DICȚIONARUL
LIMBII ROMÂNE

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE SE ELABOREAZĂ DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREȘTI, DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN CLUJ ȘI DE CENTRUL DE LINGVISTICĂ, FILOLOGIE ȘI FOLCLOR DIN IAȘI, SUB ÎNDRUMAREA COMISIEI DICȚIONARULUI LIMBII ROMÂNE

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

DICȚIONARUL
LIMBII ROMÂNE

(D L R)

SERIE NOUĂ

TOMUL VI

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE
BUCUREȘTI 1965

Redactori responsabili:
IORGU IORDAN
Membru al Academiei R.P.R.
ION COTEANU
Membru corespondent al Academiei R.P.R.

INTRODUCERE

Dicționarul de față reprezintă continuarea în formă nouă a *Dicționarului limbii române*, început sub conducerea lui Sextil Pușcariu de fosta Academie Română, din care s-au tipărit între anii 1907—1944 trei volume și trei fascicule, cuprinzînd respectiv literele A, B, C, F, G, H, I, Î și J, L pînă la cuvîntul l o j n i ț ă, inclusiv.

Dispunînd reluarea acestei importante opere, Prezidiul Academiei Republicii Populare Române a considerat că e mai util să se reînceapă redactarea de la litera M și numai după terminarea ultimei litere să se treacă la revizuirea și completarea părții publicate între 1907 și 1944.

Comitetul însărcinat cu redactarea dicționarului a constatat, analizînd materialul deja publicat, că se impun modificarea radicală a orientării filozofice imprimate inițial dicționarului, precum și revizuirea atentă a tehnicii lexicografice urmate în trecut. În interpretarea faptelor de conținut, forma nouă a *Dicționarului limbii române* se întemeiază pe concepția marxist-leninistă, ceea ce dă lucrării o orientare cu adevărat științifică. Cît privește tehnica lexicografică, s-a ținut seamă de progresele înregistrate în acest domeniu în ultima vreme, evitîndu-se însă să se facă o diferențiere prea mare între partea publicată și partea nouă, care începe cu această fasciculă.

Pornind acum aproape 60 de ani la întocmirea unei opere atît de importante, dar și de dificile, S. Pușcariu și colaboratorii săi nu au elaborat norme amănunțite de muncă lexicografică. Din această cauză, ei au fost nevoiți să revină în cîteva rînduri asupra structurii lucrării. Astfel, în volumul apărut în 1934 (F—I), derivatele și compusele au fost înglobate în aceleași articole cu baza lor, pe cînd în partea publicată anterior ele fuseseră lucrate ca articole aparte. Faptul se explică, în mare măsură, prin dorința autorilor de a tipări cît mai repede primele fascicule ale *Dicționarului*, mai ales după ce fosta Academie Română respinsese planul lui A. Philippide, despre a cărui amploare ne putem da seama chiar din primele pasaje ale *Raportului către Comisia Dicționarului*, întocmit de S. Pușcariu și reprodus ca prefață la volumul întîi al *Dicționarului:* « Prin faptul că Academia mi-a pus la dispoziție cele vreo cîteva sute de mii de extrase culese de d-l A. Philippide și de colaboratorii săi, am fost scutit de cea mai anevoioasă dintre lucrările pregătitoare, de munca grea și obositoare a adunării materialului » (p. X). S. Pușcariu a adăugat la cele « vreo cîteva sute de mii de extrase » aproximativ 55 000 adunate de el însuși și a început imediat elaborarea, deși, după propria sa mărturisire, « multe scrieri vechi de cea mai mare importanță... au rămas necercetate... » (*loc. cit.*, p. X).

Insuficiența materialului, combinată cu unele ezitări de metodă, s-a reflectat — cum era și de așteptat — în structura operei, în lista de cuvinte, în stabilirea primelor atestări, în prezentarea evoluției istorice a semanticii cuvintelor incluse în dicționar etc.

Afară de aceasta, redactorul principal a stabilit în prealabil că anumite cuvinte nu vor fi tratate în dicționar. În raportul amintit, se spune, de pildă, că b u s c u l a d ă «nu are loc în dicționarul limbii române», lui g a m b ă și m a l a d i e le « vom închide ușile »,

iar într-o scriere literară, cuvinte ca s e s i z a «ne-ar părea monstruoase» *(loc. cit.*, p. XIX, XX). Adoptarea acestei poziții ar fi necesitat însă o justificare, o expunere a criteriilor care i-au stat la bază, dacă asemenea criterii vor fi existat.

★

Orice dicționar conține cuvinte selectate din întregul vocabular al limbii pe baza unor anumite principii, căci un dicționar nu poate fi tot una cu vocabularul limbii.

Dicționarul limbii române este un dicționar unilingv general. În această calitate, el înregistrează și explică toate cuvintele atestate în vorbirea populară, în limba literară generală și în limbajul literaturii artistice. Cuvintele din limbajele tehnico-științifice intră în dicționarul nostru numai în măsura în care au pătruns sau manifestă tendința evidentă de a pătrunde în limba literară generală, în limbajul literar artistic sau în cel popular. Acest principiu de alegere a cuvintelor după natura lor stilistică are drept corolar un mijloc practic de control al răspîndirii termenilor tehnico-științifici: dacă aceștia apar curent în cel puțin două stiluri diferite ale limbii, introducerea lor în dicționar este justificată. Prin urmare, dicționarul de față înglobează toate cuvintele de circulație generală din limba română.

S-a arătat mai sus că acceptarea termenilor tehnici savanți depinde de extensiunea lor stilistică. Alt regim au însă termenii tehnici populari. În cazul lor, criteriul extensiunii stilistice nu ni se pare potrivit, fiindcă limba română și-a organizat limbajele tehnico-științifice nu prin preluarea și dezvoltarea vocabularului tehnic popular, ci prin adoptarea și adaptarea termenilor tehnici internaționali. De aceea, vocabularul tehnic popular a devenit cu vremea periferic și arhaizant. Pentru istoria limbii române și a poporului român, termenii tehnici populari au însă o mare importanță. Ei reprezintă adesea unicul mijloc cu ajutorul căruia se pot descoperi aspecte ale culturii sau ale relațiilor sociale din trecutul îndepărtat, ceea ce justifică suficient includerea lor într-un dicționar ca cel de față, care își propune să prezinte în amănunt evoluția vocabularului românesc din cele mai vechi timpuri pînă astăzi. Același motiv ne-a determinat să introducem și toate regionalismele atestate. Răspîndirea lor, foarte restrînsă uneori, n-am considerat-o un impediment, pentru că regionalismele izolate au adesea o mare importanță istorică.

Probleme similare pun și multe împrumuturi recente, în special cele care au pătruns în limbă pe cale cultă, prin scrierile științifice sau de popularizare, prin presă și prin literatura artistică. În cazul împrumuturilor culte, se poate ști, uneori cu toată certitudinea, în ce măsură ele reprezintă sau nu o realitate a limbii române. Astfel, nu avem îndoieli în privința unui substantiv ca *manchot*, dintr-un manual de geografie din secolul trecut (pronunțat probabil *manșot* și denumind, după toate aparențele, «pinguinul»), nici în privința lui *mughet* «lăcrămioară», atestat la Negruzzi, Bianu, Alexi. Asemenea cuvinte sînt simple apariții întîmplătoare, izolate, și de aceea nu au fost incluse în dicționarul nostru.

Fenomenul petrecut în secolul al XIX-lea cu termeni ca cei amintiți se întîmplă permanent în limbă, deci și în vremea noastră. Apariția unor cuvinte noi este adesea prilej de ipoteze referitoare la menținerea lor în viitor. De aceea se impune primirea în dicționar a mai multor cuvinte de acest fel decît ar fi poate înclinați unii dintre noi s-o facă pe baza aprecierilor personale. Exceptînd, deci, împrumuturile neadaptate și cu circulație foarte limitată, dicționarul înregistrează cu larghețe pe celelalte, dacă, bineînțeles, ele nu contravin altor principii.

Din motive asemănătoare cu cele invocate la termenii tehnici populari, nu numai regionalismele, ci și arhaismele au fost introduse integral în dicționarul de față. De multe ori, aceste trei categorii lexicale formează în realitate una singură; căci termenii tehnici populari și regionalismele cedează în fața vocabularului literar, devenind arhaisme. Există însă și împrumuturi «recente» care au căzut în desuetudine și s-au transformat în arhaisme. Au fost incluse și ele în dicționar, pentru că ilustrează un aspect interesant al istoriei lexicului românesc și au, poate, mai mare nevoie de explicații decît unele arhaisme din fondul mai vechi al limbii. Astfel, *marșandă* «modistă» și *succede* «a reuși» au intrat în dicționar, fiindcă au circulat un timp în limba literară.

În calitate de termeni ai unui limbaj special, cuvintele de argou n-au fost introduse în dicționarul nostru decît în măsura în care au pătruns în limbajul familiar sau în cel literar artistic.

Cît privește creațiile lexicale personale, trebuie să distingem, din capul locului, invențiile unor lexicografi din trecut de formațiile ivite în diverse limbaje. Prima categorie nu interesează. De aceea, pe *manifestator* «manifestant» din dicționarul lui Laurian și Massim

nu l-am acceptat, tot așa cum, în vechea formă a dicționarului nostru, *laborator* «lucrător» a fost considerat inacceptabil, deși fusese utilizat în unele scrieri latinizante.

În a doua categorie se includ creațiile lexicale care provin de la scriitori și de la oameni de cultură în genere. Acestea se explică, de cele mai multe ori, altfel decît precedentele. Adjective ca *legic* și *planic*, substantive ca *legitate* și altele asemănătoare s-au născut din nevoia de a desemna noțiuni noi. Ele au cu totul altă situație decît, de exemplu, *miazănoptal*[1], *miazăzial*[2] sau *muciniu*[3] «batistă», formații forțate și inutile.

Adesea, creațiile lexicale personale sînt considerate mai expresive decît cuvintele obișnuite, fapt care determină pe unii publiciști să le caute spre a-și înfrumuseța stilul. Așa se explică apariția recentă a unui verb ca *monumentaliza*, cu sensul «a face ca un lucru să devină monumental», sau ca *primitiviza* «a transforma în primitiv».

În dicționar nu au fost înregistrate decît creațiile personale care răspund unor necesități reale, se răspîndesc sau manifestă tendința de răspîndire. Selectarea lor nu este însă de loc ușoară. Cititorul dicționarului nostru nu trebuie să uite că mișcarea lexicală a limbii prezintă fenomene complexe asupra cărora nimeni nu se poate pronunța cu toată certitudinea.

S-au introdus în dicționar și cuvinte care se întîlnesc numai în expresii, de exemplu adv. *mînzește* (în *a rîde, a zîmbi mînzește*), precum și cuvinte care nu apar decît în unele limbaje speciale (în descîntece, ghicitori, jocuri de copii etc.).

Omonimia lexicală a limbii române nu este în genere complicată. Cazuri ca *mai* (adverb), *mai* «ciocan», *mai* «a cincea lună a anului», *mai* «ficat», ca *porumb* «pasăre din familia columbaceelor» și *porumb* «cereală», ca *a semăna* «a fi asemenea» și *a semăna* «a pune sămînță în pămînt», *somn* «starea celui care doarme» și *somn* «pește răpitor de apă dulce», sînt relativ rare și se disting între ele fără greutate prin etimologie. Cîtă vreme se consideră că două complexe sonore identice sînt omonime numai dacă au origini diferite, punct de vedere adoptat în dicționarul de față, problema «unul sau două cuvinte?» este ca și rezolvată, căci două complexe sonore identice, avînd fiecare etimonul lui, sînt două unități separate, și invers. Această regulă este valabilă și atunci cînd prin derivare se ajunge în mod accidental la două cuvinte identice, ca *strungar* < *strungă* + *ar* și *strungar* < *strung* + *ar*.

În acest dicționar intră și cuvintele compuse, dar ele nu formează cap de articol decît dacă elementele lor componente sînt perfect sudate *(treizeci)*, sau dacă cel puțin unul dintre elemente nu există independent în limbă, sau, în sfîrșit, dacă un cuvînt compus a fost împrumutat ca atare. Celelalte compuse sînt tratate la primul lor element constitutiv: *rea-voință* la adjectivul *rău*, *trei-frați-pătați* la numeralul *trei*, *mînă-spartă* la *mînă* etc.

Spre deosebire de compuse, derivatele alcătuiesc, toate, articole de sine stătătoare.

Expresiile, locuțiunile, proverbele, zicătorile ocupă un loc important în *Dicționarul limbii române*, atît pentru că ajută la înțelegerea cuvintelor pe care le ilustrează, cît și pentru că multe dintre ele sînt unități care au funcțiuni similare cu ale cuvîntului. Punctul de vedere adoptat în tratarea acestor unități este, bineînțeles, cel lexicologic, potrivit căruia se consideră expresie orice grupare de cuvinte care are în totalitatea ei un sens distinct de al elementelor alcătuitoare. Dicționarul nostru înregistrează însă și grupările lexicale foarte frecvente care se îndepărtează de tipul fundamental, descris mai sus, cu condiția ca aceste grupări să aibă stabilitate în limbă. Astfel, dacă *a-și ieși din răboj (afară)* nu pune în nici un fel problema unității semantice a întregului, fiindcă termenii expresiei nu pot fi înlocuiți prin sinonime, în schimb o expresie ca *a i se curma, a i se opri* sau *a-i pieri cuiva răsuflarea* permite echivalențe sinonimice. În limitele acestor echivalențe, expresia rămîne însă stabilă.

În general, expresiile conțin un sens figurat, transparent sau aluziv, ceea ce nu se întîmplă cu locuțiunile, unități mai puțin îndepărtate de sensurile proprii ale cuvintelor care le alcătuiesc. Cu toată această deosebire, în sistemul dicționarului, locuțiunile de diverse feluri sînt privite drept specii ale expresiilor, pentru că reprezintă grupări constante de cuvinte avînd alte valori sau funcțiuni decît acelea ale termenilor care le compun.

Locul deținut în dicționar de unitățile frazeologice de diverse tipuri (sintagme, locuțiuni, expresii) este în funcție de termenul care imprimă unității o valoare nouă. Astfel, *galben sultănesc* figurează în mod normal la cuvîntul *sultănesc*, *a scoate în relief* la *relief*

---

[1] Sbiera, F.S. 156.
[2] Marian, O. II, 308.
[3] Gheție, R M., Alexi, W.

etc. Multe unităţi frazeologice ar putea însă figura tot atît de bine la două sau mai multe dintre cuvintele componente. De exemplu, *a trece prin foc şi sabie; şi-a găsit sacul peticul; pe rudă, pe sămînţă* etc. pot fi tratate atît la primul substantiv din expresie, cît şi la al doilea. Ele au fost menţionate la fiecare, dar explicaţii s-au dat numai la primul.

Proverbele şi zicătorile se introduc în dicţionar numai dacă au forme bine cristalizate. Ele sînt explicate, pe cît posibil, cu ajutorul izvoarelor din care au fost extrase sau în care se găsesc informaţii asupra lor.

IZVOARELE DICŢIONARULUI LIMBII ROMÂNE

Izvoarele dicţionarului nostru sînt de două feluri:

a) izvoare cu caracter documentar şi informativ,

b) izvoare destinate ilustrării evoluţiei cuvintelor, a sensurilor şi a nuanţelor de sens.

Din prima categorie fac parte lucrările lexicografice şi lexicologice, dicţionarele de diverse tipuri, glosarele, studiile de terminologie, indicele de cuvinte, materialele din atlasele lingvistice, din anchete dialectale, din studii etnografice şi folclorice, din comunicări orale sau scrise, dar nepublicate, obţinute de la persoanele care au indicat astfel existenţa în diferite regiuni ale ţării a unor cuvinte, a unor sensuri sau a unor unităţi frazeologice.

Din a doua categorie fac parte operele cu conţinut literar artistic — populare şi culte —, de critică şi estetică literară, de filozofie, de istorie şi politică, de lingvistică, lucrările de popularizare a ştiinţei, manualele de nivel mediu pentru diferite discipline etc.

Ambele categorii de izvoare au fost urmărite din epocile cele mai vechi pînă astăzi, în funcţie de importanţa lor cultural-istorică. Redactorii s-au străduit să pună la contribuţie tot ce poate lămuri într-un fel sau altul istoria vocabularului românesc, avînd grijă ca, de la data apariţiei scrierii în limba română şi pînă astăzi, să nu se piardă din vedere nici un document scris şi nici un mijloc de informaţie util. Iată de ce, alături de opere importante ale culturii româneşti, în bibliografie figurează scrieri literare minore şi lucrări ştiinţifice în mod cert depăşite de progresul disciplinelor respective. Pentru lexicograf, toate au însă importanţa lor, fiindcă oferă cuvinte şi forme curente altădată în limbă, ilustrează mecanismul complex al stratificării lexicale, fac posibile înţelegerea şi urmărirea de aproape a etapelor evoluţiilor semantice, dau imaginea frecvenţei cuvintelor şi a valorilor lor etc. Este de la sine înţeles că aprecierea izvoarelor trebuie să se facă din perspectiva lexicografică, şi nu din perspectiva ştiinţelor speciale.

O problemă dificilă a fost, la reluarea muncii de redactare, reconsiderarea critică a izvoarelor, în scopul de a se adopta cele mai bune ediţii. Dificultăţile legate de această operaţie nu au putut fi însă înlăturate, pe de o parte pentru că materialul ilustrativ, constituit astăzi din circa 3 000 000 de fişe, era extras în marea lui majoritate din ediţii diferite, şi nu totdeauna alese cu discernămînt, pe de altă parte pentru că numărul ediţiilor într-adevăr conforme cu principiile filologice nu era mulţumitor.

C i t a t e l e ilustrative din dicţionarul nostru au rolul de a demonstra şi a susţine interpretarea semanticii cuvintelor, precum şi pe acela de a schiţa locul lor în limbă. Pentru ca aceste cerinţe să poată fi satisfăcute, s-au ales exemplele în aşa fel, încît cuvîntul urmărit să apară în poziţii şi cu funcţiuni cît mai variate. De aceea, afară de unele cazuri cu totul excepţionale, nu s-a recurs la exemple construite ad-hoc.

În citatele din literatura veche, alături de cuvîntul-titlu se dă şi termenul corespunzător din texte de acelaşi fel, mai vechi sau mai noi, chiar în cuprinsul exemplului ales pentru ilustrare, ori de cîte ori lucrul acesta a fost considerat necesar pentru o mai bună înţelegere a cuvîntului în discuţie. Astfel, pentru ilustrarea sensului « sărac » al lui *measer* din *Psalt. 78*, se dau, în paranteză, la citatul respectiv, sinonimele m i ş e l din *Psaltirea Hurmuzaki* şi s ă r i m a n din *Psaltirea* lui Dosoftei.

ISTORIA VOCABULARULUI ROMÂNESC ÎN DICŢIONARUL LIMBII ROMÂNE

Caracteristica cea mai importantă a dicţionarului de faţă constă în faptul că el cuprinde istoria vocabularului românesc din cele mai vechi timpuri pînă astăzi. Fără a fi un dicţionar etimologic propriu-zis, el dă totuşi etimonul la marea majoritate a cuvintelor.

Atestarea tîrzie (secolul XVI și, rar, secolele XV și XIV) sub forma scrisă a cuvintelor din limba noastră face ca ele să nu conțină totdeauna sensurile primordiale ale etimonului, ci să redea cîteodată valori semantice noi, născute pe terenul limbii române. Ori de cîte ori atestarea nu conținea primul sens al etimonului, situația a fost rezolvată totuși în favoarea acestuia, luîndu-se, adică, sensurile lui primordiale ca punct de plecare pentru evoluția semantică.

O situație aparte au împrumuturile recente, în special cele din secolul al XIX-lea. Primele lor atestări pe teren românesc nu coincid totdeauna cu sensurile lor cele mai vechi. Astfel *manual*, ca substantiv, avînd sensul de «carte care cuprinde noțiunile de bază ale unei discipline», apare în românește la 1829, iar ca adjectiv, însemnînd «care se execută cu mîna», abia la 1851. Prin urmare, primul sens este și cel mai vechi pentru limba română, deși în franceză, de unde a fost împrumutat cuvîntul, lucrurile stau exact invers.

Evoluția semantică are aspecte variate și complexe, la o deplasare semantică putînd concura foarte multe cauze. Combinarea lor creează aproape pentru fiecare cuvînt altă «biografie», fapt care confirmă ideea că fiecare cuvînt are istoria lui proprie. Există însă și modificări semantice generale, tipuri de evoluție. Istoria unui cuvînt reprezintă rezultatul atît al unor procese cu caracter general, cît și al unor transformări specifice.

În dicționarul de față au fost considerate drept procese semantice generale trecerea de la propriu la figurat, analogia, extensiunea semantică, restrîngerea semantică, trecerea de la concret la abstract, trecerea de la abstract la concret, specializarea și generalizarea.

Trecerea de la propriu la figurat poate fi ilustrată prin cuvinte ca *manechin*, *manevră* etc. Astfel, *manechin* prezintă următoarea filiație: «imitație materială, parțială sau totală, a corpului omenesc», «persoană angajată spre a îmbrăca diverse obiecte vestimentare cu scopul de a le prezenta publicului», «persoană care execută servil tot ce i se cere». Este evident că ultimul sens reprezintă o dezvoltare figurată a sensurilor precedente. Tot așa, de la sensul de «pregătire tactică a unei armate», prin întrebuințare figurată, cuvîntul *manevră* a ajuns să însemne «uneltire, tertip».

Prin analogie, cuvîntul care denumește un obiect, un fenomen, o acțiune sau o parte a lor se aplică și la alte obiecte, fenomene etc. Adjectivul *pleoștit*, de pildă, întrebuințat în mod curent spre a arăta o caracteristică a pălăriilor, se utilizează și pentru un acoperiș sau o clădire, care sugerează prin forma lor aspectul pălăriilor «pleoștite». Denumirea de *rac*, dată unor unelte, se datorește și ea, în mod evident, tot unei analogii. Foarte numeroase, analogiile produc în permanență modificări semantice, creînd mereu noi și variate legături și asociații de sens.

Deplasarea simplă a sensului, făcută de vorbitori pe baza unor echivalențe între două sau mai multe obiecte, fenomene, acțiuni etc., este extensiunea semantică. Printr-o asemenea extensiune, sensul de «parte a urzelii dintre sulul dinainte și spată» al cuvîntului *natră* s-a dezvoltat în sensul de «porțiune de pînză corespunzătoare acestei părți».

Restrîngerea (numită și restricție) semantică reprezintă limitarea aplicării cuvîntului la un număr mai mic de obiecte, fenomene, acțiuni etc. din clasa denumită în continuare tot prin cuvîntul care a suferit restrîngerea. Astfel, *mac*, prin restrîngere, înseamnă numai «floarea macului».

Asemănătoare cu restrîngerea este specializarea semantică. Ea se deosebește de restrîngere numai prin faptul că intervine în limbajele caracteristice diferitelor domenii de activitate. Prin specializare, *mască* a căpătat sensul de «împletitură întrebuințată ca apărătoare a feței la scrimă, albinărit etc.». Specializarea în limbajele tehnico-științifice nu se semnalează anume în dicționar, pentru motivul că indicarea domeniului de întrebuințare a unui sens tehnic reprezintă, de cele mai multe ori, și indicarea specializării.

Generalizarea se opune restrîngerii semantice, nu specializării, cum s-ar putea crede. Se consideră dezvoltat prin generalizare sensul unui cuvînt care include la un moment dat o clasă mai mare de obiecte, fenomene, acțiuni etc. *Madea*, de exemplu, trece, regional, de la «dijma din zece una», la sensul «impozit» de orice fel, prin generalizare.

Trecerea de la concret la abstract, și invers, ne întîmpină foarte des, alături de alte procese semantice. Ea se notează numai atunci cînd planul concret și cel abstract sînt suficient de distanțate. Pentru treptele intermediare care leagă cele două planuri nu s-au făcut mențiuni speciale.

Filiația istorică a sensului cuvintelor, bazată pe procese semantice ca cele discutate mai sus, este strîns legată și de modificările de natură morfologică sau sintactică petrecute în cursul evoluției unui cuvînt. Substantivarea unui adjectiv, întrebuințarea adverbială a

unui substantiv sau adjectiv, schimbarea de diateză a unui verb etc. reprezintă de cele mai multe ori nu numai o simplă trecere dintr-o clasă morfologică în alta, ci presupun și o serie de nuanțări semantice suplimentare. De aceea s-a și recurs atît de des în dicționarul nostru la indicații variate privind modul de clasificare și utilizare gramaticală a cuvintelor. S-au notat, de exemplu, tipurile de complemente cu care se construiesc anumite verbe, s-au subliniat valorile diatezelor reflexive, s-a menționat capacitatea unor substantive de a avea grade de comparație sau de a se întrebuința adverbial etc. Evoluția adverbului *parcă*, rezultat dintr-un grup de cuvinte *(pare că)*, este, din acest punct de vedere, semnificativă, căci trecerea de la *pare că* la *parcă*, produsă în secolul trecut, reprezintă o evoluție în care sînt implicate deopotrivă sintaxa, morfologia și semantica.

Tehnica lexicografică de grupare a sensurilor reflectă varietatea și complexitatea factorilor care acționează asupra cuvintelor. Se spune adesea, printr-o imagine destinată să concretizeze lucrurile, că există trei tipuri fundamentale de filiație: în lanț, în raze și arborescentă. În primul caz, un sens nou se naște din unul mai vechi, totul formînd o linie simplă; în al doilea, unul sau mai multe sensuri ale cuvîntului formează centre de iradiere a altor sensuri, noi. În al treilea caz, care a rezultat din combinarea celorlalte două, în unele puncte din structura semantică a cuvîntului, filiația se produce în lanț, iar în alte puncte, în raze.

Aceste trei tipuri de filiație se redau în dicționarul nostru, ca în orice dicționar, cu ajutorul unor semne și procedee tehnice. Filiația în lanț se rezolvă prin simpla numerotare a sensurilor în succesiunea lor istorică. Celelalte două impun întrebuințarea cifrelor romane, a literelor majuscule, a literelor mici și a unor semne grafice speciale (✧, ✦). Prezentarea tehnico-lexicografică de detaliu a faptelor nu are nevoie de explicații deosebite, pentru că se înțelege fără dificultate din simpla lectură a dicționarului. Notarea cu cifre arabe se subordonează celei cu cifre romane, literele mici se subordonează cifrelor arabe și implicit celor romane, cifrele romane se subordonează literelor majuscule. Romburile (✧, ✦) servesc la precizarea unei nuanțe de sens, la despărțirea expresiilor, locuțiunilor și sintagmelor de citatele propriu-zise și la izolarea cuvintelor compuse care nu formează cuvinte-titlu. Rombul negru arată o diferențiere semantică mai importantă, fiind totdeauna urmat de o definiție, în timp ce rombul alb marchează numai schimbările de ordin stilistic sau gramatical.

E t i m o l o g i i l e din *Dicționarul limbii române* au fost elaborate pe baza principiului etimologiei interne, al etimologiei directe și al etimologiei multiple.

Potrivit cu principiul etimologiei i n t e r n e, originea unui cuvînt trebuie căutată întîi în limba română, în sistemul ei de formare a cuvintelor. Etimologia internă privește în primul rînd fondul lexical latinesc al limbii române, care a dat naștere la un mare număr de derivate și compuse. Explicarea acestor derivate și compuse prin sistemul intern de formare a cuvintelor în limba română este preferabilă reconstruirii unor derivate și compuse latinești cu foarte puține șanse de a fi existat în realitate. Limba română a moștenit nu numai cuvinte latinești, ci și sistemul lor de formare, mult mai important pentru evoluția vocabularului, fiindcă el reprezintă însuși mecanismul creației lexicale. Aplicarea principiului etimologiei interne își are, deci, justificarea profundă în structura generală a limbii române, pe care o pune astfel mai bine în lumină.

Principiul etimologiei interne se aplică însă și la unele aparente împrumuturi, care, analizate mai atent, se pot dovedi ca fiind, de fapt, creații ale limbii române. Pe de altă parte, schimbările semantice ale împrumuturilor ar rămîne neexplicate, dacă s-ar crede că limba română a înregistrat pasiv orice termen luat dintr-o limbă străină. S-a arătat mai sus, în legătură cu substantivul *rang*, că și cuvintele împrumutate ajung ușor la o structură semantică diferită de aceea pe care o aveau sau o au în limbile de unde au venit.

Etimologia d i r e c t ă este un principiu aplicat în mod curent în dicționarele de tipul celui de față. Ea constă din stabilirea provenienței cuvîntului românesc, fără a se lua în discuție și originea etimonului însuși. Nu se citează, așadar, și nici nu se analizează rădăcinile indo-europene ale cuvintelor de origine latină care stau la baza celor românești, și nu se dau, firește, informații similare nici pentru cuvinte din alte limbi.

În etimologia m u l t i p l ă se reflectă faptul că un cuvînt poate veni în același timp din mai multe surse. Astfel, prin modificări fonetice, două cuvinte diferite au putut ajunge să se contopească în unul singur, sau un cuvînt a fost împrumutat — în același timp sau la date diferite, în aceeași regiune sau în mai multe, în același stil sau în mai multe stiluri — din limbi diferite: *milion*, de exemplu, provine la cronicarii moldoveni ai secolului al XVII-lea din poloneză, iar în limba secolului al XIX-lea, din franceză.

Etimologia multiplă cuprinde și calcul lexical, precum și dezvoltările semantice datorite seriilor sinonimice. În cazurile acestea, cuvîntul, privit ca un ansamblu unitar de

sensuri, nu are un singur etimon, iar termenii de la care s-a luat un înțeles nou trebuie să figureze alături de etimonul inițial. Cînd variațiile de formă trădează origini diferite, acestea sînt indicate fiecare în parte: sub forma *magie*, cuvîntul vine din franțuzește, iar sub forma *maghie*, din grecește.

Acolo unde variantele, diferite ca formă, se deosebesc și semantic, au fost prezentate ca două cuvinte separate.

CARACTERUL EXPLICATIV AL DICȚIONARULUI LIMBII ROMÂNE

Acest dicționar explică și definește cuvintele limbii române, potrivit cu conținutul și modul lor de întrebuințare. Exceptînd un număr foarte mic de regionalisme și arhaisme rare, a căror existență este semnalată fără glosări de unele izvoare, cuvintele înregistrate sînt definite și explicate în toate accepțiile lor, indiferent de frecvență sau de răspîndire geografică.

Spre a se găsi soluții cît mai adecvate varietății mari a faptelor, s-au utilizat mai multe procedee de definire: definirea prin genul proxim și diferența specifică, delimitarea valorilor semantice cu ajutorul sinonimelor, compararea termenului explicat cu termenii mai apropiați sau mai îndepărtați ca înțeles și indicarea funcțiunilor sintactice (la cuvintele instrumente gramaticale).

Caracteristica generală a acestor procedee constă în faptul că ele, pe de o parte, se aplică diferențiat, în raport cu conținutul cuvintelor, și că, pe de altă parte, sînt destinate stabilirii semnificației date de vorbitori cuvintelor, și nu descrierii în detaliu a naturii obiectelor, acțiunilor sau fenomenelor denumite. Sistemul de definiții și explicații al dicționarului nostru reflectă semantica generală a limbii române; el diferă, deci, de sistemul utilizat în dicționare sau vocabulare speciale, consacrate terminologiei unei anumite discipline științifice. *Dicționarul limbii române* este o operă lingvistică, nu enciclopedică. Informațiile de natură tehnico-științifică la care a trebuit să se recurgă uneori spre a se preciza denumirile plantelor, ale păsărilor, insectelor etc. sînt, în cazul nostru, mijloace auxiliare, pe care le folosim în lipsa altor posibilități mai simple.

În noua redactare s-a renunțat la înglobarea în același articol a termenilor care se leagă indirect din punct de vedere semantic de cuvîntul-titlu, metodă des utilizată în forma veche a dicționarului, de exemplu la numele de animale (*cîine*, *cal* etc.), la numele de instrumente *(coasă)*, la numele de obiceiuri și credințe populare etc. La cuvinte de tipul acesta se introduceau adesea amănunte foarte îndepărtate de cuvîntul-titlu, arătîndu-se, acolo unde redactorul avea impresia că este util s-o facă, ce părți au instrumentele descrise, la ce se pot folosi, ce deprinderi au animalele descrise, ce se spune despre ele în popor etc. La *cîine*, de exemplu, se arată că «puiul de cîine se chiamă c ă ț e l, iar femela c ă ț e a», că acest animal «b a t e, b a u n ă, b l e h ă i e, b r ă h n e ș t e, c h e l ă l ă i e ș t e» etc.; se înșiră apoi bolile cîinilor, numele cîinilor după aspectul părului etc. Potrivit cu posibilitățile și cunoștințele redactorilor, se făceau, deci, scurte studii onomasiologice ale cîte unui cuvînt. Ideea este, desigur, foarte interesantă. Principiile unui dicționar onomasiologic fiind însă diferite de cele ale dicționarului de față, utilizarea lor nu a putut fi acceptată.

Dintre procedeele de definire și de explicare a cuvintelor incluse în dicționar, definiția prin genul proxim și diferența specifică este cea mai apropiată de natura obiectelor, fenomenelor și acțiunilor exprimate prin cuvinte, întrucît constituie o descriere succintă, cu ajutorul căreia se identifică obiectele respective. Ea se folosește așadar cu precădere la substantivele și verbele cu sens mai mult ori mai puțin concret. Pentru cuvintele care formează serii semantice, cum sînt numele anotimpurilor, zilelor, lunilor, gradelor de rudenie, gradelor militare, dansurilor etc., pentru majoritatea substantivelor abstracte, pentru diminutive și augmentative s-au aplicat definiții-tip. În definiția substantivelor nume de animale și de plante, de exemplu, intră în mod obligatoriu indicarea familiei, clasei, încrengăturii în care se încadrează animalul sau planta, descrierea succintă a caracteristicilor semnificative (rădăcină, tulpină, frunze, flori, fructe, în cazul plantelor; forma corpului, a capului, a membrelor, culoarea părului, a penelor, în cazul animalelor), utilitatea generală a animalului sau a plantei definite, locul geografic (în cazul celor existente în alte țări) etc.

Dacă mai multe specii de animale sau de plante poartă un singur nume, definiția nu urmează detaliile zoologice sau botanice ale speciilor. Cînd însă între speciile desemnate printr-un singur cuvînt există deosebiri, cunoscute și remarcate de vorbitori, ele se menționo-

nează în conținutul definiției. Astfel, de pildă, se arată că, dintre cele două plante care poartă numele de *telegraf*, una *(Boussingaultia baselloides)* are flori albe cu miros plăcut, iar a doua *(Tradescantia virginica)* are flori roz-purpurii. Cînd numele de plantă sau de animal este generic, de exemplu *mac* sau *muscă*, diversele specii se înșiră sub: a), b), c) etc.

Folosirea sinonimelor pentru delimitarea conținutului unui cuvînt se impune ca procedeu de delimitare semantică în special la cuvintele abstracte. Ar fi, se înțelege, insuficient ca un substantiv de tipul lui *prospețime* să fie glosat numai prin formula « calitatea de a fi sau de a părea proaspăt », pentru că, în felul acesta, explicația s-ar reduce la legătura etimologică dintre *prospețime* și *proaspăt*, fiind în mare măsură o tautologie. De aceea se recurge și la seria sinonimică: « noutate, tinerețe, vioiciune, gingășie, frăgezime ». Nici unul dintre sinonimele înșirate nu acoperă perfect sfera semantică a lui *prospețime*, dar toate împreună îi precizează cît se poate de exact înțelesul. În explicațiile de tipul acesta, seria de sinonime intră într-o ordine pe care o determină necesitățile impuse de valorile semantice ale cuvîntului: la *subtil*, de exemplu, în ordinea: « care pătrunde, sesizează cele mai fine nuanțe, care poate face distincțiile cele mai fine, ager, ascuțit, abil, fin ».

Pe lîngă seria sinonimică se folosesc și sinonime izolate, dacă, exceptînd nuanțele stilistice, aceste sinonime sînt perfect echivalente cu termenul explicat. Este vorba, în fond, de glosările unui cuvînt popular sau regional prin unul cult (*vintre*, glosat prin « abdomen »), de glosările unui cuvînt învechit prin unul actual (*prinsoare*, glosat prin « închisoare »), de glosările unui termen argotic prin unul neargotic (*mangli*, glosat prin « fura ») etc.

Definirea adjectivelor și adverbelor primare de tipul lui *mic*, *negru*, *roșu*, *verde*, *tocmai* etc. impune referirea la diversele corelații dintre aceste cuvinte și sinonimele sau antonimele lor sau, în cazul adjectivelor, chiar explicarea lor prin indicarea obiectelor care au în mod obișnuit însușirea respectivă. Fără asemenea referiri, cuvinte ca cele citate ar trebui definite în termeni atît de complicați, încît definiția, în loc să clarifice lucrurile, ar avea ea însăși nevoie de explicații. Nu ar fi de mare folos pentru cititorul dicționarului nostru dacă, de exemplu, la *roșu*, *verde* sau *negru* s-ar arăta numărul de vibrații ale acestor culori în spectrul de lumină, în loc de a se spune că *roșu*, *verde* sau *negru* sînt culorile obișnuite ale anumitor obiecte cunoscute de toată lumea.

Dicționarul limbii române conține și cuvinte pe care izvoarele existente le glosează diferit, iar uneori, contradictoriu. Astfel, subst. *macioră* înseamnă, după *Pașca*, *Gl.* «rest de tutun în pipă, copt în spuză, care se pune pe măsea», iar după *Coman*, *Gl.* «tăria (sau puterea) ce-o capătă tutunul pus anume la foc». Unul și același izvor (ALR) înregistrează, la expresia *mai an*, sensul de «anul trecut», dar și sensul mai vag « cu cîțiva ani în urmă ». În asemenea cazuri, cea mai potrivită soluție am crezut că este reproducerea glosărilor din izvoare. Cînd, prin urmare, în loc de o simplă definiție, apar la un cuvînt explicații variate, conținînd uneori și date care par a se contrazice între ele sau chiar se și contrazic, dar sînt indicate sursele acestor explicații, sîntem în fața unei stări de fapt a cărei limpezire definitivă urmează a fi găsită în viitor prin studii și cercetări speciale de lexicologie. Ori de cîte ori nu au putut fi interpretate, astfel de glosări au fost reproduse între semnele citării.

Numeroase conjuncții, prepoziții, adverbe, pronume și numerale nu au în dicționar definiții propriu-zise; locul lor în limbă a fost stabilit pe baza funcțiunii lor gramaticale.

Întrebuințarea curentă a sinonimelor la explicarea cuvintelor face ca *Dicționarul limbii române* să fie foarte bogat în sinonime. În plus, el înregistrează serii sinonimice care completează definiția lărgită sau chiar îi țin locul. O serie sinonimică se consideră încheiată în momentul cînd ultimul ei termen nu mai poate fi echivalat cu punctul de plecare, în speță cuvîntul-titlu. Seria sinonimică este luată deci, în primul rînd, ca o succesiune de echivalențe bilaterale între fiecare dintre termenii ei și cuvîntul-titlu. Ea poate să reprezinte însă și o succesiune de cuvinte care, numai împreună, sînt echivalente cu cuvîntul-titlu. În acest caz, seria se sfîrșește acolo unde introducerea unui cuvînt nou ar desființa echivalența amintită.

Serii sinonimice din prima categorie se întîlnesc la numele de plante și de animale, la numele de luni, la numele de popoare, la cuvintele formate cu afixe sinonimice. De exemplu, *prigoare* are în seria lui pe a l b i n ă r e l, f u r n i c a r, v i e s p a r, v i e s p a r i ț ă.

Serii sinonimice din a doua categorie se întîlnesc în special la cuvintele abstracte, ca *prospețime* și *subtil*, citate mai înainte, la care seria sinonimică are în totalitatea ei rolul unei explicații, fiecare termen putînd fi identificat numai sub un anumit aspect cu cuvîntul-titlu la care se referă.

Cele două modalități de determinare a unei serii sinonimice arătate mai sus sînt combinate în dicționarul nostru cu criteriul morfologic, potrivit căruia nici o serie sinoni-

mică explicativă nu poate fi constituită decît din părți de vorbire de același fel sau din perifraze care au aceeași funcțiune gramaticală ca și termenul explicat. Nu intră, așadar, substantive sau adverbe în seria sinonimică a unui adjectiv, nu intră verbe în seria care explică un substantiv ș.a.m.d. Echivalentele semantice bilaterale, pe de o parte, identitatea morfologică, pe de alta, reprezintă principiile fundamentale ale utilizării seriilor sinonimice la explicarea diverselor cuvinte din dicționar.

Afară de definiții și de serii sinonimice, s-au folosit și alte mijloace pentru încadrarea cuvîntului în sfera lui semantică. Astfel, după indicația v. (= vezi) în interiorul sau la sfîrșitul unei definiții s-au înregistrat sinonimele parțiale ale unui cuvînt, iar după cf. (= confer), s-au redat un număr de asociații și analogii, care nu trec însă dincolo de sfera semantică propriu-zisă a cuvîntului explicat.

Nu s-au cercetat posibilitățile limbii române de a exprima toate noțiunile sugerate de un anumit cuvînt și nu s-a trecut nici la descrieri enciclopedice ale termenilor din asocierile posibile. Analogiile și asociațiile semantice amintite țin seamă de poziția cuvintelor în limbă și numai în mod excepțional se referă la noțiuni ca atare.

Multe dintre explicațiile necesare stabilirii importanței semantice a unui cuvînt în limbă sînt greu de cuprins în formulări cu caracter general. De aceea, ele au fost puse între paranteze, arătîndu-se, de pildă, dacă un cuvînt nu are sens precizat în izvoare, dacă apare numai în descîntece, ghicitori sau jocuri de copii etc. Tot cu ajutorul parantezelor s-au scos în evidență și unele valori semantice sau stilistice. Astfel, pentru sensul pe care-l are *suspin*, urmat de diferite determinări destinate să accentueze intensitatea sentimentului care provoacă *suspinul*, s-a spus: (cu determinări indicînd intensitatea simțirii). La *val* a fost nevoie de paranteze explicative spre a se preciza cînd «predomină ideea de aplecare și de ridicare», cînd «predomină ideea de masă învolburată» etc. Parantezele explicative conțin adesea indicații sau aprecieri care se referă și la stilistică în sens larg, pentru că întrebuințarea corectă a cuvintelor depinde de înțelegerea justă a semnificației și circulației lor în limbă.

CARACTERUL NORMATIV AL DICȚIONARULUI LIMBII ROMÂNE

Prin caracter normativ se înțelege în lucrarea noastră indicarea normelor literare de folosire a cuvintelor. În unele tipuri de dicționare, aplicarea acestor norme începe chiar de la selectarea cuvintelor, prin eliminarea celor considerate neliterare. Norma rezultă, prin urmare, din însuși faptul că abaterea nu este amintită. Procedeul are avantajele și dezavantajele lui. După cum rezultă însă din observațiile privitoare la principiile de selectare aplicate în dicționarul de față, indicarea îndepărtărilor de la limba literară se impunea în mod expres.

În *Dicționarul limbii române*, aplicarea normei începe de la cuvîntul-titlu, redat în forma lui literară, chiar dacă ea nu corespunde formei etimologice în sens strict sau ocupă o suprafață geografică redusă. E cazul, de exemplu, al lui *mîine* și al lui *pîine*, care, în formele regionale *mîne* și *pîne*, sînt și mai apropiate de *mane* și *panem* din latină, și au totodată o răspîndire geografică mai mare decît corespondentele lor literare. Dar, exceptînd limbajul artistic (și acesta numai în parte), nici o altă variantă a limbii literare nu mai întrebuințează pe *mîne* și *pîne*. Tot astfel, *părete*, *meșterșug* și altele, deși mai aproape de etimon decît *perete* și *meșteșug*, au rămas totuși regionale.

Adoptarea unei forme pentru cuvîntul-titlu este în același timp strîns legată de ortoepie și ortografie. Formele pentru cuvîntul-titlu au fost alese luîndu-se în considerare regula de pronunțare sau de scriere sau și una și alta.

Principiul ortoepic nu s-a aplicat însă numai la cuvîntul-titlu. Într-un paragraf special al articolelor din dicționar se arată ce pronunțări mai răspîndite există, iar cînd a fost necesar, s-a indicat pronunțarea literară, de exemplu la *maleabil*, la *real* etc. Particularitățile fonetice generale de la sine înțelese au rămas însă nerelevate.

O chestiune de ortoepie, cu implicații semantice și stilistice, este accentuarea. În dicționarul nostru, fiecare cuvînt-titlu cu mai multe silabe poartă un accent. Cînd acesta diferă după regiuni, se pune în fruntea articolului forma literară: *mîjloc*, *merinós*, *mîdie* etc., nu *mijlóc*, *mérinos*, *midíe* etc., iar accentuarea neliterară este menționată la sfîrșitul articolului. În cazul compuselor, se notează atît accentul secundar cît și accentul principal. La un mic număr de cuvinte, ca *mărăcie* (probabil *mărăcie)*, regionalism din Transilvania, cu sensul «cărbune de calitate inferioară, turbă», *moisă* (probabil *móisă)*, regionalism din Hunedoara,

cu înțelesul «burete comestibil de culoare galbenă sau verde» etc., accentuarea n-a putut fi stabilită și de aceea n-a fost notată.

Normele literare sînt prezente și în clasificarea gramaticală, în indicarea părții de vorbire, a genului și a numărului plural, a diatezei, conjugării, caracterului tranzitiv, intranzitiv și absolut ale verbelor, în indicarea prezentului indicativ (persoana I sau a III-a) și a formelor aberante de conjugare.

Determinarea genului gramatical este o operație delicată, cînd nu dispunem de informații suficiente. Astfel un regionalism ca *macaret* «sfredel cu care minerii fac găuri de introdus dinamita în stîncă» ar putea fi neutru, dar, necunoscîndu-i-se forma de plural, indicarea genului ar fi fost arbitrară. Situații asemănătoare se întîlnesc și la alte cuvinte: vechi, învechite, ba chiar și la unele recente. Din această categorie fac parte, de exemplu, *meslehet* «atribuție, însărcinare», *mărăsîn* «prevestire, piază rea», dar și *magnezit*, *molibden* etc. al căror gen gramatical nu poate fi uşor stabilit din cauză că pluralul nu este atestat și probabil nici nu există. Și în cazuri de felul acesta, s-a renunțat la indicarea genului.

O serie de substantive au două genuri. La unele, ca *metod-metodă*, *omlet-omletă*, *parantez-paranteză*, *rotocol-rotocoală*, *tol-toală* etc., genul dublu apare la singular; la altele, ca *metaloizi-metaloide*, *nuclei-nuclee*, *robineți-robinete*, *secoli-secole*, *vagoneți-vagonete* etc., genul dublu ne întîmpină la plural. De obicei, la termenii tehnici masculinul este utilizat de tehnicieni, iar neutrul de marea majoritate a vorbitorilor. Cuvintele care nu sînt termeni tehnici urmează altă cale. Astfel, dintre *secoli-secole*, s-a impus neutrul, iar dintre *umeri-umere*, masculinul. Rezolvarea în dicționar variază, bineînțeles, de la caz la caz.

Necesitatea menționării pluralului se datorește modului lui de formare, precum și existenței dubletelor și tripletelor, care au uneori valori stilistice diferite. Situația formelor de plural este redată în mai multe feluri. Cînd avem a face cu două plurale, dintre care unul neliterar, se notează întîi pluralul literar: la *magazin*, la *roată* se dau pluralele *magazine*, *magazinuri*; *roți*, *roate*. Cînd un plural se folosește numai pentru unul dintre sensurile cuvîntului, faptul se notează prin numărul corespunzător sensului pus înaintea formei de plural. Cînd una dintre formele de plural are o situație specială, fiind, de exemplu, învechită, rară etc., ea este precedată de o paranteză explicativă. La cuvintele neliterare al căror plural nu apare în izvoarele folosite de noi, dar e posibil, s-a considerat că pluralul este necunoscut, chiar dacă el s-ar fi putut reconstitui, ca în cazul lui *mesecătoare* (învechit) «vadră».

Atît la declinare, cît și la conjugare se dau formele flexionare duble sau cele care se abat de la norma literară. La substantive ca *oroare*, *vînătoare*, care, alături de formele literare de genitiv-dativ *(ororii*, *vînătorii)*, au și formele *oroarei*, *vînătoarei*, acestea din urmă au fost menționate ca abateri. La substantivele terminate în *-că*, *-gă (maică*, *neică*, *taică*, *rugă*, *togă* etc.) s-a arătat de fiecare dată care este forma literară a genitiv-dativului, dar s-au înregistrat și formele regionale sau populare. La un cuvînt ca *om*, vocativul învechit *oame* a fost și el înregistrat.

Verbele care prezintă fenomene similare cu cele arătate la nume conțin, în alineatul penultim al articolului, toate indicațiile gramaticale considerate utile. Astfel, la *merge* se arată că perfectul simplu *merș(u)*, învechit, se mai întrebuințează regional, la *mirosi* se subliniază accentuarea regională a persoanei I a indicativului prezent *míros* etc. Formele iotacizate intră și ele în această categorie, de aceea la *vedea* după *văd* apare și *văz* (persoana I indicativ prezent și conjunctiv prezent).

Unul dintre aspectele normelor literare este cel stilistic. Deși dicționarul nostru nu și-a propus să cerceteze repartizarea stilistică a vocabularului românesc, el face precizări de felul acesta, dar numai spre a diferenția valorile cuvintelor. Prin urmare, s-a subliniat raritatea utilizării, caracterul neobișnuit al unor sensuri, s-a notat cînd avem a face cu creații personale, cu folosirea livrească, familiară sau argotică, s-au indicat latinismele, grecismele, turcismele, franțuzismele etc.

Prin n e o b i ș n u i t se caracterizează cuvintele și sensurile utilizate în mod cu totul izolat, dar care concordă cu structura generală a vocabularului limbii române, de exemplu, *mamelucărie*, atestat la Caragiale.

Prin r a r se notează situații ca aceea a verbului *marțafoi*, însemnînd «a se grozăvi, a-și da aere» și atestat o singură dată în materialul nostru.

La sensurile «a întrece, a învinge» ale lui *tăia* s-a făcut mențiunea f a m i l i a r, la *plisc*, în înțelesul de «gura omului», s-a arătat că accepția aceasta este peiorativă sau glumeață etc.

Utilizarea figurată a cuvintelor este în opoziție cu utilizarea proprie, și de aceea, în termenul general f i g u r a t nu se fac specificări suplimentare asupra figurii de stil

decît dacă ele sînt absolut necesare. De exemplu, la *spadă*, pe lîngă indicația f i g u r a t, s-a spus, între paranteze: «simbolizînd forța, puterea, stăpînirea», spre a se atrage atenția asupra elementului care unește citatele ilustrative. Uneori asemenea precizări sînt chiar denumirile figurilor de stil. Astfel, la verbul *a trage* se arată că sensul din construcțiile de tipul *l-a tras fereastra* a rezultat prin metonimie.

Conținutul acestor precizări suplimentare variază în funcție de situațiile concrete în care se găsesc sensurile. Condiția esențială este de a respecta caracterul de opoziție globală dintre figurat și propriu.

Înregistrarea curentă la sfîrșitul articolelor din dicționar a variantelor celor mai interesante constituie încă o modalitate de redare a normei lingvistice, căci variantele dau imaginea transformărilor formale ale cuvîntului-titlu. S-au reținut și s-au notat în primul rînd variantele care conțin o modificare fonetică accidentală (metateză, afereză, proteză, epenteză, asimilație, disimilație etc.). Tot printre variante au fost însă incluse și acele dublete etimologice a căror istorie este imposibil de separat de istoria cuvîntului-titlu.

*

Prin continuarea *Dicționarului limbii române* se realizează unul dintre marile deziderate ale culturii naționale. Publicînd această operă, noii redactori valorifică nu numai propria lor muncă, ci și străduaniile cîtorva generații de cercetători ai limbii române, a căror activitate lexicografică a permis să nu se reia totul de la capăt. La acest fapt se adaugă satisfacția noastră de a fi fost sprijiniți de numeroși informatori din întreaga țară, care au contribuit, din dragoste pentru limba și cultura națională, la completarea cunoștințelor noastre asupra termenilor populari.

Prețioase informații lexicale au adus Despina Ursu și N.-A. Ursu, cercetători la Centrul de lingvistică, filologie și folclor din Iași, punîndu-ne la dispoziție materialul adunat de ei pentru elaborarea unei lucrări privitoare la istoria împrumuturilor recente în limba română.

Rod al unei strînse colaborări între colectivele de lexicografi de la București, Cluj și Iași, lucrarea care începe cu fascicula de față se deosebește ca structură și volum de toate dicționarele anterioare. Astfel, în comparație cu *Dicționarul limbii române literare contemporane* (apărut între anii 1955 și 1957) și cu *Dicționarul limbii române moderne* (apărut în 1958), *Dicționarul limbii române* va fi, în primul rînd, mult mai bogat. El va conține circa 140 000 de cuvinte și variante. În al doilea rînd, analiza acestor cuvinte, mai complexă și mai nuanțată decît în oricare dintre lucrările similare de pînă acum, dă cititorului mari posibilități de a înțelege și a aprofunda mișcarea lexicului românesc în timp și în spațiu.

Seria nouă a *Dicționarului limbii române* diferă atît cantitativ, cît și calitativ de vechile redactări, cuprinse în volumele publicate pînă în 1944. Înlăturînd din expunerea istoriei cuvintelor intervențiile enciclopedice, care aduceau adesea o notă de diletantism, autorii seriei noi au adoptat modul cel mai puțin complicat de prezentare a faptelor lexicale. S-au formulat de asemenea principii riguroase de selectare a materialului și s-a redus în consecință numărul aprecierilor făcute arbitrar. Potrivit principiului de a se înregistra fidel lexicul limbii române în totalitatea lui, au fost introduse în dicționar chiar și unele cuvinte cărora nu li s-au putut stabili sensul, categoria gramaticală sau proveniența geografică.

Fiind conștienți că dispun de mijloace de cercetare, teoretice și practice, mult superioare celor din trecut, autorii sînt decișii totodată să-și îmbunătățească metodele de lucru. Una dintre principalele lor preocupări în acest sens este reconsiderarea bibliografiei, în vederea înlăturării și înlocuirii treptate a edițiilor necorespunzătoare prin ediții științifice, nou apărute sau care vor apărea în cursul editării dicționarului.

Punînd această lucrare la îndemîna publicului, am fost animați de dorința de a oferi tuturor celor interesați un instrument cît mai perfecționat de cunoaștere a bogăției, varietății și frumuseții limbii noastre naționale.

CÎTEVA ÎNDRUMĂRI PENTRU FOLOSIREA DICȚIONARULUI

Cifra mică pusă, mai sus, după unele cuvinte-titlu (MAI [1]) indică numărul de ordine al omonimelor sau al omografelor.

Cifra pusă, în paranteză, pe lîngă un cuvînt dintr-o definiție, pe lîngă o formă gramaticală etc. trimite la sensul respectiv al acelui cuvînt. De exemplu: MACAGIU «muncitor... care se ocupă cu manevrarea macazurilor (**1**)».

Cifra pusă ca numitor, după indicația de pagină a izvorului, arată, la textele chirilice sau la cele cu alfabet de tranziție, rîndul, iar la periodicele moderne, coloana. De exemplu: MAIOR, IST. 64/32; CONTEMP. 1963, nr. 872, 3/2.

Cifra mică pusă, mai sus, după indicația de pagină a unui izvor scris cu caractere chirilice ori cu alfabet de tranziție, arată coloana. De exemplu: BIBLIA (1688), 363 [2]/16.

Semnul ✧ în interiorul unui articol marchează unitățile frazeologice (locuțiuni, expresii, compuse etc.) subordonate unui sens, principal, precum și schimbările stilistice sau gramaticale care intervin în cadrul unui sens, fără să comporte o nouă definiție.

Semnul ✦ în interiorul unui articol marchează sensurile subordonate unui sens principal, uneori și unitățile frazeologice mai îndepărtate de un sens principal.

Semnul ? arată că accentul, pluralul, indicativul prezent, categoria gramaticală etc. ale cuvîntului-titlu nu sînt cunoscute.

> = «a dat...»

< = «provine din...»

Semnul * se pune (la indicațiile etimologice) înaintea cuvintelor care nu sînt atestate în texte.

Numărul situat sub coloana din dreapta a paginii indică suma cuvintelor și variantelor lexicale din fiecare volum, înregistrate pînă la pagina respectivă.

Semne speciale folosite pentru a reproduce pronunțarea unor cuvinte regionale apărute în izvoare:

ĉ (africată alveo-palatală surdă) în *ĉas* «ceas», *ĉęie* «cheie», *fęĉe* «fete», *pĉęle* «piele»;

ę (*e* deschis) în *avę* «avea», *pęre* «piere», *tęme* «teme»;

ĝ (africată alveo-palatală sonoră) în *ĝană* «geană», *ĝindă* «ghindă», *obĝęle* «obiele», *unĝe* «unde»;

ģ (ocluzivă palatală sonoră) în *ģață* «gheață», *ģine* «bine», *ģinț* «dinți», *ģis* «vis»;

ķ (ocluzivă palatală surdă) în *ķag* «cheag», *ķęle* «piele»;

ń (nazală palatală) în *ńam* «neam», *mńel* «miel», *vińe* «vie»;

ǫ (*o* deschis) în *dǫuă* «două», *pǫrtă* «poartă»;

ŝ (fricativă alveo-palatală surdă) în *ŝinŝ* «cinci», *faŝi* «face», *ŝer* «fier»;

ś (*ș* palatal) în *aśa* «așa», *śapte* «șapte»;

ŭ (timbru rotunjit al consoanelor finale) în *bradŭ* «brad»;

ẑ (fricativă alveo-palatală sonoră) în *ẑană* «geană», *ẑęrme* «vierme», *ẑug* «jug»;

' La umărul consoanelor indică palatalizarea: *fęt'e* «fete», *h'ir* «fir», *l'agă* «leagă», *und'e* «unde».

LISTA ABREVIERILOR

a.	= anul
absol.	= absolut
acuz.	= acuzativ
adj.	= adjectiv
adj. dem.	= adjectiv demonstrativ
adj. inter.-rel.	= adjectiv interogativ-relativ
adj. nehot.	= adjectiv nehotărît
adj. pos.	= adjectiv posesiv
adv.	= adverb
Aeron.	= aeronautică
Agric.	= agricultură
Agron.	= agronomie
alb.	= limba albaneză; albanez
Anat.	= anatomie
aor.	= aorist
ap.	= apud
Apic.	= apicultură
A. plast.	= arte plastice
Arheol.	= arheologie
Arhit.	= arhitectură
arom.	= aromân
art. *	= articol; articulat
art. adj.	= articol adjectival
art. hot.	= articol hotărît
art. nehot.	= articol nehotărît
art. pos.	= articol posesiv
Astron.	= astronomie
Ban.	= Banat
bg.	= limba bulgară; bulgar
Biol.	= biologie
Bis.	= termen bisericesc
Bot.	= botanică
Bucov.	= Bucovina
cat.	= limba catalană; catalan
cca	= circa
ceh.	= limba cehă; ceh
cf.	= confer
Chim.	= chimie
com.	= comunicat de... sau comunicare din...
cond.-opt.	= condiţional-optativ
conj.	= conjuncţie
conjunct.	= conjunctiv
Cor.	= coregrafie
Cosm.	= cosmografie
Culin.	= artă culinară
dalm.	= limba dalmată; dalmat
dat.	= dativ
decl.	= declinare
def.	= defectiv
dial.	= dialect; dialectal
Dobr.	= Dobrogea
ebr.	= limba ebraică; ebraic
Ec. pol.	= economie politică
engad.	= engadin
engl.	= limba engleză; englez
Entom.	= entomologie
esper.	= esperanto
expr.	= expresie
f.	= feminin
fact.	= factitiv
Farm.	= farmacie; farmacologie
fig.	= figurat
Filoz.	= filozofie
Fil.	= filologie
Fin.	= finanţe
Fiz.	= fizică
Fiziol.	= fiziologie
Fon.	= fonetică; fonologie
fr.	= limba franceză; francez
friul.	= friulan
gen.	= genitiv
Geogr.	= geografie
Geol.	= geologie
Geom.	= geometrie
ger.	= gerunziu
germ.	= limba germană; german
gr.	= limba greacă; grecesc
Gram.	= gramatică
h	= harta

* Indicaţia (art.), între paranteze, arată că în izvoare a fost înregistrată numai forma articulată a cuvîntului-titlu.

Hort.	= horticultură
ib.	= ibidem
id.	= idem
Iht.	= ihtiologie
imper.	= imperativ
imperf.	= imperfect
impers.	= impersonal
Ind.	= industrie
inf.	= infinitiv
interj.	= interjecție
intranz.	= intranzitiv
invar.	= invariabil
Ist.	= istorie
istr.	= istroromân
it.	= limba italiană; italienesc
Jur.	= științe juridice
lat. *	= (moștenit din) limba latină; latinesc
lat. pop.	= latina populară
lat. med.	= latina medievală
Lingv.	= lingvistică
Lit.	= literatură
loc.	= locuțiune
loc. adj.	= locuțiune adjectivală
loc. adv.	= locuțiune adverbială
loc. conj.	= locuțiune conjuncțională
loc. prep.	= locuțiune prepozițională
loc. vb.	= locuțiune verbală
m.	= masculin
magh.	= limba maghiară; maghiar
Maram.	= Maramureș
Mat.	= matematică
Med.	= medicină
Med. vet.	= medicină veterinară
megl.	= meglenoromân
Meteor.	= meteorologie
m. gr.	= limba medie greacă; medio-grec
Mil.	= termen militar
Min.	= minerit
Mitol.	= mitologie
m. m. perf.	= mai mult ca perfectul
Mold.	= Moldova
Munt.	= Muntenia
Muz.	= muzică
n.	= neutru
Nav.	= termen de navigație
ngr.	= limba neogreacă; neogrec
nom.	= nominativ
n. pr.	= nume propriu
nr.	= număr
num.	= numeral
num. adv.	= numeral adverbial
num. card.	= numeral cardinal
num. col.	= numeral colectiv
num. multipl.	= numeral multiplicativ
num. nehot.	= numeral nehotărît
num. ord.	= numeral ordinal
Numism.	= numismatică
Olt.	= Oltenia
Ornit.	= ornitologie
p. anal.	= prin analogie
part.	= participiu
perf. c.	= perfectul compus
perf. s.	= perfectul simplu
pers.	= persoană
p. ext.	= prin extensiune
p. gener.	= prin generalizare
pl. **	= plural
pl. tant.	= pluralia tantum
pol.	= limba poloneză; polonez
port.	= limba portugheză; portughez
pref.	= prefix
prep.	= prepoziție
p. restr.	= prin restricție
prez.	= prezent
prez. conjunct.	= prezentul conjunctivului
prez. ind.	= prezentul indicativului
pron.	= pronume
pron. dem.	= pronume demonstrativ
pron. inter.-rel.	= pronume interogativ-relativ
pron. întăr.	= pronume de întărire
pron. neg.	= pronume negativ
pron. nehot.	= pronume nehotărît
pron. pers.	= pronume personal
pron. pos.	= pronume posesiv
pron. refl.	= pronume reflexiv
prov.	= limba provensală; provensal
Psih.	= psihologie
r	= recto
refl.	= reflexiv
refl. impers.	= reflexiv impersonal
refl. pas.	= reflexiv pasiv
refl. recipr.	= reflexiv reciproc
refl. unipers.	= reflexiv unipersonal
retorom.	= limba retoromană; retoroman
rom.	= limba română; român
rus.	= limba rusă; rus
săs.	= săsesc
sard.	= limba sardă; sard
scr.	= limba sîrbo-croată; sîrbo-croat
sec.	= secolul
s.f.	= substantiv feminin
sg. ***	= singular
sg. tant.	= singularia tantum
sicil.	= dialectul sicilian
Silv.	= silvicultură

* Indicația « Din lat. » arată că un cuvînt a fost împrumutat din limba latină.
** Indicația (pl.), între paranteze, arată că în izvoare a fost înregistrată numai forma de plural a cuvîntului-titlu.
*** Indicația (sg.), între paranteze, arată că în izvoare a fost înregistrată numai forma de singular a cuvîntului-titlu.

slav.	= limba slavă; slav
slov.	= limba slovenă; sloven
s.m.	= substantiv masculin
s.n.	= substantiv neutru
SN	= serie nouă (a Atlasului lingvistic român)
sp.	= limba spaniolă; spaniol
spec.	= prin specializare
subst.	= substantiv
suf.	= sufix
supl.	= supliment
Șt. nat.	= științele naturii
tăt.	= limba tătară; tătăresc
tc.	= limba turcă; turcesc
Tehn.	= tehnică
Teol.	= teologie
Text.	= industria textilă
Tipogr.	= tipografie
Top.	= toponimie
Transilv.	= Transilvania
tranz.	= tranzitiv
tranz. fact.	= tranzitiv factitiv
țig.	= limba țigănească; țigănesc
ucr.	= limba ucraineană; ucrainean
unipers.	= unipersonal
v	= verso
v.	= vezi
v. (urmat de un nume de limbă)	= vechi
vb.	= verb
v. cuv.	= vezi cuvîntul sau cuvintele
vegl.	= limba vegliotă; vegliot
viit.	= viitor
voc.	= vocativ
v. sl.	= vechea slavă
Zool.	= zoologie

BIBLIOGRAFIE[1]

A

A I-IX = Material (manuscris) cules în anchetele dialectale efectuate de institutele de lingvistică ale Academiei Republicii Populare Române în anii 1949 ş.u.: I (Valea Crişului Negru), II (Valea Sebeşului), III (Valea Jiului), IV (Ţara Haţegului), V (Valea Bistriţei), VI (Valea Moldovei), VII (Maramureş), VIII (Valea Sucevei), IX (regiunea Bacău) [2].

AARON, A. = Vasilie Aaron, *Anul cel mănos, bucuria lumei.* Un cîntec în stihuri îndemînatece... Sibii, în privileghiata Tipografie a lui Ioan Bart, 1820.

AARON, P. = Vasilie Aaron, *Patimile şi moartea a Domnului şi mîntuitorului nostru Isus Hristos.* În stihuri alcătuite de... Braşov, în Tipografia lui Gheorghie de Şobel, 1805.

AARON, P. F. = Vasilie Aaron, *Praxisul forumurilor bisericeşti.* Alcătuit [sau tradus?] de... [Manuscris din 1805; Bibl. Acad. R.P.R., cota 862].

AARON, S. H. = Vasilie Aaron, *Istoria lui Sofronim şi a Haritei cei frumoase, fiicei lui Aristef, mai marelui din Milet.* Prin..., în versuri alcătuită, şi acum întîi tipărită. Sibii, în Tipografia lui Ioan Bart, 1821.

F. AARON, G. = Florian Aaron, *Manual de geografia cea mică pentru trebuinţa tinerilor începători.* Bucureşti, 1839.

F. AARON, I. I—III = Florian Aaron, *Idee repede de istoria prinţipatului Ţării Româneşti.* Tomul I—III. Bucureşti, în Tipografia lui I. Eliad, I: 1835; II: 1837; III: 1838.

P. AARON, P. = P. P. Aaron, *Păstoriceasca poslanie sau dogmatica învăţătură a bisericii Răsăritului...* Tipărită... în Blaj, 1760, de Petru Sibianul, tipograf.

T. AARON, S. A. = Theodor Aaron, *Scurtă apendice la Istoria lui Petru Maior...* La Buda, cu tipariul C[răieştii] Universităţi din Pesta, 1828.

AAT = [Fragmente de algebră, aritmetică şi trigonometrie; manuscris muntean din 1801, fără titlu; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1081].

ABC = *ABC sau alphavit pentru folosul şi procopsala şcoalelor celor normaleşti a neamului românesc.* Blaj, 1783.

ABEŢEDAR = Gr. Pleşoianu şi Gh. Libriér, *Abeţedar greco-român...* Bucureşti, 1825.

ADAM, R. = Ioan Adam, *Rătăcire.* Roman. Bucureşti, Editura «Cartea românească», [1926].

ADAM, S. = Ioan Adam, *Sybaris.* Roman. Bucureşti, Editura autorului, 1902.

---

[1] În bibliografia de faţă sînt cuprinse toate cărţile şi periodicele din care a fost extras material pentru susţinerea definiţiilor, ilustrarea cuvintelor, sensurilor, formelor şi variantelor din *Dicţionarul limbii române.* Lista aceasta, precum şi aceea a abrevierilor, se vor completa pe măsură ce lucrarea va apărea.

[2] Cifra arabă care urmează după cea romană indică localitatea anchetată. Pentru aflarea corespondenţei cifrelor arabe cu numele localităţii, v. *Anexa I* de la sfîrşitul bibliografiei de faţă.

AETHIOPICA = *A lui Iliodor istorie ethiopicească.* Cinci cărți. [Manuscris din 1772; Bibl. Acad. R.P.R., cota 355].

AGÎRBICEANU, A. = Ion Agîrbiceanu, *Arhanghelii.* [București], Editura de stat pentru literatură și artă, 1956.

AGÎRBICEANU, D. Ț. = Ion Agîrbiceanu, *De la țară.* Budapesta, Institutul tipografic și de editură «Luceafărul», 1906.

AGÎRBICEANU, L. T. = I. Agîrbiceanu, *Legea trupului* (Povestea unei vieți). Roman. București, Editura Librăriei Universala Alcalay & Co., 1926.

AGÎRBICEANU, P. M. = I. Agîrbiceanu, *Popa Man.* Povestire după o legendă. București, Editura Librăriei H. Steinberg, 1920.

AGÎRBICEANU, S. P. = Ion Agîrbiceanu, *Schițe și povestiri.* [București], Editura de stat pentru literatură și artă, [1954]. (Biblioteca pentru toți).

AGRONOMIA (18...) = *Agronomia.* Diurnal de agricultură și economia rurală. București, 1859—1861.

AGROTEHNICA, I—II = G. Ionescu-Șișești — Irimie Staicu, *Agrotehnica.* Vol. I—II. Ministerul agriculturii și silviculturii. București, Editura agro-silvică de stat, 1958.

AHILEU = [Metastasio], *Ahileu la ostrovul Sirului.* [Comedie tradusă — probabil de Al. Beldiman — în Moldova] «din limba grecească pe limba moldovinească». [Manuscris din 1783; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1818].

ALAS = *Adevărul literar și artistic.* Seria a 2-a. București, 1920—1939.

ALBINEȚ, M. — I. F. Sobernheim, *Macroviotica sau regule pentru păstrarea sănătății și prelungirea vieții.* Alcătuită în limba ghermană de..., iar pe cea românească tradusă de Ioan T. Albineț... Ieși, în Tipografia Albinei, 1838.

ALBOTEANU, GRAM. = *Gramatica românească.* Întocmită de... și predată în Seminarul de la Socola. [Manuscris din jurul anului 1835; Bibl. Acad. R.P.R., cota 3609].

ALBOTEANU, GRAM. ROM. = *Gramatică românească.* Întocmită de... și predată în Seminarul de la Socola începînd cu anul 1804. [Manuscris din anii 1809—1810; Bibl. Acad. R.P.R., cota 539].

ALECSANDRI, F. = V. Alecsandri, *Farmazonul din Hîrlău.* Comedie în trii acte... Iași, la Cantora Foaiei săteși, 1840. (Repertoriul Teatrului național din Iași, nr. 1).

ALECSANDRI, I. S. = V. Alecsandri, *C. C. Iorgu de la Sadagura sau nepotu-i salba dracului.* Comedie în 3 acte. Iași, la Institutul Albinei, 1844.

ALECSANDRI, M. C. = V. Alecsandri, *Modista și cinovnicul.* Comedie într-un act... Iași, 1841. (Repertoriul Teatrului național din Iași, nr. 7).

ALECSANDRI, O. = V. Alecsandri, *Opere alese.* I: *Poezii.* Ediție îngrijită de G. C. Nicolescu. București, Editura pentru literatură și artă a Uniunii scriitorilor din R.P.R., 1949.

ALECSANDRI, O. P. = Vasile Alecsandri, *Opere complete. Proza.* A doua ediție populară. București, «Minerva», 1910. (Biblioteca scriitorilor români).

ALECSANDRI, P. I—III = Vasile Alecsandri, *Opere complete. Poesii.* Volumul I: *Doine și lăcrimioare*; volumul II: *Mărgăritărele*; volumul III: *Pasteluri și legende* [3]. București, Editura Librăriei Socec & Comp., 1875.

ALECSANDRI, POEZII = Vasile Alecsandri, *Poezii.* Vol. II. (*Opere complete*). București, Editura Librăriei Socec & Comp., 1896.

ALECSANDRI, P. P. = Vasile Alecsandri, *Poesii populare ale românilor.* Adunate și întocmite de... București, Tipografia lucrătorilor asociați, 1866.

ALECSANDRI, S. = V. Alecsandri, *Scrisori.* Publicație îngrijită de Il. Chendi și E. Carcalechi. [Vol.] I. București, Editura Librăriei Socec & Comp., 1904.

ALECSANDRI, S. L. = V. Alecsandri, *Salba literară...* Iași, Tipografia lui Adolf Bermann, 1857.

ALECSANDRI, T. = Vasilie Alecsandri, *Opere complete.* Partea întîia: *Teatru.* Volumul I: *Cançonete comice, scenete și operete;* volumul II: *Vodeviluri;* volumul III: *Comedii;* volumul IV: *Drame.* București, Editura Librăriei Socec & Comp., 1875.

[3] Citatele din volumul al III-lea au fost extrase atît din ediția din 1875 (paginată de la 1 la 194 și, în continuare, de la 2 la 144), cît și din *Opere complete. Poezii.* Vol. II. București, Editura Librăriei Socec & Comp., 1896.

ALECSANDRI, T. I—II = V. Alecsandri, *Teatru.* Cu o introducere de G. Orzea și F. I. Bociort. [București], Editura de stat pentru literatură și artă, [vol. I] 1952, [vol. II] 1953. (Clasicii români).

ALEXANDRESCU, A. = Voltaire, *Alzira sau americanii.* Tragedie în cinci acte. Tradusă de Gr. Alexandrescu. București, în Tipografia lui Eliad, 1835.

ALEXANDRESCU, E. N. = Florian, *Eliezer și Neftali.* Poem tradus de Gr. Alexandrescu. București, în Tipografia lui Eliad, 1832.

ALEXANDRESCU, M. = Grigore Mihail Alexandrescu, *Meditații, elegii, epistole, satire și fabule.* București, Tipografia națională a lui Ștefan Rassidescu, 1863.

ALEXANDRESCU, O. I = Gr. Alexandrescu, *Opere.* [Vol. I]. Ediție critică, note, variante și bibliografie de I. Fischer. Studiu introductiv de Silvian Iosifescu. [București], Editura de stat pentru literatură și artă, 1957.

ALEXANDRESCU, P. = Gr. Alexandrescu, *Poezii.* Ediție completă. Iași, la Cantora Foaiei săteși, 1842.

ALEXANDRESCU, S. = Gr. Alexandrescu, *Suvenire și impresii. Epistole și fabule.* București, 1847.

ALEXANDRIA = *Istoria lui Alexandru cel Mare.* A cincea ediție. București, tipărit la Iosef Copainig, 1850.

ALEXANDRIA (1746) = *Alexandrie a marelui împărat Alecsandru Machidon...* [Manuscris din 1746; Bibl. Acad. R.P.R., cota 438].

ALEXANDRIA (1784) = *Alexandria.* [Manuscris din 1784; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1155].

ALEXANDRIA (1799) = *Viața și povestea și lucrurile marelui Alexandru Machedon.* [Manuscris din 1799; Bibl. Acad. R.P.R., cota 270].

ALEXI, W. = Theochar Alexi, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch. Zweite verbesserte und vervollständigte Auflage.* Kronstadt (Brasso), Verlag von H. Zeidner, 1906.

ALEXICI, L. P. = Dr. G. Alexici, *Texte din literatura poporană română*, adunate de... Tomul I. Poesia tradițională. Budapesta, Editura autorului, 1899.

ALGEBRA VIII = *Algebra.* Manual pentru clasa a VIII-a de Gh. Dumitrescu. București, Editura de stat didactică și pedagogică, 1962.

ALGEBRA IX = *Algebra.* Manual pentru clasa a IX-a de G. Dumitrescu. București, Editura de stat didactică și pedagogică, 1962.

ALGEBRA X = *Algebra* pentru clasa a X-a reală. Manual de Iacob Crișan și Alexandru Pop. București, Editura de stat didactică și pedagogică, 1962.

AL LUPULUI, P. G. = Nicolaie Al Lupului, *Posada Gurenilor.* Povestiri din alte vremi. Craiova, Editura Tiparul «Prietenii științei», [f.a.].

ALR I = *Atlasul lingvistic român.* Partea I. Material netipărit [4].

ALR I/I, I/II = *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul limbii române din Cluj. Partea I (ALR I), vol. I: *Părțile corpului omenesc și boalele lui.* Cluj, Muzeul limbii române, 1938; vol. II: *Familia, nașterea, botezul, copilăria, nunta, moartea.* Sibiu, Muzeul limbii române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1942 [5].

ALR II = *Atlasul lingvistic român.* Partea II. Material netipărit [6].

ALR II/I = *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul limbii române. Partea II (ALR II), vol. I: A. *Corpul omenesc, boale (și termeni înrudiți).* B. *Familia, nașterea, copilăria, nunta, moartea, viața religioasă, sărbători.* C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase, scule.* Sibiu, Muzeul limbii române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1940 [7].

[4] Cifrele arabe de la numărător, care urmează după indicația părții, arată numerele întrebării, cele de la numitor, localitățile anchetate. Pentru aflarea corespondenței acestor din urmă cifre cu numele localității, v. *Anexa a II-a* de la sfîrșitul bibliografiei de față.

[5] Cifrele romane în fracție arată, la numărător, partea, la numitor, volumul; cele arabe arată, la numărător, numărul de ordine al hărții, la numitor, localitățile anchetate. Pentru aflarea corespondenței acestor din urmă cifre cu numele localității, v. *Anexa a II-a* de la sfîrșitul bibliografiei de față.

[6] Pentru valoarea cifrelor arabe care urmează după indicația părții, v. nota 4.

[7] Pentru valoarea cifrelor romane și arabe care urmează după sigla lucrării, v. nota 5. Indicația MN după parte și volum înseamnă «material necartografiat»; prima cifră indică aici pagina volumului, a doua, numărul chestiunii, iar a treia punctul geografic.

ALR SN I—III = *Atlasul lingvistic român*, serie nouă. Vol. I: A. *Agricultură;* B. *Morărit;* C. *Grădinărit;* D. *Pomărit;* E. *Viticultură;* F. *Cînepa;* G. *Albinărit.* Vol. II: A. *Creşterea vitelor;* B. *Carul, căruţa, sania;* C. *Păsări de curte;* D. *Păstorit;* E. *Lîna, torsul, ţesutul;* F. *Meserii;* G. *Pădurărit.* Vol. III: A. *Plante;* B. *Cîinele, pisica;* C. *Animale sălbatice;* D. *Păsări sălbatice;* E. *Vînătoare; F. Tîrîtoare, amfibii;* G. *Pescuit;* H. *Insecte;* I. *Timpul;* J. *Configuraţia terenului;* K. *Ape, umiditate, navigaţie;* L. *Comunicaţii;* M. *Naţiuni, categorii sociale, administraţie.* [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, vol. I—II: 1956; vol. III: 1961 [8].

ALRM I/I, I/II = *Micul atlas lingvistic român*, publicat de Muzeul limbii române din Cluj. Partea I (ALRM I), vol. I: *Părţile corpului omenesc şi boalele lui.* Cluj, Muzeul limbii române, 1938; vol. II: *Familia, naşterea, botezul, copilăria, nunta, moartea.* Sibiu, Muzeul limbii române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1942 [9].

ALRM II/I = *Micul atlas lingvistic român*, publicat de Muzeul limbii române. Partea II (ALRM II), vol. I: A. *Corpul omenesc, boale (şi termeni înrudiţi);* B. *Familia, naşterea, copilăria, nunta, moartea, viaţa religioasă, sărbători;* C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase, scule.* Sibiu, Muzeul limbii române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1940 [10].

ALRM SN I = *Micul atlas lingvistic român*, serie nouă. Vol. I: A. *Agricultură;* B. *Morărit;* C. *Grădinărit;* D. *Pomărit;* E. *Viticultură;* F. *Cînepă;* G. *Albinărit;* H. *Creşterea vitelor;* I. *Carul, căruţa, sania;* J. *Păsări de curte;* K. *Păstorit;* L. *Lîna, torsul, ţesutul;* M. *Meserii;* N. *Pădurărit.* [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1956 [11].

ALRT II = Emil Petrovici, *Texte dialectale* culese de... Suplement la Atlasul linguistic român II. Muzeul limbii române. Sibiu-Leipzig, 1943.

AMFILOHIE, E. = Amfilohie Hotiniul, *Elementi aritmetice arătate fireşti.* Iaşi, 1795.

AMFILOHIE, G. = Amfilohie Hotiniul, *De obşte gheografie pe limba moldovenească.* Scoasă de pe Gheografia lui Bufier... Acum întîi tipărită în zilele preluminatului şi preaînălţatului domnului nostru Alexandru Ioan Calimah voevod... în sfînta Mitropolie în Iaşi, 1795.

AMFILOHIE, G. F. = Amfilohie Hotiniul, *Gramatica fizicii.* [Traducere din limba italiană de...; manuscris de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1627].

AN. DOBR. I Ş.U. = *Analele Dobrogei.* Revista Societăţii culturale dobrogene. Director C. Brătescu. Constanţa, Cernăuţi. Anul (1920) ş.u.

ANDRIEVICI, A. = Francisc Močnik, *Aritmetică.* Traducere din limba germană de Samoil Andrievici. Viena, 1850.

36 ANGHEL, I. G. = D. Anghel, *În grădină.* Poem. Bucureşti, Atelierele grafice I. V. Socec, [1905].

37 ANGHEL, P. = D. Anghel, *Poezii.* Bucureşti, Editura «Cartea românească», [1946]. (Pagini alese).

38 ANGHEL, PR. = D. Anghel, *Opere complecte. Proză.* Bucureşti, Editura «Cartea românească», 1924.

39 ANGHEL-IOSIF, C. L. = D. Anghel şi St. O. Iosif, *Cireşul lui Luccullus.* Bucureşti, «Minerva», 1910.

40,41 ANGHEL-IOSIF, C. M. I—II = D. Anghel şi St. O. Iosif, *Caleidoscopul lui A. Mirea.* Publicat de... Bucureşti, «Minerva», volumul I: 1908, volumul II: 1910.

AN. IST. NAŢ. I Ş.u. = *Anuarul Institutului de istorie naţională*, publicat de Alex. Lapedatu şi Ioan Lupaş. Cluj. An. I (1922) ş.u.

ANON. CAR. = *Anonymus Caransebesiensis*, [«Dictionarium valachico-latinum», vechi glosar român-latin], publicat în revista «Tinerimea română», publicaţiune a Societăţii literare cu acelaşi nume sub direcţiunea lui Gregorie G. Tocilescu, noua serie, Tipografia corpului didactic, volumul I, fasc. III, p. 326—380.

[8] Pentru valoarea cifrelor arabe care urmează după indicaţia volumului, v. nota 5.
[9] Pentru valoarea cifrelor romane şi arabe care urmează după sigla lucrării, v. nota 5.
[10] Pentru valoarea cifrelor romane şi arabe care urmează după sigla lucrării, v. nota 5.
[11] Pentru valoarea cifrelor arabe care urmează după indicaţia volumului, v. nota 5.

42 ANTIM, P. = Antim Ivireanul, *Predice*, făcute pe la praznice mari de... 1709—1716. Publicate după manuscrisul de la 1781 cu cheltuiala Ministeriului Cultelor şi al Instrucţiunei Publice de prof. I. Bianu. Bucureşti, 1886.

44 ANTIPA, D. = Dr. Gr. Antipa, *Regiunea inundabilă a Dunării.* Starea ei actuală şi mijloacele de a o pune în valoare. Cu 3 hărţi, 106 figuri în text şi 23 tabele fototipice. Bucureşti, Institutul de arte grafice Carol Göbl, 1910.

ANTIPA, F. I. = Dr. Gr. Antipa, *Fauna ichtiologică a României.* Cu 31 tabele în fototipie. Bucureşti, Institutul de arte grafice Carol Göbl, 1909. (Academia Română. Publicaţiunile fondului Vasile Adamachi, no. XVI).

731 ANTIPA, P. = Dr. Gr. Antipa, *Pescăria şi pescuitul în România.* Cu 403 figuri în text şi 75 tabele. Bucureşti, Librăriile Socec & Comp., C. Sfetea, Pavel Suru, 1916. (Academia Română. Publicaţiunile fondului Vasile Adamachi. Tomul VIII. Nr. XLVI).

ANT. LIT. POP. I = *Antologie de literatură populară.* Vol. I: *Poezia.* [Întocmit de Institutul de istorie literară şi folclor al Academiei R.P.R.]. [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1953.

1 ANTONESCU, D. = G. M. Antonescu, *Dicţionar rumân. Mic repertor de cunoştinţe generali...* Bucureşti, Imprimeria naţionale a lui Stephan Rassidescu, 1862.

46 C. ANTONESCU, P. = Prof. C. S. Antonescu, *Peştii din apele Republicii Populare Române.* Bucureşti, Editura agro-silvică de stat, 1957.

P. ANTONESCU, A. = Petre Antonescu, *Amenajamentul pădurei după munţii statului. Muşuroaiele mari şi mici din jud. Muscel.* (Extras din Buletinul Ministerului Agriculturii, Industriei, Comerciului şi Domeniilor). Bucureşti, 1903.

P. ANTONESCU, S. = Petre Antonescu, *Studiu general pentru punere în exploatare de complexe forestiere.* (Extras din Buletinul Ministerului Domeniilor). Bucureşti, 1902.

ANTROP. = P. Vasici-Ungurean, *Antropologhia sau scurta cunoştinţă despre om şi despre însuşirile sale.* În Buda, la Crăiasca Tipografia Universitatei ungureşti, 1830.

AO = *Anumirea ofiţiilor sau caselor de vamă cele neguţătoreşti în ţările Galiţia şi Ladomeria şi în ceale lîngă dînsele adunate, de intrare...* Lemberg, 1778. [Foaie volantă].

AP. = *Atlasul peştilor din apele R.P.R.* de Th. Buşniţă—I. Alexandrescu. Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1963.

10 APA MINER. = Dr. Vidmann, *Despre apa minerală de la Balta Albă.* Descriere povăţuitoare. Bucureşti, Tipografia lui C. A. Rosetti şi Winterhalder, 1847.

APE MIN. = L. Steege, *Apele minerale de la Slănic, în Moldova. În privirea analoghiilor cu ape minerale streine şi a lucrărei terapeutice.* Iaşi, Institutul Albinei, 1854.

48 APOLZAN, P. I. = Lucia Apolzan, *Portul şi industria casnică textilă în Munţii Apuseni.* Bucureşti, Institutul de ştiinţe sociale al României, 1944. (Sociologia României. 5. Biblioteca de sociologie, etică şi politică).

49 I. APOLZAN, U. = I. Apolzan, *Uneltele de mînă de la lemnărit.* Partea primă. I. *Rîndelele.* II. *Dălţile.* III. *Ferestraele.* Sibiu, Drotloff, 1908. (Biblioteca meseriaşului, nr. 1).

2 APOSTOL, LEX. ZOOL. = Dr. Odiseu Apostol, *Lexicon zoologic.* Partea I. Cluj, Tip. «Ardealul», 1936. (Biblioteca cercetaşului naturalist, no. 2).

AR (18...) = *Albina românească.* Gazetă politico-literală. Ieşi, Tipografia Albinei, 1829—1850.

ARCHIRIE = *Istoria lui Anadam cu unchiu-şeu Archirie.* [Manuscris din 1777; Bibl. Acad. R.P.R., cota 4104].

ARDELEANU, D. = C. Ardeleanu, *Diplomatul, tăbăcarul şi actriţa.* Roman. (Ediţia II-a, a 10 mie). Bucureşti, Editura «Cartea românească», 1928.

ARDELEANU, U. D. = C. Ardeleanu, *Am ucis pe Dumnezeu.* Roman. Bucureşti, Editura «Cartea românească», [1929].

ARDELEANU, V. P. = C. Ardeleanu, *Viermii pământului.* Roman. Bucureşti, Adevărul, [f. a.].

ARGHEZI, B. = Tudor Arghezi, *Cu bastonul prin Bucureşti.* [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1961.

ARGHEZI, C.J. = Tudor Arghezi, *Cartea cu jucării.* Ediţia a IV-a. Bucureşti, Editura tineretului, 1958.

ARGHEZI, C. O. = Tudor Arghezi, *Cîntare omului.* Stihuri de... [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, 1956.

ARGHEZI, F. = T. Arghezi, *Frunze.* [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1961.

ARGHEZI, P. N. = Tudor Arghezi, *Poarta neagră.* Bucureşti, Cultura naţională, [1930].

ARGHEZI, P. T. = Tudor Arghezi, *Pagini din trecut.* [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1955].

ARGHEZI, S. P. = Tudor Arghezi, *Stihuri pestriţe.* [Bucureşti], Editura tineretului, 1957.

ARGHEZI, T. C. = Tudor Arghezi, *Tablete de cronicar.* [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, 1960.

ARGHEZI, V. = Tudor Arghezi, *Versuri.* Ediţie definitivă îngrijită de autor. Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1936.

ARGHEZI, VERS. = Tudor Arghezi, *Versuri.* Cu o prefaţă de Mihai Beniuc. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, 1959.

ARH. FOLK. I Ş.U. = *Anuarul Arhivei de folklor.* Publicat de Ion Muşlea. Cluj-Bucureşti. Academia Română. Anul I (1932) ş.u.

ARHIVA I Ş.U. = *Arhiva Societăţii ştiinţifice şi literare din Iaşi.* Iaşi. Anul I (1889) ş.u.

ARHIVA R. I—II = *Arhiva românească.* Subt redacţia lui M. Kogălnicean. Iaşi, tom. I—II, 1841—1845.

ARH. OLT. I Ş.U. = *Arhivele Olteniei.* Publicaţie trimestrială sub direcţiunea d-lui Dr. Ch. Laugier. Craiova. Anul I (1922) ş.u.

ARH. SOM. I Ş.U. = *Arhiva someşană.* Revistă istorică-culturală. Năsăud. Anul I (1924) ş.u.

ARICESCU, A. R. = C. D. Aricescu, *Arpa română.* Bucureşti, Tipografia sfintei mitropolii, 1852.

ARICESCU, F. = C. D. Aricescu, *Florica.* Bucureşti, Tipografia lui C. A. Rosetti şi Winterhalder, 1847.

ARICESCU, P. E. = C. D. Aricescu, *Procesul şi esilul meu la Snagov.* Bucureşti, Tipografia jurn[alului] Naţionalul, 1859.

ARISTIA, PLUT. = C. Aristia, *Plutarh.* Parallela sau vieţele bărbaţilor illustri. Tradus din elenește de... Tomul I. Bucureşti, Tip. Colegiului naţional, 1857. [S-au extras numai cuvintele cuprinse în glosar].

ARISTIA, P. R. = C. C. Aristia, *Prinţul român.* Stanţe epice închinate românilor. Bucureşti, [Tipografia Colegiului naţional sfîntul Sava], 1843.

ARISTIA, S. = Alfieri, *Saul.* Traducere de C. Aristia. Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1836.

ARISTIA, V. = Alfieri, *Virginia.* Tragedie în cinci acte, tradusă de C. Aristia. Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1836.

ARITM. (1805) = Gr. Obradovici, *Povăţuirea către învăţătura socoatei sau aritmetica.* La Buda, în Crăiasca Tipografie a Universităţii din Peştiu, 1805.

ARITM. (1806) = *Povăţuire către aritmetică sau învăţătura numerilor.* Buda, tipărită cu cheltuiala Crăieştii Tipografii a Universităţei ungureşti, 1806.

ARITM. (1823) = *Aritmeti*[ca] *sau ştiinţa socotelii.* [Manuscris din 1823].

ARTAXERXU = [Metastasio], *Artaxerxu.* [Traducere din neogreacă făcută, probabil, de Al. Beldiman; manuscris din 1808; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1187].

ARVINTE, TERM. = V. Arvinte, *Terminologia exploatării lemnului şi a plutăritului,* în «Studii şi cercetări ştiinţifice». Filologie. Anul VIII (1957), fasc. I, p. 1—185. (Academia Republicii Populare Române. Filiala Iaşi).

ASACHI, ALGHEBRA = Gh. Asachi, *Alghebra.* Acea întăia oare scrisă în limba românească, spre folosul şi învăţătura junimei Moldovii, în anul 1817, de comisul..., mădulare Academiii de Roma. Iaşi, 1818. [Manuscris; Bibl. Acad. R.P.R., cota 447].

ASACHI, A. LIT. = Gh. Asachi, *Adaos literar la Monitorul oficial a Moldovei,* de Anul nou 1861. Iassy, Institutul Albinei române.

ASACHI, ARITMETICA = Gh. Asachi, *Aritmetica.* [Copie manuscrisă după cursul ţinut de... între 1814—1818; Bibl. Seminarului matematic din Iaşi, cota 1916/1].

ASACHI, E. I—III = Gh. Asachi, *Elemente de matematică* de aga..., mădulari Academiei de Roma. Partea I: *Aritmetică.* Partea II: *Alghebră.* Partea III: *Gheometria elementară.* Ieşi, în Tipografia Albinei, 1836—1838.

ASACHI, E. D. = Gh. Asachi, *Elena Dragoş de Moldavia.* Dramă istorică originală. În 3 acte. Iaşi, 1863.

ASACHI, F. = Gh. Asachi, *Fabule,* întiie oară în limba română versuite de... A patra ediţie adăogită cu viaţa lui Esop. Iaşi, Institutul Albinei, 1862.

ASACHI, FABULE = Gh. Asachi, *Fabule.* Versuite de... mădular Academiei de Roma şi a mai multor soţietăţi învăţate. Ediţia a tria, adăogită. Iaşi, 1844.

ASACHI, G. = Gh. Asachi, *Elementurile gheometriei teoreticeşti.* [Traducere manuscrisă, copie după cursul ţinut de Gh. Asachi între anii 1814 şi 1818; Bibl. Acad. R.P.R., cota 2496].

ASACHI, I. = I. Kaidanov, *Istoria Imperiii rosiene.* Tradusă de aga Gheorghe Asachi, mădular Academiii de Roma. Partea I. Ieşi, în privileghiata Tipografie a Albinei, 1832. Partea II-a, 1833.

ASACHI, Î. = Gh. Asachi, *Expoziţia stărei învăţăturilor publice în Moldova de la a lor restatornicire, 1828, pînă la anul 1843 şi o socotinţă pentru a lor îmbunătăţire.* Iaşi, 1845.

ASACHI, L. = Gh. Asachi, *Lexicon de conversaţie.* Prelucrat şi publicat de o soţietate literară supt direcţia agăi... Broşura I. [Iaşi, Institutul Albinei], 1842.

ASACHI, L. M. = Gh. Asachi, *Lupta moldovenilor cu cavalerii crucieri la anul 1423.* Iaşi, 1845.

ASACHI, M. = Gh. Asachi, *Elemente de matematică.* De postelnicul..., mădulari a mai multor academii. Partea I: *Aritmetica.* [Ediţia a II-a], Iaşi, la Institutul Albinei, 1843.

ASACHI, M. H. = Gh. Asachi, *Mirtil şi Hloe.* Pastorală. Iaşi, Tipografia Institutului Albinei, 1850.

ASACHI, N. = Felice Romani, *Norma.* Tragedie lirică, compusă de... Tradusă de G. Asachi. Ieşi, la Institutul Albinei, 1838.

ASACHI, P. = Gh. Asachi, *Poesii.* A lui..., mădulari Academiei de Roma. Ieşi, Tipografia Albinei, 1836.

ASACHI, PED. = A. von Kotzebue, *Pedagogul.* Comedia-vodevil... prelucrată pentru Teatrul naţional de aga G. Asachi. Ieşi, Tipografia Albinei, 1839.

ASACHI, P. R. = Gh. Asachi, *Petru-Rareş.* Dramă istorică în patru părţi, de... Partea I. Iaşi, Institutul Albinei, 1853.

ASACHI, R. = Gh. Asachi, *Relaţie de starea învăţăturilor publice în Moldova, pe anul şcolar 1839/1840.* Iaşi, Institutul Albinei, 1841.

ASACHI, S. L. I—II = Gh. Asachi, *Scrieri literare.* [Vol. I şi II]. Ediţie îngrijită, cu prefaţă, note şi glosar de N. A. Ursu. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1957]. (Biblioteca pentru toţi).

ASACHI, T. B. = Gh. Asachi, *Turnul Butului.* Dramă originală în 3 acte, dupre tradiţii poporane. Iaşi, Tipografia Institutului Albinei române, 1863.

ASACHI, Ţ. = Gh. Asachi, *Ţiganii.* Idil cu cîntece de... Iaşi, Tipografia Institutului Albinei, 1856.

ASACHI, V. = Gh. Asachi, *Voichiţa de Romanie.* Dramă originală istorică de... Iaşi, Institutul Albinei române, 1863.

D. ASACHI, T. = Dimitrie Asachi, *Topografia sau elemente de inginerie aplicate la hotărîrea moşiilor.* Iaşi, Tipografia Institutului Albinei, 1854.

E. ASACHI, Î. = Silvio Pellico, *Despre îndatorirele oamenilor.* Tradus de... Ermiona Asachi. Iaşi, Institutul Albinei, 1843.

L. ASACHI, J. = *Jucăreia norocului sau istorisirea pentru prinţipul Menşcikov, carele pe vremea lui Petru cel Mare au fost slăvit în toată Europa.* Acum s-au tălmăcit pe limba românească, cu oarecare adăogite cuvinte spre podoaba limbii şi a bunei înţelegeri, prin... Lazăr Asachi. În oraşul Iaşului, la anul 1816.

LEON ASACHI, B. = B. de Saint-Pierre, *Bordeiul indienesc...* [Tradus] de Leon Asachi, arhimandrit a mitropoliei Iaşului. Tipărit în Iaşi, 1821.

AŞEZ. = [*Aşezămîntul lui Iosif II pentru cadastru*]. Sibiu, 1786.

62 ATILA, P. = F. R. Atila, *Peştii şi pescuitul.* Bucureşti, Editura Librăriei Frăţilă, 1916.

B

B (1938) = *Biblia adică dumnezeiască scriptură a Vechiului şi a Noului Testament,* tradusă după textele originale ebraice şi greceşti de preoţii profesori Vasile Radu şi Gala Galaction. Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1938.

63 BABEŞ, O. A. I = V. Babeş, *Opere alese.* Vol. I. [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1954.

BACALBAŞA, M. T. = Anton Bacalbaşa, *Moş Teacă. Din cazarmă.* Bucureşti, Editura Librăriei E. Graeve, 1893.

66 BACOVIA, O. = G. Bacovia, *Opere.* Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1944.

65 BALADE, I—III = *Balade populare româneşti.* I—III. Ediţii critice de folclor-genuri. Bucureşti, Editura pentru literatură, 1964.

68 BANUŞ, P. = Maria Banuş, *Poezii.* [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, 1958.

BANUŞ, Z. = Maria Banuş, *Ziua cea mare* (în *Teatru*, vol. II, [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1951]).

BARANGA, I. = Aurel Baranga, *Iarbă rea* (în *Teatru*, vol. I, [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1951]).

BARANGA, R. F. = Aurel Baranga, *Reţeta fericirii sau Despre ceea ce nu se vorbeşte.* Piesă în trei acte. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1957].

67 BARANGA, V. A. = Aurel Baranga, *Vocea Americii.* Bucureşti, Editura pentru literatură şi artă, 1949.

69 BARANGA-MORARU, F. = Aurel Baranga şi Nicolaie Moraru, *Pentru fericirea poporului* (în *Teatru*, vol. I, [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1951]).

21 BARASCH, B. = Iuliu Barasch, *Manualul de botanică silvică.* Bucureşti, Imprimeria statului, 1861.

BARASCH, I. = Iuliu Barasch, *Cursul de igienă populară.* Seria I, partea generală, cuprinde 12 lecţiuni. Bucureşti, Tipografia Colegiului sf. Sava, 1857.

BARASCH, I. F. = Iuliu Barasch, *Despre unele din institutele filantropice în Europa.* Bucureşti, Tipografia Colegiului naţional, 1853.

BARASCH, I. N. = Iuliu Barasch, *Istoria naturală potrivită pe înţelegerea copiilor, cu întrebări şi figuri.* De G. Beleze. Tradusă din franţuzeşte cu adnotaţii... Ediţia a doua. Bucureşti, Tipografia Colegiului naţional, 1856.

27 BARASCH, M. I—III = Iuliu Barasch, *Minunele naturei.* Conversaţii asupra deosebitelor objecte interesante din ştiinţele naturale, fizică, himie şi astronomie, compuse de... Tomul I—III. Bucureşti, Tipografia Colegiului naţional, 1852.

BARBU, P. = Eugen Barbu, *Prînzul de duminică.* [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1962.

73 BARBU, Ş. N. = Eugen Barbu, *Şoseaua Nordului.* Roman. [Bucureşti], Editura pentru literatură şi artă, [1959].

BARBU, Z. = Eugen Barbu, *Cît în 7 zile.* [Bucureşti], Editura pentru literatură şi artă, 1960.

BARCIANU = Sab. Pop-Barcianu, *Dicţionar român-german şi german-român.* Partea I-a: *Română-germană.* Ediţia a treia. Revidat şi complectat de dr. P. Barcianu. Sibii, W. Krafft, 1900.

3 BARCIANU, V. = Sab. Pop-Barcianu, *Vocabulari roman-nemţesc...* Sibii, Tipariul şi editura lui Teodoru Steinhausen, 1868.

75 BARIŢIU, P. A. I—III = George Bariţiu, *Părţi alese din istoria Transilvaniei.* Pre două sute de ani din urmă. Sibiu, Tipografia W. Krafft, volumul I: 1889; volumul II: 1890; volumul III: 1891.

BARIŢIU, S. A. = Gheorghe Bariţiu, *Studii şi articole.* Cu o prefaţă de Dr. Ioan Lupaş. Sibii, Editura Asociaţiunii, 1912.

BARONZI, C. I—VIII = Al. Dumas, *Contele de Monte-Cristo.* Traducere de G. A. Baronzi. Vol. I—VIII. Bucureşti, Librar-editor George Ioanid, 1857.

BARONZI, I. C. I—V = M. Guizot, *Istoria civilizaţiunii în Francia.* Ediţiune nouă. Traducere de G. Baronzi. Vol. I—V. Bucureşti, Tipografia naţională a lui Romanov & Comp., 1856—1859.

BARONZI, I. G. = A. Dumas, *Iacobinii şi girondinii.* [*Le chevalier de Maison-Rouge*]. Traducere de G. A. Baronzi. Bucureşti, Librar-editor George Ioanid, 1855. (Biblioteca literară).

BARONZI, I. L. I—IV = Alexandre Dumas, *Isaak Lakedem.* Tradus de G. A. Baronzi. [Vol. I—IV]. Bucureşti, Tipografia bisericească, 1855—1856.

76 BARONZI, L. = George Baronzi, *Opere complecte.* Vol. I: *Limba română şi tradiţiunile ei.* Galaţi, G. D. Nebunely şi fii, 1872.

23 BARONZI, M. I—II = Eugène Sue, *Matilda sau memoriile unei femei june.* Tradusă de George A. Baronzi. Vol. I—II. Bucureşti, Imprimeria sfintei mitropolii, 1853—1854. (Biblioteca literară).

BART, E. = Jean Bart (Eug. Botez), *Europolis.* Roman. Cu o prefaţă de G. Călinescu. Ediţia III-a. Bucureşti, Editura « Cugetarea », [1939].

77 BART, S. M. = Jean Bart, *Schiţe marine.* [Bucureşti], Editura tineretului a C. C. al U.T.M., 1953.

79 BASSARABESCU, S. N. = I. A. Bassarabescu, *Schiţe şi nuvele.* [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1953].

80 BASSARABESCU, V. = I. A. Bassarabescu, *Vulturii.* Schiţe şi nuvele. Ediţia II. Bucureşti, Editura « Cartea românească », [1925].

81 BĂCESCU, P. = Dr. Mihai Băcescu, *Peştii, aşa cum îi vede ţăranul pescar român.* Studiu etnozoologic, zoogeografic şi bioeconomic de... Bucureşti, Imprimeria naţională, 1947. (Institutul de cercetări piscicole al României. Monografia nr. 3, 1946).

82 BĂCESCU, PĂS. = Mihai C. Băcescu, *Păsările în nomenclatura şi viaţa poporului român.* [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, [1961].

24 BĂLĂŞESCU, D. R. — FR. = Nifon Bălăşescu, *Dicionari romano-frances.* Volum I. Fascicul I. Bucureşti, Tipografia mitropolitului Nifon, 1859.

25 BĂLĂŞESCU, GR. = Nicolau Bălăşescu, *Gramatica română.* Pentru seminarii şi clase mai înalte *(Gramatica daco-romana).* Sibiu, în privileghiata Tipografie a lui Gheorghi de Clozius, 1848.

83 BĂLCESCU, M. V. = Nicolaie Bălcescu, *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul,* urmată de scrieri diverse de... Publicate de pre decisiunea Societăţii Academice Române şi însoţite cu o precuventare şi note de A. I. Odobescu. [Bucureşti], 1878.

26 BĂLCESCU, P. A. = N. Bălcescu, *Puterea armată şi arta militară de la întemeierea principatului Valahiei pînă acum.* Iaşi, La Cantora Foaiei săteşti, 1844.

BĂNUŢ, T. P. = A. P. Bănuţ, *Tempi passati.* Umor şi satiră din Ardealul de ieri. Bucureşti, Editura « Bucovina », 1931.

BĂRAC, A. = Ioan Bărac, *Istoria prea frumosului Arghir şi a prea frumoasei Elena cea Măiastră şi cu părul de aur.* Adecă: O închipuire, subt care se înţelege luarea ţării Ardealului prin Traian chesariul Rîmului. Bucureşti, 1852.

BĂRAC, A. E. = Ioan Popovici Bărac, *Istoria prea frumosului Arghir şi a prea frumoasei Elena cea Măiastră şi cu părul de aur.* Adecă: O închipuire supt care să înţălege luarea ţării Ardealului prin Traian, chesariul Rîmului... În privileghiata Tipografie din Braşov, 1809.

BĂRAC, R. = Ioan Bărac, *Risipirea cea de pre urmă a Ierusalimului, care s-au împlinit după cuvîntul ce s-au zis că nu va rămînea piatră pe piatră.* Scoasă din cartea lui Iosif Flavie pre scurt şi în 9 cîntări, în stihuri, alcătuită de... Bucureşti, 1821.

BĂRAC, S. = [*Scrieri în proză şi în versuri*]. Întocmite de Ioan Bărac. 1842—1845. [Manuscris; Bibl. Acad. R.P.R., cota 209].

BĂRAC, T. = I. Bărac, *Toată viaţa, isteţiile şi faptele minunatului Til Buhoglindă, cele de rîs şi minunate la cetire, spre trecere de vreme, în zilele sau ceasurile omului cele de odihnă*, după limba nemţească tălmăcită şi acum a doua oară tipărită. Braşov, 1846.

B. DARW. = *Bazele darwinismului.* Manual pentru clasa a XI-a de Traian Tretiu. Bucureşti, Editura de stat didactică şi pedagogică, 1962.

BELDICEANU, P. = N. Beldiceanu, *Poezii*, cu un studiu introductiv de I. Vitner. [Bucureşti], Editura pentru literatură şi artă a Uniunii scriitorilor din R.P.R., [1950]. (Biblioteca pentru toţi).

BELDIMAN, A. = S. Gessner, *Moartea lui Avel.* De... Acum întîi tălmăcită din limba franţozească în cea românească. La Buda, în Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1818.

BELDIMAN, ALEXII = Fr. G. Ducray Duminil, *Alexii sau căsuţa din codru.* Acum întăi tălmăcită din limba franţuzească întru ce moldovenească de cel mai gios iscălit Aleco Beldeman. [Manuscris din 1806; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1781].

BELDIMAN, E. = Vornicul Alecu Beldiman, *Eterie sau jalnicile scene prilejite în Moldovia din rezvrătirile grecilor, prin şeful lor Alexandru Ipsilanti, venit din Rusia la anul 1821*, de... Editată de banul şi cavaleriul Alecu Balica. Iaşi, Tipografia Buciumului român, 1861.

BELDIMAN, IST. = Abatele Prévost, *Istorie cavalieriului de Grie şi a iubitii sale Manon Lesco*, care tălmăcindu-se de pe limba franţuzască în limba moldovenească prin osteneala şi osărdie dreptii dumisale banului Aleco Beldiman, s-au prescris acum de mine, în anul 1815... Costachi Borş. [Manuscris; Bibl. Acad. R.P.R., cota 193].

BELDIMAN, Î. = Gh. A. Rückert, *Învăţătură sau povăţuire pentru facerea pîinii ceii de obşte mai neagră, pentru cea albă de casă, pentru făina cea spre întrebuinţarea bucatelor; pentru hrişi, şi altele, din cartofle, pentru sămănatul lor, lucrarea şi păstrarea lor.* Alcătuită de cătră... în limba nemţească, acum întîi tălmăcită întru cea grecească de cătră Dimitrie Samurcaş. Iaşi, în Tipografia sfintei mitropolii, 1818. [Tradusă, după textul lui D. Samurcaş, de Alex. Beldiman].

BELDIMAN, M. = J. Fr. Regnard, *Minegmii sau fraţii cei de gemine.* [Traducere din limba franceză făcută de Al. Beldiman în 1803; manuscris; Bibl. Acad. R.P.R., cota 3095].

BELDIMAN, N. P. I—II = Florian, *Istoria lui Numa Pompilie, al doilea crai al Romii.* Tălmăcită din limba franţozească de dumnealui postelnicul Alexandru Beldiman... Vol. I—II. Iaşi, 1820.

BELDIMAN, N. POMP. = Florian, *Numa Pompilii, al doilea crai al Rîmului.* Tomul al doilea... Tălmăcită de pe franţuzîie de Alexandru Beldiman, paharnic, la leat 1795. [Manuscris; Bibl. Acad. R.P.R., cota 3192].

BELDIMAN, O. = Voltaire, *Tragodia lui Orest.* De preaînvăţatul ... marele postelnic Alexandru Beldiman, acum întîi tălmăcită din limba franţozească în cea românească. La Buda, în Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1820.

BELDIMAN, S. = *Elisaveta sau cei surguniţi în Siberia.* [Dramă tradusă de Al. Beldiman în 1815; manuscris; Bibl. Acad. R.P.R., cota 437].

BELDIMAN, SAP. = [I. Fr. Regnard], *Tragodia lui Sapor.* Tradusă de Aleco Beldeman. Iaşi, 1801. [Manuscris; Bibl. Acad. R.P.R., cota 3106].

BELDIMAN, T. = [*Istoria lui Tarlo.* Traducere din limba franceză de Al. Beldiman; manuscris din 1786; Bibl. Acad. R.P.R., cota 25].

I. BELDIMAN, I. = Ioan Beldiman, *Istorie a celor mai gingaşe amoruri a Parisului.* Din ce grecească s-au tălmăcit în limba moldovenească, prin osteneala şi osîrdie dreptii sale... S-au prescris de mine iscălitul la 1818, Costachi Borş. [Manuscris; Bibl. Acad. R.P.R., cota 126].

BELEA, P. A. = Dr. Octavian Belea, *Primul ajutor şi îngrijirea sănătăţii.* Pentru activul Crucii roşii. Crucea roşie a R.P.R., Bucureşti, 1959.

BENIUC, A. R. = Mihai Beniuc, *Un om aşteaptă răsăritul.* Versuri. [Bucureşti], Editura de stat, 1946.

BENIUC, C. P. = Mihai Beniuc, *Cîntece de pierzanie.* Colecţia abecedar, [f. a.].

BENIUC, M. = Mihai Beniuc, *Mărul de lîngă drum.* Versuri. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, 1954.

BENIUC, M. C. I = Mihai Beniuc, *Pe muche de cuţit.* Roman. [Vol.] I. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, 1959.

BENIUC, M. V. = Mihai Beniuc, *Materia şi visele.* Bucureşti, Editura pentru literatură, 1961.

BENIUC, P. = Mihai Beniuc, *Despre poezie.* Studii literare. [Bucureşti], Editura pentru literatură şi artă, [1953].

BENIUC, S. = Mihai Beniuc, *Steaguri.* Poeme. [Bucureşti], Editura pentru literatură şi artă a Uniunii scriitorilor din R.P.R., 1951.

BENIUC, V. = Mihai Beniuc, *Versuri alese.* [Bucureşti], Editura pentru literatură şi artă a Societăţii scriitorilor din R.P.R., 1949.

BENIUC, V. A. I—II = Mihai Beniuc, *Versuri alese.* [Vol.] I—II. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, 1955. (Biblioteca pentru toţi).

BENIUC, V. CUC. = Mihai Beniuc, *În Valea Cucului.* Comedie în trei acte. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, 1959.

BERTOLDO = G. Croce, *Viaţa lui Bertoldo şi a lui Bertoldino, feciorul lui, dinpreună şi a lui Cacasino, nepotul lui.* Acum întîi culeasă din cărţi istoriceşti foarte desfătătoare. Sibii, Tipografia lui Petru Bart, 1799.

BIANU, D. S. = Doctorul Vasile Bianu, *Doctorul de casă, sau Dicţionarul sănătăţii.* Buzău, Imprimeria Al. Georgescu, 1910.

I. BIANU, D. R. = Ioan Bianu, *Documente româneşti reproduse după originale sau după fotografii.* Partea I. Epoca dinainte de Matei Basarab (1632) şi Vasile Lupu (1634). Tomul I, fasc. 1—2 (1576—1632). Bucureşti, Inst. de arte grafice Carol Göbl, 1907. (Biblioteca Academiei Române).

BIBICESCU, P. P. = I. C. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania.* Culese şi adnotate de... Bucureşti, Imprimeria statului, 1893.

BIBLIA (1688) = *Biblia, adecă dumnezeiasca scriptură ale cei vechi şi ale cei noao leage toate*, care s-au tălmăcit dupre limba elinească, spre înţeleagerea limbii rumâneşti cu porunca prea bunului creştin şi luminatului domn Ioan Şărban Cantacozino Basarab Voievod şi cu îndemînarea dumnealui Costadin Brîncoveanul marele logofăt... Tipăritu-s-au... în scaunul mitropoliei Bucureştilor... la anul 1688.

BÎRLEA, B. = Pr. I. Bîrlea, *Balade, colinde şi bocete din Maramureş.* Bucureşti, Editura Casei şcoalelor, 1924.

BÎRLEA, C. P. = Pr. I. Bîrlea, *Cîntece poporane din Maramureş. Descîntece, vrăji, farmece şi desfaceri.* Culese de... Bucureşti, Editura Biblioteca Casei şcoalelor, 1924.

I. BÎRSEANU, P. C. = Ion Bîrseanul, *Primele cînturi.* Budapesta, 1906.

BL Í Ş. U. = *Bulletin linguistique.* Faculté des lettres de Bucarest. Publié par A. Rosetti. Bucureşti—Paris—Copenhague. Vol. I (1933) ş. u.

BLAGA, L. U. = *Din lirica universală.* Tălmăciri de Lucian Blaga. [București], Editura de stat pentru literatură și artă, 1957.

BLAGA, P. = Lucian Blaga, *Poezii.* Un cuvînt înainte de George Ivașcu. [București], Editura pentru literatură, 1962.

BO = *Buletinul oficial al Republicii Populare Române.* [București], 1952 ș. u.

BOBB, Î. = Ioan Bobb, *Înștiințare... despre rîdicarea capitulumului în Blaj la anul 1808...* Tipărită în Blaj, cu tipariul Seminariului.

BOCĂNEȚU, T. A. = Al. Bocănețu, *Terminologia agrară în limba română.* Studiu filologic — istoric — cultural (în revista «Codrul Cosminului», II—III, 1925—1926, pp. 119—274).

BOCEANU, GL. = Ion Boceanu, *Glosar de cuvinte din județul Mehedinți.* București, 1913. (Anal. Acad. Rom. Tom. XXXV. Memoriile Secț. literare).

BOGDAN, D. ȘT. I—II = Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare.* Publicate de... Volumul I: *Hrisoave și cărți domnești 1457—1492.* Volumul II: *Hrisoave și cărți domnești 1493—1503.* București, Socec și Co., 1913.

BOGDAN, O. = I. Bogdan, *Documentul rîzenilor din 1484 și organizarea armatei moldovene în sec. XV.* București, Carol Göbl, 1908. (Extras din Analele Academiei Române. Seria II-a. Tom. XXX. Memoriile Secțiunii istorice).

D. BOGDAN, GL. = Damian P. Bogdan, *Glosarul cuvintelor românești din documentele slavo-române.* București, 1946. (Institutul de studii și cercetări balcanice. Seria filologică, nr. 1).

N. A. BOGDAN, C. M. = N. A. Bogdan, *Din trecutul comerțului moldovenesc și mai ales al celui ieșan.* Productele solului, porturi, tîrguri și iarmaroace... documente, memorii și note culese și comentate de... Tipărite din inițiativa și cu o prefață a d-lui N. V. Ștefăniu... cu 89 ilustrații. Iași, Institutul modern de arte grafice N. V. Ștefăniu & D. Staierman, [1925].

BOGZA, A. Î. = Geo Bogza, *Anii împotrivirii.* Reportaje, pamflete, articole 1934—1939. [București], Editura tineretului a C.C. al U.T.M., 1953.

BOGZA, C. O. = Geo Bogza, *Cartea Oltului.* București, [Editura Fundațiilor], 1945.

BOGZA, M. S. = Geo Bogza, *Meridiane sovietice.* [București], Editura de stat pentru literatură și artă, [1953].

BOGZA, T. = Geo Bogza, *Țara de piatră.* [București], Editura de stat pentru literatură și artă, [1951].

BOGZA, V. J. = Geo Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului.* [București], Editura de stat, 1947.

BOJINCĂ, A. I—II = Damaschin T. Bojincă, *Anticile romanilor — Antiquitates Romanorum.* Acum întîia oară românește scrise. Vol. I—II. Buda, Tipariul Universitatei din Pesta. I: 1832, II: 1833.

BOJINCĂ, D. = Damaschin T. Bojincă, *Diregătoriul bunei-creștere.* Spre îndreptarea multor părinți și bun-folosul tinerimei române. Buda, Tipografia Universitatei ungurești, 1830.

BOJINCĂ, R. = Damaschin T. Bojincă, *Răspundere dezgustătoare la Cîrtirea cea în Hale, în anul 1823 sub titula: Erweis, dass die Walachen nicht römischer Abkunft sind (adecă arătare cum că românii nu sînt viță de romani).* Buda, în Crăiasca Tipografie a Universitatei ungurești din Pesta, 1828.

BOLINTINEANU, B. = D. Bolintineanu, *Bătăliile românilor (Fapte istorice).* De... București, Tipografia națională a lui J. Romanov et Comp., 1859.

BOLINTINEANU, C. = D. Bolintineanu, *Călătorii în Palestina și Egipt.* Iași, Tipografia Buciumului român, 1856.

BOLINTINEANU, C. P. = D. Bolintineanu, *Cîntece și plîngeri.* Iași, Tipografia Buciumului român, 1852.

BOLINTINEANU, O. = Dimitrie Bolintineanu, *Opere.* Cu un studiu introductiv de Al. I. Ștefănescu. [București], Editura de stat pentru literatură științifică și didactică, 1951.

BOLINTINEANU, P. I—II = Dimitrie Bolintineanu, *Poezii.* Culegere ordinată de chiar autorul, cu o prefață de G. Sion. Vol. I: *Legende istorice, Florile Bosforului, Basme, Note;* vol. II: *Macedonele, Reverii, Diverse,* București, Editura Librăriei Socec, 1877.

BOLINTINEANU, POEZII = D. Bolintineanu, *Colecție din poesiile domnului...* Tipărite cu fondurile Asoțiației literare... București, Tipografia lui C. A. Rosetti și Vinterhalder, 1847.

BOLLIAC, M. = Cezar Boliac, *Meditații.* București, Tipografia lui Eliad, 1835.

BOLLIAC, O. = Cezar Boliac, *Opere alese.* [București], Editura de stat, 1950. (Clasicii români).

BOLLIAC, P. = Cezar Bolliac, *Poesii nouă.* București, Tipografia lui Eliade, 1847.

BORDEIANU, P. = T. Bordeianu, *Curs de pomologie.* Partea III-a. [București], Editura Institutului agronomic «N. Bălcescu», 1957.

BOTA, P. = Ioan Bota, *Culegere din cele mai frumoase povești.* Ediția II. Brasso Editura Librăriei Ciurcu, 1910.

BOTANICA = *Botanica.* Manual pentru clasa a VIII-a de I. Ciobanu — Eugen Ghișa — Traian Tretiu. București, Editura de stat didactică și pedagogică, 1962.

BOTEZ, A. = Dr. Pagliano, *Arta vindecărei pentru părinți sau Doctorul de casă.* Tradus din limba germană de S. Botez. Iași, Tipografia Minervei, 1861.

D. BOTEZ, F. S. = Demostene Botez, *Floarea soarelui.* Versuri. [București], Editura de stat pentru literatură și artă, 1953.

D. BOTEZ, P. A. = Demostene Botez, *Prin ani.* Versuri. [București], Editura pentru literatură și artă, 1958.

D. BOTEZ, P. O. = Demostene Botez, *Povestea omului.* Versuri. [Iași], Editura «Viața românească», [f.a.].

I. BOTEZ, B. I—II = Ioachim Botez, *Însemnările unui belfer.* București, Fundația pentru literatură și artă, [I]: 1935, [II]: 1939. (Scriitorii români contemporani).

I. BOTEZ, ȘC. = Ioachim Botez, *Schițe și însemnări din școala de ieri și de azi.* [București], Editura de stat pentru literatură și artă, [1953].

ION BOTEZ, STR. = Ion G. Botez, *Strîngerea și păstrarea produselor agricole.* [București], Casa școalelor, [f.a.].

BOTEZAT, U. = A. von Kotzebue, *Uniforma feldmareșalului Velington.* Comodie în un act... Acum întăia dată tălmăcită și tipărită în limba românească de Samuil Botezat. Iași, 1835.

BOUREANU, S. P. = Radu Boureanu, *Sîngele popoarelor.* Poeme. [București], Editura pentru literatură și artă a Societății scriitorilor din R.P.R., [1948]. (Cartea poporului).

BR (18...) I ș.u. = *Bibliotecă românească.* Întocmită în 12 părți după numărul celor 12 luni. Întăia oară tipărită pentru nația românească, prin Zaharie Carcalechi, ferlegher de cărți a Crăieștii și mai marei Tipografii din Buda a Universitatei Ungariei. Buda, Crăiasca Tipografie Universitatei Ungariei, 1821, 1829, 1830, 1834.

BRAD, O. = Ion Brad, *Mă uit în ochii copiilor.* București, Editura pentru literatură, 1962.

BRAD, T. = Ion Brad, *Cu timpul meu.* București, Editura tineretului, 1958.

BRAN, S. = Emiliu Bran, *Graiul românesc din Selagiu de lîngă Someș.* (În ziarul «Tribuna», Sibii, a. VI 1889, nr. 121).

BRANDZA, D. = Dr. D. Brandza, *Flora Dobrogei.* Ediținea Academiei Române, îngrijită de Sabba Ștefănescu. București, Institutul de arte grafice Carol Göbl, 1898.

BRANDZA, FL. = Doctorul D. Brandza, *Prodromul florei române sau enumerațiunea plantelor pînă astăzi cunoscute în Moldova și Valachia.* București, Tipografia Academiei Române, 1879—1883.

BRĂESCU, A. = [Gh.] Brăescu, *Amintiri.* Bucureşti, Editura «Cartea românească», 1937.

BRĂESCU, M. B. = Maiorul Gheorghe Brăescu, *Maiorul Boţan.* Schiţe umoristice. Bucureşti, Editura «Viaţa românească», 1921.

BRĂESCU, O. A. I—II = Gh. Brăescu, *Opere alese.* Text ales şi stabilit, studiu introductiv, note şi bibliografie de Niculaie Gheran. Vol. I—II. Bucureşti, Editura pentru literatură, 1962.

BRĂESCU, V. = Gh. Brăescu, *Doi vulpoi.* Schiţe umoristice. [Bucureşti], Alcalay & Calafateanu, [1925].

BRĂESCU, V. A. = Gh. Brăescu, *Din vechea armată.* Schiţe umoristice. Ediţie îngrijită şi adnotată de G. C. Nicolescu. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1951].

I. BRĂESCU, M. = Ion Brăescu, *Măsurătoarea pămîntului la români, din vechime pînă la punerea în aplicare a sistemului metric.* Bucureşti, Atelierele grafice Socec, 1913.

BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. = Ioan Al. Brătescu-Voineşti, *Întuneric şi lumină.* Nuvele şi schiţe. Iaşi, «Viaţa românească», 1914.

BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. = I. Al. Brătescu-Voineşti, *Proza. Întuneric şi lumină. În lumea dreptăţii.* [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, 1957.

BREBENEL, GR. P. = I. B. Brebenel, *Graiul popular, în jurul ocupaţiunilor şi obiceiurilor ţăranului român de pe vatra Oltului în Transilvania.* (În jurnalul «Ţara Oltului», Făgăraş, 1907, nr. 25—30 şi 1909, nr. 12—36, 38, 44, 45).

BRESLAŞU, D. = Marcel Breslaşu, *Dialectica poeziei sau Cîntece despre cîntec.* [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, 1957.

BREZOIANU, A. = Ion Brezoianu, *Curs elementar de agricultură şi de economia rurală.* Tradus de... I. *Plugăria.* Bucureşti, Tipografia lui C. A. Rosetti şi Vinterhalder, 1850.

BREZOIANU, Î. = Ion Brezoianu, *Învăţătorul primar sau poveţe şi sfaturi pentru a pregăti pe învăţătorii primari la cariera lor şi a-i călăuzi în lucrarea fonctiilor lor.* Tradus din franţozeşte de... Bucureşti, Tipografia lui C. A. Rosetti şi Vinterhalder, 1848.

BREZOIANU, R. = Ion Brezoianu, *Rudiment agricol universal prin întrebări şi răspunsuri sau Agricultura învăţată prin principii săi, aplicabili la a sa practică în toate ţările şi climele.* De D. marchisul de Travanet şi tradus în româneşte de... [Bucureşti], tipărit în Tipografia lui Iosif Copainig, 1850.

BUCAVNA = *ABC sau bucavna, spre folosul scolelor neamului romanesc.* Sibiu, 1783.

BUCV. = *Bucvari sau începere de învăţătură celor ce vor să înveţe carte cu slove sloveneşti.* Tipăritu-s-au în chesaro-crăiasca cetate Beci... prin chir Iosif Lavrentie Curţbec, 1771.

BUCVARI = *Bucvari. Pentru pruncii cei româneşti, carii să află în crăia ungurească şi hotarele ei împreunate.* S-au tipărit în Beci, la Iosif Curţbec, 1781.

BUD, P. P. = Tit Bud, *Poezii populare din Maramureş*, adunate de... Bucureşti, 1908. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii III).

BUDAI-DELEANU, LEX. = Ion Budai-Deleanu, *Lexicon românesc-nemţesc şi nemţesc-românesc* alcătuit de Ioanu Budai, chesaro-crăiescul sfetnic la judeţul nemeşilor în Livău. În patru tomuri. [Manuscris din 1818; Bibl. Acad. R.P.R., cotele 3728—3731].

BUDAI-DELEANU, M. = Metastasio, [*Temistocle*]. [Traducere manuscrisă fragmentară de I. Budai-Deleanu, făcută în jurul anului 1810; Bibl. Acad. R.P.R., cota 2427].

BUDAI-DELEANU, T. GR. I—III = I. Budai-Deleanu, *Temeiurile gramaticii româneşti.* Partea I: *Ortografia.* Partea II—III: *Morfologia şi sintaxa.* [Manuscris de la începutul sec. al XIX-lea; Bibl. Acad. R.P.R., cotele 2425—2426].

BUDAI-DELEANU, T. V. = I. Budai-Deleanu, *Trei viteji.* Ediţie şi glosar de J. Byck, cu o prefaţă de I. Oană. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, 1955. (Biblioteca pentru toţi).

BUDAI-DELEANU, Ţ. = I. Budai-Deleanu, *Ţiganiada.* Ediţie îngrijită de J. Byck. Studiu introductiv de Ion Oană. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1953]. (Clasicii români).

BUDAI-DELEANU, ŢIG. = [I. Budai-Deleanu], *Ţiganiada sau tabăra ţiganilor.* Poemation eroi-comico-satiric, alcătuit în douăsprăzece cîntece de Leonachi Dianeu. Îmbogăţit cu multe însemnări şi luări-aminte: critice, filozofice, istorice, filologhice şi gramatece, de către Mitru Perea şi alţii mai mulţi. [Manuscris din 1800; Bibl. Acad. R.P.R., cota 2429].

BUGNARIU, N. = Iuliu Bugnariu, *Dicţionar poporal.* Cuvinte româneşti din jurul Năsăudului, de popor grăite şi tot pentru popor alcătuite. Adunate de dascălul... (În ziarul «Gazeta de Transilvania», Braşov, 1887, nr. 251—265; 1888, nr. 48—54).

BUJOR, S. = Paul Bujor, *Scrieri alese.* [Bucureşti], Editura pentru literatură şi artă a Societăţii scriitorilor din R.P.R., [1951]. (Biblioteca pentru toţi).

BUJOREAN, B. L. = Dr. George Bujorean, *Boli, leacuri şi plante de leac cunoscute de ţărănimea română.* Sibiu, Editura Asociaţiunii «Astra», 1936. (Biblioteca poporală a Asociaţiunii «Astra», an. 26, nr. 229—233).

BUL. COM. IST. I Ş.U. = *Buletinul Comisiei istorice a României*, publicat de Ion Bogdan. Bucureşti, Atelierele grafice Socec. Vol. I (1915) ş.u.

BULET. GRĂD. BOT. I Ş.U. = *Buletinul de informaţii al Grădinii botanice şi al Muzeului botanic de la Universitatea din Cluj.* Cluj. Anul I (1921) ş.u.

BULETIN, F. (18...) = *Buletin.* Foaie oficială. Iaşi, 1833—1859.

BULETIN, G. (18...) = *Buletin.* Gazetă administrativă [ulterior: Gazetă oficială]. Bucureşti, 1832—1859.

BUL. FIL. I Ş.U. = *Buletinul Institutului de filologie română «Alexandru Philippide».* Universitatea din Iaşi. Director Iorgu Iordan. Iaşi. Vol. I (1934) ş.u.

BUZNEA, C. = D. N. Darvar, *Culegere de înţelepciune.* Scrisă în limba grecească de..., iar acum tălmăcită în cea românească de Iancu Nicolaie [Buznea] Moldovean. Bucureşti, 1827.

BUZNEA, F. = Iancu Buznea, *Filosoful indian sau Chipul de a trăi cineva fericit în soţietate.* Acum întîia oară tălmăcit rumâneşte din cel franţuzesc de..., Iaşi, Tipografia sfintei mitropolii, 1834.

BUZNEA, M. = Iancu Nicola [Buznea], *Manual de patriotizm.* Tălmăcit şi mai adăogat de..., Iaşi, Tipografia sfintei mitropolii, 1829.

BV I—IV = Ioan Bianu şi Nerva Hodoş, *Bibliografia românească veche 1508—1830.* Bucureşti. Tom. I (1508—1716), 1903. Tom. II (1716—1808), 1910. Tom. III (1809—1830), fasc. I—II, 1912; fasc. III—VIII [Ioan Bianu şi Dan Simonescu], 1936. Tom. IV (Adăogiri şi îndreptări) [Ioan Bianu şi Dan Simonescu], 1944.

C

CABA, SĂL. = Caba Vazul, *Szilágy vármegye román népe, nyelve és népköltészete.* Irta... Beci, 1918.

CADE = I.-Aurel Candrea — Gh. Adamescu, *Dicţionarul enciclopedic ilustrat.* Partea I: *Dicţionarul limbii române din trecut şi de astăzi* de I. Aurel Candrea. Partea II: *Dicţionarul istoric şi geografic universal* de Gh. Adamescu. Bucureşti, Editura «Cartea românească», [1926—1931].

CAIAN, P. = Demetrie Caian, *Predică despre statul milităresc şi semnele lui de învingere.* [Blaj], 1827.

CAIET = *Caiet de istoria naturală şi botanică. Caiet pentru economia rurală* — care să paradoseşte de către d. d. Leon Filipescul. [Manuscris; note luate la lecţiile lui L. Filipescu de Ioan Cernătescu, în 1842; Bibl. Acad. R.P.R., cota 43].

CALAFATI, A. S. = Fr. Th. Marie de Baculard d'Arnaud, *Adelson şi Salvini.* Poveste englezască sau jalnică tîmplare. Tălmăcită de pe acea franţuzască, pe limba moldovenească de Fotis Calafati. [Manuscris din 1806; Bibl. Acad. R.P.R., cota 558].

CALENDAR (18...) = *Calendar pentru poporul românesc* (devenit apoi *Calendar pentru români*). [Cu suplimentul *Almanah de învăţătură şi petrecere*]. Iaşi, 1847—1862. [Editat anual, de Gh. Asachi].

CALENDAR (1841) = *Calendar pe anul de la Hristos 1841.* Iaşi.

CALENDAR BUC. (18...) = *Calendar* [apărut la Bucureşti], anul 1838 ş. u.

CALENDARI (1733) = *Calendari.* Acum întîi rumânesc alcătuit de pe cel sîrbesc. Braşov, 1733.

CALENDARI (1802) = *Calendari românesc vechi a lui Iulian pă anul de la Hristos 1802... lîngă care s-au mai adăogat Calendariul nou nemţesc a lui Gregorian.* Sibii, Tipografia a lui Ioann Bart.

CALENDARIU (1794) = *Calendariu la anul de la naşterea lui Hristos 1794, cari e prost, cuprinzînd în sine 365 de zile.* Vienna, la slaveno-sîrbeasca, românească privileghiata tipografie.

CALENDARIU (1814) = *Calendariu ce slujeşte pre 100 de ani, începînd de la anul 1814 pănă la anul 1914.* Acum întîi româneşte alcătuit... La Buda, în Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, [1814].

CALENDARIU (1820) = *Calendariu pe anul de la Hristos 1820, care este bisect şi să cuprinde din 366 de zile. Întocmit pe gradurile şi clima marelui prinţipat al Ardealului şi a altor ţări învecinate.* Sibii, Tipografia lui Ioann Bart.

CALENDARIU (1844) = *Calendariu pe anul de la Hristos 1844 întocmit pe gradurile şi clima ţării ungureşti a marelui prinţipat al Ardealului, a Ţării Româneşti şi a Moldaviei...* în Buda, la Crăiasca Tipografie a Universităţii ungureşti.

CALENDARIU BUDA (18...) = *Calendariu pe anul de la Hristos 18...* În Buda, 1817 ş. u.

CALENDARIU IAŞI (18...) = *Calendariu pe anul de la Hristos 18...* Iaşi, 1821 ş. u.

CAMILAR, C. = Eusebiu Camilar, *Cordun.* Roman. Bucureşti, Editura Fundaţiilor, 1942. (Scriitori români contemporani).

CAMILAR, C. P. = E. Camilar, *Cartea poreclelor.* [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, 1957.

CAMILAR, N. I—II = Eusebiu Camilar, *Negura.* Roman. [Bucureşti], Editura de stat, volumul I: 1949, volumul II: 1950.

CANDREA, F. = I. Aurel Candrea, *Folklorul medical român comparat.* Privire generală. Medicina magică. [Bucureşti], Casa şcoalelor, 1944.

CANDREA, T. O. = I. A. Candrea, *Graiul din Ţara Oaşului.* (Extras din « Buletinul Societăţii filologice », II). Bucureşti, Atelierele Socec, 1907.

CANELLA, V. = C. Canella, *Vocabular de cîteva vorbe sinonime.* Tradus de... întîia ediţie. Bucureşti, Tip. Naţionala, 1867.

CANTACUZINO, A. = Montesquieu, *Arsachie şi Ismenia.* Istorie din parte Răsăritului, scrisă după franţuzăşte de... Şi este tălmăcită de I[oan] C[antacuzino] la let 1794, iar de mîne s-au prescris la let 1803. [Manuscris; Bibl. Acad. R.P.R., cota 3099].

CANTACUZINO, N. P. = Florian, *Numa Pompilius, al doilea crai al Romii...* Pă franţuzeşte scris de monsiul Florian şi tălmăcit de I[oan] C[antacuzino], 1796. [Manuscris; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1550].

CANTEMIR, HR. = Principele Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, publicat sub auspiciile Academiei Române... de Gr. C. Tocilescu. (Cu un portret şi două facsimile). Bucureşti, Inst. de arte grafice Carol Göbl, 1901.

CANTEMIR, IST. = Operele principelui Demetriu Cantemir. Tipărite de Societatea Academică Română. Tom. VI: *Istoria ieroglifică.* (Operă originală inedită, scrisă în limba românească la 1704). Bucureşti, 1883.

CANTEMIR, O. V = Operele Principelui Demetriu Cantemir. Tipărite de Societatea Academică Română. Tom. V. Partea I: *Evenimentele Cantacuzinilor şi Brîncovenilor.* Partea II: *Divanul.* Publicate şi însoţite cu o prefaţă şi un glosariu de G. Sion. Bucureşti, Carol Göbl, 1878.

CANTEMIR, S. M. = D. Cantemir, *Scrisoarea Moldovei* de..., care acum întîi s-au tipărit. În sfînta monastire Neamţul, la anul 1825.

CANTUNIARI, L. M. = Dr. Şt. N. Cantuniari, *Lexic mineralogic petrografic.* Bucureşti, Editura tehnică, [f.a.].

CARABELLA, A. D. = A. D. Carabella, *Animale dăunătoare agriculturii.* [Bucureşti], Casa şcoalelor, [1943].

CARAFOLI, AERODIN. = Acad. Elie Carafoli, *Aerodinamica.* [Bucureşti], Editura tehnică, 1951.

CARAFOLI-OROVEANU, M. F. I = Acad. E. Carafoli şi T. Oroveanu, *Mecanica fluidelor.* Vol. I. [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1952.

CARAGEA, L. = *Legiuire a prea înălţatului şi prea pravoslavnicului domn şi oblăduitori a toată Ugrovlahiia Io Ioan Gheorghe Caragea...* Bucureşti, 1818.

CARAGIALE, M. = I. L. Caragiale, *Momente.* Bucureşti, Editura Librăriei Socec & Comp., 1901.

CARAGIALE, N. F. = I. L. Caragiale, *Notiţe şi fragmente literare.* Bucureşti, Editura Librăriei Stork & Müller, 1897. (Biblioteca pentru toţi).

CARAGIALE, N. S. = I. L. Caragiale, *Note şi schiţe.* Bucureşti, Editura Librăriei C. Sfetea, 1892.

CARAGIALE, O. I—VII = I. L. Caragiale, *Opere.* Vol. I—VII. [Ediţie îngrijită de Paul Zarifopol (vol. I—III) şi Şerban Cioculescu (vol. IV—VII)]. Bucureşti, Cultura naţională şi Fundaţia pentru literatură şi artă, 1930—1942.

CARAGIALE, S. = I. L. Caragiale, *Schiţe.* (Traduceri şi originale). Iaşi, Editura Librăriei şcoalelor Fraţii Şaraga, 1897.

CARAGIALE, S. N. = [I.L.] Caragiale, *Schiţe nouă.* Bucureşti, Editura « Adevărul », 1910.

CARAGIALE, S. U. = I. L. Caragiale, *Schiţe uşoare.* Bucureşti, Editura Librăriei Carol Müller, [1896]. (Biblioteca pentru toţi).

CARAGIALE, T. II = I. L. Caragiale, *Teatru.* Vol. II. Iaşi, Editura Librăriei Fraţii Şaraga, [f.a.].

M. I. CARAGIALE, C. = Matei Ion Caragiale, *Craii de Curtea-Veche.* Bucureşti, Editura « Cartea românească », [1929].

CARCALECHI, C. = Zaharia Carcalechi, *Carte de mînă împreună cu Calendariul pre anul 1825, carele se cuprinde din 365 de zile, cum şi Ghenealoghia a împăraţilor, crailor şi a prinţipilor din Europa şi alte folositoare lucruri şi istorii.* Cu cinci icoane. Prin... Buda, în Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1825.

CARDAŞ, C. P. = Gh. Cardaş, *Cîntece poporane moldoveneşti.* Editura Librăriei diec., Arad, 1926. (Cu un glosar). (Biblioteca Semănătorul, nr-le 157—159).

CARIBOLU, C. = C. Caribolu, *Carte de doftorii de orice boală, bună şi încercată întru toate* de... [Manuscris de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea; Bibl. Acad. R.P.R., cota 4743].

CARTE TREB. I—II = *Carte trebuincioasă pentru dascalii şcoalelor de jos româneşti neunite, în chesaro-crăieştile ţări de moştenire.* [Două volume]. Vienna, Iosif Curţbec, 1785.

CAS (18...) = *Curier de ambe sexe.* Jurnal literar, 1836—1849. A doua ediţie. Bucureşti, Tipografia Heliade şi asociaţi, 1862.

CATANELE = Şt. St. Tuţescu şi P. Danilescu, *Monografia istorică, economică, culturală, socială a satului Catanele din districtul Dolj.* Craiova, Librăria şi stabilimentul grafic Fane Constantinescu, 1908.

CAT. MAN. I—II = *Catalogul manuscriptelor româneşti.* Ediţiunea Academiei Române. [Tomul I] întocmit de Ioan Bianu, Bucureşti, 1899. Tomul II întocmit de Ioan Bianu şi R. Caracaş, Bucureşti, Socec & C. Sfetea, 1913.

CATON = [Metastasio], *Caton.* Dintr-ale lui... [Manuscris din jurul anului 1800; Bibl. Acad. R.P.R., cota 3454].

CAZABAN, V. = Al. Cazaban, *Din vremea aceea...* Schiţe şi nuvele. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1951].

CAZIMIR, GR. = Otilia Cazimir, *Grădina cu amintiri. Şi alte schiţe.* Bucureşti, Cartea românească, [1929].

CAZIMIR, L. U. = Otilia Cazimir, *Lumini şi umbre.* Iaşi, Editura „Viaţa românească", [1923].

CAZIMIR, P. = Otilia Cazimir, *Poezii.* Bucureşti, Editura Fundaţiilor, 1939.

CĂLĂTORIE, I—IV = *A toată lume călătorie sau înştiinţare de lumea nouă şi cea veche.* Tomu I—IV. [Traducere a operei abatelui Delaporte; I—III manuscris din 1785. Bibl. Univ. Iaşi, cota IV — 18; IV: manuscris din 1788, Bibl. Acad. R.P.R., cota 3771].

CĂLINESCU, E. = G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu.* Ediţia a treia revăzută. Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1938. (Scriitorii români contemporani).

CĂLINESCU, E. O. I—II = G. Călinescu, *Enigma Otiliei.* [Vol.] I—II. Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1946.

CĂLINESCU, I. = G. Călinescu, *Impresii asupra literaturii spaniole.* Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1946. (Scriitorii români contemporani).

CĂLINESCU, I. C. = G. Călinescu, *Viaţa lui Ion Creangă.* Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1938. (Scriitorii români contemporani).

CĂLINESCU, N. = G. Călinescu, *Trei nuvele.* [Bucureşti], [1949]. (Colecţia Contemporanul).

CĂLINESCU, S. = G. Călinescu, *Scrinul negru.* [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1960].

CĂPĂŢINEANU, B. = Stanciu Căpăţineanu, *Bibliotecă desfătătoare şi plină de învăţătură.* Tradusă din franţuzeşte de... [Sibiu], 1830.

CĂPĂŢINEANU, M. = Stanciu Căpăţineanu, *Mitologhie pe limba românească.* [Sibiu], 1830.

CĂPĂŢINEANU, M. R. = Montesquieu, *Mărimea romanilor sau băgare de samă asupra pricinilor înălţării şi căderii lor.* Tradusă din franţozeşte de Stanciu Căpăţineanul. [Sibiu], 1830.

CĂPĂŢINEANU, S. = Voltaire, *Sadic sau ursitoarea.* Istorie asiaticească de... Tradusă din franţozeşte de S. Căpăţineanu. 1831.

CĂTANĂ, B. = Gheorghe Cătană, *Balade poporale*, din gura poporului bănăţean, culese de... Braşov, Editura Librăriei Ciurcu, 1895.

CĂTANĂ, P. B. I—III = Gheorghe Cătană, *Poveştile Bănatului*, culese din gura poporului bănăţan de... Tomul I—III. Gherla, Tipografia «Aurora», 1893—1895.

CCM = *Condica criminalicească a Moldaviei.* Iaşi, 1838.

CCR = Tim. Cipariu, *Crestomaţia sau Analecte literarie* din cărţile mai vechi şi nouă româneşti... Blasiu, 1858.

C. CRIM. = *Partea întîi şi a doua a Condicii criminalicesti, ce s-au alcătuit în scurt pentru multa feliurime a faptelor criminalicesti.* Iaşi, Tipografia sfintei mitropolii, 1826.

CDDE = I. A. Candrea [şi] Ov. Densusianu, *Dicţionarul etimologic al limbii române. Elementele latine. (A — Putea).* Bucureşti, Socec, 1907—1914.

CERNA, P. = P. Cerna, *Poezii.* Bucureşti, «Minerva», 1910.

CERNE, D. M. = Titus Cerne, *Dicţionar de muzică. Voci şi instrumente.* Vol. I: A—D; vol. II: E—L. Iaşi, «Viaţa românească», [1934].

CF = *Cercetări filozofice.* Revistă de filozofie. Academia Republicii Populare Române. Bucureşti. Anul I (1955) ş.u.

CHEIA ÎN. = *Cheia înţelesului.* Scoasă pre limbă rum[â]nească. Bucureşti, 1678.

CHESARIE, M. decembrie (1779) = *Mineiul, luna lui dechemvrie*, care s-au tipărit acum întîi rumâneşte..., prin nevoinţa şi tălmăcirea iubitoriului de Dumnezeu Chesarie... în sfînta episcopie a Rîmnicului, la anul de la Hristos 1779.

CHESARIE, M. februarie (1779) = *Mineiul, luna lui fevruarie*, care s-au tipărit acum întîi rumâneşte..., prin nevoinţa şi tălmăcirea iubitoriului de Dumnezeu Chesarie... în sfînta episcopie a Rîmnicului, la anul de la Hristos 1779.

CHESARIE, M. ianuarie (1779) = *Mineiul, luna lui ianuarie*, care s-au tipărit acum întîi rumâneşte..., prin nevoinţa şi tălmăcirea iubitoriului de Dumnezeu Chesarie... în sfînta episcopie a Rîmnicului, la anul de la Hristos 1779.

CHESARIE, M. martie (1779) = *Mineiul, luna lui martie*, care s-au tipărit acum întîi rumâneşte..., prin nevoinţa şi tălmăcirea iubitoriului de Dumnezeu Chesarie... în sfînta episcopie a Rîmnicului, la anul de la Hristos 1779.

CHESARIE, M. noiembrie (1778) = *Mineiul, luna lui noiemvrie*, care s-au tipărit acum întîi rumâneşte..., prin nevoinţa şi tălmăcirea iubitoriului de Dumnezeu Chesarie... în sfînta episcopie a Rîmnicului, la anul de la Hristos 1778.

CHESARIE, M. octombrie (1776) = *Mineiul, luna lui octovrie*, care s-au tipărit acum întîi rumâneşte..., prin osîrdiia sfinţiii sale iubitoriului de Dumnezeu Chesarie... în sfînta episcopie a Rîmnicului, la anul de la Hristos 1776.

CHEST. I—VIII = *Chestionar pentru un atlas lingvistic al limbei române. Chestionarul* I—VIII (I. *Calul.* Cluj, «Ardealul», 1922; II. *Casa.* Sibiu, «Dacia Traiană», 1926; III. *Firul.* Cluj, «Ardealul», 1929; IV. *Nume de loc şi nume de persoane.* Cluj, «Ardealul», 1930; V. *Stîna, păstoritul şi prepararea laptelui.* Cluj, «Ardealul», 1931; VI. *Stupăritul.* Cluj, «Ardealul», 1933; VII. *Instrumente muzicale.* Cluj, «Cartea românească», 1935; VIII. *Mîncări şi băuturi.* Cluj, «Ardealul», 1937). Muzeul limbei române [12].

CHIM. AN. CALIT. = Acad. prof. Raluca Ripan, prof. Ervin Popper, prof. Candin Liteanu, *Chimie analitică calitativă. Semimicroanaliza.* Ediţia a doua. Bucureşti, Editura tehnică, 1957.

CHIRIAC = *Călătoriile călugărului Chiriac de la Mănăstirea Secul.* Publicate cu introducere şi adnotări de G. Giuglea. Bucureşti, Tip. cărţilor bisericeşti, 1937.

CHIRIACOPOL, D. Î. = Necolaie Chiriacopol, *Doauăsprezece învăţături folositoare. Pentru fimeile acele îngreoate, pentru ceasul naşterii, pentru lehusia, pentru chipul a să hrăni copiii acei mici şi pentru boalele lor.* Alcătuite de doftorul... Iaşi, Tipografia sfintei mitropolii Moldovei, 1827.

CHIRIŢĂ, P. = Dr. Const. D. Chiriţă, *Pedologie generală.* Bucureşti, Editura agrosilvică de stat, 1955.

CHIRIŢESCU, GR. = M. I. Chiriţescu, *Grănicerul.* Bucureşti, «Minerva», 1912.

CHREST. ROM. = Teodor Racoce, *Chrestomatical românesc sau adunare a tot feliul de istorii şi alte făptorii, scoase din autorii di pe osebite limbi...* Parte întîia. S-au tălmăcit de către...Cernăuţi, Petru Ecart, 1820.

CIAUŞANU, GL. = G. F. Ciauşanu, *Glosar de cuvinte din judeţul Vîlcea.* Bucureşti, Imprim. naţională, 1931. (Academia Română. Memoriile Secţiunii literare. Seria III. Tom. V. Mem. 6).

CIAUŞANU, R. SCUT. = G. F. Ciauşanu, *Răsuri scuturate.* Schiţe şi amintiri. Cu o prefuire de maestrul I. Al. Brătescu-Voineşti. Craiova, Tipografia «Speranţa», [f.a.].

CIAUŞANU, V. = G. F. Ciauşanu, G. Fira şi C. M. Popescu, *Culegere de folclor din jud. Vîlcea şi împrejurimi*, cu un glosar. Bucureşti, Cultura naţională, 1928. (Academia Română. Din viaţa poporului român. XXXV).

CIHAC, I—II = A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane.* Vol. I. *Éléments latins, comparés avec les autres langues romanes*, Francfort A/M., Ludolphe St. Goar; Berlin, A. Asher; Bucarest, Socec, 1870. Vol. II. *Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-moderne et albanais*, Francfort, Ludolphe St. Goar; Berlin, S. Calvary; Bucureşti, Sotschek, 1879.

J. CIHAC, I. N. = J. Ch. Cihac, *Istoria naturală.* Întîia oară în limba românească compusă de doctorul medeţinei şi cavaler... Cu 20 stampe litografiate. Ieşi, Institutul Albinei, 1837.

CIOCÎRLAN, P. P. = Ion Ciocîrlan, *Pe plai.* Schiţe de la ţară. Bucureşti, Institutul de arte grafice «M. Eminescu», [f.a.].

[12] Cifra arabă de la numărător indică numărul chestiunii, cea de la numitor, numărul de ordine al localităţii (la CHEST. II—VIII). Pentru aflarea corespondenţei între acesta din urmă şi localitatea anchetată, v. *Anexa a III-a* de la sfîrşitul bibliografiei de faţă. CHEST. I a fost citat după DR. V, p. 51 ş.u.

CIPARIU, C. = Timotei Cipariu, *Compendiu de gramateca limbei române.* Blasiu, Tipariul Sem[inarului] diecesan, 1855.

CIŞMAN, FIZ. I—II = Prof. Alexandru Cişman, *Fizica generală.* [Vol.] I—II. Bucureşti, Editura tehnică, 1956—1957.

CIUPALĂ, T. = I. Ciupală, *Terminologia întrebuinţată la plutăria lemnelor pe Bistriţa.* (În « Revista pădurilor », Bucureşti, XXVII, aug.-sept. 1913).

CÎMPEANU, GR. ROM. = P. M. Cîmpeanu, *Gramatica românească.* Iaşi, Tipografia Institutului Albinei, 1848.

CÎRLOVA, P. = N. Nicoleanu, *Poezii şi proză.* Vasile Cîrlova, *Poezii.* C. Stamati, *Poezii şi proză.* Publicaţie îngrijită de G. Bogdan-Duică. Bucureşti, « Minerva », 1906. (Biblioteca scriitorilor români).

CL = *Cercetări de lingvistică.* [Cluj], Academia Republicii Populare Române. Filiala Cluj. Institutul de lingvistică. Anul I (1956) ş.u.

CLEMENS = Andreas Clemens, *Kleines walachisch-deutsch und deutsch-walachisches Wörterbuch.* Hermannstadt, bei W. H. Thierry, Buch-und Kunsthändler, 1823.

CLIMESCU, A. = Constantin Climescu, *Aritmetica raţionată.* Curs de ştiinţile matematice pentru şcolile secundare. Ediţia II, corectată. Iaşi, H. Goldner, 1896.

CM I—II = *Cronicari munteni.* Ediţie îngrijită de Mihail Gregorian. Studiu introductiv de Eugen Stănescu. I: Stolnicul Constantin Cantacuzino. Anonimul Cantacuzinesc (abreviat: ANON. CANTAC.). Radu Popescu. II: Radu Greceanu. Anonimul Brîncovenesc (abreviat: ANON. BRÎNCOV.). Bucureşti, Editura pentru literatură, 1961.

CN = *Cărticica năravurilor bune pentru tinerime.* Acum întîi de pre nemţie pre românie întoarsă. Sibii, Tipografia lui Ioann Bart, 1819.

COBÎLCESCU, G. = Gr. Cobîlcescu, *Eleminte de geologie pentru clasele gimnaziale.* Prelucrată după [F.S.] Beudant de... Iaşi, Tipografia lui Goldner, 1859.

COCEA, P. = N. D. Cocea, *Pamflete antidinastice.* [Bucureşti], Editura de stat, 1949.

COD. PEN. R.P.R. = V. Papadopol, I. Stoenescu, V. Protopopescu, *Codul penal al Republicii Populare Române.* Adnotat. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură juridică, 1948.

COD. PUŞC. = Constantin Lacea, *Codicele Puşcaşul.* (Extras din « Revista filologică », Cernăuţi, a. I, 1927, nr-le 1, 2, pp. 67—84).

CODRESCU, C. I—II = Harriet Beecher Stowe, *Coliba lui Moş Toma sau Viaţa negrilor în sudul Statelor Unite din America.* Traducere de pe a lui León Pilatte de T. Codresco... Tomul I—II. Iaşi, Tipografia Buciumului român, 1853.

CODRESCU, D. P. = Thiers, *Despre dreptul proprietăţei.* Tradus de Teodor Codrescu. Iaşi, Tipografia Buciumului român, 1850. (Suplementul « Zimbrului »).

CODRESCU, GR. FR. = T. Codrescu, *Mică gramatică franţeză, pentru învăţătura tinerimei moldo-române.* Dupre Noël şi Şapsal. Publicată... de T. Codrescu. Partea I. Ieşi, Institutul Albinei, 1841.

CODRU-DRĂGUŞANU, C. = I. Codru-Drăguşanu, *Călătoriile unui român ardelean în ţară şi în străinătate* (1835—44). (« Peregrinul transilvan »). Ediţie prefăcută în stilul literar de astăzi de Constantin Onciu, cu o prefaţă de N. Iorga. Vălenii de Munte, Editura « Neamul românesc », 1910.

COD. SILV. = *Cel mai vechi cod silvic românesc. Orînduiala de pădure pentru Bucovina,* dată de împăratul Iosif al II-lea în 1786. Publicată cu introducere şi indice de Gh. T. Kirileanu. Bucureşti, Göbl, 1908.

COD. TOD. = Dr. Nicolaie Drăganu, *Două manuscripte vechi. Codicele Todorescu şi Codicele Marţian.* Studiu şi transcriere de... Ediţiunea Academiei Române. Bucureşti, Librăriile Socec et Comp. şi C. Sfetea; Leipzig, Otto Harrassowitz; Wiena, Gerold et Comp., 1914.

COD. ŢIV. = *Codică ţivilă sau politicească a Prinţipatului Moldovii.* Ieşi, privileghiata Tipografie a Albinei, 1833. [« A » după indicaţia paginii însemnează « Tîlcuirea » de la sfîrşitul cărţii].

COD. VOR. = Ion al lui G. Sbiera, *Codicele Voroneţean,* cu un vocabulariu şi studiu asupra lui, de... Cernăuţi, 1885.

COLUMNA I Ş.U. = *Columna lui Traian.* Revistă mensuală pentru istorie, linguistica şi psicologia poporană. Sub direcţiunea d-lui B. P. Hasdeu. Bucureşti. Anul I (1870) ş.u.

COMAN, GL. = Petre Coman, *Glosar dialectal.* Bucureşti, Monitorul oficial şi Imprimeria naţională, 1939. (Academia Română, Memoriile Secţiunii literare. Seria III. Tom. IX, Mem. 5).

COMODIA = *Comodia ce s-au lepădat la vistierie, care s-au urmat între cei mai gios arătaţi, avînd nădejdi unii de Hangerliu a veni domn, şi alţii de Mihai vodă Suţu, frică fiindu-le dă Calimah.* [Manuscris din 1821; Bibl. Acad. R.P.R., cota 5531).

COM. SAT. I Ş.U. = *Comoara satelor.* Revistă lunară de folclor. Blaj, Anul I (1923) ş.u.

COMŞA, N. Z. = Prof. D. Comşa, *Nana Zamfira.* Îndrumări din economia casnică şi grădinărit. Cu 20 ilustraţii în text. Sibiu, Tipografia Cavaleriei, Editura autorului, 1929.

CONACHI, L. = *Tragodia Lentor.* [Traducere din limba franceză de C. Conachi; manuscris din 1805; Bibl. Acad. R.P.R., cota 4746].

CONACHI, P. = Logofătul Costachi Konaki, *Poesii.* Alcătuiri şi tălmăciri. Partea I. [Ed. II]. Iaşi, Editura Librăriei Fraţii Şaraga, [1886].

CONCORDIA = *Concordia.* Jurnal politic şi literar. Bucureşti, 1857.

CONDICA = *Condica de comerciu cu anexele ei...* Acum întîia oară tipărită. Bucureşti, Tipografia lui I. Eliad, 1840.

CONDICA O. = *Condică penală ostăşească, cu procedura ei şi osebit supliment pentru starea de împresurare...* Bucureşti, Tipografia Colegiului naţional, 1852.

CONOFAU, V. = Zisu Conofau, *Descriere pentru boala vărsatului celui mare, pentru întinderea şi primejdiile ei şi pentru mîntuitoarea aflare şi întrebuinţare a vacţinei sau a altoiului cu puroi de vacă.* Alcătuită şi dată în tipar de... Bucureşti, Tipografia lui Eliade, 1833.

P. CONSTANT, O. = Paul Constant, *Oameni cu cioc.* Schiţe umoristice. Craiova, « Ramuri », 1939.

P. CONSTANT, R. = Paul Constant, *Rîia.* Roman. Craiova, « Ramuri », 1936.

CONST. R.P.R. = *Constituţia Republicii Populare Române.* [Bucureşti], Editura pentru literatură politică, 1952.

CONTA, O. C. = Vasile Conta, *Opere complete.* Volumul I. În româneşte de Ana Conta-Kernbach şi dr. P. Zosin. Bucureşti, Cultura naţională, 1923. (Biblioteca filozofică).

CONTA, O. F. = Vasile Conta, *Opere filosofice.* Ediţie revăzută şi însoţită de o introducere de N. Petrescu. Bucureşti, Editura « Cartea românească », [f.a.].

CONTEMP. = *Contemporanul.* Săptămînal politic, social, cultural. Seria a II-a. [Bucureşti], 1948 ş.u.

CONTEMPORANUL, I Ş.U. = *Contemporanul.* Revistă literară şi ştiinţifică. Redactori: V. G. Morţun şi I. Nădejde. Iaşi. Anul I(1881) ş.u.

CONTRIBUŢII, I—III = *Contribuţii la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea.* [Vol.] I—III. [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1956 [I]; 1958 [II]; 1962 [III]. (Academia Republicii Populare Române. Institutul de lingvistică).

CONV. GEOM. = [A. Marin], *Moş Pătru sau învăţătorul de sat. Convorbiri asupra geometriei.* Bucureşti, Tipografia Colegiului sf. Sava, 1839.

CONV. LIT. I Ş.U. = *Convorbiri literare.* Iaşi, apoi Bucureşti. Anul I (1867—1868) ş.u.

CONV. MEC. = [A. Marin ?], *Moş Pătru sau învăţătorul de sat. Convorbiri asupra mecanicei.* Bucureşti, 1842. (Biblioteca pentru tinerimea română. Tomul IV).

CORBEA, A. = Dumitru Corbea, *Anii tineri.* [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1951].

CORCEA, B. = Avram Corcea, *Balade poporale,* culese de... Caransebeş, 1889.

CORESI, EV. = Diaconul Coresi, *Carte cu învățătură (1581)*, publicată de Sextil Pușcariu și Alexie Procopovici. Vol. I. Textul. București, Atelierele grafice Socec et Comp., 1914. (Comisia istorică a României).

CORESI, L. = Diaconul Coresi, *Lucrul Apostolesc. Apostolul.* Tipărit de... în Brașov la anul 1563. București, Cultura națională, 1930. (Academia Română. Secțiunea literară. Texte de limbă din sec. XVI, reproduse în facsimile, îngrijite de I. Bianu. IV).

CORESI, M. = Coresi, *Fragment din Molitvenicul diaconului...* (1564). În *Prinos lui D. A. Sturdza*, București, 1903, pp. 235—276.

CORESI, PS. = Diaconul Coresi, *Psaltirea*, publicată românește la 1577 de... Reprodusă cu un studiu bibliografic și un glosar comparativ de B. Petriceicu-Hasdeu. Ediția Academiei Române. Tomul I: Textul. București, Tipografia Academiei Române, 1881.

CORESI, TETR. = *Tetraevanghelul* diaconului Coresi. Reimprimat după ediția primă din 1560—61 de arhiereul dr. Gherasim Timuș Pitești eanu. Cu o prefață de Constantin Erbiceanu. București, Tipografia cărților bisericești, 1889.

CORNEA, E. I—II = Dionisie Piru Tesaleanul, *Encolpiul doctorilor sau medicina practică, cuprinzînd 363 de boale numite elinește, italienește și românește, cunoștința patimelor, caracterul, cauzele (pricinele) și vindecarea sau cura lor; fisiologhia și anatomia trupului omenesc, materia sau medicina vindecării, dietetica (paza), ighiena (ținerea sănătății).* Adunate din cărțile osebiților doctori (medici) de... Tipărită de a doua oară în Atena la anul 1840, iară acum tradusă pe românie și tipărită prin postelnicul D. Cornea. Tomul I—II. Iași, Tipografia Institutului Albinei, 1849.

COSMOGRAFIE = *Această carte ce să cheamă Cosmografie, adecă izvodirea lumii*, s-au scris în zilele măriii sale prealuminatului Io Scarlat Grigorie Ghica voievod... în anii de la zidirea lumii 7275, iară de la Hristos 1766. [Manuscris; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1556].

L. COSTIN, GR. BĂN. = Lucian Costin, *Graiul bănățean.* Studii și cercetări. Timișoara, « Cartea românească », 1926.

L. COSTIN, M. B. = Lucian Costin, *Mărgăritarele Banatului.* (Mare colecție de folclor). Din popor adunate și poporului redate. Ediția I. Timișoara, « Cartea românească », [f. a.].

M. COSTIN, ap. GÎDEI = Al. Gîdei, *Studiu asupra cronicarilor moldoveni din punct de vedere al limbei, metodei și cugetării...* Cu o prefață de V. A. Urechia. București, 1898.

M. COSTIN, O. = Miron Costin, *Opere.* Ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice și glosar de P. P. Panaitescu. [București], Editura de stat pentru literatură și artă, 1958.

N. COSTIN, L. = Nicolaie Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601.* Ediție cu o introducere de Ioan Șt. Petre. București, Fundația pentru literatură și artă, 1942. (Scriitori români vechi).

COSTINESCU = Ion Costinescu, *Vocabular româno-francesu.* București, 1870.

COȘBUC, AE. = P. Vergilius Maro, *Opere complete.* Partea I: *Aeneis.* Traducere în formele originale de George Coșbuc. București, Editura Librăriei C. Sfetea, 1896.

COȘBUC, B. = George Coșbuc, *Balade și idile.* București, Editura Librăriei Socec & Comp., 1893.

COȘBUC, F. = George Coșbuc, *Fire de tort.* Versuri. Ediția II. București, C. Sfetea, 1898.

COȘBUC, P. I—II = G. Coșbuc, *Poezii.* [Vol.] I—II. [București], Editura de stat pentru literatură și artă, [1953]. (Clasicii români).

COȘBUC, S. = *Sacontala.* Poemă indiană. Traducere liberă după Calidasa de George Coșbuc. [București], Editura « Cartea românească », [f. a.].

COTEANU, PL. = I. Coteanu, *Prima listă a numelor românești de plante.* București, Institutul de linguistică română, 1942. (Seria II. Studii 1).

CP = T. Cipariu, *Principia de limba și de scriptura.* Ediținea II revediuta si inmultita. Blasiu, 1866.

CPÎ II = *De lipsă cărtice pentru învățători a neuniților rumânești mai mici școale în împără[teștile] și crăiești țări.* Partea a doua. Viena, Iosif Curțbec, 1785.

C. PRAV. I—II = *Carte de pravilă, ce cuprinde legele asupra faptelor răle și a călcărilor grele de poliție.* Partea întîi. *Carte de pravilă asupra grelilor călcări a politicești lor orînduieli atingătoare de poliție.* Parte a două. Cernăuți, Peter Echard, 1807.

CR (18...) = *Curierul rumânesc.* Gazetă politică, comercială și literară. București, 1829 ș. u. Editori: I. Eliad și C. Moroiu.

CRĂINICEANU, IG. = Dr. Gheorghe Crăiniceanu, *Igiena țăranului român.* Locuința, încălțămintea și îmbrăcămintea. Alimentațiunea în diferite regiuni ale țării și în diferite timpuri ale anului. București, Carol Göbl, 1895.

CREANGĂ, A. = Ioan Creangă, *Scrierile lui...* Vol. II: *Diverse.* Iași, Tipolitografia H. Goldner, 1892. [Cuprinde *Amintiri din copilărie*, p. 1—129].

CREANGĂ, GL. = Al. Vasiliu și Gh. T. Kirileanu, *Tălmăcirea cuvintelor mai neobicinuite*, făcută de... [în formă de glosar la: Ion Creangă, *Opere complete.* Cu o prefață și un indice. Ediție nouă revăzută. București, « Minerva », 1906].

CREANGĂ, O. = Ion Creangă, *Opere.* Ediție critică cu note, variante și glosar de G. T. Kirileanu. București, Fundația pentru literatură și artă, 1939. (Scriitorii români moderni).

CREANGĂ, P. = Ioan Creangă, *Scrierile lui...* Vol. I: *Povești.* Iași, Tipolitografia H. Goldner, 1890.

CREȚEANU, M. = George Cretzianu, *Melodii intime.* București, Imprimeria sîntei metropolie, 1855.

CRITIL = *Critil și Andronius.* Acum întîi tipărită... de pre limba grecească pre limba noastră moldovenească... Iași, în sfînta mitropolie, 1794.

CUCIURAN, D. = Gh. Cuciuran, *Descrierea celor mai însemnate spitaluri din Ghermania, Englitera și Franția, spre introducerea planului pentru urzîrea unui spital centrăl în Iași.* Compusă de... Iași, Institutul Albinei, 1842.

CUCIURAN, M. = Gh. Cuciuran, [*Memoriu pentru înființarea spitalului de boli venerice*]. Iași, 1849. [Manuscris; Bibl. Acad. R.P.R., cota 4488].

CUCIURAN, P. = Gh. Cuciuran, *Povățuiri pentru sătenii Moldovei la tîmplare de holeră.* Iași, 1848.

CUGETĂRI, I—II = Oxenstiern, [*Cugetări*]. [Traducere manuscrisă din limba franceză. Cartea I, 1799, Bibl. Acad. R.P.R., cota 2773; Cartea a II-a, 1780, Bibl. Acad. R.P.R., cota 96].

CULIANU, A. = N. Culianu, *Curs elementar de algebră.* Ediținea a IV-a. Iași, 1890.

CULIANU, C. = N. Culianu, *Curs de cosmografie pentru usul școalelor secundare.* Iași, Tipografia națională, 1895.

CULT. C. = *Învățătură despre cultura sau lucrarea cînepei.* Buda, Tipografia Universitatei din Pesta, 1828.

CUPARENCU, V. = Ioan Cuparencu, *Învățătura practică a medicinei veterinare.* Iași, Tipografia H. Goldner, 1860.

CURIOSUL (18...) = *Curiosul.* Gazetă de literatură, industrie, agricultură și noutăți. București, [1836—1837].

CUV. = Fontenelle, *Cuvîntări pentru mulțimea lumilor, alcătuite de Fontenel filosoful și tălmăcite pe limba rumânească...* [Manuscris de la începutul sec. al XIX-lea; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1383].

CUV. D. BĂTR. I—III = B. Petriceicu-Hasdeu, *Cuvente den bătrîni.* București, Tomul I. *Limba română vorbită între 1550—1600*, Studiu paleografico-linguistic de... Cu observațiuni filologice de Hugo Schuchard, 1878. Tomul II. *Cărțile*

poporane ale românilor în secolul XVI, în legătură cu literatura poporană cea nescrisă, 1879. Tomul III. *Istoria limbei române.* Partea I: *Principie de linguistica*, 1881.

CV = *Cum vorbim.* Revistă pentru studiu și explicarea limbii. București. Anul I (1949) ș. u.

D

DA = *Dicționarul limbii române.* Tomul I, partea I: *A—B.* București, Librăriile Socec, 1913; Tomul I, partea II: *C.* București, Tipografia ziarului «Universul», 1940; Tomul I, partea III, fascicula I: *D—de.* București, «Universul», 1949; Tomul II, partea I: *F—I.* București, Imprimeria națională, 1934; Tomul II, partea II, fascicula I: *J — lacustru.* București, «Universul», 1937; Tomul II [partea III]: *Ladă — lojniță* [fără editură și an]. (Academia Română).

DACIA LIT. = *Dacia literară*, subt redacția lui Mihail Kogălniceanu. Ediția a doua. Iași, 1859.

DAMÉ, T. = Fr. Damé, *Încercare de terminologie poporană română.* București, Stabilimentul grafic I. V. Socec, 1898.

DAN, U. = Pavel Dan, *Urcan bătrînul.* Nuvele. București, Fundația pentru literatură și artă, 1938.

DANIELOPOLU, F. N. I—II = Acad. D. Danielopolu, *Probleme de farmacodinamie nespecifică.* Vol. I. *Bazele «farmacodinamiei nespecifice» și «terapeuticii nespecifice».* Vol. II. *Medicamentele considerate ca având acțiune digitalică.* [București], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1954.

DAS = *Ducere de mînă către aritmetică sau socoteală, pentru treaba pruncilor rumânești celor neuniților ce se învață în școale cele mice.* Tipărită în Vienna, la Iosif, nobil de Curțbec, 1777.

DAVIDOGLU, C. = Mihail Davidoglu, *Cetatea de foc.* (În *Teatru*, vol. II. [București], Editura de stat pentru literatură și artă, [1951]).

DAVIDOGLU, M. = Mihail Davidoglu, *Minerii.* Dramă în 3 acte. [București], Editura de stat, 1949.

DAVIDOGLU, O. = Mihail Davidoglu, *Omul din Ceatal.* Dramă în 3 acte (8 tablouri). [București], Editura «Europolis», 1948.

DAVILA, V. V. = Alexandru Davila, *Vlaicu Vodă.* Dramă în 5 acte, în versuri. Ediția a VI-a. [București], Editura «Cartea românească», [1938].

DDRF = Frédéric Damé, *Nouveau dictionnaire roumain-français.* [Vol. I—IV]. Bucarest, Imprimerie de l'état, 1893—1895.

DELAMARINA, P. B. = Victor Vlad Delamarina, *Poesii bănățenești.* Întocmiri. Adunate de Dr. Valeriu Braniște. Lugoj, 1902.

DELAVRANCEA, A. = [Barbu] Delavrancea, *Apus de soare.* Dramă în IV acte. București, Socec & Comp., 1912.

DELAVRANCEA, H. T. = [Barbu] Delavrancea, *Hagi-Tudose.* Tipuri și moravuri. București, Editura Librăriei Socec, 1903.

DELAVRANCEA, O. II = Barbu Delavrancea, *Opere.* Vol. II: *Teatru.* Ediție îngrijită, prefață și bibliografie de Aurel Martin. [București], Editura de stat pentru literatură și artă, [1954]. (Clasicii români).

DELAVRANCEA, S. = [Barbu] Delavrancea, *Sultănica.* București, Tipolitografia St. Mihalescu, 1885.

DELAVRANCEA, T. = [Barbu] Delavrancea, *Trubadurul.* București, Ig. Haimann, 1887.

DELAVRANCEA, V. V. = B. Delavrancea, *Între vis și viață.* București, Socec, 1903.

DEMETRESCU, O. = Traian Demetrescu, *Opere alese.* Ediție îngrijită și comentată de Geo Șerban. [București], Editura de stat pentru literatură și artă, [1951]. (Biblioteca pentru toți).

DEMETRIUS, A. = Lucia Demetrius, *Album de familie.* Nuvele. București, Editura Fundațiilor, [1945]. (Scriitorii români contemporani).

DEMETRIUS, C. = Lucia Demetrius, *Cumpăna.* Piesă în 3 acte. [București], Editura de stat, [1949].

DEMETRIUS, C. M. = Lucia Demetrius, *Cei de mîine. Trei generații. Arborele genealogic.* [București], Editura de stat pentru literatură și artă, [1958].

DEMETRIUS, V. = Lucia Demetrius, *Vadul nou.* (În *Teatru*, vol. II. [București], Editura de stat pentru literatură și artă, [1951]).

DENSUSIANU, L. = Ovid Densusianu, *Literatura română modernă. Școala latinistă. Începuturile literaturii poetice.* Ediția a IV-a. București, Cugetarea Georgescu Delafras, [1943].

DENSUSIANU, L. A. = Ovid Densusianu, *Limanuri albe.* București, Editura «Vieții nouă», 1912.

DENSUSIANU, Ț. H. = Ovid Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului.* București, Socec & Co., 1915.

DER = *Dicționar enciclopedic român.* Vol. I: *A—C* (1962), vol. II: *D—J* (1964). București, Editura politică.

DESC. AM. = I. H. Campe, *Descoperirea Americii.* O carte foarte folositoare, alcătuită de ... Acum întîi... pre românie tălmăcită și dată afară la lumină. Tomul I, cu 4 figuri. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei din Pești, 1816.

DESCR. APĂ = M. Wertheimer, *Descrierea tutulor apelor minerale din România și unele din străinătate, cele mai cunoscute și obicinuite, precum și o indicație despre modul întrebuințării lor...* București, Tipografia santei mitropolii, 1853.

DESCR. AȘEZ. = Carol Munde, *Descriere cu de-amănuntul asupra așezămîntului de cură cu apă rece și asupra metodului de tămăduire a lui Prisnit...* Tălmăcită din nemțește și românește. București, Tipografia Colegiului sf. Sava, 1840.

DESEN ARH. = Carol Valștain [= Wallenstein], *Elemente de deseniu și de arhitectură.* București, Tipografia lui I. Eliad, 1836.

DEȘLIU, C. = Dan Deșliu, *Ceva mai greu.* Versuri. [București], Editura de stat pentru literatură și artă, 1958.

DEȘLIU, G. = Dan Deșliu, *Goarnele inimii.* București, Editura pentru literatură și artă a Uniunii scriitorilor din R.P.R., 1949.

DEȘLIU, M. = Dan Deșliu, *Minerii din Maramureș.* Poem. [București], Editura de stat pentru literatură și artă, [1951].

DEȘLIU, N. = Dan Deșliu, *În numele vieții.* Poeme. [București], Editura pentru literatură și artă a Uniunii scriitorilor din R.P.R., [1950].

DHLR I—II = Ovide Densusianu, *Histoire de la langue roumaine.* Paris, Ernest Leroux. Tome premier: *Les origines*, 1901. Tome II: *Le seizième siècle*, 1938.

DIACONOVICI-LOGA, CH. = C. Diaconovici-Loga, *Chemare la tipărirea cărților romanești și versuri pentru îndreptarea tinerilor*, făcute de... Buda, Tipariul Crăieștii Universități a Ungariei, 1821.

DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. = C. Diaconovici-Loga, *Gramatica romanească pentru îndreptarea tinerilor.* Acum întîia oară lucrată prin... Buda, Crăiasca Tipografie a Universității Ungariii, 1822.

DIACONOVICI-LOGA, O. = C. Diaconovici-Loga, *Ortografia sau dreapta scrisoare pentru îndreptarea scriitorilor limbii românești.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1818.

DIACONU, P. = Ion Diaconu, *Păstoritul în Vrancea.* București, 1930. (Extras din «Grai și suflet», revista Institutului de filologie și folclor).

DIACONU, VR. = Ion Diaconu, *Ținutul Vrancei.* Etnografie. Folclor. Dialectologie. București, Atelierele grafice Socec et Co., 1930. (Institutul de filologie și folclor).

DIARIU (1817) = *Diariu sau zioariu pe anul de la Hristos 1817, cel ce are 365 de zile.* Acum întîia oară... tipărit... cu toată cheltuiala dumnealui Pashal

Gheorg Ceapo... Buda, Chesaro-crăiasca Tipografie a Universitatei din Pestu.

DICŢ. = Cuvînt atestat în dicţionare (contemporane).

DIETET. = P. Vasici-Ungurean, *Dietetica sau Învăţătura a păstra întreagă sănătate; a domoli boalele; a se feri de primejdia morţii şi a se mîntui dintr-însa.* Buda, Crăiasca Tipografia Universitatei ungureşti, 1831.

T. DINU, Ţ. O. = Titu Dinu, *Graiul din Ţara Oltului.* Bucureşti, Atelierele Socec et Co., 1923. Extras din revista « Grai şi suflet ».

DIONISIE, C. = Dionisie Eclesiarcul, *Chronograful Tierei Rumaneşti, de la 1764 pana la 1815*, scris de... la anul 1814. [În TES. II, 159 ş. u.].

DÎ = *Pentru descoperirea a multor împărăţii şi locuri, care s-au descoperit şi s-au aflat de portugali.* [Manuscris din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea; Bibl. Acad. R.P.R., cota 3533].

DÎMBOVIŢA (18...) = *Dîmboviţa.* Foaie politică şi literară. Bucureşti. Redactor responsabil: Dimitrie Bolintineanu. Anul I (1858) ş. u.

DL = *Dicţionarul limbii române literare contemporane.* Vol. I—IV. [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române. Volumul I: *A—C* (1955); volumul al II-lea: *D—L* (1956); volumul al III-lea: *M—R* (1957); volumul al IV-lea: *S—Z* (1958). (Academia Republicii Populare Române).

DM = *Dicţionarul limbii române moderne.* [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958. (Academia Republicii Populare Române. Institutul de lingvistică din Bucureşti).

DMC = *Ducere de mînă către cinste şi direptate adecă la copiii rumaneştii neuniţii, cei ce în şcoale cele mici să învaţă, spre cetanie rînduită cartea.* Beci, Iosif de Curţbec, 1777.

DN = Florin Marcu—Constant Maneca, *Dicţionar de neologisme.* Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1961.

DOC. EC. = *Documente privitoare la economia Ţării Româneşti, 1800—1850.* Culese de J. Cojocaru. Vol. I—II. [Bucureşti], Editura ştiinţifică, 1958.

DOFTORII = *Carte de doftorii foarte de mare folos cercate.* [Manuscris de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1171].

DOINE = *1000 Doine, strigături şi chiuituri*, culese de mai mulţi învăţători zeloşi. Culegere de doine, strigături şi chiuituri, ce se obicinuiesc la jocurile şi petrecerile noastre poporale. Braşov, Ciurcu, 1891.

DOMBROWSKI = Ritter von Dombrowski, *Materialien zu einer Ornis Rumäniens* (în « Buletinul Societăţii de ştiinţe » din Bucureşti, XII, pp. 296—336). Bucureşti, 1903.

DOMBROWSKI, P. = Robert Ritter von Dombrowski, *Păsările României (Ornis Romaniae).* Descriere sistematică şi biologico-geografică, completată, ilustrată şi prelucrată. Traducere din limba germană, prelucrare şi completare de prof. Dionisie Linţia. Vol. I. Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1946. (Biblioteca enciclopedică 1).

DONICI, F. = Al. Donici, *Fabule.* Cu o prefaţă de Emil Boldan. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1952]. (Biblioteca pentru toţi).

DONICI, F. I—II = Al. Donici, *Fabule.* Cartea I—II. Ediţia a doua. Iaşi, Cantora Foaiei săteşti, 1842.

DONICI, T. = A. Puşkin, *Ţiganii.* Tălmăcită din limba rosienească de Alexandru Donici. Bucureşti, 1837.

DOSOFTEI, MOL. = D. Puşchilă, *Molitvelnicul lui Dosoftei.* Studiu de... Bucureşti, Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, 1914. Academia Română. (Extras din Analele Academiei Române, seria II, tom. XXXVI, 1913—1914. Memoriile Secţiunii literare, pp. 1—114).

DOSOFTEI, PS. = Dosoftei, mitropolitul Moldovei (1671—1686), *Psaltirea în versuri*, publicată de pe manuscrisul original şi de pe ediţiunea de la 1673 de prof. I. Bianu. Bucureşti, 1887, ediţiunea Academiei Române.

DOSOFTEI, V. S. = Mitropolitul Dosoftei, *Viaţa şi petreacerea svinţilor.* Iaş, 1682. [« II » după V. S. însemnează « partea a II-a »].

DP = Ing. Zissu Karniol, ing. Carol Neumann, prof. Radu Ţiţeica, *Dicţionar politehnic.* Bucureşti, Editura tehnică, 1957.

DR. I Ş. U. = *Dacoromania.* Buletinul Muzeului limbei române condus de Sextil Puşcariu. Cluj. Anul I (1920—1921) ş. u.

DRAGOMIR, O. M. = Nicolaie Dragomir, *Din trecutul oierilor mărgineni din Sălişte şi comunele din jur.* Cluj, « Ardealul », 1926. (Extras din « Lucrările Institutului de geografie al Universităţii din Cluj », vol. II, 1926).

DRAGOMIRESCU, T. P. = M. Dragomirescu, *Teoria poeziei cu aplicare la literatura română.* Bucureşti, Tip. Gutenberg, 1906.

DRĂGANU, ROM. = Nicolaie Drăganu, *Românii în veacurile IX—XIV, pe baza toponimiei şi a onomasticei.* Bucureşti, Imprimeria naţională, 1933. (Academia Română. Studii şi cercetări. XXI).

DRĂGHICEANU, C. = Mathei Drăghiceanu, *Elemente de cosmographia prelucrate în usul şcoalelor secundare.* Text + charta. Bucureşti, H. C. Wartha, 1866.

DRĂGHICI, D. = V. Drăghici, *Doctorul şi iconomul casnic sau Reţeti pentru tot soiul de boali omeneşti.* Iaşi, Tipografia lui Adolf Bermann, Podul vechi, 1858.

DRĂGHICI, R. = Sardariul Vasile Drăghici, *Robinson Cruzoe, sau Întîmplările cele minunate a unui tînăr*, compus de Kampe şi tradus pe românie de... Parte I (pp. 1—136) — II (pp. 137—338). Ieşi, Tipografia Albinei, 1835.

M. DRĂGHICI, F. I, III = *Fizica sau ştiinţa firii.* Partea I, III. În limba românească tradusă de Meletie Drăghici. [Manuscris de la începutul sec. al XIX-lea; Bibl. Acad. R.P.R., cotele 3304—3305].

MANOLACHE DRĂGHICI, I. = Manuil [= Manolache] Drăghici, *Iconomia rurală şi dumesnică sau învăţătură pentru lucrarea pămîntului şi îmbunătăţirea gospodăriei de cîmp şi de casă.* Culeasă din cărţi în limbi străine de postelnicul... Ieşi, Tipolitografia Albinei, 1834.

MANOLACHE DRĂGHICI, R. = Manolachi Drăghici, *Reţete cercate în număr de 500 din bucătăria cea mare a lui Robert, întîiul bucătar a curţii Franţiei.* Potrivit pentru toate stările. Tradus de postelnicul... Iaşi, Tipografia Institutului Albinei, 1846.

DRESDA = *Trista întîmplare a cetăţii Dresda.* De la spargerea încoace a podului pînă la apărarea cetăţii. La Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei ungureşti, 1814.

DRLU = *Dicţionariu rumanesc, latinesc şi unguresc.* Din orenduiala excelenţii sale preasfinţitului Ioann Bobb, vladicul Făgăraşului... în două tomuri. Cluj, cu tipariul Tipografiii Colegiumului reformaţilor, prin Stephan Török. Tom. I: *A—L*, 1822; tom. II: *M—Z*, 1823.

DS = *Dicţionar tehnic silvic* (Român-francez-german-englez-italian-ungar-rus) de ing. Aurelian Ionescu şi ing. Ştefan Sprangate. Bucureşti, Tip. « Tirajul », 1936.

D. SUP. = *Datorinţele supuşilor către monarhul lor.* Pentru folosul şcoalelor româneşti celor din Ţara Ungurească şi din părţile eii împreunate. Buda, Tipografia Universitatei ungureşti, 1806.

DT = *Dicţionar tehnic.* [Bucureşti], Editura tehnică, 1953.

DUMITRACHE = Biv vel stol[nic] Dumitrache, *Istoria evenimentelor din Orient cu referinţă la principatele Moldova şi Valahia din anii 1769—1774*, scrisă de... şi editată, după copia lui Necolai Piteşteanul din anii 1782, de V. A. Urechia. Bucureşti, Tipografia Academiei Române, 1889. Extras din Analele Academiei Române. Seria II. Tom. X. Memoriile Secţiunei istorice, pag. 351 ş. u.

DUMITRAŞCU, STR. = N. I. Dumitraşcu, *Strigoii.* Din credinţele, datinile şi povestirile poporului român. Bucureşti, Cultura naţională, 1929. (Academia Română. Din viaţa poporului român XXXVIII).

DUNĂREANU, CH. = N. Dunăreanu, *Chinuiții*. Nuvele și schițe din viața de port. București, « Minerva », 1907.

DUNĂREANU, N. = N. Dunăreanu, *Nuvele și schițe*. [București], Editura de stat pentru literatură și artă, [1952].

DUNĂREANU, R. = N. Dunăreanu, *Răsplata*. Nuvele. București, « Minerva », 1908.

DZ = *Dissertație a lui Ioann Burgher M. D. despre zahar carele din must de tulei de cucuruz și de jugastru se face*. Scurtată și pre limba rumânească prefăcută. La Buda, Tipariul Crăieștei Tipografii a Universitatei ungurești din Pești, 1813.

E

EC. AGR. = *Probleme de economie agrară*. București, Editura de stat pentru literatură politică, 1957. (În ajutorul celor ce studiază probleme de economie concretă).

ECONOMIA = *Povățuire către Economia de cîmp*, pentru folosul școalelor românești celor din Țara Ungurească și din părțile ei împreunate. Buda, Crăiasca Tipografie a Universității ungurești, 1806.

EFTIMIU, C. = Victor Eftimiu, *Cocoșul negru*. Fantezie dramatică în șase acte. București, Editura « Viața românească », 1920.

EFTIMIU, Î. = Victor Eftimiu, *Înșir-te mărgărite!... Strămoșii. Rapsozii*. București, Editura Librăriei Socec, 1922.

EFTIMIU, N. = Victor Eftimiu, *O nuntă aristocratică*. Nuvele. [București], Editura de stat pentru literatură și artă, [1952].

EG = *Elementuri de gheografie pentru trebuința tinerilor începători*. [București], 1834.

EGT = *Elementuri despre gheometrie. Elementuri despre trigonometria dreptliniată*. [Manuscris dintre anii 1820—1830; Bibl. Univ. Iași, cota III—11].

EL. AN. = *Elemente de anatomie descriptivă*. București, 1857.

ELEM. ALG. = Hippolyte Sonnet, *Întîile elemente de alghebră a lui...* Traduse din franțuzește de D. P[aulid], cu un adaos din ale sale lucrări. București, Tipografia Colegiului național, 1852.

ELEM. G. = *Elementele gheografiei, cuprinzătoare preliminarelor și descrierei ghenerale a cinci părți a pămîntului*. Partea I. Iași, Tipografia s[fintei] mitropolii, 1834.

EMINESCU, G. P. = M. Eminescu, *Geniu pustiu*. Roman inedit. Cu o introducere critică și cu note de Ion Scurtu. București, Editura « Minerva », 1904.

EMINESCU, I. V. = M. Eminescu, *Icoane vechi și icoane nouă*. Vălenii de Munte, « Neamul românesc », 1909.

EMINESCU, L. P. = M. Eminescu, *Opere complete*. Vol. I: *Literatură populară*. Scrieri inedite. București, Editura « Minerva », 1902. [S-a utilizat *Motive din popor*, pp. 100—219].

EMINESCU, N. = Mihail Eminescu, *Nuvele*. Iași, Editura Librăriei școalelor Frații Șaraga, [f. a.].

EMINESCU, O. I, IV = M. Eminescu, *Opere*. Ediție critică îngrijită de Perpessicius. [Vol.] I: *Poezii tipărite în timpul vieții*. București, Fundația pentru literatură și artă, 1939; vol. IV: *Poezii postume*. București, Editura Academiei R.P.R., 1952.

EMINESCU, P. L. = Eminescu, *Proză literară*. Ediție îngrijită de Eugen Simion și Flora Șuteu. Cu un studiu introductiv de Eugen Simion. București, Editura pentru literatură, 1964.

EMINESCU, S. P. = M. Eminescu, *Scrieri politice și literare*. Manuscrise inedite și culegeri din ziare și reviste. Vol. I (1870—1877). Ediție critică. București, « Minerva », 1905.

ENC. AGR. = *Marea enciclopedie agricolă*. Director C. Filipescu. [Vol. I—V]. București, Editura P.A.S. Vol. I: 1937; vol. II: 1938; vol. III: 1940; vol. IV: 1942; vol. V: 1943.

ENC. ROM. = *Enciclopedia română*, publicată din însărcinarea și sub auspiciile Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român, de Dr. C. Diaconovici. Sibiu, W. Kraft. Tomul I: *A — Copenhaga*, 1898; tomul II: *Copepode — Keman*, 1900; tomul III: *Kemet — Zymotic*, 1904.

ENC. TEHN. I—II = Ing. Nic. P. Constantinescu, *Enciclopedia invențiunilor tehnice*. [Vol. I—II]. București, Fundația pentru literatură și artă, 1939 (I), 1942 (II). (Biblioteca informativă).

ENC. VET. = General veter. Gr. Hortopan, *Enciclopedie veterinară*. Creșterea și boalele animalelor domestice. Ediția II-a. București, Tipografia « Revista geniului », [f. a.].

EPISCUPESCU, A. = Șt. V. Episcupescul, *Apele metalice ale Rumâniii mari*. Cercetate, descrise și însoțite cu o dietetică și macroviotică... de... Buzău, Tipografia sfintei episcopii, 1837.

EPISCUPESCU, O. Î. = Vasilie Episcupescul, *Oglinda înțelepciunii, cunoștința sineșului, cuprinzătoare de antropologhie și cosmologhie, spre aflare puterilor omului și ale naturii*. București, Tipografia Colegiului sf. Sava, 1843.

EPISCUPESCU, PRACTICA = Ștefan Vasilie Episcupescul, *Practica doctorului de casă, cunoștința apărării ș-a tămăduirii boalelor bărbătești, femeiești și copilărești*. C-o prescurtare de hirurgie, de materia medică și veterinerie, pentru doctor și norod. București, Tipografia Colegiului sf. Sava, 1846.

EPISCUPESCU v. și PISCUPESCU.

EPURE, P. = Ioan Epure, *Poesii și cîntece poporale din Bănat*, culese de... Brașov, Ciurcu, 1892.

ER = [*Curs de economie rurală*]. [Manuscris moldovenesc de la jumătatea secolului al XIX-lea; probabil o traducere din limba franceză; Bibl. Acad. R.P.R., cota 785].

ETIMOL. = *Tretaj pentru tihnologia etimolog*[*hică*]. [Fragment de gramatică. Manuscris moldovenesc, semnat «Theofan, 1810»; Bibl. Acad. R.P.R., cota 3051].

EUSTATIEVICI, GR. RUM. = Dimitrie Eustatiev Brașoveanul, *Gramatica rumânească*. Brașov, 1757. [Manuscris; Bibl. Acad. R.P.R., cota 583].

EUSTATIEVICI, I. = Dimitrie Eustatievici, *Scurt izvod pentru lucruri de obște și de chilin în scrisori de multe chipuri*. De pre limba slovenească pre limba rumânească scoasă... Sibii, Chesarocrăiasca rumânească privileghiata a Răsăritului Tipografie a lui Petru Bart, 1792.

EUSTATIEVICI, P. = *Ducere de mînă sau povățuire către aritmetica sau socoteală, pentru întrebuințarea pruncilor rumânești celor neuniți ce să învață în școalele cele mici*. Îndreptată în limba românească prin Dimitrie Eustatievici... Sibii, Tip. Petru Bart, 1789.

EUSTRATIE, PRAV. = *Carte românească de învățatură de la Pravilele împărătești și de la alte giudețe. Cu zisa și toată cheltuiala a lui Vasile Voievodul... din multe scripturi tălmăcită din limba ilenească în limba românească*. Botoșani, 1875.

F

F (18...) = *Familia*, foaie enciclopedică și beletristică cu ilustrațiuni. Pesta, apoi Oradea Mare. Redactor responsabil, proprietar și editor: Iosif Vulcan. Anul I (1865), ș. u.

FABIAN-BOB = V. Fabian-Bob, *Gheografia elementară cuprinzătoare preliminarelor și descrierei ghenerale a celor cinci părți a pămîntului*. Compusă de... Ediția a doua. Iești, tipografia Albinei, 1840.

FACTOR, M. = A. Factor, *Manualul meu. Carte de obște folositoare pentru economii de casă și de cîmp*. Dată la lumină de... București, Tipografia lui Eliad, 1837.

FAUNA R.P.R. I—II = *Fauna Republicii Populare Române*. Vol. I—II. București, Editura Academiei R.P.R., 1958. (Academia Republicii Populare Române).

FAUNA R.P.R. VIII$_I$ = *Fauna Republicii Populare Române. Insecta.* Vol. VIII, fascicula I. [Bucureşti], Editura Academiei R.P.R., 1951. (Academia Republicii Populare Române).

FAUNA R.P.R. Î. I = *Fauna Republicii Populare Române. Îndrumător.* Partea I. [Bucureşti], Editura Academiei R.P.R., 1951. (Academia Republicii Populare Române).

FĂTU, D. = Dr. A. Fătu, *Descrierea şi întrebuinţarea apei simple şi a apelor minerale din Moldova.* Compusă de ... Iaşi, Tipografia româno-franceză, 1851.

FĂTU, M. = Anastasie Fătul, *Manual pentru învăţătura moaşelor.* Compus de banul... Iaşi, Tipografia Buciumului român, 1852.

FD I Ş. U. = *Fonetică şi dialectologie.* [Bucureşti], Editura Academiei R.P.R. Vol. I. (1958) ş. u. (Academia Republicii Populare Române. Institutul de lingvistică din Bucureşti).

F. DUM. I—II = *Foaia duminecii, spre înmulţirea cei de obşte folositoare cunoştinţe.* Alcătuite de o soţietate de învăţaţi. [Partea I—II]. Braşov, Tipografia lui Ioan Gött, 1837.

FILARET, M. aprilie = *Mineiul, luna lui aprilie*, carele s-au tipărit acum întîi rumâneşte... prin nevoinţa şi tălmăcirea iubitoriului de Dumnezeu chir Filaret, episcopul Rîmnicului... la anul de la Hristos 1780.

FILARET, M. august = *Mineiul, luna lui august*, carele s-au tipărit acum întîi rumâneşte, prin nevoinţa şi tălmăcirea iubitoriului de Dumnezeu chir Filaret, episcopul Rîmnicului... la anul de la Hristos 1780.

FILARET, M. iulie = *Mineiul, luna lui iulie*, carele s-au tipărit acum întîi rumâneşte... prin nevoinţa şi tălmăcirea iubitoriului de Dumnezeu chir Filaret, episcopul Rîmnicului... la anul de la Hristos 1780.

FILARET, M. iunie = *Mineiul, luna lui iunie*, carele s-au tipărit acum întîi rumâneşte... prin nevoinţa şi tălmăcirea iubitoriului de Dumnezeu chir Filaret, episcopul Rîmnicului... la anul de la Hristos 1780.

FILARET, M. mai = *Mineiul, luna lui mai*, carele s-au tipărit acum întîi rumâneşte... prin nevoinţa şi tălmăcirea iubitoriului de Dumnezeu chir Filaret, episcopul Rîmnicului... la anul de la Hristos 1780.

FILIMON, O. I—II = Nicolaie M. Filimon, *Opere.* [Vol. I—II]. Ediţie, glosar şi bibliografie de George Baiculescu. Cu o introducere de George Ivaşcu. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1957]. (Clasicii români).

FILIPESCU, D. I—II = Leon Filipescu, *Dascalul agronomiei sau mînoducătorul practic în toate ramurile economiei.* De pe limba ghermană, a d[umnealui] Şlipf, cu adaosuri pentru Prinţipate, prelucrat de... Partea I—II, cu figuri. Iaşi, Institutul Albinei, 1844.

FIS. = T. E. Ciocanelli, *Estract de fisiognomie, fisionomie şi patognomie.* După Lavater, Kiuro de la Şambru, la Porta, Lebrun şi alţi fisionomişti ... întocmit de... Bucureşti, Tipografia bisericească din sfînta mitropolie, 1855.

FIZIOGN. = Mihai Strilbiţki, *Curioznică şi în scurt arătare celor ce iubesc a cerca vrednice învăţături din Fiziognomie.* Tălmăcită di pe limba nemţască în cea rusască, cum şi pe limba această moldovenească. S-au tălmăcit şi s-au tipărit în tipografie cea politicească de popa... Iaşi, 1785.

FL (1838) = *Foaie literară pe 1 semestru al anului 1838.* Întocmită de redactorul Gheorghe Bariţ. Anul I-lea. Braşov, tipărită la Ioan Gött.

FLACĂRA = *Flacăra.* Revistă social-politică şi literar-artistică. [Bucureşti], Piaţa Scînteii, 1963 ş. u.

FL. D. (1680) = *Floarea darurilor.* [Manuscris din 1680; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1436].

FLECHTENMACHER, T. = I. Morison, *Tractaţie despre izvorul sănătăţii şi pricina boalilor.* [Traducere de Cr. Flechtenmacher, Iaşi; manuscris din 1829—1831; Bibl. Acad. R.P.R., cota 368].

FLORA MOLD. I—III = I. Szabo, *Flora Prinţipatului Moldaviei.* Iaşi. [Manuscris în trei volume, 1840—1842; Bibl. Muzeului de ist. naţ. al Univ. Iaşi, cota II 503].

FLORA R.P.R. I—VI = *Flora Republicii Populare Române.* Flora Republicae Popularis Romanicae. Vol. I—VI. [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1952—1958. (Academia Republicii Populare Române).

FLORESCU, G. = Florian, *Gemenii din Bergam.* Comedie într-un act, tradusă de la... de praporşcicul I. Florescul. Bucureşti, Tipografia lui I. Eliad, 1836.

FM (18...) = *Foaia pentru minte, inimă şi literatură.* Braşov, 1838—1865.

FN = Emil Vîrtosu, *Foletul novel.* Calendarul lui Constantin vodă Brîncoveanu. 1693—1704. Bucureşti, 1942.

FOLC. TRANSILV. I—II = *Folclor din Transilvania.* I—II. Texte alese din colecţii inedite. Cu un cuvînt înainte de Mihai Beniuc. [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1962.

FONTANIN, C. = G. Mar. Fontanin, *Curs elementariu de geografia fisică şi matematică.* Cu o introducţiune în studiul geografiei. De... În usul tinerimii studioase. Bucureşti, Tipografia Colegiului naţional, 1855.

FRĂŢILĂ, S. Î. = Frăţilă Bene, *Scurtă învăţătură pentru vărsatul cel mîntuitori.* Scrisă de... Dată a doua oară la lumină, mai avuţită. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei de la Pestu, 1817.

FRÎNCU-CANDREA, M. = Teofil Frîncu şi George Candrea, *Românii din Munţii Apuseni (Moţii).* Scriere etnografică cu 10 ilustraţiuni în fotografie. Bucureşti, Tipografia modernă, 1888.

FRUNZĂ, Z. = Eugen Frunză, *Zile slăvite.* Versuri. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1951].

FULEA, B. = Moisi Fulea, [*Bucoavnă de normă*]. De... Sibiu, [1815].

FUND. = *Fundamentalnice legi pentru graniţa militărească al Carlstadului, Varasdinului, Banalului, Slavoniei şi a Bănatului.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universităţii ungureşti, 1808.

FUNDESCU, L. P. I—II = I. C. Fundescu, *Literatura populară, basme, oraţii, păcăliturişi ghicitori,* adunate de... Cu o introducere despre literatura populară de d. B. P. Hajdeu. Ediţiunea a IV revăzută şi adăogită. Vol. I: *Basme.* Bucureşti, Tipolitografia Dor. P. Cucu, 1896. Vol. II: *Anecdote, păcălituri, ghicituri şi oraţii.* Bucureşti, H. Steinberg, 1896.

FURNICĂ, D. C. = Dum. Z. Furnică, *Documente privitoare la comerţul românesc 1473—1868.* Cu o scrisoare a d-lui profesor N. Iorga. Publicate de... Bucureşti, Tipografia România nouă, Theodor I. Voinea, 1931.

FURNICĂ, I. C. = D. Z. Furnică, *Din istoria comerţului la români, mai ales băcănia.* Publicaţiune de documente inedite 1593—1855. Bucureşti, Socec, 1908.

FURTUNĂ, C. = Dumitru Furtună, *Cuvinte scumpe.* Taclale, povestiri şi legende româneşti. Cu un glosar la sfîrşit. Culese de... Bucureşti, Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, 1914. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. XXIII).

FURTUNĂ, V. = Dumitru Furtună, *Vremuri înţelepte.* Povestiri şi legende româneşti. Culese de... Bucureşti, Librăriile Socec & Comp., C. Sfetea şi Librăria naţională, 1913. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. XV).

G

GALACTION, A. = Gala Galaction, *Opere alese.* Vol. II: *Articole.* Ediţie îngrijită de Teodor Vîrgolici, cu o introducere de D. Micu. Editura pentru literatură, 1961.

GALACTION, O. = Gala Galaction, *Opere.* [Vol.] I. Bucureşti, Editura pentru literatură şi artă a Societăţii scriitorilor din R.P.R., 1949.

GALACTION, O. A. I—II = Gala Galaction. *Opere alese.* I. *Doctorul Taifun. Roxana. Papucii lui Mahmud. Nuvele şi povestiri.* Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, vol. I: 1956; vol. II: 1958.

GALAN, B. I—II = V. Em. Galan, *Bărăgan*. [București], vol. I, Editura de stat pentru literatură și artă, [1954]; vol. II, Editura Tineretului, 1959.

GALAN, Z. R. = V. Em. Galan, *Zorii robilor*. Roman. Ediția a II-a. [București], Editura de stat pentru literatură și artă, [1951].

GÁLDI, M. PHAN. = Gáldi Ladislas, *Les mots d'origine néogrecque en roumain à l'époque des Phanariotes*. Budapest, 1939.

GANE, N. I—III = N. Gane, *Novele*. Vol. I—III. Ediția a VI-a. [București], Editura «Viața românească», 1921. (Biblioteca pentru toți).

C. GANE, TR. V. = C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*. Vol. II. București, Fundația pentru literatură și artă, 1935. (Scriitori români contemporani).

GAVRIL, NIF. = Chir Gavriil Protul, adecă mai marele Sfetagorei, *Viața și traiul sfinției sale părintelui nostru Nifon, patriarhul Țarigradului...* Scrisă de... București, Tipografia cărților bisericești, 1888.

GCR I—II = M. Gaster, *Chrestomație română*. Texte tipărite și manuscrise (sec. XVI—XIX), dialectale și populare, cu o introducere, gramatică și un glosar româno-francez de... Vol. I: *Introducere, gramatică, texte (1550—1710)*. Vol. II: *Texte (1710—1830). Dialectologie, literatură populară, glosar*. Leipzig-București, F. A. Brockhaus-Socec & Co. 1891.

GENILIE, G. = I. Genilie, *Geografie istorică, astronomică, naturală și civilă a continentelor în general și a României în parte*. București, Tipografia lui Eliad, 1835.

GENILIE, P. = I. Genilie, *Prințipuri de geografie sau începuturi de geografie statistică, politică, fizică și astronomică*. București, Tipografia Colegiului național, 1841.

GENILIE, PRINCIP. = I. Geniliu, *Principe de geografie pentru tinerimea studioasă*. [Ediția a doua]. București, Tipografia Colegiului național, 1851.

GEOGR. DAC. = V. Popescu-Scriban, *Mică geografie a Daciei, Moldaviei și a Țărei Românești*. Prelucrată de pitariu... Ieși, Tipografia Albinei, 1838.

GEOGR. MAT. = *Gheografia matimatică, naturală, politică*. [Note manuscrise aparținînd lui Ioan Belciugățeanu, datate: 1837, ianuarie 6; Bibl. Acad. R.P.R., cota 776].

GEOGR. N. = V. Fabian și D. Gusti, *Geografia nouă pentru shoalele începătoare*. Partea astronomică și fizică, de răposatul paharnic V. Fabian. Partea politică cu geografia Moldovei, de stolnicul D. Gusti. Ediția a III-a. Iași, Institutul Albinei, 1843.

GEOLOGIA = *Geologia*. Manual pentru clasa a XI-a de Ion Băncilă. București, Editura de stat didactică și pedagogică, 1962.

GEOMETRIA A. M. = Al. Costinescu, *Geometria pentru studenții... din Academia mihăileană*. De paharnicul... [Manuscris din secolul al XIX-lea; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1814].

GEOMETRIE VIII = *Geometrie*. Manual pentru clasa a VIII-a de Cezar Coșniță și G. D. Simionescu. București, Editura de stat didactică și pedagogică, 1962.

GEOMETRIE IX = *Geometrie*. Manual pentru clasa a IX-a de G. D. Simionescu și Cezar Coșniță. București, Editura de stat didactică și pedagogică, 1962.

GEOM. SP. = *Geometrie în spațiu*. Manual pentru clasa a X-a reală de Cezar Coșniță. București, Editura de stat didactică și pedagogică, 1962.

GEORGESCU-TISTU, B. = N. Georgescu-Tistu, *Folclor din județul Buzău*. București, Cultura națională, 1928. (Academia Română. Din viața poporului român. XXXIV).

GEORGESCU-TISTU, O. B. = N. Georgescu-Tistu, *Orientări bibliologice*. București, 1938.

GHEOGRAFIA, II = *Parte a doua a gheografiii pentru arătarea globului*. [Manuscris din 1802; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1152].

GHEOGRAFIE = *Gheografie noauă, care cearcă de obște toată fața a sferii...* [Traducere manuscrisă din grecește făcută în Moldova pe la 1780; Bibl. Arhivelor Statului-Iași, cota 121].

GHEOM.-TRIGON. = *Începuturile gheometriii a lui Volfii, a căria partea cea întăi arată începuturile a gheometriei ce să zice epipedos, adecă măsurare de cîmp. Începuturile trigonometriii cei di pi cîmp*. [Traducere manuscrisă din neogreacă făcută în Moldova în jurul anului 1800; Bibl. Acad. R.P.R., cota 923].

GHEORGACHI, CER. (1762) = Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial. Condica lui Gheorgachi, 1762*. Studiu și text de... București, Fundația pentru literatură și artă, 1939. [Secția istorică III. Studii].

GHEORGHIU-DEJ, ART. CUV[1]. = Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*. Ediția a IV-a. București, Editura de stat pentru literatură politică, 1955.

GHEORGHIU-DEJ, ART. CUV[2]. = Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*. Decembrie 1955 — iulie 1959. București, Editura politică, 1959.

GHEORGHIU-DEJ, ART. CUV[3]. = Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*. August 1959—mai 1961. București, Editura politică, 1961.

GHEORGHIU-DEJ, ART. CUV[4]. = Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*. Iunie 1961 — decembrie 1962. București, Editura politică, 1962.

GHEORGHIU-DEJ, R. = Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Raportul de activitate al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român la Congresul al II-lea al partidului*. București, Editura de stat pentru literatură politică, 1956.

GHERASIM, IST. = Voltaire, *Istoria craiului Sveziei Carol 12*. [Traducere manuscrisă din limba franceză făcută de arhimandritul Gherasim din Iași, la 1792; Bibl. Univ. Iași, cota IV—5].

GHERASIM, T. = Abatele Prau, *Taina francmasonilor*, care acum întăi s-au tălmăcit de pe limba franțozască pe limba moldovenească de chir Gherasim... la velet 1787, oct. 20. [Manuscris; Bibl. Acad. R.P.R., cota 451].

GHEREA, ST. CR. I—III = I. Gherea (C. Dobrogeanu), *Studii critice*. Volumul I, ediținea 2-a, București, Editura Librăriei Socec & Comp., 1890; volumul II, ediținea II, București, «Viața românească», 1923; volumul III, ediținea 3-a, București, «Viața românească», [f.a.].

GHERGHEL, O. = *Omu de lume sau sontice regule cuviințiii, grației, mai alesului mod a vieței și a adevăratelor blîndețe, spre întribuințarea tinerimei romanești*. Acum întîi pe limba dacoromană tradus și adaus de Vasilie Gherghely de Csokotis. Viena, Tipografia lui Dimitrie Davidovici, 1819.

GHEȚIE, R. M. = Ion Gheție, *Dicționar român-maghiar pentru școală și privați. Román-magyar szótár*. Budapest, 1896.

GHIBĂNESCU, I. Z. I—VI = Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*. (Documente slavo-române). Vol. I—VI. Iași, Tipografia Dacia, 1906—1923; Huși, 1924—1933.

GHIBĂNESCU, S. I. I—XXXV = Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*. Publicate de... Vol. I—XXXV. Documente slavo-române. Iași, 1906—1933.

GHICA, A. = Ion Ghica, *Amintiri din pribegia după 1848*. Nouă scrisori către V. Alecsandri. București, Editura Librăriei Socec & Comp., 1889.

GHICA, C. E. I—III = Ion Ghica, *Convorbiri economice*. Ediținea a treia. Vol. I—III. București, Socec & Comp., 1879.

GHICA, S. = Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*. Ediținne nouă. București, Editura Librăriei Socec & Comp., 1887.

GHICA—STURDZA, A. = Ion Ghika și Dimitrie A. Sturdza, *Ajutorul comerciantului, al agricultorului și al inginerului. Greutăți și măsuri*. București, Socec și Comp., 1873.

I. D. GHICA, P. = Molière, *Precioasele*. Comedie într-un act, tradusă de... I. D. Ghica. București, Tipografia lui Eliad, 1835.

GIUGLEA, C. L. = George Giuglea, *Cercetări lexicografice. Elemente latine în limba română*. I. București, Inst. de arte grafice Carol Göbl, 1909.

GIUGLEA, U. = G. Giuglea, *Uralte Schichten und Entwicklungsstufen in der Struktur der dakorumänischen Sprache*. Centrul de studii și cercetări privitoare la Transilvania. Sibiu, 1944.

GÎ = *Gazeta învățămîntului.* Organ al Ministerului Învățămîntului, Culturii și al Uniunii sindicatelor din instituțiile de învățămînt și cultură. [București], 1961 ș.u.

GÎRLEANU, L. = Em. Gîrleanu, *Din lumea celor cari nu cuvîntă.* Ediția IV. București, Editura Librăriei Universala Alcălay & Co., 1927.

GÎRLEANU, N. = Em. Gîrleanu, *Nucul lui Odobac.* Nuvele și schițe. București, «Minerva», 1910.

GL = *Gazeta literară.* Organ săptămînal al Uniunii scriitorilor din Republica Populară Română. București. Anul I (1954) ș.u.

GLOSAR REG. = V. Arvinte, D. Ursu, M. Bordeianu, *Glosar regional.* [București], Editura Academiei Republicii Populare Române, [1961].

GL. V. J. = *Glosar din Valea Jiului.* [Material manuscris cules din Valea Jiului].

GM (18...) = *Gazeta de Moldavia.* Urma Albinei românești, cu a ei foileton. Iași. Anul I (1850) ș.u.

GOGA, C. P. = Octavian Goga, *Ne cheamă pămîntul.* Poezii. București, Editura «Minerva», 1909.

GOGA, P. = Octavian Goga, *Poezii.* București, «Minerva», 1907.

GOGA, POEZII = Octavian Goga, *Poezii.* Text ales și stabilit, prefață, note, bibliografie de I. D. Bălan. București, Editura pentru literatură, 1963.

GOLESCU, E. = Neofit Vamva, *Elementuri de filosofie morală.* Alcătuite de... și tălmăcite în limba românească, spre folosul tinerilor români, de Constantin Radovici dintre Goleşti. București, Tipografia de la Cișmea, 1827.

GOLESCU, Î. = Constantin (Dinicu) Golescu, *Însemnare a călătoriei mele, făcută în anul 1824, 1825, 1826.* Tipărită din nou și însoțită de o introducere de Nerva Hodoș. București, Tipografia «Cooperativa», 1910.

GOLESCU, P. = [Dinicu Golescu], *Adunare de pilde bisericești și filosofești, de întîmplări vrednice de mirare, de bune gîndiri și bune năravuri, de fapte istoricești și anecdote.* Tălmăcite de pre limba grecească în cea românească de Constantin din Goleşti. Deosibită în trei părți. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1826.

GOLESCU, T. = [Dinicu Golescu], *Adunare de tractaturile ce s-au urmat între preaputernica împărăție a Russiii și nalta Poartă...* Tălmăcită de Constandin Radovici din Goleşti. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1826.

I. GOLESCU, B. = Iordache Golescu, *Băgări de seamă asupra canoanelor gramaticești,* de... București, Tipografia lui Eliad, 1840.

I. GOLESCU, C. = Iordache Golescu, *Condica limbii rumânești.* Alcătuită dă dumnealui... [Manuscris în șapte volume, circa 1832; Bibl. Acad. R.P.R., cotele 844—850].

GOLOGAN, C. R. = N. G. Gologan, *Cercetări privitoare la trecutul comerțului românesc din Brașov.* București, 1928.

GORJAN, H. I—IV = I. Gherasim Gorjan, *Halima sau povestiri mitologhicești arabești, pline de băgări de seamă, și de întîmplări foarte frumoase și de mirare...* [Vol.] I—IV. [București], tom I și II: 1835; tom. III: 1837; tom. IV: 1838.

GOROVEI, C. = Artur Gorovei, *Cimiliturile românilor.* Ediținea Academiei Române. București, Institutul de arte grafice Carol Göbl, 1898.

GOROVEI, CR. = Artur Gorovei, *Credinți și superstiții ale poporului român.* București, Librăriile Socec & Comp., Pavel Suru, C. Sfetea, 1915. (Academia Română. Din viața poporului român. Culegeri și studii. XXVII).

GORUN, F. = Ion Gorun, *Goethe, Faust.* Tragedie. Traducere de... București, Inst. de arte grafice Carol Göbl, 1906.

GRAIUL, I = *Graiul nostru. Texte din toate părțile locuite de români,* publicate de I. A. Candrea, Ov. Densusianu, Th. D. Speranția. [Vol.] I. București, Socec & Co., 1906.

GRAM. MOLD. = *Verb-scrib-reguleta sau Gramatica moldovorâmânească.* Prescrise de-al doilea din cărțile d[sale] d-[lui] Gheorghe Dimitriu, în Seminaria Socola. [Manuscris din jurul anului 1840; Bibl. Acad. R.P.R., cota 528].

GRAM. ROM.[1] I—II = *Gramatica limbii române.* Vol. I: *Vocabularul, fonetica și morfologia;* vol. al II-lea: *Sintaxa.* [București], Editura Academiei R.P.R., 1954. (Academia Republicii Populare Române).

GRAM. ROM.[2] I—II = *Gramatica limbii române.* I—II. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1963.

GRAUR, E. = Al. Graur, *Etimologii românești.* [București], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1963.

GRAUR, F. L. = Al. Graur, *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii române.* [București], Editura Academiei R.P.R., 1954.

GRAUR, I. L. = Al. Graur, *Introducere în lingvistică.* București, Editura științifică, 1958.

GRAUR, S. L. = Acad. Al. Graur, *Studii de lingvistică generală.* [București], Editura Academiei R.P.R., 1955.

GRĂDIȘTEANU, D. P. = Molière, *Domnu Pursoniac.* Comedie în trei acte. Tradusă de d. Gr. Grădișteanul fiul... București, 1836.

GR. BĂN. = Romul S. Molin, *Din graiul bănățenilor.* (Glosar publicat în «Noua revistă română», București, 1910, vol. VIII, nr-le 13—14, pp. 191—196).

GRECEANU, Î. = Polyzois Contos, *Învățături de multe științe, folositoare copiilor creștinești cei ce vor vrea să învețe și să știe dumnezeiasca scriptură.* Așăzate de dascălul..., iar acum tălmăcite dupre cea grecească pre limba românească... [de] Nicodim Greceanul. Sibii, Tipografia lui Ioann Bart, 1811.

GRECESCU, FL. = Doctorul D. Grecescu, *Conspectul florei României. Plantele vasculare indigene și cele naturalizate ce se găsesc pe teritoriul României, considerate sub punctul de vedere sistematic și geografic.* București, Tipografia «Dreptatea», 1898.

GRECU, P. = Vasile Grecu, *Cărți de pictură bisericească bizantină.* Cernăuți, Tiparul «Glasul Bucovinei», 1936.

GREGORIAN, CL. = M. Gregorian, *Graiul din Clopotiva.* (Extras din revista «Grai și suflet», VII, București, 1937).

GRIGORIE, L. = Ioan Damaschin, *Loghică, care acum întîi s-au tălmăcit în limba patriei, cu îndemnarea preasfințitului mitropolit al Ugrovlahiei chir Grigorie... de carele iaste și tălmăcită.* București, Tipografia sfintei mitropolii, 1826.

GRIGORIU, E. = S. Gessner, *Erast.* Povestire de o tragedie păstorească. Împărțită în două părți, și tălmăcită din limba nemțească în limba grecească... iar acum tălmăcită în limba moldovenească de către dumneaei sărdăreasa Zoița, din îndemnul soțului său... Costachi Grigoriu. [Iași], 1822.

GRIGORIU-RIGO, M. P. I—II = Gr. Grigoriu-Rigo, *Medicina poporului.* Memoriul I: *Boalele oamenilor.* Memoriul al II-lea: *Boalele vitelor.* București, Göbl, 1907. (Extras din Analele Academiei Române. Seria II. Tom. XXX. Memoriile Secțiunii literare).

GR. R. (1835) = *Gramatică rumânească.* Tipărită cu cheltuiala din casa școalelor publice și primită în clasurile de începători. București, Tipografia lui Eliad, 1835.

GR. R. (1853) = *Gramatică românească.* Primită în clasele de începători ale școalelor publice. A douăsprezecea ediție. București, Librăria lui A. Daniilopulul, 1853.

GR. R.-N. I—II = *Gramatică românească și nemțască pentru tinerimea națională.* Vol I—II. Brașov, Tipografia lui Ioan Gött, 1838—1839.

GR. S. I Ș.U. = *Grai și suflet.* Revista Institutului de filologie și folclor publicată de Ovid Densusianu. București, Atelierele Socec & Co. Vol. I (1924) ș.u.

GS = *Gheografie a tuturor stăpînirilor.* [Manuscris din 1834; Bibl. Acad. R.P.R., cota 2771].

GT (18...) = *Gazeta de Transilvania.* Redactor: George Barițiu. Brașov. Anul I (1839) ș.u.

GTN (18...) = *Gazeta Teatrului național.* București. Anul I (1835) ș.u.

GUSTI, G. V. = D. Gusti, *Geografia veche.* Pentru clasele colegiale din Academia mihăileană. Iași, Institutul Albinei, 1843.

H

H I—XVIII = *Răspunsuri la Chestionarul lingvistic al lui B. P. Hasdeu.* (Manuscris legat în 18 vol.) [13].

HALIMA (1783) = *Halima.* [Manuscris din 1783; Bibl. Acad. R.P.R., cota 2587].

HAMANGIU, C. C. = Const. Hamangiu, *Codul civil român.* Conform textului oficial. Precedat de Constituțiune și un index alfabetic. București, Carol Müller, 1897. (Biblioteca pentru toți).

HASDEU, I. C. I—II = B. P. Hasdeu, *Istoria critică a românilor. Pămîntul țărei românești.* Volumele I—II. București, Imprimeria statului și Tipografia Antoniu Mănescu, 1875.

HASDEU, I. V. = B. Petriceicu-Hăjdeu, *Ion-Vodă cel Cumplit.* București, Imprimeria Ministerului de Resbel, 1865.

HASDEU, R. V. = B. Petriceicu-Hasdeu, *Răzvan și Vidra.* Poemă dramatică în cinci cînturi. București, Editura Leon Alcalay, 1909. (Biblioteca pentru toți).

HASDEU, S. I. = B. P. Hasdeu, *Sarcasm și ideal.* 1887—1896. Ultimii nouă ani de literatură. București, Socec, 1897.

HASDEU, T. C. = B. P. Hasdeu, *Trei crai de la răsărit.* Comedie în 2 acte. București, 1879.

HELIADE, A. = I. Eliad, *Aritmetica lui L. B. Francoeur.* Tradusă și pusă în lucrare în Școala națională din sf. Sava de... București, Tipografia lui Eliad, 1832.

HELIADE, AMF. = I. Eliad, *Amfitrion.* Comedie în trei acte, de la Mollier. Tradusă de... București, Tipografia lui Eliad, 1835.

HELIADE, B. = I. Eliad, *Bărbatul bun.* Din povestirile morale ale lui Marmontel. Tradus de... București, Tipografia lui Eliad, 1832.

HELIADE, C. = I. Eliad, *Culegere din scrierile lui..., de proză și de poezie.* București, Tipografia lui Eliad, 1836. [Ediția cu 144 de pag.].

HELIADE, D. C. = I. [Heliade-] R[ădulescu], *Don Chischot de la Mancha.* Din scrierile lui M. Cervantes. Tradus în românește din franțozește după Florian de... București, Tipografia lui Eliad, 1840.

HELIADE, D. J. = I. Eliade, *Don Juan.* De la lord Byron. Poemă epică, tradusă de... București, Tipografia lui Eliade, 1847.

HELIADE, F. = *Lucrările Soțietății filarmonice de la 1 dechemvrie 1833 pînă la 1 aprilie 1835.* București, Tipografia lui Eliad, 1835.

HELIADE, F. B. = I. Eliad, *Femeia bună.* Din povestirile morale ale lui Marmontel. Tradusă de... București, Tipografia lui Eliad, 1832.

HELIADE, GRAM. = I. Eliad, *Gramatică românească.* [Manuscris anterior anului 1828; Bibl. Acad. R.P.R., cota 4796].

HELIADE, GR. P. = I. Eliad, *Regulile sau gramatica poeziii.* Traduse în rumânește de... București, 1831. (Adaos literal la «Curierul românesc», partea a II-a).

HELIADE, GR. ROM. = I. Eliad, *Gramatică românească.* De... [Sibiu], 1828.

[13] Cifra romană indică volumul manuscrisului, cea arabă localitatea anchetată. Pentru aflarea corespondenței între cifrele arabe și localitățile anchetate, v. *Anexa a IV-a* de la sfîrșitul bibliografiei de față.

HELIADE, HR. = I. Eliad, *Hristianismu la începutul său. Ecstract din Cele din urmă zile ale lui Pompei.* Imitație... de... București, Tipografia lui Eliad, 1836.

HELIADE, L. B. I—III = I. Eliade, *Din scrierile lui lord Byron.* Partea I—III. Traduse de... București, Tipografia lui Eliad, 1834.

HELIADE, M. = Voltaire, *Fanatismul sau Mahomet proorocul.* Tragedie în cinci acte, tradusă de I. Eliad. București, Tipografia lui Eliad, 1831.

HELIADE, M. P. = I. Eliad, *Meditații poetice.* Dintr-ale lui A. de La Martin. Traduse și alăturate cu alte bucăți originale prin... [f.l.], 1830.

HELIADE, O. I—II = I. Heliade-Rădulescu, *Opere.* Tomul I—II. Ediție critică, cu introducere, note și variante de D. Popovici. București, Fundația pentru literatură și artă. I: 1939; II: 1943.

HELIADE, PARALELISM = I. Heliade, *Paralelism între limba română și italiană.* (Partea a II-a cu titlul: *Paralelism între dialectele român și italian sau forma ori gramatica aqestor două dialecte...*). Partea I—II. [București, Tipografia lui Heliade], 1840—1841.

HELIADE, V. = I. Eliade, *Vocabular de vorbe streine în limba română, adică: slavone, ungurești, turcești, nemțești, grecești etc.* București, Tipografia lui Eliade, 1847.

HEM = B. Petriceicu Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicționarul limbei istorice și poporane a românilor.* Tomul I—III. București, Stabilimentul grafic Socec și Teclu. Tom. I—II: 1887; tom. III: 1893. [Add. după numărul volumelor I—III însemnează «Addenda»].

HEPITES, Î. = C. Hepites, *Însemnări asupra pietrilor meteorice și asupra puțurilor arteziene.* Adunate de... Brăila. [Manuscris din 1835; Bibl. Acad. R.P.R., cota 2859].

HERODOT (1645) = *Herodot* (1645). Traducere românească publicată după manuscriptul găsit în mănăstirea Coșula de N. Iorga. Vălenii de Munte, Tip. «Neamul românesc», 1909.

HILL, GRAM. LAT. = Gheorghe Hill, *Începuturi de gramatică latină.* Pentru clasele de limba latină, în Colegiul sf. Sava. București, Tipografia Colegiului, 1842.

HODOȘ, C. = E. Hodoș, *Cîntece bănățene.* Cu un răspuns d-lui Dr. G. Weigand. Caransebeș, [Editura proprie], [1898].

HODOȘ, P. P. = Enea Hodoș, *Poezii poporale din Banat.* Culegere I publicată de... Caransebeș, editor Enea Hodoș, 1892.

HOGAȘ, DR. I—II = C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.* București, Fundația pentru literatură și artă. Vol. I: *Amintiri dintr-o călătorie în Munții Neamțului*, 1944. Vol. II: *Răzlețe și diverse*, 1947.

HOGAȘ, H. = Calistrat Hogaș, *Cuconul Ioniță Hrisanti.* București, «Cartea românească», [1938].

HOGAȘ, M. N. = Calistrat Hogaș, *În Munții Neamțului.* Ediția III. București, Editura «Cartea românească», [1937].

HOL = *Povățuiri pentru holeră.* [București; foi volante din 1829—1830].

HOLBAN, R. = Maria E. Holban, *Un raport francez despre Moldova (1828) al consulului Lagan.* Buletinul comisiei istorice a României, vol. IX. București, Tip. «Datina românească», 1930.

HOREA, C. = Ion Horea, *Coloană în amiază.* Versuri. București, Editura pentru literatură, 1961.

HOREA, P. = Ion Horea, *Poezii*, București, Editura pentru literatură și artă, 1956.

HRISOVERGHI, A. = Al. Dumas, *Antoni.* Dramă în cinci acte. Din compunerile lui... Tradus în românește de A. Hrisoverghi. București, Tipografia lui Eliad, 1837.

HRISOVERGHI, P. = A. Hrisoverghi, *Poezii.* Ediție completă. Iași, Cantora Foaiei sătești, 1843.

HUBOGI, Î. = I. Hubogi, *Oarecare învățături pentru căutarea boalelor și prăsirea vitelor domestice.* Alcătuite și întîia oară date la lumină în limba rumânească,

pentru folosul de obște, de... București, Tipografia Colegiului sf. Sava, 1842.

HURMUZAKI, XI = Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor.* Vol. XI (1517—1612), cuprinzînd documente adunate, adnotate și publicate de Neculai Iorga, sub auspiciile Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice și ale Academiei Române. București, 1900.

I

IA I—II = *Istoria Americăi...* acum întăi tălmăcită în dialectul moldovenesc prin osteneala smeritului Gherasim, arhimandrit mitropoliei Iașului. [Traducere manuscrisă din grecește; tom I, 1800; tom II, 1795; Bibl. Univ. — Iași, cota IV — 17].

IACOB, MAT. SUP. = Caius Iacob, *Curs de matematici superioare.* București, Editura tehnică, 1957.

IACOV, SYN. = Iacov, mitropolitul Moldovei, *Synopsis*, adecă adunare de multe învățături care acum întîi s-au tipărit întru acestași chip... Iași, 1757.

IARCU, D. S. I—II = J. Jaclot, *Doppia scriptură sau ținerea catastișelor, în partidă simplă și în partidă îndoită.* Alcătuită în douăzeci și una de lecții... [Traducere din limba franceză de D. Iarcu]. Partea I—II. București, Tipografia lui Eliade, 1844—1845.

IARCU, S. A. = Dimitrie Iarcu, *Mesuri și greuteți sau Aritmetica soțială.* Culeasă și tipărită de... București, Tipografia « Secolului », 1857.

IBRĂILEANU, A. = G. Ibrăileanu, *Adela. Fragment din jurnalul lui Emil Codrescu (iulie-august 189...).* București, Editura « Adevărul », [f.a.].

IBRĂILEANU, S. = G. Ibrăileanu, *Scriitori români și străini.* Iași, Editura « Viața românească », 1926.

IBRĂILEANU, S. L. = G. Ibrăileanu, *Studii literare.* București, « Cartea românească», [1930].

IBRĂILEANU, SP. CR. = G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească.* Ediția II. Iași, « Viața românească », 1922.

I. C., POEZII = I[oan] C[antacuzino], *Poezii nouă.* [Dubăsari sau Movilău, 1796?].

IC. LUM. (184...) = *Icoana lumei.* Foaie pentru îndeletnicirea moldoromânilor. Iași, 1840—1841; 1845—1846.

I. CR. I ș.u. = *Ion Creangă*, revistă de limbă, literatură și artă populară. Bîrlad. Anul I (1908) ș.u.

IL = *Iașul literar.* Revistă a Uniunii scriitorilor din R.P.R. Filiala Iași. Anul I (1954) ș.u.

IMBERIE (1789) = *Imberie și Margarona.* [Manuscris din 1789; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1817].

I. NAT. = Gh. Șincai, *Istoria naturei sau a firei.* [Traducere manuscrisă din limba germană, după Helmuth, de pe la 1810; Bibl. Filialei din Cluj a Acad. R.P.R., fondul Oradea, cota 40].

INSTR. = [*Instrucțiuni pentru iertarea dezertorilor*]. Cluj, 1796. [Foaie volantă].

INSTR. D. = [*Instrucțiuni pentru iertarea dezertorilor*]. Cluj, 1797. [Foaie volantă].

INSTRUCȚIE = *Instrucție pentru școalele romanești în Bănat.* Buda, Tipografia Universității ungurești, 1809.

INSTRUCȚII = *Instrucții* [date de Iosif al II-lea, împăratul Austriei]. Sibiu, 1787.

INSTRUCȚIUNI = [*Instrucțiuni pentru evidența populației*]. Sibiu, 1785. [Foaie volantă].

IOANOVICI, TEHN. = Dr. ing. Liviu Ioanovici, *Tehnologia mecanică.* Ediția a VII-a. [București], Editura de stat, 1949.

G. IONESCU, C. T. = George Ionescu, *Călăuza tipografului.* Cu un rezumat din istoricul tipografiei de la invențiune și pînă în zilele noastre. București, Inst. de arte grafice Carol Göbl, 1906. [S-au extras termenii din *Vocabularul de cuvinte tipograficești* de la pag. 407 ș.u.].

I. IONESCU, C. = Ioan Ionescu, *Calendar pentru bunul gospodar.* Iași, Cantora Foaiei sătești, 1845.

I. IONESCU, D. = Ion Ionescu, *Agricultura română din județul Dorohoi.* București, Imprimeria statului, 1866.

I. IONESCU, F. = I. Ionescu de la Brad, *Ferma modelă și Institutul de agricultură în Moldavia.* Iași, Tipografia Institutului Albinei, 1847.

I. IONESCU, M. = Ion Ionescu, *Agricultura română din județul Mehedinți.* București, Imprimeria statului, 1868.

I. IONESCU, P. = Ion Ionescu, *Agricultura română din județul Putna.* București, Imprimeria statului, 1869.

I. IONESCU, V. = I. Ionescu de la Brad, *Vitele albe din Englitera.* Traducție. Iași, Institutul Albinei, 1842.

R. IONESCU, C. = Radu Ionescu, *Cînturi intime.* Poesii. București, Librăria A. Danilopol, 1854.

T. V. IONESCU, E. = Theodor V. Ionescu, *Electricitatea.* Curs... București, Editura tehnică, 1957.

IONESCU-BOTENI, S. N. = Ion Ionescu-Boteni, *Din satul nostru.* Nuvele și schițe. București, « Minerva », 1908.

IONESCU-MUSCEL, FIL. = Prof. ing. Iosif Ionescu-Muscel, *Curs de filatură.* București, Editura « Tehnica textilelor », 1947.

IONESCU-MUSCEL, ȚES. = Prof. ing. Iosif Ionescu-Muscel, *Tratat de țesătorie.* București, Editura « Tehnica textilelor », 1948.

IONESCU-RION, C. = Raicu Ionescu-Rion, *Culegere de articole.* Cu o prefață de Pompiliu Andronescu-Caraioan. [București], Editura de stat pentru literatură și artă, [1951]. (Biblioteca pentru toți).

IONESCU-TEODOSIU, J. Ș. = D. Ionescu și Gr. Teodosiu, *Jocuri școlare, pentru uzul familiilor și al școalelor.* Ediția a II-a. București, Steinberg, 1905.

IORDAN, G. = Iorgu Iordan, *Gramatica limbii române.* București, « Cartea românească », [1937].

IORDAN, L. M. = Iorgu Iordan, *Lexicul graiului din sudul Moldovei* (în revista « Arhiva », organul Soc. istorico-filologice, Iași, anul XXVIII 1921, pp. 186—202).

IORDAN, L. R. = Acad. prof. Iorgu Iordan, *Limba română contemporană.* [București], 1956. (Ministerul Învățămîntului).

IORDAN, L. R. A. = Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a « greșelilor ».* [Ed. a II-a]. București, Editura Socec et. Co., [1948].

IORDAN, N. L. I = Acad. Iorgu Iordan, *Nume de locuri românești în Republica Populară Română.* Volumul I. [București], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1952.

IORDAN, STIL. = Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române.* București, Institutul de linguistică română, 1944. (Societatea română de linguistică. Seria II. Studii, 4).

IORDAN, T. = Iorgu Iordan, *Toponimia românească.* București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1963.

IORGA, A. I—II = N. Iorga, *Anciens documents de droit roumain.* Avec une préface contenant l'histoire du droit coutumier roumain. Volume I—II. Paris-Bucarest, 1930—1934.

IORGA, B. R. = N. Iorga, *Brașovul și românii. Scrisori și lămuriri.* București, Socec, 1905. [în IORGA, S.D. X].

IORGA, C. D. = N. Iorga, *Citeva documente de cea mai veche limbă românească. (Sec. al XV-lea și al XVI-lea).* București, Carol Göbl, 1906. (Extras din Analele Academiei Române. Seria II. Tom. XXVIII. Memoriile Secțiunii istorice No. 2).

IORGA, C. I. I—III = N. Iorga, *Istoria românilor în chipuri și icoane.* Volumul I—III. București, « Minerva », 1905—1906.

IORGA, D. B. I—II = N. Iorga, *Documente românești din arhivele Bistriței. (Scrisori domnești și scrisori private).* Partea I—II. București, Socec & Comp., 1899—1900.

IORGA, I. L. I—III = N. Iorga, *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea, de la 1821 înainte. În legătură cu dezvoltarea culturală a neamului.* Vol. I—III. Vol. I: București, Editura « Minerva », 1907; vol. II: București, Editura « Minerva », 1908; vol. III: Vălenii de Munte, Editura « Neamul românesc », 1909.

IORGA, L. I—II = N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688—1821).* Vol. I—II. București, Editura « Minerva », 1901.

IORGA, L. R. = N. Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor pînă la 1688.* București, Socec, 1904.

IORGA, S. D. I—XXXI = N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor.* Vol. I—XXXI. București, « Minerva », 1901—1916.

IORGA, S. N. = N. Iorga, *Scrisori de negustori.* București, 1925.

IORGA, V. F. = N. Iorga, *Viața femeilor în trecutul românesc.* Vălenii de Munte, « Neamul românesc », 1910.

IORGOVICI, O. = Paul Iorgovici, *Observații de limba rumânească...* Buda, Tip. Crăiasca Universitate, 1799.

IOSIF, A. P. = Alexandru Petöffi, *Apostolul și alte poezii.* Traduceri libere de Șt. O. Iosif. [București], Editura Librăriei « Universala », [f.a.]. (Bibl. pentru toți, nr. 99).

IOSIF, P. = St. O. Iosif, *Poezii* (1901—1902). București, Editura Librăriei Socec & Comp., 1902.

IOSIF, PATR. = St. O. Iosif, *Patriarhale.* Poesii. București, Editura «Viața românească», 1922.

IOSIF, T. = St. O. Iosif, *Tălmăciri.* București, Editura « Minerva », 1909.

IOSIF, V. = St. O. Iosif, *Versuri.* [București], Editura de stat pentru literatură și artă, [1952]. (Biblioteca pentru toți).

IOVESCU, N. = Ion Iovescu, *Nuntă cu bucluc.* Roman. București, «Cugetarea», [1935].

IPOCRAT = *Alegerile lui Ippocrat.* [Manuscris din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea; Bibl. Univ. Iași, cota VI—1].

ISAC, O. = Emil Isac, *Opere.* Ediție definitivă, îngrijită de Miron R. Paraschivescu. București, Fundația pentru literatură și artă, 1946.

ISANOS, T. L. = Magda Isanos, *Țara luminii.* Versuri. București, Editura pentru literatură și artă, 1946.

ISANOS, V. = Magda Isanos, *Versuri.* București, Editura pentru literatură, 1964.

ISER = Andrei Iser, *Vocabular românesc-nemțesc.* Brașov, I. Gött, 1850.

ISIS (185...) = *Isis sau Natura.* Jurnal pentru răspîndirea științelor naturale și esacte în toate clasele. Redijat de doctor Iulius Barasch. București, Imprimeria națională a lui I. Romanov et Comp. Anul I (1856) ș.u.

ISMINI = [Eumathios Macrembolites, *Întîmplările lui Ismini și ale Isminiei*]. [Manuscris din 1789; Bibl. Univ. Iași, cota II—69].

ISPIRESCU, L. = P. Ispirescu, *Legende sau basmele românilor.* Adunate din gura poporului. București, Tipografia Academiei Române, 1892.

ISPIRESCU, M. V. = P. Ispirescu, *Isprăvile și viața lui Mihai Viteazul.* Ediținea a doua. București, Tipografia Academiei Române, 1885.

ISPIRESCU, U. = P. Ispirescu, *Din poveștile unchiașului sfătos.* Basme păgînești întocmite de... Cu o precuvîntare de A. I. Odobescu. Partea I. București, Tipografia Academiei Române, 1879.

IST. AM. = *Istoria Americăi...* acum întîi tălmăcită în dialectul moldovenesc prin osteneala smeritului arhimandrit Gherasim... [Manuscris din 1795; Bibl. Acad. R.P.R., cota 40].

IST. A. Z. = Vincent Voiture, *Istoria lui Alțidalis și a Zelidiei.* [Traducere manuscrisă din limba franceză, de la 1783; Bibl. Acad. R.P.R., cota 343].

IST. CAROL XII = *Istoria craiului Sfeziei Carol al XII-lea*, tălmăcită pe limba moldovinească de sfinția sa... Gherasim, arhimandritul mitropoliei Iașului, despărțită în 8 cărți. [Manuscris din 1799; Bibl. Acad. R.P.R., cota 4619].

IST. M. = Ioan Albineț, *Manual de istoria principatului Moldaviei...* Partea I. Iași, 1845.

IST. NAT. = Gh. Șincai, *Vocabulari ce ține de istoria naturei.* [Manuscris dintre anii 1804—1808; Bibl. Filialei Cluj a Acad. R.P.R., fondul Oradea, cota 125].

ISTRATI-LONGINESCU, CH. = Dr. C. I. Istrati și G. G. Longinescu, *Curs metodic de chimie și mineralogie pentru licee și cursuri speciale.* Ediția IV. București, Carol Göbl, 1908.

IST. R. M. = *Istorie lui Raimond și a Mărinei, amorezați, și a maică sa Ameliei.* [Manuscris din 1808; Bibl. Acad. R.P.R., cota 445].

IST. T. R. = *Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 pînă la martie 1717.* Cronică anonimă. Ediție întocmită de Constantin Grecescu. [București], Editura științifică, 1959.

IST. UNIV. I—IV = *Prescurtarea istoriii universale.* Tălmăcită după cea elinească în limba noastră românească... de... chir Grigorie. București. Vol. I—II: 1826; vol. III—IV: 1827.

IZV. I Ș.U. = *Izvoraşul*, revistă muzicală și populară. Turnu-Severin, Tipografia și Legătoria de cărți Victor P. Măldărescu. Anul I (1920) ș.u.

IZVOADE = C. Giurescu, *Izvoadele lui Tudose Dubău, Miron Logofătul și Vasile Demian.* București, Atelierele grafice Socec et Co., 1915. (În « Buletinul Comisiei istorice a României », vol I. Cu 6 planșe în fotocopie).

Î

ÎNCEPUTURI = *Începuturi temeinice ale istoriii de obște.* Istorii vechi. Partea dintăi. Sibii, Tipografia lui Petru Bart, 1798.

ÎNDREPTAREA = *Îndreptarea dregătoriilor de ținerea sănătății de grije purtătoare...* Cluj, 1831. [Foaie volantă].

ÎNDR. MORAL. = *Îndreptări moralicești, tinerilor foarte folositoare.* Cu cheltuiala jupînului Ioann Lógofet. Buda, Tipografia Universitatei ungurești din Pești, 1813.

ÎNSEMNARE = *Însemnare pentru cîte doftorii să află întru această cărticică.* [Manuscris anterior anului 1788; Bibl. Acad. R.P.R., cota 3750].

ÎNȘTIINȚARE = *Înștiințare...* scoasă de Sotietatea filosofească a neamului rumânesc în mare prinţipatul Ardealului. [Sibii, 1795].

ÎNTÎMPL. = *Întîmplările războiului franțozilor și întoarcerea lor de la Moscva ș.c.l.* Tălmăcită de pre nemție... Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei ungurești, 1814.

ÎNV. ADEV. = A. Szöts și J. Eckstein, *Învățătură adevărată pre scurt a vindeca boala sfrantului.* Sibii, Petru Bart, 1803.

ÎNVĂȚĂTURĂ = *Învățătură pentru ferirea și doftoria boalelor ale vitelor celor cu coarne, precum și a cailor, a oilor și a porcilor.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1816.

ÎNV. DASC. = *Învățături cătră dascalii normalicești a școalelor neunite din marele prinţipat al Ardealului.* Sibii, 1809.

ÎNV. FRĂG. = L. Mitterpacher, *Învățătură despre cultura sau creșterea frăgarilor și a vermilor de mătasă...* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei din Pesta, 1823.

ÎNV. IN. = *Învățătură despre semănarea inului, pentru Bohemia, Moravia și Silezia.* Liov, 1804.

ÎNV. LUCR. = *Învățătură pentru lucrătorii de tăbacă în Țara Ungurească și Galiția.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei din Pești, 1823.

ÎNV. POM. = Fr. Heintl, *Învățătură pentru prăsirea pomilor.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei ungurești, 1812.

ÎNV. ȘT. = *Mulți de lipsă și folositoare învățături și științe despre mai multe lucruri.* [Traducere manuscrisă din grecește, din 1832; Bibl. Univ. Cluj, cota 1938/85].

ÎNV. TAB. = *Învățătură pentru sămănătorii de tăbac din Bucovina.* Liov, [circa 1800].

ÎNV. VIN. = Ludovic Mitterpacher, *Învățătură despre agonisirea viței de vie și despre măiestria de a face vin, vinars și oțet.* Întocmită de autorii Șaptal, Rozier, Parmentier și Dussieux, și întru acest chip scurtată de..., iară acum prefăcută în limba românească. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei ungurești din Pești, 1813.

ÎNV. ZĂH. = I. Neuhold, *Învățătură de a face sirup și zăhar din mustul tuleilor de cucuruz, după ce s-au cules cucuruzul de pre ei.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei ungurești, 1812.

J

JAHRESBER. I Ș.U. = Gustav Weigand, *Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig.* Leipzig, Johann Ambrosius Barth. Vol. I—XXIX, 1894—1921.

JARNÍK-BÎRSEANU, D. = Dr. Ioan Urban Jarník și Andrei Bîrseanu, *Doine și strigături din Ardeal.* Date la iveală de... București, 1885. (Ediținea Academiei Române).

JEBELEANU, C. = Eugen Jebeleanu, *Ceea ce nu se uită.* București, Fundația pentru literatură și artă, 1945.

JEBELEANU, V. A. = Eugen Jebeleanu, *Versuri alese.* [București], Editura de stat pentru literatură și artă, 1954.

JIANU, C. = Nicolaie Jianu, *Cumpăna luminilor.* Roman. [București], Editura tineretului a C.C. al U.T.M., 1952.

JIPESCU, O. = Gligore M. Jipescu, *Opincaru, cum este și cum tribuie să hie săteanu.* Scriere-n limba țăranului muntean. București, 1881.

J N = *Justiția nouă.* Revistă juridică democratică. București, Editura cooperativei Justiția nouă. An I, 1945.

JOJA, S. L. = Ath. Joja, *Studii de logică.* [București], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1960.

JUN. LIT. I Ș.U. = *Junimea literară.* Revistă literară și științifică sub direcția unui comitet de redacție. Editor și redactor responsabil: I. Nistor. Cernăuți, Suceava. Anul I (1904) ș.u.

K

KLEIN, D. = Gáldi László, Samuelis Klein *Dictionarium Valachico-Latinum.* (Erdélyi Tudományos Intézet). Budapest, 1944.

KLOPȘTOCK, F. = Sărmanul Klopștock, *Feciorul lui nenea Take Vameșul.* Biblia unui trecut 1879—1925. [Vol.] II. București, Fundația pentru literatură și artă, 1935.

KOGĂLNICEANU, A. = M. Kogălniceanu, *Album istoric și literar.* Illustrat cu 12 litografii. Iași, Librăria nouă, [1845].

KOGĂLNICEANU, C. = M. Kogălniceanu, *Cuvînt pentru deschiderea cursului de istorie națională în Academia mihăileană, rostit în 24 noiemvrie 1843.* București, Editura Librăriei Socec et Co., 1909. (Biblioteca românească enciclopedică Socec, nr. 52).

KOGĂLNICEANU, S. = M. Kogălniceanu, *Scrisori (1834—1849).* Cu o prefață, un indice de lucruri, de nume proprii și de cuvinte de Petre V. Haneș. București, «Minerva», 1913.

KOGĂLNICEANU, S. A. = Mihail Kogălniceanu, *Scrieri alese.* Omul. Opera. Comentarii. Ediție îngrijită de prof. Al. I. Ștefănescu. [București], Editura de stat, 1948.

KOTZEBUE, U. = [August] Kotzebue, *Urîrea de oameni și pocăința.* [Traducere manuscrisă din 1816; Bibl. Acad. R.P.R., cota 2911].

KRETZULESCU, A. = N. A. Kreţulescu, *Manual de anatomie descriptivă.* Bucureşti, 1843.

KRETZULESCU, M. = F. E. Fodéré, *Manual pentru îngrijitorii şi îngrijitoarele de bolnavi, pentru îngrijitoarele de femei lehuze, pentru moaşe şi pentru mume de familie îndeobşte.* De... Tradus în româneşte [de N. A. Kretzulescu]. Bucureşti, Tipografia lui Eliade, 1842.

L

L = *Luceafărul.* Revistă a Uniunii scriitorilor din R.P.R. [București]. Anul I (1958) ș.u.

LABIȘ, P. = Nicolaie Labiș, *Primele iubiri.* Poezii. [București], Editura pentru literatură, 1962.

LAURIAN, F. = A. Delavigne, *Manual de filosofie.* Lucrat după programma Universității de la Paris din 1840... Tradusă de A. Treb. Laurian. București, Colegiul național, 1846.

LAURIAN, M. III = T. Laurian, *Manual de geografie pentru clasa III a școalelor primare din Moldavia.* Lucrat după metodul inductiv... Ediținea a doua. Iași, Tipografia lui Goldner, 1857.

LAURIAN, M. IV = A. T. Laurian, *Manual de geografie pentru clasa IV-a* [ș]*coalelor primare din Moldavia.* Iași, Tipografia Buciumului român, 1857.

LAZARINI, M. = Prof. G. Lazarini, *Matematică.* Partea I-a. Iași, Tipografia românofrancesă, 1854.

LAZĂR, A. = Gh. Lazăr, *Aritmetică matematicească.* București. [Manuscris din 1821; Bibl. Acad. R.P.R., cota 2787].

LAZĂR, P. T. = [Gh. Lazăr?], *Povățuitoriul tinerimei către adevărata și dreapta cetire.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei a Ungariei, 1826.

LAZĂR, T. = Gh. Lazăr, *Trigonometria cea dreaptă.* București. [Manuscris din 1821; Bibl. Acad. R.P.R., cota 2788].

LĂCUSTEANU, A. = *Amintirile colonelului Grigore Lăcusteanu*, publicate și adnotate de Radu Crutzescu. Cu un comentar istoric de I. C. Filitti. București, Fundația pentru literatură și artă..., 1935. (Biblioteca documentară).

LĂNCRĂNJAN, C. I—III = Ion Lăncrănjan, *Cordovanii.* Roman. I—III. București, Editura pentru literatură, 1963.

LĂZĂRESCU, S. = A. Lăzărescu, *Sanuto.* Dramă în cinci acte. București, Tipografia lui C. A. Rosetti și Vinterhalder, 1851.

LB = *Lesicon romanesc-latinesc-unguresc-nemțesc, care de mai mulți autori, în cursul a trideci și mai multor ani s-au lucrat,* seu: *Lexicon valachico-latino-hungarico-germanicum quod a pluribus auctoribus decursu triginta et amplius annorum elaboratum est.* Budae, 1825.

LECA, CR. = A. von Kotzebue, *Cruciații.* [Dramă tradusă de Constantin Leca]. Craiova, 1839.

LEG. COND. = *Învățătură a însuși stăpînitoarei măriri Ecaterinii II către orînduita epitropie preste alcătuirea arătării a unii noao Legiuitoare condică.* Tălmăcită pre limba moldovenească și tipărită... de Toma II logofet, la anii de la Hristos 1773. [Iași].

LEG. EC. PL. = *Legislația economiei planificate.* București, 1949.

LEGIUIRE = *Legiuire a prea înălțatului și prea pravoslavnicului domn și oblăduitoriu a toată Ungrovlahia, Io Ioan Gheorghe Caragea Vv.* Tipărită în privileghiata Tipografie... Mavrogheni, București, 1818.

LEON, ST. = *Pentru știința stihiilor, unde să cuprindi și alte științi...* [Tălmăcită de preasfinția sa mitropolitu Leon din limba franțuzască în ce moldovinească...]. [Manuscris din 1814; Bibl. Acad. R.P.R., cota 194].

N. LEON, MED. = Dr. N. Leon, *Istoria naturală medicală a poporului român.* București, 1903. (Extras din Analele Academiei Române. Seria II. Tom. XXV. Memoriile Secțiunii științifice).

LESNEA, A. = George Lesnea, *Argint.* Poezii. Bucureşti, Editura « Cartea românească », [1938].

LESNEA, C. D. = George Lesnea, *Cîntec deplin.* Versuri. Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1934. (Scriitorii români contemporani).

LESNEA, I. = George Lesnea, *Izvod.* Poezii. [Bucureşti], Casa şcoalelor, 1943.

LESNEA, P. E. = George Lesnea, *Poeme de Serghei Esenin.* [Traduse de...]. A treia ediţie. Iaşi, Cartea Moldovei, 1943.

LET. I—III = M. Kogălniceanu, *Letopiseţile Ţării Moldovii*, publicate pentru întîiaşi dată de... Tom. I—III. Iaşi, [La Cantora Foaiei sătești şi Institutul Albinei românești]. Tom. I: 1852; tom. II: 1845; tom. III: 1846. [Indicaţia « A » după vol. I însemnează « Apendicele » tomului I].

LET.[2] I—III = Mihail Kogălniceanu, *Cronicele Romaniei sau Letopiseţele Moldaviei şi Valahiei.* A doua ediţiune... Tom. I—III. Bucureşti, Imprimeria naţională, Tom. I—II: 1872; tom. III: 1874.

LEXIC REG. = *Lexic regional.* [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1960. (Societatea de ştiinţe istorice şi filologice).

LEX. MARS. = Dr. Carlo Tagliavini, *Il « Lexicon Marsilianum ». Dizionario latino-rumeno-ungherese del sec. XVII.* Studio filologico e testo. Bucureşti, Cultura naţională, 1930. (Academia Română. Études et recherches. V).

LINŢIA, P. II—III = Dionisie Linţia, *Păsările din R.P.R.* Vol. II—III. [Bucureşti], Editura Academiei R.P.R., 1954—1955.

LIT. ANTIMONARHICĂ = *Din literatura antimonarhică.* [Bucureşti], Editura pentru literatură şi artă a Uniunii scriitorilor din R.P.R., [1950]. (Biblioteca pentru toţi).

LITINSCHI, M. = D. Litinschi, *Manual de agronomie practică pentru Moldova.* Iaşi, Tipografia Buciumului român, 1853.

LIUBA-IANA, M. = Sofronie Liuba şi Aurelie Iana, *Topografia satului şi hotarului Măidan.* [Urmată de *Studiu despre celţi şi numele de localităţi*, de dr. At. M. Marienescu]. Caransebeş, 1895. [S-a utilizat numai *Topografia satului şi hotarului Măidan*].

LL I Ş. U. = *Limbă şi literatură.* Bucureşti, Societatea de ştiinţe istorice şi filologice. Vol. I (1955) ş. u.

LM = A. T. Laurian şi I. C. Massim, *Dicţionariul limbei romane.* După însărcinarea dată de Societatea Academică Română. Elaborată ca proiect. Bucureşti, Noua tipografie a laboratorilor români. Tomu I *(A—H)*, 1871 [în realitate: 1873]; tomu II (colaboratori Iosef Hodoş şi G. Bariţiu: *I—Z)*, 1876; tom. III: *Glossariu, care cuprinde vorbele din limba română străine prin originea sau forma lor, cum şi cele de origine înduioasă*, 1871 [în realitate: 1877].

LÖBEL, C. = Teofil Löbel (Löbel Efendi), *Contribuţiuni la stabilirea originii orientale a unor cuvinte româneşti.* Bucureşti, Inst. de arte grafice, Carol Göbl, 1908. (Extras din Analele Academiei Române. Seria II. Tom. XXX. Memoriile Secţiunii literare).

LOVINESCU, C. IV, V, VII, VIII = Eugen Lovinescu, *Critice.* Ediţie definitivă, [Bucureşti], Editura Ancora, IV, V, VII: 1928; VIII: 1914—1923.

LOVINESCU, M. = E. Lovinescu, *Memorii* (1900—1916). Bucureşti, Cugetarea, [f. a.].

H. LOVINESCU, C. S. = Horia Lovinescu, *Citadela sfărîmată.* Dramă în 3 acte. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1955].

LP = *Scurtă arătare despre luarea Parisului şi alte întîmplări.* De la un iubitori de pace. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei ungureşti, 1814.

L. ROM. = *Limba română.* [Bucureşti]. Academia Republicii Populare Române. (Institutul de lingvistică). Anul I (1952) ş. u.

LTR = *Lexiconul tehnic român.* Bucureşti. Editura tehnică. Vol. I: 1949; vol. II: 1950; vol. III: 1951; vol. IV: 1952; vol. V: 1954; vol. VI—VII: 1955.

LTR[2] = *Lexiconul tehnic român.* I ş. u. Elaborare nouă. Întocmită prin îngrijirea A.S.I.T. de un colectiv sub conducerea prof. Remus Răduleţ. Bucureşti, Editura tehnică, 1957 ş. u.

LUC. I ş. u. = *Luceafărul.* Revistă literară. Budapesta. Vol. I (1901) ş. u.

LUCACI, M. = V. Lucaci, *Manual de epidemicile boale ale dobitoacelor.* Bucureşti, Imprimeria santei metropolie, 1855.

LUCR. FOL. = C. Vineţchi, *Această cărticică, ce acum întîiaşi dată s-au tipărit şi s-au tălmăcit după limba leşască pre limba rumânească, care cuprinde întru sine multe lucruri spre folosul a toată obştea, atît oamenilor cît şi dobitoacelor...* [Bucureşti], 1806.

LUCR. PĂMÎNT. = *Oarecare secreturi ale lucrării pămîntului şi ale meşteşugului sădirii.* Tălmăcite dintru o carte a unui dascal vestit şi iscusit în meşteşugul lucrării de pămînt, adecă al plugului. [Bucureşti], 1796.

LUNGIANU, CL. = Mihail Lungianu, *Clacă şi robot. Icoane din viaţa ţărănimii.* A III-a tipăritură adăugită şi revăzută. Bucureşti, Socec & Co., 1921.

LUPTA DE CLASĂ = *Lupta de clasă.* Organ teoretic şi politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român. [Bucureşti], Anul I (1950) ş. u.

M

M = *Muzica.* Revista Uniunii compozitorilor din R.P.R. şi a Ministerului Învăţămîntului şi Culturii. [Bucureşti]. Anul I (1951) ş. u.

MA = [Manuil Glyzounios Hiotul, *Manual de aritmetică practică*]. [Traducere manuscrisă din greceşte, din 1793; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1316].

MACARIE[1], GRAM. = Macarie arhimandritul, *Gramatica mold*[*ovenească*]. Iaşi. [Manuscris de pe la 1770; Bibl. Acad. R.P.R., cota 102].

MACARIE[2], I. = Macarie ieromonahul, *Irmologhion sau Catavasieri musicesc, care cuprinde în sine catavasiile praznicilor împărăteşti şi ale născătoarei de Dumnezeu, ale triodului şi ale penticostariului...* Acum întîiaşi dată tipărită... Alcătuit românește... dupre cel grecesc, de smeritul... Viena, 1823.

MACARIE[2], T. = Macarie ieromonahul, *Teoriticon sau Privire cuprinzătoare a meşteşugului musichiei bisericeşti după aşăzămîntul sistimii ceii nooă.* Acum întîiaşi dată tipărită... Tălmăcită din greceşte pre limba românească de smeritul... Vienna, 1823.

MACAROVICI, CH. = C. Gh. Macarovici, *Chimie generală.* Manual pentru şcoli tehnice. Bucureşti, 1948.

MACAROVICI, CHIM. CANT. = Prof. dr. Const. Gh. Macarovici, *Manual de chimie analitică cantitativă. Gravimetria.* Bucureşti, Editura tehnică, 1956.

MACEDONSKI, O. I—IV = Alexandru Macedonski, *Opere.* Ediţie critică cu studii introductive, note şi variante de Tudor Vianu. Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă. Vol. I: *Poezii*, 1939; vol. II: *Teatru*, 1939; vol. III: *Nuvele, schiţe şi povestiri*, 1944; vol. IV: *Articole literare şi filosofice*, 1946. (Scriitorii români moderni).

MACHEN = François-Thomas-Marie de Baculard D'Arnaud, *Istoria lui Machen.* Povestire englezască, scrisă de pe franţuzască de Abati Arno şi tălmăcită, aceasta cum şi cele ce urmează, de I[oan] C[antacuzino] la anul 1794. [Copie manuscrisă din 1803; Bibl. Acad. R.P.R., cota 3099].

MACREA, F. = Dimitrie Macrea, *Probleme de fonetică.* [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1953.

MAER, I. = Gavriil Grigorie Maer, [*Instrucţiuni la moartea Mariei Thereza*]. Blaj, 1780. [Foaie volantă]

MAG. IST. I—V = *Magazin istoric pentru Dacia.* Subt redacţia lui A. Treb. Laurian şi Nicol. Bălcescu. Tom. I—V. Bucureşti, Colegiul naţional, 1845—1847.

MAIOR, D. = P. Maior, *Dialog pentru începutul limbii română într-a nepot şi unchi.* Buda, Typis Regiae Universitatis Ungaricae, 1819. [Anexă la *Ortographia romana sive latino-valachica* a aceluiaşi].

MAIOR, I. B. = Petru Maior, *Istoria besericei românilor, atît a cestor dincoace precum şi a celor din colò de Dunăre.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei din Peşta, 1813.

MAIOR, IST. = Petru Maior de Dicio-Sîn-Martin, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia.* Întocmită de... iar acum pretipărită prin Iordachi de Mălinescu... Buda, Tipariul Crăieştei Tipografie a Universitatei ungureşti, 1834.

MAIOR, P. = P. Maior, *Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morţi.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universităţii ungureşti, 1809.

MAIOR, PRED. = P. Maior, *Prediche sau învăţături la toate duminecile şi sărbătorile anului.* [Părţile I—III]. Buda, 1810—1811.

MAIOR, RĂSP. = [Petru Maior], *Răspunsul la cîrtirea carea s-au dat asupra persoanei... autorului Istoriei ceii pentru începutul românilor în Dachia.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1814.

MAIOR, T. = Fénelon, *Întâmplările lui Telemah, fiului lui Ulise (Odisseys), întocmite de...* Acum întâi de pre limba italienească pre limba românească prefăcute de Petru Maior de Dicio-Sămărtin. Tomul I. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei din Pestu, 1818.

MAIORESCU, CR. I—III = Titu Maiorescu, *Critice (1867—1892).* Ediţie nouă şi sporită. Vol. I—III. Bucureşti, Socec & Comp., 1892—1893.

MAIORESCU, D. I—IV = Titu Maiorescu, *Discursuri parlamentare, cu priviri asupra dezvoltării politice a României...* Vol. I: (1866—1876); vol. II: (1876—1881); vol. III: (1881—1888); vol. IV: (1888—1895). Bucureşti, Socec, 1897, 1899, 1904.

MAIORESCU, L. = Titu Maiorescu, *Logica.* Ediţia a cincea. Bucureşti, Socec & Comp., 1898.

MAN. GÖTT. = Ştefan Paşca, *Manuscrisul italian-român din Göttingen* (în revista « Studii italiene », II 1935, pp. 119—136).

MANIFEST(1813) = *Manifestul înălţiei sale împăratului Austriei, craiul Ungariei şi al Bohemiei.* Buda, Tipariul Crăieştei Tipografii a Universitatei ungureşti, 1813.

MAN. ING. AGR. = *Manualul inginerului agronom.* [Vol.] I. Bucureşti, Editura agrosilvică de stat, 1959.

MAN. ING. CHIM. = *Manualul inginerului chimist. Tabele fizico-chimice şi tehnice* [de] prof. dr. ing. Costin D. Nenițescu, ing. Viorica Ioan. Volumul I. [Bucureşti], Editura tehnică, 1951.

MAN. ING. P. = *Manualul inginerului petrolist. Forajul sondelor de ţiţei şi gaze.* Partea III-a: *Metode speciale de foraj.* Bucureşti, Editura tehnică, 1957.

MAN. ÎNV. = *Manuductor pentru învăţătorii sholasticeşti sau îndreptare către cuviincioasa împlinire a diregătoriei învăţătoreşti.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1818.

MAN. JUR. (1814) = *Manualul juridic al lui Andronachi Donici.* Ediţie critică. (Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc scris). [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1959.

MAN. LEG. = [*Mic manual de legi despre buna orînduială şi datoria fiecăreia din instanţele şi din slujbele Principatului Valahiei, privitoare la cîrmuire...*] Bucureşti, 1780. [Text în limba neogreacă şi română; titlul dat numai grecește].

MANOLESCU, I. = Dr. N. Manolescu, *Igiena ţăranului.* Locuinţa, luminatul şi încălzitul ei, îmbrăcămintea, încălţămintea, alimentaţiunea ţăranului în deosebitele epoce ale anului şi în deosebitele regiuni ale ţărei. Scriere premiată şi tipărită de Academia Română. Bucureşti, Carol Göbl, 1895.

MAN. SĂNĂT. = B. Raspail, *Manualul sănătăţii sau medicina şi farmacia domestice.* Tradus în limba română de I. B[rezoianu]. Bucureşti, Tipografia santei mitropolii, 1852.

MARCOVICI, C. = Serdarul Simeon Marcovici, *Culegere din cele mai frumoase nopţi ale lui Yung.* A doua ediţie, îndreptată şi adăugită... Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1835.

MARCOVICI, D. = Paharnicu Simeon Marcovici, *Datoriile omului creştin. Întemeiete pe învăţăturile sfintei scripturi.* Bucureşti, 1839.

MARCOVICI, R. = Simeon Marcovici, *Curs de retorică.* Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1834.

MARCOVICI, V. = [M-me de Tencin], *Viaţa contelui de Comminj sau triunful virtuţii asupra patimii amorului.* Romanţ moral, tălmăcit din franţozeşte de Simeon Marcovici. Bucureşti, 1830.

MARCOVICI, VEL. = Marmontel, *Velisarie.* Scriere morală, compusă în limba franţozească de... şi tradusă slobod în cea rumânească de... Sim. Marcovici. Bucureşti, Tipografia curţii lui Fr. Valbaum, 1843.

MARDARIE, L. = Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-românesc şi tîlcuirea numelor din 1649.* Publicate cu un studiu, note şi indicele cuvintelor româneşti de Grigorie Creţu. Cu mai multe facsimile. Ediţiunea Academiei Române. Bucureşti, Carol Göbl, 1900.

MARGELA, GRAM. I—II = Ştefan Margela, *Gramatică rusască şi rumânească.* Închipuită de... şi tipărită de Dipartamentul opşteştei învăţări. Tom întîi [şi al doilea]. Sanktpeterburg, 1827.

MARIAN, CH. = S. Fl. Marian, *Chromatica poporului român.* Discurs de recepţiune, rostit în şedinţa Academiei Române de la 12 martie 1882. Bucureşti, Tipografia Academiei Române, 1882. (Extras din Analele Academiei Române. Seria II. Tom. V. Secţ. II: Memorii şi notiţii).

MARIAN, D. = S. Fl. Marian, *Descîntece poporane române*, culese de... Suceava, Tipografia lui R. Eckhardt, 1886.

MARIAN, H. = Sim. Fl. Marian, *Hore şi chiuituri din Bucovina*, adunate de... Bucureşti, Socec & Comp., 1910. (Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. IX. Academia Română).

MARIAN, INS. = Sim. Fl. Marian, *Insectele în limba, credinţele şi obiceiurile românilor.* Studiu folkloristic. Ediţiunea Academiei Române. Bucureşti, Instit. de arte grafice Carol Göbl, 1903.

MARIAN, Î. = S. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români.* Studiu etnografic de... Ediţiunea Academiei Române. Bucureşti, Litotipografia Carol Göbl, 1892.

MARIAN, NA. = S. Fl. Marian, *Naşterea la români.* Studiu etnografic. Ediţiunea Academiei Române. Bucureşti, Litotipografia Carol Göbl, 1892.

MARIAN, NU. = S. Fl. Marian, *Nunta la români.* Studiu istorico-etnografic comparativ. Ediţiunea Academiei Române. Bucureşti, Tipografia Carol Göbl, 1890.

MARIAN, O. I—II = S. Fl. Marian, *Ornitologia poporană română.* Tom. I—II. Cernăuţi, Tipografia lui R. Eckhardt, 1883.

MARIAN, P. P. = Simeon Fl. Marian, *Poesii poporale despre Avram Iancu.* Adunate şi publicate de... Suceava, Editura autorului, 1900.

MARIAN, SA. = S. Fl. Marian, *Satire poporane române.* Adunate de... Bucureşti, Editura Librăriei Socec & Comp., 1893.

MARIAN, S. R. I—III = Sim. Fl. Marian, *Sărbătorile la români.* Studiu etnografic. Vol. I—III. I: *Cîrnilegile;* II: *Păresimile*; III: *Cincizecimea.* Ediţiunea Academiei Române. Bucureşti, Institutul de arte grafice Carol Göbl, 1898—1901.

MARIAN, T. = S. Fl. Marian, *Tradiţii poporane române din Bucovina.* Adunate de... Bucureşti, Imprimeria statului, 1895.

MARIAN, V. = S. Fl. Marian, *Vrăji, farmece şi desfaceri.* Adunate de... Bucureşti, Litotipografia Carol Göbl, 1893. (Extras din Analele Academiei Române. Seria II. Tom. XV. Memoriile Secţiunei literare).

MARIAN-ŢIŢEICA, FIZ. I—II = Victor Marian şi Radu Ţiţeica, *Curs de fizică generală.* Vol. I—II. Cluj, Editura Lepage, 1947—1948.

MARIN, F. = C. Pouillet, *Noţiuni generale de fizică şi de meteorologie spre usul junimei.* Traduse de A. Marin. Bucureşti, 1857.

MARIN, P. = A. Marin, *Prescurtare de cunoştinţe uzuale.* A doua ediţie. Bucureşti, Tipografia Colegiului sf. Sava, 1842.

MARIN, PR. I—II = J. Pelouze şi Ed. Frémy, *Prescurtare de himie.* Tradusă în limba română... de Alexie Marin. Bucureşti, tomu întîi, 1852; tomu II, 1854.

MARINESCU, P. A. = Gh. Marinescu, *Pagini alese din opera lui...* Cu studiu introductiv de prof. C. I. Gulian. [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1955.

MARKI, E. = [Anton de Marki], *Auszug aus der für Normal und Hauptschulen vorgeschriebenen deutschen Sprachlehre in deutscher und wallachischer Sprache, enthaltend das Wichtigste der deutschen und wallachischen Sprache...* Tschernowitz, Petrus Eckhardt, 1810.

MARŢIAN, S. = Dionisie Pop Marţian, *Studii sistematice în economia politică.* Partea primă: *Economia socială.* Bucureşti, Imprimeria mitropolitului Nifon, 1858.

MAT. DIALECT. I = *Materiale şi cercetări dialectale.* [Vol.] I. [Bucureşti], 1960. (Academia Republicii Populare Române. Filiala Cluj. Institutul de lingvistică).

MATEESCU, B. = C. N. Mateescu, *Balade*, adunate de... Cu o prefaţă de N. Iorga. Vălenii de Munte, « Neamul românesc », 1909.

MAT. FOLK. = *Materialuri folkloristice.* Culese şi publicate sub auspiciile Ministerului Cultelor şi Învăţămîntului Public prin îngrijirea lui Gr. G. Tocilescu. Volumul I *(Poesia poporană*, partea I—II) — II. Bucureşti, Tipografia Corpului didactic, 1900.

MAT. MEDIC. = M. Wertheimer, *Manual de materie medicală.* Bucureşti, 1858.

MĂN. SUCEVIŢA = M. A. Musicescu şi M. Berza, *Mănăstirea Sucevi̯a.* [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958. (Monografii de monumente. I).

MDT = *Mic dicţionar tehnic.* [Bucureşti], Editura tehnică, 1950.

MEHEDINŢI, G. F. = S. Mehedinţi, *Geografia fizică pentru clasa V-a secundară.* Bucureşti, Socec, 1901.

MEHEDINŢI, P. = S. Mehedinţi, *Pămîntul.* Text-atlas pentru clasa IV primară urbană şi pentru divizia III, anul II al şcoalelor rurale. Bucureşti, Alcalay, 1905.

MELIK, G. = I. M. Melik, *Elemente de geometrie.* Ediţiunea a IX-a. Iaşi, Tipolitografia H. Goldner, 1897.

MERA, L. B. = I. T. Mera, *Din lumea basmelor.* Cu 87 ilustraţiuni originale. Bucureşti, « Minerva », 1906.

MEŞT. DOFT. I—II = *Meşteşugul doftoriii.* [Cartea întîi]. *Meşteşugul doftoricesc.* [Cartea a doua]. [Traducere manuscrisă din neogreacă a operei lui Fr. Páriz Pápai *Pax corporis*, făcută în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea; Bibl. Acad. R.P.R., cotele 933 şi 4841].

MEŞT. MOŞ. = I. Sporer, *Meşteşugul moşîrii pentru învăţătura moaşelor la Institutul maternităţii din Bucureşti.* Bucureşti, Tipografia lui August Ruof, 1839.

MG I = *Monografia geografică a Republicii Populare Române.* I. *Geografia fizică.* [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1960.

MH = Florian, *Mirtil şi Hloe.* Pastorala a lui... [Traducere manuscrisă; copie din 1820; Bibl. Acad. R.P.R., cota 2364].

MICU, C. = Samuil Micu, *Carte de rogacioni, pentru evlavia omului creştin.* Viena, tipărită de Joseph de Kurzbek, 1779.

MICU, L. = Baumeister, *Loghica, adecă partea cea cuvîntătoare a filosofiei.* [Traducere de S. Micu]. Buda, Crăiasca Tipografie orientalicească a Universitatei Peştii, 1799.

MICU, L. F. = Baumeister, *Legile firei, itica şi politica sau filosofiia cea lucrătoare.* În patru părţi împărţită şi întru acest chip aşăzată pre limba românească [de S. Micu]. [Partea întîi]. *Filosofiia cea lucrătoare a rînduialelor dreptului firei.* [Partea a doua]. Sibii, Tipografia lui Petru Bart, 1800.

MICU, P. = *Praxisul furumului bisericesc.* De Samuil Micul. [Manuscris din jurul anului 1800; Bibl. Acad. R.P.R., cota 414].

MICU, ST. = *Statuta sau legile scaonilor săseşti din Ardeal...* [Traducere manuscrisă de Samuil Micu; 1802; Bibl. Filialei din Cluj a Acad. R.P.R., cota 184].

MICU, T. I—II = Samuil Micu, *Teologhia moralicească sau Bogoslovia, carea cuprinde învăţătura năravurilor celor bune şi a vieţii creştineşti... Cartea a doua a Teologhiei moralicesti, carea cuprinde învăţătura despre contracturi şi osibite detorii a fiştecărui stat, şi despre darul lui Dumnezeu şi tainele sfintei biserici şi celelalte.* Acum întîi tipărită. Blaj, 1796.

MIHAIL, L. = Mihail Logofătul, *Lexicon slavo-român*, întocmit în Tîrgovişte în anul 1678. [Manuscris; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1348].

MIHALE, O. = Aurel Mihale, *Ogoare noi.* Roman. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1953].

MIHALI, C. = Simeon Mihali, *Compendiu de istoria naturală pentru începători.* Ediţia a II-a. Blaj, 1856.

MIHALIC, O. = C. Mihalic de Hodocin, *Observaţii asupra stării pădurilor din Valea Bistriţei de sus.* Iaşi, Institutul Albinei, 1840.

MIHALIC, P. = C. Mihailic [= Mihalic] de Hodocin, *Proiect pentru băi publice şi o shoală de înotat...* şi *Disertaţia despre folosul unui asemene aşezămînt...* Iaşi, Institutul Albinei, 1843.

MIJLOCIRI — Nils Nyström, *Mijlociri noauă aflate păntru stîngerea focului.* Tălmăcit din limba şveţască în nemţască şi moldovenească. Liov, Tipariu lui Piller, 1794.

MILLE, V. P. = C. Mille, *Versuri şi proză.* Ediţie îngrijită, prefaţă şi bibliografie de G. C. Nicolescu. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1953]. (Biblioteca pentru toţi).

MILLO, A. = Matei Millo, *Aritmetica.* Arătare pentru pravilele întîie, pentru cele de alte feliuri, prifacere a celor mari în mai mici şi a celor mici în mai mari, cu povăţuiri la toate pravilele. [Manuscris din 1795; Bibl. Acad. R.P.R., cota 4566].

MILOSÎRDIA = [Metastasio], *Milosîrdia lui Tit.* [Traducere manuscrisă din greceşte, 1784; Bibl. Acad. R.P.R., cota 181].

MIL. TIT. = Metastasio, *Milostivirea lui Tit.* [Traducere manuscrisă din greceşte, din jurul anului 1800; Bibl. Acad. R.P.R., cota 3454].

MINEIUL (1776) = Chir Chesarie, episcopul Rîmnicului, *Mineiul*, luna lui octombrie, care s-au tipărit acum întîi rumâneşte... 1776.

MINULESCU, V. = Ion Minulescu, *Versuri.* Cu o postfaţă de acad. Tudor Vianu. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, 1957.

MIRONESCU, S. A. = I. I. Mironescu, *Scrieri alese.* Cu o prefaţă de Sanda Radian. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1953]. (Biblioteca pentru toţi).

MÎNDRESCU, I. G. = Simion C. Mîndrescu, *Influenţa culturei germane asupra noastră. Influenţa germană asupra limbei române.* Iaşi, Tip. « Dacia », 1904.

MÎNDRESCU, L. P. = Simeon C. Mîndrescu, *Literatură şi obiceiuri poporane din comuna Ripa de Jos, comitatul Mureş-Turda (Transilvania).* Publicate de... Bucureşti, Tipografia F. Göbl fii, 1892.

MÎNDRESCU, UNG. = Simeon C. Mîndrescu, *Elemente ungureşti în limba română.* Bucureşti, Tipografia F. Göbl fii, 1892.

MN (18...) = *Muzeul naţional.* Gazetă literală şi industrială. Suplement la « Curierul românesc ». [Redactor: I. Heliade-Rădulescu]. Bucureşti. Anul I (1836) ş. u.

MO (1860) = *Monitorul oastei.* Ziar oficial al Ţerii Româneşti. Imprimeria Buciumului român. Iaşi. Anul 1860. Volumul I. Ediţiunea a doua.

MOLDOVAN, Ţ. N. = I. Silvestru Moldovan, *Ţara noastră.* Descrierea părţilor Ardealului de la Mureş spre miazăzi şi Valea Mureşului. Sibii, 1894.

MOLIN, R. B. = R. S. Molin, *Românii din Banat.* Timişoara, 1928. (Extract din revista « Arhivele Olteniei », 1927, nr. 33, şi 1928, nr. 34).

V. MOLIN, V. T. = Virgil Molin, *Vocabularul tipografului.* [Bucureşti], Editura Uniunea camerelor de muncă, 1940. (Biblioteca de tehnică şi artă meşteşugărească. Nr. 8).

MOLITVENIC (sec. XVII) = Nicolaie Drăganu, *Un fragment din cel mai vechi molitvenic românesc.* (În revista « Dacoromania », II 1922, pp. 254—326).

MOLNAR = [I. Molnar], *Wörterbüchlein deutsch und wallachisches. Vocabularium nemţesc şi românesc.* Sibii, 1822.

MOLNAR, D. = Ioan Molnar, *Deutsch-walachische Sprachlehre.* Wien, Joseph Edlen von Kurzbek, 1788.

MOLNAR, E. S. = Ioan Molnar, *Economiia stupilor.* Vienna, Iosif de Curţbec, 1785.

MOLNAR, I. = Millot, *Istorie universală, adecă de obşte, care cuprinde în sine întîmplările veacurilor vechi.* Întocmită prin... întîia dată tălmăcită în limba românească [de I. Molnar]. Tomul întîi. Buda, Crăiasca Tipografie orientalicească a Universitatei Peştii, 1800.

MOLNAR, RET. = Ioan Molnar, *Retorică, adecă învăţătura şi întocmirea frumoasei cuvîntări.* Acum întăi izvodită pe limba românească, împodobită şi întemeiată cu pildele vechilor filosofi şi dascali bisericeşti. Buda, Crăiasca Tipografie orientalicească a Universitatei Peştii, 1798.

MON. IST. I Ş. U. = *Buletinul Comisiunii monumentelor istorice.* Publicaţiune trimestrială. Bucureşti. Anul I (1908) ş. u.

MON. OF. = *Monitorul oficial.* Bucureşti, 1906 ş. u.

MONTAN, S. = Gh. Montan, *Străinul în Pesta.* Adecă o vorbire între un străin din Ţara turcească şi între un cetăţean din Pesta... Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei ungureşti, 1816.

MORARIU, PL. = Iuliu Morariu, *Noi numiri populare româneşti de plante.* (În revista « Arhiva someşană ». Năsăud, 1937, nr. 23, pp. 453—468).

MOROIANU, S. = George Moroianu, *Chipuri din Săcele.* Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, [1938]. (Col. Cartea satului, 29).

MOXA = *Cronica lui Mihail Moxa.* În CUV. D. BĂTR. I, pg. 337 ş. u.

MOZAICUL (18...) = *Mozaicul.* Editat de Constantin Leca. Craiova, 1838—1839.

MUMULEANU, C. = Paris Mumuleanu, *Caracteruri.* Bucureşti, Tipografia de la Cişmeaua lui Mavroghene, 1825.

MUMULEANU, P. = Paris Mumuleanu, *Poezii ale lui...* Bucureşti, 1837.

MUMULEANU, PL. = Paris Mumuleanu, *Plîngerea şi tînguirea Valahiei.* Buda, Tipografia crăieştei Universitate din Pesta, 1825.

MUMULEANU, R. = B. P. Mumuleanu, *Rost de poezii, adecă stihuri.* Acum întîi alcătuite în limba românească... Bucureşti, în cea de nou făcută tipografie, 1820.

MUREŞANU, I. = Cr. Saltman şi Carol Han, *Icoana creşterei rele cu mijloace de a o face şi mai rea.* Ca un îndreptariu pentru oricare părinte înţelept... tradusă şi prelucrată pentru români de Andrei Murăşanu. Braşov, Tipografia lui Ioan Bart, 1848.

MUREŞANU, P. = Andrei Mureşianu, *Din poesiele lui...* Braşov, cu tipariul lui Ioane Gött, 1862.

MURGOCI-LUDWIG, M. = Dr. G. M. Murgoci şi dr. E. Ludwig, *Noţiuni de mineralogie.* Manual pentru clasa VI liceală... Bucureşti, Göbl, 1902.

MURNU, GR. = George G. Murnu, *Studiu asupra elementului grec antefanariot în limba română.* Bucureşti, Tipografia F. Göbl fii, 1894.

MURNU, I. = Omer, *Iliada. Douăsprezece cînturi,* traduse în versuri de George Murnu. Budapesta, Institutul de arte grafice şi editură « Luceafărul », 1906.

MURNU, O. = Homer, *Odiseea.* În româneşte de George Murnu. [Bucureşti], Cultura naţională, [1924].

MUSCEL = C. Rădulescu-Codin şi D. Mihalache, *Sărbătorile poporului, cu obiceiurile, credinţele şi unele tradiţii legate de ele. Culegere din părţile Muscelului.* Bucureşti, 1909. (Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. VII. Academia Română).

MUTSO, O. = Gh. Mutso, *Scurtă ortografie a limbei dacoromână, cu strămoşeştile, latineşti litere.* Pesta, 1829.

N

NAPOLEON = *Napoleon Bonaparte ce au fost şi ce iaste. O întocmită arătare despre viiaţa şi faptele lui, dimpreună cu bătaia ce s-au întîmplat la luarea Parisului pînă la ducerea lui în insula Elba.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1815.

NARCHIS = J. J. Rousseau, *Narchis sau îndrăgitul însuşi de sine.* Comedie de... tălmăcită de I[oan] C[antacuzino] la anu [1]794. [Copie manuscrisă din 1803; Bibl. Acad. R.P.R., cota 3099].

NATURA, I Ş. U. = *Natura.* Revistă ştiinţifică de popularizare, publicată sub îngrijirea lui G. Ţiţeica şi G. G. Longinescu. Bucureşti. Anul I (1905—1906) ş. u.

NAUM, IST. ART. = Alexandru Naum, *Istoria artei de la începutul creştinismului pînă în sccolul al XIX-lea.* Volumul I: *Vechea artă creştină în apus.* Bucureşti, Tipografia « Cultura », 1925.

NEAGOE, ÎNV. = *Învăţăturile bunului şi credinciosului domn al Ţării Româneşti, Neagoe Basarab Vvd. către fiul său Teodosie Vvd.* Bucureşti, Tipografia Colegiului sf. Sava, 1843.

NECULCE, L. = Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei* şi *O samă de cuvinte.* Text stabilit, glosar, indice şi studiu introductiv de Iorgu Iordan. Ediţia a II-a, revăzută. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, 1959.

NECULUŢĂ, T. D. = D. Th. Neculuţă, *Spre ţărmul dreptăţii.* Cu un studiu introductiv de Maria Banuş. [Bucureşti], Editura pentru literatură şi artă a Uniunii scriitorilor din R.P.R., [1950]. (Biblioteca pentru toţi).

NEGRUZZI, A. = Victor Hugo, *Angelo, tiranul Padovei.* Tradus de... C. Negruţţi. Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1837.

NEGRUZZI, A. P. = C. Negruzzi, *Aprodul Purice.* Anecdot istoric. Ieşi, Tipografia Albinei, 1837.

NEGRUZZI, B. = Victor Hugo, *Ballade.* Traduse de C. Negruzzi. Iaşi, la Cantora Foaiei săteşti, 1845.

NEGRUZZI, C. = C. Negruzzi, *Carantina.* Comedie-vodevil într-un act. Prelucrat de... Iaşi, Tipografia franţezo-română, 1851.

NEGRUZZI, M. T. = Victor Hugo, *Maria Tudor.* Tradusă de d. C. Negruţţi. Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1837.

NEGRUZZI, P. T. = C. Negruzzi, *Păcatele tinereţelor. Amintiri de juneţe. Fragmente istorice. Neghină şi pălămidă. Negru pe alb.* Iaşi, Tipografia lui Adolf Berman, 1857.

NEGRUZZI, S. I—III = Constantin Negruzzi, *Scrierile lui...* Volumul I: *Păcatele tinereţelor;* volumul II: *Poezii;* volumul III: *Teatru.* Bucureşti, Librăria Socec & Compania, 1872—1873.

NEGRUZZI, T. = V. Ducange şi M. Dinaux, *Triizeci ani sau viaţa unui jucător de cărţi.* Melodramă în trii zile. Tradusă din franţozeşte de căminariul C. Negruţţi. Ieşi, Tipografia Albinei, 1835.

I. NEGRUZZI, S. I—VI = Iacob Negruzzi, *Scrieri complecte.* Vol. I—VI. I: *Copii de pe natură. Scrisori.* II: *Poesii.* III: *Mihai Vereanu. Primblări prin munţi.* IV: *Teatru.* V: *Pe malul mării. Din Carpaţi. Traduceri din Schiller.* VI: *Traduceri din Schiller.* Bucureşti, Socec & Comp., 1893—1897.

NEGULICI = I. D. Negulici, *Vocabular român de toate vorbele străbune reprimite pînă acum în limba română, şi de toate cele ce sînt a se mai primi d-acum înainte, şi mai ales în ştiinţe.* Bucureşti, Tipografia Colegiului, 1848.

NEGULICI, E. I—II = L. Aimé Martin, *Educația mumelor de familie sau civilisația neamului omenesc prin femei.* Tradusă slobod după a patra ediție de I. D. Negulici. București, Tipografia lui Fr. Walbaum, vol. I: 1844; vol. II: 1846.

NENIȚESCU, C. O. I—II = Acad. ing. Costin D. Nenițescu, *Tratat elementar de chimie organică.* Ed. IV. București, Editura tehnică, vol. I: 1956; vol. II: 1958.

NEP. VIND. = Dr. P. Vasici-Ungurean, *Neputința și a ei totală vindecare cu mijloace simple cercate prin esperință și aprobate de mulți pătimași.* Brașov, Tipografia lui Ioan Gött, 1846.

NICA, L. VAM. = N. C. Nica, *Lexicon vamal* cuprinzînd: denumirea comercială (uzuală) a mărfurilor, prevăzute cu art. respectiv de taxare, cu taxele vamale și modul de taxare, conform tarifului vamal român din 1929. București, [Craiova, Tip. « Scrisul românesc »], 1930.

NICHIFOR, P. = Em. I. Nichifor, *Allgemeine Handlungs-und Wechsel Ordnung* sau *Pravilă comerțială, care cuprinde regulile comerții, ale catastifelor și ale vexelilor și socoteala interesurilor ș.a.* Acum întîiași dată tălmăcită după cea germanicească, de... Brașov, Tipografia lui Johann Gött, 1837.

NICOLAU, P. = Pierre Blanchard, *Plutarh nou sau pe scurt scrierea vieților celor mai vestiți bărbați și muieri a toate neamurilor, din cele mai vechi vremi pînă în vremile noastre.* În limba franțozească de..., iar acum întăi pentru nația românească pre românie tălmăcită și dată la lumină. Tomu I, cu 26 chipuri. Cu toată cheltuiala d[umnealui] Nicola Nicolau. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1819.

NICOLEANU, P. = N. Nicoleanu, *Poezii și proză.* Vasile Cîrlova, *Poezii.* C. Stamati, *Poezii și proză.* Publicație îngrijită de G. Bogdan-Duică. București, « Minerva », 1906. (Biblioteca scriitorilor români).

NIȚESCU, ȘT. N. = A. von Kotzebue, *Ștefu Nerod sau ce știi, aceasta la ce e bună.* Farsă într-un act după a lui Kotzebue. Tradusă de I. Nițescu. București, Tipografia lui Eliad, 1835.

NOM. MIN. I—II = *Nomenclatura minimală a produselor și utilajului.* Vol. I—II. Volumul I: *Nomenclatura;* volumul II: *Indice alfabetic.* Ediția a II-a. București, Imprimeria națională, 1949. (Comisiunea de Stat a Planificării. Institutul central de statistică).

NOM. PROF. = *Nomenclatura profesiunilor și întreprinderilor, cuprinzînd și codul profesiunilor.* București, 1933. (Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale. Institutul de demografie și recensămînt).

NORME ȘI PRECIZĂRI = *Terminologia științifică românească.* I: *Norme și precizări generale. Științe matematice și fizice.* București, Imprimeria națională, 1940. (Academia Română).

NOVACOVICIU, C. B. I—II = Emilian Novacoviciu, *Cuvinte bănățene* adunate de... Oravița, Tipografia Felix Weiss, 1925.

N. REV. R. I Ș.U. = *Noua revistă română* pentru politică, literatură, știință și artă. București. Anul I (1900) ș.u.

N. TEST. (1648) = *Noul Testament sau împăcarea au leagea noao...* În cetatea Bălgradului, 1648.

O

OBLĂDUIREA = T. Thornton, *Starea de acum din Oblăduirea gheograficească, orășenească și politicească a prințipaturilor Valahiei și a Moldaviei...* Tipărită la Paris în anul 1812, iar acum tălmăcită în limba românească... Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1826.

OBRADOVICI, D. = Gr. Obradovici, *Datorințele a subdaților, adecă suptpușilor, către monarhul lor, spre întrebuințarea în școalele cele românești națională.* Traduse de pre limba cea nemțească, și cu nește adaogeri mai direse prin ... Buda, Crăiasca Tipografie a Universității ungurești, 1805.

ODOBESCU, S. I—III = A. I. Odobescu, *Scrieri literare și istorice ale lui...* Volumul I—III. București, Editura Librăriei Socec, 1887.

OLLĂNESCU, H. A. P. = Quintus Horatius Flaccus, *Ad Pisones (Ars Poetica).* Traducțiune în versuri de Dumitru Constantin Ollănescu. Ediținea I. București, Carol Göbl, 1891.

OLLĂNESCU, H. O. = Quintus Horatius Flaccus, *Ode, epode, carmen saeculare.* Traducțiune în versuri de Dumitru Constantin Ollănescu. Volumul I. București, Socec & Comp., 1891.

OLLĂNESCU, T. = Dimitrie C. Ollănescu, *Teatrul la români.* București, Carol Göbl. Partea I. *Datine, năravuri, jocuri, petreceri, spectacole publice și altele,* 1897. Partea II. *Teatrul în Țara Românească,* 1798—1898. Întîiul memoriu, 1898. (Extrase din Analele Academiei Române. Seria II. Tom. XVIII [și] XX. Memoriile Secțiunii literare).

ONCESCU, G. = N. Oncescu, *Geologia Republicii Populare Române.* București, Editura tehnică, 1957.

OPRESCU, I. A. I—IV = G. Oprescu, *Manual de istoria artei.* Vol. I—IV. Ediția II-a. București, Editura Universul, 1943—1946.

ORBONAȘ, MEC. = I. Orbonaș, *Manual de atelier mecanic.* București, Fundația pentru literatură și artă, 1935.

OR. EC. = Gr. Obradovici, *Carte de mînă pentru bineorînduita economie, lucrarea cîmpului și pentru plămădirea și pîndirea a vitelor și a pasărilor celor casnice.* Tradusă de pre limba cea serbească prin... Buda, Crăiasca Tipografie a Universității ungurești, 1807.

ORESCU, T. = A. Orescu, *Tratație asupra geometriei descriptive.* Tomul I. Traducție din franțuzește după Louis Etienne Lefevre de Fourcy. București, 1851.

ORESTE = Voltaire, *Oreste, fiul Clitimnestrii și a lui Agamemnon.* [Traducere manuscrisă din 1823; Bibl. Acad. R.P.R., cota 3696].

ORG. SĂN. = *Organizarea ocrotirii sănătății.* Sub redacția prof. dr. T. Ilea, prof. dr. L. Grom și conf. dr. P. Pruteanu. București, Editura medicală, 1956.

ORÎND. P. = [*Orînduiala paraclisurilor împărătești*]. Iași, Tipografia cea politicească a lui Mihail Strilbițchi, 1789.

ORÎNDUIALA = [*Orînduiala căsătoriei soțiilor foștilor militari, morți sau dispăruți în timpul războiului*]. Sibiu, [1803]. [Foaie volantă].

ORTOGR. = *Ortografie sau scrisoare dreaptă, pentru folosul școalelor neamnicești.* Vienna, Iosif Curțbec, 1784.

OȘTIREA = *Oștirea franțezilor în Rosia la leat 1812.* Cu adeogare de oareșcare cărți împărătești, publicuite în vremea răzmiriții. Tălmăcită după cea grecească în limba rumânească de Parascheva, clucerul de arie... București, 1826.

OTESCU, CR. = I. Otescu, *Credințele țăranului român despre cer și stele.* București, [1907]. (Analele Academiei Române. Mem. Secț. lit. Seria II. Tom. XXIX).

OȚETEA, R. = Andrei Oțetea, *Renașterea și reforma.* București, Fundația pentru literatură și artă, 1941. (Scriitori români contemporani).

OȚETEA, T. V. = A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în țările românești, 1821—1822.* București, 1945. (Institutul de studii și cercetări balcanice. Seria istorică, nr. 5).

P

PALIA (1581) = *Palia d'Orăștie.* (1581—1582). I: *Préface et livre de la Genèse,* publiés avec le texte hongrois de Heltai et une introduction par Mario Roques. Les premières traductions roumaines de l'Ancien Testament. Paris, Champion, 1925.

PALLADI, C. = Teodor Palladi, *Către toți iubitorii de lumină compatrioți, cinste și închinăciune.* [Prospect la publicațiunea « Împrumutată învățătură »; București, 1824].

PAMFILE, A. R. = Tudor Pamfile, *Agricultura la români*. Studiu etnografic cu un adaus despre măsurătoarea pămîntului și glosar. București, Librăriile Socec și C. Sfetea, Leipzig, Otto Harrassowitz, Viena, Gerold, 1913. (Academia Română. Din viața poporului român. Culegeri și studii. XVI).

PAMFILE, B. = Tudor Pamfile, *Boli și leacuri la oameni, vite și păsări după datinile și credințele poporului român*, adunate din comuna Țepu (Tecuci). București, Librăriile Socec & Comp., 1911. (Academia Română. Din viața poporului român. Culegeri și studii. XII).

PAMFILE, C. = Tudor Pamfile, *Cimilituri românești*. Introducțiune și glosar. București, 1908. (Academia Română. Din viața poporului român. Culegeri și studii. II).

PAMFILE, CER. = Tudor Pamfile, *Cerul și podoabele lui după credințele poporului român*. București, Librăriile Socec & Comp., Pavel Suru, C. Sfetea, Leipzig, Otto Harrassowitz, Viena, Gerold & Comp., 1915. (Academia Română. Din viața poporului român. Culegeri și studii. XXVI).

PAMFILE, COM. = Tudor Pamfile, *Mitologie românească*. II. *Comorile*. București, Librăriile Socec & Comp., 1916. (Academia Română. Din viața poporului român. Culegeri și studii. XXX).

PAMFILE, CR. = Tudor Pamfile, *Sărbătorile la români. Crăciunul*. Studiu etnografic. București, Librăriile Socec & Comp. și C. Sfetea, Leipzig, Otto Harrassowitz, Viena, Gerold & Comp., 1914. (Academia Română. Din viața poporului român. Culegeri și studii. XX).

PAMFILE, C. T. = Tudor Pamfile, *Cîntece de țară*, adunate de... București, Socec, 1913. (Academia Română. Din viața poporului român. Culegeri și studii. XII).

PAMFILE, D. = Tudor Pamfile, *Diavolul înrăjbitor al lumii, după credințele poporului român*. București, Librăriile Socec & Comp., 1914. (Academia Română. Din viața poporului român. Culegeri și studii. XXV).

PAMFILE, DUȘM. = Tudor Pamfile, *Mitologie românească*. I. *Dușmani și prieteni ai omului*. București, Librăriile Socec, 1916. (Academia Română. Din viața poporului român. Culegeri și studii. XXIX).

PAMFILE, I. C. = Tudor Pamfile, *Industria casnică la români*. Trecutul și starea ei de astăzi. Contribuțiuni de artă tehnică și populară. București, Tipografia «Cooperativa», 1910. (Academia Română. Din viața poporului român. Culegeri și studii. VIII).

PAMFILE, J. I—III = Tudor Pamfile, *Jocuri de copii*, adunate din satul Țepu (jud. Tecuci). [București]. Vol. I: (Analele Academiei Române. Tom. XXVIII. Memoriile Secț. literare), 1906; vol. II: (Analele Academiei Române. Tom. XXIX. Memoriile Secț. literare), 1907; vol. III: (Acad. Română. Din viața poporului român. Culegeri și studii. VI), 1909.

PAMFILE, S. T. = Tudor Pamfile, *Sărbătorile la români. Sărbătorile de toamnă și postul crăciunului*. Studiu etnografic. București, Librăriile Socec & Comp. și C. Sfetea, Leipzig, Otto Harrassowitz, Viena, Gerold & Comp., 1914. (Academia Română. Din viața poporului român. Culegeri și studii. XIX).

PAMFILE, S. V. = Tudor Pamfile, *Sărbătorile de vară la români*. Studiu etnografic. București, Librăriile Socec & Comp., C. Sfetea și Librăria națională, Leipzig, Otto Harrassowitz, Viena, Gerold & Comp., 1910. (Academia Română. Din viața poporului român. Culegeri și studii. XI).

PAMFILE, VĂZD. = Tudor Pamfile, *Văzduhul după credințele poporului român*. București, Librăriile Socec & Comp., C. Sfetea, Pavel Suru, Leipzig, Otto Harrassowitz, Viena, Gerold & Comp., 1916. (Academia Română. Din viața poporului român. Culegeri și studii. XXVII).

PAMFILE-LUPESCU, CROM. = Tudor Pamfile și Mihai Lupescu, *Cromatica poporului român*. București, Librăriile Socec & Comp. și C. Sfetea, Leipzig, Otto Harrassowitz, Viena, Gerold & Comp., 1914. (Academia Română. Din viața poporului român. Culegeri și studii. XXIV).

PANN, A. = Anton Pann, *Înțeleptul Archir și nepotul său Anadam*. Ediția a doua. București, Tipografia lui Anton Pann, 1854.

PANN, E. I—V = Anton Pann, *Noul Erotocrit*, compus în versuri. Tomul I—V. Sibiu, Klozius, 1837.

PANN, H. = Anton Pann, *Nesdrăvăniile lui Nastratin Hogea*. Culese și versificate de... București, Tipografia lui Anton Pann, 1853.

PANN, P. V. I—III = Anton Pann, *Culegere de proverburi sau Povestea vorbei*. De prin lume adunate și iarăși la lume date. București, Tipografia lui Anton Pann. Partea I: 1852; partea a II-a și a III-a: 1853.

PANN, Ș. I—II = Anton Pann, *O șezătoare la țară sau Călătoria lui Moș Albu*. București, Tipografia lui Anton Pann. Partea I. A doua ediție, 1853. Partea II. [Întîia ediție], 1852.

PANȚU, PL. = Zach. C. Panțu, *Plantele cunoscute de poporul român*. Vocabular botanic cuprinzînd numirile române, franceze, germane și științifice. Ediția II-a. București, Editura Casa școalelor, 1929.

I. PANȚU, C. = I. C. Panțu, *Curs complet de corespondență comercială cu esplicarea terminilor comerciali*. Ediția a doua prelucrată și augmentată. Brașov, Mureșianu, 1904.

I. PANȚU, PR. = I. C. Panțu, *Procent, promil, interese și teoria conturilor curente*. Ediția II-a... Brașov, Ciurcu, 1910.

T. PAPAHAGI, C. A. = Tache Papahagi, *Cercetări în Munții Apuseni*. București, 1925. (Extras din revista «Grai și suflet», vol. II).

T. PAPAHAGI, C. L. = T. Papahagi, *Contribuții lexicale*. București, Socec, 1939.

T. PAPAHAGI, M. = Tache Papahagi, *Graiul și folclorul Maramureșului*. București, Cultura națională, 1925. (Academia Română. Din viața poporului român. XXXIII).

PARAB. = M. Wertheimer, *Curs de parabolanologhie pentru formare de garde malade (îngrijitori de bolnavi)*... Aranjată după d[umnealui] doctoru Schmidt, profesor de parabolanologhie, de... București, Imprimeria Nifon mitropolitul, 1857.

PARACLIS (1639) = N. Drăganu, *Cea mai veche carte rakoczyană*. (În «Anuarul Institutului de istorie națională» de pe lîngă Universitatea din Cluj, I 1921—1922). Cluj, Institutul de arte grafice «Ardealul», 1922.

PARHON, B. = Acad. C. I. Parhon, *Bătrînețea și tratamentul ei*. Problema reîntineririi. București, Editura de stat pentru literatura medicală, 1948.

PARHON, O. A. I = C. I. Parhon, *Opere alese*. Vol. I. [București], Editura Academiei R.P.R., 1954.

PAS, L. I—II = Ion Pas. *Lanțuri*. Roman. [București], Editura de stat pentru literatură și artă, vol. I: 1950; vol. II: 1951.

PAS, Z. I—IV = Ion Pas, *Zilele vieții tale*. [București], Editura de stat, vol. I—II: 1949; vol. III—IV: 1950.

PASCU, C. = Giorge Pascu, *Despre cimilituri*. Studiu filologic și folcloric. Partea I. București, Librăria Socec & Comp., C. Sfetea și Librăria națională, 1911. (Analele Academiei Române. Seria II. Tomul XXXIII. Memoriile Secțiunii literare).

PASCU, S. = Dr. G. Pascu, *Sufixele românești*. Ediținea Academiei Române. București, 1916.

PAȘCA, GL. = Ștefan Pașca, *Glosar dialectal*, alcătuit după material lexical cules de corespondenți din diferite regiuni. București, Cultura națională, 1928. (Academia Română. Memoriile Secțiunii literare. Seria III. Tom. IV. Mem. 3).

I. PAȘCA, M. = *Meșteșugul lungimei de viață prin doftoreasca grije a trupului și a sufletului*. [Traducere manuscrisă din limba latină, făcută de Iosif Pașca în 1815; Bibl. Filialei din Cluj a Acad. R.P.R., fondul Oradea, cota 79 a].

PAT. CHIR. = Dr. P. Protici, *Elemente de patologia chirurgicală*. [Curs manuscris copiat de studentul Vlădescu Vasile. București, 1859; Bibl. Acad. R.P.R., cota 707].

PATENT = *Patent pentru ţinerea sărbătorilor.* Blaj, 1787. [Foaie volantă].

PAULETI, C. = *Cîntări şi strigături româneşti de cari cîntă fetele şi feciorii jucînd, scrise de Nicolaie Pauleti în Roşia, în anul 1838.* Ediţie critică, cu un studiu introductiv de I. Muşlea, 1962.

PAULINI, GRAM. = V. Paulini, *Gramatica româno-latină. Partea etimologhică.* Prelucrată de... Ieşi, Institutul Albinei, 1840.

PĂCALĂ, M. R. = Victor Păcală, *Monografia comunei Răşinari.* Sibiu, Tiparul Tipografiei arhidiecezane, 1915.

PĂCALĂ, R. = Victor Păcală, *Din etnografia comunei Răşinari.* Construcţiunea şi întocmirea locuinţei şi a celorlalte clădiri economice. (În revista « Transilvania », Sibiu, XLI 1901, pp. 57—84).

PĂMÎNTEANUL = *Pămînteanul.* Bucureşti, 3 iulie—25 septembrie 1839.

PĂSCULESCU, L. P. = Nicolaie Păsculescu, *Literatură populară românească.* Adunată de... Cu 30 arii notate de Gheorghe Matei. Bucureşti, Librăria Socec, Viena, Gerold, Leipzig, O. Harrassowitz, 1910. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. V).

PĂTRĂŞCANU, S. A. = D. D. Pătrăşcanu, *Schiţe şi amintiri.* Iaşi, « Viaţa românească », 1909.

PĂUN-PINCIO, P. = Ioan Păun-Pincio, *Poezii, proză, scrisori.* [Bucureşti], Editura pentru literatură şi artă a Uniunii scriitorilor din R.P.R., [1950]. (Biblioteca pentru toţi).

PÂRVAN, G. = Vasile Pârvan, *Getica.* O protoistorie a Daciei. Bucureşti, Cultura naţională, 1926. (Academia Română. Memoriile Secţiunii istorice. Seria III. Tomul III. Mem. 2).

PÂRVAN, I. F. = Vasile Pârvan, *Idei şi forme istorice.* Patru lecţii inaugurale. Bucureşti, Editura « Cartea românească », 1920.

PELIMON, I. = Al. Pelimon, *Impresiuni de călătorie în România.* Bucureşti, Imprimeria naţională a lui Iosif Romanov et Comp., 1858.

PELIMON, S. = Al. Pelimon, *Suliotul. Grecia liberă.* Poezii. Bucureşti, Tipografia lui Iosif Copainig, 1847.

PENESCU, M. = I. Penescu, *Manual de economia casnică sau datoriile morale şi materiale ale stăpîniei de casă.* Pentru învăţătura fetelor. Bucureşti, Tipografia lui Anton Pann, 1846.

PENESCU, PR. = I. Penescu, *Prinţipuri de agricultură, cu adăogire de cele patru lucruri din aritmetică cu numere întregi şi cîteva sentenţii morale.* Prelucrată de... Bucureşti, Tipografia lui Anton Pann, 1845.

PERPESSICIUS, M. I—IV = Perpessicius, *Menţiuni critice.* Seria I (1923—1927), Bucureşti, Editura literară a Casei şcoalelor, 1928; II, Bucureşti, Editura Fundaţiilor, 1934; III, Bucureşti, Editura Fundaţiilor, 1936; IV, Bucureşti, Editura Fundaţiilor, 1938.

PERPESSICIUS, S. = Perpessicius, *Scut şi targă.* Poezii. Bucureşti, Tipografia « Jockey-club », Ion C. Văcărescu, 1926.

PETICĂ, O. = Şt. Petică, *Opere.* [Bucureşti], Imprimeria naţională, 1938. (Scriitori români uitaţi).

CAMIL PETRESCU, B. = Camil Petrescu, *Bălcescu.* 3 acte 15 tablouri. [Bucureşti], Editura de stat, 1949.

CAMIL PETRESCU, N. = Camil Petrescu, *Nuvele.* [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1953]. (Biblioteca pentru toţi).

CAMIL PETRESCU, O. I—III = Camil Petrescu, *Un om între oameni.* Roman. Vol. I—III. [Bucureşti], Editura tineretului a C.C. al U.T.M., I: 1953; II: 1955; III: 1957.

CAMIL PETRESCU, P. = Camil Petrescu, *Patul lui Procust.* Roman. [Bucureşti], Editura naţională Ciornei, [f.a.].

CAMIL PETRESCU, P. V. = Camil Petrescu, *Cei care plătesc cu viaţa.* Nuvelă. [Bucureşti], Editura pentru literatură şi artă a Societăţii scriitorilor din R.P.R., [1947]. (Cartea poporului, 35).

CAMIL PETRESCU, T. I—III = Camil Petrescu, *Teatru.* Vol. I—III. Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, vol. I—II: 1946; vol. III: 1947. (Scriitorii români contemporani).

CAMIL PETRESCU, U. N. = Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război.* Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1946.

CAMIL PETRESCU, V. = Camil Petrescu, *Versuri. Ideea. Ciclul morţei.* [Bucureşti], Cultura naţională, [1923].

C. PETRESCU, A. = Cezar Petrescu, *Aurul negru.* Roman. [Bucureşti], Editura de stat, 1949.

C. PETRESCU, A. R. = Cezar Petrescu, *Ajun de revoluţie 1848.* [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1954].

C. PETRESCU, C. V. = Cezar Petrescu, *Calea Victoriei.* Roman. Bucureşti, Editura naţională S. Ciornei, [1931].

C. PETRESCU, Î. I—II = Cezar Petrescu, *Întunecare.* Roman. Partea I—II. Craiova, Editura « Scrisul românesc », 1928.

C. PETRESCU, O. P. I—II = Cezar Petrescu, *Oraş patriarhal.* Roman [Vol.] I—II. Bucureşti, Editura « Cugetarea », [f.a.].

C. PETRESCU, R. DR. = Cezar Petrescu, *Comoara regelui Dromichet.* Roman. [Bucureşti], Editura naţională S. Ciornei, [f.a.].

C. PETRESCU, S. = Cezar Petrescu, *Scrisorile unui răzeş.* [Bucureşti], Cultura naţională, [1922].

PETRI, V. = S. Petri, *Vocabular portativ românesc-nemţesc şi nemţesc-românesc.* Sibiu, G. de Clozius, 1861.

PETROVICI, P. = Villaume, *Pedagoghia şi metodica pentru învăţătorii shoalelor oräşeneşti şi săteşti.* Acum întîi pre limba dacoromânească tradusă şi prefăcută de Naum Petrovici... Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1818.

PHILIPPIDE, P. = Alexandru Philippide, *Istoria limbii române.* Volumul întîi. *Principii de istoria limbii.* Iaşi, Tipografia naţională, 1894.

AL. PHILIPPIDE, A. = Al. A. Philippide, *Aur sterp.* Poeme. Iaşi, 1922.

AL. PHILIPPIDE, S. = Al. A. Philippide, *Stînci fulgerate.* Poeme. Bucureşti, Cultura naţională, 1930.

PILDE = *Pilde filosofeşti.* Sibii, Tipografia lui Petru Bart, 1795.

PIRAMIDA = *Vrednica de pomenire biruinţă, ce în vremea noastră s-au făcut, sau Piramida cea din tunuri înălţată în marea cetate Moscva...* La Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1815.

PISCUPESCU, M. = Şt. V. Piscupescu, *Mijloace şi leacuri de ocrotirea ciumii.* Alcătuite şi întocmite, spre ajutoriul şi folosul neamului românesc. Bucureşti, 1824.

PISCUPESCU, O. = Dohtorul Ştefan Vasilie Piscupescu, *Oglinda sănătăţii şi a frumuseţii omeneşti. Mijloace şi leacuri de ocrotirea şi de îndreptarea stricăciunilor.* Alcătuită şi întocmită spre folosul neamului românesc. Bucureşti, Tipografia de la Cişmea, 1829.

PITIŞ, ŞCH. = G. I. Pitiş, *Nunta în Şcheiu pînă pe la 1830.* (În « Revista nouă », I, pp. 104—112 şi 150—156). *Jocuri de petrecere.* (În « Revista nouă », I, pp. 231—236). *Comori.* (În « Revista nouă », I, pp. 434—437).

PÎCLEANU, I. I—II = Torquato Tasso, *Ierusalimul liberat.* Poemă epică în două volume. Traducţie în proză... de Atanasie N. Pîcleanu. Tomul I—II. Bucureşti, Tipografia lui Iosef Kopainig, 1852.

PÎRVESCU, C. = Pompiliu Pîrvescu, *Hora din Cartal.* Cu arii notate de C. M. Cordoneanu. Bucureşti, 1908. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii I).

PLATON, M. = C. Platon, *Manual de gramatică română.* Compusă după scrierile celor mai buni autori. Iaşi, Institutul Albinei, 1845.

PLEŞOIANU, A. = Gr. Pleşoianu, *Abeţedar franţezo-românesc.* Pentru tinerii începători. Acum întîiu cules şi într-acestaşi chip cu rumâneşte întocmit. A doua ediţie. [Sibiu], 1829.

PLEŞOIANU, AB. = Gr. Pleşoianul, *Abeţedar înlesnitor pentru învăţătura copiilor.* [Sibiu], 1828.

PLEŞOIANU, A. L. = Marmontel, *Aneta şi Luben.* Istorie adevărată, din poveştile morale ale lui... Tradusă din franţuzeşte de G. Pleşoianul. [Sibiu], 1829.

PLEŞOIANU, A. M. = Gr. Pleşoianu, *Abeţedar moral şi religios sau leţii scoase din sfinta scriptură.* Acum întîi tradus din franţuzeşte şi adăugat, pentru învăţătura copiilor. [f.l.], 1833.

PLEŞOIANU, C. = Gr. Pleşoianul, *Cele dintîi cunoştinţe pentru trebuinţa copiilor care încep a citi.* Traduse din franţozeşte şi adăogate de... [Sibiu], 1828.

PLEŞOIANU, GRAM. = M. Fournier, *Limba franţuzească şi ortografia ei, arătată prin prinsipuri în 24 de leţii; au Gramatecă franţuzească, prin ajutorul căria poate să înveţe cinevaşi, singur şi fără dascăl, a vorbi ş-a scri regulat.* Acum întîi şi cu rumâneşte spre folosul tinerimii r[omâne], de G. Pleşoianul. [Sibiu], 1830.

PLEŞOIANU, T. I—IV = [Fénelon], *Întîmplările lui Telemah, fiul lui Ulise.* Acum întîi traduse din franţuzeşte de G. Pleşoianul. Ediţie în patru tomuri. [Sibiu], 1831.

PLOPŞOR, C. = [C. S.] Nicolaescu-Plopşor, *Ceaur.* Poveşti oltenesti. Craiova, Tiparniţa « Craiova », 1928.

PLOPŞOR, V. O. = C. S. Nicolaescu-Plopşor, *Vorbe oltenesti.* [Bucureşti], Tipografia « Convorbiri literare », 1922. (Extras din « Convorbiri literare », anul 1922).

PLUSC, D. = T. Plusc, *Dezertaţie sau descrierea apelor minerale de la Borca, din ţinutul Sucevii, în Moldova.* Acum dată la lumină... Ieşi, Tipolitografia Albinei, 1834.

PODARIU, FL. = Doctorul T. Podariu, *Flori de pe cîmpie.* Poezii poporale, culese de... Sibiu, Asociaţiunea (Astra), 1929. (Biblioteca poporală a Asociaţiunii « Astra ». Nr. 16).

POENARU, E. A. = P. Poenaru, *Elemente de algebră, după Appeltauer.* Tradus din latineşte, cu oarecare modificaţii, de... Bucureşti, Tipografia Colegiului sf. Sava, 1841.

POENARU, G. = P. Poenaru, *Elemente de geometrie, după Legendre.* Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1837.

POENARU, Î. = P. Poenaru, *Învăţături pentru prăsirea duzilor şi creşterea gîndacilor de mătasă, adunate şi întocmite pe clima Ţării Româneşti.* Bucureşti, Tipografia C. A. Rosetti şi Winterhalder, 1849.

POGOR, HENR. = Voltaire, *Henriada.* Tradusă de comisul V. Pogor. Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1838. [S-au extras numai cuvintele cuprinse în glosar].

POLIZU = G. A. Polizu, *Vocabular româno-german*, compus şi întocmit cu privire la trebuinţele vieţei practice de..., înavuţit şi cores de G. Bariţ. Braşov, 1857.

POLIZU, H. = [G. A. Polizu], *Mica hirurgie.* Bucureşti, 1844.

POLIZU, P. = G. A. Polizu, *Prescurtare de anatomie descriptivă, cu scurte notiţe fiziologice care desluşesc lămurit tot ce se petrece în om.* Bucureşti, Imprimeria naţională a lui I. Romanov et Comp., 1859.

POLIZU, T. = G. A. Polizu, [*Tratat de mică chirurgie*]. Bucureşti, [1859].

POMPILIU, B. = Miron Pompiliu, *Balade populare române*, adunate de... Iaşi, 1870.

PONI, CH. = Petru Poni, *Curs de chimie elementară, fundat pe teoria atomică.* Ediţiunea a treia. Iaşi, 1891.

PONI, F. = Petru Poni, *Elemente de fisică.* Ediţiunea VII-a. Iaşi, Tipografia H. Goldner, 1897.

PONTBRIANT, D. = Raoul de Pontbriant, *Dicţionar româno-frances.* Bucureşti—Göttingen—Paris, 1862.

PONTURI = *Ponturi* alcătuite prin obştesca adunare de preaosfinţitul mitropolit, cu dumnealor veliţii boieri, pentru urmarea ce are să se păzească a avaeturilor şi a împlinelelor i altele. 1815, ianuarie 1.

POP. = Text popular (reprodus dintr-o culegere, dintr-un autor cult etc.).

A. POP, CHIRURG. = Prof. dr. Alexandru Pop, *Elemente de chirurgie.* Sibiu, Editura H. Welther, 1943.

D. POP, M. = Dariu Pop, *Mărturii strămoşeşti.* Note paleografice pe margini de cărţi bisericeşti sătmărene. Satu Mare, Athenaeum, 1938.

G. POP, A. = D. G. Popp, *Prescurtare de aritmetică spre întrebuinţarea şcoalelor începătoare.* Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1833.

G. POP, E. = G. Pop, *Elemente de aritmetică raţionată.* Tradus din franţozeşte de... Bucureşti, Tipografia Colegiului sf. Sava, 1850.

G. POP, G. = G. Pop, *Elemente de geometrie teoretică şi practică.* [Traducere din limba franceză]. Bucureşti, 1852.

I. POP, L. = Ioan Pop, *Lecţii de analisă logică...* Culese şi aşezate în româneşte, după alte asemenea lucrări, pentru trebuinţa şcoalelor elementare, de... Bucureşti, Tipografia lui Iosif Copainig, 1848.

T. POP, D. J. = Dr. Traian Pop, *Dicţionar juridic român-maghiar şi maghiar-român.* Cluj, « Ardealul », 1921.

POPA, B. = Victor Ion Popa, *Bătaia.* Bucureşti, Editura « Vremea », [1942].

POPA, T. = Victor Ion Popa, *Teatru.* Ediţie îngrijită de Ştefan Cristea. Cu o prefaţă de Sanda Radian. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1958].

POPA, V. = Victor Ion Popa, *Velerim şi Veler Doamne.* Roman. Bucureşti, Editura Cultura naţională, [f. a.].

POPESCU, B. I—IV = N. D. Popescu, *Carte de basme.* Culegere de basme şi legende populare adunate de... Vol. I, II şi III, ed. II; vol. IV, ed. III. Bucureşti, Editura Librăriei H. Steinberg, 1892.

SP. POPESCU, M. G. = Spiridon Popescu, *Moş Gheorghe la expoziţie.* [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă a Uniunii scriitorilor din R.P.R., [1950]. (Biblioteca pentru toţi).

POPORUL = *Poporul suveran.* Gazetă politică şi literară. Bucureşti, 1848.

POPOVICI, C. = Toma Popovici, *Tristă cuvîntare la îngroparea strălucitului şi înalt învăţatului domn Naum Petrovici...* Buda, Tipariul Crăieştii Universitate din Pesta, 1824.

N. POPOVICI, O. = Nicolaie Horga Popovici, *Oglindă arătată omului înţelept...* Buda, Crăiasca Tipografie a Universităţii ungureşti, 1807.

T. POPOVICI, S. = Titus Popovici, *Străinul.* Roman. Ediţia a II-a. [Bucureşti], Editura tineretului, 1956.

T. POPOVICI, SE. = Titus Popovici, *Setea.* Roman. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1958].

TIM. POPOVICI, D. M. = Timotei Popovici, *Dicţionar de muzică cu mai multe ilustraţiuni.* Sibii, W. Kraft, 1905.

POPOVICI-BĂNĂŢEANU, V. M. = Ion Popovici-Bănăţeanu, *Din viaţa meseriaşilor.* Nuvele. Ediţia a doua. Bucureşti, Editura Librăriei Leon Alcalay, [f. a.]. (Biblioteca pentru toţi).

I. POPP, T. = Ioan Popp, *Tractat de puntuaţiune.* Bucureşti, Christ. Ionnin et Romanov, 1858.

V. POPP, A. M. = Vasilie Popp, *Despre apele minerale de la Arpătac, Bodoc şi Covasna şi despre întrebuinţarea acelorasi în deschilinite patimi...* Sibii, Tipografia lui Ioan Bart, 1821.

PORONCA DIV. = *Copii de pe poronca d[umnealui] deplin-împuternicitului prezident divanurilor către înaltul comitet a stărpirei boalei molipsitoare.* [Iaşi, 1829—1830]. [Foaie volantă].

PORUNCĂ = [*Poruncă pentru depunerea jurămîntului de către locuitorii din Bucovina*]. Dată de Maria Thereza, împărăteasa Austriei. Tipografia episcopiei Blajului din Ardeal, [1777]. [Foaie volantă].

POTECA, C. P. = Eufrosin Poteca, *Cuvinte panighirice şi moralnice.* Bucureşti, Tipografia sfintei mitropolii, 1829.

POTECA, F. = Heineccius, *Filosofia cuvîntului şi a năravurilor, adecă loghica şi itica elementare, cărora să pune înainte istoria filosoficească.* Scrise întîi latineşte... apoi traduse în limba elinească... iar acum în limba românească de Eufrosin Dimitrie Poteca. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1829.

POTECA, G. = Dim. Darvar, *Mai nainte gătire spre cunoştinţa de Dumnezeu prin privirea celor ce sînt.* Tălmăcită din limba grecească de smeritul întru ieromonahi Eufrosin Dimitrie Poteca. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1818.

POTECA, I. = Eufrosin Poteca, *Ideile faptelor mele pă anul 1828, pînă la aprilie 1829.* [Manuscris; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1564].

POV. = I. Seligher, *Povăţuire pentru curăţenia gurii şi păstrarea sănătăţii dinţilor şi a altor boale ale gurii.* Bucureşti, 1828.

POVĂŢ. (18...) = *Povăţuitoriul sănătăţei şi a economiei.* Foaie periodică pentru poporul românesc. Supt redacţia dr. C. Vîrnav. Iaşi, 1844—1845.

POVĂŢ. ÎNV. = Gr. Obradovici, *Scurtă de mînă povăţuire către modrul cel înainte scris de învăţătură, pentru învăţătorii cei de sate şi oraşă (vernaculi).* [Traducere manuscrisă din limba germană, 1810; Bibl. Filialei din Cluj a Acad. R.P.R., fondul Oradea, cota 180].

POVĂŢUIRI = *Povăţuiri pentru holera morbus.* [Bucureşti, 1829]. [Foaie volantă].

POV. HOL. = Mihail Chifalov, *Povaţă nouă împotriva holcrii, adecă măsuri de pază şi lecuire.* Tradusă de... Bucureşti, Tipografia lui Iosif Copainig, 1847.

POV. ŢĂR. = *Povestea ţărilor şi a împărăţiilor cîte-s în pămîntul Asiei. Cosmografie, ce să zice împărţeala pămîntului pre hotară şi pre alte semne ce sînt în cercurile ceriului.* [Traducere manuscrisă fragmentară de pe la 1703; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1436].

PR. = *Păstrătorul prunciei şi tinereţii sau mijloace de a se întrebuinţa la creşterea copiilor, de la naşterea lor pînă în vîrsta de pubertate (junie).* Tălmăcit din limba franţozească în cea românească spre folosul românilor. Bucureşti, 1835.

PRALE, P. = Ioan Prale, *Psaltirea proroculuy şi împărat David.* În versuri alcătuită. Braşov, Tipografia Franţisc de Şobeli, 1827.

PRAV. = *Pravila Moldovei din vremea lui Vasile Lupu*, însoţită 1. de izvoarele sale, 2. de varianta sa muntenească întrupată în *Îndreptarea legii* a lui Matei Basarab, de S. G. Longinescu, 3. de tălmăcirea sa în franţuzeşte de A. Patrogneţ. (Vol. I din *Legi vechi româneşti şi izvoarele lor).* Bucureşti, Carol Göbl, 1912. [Varianta din paranteză, urmată de indicaţia MUNT., reprezintă textul sau forma corespunzătoare din *Îndreptarea legii*].

PRAV. COND. (1780) = *Pravilniceasca Condică (1780).* Ediţie critică. Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1957. (Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc scris).

PRAV. GOV. = *Pravila* aceasta iaste direptătoriu de leage, tocmeala sfinţilor apostoli tocmite de zece săboară către aceasta şi a preacuvioşilor părinţi învăţătorilor lumei. Tipăritu-s-au în tipari prealuminatului domn Io Matei Basarab voievod a toată ţara Ugrovlahiei în mănăstirea Govora vleat 7148 iară de la naşterea lui Hristos 1640.

PRAVILA (1788) = *Pravilă de obşte asupra faptelor rele şi a pedepsi[rii lor].* Tipărită în Vienna, cu tipariul lui Iosif de Kurţbec, 1788.

PRAVILA (1814) = *Adunare cuprinzătoare în scurt din cărţile împărăteştilor pravile.* Acum întîi tipărită... Alcătuită cu osteneala şi osîrdia boiarului Moldaviei Andronaki Donici. Iaşi, 1814.

PRAV. MOLD. = *Carte românească de învăţătură de la pravilele împărăteşti şi de la alte giudeaţe*, cu zisa şi cu toată cheltuiala lui Vasilie Voivodul. Iaşi, 1646.

PR. DRAM. = *Primii noştri dramaturgi.* Ediţie îngrijită şi glosar de Al. Niculescu. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1956]. (Clasicii români).

PR. DREPT = *Principii de drept.* Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1959. (Ministerul Justiţiei).

PRECUP, P. = Emil Precup, *Păstoritul în Munţii Rodnei.* Cluj, Inst. de arte grafice « Ardealul », 1926. (Biblioteca « Dacoromaniei ». Nr. 3).

PREDA, D. = Marin Preda, *Desfăşurarea.* Ediţia II-a. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1954].

PREDA, Î. = Marin Preda, *Întîlnirea din pămînturi.* Nuvele. [Bucureşti], Editura « Cartea românească », [1948].

PREDA, M. = Marin Preda, *Moromeţii.* [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1955].

PREDA, R. = Marin Preda, *Risipitorii.* Bucureşti, Editura pentru literatură, [1962].

PRETORIAN, D. C. = Alexandru Pretorian, *Noţiuni de drept constituţional şi administrativ, pentru usul şcoalelor publice din ţară.* Ediţiunea IV, corectată şi adăogită. Bucureşti, Alcalay, 1899.

PREV. ACCID. = *Prescripţiuni tehnice pentru prevenirea accidentelor de muncă.* Bucureşti, 1949.

PRIBEAGUL, P. R. = Petru Tincra Pribeagul, *Pietre rămase.* (Contribuţie la monografia judeţului Arad). Bucureşti, Imprim. naţională, 1936.

PROBL. GEOGR. I—II = *Probleme de geografie.* Vol. I—II. [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, I: 1954, II: 1955.

PROBL. LIT. N. = *Probleme ale literaturii noi în R.P.R.* Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, [1952].

PRODAN-BUIA, F. I. = I. Prodan — Al. Buia, *Flora mică ilustrată a Republicii Populare Române.* [Ediţia a IV-a]. Bucureşti, Editura agrosilvică, [1961].

PROPĂŞIREA = [*Propăşirea*]. *Foaie ştiinţifică şi literară.* Iaşi, 1844.

PROT.-POP., N. D. = E. Protopopescu şi V. Popescu, *Nou dicţionar portativ de toate zicerile radicale şi streine reintroduse şi introduse în limbă, coprinzînd şi termeni ştienţifici şi literari.* Volumul I—II. Bucureşti, T. Teodorescu, 1862.

PSALT. = *Psaltirea scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI şi XVII* traduse din slavoneşte. Ediţiune critică de I. A. Candrea. I: *Introducere.* II: *Textul şi glosarele.* Bucureşti, Socec et Comp., 1916. (Comisia istorică a României). [Pentru variantele paralele citate se folosesc abrevierile editorului].

PSALT. (1651) = *Psaltirea* ce să zice cîntarea a fericitului proroc şi împărat David. Bălgrad (Alba-Iulia), 1651. [După glosarul întocmit de Ion Popp şi publicat în revista « Jahresbericht », III, pp. 170—182].

PSALT. HUR. = *Psaltirea Hurmuzaki.* [Manuscris din sec. al XVI-lea; Bibl. Acad. R.P.R., cota 3077].

PSALT. SCH. = *Psaltirea scheiană (1482)*, publicată de prof. I. Bianu. Tomul I: *Textul în facsimile şi transcriere cu variantele din Coresi (1577).* Bucureşti, Carol Göbl, 1889.

PUŞCARIU, ET. WB. = Dr. Sextil Puşcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache.* I: *Lateinisches Element, mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen.* Heidelberg, K. Winter, 1905.

PUŞCARIU, L. R. I = Sextil Puşcariu, *Limba română.* Vol. I: *Privire generală.* Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1940. (Biblioteca enciclopedică).

PV = *Poeziile Văcăreştilor*, cu un studiu asupra poeţilor Văcăreşti de Al. Odobescu. Bucureşti, 1908.

R

RALEA, F. = Mihai Ralea, *Cele două Franţe.* [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1956].

RALEA, O. = Mihai Ralea. *În Extremul Occident. Note de drum din Antile, California, Canada.* [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1955].

RALEA, S. T. I—III = Mihai Ralea, *Scrieri din trecut.* [Vol.] I—III. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă. I: *În literatură*, 1957; II: *În filozofie*, 1957; III: *În literatură şi filozofie*, 1958.

RĂDULESCU, S. = Anton V. Rădulescu, *Silvicultură generală.* [Bucureşti], Editura agrosilvică, 1956.

RĂDULESCU-CODIN = C. Rădulescu-Codin, *O seamă de cuvinte din Muscel*, cu o introducere de dr. Gustav Weigand. Ediţia I. Cîmpulung, [1901].

RĂDULESCU-CODIN, Î. = C. Rădulescu-Codin, *Îngerul românului. Poveşti şi legende din popor.* Bucureşti, Librăriile Socec & Comp., 1913. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. XVII).

RĂDULESCU-CODIN, L. = C. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiţii şi amintiri istorice*, adunate din Oltenia şi din Muscel de... Bucureşti, Librăriile Socec & Comp., 1910. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. X).

RĂDULESCU-CODIN, L. TR. = C. Rădulescu-Codin, *Literatură, tradiţii şi obiceiuri din Corbii Muşcelului.* Bucureşti, Atelierele grafice Cultura naţională, 1929. (Academia Română. Din viaţa poporului român. XXXIX).

RĂDULESCU-CODIN, M.N. = C. Rădulescu-Codin, *Muscelul nostru.* I: *Comuna Corbi şi locuitorii săi.* Istoric şi legende. Întindere, populaţiune. Portul, cîntece, obiceiuri. Situaţia economică. Lămuriri asupra rostului şi cuprinsului monografiei judeţului şi a celor 63 de comune. Cu hărţi, vederi, figuri şi arii populare. Cîmpulung, N. Vlădescu, 1922.

RĂŞCANU, L. = Petru Răşcanu, *Lefile şi veniturile boierilor Moldovei în 1776.* Document de la Grigore A. Ghica Vv, publicat cu o introducere de... Iaşi, Tipografia naţională, 1887.

REBREANU, I. = Liviu Rebreanu, *Ion.* Roman. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1955].

REBREANU, N. = Liviu Rebreanu, *Trei nuvele.* Bucureşti, Cultura naţională, [1924].

REBREANU, NUV. = Liviu Rebreanu, *Nuvele.* [Bucureşti], Editura tineretului, 1957.

REBREANU, P. S. = Liviu Rebreanu, *Pădurea spînzuraţilor.* Roman. Ed. II. Bucureşti, « Cartea românească », [1922].

REBREANU, R. I—II = Liviu Rebreanu, *Răscoala.* Roman. Volumul I—II. [Bucureşti], Editura « Adevărul », [1932].

REG. ORG. = *Regulamentul organic* [al Ţării Româneşti]. Bucureşti, 1832.

REG. ORG. MOLD. = [*Regulamentul organic al Moldovei*]. [Manuscris din 1831; Bibl. Univ. Iaşi, cota VI—61].

REG. SCOLAST. = *Regulele şcolasticeşti, care sînt orînduite şi aşezate pentru ţinerea şi procopseala şcoalelor româneşti celor din Ţara Ungurească şi din părţile ei împreunate.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universităţei ungureşti, 1806.

REG. SHOLAST. = *Regulele sholastice, care sînt orînduite şi aşezate pentru ţinerea şi procopseala shoalelor româneşti celor din Ţara Ungurească şi din părţile ei împreunate.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei ungureşti, 1816.

REGULAMENT = *Regulament ostăşesc pentru miliţia pămîntenească a prinţipatului Valahiii.* [Bucureşti, 1832].

REGUL. ORG. = *Regulamentul organic, întrupat cu legiuirile din anii 1831, 1832 şi 1833, şi adăogat, la sfîrşit, cu legiuirile de la anul 1834 pînă acum, împărţite pe fiecare an, precum şi cu o scară desluşită a materiilor.* Acum a doua oară tipărit. Bucureşti, tipărit la pitarul Z. Carcalechi, 1847.

REGUL. ORG. MOLD. = *Regulamentul organic a prinţipatului Moldovei.* Ieşi, Tipografia Albinei, 1837.

RETEGANUL, CH. = Ion Pop-Reteganul, *Cine nu ştie striga, cetească cartea asta, adecă chiuituri de care strigă feciorii...*, *adunate din popor* de... Ediţiunea II. Gherla, A. Todoran, 1897.

RETEGANUL, P. I—V = Ioan Pop-Reteganul, *Poveşti ardeleneşti.* Culese din gura poporului de... Partea I—V. Braşov, Editura Librăriei Nicolaie I. Ciurcu, 1888.

RETEGANUL, P. P. = I. Pop-Reteganul, *Poveşti din popor.* Sibiu, 1895.

RETEGANUL, TR. = Ion Pop-Reteganul, *Trandafiri şi viorele.* Poesii populare culese şi ordinate de... Ediţiunea II, amplificată. Gherla, « Aurora », 1891.

REŢ. HOL. = *Reţetă pentru boala ce să numeşte holera morbus.* [Iaşi], 1831. [Foaie volantă].

REŢ. MED. = [*Reţete medicale*]. [Manuscris de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1320].

REV. CRIT. I Ş. U. = *Revista critică literară.* Director Ar. Densuşianu. Iaşi. Anul I (1893) ş. u.

REV. IST. I Ş. U. = *Revista pentru istorie, arheologie şi filologie*, sub direcţiunea lui Gregoriu G. Tocilescu. Bucureşti. Anul I (1883) ş. u.

REV. NOUĂ I Ş. U. = *Revista nouă.* Director B. P. Hasdeu. Bucureşti. Anul I (1888) ş. u.

REV. PĂD. XXVII = *Revista pădurilor.* Tom. XXVII. Sibiu, 1895.

RF I—II = *Revista filologică.* Organ al Cercului de studii filologice de pe lîngă Facultatea de filozofie şi litere din Cernăuţi. Director Al. Procopovici. Cernăuţi. Vol. I—II, 1927—1928.

RÎMNICEANU = [Naum Rîmniceanu, *Introducere în gramatica grecească şi românească*]. [Manuscris grecesc şi românesc din 1805; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1492].

RÎMNICEANU, H. = Naum Rîmniceanu, *Hristoitie.* [Manuscris românesc şi grecesc de la începutul secolului al XIX-lea; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1487].

RÎND. JUD. = *Rînduiala judecătorească de obşte.* Pentru Bohemie, Moravie, Silesie, Austrie de jos de Enţ şi de sus de Enţ, dimpreună cu hotarăle ei împreunată... Vienna, Iosif de Curţbec, 1787.

RÎND. N. = *Rînduiala despre neutralitate.* Sibiu, 1803. [Foaie volantă].

RÎNDUIALA = *Rînduiala căsătoriilor.* Sibiu, 1786. [Foaie volantă].

RL = *România liberă.* Organul sfaturilor populare din Republica Populară Română. Bucureşti, 1952 ş. u.

ROMANESCU, ZEŢ. = Vasile Romanescu, *Istoria unei cărţi.* I: *Zeţarul.* Bucureşti, « Cartea românească », 1934.

ROMANIA = *Romania.* [Ziar]. Bucureşti, ianuarie-decembrie 1838.

ROMANO, B. I—II = Dionisie Romano, *Bibliotica tinerilor începători sau culegere de întîile cunoştinţe trebuincioase pentru învăţătura copiilor ce încep a ceti.* Tradusă din franţozeşte de ierodiaconul... Bucureşti, tipărită la Zaharia Carcalechi. Partea I: 1837; partea a II-a: 1838.

ROMÂNUL (18...) = *Românul.* Ziariu politic, comercial, literar. Bucureşti. Anul I (1857) ş. u.

ROMÂNUL GLUMEŢ = *Românul glumeţ.* Basme, legende, tradiţiuni, oraţiuni de anul nou şi de nuntă, cîntece populare vechi, ghicitori, povestea vorbii sau proverburi etc. Partea I: *Proverburi şi ghicitori.* Bucureşti, Tipografia Thiel & Weiss, 1874.

ROM. LIT. = *România literară.* Foaie periodică, sub direcţia d-lui V. Alecsandri. Iaşi, Tipografia franco-română, 1855.

ROSETTI, B. = Alexandre Rosetti, *Lettres roumaines de la fin du XVI-e et du début du XVII-e siècle tirées des archives de Bistritza (Transylvanie)* publiées par... Bucureşti, Socec et Co., 1926. (Institutul de filologie şi folclor).

ROSETTI, I. L. R. I = Alexandru Rosetti, *Istoria limbii române.* I. *Limba latină.* Ediţia a treia, revăzută şi adăugită. Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1960.

ROSETTI, I. SL. = Acad. Al. Rosetti, *Influenţa limbilor slave meridionale asupra limbii române (sec. VI—XII).* Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, [1954].

ROSETTI, L. R. I—IV, VI = Al. Rosetti, *Istoria limbii române.* [Vol.] I—IV, VI. Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1938—1946.

ROSETTI, S. L. = Acad. Al. Rosetti, *Studii lingvistice.* [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1955.

ROSETTI-BYCK, G. = Al. Rosetti—J. Byck, *Gramatica limbii române.* Ediţia a doua revăzută şi adăogită. Bucureşti, Editura Universul, 1945.

ROSETTI-CAZACU, I.L.R. I = Acad. Al. Rosetti — B. Cazacu, *Istoria limbii române literare.* [Vol.] I. De la origini pînă la începutul secolului al XIX-lea. Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1961.

C. A. ROSETTI, C. = C. A. Rosetti, *Ceasurile de mulţumire ale lui...* Bucureşti, Tipografia curţii a lui Fred. Walbaum, 1843.

C. A. ROSETTI, N. I. = C. A. Rosetti, *Note intime 1844—1859*, scrise zilnic... Anotate şi publicate de Vintilă C. A. Rosetti. Vol. I. 1844—1846. Bucureşti, 1902. (Pagini din trecut).

RT = *Romanul Troadei.* [Manuscris din 1766; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1283].

RUDOW, XVII-XIX, XXII = W. Rudow, *Neue Belege zu türkischen Lehnwörten im Rumänischen.* (În revista «Zeitschrift für romanische Philologie», Halle, vol. XVII-XIX). *Neue Belege zu rumänischen Wörtern nichttürkischen Herkunft.* [ib. vol. XXII].

RUS, I. I—III = Ioan Rus, *Icoana pămîntului sau carte de gheografie.* Tom. I—III. Blaj, Tipografia seminariului, 1842.

RUSET, Z. = Molière, *Zgîrcitul.* Comedie în cinci acte de la... Tradusă de I. Ruset. Bucureşti, Tipografia lui I. Eliad, 1836.

RUSSO, S. = Alexandru Russo, *Scrieri.* Publicate de Petre V. Haneş. Ediţiunea Academiei Române. Bucureşti, Institutul de arte grafice Carol Göbl, 1908.

RUSSU, L. T. = I. I. Russu, *Limba traco-dacilor.* [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1959.

S

S = *Steaua.* Revistă a Uniunii scriitorilor din R.P.R. Cluj. Anul I (1954) ş. u.

SADOVEANU, A. L. = Mihail Sadoveanu, *Aventură în lunca Dunării.* [Bucureşti], Editura tineretului, 1954.

SADOVEANU, B. = Mihail Sadoveanu, *Baltagul.* Roman. Bucureşti, Editura «Cartea românească», [1930].

SADOVEANU, D. = Mihail Sadoveanu, *Dureri înăbuşite.* Bucureşti, «Minerva», 1904.

SADOVEANU, D. P. = Mihail Sadoveanu, *Divanul persian.* Poveste orientală. Bucureşti, Editura «Cartea românească», [1946].

SADOVEANU, E. = Mihail Sadoveanu, *Evocări.* [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1954]. (Studii literare).

SADOVEANU, F. J. = Mihail Sadoveanu, *Fraţii Jderi.* [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, 1953.

SADOVEANU, Î. A. = Mihail Sadoveanu, *Împărăţia apelor.* Ediţie revăzută. Bucureşti, Editura «Cartea românească», [1947].

SADOVEANU, M. = Mihail Sadoveanu, *Mormîntul unui copil.* Bucureşti, «Minerva», 1906.

SADOVEANU, M. C. = Mihail Sadoveanu, *Mitrea Cocor.* Ediţia a II-a. [Bucureşti], Editura pentru literatură şi artă a Uniunii scriitorilor din R.P.R., 1950.

SADOVEANU, N. F. = Mihail Sadoveanu, *Nada Florilor.* Amintirile unui pescar cu undiţa. [Bucureşti], Editura tineretului, 1951.

SADOVEANU, N. P. = Mihail Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.* Povestire istorică. [Bucureşti], Editura tineretului a C.C. al U.T.M., [1952].

SADOVEANU, O. I—XVIII = Mihail Sadoveanu, *Opere.* Vol. I—XVIII. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1954—1959.

SADOVEANU, O. L. = Mihail Sadoveanu, *Ostrovul lupilor.* Bucureşti, Editura «Cartea românească», [1941].

SADOVEANU, P. = Mihai Sadoveanu, *Povestiri.* Bucureşti, Editura «Minerva», 1904.

SADOVEANU, P. C. = Mihail Sadoveanu, *Poezia cimiliturilor.* [Bucureşti], Editura pentru literatură şi artă a Uniunii scriitorilor din R.P.R., [1949]. (Cartea poporului, 62).

SADOVEANU, P. M. = Mihail Sadoveanu, *Păuna Mică.* Bucureşti, Editura «Cartea românească», [1948].

SADOVEANU, P. S. = Mihail Sadoveanu, *Povestiri de seară.* Bucureşti, «Minerva», 1910.

SADOVEANU, Ş. = Mihail Sadoveanu, *Şoimii.* Roman. Bucureşti, «Minerva», 1904.

SADOVEANU, T. F. = Mihail Sadoveanu, *Trenul fantomă.* Roman. Bucureşti, [f. e.], 1906.

SADOVEANU, V. F. = Mihail Sadoveanu, *Valea Frumoasei.* Ediţia a III-a. Bucureşti, Editura «Cartea românească», [1947].

SADOVEANU, Z. C. = Mihail Sadoveanu, *Zodia cancerului.* Roman istoric. Bucureşti, Editura «Cartea românească», [1946].

SAHIA, N. = Alexandru Sahia, *Nuvele.* [Bucureşti], Editura de stat, [1948].

SAHIA, S. A. = Alexandru Sahia, *Scrieri alese.* Cu un cuvînt înainte de G. Macovescu şi o postfaţă de Pompiliu Marcea. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, 1960.

SAHIA, U.R.S.S. = Alexandru Sahia, *U.R.S.S. azi.* [Craiova], Editura «Ramuri», [1935].

SANDU-ALDEA, A. M. = C. Sandu-Aldea, *Ape mari.* Nuvele şi schiţe. Bucureşti, «Minerva», 1910.

SANDU-ALDEA, D. N. = C. Sandu-Aldea, *Două neamuri.* Roman. Bucureşti, «Minerva», 1906.

SANDU-ALDEA, D. P. = C. Sandu [-Aldea], *Drum şi popas.* Note de drum. Schiţe. Bucureşti, «Minerva», 1904.

SANDU-ALDEA, S. = Constantin Sandu [-Aldea], *Selecţiunea metodică a cerealelor şi bazele ştiinţifice ale selecţiunii.* Bucureşti, «Minerva», 1907.

SANDU-ALDEA, U. P. = C. Sandu-Aldea, *În urma plugului.* Nuvele şi schiţe. Bucureşti, «Minerva», 1905.

SANIELEVICI, R. = Prof. Alex. Sanielevici, *Radioactivitatea.* (Fenomene şi legi generale). Vol. I. [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1956.

SAVA, DOC. I—II = Aurel V. Sava, *Documente putnene.* Publicate cu un studiu introductiv de... Prefaţă de prof. N. Iorga. [Vol.] I—II. Chişinău, 1929—1931.

SĂGHINESCU, S. = V. Săghinescu, *Scrutare Dicţionarului universal al limbei române,* de Lazăr Şăineanu... Iaşi, 1898.

SĂGHINESCU, V. = V. Săghinescu, *Vocabular românesc de vreo cîteva mii cuvinte, cu o critică minuţioasă şi cu îndreptar erorilor «Dicţionarului universal al limbei române» de Lazăr Şăineanu etc.* Iaşi, 1901—1902.

SĂM. I Ş. U. = *Sămănătorul.* Revistă literară săptămînală. Bucureşti. Anul I (1901) ş. u.

SĂULESCU, GRAM. ROM. I—III = Gh. Săulescu, *Gramatică românească sau observaţii grămăticeşti asupra limbei românești.* Pentru şcoalele normale şi ghimnaziale. Partea I-ia etimologhică, II sintactică, III de prosodia limbei românești şi de versificaţie, la care s-au adaos mai multe exempluri de versuri. Iaşi, Tipografia sfintei mitropolii, partea I—II: 1833; partea a III-a: 1834.

SĂULESCU, HR. I—II = Gh. Săulescu, *Hronologhia şi istoria universală.* Prelucrată pe scurt de... Tom. I—II. Ieşi, 1837.

SĂULESCU, Î. = Gh. Săulescu, *Întîiele cunoştinţe de litere şi de idei, pentru tinerimea şcoalelor începătoare.* Ieşi, Tipografia Albinei, 1832.

SĂVULESCU, M. U. I—II = Acad. Traian Săvulescu, *Monografia uredinalelor din Republica Populară Română.* [Vol.] I—II. [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1953. (Academia Republicii Populare Române).

SĂVULESCU, PAT. VEG. = Acad. Traian Săvulescu, *Patologia vegetală.* Generalităţi, fitoterapie, viroze şi bacterioze. [Bucureşti], 1946—1947. [Curs litografiat].

SĂVULESCU, USTIL. I—II = Prof. Tr. Săvulescu, *Ustilaginalele din Republica Populară Română.* [Vol.] I—II. [Bucureşti], Editura Academiei R.P.R., 1957. (Academia Republicii Populare Române).

SB = *Scrisul bănăţean.* Revistă a Uniunii scriitorilor din R.P.R. Timişoara. Anul I (1949) ş.u.

S. BĂRB. = D. I. Sebeni, *Sculamentul bărbaţilor şi femeilor, cu doctoriile sale apărătoare şi lecuitoare.* Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1837.

SBIERA, F. S. = Dr. Ion G. Sbiera, *Familia Sbiera după tradițiune și istorie* și *Amintiri din viața autorului*. Cernăuți, R. Eckhardt, 1899.

SBIERA, P. = Ion al lui G. Sbiera, *Povești poporale românești*. Din popor luate și poporului date de... Cernăuți, Editura proprie, Tipografia arhiepiscopală, 1886.

SCARĂ = *Scară a cuvintelor celor streine și celor făcute din firea limbii, care cuvinte au cerut neapărat trebuința a să metahirisi în alcătuirea pravililor*. În Iașul Moldaviei, 1815.

SCAVINSCHI, M. = Cr. W. Hufeland, *Macroviotică sau metodul a lungi viața ominiască*. Alcătuită prin... Acum întâia oară tradusă din limba ghermană întru această română prin spițăriul D. Scavenschii. [Manuscris de pe la 1830; Bibl. Acad. R.P.R., cota 409].

SCAVINSCHI, O. = D. Scavinschi, *Odă din partea opștiei întru slava nunții luminării sale prințesii Elenco Sturza, ce să prăznuiește astăzi, octomvrii 18. Anul 1825*. [2 foi].

SCÎNTEIA = *Scînteia*. Organ al Comitetului Central al P.M.R. [București], 1952 ș. u.

SCL = *Studii și cercetări lingvistice*. [București], Editura Academiei Republicii Populare Române. Institutul de lingvistică din București. Anul I (1950) ș. u.

SCLF = *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*. București, Editura Academiei Republicii Populare Române. Anul I (1952) ș. u.

SCRIBAN, D. = August Scriban, *Dicționaru limbii românești*. (Etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme). Edițiunea întâia. Iași, Institutul de arte grafice « Presa bună », 1939.

S. C. ȘT. (CLUJ) = *Studii și cercetări științifice*. Academia R.P.R. Filiala Cluj. Anul I (1950) ș. u.

S. C. ȘT. (IAȘI) = *Studii și cercetări științifice. Filologie*. Academia R.P.R. Filiala Iași. Anul I (1950) ș. u.

SEBASTIAN, T. = Mihail Sebastian, *Opere. Teatru*. București, Fundația pentru literatură și artă, 1946.

SEVASTOS, C. = Elena Didia Odorica Sevastos, *Cîntece moldovenești*. Iași, Tipografia națională, 1888.

SEVASTOS, N. = Elena Sevastos, *Nunta la români*. Studiu istorico-etnografic-comparativ. (Ediținea Academiei Române). București, Tipografia Carol Göbl, 1889.

SEVASTOS, P. = Elena D. O. Sevastos, *Povești*. Iași, Editura Librăriei Fratii Șaraga, [1892]. (Colecțiunea Șaraga. No. 1).

SEVERIN, S. = C. I. V. Severin, *Sinonimele limbii române cu radicali diferiți în raport mai cu seamă la lucrurile divine, la cult și la terminologia eclesiastică*. Vol. I. Iași, « Viața românească », 1923.

SFC I—III = *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*. Vol. I—III. [București], Editura Academiei Republicii Populare Române. Vol. I: 1959; vol. II: 1961; vol. III: 1962. (Institutul de lingvistică din București).

SG I—III = *Studii de gramatică*. Vol. I—III. [București], Editura Academiei R.P.R. Vol. I: 1956; vol. II: 1957; vol. III: 1961. (Institutul de lingvistică din București).

SIBINEANU, C. = Ioan Sibineanu, *Despre vestita cometa anului 1834 și despre sistema soarelui*. Traduse de... Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1833.

SIHLEANU, A. = Al. Sihleanu, *Armonii intime*. București, Imprimeria lui Ferdinand Om, 1857.

SIMA, M. = Gr. Sima al lui Ion, *Materialuri de limbă*. (În « Revista pentru istorie, arheologie și filologie », vol. II, p. 183 ș. u.).

SIMB. PL. = Petru Moaler, *Simbolul plinelor de bucurie simțiri*... Buda, Tipariul Crăieștii Universitate din Pesta, 1829.

SIMION DASC., LET. = Simion Dascălul, *Letopisețul Țării Moldovei pînă la Aron Vodă (1359—1595) întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul și alții*... Ediție de Const. Giurescu cu o prefață de I. Bogdan. București, Socec et Co., 1916. (Comisia istorică a României).

SIMIONESCU, FL. = Prof. I. Simionescu, *Flora României*. București, Fundația pentru literatură și artă, 1939. (Biblioteca enciclopedică).

SIMIONESCU, F. R. = Prof. I. Simionescu, *Fauna României*. București, Fundația pentru literatură și artă, 1938. (Biblioteca enciclopedică).

SINDIPA (1704) = *Sindipa filozoful*. [Manuscris din 1704; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1436].

SINDIPA (1786) = *Sindipa filozoful*. [Manuscris din 1786; Bibl. Acad. R.P.R., cota 830].

SION, C. = Gh. Sion, *Ceasurile de mulțemire a lui*... Iași, Cantora Foaiei săteștí, 1844.

SION, M. = A. de Lamartine, *Moartea lui Socrat*. De... Tradusă de Gheorghe Sion. Iași, Tipografia Institutul Albinei, 1847.

SION, P. = G. Sion, *Proză. Suvenire contimpurane*. Ediție îngrijită, cu un studiu introductiv, glosar și note de Radu Albala. București, Editura de stat pentru literatură și artă, 1956. (Biblioteca pentru toți).

SION, POEZII = George Sion, *Din poesiile lui*... București, Imprimeria națională Iosif Romanov et Comp., 1857.

SIROE = [Metastasio, *Siroe*]. [Traducere manuscrisă din neogreacă, din 1784; Bibl. Acad. R.P.R., cota 181].

SIROIU = [Metastasio], *Siroiu*. [Traducere manuscrisă din neogreacă, din jurul anului 1800; Bibl. Acad. R.P.R., cota 3454].

SLAVICI, N. I—II = Ioan Slavici, *Novele*. Vol. I—II. București, Editura Librăriei Socec. Vol. I: 1892; vol. II: 1896.

SLAVICI, O. I—II = Ioan Slavici, *Opere*. Vol. I: *Nuvele*. Vol. II: *Mara*. [București], Editura de stat pentru literatură și artă, 1952.

SLAVICI, P. = Ioan Slavici, *Pădureanca*. Novelă. Sibii, Tipariul Tipografiei archidiecezane, 1884. (Biblioteca poporală a « Tribunei ». Nr. 1).

SLAVICI, V. P. = I. Slavici, *Vatra părăsită*. Nuvelă din popor. București, Editura « Minerva », 1900.

SLĂTINEANU, A. = [Metastasio], *Ahilefs la Schiro*. Fapta lui chir Metastazie, chesaricescului poetic. Acum întâi tălmăcită de pe grecie de cătră dumnealui Iordache Slătinean, vel paharnic, în Bucureștii Țării Rumunești, la a[nul] 1797, iară la sfîrșit s-au adăugat *Istoria lui Sofronim*... Sibii, Tipografia lui Martin Hohmaister.

SLOV. = *Bucvari sau începere de învățătură celor ce vor să învețe carte cu slove slovenești*, ce s-au tipărit acum întîi cu porunca preaosfințitului mitropolit al Moldovii kir Iacov, în sfînta mitropolie, în Iași. Leat 1755.

SOARE, MAȘ. = D. D. Soare, *Elemente de mașini*. București, Institutul de doc. bibliografie și Edit. tehnică, 1949.

SOBARU, EC. PLAN. = Al. Sobaru, *Economia și planificarea comerțului socialist în R.P.R.* București, Editura științifică, 1957.

SOB. HRIS. = *Sobornicescul Hrisov* (1785, 1835, 1839). Ediție critică. [București], Editura Academiei R.P.R., 1958. (Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc scris. IV).

SOVEJA, O. = Soveja [= S. Mehedinți], *Oameni de la munte*. Ediția II. București, Socec, 1921.

SP I—II = *Gheografia sau scrierea pămîntului*. Întocmită după orînduiala cea mai nouo, așezată pentru 4 părți ale pămîntului, adecă: Europa, Asia, Africa, America, cu tot cuprinsul lor. Acum întîi... tălmăcită și dată afară la lumină. Tomul I—II. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1814[—1815].

SPIC. = *Spicuitorul moldo-român*. Jurnal scientific, literar și industrial, rediguit de o soțietate de literați. Iașii, Institutul Albinei, 1841.

SP. POP. = *Sportul popular.* Organ al Uniunii de cultură fizică şi sport din Republica Populară Română. Bucureşti, 1959 ş.u.

STAMATI, D. = Pah. T. Stamati, *Disionăraş românesc de cuvinte tehnice şi altele greu de înţeles.* Întîia ediciune. Iaşi, Tipografia Buciumului român, 1851.

STAMATI, F. = Teodor Stamati, *Fizica elementară pentru clasele colegiale din prinţipatul Moldovei.* Compilată după F. Crişu de... întăia ediţie. Iaşi, Tipografia Institutului Albinei, 1849.

STAMATI, M. = T. Stamati, *Manual de istoria naturală, prescurtat pentru tinerimea românească.* Ieşi, Institutul Albinei, 1841.

C. STAMATI, G. = Florian, *Galatia.* Tragodie păstorească a domnului..., tălmăcită de pe limba grecească pe limba moldovinească de Constandin Stamate. Ieşi, 1808. [Manuscris; Bibl. Acad. R.P.R., cota 3502].

C. STAMATI, P. = N. Nicoleanu, *Poezii şi proză.* Vasile Cîrlova, *Poezii.* C. Stamati, *Poezii şi proză.* Publicaţie îngrijită de G. Bogdan-Duică. Bucureşti, « Minerva », 1906. (Biblioteca scriitorilor români).

C. STAMATI, POV. = C. Stamati, *Povestea povestelor.* Iaşi, Cantora Foaiei săteşti, 1843.

STANCU, C. = Zaharia Stancu, *Clopotul de aur.* Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1939.

STANCU, D. = Zaharia Stancu, *Desculţ.* Roman. Ediţia IV-a. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1952].

STANCU, P. S. = Zaharia Stancu, *Poeme simple.* 1923—1943. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, 1957.

STANCU, R. A. I—V = Zaharia Stancu, *Rădăcinile sînt amare.* [Vol.] I—V. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1958—1959].

STANCU, U.R.S.S. = Zaharia Stancu, *Călătorind prin U.R.S.S.* Note şi impresii de drum. Ediţia a doua. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1951].

STĂNCESCU, B. = Dumitru Stăncescu, *Basme, culese din gura poporului.* Cu o prefaţă de Ionnescu-Gion. Bucureşti, Haimann, 1892.

STĂNOIU, C. I. = Damian Stănoiu, *Călugări şi ispite.* Scene din viaţa mănăstirilor. Bucureşti, Editura « Cartea românească », [1928].

STEAUA (18...) = *Steaua Dunării.* Jurnal politic, literar şi comercial. Sub redacţia lui M. Kogălniceanu. Iaşi. Anul I (1855) ş. u.

STERESCU, N. = St. Sterescu, *Năroji.* (Poveste populară din Gorj, cu note lingvistice). (În revista « Convorbiri literare », XLVI 1912, pp. 1044—1055 şi 1164—1168).

ST. INST. = [D. Ţichindeal], *Arătare despre starea acestor nouă întroduse sholasticesti instituturi ale naţiei româneşti, sîrbeşti şi greceşti.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei ungureşti din Peşta, 1813.

STÎNCĂ, MED. SOC. = Ştefan Stîncă, *Mediul social ca factor patologic,* cu un studiu introductiv şi adnotări de Samuil Iszak. [Bucureşti], Editura Academiei R.P.R., 1956.

ST. LEX. = [Grămăticul Staicu], *Lexicon slavo-român.* [Manuscris de pe la 1660; Bibl. Acad. R.P.R., cota 312].

STOIAN, PĂST. = I. Stoian, *Păstoritul în Rîmnicul Sărat.* (În revista « Grai şi suflet », VI 1934).

STOICA, VÎN. = Coriolan Stoica, *Călăuza vînătorului.* Cluj, « Cartea românească », 1937.

STOILOV, T. F. = Acad. S. Stoilov, *Teoria funcţiilor de o variabilă complexă.* Vol. I: *Noţiuni şi principii fundamentale.* [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1954.

STUDII = *Studii.* Revistă de ştiinţă, filozofie, arte. Bucureşti. Anul I (1948) ş. u.

STURDZA, M. N. = Dimitrie A. Sturdza, *Memoriu asupra numismaticei româneşti.* Bucureşti, Tip. Soc. Academice Române, 1878. (Extract din « Columna lui Traian », 1877, no. 10—11).

STURDZA, N. = Dimitrie Sturdza, *Numismatica română.* Bucureşti, Tipografia naţională C. N. Rădulescu, 1878.

ST = *Cei de obşte articuli pentru soţietăţile şi ţehurile de supt crăimea Ungariei.* Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei ungureşti, 1813.

SUCEVEANU, I. A. I—IV = W. Robertson, *Istoria Americii.* [Traducere din greceşte de C. Suceveanu. În patru volume manuscrise, Iaşi, 1818—1820; Bibl. Univ. din Iaşi, cota III — 23].

SUCIU, S. = Moise Suciu, *Semnul bucuriei şi a poftei inimei...* Buda, Tipariul Crăieştii Universitate din Pesta, 1829.

SUFL. OLT. I Ş. u. = *Suflet oltenesc.* Culegeri şi cercetări folcloristice. Anul I (1927) ş. u.

Ş

ŞANDRU-BRÎNZEU, JINA = D. Şandru şi F. Brînzeu, *Printre ciobanii din Jina.* Bucureşti, Socec, 1934. (Extras din revista « Grai şi suflet », vol. V, VI).

ŞĂINEANU = Lazăr Şăineanu, *Dicţionar universal al limbii române.* Craiova, [1896].

ŞĂINEANU, D. U. = Lazăr Şăineanu, *Dicţionar universal al limbei române.* A opta ediţiune. Revăzut şi adăogit la ediţia VI-a. Ortografia Academiei Române. [Craiova], Editura « Scrisul românesc », [1930].

ŞĂINEANU, Î. = Lazăr Şăineanu, *Încercare asupra semasiologiei limbei române.* Studii istorice despre transiţiunea sensurilor. Cu o alocuţiune prefaţată de B. P. Hasdeu. Bucureşti, Tipografia Academiei Române, 1887.

ŞĂINEANU, T. = L. Şăineanu, *Elemente turceşti în limba română.* Bucureşti, Tipografia Academiei Române, 1885.

ŞCOLERIU, L. = Toader Şcoleriu, *Lecţione, adecă cuvîntare, scoase de la întîie parte a gramaticii...* Pentru învăţătura limbii moldoveneşti şi ruseşti. Ieşi, în Tipografie cea politicească, 1789.

ŞEZ. I Ş.u. = *Şezătoarea.* Revistă pentru literatură şi tradiţiuni populare. Director: Artur Gorovei. Fălticeni. Anul I (1892) ş.u.

ŞINCAI, C. = Gheorghe Gavriil Şincai, *Catehismul cel mare, cu întrebări şi răspunsuri.* Alcătuit şi întocmit pentru folosul şi procopsala tuturor şcoalelor normăleşti a neamului românesc. Blaj, Tipariul seminariului, 1783.

ŞINCAI, HR. I—III = Georgie Şincai din Şinca, *Hronica românilor şi a mai multor neamuri încît au fost ele aşa de amestecate cu românii cît lucrurile, întîmplările şi faptele unora fără de ale altora nu se pot scrie pe înţeles.* Din mai multe mii de autori, în cursul de 34 ani culeasă. [Tom.] I—III. Iaşi, 1853—1854.

ŞINCAI, HR., în CALENDAR (18...) = Gheorghe Şincai din Şinca, *Hronica românilor şi a mai multor neamuri, încît au fost ele aşa de amestecate cu românii, cît lucrurile, întîmplările şi faptele unora fără de ale altora nu se pot scrie pre înţeles.* Din mai multe mii de autori în cursul de 34 de ani culeasă... Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei ungureşti din Pesta, 1808. [Tipărit ca adaos la *Calendarul de Buda* din 1808—1809].

ŞINCAI, Î. = G. Şincai, *Îndreptare către arithmetică.* Întîia parte... Blaj, Tipariul seminariului, 1785.

ŞINCAI, ÎNV. = Gh. Şincai, *Învăţătură firească spre surparea superstiţiei norodului.* [Traducere manuscrisă din limba germană, după Helmuth, dintre anii 1804—1808; Bibl. Filialei din Cluj a Acad. R.P.R., fondul Oradea, cota 39].

ŞINCAI, P. P. = Gh. Şincai, *Prima principia latinae grammatices quae ad usum scholarum valachico-nationalium propter majorem incipientium puerorum facilitatem, adjecta Valachica lingva, in hunc ordinem redegit...* Balasfalvae, Typis seminarii dioecesani, MDCCLXXXIII [= Blaj, 1783].

ŞIO I—II$_{1-2}$ = Lazăr Şăineanu, *Influenţa orientală asupra limbei şi culturei române.* I. *Introducerea.* II. *Vocabularul.* 1. *Vorbe populare.* 2. *Vorbe istorice.* Bucureşti, Socec, 1900.

ȘTEFANELLI, D. C. = T. V. Ștefanelli, *Documente din vechiul ocol al Cîmpulungului Moldovenesc.* Culese, adnotate și publicate de... Cu mai multe iscăliturі facsimilate în text și 19 reproduceri facsimilate de documente originale. Ediținea Academiei Române. București, Socec, 1915.

ȘTEFĂNESCU, C. = Theodor Ștefănescu, *Curs de contabilitate în partidă dublă.* [A patra ediținea]. București, 1896.

T

T = *Teatru.* Revistă lunară editată de Comitetul de stat pentru cultură și artă și de Uniunea scriitorilor din R.P.R. [București], 1961 ș.u.

TAFRALI, S. = O. Tafrali, *Scene din viața dobrogeană.* București, Nițeanu, 1906.

TDRG = Dr. H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch.* [Band I—III]. Bukarest, Staatsdruckerei. I: 1903; II: 1911; III: 1924.

TEAHA, C. N. = Teofil Teaha, *Graiul din Valea Crișului Negru.* [București], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1961. (Academia Republicii Populare Române. Institutul de lingvistică).

TELEGRAFUL (18...) = *Telegraful român.* Ziar. Sibiu, 1853 ș.u.

TELEMAH, I—II = Fénelon, *Întîmplările lui Telemah, fiul lui Odisefs.* Vol. I (cărțile 1—5) — II (cărțile 6—10). [Traducere manuscrisă din neogreacă de la 1772; Bibl. Acad. R.P.R., cota 262].

TELEMAHOS = Fénelon, *Întîmplările lui Telemahos, fiului lui Ulises.* [Traducere manuscrisă de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1576].

TEM. GHEOM. I—II = *Temeiurile gheometriii.* [Manuscris de pe la 1820, probabil o copie după cursul lui Gh. Lazăr; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1189].

TEMPEA, GRAM. = Radu Tempea, *Gramatică românească.* Sibii, Tipografia lui Petru Bart, 1797.

TEODOREANU, L. = Ionel Teodoreanu, *Lorelei.* Roman. București, «Cartea românească», [1935].

TEODOREANU, M. II = Ionel Teodoreanu, *La Medeleni.* Vol. II: *Drumuri.* Ediția I. București, «Cartea românească», [1926].

TEODOREANU, M. U. = Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor. Întoarcerea în timp.* [București], Editura de stat pentru literatură și artă, [1957].

TEODORESCU, P. P. = G. Dem. Teodorescu, *Poesii populare române.* Culegere de... București, Tipografia modernă, 1885.

A. TEODORESCU, A. = A. Teodorescu, *Aritmetică sau învățătura socotelilor.* Acum întîia oară întocmită... Iași, Tipografia sf. mitropolii, 1839.

TEODORI, A. = Al. Teodori, *Scurtă arătare despre om și despre întocmirile lui.* (În calendarul *Carte de mînă pentru națiа românească.* Buda, 1825).

TEODOROVICI, I. = Pavel Kengyllácz, *Istoria universală sau a toată lumea...* Acum întîia oară pre limba românească prefăcută și așezată de Ioann Theodorovici. Partea I, cu o mapă despre pămîntul făgăduinței sau Palestina — Historia Universalis, pars I. Buda, Crăiasca Universitate din Pesta, 1824.

TEODOROVICI, M. = Ioan Teodorovici, *Moralnice sentențiі sau folositoare pilde.* Traduse [de]... Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei ungurești, 1813.

TEODOROVICI, P. = Leopold Simani, *Pruncii cei părăsiți, ajutoriului lui Dumnezeu și purtării de grijă a unei bătrîne și credincioasă crescătoare încredințați...* acum în limba românească așăzată de Ioan Theodorovici. Cu o figură în aramă tăiată. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei din Pesta, 1830.

TES. I—III = A. Papiu Ilarian, *Tesauru de monumente istorice pentru România, atît din vechi tipărite cît și manuscripte,* cea mai mare parte străine, adunate, publicate cu prefațiuni și note ilustrate de... Tom. I—III. București, Tipografia națională, 1862—1864.

TETRAEV. (1574) = *La versione rumena del Vangelo di Matteo, tratta del Tetraevangelion del 1574* (ms. del Museo Britanico: Horbey 6311 b), e publicata per la prima volta da M. Gaster, în «Archivio glottologico italiano», vol. XII, pp. 197—253; *Tetraevanghelul diaconului Coresi din 1561,* prelucrat de dr. M. Gaster. București, Imprimeriile statului, 1929.

TEULESCU, C. = A. de Lamartine, *Istoria lui Cesar.* Tradusă de D. P. Teulescu. București, Tipografia națională a lui Roman et C-nie, 1856.

TEULESCU, I. = George Sand, *Indiana...* [Tradusă] de P. Teulescu. București, Tipografia lui C. A. Rosett și Vinterhalder, 1847.

THEODORESCU, C. = Cicerone Theodorescu, *Un cîntec din ulița noastră.* Versuri. [București], Editura de stat pentru literatură și artă, 1953.

THEODORESCU, V. I—II = Cicerone Theodorescu, *Versuri alese.* [Vol.] I—II. [București], Editura de stat pentru literatură și artă, 1955.

TIMPUL (18...) = *Timpul.* Jurnal politic-comercial. București, 1856—1857.

TIN. ROM. = *Sholasticescul fruct al tinerimei romane din libera crăiască cetate Pesta, carele în cursul de veară l-au făcut, și la publica examenare, în 2 septemvrie 1824, s-au arătat.* Buda, Tipariul Universitatei din Pesta, 1824.

TÎMPEANUL, G. = Serdariul Scarlat Tîmpeanul, *Gheografia Țării Rumânești.* București, Tipografia pitarului Constandin Pencovici, 1840.

TOCILESCU, MON. I—II = Gr. G. Tocilescu, *Monumentele epigrafice și sculpturali ale Muzeului național de antichități din București,* publicate sub auspiciile Academiei Române. Partea I—II, colecțiunea epigrafică a Museului pînă la anul 1881. București, 1902—1908.

TODORAN, GL. = Romulus Todoran, *Mic glosar dialectal.* Alcătuit după două manuscrise din Biblioteca centrală de la Blaj din 1887. Cluj, «Cartea românească», 1949.

TOMESCU, GL. = Mircea Tomescu, *Glosar din județul Olt.* Slatina, Tipografia «Tiparul Oltului», 1944. (Aspecte lingvistice și folclorice din județul Olt. II).

TOMICI, C. A. = Ioan Tomici, *Cultura albinelor sau învățătura despre ținerea stupilor în magaținuri.* Tradusă și prin iscusința din mai mulți ani cercată și pentru folosul de comun întocmită, prin... Buda, Tipariul Crăieștei Universitate din Pesta, 1823.

TOMICI, C. B. = Ioan Tomici, *Cultura bombițelor sau învățătura despre ținerea și creșterea omidelor sau goangelor de mătasă.* Ca o adăogare mult folositoare lîngă ținerea stupilor în magaținuri. Tradusă după manipulația cea mai nouă și îndreptată a domn[ului] Iosif Blașcovici... întocmită prin... Buda, Tipariul Crăieștei Universitate din Pesta, 1823.

TOMICI, Î. = Ioan Tomici, *Scurte învățături pentru creșterea și buna purtare a tinerimei romană.* Buda, 1827.

TOPÎRCEANU, B. = G. Topîrceanu, *Balade vesele și triste.* Ediția IV-a. București, Editura «Cartea românească», [1931].

TOPÎRCEANU, M. = G. Topîrceanu, *Migdale amare.* Versuri umoristice și fanteziste. Ediția IV-a. București, Editura «Cartea românească», [1947].

TOPÎRCEANU, P. O. = G. Topîrceanu, *Parodii originale.* Ediția III-a. Iași, «Viața românească», 1927.

TOPÎRCEANU, S. A. = G. Topîrceanu, *Strofe alese. Balade vesele și triste.* Iași, Editura «Viața românească», 1920.

TRIBUNA = *Tribuna.* Săptămînal de cultură. Cluj. Anul I (1957) ș.u.

TRIGON. DR. = D. P[aulid], *Elemente de trigonometrie drept-liniată și sferică.* București, Tipografia colegiului sf. Sava, 1850.

TRIGONOM. = *Trigonometrie.* Manual pentru clasa a X-a reală de O. Sacter. București, Editura de stat didactică și pedagogică, 1962.

TRIGONOMETRIE = *Trigonometrie.* Manual pentru clasa a X-a umanistică de Popescu Gh., Schüszler Alfred. București, Editura de stat didactică și pedagogică, 1962.

TUDORAN, P. = Radu Tudoran, *Toate pînzele sus!* [Bucureşti], Editura tineretului, 1954.

TULBURE, V. R. = Victor Tulbure, *Vioara roşie.* Poeme. [Bucureşti], Editura de stat, 1948. (Biblioteca de buzunar, 72).

TURCU, E. = Ioan Turcu, *Escursiuni pe munţii Ţărei Bîrsei şi ai Făgăraşului, din punctul « La om » de pe « Bucegi » pînă dincolo de « Negoiul ».* Descrieri, întregite cu schiţe istorice despre castelele şi Ţara Făgăraşului. Braşov, Mureşianu, 1896.

TURNESCU, C. = N. Turnescu, *Curs de clinică chirurgicală.* [Copie manuscrisă de Vasile Vlădescu, Bucureşti, 1859; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1706].

TURNESCU, MED. OP. = N. Turnescu, *Curs elementar de medicină operatorie sau de operaţie.* [Copie manuscrisă de Vasile Vlădescu, Bucureşti, 1857; Bibl. Acad. R.P.R., cota 1705].

Ţ

ŢICHINDEAL, A.. M. = Dositheı Obradovici, *Adunare de lucruri moraliceşti, de folos şi spre veselie...* Acum în limba dacoromânească traduse prin părintele Dimitrie Ţichindeall. Partea întîi. Buda, Crăiasca Tipografie a Universităţii ungureşti, 1808.

ŢICHINDEAL, F. = Dimitrie Ţichindeal, *Filosoficeşti şi politiceşti prin fabule moralnice învăţături.* Acum întîia oară culease şi întru acest chip pre limba românească întocmite. Buda, Tipariul Crăieştei Tipografii a Universitatei ungureşti din Peşta, 1814.

ŢICHINDEAL, S. = Dosithei Obradovici, *Sfaturile a înţelejerii cei sănătoase...* Acuma întîia dată întoarse de pre limba serbească şi întru acest chip în limba dacoromânească aşezate. Buda, Crăiasca Tipografie orientalicească a Universitatii Peştii, 1802.

ŢIPLEA, P. P. = Alexandru Ţiplea, *Poezii populare din Maramureş*, adunate de... Bucureşti, Carol Göbl, 1906. (Extras din Analele Academiei Române. Seria II. Tom. XXVIII. Memoriile Secţiunii literare).

ŢOPA, C. = Emilian Ţopa, *Contribuţiuni etnobotanice.* Cernăuţi, 1938. (Extras din « Buletinul Facultăţii de ştiinţe din Cernăuţi », vol. XI, 1937, pp. 217—224).

U

ULIERU, C. = Dr. George Ulieru, *Din carnetul unui medic de plasă.* Însemnări. Bucureşti, Editura pentru literatură şi artă, 1948. (Scriitorii noştri contemporani).

UNIVERSUL (18...) = *Universul.* [Ziar]. Noutăţi din toată natura, cultura, literatura. Bucureşti, 1845—1848.

URECHE, L. = Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei.* Ediţie îngrijită, studiu introductiv, indice şi glosar de P. P. Panaitescu. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, 1955.

URICARIUL, I—XXV = Theodor Codrescu, *Uricariul cuprinzetoriu de hrisoave, anaforale şi alte acte din suta a XV—XIX, atingătoare de Moldova.* Sub redacţiunea dsale... Vol. I—XXV. Iaşi, 1852—1895.

URSU, T. Ş. = N. A. Ursu, *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti.* Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1962.

USC. CER. = Dr. Udelco, [*Învăţături pentru uscarea şi curăţirea cerealelor.* Cluj], 1788. [Foaie volantă].

V

VAIDA = Vasile Vaida, *Material jargon de dialect sălăgian.* [În ziarul « Tribuna », Sibiu, 1890, nr. 83 ş.u.).

VALIAN, V. = I. A. Vallian [= Vaillant], *Vocabular purtăreţ rumânesc-franţozesc şi franţozesc-rumânesc, urmat de un mic vocabular de omonime.* Bucureşti, Tipografia lui Friderih Valbaum, 1839.

VARLAAM, C. = Varlaam, mitropolitul Moldovei, *Cazania (1643).* [ed. J. Byck]. Bucureşti, Editura Fundaţiilor, 1943. (Scriitorii români vechi).

VARLAAM-IOASAF = Varlaam şi Ioasaf. [Manuscris din 1786; Bibl. Acad. R.P.R., cota 9].

VARLAAM-SADOVEANU = *De la Varlaam la Sadoveanu.* Studii despre limba şi stilul scriitorilor. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1958].

VARONE, D. = G. T. Niculescu-Varone, *Dicţionarul jocurilor româneşti.* Coreografie populară. Bucureşti, 1931.

VARONE, J. R. = G. T. Niculescu-Varone, *Alte jocuri româneşti necunoscute.* Noi contribuţii la folclorul nostru coreografic. Bucureşti, 1931.

VASICI, M. I—II = Cr. W. Hufeland, *Macroviotica sau măiestria a lungi viaţa.* După... Tradusă şi întocmită pentru orice român cultivat de dr. Pavel Vasici. Tomul I—II. Braşov, Tipografia lui Ioan Gött, 1844—1845.

VASILIU, C. = Alexandru Vasiliu, *Cîntece, urături şi bocete de-ale poporului*, adunate de... însoţite de 43 arii notate de d-na Sofia Teodoreanu. Bucureşti, 1909. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. IV).

VASILIU, P. L. = Alexandru Vasiliu, *Poveşti şi legende*, culese de... Bucureşti, Cultura naţională, 1928. (Academia Română. Din viaţa poporului român. XXXVI).

VATRA = *Vatra*, foaie ilustrată pentru familie. Bucureşti. Directori: I. Slavici, I. L. Caragiale şi G. Coşbuc. Anul I (1894) ş.u.

VĂCĂRESCUL, GR. = Ianache Văcărescul, *Observaţii sau băgări dă seamă asupra regulelor şi orînduielelor grammaticii româneşti.* În tipografia sfintei episcopii a Rîmnicului, 1787.

VĂCĂRESCUL, I. I—II = Ianache Văcărescul, *Istorie a preaputernicilor împăraţi otomani.* Tomul I—II. [Manuscris din 1788—1794; Bibl. Acad. R.P.R., cotele 2905 şi 2906].

VĂCĂRESCUL, IST. = Ianache Văcărescul, *Istoria a preaputernicilor împăraţi otomani*, adunată şi alcătuită pe scurt... (în TES. II, p. 237 ş.u.).

I. VĂCĂRESCUL, B. = [Racine], *Britanicul.* Tragedie de Ioan Rasin, 1669. De marele logofăt Iancu Văcărescul lucrată. [Manuscris din 1827; Bibl. Acad. R.P.R., cota 251].

I. VĂCĂRESCUL, E. = Fr. Ziegler, *Ermiona, mireasa lumei ceilalte.* Tragedie patetică în cinci acturi, tradusă din nemţeşte... de d[umnealui] I. Văcărescul. Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1834.

I. VĂCĂRESCUL, G. = [A. von Kotzebue], *Gredinaru orb sau aloiul înflorit.* Comedie cu cîntece în două acte, tradusă de d[umnealui] marele logofăt I. Văcărescul. Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1836.

I. VĂCĂRESCUL, P. = I. Văcărescul, *Colecţie din poeziile d-lui marelui logofăt...* [Prefaţă de I. Voinescu II]. Bucureşti, Tipografia lui C. A. Rosetti şi Vinterhalder, 1848.

I. VĂCĂRESCUL, P. A. = Iancu Văcărescul, *Poezii alese.* Din ale marelui logofăt... [Bucureşti], 1830.

I. VĂCĂRESCUL, R. = Heinric Joseph von Collin, *Regulu.* Traghedie tradusă de Iancu Văcărescul. Bucureşti, 1834.

VEISA, I. = [Dr. Tollhausen], *Instrucţie în scurt de prinţipurile ighieismului sau a sistemii morizoniane şi de întrebuinţarea doftoriei universale de veghetaluri.* Aduse în limba moldovenească de pe acele franţuzeşti... tălmăcite [de căminarul C. Veisa] de pe însuşi cartea dumisale Morizon, ce au ieşit în limba germană. Iaşi, Tipografia s[fintei] mitropolii, [1836].

VIANU, A. P. = Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români.* [Bucureşti], Editura contemporană, 1941.

VIANU, E. = Tudor Vianu, *Estetica.* Ediţia a treia. Bucureşti, Editura Fundaţiilor, 1945. (Biblioteca de filozofie).

VIANU, M. = Tudor Vianu, *Problemele metaforei şi alte studii de stilistică.* [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1957].

VIANU, S. = Tudor Vianu, *Probleme de stil şi de artă literară.* [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1955]. (Studii literare).

VICIU, COL. = Alexiu Viciu, *Colinde din Ardeal.* Datini de crăciun şi credinţe poporane. Culegere cu anotaţiuni şi glosar. Bucureşti, Librăriile Socec & Co., 1914. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii. XXII).

VICIU, GL. = Alexiu Viciu, *Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului român din Ardeal.* Adunate şi explicate de... Bucureşti, Carol Göbl, 1906. (Extras din Analele Academiei Române. Seria II. Tom. XXIX. Memoriile Secţiunii literare).

VICIU, S. GL. = Alexiu Viciu, *Suplement la Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului român din Ardeal.* Adunate şi explicate de... Bucureşti, Cultura naţională, 1925. (Academia Română. Mem. Secţ. lit. Seria III. Tom. III. Mem. 2).

VIDA, GRAM. = Gheorghe Vida, *Gramatică practică romano-franţozască.* Buda, Tipariul Crăieştii Universităţi, 1833.

VINTILĂ, O. = Petru Vintilă, *Oamenii şi faptele lor.* Poeme. [Bucureşti], Editura pentru literatură şi artă a Uniunii scriitorilor din R.P.R., 1949.

VISSARION, B. = I. C. Vissarion, *Ber-Căciulă.* Povestiri. Ediţia IV. Bucureşti, Editura «Cartea românească», [1943].

VISSARION, FL. = I. C. Vissarion, *Florica şi alte nuvele.* Bucureşti, Librăria nouă, 1916.

VISSARION, Î. = I. C. Vissarion, *Învietorul de morţi.* Bucureşti, Fundaţia pentru literatură, [1935]. (Cartea satului).

VÎN. PESC. = *Vînătorul şi pescarul sportiv.* Revista vînătorilor şi pescarilor sportivi din Republica Populară Română. Bucureşti, 1960 ş.u.

VÎRCOL, M. = V. Vîrcol, *Din graiul popular al judeţului Mehedinţi.* (În «Noua revistă română», Bucureşti, 1910, vol. VIII, nr. 3).

VÎRCOL, V. = V. Vîrcol, *Graiul din Vîlcea.* Bucureşti, Atelierele grafice Socec, 1910. (Publicaţiunile Societăţii filologice. I).

VÎRNAV, F. = Rollin, *Frumseţile a istoriei româneşti sau tabla întîmplărilor cari au înveşnicit pe romani.* Acum întăiesi dată tălmăcită de pe limba franţuzască pe limba moldovenească prin serdariul Vasilie Vîrnav. [Manuscris din 1823; Bibl. Acad. R.P.R., cota 175].

VÎRNAV, F. M. I—II = Muratori, *Filosofia moralicească.* [Două volume]. [Traducere manuscrisă din neogreacă de Vasile Vîrnav, făcută în 1825; Bibl. Acad. R.P.R., cotele 183 şi 189].

VÎRNAV, G. P. = Chesar Becearia, *Pentru greşele şi pedepsi, politiceşte prăvite.* De pe limba grecească vulgare în moldove[nească tăl]măcită de banul Vasilie Vîrnav. [Manuscris din 1824; Bibl. Acad. R.P.R., cota 185].

VÎRNAV, L. = Condillac, *Loghica sau întăile tălmăciri meşteşugului de a să socoti cineva bine.* Scrisi de... şi acum întăiesi dată de pe grecească pe limba moldovenească tălmăcită de banul Vasile Vîrnav. [Manuscris din 1825; Bibl. Acad. R.P.R., cota 425].

C. VÎRNAV, H. = Costachi Vîrnav, *Despre holera epidemiască sau istoria ei în scurt, chipul în care să arată şi în care să lăţeşte, cît şi mijloacele de a să feri şi de a să vindeca de ea şi fără doftor.* Iaşi, Tipografia Institutului Albinei, 1848.

VLAHUŢĂ, CL. = A. Vlahuţă, *Clipe de linişte.* (Nuvele). Bucureşti, Editura Librăriei Socec, 1899.

VLAHUŢĂ, D. = A. Vlahuţă, *Dan.* Bucureşti, Graeve, 1894.

VLAHUŢĂ, N. = A. Vlahuţă, *Nuvele.* Bucureşti, Stabilimentul grafic Socec şi Teclu, 1886.

VLAHUŢĂ, O. A. = A. Vlahuţă, *Opere alese.* Ediţie îngrijită de Mariana Şora şi Silvian Iosifescu. [Bucureşti], Editura de stat, 1949. (Clasicii români).

VLAHUŢĂ, O. A. I—III = Al. Vlahuţă, *Opere alese.* Cu o prefaţă de Mariana Şora. Vol. I—III. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1952—1953]. (Biblioteca pentru toţi).

VLAHUŢĂ, P. = Al. Vlahuţă, *Poesii vechi şi nouă.* A treia ediţie. Bucureşti, Editura Librăriei H. Steinberg, 1894.

VLAHUŢĂ, R. P. = A. Vlahuţă, *România pitorească.* Ed. VI. [Bucureşti], Editura «Minerva», 1908.

VLAHUŢĂ, S. A. I—III = A. Vlahuţă, *Scrieri alese.* Vol. I—III. Ediţie îngrijită, studiu introductiv, note, comentarii şi bibliografie de Valeriu Rîpeanu. Bucureşti, Editura pentru literatură, 1963—1964.

VLASIU, A. P. = Ion Vlasiu, *Am plecat din sat.* [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, 1957.

VLASIU, D. = Ion Vlasiu, *Drum spre oameni.* [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1961.

VOCEA OLTULUI = *Vocea Oltului.* Jurnal politic şi literariu. Craiova, 1857.

VOICULESCU, L. = V. Voiculescu, *Toate leacurile la îndemînă.* Bucureşti, Fundaţia culturală, 1935. (Cartea satului. 4).

VOINESCU II, B. = Molière, *Bădăranul boierit.* Comedie în cinci acte... tradusă de d[umnealui] căpitanul I. Voinescu [II], Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1836.

VOINESCU II, M. = A. von Kotzebue, *Misantropia şi pocăinţa.* Dramă în cinci acte... tradusă de d[umnealui] maiorul Voinescul II. Bucureşti, Tipografia lui Eliad, 1837.

VORNIC, O. = Tiberiu Vornic, *Oameni sub patrafir.* Roman. [Bucureşti], Editura pentru literatură şi artă a Uniunii scriitorilor din R.P.R., [1950].

VORNIC, P. = Tiberiu Vornic, *Sub pajura împărăţiei.* Roman. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1954].

VRĂNCEANU, G. D. I—II = Gheorghe Vrănceanu, *Lecţii de geometrie diferenţială.* Vol. I—II. [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1951—1952.

VRĂNCEANU, GEOM. AN. = Gh. Vrănceanu, *Geometrie analitică şi proiectivă.* [Bucureşti], Editura tehnică, 1954.

V. ROM. = *Viaţa românească.* Revistă lunară de literatură a Uniunii scriitorilor din R.P.R. Bucureşti, 1952 ş.u.

VUIA, T. H. = R. Vuia, *Ţara Haţegului şi regiunea Pădurenilor.* Cluj, «Ardealul», 1926. (În «Lucrările Institutului de geografie al Universităţii din Cluj», vol. II 1924—1925, pp. 35—152).

VULCAN, T. = *Tractat despre vindecarea morburilor poporului de la ţară.* [Manuscris autograf al lui Samuil Vulcan de la începutul sec. al XIX-lea; Bibl. Filialei din Cluj a Acad. R.P.R., fondul Oradea, cota 283].

X

XENOPOL, I. R. I—XIV = A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană.* Ediţia III-a îngrijită de I. Vlădescu. Vol. I—XIV. Bucureşti, «Cartea românească», [1925—1930].

Y

YGREC, M. N. = Doctorul Ygrec, *Medicul nostru.* Dicţionar enciclopedic medical. Consultaţii medicale, chirurgicale, higienă, medicină şi higienă socială... Bucureşti, «Adevărul», [1931].

Z

ZALOMIT, E. F. = A. Charma, *Elemente de filosofie.* Traduse... de I. Zalomit. Bucureşti, Tipografia Colegiului naţional, 1854.

D. ZAMFIRESCU, A. = Duiliu Zamfirescu, *Romanul Comăneştenilor.* V. *Anna.* Craiova, « Scrisul românesc », 1938.

D. ZAMFIRESCU, Î. = Duiliu Zamfirescu, *Romanul Comăneştenilor.* IV. *Îndreptări.* Craiova, « Scrisul românesc », 1937.

D. ZAMFIRESCU, R. = Duiliu Zamfirescu, *În război.* Roman. Ediţiune populară. Bucureşti, Editura Tipografiei « Clemenţa », 1902.

D. ZAMFIRESCU, T. S. = Duiliu Zamfirescu, *Romanul Comăneştenilor.* II. *Tănase Scatiu.* Craiova, « Scrisul românesc », 1936.

D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. = Duiliu Zamfirescu, *Romanul Comăneştenilor.* I. *Viaţa la ţară.* Craiova, « Scrisul românesc », 1939.

G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I—II = George Mihail Zamfirescu, *Maidanul cu dragoste.* Roman. Volumul I—II. Bucureşti, Editura naţionala Ciornei, [f.a.].

G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I—II = George Mihail Zamfirescu, *Sfînta mare neruşinare.* Roman. [Vol.] I—II. Bucureşti, Editura « Cărtea românească », [1935—1936].

ZANNE, P. I—X = Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor.* Vol. I—X. [Bucureşti], Editura Librăriei Socec, 1895—1912.

ZEITSCHRIFT, I ş.u. = *Zeitschrift für romanische Philologie*, herausgegeben von Dr. Gustav Gröber. Halle. Vol. I (1876) ş.u.

ZILOT, CRON. = Zilot Românul, *Scrierile inedite* ale lui... publicate de Gr. G. Tocilescu. (În « Revista pentru istorie, arheologie şi filologie », vol. V, pp. 58—88, 331—358).

ZIMBRUL (18...) = *Zimbrul.* [Ziar]. Iaşi. Anul I (1850) ş.u.

ZOOLOGIA = *Zoologia.* Manual pentru clasa a IX-a de C. Bogoescu, Emil Sanielevici, C. Niţescu-Vernescu. Bucureşti, Editura de stat didactică şi pedagogică, 1962.

ANEXE LA BIBLIOGRAFIA DICŢIONARULUI

(Denumirile localităţilor, ale raioanelor şi ale regiunilor, precum şi repartiţia lor sînt în conformitate cu împărţirea administrativă a teritoriului Republicii Populare Române din anul 1964)

ANEXA I

ANCHETELE DIALECTALE

ANCHETA DIN VALEA CRIŞULUI NEGRU (A I)

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
12	Remetea	Beiuş	Crişana
13	Pociovelişte	Beiuş	Crişana
17	Finiş	Beiuş	Crişana
20	Ferice	Beiuş	Crişana
21	Leleşti	Beiuş	Crişana
22	Totoreni	Beiuş	Crişana
23	Lazuri de Beiuş	Beiuş	Crişana
24	Tărcăiţa	Beiuş	Crişana
26	Valea de Jos	Beiuş	Crişana
27	Brădet	Beiuş	Crişana
31	Cîmpanii de Sus	Beiuş	Crişana
34	Vaşcău (Coleşti)	Beiuş	Crişana
35	Băiţa	Beiuş	Crişana
36	Poiana	Beiuş	Crişana

ANCHETA DIN VALEA SEBEŞULUI (A II)

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
1	Sebeş	Sebeş	Hunedoara
2	Petreşti	Sebeş	Hunedoara
3	Sebeşel	Sebeş	Hunedoara
4	Săsciori	Sebeş	Hunedoara
5	Laz	Sebeş	Hunedoara
6	Răchita	Sebeş	Hunedoara
7	Purcăreţi	Sebeş	Hunedoara
8	Loman	Sebeş	Hunedoara
9	Căpîlna	Sebeş	Hunedoara
10	Şugag	Sebeş	Hunedoara
11	Marga	Sebeş	Hunedoara
12	Cîlnic	Sebeş	Hunedoara

ANCHETA DIN VALEA JIULUI (A III)

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
1	Cîmpu lui Neag	*Petroşeni [1]	Hunedoara
2	Uricani	Petroşeni	Hunedoara
3	Lupeni (Bărbătenii de Sus)	*Petroşeni	Hunedoara
4	Lupeni	*Petroşeni	Hunedoara

[1] Asteriscul (*) pus înaintea unui toponimic de pe coloana cu raioanele indică numele oraşului în care a fost înglobată localitatea de pe coloana iniţială.

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
5	Vulcan (Paroşeni)	*Petroşeni	Hunedoara
6	Vulcan (Jiu-Coroieşti)	*Petroşeni	Hunedoara
7	Iscroni	*Petroşeni	Hunedoara
8	Livezeni	*Petroşeni	Hunedoara
9	Aninoasa	*Petroşeni	Hunedoara
10	Petrila (Dîlja Mare)	*Petroşeni	Hunedoara
11	Dîlja Mică	*Petroşeni	Hunedoara
12	Vulcan (Dealul Babei)	*Petroşeni	Hunedoara
13	Petroşeni	*Petroşeni	Hunedoara
14	Petrila	*Petroşeni	Hunedoara
15	Petrila (Lonea)	*Petroşeni	Hunedoara
16	Petrila (Cîmpa)	*Petroşeni	Hunedoara
17	Petrila (Jieţ)	*Petroşeni	Hunedoara
18	Bănița	*Petroşeni	Hunedoara
19	Vulcan	*Petroşeni	Hunedoara

ANCHETA DIN VALEA HAŢEGULUI (A IV)

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
1	Petros	Haţeg	Hunedoara
2	Livadia de Cîmp	Haţeg	Hunedoara
3	Valea Lupului	Haţeg	Hunedoara
4	Hobiţa	Haţeg	Hunedoara
5	Rîu-Bărbat	Haţeg	Hunedoara
6	Uric	Haţeg	Hunedoara
7	Coroieşti	Haţeg	Hunedoara
8	Paroş	Haţeg	Hunedoara

ANCHETA DIN VALEA BISTRIŢEI (A V)

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
1	Cîrlibaba	Vatra Dornei	Suceava
2	Ciocăneşti	Vatra Dornei	Suceava
3	Vatra Dornei	Vatra Dornei	Suceava
4	Iacobeni	Vatra Dornei	Suceava
5	Dorna	Vatra Dornei	Suceava
6	Neagra Şarului	Vatra Dornei	Suceava
7	Şarul Dornei	Vatra Dornei	Suceava
8	Drăgoiasa	Vatra Dornei	Suceava
9	Coşna	Vatra Dornei	Suceava
10	Dorna Cîndrenilor	Vatra Dornei	Suceava
11	Gura Haitii	Vatra Dornei	Suceava
12	Păltiniş	Vatra Dornei	Suceava
13	Poiana Stampei	Vatra Dornei	Suceava
14	Coverca	Vatra Dornei	Suceava
15	Crucea	Vatra Dornei	Suceava
16	Chiril	Vatra Dornei	Suceava
17	Geamăna	Vatra Dornei	Suceava
18	Pe teritoriul raionului Vatra Dornei		Suceava
19	Cojoci	Vatra Dornei	Suceava
20	Panaci	Vatra Dornei	Suceava

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
21	Broşteni	Vatra Dornei	Suceava
22	Holda	Vatra Dornei	Suceava
23	Holdiţa	Vatra Dornei	Suceava
24	Mădei	Piatra Neamţ	Bacău
25	Sabasa	Piatra Neamţ	Bacău
26	Borca	Tîrgu Neamţ	Bacău
27	Soci	Piatra Neamţ	Bacău
28	Pe teritoriul raionului Piatra Neamţ		Bacău
29	Pîrîul Pîntei	Piatra Neamţ	Bacău
30	Pîrîul Cîrjei	Piatra Neamţ	Bacău
31	Fărcaşa	Tîrgu Neamţ	Bacău
32	Piatra Şoimului	Piatra Neamţ	Bacău
32	Luminişul	Piatra Neamţ	Bacău
33	Izvorul Alb	Piatra Neamţ	Bacău
34	Hangu	Piatra Neamţ	Bacău
35	Buhalniţa	Piatra Neamţ	Bacău
36	Călugăreni	Piatra Neamţ	Bacău

ANCHETA DIN VALEA MOLDOVEI (A VI)

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
1	Vatra Moldoviţei	Cîmpulung	Suceava
2	Fundul Moldovei	Cîmpulung	Suceava
3	Ostra	Gura Humorului	Suceava
4	Negrileasa	Gura Humorului	Suceava
5	Stulpicani	Gura Humorului	Suceava
6	Suha	Fălticeni	Suceava
7	Văleni	Roman	Bacău
8	Piraie	Fălticeni	Suceava
9	Tîrgu Neamţ (Humuleşti)	Tîrgu Neamţ	Bacău
10	Drăceni	Fălticeni	Suceava
11	Băişeşti	Fălticeni	Suceava
12	Valea Seacă	Tîrgu Neamţ	Bacău
13	Sasca	Fălticeni	Suceava
14	Poiana Mărului	Fălticeni	Suceava
15	Bogata	Fălticeni	Suceava
16	Baia	Fălticeni	Suceava
17	Rîşca	Fălticeni	Suceava
18	Rotopăneşti	Fălticeni	Suceava
19	Rădăşeni	Fălticeni	Suceava
20	Hîrtop	Fălticeni	Suceava
21	Ciumuleşti	Fălticeni	Suceava
22	Boroaia	Fălticeni	Suceava
23	Şoimăreşti	Tîrgu Neamţ	Bacău
24	Tătăruşi	Paşcani	Iaşi
25	Drăgăneşti	Tîrgu Neamţ	Bacău
26	Drăguşeni	Fălticeni	Suceava
27	Cristeşti	Paşcani	Iaşi
28	Sîrbi	Tîrgu Neamţ	Bacău
29	Dumbrava	Tîrgu Neamţ	Bacău
30	Urecheni	Tîrgu Neamţ	Bacău
31	Bălţăteşti	Tîrgu Neamţ	Bacău
32	Pipirig	Tîrgu Neamţ	Bacău
33	Vînători Neamţ	Tîrgu Neamţ	Bacău

ANCHETA DIN MARAMUREȘ (A VII)

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
1	Vișeu de Jos	Vișeu	Maramureș
2	Vișeu de Sus (Vișeu de Mijloc)	Vișeu	Maramureș
3	Vișeu de Sus	Vișeu	Maramureș
4	Moiseiu	Vișeu	Maramureș
5	Moiseiu (Izvorul Negru)	Vișeu	Maramureș
6	Moiseiu (Izvorul Dragoș)	Vișeu	Maramureș
7	Borșa	Vișeu	Maramureș
8	Borșa (Repedea)	Vișeu	Maramureș

ANCHETA DIN VALEA SUCEVEI (A VIII)

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
1	Brodina	Rădăuți	Suceava
2	Straja	Rădăuți	Suceava
3	Laura	Rădăuți	Suceava
4	Vicovul de Sus	Rădăuți	Suceava
5	Putna	Rădăuți	Suceava
6	Vicovul de Jos	Rădăuți	Suceava
7	Frătăuții Noi	Rădăuți	Suceava
7	Frătăuții Vechi	Rădăuți	Suceava
8	Bilca	Rădăuți	Suceava
9	Gălănești	Rădăuți	Suceava
10	Voitinel	Rădăuți	Suceava
11	Hurjueni	Rădăuți	Suceava
12	Sucevița	Rădăuți	Suceava

ANCHETA LA CEANGĂI (A IX)

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
1	Traian	Bacău	Bacău
2	Valea Seacă	Tîrgu Ocna	Bacău
3	Horgești	Bacău	Bacău
4	Verșești	Tîrgu Ocna	Bacău
5	Onești-Malu	Tîrgu Ocna	Bacău
6	Buciumi	Tîrgu Ocna	Bacău

ANEXA a II-a

ATLASUL LINGVISTIC ROMÂN I (ALR I, ALR I/I, ALR I/II, ALRM I/I, ALRM I/II)

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
1	Jupalnic	Orșova	Banat
5	Berzasca	Moldova Nouă	Banat
9	Cărbunari	Moldova Nouă	Banat
12	Borlovenii Vechi	Bozovici	Banat
18	Cornereva	Orșova	Banat
24	Brădișorul de Jos	Oravița	Banat
26	Măru	Caransebeș	Banat
28	Cîlnic	*Reșița [2]	Banat
30	Ferendia	Deta	Banat
35	Banloc	Deta	Banat
40	Checea	Timișoara	Banat
45	Bucovăț	Timișoara	Banat
49	Beba Veche	Sînnicolau Mare	Banat
51	Semlac	Arad	Banat
56	Arad (Micălaca)	Arad	Banat
61	Șimand	Criș	Crișana
63	Agrișu Mare	Ineu	Crișana
65	Almaș	Gurahonț	Crișana
69	Șiștarovăț	Lipova	Banat
75	Răchita	Făget	Banat
77	Vermeș	Lugoj	Banat
79	Jdioara	Lugoj	Banat
80	Vașcău (Cîmp)	Beiuș	Crișana
85	Lăpugiu de Sus	Ilia	Hunedoara
87	Săvîrșin	Lipova	Banat
90	Prăvăleni	Brad	Hunedoara
93	Arieșeni	Cîmpeni	Cluj
94	Avram Iancu	Cîmpeni	Cluj
96	Certege	Cîmpeni	Cluj
98	Sălciua de Jos	Cîmpeni	Cluj
100	Mogoș	Cîmpeni	Cluj
103	După Piatră	Brad	Hunedoara
107	Vețel	Ilia	Hunedoara
109	Orăștie	Orăștie	Hunedoara
112	Hunedoara (Zlaști)	Hunedoara	Hunedoara
116	Șteiu	Hațeg	Hunedoara
118	Pui	Hațeg	Hunedoara
122	Boița	Hațeg	Hunedoara
125	Sibiu (Poarta Turnului)	Sibiu	Brașov
129	Aciliu	Sibiu	Brașov
131	Răhău	Sebeș	Hunedoara
136	Micești	Alba	Hunedoara
138	Ciumbrud	Aiud	Cluj
140	Biia	Tîrnăveni	Mureș Autonomă Maghiară
144	Mediaș	Mediaș	Brașov
148	Lechința	Luduș	Mureș Autonomă Maghiară
150	Șoimuș	Tîrnăveni	Mureș Autonomă Maghiară
156	Daneș	Sighișoara	Brașov

[2] Pentru valoarea asteriscului (*) pus înaintea unui toponimic de pe coloana cu raioanele, v. Anexa I, p. XCIX.

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
158	Mihai Viteazul	Sighişoara	Braşov
159	Mereşti	Odorhei	Mureş Autonomă Maghiară
160	Ighişul Vechi	Agnita	Braşov
164	Fîntîna	Rupea	Braşov
166	Calbor	Făgăraş	Braşov
170	Streza-Cîrţişoara	Făgăraş	Braşov
174	Breaza	Făgăraş	Braşov
178	Şinca Nouă	Făgăraş	Braşov
180	Braşov (Schei)	*Braşov	Braşov
186	Întorsura Buzăului	Tîrgu Secuiesc	Braşov
190	Arini	Tîrgu Secuiesc	Braşov
194	Miercurea Ciuc	Ciuc	Mureş Autonomă Maghiară
200	Mărtănuş	Tîrgu Secuiesc	Braşov
213	Coşna	Vatra Dornei	Suceava
214	Păltiniş	Vatra Dornei	Suceava
215	Şanţ	Năsăud	Cluj
217	Poiana Ilvei	Năsăud	Cluj
218	Mureşenii Bîrgăului	Bistriţa	Cluj
223	Şieuţ	Bistriţa	Cluj
227	Stînceni	Toplita	Mureş Autonomă Maghiară
229	Hodac	Reghin	Mureş Autonomă Maghiară
230	Praid	Tîrgu Mureş	Mureş Autonomă Maghiară
231	Lăureni	Tîrgu Mureş	Mureş Autonomă Maghiară
243	Rîciu	Luduş	Mureş Autonomă Maghiară
247	Mociu	Gherla	Cluj
249	Buru	Turda	Cluj
251	Feleacu	*Cluj	Cluj
255	Fundătura	Gherla	Cluj
257	Bobîlna	Orăştie	Hunedoara
259	Corvineşti	Bistriţa	Cluj
266	Ciceu-Giurgeşti	Dej	Cluj
268	Năsăud	Năsăud	Cluj
269	Tîrlişua	Dej	Cluj
270	Vima Mare	Lăpuş	Maramureş
273	Ciocmani	Zălau	Cluj
278	Supuru de Jos	Carei	Maramureş
280	Moigrad	Zălau	Cluj
283	Stupinii	Huedin	Cluj
285	Buciumi	Zălau	Cluj
289	Someşul Cald	Huedin	Cluj
290	Săcuieu	Huedin	Cluj
295	Vadu Crişului	Aleşd	Crişana
298	Cosniciu de Jos	Şimleu	Crişana
302	Brusturi	Aleşd	Crişana
305	Ceica	Oradea	Crişana
308	Meziad	Beiuş	Crişana
315	Ciumeghiu	Salonta	Crişana
320	Nojorid	Oradea	Crişana
333	Piscolţ	Marghita	Crişana
335	Doba	Satu Mare	Maramureş
337	Asuaju de Sus	Cehu Silvaniei	Maramureş

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
339	Valea Vinului	Şomcuta Mare	Maramureş
341	Racşa	Oaş	Maramureş
343	Cămărzana	Oaş	Maramureş
345	Moişeni	Oaş	Maramureş
347	Ieud	Vişeu	Maramureş
348	Petrova	Vişeu	Maramureş
350	Budeşti	Sighet	Maramureş
351	Berbeşti	Sighet	Maramureş
354	Iapa	Sighet	Maramureş
355	Firiza	*Baia Mare	Maramureş
357	Berinţa	Lăpuş	Maramureş
359	Tîrgu Lăpuş	Lăpuş	Maramureş
360	Romuli	Năsăud	Cluj
363	Cîrlibaba	Vatra Dornei	Suceava
364	Suceava (Şipote)	Suceava	Suceava
370	Pojorîta	Cîmpulung	Suceava
375	Vatra Moldoviţei	Cîmpulung	Suceava
378	Capu Codrului	Gura Humorului	Suceava
381	Scheia	*Suceava	Suceava
385	Volovăţ	Rădăuţi	Suceava
387	Zvorîştea	Dorohoi	Suceava
388	Straja	Rădăuţi	Suceava
394	Ibăneşti	Dorohoi	Suceava
402	Păltiniş	Dorohoi	Suceava
412	Nicşeni	Botoşani	Suceava
418	Corni	Botoşani	Suceava
420	Todireni	Botoşani	Suceava
420	Cerneşti	Botoşani	Suceava
424	Movila Ruptă	Săveni	Suceava
424	Rîşca	Săveni	Suceava
508	Grumezoaia	Huşi	Iaşi
510	Lipovăţ	Vaslui	Iaşi
512	Dăneşti	Vaslui	Iaşi
516	Iaşi (Ciurchi)	Iaşi	Iaşi
518	Trifeşti	Iaşi	Iaşi
522	Mădîrjac	Iaşi	Iaşi
526	Dumeşti	Negreşti	Iaşi
528	Mărăşti	Bacău	Bacău
530	Şerbeşti	Bacău	Bacău
532	Tazlău	Piatra Neamţ	Bacău
536	Miron Costin	Roman	Bacău
538	Cozmeşti	Paşcani	Iaşi
540	Ceplenita	Hîrlău	Iaşi
542	Tătăruşi	Paşcani	Iaşi
550	Tîrgu Neamţ	Tîrgu Neamţ	Bacău
552	Baia	Fălticeni	Suceava
554	Broşteni	Fălticeni	Suceava
556	Piatra Neamţ	Piatra Neamţ	Bacău
558	Gîrcina	Piatra Neamţ	Bacău
571	Corbu	Toplita	Mureş Autonomă Maghiară
573	Bicazul Ardelean	Piatra Neamţ	Bacău
576	Voşlobeni	Gheorghieni	Mureş Autonomă Maghiară
578	Făget	Moineşti	Bacău
582	Văsieşti	*Moineşti	Bacău
584	Hîrja	Tîrgu Ocna	Bacău
588	Gura Văii	Tîrgu Ocna	Bacău

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
590	Muncel	Panciu	Galați
592	Cîmpuri	Panciu	Galați
594	Nistorești	Focșani	Galați
594	Ogoarele	Focșani	Galați
595	Jitia	Rîmnicu Sărat	Ploiești
596	Bolotești	Panciu	Galați
600	Nicorești	Tecuci	Galați
610	Liești	Galați	Galați
614	Adam	Bujor	Galați
675	C. A. Rosetti	Tulcea	Dobrogea
677	Beștepe	Tulcea	Dobrogea
679	Enisala	Istria	Dobrogea
684	Niculițel	Tulcea	Dobrogea
690	Dăieni	Hîrșova	Dobrogea
695	Făcăieni	Fetești	București
700	Viziru	Brăila	Galați
704	Branișstea	Galați	Galați
708	Boldu	Rîmnicu Sărat	Ploiești
710	Săgeata	Buzău	Ploiești
720	Poiana	Slobozia	București
725	Grindu	Urziceni	București
727	Tămădău	Lehliu	București
730	Joseni	Buzău	Ploiești
735	Gura Teghii	Cislău	Ploiești
740	Bătrîni	Teleajen	Ploiești
744	Fîntînele	Mizil	Ploiești
746	Balta Doamnei	Ploiești	Ploiești
748	Păulești	*Ploiești	Ploiești
750	Zidurile	Titu	București
760	Lazuri	Tîrgoviște	Ploiești
764	Trestieni	Cîmpina	Ploiești
768	Runcu	Tîrgoviște	Ploiești
770	Albești	Muscel	Argeș
772	Fundata	*Brașov	Brașov
776	Rădești	Muscel	Argeș
776	Pițigaia	Muscel	Argeș
780	Valea lui Enache	Curtea de Argeș	Argeș
782	Arefu	Curtea de Argeș	Argeș
786	Budișteni	Găiești	Argeș
790	Recea de Sus	Costești	Argeș
792	Păduroiu	Pitești	Argeș
795	Boișoara	Rîmnicu Vîlcea	Argeș
798	Voineasa	Rîmnicu Vîlcea	Argeș
800	Costești	Rîmnicu Vîlcea	Argeș
803	Bercioiu	Rîmnicu Vîlcea	Argeș
805	Dumitrești	Drăgășani	Argeș
808	Lăpușata	Băbeni-Bistrița	Argeș
810	Bulzești	Oltețu	Oltenia
815	Vladimiru	Gilort	Oltenia
820	Poenari	Gilort	Oltenia
825	Bumbești-Jiu	Gorj	Oltenia
831	Livezeni	*Petroșeni	Hunedoara
835	Cîmpu lui Neag	*Petroșeni	Hunedoara
837	Cloșani	Turnu Severin	Oltenia
839	Strîmba Vulcani	Gorj	Oltenia
839	Pieptani	Gorj	Oltenia
840	Costești	Turnu Severin	Oltenia
842	Imoasa	Strehaia	Oltenia

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
846	Butoiești	Filiași	Oltenia
850	Corneți	Turnu Severin	Oltenia
856	Jiana	Vînju Mare	Oltenia
860	Unirea	Calafat	Oltenia
865	Ciupercenii Vechi	Calafat	Oltenia
870	Bistrețu	Băilești	Oltenia
874	Sărbătoarea	Craiova	Oltenia
878	Osica de Jos	Balș	Oltenia
880	Mîrșani	Caracal	Oltenia
885	Orlea	Corabia	Oltenia
887	Băbiciu	Caracal	Oltenia
890	Movilenii	Slatina	Argeș
896	Drăgănești de Vede	Roșiori de Vede	București
898	Poiana	Turnu Măgurele	București
900	Țigănești	Alexandria	București
922	Pietroșani	Zimnicea	București
926	Drăgănești-Vlașca	Drăgănești-Vlașca	București
932	Mihăilești	Drăgănești-Vlașca	București
934	București (Militari)		București
940	Frățești	*Giurgiu	București
954	Radovanu	Oltenița	București
960	Ulmu	Călărași	București
980	Unirea	Fetești	București
984	Băneasa	Adamclisi	Dobrogea
986	Cochirleni	Medgidia	Dobrogea
988	Sibioara	Medgidia	Dobrogea
990	Limanu	Negru Vodă	Dobrogea

ATLASUL LINGVISTIC ROMÂN II (ALR II, ALR II/I, ALRM II/I, ALR SN I — III, ALRM SN I)

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
2	Pecinișca	Orșova	Banat
27	Glimboca	Caransebeș	Banat
29	Secășeni	Oravița	Banat
36	Ghilad	Deta	Banat
47	Vălcani	Sînnicolau Mare	Banat
53	Pecica	Arad	Banat
64	Ineu	Ineu	Crișana
76	Chizătău	Lugoj	Banat
95	Scărișoara	Cîmpeni	Cluj
102	Feneș	Alba	Hunedoara
105	Dobra	Ilia	Hunedoara
130	Poiana Sibiului	Sebeș	Hunedoara
141	Micăsasa	Mediaș	Brașov
157	Vinători	Sighișoara	Brașov
172	Arpașu de Jos	Făgăraș	Brașov
182	Săcele (Cernatu)	Brașov	Brașov
192	Covasna	Tîrgu Secuiesc	Brașov
219	Prundu Bîrgăului	Bistrița	Cluj
228	Toplița	Toplița	Mureș Autonomă Maghiară
235	Voiniceni	Tîrgu Mureș	Mureș Autonomă Maghiară
250	Petreștii de Jos	Turda	Cluj

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
260	Beclean	Dej	Cluj
272	Boiu Mare	Şomcuta Mare	Maramureş
279	Bocşa	Zălau	Cluj
284	Sînmihaiu Almaşului	Huedin	Cluj
310	Roşia	Beiuş	Crişana
316	Sînnicolau Român	Salonta	Crişana
325	Voivozi	Marghita	Crişana
334	Moftinu Mic	Carei	Maramureş
346	Negreşti	Oaş	Maramureş
349	Groşi	*Baia Mare	Maramureş
353	Bîrsana	Sighet	Maramureş
362	Borşa	Vişeu	Maramureş
365	Ciocăneşti	Vatra Dornei	Suceava
386	Marginea	Rădăuţi	Suceava
414	Cristeşti	Botoşani	Suceava
514	Coropceni	Vaslui	Iaşi
520	Larga	Iaşi	Iaşi
531	Măgura	Bacău	Bacău
537	Mircești	Paşcani	Iaşi
551	Pipirig	Tîrgu Neamţ	Bacău
574	Mihăileni	Ciuc	Mureş Autonomă Maghiară
605	Furcenii Vechi	Tecuci	Galaţi
682	Somova	Tulcea	Dobrogea
705	Piua Petrei	Feteşti	Bucureşti
723	Căzăneşti	Slobozia	Bucureşti
728	Gura Sărăţii	Buzău	Ploieşti
762	Valea Lungă-Cricov	Cîmpina	Ploieşti
769	Ştefăneştii de Jos	1 Mai	Bucureşti
769	Ştefăneştii de Sus	1 Mai	Bucureşti
784	Nucşoara	Curtea de Argeş	Argeş
791	Negreni	Slatina	Argeş
812	Grădiştea	Oltețu	Oltenia
833	Petrila	*Petroşeni	Hunedoara
836	Peştişani	Gorj	Oltenia
848	Strehaia	Strehaia	Oltenia
872	Măceşu de Jos	Băileşti	Oltenia
876	Balş	Balş	Oltenia
886	Isbiceni	Corabia	Oltenia
899	Zimnicea	Zimnicea	Bucureşti
928	Sălcioara	Drăgăneşti-Vlaşca	Bucureşti
987	Topraisar	Negru Vodă	Dobrogea

ANEXA a III-a

CHESTIONARELE MUZEULUI LIMBII ROMÂNE DIN CLUJ [3]

CASA (CHEST. II)

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
1	Nerău	Sînnicolau Mare	Banat
2	Valea Mare	Lipova	Banat
3	Sălciva	Ilia	Hunedoara
4	Dobra	Ilia	Hunedoara
5	Făget	Făget	Banat
6	Jena	Lugoj	Banat
7	Jupa	Caransebeş	Banat
8	Brădişorul de Jos	Oraviţa	Banat
9	Răcăşdia	Oraviţa	Banat
10	Pîrvova	Bozovici	Banat
11	Globu	Orşova	Banat
12	Nadanova	Turnu Severin	Oltenia
13	Cîlceşti	Gorj	Oltenia
14	Negoieşti	Turnu Severin	Oltenia
15	Glogova	Strehaia	Oltenia
16	Bala de Sus	Turnu Severin	Oltenia
17	23 August	Turnu Severin	Oltenia
18	Crăguieşti	Turnu Severin	Oltenia
19	Husnicioara	Turnu Severin	Oltenia
20	Jidoştiţa	Turnu Severin	Oltenia
21	Ghelmegioaia	Turnu Severin	Oltenia
22	Varodia	Strehaia	Oltenia
23	Pleniţa	Calafat	Oltenia
24	Fîntîna Banului	Calafat	Oltenia
25	Poiana Mare	Calafat	Oltenia
26	Băileşti	Băileşti	Oltenia
27	Giubega	Băileşti	Oltenia
28	Bîrca	Băileşti	Oltenia
29	Segarcea	Craiova	Oltenia
30	Bucovăţ	*Craiova [4]	Oltenia
31	Filiaşi	Filiaşi	Oltenia
32	Argetoaia	Filiaşi	Oltenia
33	Secu	Strehaia	Oltenia
34	Deleni	Strehaia	Oltenia
35	Butoieşti	Filiaşi	Oltenia
36	Strehaia (Comanda)	Strehaia	Oltenia
37	Menţii din Faţă	Strehaia	Oltenia
38	Strehaia	Strehaia	Oltenia
39	Strehaia (Ciochinţa)	Strehaia	Oltenia
40	Lupşa	Strehaia	Oltenia
41	Corcova	Strehaia	Oltenia
42	Căpreni	Gilort	Oltenia
43	Săscioara	Oltețu	Oltenia
44	Frînceşti	Gorj	Oltenia
45	Runcu	Gorj	Oltenia
46	Vulcan	*Petroşeni	Hunedoara
47	Cîmpu lui Neag	*Petroşeni	Hunedoara
48	Hăţăgel	Haţeg	Hunedoara
49	Unirea	Haţeg	Hunedoara
50	Boşorod	Haţeg	Hunedoara

[3] Vezi şi nota 12 de la p. XLI.
[4] Pentru asteriscul (*) pus înaintea unui toponimic de pe coloana cu raioanele, v. Anexa I, p. XCIX.

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
51	Aurel Vlaicu	Orăştie	Hunedoara
52	Acmariu	Orăştie	Hunedoara
54	Pianu de Jos	Sebeş	Hunedoara
55	Sebeşel	Sebeş	Hunedoara
56	Mag	Sibiu	Braşov
57	Răşinari	Sibiu	Braşov
58	Nocrich	Agnita	Braşov
59	Racoviţa	Sibiu	Braşov
60	Arpaşul de Sus	Făgăraş	Braşov
61	Luţa	Făgăraş	Braşov
62	Lisa	Făgăraş	Braşov
63	Săsciori	Făgăraş	Braşov
64	Braşov (Dîrste)	*Braşov	Braşov
65	Braşov	Braşov	Braşov
65	Bran	*Braşov	Braşov
66	Şirnea	*Braşov	Braşov
67	Fundata	*Braşov	Braşov
68	Fieni	Tîrgovişte	Ploieşti
69	Mătău	Muscel	Argeş
70	Leicesti	Piteşti	Argeş
71	Băile Govora	Rîmnicu Vîlcea	Argeş
72	Păuşeşti-Otăsău	Horezu	Argeş
73	Scundu	Drăgăşani	Argeş
74	Bradu de Jos	Piteşti	Argeş
75	Măgura	Găieşti	Argeş
76	Băneşti	Titu	Bucureşti
77	Costeşti	Costeşti	Argeş
78	Buzeşti	Costeşti	Argeş
79	Bircii	Slatina	Argeş
80	Mogoşeşti	Slatina	Argeş
81	Voiceştii de Mijloc	Drăgăşani	Argeş
81	Voiceştii din Vale	Drăgăşani	Argeş
82	Ştefăneşti	Drăgăşani	Argeş
83	Şuşanii de Jos	Drăgăşani	Argeş
83	Şuşanii de Sus	Drăgăşani	Argeş
84	Făureşti	Oltetu	Oltenia
85	Cepari	Slatina	Argeş
86	Izvoru	Slatina	Argeş
87	Bărcăneşti	Drăgăneşti-Olt	Argeş
88	Merişani	Roşiori de Vede	Bucureşti
89	Scrioaştea	Roşiori de Vede	Bucureşti
90	Băduleasa	Turnu Măgurele	Bucureşti
91	Alexandria	Alexandria	Bucureşti
92	Gălăţeni	Videle	Bucureşti
94	Lehliu	Lehliu	Bucureşti
95	Ştefăneşti	Lehliu	Bucureşti
96	Coşereni	Urziceni	Bucureşti
97	Înfrăţirea	Lehliu	Bucureşti
98	Vernesti	*Buzău	Ploieşti
99	Băieşti	Buzău	Ploieşti
99	Aldeni	Buzău	Buzău
100	Bozioru	Cislău	Ploieşti
101	Beciu	Buzău	Ploieşti
102	Beceni	Buzău	Ploieşti
102	Gura Dimienei	Buzău	Buzău
103	Popeşti	Focşani	Galaţi
104	Făurei	Panciu	Galaţi
105	Jariştea	Focşani	Galaţi

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
106	Diocheţi-Rediu	Panciu	Galaţi
107	Fitioneşti	Panciu	Galaţi
108	Crăieşti	Bujor	Galaţi
109	Bujor	Bujor	Galaţi
110	Tulucesti	Galaţi	Galaţi
111	Pechea	Galaţi	Galaţi
112	Nămoloasa-Sat	Galaţi	Galaţi
113	Braniştea	Tecuci	Galaţi
114	Smîrdan	Galaţi	Galaţi
115	Galaţi	Galaţi	Galaţi
116	Oancea	Brăila	Galaţi
117	Plopu	Făurei	Galaţi
118	Surdila-Greci	Făurei	Galaţi
119	Viziru	Brăila	Galaţi
120	Tătaru	Făurei	Galaţi
121	Lunca	Feteşti	Bucureşti
122	Săveni	Slobozia	Bucureşti
123	Cosîmbeşti	Slobozia	Bucureşti
124	Slobozia	Slobozia	Bucureşti
125	Munteni-Buzău	Slobozia	Bucureşti
126	Ciochina	Slobozia	Bucureşti
127	Independenţa	Călăraşi	Bucureşti
128	Gălăţuiul	Călăraşi	Bucureşti
130	Oltina	Adamclisi	Dobrogea
131	Tudor Vladimirescu	Adamclisi	Dobrogea
132	Dobromiru din Deal	Adamclisi	Dobrogea
136	Mangalia	*Constanţa	Dobrogea
137	Topraisar	Negru Vodă	Dobrogea
138	Caramat	Adamclisi	Dobrogea
140	Cernavodă	Medgidia	Dobrogea
141	Seimenii Mari	Medgidia	Dobrogea
141	Seimenii Mici	Medgidia	Dobrogea
142	Stelnica	Feteşti	Bucureşti
143	Topalu	Hîrşova	Dobrogea
144	Saraiu	Hîrşova	Dobrogea
145	Istria	Istria	Dobrogea
172	Bobuleşti	Botoşani	Suceava
173	Gura Văii	Negreşti	Iaşi
173	Crăciuneşti	Negreşti	Iaşi
174	Chetreşti	Vaslui	Iaşi
175	Bălţaţi	Huşi	Iaşi
176	Pădurenii	Huşi	Iaşi
177	Ivăneşti	Huşi	Iaşi
178	Vutcani	Huşi	Iaşi
179	Idrici	Vaslui	Iaşi
180	Rînceni	Huşi	Iaşi
181	Dodeşti	Bîrlad	Iaşi
182	Şuletea	Bîrlad	Iaşi
183	Schineni	Bîrlad	Iaşi
184	Băcani	Bîrlad	Iaşi
185	Burdusaci	Adjud	Bacău
186	Corbasca	Adjud	Bacău
187	Giurgioana	Adjud	Bacău
188	Tălpigi	Tecuci	Galaţi
189	Cornăţel	Adjud	Bacău
190	Coţofăneşti	Adjud	Bacău
191	Borşani	Adjud	Bacău
192	Oneşti (Borzeşti)	*Bacău	Bacău

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
193	Buciumi	Tîrgu Ocna	Bacău
194	Dumbrava	Tîrgu Ocna	Bacău
195	Mărgineni	*Bacău	Bacău
196	Secuieni	Bacău	Bacău
197	Racova	Bacău	Bacău
198	Rediu	Piatra Neamț	Bacău
199	Roznov	Piatra Neamț	Bacău
200	Siliștea	Roman	Bacău
201	Bîrjoveni	Roman	Bacău
202	Mărgineni	Piatra Neamț	Bacău
203	Girov	Piatra Neamț	Bacău
204	Bîrgăoani	Piatra Neamț	Bacău
205	Cordun	*Roman	Bacău
206	Doljești	Roman	Bacău
207	Hălăucești	Pașcani	Iași
208	Mogoșești	Pașcani	Iași
209	Nisporești-Zăpodia	Roman	Bacău
210	Bodești-Precista	Piatra Neamț	Bacău
211	Hangu	Piatra Neamț	Bacău
212	Broșteni	Vatra Dornei	Suceava
213	Borca	Tîrgu Neamț	Bacău
214	Crăcăoani	Tîrgu Neamț	Bacău
215	Ghindăoani	Tîrgu Neamț	Bacău
216	Vînători-Neamț	Tîrgu Neamț	Bacău
217	Țibucanii de Sus	Tîrgu Neamț	Bacău
218	Cristești	Pașcani	Iași
219	Răucești de Sus	Tîrgu Neamț	Bacău
220	Drăgușeni	Fălticeni	Suceava
221	Tătărași	Pașcani	Iași
222	Preutești	Fălticeni	Suceava
223	Bogdănești	Fălticeni	Suceava
224	Baia	Fălticeni	Suceava
225	Berchișești	Gura Humorului	Suceava
226	Deia	Cîmpulung	Suceava
227	Cîmpulung Moldovenesc	Cîmpulung	Suceava
228	Vama	Cîmpulung	Suceava
229	Mănăstirea Humorului	Gura Humorului	Suceava
230	Măzănești	Gura Humorului	Suceava
231	Drăgoiești	Gura Humorului	Suceava
232	Stroiești	Gura Humorului	Suceava
233	Bosanci	*Suceava	Suceava
234	Corocăiești	Botoșani	Suceava
235	Lisaura	*Suceava	Suceava
236	Suceava (Burdujeni)	*Suceava	Suceava
237	Pătrăuți	*Suceava	Suceava
238	Bălăceana	Gura Humorului	Suceava
239	Humoreni	Gura Humorului	Suceava
240	Arbore	Rădăuți	Suceava
241	Marginea	Rădăuți	Suceava
242	Rădăuți	Rădăuți	Suceava
243	Vicovu de Jos	Rădăuți	Suceava
244	Vicovu de Sus	Rădăuți	Suceava
245	Dumeni	Dorohoi	Suceava
257	Borșa	Vișeu	Maramureș
258	Runcu Salvei	Năsăud	Cluj
259	Zagra	Năsăud	Cluj
260	Rebrișoara	Năsăud	Cluj
261	Sîngeorz-Băi	Năsăud	Cluj

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
262	Maieru	Năsăud	Cluj
263	Poiana Ilvei	Năsăud	Cluj
264	Mureșenii Bîrgăului	Bistrița	Cluj
265	Tiha Bîrgăului	Bistrița	Cluj
266	Susenii Bîrgăului	Bistrița	Cluj
267	Josenii Bîrgăului	Bistrița	Cluj
268	Șieu-Măgheruș	Bistrița	Cluj
269	Reteag	Dej	Cluj
270	Unguraș	Dej	Cluj
271	Buza	Gherla	Cluj
272	Galații Bistriței	Bistrița	Cluj
273	Filea	Toplița	Mureș Autonomă Maghiară
274	Căcuciu	Reghin	Mureș Autonomă Maghiară
275	Ercea	Reghin	Mureș Autonomă Maghiară
276	Corunca	Tîrgu Mureș	Mureș Autonomă Maghiară
277	Bolintineni	Tîrgu Mureș	Mureș Autonomă Maghiară
278	Drăușeni	Rupea	Brașov
279	Bunești	Rupea	Brașov
280	Saschiz	Sighișoara	Brașov
281	Șoimuș	Tîrnăveni	Brașov
282	Lăscud	Tîrnăveni	Brașov
283	Cornești	Tîrnăveni	Brașov
285	Iclandu Mare	Luduș	Mureș Autonomă Maghiară
286	Căpușu de Cîmpie	Luduș	Mureș Autonomă Maghiară
288	Papiu Ilarian	Luduș	Mureș Autonomă Maghiară
289	Frata	Turda	Cluj
290	Ceanu Mare	Turda	Cluj
291	Tritenii de Sus	Turda	Cluj
292	Tritenii de Jos	Turda	Cluj
293	Fărău	Aiud	Cluj
294	Meșcreac	Aiud	Cluj
295	Galtiu	Alba	Hunedoara
296	Șeușa	Alba	Hunedoara
297	Oarda de Sus	Alba	Hunedoara
298	Pîclișa	Alba	Hunedoara
300	Benic	Alba	Hunedoara
301	Cetea	Alba	Hunedoara
302	Unirea	Aiud	Cluj
303	Ormeni	Aiud	Cluj
304	Rîmeț	Aiud	Cluj
305	Mogoș	Cîmpeni	Cluj
306	Geamăna	Cîmpeni	Cluj
307	Bistra	Cîmpeni	Cluj
308	Cîmpeni	Cîmpeni	Cluj
309	Ponorel	Cîmpeni	Cluj
310	Vadul Moților	Cîmpeni	Cluj
311	Arieșeni	Cîmpeni	Cluj
312	Scărișoara	Cîmpeni	Cluj
313	Albac	Cîmpeni	Cluj
314	Poșaga de Sus	Turda	Cluj

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
315	Muncel	Cîmpeni	Cluj
316	Lupșa	Turda	Cluj
317	Poșaga de Jos	Turda	Cluj
318	Lunca	Turda	Cluj
319	Izvoarele	Aiud	Cluj
320	Vălișoara	Turda	Cluj
321	Rimetea	Turda	Cluj
322	Buru	Turda	Cluj
323	Borzești	Turda	Cluj
324	Ocoliș	Turda	Cluj
325	Cacova Ierii	Turda	Cluj
326	Săcel	Turda	Cluj
327	Agriș	Turda	Cluj
328	Plaiuri	Turda	Cluj
329	Petrești de Sus	Turda	Cluj
330	Cheia	*Turda	Cluj
331	Mihai Viteazul	*Turda	Cluj
332	Poiana	*Turda	Cluj
333	Turda	Turda	Cluj
334	Săndulești	*Turda	Cluj
335	Copăceni	*Turda	Cluj
336	Micești	Turda	Cluj
337	Ceanu Mic	Turda	Cluj
338	Aiton	Turda	Cluj
339	Rediu	Turda	Cluj
340	Vîlcele	Turda	Cluj
341	Suceagu	*Cluj	Cluj
342	Berindu	Huedin	Cluj
342	Topa Mică	Huedin	Cluj
343	Sic	Gherla	Cluj
344	Iclozel	Gherla	Cluj
345	Bonț	Gherla	Cluj
346	Gherla	Gherla	Cluj
347	Ghirolt	Gherla	Cluj
348	Mănăsturel	Gherla	Cluj
349	Cîțcău	Dej	Cluj
350	Bobîlna	Dej	Cluj
351	Popteleac	Dej	Cluj
352	Sînmihaiu Almașului	Huedin	Cluj
353	Sîngeorgiu de Meseș	Zălau	Cluj
354	Fetindia	Zălau	Cluj
355	Românași	Zălau	Cluj
356	Chechiș	Zălau	Cluj
357	Fiminiș	Zălau	Cluj
358	Popeni	Zălau	Cluj
359	Jibou	Zălau	Cluj
360	Tîrgu Lăpuș	Lăpuș	Maramureș
361	Cufoaia	Lăpuș	Maramureș
362	Făurești	Lăpuș	Maramureș
363	Berința	Lăpuș	Maramureș
364	Finațe	Lăpuș	Maramureș
365	Vad	Sighet	Maramureș
366	Săpînța	Sighet	Maramureș
367	Pomi	Șomcuta Mare	Maramureș
368	Asuaju de Sus	Șomcuta Mare	Maramureș
369	Tămășești	Cehu Silvaniei	Maramureș
370	Giurtelecu Șimleului	Șimleu	Crișana
371	Racova	Cehu Silvaniei	Maramureș

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
372	Corni	Cehu Silvaniei	Maramureș
373	Soconzel	Satu Mare	Maramureș
374	Giungi	Satu Mare	Maramureș
375	Mădăraș	Satu Mare	Maramureș
376	Eriu-Sîncraiu	Carei	Maramureș
377	Tășnad	Carei	Maramureș
378	Țeghea	Carei	Maramureș
379	Giorocuța	Carei	Maramureș
380	Supuru de Sus	Carei	Maramureș
381	Bobota	Șimleu	Crișana
382	Șimleu Silvaniei	Șimleu	Crișana
383	Marginea	Marghita	Crișana
384	Bănișor	Zălau	Cluj
385	Tusa	Șimleu	Crișana
386	Lugașu de Jos	Aleșd	Crișana
387	Ortiteag	Aleșd	Crișana
388	Marțihaza	Salonta	Crișana
389	Cociuba	Salonta	Crișana
390	Ursad	Beiuș	Crișana
391	Șomoșcheș	Ineu	Crișana
392	Cusuiuș	Beiuș	Crișana
393	Șuștiu	Beiuș	Crișana
394	Sebiș	Gurahonț	Crișana
395	Buteni	Gurahonț	Crișana
396	Livada	Gurahonț	Crișana
397	Gurahonț	Gurahonț	Crișana
398	Brazii	Gurahonț	Crișana
399	Crișcior	Brad	Hunedoara
400	Curechiu	Brad	Hunedoara
401	Băița	Brad	Hunedoara
402	Stejar	Lipova	Banat
403	Baia	Lipova	Banat
404	Nicolaie Bălcescu	Lipova	Banat
405	Lalașinț	Lipova	Banat
406	Milova	Lipova	Banat
407	Minișu de Sus	Ineu	Crișana
408	Galșa	Arad	Banat
409	Sîntana	Criș	Crișana
410	Macea	Arad	Banat
411	Arad	Arad	Banat
412	Pecica	Arad	Banat
413	Secusigiu	Arad	Banat
414	Semlac	Arad	Banat
415	Zaharești	Gura Humorului	Suceava

NUME DE LOC ȘI NUME DE PERSOANĂ (CHEST. IV)

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
15	Cernea	Orșova	Banat
20	Feneș	Caransebeș	Banat
22	Răcășdia	Oravița	Banat
29	Ramna	Reșița	Banat
30	Gherman	Deta	Banat
42	Chișoda	Timișoara	Banat

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
46	Nerău	Sînnicolau Mare	Banat
49	Secusigiu	Arad	Banat
62	Sebiș	Gurahonț	Crișana
66/a	Gurahonț	Gurahonț	Crișana
66/b	Brazii	Gurahonț	Crișana
68	Baia	Lipova	Banat
70	Galșa	Arad	Banat
86	Sălciva	Ilia	Hunedoara
89	Stejar	Lipova	Banat
91	Vașcău	Beiuș	Crișana
99	Rîmeț	Aiud	Cluj
101	Rimetea	Turda	Cluj
102	Feneș	Alba	Hunedoara
106	Curechiu	Brad	Hunedoara
109	Băița	Brad	Hunedoara
110	Geoagiu	Orăștie	Hunedoara
113	Unirea	Hațeg	Hunedoara
114	Fărcădin	Hațeg	Hunedoara
115	Tărtăria	Orăștie	Hunedoara
132	Cîlnic	Sebeș	Hunedoara
136	Benic	Alba	Hunedoara
137	Meșcreac	Aiud	Cluj
139	Decea	Aiud	Cluj
149	Ungheni	Tîrgu Mureș	Mureș Autonomă Maghiară
159	Paloș	Rupea	Brașov
161	Șoarș	Făgăraș	Brașov
162	Boholț	Făgăraș	Brașov
164	Fîntîna	Rupea	Brașov
166	Calbor	Făgăraș	Brașov
170	Oprea-Cîrțișoara	Făgăraș	Brașov
170/a	Cîrța	Făgăraș	Brașov
171/a	Porumbacu de Jos	Sibiu	Brașov
171/b	Porumbacu de Sus	Sibiu	Brașov
172	Arpașul de Sus	Făgăraș	Brașov
172/b	Noul Român	Făgăraș	Brașov
172/c	Rucăr	Făgăraș	Brașov
172/d	Șomărtin	Agnita	Brașov
173	Vîștea de Jos	Făgăraș	Brașov
174/a	Breaza	Făgăraș	Brașov
174/b	Pojorîta	Făgăraș	Brașov
174/c	Iași	Făgăraș	Brașov
174/d	Dejani	Făgăraș	Brașov
174/e	Recea Nouă	Făgăraș	Brașov
174/f	Berivoii Mici	Făgăraș	Brașov
175/a	Olteț	Făgăraș	Brașov
175/b	Voivodeni	Făgăraș	Brașov
175/c	Voila	Făgăraș	Brașov
175/d	Dridif	Făgăraș	Brașov
175/e	Beclean	Făgăraș	Brașov
175/f	Luța	Făgăraș	Brașov
175/g	Ludișor	Făgăraș	Brașov
176/a	Ileni	Făgăraș	Brașov
176/b	Mîndra	Făgăraș	Brașov
176/c	Rîușor	Făgăraș	Brașov
176/d	Făgăraș	Făgăraș	Brașov
176/e	Mîndra	Făgăraș	Brașov
176/f	Făgăraș (Galați)	Făgăraș	Brașov

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
176/g	Toderița	Făgăraș	Brașov
177/a	Comana de Jos	Rupea	Brașov
177/b	Părău	Făgăraș	Brașov
177/c	Grid	Făgăraș	Brașov
177/d	Bucium	Făgăraș	Brașov
177/e	Șercaia	Făgăraș	Brașov
178/a	Șinca Nouă	Făgăraș	Brașov
178/b	Șinca Veche	Făgăraș	Brașov
178/c	Perșani	Făgăraș	Brașov
179	Zărnești	*Brașov	Brașov
180/2	Brașov (Dîrste)	*Brașov	Brașov
198	Poiana Sărată	Tîrgu Ocna	Bacău
232	Corunca	Tîrgu Mureș	Mureș Autonomă Maghiară
236	Tășnad	Carei	Maramureș
244	Icland	Tîrgu Mureș	Mureș Autonomă Maghiară
249	Buru	Turda	Cluj
261	Jidovița	*Năsăud	Cluj
262	Salva	Năsăud	Cluj
264	Runcu Salvei	Năsăud	Cluj
264/a	Coșbuc	Năsăud	Cluj
265/1	Zagra	Năsăud	Cluj
270	Rebra	Năsăud	Cluj
273	Ciocmani	Zălau	Cluj
281	Aghireș	Zălau	Cluj
282	Lugașu de Jos	Aleșd	Crișana
296	Lugașu de Jos	Aleșd	Crișana
299	Criștelec	Șimleu	Crișana
302	Brusturi	Aleșd	Crișana
350	Budești	Sighet	Maramureș
356	Vad	Sighet	Maramureș
362/1	Borșa	Vișeu	Maramureș
371	Cîmpulung Moldovenesc	Cîmpulung	Suceava
376	Stroiești	Gura Humorului	Suceava
377	Uidești	Fălticeni	Suceava
377/1	Uidești	Fălticeni	Suceava
383	Vîrfu Cîmpului	Dorohoi	Suceava
386/1	Marginea	Rădăuți	Suceava
387	Horodnicu de Sus	Rădăuți	Suceava
393	Oprișeni	Fălticeni	Suceava
448	Șoimari	Teleajen	Ploiești
542/a	Tătărași	Pașcani	Iași
542/b	Cristești	Pașcani	Iași
542/c	Lespezi	Pașcani	Iași
546	Dolești	Roman	Bacău
546/a	Miroslăvești	Pașcani	Iași
546/b	Miclăușeni	Pașcani	Iași
547	Poienari	Roman	Bacău
548	Aprodu Purice	Tîrgu Neamț	Bacău
550/a	Siliștea	Roman	Bacău
550/b	Săvinești	*Piatra Neamț	Bacău
552	Blăgești	Bacău	Bacău
556	Tarcău	Piatra Neamț	Bacău
556	Ardeluța	Piatra Neamț	Bacău
558/a	Piatra Neamț	Piatra Neamț	Bacău
558/b	Tupilați	Tîrgu Neamț	Bacău
558/c	Dobreni	Piatra Neamț	Bacău

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
560	Bistrița	Piatra Neamț	Bacău
560/b	Dragomirești	Piatra Neamț	Bacău
566/a	Crăcăoani	Tîrgu Neamț	Bacău
566/b	Filioara	Tîrgu Neamț	Bacău
569	Borca	Tîrgu Neamț	Bacău
571	Corbu	Toplița	Mureș Autonomă Maghiară
572	Tulgheș	Gheorghieni	Mureș Autonomă Maghiară
591	Coțofănești	Adjud	Bacău
591	Lunca	Adjud	Bacău
592	Scurta	Adjud	Bacău
626	Crăiești	Bujor	Galați
733	Cislău	Cislău	Ploiești
740	Poșești-Pămînteni	Teleajen	Ploiești
740	Poșești-Ungureni	Teleajen	Ploiești
772/1	Fundata	*Brașov	Brașov
778	Mățău	Muscel	Argeș
782	Bănești	Titu	București
803	Călina	Drăgășani	Argeș
807	Cîrlogani	Slatina	Argeș
808	Oveselu	Oltețu	Oltenia
816	Păușești-Otăsău	Horezu	Argeș
840	Lumnicu de Jos	Turnu Severin	Oltenia
840	Lumnicu de Sus	Turnu Severin	Oltenia
846	Vîrtopu	Gorj	Oltenia
854	Cloșani	Turnu Severin	Oltenia
856	Jidoștița	Turnu Severin	Oltenia
893	Ștefănești	Drăgășani	Argeș
916	Băduleasa	Turnu Măgurele	București
918	Talpa-Ogrăzile	Videle	București
962	Gălățuiul	Călărași	București
982	Stelnica	Fetești	București

STÎNA, PĂSTORITUL ȘI PREPARAREA LAPTELUI (CHEST. V)

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
1	Arieșeni	Cîmpeni	Cluj
2	Băcel	Sfîntu Gheorghe	Brașov
3	Baia de Fier	Gilort	Oltenia
4	Bilca	Adjud	Bacău
5	Bolotești	Panciu	Galați
6	Bănești	Titu	București
7	Bîrla	Bistrița	Cluj
8	Bîrsana	Sighet	Maramureș
9	Beclean	Făgăraș	Brașov
10	Blăgești	Bacău	Bacău
11	Bonț	Gherla	Cluj
12	Boșorod	Hațeg	Hunedoara
13	Bucium	Făgăraș	Brașov
14	Buru	Turda	Cluj
15	Cîmpulung Moldovenesc	Cîmpulung	Suceava
16	Cărpineț	Beiuș	Crișana
17	Cernădia	Gilort	Oltenia
18	Chiuza	Năsăud	Cluj

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
19	Corbu	Toplița	Mureș Autonomă Maghiară
20	Colacu	Focșani	Galați
21	Costișa	Bacău	Bacău
22	Crăcăoani	Tîrgu Neamț	Bacău
23	Crăiești	Bujor	Galați
24	Creștștii de Jos	Huși	Iași
24	Creștștii de Sus	Huși	Iași
25	Crîștelec	Șimleu	Crișana
26	Crîștioru de Sus	Beiuș	Crișana
27	Curățele	Beiuș	Crișana
28	Dejani	Făgăraș	Brașov
29	Recea Nouă	Făgăraș	Brașov
30	Recea Nouă	Făgăraș	Brașov
31	Felmer	Făgăraș	Brașov
32	Fereștî	Sighet	Maramureș
33	Filioara	Tîrgu Neamț	Bacău
34	Galșa	Arad	Banat
35	Gherman	Deta	Banat
36	Gligorești	Turda	Cluj
37	Globul Craiovei	Orșova	Banat
38	Gologanu	Focșani	Galați
39	Hangu	Piatra Neamț	Bacău
40	Hîngulești	Galați	Galați
41	Herendești	Lugoj	Banat
42	Jibou	Zălau	Cluj
43	Lugașu de Jos	Aleșd	Crișana
44	Luța	Piatra Neamț	Bacău
45	Mădei	Piatra Neamț	Bacău
46	Miclăușeni	Pașcani	Iași
47	Mintiu	Năsăud	Cluj
48	Năsăud	Năsăud	Cluj
49	Negrești	Piatra Neamț	Bacău
50	Nepos	Năsăud	Cluj
51	Nimăiești	Beiuș	Crișana
52	Oprea-Cîrțișoara	Făgăraș	Brașov
53	Orbic	*Buhuși	Bacău
54	Pîrîu Cîrjei	Piatra Neamț	Bacău
55	Vulcan (Paroșeni)	*Petroșeni	Hunedoara
57	Poiana Sibiului	Sebeș	Hunedoara
58	Poienari	Gilort	Oltenia
59	Pojorîta	Făgăraș	Brașov
60	Porumbacu de Sus	Sibiu	Brașov
61	Răcădia	Oravița	Banat
62	Rîmeț	Aiud	Cluj
63	Rîșca	Fălticeni	Suceava
65	Romos	Orăștie	Hunedoara
66	Runcu Salvei	Năsăud	Cluj
67	Runcu Salvei	Năsăud	Cluj →
68	Sălătrucel	Rîmnicu Vîlcea	Argeș
69	Sălciua de Jos	Cîmpeni	Cluj
70	Săliștea de Sus	Vișeu	Maramureș
71	Simbotinu	Gorj	Oltenia
72	Săpînța	Sighet	Maramureș
73	Sarai	Hîrșova	Dobrogea
74	Sarinasuf	Tulcea	Dobrogea
75	Scurta	Adjud	Bacău
76	Sebeșel	Sebeș	Hunedoara

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
77/a	Secusigiu	Arad	Banat
77/b	Secuieni	Bacău	Bacău
78	Secusigiu	Arad	Banat
79	Sibiel	Sibiu	Braşov
80	Şieu	Vişeu	Maramureş
81	Simeria	Deva	Hunedoara
82	Şimon	Braşov	Braşov
83	Şimon	Braşov	Braşov
84	Ciorăşti	Rîmnicu Sărat	Ploieşti
85	Şoimuş	Beiuş	Crişana
86	Stăneşti	Gorj	Oltenia
87	Stejar	Lipova	Banat
88	Tătăruş	Paşcani	Iaşi
89	Tarcău	Piatra Neamţ	Bacău
89	Ardeluţa	Piatra Neamţ	Bacău
90	Tîrgu Ocna	Tîrgu Ocna	Bacău
91	Ucea de Sus	Făgăraş	Braşov
92	Vad	Sighet	Maramureş
93	Văleni	Filiaşi	Oltenia
94	Vidra	Focşani	Galaţi
95	Viştea de Jos	Făgăraş	Braşov
96	Viştea de Jos	Făgăraş	Braşov
97	Zagra	Năsăud	Cluj
98	Zărneşti	*Braşov	Braşov
99	Vişeu de Jos	Vişeu	Maramureş
100	Săliştea de Vaşcău	Beiuş	Crişana

STUPĂRITUL (CHEST. VI)

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
1	Beclean	Făgăraş	Braşov
2	Berivoii Mici	Făgăraş	Braşov
3	Cîmpulung Moldovenesc	Cîmpulung	Suceava
4	Cîrţa	Făgăraş	Braşov
6	Crişteleс	Şimleu	Crişana
7	Dejani	Făgăraş	Braşov
8	Dridif	Făgăraş	Braşov
9	Făget	Făget	Banat
10	Făureşti	Olteţu	Oltenia
11	Făgăraş (Galaţi)	Făgăraş	Braşov
12	Gherman	Deta	Banat
13	Globu Craiovei	Orşova	Banat
14	Hîrseni	Făgăraş	Braşov
15	Hurez	Făgăraş	Braşov
16	Iaşi	Făgăraş	Braşov
17	Luţa	Făgăraş	Braşov
18	Mag	Sibiu	Braşov
19	Mărgineni	Făgăraş	Braşov
20	Noul Român	Făgăraş	Braşov
21	Răcăşdia	Oraviţa	Banat
22	Rîmeţ	Aiud	Cluj
23	Săliştea de Sus	Vişeu	Maramureş
24	Simbăta de Sus	Făgăraş	Braşov
25	Sebeşel	Sebeş	Hunedoara
26	Secuieni	Bacău	Bacău

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
27	Stejar	Lipova	Banat
28	Streza-Cîrţişoara	Făgăraş	Braşov
29	Toarcla	Agnita	Braşov
30	Ucea de Sus	Făgăraş	Braşov
31	Vad	Făgăraş	Braşov
32	Vad	Sighet	Maramureş
33	Veneţia de Jos	Făgăraş	Braşov
34	Voivodeni	Făgăraş	Braşov
35	Zagra	Năsăud	Cluj

MÎNCĂRI ŞI BĂUTURI (CHEST. VIII)

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
2	Bărăştii Iliei	Ilia	Hunedoara
2	Bărăştii Haţegului	Haţeg	Hunedoara
3	Berivoii Mici	Făgăraş	Braşov
4	Boroşneu Mic	Tîrgu Secuiesc	Braşov
5	Boşorod	Haţeg	Hunedoara
6	Buchin	Caransebeş	Banat
7	Zagra	Năsăud	Cluj
8	Comana de Sus	Rupea	Braşov
9	Costişa	Bacău	Bacău
11	Dumitreşti	Rîmnicu Sărat	Ploieşti
12	Făureşti	Olteţu	Oltenia
13	Gîngiova	Băileşti	Oltenia
14	Iaşi	Făgăraş	Braşov
15	Ilva Mică	Năsăud	Cluj
16	Ludişor	Făgăraş	Braşov
17	Luţa	Făgăraş	Braşov
18	Mag	Sibiu	Braşov
19	Nedeia	Băileşti	Oltenia
20	Obreja	Caransebeş	Banat
21	Ohaba	Făgăraş	Braşov
22	Pianu de Sus	Sebeş	Hunedoara
23	Poiana Mare	Calafat	Oltenia
24	Turnul Roşu	Sibiu	Braşov
25	Raieţi	Corabia	Oltenia
26	Rebrişoara	Năsăud	Cluj
27	Runcu Salvei	Năsăud	Cluj
28	Săliste	Sibiu	Braşov
29	Tălpigi	Tecuci	Galaţi
30	Fărău	Aiud	Cluj
31	Var	Caransebeş	Banat
32	Voivodeni	Făgăraş	Braşov
33	Vulcan	*Petroşeni	Hunedoara
34	Hunedoara	Hunedoara	Hunedoara

ANEXA a IV-a

RĂSPUNSURI LA CHESTIONARUL LINGVISTIC AL LUI B.P. HASDEU (H I — XVIII)

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
	VOLUMUL I (H I)		
2	Curtea de Argeș	Curtea de Argeș	Argeș
3—4	Grebleşti	Rîmnicu Vîlcea	Argeș
5—11	Slobozia	Găieşti	Argeș
13—14	Lespezi	Paşcani	Iaşi
15—30	Brehuieşti	Botoşani	Suceava
31—40	Călineşti	Botoşani	Suceava
41—49	Cucorăni	Botoşani	Suceava
50—81	Cristeşti	Botoşani	Suceava
82—89	Poiana	Dorohoi	Suceava
90—93	Fîntînele	Suceava	Suceava
94—113	Rînghileşti	Botoşani	Suceava
115—124	Cazasu	Brăila	Galaţi
125—164	Tufeşti	Brăila	Galaţi
165—184	Cotu-Lung	Brăila	Galaţi
185—198	Filipeşti	Făurei	Galaţi
199—230	Lacu-Rezi	Brăila	Galaţi
231—250	Latinu	Brăila	Galaţi
251—257	Siliştea	Brăila	Galaţi
258—265	Ruşeţu	Făurei	Galaţi
266—291	Zăvoaia	Făurei	Galaţi
292—311	Stăncuţa	Brăila	Galaţi
292—311	Stanca	Brăila	Galaţi
312—321	Surdila-Greci	Făurei	Galaţi
322—337	Şuteşti	Făurei	Galaţi
338—357	Tătaru	Făurei	Galaţi
358—377	Tichileşti	Brăila	Galaţi
378—399	Viziru	Brăila	Galaţi
400—409	Indicaţia de localitate lipseşte. Aproximativ prin fostul judeţ Brăila.		
410—445	Indicaţia de localitate lipseşte. Aproximativ prin fostul judeţ Brăila (în sud).		
	VOLUMUL AL II-LEA (H II)		
2—7	Beceni	Buzău	Ploieşti
8—19	Blăjani	Buzău	Ploieşti
20—23	Boldeşti	Mizil	Ploieşti
24—47	Chiojdu	Cislău	Ploieşti
48—53	Cilibia	Buzău	Ploieşti
54—75	Fundeni	Rîmnicu Sărat	Ploieşti
76—95	Găvăneşti	Buzău	Ploieşti
96—113	Gherăseni	Buzău	Ploieşti
114—123	Glodeanu-Siliştea	Mizil	Ploieşti
124—129	Lipia	Buzău	Ploieşti
130—137	Maxenu	Buzău	Ploieşti
138—163	Mărăcineni	Buzău	Ploieşti
164—173	Pietroasa de Jos	Mizil	Ploieşti
174—183	Pogoanele	Buzău	Ploieşti

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
184—187	Săgeata	Buzău	Ploieşti
188—201	Sărulești	Buzău	Ploieşti
202—205	Scurteşti	Buzău	Ploieşti
206—211	Stîlpu	Buzău	Ploieşti
212—215	Tăbărăştii Vechi	Buzău	Ploieşti
216—237	Zărneştii de Slănic	Buzău	Ploieşti
238—240	Aliman	Adamclisi	Dobrogea
241—248	Viile	Adamclisi	Dobrogea
249—260	Ciobanu	Hîrşova	Dobrogea
261—268	Dăieni	Hîrşova	Dobrogea
269—278	Gîrliciu	Hîrşova	Dobrogea
279—284	Mîrleanu	Adamclisi	Dobrogea
285—286	Oltina	Adamclisi	Dobrogea
287—294	Băneasa	Adamclisi	Dobrogea
295—306	Rasova	Medgidia	Dobrogea
307—318	Satu Nou	Adamclisi	Dobrogea
319—320	Topalu	Hîrşova	Dobrogea
	VOLUMUL AL III-LEA (H III)		
2—7	Băleni	Bujor	Galaţi
8—27	Balinteşti	Bujor	Galaţi
28—41	Băneasa	Bujor	Galaţi
42—60	Bereşti	Bujor	Galaţi
61—82	Braniştea	Galaţi	Galaţi
83—99	Cuca	Galaţi	Galaţi
100—105	Cudalbi	Tecuci	Galaţi
106—113	Cavadineşti	Bujor	Galaţi
114—137	Rogojeni	Bujor	Galaţi
138—141	Drăguşeni	Bujor	Galaţi
142—147	Fîrţăneşti	Bujor	Galaţi
148—189	Folteşti	Galaţi	Galaţi
190—203	Frumuşiţa	Galaţi	Galaţi
204—223	Galaţi	Galaţi	Galaţi
224—237	Gănești	Bujor	Galaţi
238—253	Jorăşti	Bujor	Galaţi
254—277	Lupeşti	Bîrlad	Iaşi
278—283	Măcişeni	Bujor	Galaţi
284—297	Măluşteni	Bîrlad	Iaşi
298—301	Pe teritoriul fostului judeţ Covurlui.		
302—321	Măstăcani	Bujor	Galaţi
322—339	Moscu	Bujor	Galaţi
340—355	Oancea	Bujor	Galaţi
356—375	Piscu	Galaţi	Galaţi
376—381	Predăneşti	Bujor	Galaţi
382—395	Şivița	Galaţi	Galaţi
396—405	Slobozia-Conache	Galaţi	Galaţi
406—435	Smulţi	Bujor	Galaţi
436—445	Bereşti	Bujor	Galaţi
446—459	Bujor	Bujor	Galaţi
460—467	Tulucești	Galaţi	Galaţi
468—483	Ţuţcani	Bîrlad	Iaşi
484—493	Vîrlezi	Bujor	Galaţi
494—509	Vlădeşti	Bujor	Galaţi

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
	VOLUMUL AL IV-LEA (H IV)		
2—19	Băleni Sîrbi	Tîrgoviște	Ploiești
20—41	Băleni Români	Tîrgoviște	Ploiești
42—49	Pucioasa	Tîrgoviște	Ploiești
50—71	Bilciurești	Ploiești	Ploiești
72—79	Bogați	Găiești	Argeș
80—95	Cobia de Jos	Găiești	Argeș
80—95	Cobia de Sus	Găiești	Argeș
96—101	Corbișori	Curtea de Argeș	Argeș
102—111	Cucuteni	Tîrgoviște	Ploiești
112—129	Finta	Ploiești	Ploiești
130—137	Izvoarele	Tîrgoviște	Ploiești
138—141	Mănești	Tîrgoviște	Ploiești
142—147	Pătroaia	Găiești	Argeș
148—171	Pietrosița	Tîrgoviște	Ploiești
172—187	Comloșu Mare	Sînnicolau Mare	Banat
172—187	Comloșu Mic	Sînnicolau Mare	Banat
188—215	Raci	Tîrgoviște	Ploiești
216—237	Runcu	Tîrgoviște	Ploiești
238—261	Săcuieni	Tîrgoviște	Ploiești
262—309	Serdanu	Titu	București
310—315	Slobozia-Moara	Răcari	București
316—331	Titu	Titu	București
	VOLUMUL AL V-LEA (H V)		
2—7	Prunetul	Craiova	Oltenia
2—7	Leu	Craiova	Oltenia
8—13	Argetoaia	Filiași	Oltenia
14—26	Băilești	Băilești	Oltenia
27—30	Bîrca	Băilești	Oltenia
31—44	Bodăiești	Filiași	Oltenia
45—68	Boteni	Muscel	Argeș
69—78	Breasta	Craiova	Oltenia
79—86	Bucovăț	Craiova	Oltenia
87—96	Bulzești	Oltețu	Oltenia
97—98	Calopăru	Craiova	Oltenia
99—110	Căpreni	Gilort	Oltenia
111—114	Catanele	Băilești	Oltenia
115—118	Cetatea	Gorj	Oltenia
119—128	Cioroiașu	Băilești	Oltenia
129—130	Ciuperceni	Gorj	Oltenia
131—132	Ciutura	Craiova	Oltenia
133—136	Comoșteni	Segarcea	Oltenia
137—138	Coțofenii din Dos	Craiova	Oltenia
139—140	Coțofenii din Față	Craiova	Oltenia
141—142	Craiova	Craiova	Oltenia
143—156	Secuiu	Craiova	Oltenia
157—162	Dobridor	Calafat	Oltenia
163—168	Drănicu	Craiova	Oltenia
169—172	Fîntîna Banului	Calafat	Oltenia
173—178	Filiași	Filiași	Oltenia
179—204	Florești	Gilort	Oltenia
205—218	Galiciuica	Băilești	Oltenia
219—232	Gîngiova	Băilești	Oltenia

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
233—244	Ghercești	Craiova	Oltenia
245—254	Goiești	Craiova	Oltenia
255—264	Gogoșu	Craiova	Oltenia
265—266	Goicea Mare	Băilești	Oltenia
267—270	Goicea Mică	Băilești	Oltenia
271—276	Grindeni	Corabia	Oltenia
277—283	Gubaucea	Craiova	Oltenia
285—292	Işalnița	*Craiova[5]	Oltenia
293—294	Locusteni	Corabia	Oltenia
295—300	Măceșu de Jos	Băilești	Oltenia
301—310	Maglavit	Calafat	Oltenia
311—316	Mălăiești	Filiași	Oltenia
317—322	Melinești	Filiași	Oltenia
323—328	Murgașu	Oltețu	Oltenia
329—348	Negoiești	Filiași	Oltenia
349—364	Pielești	Balș	Oltenia
365—372	Piscu Vechi	Calafat	Oltenia
373—378	Plenița	Calafat	Oltenia
379—384	Plosca	Băilești	Oltenia
385—388	Poiana	Filiași	Oltenia
389—390	Poiana	Tîrgu Jiu	Oltenia
391—400	Unirea	Calafat	Oltenia
401—402	Salcia	Filiași	Oltenia
403—405	Sălcuța	Craiova	Oltenia
406—411	Scăiești	Filiași	Oltenia
412—426	Seaca de Cîmp	Calafat	Oltenia
427—432	Seaca de Pădure	Craiova	Oltenia
433—440	Secuiu	Craiova	Oltenia
441—444	Siliștea Crucii	Băilești	Oltenia
445—452	Șimnicu de Jos	*Craiova	Oltenia
445—452	Șimnicu de Sus	*Craiova	Oltenia
453—470	Tălpașu	Olteț	Oltenia
453—470	Mierea	Filiași	Oltenia
453—470	Amărăști	Olteț	Oltenia
453—470	Zeicoiu	Olteț	Oltenia
471—476	Tencănău	Craiova	Oltenia
477—480	Țîntăreni	Filiași	Oltenia
481—486	Vela	Craiova	Oltenia
	VOLUMUL AL VI-LEA (H VI)		
2—5	Sîrbi	Săveni	Suceava
15—18	Albești	Vaslui	Iași
19—42	Viișoara	Bîrlad	Iași
43—46	Bohotin	Huși	Iași
47—54	Botești	Huși	Iași
55—58	Bunești	Huși	Iași
59—72	Covasna	Iași	Iași
73—76	Cozmești	Huși	Iași
77—88	Deleni	Huși	Iași
89—108	Dodești	Bîrlad	Iași
109—110	Dolhești	Huși	Iași
111—122	Epureni	Huși	Iași
123—127	Găgești	Bîrlad	Iași

[5] Pentru valoarea asteriscului (*) pus înaintea unui toponimic de pe coloana cu raioanele, v. Anexa I, p. XCIX.

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
128—139	Grumezoaia	Huși	Iași
140—147	Hurdugi	Huși	Iași
148—169	Ivănești	Huși	Iași
170—175	Mălăiești	Huși	Iași
176—179	Moșna	Huși	Iași
180—185	Oltenești	Huși	Iași
186—195	Pe teritoriul fostului județ	Fălciu.	
196—203	Roșiești	Vaslui	Iași
204—213	Șișcani	Huși	Iași
214—218	Stănilești	Huși	Iași
218—225	Stoișești	Bîrlad	Iași
226—229	Zberoaia	Huși	Iași
231—232	Bîlta	Gorj	Oltenia
233—234	Pîriu de Vale	Gorj	Oltenia
235—238	Polovragi	Gilort	Oltenia

VOLUMUL AL VII-LEA (H VII)

2—21	Alexeni	Urziceni	București
22—45	Borănești	Urziceni	București
46—65	Broșteni	Urziceni	București
66—73	Grădiștea	Călărași	București
74—79	Ceacu	Călărași	București
80—93	Cegani	Călărași	București
94—101	Lunca	Fetești	București
102—109	Ciochina	Fetești	București
110—117	Pietrenii	Adamclisi	Dobrogea
118—125	Copuzu	Lehliu	București
126—141	Cosîmbești	Slobozia	București
142—167	Coșereni	Urziceni	București
168—179	București (Dudești)	*București	București
180—201	Satul Mare	Urziceni	București
202—217	Grindu	Urziceni	București
218—241	Iazu	Slobozia	București
242—249	Pe teritoriul fostului județ	Ialomița.	București
250—301	Lupșanu	Lehliu	București
302—309	Malu	Urziceni	București
310—323	Mărculești	Slobozia	București
324—331	Ograda	Slobozia	București
332—351	Perieți	Slobozia	București
352—366	Pietroiu	Fetești	București
367—378	Piua Pietrei	Fetești	București
379—410	Poiana	Slobozia	București
411—432	Stejarul	Slobozia	București
433—474	Reviga	Slobozia	București
475—478	Slobozia	Slobozia	București
479—500	Unirea	Fetești	București
501—517	Țăndărei	Fetești	București

VOLUMUL AL VIII-LEA
— partea I — (H VIII_1)

2—3	Andrieșeni	Iași	Iași
4—31	Aroneanu	Iași	Iași
32—93	Bădeni	Hîrlău	Iași
94—105	Băiceni	Pașcani	Iași

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
106—115	Belcești	Hîrlău	Iași
116—131	Bivolari	Iași	Iași
132—135	Blîndeștii	Iași	Iași
132—135	Țigănași	Iași	Iași
136—139	Bosia	Iași	Iași
140—147	Bucium	Negrești	Iași
148—149	Bîrlești	Hîrlău	Iași
148—149	Erbiceni	Hîrlău	Iași
148—149	Spinoasa	Hîrlău	Iași
150—153	Bulbucani	Iași	Iași
154—161	Bîrnova	Iași	Iași
162—179	Cîrjoaia	Iași	Iași
180—198	Chișcăreni	Hîrlău	Iași
199—202	Ciurea	Iași	Iași
203—210	Comarna	Iași	Iași
211—222	Iași	Iași	Iași
223—230	Cornești	Iași	Iași
231—234	Costuleni	Iași	Iași
235—240	Crucea	Pașcani	Iași
241—248	Cucuteni	Iași	Iași
249—250	Cucuteni	Pașcani	Iași
251—270	Cucuteni	Iași	Iași
271—280	Cucuteni	Pașcani	Iași
281—285	Dădești	Pașcani	Iași
286—292	Iași (Galata)	Iași	Iași
293—304	Vîlcelele	Iași	Iași
305—312	Golăiești	Iași	Iași
313—316	Goruni	Iași	Iași
317—346	Gropnița	Hîrlău	Iași
347—352	Hodora	Hîrlău	Iași
353—362	Horlești	Iași	Iași

VOLUMUL AL VIII-LEA
— partea a II-a — (H VIII_2)

2—5	Icușeni	Iași	Iași
6—9	Lungani	Pașcani	Iași
10—19	Măcărești	Iași	Iași
20—23	Mînjești	Iași	Iași
24—49	Miroslava	*Iași	Iași
50—53	Mogoșești	Iași	Iași
54—57	Moreni	Iași	Iași
58—63	Movileni	Iași	Iași
64—71	Osoi	Iași	Iași
72—77	Perieni	Iași	Iași
78—88	Podu Iloaiei	Iași	Iași
89—94	Poieni	Iași	Iași
95—112	Popești	Iași	Iași
113—116	Podu Iloaiei	Iași	Iași
117—120	Prisăcani	Iași	Iași
121—138	Rediu Tătar	*Iași	Iași
139—148	Românești	Hîrlău	Iași
149—158	Rădeni	Iași	Iași
159—162	Roșcani	Iași	Iași
163—170	Sculeni	Iași	Iași
171—176	Sinești	Iași	Iași
177—198	Șipote	Hîrlău	Iași

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
199—202	Sîrca	Pașcani	Iași
203—210	Stînca	Iași	Iași
212—216	Stornicești	Iași	Iași
217—232	Tîrgu Frumos	Pașcani	Iași
233—242	Tomești	*Iași	Iași
243—246	Țuțora	Iași	Iași
247—248	Valea Adîncă	*Iași	Iași
249—262	Voinești	Iași	Iași
263—272	Vorovești	*Iași	Iași
273—294	Zaboloteni	Iași	Iași
295—299	Horlești	Iași	Iași
295—304	Zahorna	Iași	Iași
	VOLUMUL AL IX-LEA (H IX)		
2—15	Baia de Aramă	Turnu Severin	Oltenia
2—15	Tismana	Gorj	Oltenia
16—21	Bistrița	Turnu Severin	Oltenia
22—33	Branișteа	Calafat	Oltenia
34—37	Cătunele	Strehaia	Oltenia
38—47	Cleșnești	Strehaia	Oltenia
48—53	Comănești	Strehaia	Oltenia
54—57	Cosovăț	Strehaia	Oltenia
58—65	Isverna	Turnu Severin	Oltenia
66—79	Prunișor	Turnu Severin	Oltenia
80—111	Rudina	Turnu Severin	Oltenia
112—119	Șișești de Sus	Turnu Severin	Oltenia
120—134	Vînju Mare	Vînju Mare	Oltenia
135—136	Pe teritoriul fostului județ Muscel, plasa Dumbrava.		
138—149	Albești	Muscel	Argeș
150—161	Băjești	Muscel	Argeș
164—191	Bălilești	Muscel	Argeș
192—197	Cetățeni Deal	Muscel	Argeș
198—209	Argeșelul	*Pitești	Argeș
210—217	Cotești	Muscel	Argeș
218—227	Davidești	Pitești	Argeș
228—239	Dealu Viilor	Găiești	Argeș
240—261	Godeni	Muscel	Argeș
262—275	Hîrtiești	Muscel	Argeș
276—300	Mățău	Muscel	Argeș
301—358	Micloșanii Mari	Muscel	Argeș
301—358	Micloșanii Mici	Muscel	Argeș
359—370	Mihăiești	Muscel	Argeș
371—380	Schitu-Golești	Muscel	Argeș
381—392	Poenari	Muscel	Argeș
393—402	Rădești	Muscel	Argeș
403—412	Slănic	Muscel	Argeș
413—426	Stîlpeni	Muscel	Argeș
427—432	Țițești	Pitești	Argeș
433—444	Bălilești	Muscel	Argeș
445—463	Valea Mare	Găiești	Argeș
464—469	Văleni Dîmbovița	Muscel	Argeș
470—479	Văleni Podgoria	Pitești	Argeș
480—489	Vlădești	Muscel	Argeș
490—505	Voinești	Muscel	Argeș
506—507	Vulturești	Muscel	Argeș
508—511	Pe teritoriul fostului județ Muscel.		

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
	VOLUMUL AL X-LEA (H X)		
2—13	Bălțătești	Tîrgu Neamț	Bacău
14—17	Bîrgăoani	Piatra Neamț	Bacău
18—75	Bistricioara	Piatra Neamț	Bacău
76—79	Bodești-Precista	Piatra Neamț	Bacău
80—83	Petricani	Tîrgu Neamț	Bacău
84—89	Bozienii de Sus	Roman	Bacău
90—93	Budești	Roman	Bacău
94—101	Buhalnița	Piatra Neamț	Bacău
102—127	Buhuși	Roman	Bacău
128—139	Cîrligi	Roman	Bacău
140—145	Costișa	Roman	Bacău
146—196	Crăcăoani	Piatra Neamț	Bacău
197—200	Davideni	Tîrgu Neamț	Bacău
201—242	Bistrița	Piatra Neamț	Bacău
243—250	Dragomirești	Piatra Neamț	Bacău
251—256	Filioara	Tîrgu Neamț	Bacău
257—272	Frumoasa	Moinești	Bacău
257—272	Balcani	Moinești	Bacău
273—286	Galu	Tîrgu Neamț	Bacău
287—302	Gîrcina	Piatra Neamț	Bacău
303—312	Grumăzești	Tîrgu Neamț	Bacău
313—322	Hangu	Piatra Neamț	Bacău
323—328	Tîrgu Neamț	Tîrgu Neamț	Bacău
329—330	Lunca	Tîrgu Neamț	Bacău
331—344	Marginea	Tîrgu Neamț	Bacău
345—348	Tîrgu Neamț	Tîrgu Neamț	Bacău
349—364	Negrești	Piatra Neamț	Bacău
365—370	Pîngărați	Piatra Neamț	Bacău
371—381	Petricani	Tîrgu Neamț	Bacău
382—385	Dumbrava	Tîrgu Neamț	Bacău
386—393	Tîrpești	Tîrgu Neamț	Bacău
394—397	Boiștea	Tîrgu Neamț	Bacău
398—408	Petricani	Tîrgu Neamț	Bacău
409—414	Preutești	Tîrgu Neamț	Bacău
415—434	Ceahlăul	Piatra Neamț	Bacău
435—438	Roznov	Piatra Neamț	Bacău
439—462	Ghigoiești	Piatra Neamț	Bacău
463—488	Siliștea	Roman	Bacău
489—492	Talpa	Piatra Neamț	Bacău
493—504	Tazlău	Piatra Neamț	Bacău
505—508	Timișești	Tîrgu Neamț	Bacău
509—510	Topolița	Tîrgu Neamț	Bacău
511—514	Urecheni	Tîrgu Neamț	Bacău
515—552	Războienii de Jos	Tîrgu Neamț	Bacău
553—564	Valea Albă	Tîrgu Neamț	Bacău
565—575	Dumbrava Roșie	Piatra Neamț	Bacău
576—577	Vînători-Neamț	Tîrgu Neamț	Bacău
578—593	Zănești	Buhuși	Bacău
	VOLUMUL AL XI-LEA (H XI)		
2—13	Alimănești	Drăgănești-Olt	Argeș
14—23	Bălănești	Drăgănești-Olt	Argeș
24—35	Chilia	Pitești	Argeș
36—43	Constantinești	Slatina	Argeș

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
44—49	Crăciunei	Drăgănești-Olt	Argeș
50—53	Cucuieți	Drăgășani	Argeș
54—69	Vedea	Pitești	Argeș
70—83	Ibănești	Drăgășani	Argeș
84—85	Mereni	Slatina	Argeș
86—91	Mogoșești	Pitești	Argeș
92—105	Mihăilești	Horezu	Argeș
106—111	Oteștii de Sus	Drăgășani	Argeș
112—123	Potcoava	Slatina	Argeș
124—127	Rădești	Slatina	Argeș
128—141	Rîjlețu-Govora	Pitești	Argeș
142—162	Săliștea	Pitești	Argeș
163—173	Scornicești	Slatina	Argeș
174—185	Segarcea-Vale	Turnu Măgurele	București
186—209	Spineni	Slatina	Argeș
210—213	Movilenii	Slatina	Argeș
214—217	Urluiasca	Drăgășani	Argeș
218—225	Valea Merilor	Slatina	Argeș
226—243	Vața	Pitești	Argeș
244—257	Viișoara	Drăgănești-Olt	Argeș
258—263	Vlaici	Slatina	Argeș
265—270	Băicoi	Cîmpina	Ploiești
271—309	Brebu	Cîmpina	Ploiești
310—315	Călinești	Cîmpina	Ploiești
316—331	Drajna de Sus	Teleajen	Ploiești
332—348	Măgureni	Cîmpina	Ploiești
349—354	Mălăiești	Ploiești	Ploiești
355—358	Mănești	Ploiești	Ploiești
359—370	Mărginenii de Sus	Ploiești	Ploiești
371—376	Nedelea	Ploiești	Ploiești
377—386	Ploieștiori	Ploiești	Ploiești
387—392	Provița de Jos	Cîmpina	Ploiești
393—398	Nucșoara de Jos	Teleajen	Ploiești
399—406	Scăieni	Ploiești	Ploiești
407—414	Sinaia	Cîmpina	Ploiești
415—424	Starchiojd	Teleajen	Ploiești
426—431	Făurei	Făurei	Galați
432—465	Livezile	Panciu	Galați
466—481	Irești	Panciu	Galați
482—497	Năruja	Focșani	Galați
498—514	Paltin	Focșani	Galați
515—520	Răcoasa	Panciu	Galați

VOLUMUL AL XII-LEA (H XII)

2—11	Bălăceanu	Rîmnicu Sărat	Ploiești
12—89	Bogza	Rîmnicu Sărat	Ploiești
90—103	Buda	Rîmnicu Sărat	Ploiești
104—107	Budești	Buzău	Ploiești
108—131	Corbu	Cislău	Ploiești
132—146	Dedulești	Rîmnicu Sărat	Ploiești
147—152	Mihail Kogălniceanu	Făurei	Galați
153—164	Jirlău	Făurei	Galați
165—190	Obilești	Focșani	Galați
191—199	Răcoasa	Panciu	Galați
191—199	Pădureni	Panciu	Galați
200—211	Topliceni	Rîmnicu Sărat	Ploiești

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
212—222	Caroteni	Rîmnicu Sărat	Ploiești
223—232	Tîmboiești	Rîmnicu Sărat	Ploiești
233—252	Vișani	Făurei	Galați
254—256	Cilieni	Corabia	Oltenia
257—267	Rusănești de Jos	Corabia	Oltenia
268—269	Gostavățu	Caracal	Oltenia
270—271	Leu	Craiova	Oltenia
273—280	Baia	Fălticeni	Suceava
281—283	Bogdănești	Fălticeni	Suceava
284—297	Borca	Tîrgu Neamț	Bacău
298—314	Broșteni	Vatra Dornei	Suceava
315—318	Brusturi	Tîrgu Neamț	Bacău
319—338	Dolhasca	Fălticeni	Suceava
339—348	Dolhești	Fălticeni	Suceava
349—352	Dorna	Vatra Dornei	Suceava
353—360	Fărcașa	Tîrgu Neamț	Bacău
361—362	Forăști	Fălticeni	Suceava
363—369	Găinești	Fălticeni	Suceava
370—383	Giurgești	Fălticeni	Suceava
384—389	Horodniceni	Fălticeni	Suceava
384—389	Rotopănești	Fălticeni	Suceava
390—399	Lămășeni	Fălticeni	Suceava
400—407	Lespezi	Pașcani	Iași
408—425	Liteni	Fălticeni	Suceava
426—449	Mălini	Fălticeni	Suceava
450—460	Miroslăvești	Pașcani	Iași
461—470	Pașcani	Pașcani	Iași
471—494	Preutești	Fălticeni	Suceava
495—502	Dolhasca	Fălticeni	Suceava
503—544	Rădășeni	Fălticeni	Suceava
545—566	Ruginoasa	Pașcani	Iași
545—566	Vascani	Pașcani	Iași
567—575	Ruginoasa	Pașcani	Iași
576—581	Șaru-Dornei	Vatra Dornei	Suceava
582—595	Tătărași	Pașcani	Iași
596—605	Țolești	Fălticeni	Suceava
606—613	Valea Glodului	Fălticeni	Suceava

VOLUMUL AL XIII-LEA (H XIII)

2—5	Barcea	Tecuci	Galați
6—19	Boghești	Adjud	Bacău
20—21	Bîrlad	Bîrlad	Iași
22—31	Brăhășești	Tecuci	Galați
32—39	Buda	Adjud	Bacău
40—45	Corbasca	Adjud	Bacău
46—58	Matca	Tecuci	Galați
46—58	Corbița	Adjud	Bacău
59—94	Corod	Tecuci	Galați
95—110	Cosmești	Tecuci	Galați
111—122	Crăești	Adjud	Bacău
123—140	Fundeni	Galați	Galați
141—164	Găiceana	Adjud	Bacău
165—186	Recea	Adjud	Bacău
187—190	Lehancea	Adjud	Bacău
191—194	Glăvănești	Adjud	Bacău
195—203	Godinești	Adjud	Bacău

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
205—212	Homocea	Adjud	Bacău
213—224	Huruiești	Adjud	Bacău
225—241	Ionășești	Tecuci	Galați
242—245	Ivești	Galați	Galați
246—253	Lespezi	Adjud	Bacău
254—261	Ursa-Motoșeni	Adjud	Bacău
262—283	Movileni	Tecuci	Galați
284—285	Muncelu	Adjud	Bacău
286—299	Nărtești	Tecuci	Galați
300—321	Negulești	Adjud	Bacău
322—341	Nicorești	Tecuci	Galați
342—357	Ocheni	Adjud	Bacău
358—367	Onceștii Noi	Bacău	Bacău
368—385	Onceștii Vechi	Bacău	Bacău
386—397	Poiana	Tecuci	Galați
398—413	Răchitoasa	Adjud	Bacău
414—419	Șendrești	Adjud	Bacău
420—433	Șerbănești	Galați	Galați
434—441	Pe teritoriul fostului județ Tecuci, plasa Zeletin.		
442—459	Stănișești	Adjud	Bacău
460—465	Valea Mărului	Tecuci	Galați
466—477	Țepu	Tecuci	Galați
478—485	Țigănești	Tecuci	Galați
486—488	Torcești	Galați	Galați
489—493	Tudor Vladimirescu	Galați	Galați
494—499	Umbrărești	Tecuci	Galați
500—505	Costișa de Sus	Adjud	Bacău
500—505	Costișa	Adjud	Bacău
506—511	Vizurești	Tecuci	Galați
512—517	Vultureni	Galați	Galați

VOLUMUL AL XIV-LEA (H XIV)

2—15	Stejarul	Roșiori de Vede	București
16—19	Băneasa	Turnu Măgurele	București
20—25	Brînceni	Alexandria	București
26—57	Caravaneți	Turnu Măgurele	București
58—61	Mîndra	Costești	Argeș
62—70	Năvodarii	Turnu Măgurele	București
71—74	Crîngeni	Drăgănești-Olt	Argeș
75—78	Cucuieți	Roșiori de Vede	București
79—92	Dracea	Turnu Măgurele	București
93—98	Malu	Muscel	Argeș
99—144	Turnu Măgurele	Turnu Măgurele	București
145—155	Brebina	Roșiori de Vede	București
156—169	Teleormanul	Alexandria	București
170—182	Urluiul	Alexandria	București
183—192	Lunca	Turnu Măgurele	București
193—205	Scrioaștea	Roșiori de Vede	București
206—218	Socetu	Roșiori de Vede	București
219—232	Spătaru	Drăgășani	Argeș
233—238	Traian	Turnu Măgurele	București
239—278	Tufeni din Deal	Drăgănești-Olt	Argeș
239—278	Tufeni din Vale	Drăgănești-Olt	Argeș
279—280	Urluieni	Costești	Argeș
281—292	Viișoara	Zimnicea	București
293—332	Voievoda	Alexandria	București

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
334—337	Jurilovca	Istria	Dobrogea
338—339	Cîrjelari	Măcin	Dobrogea
340—341	Enisala	Istria	Dobrogea
342—351	Garvăn	Măcin	Dobrogea
352—357	Greci	Măcin	Dobrogea
358—361	Pe teritoriul fostului județ Tulcea.		
362—369	Isaccea	Tulcea	Dobrogea
370—389	Luncavița	Măcin	Dobrogea
390—391	Murichiol	Tulcea	Dobrogea
392—412	Niculițel	Tulcea	Dobrogea
413—424	Pecineaga	Negru Vodă	Dobrogea
425—428	Sarighiol de Deal	Istria	Dobrogea
429—431	Sarinasu	Tulcea	Dobrogea
432—433	Satu Nou	Istria	Dobrogea
434—441	Satu Nou	Adamclisi	Dobrogea
442—451	Somova	Tulcea	Dobrogea
452—459	Turcoaia	Măcin	Dobrogea
460—470	Văcăreni	Măcin	Dobrogea
471—504	Rîndunica	Tulcea	Dobrogea

VOLUMUL AL XV-LEA (H XV)

2—7	Avrămești	Bîrlad	Iași
8—13	Băcani	Bîrlad	Iași
14—21	Bălăbănești	Bujor	Galați
22—47	Bîrlad	Bîrlad	Iași
48—59	Blăgești	Bîrlad	Iași
60—62	Bogdana	Vaslui	Iași
63—78	Bogdănița	Bîrlad	Iași
79—86	Bogești	Bîrlad	Iași
87—96	Brădești	Bujor	Galați
97—104	Căbești	Adjud	Bacău
105—126	Lălești	Bîrlad	Iași
127—134	Cărăpcești	Tecuci	Galați
135—190	Cîrjăoani	Bîrlad	Iași
191—196	Cîrlomănești	Tecuci	Galați
197—210	Chilienii de Jos	Bîrlad	Iași
197—210	Chilienii de Sus	Bîrlad	Iași
211—228	Corodești	Bîrlad	Iași
229—238	Costești	Vaslui	Iași
239—260	Docani	Bujor	Galați
261—270	Dragomirești	Bacău	Bacău
271—294	Epureni	Bîrlad	Iași
295—302	Florești	Bîrlad	Iași
303—312	Fruntișeni	Bîrlad	Iași
313—324	Gîlțești	Bîrlad	Iași
325—340	Grăjdeni	Bîrlad	Iași
341—350	Ibănești	Bîrlad	Iași
351—356	Ivești	Galați	Galați
357—366	Lungești	Bujor	Galați
367—374	Mînzații de Sus	Bîrlad	Iași
367—374	Mînzații de Jos	Bîrlad	Iași
375—388	Micești	Bîrlad	Iași
389—396	Obîrșeni	Bujor	Galați
397—404	Odaia-Bursucani	Bîrlad	Iași
405—422	Perieni	Bîrlad	Iași
423—431	Plopana	Bacău	Bacău

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
432—449	Pogonești	Bîrlad	Iași
450—453	Prisecani	Adjud	Bacău
454—469	Puiești	Bîrlad	Iași
470—479	Puntișeni	Vaslui	Iași
480—488	Rădăiești	Bîrlad	Iași
489—494	Șendrești	Adjud	Bacău
495—500	Stîncășeni	Bîrlad	Iași
501—504	Cociu	Adjud	Bacău
505—510	Vinderei	Bujor	Galați

VOLUMUL AL XVI-LEA (H XVI)

2—7	Țepești	Olteț	Oltenia
8—19	Izvorul Rece	Horezu	Argeș
20—27	Vaideeni	Horezu	Argeș
20—27	Rugetul	Horezu	Argeș
20—27	Racoviță	Novaci	Oltenia
20—27	Slătioara	Horezu	Argeș
28—33	Sutești	Drăgășani	Argeș
34—61	Zăvoieni	Olteț u	Oltenia
63—72	Bîrzești	Vaslui	Iași
73—92	Bereasa	Vaslui	Iași
93—100	Bodești	Negrești	Iași
101—110	Cuza Vodă	Negrești	Iași
111—114	Buda	Negrești	Iași
115—122	Buhăiești	Negrești	Iași
123—126	Ciortești	Vaslui	Iași
127—140	Codăiești	Vaslui	Iași
141—144	Cozmești	Vaslui	Iași
145—148	Dănești	Vaslui	Iași
149—156	Deleni	Vaslui	Iași
157—166	Doagele	Bacău	Bacău
167—186	Dumeștii Vechi	Negrești	Iași
187—192	Fierești	Vaslui	Iași
193—214	Gîrceni	Negrești	Iași
215—220	Ipatele	Negrești	Iași
221—230	Ivănești	Vaslui	Iași
231—234	Laza	Vaslui	Iași
235—244	Lipova	Bacău	Bacău
245—254	Lipovăț	Vaslui	Iași
255—264	Mînjești	Vaslui	Iași
265—268	Miclești	Vaslui	Iași
269—276	Mircești	Vaslui	Iași
277—284	Munteni de Jos	Vaslui	Iași
285—292	Negrești	Negrești	Iași
293—298	Poienești	Vaslui	Iași
299—302	Scheia	Negrești	Iași
303—306	Știoborăni	Vaslui	Iași
307—318	Tangujei	Negrești	Iași
319—324	Telejna	Vaslui	Iași
325—334	Țibănești	Negrești	Iași
335—342	Vălenii	Vaslui	Iași
343—366	Zăpodeni	Vaslui	Iași
378—393	Gogoșu	Craiova	Oltenia
400—401	Vînju Mare	Vînju Mare	Oltenia
402—403	În Moldova — fără indicații precise.		
404—409	În Moldova — fără indicații precise.		

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
410—417	În Moldova — fără indicații precise.		
418—441	În Muntenia — fără indicații precise.		
442—449	În Moldova, în fostul județ Fălciu.		

VOLUMUL AL XVII-LEA (H XVII)

2—5	Blaj	Mediaș	Brașov
6—11	Clopotiva	Hațeg	Hunedoara
12—45	Copăcel	Făgăraș	Brașov
46—53	Cugir	Orăștie	Hunedoara
54—113	Hațeg	Hațeg	Hunedoara
114—131	Lisa	Făgăraș	Brașov
132—137	Lodroman	Mediaș	Brașov
138—147	Mărgineni	Făgăraș	Brașov
148—161	Ohaba	Făgăraș	Brașov
162—248	Orlat	Sibiu	Brașov
249—252	Ostrov	Hațeg	Hunedoara
253—260	Păucinești	Hațeg	Hunedoara
261—265	Riu de Mori	Hațeg	Hunedoara
261—265	Ostrovel	Hațeg	Hunedoara
261—265	Valea Dîljii	Hațeg	Hunedoara
266—267	Sîncel	Mediaș	Brașov
268—295	Sîngeorz-Băi	Năsăud	Cluj
296—301	Scoreiu	Sibiu	Brașov
302—326	Cugir	Orăștie	Hunedoara
327—342	Jina	Sebeș	Hunedoara
343—346	Spini	Orăștie	Hunedoara
347—356	Dumbrăvița	Făgăraș	Brașov
357—384	Tohanu Vechi	Brașov	Brașov
385—404	Vaida-Recea	Făgăraș	Brașov
405—408	Veștem	Sibiu	Brașov
409—420	Veț el	Ilia	Hunedoara
409—420	Herepea	Ilia	Hunedoara
409—420	Căoniu	Ilia	Hunedoara
421—430	Vișt ea de Jos	Făgăraș	Brașov
431—464	Voila	Făgăraș	Brașov

VOLUMUL AL XVIII-LEA (H XVIII)

2—9	Comloșu Mare	Sînnicolau Mare	Banat
10—23	Bîrsău de Jos	Cehu Silvaniei	Maramureș
24—31	Borlova	Caransebeș	Banat
32—37	Băuțaru Inferior	Caransebeș	Banat
32—37	Băuțaru Superior	Caransebeș	Banat
38—57	Bucova	Caransebeș	Banat
58—64	Orăștie și alte localități din jur	Orăștie	Hunedoara
65—84	Făget	Făget	Banat
85—101	Gîrceiu	Zălau	Cluj
102—107	Sarmizegetusa	Hațeg	Hunedoara
108—133	Lipova	Lipova	Banat
134—221	Brădișorul de Jos	Oravița	Banat
222—237	Șugag	Sebeș	Hunedoara
238—255	Nevrincea	Făget	Banat
256—257	Oravița	Oravița	Banat

Nr.	Localitatea	Raionul	Regiunea
258—265	Orșova	Orșova	Banat
258—265	Mehadia	Orșova	Banat
274—281	Timișoara	Timișoara	Banat
282—286	Teregova	Caransebeș	Banat
287—292	Tincova	Caransebeș	Banat
293—296	Vermeș	Lugoj	Banat
297—318	Visag	Lugoj	Banat
297—318	Bobîlna	Orăștie	Hunedoara
297—318	Baia de Criș	Brad	Hunedoara

Redactor responsabil de carte: ECATERINA IONAȘCU

Dat la cules 12.06.1964. Bun de tipar 29.04.1965. Apărut 1965. Tiraj 2550 ex. Hîrtie velină ilustrații de 100 g/m² 8/600×800. Coli editoriale 15,72. Coli de tipar 17. A 3081/1964. C.Z. pentru bibliotecile mari 459—3=59. C.Z. pentru bibliotecile mici 4R—3=R

Întreprinderea poligrafică „Arta grafică", Calea Șerban Vodă nr. 133—135

M s. m. invar. A cincisprezecea literă a alfabetului limbii române și sunetul corespunzător (consoană nazală bilabială).

MA[1] conj., adv. (Ban., Transilv.) **I.** Conj. (Cu sens adversativ) Dar, însă. Cf. MAIOR, IST. 262/23. *Au venit așa întră cealelalte pasări. Ma pasările, cunoscînd vicleșugul ei, au venit la dînsa.* ȚICHINDEAL, F. 155/7. *Văzut-am cîte toate, Ma toate sînt nimic.* MUREȘANU, P. 93/12, cf. 31/7, BARCIANU, ALEXI, W. *Omu aista-i cam lăsat, ăi bun di lucru, ma îi pre lăsat.* ALR I 323/308. ◇ (Cu sens atenuat; arată trecerea la altă idee) *Începutul românilor în Dacia limpede se adeverește... Ma (dară) de unde se trage începutul țeseturei limbei?* MAIOR, IST. 262/12. *Ma toată covîrșirea lor spre toate cealelalte se cuprinde întru aceaia...* ȚICHINDEAL, F. [prefață] 3/4, cf. 201/10. *Oltule, vale frumoasă! — Mult voi fi ție detor, De mi-i trece către casă, Ma, trecînd, să nu m-omori.* MUREȘANU, P. 20/22.

II. Adv. **1.** (Mai ales în dialog, spre a întări negația) Ba. *Ma, nu; tu și soiul vostru să rămîi afurisit!* MUREȘANU, P. 25/17. *Dă-mi tu mie glasul tău, Să glăsuiesc cu el eu! — Ma, moarte, nu ți l-oi da, Căci pe mine mi-nșela.* MARIAN, Î. 178.

2. (Mai ales în enumerări, spre a marca gradația) Ba chiar, ba încă, mai mult decît atîta... *Se bagă la toate cupețiile moldovenilor, la care cei străini n-au dreptate pre legea bătrînă ...; ma cumpără și locuri, ocini de case* (sec. XVI?). N. A. BOGDAN, C. M. 33. *La casa bătrînului erau peținători, ma peținători doriți — de rang și avuți.* F (1869), 42. *Mulți notară și ieșiră, Cei mai mulți însă pieriră, Ma și tunuri au picat, Că și podul s-a sfărmat.* RETEGANUL, TR. 74.

— Din scr. **ma.** Cf. it. m a, ngr. μ ά.

MA[2] adv. v. **mai**[1].

MAALÁ s. f. v. **mahala**[1].

MAÁLĂ[1] s. f. (Regional) Muncă multă, hamalîc (Topalu-Hîrșova). AN. DOBR. IV, nr. 4, 102. *E maală multă.* ib.

— Etimologia necunoscută. Cf. m ă h a l.

MAÁLĂ[2] s. f. v. **mala**[1].

MAAZÁ s. f. v. **magaza.**

MAAZAGÍU s. m. v. **magazagiu.**

MABÉI s. n. v. **mabein.**

MABÉIN s. n. (Turcism) Camera de audiențe a sultanului; p. e x t. camera personală a domnului. *Domnul... dimineața iase dinlăuntru de la casa ce să cheamă mabei și vine în spătărie.* GHEORGACHI, CER. (1762), 274. *Cîndu propriia domnul pe boieri după masă, făcînd giocuri... mergea și înlăuntru la maibent și cîteodată aducea domnul pe doamna... și să făciia un gioc de obștie.* id. ib. 283. *Întîlnindu-mă ieri la mabein (= cabinetul împărătesc), a cerut stăruitor... bani în sama celor ce datorim* (a. 1835). IORGA, S. D. XI, 32. ◇ *Mabeinul (cel) mare* = camera de audiențe a domnului. *Slujbașii mabeinului celui mare domnesc sau odaia jalobelor, ce se pot socoti ca niște șambelani de curte* (a. 1857). ȘIO II$_2$, 73. *Mabeinul mic* = iatacul domnesc. *Mabeinul mic sau iatacul lui vodă* (a. 1857). ap. TDRG.

— Accentuat și: *mabein.* — Și: **mabéi, maibént, babéin** (ȘIO II$_2$, 73), **mabéu** (I. BRĂESCU, M. 67) s. n.

— Din tc. **mabeyin, mabeyn.**

MABEINGÍU s. m. (Turcism) Slujbaș al curții care purta grijă de mabein. Cf. c ă m ă r a ș, c a m e r i e r, ș a m b e l a n. *Cinci ciohodari, mabeingii* (a. 1783). ȘIO II$_2$, 74. *Babeingiul ce îngrijește odaia domnului are 40 lei leafă pe lună* (a. 1859). id. ib.

— Pl.: *mabeingii.* — Și: **babeingíu** s. m.

— Din tc. **mabeyinci.**

MABÉU s. n. v. **mabein.**

MAC[1] interj. **1.** (De obicei repetat, uneori pronunțat cu „a" prelungit) Cuvînt care imită strigătul caracteristic al rațelor. *Dacă rața trebuie să facă „mac! mac!", tătuțu face ca rața.* ARGHEZI, C. J. 14. *Rața zice: maca, maca!* TEODORESCU, P. P. 349, cf. H III 263. [Rața]: *maac, mac, mac, de te năucește, nu alta.* SEVASTOS, N. 331. *Mac-mac — cu colac — cu colac.* ALR II 5739/219.

2. (Regional) Onomatopee care redă strigătul caracteristic al broaștelor (Căzănești-Slobozia). ALR SN III h 730/723. *Cîntă broaștele mac, mac.* ib.

— Și: **máca** interj.

— Onomatopee.

MAC[2] interj. (Regional, în l o c. a d v. și e x p r.) **De macu** = de loc, de fel; nu. Cf. VICIU, GL. **A nu (putea) zice nici mac** = a nu (putea) scoate nici o vorbă, a tăcea chitic, a nu zice nici cîrc, a nu zice nici pis. *Dar fata, săraca, așa se înspăimîntase, că i se legase limba în gură și nu putea zice nici mac.* PAMFILE, DUȘM. 180.

— Și: **meac** (PAMFILE, J. II, 154), **mácu** interj.

— Cf. m î c, m î l c, m î r c.

MAC[3] s. m. **1.** Numele mai multor plante din familia papaveraceelor, cu flori de obicei roșii și cu semințe mărunte, uleioase, închise într-o capsulă: **a)** (și în sintagmele *mac de grădină,* MARIAN, CH. 8, GRECESCU, FL. 46, BULET. GRĂD, BOT. V, 64, VOICULESCU, L. 172, com. MARIAN. *mac cultivat,* PANȚU, PL., *mac bun,* MARIAN, CH. 8, com. MARIAN, *mac învolt,* BULET. GRĂD. BOT. V,

64, *mac alb*, COTEANU, PL., 23, VOICULESCU, L. 172, com. MARIAN, *mac negru*, COTEANU, PL. 23) plantă cu miros şi gust neplăcut, cu flori mari solitare, de culoare albă, roşie, violetă etc.; somnişor *(Papaver somniferum)*. Cf. COTEANU, PL. 23, BULET. GRĂD. BOT. V, 64; **b)** (şi în sintagmele *mac de cîmp*, GRECESCU, FL. 45, PANŢU, PL., *mac nebun*, com. MARIAN, *mac negru*, id., *mac rău*, id.) plantă cu tulpina şi frunzele păroase şi cu florile roşii *(Papaver dubium)*. Cf. BRANDZA, D. 4, id. FL. 116; **c)** (şi în sintagmele *mac roşu*, COTEANU, PL. 23, BRANDZA, D. 5, id. FL. 116, GRECESCU, FL. 45, PĂCALĂ, M. R. 23, SIMIONESCU, FL. 219, com. MARIAN, *mac de cîmp*, GRECESCU, FL. 45, N. LEON, MED. 47, BULET. GRĂD. BOT. V, 65, SIMIONESCU, FL. 164, com. MARIAN, *mac iepuresc*, LB, BARCIANU, BRANDZA, FL. 116, H XVIII 303, com. MARIAN, *mac sălbatic*, LB, PONTBRIANT, D., PĂCALĂ, M. R. 23, com. MARIAN, *mac puturos*, PĂCALĂ, M. R. 23) plantă cu tulpina şi cu frunzele acoperite de peri aspri perpendiculari, cu flori roşii, avînd la baza petalelor o pată neagră; măcuţ, păpăruie, paparună, paparoană, somnişor *(Papaver Rhoeas)*. Cf. BRANDZA, D. 5, id. FL. 116, DAMÉ, T. 187, GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 34, BIANU, D. S. 437; **d)** (în sintagmele *mac galben*, PANŢU, PL., *mac de munte*, id. ib., *mac alpin*, BRANDZA, FL. 116, *mac pirenaic*, SIMIONESCU, FL. 123) mică plantă erbacee cu frunzele păroase, cu florile galbene solitare în vîrful tulpinii; creşte pe vîrfurile munţilor *(Papaver pyrenaicum, Papaver surantiacum, Papaver alpinum)*; **e)** (în sintagma) *mac roşu de grădină* = plantă ornamentală cu frunzele de culoare verde-închis şi cu florile mari, solitare, de culoare roşie *(Papaver bracteatum)*. Cf. GRECESCU, FL. 46; p. restr. floarea acestor plante. *Ca sămînţa macului dintr-una o mie vor cădea, spre a cărora alegere şi la un loc culegere nici mîrţele, nici jicniţele vor agiunge.* CANTEMIR, IST. 153, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 233, LB. *Eu, acela care am puteri de mac Ş-ameţesc simţirea ca un tiriac.* PANN, P. V. I, 121/9. *Macul singur, roş la faţă, doarme dus pe ceea lume!* ALECSANDRI, P. III, 57. *Macul, cu lacrămi în ochi, se uită spre soare cu zîmbet.* COŞBUC, P. II, 62, cf. 276. *Prin holde coapte, fetele grăbite Înoată pîn-la brîu, împodobite Cu roşu mac şi vinete cicoare.* IOSIF, P. 32. *Vrei poate macii din livezi Pe toţi cu mîna ta să-i scuturi?* TOPÎRCEANU, P. 196. *Pîlcuri de maci roşii ca sîngele.* SADOVEANU, O. X, 400. *Beau macii sînge pe cîmpuri.* TULBURE, V. R. 34. *Macii roşii aducători de somn Năpădiră grînele bălaie.* BENIUC, V. 75, cf. 55. *Hai Ileană la poiană, Ileană, Ileană! Să săpăm o buruiană, Ileană, Ileană! Buruiana macului, Ileană, Ileană! Ca s-o dăm bărbatului.* ALECSANDRI, P. P. 324, cf. H II 142, XVI 9. *Jur-prejurul patului, Patului bărbatului, Pune floarea macului, Ca să doarmă dracului.* TEODORESCU, P. P. 273. *Şi cine l-a fermecat? Mîndruliţa lui din sat, Cu trei maci din trei grădini, Cu apă din trei fîntîni.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 11. *Unele mame... fac* [copilului] *scăldători şi cu capete de mac.* ŞEZ. II, 131. *Nu sînt macii înfloriţi, Ci sînt turcii Înveliţi.* BIBICESCU, P. P. 264. ✧ (Cu sens colectiv) *Cît mac e prin livezi Atîţia ani la miri urez!* COŞBUC, B. 25. *Ogoarele erau semănate cu grîne şi mac, care uneori era mare cît rodiile.* N. A. BOGDAN, C. M. 54. *Bate-mă, Doamne, să zac Într-o grădină cu mac, Cu mîndra pe după cap.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 382. ✧ (Ca termen de comparaţie, cu aluzie la culoarea roşie a florilor) *Frunză roşă ca macul.* DOINE, 72. ✧ (Adverbial, pe lîngă adjectivul „roşu", dă acestuia valoare de superlativ absolut) *Anica plecă ochii în pămînt, roşie mac.* C. PETRESCU, Î. II, 170. ✧ Expr. **Cît un fir** (sau **un sîmbure, un grăunte**) **de mac** = foarte mic. Cf. ZANNE, P. I, 207. *Arde-n candel-o lumină cît un sîmbure de mac.* EMINESCU, O. I, 84. **Nici cît un fir de mac** = foarte puţin. ZANNE, P. IX, 485, cf. PĂSCULESCU, L. P. 126. ✧ Compuse: **mac-cornut** = plantă erbacee păroasă, cu flori terminale solitare, roşii ca sîngele şi avînd la baza petalelor o pată neagră; paparoane, paparună *(Glaucium corniculatum, Glaucium phoeniceum)*. Cf. PANŢU, PL.; **mac-spinos** = gen de papaveracee care cuprinde cîteva specii de plante erbacee, cu suc caustic de culoare gălbuie, folosit în medicină. Cf. PONTBRIANT, D.

2. (Cu sens colectiv) Sămînţă de mac[3] **(1)**, în special de mac[3] **(1a)**. *Luo macul şi începu a-l mînca.* ALEXANDRIA (1784), 21 v/6. *Pănă mîni dimineaţă să-mi alegeţi macul de-o parte, fir de fir, şi năsipul de altă parte.* CREANGĂ, P. 262. *Cu macul se presură vita care a născut.* PAMFILE, CR. 25. *E curat în casă, că poţi să lingi mac*, se spune pentru a lăuda curăţenia unei case şi pe gospodină. Com. din PIATRA-NEAMŢ. ✧ (Ca termen de comparaţie, cu aluzie la micimea caracteristică a seminţei) *Mică eşti, lele, ca macul.* DOINE, 224. *Mărunţel ca macu, Dar iute ca dracu*, se spune despre un om mic de statură şi foarte vioi. Cf. ZANNE, P. II, 607.

3. Compuse: **mac-de-cotonogeală** = ghinţură. Cf. PĂCALĂ, M. R. 16; **macul-cioarei** = zămoşiţă. Cf. COTEANU, PL. 27; **mac-bătut** (H II 289), **mac-porcesc** (ib. VII 480), **mac-înalt** (BARONZI, L. 137), **mac-păsăresc** (ECONOMIA, 47/1) = numele unor plante nedefinite mai de aproape.

— Pl.: **(1, 3)** *maci* şi (neobişnuit, n.) *măcuri* (POLIZU).

— Din sl. (bg. **мак**, scr. **mäk** etc.). Cf. magh. m á k.

MACÁ[1] s. f. Numele unui joc de cărţi asemănător cu jocul douăzeci şi unu; bacara (ŞĂINEANU, D. U.); p. ext. figură la acest joc. *Dacă stosul nu vă place, Să vă fac dar o maca.* ap. TDRG.

Cuvintele privitoare la jocurile de cărţi sînt:... tabinetul, 31, macaua. H III 20, cf. XII 403, com. din ŢEPEŞ VODĂ-MEDGIDIA.
— Din fr. **macao,** it. **macao.**

MÁCA[2] interj. v. **mac**[1].

MACÁ[3] s. f. v. **macă.**

MACABĂU s. m. (sg.) (Regional) Om prostănac, tont (Berbeşti-Sighet). LEXIC REG. 12.
— Etimologia necunoscută.

MACABÉ subst. Varietate de struguri albi cu bobul rotund şi mare (cultivată mult în sudul Franţei). Cf. ENC. AGR.
— Din fr. **maccabée.**

MACÁBRU, -Ă adj. Care se referă la moarte sau la morţi (v. m o r t u a r, f u n e r a r), care sugerează ideea de moarte (v. f u n e b r u, l u g u b r u); p. e x t. înfiorător, sinistru. *În neclintirea ei teribilă, părea o marmură fantastică, o furie macabră.* VLAHUŢĂ, D. 164. *Literatura decadentă se caracterizează prin manifestări criminale şi macabre.* IONESCU-RION, C. 102. *Cu furie mai multă Porneşte iar macabrul clănţănit* [al mitralierelor]. CAMIL PETRESCU, V. 46. *Un vag sentimentalism banal, în tonul caterincilor, şi macabru, în tonul păpuşilor de ceară ce se topesc.* LOVINESCU, C. V, 171. *S-a oprit din zbor o cioară... Oacheşă ca un hornar Şi macabră ca un cioclu.* TOPÎRCEANU, M. 9. *Ursul... se ridică în două picioare, iar ursarul începu din nou jocul lui macabru.* ULIERU, C. 87. [Liliecii] *îşi filfîie tot timpul macabrele aripi, trecînd prin aer asemeni unor mici coşciuge zburătoare.* BOGZA, C. O. 172. *Legea macabră a fertilităţii descrescînde şi malthusianismul... sînt dezminţite de practica agriculturii socialiste.* CONTEMP. 1954, nr. 379, 5/1. ✧ *Dans macabru* = dans alegoric al morţilor, conceput de pictorii şi sculptorii medievali în forma unui lanţ nesfîrşit de dansatori conduşi de un schelet care reprezintă moartea. Cf. ALEXI, W. *„Dansul macabru" e o temă favorită a poeziei şi a picturii din secolul al XV-lea.* OŢETEA, R. 9. *Medievalii făcuse din Moarte un personaj aproape burlesc, tîrînd într-un danţ macabru omenirea.* CĂLINESCU, I. 271. ✧ (Adverbial) *Mulţimea* [ostaşilor] *adormită în coloane Se mişcă totuşi ritmic şi macabru.* CAMIL PETRESCU, V. 18. ✧ (Substantivat) *De sus, lămpile-aruncă lumina lor verzuie Pe-oglinzile murdare, făcînd să repercute La infinit macabrul acestei scene mute.* ANGHEL-IOSIF, C. M. I, 96.
— Pl.: *macabri, -e.*
— Din fr. **macabre.**

MACÁC s. m. Numele mai multor specii de maimuţe mici, cu capul turtit şi cu coada scurtă, care trăiesc în sud-estul Asiei. Cf. LM, ALEXI, W. *Fruntea minusculă de macac.* I. BOTEZ, B. I, 206.
— Pl.: *macaci.*
— Din fr. **macaque.**

MACADÁM s. n. Drum pavat cu piatră spartă mărunt, aşezată în straturi suprapuse şi comprimată cu un cilindru compresor; p. r e s t r. piatra sau straturile din care este format pavajul. V. c a l d a r î m, p a v a j. *Nu se găseşte a li se da alta de făcut decît de a sparge pietre pentru macadamul stradelor.* GHICA, S. 592. *Preumblarea... se face pe o şosea de piatră pisată (macadam).* FILIMON, O. II, 178, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Copitele escadroanelor de escortă pîrîiau prelung pe macadamul străzii.* REBREANU, R. I, 195. *Podu Mogoşoaiei era podit cu macadam, pe o mică porţiune.* CAMIL PETRESCU, O. II, 560, cf. ARGHEZI, T. C. 75. ✧ (În contexte figurate) *E o mlădiţă a Albionului răsădită în macadamul Parisului.* NEGRUZZI, S. I, 328.
— Din fr. **macadam,** germ. **Makadam.**

MACADAMIZÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A pietrui (un drum) cu macadam. V. a s f a l t a, p a v a. *Străzile-s... pardosite cu popi de lemn sau numai macadamizate.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 100, cf. 32, 185, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Drumuri macadamizate cu tratamente superficiale.* NOM. MIN. I, 303.
— Prez. ind.: *macadamizez.*
— Din fr. **macadamiser.**

MACADĂU s. m. v. **măgădău.**

MACAGÍU s. m. Muncitor (în special de la căile ferate) care se ocupă cu manevrarea macazurilor (**1**); acar. *Directorul îşi introduce pe peron familia şi strigă sever către macagiul care stă drept, cu mîna gata pe cureaua clopotului.* CARAGIALE, M. 292, cf. ALEXI, W. *La lumina unui felinar de macagiu,* [colonelul] *consultă... o hartă mică.* CAMIL PETRESCU, U. N. 304. *A intrat macagiu la drumul de fier.* STANCU, D. 206. *Telegrafistul cu doi-trei macagii ciocneau ţoiuri cu secărică.* id. R. A. II, 29, cf. ALR SN III h 873. ✦ (Regional) Cantonier (Strehaia). ALR SN III h 872/848.
— Pl.: *macagii.*
— **Macaz** + suf. *-giu* sau din tc. **makasçı,** prin apropiere de derivatele româneşti cu suf. *-giu.*

MACAHÓN s. n. v. **macohon.**

MACAHONÁŞ s. n. (Regional) Diminutiv al lui m a c a h o n; pisălog (pentru zahăr). V. m a c o h o n. Cf. ALR II 3979/386.
— Pl.: *macahonaşe.* — Şi: **măcăhonăş** s. n. ALR II 3979/405.
— **Macahon** + suf. *-aş.*

MACAÍ vb. IV v. **măcăi.**

MACALEÁNDRU s. m. v. **măcăleandru.**

MACĂMĂ s. f. (Rar) Gen literar arab în care versurile alternează cu proza ritmată. *Se zice şi s-a zis că-i un secret Al artei să compui macame-arabe.* COŞBUC, P. II, 267.
— Pl.: *macame.*
— Din germ. **Makame.**

MACÁR adv. v. **măcar.**

MACARÁ s. f. **1.** Scripete folosit la fîntîni, la mori etc.; sistem tehnic complex, format din scripeţi, palane (şi trolii), folosit la ridicarea sau la deplasarea greutăţilor pe distanţe scurte; (regional) nume dat mai multor unelte sau dispozitive cu care se ridică greutăţi (v. ş a i t ă u, v i n c i, v î r t e j). V. p a l a n, m u f l ă, t r o l i u. *Se atribuie lui Archytas mai multe descoperiri, precum aceea a şurupului şi a macaralei.* OLLĂNESCU, H. O. 95. *Şchelele vuiau, macaralele ţipau în lanţuri grele, iar ceata înainta în două şiruri, unii cari încărcau şi alţii cari descărcau.* DUNĂREANU, CH. 49, cf. 200, 223. *Macarale fixe şi rulante.* NICA, L. VAM. 148. *Clădiri, macarale, poduri.* NOM. PROF. 28. *Fonta... din oale este transportată cu ajutorul macaralelor la oţelărie.* IOANOVICI, TEHN. 37. *Prin strădania muncitorilor... s-a construit o uriaşă macara electrică.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2391. *Dintr-o parte în alta, cerul Moscovei este acoperit de o întreagă pădure de macarale.* BOGZA, M. S. 22. *Macaralele sînt combinaţii de scripeţi ficşi cu scripeţi mobili.* MARIAN-ŢIŢEICA, FIZ. I, 84. *Sub bolta halei, zeci de macarale.* V. ROM. mai 1957, 63. *Icneau macarale, se ridicau scări... în abatajele de cărbuni.* VINTILĂ, O. 22, cf. 31, ALRM II/I h 408.

2. (Regional) Sulul fîntînii (ALR SN III h 850, cf. ib. h 851); (la pl.) parte a morii (H XIV 359), (probabil) scripeţi.

3. (Nav.) Muflă. *La fiecare fronton e fixat... un cîrlig în care se aşază o macara.* SADOVEANU, O. IX, 238. *Suflările vîntului care trecea prin măcărăli c-un şuierat ascuţit, răutăcios, făceau să vibreze frînghiile întinse ca nişte coarde sunătoare.* BART, S. M. 52, cf. 16.

4. (Regional) Mosorel de lemn, bucată de carton sau vergea pe care se înfăşoară aţa de cusut. Cf. SĂGHINESCU, V. 95. *Firele se petrec pe deasupra unui mosor (mosorel, macara) de aţă, isprăvit şi bătut într-un cui în coardă.* PAMFILE, I. C. 318. *Mosoarele sau macarelele de aţă, după ce s-au golit, slujesc copiilor la diferite jocuri.* id. J. I, 68, cf. II, 85.

— Pl.: *macarale* şi (rar) *măcărăli*, (regional) *macarăle* (A III 4), (4) *macarele.* — Şi: (regional) **macaráuă** (A I 23, III 17, pl. *macarauă* A I 23), **măcărá** (ALR I 792/610, A II 3), **măcăráuă** (A II 3) s.f.
— Din tc. **makara.** Cf. bg. м а к ъ р а, ngr. μ α κ α ρ ᾶ ς.

MACARAGÍST, -Ă s. m. şi f. (Rar) Persoană care munceşte la macara. Cf. IORDAN, L. R. 114.
— Pl.: *macaragişti, -ste.*
— **Macaragiu** + suf. *-ist.*

MACARAGÍŢĂ s. f. Muncitoare la macara. Com. IORDAN.
— Pl.: *macaragiţe.*
— **Macaragiu** + suf. *-iţă.*

MACARAGÍU s. m. Muncitor la macara. Cf. LEG. EC. PL. 289. *Macaragiul... scoate din cuptor lingourile de oţel şi le trimite spre gura laminorului.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4833.
— Pl.: *macaragii.*
— **Macara** + suf. *-giu.*

MACARÁUĂ s. f. v. **macara.**

MACÁRĂ adv. v. **măcar.**

MACARÉNE s. f. pl. v. **macaroană.**

MACARÉT subst. (Regional) Sfredel folosit de mineri la găurirea stîncii, pentru a introduce dinamita. Cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 42.
— Etimologia necunoscută.

MACARÎNE subst. pl. v. **macaroană.**

MACAROÁNĂ s. f. **1.** (Mai ales la pl.) Pastă făinoasă de fabricaţie industrială, în formă de tuburi lungi şi subţiri (v. s p a g h e t e); p. e x t. pastă făinoasă de casă tăiată în diferite forme (v. t ă i ţ e i). *Schimbă... gloanţele de puşcă în macaroane* (a. 1703). FN 122. *Macaroane i fidea, confeturi i condite* (a. 1791). IORGA, S. D. VIII, 19. *Vom mînca Parmezan cu macaroane Şi confete şi bomboane.* NEGRUZZI, S. III, 70, cf. I, 207. *Dintr-o budincă de macaroane domnu Iohan îşi scoase şi mîncă cu aceeaşi lăcomie.* SADOVEANU, O. V, 326, cf. ALR II 4034/130, 520, 723.

2. (Regional, uneori determinat prin „cu brînză") Găluşte din aluat (ALR II 4036/102, 836); colţunaşi (ib. 4035/414). *Răsături şi macaroane.* ib. 4036/102.

— Pl.: *macaroane.* — Şi: (regional) **macaréne** (H XIV 447) s. f. pl.; **macarîne** (ALR II/682) subst. pl.
— Din ngr. **μακαρόνια.**

MACARÓN s. n. (Franţuzism învechit) Picromigdală. Cf. COSTINESCU.
— Pl.: *macaroane.*
— Din fr. **macaron.**

MACARONÁDĂ s. f. (Rar) Poezie în stil macaronic.
— Pl.: *macaronade.*
— Din it. **maccheronata,** prin analogie cu cuvinte de origine franceză de tipul *fanfaronadă, rulădă* etc.

MACARONÁR s. m. (Familiar) Poreclă (depreciativă) dată italienilor (cu aluzie la faptul că în Italia se consumă multe macaroane). Cf. IORDAN, L. R. A. 162. *Lozincile muncitorilor*: *„Dați-ne arme!“... „Jos macaronarul!“ „Jos zugravul!“, legionarii se căzneau să le acopere cu strigătele.* BENIUC, M. C. I, 26.

— Pl.: *macaronari.*

— **Macaroană** + suf. *-ar.*

MACARÓNIC, -Ă adj. (Despre un anumit fel de a se exprima) Împestrițat cu cuvinte străine; „în care intră ziceri proaste și cărora li se dă o terminație latină“ (COSTINESCU); în care abundă cuvinte și forme străine. Cf. PROT.-POP., N. D., LM, ALEXI, W. *Cît despre opusculul său, el începe prin niște versuri macaronice, românești și grecești...* IORGA, L. I, 198. *Satira vorbirii macaronice a studenților... era de fapt satira absurdei științe ce li se inculca.* L. ROM. 1953, nr. 3, 42. ✧ (Adverbial) *Avem o astfel de scrisoare, redactată macaronic, în românește, latinește și ungurește, la 10 august 1792, din Blaj.* IORGA, L. II, 208.

— Pl.: *macaronici, -ce.*

— Din fr. **macaronique.**

MACARONÍSM s. n. (Rar) Compoziție literară burlescă, scrisă într-o limbă împestrițată cu cuvinte străine; expresie sau cuvînt specific acestei compoziții. Cf. COSTINESCU. [Eroul lui Rabelais] *complică discursul său cu macaronismele obișnuite în jargonul studențesc contemporan.* L. ROM. 1953, nr. 3, 42.

— Pl.: *macaronisme.*

— Din fr. **macaronisme.**

MACÁT s. n. **1.** (Învechit) Loc (acoperit) de pe podea, pe care șed turcii. *L-au pus viziriul de au ședzut înaintea viziriului pre măcat.* NECULCE, L. 12. *Domnul nu șede în scaun, ce șăd amîndoi pe măcat.* GHEORGACHI, LET. III, 302/37.

2. Cuvertură (brodată sau înflorată) care se așterne pe pat, pe divan, mai rar pe masă; scoarță sau covor care se pune pe pereți. *Șase perine de postav cu măcatul lor* (a. 1813). URICARIUL, XIV, 234. *Mobilierul se compunea din două paturi de scînduri înfundate, acoperite cu saltele și perne, peste care erau întinse macaturi de lînă de Brussa.* FILIMON, O. I, 178, cf. 265. *Patul Chiajnei* [era] *acoperit cu un macat de piei de urs.* ODOBESCU, S. I, 131. *Parcă văz doi, trei, patru broscoi... tolăniți grămadă... cu picioarele murdare pe macatul cel mai scump al vostru.* DELAVRANCEA, O. II, 358. *Două paturi curat așternute... cu macaturi de cit gros.* HOGAȘ, DR. II, 5. *Îi așează unul lîngă altul... acoperindu-i cu colțul macatului.* ARDELEANU, D. 46. *Două sofale... așternute cu macaturi roșii de Smirna, împodobite cu ciucuri venețieni de aur.* CAMIL PETRESCU, O. I, 261. *Un pat de scînduri... acoperit cu măcat de cit decolorat.* BRĂESCU, A. 21. *Patul mare, de fier, acoperit cu macat galben.* STANCU, R. A. I, 114. *Vînzătorul sta culcat Tocma-n fund pe un macat.* ALECSANDRI, P. P. 137, cf. ALR II/I MN 138, 3901/836, 876, ALRM II/I h 365. ✦ (Olt., Munt., Mold.) Țesătură țărănească de lînă sau de bumbac, din care se fac fețe de plapumă și de perne sau cuverturi pentru paturi. *Un tulpan închipuit din cîteva capete de macat înnădit.* GALAN, Z. R. 190. *Să zicem că te-ai putea învăța să faci cu acul muște-ncălecate... Dar macaturile în 32 de ițe, le-ncurci fără dor și poate.* PLOPȘOR, C. 151. *Macaturi de pat, de perne.* H II 31, cf. 81, 89, 118, 126, 132, 147, 207, III 73, IV 157, 312, V 4, 11, XI 247, XII 240, XIV 249, XVI 161, A VI 19, 26.

— Pl.: *macaturi* și *macate* (H II 214). — Și: (popular) **măcát** s. n.; (regional) **macátă** (H II 63) s. f.

— Din tc. **makat.**

MACÁTĂ s. f. v. **macat.**

MACAVĂ s. f. v. **mucava.**

MACAVÉI subst. (Regional) **1.** (Și în sintagmele *ziua macaveilor, macoveiul stupilor* PAMFILE, S. T. 2, *macaveiul ursului* CHEST. V 176/68) Sărbătoare prăznuită de superstițioși în ziua de 1 august și de a cărei respectare erau asociate diferite credințe; ziua crucii (de vară), ziua ursului. *Stupii se rătează... vara, pre la macavei, adecă pre la începutul lui august.* ECONOMIA, 195/3, cf. PAMFILE, S. V. 2, CANDREA, F. 212, DENSUSIANU, Ț. H. 323, GR. S. VI, 240, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI, CHEST. V 170/3, 68, ALR II 1850/228, A V 25.

2. Compus: **macaveiul-stupilor** = numele unei plante melifere, nedefinite mai de aproape (Hurez-Făgăraș). CHEST. VI 15 supl.

— Și: **macovéi** subst.

— Din slavonul **макавей,** ucr. **маковій,** cf. ngr. Μακκαβαῖος (nume de persoană).

MACÁZ s. n. **1.** Dispozitiv cu ajutorul căruia vagoanele și garniturile de tren sau de tramvai sînt îndrumate pe una dintre liniile de bifurcație; porțiunea de șină mobilă care se deplasează cu ajutorul acestui dispozitiv; ac. V. schimbător de cale. *Trenul, clănțănind din roate, trece la un macaz.* CARAGIALE, O. I, 269, cf. BARCIANU, ALEXI, W., PAS, Z. IV, 174. *Cînd roțile călcau macazurile, dîrdîiau geamurile.* CAMILAR, N. II, 100, cf. ALR SN III h 873. ✧ Fig. *O întîmplare neprevăzută căzu din senin, schimbîndu-i brusc macazul vieții.* BART, E. 41. ✧ *Macaz aerian* = dispozitiv montat pe firul electric aerian, pentru a permite unui troleibuz sau unui tramvai cu priză de curent prin rolă să treacă de pe un traseu pe altul. ✧ Expr.

A schimba macazul = a-şi modifica comportarea faţă de cineva; a-şi schimba părerile, concepţia etc. *S-a înţeles, puişorule? Dacă nu s-a înţeles, schimb macazul şi vă turtesc.* PAS, Z. IV, 193. (Cu parafrazarea expresiei) *Schimbarea de macaz e explicabilă.* CONTEMP. 1948, nr. 110, 16/1. *O frază a unuia, despărţită printr-o lungă pauză de fraza celuilalt, nu este un răspuns, ci o răzgîndire, o schimbare de macaz.* V. ROM. noiembrie 1962, 152.

2. (Regional, la pl.) Căpriori (la casă). CHEST. II 223/130, cf. ALR I 666/679, 684.

3. (Regional) Bucată de lemn folosită pentru a lungi o grindă sau pentru a-i întregi scobiturile (Dobromiru din Deal-Medgidia). Cf. CHEST. II 125/132. ✦ Unealtă de dulgherie, nedefinită mai de aproape (Bogza-Rîmnicu Sărat). H XII 32.

— Pl.: *macazuri* şi (regional) *macaze* (ALR SN III h 873). — Şi: (regional) **măcáz** s. n. ALR I 666/684.

— Din tc. **makas.** Cf. bg. МАКАЗ, ngr. μακάζι.

MÁCĂ s. f. (Regional) Măciucă, bîtă. Cf. GR. S. I, 137, CHEST. V 95/63, 96/63. *I-a dat c-o macă în cap şi atîta i-a fost leacul.* COMAN, GL.

— Pl.: *mace.* — Şi: **macá** s. f. CHEST. V 95/63, 96/63.

— Etimologia necunoscută. Cf. m o a c ă.

MACĂÍ vb. IV v. **măcăi.**

MÁCĂR adv. v. **măcar.**

MÁCĂRĂŞI adv. (Regional) Totuşi. *Ai venit macărăşi.* Com. din CRIŞCIOR-BRAD.

— Cf. m ă c a r.

MACẮU s. n. v. **măcău.**

MÁCE subst. pl. v. **mlaci.**

MACEDONEÁN, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. Persoană care făcea parte din populaţia de bază a vechii Macedonii sau era originară de acolo; (la pl.) popor care locuia în vechea Macedonie. *Aristarhu machideaneanul din Solunu.* COD. VOR. 84/9. *Şi împreunîndu-se cu dînsul şi alţi machedoneni din cei mai de frunte au frînt pe nemici.* ŞINCAI, HR. I, 156/12. ✦ Persoană care face parte din populaţia de bază a Macedoniei sau este originară de acolo; (la pl.) popor care locuieşte în Macedonia. *Celelalte vreo două mii* [de oi] *erau ale macedonenilor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 58.

2. Adj. Care aparţine Macedoniei sau macedonenilor (**1**), privitor la Macedonia sau la macedoneni, originar din Macedonia. *O legendă macedoneană spune că frumoasele zîne ale mării, setoase de glasul omenesc, caută să ademenească ... vreun cîntăreţ rătăcit.* ANGHEL, PR. 167. *Ca structură, limba macedoneană e foarte asemănătoare cu bulgara.* GRAUR, I. L. 198. ✧ *Român macedonean* = aromân. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită în vechea Macedonie; limba slavă vorbită în Macedonia de astăzi; (rar) aromâna.

— Pl.: *macedoneni, -e.* — Şi: (învechit) **machedoneán, -ă, machidoneán, -ă, machideancán, -ă** s. m., adj.

— De la n. pr. **Macedonia** + suf. *-ean.*

MACEDONEÁNCĂ s. f. Femeie care face parte din populaţia de bază a Macedoniei sau este originară de acolo.

— Pl.: *macedonence.*

— **Macedonean** + suf. *-că.*

MACEDONÉSC, -EÁSCĂ adj., s. f. **1.** Adj. (Neobişnuit) Macedonean. *Un crai macedonesc, Care-acum s-a ridicat Şi-i lotru prea minunat.* MARIAN, NU. 415.

2. S. f. art. (Regional) Numele unui dans popular. VARONE, D. 113.

— De la n. pr. **Macedonia** + suf. *-esc.*

MACEDOROMÁN, -Ă s. m., adj. Aromân. *Numele de macedoromân nu e potrivit, dat fiind că majoritatea lor nu locuieşte în Macedonia.* PUŞCARIU, L. R. I, 222.

— Pl.: *macedoromâni, -e.*

— **Macedo**[nean] + **român.**

MACEDOROMÁNCĂ s. f. Aromâncă.

— Pl.: *macedoromânce.*

— **Macedoromân** + suf. *-că.*

MACELÁRIU s. m. v. **măcelar.**

MACERĂ vb. I. T r a n z. A ţine (un corp) vreme îndelungată într-un lichid, la rece, pentru a-l face să elimine particulele solubile; (popular) a plămădi. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. ✦ R e f l. (Despre un corp) A elimina particulele solubile (prin menţinere îndelungată într-un lichid).

— Prez. ind.: *macerez.* — Şi: (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **măcerá** vb. I. PONTBRIANT, D.

— Din fr. **macérer.**

MACERÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) m a c e r a; macerăţie (**1**), (popular) plămădeală. Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *macerări.* — Şi: (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **măceráre** s. f. PONTBRIANT, D.

— V. **macera.**

MACERÁT, -Ă adj. Care a suferit un proces de macerare, (popular) p l ă m ă d i t; p. e x t.

descompus, dezagregat. Cf. PONTBRIANT, D.
— Pl.: *macerați, -te.* — Și: (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **măcerát, -ă** adj. PONTBRIANT, D.
— V. **macera.**

MACERÁȚIE s. f. **1.** Macerare; p. ext. procesul suferit de corpul supus macerării. *Pentru macerațiuni lasă substanța a sta mai multă sau mai puțină vreme în apă rece.* MAN. SĂNĂT. 160, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *De macerațiune ne servim numai în cazurile cînd lichidul să strică sau să volatilizează prin căldură.* BIANU, D. S. 437. *Prin macerație cu acid cromic, celulele se individualizează.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 329.
2. (Tehn.; neobișnuit) „Curățirea lentă a fontei topite lăsată în liniște". V. d e c a n t a r e. SCRIBAN, D.
— Pl.: *macerații.* — Și: (învechit) **macerațiúne** s. f.
— Din fr. **macération.**

MACERAȚIÚNE s. f. v. **macerație.**

MACFERLÁN s. n. Pardesiu bărbătesc fără mîneci, cu două deschizături pentru brațe peste care cade o pelerină scurtă. *Avînd mai toți în spinare cîte o hanță de pardesiu sau macferlan cu glugă.* ap. TDRG. *Leapădă-ți și tu, George, macferlanul și umbrela, că uite cum curge apa din ele.* REBREANU, I. 132, cf. TOPÎRCEANU, P. O. 81. *Plasa de deasupra canapelelor era plină de pachete, cutii și geamantane, iar în cuiere atîrnau haine și macferlane.* V. ROM. ianuarie 1957, 87.
— Pl.: *macferlane* și *macferlanuri* (TDRG).
— Din engl. **macferlane.** Cf. fr. m a c f a r l a n e.

MÁCHE interj. (Olt.) Exclamație care exprimă mirare, nedumerire, curiozitate, frică, nemulțumire (și care servește adesea pentru a introduce sau a întări o propoziție interogativă); ei, oare, măre, drace! *Și de ce machea îi zicea lui lumea Domn de Roauă?* ȘEZ. V, 19. *Se gîndi el: mache! Ce-o fi-n nuca asta? S-o sparg.* GRAIUL, I, 87. *Mache, ce fel de om e fiul tău!* I. CR. I, 122. *Cînd o fi văzut așa băiatul, o fi zis: — Machea! Da ce-o mai fi și asta?* ib. II, 229. *Machea, ce s-o fi făcut vaca?* ib. VII, 154. *Machea, am ajuns eu de rîsul unui păcătos?* PAMFILE, A. R. 250. *Machea, mă, o fi așa ce spune ăla?* ARH. OLT. XXI, 269. ✧ (Subliniind o afirmație ironică făcută de cineva) *„Ăsta e om, dar nu fleac", zici batjocorind pe cineva. Mache, îți va răspunde tovarășul tău de ironie.* I. CR. VIII, 88.
— Și: **máchea, máichea** (STERESCU, N. 1045) interj.
— Etimologia necunoscută.

MÁCHEA interj. v. **mache.**

MACHEDÓN s. m., adj. (Învechit) Macedonean. *Fiind cu noi Aristarh machedon den Solun.* N. TEST. (1648), 170 r/33.
— Pl.: *machedoni.*
— Din slavonul **Македонъ.**

MACHEDONEÁN, -Ă s. m., adj. v. **macedonean.**

MACHÉTĂ s. f. Reproducere materială, de obicei la scară redusă, a unei piese tehnice, a unei clădiri, a unei lucrări de urbanistică, de artă etc. V. m o d e l. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Cunoștea mina după o machetă redusă pe care o cercetase.* ARDELEANU, V. P. 14. *În antreul camerei lui Lenin se vede o machetă în care sînt arătați membrii ședinței din 10 octombrie.* SAHIA, U.R.S.S. 37. *Numeroase machete și fotografii reproduc marile realizări arhitectonice.* CONTEMP. 1948, nr. 104, 24/1. *Tot aici sînt arătate schițele sau chiar machetele viitoarelor decoruri.* ib. nr. 110, 15/3. *Sînt reproduse în machete și modele... produse ale industriei grele.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2390. *Studiul profilelor se face de obicei pe machete, adică pe modele reduse.* CIȘMAN, FIZ. I, 321. *Vizitatorii... au fost atrași de sugestivele machete în relief, reprezentînd ansambluri civile și industriale.* V. ROM. august 1961, 154. ✦ Text integral, mai rar fragmentar, al unei opere științifice sau literare, destinat discuției înainte de a fi tipărit. *Se duse la birou și-i arătă directorului macheta piesei cu care trebuia să se deschidă stagiunea.* ARDELEANU, D. 150. *Participanții la dezbateri au putut consulta din vreme o machetă a dicționarului (2 coli tipărite).* L. ROM. 1953, nr. 1, 92.
— Pl.: *machete.*
— Din fr. **maquette.**

MACHÍ vb. IV v. **mahi.**

MACHIÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. A (se) farda (cu artă, minuțios), a(-și) face machiajul (pentru scenă). V. g r i m a. *Actorii se machiază în cabine, studiindu-se în fața oglinzii.* T ianuarie 1963, 100, cf. decembrie 1962, 68. *Se declară potrivnici oricărei intenții de a „scenariza" faptele filmate, de a machia oameni.* L 1963, nr. 130, 10/3.
— Pronunțat: *-chi-a.* — Prez. ind.: *machiez.*
— Din fr. **maquiller.**

MACHIÁJ s. n. Acțiunea de a (s e) m a c h i a și rezultatul ei; machiere. V. g r i m ă. *Machiajul se făcea în văzul tuturor.* CONTEMP. 1955, nr. 464, 2/3. *Toate personajele care apar în această piesă să poarte un machiaj puternic.* T februarie 1962, 4. *Totul, pînă și machiajul actorilor, concură, prin mijloacele grotescului, la satirizarea... unor tare ale societății vremii.* ib. ianuarie 1963, 90, cf. L 1963, nr. 130, 10/1.

— Pronunțat: *-chi-aj.* — Pl.: *machiaje.*
— Din fr. **maquillage.**

MACHIÁT, -Ă adj. (Mai ales despre actori) Fardat (cu artă, minuțios). V. g r i m a t.
— Pronunțat: *-chi-at.* — Pl.: *machiați, -te.*
— V. **machia.**

MACHIAVÉLIC, -Ă adj. Abil și fără scrupule, viclean, perfid, de rea credință, (rar) machiavelistic. *O serie lungă de fapte farisaice și machiavelice.* BARIȚIU, P. A. II, 625, cf. ALECSANDRI, T. 1734. *Era atît de neabătut din drumul cel drept. . ., încît nici putea înțelege acele machiavelice răstălmăciri.* NEGRUZZI, S. I, 244. *Diplomația cea machiavelică a unui mic principe român era cît p-aci să arunce într-un grozav labirint de complicațiuni trei din statele cele mai ponderoase.* HASDEU, I. V. 50. *Condusese cu machiavelică ferocitate condițiile împăcării cu Gică Elefterescu.* C. PETRESCU, C. V. 333. *Îi întregește vorba cu un iz machiavelic: — Chiar așa are și de gînd să facă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 324. *Idei machiavelice și funeste.* BOGZA, A. Î. 507.
— Pronunțat: *-chi-a-.* — Pl.: *machiavelici, -ce.*
— Din fr. **machiavélique,** it. **machiavellico.**

MACHIAVELÍSM s. n. Politică (p. e x t. acțiune, comportare) vicleană; lipsă de loialitate și de scrupule; perfidie (în treburile publice și private). *Sistemul său se părea răzămat pe aceea ce în zilele noastre se numește machiavelism, adecă: spre a ajunge la un scop propus, a nu respecta nici un drept, a nu se feri de nici un crimen.* ASACHI, S. L. II, 84, cf. STAMATI, D., COSTINESCU. *Indiferența totală față de morală a fost numită machiavelism, ca și cînd Machiavelli ar fi inventat perfidia și trădarea.* OȚETEA, R. 224.
— Pronunțat: *-chi-a-.* — Pl.: (rar) *machiavelisme.*
— Din fr. **machiavélisme,** it. **machiavellismo.**

MACHIAVELÍST s. m. (Rar) Persoană care adoptă sau care aplică principiile machiavelice. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.
— Pronunțat: *-chi-a-.* — Pl.: *machiavelișți.*
— Din fr. **machiavéliste,** it. **machiavellista.**

MACHIAVELÍSTIC, -Ă adj. (Rar) Machiavelic. *Din toată acea denunțare machiavelistică. . . nici un cuvînt nu era adevărat.* BARIȚIU, P. A. III, 208.
— Pronunțat: *-chi-a-.* — Pl.: *machiavelistici, -ce.*
— Din it. **machiavellistico.** Cf. germ. m a c h i a v e l i s t i s c h.

MACHIAVERLÍC s. n. v. **machiaverlîc.**

MACHIAVERLÍC s. n. (Formă coruptă; mai ales la pl.) Machiavelism. *Ești tare, stimabile, la machiaverlicuri, tare, tare, n-am ce să zic.* CARAGIALE, O. VI, 86. *Un tip perfid, mieros, care se bate cu pumnul în piept pentru credințele lui democratice și lovește pe ascuns cu machiaverlîcuri.* CONTEMP. 1956, nr. 499, 3/4.
— Pronunțat: *-chi-a-.* — Pl.: *machiaverlîcuri.*
— Și: **machiaverlíc** s. n.
— De la n. pr. **Machiavelli** + suf. *-lîc.* Pentru formație, cf. p a i a ț a r l î c, p i ș i c h e r l î c, z a p c i a r l î c.

MACHIDEANEÁN, -Ă s. m., adj. v. **macedonean.**

MACHIÉRE s. f. Acțiunea de a (s e) m a c h i a; machiaj. V. g r i m a r e.
— Pronunțat: *-chi-e-.* — Pl.: *machieri.*
— V. **machia.**

MACHINÁL, -Ă adj. v. **mașinal.**

MACHINALMÉNTE adv. (Învechit, rar) Mașinal. Cf. COSTINESCU. *Steteam zile întregi lungit pe prispa casei la umbră și desciframm machinalmente slovele cele bătrîne.* EMINESCU, G. P. 107.
— **Machinal** + suf. *-mente.*

MACHINATÓR s. m. (Învechit, rar) Intrigant, uneltitor. Cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *machinatori.*
— Cf. m a c h i n ă.

MACHINÁȚIE s. f. v. **mașinație.**

MACHINAȚIÚNE s. f. v. **mașinație.**

MÁCHINĂ s. f. (Învechit) **1.** Mașină **(I 1).** *Nu poate nime înțălege cu ce chip, fără agiutoriul a nici unii mahine, au putut a le scoate.* IST. AM. 11v/1, cf. 61r/21. *Era pus mai mare preste mahinele cetății.* ȘINCAI, HR. I, 113/22. *Tot feliul de mahini de război.* KOGĂLNICEANU, S. 83. *Prima machină mișcată prin virtutea aburilor fu cea inventată la 1690.* FILIMON, O. II, 55, cf. I, 365. *Machină de vînturat.* ALR I 925/618. ✧ F i g. *Ei nu sînt alta fără o mahină, pe care o împinge cine cum îi place.* BUDAI-DELEANU, Ț. 268. ✦ Ansamblu de elemente care formează un tot unitar; sistem. (F i g.) *Acel minunat meșter carile au făcut. . . și toată mahina, adecă mulțimea acea minunată și pre împodobită a lumii.* CRITIL, I/22.
2. F i g. Uneltire, intrigă. COSTINESCU.
— Pl.: *machine.* — Și: **máhină** s. f.
— Din lat. **machina.** Cf. rus. МАХИНА, it. m a c c h i n a.

MACHINĂLICÉȘTE adv. v. **mașinalicește.**

MACHINÍST s. m. v. **mașinist.**

MACHIÓR s. m. Persoană care execută machiaje, specialist în arta machiajului (de teatru). V. g r i m e u r.
— Pronunțat: *-chi-or.* — Pl.: *machiori.*
— Din fr. **maquilleur.**

MACHÍSM s. n. Empiriocriticism. *Este vorba ... de o școală idealistă* [școala neopozitivistă] *și... trebuie să vedem ce este comun cu machismul și cu idealismul filozofic în general.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 7/6. *Pozitivismul... logic, cu puternice rădăcini în machism.* JOJA, S. L. 240, cf. 350.
— Pronunțat: *mahism.*
— Din rus. **махизм** (de la n. pr. *Mach).*

MACHÍST, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Adept al machismului. *Combătînd pe machiști, Lenin arată în lucrarea sa „Materialism și empiriocriticism"... că aceștia încearcă să revizuiască nu „formele" materialismului, ci esența lui.* CONTEMP. 1948, nr. 104, 15/3.
2. Adj. Care ține de machism, propriu machismului. Cf. JOJA, S. L. 376.
— Pronunțat: *mahist.* — Pl.: *machiști, -ste.*
— Din rus. **махист.**

MACI subst. pl. v. **mlaci.**

MACIOÁLĂ s. f. (Prin Olt.) **1.** Femeie proastă, urîtă, rău îmbrăcată. *Ieși afară, macioala și nătoata dracului!... Ce mai aștepți?* IOVESCU, N. 236, cf. I. CR. VII, 312, CIAUȘANU, V. 177, MAT. DIALECT. I, 230.
2. Vacă, oaie slabă. LEXIC. REG. 37.
— Pl.: *macioale.*
— Etimologia necunoscută. Cf. DR. I, 275.

MĂCIORĂ s. f. (sg.) (Regional) „Rest de tutun în pipă, copt în spuză, care se pune pe măsea" (PAȘCA, GL.); „tăria (sau puterea) ce o capătă tutunul pus anume la foc" (COMAN, GL.).
— Etimologia necunoscută.

MÁCIS subst. (Neobișnuit) Învelișul fructului de nucșoară, folosit ca condiment; frunzișoară. Cf. ALEXI, W.
— Din fr. **macis.**

MACIÚLĂ s. f. (Regional) Prîsnelul fusului. *Fusul îi scăpă din mînă... căzu jos și se învîrti în juru maciulei.* DELAVRANCEA, S. 168. ✦ Epitet dezmierdător pentru o fetiță (sprintenă, vioaie). V. t i t i r e z. Cf. ARH. OLT. XXI, 269.
— Pl.: *maciule.*
— Cf. m ă c i u l i e.

MÁCLĂ[1] adj. v. **macru.**

MÁCLĂ[2] s. f. v. **mlacă.**

MACMAHÓN s. n. (Învechit) Șpriț. *S-a făcut roșie ca sfecla și a băut un macmahon pe nerăsuflate.* CARAGIALE, O. I, 281. *Mă plimb așa de colo pînă colo: mai beau o bere, un macmahon, un șvarț, mai vorbesc cu un prieten, trece vremea.* id. ib. 291.
— Pl.: *macmahoane.*
— Cf. n. pr. M a c - M a h o n.

MACOHÓN s. n. (Bucov.) Pisălog de lemn cu care se freacă sămînța de mac în macorteț (com. din BUCOV.); lemn bine rotunjit și subțiat la un capăt („de forma unei cepe" com. din VICOVUL DE SUS-RĂDĂUȚI), cu care se frămîntă cartofii fierți pentru porci, p i s ă u (CHEST. II 70/232).
— Pl.: *măcohoane.* — Și: **macahón** s. n. CHEST. II 70/232.
— Din ucr. **макогін,-гону,** rus. **макогон.**

MÁCOLĂ s. f. v. **maculă.**

MACORTEÁȚĂ s. f. v. **macorteț.**

MACORTÉȚ s. n. (Bucov.) **1.** Vas mare de lut ars, cu fundul mai îngust și cu gura mai largă, folosit în gospodărie (în special pentru a pisa usturoi, sămînță de mac etc.). *S-au arătat pe masă două macorțețe... cu plăcinte de brînză.* ap. CADE.
2. (În forma *măcurteț)* Vas pentru ținut flori (Humoreni-Gura Humorului). CHEST. II 180/239.
— Pl.: *macorțețe.* — Și: **macorteáță** (CADE) s. f., **măcurtéț** s. n.
— Din ucr. **макортеть,** apropiat de cuvintele românești terminate în *-eț.*

MACOȘĂ s. f. (Prin Ban. și sudul Transilv.) „Oaie care are pupi galbeni pe lîngă ochi". H XVIII 141, cf. DENSUSIANU, Ț. H. 82, CHEST. V 67/61.
— Accentul necunoscut. — Pl.: *macoșe.*
— Etimologia necunoscută.

MACOVÉI subst. v. **macavei.**

MACRĂ s. f. (Grecism învechit) Silabă lungă (în metrică). *O macra și două vrahie fac un dactilos; două macrale alături fac un spondios* (a. 1784). CAT. MAN. II, 77.
— Pl.: *macrale.*
— Împrumut savant din gr. **μακρά.**

MACRAMÉ s. n. v. **macrameu.**

MACRAMÉU s. n. Un fel de dantelă făcută din fire groase, înnodate.
— Pl.: *macrameuri.* — Și: **macramé** s. n. LTR.
— Din fr. **macramé.**

MACRÍCI subst. v. **măcriș.**

MACRÎNĂ adj. (Regional, despre femei) Grasă, greoaie (Munții Sucevei). ȘEZ. III, 70.
— Pl.: *macrine.*
— Cf. m a c r u, m o a c r ă.

MACRÍŞ subst. v. **măcriş.**

MACRIŞÓR s. m. v. **măcrişor.**

MACRIŞÓS adj. (Regional, despre vin) Acru (Slobozia-Găiești). H I 6. *Vin macrişos, adică acela care încreţeşte gura.* ib.
— **Macriş** + suf. *-os.*

MACRÍCI subst. v. **măcriş.**

MACROBIÓTECĂ s. f. v. **macrobiotică.**

MACROBIÓTICĂ s. f. (Astăzi rar) Disciplină medicală bazată pe un ansamblu de reguli de igienă (alimentară) a căror respectare se consideră că poate prelungi viața omului. *Macroviotica este duhul ştiinţei doctoriceşti, care cuprinde învăţătura prelungirii vieţii omului.* EPISCOPESCU, A. 102/4, cf. SCAVINSCHI, M. 97. *Macroviotica seau regule pentru păstrarea sănătăţii şi prelungirea vieţii.* AR. (1838), 142$^{1}/_{3}$ cf. ALBINEŢ, M. 1. *Macroviotică sau methodul de a lungi viaţa omenească* (sec. XIX). CAT. MAN. II, 88, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ENC. AGR.
— Pronunțat: *-bi-o-.* — Și: (învechit) **macrobiótecă** (BARASCH, I. 147), **macroviótică** s. f.
— Din germ. **Macrobiotik,** fr. **macrobiotique.**

MACROCEFÁL, -Ă adj., subst. **1.** Adj. Cu capul mare (PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W.); s p e c. (Med.) cu macrocefalie. ✧ (Substantivat) *Copiii cari să nasc cu capul peste măsură de mare se numesc macrocefali.* BIANU, D. S. 438.
2. Subst. Gen de insecte hemiptere. Cf. COSTINESCU.
— Pl.: *macrocefali, -e.*
— Din fr. **macrocéphale.** Cf. gr. μακρο-κέφαλος.

MACROCEFALÍE s. f. Anomalie care constă în alungirea craniului și dezvoltarea lui exagerată în partea posterioară. *Macrocefalia nu este o monstruozitate, ci numai o anomalie care se pare că predispune la rachitism.* BIANU, D. S. 438.
— Din fr. **macrocéphalie.**

MACROCÓSM s. n. (În opoziție cu m i c r o c o s m) Lumea în totalitatea ei; universul. [Înțeleptul adresîndu-se universului:] *Pre tine, macrocosmos, pre mine, microcosmos mă cheamă.* CANTEMIR, O. V, 93. *Organismul cel mare (macrocosmul) seamănă cu organismul cel mic (omul, microcosmul).* BARASCH, M. II, 3/11. *Istoria fiecării ţeri, microcosm al macrocosmului, este cea mai veridică istorie universală.* HASDEU, I. C. I, 176. *Macrocosm, — de-a ta emblemă e făptura mea răpită.* MACEDONSKI, O. I, 273.
— Și: **macrocósmos** s. n.
— Din fr. **macrocosme.** — **Macrosmos** < gr. **μακρός + κόσμος.**

MACROCÓSMOS s. n. v. **macrocosm.**

MACROMOLECULÁR, -Ă adj. Format din macromolecule. *Substanţe macromoleculare se găsesc în natură sau se pot prepara sintetic.* LTR III, 584. *Substanţele cu structură macromoleculară se încadrează, după dimensiunile lor, în clasa coloizilor.* ib.
— Pl.: *macromoleculari, -e.*
— Din fr. **macromoléculaire.**

MACROMOLECÚLĂ s. f. Moleculă alcătuită dintr-un mare număr de atomi, legați între ei prin covalențe. DICȚ.
— Pl.: *macromolecule.*
— Din fr. **macromolécule,** rus. **макромолекула.**

MACROPÓD, -Ă adj., subst. **1.** Adj. (Zool.; despre animale) Cu picioare (sau cu înotătoare) lungi. ✦ (Bot.; despre frunze, flori) Cu pedunculi lungi.
2. Subst. Specie de pești viu colorați din apele dulci ale Indochinei.
— Pl.: *macropozi, -de.*
— Din fr. **macropode.**

MACROPTÉR, -Ă adj. (Ornit.; despre păsări) Cu aripi lungi. Cf. PROT.-POP., N. D., COSTINESCU.
— Pl.: *macropteri, -e.*
— Din fr. **macroptère.**

MACROSCÓPIC, -Ă adj. (Despre corpuri, în opoziție cu m i c r o s c o p i c) Care are dimensiuni suficient de mari spre a putea fi examinat fără microscop. *Cercetarea amănunţită a acestor mişcări a arătat că legile mecanicei corpurilor macroscopice nu sînt valabile la scară atomică.* V. ROM. ianuarie 1958, 112.
— Pl.: *macroscopici, -ce.*
— Din fr. **macroscopique.**

MACROSCOPICÉŞTE adv. (Rar) Din punct de vedere macroscopic; prin examinare cu ochiul liber. *Macroscopiceşte pielea apare* [la bătrîni] *uscată, rugoasă şi zbîrcită.* PARHON, B. 58.
— **Macroscopic** + suf. *-iceşte.* Cf. rus. м а к р о с к о п и ч е с к и й.

MACROSPÓR s. m. Spor femel, la unele criptogame vasculare. *Prin germinarea macrosporului ia naştere protalul femel şi organele sexuale femele.* ENC. AGR.
— Pl.: *macrospori.*
— Din fr. **macrospore.**

MACROVIÓTICĂ s. f. v. **macrobiotică.**

MÁCRU, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. (Despre carne, în special despre carnea de măcelărie) Slab, fără grăsime și fără oase. *Oricît de macră şi*

de vînjoasă carnea le-ar fi [păsărilor], *decît stîrvul împuțit tot mai dulce iaste.* CANTEMIR, IST. 45. [Inima e] *acea bucată de carne macră prin care circulează sîngele.* NEGRUZZI, S. I, 256. *Boul îngrășat ajunge la greutatea de 800 kilograme de carne macră.* ap. TDRG, cf. ALR II 4069/387, A V 6, VI 26. *Cine poate oase roade, cine nu, nici carne macră.* ZANNE, P. IV, 27. ✧ (Substantivat) *Celuialalt i-au dat mai multe ciolane, spîrcuri și macră.* SBIERA, P. 254. *Mi-ai dat numai niște macră și ciolane!* id. ib. 255, cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

2. S. f. (Regional) Pătură de carne din slănină. Cf. LB, com. din ARAD și din ZAGRA-NĂSĂUD. ✦ (Cu determinări care indică părți ale corpului) Parte musculoasă a unui organ. *M-am tăiat în macra kișorului.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. *Macra șoldului.* DR. V, 320.

3. Adj. (Mai ales în Transilv., despre vite și părți ale corpului lor, p. ext. despre oameni și părți ale corpului lor) Fără carne, slab; uscățiv. [Oi] *scurte și macre în picioare.* ECONOMIA, 85/19, cf. LB, STAMATI, D. *Izraelitul din Algeria este macru și bine proporționat.* HASDEU, I. C. I, 174. *Un preut de statură mică, slab și macru la constructura-i corporală.* F (1868), 6. *Biata fată care lucra zile întregi în baie, din zi în zi devenea mai macră și mai palidă.* ib. (1871), 583. *Era om înaintat în etate... înalt, macru, cu un aer rece.* ib. (1877), 423. *Slabi, jigăriți... cu fălcile intrate unele într-altele de macre ce erau.* ISPIRESCU, ap. TDRG, cf. REV. CRIT. IV, 144. ✦ (Despre pămînt) Sărac. *Rădăcinilor le place pămîntul cel gras; așadară cel macru trebuie aruncat de pre lîngă dînsele.* ECONOMIA, 148/19, cf. 68/25. ✦ Fig. (Despre abstracte) Lipsit de forță, de vigoare; șubred, precar. *În Blaj existase pînă în 1831 din liceu numai un curs macru de 1 an pentru psihologie și logică, alt nimic.* BARIȚIU, P. A. I, 611. *Eu sînt mulțămit că fac aceea ce videți, căci mijloacele mele sînt foarte macre.* URICARIUL, VIII [prefață].

— Pl.: *macri, -e.* — Și: (regional, **1) máclă** adj. ALR I 739/308.

— Lat. **macer, -era, -crum.**

MACT adj. (Turcism rar) Ucis. *Averile mișcătoare și nemișcătoare ale mactului Mavroghene* (a. 1791). ȘIO II_2, 154.

— Din tc. **maktul.**

MÁCTĂ s. f. v. **matcă.**

MÁCU interj. v. **mac²**.

MACÚC, -Ă adj. (Regional) Neîndemînatic (Jorăști-Galați). I. CR. I, 121.

— Din ucr. **макух.**

MACULÁ vb. I. Tranz. (Rar; livresc) A păta, a murdări, a mînji. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, BARCIANU. ✧ Fig. *Și-a maculat suvenirea cu uciderі, mișelii și desfrînări.* F (1867), 392.

— Prez. ind.: *maculez.* — Și: (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **măculá** vb. I. PONTBRIANT, D.

— Din lat. **maculare, fr. maculer.**

MACULAI adj. (Regional) Mărunt. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

MACULÁRE s. f. (Rar; livresc) Acțiunea de a macula și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

— Pl.: *maculări.* — Și: (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **măculáre** s. f. PONTBRIANT, D.

— V. **macula.**

MACULÁT, -Ă adj. (Rar; livresc) Cu pete, pătat. Cf. ARISTIA, PLUT. *Apendicii foliolelor... palid maculați sau cam nemaculați.* GRECESCU, FL. 347. *Gloatele biruite aleargă acum despuiate către mare, ca să-și caute un refugiu și o îmbrăcăminte, după ce și-au lăsat aci cămășile maculate.* ARGHEZI, C. J. 157.

— Pl.: *maculați, -te.* — Și: (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **măculát, -ă** adj. PONTBRIANT, D.

— V. **macula.**

MACULATÓR, -OÁRE adj., s. n. **I.** Adj. (Învechit, rar) Care pătează. PROT.-POP., N. D.

II. S. n. **1.** (Învechit) Caiet, registru (de socoteli), „un fel de caiet mic în care se însemnează orice" (PROT.-POP., N. D.). *Maculatorul de ce s-au găsit în bancă, la sfînta bisărică* (a. 1781). IORGA, S. D. XII, 102. *Maculatorul pe*[n]*tru datoria sf(i)ntei bisearici* (a. 1782). id. ib.

2. Caiet (neliniat) folosit de elevi, de studenți etc. pentru a lua note la lecție; caiet de notițe. *În maculatorul lui de notițe erau schițate fel de fel de mașini.* V. ROM. octombrie 1954, 89.

— Pl.: *maculatori, -oare.* — Și: (regional, **II 2) măcălătóri** s. n. ALR I 1513/79.

— **Macula** + suf. *-(a)tor.*

MACULATÚRĂ[1] s. f. sg. **1.** Hîrtie pătată sau stricată în timpul imprimării tipografice; p. ext. hîrtie scrisă sau tipărită care și-a pierdut importanța. Cf. STAMATI, D., COSTINESCU. *Mai nainte de a fi rupt hîrtia, s-a uitat bine la ea, dacă e, în adevăr, maculatură scrisă pe amîndouă părțile.* SLAVICI, N. I, 206. *Ai băgat și în sîn... dar numai exemplare jerpelite ca să ai, în cazul cînd te-ar fi prins, circumstanța ușurătoare că erau maculatură.* PAS, Z. I, 273. ✦ Hîrtie (groasă) special fabricată pentru ambalaj. Cf. STAMATI, D., POLIZU, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U.

2. Fig. Scriere lipsită de valoare. *Producerea de maculatură literară.* MAIORESCU, CR. I, 314. *Maculatura literară ia proporții îngrijorătoare.* IBRĂILEANU, SP. CR. 90, cf. CONTEMP. 1949, nr. 160, 3/4. *Tipărituri fără noimă pentru noi, ca... lauda sistemului ortografic al lui Laurian și Massim și altă maculatură pe care o disprețuiam.* SADOVEANU, E. 47.

— Din germ. **Makulatur,** fr. **maculature.**

MACULATÚRĂ[2] s. f. (Neobișnuit) Pată. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

— Pl.: *maculaturi.* — Și: (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **măculatúră** s. f. PONTBRIANT, D.

— **Macula** + suf. *-tură.*

MÁCULĂ s. f. (Învechit) Pată pe discul soarelui, pe lună etc. *Maculele cele întunecate din lună.* ȘINCAI, ÎNV. 146. *De se va cerca soarele cu telescopiu, se află într-însu niște pete negre cu o formă neregulată... petele aceste se numesc... macule solare (Maculae solares).* SIBINEANU, C. 36/10. *Macole, pete sorești.* UNIVERSUL (1846), 25, cf. COSTINESCU. ✦ Pată pe corpul omului (care afectează funcția unui organ). [Petele] *luminii ochilor, macule cornee.* EPISCUPESCU, PRACTICA 129/5. *Macule (pete) de piele.* CORNEA, E. I, 144/16, cf. NEGULICI, ARISTIA, PLUT., BARCIANU. ✧ Fig. *Fără prihană, fără oc[ar]ă, fără maculă.* DOSOFTEI, MOL. 93. *Diversitate d-opiniune... poate fi fără a se atribui veriunuia din ei macula de nesinceritate.* ap. GHICA, A. 765. ✦ Pată pe un organ vegetal. *Apendicii... sînt membranoși, fără maculă.* GRECESCU, FL. 347. ✦ Spec. Germenele fecundat din oul păsărilor; bănuț. *Pe loc după fructificație pier din ou atît vesicula, cît și macula germinativă.* POLIZU, P. 202/4.

— Pl.: *macule.* — Și: **măcolă,** (neobișnuit) **măculă** (PONTBRIANT, D.) s. f.

— Din lat. **macula,** fr. **macule.**

MADALÁRĂ s. f. v. **mădular.**

MADÁM s. f. v. **madamă.**

MADÁMĂ s. f. **1.** (Franțuzism învechit) Soție. V. doamnă, jupîneasă, damă. *Era cu el și madama lui și mai era și alte persoane mari cu madamele lor.* DIONISIE, C. 205, cf. RUSSO, S. 108.

2. (Astăzi în forma *madam*; de obicei urmat de numele de familie sau, mai rar, de prenume) Termen de politețe folosit pentru a vorbi cu (sau despre) o femeie (măritată); doamnă. V. cucoană. *Tu roabă, și a cui? a unui judecător! adu-ți aminte că ai avut cinstea de a fi madama de Valsan.* HELIADE, B. 18/4. *Madam Dardane rămasă înlemnită la această întrebare.* GORJAN, H. II, 124/20. *Multe închinăciuni... lui monsiu Chis și madamei Wimmer.* KOGĂLNICEANU, S. 6. *Tu te duci la megieșa noastră madama Ninteasa, unde să fac adunări spirituoase.* ASACHI, PED. 7/13. *Într-o vreme a izbutit chiar să fie admis corist în trupa madamei Carl.* GHICA, S. 62. *Vezi că erau mulți mușterii, jupîne, pînă să-mi dea madama gazeta.* CARAGIALE, T. II, 16. *Unele pălării sînt... scumpe foc, așa cum se și cuvine să le vîndă cele două vestite marșante de modă, madamele Bario și Briol.* MACEDONSKI, O. III, 38. *Madam Sara, văduva, a deschis prăvălie.* CAZIMIR, GR. 41. *Am scăpat de... cățeluța lui madam Știubeiu, care trecea... printre gard.* C. PETRESCU, C. V. 16, cf. ALR II 3551/537. ✧ (La vocativ, neurmat de numele propriu, astăzi numai cu nuanță peiorativă, cf. cucoană) *Madamă, tot mă iubești?* BELDIMAN, O. 15/12. *Puii, nebăgînd-o-n seamă: Cale bună-i zic, madamă.* ALEXANDRESCU, M. 341. *Ce cauți aici, madamo?* CARAGIALE, T. II, 162. *Nu striga, madam!* id. O. VI, 34. ✦ (Popular) Cucoană. *Ba, mai vezi cîte-o madamă, ce torcea odată-n furcă, Cum fudulă și cochetă în cupea ușor se urcă.* BELDICEANU, P. 120. [Florile] *le-au luat madamele, Să facă parfumurile, Să-și miroasească hainele.* PAMFILE, CR. 70. *Jupîneasă „pi la madame bătrîne".* ALR II 2870/848.

3. Femeie din personalul casnic al familiilor burgheze. V. jupîneasă. *Spuni mata ti rog madamii să deie tinjirili deoparti și să le acoperi bini.* BRĂESCU, M. B. 105. ✦ Femeie de serviciu la un hotel. *Cheamă pe madama, i-a poruncit domnul Fotache portarului.* STANCU, R. A. I, 28.

4. (Învechit) Guvernantă (străină). *Madamele așază copiii în semicerc.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 22.

5. (Peiorativ) Femeie de moravuri ușoare; spec. patroană a unei case de prostituție. Cf. STANCU, D. 358.

— Scris și: **(I, 2,** după franțuzește) *madame.* — Pl.: *madame.* — Voc.: *madamă* și *madamo.* — Și: **(2) madám** (gen.-dat. *lui madam* și, învechit, *madamei*; voc. *madam* și, vulgar, *madamo*), (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **mădámă** (IORDAN, L. R. A. 21) s. f.

— Din fr. **madame.**

MADAPOLÁM s. n. v. **madipolon.**

MADAPOLÁMĂ s. f. v. **madipolon.**

MADAPOLÓN s. n. v. **madipolon.**

MADARÁNȚĂ s. f. (Regional) Femeie stricată. *Cu Frăsina să nu stai de vorbă, că-i o madaranță.* Com. din PIATRA NEAMȚ.

— Pl.: *madarațe.*

— Contaminare între **madamă** și **zdreanță.**

MÁDĂ s. f. (Regional) Piatră plată de care se folosesc copiii la unele jocuri, ca să ochească o țintă. Cf. SCRIBAN, D. ✧ *De-a mada* = numele

unui joc de copii nedefinit mai de aproape (Somova-Tulcea). H XIV 447.
— Din ngr. **ἀμάδα.**

MADĂRĂȚĂNI subst. pl. v. **matrață.**

MADEÁ s. f. **I. 1.** (Învechit) Chestiune, afacere, pricină; materie, subiect. *Neprimind nici un ban de la dînșii pentru madelele bisericilor.* CANTA, LET. III, 259/26. *Aceste pricini cunoscîndu-se și de către domnia me... au fost vătămătoare madalei aceștia* (a. 1785). URICARIUL, I, 106. *Să treacă* [în condică] *toate rînduielile ce vor face în ținut pentru orice made* (a. 1795). ib. IV, 58/1. *Cu acest mijloc se îndreptă și madeaua de protimisis.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 272. [Împăratul] *nu se va bate cu neamul lui pentru această madea.* DIONISIE, C. 183. *Înfățoșîndu-să această... anaforă, în madeaua boalei ciumei* (a. 1815). URICARIUL, I, 243, cf. CAT. MAN. I, 606, IORGA, S. N. 147, 148. *S-au trimis la sud Ialomiță, Buzău și Focșani, pentru madeaua zaherelii* (a. 1822). DOC. EC. 258. *Cercetarea... care s-au făcut... în madeaua făcătorilor de monedă turcească calpă* (a. 1829). ib. 431. *Dacă întru toate acestea madele, se va descoperi că stăpînirea locului strînge bir de prisos... apoi un asemenea catahris fără întîrziere să se curme.* CR (1830), 387²/22, cf. 324¹/33. [Adunarea] *nu va putea chibzui decît numai asupra acelor madele care să va înfățișa de către directorul sau sfatul privighetor* (a. 1845). DOC. EC. 858. *De-aș fi între cei mai de aproape prieteni ai lui, tot n-aș cuteza să-i dau sfat în madeaua aceasta.* FILIMON, O. I, 230. *Trebuie să cercetăm cu băgare de seamă această madea, ca să nu cădem în răspundere.* id. ib.

2. (Învechit) Dijma din zece una, z e c i u i a l ă; p. g e n e r. impozit. *Să să facă socoteală curată dă cît venit are vistieria, din toate madelele, pînă la un ban.* PR. DRAM. 64. *Că numai dă la madeaua vitelor au întrat la casă piste treizeci* [de mii de lei] (a. 1820). IORGA, S. N. 146. *Dijma „den zece una" sau madeaua — cu noul cuvînt turcesc — se lua din toate, dar, pentru că nu se prea făcea grîu, din porumb întăi și din fîn.* id. S. D. XIV, XL.

3. (Regional) Cusur, meteahnă, lipsă; nărav. *Avea și ea două madele: era leneșă... și rea.* PAMFILE, DUȘM. 123, cf. CIAUȘANU, V. 177, LEXIC REG. 46, 82.

II. 1. (Învechit, rar) „Capitol, despărțire". IORGA, S. N. 216.

2. (Regional) Fel, categorie, sort, „model" (ȘEZ. XXII, 135). *Făina poate să fie de mai multe madele (feluri, categorii).* PAMFILE, A. R. 250. *Sînt mai multe madele de boale.* RĂDULESCU-CODIN. *Alege madele-madele: purceii de-o parte, mieii-n altă parte.* ARH. OLT. XXI, 269. ✦ Epitet dat unui om nu tocmai de ispravă, soi rău. *Hrisanti are să vie tocmai la pont, că doar cunosc eu ce madea-i Hrisanti.* HOGAȘ, DR. II, 104. *De la o madea ca dînsul ce te poți aștepta!* Com. din PIATRA NEAMȚ.

— Pl.: *madele.* — Și: **madélă** (RĂDULESCU-CODIN), **medeă** (LEXIC REG. 46) s. f.
— Din tc. **madde.** — **Madelă,** sg. refăcut după pl.

MADEGÍU s. m. (Învechit) „Însărcinat cu vreo afacere, reprezentant" (ȘIO II$_2$, 74); funcționar (ZEITSCHRIFT XVIII, 102). *Cîțiva copalii, madegii și otcupcii cu cîțiva tineri gheșeftari și coțcari, țin acolo ședințe.* F (1883), 282.
— Pl.: *madegii.*
— **Madea** + suf. *-giu.*

MADÉLĂ s. f. v. **madea.**

MADÉM s. n. (Învechit) **1.** Minereu; p. r e s t r. metalul din care este format minereul. [Văzînd] *și în țara lor munți bogați de mademuri, aur, argint și hier...,s-au așezat acolo.* N. COSTIN, LET. I, 55/12. *Fiindcă au fost madem foarte bun...* [în clopot], *mademul să nu se schimbe, că glasul acestui clopot nu s-au aflat din Olt încoace* (a. 1779). IORGA, S. D. VIII, 3. *Mademurile ceale ce scoate pămîntul, adecă fierul, argintul, aurul și pietrili ceali scumpe* (a. 1782). BV II, 275. *În Calabrie să află multe minieri de aur..., de marmuri, de alabastru și alte feliuri de mademuri.* AMFILOHIE, G. 123/20. [Cine] *află niscareva locuri din ceale cu mademuri ascunse întru dînsele, nu să depărtează îndată de dînsele* (a. 1811). BV III, 32. *De să va întîmpla ca numiții prozectori... să dea peste vreo vînă dă vreun madem... să dea numaidecît cu într-adins trimis știre* (a. 1811). DOC. EC. 108. *În ținutul mademurilor, pietrilor și al sărilor, celor din lăuntrul pîntecelui pămîntului.* PISCUPESCU, O. 52/19, cf. 206/9. ✦ S p e c. Aliaj (din care se fac tacîmuri). Cf. a l p a c a, p a c f o n. ȘIO II$_1$, 240, cf. POLIZU. *Candele, sfeșnice de maden.* CHIRIAC, 171, cf. 21.

2. Mină[1] **(1).** *Avea venit, den maden de aur și de argint.* HERODOT (1645), 326, cf. 282, 402. *Mademurile aceale zmaragdicești le va lăsa, însă el să nu pătimească nici o nevoie să ruga.* AETHIOPICA, 53^r/2. *Satul Hudinte, cu curți, mademuri, mori, heleșteie* (a. 1805). ap. TDRG. *Călătorind eu... în cele 5 județe de peste Olt, am aflat și am dat peste mademuri de fier și aramă* (a. 1835). DOC. EC. 595. ✦ F i g. Sursă de venituri. *De la dînsul s-au scornit hîrtiile, el le-au scos întăi, de este madem bun și pănă astădzi în Moldova.* NECULCE, L. 91.

— Pl.: *mademuri.* — Și: **madén, madîm** (DDRF) s. n.
— Din tc. **maden.**

MADEMOAZÉLĂ s. f. v. **madmoazelă.**

MADÉN s. n. v. **madem.**

MADEPOLÓN s. n. v. **madipolon.**

MADERÁN s. m. v. **maghiran.**

MADIPOLÁN s. n. v. **madipolon.**

MADIPOLÓN s. n. Pînză albă de bumbac, apretată, folosită la confecționarea rufăriei de pat și de corp. *Madapolam... de toate colorurile.* BULETIN, F. (1843), 211/41. *1 fustă matepolon* (a. 1853). IORGA, S. D. VI, 139. *Toți călătorii îl aplaudară, afară de cei doi bogasieri cari se ocupau de stamba și madipolonul lor.* FILIMON, O. II, 132. *Nu mai aveam de-a face nici cu iluziunile mele tinere, ci cu bucățile de... madipolon, stambă etc.* DEMETRESCU, O. 96. *Poartă, la buzunarul de sus, o batistă pusă ca un petec de matipolon.* I. BOTEZ, B. I, 117. *Cîrpe albe de matipolon.* ALR I 1876/900, cf. ALR II 3320/791.

— Pl.: *madipolonuri* (TDRG). — Și: **madipolán** (LM), **madepolón** (ȘĂINEANU, D. U), **madapolón** (COSTINESCU), **madapolám, matipolón** (pl. *matipoloane*, CIAUȘANU, V. 179), **matepolón** s. n.; **madapolámă** (pl. *madapolame*, PONTBRIANT, D., LM) s. f.

— Din fr. **madapolam.** Cf. rus. мадеполан.

MADÎC subst. (Cu sens neprecizat, într-o ghicitoare; probabil) Măciucă. PASCU, C. 175. *La cap dîc, Dinapoi madîc, La mijloc nemic* (Furnica). GOROVEI, C. 163.

— Etimologia necunoscută.

MADÎLCĂ s. f. v. **modîlcă.**

MADÎM s. n. v. **madem.**

MÁDLĂ s. f. v. **mîglă**[1].

MADMAZÉL s. f. v. **madmoazelă.**

MADMAZÉLĂ s. f. v. **madmoazelă.**

MADMOAZÉL s. f. v. **madmoazelă.**

MADMOAZÉLĂ s. f. (Franțuzism învechit) Titlu de politețe folosit pentru a vorbi cu (sau despre) o femeie necăsătorită din clasele suprapuse; domnișoară. *Fii mai bunicică, madmoazel Nerino, nu umbla cu strîmbătatea.* FLORESCU, G. 5/7. *N-o să-i mai zică Anița, ci madmoazel Anet (Anette).* NEGRUZZI, S. I, 298. *Eu sînt Cati, prietina d-tale, cucoane Alecu. — Madmazel Cati?* ALECSANDRI, T. 1120. ✦ Termen de adresare pentru guvernante, mai ales franceze, pentru cameriste (tinere). *Raluca dă cutia cu pudră și oglinjoara în mîna madmazelei.* CARAGIALE, N. S. 86.

— Pl.: *madmoazele.* — Și: **mademoazélă** (STAMATI, D., PROT.-POP., N. D., COSTINESCU), **madmazélă, madmoazél, madmazél** s. f.

— Din fr. **mademoiselle.**

MADOÁNĂ s. f. v. **madonă.**

MADÓNĂ s. f. **1.** Pictură sau sculptură reprezentînd pe Maica Domnului; p. ext. Maica Domnului. Cf. PONTBRIANT, D. *Din cinci sărbători... ale Madonei s-au conservat numai trei.* BARIȚIU, P. A. I, 398, cf. ALECSANDRI, P. I, 160, LM. *O, cum Rafael creat-a pe madona dumnezeie, Cu diadema-i de stele, cu surîsul blînd, vergin.* EMINESCU, O. I, 30, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *E o fată foarte tînără cu un suav aer de madonă italiană.* CAMIL PETRESCU, T. II, 9, cf. 58.

2. Fig. Personificare a perfecțiunii feminine. *Din minutul acela el o iubi ca pe o madonă!* ALECSANDRI, O. P. 298. *O blondină ștearsă, pe care elevul sărac Sandu Crai, meditatorul fetei, o luase drept o madonă.* BENIUC, M. C. I, 107. ✧ (Ironic) *Hai, madonă plictisită, hai la masă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 67.

— Pl. *madone.* — Și: (neobișnuit) **madoánă** s. f. NEGULICI, STAMATI, D.

— Din it. **madonna,** fr. **madone.**

MADRÁS s. n. (Rar) **1.** Țesătură cu urzeală de mătase și cu bătătură de bumbac. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

2. Batistă colorată (făcută din madras **1**). Cf. PONTBRIANT, D.

— Pl.: **(2)** *madrasuri.*

— Din fr. **madras.**

MADRÁȚĂ s. f. v. **matrață.**

MADREPÓR s. m. (La pl.) Gen de corali cu schelet calcaros bine dezvoltat și ramificat *(Madrepora)*; (și la sg.) coral care aparține acestui gen. *Arborii ninși ca giganți madrepori albi.* C. PETRESCU, Î. II, 48. ✧ Fig. *Prin ferestrele pe care soarele proiectează iarna madrepori de promoroacă, clipele picură perle sfărîmate.* V. ROM. noiembrie 1962, 92.

— Pl.: *madrepori.* — Și: (învechit) **madrepóră** s. f. COSTINESCU, BARCIANU.

— Din fr. **madrépore.**

MADREPÓRĂ s. f. v. **madrepor.**

MADREPÓRIC, -Ă adj. Alcătuit din madrepori, cu madrepori. *Se numesc stînci de corailuri sau madreporice, formațiunile compuse din polipieri întruloçați și aglomerați.* COBÎLCESCU, G. 57/2. *Recif madreporic.* SCRIBAN, D.

— Pl.: *madreporici, -ce.*

— Din fr. **madréporique.**

MADRIGÁL s. n. **1.** Poezie scurtă care exprimă sentimente delicate sau aprecieri ga-

lante (la adresa unei femei); p. ext. compliment delicat, vorbă măgulitoare, galanterie. Cf. NEGULICI. *Poate n-ar fi greşeală ca pe lîngă epigramă, Pe lîngă-a unei balade ş-a unui madrigal zamă, S-adaog şi ihneluţa unui sonet micuşor.* NEGRUZZI, S. III, 87. *Cînd suspini pe la ferestre Întristate madrigale, Luna-i veselă, maestre, Ca... chelia dumitale!* TOPÎRCEANU, P. O. 109. *Un nou poet îţi cîntă madrigale.* D. BOTEZ, P. O. 100. *M-a rugat doar să-i dedic Un madrigal.* MINULESCU, V. 197. *Doream să le înalţ... ofranda înamorării mele şi madrigalul proslăvirei dragostei dintîi.* KLOPSTOCK, F. 277, cf. 281. *Îi dăruiseră complimente şi madrigaluri.* PAS, Z. IV, 133. *Se poate şi astăzi scrie „în metrul antic", balada şi madrigalul nu au dispărut, o mulţime de ritmuri ne vin de foarte departe.* V. ROM. august 1961, 122.

2. Scurtă compoziţie muzicală vocală, cu caracter liric, caracteristică pentru secolul al XVI-lea. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., COSTINESCU, TIM. POPOVICI, D. M.

— Pl.: *madrigale* şi *madrigaluri*. — Şi: (rar) **madrigălă** s. f. COSTINESCU.

— Din fr. **madrigal.**

MADRIGÁLĂ s. f. v. **madrigal.**

MADÚHĂ s. f. v. **măduvă.**

MAESTRÉSC, -EĂSCĂ adj. (Neobişnuit) Care ţine de măiestrie **(II 2)**; artistic, măiestru; desăvîrşit, magistral. Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *maestreşti.*

— **Maestru²** + suf. *-esc*, cf. germ. meisterlich şi rom. meşteresc.

MAESTRÍŢĂ s. f. (Rar) Muncitoare cu un anumit grad de calificare; maistoriţă. L. ROM. 1961, nr. 3, 42.

— Pl.: *maestriţe.*

— **Maestru²** + suf. *-iţă.*

MAESTRÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) De maestru², artistic, măiestrit **(2)**. *Cînd a ... să avem şi noi în Moldova un Rafael, un Michel Ange a cărora produceri măestroase să poată trage ochii şi laudele tuturor naţiilor asupra noastră.* DACIA LIT. 257/14, cf. POLIZU. *Însă figura lui* [Tiberius] *a intrat astfel sub forma maestroasă a lui Tacitus.* MAIORESCU, CR. I, 296, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *maestroşi, -oase.* — Şi: **măestrós, -oásă** adj.

— **Maestru²** + suf. *-os.*

MAÉSTRU¹ s. n. (Contabilitate; ieşit din uz) Cartea mare. *Registrele ajutătoare... sînt următoarele... mîna curentă sau strata, cartea mare sau maestrul.* ŞTEFĂNESCU, C. 109, cf. ŞĂINEANU, D.U., CADE.

— Pl.: *maestre.*

— Din it. [libro] **maestro.**

MAÉSTRU², -Ă s. m. şi f. **1.** Persoană care a adus contribuţii (deosebit de) valoroase într-un anumit domeniu de activitate, fiind adesea considerată drept îndrumător, model, şef al unei şcoli, creator al unui curent etc. V. dascăl, magistru. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D. *Divinul cîntăreţ al Divinei Comedii, călăuzit de maestrul său Virgil, ajunge în cercul acela din infern unde erau muncite... sufletele păcătoase.* ODOBESCU, S. III, 34. *Unde-s şirurile clare din viaţa-mi să le spun? Ah! organele-s sfărmate şi maestrul e nebun!* EMINESCU, O. I, 158. *Pe complexa claviatură a unei imense orge, un titan maestru-organist lucrează, fără un moment de repaos, un preludiu haotic fără soluţiune.* CARAGIALE, O. III, 69. *Am iubit cu pasiune pe maeştrii romanului francez din veacul al XIX-lea. Poate că meşteşugul de a scrie l-am învăţat, în parte, de la ei.* GALACTION, O. 19. *E o veche revărsare de lumină din peisagiile marilor maeştri olandezi.* SADOVEANU, O. IX, 299. *Fotografiile marilor maeştri ai timpului... cu dedicaţii elogioase către Ceaikovski.* STANCU, U.R.S.S. 89. ✧ (Ca epitet, de obicei urmat de un nume propriu) *Măreţ pluti-va printre veacuri Maestrul dulce, Eminescu.* VLAHUŢĂ, P. 55. *Se lasă o umbră violetă din care se desluşeşte, abia, capul aplecat, cu barba gălbuie şi subţire şi cu creştetul de fildeş... al maestrului Ruben.* CAZIMIR, GR. 118. *Păi nu ştie toată lumea că eu sînt omul maestrului Aristia?* CAMIL PETRESCU, O. II, 113. *Primul volum... e construit pe baza documentelor luate în bună măsură din opera maestrului* [Sadoveanu]. V. ROM. ianuarie 1958, 181. ✧ *Concert-maestru* sau (învechit) *maestru de concert* = prim-violonist într-o orchestră. Cf. TIM. POPOVICI, D. M. *Maestru al sportului* = titlu oficial acordat unui sportiv pentru performanţe deosebite; persoană care poartă acest titlu. *Pe pieptul a zeci şi zeci de sportivi străluceşte insigna de maestru al sportului.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2384. *Maestru emerit al sportului* = cel mai înalt titlu oficial acordat unui sportiv pentru performanţe excepţionale; persoană care poartă acest titlu. *Maestru emerit al artei* = titlu oficial acordat cuiva pentru activitate deosebit de meritorie în una dintre ramurile artei; persoană căreia i s-a acordat acest titlu. *Printr-un decret al Prezidiului Marii Adunări Naţionale a R.P.R. s-a acordat... titlul de Maestru emerit al artei din R.P.R.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2305. ✦ (Familiar, glumeţ sau ironic) Termen folosit pentru a vorbi cu sau despre o persoană care activează în domeniul artelor, literelor sau ştiinţei. ✦ Persoană foarte pricepută, care are îndeminare deosebită într-un anumit domeniu. *La doisprezece ani era minunea satului — un maestru în cusături ţărăneşti.* VLAHUŢĂ, O. A. 510.

2. (De obicei urmat de determinări care indică domeniul, specialitatea) Nume dat, în vechea

organizare a şcolilor, profesorilor care predau discipline (considerate auxiliare) ca muzica, desenul etc.; meşter **(I 2)**. *Am arătat povestea lui Fram unei tovarăşe de dăscălie... maestră de desen.* I. BOTEZ, B. I, 145. *Maestru de dexterităţi.* NOM. PROF. 72, cf. 76. ✦ Persoană competentă, calificată într-un anumit domeniu (de obicei muzică, dans, sport), care instruieşte pe cineva în acest domeniu. *Într-altă sală, impresionant de mare, două profesoare tinere predau cursuri de balet. Fete şi băieţi executau, în ritmul muzicii de pian, figurile explicate de maestre.* SAHIA, U.R.S.S. 129. *Pierdeau un ceas şi jumătate la un prînz complicat, la care luau parte guvernanta, maestrul de călărie, o dată un maestru de dans sau de muzică şi mai totdeauna invitaţi.* CĂLINESCU, S. 66.

3. Titlu ierarhic în anumite organizaţii militare, politice, religioase etc.; persoană care poartă acest titlu. *Philibert de Noailles, marele maestru al Iohaniţilor.* XENOPOL, I. R. III, 82. *Numi pe Ferdinand mare maestru (comandant suprem) al ordinelor sfîntul Iacob, Alcantara şi Calatrava.* OŢETEA, R. 101. (Ironic) *Ca societate secretă, slujnicăria are maeştrii ei, lojile, venditele, prozeliţii şi chiar cinismul ei.* FILIMON, O. I, 371. ✧ *Maestru de ceremonie* (sau *ceremonii*) = persoană însărcinată să dirijeze, după protocol, desfăşurarea unei solemnităţi.

4. Maistru **(1)**. [Acţiunea] *directorilor de pensionate, pentru preţul pensiunii şcolarilor lor, şi a altor maeştri, pentru preţul uceniciei.* HAMANGIU, C. C. 483. *Muncitorul care nu era fiu de patron şi nu dispunea de capital nu mai putea ajunge maestru.* OŢETEA, R. 311. ✧ (Urmat de determinări care arată specialitatea) *Maestru berar.* NOM. PROF. 48. *Maestru de siropuri, dulceţuri şi marmelade.* ib. 49, cf. 8, 40, 52.

— Pl.: *maeştri* şi (rar) *maestri* (MAIORESCU, D. I, 540), *-stre.*

— Din it. **maestro.**

MÁFIE s. f. Asociaţie teroristă secretă din Sicilia. *Astăzi nu mai e un secret pentru nimeni că mafia este patronată din umbră de stăpînii marilor latifundii siciliene.* CONTEMP. 1963, nr. 876, 8/5, cf. 8/7. ✦ Grup de indivizi (dubioşi) cu îndeletniciri suspecte. *Era, în fond, victima unei mafii stricate, dornică de senzaţii şi de senzaţional.* STANCU, R. A. I, 264. ✦ (Glumeţ) Grup de persoane legate între ele prin preocupări comune. *Învăţăminte am tras şi noi destule din mînuirea undiţii... Ca şi magistrul nostru, nu putem rezista dorinţii şi plăcerii de a le împărtăşi atît mafiei pescăreşti, cît şi profanilor.* SADOVEANU, O. IX, 367.

— Din it. **mafia.**

MAFÍST s. m. (Rar) Persoană care face parte din mafie. *Activitatea mafiştilor... a celor care mînuiesc mitraliera, cuţitul sau dinamita.* CONTEMP. 1963, nr. 876, 8/7.

— Pl.: *mafişti.*

— **Mafie** + suf. *-ist.*

MÁFLER s. m. (Învechit şi regional) Om de nimic, flecar, şarlatan, impostor, escroc. *Şi acel mahlear Misail călugărul, de la Simion Dascălul au născut.* M. COSTIN, LET. I, 4/24. *Nepotul seu, un mahler, Misail călugărul.* id. ib. 20/13, cf. CIHAC, II, 181. *Mafleri de aiştia n-au altă grijă decît... să scoată fetele din minte.* CONTEMPORANUL, V_2, 504, cf. DDRF, TDRG, CADE. *Cu un mafleri ca Toader eu nu stau de vorbă.* Com. din PIATRA-NEAMŢ. ✦ (Regional) „Copil dezmierdat care nu ştie de frică" (Săuleşti-Tîrgu Jiu). ŞEZ. XX, 137.

— Accentuat şi: *maflér.* — Pl.: *mafleri.* — Şi: (învechit) **măhler, máhlear,** (regional) **máfleri** s. m.

— Din ucr. **махляр**, cf. pol. m a c h l e r z.

MÁFLERI s. m. v. **mafler.**

MÁFTEMĂ s. f. v. **matimă.**

MAG¹ adj. (Regional, despre oameni) Care mănîncă sau bea mult (Băuţar-Caransebeş). TODORAN, GL.

— Etimologia necunoscută. Cf. m a g² **(2)**.

MAG² s. m. **1.** Preot la unele popoare orientale din antichitate; p. e x t. învăţat, filozof; astrolog; (la pl.) cei trei regi despre care legenda spune că au venit la Betleem să se închine lui Cristos. *Irod pre ascuns chiemă pre maghi* (adaos marginal: f i l o s o f i). N. TEST. (1648), 4^r/22. *Irod, văzînd că fu batgiocurit de maghi* (adaos marginal: g ă c i t o r), *să mînie foarte.* ib. 4^v/12, cf. KLEIN, D. 375, NEGULICI, POLIZU, COSTINESCU. *Misteriu pe care l-au posedat poate magii egipteni şi asirieni.* EMINESCU, N. 33. *Magul privea pe gînduri în oglinda lui de aur Unde-a cerului mii stele ca-ntr-un centru se adun.* id. O. I, 44, cf. 94, DDRF, ALEXI, W. *Darurile pe cari magii le-au adus la ieslele în cari s-a născut Mîntuitorul.* PAMFILE, CR. 10. *Acest mag, în epoca regilor daci, practica, după o rînduială antică de la Memfis, grafia sacră a cunoaşterilor spirituale.* SADOVEANU, O. XII, 11. *Steaua îşi dă rază, Pre maghi îi luminează, Şi maghii grăiesc Grai filozofesc.* POP., ap. BV II, 97. *Sîntem trei magi călători, Crai ca fraţii iubitori.* TEODORESCU, P. P. 103, cf. 100. ✦ F i g. Sol, vestitor. *Bătrînul mag înalţă fruntea. Ce sfînt e graiul gurii sale!* GOGA, P. 24. *Trageţi zăvoarele! Deschideţi porţile!... Cele mai înalte cununi. În cinstea magilor zorilor buni!* TULBURE, V. R. 17.

2. Vrăjitor, magician. *Fiind el mai denainte eretic şi mag, adecă vrăjitoriu, să fie venit la pravoslavie.* CANTEMIR, HR. 141, cf. STAMATI, D.,

COSTINESCU, BARCIANU. *Ce e necunoscutul şi misterul acesta, bun numai pentru magi şi astrologi?* C. PETRESCU, R. DR. 38.
— Pl.: *magi* şi (învechit) *maghi.*
— Din v. sl. маг'ъ.

MAGAOÁIE s. f. v. **măgăoaie.**

MAGARÁ s. f. (Regional) Necaz (Balş-Craiova). LEXIC REG. 27.
— Pl.: *magarale.*
— Etimologia necunoscută.

MAGAŢÍN s. n. v. **magazin.**

MAGÁZÁ s. f. (Turcism învechit, în Mold.) Construcţie care servea drept depozit de produse, drept atelier sau prăvălie. V. m a g a z i e. *Au dat dumisale Anastasachi Sărdariu, părcălabul de Galaţi, o bucată de loc ca să-şi facă magazale sau case pe acest loc* (a. 1776). URICARIUL, XVI, 228. *Să se ia... de toată magazaua mare ce va fi în faţă, 2 lei* (a. 1799). ib. I, 86, cf. XIX, 380. *Să-şi facă biserică şi magazale de lucrat a lor meşteşuguri* (a. 1803). ib. IV, 171/19. *Magaza la Urecheşti nu iaste* (a. 1807). ap. T. PAPAHAGI, C. L. *Case, dughenițe, hanuri, magazale ce era, În tîrgul de iasta parte.* BELDIMAN, E. 53/5, cf. id. N. P. II, 159/2. *Măsurîndu-se stogurile şi la un loc şi la altul după trei zile ce se vor clădi pe la poşte şi la magazale* (a. 1822). URICARIUL, V, 177/4, cf. CIHAC, II, 591. ✧ F i g. *Socotindu-se Moldavia şi Valachia ca o magaza a înaltei mele împărăţii* (a. 1792). ŞIO II_1, 241. ✦ (Regional, în forma *maza)* Colibă de stuf în care se sărează şi se păstrează peştele. V. c h e r h a n a. ANTIPA, P. 784, cf. H XIV 306.
— Pl.: *magazale.* — Şi: **mahazá** (SCRIBAN, D.), **maazá** (id. ib.), **mazá** s. f.
— Din tc. **mağaza.**

MAGAZAGÍU s. m. (Învechit, în Mold.) Toptangiu, angrosist. SCRIBAN, D.
— Pl.: *magazagii.* — Şi: **mahazagíu** (SCRIBAN, D.), **maazagíu** (id. ib.) s. m.
— Din tc. **mağazaci** „magaziner", prin analogie cu cuvinte de tipul *toptangiu, cazangiu* etc.

MAGAZÍE s. f. **I. 1.** Clădire izolată sau ansamblu de clădiri în care se păstrează mari cantităţi de mărfuri sau de materiale; p. e x t. produsele depozitate; depozit de mărfuri. *Să aprinde focul în magaziile unei cetăţi* (a. 1694). FN 35. [Scrisoare] *pentru a se lega cîte cărţi sînt dezlegate la magazia mea* (a. 1811). IORGA, S. D. XII, 167. *O magazie cu o sumă stoguri ce după trebuinţă s-au socotit a se găti spre întîmpinarea tainaturilor musafirilor oşteni* (a. 1822). URICARIUL, V, 173/8. *Mănăstirile ceale mult înzestrate lăsîndu-le ca nişte magazii pentru săraci şi ajutoare obşteşti.* MUMULEANU, ap. BV III, 473. *Cel de al cincilea departament avea îngrijirea şi purta orînduiala tîrgului, era peste magazia bucatelor celor trebuincioase de peste tot anul.* PISCUPESCU, O. 31/11. *Grămădesc fapte şi date ca într-o magazie nemărginită.* GTN (1835), 17^2/11. *Măgăzie... În care multe producturi împărăteşti să păstra.* PANN, E. III, 18/11. *Magazii subterane de cărbuni.* BARASCH, M. II, 26/9, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W. *Magazii de rezervă.* N. A. BOGDAN, C. M. 116, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Prin gări, lîngă magaziile vechi, se ridicaseră în grabă, ca din pămînt, magazii noi, mult mai încăpătoare.* V. ROM. octombrie 1953, 6. *Comitetul de fabrică cere cheia, să verifice ce se află în magazie.* DEMETRIUS, C. 16. ✧ (Învechit, cu sens colectiv) *La magazia Moldovii fin este îndăstul* (a. 1809). DOC. EC. 75. *Totuşi marele viziriu avea loc pe la Marcovţa de a se trage către Şumla, unde era toată magazia proviziilor şi a muniţiilor.* AR (1829), 26^2/28. *10 tunuri, tot feliul de magazie şi stăpînirea acestui post interesant sînt trofeile biruinţei.* ib. 73^1/28. ✧ F i g. *Ai crede, văzîndu-i privirea, că el, uitîndu-se de-a-ndăratele înăuntru-i, caută ceva ascuns departe în magaziile memoriei.* CARAGIALE, O. VII, 45. ✦ Construcţie, încăpere unde se păstrează cereale (v. h a m b a r, c o ş a r, p ă t u l), lemne, fîn (v. ş u r ă), unelte, obiecte casnice (v. c ă s o a i e, ş o p r u), alimente (v. c h i l e r, c l e t, p o l a t ă) etc. *Şi de mămăligă pune vas la foc, Merge-n măgăzie să cearnă mălaiu.* PANN, P. V. II, 67/13. *Îl duc... în magazia unde se păstrează hainele.* CUCIURAN, D. 13/7. *La noapte să-i închidem* [pe copii] *într-o magazie, şi mîine, în faptul zilei, îi iau eu într-o căruţă.* ISPIRESCU, L. 273. *A simţit că magazia în care a stat închis se destramă.* SAHIA, N. 83. *Odaia directorului a devenit o adevărată magazie de scrisori.* CONTEMP. 1953, nr. 375, 2/5. *Chiţcanul (şoarece) sparge hambarele, magaziele.* H IV 53, cf. CHEST. II 434, ALRM II/I h 292, 294, 345, ALR SN I h 138, ALR II 5319/182, 762, 791, 826, 848, 987. ✦ P. a n a l. (La pl.) Alveolele fagurilor. *Timpul au sosit de a împle magaziile de rezervă şi... a gîndi la hrana tinerelor albine.* CALENDARIU (1844), 46/13.

2. (Astăzi rar, depreciativ) Prăvălie mare; magazin. *Sînt de dat cu năiem nişte odăi de lăcuinţă şi o magazie de marfă boltită.* GT (1839), 60^2/35. *Obiectu aşezămîntului va fi d-a face negoţu cu vinuri mai cu seamă în Ţara Românească, va avea o magazie la Bucureşti pentru vînzarea vinurilor* (a. 1849). DOC. EC. 960. *Teatrurile sînt bune, cafinelele împodobite de pe modelul celor din Paris şi magaziile pline de marfă pariziană.* ROM. LIT. 21^2/10, cf. 411 ^{1}/31. *Barbatul său îi aduce vrun turban... sau vro ciudată capelă, capriţioasă clădire de pene, flori şi cordele, care aduna de doi ani tot colbul din*

17258

magazia Ninei. NEGRUZZI, S. I, 239. *Din distanță în distanță, linia grădinilor era întreruptă de un șir de magazii, care se țineau lanț una de alta, ieșite în fața stradei: o brutărie, o băcănie, o librărie cu tot felul de cărți scolastice și de ziare.* GHICA, S. 534. *Am revizuit toate stabilimentele de comerciu, de la magaziile cele mari și luxoase, pînă la magherniţele cele umilite ale precupeților.* FILIMON, O. I, 93. *Scumpă modistă, . . . ce vrei de la mine? Capele, bonete? — Foarte-ți mulțămesc, că am prea multe. — Cu adevărat!. . . ți-i magazia plină!* ALECSANDRI, T. I, 80, cf. BARCIANU, ȘIO II_1, 241, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. ✧ (Cu determinări care arată felul mărfii) *I-au închis magaziile ce avea cu băutură* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 205/11. *Magaziile de vin au cuprins locul tractirelor celor voioase din Constantinopoli.* CALENDAR (1858), 29/13. *Magazie de tutun.* PONTBRIANT, D. *Magazie de postăvării, de haine gata.* ap. TDRG. *Să hoinărim prin București, să vă însoțesc prin librării și magazii de vechituri!* TEODOREANU, M. II, 145. *Viscolea, și domnul Papaciovschi nu putea să convingă pe negustor. . . Avu o privire de ură, și spre magazia de vechituri, și spre cerul necuviincios și arbitrar.* SADOVEANU, O. VI, 634. ✧ Fig. *Făcuse din curtea domnească un feli de magazie în care se vindea dreptatea, se vindea dregătoriile.* CALENDAR (1850), 64/18.

3. Cutia metalică a puștii, în care stau cartușele înainte de a intra în camera cartușului. DICȚ. ✦ (Argotic) Tabacheră. GR. S. VII, 118.

II. (Regional) Calificativ dat unui cal mare și ciolănos. V. hambar, mănăstire (Pantelimonu de Sus-Hîrșova). Cf. DR. V, 107.

— Pl.: *magazii.* — Și: (regional) **măgăzíe** s. f. — Din ngr. μαγαξί.

MAGAZIÉR s. m. (Învechit) Magaziner. *S-au dat porunci ispravnicilor, cum și magazierilor, ca grîul ce să va aduce să să macine* (a. 1809). DOC. EC. 76, cf. 82. *Să se înfățișeze* [la judecată] *cu pîrîtul magazier.* CR (1830), 313 ^{2}/19. *Ciocănașii, dimpreună cu măglașii, erea să meargă la orînduitul magazier, să-și ia fiecarele plata muncii sale* (a. 1832). DOC. EC. 511. [S-au plătit lefuri] *lui Gheorghe Petrino magazierul, cîte lei 180 pe lună* (a. 1846). ib. 910, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D.

— Pronunțat: *-zi-er.* — Pl.: *magazieri.* — Și: (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **măgăziér** s. m. BARCIANU.

— **Magazie** + suf.*-ar.*

MAGAZÍN s. n. **1.** (Învechit și regional) Magazie **(I 1)**. *Trebuie a să pune tot în magaziñuri, căci cel ce va popri cît de puțin întră supt niște grele pedepse.* IST. AM. 15 ^{r}/5, cf. 55^{v}/19. *Iată sosi Mehmet Aga. . . cu poruncă să adune în magazinele de la București și de la Tîrgoveşti 100 000 de chile de bucate.* ȘINCAI, HR. III, 173/30. *Narval vru a mă duce ca să văz toate măgăzinele, armamentaciurile și toate făuriile ce sînt spre facerea corabiilor.* MAIOR, T. 78/28. *Tot locuitorul e îndatorat a depune în acest magazin comunal a douăzecea parte a recoltei sale anuale.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 71, cf. 70. *O capatat strai di la magazîn.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. ✧ (Cu determinări arătînd destinația sau felul mărfii depozitate) *Lîngă poarta cetății era magazine de urez foarte mari.* SP I, 162/12. *Magazinurile cele de provizie, de amuniție.* AR (1829), 66 ^{2}/25. *În acestea* [locuri] *se află de rînd și armăriile sau măgăzinele de arme.* RUS, I. I, 78/16. ✦ P. ext. Cantitate mare de produse sau de mărfuri depozitate; depozit. *Și i-au venit poruncă de la viziriul. . . să facă magazinuri pe sama oștilor turcești și pod preste Dunăre.* ȘINCAI, HR. III, 226/16.

2. (Regional) Hambar; coșar (ALRM II/I h 345); p. ext. loc unde se află mai multe coșare sau hambare (CHEST. II 436/6). Cf. I. IONESCU, D. 398. ✧ Expr. (Regional) **Ține-ți măgăzînul** = taci, ține-ți gura. ALR I 69/348. ✦ (În forma *măgăzînă*) Șopron. ALRM II/I h 345. ✦ Loc unde își adună șoarecii proviziile (Cornereva-Băile Herculane). ALR I 1196/18.

3. Local în care se expun și se vînd diferite mărfuri; prăvălie (mare). *Figurează ca șipurile în magazinul unui spițer.* NEGRUZZI, S. I, 216. *Lălîii cască gura la mărfurile expuse prin magazine.* id. ib. 329. *În fața magazinelor apar negustorii.* SAHIA, N. 54, cf. 98. *Magazinul general, de pe ulița veche.* SEBASTIAN, T. 194. *Intrăm în magazine alimentare, în magazine de îmbrăcăminte, în magazine de jucării.* STANCU, U.R.S.S. 16. *Erau în sală patruzeci, cincizeci de băieți, . . . ghicindu-se că unii sînt funcționari de birou sau băieți de la magazine, iar ceilalți ucenici.* PAS, Z. I, 316. *Băteau sîmbăta. . . treizeci de postate pînă la magazină, Unde schimbau sudoarea celor 6 zile pe o mînă de făină.* VINTILĂ, O. 26. *În locul cîrciumilor au răsărit biblioteci, cluburi, cămine de copii, . . . magazine de stat și cooperative.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2685. *Magazin de alimente.* A III 13. ✦ (Regional) Rație lunară (com. din VALEA JIULUI și din BERZASCA-ORȘOVA) sau săptămînală (ARVINTE, TERM.) de alimente (primită de un muncitor).

4. (Învechit, rar, în forma *magațin)* Stup sistematic. *Albinele în magaținuri ținute, sînt mult mai scutite preste iarnă.* TOMICI, C. A. 46/13. *Magaținul iaste o lăduță în 4 muchii încheiată și are în lumină 10 țoli în lungime.* id. ib. 47/22.

5. (Regional, în forma *măgăzin)* „Plute îngrămădite una peste alta". VICIU, GL. 103. *Cînd ajunge pluta în șugău, se oprește pe pietrele rîului și se „încălcește", adecă plutele se duc una*

peste alta, făcînd astfel un „măgăzin". PAMFILE, I. C. 107.

6. Cutie trapezoidală la linotip, în care se găsesc matrițele. Cf. MOLIN, V. T. ✦ (Regional) Magazie **(I 3)**. Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. ✦ Caseta cu plăci a unui aparat fotografic. Cf. CADE.

7. Publicație periodică (ilustrată) cuprinzînd material din domenii variate. Cf. STAMATI, D., COSTINESCU. *Magazinul avea și o „Poștă a Redacțiunii", în care un porumbel cu un plic sigilat în cioc aducea în fiecare număr răspunsuri blînde debutanților.* CĂLINESCU, E. 99.

— Pl.: *magazine* și (învechit) *magazinuri*. — Și: (învechit și popular) **măgăzin,** (regional) **magăzín** (ALR I 1198/18) s. n., **magazínă, măgăzínă** s. f., (învechit, rar) **magațin** s. n.

— Din fr. **magasin.**

MAGAZINÁJ s. n. **1.** Depozitare a unei mărfi în magazie. V. înmagazinare. Cf. PONTBRIANT, D.

2. Timpul cît rămîne o marfă depozitată; p. ext. taxă plătită pentru depozitarea unei mărfi. V. locație. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *magazinaje.*

— Din fr. **magasinage.**

MAGAZINÁR s. m. (Învechit) Magaziner. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W.

— Pl.: *magazinari.*

— **Magazin** + suf. *-ar.*

MAGAZINÁRE s. f. (Rar) Depozitare în magazie; înmagazinare. Cf. COSTINESCU. *Condițiile de magazionare impun ca acești recipienți să fie depozitați.* PREV. ACCID. 62.

— Pl.: *magazinări.* — Și: **magazionáre** s. f.

— De la **magazin.**

MAGAZÍNĂ s. f. v. **magazin.**

MAGAZINÉR, -Ă s. m. și f. Funcționar însărcinat cu administrarea bunurilor depozitate într-o magazie. *Grîul, orzul, păpușoii ca rîurile curge... Vedeai magazioneri asudați și mult scîrbiți.* BELDIMAN, E. 72/13. *Păzim „efectele", îngînă, palpitînd ca un liliac, bietul magaziner.* BRĂESCU, M. B. 158. *Se vede prin fereastră Ichim, magazionerul, cu un cărucior ceferist.* SEBASTIAN, T. 197. *Se grăbi s-o asigure că bătrînului îi dă un post de magazioner în port.* BART, E. 304. *Magazionera... era o femeie voinică.* BENIUC, M. C. I, 262. *Înainte de a trece la primărie, taică-su a fost magaziner aici în gară.* GALAN, Z. R. 14. [Spunea] *că mă alege el magazioner, numai să nu-l spun la nimeni.* PREDA, D. 105. *Unul din membrii brigăzii a adus magazionerului un șir de bonuri înapoi.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4843.

— Pl.: *magazineri, -e*. — Și: **magazionér, -ă** s. m. și f.

— Din fr. **magasinier.**

MAGAZIOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui magazie.

1. Cf. magazie **(I 1)**. *Gherasim coborî sub tambuchiul de la pupa, în laturile căruia se aflau magazioarele cu zestrea „Speranței"* [și] *scoase două felinare mari.* TUDORAN, P. 186.

2. (Regional) Cămară (Săcele-Brașov). ALRM II/I h 292/182.

— Pl.: *magazioare.*

— **Magazie** + suf. *-oară.*

MAGAZIONÁRE s. f. v. **magazinare.**

MAGAZIONÉR, -Ă s. m. și f. v. **magaziner.**

MÁGĂ[1] adv., conj. (Prin Transilv.) **1.** Adv. Cel puțin, măcar. LB. *Magă mă-ta-r* [= mamă-ta ar] *pute face Nouă să ne daie pace.* VAIDA.

2. Conj. Cu toate că, deși, măcar că. Cf. LB, VAIDA, CABA, SĂL., COMAN, GL.

— Etimologia necunoscută.

MÁGĂ[2] s. f. (Italienism, rar) Vrăjitoare, prezicătoare. Cf. maghenița, maghistă. *Deodată-i răsări în aducerea-aminte prezicerea care în junețile sale îi făcu o magă cumană.* ASACHI, S. L. II, 53, cf. 54. *Dupre prezicerea magăi era să fie începutul și a domniei celei strălucite.* id. ib. 60.

— Pl.: *mage.* — Gen.-dat.: *magăi.*

— Din it. **maga.**

MAGĂLĂ s. f. (În fostul județ Gorj) Mic repaus în timpul lucrului; odihnă. *Cînd-o fi soarele de un stat de om, lăsăm sapa și facem o țîră magălă în capu viei.* CV 1950, nr. 2, 31.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

MAGEARÁ s. f. (În fostul județ Ialomița) „Boală veche care apare mereu". CV 1950, nr. 1, 32. *E mare lucru să știi să te păzești, cînd ai o mageara.* ib.

— Pl.: ?

— Din tc. **macera** (dial. *macara*) „cangrenă".

MAGERÁN s. m. v. **maghiran.**

MAGEREÁN s. m. v. **maghiran.**

MAGESTÁTE s. f. v. **maiestate.**

MAGHÉNIȚĂ s. f. (Învechit) Vrăjitoare. Cf. magă[2], maghistă. *Spuneți-mi ce voiu face cestii magheniți?* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 154/17.

— Pl.: *magheniți.*

— Etimologia necunoscută. Cf. mag[2].

MÁGHER s. m. (Învechit) Bucătar. *Crainicii, maghirii, cimpoieşii, toţi au meşterşugurile părinţălor şi nu iesă la altă breaslă.* HERODOT (1645), 330, cf. 229. *Văzu acolo şi pre magherul mănăstirii.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 14v/11.

— Pl.: *magheri.* — Şi: **mághir** s. m.

— Din slavonul **магєръ**.

MAGHERĂN s. m. v. **maghiran.**

MAGHÉRNIŢĂ s. f. **1.** (Învechit) Bucătărie. *2 cîrlige de magherniţ* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 194/12. *Prostac fiind, să pusă a sluji la mănăstire nebăgat samă şi defăimat şi topindu-să cu truda la magherniţă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 14v/5, cf. 26v/36. *L-au ispitit întăi cu slujba ospătăriei, apoi la magherniţă.* id. ib. decembrie 190r/22. *La moară mergea de măcina, la magherniţă ajuta, la magupie aşişderea* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 240. *Magherniţele sau cuinile... coprindeau o vatră largă ca de doi stînjeni.* ODOBESCU, S. I, 443.

2. Construcţie rudimentară de scînduri, şandrama, baracă; spec. prăvălioară mică, sărăcăcioasă. *Am revizuit toate stabilimentele de comerciu, de la magaziile cele mari şi luxoase pînă la magherniţile cele umilite ale precupeţilor.* FILIMON, O. I, 93. *Peste drum e o magherniţă cu fel de fel de poame şi mustărie.* CARAGIALE, M. 102. *O magherniţă de scînduri... adăposteşte pietrele morii.* MACEDONSKI, O. III, 30. *Ne îndreptăm spre o magherniţă. Acolo... un tînăr... lupta cu o baterie împotriva necazurilor vieţii.* PETICĂ, O. 293. *Magherniţele de scînduri... în cari erau brutăriile, măcelăriile şi zarzavaturile, au început să-şi deschidă uşile.* ARDELEANU, V. P. 26. *Dimineaţa de mult, cînd se deschid măcelăriile...* [căţelul] *venea să cerşească la uşa magherniţelor roşii.* GALACTION, O. 311. *Un nevrednic tîrg de magherniţe şi căsuţe.* SADOVEANU, O. V, 669. *Aşteptau cu o cană albă cu vin dinainte, în magherniţa de scînduri din faţă, care slujea drept prăvălie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 518. *O să vedeţi curînd faimoasele magherniţe... Intraţi în una din ele şi veţi da peste un negustor soios, respingător şi hrăpăreţ.* BOGZA, A. Î. 76. *Doina... răbufnea în uliţe, trecea din crîşmă-n crîşmă, cuprinzînd magherniţele, răscrucile cu norod mult, încît ajunse pînă-n tîrgul vitelor.* CAMILAR, N. II, 327, cf. V. ROM. decembrie 1954, 64.

3. (Adesea ironic ori depreciativ) Casă mică, întunecoasă, dărăpănată. V. cocioabă. *În această magherniţă, cum o numeşti dumneata, şi în altele prin care am trecut pînă am ajuns aici, am avut destul prilej să meditez la soarta mea.* C. PETRESCU, A. 333. *Casa unde am păşit la învăţătura buchilor era o magherniţă posomorîtă.* I. BOTEZ, ŞC. 31. *M-a dus la un hotel, un fel de magherniţă sărăcăcioasă, pe lîngă gară.* STANCU, R. A. I, 25, cf. IV, 357. *Cotea pe-o străduţă înţesată cu magazii goale, cu magherniţe la ale căror porţi mîrîiau cînii.* CAMILAR, N. II, 136, cf. I, 169. *Pentru sărăcimea satelor era lăsat drept local de şcoală doar o magherniţă întunecoasă.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2386. *Printre magherniţele de la sediu şerpuiau pe boarea dimineţii, ca nişte balauri scămoşi, nouri grei de praf.* GALAN, B. I, 208. *Magherniţa ei era o locuinţă foarte primitivă.* CĂLINESCU, S. 508, cf. 339, CHEST. II 50/121.

— Pl.: *magherniţe* şi (rar) *magherniţi.*

— Din bg. **магерница**.

MAGHIÁR, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Ungariei sau este originară de acolo; (la m. pl.) popor, naţiune care trăieşte în Ungaria; ungur. Cf. BARIŢIU, P. A. III, 24.

2. Adj. Care aparţine Ungariei sau ungurilor, privitor la Ungaria sau la unguri, originar din Ungaria; unguresc. *Împrumuturi din dialectele slavone şi maghiare.* ODOBESCU, S. I, 214, cf. XENOPOL, R. III, 81, IORGA, L. II, 57. *Poporul maghiar luptă pentru propria sa fericire.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2396. *Limba maghiară, vorbită în R. P. Ungaria, de vreo 10 milioane de oameni, are documente din secolul al XIII-lea.* GRAUR, I. L. 208. *În repertoriul Teatrului de păpuşi din Cluj predomină, atît la secţia română, cît şi la secţia maghiară, vechi basme şi povestiri pentru copii.* CONTEMP. 1961, nr. 785, 4/1. ✧ *Galben maghiar* (şi substantivat, m.) = numele unei vechi monede ungureşti; ughi. *Peste zece milioane galbeni maghiari.* GORJAN, ap. ŞIO II_2, 154. *Ea mă costă scumpă foarte, vro 30 000 de maghiari.* ap. ŞIO II_2, 154. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de maghiari **(1)**. *În maghiară sau în cehă, unde accentul este totdeauna pe prima silabă, prezenţa accentului semnalează începutul unui nou cuvînt.* GRAUR, I. L. 69, cf. 149, L. ROM. 1959, nr. 4, 12.

— Pl.: *maghiari, -e.*

— Din magh. **magyar.**

MAGHIÁRCĂ s. f. (Rar) Haină bărbătească scurtă, împodobită cu găitane. *Să se prezinte toţi numai în caput (redingot) negru, croitura ungurească găitanată mai simplu, precum se mai văd astăzi aşa-numitele maghiarce şi atille.* BARIŢIU, P. A. II, 145.

— Pl.: *maghiarce.*

— **Maghiar** + suf. *-că.*

MAGHIARÍSM s. n. Termen, expresie sau construcţie specifică limbii maghiare, împrumutată fără necesitate de altă limbă şi neadaptată la sistemul acesteia.

— Pl.: *maghiarisme.*

— **Maghiar** + suf. *-ism.*

MAGHIARIZÁ vb. I. **1.** Refl. (Despre persoane) A se asimila cu populația de limbă maghiară.

2. Tranz. A modifica (un cuvînt, o expresie etc.) după structura limbii maghiare. *Avea două pronume: unul prin botez ortodox (Ștefan) și altul pus de tată-so, Octavian, pentru a nu putea fi maghiarizat.* V. ROM. septembrie 1963, 172.

— Prez. ind.: *maghiarizez.*

— **Maghiar** + suf. *-iza.*

MAGHIARIZÁRE s. f. Acțiunea de a (se) maghiariza și rezultatul ei.

— Pl.: *maghiarizări.*

— V. **maghiariza.**

MAGHIARIZÁT, -Ă adj. **1.** Asimilat poporului maghiar (prin limbă, obiceiuri etc.); devenit maghiar. *Sentimentele nobilimii maghiare sau maghiarizate față de „plebea" care-i locuia pămînturile... nu erau mai delicate.* IORGA, L. II, 57.

2. (Despre cuvinte, expresii etc.) Adaptat la structura limbii maghiare.

— Pl.: *maghiarizați, -te.*

— V. **maghiariza.**

MĂGHIC, -Ă adj. v. **magic.**

MAGHICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Care se referă la mag[2] sau la magie; de mag, al magului, magic. *Măiestria cea maghicească.* FL. D. (1680), 33[2]/17. *Să obicinuisă a să sluji cu tot feliul de meșteșuguri maghicești și descîntătoare.* MOLNAR, I. 66/12. *Filosofii grecești mult cinstea școala maghicească.* id. ib. 171/19. *Nu e de lipsă să știe omul taine maghicești, nici cum nu va preface arama în aur.* ȚICHINDEAL, F. 391/21. ✧ Fig. *Această maghicească putere a poeziei au priceput-o mulți* (a. 1827). BV III, 548.

— Pl.: *maghicești.*

— **Mag[2]** + suf. *-icesc.*

MAGHÍE s. f. v. **magic.**

MAGHIORÁN s. m. v. **maghiran.**

MÁGHIR s. m. v. **magher.**

MAGHIRÁN s. m. (Bot.) **1.** (Și, neobișnuit, în sintagma *maioran de iarnă*, DDRF) Plantă erbacee din familia labiatelor, cu flori roșietice sau albe, cultivată uneori în grădini pentru mirosul ei plăcut *(Origanum majorana)*; p. restr. floarea acestei plante. Cf. ANON. CAR. *Așijderea ierburile ceale mirositoare... măgeranul, busuiocul.* ECONOMIA, 124/12, cf. 89/7. *La Geneva,... rosmarinul, maghiranul și levantul nu sînt buruiene.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 178. *Iată mintă, săbiuță...*, *maioran.* NEGRUZZI, S. I, 97. *Oale cu magioran, mintă, calapăr.* id. ib. 323. *Glastre de flori, printre care se deosibeau mai ales: maghirani, trandafiri și cîțiva endrișaimi.* FILIMON, O. I, 186, cf. 264. *Au înflorit iar măgheranii și n-a prins nimene de veste.* ANGHEL, Î. G. 13, cf. 14. *Frunză verde magheran, Voinicel mehedințean, Sum născut pe frunzi de fag, Ca să fiu la lume drag.* POP., ap. HASDEU, I. C. I, 27. *Foaiă verde maghiran Ș-o cracă de leuștean, În credință, de știam, Nu mă mai amurezam.* TEODORESCU, P. P. 303. *De la mîndra mea de vale, Mîndru măderan răsare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 32. *Maioran crescut în iarbă, Rău îți stă june cu barbă.* MARIAN, NU. 12, cf. id. NA. 313, id. Î. 336. *Floricea de maioran, Drăguța-i de-amu-i un an.* RETEGANUL, TR. 141. *Măgierean cu fir ciuntat, Văd, bade, că m-ai lăsat.* id. ib. 158. *Frundzuleana magheran, Năcăjesc mai mult di-un an, Și fac pelinu zahar, Și pelinu-i tot amar.* ȘEZ. III, 21. *Foaie verde maghiran, De ce, neică, nu muream, Cînd eram copil d-un an?* MAT. FOLK. 223, cf. ȘEZ. XIV, 140. *Măieran umbră să-i ție.* ȚIPLEA, P. P. 12, cf. BUD, P. P. 68. *Haidă, soro, la poiană, Să culezem maierană.* DENSUSIANU, Ț. H. 168. *Mădăran crescut în iarbă, Să cinstesc omul de treabă.* BÎRLEA, C. P. 277, cf. id. B. 60. *Măderan crescut în iarbă, Măi mîndruluț d-ingă apă, Gurița ta mult mi-i dragă, Că vorbești vorbe de treabă.* T. PAPAHAGI, M. 23, cf. 12. *Frunză verde maierană, Mi s-o dus badea cătană.* GREGORIAN, CL. 30. *Am un drăguț de vălean, Cu peană de măgheran.* POP., ap. SIMIONESCU, FL. 405. ✧ *Măgheran-buburuzos* = specie de maghiran **(1)** foarte aromatic. *Măgheran buburuzos, Mintenaș îi fi pe jos.* BÎRLEA, C. P. 247.

2. (Neobișnuit, în forma *majoran* și în sintagma *măghiran sălbatic*, PĂCALĂ, M. R. 18) Sovîrf. Cf. DDRF.

— Pl.: *maghirani.* — Și: (popular) **magherán, maghireán, măghirán, măgherán,** (regional) **maghiorán** (COTEANU, PL. 25), **magerán** (ALEXI, W.), **magereán** (H X 30), **măgerán, măgereán, magiorán, maderán** (ANT. LIT. POP. I, 85), **mădărán, măderán, măirán** (T. PAPAHAGI, M. 5), **maierán** (ALEXI, W.), **măierán, măiereán** (H X 198), **maiorán, majorán, maiurán** (BARCIANU, ALEXI, W.), **megherán** (PANȚU, PL.), **meghereán** (A V 15), **mighiréan** (PANȚU, PL.), **meirán** (TDRG) s. m.; **maieránă, măieránă** (DR. I, 362) s. f.

— Din germ. **Mageran, Majoran, Meiran.** Cf. lat. Origanum majorana.

MAGHIRÁȘ subst. (Regional) Numele unui dans popular (Vișani-Rîmnicu Sărat). H XII 242.

— Pl.: ?

— **Maghiar** + suf. *-aș.*

MAGHIREÁN s. m. v. **maghiran.**

MAGHISTÁN s. m. v. **meghistan.**

MAGHÍSTĂ s. f. (Învechit, rar) Vrăjitoare. Cf. magă[2], măgheniță. *Era atunci o*

maghistă aci el unde şedea, Carea cu vrăjiri şi fermeci pe mulţi oameni amăgea. PANN, E. IV, 52/25, cf. II, 31/7.
— Pl.: *maghiste.*
— **Mag**[2] + suf. *-istă.*

MAGHISTRÁT s. n., s. m. v. **magistrat.**

MAGHISTRĂTOR s. m. (Învechit, rar) Magistrat **(2)**. *Am scris eu, Ion maghistratoru din Ţara Românească* (a. 1765). IORGA, S. D. XIII, 5.
— Pl.: *maghistratori.*
— Cf. m a g h i s t r a t.

MAGHISTRATUÁL, -Ă adj. (Învechit, rar) Care aparţine magistraturii, de magistratură. *Feţele ceale maghistratuale pentru îndestulata plinire a dreptăţii.* CULT. C. 10/14.
— Pl.: *maghistratuali, -e.*
— **Maghistrat** + suf. *-(u)al.*

MAGHISTRATUALICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Care se referă la magistratură **(1)**, al magistraturii. *În Atina... ocîrmuirea să încredinţasă unor persoane maghistratualiceşti, pre carii îi numisă arhonte.* MOLNAR, I. 250/19.
— Pl.: *maghistratualiceşti.*
— **Maghistratual** + suf. *-icesc.*

MAGHISTRATUÁLNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Care se referă la magistratură **(2)**, al magistraturii, de magistratură. *Maghistratualnica taxă.* ŞT 26.
— Pl.: *maghistratualnici, -ce.*
— **Maghistratual** + suf. *-nic.*

MAGHISTRÁTUŞ s. n. (Învechit, în Transilv.) Autoritate administrativă; magistratură **(2)**. *Iară de la cei ce sînt de tot săraci, nimica plată să nu se ia, ci în dar să se îngroape; şi despre aceasta maghistratuşurile locurilor, şi mai mare peste legheoane şi peste reghimenturi acurat să ia samă* (a. 1784). IORGA, S. D. XIII, 14.
— Pl.: *maghistratuşuri.*
— Din magh. **magistratus,** cf. lat. m a g i s t r a t u s.

MAGHÍSTRU s. m. v. **magistru.**

MAGIÁRCĂ s. f. (Prin Ban.) Soi de viţă de vie foarte roditor, cu struguri albi şi negri, cu bobul mare şi rotund. Cf. H XVIII 3, 267,276.
— Pl.: ? — Şi: **măjárcă** s. f. H IV 175.
— Etimologia necunoscută.

MÁGIC, -Ă adj. **1.** Care priveşte magia **(1)**, care ţine de magie; ocult, misterios, tainic, (învechit) maghicesc. V. c a b a l i s t i c. *Al idolilor preot cu magice cuvinte, Mulţimei adunate oracole-mpărţea.* ALEXANDRESCU, M. 32. *Uimit ca de ceva magic, de prin basme, îşi stăpîneşte respirarea, ca să n-o deştepte.* VLAHUŢĂ, D. 216. *Privesc ca şi orbii ce-ajung să-şi cîştige, La magice semne, vederea uitată.* DENSUSIANU, L. A. 121. *Că din nimic pe lume am răsărit ca oaspăt, Şi fără coiful magic din lume-am să dispar.* LESNEA, I. 151. *Nu izbuteşte să se ridice mai sus de gîndirea magică a vrăjitorului.* BENIUC, M. C. I, 315. ✧ *Baghetă* (sau, rar, *vargă, nuieluşă* etc.) *magică* = bagheta de care se serveşte magicianul; p. e x t. bagheta scamatorului. *Nu ne lipseşte decît varga magică, de a ne transpune în oricare punct... am voi.* EMINESCU, N. 49. *La un semn al baghetei sale magice, făcea să apară... doi porumbei albi.* SAHIA, N. 66. *Toate s-au schimbat ca printr-o baghetă magică.* C. PETRESCU, A. 305. (Glumeţ) *Unde eşti acuma, tu, magică nuieluşă, să te arăţi numai în pragul unei redacţiuni de revistă literară.* CARAGIALE, O. IV, 131. *Cerc magic* = cerc trasat pe pămînt în practicile de magie neagră, dincolo de care se crede că demonul invocat nu mai putea trece. (F i g.) *De aş putea urma... dulcele vedenii de prietenie şi amor pe rînd, precum trec din cercul magic şi strălucitor a bucuriilor vieţii.* NEGRUZZI, S. II, 45. *Am tras împrejurul tău un cerc magic de blăsteme, peste cari n-ar putea păşi.* I. NEGRUZZI, S. V, 154. *Oacheşe fete se-nşiră la joc, În cercul cel magic al zării de foc.* COŞBUC, P. I, 143. *Lanternă magică* = aparat care măreşte şi proiectează pe un ecran imaginea unor desene, schiţe, diapozitive etc. introduse în interiorul lui. *Lanterna magică s-alcătuieşte asemine dintr-o lădiţă.* STAMATI, F. 94/25. *Lumina devine naivă, amintind lanterna magică şi pozele lui Robinson Crusoe.* TEODOREANU, M. U. 178. *Ochi magic* = indicator luminos de funcţionare a aparatelor de recepţie radiofonică sau radiotelegrafică. DICŢ.

2. F i g. Care apare ca o realizare minunată, ca un efect de magie, care farmecă, vrăjeşte; feeric. *Înfăţoşa mulţimei... o adevărată maghică privelişte.* AR (1829), 33[2]/11. *Toate aceste se unire, spre a face un lucru a căruia efect era adevărat magic.* CR (1836), 14/32. *Stelele... erau pline de o lumină magică.* FILIMON, O. I, 136. *Sala tronului e plină De o magică lumină.* ALECSANDRI, P. II, 83. *Era odinioară acel vestit Memfis... cetatea cu magice palate.* BOLINTINEANU, O. 187. *În faţa unui răsărit sau unui apus de soare magic...*, *sufletul omenesc este uimit şi înălţat.* MACEDONSKI, O. IV, 129, cf. I, 143. *În frumoasa natură, care-l înconjura ca o grădină magică, el respira aerul cel mai dulce.* I. NEGRUZZI, S. III, 450. *Tăcerea se întinde, magică, împrejur.* PETICĂ, O. 245. *Magicul film al copilăriei începea din nou să-i ruleze pe ecranul minţii.* BART, E. 44. ✧ (Adverbial) *Fulgii se legănau magic în luminile vitrinelor.* C. PETRESCU, C. V. 162. ✦ Care pare dotat cu puteri miraculoase; fermecat, vrăjit.

O muzică ce-n pripă Plîngînd pe-un flaut magic se duse în abis. MACEDONSKI, O. I, 174, cf. 83. *Bradul... pînă atunci luminase munții ca o lampă magică cu mii de focuri.* GANE, N. I, 67. *Pe sala cea veche și-n flăcări aprinse Murea Ziua albă pe stofele-ntinse, Iar flautul magic plîngea înainte.* PETICĂ, O. 53. *Coboară-ți, Iarnă albă, vălul magic Pe orășelul meu tăcut și tragic.* CAZIMIR, L. U. 38. *Concepția unor autori... care-și ridică eroii principali cu mult deasupra maselor, înzestrîndu-i cu telescoape magice, prin care văd... viitorul.* V. ROM. ianuarie 1954, 212.

— Pl.: *magici, -ce.* — Și: (învechit) **mághic, -ă** adj.

— Din fr. **magique.** — **Maghic** < gr. **μαγικός.**

MAGICIÁN s. m. Persoană care practică magia; mag[2]. V. fermecător, vrăjitor. Cf. COSTINESCU. ✦ Fig. Artist desăvîrșit, care obține efecte deosebite prin arta sa. *Prețuiam în el... pe magicianul ciudatelor împreunări de cuvinte.* STANCU, R. A. II, 234.

— Pronunțat: *-ci-an.* — Pl.: *magicieni.*

— Din fr. **magicien.**

MAGÍE s. f. **1.** Totalitatea procedeelor, formulelor, gesturilor etc. prin care se crede că pot fi invocate anumite forțe mistice spre a produce miracole; practica acestor procedee, formule etc.; (popular) vrăjitorie, fermecătorie. *Meșteșugul maghiei foarte bine am învățat.* CANTEMIR, ap. TDRG. *Întru atîta învățase magia, cît putea face din om lup sau orice feli de fiară.* ȘINCAI, HR. I, 182/19. *Venise să ceară ajutoriul magiei, spre a se ușura de torturele amorului ce simțea.* FILIMON, O. II, 280. *Rămîne nălucă în zarea pustiei Regina trufașă, regina magiei, Frumoasa lui, Meka.* MACEDONSKI, O. I, 147. *Magia și fenomenele de telepatie erau în veacurile acelea practici curente.* SADOVEANU, O. XII, 12. *Magia e începutul științei, o știință imaginativă și naivă.* RALEA, S. T. I, 27. ✧ *Magie neagră* = practică magică în care se invocă puterea demonilor. *Patriarh al magiei negre, aruncînd, din cînd în cînd, pe masă, un pumnal, el istorisea... despre viața sa.* BACOVIA, O. 237. *Renașterea arată un interes profund pentru magia neagră, fiindcă ea vedea în demon un geniu cosmic.* CĂLINESCU, I. 164. *Magie albă* = arta de a produce prin mijloace naturale (bazate pe fenomene fizice, chimice, fiziologice, psihologice etc.) efecte care par supranaturale sau miraculoase. V. iluzionism, prestidigitație. ✧ Loc. adj. **De magie** = magic. V. feeric. *Poetul se exprimă în limba sa. Într-o limbă de magie, care îngeri o vorbesc; Oamenii de ea se-ncîntă.* BOLLIAC, O. 114. *Și-am făcut din tine-un înger, blînd ca ziua de magie, Cînd în viața pustiită rîde-o rază de noroc.* EMINESCU, O. I, 29. ✧ Expr. (Rar) **Ca prin magie** = deodată, pe neașteptate, ca prin farmec, ca prin minune. *Cerul se lumină ca prin magie.* FILIMON, O. II, 32.

2. Procedeu sau fenomen magic; vrajă, încîntare. *O poezie bine alcătuită... lucrează ca o maghie ori în ce suflet* (a. 1827). BV III, 548. *Clădiri de visuri nalte, magie triumfală, Au fost de-ajuns o clipă, ca totul să se darme!* ALECSANDRI, P. III, 99. *Seara se coborîse prin aer, cu lumini bălaie, cu magii fantastice dulci, ca un văl de aur.* F (1869), 42. *Palatul plutea în magie Aurie.* EMINESCU, O. IV, 97. *Sufletul meu este rază, cîntec și magie! Și colorile din juru-mi, nimb al cerului divin.* MACEDONSKI, O. I, 163, cf. 162. *Oare pentru ce, mai mult, acest suspin... Că totul, poate, e-o repede magie.* BACOVIA, O. 185.

3. Fig. (De obicei cu determinări în genitiv) Putere irezistibilă de atracție, de fascinare; farmec. Cf. NEGULICI, COSTINESCU. *Magia nopții este sfîntă...*, *Matrozii melancolic cîntă.* MACEDONSKI, O. I, 153, cf. 27. *Petale mor sub pași strivite... Dar alte flori vin să-nflorească Peste cărare, din magia Cuvintelor ce ne dezmiardă.* DENSUSIANU, L. A. 10.

— Pl.: (2, rar) *magii.* — Și: (învechit) **maghie** s. f.

— Din fr. **magie.** — **Maghie** < gr. **μαγεία.**

MAGÍN s. n. v. **magiun.**

MAGIÓN s. n. v. **magiun.**

MAGIORÁN s. m. v. **maghiran.**

MAGÍSM s. n. (Neobișnuit) Religie a vechilor persani; mazdeism. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., COSTINESCU.

— Din fr. **magisme.**

MAGÍSTER s. m. v. **magistru.**

MAGISTRÁL, -Ă adj. **1.** (Rar) Al magistrului **(2)**, de magistru. Cf. PROT.-POP., N. D., COSTINESCU. ✦ (Sens curent; despre ton, ținută, atitudine etc.; adesea peiorativ) Impunător, solemn; profesoral, doctoral. *Ton magistral.* MAIORESCU, CR. II, 87. *Ar fi de un nespus de mare folos ca învățătorul să-și părăsească morga magistrală și să coboare lîngă elev.* VLAHUȚĂ, O. A. 188. ✧ (În contexte figurate) *Vasul e de aur virgin... O splendoare ca de soare răspîndește împrejur, Magistral și rece vecinic, deși viu ca un jeratic.* MACEDONSKI, O. I, 151. ✧ (Învechit) *Compoziție magistrală* (și substantivat, f.) = medicament preparat în farmacie după o rețetă formulată de medici. Cf. COSTINESCU.

2. Care caracterizează pe maestru[2] **(2)**, de maestru; p. ext. perfect, desăvîrșit. V. măiestru. *O literă mică schimbîndu-se într-o literă mare... a fost în stare a zăpăci o grămadă de magistrale capete.* HASDEU, I. C. I, 147. *Critica*

dădea sentințe, împărțea titluri: cutare operă e bună, cutare e rea; cutare magistrală, sublimă, genială. GHEREA, ST. CR. I, 27. *Lenin are meritul nepieritor de a fi făcut o analiză magistrală a imperialismului ca ultim stadiu al capitalismului.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2562, cf. ib. 1954, nr. 2875. *Răsfoiesc file după file din neprețuitele cărți ale lui Caragiale... magistralele lui piese de teatru.* SADOVEANU, E. 147. *Teza lui de doctorat fu magistrală.* T. POPOVICI, S. 6. ◇ (Adverbial) *Ne-ar plăcea ca, în versuri așa de magistral tăiate, să ni se spună lucruri frumoase, vesele, înălțătoare.* VLAHUȚĂ, O. A. 465. *A completat magistral pe autor, care nici nu se putea gîndi la o mai desăvîrșită interpretă.* ARDELEANU, D. 85.

3. (Despre conducte, căi de comunicație etc.) Principal. *Linie magistrală.* ANTONESCU, D. *Se prevede construirea unei conducte petroliere magistrale Ploiești-Constanța.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4837. ✦ (Substantivat, f.) Arteră principală de comunicație rutieră, feroviară etc. Cf. IORDAN, L. R. 105. *De-a lungul unor magistrale importante, rețeaua telefonică aeriană va fi înlocuită cu cabluri subterane.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4837. ◇ (În contexte figurate) *Nu știu De-s numai magistrala dintre vise Sau viaductul care leagă piscuri.* V. ROM. iunie 1960, 10.

— Pl.: *magistrali, -e.*

— Din fr. **(1, 2) magistral,** rus. **(3) магистраль.**

MAGISTRÁT s. n., s. m. **1.** S. n. (Învechit, mai ales în Transilv.) Conducere a unui oraș; municipalitate. V. s f a t. *Judecată cu magistratul... au avut părinții noștri* (a. 1735). IORGA, S. D. XII, 231. *Ședea la masă... împreună cu cei mai mari ai maghistratului orașului.* MOLNAR, RET. 67/21. *Jăluitorii nu să odihnesc după hotărîrile maghistratului, alcătuit de națiia săsească, pornesc jalba lor la Sibii.* GOLESCU, Î. 5. *În sînul acestui oraș avem îndestui concetățeni de a putea înforna maghistrat* (a. 1850). DOC. EC. 975. *Migrațiunea iobagilor... au dat mult de lucru magistratului din Brașov.* BARIȚIU, P. A. I, 524, cf. POLIZU, BARCIANU. *Prezidentul magistratului București l-a luat la controlul visteriei orășenești.* CAMIL PETRESCU, O. II, 337. ✦ P. e x t. Orice fel de autoritate publică, for (administrativ sau judiciar). *Să se dea pe mîna magistratului, spre pedeapsa ce i se cuvine.* ȘINCAI, HR. III, 38/23. *La staburile regimentelor... să se înființeze magistrate, care să îngrijească de trebile lor civile și economice.* BARIȚIU, P. A. II, 186. *Sînt nevoit a te duce dinaintea magistratului.* NEGRUZZI, S. III, 125. *Ficiorul au mers la ariopag, adică la maghistrat, și au chemat pre tatăl său la judecată.* POP., ap. GCR II, 359.

2. S. m. (Învechit) Membru în conducerea administrativă, judiciară etc. a unui oraș. V. d r e g ă t o r. *Acești magistrați, a cărora lumini a minții sînt mărginite.* IST. AM. 18r/23, cf. VALIAN, V., NEGULICI, STAMATI, D. *În zadar am așteptat ca maghistrații și areopagele să-și deie socotința.* RUSSO, S. 149. *Magistrații noștri vor încinge eșarpe în contra tiraniei, și stindardul tricolor va flutura cu fală în capul trupelor.* BOLLIAC, O. 224, cf. COSTINESCU.

3. S. m. Membru al corpului judiciar. V. j u d e c ă t o r. Cf. PONTBRIANT, D. *Magistrații se deteră jos, zgribuliți de frig.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 180. *Ținea morțiș să aibă ginere magistrat.* LUC. VI, 147. *Blajin, a știut să se strecoare printre certurile politice și să rămînă magistrat de carieră.* BASSARABESCU, S. N. 14. *Cumnatul meu* [era] *magistrat.* BRĂESCU, A. 244. *Magistratul are o replică, în care martorul nu-l mai poate urma.* ARGHEZI, P. T. 95.

— Pl.: **(1)** *magistrate* și *magistraturi* (LB), **(2, 3)** *magistrați.* — Și: (învechit) **maghistrát** s. n., s. m.; **(2)** (regional) **maistrát** (T. PAPAHAGI, C. L. 29) s. m.

— Din germ. **(1, 2) Magistrat,** fr. **(3) magistrat.** Cf. lat. m a g i s t r a t u s.

MAGISTRATURÁL, -Ă adj. (Rar) Care se referă la magistratură, de magistratură. *Corpul magistratural.* I. NEGRUZZI, S. I, 242.

— Pl.: *magistraturali, -e.*

— **Magistratură** + suf. *-al.*

MAGISTRATÚRĂ s. f. **1.** Funcție sau demnitate publică la romani, la greci etc.; timpul cît exercita cineva o astfel de funcție. *Ieșind din magistratură, Cezar dobîndea Galia Țizalpină, țară supusă romanilor.* VÎRNAV, F. 138v/21.

2. Totalitatea organelor administrative și judiciare care conduceau odinioară un oraș; funcția, activitatea acestor organe; municipalitate, (învechit) magistrat **(1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Orașele... se ocîrmuiau de o magistratură aleasă pe fiecare an și compusă de un județ și de doisprezece pîrgari.* BĂLCESCU, M. V. 10.

3. Corpul magistraților; funcția, profesiunea de magistrat. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., VALIAN, V., NEGULICI, ARISTIA, PLUT., STAMATI, D., PONTBRIANT, D. *Istorisea anecdotele baroului și magistraturii ieșene.* TEODOREANU, M. II, 129. *Jude de ședință adus în Capitală la ultima mișcare în magistratură.* C. PETRESCU, C. V. 182. *Cunoștea magistratura și cunoștea magistrații.* STANCU, R. A. IV, 245.

4. P. g e n e r. (Învechit, rar) Funcție, sarcină, misiune. *Învățătorii... sînt niște fonctioneri ce esercitează cea mai însăm(ă)nătoare magistratură.* CALENDAR (1854), 32/24.

— Pl.: (rar) *magistraturi.*

— Din germ. **Magistratur,** fr. **magistrature.**

MAGÍSTRU s. m. **1.** (Învechit; de obicei cu determinări în genitiv sau introduse prin prep.

„de") Persoană care avea funcția de a supraveghea, a administra sau a comanda; grad ierarhic (în administrație, în armată etc.). V. șef, comandant. *Au dobîndit dregătorie de magistru de oaste.* ȘINCAI, HR. I, 98/1. *Magistrul tunurilor, carele sta aproape, încă s-au omorît.* id. ib. II, 117/16. *I-au urmat întrarea cu această pompă: un maghistrŭ de poliție cu oamenii lui; un număr mare de jandarmi cu săbiile scoase.* AR (1829), 61²/32. [Spitalul] *va avea un spițer vrednic, cinstit și cu diplomă de maghistru al farmației, doi agiutători și doi laboranți.* CUCIURAN, D. 97/22. *1 magistru preste cai, 1 popă, 1 paharnic, 1 prefect al mesei (stolnic).* BARIȚIU, P. A. I, 6, cf. 654. *Magistrul de echipagiu au fost însărcinat cu astă treabă.* CALENDAR (1859), 81/14. *În... congregațiune un magistru, Ugrinus, cere de la rege să i se înapoiască moșiile sale.* XENOPOL, I. R. III, 24. ✧ *Magistrul orașului* = primar. *Această crăiască carte fusese citită în mijlocul pieței mari de către magistrul orașului.* ODOBESCU, S. I, 98. ✦ Grad ierarhic în anumite ordine religioase, militare etc. *S-au suit pe tronul crăiii Poloniii... încheind aleanție cu... maghistrul ordinului de Livonia.* ASACHI, I. 97/23.

2. (Astăzi livresc) Persoană cu pregătire specială, care instruiește pe cineva într-un anumit domeniu de activitate; spec. profesor, dascăl. *Ceea ce la magistri s-ar putea numi uneori nebăgare de samă, devine la școlari un sistem.* MAIORESCU, CR. I, 368. *Am devenit o ființă superioară magistrului meu.* EMINESCU, N. 79. *Mi s-a zis pe rînd magistru, doctor, culme strălucită, Și discipoli mă urmară cu voința nimicită.* MACEDONSKI, O. I, 271. *Nu m-ai luat cumva c-un plan subțire Mai adineaori, cînd ziceai, Magistre, Că iadul nu-i decît o-nchipuire?* TOPÎRCEANU, B. 93. *Ca și magistrul nostru, nu puteam rezista dorinții și plăcerii de a le împărtăși... că, pentru a prinde pește, este nevoie mai mult de pește decît de undiță.* SADOVEANU, O. IX, 367. ✧ Fig. *Natura iaste prea înțelept maghistru.* ȚICHINDEAL, F. 62/1. ✦ Meșter. *Au cumpărat lemne de la împărații Tirului și a Sidonului și maghistrii (maistorii) de la dînșii au cerut.* TEODOROVICI, I. 3/21.

— Pl.: *magistri.* — Și: (învechit) **magíster** (NEGULICI, COSTINESCU), **maghístru** s. m.

— Din lat. **magister.** Cf. germ. Magister.

MAGIÚM s. n. v. **magiun.**

MAGIÚN s. n. **1.** Pastă comestibilă consistentă, obținută prin fierberea prunelor (fără adaos de zahăr); p. ext. pastă comestibilă consistentă obținută din alte fructe; (Mold., Bucov.) povidlă, (Transilv.) lictar, (Ban.) pecmez, (regional) dulceață, miere. V. marmeladă, gem. Cf. LB, POLIZU, LM. *Magiunuri de orice calitate* (a. 1875). ap. TDRG, cf. GHEȚIE, R. M., DDRF, BARCIANU, ȘIO II$_1$, 241. *Magiunuri de fructe.* NICA, L. VAM. 148. *Mîncam... tăieței de casă cu magiun.* BRĂESCU, A. 124. *Bolnavii capătă... lapte, cornuri, unt și magiun.* PAS, Z. IV, 16. *Două felii de pîine cu unt și magiun de prune.* T. POPOVICI, S. 9, cf. H IX 62, ALR SN III h 639, ALR I 873/720, 727, 954, 980. ✦ (Regional) Peltea de gutui (Mircești-Pașcani). ALR II 4047/537.

2. Amestec omogen ca o pastă consistentă. *Voii să călătorim fără să bem și să mîncăm, și așa făcui și eu un fel de magiun cu mii de ori mai puternic.* GORJAN, H. IV, 43/24.

3. (Învechit) Laxativ preparat din amestecul unor plante (opiu, mac, aloe). V. opiat. *Acestea toate prăfuite fiind..., să se amestece bine într-o piuliță de piatră și să se puie sirop de dude cît va trebui a să face magiun.* PISCUPESCU, O. 275/4, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., ȘIO II$_1$, 241.

— Pl.: (rar) *magiunuri.* — Și: (regional) **magión** (ALR I 873), **măgión** (BUL. FIL. VII—VIII, 326), **măgiún** (ALR SN III h 639), **magiúm** (POLIZU, GHEȚIE, R. M.), **magín** (ALR I 873/954, ALR II 6097/928), **majón** (ALR I 873/770, 795) s. n.

— Din tc. **macun.**

MÁGLĂ[1] s. f. **1.** (Prin Mold., Bucov.) Bucată dreptunghiulară de lemn de fag sau de zinc ondulată, folosită la spălatul rufelor. Cf. SCRIBAN, D., ALR II/386, LEXIC REG. 104.

2. (Regional; în forma *maglu*) Teasc de călcat rufe; măngălău (Marginea-Rădăuți). ALR II 3386/386.

— Pl.: *magle.* — Și: **máglu** s. n.

— Din pol. **magła.** Cf. germ. Mangel.

MÁGLĂ[2] s. f. v. **mîglă**[1].

MAGLISÍ vb. IV v. **mîglisi.**

MAGLISITÓR adv. v. **mîglisitor.**

MÁGLU s. n. v. **maglă.**

MAGLUÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A călca (rufe) cu măngălăul (Marginea-Rădăuți). ALR II 3386 bis/386.

— Prez. ind.: *magluiesc.*

— **Maglu** + suf. *-ui.*

MAGMÁTIC, -Ă adj. Care se referă la procesele de migrațiune, de erupție sau de consolidare ale magmei. *Tectonica, procesele magmatice și litogenetice au imprimat reliefului marile linii morfostructurale.* MG I, 149.

— Pl.: *magmatici, -ce.*

— Din fr. **magmatique.**

MÁGMĂ s. f. Masă minerală fluidă și incandescentă din interiorul scoarței pămîntului. *Probabil trebuie să fie din loc în loc printre*

păturile scoarței grămezi de magmă. MEHEDINȚI, G. F. 122. *Forțele ce produc mareele acționează nu numai la suprafața pămîntului, ci și în interiorul lui asupra magmei vîscoase.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 125. *Intruziunile din această zonă s-au format dintr-o magmă acidă granitică.* ONCESCU, G. 45. ✧ Fig. *Cufundarea tuturor realităților într-o magmă confuză este o caracteristică a obtuzității intelectuale.* CONTEMP. 1958, nr. 593, 3/2.

— Pl.: *magme.*

— Din fr. **magma.**

MAGMUDEÁ s. f. v. **mahmudea.**

MAGMÚZĂ s. f. (Învechit) Apelativ injurios pentru femei. *Cînd e-ndîrjit... pă femeia lui, îi zice... băşoldină, babornită, magmuză, ploscaşă.* JIPESCU, O. 56, cf. ȘĂINEANU, D. U.

— Pl: *magmuze.*

— Cf. tc. mahmuz „pinten".

MAGNANÍM, -Ă adj. (Livresc) Mărinimos, generos. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *magnanimi, -e.*

— Din fr. **magnanime.** Cf. lat. magnanimus.

MAGNANIMITÁTE s. f. (Livresc) Mărinimie, generozitate. Cf. BARCIANU, CADE, SCRIBAN, D.

— Din fr. **magnanimité.** Cf. lat. magnanimitas.

MAGNÁT s. m. **1.** Titlu purtat odinioară de marii latifundiari maghiari (v. nemeș) sau (mai rar) polonezi (v. pan). V. grof, lord, cneaz. *Unii dintre generari, dintre magnați, dintre senatori și toți sfetnicii ardelenești s-au dus cu el în Polonia.* ȘINCAI, HR. III, 230/25. *Ioan Cazimir și toți magnații îi înfățoșară semnele iubirii.* ASACHI, S. L. II, 24. *Dieta ungurească stă din patru părți: din cler, magnați, nobilime și din cetățile slobode crăiești.* GT (1839), 180[1]/18. *Li se imputa magnaților unguri foarte greu că față cu partida lui Kossuth s-au purtat ca niște poltroni.* BARIȚIU, P. A. III, 2. *O droaie de petitori: cnezi ruși, grafi nemți, palatini poloni, magnați unguri... își disputau mîna ei.* NEGRUZZI, S. I, 106. *Într-un stat aristocratic colectiv, precum era Polonia, regele era nemic, magnații erau tot.* HASDEU, I. V. 7, cf. 55, 173, ALECSANDRI, POEZII, 199. *Poetul... cheamă pe magnații unguri la luptă.* GHEREA, ST. CR. I, 316, cf. 69. *Magnatul polon Firlei, către care el se îndreptase spre a cere ajutor..., nu răspunse așteptărilor sale.* XENOPOL, I. R. V, 87, cf. SBIERA, F. S. 213. *Voievodul nou al Podoliei și căpitan al Cameniței, mare magnat al Lehiei..., repezi o ștafetă căzăcească.* SADOVEANU, O. V, 581.

2. P. gener. Boier de frunte (v. velit), aristocrat; persoană influentă, cu vază; mare bogătaș, mare dregător. *Noroadele slavenești obicinuia în vremile vechi a numi cu acest nume pre toți magnații lor.* CANTEMIR, S. M. 185/1. *Să fi auzit jurămînturile din partea mitropolitului ș-a celor doi magnați* (a. 1819). URICARIUL, VII, 82. *Au fost față împărătești sale măriri, împreună cu mulți magnați (cei întîi boieri).* AR (1829), 31[1]/14. *Umblă-n vizite... la domni și la magnați.* DONICI, F. II, 43/14. *Am invitat pre toți magnații tîrgului, mari, mijlocii și mici.* NEGRUZZI, S. I, 198. *Deși magnat, el n-a uitat niciodată ce și cît datorește poporului muncitor.* GHEREA, ST. CR. II, 211. *Luxul, desfrîul și samavolnicia magnaților ... au fost teme de invectivă obișnuite.* OȚETEA, R. 312.

3. Spec. (De obicei la pl., depreciativ sau ironic, urmat de determinări în genitiv) Personalitate marcantă în domeniul finanțelor și al vieții economice din statele capitaliste. *Fanatismul său de apărător al progresului monopolizat de magnații nesățiosului capital.* C. PETRESCU, A. 416. *Magnații vor să scoată diamante Din lacrime de mame-ndoliate.* D. BOTEZ, F. S. 10, cf. CONTEMP. 1949, nr. 159, 12/4.

— Pl.: *magnați.* — Și: (popular) **măgnát** s. m. ALR SN III h 891.

— Din lat. **magnatus,** cf. germ. Magnat, fr. magnat.

MÁGNĂȘ s. n. (Maghiarism, prin Transilv.) Magnet. ALR SN II h 573.

— Pl.: *magnișe.*

— Din magh. **mágnes.**

MAGNÉFIC, -Ă adj. v. **magnific.**

MAGNEFICÉNȚĂ s. f. v. **magnificență.**

MAGNEFICÍNȚĂ s. f. v. **magnificență.**

MAGNÉSIA s. f. v. **magnezie.**

MAGNÉSIUM s. n. v. **magneziu.**

MAGNÉT s. m. (Uneori, învechit, în sintagma *piatră magnet*) Minereu de fier care are proprietatea de a atrage materialele feromagnetice (v. magnetit); corp metalic căruia i s-a transmis calitatea, permanentă sau temporară, de a atrage obiectele de fier și de oțel. *Întoarce-se pururea magnitul către polus* (a. 1703). BV I, 448, cf. II, 209. *Nu știa... nici măsura cea adevărată a globului, nici apropierile magnetului.* AMFILOHIE, G. VII/19. *Pusula este un ac de magnet așăzat întru o cutioară mică.* DRĂGHICI, R. 208/14, cf. BĂRAC, A. 22/11. ✧ (În legătură cu verbe, îndeosebi cu „a trage" și „a atrage") *Pre toți trăgea ca magnitul fierul.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 235 r/31. *Ca niște*

oameni blîndzi şi fără de răutate au mers după dînsul, ca hierul dupe piatra magnetului. ANTIM, P. 3. *Că toate acestea curgea... ca fierul la magnit.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 270. *Au aflat chipul de a fabrica magneturi meşteşugite ce trag cu o putere preste fire şi sînt mult mai puternice decît cele ce se găsesc astăzi.* CR (1829), 220²/21, cf. AR (1829), 137²/21. [Trage] *ca şi magnitul pe fier.* PISCUPESCU, O. 159/4. *Întocmai şi mai mult încă decît fierul la magnit Trag pe inimi cu plăcere şi le supui la iubit.* CONACHI, P. 67. *Subtilităţi metafizice îi atrăgeau cugetarea ca un magnet.* EMINESCU, N. 36, cf. 70. *Vezi că, măre, sîngele apă nu se face, şi rubedenia la rubedenie trage ca acul la magnet.* ISPIRESCU, L. 391. *Ochii... fură atraşi ca de un magnet în direcţia acestuia.* CĂLINESCU, E. O. I, 91. *Atunci se produse un foşnet şi, ca atrase de un magnet, toate privirile se întoarseră spre uşă.* T. POPOVICI, S. 316. ✧ Fig. *Stăpîna acei capele era... magnetul ce mă trăgea.* NEGRUZZI, S. I, 38. *Ajungînd în floarea junetei, ea devenise un magnet care trăgea spre sine toate privirile.* FILIMON, O. I, 117. *Un magnet tainic mă trăgea fără voie spre teatru, cînd ştiam că era să cînte Cecilia.* ALECSANDRI, O. P. 17, cf. MAIORESCU, D. I, 29. ✦ (Învechit) *Magnet de trăsnet* = paratrăsnet. *Şi cînd să va isprăvi* [palatul], *Spun că-l vor împodobi... Cu statui pă case, sus, Cu magnet de trăsnet pus.* MUMULEANU, C. 143/16.

— Pl.: *magneţi* şi (învechit, n.) *magneturi.* — Şi: (învechit) **magnít** s. m.

— Din m. gr. **μαγνήτης [λίθος]**. Cf. germ. Magnet, rus. МАГНИТ.

MAGNETARISÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A magnetiza. VALIAN, V.

— Prez. ind.: *magnetarisesc.*

— **Magnet** + suf. *-arisi.*

MAGNETÁT, -Ă adj. (Învechit) Magnetizat. *Acul magnetat.* POP, G. 190.

— Pl.: *magnetaţi, -te.*

— De la **magnet.**

MAGNETÁŢIE s. f. (Învechit) Magnetizare **(1).** Cf. MARIN, F. 247.

— Pl.: *magnetaţii.*

— Cf. magnetat, magnetizaţie.

MAGNÉTIC, -Ă adj. **1.** (Despre forţe, fenomene) Care se referă la magnet sau la magnetism; (despre corpuri) care este feromagnetic, care poate fi magnetizat; (învechit, rar) magneticesc. Cf. VALIAN, V. *Acum s-au descoperit că cu colona lui Volta se pot produce fenomene magnetice.* STAMATI, F. 125/26, cf. COSTINESCU. *Domniţa, atrasă ca de o putere magnetică, se apropia mereu.* GANE, N. I, 22. *Ochii, muşchii feţei părea că sînt atraşi de o putere magnetică.* AGÎRBICEANU, A. 405. ✧ (Învechit, substantivat, f.) [Fierul] *cuprinde un feli de puteri: magnetica.* AMFILOHIE, G. F. 210ʳ/6. ✧ *Cîmp magnetic* = stare fizică particulară a unui spaţiu în care se exercită forţe magnetice; p. ext. spaţiul respectiv. *Fluid magnetic* = forţă misterioasă prin care se explică, în ştiinţele oculte, fenomenele telepatice şi hipnotice. *Pătruns de fluidul magnetic, în care crierii înoată, te simţi furat de o somnolenţă uşoară.* DACIA LIT. 261/21. *Pol magnetic* = **a)** fiecare dintre cele două puncte sau regiuni de la extremitatea unui magnet. DICŢ.; **b)** (de obicei determinat prin „pămîntesc") fiecare dintre cele două puncte ale globului pămîntesc către care se îndreaptă capetele unui ac magnetic. *S-a aflat şi cea adevărată poziţie a polului magnetic.* CR (1833), 255²/29. *Ac magnetic* v. a c. ✦ Care se referă la magnetismul animal. *Căutătura sa ades avea puterea magnetică a şarpelui atrăgînd pe nevinovata păsăruică.* KOGĂLNICEANU, S. A. 106. *Care este acea fiinţă... care a avut atîta putere magnetică, ca să mă tragă, să mă scoată din „singurătatea" zgomotoasă în care m-am aflat pînă acuma?* SBIERA, F. S. 279. ✦ (Adverbial; în legătură cu verbele „a trage", „a atrage") Ca de un magnet. *Atras magnetic spre necunoscut, de cîte ori nu mă văzusem amestecat în gloata acelor dezmoşteniţi care plecau peste ocean.* BART, S. M. 32.

2. Fig. Care exercită o influenţă profundă sau o atracţie irezistibilă; care magnetizează **(3).** *Ţintea asupra-mi o privire aşa de magnetică, încît toate simţurile mele năzuiau spre dînsa.* GANE, N. III, 148. *Înălţat, un tînăr cheamă, cu magneticul său glas, Ale ţărănimii harnici muncitoarele noroade.* DEMETRESCU, O. 37. *Spre ce altă parte s-ar putea îndrepta paşii, dacă nu spre magnetica furtună de piatră din zare?* BOGZA, C. O. 16.

— Pl.: *magnetici, -ce.*

— Din fr. **magnétique,** germ. **magnetisch.**

MAGNETICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Magnetic. Cf. POLIZU.

— Pl.: *magneticeşti.*

— **Magnet** + suf. *-icesc.*

MAGNETISÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Magnetizat **(1).** *Rîul electric, trecînd împregiurul unui ac magnetisit... are însuşirea să-l facă a se abate de poluri.* ROM. LIT. 37 1¹/29.

— Pl.: *magnetisiţi, -te.*

— De la **magnet.**

MAGNETÍSM s. n. **1.** Proprietate pe care o au corpurile magnetice de a atrage fierul sau alte corpuri feromagnetice. *Magnetismul este cauza atracţiei ce se face între fer şi între magnet.* MARIN, F. 11. *După ce s-a magnetizat..., oţelul ţine magnetismul mai mult timp.* BARASCH, M. III,

61/24. *Cercetările asupra electricității și a magnetismului au mîntuit de la pierdere o mulțime de bogății.* CONTEMPORANUL, I, 204. *Această proprietate era mai înainte atribuită unei puteri fizice particulare, numite magnetism; astăzi însă se admite că este datorită electricității.* PONI, F. 232. ◇ Fig. *Avea o atracție, un magnetism uman, care te robea de la prima vedere.* BART, E. 376. ✦ (De obicei determinat prin „terestru" sau „pămîntesc") Totalitatea fenomenelor magnetice caracteristice pămîntului. *Fertinet, franțez, face, din porunca lui Ludovic, riga Franței, o călătorie înconjurînd globul spre a defini figura pămîntului în emisferul austral și magnitismul, aducînd descrieri foarte interesante.* GENILIE, G. 60/7, cf. ȘĂINEANU, D. U., BIANU, D. S. ✦ *Magnetism animal* = fluid universal despre care se credea că străbate toate corpurile însuflețite și că se poate transmite (în anumite condiții) de la om la om; concepție și ansamblu de procedee terapeutice bazate pe presupusele proprietăți ale acestui fluid. *Unii au întrebuințat* [la operație] *mijloacele narcotice, alții magnetismul animal.* TURNESCU, MED. OP. 4. *Ne vom ocupa aci numai de magnetismul animal sau de mesmerism, după numele lui Mesmer, care a emis doctrina falsă după care ființele animate și neanimate sufer influența unui agent universal supus la legi fizice.* BIANU, D. S. 441.

2. Ramură a fizicii care se ocupă cu studiul fenomenelor magnetice. *Jurnalul de Odesa din 7 septembrie arată de la Strasburg o descoperire în magnetism.* CR (1829), 220²/18. *În noaptea de la 15 spre 16 s-au prădat cămara vestitului naturalist Humboldt, furîndu-i-să toate instrumenturile cu care el se slujea la observațiile sale asupra magnetismului și asupra tuturor părților fizicei.* ib. (1830), 19²/25.

— Și: (învechit) **magnitísm** s. n.
— Din fr. **magnétisme**, germ. **Magnetismus**.
— **Magnitism** < ngr. μαγνητισμός.

MAGNETÍT subst. Minereu de fier de culoare neagră, care se găsește în roci eruptive și care are proprietatea de a atrage fierul. V. magnet.
— Din fr. **magnétite**.

MAGNETIZÁ vb. I. Tranz. **1.** A face ca un corp să capete, permanent sau temporar, proprietăți de magnet; a transforma în magnet. *E greu de a magnetiza oțelul, și trebuie o lucrare complicată.* BARASCH, M. III, 61/22.

2. A comunica cuiva magnetism animal (în scopuri terapeutice). ✦ Refl. A-și stimula magnetismul animal; p. ext. (glumeț) a se îmbăta. *Mănîncă, bea, fă petreceri și magnetizează-te, dar magnetizează-te strașnic cu jamaică.* CARAGIALE, O. VI, 205.

3. Fig. A exercita asupra cuiva o atracție puternică (și misterioasă). Cf. PONTBRIANT, D.
— Prez. ind.: *magnetizez.*
— Din fr. **magnétiser**.

MAGNETIZÁBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi magnetizat. Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *magnetizabili, -e.*
— **Magnetiza** + suf. *-bil.*

MAGNETIZÁNT, -Ă adj. (Rar) Care are proprietatea de a magnetiza. *O bară cilindrică de fier a fost introdusă într-o bobină magnetizantă.* CIȘMAN, FIZ. II, 399.
— Pl.: *magnetizanți, -te.*
— Din fr. **magnétisant**.

MAGNETIZÁRE s. f. Acțiunea de a magnetiza și rezultatul ei.

1. Operație de transformare în magnet a unui corp constituit dintr-un material feromagnetic, (învechit) magnetizație; p. ext. starea unui corp care a suferit această transformare. *Felul magnetizării oțelului este în chipul următor.* BARASCH, M. III, 61/25. *Clipelnica magnetizare a unui fer carele va fi slujit de a trage către sine un alt fer.* ROM. LIT. 386²/29. *Acest fenomen se numește magnetizare prin influență.* PONI, F. 236.

2. Practică medicală urmărind comunicarea sau dezvoltarea magnetismului animal la o ființă, în scopuri terapeutice. Cf. COSTINESCU.

3. Fig. Atracție puternică. Cf. PONTBRIANT, D.
— Pl.: *magnetizări.*
— V. **magnetiza**.

MAGNETIZÁT, -Ă adj. **1.** Căruia i s-au transmis proprietăți magnetice; (învechit, rar) magnetisit. Cf. ROMANO, B. I, 32. *Tremura ca un ac magnetizat.* HELIADE, D. J. 81/3.

2. Fig. Care se găsește sub influența magnetică a cuiva sau acționează sub o astfel de influență. *Eu o urmam, ca și cînd eram magnetizat.* BOLINTINEANU, O. 382.
— Pl.: *magnetizați, -te.*
— V. **magnetiza**.

MAGNETIZATÓR s. m. (Învechit) Persoană care magnetizează **(2)**, care practică terapeutica magnetică; magnetizor. V. hipnotizator. Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.
— Pl.: *magnetizatori.*
— **Magnetiza** + suf. *-tor.*

MAGNETIZÁȚIE s. f. (Învechit) **1.** Magnetizare **(1)**. *Clipelnica magnetizație a ferului fraged prin rîul electric.* ROM. LIT. 387¹/32, cf. POLIZU.

2. Magnetizare **(2)**. Cf. COSTINESCU.
— Și: (învechit) **magnetizațiúne** s. f. COSTINESCU.
— Din fr. **magnétisation**.

MAGNETIZAȚIÚNE s. f. v. **magnetizație.**

MAGNETIZÓR s. m. (Învechit) Persoană care magnetizează (2), care practică terapeutica magnetică; magnetizator. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.
— Pl.: *magnetizori.*
— Din fr. **magnétiseur.**

MAGNETOFÓN s. n. Aparat de înregistrare și de reproducere a sunetelor cu ajutorul unor benzi speciale. *La începutul cursului i se imprimă vocea la magnetofon, imprimare pe care el o va audia în cursul studiilor.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 10/1. *Prin magnetofon se dau explicații asupra funcționării organismului.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2390. *Am adus noi aparatul, magnetofonul. Imprimăm aci și retransmitem din studio.* BARANGA, I. 168.
— Pl.: *magnetofoane.*
— Din fr. **magnétophone.**

MAGNETOMÉTRIC, -Ă adj. Privitor la determinarea intensității cîmpurilor magnetice. *Există și alte metode magnetometrice.* CIȘMAN, FIZ. II, 355. *Se vor intensifica lucrările de prospecțiuni geofizice, în special cele seismice, gravimetrice și magnetometrice.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4837. *Prospecțiuni geofizice (magnetometrice și gravimetrice).* ib. 1960, nr. 4853.
— Pl.: *magnetometrici, -ce.*
— **Magnetometru** + suf. *-ic.*

MAGNETOMÉTRU s. n. Instrument de măsurare a intensității cîmpurilor magnetice. *În același plan, se găsește acul unui magnetometru.* CIȘMAN, FIZ. II, 365.
— Pl.: *magnetometre.*
— Din fr. **magnétomètre.**

MAGNETÓU s. n. Mașină care transformă energia mecanică în energie electrică. *Răspunse simplu că, deocamdată, nu poate scoate mașina, fiindcă are un defect de magnetou.* REBREANU, R. II, 101. *Motorul nu pornea; nu se făcea aprinderea. „A pătruns apa la magnetou!" gîndi Guju.* MIHALE, O. 252.
— Pl.: *magnetouri.*
— Din fr. **magnéto.**

MAGNETRÓN s. n. Tub electronic (folosit în special ca generator de înaltă frecvență) în care intensitatea curentului de electroni este comandată printr-un cîmp magnetic exterior. Cf. DP, DM.
— Pl.: *magnetroane.*
— Din fr. **magnétron.**

MAGNÉZIA s. f. v. **magnezie.**

MAGNEZIÁN, -Ă adj. (Rar) Magnezic. *Depozițurile sedimentare* [sînt]... *calcaruri magneziene friabile.* COBÎLCESCU, G. 72/23. *Stîncă magneziană.* SCRIBAN, D.
— Pronunțat: *-zi-an.* — Pl.: *magnezieni, -e.*
— Din fr. **magnésien.**

MAGNÉZIC, -Ă adj. Care conține magneziu, de magneziu; (rar) magnezian. *Cînd silicatul magnezic predomnește, stînca se priface.* COBÎLCESCU, G. 28/9. *Săruri magnezice.* BARCIANU, cf. ALEXI, W.
— Pl.: *magnezici, -ce.*
— Din fr. **magnésique.**

MAGNÉZIE s. f. sg. Praf alb, fără gust și fără miros (care reprezintă un oxid de magneziu), folosit în medicină ca laxativ. *Magnezie calcinată (oxid de magneziu).* NICA, L. VAM. 148. ✧ (Învechit, în forma invariabilă *magnezia*) *Aceasta magnesia să să amestece într-un felegean cu puțin lapte.* CHIRIACOPOL, D. Î. 141/5. *Magnisia albă.* PISCUPESCU, O. 125/4. *Acest hidrocarbonat ... întrebuințat în medicină este cunoscut în farmacie sub numele de magnezia albă.* PONI, CH. 210. ✧ *Carbonat de magnezie* = carbonat de magneziu. Cf. NEGRUZZI, S. I, 317.
— Și: (învechit) **magnézia, magnésia, magnísia** s. f.
— Din fr. **magnésie.** — Pentru variantele **magnezia, magnesia, magnisia,** cf. ngr. μαγνέζια, μαγνησία.

MAGNEZÍT subst. sg. Mineral foarte dur (carbonat de magneziu natural), de culoare albă-gălbuie sau brună, folosit în industrie. *Magnezitul (spuma de marea)... se topește foarte cu greu în spațiu alb și se atacă de acizduri.* COBÎLCESCU, G. 32/16. *Cărămizile de magnezită trebuiesc puse altminterea.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 6/1. *Șeful turnătoriei de oțel a propus înlocuirea... cărămizilor de magnezită.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4849.
— Și: **magnezítă** s. f.
— Din fr. **magnésite.**

MAGNEZÍTĂ s. f. v. **magnezit.**

MAGNEZÍTIC, -Ă adj. Care conține magnezit, care este făcut din magnezit. *Se va organiza producția de cărămizi magnezitice.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4837.
— Pl.: *magnezitici, -ce.*
— **Magnezit** + suf. *-ic.*

MAGNÉZIU subst. sg. Metal de culoare albă-argintie care arde cu flacără orbitoare. *Plantele sînt compuse din două feliuri de substanție: unele pre care natura le dă în mare cantitate și fără nici o plată, cum este oxigenul... magnesium și sodium, și altele pre care agricultura trebuie*

să le dea sub formă de îngrăşare. I. IONESCU, M. 312, cf. BIANU, D. S. *În timp ce ultimele note detunau, eroice, ţîşniră cîteva lumini de magneziu.* T. POPOVICI, S. 323. ✧ *Carbonat de magneziu* = sarea de magneziu a acidului carbonic. *Sulfat de magneziu* = sare amară, v. s a r e. Cf. BARCIANU.

— Şi: (învechit) **magnésium** s. n.

— Din fr. **magnésium.**

MAGNÍFIC, -Ă adj. (Despre obiecte) Care arată un lux neobişnuit, o bogăţie extraordinară, s o m p t u o s, f a s t u o s; (despre fenomene ale naturii) splendid, grandios, măreţ. *Se va îmbarca din piaceta St. Marco şi va fi escortat de glasul magneficului tuci* [= clopot]. LĂZĂRESCU, S. 19/21. *Aurora boreală este un fenomen din cele mai frumoase şi mai magnifice.* BARASCH, M. III, 119/29. *Deşi magnifică, strălucită şi colosală această clădire, toate într-însa sînt aşa de proporţionate, încît ţi se pare că n-ar fi mare.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 44. *Pe cînd floarea societăţii din Bucureşti petrecea în sala teatrului. . ., privind magnificul fast al lui Caragea. . ., slugile. . . aşteptau acolo ieşirea boierilor din teatru.* FILIMON, O. I, 231, cf. 292, II, 17, 208. *În golul clar, Ca sub un clopot magnific De cleştar, Eu îţi priveam extatic Silueta şi ovalul pur.* CAMIL PETRESCU, V. 26. ✧ (Rar, despre persoane, în special ca epitet pe lîngă unele titluri de noblеţe sau în anumite titulaturi) *Magnefici seniori, vă cei iertare.* LĂZĂRESCU, S. 100/28. *Sînt în plăcuta poziţiune de a . . . preda* [actul] *rectorului magnific al universităţii.* SBIERA, F. S. 296. ✧ F i g. *Dar valuri îndîrjite urca în mine ura, Domnea Satan în mine, magnific înger pal.* MACEDONSKI, O. I, 90. ✦ (Cu valoare de superlativ) Foarte frumos, strălucit, desăvîrşit, perfect. *Ceea ce se exprimă, ceea ce s-a dezvelit în aceste magnifice versuri. . . e cerinţa intimă a naturei poetului, cerinţa de dreptate, de bunătate.* GHEREA, ST. CR. I, 215. ✧ (Adverbial) *Îţi sînt mult datoare, dar mă voi plăti magnific.* LĂZĂRESCU, S. 36/25. (Exclamativ) *Magnific! Credeam că numai credincioasele noastre pumnale ne vor scăpa.* id. ib.16/9.

— Pl.: *magnifici, -ce.* — Şi: (învechit) **manífic, -ă** (PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W.), **magnéfic, -ă** adj.

— Din fr. **magnifique.**

MAGNIFICÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A preamări, a lăuda, a glorifica. Cf. COSTINESCU. *Pe mii de inşi auzeam magnificînd frumseţea acestei reşedinţe.* F (1872), 75.

— Prez. ind.: ?

— Din fr. **magnifier,** cf. lat. m a g n i f i c a r e.

MAGNIFICÉNŢĂ s. f. (Învechit) Calitatea a ceea ce este magnific; fast, lux, strălucire. *Se săvîrşi ceremonia religioasă a cununiei cu mare magnificenţă.* FILIMON, O. I, 303, cf. ŞĂINEANU, D. U. ✧ (Rar, ca termen de adresare) *Magnificenţa voastră.* ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Această paradă este mai mare decît toate alte pompe şi ţîrmonii magnifisenţe ale tronului său.* MUMULEANU, C. 9/1. ✧ *Război de magnificenţă* = război pornit din dorinţa nobilimii feudale de a-şi arăta luxul, bogăţia, strălucirea. *Războaiele italiene sînt considerate de istoricii francezi ca „războaie de magnificenţă".* OŢETEA, R. 154.

— Pl.: *magnificenţe.* — Şi: **magneficénţă** (NEGULICI), **magneficínţă** (id.), **manificénţă** (COSTINESCU, ALEXI, W.), **manificínţă** (PONTBRIANT, D.), **magnificénţie** (STAMATI, D.), **magnifisénţă** s. f.

— Din fr. **magnificence,** it. **magnificenza.** — **Magnificenţie,** din lat. **magnificentia.**

MAGNIFICÉNŢIE s. f. v. **magnificenţă.**

MAGNIFISÉNŢĂ s. f. v. **magnificenţă.**

MĂGNINĂ s. f. (Regional, ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") Om mare, urît. *O magnină de om.* PAMFILE, J. II, 152.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. n a m i l ă, m a n i n.

MĂGNIS subst. (Grecism învechit, în sintagma *piatră magnis)* Magnet. *Pietrei magnisului nu este odihna, fără numai în polus. . . prin carele ceriul se învîrteşte, spre carele piatra magnisului trage.* CANTEMIR, O. V, 197.

— Din ngr. μάγνης [λίθος].

MAGNÍSIA s. f. v. **magnezie.**

MAGNÍT s. m. v. **magnet.**

MAGNITÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A magnetiza. (A b s o l., f i g.) *Buzişoarele-ţi rubine De zahar, de flori sînt pline, Ce nu-l dau, numai îl strînge; Simţirea d-asta se plînge. Iar a pipăiri-ţi rază Ca soarele magnitează.* I. VĂCĂRESCU, P. 550/16.

— Prez. ind.: *magnitez.*

— **V. magnit.**

MAGNITÍSM s. n. v. **magnetism.**

MAGNÓLIA s. f. v. **magnolie.**

MAGNÓLIE s. f. Nume dat mai multor arbuşti şi arbori cu frunzele (la unele specii) totdeauna verzi, cu flori albe, mari, frumos mirositoare, cultivaţi ca plante decorative *(Magnolia)*; p. r e s t r. floarea acestor arbuşti şi arbori. *Aerul plin de miroase de rozetă şi de magnolia prindea orice zgomot.* D. ZAMFIRESCU,

ap. CADE, cf. SCRIBAN, D. *În aerul cald, floarea grea a magnoliei își împrăștia mireasma.* BOGZA, M. S. 117.

— Pl.: *magnolii.* — Și: **magnólia** s. f.

— Din germ. **Magnolie,** fr. **magnolia,** it. **magnolia.**

MAGOPÁȚĂ s. f. (Învechit) **1.** (În forma *magopiță)* Bucătăreasă (la o mănăstire). *4 lei pol au dat pe îmbrăcăminte magopiței* (a. 1743). BUL. COM. IST. I, 252, cf. 234, 249, 251.

2. Vrăjitoare. *Și mai sînt... fetele lui Gligorii Nartii sfetitor și o țigancă, Marie magopața* (a. 1700). IORGA, S. D. XVI, 305, cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

3. Femeie ușuratică. *Eu vreau să fiu credincioasă, Să fiu femeie de bine... Eu nu sînt o magopață Care dă la toți pricină.* NEGRUZZI, S. III, 35, cf. CIHAC, II, 181, DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *magopațe.* — Și: **magopíță** s. f.

— De la **magopeț.**

MAGOPÉȚ s. m. (Învechit, rar) Brutar. Cf. MARDARIE, L. 273.

— Pl.: *magopeți.*

— Din v. sl. **магюпецъ.**

MAGOPEȚÍE s. f. (Învechit, rar) Bucătărie. *Corporațiunea era îndatorită... a aproviziona cu pește cetățile Chilia, Ghertina și Cetatea Albă, precum și magopeția curții domnești de la Suceava.* ASACHI, S. L. II, 114.

— Pl.: *magopeții.*

— **Magopeț** + suf. *-ie.*

MAGOPÍȚĂ s. f. v. **magopață.**

MÁGOȘ adj. (Transilv., despre grîu) Cu bobul mare. ALR SN I h 87.

— Din magh. **magos** (variantă a lui *magvas)* „bogat în semințe, plin de boabe".

MAGÓT s. m. **1.** Specie de maimuțe mari, fără coadă, care trăiesc în nordul Africii și în regiunea Gibraltar. Cf. CIHAC, I. N. 20/4, STAMATI, M. 74/20, COSTINESCU. ✦ Epitet dat unui om foarte urît. Cf. SCRIBAN, D.

2. Figurină grotească fabricată din pămînt, din porțelan, din jad etc. Cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D.

— Pl.: *magoți.*

— Din fr. **magot.**

MAGRÍȘ subst. v. **măcriș.**

MĂGULĂ s. f. (Învechit) Fiecare dintre cei doi umeri ai obrajilor, p o m e ț i; p. e x t. obraz. *Partea de sus* [a craniului] *cuprinde opt oase, din care cel de-ntăi se numește frunte... Acest os informează fruntea și sprînceana i umerii feței, numiți magule.* CORNEA, E. I, 196/9, cf. BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (În limbajul blănarilor) Pielea de pe fălcile unui animal. *Magulă, bucă. Se zice de blănari la animale* (a. 1847). URICARIUL, X, 403, cf. POLIZU.

— Pl.: *magule.* — Și: **măgulă** (accentuat și *măgúlă* ALEXI, W.) s. f. CIHAC, II, 672.

— Din ngr. **μάγουλα.**

MAGULÍE s. f. v. **gămălie.**

MAGÚNĂ s. f. v. **mahonă.**

MAGUPÍE s. f. (Învechit, rar) Brutărie. *Cît petrecu acolo, în toate era întocmai cu alți frați... la moară mergea de măcina, la magherniță ajuta, la magupie așișderea* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 240, cf. CM I, 91.

— Pl.: ?

— Cf. m a g o p e ț, m a g o p e ț i e.

MAGZÁR s. n. (Turcism învechit) Petiție colectivă, prezentată sultanului sau marelui vizir în numele unei provincii întregi; suplică, arzmagzar. *Făcînd magzaruri cum că toată țara pofțește domn pe Mihai..., le-au trimis la împărăție.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 139/8. *Rumânii, printr-un mahzar, arătaseră toate faptele sale la vezirul.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 301. *Magzarul ci s-au făcut către preputernica împărăție tot pentru această pricină a scrisorii ci s-au făcut* (a. 1804). CAT. MAN. I, 4. *Prin al nostru prea plecat magzar, glasuri de rugăciune dintru adîncul inimei întindem* (a. 1815). URICARIUL, I, 240, cf. 243, IV, 189/7. *Au încredințat magzariul a boierilor din Iași sărdariului.* BELDIMAN, E. 102/30, cf. 98/6. *Printr-un argihal al tău în feliul mahzarului, ai făcut cunoscut... că unii din călugări, viind la monastirile lor, au îndrăznit a petrece acolo* (a. 1826). URICARIUL, I, 168/26. *Văcărescu... merse la Șumla, unde prezentă vizirului un mahzar (jalbă, petițiune) din partea boierilor români, emigrați la Brașov.* ODOBESCU, S. I, 269, cf. I. BRĂESCU, M. 67.

— Pl.: *magzaruri.* — Și: **mahzár** s. n.

— Din tc. **mahzar.** Cf. a r z m a g z a r.

MAH subst. v. **mau.**

MAHÁL[1] s.n. (Rar) Funie groasă, ștreang. Cf. DDRF.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

MAHĂL[2] s. m. v. **hamal.**

MAHALÁ[1] s. f. **1.** (Adesea urmat de un calificativ sau de un nume propriu; astăzi adesea depreciativ) Stradă sau cartier (mărginaș) al unui oraș sau al unui tîrg; periferie. *Am vîndut o casă... în mahalao popii Drăgșin* (a. 1761).

BUL. COM. IST. V, 254. *A găsit pe unul la Galata în mahalaoa turcească, ca să le cumpere* (sfîrşitul sec. XVIII). LET.[2] III, 240, cf. AETHIOPICA, 66[r]/4. *Prădară tot norodul prin hanuri şi mah(a)lale* (a. 1782). GCR II, 127/21. *Aceşti slujitori a soarelui umbla prin toate mahalalele.* IST. AM. 48 [r]/4. *Şi cîţi stînjăni va cuprinde partea fiecăreia mahala să se osebească cu petre hotară* (a. 1816). URICARIUL, V, 206/16. [Focul] *s-au răvărsat preste cvartirele de pe împregiur şi mai cumplit preste măhălaua Galatei.* AR (1829), 58[2]/9. *Adrianopolul are unsprezece porţi, se împarte în mai multe mahalale şi coprinde două saraiuri.* ib. 199[2]/19. *Văd bine că n-avem stare şi şădem la maala.* PR. DRAM. 95. *Tot suindu-se pînă-n mahalaua Sărăriei, stătu la portiţa unei căsuţe.* NEGRUZZI, S. I, 16. *Într-o ulicioară întunecoasă ce duce în mahalaua Dudescului sta de mai multe ore o butcă.* FILIMON, O. I, 134, cf. 116. *Iată cele întîi case a mahalalei Socola.* ALECSANDRI, O. P. 183. *El a fost odată, cînd a fost, trăitori în mahalaua Ţuţuienii din Tîrgul Neamţului.* CREANGĂ, P. 105. *De acolo se începe chiar oraşul, adecă mahalaua bulgărească.* CONTEMPORANUL, III, 658, cf. DELAVRANCEA, S. 107. *La mahala în fiecare zi se întîmplă sfezi şi mai totdeauna se mîntuie cu împăcare.* GHEREA, ST. CR. I, 22. *Domnul începe îndată să-i spuie că se duce să se plimbe pe Calea Victoriei, fiindcă lui nu-i place mahalaua, şi numai ghinionul l-a făcut să ia casă p-aici.* REBREANU, NUV. 146, cf. BACOVIA, O. 15. *Ne-am coborît pe uliţi de mahala uitată.* D. BOTEZ, P. O. 76. *Ţinea în această mahala o prăvălie cu mărunţişuri.* SAHIA, N. 91. *Ajunsese pînă în cele mai depărtate măhălăli vestea întîmplărilor înfricoşate de la curte.* SADOVEANU, N. P. 388. *Prin măhălălile mărginaşe de la Filaret şi Vitan.* C. PETRESCU, A. R. 6. *Războiul nu alterase duhul de veche, patriarhală mahala bucureşteană.* BENIUC, M. C. I, 256. *E-un sat, sau mahala, sau nu ştiu ce-i.* V. ROM. ianuarie 1954, 129. *Au ţi-e mahalaua mică, De nu-ţi găseşti ibovnică?* TEODORESCU, P. P. 323, cf. ŞEZ. II, 184. *Zări într-o uliţă de mahala înfundată o lumină de lumînare licărind prin fereastra unei căsuţe.* POPESCU, B. I, 104. *Mă petreci cu lumina, Lumina şi inima, Că-i grădina cam spinoasă, Şi măhala-ntunecoasă.* HODOŞ, C. 38, cf. VICIU, GL., ALR II 2613/2, 2614/2. *Umblă întărîtînd cîinii prin mahala*, se spune despre cel care îşi pierde nopţile la chefuri. Cf. ZANNE, P. I, 388. *Rîsul rîde ţara şi mascaraua mahalaua*, se spune despre cel care rîde de altul, fiind el singur de rîs. Cf. id. ib. II, 698. *Găina, cînd va oua, Aude o mahala.* id. ib. I, 471. ✧ Loc. adj. **De mahala** = care aparţine sau este specific mahalalei; p. ext. (peiorativ) de rînd, vulgar, grosolan. *Cine ar fi crezut că asemenea platitudine de mahala să se îmbrace vreodată în vesmîntul poeziei?* MAIORESCU, CR. I, 100. *Nu-i minune ca simţirea-i să se poată înşela, Să confunde-un crai de pică Cu un crai de mahala.* EMINESCU, O. I, 162. *Această cucoană, cu morala ei de mahala, parcă trăieşte înaintea ochilor noştri.* GHEREA, ST. CR. II, 200. *Era o fată de mahala, nu prea tînără, puţin căruntă la tîmple.* M. I. CARAGIALE, C. 27. *Se vedea de la primul contact că... se trage din oameni de mahala.* STANCU, R. A. IV, 319. ✧ Expr. **Gura mahalalei** v. gură. ✦ P. restr. Stradă sau cartier din imediata apropiere a locuinţei cuiva. *Cînd se apropia ziua nunţii, mahalaua se împodobea cu brazi de la casa ginerelui pînă la casa miresei.* GHICA, S. 33. *Într-o zi dispăru şi nu se mai întoarse; băieţii din mahala spuneau că s-a înecat.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 79. *Aduna crenguţe... să fabrice fluiere pentru toţi copiii din mahala.* C. PETRESCU, C. V. 215, cf. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 64.

2. P. ext. Populaţia din cartierele (mărginaşe ale) unui oraş sau din jurul locuinţei cuiva. *Te-ai înhăitat cu ţiganii lui Velcea şi jăfuiţi mahalaua.* FILIMON, O. I, 139. *A băgat spaima în maala.* CARAGIALE, O. II, 81, cf. 222. *Apare ca un produs caraghios al ecoului pe care l-a avut în mahala acea semicultură repede şi pocit introdusă la noi în veacul trecut.* IBRĂILEANU, S. 47. *Mă fac de rîsul mahalalei.* REBREANU, NUV. 9. *Vara, ridicam în picioare toată mahalaua.* BRĂESCU, V. 20. *Într-o noapte de primăvară, Simion muri. N-a fost de loc un eveniment pentru mahala.* SAHIA, N. 108. *A spus totdeauna tot ce avea pe inimă... de-o auzea toată mahalaua.* DEMETRIUS, C. 34.

3. (Regional) Cătun. *Spre crivăţ, peste Ozană, vine Tîrgul Neamţului, cu mahalaua Pometea.* CREANGĂ, A. 72, cf. ALR I 379/418, 510.

— Pl.: *mahalale* şi (rar) *măhălăli*. — Şi: (regional) **maalá, măhălá, măhálă,** (rar) **malá** (LM) s. f.

— Din tc. **mahalle.**

MAHALÁ[2] s. f. v. **mala**[1].

MAHALAGIOÁICĂ s. f. (Astăzi mai ales peiorativ) Femeie care locuieşte într-un cartier mărginaş, la periferia oraşelor, mahalagiţă; p. ext. femeie de rînd, cu înfăţişare şi apucături grosolane. *Să fi luat o mahalagioaică sărmană, s-o ţii încuiată pe măsline şi pe mămăligă.* CARAGIALE, O. II, 226. *Bărbaţii zic într-una că facem un lux mare, Ş-apoi nu vor la baluri să mergem ca oricare Mahalagioaice.* MACEDONSKI, O. II, 10. *Mahalagioaicele parcă înadins se ceartă, pentru a avea prilej de-a se împăca.* GHEREA, ST. CR. I, 22. *Ziţa e tînăra noastră mahalagioaică de totdeauna, dar cu o nuanţă specifică vremii de-atunci.* IBRĂILEANU, S. 48. *Găsii la poartă, pe laviţă... una din cele mai de ispravă mahalagioaice, prietene cu mama.* M. I. CARAGIALE, C. 84. *Şi tu bîrfeşti pe socoteala lui, ca mahalagioaicele.* C. PETRESCU, C. V. 237. *Ca o mahala-*

gioaică ordinară ne calomniază. STANCU, R. A. I, 260. ✦ Vecină de stradă, de cartier. *Mahalagioaicele mele, Duşmancele mele, Veste că mi-a prins, Broască rîioasă-n obraz mi-a pus.* PĂSCULESCU, L. P. 149.

— Pl.: *mahalagioaice.*

— **Mahalagiu** + suf. *-oaică.*

MAHALAGÍSM s. n. (Adesea peiorativ) Vorbă sau expresie caracteristică pentru limbajul oamenilor de la periferie; p. ext. obişnuinţa de a colporta informaţii (răutăcioase) la adresa cuiva; vorbe astfel colportate. *Mahalagismele sînt frecvente în comediile lui Caragiale.* ŞĂINEANU, D. U. *Ca să-şi ascundă carierismul, se face că nimic nu-i place, deşartă sacul cu mahalagisme şi bîrfeli.* V. ROM. ianuarie 1954, 118.

— Pl.: *mahalagisme.*

— **Mahalagiu** + suf. *-ism.*

MAHALAGÍŢĂ s. f. Mahalagioaică. *A! cucoană mahalagiţă, dă-mi voie (îi sărută mîna).* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 426. *Multora li se va părea deşanţată această comparaţie între trufaşii gentilomi ai Veronei şi între nişte mahalagiţe din Bucureşti.* GHEREA, ST. CR. I, 22. *Izvorul tuturor traducerilor pe care în Moldova le reprezentau scriitorii şi mahalagiţele lui Asachi.* REV. NOUĂ, III, 205. *La jumătate de cale, Mi-a ieşit înainte... Toate lingurăriţele, Toate mahalagiţele, Toate fruntăriţele.* PĂSCULESCU, L. P. 126. *Grădina unei mahalagiţe bogate.* ALR I 376/508, cf. 376/510.

— Pl.: *mahalagiţe.*

— **Mahalagiu** + suf. *-iţă.*

MAHALAGÍU[1] s. m. **1.** (Astăzi mai ales peiorativ) Persoană care locuieşte într-un cartier (mărginaş), la periferia unui oraş; p. ext. persoană cu înfăţişare şi apucături grosolane. *Un poloboc de vin ce vînd mahalagiii pe la casele lor, toamna* (a. 1776). ap. ŞIO II$_1$, 242. *Robii măriii tale prea plecaţi, popa Iordan... eu Ilie grădinariu, eu Pătru alesul, eu Nică alesul şi împreună cu toţi mahalagiii* (a. 1837). DOC. EC. 667. *Într-o zi... vede casa înconjurată de o mulţime de mahalagii turci bătrîni.* REV. NOUĂ, I, 166. *Ce-ai de umbli aşa ca un mahalagiu de provincie?* REBREANU, NUV. 9. *Îi părea rău..., întocmai cum regretă mahalagiul ajuns deputat că nu l-au văzut comahalagiii strîngînd mîna lui vodă.* TEODOREANU, M. II, 412. *Crîşmarul... salută cu zîmbet prietinesc numai mahalagii joviali şi doamne cu fuste creţe şi muşcată roşă la ureche.* SADOVEANU, E. 169. *Moş Niculaie era un mahalagiu de vremea veche.* ARGHEZI, P. T. 116. *Veneau aci cu carele, ori cu coşuri... aducînd mărfuri pentru mahalagiii din această parte a oraşului.* CAMIL PETRESCU, O. III, 191. *Luminile fură stinse. Ferestrele se închiseră. Însă mahalagiii nu se culcară.* STANCU, R. A. IV, 63. *Aveau mahalagiii o iluzie de belşug, un simţămînt de tihnă şi bucurie.* PAS, Z. I, 171, cf. 214.

2. Vecin de cartier sau de stradă; (la pl. art.) oamenii, lumea din cartierul în care locuieşte cineva. *Să mergeţi acolo la acel loc al dumisale hatmanului şi să strîngeţi oameni buni, mahalagii şi alţi oameni bătrîni de penpregiur* (a. 1724). BUL. COM. IST. IV, 60. *Şi dacă vreunii din mahalagii nu vor avea trebuinţă de stînjini de loc de hrană, partea acelor s-o plătească ceielalţi mahalagii ai lor* (a. 1816). URICARIUL, V, 206. *Bătrîna a început să ţipe, de s-au strîns mahalagiii... Vecinii au înţeles că omul înnebunise.* CARAGIALE, O. II, 272. *Toţi mahalagiii ştiau că mă duc în străinătate.* BRĂESCU, A. 186, cf. 70, ALR I 2147/508, 614, ALR II 4844/514. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Locuitorii mahalagii de aici, din oraşul Ieşului* (a. 1815). URICARIUL, II, 13/21. *Eu şi cu prietenii mei mahalagii visam o stradă fără rîpi, fără noroi, şi luminată.* SADOVEANU, O. VI, 227. *Pe tine, cînd te-am luat, Eram tînăr şi bogat... Dar cîinii mahalagii Ne-a pîrît pe la beşlii.* TEODORESCU, P. P. 676.

— Pl.: *mahalagii.*

— **Mahala**[1] + suf. *-giu.*

MAHALAGÍU[2] s. m. (Regional) Hamal (Furcenii Vechi-Tecuci). ALRM SN h 346/605.

— Pl.: *mahalagii.*

— **Mahală** + suf. *-giu.*

MAHALAGIZÁ vb. I. Tranz. (Rar; complementul indică vorbe, expresii etc.) A da caracter de mahala[1], a face să se deprecieze, să se vulgarizeze. Cf. BUL. FIL. III, 186, 189, VI, 54. ✦ Refl. A căpăta caracter de mahala, a se vulgariza. *Dar în Caragiale, numele acestea se mai mahalagizează încă, din cauza marelui talent al scriitorului.* IBRĂILEANU, S. L. 78.

— Prez. ind.: *mahalagizez.*

— **Mahalagiu**[1] + suf. *-iza.*

MAHÁLĂ s. f. (Regional) „Greutate voluminoasă, ceva şi mare ca volum, dar şi greu" (ŞEZ. III, 70); „ceva mare şi diform" (PAMFILE, C. Ţ. 350). *Cînd văzu atîta mahală de fer mare, Luă foile de-a spinare Şi-apucă pe drum şi pe-o cărare, Pînă dete într-un fund de mare.* ŞEZ. VIII, 110. *Îmi pare casa mahală Şi cărarea buştiuhală.* PAMFILE, C. Ţ. 145. ✦ Volumul unui corp. *Ca greutate, încape într-un car; da ca mahală, nu.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 132.

— Pl.: *mahale.*

— Cf. matahală.

MAHAMÚR, -Ă adj., s. n. v. **mahmur.**

MAHÁNIC, -Ă subst., adj. v. **mecanic.**

MAHARADJÁH s. m. Titlu purtat de prinţii indieni; persoană care deţine acest titlu.

Aprig apărător al „omului" atît de înjosit în țara maharadjahilor, Anand a participat la luptele din timpul războiului civil din Spania. CONTEMP. 1948, nr. 108, 12/6.
— Pl.: *maharadjahi.*
— Din fr. **maharadjah.**

MAHAZÁ s. f. v. **magaza.**

MAHAZAGÍU s. m. v. **magazagiu.**

MÁHĂR s. m. **1.** (Familiar) Personaj important, puternic (în domeniul afacerilor, al speculațiilor). Cf. ș a h ă r - m a h ă r. Cf. IORDAN, L. R. A. 495. ✦ (Argotic) Mai-mare, șef. *Numai ce dă sfoară să se prezinte la club toți mahării sectoarelor.* C. PETRESCU, Î. II, 136. *Da colonelu, da generalu, da toți mahării, cu ăia de la București în cap, care ne vîrîră în război, nu știau nici ei?* PAS, Z. II, 113.
2. (Regional, în forma *moahăr*) Om deștept, priceput, dibaci; șmecher (Crișcior-Brad). Com. PAȘCA.
— Pl.: *mahări.* — Și: (regional) **moáhăr** s. m. IORDAN, L. R. A. 102.
— Din germ. **Macher.**

MAHÍ vb. IV. R e f l. (Argotic) A se îmbăta. BL II, 166, cf. 120. *Din trei pahare s-a machit.* CV 1950, nr. 4, 42.
— Prez. ind.: *mahesc.* — Și: **machí** vb. IV.
— Din țig. **makhiv.**

MAHIÁVĂ s. f. (Învechit, rar) Zavistie, pizmă, intrigă. *Gîndiri rele și omenirii vătămătoare și de rușine mahiave (pizme sau zavistii) lesne se izgonesc dintră oameni afară.* ȚICHINDEAL, F. 326/13.
— Pl.: *mahiave.*
— Etimologia necunoscută.

MAHINÁL, -Ă adj. v. **mașinal.**

MAHINALICÉȘTE adv. v. **mașinalicește.**

MAHINÁȚIE s. f. v. **mașinație.**

MÁHINĂ s. f. v. **machină.**

MAHINĂRÍE s. f. v. **mașinărie.**

MAHINĂȚIE s. f. v. **mașinație.**

MAHINĂȚIÚNE s. f. v. **mașinație.**

MAHINÍST s. m. v. **mașinist.**

MAHÍT, -Ă adj. (Argotic) Beat. Cf. ȘĂINEANU, D. U.
— Pl.: *mahiți, -te.*
— V. **mahi.**

MAHLÁP s. m. v. **nahlap.**

MÁHLĂ s. f. (Învechit) Bagaj. *Dacă au ieșit nemții din cetate, au rămas tot ce au fost în cetate, lucruri boierești și negutitorești, lăzi, sipete și mahle.* MUSTE, LET. III, 19/22, cf. IORGA, L. I, 223.
— Pl.: *mahle.*
— Din magh. **málha.**

MÁHLEAR s. m. v. **mafler.**

MÁHLER s. m. v. **mafler.**

MAHMUDEÁ s. f. **1.** Monedă turcească de aur, care a circulat în trecut și în țările românești și a cărei valoare a variat după epoci. *David Păun... trimete o plată în: rebiale, mahmudea*[le] (a. 1820). IORGA, S. D. XII, 176. *Și pă noi cu mare strînsoare ne apucă protopopii să plătim cîte o mahmudea... pentru cîrja mitropolitului.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 72. *Eu îți voi răsplăti osteneala cu cincizeci de mahmudele.* FILIMON, O. I, 117. *Pedeapsa înceta îndată ce starostele venea la curte cu un porcoi de mahmudele.* GHICA, S. 38, cf. 25. *Să le trimită de mîncare și 500 mahmudele de aur.* I. IONESCU, M. 249. *Ciocoiu... îngroapă magmudele și nisfele d-ali noi și bani dă aram, scoși dîn pielea mea, a unuia și-a altuia.* JIPESCU, O. 57. *Ș-a strîns grămezi de mahmudele ca jeraticul, zestre pentru soră-sa.* DELAVRANCEA, S. 175. *Tot timpul cît a circulat în România moneda turcească, cei bogați da* [la botez] *mahmudele.* MARIAN, NA. 214, cf. CONV. LIT. XI, 306. *Se vindea... o „mahmudea" cincisprezece* [lei] *în loc de douăzeci și trei.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 659. *Orții, leșcaiele, rubielele, mahmudelele... și alte multe asemenea mărunțișuri.* N. A. BOGDAN, C. M. 169. *Chehaia-bei făgăduise de fiecare cap de arnăut o mahmudea de aur (25 lei de atunci).* OȚETEA, T. V. 311. *Două căldări de aur adunase bunicul tatii:... mahmudele cu semne ciudate, florini.* STANCU, D. 482. *A vîndut-o, pe cinci mahmudele.* PREDA, Î. 125. *Purcedea vulturește, Cu desagi, cu buzdugele, Pline de mahmudele.* ALECSANDRI, P. P. 146. *Ia caută-l tu pîn-la piele, Ne-i da de niscaiva mahmudele, Să bem pelinaș pe ele?* TEODORESCU, P. P. 130. *Ia intră-n odaia mea, Umple cu galbeni poala, Tot cu galbeni venetici, De cîte-o sută și cinci, Cu mahmudele Turcești, Cu rubiele Arăpești.* id. ib. 541. *Aveam poli și mahmudele, De dam la mîndrele mele.* MAT. FOLK. 264. ✦ (La pl.) Salbă de bani; cercei făcuți din mahmudele (1). Cf. l e f t u r i. *Coana Mița, înveselită de glumă, lărgea gura pînă către mahmudelele din urechi.* P. CONSTANT, R. 87. *Cere rochii cu turnele Și la gît cu mahmudele.* MAT. FOLK. 898. *Cum el o vedea, Îndată-ncepea De-mi desfășura Cutii cu mărgele... Și cu mahmudele.* PĂSCULESCU, L. P. 290, cf. ALR I

1865/677, 760, 770, 786, 790, 880, 896, 898, 900, 922.

2. (Regional, la pl.) Perciuni (Sălcioara-București). ALR II 6814/928.

— Pl.: *mahmudele.* — Și: (învechit) **mahmuteá** (BELDIMAN, E. 96/13), **mamodeá** (ȘIO II$_1$, 242), (regional) **magmudeá, mamudeá** s. f.

— Din tc. **mahmudiye.**

MAHMÚR, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. (Și substantivat) (Persoană) care nu și-a revenit complet din beție sau din somn; (persoană) care este cu capul încă tulbure, care se simte indispusă după beție sau după un somn neîmplinit. *Uciseră pre Mihail că-l aflară mahmur de vin.* MOXA, 389/17. *Dacă se-ntîmpla vreodată să nu-și împlinească somnul, era a doua zi mahmur.* GANE, N. III, 164. *M-am trezit... foarte mahmur.* CARAGIALE, O. VII, 205. *Trezit din somn, sînt mahmur, ursuz, ciufut.* M. I. CARAGIALE, C. 7. *S-a sculat acum mahmur; somnul de după prînz nu i-a priit.* BASSARABESCU, S. N. 13. *Așează pe masa ospățului potrocul bun pentru mahmuri.* SADOVEANU, Z. C. 65. *Era încă mahmur, cu gura coclită.* C. PETRESCU, C. V. 48. *A doua zi se sculau tustrei la prînz, mahmuri, tăcuți și palizi.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 32, cf. id. SF. M. N. I, 223. *Primul procuror... era mahmur. Căsca. Avea gura amară.* STANCU, R. A. IV, 200. *Fusese mahmur, cum era firesc după chef cu băutură tare și proastă.* PAS, L. II, 18. *Era mahmur încă din ajun, cu toate că încercase să se dreagă de dimineață cu o cinzeacă de trăscău.* V. ROM. martie 1958, 35. *Borșul acru și chipărat bine, îl mănîncă cu gust cei mahmuri de beție.* ȘEZ. III, 65. *Decît să dai de pomană la calici sîmbăta, mai bine ceva de băut mahmurilor marțea* (= să dai un dar acolo unde trebuie). Cf. CREANGĂ, A. 138, ZANNE, P. III, 597.

2. S. n. (Regional) Mahmureală **(1)**. Cf. ȘEZ. V, 104, I. CR. III, 377.

3. Adj. Prost dispus, lipsit de voie bună, supărat, posomorît (din cauza unei neplăceri suferite, în urma unei ușoare tulburări a sănătății etc.). *Acum sînt tare mahmur (am niște nevralgii intercostale, cari mă bagă-n fel de fel de ipochondrii).* CARAGIALE, O. VII, 55. *Ce ai, mă Sandule, de ești așa mahmur?* IOVESCU, N. 169. *Mi-a spus Stănică — zise ea, mahmură, ca întotdeauna — să fac cafele.* CĂLINESCU, E. O. II, 72. *Zilele sure de toamnă îl făceau mahmur, întunecat și posac.* V. ROM. martie 1952, 116. *Făcu cîțiva pași în curte trăgînd mai departe din ciubuc, la fel de mahmur și de încruntat.* ib. octombrie 1960, 45, cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI. ✧ (Rar, despre manifestări ale oamenilor) *În ochii lui Titi nu citi decît o mahmură, enigmatică lipsă de gîndire.* CĂLINESCU, E. O. II, 33.

4. S. n. Dispoziție (bună sau rea) a cuiva; (în fostul județ Dolj, în forma *mamur*) „fel de a fi al cuiva" (I. CR. VIII, 187). *Nu poți ști mamurul oricui.* ib. *I-am aflat mamurul.* ib. ✧ Expr. **A scoate mahmurul din om** = a aduce (pe cineva) la exasperare, a-l face să-și iasă din fire. *Știi că și mătușa Măriuca e una din cele care scoate mahmurul din om.* CREANGĂ, A. 59, cf. com. din PIATRA NEAMȚ.

— Pl.: **(1, 3)** *mahmuri, -e,* **(2, 4)** *mahmururi.* — Și: (regional) **mahamúr, -ă** (PAMFILE, J. II, 152) adj., s. n., **mamúr** s. n.

— Din tc. **mahmur.**

MAHMUREÁLĂ s. f. **1.** Faptul de a fi mahmur, stare caracteristică a omului care nu s-a trezit complet din beție sau din somn; buimăceală, mahmurie, (regional) mahmur **(2)**. *Îi pierise mahmureala nesomnului.* STANCU, R. A. IV, 105.

2. Proastă dispoziție, posomoreală. *Dacă ți-a trecut mahmureala, spune-mi o vorbușoară bună.* CARAGIALE, O. VII, 75. *Dar mahmureala se risipea repede. I-o limpezea priveliștea lumii întotdeauna încîntătoare și proaspătă pentru el.* C. PETRESCU, O. P. I, 168.

— Pl.: *mahmureli.*

— **Mahmur** + suf. *-eală.*

MAHMURÍE s. f. Mahmureală. *Vel aga fumează fără să învingă mahmuria.* ap. TDRG. *Moarea de curechi e bună de mahmurie.* ȘEZ. VIII, 9, cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. ✧ (Prin analogie) [Ursul] *doarme ca boierii după masă... să-l afumăm puțin, să-i treacă mahmuria.* GANE, N. III, 136.

— **Mahmur** + suf. *-ie.*

MAHMÚT s. m. v. **bahmet.**

MAHMUTEÁ s. f. v. **mahmudea.**

MAHOÁNĂ s. f. v. **mahonă.**

MAHOÁNDĂ s. f. v. **mohoandă.**

MAHOMEDÁN, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care se referă la cultul lui Mahomed, care aparține acestui cult; musulman, (învechit, rar) mahometanicesc. *Înnoiri și spargeri în leagea mah[u]metană* (a. 1695). FN 67. *Cartea cea dată de Mahomet în care să coprinde credința mahometană să numește coran.* CR (1829), 200^1/32. *Slujba religiii maometane va rămînea slobodă.* ib. (1830), 152^1/46. *Se răspîndise vestea... că el avea de gînd să lepede credința creștină și să îmbrățișeze, ca și fratele său, religia mahomedană.* XENOPOL, I. R. V, 56.

2. S. m. și f. Adept al religiei lui Mahomed, musulman; p. restr. turc. *Mah[u]metanilor le arată nenorociri* (a. 1695). FN 56. *Introduse numitul Ferdinant o comisie cercetătoare și pedepsitoare asupra acestor moametani.* AR (1829), 237^1/9. *S-au hotărît nestrămutat ca în*

Valahiile, mică şi mare, precum şi în Moldova, nici un moametan să nu să poată aşăza cu lăcuinţa sa. GT (1839), 63[1]/41, cf. ALEXANDRESCU, O. I, 83. *Un prefect din Dobrogea a refuzat să primească o delegaţie de mahomedani.* C. PETRESCU, R. DR. 46. ◇ (Adjectival) *Luna cu săgetătoriul arată între norodul mahumetan războaie* (a. 1694). FN 24, cf. 29.

— Pl.: *mahomedani, -e.* — Şi: **mahometán, -ă,** (învechit) **mahumetán, -ă, maometán, -ă, muhamedán, -ă** (BARCIANU), **moametán, -ă** adj., s. m. şi f.

— De la n. pr. **Mahomed.** — Variantele cu *mo-* < n. pr. **Mohamed** (altă formă a lui *Mahomed*). — Pentru variantele cu *-t-*, cf. fr. m a h o m e t a n, it. m a o m e t t a n o.

MAHOMEDANÍSM s. n. Cult religios întemeiat de Mahomed; (învechit) mahometism. *Spre a stînge moametanismul din toată Ispania..., introduse... o comisie cercetătoare şi pedepsitoare asupra acestor moametani.* AR (1829), 237[1]/3. [Moscheea] *se crede a fi cel mai măreţ templu al maomedanismului.* LAURIAN, M. IV, 103/4.

— Şi: **mahometanísm** (COSTINESCU), (învechit) **maomedanísm, moametanísm, mohametanísm** (SCRIBAN, D.) s. n.

— Din fr. **mahométanisme,** prin apropiere de *mahomedan.*

MAHOMETÁN, -Ă adj., s. m. şi f. v. **mahomedan.**

MAHOMETANICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Mahomedan **(1).** *Aristotel au stăpînit nu numai preste ceale elino-greceşti, ci şi preste ceale creştineşti şi mahometaniceşti suflete şi gînduri.* ŢICHINDEAL, A. M. 7/13.

— Pl.: *mahometaniceşti.*

— **Mahometan** + suf. *-icesc.*

MAHOMETANÍSM s. n. v. **mahomedanism.**

MAHOMETÍSM s. n. (Învechit) Mahomedanism. *Mahometismul este o relighie.* ELEM. G. 53/19, cf. ABEŢEDAR, 10/1, POLIZU. *Iliaş... se duse la Constantinopol, unde îmbrăţoşă mahometismul.* NEGRUZZI, S. I, 144.

— Şi: **moametísm** s. n. IST. UNIV. IV, 188.

— Din fr. **mahométisme.**

MAHÓN subst. **1.** Subst. Lemnul dur, de culoare galbenă-roşcată, al mahonului **(2),** folosit pentru confecţionarea mobilelor de lux, a uşilor, ferestrelor etc. *Toată piatra cîtă am văzut-o în lucrare avea faţa mahonului, adecă puţintel mai închisă decît faţa lemnului tisa.* GOLESCU, Î. 19, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Un soclu de mahon.* SAHIA, U.R.S.S. 38. *Privea mîhnit ... cum se încărcau mesele de mahon cu geamantane.* VORNIC, P. 227. *Ţintuit în cadrul de mahon, scruta conştiincios depărtările istoriei.* T. POPOVICI, S. 6. *O rază de soare lumină cu o dungă galben-roşietică uşa de mahon lustruit.* CONTEMP. 1955, nr. 477, 3/5. *În mijlocul camerei trona o masă mare, rotundă, de mahon.* V. ROM. februarie 1955, 236. *Îl tocmi să-i scoată-ndată... O bibliotecă lată De mahon cu abanos Şi sidef.* ARGHEZI, VERS. 540. *Nu credeau că cedrul şi mahonul (esenţe importante) pot fi înlocuite.* V. ROM. iulie 1960, 51.

2. S. m. Arbore din regiunea tropicală a Americii; acaju *(Swietenia mahagoni).* Cf. DDRF. *Bastonul... din lemn de mahon.* C. PETRESCU, C. V. 60. *Pervazul... este alcătuit de fiecare parte dintr-un pilastru de lemn roşcat de mahon.* CAMIL PETRESCU, O. II, 409. *Uşile şi ferestrele sînt din lemn rar de mahon.* V. ROM. iulie 1954, 218.

— Pl.: **(2)** *mahoni.*

— Din tc. **mahun, mahon.**

MAHÓNĂ s. f. Nume dat unor vase sau unor ambarcaţii, folosite la transportul mărfurilor, la încărcarea şi descărcarea navelor, la pescuit etc. *Trei magune mari din care aruncă cumbarale* (a. 1715). ap. TDRG. *Barcaze am două, cu totul trei mahoane.* DAVIDOGLU, O. 30. *Pe Dunăre era un du-te-vino neîntrerupt de mahoane, de barcazuri, de istamboale, de corăbii de tot soiul.* CAMIL PETRESCU, O. III, 128, cf. 107. *Printre aceste vase... alunecau greoaie mahoane negre, bărci, şalupe.* TUDORAN, P. 340. *Ivan Maximovici s-a ţinut de cuvînt, pregătind pentru băieţi mahoana părăsită pe plajă.* V. ROM. februarie 1956, 70. *4 mahune şi 5 bărci.* SCÎNTEIA, 1964, nr. 6215.

— Pl.: *mahoane.* — Şi: **mahoánă, mahúnă, magúnă, măgúnă** (DDRF) s. f.

— Din fr. **mahonne.** — Pentru formele cu *-g-*, cf. tc. m a g u n a.

MAHONÍU, -ÍE adj. (Rar) Care seamănă cu mahonul **(1)**; de culoarea mahonului. *Un pian de lemn mahoniu, acoperit de un şal albastru cu chenar colorat în game de roş.* TEODOREANU, M. II, 359.

— Pl.: *mahonii.*

— **Mahon** + suf. *-iu.*

MAHÓRCĂ s. f. **1.** Tutun de calitate inferioară, fabricat din rădăcinile plantei; p. g e n e r. tutun prost. V. p a ş c ă, d u h a n. *Şi cică atunci, unde nu s-a apucat şi el de tras la mahorcă şi de chilit la ţuică şi holercă, de parc-o mistuia focul.* CREANGĂ, P. 325. *Inspectorul... pîndeşte, dacă nu cumva doarme vreounul sau altul fumează „mahorcă".* CONTEMPORANUL, VI[2], 289. *Ştiam că o ţigară din alt tutun decît mahorca cea de toate zilele o să-i deschidă sufletul.* C. PETRESCU, S. 143, cf. id. R. DR. 129. *Tuşa*

Anica fuma; fuma şi de frig şi de foame. Mahorca o îmbărbăta oarecum. KLOPSTOCK, F. 151. *În norii de fum acru, înecăcios, în putoarea de gudron, mahorcă şi alcool..., mulţi adormeau cu braţele înţepenite pe mesele soioase.* BART, E. 324. *Se apucau să vîndă mahorcă şi ţigări.* PAS, Z. III, 57. *Osîndiţii tresăriră, înălţînd nările, mirosind fumul de mahorcă acră.* CAMILAR, N. I, 363. *Am treabă, omule, lasă-mă-n pace cu mahorca dumitale!* CONTEMP. 1954, nr. 380, 4/4. *Vom schimba ţigările şi romul pe votcă şi mahorcă şi ne vom aşeza la taifas.* V. ROM. august 1958, 83, cf. ALR II 4291/414, 551, 987. ✧ (Glumeţ) *Auzi, scumpe unchiule,... dă-mi, te rog, puţină mahorcă de-a dumitale. A venit tinereţea, studenţimea, trebuie s-o sărbătorim.* CĂLINESCU, E. O. II, 71.

2. (Regional) „Zamă de tabac" (I. CR. I, 61) folosită împotriva scabiei. *În partea cealaltă a teşghelei, în teancuri, străluceau cutiile argintii de mahorcă, pentru uns oile de rîie.* CHIRIŢESCU, GR. 197.

3. (Suspect) Rachiu. DDRF.

— Şi: (regional) **mohoárcă** s. f. ALR II 4291/987.

— Din ucr., rus. **махорка.**

MAHRÁMĂ s. f. v. **năframă.**

MAHRĂMĂ s. f. v. **năframă.**

MAHRÚMĂ s. f. v. **năframă.**

MAHUIÁC s. n. (Regional) Băţ („cu care se măhăieşte asupra cîinilor" LEXIC REG. 104); (în practicile superstiţioase) obiect cu care se face semnul crucii, pentru a îndepărta duhurile rele (Bilca-Rădăuţi). Cf. ib.

— Pl.: *mahuiace.*

— Cf. m ă h ă i.

MAHUMETÁN, -Ă adj., s. m. şi f. v. **mahomedan.**

MAHÚNĂ s. f. v. **mahonă.**

MAHÚT s. n. (Învechit; şi în sintagma *postav-mahut)* **1.** Un fel de postav fin de culoare neagră (TDRG) sau albastră-deschis (DDRF). *Patru coţi de postav mahut ce s-au făcut conteş agăi* (a. 1693). ap. ŞIO II$_1$, 74. *Iaste şi aici... o ladă cu 2 dulăm*[i] *şi cu patru conteşă mahut, toate nuao* (a. 1734). IORGA, B. R. 423.

2. Bucată, val de mahut **(1).** *26 atlase şi 3 mahuturi* (a. 1693). ap. ŞIO II$_1$, 74. *Toţi boierii... avea dar de la domnu cîte un postav mahut şi cîte un atlaz florintin.* GHEORGACHI, CER. (1762), 297.

— Pl.: *mahuturi.*

— Cf. tc. m a h u t „cunoscut, convenţional".

MAHZÁR s. n. v. **magzar.**

MAI¹ adv. (Precedă cuvîntul sau grupul de cuvinte pe care îl determină) **A. I.** (Învechit, de obicei purtînd accentul în frază şi urmat de un termen de comparaţie introdus prin prep. „de" sau „decît") Mai mult, mai tare; mai degrabă. *La-mă-veri şi mai decît neaoa înrălbimă-voiu.* PSALT. HUR. 43^r/20. *Rrostulu mieu mai lăudă-te.* ib. 51^v/19. *Mai înrălţă-se-se decît a Livanului rroada lui.* ib. 62^r/8. *Se nu defaime mişeii la băseareci, ce mai se-şi vatăme-se.* COD. VOR. 109/19. *Mai* (c a m a i D) *suie-se de Livanul semînţa lui.* PSALT. 142, cf. CORESI, PS. 190/4. *Mai micşurămu-ne de toate limbile şi sem smeriţi prespre tot pămîntul.* CORESI, PS. 432/13, cf. 74/6. *Sunetele armelor şi răsunul coardelor de arc mai iubiia decît glas de alăute.* MOXA, 395/11. *Mai iubăsc întunearecul decît lumina.* VARLAAM, C. 177. *Mai creade-să-va vraciul decît mărturiile.* PRAV. 129. *Urît-au toate ciiale lumeşti, mai cinstind pre domnul H*[risto]*s.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 144^r/21. *Din toate i-au mai plăcut mănăstirea Goliie.* NECULCE, L. 226. *Mai iubiia viaţa bărbatului decît a frăţinesău.* CANTEMIR, HR. 143. *Se sculă... cu războiu, ca să-i ia împărăţia, cu cuvînt că-i mai cuvine lui.* VĂCĂRESCUL, IST. 259. *Şi numele de ţînţari... mai cuvine-se grecilor decît românilor.* MAIOR, IST. 215/14, cf. 15/5. *Da mai crezi tu gurilor străine decît crezi măicuţii tale care te-a făcut...?* MERA, L. B. 94, cf. 29. ✦ Mai bine, mai potrivit. *Să nu îndrăznească a pune pe cineva purtătoriu de grije în comitaturile acelea de... nu-l vor alege popoarele, după cum li se va mai părea.* ŞINCAI, HR. I, 253/14. ✦ (Transilv., Ban., în legătură cu verbele „a plăcea" sau, rar, „a voi", cărora le dă înţelesul de „a prefera") *Tuturor le-au mai plăcut pacea.* ŞINCAI, HR. II, 20/10, cf. 19/35, I, 232/24. *Şi mai voiesc viiaţa să-şi piiardă decît numele cel de omenie.* ŢICHINDEAL, F. 252/2, cf. LB, BARCIANU. *I-a spus verde-n faţă că-i mai place Lina!* COŞBUC, F. 99. *Şedinţele acestea-i mai plăceau decît orice oră de cursuri.* AGÎRBICEANU, L. T. 60.

II. (Cu sens cumulativ) **1.** Încă, şi. *Nu amînat el mai suflă protivnicu vîntu.* COD. VOR. 86/30. *Cînd va mărturisi moaşea..., o vom creade..., de are fi mai fost cu moaşea doo muieri.* PRAV. 206. *Pre cît agoniseşti ce n-ai, pre atîta să mai aibi rîvneşti.* M. COSTIN, O. 316. *Şi cu dînsul s-au mai luat un copil de turcu, iar sărac, din ostrovul Chiprului.* NECULCE, L. 24. *Îndrăznesc să mai mă rog..., ca să mi se dea voie...* (a. 1833). DOC. EC. 527. *N-am ce să mai pierz.* MARCOVICI, C. 8/12. *Ce întîmplare oare să-l fi mai lovit!* DRĂGHICI, R. 161/8. *Ce simţire să aibă şi ce gust să le mai vie, Cînd nu eşti, dragă Zulnio?...* CONACHI, P. 104. *Pe lîngă işti doi ochi, mai am unul la ceafă.* CREANGĂ, P. 5. *Hotărîră să mai facă o încercare.* ISPIRESCU, L. 20. *Vru să mai adauge ceva.* C. PETRESCU, S. 129. *Las-să moară la pustii, Că mai am eu*

bidivii, Şi mai am pe vînătul, Care-mi poartă sufletul. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 505, cf. 408. *Aş vrea să măi beţ un păhar de vin.* A III 17. ✧ (Întărit prin „şi" sau „încă") *Mai ia lîngă tine încă unul sau doi.* N. TEST. (1648), 23ᵛ/25. *Şi încă cu talandul ne mai învăţăm.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 4/18. *Ş-au mai făcut ş-altă logodnă cu fata lui Mihai vodă.* NECULCE, L. 340. *Au căzut la pămînt fără să apuce a mai arunca şi altă săgeată.* DRĂGHICI, R. 168/7. *Au mai păţit-o şi alţii!* NEGRUZZI, S. I, 79. *Frate, mai fă-mi bine şi cu iapa.* CREANGĂ, P. 47. *Mi-au mai ieşit pînă acum înainte încă doi spîni.* id. ib. 203. *Pe lîngă cei doi fraţi care grăiseră se mai aflau în tabăra de cară încă doi.* SADOVEANU, O. XI, 12. *Unde mănîncă doi, mai poate mînca şi un al treilea.* ZANNE, P. III, 626. *Îi mai trebuie ş-o căpăţînă de curechi în mînă*, se spune, în batjocură, la adresa celui care umblă călare iarna, pe ger mare. Cf. id. ib. 537. ✧ (Regional, construit cu topica lui „încă" şi uneori însoţit de acesta) *Încă mai una.* ŢICHINDEAL, F. 34/6. *Iacă mai încă o probă.* HASDEU, I. C. I, 28, cf. COSTINESCU. *Să-mi dai şasă şi mai şasă.* HODOŞ, P. P. 148. *Mai c-un om.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. ✧ (În construcţii negative) *În copaci să cînte tot feliul de păseri, care nu se mai află pe lumea asta.* CREANGĂ, P. 77. *N-a mai încălecat altul.* ISPIRESCU, L. 15. ✧ (Cu sensul atenuat) *N-au avut ce mai face.* PRAV. 139. *Stînd mult în gînduri de ce să se mai apuce.* DRĂGHICI, R. 141/22. *Neştiind ce să mai fac, am hotărît să viu la d-ta.* NEGRUZZI, S. I, 52. *Atunci spînul zice îngîmfat: Ei, moşule, ce mai zici?* CREANGĂ, P. 216. *Trecu podul... neştiind ce o mai aştepta.* ISPIRESCU, L. 17. (În formule de politeţe) *Ce mai faci? Cum te mai simţi?*

2. (Precedă termenii unei enumeraţii) În plus, pe deasupra; încă şi... *Au dat Ucraina cea mică Ducăi vodă, mai şi un tui afară de cele două ce avea.* MUSTE, LET. III, 23/7. *Sclipuim de cole o coasă ruptă, de ici o cîrceie de tînjală, mai un vătrar cu belciug, mai beşica cea de porc a mea şi, pe după toacă, o pornim pe la case.* CREANGĂ, A. 42. *Taie baierile de la traistă, mai căpeţala din capul unei iepe, şi face cum poate de leagă el gîrneţul.* id. P. 125. *Cu una, cu alta, mai cu ce avea de la părinţi, scoase apă din piatră şi ajunse a fi jinduit de multe fete în sat.* DELAVRANCEA, S. 24. *Leafă avea, pămînt de aşijderea, mai ceva vitişoare.* CONTEMPORANUL, V_1, 97. *Oleacă de brînză cu smîntînă, mai un vinişor...* C. PETRESCU, Î. II, 204. ✧ (Cu sensul atenuat) *Feliu de feliu de pomi: unii în floare, alţii cu poamele verzi, mai alţii cu poamele coapte.* SBIERA, F. S. 16. *Unii se apucă de lucratul cîmpului, alţii merg cine ştie pe unde la cosit; mai unii pleacă în cărăuşie.* id. P. 253.

3. (În corelaţie cu el însuşi, pune în alternanţă termenii pe care îi precedă) Cînd..., cînd..., ba... ba... *Au început a o stăpîni mai o ghintă varvară, mai alta.* MAIOR, IST. 249/23. *Tu cu mînile-ncleştate, mai cu degetele depeni, Mai sucieşti vreo ţigară, numeri fire de musteţi.* EMINESCU, O. I, 155, cf. 175, 210. *Se gîndeşte mai la una, mai la alta.* CARAGIALE, O. I, 175. *Drumul... înaintează vesel, neted, mai ascunzîndu-se printre fagii tineri..., mai poposind puţin la Cişmeaua Mortului.* REBREANU, I. 9. *Se tot învîrtea pe lîngă noi, mai schimbînd cîte un cuvînt cu chirigiul, mai spunîndu-ne şi nouă cîte ceva, mai strîngîndu-şi cureaua pe deasupra brîului.* MOROIANU, S. 22. *Merg cătanele tot rînd, Mai cîntînd şi mai plîngînd!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 313. (Precedat de „şi") *Ei merseră deci cum putură, încetul cu încetul, şi mai călări şi mai pe jos, şi mai în căruţă.* GANE, N. I, 218. ✧ Expr. **Mai una, mai alta** v. unul.

III. (Cu sens durativ) Mai departe, în continuare; încă. Cf. VARLAAM, C. 37. *De la Poartă i-au venit răspunsu să mai aştepte.* NECULCE, L. 207. *Încetează dar de a te mai plînge.* MARCOVICI, D. 10/21, cf. DRĂGHICI, R. 53/23. *A mai trăi în lume nu voi.* CONACHI, P. 86, cf. 272. *Lacrimele mă opresc de a-ţi mai scrie.* NEGRUZZI, S. I, 62. *Vin-în lumea fericită Cu voinicul ce te cheamă, Căci cu dînsul nu e teamă De-a mai fi călugăriţă.* ALECSANDRI, P. I, 18. *Apoi, mai stînd acolo în fund, pe scară..., zice.* CREANGĂ, P. 205. *Nu... era chip a mai sta aşa îngălate la nuntă.* ISPIRESCU, L. 40, cf. 10. *Acolo încă nu-i iarnă, şi oile mai găsesc verdeaţă în bahnă.* SADOVEANU, B 59. *Ar muri şi nu se-ndură, C-ar mai roade la. prescură.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 468, cf. 99. *Aş măi sta, da trăbă să mă duc.* A III 17. ✧ (Învechit şi popular, aşezat între verbul copulativ şi numele predicativ) *Dacă zboară porombiţa, Ce ţi-i mai bună lădiţa?* POP., ap. GCR II, 368. ✧ (Întărit prin „tot" sau „încă") *Cu întîrzierea, tot mai poţi să mă pedepseşti.* MARCOVICI, C. 20/5. *Încă mai avem de ascultat.* DRĂGHICI, R. 14/26. *Tot însă mai rămăsese o şcoală.* NEGRUZZI, S. I, 3. *Vai! tot mai gîndeşti la anii cînd visam în academii...?* EMINESCU, O. I, 140. *A ţinut veselia ani întregi şi acum mai ţine încă.* CREANGĂ, P. 279, cf. 90, ALR II 3046/2. ✧ (Durata acţiunii exprimate de verb este indicată printr-o determinare) *Mai şede el acolo puţin.* CREANGĂ, P. 205, cf. 214. *Poţi să mai rămîi puţin, dacă doreşti.* CAMIL PETRESCU, U. N. 156. *M-am socotit Să mai iubesc pîn-la toamnă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 44. ✧ (Durata acţiunii exprimate de un verb repetat şi determinat prin „ce mai" sau „cît mai" rămîne nedeterminată) *Se frămîntă el cu mintea cît se mai frămîntă.* CREANGĂ, P. 158, cf. 226, 275. *Mai trecu ce mai trecu.* ISPIRESCU, L. 14. ✧ (Ca determinant al unui verb al cărui regent este verbul „a putea" sau „a trebui", trece înaintea regentului) *Văzîndu-l împăratul că nu-l mai poate încujba, l-au izgonit.* DOSOFTEI,

v. s. decembrie 246r/3. *Oh, eu nu-l mai pot suferi!* DRĂGHICI, R. 73/10. *Tu ştii... De mai pot trăi, Zulnio, măcar cîtu-i o clipeală!* CONACHI, P. 103. *Mai pot eu să am nădejde în voi?* CREANGĂ, P. 146. *Cîntecul nu se mai poate Să lunece-n valuri vrăjite.* LABIŞ, P. 50. *Ar sta în loc şi s-ar mira, Cum mai pociu călca iarba!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 219, cf. ALR II 3163/2. ✧ (Regional, aşezat înaintea pronumelui reflexiv sau a formei scurte a pronumelui personal care însoţeşte verbul) *Nu mai mă cunosc.* CARAGIALE, O. VI, 424. *Nu mai te ţin minte.* MACEDONSKI, O. III, 112. ✧ (Învechit şi regional, aşezat între verbul auxiliar şi participiu sau între copulă şi numele predicativ) *Adormite întru desfătarea dragostei frăţeşti, făr-de a fi mai turburate.* MARCOVICI, C. 37/15. *Răbdai multe supărare, Cum m-am depărtat de tare Şi cînd eram mai la tine, Nu mă vreai primi pre mine.* BĂRAC, A. 82/21. *Plîngi şi tu cum plîng şi eu, Ce-am iubit nu-i mai al meu.* HODOŞ, C. 39. ✧ (De obicei în legătură cu un cuvînt cu înţeles restrictiv, întăreşte înţelesul verbului „a rămîne" şi dă verbelor „a fi" şi „a avea" sensul de „a rămîne") *Şi încă mai iaste datori să plătească moartea rudei lor.* PRAV. 90. *Curierul franţuzesc înştiinţează... că ar fi mai rămas numai cîteva persoane.* AR (1829), 240¹/48. *Ah! garafa pîntecoasă, doar de sfeşnic mai e bună.* EMINESCU, N. 42. *Mult ai avut de răbdat şi puţin mai ai.* CREANGĂ, P. 222. *Mai erau cîteva ceasuri pînă în dimineaţa de 11 februarie.* CARAGIALE, O. III, 142. *De mîncat îmi aducea Lapte acru-ntr-o mărgea, Mîncam şi-mi mai rămînea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 394. ✧ Expr. **Mai e vorbă?** = nu încape discuţie!, sigur! *Adevărat să fie...? — Mai e vorbă? răspunse el.* ISPIRESCU, L. 274, cf. CARAGIALE, O. I, 165. ✦ (În construcţii negative, arată încetarea unei acţiuni de durată sau înlocuirea unei stări cunoscute prin opusul ei) *De va fi rob, să nu-i dea alt dar, numai să-l slobodzească, să nu mai fie rob.* PRAV. 78. *Acela de nemică nu mai jeluieşte.* M. COSTIN, O. 327. *Nu mă mai tem de tine.* MARCOVICI, C. 20/2. *Ş-au întors faţa, ca să nu mai vadă.* DRĂGHICI, R. 159/23. *În oraşele cele nouă a tale... nu se mai aude de vitejie.* RUSSO, S. 147. *Îţi mărturisesc că nu mai simt acel foc.* NEGRUZZI, S. I, 47. *Are un ochi otrăvit şi cînd l-a pironi spre tine, nu mai trăieşti.* CREANGĂ, P. 225. *Nu-mi mai place nimica din cîte îmi plăceau odinioară.* CARAGIALE, O. VI, 392. *Părinţii tăi nu mai trăiesc de sute de ani.* ISPIRESCU, L. 8. *I se părea că nu mai este cum era la plecare.* id. ib. 30. *Nu mai rămîn, nici dacă mă rugaţi.* SEBASTIAN, T. 127. *Dorul ei să nu-l mai duc, Că, de cînd dor am purtat, Ca scîndura m-am uscat!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 91. *Nu ma au.* ALR II/791. ✧ (În forme compuse, aşezat între prefixul „ne" şi un gerunziu, participiu sau supin) *Sorii, stelele... nemaifiind cumpenite de-a altor sfere putere.* CONACHI, P. 271. *Nemaiputîndu-mă lupta, am scris să-mi vie pasportul.* NEGRUZZI, S. I, 61. *Harap Alb şi ceilalţi, nemaiavînd ce zice, pleacă capul ruşinaţi.* CREANGĂ, P. 269. *Smochinul se uscă de tot, nemairămîind decît un buştean pîrlit.* ISPIRESCU, L. 190. *Frunză de răchită, Boală nemaiisprăvită.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 208.

IV. (Arată repetarea acţiunii exprimate de verbul pe care îl determină) **1.** Din nou, încă (o dată), iar, iarăşi. *După ce să vor fi împărţit cu besearica...*, *nu iaste loc de-a să mai împreunare.* PRAV. 151. *Au poroncitu paşa lui Antonie vodă de l-au pus hatman şi să nu afle că-l mai schimbă din hătmănie.* NECULCE, L. 61. *Nici aveam vreme, nici îmi este drag să le mai aud.* ANTIM, P. XXVI. *Îi veni în gînd să se mai întoarcă.* GORJAN, H. I, 3/18. *P-a Dîmboviţii vale oştiri de s-or ivi, Ai luptelor cumplite părtaşi ei vor mai fi.* ALEXANDRESCU, M. 9. *Şi, mai aruncîndu-şi căutătura la broască, văzu ochii ei pare că străluceau de un foc.* ISPIRESCU, L. 35. *Ş-am strigat, ş-om mai striga, Deacă nu v-eţi supăra!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 472, cf. ŞEZ. V, 105. *Mai vine murga la traistă* sau *(o) mai ajunge Drăguş la căuş*, se spune la adresa cuiva care te caută numai la nevoie şi pe care, pentru acest motiv, nu eşti dispus să-l mai ajuţi. Cf. ZANNE, P. III, 92, 409. ✧ (Regional, aşezat înaintea pronumelui) *Dafinul n-a voit să mai mă primească.* FUNDESCU, L. P. 26. ✧ (Întărit prin „iar" sau „iarăşi") *Mulţămeşte, Apoi iarăşi mai porneşte.* BĂRAC, A. 40/10. [Cerbul] *începe a bea hîlpav la apă rece; apoi... iar mai bea cîte-un răstimp.* CREANGĂ, P. 225. *Se duseră, se duseră şi iară se mai duseră.* ISPIRESCU, L. 6. ✧ (Ideea de repetiţie este întărită de complementul verbului, exprimat de obicei printr-o locuţiune adverbială de repetiţie) *Să-şi mai ia o dată ziua bună.* GORJAN, H. I, 3/19. *Îi mai sărută de cîteva ori pe amîndoi.* CREANGĂ, P. 199. *Cînd era să iasă, îşi mai aruncă ochii o dată prin grajd.* ISPIRESCU, L. 3. *Eu am mai fost şi-n alte seri la dumneata.* SADOVEANU, E. 106. *Murgule, coamă rotată, Mai scoate-mă-n deal o dată.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 314. *Cine o face nesărată Nu o mai face altădată* (= după ce greşeşte o dată, omul se învaţă minte). ZANNE, P. IV, 3. ✧ (În construcţii negative care au sens pozitiv) *Şi unde nu mai zboară şi a treia oară.* CREANGĂ, P. 196. ✦ Vreodată, cîndva (în trecut sau în viitor). *Care rar domnu au fost ş-a mai hi ca Antioh vodă.* NECULCE, L. 182. *Poate să ne mai întîlnim la vrun capăt de lume.* CREANGĂ, P. 192. *Cine dracu-a mai văzut Iepure vara cosind...!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 415. ✦ (Uneori întărit prin „şi" sau „încă") În altă împrejurare, înainte de asta; deja. *Aceastea nunte să vor despărţi, cum am şi mai dzis.* PRAV. 218. *Au mai domnit aice în Ţara Românească...*, *cînd s-au fost... călcat ţara du peste Olt.* ZILOT, CRON. 65. *Dama (precum am mai spus) era... frumoasă.* NEGRUZZI, S. I, 37.

Aşa paseri desfrînate Mai văzut-aţi încă voi? ALECSANDRI, P. I, 206. *Am mai îmblat eu c-o mulţime de cucoane.* CREANGĂ, P. 115. *Am mai umblat pe-aici. . . , dar sînt Amar de ani, amar!* COŞBUC, F. 71. ✦ (În construcţii negative, arată că o acţiune sau o stare din trecut nu se reia, nu revine) *Iată, sănătos eşti, de acmu să nu mai greşeşti!* CORESI, EV. 58. *Cînd să vor face mari. . . , să nu mai facă acest lucru.* PRAV. 219. *Trec zilele ca umbra, ca umbra de vară; Ceale ce trec nu mai vin, nici să-ntorc iară.* M. COSTIN, O. 320. *Cei fără de leage să nu-mi mai cuteadze.* DOSOFTEI, PS. 23/16. *Să nu-ţi mai scape din gură astfel de vorbe nebune!* NEGRUZZI, S. I, 146. *Cînd vrun om aproape a merge a cutezat, El la lumina zilei nu s-a mai arătat.* ALEXANDRESCU, M. 11. *Duce-m-aş şi m-aş tot duce, Dor să nu mă mai apuce!* ALECSANDRI, P. II, 103. *Pe culmi, în sărbători, Nimeni nu mai merge!* COŞBUC, P. I, 260. *De cînd aţi plecat, Nu s-a mai secerat, Cuptoarele s-au stins.* ARGHEZI, VERS. 186. *De cînd, mîndră, mi te-ai dus, Peană verde n-am mai pus.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 116. *Nu mai be mîţa oţet!* (= nu mă mai las înşelat !). Cf. ZANNE, P. IV, 32. ✧ (Complementul verbului indică intervalul de timp care a trecut de cînd s-a întrerupt acţiunea) *Nu ne-am mai văzut de treizeci de ani.* C. PETRESCU, C. V. 107. ✦ Niciodată. *Aceşti fraţi nu mai avuse prilej a se întîlni amîndoi.* CREANGĂ, P. 183. *Flori, de care nu mai văzuse ea.* ISPIRESCU, L. 17. *Ce-am pierdut n-oi mai găsi!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 151. *Mart din post nu mai lipseşte.* NEGRUZZI, S. I, 251. ✧ (Întărit prin adverbele „niciodată", „în veci" sau prin echivalente ale acestora) *Nu se va îndrepta mai în veci.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 123/10. *N-oi mai veni, Ivane, cîte zilişoare-oi avea eu.* CREANGĂ, P. 306. *Apoi m-oi întoarce, ca să nu mă mai duc niciodată.* ISPIRESCU, L. 8. ✧ (În compuse, aşezat între prefixul „ne" şi un participiu) *O diată nemaipomenită pînă atunci.* CREANGĂ, P. 12. *Cu un curajiu nemaiauzit se repede asupra mistreţului.* ISPIRESCU, L. 371. *Mi-a făcut un rău nemaipomenit.* CAMILAR, N. I, 95. *Ceva perfect, nemaiatins.* DEMETRIUS, A. 82. *Pădureţul se miră de această minune nemaivăzută.* MERA, L. B. 144.

2. (De obicei în construcţii negative, arată că acţiunea exprimată de verb a fost proiectată, dorită, începută etc.) De aici înainte. *Nice cu una nu poate să să mai cunune acesta.* PRAV. 182. *Văzîndu-l. . . că starea lui cerea liniştire, nu-l mai supără.* GORJAN, H. I, 4/23. *De-un semn în treacăt de la ea El sufletul ţi-l leagă, Încît să n-o mai poţi uita Viaţa ta întreagă.* EMINESCU, O. I, 189. *Parcă-mi vine s-o sorb cu ochii, de dragă ce-mi e; dacă n-a. . . fi asta, apoi nu mă mai însor niciodată.* CREANGĂ, P. 167. *Aici vor veni în şirag să s-adape Una cîte una căprioarele. . . Vai, cum aş vrea să nu mai vii, să nu mai vii, Frumoasă jertfă a pădurii mele!* LABIŞ, P. 27. *Nu te mai poci uita!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 9. ✦ (În construcţii negative, arată că o acţiune dorită, proiectată întîrzie să se realizeze) Tot, încă ; o dată. *Nu te-ai mai părăsit?* MINEIUL (1776), 162ᵛ 2/14. *Vădzînd. . . că nu le mai vini agiutor, au închinat cetatea.* NECULCE, L. 341. *Dar nu mai tăceţi, măi?* CREANGĂ, P. 254. *Şi tare-i tîrziu, Şi n-am mai murit.* BACOVIA, O. 10. *Da suspin că nu mi-e bine, Că bădiţa nu mai vine.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 98. *De cînd lumea caută să se însoare şi nu mai poate.* ŞEZ. V, 139. ✧ (În construcţii negative, în legătură cu timpurile trecute ale verbului, arată că o acţiune începută sau proiectată nu a fost îndeplinită) *N-au apucat să mai dreagă sineţele.* M. COSTIN, O. 313. *La inimă m-am muiat Şi nu l-am mai înecat.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 393.

V. (Dă valoare intensivă ideii exprimate în frază) **1.** (Precedă verbul ; accentul propoziţiei sau al frazei cade asupra verbului, iar în construcţii negative, asupra negaţiei care însoţeşte verbul) *Nu mai înceată turburînd pre noi.* CORESI, EV. 56. *De strînsoare nu să mai satură.* VARLAAM, C. 68. *Începutu-s-au atunce şi omor în vite, cît nu mai biruie oamenii să le despoaie.* NECULCE, L. 206. *Cît era ziulica de mare, nu-şi mai strîngea picioarele.* CREANGĂ, P. 284. *Oaspeţii nu-şi mai luau ochii de la dînsa.* ISPIRESCU, L. 39. *Deprinde-te şi tu a fi domol ca întinderile astea, de nu le mai vezi sfîrşitul.* SADOVEANU, M. C. 125. *Da mai lasă, măi bărbate, Las-acum şi nu mă bate.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 184. *Nu să mai sătuie.* ALR I 783/846. *L-o mai sătura ţălina,* se spune despre oamenii lacomi. ZANNE, P. IV, 144. (E x p r.) **Mai rămîneţi cu bine** (sau **cu sănătate**), formulă familiară de salut, la plecare. *Dumnezeu să vă apere de cele rele, şi mai rămîneţi cu bine!* CREANGĂ, P. 20. *Ei, măi Ştefane şi Smărănducă, mai rămîneţi cu sănătate, că eu m-am dusu-m-am.* id. A. 23. ✧ (În legătură cu verbul „a şti", în formule care exprimă nedumerire, îndoială) *Te văd că eşti un băiet isteţ şi, mai ştii păcatul? poate şi harnic.* CREANGĂ, P. 152. *Drumul îi era. . . Dumnezeu mai ştie pe unde.* ISPIRESCU, L. 104. *Mai ştiu şi eu? Aşa i-a fost menit.* COŞBUC, F. 73. *O fi curs tot vinul? . . . — Apoi dă, nevastă, nici nu m-am uitat; mai ştiu? o fi curs!* ŞEZ. V, 132. ✧ (Accentul propoziţiei sau al frazei cade pe un adjectiv sau pe un adverb precedent) *Unde mai eşti acum oare?* CONACHI, P. 102. *Părul tău ţi se desprinde Şi frumos ţi se mai şede.* EMINESCU, O. I, 209. *Multă vorbă, mult rîs şi mare nedumerire se mai făcuse.* CREANGĂ, P. 84. *Multe izbînzi am mai făcut noi amîndoi!* ISPIRESCU, L. 15. *Dară grea palmă mai ai!* id. ib. 47. *Mîndră maic-am mai avut!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 362. *Amar măi suflă vîntu!* ALR II 3121/172. *Oala dogită în zadar o mai legi.* ZANNE, P. IV, 6, cf. III, 139.

2. (Urmînd după „ce" exclamativ, precedă cuvîntul sau grupul de cuvinte care poartă accentul propoziției) *Ce mai vremi acele!* NEGRUZZI, S. I, 246. *Ce mai galicism!* MAIORESCU, CR. II, 84. *Ce mai freamăt, ce mai zbucium!* EMINESCU, O. I, 147. *Olio, tu leică, ce mai drac frumos de noră!* COȘBUC, B. 80. *Ce mai cherestea ești!* Cf. ZANNE, P. III, 103. ◇ E x p r. **Ce mai...?** =**a)** ce rost are?, la ce bun? *Ce mai atîta vorbă lungă? Dintr-o păreche de boi m-am ales c-o pungă.* CREANGĂ, P. 45. *Mă rog, ce mai la deal, la vale? Așa e lumea asta.* id. ib. 223; **b)** (întrebuințat absolut) inutil să mai discutăm! *Ce mai?... Nu ți-o da tata, îți dau eu, dacă-i pe-aceea.* POPA, V. 51. **Ce mai de...!** sau **ce de(-a mai)** v. c e.

B. (De obicei purtînd accentul în frază, exprimă ideea de aproximație) Aproape.

1. (Determină verbe sau, de obicei urmat de conjuncția „că", propoziții) *Filipic mai sosește la Țarigrad.* MOXA, 378/33. *Au purces... cu mare frică, mai se lăsasă și de viață.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 125/20. *Mai îș dezbătusă țara, c-au îmblat vro doi, trei ai pen Țara Ungurească.* NECULCE, L. 160. *Să scăpăta din picioare, de măi cădea.* MINEIUL (1776), 17^{v2}/27. *Lovindu-se cu oștile nemicilor, pre ele le-au învins și mai le-au stins.* ȘINCAI, HR. I, 99/22. *El mai agiunsăse la lăcuința lui.* DRĂGHICI, R. 167/13. *La pămînt mai că ajunge al ei păr de aur moale.* EMINESCU, O. I, 85. *Mai că-mi vine să zic și eu ca omul ceala.* CREANGĂ, P. 128, cf. 160, 162, 203. *Dacă nu era binele ce mi-ai făcut... mai că te mîncam.* ISPIRESCU, L. 90, cf. 16. *Mai că m-aș duce.* PAMFILE, J. II, 152. *Dorul ei mai mă omoară.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 31. *Mai era să se aprindă.* ȘEZ. V, 84. *Că de doru lui mai mor!* ALEXICI, L. P. 18. *L-o bătut, pînă l-o mai omorît.* ALR II 3598/349. ◇ (Întărit prin repetiție) *Cu a tuturor tăcere mai mai a Corbului siloghizm... se mărturisea.* CANTEMIR, IST. 61. *Ș-așa bine că fugea, Mai că mai îl agiungea.* ALECSANDRI, P. P. 151. ◇ (În construcții negative, restrînge valoarea negației) *Găineli mai nu era în țară.* NECULCE, L. 84. *În a momițelor țară (Ce mai nu are hotară).* DONICI, F. I, 18/4. *Ei mai nu simțiră intrarea noastră.* EMINESCU, G. P. 59, cf. id. O. IV, 112. *Mai nu-l prindea somnul, de harnic ce era.* CREANGĂ, P. 140, cf. 12, 275. *Mai nici nu dormea și mai nici nu ospăta.* SBIERA, P. 88. *Mai nu mai erau pești în Dunăre.* RETEGANUL, P. V, 45. *Mai nu mai aveau parte de somn.* ȘEZ. II, 67. *Mai nu are sat* (= e mîncăcios). ALR I 783/542. ✦ (În construcții negative, uneori întărind pe „numai") Doar că nu..., numai cît nu... *Pînă mai numai că nu-i prindea Petrea.* SBIERA, P. 24. *Acela mai că nu căzu jos de frică.* RETEGANUL, P. III, 28. *Mai că nu l-o călcat caru.* ALR II 3130/346. ✦ (În legătură cu verbe la modul conjunctiv) Pe punctul..., gata..., cît pe ce. *Strîngîndu-l tare-n brațe, era mai ca să-l omor.* EMINESCU, O. I, 80. *Numai iată ce dă de un cuptiori nelipit și mai să se risipească.* CREANGĂ, P. 287. ◇ (Regional, folosit pleonastic pe lîngă „cît pe ce") *Era mai cît pe ce să pun mîna pe dînsul.* Com. MARIAN. ◇ (Întărit prin repetare) *Sîngele închegat... era mai-mai să umple groapa.* CREANGĂ, P. 227. *Mai-mai era să-și iasă din minți.* ISPIRESCU, L. 74. *Era mai-mai Să zboare precum zboar-un pai.* COȘBUC, P. II, 230. *Întinse picioarele pînă în dreptul necunoscutului, mai-mai să-l atingă.* CONV. LIT. XLIII, 405. *Mai-mai sî fac o prostii.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

2. (Determină alte părți de vorbire) *Mai în toate limbile vedem că au acest izvod.* N. TEST. (1648), [prefață] 5^{v}/9. *Cinstea bunătății lui era mai peste toată lumea.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/22. *Au arsu tîrgu mai giumătate.* NECULCE, L. 84. *După multă vreame ce stătu spînzurat, pogorîndu-l mai mort, l-au băgat în temniță.* MINEIUL (1776), 186^{v2}/25. *Mai toate sărbătorile lor stau în mîncări.* IST. AM. 89^{v}/5. *Și da arendă cît vrea ei pe ele, mai nimic.* DIONISIE, C. 163. *Mai morți de frică, au început a-ș frînge mînile.* DRĂGHICI, R. 10/8. *Zmei... cu chip mai de om.* GORJAN, H. IV, 140/10. *Cele cu neputință chiar, ea poate să le facă. Și mai pe acest cer, cîndva, la pămînt jos îl pleacă.* PANN, E. III, 51/20. *Gîndul meu... mai nimic nu găsește să fi rămas nesmintit.* CONACHI, P. 212. *Îi uciseră mai pe toți.* BĂLCESCU, M. V. 392. *Inamicii pierdeau miie de oameni, iar ai noștri rămîneau mai intacți.* HASDEU, I. V. 123. *Mantaua sa lungă și ruptă, ce ajungea mai pănă la picioare.* EMINESCU, G. P. 48. *Ce garduri streșinite cu spini, de mai nici vîntul nu putea răzbate printre ele!* CREANGĂ, P. 153, cf. 304. *Înainte de termenul mutării, mai în fiecare familie începe regulat o interesantă dezbatere.* CARAGIALE, O. IV, 10. *Hainele de pe dînsa... se muceziseră și se putreziseră, rămîind mai goală.* ISPIRESCU, L. 144. *Limba română... are același început, mai acea materie și mai acea gramatică* [cu limba italiană]. ap. ODOBESCU, S. I, 244. *Mai un hotar tot a fost plin De mese.* COȘBUC, P. I, 57. *Cînd îmi ridic ochii, el într-un stejar; plin de zăpadă și mai degerat.* LUC. III, 105. *Brînză, smîntînă și ouă proaspete... avea mai totdeauna cucoana Mărioara la cămară.* HOGAȘ, DR. II, 103. *Închizînd mai de tot genele tremurătoare, privi lung-lung în zarea întunecată.* MIRONESCU, S. A. 70. *Citea mai toată ziua cronici și scrieri istorice.* CĂLINESCU, E. 417. *Dară carnea era mai crudă. „Ce este... nu-i fiartă?"* SBIERA, P. 82. *Unde pleci, frate, Cu dragostele mai toate?* TEODORESCU, P. P. 321. (Întărit prin repetiție) *Numindu-l mai-mai un al doilea Alexandru Machedon, primea drept recunoștință... bani!* HASDEU, I. V. 241. ◇ (Regional, urmat de „că") *Mai că totdeauna mintea asupră-i putere n-are.* CONACHI, P. 281. *Era încă mult de lucru, deși era mai că miezul nopții.* JUN. LIT. I, 50. *Mai că tot la un an și*

jumătate făcea cîte un copil. SBIERA, P. 187. ✧ (Cu sensul atenuat, în propoziții care constituie răspunsuri afirmative) *Nu-i așa? — Mai așa! ... Decît un singur lucru ne stinghereşte pe-amîndoi.* ALECSANDRI, T. 905. *Caruł dumitale parcă merge singur. — D-apoi... mai singur, nu-l vezi?* CREANGĂ, P. 40. *Așa-i că ți-a căzut cu tronc la inimă? — Mai așa, măi Chirică!* id. ib. 166. *Îi împuşcat* [bursucul]? — *Mai împuşcat!* N. A. BOGDAN, ap. TDRG. ✦ (Urmat de adverbele „ca" sau „cît", uneori repetat, exprimă o comparație relativă) Aproape (ca). *Mai ca de două ori de cumu-i curtea, așa era acel ocol.* NECULCE, L. 232, cf. N. COSTIN, LET. II, 38/20. *Eşti un cheag zbîrcit mai ca şi mine şi iată ce-ți urlă prin cap.* CREANGĂ, P. 127. *Se gîndeau la... Licsandra, pe care o ştiau mai, mai cît cei doi frați de voinică.* CAMIL PETRESCU, O. II, 452. *Luminau mai ca ziua.* ŞEZ. III, 184. ✦ (Determină numerale) Aproximativ, cam, vreo, în jur de..., la..., circa. *Au trecut mai trei luni pănă au purces.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 153/33. *L-au ținut rob mai doisprezece ani.* ŞINCAI, HR. II, 70/34, cf. 164/8. *Gospodarul... va căpăta mai 1000 lei.* I. IONESCU, C. 42/23. *Eu aveam un curs de carte extraordinar, şi cîştigam mai două mii de fişe.* BOLINTINEANU, O. 367. ✧ (Întărit prin „la" adverbial) *S-au tînguit mai la un ceas.* PANN, E. III, 92/8.

C. (Atenuează ideea exprimată de cuvîntul determinat) În parte, puțin, oarecum, într-o oarecare măsură, întrucîtva.

1. (Determină verbe) *Pănă să va mai lăsa şi să va mai domoli firea bărbatului cea sireapă.* PRAV. 155, cf. 177. *Aşijdere şi feredeul l-au mai tocmit.* NECULCE, L. 308. *Lipsit... de tot cel ce putea să-l mai mîngîie.* MARCOVICI, C. 4/8. *Din norocire atunce au început şi turbatile valuri a să mai alina.* DRĂGHICI, R. 12/6. *Hotărîi să-mi răzbun şi ideea asta mă mai linişti.* NEGRUZZI, S. I, 7, cf. 63. *Te-ai mai încălzit?* ALECSANDRI, T. I, 460. *Îl botezase cu numele de Agatocle..., ca să mai acopere... grosolănia numelui de Leuştean.* GANE, N. III, 156. *Ninsoarea mai încetase.* CREANGĂ, A. 32. *Tînăra nevastă, văzîndu-şi bărbățelul, mai uită din cele năcazuri!* id. P. 7, cf. 5, 33, 253. *Vîntul s-a mai potolit.* CARAGIALE, O. I, 144. *Nu ştiau ce voie să-i facă, ca să-l mai înveselească.* ISPIRESCU, L. 11. *Focul mi-oi mai alina.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 82, cf. 132, 414. *A intrat nora-n blide, pînă ce se mai deprinde.* ZANNE, P. III, 479. (E x p r.) **Așa** (sau **acum**) **mai vii de acasă,** se spune cuiva care revine asupra unei erori, care adoptă o atitudine mai conciliantă, mai înțeleaptă. Cf. ALECSANDRI, T. 902. *Ia, acum mai vii de-acasă, fătul mieu.* CREANGĂ, P. 223. ✧ (Regional, așezat înaintea pronumelui reflexiv) *Parcă mai m-am uşurat şi simțesc cum mă tot însănătoşez!* SBIERA, P. 30. ✧ (Cu sensul întărit de complementul verbului) *Ploaia şi furtuna au mai contenit puțin.* DRĂGHICI, R. 73/29, cf. 27/17. *Se mai uşură nițel de mîhnirea ce îi sfîşia rărunchii.* GORJAN, H. I, 5/27. *Harap Alb, mai prinzînd oleacă la inimă, încălecă.* CREANGĂ, P. 212. ✦ (Arată că acțiunea exprimată de verb se desfăşoară sporadic, întîmplător, nesusținut) Cîteodată, uneori. *Vezi că pe-atunci nu erau cluburi, presă, bulevard şi grădini cu cîntări şi încîntări; mai scriau oamenii şi de urît.* GHICA, S. 86. *Prin satul adormit, Doar vrun cîne-n somn mai latră Răguşit.* COŞBUC, P. I, 48. *Nu te, maică, supăra Că mai mor voinici aşa!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 320. ✧ (Urmat de adverbul „şi") *Opreau pentru ei muşchii, pe care-i păstrau sărați la butoaie, mai şi vînzînd din ei.* MOROIANU, S. 26. *Încheagă brînză, umple putinica, mănîncă toată iarna, mai şi vinde.* STANCU, D. 97. *Cetera mai şi greşeşte... Gura mea le potriveşte.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 357. ✦ (Regional, în legătură cu verbul „a se duce" şi precedat de „cam", exprimă prin restricție intensificarea acțiunii) De-a binelea; întins. V. c a m a i. *Face o săritură înapoi şi una înainte, şi se cam mai duc la împărăție.* CREANGĂ, P. 199, cf. 41. *Şi să te cam mai duci la fugă spre răsărit.* MARIAN, T. 45.

2. (Determină diferite alte părți de vorbire) *De va fi slugă, ce să dzice om mai de gios...,* *să-l poarte de coadele cailor.* PRAV. 36. *Acesta obiceaiu iaste de curund în pravilele ceaste mai noi.* ib. 109, cf. 125. *Galeria era ticsită de dame frumoase, frumuşele şi mai sluțişoare.* NEGRUZZI, S. I, 36. *Boieriul acela avea o păreche de case, mai de-o parte, în care se zice că locuia necuratul.* CREANGĂ, P. 301. *Ioana dădea demîncare purcelului mai în fundul ogrăzii.* REBREANU, R. I, 147. ✧ (Precedă cuvinte sau grupuri de cuvinte care exprimă noțiuni temporale subliniind caracterul lor vag, imprecis) *Ceale meare luminate ce le-ai pus în patu-ți mai acmu.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 15^{r}/4. *Pentru acee ş-au agonisit... nume de viteaz de la turci, precum îşi scosese şi Cantemir vodă mai în trecuți ani.* NECULCE, L. 287. *Mai în trecutele zile... era vreme bună.* DRĂGHICI, R. 35/12. *Mai apoi însă... primi.* BĂLCESCU, M. V. 412. *Mai dăunăzi, înainte de topirea gheții, o femeie..., vrînd să-şi spele picioarele, s-a rupt gheața cu dînsa.* CR (1836), 44¹/11. *Hai de acum să dormim, mai acuş să ne trezim.* CREANGĂ, P. 255. *Totul rămînea ca mai nainte.* ISPIRESCU, L. 34, cf. ODOBESCU, S. III, 9. *Mai spre amiazi... Văzutu-s-a crescînd în zări Rădvan cu mire, cu nănaşi.* COŞBUC, B. 21, cf. 10. *Mai ad'iń'e.* ALR I 327/270. ✧ L o c. p r e p. (Învechit) **Mai apoi de...** = după. *Mai apoi de izgnaniia învățătoriului.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 44^{v}/27. ✧ E x p r. **Mai an** = anul trecut (ALR SN III h 779); cu cîțiva ani în urmă (ALR I 1977/251, 790, ALR II/284). *Mai an, capitala noastră era în picioare.* GHICA, S. 654. *Un miel furat mai an din stînă.* GANE, N. I, 129. *S-a sculat mai an Bădica Troian.* TEODO-

RESCU, P. P. 145. (Regional) **Mai anțărț** = acum doi ani. *Că mai anțertu ne-au dzis noao, tuturor leșilor, craiul Șfedului să ne gătim.* NECULCE, L. 254. (Regional) **Mai alaltăieri** = răsalaltăieri. Cf. ALR II 2393 ter/260, 316, 514, 791, 876. **Mai ieri (-alaltăieri)** sau **mai alaltăieri** = de puțină vreme, de curînd. *Mai alaltăieri am trecut pe aici.* ISPIRESCU, L. 9. *Pe foile albastre Ce aduceau mai ieri Vestiri de bucurie, Dorm literele moarte.* DENSUSIANU, L. A. 29. *Nu știu cine cîntă Despre toate cîte-au fost mai ieri.* LESNEA, P. E. 143. ✧ (Restrînge sensul lui „mult" și al lui „puțin") *Venrără la dînsulu mai mulți întru a striiriloru preimitoare.* COD. VOR. 104/1. *Mai multe să fac* [călugărițe] *cu de-a sila.* PRAV. 197. *Vrăjmașii vor voi a-l ține mai multă vreme înpresurat.* DRĂGHICI, R. 165/7. *Oamenii sînt mai de multe ori ei singuri pricina suferințelor lor!* BOLINTINEANU, O. 362. *După mai multe lupte îndelungate, aceste pretenții cad zdrobite.* BĂLCESCU, M. V. 8. *Prin ușe, se văd mai mulți alegători plimbîndu-se în sus și-n jos.* CARAGIALE, O. VI, 137. *Sînt de mai multe zile cu voi.* ISPIRESCU, L. 8. *Unde-or fi oameni mai mulți, La mine să nu te uiți; Unde-or fi mai puținei, Ochii tăi să fie-ai mei.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 245, cf. ALR II 2968. (E x p r.) **Mai mult sau mai puțin** v. m u l t. ✧ (În legătură cu corelativele „cînd... cînd...", „și... și...", exprimă varietatea prin alternanța dintre contrarii) *În multe rînduri s-au dus la groapă... și mai de noapte, și mai către dzuă.* VARLAAM, C. 105. *Stelele pe cer derază și mai mari, și mai mărunte.* CONACHI, P. 264. *Erau acolo o mulțime de oameni, și mai învățați, și mai proști.* SADOVEANU, E. 112. *Prind cucoșii a cînta... Cînd mai gros, cînd mai subțire.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 163. ✧ E x p r. **Mai așa** = nu tocmai bun, nu chiar așa cum ar trebui. *Nu-i vorbă, tot atîta se toarce și c-o furcă mai așa, dar parcă-ți umblă mîna mai ușor pe-o sculă frumoasă.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *Tuturor le spune că Simina-i fată Mai așa și-altminteri.* COȘBUC, P. I, 247. **Mai altfel** = nu chiar așa (de rău) cum se prezintă. *Eu te socoteam mai altfel, dară văz că ai de gînd să-ți cei iertăciune de la mine ca toți fricoșii.* ISPIRESCU, L. 42. ✧ (Restricția este folosită pentru a accentua prin contrast calitatea) *Numai în grădina ursului... se află sălăți de-aceste, și mai rar om care să poată lua dintr-însele.* CREANGĂ, P. 211. *Dragu meu, mai puțini oamini ca dumneata!* ALR II 3093/520, cf. 3093/682, 812, 928. (E x p r.) **(Cam) mai ba** v. b a.

D. (Servește ca instrument gramatical pentru formarea comparativului de superioritate și a superlativului relativ).

I. (Formează comparativul) **1.** (Termenii comparației sînt exprimați în frază și se leagă prin „decît", prin „ca" și, învechit sau atunci cînd al doilea termen al comparației este un numeral, prin „de") *Și lăcui într-unșii mai multe de dzeace dzile.* COD. VOR. 66/13. *Mult mai cinstită de aurul.* ib. 140/13, cf. 50/1, 52/27, 60/14. *Întru înțeleptu și sufletu... semerea tatălui, în dzeire mai mic de tatăl după omerie.* PSALT. 336. *Sudalma ce să va face în tîrg iaste mai mare decît aceaia ce s-are face la sat.* PRAV. 230, cf. 108, 158, 173, 224. *Ceia ce sîmt mai mici de 25 de ani.* ib. 259. *Să neguțitorească cu dînsa mai bine decît cu aurul și decît fiece altă aveare.* BIBLIA (1688), [prefață] 3/47. *Și poate să vie o vreme să trebuiască și să slujască împărățiii mai mult prețul decît trii mii de pungi de bani, îndzăcit decît giuruiescu ei.* NECULCE, L. 20. *Am făcut planuri de fericire mai ciudate decît visurile.* MARCOVICI, C. 15/3. *Îl iubea mai mult decît ochii.* DRĂGHICI, R. 3/17. *Zulnia, cea mai frumoasă decît zorile la față.* CONACHI, P. 82. *Mai mult de șaptezeci cetăți.* BĂLCESCU, M. V. 6. *Mai bine-mi place s-aud sunînd Un răcnet aspru de răzbunare Decît oftare De amor blînd.* ALECSANDRI, P. II, 79. *Ea este mai rea decît soră-sa.* ISPIRESCU, L. 5. *A pornit s-alerge-n zbor Acest cuvînt, mai călător Decît un vînt!* COȘBUC, P. I, 54. *Încearcă, fii mai fericit ca mine.* DENSUSIANU, L. A. 58. *Cît de mare-i pămîntu, Ce-i mai rău ca urîtu?* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 8, cf. 90, 411. *Măi mare ca mine.* A III 17. *Mai degrabă știe satul decît bărbatul,* se spune în ironie la adresa bărbaților care nu știu că sînt înșelați. Cf. ZANNE, P. IV, 257. *Mai scumpă ața decît fața,* se spune atunci cînd cineva, după multă muncă, nu se alege cu nimic. Cf. id. ib. III, 12. (E x p r.) **Unul** (sau **una) mai... decît altul** (sau **alta)** sau **care (mai) de care mai..., care mai de care,** se spune cînd vrem să arătăm că într-un grup de ființe, de obiecte etc., fiecare în parte excelează în privința unei anumite calități. *Graiuri care mai de care păcălitoare.* ISPIRESCU, L. 36. *Pietre nestemate, una mai frumoasă decît alta, una mai mare decît alta.* id. ib. 191. *Care mai de care mai fermecătoare.* H IV 61. ✧ (Întărit prin adv. „și") *La Țarigrad și la unguri și în Crîm, și mai cu preț decît aice era bucatele toate.* NECULCE, L. 379. ✧ (Comparativul aflîndu-se în raport sintactic adversativ cu pozitivul, termenii comparației nu mai necesită elementul de legătură) *Rele-s, bade, friguțile, Da-s mai rele dragostele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 7. *Amară-i frunza de nuc, Mai amar doru ce-l duc.* id. ib. 90. (Întărit prin adv. „și") *Milă mi-e de haina lui, dar de cămașa mea și mai tare.* Cf. ZANNE, P. III, 179. ✧ (Cu termenul de comparație „toți" sau un echivalent semantic al acestuia, comparativul capătă sens de superlativ) *Te știu că ești mai înțelept de toți iudeii.* COD. VOR. 74/12. *Urîtu... și mai hicleanu de tot pămîntul.* PSALT. 327. *Mai micul și mai apoi de toți și ticălosul.* MOXA, 399/32. *Va rămînea fără de cinste, care lucru iaste mai rău de toate.* PRAV. 248. *Să fie mai apoi de toți.* N. TEST. (1648), 53r/27. *Să fii tu mai sus decît toate*

limbile. BIBLIA (1688), 145¹/25. ✧ Expr. (Învechit) **Mai apoi de toate** = în cele din urmă, la sfîrşit. *Şi ieşind întreg îl deaderă herilor să-l mănînce, mai apoi de toate îi spintecară pîntecele cu ostie şi cu aceasta-l premeniră din viaţă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 2ᵛ/22.

2. (Al doilea termen al comparaţiei este subînţeles) *Mai bunru e cela ce dă bunrătate.* COD. VOR. 128/22, cf. 20/22, 122/24, 152/27. *Lumina mai mare să slujască zuoei* [= zilei] *şi lumina mai mică să slujască nopţiei.* PALIA (1581), ap. GCR I, 34/24. *Mai mare iaste răpitura, cînd va fi cu soţii multe.* PRAV. 184. *Nu era cu putinţă să lase mai folositoare învăţătură.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 3/13. *Îmi va da ceea ce-mi va fi mai de folos.* MARCOVICI, D. 2/17. *Din aceste* [oase] *au ales el care era mai tari şi mai ascuţite.* DRĂGHICI, R. 58/10. *A tale scrisori duioase, . . . Mă cufund în întuneric de gînduri mai amărîte!* CONACHI, P. 104. *Aş vrea să văz ziua pămîntului vestită, Să respir un aer mai liber, mai curat.* ALEXANDRESCU, M. 7. *Toarce baba mai turbată!* ALECSANDRI, P. I, 8. *Dar mai puternic, mai nalt, mai dulce Îi pare legea de a iubi.* EMINESCU, O. IV, 12. *Da fii mai cu inimă oleacă!* CREANGĂ, P. 130. *De ce nu eşti mai blînd, Dragomire?* CARAGIALE, O. VI, 257. *Îşi aruncă ochii la dînsa mai cu băgare de seamă.* ISPIRESCU, L. 35. *Alţii poate vor vorbi mai bine şi mai complet despre meritele prietenului nostru.* IONESCU-RION, C. 129. *Din fundul lumii, mai din sus. . . , Venit-au roiuri de-mpăraţi.* COŞBUC, B. 18. *Simţea că i-e mai dragă Ileana.* REBREANU, NUV. 108. *Ascultă aci, că e mai extraordinar!* CAMIL PETRESCU, T. II, 363. *Dar aici, fără-ndoială, Noi sîntem mai cu greşeală.* DEŞLIU, M. 44. *Cînd gîndeşti să te umbreşti, Mai tare te dogoreşti!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 179. *De-i mai mic, e mai voinic.* id. ib. 310. *Vorbesc măi tare.* ALR II/I h 27. *Bucatele de la masa altuia sînt mai cu gust,* se spune în batjocură la adresa celor zgîrciţi. Cf. ZANNE, P. III, 495. ✧ (Învechit şi popular, cînd termenul determinat este într-o construcţie prepoziţională, „mai" trece înaintea prepoziţiei) *Mai în mare păcate-l va arunca şi mai în grei păzitori va hi ţinut.* VARLAAM, C. 208. *Dzice că mai pre mare ploi să băte ei cu şfedzii.* NECULCE, L. 244. *Îl aprinde mai cu straşnică pornire.* CONACHI, P. 84. *Lacomi la găzdăşie, Mai la mare sărăcie.* DOINE, 38. ✧ (Întărit prin „şi" sau „şi. . . încă", cu accentul propoziţiei sau al frazei pe „şi", exprimă o gradaţie intensivă a calităţii) *Vei căştiga şi mai multă bucurie a sufletului.* DRĂGHICI, R. 48/17. *Şi mai rău, şi mai mult încă.* CONACHI, P. 83, cf. 260, 267, 277. *O naţie şi mai barbară, şi mai puternică.* BĂLCESCU, M. V. 8. *Cu asta a voit spînul. . . să facă pe Harap Alb ca să-i ieie şi mai mult frica.* CREANGĂ, P. 208. *Merse. . . merse şi iar merse, cale lungă şi mai lungă.* ISPIRESCU, L. 5. *Cînd gîndeşti să scapi de-un rău, Vine altul şi mai greu!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 222. (Loc. adj. şi adv.) **(Încă) şi mai (şi)** (decît) = şi mai mult, şi mai grozav. *Tată-său în picioare, ba încă şi mai şi. . .* CREANGĂ, P. 250. *Scorpia ospătă pe Făt-Frumos şi mai şi decît Gheonoaia.* ISPIRESCU, L. 6. *Oricît ar fi de frumoase, tot ar voi să fie şi mai.* CONTEMPORANUL, VI₂, 201. ✧ (Termenii între care se stabileşte proporţia sau gradaţia sînt introduşi prin „de ce. . . de aceea", „cu cît. . . cu atît", „pe cît. . . pe atît") *Mintea, cu cătu-i tare, cu atîta mai mult lucrează.* CONACHI, P. 278. *De ce creştea copilul, d-aceea se făcea mai isteţ.* ISPIRESCU, L. 2, cf. 41. *Trandafirul, cu cît mai frumos, cu atît mai puţin ţine.* ZANNE, P. I, 297. ✧ (În legătură cu „tot", „din ce în ce" sau cu un echivalent al acestora, exprimă o gradaţie continuă) *Din ce în ce mai vie o simte-n a lui braţe.* EMINESCU, O. I, 95. *Umbra morţii se întinde tot mai mare.* id. ib. 148, cf. 97, 103. *Înălţîndu-se tot mai sus.* CREANGĂ, P. 192. ✧ (În construcţii negative, comparativul de superioritate exprimă egalitatea) *Întru această Troiţă nece urul nu iaste mai vechi şi nece mai apoi, nece mai mare, nece mai mic.* PSALT. 337. *Să să bucure. . . cu acest binre, pănă cînd să vor împlea doodzeci de ai. . . , iară nu mai mult.* PRAV. 49. *Nu mai puţîn şi maica sa. . . îi zicea.* DRĂGHICI, R. 5/14. *Te-ai deprins a socoti amorul o zabavă, nimic mai mult.* NEGRUZZI, S. I, 45. *Şi doar nu era vreun om mai arătos sau mai deosebit Petrea Dascălul.* GANE, N. III, 133. *Cin-pofteşte traiul meu, Să i-l deie Dumnezeu, Nici mai bine, nici mai rău.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 127. ✧ Expr. **(Şi) mai multe nu** v. mult. **Nici mai mult nici mai puţin** v. mult.

3. (Învechit şi regional, de obicei accentuat pe „mai", comparativul concurează din punct de vedere semantic cu superlativul relativ sau cu cel absolut, după cum este sau nu urmat de o determinare introdusă prin „între" sau „dintre") *Mic era întru fraţii miei şi mai tărăru întru casa tatălui mieu.* PSALT. 309. *Dintr-alalţi au fost mai drag ucenic lui H*[risto]*s.* N. TEST. (1648), 104ᵛ/4. *Au fost şi David mai mic între fraţii şi în casa tătîne-său.* ANTIM, P. 4. *Era, de nu toţi, mai mare parte români.* ŞINCAI, HR. I, 56/23. *Era mai mic dintre toţi.* GANE, N. II, 145. *Că prînzu cînd e mai dulce, El ia cartea şi citeşte, Prînz pe masă se răceşte.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 75. *Du-mă, Doamne, şi mă pune, Unde mi-i mai drag pe lume.* id. ib. 145. *Cînd era zîna mai în focul jocului.* SBIERA, P. 38. [Oiţa] *mergea tot înaintea turmii şi era ca un păcurar care-i mai harnic!* RETEGANUL, P. III, 57. *Şi cînd era şărpoaica mai aproape de ei, Crăişorul făcu din nevastă-sa moară pe o apă mare.* MERA, L. B. 36.

4. (Comparativul anumitor adjective, adverbe şi locuţiuni capătă valori semantice în care nu se mai simte sensul pozitivului şi este folosit

ca locuțiune) **Mai ales** v. a l e s. **Mai bine** v. b i n e. **Mai bine de...** v. b i n e. **Mai cu deosebire** v. d e o s e b i r e. **Mai dihai** v. d i h a i. **Mai mult** v. m u l t. **Mai pe deasupra** v. d e a s u p r a. **Mai prejos** v. p r e j o s. **Mai presus** v. p r e s u s. **Mai cu seamă** v. s e a m ă. **Mai vîrtos** v. v î r t o s.

II. (Formează superlativul) **1.** (Precedat de „cel, cea" sau, regional, de „ăl, a", formează superlativul relativ al adjectivelor, adverbelor și al locuțiunilor adjectivale sau adverbiale pe lîngă care stă) *Cumu și întăii preuți* (p o p a *cel mai mare* N. TEST. 1648, a r c h i e r e u l BIBLIA 1688) *mărturisescu-mi.* COD. VOR. 38. *Cei mai mulți și cei mai mari și mai credincioși dascali dzic.* PRAV. 213. *Spre cea mai multă parte.* BIBLIA (1688), [prefață] 3/27. *Cel mai mic sunet ce auze îl înspăimînta.* DRĂGHICI, R. 40/4. *Cele mai bune și înțelepte purtări.* GORJAN, H. I, 2/4. *Din toți muritorii lumei cel mai în nenorocire Și dintre toți pătimașii cel mai mult în osîndire.* CONACHI, P. 99. *Sînt cel mai mare dintre frați.* CREANGĂ, P. 184. *Grajdurile... unde erau cei mai frumoși armăsari din toată împărăția.* ISPIRESCU, L. 3. *Brațul și-l întinde, Pe cea mai dragă o cuprinde.* COȘBUC, P. I, 88. *Busuioc roșu răsare, Unul mic și altul mare; ... Cel mai mare mi-i drag tare!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 22. *Ali mai multe muieri.* ALR II 3014/2. *Ion îi hăl măi nalt.* A III 17.

2. (Precedat de adverbul „cît" sau, învechit și regional, de „cum", indică superlativul absolut al adjectivelor, adverbelor și al locuțiunilor adjectivale sau adverbiale determinate) *Cumu-i mai de sîrg să slobodzi pre cei 3 oameni.* VARLAAM, C. 394. *Să o îndzestreadze și să o și mărite cum mai de sîrg.* PRAV. 204. *Iaste minciunos și om cumu-i mai rău.* ib. 234. *Să aibă... cît va pute mai multe poame și stridii.* DRĂGHICI, R. 165/13. *Se dichisi și el cum știu mai bine.* ISPIRESCU, L. 33. *Vinișor de nouă ai, Cum e mai bun pentru trai.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 488.

III. (Servește ca instrument gramatical pentru formarea comparativului sau a superlativului substantivelor și al altor părți de vorbire al căror conținut poate fi asimilat cu însușirile) *Nu știu ce vină or hi dat bieților tîrgoveți de Hotin, a o samă ce au fost mai fruntea, de i-au înpens din cetate de pe zid.* M. COSTIN, O. 77. *Era mai om decît toți.* NECULCE, L. 110. *Noi am trăit în lume... În mai îmbilșugare decît trăim acum.* NEGRUZZI, S. II, 177. *Mai liniște ce avem!* VLAHUȚĂ, D. 297. *Mai legămînt decît cuvîntul omului de cinste, se poate?* CONV. LIT. XLIV$_2$, 76. *Tot îți place ție Brașovul — mai Brașov ca Lipsca nu găsești.* CARAGIALE, O. VII, 450. *Judeci ca cea mai femeie dintre femei!* C. PETRESCU, Î. I, 9. *Care-a fost mai voinicel, Acum e mai vai de el.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 287.

— Și: (regional) **măi, ma** adv.

— Lat. **magis.**

MAI[2] s. n. **I.** Măciucă **(I 1)**; (învechit și regional) ciocan. *Cu maiuri brațele și stinghiile le zdrobiră.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 44[v]/18. *Și cu maiuri de aramă frînseră-i picioarele.* id. ib. decembrie 218[r]/5. *Și luă Iair... țărușul cortului și puse maiul în mîna ei.* BIBLIA (1688), 176/50, cf. CALENDARIU (1814), 110/17. *Ocara obrazul și maiul capul să-ți bată.* CANTEMIR, IST. 311. *Puind lemnul cel săpat deasupra cununei, loveaște-l cu un mai, ca să se tipărească... florile* (a. 1805). GRECU, P. 100. *Își muie cîte o bucată de carne, bătîndu-o cu maiul.* DRĂGHICI, R. 149/19. *Ajută cît poate, Dîndu-i cînd nuiele, cînd maiul să bată.* PANN, Ș. II, 23/17. *Manipulațiunea despicărei bilei... cere o desteritate practică cu atît mai admirabile, cu cît muncitorul n-are alte unelte decît o cusutură, o pană și un mai.* I. IONESCU, M. 397. *Maiurile dogarului sînt unele cu mînerul scurt, altele cu mînerul mai lung sau chiar foarte lung.* DAMÉ, T. 87, cf. 41, 115. *Lemnului i se face o despicătură cu toporul, și în despicătură se pune icul, bătîndu-se apoi, cu o muche sau cu maiul.* PAMFILE, I. C. 122, cf. id. A. R. 173. *Și dintr-o dată, ca lovit cu un mai în creștetul capului, a închis ochii.* GALAN, Z. R. 309. *Dînd cu mai de fier, În mîni, în picioare, Cuiele bătea.* MARIAN, NA. 111, cf. H IV 56, IX 497. *În mîń și-n pișoari să-m bată băskii dž fier cu maili dž-oțăl.* ARH. FOLK. III, 134, cf. ALR I 723, ALR II 6670/2, 36, 76, 95, 130, 386, 705, 833, 848, 872, 876, 899, 928, 6703/95, A I 12, 23, V 33, VI 3, 26. ✧ (Ca termen de comparație pentru mărimea sau greutatea pumnului sau, p. e x t., a mîinii) *Avea un pumn cît un mai.* REBREANU, NUV. 107. *Se întoarse cu greu și ridică mîna, mare cît un mai, cu frînghioarele albăstrii ale vinelor puternic reliefate.* T. POPOVICI, S. 12. ✧ (Regional) *De-a (peana și) maiul* = numele unui joc de copii nedefinit mai de aproape. Cf. H II 32, IV 159. ✧ E x p r. **A se ține ca maiu cu coadă** = a fi nedespărțit de cineva, a se ține cu statornicie de ceva. Cf. ZANNE, P. V, 399. ✦ Măciucă cu care se bat rădăcinile de pe lîngă mal, pentru a stîrni peștele. V. ș t i u l b u c. *Țăranii...*, *îndată ce văd o retragere repede a apelor, se înarmează cu „maiuri" sau „măciuci" și cu „topoarele", și ies „la doborît somnii".* ANTIPA, P. 290, cf. 562. ✦ (Regional) Buzdugan (Gîrda de Sus-Abrud). ALR II 4951/95.

II. Nume pentru diferite unelte sau pentru părți ale unor unelte de lemn, asemănătoare ca formă sau ca întrebuințare cu maiul **(I)**.

1. (Regional) Lopățică de fag cu care se bat rufele și torturile cînd se înălbesc. *Pentru ca pînzele de cîlți să se facă albe, cînd se ghilesc, se bat cu maiul pe un bolohan mare și curat de piatră.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 178. *Se întoarse, avînd subsuoară un coș de rufe ude de leșie, peste rufe scaunul de lăut și maiul.* REBREANU, I. 191, cf. CHEST. V 170/27. *Lau... cu maiu.*

ALR I 635, cf. 723, ALR II 3373, 4533, A VI 16, 26, IX 4. *În pădure m-au tăiat, La apă am zburat* (*Maiul* de cămăşi). GOROVEI, C. 217.

2. Unealtă de bătucit pămîntul, alcătuită dintr-un lemn de forma unui trunchi de con, care are capătul de sus prevăzut cu două mînere, iar capătul de jos îmbrăcat în oţel. V. b ă t ă t o r, b ă t ă l ă u, b ă t u c i t o r. *Ciocanele băteau, maiurile greoaie de lemn icneau... toţi lucrau cu un zor nemaipomenit la înjghebarea unui sat model.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 54. *Zapciul îi lămuri că zidul se lucrează între două uluci de scînduri, între care se toarnă pămînt, bătut treptat cu maiul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 177. *Peretele ori spatele celui zgîlţîit huia înfundat, de parcă cineva ar fi bătut cu maiul în pămînt.* V. ROM. februarie 1955, 200. *Unde dă cu maiul, Să crească mălaiul, Unde dă cu sapa, Să curgă ca apa.* TEODORESCU, P. P. 210, cf. ALRM II/I h 412, A V 15.

3. (Regional) Pisălog. *Scoase un drob de sare, îl trînti în piuă, se aşeză şi începu să lovească cu maiul.* PREDA, D. 76, cf. ALR II 3957/2, 3979/29, 705, 848, A I 26. ✦ S p e c. (La pl., în forma *maie*) Pilugii de la piua de postav. *Maiele, ca să poată întoarce dimiile, cînd le bat, sînt crestate la capătul de jos.* DAMÉ, T. 168, cf. ALR SN II h 497, ALR II 6469/105, 6 470/105, 836, 6473/105.

4. (Regional) Mustuitor. ALR SN I h 233.

5. (Regional) Beţigaş cu care se împinge dopul la puşculiţa de soc (Sînnicolaul Român-Oradea). ALR II 4379/316.

6. (Regional) Hădăragul îmblăciului (Pecenişca-Băile Herculane). ALRM SN I h 36/2.

7. (Regional) Rotiţa de la bătătorul de unt (Cîmpenii de Sus-Vaşcău). A I 31.

8. (Regional) Teasc de călcat rufele; măngălău. ALR II 3386/47, 325.

9. (Regional) Fund pe care se taie tăiţeii de supă (Beba Veche-Sînnicolaul Mare). ALR I 697/49.

10. (Regional, în sintagma) *Maiul puştii* = patul puştii (Glimboca-Caransebeş). ALRT II 18. *Şăndariu o vru să die cu maiu puşci.* ib.

— Pl.: *maiuri* şi (regional) *maie.*

— Lat. **malleus.**

MAI[3] s. n. **I. 1.** (Mold., Bucov., Transilv., Maram.; în Mold. adesea determinat prin „negru") Ficat. *Maiul cel negru i-au fost sănătos.* N. COSTIN, ap. DDRF, cf. LEX. MARS. 212, COSTINESCU. *Vin roşu... se bea toată luna mai cu credinţa că se preînnoieşte şi maiul (ficatul).* N. LEON, MED. 75, cf. CANDREA, F. 317. *De-abia mă mişc, mi s-o umflat maiul cît o bute.* T. POPOVICI, S. 413. *L-au luat din leagăn, l-au spinticat... şi l-au spălat frumuşel: inima, maiul, plămîiele, maţele.* SBIERA, P. 291. *Galbaza... e un fel de vierme lat, care se vîră în maiul şi inima vitei.* ŞEZ. III, 147, cf. I, 128. *Alţi maiuri pîrjole, Inimńoara-ş măi prinde.* VASILIU, C. 17. *Să-l străpungi... Prin maiu, Pe sub maiu, Prin plomîi, Pe sub plomîi.* PĂSCULESCU, L. P. 135. *D'in maiu lui, D'in creeri*[i] *capului.* DENSUSIANU, Ţ. H. 99, cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, ARH. FOLK. V. 158, ib. VI, 129, ALRM I/I h 69, ALR II/I MN 15, 6913/362. *Călbadză pe mai.* ALR I 1656/351, cf. 1656/361, ALR II 4134, 6251. ✧ *Maierele* (sau *maiurile) albe* (sau *bălăi) = plămînii.* ALRM I/I h 68, cf. ALR 4133/537. ✧ E x p r. **A(-i) plesni** (cuiva) **maiul în el (de...)** = a-i fi peste măsură de ciudă, a fi grozav de supărat, de enervat (de ceva); a-i plesni fierea de necaz v. f i e r e. *Umbla ca năuc şi-i spunea notarului ungur, cu care era prieten: — Plesneşte maiu-n mine, mă!* T. POPOVICI, SE. 13. ✧ (La pl. cu valoare de sg. ALR II 4134/514, 551, sau denumind ficatul şi plămînii la un loc ALR I 751/116, ALR II 4134/537) *Să mergi la gioiana... în maţăle ei, în stomahul ei, în maiurile ei şi în splina ei.* POP., ap. HEM 1626.

2. F i g. (Învechit) Partea cea mai dinăuntru a corpului, a fiinţei omeneşti. V. i n i m ă, m ă r u n t a i e, r ă r u n c h i. *Ispiteaşte-me, Doamne, şi strînge-me, încinde zgăul* (p î n t e c e l e H, *maiul* D) *mieu şi înrema mea.* PSALT. 43.

3. (Regional) Lapţi (ALR II 6238/260, 316); icre (ib. 6238/105).

II. C o m p u s: (Bot.; regional) **mai-de-apă** = nufăr galben. Cf. p l ă m î n. (Voiniceni-Tîrgu Mureş). ALR II 6280/235.

— Pl.: *maiuri* şi *maie.* — Şi: **máiere** s. f. pl.

— Din magh. **máj.** — **Maiere,** pl. de la *maieră* < *maiură* s. f. refăcut din pl. *maiuri.*

MAI[4] subst. sg. (Şi în sintagmele *luna mai* sau *luna lui mai)* A cincea lună a anului, care urmează după aprilie; (popular) florar, frunzar, prătar. *M*[e]*s*[i]*ţa mai* (a. 1619). GCR I, 56/28. *Mai 14* (a. 1641). id. ib. 92/3, cf. 135/15. *Tipăritu-s-au la sv*[î]*nta mitropolie în Iaşi; m*[e]*s*[i]*ţă mai în anul 7187* (a. 1679). id. ib. 239/26. *Iaste bine... pentru înţărcatul copiilor la mai, avgust, noemvrie* (a. 1733). id. ib. II, 27/13. *La 5 dni* [= zile] *ale lui mai, zi miércuri.* R. GRECEANU, C. M. II, 126. *S-a născut la văleatul 571, maie 5, la Meca.* VĂCĂRESCUL, IST. 247, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF. *Boboc de trandafir din luna lui mai.* CREANGĂ, P. 276. *Mai E rai.* MARIAN, S. R. I, 96. *Mai e lună de plimbare.* MAT. FOLK. 1197. *Frumos ca luna lui mai,* se spune despre cineva foarte frumos. Cf. DDRF. *Dacă nu plouă în mai, Nu se mănîncă mălai.* ZANNE, P. I, 47, cf. MAT. FOLK. 714. ✧ *Întîi Mai* sau, rar, *zi întîi de Mai* = arminden; prima zi din luna mai, adoptată ca sărbătoare internaţională a oamenilor muncii; festivitate, petrecere organizată cu acest prilej. Cf. POLIZU. ✧ E x p r. **A face maiul** sau (regional) **a face pe**

mai = a petrece, a chefui (cu prilejul zilei de arminden). Cf. COSTINESCU. *Cînd sînt la petreceri, poporul se exprimă astfel: chefuiesc, chefuluiesc, stau la taifas, fac pe mai.* H II 32.
— Şi: (învechit) **máie** subst. sg.
— Lat. **maius,** v.sl. **маи**.

MAIÁ[1] s. f. **1.** Ferment; drojdie; p. e x t. plămădeală. Cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF. *După ce pîinea este frămîntată, se pune maia (drojdie, aluat) ca să crească* (a. 1894). ap. TDRG, cf. TOMESCU, GL., CHEST. V 17, 20, 23, 46, ALR I 769, 770, A V 14. ✧ E x p r. **A prinde maia** = a prinde puteri, a se înviora. ZANNE, P. III, 597. ✦ Porţiune dintr-o masă fermentată, c u i b; s p e c. (de obicei cu determinări indicînd felul produsului) bucată de aluat ajuns în faza de fermentaţie, folosit la dospirea unui nou aluat, a l o ţ e l (COSTINESCU, IORDAN, L. M. 198); oţet dintr-o fabricaţie anterioară, în care se găseşte fermentul acetic (POLIZU, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U., CADE, CHEST. V 15); cantitate de lapte acru care se amestecă cu laptele dulce pus la prins, c o v ă s e a l ă (CHEST. V. 86, 88/6, 79, ALR I 779/679). *Laptele fiert se covăseşte cu maia* [scris greşit: *maiŭ*] *spre a face iaurt sau lapte acru.* DAMÉ, T. 31, cf. id. T[2], 38. ✦ F i g. (Rar) Materie primă. *Ca să aibă cineva maiaua trebuincioasă sau capitalul bucătăriei întru facerea tuturor felurilor obicinuite* (a. 1846). ap. TDRG.

2. (Regional) Substanţă extrasă din stomacul animalelor tinere neînţărcate, care produce coagularea laptelui; cheag, presură. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ŞĂINEANU, D. U., CHEST. V 6, 15, 16, 20, 73, 81/40. ✧ E x p r. **A prinde maia** = a prinde cheag v. c h e a g. *Buzunarul văz că-ţi sună, Văz că ai mai prins maia.* ap. ŞIO II$_1$, 243.

3. (Glumeţ) Rachiu. (În e x p r.) **Cu maiaua în** (sau **la**) **cap** = ameţit de băutură. *Cu mare plăcere v-aş găzdui, dar am un bărbat tare nătîng şi mă tem să nu vie cu maiaua-n cap (beat!) şi să vă dea afară.* I. CR. IV, 236. *Şi unde începe cel cu maiaua la cap să care mai cu sete.* ib. 237.

4. (Regional) Amestec de brînză de vacă şi ouă crude, cu care se umplu foile de plăcintă (Vidra-Focşani). Cf. CHEST. V/94.

— Pl.: (neobişnuit, **1, 2**) *maiele* POLIZU, PONTBRIANT, D. — Şi: (regional) **măiá** (ALR I 769/885), **maiáuă** (BARCIANU) s. f.
— Din tc. **maya.**

MAIÁ[2] s. f. Os mort situat în partea posterioară a copitei calului; furcuţă, rîndunică, melc. *Talpa copitei, osul mort, în formă de unghi ascuţit... „mijlocul copitei calului"... se numeşte figurat rîndunică,... melc,... maia.* DR. V, 304. *Furcuţa, maiaua sau rîndunica... e o bucată de corn moale şi elastică aşezată între talpă şi bare.* ENC. VET. 84. *În mijlocul copitei la cal se vede o rădicătură tare numită maia.* CHEST. V 22.
— Pl.: *maiele.*
— Etimologia necunoscută.

MAIÁ[3] s. f. (Regional) Netezitoare (folosită la tencuit). Cf. DAMÉ, T. 103. ✦ Mistrie (Coropceni-Iaşi). ALR II/I h 241/514.
— Pl.: *maiele.* — Şi: **măiá** s. f. BARCIANU.
— Cf. m a l a[1].

MÁIA[4] subst. sg., adj. invar. **1.** Subst. sg. Nume al unei vechi populaţii indiene din America Centrală.

2. Adj. invar. Care aparţine populaţiei maia **(1),** care se referă la această populaţie. *O evoluţie interesantă a avut scrierea maia a vechilor locuitori ai peninsulei Yukatan — America Centrală.* GRAUR, I. L. 80. *Cele mai vechi texte indiene, scrise în limba maia în secolul al III-lea e.n., n-au fost descifrate pe deplin.* id. ib. 210.
— Din. sp. **maya,** fr. **maya,** rus. **майя.**

MAIÁL s. n. (De obicei la sg.) **1.** (Transilv., Bucov.) Serbare sau petrecere cîmpenească în cinstea primăverii, organizată (de şcolari) în luna mai. V. a r m i n d e n, n e d e i e. *Şcoala română d-aici a serbat maialul, la care a luat parte nu numai o imensă mulţime de popor d-aici... ci şi din satele învecinate.* F (1879), 279, cf. ALEXI, W. *Sărbătorirea învierii în natură, sărbătorirea primăverii, maialul cum ziceam noi, armindelul cum ziceau românii ardeleni.* SBIERA, F. S. 169. *Se proiectase un maial şi o excursie.* AGÎRBICEANU, L. T. 345, cf. ALR II 4249/105, ALR II/574.

2. (Regional, în forma *maialiş)* Jocul călu-şarilor (Beclean-Dej). ALR II 4335/260.

— Pl.: *maiale* BARCIANU. — Şi: **măiálăş** (ALR II 4249/105), **maialiş** (ib. 4335/260, ALR II/574) s.n.
— După germ. **Majalis.** — **Maialiş** < magh. **majális.**

MAIALÍŞ s. n. v. **maial.**

MAIÁN subst. (Învechit) Mistrie. *Şi pre chipul puindu-l, potriveaşte-l bine cu maianul şi lasă-l puţintel ca să se svînteze; apoi însemnează şi lucrează* (a. 1805). GRECU, P. 96.
— Pl.: ?
— Cf. m a i a[3].

MAIASTÁT subst. v. **maiestate.**

MAIÁTEC s. m. v. **măietec.**

MAIÁUĂ s. f. v. **maia[1].**

MAIBÉNT s. n. v. **mabein.**

MÁICĂ s. f. **I. 1.** (Învechit; astăzi regional şi familiar, uneori cu sens hipocoristic; adesea

determinat de un adj. pos.) Mamă **(I 1).** *Elu-şi părăsi maică-sa de se duse în Ţarigrad.* MOXA, 388/25, cf. 357/6. *Îşi aleasără maicile lor şi mai luară cineşi cîte o fimei dintru ale lor... iară pre celelalte pre toate le omorîră.* HERODOT (1645), 205. *Maica* (m u m a MUNT.) *ceaia ce-ş va vinde fata pre bani.* PRAV. 177, cf. 214. *Fără tată, fără maică şi fără rudenie.* N. TEST. (1648), 295r/28. *Tatăl le fusease ellin, iară maica creştină.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 98r/18. *Tată-mieu şi maică-mea mă părăsîră* (a. 1680). GCR I, 248/8. *Părintele maicei măriei tale.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/34, cf. [prefaţă] 7/22. *Beserica Albă, carea este zidită de maică-sa, de Doamna Anastasia.* N. COSTIN, LET. II, 51/34. *De un neam di pe maică cu Şerban vodă.* NECULCE, L. 88, cf. AMIRAS, LET. III, 166/19. *A grăi, de la maice şi de la mamce ne deprindem.* CANTEMIR, IST. 82. *Maica tînărului duce o parte de zăstre la coliba fetii.* IST. AM. 90r/16, cf. AETHIOPICA, 24v/24. *Testamentul împărătesei Maria, maicei prinţesei, au perit între altele.* AR (1829), 1802/7. *Toţi oamenii se împărtăşesc din durerile maicilor lor.* MARCOVICI, C. 21/7. *Maica sa... îi zicea: „Unde vrei să mergi, fiiul mieu?“* DRĂGHICI, R. 5/15, cf. 26/17. *Gîndeam la maică-mea.* NEGRUZZI, S. I, 57, cf. 28, 251. *Glasul maicei mele... Veni să mă dezmierde din cerul fără nori.* ALECSANDRI, P. I, 128. *Feciorul nu ieşi din hotărîrea maică-sa.* CREANGĂ, P. 4. *Să nu facă maicelor sale... necaz şi supărare.* MARIAN, NU. 13. *Petre s-a certat rău cu maică-sa.* REBREANU, R. II, 219. *Obrazul maică-sa parcă era un portret neclintit.* SADOVEANU, B. 89, cf. 105. *În pîntecele maicii-si.* TEODORESCU, P. P. 250. *Că n-am taică să mă ţie, Nici maică să mă mîngîie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 209. *Spune, bade, maică-ta, Că cu sila nu te-oi lua.* id. ib. 272. *Dzîua bunî cî-ş luarî Di la taicî, di la maicî, Di la fraţ, di la surori.* MAT. FOLK. 1463, cf. 1348, 1349, 1541. *Oare ce şi-i spun maichii şi mă creadă?* ALR II 3248/316, cf. ALRM I/II h 215. *Îi plăcea maichii hora şi luă bărbat cimpoiaş,* se spune cînd cineva găseşte chiar omul sau situaţia care i se potriveşte. Cf. ZANNE, P. IV, 378. ✧ (În formule exclamative de compătimire, de mirare etc.) *Ce trăgea! vai de maica lor.* DIONISIE, C. 164. ✧ (În imprecaţii) *Iau colea busuiocul, şi-l vîr în agheazmă, şi-l ard cu ea, de-i iese sufletul, maica ploii lui!* CĂLINESCU, E. O. II, 300. ✧ *Maică de-a doua oară* v. o a r ă. ✧ E x p r. **De cînd maica m-a făcut** = de cînd sînt pe lume; (în construcţii negative) niciodată (pînă acum). *De cînd maica m-a făcutu, Zile bune n-am avutu.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 22, cf. ZANNE, P. IV, 477. ✧ (La vocativ, ca termen cu care se adresează cineva mamei sale) *O, maica mea, căci plîngi pentru mine şi suspini aşa tare.* CHEIA ÎN. 2v/8. *Nu sînt vreadnic a mă însoţi spre nuntă cu ceaia ce iaste roabă împreună cu mine? Pentru ce, o, maică?* AETHIOPICA, 33v/24 *O! maică, înger dulce! O! maica mea iubită!* ALECSANDRI, P. I, 194. *Lasă-mă, maică, să zac.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 96, cf. 173, 193. *Maico, din copiii tăi Toţi au casă, Toţi au masă, Numai eu trag la pedeapsă.* id. ib. 180, cf. 197, 447, MAT. FOLK. 1300, cf. 819. ✧ F i g. *Au zămislit o fată care iaste maica tuturor noroadelor a Americii.* IST. AM. 87v/19. *Maica Roma cea bătrînă Mi-a pus arma asta-n mînă. Şi mi-a zis cu glasul său: Fiul meu, alesul meu!* ALECSANDRI, P. II, 12. ✦ *Maica domnului* = **a)** (ca nume propriu) mama lui Iisus Hristos, Fecioara Maria. V. n ă s c ă t o a r e a. *Ieraclie închină cetatea Fecioareei şi Maiceei Domnului.* MOXA, 375/34. *Bătrîna a ieşit clătinînd din cap şi zicînd: Maica Domnului să-şi facă milă de fata mea!* NEGRUZZI, S. I, 27. *Formulele „Doamne, Maica Domnului“ şi „Dumnezeu şi Maica Domnului“ sînt stereotipe.* PAMFILE, S. T. 30, cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 111. *Nu ştie canonu Maichii Domnului.* ALR II/I h 142. (Cu determinantul schimbat) *Grădina Maicăi Preacestii* (a. 1700). GCR I 340/13. *Dar cutare babă de ce nu-şi măritä fetele, Maică Precistă?* RĂDULESCU-CODIN, Î. 112, cf. ŞEZ. II, 143. *Curat, luminat, Ca Maica lu Dumnezeu Ce l-a lăsat.* MAT. FOLK. 1607. *Maica Dumnezeului.* ib. 1610. *A aşternut Maica Preacurată, Domnului nostru Isus Hristos, piatră.* PAMFILE, B. 24. *Numai Maica Sfîntă-Maria L-a auzit.* id. ib. 27; **b)** (Bucov.) numele unei stele „care se află lîngă lună“ (PAMFILE, S. T. 30); luceafărul de dimineaţă (id. ib., cf. id. CER. 155); **c)** (Entom.; rar) vaca-domnului. *Îl mai mîngîie însă pe greier iubirea şi laudele pe care o mulţime de maica-domnului — gîngăniile cele roşii stropite cu negru — i-o arătau.* GÎRLEANU, L. 27. ✦ (Regional) Mamă vitregă. ALRM I/II h 217. ✦ (Rar) Animal femelă (în raport cu puii săi). *Maica la pui cată hrană.* CONACHI, P. 295. *Mielul blînd suge la doo maice.* NECULCE, L. 134.

2. (La vocativ, făcînd adesea grup cu alt vocativ sau, la genitiv, ca determinant al unui apelativ în cazul vocativ) Termen de dezmierdare cu care femeia se adresează copiilor ei sau, p. e x t., (familiar) unei persoane mai tinere. Cf. m a m ă. *Catincuţo maică, tu ca una ce eşti mai micuţă, trebuie să te supui.* GORJAN, H. IV, 170/5. *Unde vă duceţi, maică? îi întreabă o bătrînă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 180. *Mulţumesc, maică, să trăieşti.* GALAN, Z. R. 165. *Radule, voinicul maichii, Taci, maică, nu te-ntrista, Nu-ţi face inimă rea.* POP., ap. ODOBESCU, S. II, 431. *Corbeo maică, aici eşti? Corbeo maică, mai trăieşti?* TEODORESCU, P. P. 518. ✧ (Regional, la genitiv, cu elipsa apelativului în cazul vocativ) *Sărută-i mîna* [maistorului Vasi], *maichii!* POP., ap. TDRG.

3. (Regional, de obicei determinat prin „bătrînă“, „bună“, „mare“) Bunică. Cf. LIUBAIANA, M. 24, H XVIII 146, AHR. FOLK. III, 134, ALRM I/II h 238.

4. (Învechit şi popular, de obicei urmat de un nume propriu) Termen de politeţe folosit pentru a vorbi cu (sau despre) o femeie (mai) în vîrstă, care impune respect. Cf. m a m ă. *Jupînease, care matroane le dzîc, adică maice.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 155/19. *Maica-mpărătească prea-i căruntă pe la frunte, Ca să ducă singurică grija trebilor mărunte.* EFTIMIU, Î. 21. *Uite, maică Ioană, că ăl mare nu lasă-n pace pe cocoş!* REBREANU, R. I, 151, cf. ALRM I/II h 286. ✧ C o m p u s e: **maica-calea** sau **maica-călătoarea, maica-bătrînă, maica-boalelor** = denumiri populare eufemistice ale ciumei. CANDREA, F. 222, cf. 137. ✦ Titlu de respect dat de biserică martirelor creştine. *Prea cuvioasa maica noastră Theodora* (a. 1698). GCR I, 319/10. *Această prea cuvioasă maica noastră Anna.* MINEIUL (1776), 180r1/8.

5. Călugăriţă. Cf. s o r ă. *Au răscolit de-a-fir-a-păr toate chiliile maicelor.* CREANGĂ, A. 74, cf. id. P. 110, 115. *De mică o crescuse maica Fevronia şi acu o avea la ascultare.* SĂM. VI, 63. *Maica de gazdă păşea în vîrful picioarelor.* C. PETRESCU, Î. II, 242. *Drumul... pînă la mănăstirile de maice... îl faci cam în două ceasuri.* GALACTION, O. 204. *Două maici stau de vorbă, potolit, într-un capăt de cerdac.* SADOVEANU, O. IV, 159. *Maicile şi asistenţa... ieşiră din cimitir şi reintrară în curtea mînăstirii.* CĂLINESCU, S. 754, cf. ALR II/I MN 96. ✧ (Regional) *Maica şi călugărul* = numele unui joc care se joacă la priveghi. PAMFILE, J. I, 291.

II. F i g. **1.** Izvor, cauză, origine. *Sîrguinţa este maica tuturor faptilor bune.* DRĂGHICI, R. 141/7. *Mîndria... este maica rătăcirilor din lume.* CONACHI, P. 264.

2. Ocrotitor, apărător, protector; îndrumător. V. p a t r o n. *Atîtea cărţi făcînd, le-ai dat maicii bisericii a să citi.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/58. *Dîrjia şi semeţia... este maica şi sora lor... şi nu s-ar feri, d-ar fi cu putinţă, însuşi cu Dumnezeu să se lupte.* CANTEMIR, ap. BĂLCESCU, M. V. 656. *Maica cea de obşte a tuturor, sf*[î]*nta besearecă* (a. 1765). GCR II, 78/29.

— Pl.: *maici* şi (rar) *maice.* — Gen. dat. şi: (învechit) *maicei*, (învechit şi regional) *maicăi*, (regional) *maichii, maichei;* voc.: *maică* şi *maico.*

— Din bg. **майка,** scr. **mājka.**

MÁICHEA interj. v. **mache.**

MAIDÁN s. n. **1.** Teren deschis, loc viran situat în interiorul sau la marginea unei localităţi, folosit ca arenă sportivă (v. p r ă v i r i ş t e), ca teren de luptă (v. c î m p), ca loc de plimbare şi de adunare a oamenilor (v. p i a ţ ă, s c u a r), ca loc de desfacere a mărfurilor (v. t î r g, o b o r), ca loc de depozitare a gunoaielor (v. t o l o a c ă, t ă p ş a n) etc. *Ca şi un împărat cînd are şedea la un meidean înainte căruia are alerga voinicii, unii la halcă, alţii la sigeată.* VARLAAM, C. 57. *Cei ce străjuia la porţi n-au simţit cînd s-au cuprins şi porţile şi uliţele toate şi meidanul oraşului de mijloc.* M. COSTIN, O. 298, cf. 256. *L-au îngropat afară den tîrg, unde zic meideanul den afară.* N. COSTIN, L. 462. *Pre unii... la meidanul luptii îi strigă.* CANTEMIR, HR. 24, cf. id. IST. 100, 186. *Încă şi meideanul acela unde se face tîrgul Făinii în deal... niminea să nu-l astupe cu cas*[ă] *sau dugheane, ci să rămîie loc slobod* (a. 1741). IORGA, S. D. VI, 238. *Au aşteptat boierii caimacami pre domnul în meideanul ce este din gios de fîntîna Papii.* GHEORGACHI, LET. III, 289/31. *Chipul de a sămăna meidanurile care, cu tăiatul pădurii, s-au golit şi apoi s-au şi curăţît bine.* COD. SILV. 15. *La răsăritul soarelui... să arăta în medean, ţiind în mînă o lance împodobită cu peane.* IST. AM. 47v/20. *Toate hiarăle făcîndu-să stăpîne cetăţilor, aleargă uliţile şi să primblă prin meidanuri.* CRITIL, 55/25. *L-au scos la meidan, adecă la loc de privelişte, şi stînd vezirul de faţă, au poruncit la gelaţi de l-au început a tăia din toate încheieturile.* DIONISIE, C. 223, cf. LB. *Au cutezat a ieşi făţişi la medean înaintea unei armie...* AR (1829), 26¹/17. *S-au mutat într-alt loc, tot în ace pădure, unde ave meidean mai deschis.* DRĂGHICI, R. 261/15. *Medeanul Jandarmilor. Această piaţă îi una din cele mai frumoase a Berlinului.* KOGĂLNICEANU, S. 88. *Nimic nu este mai curios decît a se videa pe ţăran sosind în medeanuri şi iarmaroace ca să-şi vîndă grîul.* CALENDAR (1859), 85/18, cf. BARCIANU, V. *Din dosul casei mele este un maidan deşert. Pe la ceasul acesta nu trece nime prin el.* ALECSANDRI, T. 1727. *Odată venise lui Oşlobanu rîndul să cumpere lemne: şi aşa... iese cîne-cîneşte în medean... şi găseşte un ţăran,.. cu un car încărcat cu lodbe de fag.* CREANGĂ, A. 82. *Dincolo, la stînga, e o cocioabă de casă în mijlocul unui maidan plin de bălării.* SLAVICI, N. I, 252. *La colţul stradei, într-un mic maidan, se întîlniră cu vro patru copii de seama lor, care se jucau.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 143. *Cînd ajunse în medean, la crîşma lu Troscut, calul se opri ca întotdeauna.* DUNĂREANU, CH. 23. *Iute apoi fuge-n medean şi cumpără un sac de pîne uscată.* PAMFILE, S. T. 163, cf. id. A. R. 27. *Medeanul din faţa mănăstirii, unde se vinde şi se cumpără.* HOGAŞ, DR. I, 13. *În oraşul de provincie banal... La colţul străzii, pe maidan, A apărut un cort.* TOPÎRCEANU, P. O. 113. *Aştepta să i se prezinte la apel foştii tovarăşi de haimanalîc pe medeanuri şi în zăvoaie.* C. PETRESCU, O. P. II, 78. *Să adune un sac mare de cîrpe de pe maidane.* STĂNOIU, C. I. 135. *Şi căuta istoricul maidan Cu spini ca creste de cucoşi pe gard, Cum înfloreau în fiecare an... Şi a găsit în loc, un bulevard.* D. BOTEZ, F. S. 39. *Trecînd prin medeanul plin de lume, am plecat fluierînd la locul de întîlnire.* BRĂESCU, A. 110. *Lîngă el s-au ridicat copiii... care au crescut pe maidane, răzleţi şi sălbăticiţi.* SAHIA, N.

94. *În medeanul cel mare al tîrguşorului era o nemaipomenită îngrămădire de lume.* SADOVEANU, O. I, 180, cf. 509, 512, XI 286, id. D.P. 151, id. N. F. 102, id. Z. C. 80. *De la zaplazul curţii se deschidea un medean larg, în care se aduna lumea de prin sate.* CONTEMP. 1948, nr. 104, 6/4. *Numeroasele cîrciumi cu umbrare mari... înconjurau maidanul tîrgului.* CAMIL PETRESCU, O. III, 192. *L-am lăsat pierdut ca pe-un pisic aruncat pe-un maidan.* V. ROM. septembrie 1954, 38. *Treceam într-o seară pe lîngă un mare maidan din vecinătatea oraşului.* V. ROM. octombrie 1955, 118, cf. 162, decembrie 1954, 55. *Nu sînt noroaie şi praf şi gropi şi maidane cu hoituri şi gunoaie.* PAS. Z. I, 171. *Miroase crunt a curechi răsuflat, aruncat prin maidane.* CAMILAR, N. I, 27, cf. ŞEZ. VIII, 159. *Dobili cînd li bate, Mńii di mńii di turci vine, Mîna pi slugî-ş(i) pune Şî la median cî işă.* VASILIU, C. 27. *Turnaţi galbeni cu sumanul, Să se umple medeanul.* I. CR. II, 155. *Mîndra şeade pe maidan Şi-mi înşiră la mărgean.* POP., ap. ŞIO II, 244, cf. CHEST. IV 124/733, cf. ALR SN III h 904, A V 14, 25, VI 9, 26. ✧ Expr. **A scoate** (sau rar, **a da**) sau **a ieşi în** (sau **la**) **maidan** = a scoate sau a ieşi la vedere, a (se) arăta; a (se) da pe faţă, a (se) descoperi. *Multe boclucuri de acestea ieşea la meidan.* IST. Ţ. R. 71. *Se uitasă această slujbă întreită, iar acu iar au găsît-o de au scos-o la medean* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 226/2. *Vă veţi îngrozi de aţi ştie, noul nostru pămîntean Ce-au lucrat el pe sub cumpăt şi au ieşit la meidean.* BELDIMAN, E. 106/36. *Tarafurile... Care au mai ieşit la maidan?* ALECSANDRI, T. I, 407. *Atunci puii scoaseră la maidan pe mîntuitoriul lor.* MARIAN, O. I, 139. *De aproape l-oi ruga, Ca să facă d-un divan, Să mă scoaţă la măidan.* PĂSCULESCU, L. P. 202. **A ajunge la maidan** = a izbuti. *Ca s-ajungem la măidan, ne trebuie mulţi bani, multă lume şi sudoare.* JIPESCU, O. 84, cf. ZANNE, P. VI, 192. (Olt). **A face maidan** = a încura calul. *Dară Corbea ce-mi făcea? Pă Roşu că-ncăleca, Puţîntel maidan făcea, Pînă cînd bine-nfierbînta.* MAT. FOLK. 148. *Cînd frîul îl slobozea, Cu pintenii îl înghioldea, Mitutel măidan făcea,* ib. 169. **A bate maidanul** (sau **maidanele**) = (mai ales despre copii) a-şi pierde vremea hoinărind sau jucîndu-se; a umbla fără rost pe drumuri. *Băieţii puteau să mai bată maidanul.* PAS, Z. I, 219.

2. Fig. Interval de timp; răgaz. *Turcii... au zăbovît mai mult de două săptămîni şi într-acest maidan de vreme* (cca 1821). ŞIO II_1, 244. ✦ Fig. Moment favorabil, ocazie prielnică. *Aflase meidean şi vreme a grăi rău de boieri.* N. COSTIN, LET. II, 91/17. *În zilele acestui domn pre mult medean avea boierii cei mari... atît domnul cît şi boierii greci... făcînd tuturor boierilor* [pămînteni] *venituri şi lefi îndestule şi rădicături* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 235/9.

3. (Regional) Şes situat pe o suprafaţă înaltă de teren, tăpşan (COSTINESCU, ALR SN III h 815); mică ridicătură de pămînt pe un şes (CHEST. IV 90/178a), „pe coasta unui deal, măgură ori munte" (H XI 332); deal (ALR I 406/746, 782, LEXIC REG. 82); faţa dealului, arşiţă (ALR I 387/746, 782). *Cerul era aproape de pămînt, dă-l ajungeai cu mîna, cînd te suiai p-un măidan.* ŞEZ. III, 191. *Iar la capul dealului, La crucea medeanului, La crîşma-mpăratului, Trei voinici că mi-au sosit.* BIBICESCU, P. P. 315. *Asară urlau în vîrful maidanului cutare vreo şase lupi.* H II 25. *Cînd am ajuns noi în maidan şi cum am zis ho! . . .*,[lupul] *a croit-o di vale-n tufiş.* ib. 31. ✦ „Coamă (pe mijlocul arăturii)". ALR SN I h 31.

4. (Regional) Zidire, clădire mare. Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.

— Pl.: *maidane* şi *maidanuri.* — Şi: (învechit) **maideán, măideán,** (învechit şi popular) **măidán,** (Mold.) **meidán, meideán, medeán, medán,** (Olt.) **dăimán** (GR. S. V, 120) s. n.

— Din tc. **meydan, maydan.** Cf. bg. ме(й)дан. — **Dăiman,** prin metateză.

MAIDEÁN s. n. v. **maidan.**

MAIÉ[1] s. f. (Învechit) Stofă scumpă din care se făceau caftane. *Caftan de cofterie, altul de maie* (a. 1557). ŞIO II_1, 243.

— Etimologia necunoscută. Cf. ŞIO II_1, 243, care îl explică din tc. maya.

MÁIE[2] subst. v. **mai**[4].

MÁIE[3] s. f. v. **mamaie.**

MAIÉC s. n. v. **măiug.**

MAIÉG s. n. v. **măiug.**

MÁIER s. n., s. m. (Transilv., Olt.) **1.** S. n. Mică gospodărie (ţărănească) sau grădină, la marginea unui oraş (săsesc); măierişte. Cf. LEX. MARS. 137. *Dumnealui secretariul au răspuns că n-are la mănăstire nici o datorie, nici face moşiei nici o pagubă cu acel maier, că nişte dobitoace ce au ţinut acolo le-au vîndut, de n-are cu ce călca moşia au a paşte iarba* (a. 1735). IORGA, S. D. XIV, 54, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Să faşem o grăd'ină und'eva în cîmpia asta frumoasă, să faşem nunta acolo. — Dară în cîtă vreme să poat'e găt'i maieru aşela?* ALEXICI, L. P. 268. ✦ (Regional) Loc unde se află mai multe coşare sau hambare. V. măierişte (Aurel Vlaicu-Orăştie). CHEST. II 436/51.

2. S. m. (La pl.) Cartier (locuit de români) în marginea oraşelor săseşti din Transilvania. Cf. LEX. MARS. 137. *Pentru îmblarea la slujba dumnezeiască să-i fie slobod a lăcui în maieri, aproape de biserica cea românească.* ŞINCAI, HR. III, 67/34. *Li s-au dat loc la maierii Bălgradului.* id. ib. 241/38, cf. 68/8.

3. S. m. Fermier. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. [La castelul lordului] *sînt trei categorii de curteni... Apoi mai sînt grădinari, zileri şi maieri* [glosat: *fermier*], *care însă n-au casă şi masă imediat la curte, ci trăiesc cu leafă hotărîtă.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 131, cf. PONT-BRIANT, D., LM.

— Pl: *maieri.*

— Din germ. **Meier**[hof]. Cf. magh. m á j o r.

MAIERÁN s. m. v. **maghiran.**

MAIERÁNĂ s. f. v. **maghiran.**

MÁIERE s. f. pl. v. **mai**[3].

MAIERÍŞTE s. f. v. **măieriştc.**

MAIESTÁT subst. v. **maiestate.**

MAIESTĂTĂ s. f. v. **maiestate.**

MAIESTÁTE s. f. **1.** Suveran, monarh. *Prea-înalta voie a chesaro-crăiescului maiestat* (a. 1783). IORGA, S. D. XIII, 13. *Un stat înalt şi nobil, un port de maiestate, O frunte mare, scoasă, ce cugetă departe.* HELIADE, O. I, 230. [Petru Rareş] *nu se înjoseşte, nu sărută mîinile, nu mărturiseşte prin actele sale că ar fi dobîndit coroana numai de la sacra maiestate polonă.* XENOPOL, I. R. V, 59. ✦ (Învechit) Autoritate, putere supremă; suveranitate. *Supt maiestatea... coroanei apostoliceştei crăimi a Ungariei.* ECONOMIA, 150/21. *Fieştecarea cojniţă* [de albine] *închipuiaşte o soţietate omenească, întru carea iaste crai, maiestate şi însoţire.* ib. 173/2.

2. (De obicei urmat de un adj. pos.) Termen de reverenţă folosit pentru a vorbi cu (sau despre) un monarh. V. m ă r i e[1], î n ă l ţ i m e. *Despre această ticăloasă stare, maiestatei sale credincioasă înştiinţare au făcut.* ST. INST. 8/3. *Măiestăţile sale au fost la eczerciţie (muştru).* AR (1829), 9[1]/27. *Majestatea sa, împăratul, au demîntat asta.* GR. R. N. II, 18/15. *Toate acele preparative se făceau pentru celebrarea intrării în oraşul Kissingen a maiestăţii sale elenice.* FILIMON, O. II, 182. *Cătră... preaputinciosul împărat... maiastatul lui celui împărătesc, preamilostivul mieu stăpîn* (a. 1885). CAT. MAN. I, 443. *Nu ţi-ai iubit poporul, majestate, Sau nu l-ai înţeles, şi e totuna.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 39. *Majestatea sa, augustul suzeran, garanta viaţa, libertatea şi averea tuturor raialelor sale.* CAMIL PETRESCU, O. III, 82. *Auziţi ce zice majestatea sa, adăugă rotunjind mieros pe „majestatea sa".* PREDA, M. 127. *Maiestata sa regele.* ALR II 2855/812. *Maiestata sa regina.* ib. 2856/812.

3. Aspect grandios, care trezeşte admiraţie; măreţie. Cf. m a i e s t o s **(2)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Majestatea naturei.* GENILIE, PRINCIP. V/27, cf. NEGRUZZI, S. I, 197, BART, E. 123. ✦ Prestanţă, demnitate (a ţinutei, a expresiei). *Era bărbătesc, boieresc, cu tărie, plin de netemere şi de maiestate (mărime).* MAIOR, T. 94/25. *Regala majestate* [a copilei] *mai mult încă străluce Prin faptele acelea de umile deprinderi.* HELIADE, O. I, 310. *El întruneşte-n sine o triplă maiestate.* ALECSANDRI, P. III, 215, cf. 135. *Mai multă majestate şi frumuseţe în descripţiuni nu-mi aduc aminte să fi citit de mult.* MACEDONSKI, O. IV, 60. *Majestatea mersului şi îmbrăcăminţii erau aproape caricaturizate.* CAMIL PETRESCU, O. III, 68. ✦ Caracter solemn, care impune respect. *Revoluţiunea grecilor din Elada şi din celelalte provincii ale Imperiului otoman... este plină de severitate şi de o lugubră maiestate.* FILIMON, O. I, 279. *Cît de măreaţă eşti Sub palida, duioasa şi sacra maiestate A morţii.* ALECSANDRI, T. II, 186.

— Pl.: **(1)** *maiestăţi.* — Şi: **majestáte,** (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **măiestăte,** (regional) **maiestátă** s. f.; (învechit) **maiestát, maiastát** subst.

— Din lat. **maiestas, -atis,** fr. **majesté.** — **Maiestat, maiastat** < germ. **Majestät.**

MAIESTÁTIC, -Ă adj. (Învechit, mai ales în Transilv.) **1.** Care aparţine monarhului, care se referă la monarh. V. s u v e r a n. *Împărţirea privileghiurilor şi lucrarea altor drituri maiestetice ale righii.* CR (1830), 238[2]/4. *Aceiaşi cetitori să dea toată atenţiunea la... promisiunea maiestatică de a... coprinde* [proiectele de legi] *întru o nouă diplomă inaugurală.* BARIŢIU, P. A. III, 191.

2. Maiestos **(2)**. *Munţii maiestatici, înalţi, cu coama mare, Ce-aduc în vii estase pe om ce i-a văzut.* MUREŞANU, P. 98/6. *Ajungem într-o oară şi jumătate la Feldru, un sat frumos şi cu o biserică maiestatică.* F (1881), 239, cf. BARCIANU.

— Pl.: *maiestatici, -ce.* — Şi: **maiestétic, -ă** adj.

— **Maiestate** + suf. *-ic,* după germ. *majestätisch.*

MAIESTATICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Maiestos **(1)**. *Umblarea ei oarecum maiestaticească.* TOMICI, C. A. 11/12.

— **Maiestate** + suf. *-icesc.*

MAIESTÉTIC, -Ă adj. v. **maiestatic.**

MAIESTÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Mai ales despre ţinută, mişcări, ton) Care impune prin prestanţă, prin demnitate deosebită sau prin caracterul solemn, ceremonios. V. a u g u s t, r e g a l, o l i m p i a n. *Mentor, cu un ton maiestos (cu mărime), îi zise.* MAIOR, T. 9/26. *Cînd două trochee sau două iambe vin unul după altul...,* declamarea devine mai gravă sau mai majestoasă. HELIADE, O. II, 144. *Branda, strălucindă de frumuseţe şi cu aer maiestos.* ASACHI, S. L. II, 53. *Butca marelui ban intră cu paşi gravi şi măiestoşi.* FILIMON, O. I, 109, cf. 110. *Dascalul tinse braţul... cu un gest maiestos.* NEGRUZZI, S.I, 6. *Capela se umple de-un cîntec sfînt şi maiestos.*

GHEREA, ST. CR. I, 253, cf. I. NEGRUZZI, S. I, 79. ✧ (Adverbial) *Creştinul Dan, bătrînul cu suflet luminos, Înalţă-a lui statură şi zice maiestos.* ALECSANDRI, P. III, 101. ✦ (Adverbial, de obicei ironic sau depreciativ) Cu gravitate, cu importanţă. *Un sergent burtănos...*, *despicînd majestos valul mulţimii...*, *începu ancheta.* BRĂESCU, V. 60. *Nenea „mare" ... trecu maiestos şnurul ochelarilor pe după urechea lui anemică.* KLOPSTOCK, F. 135. *Încredinţat că a aruncat argumentul suprem, Stănică ieşi pe uşă maiestos.* CĂLINESCU, E. O. II, 32.

2. Care impune prin măreţia înfăţişării, prin grandoarea proporţiilor; impunător. V. m a g n i f i c, s u p e r b. *Pionul, petros munte, Între nouri înalţa-va maiestoasa a lui frunte.* ASACHI, S. L. I, 163. *De aice se descopere în perspectivă pitorească, cea mai frumoasă parte a Pionului, a căruia coastă rîpoasă... atrage vederea prin maiestuoasa şi bizara formă.* CALENDAR (1847), 49/21. *La vederea unor aşa maiestuoase creaţii... salutăm cu respect icoana venerabililor fondatori.* ib. (1855), 139/15, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU. *Maiestosul său fluviu... desparte* [Ţara Făgăraşului] *de restul Transilvaniei.* HASDEU, I. C. I, 10. *Templu maiestos.* ALECSANDRI, P. III, 17. *Danubiu maiestuos.* BOLINTINEANU, O. 121. *Zeus de nori-adunătorul urcă bolta maiestoasă.* EMINESCU, O. IV, 135. *Grădina doarme, Şi-n maiestoase şiruri Copacii-nalţă umbra lor bizară.* DENSUSIANU, L. A. 16. *Zadarnice fanfare cu note triumfale Sunau beţia luptei din turnuri majestuoase.* PETICĂ, O. 59. *Plopi majestoşi.* SAHIA, U.R.S.S. 40. *Munţii majestoşi ai Gutinului.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2630. *Urcăm maiestoase scări de marmură.* STANCU, U.R.S.S. 22, cf. 14. *Această pasăre majestuoasă, de talie mai zveltă... populează primăvara şi vara pădurile noastre.* LINŢIA, P. II, 263. ✧ (În contexte figurate) *Muntele durerilor umane Mi se-nalţă maiestos în faţă.* BENIUC, V. 79. ✦ (Adverbial) Cu măreţie, grandios. *Lumina zorilor devenea din ce în ce mai aurie, anunţînd maiestos sosirea soarelui dătător de viaţă.* BUJOR, S. 137. *Peste cîmpiile rămase în urmă, constelaţiile nordului se rotesc majestuos.* BOGZA, C. O. 315. *Această vale, prin care atît de maiestuos îşi poartă apele Bistriţa.* V. ROM. martie 1954, 228. ✦ Pompos. *Apăru într-un costum civil, maiestos, cu lavalieră.* CĂLINESCU, E. O. I, 137.

3. (Argotic, în e x p r.) **Fii maiestos!** = fii serios! fii solemn! v. s o l e m n. Cf. BUL. FIL. V, 221.

— Pl.: *maiestoşi, -oase.* — Şi: **maiestuós, -oásă, majestós, -oásă, majestuós, -oásă,** (învechit şi regional) **măiestós, -oásă** (BL VI, 213) adj.

— Din it. **maestoso,** fr. **majestueux.**

MAIESTUÓS, -OÁSĂ adj. v. **maiestos.**

MÁIEŞ s. m. v. **maioş.**

MAIETOÁRE s. f. v. **mîietoare.**

MAIÉU s. n. v. **maiou.**

MAIEÚTICĂ s. f. Metoda socratică de predare a cunoştinţelor, constînd din folosirea dialogului organizat. *De-a lungul replicilor şi dialogurilor care prin natura lor de maieutică socratică aminteşte „colocviile" lui Erasm... străbate un realism optimist.* LL I, 132.

— Din fr. **maïeutique.** Cf. gr. μαιευτική [τέχνη].

MAIGLICÉL subst. (Regional, cu sens neprecizat) *Sus în deal la maiglicel, Odihneşte-un voinicel, Puica se suie la el.* ŞEZ. XXIII, 106, cf. XXI, 51.

— Etimologia necunoscută.

MAIMANDÁR s. m. v. **mehmendar.**

MAIMÁR s. m. (Învechit) Maimarbaşa. *10 cărămidar[i] şi un miimar, meşter de lemn* (a. 1742). IORGA, S. D. VI, 236, cf. CIHAC, II, 592, DDRF, ŞIO II_2, 75.

— Pl.: *maimari.* — Şi: **măimár** (CIHAC, II, 592), **miimár** s. m.

— Din tc. **mimar, meymar.** Cf. bg. маймар, scr. m a j m a r.

MAIMARBÁŞ subst. v. **maimarbaşa.**

MAIMARBAŞÁ subst. (Învechit) Arhitect; meşterul şef al unei echipe de lucrători (zidari). *Toader maimar-başa de lemnari i de zidari i strungari şi tîmplari* (a. 1784). ŞIO II_2, 74, cf. 75. *Manole Polcovnicu meimarbaşa, care au lucrat la podurile după apa Jiului* (a. 1812). DOC. EC. 142. *Manole măimarbaş i ceilalţi dulgheri* (a. 1812). ib. *Arhitecton este cel mai mare peste meşterii zidăriii căruia noi îi zicem mei-marbaşa, dar învăţat la Academie.* GOLESCU, Î. 8. *Hagi Curti fu de părere că ar fi bine să fie întrebat şi maimarbaşa Orăscu, iar consiliul aprobă şi hotărî ca Eliade să-l cheme mîine la el pe arhitectul oraşului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 501.

— Scris şi: *maimar-başa.* — Pl.: *maimarbaşale* POLIZU. — Şi: **meimarbaşá** (scris şi: *meimar-başa, mei-marbaşa)*, **maimarbáş** (DOC. EC. 143), **măimarbáş** subst.

— Din tc. **mimar başı** „intendentul general al clădirilor".

MAIMĂRÍE[1] s. f. (Învechit) Conducerea unei lucrări de construcţie, de arhitectură; ocupaţia arhitectului. Cf. POLIZU. *Ţinînd într-o mînă dreptarul zidarilor sau toiagul de cinste al maimăriei...*, *Manea n-a fost...*, *ca artist, de statura uriaşă ce-i atribuie legenda.* ODOBESCU, S. II, 513,

cf. DDRF. ✦ (Concretizat) Şef de breaslă. *Atunci merseră boiangiii şi calfele lor la maimăria lor.* URECHE, ap. TDRG.
— Pl.: *maimării.* — Şi: **măimărie** s. f. POLIZU, CIHAC, II, 592.
— **Maimar** + suf. *-ie.*

MAIMĂRÍE[2] s. f. (Învechit) **1.** Conducere supremă, cîrmuire, şefie. *Oameni carii... n-au ţinut bine maimăriia şi puterniciia, aceea mii de talanţi datori sînt.* CORESI, EV. 282, cf. 338.
2. Mărire **(IV 5).** *Sălăşluiaşte-l în laturea aleşilor tăi, în locul dulceţii şi în casele mămăriei tale.* MOLITVENIC (sec. XVII), 306.
— Pl.: *maimării.* — Şi: **mămărie** s. f.
— **Mai**[1] + **mare**[1] + suf. *-ie.*

MAIMÓN subst. v. **mamon.**

MAIMÚC s. m. (Prin sudul Transilv.) Maimuţoi **(1).** Cf. DDRF, ALR SN III h 686.
— Pl.: *măimuci.* — Şi: **măimúc** s. m. DDRF, ALR SN III h 686.
— Derivat regresiv de la **maimucă.**

MAIMÚCĂ s. f. **1.** (Ban., Transilv.) Maimuţă **(1).** Cf. ANON. CAR. *Sînt şi măiemuci în Africa cu mult mai mari decît omul, în doauă picioare.* ŢICHINDEAL, F. 58/5, cf. 11/19, BUDAI-DELEANU, LEX., LB, DDRF, BARCIANU, ALR SN III h 686. ✦ Calificativ depreciativ pentru oameni. *Nu cred ce spune Anton, că el să fi oprit motorul. Adevărat că el, maimuca, sta jos.* DAVIDOGLU, M. 22, cf. 23.
2. (Ban.) Persoană deghizată caraghios cu ocazia petrecerilor de Anul nou şi de lăsatul secului (ARH. FOLK. III, 151); măscărici la nuntă (ALR II/I MN 81, 2689/36). *Tot în seara aceea flăcăii să fac măimuş, să-mbracă urît şi să bagă-ntră gloaĉe.* ARH. FOLK. III, 41, cf. 43.
3. (Regional) Momîie (pentru holde). V. m a i m u ţ ă (5). (Glimboca-Severin). ALRM SN I h 33, cf. ALR SN I h 46.
4. (Regional) Umflătură sub piele, la vite. V. m o i m ă. (Arieşeni-Beiuş). ALR I 1658/93.
— Pl.: *maimuci* şi *maimuce* ALR SN III h 686. — Şi: **măimúcă, măiemúcă, mămúcă** (LB), **meimúcă** (ANON. CAR.), **memúcă** (ANON. CAR.) s. f.
— Cf. m o i m ă.

MAIMÚN s. m. (Ban.) Maimuţă **(1).** ALR SN III h 686.
— Pl.: *maimuni.*
— Din scr. **màjmun.**

MAIMÚNCĂ s. f. (Regional) Maimuţă **(1).** ALR SN III h 686.
— **Maimun** + suf. *-că.*

MAIMUŢÁ vb. I v. **maimuţi.**

MAIMUŢÁR s. m. (Neobişnuit) Om neserios, nestatornic. *Să ieşim de aici: pleacă atîta lume ... Dar cine crezi că sînt, maimuţar, zăuaş, ori miner de vreme bună?!* DAVIDOGLU, M. 26.
— Pl.: *maimuţari.*
— Postverbal al lui **maimuţări.**

MAIMUŢÁRE s. f. v. **maimuţire.**

MAIMÚŢĂ s. f. **1.** Animal tropical cvadruman, cu conformaţia exterioară foarte asemănătoare cu a omului şi cu un spirit de imitaţie foarte dezvoltat. *Maimuţile... sînt acolo făr-de samă de multe.* HERODOT (1645), 269. *Viu îl băga într-un sac, şi într-acel sac bagă şi un dulău şi un cucoş şi o năpărcă şi o moimă (maimuţă* MUNT.). PRAV. 91. *Venea împăratului corabie de la Tarsis de aur şi de argint şi de dinţi de elifand şi de maimuţe şi pietri cioplite şi necioplite.* BIBLIA (1688), 252[1]/5. *Iară maimuţa au sărit de au apucat fărîma de carne* (cca 1705). GCR I, 354/4, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF. *Fiecare turc avînd pe umeri sau pe cealma cîte o pisică, o maimuţă sau un coroi.* GHICA, S. 323. *Trimise la maimuţă, vestită vrăjitoare...* ALEXANDRESCU, M. 328. *Maimuţa, agăţată c-o labă de balustradă, făcea acrobaţii.* BART, E. 85, cf. 347. *Stihia nu te cruţă, Ca-n vremea cînd, lipsindu-i şi luntre şi lopeţi, Omul era bolnava şi palida maimuţă.* ARGHEZI, VERS. 48. *Tremur aici ca maimuţa de azi de dimineaţă din cuşcă, stingheră şi tristă.* DEMETRIUS, A. 352, cf. 176. *Veni înaintea Zidi-toriului şi măiemuţa, şi Făcătoriul zisă către dînsa: tu să aibi numai chip ca omul, dară să nu fii om.* POP., ap. GCR II, 358, cf. ALR SN III h 686. *Omul ca o maimuţă, ce vede la altul, aceea şi el face.* ZANNE, P. II, 376, cf. 79. *La beţie omul este pisică, maimuţă şi la urmă porc.* id. ib. III, 469. *Frumuseţe de maimuţă,* se zice în bătaie de joc unei femei urîte. id. ib. II, 568. ✧ E x p r. (Regional) **A fi în anii maimuţei** = a fi bătrîn, ajuns în mintea copiilor. ZANNE, P. IX, 655.
2. (Familiar) Epitet depreciativ pentru o persoană urîtă sau care obişnuieşte să imite gesturile altora. Cf. COSTINESCU, ŞĂINEANU, D. U., PAMFILE, J. II, 152.
3. (Argotic, mai ales la pl.) Femeie de moravuri uşoare; prostituată. Cf. BUL. FIL. II, 206, VII-VIII, 255, GR. S. VII, 118.
4. (Regional) Numele unui joc de copii în care jucătorii trebuie să reproducă gesturile conducătorului lor. Cf. PAMFILE, J. II, 72.
5. (Regional) Momîie (pentru holde) (Ghilad-Timişoara). ALRM SN I h 33.
— Pl.: *maimuţe.* — Şi: (regional) **măimúţă** (ALR SN III h 686), **măiemúţă** (ib.), **mămuíţă** (ib.) s. f.

— Probabil din m-gr. **μαϊμοῦ**, tc. **maymun.**

MAIMUȚĂREÁLĂ s. f. **1.** Faptul de a (s e) m a i m u ț ă r i; imitație; p. e x t. acțiune lipsită de seriozitate.

2. (De obicei la pl.) Gest sau atitudine afectată; strîmbătură, schimonoseală. *„Papa în sus, papa în jos". Toate numai maimuțăreli.* CĂLINESCU, E. O. II, 313, cf. 99.

— Pl.: *maimuțăreli.*

— **Maimuțări** + suf. *-eală.*

MAIMUȚĂRÍ vb. IV. **1.** T r a n z. A imita (spre a lua în rîs sau spre a stîrni rîsul); a maimuți. V. p a r o d i a. Cf. ȘĂINEANU, D. U., BARCIANU. *Și, maimuțărind astfel pe Stoica beat cum se legăna pe capră, se duse să se joace.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 20. *Pe om vrea să-l maimuțărească.* GORUN, F. 176. *Fluiera și el vesel, vrînd să maimuțărească pe Sulea.* REBREANU, NUV. 63. *Făcea pozne și la bucătărie..., maimuțărindu-i pe clienți, pe cliente...* PAS, L. II, 65. *Au început să vorbească între ei franțuzește. Nemții s-au pornit să-i maimuțărească, folosind diferite expresii franțuzești.* BENIUC, M. C. I, 28, cf. PAMFILE, J. III, 90.

2. R e f l. A folosi gesturi sau vorbe afectate (în scopul de a impresiona); a se strîmba, a se schimonosi, a se maimuți; a se fandosi. *Doamnă, v-am spus că... am luat măsuri să ne despărțim legal... Haide acasă și nu te mai maimuțări așa.* CĂLINESCU, E. O. II, 305. *Noi ne facem de cap, ne maimuțărim, ne dăm aere.* PAS, Z. II, 219. ✦ A se comporta ușuratic, neserios. *Pe vremea mea fetele erau sfinte. Olimpia să se maimuțărească în halul ăsta!* CĂLINESCU, E. O. II, 77.

— Prez. ind.: *maimuțăresc.*

— **Maimuță** + suf. *-ări.*

MAIMUȚĂRÍE s. f. (Rar) Maimuțăreală **(2).** Cf. COSTINESCU, DDRF, ȘĂINEANU, D. U., BARCIANU.

— Pl.: *maimuțării.*

— **Maimuță** + suf. *-ărie.*

MAIMUȚÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) Care aparține maimuței **(1, 2),** de maimuță, al maimuței; ca al maimuței. *Manieri maimuțești.* COSTINESCU, cf. DDRF.

— Pl.: *maimuțești.*

— **Maimuță** + suf. *-esc.*

MAIMUȚÍ vb. IV. (Astăzi rar) **1.** T r ă n z. A maimuțări **(1).** Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Domnișorii din Cluj voiau să maimuțească... pe tinerimea franceză din Paris.* BARIȚIU, P. A. II, 40. *Maimuțind pre Dumnezeul creator care poruncise să se facă lumină, călugării răspîndiră întunericul.* NEGRUZZI, S. I, 202. *Bine, da numai rapița e?... da grîul?... da porumbul?... da alelalte? Nae iritat, maimuțindu-mi tonul: — Da cuponul de iulie?...* CARAGIALE, M. 197. *Maimuțează și ei, bieții,... pe oamenii cei mari.* ISPIRESCU, ap. TDRG.

2. R e f l. A se maimuțări **(2).** *Mai în toate veacurile... ne maimuțirăm ori ca vecinu ăl mai puternic d-afară, ori ca dușmanu ăl mai voinic dinăuntru.* JIPESCU, ap. TDRG.

— Prez. ind.: *maimuțesc.* — Și: (neobișnuit) **maimuță** vb. I.

— V. **maimuță.**

MAIMUȚÍCĂ s. f. Diminutiv al lui m a i m u ț ă.

1. Cf. m a i m u ț ă **(1).** Cf. DDRF, POLIZU.

2. Epitet (depreciativ) pentru o fată (ușuratică). Cf. m a i m u ț ă **(3).** *Vaai, cum se poate? se izmeni o maimuțică.* BUL. FIL. XI-XII, 493.

— Pl.: *maimuțele* POLIZU.

— **Maimuță** + suf. *-ică.*

MAIMUȚÍRE s. f. (Rar) Faptul de a (s e) m a i m u ț i; maimuțăreală. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W.

— Pl.: *maimuțiri.* — Și: (neobișnuit) **maimuțáre** s. f. POLIZU.

— V. **maimuți.**

MAIMUȚÍT, -Ă adj. (Rar) Imitat, contrafăcut. *Al spoială, ipocrizie, trădări, virtuți maimuțite, femei mincinoase ce sînteți!* NEGRUZZI, S. III, 448, cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W.

— Pl.: *maimuțiți, -te.*

— V. **maimuți.**

MAIMUȚÓI s. m. **1.** Maimuță mascul. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ALR SN III h 686.

2. (Familiar) Epitet depreciativ pentru un bărbat urît sau care obișnuiește să imite pe alții. *Zic cutare că-i urît, Cutare posomorît, Cutare e maimuțoi, Bărbaților, păpușoi.* MUMULEANU, C. 138/21, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. ✦ Epitet pentru un om neserios, pe care nu te poți bizui. V. m a i m u c ă **(1),** m a i m u ț a r. Com. din ALBA-IULIA.

— Pl.: *maimuțoi.* — Și: (regional) **măimuțói** (ALR SN III h 686), **mămuițói** (ib.) s. m.

— **Maimuță** + suf. *-oi.*

MÁINA interj. Cuvînt cu care se comandă strîngerea pînzelor la ambarcații. SCRIBAN, D.

— Din tc. **mayna,** it. **(am)maina** (imperativ de la *(am)mainare* „a strînge pînzele").

MAINÓS, -OÁSĂ adj. v. **mînios.**

MAÍNTE adv. v. **înainte.**

MAIOLÍCĂ s. f. v. **majolică.**

MAIONÉZĂ s. f. Sos rece preparat din gălbenuș de ou frecat cu untdelemn și condimentat cu lămîie, muștar etc. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Tăvălea bucata* [de cegă] *prin maioneză.* M. I. CARAGIALE, C. 16. *Puteam să iau și pește... cu maioneză...*, *era o splendoare!* BRĂESCU, M. B. 90. *Crapului, iubite și stimate cucoane Mihăiță, nu-i trebuie maioneze și alte sosuri.* SADOVEANU, O. IX, 443.
— Pl.: (rar) *maioneze.*
— Din fr. **mayonnaise.**

MAIÓR[1] s. m. Grad în ierarhia ofițerilor, superior celui de căpitan și inferior celui de locotenent-colonel; ofițer care are acest grad. Cf. NECULCE, L. 370. *Mă rog, mă rog, arhon maiore...* (a. 1816). KOTZEBUE, U. 16[v]/1, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *În numărul lor să află Maiorul Martenchevici din reghementul Azof.* AR (1829), 9[2]/18, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Șeful de stat major, major Gramont* (a. 1866). URICARIUL, VII, 239. *Comandantul unui polc se numea polcovnic (colonel), al unui batalion, maior, al unei roate, căpitan* (a. 1893). ib. XXII, 439. *Sub numele unui francez, maior în oastea șvedă...*, *plecă pe ascuns într-o noapte, spre a merge ca să se întîlnească cu regele șved.* NEGRUZZI, S. I, 178. *Dar maiorul nu lua seama la acestea.* C. PETRESCU, Î. II, 131, cf. NOM. PROF. 71. *Și-apoi maiorul nu-i nici el de capul lui.* V. ROM. septembrie 1954, 11. *De-ar da Dumnezeu un foc, Să arză Sibiiul tot, Să rămîie numai parii, Să să-nțepe generalii, Generalii și maiorii, Cari cătănesc ficiorii!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 296. *Măi, maiore, spete late, Nu mi te temi că te-or bate? Nu te-or bate oștile, Te-or bate lacrimile.* ȘEZ. II, 79, cf. BIBICESCU, P. P. 149, HODOȘ, P. P. 212, MAT. FOLK. 1084. *Comandă, maiure, bine Pînă sînt pe lîngă tine.* CIAUȘANU, V. 56, cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.
— Pl.: *maiori.* — Voc. și: (rar) *maiore.* — Și: (popular) **maiúr** s. m.
— Din rus. **майор,** germ. **Major.**

MAIÓR[2]**, -Ă** adj. v. **major.**

MAIORÁN s. m. v. **maghiran.**

MAIORÁT s. n. v. **majorat**[1].

MAIORDÓM s. m. v. **majordom.**

MAIOREÁN, -Ă adj. v. **majorean.**

MAIOREÁSĂ s. f. (Familiar și popular) Soție de maior. *Glume cu... colonelese, maiorese și căpitănese.* CAMILAR, N. I, 155. *În deal la Plosca ieșea, Cu o maioreasă se-ntîlnea.* MAT. FOLK. 91.
— Pl.: *maiorese.*
— **Maior** + suf. *-easă.*

MAIORÍ vb. IV. Refl. (Rar, în poezia populară) A căpăta gradul de maior, a deveni maior. *Bate, Doamne, cu amar Pe maioru din Ardeal, Că de cîn-s-a maiorit Mulți ficiori a cătănit.* MAT. FOLK. 1084.
— Prez. ind.: *maioresc.*
— V. **maior**[1].

MAIORÍN, -Ă adj. (Latinism învechit) Major (1). *Declarat maiorin în 1 dec. 1848.* CALENDAR (1853), XLIII/16.
— Pl.: *maiorini, -e.*
— Din lat. **majorinus.**

MAIORITĂTE s. f. v. **majoritate.**

MAIORIZÁ vb. I v. **majoriza.**

MAIORIZĂRE s. f. v. **majorizare.**

MÁIOȘ s. m. (Transilv., mai ales la pl.) Caltaboș (mai subțire). Cf. KLEIN, D. 143, LB, CHEST. VIII 48/2, 16, ALR I 747/136, 159, 170, 231, A III 13, MAT. DIALECT. I, 261.
— Pl.: *maioși.* — Și: **máieș** s. m. KLEIN, D. 143.
— Din magh. **májos.**

MAIÓU s. n. Tricou (cu sau fără mîneci) care se poartă direct pe piele.
— Pl.: *maiouri.* — Și: **maiéu** s. n.
— Din fr. **maillot.**

MAIS s. m. sg. (Învechit) Porumb. *Producturile ei sînt mais (păpușoi), zahar, cafe, tabac, cacao.* AR (1829), 44[1]/7. *Între alte multe roduri și semințe ce au aflat, au găsit maiz sau păpușoi.* DRĂGHICI, R. 143/14.
— Și: **maiz** s. m. sg.
— Din germ. **Mais,** cf. fr. maïs.

MÁISTĂR s. m. v. **maistru.**

MÁISTĂRE s. m. v. **maistru.**

MAISTĂRÍȚĂ s. f. v. **maistoriță.**

MÁISTER s. m. v. **maistru.**

MÁISTÍR s. m. v. **maistru.**

MÁISTOR s. m. v. **maistru.**

MÁISTORE s. m. v. **maistru.**

MAISTORÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A practica o meserie (Moiseiu-Vișeu). GLOSAR REG.
— Prez. ind.: *maistoresc.*
— V. **maistor.**

MAISTORÍȚĂ s. f. (Ban.) Femeie care practică o meserie. Cf. ALR SN II h 522, ALR II 4061/27, 6528/47.

— Accentuat și: *máistoriță*. — Pl.: *maistorițe*. — Și: **maistărí ță** (ALR II 4061/27), **măistorí ță** (ALR SN II h 522) s. f.

— **Maistor** + suf. *-iță*.

MAISTRĂT s. m. v. **magistrat.**

MÁISTRU s. m. **1.** Persoană care are (și practică) o meserie, meșter, meseriaș; muncitor calificat care (de obicei) conduce o secție productivă într-o întreprindere sau într-un atelier. *Au nu ar fi stat împrotivă goții ca să nu iese romanii agonisitorii locurilor și maisturii carii tocma le era lipsă din țeară?* MAIOR, IST. 31/1. *Hei! așa maistor ești tu!* ȚICHINDEAL, F. 197/7. *Lucrători slugi sînt 12, osebit de maisteru* (a. 1850). DOC. EC. 982. *În Banat, opincarii (argăsitorii, duvarii, loderii), precum și toți ceilalți meseriași în limbajul lor se numesc maistori.* PAMFILE, I. C. 43. *Văzu alergînd în goană pe... maistrul echipei care lucra în ziua aceea la sondă.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2361. *După ce măturai vreo doi ani, te lua în primire un maistru.* V. ROM. martie 1955, 228. *Brade, brade... Ei te vor tăia Și te-or răsturna, Maisteri vor veni Și te vor ciopli.* MARIAN, Î. 108. *A chemat un maister, a scoțit grinda casii ș-a băgat bani mulț acolo.* GRAIUL, I, 253. ✧ (Urmat de determinări care arată specialitatea, meseria) *Maistru minier.* NOM. PROF. 69. *Venea maistrul electrician.* V. ROM. martie 1954, 235, cf. FD I, 168. *Maistăr lemnar.* ALR II/I h 221. *Maistăr clopotari.* ALR II 4269/141. *Maistor cuțitari.* ib. 6501/64, cf. 6484/36. ✧ *De-a maistorii*= numele unui joc de copii, în care fiecare participant simulează, prin gesturi caracteristice, un meșteșug. Cf. ALR II 4353/64. ✧ Expr. **Maistor strică** (și **drege de frică**) sau **strică-maistor** = meșterul strică (și drege de frică), v. meșter. Cf. I. CR. III, 119, com. PAȘCA.

2. (Uneori ironic) Persoană iscusită, îndemînatică, abilă, pricepută. *Care e maistor și care știe mai frumos pre noi să ne amăgească tocma așa e.* ȚICHINDEAL, F. 73/20. *Să-i recunoaștem maistri în lingușiri, în injurii și în calomnii și să trecem.* GHICA, S. 172. *Lasă, că mi-s io maistor pentru ea.* ALEXICI, L. P. 248. *Maistor de joc.* ALR I 1471/51. ✧ (Adjectival) *Baba o avut tri fete, iar așa maistore de vrăjit.* ALEXICI, L. P. 257.

3. Persoană înzestrată cu talent, cunoștințe și experiență într-un anumit domeniu de activitate. *O statuă de un maistor bătrîn și iscusit făcută.* ȚICHINDEAL, F. 401/8, cf. 401/22. *Că se zbate ca un sculptor fără brațe și că geme Ca un maistru ce-asurzește în momentele supreme, Pîn-a nu ajunge-n culmea dulcii muzice de sfere.* EMINESCU, O. I, 160. *Maistrul Ruben era un bătrîn de o antică frumusețe.* id. N. 52.

4. (Urmat de determinări care indică domeniul, specialitatea) Persoană care învață, instruiește pe cineva. V. maestru[2] **(2).** *Maistru (profesor de șah).* NOM. PROF. 82. *Maistru de biliard.* ib.

— Pl.: *maiștri* și (rar) *maistri*. — Și: (regional) **máister, máistăr, máistăre** (ALR I 1824/341), **máistîr** (ALR I 1825/554), **máistor, máistore** (ALR I 1824/116), **máistur** s. m.

— Din germ. **Meister.** — Pentru **maistor, maistur** cf. scr. majstor, bg. майстор.

MÁISTUR s. m. v. **maistru.**

MAIȘÓR s. n. (Regional) Măiuț **(I)** (Budișteni-Pitești). ALR I 2150/786.

— Pl.: *maișoare*.

— **Mai**[2] + suf. *-ișor*.

MAIÚG s. n. v. **măiug.**

MAIÚR s. m. v. **maior**[1].

MAIURÁN s. m. v. **maghiran.**

MAIÚSCUL, -Ă adj. **majuscul.**

MAIZ s. m. sg. v. **mais.**

MÁIZĂL subst. (Regional) **1.** Dalta fierarului. ALRM SN I h 366.

2. Pană în care bate dogarul cu maiul[2] ca să așeze cercurile; ciochie (Ciocănești-Vatra Dornei). ALR SN II h 563/365.

— Pl.: ?

— Din germ. **Meissel.**

MAJAMÉȘTER s. m. v. **majămeșter.**

MÁJARĂ s. f. v. **majără.**

MÁJĂ s. f. **1.** (Regional) Veche unitate de măsură, variind, după epoci și regiuni, între 50 kg și 100 ocale. V. chintal. *O maje de aur.* PALIA (1581), ap. DHLR II, 540. *1 maje de morun* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 206/4. *Am vîndut ...dumnisale derept 68 de măji și 40 ocă* (a. 1726). IORGA, S. D. XII, 31. *Măglașu șasă măji de sare mi-au dat* (a. 1778). id. ib. 95, cf. 110. *Au poruncit de s-au ridicat piatra, subt care au aflat o mie de măji de aur.* ȘINCAI, HR. I, 111/24, cf. II, 78/10. *Luă 15 măji de aur și de argint.* MAIOR, IST. 216/9. *Țara va contribui pentru armată în producte 66 000 galete (cubuli) grîu și fărînă... iară fîn, 144 mii de măji.* BARIȚIU, P. A. I, 63. *Au făcut seamă de nouă zeci și nouă de măji de fier.* F (1883), 2, cf. ALEXI, W., ROSETTI, L. R. VI, 260. *Nu fusese construit pentru a rezista la greutatea unui car încărcat cu zece măji de cereale.*

CONTEMP. 1953, nr. 344, 4/4. *În fiecare an vindeau optzeci — nouăzeci de măji de grîu.* T. POPOVICI, S. 140. *Pe fiecare car era încărcate cîte cincisprăzece măji de sare.* SBIERA, P. 167. *Arză-te focul urît, Că eu mult te-am cumpănit, Cu treizeci de măji de sare.* CONV. LIT. XXII, 695. *Își făcu o secure ca aceea... de o mâjă de oțel.* MARIAN, T. 323. *Cere numai de la împăratul... un car de fuioare și o mâjă de rășină.* RETEGANUL, P. III, 22. *I-o pus Deasupra, pe coperiș, O piatră de nouă măji măsurată.* ȘEZ. IV, 9. *Buzdugan de nouă pante, Toată panta nouă măji .* BIBICESCU, P. P. 304. *Dintr-o mâjă de lînă Mi-o făcut mînușî în mînă.* BÎRLEA, C. P. 308, cf. id. B. 73, CHEST. V 101/19, ALR II 4284/29, 36, 47, 76, 95, 102, 130, 219, 353. *E mai mică decît un purece și mai grea decît o mâjă* (Scînteia). GOROVEI, C. 332, cf. PASCU, C. 175. ✦ Numele unei măsuri de capacitate pentru lapte (Sălișteа de Sus-Vișeu). CHEST. V 6/70.

2. (Regional) Legătură de foi de tablă (care cîntărește o mâjă **1**). Cf. CIAUȘANU, GL., CHIRIȚESCU, GR. 251.

3. (Transilv., Ban.) Cîntar (decimal). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., CABA, SĂL. 98, ALR SN I h 181, ALR I 1599/61, 93, 247, 283, 285, 315, 320, 333, 339, 341, 354, 355, 357, 1604/49, ALR II 4278/47, 64, 250, 284, 325, 346.

4. Năvod. *Cînd au pus țara întâi domnu pre Petru vodă Rareș, el nu era acasă, ce să tîmplase cu mâjile lui la Galați, la pește.* NECULCE, L. 12. *Aveai voloace și măji multe.* DELAVRANCEA, O. II, 263. *Văd pe Petru Rareș... încordîndu-și brațele vînjoase pe mâjile încărcate cu pește.* VLAHUȚĂ, R. P. 46. ✧ *Maja tifanului* = „burta năvodului celui mare". CHIRIȚESCU, GR. 251.

— Pl.: *măji* și (rar) *maje* (DDRF). — Și: **márjă** s. f. ALR II 4285/141, 172.

— Din magh. **mázsa.**

MAJĂMÉȘTER s. m. (Transilv., învechit) Cantaragiu (de sare); mîglar. Cf. LB, MÎNDRESCU, UNG. 89.

— Pl.: *majămeșteri.* — Și: **majaméșter** s.m. LM.

— Din magh. **mázsamester.**

MÁJĂRĂ s. f. (Olt.) Grămadă mare. V. m o r m a n, m a l d ă r. Cf. RĂDULESCU-CODIN, CHEST. II 427/77. ✦ (Adverbial) Peste măsură (de plin, de încărcat). Cf. RĂDULESCU-CODIN.

— Pl.: ? — Și: **májară** s. f. RĂDULESCU-CODIN.

— Etimologia necunoscută. Cf. m a j ă.

MAJÉR s. m. v. **măjar.**

MAJESTĂTE s. f. v. **maiestate.**

MAJESTÓS, -OÁSĂ adj. v. **maiestos.**

MAJESTUÓS, -OÁSĂ adj. v. **maiestos.**

MAJOÁRĂ adj. v. **major.**

MAJOLÍCĂ s. f. **1.** Faianță italiană (din epoca Renașterii); p. g e n e r. faianță. *Lampă de majolică.* ȘĂINEANU, D. U., cf. ALEXI, W. *Un dormitor mare, cu odaia de baie în majolică.* CAMIL PETRESCU, U. N. 43. ✧ F i g. (Cu aluzie la strălucirea faianței) *De la întîia strîngere de mînă, cu ochii în ochii lui de majolică, am simțit că dau mîna cu un om cinstit.* ARGHEZI, T. C. 132, cf. id. V. 198.

2. Obiect fabricat din majolică (**1**). DICȚ.

— Și: (rar) **maiolícă** s. f. CADE, SCRIBAN, D.

— Din fr. **majolique, maïolique.**

MAJÓN s. n. v. **magiun.**

MAJÓR, -Ă adj. **1.** (Despre persoane, în opoziție cu m i n o r) Care a împlinit vîrsta legală pentru a putea beneficia de drepturi civile și politice depline. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Majori se socotesc atît bărbatul cît și femeia cari au îndeplinit douăzeci și unu ani.* HAMANGIU, C. C. 111. *Ca mîine vii să-mi ceri consimțimîntul și nu ți-l dau... — Nu-mi pasă: sînt majoră.* D. ZAMFIRESCU, R. 139. *Mi se pare că dînsa-i majoră.* C. PETRESCU, Î. II, 172. *Cînd și-a publicat primul său volum de ode, tînărul poet nici nu era major.* SADOVEANU, E. 224. ✧ (Substantivat) *Majorele nu poate să-și atace accepțiunea.* HAMANGIU, C. C. 168, cf. 279.

2. Foarte important, de căpetenie; principal. Cf. s u p e r i o r. *Calitatea majoră a cărții lui nu constă de aceea numai în faptul că a adus în literatură o lume nouă.* CONTEMP. 1949, nr. 159, 2/4. *Preocuparea lor majoră, artă sau speculația filozofică, le absoarbe întreaga existență.* SADOVEANU, E. 30. *Se vor depune eforturi sporite... în vederea orientării ferme către problemele majore care stau în fața științei.* CONTEMP. 1963, nr. 871, 7/7. ✧ *Caz de forță majoră* v. f o r ț ă. ✦ (La unele jocuri de cărți) *Terță* (sau *cvartă, cvintă*) *majoră* = serie de trei (sau patru, cinci) cărți de aceeași culoare, în ordine descendentă, începînd de la as. Cf. COSTINESCU. ✦ (Logică, în sintagmele) *Termen major* = termen care servește de predicat concluziei unui silogism. *Premisă majoră* = premisă care conține termenul major al silogismului. Cf. DICȚ.

3. (Mil., în sintagmele) *Sergent major* = grad militar între sergent și plutonier; persoană care are acest grad. *Sergent major de pompieri.* MAIORESCU, CR. II, 240. *Îl cercetează un sergent major.* STANCU, D. 160. *Instrucția pe școli o făceau sergenți majori.* PAS, Z. I, 112. *Plutonier major* (și substantivat, m.) = cel mai mare grad în ierarhia subofițerilor; persoană care are acest grad. *Au rămas majurii... n-am putea intra... decît cu viclenie.* SADOVEANU, N. F. 102. *Își mușfruluiește chiriașii mai abitir decît ne mușfruluiesc pe noi majurii la cazarmă.* STANCU, D. 245. *Toader cornistul își puse la gură cornul și începu, cu glas repezit, adunarea majurilor.*

CAMILAR, N. I, 404, cf. 395. *Locotenent major* = grad militar în ierarhia ofițerilor între locotenent și căpitan; persoană care are acest grad. ✦ *Stat major* v. s t a t.

4. (Muz.) Care are un caracter dur, aspru. Cf. TIM. POPOVICI, D. M., ȘĂINEANU, D. U. *Ritmul roților vagonului bătea măsura pentru muzica amintirilor lui, o muzică aspră, majoră, colorată de mînie.* BENIUC, M. C. I, 249. ✧ *Mod major* = mod a cărui gamă are la bază o terță mare. *Gamă majoră* = succesiune de opt sunete muzicale dispuse astfel, încît între treapta a treia și a patra, ca și între a șaptea și a opta, să existe un semiton, iar între celelalte trepte să existe tonuri. *În muzica modernă se întrebuințează pentru același ton fundamental două game: cea majoră și cea minoră.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. II, 59.

— Pl.: *majori, -e.* — Și: (învechit) **majóre, maiór, -ă,** (rar) **majoáră** (DDRF), (3 popular) **majúr** adj.

— Din fr. **majeur, major.** Cf. lat. m a j o r.

MAJORÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică prețuri, impozite, salarii etc.) A mări, a spori, a urca. Cf. IORDAN, L. R. 465. *La unele culturi prețul de contractare a fost majorat.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2873.

2. (Rar) A pune (pe cineva) în minoritate, în cadrul unei alegeri, al unei votări etc.

— Prez. ind.: *majorez.*

— Din fr. **majorer.**

MAJORÁN s. m. v. **maghiran.**

MAJORÁRE s. f. Acțiunea de a m a j o r a **(1)** și rezultatul ei; creștere, sporire. *Să se facă majorările cuvenite.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2402. *Metalurgiștii din Ploiești cerură un spor de salariu de un leu pe zi și nefiindu-le acceptată majorarea, au oprit lucrul.* PAS, Z. IV, 58.

— Pl.: *majorări.*

— V. **majora.**

MAJORÁT[1] s. n. **1.** Vîrsta la care o persoană devine majoră **(1)**; starea persoanei majore; majoritate, (învechit) majorenitate. Cf. POLIZU, BARCIANU, DDRF. *Numără lunile pînă la majorat . . . , făcînd de pe acum planuri asupra viitorului.* CĂLINESCU, E. O. I, 75.

2. Instituție feudală din anumite țări, potrivit căreia dreptul de moștenire asupra titlului și averii revenea în întregime primului născut în linie bărbătească. *În Germania familiile aristocratice formează majorate, adecă titlul de prinț, conte etc., trece numai la primo-genit.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 202, cf. NEGULICI, COSTINESCU, ALEXI, W.

— Pl.: **(2)** *majorate.* — Și: (învechit) **maiorát** s. n. STAMATI, D., COSTINESCU, ALEXI, W.

— Din fr. **majorat.** Cf. germ. M a j o r a t.

MAJORÁT[2]**, -Ă** adj. (Despre prețuri, impozite, salarii etc.) Sporit, urcat, mărit. *Așezate pe articole de larg consum, impozitele indirecte sînt plătite de consumatori sub forma prețului majorat al mărfii.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 9, 80.

— Pl.: *majorați, -te.*

— V. **majora.**

MAJORDÓM s. m. Șeful personalului de îngrijire sau al funcționarilor care administrează un palat (regal, princiar etc.); p. e x t. șeful personalului de îngrijire într-o casă bogată. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U., ALEXI, W., CADE. *Majordonul Gavrilă, executorul ordinelor cucoanei, e plin de compasiune pentru cei pe care îi lovește fără voia sa și din voința ei.* CONTEMP. 1949, nr. 158, 11/5.

— Pl.: *majordomi.* — Și: **majordón,** (învechit) **maiordóm** (COSTINESCU) s. m.

— Din fr. **majordome.** Cf. germ. M a j o r d o m. — **Majordon,** prin etimologie populară.

MAJORDÓN s. m. v. **majordom.**

MAJÓRE adj. v. **major.**

MAJOREÁN, -Ă adj. (Învechit, în Transilv.) **1.** (Despre persoane) Care se bucură de deplinătatea drepturilor civile (și politice). V. m a j o r **(1)**. Cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D. *Fata, oricît de bătrînă ar fi ajuns. . . numai prin căsătorie devenea majoreană.* F (1874), 213, cf. ALEXI, W.

2. (Rar, despre colectivități) Care a obținut drepturi politice (în cadrul unui stat). *Recunoscînd și națiunei române drepturi perfect egale cu celelalte națiuni, aceasta fu declarată matoră și maioreană.* BARIȚIU, P. A. III, 62, cf. 192.

— Pl.: *majoreni, -e.* — Și: **maioreán, -ă** adj.

— Din germ. **majorenn.**

MAJOREÁSCA s. f. art. (Regional) Numele unui dans popular (Pietroasa de Jos-Mizil). H II 168.

— **Major** + suf. *-ească.*

MAJORENITÁTE s. f. (Germanism învechit, în Transilv., Bucov.) Majorat **(1)**. Cf. BARCIANU. *Această espunere deșteptă în copil un interes pentru această zi de majorenitate și-i da un îndemn. . . să se pregătească pentru ea.* SBIERA, F. S. 423.

— Din germ. **Majorennität.**

MAJORITÁ s. f. v. **majoritate.**

MAJORITÁR, -Ă adj. (În opoziție cu m i n o r i t a r) Care face parte din majoritate, care reprezintă cel mai mare număr, cea mai mare parte dintr-o colectivitate; care întrunește

majoritatea. *Sistem electoral majoritar.* SCÎNTEIA, 1963, nr. 5925.
— Pl.: *majoritari, -e.*
— Din fr. **majoritaire.**

MAJORITÁTE s. f. **1.** (De obicei urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") Numărul cel mai mare, partea cea mai mare a membrilor unei colectivități. *Împietrirea maiorității (mai marelui număr).* AR (1830), 115²/6. *Ține pe maioritatea adunării în o necurmată robie* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 127. *Asupra ursului majorita s-au strîns. Toți l-au heretisit, iar el au mulțămit.* DONICI, F. II, 19/15, cf. LAURIAN, M. III, 68. *Poporul este o majoritate care trebuie a fi luminată.* ROM. LIT. 167¹/4. *Politica comitetului va fi determinată de voturile majorității membrilor lui.* ap. GHICA, A. 156, cf. 498. *Majoritatea oamenilor țin la viață.* BOLINTINEANU, O. 361, cf. 152. *Să ne-aducem aminte că majoritatea profețiilor nu se realizează.* SADOVEANU, Z. C. 20. *Majoritatea sînt zdrențăroși și unii mai poartă resturi de haine militare.* SAHIA, N. 16. ✧ (Întărit prin „mare") *Documentele, în marea majoritate a lor, nu ne arată... decît un singur dregător de acest fel.* BUL. COM. IST. V, 112. ✦ Superioritate numerică cerută (prin lege) sau obținută în alegeri. *Prin majoritatea glasurilor s-au ales.* HELIADE, F. 14/15. *Poimîne, în momentul cînd voi fi proclamat cu majoritatea cerută..., în momentul acela vei avea scrisoarea.* CARAGIALE, O. VI, 119. ✧ *Majoritate relativă* = numărul cel mai mare de voturi obținut de cineva în raport cu voturile obținute de fiecare candidat în parte. *Majoritate absolută* (sau *simplă*) = număr de voturi egal cu cel puțin jumătate plus unu din totalul voturilor exprimate; p. ext. (cu sens colectiv) persoanele care constituie această majoritate; (la o adunare) număr de participanți egal cu cel puțin jumătate plus unu din totalul reglementar. Cf. CONST. R.P.R. 97. *O lege ordinară se socotește adoptată, dacă e votată de majoritatea simplă a deputaților prezenți.* PR. DREPT, 47. *Majoritate calificată* = număr de voturi egal cu două treimi din numărul total al voturilor exprimate. *Se socotește adoptată... Constituția sau legea constituțională modificatoare, dacă e votată de o majoritate calificată.* PR. DREPT, 47.

2. (Astăzi rar) Majorat¹ **(1)**. Cf. NEGULICI. *Se întări osîndirea lui Ilieș a rămînea în Polonia, mărginit pîn-la maioritatea regelui.* ASACHI, S. L. II, 33, cf. CALENDAR (1850), 37/18, STAMATI, D., COSTINESCU. *Individ născut și crescut în România pînă la majoritate.* HAMANGIU, C. C. 13. *El ar fi făgăduit că la majoritatea lui va trece la religia mahometană.* XENOPOL, I. R. IV, 263. *Avea o concepție despre majoritate sau, mai exact, despre minoritate mult mai largă decît a Codului civil.* TEODOREANU, M. II, 21.

— Pl.: (rar) *majorități.* — Și: (învechit) **maioritáte**, (rar) **majorită** s. f.
— Din fr. **majorité.** Cf. lat. maioritas, -atis, germ. Majorität. — Pentru **majorita,** cf. it. maggiorità.

MAJORIZÁ vb. I. Tranz. (Rar) A majora **(2)**.
— Prez. ind.: *majorizez.* — Și: (învechit) **maiorizá.** vb. I, ALEXI, W.
— **Major** + suf. *-iza.*

MAJORIZÁRE s. f. (Rar) Faptul de a majoriza și rezultatul lui. *Se supuseră din disciplină unei majorizări produse mai ales prin elementul vernescan.* MAIORESCU, CR. II, 352.
— Pl.: *majorizări.* — Și: (învechit) **maiorizáre** s. f. ALEXI, W.
— V. **majoriza.**

MAJÚR adj. v. **major.**

MAJURÍE s. f. (Popular, rar) Gradul sau funcția de plutonier major. *Am s-ajung adjutant... m-am săturat de majurie.* CAMILAR, N. II, 37.
— **Majur** + suf. *-ie.*

MAJÚSCUL, -Ă adj. (De obicei la pl.; despre litere, în opoziție cu minuscul) Care se folosește pentru a scrie inițiala numelor proprii și a cuvintelor cu care începe o frază, pentru a individualiza un cuvînt într-un text etc. și care diferă de celelalte prin formă și mărime. *Mi-a dat cartea sa de vizită, pe care era scris în litere majuscule.* GHICA, S. 151. *Literele majuscule slavone.* ODOBESCU, S. I, 402. *S-au păstrat literele majuscule, schimonosite după caracterele grecești.* BUL. COM. IST. I, 26. ✧ (Rar, despre felul de a scrie) *Exercitîndu-se în fiecare zi, pe hîrtie velină, la fel de fel de scriituri... bastarde, ronde, majuscule, minuscule.* CARAGIALE, M. 137. ✧ (Substantivat, f.) *„Nimicul", „Eternul", „Albastrul"... sînt palidele abstracțiuni care, în solemnitatea majusculelor, defilează în poezia minulesciană.* LOVINESCU, C. VII, 13, cf. MOLIN, V. T. 52. *Plicuri străvezii, ca laptele îndoit cu apă, fără majuscule și fără sacramentalul „domnului" sau „doamnei".* TEODOREANU, M. II, 240. *Arabescuri — De cercuri seci, de semne Și magice majuscule.* CAMIL PETRESCU, V. 7.
— Pl.: *majusculi, -e.* — Și: (neobișnuit) **maiúscul, -ă** adj. ALEXI, W.
— Din fr. **majuscule.** — Pentru **maiuscul,** cf. lat. maiusculus.

MAL¹ s. n. **1.** (Învechit și popular) Ridicătură de pămînt mai puțin înaltă decît dealul, avînd coastele cu povîrnișuri repezi. V. colnic, dîlmă, dîmb, măgură, movilă. *Văzu 4 capete de aspidă, unde să iviră din malul acela.*

NEAGOE, ÎNV., ap. GCR I, 165/35. *Oastea leşască ce ave cu sine o au tocmit mai la cîmp, despre Şcheia, pe supt un mal.* M. COSTIN, O. 46. *Precum munţii cei înalţi şi malurile ceale înalte, cînd să năruiesc de vreo parte, precît sînt mai înalţi, pre atîta şi durăt fac mai mare cînd să pornesc.* M. COSTIN, ap. GCR I, 199/28. *După o jumătate de ceas, ajunserăm pe un mal ridicat şi plin de flori.* ALECSANDRI, O. P. 12. *Şi să-mi alergaţi La valea Adîncă, La poteca Strîmtă, La răscruce-n deal, La muche De mal.* TEODORESCU, P. P. 498. ✧ (Ca termen de comparaţie, sugerînd proporţiile exagerate) *Vezi cîte un hodorogit, d-abia să tîrăşte, şi trăieşte, parcă l-a uitat moartea, şi o fată cît un mal se duce-n cîteva zile.* CARAGIALE, O. VII, 262. *Cît malu m-aş face. . . , de mi-ar şiui pă la ureche vestea că. . . , cu mic cu mare, şi-au îndulcit inima.* JIPESCU, O. 21. *Unii abia aşteaptă Ignatul, să-şi taie grăsunul cît malul.* DELAVRANCEA, S. 7. *Am un cal Cît un mal.* TEODORESCU, P. P. 241, cf. ZANNE, P. II, 580, 767, CIAUŞANU, GL. ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Nu vezi că-i coşcogemite mal de om?* DUNĂREANU, CH. 223. *Olivanca, un mal de femeie, cu un ochi umflat, gemea într-un colţ.* CAMILAR, N. II, 301. *Mal de femeie.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. ✧ Expr. **Un deal şi-un mal** = interval mare de timp. *Mai ie un dial şi-un mal pînă la primăvarî.* ALR I 1385/746. ✦ (Adverbial, pe lîngă verbul „a cădea") Ca un mal¹ **(1)**, greoi. *Împiedicîndu-se d-un bostan. . . , cade mal peste . . . copilaşi.* SĂM. I, 387. *Cade mal peste trupurile celorlalţi.* CIOCÎRLAN, P. P. 97, cf. DR. IV, 730. ✦ (Învechit) *Mal de* (sau *cu*) *sare* = munte de sare. V. o c n ă, s a l i n ă. *Păzitorii malurilor cu sare* (a. 1830). DOC. EC. 459. *În sud. . . Să află malurile de sare* (a. 1830). ib. 460, cf. 457. ✦ (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de" şi indicînd componenţa) Grămadă (mare). *Sentimentul de belşug şi senzaţia coloristică sînt maxime pentru cine se află deodată în faţa unui mal de ştiuleţi de porumb.* CONTEMP. 1961, nr. 782, 2/7, cf. H XI 322, ALR SN I h 33. *O rîdicat un mal di pămînt.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

2. (Popular) Perete, margine (rîpoasă) a unei adînciturі de teren (v. r î p ă); p. e x t. fîşie îngustă de pămînt de-a lungul unei adînciturі. Cf. LB. *Sus, pe malul lunecos Şi-n tăcerea adîncită, Satan urlă furios.* ALECSANDRI, P. I, 11. *Cînd sărea peste cîte un şanţ, malul se prăbuşea în urma lui.* BUJOR, S. 127. *A luat poteca de pe malul şanţului, pe lîngă salcîmi.* POPA, V. 110. *Lîngă drum bătut de sănii Unde malul stă să cadă, Vede urme de dihănii.* TOPÎRCEANU, B. 17. *Munţii s-or cutremura, Maluri mari că s-or surpa.* TEODORESCU, P. P. 627. ✧ (Prin exagerare) *Cele patru degete ţapene ale dreptei sale. . . surpau din malul mămăligei.* HOGAŞ, M. N. 69. ✧ Expr. **A da** (pe cineva sau ceva) **de mal** = a nimici, a prăpădi; a da de rîpă, v. r î p ă. *Domnule Caracudi, nu merge aşa! Cu informaţiuni ca ale dumitale, dăm de mal gazeta.* CARAGIALE, M. 54. *Au fost în stare să dea de mal un zmeu aşa de spurcat.* ap. DDRF. (Glumeţ) *Joacă hora şi bătuta, brîul şi chindia, de dîrdîie pămîntul, pînă dă de mal pe toţi flăcăii satului.* CARAGIALE, S. N. 129. **A da carul de mal** = a eşua într-o acţiune sau într-o întreprindere. Cf. ZANNE, P. V, 131. ✦ (Regional) Rîpă adîncă, prăpastie. Cf. ALR I 394/610, 898, 922, A V 26, 35. *Cînd o oaie dă de mal, toate se duc după ea,* se spune despre un om care imită fără discernămînt pe alţii. Cf. ZANNE, P. I, 570.

3. Fîşie (îngustă) de pămînt, de-a lungul unei ape. V. ţ ă r m, f a l e z ă. *Răpegiunea apii îndată-l va duce la malul dintîiu, de undi au ieşit.* CANTEMIR, ap. GCR I, 327/14. *Să facă dovadă la faţa locului că amîndouă malurile sînt ale lor* (a. 1760). BUL. COM. IST. IV, 201, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Versurile făcute pe malul unui pîrîiaş, la umbra unui copaciu.* HELIADE, O. II, 124. *Un vuiet depărtat, Ca glasul unei ape ce-neacă-ale ei maluri.* ALEXANDRESCU, M. 26. *Apriga furtună. . . Se-nalţă, se lăţeşte şi vîjîie şi tună, Zdrobindu-se de mal.* ALECSANDRI, P. I, 193, cf. III, 12. *Gemea sub maluri rîul.* BOLINTINEANU, O. 6, cf. 427. *De-a lui maluri sînt unite cîmpii verzi şi ţări ferice.* EMINESCU, O. IV, 113. *Dintre sute de catarge Care lasă malurile, Cîte oare le vor sparge Vînturile, valurile?* id. ib. 396. *Se aruncă cu calul în apă, o trece înot dincolo de cela mal.* CREANGĂ, P. 237, cf. 205. *Cînd văzu cloşca păscînd bobocii de raţă pe malul bălţei, se miră.* ODOBESCU, S. III, 13. *Dunărea începe să vîjîie mînioasă, e un zbucium şi-un clocot de valuri dintr-un mal în altul.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 115. *Rară E zbaterea apei, cînd valul Atinge cu aripa-i malul.* COŞBUC, P. II, 28. *Gîrlele. . . se umflă din mal în mal, parc-ar fi Dunărea.* REBREANU, R. I, 74. *Rîuleţele, departe, îşi sărută malul ud.* EFTIMIU, Î. 126. *Valurile lepăiesc uşor, şi la fiecare lovitură malul se surpă într-o fărîmare uşoară.* SADOVEANU, O. III, 80. *Curge domol printre maluri înalte, rîpoase.* STANCU, U.R.S.S. 159. *M-am apropiat de el ca de un mal drag, pe care multă vreme l-am visat.* V. ROM. august 1958, 53. *De-a întreba unde sînt eu, Tu să-i spui că eu m-am dus Pe malul apei, în sus.* ALECSANDRI, P . P. 21. *Salcie pletoasă. . . Ce pe mal creştea.* TEODORESCU, P. P. 455. *Frunză verde de pe mal, Bădiţă de către deal, Ce laşi vremea-aşa uitată?* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 158. ✧ Fig. *După malul cel mărginit al vieţii întinz a mea vedere.* MARCOVICI, C. 10. ✧ Expr. **A fi una cu malul** = (despre o apă) a creşte, a se umfla, a umple toată albia. Cf. CIAUŞANU, GL. **A ieşi la mal** = a duce ceva la bun sfîrşit, a o scoate la capăt. *Cine dă din mîni nu se îneacă, ci iese mai curînd la mal.* SBIERA, P. 215. **L-a scos apa la mal,** se zice cînd cineva

scapă cu bine dintr-o primejdie sau dintr-o nenorocire. Cf. ZANNE, P. I, 207. **A se bate ca apa de maluri** = a se frămînta zadarnic, a nu găsi ieşire dintr-o situaţie dificilă. Cf. ZANNE, P. I, 207. *Să te baţi ca apa de maluri.* ŞEZ. II, 72. (Cu parafrazarea expresiei) *Bătută-s de gînduri Ca vîntul de dealuri, Ca apa de maluri.* POP., ap. GCR II, 346. **A se îneca (tocmai** sau **ca ţiganul) la mal** = a da greş într-o acţiune sau a renunţa la ceva tocmai cînd scopul era aproape atins. *Cum se poate să se lase, ca să se înece tocmai la mal?* ISPIRESCU, L. 59. *Să nu te îneci ca ţiganu la mal.* ŞEZ. II, 72.

— Pl.: *maluri.*

— Cf. alb. m a l l „munte".

MAL² s. n. v. **meal.**

MALÁ¹ s. f. (Regional) Drişcă. Cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U., TDRG, H II 311, X 6, 22, 69, 400, 466, 508, 512, XIV 248, XVI 209, XVII, 152. ✦ Mistrie. ALR II/I h 241.

— Pl.: *malale.* — Şi: **mălá** (H X 96, XI 517), **mălă** (ALR II/I h 241), **molá** (ib.), **maláuă** (H XIV 447), **măláuă** (ib. XII 517, ALR II 3790/551), **mahală** (DAMÉ, T. 103, H II 118), **málă** (BARCIANU, ALEXI, W., H X 111), **maálă** (ŞIO I, 398, H IV 259, VII 227) s. f.

— Din tc. **mala.**

MALÁ² s. f. v. **mahala.**

MALÁC, -Ă s. m. şi f. Pui (de sex masculin sau feminin) al bivoliţei; bivolaş, turmac. *2 bivoliţe fătătoare, din care una este cu malacu mic* (a. 1812). DOC. EC. 70. *A cumpărat... trei bivoliţe cu malacii mici.* I. IONESCU, M. 558. *Cel leşinat se puse a suge cu buzele, ca un malac.* ALECSANDRI, T. 48, cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W. *Malaci mai mici de 9 luni.* NICA, L. VAM. 148. *Părea un malac ieşit din mlaştină la soare.* CAZIMIR, GR. 8. *Astăzi n-am muls bivoliţa, c-am scăpat de-a supt-o malacul.* H III 341. *Vreo şapte cete de crap, Şi crapii ca malacii, Cînd dă-n nevod, fug ca dracii.* PĂSCULESCU, L. P. 177, cf. ALR I 1083/690, 750, A IX 1. ✦ Epitet depreciativ pentru un om mare şi leneş. *Este un om pimintean ascuns în coşeriu... — Du-te de-i spune să vie aici. — Cine? — Iaca malacu... cel din coşeriu.* ALECSANDRI, T. 607. *Fire-ai al dracului de mălac răguşit.* STĂNOIU, C. I. 99, cf. BUL. FIL. V, 190.

— Pl.: *malaci, -ce.* — Şi: (regional) **mălác, -ă** s. m. şi f., **molóc** (H X 206) s. m.

— Din bg. **малак.**

MALACHIÁN, -Ă adj. v. **malahian.**

MALACHÍE s. f. v. **malahie.**

MALACHÍST s. m. v. **malahist.**

MALACHÍT subst. v. **malahit.**

MALACHÍTĂ s. f. v. **malahit.**

MALACHÍU s. m. v. **malahiu.**

MALACÍNĂ s. f. v. **mălăcină.**

MALACÓF s. n. Crinolină. Cf. PONTBRIANT, D. *Ea poartă malacof esagerat, tocă de catifea neagră cu flori.* ALECSANDRI, T. 69, cf. LM. *Printre boltele invoalte ale malacoafelor şi fustelor..., zării mai multe figuri rotunde şi drăgălaşe.* ODOBESCU, S. I, 384. *Cucoanele, aşezîndu-se pe scaune, uitau că malacoavele se dau uşor alivanţă.* MACEDONSKI, O. III, 39, cf. 137. *O îmbrăcasăm cu un malacov a bunicăi.* I. CR. IV, 48. *Încearcă să iasă pe uşa bisericii. Malacovul o împiedică.* DELAVRANCEA, O. II, 275. *Într-un salon viu luminat, cocoane în malacov..., boieri cu favoriţi sau cu imperiale.* M. I. CARAGIALE, C. 76, cf. H II 31, III 344, IX 453. ✧ F i g. *Pe ghizdurile puţului... iedera îşi înfoiază malacovul ei greoi.* KLOPSTOCK, F. 289.

— Pl.: *malacofuri* şi (rar) *malacoafe.* — Şi: **malacóv** s. n.

— Cf. n. pr. fr. M a l a k o f f, rus. M a л а к о в.

MALACOLOGÍE s. f. Parte a zoologiei care se ocupă cu studiul moluştelor. Cf. ENC. AGR. III, 654, CADE.

— Din fr. **malacologie.**

MALACOSTRÁC s.m. (Rar) Animal care face parte din încrengătura malacostraceelor. *Malacostracii au un număr anumit de segmente, din care 7 formează abdomenul.* SIMIONESCU, F. R. 429.

— Pl.: *malacostraci.*

— Din **malacostracee.**

MALACOSTRACÉE s. f. pl. Încrengătură superioară a clasei crustaceelor, care cuprinde animale cu corpul alcătuit din segmente inelare, cu capul sudat de torace şi cu abdomenul distinct de celelalte părţi ale corpului. Cf. SIMIONESCU, F. R. 429. *Racul face parte din încrengătura malacostraceelor.*

— Din fr. **malacostracés.**

MALACÓV s. n. v. **malacof.**

MALÁD, -Ă adj. (Franţuzism învechit) Bolnav. Cf. NEGULICI. *Slăbirea răpede şi foarte mare a vitelor malade este un caracter particular la această afecţiune.* I. IONESCU, D. 483, cf. ALEXI, W. ✦ (Substantivat) Persoană bolnavă. COSTINESCU.

— Pl.: (f.) *malade.*

— Din fr. **malade.**

MALADÍE s. f. Boală. Cf. NEGULICI, ARISTIA, PLUT. *Medicul şarlatan... fără să-ţi cunoască malatia de care suferi, te adapă cu cele mai*

pericoloase veninuri. FILIMON, O. II, 134, cf. 12, COSTINESCU. *Am fost tare suferind — o maladie curioasă.* CARAGIALE, O. VII, 44, cf. ALEXI, W., BIANU, D. S. *Nu există această groaznică maladie* [a turbării], *grație controlului strict pe care îl aplicăm.* BART, S. M. 109. *Munții aceștia își împing piatra pe toate arterele dintre marile orașe, luptîndu-se cu huma și făcînd-o să dea înapoi, ca o maladie biruită.* BOGZA, C. O. 177. *S-a spus încă de mult, că... orice maladie variază cu subiectul care o poartă.* RALEA, S. T. II, 82, cf. III, 172.

— Pl.: *maladii.* — Și: (italienism învechit) **malatíe** s. f.

— Din fr. **maladie.** — **Malatie** < it. **malatia.**

MALADÍV, -Ă adj. (Despre oameni sau despre părți ale corpului lor) Care are aspect bolnăvicios. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Chipul Adinei... păru mai îngust, maladiv și fin.* C. PETRESCU, O. P. I, 81. ✦ (Despre sentimente) Care indică o stare psihică nesănătoasă; bolnăvicios. *Rușine maladivă.* DELAVRANCEA, ap. CADE. *Îl supără dragostea ei maladivă pentru Becu.* BENIUC, M. C. I, 131.

— Pl.: *maladivi, -e.* — Și: (învechit) **malatíf, -ă** adj. ARISTIA, PLUT.

— Din fr. **maladif, -ve.**

MALADRÉSĂ s. f. (Franțuzism învechit) Lipsă de îndemînare, stîngăcie. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W.

— Din fr. **maladresse.**

MALAFRANȚÁRE s. f. (Învechit, rar) Îmbolnăvire de sifilis. Cf. POLIZU.

— De la **malafranță.**

MALAFRANȚÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Bolnav de sifilis; sifilitic. Cf. POLIZU.

— Pl.: *malafranțați, -te.*

— De la **malafranță.**

MALAFRÁNȚĂ s. f. (Învechit, rar) Sifilis. Cf. POLIZU, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., GÁLDI, M. PHAN. 207.

— Din ngr. **μαλαφράντζα.**

MALÁGA s. f. Specialitate de vin foarte dulce, obținut prin amestecul mai multor vinuri de tării și arome variate. Cf. NICA, L. VAM. 148.

— Cf. sp. m a l a g a, fr. m a l a g a, it. m a l a g a, germ. M a l a g a.

MALAHIÁN, -Ă adj. (Învechit, rar) Care practică onania; onanist. *Preotul malachian ce se zice că-și face săblazn cu mîna* (a. 1650). ap. TDRG.

— Pl.: ? — Și: **malachián, -ă** adj.

— De la **malahie.**

MALAHÍE s. f. (Învechit) Onanie. *Călugărul preot de va avea cu mîna păcat ce este malachia* (a. 1650). ap. TDRG, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, PONTBRIANT, D., GHEȚIE, R. M. ALEXI, W., BIANU, D. S.

— Și: **malachíe** s. f.

— Din gr. **μαλακία.**

MALAHÍST s. m. (Învechit, astăzi argotic) Onanist. BUL. FIL. IV, 135.

— Pl.: *malahiști.* — Și: **malachíst** s. m.

— **Malahie** + suf. *-ist.*

MALAHÍT subst. Minereu de cupru de culoare verde, folosit la confecționarea unor obiecte de artă decorativă. *Malahit pămîntos.* J. CIHAC, I. N. 418/3, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, PONI, CH. 252, ALEXI, W., NICA, L. VAM. 148. *Malahitul... cu un conținut de 50 % cupru.* IOANOVICI, TEHN. 58. *Se dizolvă 1 kg de malachit stropit cu 250 gr apă distilată în 5 kg amoniac.* ORBONAȘ, MEC. 440, cf. CANTUNIARI, L. M. 103. *Cuprul se găsește uneori în stare nativă, dar mai ales sub formă de combinații... carbonați bazici, malachit.* MACAROVICI, CH. 381, cf. 385, 620.

— Și: **malachit** subst., **malachită** s. f., (învechit, prin adaptare la sistemul fonetic popular) **mălăít** (BARCIANU) subst.

— Din fr. **malachite.**

MALAHÍU s. m. (Învechit) Onanist. *Malachiul și sodomleanul* (a. 1784). ap. TDRG.

— Pl.: *malahii.* — Și: **malachíu** s. m.

— Din ngr. **μαλακίων.**

MALAIÁN, -Ă s. m. și f. (Rar) Malaiez. COSTINESCU.

— Pl.: *malaieni, -e.*

— De la n. pr. **Malaia.**

MALAIÉZ, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Malaiei; (la m. pl.) națiune, popor care locuiește în Malaia. *Au găsit acolo... mina cea mai bogată și mai neistovită: mîna de lucru a malaiezilor.* SADOVEANU, O. IX, 265.

2. Adj. Care se referă la Malaia, care aparține Malaiei. *Semi-rasa malaieză* [este] *răspîndită într-o mică parte a Asiei.* DRĂGHICEANU, C. 116. *Limba malaieză.* GRAUR, I. L. 209.

— Pl.: *malaiezi, -e.*

— De la n. pr. **Malaia.**

MALÁJ subst. v. **mojolo.**

MALÁMĂ s. f. v. **năframă.**

MALÁNCĂ s. f. **1.** (Bucov.; art.) Pereche de flăcăi deghizați (unul în chip de moșneag ghebos, iar celălalt în chip de babă gătită și

sulimenită) care întovărăşesc cetele de urători în seara de Anul nou. V. c a p r ă, b r e z a i e. *Prin alte sate umblă cu malanca şi capra.* PAMFILE, CR. 195, cf. 194. *În unele sate de prin Bucovina... gospodarii primesc în ziua de Anul nou sau seara... malanca.* id. J. III, 2. *Îmblă cu malanca.* ŞEZ. III, 182.

2. (Prin Bucov.) „Femeie urîtă". LEXIC REG. 104.

3. (Regional) Oaie molatică (Vad-Sighet). CHEST. V 76/92.

— Pl. ?

— Etimologia necunoscută. Cf. n. pr. ucr. М а л а н к а.

MALAÓNIE s. f. (Regional) Epilepsie. Cf. RĂDULESCU-CODIN.

— Etimologia necunoscută.

MALÁR adj. (În sintagma) *Os malar* (şi substantivat, n.) = fiecare dintre cele două oase ale craniului, situate în părţile laterale ale feţei, dedesubtul orbitelor. Cf. CADE, DM.

— Pl. : *malare.*

— Din fr. **malaire.**

MALÁRIC, -Ă adj. Bolnav de malarie (cronică). *Ce glodăraie şi colbăraie!... Ce abdomene de copii malarici.* CARAGIALE, S. N. 112. ✧ (Substantivat) *Se vedeau copii desculţi cu picioarele subţiri şi cu burţi de malarici sub cămaşa despicată.* C. PETRESCU, R. DR. 102.

— Pl. : *malarici, -ce.*

— **Malarie** + suf. *-ic.*

MALÁRIE s. f. Boală infecţioasă provocată de hematozoarul palustru (transmis prin înţepătura ţînţarilor anofeli); paludism, impaludism, friguri (palustre). Cf. BARCIANU, N. LEON, MED. 129, ALEXI, W., BIANU, D. S.

— Pronunţat : *-ri-e.*

— Din it. **malaria.** Cf. fr. m a l a r i a, germ. M a l a r i a.

MALARÍN s. n. v. **malarină.**

MALARÍNĂ s. f. (Plutărit; regional) Topor cu gura lată, folosit la tăiatul crengilor de pe trunchiuri. Cf. ARVINTE, TERM. 154.

— Pl. : ? — Şi : **malarín** (A II 5; pl. *malarine* ib.) s. n.; **mălărínă** (A II 4), **mărălínă** (ib.), **malerínă** (VICIU, GL.), **manolínă** (ARVINTE, TERM. 155) s. f.

— Cf. it. m a n a l i n a „toporaş, bărdiţă".

MALÁTĂ s. f. v. **mlat.**

MALATÍE s. f. v. **maladie.**

MALATÍF, -Ă adj. v. **maladív.**

MALÁUĂ s. f. v. **mala**[1].

MALAXÁ vb. I. T r a n z. A amesteca două sau mai multe materiale (uneori mărunţindu-le) pentru a obţine un amestec omogen. (R e f l. p a s.) *Pasta celulozică trebuie... să fie omogenă (se malaxează bine).* IONESCU-MUSCEL, FIL. 499.

— Prez. ind. : *malaxez.*

— Din fr. **malaxer.**

MALAXÁRE s. f. Acţiunea de a m a l a x a; amestecare (şi mărunţire) a unor materiale cu ajutorul malaxorului. DICŢ.

— Pl. : *malaxări.*

— V. **malaxa.**

MALAXÓR s. n. Maşină folosită la amestecarea (şi la mărunţirea) unor materiale pentru a le transforma într-o masă omogenă. *Combustibilul... şi minereul bine amestecate în malaxoare, se introduc în cuptorul rotativ.* IOANOVICI, TEHN. 33, cf. 21. *Procesul de fabricaţie este complet mecanizat, fabrica fiind înzestrată cu un malaxor de mare capacitate.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2732. *Malaxoare de frămîntat pîinea.* ib. 1954, nr. 2861.

— Pl. : *malaxoare.*

— Din fr. **malaxeur.**

MÁLĂ s. f. v. **mala**[1].

MÁLĂR s. m. v. **maler.**

MALCÁ s. f. (Învechit) Varietate de lemn (nedefinit mai de aproape). *600 de aspri, 6 malcale (varietate de lemn) aurite pentru uşile odăilor* (a. ?). IORGA, S. D. XXII, 30.

— Pl. : *malcale.*

— Etimologia necunoscută.

MALCAVÁŢ subst. v. **malcăvăţ.**

MALCĂVĂŢ subst. (Regional) Numele unei plante de baltă, nedefinite mai de aproape, ale cărei rădăcini sînt întrebuinţate ca nutreţ. Cf. BARONZI, L. 113.

— Şi : **malcavăţ** subst. H I 29.

— Etimologia necunoscută.

MALCONTÉNT, -Ă adj. (Italienism învechit; şi substantivat) (Om) nemulţumit; protestatar. *După cum scriu ponturile ce au făcut ... să nu fie bine priimiţi pribegii şi malcontenţii* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 124/26. *În Transilvania se aflau numai malcontenţi, cari ştiau să zbiere, iară la ţesături de comploturi nu se pricepeau de loc.* BARIŢIU, P. A. II, 3, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl. : *malcontenţi, -te.*

— Din it. **malcontento.** Cf. fr. m a l c o n t e n t.

MALD s. n. v. **maldăr**[1].

MALDÁC s. n. (Mold.) Măsură de greutate folosită în special pentru lemne sau fîn, echivalînd aproximativ cu o jumătate sau o treime de car; p. ext. cantitate, sarcină de lemne sau de fîn de această greutate. *Doo maldaci fîn* (a. 1820). BUL. COM. IST. IV, 147. *Un mărdac de fîn* (a. 1820). ib., cf. N. A. BOGDAN, C. M. 173. *Găsea moş Toader să taie cîte-un măldac de lemne.* CONTEMPORANUL, V_2, 393. *Se sfătuia cu gîndul... să le înjumătăţească* [*lemnele*], *doar va întruchipa două măldace.* ap. TDRG, cf. SĂGHINESCU, V. 95, ŞĂINEANU, D. U., IORDAN, L. M. 193. ✦ Căpiţă (sau mănunchi) de fîn. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, A. R. 250.

— Pl.: *maldace.* — Şi: **măldác, mărdác** s. n.

— Etimologia necunoscută. Cf. ngr. μανδάκης „legătură de răchită".

MÁLDĂR[1] s. n. (De obicei cu determinări introduse prin prep. „de" şi arătînd felul materialului) **1.** Grămadă de tulpini de plante secerate, de nuiele, de crengi etc. (legate la un loc, alcătuind un mănunchi sau un snop). V. mănuşă, chită, fascie. *Un maldăr de nuiele tot cotite şi la vîrfuri făcute ca lancea.* GORJAN, H. II, 85/6, cf. LM. *Papura tăiată... se adună în malduri.* I. IONESCU, P. 437. *Căsuţele-nălbite Lucesc sub a lor malduri de trestii aurite.* ALECSANDRI, P. III, 39. *Un mănunchi dintr-un maldăr de stuh sau de papură.* SEVASTOS, N. 331. *Tîrînd după ea un maldăr de crăci de stejar.* N. REV. R. I, 41. *Iacă şi Irina... cu un maldăr de găteje şi de viţă uscată.* DELAVRANCEA, H. T. 256. *Cocenii rămaşi pe cîmp se taie cu secerea şi se fac snopi sau mălduri.* DAMÉ, T. 62. *Treceau la Gălbioara cu nişte maldăre de papură-n luntre.* SANDU-ALDEA, U. P. 201. *Aceste nuiele le duc acasă în spinare; alţii fac din ele malduri, le leagă ca pe snopi şi le aduc.* PAMFILE, S. V. 12, cf. id. A. R. 224. *Stătea în mijlocul ogrăzii, înconjurată de maldări de cînepă aşezaţi în picioare, ca nişte corturi de soldaţi.* BUJOR, S. 43. *Alcătuiau două maldăre mari* [de nuiele], *pe care le purtau pe umeri.* SADOVEANU, P. M. 276. *Şi plecai pe poticele, Găsii maldăr de nuiele.* MAT. FOLK. 404, cf. RĂDULESCU-CODIN, ALRM SNI h 413. *Vine moşul pe cărare C-un maldăr d-araci în spinare* (Ariciul). PĂSCULESCU, L. P. 72. ✦ Grămadă (nu prea mare) de fîn, de paie, de iarbă etc. V. pală, purcoi, boaghe. *Bieţii săteni nu numai fură jefuiţi... dar îi încrosnau cu maldăre de fîn şi cu poveri foarte mari.* I. IONESCU, M. 253. *D-asupra carului pun cîte un maldăr de fîn.* JIPESCU, O. 149. *Alături erau pregătite aşternuturile pentru noi. Maldăr mirositor de iarbă.* SĂM. III, 138. *Avuse grijă... să-i pună dinainte un alt maldăr de iarbă proaspătă.* HOGAŞ, DR. I, 255. *Pe-un maldăr de sulfine, Cu cel din urmă gînd la tine, Adoarme suspinînd.* TOPÎRCEANU, B. 35. *În maldărul proaspăt de fîn Mă mîngîie vîntul pe frunte.* CAZIMIR, L. U. 16. *Se lasă iarăşi pe maldărul de iarbă.* SADOVEANU, O. IX, 173, cf. id. M. C. 47. *Se aşezaseră pe maldărul de fîn proaspăt.* CAMIL PETRESCU, O. II, 211. *Să mi-l ascundă-n codri pe-un maldăr de ferigă.* STANCU, C. 50. *A aşternut dulama şi a băgat sub ea un maldăr de iarbă.* id. D. 21, cf. ALR SN I h 131, ALR I 933/782, 795.

2. (Munt., Olt.) Ierburi proaspăt cosite, folosite ca furaj pentru vite. V. dudău. *36* [bani] *la un car maldăr* (a. 1780). IORGA, S. D. XIV, 311. *Pentru ceairul cailor să aibă locuri... pentru păşune şi maldăr, după suma cailor fieşicăriia poştii.* CR (1833), 95[1]/5, cf. PONTBRIANT, D., POLIZU, COSTINESCU. *Adie mirosul de maldăr cosit.* CARAGIALE, S. 3, cf. DDRF, BARCIANU. *Grînarii se întorc... cu căruţele goale şi cu maldăr proaspăt în codirlie.* DELAVRANCEA, ap. TDGR. *Cantitatea de 20·000 kilograme maldăr* [*de fleolă*] *la hectar.* ap. TDRG, cf. ALEXI, W., ALR II 5258/784.

3. Mulţime de obiecte de acelaşi fel, îngrămădite unele peste altele (v. teanc, vraf); p. ext. cantitate mare dintr-o anumită materie (v. morman). *Dincă înşfacă degrabă un maldăr de cărţi şi prinde a le deschide.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 210. *Toate celelalte curţi domneşti... zac sub maldăre de ruine.* MON. IST. II, 103. *Îl găsi treaz, ca de obicei, socotind pe un maldăr de saci.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 29. *Cînd vedea maldăre de carne, îi venea totdeauna cu scîrbă.* AGÎRBICEANU, S. P. 36. *Cerceta minuţios în maldărul de hîrtii.* SAHIA, N. 71. *Îl găsise căzut pe un maldăr de talaş.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 186, cf. LESNEA, I. 142. *În curte se înălţau, unele lîngă altele, maldăre uriaşe de bălegar.* STANCU, R. A. IV, 357, cf. PAS, Z. I, 271. *Purtînd într-amîndouă mîinile, ca pe-un braţ de lemne, un maldăr de dosare.* GALAN, B. I, 6. *Era culcat în pat, pe un maldăr uriaş de perne.* T. POPOVICI, S. 267. *Răscoli maldăre de registre, luîndu-şi note.* V. ROM. februarie 1955, 246. *Găsi un maldăr de chei.* FUNDESCU, L. P. 109. ✧ (În contexte figurate) *Soarele, mare şi galben, s-a apropiat de orizont şi s-a culcat pe un maldăr de nori pufoşi, roşii.* STANCU, U.R.S.S. 113. ✧ Expr. (Prin Olt.) **A sta** (sau a **fi lăsat**) **pe maldăr** = a trăi în belşug, fără griji. Cf. CIAUŞANU, V. 177.

4. (Regional) „Bucată mare". Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI. ✦ Epitet pentru un om înalt. Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.

— Pl.: *maldăre* şi (rar, m.) *maldări.* — Şi: (regional) **málder** (BARCIANU; pl. *maldere* id.) s. n.; **máldîr** (PAMFILE, J. I, 123) s. m.; **máldur** (pl. *malduri* şi *mălduri*), **mald** (CV 1950, nr. 5, 32), **măldár** (A VI 26) s. n.

— Etimologia necunoscută.

MĂLDĂR[2] s. n. v. **maltăr.**

MÁLDĂRĂ s. f. v. **maltăr.**

MALDÉF subst. v. **malteh.**

MALDÉH subst. v. **malteh.**

MALDÉHI subst. v. **malteh.**

MÁLDER[1] s. n. v. **maldăr.**

MÁLDER[2] s. n. v. **maltăr.**

MÁLDÎR s. n. v. **maldăr.**

MÁLDUR s. n. v. **maldăr.**

MALEÁBIL, -Ă adj. **1.** (Despre materii) Care poate fi uşor modelat; s p e c. (despre metale) care poate fi întins în foi subţiri, la o temperatură inferioară aceleia de topire. Cf. NEGULICI. *Metalele nu sînt tot una de ductile şi maleabile.* MARIN, PR. I, 215/31, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Unele metale sau aliaje, fiind foarte maleabile, se pot forja la rece.* IOANOVICI, TEHN. 110, cf. 45, 60. *2 valţuri de oţel cu dinţi puternici de fontă maleabilă.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 414. *Metalele sînt maleabile şi ductile, adică se pot reduce în foi şi trage în fire subţiri.* MACAROVICI, CH. 333. ✧ F i g. *Una din cele mai maleabile calităţi ale spaţiului e reversibilitatea.* RĂLEA, S. T. III, 47.

2. F i g. (Despre oameni şi despre caracterul lor) Care se adaptează uşor la împrejurări; mlădios, docil. *Spiritul omului este maleabil numai în juneţe.* NEGULICI. *E maleabil, e delicat, e dulce cum nu vă puteţi închipui.* VLAHUŢĂ, ap. CADE, cf. ŞĂINEANU, D. U., BL VII, 41, STANCU, R. A. IV, 363.

— Pronunţat: *-le-a-*. — Pl.: *maleabili, -e.*

— Din fr. **malléable.**

MALEABILITÁTE s. f. **1.** Însuşirea de a fi maleabil **(1).** Cf. NEGULICI. *Maleabilitatea este proprietatea ce au metalele de a se reduce în foi subţiri prin laminariu.* MARIN, PR. I, 215/25, cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Forjarea este o metodă de prelucrare bazată pe proprietatea maleabilităţii metalelor.* IOANOVICI, TEHN. 110, cf. 29, 387, ORBONAŞ, MEC. 207. ✦ F i g. Flexibilitate, mlădiere. *Din culmea umerilor tăi, păstrînd maleabilitatea crinului şi împurpurarea amurgului se desprinde calm... o fîşie de mătase albă.* KLOPSTOCK, F. 246.

2. F i g. Capacitate de a se adapta uşor la împrejurări.

— Pronunţat: *-le-a-*.

— Din fr. **malléabilité.**

MALÉC s. m. sg. v. **melic**[1].

MALEDÍCŢIE s. f. (Livresc, învechit) Blestem; nenorocire, fatalitate. Cf. NEGULICI, BARONZI, I. L. III, 219, PONTBRIANT, D. *Maledicţie este asupra acestei case.* COSTINESCU, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U.

— Pronunţat: *-ţi-e.* — Pl.: *maledicţii.* — Şi: **maledicţiúne** s. f. ARISTIA, PLUT.

— Din fr. **malédiction.**

MALEDICŢIÚNE s. f. v. **maledicţie.**

MALEÓL s. m. (Învechit) Mlădiţă (tăiată în formă de ciocănel) sădită în pămînt cu scopul de a prinde rădăcină şi a da naştere la o plantă nouă. V. b u t a ş. *Maleolu e mlădiţă nouţă, născută din nuiaua viţei cea din anul trecut.* ÎNV. VIN. 12/11. *Maleolii sînt ramure deslipite de sad pe care îi plantăm în pămînt ca să-i facem să prinză rădăcină.* BREZOIANU, A. 267/4.

— Pronunţat: *-le-ol.* — Pl.: *maleoli.*

— Cf. it. m a g l i u o l o (învechit m a l l e o l o), lat. m a l l e o l u s „ciocănel".

MALEOLÍRE s. f. (Învechit, rar) Mijloc de înmulţire a anumitor plante prin maleoli. *Această maleolire este priincioasă mai cu seamă sălciilor, richitei, socului, pleopului negru.* BREZOIANU, A. 267/6.

— Pronunţat: *-le-o-*.

— De la **maleol.**

MÁLER s. m. (Germanism în Ban., Transilv.) Pictor (de icoane). *Vasilie Theodorovici mălăr* (a. 1828). IORGA, S. D. XIII, 110. *„Malerul" de lemn fu sasul Martin.* id. ib. XII, XXII, cf. ALR II 6477/36. ✦ Zugrav (Şieu Măgheruş-Bistriţa). MAT. DIALECT. I, 285. ✦ (Impropriu) Fotograf. Com. din TIMIŞOARA.

— Pl.: *maleri.* — Şi: **málăr, moálăr** (L. COSTIN, GR. BĂN. 138), **mólăr** (ALR II 6477/260) s. m.

— Din germ. **Maler.**

MALÉRCĂ s. f. (Mold.) Femeie cu purtări rele. Cf. I. CR. III, 54, BUL. FIL. IV, 113, 122, SCRIBAN, D.

— Pl.: *malerci.*

— Din ucr. **махлярка.**

MALERÎNĂ s. f. v. **malarină.**

MÁLFĂ s. f. v. **moalfă.**

MÁLIC[1] adj. (În sintagma) *Acid malic* = acid care se găseşte în anumite plante şi fructe (în stare liberă sau sub formă de săruri). *Acidul malic... se găseşte foarte răspîndit în domeniul vegetal: în mere necoapte, în struguri cruzi, în sorb, în gutui... etc.* MACAROVICI, CH. 531, cf. 528, DN.

— Din fr. **malique.**

MALIC[2] subst. (Regional) Untură de gîscă. Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

MALÍC[3] s. m. sg. v. **melic**[1].

MALÍCIE s. f. v. **maliție.**

MALICIÓS, -OÁSĂ adj. v. **maliții os.**

MALICÓS, -OÁSĂ adj. v. **melicos.**

MALÍGN, -Ă adj. **1.** (Învechit) Care face rău; răutăcios. *Germanii cei vechi avea și ei spirite benefice și maline. Spiritele cele maline se numeau gnomi și simțeau cea mai mare plăcere a șicana pe muritori.* FILIMON, O. II, 185, cf. 160, COSTINESCU.

2. (Despre boli, în opoziție cu b e n i g n) De natură gravă, foarte primejdios. DICȚ. ✧ *Tumoare malignă* = tumoare canceroasă. *A ști ce este cancerul înseamnă în primul rînd a cunoaște particularitățile pe care le prezintă schimbul de substanțe în tumorile maligne.* CONTEMP. 1956, nr. 492, 5/3. *Pustulă malignă* = dalac. Cf. DICȚ.

— Pl.: *maligni, -e.* — Și: (învechit) **malín, -ă** adj.

— Din lat. **malignus.** Cf. fr. m a l i n, - g n e.

MALIGNITÁTE s. f. (Astăzi rar) Caracterul, însușirea a ceea ce este malign **(1).** *Aplecați spre... malignitate.* ȚICHINDEAL, A. M. 35/7. *Numim malignitate aplecarea violenoasă ce avem a pătrunde slăbiciunile altora, a descoperi ale lor năravuri spre veselia ce isvorește pentru noi din a lor rușinare.* GTN (1835), 17[1]/30. *Felurimi de tîlmăciri am văzut că malignitatea sau curiozitatea oamenilor au vrut să dea poemilor mele.* HELIADE, O. II, 13, cf. COSTINESCU. *Totuși, persiflajul antipatic care trăda o malignitate congenitală îl făcu să ezite.* CĂLINESCU, S. 48.

— Și: (învechit) **malinitáte** s. f. COSTINESCU.

— Din lat. **malignitas, -atis.** Cf. fr. m a l i g n i t é.

MALÍN, -Ă adj. v. **malign.**

MALINITÁTE s. f. v. **malignitate.**

MALÍȚIE s. f. (Livresc) Înclinarea de a fi maliții os; răutate, maliții ozitate. Cf. FIS. 41, PONTBRIANT, D. *N-a putut face alta, decît a căuta, în maliția unui om just, mîngîiere.* CARAGIALE, O. VII, 4, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *E un om cu... ochii vii, în lucirea cărora se simte parcă totuși o ușoară maliție.* SADOVEANU, V. F. 34, cf. id. O. L. 50, id. O. X, 500. *Fata dumneavoastră, zise ea cu o maliție molatecă, trebuie să aibă aspirații mai înalte, un magistrat, un ofițer superior.* CĂLINESCU, E. O. II, 40, cf. 11, 36. ✦ Vorbă, atitudine, glumă răutăcioasă. *Dacă nu m-ar chema Maria? zise ea, sub inspirația unei fulgerătoare maliții.* EMINESCU, N. 82.

— Pl.: *maliții.* — Și: (învechit) **malície** s. f. COSTINESCU.

— Din fr. **malice.** Cf. lat. m a l i t i a.

MALIȚIÓS, -OÁSĂ adj. (Livresc, despre oameni și despre firea sau manifestările lor) Răutăcios, caustic. *E învățat... cu năravuri, îndărătnic, maliții os, viclean și cu răutate.* ȚICHINDEAL, F. 280/18. *Rugară pe Antonia să caute în maliciosul său cap o viclenie.* HELIADE, D. J. 68/19, cf. PONTBRIANT, D. *Va să zică nu știi nimic?... — Nimic de tot, adaose Păturică, cu o privire maliții oasă.* FILIMON, O. I, 129. *Un critic maliții os ar putea, la prima vedere, s-o reprezinte ca un rezultat al neștiinței și al neglijenței capilor armatei celei biruite.* HASDEU, I. V. 89. *O curiozitate maliții oasă m-a hotărît să vizitez pe Timotin.* IBRĂILEANU, A. 130. *Nadina ascultă întîi cu o seriozitate prefăcută și maliții oasă.* REBREANU, R. II, 100. *Mai veniți pe la noi, cînd treceți prin București, se simți dator să-i invite, fără intenție maliții oasă, studentul.* C. PETRESCU, Î. II, 221. *În ochii aceia simpatici, Naum păru că surprinde două scîntei maliții oase.* SADOVEANU, O. IX, 161. *Așa ești d-ta, cocoană Aglae, maliții oasă.* CĂLINESCU, E. O. I, 20, cf. 71, id. S. 46. *E maliții os de felul lui.* CAMIL PETRESCU, O. I, 402. *În cazul proverbelor..., [Neculce] ține, uneori, să adauge, cu o ironie ușor maliții oasă, îndreptată contra celor vizați de dînsul, că sînt „cuvinte proaste", care trebuie crezute totuși.* VARLAAM-SADOVEANU, 112. ✧ (Adverbial) *Ei, tinere, se vede că mă părășești, zise el maliții os.* AGÎRBICEANU, L. T. 291. *Aș fi curios, prințule, urmă el puțin maliții os, să cunosc podurile de piatră pe care le aveți aruncate peste rîuri.* SADOVEANU, Z. C. 23. *Scoase din buzunar o hîrtie și citi, maliții os, decretul.* PAS, Z. IV, 189. *Pop îl încunoștințase maliții os că s-au tocmit mari avocați care vor intra în acțiune, să-l apere pe Drugan.* STANCU, R. A. V, 12.

— Pronunțat: *-ți-os.* — Pl.: *maliții oși, -oase.* — Și: (învechit) **malicióș, -oásă** adj.

— Din fr. **malicieux.** Cf. lat. m a l i t i o s u s.

MALIȚIOZITÁTE s. f. (Livresc) Maliție. *Atins pînă-n suflet de maliții ozitatea confraților săi, li se pune-n cale.* CARAGIALE, M. 70. *Și acuma încă, cîte un scriitor național, cu o maliții ozitate și mirare pe care o dau totdeauna lucrurile nepricepute, neștiute, repetă: critica științifică, auzi!* GHEREA, ST. CR. III, 144, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U. *Poți scormoni în opera unui scriitor, ca să descoperi, cu o ieftină și curioasă maliții ozitate... indicații biografice intime, informații mărunte.* V. ROM. noiembrie 1954, 157. *Toată maliții ozitatea femeii contra femeii e pusă în joc.* RALEA, S. T. III, 230. *Pe față, surîsul lui, atît de obicinuit, semn al unei maliții ozități de*

neînvins, o necăji. CAMIL PETRESCU, O. II, 356. ✦ Faptă, vorbă, atitudine răutăcioasă. *Întrebuinţează un întreg arsenal de maliţiozităţi şi de trăsături satirice.* CARAGIALE, O. III, 246.
— Pronunţat: *-ţi-o-*. — Pl.: *maliţiozităţi.*
— **Maliţios** + suf. *-itate.*

MÁLNĂ s. f. (Regional) Zmeură (Girişu de Criş-Oradea). LEXIC REG. 71.
— Din magh. **málna.**

MALONÉST, -Ă adj. (Rar) Necinstit, incorect. *Am văzut zarafi fără capital, fanfaroni şi maloneşti, cari sărăcesc lumea prin dobînzile lor nemăsurate.* FILIMON, O. I, 93, cf. COSTINESCU. *Fals, malonest, venale, hidos eşti, cavalere!* CARAGIALE, O. IV, 308. *Un individ malonest, neruşinat.* id. ib. VII, 229, cf. ALEXI, W.
— Pl.: *maloneşti, -ste.*
— Din it. **malonesto.** Cf. fr. m a l h o n n ê t e.

MALONESTITÁTE s. f. (Rar) Necinste, incorectitudine. *Mi-au displăcut cu deosebire soluţiile uşoare şi am socotit o declasare adaosul la uşurinţă al malonestităţii.* ARGHEZI, T. C. 119.
— Din **malonest** + suf. *-itate.*

MALOROSIÁN, -Ă adj. (Învechit) Ucrainean. *Am început să traduc descrierea stepei malorosiene.* ODOBESCU, S. III, 20, cf. BARCIANU, IORGA, L. II, 75. *Are domnia sa şase prisăcari malorosieni în şase poieni, în lungul apei Siretului.* SADOVEANU, O. XIII, 381.
— Pl.: *malorosieni, -e.*
— Din rus. **малороссиянин.**

MALOROSIÁNCĂ s. f. (Învechit) Ucraineancă. *Fiind ea de neamul ei malorosiancă... a zis aşa că se duce să se călugărească la lavra sfintei Teodora de la Chiu.* SADOVEANU, O. XIII, 583.
— Pl.: *malorosience.*
— **Malorosian** + suf. *-că.*

MALOROSIENÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Ucrainean. *Atamanul se aşează la pămînt, suflînd pripit pe nări, scrîşnind şi suduind printre măsele, în limba lui malorosienească.* SADOVEANU, O. XIII, 232. ✦ (Substantivat, f.) Limba ucraineană. *Cei de faţă n-au înţeles malorosieneasca ce se vorbeşte la Pragurile Niprului.* SADOVEANU, O. XI, 335.
— Pl.: *malorosieneşti.*
— **Malorosian** + suf. *-esc.*

MALORÚS, -Ă s. m. şi f. (Învechit) Denumire veche dată ucrainenilor de către regimul ţarist. *Paisie Velicicovschi... era un malorus născut la Poltava.* IORGA, L. II, 390. *Ruşii mici (maloruşi sau haholi) sînt cazaci zaporojeni de la gurile Niprului.* ANTIPA, P. 744.
— Pl.: *maloruşi, -se.*
— Din rus. **малорус.**

MALÓTĂ s. f. v. **mlat.**

MALOTEÁ s. f. (Învechit şi regional) Haină femeiască (lungă pînă la pămînt), de obicei căptuşită cu blană (scumpă), avînd marginile din faţă tivite cu blană, uneori şi guler şi manşete de blană; un fel de scurteică purtată de ţărănci în zilele de sărbătoare. V. c a ţ a v e i c ă, d u l a m ă, g i u b e a. *1 malotea de ghirmisutu, 1 roche stanbă* (a. 1824). IORGA, S. D. VI, 137, cf. VALIAN, V. 76. *Îşi scoase maloteaua sa blănită cu samur.* FILIMON, O. I, 152, cf. 231. *Mai ieri, bărbatu meu era cu chef şi se lăuda că mi-o cumpăra malote.* ALECSANDRI, T. 691. *Abia se putea zări, prin geamurile porţilor, o malotea îmblănită şi un chip stafidit de femeie.* MACEDONSKI, O. III, 125, cf. 101, BARCIANU. *Serdăreasa e mînioasă. Se strînge în maloteaua de pambriu, îmblănit cu vidră.* CAMIL PETRESCU, O. I, 175. *Se ciorovăiau aprig precupeţe în malotea albastră.* C. PETRESCU, A. R. 8. [Î]*n caic o ducea Şi mi-o arunca Sus peste sandale Şi peste bolozale, Pe vraf de nafele Şi de malotele.* TEODORESCU, P. P. 644, cf. H II 31, 81, 223, V 5, 391, X 540, XII 33, 174, XIV 8, 453. *Alăturea cu dînsul se afla soţia sa, învălită într-o caţaveică de cacom şi o malotea de ghermesit, blănită cu nurcă.* ŞEZ. XII, 45, cf. 92. *Ţine, gazdă, nu mă da, Că-ţi voi da o malotea Cu florile cît palma.* MAT. FOLK. 167, cf. GRAIUL, I, 176. *Cî ţ-oi faci-o mălote Roşii ca gîşina.* VASILIU, C. 203. *Părăsi cucul bungetul Şi merliţa frăsinetul Şi turtureaua vălceaua Şi leliţa maloteaua.* I. CR. III, 343. *A ieşit un port în sus Cu malotele de urs Şi-a ieşit un port la vale Cu scurteici de căprioare.* PAMFILE, C. Ţ. 288.
— Pl.: *malotele.* — Şi: **mavloteá** (PANN, ap. CIHAC, II, 672, TDRG), **maroteá** (SCRIBAN, D.), **miloteá** (id. ib.), **milotá** (PONTBRIANT, D.) s. f.
— Din tc. **mallota.** — **Milotea, milota** < ngr. **μηλωτή.**

MALOTÍŢĂ s. f. (Regional) Diminutiv (hipocoristic) al lui m a l o t e a. *De cum era nuntăşiţa, Aşa-mi croia malotiţa.* PAMFILE, C. Ţ. 65.
— Pl.: *malotiţe.*
— **Malotea** + suf. *-iţă.*

MALPÓSTĂ s. f. (Franţuzism învechit, rar) Trăsură destinată serviciului de poştă (şi transportului de călători); p. e x t. sistemul de transport respectiv. *Ne ducem la biuroul malpostei, ne suim în trăsură şi plecăm din Baiona.* ALECSANDRI, O. P. 277. *Malposta nu primeşte decît doi călători, fiind menită a duce corespondenţiile cu cea mai mare răpegiune.* id. ib. 278.

— Scris şi: (după fr.) *mal-postă.* — Pl.: *malposte.*
— Din fr. **mall-poste.**

MALT subst. v. **malţ.**

MALTÁZĂ s. f. Ferment care transformă maltoza în glucoză; diastază. *Diastaza se numeşte şi maltază.* MACAROVICI, CH. 638.
— Din fr. **maltase,** germ. **Maltase.**

MÁLTĂ s. f. (Învechit) Ţesătură nedefinită mai de aproape. *Albituri de tot ordinare... de maltă vărgată* (a. 1875). ap. TDRG 946.
— Etimologia necunoscută. Cf. m a l t e h, m a l t i n.

MÁLTĂR s. n. (Transilv., Ban., rar Bucov.) Mortar. *Temelia se face din cea mai bună piatră de munte, căreia i se mai adaugă maltăr (mortar), pentru a se astupa golurile dintre pietre şi spre a i se da o legătură durabilă.* PĂCALĂ, M. R. 403. *Bine cunoscutul maltăr sau papalaşca nu este altceva decît mortarul.* CV 1949, nr. 7, 31, cf. TODORAN, GL., CHEST. II 128/1, 3, ALRM II/I h 281, ALR I 1677, A I 12, 26, 31, 35, 36, III 2, 7, 16, 17, 18, IV 5, V 15, 16. ✦ (Regional) Noroi, glod (Negrileasa-Gura Humorului). A VI 4.
— Şi: **málter** (CHEST. II 128/1, 279/1, ALRM II/I h 281, ALR I 1677/315, 333, A V 15), **máltor** (ALRM II/I h 281), **máltur** (A V 14), **máldăr** (CHEST. II 128/9, 409, ALRM II/I h 281, ALR I 1677/9, 28, 51, 59, 63, 308, 375), **málder** (CHEST. II 128/408), **moáltăr** (ALRM II/I h 281, MAT. DIALECT. I, 180), **moálter** (CHEST. II 128/331), **málter** (com. din Transilv.), **múltăr** (ALR I 1677/215) s. n.; **máltără** (CHEST. II 128/387), **mălţără** (ALRM II/I h 281, A I 12, 13, 17, 22), **máldără** (ALRM II/I h 281) s. f.
— Din germ. **Malter.** — **Moaltăr, moalter** < magh. **malter.**

MÁLTĂRĂ s. f. v. **maltăr.**

MALTÉF subst. v. **malteh.**

MALTÉH subst. (Învechit) Ţesătură nedefinită mai de aproape. *1 lebadea de maldeh ca norul* (a. 1790). IORGA, S. D. VIII, 19. *4 capătîie de maldeh cu flori i doao cearceafuri* (a. 1796). id. ib. XII, 123. *1 rochie de atlaz, vărgată cu fir, cu antereu ei, 1 fustă de maldef, 1 rochie ghermesit sadea* (a. 1818). id. ib. VII, 18. *1 biniş... Postav neftiu căptuşit pînă la brîu cu malteh nahutiu* (a. 1821). ap. TDRG. *Doamna cea din noblete şi bogată cu rochie sau de maldehi sau de croază, sau de percal.* GOLESCU, Î. 43. *Dacă n-ai stare, de ce te-ai însurat? Să-mi faci rochie de maltef şi să-mi cumperi şal şi cercei de Lipsca.* FILIMON, O. I, 218, cf. ŞĂINEANU, D. U., TDRG.
— Şi: **maltéf, maldéh, maldéhi, maldéf** subst.
— Etimologia necunoscută. Cf. m a l t ă, m a l t i n.

MÁLTER s. n. v. **maltăr.**

MALTEREZÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A tencui (Voievozi-Carei). ALR II/I h 240/325.
— Prez. ind.: *malterezesc.* — Şi: **malterezlí** vb. IV. ALR II/I h 240/325.
— Din magh. **málterez.**

MALTEREZLÍ vb. IV v. **malterezi.**

MALTÉZ, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a insulei Malta sau este originară de acolo. Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U.
2. Adj. Care aparţine insulei Malta sau maltezilor **(1),** privitor la insula Malta sau la maltezi, originar din insula Malta.
— Pl.: *maltezi, -e.*
— Din it. **maltese.**

MALTHUSIANÍSM s. n. Teorie reacţionară (formulată de economistul Malthus), potrivit căreia populaţia globului creşte în progresie geometrică, în timp ce mijloacele de existenţă cresc în progresie aritmetică. *Întemeietorii marxismului au supus malthusianismul unei critici nimicitoare.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2382.
— Pronunţat: *-tu-si-a-.*
— De la n. pr. **Malthus.**

MALTÍN subst. (Învechit) Ţesătură nedefinită mai de aproape. *Una jube de maltin blănită cu singeap negru, una rochie de maltin* (a. 1787). URICARIUL, XV, 347. *1 rănd de straie blănit*[e] *cu sîngiap, 2 fuste de maltin, 1 perdea de maltin* (a. 1794). IORGA, S. D. VII, 134. *Şase rochie, două de dimie, una de maltin* (a. 1813). URICARIUL, XIV, 234. *39 coţi maltin ghirghiliu, cîti 4 lei cotul. 13 coţi pînză, cîti un leu cotu* (a. 1824). IORGA, S. D. XXI, 199.
— Şi: **moltín** subst. T. PAPAHAGI, C. L.
— Etimologia necunoscută. Cf. m a l t ă, m a l t e h.

MALTÍNÁ s. f. Substanţă chimică în formă de praf amorf de culoare albă-gălbuie, preparată din malţ şi folosită pentru a transforma amidonul în dextrină şi maltoză. V. d i a s t a z ă. Cf. BIANU, D. S.
— Din fr. **maltine,** germ. **Maltin.**

MÁLTOR s. n. v. **maltăr.**

MALTÓZĂ s. f. Substanţă zaharoasă preparată din amidon prin acţiunea diastazei din malţ. *Maltoza (zahăr de malţ)... rezultă din amidon sub influenţa diastazei ce se dezvoltă la încolţirea cerealelor.* MACAROVICI, CH. 559.
— Din fr. **maltose,** germ. **Maltose.**

MALTRACTÁ vb. I v. **maltrata.**

MALTRACTÁRE s. f. v. **maltratare.**

MALTRATÁ vb. I. Tranz. A trata (pe cineva) cu asprime, a-i provoca suferințe fizice sau morale (bătîndu-l, brutalizîndu-l). *Au nu vedem pe toată ziua părinții părăsiți, ba încă și maltractați de copiii lor, pentru că n-au să le dea de cheltuială pe cît ei cer?* PR. DRAM. 130. *O maltrata necontenit.* MN (1836), 88²/8. *L-am maltractat prea crud.* HELIADE, D. J. 60/13. *Beizade Grigorie... poronceşte soldaților sei să-i maltrateze în acel mai mare grad* (a. 1848). URICARIUL, X, 13, cf. PR. DRAM. 234. *Maltratează-mă, insultă-mă cu chipul cel mai umilitor; voi avea mai puțin a mă plînge de bruscheria ta decît de discrederea ce-mi mărturiseşti.* LĂZĂRESCU, S. 12/7. *Ori în ce țară europeană a fost maltractat și tiranit poporul veacuri întregi...*, *rezultatul a fost același.* BARIȚIU, P. A. I, 474, cf. II, 51. *În caz că mă maltratează sau mă ia peste picior d-nii studenți...*, *atunci vă autorizez a publica scrisoarea mea.* CARAGIALE, O. VII, 427, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Maltratase domni în casa cărora-și trăise tinerețea.* IORGA, L. I, 487, cf. 186. *Sînt sigură că Emil îl maltratează* [pe cățel] *cînd lipsesc eu.* C. PETRESCU, Î. II, 247. *Dacă vreun copil este maltratat... statul are tot dreptul să-l izoleze de familie.* SAHIA, U.R.S.S. 118. *Pe toți ne bătea, ne maltrata.* V. ROM. aprilie 1954, 47. *Șeful poliției alergase și el în Dealul Mitropoliei; dar numai ca să potolească lumea, să o împiedice să maltrateze pe boieri.* CAMIL PETRESCU, O. II, 329. ◇ (Prin exagerare) *În coloanele unui ziar... un domn cu același nume m-a maltratat și calomniat, într-un mod neobicinuit de crud.* CARAGIALE, O. VII, 229. *Iată pentru ce am zis că Victor Hugo a fost mai maltratat în Franța decît la noi un Mumuleanu.* GHEREA, ST. CR. III, 155. *S-a plîns de bărbatul ei, spunînd că sensibilitatea fireasc ă i-e maltratată în căsnicia asta în fiece moment.* REBREANU, R. I, 230. ◇ Fig. *Lipsa de cugetare matură... împinge pe atîția juni nechemați și nealeși a maltrata limba, torturînd-o în rime și metruri imposibile.* MAIORESCU, CR. I, 312. *Pantagruel... e pus să înnoade o conversație cu un student limusin ce-și maltrata limba pînă la caricatură.* VARLAAM-SADOVEANU, 210.

— Prez. ind.: *maltratez.* — Și: (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **maltrătá** (STAMATI, D.), (învechit) **maltractá** vb. I.

— Din fr. **maltraiter,** it. **maltrattare.** — Pentru **maltracta,** cf. lat. tractare.

MALTRATÁRE s. f. Acțiunea de a maltrata și rezultatul ei; brutalizare. *În zadar am cerut să mi se spuie motivul unei asemeni maltratări.* RUSSO, S. 200, cf. POLIZU, COSTINESCU. *Pentru maltratare însă, ce reparație aș mai fi căutat?* CARAGIALE, O. VII, 229, cf. SCÎNTEIA, 1952, nr. 2392.

— Pl.: *maltratări.* — Și: (învechit) **maltractáre** s. f. BARCIANU.

— V. **maltrata.**

MALTRATARISÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A maltrata. *Figură neomenoasă, fățarnică, tică loasă, Care maltratarisește oamenii ce-o găzduiesc.* NEGRUZZI, S. III, 91. ◇ Refl. pas. *Tocma acolo este mortalitatea mai înfricoșată unde omul... se maltratarisește.* VASICI, M. I, 133/21.

— Prez. ind.: *maltratarisesc.* — Și: **maltraterisí** vb. IV.

— **Maltrata** + suf. *-arisi.*

MALTRATERISÍ vb. IV v. **maltratarisi.**

MALTRĂTÁ vb. I v. **maltrata.**

MALTRĂTÁȚIE s. f. (Învechit) Maltratare. STAMATI, D.

— Pronunțat: *-ți-e.*

— **Maltrăta** + suf. *-(a)ție.*

MÁLTUR s. n. v. **maltăr.**

MALȚ subst. Produs obținut din boabe de cereale (mai ales de orz) încolțite, uscate și măcinate, care este folosit la fabricarea berii și a spirtului sau la prepararea unui surogat de cafea. Cf. ȘĂINEANU, D. U., BARCIANU. *Taxa 25 la sută asupra maltului pentru bere.* ap. MÎNDRESCU, I. G. 67. *Malț prăjit, fără adaos de zahăr, ca surogat.* NICA, L. VAM. 148. ◇ *Zahăr de malț* = maltoză. *Maltoza (zahăr de malț)... rezultă din amidon sub influența diastazei.* MACAROVICI, CH. 559, cf. 561.

— Și: (învechit) **malt** subst. BIANU, D. S., MÎNDRESCU, I. G. 67.

— Din germ. **Malz.** — **Malt** < fr. **malt.**

MALȚIFICÁRE s. f. Proces de transformare a orzului încolțit în malț, prin uscare. DICT.

— De la **malț,** după modelul unor cuvinte tehnice ca *saponificare, solidificare* etc.

MALUMÉNT s. n. v. **monument.**

MALVACÉE s. f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate, cu fructul în formă de capsulă; (și la sg.) plantă din această familie. *Malvaceele (nalbele).* BARASCH, I. N. 188/5, cf. ALEXI, W., BIANU, D. S.

— Pl.: *malvacee.*

— Din fr. **malvacées.**

MALVERSÁRE s. f. (Rar) Malversație. COSTINESCU.

— Pl.: *malversări.*

— De la **malversație.**

MALVERSÁȚIE s. f. (Livresc) Delapidare; fraudă, (rar) malversare. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W. *Nobilii l-au denunțat pentru malversații, și regele, care rîvnea la averea lui, a lăsat să fie executat.* OȚETEA, R. 88.
— Pronunțat: *-ți-e.* — Pl.: *malversații.* — Și: **malversațiúne** s. f. GHEȚIE, R. M., BARCIANU.
— Din fr. **malversation.**

MALVERSAȚIÚNE s. f. v. **malversație.**

MAMÁCĂ s. f. sg. (Regional, familiar) Mamă **(I 1).** [Scriu] *pentru babacu, pentru mamaca, pentru profesori.* PAS, Z. II, 132. *În odaia de vizavi doarme soră-mea. Odrasla mai mică a mamei. Și bineînțeles dragostea ei. La noi nici nu se uită mamaca.* STANCU, R. A. II, 44.
— De la **mamă.**

MAMÁIE s. f. sg. (Familiar) **1.** (Mold.) Mamă **(I 1).** DICȚ.
2. (Munt., Olt.) Bunică. Com. din GÎNGIOVA-CRAIOVA.
— Și: (cu haplologie) **máie** s. f. sg.
— De la **mamă.**

MAMÁNCĂ s. f. (Regional) **1.** Bunică (Ostra-Gura Humorului). A VI 3.
2. Oaie bună de lapte, care dă să sugă la mai mulți miei. *Oile care dau să sugă la mai mulți sugari se numesc mamanci.* STOIAN, PĂST. 45.
— Pl.: *mamanci.*
— Contaminare între **mamă** și **mancă.**

MAMÁR, -Ă adj. (Anat.) Referitor la mamelă, de mamelă; (rar) mamelar. *S-au notat modificări în epiteliul glandelor mamare.* PARHON, B. 26. *O femeie atinsă de un cancer mamar.* id. O. A. I, 191.
— Pl.: *mamari, -e.*
— Din fr. **mammaire.**

MAMÁRCA s. f. art. (Prin Bucov., în superstiții) Numele nevestei lui Scaraoțchi, considerată mamă a dracilor. Cf. PAMFILE, S. T. 95. *Nimenè nu putea Ceti ce e scris în ea. Au dus-o apoi La mamarca ai bătrînă, Și-aia-așa că mi-o ceti, Dă tot cortul se clăti.* MARIAN, SA. 257.
— Cf. m ă m ă h o a r c ă.

MÁMĂ s. f. **I. 1.** (Adesea determinat de un adj. pos.) Femeie considerată în raport cu copiii ei; maică, (regional) muică, (învechit) mușă. V. n ă s c ă t o a r e. *Tatăl mieu și muma mea.* PSALT. HUR. 21^{v}/25. *Pre feciorul mumînrei sale punre blăznire.* ib. 42^{v}/15. *Den mațele mumînriei meale.* ib. 118^{r}/1. *Țițele măriei meale.* PSALT. SCH. 63/4. *Tatăl mieu și îma mea lăsară-me.* ib. 79/13. *Păcatul îmăriei lui (mumîniei* C, *mînresai* H, *mîne-sa* D). PSALT. 236, cf. 242. *Striin fui... fiilor mumîniei meale.* CORESI, PS. 178/4, cf. 51/9, 133/7, 311/9. *Mumă aceștiia zise-i, mainte de născută.* id. EV. 494. *Duse înlăuntru Isac pre Răveca la cortul mumîniei sale, Sarăei.* PALIA (1581), 95/13, cf. 20/6. *Alții să întrecea să-ș sărute mumînile.* MOXA, 357/7. *Să nu ne hie mai drag nice avuție, nici tată, nice imă.* VARLAAM, C. 262. *Era numai unul născut mumei sale.* N. TEST. (1648), 75^{v}/30, cf. 20^{r}/2, 68^{v}/19. *Blagoslovenia tatălui și a mumînii* (a. 1652). ap. TDRG. *Au grăit împărătească îmmei împăratului.* M. COSTIN, O. 178. *Să spuie mumei lui Ștefan vodă, să-l sloboadă de la închisoare.* NECULCE, L. 9. *Cel ce iaste din tatăl fără mumă.* MINEIUL (1776), 195^{v} 1/16. *Țerile noastre vor fi deschise lor și... mumînei lor.* ȘINCAI, HR. II, 140/29, cf. 178/29. *Copii... din deosebite mume născuți.* PRAVILA (1814), 159/20. *Primul object ce adoară omul ... este mama.* HELIADE, O. II, 48. *Sufletu-mi s-alină cu-ncetul și ușor, Ca pruncul ce-l adoarme a mumii lui cîntare.* ALEXANDRESCU, O. I, 337, cf. 161. *Gîndiți la muma ce v-a născut pe toți!* ALECSANDRI, T. II, 116, cf. 107. *Vei spăși greșeala mumii.* EMINESCU, N. 100. *Lîngă tine-ngenuncheată, muma ta stetea-n uimire.* id. O. IV, 191. *Fără să cunoască tată și mamă.* CREANGĂ, P. 139, cf. 234. *Icoana bunei și iubitoarei lui mame i se lămuri în minte.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 101. *Cîntînd le-aduci aminte De-o fată din vecini, De mame și de-ogorul Umplut acum de spini.* COȘBUC, P. I, 215. *Mamele și babele, grămadă, forfotesc despre necazuri și-și admiră odraslele.* REBREANU, I. 13. *Văzu... ochii albaștri și duioși ai mamei care l-a strîns la sîn și l-a legănat.* SADOVEANU, O. VII, 101, cf. id. M. C. 198. *Merg mumînile gemînd și tătînii suspinînd.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 303. *Spuse toate acestea mume-sei.* FUNDESCU, L. P. 64. *Cine n-are mamă-n lume Nu mai știe cum îi bine.* ȘEZ. XIX, 116. *Mumîni cu prînzul venind.* I. CR. IX, 248. *Ce-o fi mamii o fi și tatii* sau *ce mi-e mama mi-e și tata*, se spune spre a arăta lipsa de preferință într-o anumită alternativă. Cf. ZANNE, P. IV, 469. *În față mumă și în dos ciumă*, se spune despre o persoană care are o purtare ipocrită. Cf. id. ib. 476. *Pentru unii mumă și pentru alții ciumă*, se spune despre cineva care favorizează pe unii și năpăstuiește pe alții. Cf. id. ib. *Unde dă mama, carnea crește*, se spune spre a arăta că severitatea mamei pornește din dragoste și este în folosul copilului. Cf. id. ib. 466. ✧ (La vocativ, ca termen cu care se adresează cineva mamei sale) *Ce să-i răspunz, mamă?* ALEXANDRESCU, M. 324. *O, mamă, dulce mamă, din negură de vremi, Pe freamătul de frunze la tine tu mă chemi.* EMINESCU, O. I, 129. *Mamă, știi în ce chip m-am purtat un an de zile.* CARAGIALE, O. II, 255. *Să-mi iei* [rochie] *mamă, că uite cum umblu.* CAMIL PETRESCU, T. II, 76. *Mamă, suratele mele Ș-aseară s-au socotit.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 186. ✧ (Învechit și popular, în forma nearticulată, adesea prescurtat, urmat

de un adj. pos.) *Fată de mumă-sa.* CORESI, EV. 205. *Tată-mieu şi mumă-mea lăsară-mă.* id. PS. 65/10. *Audzi mumă-sa, curse şi deşchise* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 192/14. *Parte de ocenă-i iaste lui de pren mă-sa* (a. 1641). GCR I, 91/30. *Lăsat-au domnia şi ţeara pe sama frăţine-seu... şi a mîne-sa.* URECHE, LET. I, 173/21. *Cela ce-ş va ucide pre tată-său şi pre imă-sa... mai cumplită certare să aibă.* PRAV. 95. *Mumă-sa au ieşit întru întîmpinarea fie-sa.* IST. Ţ. R. 56. *Cain... pre mumă-sa întristă* (a. 1750). GCR II, 63/23. *Au împărăţit... subt tutela mîne-sa, a Plachidiei.* ŞINCAI, HR. I, 85/15. *Fiii să răped atunci cu toţii în casă, la patul mîne-sa.* CREANGĂ, P. 15, cf. 201. *Draga tatei, iată ce-mi tot spune mă-ta de tine.* id. ib. 285. *Îl apucă un dor de tată-său şi de mumă-sa.* ISPIRESCU, L. 8. *E mă-sa colo-n sat, Dar e rămasă de bărbat, Şi-i tînără, şi-i greu!* COŞBUC, P. I, 230, cf. 224. *Pe mă-sa n-a apucat-o.* VLAHUŢĂ, N. 181. *Mumă-mea-ntre dînşii apare.* MACEDONSKI, O. I, 43. *A urmărit-o şi i s-a părut că mă-sa umblă pe la bijutieri, să vîndă ceva.* CĂLINESCU, E. O. II, 65. *Fără voia măni-sa.* TEODORESCU, P. P. 623. *Hai, murgule, hai,... Să te las mumîne-mea.* MAT. FOLK. 1264. *A zis mîne-sa să-i deie berbecul.* PAMFILE, VĂZD. 37. *Eu îs pe vatra mea, nu-s pe-a tătîni-to ori pe-a mîni-ta.* ALR I 648/378. ✧ (Regional, în formă prescurtată, determinat printr-un al doilea adj. pos.) *Du-te la mă-ta ta.* ALR I/II h 158. *Mumă-sa lor.* ALR I 1680/190. ✧ (În forma articulată, cu elipsa adjectivului posesiv de pers. 1) *De mama îmi aduc aminte ca prin vis.* SLAVICI, V.P. 12. *Şi ce fată frumuşică Are mama!* COŞBUC, P. I, 103. *Noi priveam uimiţi. Mama s-a sculat tremurînd.* SADOVEANU, O. I, 133. ✧ (Figurat sau în contexte figurate) *Ţară de jărtfă, ... mumă fără copii, ficiorii tăi, rătăciţi în vijelia omenească, pribegea în toate laturile.* RUSSO, S. 134. *Şi soarele e tatăl meu, Iar noaptea-mi este muma.* EMINESCU, O. I, 172. [Natura] *ţi-este mumă.* MACEDONSKI, O. I, 239, *Nedreptatea le fu mumă.* SADOVEANU, M. C. 174. ✧ (Determinat prin „bună" sau, regional, calc după magh. *édes*, „dulce", în opoziţie cu m a m ă v i t r e g ă) *Mama mea bună nu m-ar fi vîndut.* DAVIDOGLU, M. 20, cf. ALRM I/II h 215. *Cînd bună mamă, cînd vitregă.* ZANNE, P. IV, 471. ✧ (În formule exclamative de compătimire, de ameninţare etc.) *N-au şi dînşii neveste şi copii şi necazuri, de vai de mama lor!* C. PETRESCU, Î. II, 8. *Vai de mama lui, că-l înţeleg, săracul!* id. C. V. 85. *Vai de mama ta, ciocoi!* ANT. LIT. POP. I, 67. ✧ (În imprecaţii şi în formule injurioase) *Bată-v-ar mama lui Dumnezeu!* EMINESCU, N. 20. *Oare pe acesta cum mama dracului l-a fi mai chemînd?* CREANGĂ, P. 245, cf. 303. *Se puneau la pămînt şi tăceau, bată-i mama cailor!* SĂM. V, 1004, cf. 904. *Pentru ce mama dracului ai alergat pînă aici după mine?* AGÎRBICEANU, A. 367, cf. id. L. T. 32. *Evanghelia mă-ti de putoare!* SADOVEANU, P. M. 68. *Mama ta de pezevenghi! — gîndi Stănică, în sinea lui.* CĂLINESCU, E. O. II, 280, cf. 90. *Nafura mîne-sa!* CAMILAR, N. I, 259. *Ptiu, mama mîni-sa, măi, asta parcă-i din poveste.* GALAN, Z. R. 29, cf. ALRM II/I h 184. ✧ *Mamă vitregă* (sau, regional, *maşteră, fiiastră, strîmbă, bătrînă, de salcă* etc.) = soţia tatălui considerată în raport cu copiii lui dintr-o căsătorie anterioară. *Părinţii vitregi şi mumînile maştehă* (a. 1685). GCR I, 278/4. *Această fată bună era horopsită şi de sora cea de scoarţă şi de mama cea vitrigă.* CREANGĂ, P. 283, cf. DDRF. *Această mamă vitregă... îi apăruse odinioară în copilărie... ca o madonă a fatalităţii şi a relei prevestiri.* GALACTION, O. 144, cf. com. din LOMAN-SEBEŞ, ALRM I/II h 156, 157, 217. (Regional) *Mamă jurată* v. j u r a t. *Mamă Eroină* = titlu acordat femeilor care au cel puţin zece copii în viaţă. *Se conferă titlul de onoare de Mamă Eroină... următoarelor mame...* BO 1954, 521. *Unui mare număr de femei li s-a decernat titlul de Mamă Eroină.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2913. ✧ L o c. a d j. **De mamă** sau (l o c. a d j. şi a d v.) **despre mamă** = (care se află) în linie maternă. *Neamul şi despre tată şi despre mumă să trage de multe împărăţii.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/38. *Era frate bun şi de mumă cu Suleiman.* VĂCĂRESCUL, IST. 254. ✧ E x p r. (**De** sau, rar, **ca de) mama focului** = grozav, straşnic, extraordinar. *Scump de mama focului.* I. IONESCU, P. 201. *Era frumoasă de mama focului.* CREANGĂ, P. 276. *Era baba asta o zgripţoroaică urîtă şi bătăioasă şi rea de mama focului.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 126. *Ţipau şi strigau de mama focului.* I. NEGRUZZI, S. V, 115. *Scot cu ifos piepturile înainte şi-şi răsucesc tuleiele de mama focului.* SĂM. III, 168. *Dăşteaptă mama focului.* DELAVRANCEA, O. II, 282. *Cioplea şi bocănea de mama focului.* REBREANU, R. II, 62. *Lişiţele-ncep să strige Ca de mama focului.* TOPÎRCEANU, B. 47. **La mama dracului** sau (regional) **la mama săcreţî** = foarte departe, la capătul pămîntului, la dracu-n praznic. *Avea o părere de rău neprefăcută pentru asemenea plecare bruscă tocmai cine ştie unde, la mama dracului.* SADOVEANU, O. IX, 161, cf. A III 19. **Cum m-a** (sau **te-a, l-a) făcut mama** = (după „gol", „naiv", „cinstit", „curat" etc. indică superlativul acestora). *El în viaţa lui nu alunecase pînă atunci, era curat cum îl făcuse mă-sa.* ISPIRESCU, L. 354. **De cînd mama m-a** (sau **te-a, l-a** etc.) **făcut** sau **de cînd m-a** (sau **te-a, l-a** etc.) **făcut mama** = de cînd sînt (sau eşti, este etc.) pe lume; de totdeauna; (în construcţii negative) niciodată (pînă acum). *Parcă era de-acolo de cînd l-a făcut mă-sa.* CREANGĂ, P. 153, cf. GALAN, Z. R. 11. **De** (sau **pe) cînd era mama fată (mare)** = de foarte multă vreme, de cînd era bunica fată. Cf. ZANNE, P. IV, 477. (Popular) **A cere cît pe mă-sa** = a pretinde un preţ exagerat, a cere cît dracul pe tată-său. *Am vrut*

să-i cumpăr boul, dar cerea cît pe mă-sa. PAMFILE, J. II, 152. **O mamă de bătaie** = o bătaie straşnică. *Să le burduşească o mamă de bătaie.* C. PETRESCU, R. DR. 132. *Cea întâi se chema bătaie, iar a doua, o bătaie ca aceea ori o mamă de bătaie.* SADOVEANU, O. X, 517. (Regional) **A face mumă** = a dezvirgina. MAT. DIALECT. I, 231. (Regional) **Ăsta e muma banilor,** se spune despre cineva care, pentru bani, este în stare de orice. Cf. ALR I 301/180. ✦ P. g e n e r. Animal femelă în raport cu puii lui. *Viţelul... 7 zile vor fi supt mumă-şi.* BIBLIA (1688), 55[1]/59. *De vei întîmpina cuib de pasăre înaintea obrazului tău...*, *şi muma cloceaşte pre golaşi, sau pre oao, să nu iai pre muma cu puii.* ib. 142[1]/25. *Mînzii...*, *cît se înţearcă, trebuie depărtaţi de mumîni.* ECONOMIA, 76/14. *Viţeii alergau de colo pînă colo, căutîndu-şi mamele.* LUNGIANU, CL. 103. *În multe poveşti, iapa e muma cailor năzdrăvani.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 273, cf. 173. *Mielul blînd suge la două mumi.* ROMÂNUL GLUMEŢ, 30. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Numărul vacilor cu lapte în gospodărie va ajunge la 80...*, *al oilor mame la 400 de capete.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4832. ✦ (Regional, şi în sintagmele *mama puilor, mama gaia, de-a mama gaia, mama cu uliul, puii mamii de trei ori)* Numele unui joc de copii; cloşca, de-a puia gaia. Cf. DDRF, H II 14, 34, 82, 119, 208, VII 52, 137, 393, XII 158, 229, ALR II 4356, 4357, 4358. ✦ (Regional, adesea determinat prin „albinelor") Matcă **(1).** *Despră crăiţă sau muma albinelor.* TOMICI, C. A. 10/1, cf. MARIAN, INS. 144, H XVIII 261, 287, ALR I 1680/9, 190, A V 14.

2. (La vocativ, adesea împreună cu alt vocativ, sau la genitiv, ca determinant al unui apelativ în cazul vocativ) Termen de dezmierdare cu care o femeie se adresează copiilor ei sau, p. e x t., unei persoane mai tinere. *Dar de ce pricină, mamă?...* [ea] *l-a întrebat.* PANN, H. 64/1. *De-aş avea un copilaş, Dragul mamei, îngeraş!* ALECSANDRI, P. I, 80. *Dragul mamei, drag! Nu-ţi pune viaţa în primejdie.* CREANGĂ, P. 79. *Du-te dincolo, mamă; spargi urechile dumnealui!* CARAGIALE, O. I, 274, cf. 267. *Radule, mamă, vezi de nu ne uita.* VLAHUŢĂ, N. 7, cf. id. O. A. II, 150. *Of! fetica mamii, cum eşti de frumuşică!* POP., ap. GCR II, 362. *Draga mamei torcătoare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 448, cf. 198.

3. (Adesea determinat prin „mare" sau, regional, prin „bătrînă", „bună" etc.) Bunică. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Scoseseră la vedere de prin lăzi vechituri de care purtaseră mamele bune.* BARIŢIU, P. A. III, 24. *Se bucură că a venit mama mare, fiindcă totdeauna îi aducea cîte ceva.* REBREANU, NUV. 244. *Cînd certa vreun copil, păstra pe chip un zîmbet şi părea mai mult o mamă mare.* PAS, Z. I, 109, cf. ALRM I/II h 230. ✧ *Mamă soacră* = soacră. *Mamă soacră, Poamă acră.* ZANNE, P. IV, 610. (Prin Ban.) *Mamă mare* = soţia fratelui mai mare al tatălui. LIUBA-IANA, M. 24. *Mamă mică* = soţia fratelui mai mic al părinţilor. id. ib. ✦ (Regional) *(De-a) mama oarbă* = de-a baba oarba, v. b a b ă. H IV, 375, cf. XII 229, ALR II 4337/836, 848, 876.

4. (De obicei urmat de un nume propriu sau de alt nume de identificare) Termen de politeţe folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) o femeie (în vîrstă), care impune respect. *Ce ceartă-i aici, mamă Balaşă?* ALECSANDRI, T. 973. *Mamelor preutese beţia din cap nu le mai iese.* CREANGĂ, A. 140. *Săruta frumos mîna părintelui şi mamei preotese, îşi lua legătura la subţioară şi pleca.* VLAHUŢĂ, N. 9. *Privi lung pe mama Paraschiva.* N. REV. R. I, nr. 1, 35. *S-ajuţi mamii Dochii.* DELAVRANCEA, O. II, 12. *Alături de părinţii mei, în inima mea îşi are locul mama Sia.* M. I. CARAGIALE, C. 73. *Soarele trecuse de prînzul cel mic, şi moş Matei cu mama Ioana nu mai soseau.* MIRONESCU, S. A. 78, cf. H II 256, ALRM I/II h 307.

II. 1. F i g. Protectoare, ocrotitoare, apărătoare. *Muma ta beserica, carea te-au născut pren duhul sfînt* (a. 1652). ap. TDRG. *Sfînta şi muma noastră besereca.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 4/51. ✧ (Neobişnuit) *Adunarea mumă* = divanurile ad-hoc, v. a d - h o c. *El căzu prin votul dat de Adunarea mumă în ziua de 29 octombrie* 1857. KOGĂLNICEANU, S. A. 202.

2. F i g. Punct de plecare; început, obîrşie, izvor, origine, cauză. *Muma a tuturor realelor.* CORESI, EV. 245, cf. 224. *Striga într-una că activitatea e mama succesului.* REBREANU, I. 294. *Prevederea e mama înţelepciunii.* ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Limba mamă* = **a)** limbă de bază, din care s-au dezvoltat alte limbi; **b)** (învechit, rar) limbă maternă. *Îndemnînd pe doritorii limbei mume... a se îndeletnici cu adunarea unor asemine cuvinte* (a. 1847). URICARIUL, X, 399.

3. (Tehn.; în sintagme, atribuind calitatea ca un adjectiv) *Soluţie mamă* = soluţie lichidă rămasă în urma solidificării unui aliaj; soluţie matcă. *Impurităţile cu coeficient mai mare de solubilitate rămîn în soluţie, formînd soluţia mumă.* MACAROVICI, CH. 61, cf. 23. (Calc după germ. *Schraubemutter) Şurub mamă* = şurub care transformă mişcarea de rotaţie în mişcare de translaţie, sau invers. *Şurubul mamă de la strung.* SOARE, MAŞ. 29.

III. C o m p u s e :

mama (sau **muma)-pădurii** (sau, rar, **pădurilor)** sau (regional) **mama-codrului, mama-huciului, mama-ogaşilor** = personaj din mitologia populară, închipuit de obicei ca o bătrînă urîtă şi rea, care umblă cîntînd sau bocindu-se prin păduri (PAMFILE, DUŞM. 212, H II 171, 292) şi care ademeneşte, ucide şi chiar mănîncă oameni (H II 171), copiilor din leagăn le ia somnul (PAMFILE, DUŞM. 212, id. CR. 166, H II 22) etc.; (regional) pădureana, vidma-pădurii,

vîlva-pădurii, fata-pădurii, surata-din-pădure. *Urla prin aerul cernit mama-pădurilor cea nebună. Ochii ei, un hău căscat, dinții ei, șiruri de pietre de mori.* EMINESCU, N. 7. *Aoleo! cum mi-e de frig, zise muma-pădurii, îmi clănțănesc dinții.* ISPIRESCU, L. 384. *Muma-pădurii, zmeoaica cea bătrînă, strigoiul... mi-apăreau în vis.* DELAVRANCEA, T. 19. *Să-și lese bijogul la mama-huciului și... să se pornească.* MARIAN, O. II, 166. *Cam pe la cîntători... numai ce aud un chiot zdravăn în pădure; chiuise mama-pădurei.* ȘEZ. VI, 147. *Tu, muma-pădurii... Tu, urîto, Spăimîntoaso, Colțato, Despletito, Grabnico, Tu noaptea te-ai arătat.* MAT. FOLK. 1604, cf. 551, 595. *Tu, muma-pădurii, Colțato... Du-te la copiii tăi.* CANDREA, F. 337. *Muma-ogașilor, Fujiț.* ARH. FOLK. III, 123. *Fuji... Muma-codrului.* ib. 126.

(Regional) **mama-pădurii** = **a)** boală a copiilor mici, caracterizată prin insomnie și plînsete. Cf. CANDREA, F. 165, 224, 380, H IV, 93, ȘEZ. VI, 39, XII, 169. [Dă peste copii] *boala numită „mama-pădurei", adică plîng mereu, tot într-una, noaptea.* GOROVEI, CR. 214, cf. 273; **b)** (și în compusul **mama-codrului**) numele unui descîntec pentru copiii mici care plîng. Cf. H II 127, ALR II 4237/29, 872, 876.

(Regional) **mama-pădurii** = caloian. PAMFILE, VĂZD, 133.

(Popular) **mama-pădurii** = numele mai multor plante erbacee, folosite ca plante medicinale: **a)** mică plantă parazită cu flori purpurii, rar albe și cu rizomul ramificat; se dezvoltă pe rădăcinile arborilor din pădurile umede; șerpariță, buricu-pămîntului, floarea-șărpelui, iarba-șarpelui, murea-pădurilor, (Transilv.) cucuruz-de-pădure *(Lathraea Squamaria).* Cf. COTEANU, PL. 26, LB, BRANDZA, FL. 163, PANȚU, PL., ȘEZ. XV, 67; **b)** fierică-de-cîmp. Cf. BULET. GRĂD. BOT. XI, 52; **c)** barba-popii. Cf. BRANDZA, FL. 538, GRECESCU, FL. 200, PANȚU, PL.; **d)** năprasnică *(Genarium Robertianum).* Cf. DDRF; **e)** vinariță. Cf. BRANDZA, FL. 245, GRECESCU, FL. 268, PANȚU, PL. *Iată mintă... sălvie... mama-pădurei, asperula.* NEGRUZZI, S.I, 97. *Prin mama-pădurii poporul înțelege o buruiană ce o întrebuințează în leacuri.* H III 293, cf. 25, 116, IV 93, VI 25, IX 482, X 20, XI 496, XVI 146, 155, XVIII 71. *Sînge de nouă frați, Iarba ciutei Și mama-pădurii.* MARIAN, NA. 24, cf. PAMFILE, DUȘM. 228, id. B. 51, GOROVEI, CR. 39. *Muma-pădurii, aia-i o buruiană, e bună și dă vaci și e bună și dă copiii care plînge noaptea.* ALR II 4237/762, cf. 4237/812.

(Regional) **mama-ho** = ființă imaginară cu care sînt amenințați copiii; gogoriță, caua. ALRM II/I h 199.

(Rar) **mama-mușă** = vrăjitoare. ALEXI, W.

mama-săcării = secară cornută. Cf. BIANU; D. S., VICIU, GL.

(Regional) **mama-ghici** (sau **gîciu**) = rădăcina papurei. BARONZI, L. 137, cf. H III 341.

(Regional) **mamă-mașteră** = trei-frați-pătați. PĂCALĂ, M. R. 23.

(Regional) **mama-ploaie** = pătlagină. BIANU, D. S., cf. PANȚU, PL.

(Regional) **mama-cucului** = codobatură. ALR I 1042/305.

(Regional) **muma-muierii** = placentă. ALRM I/II h 289.

— Pl.: *mame* și (învechit și popular) *mămîni.* — Gen.-dat. sg.: *mamei, mamii,* (învechit și popular) *mămînii,* (în textele rotacizante) *măriei*; pl.: *mamelor* și (învechit și popular) *mămînilor.* Nom.-ac. și: (învechit și popular, numai în legătură cu un adj. pos. de pers. 2 și 3, în formele prescurtate) *mă-ta* (sau *-sa*), (învechit) *ma-sa,* (învechit și popular) *mîne-ta* (sau *-sa*), *mîni-ta* (sau *-sa*). Gen.-dat. sg. și: (învechit și popular, numai în legătură cu un adj. pos.) *mîni mele* (sau *tale, sale*). — Și: (învechit și popular) **múmă,** (învechit) **îmă** (scris și: *îmmă*) s. f.

— Lat. **mamma.** — **Mumă** < *mumîniei* < **mămîniei,* cf. DR. II, 196, DHLR II, 31, CADE; pentru *a* > *u,* v. CDDE. — Pentru formele cu *î-,* cf. alb. ë m ë. Cf. TDRG, CDDE, BL XIII, 158.

MÁMCĂ s. f. v. **mancă**[1].

MAMELÁR, -Ă adj. (Anat.; rar) Mamar. DICȚ. *Glande mamelare.*

— Pl.: *mamelari, -e.*

— Din fr. **mamellaire.**

MAMÉLĂ s. f. Organ care secretă lapte la mamiferele femele; organul similar (atrofiat funcțional și fizic) la masculi; țîță. V. s î n, u g e r. Cf. ANTONESCU, D., PROT. — POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W. *Abia atunci simți o lovitură ca de ciocan în mamelă, urmată de o fulgerare de durere.* CĂLINESCU, S. 214.

— Pl.: *mamele.*

— Din fr. **mamelle.**

MAMELEGÍU s. m. (Prin Munt., turcism învechit) **1.** Cămătar. *Mamelegii carii umblă pintre oameni, dînd bani cu dobîndă* (a. 1753). ARHIVA R. II, 225/24.

2. Negustor (de mobile sau de mărunțișuri). V. t e l a l. *Mimilingiu, telal, negustător de mobile* (a. 1753). ap. ȘIO II$_1$, 246, cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W.

— Pl.: *mamelegii.* — Și: **mimilingíu** s. m.

— Din tc. **muameleci.**

MAMELÓN s. n. **1.** Vîrful proeminent al mamelei, prin care se scurge laptele; sfîrcul sînului. Cf. BIANU, D. S. 650. [La bătrîne] *areola e mică și depigmentată, iar mamelonul atrofic.* PARHON, B. 27.

2. Ridicătură de teren izolată, avînd de obicei vîrful rotunjit. V. măgură, muncel, movilă. *Părăsi direcția și veni spre un mamelon înverzit de o perie deasă de grîu tînăr.* SADOVEANU, O. XIV, 166.
— Pl.: *mamelоane.*
— Din fr. **mamelon.**

MAMELÚC s. m. **1.** Soldat de cavalerie din garda personală a sultanilor din Egipt. Cf. COSTINESCU. *Mamelucii zboară prin cîmpii cei sălbatici Ca pulberea în vînt, Și umbrele lor mute, cu caii lor fantastici, Reintră în mormînt.* BOLINTINEANU, O. 189, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Cairo e tot un cimitir. Morminte de califi, de mameluci, de faraoni.* RALEA, S. T. I, 246. ✦ Cavalerist francez dintr-un escadron de gardă imperială. *Grenadirii, tiralerii, mamelucii, dragonii împărătesii, matrozii mergea mestecați unii cu alții.* GT (1841), 3²/35.
2. Fig. Om fără personalitate și fără păreri proprii. *La Cameră nu deschisese gura niciodată, fiind mameluc guvernamental.* REBREANU, I. 416, cf. id. R. II, 33. *Regele va ajunge, cu concursul mamelucilor politici, la dictatură personală.* STANCU, R. A. IV, 192.
— Pl.: *mameluci.*
— Din fr. **mamelouk.**

MAMELUCĂRÍE s. f. (Neobișnuit) Comportare, atitudine de mameluc **(2).** *Jos sistema oligarhică... Jos mamelucăria inică!* CARAGIALE, O. VII, 456.
— **Mameluc** + suf. *-ărie.*

MAMELUCĂRÍME s. f. (Neobișnuit) Mulțime de mameluci **(2),** totalitatea mamelucilor. *Deși mamelucărimea mă va huidui în unison, poate să am norocul ca în mulțimea lumii cinstite... să găsesc cîteva aprobări.* CARAGIALE, O. VII, 456.
— **Mameluc** + suf. *-ărime.*

MAMIFÉR s. n. (La pl.) Clasă de vertebrate superioare, care au corpul acoperit cu păr, nasc pui vii și îi hrănesc cu laptele secretat de mamele; (și la sg.) animal din această clasă. *Mamifer amfibiu.* CODÎLCESCU, G. 79/28, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W. *Să trecem acum la mamifere... Colecția e bogată.* ANGHELIOSIF, C. M. I, 199. [În era terțiară] *mamiferele domnesc pe continente și chiar în oceane.* SIMIONESCU, F. R. 7, cf. 64. *Hrana principală a acvilei imperiale constă din mamifere mici.* LINȚIA, P. II, 176. ✧ (Adjectival) *Rămășițuri de schelete a dobitoacilor mamifere.* CR (1834), 341²/34.
— Pl.: *mamifere.*
— Din fr. **mammifère.**

MÁMILĂ s. f. v. **namilă.**

MÁMINĂ s. f. v. **namilă.**

MAMINÓS, -OÁSĂ adj. v. **nămilos.**

MAMÍTĂ s. f. Inflamație microbiană a ugerului; (rar) inflamație a sînului: mastită. *Mamita cronică cuprinde 2 varietăți: mamita streptococică și mamita tuberculoasă.* ENC. VET. 486, cf. 487, 574.
— Pl.: *mamite.*
— Din fr. **mammite.**

MÁMIȚĂ[1] s. f. (Prin Transilv.) Arătare, matahală, namilă. *Unde nu iese de sub pod o mamiță hîdă.* RETEGANUL, P. II, 7, cf. F (1899), 399, com. din ZAGRA-NĂSĂUD. ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *O mamńiță de om.* COMAN, GL., cf. com. din ZAGRA-NĂSĂUD.
— Pl.: *mamițe.*
— Cf. namilă, mamină.

MAMÍȚĂ[2] s. f. v. **mămiță.**

MAMIȚÍCĂ s. f. v. **mămițică.**

MAMÍIE s. f. v. **momîie.**

MAMODEÁ s. f. v. **mahmudea.**

MAMÓN subst. **I. 1.** S. m. (Învechit și regional) Denumire biblică a diavolului care personifică bogăția și lăcomia de bani; p. gener. diavol; p. restr. căpetenia dracilor. *Nu poate* [și lui] *Dumnezeu lucra și lui mamon.* TETRAEV. (1574), 209, cf. CORESI, EV. 215. *Mamonul învață să apucăm și să luăm cum putem și cu strîmbul și cu asupreală.* VARLAAM, C. 163. *Avuție rea de mamon* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 366. *Mamonul a nenorocit-o, de s-a făcut crăiasă.* MARIAN, NA. 129. *Mamonul a pus-pe mama aceea să-și omoare copila.* RETEGANUL, P. IV, 6, cf. V, 20. *Mama m-o făcut rîdzînd Și tata pălincă bînd, Dracu de mămon fugînd.* ARH. FOLK. I, 170, cf. ALR II/I h 184, ALR I 616/285, 350, ALR II 3569/386. ✦ P. ext. Căpetenie, șef al unor strigoi. *Acolo dau de mamonul lor — căpetenia strigoilor.* PAMFILE, DUȘM. 150.
2. Subst. sg. art. (Învechit) Avuție în bani strînsă cu mare avariție. *Să ne facem noao liubovnici den mamonul nedrept (ce se zice den cea avuție ce avem mai pre desupra de cîtu ne trebuiaște).* CORESI, EV. 437. *Faceți-vă voao soți den mamona nedereptății.* N. TEST. (1648), 91ʳ/6. *Faceți-vă vouă priateni din mamona, adecă din avuția carea vă prisosește,* ȚICHINDEAL, F. 186/19.
II. S. m. (Regional) Sperietoare de păsări care se așază în holde; momîie (Sebeșel-Sebeș). Cf. A II 3.

— Accentuat şi: *mámon*. — Pl.: *mamoni*. — Şi: **(I 2). mamónă** s. f.; (regional) **mămón, maimón** (ALR II/I h 184), **măimón** (ib.) subst.
— Din gr. **Μαμωνάς**, cf. v. sl. **мамона**.

MAMÓNĂ s. f. v. **mamon.**

MAMÓNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Drăcesc, diabolic. (Fig.) *Un pas contra procederii mamonice şi barbare a unui monopolist care învîrte toate după capriţiul său.* ap. BARIŢIU, P. A. III, 136.
— Pl.: *mamonici, -ce.*
— **Mamon** + suf. *-ic.*

MAMONÍE s. f. (Învechit, rar) Bogăţie. V. mamon **(I 2).** *Atîta mamonie au adunat din agonisită nedireaptă* (a. 1759). IORGA, S. D. XIII, 238.
— **Mamon** + suf. *-ie.*

MAMONÍST, -Ă s. m. şi f. (Învechit, rar) Persoană lacomă de bani. V. cupid. Cf. GHEŢIE, R. M.
— Pl.: *mamonişti, -ste.*
— **Mamon** + suf. *-ist.*

MAMÓR subst. (sg.) (Prin Bucov.) Vlagă. LEXIC REG. 104.
— Etimologia necunoscută. Cf. mamur, mahmur.

MAMORÍŢĂ s. f. v. **momoriţă.**

MAMÓRNIC s. m. Gîndac de culoare neagră-albăstruie, cu corpul moale, cu aripi scurte, care secretă o substanţă cleioasă şi urît mirositoare; (Mold.) clăbuc, gîndac-negru, gîndac-puturos, (Ban.) gringoaşe-puturoasă, (Transilv.) morosliv *(Meloë proscarabaeus)*. Cf. MARIAN, INS. 82, TDRG, SIMIONESCU, F. R. 29.
— Pl.: *mamornici.*
— Etimologia necunoscută.

MAMÓRNIŢĂ[1] s. f. **1.** (Popular, în descîntece) Numele unui duh rău. Cf. MAT. FOLK. 549. *Tu, muma-pădurii, Tu, miază-noapte, Şi tu, mamorniţă, Voi cîte trele să vă-ntîlniţi.* ib. 596.
2. (Regional) Epitet injurios pentru o femeie grasă, mare, greoaie, leneşă. *Să te scoli, mamorniţo, că te ia iaca-cine.* DELAVRANCEA, T. 170. *Cîtă mamorniţa mai e şi nevasta pîndarului.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 508.
— Pl.: *mamorniţe.*
— Contaminare între **mamon** şi **baborniţă.**

MAMORNÍŢĂ[2] s. f. v. **momoriţă.**

MAMORNIŢÓI s. m. (Popular, în descîntece) Numele unui duh rău. *Acolo se-ntîlnea strigoaica cu strigoiu, Muma-pădurii cu păduroiu, Mamorniţa cu mamorniţoiu.* MAT. FOLK. 549.
— Pl.: *mamorniţoi.*
— **Mamorniţă**[1] + suf. *-oi.*

MÁMOS s. m. v. **mamoş.**

MĂMOŞ s. m. Medic specialist în obstetrică şi ginecologie; ginecolog, obstetrician. *Hirurgi, mamoşi, moaşe.* CUCIURAN, D. 4/5. *Maghistru lui de herurghie, mamos şi operator.* BULETIN F. (1843), 46^2/44, cf. STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. *Uşa se închise după chirurgul şi mamoşul improvizat.* CONV. LIT. VIII, 403. *În bluza mamoşului s-a prelins o hîrtie.* KLOPSTOCK, F. 138, cf. 293.
— Pl.: *mamoşi.* — Şi: (învechit) **mámos** s. m.
— Sg. refăcut după pl. **mamoşi** (de la *mamos*). — **Mamos** < ngr. μάμμος.

MAMUDEÁ s. f. v. **mahmudea.**

MAMÚIE s. f. v. **momîie.**

MAMULÁN s. m. (Popular, în superstiţii) Numele unui duh rău. *Am venit să te-ntreb... De diavoli, De dievoloaice; De mamulani Şi de mamuloaice.* MAT. FOLK. 1563, cf. ŞEZ. VI, 95.
— Pl.: *mamulani.*
— Cf. mamon.

MAMULOÁICĂ s. f. (Popular, în superstiţii) Numele unui duh rău. *Şi-am venit să te-ntreb... De lei, de leoaice... De mamulani Şi de mamuloaice.* MAT. FOLK. 1563.
— Pl.: *mamuloaice.*
— Cf. mamulan.

MAMÚR s. n. v. **mahmur.**

MAMÚT s. m. **1.** Specie fosilă de elefant care avea corpul acoperit cu peri lungi şi fildeşii foarte dezvoltaţi *(Elephas primigenius)*. *Au dăruit acestui cabinet oarecare oase însemnate, precum falca de jos şi dinţii unui mamut.* CR (1834), 341/32, cf. STAMATI, D., POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Mamuţii problematici Din cărţile de geologie.* MINULESCU, V. 140.
2. Epitet injurios pentru un bărbat (mai) în vîrstă (şi ramolit). V. fosilă. Cf. BUL. FIL. IV, 145, 182. *Sever chibiţ, duios mamut, Dorindu-ţi binele, te freacă.* V. ROM. ianuarie 1954, 175.
— Pl.: *mamuţi.*
— Din fr. **mammouth.**

MAMÚŢĂ s. f. v. **mămuţă.**

MANÁF s. m. (Învechit) Cîrjaliu. *Dacă să aprinde undeva şi vor fi manafi la acea casă, nu cutează niminea să meargă să stîngă* (a. 1821). IORGA, S. N. 177. *Manahi... făcuţi toţi ca să*

prăde, toți spre aceasta gătiți. BELDIMAN, E. 47/17. *Tata călare, cu hagi Grigorie manafu pe lîngă cal. . . , porneşte la Curte.* GHICA, S. 321. *Nu putea să-i ajungă iataganul manafului şi lăcomia de bani a fanariotului.* FILIMON, O. I, 285. *Manafii aveau puşti lungi şi săbii.* ISPIRESCU, M. V. 21.

— Pl.: *manafi.* — Şi: **manáh** s. m.

— De la numele unui rebel turc, **Manah** [Ibraim]. Cf. ŞIO II_2, 75. Cf. bg. МАНАФ(ИН).

MANAGÉR s. m. Persoană care însoţeşte (în turneu) un sportiv, o echipă sportivă (profesionistă) şi care se ocupă de problemele financiare şi organizatorice ale competiţiilor. DICŢ.

— Pl.: *manageri.*

— Din engl. **manager.**

MANÁH s. m. v. **manaf.**

MANÁUA s. f. sg. art. (Regional) Numele unui dans popular (Măceşul de Jos-Craiova). ALR II 4336/872.

— Cf. m a n e a[1].

MÁNĂ s. f. **I. 1.** (Şi în sintagmele *mană cerească, mana evreilor,* PANŢU, PL.) Lichen comestibil care creşte pe stînci în forma unor mici ghemuri cenuşii purtate uneori de vînt în locuri foarte depărtate, unde cad ca o ploaie *(Lecanora esculenta)*; p. e x t. pîine făcută din acest lichen. *Şi ploo lor mannă să mărănce şi păre din ceriu deade lor.* PSALT. 157. *I-au hrănit cu mană în pustie.* PALIA (1581), 6/12. *Părinţii noştri mîneară mannă în pustie.* N. TEST. (1648), $113^{r}/1$. *Lada. . . în carea era vadră de aur cu mană.* ib. $297^{r}/6$. *I-au hrănit în pustie cu mană din cer* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 337. *Năstrapa de aur cea cu mană.* MINEIUL (1776), $197^{vi}/2$. *L-au împodobit cu haină ţesută. . . şi-l hrăneşte. . . cu mană cerească.* MOLNAR, RET. 19/23. *Cîntul meu, ca mana se răsfiră Peste jalea grea a veacului.* BENIUC, V. 78.

2. (Popular; şi în sintagma *mana albinelor,* CHEST. VI 19 supl.) Polenul florilor de porumb, de secară etc.; polen de brad sau de fag (care pluteşte primăvara pe deasupra pădurilor, apelor etc.); (regional) moină galbenă. Cf. PAMFILE, VĂZD. 62, GOROVEI, CR. 21, ATILA, P. 68, ŞEZ. II, 65, V, 105, VI, 21, ALR SN I h 107, ALR II 5053/228, 514, A V 15.

3. (Şi în sintagma *mana florilor)* Nectar; p. e x t. miere. *Fagurii albinii n-ar fi dulci, de ar fi strîns mană din toate florile, ci pentru că ea se fereşte de cele rele şi adună din cele bune.* NEAGOE, ÎNV. 303/10. *Alte timpuri, alte-Albine, De soartă mai favorite, Cu mană vor face pline Fagurile — acum urzite!* ASACHI, S. L. I, 125. *Intrau într-una monahi cu faguri proaspeţi Şi minunata mană a florilor se scurgea în vase.* CAMILAR, C. P. 81. ✦ Suc cleios care se obţine prin crestarea scoarţei anumitor arbori, în special a frasinului de munte (şi care este folosit ca laxativ). Cf. LB. *Sirop de mană.* PISCUPESCU, O. 214/22, cf. 218/11, BIANU, D. S., VOICULESCU, L. 173. ✦ Secreţie cleioasă şi strălucitoare care apare pe frunzele unor plante, în zilele călduroase care urmează după nopţi reci. DICŢ.

4. C o m p u s e: (Bot.) **mană-de-apă** (sau **-de-ape)** = plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze lanceolate şi cu flori hermafrodite dispuse în spicule; creşte prin mlaştini şi pe marginea apelor; roua-cerului *(Glyceria aquatica).* Cf. BARCIANU, PANŢU, PL.; (regional) **mana-cîmpului** = barba-ursului. ALR I 1952/590; (regional) **mana-pămîntului** = rodul-pămîntului. H X 469, cf. ALR II 6318/537; **mana-pădurii** = *Asphodelus odoratus.* Cf. BARCIANU; **mana-jidovului** = **a)** zmeur. BRANDZA, FL. 53, PANŢU, PL.; **b)** zmeură. BIANU, D. S., cf. ALR I 867; (regional) **mana-albinelor** = numele unei plante nedefinite mai de aproape. CHEST. VI 27 supl.

5. F i g. Recoltă bogată, belşug (în semănături); p. e x t. condiţii prielnice pentru o recoltă bogată. Cf. POLIZU. [Norul] *vine repede, mînat de vînt, Şi plouînd, el varsă mană, varsă aur pe pămînt.* BELDICEANU, P. 65, cf. GOROVEI, CR. 447, PAMFILE, A. R. 67. *Scoală, Doamne, nu dormi, De-ţi dă mană cîmpului şi apă izvoarelor.* BIBICESCU, P. P. 254. *Din ţipău de grîu Să ne sămănăm Roada vîmpului, Meana grîului.* VICIU, COL. 105, cf. ŞEZ. XVIII, 49, GRAIUL, I, 463. *Peste vara întreagă mană multă.* COM. SAT. V, 33, cf. CHEST. VI 3. *Strigoile umblă noaptea de ie mana de pe hotar.* ALR II 4234/141, cf. 4240/704, 4241/172. *N-are pînea mană anul acesta.* A VI 26, cf. II 12. ✧ F i g. *Îs înţeleşi toţi ca să ne ieie mai cu spor mana mînilor.* CAMILAR, N. I, 145. ✦ Belşug de lapte la vite; frupt. *Poate c-au luat strigoaicele mana de la vaci.* CREANGĂ, A. 45. *Mana vitelor.* ŞEZ. I, 128. *Unele babe, pentru ca vacile să aibă lapte mult şi bun, le descîntă de mană.* ib. VII, 74. *Cînd scade laptele la oi, atunci se zice că li s-a luat mana.* CHEST. V 74/173. ✦ (Regional) Belşug de produse la recolta stupilor (Globu Craiovei-Orşova). CHEST. VI/13.

6. F i g. Cantitate mare de bunuri materiale; cîştig, profit, venit. *Cu ce mană te-ai ales?* ap. DDRF. *Iaca, oameni buni, ce mană v-aduc vouă două sute şi optzeci de vite cîte aveţi aici.* GALAN, Z. R. 285. ✧ E x p r. **A fi de vreo mană** sau **a fi mare mană (de. . .)** = (de obicei în construcţii negative) a fi de valoare sau de folos, a aduce profit. *Dar măcieşu-i mărăcine, Ştiţi că nu e de vro mană.* HELIADE, O. I, 134. *Lasă, că nu va fi mare mană de cîştigul meu.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Că nu e mană mare unu a spune dă pă carte ş-altu a asculta.* JIPESCU, O. 19.

II. 1. Numele mai multor boli ale plantelor cultivate, cauzate de anumite ciuperci parazite care, pătrunzînd în ţesuturile verzi ale plantelor şi localizîndu-se în special în frunze, provoacă

apariţia unor pete ruginii. V. r u g i n ă, m ă l u r ă, t ă c i u n e, p e r e n o s p o r ă. Cf. ANON. CAR. *Săcara nu este atîta de supusă la boala numită mană ră.* I. IONESCU, C. 182/2. *De agrişi m-am cam lăsat..., mana îi răpune uneori cu nemiluita.* COMŞA, N. Z. 51, cf. ALRM SN I h 32, ALR II 6116.

2. Rouă sau ploaie de vară (pe vreme însorită) care are un efect dăunător asupra plantelor; p. e x t. stricăciune provocată de soarele prea fierbinte care apare după ploaie. Cf. COSTINESCU, LM, DDRF. ✧ (Popular, în imprecaţii) *Mînca-te-ar mana, pămînt, Ce-am semănat n-o ieşit; Am sămănat grîu de vară Şi-o ieşit neagră săcară.* ŞEZ. XVIII, 31. ✦ (Regional) Un fel de rouă care cade pe plante (şi care, fiind mîncată de albine, le produce o boală numită coleră) (Mărgineni-Făgăraş). CHEST. VI 19 supl.

— Şi: (regional) **meánă** s. f.

— Din v. sl. мана, gr. **μάννα**.

MÁNĂŞ s. n. v. **manoş.**

MANC s. n. v. **manco.**

MÁNCĂ[1] s. f. (Mold.) Doică. *Mamce* (d o i c e MUNT.) *carele apleacă prunci mici.* PRAV. 99, cf. 259. *Luîndu-şi voie de la maică-sa, anume să margă pănă la mamcă-sa.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 55r/1. *Au îmbrăcat pruncul... şi l-au pus cu mamca în carătă lucie de aur.* N. COSTIN, L. 398. *Lupoaica... mamcă şi maică cuconilor s-au făcut.* CANTEMIR, HR. 97, cf. 331. *A grăi de la maice şi de la mamce ne deprindem* id. IST. 82, cf. 165. *Mancă, guvernantă m-aş îngriji s-aleg.* NEGRUZZI, S. II, 265, cf. BARONZI, L. 160. *Sărută un fir de busuioc de la sînul mancei.* SADOVEANU, O. XIV, 191, cf. ŞEZ. III, 189. *Cinci dadaci mîni-i tocmne, Patru manci di suge, Apui baietu creşte.* VASILIU, C. 36.

— Pl.: *mance.* — Şi: **mámcă,** (rar) **mîncă** (DDRF) s. f.

— Din ucr. **мамка.**

MÁNCĂ[2] s. f., adj. **1.** S. f. (Învechit) Lipsă. V. m a n c o. *Căuta la catastişele vistieriei, care le dedease el mînci* (cca 1700). MAG. IST. V, 144. *Mancă de credinţă.* COSTINESCU. ✦ S p e c. (La jocul de biliard) Greşeală de lovire a bilei cu tacul. Cf. COSTINESCU.

2. Adj. (Regional, despre vaci, oi etc.) Căreia îi lipseşte o parte a corpului. Cf. POLIZU, DDRF, CDDE, CHEST. V 76/40.

— Pl.: (rar) *manci.* — Şi: **mángă** (COSTINESCU), (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **mîncă** s f., adj.

— Din lat. **mancus,** fr. **manque.**

MANCĂU s. n. (Maghiarism regional) Cîrjă (folosită de invalizi) (Negreşti). ALR II/I MN 61, 4202/346.

— Pl.: *măncauă.*

— Din magh. **mankó.**

MÁNCIOSTAR subst. v. **mancister.**

MANCIPÁŢIE s. f. (Jur.) Mod de achiziţionare a unei proprietăţi în Roma antică (în prezenţa pretorului şi a cinci cetăţeni). Cf. STAMATI, D. *Unele forme ale dreptului nu se puteau pune în lucrare decît în Italia, precum mancipaţia, uzucapia şi altele.* XENOPOL, I. R. I, 165.

— Şi: (învechit) **manţipáţie** s. f. STAMATI, D.

— Din lat. **mancipatio, -onis.** Cf. fr. m a n c i p a t i o n.

MÁNCISTER subst. (Învechit şi regional) Catifea; p. e x t. garnitură de catifea la un obiect de îmbrăcăminte. *Nişte parazoale, nişte manzesteri, un ştuc postav* (a. 1778). IORGA, S. N. 125, cf. FURNICĂ, I. C. 76, VICIU, GL., ALR II 5777/157.

— Şi: (regional) **mánciostar** (VICIU, GL.), **mángistăr** (ALR II 5777/157) subst., (învechit) **mánzester** s. m.

— De la n. pr. **Manchester.**

MANCIURIÁN, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Manciuriei sau este originară de acolo; (la m. pl.) populaţie care locuieşte în Manciuria.

2. Adj. Care aparţine Manciuriei sau manciurienilor, privitor la Manciuria sau la manciurieni, originar din Manciuria.

— Pronunţat: *-ri-an.* — Pl.: *manciurieni, -e.*

— **Manciuria** + suf. *-ean.*

MÁNCO s. n. Ceea ce lipseşte; s p e c. lipsă de bani constatată la încheierea unei socoteli; pierdere din cantitatea de marfă cu prilejul transportului, al desfacerii etc. *Prisosul de salarii rezultat pe urma „mancurilor" de altdată.* ARDELEANU, V. P. 260, cf. 125. *Manco de casă.*

— Şi: (neobişnuit) **manc** (pl. *mancuri*) s. n.

— Din it. **manco.**

MÁNCOTĂ s. f. v. **mangotă.**

MÁNCOVIŢĂ s. f. (sg.) (Prin Olt.) Vacă mare şi greoaie; p. e x t. femeie grasă. Cf. CIAUŞANU, GL.

— Etimologia necunoscută.

MANDÁ vb. I. T r a n z. (Franţuzism învechit) A face cuiva cunoscut (în scris sau prin trimis special) un ordin sau o dispoziţie. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *mandez.*

— Din fr. **mander.**

MANDALĂC s. m. v. **mîndălac.**

MANDALĂU subst. (Prin Olt., Ban.) „Fiertură îngroşată cu făină". VÎRCOL, M.
— Şi: **măndalău** subst. GR. BĂN.
— Etimologia necunoscută.

MANDALÍNĂ[1] s. f. v. **mandolină**[1].

MANDALÍNĂ[2] s. f. v. **mandarină**.

MANDANEÁ s. f. Fiecare dintre marginile elastice ale mesei de biliard; bandă. Cf. PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W.
— Pl.: *mandanele*. — Şi: **mandanélă** s. f. VALIAN, V., POLIZU, COSTINESCU, GHEŢIE, R. M.
— Din tc. **mandane**. — **Mandanelă**: sg. refăcut după pl.

MANDANÉLĂ s. f. v. **mandanea**.

MANDÁNT s. m. (Jur.) Persoană care dă cuiva împuternicirea să întreprindă ceva în numele său sau pe seama sa. Cf. COSTINESCU, GHEŢIE, R. M., BARCIANU. *Mandatarul este dator... a da seama mandantelui de lucrările sale şi de a-i remite tot aceea ce ar fi primit în puterea mandatului.* HAMANGIU, C. C. 392, cf. 391, 394. *Mandantul, care este persoană juridică, răspunde de obligaţiile contractate de către reprezentant numai în limitele mandatului dat.* PR. DREPT 184.
— Pl.: *mandanţi*. — Şi: (învechit) **mandánte** s. m.
— Din fr. **mandant**. — **Mandante** < it. **mandante**.

MANDÁNTE s. m. v. **mandant**.

MANDÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a m a n d a. Cf. COSTINESCU.
— V. **manda**.

MANDARÍN[1] s. m. Mare demnitar din vechea organizare politică şi socială a Chinei, Indochinei şi Coreei. Cf. MUMULEANU, C. 10/7. *Pe un pod păşeşte-alene fiica unui mandarin, sub cortelul de crep galbin.* ALECSANDRI, P. III, 88. *Mandarini, stînd laolaltă, Spun că semne sînt de ploaie.* MACEDONSKI, O. I, 205. *A rămas tot solemn şi ţîfnos ca un mandarin.* C. PETRESCU, C. V. 362, cf. id. Î. II, 108. ✧ (Depreciativ sau ironic, folosit ca epitet) *La acest curent* [junimist] *s-au alipit cîţiva mandarini ai păturii intelectuale, cîţiva aristocraţi ai profesiunilor liberale.* IBRĂILEANU, SP. CR. 171. *Academia R.P.R. nu rămîne un for închis constituit din oameni „consacraţi", din „mandarini" inerţi ai ştiinţei moarte.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 14/4.
— Pl.: *mandarini*.
— Din fr. **mandarin**.

MANDARÍN[2] s. m. Arbust fructifer specific regiunilor mediteraneene, cu fructe comestibile *(Citrus nobilis Laur)*. V. p o r t o c a l.
— Pl.: *mandarini*.
— De la **mandarină**.

MANDARINÁT s. n. (Rar) Demnitatea de mandarin[1]; timpul cît un mandarin[1] îşi exercită funcţia. Cf. COSTINESCU. ✧ (Depreciativ sau ironic) *Maiorescu, al doilea corifeu al Junimii, a fost reprezentantul mandarinatului intelectual.* IBRĂILEANU, SP. CR. 171.
— Din fr. **mandarinat**.

MANDARÍNĂ s. f. Fructul mandarinului[2], asemănător cu portocala, dar mai mic, cu coaja mai subţire şi cu miezul mai dulce. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., NICA, L. VAM. 149. *Era proaspătă şi luminoasă ca o mandarină.* TEODOREANU, M. II, 15.
— Pl.: *mandarine*. — Şi: (regional) **mandalínă** (ALR II 3662/899), **mandolínă** (ib. 3662/886) s. f.
— Din fr. **mandarine**. — Pentru **mandalină**, cf. tc. m a n d a l i n a.

MANDÁT s. n. **1.** Ordin, dispoziţie, directivă, poruncă. *3 bărbaţi ucişi la mandatul lui Kemeny.* BARIŢIU, P. A. II, 498, cf. COSTINESCU. *Mi-a amerinţat acuma că... mă va privi ca renitent la mandatele lui şi-mi va aplecă procedura disciplinară.* SBIERA, F. S. 272. *Nobilii ce vor lua parte la dietă să fie obligaţi cu mandat imperativ... a susţinea numai cele ce vor fi pe placul nobililor.* XENOPOL, I. R. IV, 53. ✦ S p e c. Rescript prin care papa poate numi un prelat într-un post rămas vacant prin deces. Cf. NEGULICI.
2. (De obicei cu determinări introduse adesea prin prep. „de") Ordin scris dat de o instanţă de judecată unui organ executor. *Camera decide... să dea comitetului său de acuzare... dreptul mandatelor de aducere cu sila.* MAIORESCU, D. II, 28, cf. I, 172. *Nimeni nu poate fi oprit sau arestat... decît în puterea unui mandat judecătoresc motivat.* HAMANGIU, C. C. XIV. *Nimeni nu poate fi arestat şi deţinut mai mult de 48 ore, fără un mandat al parchetului.* CONST. R.P.R. 28. *Cum va putea să motiveze el mandatul de arestare?* STANCU, R. A. IV, 298.
3. Ordin sau aviz de plată emis de către o bancă, pentru efectuarea unei plăţi; p. e x t. adresă sau act scris prin care se dă acest ordin. *Şi mumă-mea scontase al pensiei mandat, Jertfind o lună-ntreagă din zilnica ei hrană, Nevrînd ca să mă-ngroape oraşul de pomană.* MACEDONSKI, O. I, 45. ✦ Serviciu poştal prin care cineva poate expedia o sumă de bani pentru a fi remisă destinatarului; p. e x t. formular completat în acest scop, pe baza căruia se face transmiterea sumei; sumă de bani expediată sau primită astfel. *Ţi-am expediat suma reclamată prin mandat telegrafic, aşa că desigur pînă acum ai şi primit-o.* CARAGIALE, O. VII, 164. *În tolba sa*

poştaşul... poartă zilnic şi importante sume de bani, pe care le distribuie pe baza mandatelor. SCÎNTEIA, 1963, nr. 5854.

4. (De obicei în legătură cu verbele „a da", „a avea") Împuternicire contractuală de a reprezenta o persoană fizică sau morală şi a acţiona în numele ei. V. procură, delegaţie. *Mandatul este un contract în puterea căruia o persoană se obligă, fără plată, de a face ceva pe seama unei alte persoane, de la care a primit însărcinarea.* HAMANGIU, C. C. 389. *La toate congresele internaţionale de navigaţie lua parte ca delegat, avînd mandat să reprezinte interesele armatorilor.* BART, E. 303. *Trebuie să obţinem participarea la această muncă a miilor de bărbaţi şi femei care ne-au dat mandat la ultimul nostru Congres.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2391. *Decret pentru prelungirea duratei mandatului asesorilor populari.* BO 1953, 1, cf. 46. *Mandatul este un contract în virtutea căruia o persoană numită mandatar se obligă de a face ceva în numele şi pe seama altei persoane, numită mandant, de la care a primit însărcinarea.* PR. DREPT 387, cf. 48, 68. ✦ Spec. Împuternicire pe care o obţine cineva, prin votul alegătorilor, de a reprezenta poporul într-un organ al puterii de stat. *De cînd mă ştiu cu mandat, amoarea mea de patrie, de glorie şi de popularitate a developat dispuseciunile mele de orator.* ALECSANDRI, T. 1733. *Demnitatea mandatului de reprezentant al ţărei.* MAIORESCU, D. I, 115. *Mandatul de reprezentant al naţiunii.* GANE, N. III, 187. *Ai cerut, în schimbul scrisorii de care e vorba, mandatul de deputat.* CARAGIALE, O. VI, 120. *Deputaţii sînt obligaţi, prin mandatul încredinţat, să informeze regulat cetăţenii care i-au ales asupra măsurilor şi hotărîrilor luate.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 12, 105. *Vor acorda mandatul de deputat unui număr de 105 000 cetăţeni.* SCÎNTEIA, 1963, nr. 5813. ✦ Împuternicire încredinţată unui stat de a tutela sau a administra anumite teritorii ori ţări. DICŢ.

— Pl.: *mandate.*

— Din fr. **mandat.** Cf. germ. Mandat.

MANDATÁ vb. I. Tranz. (Rar) **1.** A da cuiva mandat **(4).** Cf. COSTINESCU. *N-a fost mandatat de comitet să intervie.* ap. IORDAN, L. R. A. 237.

2. A ordonanţa plata unei sume de bani. Cf. mandat **(3).** *Suma avizată (mandatată) prin cec.* I. PANŢU, PR. 74, cf. IORDAN, L. R. A. 237.

— Prez. ind.: *mandatez.*

— Din fr. **mandater.**

MANDATÁR, -Ă subst. **1.** S. m. şi f. (Rar la f.) Persoană căreia i s-a încredinţat un mandat **(4)**; împuternicit, reprezentant, (învechit) mandator. *Directoru gerant nu operează decît ca mandatar al companiii* (a. 1849). DOC. EC. 960. *E un... mandatar a tuturor cetăţenilor.* ROM. LIT. (1855), 330[1]/21. *Se opreşte în capitala Moldovei, unde convine cu mandatarii regelui Vladislav Iagello.* HASDEU, I. C. I, 7. *Mandatarul este îndatorit a executa mandatul atît timp cît este însărcinat.* HAMANGIU, C. C. 392, cf. 391. *Pentru a stimula zelul celor doi mandatari, fiecăruia i se făgăduise atît la sută din ceea ce vor obţine.* EFTIMIU, N. 9, cf. OŢETEA, T. V. 294. *Mandatarul lucrează în numele şi pe socoteala mandantului.* PR. DREPT 388, cf. 184. ✦ (De obicei determinat prin „al naţiunii") Deputat. *Mandatari ai naţiunii române.* KOGĂLNICEANU, S. A. 182, cf. VLAHUŢĂ, D. 6, CAMIL PETRESCU, T. II, 519.

2. S. m. (Prin Bucov.) Denumire dată, într-o epocă mai veche, funcţionarilor administrativi. V. dregător. *Pe timpul mandatarilor, spun bătrînii din Părhăuţi că pe dealul acesta se afla o casă în care locuia o văduvă dimpreună cu trei fete ale sale.* MARIAN, T. 352, cf. 353.

— Pl.: *mandatari, -e.* — Şi: (învechit) **mandatáriu** s. m. BARIŢIU, P. A. I, 593.

— Din fr. **mandataire.** Cf. lat. mandatarius, germ. Mandatar.

MANDATÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a mandata. DICŢ.

— Pl.: *mandatări.*

— V. **mandata.**

MANDATÁRIU s. m. v. **mandatar.**

MANDATÓR s. m. (Învechit) Mandatar **(1).** ALEXI, W.

— Pl.: *mandatori.*

—**Manda** + suf. *-tor.*

MÁNDEA subst. (Argotic) **1.** Nume pe care şi-l dă persoana care vorbeşte; (argotic) mandiru. V. subsemnat. *Cînd îţi cîntă mandea, şterge-o.* GR. S. VII, 118. *Dă-te-ncoa la mandea.* ib. *Tot ce-au consumat dumnealor să treacă la mine. Aici mandea plăteşte!* BUL. FIL. II, 277. *Numai mandea e în stare.* COMAN, GL.

2. Tovarăş, prieten, amic. Cf. BL II, 166, GR. S. VII, 118.

— Din ţig. **mande** (locativ al pron. pers. *me* „eu").

MANDIBULÁR, -Ă adj. Care se referă la mandibulă, care ţine de mandibulă.

— Pl.: *mandibulari, -e.*

— Din fr. **mandibulaire.**

MANDÍBULĂ s. f. **1.** Maxilar inferior la animale, falcă; spec. (depreciativ, de obicei la pl.) maxilar al omului. *Mandibulă (falcă).* EL. AN. 24, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Rînji sub mandibulele puternice, ascunse de mustăţi uriaşe.* C. PETRESCU, C. V. 187. *Şi-a aplecat mandibulele puternice spre urechea lui, mustrîndu-l într-un rîs de bas.* id. R. DR. 249.

2. Fiecare dintre cele două părți care alcătuiesc ciocul păsărilor. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ciocul* [șoimului dunărean] *e albăstrui... la baza mandibulei, gălbui.* LINȚIA, P. II, 140, cf. 44.

3. Fiecare dintre cele două piese cheratinizate ale aparatului bucal la unele insecte, servind la apucarea și la roaderea hranei. Cf. BARASCH, B. 241. *Coarnele cărădaștei (mandibulele) se întrebuințau odinioară în farmacie.* N. LEON, MED. 84, cf. FAUNA R.P.R. VIII$_1$, 15.

— Pl.: *mandibule.*

— Din fr. **mandibule.**

MÁNDIE s. f. v. **mantie.**

MANDÎRU subst. (Argotic) Mandea **(1).** *Vino la mandiru!* BUL. FIL. II, 206.

— Cf. m a n d e a.

MANDOÁCĂ s. f. (Regional) „Frigătoare (cuptor pentru fripturi)". COMAN, GL., cf. PAȘCA, GL.

— Etimologia necunoscută.

MANDOC adv. (Regional, în e x p r.) **A nu zice mandoc** = a nu zice nimic; a tăcea chitic (Cîmpulung Moldovenesc). CHEST. V 173/15. *Cînii stînii la toți aceștia nu bat... nu zic mandoc.* ib.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

MANDÓLĂ s. f. v. **mandoră.**

MANDOLINÁTĂ s. f. (Rar) **1.** Bucată muzicală executată de o orchestră de mandoline[1]. **2.** Orchestră de mandoline[1]. L. ROM. 1960, nr. 1, 62.

— Din it. **mandolinata.**

MANDOLÍNĂ[1] s. f. Instrument muzical alcătuit dintr-o cutie de rezonanță și din patru coarde metalice duble, care se pun în vibrație prin atingere cu o pană (de celuloid) sau prin ciupire. V. l ă u t ă. *Tonin acordă mandolina Și, inspirat de vechiul Palestrina, Prelude-ncet.* ALECSANDRI, P. III, 71, cf. id. O. P. 298. *Mergeam ... să văz în ceață luna, și trista mandolină Sub maluri depărtate, s-auz cum modula.* BOLINTINEANU, O. 6. *Din bolta ferestei arcată pompos S-aude vibrînd mandolină.* EMINESCU, O. IV, 100, cf. TIM. POPOVICI, D. M. *Din mandolină Zboară dulcea serenadă.* PETICĂ, O. 102. *Privi spre trubadurul fără mandolină.* TEODOREANU, M. II, 72. *O mandolină a prins să cînte.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 222. *Dintr-un grup de slovaci o armonică își amestecă notele răgușite cu cele ascuțite ale unei mandoline.* BART, S. M. 34. *Un băiat a cîntat la mandolină două cîntece.* PAS, Z. I, 317. *De pe bărci mandolinele întovărășeau romanțele cîntăreților improvizați.* V. ROM. februarie 1956, 64, cf. ib. februarie 1955, 223.

— Pl.: *mandoline.* — Și: (rar) **mandalínă** s. f. ALEXI, W.

— Din fr. **mandoline.** Cf. it. m a n d o l i n a, germ. M a n d o l i n e.

MANDOLÍNĂ[2] s. f. v. **mandarină.**

MANDÓRĂ s. f. Vechi instrument muzical asemănător cu mandolina[1], ale cărui coarde sînt puse în vibrație prin ciupire. V. c o b z ă. Cf. COSTINESCU. *Orologiul din cupolă Anunță fiecare oră Printr-un preludiu de mandolă.* MINULESCU, V. 83.

— Pl.: *mandore.* — Și: **mandólă** s. f.

— Din fr. **mandore.** — Pentru **mandolă,** cf. it. m a n d o l a.

MANDOSÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A face mofturi; a se fandosi. Cf. I. CR. II, 135, VI, 218.

— Prez. ind.: *mandosesc.*

— Probabil contaminare între **mangosi** și **fandosi.**

MANDRAGÓRA s. f. v. **mandragoră.**

MANDRAGÓRĂ s. f. Plantă cu rădăcină cărnoasă și ramificată ca degetele unei mîini și cu flori de culoare violet-deschis; p. r e s t r. rădăcina plantei (căreia în vechime i se atribuiau calități magice) *(Mandragora officinalis). Și dzise Rahila Lieei: rogu-te dă-mi cea mandragora a fiiciorului tău.* PALIA (1581), 119/4. *Află meare de mandragora în țarină și le aduse la Lia, mumă-sa, și zise Rahil către soru-sa Lia: dă-mi den mandragurile feciorului tău.* BIBLIA (1688), 221[2]/4. *Mandragorile au dat miros.* ib., ap. TDRG, cf. I. GOLESCU, C., BARCIANU.

— Pl.: *mandragore* și (învechit) *mandragori.*

— Și: **mandragóra,** (învechit) **mandragúră** s. f.

— Din v. sl. мандрагора. Cf. m. gr. μανδραγόρας.

MANDRAGÚRĂ s. f. v. **mandragoră.**

MANDRAVÉLĂ s. f. (Argotic) Minciună, intrigă. BUL. FIL. V, 190.

— Pl.: *mandravele.*

— Etimologia necunoscută. Cf. BUL. FIL. V, 190.

MÁNDRĂ[1] s. f. (Regional) **1.** Stînă (de oi). *Pentru mițe am întrebat pe Pavel și-mi spuse că au cuprins 4 mandre și socotesc că nu va ieși mai mult de 30 de povări* (a. 1787). FURNICĂ, ap. PAPAHAGI, C. L., cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DR. III, 1065. *Tot mai are Costea, are... Vreo cincizeci de cățelandre, Care păzesc pe la mandre.* MAT. FOLK. 116.

2. Îngrăditură făcută din stuf sau din nuiele, de-a curmezișul unei ape, pentru a înlesni prinderea, păstrarea etc. peștelui. V. z ă t o n,

horeț, juvelnic. *Mandra se așază întotdeauna unde e un mic curent între prundoaie — adică între insulele de stuf plutitoare.* ANTIPA, P. 555. *Mandră. . . este o închidere făcută din dopuri de stuf, avînd forma bobului de fasole, și care are de scop de a păstra peștele viu.* id. ib. 569.
— Pl.: *mandre.*
— Din gr. **μάνδρα.** Cf. bg. мандра, scr. mandra.

MÁNDRĂ² s. f. **1.** (Ban., Transilv.) Mămăligă. VICIU, GL., PRIBEAGUL, P. R. 78. *Dragostea de fată mare, Ca și mandra din căldare, Cînd îi dai un pumn de sare Și ea gustu nu-și mai are.* Com. din TIMIȘOARA, cf. CHEST. VIII 17/34. *Culcuș de mandră.* ALR I 1814/75, cf. 1814/69, 85, 87, ALR II 4102/76.
2. (Regional) Fel de mîncare preparat din pîine sau din mămăligă prăjită în grăsime; (regional) puricei (Lupșa-Turda). Cf. VICIU, GL. *Ne-a făcut o mandră și-am plecat la lucru.* Com. din LUPȘA-TURDA.
— Pl.: *mandre.*
— Cf. țig. man(d)ro.

MANDRÍL s. m. Specie de maimuță (din Guineea), cu coada scurtă, fața colorată în albastru și roșu și blana măslinie *(Cynochephalus mormon). Mereu silea Să-mpingă înainte. . . Doi mandrili.* HELIADE, O. I, 132.
— Pl.: *mandrili.*
— Din fr. **mandrill.**

MANDRÍN s. n. v. **mandrină.**

MANDRINÁ vb. I. Tranz. (Tehn.) A îmbina etanș o țeavă cu o placă, cu ajutorul unei mandrine. DICȚ.
— Prez. ind.: *mandrinez.*
— Din fr. **mandriner.**

MANDRINÁRE s. f. (Tehn.) Acțiunea de a mandrina. *Procedeul mandrinării.* IOANOVICI, TEHN. 151.
— Pl.: *mandrinări.*
— V. **mandrina.**

MANDRÍNĂ s. f. (Tehn.) Dispozitiv în care se fixează o piesă de prelucrat; unealtă cu ajutorul căreia se face prelucrarea unei piese. *Mandrină port-burghiu.* NOM. MIN. I, 101. *Pentru a fabrica tuburi prin acest procedeu, avem nevoie de un mandrin.* IOANOVICI, TEHN. 151. *Piesele scurte și de diametre mai mari se fixează numai la unul din capetele lor într-un manșon sau mandrină, solidară cu arborele mașinei.* ORBONAȘ, MEC. 272. *Mandrina universală.* id. ib. 273, cf. 120. ✦ Aparat pentru fixarea etanșă. Cf. DP.
— Pl.: *mandrine.* — Și: **mandrín** s. n.
— Din fr. **mandrin.**

MANDROÁNE subst. (Regional) „Țesătură groasă din cîrpe" (Balta Doamnei-Ploiești). ALR I 1296/746.
— Etimologia necunoscută.

MANDÚCERE s. f. v. **manuducere.**

MÁNDULĂ s. f. (Transilv.) **1.** Migdală. LB. *Ochi mari, despicați în forma mandulelor, de o culoare particulară fizionomielor brune-luminoase.* F (1871), 55. *În blide mari se împărțeau. . . mandule cu zahăr.* ib. (1872), 187, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.
2. (Anat.; de obicei la pl.) Amigdală. LB, cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 102, MÎNDRESCU, I. G. 67, ALRM II/I h 88. ✦ Adîncitura de după urechi (Micești-Alba Iulia). ALR I 51/136.
3. Genunchiul calului (Mintiu Gherlii-Gherla). DR. V, 300.
— Accentuat și: *mandúlă.* — Pl.: *mandule.*
— Și: **măndúlă** s. f. FRÎNCU-CANDREA, M. 102.
— Din magh. **mandula.**

MANÉ subst. (Învechit, prin Mold., cu sens neprecizat) *O pereche brățări de mărgăritare cu mane de diamant* (a. 1797). URICARIUL, XVI, 276. *O părechi mane, berlient, a căror prețul este patru mii lei* (a. 1816). IORGA, S. D. XXI, 191.
— Etimologia necunoscută.

MANEÁ¹ s. f. Cîntec de dragoste, de origine orientală, cu melodie duioasă și tărăgănată. *Deșert pline pahare, Apoi încep să cînt vreo manea și sînt tot beat.* NEGRUZZI, S. II, 29. *Cine n-a rîs din inimă. . . de nespusul parapon al bietului coconu Gligorașcu, cînd auzeau strigîndu-se din Țara Românească răsunetul manelelor și a stihurilor fanarioțești.* ODOBESCU, S. I, 244. *Tonul lenos al manelelor orientale.* id. ib. II, 521. *Era o manea de cele vechi turcești, lungă, tărăgănată, în care numai un ah! ținea o jumătate de oră.* GANE, N. II, 195. *Pe drum, l-a-ngrijit căpitanul ca un frate, ziua și noaptea, cîntîndu-i din gură și cu tambura manele turcești.* CARAGIALE, S. N. 63.
— Pl.: *manele.*
— Din tc. **mani.**

MANEÁ² s. f. (Regional) Topor. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.
— Etimologia necunoscută.

MANEÁ³ s. f. v. **manelă¹.**

MANÉBĂR s. n. v. **manevră.**

MANECHÍN s. n. **1.** Figură de lemn, de ceară, de material plastic etc., care înfăţişează corpul omenesc sau o parte a lui, şi folosită ca model în sculptură şi pictură, ca suport pentru a proba sau a expune un obiect de îmbrăcăminte etc. Cf. NEGULICI, COSTINESCU. *Costume naţionale... îmbrăcate pre mănechini sau mari figure de ceară.* ODOBESCU, S. II, 115. *Erau fardaţi... semănau a manechini din vitrinele bărbierilor.* VLAHUŢĂ, D. 29, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Colonelul i-a prins fruntea... i-o răsuceşte ca unui manechin.* C. PETRESCU, Î. II, 76. *Nu te-am angajat degeaba. Aşa, puteam foarte bine să îmbrac un manechin.* SAHIA, N. 102. *Fasoanele pariziene se etalează pe manechine moderne.* SADOVEANU, O. IX, 231. *Aprindem lampa, dezbrăcăm copiii, nesimţitori ca nişte manechine.* ARGHEZI, C. J. 171. *Rămăsese împietrit în mijlocul adăpostului, cu coatele îndepărtate de trup, ca un manechin de modă.* T. POPOVICI, S. 23.

2. Persoană angajată de un (mare) atelier de croitorie, de o casă de mode etc. pentru a îmbrăca diverse obiecte vestimentare cu scopul de a le prezenta publicului. *Bărbaţi şi femei ne măsurau ca pe nişte manechine care poartă confecţiunile unor case de mode.* CAMIL PETRESCU, U. N. 178. *Blăni de vizon, de castor... purtate de fermecătoare manechine.* V. ROM. aprilie 1954, 63.

3. Fig. Persoană (sau, rar, colectivitate) care execută servil şi mecanic ceea ce i se cere. *Manechine ascultătoare în mîinile unor pseudoeconomişti înrăiţi.* CONTEMP. 1948, nr. 111, 4/6.

— Pl.: *manechine* şi (rar, m.) *manechini.* — Şi: (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **mănechín** s. m.

— Din fr. **mannequin.**

MANECHIÚRĂ s. f. v. **manichiură.**

MANECHIURÍSTĂ s. f. v. **manichiuristă.**

MANEFÉST s. n. v. **manifest.**

MANÉGIU s. n. v. **manej.**

MANÉGURĂ s. f. v. **manevră.**

MANÉI s. n. v. **mînei.**

MANÉJ s. n. **1.** Arta de a dresa şi de a antrena un cal; p. ext. loc special amenajat unde se dresează caii şi se fac antrenamente sau demonstraţii de călărie. *Arta de a... forma* [caii] *pentru fugă şi eserciţiile militare se numeşte manegiu.* BREZOIANU, A. 528/27, cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Nopţile le petreceam la... un cîmp de moşi, deosebit, cu atracţii felurite: teatre, circuri..., manej cu cai adevăraţi.* BRĂESCU, A. 242. *Luptătorii îşi şterseră frunţile de sudoare şi-şi uscară palmele în rumeguşul manejului.* P. CONSTANT, R. 71. *Calul a devenit în regimentul nemţesc un soi de clovn, un animal de manej.* CONTEMP. 1949, nr. 156, 6/4. ✦ (Regional, în forma *maniş*) Loc înconjurat cu un perete de paie sau de bălegar, unde se ţin vitele iarna, cînd nu este prea frig (Reviga-Călăraşi). Cf. BUL. FIL. V, 167.

2. Dispozitiv cu ajutorul căruia un cal sau, p. ext., un animal de tracţiune pune în mişcare, prin deplasare, o anumită maşină (treierătoare, pompă de scos apa pentru udat etc.). *De s-ar împreuna cu maşină* [de treierat] *un manej de un cal, atunci rezultatul ar fi şi mai folositor* (a. 1840). DOC. EC. 739. *Maneje (vîrteje) agricole.* NICA, L. VAM. 149. *Alte maşini... sînt puse în mişcare cu ajutorul unui manej cu cai.* ION BOTEZ, STR. 23.

— Pl.: *manejuri* şi (rar) *maneje.* — Şi: (învechit) **manéjă** (STAMATI, D.) s. f., **manégiu,** (regional) **maníş** s. n.

— Din fr. **manège.** Cf. it. maneggio.

MANÉJĂ s. f. v. **manej.**

MANELÁ vb. I. Tranz. (Rar) A prevedea sau a zăvorî cu o manelă[1]. *Ca şi fereastra, la casele bătrîneşti era manelată şi uşa, cu o manea groasă care nu se putea lua aşa de lesne.* PAMFILE, I. C. 419.

— De la **manelă[1].**

MANÉLĂ[1] s. f. Piesă, bară de lemn sau de metal folosită la diverse lucrări de construcţie, ca pîrghie etc. V. drug, par, rudă. Cf. SĂGHINESCU, V. 60. *Arendaşul vine cu o manelă în mînă.* SANDU-ALDEA, A. M. 219, cf. CIUPALĂ, T. 336. *Marinarii escaladară în salturi balustrada punţii, înarmaţi cu lopeţi de barcă, capete de frînghie împletite în noduri plumbuite şi manelele de la cabestanul ancorei.* BART, S. M. 91. *Cherestea... manele, cărămizi de presă.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4843, cf. CHEST. II 167/176, 282/175, 181, ALR II/I h 293, ALR SN I h 130. *Manea lungă Fără umbră* (Apa). PAMFILE, C. 16. ✦ (Regional) Rangă (Balş-Craiova). ALR II 6459 bis/876.

— Pl.: *manele.* — Şi: **maneá** s. f.

— Din it. **manella.** — **Manea**: sg. refăcut după pl.

MANÉLĂ[2] s. f. (Regional) Parte a viorii nedefinită mai de aproape, (probabil) gîtul viorii (Drăguşeni-Galaţi). Cf. H III 141. *Scripcă cu părţile ei: arcuş, strune, manelă.* ib.

— Etimologia necunoscută.

MANÉMVRĂ s. f. v. **manevră.**

MANÉR s. n. v. **mîner.**

MANÉRCĂ s. f. (Prin Mold.) **1.** Butoiaş de tablă cu o capacitate de 10—15 litri. V. balercă. Cf. I. CR. III, 219.

2. Bidon (soldăţesc) pentru păstrat apă sau alte băuturi. Cf. COSTINESCU.
— Pl.: *manerci.*
— Cf. b a l e r c ă.

MANÉŞCĂ s. f. v. **manişcă.**

MANÉTĂ s. f. Mică pîrghie de mînă cu care se declanşează, se pune în funcţiune, se opreşte etc. un mecanism sau un dispozitiv. *Comanda maşinii se face cu ajutorul manetei.* IOANOVICI, TEHN. 332, cf. 171, 294. *Un dispozitiv de zăvorîre al unei manete de comandă de la un ambreiaj.* SOARE, MAŞ. 187. *Presiunea se reglează cu manete speciale.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 140. *Maşina se opreşte cu ajutorul manetei... producînd asupra şaibei... efect de frînă pentru oprirea fusului.* id. FIL. 300.
— Pl.: *manete.*
— Din fr. **manette.**

MANÉTE s. f. pl. (Rar) Inele metalice legate între ele cu un lanţ şi cu ajutorul cărora se imobilizează mîinile celor arestaţi. Cf. COSTINESCU.
— Din it. **manette.**

MANÉU s. n. v. **mînei.**

MANÉVĂR s. n. v. **manevră.**

MANÉVĂRĂ s. f. v. **manevră.**

MANEVRÁ vb. I. **1.** I n t r a n z. (Despre locomotive, trenuri, nave etc.) A face manevră. *Vestita trăsură cu vapori... au manevrit pe un şes înaintea ducăi de Velington.* AR (1829), 126[1]/20, cf. COSTINESCU. *Lîngă poarta docului trenurile manevrau.* DUNĂREANU, CH. 67. *De cealaltă parte a gării se aude o locomotivă manevrînd.* C. PETRESCU, A. 341.
2. I n t r a n z. (Despre unităţi militare) A executa o operaţie tactică sau de luptă. *Dacă... ar manevra după acele reglemente neapărat că ar prezenta o oaste din cele mai bine exersate.* ROM. LIT. 131[1]/7. ✧ (Prin sinecdocă) *Repegiunea cu care Mihai au manevrat cu oastea sa trecînd cînd Dunărea, cînd munţii.* CALENDAR (1856), 86/19.
3. T r a n z. (Complementul indică aparate, dispozitive tehnice etc.) A manipula. *Manevrînd robinetul... introducem aerul rece, destinat alimentării cuptorului înalt.* IOANOVICI, TEHN. 41, cf. SCÎNTEIA, 1952, nr. 2392. ✧ F i g. *În această poemă şi-a vărsat poetul tot focul fantaziei sale, şi-a depus toată puterea de a manevra limba.* F (1866), 190. *Poetul... a vrut cu tot dinadinsul să manevreze o prea mare varietate de ritmuri.* LL I, 148. (I n t r a n z.) *Materialul uman cu care manevrează artistul.* VARLAAM-SADOVEANU, 164.
— Prez. ind.: *manevrez.* — Şi: (învechit, rar) **manevrí** vb. IV, **manovrá** (NEGULICI) vb. I.
— Din fr. **manœuvrer.**

MANEVRÁBIL, -Ă adj. (Rar, despre sisteme tehnice) Care poate fi manevrat **(3).** *Deschiderile... vor fi prevăzute cu obloane metalice, manevrabile automat.* PREV. ACCID. 65.
— Pl.: *manevrabili, -e.*
— **Manevra** + suf. *-bil.*

MANEVRÁNT s. m. (Rar) Manipulant (de vagoane, de sisteme tehnice etc.); (neobişnuit) manevrator. Cf. NOM. PROF. 42. *Manevrant şi şef de manevră.* LEG. EC. PL. 299.
— Pl.: *manevranţi.*
— De la **manevra,** prin analogie cu *manipulant.*

MANEVRÁRE s. f. Acţiunea de a m a n e v r a; mînuire, manipulare (a unor aparate sau dispozitive tehnice). *Afară di cunoştinţa manevrării şi de îngrijirile trebuincioase pentru ţinerea tulumbii, ar fi de trebuinţă a să afla în această cumpanie oameni învăţaţi... şi la a lor fabricaţie* (a. 1835). DOC. EC. 593. *A învăţa manevrarea puştei în douăsprezece timpuri.* NEGRUZZI, S. I, 332. ✧ F i g. *Manevrarea neologismului este pentru Anghel un mijloc al humorului său.* VIANU, A. P. 255.
— Pl.: *manevrări.*
— V. **manevra.**

MANEVRATÓR s. m. (Neobişnuit) Manipulant (de sisteme tehnice); (rar) manevrant. *Manevrator de... robinete.* LEG. EC. PL. 300.
— Pl.: *manevratori.*
— **Manevra** + suf. *-tor.*

MANÉVRĂ s. f. **1.** (De obicei la pl.) Pregătiri tactice ale unei armate sau ale unei flote, în condiţii asemănătoare cu cele de război. *Paşa de două tuiuri... s-au aflat de faţă la manevrurile (mustră) care s-au făcut aproape de tabăra de la Crasnoe-Selo.* CR (1829), 155[1]/16. *E cîmpul plin de batalioane româneşti, ca la manevre.* CAMIL PETRESCU, U. N. 346. *Se aplecă pe fereastră şi făcînd mîna pîlnie strigă cu voce de manevră.* BRĂESCU, V. 5. *Mai înainte... trebuia să-şi piarză în fiecare vară cîte-o lună cu manevrele.* REBREANU, NUV. 298. *În urma unei răceli contractate la acele manevre sau a unei căderi de pe cal, s-a îmbolnăvit.* CĂLINESCU, E. 36. *Tata fusese... la Tîrgovişte cu manevrele.* PAS, Z. I, 239. ✦ Deplasare organizată (şi rapidă) a unei anumite grupări de trupe, pentru a lovi pe adversar sau pentru a respinge lovitura lui, (învechit) m a n o p e r ă (2); p. e x t. luptă. *Manevra de la Borodino s-au săvîrşit.* GT (1839), 163[2]/26. *În zădar şi ofiţerii se luptă, se bat mereu, În zădar mai fac manevre.* NEGRUZZI, S. I, 128. *Ultimul atac, mai-nainte de a se retrage, ca*

şi toate celelalte manevre ale acestei memorabile bătălie, este un strălucit testimoniu de ştiinţă militară. HASDEU, I. V. 158. *Tudor se pregătea să reziste la Bucureşti, cum o dovedeau manevrele neîncetate ale trupelor sale la Cotroceni şi fortificarea mînăstirii.* OŢETEA, T. V. 253.

2. Fig. (Mai ales la pl.) Uneltire întreprinsă de cineva pentru a-şi ajunge scopurile; tertip. Cf. STAMATI, D. *Prin această ingenioasă manevră, nepoata Evei izbuti a mînca din pomul vieţii, fără a pierde raiul ca străbuna sa.* FILIMON, O. I, 120. *Cu atîta eşti mai vinovată, giupînească. Ai ochi şi nu vezi manevrele Adelei.* ALECSANDRI, T. 963. *Pe urmă a început bănuiala că aş putea fi victima unei abile manevre.* CAMIL PETRESCU, U. N. 186. *Pentru Caragea această reducere* [a impozitelor] *era o simplă manevră politică: el îşi făcuse suma şi era hotărît să fugă.* OŢETEA, T. V. 56. *Aglae nu se arăta potrivnică acestor manevre.* CĂLINESCU, E. O. I, 71, cf. BOGZA, C. O. 351, CAMILAR, N. I, 112. *Faptele au arătat însă că manevrele burgheziei n-au reuşit.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2399. *Cu manevrele dumitale, n-ai să izbuteşti să mă desparţi de el.* V. ROM. aprilie 1954, 40. ✦ (Neobişnuit) Mijloc, metodă, procedeu; mod de a proceda. *Tot gîndind... Cu ce manevre Şcolarul ceva, ceva a-mvăţa.* PANN, H. 55/2.

3. Ansamblu de operaţii necesare pentru deplasarea unei nave în direcţia voită (în special la acostare sau la ieşirea dintr-un port). Cf. NEGULICI. *Marinarii pregăteau acostarea. Comenzi scurte, grăbite, manevre greoaie.* BRĂESCU, A. 212. *Lumea, ca de obicei, se strîngea pe cheu ca să privească manevra vaporului care pleca.* BART, E. 234. *Manevrele de pînze, evoluţiile în largul mării... şi întregul serviciu riguros al bordului începuse să mă satur.* id. S. M. 11, cf. 40. *Superioritatea de manevră şi de armament a flotei lor asigură portughezilor* [în evul mediu] *supremaţia navală în Oceanul Indian.* OŢETEA, R. 120. ✦ (Concretizat) Parîmă folosită la mînuirea vergelor ori a velelor sau la legarea elementelor componente ale arboradei. *Oamenii grăbiţi se strîng la posturi în dreptul manevrelor, pilotul îşi încleştează mînile în roata cîrmei.* BART, S. M. 19.

4. Ansamblu de operaţii în vederea alcătuirii sau desfacerii unei garnituri de tren sau pentru gararea unui vagon pe o anumită linie. ✧ Loc. adj. **În manevră** = (despre locomotive, trenuri etc.) care face manevră, care se află în stare de manevră. *Ridicînd din umeri..., a răspuns semnalizînd din nou tot după legea locomotivelor în manevră: „Oprire!".* GALAN, Z. R. 13.

5. Mişcare, acţionare (cu mîna) a unei unelte, a unui mecanism etc.; manipulare. Cf. COSTINESCU, LM. *Coarba... se compune dintr-un suport şi două mînere, unul de apăsare şi celălalt de manevră.* IOANOVICI, TEHN. 218, cf. 133. *Coborîrea şi ridicarea vanei se face învîrtind şurubul... cu ajutorul roţii de manevră.* SOARE, MAŞ. 223. *Baioneta la arme! Jandarmii execută manevra.* VORNIC, P. 78.

— Pl.: *manevre.* — Şi: (învechit) **manóvru** (NEGULICI) s. n.; (regional) **manévără** (ALR II 4937/105, 284, 346; pl. *manevăre, manevere* şi *maneveri* ib.), **manévură** (ib. 4937/102, 141, 172, 349; pl. *manevuri* ib.), **manégură** (ib. 4937/228, 574, 833; pl. *maneguri* ib.), **manémvră** (MAT. FOLK. 1210, ALR II 4937/192, 784; pl. *manemvre* ALR II 4937/784) s. f., **manévăr** (ib. 4937/2, 29, 64; pl. *manevăruri, manevere* şi *manevuri* ib.), **manébăr** (ib. 4937/157; pl. *manebere* ib.), **manévru** (ib. 4937/219; pl. *manevruri* ib.) s. n.

— Din fr. **manœuvre**, it. **Manovra.** — Pentru variantele de tipul *manevăr*, cf. germ. Manöver, magh. manöver.

MANEVRÍ vb. IV v. **manevra.**

MANEVRIÉR, -Ă adj. (Rar, despre unităţi militare) Care execută manevre cu dibăcie, cu iscusinţă. Cf. COSTINESCU. *Infanteria sovietică s-a dovedit manevrieră.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 7/4.

— Pl.: *manevrieri, -e.*

— Din fr. **manœuvrier.**

MANÉVRU s. n. v. **manevră.**

MANÉVURĂ s. f. v. **manevră.**

MANG s. m. v. **mîng.**

MÁNGA s. f. sg. (Prin Ban., în expr.) **A lăsa** (pe cineva) sau **a(-i) da** (cuiva) **manga** = a lăsa (pe cineva) liber, în voie. H XVIII 148. *Am dat manga vitelor.* Com. din ORAVIŢA, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 133.

— Etimologia necunoscută.

MANGAFÁ s. f. **1.** (Familiar) Om care nu merită nici o consideraţie; om mărginit, bleg, prost, nătîng, (rar) mangafache. *Dă-mi voie să-ţi spun, adicătele, că eşti o mangafa.* CARAGIALE, M. 169. *Mangafaua pleacă, mîine miercuri, la Ploieşti, rămîi singură şi ambetată.* id. T. II, 84, cf. id. O. VI, 246, BL I, 110, IORDAN, STIL. 88.

2. (Regional, la pl.) Mofturi, ifose. *Face atîtea mangafale, că ţi-e scîrbă de el.* Com. din PIATRA-NEAMŢ.

3. (Regional) Boală a vitelor şi a cailor nedefinită mai de aproape. Cf. H XIV 367, 439, com. din ŢEPEŞ VODĂ-MEDGIDIA.

— Pl.: **(1, 2)** *mangafale.*

— Din tc. **mankafa.**

MANGAFÁCHE s. m. sg. (Rar) Mangafa **(1).** *Ai văzut acu, mangafache?* CARAGIALE, O. II, 79.

— **Mangafa** + suf. *-ache.*

MANGÁL[1] subst. **I. 1.** S. n. (Ieşit din uz) Vas de metal în care se aprind cărbuni şi care serveşte iarna pentru încălzit. *Era un om prea fricos de frig, că şi vara îmbla cu două blane şi aprindea mangal în odaie* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 242/23. *Un mangal de aramă, plin cu cărbuni aprinşi, slujea de încălzit.* FILIMON, O. I, 231. *A poruncit de le-a aprins zece mangale cu cărbuni.* GHICA, S. 503, cf. 501. *Îmi străpunse vederile lumina flacărilor de nişte mangale de tombac poleit.* ODOBESCU, S. I, 222, cf. SĂGHINESCU, V. 28. *Pe la mese, în jurul teşghelei, în preajma mangalului. . . ţărani, negustori. . . mîncau, ciocneau, rîdeau.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 548. ✦ Un fel de vatră de zid în mijlocul casei ţărăneşti, cu ajutorul căreia se încălzeşte iarna o încăpere. Cf. ŞIO II$_1$, 246. ✧ Expr. **A tîrnosi mangalul** (sau, rar, **mangalele**) = a pierde vremea în zadar, fără folos. *Nu tîrnosi mangalul, că te usuci.* M. I. CARAGIALE, C. 130. *Vin beţivii toţi De cinstesc Paharele Şi tîrnosesc Mangalele.* TEODORESCU, P. P. 129.

2. Subst. (Cu sens colectiv) Cărbune uşor, sfărîmicios, obţinut prin arderea incompletă a lemnelor în cuptoare speciale (v. cărbune de lemn) sau prin stingerea forţată a jeraticului (v. cărbuni stinşi), folosit în metalurgie şi în gospodărie. *De tot carul de lemne de foc cărbuni sau mîngal. . . să se ia cîte două parale* (a. 1823). URICARIUL, V, 61/20. *Şezi plecat cu capu pe-o tipsie plină de mangal aprins.* ALECSANDRI, T. I, 106. *Lemnul încălzit afară de contactul aerului lasă o rămăşiţă neagră, compusă din cărbune şi numită mangal.* PONI, CH. 128. *Un car al unui cărăuş de mangal.* PAMFILE, I. C. 173. *Mangalul este un cărbune artificial de culoare neagră.* IOANOVICI, TEHN. 14, cf. 11, 13. *Stau în neprevăzută vecinătate un butoiaş cu gaz, o putină cu scrumbii, o lădiţă cu mangal.* CAZIMIR, GR. 41. *Învăţăm lecţiile de după masă ghemuiţi cu genunchii la gură în jurul ligheanului cu mangal.* I. BOTEZ, B. I, 13. *Priviţi tabelul ce vă însemn cu o bucată de mangal pe roca aceasta lucie de calcar.* SADOVEANU, O. XII, 13, cf. IX, 292, X, 282. *Cîteva maşini cu mangal, încinse, pe care croitorii le mişcă într-o parte şi alta.* BOGZA, A. Î. 495, cf. ALR II/I h 284/520. ✧ Fig. (Cu aluzie la culoarea cărbunelui) *Vestminte funerare de mangal, Negru profund, noian de negru.* BACOVIA, O. 25.

II. S. m. (Regional, în forma *mîngal*) Cărbunar (Mircești-Roman). ALR II 6507/537.

— Accentuat şi: (rar) *mángal.* IORDAN, STIL, 71. — Pl.: **(I 1)** *mangaluri* şi *mangale.* — Şi: (învechit şi regional) **mîngál** subst.

— Din tc. **mangal.**

MANGÁL[2] subst. (Regional, cu sens neprecizat, în basme) *Este un mangal aşa făcut, că se suie singur în cer şi singur dă pe pămînt.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 179, cf. 181.

— Etimologia necunoscută.

MANGALAGÍU s. m. (Astăzi rar) Persoană care fabrică **mangal[1]**; cărbunar, (rar) mangalar, mangalizator. *Pe-alocurea, găseam mangalagii, care se năcăjeau la cuptoarele lor înăbuşite cu pămînt.* SADOVEANU, O. XIII, 898, cf. ALR II 6507/414, 514, 551, A V 19, 109.

— Pl.: *mangalagii.* — Şi: (regional) **mîngalagiu** s. m. ALR II 6507/414, 551.

— **Mangal[1]** + suf. *-agiu.*

MANGALÁR s. m. (Rar) Mangalagiu. NOM. PROF. 33, cf. ALR II 6507/682. *Bietul mîngălar, cînd a scoborît din pădure cu mangalul, parcă era dracul de negru.* Com. din PIATRA-NEAMŢ.

— Pl.: *mangalari.* — Şi: (regional) **mîngălár** s. m.

— **Mangal[1]** + suf. *-ar.*

MANGALĂI adj. pl. (Cu sens neprecizat, în poezia populară) *Ochii tăi-s mangalăi Şi mărîncă boii mnei.* ALRT II 58.

— Etimologia necunoscută.

MANGALĂU s. n. v. **măngălău.**

MANGÁLIŢĂ s. f. Rasă de porci cu părul creţ, cu rîtul şi cu picioarele scurte, cu urechile lungi şi clăpăuge, (învechit şi regional) mangul; p. restr. porc din această rasă. V. mongol[1]. *Unsprezece capete măngulite, pentru prăsilă şi îmbunătăţirea soiului acestuia* (a. 1845). DOC. EC. 860. *Are trebuinţă de opt măngulită, adecă şapte scroafe şi un v[i]er* (a. 1845). ib. 864. [Rasele de porci] *crescute în regiunea noastră sînt: mangaliţa şi york.* PRIBEAGUL, P. R. 72. *Felul porcului e mănguliţi, corci şi de munte.* H XVIII 42, cf. XVII 228, XVIII 4, 268, 295. *Am o scroafă mangoliţă, Cu dinţii de veveriţă, Cu coada de lemn uscat* (Secera). PĂSCULESCU, L. P. 99.

— Accentuat şi: *mángaliţă* şi *mangalíţă.* — Pl.: *mangalite.* — Şi: (regional) **mánguliţă** (accentuat şi: *mangulíţă*, ALR I 1090/69), **mangóliţă, măngăliţă** (accentuat şi: *mángăliţă*, BARCIANU, ALEXI, W.), **măngúliţă, mongóliţă** (ENC. AGR. III, 680, H XVIII 4), **mîngăliţă** (accentul necunoscut, DDRF) s. f.; **măngăleţ** (accentul necunoscut, H XVII 228), **mînguleţ** (accentul necunoscut, H XVIII 295) s. m.

— Din magh. **mangalica, mongolica.** — Pentru variantele **manguliţă, mînguleţ,** cf. scr. mangulica.

MANGALIZATÓR s. m. (Rar) Mangalagiu. *Fasonatorul. . . mangalizatorul citesc cărţi de Şolohov.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4836.

— Pl.: *mangalizatori.*

— De la **mangal[1].**

MANGĂN[1] subst. Element chimic din grupa metalelor, de culoare albă-cenuşie, strălucitor, dur şi sfărîmicios, care se găseşte în natură sub formă de oxizi; (învechit) manganez. Cf. ANTROP. 11/4. *Pentru fabricarea metalelor aliate, în special ale oţelurilor, servesc şi următoarele metale: cromul, nichelul, manganul.* IOANOVICI, TEHN. 30, cf. 39, 69. *Manganul se găseşte în natură alături de minereurile de fier.* MACAROVICI, CH. 407, cf. 408, 409. ✧ *Oţel mangan* = oţel în a cărui compoziţie intră un anumit procent de mangan. *Materialul sculelor poate fi oţelul carbon...*, *oţelul mangan şi... oţelul rapid.* IOANOVICI, TEHN. 259.
— Din germ. **Mangan.**

MANGÁN[2] subst. v. **măgan.**

MANGANÁT s. m. Nume generic al sărurilor acidului manganic. *Manganat de potasă.* MARIN, PR. I, 96/10, cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Manganat de plumb.* NICA, L. VAM. 149. *Rezultă o masă verde, care este manganatul de potasiu.* MACAROVICI, CH. 408.
— Pl.: *manganaţi.*
— Din fr. **manganate.**

MANGÁNE subst. pl. (Învechit, rar, cu sens neprecizat; probabil) Diverse obiecte necesare la un joc (de societate). *Prin mai multe case găseşti cărţi şi mangane de joc* (a. 1746). ap. TDRG.
— Cf. ngr. μάγγανον „unealtă, ustensilă".

MANGANÉZ subst. (Învechit) Mangan[1]. *Manganezul serveşte a purifica sticla.* BARASCH, I. N. 56, cf. BARCIANU.
— Şi: **manganéză** s. f. COSTINESCU.
— Din fr. **manganèse.**

MANGANÉZĂ s. f. v. **manganez.**

MANGĂNIC, -Ă adj. Care conţine mangan[1], care este format din mangan. *Stînci manganice.* COBÎLCESCU, G. 41/18. *Oxid manganic.* id. ib. 78/27, cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *manganici, -ce.*
— Din fr. **manganique.**

MANGANÍN subst. Aliaj de cupru, mangan[1] şi nichel, folosit în special la fabricarea rezistenţelor electrice. DICŢ.
— Din fr. **manganine.** Cf. rus. МАНГАНИН.

MANGANÍT s. m. Minereu de mangan[1] constituit din oxid de mangan natural. Cf. MACAROVICI, CH. 407, 408.
— Pl.: *manganiţi.*
— Din fr. **manganit.**

MANGANÓS, -OÁSĂ adj. Care derivă din mangan[1], care conţine mangan. *Prin arderea în curent de hidrogen a oxizilor superiori, se formează oxidul manganos.* MACAROVICI, CH. 408. *Sulfura manganoasă.* id. ib.
— Pl.: *manganoşi, -oase.*
— **Mangan**[1] + suf. *-os.*

MANGARLĂU s. n. v. **măngălău.**

MANGASÍT, -Ă adj. v. **mangosit.**

MÁNGĂ[1] s. f. (Regional, în expr.) *Ou de mangă* = „stîrpitură de ou; părăsitură" (Măţău-Cîmpulung). COMAN, GL.
— Etimologia necunoscută.

MÁNGĂ[2] s. f. (Regional) **1.** Surpătură într-un mal; boltitură, prăpastie. Com. din ORAVIŢA. **2.** Drum situat sub nivelul grădinilor sau ogoarelor dimprejur (Cislău-Ploieşti). CHEST. IV 16/733.
— Etimologia necunoscută.

MÁNGĂ[3] s. f. (Învechit, cu sens neprecizat) *Purta o fermenă de catifea neagră, scurtă pînă la talie şi cusută cu fir în mangă.* FILIMON, O. I, 197.
— Etimologia necunoscută.

MĂNGĂ[4] subst. (Prin Ban.) Om încăpăţînat. *Nu fi mangă la cap!* L. COSTIN, GR. BĂN. 133.
— Etimologia necunoscută.

MÁNGĂ[5] s. f., adj. v. **mancă**[2].

MANGĂLĂU s. n. v. **măngălău.**

MÁNGĂR s. m. **1.** Veche monedă divizionară turcească de aramă, care a circulat şi la noi (şi care valora un sfert dintr-o accea). *Puseră să dea bir... cîte 6 mangăr.* MOXA, 370/16. *Cine... va cere mangîri sau altceva de la cei ce se priceştuiesc, aceluia să i se ia darul* (a. 1652). ap. CADE. *Dete chin pre văduvă să dea preţ de doi mangări.* NEAGOE, ÎNV. 272/4. *Nici unul nu este atît de sărac şi lipsit, cît să n-aibă măcar numai doi mangîri* (a. 1746). ap. TDRG. *Să nu plătească nici un mangîr.* GORJAN, H. I, 28/35, cf. I. BRĂESCU, M. 78, ŞIO II_1, 246. ✧ Expr. (Învechit) **A da mangărul cel de apoi** = a muri, a da ortul popii. *Bătut la talpe pănă au dat mangărul cel de apoi.* MUSTE, LET. III, 13/22, cf. MAG. IST. III, 14/28. ✦ (Argotic, la pl.) Bani. V. lovele, bişţari. Cf. BUL. FIL. II, 204, ib. V, 190, 261, GR. S. VII, 118.
2. (În formule de eliminare la jocurile de copii, de obicei în corelaţie cu ţangăr, cingîr) Numărul 6 (H IV 258) sau 9 (RĂDULESCU-CODIN). *Ţangăr, mangăr, na cartof.* MAT.

FOLK. 517. *Cingîr, Mîngîr, Olar, Păscar.* PAMFILE, J. I, 42, cf. 45.
— Pl.: *mangări.* — Şi: **mángîr,** (rar) **mángher** (BUL. FIL. II, 204), (regional) **mîngăr** (RĂDULESCU-CODIN), **mîngîr, mîngă** (H IV 258) s.m.
— Din tc. **mangır.**

MANGEÁC s. n. v. **mingeac.**

MANGEÁL subst. (Învechit, rar) Pîrghie. V. m a n g e a l î c (2). Cf. ALEXI, W.
— Cf. m a n g e a l î c.

MANGEALÍC s. n. v. **mangealîc.**

MANGEALÍC s. n. **1.** (Învechit) Balistă. DDRF.
2. Pîrghie folosită pentru ridicarea unei greutăţi. V. m a c a r a. Cf. POLIZU, BARCIANU, RĂDULESCU-CODIN. *Cu chiu cu vai, izbuti să pună pe picioare, chipurile fără mangealîc, şi pe buligaiul ei de fată.* MUSCEL, 39, cf. I. CR. II, 276, III, 347, LEXIC REG. 27.
— Pl.: *mangealîcuri.* — Şi: (rar) **mangealíc** (ALEXI, W.), **mîngealíc** (GHEŢIE, R. M.) s. n.
— Din tc. **mancınık.**

MANGÉT s. n. (Învechit) Garnitură a unei rochii constînd din volane, dantele etc.; p. r e s t r. volan. *Purta o rochie de mătăsărie... cu trei rînduri de mangeturi pe poale.* FILIMON, O. I, 196. *Printre rochile de mătăsuri înflorate, printre falbalele, mangeturi şi volane... zării mai multe figuri rotunde şi drăgălaşe.* ODOBESCU, S. I, 384, cf. H IV 87.
— Pl.: *mangeturi.* — Şi: **mangétură** s. f. POLIZU.
— Cf. m a n ş e t ă. — **Mangetură:** sg. refăcut după pl.

MANGÉTĂ s. f. v. **manşetă.**

MANGÉTURĂ s. f. v. **manget.**

MĂNGHER s. m. v. **mangăr.**

MÁNGISTĂR subst. v. **mancister.**

MÁNGÎR s. m. v. **mangăr.**

MANGLEÁLĂ s. f. (Argotic) **1.** Faptul de a cerşi. Cf. BL IV, 198, BUL. FIL. IV, 135, GR. S. VII, 118.
2. Faptul de a fura. BUL. FIL. V, 190.
— **Mangli** + suf. *-eală.*

MANGLÍ vb. IV. T r a n z. (Argotic) **1.** A cerşi. BL IV, 198, cf. GR. S. VII, 118.
2. A fura. BUL. FIL. V, 190.
— Prez. ind.: *manglesc.*
— Din ţig. **manglo** (part. lui *mang-).* Cf. BL IV, 199.

MANGLITÓR s. m. (Argotic) **1.** Cerşetor. Cf. BL IV, 198.
2. Hoţ.
— Pl.: *manglitori.*
— **Mangli** + suf. *-tor.*

MANGOÁNĂ s. f. (Prin Olt.) Vită mătăhăloasă şi greoaie; p. e x t. epitet depreciativ pentru o femeie grasă. Cf. CIAUŞANU, GL.
— Pl.: *mangoane.*
— Etimologia necunoscută. Cf. m a n g o l (ă), m a n g a l i ţ ă.

MÁNGOL, -Ă s. m. şi f. v. **mangul.**

MANGÓLIŢĂ s. f. v. **mangaliţă.**

MÁNGORĂ s. f. v. **mangură.**

MANGOSEÁLĂ s. f. (Regional) Stîngăcie, neîndemînare. Com. MARIAN.
— Pl.: *mangoseli* şi *mangosele.*
— **Mangosi** + suf. *-eală.*

MANGOSÍ vb. IV. (Prin Bucov.) R e f l. **1.** A se frămînta, a se agita fără rost. Com. MARIAN.
2. (În forma *mîngosi)* A se murdări. Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.
— Prez. ind.: *mangosesc.* — Şi: **mîngosí** vb. IV.
— Derivat regresiv de la **mangosit.**

MANGOSÍT, -Ă adj. (Rar la f.; mai ales în Mold.; adesea substantivat) (Om) care nu este bun de nimic, care nu merită nici o consideraţie, t o n t, n ă t ă r ă u, n e g h i o b; „mare la trup şi prost" (CREANGĂ, GL.); „cu toate păcatele pe capul lui" (ŞEZ. III, 70). *Mangositule, afară! Ieşi, c-oi da-n păcat cu tine, ieşi!* PR. DRAM. 367, cf. URICARIUL, X, 404. *Mangosiţii noştri de bărbaţi se tem de cuconaşul.* NEGRUZZI, S. III, 15. *Ce stai ca un butuc în capră, mangositule... coboară de-agiută la trăsură.* ALECSANDRI, T. 385, cf. 274, 392. *Ticălosul şi mangositul! Încă se rînjea la mine cîteodată şi-mi făcea cu măseaua.* CREANGĂ, P. 28, cf. 254. *Un mangosit de sfetnic d-ai Împăratului Roşu se făgăduise diavolului.* ISPIRESCU, L. 226. *Nu-i aice mangositul de băiet?* CONTEMPORANUL, VI_1, 501. *Prepuneam eu de mult că eşti bun numai de stîrnit femeile, ei, lasă, mangositule!* I. NEGRUZZI, S. I, 184. *Lasă, mări mangositule, că-mi vei veni tu acasă!* MARIAN, O. I, 346, cf. id. S. R. I, 104. *În loc să-i dai mînă de ajutor..., te-ai luat după mangositu ăsta.* PETICĂ, O. 220. *Na! zise el, mai dîndu-i o tiflă; păcătoaso şi mangosito!* HOGAŞ, M. N. 145. *Se temea că l-or mînca zmeii de viu, dacă or afla cît de măngosit îi el.* SBIERA, P. 179. *Şi, vai, rău m-a pălmuit, Ardă-l focu man-*

gosit. MARIAN, SA. 29. *Să nu fi mai ajuns să mă iei pe mine, mangosîtule.* ŞEZ. VII, 135. ✧ Fig. *Unde e mangosita şi năzdrăvana de soartă, să ne-o împrietenim şi noi măcar pe o zi de iarnă.* ap. TDRG. ✦ (Regional) (Om) murdar, îngălat. V. nespălat. Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. ✦ (Regional) Stricat, dărăpănat, deteriorat (Bala de Sus-Tîrgu Jiu). CHEST. II 170/16. *Case mîngosite.* ib.

— Pl.: *mangosiţi, -te.* — Şi: **mangasít, -ă** (GHEŢIE, R. M., BARCIANU), **măngosit, -ă, mîngosit, -ă** (com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI) adj.

— Etimologia necunoscută.

MÁNGOTĂ s. f. (Regional) **1.** Bucăţică. CABA, SĂL.

2. (Depreciativ, la pl.) Obiecte mărunte şi de tot felul. *Îs cîte mangote pe poliţa asta, că nu le mai dai de capăt.* COM. SAT. III, 79. ✧ Expr. **Trancote şi mancote** = fleacuri, nimicuri. Com. din BÎRZASCA-TIMIŞOARA.

— Pl.: *mangote.* — Şi: **máncotă** s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. mangură.

MANGUCIE subst. (Prin Ban.) „Om prăpădit". L. COSTIN, GR. BĂN. 133. ✦ Om „sărac, fudul". L. COSTIN, GR. BĂN. 133.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

MÁNGUL, -Ă s. m. şi f. **1.** (Învechit şi regional) Mangaliţă. *O rîmătoare mangulă albă* (a. 1878). ap. TDRG. *Se zice porc mangul şi rumănesc.* H V 16. *Porcul se zice guştei, grăsune, mangol.* ib. XI 16, cf. V 209, XI 6.

2. Epitet depreciativ pentru un om gras. BUL. FIL. VII—VIII, 369.

— Pl.: *manguli, -e.* — Şi: **mángol, -ă** s. m. şi f.

— Cf. magh. mangó.

MÁNGULIŢĂ s. f. v. **mangaliţă.**

MÁNGURĂ s. f. (Transilv.) Fărîmă, bucăţică; strop. V. mangotă. Cf. CABA, SĂL. *N-am nici o mangură de pită la casă.* Com. din FRATA-CLUJ, cf. PAŞCA, GL., LEXIC. REG. 9. ✧ Loc. adv. **Nici o mangură** = de loc, de fel, nici un pic. *Nici acum nu ne merge mai bine nici o mangură.* MAT. DIALECT. I, 24.

— Pl.: *manguri.* — Şi: **mángoră** (VAIDA), **zmángură** (VICIU, GL.), **amángură** (MAT. DIALECT. I, 24) s. f.

— Cf. magh. mángor, mangur.

MANGÚSTĂ s. f. Mamifer carnasier din regiunile calde, cu labele scurte terminate prin cinci degete, cu coada stufoasă şi lungă şi cu botul ascuţit *(Herpestes ichneumon). Ca să scape de şobolani, s-a introdus pe insulă vreo 9 indivizi dintr-o afurisită fiară mică —mangusta.* SIMIONESCU, F. R. 20.

— Pl.: *manguste.*

— Din fr. **mangouste.**

MÁNI interj. (De obicei repetat) Strigăt cu care se cheamă raţele sau bobocii de raţă. Cf. H XI 379, RĂDULESCU-CODIN, CIAUŞANU, GL., PAŞCA, GL.

— Formaţie onomatopeică. Cf. ngr. μάνι.

MANIÁ vb. I. Tranz. (Franţuzism ieşit din uz) **1.** (Complementul indică mecanisme, sisteme tehnice etc.) A mînui, a manipula. [Naţie] *ce maniază nencetat armele.* ROM. LIT. 382²/24, cf. FILIMON, O. II, 341. *Ştii să maniezi armele, Radule?* ALECSANDRI, T. 1290. ✧ (Rar, cu alte complemente) *A discerne ceea ce este adevăr din ceea ce este minciună în cifrele ce maniază.* I. IONESCU, M. 11.

2. (Complementul indică oameni) A conduce după voie, a face să acţioneze după o comandă; a mînui. Cf. NEGULICI. *În „Noaptea furtunoasă" sînt mai puţine persoane, de aceea erau mai uşor de maniat.* GHEREA, ST. CR. I, 358, cf. ŞĂINEANU, D. U. ✧ Refl. pas. *Anevoie de a se mania (tracta)... nu ştii dincotro să-l apuci, cum să-l mulţumeşti.* FIS. 117.

— Pronunţat: *-ni-a.* — Prez. ind.: *maniez.*

— Din fr. **manier.**

MANIÁBIL, -Ă adj. (Rar) **1.** (Despre mecanisme, sisteme tehnice etc.) Care poate fi mînuit (cu uşurinţă). Cf. NEGULICI, COSTINESCU, ALEXI, W. *Avionul construit de Vlaicu era foarte maniabil.* CONTEMP. 1953, nr. 361, 5/6.

2. Fig. (Despre persoane) Docil, blînd, conciliabil.

— Pronunţat: *-ni-a-.* — Pl.: *maniabili,-e.*

— Din fr. **maniable.**

MANIÁC, -Ă adj. **1.** (Despre oameni) Care suferă de o manie **(1)**, care este obsedat de o idee fixă sau are deprinderi ciudate. *Deodată acel domn maniac începe a plînge şi a se bate cu pumnii în cap.* GHICA, S. 618. *O nebună maniacă... cine ştie ce halucinaţii are.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 105. ✧ (Substantivat) *Strigările unui maniac.* BARASCH, I. F. 12. *Întîmplări obicinuite, se exagerau în atenţia lui de maniac, luau proporţii şi înţelesuri de evenimente extraordinare.* VLAHUŢĂ, D. 325. *Te gîndeşti... că ai de-a face cu un maniac.* SADOVEANU, O. IX, 100. *Îşi număra, ca un maniac ce este, cele cîteva sute de lei.* C. PETRESCU, S. 108, cf. id. C. V. 144. *Sancho Panza ştie că Don Ouijote este un maniac.* LL I, 128. *În cazuri de crime pasionale, apăreau asemenea maniaci care derutau şi încurcau cercetările.* STANCU, R. A. IV, 402. *Dacă ar face un astfel de gest, ar da un exemplu rău maniacilor.* CĂLINESCU, S. 840.

2. (Rar) Care se referă la manie, care caracterizează o manie; (rar) maniacal. *Excitaţia*

maniacă... şi melancolia... pot ascunde deficitul intelectual. PARHON, B. 103.
— Pronunţat: *-ni-ac.* — Pl.: *maniaci, -ce.*
— Din fr. **maniaque.**

MANIACÁL, -Ă adj. (Rar) Care ţine de manie, care priveşte mania sau pe maniaci, de maniac; (rar) maniac **(2).** *Din întreaga lui concepţie despre om nu mai supravieţui, cu o forţă aproape maniacală, decît enunţarea neîncetată a liberului arbitru.* CONTEMP. 1956, nr. 488, 3/6.
— Pronunţat: *-ni-a-.* — Pl.: *maniacali, -e.*
— Din fr. **maniacal.**

MANICHIURÁT, -Ă adj. (Despre unghiile de la mîini) Care a fost supus manichiurii; p. ext. (despre oameni) cu unghiile de la mîini îngrijite prin manichiură. *De ce vă tremură degetele atît de fin manichiurate?* C. PETRESCU, O. P. I, 23. *N-ar mai fi tolerat în anume cercuri, unde se joacă pocher cu degete manicurate.* I. BOTEZ, B. I, 190.
— Pl.: *manichiuraţi, -te.* — Şi: **manicurát, -ă** adj.
— De la **manichiură.**

MANICHIÚRĂ s. f. Îngrijire specială dată unghiilor de la mîini. Cf. L. ROM. 1959, nr. 1, 66. *Toma o urmărise de nenumărate ori pe Veronica prin geamul salonului de manichiură.* PREDA, R. 73.
— Pl.: *manichiuri.* — Şi: **manechiúră** s. f.
— Din fr. **manucure, manicure** „manichiuristă".

MANICHIURÉZĂ s. f. (Rar) Manichiuristă. *Anunţă pe frumoasa sa manichiureză că poate fi întîlnit oricînd.* P. CONSTANT, R. 85, cf. BL XV, 12.
— Pl.: *manichiureze.*
— **Manichiură** + suf. *-ează.*

MANICHIURÍSTĂ s. f. Lucrătoare specializată în manichiură; (rar) manichiureză. Cf. NOM. PROF. 54. *Manichiurista a întins pe masa de cristal toate ustensilele.* C. PETRESCU, C. V. 258. *Nevasta lui era manichiuristă într-un salon din centrul Bucureştiului şi cîştiga bine.* PREDA, R. 73.
— Pl.: *manichiuriste.* — Şi: **manechiurístă** s.f.
— **Manichiură** + suf. *-istă.*

MANICURÁT, -Ă adj. v. **manichiurat.**

MANÍE s. f. **1.** (Învechit) Nebunie furioasă; (astăzi) boală mintală caracterizată printr-o stare de excitaţie intensă, prin trecerea de la o idee la alta, prin intensitatea asociaţiilor de idei; p. ext. idee fixă. *Mania, adică nebunie re.* MEŞT. DOFT. I, 47v/6. *Mania să zice despre întinderea tuturor patimilor aduşi la o oarecare covîrşire.* VÎRNAV, L. 138v/15, cf. CORNEA, E. II, 149/29. *Mania sa cea vătămătoare... era ideea ce-şi făcuse că de nu va lua într-o zi medicamente, trebuie să moară.* NEGRUZZI, S. I, 207. *Era bun şi foarte simpatic tutulor — afară de accesurile acute în care-l apuca mania persecuţiei.* CARAGIALE, O. VI, 255. *Construindu-şi o viaţă retrasă în turn şi în noapte, apăsată de boli nervoase... şi de manii egoiste.* V. ROM. septembrie 1954, 167. *Tatăl fusese... liber cugetător, căzut la sfîrşitul vieţii în mania religioasă.* SADOVEANU, E. 238.
2. Preocupare exagerată pentru ceva, deprindere ciudată (ridicolă şi enervantă). V. t o a n ă, c a p r i c i u. *Dorul imitaţiei s-au făcut la noi o manie.* DACIA LIT. XI/13. *Mania disputelor teologice.* CALENDAR (1851), 29/22. *Timpul însă părea că contrariază înadins mania de lux şi opulenţă a fanariotului.* FILIMON, O. I, 178. *Îşi bate joc cu mult spirit de mania latinistă şi franţuzistă.* IBRĂILEANU, SP. CR. 105, cf. 13, C. PETRESCU, C. V. 8. *Ai mania mărturisirilor şi a precizărilor.* SADOVEANU, O. IX, 61, cf. 140, 457. *Are mania nevinovată de a face piese de teatru.* CĂLINESCU, I. 177. *Mania sa de a se salva prin cuvinte, în loc de a cita idei sau fapte.* RALEA, S. T. III, 55.
— Pl.: *manii.*
— Din ngr. **μανία,** fr. **manie.**

MANIERÁT, -Ă adj. **1.** Afectat, artificial, căutat. *Ca actor nu ne-a dat decît gesturi manierate şi o mulţime de mişcări silite.* FILIMON, O. II, 251.
2. (Rar) Care caracterizează stilul particular al unui artist. *Tablourile şi crizantemele se sintetizează într-o armonie superioară, manierată ca un tablou de Watteau.* PETICĂ, O. 296.
3. (Despre oameni) Care are o purtare aleasă şi cuviincioasă; (despre comportarea oamenilor) care dovedeşte bună creştere. V. p o l i t i c o s, e d u c a t. *Altmintreli ce-i lipsea ca să fericească o soţie, frumos şi tînăr, „manierat şi cult", cum pretindea a fi?* M. I. CARAGIALE, C. 99. *Vîrsta, experienţa, o făcuseră deşteaptă, manierată şi cuminte.* BART, E. 193, cf. PAS, Z. IV, 28. ✧ (Adverbial) *Vorbesc manierat, păşind pe nisipul aleei.* BACOVIA, O. 234.
— Pronunţat: *-ni-e-.* — Pl.: *manieraţi, -te.*
— De la **manieră.**

MANIÉRĂ s. f. **1.** (De obicei cu determinări care precizează domeniul) Fel, chip, mod, procedeu; modalitate. *Maniera după care spaniolii spală lîna.* MN (1836), 42. *Două numere să pot comparui în două maniere.* ASACHI, E. I, 112/6, cf. III, 310/21. *Puţina cunoştinţă ce are autorul despre maniera de a trata vocea de tenor.* FILIMON, O. II, 256. *Maniera omului de a se exprima.* MAIORESCU, CR. III, 410, cf. I, 91. *Asta e maniera lui de a lucra.* COSTINESCU. *Compoziţia din găvănoşel, nu ştie Didina cum s-o întrebuinţeze... scrie-i cum să şi-o aplice... nu ştie*

exact doza şi maniera. CARAGIALE, O. VII, 5. *Faptele se petrec într-un mediu orăşănesc şi între persoane aproape caragialiane, tratate însă în manieră de roman.* IBRĂILEANU, S. 4. ✧ Loc. adv. (Franţuzism) **De (o) manieră** sau **de aşa manieră** = în (aşa) chip, în (aşa) fel. *Exprimă toată situaţia de o manieră cu totul nouă.* ap. IORDAN, L. R. A. 259. *Prezintă lucrurile de aşa manieră, încît te convinge.* ap. IORDAN, L. R. A. 259.

2. (La pl.) Mod de a se comporta sau de a se prezenta (în societate); comportare, ţinută. *Manierile sale cele simple.* PLEŞOIANU, T. III, 87/1. *Subgiugasă toate inimile, nu numai prin talenturile şi manierile sale, ce încă şi prin făptura lui cea interesantă.* ASACHI, S. L. II, 13, cf. 53. *Găsind în bărbatul său un om cu maniere nobile.* NEGRUZZI, S. I, 73. *Atrăgea asupră-şi, prin maniere şi învăţătură, admiraţiunea curtezanilor celor mai rafinaţi.* HASDEU, I. V. 99. *Era la înălţimea spiritului, inimii, manierelor postelnicului.* BOLINTINEANU, O. 454. *Prin manierele lui... dobîndi amicia şi încrederea tuturor căpitanilor.* FILIMON, O. I, 270, cf. 104, II, 132. *Cu desăvîrşire lipsit de manierele comune, succesul îi scăpa foarte adesea.* CARAGIALE, O. III, 4, cf. I, 230. *Vrai să zici că această femeie cu maniere aşa de alese... ar merge, în rătăcirea ei, pînă a-şi uita cele mai înalte datorii!* I. NEGRUZZI, S. III, 227. *Eu nu ştiu ce maniere învaţă copila asta.* C. PETRESCU, C. V. 94. *După plecarea lui Simion, Aglaie îşi schimbă deodată manierele.* CĂLINESCU, E. O. II, 55. *Se folosea acum numai de manierele diplomatice.* CAMIL PETRESCU, O. II, 528. *Cunoaşte manierele de la curte, vînează, joacă şah.* LL I, 91. ✧ *Codul manierelor elegante* v. cod. ✦ (La sg.) Politeţe, amabilitate; bunăcuviinţă. V. respect. *Feliul cum se purta bătrînul cu musafirii săi şi maniera... cu care-i slujea... făcea mai mult decît vinul.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 385. *Îmbrăcămintea îi era destul de bună şi maniera destul de vădită, ca să creadă fiecare că e cineva.* ARDELEANU, D. 55, cf. SEBASTIAN, T. 123.

3. Totalitatea procedeelor (tehnice) care alcătuiesc stilul particular al unui artist. *Acest haracter al* [stilului] *scrierii se numeşte manieră a autorului.* HELIADE, O. II, 25, cf. 43. ✦ Folosire mecanică a unor procedee stilistice datorită cărora se ajunge la artificialitate. *Între stil şi manieră este aceeaşi deosebire ca între organismul necesar al fiinţei vii şi structura voită a lucrului artificial.* CARAGIALE, O. III, 61. ✧ Loc. adj. **De manieră** = (despre lucrări de artă) manierist. *Acestei greşeli datorim potopul producerilor de manieră în arte şi-n litere.* CARAGIALE, O. III, 80.

— Pronunţat: *-ni-e-.* — Pl.: *maniere* şi (învechit) *manieri.*

— Din fr. **manière.**

MANIERÍSM s. n. **1.** Comportare nefirească, lipsă de naturaleţe, artificialitate, afectare. *Cît de profund trebuie să-l fi afectat pe delicatul poet... noile relaţii de dragoste, manierismul, rafinarea, spoiala lor.* GHEREA, ST. CR. III, 385.

2. Stil artistic preţios, lipsit de naturaleţe. *Asachi... are puncte de contact şi cu Conachi (influenţa literaturii clasice a veacului XVIII, sentimentalism fals-exagerat... manierism).* IBRĂILEANU, SP. CR. 56. *Ştie să întrebuinţeze totdeauna cuvîntul cel mai just, cel mai curat, fără a silui vocabularul, fără a cădea în manierism.* V. ROM. mai 1954, 293. ✦ Mod de realizare, de interpretare a unei lucrări literare sau artistice prin reluarea insistentă a aceloraşi mijloace de expresie. V. rutină. *Între noutate şi monotonie se strecoară însă, adeseori, manierismul.* PERPESSICIUS, M. III, 22. *Oamenii Teatrului de artă au pornit la luptă împotriva... manierismului.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 11/1.

3. Stil artistic specific. *Ghiberti continuă tradiţia artei trecentiste cu o virtuozitate, un pitoresc şi o delicateţă care prevestesc manierismul barocului.* OŢETEA, R. 267.

— Pronunţat: *-ni-e-.*

— Din fr. **maniérisme.**

MANIERÍST, -Ă adj. Lipsit de naturaleţe; afectat, căutat, formalist. V. preţios. *Cînd poetul se lasă... antrenat de un fals patetism, tonul devine manierist, sec.* GL 1961, nr. 2, 2/1.

— Pronunţat: *-ni-e-.* — Pl: *manierişti, -ste.*

— Din fr. **maniériste.**

MANIFACTURÍST s. m. v. **manufacturist.**

MANIFÉST, -Ă s. n., adj. **1.** S. n. Declaraţie publică scrisă, în care se formulează un punct de vedere de interes general, se face o chemare la o acţiune (de masă) etc.; text scris răspîndit în acest scop; proclamaţie. *Un gabinet, să dobîndească folos pentru ale sale hotărîri, manefesture spedeluiaşte* (a. 1703). FN 153. *Trimis-au craiul şi o carte de se cheamă manifest, întru care poroncea oştenilor să nu facă nimică afară din cale.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 148/15. *Ţara... s-au arătat ascultătoare numai la vocea manifestului* (a. 1774). URICARIUL, I, 176, cf. IORGA, L. I, 133. *Rakoţi... au dat un manifest în care spunea pricinile şi condiţiile supt care se lasă de domnie.* ŞINCAI, HR. III, 70/22, cf. 4/33. *Manifestul sau fermanul craiului persilor.* MOLNAR, I. 297/10, cf. BV III, 81, AR (1829), 209^1/1. *A publicat manifestul de război.* BARIŢIU, P. A. I, 507, cf. II, 376. *Manifestul din Petersburg din iulie* 1848. ap. GHICA, A. 773. *Alexandru Ipsilanti însuşi era urmat de o tipografie, care-i multiplica manifestele.* OŢETEA, T. V. 138. *Prin manifeste, articole, rezoluţii şi hotărîri, P.C.R. chema la luptă masele muncitoare.* CONTEMP. 1953, nr. 357, 2/5. *Partidul ne-a însărcinat să redactăm un manifest.* BENIUC, M. C. I, 91. *Au fost prinşi cu manifeste comuniste în chimire.* CAMILAR, N. I, 205. *Mani-*

festul se ocupă pe larg de ocrotirea vieții omului și de avîntul măreț pe care l-a luat învățămîntul de toate gradele. GL 1961, nr. 9, 1/3. ✦ Punct de vedere, profesiune de credință; crez. *Într-un fel de manifest lingvistic, Asachi spunea că foile (ziarele) au menirea de a forma limba.* IBRĂILEANU, SP. CR. 49. *Anul 1946 a adus pentru mulți din poeții noștri necesitatea unei arte poetice, a unui manifest poetic.* V. ROM. ianuarie 1954, 153.

2. Adj. Vădit, clar, evident; indiscutabil. *Eroarea lor era de la început manifestă.* MAIORESCU, CR. III, 142, cf. id. D. I, 75. *Producțiile ei... aveau multe calități manifeste, pe care nu le-aș fi putut tăgădui.* CARAGIALE, O. III, 104, cf. id. N. S. 18. *Între lirismul „Hanului-Ancuței" și între realismul viguros al autorului lui „Ion" diferențele erau mai mult decît manifeste.* PERPESSICIUS, M. III, 231. *Bolnava a prezentat o paralizie manifestă a mușchilor.* PARHON, O. A. I, 153. *Formațiile de acest fel (în special nopticică, ziulică etc., la care nuanța augmentativă e manifestă) au echivalente.* IORDAN, STIL. 186. *Medicului... care dă dovadă manifestă a lipsei de cunoștințe și de capacitate i se poate retrage dreptul de practică.* BO 1953, 169. ✦ Declarat, exprimat în mod categoric; fățiș. *Feminitatea... devine o însușire creatoare, manifestă nu numai în vibrația femenină..., dar și în paza autoarei de a da pe față secretul ultim al sufletului femeiesc.* IBRĂILEANU, S. L. 145. *Freud distinge, într-un vis, conținutul lui latent și conținutul lui manifest.* VIANU, M. 50. *Romanul... se particularizează prin poziția manifestă de observator a autorului.* GL 1958, nr. 7, 2/1. ✧ (Adverbial) *Aceste lămuriri topografice le datoresc chelneriței, care, manifest indispusă c-am deranjat-o, mi le dă scurt.* CARAGIALE, M. 298.

— Pl.: **(1)** *manifeste* și (învechit) *manifesturi*, **(2)** *manifești, -ste.* — Și: (învechit) **manefést** (pl. *manefesture*) s. n.

— Din lat. **(1) manifestum, fr. (1, 2) manifeste.**

MANIFESTÁ vb. I. **1.** Tranz. (Complementul indică un sentiment, o tendință etc.) A exprima, a arăta (prin comportare, atitudine etc.). *Însăși ocîrmuirea... manifestă dorința ei de a introduce de la sine îmbunătățiri* (a. 1848). URICARIUL, X, 5. *Amiciția și stima... nu ezitezi a nu le manifesta cu atîta prietinoasă generozitate.* CARAGIALE, O. VII, 47. *Domnul cu barbete avea de gînd să-și manifeste indignarea.* VLAHUȚĂ, D. 11. *Dragostea pentru elenism și-a manifestat-o botezîndu-și copiii cu nume eroice.* REBREANU, R. I, 166, cf. IORGA, L. I, 105. *Nu putea să manifesteze iubirea decît prin privirea ei atît de straniu fixă și fără gînduri.* GALACTION, O. 107. *Manifestase dorința de a o cunoaște.* BRĂESCU, A. 64. *Limba actuală... manifestă o tendință foarte puternică de a înlocui pe „care" prin „ce", indiferent de condițiile sintactice.* IORDAN, L. R. 392, cf. CV 1949, nr. 6, 25. *Manifesta dispreț pentru formă chiar și în viața lui de toate zilele.* RALEA, S. T. III, 201. *Oamenii muncii manifestă un interes fierbinte pentru cunoașterea temeinică a evenimentelor politice interne și internaționale.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2708. *Poetul își manifestă încrederea într-o nouă poezie.* V. ROM. ianuarie 1954, 154, cf. iulie 1954, 293. *Partidul și guvernul își manifestă grija zilnică pentru dezvoltarea unei culturi noi.* LUPTA DE CLASĂ, 1952, nr. 7, 66, cf. ARGHEZI, P. T. 59. ✦ Refl. A-și afirma prezența, existența; a se face simțit, cunoscut. *Poezia stă latentă, fără a se manifesta nici prin dalță, nici prin penel..., nici prin vorbe sau versuri.* HELIADE, O. II, 140. *Dorințele se manifestă în noi abia ce zărim o jună femeie plăcută.* FILIMON, O. I, 114, cf. 104. *Așa sînt și popoarele. Pruncia lor se manifestă printr-o zgomotoasă dinamică.* HASDEU, I. C. I, VII. *Pesimismul lui Eminescu se manifestează mai ales și mai caracteristic în „Mortua est".* GHEREA, ST. CR. I, 114, cf. 123, III, 84. *Expresivitatea... se manifestă printr-o influență de fiecare moment a afectului și fantaziei.* IORDAN, STIL. 93. *Inițiativa maselor se manifestă în mod deosebit în aplicarea în cadrul întrecerii socialiste a metodelor înaintate de lucru.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2731. *Aici s-a manifestat... talentul de polemist al lui Ibrăileanu.* V. ROM. septembrie 1954, 141.

2. Intranz. A organiza o manifestație **(2)**, a participa la o manifestație; a demonstra. *Studențimea era în fierbere și pusese de gînd să manifesteze.* CARAGIALE, O. I, 249. *Sute de mii de demonstranți au manifestat timp de cîteva ore.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2651, cf. nr. 2393. *Să vie și să manifesteze pentru lupta unită a proletariatului.* GALAN, Z. R. 14.

— Prez. ind.: **(1)** *manifést* și (învechit) *manifestez*, **(2)** *manifestez.*

— Din fr. **manifester.**

MANIFESTÁNT, -Á s. m. și f. Persoană care ia parte (activă) la o manifestație **(2)**. *Prin lozinci și urale, manifestanții își exprimă dragostea și atașamentul fierbinte față de Republica Populară Română.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2651, cf. nr. 2749. *Manifestanții pătrunși în piață pe ulița de către pădure erau mai mulți decît cei ce veniseră dinspre gară.* VORNIC, P. 79. *Se afla într-o coloană de manifestanți care se îndrepta spre centrul orașului.* V. ROM. mai 1957, 36. *Nu iese nimeni... să vorbească manifestanților.* BENIUC, M. C. I, 94.

— Pl.: *manifestanți, -te.*

— Din fr. **manifestant.**

MANIFESTÁRE s. f. Acțiunea de a (se) manifesta și rezultatul ei.

1. Exteriorizare (prin vorbe, fapte, acțiuni) a gîndurilor, sentimentelor, personalității etc. Cf. ARISTIA, PLUT. *Poporul au mărturisit durerea sa prin manifistări publice, reținîndu-se de plăceri, agiunînd trei zile.* ASACHI, S. L. II, 110. *Formele foarte diverse de manifestare în care se revelează diversele personalități ale poeților.* MAIORESCU, CR. II, 377. *Față cu atîtea și atîtea manifestări de dragoste, să mai zic că munca mea n-a fost răsplătită?* CARAGIALE, O. VII, 299. *O puternică manifestare a grijii partidului față de nevoile oamenilor muncii.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2738. *O manifestare de pietate cărturărească.* SADOVEANU, E. 96.

2. (De obicei la pl.) Acțiune, fapt prin care cineva sau ceva își manifestă existența, activitatea; p. ext. realizare, înfăptuire. *Acele influențe sociale... se vor oglindi clar în manifestarea artistică.* GHEREA, ST. CR. III, 81. *Frumusețea oamenilor întrece toate celelalte manifestări ale firii.* BOGZA, C. O. 280. *Această baladă unică... eu o socotesc drept cea mai nobilă manifestare a neamului nostru.* SADOVEANU, E. 16.

3. Semn revelator, indiciu. *Înainte de a ne ocupa de manifestările bătrîneții, e necesar să răspundem la o întrebare importantă.* PARHON, B. 10.

— Pl.: *manifestări.* — Și: (regional) **manifistáre** s. f.

— V. **manifesta.**

MANIFESTÁȚIE s. f. **1.** Manifestare **(1).** *Manifestația publică a sentimentului de admirare.* CALENDAR (1857), 64. *Amenințările ei se schimbară în manifestații de bucurie.* BOLINTINEANU, O. 269. *Această clasificare trebuie să corespundă în totul realității lucrurilor, adică să cuprindă toate manifestațiunile vieții noastre sociale.* PETICĂ, O. 468. *Catastihul de la 1742 confirmă în totul constatarea... care reiese din o sumă de manifestațiuni bolnăvicioase ale vieții noastre din acel timp.* BUL. COM. IST. I, 219.

2. Demonstrație (publică) de masă. *Manifestație muncitorească.* SAHIA, N. 41. *Astăzi a avut loc o manifestație publică.* BUL. FIL. VI, 14. *Pe străzile Bucureștilor se desfășoară o manifestație care surprinse și pe Tudor și pe membrii guvernului.* OȚETEA, T. V. 230. *Grandioasele manifestații de 1 Mai ale maselor largi populare se desfășoară sub semnul luptei pentru pace.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2651. *Pentru manifestațiile care vor urma, fiecare șef de ceată va lua mîine... cîte un steag.* V. ROM. decembrie 1954, 92. *Va trebui să participăm la manifestațiile pregătite de noi.* BENIUC, M. C. I, 91, cf. 18.

— Pl.: *manifestații.* — Și: (rar) **manifestațiúne** s. f.

— Din fr. **manifestation.**

MANIFESTAȚIÚNE s. f. v. **manifestație.**

MANÍFIC, -Ă adj. v. **magnific.**

MANIFICÉNȚĂ s. f. v. **magnificență.**

MANIFICÍNȚĂ s. f. v. **magnificență.**

MANIFISTÁRE s. f. v. **manifestare.**

MANIHÉIC, -Ă adj. (Rar) Care se referă la maniheism, care aparține maniheismului. *Datoria tăierii unghiilor... cred că-și are izvorul său mai mult în următoarea legendă de proveniență bogomilică, sau, mai bine zis, maniheică.* MARIAN, Î. 49.

— Pl.: *maniheici, -ce.*

— **Maniheu** + suf. *-ic.* Cf. germ. manihäisch.

MANIHEÍSM s. n. Doctrină religioasă care consideră că lumea e guvernată de două principii suverane, al binelui și al răului. Cf. ȘĂINEANU, D.U., DN.

— De la n. pr. **Maniheu** + suf. *-ism.* Cf. fr. manichéisme, germ. Manichäismus.

MANIHÉU s. m. Adept al maniheismului. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.

— Scris și: *manicheu* ALEXI, W. — Pl.: *manihei.*

— De la n. pr. **Maniheu.**

MANÍI s. n. v. **mînei.**

MANÍLA s. f. sg. (Cu sens colectiv) Fibre textile obținute din frunzele unei specii de cînepă (din Filipine), folosite la fabricarea sforii, a unor pînzeturi etc. *Manilla brută sau pieptănată.* NICA, L. VAM. 149. *Între fibrele naturale au rămas numai... manila, sisalul, cocosul.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 11. *Sfoară de manila.*

— Scris și: *manilla.*

— De la n. pr. **Manila.**

MANILOVÍSM s. n. Atitudine pasivă, placidă față de realitate, dominată de sentimentalism și de visare deșartă.

— De la n. pr. rus. **Manilov** (personaj creat de Gogol).

MANIMASCĂ s. f. (Învechit, rar) Numele unui dans la modă pe la începutul secolului al XIX-lea. *Pe timpul lui Caragea erau la modă mai multe danțuri străine...: tampeta, matradu, manimasca, valțu-mazurca.* FILIMON, O. I, 197.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

MANIMÓS, -OÁSĂ adj. v. **nămilos.**

MANÍN, -Ă adj. (Învechit) Foarte mare; uriaș, enorm, colosal. *O fiară manină, Cu aripi rotunde, Despică spumele.* ASACHI, S. L. I, 136. *Stînci manine, răsturnate de cutremur, parcă erau aninate deasupra capului ei!* id. ib.

II, 73, cf. 101. *Zidiri mari și deșerte, manine, neproporționate* (a. 1847). URICARIUL, X, 399. *Un coif manin aurit.* ODOBESCU, S. II, 186.
— Pl.: *manini, -e.*
— Cf. m a m i n ă.

MÁNINĂ s. f. v. **namilă.**

MANIÓC subst. Plantă dicotiledonată din regiunile tropicale, din ale cărei tubercule se extrage o făină hrănitoare *(Manihot utilissima)*; p. e x t. praf alimentar, făină extrasă din tuberculele acestei plante (v. t a p i o c ă). *Zona toridă, în general, este însemnată prin fecunditatea sa: aci se află magnifica familie a curmalelor... maniocul (din America, din care se face pîne).* DRĂGHICEANU, C. 114, cf. LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pronunțat: *-ni-oc.*
— Din fr. **manioc.**

MANÍPLU subst. (În dicționarele din trecut) **1.** Mîner sau toartă de care se apucă un obiect. Cf. COSTINESCU. *Maniplul aratrului, urciorului.* LM, cf. BARCIANU.
2. Mănunchi. *Maniplu de iarbă.* LM, cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Și: **manípul** subst. PONTBRIANT, D.
— Din lat. **maniplus, manipulus.**

MANÍPUL subst. v. **maniplu.**

MANIPULÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică diverse substanțe, materiale etc.) A manevra, a mînui; (complementul indică instrumente, aparate sau sisteme tehnice) a pune în mișcare, a face să funcționeze, (franțuzism ieșit din uz) a m a n i a. *Alunecau printre țevi și cazane, manipulînd în mod primitiv un element pe care nu-l cunoșteau îndeajuns.* V. ROM. august 1960, 79. (R e f l. p a s.) [Dinamometrele] *trebuie să se manipuleze ușor, să aibă pornire constantă.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 61. ✧ (În contexte figurate) *Timpul e un instrument greu de manipulat.* RALEA, S. T. III, 47. ✧ I n t r a n z. F i g. *Manipulăm cu același material limbistic.* MAIORESCU, CR. III, 368.
2. (Complementul indică bani sau credite, cifre) A face operații financiare (vînzînd, cumpărînd, trecînd banii de la un cont la altul etc.): *Acei cari au negociat și au manipulat operațiunile împrumuturilor.* GHICA, ap. CADE. *Abilitatea... de a manipula cifrele.* I. IONESCU, M. 245.
— Prez. ind.: *manipulez.* — Și: (învechit) **mînipulá** vb. I. PONTBRIANT, D.
— Din fr. **manipuler.** — **Mînipula**: prin apropiere de *mînă.*

MANIPULÁNT, -Ă s. m. și f. Persoană care mînuiește aparate, mecanisme, sisteme tehnice etc., m a n i p u l a t o r; s p e c. persoană care conduce un tramvai, v a t m a n. *Manipulant de instalații de ciuruire și site.* LEG. EC. PL. 302. *Tramvaiele... se deschid și se închid c-un simplu gest al manipulantului.* SADOVEANU, O. IX, 245. *Nu se află pe tot șantierul ajutor de manipulant să îngrijească mașina așa cum o îngrijește Nușa.* V. ROM. aprilie 1954, 16. *Sînt sigur că va putea deveni un bun manipulant.* CONTEMP. 1955, nr. 463, 3/7, cf. ARVINTE, TERM.
— Pl.: *manipulanți, -te.*
— Din germ. **Manipulant.** Cf. fr. m a n i p u l a n t.

MANIPULÁRE s. f. Acțiunea de a m a n i p u l a; mînuire.
1. Cf. m a n i p u l a **(1).** *Manipularea fuselor și punerea mașinii în mers regulat.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 201. *Mecanizarea muncii la manipularea cerealelor a fost complectată prin instalarea de noi benzi transportoare.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2393. *Va trebui restudiat și simplificat întregul sistem de aprovizionare a industriei, micșorînd cheltuielile de circulație și manipulare.* GHEORGHIU-DEJ, R. 62.
2. Cf. m a n i p u l a **(2).** Cf. PONTBRIANT, D. *Manipulare de bani publici.* MAIORESCU, D. I, 212, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *manipulări.*
— V. **manipula.**

MANIPULATÓR s. m., s. n. **1.** S. m. Persoană care mînuiește aparate, mecanisme etc., m a n i p u l a n t; persoană care mînuiește bani, fonduri, bunuri. Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U., ALEXI, W. *Manipulator de valori.* LEG. EC. PL. 295.
2. S. n. Aparat cu care se apucă și se manipulează diverse piese. Cf. DP.
3. S. n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se stabilește sau se întrerupe circuitul la transmiterea semnalelor telegrafice. *Telegraful lui Morse... se compune esențialmente din patru părți, și anume: 1) pila electrică, 2) manipulatorul, 3) linia telegrafică și 4) receptorul.* PONI, F. 282, cf. DP.
— Pl.: **(1)** *manipulatori*, **(2, 3)** *manipulatoare.* — Și: (învechit, **1) mînipulătór s. m.** PONTBRIANT, D.
— **Manipula** + suf. *-tor.* Cf. fr. m a n i p u l a t e u r. — **Mînipulător**: prin apropiere de *mînă.*

MANIPULÁȚIE s. f. Manipulare. *Manipulația producturilor fermei.* BREZOIANU, A. 582/6, cf. NEGULICI. *Manipulația uneltelor nouă de plugărie.* LITINSCHI, M. 42/9, cf. PONTBRIANT, D., LM. ✦ *Vagon de manipulație* = vagon atașat imediat după locomotivă, în care se păstrează diferite materiale și unelte necesare garniturii trenului. (Eliptic) *Adă-mi de la manipulație un ciocan.* CV 1950, nr. 5, 30.

— Pronunțat: *-ți-e.* — Pl.: *manipulații.* — Și: (învechit) **manipulațiúne** s. f.
— Din fr. **manipulation.**

MANIPULAȚIÚNE s. f. v. **manipulație.**

MANIPULÍST s. m. (Rar) Manipulant. IORDAN, L. R. A. 183.
— **Manipula** + suf. *-ist.*

MANÍȘ[1] s. n. v. **manej.**

MÁNIȘ[2] s. n. v. **manoș.**

MANÍȘCĂ s. f. **1.** (Ieșit din uz) Plastron (brodat), de obicei de culoare albă, uneori detașabil, la cămășile bărbătești. *Trece drept la oglinda din față, își potrivește cravata și manișca egretie, care tot iese afară din jiletcă.* CARAGIALE, O. I, 114, cf. 113. *Fratele mortului, cu guler și manișcă negre, lăcrima cuviincios.* MACEDONSKI, O. III, 97, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U.
2. (Prin Munt.) Numele unui punct de broderie. V. ș a b a c. *Înflorături și împletituri, cele dintîi purtînd diferite numiri: ciucuri, . . . manișcă, șabac.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 106.
3. (Regional la pl.) Încrețituri de o parte și de alta a gurii cămășii; îngurzituri. Cf. ȘEZ. III, 17, 70, PAMFILE, I. C. 367, CADE, RĂDULESCU-CODIN. ✦ (Și la sg.) Tiv, cusătură, refec la manșetele cămășilor bărbătești. Cf. CADE, PLOPȘOR, V. O. 11, RĂDULESCU-CODIN.
4. (Regional) Manșetă (Pipirig-Tîrgu Neamț). ALR II 3303/551. ✦ (La pl.) Mînecări de lînă (Peștișani-Tîrgu Jiu). ALR II 3353/836.
5. (Neobișnuit, la pl.) Bretele la pantalonii bărbătești. JAHRESBER. XXVI, 31.
— Pl.: *manișteː* — Și: **manéșcă** (CIHAC, II, 185, TDRG; pl. *mănești* ȘEZ. III, 70, PAMFILE, I. C. 367), **mănișcă** (ALEXI, W., RĂDULESCU-CODIN), **maniște** (PLOPȘOR, V. O. 11) s. f.
— Din rus. **манишка.**

MANÍȘTE s. f. v. **manișcă.**

MANÍȚ s. n. v. **maniță.**

MANÍȚĂ s. f. Numele unei stofe din care se confecționau altădată haine, rochii etc. *Un antereu mare de alăge maniț cu cheltuielile de ață* (a. 1792). URICARIUL, IV, 134/18. *Un june... îmbrăcat cu anteriu de maniță.* FILIMON, O. I, 108. *Nu va purta niciodată rochii de maniță și de bogasiu.* id. ib. 222.
— Și: (învechit) **maníț** s. n.
— Etimologia necunoscută.

MANÍU s. n. v. **mînei.**

MANIVÉLĂ s. f. Pîrghie formată dintr-un braț și un mîner, care este pusă în mișcare cu mîna (pentru a porni sau a opri un motor, un mecanism, pentru a acționa un vinci etc.). *Manivelă (mănușă) ce slujește a o pune în mișcare.* CONV. MEC. 21/4. *Manivela semnalului nu se poate trage decît rupîndu-se ața înnodată și cu nodul plumbuit.* CARAGIALE, M. 127. *Manivela de pornire servește pentru a imprima mișcarea de rotație axului de motor.* ENC. AGR. III, 685. *Începu să învîrtească manivela.* TEODOREANU, M. II, 177, cf. ARDELEANU, U. D. 136. *Răsucea fără nici un entuziasm manivela telegrafului de la mașină.* BART, S. M. 37, cf. 66. *Pînă la mecanizarea acestor benzi rulante, ele erau acționate prin manivele.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2391. *Se opinti în manivelă.* STANCU, R. A. III, 80. ✦ Pîrghie îndoită în unghi drept, care servește la rotirea unui arbore sau la transformarea unei mișcări de rotație în mișcare rectilinie (și invers). *Biela... este reunită printr-o manivelă... cu axa unei roți.* PONI, F. 167. *Biela este articulată cu celălalt capăt de manivelă, care face corp comun cu arborele.* SOARE, MAȘ. 170, cf. 172.
— Pl.: *manivele.*
— Din fr. **manivelle.**

MANJÉTĂ s. f. v. **manșetă.**

MANOGRÁF s. n. Manometru care înregistrează presiunea gazelor sau a vaporilor dintr-un spațiu închis. Cf. DP.
— Pl.: *manografe.*
— Termen internațional, cf. fr. manographe, germ. Manograph, engl. manograph, rus. манорграф.

MANOLÍNĂ s. f. v. **malarină.**

MANOMÉTRIC, -Ă adj. Care se referă la manometrie, care ține de manometrie. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Manometrul metalic este cel mai întrebuințat din toate aparatele manometrice.* PONI, F. 81.
— Pl.: *manometrici, -ce.*
— Din fr. **manométrique.**

MANOMETRÍE s. f. Tehnica măsurării presiunii gazelor sau a vaporilor cu ajutorul manometrului. Cf. LM, DM, DN.
— Din fr. **manométrie.**

MANOMÉTRU s. n. Instrument de măsurat presiunea unui gaz sau a unui lichid în stare de vapori dintr-un spațiu închis. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Manometrele servesc pentru a măsura presiunea la care se află un gaz.* PONI, F. 79, cf. BARCIANU, ALEXI, W., NICA, L. VAM. 149. *Aparatul de sudat autogen se compune din: rezervor..., butelie de oxigen, manometru.* IOANOVICI, TEHN. 163. *Acetilena se eliberează și se poate întrebuința trecînd-o printr-un manometru de reducție.* ORBONAȘ, MEC. 395. *Mano-*

metrele... şi orice alte dispozitive de control... vor fi întotdeauna în stare de funcţionare. PREV. ACCID. 7. *Manometrele sînt aparate ce servesc la măsurarea presiunii gazelor.* MARIAN-ŢIŢEICA, FIZ. I, 168, cf. V. ROM. august 1960, 83. ✧ *Manometru cu mercur* = instrument de măsurare a presiunii atmosferice. V. b a r o m e t r u.

— Pl.: *manometre.*

— Din fr. **manomètre.**

MANOPERÁ vb. I. I n t r a n z. şi t r a n z. (Învechit, rar) A lucra; a manevra. V. m î n u i. Cf. COSTINESCU, LM. *Noi pe de altă parte lucram voinic la cîrme şi instinctul ne spunea cum trebuia să manoperăm.* I. NEGRUZZI, S. V, 128.

— Derivat regresiv de la **manoperă,** după fr. m a n œ u v r e r.

MANÓPERĂ s. f. **1.** (Rar) Acţiune tactică; atitudine; mijloc, procedeu întrebuinţat pentru realizarea unui scop. *După cum veneau ştirile...*, *aşa îşi schimbau şi partidele revoluţionare manoperele lor.* BARIŢIU, P. A. II, 16. *Unii din neştiinţă, alţii ca manoperă de luptă, caută să întreţie această confuzie.* MAIORESCU, D. I, 50.

2. (Învechit) Manevră **(1).** *Pe la finitul manoperilor* [armatei franceze] *se auzi un zgomot lîngă cortul împăratului.* FILIMON, O. I, 365.

3. (Peiorativ) Manevră **(2).** *La acea manoperă nouă advocatul cere cuvîntul.* BARIŢIU, P. A. II, 150. *Celelalte actriţe privesc la dînsa cu ochi pizmaşi şi întrebuinţează toate manoperile pentru ca să împiedice succesul ei.* ALECSANDRI, O. P. 130. *O manoperă grosolană, ca să intimideze pe cîţiva nehotărîţi.* CARAGIALE, O. VI, 89. *Departe de a bănui manopera lui Titi... Stănică se scandalizâ.* CĂLINESCU, E. O. II, 149.

4. Muncă manuală depusă pentru efectuarea unei lucrări. Cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Dacă însă manopera ar fi atît de importantă... atunci munca lucrătorului va fi considerată ca parte principală.* HAMANGIU, C. C. 131. *Preţurile orare de bază la manoperă.* LEG. EC. PL. 253. *Este oprită orice... activitate care nu are legătură cu manopera de depozitare.* PREV. ACCID. 68.

— Pl.: *manopere* şi (rar) *manoperi.*

— Calc după fr. **manœuvre,** it. **manovra.** Cf. lat. med. m a n o p e r a.

MÁNOŞ s. n. (Transilv.) Fiecare dintre cele două arătătoare ale unui ceasornic; limbă. Cf. KLEIN, D. 143, FRÎNCU-CANDREA, M. 102. *Manoşu mic, manoşu mare.* ALR II/I MN 140, 3906/574, cf. ALRM II/I h 375, 376, A II 3, 6, 7, 8, 12, III 2, 3, 7, 12, 17, 18, IV 5, MAT. DIALECT. I, 261, com. din VALEA JIULUI.

— Pl.: *manoşe* şi *manoşuri* (ALR II/I MN 140, 3906/574). — Şi: **mánăş** (ALR II/I MN 140, 3906/812), **mánuş** (A II 12, com. din VALEA JIULUI), **mániş** (A III 16, com. din VALEA JIULUI) s. n.

— Din magh. **mánus.**

MANOVRÁ vb. I v. **manevra.**

MANOVRIÁR s. m. v. **manuvrier.**

MANÓVRU s. n. v. **manevră.**

MANSARDÁT, -Á adj. (Despre locuinţe, încăperi etc.) Care este situat la mansardă (şi are caracteristicile de construcţie ale mansardei). Cf. BUL. FIL. II, 225. *În micile lui încăperi mansardate, am un sentiment de deprimare.* ALAS 28 X 1934, 7/2.

— Pl.: *mansardaţi, -te.*

— De la **mansardă.**

MANSÁRDĂ s. f. Etaj situat imediat sub acoperişul unei clădiri; p. r e s t r. încăpere sau locuinţă, adesea de formă neregulată (şi cu tavanul înclinat), situată la acest etaj. *Are trei rînduri... cel de al treilea înformează manzarde.* CUCIURAN, D. 33/27. *În mansarda lui mereu Sărăcia e stăpînă.* MACEDONSKI, O. I, 201. *Mansardele mici şi sărăcăcioase.* PETICĂ, O. 313. *Primăvara se suise pînă-n mansarde, dezmorţind toate sufletele şi semănînd pretutindeni o dragoste nouă de viaţă.* REBREANU, NUV. 184, cf. BACOVIA, O. 136. *Am stat la mansardă o lună. De-acolo, de sus, de la geam... Priveam ca la teatru.* TOPÎRCEANU, B. 62. *Se uită la pereţii goi, la tavanul înclinat de mansardă.* C. PETRESCU, C. V. 288, cf. 30. *Domnea o căldură de mansardă.* TEODOREANU, M. II, 201. *Se mobilaseră odăi de locuit... în stînga sus, unde era o mansardă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 475. *La poarta sinistrei clădiri, în ale cărei subsoluri şi mansarde se aflau celule, vizitiul opri brusc.* STANCU, R. A. III, 269, cf. 113. ✧ E x p r. (Argotic) **A fi deranjat la mansardă** = a nu fi în toate facultăţile mintale, a fi scrîntit. Cf. BUL. FIL. V, 245.

— Pl.: *mansarde.* — Şi: (învechit, rar) **manzárdă** s. f.

— Din fr. **mansarde.**

MANSÉP s. n. v. **mansup.**

MANSÍP s. n. v. **mansup.**

MANSUÉT, -Á adj. (Livresc) Blînd, blajin, omenos, bun. *Înfăţişarea-i mansuetă şi suavă.* CĂLINESCU, S. 8.

— Pl.: *mansueţi, -te.*

— Din fr. **mansuet.** Cf. it. m a n s u e t o.

MANSUETÚDINE s. f. (Livresc) Blîndeţe, îngăduinţă, răbdare, milă, omenie. Cf. COSTINESCU, LM. *Are... atîta dulceaţă în ochi şi pe buze, atîta măsură în mişcări, atîta onestitate*

şi mansuetudine în suflet. CARAGIALE, O. III, 187. *Impresia acelui joc, de cruzime şi mansuetudine, pe care-l aplică şoarecilor, înainte de a-i sugruma, pisicile.* PERPESSICIUS, M. IV, 459.

— Din lat. **mansuetudo, -inis.** Cf. it. m a n s u e t u d i n e.

MANSÚP s. n. (Turcism învechit) Slujbă, funcţie, demnitate (înaltă). *Serascher-Paşa... s-au sculat de s-au dus la mansupul lui la Niş* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 161/29. *Iar cei streini sta în laturi de mansipuri, că nu pute încăpe de Cupăreşti şi de neamul lui.* NECULCE, L. 171. *La puternica aceasta împărăţie, este şi mansup deosebit sau dregătorie... orînduită numai pentru a scrie tevarihurile împăraţilor.* VĂCĂRESCUL, IST. 246. *Sînt ş-alte mansupuri multe, De nu pot să-mi vie aminte* (sfîrşitul sec. XVIII). GCR II, 106/2, cf. ZILOT, CRON. 69. *Cinurile şi mansupurile toate ce să da mai nainte dup*[ă] *cuviinţă... le vindea toate pe bani* (a. 1821). IORGA, S. D. XI, 195. *Viu să cer ajutorul domniei tale, ca să iau acest mansup.* FILIMON, O. I, 168, cf. 127. *Împărăţia le arăta a sa bunăvoinţă şi a sa încredere, dîndu-le mansupuri şi întrebuinţîndu-i ca slujbaşi ai bisericei.* ODOBESCU, S. I, 122, cf. 313.

— Pl.: *mansupuri.* — Şi: **mansip, mansép** (TDRG) s. n.

— Din tc. **mansup, mansıp.**

MÁNŞĂ[1] s. f. Pîrghie de comandă la avion; p. g e n e r. mîner, manivelă. *Schimbă manşa vitezelor.* MIHALE, O. 123. *Trage o manşă imaginară şi imită zgomotul avionului în urcare.* H. LOVINESCU, C. S. 33.

— Pl.: *manşe.*

— Din fr. **manche** „pîrghie".

MÁNŞĂ[2] s. f. Fiecare dintre părţile succesive care compun unele probe sau competiţii sportive, o partidă de cărţi etc. V. r e p r i z ă. *La manşa a II-a... celelalte concurente s-au comportat mai slab.* SP. POP. 1950, nr. 1815, 3/4.

— Pl.: *manşe.*

— Din fr. **manche**, idem.

MANŞÉTĂ s. f. **1.** Garnitură de pînză, stofă, dantelă etc. (aplicată) la partea de jos a mînecii unei cămăşi bărbăteşti, a unei rochii, a unui pantalon etc. *Văzu şi chipuri din cadre coborînd Că-şi scuturâ dantela manşetelor de praful Pe care l-a pus timpul.* MACEDONSKI, O. I, 24. *Apuca ţigara..., sprijinindu-şi manşetele în degetele resfirate.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 180. *De subt mîneca pardesiului scotea capul la iveală marginea sfioasă a „manchetei" sale de un alb fără cusur.* HOGAŞ, M. N. 46. *Manşetele prea largi şi cu colţurile sucite în afară.* CAMIL PETRESCU, U. N. 97, cf. id. O. III, 90. *Cu batista dantelată şi parfumată, scoasă din manşetă, îşi ştergea de pe frunte broboanele de sudoare.* C. PETRESCU, A. R. 26. *Mînecile... erau încheiate cu manşete vinete, din acelaşi postav ca şi gulerul.* V. ROM. decembrie 1954, 76, cf. ALR II 3303/682, 723, 3304/682. ✧ (Argotic) *Manşetă de gagică* = brăţară. GR. S. VII, 118. ✧ E x p r. (Argotic) **A atinge** (pe cineva) **la manşetă** = a da (cuiva) un bacşiş. *S-ar învăţa cu nărav. Ar aştepta să-l atingem la manşetă.* STANCU, R. A. IV, 351. ✦ Bantă detaşabilă de celuloid sau din alt material asemănător, care serveşte ca manşetă **(1)** la cămăşile bărbăteşti. *Dumineca pune manşete albe şi guler de cauciuc, cu cravată înnodată strîmb.* C. PETRESCU, S. 62. *Purta cravată neagră, gambetă cenuşie şi manşete rotunde de celuloid.* TEODOREANU, M. II, 72. ✦ P. a n a l. Bantă răsfrîntă sau aplicată la marginea de jos a pantalonilor.

2. (Regional, la pl.) Mînecuţe de lînă purtate la încheietura mîinilor, pentru a le proteja de frig. Cf. ALR II 3353/250, 531, 537, 784, 812, 848, 886, 928, 987. ✦ Echipament de protecţie pentru încheietura mîinilor, confecţionat din piele, din cauciuc etc. Cf. NICA, L. VAM. 149. *Îmbrăcămintea de protecţie ca: mănuşi, ... manşete..., va fi pusă la dispoziţie lucrătorilor.* PREV. ACCID. 13.

3. (Tehn.) Garnitură de piele sau de cauciuc în formă de inel care serveşte la etanşarea unei deschideri. *Manşete de piele pentru trebuinţe tehnice.* NICA, L. VAM. 149.

4. Text scurt, adesea cu caractere mai mari (şi încadrat), tipărit pe prima pagină (sus sau jos) a unei publicaţii periodice, care conţine indicaţii rezumative asupra cuprinsului; text scurt folosit ca titlu general pentru mai multe articole care tratează aceeaşi temă; p. e x t. spaţiu rezervat acestor texte. *Articolele politice şi manşetele literare ale primei foi dispăreau.* TEODOREANU, M. II, 416.

— Scris şi: (rar, după fr.) *manchete.* — Pl.: *manşete.* — Şi: (rar) **mangétă** (POLIZU, COSTINESCU, BARCIANU), (regional) **manjétă** (ALR II 3353/250, pl. *manjeturi* ib.), **măşátă** (ib. 3353/848, pl. *măşete* ib.), **măjétă** (ib. 3353/250, pl. *măjete* ib.), **măngiátă** (ib. 3303/682, pl. *măngeti* ib.) s. f.

— Din fr. **manchette,** germ. **Manschette,** magh. **mandzeta.** — Pentru **manjetă, măjetă,** cf. rus. м а н ж е т а.

MANŞÓN s. n. **1.** Accesoriu de îmbrăcăminte femeiască în formă cilindrică, deschis la ambele capete, confecţionat din blană sau din stofă vătuită şi folosit pentru a apăra mîinile de frig. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Manşonul de-astrahan.* MINULESCU, V. 142, cf. BRĂESCU, V. 25. *Scoate din manşonul mic hîrtiile.* V. ROM. septembrie 1953, 106. *Îşi dezbracă... paltonul cu guler mic de blană; lepădase manşonul, îşi scotea pălăria.* PAS, Z. I, 68, cf. H II 31.

2. Numele a diverse piese sau părți de piese tehnice care servesc la asamblarea a două țevi, bare sau cabluri; mufă. *Manșoane... pentru trebuințe tehnice.* NICA, L. VAM. 149. *Piesele scurte și de diametre mai mari se fixează numai la unul din capetele lor într-un manșon.* ORBONAȘ, MEC. 272, cf. 240. *Pe butucul roții este montat, nu prea strîns, un manșon.* SOARE, MAȘ. 190, cf. 48, 104. *Șaibă acționată... cu curea prin intermediul manșonului.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 134, cf. id. ȚES. 98.

3. Fîșie de cauciuc care se introduce între camera și anvelopa unei roți de automobil, de motocicletă etc., pentru a proteja camera de aer. DICȚ.

4. Înveliș de protecție în care se îmbracă mînerul unor obiecte. DICȚ.

5. Sită (în formă de con) din interiorul becului de gaz (aerian), care devine incandescentă după aprinderea becului. Cf. CADE.

6. (Bot.) Membrană protectoare a seminței, a tulpinii etc. *Învăluite în manșonul radicular, cele trei rădăcioare ies din bob.* SANDU-ALDEA, S. 25.

— Pl.: *manșoane.*

— Din fr. **manchon.**

MANTÁ s. f. **I. 1.** Haină lungă și largă de postav gros, purtată peste îmbrăcămintea obișnuită; s p e c. palton de uniformă militară. *Nice mantaua den spinarea lui vodă n-au hălăduit; că era bură de ploaie.* M. COSTIN, LET. I, 265/20. *Moscalii... ave mantale în spate și ține flintele suptu mantale.* NECULCE, L. 244. *S-au culcat pe pămînt învălit în mantaua sa.* IST. CAROL XII, 23r /4. *Se dete jos de pe cal și-și așternu mantaua pe năsipul încă fierbinte.* EMINESCU, N. 24, cf. id. O. IV, 97. *Avea o manta de aba roșie de ploaie și tocmai venea la noi cu dînsa-n spete, fiindcă ploua.* HOGAȘ, DR. II, 148. *Au mai luat loc doi militari, în mănțăi lungi, cu cizme.* SAHIA, U.R.S.S. 61, cf. id. N. 73. *Din mănțăile îmbîcsite de apă ieșeau aburi.* CAMILAR, N. II, 63, cf. I, 90. *Își lăsară mantalele în tindă și intrară în casă.* MIHALE, O. 261. *Cîte fire în manta, Atîte vaci a făta.* ALECSANDRI, P. P. 104, cf. H I 23, II 31, 132, III 109, 141, XII 228, 282, 418. *Sosește un om la dînsul învălit într-o mînta, cu pălăria apăsată pe ochi.* SBIERA, P. 199. *Ioviță cînd auzea, Mîntaua jos întindea, De trei ori cu bani o-mplea.* POP., ap. GCR II, 294, cf. 337. *Merg voinicii la vînat, Pe cai murgi încălecați, Cu mănțăli negre-mbrăcați.* SEVASTOS, C. 19, cf. 289. (Rar) *După ploaie, manta,* se spune cînd ajutorul cuiva vine prea tîrziu. Cf. ZANNE, P. III, 222. ✧ (În contexte figurate) *Și să pun stăpîni a tuturor, Lăpădînd fățarnica mănțauă, Fac pe ceialalți să le slujească Supt domnie aristocraticească.* BUDAI-DELEANU, Ț. 349. ✧ E x p r. **Manta de vreme rea** sau (rar) **manta rea,** se spune despre o persoană care este băgată în seamă numai cînd e nevoie de ea. *M-a luat manta de vreme rea.* ap. DDRF, cf. ZANNE, P. III, 223, PAMFILE, C. 47. (Eliptic) *Nu ți-am spus de la început că [amanta ta] te ține numai ca manta?* ap. TDRG. **A-și întoarce mantaua după vînt** = se a adapta cu abilitate împrejurărilor; a fi oportunist. Cf. ZANNE, P. III, 223. (Rar) **A pune cuiva o manta** = a înșela pe cineva. Cf. id. ib. 223. (Regional) **A-și găsi mantaua cu cineva** = a o păți cu cineva, a-și găsi beleaua cu cineva. *Nu mă faceți din cal măgar, că vă veți găsi mantaua cu mine.* CREANGĂ, P. 253, cf. ZANNE, P. III, 222, I. CR. IV, 52. (Familiar) **A(-și) fețteli mantaua** = a se face de rîs printr-o faptă reprobabilă; a o păți, a se da de gol; a fețteli iacaua. Cf. PAMFILE, J. II, 73. ✦ (Determinat prin „de ploaie") Impermeabil. *Ofițerul de cuart, învelit în mantaua de ploaie, controlează cercetător busola.* BART, S. M. 16, cf. 51. *Două mănțăli, dintre care una de ploaie.* SADOVEANU, O. X, 482.

2. (Învechit) Mantie. *O manta de porfiră sau de aur.* CĂPĂȚINEANU, M. 11/14, cf. BĂLCESCU, M. V. 395. *Cînd mantaua domnească este de piei de oaie, Atunci, judecătorii fiți siguri că despoaie.* ALEXANDRESCU, M. 333. ✧ F i g. *O! poezie, cu mantaua ta regală...* , *Fugi în colțu-ntunecos.* MACEDONSKI, O. I, 124.

II. Element care servește pentru a îmbrăca, a proteja etc. o piesă sau un sistem tehnic. *Suprafețele mari se prelucrează cu freze cilindrice cu dințîi dispuși numai pe mantaua cilindrului.* ORBONAȘ, MEC. 326. *Între două șaibe... se află mantaua nituită.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 141.

— Pl.: *mantale,* (popular) *mantăli* (IORDAN, L. R. A. 69), *mănțăli, mantăi* (BUL. FIL. V, 168) și *mănțăi.* — Și: (regional) **mantáuă** (BUDAI-DELEANU, LEX.), **mănțáuă, mîntá** s. f.

— Cf. pol. m a n t a, ucr. M A H T a.

MANTALÁUCĂ s. f. (Prin Mold.) Augmentativ al lui m a n t a **(I 1).** Cf. TDRG.

— Pl.: *mantalauce.*

— **Mantale** (pl. lui *manta)* + suf. *-aucă.*

MANTĂUĂ s. f. v. **manta.**

MÁNTĂ s. f. (Învechit) Mantie. *Mijloc și late spete Și umeri se deseamnă sub mantă purpurie.* HELIADE, O. I, 231, cf. 386. *Manta cusută de mine Negrești va fi pe el.* NEGRUZZI, S. II, 77. *La pieptu-i manta neagră în falduri și-o adună.* EMINESCU, O. I, 92. *Blonde visuri înstelate, Voluptoasă poezie, Le-am purtat orgolioase Ca pe-o mantă purpurie.* PETICĂ, O. 39. ✧ (În contexte figurate) *Duhul răzbunării cu manta-i sîngerată Dă semnul biruinței și calea ne-arată.* ALEXANDRESCU, O. I, 83. ✧ F i g. *A nopții neagră mantă peste dealuri se lățește.* id. ib. 73. *Noaptea sprincenată a sa mantă azvîrlise.*

I. NEGRUZZI, S. I, 148. *Ne surprinserăm şoptind sub neagra mantă de-ntuneric.* PETICĂ, O. 73.
— Pl.: *mante.*
— Din fr. **mante.**

MÁNTĂL s. n. (Învechit, rar) Haină largă, mai scurtă decît mantaua, purtată de femei pe deasupra celorlalte haine; (învechit) mantelă (1). *Moaşa... uitasă mantălu cel negru acasă.* BĂRAC, T. 6/17, cf. H III 141.
— Pl.: *mantăle.*
— Din germ. **Mantel.**

MANTÉCĂ s. f. (sg.) (Italienism învechit, de obicei în sintagma *unt mantecă*) Unt extras din lapte de oaie. *Au venit vremea a să tăia acum preţul caşcavalului şi al untului mantecă* (a. 1827). FURNICĂ, I. C. 364, cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W.
— Şi: **mantícă** s. f. LM, BARCIANU, ALEXI, W.
— Din it. **manteca.**

MANTÉL s. n. v. **mantelă.**

MANTÉLĂ s. f. (Învechit) **1.** Haină largă, mai scurtă decît mantaua, purtată de femei pe deasupra celorlalte haine; (învechit) mantilă, (învechit, rar) mantăl. Cf. VALIAN, V. *Să-i arăte că mantela minunat face foş, foş.* PR. DRAM. 360. *Iarna, unii* [lilieci] *se acopăr cu aripele ca cu un mantel.* BARASCH, I. N. 249, cf. PONTBRIANT, D. *Fost-ai pe la croitorul meu, ca să-i spui să-mi aducă mantela cea de drum?* ALECSANDRI, T. 851, cf. 352.
2. Mantie. *Îşi sfărîmă... cheutoarea mantelei.* BĂLCESCU, M. V. 392. *Sînt persecutaţi ca martirii... nici tremurul şi suspinul nu şi-l fac decît sub mantelă.* BARIŢIU, P. A. III, 136.
— Pl.: *mantele.* — Şi: **mantél** s. n.
— Din it. **mantello.** Cf. rus. МАНТЕЛЬ.

MANTELÉTĂ s. f. (Învechit, rar) Un fel de pelerină femeiască, scurtă pînă în talie. Cf. COSTINESCU.
— Pl.: *mantelete.*
— Din fr. **mantelet.** Cf. it. manteletta.

MANTELÚŢĂ s. f. (Învechit) Diminutiv al lui mantelă. Cf. LEX. MARS. 192, POLIZU, PONTBRIANT, D. *Am îmbrăcat amîndoi repede cu manteluţa lui pe bietul drăcuşor.* CARAGIALE, O. I, 128.
— Pl.: *manteluţe.*
— **Mantelă** + suf. *-uţă.*

MANTÍCĂ s. f. v. **mantecă.**

MÁNTIE s. f. Haină lungă şi largă, fără mîneci, purtată pe umeri, peste celelalte haine (v. pelerină), folosită adesea şi ca veşmînt de ceremonie pentru regi, nobili (v. hlamidă), arhierei etc. *Veşmintele meale şi... m*[a]*ntiia mea arru*[n]*cară.* PSALT. HUR. 17v/10, cf. LEX. MARS. 129. *Episcopii îmbrăcaţi în mantii şi cu cîrjăle amînă.* GHEORGACHI, LET. III, 290/19, cf. 307/14. *Au dat mandia, mitra şi inelul arhiepiscopului Vasilie din Zagna.* ŞINCAI, HR. I, 237/21, cf. 238/38, III, 253/11, CHIRIAC, 171. *Arhimandriţii şi egumenii cei mari, toţi au luat şi s-au îmbrăcat în mandii i omofoară i odăjdii.* DIONISIE, C. 209, cf. URICARIUL, VIII, 185. *Episcop c-o mantie vărgată.* NEGRUZZI, S. II, 180. *Acum nu văd în juru-mi decît deşărtăciune, Sub mantia regală văd numai slăbiciune.* ALECSANDRI, T. II, 177. *Şi-şi punea mantie de cavaler.* EMINESCU, N. 59. *Mihai era îmbrăcat cu o mantie albă ţesută cu fir de aur.* ISPIRESCU, M. V. 43. *Mantia lungă, pălăria cu pană.* GHEREA, ST. CR. I, 261. *Cîmpia albă se desfăşura în faţa lor ca o nesfîrşită mantie de ermină.* REBREANU, R. I, 215. *La clavir, o brună despletită, Cîntă purtînd o mantie cernită.* BACOVIA, O. 77. *Unii drumeţi vin... cu pistoalele încărcate pe sub mantie.* V. ROM. aprilie 1954, 116. ◇ Fig. *Nu-i cîmpie ce nu-ntinde nouă mantie de flori.* ASACHI, S. L. I, 146. *Fiecare rupea cîte o bucată din mantia ministerială.* BOLINTINEANU, O. 445. *Ia vezi soarele colo la marginea pămîntului, îmbrăcat în mantia lui roşie.* GANE, N. I, 145. *Toamna goală se-nfioară. Şi cu mînile-amîndouă Îşi aruncă-nfrigurată, Peste trupul ei de spumă, Argintie şi uşoară Mantie de brumă.* CAZIMIR, L. U. 26. ✦ Haină de postav lungă şi largă purtată, mai ales de călugări (v. rasă), peste altă îmbrăcăminte; rantie. *Călugărul, de nu-şi va purta mantiia în chelie-şi, sau cînd va merge la feredeu, sau şi într-alt loc ascuns, nu să va certa.* PRAV. 298. *Sub mantia neagră de deasupra* [a călugărului] *văd o cingătoare de piele.* SADOVEANU, O. IV, 158.
— Accentuat şi: (rar) *mantíe* (BARCIANU). — Pl.: *mantii* şi (popular) *măntii* (BUL. FIL. V, 43). — Şi: (învechit) **mándie** s. f.
— Din v. sl. МАНЬТИꙗ. Cf. rus. МАНТИЯ.

MANTÍLĂ s. f. **1.** (Învechit) Mantelă (1). Cf. STAMATI, D., COSTINESCU, ALEXI, W. *Mantila ei din cuier, cînd intru în antret, mă înfioară.* IBRĂILEANU, A. 167. *Tînăra femeie... îşi lepădă mantila de drum şi rămase într-o rochie simplă.* SADOVEANU, O. XIV, 303.
2. Un fel de şal de dantelă (neagră), purtat mai ales de femeile spaniole. *Se întrerupse să facă loc unei doamne... înfăşurată în mantilă neagră de dantelă şi de mărgele.* C. PETRESCU, O. P. I, 66.
— Pl.: *mantile.*
— Din fr. **mantille.** Pentru sensul **2,** cf. sp. mantilla.

MANTÍSĂ s. f. **1.** Partea zecimală a unui logaritm. *Mantisa logaritmului.* POENARU, E. A. 219/20, cf. ELEM. ALG. 212/3. *Partea întreagă a*

logaritmului poartă numele de caracteristică, iar fracțiunea zecimală, de mantisă. CULIANU, A. 191.

2. (Neobișnuit) Adaos (la cîntar). Cf. LM, ALEXI, W.

— Pl.: *mantise.*

— Din fr. **mantisse.**

MANTÓ s. n. v. **mantou.**

MANTÓU s. n. **1.** Palton sau pardesiu femeiesc. *Una din femeile din șir, îmbrăcată într-un mantou de leopard veritabil..., formulă această întrebare surprinzătoare.* CĂLINESCU, S. 7.

2. Perdea de pluș așezată în partea de sus a scenei, pentru a micșora înălțimea portalului. Cf. SCL 1960, 39.

— Pl.: *mantouri.* — Și: **(1,** rar) **mantó** s. n. BL III, 23.

— Din fr. **manteau.**

MANTRACÚCĂ s. f. v. **matracucă.**

MANȚIPÁȚIE s. f. v. **mancipație.**

MANȚÓG s. n. (Regional) Încăpățînare; arțag. Cf. LEXIC REG. 92. ✧ Loc. adj. **Cu manțog** = încăpățînat. Cf. GR. S. VI, 240.

— Pl.: *manțoguri.* — Și: **măntóg** s. n. LEXIC REG. 92.

— Etimologia necunoscută.

MANUÁL, -Ă s. n., adj. **I.** S. n. **1.** Carte care cuprinde noțiunile de bază ale unei anumite discipline; spec. carte de școală. *Manual întreg pentru meșterul ce lucrează ferul.* CR (1829), 120²/31. *Manual de patriotism* (a. 1829). BV III, 631, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Manualul de față este un rezumat scurt al prelegerilor asupra logicei ținute la Universitatea din Iași.* MAIORESCU, L. 3, cf. id. CR. I, 42, II, 133, 370. *Ai voit, amice... să citesc eu, în manuscript, cartea românească ce tu ai compus sub titlul de „Manualul vînătorului".* ODOBESCU, S. III, 9, cf. 12, IORGA, L. II, 322. *Am dormit buștean... pînă în vărsatul zorilor, cînd am mai răscolit măsluitele manuale.* CIAUȘANU, R. SCUT. 15. *Face pregătiri excesive în vederea cursului, căutînd să alcătuiască singur un manual de logică ce lipsea.* CĂLINESCU, E. 253. *Manualul didactic este un ajutor prețios nu numai pentru elevi, ci și pentru profesor.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2759. *Ion Creangă, autor al... celor mai bune manuale școlare din timpul său.* V. ROM. septembrie 1954, 188.

2. (Învechit, prin Mold.) Condicuță (pentru personalul casnic). Cf. DDRF, SCRIBAN, D.

3. Claviatura orgii. Cf. LM, TIM. POPOVICI, D. M.

II. Adj. **1.** Care se execută cu mîna. *O cercetare manuală (cu mîinile) a organelor femeiești.* FĂTU, M. 41/11. ✦ (Despre îndeletniciri omenești, ocupații, profesiuni, în opoziție cu intelectual) Care se efectuează prin muncă fizică; care se efectuează cu unelte rudimentare. *Ocupațiuni manuale.* MAN. SĂNĂT. 309/25. *Un mic curs practic... pentru a se deprinde* [elevele] *la toate ghibăciile manuale.* CALENDAR (1853), 93/3, cf. IOANOVICI, TEHN. 112. *Nu mă simt dotat pentru știință!... Prefer o muncă manuală.* CĂLINESCU, S. 706.

2. (Despre oameni) Care execută lucrări de mînă; p. ext. care lucrează cu mîinile. *Muncitori manuali.*

— Pronunțat: *-nu-al.* — Pl.: *manuali, -e.* — Și: (învechit, rar) **mînuál, -ă** s. n., adj. PONTBRIANT, D.

— Din fr. **manuel.** Cf. lat. manualis, it. manuale. — **Mînual**: prin apropiere de *mînă.*

MANUATÓR s. m. (Regional) Funcționar care înmînează persoanelor interesate acte, citații, adrese oficiale (Deda-Reghin). MAT. DIALECT. I, 180. *Manuatorul mi-a adus o citație.* ib.

— Pronunțat: *-nu-a-.* — Pl.: *manuatori.*

— Etimologia necunoscută.

MANUDUCĂTÓR s. m. (Învechit, livresc, prin Transilv.) Călăuză, îndrumător. Cf. BARCIANU, V., GHEȚIE, R. M.

— Pl.: *manuducători.*

— **Manuduce** + suf. *-ător*, după modelul lui *manuductor.*

MANUDÚCE vb. III. Tranz. (Învechit, livresc, prin Transilv.) „A duce oarecum de mînă, a arăta calea, a conduce, a derepta, a învăța". LM, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU.

— Din lat. **manu** și rom. **duce.**

MANUDÚCERE s. f. (Învechit, livresc, prin Transilv.) Acțiunea de a manuduce; conducere, îndrumare. *Și de manuducerea îndreptării pruncilor bine învățat.* ȚICHINDEAL, A. M. [dedicație], cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Și: **mandúcere** (STAMATI, D.), **mînodúcere** (id. ib.) s. f.

— V. **manuduce.** — **Mînoducere**: prin apropiere de *mînă.*

MANUDÚCTOR s. n. (Învechit, livresc, prin Transilv.) Îndreptar, îndrumător. *Manuductor pentru învățătorii sholastici sau Îndreptare către cuviincioasa împlinire a diregătoriei învățătorești* (a. 1818). BV III, 223. *Manuductor (povățuitoriu).* LAZĂR, P. T. 71/24.

— Formație savantă din lat. **manu** + **ductor.**

MANUFÁCT s. n. (Germanism învechit, prin Transilv.) Produs executat (manual) în micile ateliere meșteșugărești; obiect manufacturat. *Cine era să aducă la Sibii producte, să ducă din el manufacte?* BARIȚIU, P. A. I, 391, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

77268

— Pl.: *manufacte.*
— Din germ. **Manufakt.**

MANUFACTÓR s. m. (Învechit) Producător de obiecte manufacturate. V. manufacturier. *Meşteri, manufactori şi neguţători.* OBRADOVICI, D. 17/6. *Sînt cîteva fabrici într-acest oraş... însă mai toţi manufactorii, streini.* TÎMPEANUL, G. 29/21. *Manufactorul şi comerţantul se înavuţesc.* PROPĂŞIREA, 82[1]/2. *Care manufactor ar lua materiele brute pentru a le supune la atîtea admirabile metamorfoze, deaca cheltuielile n-ar fi acoperite de beneficiu?* I. IONESCU, D. 239.
— Pl.: *manufactori.*
— De la **manufactură,** după modelul unor cuvinte ca *ţesător, săpător.*

MANUFACTORIÁL, -Ă adj. v. **manufacturial.**

MANUFACTURÁ vb. I. Tranz. (Rar) A fabrica obiecte de manufactură. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.
— Prez. ind.: *manufacturez.* — Şi: (învechit) **mînufactură** vb. I. PONTBRIANT, D.
— Din fr. **manufacturer.** — **Mînufactura**: prin apropiere de *mînă.*

MANUFACTURÁL, -Ă adj. v. **manufacturial.**

MANUFACTURÁR s. m. (Învechit) Proprietar al unei manufacturi **(2)**; lucrător într-o manufactură. Cf. PROT.-POP., N. D., LM.
— Pl.: *manufacturari.* — Şi: **manufacturiár** s. m. COSTINESCU.
— **Manufactură** + suf. *-ar.*

MANUFACTURÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a manufactura. PONTBRIANT, D.
— Şi: (învechit) **mînufacturáre** s. f. PONTBRIANT, D.
— V. **manufactura.** — **Mînufacturare**: prin apropiere de *mînă.*

MANUFACTURÁT, -Ă adj. Fabricat într-o manufactură **(2)**. *Preţurile productelor manufacturate.* MN (1836), 67[1]/30, cf. 56[1]/9. *Îndestulează trebuinţele lor cu obiectele manufacturate aduse din ţerele industrioase.* I. IONESCU, M. 684. *Erau adunate o mulţime de producte agricole şi manufacturate.* ODOBESCU, S. I, 470. *Aveau prilejul să cumpere tot soiul de lucruri manufacturate, pentru îmbrăcăminte de lux sau pentru orice alte nevoi.* N. A. BOGDAN, C. M. 9. *Tot felul de obiecte manufacturate, de bumbac şi de lînă.* OŢETEA, T. V. 46.
— Pl.: *manufacturaţi, -te.* — Şi: (învechit) **mînufacturát, -ă** adj. PONTBRIANT, D.
— V. **manufactura.** — **Mînufacturat**: prin apropiere de *mînă.*

MANUFACTÚRĂ s. f. **1.** (De obicei la pl.) Produs industrial (realizat altădată în ateliere meşteşugăreşti, astăzi în fabrici şi uzine); spec. produs textil, marfă de lipscănie. V. fabricat. *Manufacturile neguţătoreşti.* ÎNŞTIINŢARE, 2. *Fabrice de tot feliul de manufacturi* (glosat: *mărfuri lucrate*). SP I, 12/6. *Manufacturi (lucruri cu mîna).* TEODOROVICI, I. 390/18. *Pe aceste fabricate, adecă prefăcute în manufături, le cumpărăm cu însutit protent.* AR (1829), 48[1]/6. *Scot manufăcturi cu materii de aur, de argint, de matasă, bumbac.* ib. 258 [2]/24. *Pentru mărfurile şi producturile ce să vor vinde în acest principat la bîlciuri, tîrguri, oraşe şi sate, asemenea şi tot felul de vite, cherestea, rachiu, tot felul de manufacturi (adică lucruri ce să lucrează)... vama, ce să plătea pînă acum înlăuntru în ţară, acum să strică.* CR (1829), 308[2]/25. *Manufacturi şi fabricaturi de mătasă, fesuri de bumbac roşii... să trec în măsură mare.* GT (1838), 52[1]/24. *Leşa, renumită politie de comerţ, depozitară de manufacture greceşti şi italiene.* ASACHI, S. L. II, 49. *Cere să i se dea voie a deschide... fabrică de ceară roşie... precum şi de a pune şi marca ţării la pomenitele manufacturi* (a. 1839). DOC. EC. 717. *Produpturile de industrie... se zic peste tot mînăfăpturi sau făuriturí.* RUS, I. I, 64/17. *Le era însă absolut preste putinţă a se lipsi de ajutoriul acestora, atît ca agricultori, cît şi ca profesionişti care aveau manufacture de vînzare.* BARIŢIU, P. A. I, 116, cf. III, 25. *Introduseră cu încetul manufactura europeană, care se compune în mare parte din diamante şi aurării false, precum şi din postavuri şi mătăsuri.* FILIMON, O. I, 217. *Praga... are peste trei sute fabrici de diferite manufacturi.* id. ib. II, 113, cf. LM. *Comerţul cu manufacturi în tîrguri era în mîna grecilor, armenilor* (a. 1889). URICARIUL, XIV, 244. *Manufactură şi galanterie.* NOM. PROF. 60, cf. 57. *Butoaie de coloniale şi baloturi cu manufactură.* BART, S. M. 83. *Cîteva magazine mari de manufactură în Lipscani.* MOROIANU, S. 27. *Pe lîngă magazinul de manufactură, mătuşă-sa mai aveaşi o făbricuţă.* V. ROM. februarie 1955,215.

2. Întreprindere de producţie (premergătoare marii industrii) bazată pe diviziunea muncii şi pe tehnica meşteşugărească; local al unei astfel de întreprinderi. *Lucrarea acestor producturi prin fabrice şi manufacturi.* MAN. ÎNV. 26/15. *Manufacturi de postav şi fabrici de arme.* AR (1829), 75[1]/32. *Mica cetate Bristol, ce abia are duouă mii de suflete, a vîndut în anu trecut 30 de mii ceasornice ieşite din manufacturile sale.* CR (1832), 40[2]/21. *Lucrul sirguincioaselor manufacturi şi fabrici.* ELEM. G. 48/7, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Preţioasele materie... ieşeau din manufacture grece şi mai ales italiene.* HASDEU, I. C. I, 105, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U.

3. Formă de producţie capitalistă (premergătoare marii industrii) bazată pe munca

manuală, pe reunirea muncitorilor şi a meşterilor în ateliere şi pe diviziunea muncii în cadrul unui atelier. *Facerea vinului este o adevărată manufăptură.* I. IONESCU, C. 192/16, cf. NEGULICI, POLIZU, COSTINESCU, LM, ŞĂINEANU, D. U.

— Pl.: *manufacturi* şi (învechit) *manufacture.* — Şi: (învechit) **manufăctúră, manufătúră, manufăptúră, mănufăptúră** (AR (1829), 47²/47), **mînufactúră** (PONTBRIANT, D.), **mînufăptúră** (STAMATI, D.), **mînăfăptúră** s. f.

— Din fr. **manufacture.** Cf. germ. Manufaktur. — **Mînufactură**: prin apropiere de *mînă.*

MANUFACTURIÁL, -Ă adj. (Învechit) Manufacturier. *Toate ramurile de industrie manufacturială.* MN (1836), 66¹/8. *Industriile agricole, manufacturiale şi comerţiale.* ROM. LIT. 32²/16. *Astfel plăsmuirile manufacturale se fac iconomice.* CALENDAR (1858), 31/34. *Industria manufactorială a prosperat, adoptînd cu căldură toate aflările noi cari dau un căştig mai mare decît acel ce se scoate cu rutină.* I. IONESCU, D. 237.

— Pronunţat: *-ri-al.* — Pl.: *manufacturiali, -e.* — Şi: **manufacturál, -ă, manufactoriál, -ă, manufapturál, -ă** (ROM. LIT. 271²/28) adj.

— **Manufactură** + suf. *-(i)al.* Cf. fr. manufacturier. — **Manufaptural** < **manufăptură** + suf. *-al.*

MANUFACTURIÁR s. m. v. **manufacturar.**

MANUFACTURIÉR, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. (Astăzi rar) Patron al unei manufacturi **(2)**; lucrător într-o întreprindere de manufactură. Cf. NEGULICI. *Manufacturierul, negutitorul, capitalistul.* CALENDAR (1856), 13/4. *Mari fabricanţi, manufacturieri.* MAIORESCU, D. I, 414. *Vecin cu noi era... fiul unui manufacturier.* BRĂESCU, A. 116.

2. Adj. Care ţine de manufactură **(1)**, privitor la manufactură, care produce manufactură; (învechit) manufacturial. Cf. BARCIANU. *Industria manufacturieră... se face cu materii indigene sau se mărgineşte a fasona materii importate.* N. A. BOGDAN, C. M. 125. *Clasa burgheză, relaţiile de producţie capitaliste, munca salariată se dezvoltă în toate ţările în condiţiile prielnice create de stadiul manufacturier al producţiei.* CONTEMP. 1953, nr. 359, 2/5.

— Pronunţat: *-ri-er.* — Pl.: *manufacturieri, -e.*

— Din fr. **manufacturier.**

MANUFACTURÍST s. m. (Astăzi rar) Persoană care se ocupă cu comerţul de manufactură **(1)**, îndeosebi negustor de pînzeturi, de stofe. DICŢ.

— Pl.: *manufacturişti.* — Şi: (regional) **manifacturíst** s. m. ALR II 6481/987.

— **Manufactură** + suf. *-ist.* Cf. rus. манufактурист, germ. Manufakturist.

MANUFAPTURÁL, -Ă adj. v. **manufacturial.**

MANUFĂCTÚRĂ s. f. v. **manufactură.**

MANUFĂPTÚRĂ s. f. v. **manufactură.**

MANUFĂTÚRĂ s. f. v. **manufactură.**

MANUNTÁ vb. I v. **mărunţi.**

MANUSCRÍPT, -Ă s. n., adj. (Astăzi rar) **1.** S. n. Manuscris **(2)**. *Manuscriptul... carele se ţine în biblioteca crăieştei Universitate de la Peşta.* MAIOR, I. B. 88/10. *Istoria aceasta, precum am arătat mai sus, era ştearsă în manuscriptul de la Cioara.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 293. *Au avut poruncă să cumpere în calea sa cele mai vechi ediţii de biblie şi cele mai rare mînuscripturi de toată materia.* LEON ASACHI, B. 16/23, cf. 92/2. *Fieştecarele profesor cu manuscriptele învăţeturilor sale să fie gata a le da la tipariu.* DIACONOVICI-LOGA, CH. 5/11. *Odăi cu cărţi, din care cele mai deosebite sînt manuscripturi.* GOLESCU, Î. 86. *Care manuscripturi tipărindu-se, casa şcoalei va da o analoagă mulţămită pentru osteneală* (a. 1828). URICARIUL, VII, 174. *Baronul Humbold... au adus mai multe manuscripte şi tipăriri chinezeşti.* CR (1830), 96¹/37. *Am văzut-o cu manuscriptul în mînă.* GTN (1835), 12¹/12. *Mi-a vorbit în privirea unui manuscript de istoria românilor pentru clasele primare.* ALECSANDRI, S. 82. *Obosit de atîtea cercetări zadarnice, hotărîsem să-mi ard manuscriptul.* FILIMON, O. I, 94. *Aduna cu multă grijă şi cu multe dificultăţi manuscripte şi copii de pe manuscriptele cronicilor române.* F (1868), 50. *Deschise o carte veche legată cu piele şi roasă de molii — un manuscript de zodii.* EMINESCU, N. 44, cf. id. G. P. 36. *Meşterul capătă de la client, o dată cu înaintarea manuscriptului, o sumă fixă.* CARAGIALE, O. VII, 473. *Mi-a spus să pun manuscriptul în saltar.* SADOVEANU, E. 166. ◇ Loc. adj. şi adv. **În manuscript** = în manuscris, v. manuscris **(2)**. *Logofătul C. Conachi au lăsat în manuscript un volum întreg de poezii, care acum s-au pus sub tipar.* ROM. LIT. 123²/32. *El lăsă în manuscript o naraţiune păstrată pînă astăzi în Arhivul Medice.* HASDEU, I. V. 200. *Ai voit, amice, ca mai nainte de a o tipări să citesc eu, în manuscript, cartea românească ce tu ai compus.* ODOBESCU, S. III, 9.

2. Adj. Manuscris **(1)**. *Biblia manuscriptă.* GOLESCU, Î. 116. *Documenturi manuscripte.* MN (1836), 55²/31. *Însărcină pre un librar de la Haga ca să tipărească „Descrierea istorică şi geografică a Moldovii", scriere manuscriptă a*

părintelui său. NEGRUZZI, S. II, 148, cf. 153. *Relația manuscriptă a domnului Paul de Marenne... cuprinde lungi considerații morale și filozofice asupra acestei călătorii.* SADOVEANU, Z. C. 28.

— Pl.: **(1)** *manuscripturi* și *manuscripte*, **(2)** *manuscripți, -te.* — Și: (învechit, rar) **mînuscrípt** s. n., **manuscríptă** s. f.

— Din lat. **manuscriptus.** — **Mînuscript**: prin apropiere de *mînă.*

MANUSCRÍPTĂ s. f. v. **manuscript.**

MANUSCRÍS, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. (Despre texte, lucrări, în opoziție cu t i p ă r i t) Scris cu mîna; manuscript. *Aflînd pentru folosul marinii (meșteșugul mării) un instrument numit curvograf, a avut cinstea de a-l înfățișa rîghii, precum și o osteneală destul de mare manuscrisă (scrisă cu mîna) asupra celor mai dîntîi teatruri din Franța.* CR (1829), 100¹/10. *Puține zile după aceea apăru în 25 martiu la Sibiu o proclamațiune manuscrisă.* BARIȚIU, P. A. II, 84. *„Scrisoarea unui boier moldovan" e un pamflet în 32 pagine manuscrise, în care Tăutul se rîdică uneori la o înălțime de idei nespusă.* RUSSO, S. 124. *M-am cercat să cetesc un romanț din acele manuscrise, dar scrisoarea era atît de încîlcită, încît le-am lăsat.* NEGRUZZI, S. I, 11. *Biblioteca Bistriței e compusă în general de cărți bisericești manuscrise și tipărite.* ODOBESCU, S. I, 343. *Intră în negocieri cu un librar anticar și întocmește o listă de opere tipărite și manuscrise ce ar fi trebuit să fie cumpărate de stat.* CĂLINESCU, E. 248.

2. S. n. Text scris de mînă (astăzi și dactilografiat); manuscript, (învechit, rar) manuscrit. *Aga Asachi au făcut în limba românească oarecare cercări din carile să alcătuisă o culegere de fabule, însă focul din 1827 au înghițit ostineala de 12 ani a alcătuitoriului, carile au pierdut în acea zi mînuscrisurile.* AR (1829), 19²/40. *Cărți și multe mînăscrise arăbești.* RUS, I. I, 160/4. *Înaltul manuscris împărătesc din 21 decem. 1860 către președintele provizoriu al cancelariei aulice transilvane.* BARIȚIU, P. A. III, 73. *Cărțile și manuscrisurile cele mai vechi.* RUSSO, S. 77. *Cream tihnit o nouă poezie... Cînd fantomatic prinde să transpară Pe manuscris o umbră viorie.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 18. *În manuscrisele poeziilor lui se vede munca de a da strofelor ordinea cea mai firească.* IBRĂILEANU, S. L. 228, cf. id. S. 151, NICA, L. VAM. 149. *În fiecare dimineață se prezenta conștiincios la „Drapelul" cu manuscrisul pregătit.* REBREANU, R. I, 209. *Întorcea foi după foi scrise, urmărea sfîrșitul unui manuscris ce era discutat de mult.* BACOVIA, O. 244, cf. 233, 245. *Toate revistele i-au primit cu indiferență manuscrisele.* C. PETRESCU, C. V. 121, cf. 149. *El își dă seama că fără o colecție de manuscrise, o operă serioasă de istorie literară veche nu se poate întreprinde.* CĂLINESCU, E. 248. *În fața lui, pe caseta de litere stăteau... vreo zece-cincisprezece manuscrise.* CONTEMP. 1954, nr. 382, 4/1. *Șincai rătăcește necontenit... purtîndu-și manuscrisul bogat în niște desagi de lînă.* ib. nr. 388, 5/4. *Lumina nemișcată și rotundă Pune-o pecete albă de lentilă Pe manuscrisul început.* V. ROM. iunie 1954, 74, cf. mai 1954, 276. *Semn cu semn, literă cu literă mi-ai refăcut manuscrisele în plumb.* ARGHEZI, P. T. 168, cf. id. T. C. 160. *A rămas o ladă de cărți și manuscrise de la episcopul Ilarion.* CAMIL PETRESCU, O. I, 200. *Din cercetarea manuscriselor lui Ceaikovski se vede că muzicianul încerca patru-cinci teme pînă ce se hotăra pentru cea mai izbutită dintre ele.* STANCU, U.R.S.S. 88, cf. 30, 53. *Eminescu era un mare căutător și cercetător de manuscrise vechi.* BENIUC, P. 25, cf. 18. ◇ L o c. a d j. și a d v. **În manuscris** = netipărit, manuscris **(1).** [Romanul] *mai bine de zece ani circulase clandestin, în manuscris.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4834.

— Pl.: **(1)** *manuscrișî, -se,* **(2)** *manuscrise* și (învechit) *manuscrisuri.* — Și: (învechit, rar) **mînuscrís, mînăscrís** s. n.

— De la **manuscript**, prin înlocuirea lui *script* cu *scris.* — **Mînuscris, mînăscris**: prin apropiere de *mînă.*

MANUSCRÍT s. n. (Învechit, rar) Manuscris **(2).** *Întîiul izvoditoriu au fost din cetatea Ceugmei, care acum de mult s-au năruit... Cine știe: doară săpînd la năruiturile aceii cetăți s-ar afla manuscritul.* BUDAI-DELEANU, T. 140.

— Pl.: *manuscrite.*

— Din it. **manuscritto,** fr. **manuscrit.**

MÁNUȘ s. n. v. **manoș.**

MANUȘTÉRGURĂ s. f. v. **mînăștergură.**

MANUTÁNȚĂ s. f. Serviciu din cadrul armatei care se ocupă cu depozitarea cerealelor panificabile și fabricarea pîinii pentru militari; p. r e s t r. brutărie militară. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Grînele... să le vîndă pe preț bun, la negustori și la manutanțele rușești.* C. PETRESCU, R. DR. 196. *Trebuia s-aștepte pînă se-ntorcea soldatul de la manutanță, de unde cumpăra pîinea cu cinci parale mai ieftină.* BRĂESCU, M. B. 12. *L-a mobilizat la manutanțe. Frămîntă toată ziua pîine.* STANCU, D. 213. *Funcționar de manutanță.* V. ROM. iunie 1960, 18.

— Pl.: *manutanțe.*

— Din fr. **manutention.**

MANUVRIÉR s. m. (Franțuzism învechit) Muncitor manual. Cf. ARISTIA, PLUT., COSTINESCU.

— Pronunțat: *-vri-er.* — Pl.: *manuvrieri.* — Și: **manovriár** s. m. ARISTIA, PLUT.

— Din fr. **manouvrier.**

MANZÁRDĂ s. f. v. **mansardă.**

MANZÁRE s. f. v. **mînzare.**

MÁNZESTER s. m. v. **mancister.**

MANZÍL adj., s. m. v. **mazil.**

MAOMEDANÍSM s. n. v. **mahomedanism.**

MAOMETÁN, -Ă adj., s. m. și f. v. **mahomedan.**

MĂOR s. m. v. **mauăr.**

MĂORE s. m. v. **mauăr.**

MAPÁ vb. I. Tranz. (Învechit, rar) A cartografia. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.
— Prez. ind.: *mapez.*
— De la **mapă**[2], după germ. *mappieren.*

MAPAMÓND s. n. (Astăzi rar) Planisferă, planiglob (terestru); p. ext. globul (care reprezintă pămîntul). *Mapamondul este un trup rătund, pe fața căruia se văd istorisite toate părțile pămîntului și marea care le udă împrejur. Trupul acesta se zice și globus.* GHEOGRAFIE, 5[v]. *Să văd chipuri scrise și tipărite de mappamonde.* AMFILOHIE, G. 174/8, cf. 180/16. *Hărțile îmfățoșitoare a două emisfere de pămînt se numesc planiglobii au mapemonde.* ELEM. G. 2/8. *Amîndouă emisferele fac mapamondul.* EG 3/11. *Mapamondul ni-l arată tot pe un plan întins patrat.* GENILIE, G. 66/16. *Mapamond sau harta universală care arată toată fața pămîntului.* GEOGR. MAT. 219[r]/18. *Un mapamond reprezintă pămîntul întreg pe o suprafață plană.* F (1872), 137. *În construcțiunea planisferelor sau mapemondelor se întrebuințează metoda proiecțiunilor.* CULIANU, C. 109, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.
— Scris și: *mappamond.* — Pl.: *mapamonduri* și (învechit) *mapamonde, mapemonde.* — Și: (învechit) **mapamúnd** (PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.) s. n.; (învechit, rar) **mapămóndă** (STAMATI, D.) s. f.
— Din ngr. **μαππαμόνδο,** it. **mappamondo,** fr. **mappemonde.** Cf. lat. mappa mundi.

MAPAMÚND s. n. v. **mapamond.**

MAPĂR s. m. (Învechit, rar) Cartograf. Cf. GHEȚIE, R. M.
— Pl.: *mapari.* — Și: **mapér** s. m. ALEXI, W.
— **Mapă**[2] + suf. *-ar.*

MÁPĂ[1] s. f. (Adesea determinat prin „de birou" sau „de scris") Obiect de birou făcut din carton, din pînză sau din piele, uneori acoperit cu hîrtie sugativă, în care se țin hîrtii, foi volante etc.; dosar special în care se păstrează hîrtii, desene, acte etc.; copertă de protecție în care se ține o carte, un manuscris etc. *Mape de birou cartonate sau legate în pînză..., în piele.* NICA, L. VAM. 149. *N-am obligat niciodată, pe nimeni, să creadă în cărțile mele, strînse din umerii lați Teofil Steriu, apucînd un creion colorat și începînd să deseneze pe sugativa mapei de scris.* C. PETRESCU, C. V. 147. *Dispozițiunile se păstrează la serviciul aprovizionării într-o mapă specială.* EV. CONT. 161. *Să nu te prindă că-i aduci la iscălit o hîrtie cu colțul îndoit... se uită la hîrtia care stă liniștită în mapă, ca la o dihanie.* V. ROM. ianuarie 1954, 76, cf. PAS, Z. IV, 73. *Sta drept, cu capul puțin aplecat, avînd în mîna stîngă o mapă de piele brună, cu hîrtii.* VORNIC, P. 106. ✦ Geantă, servietă (plată), de obicei cu mai multe despărțituri. DICȚ.
— Pl.: *mape.*
— Din germ. **Mappe.**

MÁPĂ[2] s. f. (Astăzi rar) Hartă geografică. *Acesta loc cît să fie de lat și de lung, pot ști cei ce mapele vor cerca.* CANTEMIR, HR. 286, cf. 473. *Autoriul mappei Țerei Românești ce s-au tipărit la anul 1700... au fost comitul Constantin Cantacuzenul.* ȘINCAI, HR. III, 192/3, cf. 178/15. *Au lăsat să-i însemneze o mappă gheograficească.* MOLNAR, I. 64/26, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *O mapă despre Pămîntul Făgăduinței sau Palestina* (a. 1824). BV III, 436. *Am adăogat la capătul cărții mapa a Pămîntului Făgăduinței.* TEODOROVICI, I. [prefață] 4/19. *Mape (harte geografice).* CR (1829), 161[2]/10, cf. RUS, I. I, 37/10. *Lipsa de mult simțită a unei mape române a Banatului Timișan se va delatura cît mai curînd.* F (1869), 286. *Afară de cea indicată de Paolo Giovio, noi nu cunoaștem nici o mappă a Munteniei din secolul XIV.* HASDEU, I. C. I, 33, cf. 15, 116, LM, BARCIANU, ALEXI, W., com. din TIMIȘOARA.
— Scris și: *mappă.* — Pl.: *mape.*
— Din lat. **mappa,** it. **mappa,** fr. **mappe.**

MAPĂMÓNDĂ s. f. v. **mapamond.**

MÁPCĂ s. f. v. **matcă.**

MAPÉR s. m. v. **mapar.**

MAPERÉLE subst. pl. (Învechit, rar, cu sens neprecizat, probabil) Numele unor monede. *Nart ce s-au dat la leat 1802... taleri 1, parale 10, maperele de Veneția.* FURNICĂ, I. C. 215.
— Etimologia necunoscută.

MAPOGRÁFIC, -Ă adj. (Învechit, neobișnuit) Care ține de mapografie, privitor la mapografie. *Străinii amețiți prin schimbarea mapografică au început din cînd în cînd a acorda Moldovei numele de Vlahia-Mare, producînd astfeliu în nomenclatură o confuziune.* HASDEU, I. C. I, 58.

— Pl.: *mapografici, -ce.*
— **Mapografie** + suf. *-ic.*

MAPOGRAFÍE s. f. (Învechit, neobișnuit) Cartografie. *Italienii... simțiseră din ce în ce mai multă trebuință de a avea nește noțiuni mai pozitive despre toate țările litoralului, dînd astfeliu naștere unei mapografii ilustrate prin lucrările lui Ascoli.* HASDEU, I. C. I, 32.
— De la **mapă**[2], prin apropiere de *geografie.*

MAR subst. v. **mare**[3].

MARABÚ subst. sg. **I. 1.** S. m. Ascet musulman (venerat ca sfînt). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.
2. Subst. Moschee mică în care slujește un marabu **(1)** sau în care se află mormîntul unui marabu. *Marabut, schit musulman.* CALENDAR (1861), 53/28. *Calea ce urmăm... trece alături cu mormîntul unui Santun. Cîteva femei învălite în burnusuri albe și ascunse la față stau în nemișcare lîngă acel marabu.* ALECSANDRI, O. P. 339.
II. S. m. Pasăre exotică asemănătoare cu barza, cu pene albe, strălucitoare *(Leptoptilus crumeniferus)*; (de obicei cu sens colectiv) pana acestei păsări, folosită ca podoabă. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.
— Și: **marabút** subst. sg.
— Din fr. **marabout.**

MARABÚT subst. sg. v. **marabu.**

MARACHÍNĂ s. f. v. **marochin.**

MARACLÍȘ subst. v. **marcaliș.**

MARADÍC s. n. v. **mărădic.**

MARAFÉT s. n. **1.** (Învechit) Iscusință, pricepere, măiestrie, abilitate. *Într-adevăr, mi să cade să încep a învăța și eu marafeturile lui chir Iane.* KOTZEBUE, U. 22[r]/4. *Într-această orînduială stă tot temeiul marafetului de a petrece omul în lume în bine.* PISCUPESCU, O. 159/18, cf. 19/14. *M-am silit a-l învăța toate... marafeturile cu care trebuie să fie împodobit un adevărat calemgiu.* FILIMON, O. I, 101. *Adică-i greu marafet de-a se-nprieteni cu copiii, împlinindu-le toate voințele!* ALECSANDRI, T. 1233. ✦ Profesiune, meserie. *Acești nemți... fiind papistași, cu marafetu negustătoresc, nu-i găsim scrișI la catagrafia ce avem* (a. 1814). DOC. EC. 170. *Femeile... se duseră ca să dea loc ciubucciilor să-și facă și ei marafetul lor.* FILIMON, O. I, 204. ✦ (La pl.) Acțiuni, manevre care dovedesc iscusință, virtuozitate. *Îi mai trimesese și zece tigri vii și zece lei foarte grozavi și învățați la deosebite marafeturi.* GORJAN, H. II, 86/27. *Vizitiul, după ce plesni de cîteva ori din bici și mai făcu cîteva marafeturi prin care voia să arate abilitatea ce avea în meseria sa, trase butca la scară.* FILIMON, O. I, 100. ✦ (Precedat de prep. „prin" și urmat de un genitiv) Procedeu, mijloc iscusit; mijlocire (pricepută). *Lucrurile ce se vor afla la casele tîlharilor..., prin marafetul ispravnicului de ținut, dîndu-se toate pe seama sătenilor cu izvod* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 346, cf. IV, 69/9. *Prin marafetul vatavului de aprozi să dea împlineala acei negustori, zece la sută* (a. 1783). N. A. BOGDAN, C. M. 79. *Cer ca ei să fie deosebiți de cavafi, să-și facă staroste și epitropi prin marifetul lui ici-ciohodar, iar cavafii să-și facă staroste al lor deosebit* (a. 1823). DOC. EC. 287. *Prin marafetul patriarhului Țarigradului în locul lor alți călugări credincioși și cinstiți alegîndu-se, să se trimată* (a. 1828). URICARIUL, VII, 112. *Dă unui numbașir misiunea de a aduce la divan pe egumen prin marafetul ispravnicilor* (a. 1811—1847). IORGA, S. D. I—II, 460. ✦ (Concretizat) Mecanism iscusit, dispozitiv ingenios; meșteșug. *Avele* [de prins pește] *au și marafet cu niște plumburi de se lasă la fund.* ap. HEM 2154.
2. (Învechit, de obicei la pl.) Truc, tertip; vicleșug, înșelătorie. *Nefiind mulțămit de domnul lui, de Ghica... tot îmbla cu marafet, de-l săpa pe Ghica pe la porți turcești* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 264/37. *Să găsim vreun tirtip ca să-i luăm* [banii] *înapoi; ia caută tu un marafet, de, să te văz.* FILIMON, O. I, 289, cf. 126, 158. *Mă smulgi de lîngă el printr-un marafet uzat.* CARAGIALE, N. F. 56.
3. (Familiar, adesea depreciativ; mai ales la pl.) Nume generic pentru diverse lucruri mărunte (și lipsite de importanță); fleacuri, nimicuri; chițibușuri; dichisuri. *În baier intră multe marafeturi... tămîie neagră, tămîie albă, piper, silitră.* PAMFILE, DUȘM. 229. *Nu-mi plac marafeturile de fir ale popilor.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 231. *Ca la armată, avea fiecare lădița lui și în ea tot avutul: o cămașă de schimb, o izmană, ciorapi... Mai aveau și alte marafeturi adunate de pe te miri unde.* PAS, L. I, 79. *Aici e curechiul Gătit cu marafeturi... Asta-i a românului Plăcută mîncare Gătită cu dresuri De mare mirare.* SEVASTOS, N. 287. *Ia-ți marafeturile și pleacă, nu mai încurca locul aici.* COMAN, GL.
4. (De obicei depreciativ; mai ales la pl.) Mofturi, nazuri, fasoane. *Calul făcu cu dînsul cîte marafeturi, pînă ce acela, pierzîndu-și echilibrul, fu aruncat.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 226. *Cu cuconița nu trebuie multe marafeturi.* NEGRUZZI, S. III, 77. *Vin-încoace Guguleo... ce atîtea marafeturi.* ALECSANDRI, T. 459. *Tare ești prost, Ioane! Nu înțelegi tu c-aceste sînt marafeturi de mireasă?* GANE, N. I, 62. *Uța juca cum se joacă la circiumă... fără multe marafeturi, fără mult încunjur.* SLAVICI, N. II, 169. *Căutai să-mi tălmăcesc pricina acestor năzăreli sau poate chiar marafeturi ale Pisicuții.* HOGAȘ, M. N. 94, cf. 29, id. DR. I, 65. *Noi copiii, aduși în salon cu*

de-a sila, sărutam mîna la cucoane şi după multe marafeturi recitam... poezioare franţuzeşti. BRĂESCU, A. 65. *Multe marafeturi şi dezmierdări mai au şi tîrgoveţii aceştia...*, *cugetă el.* SADOVEANU, O. IX, 75. *Trage, domnule, o dată cocoşul şi nu-mi umbla mie cu marafeturi.* C. PETRESCU, Î. II, 55. *Stroe Vardaru îi cunoştea prea bine marafeturile teatrale.* id. A. R. 16. *Cît vrei, domnule? Fără marafeturi, cît vrei? Şi ne înţelegem.* PAS, Z. II, 115. *Leliţa cu pui pe piept, Face badei marafet.* ŞEZ. XII, 140. *Şi faş atîtea marafeturi?* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

5. (Regional) Ghiduşie (PAMFILE, J. I, 127); poznă, ispravă (H II 153); bucluc (com. din STRAJA-RĂDĂUŢI).

— Pl.: *marafeturi.* — Şi: (învechit) **marifét** s. n.

— Din ngr. **μαραφέτι.** — **Marifet** < tc. **marifet.**

MARAFETÓS, -OÁSĂ adj. (Despre oameni) **1.** (Învechit) Care uzează de trucuri; prefăcut, şiret. Cf. marafet **(2).** Cf. LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

2. (Rar) Care face mofturi, nazuri, fasoane; fandosit, afectat. Cf. marafet **(4).** Cf. DDRF, BARCIANU.

— Pl.: *marafetoşi, -oase.*

— **Marafet** + suf. *-os.*

MARAFETUÍ vb. IV. Refl. (Învechit) A face fasoane; a se fandosi. Cf. marafet **(4).** *Cum trebuie să mă port şi să mă marafetuiesc, ca să pot plăcea.* ap. ŞIO II_1, 248.

— Prez. ind.: *marafetuiesc.*

— **Marafet** + suf. *-ui.*

MÁRAM conj., adv. (Regional) **1.** Conj. Cu toate că, deşi, măcar că (Ocna Sibiului-Sibiu). VICIU, S. GL.

2. Adv. Ca şi cum, ca şi cînd; adică (Răşinari-Sibiu). PĂCALĂ, M. R. 140. *Maram tu n-ai vre să hie tot paşti.* id. ib. *Maram n-o să poţ face treabă fără ajutoriu lui.* id. ib. 147.

— Etimologia necunoscută.

MARÁMĂ s. f. v. **năframă.**

MARAMCHÍPU adv. (Prin Transilv.) Ca şi cum; vorba vine, chipurile. Cf. SĂM. III, 830, com. din SĂLIŞTE-SIBIU.

— **Maram** + **chip.**

MARAMÉNT s. n. v. **meremet.**

MARAMÉT s. n. v. **meremet.**

MARAMIOÁRĂ s. f. v. **năfrămioară.**

MARAMÍŢĂ s. f. v. **năfrămiţă.**

MARAMOÁICA s. f. art. (Regional) Numele unui dans popular cu strigături (Horodnicul de Sus-Rădăuţi). Cf. VARONE, D. 113.

— **Maramă** + suf. *-oaică.*

MARAMUREŞEÁN, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Maramureşului sau este originară de acolo; (la pl.) populaţie care locuieşte în această regiune. *La români... toate părţile acestui popor vorbesc una şi aceeaşi limbă; maramureşeanul înţelege fără nici o greutate pe dobrogean.* XENOPOL, I. R. III, 56, cf. T. PAPAHAGI, M. XIX. *Maramureşenii au luptat pentru înflorirea vieţii noi.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4833.

2. Adj. Care aparţine Maramureşului sau maramureşenilor, privitor la Maramureş sau la maramureşeni, originar din Maramureş. *Acum mai bine de cinci decenii... a emis teza despre traducătorul unic, maramureşean sau nord-ardelean.* S. C. ŞT. (Cluj) 1957, 47. *Glorie partizanilor maramureşeni.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4833.

— Pl.: *maramureşeni, -e.*

— De la n. pr. **Maramureş** + suf. *-ean.*

MARAMUREŞEÁNCĂ s. f. Femeie care face parte din populaţia de bază a Maramureşului sau este originară de acolo.

— Pl.: *maramureşence.*

— **Maramureşean** + suf. *-că.*

MARAMŰŢĂ s. f. v. **năfrămuţă.**

MARANAFTĂ s. f. sg. v. **maranata.**

MARANATÁ s. f. sg. (Învechit) Formulă de imprecaţie (în special la adresa hoţilor de cărţi bisericeşti). V. anatemă, afurisenie. *Să fie procleat şi tricleat, anathima, maranatha, amin* (a. 1626). I. BIANU, D. R. 131, cf. 139. *Cine nu va iubi pre domnul I*[su]*s H*[risto]*s să fie blăstămat, maranatha* (text marginal: lăpădat de la Dumnezeu în veaci). N. TEST. (1648), 239r/11. *Această s*[fîn]*ta carte... cine o va lua... să fie afurisitu de 318 părinţi sfinţi, anatimă, maranata* (a. 1770). IORGA, S. D. XVII, 11, cf. 30.

— Scris şi: *maranatha.* — Şi: **maranátă** (ALEXI, W.), **maranaftá** (IORGA, S. D. XIII, 205) s. f. sg.

— Din gr. **μαραναθά** „Domnul vine".

MARANÁTĂ s. f. sg. v. **maranata.**

MARANGÓCI s. m. (Prin Mold.) Marangoz **(1).** Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *marangoci.*

— Cf. marangoz.

MARANGÓZ s. m. **1.** Dulgher specializat în prelucrarea lemnăriei navelor. *Un parangoz*

ce merge la Galați (a. 1742). IORGA, S. D. VI, 215. *Plata marangojilor* (a. 1804). ȘIO II_2, 154, cf. DDRF, NOM. PROF. 28, 33. *Vin marangozii cu scule de dulgher.* TUDORAN, P. 9, cf. 109, COMAN, GL.

2. (Rar) Epitet dat unui om necivilizat, mitocan, bădăran. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *marangozi* și *marangoji.* — Și: (învechit) **parangóz** s. m.

— Din tc. **marangoz.**

MARANIÓI s. m. (Bot.; prin Transilv.) Baraboi. *Baraboiul, numit încă și maranioi în Ardeal.* PAMFILE, J. III, 44, cf. VICIU, GL.

— Pl.: *maranioi.*

— Etimologia necunoscută.

MARÁSM s. n. (Livresc) **1.** (Învechit) Stare de slăbiciune extremă a organismului; extenuare, sfîrșeală, epuizare. *Moartea produsă de marasm, adecă de bătrînețe.* VASICI, M. I, 143/2. *Marasm (istovire).* CORNEA, E. II, 99/28, cf. NEGULICI. *Boală teribilă, pe care cel mai mic accident poate să o facă fără leac și să aducă pe bolnav la marasm.* MAN. SĂNĂT. 223/10, cf. COSTINESCU, LM. *Să stăvilească pierderea crescîndă a populațiunii, întinderea boalelor contagioase, marasmul, malaria, hrana cea neîndestulătoare.* MAIORESCU, D. I, 220.

2. P. e x t. Epuizare morală, apatie, descurajare; decădere. *Zadarnic, singur, cîteodată, pentru-a scăpa de-al meu marasm, Încerc să cred că este altfel și să mă pierd cu ochii-n soare.* MACEDONSKI, O. I, 98. *Admirase la grădina din Anvers o pereche de asemenea pui hîrjonindu-se și încercîndu-și elastic puterile tinere, fără să sufere încă de marasmul captivității.* C. PETRESCU, C. V. 15.

— Și: (învechit) **marásmă** s. f. CORNEA, E. I, 105/3.

— Din ngr. **μαρασμός,** fr. **marasme,** germ. **Marasmus.**

MARÁSMĂ s. f. v. **marasm.**

MARÁȘ[1] subst. (Regional) Varietate de viță de vie cu frunza lată, lucioasă și cu strugurii foarte dulci (Rasova-Cernavodă). H II 297.

— Din bg. **мараш** „vie părăsită".

MARÁȘ[2] subst. (Învechit) „Un fel de pînză mai deasă și mai groasă decît astarul". I. GOLESCU, C.

— Etimologia necunoscută.

MARÁȘ[3] s. m. v. **mariaș**[1].

MARATÓN s. n. Cursă atletică desfășurată pe o lungime de circa 42 km. *Termeni-nume de sporturi, de discipline și de probe sportive...: lungime, lupte, maraton, marș, motociclism.* L. ROM. 1959, nr. 2, 84.

— Pl.: *maratoane* și *maratonuri.*

— Din fr. **marathon.**

MARATONÍST s. m. Atlet care participă la maraton. *Sportivi care practică diverse sporturi...: înotător, jocheu, luptător, maratonist, mărșăluitor.* L. ROM. 1959, nr. 2, 84.

— Pl.: *maratoniști.*

— **Maraton** + suf. *-ist.*

MARĂTRĂ s. f. (Franțuzism, rar) Mamă vitregă, mașteră. Cf. COSTINESCU. ✧ F i g. (Adjectival) *Norul țipă, marea latră, Pleoscăind de stînci în veci Și scheletele de piatră În natura cea maratră Stau bătrîne, slabe, seci.* EMINESCU, O. IV, 22.

— Din fr. **marâtre.**

MARÁZ s. n. v. **măraz.**

MÁRĂ[1] s. f. v. **măr**[2].

MÁRĂ[2] s. f. v. **mare**[2].

MÁRĂ[3] subst. v. **mare**[3].

MÁRĂ[4] s. f. v. **marfă.**

MARBOTÍN subst. (În poezia populară, cu sens neprecizat, probabil) Măr botan. *Trec pe vale pe cărare Șapte care cu chirie Ale lui neica Ilie. Să-l rog să-mi facă și mie, Cu roate de rozmarin, Cu spițe de marbotin.* ȘEZ. IV, 140.

— Cf. b o t a n (în sintagma *măr botan).*

MARC[1] subst. Pastă obținută prin prelucrarea fructelor și a legumelor într-o mașină specială și folosită ca materie primă în industria alimentară. Cf. LTR.

— Din fr. **marc.**

MARC[2] subst. v. **marcă**[3].

MARCÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică un obiect de metal prețios) A imprima semnul oficial care garantează calitatea și autenticitatea. Cf. m a r c a t[2] **(1).** DICȚ.

2. A aplica (cuiva sau pe ceva) un semn caracteristic; a însemna. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Marcați vitele, lăzile.* LM, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *A marca rufe.* ȘĂINEANU, D. U. ✦ S p e c. A însemna cu ciocanul silvic arborii care trebuie tăiați, pentru a-i deosebi de cei care trebuie păstrați sau pentru a delimita hotarul unui parchet. Cf. DS 186, ARVINTE, TERM. 155.

3. F i g. A constitui o notă specifică, o trăsătură caracteristică; a reprezenta, a ilustra. *Dar*

această mișcare cu rezultate atît de imense a avut începuturi modeste. Gheorghe Lazăr... deschizînd o școală în care, întîia oară, se predau cursurile în românește, le marchează mai cu seamă. MACEDONSKI, O. IV, 115. *Caragiale marchează și el cu putere data de 1800.* IBRĂILEANU, SP. CR. 235. [Romanul] *Ion... marchează o dată în istoria noastră literară.* id. S. L. 63. *Premierele de anul acesta au marcat un real progres.* CONTEMP. 1950, nr. 180, 6/1. *Ibrăileanu fusese socialist militant pînă aproximativ în 1900. Pecetea socialismului său a marcat întreaga lui activitate.* RALEA, S. T. III, 198. *Victoria revoluției sovietice în Rusia a marcat o cotitură radicală în destinele omenirii, în istoria universală.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2724. *Apariția marxismului a marcat o uriașă revoluție în filozofie, în întreaga istorie a gîndirii omenești.* ib. nr. 2803, cf. SG I, 135. ✦ A scoate în evidență, a releva, a sublinia; a manifesta. *Regula și excepția au cumpănă egală și, prin urmare, excepția are tot atîta drept să fie marcată ca și regula.* MAIORESCU, CR. III, 255. *Poate că ar fi momentul să marcăm o altă atitudine față de palat.* STANCU, R. A. IV, 343. *Autorul a urmărit să marcheze cu claritate dezvoltarea personajului său.* CONTEMP. 1953, nr. 349, 3/1. ✦ A constitui o dovadă; a indica. *Doar scaunele desperecheate marcau succesivele renovări ale mobilierului.* C. PETRESCU, O. P. I, 145.

4. (Complementul indică un teren, o suprafață etc.; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „cu" sau „prin") A delimita (prin linii, semne), a însemna. *Cărările erau marcate cu tulpini groase de floarea-soarelui.* V. ROM. mai 1955, 42.

5. (Sport) A supraveghea pe unul sau pe mai mulți jucători din echipa adversă, spre a-i împiedica să întreprindă acțiuni ofensive. (A b s o l.) *Jucătorul... avea sarcina să marcheze strict.* SP. POP. 1963, nr. 4356, 5.

6. (Sport) A obține unul sau mai multe puncte într-o competiție, într-un joc; a înscrie. *Prin cele două goluri marcate... echipa noastră de tineret a obținut o victorie valoroasă.* SP. POP. 1960, nr. 3699, 5/1. *Au ratat la Ploiești cam tot atîtea goluri cîte au marcat învingătorii.* SCÎNTEIA, 1963, nr. 6004. ✧ A b s o l. *Au marcat... din lovitură liberă.* SP. POP. 1960, nr. 3692, 3/1.

— Prez. ind.: *marchez.*

— Din germ. **markieren**, fr. **marquer.**

MARCÁJ s. n. Acțiunea de a m a r c a și rezultatul ei; marcare.

1. (Concretizat) Semn făcut pentru a recunoaște un lucru sau a-l deosebi de alt lucru asemănător; s p e c. semn convențional care indică ceva. *Marcajul noului drum se schimbă. Pe indicatoare apare o bandă galbenă.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4833, cf. nr. 4845.

2. (Sport) Supraveghere a unor jucători din echipa adversă, spre a-i împiedica să întreprindă acțiuni ofensive. *În schimbul marcajului strict, a venit jocul în zonă, care a dat posibilități apărătorilor să ia parte activă la jocul colectiv.* SP. POP. 1963, nr. 4356, 5.

3. (Sport; în sintagma) *Tabelă de marcaj* = tabelă pe care se afișează punctele înscrise și rezultatele obținute într-o întrecere sportivă.

— Pl.: *marcaje.*

— Din fr. **marquage.**

MARCÁL, -Ă adj. (Învechit, în Transilv.) Care ține de marcă[4], privitor la marcă. *Aduceau spiritul de opoziție une... pe la adunările marcale.* BARIȚIU, P. A. I, 632. *Pînă la anul 1848, dreptul de autonomie municipală, cîtă o avea districtul, și-l exercita în ședințele marcale ale reprezentanței districtuale.* TURCU, E. 99, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *marcali, -e.*

— **Marcă**[4] + suf. *-al.*

MARCALÉȘ subst. v. **marcaliș.**

MARCALÍȘ subst. (Prin Transilv., ieșit din uz) **1.** Alegere de deputat. *Dînd de căpșunele celea multe și frumoase, ei uitară marcalișul și, neprezentîndu-se nici unul, nemeșii adunați i-au lipsit de nemeșug.* DENSUSIANU, Ț. H. 302, cf. PAȘCA, GL., COMAN, GL. ✦ (Adjectival) Care a fost ales deputat, care este deputat. *Să nu se facă adunături de domni marcalișî* (a. 1835). ap. SCL 1958, 97.

2. Serbare, petrecere a nemeșilor, un fel de „nedeie". Cf. DENSUSIANU, Ț. H. 323, SCL 1958, 96.

— Și: **marcaléș,** (suspect) **maraclíș** (SCL 1958, 97) subst.

— Din lat. **marcalis** (prin filieră maghiară).

MARCÁNT, -Ă adj. Care iese în evidență, care se distinge (prin valoare, importanță), de seamă, i m p o r t a n t, r e m a r c a b i l; cu autoritate, cu influență. *Unul dintre personagele cele mai marcante ale timpului său.* HASDEU, I. C. I, 32. *Urmează apoi o analiză a cuprinsului celor două nuvele... cu relevarea textuală a unor pasaje marcante.* MAIORESCU, CR. III, 14. *Auzi, eu să nu fiu marcant!* CARAGIALE, O. I, 153, cf. CONTEMP. 1948, nr. 107, 10/1.

— Pl.: *marcanți, -te.*

— Din fr. **marquant,** germ. **markant.**

MARCÁRE s. f. Acțiunea de a m a r c a.

1. Imprimare pe un obiect de metal prețios a unui semn oficial care garantează calitatea și autenticitatea. DICȚ.

2. Aplicare a unui semn distinctiv. Cf. NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W. *Marcarea arborilor.* DS 186.

3. Delimitare a unui loc (prin semne distinctive). *Marcarea hotarului nou.* IORGA, L. II, 10.

4. (Sport) Marcaj **(2).**

5. (Sport) Înscriere a unuia sau mai multor puncte într-o competiție, într-un joc. *Meciul a fost... echilibrat pînă la marcarea celui de-al doilea gol.* SP. POP. 1963, nr. 4356, 5.
— Pl.: *marcări.*
— V. **marca.**

MARCASÍT subst. (Mineral.) Sulfură de fier naturală, cristalizată, care la temperaturi înalte se transformă în pirită. Cf. COSTINESCU. *Această sulfură se află în abundență în natură, unde se prezentează sub două stări fizice deosebite: a) pirita... și b) marcassita, care cristalizează în prisme romboidale.* PONI, CH. 227, cf. CANTUNIARI, L. M. 104.
— Și: **marcasítă** (scris și: *marcassită*) s. f. ALEXI, W., CANTUNIARI, L. M. 104, 120.
— Din fr. **marcassite**, germ. **Markasit.**

MARCASÍTĂ s. f. v. **marcasit.**

MARCÁT[1] s. n. Acțiunea de a m a r c a; marcare, marcaj. *Marcatul rufelor.* ȘĂINEANU, D. U.
— V. **marca.**

MARCÁT[2]**, -Ă** adj. **1.** (Despre obiecte din metale prețioase) Căruia i s-a imprimat semnul oficial de garanție a calității și autenticității. *Are aicea, de 1500 lei, tot galbeni împărătești și te pofțește pe dumneata să-i faci toți marcați* (a. 1770). IORGA, S. N. 119. ✦ (Despre greutăți) Prevăzut cu semnul oficial care garantează exactitatea. *Se pune pe taler* [la cîntar] *greutăți marcate.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 89.
2. Căruia i s-a aplicat un semn distinctiv, care poartă o marcă[2] **(I 2)**; însemnat. *Legară osînditul în manta-i cea marcată.* BOLLIAC, O. 104.
3. F i g. Care iese în evidență; accentuat, pronunțat, distinct, reliefat; nuanțat. *Acolo unde anume prin micimea obiectului se produce impresiunea cea mai marcată, numai acolo diminutivul poate avea locul său special.* MAIORESCU, CR. I, 87. *Efectele de siluete cu umbrele lor violete erau foarte marcate.* CAMIL PETRESCU, N. 119. *Această substanță prezintă... și o tendință marcată la spongiocitoză.* PARHON, B. 35. ✧ (Adverbial) *A cînta marcat.* SCRIBAN, D.
— Pl.: *marcați, -te.*
— V. **marca.**

MARCATÓR, -OÁRE adj., subst. **I.** Adj. (Rar) Cu care se face sau se imprimă un semn distinctiv. Cf. LM.
II. Subst. **1.** S. m. și f. Persoană care lucrează la marcarea unor produse (industriale); (învechit) marcher. *Marcator într-o uzină de mașini.*
2. S. n. Unealtă agricolă compusă dintr-o bară cu colți, folosită pentru a marca rîndurile și locul cuiburilor în care se va pune sămînța. Cf. NOM. MIN. I, 15.
— Pl.: *marcatori, -oare.*
— **Marca** + suf. *-tor.*

MARCATÚRĂ s. f. v. **mărcătură.**

MARCÁȚIE s. f. (Învechit) Marcare; (concretizat) marcaj **(1)**. Cf. m a r c ă[2] **(I 2)**. Cf. COSTINESCU, LM.
— Pl.: *marcații.* — Și: **marcațiúne** s. f. COSTINESCU, LM.
— Din fr. **marcation.**

MARCAȚIÚNE s. f. v. **marcație.**

MÁRCĂ[1] s. f. (Adesea determinat prin „poștală") Mic imprimat emis de stat și care, aplicat sau tipărit pe scrisori, servește drept plată a transportului poștal. V. t i m b r u. *Comunicațiunea poștelor se regulă... și atunci mai întîi s-au introdus taxele cu marce în loc de bani.* BARIȚIU, P. A. II, 643. *În octobre se introduce mai întîi timbru pe acte oficioase și pe cărțile comercianților. La poște s-au introdus marcele.* id. ib. 668, cf. DDRF, JAHRESBER. X, 198. *Ar trebui să dispară confuzia dintre timbru, care este totdeauna fiscal, și marcă, totdeauna poștală.* L. ROM. 1959, nr. 5, 22, cf. ALR II 2587.
— Pl.: *mărci* și (învechit) *marce.*
— Din germ. **Marke.**

MÁRCĂ[2] s. f. **I. 1.** (Învechit) Stemă. *Soarele și luna ce în marcă sînt arătate Bine ne vestește de a măriii sale vrednicie și dreptate* (a. 1786). BV II, 311. *Mi-au dat răspuns că... ar fi fost marcă austriecească într-un brad și locuitorii Moldovei ar fi scos-o* (a. 1804). URICARIUL, IV, 91/16, cf. VII, 83. *Pe bourul... și noi românii Moldovei în marca țărei noastre de la strămoși îl clironomirăm.* AR (1829), 200[2]/9, cf. GENILIE, G. 141/5. *În carul de transport al lui Bem... s-au aflat și un sigiliu, în care se vedeau săpate alăturea marcele (armele, insigna) Ungariei și ale Poloniei.* BARIȚIU, P. A. II, 431. *Pe acoperămîntul de stofă... se vede cusută pajura cu două capete, marca imperiului bizantin.* XENOPOL, I. R. IV, 114. *Ospățul avea loc în odaia spătăriei. Era o sală împodobită... cu mărcile ținuturilor Moldovei zugrăvite de jur-împrejur pe pereții albi.* SADOVEANU, O. X, 143, cf. IX, 250. ✦ Blazon, emblemă. *Două paveze, din care pe una era marca generalului feldmareșal.* CR (1830), 301[2]/16. *Fiindcă băietul este curățăl, o să-l îmbrace... c-un frac nu știu mai cum, pe bumbii căruia să fie marca stăpînului.* NEGRUZZI, S. I, 298. *Marca de familie a Băsărăbeștilor era trei capete de arab.* XENOPOL, I. R. III, 118. ✦ (Rar) Insignă. Cf. POLIZU. *Epoleturile, palașca și marca de la chiveră vei putea să mi le trimeți pe Dunărea la Viena.* KOGĂLNICEANU, S. 111.
2. Semn (NEGULICI, STAMATI, D., LM, DDRF), în special semn făcut pe un obiect sau pe un animal,

pentru a-l recunoaşte sau a-l deosebi de altele asemănătoare (POLIZU, COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U.). ✦ Spec. (De obicei în sintagma *marca fabricii* sau *marcă de fabrică*) Inscripţie, cifră, desen aplicat pe un produs industrial pentru a-l deosebi de alte produse (prin indicarea felului, locului de fabricaţie etc.). *Camera insistă ca enunţarea şi înregistrarea mărcilor de fabrică să rămînă şi pe viitor în atribuţiunea Camerelor.* GOLOGAN, C. R. 119. *Ne strîngeam roată în jurul lui Buium, privind cu ochii lacomi la bogăţiile nepomenite ce le scotea... sticle verzi, mirositoare, pînzeturi cu mărci aurite.* BRĂESCU, A. 26. *Baloturile... poartă pe dînsele mărci, contra-mărci şi semne care arată locul de origine, societatea exploatatoare.* SADOVEANU, O. IX, 320, cf. 297. *Colectivul uzinei... trebuie să ridice mereu prestigiul mărcii fabricii.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2397. *Marca fabricii constituie garanţia... pentru calitatea bună a produselor.* ib. 1960, nr. 4830. ✧ Loc. adj. **De marcă** = **a)** (despre produse) de bună calitate. *Vin de marcă;* **b)** fig. (despre oameni) de seamă, marcant. *Cetăţenii de marcă încep să facă prinsori.* CARAGIALE, ap. CADE. *Un orator de mare marcă... numea odată oraşul Ploieşti, Atena.* id. O. V, 225. ✦ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de" şi indicînd produsul în discuţie) Tip, model de fabricaţie. *Nellu... închipuia capitala ca un fabulos garaj de unde nu lipseşte nici o marcă de automobil.* C. PETRESCU, C. V. 13. *O nouă marcă de coniac.* CONTEMP. 1950, nr. 224, 2/6. ✧ (Eliptic) *Automobilul vira... făcînd front cu alte maşini aşezate pe două rînduri, toate lucioase şi noi, toate uriaşe şi scumpe, ca o expoziţie de mărci.* C. PETRESCU, C. V. 78. ✦ *Marcă de încărcare* = însemnare făcută pe flancul unei nave pentru a indica potenţialul ei maxim de încărcare.

3. Fig. Semn distinctiv, trăsătură specifică; pecete. *Cuvintele sînt ţăruşile, idiotismul este marca, iar stilul este naţionalitatea unei limbi.* RUSSO, S. 93. *Brezeanu este... unul dintre rarele fenomene cari pune adînc marca lor pe o întreagă epocă artistică.* CARAGIALE, O. III, 186, cf. ODOBESCU, S. I, 218. *Opera poetică a lui Mihail Eminescu a îmbogăţit patrimoniul limbii naţionale cu expresii, cuvinte, construcţii care poartă marca geniului său.* ROSETTI, S. L. 58. *Acolo unde există caracteristici gramaticale, desigur nu se poate spune că topica e singura marcă.* SCL 1957, 443, cf. 1956, 195.

II. 1. Fisă de metal, de os, de sidef etc., care, în baza unei convenţii, poate înlocui banii. V. jeton. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Păscarii... cereau bani şi nu mai vroiau să ieie mărci, cum era pînă acum.* CONTEMPORANUL, VI[1], 117, cf. ŞĂINEANU, D. U. ✦ Fisă de metal cu număr de ordine, cu care muncitorii pontează prezenţa la lucru. Cf. V. ROM. decembrie 1953, 169.

2. (Adesea determinat prin „de siguranţă") Bucată de şină vopsită în alb, aşezată transversal între două linii de cale ferată care se întretaie, pentru a indica vehiculelor pînă unde pot înainta fără pericol de ciocnire cu vehiculele care circulă pe cealaltă linie. DICŢ. ✧ Expr. **A face** (sau **a avea**) **marcă bună** = (despre trenuri) a fi bine garat. CV 1950, nr. 5, 30.

— Pl.: *mărci* şi (învechit) *marce.*

— Din ngr. **μάρκα,** fr. **marque.** Cf. germ. Marke.

MÁRCĂ[3] s. f. **1.** Veche măsură de greutate monetară a cărei valoare a variat după ţări. *Banii care trebuie să ne plătească să nu se măsure, fără numai cu marca de argint.* ŞINCAI, HR. I, 253/19, cf. COSTINESCU, I. BRĂESCU, M. 78, SCRIBAN, D.

2. Unitate monetară în Germania, în Finlanda şi în alte ţări. *Îi plătea pe an două marce de aur.* ŞINCAI, HR. I, 258/1, cf. 253/16. *Eu aveam trebuinţă de regina Engliterei pentru un împrumut de zece mii mărci de aur.* NEGRUZZI, S. III, 293. *Cnezii apoi mai datorau o taxă regelui, cîte o marcă de argint de cnezat.* XENOPOL, I. R. II, 166.

— Pl.: *mărci* şi (învechit) *marce.* — Şi: (neobişnuit) **marc** subst. CLIMESCU, A. 290.

— Din germ. **Mark** „monedă".

MÁRCĂ[4] s. f. Nume dat în evul mediu provinciilor de frontieră din unele state (puse sub guvernare militară pentru apărarea graniţelor); (învechit, rar) marchionat. V. marchizat **(2).** *La anul 1325 regele Vladislav al Poloniei, adunînd un mare număr de oşti şi cu ajutorul popoarelor vecine..., intră în marca de Brandeburg.* XENOPOL, I. R. III, 109.

— Pl.: *mărci.*

— Din germ. **Mark** „provincie militară de graniţă".

MÁRCĂR s. m. v. **marcher.**

MÁRCED, -Ă adj., s. n. v. **mîrced.**

MARCÉŢ s. m. v. **mărceţ.**

MARCEZÍ vb. IV v. **mîrcezi.**

MARCGRÁF s. m. v. **margraf.**

MARCHEDÓN subst. (Bot.; rar) Sică. TOPA, C. 223.

— Etimologia necunoscută.

MARCHÉR s. m. **1.** Persoană care marchează punctele cîştigate la joc, în special la biliard. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Jucau pe un biliard cu buzunări... de se minunau marcherii.* GANE, ap. CADE, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U.

2. (Învechit) Marcator **(II 1)**. Cf. LM.
— Scris şi: (după fr.) *marcheor* (COSTINESCU). — Pl.: *marcheri*. — Şi: (rar) **márcăr** s. m. PONTBRIANT, D.
— Din fr. **marqueur**.

MARCHETÁN s. m. v. **marchitan**.

MARCHETĂNÍE s. f. v. **marchitănie**.

MARCHETĂRÍE s. f. Procedeu de decorare a obiectelor (de lemn), cu mici bucăţi (colorate) de lemn preţios, de fildeş sau de metal; p. ext. obiect lucrat prin acest procedeu. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *În bibliotecă avea un birou nemaipomenit de întins, în marcheterie.* CĂLINESCU, S. 67. ✦ Fig. (Rar) Operă (literară) alcătuită din fragmente desperecheate. Cf. ŞĂINEANU, D. U.
— Şi: (franţuzism) **marcheteríe** s. f.
— Din fr. **marqueterie**.

MARCHETERÍE s. f. v. **marchetărie**.

MARCHÉZ s. m. v. **marchiz**.

MARCHÉZĂ s. f. v. **marchiză**.

MARCHIDÁN s. m. v. **marchitan**.

MARCHIDĂNÍE s. f. v. **marchitănie**.

MARCHIOÁŢĂ s. f. v. **marchioţă**.

MARCHIÓN s. m. (Italienism, rar) Margraf. *Proiectul de tractat... coprindea 21 de puncte pe care le-au subscris din partea împăratului... Hermann marchionul de Baden şi Emeric comite.* BARIŢIU, P. A. I, 57, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *marchioni*.
— Din it. **marchione**.

MARCHIONÁT s. n. (Învechit, rar) Marcă[4]. Cf. LM, BARCIANU.
— Pl.: *marchionate*.
— Cf. marchion.

MARCHIÓŢĂ s. f. (Popular) Deschizătură făcută în acoperişul caselor ţărăneşti de tip vechi, pentru a lăsa să pătrundă lumina în pod sau să iasă fumul; bageacă. Cf. DAMÉ, T. 98, PAMFILE, I. C. 424.
— Pl.: *marchioţe*. — Şi: **marchioáţă** s. f. ŞĂINEANU, D. U.
— Etimologia necunoscută.

MARCHITÁN s. m. Negustor (de mărunţişuri); spec. negustor ambulant, care îşi desfăcea marfa la sate (I. CR. VI, 314, TOMESCU, GL., ALR II 6481/793, 987), (învechit) tolbaş, (regional) bocceagiu, coropcar; persoană care însoţea armatele şi vindea soldaţilor alimente şi alte articole de consum (COSTINESCU, CIHAC, II, 186, BARCIANU). *Trei dughene... ce au şezut marchitanţii şi n-au dat nimica* (a. 1772). URICARIUL, XXI, 355. *Banii ce s-au orînduit a să împlini de la isnafurile neguţătorilor din Bucureşti... 3 000 croitorii, 1 600 marchitanii ruşi, 3 000 brutarii* (a. 1812). DOC. EC. 146. *Cerea la marchitan o pîne şi o oca de vin şi-i arunca un galbin.* DIONISIE, C. 220, cf. 222. *Trandafirii de mătase rouraţi cu sticlă pisată... i-a luat anume pentru dînsa de la cel mai de seamă marchitan.* MACEDONSKI, O. III, 10. *După ce mai dădură o raită prin tîrg, pe la căldărari, pe la marchidani, pe la bogasieri... înjugară juncanii şi porniră înapoi.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 552. *Cine dracu i-a îndemnat să se îmbrace ca nişte marchidani şi să cutreiere satele?* HOGAŞ, DR. I, 5. *Se jură, se văicăresc fără lacrimi, ca nişte marchitani.* CAMIL PETRESCU, U. N. 304. *Marchitan (articole de fierărie măruntă, paturi de fier, sobe şi obiecte de menaj, mărunţişuri, sticlărie etc.).* NOM. PROF. 57. *Se îmbulzeau amarnic, croindu-şi un loc din coate, droaie de condicari, şi mărchidani şi cavafi.* C. PETRESCU, A. R. 7. *Marchitanii, funcţionarii poştii, pălărierii şi gravorii fac socoteli şi scripte.* ARGHEZI, B. 35. *La spatele lui era un mărchidan cu marfă.* ŞEZ. VI, 156. *Fuiorul scos din raghilă se perie cu peria de păr de porc, făcută de mărchidani, negustori ambulanţi.* ib. IX, 143. ✦ (Regional) Giuvaergiu (Furcenii Vechi-Tecuci). ALRM SN I h 385/605.
— Pl.: *marchitani*. — Şi: **marchetán** (ALEXI, W.), **marchitánt, marchidán, mărchidán, marghidán** (TOMESCU, GL.), **mărghidán** (ARH. OLT. XXI, 269) s. m.
— Din pol. **markietan**. — **Marchitant** < rus. **маркитант**.

MARCHITÁNT s. m. v. **marchitan**.

MARCHITĂNEÁSĂ s. f. (Rar) **1.** Soţie de marchitan. Cf. LM.
2. Femeie care se ocupă cu negoţul (de mărunţişuri). Cf. LM.
— Pl.: *marchitănese*.
— **Marchitan** + suf. *-easă*.

MARCHITĂNÍE s. f. **1.** Prăvălia marchitanului; (în special) prăvălie de mărunţişuri. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, ŞĂINEANU, D. U.
2. Ocupaţia, profesiunea marchitanului. Cf. LM. *Şi-a cumpărat un cal şi brişcă, marfă şi s-a apucat de „mîrchidănie".* IOVESCU, N. 130, cf. H XI 199.
3. (La sg. cu sens colectiv sau la pl.) Mărfuri pe care le vindea marchitanul; mărfuri diferite (şi mărunte). Cf. COSTINESCU, ALEXI, W. *Îngrămădirea asta de mărunţişuri, colori şi tinichele...*,

zornăiala manufacturilor, marchidăniilor şi a momelilor de tot soiul, falşe şi vopsite prost. KLOPSTOCK, F. 21.

— Pl.: *marchitănii.* — Şi: **marchetăníe** (ALEXI, W.), **mărchităníe** (POLIZU), **marchidăníe, mărchidăníe** (H XI 199), (rar) **mîrchidănie** s. f.

— **Marchitan** + suf. *-ie.*

MARCHÍZ s. m. Titlu purtat în orînduirea feudală apuseană de către conducătorul unui ţinut de la graniţă din unele state; titlu de noblеţe superior aceluia de conte şi inferior aceluia de duce; persoană care poartă unul dintre aceste titluri. V. m a r g r a f. *Mulţime de conte a Italiii, de marchez*[i] *a Franţiei, de baroni a Alamanii, de gentelomi a Engleterii.* CUGETĂRI, I, 9v/23. *Orînduind într-aceste eparhii marchezi.* IST. UNIV. III, 80/8. *Fie cît de nenvăţaţi, Cît neghiobi, cît desfrînaţi, L-e destul că-s neam mărit, Dintr-un sînge strălucit, D-un marchez, graf lăudat.* MUMULEANU, C. 84/17. *Marchezul de Valmi... au purces tot cu acel scopos să voroveascâ cu gheneralul Ghilmino.* AR (1829), 38[1]/37. *Marchizul Mezon ... să află la Moreea.* CR (1829), 56[2]/34. *Dama asta mică ... dă braţul marchizului de Chabannes.* NEGRUZZI, S. I, 328. *Personalul civil obicinuit... se compunea din vicomtele de Reculot, de marchizul de Massignac, de Edm. de Bourqueney şi vreo şase, şapte ataşaţi şi dragomani.* GHICA, A. 19. *Se investeşte pe marchizul de Brandenburg, Ioachim, cu comanda supremă a oştirei.* XENOPOL, I. R. IV, 256. *Ce e muzeul acesta de conţi, contese, marchizi, marchize..., viconţi, vicontese?* C. PETRESCU, Î. II, 55.

— Pl.: *marchizi.* — Şi: (învechit) **marchéz** s. m.

— Din fr. **marquis.** — Pentru varianta **marchez,** cf. it. m a r c h e s e.

MARCHIZÁT s. n. **1.** (Rar) Demnitatea, rangul de marchiz. Cf. NEGULICI, STAMATI, D.

2. Provincie de frontieră din unele state, în orînduirea feudală apuseană; domeniul, moşia unui marchiz. V. m a r c ă[4]. Cf. STAMATI, D., LM.

— Pl.: **(2)** *marchizate.*

— Din fr. **marquisat.**

MARCHÍZĂ s. f. **I.** Soţie sau fiică de marchiz. *Doamna marcheza de Fouroze.* CALENDAR BUDA (1818), 21. *Marchiza... se socotea una din cele... mai învăţate femei.* CALENDAR (1852), 75/5. *Freza unei marcheze din veacul XIV.* NEGRUZZI, S. I, 195, cf. PONTBRIANT, D., C. PETRESCU, Î. II, 55.

II. 1. Acoperiş (de sticlă fixată într-o armătură de fier), deasupra intrării principale a unor case. Cf. ŞĂINEANU, D. U. *Urcară scara de marmură sub marchiza uriaşă de sticlă.* VORNIC, P. 128. *Uşa înaltă, cu un fel de marchiză în miniatură, era deschisă.* T. POPOVICI, S. 381.

2. Mică încăpere cu pereţii (în întregime sau numai în partea lor superioară) de sticlă, care protejează de intemperii intrarea principală a unei locuinţe. *Un domn se dă jos din trăsură şi cu pas moleşit s-apropie de uşa marchizei, unde pune degetul pe butonul soneriei.* CARAGIALE, O. II, 101, cf. id. M. 330. *Casa lui este nouă, încăpătoare, cu o marchiză în faţă şi învelită cu tinichea.* DELAVRANCEA, H. T. 216. *Domnul Niţă ocupă apartamentul de la stradă; îi spune apartament pentru că, pe lîngă odaie, în faţa uşii are un fel de cutie ca o gheretă, ce serveă de „marchiză".* ARDELEANU, D. 14. *După ce îi deschisese o slujnică uşa de la marchiză, se trezise în sala din mijloc.* CAMIL PETRESCU, O. II, 71.

3. Cabină situată în partea de dinapoi a locomotivelor cu aburi, în care stau mecanicul şi ajutoarele lui. DICŢ.

III. (Rar) Inel cu montura de formă ovală. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE.

— Pl.: *marchize.* — Şi: (învechit, I) **marchéză** s. f.

— Din fr. **marquise.** — Pentru varianta **marchéză,** cf. it. m a r c h e s a.

MARCHIZÉT s. n. **1.** Ţesătură subţire şi transparentă de bumbac, din care se fac rochii de vară, perdele etc. *Ileana, în rochiţă albă de marchizet... stă agăţată de mîna mamei.* SAHIA, N. 50.

2. (La pl.; rar) Obiecte confecţionate din marchizet **(1).** *Vine vara caldă şi albă ca sufletul şi marchizetele tale.* KLOPSTOCK, F. 248.

— Pl.: *marchizete.*

— Din germ. **Markiset.**

MARCOÁVĂ s. f. (Argotic) Prostituată (bătrînă). *Dumitale îţi cere cineva socoteală că umbli după marcoave, după şteoalfe?* M. I. CARAGIALE, C. 59, cf. BUL. FIL. IV, 113, 122, 135, com. din PIATRA NEAMŢ.

— Pl.: *marcoave.*

— Etimologia necunoscută.

MARCOMÁNI s. m. pl. Numele unei vechi populaţii germanice (dispărută în secolul al IV-lea e. n.). *Dupe dînşii veniră marcomanii, hunii şi cehii.* FILIMON, O. II, 106. *Războiul cu marcomanii întîmplat pe timpul lui Marc-Aurel.* XENOPOL, I. R. I, 211, cf. 92.

— Din fr. **marcomans,** germ. **Markomannen.**

MARCOTÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A face operaţia de marcotaj. V. b u t ă ş i. Cf. ALR I 1813/510.

— Prez. ind.: *marcotez.*

— Din fr. **marcotter.**

MARCOTÁJ s. n. Procedeu de înmulţire a plantelor prin marcote. V. b u t ă ş i r e. *Marcotaj... prin îndoirea unei ramuri în pămînt.* DS, cf. DM.

— Pl.: *marcotaje.*
— Din fr. **marcottage.**

MARCOTÁŞ s. m. (Rar) Marcotă. ALR II 6108/414.
— Pl.: *marcotaşi.*
— De la **marcotă,** prin analogie cu *butaş.*

MARCÓTĂ s. f. **1.** Lăstar nedesprins de plantă, care se îngroapă cu capătul liber în pământ pentru a prinde rădăcini şi care (tăiat apoi şi răsădit) formează o plantă nouă. V. b u t a ş. DICŢ.
2. Plantă obţinută prin marcotaj. Cf. DT.
— Pl.: *marcote.*
— Din fr. **marcotte.**

MARCÓTCĂ s. f. v. **marhotcă.**

MARCÚCI s. n. (Învechit, rar) Ţeava narghilelei. Cf. DDRF.
— Din bg. **маркуч.**

MARDÁ s. f. **1.** (Învechit şi regional) Obiect care se dă în plus la o vînzare (CIHAC, II, 593, DDRF, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U.); lucru lipsit de valoare, bun de aruncat (DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG); marfă degradată sau învechită, care se vinde sub preţ, s o l d (COSTINESCU). *Nu-mi trebuie să-mi bag banii miei în mardale* (a. 1778). IORGA, S. D. XII, 95, cf. 98. *Am cumpărat... un vraf de cărţi vechi... Bănuiam că între atîtea mardale de tipar, avariate de cîte şi mai cîte împrejurări, tot se găseşte poate ceva interesant.* CARAGIALE, O. IV, 139, cf. 143. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Mărfurile care erau mai marda, adică mai ieşite din modă* (a. 1875). ap. ŞIO II$_1$, 249. ◇ (Figurat sau în contexte figurate) *Acesta este mardaua neamului omenesc.* COSTINESCU. *Cine ar fi crezut că în atîta scurt timp avutul curat al bătrînului va fi înecat iarăşi de atîta marda.* CARAGIALE, O. III, 322. *Cu asemenea marda opăcită şi pocăltită îndrăznim să ne mai lăudăm?* M. I. CARAGIALE, C. 23. *Mardaua făpturii omeneşti.* CAMIL PETRESCU, T. II, 268.
2. (Învechit şi regional) Parte de mică valoare sau nefolositoare rămasă în urma prelucrării, a fabricării etc. unui produs; deşeu. *Din mardaua seului să aibă voie a lucra săpun* (a. 1793). ap. TDRG, cf. RĂDULESCU-CODIN, COMAN, GL., ALR I 1719/798.
3. (Regional, glumeţ, cu sens colectiv) Fete multe şi mici venite la horă (Măţău-Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.
— Pl.: *mardale.* — Şi: (rar) **mardáuă** s. f. BARCIANU.
— Din tc. **marda.** — **Mardauă:** sg. refăcut după pl.

MARDÁF subst. (Prin Olt.) Drojdie care se depune pe fundul butoiului de vin sau de oţet. N. REV. R. VIII, nr. 6, 86.
— Cf. m a r d a.

MARDALÎC s. n. (Învechit) Marfă proastă. *Nişte mardalîcuri şi cu un preţ să te crucişti.* ap. ŞIO II$_1$, 249, cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *mardalîcuri.*
— **Marda** + suf. *-lîc.*

MARDÁUĂ s. f. v. **marda.**

MARDEÁLĂ s. f. (Argotic) Bătaie (zdravănă). Cf. BARONZI, L. 151, DR. XI, 143, BL II, 168, VI, 147, BUL. FIL. IV, 135, 182. *Îndărăt nu mai putem da, că intrăm noi la fabrica de mardeală. Am patru copii şi n-aş vrea să-i las orfani.* BENIUC, M. C. I, 282.
— Pl.: *mardeli.* — Şi: **mărdeálă** s. f. BARONZI, L. 151.
— **Mardi** + suf. *-eală.*

MARDÉI s. m. pl. (Argotic) Bani, parale. Cf. GR. S. VII, 118, BL I, 35, II, 119, 168, IV, 199, BUL. FIL. IV, 182.
— Pl.: *mardei.*
— Din ţig. **marde.**

MARDEIÁŞ s. m. (Argotic) Bătăuş. *Amănunţita lui cunoaştere a lumii de mardeiaşi, de codoşi şi de şmecheri.* M. I. CARAGIALE, C. 59, cf. GR. S. VII, 118, BL II, 168, BUL. FIL. IV, 135, 182. *Mardeiaşii ăia din nimic pun mîna pă cuţit.* CAMIL PETRESCU, O. II, 44, cf. 45. *Se vedea de la primul contact că... se trage din oameni de mahala, poate negustoraşi, poate mardeiaşi.* STANCU, R. A. IV, 319.
— Pl.: *mardeiaşi.*
— **Mardi** + suf. *-aş.*

MARDÍ vb. IV. T r a n z. (Argotic) A trage cuiva o bătaie (zdravănă). V. a t i n g e. Cf. PAMFILE, J. II, 153. *Mai zi o dată, stimabile, că te-am mardit! îl ameninţă de la spate un glas de bas profund.* C. PETRESCU, C. V. 101, cf. GR. S. VII, 118, BL XIII, 116, com. din ŢEPEŞ VODĂ-MEDGIDIA.
— Prez. ind.: *mardesc.*
— Din ţig. **mardo** (participiul lui *mar-*).

MÁRE[1] adj. (În opoziţie cu m i c) **I.** (Indică dimensiunea) **1.** Care depăşeşte dimensiunile mijlocii, obişnuite; care are dimensiuni apreciabile (considerate în mod absolut sau prin comparaţie). [Muştarul] *mai mică iaste de toate semenţele e cînd creşte, mai mare de toate vearzele iaste.* CORESI, ap. GCR I, 17/11. *Şi făcu Dumnezeu*

mari pești ce să cheamă chitul. PALIA (1581), 15/15. *38 de boi mare* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 208/1. *Fură date muierii doao arepi mari de vultur, ca să zboare.* N. TEST. (1648), 312v/9. *I-ai supus... supt a lui picioare... Pre chiții cei mare.* DOSOFTEI, PS. 28/15. *Hieri multe, jigănii mari și mănunte.* id. ib. 357/10, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 211, 218, 226. *Un om mare ca un ghigant.* MINEIUL (1776), 28v1/3, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Au văzut despre o parte rădicîndu-să un fum foarte mare și gros.* DRĂGHICI, R. 165/30, cf. 8/15, 166/4. *Pentru ce... stejarii cu crengile mare tare, Privesc chirotind subt dănșii niște slabe tufișoare?* CONACHI, P. 260. *Ochiul carele din toate vede numai părticică, Poate judeca de este potrivit mare sau mică.* id. ib. 261, cf. 264, 272. *Și ce mai rău ar face o stea, un comet mare, Care să ardă globul ș-ai lui locuitori!* ALEXANDRESCU, M. 6. *O pajură mare Se-nalță mereu.* ALECSANDRI, P. I, 197, cf. 5, 8. *Din tainica pădure Apare luna mare.* EMINESCU, O. I, 63. *Și-l strînge cu atîta putere, de era bietul drac să-și dea sufletul și ochii i-au ieșit afară din cap, cît cepele de mari.* CREANGĂ, P. 53. *Se năpusti asupra ei un lup... cu o gură mare.* ISPIRESCU, L. 17, cf. 4, 18. *Mai căscă o singură dată ochii săi mari, mă privi lung, îi închise iarăși și adormi de vecinicie.* DELAVRANCEA, S. 234. *Treceau peste arcurile marilor poduri de piatră.* SADOVEANU, B. 203. *Dă de-o ușă de fer foarte groasă, încuietă c-o lacată cît o oală de praznic de mare.* ȘEZ. I, 286. *Nimănui vină nu-i bag, Fără prostului de cap: El e mare și stogos, Dar la minte mic și prost.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 180. *Tunuri mari și tunuri mici, La tot tunul cinci voinici.* id. ib. 321, cf. 212, 432, 444. *Fă-mă cîrpă d-ale mari.* HODOȘ, P. P. 55, cf. 146, SBIERA, P. 324. *Pipăi cu băgare de seamă... ghemele tari și mari ca bostanii.* RETEGANUL, P. I, 57, cf. II, 77. *Am o vacă mare: O mulg cu scara Și-o-mpărțim cu țara* (Fîntîna). ȘEZ. XIII, 21. *E mai mare porcul decît cotețul*, se spune cînd este belșug. ZANNE, P. III, 134, cf. 167. *Unde-i hornul mare, fum e puțin*, se spune despre cei ce vor să arate mai mult decît sînt. id. ib. 186, cf. 475, 498, 565, 581, 583. *E mai mare oul ca găina.* id. ib. IV, 35. ✧ (Întărit prin repetare) *Începe a smulge la sălăți într-ales și leagă o sarcină mare, mare.* CREANGĂ, P. 215. *Și fă focul mare, mare.* TEODORESCU, P. P. 18. *Zmeii au împlut un sac mare, mare... cu galbini.* SBIERA, P. 184. *Atunci oi avea o potaie mare, mare.* id. ib. 249. *O spumă mare, mare și deasă.* id. ib. 315. *Am o vacă mare, mare Și cu țîțele-n spinare* (Casa). PASCU, C. 48. ✧ (Cu determinări-complemente de relație) *Precum iaste ceriul mare de nălțime.* DOSOFTEI, PS. 38/13. *Mare-n urechi.* ALR II/I MN 7, 6853/531. *Îi mare la buze.* ALR II/I MN 8, 6861/95, cf. 6861/316. *Pieptene mare la dinți.* ALR II 3393/284. *Mare la grăunță.* ib. 5183/279, cf. 5183/325, 531, 605, 727. *Mare la ochi.* ib. 6825/325. ✧ *Literă* (sau, învechit, *slovă*) *mare* = majusculă. PONTBRIANT, D. *Degetul (cel) mare* = degetul cel gros (care, la mînă, se opune celorlalte). *Cuprinzîndu-și tîmplele între degetul cel mare și arătător, se gîndea la ceva.* GALAN, B. I, 54, cf. ALR II 2184/574. *Degetul cel mare cu mult mai mic să vede de celelalte.* ZANNE, P. II, 106. ✧ (Substantivat, în loc. adv.) **În mare** = **a)** pe scară amplă; după un plan vast. *Un filozof ar fi putut vedea executîndu-se în mic... ceea ce se execută în mare pe întreaga suprafață a pămîntului.* ap. TDRG; **b)** în linii generale, în rezumat. *Cunoscînd, în mare, ce cuprinde un deviz...*, *se trece la întocmirea planului valoric.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4849. *Cererea orbului, în mare, e vederea.* ZANNE, P. II, 661; **c)** (comerț) cu toptanul, cu ridicata. *Începu să facă, în tovărășie, negoț în mare și cu străinătatea.* CAMIL PETRESCU, O. II, 65, cf. ALR II 3548/260. ✧ Expr. **A avea** (sau **a fi cu**) **gura mare** = a fi certăreț, scandalagiu. *Soacra nu trebuie să fie cu gura mare și să tot cîrtească de toate cele.* CREANGĂ, P. 4. (Regional) **A lăsa** (pe cineva) **mare și devreme** = a înșela sau a dezamăgi (pe cineva). *Pupăza zbrr!... și mă lasă mare și devreme cu lacrimile pe obraz, uitîndu-mă după dînsa!* CREANGĂ, A. 57. ✧ (Ca determinativ, urmînd după un nume de animal sau de plantă, indică specii sau varietăți ale acestora) *Privighetoare mare.* ALR II 6217/2. *Sturz mare.* ib. *Broască mare.* ib. 6219/250. *Iarbă mare.* ib. 6304/520. *Răchită de-a mare.* ib. 6341/27. *Furnici mari.* ib. 6560/365. ✧ (Adverbial, în legătură cu verbe ca „a măcina", „a pisa", „a tăia" și în opoziție cu mărunt) *Sarea era... pisată mare, umedă și pusă într-o ceașcă de cafea știrbă.* C. PETRESCU, Î. II, 166. *Făină de cucuruz măcinată mare.* Com. PAȘCA. ✦ (Despre ochi) Mărit, holbat (de uimire, de groază etc.). *Cu ochii mari, sălbatici Se privește în oglindă.* EMINESCU, O. I, 80. *Femei și copii răspîndeau în sat vestea, cu ochii mari de spaimă.* REBREANU, I. 198. ✧ Expr. **A face** (sau **a deschide** etc.) **ochii** (sau **ochi) mari (cît cepele)** = a privi cu uimire, cu atenție, cu curiozitate. Cf. COSTINESCU. *Deschise ochii mari, cătînd în jurul ei cu spaimă.* BART, E. 205. ✦ (Olt.) *Pămînt mare* = pămînt argilos. *În Motru... pămîntul mare (argilos) cuprinde o mai mare întindere de teritoriu decît pămîntul siu(nisipos).* I. IONESCU, M. 56, cf. ALR II 5061/836, 848, 5065/833, A III 16, GL. V. J.

2. (Despre suprafețe) Întins, vast. *Mai mare împărăție.* PALIA (1581), ap. GCR I, 35/23. *Locul care toate le cuprinde iaste mai mare decăt toate.* N. COSTIN, ap. GCR II, 13/18. *Să cam tot depărta de godrii cei mari.* DRĂGHICI, R. 62/13. *Hotărî să-și împărțească împărăția cu acest frate al său și... dete toată împărăția Tătăriei celii mari.* GORJAN, H. I, 2/12. *Petreceam zilele noastre în pustiul acel mare.* CONACHI, P. 101,

cf. PONTBRIANT, D. [Apa] *în mari cercuri se-nvîrti, Şi de trestii şi de maluri Mult cu vuiet se izbi.* ALECSANDRI, P. I, 13. *Se simte destoinic a împărăţi peste o ţară aşa de mare şi bogată.* CREANGĂ, P. 184. *Îndată se făcu o pădure mare şi deasă.* ISPIRESCU, L. 25. *Ca un glas domol de clopot Sună codrii mari de brad.* COŞBUC, B. 7. *Se apropiău de pădurea cea mare.* CAMIL PETRESCU, O. III, 174. *Cît de mare-i pămîntu, Ce-i mai rău ca urîtu?* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 8. *Cîtu-i finaţul de mare, Dorul meu odihnă n-are, Nici la umbră, nici la soare.* id. ib. 381, cf. 100, 286. ✧ (În contexte figurate) *Umbra morţii se întinde tot mai mare şi mai mare.* EMINESCU, O. I, 148. ✧ (Despre aşezări omeneşti, intervenind adesea şi ideea de importanţă) *Că cu măriia deşartă multe case şi năroade şi cetăţi mari sparseră-se.* CORESI, EV. 13. *După aceaea zidi Romil cetate, prea mare şi frumoasă.* MOXA, ap. GCR I, 59/26. *Uliţele celui oraş mare.* N. TEST. (1648), 311ᵛ/3. *Apucă peste cîmpi de-a dreptul spre nişte curţi mari.* CREANGĂ, P. 301. *Cîtu-i Sibiiu de mare, Numai o uliţă are.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 303, cf. 25, 29. ✧ (După nume proprii, serveşte la formarea unor toponimice, indicînd de obicei şi vechimea, anterioară toponimicelor compuse cu m i c) *Bordenii Mari.* BL VI, 36, cf. 35. *Baia Mare. Satu Mare.*

3. (Despre încăperi, recipiente etc.) Cu volum apreciabil; încăpător, spaţios. Cf. LB. *Trec furnici ducînd în gură de făină marii saci.* EMINESCU, O. I, 87. *Dar ce e în sacul ăla mărele?* ISPIRESCU, L. 267, cf. BARCIANU, TDRG. *Sorbi cu ochii închişi paharul mare de vin.* SADOVEANU, O. VII, 156. *Scoase din tolba de vînător o sticlă mare de coniac.* CAMIL PETRESCU, O. III, 177. *Un păhar de vin să-mi daţi Şi m-aş ruga de iertare Să fie păharu mare.* POP., ap. GCR II, 227. *Scoală, Ioane, la mîncare. — Unde-i lingura mai mare?* ZANNE, P. III, 638. ✧ *Casa (cea) mare* v. c a s ă.

4. (Despre lucruri sau fiinţe)

a) (În opoziţie cu s c u r t) Lung. *Era păstoriu de oi, părul capului alb şi mare, de agiungia la glezne.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 34ᵛ/20, cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., DR. V, 293. *Avusese în tinereţe părul negru ca pana corbului, mătăsos, mare şi des.* CAMIL PETRESCU, O. III, 67. *Fată cu cosiţa mare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 209. *Lingură cu coadă mare şi cu leafă mică*, se spune cînd cineva trage foloase puţine dintr-o muncă. Cf. ZANNE, P. III, 593.

b) Înalt. *Era acest Ştefan Vodă om nu mare la stat, mănios, şi degrabă vărsa sănge nevinovat.* URECHE, LET. I, 145/8. *Intrară în besearica sfîntului..., între cei 2 stîlpi mare de Tesaliia ce stau spre apus.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 88ʳ/10, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, PONTBRIANT, D. *Grînele sînt mari acum.* COSTINESCU, cf. LM. *Şi crescu şi se făcu mare ca brazii codrilor.* EMINESCU, N. 4. *Eu departe, el departe, Un deal mare ne desparte.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 128, cf. 60. *Află un om cît un deal de mare, care... strîmba toate lemnele.* RETEGANUL, P. III, 60, cf. ALRM I/I h 94, A III 16, IX 3.

c) (Despre ape, gropi, prăpăstii) Adînc (şi lat). *Marea mare şi tinsă.* PSALT. 216. *Între noi şi între voi, propaste mare întări-se.* CORESI, ap. GCR I, 31/6. *Carele va găsi pre marginea unii ape mari fie ce lucru..., acesta, de nu-l va mărturisi, nu va avea nice o certare.* PRAV. 39. *Şi apele ceale mare Rădicară urlet tare.* DOSOFTEI, PS. 320/18. *Şi deaca curăm din cale, văzdum nainte-ne iazer mare.* id. V. S. octombrie 79ᵛ/20. *Şi merg ei şi merg... trecînd peste nouă mări, peste nouă ţări şi peste nouă ape mari.* CREANGĂ, P. 208, cf. 237. *Sirenele buciumă... Prin marea cea mare Cîntecul lor de chemare.* DEŞLIU, G. 19. *Mare-i apa Bistriţii.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 91, cf. 69. *În fundu apelor mari, cum ar fi d-o pildă Oltu.* ŞEZ. III, 101. *Era o apă mare ca Dunărea, ori poate şi mai mare.* RETEGANUL, P. II, 11. *Îi apa mare.* ALR II 2514/29, cf. 2514/95, 316, 325, 349, 723, 762. ✧ (În contexte figurate) *Mare ghiol de apă trebuie să fie în maţele lui.* CREANGĂ, P. 242. ✦ (Despre ape curgătoare, viituri; de obicei în legătură cu verbele „a veni", „a creşte") Cu debit sporit; umflat. *Dunărea este foarte mare şi au răvărsat la mai multe locuri.* AR (1829), 34²/25. *Dîmboviţa, în zilele acestea viind mare, a înundat toată preajma.* CR (1830), 5¹/31. *Prahova, din cauza ploilor la munte, venise mare.* BOLINTINEANU, O. 427, cf. DDRF. *Apa venise mare. În munte se topeau încă nămeţii.* C. PETRESCU, Î. II, 174. *Lisa îşi săpase albie prăpăstioasă, iar la viituri mari, puhoiul rupea şi surpa ogoarele.* SADOVEANU, M. C. 5. *Au împins... bolovani lăsaţi în loc ani întregi de viiturile cele mari ale primăverii.* GALAN, Z. R. 43. *A crescut Murăşu mare, De nu poci trece călare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 129, cf. 209, 237, 309, ALR II 3169/260.

d) (În opoziţie cu î n g u s t) Lat. *Pălărie cu boruri mari.*

e) (În opoziţie cu s u b ţ i r e) Gros (în diametru). *Uşa peşterei... era făcută de lemn indian şi ferecată în oţel mare.* GORJAN, H. IV, 47/10. *Sub un copac nalt şi mare Au priimit jurămîntul.* CONACHI, P. 88. *Spate rău încîrligate, Buze mari şi lăbărţate.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 169, cf. 432. *Îi cu buză mari.* ALR II 6861/349. ✧ (Transilv., Ban.) *Untură mare* = osînză. Cf. ALR I 749/30, 35, 40, 45, 69, 75, 140, 283. ✦ (Regional, despre femei) Însărcinată. V. g r o a s ă. (Sînnicolau Român-Oradea). ALR II 2646/316.

II. (Arată rezultatul dezvoltării fiinţelor) Care a depăşit frageda copilărie; care a intrat în adolescenţă; care a ajuns la maturitate. *De mitiutel arătă cum va hi şi deaca va creşte mare.* VARLAAM, C. 386. *Oricine va face silă a fecioară micşoară încă să nu fie de 12 ai, să va certa mai rău de cînd are fi fost fată mare de vrăstă.* PRAV.

MOLD. 109ᵛ/12. *Mic să cheamă pănă în 25 de ai şi de-acolea înainte să cheamă mare.* PRAV. 258, cf. 173, 261. *Aflînd călugării pruncul în gunoiu, îl luară. . . , şi, deaca să feace mare, era drag.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 26ᵛ/25, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Acu-s mare!. . . Îs cavaler!* ALECSANDRI, T. I, 184. *Această familie are prunci mari.* LM. *Dragii mei copii, v-aţi făcut mari; mergeţi de vă căutaţi ursitele.* ISPIRESCU, L. 33. *La nouă luni găsi într-un tufiş copila. El a crescut-o mare.* COŞBUC, S. 13. *Gura mi-e ca laptele, n-am scos nici un dinte pîn-acuma. Şi sînt mare, taicule!* SĂM. III, 662. *Şi-oi ajunge să-mi cresc copiii, să mi-i văd mari şi voinici.* MIRONESCU, S. A. 37. *Vedeţi, eu sînt om mare, îmi dau seama; ce să mai fac!?* PREDA, Î. 166. *Pîn-am mai băut, Mare c-ai crescut.* TEODORESCU, P. P. 19. *Trăind ei aşa, crescuseră fetele mari.* SBIERA, P. 211, cf. 249. *De ani e mare şi minte n-are.* PANN, P. V. III, 153/18, cf. ROMÂNUL GLUMEŢ, 49. *La gustare Cît cal mare, Şi la prînz Nici cît un mînz.* ZANNE, P. III, 572, cf. II, 475. ✧ (Substantivat, în corelaţie cu „de mic") *De mic, mi-ai fost ibovnic, Şi de mare, drăguţ tare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 56. ✧ *Fată mare* = fată la vîrsta măritişului; virgină, fecioară. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *La oraşul Calcuta s-au văzut de multe ori cîrduri de fete mari. . . aruncîndu-se în apă, pentru ca să scape de măritat.* AR (1829), 16¹/39. *Rîdeam de dînsul că şede ca o fată mare, cu ochii plecaţi.* NEGRUZZI, S. I, 63, cf. 249. *De întîlnea pe drum neveste şi fete mari, cînta cîntece şăgalnice.* CREANGĂ, P. 108. *Fitece nevastă tinerică, fitece fată mare ş-au făcut poala maldăr de fuioare.* DELAVRANCEA, S. 40. *Dacă este fată mare, se îmbracă de regulă în cele mai frumoase şi mai scumpe haine ce le-a avut.* MARIAN, Î. 64, cf. DDRF. *Dragostea de fată mare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 17, cf. 84, 151. *Cine dracu-a mai văzut. . . Iarbă verde sub podele, Fete mari cu coveţele.* id. ib. 444, cf. 513. *Cum nu-i mama fată mare,* se spune despre ceva imposibil. ZANNE, P. IV, 477; cf. 86, 654. *Mamă mare* v. m a m ă. *Tată mare* v. t a t ă. ✧ E x p r. **Să creşti mare!,** formulă cu care se răspunde unui copil la salut, cu care i se mulţumeşte pentru un serviciu etc. Cf. LM. *Bună seara,. . . ziseră copiii. — Să creşteţi mari! zise o babă.* RETEGANUL, P. II, 34. ✧ (Substantivat, de obicei precedat de „cel", „ăl") *Cel nu de vrăstă. . . , de s-are prileji să-şi ucigă pre tată-său sau pre imă-sa, atunce nu va putea scăpa cu vrăsta, ce să va certa ca şi un mare.* PRAV. 262. *Îi dau eu una peste bot, ca să nu se amestece în vorba ălor mari.* SADOVEANU, M. C. 6. (Învechit şi popular, în e x p r.) **La mare** = la adolescenţă, la maturitate. *Aşa-l lasă pîn-la mare să crească tot în desfrîu.* PANN, P. V. II, 5/24. *La mare ies nişte spînzurati şi ajung rău.* JIPESCU, ap. TDRG. *Frunză verde lemn uscat, Nu ţi-o fi, fine, păcat? Pîinea, sarea mi-ai mîncat, La mare te-am cununat, Copiii ţi-am botezat!* TEODORESCU, P. P. 342. ✦ (Substantivat, în corelaţie cu m i c, adesea în expresii) Toţi, toate, toată lumea; (în construcţii negative) nimeni. *Mărturisescu miciloru şi mariloru . . . de cealea ce prorocii dziseră.* COD. VOR. 80/12. *Blagoslovit-au temuţii de Domnul, mici cu mari.* PSALT. 244. *Blagosloveaşte creştinii, micii şi marii.* CORESI, EV. 180. *Aceastea stau mărturie micilor şi marilor.* id. L. 129/3. *Şi le sparse cetăţile şi le arse casele şi-i junghea de în mic pănă în mare.* MOXA, 361/23. *Nu faceţi făţărie la giudeaţe, nici giudecaţi pre voia a mare sau a mic.* EUSTRATIE, PRAV. 10/2. *Le-am scos afară la lumină, ca să le înţeleagă şi mici şi mari* (a.1642). GCR I, 94/22. *Stau mărturisind aceastea a mic Şi a mare.* N. TEST. (1648), 169ᵛ/34. *Să dai plată. . . micilor şi marilor.* ib. 311ᵛ/34. *Să strînsease ca albinele cu mici, cu mare, de plîngea pre iubitul păstoriu.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 157ᵛ/20. *Sf*[în]*ta scriptură cunoscută să face şi la mari şi la mici.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/9. *Mergea de săruta mîna domnului de la mare pînă la cel mai mic.* IST. Ţ. R. 8. *Triimis-au în toată ţara, de au poftit pe toată boierimea şi mazîlimea de la mic păn-la mare.* NECULCE, L. 69. *Cu mic cu mare, ţara era în arme toată.* HELIADE, O. I, 222. *Norodul să grămădise, mari şi mici să îmbulzea.* PANN, E. II, 69/3. *Şi-l batjocorea şi muri şi mici şi-l suduia muierile şi copiii.* BĂLCESCU, ap. ODOBESCU, S. I, 446. *Ordonă să se ridice îndată mic şi mare. . . , ca să prinză pe fugari.* NEGRUZZI, S. I, 108. *Atunci mulţimea, cu mic, cu mare. . . strigară într-un grai.* ISPIRESCU, L. 40, cf. id. U. 39, MACEDONSKI, O. I, 38. *Dl. subprefect. . . a lăsat poruncă să scoatem lumea. . . cu mic cu mare.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 147. *Fricâ înfricoşată, Spaimă înspăimîntată. . . Afară le-am dat, Peste mic-mare le-am aruncat.* PAMFILE, B. 43. *Beţivul, de mic şi mare în sat E cu degetul arătat.* ZANNE, P. III, 473, cf. 93. *Cînd e plosca la mijloc, Mare, mic e cu noroc.* id. ib. IV, 92. ✦ (De obicei la comparativ sau la superlativul relativ) Mai (sau cel mai) în vîrstă. *Era fiiul lui cela mai marele.* CORESI, EV. 21. *Iară cel fecior mai mare şi derept. . . aceastea toate le priimi.* id. ib. 24, cf. 23. *Cînd va bate tatăl pre fecior, sau fratele cel mai mare. . . , să să pleace.* PRAV. 115. *Urmează dar, ca unui frate mai mare, să-mi spui întru adevăr.* GORJAN, H. I, 6/6, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Iedul cel mare şi cu cel mijlociu dau prin băţ de obraznici ce erau.* CREANGĂ, P. 19. *A îndreptat-o la soră-sa cea mai mare, la Sfînta Vineri.* id. ib. 91, cf. 183. *Frate-său mai mare e fruntaş într-un partid.* CARAGIALE, O. IV, 238. *Acolo găsi încă două femei . . . erau surorile cele mai mari.* ISPIRESCU, L. 7. *Avocatul Beldeanu, deşi numai cu cîţiva ani mai mare ca Iuga, era foarte voinic.* REBREANU, R. I, 33. *Era o văduvă tînără, c-un an mai mare decît mine.* SADOVEANU, O. VI, 500. *Agapiei îi era drag feciorul cel mare. Îi semăna ei în toate.* id. M. C. 7.

Tu să te supui mie, căci îţi sînt frate mai mare şi stăpîn. id. ib. 17. *La un plug cu şese boi, Acolo-s pogonici doi... Pogoniciul cel mai mare, Cela mi-a fost drag mai tare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 344, cf. 310, 499, 514. *Cele două mari, Ce-s surori primari, Cînd fu de cu seară, Către cas'plecară.* MARIAN, INS. 342. *Decît frate mai mic, mai bine cîne mai mare.* ZANNE, P. IV, 365.

III. (Indică durata; despre unităţi de timp) De lungă durată; îndelungat, lung. Cf. LB, POLIZU. *Iarna nopţile sînt mult mai mari decît zilele.* DRĂGHICEANU, C. 100. *Cît era ziulica şi noaptea de mare, şedeau singuri-singurei.* CREANGĂ, P. 73, cf. 284. *Necumpătatul de zeu făcu noaptea aceasta să fie de trei ori mai mare decît celelalte.* ISPIRESCU, U. 16. *Că ziua cîtu-i de mare, Nime gînd ca mine n-are.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 82, cf. 87, 95, 382. *Pare-i noaptea an de mare.* MÎNDRESCU, L.P. 85, cf. 48. *Atunci îs nopţile mari.* HODOŞ, P.P. 54. ✧ *Postul (cel) mare* = postul cel mai lung din cuprinsul anului, care precedă sărbătoarea paştilor. *Vă puteţi închipui ce vra să zică a te scălda în Bistriţa, la Broşteni, de două ori pe zi, tocmai în postul cel mare.* CREANGĂ, A. 28. *Postul mare... cade înaintea sf. paşti.* MARIAN, S. R. I, 115. *Nu vă, fete, supărare, C-o veni el postu mare Şi veţi da la sărindare Doară vă veţi măritare!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 450. (Popular) *An mare* = an bisect. Cf. GOROVEI, CR. 139, ŞEZ. I, 18, ZANNE, P. IX, 266.

IV. (Indică cantitatea) **1.** (În opoziţie cu p u ţ i n) Mult, abundent, îmbelşugat. *Foc înaintea lui aprinde-se-va şi împrejuru lui bură mare.* CORESI, EV. 37, cf. CUV. D. BĂTR. II, 454/21. *Ploi mare vărsa tare.* DOSOFTEI, PS. 254/19. *Tot într-această vară, let 7248, la avgust, dat-au o brumă mare, de-u strîcat pînele.* NECULCE, L. 397. *Trimisă cu mare îndestulare toate cîte tribuia spre odihna şi desfătarea acestui vezir.* GORJAN, H. I, 2/35. *Am o mîndră ca ş-o cruce Şi la lucru n-o pot duce, Dimineaţa-i rouă mare Şi se udă pe picioare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 425. ✧ E x p r. **(În) cea mai mare parte** v. p a r t e. ✧ (Intervine şi ideea de importanţă) *Să nu pizmim şi să căutăm mai mare mărie, că noi ne văm răsipi.* CORESI, EV. 92. *Dai bună cuvîntare Direptului şi sporiu mare.* DOSOFTEI, PS. 22/10, cf. 36/15. *Cu mare înţeleagere şi prea înţeleptul Solomon au ales aceasta.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 5/9. *Era om cu mare minte şi învăţat* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 259/17. *Au risipit pe turci, făcînd mare moarte într-înşii, prinzînd şi mulţi vii.* ib. 275/31. *Tu cu minte mare, mai înţelept decît dînsul.* CONACHI, P. 264, cf. 109, 276. *Nu vezi că pe aici e mare lipsă de apă?* CREANGĂ, P. 204. *Mare vîlvă se făcu în împărăţie, cînd se auzi de moartea împăratului.* ISPIRESCU, L. 31. ✧ (Intervine şi ideea de valoare) *Cîndu se întoarce cu mari daruri, cinsteaşte-i şi se veseleaşte.* CORESI, EV. 31. *Pentru puţin lucru, certări cumplite şi prade mare.* VARLAAM, C. 215. *De va fura neştine vreun lucru ceva şi de va sîrgui să-l întoarcă a cui au fost, pănă nu l-au întrebat, să fie iertat de greşeală, de-are fi cît lucru mare.* PRAV. 37, cf. 38, 39, 52. *O femiaie..., ducînd cu sine mare pominoace de agonisitele sale, mearsă către doritul ei mire.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 14ʳ/30. *Pe credincios cu mari daruri l-au dăruit împăratul.* CREANGĂ, P. 102.

2. (Despre numere sau, p. e x t., despre valori care se pot exprima numeric) Care este în cantitate însemnată; ridicat. *Supărările cîte am suferit noi acolo sînt întru un număr aşe de mari, cît nu crez că va fi om care să le poată povesti* (a. 1750—1780). GCR II, 82/36. *Oastea toată se va supune, cum i se va făgădui mai mare simbrie.* NEGRUZZI, S. I, 138. *Avem cheltuieli mari.* PONTBRIANT, D. *Avere mare.* ŞĂINEANU, D. U. *Pe dreapta se oprise un mare număr de trăsuri.* CAMIL PETRESCU, O. III, 252. *Numărul 5731. De ce se dau numere atît de mari?* BARBU, Ş. N. 42. *Badea meu, tînăr copil, Mi l-au pus domnii la bir, Şi i-au dat birul prea mare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 137. *Boieria şi prostia cu mare cheltuială se ţin.* ZANNE, P. IV, 283. ✦ (Despre preţuri; în opoziţie cu s c ă z u t) Ridicat. *Să afle ce feli de pasere să fie aceasta şi... să li făgăduiască mare preţ pentru aceasta.* SBIERA, P. 69. ✧ L o c. a d j. **De mare preţ** = foarte valoros, preţios, scump. *Nu cuteza să calce... pe velinţele cele de mare preţ ce erau aşternute prin palat.* ISPIRESCU, L. 38. ✦ (Regional) *La mai mare* = numele unui joc de noroc în care cîştigă cel care dă zarul cel mai mare **(IV 2).** Com. din ŢEPEŞ VODĂ-MEDGIDIA. ✦ (Despre colectivităţi) Numeros. Cf. PSALT. 38, 76. *Şi purceasîră cu mare gloate ca neşte crai la închinarea tînărului împărat.* VARLAAM, C. 399. *Baiezit, împăratul turcesc, cu mare oaste au întrat în ţară.* SIMION DASC., LET. 66. *Unde să strîng gloatele mai mare.* DOSOFTEI, PS. 133/16. *Din ceatele toate, din năroade mare Veniia la Domnul bună cuvîntare.* id. ib. 220/1. *Mearsără cu oşti mare, fără veaste, prea furişul să ia cetatea.* id. V. S. octombrie 87ᵛ/18, cf. LM. *O ceată mai mare de fete Au prins pe flăcăi, mai puţini, Şi-aprinsă e lupta-ntre cete.* COŞBUC, P. II, 47.

V. (Indică intensitatea) **1.** Intens, puternic; tare, viu.

a) (Despre lumină, temperatură etc.) *El zise: soro Melintie, deschide-mi stîlpul să întru, că afară mare frigu iaste* (a. 1550—1580). GCR I, 6/18, cf. CUV. D. BĂTR. II, 286²/3. *Nu se putea ascunde lumina ceaia marea a ... soarelui, derept întru o casă mică sau să se acoapere.* CORESI, EV. 57. *Lumina mai mare să slujească zuoei.* PALIA (1581), ap. GCR I, 34/24. *Văzură lumină mare.* N. TEST. (1648), 6ʳ/9. *Era arşiţă mare de soare.* DRĂGHICI, R. 49/11, cf. 149/7. *Întunericul era acum mai mare.* BOLINTINEANU, O.

270. *Avea fierbinteală mare, simțea cum i se scurge sudoarea în boabe ude pe frunte.* MIRONESCU, S. A. 37. *Are mari călduri.* ALR II 4166/682. ✦ (Învechit și popular, despre iarnă) (Foarte) friguroasă, geroasă. *Iarna era mare atunce.* NECULCE, L. 41, cf. ALR I 307/77, 140, 164, 227, 247, 249, 283, 289, 290, 295, 339, 388, 532, 558, 675. ✦ *Ziua mare* = partea dimineții (după răsăritul soarelui) cînd lumina este deplină, intensă. *Cînd am deschis ochii, era ziua mare.* NEGRUZZI, S. I, 60, cf. COSTINESCU, LM. *Deschise ochii bine și, fiind acum ziua mare, văzu foarte limpede tot ce zărise nedesluşit la lumina slabă de-adineaori.* CARAGIALE, O. II, 263. *Ea se culcă tot cu soare Și se scoală-n ziua mare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 436. ✧ Expr. **Ziua în amiaza** (sau, învechit, **ziua amiazăzi) mare** = la amiază, în toiul zilei. *Și o triimite dzuo amidzidze mari pe uliți... în primblări.* NECULCE, L. 85, cf. ZANNE, P. III, 216.

b) (Despre voce, sunete, zgomote) *Cu mare glasu dzise: Drăcești-te, Pavele!* COD. VOR. 80/23. *Cu glas mare răspunse lor și zise așa* (cca 1550). GCR I, 3/14. *Scoală-se Isacu din patul său și stătu înraintea uşiei caseei, grăi cu glas mare* (sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 192/10. *Striga cu glas mare.* CORESI, L. 33/9, cf. 129/9, id. EV. 97. *Căndu să va fura nescui ceva, să strige cu glas mare și să facă gălceavă.* PRAV. 62. *Slobozi glas mare și răpaosă.* N. TEST. (1648), 63ʳ/18, cf. 71ᵛ/27, 308ʳ/13. *Am strigat cu glasul mare.* DOSOFTEI, PS. 16/18. *Au audzit un glas mare de om, strigînd să aducă boii la plug.* NECULCE, L. 108. *Strigă cu glas mare, zicînd.* MINEIUL (1776), 161ᵛ¹/17. *Ieşindu-şi din fire, se stropşea și cu graiu mare... striga.* MAIOR, IST. 209/18. *Aceştiia și noi cu mare glas să-i strigăm.* CALENDARIU (1814), 11/23. *Aș voi să mă rog ție cu glas mare și cu lacrămi.* MARCOVICI, D. 6/19. *Au început a cînta în glas mare acest cîntec.* DRĂGHICI, R. 61/13, cf. 46/18. *Un glas mare Să aude răcnind tare.* BĂRAC, A. 68/15. *Alexandru... strigă cu glas mare.* ALEXANDRIA, 88/10. *Și-n glas mare îți urăm... Ani mulți.* ALECSANDRI, P. II, 110. *Plîngea în glas mare, cu toate suspinele și strîmbăturile unui plîns copilăresc.* GANE, N. III, 160. *Se auzea un glas mare, mînios, la care răspundea vocea groasă a hangiului.* SADOVEANU, O. V, 518. ✧ Expr. **În gura mare** v. gură. (Adverbial, regional) **A vorbi mare** = **a)** a vorbi tare. ALR II 2073/836; **b)** a comanda. ZANNE, P. IV, 438; **c)** a vorbi cu aroganță, cu ifos, provocator. CIAUȘANU, GL. **A rîde mare** = a rîde cu hohote. ALR II 2088/574. ✦ (Despre discuții) Aprig, violent. *Fu ceartă mare.* COD. VOR. 48/22. *Va fi vrajba prea mare.* PRAV. 155.

c) (Despre ritmul de mișcare sau de deplasare) *Și rrădică-se cetatea toată. Deaci fu currere mare oameriloru.* COD. VOR. 34/10. *Și să vedea în prăpastia aceaia afund un părău, de mergea cu mare cursături.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 46ʳ/11. *Corabiia plutea cu mare repejune.* DRĂGHICI, R. 24/25, cf. LM. *Trenul își urmează drumul de la Periș către Buftea cu mare viteză.* CARAGIALE, M. 126. ✧ Expr. **Îndata-mare** v. îndată.

d) (Despre vînt, cutremure și alte fenomene naturale) *Văzu vîntu mare.* CORESI, EV. 263. *Numai cînd va vedea că iaste vînt mare și va lăsa atunce pojar, atunce să va certa.* PRAV. 22. *Fu cutremur mare de pămînt.* N. TEST. (1648), 308ʳ/21. *Bate un vînt foarte mare despre răsărit.* DRĂGHICI, R. 108/15. *Vînt mare Se rădica.* CONACHI, P. 265, cf. POLIZU. *Vînturi mari au aburat.* HODOȘ, P. P. 64. ✧ (Regional) *Vreme mare* = furtună. ALR II 4420/228.

e) (Despre stări sufletești, sentimente, senzații etc.) *Să știi domniia ta că are frică mare și Băsărab de acel lotru de Mahamet-beg* (a. 1521). HURMUZAKI, XI, 843. *Că meserearea ta mare e spre mere.* PSALT. 177. *Iară credința celora ce-l purta și-l slobozíră cu patul mai mare era decît a bolnavului.* CORESI, EV. 59, cf. 4, 64, 78. *Iară arhiereii cu mare pizmă rădicară-se.* id. ib. 97. *Să se știe, pri mai mare cridință și tărie, peceat oraș pri aceasto zapis* (a. 1607). GCR I, 43/28. *De bucurie mare giuca și săriia din toată vîrtutea lui.* N. TEST. (1648), [prefață] 3ʳ/14, cf. 20ᵛ/12, 274ʳ/31, 311ᵛ/13. *Au petrecut cîteva dzile cu mare grije.* M. COSTIN, O. 103. *Îți strig cu mare jeale.* DOSOFTEI, PS. 17/20. *Să dăruiască sufletelor noastre pace și mare milă.* CHEIA ÎN. 1ᵛ/4. *Cu adevărat mare nesimțire iaste a socoti pre înșine întru o foamete desăvîrșit a fi sătui.* BIBLIA (1688), [prefață] 3/34. *Li să cade... a da aceia... mulțămită pentru mare milile sale* (a. 1757). URICARIUL, IV, 6. *Mari dureri și usturime* (a. 1799). GCR II, 171/34. *Minutul întru care un an să sfîrșaște și altul începe este de mare interes pentru toți oamenii.* MARCOVICI, D. 3/7. *Să uita împregiurul său cu mare luare aminte.* DRĂGHICI, R. 38/22, cf. 64/1. *Mișcat fiind de dragoste mare și de firească aplecare către fratele său.* GORJAN, H. I, 2/7. *Numai cînd o potică Slujește... de trecut cu mare frică.* CONACHI, P. 85. *S-a aplecat cu mare smerenie.* NEGRUZZI, S. I, 148. *Mare foame mi-i.* ALECSANDRI, T. 614. *Rărinții, cum au văzut-o, s-au bucurat cu bucurie mare.* CREANGĂ, P. 86. *E o meserie pe care simt că aș îmbrățișa-o cu mare dragoste.* CARAGIALE, O. IV, 237, cf. 238. *În toată împărăția se ține veselie mare o săptămînă întreagă.* ISPIRESCU, L. 2. *Avusese mare iubire pentru el.* SADOVEANU, M. C. 7. *Se simțea cuprins de o liniște mare.* PREDA, D. 80. *Conferințele trebuie să dea o mare atenție felului cum este respectat principiul conducerii colective.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2882. *Cine-n lume s-ar afla Ca să rupă rujuța, Mare iubire-ar strica!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 12. *Om cuminte și-nțelept Dar cu jale mare-n pept.* id. ib. 307, cf. 143. ✧ Loc. adj. și adv. **(De-a) mai mare dragul**

v. drag. (Expr.) **(A-i fi** cuiva) **mai mare dragul** (sau **mila, ruşinea, ciuda** etc.), se spune cînd cineva simte multă plăcere (sau milă, ruşine, ciudă etc.). *De va fugi, îi va fi mai mare ruşinea.* PRAV. 116. *Şi-i era mai mari ciuda, cum că-i ştie toate tainele ce le făcusă.* NECULCE, L. 131. *Lipi cuptioriul, îl humui şi-l griji, de-ţi era mai mare dragul să-l priveşti.* CREANGĂ, P. 287, cf. id. A. 19. *Plîngea, mai mare mila.* COŞBUC, B. 121, cf. id. F. 91. *E aşa de urît, că ţi-i mai mare greul să te uiţi la dînsul.* MARIAN, O. II, 40.

2. (Despre calamităţi, dezastre) Grozav, cumplit. *Acolo e foamete mare.* CORESI, EV. 25. *Aceia zăcea-vor jos întru locul cela de plîngere, în focul cela marele* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 226/20. *Fu foamete mare preste tot ţinutul.* N. TEST. (1648), 71[v]/10. *S-au scornit o ciumă mare în toată ţara, în dzilele acestui domnu.* NECULCE, L. 60. *Nimic nu este mai lesne decît a stinge un coş aprins, fie focul oricît de mare.* CR (1832), 271[2]/38. *Ne aflăm cu toţii sănătoşi, măcar că holera îi foarte mare.* KOGĂLNICEANU, S. 120, cf. PONTBRIANT, D. *Ţipa şerpele în gura broaştei de secetă mare ce era pe acolo.* CREANGĂ, P. 247. ✧ (În contexte figurate) *Unde... strugurul curăţiei nu se lucrează, acolo e foamete mare.* CORESI, EV. 25. *Mare foc şi potop a căzut pe capul nostru.* CREANGĂ, P. 27. *Nu-ţi pune peană de brad... Ci-ţi pune de busuioc, Că te duci la mare foc.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 301, cf. 296.

VI. (Arată calitatea, valoarea; adesea precedă substantivul şi poartă accentul în frază) **1.** De valoare, de însemnătate deosebită; important, însemnat. *Ce ei-şi lăsară a sa viaţă spre judeţul mariei zio* (a. 1569—1575). GCR I, *11/24. *Mari case sparse şi cetăţi den temeiu surpă.* CORESI, EV. 542. *Bl*[agoslo]*veniile tătîni-tău mai mari-s de bl*[agoslo]*veniile părinţilor miei.* PALIA (1581), ap. GCR I, 36/32. *Va veni cea zi mare a mîniei lui.* N. TEST. (1648), 308[r]/34. *Au perit cu sunet veastea lui cea mare.* DOSOFTEI, PS. 29/19. *De mare lucruri să învrednicise a fi posluşitoriu.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 6/48, cf. 6/39, LB. *O vulpe de ani mică, însă de minte mare.* HELIADE, O. II, 109. *Dar un lucru aşa mare şi cu-atîta fericire, Ca să-l dobîndiţi aieve..., Nu se poate.* CONACHI, P. 81, cf. 80, 87, 267. *Trebuie să arate formula înţelegătoare ce ea reprezintă în marea Carte a înţelegerei şi a istoriei omeneşti.* BĂLCESCU, M. V. 5. *Se laud cu mari fapte făcute de străbuni.* ALEXANDRESCU, M. 10, cf. 15. *Au prezentul nu ni-i mare? N-o să-mi deie ce-o să cer?* EMINESCU, O. I, 149, cf. 35. *Făcuse un clopot... la acea mănăstire... şi avea dragoste să-l tragă singur la sărbători mari.* CREANGĂ, P. 105. *Trebuie să întrebuinţeze mijloace mari... şi să jertfească tot pentru răzbunare.* GHEREA, ST. CR. II, 271. *Un bocet... numit „cîntecul cel mare"... ne spune următoarele...* MARIAN, Î. 177. *O, eternule psalmist, Mare ţi-e cuvîntul!* COŞBUC, P. I, 265. *Tînărul simţi că nu-i mai ajung negoţurile acelea mici... el e făcut să învîrtească afaceri mari.* SANDU-ALDEA, D. N. 14. *Vra să zică ai venit să-i dai o veste mare.* SADOVEANU, O. IX, 139. *Problema ceasornicului s-a făcut însă mai mare.* ARGHEZI, C. J. 48. *Propui ca să ţinem mîine o mare adunare pe Cîmpul Libertăţii.* CAMIL PETRESCU, O. III, 147. *Şi-ţi tot minte mii şi sute, Şi mai mari şi mai mărunte.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 276. *Dă, turcule, sărindare, Să-i facem slujba cea mare.* id. ib. 486, cf. ŞEZ. I, 214. (Substantivat) *Cele mici le-ai lepădat, Cele mari le-ai căutat, Acum înoată ca un cîine, Ca să poţi scăpa mai bine.* ZANNE, P. IV, 604. ✧ (În limbajul bisericesc, despre săptămîna dinaintea paştilor şi despre zilele acestei săptămîni, începînd de miercuri) *Săptămîna mare.* MARIAN, S. R. I, 115. *O veni sîmbăta mare Şi de pui o fi-ntrebare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 378. *Săptămîna mare (cea de lîngă paşti).* ŞEZ. III, 123. *Acestei zile i se zice şi vinerea mare.* ib. 201, cf. ALR II 2809. ✧ *Duminica mare* sau (rar) *duminica cea mare* = **a)** rusaliile; **b)** prima zi de paşti. Cf. CONTEMPORANUL, I, 773. *Într-o dimineaţă, miercuri înainte de dumineca mare, moş Nechifor deciocălase căruţa.* CREANGĂ, P. 112. *În sîmbăta morţilor... dinaintea dumineci mari se dau de pomană strachini.* ŞEZ. III, 201. (Popular) *Seara mare* = ajunul crăciunului. *Zi mare* = zi de sărbătoare. *Veniia, la dzile mare de rugă, Pafnutie la acea sfîntă mănăstire.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 27[v]/1. *Făce leturghii la dzile mari şi iordan la boboteadză.* NECULCE, L. 98, cf. POLIZU, LM. *La zile mari, ca să li ticnească veselia, împărţeau bucăţica de pîne cu orfanii, cu văduvele şi cu alţi nevoieşi.* CREANGĂ, A. 152, cf. 10. *Nădăjduiesc, la asemena zi mare, să mă-ndrepte către un gînd bun.* SADOVEANU, O. IX, 46. *Să-mi fie de zile mari.* HODOŞ, P. P. 55. (Expr.) **De zile mari** = deosebit, solemn, excepţional. *Doliu mare* = doliu solemn, manifestat prin îmbrăcăminte de culoare neagră, purtat mai ales de femei la moartea unei rude foarte apropiate. *Cornelia era în doliu mare, întristată, de sus pînă jos cu crep negru.* CĂLINESCU, S. 174. (Popular) *Prînzul (cel) mare* = a doua masă pe care o iau ţăranii aflaţi la muncă, în cursul verii; masa principală de la amiază; timpul zilei cînd se ia această masă. *Iepele fiind hrănite şi odihnite bine, pe la prînzul cel mare i-au pus în Piatră.* CREANGĂ, P. 135. *Te culci seara Şi te scoli în prînzu mare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 422. *Drum mare* sau *drumul (cel) mare* = drum principal, de largă circulaţie, care leagă localităţi importante. *Iară într-alt chip de va lăsa drumul cel mare, tot negoţul ca să-şi piardă.* PRAV. 46. *Să se facă o cişmea la un drum mare* (a. 1767). URICARIUL, XVII, 57. *Apoi, părinte, slujba mea e hoţ la drumul mare.* SADOVEANU, O. IX, 45. *Călătoreau într-o caleaşcă cu cai de*

poştă, ca să-i poată schimba des; de aceea ţineau numai drumul cel mare. CAMIL PETRESCU, O. II, 18. *Drumul mare-aş vărui.* HODOŞ, P. P. 59, cf. 60. *Strada* (sau *ulița*) *mare* sau *cea mare* = nume dat în unele localități (din provincie) străzii (sau uliței) principale. *Se vinde cu mezat o pivniță de zid boltită în oraşul Focşani, pe ulița cea mare.* CR (1833), 220[1]/22. *O caleaşcă trecu în fuga cailor pe ulița mare.* NEGRUZZI, S. I, 16. *Vorbă mare* = vorbă solemnă, hotărîtă, importantă (care angajează). *Vorba mare să nu o zici.* PANN, P. V. I, 14/3. *Eminescu îi spusese totuşi lui Creangă o vorbă mare.* CĂLINESCU, I. C. 196, cf. ZANNE, P. III, 585. (Eliptic) *Mare-ai mai vorbit-o dumneata.* SBIERA, P. 20. *Vorbe mari* = **a)** cuvinte bombastice, promisiuni goale. *Vedem că toţi aceia care vorbe mari aruncă Numai banul îl vînează şi cîştigul fără muncă.* EMINESCU, O. I, 151 ; **b)** (rar) laude. COSTINESCU. ✧ E x p r. **Lucru mare** (şi, învechit şi popular, substantivat, n.) = lucru sau, p. e x t., ființă de seamă, de valoare ; (exclamativ) extraordinar, grozav. *Aceasta încă iaste mare a nu osîndi alții, ce numai sineş.* CORESI, EV. 18. *Să ne învățăm, şi ce lucru mare s-am lucra, să nu ne preînălțăm pentru acealea.* id. ib. 19, cf. 29. *Limba mic mădulariu-i şi cu mari să făleaşte.* N. TEST. (1648), 178 [r]/19. *Lucru mare, cumu-i laudă cronica leşească.* M. COSTIN, LET. I [2], 278. *Sv*[i]*nt*[u]*l Andrei învață pre sine de aceaste mari şi d*[u]*mn*[e]*dzăeşti.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 178[v]/3. *Buna... învățătură, bune şi mari lucrînd...*, *va dărui măriii-tale moştenire neclătită şi lăcaş nemutat.* BIBLIA (1688), [prefață] 8/53. *De s-ar tîmpla şi primejdie, n-ar fi lucru mare.* NECULCE, L. 237. *Mi-ai scris că ai să-mi spui un lucru mare.* NEGRUZZI, S. I, 18. *S-o-ncerca s-arate că n-ai fost vrun lucru mare, C-ai fost om cum sînt şi dînşii.* EMINESCU, O. I, 134. *Sclipeau în faţa soarelui ca cine ştie ce lucru mare.* ISPIRESCU, L. 38. *Că oftatu-i lucru mare Şi e bun la supărare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 219. **Mare lucru** = **a)** lucru care impresionează sau deşteaptă mirare. *Mare lucru şi prea slăvită iaste a Domnului nostru de oameni iubire.* CORESI, EV. 31, cf. 89 ; **b)** (în construcții negative) lucru care nu reprezintă nimic de seamă, care reprezintă prea puțin, care este nesemnificativ. *Se înțelege, toate acestea nu sînt mare lucru, dar, în sfîrşit, tot sînt ceva.* GHEREA, ST. CR. II, 39. *Nu prea văzură nici unii, nici alții mare lucru.* CAMIL PETRESCU, O. III, 175. *În felul cum se făceau studiile lexicale, nici nu era mare lucru de spus despre cuvintele importante.* GRAUR, F. L. 5 ; **c)** (în construcții negative, dă contextului valoare afirmativă, şi invers) n-aş crede să (nu)... Cf. ANON. CAR. *Iată că i se înfăţişă un om bătrîn... mare lucru să nu fi fost un năzdrăvan.* GANE, N. III, 15. *Asta-i o treabă foarte grea, şi mare lucru să fie ca s-o putem noi scoate la capăt.* CREANGĂ, P. 157, cf. 187. *Mare lucru să fi scăpat vreunul pînă la margine.* SADOVEANU, O. X, 89. (Rar) **Cît un lucru mare** = cît nu se poate spune, foarte mult. *Era vesel împăratul pentru aceasta, cît un lucru mare.* ISPIRESCU, L. 39. (Rar) **A avea mari cuvinte să...** (sau **a...**) = a avea motive puternice, întemeiate să... *Boierii însă tremurau; ei aveau două mari cuvinte a fi îngrijiți, ştiau că norodul îi urăşte şi pre domn că nu-i iubeşte.* NEGRUZZI, S. I, 142. ✦ Uimitor, extraordinar, impresionant. *Cel ce feace ciude mari urul, că în veacu e meserearea lui.* PSALT. 283. *Sfinții lui ucenici şi apostoli... seamne mari şi ciudese făcură.* CORESI, EV. 50. *Că pentru noi, multe şi mari minuni fapt-au.* id. ib. 64, cf. 65. *O minunea mare şi prea slăvită ciudă* (cca 1633). GCR I, 84/35. *Minuni mare, de-au văzut tot omul.* DOSOFTEI, PS. 257/10, cf. id. V. S. octombrie 92[v]/15. *Însuşi împăratul cu sfetnicii săi, văzînd această mare minune, grozav s-au spăriet.* CREANGĂ, P. 85. *Mergînd ei o bucată înainte, Harap Alb vede altă drăcărie şi mai mare.* id. ib. 241. ✧ E x p r. **Mare minune** (sau, învechit, **ciudă**) sau **minune mare** = **a)** (cu valoare de exclamație) exprimă uimire, admirație etc. *O, mare ciudă! Numai cîtu-şi aduse aminte cel fecior curvari de pocanie, e părintele aciia-şi tinse iubirea sa de oameni.* CORESI, EV. 29. *Mare minune!... Da bine, cum de vă găsiți amîndoi în catrinţe?* ALECSANDRI, T. I, 269. *Şi atunci, minune mare! numai iacă au şi început a curge furnicele cu droaia.* CREANGĂ, P. 264 ; **b)** (regional, cu valoare de superlativ) foarte frumos (sau bun etc.). *Şorț cu flori, minune mare.* COŞBUC, P. I, 103. **Mare minune să (nu)...** = ar fi de mirare să (nu)..., n-aş crede să (nu)... ✦ Categoric, hotărît, precis. *Dintr-ambe părțile cuvînt mare şi poruncă tare se făcu ca olacuri cu cărți în toate părțile... să se trimață.* CANTEMIR, IST. 27. *Măria-sa... au trimis la noi cu poruncă mare pre duhovnicul lui.* ANTIM, P. XXIII. ✦ Grav, serios. *Mare păcatu preemimu şi multu greşimu.* COD. VOR. 122/25. *Nevinovat voi fi şi mă curățescu de păcate mari.* PSALT. 32, cf. 10. *Blămu Mihaile, giudecătoriu, să vedem muncile cele marile* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 344/13. *Să nu zicem noi că mare greşeală au greşit noao vecinii.* CORESI, EV. 47. *Spărgîndu-i cu chinul cela marele, ucigîndu-i cu uciderile cealea ce n-au moarte* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 229/19. *Cela ce va fura furtuşag mare... să-l spăndzure.* PRAV. 34, cf. 51. *Certarea celuia ce îmblă cu bani răi iaste mai mare cîndu-l vor şti c-au îmblat de mai multe ori.* ib. 79, cf. 229. *Feace ca mai mare răutăți.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 174[r]/2. *Neculai vodă făce nişte răutăți mare în Țara Munteneasc㠹 în boieri.* NECULCE, L. 283. *Orice pornire împotriva unuia dintre-aceste două adevăruri poate să-ți aducă mare vătămare.* MARCOVICI, D. 7/20. *Adevărat, mare nebunie este aceasta, noi însă trebuie să avem milă.* DRĂGHICI, R. 6/26, cf. 3/19. *Ah! Cînd cineva*

iubeşte, cu ce milă şi-ndurare Uită, iartă şi împacă greşeala oricît de mare. CONACHI, P. 80, cf. 81, 265. *Ele judicau asemenea în pricinile de vini mari politice.* BĂLCESCU, M. V. 10. *Judecînd, deosebirea nu e atît de mare.* NEGRUZZI, S. I, 210, cf. PONTBRIANT, D. *Fărămături, blide aruncate în toate părţile, cofăielul de vin răsturnat, ticăloşie mare!* CREANGĂ, P. 11, cf. 202. *Avem să dăm peste o primejdie mare.* ISPIRESCU, L. 6, cf. 11. *Făcuse o mare greşeală, de a-şi arăta prea pe faţă pofta de domnie.* CAMIL PETRESCU, O. III, 192. *Copilaş fără sălaş, Mare răutate-a dat, De pe tine te-a-ngropat.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 198, cf. 151, 172, 503. *Din petece căptuşeală, Mare greşeală.* ZANNE, P. IV, 293. ✦ Deosebit, ales, distins. *Mare e slava lui.* PSALT. 34. *Întru o sfîntă besearecă a lui puse-l, cu mare cinste.* CORESI, EV. 98, cf. 90. *Mearse de-l deşteptă şi-l duse în casă-ş cu ci[n]ste mare.* MOXA, ap. GCR I, 61/16. *Va veni... cu slavă mare.* VARLAAM, ap. GCR I, 104/36, cf. DOSOFTEI, PS. 57/5. *Măriia ta eşti vreadnic de multe şi mari laude.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/37. *O frumuseţe... are mai mare slavă.* ANTIM, ap. GCR II, 8/8. *Ziua începerii anului nou este totdeauna de mare cuviinţă.* MARCOVICI, D. 2/20. *Îl primi în cetate cu mare ţirmonie.* GORJAN, H.I, 2/28. *Solii... fură bine dăruiţi şi trimişi înapoi cu mare cinste.* BĂLCESCU, M. V. 413. *Apoi peste două zile o îngropară cu cinste mare.* CREANGĂ, P. 16. *Zîna se purtă cu mare bunăcuviinţă şi vorbi astfel, încît robi toate inimile.* ISPIRESCU, L. 39. ✧ *Mare ţinută* = îmbrăcăminte sau uniformă destinată pentru anumite solemnităţi. DICŢ. ✦ (Despre ospeţe, serbări) Plin de strălucire; bogat, fastuos, pompos. *S-au apucat de au făcut mare şi frumoasă nuntă.* NECULCE, L. 69. *Are obiceiu vel comis de face şi masă mare la o samă din boierii cei poftiţi de dînsul.* GHEORGACHI, LET. III, 317/21. *Pune la cale să ne gătească un ospăţ, căci mîne dau masă mare boierilor.* NEGRUZZI, S. I, 147. *Vezi o masă mare-ntinsă cu făclii prea luminate.* EMINESCU, O. I, 85. *Coborau haiducii la pas liniştit, cîntînd, parcă veneau la masă mare.* GANE, N. I, 161. *Împăratul făcu un ospăţ foarte mare în cinstea nepotu-său.* CREANGĂ, P. 231. *Mesele mari cu musafiri.* CAMIL PETRESCU, O. II, 111. *Aceleaşi afişe ca altădată: Mare bal, mare, 2 lei intrarea.* BARBU, Ş. N. 12. *Să facă un ospăţ mare... de la care să nu lipsească nici o zînă.* RETEGANUL, P. II, 14.

2. Cu calităţi excepţionale; ilustru, celebru, renumit. *Deaci strigară grăindu: mare e Arrtemida.* COD. VOR. 10/14, cf. CORESI, EV. 74. *Cei mai mulţi şi cei mai mari şi mai credincioşi dascali dzic.* PRAV. 213. *Au fost izvodite de cărtulari mari şi înţelegători de carte grecească.* N. TEST. (1648), [prefaţă] 5[r]/19. *Pentru ruga sviinţilor celora ce-au fost dintăiu patriarşi mai mari* (a. 1669). GCR I, 186/21. *Ficior de părinţi oameni mare şi luminaţi.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 91[r]/9, cf. BIBLIA (1688), [prefaţă] 6/46. *Murat... unul dintre cei mai mari împăraţi otomani.* VĂCĂRESCUL, IST. 252. *Adese cînd un vers şi mai ales un emistih... coprinde o sentinţă întreagă sau o axiomă, este demn de cei mai mari maeştri.* HELIADE, O. II, 145. *Numele bărbaţilor celor mari este scump şi drag în tot pămîntul.* CR (1833), 134[2]/42. *Vede deopotrivă, făr-de nici o însemnare, Ori murind o păsărică, ori căzînd un irou mare.* CONACHI, P. 262. *Mircea cel Bătrîn, unul din cei mai mari şi mai vestiţi voievozi ai noştri.* BĂLCESCU, M. V. 8, cf. 25, PONTBRIANT, D. *Numele m-a făcut pe mine mare, sau eu pe dînsul?* GANE, N. I, 16. *A fost odată un împărat mare.* ISPIRESCU, L. 1. *Artist cu nume mare.* GHEREA, ST. CR. II, 89. *Dintre marii creatori în roman, cel mai plăcut este Tolstoi.* IBRĂILEANU, S. L. 65. *Acel Ion Creangă... A fost om mare, scriitor.* SADOVEANU, E. 103. ✧ (Ca epitet, înaintea unui nume propriu) *În zilele marelui, de Dumnezeu luminat, arhiepiscopului Ghenadie.* CORESI, EV. 1, cf. 66. *Iară marele Vasilie grăieşte...* (a. 1640). GCR I, 89/5. *Marele împărat Justiniian.* PRAV. 134, cf. EUSTRATIE, PRAV. 10/11. *Marele Constandin... n-au vrut să se laude.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/39. *Că zice marele Pavel...* ANTIM, P. XXVII, cf. LB. *Marele Nefton.* CONACHI, P. 276. *Adusă de marele Traian în Dacia..., colonia romană... ajunse într-o stare foarte înfloritoare.* BĂLCESCU, M. V. 6. *Frumoasa fată A marelui Ben-Omar, califul din Bagdad.* COŞBUC, B. 14. *Viaţa marelui nostru poet Eminescu a fost nefericită şi scurtă.* SADOVEANU, E. 75. (În componenţa unor nume proprii, de care se leagă prin „cel") *În zilele lu Constandin cela Marele, împărat creştinesc.* CORESI, EV. 182. *Alexandru cel Mare.* COSTINESCU, cf. LM. *Eram mic cînd mă luă Ştefan cel Mare în desaga de la oblîncul şeii.* DELAVRANCEA, O. II, 246. ✦ Plin de generozitate, de bunătate, de noblеţe. *Celui cu suflet mare şi de la nepriiateni îi iaste drag adevărul a-l priimi.* ŢICHINDEAL, F. 75/27. *O asăminea de sine înfrînare vă va face mari la suflet.* DRĂGHICI, R. 110/14. ✦ (Determinînd numele lui Dumnezeu sau o însuşire a divinităţii, de obicei în construcţii exclamative, şi purtînd accentul în frază) Atotputernic. *Mare e Domnul nostru.* PSALT. HUR. 123[v]/6. *Mare e Domnul şi lăudatu foarte.* PSALT. 91, cf. 153, 204. *Domnezeu mare-i şi împreună cu toţi sfenţii* (a. 1619). GCR I, 55/18. *Omule! nu undi marea lui Dumnezeu adîncime, Ci în inimă-ţi te-ntoarce şi vezi a ta însuşime!* CONACHI, P. 274, cf. 272. *Bun e Dumnezeu şi mare!* ALECSANDRI, P. II, 23. *Mare-i Dumnezeu şi meşteru-i dracul!... Vom putea veni de hac şi spînului celuia.* CREANGĂ, P. 213. *Doar mare-i Cel de sus! S-or sfîrşi ele şi aceste de la o vreme.* id. ib. 220, cf. 19, 212. *Mare-i Dumnezeu!* GALACTION, O.

295. ✧ (Prin sinecdocă) *Smeriţi-vă suptu mînra ceaea marea a lu D*[um]*n*[e]*dzeu.* COD. VOR. 164/8. ✦ Întemeiat; evident. *Aveai dreptate prea mare să fii atît de mîhnit.* GORJAN, H. I, 6/22. *Cîte spune sînt o frumoasă poveste, dar mare minciună.* NEGRUZZI, S. I, 250. *Şi unde n-am mai încălecat şi pe-o căpşună şi v-am spus, oameni buni, o mare şi gogonată minciună.* CREANGĂ, P. 34. *Razele de pîngă soare Şi dreptatea mea cea mare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 257. ✦ Ieşit din comun; deosebit. *Mare lăudăros şi trufaş.* CORESI, EV. 19. *Dragostea argintului mare neputinţă iaste şi pagubă sufletului.* id. ib. 52, cf. 59, 63, 85. *Măritu să fii, Doamne.... Ce mi-ai dat izbîndă şi vîrtute mare.* DOSOFTEI, PS. 56/1. *Vedem neamul omenesc... la mare negriji aflîndu-să, necunoscîndu-şi blagorodnia şi cinstea lui.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 3/21. *Ştiindu-l pre Brîncoveanul mare neprieten..., au început şi el a să agiunge cu creştinii.* NECULCE, L. 209. *Nifon au fost mare prieten cu Radul V.* ŞINCAI, HR. II, 113/36. *La acest bal să afla... o mulţime de dame frumoase..., îmbrăcate cu cea mai mare eleganţă.* CR (1833), 19[2]/30. *Mare mîncător.* POLIZU. *Căpitanul... bată-l norocu, că mare nostimior mai era!* ALECSANDRI, T. 70, cf. 138. *Mare gură-cască!* LM. *Mă, da drept să-ţi spun, că mare nătărău mai eşti.* CREANGĂ, P. 45. *Mai mare strălucire şi gingăşie... nu se mai văzuse.* ISPIRESCU, L. 38, cf. 39. *Marea înzestrare auditivă a lui Caragiale a fost una din rădăcinile artei lui.* VIANU, S. 114. *Ion Cîmpineanu era un mare dezamăgit.* CAMIL PETRESCU, O. III, 192. *Capacitatea de luptă a activului este cu atît mai mare, cu cît comitetele de partid se îngrijesc mai bine de educarea lui marxist-leninistă.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2805, cf. ALR I 11/357. ✧ Loc. adv. **Cu mare greu** (sau **greutate**) = cu dificultăţi deosebite, foarte anevoie. *Au obosit, pînă ce cu mare greutate au găsit o fîntînă.* DRĂGHICI, R. 40/9. *Mai merge el cît mai merge, pînă ce cu mare greu găseşte drumul.* CREANGĂ, P. 47. *Se porni tot într-o fugă spre deal şi se sui cu mare greu pe dînsul.* MARIAN, O. I, 160. (Mold.) **Cu mare ce** = cu dificultăţi deosebite; p. ext. în sfîrşit, în cele din urmă. *După multă trudă, cu mare ce hălăduiesc de deschid uşa.* CREANGĂ, P. 256. *Văzînd Scaraoschi că-l fac chisoagă de tot, a răcnit cu mare ce din punguliţă.* FÚRTUNĂ, V. 15. ✧ (Adverbial, învechit şi popular, serveşte la formarea superlativului) *Era în iadu plîngeri mare vîrtoase* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 316/16. *Şi prin cea urdie, Dragă, o să fie, Mare mult omor!* ALECSANDRI, P. I, 54. *Mare bun suflet de om îi.* id. T. 215. *Măi, că mare nu ştiu cum îs boierii ieşeni!* id. ib. 455, cf. 909. *Mare mult bine ne-aţi făcut.* T. POPOVICI, SE. 178, cf. 587. *Mare bucuros te-ajut.* ALR II 3694/551. *Însuratul de tînăr şi mîncarea de dimineaţă mare bine prinde.* ZANNE, P. IV, 398.

3. Care ocupă un loc de frunte într-o ierarhie; cu vază. *Cine va vrea să fie mare între voi, să fie voao slugă.* CORESI, EV. 86, cf. 15, 37. *Deci o luo peatra patriarhul cel mare* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 43/19. *Cela ce va fi domn şi nu va avea alt domn mai mare asupra lui.* PRAV. 49, cf. 184. *Nu iaste sluga mai mare decît domnu-său, nece solul mai mare decît cela ce l-au trimis pre el.* N. TEST. (1648), 124[r]/23. *Şi-l rădicară boiarii cei mare, să-l ducă în palatele împărăteşti.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 130[r]/32. *Birui Pătru vodă pre cazaci şi-i sili de i-au dat pre cine avură mai mare.* N. COSTIN, L. 561. *Poţi să agiungi să fii om mare, şi ce mi-i face pre mine atunce?* NECULCE, L. 24. *Fiind măria sa îndemnat de nişte obraze mari bisericeşti şi mireneşti.* ANTIM, P. XXIII. *Se scrie de la Petersburg că prinşii, 12 turci mari, carii să aflară în garnizonul Varnei, s-au adus acolo.* AR (1829), 65[2]/4. *Ca să şadă la masă tocmai ca un om mare cu multe feliuri de bucate, au luat şi cîteva nuci din copaciul cocos.* DRĂGHICI, R. 79/23. *Însă pînă a ajunge în stepina acea mare, Cîte munci, cîte necazuri.* CONACHI, P. 82. *Saşa mea, urmă moşneagul, e damă mare, am măritat-o după un cinovnic.* NEGRUZZI, S. I, 59, cf. 72, 248. *Cine-i slab, vrea a fi tare, Cine-i mic, vrea a fi mare.* ALECSANDRI, P. II, 107. *Şădea într-o chiliuţă din casele unui boieri mare.* EMINESCU, N. 57. *Cucurigu! boieri mari, Daţi punguţa cu doi bani.* CREANGĂ, P. 65, cf. 332. *Dintre proprietarii mari şi chiar dintre cei mijlocii, foarte puţini îşi cultivă singuri domeniile.* CARAGIALE, O. V, 169. *Îşi luă ziua bună... de la toţi boierii cei mari şi cei mici.* ISPIRESCU, L. 4, cf. 41. *Tot oaspeţi rari, Tot crai şi crăiese mari.* COŞBUC, B. 21. *Şi s-au stins... cu toţii, boieri mari şi mici, bătrîni şi tineri, pînă la unul.* DELAVRANCEA, O. II, 14. *Dar fata de gazdă mare Tot cu mîna la parale.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 438, cf. ZANNE, P. I, 29, III, 421. ✧ (În contexte figurate) *Dorul lui e mare domn.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 126. ✧ *Marea burghezie* v. burghezie. *Mare putere* v. putere. ✧ Expr. **A se ţine mare** = a fi mîndru, semeţ, fudul. *Iară cine iaste întru noi mai bun de alalţi să nu se ţie mare şi să nu se prea înalţe.* CORESI, EV. 93, cf. 200. *Oamenii cei aleşi... bagă în samă şi pre cei săraci, de nu să ţîn mare de dînşii.* DOSOFTEI, PS. 91/15. *Iar de-i vrea să-l robeşti l-amor, cît poţi te ţine mare, Nu-l băga în seamă de loc.* PANN, E. III, 22/1, cf. ŞĂINEANU, D. U., ZANNE, P. IV, 438, ALR II 2674/762. (Substantivat) **A trage** (sau **a călca**) **a mare** sau (neobişnuit) **a o lua pe mare** = a-şi da importanţă; a căuta să ajungă pe cei sus-puşi. *Aşa!... Vrea să zică acum o iei pe mare! Te fuduleşti cu neamurile!* GANE, N. III, 38, cf. TDRG. *Calcă tot a mare.* ZANNE, P. II, 511, cf. IV, 438. **La mai mare,** urare adresată unei persoane care a fost avansată în grad. *Numele d-tale? — Bombeanu, ofiţer de artilerie. — Şi la mai mare.*

ALECSANDRI, ap. TDRG. **Mare (şi) tare** sau **tare şi mare** = foarte puternic, extrem de influent (prin funcţia pe care o deţine). *Neamul lui toţi era „tari şi mari", cine de capul lui, cum vre, aşe făce.* NECULCE, L. 171. *Rămîind Neculachi mare şi tare la Poartă* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 264/35. *Nu să cade să paţ eu rău lîngă tine, fiind tu mare şi tare.* ALEXANDRIA, 78/14. *Vei ajunge şi tu odată mare şi tare, îi căuta să judeci lucrurile de-a fir-a-păr şi vei crede celor asupriţi şi năcăjiţi.* CREANGĂ, P. 223, cf. ŞĂINEANU, D. U., SBIERA, P. 111. (Cu parafrazarea expresiei) *Azi tare, mîne mare, Poimîne pe spinare.* ZANNE, P. IV, 437. **A fi** (sau **a umbla**) **cu capul mare** sau **a fi cap mare** sau **mare de cap** = **a)** a avea păreri foarte bune despre sine, a se crede grozav, a fi încrezut. Cf. ZANNE, P. II, 52; **b)** a fi încăpăţînat. id. ib. (Regional) **A se face mare pe ceva** (sau **pe cineva**) = a face pe stăpînul (unui lucru), a face pe superiorul (cuiva). Cf. CIAUŞANU, V. 178. ✧ (Precedînd denumiri de dregători din trecut, arată treapta cea mai înaltă a dregătoriei respective) *Al nostru cinstit şi diregătur jupan Mîrzea, marelea spăt*[ar] (cca 1609). CUV. D. BĂTR. I, 174/5. *Marele căminar, marele comis, marele hatman, marele postelnic, marele spătar* (a. 1828). BUL. COM. IST. IX, 167. *Călărime sub comanda marelui paharnic.* BĂLCESCU, M. V. 591, cf. 592, LM. *Eră biv-vel-vistier, dar fu făcut în curînd mare logofăt.* IORGA, L. II, 120. *La 1465 era cămăraş şi mare vameş al Moldovei un oarecare italian.* N. A. BOGDAN, C. M. 26. *Adormi duman şi te trezeşti mare ban.* ZANNE, P. II, 471. (Rar, urmînd denumirea de dregători) *Iar preste toată oastea. . . era hatman mare Mardoni.* HERODOT (1645), 386. ✧ (Substantivat) *Ştiţi că judele limbilor despune el şi marii despun ei.* TETRAEV. (1574), 235. *Voi ştiţi că domnii lumiei domnesc şi marii au puteare.* CORESI, EV. 86, cf. 345. *Atunce cei mai mic*[i] *vor putea sta împrotiva celor mai mari.* PRAV. 115. *Luatu-te-am den staulul oilor şi te-am făcut numit după numele celor mari carii sînt pre pămînt.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 6/43. *Cu cît este lucru cinsteş şi de obşte, cu atîta mai de folos domnilor şi celor mari.* N. COSTIN, ap. GCR II, 10/4. *O, ce ciudă, cît mă mir D-al celor mari caractir.* MUMULEANU, ap. GCR II, 247/19. *Cu faţa între mari ieşim.* PANN, H. 73/1. *Şi cel mic şi cel mai mare. . . Ca praful se şterge dintr-o suflare.* CONACHI, P. 272. *Să n-ai a face cu cei mari.* NEGRUZZI, S. I, 248. *Împrejur cei mari ai ţării şi ai sfatului s-adună.* EMINESCU, O. I, 165. *Cînd dai marilor putere, Nu le dai nici o plăcere.* MACEDONSKI, O. I, 40. *Congresele şi. . . întrunirile. . . la care iau parte cei mari.* ULIERU, Ç. 72. (E x p r.) **A face pe marele** = a-şi da importanţă, a se considera sus-pus. Cf. POLIZU, BARCIANU. ✦ De rang înalt, de familie bună; nobil. *Să minuna de mine cum eram de oameni mare şi de-a hirea.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 152[v]/29. *Acolo muiare mare* (f e m e i e d e n e a m B 1938, 387) . . . *opri pre el să mînînce pîine.* BIBLIA (1688), 267[2]/12. *De se trag din neam mare, Asta e o-ntîmplare.* ALEXANDRESCU, M. 321. *A fost odată ca-n poveşti, A fost ca niciodată, Din rude mari împărăteşti O prea frumoasă fată.* EMINESCU, O. I, 167. *De naştere înaltă, purtînd un nume mare.* MACEDONSKI, O. I, 260. *Între aceşti boieri nedregători întîlnim nume mari din Moldova.* XENOPOL, I. R. III, 169. *Cînd voi sta de-a fărmeca, Nu farmec din viţa ta. . . Şi farmec din viţă mare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 270. *Se numără de neam mare, Dar cinste de catîr are.* ZANNE, P. IV, 486, cf. 575. ✦ (Ca determinant pe lîngă substantive nume de rudenie, indică un grad de rudenie apropiat) *Văr mare* = văr primar, v. p r i m a r. *Unchi* (sau *lele) mare* = fratele (sau sora) tatălui sau a(l) mamei, în raport cu copiii acestora. Cf. TDRG. *Socru* (sau *soacră) mare* = nume dat (în ziua căsătoriei a doi tineri) tatălui (sau mamei) mirelui. *Iată craiul, socru mare, rezemat în jilţ cu spată.* EMINESCU, O. I, 85. *Văzutu-s-a crescînd în zări Rădvan cu mire, cu nănaşi, Cu socrii mari şi cu nuntaşi.* COŞBUC, P. I, 56. *Nun* (sau *nună) mare* = fiecare dintre cele două persoane care asistă ca martori principali la săvîrşirea unei cununii religioase. *Socrul roagă-n capul mesei să poftească să se pună Nunul mare.* EMINESCU, O. I, 85. *După cunună, pe cînd toţi sînt în culmea veseliei la masă, nunu mare ridică un toast pentru viitorul finilor.* CARAGIALE, O. IV, 239. *La dreapta mirelui vine nunul cel mare.* MARIAN, NU. 498.

4. (Substantivat; la comparativ, de obicei urmat de un adj. pos.) Superior ierarhic al unei persoane, considerat în raport cu aceasta. *Spui domnietale ca mai marele miiu de ce-am înţeles şi eu* (a. 1521). HURMUZAKI, XI, 843. *Cela ce va face greşeală cu învăţătura mai marelui său nu să cheamă să fie făcut greşeală cu înşelăciune.* PRAV. 252. *Iar noi nici mai marilor noştri. . . nu le dăm căzuta cinste.* ANTIM, P. 22. *De le-ar veni vro scîrbă de la mai marii lor.* MUSTE, LET. III, 65/3. *Ca unui mai mare o să-ţi dau slăvire, Şi vitejiii tale o s-aduc jertvire.* PANN, E. II, 106/17, cf. id. P. V. II, 55/4. *Mai marii lui, văzîndu-l că şi-a făcut datoria de ostaş, l-au slobozit din oaste cu arme cu tot.* CREANGĂ, P. 297, cf. TDRG. *A luat poziţie de drepţi dinaintea mai marilor, aşa cum se ia la armată.* PAS, L. II, 24. *Cu mai marele tău, calul nu-ţi alerga.* ZANNE, P. IV, 429, cf. 431.

5. (Cu valoare de superlativ; adesea substantivat) (Persoană) care ocupă cel mai înalt loc într-o anumită ierarhie, care are funcţia de conducător, de şef (suprem). *Şi fiul omenesc vîndut să fie mai marilor preoţi şi cărtulari.* TETRAEV. (1574), 234. *Batjocorit a fi de bătrîni şi de mai marii preuţi şi de cărtulari.* CORESI, EV. 67, cf. 85. *Răspunse mai marele săborului.*

id. ib. 405, cf. 380. *Cotul stîng de se va clăt*[i], *judecătoriu veri ieşi sau mai mare prespre alalţii.* PARACLIS (1639), 261, cf. 257, 258. *Mai marele ce va fi cap între mai multe soţii.* PRAV. 273, cf. 298. *Mai marii acelui loc vor face milostenie feciorilor lui.* ib. 291. *Şi adună pre toţi mai marii popilor şi cărtularii.* N. TEST. (1648), 4[r]/15, cf. 56[v]/12. *Cuvîntul lui D*[a]*v*[i]*d dat mai marelui cîntătorilor* (a. 1651). GCR I, 154/7, cf. 170/31, ST. LEX. 150/2. *Era mai mare arhimandritul şi pre o sfîntă mănăstire de călugăriţe.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 22[v]/4, cf. 15[r]/21. *Au făcut ceată cu toţi mai marii şi eu cu dînsul.* id. ib. 30[r]/32. *Stătu tot Rîmul şi olatele de au giurat cu Brut, ca să nu mai sufără crai peste înşi mai mare.* N. COSTIN, L. 102. *Atunce au scos mai marii Bugeagului şi ei văcărit.* NECULCE, L. 307. *Cornelie, mai marele polcurilor ce le chema pretoriane . . . , rău i-au bătut.* CANTEMIR, HR. 79. *Mai marele oraşului.* MINEIUL (1776), 130[v2]/16, cf. LET. III[2], 225. *Mai marele bulgarilor, de multe ori pierzînd războiul. . ., făcu pace.* MAIOR, IST. 198/15. *Ştiu că fiind mai mare peste oştile mele, cum ai văzut că m-au biruit, m-ai lăsat.* NEGRUZZI, S. I, 141. *Au fost poftiţi. . . mai marii oraşelor şi alte feţe cinstite.* CREANGĂ, P. 231. *Vru să cerce pînă unde merge priceperea şi isteţimea lui Joe, ca un mai marele zeilor.* ISPIRESCU, L. 86. *Părinte al nostru, tu Saturniene, Mai mare peste toţi stăpînitorii.* MURNU, O. 2, cf. 9, ŞĂINEANU, D. U. *Cînd m-am înfăţişat cu jalba şi cu recomandaţie la mai marele detaşărilor, el m-a primit cu vădită silă.* I. BOTEZ, B. I, 224. *Am auzit odată că mai marii Se sărutau la chef cu lăutarii.* ARGHEZI, C. O. 165. *Mai marii aveau să hotărască de soarta tuturora.* PAS, Z. I, 120. *Aici poposeau să-şi răsfeţe Sluţenia firii, gingaşele feţe Ale mai marilor Împovăraţi de slăvi şi steme.* DEŞLIU, G. 37. *Lupul acesta s-au întîmplat că era mai marele, adecă căpitanul tuturor lupilor.* SBIERA, P. 58. *Se opreşte acolo cu o poroncă de la mai marele ţărei.* ŞEZ. IV, 2. *În ziua balului rugă pe mai marele curţii s-o lase şi pe ea la bal.* MERA, L. B. 190. *Mai mare peste mai mici Şi staroste de calici*, se spune despre cei ce se mîndresc prea mult cu o slujbă mică. ZANNE, P. IV, 633. ✦ (Învechit) Strămoş, înaintaş. *Toate vîrstele şi toţi robii şi slobozii, proştii şi voinicii, mai marii şi începătorii. . . toţi împreună întoarsemu-ne şi netrebnici fum.* CORESI, EV. 286. *Întreabă pre părintele tău, şi-ţ va răspunde ţie mai marii tăi.* EUSTRATIE, PRAV. 2/11. *Atunci îşi pierdu viaţa şi raţionistul Ştefan Şincai (unul din mai marii istoricului Georgie Şincai).* BARIŢIU, P. A. I, 255.

— Pl.: *mari* şi (învechit) *mare*. — Şi: (regional) **mărе** (ALR II 2640/2), **míre** (VICIU, GL., PASCU, C. 210) adj.

— Probabil lat. **mas, maris.**

MÁRE[2] s. f. **1.** Nume generic dat vastelor întinderi de apă stătătoare, adînci şi sărate, de pe suprafaţa pămîntului, care de obicei sînt unite cu oceanul printr-o strîmtoare; partea oceanului de lîngă ţărm; p. ext. ocean. *Nedejde tuturoru. . . carii sîmtu pre mare departe.* PSALT. HUR. 53[r]/10. *Şi vrăjmaşii lor cuperi-i marea.* PSALT. 160. *Că cum nu se poate sătura marea ce-i vin toate rîurele întru ea, aşa şi cela lacomul . . . nu se poate sătura.* CORESI, EV. 52. *Pre ţărmurele mariei.* PALIA (1581), ap. CP 123/13. *Valuri cumplite a mărei ce se spumă într-undele sale* (cca 1618). GCR I, 49/39. *Sînt ca o corabie fără de cîrmă în mijlocul* [scris: *mijlicul*] *mării* (a. 1644). id. ib. 110/33. *Căruia i să va tîmpla de să-şi ucigă pre tată-său. . . şi deaciia-l arunca în mare.* PRAV. 91. *Să-i leage piatra morii de grumazii lui şi să să îneace într-adîncul mării.* N. TEST. (1648), 19[v]/3. *Ostrov al mării*, ST. LEX. 169[r]/2, cf. 170[r]/1, 175[v]/2. *Spuma mării şi nori supt ceriu trecători.* M. COSTIN, ap. GCR I, 202/29. *Şi-n tot ce-i în mare el oblăduiaşte.* DOSOFTEI, PS. 28/16. *Mările săca-va de s-a vedea fundul.* id. ib. 51/9. *Aruncară apostolii mrejile în mare.* CHEIA ÎN. 8[r]/4. *Încetaţi de a vă trudi deasupra mărei cei neînsufleţite.* ANTIM, P. 3. *Încunjurată de apă, cetatea. . . era ca un uscat între doao mări.* AETHIOPICA, 51[r]/1. *Au umblat şi umblă fără frică pre deasupra mării pănă în ziua de astăzi.* MOLNAR, RET. 5/11, cf. 77/24. *Oceanul cînd se varsă în destulă cîtăţime pîntre pămînturile statornice se numeşte mare.* CR (1829), 123[1]/29. *Comandantul puterilor noastre de marea priimise (solia) misia de a vedea pe deiul.* ib. 196[1]/21. *Corăbierul cel înţelept pluteşte în odihnă pe noianul mării.* MARCOVICI, D. 13/23. *Întru acele zile aruncasă marea mulţime de peşti la uscat.* DRĂGHICI, R. 58/8. *Capitala aceea a împăratului Mirag. . . era un oraş marineţ (pă lîngă marea).* GORJAN, H. II, 10/17. *Prin toate ea răzbate, ajunge şi biruieşte, Uscatul tot îl cuprinde şi mările privesteşte.* CONACHI, P. 83. *Dunărea se-nştiinţează Ş-ale ei spumate unde către mare îl pornesc.* ALEXANDRESCU, M. 15. *Mulţi sînt ca nisipul mărei, Mulţi ca ghearele mustrărei.* ALECSANDRI, P. II, 14. *Lună tu, stăpîn-a mării, pe a lumii boltă luneci.* EMINESCU, O. I, 130, cf. 63, 132, 149. *Zgomotul creştea ca marea turburată şi înaltă.* id. ib. 144. *Cînd chiuie o dată. . . mările clocotesc şi peştii din ele se sparie.* CREANGĂ, P. 54, cf. 213, 220. *După o călătorie de cîteva săptămîni, ajunseră la smîrcurile mărilor.* ISPIRESCU, L. 24. *O gondolă, fulgerînd Cu fanarul ei cel roşu peste marea cenuşie.* MACEDONSKI, O. I, 242. *Îşi închipuia că e pe mare şi-l leagănă valurile.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 103. *O întindere de apă sărată şi stătătoare ale cărei maluri nu le mai zăreşti se numeşte mare.* MEHEDINŢI, P. 4, cf.

CANDREA, F. 105, 106. *Cei mai mulţi* [nori] *se vor ridica, deci, de pe faţa mărilor.* PAMFILE, VĂZD. 61. *Marea fierbe, marea urlă, Marea fulgere frămîntă.* DENSUSIANU, L. A. 103. *Te-am aşteptat pe ţărmul mării.* MINULESCU, V. 37. *În zări se urcă marea ca o coamă De fiară ce se zbate.* D. BOTEZ, P. O. 54. *În port, marea, fără o cută, e de o limpezime perfectă.* RALEA, O. 27, cf. 26. *Zeci şi sute de mii de stropi s-au ridicat... de pe marea cea mare.* BOGZA, C. O. 39. *Pescarii plecau pe mare. Şi marea era ca oglinda.* STANCU, R. A. III, 235. *Dunărea aleargă înainte către marea cea mare.* V. ROM. octombrie 1953, 9. *Dar acuma văd pe marea largă Vis de flăcări, vasul cum s-avîntă.* BENIUC, V. 42, cf. 133. *Sirenele buciumă cu noi împreună, Prin marea cea mare, Cîntecul lor de chemare.* DEŞLIU, G. 19. *Tot corăbii ferecate, Ce pe mare stau plecate Şi-s cu tunuri încărcate.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 321. *Pe la noi fac burduhuri din cîte o sută de piei de bivol şi merg la rîuri sau la mare, de iau apă!* SBIERA, P. 179. *Că eu-s floare după mare, Cine mă iubeşte moare.* DOINE, 60. *Vine marea mare, Vine-n turburare, Greu urlînd şi urducînd, Toată lumea spăimîntînd.* MARIAN, Î. 107. *În lădiţî l-o turnat Şi-n mariia cî l-o dat.* VASILIU, C. 36. *Bubă de nouăzeci şi nouă de feluri... Du-te în spumele mărilor.* PAMFILE, B. 19, cf. 32, ALR II 2561/130, 141, 172, 228, 353, 362, 520, 551. *Călătorind cineva pe mare, anevoie scapă de furtună.* ZANNE, P. V, 112. *Darea trece marea* (= cu bani se poate face orice). Cf. TDRG, PAMFILE, J. II, 153. ✧ (Figurat sau în contexte figurate) *Să înţelegem şi noi, fraţilor, că corabie iaste şi beseareca lu Hristos, întru marea vieţiei ceştii lumi aflîndu-se.* CORESI, EV. 234, cf. 56, 212. *Viaţa mea este o mare care nu se linişteşte.* CONACHI, P. 82, cf. 279. *Pleacă deseori pe marea livrescului fără busolă.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 5/6. ✧ (Articulat, urmat de un substantiv în genitiv sau de un adjectiv, formează nume de mări) *Că cu toiagul Marea Roşie lovi curmeziş.* CORESI, EV. 65. *Marea Albă.* HERODOT (1645), 309. *Pren credinţă trecură Marea Roşie ca şi pre uscat.* N. TEST. (1648), 300ʳ/24, cf. 20ᵛ/15. *O dată lîngă Marea Galileiului le-au zis lor.* CHEIA ÎN. 7ᵛ/12. *Domnii Ţării Rumâneşti biruia până la Marea Neagră.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/28. *Marea Caspică.* LB. *S-a băgat de seamă că multe corăbii engleziţi se trimit în Marea Mediterană.* CR (1833), 43²/3. *Am ajuns în sfîrşit la Marea Înghetată.* ALECSANDRI, T. I, 457. *Marea Neagră.* ANTIPA, P. 177. *Şi tu, Gheorghe, să mi te duci, Pîn-oi ajunge rob la turci, Rob la turci pe Marea Albă.* MAT. FOLK. 318. *A sosit de trei zile... să mă răpească — Împăratul Galben de la Marea Galbenă.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 90, cf. 96. ✧ *Mare lucie* v. luciu. *Mare teritorială* v. teritorial. *Mare liberă* v. liber. *Mare moartă* v. mort. (Învechit) *Marea ocheanului* = ocean. *Să rădică cară turcii de la răsărit şi cuprinseră toate laturile spre apus, tocma păn-la marea ocheanului.* GAVRIL, NIF. 19/1. *Hoţ de mare* v. hoţ. *Rău de mare* v. rău. ✧ Expr. (Învechit) **De la mare pînă la mare** = de la un capăt la altul al pămîntului; pretutindeni. *Şi oblădui-va de la mare pără la mare şi de la riure pără în cumplitul a tot.* PSALT. 141. (Popular) **Peste mări negre** = foarte departe. *Că cu mîna voi lua, Peste mări negre voi arunca.* MAT. FOLK. 1530, cf. 1522, ZANNE, P. VI, 198. **Peste (nouă** sau **şapte) mări şi (nouă** sau **şapte) ţări** sau (rar) **peste nouă ţări şi mări, peste nouă mări, peste nouă ţări,** se spune pentru a arăta o distanţă foarte mare, o mare depărtare. *Am călcat venind la tine, Peste nouă ţări şi mări.* ALECSANDRI, T. I, 452. *Şi merg ei şi merg, cale lungă să le-ajungă, trecînd peste nouă mări, peste nouă ţări şi peste nouă ape mari.* CREANGĂ, P. 207. *Lorzii... trecuseră peste atîtea mări şi ţări, pentru a veni la noi să împuşte urşi.* GANE, N. III, 140. *Treci, dorule, treci! Peste nouă mări Cu mărgăritări, Peste nouă ţări Cu flori.* BELDICEANU, P. 85, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG. *Aşa mîndru şi frumos, Poţi să cauţi nouă mări, Nouă mări şi nouă ţări.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 19. **Marea cu sarea (şi Oltul cu totul)** = (construit de obicei cu verbe ca „a făgădui", „a cere", „a căuta") mult, totul; p. ext. imposibilul. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Popa cerea însă marea cu sarea!* SLAVICI, O. II, 88, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG, IORDAN, STIL. 98, 333. *Dar tu te-ai dus să cauţi marea cu sarea şi acum nu faci nici cît o ceapă degerată.* CĂLINESCU, I. 211, cf. ZANNE, P. VI, 241. | **A vîntura ţările şi mările** = a călători mult, a cutreiera prin lume; a hoinări. *Crede-mă că să aibi tu puterea mea, ai vîntura ţările şi mările.* CREANGĂ, P. 190. **A (în)cerca marea cu degetul** = a încerca să rezolvi ceva la întîmplare, la noroc, cu foarte puţine şanse de reuşită; a încerca imposibilul. *Bine, bine! cercaţi voi marea cu degetul, dar ia să vedem, cum i-ţi da de fund?* CREANGĂ, P. 260, cf. DDRF, ALEXI, W., PAMFILE, J. II, 153, ZANNE, P. I, 211.

2. Fig. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Suprafaţă vastă; întindere mare, nesfîrşită. *Marea de focu clocotind* (a. 1654). CUV. D. BĂTR. II, 455/9. *Pustia e o mare aprinsă de soare, Nici cîntec de păsări, nici pomi, nici izvoare.* MACEDONSKI, O. I, 142. *Stelele pluteau ca nişte faruri pe nemăsurata şi liniştita mare de întuneric.* VLAHUŢĂ, O. A. 158. *Tufe uriaşe de liliac... se scaldă în razele aurite ca-ntr-o mare de lumină.* PETICĂ, O. 263. *Marea de flăcări ce se revarsă peste pămînt în miezul arzător al zilelor de vară.* HOGAŞ, M. N. 14. *O boare lină stîrnea valuri în întinsele mări galbene de grîu.* SADOVEANU, O. I, 51. *S-aprinde un joc de licăriri ciudate pe această mare întinsă de nisipuri arzătoare.* BART, S. M. 22. *Goana după aurul negru se petrece*

într-o mare de noroi. BOGZA, A. Î. 76. *Şi deodată oceanul a devenit o mare de flăcări.* BARANGA, V. A. 11. *Pier valuri de zbucium în mări de-albăstrimi.* DEŞLIU, G. 38. ✦ Mulţime (nesfîrşită), cantitate foarte mare. *Cufundat sînt într-o mare de plăceri — mă simt schimbat.* MACEDONSKI, O. I, 274. *O mare de capete priveau surîzînd spre un omuleţ care, stînd în mijloc, vorbea cu aprindere.* AGÎRBICEANU, A. 419. *Tot Podu Tîrgului din Afară era, mult în urmă, o mare de capete.* CAMIL PETRESCU, O. II, 251. *S-au strîns în curtea uzinei o mare de oameni.* BOGZA, C. O. 308. *Departe, cît poţi cuprinde cu ochii, o mare de capete, o mare de oameni.* STANCU, U.R.S.S. 167, cf. 49, 83. *În jurul lor era o mare de strigăte.* T. POPOVICI, S. 394. *Aste buze răpitoare Nu le-aş da... Nici p-o mare de mărgele.* BIBICESCU, P. P. 34.

— Pl.: *mări* şi (învechit) *mari, mare* (IORDAN, L.R.A. 69). — Gen.-dat. şi: (învechit) *mariei, măriei.* — Şi: (regional) **mără** s. f. ALR II 2561/27.

— Lat. **mare, -is.**

MÁRE[3] subst. (Învechit şi popular, de obicei precedat de adv. „atîta" şi urmat de un substantiv de care se leagă prin prep. „de") Număr sau cantitate mare; mulţime, grămadă. *Atîta mară de vreme* (cca 1825). ARH. OLT. IV, 369. *Atîta maru de om sau oameni.* LB. *Aceste rînduieli şi obiceiuri... statornicite prin atîtea acturi ctitoriceşti şi domneşti şi urmate din început într-atîţa mari de ani s-au păzit din vechime* (a. 1845). URICARIUL, V. 362/3. *Atîta mar de oameni.* CIHAC, I, 158. *A cîrmuit atîta mare de ani.* ISPIRESCU, ap. ŞĂINEANU, D. U. *Oare nu vă e destul, că, precît a fost tîlharul acesta cu zile, el a hălăduit în domnie atîţia mari de ani?* ODOBESCU, S. I, 110. *De mari de veacuri se luptase.* id., ap. ŞĂINEANU, D.U. *De atîţia mari de ani vecini cu moşiile.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 14. *Se mai schimbă lucrurile omeneşti într-o clipă, nu într-atîta mare de vreme.* MERA, L. B. 119.

— Pl.: *mari.* — Şi: **mar, mără** subst.

— Pentru etimologie, cf. TDRG, BUL. FIL. II, 162, BL V, 43 (care pune cuvîntul în legătură cu *amar*), CIHAC, I, 158, LM, TDRG, BUL. FIL. I, 178 (care leagă termenul de *mare*[2]).

MAREÁNA s. f. art. Vînt care bate din direcţia sud-sud-vest în regiunea de la mare[2]. *Se arunca în cea mai mare furtună ca să scape pe nenorociţii aruncaţi de vîntul fără de milă, mareana, pe năsipurile şi băncile acestui ţerm pustiu.* CONTEMPORANUL, IV, 42. *Vînturile cele mai favorabile pescuitului, crivăţul şi mareana, sînt tocmai cele cari domină în aceste regiuni, bătînd peste 182 zile pe an.* ANTIPA, P. 357, cf. 356, id. F. I. 270, ATILA, P. 428.

— Şi: (regional) **măreánul** subst. art. ALR I 1231/675.

— Din rus. **моряна.**

MÀRE-CUVÎNTÁ vb. I. Intranz. (Învechit) A vorbi despre lucruri importante; a vorbi cu semeţie; a rosti vorbe de ocară la adresa cuiva, a se răsti la cineva. *Se învească-se în spămîntare şi în ruşire cei ce mare-cuvîntă spre mere.* PSALT. 64, cf. 73, 105. *Mare-cuvînt cu puteare, fraţilor! Că adevăr glas cu tărie.* CORESI, EV. 62. *Spre mine mare-cuvînta.* id. PS. 101/1.

— Prez. ind.: *mare-cuvînt.*

— **Mare**[1] + **cuvînta,** după v. sl. **великъчєкатн.**

MARÉE s. f. (Mai ales la pl.) Mişcare alternativă de înaintare (v. flux) şi de retragere (v. reflux) a apelor mării, care se datoreşte mai ales atracţiei lunii şi a soarelui. Cf. ALEXI, W. *S-au brevetat... invenţiuni referitoare la captarea forţei valurilor şi mareelor.* ENC. TEHN. I, 288. *Mareele... sînt, deci, oscilaţii enorme ale apei marine a Pămîntului.* MARIAN-ŢIŢEICA, FIZ. I, 125, cf. 122. ✧ Fig. *Vara am călătorit, am cetit, am făcut cunoştinţe noi, şi toamna, cînd se împlinea anul, mareele mele sufleteşti se liniştiră, iar astrul ce le provoca intră în ultimu-i pătrar.* GALACTION, O. 105.

— Pl.: *maree.*

— Din fr. **marée.**

MAREGRÁF s. n. Aparat cu care se înregistrează nivelul apelor unei mări (în special la maree); mareometru. DICŢ.

— Pl.: *maregrafe.*

— Din fr. **marégraphe.**

MAREMÁTIC, -Ă adj. (Rar) Care aparţine maremei, privitor la maremă, de maremă, propriu maremei. *Ţărînă băltoasă, ape băltoase, un cer copleşit de emanaţiuni maremmatice, iacă aspectul întregei zone a Dunării de gios.* HASDEU, I. C. I, 221.

— Scris şi: (după fr.) *maremmatic.* — Pl.: *maremmatici, -ce.*

— Din fr. **maremmatique.**

MARÉMĂ s. f. (Rar) Pămînt mlăştinos, teren nesănătos. *Unde mai sînt astăzi cele treisprezece urbi ale Dobrogii, înşirate mai sus şi dintre cari unele, spulberate de miasmul maremmelor, nu mai fiinţau nici chiar în epoca lui Pliniu?* HASDEU, I. C. I, 224, cf. ENC. AGR. III.

— Scris şi: (după fr.) *maremmă.* — Pl.: *mareme.*

— Din fr. **maremme,** it. **maremma.**

MAREOMÉTRU s. n. Maregraf. DICȚ.
— Pronunțat: *-re-o-*. — Pl.: *mareometre.*
— Din fr. **maréomètre.**

MAREȘÁL s. m. **1.** (Cu diferite determinări) Nume dat (în Rusia și Polonia feudală) președintelui unui corp nobiliar. *Iani Rizvanschi, castelanul Sandomirului și marșalul crăiei.* URECHE, LET. I², 163. *Voievodul de Cracovia, castelanul de Sandomir și marșalul țerii îi ziseră.* ARHIVA R. I, 101/23, cf. LM. ✧ *Mareșalul curții (regale)* sau *mareșalul palatului* = persoană care are conducerea administrativă generală a bunurilor unui monarh și răspunderea protocolului. *De Kalb, mareșalul curții.* I. NEGRUZZI, S. VI, 4. *Convorbii puțin... și cu mareșalul curții regale.* SBIERA, F. S. 419. *Propriu-zis n-am fost de față, ci în anticameră, cu mareșalul palatului.* STANCU, R. A. V, 142.

2. Cel mai înalt grad în ierarhia militară din unele țări; ofițer care are acest grad. *Ficiorul... starostilui Maliborcului, pre care îl numește cronica leșească marșalul cel mare, l-au robit turcii.* N. COSTIN, LET. I A, 21/27. *La 7 ale lui noiembrie îl porniră... către graf Romanțov, mareșalul, în Țara Leșească* (a. 1782). GCR II, 127/35. *Luă vestire că Sigismond, craiul unguresc, unit și cu alți prințipi creștini, au trecut Dunărea cu mareșalu Novăi.* VĂCĂRESCUL, IST. 253, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., AR (1829), 10²/6. *Expediția marșalului Mezon au făptuit toate aceste pline de mărire rezultaturi.* ib. 150²/31, cf. 43¹/21. *Am fost în biserica protestanților, unde este îngropat vestitul marșal a Franției, numit marșalul de Sacsa.* KOGĂLNICEANU, S. 53, cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D. *Floarea cavalerismului francez, precum... mareșalul Boucicault și alții.* XENOPOL, I. R. III, 82.
— Pl.: *mareșali.* — Și: (învechit) **marșál** s. m.
— Din pol. **marszalek,** rus. **маршал,** fr. **maréchal,** germ. **Marschall.**

MAREȘALÁT s. n. (Rar) Funcția, demnitatea de mareșal. DICȚ.
— Din fr. **maréchalat.**

MARFAGÍU s. m. (Învechit și popular) Negustor ambulant; mărfar **(I).** *Datoriile ce făcea pe horboțele, pe la marfagii cu toba, el i le plătea.* MACEDONSKI, O. III, 97, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Te cunosc, marfagiule, Nu ești Ilie, moftangiule?* TEODORESCU, P. P. 126.
— Pl.: *marfagii.*
— **Marfă** + suf. — *agiu.*

MARFÁR s. n. v. **mărfar.**

MÁRFĂ s. f. **1.** (Învechit, astăzi numai în Transilv., Ban.; în formele *marhă, marvă* și *mară;* adesea cu sens colectiv) Vită cornută (mai ales bou sau vacă); vită de muncă (GCR II, 472); p. g e n e r. animal domestic (CIHAC, II, 186, ALR II 5652/36, 47, 349), dobitoc (CABA, SĂL. 99, A II 7). *În a șaptea zi... nu face nece un lucru nici tu, nici feciorul tău, nici fata ta, nici sluga ta, nici slujnica ta, nici marha ta.* CORESI, ap. GCR I, 23/34, cf. CCR 19/9. *Iară să vor prinde la el cea marhă furată vie, săva bou fie, săva asin, săva oaie, de doao ori să dea atîta.* PALIA (1581), ap. CCR 69/21. *Deci s-au dus Ghiorghi de-au cumpîrat aceale vite, cîce atunci n-au fost oprită marha de măria-voastră* (începutul sec. XVII). ROSETTI, B. 59, cf. 62, 73, 78. *Pîntecele de-a stînga de se va cutremura, o dobîndă de marhă veri apuca.* PARACLIS (1639), 262. *Deade noao fîntîna aceasta den carea au beut el și feciorii lui și marha lui.* N. TEST. (1648), 109ʳ/12. *Să-și adune mărha dumnilor-sale în plaiul muntelui pre locul țerei Moldovei* (a. 1676). BUL. COM. IST. II, 199. *Va plăti restul dăjdii, cum s-a face ceva pășune la marhe* (a. 1767). IORGA, S. D. XIII, 262. *Marha sau dobitoacele ceale cu coarne uneori capătă rîie.* CALENDARIU (1814), 181/27, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., CIHAC, II, 186. *Cele apărătînătoare de casă și sălașul cu marva afară la cîmp.* MARIAN, S. R. II, 226, cf. TDRG, ROSETTI, L. R. VI, 150. *Nici nu se mai spală, da de mîncat se îndoapă ca marha.* T. POPOVICI, S. 145. *Omul prost e ca măgarul sau ca marha.* H XVIII 19. *Să nu le strice lupii marvele (vitele).* ib. 312. *Bădișor de preste vale, Nu-ți pune pean-așa mare, Ci-o pune mai retezată, Precum ai marvă-n poiată.* EPURE, P. 75. *Feciorii slujiseră numai pre marve și nu pre bani.* CĂTANĂ, P. B. I, 9. *Bună umbră dobîndește, Multă marvă să dumbrește.* ALEXICI, L. P. 25, cf. 111. *Trăim dî pă plug și dî pă marhă.* DENSUSIANU, Ț. H. 205, cf. 114. *Murguleț, marhă rotată, Scoate-mă în deal odată.* BÎRLEA, C. P. 171, cf. 304. *Cumpără sare. Sarea o dă la marvă, la oi.* ARH. FOLK. III, 143. *Cîn-să gată, le-aleje; tot natu-ș ia marva lui.* ib. 144. *Abia am ieșit dîn iarnă cu marhele.* ALR I 324/56. *Să duše cu marvil'e la iarbă.* ib. 1088/49. *Să nu să baje la mine-n ocol nici o mară străină.* ALR II 3013/29. *Mana marhălor, a vacilor.* ib. 4241/346. *Solniță dîn corn dă marhă.* ib. 4995/64. ✦ P. g e n e r. (De obicei determinat prin „sălbatic") Animal sălbatic (mai ales cerb sau căprioară). Cf. ALR I 1157/79, 90, 138, 315. ✦ (Depreciativ, cu determinări care accentuează nuanța depreciativă) Epitet pentru un om grosolan, lipsit de bun-simț sau prost. V. v i t ă, d o b i t o c. *S-a dus la Rigo și a cerut-o la joc. Ea l-a privit semeață: — Nu joc cu tine. Ești marhă mare, nu știi juca.* T. POPOVICI, SE. 514. *Marvă încălțată.* ALR I 1524/45.

2. (Prin Ban., în forma *mară)* Prăsilă. Cf. ALR I 1769/28. *Am cumpărat oi și stupi de mară.* Com. din ORAVIȚA.

3. (Învechit) Avut, avere, bogăție (constînd din vite sau, p. e x t., din diverse bunuri mobile).

Aduseră . . . pre Lot, frate-său, şi cu toată marha (u n e l t e l e BIBLIA 1688, 9²/33) *lui şi muieri şi oameni.* PALIA (1581), 55/7. *Nedreptatea amu pohteaşte să răpească marha striinului.* CORESI, EV. 218, cf. 400. *Robiră pre muierile den Madiam şi marha lor şi dobitoacele lor şi toate agonisitele lor.* BIBLIA (1688), 119²/9. *Odăi de oi vom face aicea dobitoacelor noastre şi cetăţi marfelor noastre.* ib. 120²/49, cf. 23¹/17, 46¹/40. *Şi de aceasta am poruncit domniia mea, din nice un fealiu din marha lor să nu li se ia vama domnească dintîi, nice din oi, nice din stupi, nice din porci, nice din găleată* (cca 1700). IORGA, S. D. XII, 277. *Pînă acum tisturile nici atare la casa sau marha preuţilor n-au îndrisnit, ce cineşi în forumul său au căutat judecata* (a. 1765). id. ib. XIII, 257. *De dijma grîului, secărei. . ., inului, stupilor, meilor, meluşeilor şi a altor vite şi marfe care s-au obicinuit. . . a se da fiscului nostru. . . să-i scutim şi să-i mîntuim.* ŞINCAI, HR. III, 82/22.

4. (La sg., de obicei cu sens colectiv, sau la pl.) Bun (material) produs al muncii şi destinat schimbului pe piaţă. *Aceştia sînt. . . iubitorii de argintu şi ceia ce au cumpărat marhă strîmbă.* COD. TOD. 205, cf. CUV. D. BĂTR. II, 344/5. *Scriem carte. . . la vodă, la domnul nostru, să slobodzească drumul să îmble neguţătorii. . . să vie cu negoaţe şi cu marhă la Bistriţă* (începutul sec. XVII). ROSETTI, B. 89, cf. 55. *De la Lipova au tîrguit marfă la tîrgul Devii* (a. 1747). IORGA, S. D. XII, 45. *N-au trecut multă vreme la mijloc şi au ars şi vama domnească, arzînd multă marfă domnească şi neguţitorească* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 231/34. *Luase de la oamenii lui Paul Beldi de Bodula nouă cai, cu mărfile ce ducea, pentru că n-au avut răvăşel.* ŞINCAI, HR. II, 151/34. *Neguţitorii. . . au suit preţul marfelor sale.* id. ib. III, 219/23, cf. I, 371/9. *Făcînd tocmală cu numitul ca să-i dau zece mii ocă caşcaval. . . am şi pus în lucrare ca la vremea cuviincioasă să-i fie marfa gata* (a. 1810). URICARIUL, XIV, 239. *Un neguţitor vienez bătrîn mi-au spus că din Viena de 16 ori au dus marfă la Moldova.* GOLESCU, Î. 97. *Vamă de acum înainte să va lua numai la schele şi la locurile de la graniţă, pentru mărfurile atît cele ce ies, cît şi cele ce intră, cîte 3 lei la sută.* CR (1829), 308²/17. *Au socotit să arunce în mare. . . tunuri, coleturi cu marfă, poloboace şi alte asemine.* DRĂGHICI, R. 11/15. *Importaţia şi exportaţia tuturor mărfilor să fie slobodă.* GT (1839), 52¹/13, cf. 19¹/19. *Moldovenii protimisăsc a da sute de mii de lei pentru carete şi marfe de la Viena.* KOGĂLNICEANU, S. 110. *Să-şi deschidă. . . piepte nouă pentru fabricate şi alte mărfi de ale sale.* BARIŢIU, P. A. II, 399. *Cască gura la mărfurile expuse prin magazine.* NEGRUZZI, S. I, 329, cf. 285. *Să-mi facă mie Catagrafie, Parc-aş fi marfă de băcălie, Braşovenie sau lipscănie.* ALECSANDRI, T. I, 111. *Acea tainică simţire, care doarme-n a ta harfă, În cuplete de teatru s-o desfaci ca pe o marfă?* EMINESCU, O. I, 137. *Ce gîndeşti dumneata, moşule? Te joci cu marfa omului?* CREANGĂ, A. 57. *După ce i-a dăscălit pe larg cumnatul mai mare în toate privinţele negoţului. . ., au pornit. . . după marfă.* CARAGIALE, O. II, 230, cf. III, 155. *Slujba cu care m-ai însărcinat o voi împlini-o, dacă-mi vei da douăzeci de corăbii şi bani, ca să cumpăr marfa cea mai frumoasă şi mai scumpă.* ISPIRESCU, L. 24. *Într-o societate producătoare de mărfuri. . . munca intelectuală devine şi ea o marfă, care se cumpără şi se vinde.* GHEREA, ST. CR. II, 308. *În tîrg, aşternură un sac, lăsară marfa jos pe caldarîmul umed, iar ei se aşezară alături.* DUNĂREANU, CH. 76. *Cînd ai o marfă bună, arată-ne-o de la început.* AGÎRBICEANU, A. 147. *Eu vreau să vorbim, să mă conving că marfa îmi convine, că preţul nu se mai poate scădea.* SADOVEANU, B. 99, cf. 97, id. N. F. 156. *Pierderile se ridică la peste treizeci la sută din valoarea mărfii.* REBREANU, R. I, 47. *Haralambie asista la ridicarea mărfii lui Leib.* SAHIA, N. 96. *Industria textilă. . . cuprinde cca 600 de fabrici. . . aproape suficiente ca să acopere necesităţile consumului intern de mărfuri textile.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 23. *Realizarea planului de desfacere a mărfurilor.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2744. *Marfa pe care o aduceau nu era prea grea, pentru că era mai toată foarte scumpă la preţ, încăpînd în lăzi uşoare.* CAMIL PETRESCU, O. I, 543, cf. V. ROM. decembrie 1954, 64, TEODORESCU, P. P. 164. *La timpul hotărît au sosit corăbierii cu corăbiile încărcate şi cu alte mărfuri.* SBIERA, P. 244. (Glumeţ) *Moş Nichifor fugea de cărăuşie, de-şi scotea ochii. . . Harabagia—zicea el—e mai bună: că ai a face tot cu marfă vie, care la deal să dă pe jos, la vale pe jos, iar la popas în căruţă.* CREANGĂ, P. 107. *Am dugheană cu chirie şi marfă pe datorie.* ZANNE, P. V, 288, cf. 513. *Cine deschide ochii după ce cumpără, cumpără totdeauna marfă proastă.* id. ib. 229, cf. 400, VIII, 319. *Unde este marfă, trebuie să fie şi pagubă.* ROMÂNUL GLUMEŢ, 37. ✧ (În contexte figurate) *Sufletul, cu scumpă marfă încărcat, mearge să se spăsască.* MAIOR, P. 38/27. *Spune-mi însă mai-nainte, pentru banii ce ne-ai dat, Ce fel de marfă anume să-ţi dea codru-ntunecat?* HASDEU, R. V. 53. ✧ F i g. *Din elementele tinere. . . cine ştie dacă n-am vedea ieşind o mînă de oameni-vengheri de marfă bună?* ALECSANDRI, S. 124. *Ai noştri tineri la Paris învaţă. . . Ş-aceste mărfuri fade, uşurele, Ce au uitat pîn-şi a noastră limbă, Pretind a fi pe cerul ţării: stele.* EMINESCU, O. IV, 252. *Aşa sînt fetele, marfă scumpă.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 18, cf. id. T. S. 31. ✧ (Învechit) *Marfă* (sau *mărfuri) de Braşov* = braşovenie. Cf. N. A. BOGDAN, C. M. 132. (Învechit) *Marfă monedă* sau *marfa monedei* = moneda considerată ca echivalent de schimb ; bani. *În vremile trecute, cînd comerţul nu era încă dezvoltat în ţară. . ., marfa monedei era rară.* KOGĂLNICEANU,

S. A. 149. ✧ Expr. **A-şi lăuda marfa** = a-şi lăuda lucrurile pe care le posedă sau meritele personale. Cf. COSTINESCU. **Nu-mi vinde el mie marfă** = nu mă poate înşela, fiindcă cunosc situaţia reală. Cf. PAMFILE, J. II, 153. **A lua** (pe cineva) **marfă** = a lua (pe cineva) în spate, în cîrcă. Cf. ALR II/I h 55. **Bună marfă!** sau **marfă bună,** se spune, depreciativ, despre un om şmecher sau imoral. *Ce marfă bună-mi mai eşti, doamne, doamne!* PAMFILE, J. II, 153, cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. (Rar) **Altă marfă,** se spune cînd este vorba despre alt aspect al unei probleme, despre altă situaţie, altă împrejurare. *Alt arbore genealogic! Altă marfă! Alt blazon!* C. PETRESCU, A. R. 11. ✦ Bun material; obiect. *Aceste rudenii aduc în coliba sa cîte mărfuri pot mai multe, pentru a alcătui zestrea tînărului.* IST. AM. 90r/15. ✦ (Eufemistic) Lucru furat. *Iar fraţii Chirei, Hoţii Brăilei, Acasă veneau, La poartă strigau: Chiră Chirălină... Poarta ne-o deschide Şi apoi ne-o închide, Marfa ce-o avem, În curţi s-o băgăm, Căci ziua ne-apucă, Potira ne-ncurcă.* ANT. LIT. POP. I, 359.

— Pl.: *mărfuri* şi (învechit) *marfe, mărfi.* — Şi: (învechit şi regional) **mărhă** (pl. *marhe* şi *marhă)*, (1, Ban.) **mărvă** (pl. *marve* şi *marvă)*, **mără** (pl. *mare* şi *mară* ALR I 408/112), (suspect) **mărhă** s. f.

— Din magh. **marha.** — **Marvă** < scr. **mrva.**

MARGARÉTĂ s. f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu inflorescenţa compusă din flori mici, galbene, dispuse într-un disc central, iar pe margine flori cu o corolă lungă, albă; aurată, (regional) mărgărită **(1),** roman, tătăişă, ochiul-boului, romaniţă-mare *(Chrysanthemum leucanthemum). Şi din treacăt, ici şi colo, să culegi... Margarete, scînteietoare şi aglice.* TOPÎRCEANU, B. 44. *Purta batistă albă la buzunarul de la piept, o margaretă la butonieră şi ochelari de soare.* V. ROM. iulie 1954, 77.

— Pl.: *margarete.* — Şi: (regional) **mărgărétă** (VICIU, S. GL.), (învechit) **mărgherítă** (COSTINESCU) s. f.

— Din fr. **marguerite,** germ. **Margarete.**

MARGÁRIC adj. (În sintagma) *Acid margaric* = acid din seria acizilor acetici, care se obţine din grăsimi, prin tratarea acestora cu o substanţă bazică. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Din fr. **margarique.**

MARGARÍN subst. v. **margarină.**

MARGARÍNĂ s. f. Emulsie de grăsimi (vegetale sau animale) în lapte sau în apă, avînd consistenţa, aspectul, gustul şi mirosul untului. Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Untul să topeşte la 36° şi margarina la 27°.* BIANU, D. S., cf. NICA, L. VAM. 149. *Hrana pentru tot drumul, care a ţinut o săptămînă, a fost de 1 kg de pîine şi 50 grame de margarină.* CONTEMP. 1949, nr. 158, 9/6.

— Şi: (rar) **margarín** subst. BARCIANU.

— Din fr. **margarine.** — **Margarin** < germ. **Margarin.**

MARGARÍNTĂ s. f. v. **mărgărită.**

MARGARISCÓICĂ s. f. (Probabil creaţie personală) Scoică de mărgăritar. *Pe mărginile mării prind o mulţime de margariscoici, adică de scoici în care se găsesc margaritare.* GORJAN, H. II, 78/7.

— Pl.: *margariscoici.*

— Din ngr. **μαργαρίς** „mărgăritar" + rom. **scoică.**

MARGARITÁR s. n. v. **mărgăritar.**

MARGARITÁRIU s. n. v. **mărgăritar.**

MARGARÍTĂ s. f. v. **mărgărită.**

MÁRGĂ s. f. sg. (Geol.; învechit) Marnă. *Supt pămîntul cel cleios şi năsîpos... margă tare încă se află, carea nu e alta fără pămînt văros amestecat cu lut cleios.* ECONOMIA, 8/14. *Sape în ţarina sa cea cleioasă nişte gropi aşa de afund, pănă ce va găsi humă, margă sau pămînt pietros.* ib. 9/2. *Huma sau marga.* FILIPESCU, D. I, 12/6, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., CIHAC, I, 158, LM, DDRF, ALEXI, W.

— Din lat. **marga.** Cf. it. marga, magh. marga.

MÁRGENE s. f. v. **margine.**

MARGHELÓS, -OÁSĂ adj. v. **mărghilos.**

MARGHIDĂN s. m. v. **marchitan.**

MÁRGHILĂ s. f. v. **mărghilă.**

MARGHILOMÁN s. n. Cafea turcească, fiartă cu rom sau cu coniac; o anumită cantitate din acest fel de cafea. Cf. TDRG. *O băutură uşoară, un şpriţ, un coniac, o marghilomană.* M. I. CARAGIALE, C. 118, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Desigur şi cafele!... Două marghilomane... Şi lichioruri.* C. PETRESCU, Î. I, 5. *Ni se aduse marghilomane, ţigări şi benedictine.* BRĂESCU, A. 254. *Prin zumzetul obişnuit al vechiului local străbăteau comenzile: — O cafea. — Un şvarţ. — Un filtru... Un marghiloman.* STANCU, R. A. V, 319.

— Pl.: *marghilomane.* — Şi: (rar) **marghilomănă** s. f.

— De la n. pr. **Marghiloman.**

MARGHILOMÁNĂ s. f. v. **marghiloman.**

MARGHIOÁLA s. f. art. Numele unui dans popular. *Toţi nuntaşii se prind la joc, ce durează pîn-aproape de către seară, cam cu următoarele jocuri: . . . marghioala* [sau] *marioara, mariţica, mîţa, mocăncuţa.* SEVASTOS, N. 282, cf. PAMFILE, J. III, 90, VARONE, D. 114.

— De la n. pr. **Marghioala.**

MARGHIÓL, -OÁLĂ adj., subst. (Învechit şi regional) **I.** Adj. (Adesea substantivat) **1.** Şiret, şmecher, viclean, intrigant. *Şi acest Batăr-aga ce iaste aicea, aceastea le zicea, că iaste şi el foarte preste samă marghiol şi amestecător rău* (a. 1657). BUL. COM. IST. II, 223, cf. 222. *Putea zice vizirul . . . cum că au fost omul acela un marghiol den Ţarigrad şi i-au spus menciuni.* M. COSTIN, LET. I, 282/28. *Premenind sfaturile celor marghioli* (v i c l e n i B 1938, 524) . . . *nu vor face mîinile lor adevăr.* BIBLIA (1688), 365¹/37. *Să lucrează, de marghioli, a găti arme cu mincinos meşteşug* (a. 1701). FN 102, cf. 93. *Radul vodă. . . îşi pornise firea asupra banilor pre svatul unor marghioli ca aceia* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 370/14. *Era iote şi gata la răspunsuri şi afară din iscusirea minţii era şi marghiol şi viclean* (a. 1779). GCR II, 118/18, cf. LB, LM, CIHAC, II, 673. ✦ (Substantivat, f.) Viclenie, înşelătorie. V. m a r g h i o l i e **(1).** Cf. I. GOLESCU, C. ✦ (Mai ales despre bărbaţi) Uşuratic, ştrengar, berbant; derbedeu. *Cu cîţiva marghioli blestemaţi şi de minte striini. . . viaţa lui îşi petrecea.* R. GRECEANU, C. M. II, 180, cf. GCR II, 472. *Ţîţo, Ţiţo, copiliţă, Cu sîn alb de porumbiţă, Nu da foc inimilor, Dă pace voinicilor, Că tu-i da peste-un păcat Cu marghiolul cel din sat!* ALECSANDRI, P. P. 325. *Moldovenii sînt marghioli, Bagă fetele-n fiori.* TEODORESCU, P. P. 338.

2. Deştept, isteţ, dezgheţat, vioi. *Marghiolul,* (o m u l î n ţ e l e p t B 1938, 649) *realele viind, să ascunse, iară cei fără de minte mergînd, pagubă vor plăti.* BIBLIA (1688), 443²/50. *Decît cu argintul în ladă Şi cu nevasta neroadă, Mai bine cu lada goală Şi cu nevasta marghioală.* ZANNE, P. IV, 492. ✦ Glumeţ, hazliu; poznaş. Cf. POLIZU, BARCIANU, V., CIHAC, II, 673, ALEXI, W.

3. Frumos, plăcut la înfăţişare; mîndru, fudul. *Trece-ntr-o deminicioară Pe lîngă-o casă marghioală.* MARIAN, NU. 323, cf. MAT. FOLK. 422. *S-a luat lumea de mirare, Că-s marghiol şi mă ţin mare Şi-n pungă nici cinci parale.* I. CR. II, 53. *Cu straiele acestea eşti mai marghiol.* PAMFILE, A. R. 250. *Decît cu galbeni la gît Şi cu bărbatul urît, Mai bine cu gîtul gol Şi cu bărbatul marghiol.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 163. ✦ Afectat (COSTINESCU, LM), mofturos, sclifosit, năzuros (VALIAN, V., PONTBRIANT, D.).

II. Subst. Chin, zbucium. *Vai de mine, mult dor duc Colea seara cînd mă culc, Dimineaţa Cînd mă scol, Cu trupşorul plin de dor, Plin de dor şi de marghiol.* MÎNDRESCU, L. P. 21, cf. 243.

— Pl.: *marghioli, -oale.*

— Din ngr. **μαργιόλος.** Cf. it. m a r i o l e, tc. m a r y o l.

MARGHIOLÁŞ s. m. (Regional) Intrigant. *Iară Şerban, înţelegînd aceasta, au trimis boieri de ai lui de pîrea pe Duca vodă, că nu-l lasă în pace, ci strînge marghiolaşi şi îi trimite cu banii lui să-l pîrească.* ŞINCAI, HR. III, 132/19, cf. LB.

— Pl.: *marghiolaşi.*

— **Marghiol** + suf. *-aş.*

MARGHIOLEÁLĂ s. f. (Regional) Faptul de a s e m a r g h i o l i; (mai ales la pl.) mofturi, fasoane, nazuri. *Eu aş curma o dată pentru totdeauna cu marghiolelile astea. I-aş spune verde că nu mai merge.* C. PETRESCU, O. P. I, 49.

— Pl.: *marghioleli.*

— **Marghioli** + suf. *-eală.*

MARGHIOLÉI adj. pl. (Regional) Diminutiv hipocoristic al lui m a r g h i o l **(I 1)**; amăgitori, ademenitori. *Mînă, bade, boii bine, Nu ţinea ochii la mine, Ochii mei îs marghiolei Şi-or amăgi boii tăi.* MARIAN, NU. 697.

— De la **marghiol.**

MARGHIOLÉŞTE adv. (Regional) Ca marghiolii **(I 3)**; semeţ, mîndru, fudul. Cf. LM. *Frunză verde măr domnesc, După cine mă topesc? După fecior unguresc, Că. . . vorbeşte Păsăreşte Şi se primblă marghioleşte.* MARIAN, O. I, 414.

— **Marghiol** + suf. *-eşte.*

MARGHIOLÍ vb. IV. R e f l. (Regional) **1.** A se preface, a simula. Cf. m a r g h i o l **(I 1).** *Aţi murit, ori vă marghioliţi?* POP., ap. ŞĂINEANU, D. U. ✦ T r a n z. A păcăli, a trage pe sfoară. Cf. PONTBRIANT, D.

2. A se ţine de glume, de farse, a face pozne. Cf. m a r g h i o l **(I 2).** Cf. POLIZU, BARCIANU, V., ALEXI, W.

3. A se ţine mîndru, a se fuduli. Cf. m a r g h i o l **(I 3).** Cf. PAMFILE, A. R. 250, ŞĂINEANU, D. U. *Se tot marghiolea cu ştiinţa lui.* ap. CADE, cf. ALECSANDRI, P. P. 325, ALR II 3723/899. ✦ A face mofturi, fasoane; a se alinta, a se sclifosi. *Ce te tot marghioleşti atîta?* BUL. FIL. IV, 122.

4. A se chinui, a se zbuciuma, a se zvîrcoli. Cf. m a r g h i o l **(II).** *Leii pustiilor şi zmeii vînturilor turbate, dihăniile spurcate, căzeau tumba cu labele-n sus, marghiolîndu-se a moarte.* DELAVRANCEA, S. 80.

— Prez. ind.: *marghiolesc.*

— V. **marghiol.**

MARGHIOLÍE s. f. (Învechit şi regional, mai ales la pl.) **1.** Viclenie, şiretlic, înşelăciune; intrigă. *De se va întîmpla orce cheltuială drept*

marghioliile a niscar vrăşîmaşi ce se ar rădica asupra domniilor noastre cu vreo stricăciune... acea cheltuială, orcît ar fi, datori să fim a o da noi amîndoi domnii frăţeşte (a. 1658). MAG. IST. II, 183/23, cf. COD. PUŞC. 84, KLEIN, D. 216, LB. *De faţă vreun ordin, e drept că nu se vede: Vedeţi însă c-aicea e marghiolie mare.* HELIADE, O. I, 224, cf. POLIZU, DDRF. *Licheaua de stăpîn al moşiei... cugeta ca, mai cu marghiolii, mai cu şoalda, mai cu prefăcătorii, să înşele pe Făt-Frumos.* ISPIRESCU, L. 109, cf. 280. *Vicleana mai umblă şi cu marghiolii, căci făgădui lui Paris... că-i va da de soţie pe cea mai frumoasă muiere.* id. U. 8. ✧ Expr. **A umbla în marghiolii** = a umbla după aventuri galante. Cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 349.

2. Glumă, farsă; poznă. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., GHEŢIE, R. M. ✦ Lucru lipsit de importanţă; fleac. *Foaie verde trei lămîi, Toată lumea la robie, Numai eu cu puica-n vie. Şi tăiam măru felii Şi vorbeam de marghiolii Şi şedeam pe pajişte Şi vorbeam de dragoste.* POP., ap. JAHRESBER. IX, 216.

3. Afectare, fandoseală, sclifoseală; alintare, cochetărie. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Iar o leşinat?... măi, ce-s marghioliile aiste?... ha! frumos îi mai şede!* ALECSANDRI, T. 462. *Să lipseşti, îţi zic, că ţi-oi da acuş nişte marghiolii de nu le-i putea duce.* id. T. I, 51, cf. COSTINESCU. *Cu ale tale marghiolii Mă băgaşi în foc de viu!* MAT. FOLK. 420.

— Pl.: *marghiolii.*

— Din ngr. **μαργιολιά.**

MARGHIOLÍRE s. f. (Regional) Faptul de a se marghioli **(3).** Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

— Pl.: *marghioliri.*

— V. **marghioli.**

MARGINÁL, -Ă adj. (Livresc) Care se află la margine; spec. (despre note, glose, comentarii) care este făcut pe marginea unui text tipărit sau a unui manuscris. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF. *Se spune ... după tradiţie sau vreo notă marginală, nelămurită, că Ştefan a luat pe „doamna Voichiţa, fata Radului vodă".* IORGA, L. II, 567. *Cele mai multe interpolaţiuni se datoresc cuvintelor interliniare sau marginale, puse spre lămurirea textului.* BUL. COM. IST. I, 19, cf. 68, ŞĂINEANU, D. U. *Sublinia violent, făcînd observaţii marginale cu creionul.* CĂLINESCU, S. 389. *Într-o notă marginală, Dimitrie Cantemir adaugă: „Ia aminte obiceaiul românilor noştri în războaie".* VARLAAM — SADOVEANU, 123.

— Pl.: *marginali, -e.* — Şi: (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **mărginál, -ă** adj. PONTBRIANT, D., ALEXI, W.

— Din fr. **marginal.**

MÁRGINĂ s. f. v. **margine.**

MÁRGINE s. f. (De obicei urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") **I. 1.** (În opoziţie cu mijloc, centru) Parte extremă a unui teren, a unei regiuni, a unei localităţi etc.; spec. punct iniţial sau final al unei suprafeţe, al unui lucru etc.; capăt, extremitate. *De va sta un pom într-o margine de vie a unui om şi cu ramurile lui va face umbră altei vii... dăm învăţătură, stăpînul cela cu pomul să-ş taie crăngile.* PRAV. 21. *Într-o horă trebuie să fie unul să o poarte, carele să cheamă adevărat verhovnic, căci iaste în marginea horii* (a. 1699). GCR I, 330/12. *Lumina... focului toată asemenea iaste eişi şi nu are întru sineşi cap sau margine* (a. 1775). id. ib. II, 107/24. *Şi purcească Alicsandru de acolo spre răsărit... şi sosi la margine ţărilor şi de acolo nu mai era oameni dumesnici* (a. 1784). id. ib. 132/18. *Am mers vro două ceasuri pînă la margenea Moscovei.* CHIRIAC, 93. *În timpul acesta trăsura damelor se opreşte în marginea unui sat, sub poalele munţilor.* BOLINTINEANU, O. 328. *Uit'te florile cele frumoase de prin margenea pădurei, cum împlu văzduhul de mirozná.* CREANGĂ, P. 123. *La marginea împărăţiei lui mai era un alt împărat, carele, cît au fost tînăr, nu se lăsase să-l bată.* ISPIRESCU, L. 11. *Şed la o femeie bătrînă, departe, departe, tocmai la marginea oraşului.* VLAHUŢĂ, O. A. 134. *În marginea dinspre pădure a satului răsar din pieptul unui deal zidurile înalte şi roşietice ale măreţului castel.* id. ib. 153. *Pe sub marginea pădurii Boii pasc.* COŞBUC, P. I, 153. *Amara se afla la marginea pădurii.* REBREANU, R. I, 77, cf. II, 38. *Soarele sclipeşte proaspăt lustruit la marginea orizontului.* C. PETRESCU, A. 295, cf. 273, id. R. DR. 58. *Noaptea, liniştea desăvîrşită a marginei de oraş nu era turburată decît de lătratul sătesc al cîinilor.* CĂLINESCU, E. 308. *Călări pe cai, trecură spre marginea din sus a taberei.* SADOVEANU, O. V, 514. *Pădurea de fagi se isprăvea, şi marginea ei cotea pe văi.* id. ib. 557, cf. id. A. L. 142. *La marginea dinspre miazănoapte a satului, cotim pe stînga.* STANCU, U.R.S.S. 85, cf. id. D. 314. *Nu o dată, la marginea unor sate, a aterizat avionul sanitar, pentru a transporta în grabă un bolnav într-o clinică din oraş.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2760. *În timpul războiului m-am adăpostit două luni într-o căsuţă a unui muncitor la marginea Cîmpinei.* BARANGA, I. 174. *Mulţimea tresări. O sută de glasuri vuiră îndată... Cei de pe margini se îmbulziră în faţă.* VORNIC, P. 219. *Frumos e-aici la margine de sat! A înflorit în curte oţetarul.* DEŞLIU, M. 37, cf. 15. *La o margine de tîrg.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 348. *Ajunse într-o zi, de către sară, într-o cetate şi, fiindcă era foarte trudit şi ostenit, n-au intrat înlăuntru, ci au abătut la o căsuţă micuţă în marginea cetăţii.* SBIERA, P. 123. *A ajuns tuma la marnea oraşului, unde era un oţ spînzurat.*

GRAIUL, I, 208, cf. ALR SN III h 808, ALR I 404/283, 679, 980/700, 710, 720, 725, 960, 984, 986, ALR II 2485/365, A I 17, 23, II 12, III 16. *Golea ici, Golea colea, Golea-n margine de sat, În cel cătun afumat*, se zice cînd cauți pe cineva despre care nu știi unde șade. ZANNE, P. VI, 129. ◇ (În contexte figurate) *Deasupra seninul, tivit pe amîndouă mărnile de șirurile de case, părea ca o pestelcă bătută în mărgele sinilii.* CONV. LIT. XLV, 362. ◇ *Marginea* (sau *marginile) pămîntului* (sau *lumii)* sau *margine* (sau *margini) de pămînt* = **a)** (învechit și popular) limita pămîntului (privit ca întindere). *În tot pămîntul veastea lor și în margirile lumiei graiurile lor.* PSALT. HUR. 14^{v}/5. *Veastea bunătăților lor... ajungînd pre în toate marginile lumii* (a. 1648). GCR I, 131/11. *Din marginea lumii a nopții regină Vărsa-n calea noastră duioasa-i lumină.* ALECSANDRI, P. I, 126. *Țara în care împărățea fratele cel mai mare era tocmai la o margine a pămîntului și crăia istuilalt, la altă margine.* CREANGĂ, P. 183. *Și patru margini de pămînt Ce strimte-au fost în largul lor, Cînd s-a pornit s-alerge-n zbor Acest cuvînt.* COȘBUC, P. I, 54; **b)** p. ext. (învechit) oamenii de pe întreg pămîntul, lumea întreagă. *Întoarce-se-vor către d*[o]*m*[nu]*lu toatea margirele pămîntului și închinra-se-vor înraintea-i.* PSALT. HUR. 18^{r}/15. *Se vor teame de el toate marginrile pămîntului.* ib. 55^{r}/6. *Toată marginea pămîntul*[u]*i i pare bine de împreunarea cereștilor cu pămînteanii* (a. 1633). GCR I, 83/9. *Și porțile... nu vor hi închise nice dzua, nice noaptea, ce vor întra marginile și laturile lumiei.* VARLAAM, C. 169. *Acela va giudeca marginile pămîntului dirept fiind.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 250/21. *Cela ce iaste nădeajdea tuturor margenilor pămîntului.* VARLAAM-IOASAF, 166^{r}/1. (Cu determinantul subînțeles) *Bucură-te nădeajdea marginilor, sprijineala celor scîrbiți.* MINEIUL (1776), 210^{r2}/19. ◇ Loc. adj. **Fără (de) margini** (sau, rar, **margine)** = care este sau pare a fi nelimitat; foarte mare, foarte întins; nesfîrșit. *Ce prăpastie fără margini!... Grozavă vecinicie.* MARCOVICI, C. 10/19. *Codrii-făr- de margini au a-i da adăpostire.* CONACHI, P. 263. *Pustiul fără margini.* ALEXANDRESCU, M. 20. *Calea-i lungă, fără margini, Cum e și iubirea mea.* ALECSANDRI, T. I, 435. *Uscătiv așa cum este, gîrbovit și de nimic, Universul fără margini e în degetul lui mic.* EMINESCU, O. I, 132, cf. id. N. 32. *Am văzut cîrdurile de dropii cutrierînd... acele șesuri fără margine.* ODOBESCU, S. III, 14. *Cîmpia părea fără margini.* V. ROM. iunie 1955, 73. ◇ Expr. **De la** (sau **din** ori **la) marginea** (sau **marginile) lumii** (sau **de lume, pămîntului, de pămînt)** = (de) foarte departe. *Veni de la marginea pămîntului să auză înțelepțiia lui Solomon.* N. TEST. (1648), 16^{r}/28. *Răsar-o vijelie din margini de pămînt, Dînd pulberea-mi țărînii și inima-mi la vînt.* EMINESCU, O. I, 128. *Pustii ei se simt Și-aruncați Departe la margini de lume.* COȘBUC, P. II, 46. *Neștiind că astfel mor oamenii în orașele mici, la marginile lumii, privea în toate părțile împungător și cu dușmănie.* SADOVEANU, O. IX, 142. *Glas nu am, dar cînd vorbesc, S-aude la marginea lumii* (Condeiul). ȘEZ. IV, 88. (Învechit) **De la margini pînă la margini** = de la un capăt la altul, de pretutindeni. *De la margini pînă la margini au străbătut vestirea ta.* MINEIUL (1776), 35^{v2}/32. **A nu ști la ce margine (îi) va ieși** (ceva) = a nu ști ce reușită va avea la ceea ce a întreprins (sau ce reușită va avea lucrul întreprins). *Ședea ca un osîndit, de nu știa la ce margine va să-i iasă lucrul.* IST. Ț. R. 104. *Nu știu la ce margine va să-i iasă.* ap. DDRF, cf. ZANNE, P. VI, 195. (Regional) **A umbla huci marginea** = a fugi de frică; a da dosul. Com. din PIATRA NEAMȚ. (Argotic) **A gini** (sau **a gimbi) marginea** = a fi atent la ceva, a observa. GR. S. VII, 130, cf. BUL. FIL. II, 207, BL II, 156. ✦ Rezervă de care se poate dispune în anumite limite; marjă. ✦ Fig. Limită, punct extrem pînă la care se poate concepe, admite sau pînă la care e posibil ceva. *Tot omul înțelept datoriu iaste cu bun cuget și cu semuire vie fietecare lucru de folos... a socoti și ce folos trage cu el și pănă la care margine măsură* (a. 1642). GCR I, 97/21. *Înțeleptele obladuiri feresc pe noroade a nu se atinge de două margeni, de care atingîndu-se, pricinuiesc lor zdrobire și sfărîmare neapărată, adecă, nici le împilează... dar nici le lasă întru ușurință atît de nemăsurată* (a. 1802). URICARIUL, I, 12. *Omul este centrul din care izvorăsc două nemărginiri înprotivitoare; într-însul se văd adunate marginile cele mai depărtate.* MARCOVICI, C. 11/8. *Puterea ce margini n-are Au așezat rînduiala crugurilor călătoare.* CONACHI, P. 259, cf. MAIORESCU, CR. I, 294. *Dorind să contribuiesc și eu, în marginile puterii mele, la numărul de sărbători al „Tribunei", vă trimit, alăturat, un mic cîntec studențesc.* CARAGIALE, O. VII, 218. *Într-un mic studiu critic e foarte greu a vorbi despre o chestie însemnată; sînt neajunsuri fatale, care țin de marginile restrînse ale unui articol.* GHEREA, ST. CR. II, 290. *Furia lui Scatiu nu mai cunoscu margini.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 6. *Să se știe că toate au o margine, chiar și în țara noastră binecuvîntată.* REBREANU, R. II, 25. *Entuziasmul a întrecut orice margine, cînd scamatorul și-a fluturat în soare cele trei săbii.* SAHIA, N. 67. *Impresia pe care o lasă istoriile tradiționale ale răscoalei din 1821 e că mișcarea a izbucnit spontan, din suferințe care atinseseră marginile răbdării.* OȚETEA, T. V. 133. *Aurica... se aprinse pînă la marginea de a-și închipui că poate să intereseze pe student.* CĂLINESCU, E. O. II, 251. *Întreabă-mă! În marginile cuvîntului de onoare, tot ai să afli ceva.* C. PETRESCU, A. R. 31. *Au dreptate, toate au o margine.* PREDA, D. 157. ◇ (În propoziții consecutive negative dă determinantului valoare de superlativ) *Șiret de nu mai avea*

margini. ŞEZ. III, 3. *Îi zgîrcit de n-are margină.* ALR II 3038/682, cf. ALR I 783/984. ✧ Loc. adj. şi adv. **Fără margini** = foarte puternic, intens; nestăvilit. *El îi pune pe-a ei frunte mîndru diadem de stele... Şi iubind-o fără margini, scrie; „visul de poet".* EMINESCU, O. I, 32. *În uşoara lui tristeţe e o hotărîre de fier şi un curaj fără margini.* CAMIL PETRESCU, O. III, 203. *Ilie se făcu crunt şi o ură fără margini îi pustii inima.* PREDA, D. 46. ✦ (Regional) Loc de păşunat situat la un capăt de sat (unde dorm vitele vara). Cf. CHEST. V 21/74, ALR I 648/980, 1122/880, ALR II 3869/769. ✦ (Regional) Cimitir. Cf. IORDAN, STIL. 365.

2. (Învechit şi popular) (Teritoriu de) graniţă; frontieră, hotar. *Aceia sănto căzdace şe şedu prea cele margene în ţara leşească* (a. 1612). ROSETTI, B. 79, cf. ANON. CAR., LB. *Mergi la margine şi ţine straja acolo.* ALEXANDRIA, 4/7. *Îndată au trimis cărţi pre la margini să păzească.* N. COSTIN, L. 570. *Şi au gătit leşii oaste şi au pornit-o păn-la marginea lor, la Snetin.* NECULCE, L. 224, cf. 197. *Căpitanii cei mari de marginea de Cernăuţi... vor da de zece bucate un leu* (a. 1728). URICARIUL, I, 51. *Se orînduisă în cîteva locuri oaste turcească pentru paza marginei la Hotin* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 268/36. *Primejdiile marginilor şi ale crăimei noastre întregi atîta sînt de mari, cît nu se pot arăta prin cărţi.* ŞINCAI, HR. II, 143/17, cf. 151/17. *Venisă pîră de la Stroia vornicul... cum că au îmblat oamenii lui pe marginea turcească* (a. 1810). GCR II, 206/22, cf. BUL. COM. IST. IV, 52. *Intrînd pe margine în ţară, s-au lovit cu turcii.* DIONISIE, C. 173. *Prin poruncile domniii mele... către căpitanii mărginilor, s-au poprit cu totul a nu să mai aduce vinuri streine* (a. 1822). DOC. EC. 262, cf. 360. *Banii vămii i-au răspuns aici la Divanu săvîrşitor... Drept aceea, i s-au dat acest bilet de trecătoare la margine, spre a fi nesupărat* (a. 1830). ib. 462. *În vreme de pace ei erau îndatoraţi să facă garnizoana oraşelor şi tîrgurilor şi să păzească pe rînd marginile.* BĂLCESCU, M. V. 608, cf. 607. *Un an şi mai bine Tomşa primi veşti după veşti de la marginile Lehiei, cum că Moviloaia cu feciorii şi ginerii strîng oşti.* SADOVEANU, O. V, 671, cf. X, 9. *Eram în oştire, grănicer d-ăi dă pă marne.* GRAIUL, I, 196. ✧ Fig. *Era şi ea încă la marginea copilăriei, fără prea multe griji.* C. PETRESCU, R. DR. 79. ✧ Loc. adj. (Învechit) **De margine** = periferic, mărginaş. *Au mărsu la vizirul şi i-au dat răspunsu că nu va pute purta grije a doo ţări ce sint de margine.* NECULCE, L. 164. *Socoti cum că fiul său este prea tînăr şi nu va putea cîrmui o ţară de margine.* BĂLCESCU, M. V. 437.

3. Terenul din imediata apropiere a unei ape (V. mal, ţărm); porţiunea de apă din imediata apropiere a malului. *Păru corabniciloru că se apropiară la vriu o marrgire* (ţănutu N. TEST. 1648, ţară BIBLIA 1688). COD. VOR. 90/26, cf. 86/2. *Rrădicară veatrila şi sufla ventişoru şi văslămu la marrgiri.* ib. 94/21. *Se umnojeşti semănţa lor ca stealele ceriului şi ca arira pre margirea mariei.* PSALT. 328, cf. IORGA, L. R. 31. [Scoaseră năvodul] *la margine şi şezură de aleaseră bunii în vase, e putrezii lepădară afară.* CORESI, ap. GCR I, 18/6. *Domnul, deaca întră în vasul ce era a lui Petru, şedzu şi-i dzise să urnească vasul de la margine.* VARLAAM, C. 258. *Ieşind vasăle la margină, le aşăză şi ieşi oastea pre uscat şi o tocmi.* HERODOT (1645), 345. *Carele va găsi pre marginia unii ape mari fiece lucru... de nu-l va mărturisi, nu va avia nice o certare.* PRAV. 39. *Născură ca mulţimea stealelor ceriului şi ca năsipul nenumărat la margenea măriei.* N. TEST. (1648), 299v/23. *Iară alţii s-au tinsu în gios preste tot locul, de au făcut oraş şi sate, păn-în marginea Dunării şi pănă în Olt* (cca 1650). GCR I, 189/29. *Au ieşit la margine, la uscat, pre pămînt şi priviia pre mare* (a. 1675). id. ib. I, 223/14. *Strîngînd de tot feliul de peaşte... îl scoaseră la margine.* CHEIA ÎN. 9v/6. *Şi sosîm... la dîlboană adîncă şi mare şi de margine era o muiare despletită.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 79v/35. *De la munţii Monomotapii pînă în marginea Marii Roşii 5015 de mile se numera.* CANTEMIR, IST. 139. *Prezburg... Oraş mare şi frumos, în marginea Dunării şi cu toate cele spre odihnă şi podoabă orînduieli.* GOLESCU, Î. 20. *Toate mărginile mării ce sînt spre oraş, şi canalurile ce intră în oraş, sînt pline de corăbii.* id. ib. 79. *Ajungînd de mărginea unui eleşteu.* ap. DDRF. *Oltule, care-ai fost martur vijeliilor trecute, Şi puternici legioane p-a ta margine-ai privit.* ALEXANDRESCU, O. I, 72. *În liniştea serii, Să mă lăsaţi să mor La marginea mării.* EMINESCU, O. I, 216. *Trecînd desculţi, prin vad... Moldova îngheţată pe la margini... ne degera măduva-n oase de frig!* CREANGĂ, A. 116. *Cum mergea el gîndindu-se... se pomeni la marginea unui eleşteu.* ISPIRESCU, L. 43, cf. 34. *Podarul îngenunche pe marnea rîului, luă apă în pumnii făcuţi găvan... şi... şi-o împroşcă pe obraji.* CONV. LIT. XLIV, 38. *Ciutălina am scornit Din lunca Siretului Pînă-n marnea Prutului.* PAMFILE, CR. 80. *Trage la marne.* ALR I 1737/954, cf. ALR II 2485/219, ALR SN III h 824. *Luntrea pă mare, pă margine s-o tragi.* ZANNE, P. V, 395.

4. Fiecare dintre cele două părţi laterale ale unui drum; p. ext. porţiunea de teren din imediata apropiere a unui drum. *Mergea Ivan şovăind cînd la o margine de drum, cînd la alta.* CREANGĂ, P. 297. *Era odată, la marginea unui drum umblat, o fîntînă.* CARAGIALE, O. II, 244. *Sub tei, la margine de drum, S-oprise pe rezor.* COŞBUC, F. 69. *Cu frîul calului trecut pe după cot, porni pe cărarea din marginea drumului.* SADOVEANU, B. 222. *Venea pe marginea uliţei.* REBREANU, R. I, 176. *Călca cu băgare de seamă... ferind noroiul şi băltoacele, ţinînd marginea.*

id. ib. 298. *Mecanicul spune că a văzut-o mergînd liniştită pe marginea liniei.* C. PETRESCU, C. V. 36. *Ar fi mers pe jos... dacă nu ar fi simţit numaidecît o sfîrşeală a trupului, ce-l făcuse să se aşeze în marginea şoselei.* BARBU, Ş. N. 8. *Marnea drumului.* ALR II/987. ✦ Spec. Bordură (la un drum). Cf. CIHAC, I, 158.

5. (Învechit şi popular; mai ales la pl.) Fiecare dintre cele două laturi ale unei formaţii de luptă; flanc, aripă. *Purcegînd... cu oastia, vioţii* [= beoţienii] *luară două margini a athineilor.* HERODOT (1645), 298. *Radu din gură grăia... Băteţi voi mijloacele, Iară eu marginile. De la voi ce va scapa, De la noi nu s-a-nturna.* POP., ap. GCR II, 301. ✧ Expr. **A ţine (tot) marginile** sau **a bate marginile** = a se feri de ce-i mai greu, a se codi la treabă; p. ext. a fi ascuns, fals, înşelător. Cf. ZANNE, P. VI, 195.

6. (Regional) Fiecare dintre cei doi drugi laterali ai unei scări; carîmb. Cf. ALR II/I MN 134, 3888/47, 235, ALRM II/I h 343.

7. (Regional) Fiecare dintre cele două braţe ale ferăstrăului. Cf. PAMFILE, I. C. 121.

8. Extremitate laterală a unui obiect (v. latură, dungă, muche); partea de jos sau de sus a unui obiect (v. capăt). *Atinse-se de marginea veşmintelor lui.* CORESI, EV. 380. *Margenele hlamidei aruncîndu-le preste... pulpele picioarelor calului* (a. 1773). GCR II, 90/29, cf. LB, PONTBRIANT, D. *Braţul ei atîrnă leneş peste marginea de pat.* EMINESCU, O. I, 79. *Le privi din urmă, aplecată peste marginea balustradei.* C. PETRESCU, C. V. 363. *După ce umplu cu bagajele-i preţioase locurile libere de pe canapele... arendaşul se ghemui cum putu pe o margine, lîngă un geamantan.* REBREANU, R. I, 13. *Mă plec peste el, sprijinindu-mi mîna de marginea patului.* SAHIA, N. 117. *Ia şezi, tu, colea pe marginea prispei.* SADOVEANU, O. VII, 334. *Prinde cu greu, din cauza pantofilor, marginea de sus a ulucilor înalte şi dese.* V. ROM. iunie 1954, 129. *Se aşeză pe marginea patului.* PREDA, Î. 32. *Doisprezece fraţi, Într-un pat culcaţi, Nici unul nu-i la margine* (Spiţele roţii). SADOVEANU, P. C. 13. ✧ (Învechit) *Marginea unghiului* sau *margine de unghi* = temelie. *Puiu* [scris: *poiu*] *întru Sion piatră în marrgire de unghiu* (piatră temelie unghiului N. TEST. 1648). COD. VOR. 146/13. *Piatra... cea din marginea unghiului.* MINEIUL (1776), 98 v2/15. ✧ Loc. adv. (Regional) **Într-o margine** = (culcat sau aplecat) pe o parte; într-o rînă. ALR II/I h 98. ✦ Porţiune lăsată nescrisă pe una sau pe mai multe laturi ale unei foi de hîrtie sau ale unei pagini de carte. *Unele cuvente le-am pus pre rănd, ce le-am închis în parintijiş... iară altele le-am pus pre margene* (a. 1651). BV I, 189. *Şi pe margini de caiete scriam versuri dulci.* EMINESCU, O. I, 140. *Am însemnat pe marginea cărţii unele pasagii, cu gîndul să le transcriu pentru cetitor.* IBRĂILEANU, S. L. 110. ✧ *Pe marginea cărţilor* = rubrică a unor reviste, în care se face prezentarea lucrărilor recent apărute Cf. DR. V, 744, VI, 484. **Pe marginea** (sau **marginile**) = în legătură cu..., în raport cu..., ca corolar a... *Pe marginea ideii pe care am enunţat-o mai înainte, amintim acum, numai în treacăt, că...* V. ROM. ianuarie 1954, 201. *Au continuat cu discuţii pe marginea celor două rapoarte prezentate.* SCÎNTEIA, 1961, nr. 4855. ✦ (Transilv.) Porţiune dintr-un copac care se lasă netăiată cu ferăstrăul, pentru a susţine trunchiul pînă în momentul cînd va fi prăbuşit. Cf. ALR I 985/231, 283, 335, 558. ✦ (Regional, în sintagma) *Altoire la margine* = altoire în coroană. V. coroană. (Dobra-Deva). ALR II 6102/105.

9. (Învechit, mai ales la pl.) Extremitate a corpului unei fiinţe (v. mînă, picior) sau a membrelor corpului (v. deget). *Piialea viţelului şi tot trupul lui cu capul lui şi cu marginele* (picioarele B 1938, 108) *lui.* BIBLIA (1688), 71²/17. *L-au prins pre el şi i-au tăiat margenile* (degetele cele mari B 1938, 252) *mînilor lui şi marginele picioarelor lui.* ib. 173 1/19. *Că n-au scris mîna cerească, îngerească, ce mîna păcătoasă şi n-am dat odihnă marginilor meale* (a. 1694). GCR I, 314/3.

10. (Regional) Scîndură de calitate inferioară tăiată de pe laturile buşteanului (avînd o parte plană şi una convexă), lătunoaie; p. gener. scîndură (ALR I 1853/40). Cf. LM. *Materialul cel mai ieftin, potrivit mai ales pentru împrejmuirea grădinilor şi a livezilor, îl formează despicăturile, marginile, lăturoaiele.* PĂCALĂ, M. R. 439. *Gard d'i mărgini.* ALR II/I MN 125, 3838/551, cf. ALR I 1851. ✦ Doagă mică. V. aripă. ALR II 6707/235, cf. 6707/551, 812, 928, 987. ✦ Spec. (La pl.) Şipci care se bat pe pereţii caselor de lemn, ca să ţină tencuiala sau lutul (Petreştii de Sus-Turda). CHEST. II 369/329.

11. (Învechit) Rest dintr-un val de pînză sau de stofă; cupon. Cf. POLIZU. *Margine de postav, 14 ocă: 1 leu* (a. 1726—1733). N. A. BOGDAN, C. M. 159. ✦ (Regional) Bucată de teren de formă triunghiulară, care rămîne nearată la capătul ogorului; clin, colţar (Iscroni-Petroşeni). A III 7. ✦ (Regional) Colţ de pîine (Marginea-Rădăuţi). ALR II 4016/386.

II. Ceea ce mărgineşte un obiect sau o suprafaţă; ceea ce se găseşte pe margine **(I)** sau în imediata ei apropiere.

1. Limita superioară a pereţilor unui recipient, a unei cavităţi etc.; gură, buză, (învechit) usnă. Cf. COSTINESCU. *Sta în groapă liniştit, sprijinindu-şi mîinile de marginea ei.* SAHIA, N. 89. *Acolo sus se află marele amfiteatru al carierei, ca un circ uriaş de granit..., iar oamenii apar şi dispar pe marginea prăpastiei, asemeni unor pitici.* BOGZA, C. O. 255. ✧ Expr. **A fi** (sau **a se găsi, a ajunge) pe** (sau **la) marginea gropii** = a fi aproape de moarte. Cf. COSTI-

NESCU. *Iată că împăratul ajunse la marginea groapei. Cînd fu la ceasul morții, el luă copilul pe genunchi și-i zise:... sînt în clipa de a-mi da obștescul sfîrșit.* ISPIRESCU, L. 41. **A fi pe** (sau **la**) **marginea prăpastiei** = a se afla într-un moment critic; a fi amenințat de o mare primejdie. Cf. COSTINESCU. *Am fost din cauza ei pe marginea prăpastiei.* GANE, N. III, 80.

2. Împrejmuire de piatră sau de bîrne ridicată în jurul gurii unei fîntîni sau a unui bazin. V. g h i z d. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, ȘĂINEANU, D. U. (În contexte figurate) *Iubirea ei era o amforă uitată pe marginea unei fîntîni.* TEODOREANU, M. II, 112. ✦ (Regional) Peretele de lemn de formă circulară al sitei; veșcă (Nucșoara-Cîmpulung). ALR II 3983/784. ✦ (Regional, la pl.) Pereții laterali ai scocului. Cf. ALR SN I h 156.

3. Partea răsfrîntă a unei pălării; bor. Cf. POLIZU, COSTINESCU. *Umblă îndeobște cu haine negre... iar capul și-l acopere cu o pălărie de pîslă cu margini largi.* CONV. LIT. V, 335, cf. LM, ALEXI, W., ALR I 1859.

4. Chenar decorativ la o țesătură. Cf. PAMFILE, I. C. 321. *Formarea marginii... comportă un grup de două sau mai multe fire care parcurg drept pe direcția urzelii.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 290.

— Pl.: *margini* și (popular) *mărgini*, (rar) *margine*. — Și: **márgină, márgene** (pl. *margene* și *margeni*), (neobișnuit) **mărgine**, (regional, prin sincopare) **márne** (pl. *mărni*) s. f.

— Lat. **margo, marginis.**

MARGRÁF s. m. Titlu de noblețe al unor principi germani din orînduirea feudală, ale căror principate erau (sau fuseseră cîndva) mărci[4]; persoană care avea acest titlu. Cf. NEGULICI. *Orașul... rămase tot în starea aceasta pînă ce veni Leopold cel Vestit, primul margrav al Austriei, ieșit din casa de Babenberg.* FILIMON, O. II, 65, cf. COSTINESCU. *Prințișorii și margrafii nemțești... voiră să țină și ei haite luxoase de vînătoare.* ODOBESCU, S. III, 142. *Vechii noștri landgrafi, marcgrafi... mai toți mureau de podagră ori de vrun atac fulgerătoriu.* CONTEMPORANUL, II, 247, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *margrafi*. — Și: (învechit, rar) **marcgráf, margráv** s. m.

— Din germ. **Markgraf.** — **Margrav** < fr. **margrave.**

MARGRÁV s. m. v. **margraf.**

MARGRAVIÁT s. n. Demnitatea, funcția de margraf; domeniul, provincia peste care își exercita funcția un margraf. Cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Pronunțat: *-vi-at*. — Pl.: *margraviate.*

— Din fr. **margraviat.**

MÁRHĂ s. f. v. **marfă.**

MARHÓTCĂ s. f. (Prin Mold.) Mahorcă. *Marcotca la lulea se scumpise rău de tot.* ap. CADE, cf. ALR II 4291/414.

— Și: **marcótcă** s. f.

— Din ucr. **мархотка.**

MARIÁGIU s. n. v. **mariaj.**

MARIÁJ s. n. (Franțuzism) **1.** Căsătorie; căsnicie. Cf. COSTINESCU, LM. *Orice donațiune făcută între soți în timpul mariagiului este revocabilă.* HAMANGIU, C. C. 220, cf. ALEXI, W. *La începutul mariajului doream și eu să am un copil.* C. PETRESCU, Î. II, 236. *Familia a vrut să faci un mariaj util pentru cariera ta.* CĂLINESCU, S. 84.

2. Numele unui joc de cărți (la care perechea rigă și damă de aceeași culoare valorează un număr suplimentar de puncte); (învechit și regional) mariaș[2] **(1).** Cf. POLIZU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U.

— Pronunțat: *-ri-aj*. — Pl.: *mariaje* și (rar) *mariajuri*. — Și: (învechit) **mariăgiu** s. n.

— Din fr. **mariage.**

MARIÁLĂ s. f. (Turcism învechit) Oaie. *Aș face... schimb cu niscar*[*e*]*va mariale ce mai am* (a. 1778). FURNICĂ, I. C. 87, cf. T. PAPAHAGI, C.L.

— Pl.: *mariale.*

— Din tc. **marya** (în limba română, sg. refăcut după pl.).

MARIALUÍZĂNE adj. pl. (Regional, în sintagma) *Pere marialuizăne* = varietate de pere mari și zemoase, de culoare galbenă, cu pete ruginii. Cf. DR. II, 706.

— Din germ. **Maria-Luisene** [Birne].

MARIÁȘ[1] s. m. Nume dat unei monede care circula în imperiul austro-ungar; crivac, greșlă. *Încă au mai dat Mihai pop*[ii] *Ionașc*[u] *de o legat maraș 5* (a. 1683). IORGA, S. D. XIII, 185. *Și am dat pentru legături trii mărieși și cinci potori* (a. 1707). id. ib. 4, cf. 56. *Au întors din bani protopopului florinți 18 și 1 mariaș* (a. 1731). id. ib. 119, cf. 3, 104, 146, XII, 10, id. S. N. 119. *Și acele protoca*[*le*], *cene ț-o da doi mă*[*r*]*iași să le dai...*, *lămîile pă un măriiașu* (a. 1750). id. S. D. XII, 55, cf. 88, XIII, 116, 131. *Au dat sfințiia sa 2 zloți și 2 măriiașe și 2 duce, dajde vlădicească pentru mine* (a. 1770). id. ib. XIII, 125. *Tablă pentru măreși și petaci cîtă 5 într-o mînă socotind, de la 1 pînă la 10 000* (a. 1794). BV II, 359. *Petaci de 7 creițari din anul 1802, măreș de cei mici, petaci de cei vechi* (a. 1811). IORGA, S. D. XII, 227. *Bani de argint... măriiași 17 cr*[eițari]. CALENDARIU (1814), 151/16. *Moneta banilor nemțești era groșița de două parale, petaci în 5 parale, mariași în 10.* DIONISIE, C. 166. *Asemenea și banii s-au suit cu prețiul mare...*

groşiţa 4 par[ale], *petacu 10 par*[ale], *mariaşu 20 par*[ale]. id. ib. 224, cf. LB. *Află împlîntat un lemn, în al cărui vîrf crăpat era pus un ban, precum zicea ei de trei marieşi, ca protest, să nu intre în comuna lor.* BARIŢIU, P. A. I, 655, cf. POLIZU, LM. *Alături de galbenu turcesc se preţuia însă cel olandez şi veneţian...*, *iar ca monedă mică... mariaşul din Ardeal, monedă de aramă anterioară Mariei Terezei.* IORGA, B. R. 15, cf. I. BRĂESCU, M. 78, KLEIN, D. 114.

— Pronunţat: *-ri-aş.* — Pl.: *mariaşi* şi *marieşi*, (rar, n.) *mariaşe.* — Şi: (popular) **măriáş** (pl. *măriaşi* şi *mărieşi*, rar, n. *măriaşe*), (regional) **măréş** (IORGA, S. D. XII, 263), **mărăş** (id. ib. 263, 267, 268), **meréş** (id. ib. 268), **mariş** (id. ib. 45), **maráş** s. m.

— Din magh. **máriás.**

MARIÁŞ² s. n. **1.** (Învechit şi regional) Numele unui joc de cărţi (la care perechea rigă şi damă de aceeaşi culoare valorează un număr suplimentar de puncte); (franţuzism) mariaj **(2).** Cf. VALIAN, V. *Se adunau mai mulţi la un loc... spre a juca între ei conţina, mariaşul şi cureluşa.* FILIMON, O. I, 176, cf. PONTBRIANT, D. *Tot ce metahirisesc cîteodată e concina sau mărieşul... cîte două parale partida.* ALECSANDRI, T. 1699, cf. 1270, H XVI 447, XVII 19, XVIII 6. ✦ (La orice joc de cărţi) Prezenţa în mîna aceleiaşi persoane a rigăi şi a damei.

2. (Mold.) Numele unui dans popular care se joacă la nuntă. Cf. VARONE, D. *Jocurile...* [moldovenilor] *la nuntă sînt... rusasca, moldoveneasca (hora), brîul, ungureasca, leşasca, rareori mărieşul.* ŞEZ. I, 35.

— Accentuat şi: *máriaş.* GHEŢIE, R. M., com. din TIMIŞOARA. — Pl.: *mariaşuri.* — Şi: **măriáş** (VALIAN, V., GHEŢIE, R. M.), **mariéş** (H XVI 447), **măriéş** s. n.

— Din magh. **máriás.** Cf. pol. m a r j a s z.

MARICIÚTĂ s. f. (Prin Mold.) Numele unui peşte mic, cu mustăţi, nedefinit mai de aproape. Cf. BĂCESCU, P. 184.

— Etimologia necunoscută.

MARIÉŞ s. n. v. **mariaş²**.

MARIFÉT s. n. v. **marafet.**

MARÍN, -Ă adj. Care ţine de mare², privitor la mare; care este produs de acţiunea unei mări; caracteristic mării. Cf. VALIAN, V. *Lucrarea marină (a apelor mării).* BARASCH, I. N. 85/9, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF. *Şesuri marine (zidite de mări vechi).* MEHEDINŢI, G. F. 132, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Cu umbra lor pe nisip, în pustietăţile marine, priveau în zare vapoare.* BACOVIA, O. 242. *Bolnavi trimişi să respire aer marin.* C. PETRESCU, Î. I, 12, cf. id. C. V. 359. *Un vînt cald, masiv ca o undă marină...*, *făcea ca pălăria Otiliei să fluture.* CĂLINESCU, E. O. I, 103. *O oarecare vreme mai stăruie parcă în auz foşnetul marin, de talazuri rostogolite.* BOGZA, C. O. 329. ✦ (Despre plante şi animale) Care creşte sau trăieşte în mare. *Se opreşte pe la Insulele Canare de mulţimea plantelor marine.* GENILIE, G. 13/17. *Creşteau... Imenşii polipi marini.* ISANOS, Ţ. L. 49, cf. 59. ✦ (Şi substantivat, f.) (Pictură) care înfăţişează un peisaj de mare. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Ai văzut marinele lui Radovici? Hai să ţi le arăt, că sînt interesante.* CAMIL PETRESCU, T. II, 30. *Merse la un perete pe care erau expuse cîteva tablouri... — Priviţi minune! zise el. Cea mai bună marină de Petraşcu.* CĂLINESCU, S. 71. ✦ Privitor la navigaţia pe mare; maritim. *Hărţi marine.* ELEM. G. 2. *Busola marină, care se cheamă şi compas de variaţie.* MARIN, F. 241, cf. COSTINESCU, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *marini, -e.*

— Din fr. **marin, -e.**

MARÍNA¹ interj. (Plutărit) Termen prin care se dă comanda ca buşteanul să fie rotit o dată pe grosimea lui, cu ajutorul ţapinelor. *Trunchiul trebuia sucit în lungul axei longitudinale: asta se numeşte „volta"! Tras într-o parte de la capăt: „marina"!* SADOVEANU, O. A. II, 208, cf. ARVINTE, TERM. 155, LEXIC REG. 104. ✦ (Adverbial, construit cu verbul „a da") De-a rostogolul (răsucind buşteanul pe loc). *A da un lemn marina.* ARVINTE, TERM. 155.

— Etimologia necunoscută.

MARINÁ² vb. I. T r a n z. (Plutărit, complementul indică buşteni) A roti o dată pe grosime. LEXIC REG. 104.

— Prez. ind.: ? — Şi: **marini** vb. IV. LEXIC REG. 104.

— Cf. m a r i n a¹.

MARINÁ³ vb. I. T r a n z. (Complementul indică peşte, carne etc.) A prepara cu un sos condimentat pentru consum imediat sau pentru conservare. Cf. POLIZU, LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Peşte prăjit în untdelemn şi marinat în oţet cu mirodenii.* ANTIPA, P. 712.

— Prez. ind.: *marinez.*

— Din germ. **marinieren,** fr. **mariner.**

MARINÁDĂ s. f. v. **marinată.**

MARINÁR s. m. Persoană care se îndeletniceşte în mod obişnuit cu navigaţia (v. n a v i g a t o r, c o r ă b i e r) sau care face parte din echipajul unei nave (v. m a t e l o t); s p e c. ostaş care îşi face serviciul militar la marină (v. m a t r o z). *Să încărcasă şi pistoalile, spre a se pune în lucrare hotărîrea desperată a vitejilor noştri marineri.* AR (1829), 6¹/16. *Iroica hotă-*

rîre a ofițărilor și marinerilor. ib. 6¹/29. *Viteji marinari.* CR (1829), 248¹/31. *Mărinarii sau corăbierii, rădicînd anghira, au întins vîntrele.* DRĂGHICI, R. 7/7. *Marinerul, după ce îi luă pe toți în corabie din caic... învîntă corabia.* GORJAN, H. II, 7/24. *Acele minuni ce le spune Sinbad marinarul în cele o mie și una de nopți.* NEGRUZZI, S. I, 205. *Ofițerii vaporului dau ordine marinarilor spre a se prepara pentru orice întîmplare.* BOLINTINEANU, O. 270. *Leon Negruzzi, înalt la statură, lat la față și la piept, cu umbletul balansat ca al marinarilor.* MAIORESCU, CR. II, 333. *Doream de ani de zile... să stau de vorbă cu copiii și marinarii Volgii.* SAHIA, U.R.S.S. 19, cf. NOM. PROF. 64. *Locuitorii... aveau faima celor mai iscusiți marinari ai lumii elenice.* BART, S. M. 47. *Îl atrăgeau cîrciumile portului și șantanele, în care năvăleau, pușI pe chefuit și pe harțag, marinarii de pe vasele străine.* STANCU, R. A. III, 167. *Am și plănuit cu el să ne facem amîndoi marinari.* DEMETRIUS, A. 179. ◇ Expr. (Cu valoare de imperativ) **Marinarii pe covertă,** se spune la jocul de cărți sau de table, ca îndemn glumeț pentru ca jucătorii să depună miza. *Te fac o tablă, pînă vine franțuzul! — Te joc la cît vrei, dar marinarii pe covertă.* BUL. FIL. V, 261. ✦ (Regional) Barcagiu. ALR SN III h 843. ✦ (Adjectival, neobișnuit) Marinăresc. *Nu vor să mai intre în slujbă marinară.* NEGRUZZI, S. II, 182.

— Pl.: *marinari.* — Și: (popular) **mărinár** (ALR SN III h 843), (învechit) **marinér, mărinér,** (prin Ban., Transilv.) **marínăr** (ALR SN III 843), **mărinăr** (ib.) s. m.

— **Marină** + suf. *-ar,* după modelul fr. *marinier.* — **Marinăr, mărinăr** < germ. **Mariner.**

MARINÁRE s. f. Faptul de a marina³. Cf. POLIZU.

— V. **marina³.**

MARINÁT, -Ă adj. (Despre pește, carne etc.) Pregătit cu un sos condimentat, pentru consum imediat sau pentru conservare. *Crieri mărinat.* DRĂGHICI, RET. 76/12, cf. POLIZU, LM, DDRF, ALEXI, W. *Mîncau chioftele marinate.* I. BOTEZ, ȘC. 88. *Am dat poruncă să-ți trimeată și matale douăzeci-treizeci de ocă* [de pește]. *Poți să pui să-l facă marinat ori să-l sărezi.* SADOVEANU, O. IX, 450.

— Pl.: *marinați, -te.* — Și: (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **mărínát, -ă** adj.

— V. **marina³.**

MARINÁTĂ s. f. **1.** Mîncare (în special de pește) preparată cu un sos condimentat. *Tot feliul de marfă... pește de mare, marinaturi, tot feliul de scoice.* CR (1830), 140²/2. *Birtașul întrebă... dacă lui Don Chișot îi place marinata.* HELIADE, D. C. 15/20. *Și-ți aștern la poale toate putinile cu icre, cu masline, toate chiupurile cu marinate.* NEGRUZZI, S. III, 56. *Pe masă erau rînduite o mulțime de farfurii cu mezelicuri de tot felul: marinată de stacoji, farfurioare mai mici cu icre proaspete de morun.* FILIMON, O. I, 186. *Mai mult se fac marinatele... de morun și nisetru.* ANTIPA, P. 712. *Produsele coloniale: cafe..., icre, sărături, marinaturi, tutun.* N. A. BOGDAN, C. M. 134. *Se mîncase mărinaturi de crap.* BUL. FIL. V, 25. *Marinată de orice fel de pește, în cutii de tinichea.* NICA, L. VAM. 149, cf. H II 64.

2. Zeamă condimentată în care se pune carnea (de vînat) spre a se frăgezi. V. saramură. Cf. ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: **(1)** *marinate* și (învechit) *marinaturi.* — Și: (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **mărinátă,** (învechit) **marinádă** (MAN. SĂNĂT. 40, COSTINESCU) s. f.

— Din ngr. **μαρινάτο(ν),** it. **marinato.** — **Marinadă** < fr. **marinade,** germ. **Marinade.**

MARÍNĂ s. f. **1.** (Cu sens colectiv) Ansamblul vaselor și unităților navale ale unei țări, precum și personalul aferent. V. flotă. *Marina, adecă oastea de pre mare.* MOLNAR, I. 377/9. *Au aflat cu cale... a trimite în strîmtoarea de la Ghibraltar o parte din marină (flotă).* AR (1829), 50¹/12. *Marina... se alcătuiește din 3 fregate, 2 corvete, 2 bricuri, 6 alte vase mai mici.* CR (1830), 76²/39. *Puterea de mare (marina) britanică.* GT (1839), 7¹/25, cf. STAMATI, D. *Se formă o marină comercială.* CALENDAR (1857), 56/29. *Vorbește c-un june ofițer din marina franceză.* NEGRUZZI, S. I, 328. *Marina lor de comerciu rivaliza cu marina italiană și cu marina franceză.* GHICA, S. 93, cf. PONTBRIANT, D. *Maiorul de marină N. Dimitrescu-Maican scufundă monitorul turcesc din fața Canapei.* MAIORESCU, D. II, 102, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Ofițeri de marină.* C. PETRESCU, Î. I, 12.

2. Știința și tehnica navigației. *D. Șlik, arhitect... aflînd pentru folosul marinii (meșteșugul mării) un instrument numit curvograf, a avut cinstea de a-l înfățișa righii.* CR (1829), 100¹/7. *Să se facă o schimbare foarte însemnătoare în marină, adică în locul funiilor de cînepă să se puie funii sau lanțuri de fier.* ib. (1833), 92¹/47, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *E nava școlii medii tehnice de marină.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2398.

— Din fr. **marine,** it. **marina.**

MARÎNĂR s. m. v. **marinar.**

MARINĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. De marinar; caracteristic marinarului sau marinei. *Avea într-adevăr un aer marinăresc de june aspirant*

voinic şi cochet. TEODOREANU, M. II, 153. *Îşi luase chitara şi cînta încet un cîntec vechi marinăresc de pe coaste îndepărtate.* V. ROM. februarie 1956, 26. *Odgoane marinăreşti.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4849.
— Pl.: *marinăreşti.*
— **Marinar** + suf. *-esc.*

MARINĂRÉŞTE adv. Ca marinarii, în felul marinarilor. Cf. SCRIBAN, D.
— **Marinar** + suf. *-eşte.*

MARINĂRÍE s. f. Ocupaţia, profesiunea marinarului.
— **Marinar** + suf. *-ie.*

MARINÉR s. m. v. **marinar.**

MARINÉSC, -EÁSCĂ adj. (Neobişnuit) Marin. *Băgînd de seamă la ierburile cele marineşti că nu aseamînă cu cele uscateşti (de uscat)... mă mirai prea mult.* GORJAN, H. II, 6/35, cf. 7/3.
— Pl.: *marineşti.*
— **Marin** + suf. *-esc.*

MARINÉŢ, -EÁŢĂ adj. (Neobişnuit) Maritim (1). *Capitala aceea a împăratului Mirag (aşa se numea acel împărat) era un oraş marineţ (pă lîngă marea).* GORJAN, H. II, 10/17.
— Pl.: *marineţi, -e.*
— **Marin** + suf. *-eţ.*

MARINÍ vb. IV v. **marina²**.

MARINÍCĂ subst. (Ornit.; regional) Vindereu *(Falco tinnunculus).* BĂCESCU, PĂS. 110, cf. 174, 205.
— Etimologia necunoscută.

MARINIÉR s. m. (Franţuzism învechit) Marinar. Cf. VALIAN, V., ISIS (1859), 36, PONTBRIANT, D., ALEXI, W.
— Pl.: *marinieri.*
— Din fr. **marinier.**

MARINÍM, -Ă adj. (Învechit) Mărinimos. *Binevoieşte, marinime împărate, de a da uitărei o întîmplare ce s-au simţit nu cu mai puţină durere în Persia.* AR (1829), 78¹/10. *Sufletul lui cel marinim nu putea decît a fi pătruns de groază.* ib. 78¹/50, cf. 127²/23. *Însă secolii văzură sufletele marinime, Geniul şi frumuseţea şi virtuţile sublime.* HELIADE, O. I, 293.
— Pl.: *marinimi, -e.*
— **Mare¹ + inimă,** după lat. *magnanimus,* fr. *magnanime.*

MARINIMÍE s. f. v. **mărinimie.**

MARINIMÓS, -OÁSĂ adj. v. **mărinimos.**

MARINIMOZITÁTE s. f. (Învechit, rar) Mărinimie, generozitate. Cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.
— Şi: **maranimozitáte** s. f. GHEŢIE, R. M.
— **Marinimos** + suf. *-itate.*

MARINÚŢĂ s. f. (Regional) Plantă medicinală nedefinită mai îndeaproape, întrebuinţată în tratarea anumitor boli ale cailor (Coverca-Vatra Dornei). GLOSAR REG.
— Pl.: ?
— De la n. pr. **Marinuţa.**

MARIOÁRA s. f. art. (De obicei determinat prin „de la munte", „de la Gorj") Numele unui dans popular pe care îl joacă flăcăii şi fetele sau nuntaşii, după masa de cununie. Cf. SEVASTOS, N. 282, VARONE, D. 114, PAMFILE, J. III, 9.
— Pronunţat: *-ri-oa-.*
— De la n. pr. **Marioara.**

MARIONÉTĂ s. f. **1.** Figurină acţionată de o persoană (cu ajutorul unor sfori) spre a interpreta diferite roluri în teatrul de păpuşi. V. p ă p u ş ă. Cf. STAMATI, D. *De aveţi noroc, un autor dramatic francez vă pune pe catalici şi vă trage cu o sforişoară, ca pe marionete.* I. NEGRUZZI, S. V, 158, cf. COSTINESCU. *Fiecare club de copii trebuie să aibă trupa lui de marionete.* SAHIA, U.R.S.S. 129. *Este explicabil de ce dintre sutele de personaje ale romanului, toate reliefate şi vii, singurele lăsate intenţionat şters şi mişcîndu-se ca nişte marionete sînt tocmai ducele şi ducesa.* LL I, 132.
2. F i g. Om fără personalitate, care execută servil şi orbeşte ceea ce i se cere. *Toţi sînt sclavii unei marionete.* I. NEGRUZZI, S. VI, 36, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Fărădelegile marionetelor colonialiste provoacă indignarea întregii lumi.* SCÎNTEIA, 1961, nr. 5051, cf. nr. 5060. ✧ *Guvern marionetă* = guvern care execută servil ordinele primite din afara graniţelor.
— Pronunţat: *-ri-o-.* — Pl.: *marionete.*
— Din fr. **marionette.**

MARIORÍCA s. f. art. Numele unui dans popular. VARONE, D. 114.
— Pronunţat: *-ri-o-.*
— De la n. pr. **Mariorica.**

MARÍŞ s. m. v. **mariaş¹**.

MARITÁGIU s. n. (Italienism învechit) Căsătorie, căsnicie. *Maritajul său era legitim.* CALENDARI (1794), 32/4. *Maritagiul e bun pentru bacali şi pentru dascali.* ROM. LIT. 392¹/12. *Era... una din nenumăratele victime ale maritagelor de convenienţă.* FILIMON, O. II, 27, cf. 175, 261, COSTINESCU, LM. *Donaţiunile făcute în favoarea maritagiului nu sînt revocabile pentru ingratitudine.* HAMANGIU, C. C. 197, cf. 219. ✧

Fig. *Misteriosul maritagiu al acestor plante.* BARASCH, M. II, 202/14.
— Pl.: *maritage.* — Şi: **maritáj** s. n.
— Din it. **maritaggio.**

MARITÁJ s. n. v. **maritagiu.**

MARITÁL, -Ă adj. **1.** (Jur.; despre drepturi sau despre autoritate într-o căsnicie) Care aparţine soţului. PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W., ŞĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D.

2. Care aparţine căsătoriei, care e specific relaţiilor dintre soţi; conjugal. *Are o veche legătură, ca şi maritală, cu un Iancu, boier cu butcă şi cu arnăut.* V. ROM. decembrie 1960, 151. ✧ (Adverbial) *Iubea... aproape marital pe Cucly.* CĂLINESCU, S. 334.
— Pl.: *maritali, -e.*
— Din fr. **marital,** lat. **maritalis.**

MARÍTIM, -Ă adj. **1.** Care se află la ţărmul mării sau în apropierea mării; de mare, al mării. V. m a r i n. *Sevastopolis, politie maritimă.* GUSTI, G. V. 59/14. *Ţerile maritime (de lîngă mare).* BARASCH, I. N. 206/2, cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF. *Pe cînd ţărmurile netede sînt cu adevărat opera mării şi pe drept pot purta numele de ţărmuri maritime, la cele de compensaţie din contra, forma e încă amestecată.* MEHEDINŢI, G. F. 147. ✦ Care se face sau se desfăşoară pe mare. *Război maritim.* MN (1836), 6. *De la această tristă dată negoţul maritim al moldovenilor urma să se stînjenească pentru veacuri întregi.* N. A. BOGDAN, C. M. 11, cf. ŞĂINEANU, D. U. ✦ Care creşte sau trăieşte în apropierea mării. *Întunecaţii pini maritimi apar alături de tăcuta mînăstire a insulei.* VIANU, A. P. 160. *Păsări acvatice şi maritime.* LINŢIA, P. II, 133.

2. Care se referă la marină. Cf. ARISTIA, PLUT., COSTINESCU, LM, ŞĂINEANU, D. U. *Insula aceasta bogată, aşezată într-o minunată poziţie maritimă şi militară, ajunsese odată cheia întregului arhipelag.* BART, S. M. 47. *Atena... avea o mare supremaţie maritimă asupra cetăţilor şi statelor aliaţilor.* V. ROM. septembrie 1954, 213. ✧ *Putere maritimă* = stat care posedă o flotă puternică. Cf. ROM. LIT. 279²/6, COSTINESCU, LM.
— Accentuat şi: (după fr.) *marítim.* BARCIANU, V., LM. — Pl.: *maritimi, -e.*
— Din fr. **maritime.**

MARITÓRNĂ s. f. (Franţuzism, rar) Servitoare (neîngrijită, murdară, urîtă). Cf. CODRU-DRĂGUŞANU, C. 242. *Răzvrătitul şi lunaticul cavaler al morilor de vînt şi al maritornelor nu se putea împăca cu consacrarea şi imobilizarea statuară.* PERPESSICIUS, M. IV, 65.
— Pl.: *maritorne.*
— Din fr. **maritorne.**

MARÎŢĂ s. f. **1.** (Familiar) Servitoare.
2. (Prin nord-vestul Munt.) Trăgătoare (pentru cizme). L. ROM. 1959, nr. 5, 76.
3. (Regional) Numele unui dans popular. Cf. VARONE, D., H V 408, XI 290.
— Pl.: *mariţe.* — Şi: **(3) măríţă** s. f. H XI 390.
— De la n. pr. **Mariţa.**

MARIŢÍCĂ s. f. (Regional, mai ales art.) Numele unui dans popular care se dansează la nuntă; melodia după care se dansează. *Toţi nuntaşii se prind la joc, ce durează pîn-aproape de către seară, cam cu următoarele jocuri... leşeasca... măgăruşu, marghioala, marioara, mariţica.* SEVASTOS, N. 282, cf. PAMFILE, J. III, 9, H VI 64, XII 149, 158, 242.
— De la n. pr. **Mariţica.**

MÁRJĂ[1] s. f. (Franţuzism, rar) Rezervă de care se poate dispune între anumite limite. V. m a r g i n e **(I 1).** *Această sumă a fost suficientă pentru a asigura pe timp de un an aprovizionarea cu pîine a unui francez, lăsîndu-i în plus o marjă pentru cumpărarea de alte produse.* CONTEMP. 1949, nr. 138, 2/6.
— Pl.: *marje.*
— Din fr. **marge.**

MÁRJĂ[2] s. f. v. **majă.**

MARLAÚZ subst. (sg.) v. **mărlăuz.**

MÁRLĂ s. f. v. **mîrlă**[1].

MARMAGÍU, -ÍE adj. v. **marmanziu.**

MARMALÁDĂ s. f. v. **marmeladă.**

MARMALÁTĂ s. f. v. **marmeladă.**

MARMANGÉL[1] s. m. (Regional) Copil răsfăţat (Bonţ-Gherla). PAŞCA, GL.
— Etimologia necunoscută. Cf. p a r p a n g e l.

MARMANGÉL[2] subst. (Regional) Numele unui soi de viţă de vie. Cf. CABA, SĂL.
— **Marmangiu** + suf. *-el.*

MARMANGIÓS, -OÁSĂ adj. (Neobişnuit) Prostănac, nerod. Cf. POLIZU.
— Pl.: *marmangioşi, -oase.*
— Etimologia necunoscută.

MARMANGÍU, -ÍE adj. v. **marmanziu.**

MARMANSÍU, -ÍE adj. v. **marmanziu.**

MARMANZÍU, -ÍE s. n., adj. **1.** S. n. (Învechit) Vin grecesc (de Malvazia); p. g e n e r. vin de calitate superioară. *Fac mied aşa de*

bun, cît se potriveşte marmaziului. SIMION DASC., LET. I A 38/37, cf. DR. IV, 1077.

2. Adj. (Învechit şi regional, despre vin) De culoare purpurie (ŞIO I, 84); care îmbată, tare (I. CR. III, 298); dulce (L. COSTIN, GR. BĂN. 134); p. ext. (despre băuturi) de calitate superioară. *Unele viţe rodesc mai puţin vin, dară mai marmanziu, adecă prea bun.* ECONOMIA, 147/14. *Vinu-i bun şi mermeziu Cules toamna mai tîrziu.* SEVASTOS, N. 300. *Un acău de rachie, De rachie marmazie.* BIBICESCU, P. P. 330. *În pimniţă că-mi intra, Scotea vin d-al marmuziu, Cules toamna mai tîrziu, Omoară omul de viu.* MAT. FOLK. 205. *Punea rachiu anason, De-i făcea din om neom; Punea vin de ăl marmaziu De-omora ciocoiu de viu.* ib. 1074. *Nedea bea la pivnicioară, Cu plosca de-o vedrişoară, Cu vin vechi cam marmagiu, Cules toamna cam tîrziu.* PAMFILE, C. Ţ. 39, cf. DIACONU, VR. 192. ✦ P. g e n e r. Roşu-deschis, purpuriu (POLIZU, CIHAC, II, 593, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE), roşu-portocaliu (PAŞCA, GL.), vioriu (MARIAN, CH. 53). *Boiangiul... întrebuinţa colorile cele mai variate şi anume: albastru (civit..., lulachiu, marmaziu, micşuniu).* ŞIO I, 237. *Mîndră buze marmanzii, Dar pe-a cui seamă le ţii?* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 368. *Este-o fată-o cheamă Doca Cu părul cam marmansiu, Nu mi-o spune că o ştiu.* BUGNARIU, N. 49/359.

— Pl.: *marmanzii.* — Şi: **marmansíu, -íe, marmangíu, -íe** (PAŞCA, GL.) adj.; **marmazíu, -íe** adj., s. n.; **marmagíu, -íe, marmonzắu** (CANDREA, Ţ. O. 51), **marmuzíu, -íe, mermezíu, -íe** adj.

— Etimologia necunoscută. Cf. numele topic grecesc M a l v a z i a şi rom. n a r a m z i u.

MÁRMARĂ s. f. v. **marmură[1].**

MARMAZÍU, -ÍE adj., s. n. v. **marmanziu.**

MARMELÁD s. n. v. **marmeladă.**

MARMELÁDĂ s. f. Pastă (consistentă) preparată din fructe terciuite sau trecute prin sită şi fierte cu zahăr; (regional) magiun de prune (ALR I 873/200, 704, 887, ALR II 4046/574, 876). Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Marmelade de orice fel de fructe, conţinînd zahăr, siropuri, miere, glucoză sau alte substanţe îndulcitoare.* NICA, L. VAM. 149, cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. ✧ F i g. (Familiar) *Ah! Ce-am să-i golesc marmelada din ţeasta lui Mustea.* BENIUC, M. C. I, 16. ✦ (Învechit şi regional) Dulceaţă de fructe (PONTBRIANT, D., LM, ALR II 4044/365); peltea (COSTINESCU, BIANU, D. S., ALR II 4047/987). ✦ (Regional) Chiseliţă (Boldu-Rîmnicu Sărat). ALR I 873/708.

— Pl.: *marmelade* şi (popular) *marmelăzi* (BUL. FIL. V, 12). — Şi: (regional) **marmelád** (ALR I 873/887) s. n., **marmelátă** (ib. 873/704), **marmilădă** (ib. 873/708), **marmaládă** (com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, ALR I 873/200, ALR II 4046/574), **marmalátă** (ALR II 4046/876), **marmoládă** (com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI), **mărmăládă** (com. PAŞCA) s. f.

— Din fr. **marmelade,** germ. **Marmelade.**

MARMELÁTĂ s. f. v. **marmeladă.**

MARMEZÍU, -ÍE adj. v. **marmanziu.**

MARMILÁDĂ s. f. v. **marmeladă.**

MARMÍTĂ s. f. **1.** (Franţuzism învechit, rar, în sintagma) *Marmita lui Papin* = dispozitiv format dintr-un vas cilindric de metal închis ermetic cu un capac, cu ajutorul căruia se demonstra forţa elastică a vaporilor de apă. *Pentru a dovedi că temperatura fierberei creşte cînd presiunea devine mai mare, ne putem servi de...* [un] *aparat cunoscut sub numele de marmita lui Papin.* PONI, F. 126.

2. Vas mare (de fier) cu două toarte şi cu capac, în care se transportă mîncarea caldă. *Sleite de apa chioară a cazanelor, de apa leşietică a marmitelor, infanteriile grăbeau spre pădurea morţii.* CAMILAR, N. I, 243.

— Pl.: *marmite.*

— Din fr. **marmite.**

MARMOLÁDĂ s. f. v. **marmeladă.**

MARMONZĂU adj. v. **marmanziu.**

MÁRMOR subst. v. **marmură[1].**

MARMORÁ vb. I. T r a n z. **1.** A da (unui material) aspect de marmură[1] **(1).** Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U.

2. (Neobişnuit) A căptuşi, a acoperi cu plăci de marmură[1] **(1).** *A marmora pereţii pre din întru şi pre dinafară.* LM.

— Prez. ind.: *marmorez.*

— V. **marmoră.**

MARMORÁR s. m. v. **mărmurar.**

MARMORÁRE s. f. Acţiunea de a m a r m o r a. Cf. COSTINESCU. *Marmorarea hîrtiei.* LTR[2].

— Pl.: *marmorări.*

— V. **marmora.**

MARMORÁT, -Ă adj. **1.** Care are aspect de marmură[1] **(1),** colorat ca marmura. *Hîrtie pentru legătorie (fantezie, marmorată).* NOM. MIN. I, 370. *Îşi depun ouăle de formă alungită, admirabil marmorate, pe pămîntul gol sau în iarbă scundă.* LINŢIA, P. II, 11. *Culoarea* [peştelui] *... este marmorată, galbenă-verzuie cu pete negre.* C. ANTONESCU, P. 72.

2. (Neobişnuit) Căptuşit, acoperit cu plăci de marmură[1] **(1).** LM.

3. (Rar) Înmărmurit. Cf. COSTINESCU.

— Pl.: *marmoraţi, -te.* — Şi: (rar) **marmurát, -ă** adj. MARIAN, CH. 51.

— V. **marmora.**

MÁRMORĂ s. f. v. **marmură[1].**

MÁRMORE s. f. v. **marmură[1].**

MARMOREÁN, -Ă adj. **1.** Făcut din marmură[1] **(1)** sau cu aspect de marmură. *Peretele din fund... e îmbrăcat... în stuc marmurean, cu vine negricioase şi albăstrii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 401. ◇ (În contexte figurate) *Idealiştii simţiră numaidecît lipsa sprijinului realităţii şi se coborîră după piedestalul lor marmorean în straturile burgheziei şi ale ţărănimii.* PETICĂ, O. 419.

2. Care are albeaţa, netezimea, strălucirea, răceala marmurei[1] **(1)**; marmoreu, (neobişnuit) marmoreic. *O vedea viind aşa nebună spre el, cu braţele întinse, cu gîtul gol, alb, marmorean.* VLAHUŢĂ, D. 16, cf. GALACTION, O. 138.

— Pronunţat: *-re-an.* — Pl.: *marmoreeni, -e.* — Şi: (rar) **marmureán, -ă** adj.

— Din fr. **marmoréen.** — **Marmurean**: prin apropiere de *marmură*[1].

MARMORÉIC, -Ă adj. (Neobişnuit) Marmorean **(2).** *Căci mă turburi ca şi noaptea ce imensă, nesfîrşită, Îşi desfăşură aripa peste lumea adormită De sculptează-n umbra neagră marmoreicul tău sin.* PETICĂ, O. 48.

— Pl.: *marmoreici, -ce.*

— **Marmoreu** + suf. *-ic.*

MARMORÉU, -ÉE adj. Marmorean **(2).** *Din negru giulgiu se desfăşor Marmoreele braţe.* EMINESCU, O. I, 172. *De ce ar pune doruri vagi şi nostalgii neînţelese pe fruntea care nu cer decît să rămînă reci în marmoreea lor albeaţă?* PETICĂ, O. 246.

— Accentuat şi: *marmóreu.* — Pl.: *marmorei, -ee.*

— Din lat. **marmoreus,** it. **marmoreo.**

MARMORÍE s. f. (Învechit, rar) Meseria, meşteşugul mărmurarului. Cf. PONTBRIANT, D.

— **Marmoră** + suf. *-ie.*

MARMORÍRE s. f. v. **mărmurire.**

MARMORÍU, -ÍE adj. (Neobişnuit) Marmorean **(2).** *Paloarea cea liniştită şi marmorie a feţei contrasta cu părul în dezordine.* EMINESCU, N. 77.

— Pl.: *marmorii.*

— **Marmoră** + suf. *-iu.*

MARMÓT s. m. v. **marmotă.**

MARMÓTĂ s. f. Numele a două specii de animale rozătoare de mărimea unui iepure de casă, cu blană preţioasă, cenuşie; una dintre specii trăieşte în regiunile muntoase din vestul Europei *(Arctomys marmotta)*, cealaltă în stepele din estul Europei şi din Asia *(Marmotta bobak). Marmota... trăieşte în borte supt pămînt.* J. CIHAC, I. N. 35/7. *Marmotă de Alpi.* id. ib. 35/11. *Marmotă rusească.* id. ib. 35/18. *Marmota cu trup gros, păr des şi coadă scurtă.* STAMATI, M. 80/7. *Marmoţii (un fel de urşi), şerpii şi alte vietăţi letargice dorm amorţite în timpul iernei.* CORNEA, E. I, 116/27.

— Pl.: *marmote.* — Şi: (învechit) **marmót** s. m.

— Din fr. **marmotte,** it. **marmotta.**

MÁRMUR subst. v. **marmură[1].**

MARMURÁT, -Ă adj. v. **marmorat.**

MÁRMURĂ[1] s. f. **1.** (Şi, învechit, în sintagmele *piatră marmură, piatră de marmură)* Varietate de calcar cu structură compactă şi fină conţinînd şi alte minerale care o colorează variat şi formează în masa rocii diverse desene; bloc, lespede din această rocă. *Melintia sora lui... făcu stîlpu de marmure* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 285/9. *Împrejurul a toată biserica făcu ca o straşină tot dă marmură albă, cioplită cu flori şi foarte scobită şi săpată frumos* (a. 1654). GCR I, 172/31, cf. 173/4. *Masă de marmure naltă cît să radzămă omul.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 46[v]/32. *Caută de te miră stîlpul de marmură bulgăresc cît este de înalt* (a. 1710). GCR I, 361/8. *Părţii caselor pri dinafara tot de marmure scump şi tot feliul de scrisori ieroglificeşti într-însele săpate avea.* CANTEMIR, IST. 128, cf. 126, 127. *Şi au dat de o piatră marmură şi supt piatră o căldare mare de aramă* (a. 1747). GCR II, 40/22. *Mergînd o au aflat şi o au luat cu căldarea cum era şi cu marmura care era acoperită* (a. 1747). id. ib. 40/32. *Un mormînt de marmură.* MINEIUL (1776), 103[v1]/21. *Corabia... au adus marmuri de cîte îţi trebuiesc.* ib. 161[r1]/11. *Întrarăm într-o curte pardosită cu marmură albă* (a. 1783). GCR II, 130/8. *Li s-au cioplit... obrazul, grumazii, peptul şi picioarele cu cioarecii din marmure albă.* ŞINCAI, ap. GCR II, 205/12. *Inscripţii în marmuri tăiate.* MAIOR, IST. 249/19, cf. CHIRIAC, 20. *Această piatră, de curată marmoră, este pusă deasupra mormîntului de la Elena, împărăteasa.* id. ib. *Aceste patru statui se vor face de marmură de Franţa.* CR (1830), 10[2]/37. *Picătura de apă căzînd neîncetat pe acelaşi punt al unei marmure o petrece cu vreme.* MARCOVICI, D. 168/21. *Măreţele mausolee de bronz şi marmură.* NEGRUZZI, S. I, 192, cf. 50. *Din marmor şi lemne scumpe*

toate-s în cetăți lucrate. MUREȘANU, P. 171/11. *Apolon cu lira, sculptat în marmură de Paros.* FILIMON, O. II, 153. *Din mormîntul rece prin marmura zdrobită Crescuse și-nflorise o mică mărgărită.* ALECSANDRI, P. II, 88. *Și în templele mărețe, colonade-n marmuri albe, Noaptea zeii se preîmblă în veștmintele lor dalbe.* EMINESCU, O. I, 44. *În dom de marmur negru ei intră liniștiți.* id. ib. 93. *Trîntește paharul de masa de marmură, prefăcîndu-l în țăndări.* CARAGIALE, O. II, 61. *Se făcea că era o fîntînă de marmură albă ca laptele.* ISPIRESCU, L. 244, cf. 38. *Artiștii aceia cari au săpat marmurele columnei dacice.* ODOBESCU, S. III, 75. *S-așază fata... pe-o lespede de marmur.* COȘBUC, B. 14. *În jurul marmorei grele, cîteva fire de iarbă.* IBRĂILEANU, A. 52. *Și pe masa părăsită — albă marmoră sculptată —... Mă întind.* BACOVIA, O. 59. *Flote de vase duceau odinioară butoaie în Italia și se întorceau de acolo cu marmură.* SADOVEANU, O. IX, 285, cf. X, 303. *Marmura e lucioasă, străvezie, bătînd ușor în galben ori în vînăt.* STANCU, U.R.S.S. 121, cf. 20. *Țăcăneau veseli piesele de os pe mesuțele de marmură.* DEMETRIUS, A. 58. *Apoi se urcă pe trepte, la deal, în casele cele de marmură.* RETEGANUL, P. III, 31. *I-oi slobozi un frig mare și un ger... Și ei or veni să să-ncălzească și i-oi face marmură.* ALEXICI, L. P. 258. *Găsăște o cireadă dă boi, o stavă dă cai, o stavă dă bivoli, nește casă de marmure.* GRAIUL, I, 44, cf. ALR II 4273, ALRM SN I h 394. *Nedreptățile scrie-le pe nisip, iar binefacerile pe marmoră.* ZANNE, P. V, 439. ✧ (Ca termen de comparație pentru „alb", „neted", „rece", „dur" etc.) *Mă-ntîmpinași în cale, Ca marmura de albă, cu păr de aur moale.* EMINESCU, O. I, 91. *Răsai-nainte-mi ca marmura de clară.* id. ib. 232. *Începu să-l mîngîie cu mînușițele ei cele grăsulii și netede ca marmora cea bine lustruită.* ISPIRESCU, U. 93. *În soarta mea m-am împietrit: Rămîn ca marmora de rece.* MACEDONSKI, O. I, 36. *Fruntea, netedă ca marmora, era acum ușor înnegurată de gînduri.* V. ROM. septembrie 1953, 49. ✧ Fig. *De lebădă-i e gîtul; de marmoră-al său piept.* MACEDONSKI, O. I, 107. *Vîntul tăcuse de tot și să stinse deodată murmurul Marilor mări; lopătarii se luptă cu marmura mării.* COȘBUC, AE. 129. *Plopii... pe marmora zăpezii Culcă umbra lor albastră.* TOPÎRCEANU, B. 69. *E feerie de argint, Cristalizat în turțuri lungi, Și pe cît ochii ți-i alungi, Pe cît ajungi, E marmur alb, neprihănit, Pustiu și nesfîrșit.* ARGHEZI, V. 71. ✦ (La pl.) Varietăți de marmură[1] **(1).** *Producturile acestui pămînt... din ceata mineralelor, precum: marmure, pietre prețioase.* AR (1829), 196[1]/34. *Am stat o zi întreagă pe sub pămînt trecînd din galerii cu marmuri verzi în altele cu marmuri roșcate.* CĂLINESCU, S. 340.

2. Obiect sculptat din marmură[1] **(1).** *Celelalte marmore ce se află în această sală reprezintă aligorii mitologice.* FILIMON, O. II, 153. *De la creștet la picioare s-o admiri și s-o dezmierzi Ca pe-o marmură de Paros sau o pînză de Corregio.* EMINESCU, O. I, 157. *Imaginea femeii, pe care o aseamănă cu Diana, are simplitatea și grația marmurelor antice.* VIANU, S. 33.

3. (Regional) Porțelan. *Beu apă de micșunele dintr-o oală de marmură.* ISPIRESCU, L. 114. *Un hîrb de talger de marmură.* MARIAN, ap. HEM 1713. *Lampă cu pălăria di marmură.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. *Frumoasă ca o păpușe de marmure.* CIAUȘANU, V. 178. *Șahan di bliah or di marmură.* ALR II/I MN 142, 3911/386. *Farfurie de marmură.* ALR II 3967/537. *Strachină de marmure.* ib. 3967/872. ✦ Oală smălțuită. Cf. ALR I 695/542, 677.

4. (Prin Transilv.) Piatră de hotar (LB); semn care desparte două holde (CHEST. IV 129/106).

— Pl.: *marmuri* și *marmure.* — Și: **mármoră,** (învechit și regional) **mármure** s. f.; (regional) **mármur** subst., **mármore** (ALRM SN I h 394) s. f., **mármor** subst., **mărmară** (DR. IV, 104) s. f.
— Lat. **marmor, -oris.**

MÁRMURĂ[2] s. f. (Regional) Numele unei boli a vitelor; armurare (Geoagiu-Orăștie). MAT. DIALECT. I, 261.
— Etimologia necunoscută. Cf. a r m u r a r e.

MÁRMURE s. f. v. **marmură[1].**

MARMUREÁN, -Ă adj. v. **marmorean.**

MARMURÍ vb. IV v. **mărmuri.**

MÁRMURILE s. f. pl. (Regional) Numele unei hore; melodia după care se dansează această horă. VARONE, D. 114.
— Etimologia necunoscută.

MARMURÍST s. m. (Rar) Mărmurar. *Marmurist...* [la] *Opera de stat.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2726.
— Pl.: *marmuriști.*
— **Marmură[1]** + suf. *-ist.*

MARMUZÍCĂ adj. (Învechit, rar) Diminutiv al lui m a r m u z i e. V. m a r m a n z i u **(2).** *Ești frumușică, Ești marmuzică, Plină de nuri.* ALECSANDRI, T. 920.
— **Marmuzie** (f. lui *marmuziu)* + suf. *-ică.*

MARMUZÍU, -ÍE adj. v. **marmanziu.**

MÁRNĂ s. f. Rocă formată dintr-un amestec de argilă și de calcar; (învechit) margă. *Stîncele lutoase sînt nouă: caolinul, lutul..., marna.* COBÎLCESCU, G. 23/6. *Culcușul de marnă verde de pe dealul de la Secătura... ar face să se presupuie existența sării acolo.* I. IONESCU, P. 31. *Marna... este un amestec de argilă, de carbonat de calciu și*

deseori şi de năsip. PONI, CH. 236, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Marne cretoase.* ONCESCU, G. 15, cf. 26. *Celelalte două orizonturi sînt reprezentate prin şisturi cu radiolari şi marne.* MG I, 130. *Originalitatea reliefului este determinată de larga dezvoltare a marnelor.* ib. 204.

— Pl.: *marne.*

— Din fr. **marne,** it. **marna.**

MÁRNE s. f. v. **margine.**

MARNÓS, -OÁSĂ adj. (Despre soluri) Care conţine marnă, bogat în marnă, alcătuit din marne; care are caracterele marnei. *La partea superioară a calcarelor masive se dispun calcare, din ce în ce mai marnoase, care cuprind o extrem de bogată faună de amoniţi.* ONCESCU, G. 69. *Depozitele pliocene din Depresiunea Transilvaniei... au, în general, un facies marnos predominant.* MG I, 133.

— Pl.: *marnoşi, -oase.* — Şi: (rar) **mărnós, -oásă** adj. CADE.

— **Marnă** + suf. *-os.*

MARÓ adj. invar. Care este de culoarea castanei coapte, a cafelei măcinate; castaniu, brun-roşcat. V. c a f e n i u. Cf. ALEXI, W. *Încăperea era mai mult lungă decît lată şi avea o fereastră care da în geamlîc, acoperită cu o mare cortină de pluş maron.* CĂLINESCU, E. O. I, 31. *Fotolii în chip de farfurii adînci diformate... ornamentează holul, cu tot felul de culori: verde, roş, maro.* V. ROM. iulie 1960, 67. ✦ (Substantivat, n.) Culoarea descrisă mai sus.

— Şi: **marón** adj. invar.

— Din fr. **marron.**

MAROĂNĂ s. f. (Rar) Castană comestibilă coaptă sau preparată cu sirop de zahăr. Cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.: *maroane.*

— Din germ. **Marone,** it. **marrone,** fr. **marron.**

MAROCHÍN s. n. **1.** (La sg.) Piele fină de capră tăbăcită vegetal (avînd desene în relief sau în culori); imitaţie obţinută din piele de oaie sau de viţel; saftian, cordovan. *Portofeluri (ghiozdane) de marochin turceşti.* CR (1830), 373²/3. *O carte... legată frumos în catife sau marochin.* CUCIURAN, D. 86/24, cf. NEGULICI. *Apoi legînd-o-n aur* [cartea]..., *în toc de marochin, A dedicat-o falnic nerodului Damet.* NEGRUZZI, S. II, 227, cf. COSTINESCU, DDRF, GHEŢIE, R. M., ŞĂINEANU, D. U., BARCIANU, ALEXI, W. *Luă o cutie de marochin negru.* D. ZAMFIRESCU, A. 75. *Cu picioruşul d-sale grăsuliu strîns în nişte pantofiori de marochină neagră... era gata de drum.* HOGAŞ, DR. II, 81. *Înfundat în perinile tapisate cu piele de marochin, Adrian privea în trecut.* ARDELEANU, U. D. 33. *Îmi întinse portţigaretul de marochin.* C. PETRESCU, S. 223. *Purta... în picioare cizme de marochin.* GALACTION, O. 176. *Bici lucrat cu îngrijire, pe cotorul căruia se zăreau împletituri de piele de marochin.* CĂLINESCU, E. O. I, 103, cf. id. S. 399. *Numai Nicoară purta încălţări de marochin pînă la genunchi, ca unul ce părea stăpîn.* SADOVEANU, N. P. 22. *Privi cu un rîs fugar pe Şoimaru şi cu pintenii de la cizmele ei de marochin roş lovi calul şi zvîcni înainte.* id. O. V, 558. *De la Constantinopol se aduc şaluri de caşmir, stofe orientale, pantofi de marochin.* OŢETEA, T. V. 45. *Să-ţi fac rochiţă de lînă Şi papuci de marachină.* MAT. FOLK. 1028. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Hîrtie marochin* = hîrtie care imită marochinul **(1).** Cf. POLIZU, COSTINESCU. ✦ (La pl.) Varietăţi de marochin **(1).** *Pergamente şi colecţii vechi... Legate-n marochine.* CAMIL PETRESCU, V. 7.

2. (La pl.) Obiecte lucrate din marochin **(1).**

— Pl.: *marochine* şi (învechit) *marochinuri* (ISIS 1859, 115). — Şi: (învechit) **marochínă,** (regional) **marachínă** s. f.

— Din fr. **maroquin,** it. **marrochino.**

MAROCHÍNĂ s. f. v. **marochin.**

MAROCHINĂRÍE s. f. **1.** Meşteşugul de marochinier; industrie de obiecte lucrate din marochin sau, p. g e n e r., din orice fel de piele (subţire şi moale) şi din orice înlocuitori de piele. Cf. COSTINESCU. *A început producţia a 50 modele de produse noi de marochinărie.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4863, cf. ib. 1963, nr. 5862. ✦ Atelier sau magazin unde se lucrează sau se vînd obiecte din marochin sau din orice fel de piele sau de înlocuitori de piele.

2. (Cu sens colectiv) Obiecte făcute din marochin sau din orice fel de piele sau de înlocuitori de piele. DICŢ.

— Pl.: *marochinării.* — Şi: **marochineríe** s. f. COSTINESCU.

— Din fr. **maroquinerie.**

MAROCHINERÍE s. f. v. **marochinărie.**

MAROCHINIÉR s. m. Lucrător care prelucrează marochinul sau, p. g e n e r., orice fel de piele şi de înlocuitori de piele; fabricant de obiecte din marochin. Cf. COSTINESCU.

— Pronunţat: *-ni-er.* — Pl.: *marochinieri.*

— Din fr. **maroquinier.**

MARÓD, -OÁDĂ adj. (Transilv., adesea substantivat) (Om) bolnav; (om) rănit. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., AGÎRBICEANU, L. T. 243. *Îs cam marod.* ALR II/I MN 54, 4165/219, cf. LEXIC REG. 92. *Omu mieu nu prea lucră, că-i marod.* MAT. DIALECT. I, 79. *Cînd am venit eu acasă, l-am lăsat marod la spital.* ib. 180, cf. L. ROM. 1961, nr. 2, 128.

— Pl.: *marozi, -oade.*

— Din germ. **marod.**

MARÓLĂ s. f. v. **marulă.**

MARÓN adj. invar. v. **maro.**

MARÓTĂ s. f. (Franţuzism) **1.** Preocupare exclusivă şi obsedantă pentru un anumit lucru; p. ext. obiect al unei astfel de preocupări. V. manie. *Caii aceia au devenit pentru N... o marotă, o idee fixă.* CARAGIALE, O. I, 72.

2. (Rar) Sceptru avînd în vîrf un cap acoperit cu o glugă pestriţă şi împodobit cu clopoţei, pe care îl purtau bufonii. Cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U.

— Pl.: *marote.*

— Din fr. **marotte.**

MAROTEÁ s. f. v. **malotea.**

MARPÍCI s. n. Tub lung şi elastic (răsucit în serpentină) al narghilelei. *Şedea în mijlocul patului cu marpiciul narghilelei în mînă.* BELDIMAN, LET. III², 440, cf. CIHAC, II, 593, DDRF. *Mai complicat era ciubucul persienesc sau narghileaua: un borcan de sticlă ca o pară... iar în partea-i goală cu o lulea elastică de piele în serpentină (numită „marpici").* ŞIO I, 215.

— Pl.: *marpiciuri.*

— Din tc. **marpiç.**

MARSUÍN s. m. Specie de delfin care trăieşte de-a lungul ţărmurilor marine *(Phocaena communis).* Cf. BARASCH, I. N. 323, ALEXI, W. *Un cîrd de marsuini se întrec în mers cu noi.* BART, S. M. 30.

— Pl.: *marsuini.*

— Din fr. **marsouin.**

MARSUIPIÁL, -Ă adj., s. n. **marsupial.**

MARSUÓS, -OÁSĂ adj. v. **mîrsios.**

MARSUPIÁL, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. (Despre unele mamifere) Care se caracterizează prin faptul că femelele au o pungă ventrală în care îşi ţin puii după naştere. *Aice se găsăsc urme de păsări, animale marsuipiale şi batracene.* COBÎLCESCU, G. 77/19, cf. LM.

2. S. n. (La pl.) Ordin de mamifere marsupiale **(1)**; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pronunţat: *-pi-al.* — Pl.: *marsupiale.* — Şi: (neobişnuit) **marsuipiăl, -ă** adj., s. n.

— Din fr. **marsupial.**

MARSÚPIU s. n. (Zool.) Punga ventrală a marsupialelor. Cf. LM.

— Pronunţat: *-pi-u.* — Pl.: *marsupii.*

— Din lat. **marsupium,** fr. **marsupium.**

MARŞ s. n., interj. **I.** S. n. **1.** Deplasare a unei unităţi militare sau (mai rar) a unui grup organizat de oameni, a unei persoane (într-o anumită formaţie şi cu un anumit pas). *Trebui să înceapă marşul prin un cerc de triumf.* IST. AM. 72r/16. *Garnizoana... înfricoşată de marşul cel repede şi de izbîndele cele strălucite ale armiii, părăsi... şanţurile aceştii cetăţi.* CR (1829), 136¹/21. *Mă văzui... silit de dimineaţă pînă în sară a face marşuri cu mai multe oca de fier pe umăr.* NEGRUZZI, S. I, 332, cf. 167. *Soldatu-naintează Şi marşul său urmează.* ALEXANDRESCU, M. 174. *A fost de părere să rămînem în picioare pentru că le udăm* [ranităle] *de tot şi-o să fie mai rău în marş.* SAHIA, N. 80. *Se duseră manevrele de toamnă, trecerile prin satele pline de grădini cu poame, glumele la popasuri cu fetele, marşurile şi luptele pe dealuri şi văi.* SADOVEANU, O. VI, 105. *Era o toamnă prelungită, senină, uscată, vreme favorabilă marşului cu blindate peste pămîntul tare ca piatra.* STANCU, U.R.S.S. 135, cf. V. ROM. iulie 1954, 33. *Poruncesc la dobaş Să bată doba de marş.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 305, cf. HODOŞ, P. P. 228. ✧ Fig. *Va da... sprijănul cel mai cu ispravă ocîrmuirei, spre a însemna o marşă pururea sporitoare la acest ram a aşezămintelor noastre.* BULETIN, F. (1843), 114¹/4. ✧ *Pas de marş* = mers în cadenţă. *Vagmistrul comandă luarea pasului de marş reglementar.* SANDU-ALDEA, U. P. 130. *În primul şi în ultimul episod scena este traversată în pas de marş de multe fete şi băieţi.* CONTEMP. 1963, nr. 893,4/5. *Batalion* (sau *companie) de marş* = batalion (sau companie) instruită în spatele frontului pentru a completa efectivul de pe front. *Se găsea undeva prin defileul Mureşului, pe la Lipova, într-o companie de marş.* BENIUC, M. C. I, 115. *L-am văzut nu de mult, la regimentul 21 infanterie. Ţinea un discurs unui batalion de marş.* id. ib. 392. *Marş forţat* v. forţat. ✧ Expr. (Franţuzism, rar) **A cîştiga un marş** = „a apuca înaintea inamicului". COSTINESCU. ✦ (Învechit) Etapă sau distanţă parcursă de o unitate militară în 24 de ore. *Se mutase cu un marş (măsură ostăşească de drum).* CR (1829), 41¹/25. *Trimişii lui Mihai întîmpinară pe Basta, două marşuri de Casovia, în cale spre Ardeal.* BĂLCESCU, M. V. 465. ✦ P. gener. Deplasare, drum, cursă. *Nu poţi opri pămîntul să rotească, Nici soarele din marşul lui fierbinte.* DEŞLIU, G. 56. *Am făcut un marş straşnic.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. ✦ (Sport) Probă atletică de mers pe distanţe lungi. Cf. L. ROM. 1961, nr. 1, 29.

2. (Învechit; în forma *marşă*) Drum, cale, mijloc (de lucru); procedură. *Prin aceasta... aţi dat marşei pricinilor judecătoreşti o simţitoare uşurare* (a. 1835). URICARIUL, XIV, 50. *Iată marşa ce vom urma pentru... a găsi metodul ce are a să întrebuinţa spre a putea discoperi această rădăcină.* ASACHI, E. I, 183/24, cf. STAMATI, D.

3. Numele unei piese muzicale compuse de obicei în măsura de 4/4 (destinată să însoţească mersul cadenţat al unei unităţi militare, al

unei formaţii încolonate etc.); p. ext. cîntec de război. Cf. STAMATI, D. *Cu muzică înainte sunînd marş, Meleli intră în oraş.* NEGRUZZI, S. I, 43. *Nu uita să-i cînţi marşul lui Napoleon.* ALECSANDRI, T. I, 46. *Începeau să cînte marşuri ostăşeşti.* SADOVEANU, O. II, 435. ✧ *Marş funebru* v. funebru.

4. Compoziţie literară în versuri, cu subiect patriotic, scrisă pentru a fi cîntată pe o arie de marş **(I 3).** *A produs următorul marş, în care deodată se vede şi patriotismul său.* CR (1830), 109¹/30, cf. STAMATI, D.

II. Interj. **1.** (De obicei precedat de „înainte") Cuvînt cu care se ordonă plecarea unei unităţi militare sau (mai rar) a unei formaţii încolonate, a unui militar. *Înainte marş!* LM, cf. BL VI, 155, XII, 64.

2. Cuvînt cu care se alungă un cîine; (popular) ni! (regional) ţibă! *Marş! cotarlă.* CHEST. V 77/94, cf. 77/1, 2, 4, 24, 38, 49, 88, 92, A IX 4. ✦ (Termen peiorativ cu care se alungă un om; cu valoare verbală) Pleacă (numaidecît)! şterge-o! *Cine mă cunoaşte aice? marş, ascultă şi adu!* ASACHI, PED. 42/4. *Ieşi afară, puturosule, marş! dinaintea mea.* VLAHUŢĂ, ap. CADE. *Marş!... Afară de-aici.* REBREANU, I. 267, cf. SAHIA, N. 73. *Eu, cu slăbănogii nu fac treabă!... Nu mă joc! Marş!* CAMILAR, N. II, 271. *L-am auzit... scrîşnind la dînşii: — Marş afară!* VORNIC, P. 102. *Mulţam... da acu, marş afară din rai!* ALEXICI, L. P. 240.

— Pl.: **(I)** *marşuri.* — Şi: **(I,** învechit) **márşă** s. f.

— Din fr. **marche.**

MARŞÁL s. m. v. **mareşal.**

MARŞALÎC s. m. (Învechit, rar) Mareşal. *Cneazul Alexandru... au pornit întru agiutorul lui Olbreht pre marşalîcul său.* N. COSTIN, LET. I², 392. *Şi acolo cu mînie s-au sculat cu svatul domnilor tuturor, asupra craiului... caştelanul Sandomirului şi marşalăcul crăiii.* id. L. 267.

— Pl.: ?

— Din pol. **marszałek.**

MARŞALUÍ vb. IV v. **mărşălui.**

MARŞÁNDĂ s. f. (Învechit) Patroană a unui magazin de mode. V. modistă. *Se duce... la o marşandă, îi puse boneta în cap.* PR. DRAM. 254. *Leafa o ţine numai ca să nutrească amoraşele sale cu fetele de pe la marşande.* FILIMON, O. I, 372. *Stăpîna casei, care e marşandă, „robes et confections", îmi desluşeşte că toate casele de pe strada aceasta sînt aşa.* CARAGIALE, M. 102. *Gătelile încărcate şi împiestriţate ce lipscanii şi marşandele din Bucureşti vînd cocoanelor de ţară, drept marfă de Paris.* ODOBESCU, S. I, 385. *Unele pălării sînt... scumpe foc, aşa cum se şi cuvine să le vîndă cele două vestite marşante de modă.* MACEDONSKI, O. III, 38. *Se găteau după ultimele instrucţii ale marşandei şi coaforului.* IORGA, L. II, 49. *Aducea stăpînă-si de la marşanda de mode o rochie galbenă cu volane şi dantelă verzuie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 556.

— Pl.: *marşande.* — Şi: **marşăntă** s. f.

— Din fr. **marchande.**

MARŞANDERÍE s. f. (Învechit, rar) Negoţ cu articole de mode. Cf. ALEXI, W.

— **Marşandă** + suf. *-erie.*

MARŞÁNTĂ s. f. v. **marşandă.**

MÁRŞĂ¹ s. f. Sol format de depunerile rămase în urma retragerii apelor mării. DM, cf. DN.

— Pl.: *marşe.*

— Din germ. **Marsch.**

MÁRŞĂ² s. f. v. **marş.**

MARŞÎNĂ s. f. v. **maşină.**

MARŞIRUÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A mărşălui. *Marşîruiesc cale de o dzi.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

— Prez. ind.: *marşiruiesc.*

— Din germ. **marschieren.**

MARŞRÚT s. n. **1.** Itinerar, traseu; p. ext. document, act prin care se indică un itinerar. *Să nu se ia de către ţiitorii poştelor ugeret pre mai multe ceasuri, de la nimene decît cuprinderea marşrutului cu pecetea domniei mele* (a. 1815). URICARIUL, I, 247, cf. 250. *Ei nu ave trebuinţă a mai păzi vreun marşrut, Căci toţi poposă prin sate.* BELDIMAN, E. 15/29. *Eu am obicei de a călători fără marş-rută hotărîtă de înainte.* ALECSANDRI, O. P. 277, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Deoarece însă marşrutul îl lăsasem cu totul pe sama Pisicuţii, nu căutai să mă dezmeticesc unde mă aflu.* HOGAŞ, M. N. 55, cf. id. DR. I, 62. *Expediţia noastră este deosebit de complexă... Cercetările nu vor înceta... nici pe marşrut.* CONTEMP. 1956, nr. 504, 6/7. ✧ Expr. (Regional) **A-i da** (cuiva) **marşuta** = a face (pe cineva) să plece. Cf. MAT. DIALECT. I, 180.

2. Spec. Mers al unui tren de marfă pe distanţă lungă, care nu lasă şi nici nu ia vagoane din vreo staţie de pe parcurs. DICŢ. ✦ (Regional; în forma *marşută)* Garnitură de treizeci de vagoane de cîte zece tone (Deda-Reghin). MAT. DIALECT. I, 180. *Într-o săptămînă încărcăm 3-4 marşute.* ib.

3. Metodă de a lucra la mai multe maşini, prin folosirea lor într-o ordine prestabilită. DICŢ.

— Scris şi: *marş-rut.* — Pl.: *marşrute.* — Şi: (rar) **marşrútă** (scris şi *marş-rută),* (regional) **marşút** (DR. II, 794) s. n.

— Din rus. **маршрут,** fr. **marcheroute,** germ. **Marschrut.**

MARŞRÚTĂ s. f. v. **marşrut.**

MARŞRUTIZÁ vb. I. Tranz. A introduce, a folosi metoda marşrutului **(2).** DN.
— Prez. ind.: *marşrutizez.*
— Derivat regresiv de la **marşrutizare.**

MARŞRUTIZÁRE s. f. Acţiunea de a marşrutiza şi rezultatul ei. *Printr-o mai rapidă extindere a marşrutizării trenurilor, organizarea transporturilor va putea fi ridicată la un nivel mai înalt.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2584.
— Pl.: *marşrutizări.*
— De la **marşrut** (după rus. *маршрутизация*).

MARŞRUTIZÁT, -Ă adj. (Despre transporturi) Organizat după metoda marşrutului **(2).** *Extinderea în ritm rapid a transporturilor marşrutizate.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2584.
— Pl.: *marşrutizaţi, -te.*
— De la **marşrutizare.**

MARŞUÍ vb. IV v. **mărşui.**

MARŞÚT s. n. v. **marşrut.**

MARŞÚTĂ s. f. v. **marşrut.**

MART subst. sg. v. **martie.**

MARTÁC s. m. (Regional) **1.** Stîlp de lemn sau bîrnă, par, prăjină, scîndură etc., folosite în diverse lucrări de construcţie, mai ales la casele şi acareturile ţărăneşti:
a) Grindă lungă (com. FURTUNĂ) şi groasă (CONV. LIT. XLIV$_2$, 396).
b) (Mai ales la pl.) Fiecare dintre căpriorii unei case. Cf. COSTINESCU, ŞĂINEANU, D. U., ŞIO II$_1$, 249. *Furca, ca un lucru de cinste, nu se poate ţinea oriunde, ci numai la coardă, pe cuptor, iar dacă s-a învechit, în pod, supusă la un mărtac.* PAMFILE, I. C. 11. *Căpriorii... se zic mîrtaci.* H IX 123, cf. CHEST. II 258/18. ✦ Chinga căpriorilor unei case. Cf. I. CR. VI, 313, ALR I 666/690, 700, 960, ALR II 3768/872, 886, 899, 987.
c) Lemn gros care se fixează cu capătul de sus în grinda unei case şi cu cel de jos pe căpriori. *Cînd cu paloşul că da, Grinda casei o tăia... Venea grinda tot trosnind, Mîrtacii tot pîrîind.* PĂSCULESCU, L. P. 268. *Am doisprezece fraţi Şi dorm p-un căpătîi culcaţi (Mîrtacii* casei). id. ib. 89.
d) (Mai ales la pl.) Fiecare dintre lemnele care leagă între ele capetele de sus ale unui pătul sau ale unui pătuiac. Cf. I. CR. VIII, 90, CIAUŞANU, V. 178.
e) (Mai ales la pl.) Fiecare dintre prăjinile, lemnele sau crengile legate cîte două cruciş, care se aşază de o parte şi de alta a unui acoperiş de paie, a unei clăi de fîn etc. Cf. N. REV. R. VIII, 87, VICIU, GL., com. din AVRIG-SIBIU, CHEST. II 258/18, ALRM SN I h 94.
f) (Mai ales la pl.) Fiecare dintre parii care (avînd unul dintre capete înfipt în pămînt) susţin un bordei. *Pe grinda, care este de o jumătate stînjen afară de pămînt, se pun martaci cu un capăt pe grindă şi cu altul pe pămîntul de la marginea bordeiului.* I. IONESCU, M. 151, cf. ŞIO II$_1$, 249.
g) Par (BARCIANU, ALEXI, W., MDT) sau stîlp mai gros (COSTINESCU, ŞĂINEANU, D. U.), întrebuinţat în construcţii (GRAIUL, I, 285, I. CR. VIII, 90). *Cînd viu de la păşune... oile stau în strungi, locul din spatele stînei, îngrădit cu gard de... martaci.* DIACONU, P. 22, cf. GRAIUL, I, 285. *Eu îi fac cu capul, El îmi face cu mîrtacul.* PĂSCULESCU, L. P. 112.
2. (Prin nord-estul Olt.; la pl.) Nojiţe petrecute peste obielele opincilor. CIAUŞANU, V. 178.
— Pl.: *martaci.* — Şi: **martéc** (ALR I 666/690), **mărtác, mîrtác** s. m.
— Din tc. **mertek.**

MARTALÓG s. m. **1.** (La pl.) Soldaţi greci care făceau parte dintr-un corp de miliţie turcească însărcinat cu apărarea graniţelor şi cu supravegherea drumurilor şi a punctelor vamale. *Acolo... este şi derbend de păzesc martalogi* (a. 1715). ARHIVA R. II, 42/1. ✧ *Cazaci martalogi* = slujitori de scuteală care făceau parte dintr-un corp de miliţie însărcinat cu paza graniţelor. *Cele 18 000 de catane sau slujitori de scuteală din România... erau organizaţi ostăşeşte şi... se numeau mai în deosebi: cazaci martalogi şi cazaci cataragi.* BĂLCESCU, M. V. 608.
2. (Învechit şi regional) Persoană însărcinată cu aducerea împricinaţilor în faţa instanţelor de judecată. *Poruncă de aducere la judecată prin martalog* (a. 1770). IORGA, S. D. XIV, 310. *Să fie volnic acest mart[alog] să aducă pe Mihai pîrcălab, pentru că are să dea seamă pentru ceale ce-l vor întreba* (a. 1770). id. ib., cf. com. din TURNU MĂGURELE.
3. (Prin Olt.) Epitet dat unui copil sau unui om care se ţine scai de cineva (CV 1951, nr. 12, 37, LEXIC REG. 37); epitet dat unui bătrîn care se ţine după femei (LEXIC REG. 37).
4. (Regional) Epitet dat unui om leneş; marţafoi (Brabeţi-Caracal). Cf. LEXIC REG. 37.
— Pl.: *martalogi.* — Şi: **(1) martalóţi** s. m. pl. ŞIO II$_2$, 75.
— Din tc. **martoloz** „marinar creştin de pe Dunăre, aflat în slujba turcilor".

MARTALÓŢI s. m. pl. v. **martalog.**

MÁRTE subst. sg. v. **martie.**

MARTÉC s. m. v. **martac.**

MÁRTIE subst. sg. A treia lună a anului, care urmează după februarie; (popular) mărţişor, (învechit şi popular) marţ[1], (rar) germănar. Cf. GCR I, 45/18. *Vă leato 6990 martie 10 au luatu Ştefan vodă citatea Crăciuna.* URECHE, L. 97, cf. GCR I, 208/6. *O iarnă ce căzduse în luna lui mart.* M. COSTIN, O. 103. *Lua fietecare cîte o oaie în zeace a lunii... a lui mart* (a. 1699). GCR I, 331/23. *Îndată, la zece zile a lui martu, au pornit den Ţarigrad veşti pre uscat.* N. COSTIN, L. 497. *Căzdusă o iarnă pre mare şi gre. De la 6 dzile a lui dechevri s-au început şi au ţinut păn- la 20 de dzile a lui martu.* NECULCE, L. 316. *Şi-am scris eu... anul 1750, luna lui marti, 25* (a. 1750). IORGA, S. D. XIII, 143. *Născu... în luna lui martie* (a. 1799). GCR II, 166/19. *În 21 martie începe soarele a trece peste ecvator.* SIBINEANU, C. 37/9. *Întîi mart am trimes la librerul de la Lunevil 70 taleri.* KOGĂLNICEANU, S. 131. *Senatorii regatului scriseră atunci (24 martie 1596) împăratului Rudolf.* BĂLCESCU, M. V. 225. *La 16 martie 1823... încunoştiinţează pe... ambasadorul Engliterei.* GHICA, S. 474. *Scrisoarea dv.... din 4/17 martie umblînd pe multe drumuri de ocol, mi-a sosit d-abia astăzi.* CARAGIALE, O. VII, 382. *În zori de ziuă, vineri în 10 martie, munteanca şi feciorul ei au închingat caii cei pagi şi-au încălecat.* SADOVEANU, B. 105. *Era început de primăvară, prin mart, şi pe ferestrele deschise năvălea lumină nouă.* id. E. 110. *Din octombrie la mart, natura şi-a rezervat singura îndeletnicire de a tăia firicele de hîrtie de cristal.* ARGHEZI, C. J. 155. *Revista „Pagini literare" din 5 martie 1900.* V. ROM. noiembrie 1960, 238, cf. 237. *Zi-ntîi dă marte.* ALR II 2773/928. *Martie din post nu lipseşte* sau (neobişnuit) *ca-n marte postul*, se spune despre cineva care e nelipsit de undeva (de obicei de acolo de unde poate obţine un avantaj, un profit). *De te vor pofti la masă, tu nu te trage sub masă; dar nu fii supărător, că or zice că: mart din post nu mai lipseşte.* NEGRUZZI, S. I, 251. *Vorba din bătrîni: Eu la chef ca-n marte postul.* COŞBUC, P. I, 37, cf. ZANNE, P. I, 48.

— Şi: (învechit şi popular) **mart,** (popular) **márte** subst. sg.

— Din v. sl. **мартъ, мартнй.**

MARTÍN s. m. (Ornit.; de obicei urmat de determinări care indică specia) Nume dat mai multor specii de pescăruşi şi de pescari. Cf. BARCIANU, BĂCESCU, PĂS. 110. *Martin argintiu.* BĂCESCU, PĂS. 110. *Martin comun.* id. ib. *Martin cerchez.* id. ib. *Martin cenuşiu.* id. ib. *Martin roşu.* id. ib. *Martin negricios.* id. ib. 111. *Martin mic.* id. ib. *Martin polar.* id. ib. *Martin cu manta.* id. ib.

— Pl.: *martini.*

— Din fr. **martin.**

MARTINÁŞ s. m. (Rar) Diminutiv al lui martin; pui de pescăruş. *„Martin pescăruşul" ţinea zglăvoaca în plisc... cînd aripile, precipitat, îl porniră la un cuib ascuns sub malul prăpastiei, unde îl aşteptau martinaşii cei mititei.* SADOVEANU, V. F. 57.

— Pl.: *martinaşi.*

— **Martin** + suf. *-aş.*

MARTINÉL s. m. (Ornit.; şi în sintagma *martinel cu aripi albe*, BĂCESCU, PĂS. 111) Chiră. Cf. BĂCESCU, PĂS. 111.

— Pl.: *martinei.*

— **Martin** + suf. *-el.*

MARTINGÁLĂ s. f. **1.** Curea de la frîul calului prinsă cu un capăt de chingă şi cu altul de botniţa căpeţelei. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, ŞĂINEANU, D. U. *Echilibru prin înfrîiere se obţine limitînd mişcările capului şi gîtului... cu ajutorul... martingalei.* ENC. VET. 249.

2. Bară de metal în formă de suliţă care se fixează dedesubtul bompresului şi care susţine lanţul de întăritură al acestuia. Cf. LTR.

3. (La unele jocuri de noroc) Fel de a juca constînd în dublarea mizei; p. ext. sistem (propriu) de joc urmărit cu perseverenţă de cineva. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *De atunci trăia „împrumutînd" de la Zoe bani, pe care avea să-i restituie odată şi odată, cînd va izbuti martingala.* C. PETRESCU, Î. I, 96.

— Pl.: *martingale.*

— Din fr. **martingale.**

MARTÍR[1] s. n. (Astăzi rar) Martiriu. *Ziua triumfului său avea să fie ziua martirului Brandei.* ASACHI, S. L. II, 54. *Ameninţînd pe bătrîn cu moartea şi martirul fiului său... îl scoasă din închisoare.* id. ib. 61. *Espiază printr-un lung martir călcarea legei.* BĂLCESCU, M. V. 4. *Va concede puţine lăcrămioare Drept premiu şi suspine la crudele-mi martire.* HELIADE, O. I, 311. *Se uitau la acest martir fără a clipi din ochi.* NEGRUZZI, S. I, 295. *Această nenorocită ţară... a mers pe calea însemnată ei de providenţă, purtînd pe umeri crucea martirului.* FILIMON, O. I, 284. *Parc-aud Vocea preotului care leturghiile le cîntă În memoria acelui Ce-a-ndurat martir mai crud.* MACEDONSKI, O. I, 10, cf. IV, 158. *Tot interesul romanului e concentrat în analiza simţimintelor lui Rascholnicoff... şi în urmă, în analiza martirului lung, grozav, după crimă.* GHEREA, ST. CR. II, 229, cf. 134. *O legendă de cîteva linii istorisea viaţa şi martirul lui.* ANGHEL, PR. 101. *Dimineţile zgomotoase să nu sune chemarea la veşnicul martir al visurilor grele.* PETICĂ, O. 272.

— Pl.: *martire.*

— Din fr. **martyr** „martiriu, suferinţă".

MARTÍR², -Ă s. m. şi f. **1.** Persoană care a avut de îndurat suferinţe, chinuri îngrozitoare sau moartea pentru ideile, convingerile sale. *Mihail, prinţipul de Cernigov, au primit la Orda moartea sa de martir.* ASACHI, I. 56/29. *Sîngele de martiri e plantă ce rodeşte Curînd, tîrziu, odată, dar însă nelipsit.* ALEXANDRESCU, O. I, 79. *Martir, iubite, a libertăţii, Tu mori departe de-al tău pămînt!* ALECSANDRI, O. 96. *Se visa în fundul unei temniţe, legat în lanţuri şi totuşi fericit în inimă, simţindu-se martir care prin jertfa sa trebuie să smulgă izbînda tuturor.* REBREANU, I. 231. *Reforma religioasă şi-a recrutat în acest mediu cei mai zeloşi adepţi şi cei mai numeroşi martiri.* OŢETEA, R. 311. *Libertatea modernă a izvorît din puterea sufletească a acestor martiri ai convingerilor lor.* id. ib. 324. *Scriitorul rus, zice... Gorki, a fost luptător onest, martir suprem al adevărului.* SADOVEANU, E. 191. *Martiri politici.* PAS, Z. IV, 113. *Sîngele martirilor este acela care face să crească cele mai grabnice recolte.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2391. *Martiri ai poporului.* L 1963, nr. 130, 2/3. ✧ (Glumeţ) *Prin arşiţa canieulară, semnîndu-şi paşii pe asfalt, Porni din nou martirul nostru de la un cap la celălalt, Cutreierînd tot Bucureştii.* ANGHELIOSIF, C. M. II, 10.

2. Mucenic (al bisericii). *Sărbătoarea sîntului martiri Georgi.* HASDEU, I. C. I, 27, cf. LM. *Să te pot vedea... o sîntă, O martiră ce surîde, printr-a lumei dor şi chin.* EMINESCU, O. IV, 38, cf. I, 30. *În ziua cînd calendarul ortodox prăznuieşte pe sfînta martiră Agripina..., Stănică îşi aduse aminte că are o mătuşă Agripina.* CĂLINESCU, E. O. II, 85. *În loc de nuduri şi naturi moarte, mulţi îşi luară obiceiul de a-şi împodobi dormitoarele şi sufrageriile cu chipuri de martiri ortodocşi şi de martire.* STANCU, R. A. IV, 334. ✧ *Cununa martirilor* = martiriu. *Laurii biruinţei sau cununa martirilor.* BĂLCESCU, M. V. 25. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Nu mă mărit! repetă Laura cu o linişte tristă de martiră.* REBREANU, I. 88. *Asculta ca un martir teoriile* [lui] *agricole.* id. R. I, 174. *Aştepta în faţa paharului neatins, cu o resignare de martir.* C. PETRESCU, C. V. 312. *Pascalopol urcă, luînd aere de martir.* CĂLINESCU, E. O. I, 119.

— Pl.: *martiri, -e.*

— Din fr. **martyr** „persoană care a avut de suferit pentru convingerile sale".

MARTIRÁGIU s. n. v. **martiraj.**

MARTIRÁJ s. n. Martiriu. Cf. CAMIL PETRESCU, U. N. 231. *S-ar fi putut spune că martiragiul pe care-l suferise grecoaica, timp de doi ani, n-o impresionase pe Salomia.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 165, cf. CONTEMP. 1949, nr. 158, 11/6. *În tăcerea ei nudă, unealta supliciului de la 1785 e mai patetică decît oricare martiraj de sfinţi din tablourile muzeului.* SCÎNTEIA, 1963, nr. 6079.

— Pl.: *martiraje.* — Şi: (rar) **martirágiu** s. n.

— **Martir²** + suf. *-aj.*

MARTÍRIC, -Ă adj. (Neobişnuit) Care aparţine martirilor, care se referă la martiri. *Sculaţi!... Lăsaţi martirica răbdare.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 31.

— Pl.: *martirici, -ce.*

— **Martir²** + suf. *-ic.*

MARTIRICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Neobişnuit) Care aparţine martirilor, care se referă la martiri. *Purtîndu-şi cu martiricească îngăduinţă cazna de ascultător al unui nepovestitor, priveghea împrejurimea.* GALAN, Z. R. 229.

— Pl.: *martiriceşti.*

— **Martir²** + suf. *-icesc.*

MARTIRICÓ subst. v. **martiricon.**

MARTIRICÓN subst. (Grecism învechit) Mărturie, atestare, certificare. *Martiricon în scris asupra pricini*[i] (a. 1827). FURNICĂ, I. C. 361.

— Şi: **martiricó** subst. GÁLDI, M. PHAN. 207.

— Din ngr. **μαρτυρικόν.**

MARTIRÍSM s. n. (Neobişnuit) Martiriu. *Cînd am zis că fu trimisă o ambasadă, aş fi trebuit să zic: o turmă menită martirismului.* ROM. LIT. 155²/34.

— **Martir²** + suf. *-ism.*

MARTÍRIU s. n. Suferinţă, supliciu, caznă sau moarte îndurată de cineva pentru ideile sau convingerile sale; chin, suferinţă; martir¹, martiraj, (neobişnuit) martirism. V. c a l v a r. *Să mai frunzărim şi prin unele cronice, care ne conservară cîteva tragedii şi martiriuri bisericeşti.* BARIŢIU, P. A. I, 129. *Memoria lui scumpă românilor va fi totdeauna încungiurată de aureola martiriului.* GHICA, S. 623. *Cum ar fi posibil martiriul, dacă n-ar exista călăul?* CARAGIALE, O. VI, 114. *Existau şi înainte de război martiri, dar nimeni nu-i băga în seamă, martiriul lor era urît şi mediocru.* C. PETRESCU, Î. II, 58. *Se favorizează reprezentarea scenelor de extaz şi de martiriu care stîrnesc imaginaţia şi sensibilitatea credincioşilor.* OŢETEA, R. 298. *Nu se simţea capabil să înfrunte martiriul pentru o cauză hidoasă, pentru „burghezie".* T. POPOVICI, SE. 104.

— Pl.: *martirii* şi (rar) *martiriuri.*

— Din lat. **martyrium,** ngr. **μαρτύριον,** it. **martirio.**

MARTIRIZÁ vb. I. T r a n z. **1.** A supune la un martiriu; p. g e n e r. a tortura, a chinui. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM. *Ascultau,*

îngînduraţi şi blegi, cum o martiriza simigiul pe nevastă. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 35, cf. 131.

2. A da cuiva numele de martir[2] **(2),** a trece în rîndul martirilor. V. s a n c t i f i c a. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM.

— Prez. ind.: *martirizez.*

— Din fr. **martyriser.**

MARTIRIZÁRE s. f. Acţiunea de a m a r t i r i z a, (neobişnuit) m a r t i r i z a ţ i e; p. e x t. martiriu. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF. *De aici, acel nefiresc, acea slăbiciune, nelinişte, întunecime, durere. exaltare, martirizare.* GHEREA, ST. CR. II, 131.

— V. **martiriza.**

MARTIRIZÁT, -Ă adj. Care a suferit un martiriu; p. g e n e r. chinuit, torturat. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF. ✧ (În contexte figurate) *Aci visări martirizate Aşteaptă-al lor mîntuitor.* PETICĂ, O. 80.

— Pl. *martirizaţi, -te.*

— V. **martiriza.**

MARTIRIZÁŢIE s. f. (Neobişnuit) Martirizare. Cf. COSTINESCU.

— Şi: **martirizaţiúne** s. f. COSTINESCU.

— **Martiriza** + suf. *-ţie.*

MARTIRIZAŢIÚNE s. f. v. **martirizaţie.**

MARTIROLÓG s. n. v. **martirologiu.**

MARTIROLÓGHIU s. n. v. **martirologiu.**

MARTIROLÓGIU s. n. Scriere care cuprinde lista martirilor bisericii (şi povestirea suferinţelor lor) sau, p. g e n e r., lista celor care au suferit, au murit pentru o idee, pentru o convingere. *Pomenire în martirologhiul cel din Roma se face în 25 ianuarie.* ŞINCAI, HR. I, 56/30. *E de prisos, o, stăpînitori ai ceasului ce trece, să sporiţi martirologiul cel nou!* GALACTION, A. 450. ✧ F i g. *Scrisoarea d-tale, adevărat martirolog a bietelor flori.* NEGRUZZI, S. I, 98.

— Pl.: *martirologii.* — Şi: **martirológ,** (învechit) **martirológhiu** s. n.

— Din lat. **martyrologium,** germ. **Martyrologium,** ngr. **μαρτυρολόγιον,** fr. **martyrologe.**

MARTÓI subst. (Regional) Butuc scurt şi gros (Nemţişor-Tîrgu Neamţ). I. CR. VI, 218.

— Cf. m a r t a c.

MÁRTOM s. m. v. **martor.**

MÁRTON s. m. v. **martor.**

MÁRTOR, -Ă s. m. şi f. (Rar la f.) **1.** (Învechit) Adept, susţinător al credinţei creştine; p. e x t. mucenic, martir (al bisericii). *Dzeulu vru... să fii marrtoru lui cătră toţi oamerii.* COD. VOR. 42/6. *Vărrsară sîngele lu Ştefanu marrtorului tău.* ib. 42/26. *Ca un luceafăr înaintea direptului soare, lui Hristos curse Ioan martur pocăinţei.* VARLAAM, C. 459, cf. 454. *Omorî pre s*v*[i]nt[u]l lui H[risto]s m[u]cinic cu alalţ marturi ce mărturisiră-n nărod mare pre d[o]mn[u]l H[risto]s.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 84v/33. *Muncit cumplit dănăoară şi a doa oară şi aruncat în temniţă cu alţi marturi a Domnului H[risto]s depreună aflară sfîrşitul mărturiei.* id. ib. noiembrie 109r/19. *Ei pentru ca să rădice acea frică din inimile nărodului, au pus de au zidit o besearică, a pre minunat marturului sfîntului Dimitrie.* CANTEMIR, HR. 401.

2. Persoană care asistă sau a asistat la o întîmplare, la o discuţie, la un eveniment etc. (şi care poate relata sau atesta cum au decurs faptele). *Am şi martori, o, judecătorilor!* MOLNAR, RET. 104/19. *Această chemare... trebui să să facă fără marturi.* IST. AM. 78r/17. *N-au voit să aibă martur facerii lui de bine.* KOTZEBUE, U. 11v/13. *La o acest fel de simţitoare scenă m-am aflat martur.* CR (1830), 109[1]/18. *Unele mume îşi scoaseră ochii cu degetele ca să nu fie marture atîtor scene.* HASDEU, I. V. 104. *A mers ca să se scalde în Anio cu ea, Avînd de marturi numai pe mine şi o stea.* ALECSANDRI, T. II, 196. *Trebuie să-ţi vorbesc fără martori, îi zisei... la noapte aşteaptă-mă.* BOLINTINEANU, O. 371. *Să-i sărute mîna în faţa mai multor marturi.* CONV. LIT. XI, 19. *Cei mai mulţi din martori... spuneau... Că-n vremea cînd săcurea se abătu, barbară, Se auzi un ţipăt de disperare-amară.* MACEDONSKI, O. I, 255. *Ea n-a luat pe nimeni de martur al credinţii.* COŞBUC, S. 140. *Sînt martori toţi că nu mă ating de nimic din pungă.* C. PETRESCU, C. V. 36. *Poţi sta şi tu aici ca s-asculţi şi să fii martur.* SADOVEANU, O. X, 138, cf. 638. *Într-o clipă Mitrea Cocor fu martor bătăliei.* id. M. C. 105. *Cum s-a făcut că... după ce mi-ai scos la lumină miile şi zecile de mii de rînduri, pretutindeni martor mut, nu te-am pomenit în nici unul.* ARGHEZI, P. T. 168. *Păstorii care trăiesc vara pe înălţimile Hăşmaşului Mare sînt martorii, adeseori înspăimîntaţi, ai unora dintre cele mai năprasnice furtuni.* BOGZA, C. O. 55. *Se uită la toţi cei de faţă şi îi luă drept martori.* PREDA, D. 133. ✧ *Martor ocular* v. o c u l a r. ✧ F i g. *Acest soare, bătrîn martur l-a pămîntului suspinuri.* HELIADE, O. I, 295. *Stelele sînt marturii noştri.* MARCOVICI, C. 33/3. *Acei copaci... marturi cu a lor umbrire De dezmierdări, de voroave, de libov şi de iubire.* CONACHI, P. 102. *Oltule, care-ai fost martur vitejiilor trecute.* ALEXANDRESCU, O. I, 72. *Veneţio, măreaţă!... fii martur fericit L-a noastră veselie ş-amor nemărginit.* ALECSANDRI, P. I, 164. *Obrazul ascuns sub năframă E martur păcatului meu, E martur amarului meu.* COŞBUC, P. I, 65. [Degetul] *din mijloc e martor nepăsător*

și poate Să le ajute leneș pe celelalte toate. ARGHEZI, C. O. 34. *O apă trecea mereu, liberă să meargă dintr-o zare într-alta. Iar oamenii și-au luat-o martoră a suferinței lor.* BOGZA, C. O. 265. *Nu a existat, în ultimii ani, nici un eveniment mai însemnat în istoria patriei la care obiectivul aparatului de filmat să nu fi participat, ca martor atent, pasionat.* CONTEMP. 1963, nr. 893, 5/5. ✧ (În formule de jurămînt) *Martur mi-i domnul că gîndesc cum nu va fi trecut un ceas de cînd am ieșit din m*[ă]*n*[ă]*stire* (a. 1692). GCR I, 297/40. *Puiu pre Dumnedzeu martur că așe i-am dzis.* NECULCE, L. 218, cf. ANTIM, P. XXV. *Atest, ș-am martur cerul, că eu în astă lume Cu rîsul p-a mea buză am pronunțat ast nume.* HELIADE, O. I, 113. *Martur îmi este Dumnezeu!* CREANGĂ, A. 63. ✦ Fiecare dintre reprezentanții a două persoane care se bat în duel. *Nu aveți trebuință a vă înțelege cu martorii mei; mă voi bate cu armele ce va voi generalul.* BOLINTINEANU, O. 401, cf. 402. ✧ E x p r. **A trimite** (cuiva) **martori** v. t r i m i t e.

3. Persoană chemată să declare în fața unei instanțe judecătorești sau a altui for de cercetare tot ce știe în legătură cu un anumit fapt petrecut. *Va arăta la giudeț cum cutare martur ce mărturisește împotriva lui nu iaste om de credință* (a. 1646). GCR I, 122/39, cf. 123/1, ANON. CAR. *Eu, Manole Clucer, martur* (a. 1825). BUL. COM. IST. IV, 158. *El răspunse că nici înscris n-a luat... și nici martur are, că în casă nu mai era nimeni altul* (a. 1830). GCR II, 256/27. *Sătul de a face mereu de pomană meseria ticăloasă de martor mincinos, își ceru seama de la stăpîn.* ODOBESCU, S. III, 44. *Tot satu-i martor, domnule subprefect, din bătrîni știm că imașu e-al satului.* BUJOR, S. 116. *Am luat parte ca martor la un proces între un proprietar și un chiriaș.* ARGHEZI, P. T. 92. *Va sta la dispoziția parchetului ca martor.* STANCU, R. A. III, 325. *Martorul are dreptul la o indemnizație pentru timpul cît a fost reținut la judecată.* PR. DREPT, 719. *Martorul este o persoană care are cunoștință de anumite fapte în legătură cu procesul.* ib. 780, cf. ALR I 1446/214, 516, 780, 865. ✦ Persoană chemată, conform legii, să asiste la întocmirea unor acte pe care le semnează pentru a le da valoare legală. DICȚ. *Martori la căsătorie.* ✦ (Regional) Chezaș. ALR II 3632/64, cf. 3632/414, 520, 705, 762, 784, 872, 886, 899, 928, 987.

— Pl.: *martori.* — Și: (învechit și popular) **mártur,** (regional) **mártore** (ALR I 1446/24, 30, 194, 825, A III 18), **márture** (ALR I 1446/77, 107), **márton** (ib. 1446/218, 270, 273, 308, 335, 347, 348, 350, 355, 381), **mártom** (ib. 1446/347), **mátor** (ib. 1446/388), **máture** (ib. 1446/35, 40, 45, 59, 75, 79, 87, 90, 746), **mátur** (ib. 1446/385, 394, 532) s. m.

— Lat. **martyr.** Cf. gr. μάρτυς, -υρος.

MÁRTORE s. m. v. **martor.**

MÁRTUR s. m. v. **martor.**

MÁRTURE s. m. v. **martor.**

MARTURÍE s. f. v. **mărturie.**

MARȚ[1] subst. **1.** Subst. sg. (Învechit și popular) Luna martie. *Praznicul paștilor, în luna lu marți.* CORESI, EV. 144. *Luna lu marț.* LEX. MARS. 227, cf. ANON. CAR. *Începutu lui marț* (a. 1813). IORGA, S. D. XIII, 86, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Guștere omorît în marț.* JIPESCU, O. 74, cf. MARIAN, S. R. I, 96. *Dar să-l terminați Din luna lui marți.* MAT. FOLK. 18. *După crășun viňe luna lu cărindaŕ, dup-aia să puňe faur, dup-aia marț.* DENSUSIANU, Ț. H. 172. *Marț... se aude în... Prahova.* GR. S. II, 313, cf. CIAUȘANU, V. 178, ALR II 2409/27, 95, 833.

2. S. n. (Popular) Mărțișor **(I 2).** Cf. COSTINESCU. *Legătura marțului este făcută dintr-un fir de bumbac roșu și unul de mătasă albă.* MARIAN, S. R. II, 137. *Hai să punem mărțuri la mînă să him sănătoși!* ALR II/I MN 112, 2833/769, cf. ib. 2833/723, 762, 928.

— Pl.: **(2)** *marțuri* și (regional) *mărțuri.* — Și: **marți, márțiu** (PONTBRIANT, D., COSTINESCU, MARIAN, S. R. I, 96) subst.

— Lat. **martius** [mensis].

MARȚ[2] subst. (Mai ales în e x p r.) **A face** (sau **a fi, a rămîne** etc.) **marț = a)** a cîștiga (sau a pierde) la unele jocuri, în special la jocul de table, în condiții care se punctează dublu. *Să te ferească Dumnezeu... să dau un epiec, că ești marț.* CONV. LIT. XXI, 28, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., ALEXI, W.; **b)** a întrece, a depăși (sau a fi întrecut, depășit) cu mult; a face (sau a fi pus în situația) să nu mai poată obiecta sau spune nimic. *Cu argumentul din urmă mă făcuse marți.* NEGRUZZI, S. I, 260. *Fluiere...*, *buciume, cimpoaie și alte multe... cîntau într-o unire de rămîneau marți cei mai buni muzicanți.* ISPIRESCU, L. 237. *Făcînd marți pe m-me Krauss de la opera din Paris.* DELAVRANCEA, S. 143. *Eu am demnitate și onoare; eu sînt ceva distins, îi fac marț pe toți.* BASSARABESCU, V. 204, cf. ZANNE, P. IV, 445.

— Și: **marți** subst.

— Din tc. **mars.** Cf. it. m a r c i o (dial. m a r z o). TDRG, CADE, GR. S. VII, 295.

MARȚAFÁLE subst. (Neobișnuit) Marțipan. Cf. BARONZI, L. 113.

— Cf. m a r ț i p a n.

MARȚAFÓI[1] s. m. Om de nimic, om fără căpătîi, vagabond, golan, netrebnic, secătură. *Să-i dăm drumu. Prea s-a-ntins marțafoiu.* PR. DRAM. 251. *Marțafoi porniți spre rele și de față hoțomani.* PANN, P. V. I, 62/23. *Așteaptă, marțafoiule, să te-nvăț eu a zădărî fetele.* ALEC-

SANDRI, T. 964. *În haina lor de aleși fură și sînt niște marțafoi.* JIPESCU, O. 29. *Îl deteră afară ca pe un marțafoi și becisnic.* ISPIRESCU, L. 252. *Auzi d-ta... marțafoii! să nu-mi plătească ei dreptul mieu.* SĂM. III, 167. *Da, mă rog, cine-s toți marțafoii aiștea, măi cumnate?* HOGAȘ, DR. II, 74, cf. 161. *Alăturarea de domnul cel trufaș făcea să-i reiasă și mai respingătoare mutra obraznică de marțafoi.* M. I. CARAGIALE, C. 46. *Și n-ai să-mi spui că măritîndu-și fata cu marțafoiul ăsta de Mavrogheni a făcut un plasament bun.* V. ROM. martie 1958, 26. *Chelariul domnitoriului, un marțafoi sau ce era.* MARIAN, T. 322. *Ți-l lecuiem eu pi marțafoiu.* ȘEZ. III, 143, cf. GRAIUL, I, 450, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. *Ce folos că tată-tău a fost om de treabă, dacă tu ești marțafoi.* ZANNE, P. IV, 649. ✦ (Învechit, rar) Om nătărău, prost. *Dau sărmanii, cheltuiesc, Pă ele le-mpodobesc, Și ei rămîn marțafoi, Nătăfleți, gugumani, boi.* MUMULEANU, C. 122/21. ✦ (Regional) Calificativ depreciativ pentru orășeni. V. g u l e r a t, n ă d r ă g a r. Cf. PAMFILE, J. II, 153, com. MARIAN, ALR SN III h 885.

— Pl.: *marțafoi.*

— Etimologia necunoscută.

MARȚAFOÍ² vb. IV. R e f l. (Rar) A se grozăvi, a-și da aere. *Ei se marțafoiau mai mult, le era rușine să-și arăte adîncul inimei în care era numai groază.* CONTEMPORANUL, III, 773.

— Prez. ind.: *marțafoiesc.*

— V. **marțafoi¹.**

MARȚELÍNĂ s. f. (Franțuzism învechit) Țesătură fină de tafta. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ȘĂINEANU, D. U.

— Din fr. **merceline.**

MARȚI¹ s. f., adv. **I.** S. f. Ziua a doua a săptămînii, care urmează după luni. *Sf*[îr]*ș*[itul] *marți.* COD. VOR. 34/21, cf. 122/30, 154/15, 158/4. *Sărbătorile drăcești, marțe și miercure, cine va ținea vrăji, aceia să să dea șpanilor* (a. 1675). GCR I, 218/36, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Zilele hotărîte ale săptămînei în carile se fac adunările sînt marța, joia și sîmbăta.* AR (1829), 58²/6. *Trei marți, trei joi și trei sîmbete de după paști.* PAMFILE, VĂZD. 148, cf. id. J. II, 16. *Într-o zi de marți din luna lui marte.* id. B. 66. *Marța-i zi de sărbătoare.* ȘEZ. II, 136, cf. I, 13, III, 25. *Azi mi-e luni, Mîine mi-e marți.* MAT. FOLK. 116, cf. 90, 117. *Cică s-a apucat o nevastă să spele rufele într-o marți seara.* ȘEZ. XVIII, 205. ✧ (Popular, în sintagme care denumesc diferite sărbători legate de superstiții) *Marțea vaselor* (sau *viermilor, de trăsnet*) = ziua de marți din prima săptămînă a postului paștelui. Cf. MARIAN, S. R., II, 15, id. INS. 300, PAMFILE, VĂZD. 80. *Marțea încuiată* = ziua de marți din a doua săptămînă a postului paștelui. Cf. PAMFILE, J. III, 90, ARH. FOLK. III, 151. *Marțea ciorilor* = marțea din săptămîna brînzii. MUSCEL, 27, cf. ALR II/I MN 113, 2850/876. *Marțea morților* (sau *rusitorilor*) = numele unei sărbători care cade în marțea din a doua săptămînă după duminica mare; rusitori. Cf. PAMFILE, S. V. 76, ALR II/I MN 113, 2850/29. *Marțea dintre tunuri.* ib. 2850/130. *Marțea strîmbă.* ib. 2850/64. ✦ C o m p u s: (regional) **marță-mari** = rusalii. V. j o i m ă. ALR II 4231/219, cf. ALR II/I h 127/219.

II. Adv. **1.** În marțea¹ **(I)** imediat precedentă sau următoare. *Să vii marți pe la mine.*

2. (Și în forma *marțea*) Într-o zi de marți¹ **(I)**, în timpul zilei de marți. *Care obiceiu se ține la legea lor și pănă astăzi de lasă săc marți în săptămîna postului cel mare* (a. 1650—1675). GCR I, 235/21, cf. 235/20. *Marți de să va întîmpla naștire lui Hristos, iarna va fi gre* (cca 1750). id. ib. II, 59/10, cf. MARIAN, INS. 128. *Trimite-mi-i negreșit... Azi, marți, pe înserate.* CAMIL PETRESCU, O. II, 26. *Lunea de-om pleca, Marți vom mîneca.* MAT. FOLK. 1079. *Parcă e făcut marțea (pe gratii)*, se zice despre un om lipsit de noroc. Cf. ZANNE, P. II, 553, MAT. FOLK. 1178. *Toate pe dos și nunta marțea*, se spune despre un șir de lucruri, de întîmplări care de care mai nepotrivite. Cf. ZANNE, P. IV, 523.

3. (Numai în forma *marțea*) În fiecare marți¹ **(I)**. *Veneau din satele vecine la tîrgurile săptămînale, marțea și vinerea, cînd mahalaua era înecată de precupeți.* CAMIL PETRESCU, O. II, 63. *Vine de obicei marțea la masă.* BENIUC, M. C. I, 421. *Eu lunea nu lucrez; Marțea țin de sărbătoare, Miercurea de fată mare.* MAT. FOLK. 484.

— Pl.: **(I)** *marți* și *marțe.*

— Lat. **martis** [dies].

MARȚI² subst. v. **marț¹.**

MARȚI³ subst. v. **marț².**

MARȚIÁL, -Ă adj. **1.** (Astăzi rar) Ostășesc, militar; milităresc, milităros. Cf. NEGULICI. *Manevrele... slăbesc aerul marțial și impulsia militară a unei trupe.* ROM. LIT. 131²/19. *Din minutul ce... a dobîndit pușca și uniforma, el ia o ținută marțială ca și cînd ar fi fost în cele mai mari bătălii.* I. IONESCU, D. 513. *Pe cînd vrea să iasă pe ușe, apare micul maior de roșiori cu sabia scoasă și-i oprește trecerea, luînd o poză foarte marțială.* CARAGIALE, O. I, 274. *Muzica militară a companiei de onoare cîntînd un marș marțial.* REBREANU, R. I, 197. *Silueta marțială a jandarmului.* CAZIMIR, GR. 30. *Ținuta lui era marțială și impunătoare — „sta drept ca un soldat" — și avea în toată înfățișarea lui „un aer de comandir".* OȚETEA, T. V. 88. ✧ *Curte marțială* = denumire sub care funcționează, în unele state, tribunalul militar insti-

tuit în timp de război, de mobilizare, în timpul stării excepționale sau de asediu, și care judecă infracțiunile săvîrșite atît de militari cît și de civili. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Citi sentința Curții marțiale a diviziei care osîndea la moarte prin ștreang pe sublocotenentul Svoboda.* REBREANU, P. S. 22. *Te-am dat la Curtea marțială și vei fi judecat după codul justiției militare.* ARGHEZI, C. J. 239. *N-are să-l slăbească pînă nu-l va aduce la judecata Curții marțiale.* CAMILAR, N. I, 158. *Lege marțială* = lege care autorizează, în unele state, folosirea forței armate pentru represiune internă. *Poliția streină, voind a pune capăt acestor ucideri, proclamă legea marțială.* FILIMON, O. I, 318, cf. LM, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U. *Se ține o ședință a guvernului în care se discută chiar acum dacă să li se aplice legea marțială.* CAMIL PETRESCU, O. II, 573. ✧ (Adverbial) *După el, înțepenit marțial în șa, cu carîmbii cizmelor peste genunchi, cu coiful său imens... urma Odobescu.* id. ib. 244.

2. P. ext. Solemn, grav, impunător. [Avea] *o barbă marțiale, un piept ce sparge soarta C-o tare pațiență, și brațe musculoase.* HELIADE, O. I, 230. *Bogdan era în adevăr un barbat... cu față marțială.* CALENDAR (1853), 46/27. *Și nu vede oare d. Maiorescu că... poza prea marțială poate fi luată drept o dovadă de lipsă de argumente?* GHEREA, ST. CR. III, 205. *Domnu Pandele făcu un gest marțial, foarte potrivit cu jacheta pe talie.* BASSARABESCU, S. N. 181. *Un individ congestionat și marțial.* CAZIMIR, GR. 109. *Silindu-mă să par marțial, m-am împiedicat ca un bleg în opritoarea de la poartă.* BRĂESCU, A. 152. *Cînd Iliescu luă o atitudine marțială și deschise gura, lungul și urîtul musafir îi făcu semn cu mîna să nu înceapă.* PAS, Z. IV, 140. (Fig.) *La umbra unui paltin marțial.* KLOPSTOCK, F. 306. ✧ (Adverbial) *Uite-l! strigă grefierul marțial.* REBREANU, NUV. 169. *El călca marțial, gesticulînd larg și studiat.* ULIERU, C. 94. *A început să se plimbe marțial prin fața comisiei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 563.

— Pronunțat: *-ți-al.* — Pl.: *marțiali, -e.* — Și: (învechit, rar) **marțiále** adj.

— Din fr. **martial,** it. **marziale.**

MARȚIÁLE adj. v. **marțial.**

MARȚIÁN, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. Presupus locuitor al planetei Marte. *Avea cască și ochelari, înfățișîndu-se transuman, ca un scafandru, ca un marțian.* TEODOREANU, M. U. 221.

2. Adj. Din planeta Marte. *Oamenii nu știau cum sînt înarmați... soldații marțiani.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 16/6.

— Pronunțat: *-ți-an.* — Pl.: *marțieni, -e* și (rar) *marțiani, -e.*

— Din fr. **martien.**

MARȚÎNĂ s. f. v. **mărțînă.**

MARȚIPÁN s. n. Produs zaharos obținut dintr-un amestec de zahăr și migdale; (neobișnuit) marțafale. *El a întrodus în Moldova biscuiții, lisele, pastilele, dragelele, pralinele, marțipanele.* KOGĂLNICEANU, S. A. 96, cf. ALEXI, W., LTR[2].

— Pl.: (rar) *marțipane.*

— Din germ. **Marzipan.**

MARȚISEÁRA s. f. art. (În superstiții) **1.** Marțolea **(1).** *Pe femeili strigoaice le numesc marțiseara.* H II 258. *Marțeara este o femeie ce vine la casa unde se ține lucru spre marți și face stricăciuni.* ȘEZ. XIV, 345. *Lucrase marți seara și cică de-aia i se arătase „marțiseara".* ib. XVIII, 206, cf. 229. *Marți-seara este o muiere năzdrăvană și se arată la unii ce lucră în ziua ei (marți seara) și-i pedepsește.* DENSUSIANU, Ț. H. 285. ✧ Expr. (Regional) **A-i purta** (cuiva) **mars seara** = a-i purta (cuiva) sîmbetele, v. sîmbătă. ALR II 4410/284.

2. Marțolea **(2).** MARIAN, S. R. I, 113.

— Scris și: *marți seara.* — În vorbirea curentă: *marseara, marțeara.*

— **Marți**[1] + **seară.**

MÁRȚIU subst. v. **marț**[1].

MARȚÎNĂ s. f. v. **mărțînă.**

MARȚOÁLE s. f. v. **marțolea.**

MARȚÓLE s. f. v. **marțolea.**

MARȚÓLEA subst. **1.** (În superstiții) Ființă imaginară, cu chip de babă, despre care se crede că pedepsește femeile pe care le găsește lucrînd în noaptea de marți spre miercuri; marțiseara **(1).** Cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, CIHAC, II, 187. *Era baba Cloanța. Fiind însă că întîmplarea o aduse chiar într-o marți seara, Ileana credea că vede pe marțolea.* RETEGANUL, P. I, 53. *Și ieși marțolea (marți seara) afară să aștepte pe muma pădurei.* id. ib. V, 43. *Uită-te la mîndra ta Că gîndești că-i marțolea.* id. CH. 43, cf. PAMFILE, DUȘM. 109. *Marți nici se toarce nici se coase, că vine marțole.* GOROVEI, ap. CADE, cf. ALR II 5755/260.

2. Numele unei sărbători legate de credința în marțolea **(1);** marțiseara **(2).** MARIAN, S. R. I, 113.

3. (Regional) Epitet depreciativ pentru un cal bătrîn (Soconzel-Satu Mare). DR. V, 210.

— Și: **(1) marțóle, marțoále** (ȘĂINEANU, D. U.), **mărțólea** (ALR II 5755/260), **mîrțoálă** (BARCIANU, DDRF) s. f.

— Cf. marți[1].

MARÚLĂ s. f. (Mai ales în Mold.; adesea la pl.) Lăptucă *(Lactuca sativa). Cît în șase luni nice apă n-au băut, fără numai miezul a unii*

marule îi era în loc de mîncare. DOSOFTEI, V. S. septembrie 3 v/8. *Află dînăoară în grădină un urs mîncînd marule.* id. ib. septembrie 26v/28. *Am udat marolile.* DRĂGHICI, R. 83/23. *Curechi, marole, morcovi... şi alte legumi.* I. IONESCU, C. 11/12. *Grădinarii seamănă mai cu osebire şi în mare cantitate varză şi ceapă...*, *vinete şi roşii, conopide, bame, marule,* id. M. 357, cf. POLIZU. *Frunză de maroli.* CUPARENCU, V. 38/25, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU. *Marula, lăptuca, salata sau salada... se seamănă în table.* PAMFILE, A. R. 197, cf. H III 243, 437, VII 385, X 205, 464, XII 105, XVI 224. *Foaie verde şi-o marulă, Am un pom în bătătură.* ŞEZ. XV, 69. *Salată de maroli.* ALR II 4110/414, cf. ib. 4110/514, 531, 551, 605.

— Pl.: *marule.* — Şi: (regional) **marólă** (pl. *marole* şi *maroli*), (rar) **mărúlă** (POLIZU) s. f.

— Din bg. **марулн**, ngr. **μαρούλι.**

MÁRVĂ s. f. v. **marfă.**

MARXÍSM s. n. Concepţia ştiinţifică despre lume a proletariatului revoluţionar, întemeiată de K. Marx şi Fr. Engels; teoria şi practica comunismului ştiinţific. *Marxismul... precizează în mod clar că gusturile şi trebuinţele oamenilor nu sînt şi nu pot fi egale în cantitate sau calitate.* SAHIA, U.R.S.S. 197. *Marxismul... a făurit pentru prima oară unitatea dintre materialism şi dialectică.* CONTEMP. 1948, nr. 104, 15/1, cf. nr. 112, 9/1. *Marxismul a devenit stindardul de luptă şi călăuză a proletariatului din toată lumea.* ib. 1953, nr. 338, 9/1. *Biologii şi medicii cercetează problemele fundamentale ale disciplinelor lor în lumina marxismului.* LUPTA DE CLASĂ, 1961, nr. 4, 51. *Leninismul este marxismul epocii noastre, călăuza sigură a luptei oamenilor muncii de pretutindeni pentru socialism.* GHEORGHIU-DEJ, ART. CUV2. 315. *Marxismului creator îi este proprie cercetarea aprofundată a fenomenelor.* id. ART. CUV4. 177.

— Din fr. **marxisme**, rus. **марксизм.**

MARXÌSM-LENINÍSM s. n. Învăţătura lui K. Marx şi Fr. Engels dezvoltată de V. I. Lenin în noile condiţii istorice ale epocii imperialismului şi revoluţiilor proletare. *Legat indisolubil de viaţă, marxism-leninismul îşi sporeşte neîncetat tezaurul de idei.* LUPTA DE CLASĂ, 1961, nr. 11, 7. *Ideile socialismului, ideile marxism-leninismului cuceresc tot mai mult conştiinţa popoarelor.* GHEORGHIU-DEJ, ART. CUV4. 333.

— Din rus. **марксизм-ленинизм.**

MARXÍST, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine marxismului, privitor la marxism. *Are o bogată cultură marxistă pe care o aplică cu pricepere.* SAHIA, U.R.S.S. 163, cf. BUL. FIL. VI, 45, IORDAN, L. R. A. 231. *Metoda dialectică marxistă trebuie cunoscută şi folosită de toţi oamenii de ştiinţă.* GRAUR, S. L. 9. *Lupta de clasă a proletariatului a dat naştere ştiinţei marxiste, iar ştiinţa marxistă a devenit arma proletariatului.* LUPTA DE CLASĂ, 1961, nr. 4, 46. *A militat cu pasiune pentru o critică marxistă.* ib. 61. *De o importanţă epocală pentru întregul curs al mişcării muncitoreşti... a fost făurirea concepţiei marxiste despre lume.* SCÎNTEIA, 1964, nr. 6394.

2. S. m. şi f. Adept al marxismului. *Ziceai că eşti marxist... şi te faci că nu ştii de lupta de clasă?* T. POPOVICI, S. 274, cf. 273, T martie 1964, 75.

— Pl.: *marxişti, -ste.*

— Din fr. **marxiste**, rus. **марксист.**

MARXÌST-LENINÍST, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine marxism-leninismului, privitor la marxism-leninism. *Concepţia marxist-leninistă este o concepţie de clasă... a proletariatului revoluţionar.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 6/2. *Ştiinţa marxist-leninistă este ştiinţa cea mai înaintată a vremii noastre.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2766. *Concepţia marxist-leninistă... stă la baza liniei politice interne şi externe a statului democrat-popular.* LUPTA DE CLASĂ, 1961, nr. 10, 51. *Dezvoltarea creatoare a teoriei marxist-leniniste este cauza întregii mişcări comuniste internaţionale.* ib. nr. 11, 9. *Între ţările socialiste s-au statornicit relaţii de colaborare... izvorîte din identitatea orînduirii de stat, a ideologiei unice, marxist-leniniste, a măreţului ţel comun.* GHEORGHIU-DEJ, ART. CUV4. 130.

2. S. m. şi f. Adept al marxism-leninismului. *Marxist-leninistul va privi universul în devenire istorică.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 5/3.

— Pl.: *marxist-leninişti, -ste.*

— Din rus. **марксистско-ленинский.**

MAS s. n. (Mold. şi Transilv.) Faptul de a mînea; popas peste noapte; p. ext. loc de popas peste noapte. *Cînd fu la alt mas pre noapte dormind, să veade în vis la loc vederos stînd.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 236r/35. *Nu era putinţă să meargă omul pe drumuri... de putoarea mare unde se tîmpla masul* [lăcustelor]. N. COSTIN, LET. II, 63/10. *Fiindu-le masul acolo, iar peste noapte veste de la oaste... au venit* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 160/8. *Unde întunearecul îl apuca, acolea popasul şi masul îşi făcu.* CANTEMIR, IST. 299, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Are să ne fie masul în pădure.* CREANGĂ, P. 128, cf. id. A. 15. *Soseşte şi el în poiana ceea unde-a fost masul ş-al frate-so.* F (1883), 171. *Într-o zi, la poartă, Bătu... O fată de-mpărat, cerînd Un loc de mas.* COŞBUC, P. I, 66. *Nu prea avem loc de mas.* HOGAŞ, M. N. 77. *Domnia ta m-aştepţi... într-un loc pe apa Ozanei, care se cheamă Bradu Mare. Acolo te găsesc şi acolo ne-a fi masul.* SADOVEANU, O. XIII, 706. *Acela li-i masu, Acela-i popasu.*

MARIAN, D. 115. *Ei, măi omule, cum di n-ai găsît nicăiri loc di mas?* ŞEZ. VIII, 95, cf. T. PAPAHAGI, M. 224. ✧ Expr. (Învechit) **A se aşeza de** (sau **pe**) **mas** sau **a cădea la** (sau **de**) **mas, a rămînea**) **cu masul** = a petrece noaptea, a mînea **(1)**. *S-au aşezat acolo de mas.* URECHE, LET. I, 183/4. *Undea cădea* [stolul de lăcuste] *la mas, ca albinele de gros dzăcea.* M. COSTIN, ap. GCR I, 201/31. (Regional) **A-l ajunge** (pe cineva) **masul** = a-l apuca seara sau noaptea într-un anumit loc. *Trei zile pe drum mergea. Masu unde-l ajungea? Frunzuliţă de brînduş, L-ajunse masu în Ruşi.* MAT. FOLK. 53. **A primi** (sau **a lăsa** pe cineva) **de mas** = a adăposti, a găzdui (pe cineva) peste noapte. *Nu mi-ţi primi de mas, căci sînt străină şi de departe?* MARIAN, NA. 223. *Nimereşte într-un sat... şi-ncepu a bate pe la uşile oamenilor, să-l lase de mas.* RETEGANUL, P. I, 11, cf. IV, 71, ALR II 4841/219, 386. ✦ Găzduire peste noapte. *Au mulţămit... pentru mas.* SBIERA, P. 124.

— Pl.: *masuri.*

— Lat. **mansum.**

MASÁ[1] vb. I. Tranz. A face masaj. V. fricţiona, trage. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Nu masăm, adică, partea dreaptă, unde se află apendicele.* VOICULESCU, L. 283.

— Prez. ind.: *masez.*

— Din fr. **masser** „a face masaj".

MASÁ[2] vb. I. Tranz. şi refl. A (se) aduna în număr mare, în grup compact, a (se) concentra, a (se) îngrămădi. *Lumea aşteaptă în toate străzile pe unde va trece convoiul... masată pe toate trotuarele.* SADOVEANU, O. IX, 266. *Vînzătorii de ziare se masează la uşa tipografiilor, în întuneric, în frig, în ploaie.* BOGZA, A. Î. 251. ✧ Refl. pas. *Vin de pe front trenurile unul după altul, vezi... că se masează, foarte probabil, divizii în alt punct.* SADOVEANU, M. C. 90.

— Prez. ind.: *masez.*

— Din fr. **masser** „a aduna în număr mare".

MASACRÁ vb. I. Tranz. A ucide cu sălbăticie şi în masă (oameni care nu se pot apăra), a măcelări, a extermina; p. gener. a ucide. *Acmad întorcîndu-să cu mare pradă fu... masacrat noaptea în cortul său.* CALENDAR (1851), 37/17, cf. ARISTIA, PLUT., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Se spune că diseară vor fi masacraţi toţi prizonierii.* CAMIL PETRESCU, T. II, 411. *A dat năvală şi a masacrat peste o sută de mii de oameni.* V. ROM. octombrie 1955, 133. ✧ Refl. pas. *Destul se masacrează populaţia civilă.* CAMILAR, N. I, 151. ✧ Fig. *Orchestrul nostru... masacră frumoasa arie de la opera „Il Templario" de Otto Nicolai.* FILIMON, O. II, 209.

— Prez. ind.: *masacrez.*

— Din fr. **massacrer.**

MASACRÁRE s. f. Acţiunea de a masacra; măcelărire, exterminare.

— Pl.: *masacrări.*

— V. **masacra.**

MASACRÁT, -Ă adj. Ucis în mod sălbatic şi în masă; măcelărit, exterminat. Cf. ASACHI, E. D. 12, ARGHEZI, C. J. 158.

— Pl.: *masacraţi, -te.*

— V. **masacra.**

MASÁCRU s. n. Acţiune sîngeroasă îndreptată, de obicei, împotriva unei mulţimi fără apărare; omor (în masă), măcel, (livresc) carnaj. Cf. STAMATI, D. *Ştie să triumfeze fără agiutorul masacrilor.* CALENDAR (1856), 32/5. *Strîmbătăţi, despoieri, încălcări, masacre.* ib. (1861), 93/21, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. *Masacrul din Piaţa Teatrului naţional.* V. ROM. ianuarie 1954, 190. *Se mai aflau printre noi şi doi germani — doi vechi comunişti care au supravieţuit masacrelor hitleriste.* STANCU, U.R.S.S. 108, cf. CAMILAR, N. I, 151.

— Pl.: *masacre.*

— Din fr. **massacre.**

MASÁGIU s. n. v. **masaj.**

MASÁI s. n. v. **măsai[1].**

MASÁJ s.n. Acţiunea de a masa; procedeu medical de stimulare şi de destindere a muşchilor, executat cu ajutorul mîinilor sau al unor aparate speciale. V. fricţie, tras, trăsătură. *Cura este plăcută, fiind făcută cu apă caldă, deşi masagiul aduce pe bietul pacient în stare de aluat plămădit fără milă.* ALECSANDRI, S. 136. *În anticitate...* [maladia] *se tămăduia expeditiv, prin masajuri sistematice, cu un instrument lung şi flexibil, d-a lungul şi d-a curmezişul muşchilor lombari şi spinei dorsale.* CARAGIALE, O. VII, 46, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Azi e ziua mea de masaj electric.* C. PETRESCU, C. V. 265. ✧ Expr. **A face** (**un**) **masaj** = a masa; p. ext. (glumeţ şi familiar) a trage o bătaie. V. a muia oasele. *Lasă-i... că le fac un masaj românesc dacă n-ai putut să-i duci cu vorbe.* PAS, Z. IV, 196.

— Pl.: *masaje* şi (rar) *masajuri.* — Şi: (învechit) **masăgiu** s.n.

— Din fr. **massage.**

MASALÁ s.f. (Învechit) Torţă, faclă. *480 lei pe an, cheltuiala la 4 masalale pe toată sara* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 392. *Doao duzine masalale* (a. 1790). IORGA, S. D. VIII, 19. *Neguţători cu păcură de vînzare, spre a să afla în Craiova*

pentru aprinderea masalalilor (a. 1812). DOC. EC. 141. *Au ieşit una după alta caleştile cu masalale a spătarului.* GHICA, S. 10. *Se făcu larmă, se aprinse masalalele.* GANE, ap. ŞIO II$_1$, 250. *Toţi se-ntoarseră pe la casele lor cu făclii şi cu masalale.* ODOBESCU, S. I, 77. *Lachei în turme, Cu masalale pe stradă, beţi.* MILLE, V. P. 105. *Flăcările afumate ale masalalelor de pe la bărăcile de menagerii.* CONV. LIT. XLV, 381. *Am făcut odată un chef noaptea, la lumină de masalale.* M. I. CARAGIALE, C. 152. *Trăsură... escortată de patru masalale din care curgeau văpăi.* KLOPSTOCK, F. 334. *Oamenii, care le da mîna să plece noaptea prin oraş, umblau cu masalale.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 226. *Păcura avea multă căutare la oraş, mai ales la Bucureşti, folosită la unsul osiilor şi la făcutul masalalelor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 27, cf. III, 227. *Se iviră oameni cu masalale pregătite... şi o lumină ca de foc învălui Podul Mogoşoaiei.* PAS, L. I, 257. *Merg călări înaintea unei carete lungi, cu masalalele... răspîndind un miros de răşină şi de funii arse.* CAMILAR, C. P. 120. *Orbul trebuinţă de masala n-are* (= dacă vrei să ajuţi pe cineva, nu-i da lucruri de care nu are nevoie). Cf. ZANNE, P. II, 653. *Dă masalaua pe un poponeţ*, se spune despre omul nechibzuit, care dă un lucru mai bun pe altul mai prost. id. ib. III, 225. ✦ S p e c. (Munt.) Faclă de care se servesc pescarii ca să pescuiască noaptea; (regional) fachie. Cf. ANTIPA, P. 783. *Orbit de lumina masalalei, peştele se lipeşte buimăcit şi pironit de fund.* ATILA, P. 137, cf. H IV 10.

— Pl.: *masalale.* — Şi: **masaláuă** s. f. BARCIANU.

— Din ngr. **μασαλᾶς.**

MASALAGÍU s.m. (Învechit) Persoană care purta (sau aprindea) masalale. *Lei... 12— de la 12 masalagii* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 330. *Copii de casă, armăşei, masalagii* (a. 1785). IORGA, S. D. VI, 186. *Obiceiul ce au avut masalagiii a li se da de 4 ori într-un an cizme* (a. 1790). ap. ŞIO II$_1$, 250. *Au luat din armăşie pe cinci din masalagii.* BELDIMAN, E. 12/36, cf. POLIZU. *Fanaragii, masalagii... pîndeau pe nesocotitul pedestru.* NEGRUZZI, S. I, 16, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Văzură de aci, de vale, pe malul gîrlei înghețate tun... focul cel mare la care se încălzeau vizitiii şi masalagiii.* CAMIL PETRESCU, O. I, 500. *Masalagiul oprit la poartă şi-a săltat mai bine grătarul aprins pe umăr, luînd-o la fugă în vîjîitul prelung al flăcărilor.* CAMILAR, C. P. 124, cf. 128. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Ne uitam pe ferestre cînd duruiau căleştile, vedeam robi masalagii purtînd pe grătare, în spate, cîrpile muiate în catran.* SADOVEANU, O. V, 459. ✦ (Rar) Epitet dat unui om de nimic. *Eu mănînc pînea cocoanei Duduchii şi nu sufer s-o jăfuiască nişte masalagii ca tine!* FILIMON, O. I, 139, cf. 109.

— Pl.: *masalagii.*

— **Masala**+suf. *-giu.* Cf. ngr. μασαλατζής.

MASALÁUĂ s. f. v. **masala.**

MASALĂU s. n. v. **măsălău.**

MASÁNIU s. n. v. **măsai[1].**

MASÁRE[1] s. f. Acţiunea de a m a s a[1].

— Pl.: *masări.*

— V. **masa[1].**

MASÁRE[2] s. f. Acţiunea de a (s e) m a s a[2]. *Masarea energiei de rostire la începutul cuvintelor.* PUŞCARIU, L. R. I, 70.

— V. **masa[2].**

MASÁT s. n., s. m. **1.** S. n. Unealtă de ascuţit cuţitele de măcelărie şi de cizmărie, avînd forma unui sul de oţel sau a unei pile plate. *Scoase un cuţit de la brîu, îl dete pe masat.* ISPIRESCU, L. 108. *După mine s-au luat Români Cu topoarele, Ţigani Cu baroasele... Casapi Cu masatele.* TEODORESCU, P. P. 136, cf. MARIAN, S. R. I, 48, PĂSCULESCU, L. P. 37. *Dracul toate le ştie, numai masatul muierii nu-l ştie*, se spune pentru a arăta că nimeni nu poate şti absolut totul. Cf. ZANNE, P. VI, 567.

2. S. m. (Neobişnuit) Epitet dat unui om şiret, pişicher. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: **(1)** *masate*, **(2)** *masaţi.*

— Din tc. **masat.**

MÁSĂ[1] s. f. **I. 1.** (Adesea urmat de determinări care indică materialul folosit sau destinaţia) Mobilă, de obicei de lemn, alcătuită dintr-o suprafaţă plană sprijinită pe unul sau pe mai multe picioare şi avînd diverse folosiri, mai ales pe aceea de mobilă pe care se serveşte mîncarea. *Ca o masă cînd o vezi tocmită cu bucate.* CORESI, EV. 50. *Şi văzînd Pafsanie atîtea mese de aur şi de argint şi altă gătire minunată se miră de atîta bine.* HERODOT (1645), 498. *Viind înaintea bucatelor domneşti le tocmeşte pre masă.* SIMION DASC., LET. 23. *Lăţimea unei măsi.* ECONOMIA, 219/17. *4 mese faine de tissaholz* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 114. *Pe jilţu-mi, lîngă masă, avînd condeiu-n mînă... Scriu o strofă dulce pe care-o prind din zbor.* ALECSANDRI, P. III, 4, cf. id. O. P. 101. *S-a desfătat pînă la adînci bătrîneţe, văzîndu-şi pe fiii fiilor săi împrejurul mesei sale.* CREANGĂ, P. 60. *Acel vas... se află pe o masă.* ISPIRESCU, L. 29. *Într-o clipă masa e plină cu de-ale gurii.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 88. *Masa cea mare care se găteşte cu bucate pe la ajunuri, stă la fereastra din răsărit.* PAMFILE, I. C. 408. *Între cele două fereşti de la stînga, o masă de brad, alb odată,*

dar mohorît acum de vremuri. HOGAŞ, M. N. 137. *Cînd obosesc, deschid fereastra şi întorc spatele mesei de lucru.* C. PETRESCU, Î. II, 267. *Se poate să nu pui nici un cuţit pe masă?* SAHIA, N. 60. *Toate mesele, în cafenea şi grădină, erau ocupate.* BART, E. 25, cf. BENIUC, V. 49. *Frunză verde liliac, Badiu meu tînăr diac Şede la masă scriind Şi din inimă oftînd.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 125. *Pîn-eram la maica fată Eram luger după masă, Trandafir roşu-n fereastră.* id. ib. 177, cf. 197, 251, 281. *Mămăliga să răstoarnă ori pe fund ori pe masă.* ŞEZ. V, 5, cf. MAT. FOLK. 1426, 1464. *Cam în trunchiul casîei... Cam în cornul mesîei.* GR. S. VI, 225. *A fi totdeauna la mijloc de masă şi la colţ de ţară.* NEGRUZZI, S. I, 247, cf. 251. *Capra sare masa şi iada sare casa.* CREANGĂ, P. 250. *Tu îl chemi* (sau *îl pofteşti) la masă şi el se bagă* (sau *se trage) sub masă*, se spune despre cel care nu preţuieşte cinstea sau binele care i se face. ZANNE, P. III, 653. *Unde-s şepte fete-n casă, Nici cîlţi în casă, Nici mălai pe masă* (= unde poruncesc mulţi, nu iese treaba cum trebuie). Cf. ZANNE, P. II, 125. *Nu-i apucă soarele sfărîmitura de pe masă*, se spune despre omul zgîrcit. Cf. id. ib. III, 654. *Nepoftitul n-are loc la masă.* id. ib. IV, 224. *Mireasa nimereşte masa* (= omul împins de nevoie devine îndrăzneţ). Cf. id. ib. 450. ✧ *Masă verde* = **a)** masă **(I 1**, de obicei acoperită cu postav verde) la care se joacă jocuri de noroc; p. ext. joc de noroc. *Glume inventate anume pentru jocul de cărţi, necunoscute altor oameni, au fost de astă dată cu prisosinţă puse în circulaţie la masa verde.* GANE, N. III, 172. *La masa verde, nedreptate şi ocară îţi apare agonisita vecinului, alături de dispariţia ultimei dumitale leţcaie.* TEODOREANU, M. U. 105. *Moştenise... şi patima mesei verzi.* id. M. II, 92; **b)** masă **(I 1)** în jurul căreia se duc tratative diplomatice. Cf. DL, DM. (Bis.) *Sfînta masă* = pristolul. COSTINESCU, cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. *Sală de mese* = încăpere în care se serveşte mîncarea într-o şcoală, într-o cazarmă, la o cantină etc. *Soldaţii mai stau încă în sala de mese.* SAHIA, N. 116. *Faţă de masă* v. faţă. ✧ (Ca termen de comparaţie) *O zidire în patru colţuri ca masa, avîndu-şi curtea la mijloc.* GOLESCU, Î. 41. *Un şes drept ca masa.* REBREANU, I. 208. ✧ Expr. **Capul mesei** sau (rar) **cap de masă** = (de obicei construit cu verbele „a pune în", „a sta în") loc de cinste la o masă **(I 1)**, la un ospăţ. *Făcut-au craiul ospăţi măriii sale lui Constandin... şezînd am*[î]*ndoi în capul measii* (a. 1700). GCR I, 336/14. *Socrul roagă-n capul mesei să poftească să se pună Nunul mare.* EMINESCU, O. I, 85. *I-au pus în capul mesei.* CREANGĂ, P. 102. *Cioropina sta în capul mesei pe şapte perne.* ISPIRESCU, L. 203. **A aduce** sau **a duce** (ceva) **la** (sau **pe**, regional **în) masă** = a servi mesenilor (o mîncare sau o băutură). *Medelniceriu mare... taie fripturile ce se aduc în masă.* SIMION DASC., LET. 297. *Pune-i piper, zeamă de năramză acră şi cu apa lor ce-ş lasă, calde... du* [stridiile] *la masă* (a. 1749). GCR II, 43/26. *Li s-au adus mai la urmă în masă şi nişte sălăţi.* CREANGĂ, P. 210. *Aduse* [bucatele] *pe masă la împăratul.* ISPIRESCU, L. 23. **A pune** (sau **a întinde) masa** = a pune, a pregăti pe masă **(I 1)** toate cele necesare pentru servirea mîncării. DICŢ. (Cu altă construcţie) *Vezi o masă mare-ntinsă cu făclii prea luminate.* EMINESCU, O. I, 85. *Stroie Orheianu intră în odaia unde era întinsă masa.* SADOVEANU, O. V, 551. *Muierea lui îl aşteaptă acasă cu masa pusă.* PREDA, D. 168. *Porţile erau deschise... Şi mesele toate-ntinse; Pe mese făclii aprinse.* ŞEZ. II, 9. **Pe nepusă masă** sau **cu nepus în masă** v. nepus. **A strînge masa** = a aduna de pe masă **(I 1)** mîncările rămase, vasele din care s-a mîncat, tacîmurile etc. *Mama Zoiţa strîngea masa, aruncînd fărmăturile la pui.* BUJOR, S. 86. *Strînge masa, nu mănînc. Pune şaua să mă duc.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 506. **Pune-te** (sau **întinde-te) masă, scoală-te** (sau **ridică-te) masă** = **a)** se spune despre cei care duc o viaţă plină de desfătări, care trăiesc fără griji, care aşteaptă totul de-a gata. *Băteau din palme, ba să vie una, ba să vie alta: pune-te, masă; scoală-te masă.* TEODOREANU, M. U. 92, cf. ZANNE, P. III, 652, com. din PIATRA NEAMŢ; **b)** se spune cînd eşti obligat să serveşti mereu de mîncare. (Rar) **A pune masa cu toţii** = a se împrieteni cu toată lumea. ZANNE, P. III, 653. **A întinde cuiva masă** = a da cuiva de mîncare. *Mesele fură întinse pe de rînd tuturor oamenilor.* VISSARION, B. 80. **A întinde masă mare** sau **a ţine masă întinsă** = a oferi ospeţe, banchete; p. ext. a se ţine de petreceri. *Cum n-a mai întins masă mare, prietenii s-au făcut nevăzuţi.* CARAGIALE, O. II, 254. *Ţinînd casă deschisă, masă întinsă.* D. ZAMFIRESCU, A. 23. (Eliptic) *Masa întinsă Te lasă cu punga linsă.* ZANNE, P. III, 647, cf. 651. **A lăsa pe cineva sub masă** = a nu da cuiva nici o atenţie. Cf. id. ib. 653. **A-i fi** (cuiva) **casa casă şi masa masă** = a fi chibzuit; a trăi tihnit, liniştit. *Ele caută ca să le fie casa casă şi masa masă.* I. IONESCU, M. 205. *Dacă nu ştii să vorbeşti, taci, ca să-ţi fie casa, casă şi masa, masă.* ZANNE, P. II, 841. **A avea casă şi masă** = a avea cele trebuitoare pentru existenţă; a duce o viaţă tihnită. *Maico, din copiii tăi, Toţi au casă, Toţi au masă, Numai eu trag la pedeapsă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 180. (Eliptic, cu forma negativă a expresiei) *A doua zi, nici tu masă, nici tu casă, băiatul începu iarăşi să plîngă.* ISPIRESCU, L. 162. **A avea ce pune pe masă** = **a)** a avea existenţa asigurată. Cf. ZANNE, P. III, 657; **b)** (în construcţii negative) a fi foarte sărac. **N-are casă, n-are masă,** se spune despre un om fără căpătîi. Cf. ZANNE, P. III, 86. ✧

(În construcţii ca „a (se) pune", „a (se) aşeza", „a fi", „a (se) afla", „a sta", „a şedea" la..., sau „a (se) ridica", „a (se) scula" de la..., cumulînd ideea de mîncare, prînz, cină) *Îţ voi întra-n sfînta casă, Unde şedzi doamne la masă.* DOSOFTEI, PS. 21/2. *Se scoală de la masă Cu inima friptă, arsă* (a. 1774). GCR II, 104/38. *L-au primit... să şadă cu dînsul la masă.* DRĂGHICI, R. 12/31. *Avea obicei cînd se punea la masă, să înghită mai întăi şepte, opt bolovani.* NEGRUZZI, S. I, 246. *Dar pe-un vîrf de munte stă Mihai la masă Şi pe dalba-i mînă fruntea lui se lasă.* BOLINTINEANU, O. 31, cf. 110, 272, 277. *Şi s-aşază toţi la masă.* EMINESCU, O. I, 85. *Împăratul se afla la masă cu toţi boierii.* ISPIRESCU, L. 2, cf. 5, 12. *La masă punîndu-te Niciodată să nu-mbuci.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 263. *Omul la masă cînd şade să mînînce cum să cade.* ZANNE, P. III, 649. *Plăteşte birul cu fugiţii, şede la masă cu nepoftiţii*, se spune despre un om fără căpătîi. Cf. id. ib. V, 81. ◇ E x p r. (Regional) **A fi la masa cuiva** = a se afla, ca soţie ori ca rudă apropiată, în dependenţă materială faţă de capul familiei. *De cîndu-s la masa ta, Bătută-s de Precista; De cîndu-s la blidul tău, Bătută-s de Dumnezeu!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 184. (Regional) **A pune pe cineva la masă cu tine** = a trata pe cineva ca pe un prieten apropiat. *Să am eu o slugă aşa de vrednică...aş pune-o la masă cu mine.* CREANGĂ, P. 229. ✦ *Umplutul meselor* = datină constînd din umplerea cu alimente a diferite vase care se dau de pomană, la moşi sau la rusalii. Cf. PAMFILE, S. V. 11. ✦ P. e x t. (Cu sens colectiv) Persoanele care mănîncă la aceeaşi masă **(I 1)**; mesenii. Cf. CHEST. II 2/44.

2. (Abstract) Prînz; cină. *Chibzuind... din cursul soarelui vremea mesii.* DRĂGHICI, R. 150/19. *Mă invita la masă.* NEGRUZZI, S.I, 56, cf. 86. *Voiră însă a scoate şi ele din sîn ce puseseră în timpul mesei.* ISPIRESCU, L. 40. *Nu mîncă nimic la masă şi vorbi foarte puţin.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 99. *E rău, cînd anu-ntreg ţi-e post, Şi masa cînd ţi-e-n drum.* COŞBUC, P. I, 229. *Rămase la masă cu cocoana şi cu popa Roşca.* DELAVRANCEA, O. II, 328, cf. 88. *Nu rămîn la masă decît rudele.* BUJOR, S. 101, cf. 60. *A doua zi au venit la masă după ce toată lumea se aşezase.* CAMIL PETRESCU, U. N. 106, cf. 39, C. PETRESCU, C. V. 135. *Din somn la masă, coconiţa noastră.* ZANNE, P. IV, 311. ◇ (Bis.; învechit, rar) *Masa cea tainică* = cina cea de taină, v. c i n ă. *Pentru ceia ce vorbescu cuvinte în deşărt, în ceasul cel înfricoşat al sf[i]ntei leturghii, a measei cei tainice* (a. 1691). GCR I, 293/20. ◇ *Înainte de masă* = **a)** în partea zilei care precedă prînzul. DICŢ.; **b)** în fiecare dimineaţă. *După masă* = **a)** în partea zilei care urmează după prînz; după amiază, după prînz. *Pe la opt ceasuri după masă.* DRĂGHICI, R. 150/16. *După masă, tata a trecut în dormitor.* SAHIA, N. 57; **b)** în fiecare după amiază. *Boierul cît de sărac, tot îşi odihneşte bucatele după masă.* ZANNE, P. IV, 279. ◇ E x p r. **A şedea** (sau **a sta) la masă** sau **a lua masa** = a mînca (de prînz sau de cină). *După ce-a şezut la masă, a zis fetei să se suie în pod.* CREANGĂ, P. 289. *Zise... într-o zi cînd şedeau la masă.* ISPIRESCU, L. 14. *Vrei să luăm mîine seară masa împreună?* ARGHEZI, P. T. 134. *Dar de badea ce mai ştii? Ştiu bine că-i sănătos, Şede la masă voios.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 119. **Poftim la masă**, formulă de politeţe cu care inviţi pe cineva să se aşeze la masă pentru a mînca. *Asta-i mai rău decît poftim la masă.* CREANGĂ, P. 201. *Poftim la masă Dacă ţi-ai adus de-acasă.* ZANNE, P. III, 650, cf. V, 520, com. din PIATRA NEAMŢ. (Popular) **Bună masă** v. b u n.

3. Ospăţ, banchet, praznic, petrecere, chef. *Unde ţi-s mesele cu beauturile şi cu mîncările* (a. 1550). CUV. D. BĂTR. II, 451/22. *Toată nevoinţa bogatului* [era] *de a veşmintelor cealea scumpele şi de mease şi de uspeaţe.* CORESI, EV. 364. *Nu era ei acolo grije... de mîncări şi de mease, nice de casă sau de slujnice.* VARLAAM, C. 366. *Făcea masă împărătească.* HERODOT (1645), 508. *La mease şi ospeaţe să fie blînd şi linişor.* EUSTRATIE, PRAV. 9/8. *Făcînd mare masă să veseli cu dînşii.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 155[v]/2. *Făcea şi într-alţi ani slujitorilor lui masă.* NECULCE, L. 231. *Şi în viaţa lui era tot cu mese mari, cu cîntări şi cu feliuri de feliuri de muzici.* id. ib. 318. *La ospeaţe şi la mease punea totdeauna un frîu în mijloc.* MOLNAR, RET. 127/21. *Measele ceale înalte domneşti* (a. 1799). GCR II, 170/25. *Fac mese mari, cheltuiesc. Chem oaspeţi ce-i linguşesc.* MUMULEANU, ap. GCR, II, 248/13. *Cît a ţinut masa, cu fruntea-n-seninată Măria sa pe Despot zîmbind l-a ascultat.* ALECSANDRI, T. II, 99. *Se puse o masă d-alea împărăteştile.* ISPIRESCU, L. 39. *După cîteva zile de mese mari... familia puse din nou pe tapet viitorul meu.* BRĂESCU, A. 237, cf. H II 82. *Maică, măiculeana mea, De te lasă inima, Din partea mea cea din casă Fă, maică, masă frumoasă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 198. *Cu lăutari şi cu masă Aduci pe dracu în casă.* ZANNE, P. VI, 580. *Cînd eşti poftit la vro masă Pleacă sătul de-acasă.* id. ib. III, 646. *Veniţi înţelepţilor să mîncaţi la masa nebunului*, se zice despre cel care-şi risipeşte averea în petreceri. Cf. ZANNE, P. III, 647. ◇ (Popular) *Masa mare* sau *masa de dar, a doua masă* = ospăţ dat de părinţii mirelui după cununie (şi la care mesenii înmînează darurile pentru perechea căsătorită). *La masa cea mare, cum e obiceiul, negoţitoriul, după ce a băut paharul cel dulce, a dăruit celor tineri o căruţă plină de odoare scumpe.* MARIAN, O. II, 321. *Plocoanele aduse de la ginere le frigea şi le punea la socri mari „al doilea masă".* id. NU. 187, cf. 653, DR. IV, 782, H II 32, 82, 119, X 506, XII 205. *Nuntaşii au stat cu toţii la masa mare.* Com. din ŢEPEŞ VODĂ-MEDGIDIA.

4. P. ext. Ceea ce se mănîncă (mai ales la amiază şi seara); mîncarea de pe masă **(I 1)**; mîncare, (popular) bucate. *Fie masa lor înraitea lor.* PSALT. HUR. 58[v]/16. *Cîinii încă mănîncă de fărîmele ce cad den measele domnilor lor.* CORESI, EV. 322. *Nici de fărîmele measeei meale nu-i da.* id. ib. 367, cf. N. TEST. (1648), 20[v]/11. *Iar sluga-i gătiia masa de să cineaze acolea în corabie* (a. 1675). GCR I, 223/2. *Lua cîte doao, trii blide de bucate din masa lui şi pîine şi vin şi le trimetea acelor oameni.* NECULCE, L. 32. *Masa ne aşteaptă.* DRĂGHICI, R. 32/8, cf. 18/29. *Îl aştepta cu masa ca de obicei.* REBREANU, I. 392. *De cele mai multe ori ni se aducea masa sus.* C. PETRESCU, Î. II, 238. *Un marinar se dete lîngă mine şi-mi şopti că... îmi va servi separat, bunătăţi, din masa comandantului.* BRĂESCU, A. 212. *Turcii mult nu aşteptau, Ci îndată răspundeau: „Noi de masă-ţi mulţumim, Că n-am venit să prînzim".* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 493, cf. ŞEZ. III, 211. *Ia din masă!* I. CR. IV, 121. ✧ (În contexte figurate) *Masă de învăţături sufleteşti.* CORESI, EV. 263. *Nici poate priimi saţiu de sufleteasca masă cine va să se sature.* id. ib. 264. ✦ P. gener. Hrană. *Decît roabă Turcilor Mai bine masă Peştilor.* BIBICESCU, P. P. 267.

5. (Învechit şi regional) Faţă de masă. *Masă de pînză leşească* (a. 1726—1733). N. A. BOGDAN, C. M. 160. *Masă leşească cu 12 şărvete* (a. 1796). IORGA, S. D. VIII, 33, cf. 68. *Trei mese, însă una în 5 ţe şi două în trei ţe* (a. 1813). URICARIUL, XIV, 234. *Masa... e ţesută un fir, un dinte... şi reprezintă o ţesătură foarte deasă.* PĂCALĂ, M. R. 523. *Toată vara mi-ai lucrat La o masă de bumbac.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 452. *Băbăreasa ia un taler, un cîrpător, un ciur ori o masă, pe pat întinde 41 de boabe de porumb pe ele.* ŞEZ. III, 232, cf. MAT. FOLK. 818, BREBENEL, GR. P. *Masă de mătasă, D-îndoită-n şasă.* VICIU, COL. 116. *Să nu te ştergi niciodată pe masa de pînză.* GOROVEI, CR. 22, cf. GR. S. I, 137, A II 3, 12. ✧ (Prin Transilv.) *Masă de gumi* (sau *de piele*) = muşama. ALR II/I MN 147, 3925/130, cf. ib. 3925/140. ✦ (Regional) Bucată de pînză folosită ca boccea (ALR II/I MN 148, 3928/141, 157, 172, 762, 812, 848, ALR I 727/810), sau în care se stoarce caşul (CHEST. V 69/91, 82/9), se strecoară laptele (ib. V 90/95, 127/9) la stînă etc. *După ce s-a adunat tot caşul la o margine, se scoate din zăr băgînd pe sub el o masă, apoi se adună masa şi se stoarce.* CHEST. V 82/9. *Masă legată-n spate.* ALR II/I MN 148, 3928/141.

II. P. anal. Nume dat mai multor obiecte sau părţi de obiecte care seamănă cu o masă **(I 1)** ori cu o parte a ei ca formă, ca funcţiune etc.

1. (Şi în sintagma *masă lungă*, ALR II 3650/102, 325) Tarabă, tejghea. *În piaţa centrală a oraşului s-au construit mese speciale pentru desfacerea mărfurilor de către producători.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2813, cf. ALR II 3650/29, 36, 53, 64, 95, 141, 235, 272, 316, 346, 353, 574.

2. (De obicei determinat prin „dulgherului") Tejgheaua dulgherului; p. restr. placa de sus, dreptunghiulară, a tejghelei şi a scaunului de dulgherie, pe care dulgherul fasonează materialul, blană, faţă. Cf. DAMÉ, T. 114, PAMFILE, I. C. 122, H II 62, 195.

3. (De obicei determinat prin „olarului") Disc de lemn prin care trece fusul roţii şi pe care olarul îşi ţine bucăţile de lut. Cf. DAMÉ, T. 73, PAMFILE, I. C. 388.

4. (De obicei cu determinarea „de tras doage") Placă dreptunghiulară de lemn, sprijinită pe două picioare mai lungi şi două mai scurte şi în care este fixată custura sau dalta pe care se trag doagele; cîine. Cf. PAMFILE, I. C. 161. ✦ (Regional) „Faţa gealăului". ALR II 6689/682, cf. 6689/727, 762, 886.

5. (În sintagma) *Masă de operaţie* = obiect de metal pe care este întins un pacient în timpul intervenţiei chirurgicale. *Întins pe masa de operaţie, dormea acum Vlăstare îmbătat de cloroform.* MIRONESCU, S. A. 34.

6. (Regional) Fund de mămăligă (ALR I 697) sau pentru tăiţei (ALR II 3981/520, 537, 705, A III 2).

7. (Regional, în sintagma) *Masa ferestrei* = pervaz la fereastră (Bărca-Băileşti). CHEST. II 180/28.

8. (Regional) Perinocul de dinainte al carului (I. IONESCU, M. 710, PAMFILE, I. C. 131); parte componentă la dricul carului (H XVIII 142, 283); „podul osiei" (ALRM SN I h 225). *Deasupra policioarei de pre osie, care se zice şi masă, se pune un ferchedeu.* LIUBA-IANA, M. 107. ✦ (Regional, determinat prin „de pus proţapul") Cruce (la sanie). ALR SN II h 358.

9. (Prin Ban. şi prin Mold.) Piesă a plugului cu cotigă, care serveşte la ridicarea grindeiului pentru a potrivi adîncimea brazdei. *Între osie şi masă, la dreapta, vine un lemn ce să zice cîrlig.* LIUBA-IANA, M. 107, cf. LEXIC REG. 61.

10. (Regional) Carul joagărului. ALR II 6424/29, cf. 6424/762.

11. Placă dreptunghiulară la teasc, pe care se reazemă coşul; strat. Cf. DAMÉ, T. 82, PAMFILE, I. C. 222.

12. (În sintagmele) *Masa pietrelor* = parte a morii pe care stau pietrele; (regional) corună, fruntar. Cf. DAMÉ, T. 153. *Masa tigăii* = punte a morii de vînt; (regional) talpa tigăii, puntea prîsnelului, copăiţa morii. id. ib. 162, cf. H II 244, 271, ALR SN I h 171.

13. (Pescuit; în sintagmele) *Masa cîrligelor* = coş sau tavă specială de lemn, de marginea căreia se atîrnă cîrligele de pescuit. Cf. ANTIPA, P. 315. *Masa năvodului* = scîndură lungă de la fundul bărcii, pe care se aşază năvodul cînd se scoate din apă. Cf. id. ib. 468. *Masa carmacelor* = scîndură cu marginea de tablă care se

fixează în muchea de dinapoi a lotcii, cu tabla în afară, şi care serveşte la pescuitul sturionilor. Cf. id. ib. 331.

III. (Învechit) Mică unitate administrativă într-o instituţie. V. birou, serviciu. *Despărţirea a 3-a . . . se subtîmparte în 4 ramuri sau mese care sînt acestea.* CR (1829), 64¹/21. *Să va face lege ca toate hîrtiile care ies de la divan în limba rumânească să fie însemnate cu numărul, despărţirea şi masa de unde să trimite.* ib. 64²/21. *Şefu mesii, Constandin Rîmniceanu* (a. 1844). DOC. EC. 816. *La anul 1842, Alexandrescu a fost numit împiegat la postelnicie, la masa jălbilor.* GHICA, S. 668.

IV. 1. (Geogr.; rar) Podiş. Cf. MEHEDINŢI, G. F.

2. (Prin Transilv.) „Loc şes, scufundat". VICIU, GL. *Ai grijă cînd vezi că stret (= strechie) vacile, du-le în vreo masă la umbră!* id. ib.

3. (Învechit şi regional, prin Olt., mai ales în legătură cu verbul „a face") Corp unitar format din mai multe întinderi de teren cultivabil. Cf. comasa. *Făcînd aceste trei trupuri masă s-au găsit de toţi stînjeni 2170* (a. 1709). URICARIUL, XXIII, 271. *În hrisoave nu scrie ca să să fie făcut moşia masă vreodinioară* (a. 1746). IORGA, S. D. XXI, 330. *Moşia să nu o facă masă, ci să o tragă şi pă la mijloc şi pă la căpătîie* (a. 1746). id. ib. 332. *Pămîntul este masă.* CIAUŞANU, GL.

4. (Regional, în superstiţii, în sintagma) *Masa milostîncilor* (sau *a sfintelor, a ielelor*) = loc unde joacă ielele, vîntoasele. ALRT II 4, cf. 275, 294.

V. Nume dat mai multor jocuri de copii: **a)** (prin Ban.) joc constînd din aruncarea unor beţe astfel încît să înainteze sărind în capete spre o limită fixată. Cf. H XVIII 147; **b)** una dintre figurile geometrice rezultate din încrucişarea într-un anumit fel a unei sfori legate la capete şi petrecute pe după degetul mare şi arătătorul de la fiecare mînă. Cf. HEM 2092, PAMFILE, J. II, 77; **c)** (prin Transilv.) figură obţinută prin îndoirea într-un anumit mod a unui pătrat de hîrtie. PĂCALĂ, M. R. 423.

VI. (Bot.) Compus: (regional) **masa-raiului** = dragoste (*Sedum carpaticum*). *Unii pun în grindă planta numită masa-raiului.* PAMFILE, DUŞM. 72, cf. PANŢU, PL., ŞEZ. XV, 74.

— Pl.: *mese*, (regional) *măşi* şi *meşi* (JAHRESBER. IV, 261). Gen.-dat. şi: *mesii*, (regional) *unei măsi.*

— Lat. **mensa.**

MÁSĂ² s.f. **1.** Îngrămădire de elemente (de aceeaşi natură ori diferite) care alcătuiesc împreună un singur corp; (totalitatea unui) corp format printr-o asemenea îngrămădire de elemente. *Masa aerului.* ŞINCAI, ÎNV. 47. *Toată masa sau mulţimea sîngelui.* TEODORI, A. 75/12. *Cu sîngele care au curs . . . ar fi udat pămîntul şi din această masă, ca dintru o plămădire, au răsărit oameni.* MOLNAR, I. 97/13. *Masă: întregimea unui trup sau materii.* ELEM. G. 102/1. *Faceţi o colecţiune . . . de toate masele geologice care le veţi întîlni.* COBÎLCESCU, ap. I. IONESCU, M. 50. *Îndată după detunătură mase enorme de fum şi de foc ieşeau din neşte case din colţul piaţei.* F (1869), 129. *Pămîntul fiind o masă caldă moale . . . crusta lui deasupra s-a turtit către poli.* ib. (1874), 283. *O gură neagră se cască în masa vînătă de piatră.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 33. *Palatul prefecturii, cufundat în întuneric, se desprindea ca o masă de umbră neagră pe fondul albastru al cerului.* T. POPOVICI, S. 313. ✧ *Masă verde* = nutreţ pentru vite; furaj. *Pînă acum au fost însilozate 50 vagoane iarbă verde, iar pînă la sfîrşitul anului vom mai însiloza 400 vagoane masă verde, în special porumb siloz.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4862. ✧ Loc. adv. **În masă** = **a)** în cantitate mare, masiv. *Transporturi în masă*; **b)** cu toţii, în număr mare. *A se înarma în masă şi a alerga întru apărarea ţerei.* CALENDAR (1854), 97/27. ✦ Corp inform. *Încolo—numai hălci de carne, din care picura încă sînge cald, mase informe.* BART, S. M. 75, cf. 39.

2. (Fiz.) Cantitatea de materie a unui corp considerată ca o mărime caracteristică (în raport cu volumul). Cf. STAMATI, D. *Masa cea solidă şi grea a planetelor.* MARIN, F. 30/37, cf. DRĂGHICEANU, C. 24, PONI, F. 12, 25. *Masa unui corp reprezintă în acelaşi timp rezerva sa de energie, astfel încît materia este considerată ca o localizare de energie concentrată.* MACAROVICI, CH. 13. *Pentru a ridica cu o anumită cantitate temperatura mai multor corpuri din aceeaşi substanţă însă de mase diferite, sînt necesare cantităţi de căldură proporţionale cu masele corpurilor.* MARIAN-ŢIŢEICA, FIZ. II, 93. *Masa este o mărime fizică legată de inerţia corpurilor şi le dă putinţa să reziste la variaţia stării de mişcare.* CIŞMAN, FIZ. I, 141. ✧ (Ieşit din uz) *Masă magnetică* = sarcină magnetică, v. sarcină. *Masă electrică* = sarcină electrică, v. sarcină.

3. Adunare de fiinţe, mai ales de oameni, considerate ca formînd un singur corp; colectivitate de fiinţe, mai ales de oameni. *Îndată cum masa opoziţiei s-au crezut îndestul de puternică . . . s-au şi retras din Iaşi.* CALENDAR (1850), 66/12. *Poarta au trimes pe ulamalele credincioase pe la geamii spre a astîmpăra masele întărîtate.* GM (1854), 23/42. *Masa ţăranilor în urmă au încăput în o stare de şerbie.* CALENDAR (1861), 74/8, cf. GHEREA, ST. CR. II, 8. *Şi fiindcă vorbim de educarea maselor populare, credem că ele au ajuns la maturitatea înţelegerii.* BACOVIA, O. 241. *Masa de invalizi stă acum cuminte în faţa mausoleului.* SAHIA, N. 19. *Larga răspîndire a cărţii în mase este unul din semnele cele mai evidente ale dezvoltării culturale a poporului.* CONTEMP. 1953, nr. 333, 2/1. *Istoria dezvoltării*

sociale este ... istoria maselor celor ce muncesc, și nu istoria personalităților. LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 5, 25, cf. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2805. *Vorbea cu o adîncă înțelegere despre rolul maselor în istorie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 332. *Altul să ia comanda Acelor mase de țărani Ce vin furtună după noi.* BENIUC, V. 52. ✧ Loc. adj. **De masă** = care cuprinde, care antrenează o (întreagă) colectivitate umană. *Această sărbătorire a căpătat un caracter de masă.* CV 1950, nr. 3, 18. *În țara noastră există cele mai largi posibilități de transformare a luptei pentru pace într-o uriașă mișcare de masă pentru pace.* GHEORGHIU-DEJ, ART. CUV[4]. 284. ✧ *Cîntec de masă* (sau *de mase)* = cîntec cu conținut patriotic revoluționar, avînd un caracter mobilizator și exprimînd năzuințele de libertate și de pace ale popoarelor. DICȚ.

4. (Jur.) Totalitatea creditorilor sau a datoriilor unui falit; fond bănesc al unei succesiuni sau al unei întreprinderi lucrative. *Masa ... se zice și comunitatea creditorilor unui bancrut falit sau mofluz.* IARCU, D. S. II, 438/13, cf. NEGULICI, COSTINESCU. *Fiecare erede raportă la masa succesiunei ... donațiunile ce a primit și sumele ce este dator către succesiune.* HAMANGIU, C. C. 177, cf. CADE.

— Pl.: *mase.*

— Din fr. **masse**, germ. **Masse, Mass.**

MASĂRÍȚĂ s. f. v. **măsăriță**[1].

MASCÁ vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) acoperi (fața) cu o mască[1] **(I 1).** Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., ȘĂINEANU, D. U., BARCIANU. *Va avea însă grijă să-și mascheze figura spre a nu fi recunoscut.* SAHIA, N. 107.

2. Tranz. A ascunde privirilor (acoperind cu ceva), a împiedica să se vadă; a acoperi. *Cu spatele la sală, pe scaune mici de bar ... Aceștia nu trebuie să-i mascheze pe ceilalți.* CAMIL PETRESCU, T. II, 87. *Mircea întredeschise ușa, mascînd cu trupul încăperea.* TEODOREANU, M. II, 26. *Am poposit lîngă o arcadă de calcar, mascată de ferigi și jnepeni.* SADOVEANU, O. XII, 8, cf. VI, 632. *Barca fu oprită mai sus de debarcader, lîngă un elevator plutitor care o masca perfect.* BART, E. 335. *Un curmal maschează luna.* RALEA, S. T. I, 255. *Dădu la o parte perdeaua care masca o ușă.* STANCU, R. A. III, 320. ✧ (Impropriu) *Două automobile ... s-au ciocnit ... căutînd să iasă pe aceeași parte din calea unui vagon electric care le masca vederea.* BRĂESCU, V. 59. ✦ (Complementul indică noțiuni abstracte) A ascunde; spec. a ascunde sub aparențe înșelătoare, a disimula. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *În toată Moldova cei mari își mascau faptele lor cele neevanghelice prin cea mai zeloasă păzire a posturilor.* HASDEU, I. V. 39. *Drept, născut cu existența, Mulți de mult mort te-au crezut ... Regii ca să te susție, Cu dreptatea te-au mascat.* BOLINTINEANU, O. 162. *În veci aceleași doruri mascate cu-altă haină.* EMINESCU, O. I, 64. *Plăcerea pe care o căutăm ... maschează o adîncă melancolie.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Necinstea profesională vrea să mascheze ignoranța prin poze științifice.* LOVINESCU, C. V, 42, cf. C. PETRESCU, Î. II, 265. *Felix nu-și putu masca suficient contrarietatea.* CĂLINESCU, E. O. II, 275.

— Prez. ind.: *maschez.*

— Din fr. **masquer.**

MASCALAGÍU s.m. v. **muscalagiu.**

MASCARÁ s. f. **1.** (Învechit) Paiață, măscărici. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ȘIO II_1, 250, ZANNE, P. II, 698. ✦ Epitet dat unui om caraghios sau, p. ext., unui om de nimic. *Ducă-să la dracul ... acest fel de mascara.* KOTZEBUE, U. 15[r]/30. *Pfui! mascara bătrînă.* PR. DRAM. 291. *Marele logofăt îl primește cu mîna întinsă, răsturnat într-un fotoliu, zicîndu-i: „Na, mascara, vino de sărută mîna".* GHICA, S. XII. *Slugă veche, mascara bătrînă.* ZANNE, P. IV, 594.

2. (Învechit și popular) Batjocură, ocară. *Pre toate de mascara covîrșea.* CANTEMIR, IST. 174, cf. LB, H XVIII 175. *Calea-napoi i-arăta, Și p-acilea că-mi pleca, Rușinat de mascara, Că așa i-a fost mintea.* PĂSCULESCU, L.P. 278, cf. com. LIUBA. ✧ Expr. **A face** (pe cineva) **de mascara** = **a)** a face de rîs, v. rîs. *Vrei și tu să mă faci de mascara!* ALECSANDRI, T. 1027. *Cerșiuiesc săracele ... Și-mi umblă prin mahala, Ne-au făcut de mascara.* MAT. FOLK. 77. *Să-l facem de mascara, Să se ducă pomina.* PĂSCULESCU, L. P. 292, cf. 278; **b)** a certa cu asprime, a mustra cu severitate, a face de două parale. *Pentru un lucru de nimică ... făcea pe un boier mare mascara și-l și închidea* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 198/11. (Regional) **A da de mascara** = a se face de rîs, v. rîs. *Dăm de mascara, De rîde lumea!* PĂSCULESCU, L. P. 290, cf. CIAUȘANU, GL.

3. (Învechit și popular; de obicei la pl.) Faptă, vorbă, gest urît, murdar, obscen; măscară. *Avea slobozenie a face mii de mascarale în vreme cît țin proțesiile.* IST. AM. 46[r]/14. *Expresiunea „întru zboriște întru batgiocură" are vechiul sens teologic pejorativ despre reprezentațiunile scenice ca nește lucruri nerușinate, nește mascarale.* HEM 2748.

4. (Prin nord-estul Olt.) Organul genital masculin. Cf. CIAUȘANU, GL.

— Pl.: *mascarale.* — Și: **mascaráuă** (BARCIANU), (regional) **máscără** (H XVIII 175, CIAUȘANU, GL.) s. f.

— Din tc. **maskara.**

MASCARÁDĂ s. f. **1.** Petrecere, bal la care participanții sînt deghizați și mascați; ceată de oameni mascați. *În cea de pe urmă zi a carnivalului face o strălucită mascaradă, a căria*

cu pompă suită petrece ulițile politiii cu mare serbare. CR (1834), 351²/12. *Jocuri de obște, mascarade și tot feliul de desfătări.* F. DUM. I, 40. *Ce voluptoasă arătare a fost mascarada aceea.* CARAGIALE, ap. CADE. *Prin umbra parcului discret, Nu se strecoară mascarade; Și nu s-aud în el tirade Despre-al politicei secret.* MACEDONSKI, O. I, 180, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. F i g. Acțiune sau atitudine falsă, ipocrită; prefăcătorie, înșelătorie, farsă; înscenare. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U. *Ei! . . . ce zici de mascarada asta? — Știu și eu ce să zic?. . . Nuntă!* ARDELEANU, D. 167. *Grupul de liceeni porni să cînte batjocoritor „veșnica pomenire", cu glasuri ascuțite și false de mascaradă.* REBREANU, I. 297, cf. id. R. II, 117. *Ah, mascarada cînd sărbătorisem doi ani de la căsătoria noastră.* CAMIL PETRESCU, U. N. 238, cf. id. O. II, 509. *Mascarada începea să compromită achizițiile drepte ale timpului.* RALEA, S. T. III, 280. *El era convins că guvernul, militarii și toată burghezia și-au pierdut capul, din moment ce le-a cășunat. . . să facă mascarada pe care o făceau.* PAS, Z. IV, 79, cf. id. L. I, 285. *Discursurile despre pace și libertate publicate în fiecare zi în fițuica lui Vîslan nu erau decît o mascaradă.* T. POPOVICI, S. 363, cf. V. ROM. aprilie 1954, 23. ✧ E x p r. (Rar) **Om de mascaradă** = om de nimic; secătură. *Om de mascaradă. . . , își spuse, și-i fu rușine de el însuși.* CAMILAR, N. I, 153.

— Pl.: *mascarade.* — Și: (rar) **mascherádă** s. f. BARCIANU.

— Din fr. **mascarade.** — Pentru **mascherádă,** cf. it. m a s c h e r a t a.

MASCARAGÍU s. m. **1.** (Învechit) Bufon; măscărici. *La trecătoare i s-au înecat un mascaragiu împărătesc ce avea, vrînd să facă șagă pre apa Prutului.* N. COSTIN, LET. II, 113/14. *Ieșind din biserică să duce la crîșmă și îmbătîndu-să face ghidușii mai mult decît mascaragiii* (a. 1815). ap. TDRG 673.

2. (Rar) Persoană care spune măscări, care face glume obscene; pornograf. Cf. ALEXI, W., TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: *mascaragii.*

— **Mascara** + suf. *-giu.*

MASCARALÍC s. n. v. **mascaralîc.**

MASCARALÎC s. n. **1.** (Învechit; mai ales la pl.) Vorbă, gest de paiață, de măscărici; p. e x t. faptă, vorbă, gest, lucru caraghios, ridicol; mascaradă **(2).** *Poftim, astăzi iar dandanale, iar mascaralicuri, secături!* PR. DRAM. 208. *Să nu faci mascaralicuri de aste cînd îi fi la noi.* NEGRUZZI, S. III, 76, cf. POLIZU. *Ei, ce zici, mă rog, de mascaralîcul ăsta? Să se aleagă Budușcă primar!* ap. TDRG. *Erau oameni prea liniștiți și prea economi pentru a-și pierde timpul și banii la astfel de mascarlîcuri.* C. GANE, TR. V. 448.

2. (Rar) Bătaie de joc; vorbă de ocară. Cf. ȘĂINEANU, D. U., ȘIO II$_1$, 252, CADE. ✦ Faptă, expresie tri vială. Cf. DDRF.

— Pl.: *mascaralîcuri.* — Și: **mascaralíc, mascarlíc** s. n.

— Din tc. **maskaralık.**

MASCARÁUĂ s. f. v. **mascara.**

MASCÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) m a s c a. Cf. COSTINESCU, LM, DDRF. *Împrejurul observatorului sînt rămășițe de tufe, lăsate înadins pentru mascare.* REBREANU, P. S. 104.

— Pl.: *mascări.*

— V. **masca.**

MASCARLÎC s. n. v. **mascaralîc.**

MASCAROÁNĂ s. f. (Învechit, rar) **1.** Mască¹ **(I 1).** *Era în cojoace de lup. . . și în cap cu multe feliuri de căciule făcute în chip de mascaroane* (a. 1715). ARHIVA R. II, 14/24. *I-au fost chemat înlăuntru așa cu mascaroanele cum era și i-au pus de au jucat pentru ca să rîdă împărăteasa și fetele* (a. 1715). ib. 15/18.

2. Mască¹ **(I 3).** *Împăratul, de sus privind la mascaroane, au făcut haz* (a. 1715). ap. ȘIO II$_1$, 251.

— Pl.: *mascaroane.*

— Din ngr. **μασκαρόνομαι.**

MASCARÓN s. n. Element decorativ de arhitectură care reprezintă un cap grotesc sau fantastic de om sau de animal. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W., DM, DN.

— Pl.: *mascaroane.*

— Din fr. **mascaron.**

MASCÁT¹, -Ă adj. **1.** (Despre oameni) Care poartă mască¹ **(I 1),** cu fața acoperită de mască. *Peste cîteva minute veni însoțită de două dame și doi cavaleri mascați.* ROM. LIT. 414¹/31. *Mă duc drept la el. . . Dar dacă o fi mascat?* CARAGIALE, O. I, 209. *Din curțile albăstrite de înserare, ieșeau și intrau fantome mascate, purtînd în palme daruri și lucruri.* KLOPSTOCK, F. 145. *Ai ieșit la brat cu mica dona Diata, mascată și ea.* CAMIL PETRESCU, T. II, 242. *La crăciun, în sărbători, se făcea horă în care se prindea și brezaia, care era om sau femeie mascat.* H IV 67. ✧ *Bal mascat* = bal la care participanții poartă mască și, uneori, sînt deghizați. Cf. HELIADE, D. J. 176/6. *El nu s-a îmbrăcat ciobănește pentru bal mascat.* GHEREA, ST. CR. III, 361. *Mulți și-au înfățișat războiul ca o bătaie de flori și confeti la șosea, ca un bal mascat în uniformă.* ARGHEZI, P. T. 69. *A trecut de mult carnavalul și sezonul balurilor mascate.* C. PETRESCU, A. R. 13. ✧ (Substantivat) *Unii din oameni — bărbați, femei și*

copii—... se transformă în mascați; adică pun pe ochi, față, o mască pe care o cumpără înadins din oraș. I. CR. II, 186, cf. ALR II/I MN 81, 2 689/537, 682, A V 26.

2. Care este ascuns privirilor; camuflat. *O ușă mascată... acoperită toată cu catifea roșie brodată.* CAMIL PETRESCU, O. II, 409. ✦ Care ascunde realitatea sub o aparență înșelătoare; disimulat. *Nicolaie Golescu, văzînd că poate să iasă ceartă, din nou diplomat, propune și aci un fel de amînare mascată.* CAMIL PETRESCU, O. II, 635, cf. SCÎNTEIA, 1 954, nr. 2 951.

— Pl.: *mascați, -te.*

— V. **masca.**

MASCÁT[2] subst. v. **mușcată[1].**

MÁSCĂ[1] s. f. **I. 1.** Bucată de carton (înfățișînd o față omenească sau figura unui animal, adesea caricaturizate), de stofă etc. cu care o persoană își acoperă fața sau o parte a ei spre a nu fi recunoscută, lăsînd ochii descoperiți; (învechit și popular) obrăzar, (învechit, rar) mascaroană **(1)**. Cf. ANON. CAR., CĂPĂȚINEANU, M. 62/30. *Un om nalt sta în picioare cu fața ascunsă subt o mască de catifea neagră.* GTN (1 836), 37[2]/2. *Lîngă ea sta un om cu mască.* NEGRUZZI, S. I, 294. *Numai masca nu mi-oi mai scoate-o.* ALECSANDRI, T. I, 94. *Avea barbă și mustăți tăiate rotunjit și țepos, parcă-și pusese pe jumătate de obraz o mască de ariciu roș.* SADOVEANU, B. 96. *Pe fața logodnicei se întipărise, ca o mască, un surîs de fericire.* REBREANU, I. 178, cf. id. R. II, 100, 200. *Mi-i fața împietrită ca o mască.* CAZIMIR, L. U. 77. ✧ (Învechit) *Bal cu mască* = bal mascat, v. m a s c a t[1]. *Dau bal cu mască.* NEGRUZZI, S. III, 168. *Mască mortuară* = mulaj în ghips al feței unei persoane, făcut îndată după deces. *Bătrînul saltă capacul unei măsuțe și ne arată masca mortuară a lui Ceaikovski.* STANCU, U.R.S.S. 89. *Masca mortuară a poetului este cu totul neobișnuită prin tinerețea pe care o exprimă.* V. ROM. iulie 1 953, 204. ✧ (În context figurat) *Treptat, Pe pleoape, pe obraji și pe urechi Ni s-a cernut o mască De catifea de praf.* CAMIL PETRESCU, V. 15. ✧ E x p r. **A(-i) cădea** (sau **a i se lua** cuiva) **masca** = a (se) dezvălui minciuna, înșelătoria (cuiva), a apărea (sau a face să apară) în adevărata lumină. *Aci cade masca ipocritului, aci toate se arăt.* MARCOVICI, C. 46/21. *Astăzi masca trădătorilor s-a luat de pe ochi.* BOLLIAC, O. 231. **A-și scoate** (sau **a-și arunca, a-și lepăda** etc.) **masca** sau **a ridica** (sau **a lua, a smulge, a rupe**) cuiva **masca** = a(-și) arăta adevărata fire, intențiile ascunse; a (se) demasca. *Mi-aș face o datorie să colind lumea și să rup măștile atîtor nemernici șarlatani.* PR. DRAM. 289. *Atunci Iancul lepădă masca, își dezvăli urîtul caracter.* NEGRUZZI, S. I, 25. *Ciocoiul își ridică masca ipocriziei de la ochi și se arătă lumei în mizerabila și uricioasa nuditate a sufletului său celui mic.* FILIMON, O. I, 98. *Își lepădară masca prefăcătoriei pe care o purtaseră pînă atunci pe obraz.* STANCU, R. A. IV, 158, cf. SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 762. (Argotic) **A lăsa** (pe cineva) **mască** = a păcăli, a înșela, a trage (cuiva) chiulul. Cf. BUL. FIL. II, 207. ✦ Figură de lemn sau de piele acoperind fața (și o parte a corpului) actorilor din antichitate, potrivit rolului interpretat. Cf. CADE. *Nu rîde, nu surîde! Fii crunt ca o mască primitivă.* BENIUC, V. 98. *Mască comică. Mască tragică.* ✦ Machiaj; p. e x t. fizionomie a unui actor (machiat). *Unii* [actori] *și-au făcut de o sută de ori, ba chiar de mai mult de o sută de ori, măștile.* STANCU, U.R.S.S. 77. ✦ Aspect, expresie specială, neobișnuită a feței unei persoane, provocată de o emoție sau de un sentiment puternic, de o boală etc. *Bătrînul arăta o mască galbenă asudată cu sînge.* SADOVEANU, Z. C. 257. ✦ Preparat cosmetic sau orice ingredient conținînd vitamine, care se aplică pe față, pentru întreținerea tenului. DICȚ.

2. P. e x t. Ceea ce servește pentru a ascunde, a masca, a camufla ceva. V. p a r a v a n. *Însă, cum știi foarte bine, adevărul dezvălit, Fără mască, între oameni lesne nu e priimit.* ALEXANDRESCU, O. I, 179. *Și să nu se creadă că un mod literar sau alt mod literar poate să fie o mască, o artificialitate, și că nu exprimă însuși graiul atavic al fiecăruia.* MACEDONSKI, O. IV, 134. *Aci sărăcia nu mai avea nici o mască. Se arăta, de la întîia ochire, în toată urîțenia ei.* STANCU, R. A. II, 404. ✦ Chip prefăcut, atitudine simulată menită să ascundă sentimentele sau intențiile adevărate, să inducă în eroare. *În zadar chipu-ți poartă mîhnirea... subt astă mască văz bucurie.* ALEXANDRESCU, M. 62. *Toate acestea le făcea sub masca omeniei și a dreptății.* FILIMON, O. I, 146, cf. BOLINTINEANU, O. 258. *Autoritățile erau prea slabe pentru a izgoni din potecile Carpaților acești hoți cari, sub masca de comercianți, pustiau munții.* GANE, N. I, 57.

3. Persoană care poartă o mască[1] **(II)**; s p e c. actor care poartă mască **(II)**, care joacă cu mască. *Deseară mă duc la clup, Mască c-un cojoc de lup.* MUMULEANU, C. 147/2. *S-a arătat o mască ce închipuia pe cerber.* CR (1 832), 24/28. *În toate ulițele întîlnești măști, păpuși, irozi.* ALECSANDRI, T. I, 65, cf. 76. *Masca îmi luă brațul și mă tîrî prin sală.* BOLINTINEANU, O. 382. *E încîntat de primăvara italiană, de monumente și mai ales de măști.* CARAGIALE, O. VII, 95. *Majoritatea măștilor sînt femei.* CAMIL PETRESCU, T. II, 68. *Încep să vie și tot feliul de mașcure (maște), cum le zic la Benic.* MARIAN, NU. 724. ✧ (În context figurat) *Panglicari în ale țării, care joacă ca pe funii, Măști cu toate de renume din comedia minciunii.* EMINESCU, O. I, 150. ✧ F i g. *Masca blondă*

[= luna] ... *Surîdea printre frunzişuri la întîia mea iubire.* MACEDONSKI, O. I, 124. ✦ Prototip, figură. *Thersit ... ar fi deci, după părerea lui Pongs, masca simbolică ... sub care se ascunde resentimentul unei generaţii persecutate.* VIANU, M. 61. ✦ Epitet dat unui om prefăcut; „om urît şi nesuferit" (LM). *Fugi de zîmbetul făţarnic şi de strîngerea de mînă A acestor măşti, ce firea omenească o îngînă.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 73. *Mască înaintea ta nici cum să primeşti* (= să te fereşti de un om prefăcut, viclean şi făţarnic). Cf. ZANNE, P. IV, 445.

II. P. a n a l. Nume dat unor dispozitive de protecţie care acoperă faţa (şi capul sau corpul) unei persoane. *Un doctor englez nu de mult a aflat un fel de mască prin mijlocul căriia poate cineva să stea fără primejdie într-un loc plin de aburi de pucioasă sau de fum de cărbuni.* CR (1 829), 169²/22, cf. 129²/8, DM. ✦ S p e c. Împletitură făcută din fire de metal, întrebuinţată ca apărătoare a feţei la scrimă, la albinărit etc. *Înfăţişarea Olguţei era cu totul băieţească. Mai întîi îmbrăcămintea: pantaloni de scrimă bărbăteşti, pieptar şi mască bombată.* TEODOREANU, M. II, 92. ✦ S p e c. Bucată de pînză întrebuinţată în chirurgie pentru izolarea feţei operatorului. Cf. A. POP, CHIRURG. 447. ✦ S p e c. (De obicei determinat prin „de gaze" sau „de gaz") Dispozitiv care se aşază pe cap şi pe faţă, folosit ca mijloc de protecţie împotriva efectelor gazelor toxice de luptă şi a substanţelor radioactive. *Fenomenul are aplicaţii numeroase, între altele la măştile de gaz.* CIŞMAN, FIZ. I, 358.

III. Adăpost individual, săpat de fiecare luptător pe cîmpul de luptă. *Radu Comşa îşi aprinde ţigarea, cît oamenii scobesc măşti.* C. PETRESCU, Î. II, 36, cf. IORDAN, L. R. A. 480.

— Pl.: *măşti* şi (regional) *maşte.*

— Din fr. **masque**, germ. **Maske.**

MÁSCĂ² s. f. v. **matcă.**

MÁSCĂRĂ s. f. v. **mascara.**

MASCHERÁDĂ s. f. v. **mascaradă.**

MASCHÍU adj. v. **mischiu.**

MÁSCLU s. n. v. **maslu.**

MÁSCOL s. m. v. **mascur.**

MÁSCOR s. m. v. **mascur.**

MASCÓTĂ s. f. **1.** Fiinţă sau lucru considerate ca purtătoare de noroc. V. a m u l e t ă, t a l i s m a n, f e t i ş. *Se va încredinţa şi d-sa că această babă e o mascotă.* SADOVEANU, E. 72.

2. Numele unei prăjituri de ciocolată.

— Pl.: *mascote.*

— Din fr. **mascotte.**

MÁSCRU s. m. v. **mascur.**

MASCÚL, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. (În opoziţie cu f e m e l ă) Individ de sex bărbătesc. *Ieşiţi pereche toate* [animalele] *în masculi şi în femini.* HELIADE, O. I, 361, cf. NEGULICI, BREZOIANU, A. 525/6, MIHALI, C. 111. *Masculul şi femela.* ISIS (1 859), 12. *Indivizi normali sexuaţi, masculi sau femele.* FAUNA R.P.R. VIII$_1$, 7. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Ţiparul femelă ... coboară în estuare. Acolo e întîmpinat de ţiparul mascul.* C. PETRESCU, C. V. 193. ✦ (Adesea depreciativ) Bărbat (viril). *Un mascul frumos, dar cu o privire fioroasă.* I. BOTEZ, B. I, 117. *Masculi superbi, bronzaţi de soare şi femei istovite de privaţiuni.* BRĂESCU, A. 228. *Femeile nu se îmbracă pentru a cuceri admiraţia bărbaţilor, cum pretind legile biologice şi cum naiv se încîntă vanitatea de mascul.* C. PETRESCU, C. V. 57.

2. Adj. (Despre flori şi despre părţi ale lor) Care conţine elementele de fecundaţie; masculin. *Flori mascule şi femine.* CAIET, 87ʳ/12. *Organele mascule sînt staminele, conţinînd gameta masculă numită polen.* GRECESCU, FL. 3.

— Accentuat şi: (rar) *máscul.* — Pl.: *masculi, -e.*

— Din lat. **masculus**, it. **masculo.**

MASCULÍN, -Ă adj. **1.** (În opoziţie cu f e m i n i n) De sex bărbătesc; p. e x t. care este propriu indivizilor de sex bărbătesc; bărbătesc. Cf. NEGULICI, MAT. MEDIC. 45, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Cezar primeşte întreaga putere pentru sine şi pentru descendenţii săi masculini.* MAIORESCU, CR. III, 103. ✦ Alcătuit din bărbaţi, de bărbaţi. *Dubla întîlnire de scrimă România-Polonia (echipe feminine şi masculine).* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 830, cf. 4 850. ✦ *Gen masculin* (şi substantivat, n.) = gen gramatical care cuprinde numele de fiinţe de sex bărbătesc, precum şi nume de lucruri care prin tradiţie sau prin analogie cu cele dintîi sînt socotite tot masculine **(1).** Cf. HELIADE, PARALELISM, II, 7, IORDAN, L. R. A. 52, L. ROM. 1 953, nr. 2, 28. *În multe limbi animatul s-a separat în masculin şi feminin, iar inanimatul a devenit neutru.* GRAUR, I. L. 147. ✦ (Gram.) Care aparţine genului masculin. *Pluralul oricărui substantiv sau adjectiv masculin românesc s-a format cu ajutorul desinenţei -i.* GRAUR, I. L. 124. ✦ (Bot.) Mascul **(2).**

2. (Despre rime; p. e x t. despre versuri) Care rimează pe ultima silabă accentuată.

Au toate rimele masculine, adică se isprăvesc toate în iambi puri. IBRĂILEANU, S. L. 176. *În cazul aplicării unei rime masculine, versul de 10 silabe se reduce însă la 9 silabe.* L. ROM. 1 959, nr. 2, 62.

— Pl.: *masculini, -e.*

— Din fr. **masculin,** lat. **masculinus.**

MASCULINITÁTE s. f. (Rar) Ansamblu de trăsături care constituie specificul unui bărbat; p. ext. vigoare bărbătească, virilitate. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, IBRĂILEANU, S. L. 45.

— Din fr. **masculinité.**

MASCULINIZÁ vb. I. Tranz. fact. şi refl. (Rar) A face să capete sau a căpăta trăsături masculine (1). *Vîntul îi arunca pletele . . . peste urechi, masculinizîndu-i faţa.* CĂLINESCU, E. O. I, 103.

— Prez. ind.: *masculinizez.*

— Din fr. **masculiniser.**

MÁSCUR s. m. **1.** (Învechit şi regional; în opoziţie cu scroafă) Porc mascul castrat (LB, POLIZU, CIHAC, I, 160, DDRF, ŞĂINEANU, D. U., BARCIANU, ALR I 1 141/5, 24, 243, 249), mai rar necastrat (v. vier, ALR I 1 141/360, 578). *Căzînd apa, îndată samănă şi puni mascuri . . . de amestecă pămîntul, şi, amestecîndu-l mascurii, apoi de aice numai ce aşteaptă săcirea.* HERODOT (1 645), 96. *Şi mascurul . . . necuratu e acesta voao, den cărnurile lui să nu mîncaţi.* BIBLIA (1 688), 136²/49. *Mazilii . . . să-ş ie desetină şi goştină de oi şi de mascuri şi de stupi despre moşiile sale.* NECULCE, L. 212. *Pe drepte bucatele sale ce va avea: oi, stupi, mascuri şi vie, să fie scutite şi nesupărate de cătră slujbaşi, cu plata* (a. 1 793). URICARIUL, X, 236. *În fieştecare colibă sînt . . . trei sau patru cîini, un mascur sau doi.* IST. AM. 65ʳ/18. *N-ai văzut pe maica-ta . . . cum au sărat carnea cea de mascur?* DRĂGHICI, R. 85/12. *De-şi strîng mascurii paie pentru strat, culcuş şi umblă coviţind . . . sînt semne sigure cum că va fi frig în ziua următoare.* F (1 877), 544. *În şanţul de peste drum scormonea grohăind un mascur.* REBREANU, I. 380, cf. 166. *Într-un lan de păpuşoi aproape copt a dat drumul miilor lui de mascuri.* SADOVEANU, O. X, 450. *Latura . . . malului, unde se bălăceau turme de mascuri în smîrcuri sleite.* C. PETRESCU, A. R. 7. *Şi ce ar fi să încercăm o crescătorie sistematică de mascuri, tot de rasă?* V. ROM. februarie 1 954, 59. *Porcii ţi-oi plăti; Scroafa cu purcei O sută cinci lei; De tot mascurul Ţi-oi da galbenul!* TEODORESCU, P. P. 461. *I-au apucat repede şi i-au aruncat între mascuri.* SBIERA, P. 109. *Dascalul . . . a încuiet într-o sară un mascur în biserică.* ŞEZ. XII, 62. *Obraz de mascure,* se spune despre un om obraznic. ZANNE, P. II, 322. *Şade ca mascorle,* se spune despre un om leneş. Cf. ALR I 1 141/792. ✧ (Învechit) *Mascur de luncă* (sau *sălbatic*) = porc mistreţ. *Mărâncă elu mascur de luncă.* PSALT. 166, cf. CORESI, PS. 222/6. *Întocma ca un mascur sălbatic ce să află gonit de o turmă de cîini buni, fuge.* BELDIMAN, N. P. II, 188/16.

2. P. gener. (Regional) Porc (indiferent de sex), de la şase luni pînă la 3—4 ani. *Va afla neştine mascur* (rîmătoriu MUNT.), *sau dulău, sau şi alt dobitoc stricînd şi făcînd pagubă la locul lui.* PRAV. 16, cf. H II 27, VICIU, GL., ALR I 1 141/1, 218, 387, 394, 418, 571, 780, 798, 800, A V 20. ✦ Purcel mai mare şi grăsuţ (Bumbeşti-Tg. Jiu). ALR I 1 141/825.

3. Carne de mascur **(1, 2).** *Am dat să-mi facă nişte cîrnaţi de mascur cu mirodenii.* CONV. LIT. XI, 90.

4. (Regional) Soi de porc alb şi cu botul scurt (ALR I 1 141/856); soi de porc bun pentru şuncă (ib. 1 141/355, 846).

— Accentuat şi: *mascúr* DM. — Pl.: *mascuri.* — Şi: (regional) **máscure** (pl. *mascure* ALR I 1 141/24), **máscor** (ib. 1 141/80, 94, 98, 166, 170, 174, 273), **máscol** (ib. 1 141/82), **máscru** (ib. 1 141/93, 122, 131, 160; pl. *mascri,* ib. 1 141/125, *mascruri,* ib. 1 141/156) s. m.

— Lat. **masculus.**

MÁSCURE s. m. v. **mascur.**

MASDÉRE s. f. v. **mazăre.**

MASETÉR adj. (În sintagma) *Muşchi maseter* = fiecare dintre cei doi muşchi fixaţi cu un capăt pe maxilarul inferior şi cu celălalt pe arcada zigomatică. DICŢ.

— Pl.: *maseteri.*

— Din fr. **masséter.**

MASÉZĂ s. f. Femeie specializată în practica masajului. DICŢ.

— Scris şi: (după fr.) *maseuză.* — Pl.: *maseze.*

— Din fr. **masseuse.**

MASHALAGÍU s. m. v. **muscalagiu.**

MASICÓT subst. Varietate galbenă de oxid de plumb, întrebuinţată în industrie. V. litarg ă. Cf. NICA, L. VAM. 150, ENC. AGR. III, 718, CANTUNIARI, L.M.

— Din fr. **massicot.**

MASÍV, -Ă adj., s. n. **I.** Adj. **1.** Care constituie o masă unitară şi compactă. *Lucruri de aur masiv.* AR (1 829), 188¹/21. *Fagi cu scoarţă aspră şi masivă.* CAZIMIR, L. U. 23. *Două sfeşnice de bronz masiv, cu patru braţe, înălţau cîte patru lumînări.* TEODOREANU, M. II, 276. *Într-o altă*

sală... se află expuse mii şi mii de obiecte de aur. Predomină vasele şi candelabrele de aur masiv. STANCU, U.R.S.S. 69. *Vedeam cum peste vremuri se înalţă Statuia ta de aur greu, masiv.* BENIUC, C. P. 49. ✧ F i g. *Şi cînd* [bivolii] *s-au depărtat în sfîrşit, în tălăzuirea lor masivă şi grea, pare că se deplasează înseşi temeliile lumii.* BOGZA, C. O. 297. ✦ (Despre obiecte) Format dintr-un material compact, fără goluri; plin. ***Obiecte masive de bronz şi argint.*** ODOBESCU, S. I, 336. *Epoletul lat şi masiv, cu ceaprazeria lui groasă, abătuse glonţul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 229.

2. Mare, solid, voluminos; greu; p. e x t. impunător, impresionant. *În partea cea din stînga Era două coloane masive, de stil moric.* HELIADE, O. I, 220. *Secrie... făcute din scînduri masive.* CALENDAR (1 857), 81/7. *O schelă foarte masivă.* MAIORESCU, D. I, 260. *O specie gigantică şi nouă De viermi masivi şi cenuşii.* CAMIL PETRESCU, V. 19. *Ieşi pe uşă, masivă, liniştită.* BRĂESCU, A. 35. *Filip, masiv..., îşi trecu acru mîneca bluzii peste obrajii asudaţi.* SAHIA, N. 30. *A tăcut şi a fumat, cu ochii zburliţi sub sprîncenele hirsute, masiv, întunecat.* TEODOREANU, M. U. 81. *Calul, masiv, suportă fără obiecţie îndoita greutate.* CĂLINESCU, E. O. I, 125, cf. id. E. 21. *Largă, puternică, masivă, părînd un cuirasat, Petrila are în jurul ei alte bastimente mai mici, formînd singură o adevărată escadră.* BOGZA, V. J. 76. *Uşa masivă a holului se deschise şi o dată cu valul de aer rece pătrunse înăuntru un om între două vîrste.* CONTEMP. 1 954, nr. 430, 2/1. *Din întuneric se smulse trupul masiv al locomotivei.* V. ROM. ianuarie 1 955, 116. *Într-o masivă coloană înaintau pe Griviţei muncitorii de la calea ferată.* PAS, Z. IV, 84. *Dărnescu tăcea, masiv, privind prin el ca prin sticlă, dar asta nu-l demontă cîtuşi de puţin pe Motzeanu.* T. POPOVICI, S. 324.

3. Care este făcut pe scară amplă, în masă. *Natural, urma o vînzare masivă de bule.* CĂLINESCU, I. 97. *Adoptarea masivă a lexicului neolatin şi ajustarea lui grafică.* S. C. ŞT. (IAŞI), 1 956, nr. 2, 31. [Romanul] *a fost primit chiar din primul moment cu căldură..., editat în tiraje masive.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 833. ✧ (Adverbial) *Carul pe care era trupul aşezat avea roţile aurite masiv şi peste tot era gătit cu o pompă foarte mare.* GT (1 841), 3²/22.

II. S. n. **1.** (Geogr.) Unitate de relief formată dintr-un grup de munţi sau de dealuri (reunite în jurul unui vîrf); p. e x t. munte. Cf. VEISA, I. 171²/2. *Masivul Transilvaniei.* CALENDAR (1 861), 32/5, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Un platou la poalele brădişului din care iese gol masivul Bucegiului.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 33. *Masiv împădurit Deasupra noastră, Măgura se-nalţă uriaş.* CAMIL PETRESCU, V. 76. *Am învăţat... numai prima lecţie, masivul Făgăraşului.* BRĂESCU, A. 248. *Dar atîta deosebire era între cele două odăi învecinate, încît păreau situate pe versantele opuse ale unui masiv muntos.* TEODOREANU, M. II, 78. *Marele masiv al Bucegilor se înalţă, cu fiecare stîncă, şi cu fiecare perete de piatră, tot mai sus.* BOGZA, C. O. 206. *În masivele înalte ale ţării noastre cad precipitaţii bogate.* PROBL. GEOGR. I, 64. ✦ Bloc de beton sau de zidărie de dimensiuni mari, de care se leagă sau care susţine o construcţie. Cf. COSTINESCU, ŞĂINEANU, D. U.

2. Arboret în care coroanele arborilor se ating. Cf. COSTINESCU, DS 188. ✦ Grupare de arbori, de arbuşti sau de plante de acelaşi fel (făcută pentru a produce anumite efecte decorative). Cf. ŞĂINEANU, D. U., DM.

3. Partea cea mai compactă, cea mai mare, cea mai importantă dintr-un întreg. V. m a s ă², g r o s. Cf. D. ZAMFIRESCU, R. 187. *Au dat cu tîrnăcopul în masivul ruinelor malvense.* GALACTION, O. 120.

— Scris şi: (după fr. şi germ.) *massiv.* — Pl.: **(I)** *masivi, -e,* **(II)** *masive* şi (rar) *masivuri.*

— Din fr. **massif,** germ. **Massiv.**

MASIVITÁTE s. f. Calitatea de a fi masiv **(I)**. Cf. COSTINESCU. *Cînd locuieşti în Leningrad, simţi masivitatea oraşului.* SAHIA, U.R.S.S. 29. *Erau două cupe desăvîrşit rotunde, de loc adînci... Uşoare şi transparente, nu aveau masivitate.* CAMIL PETRESCU, O. II, 364. *Munţii Făgăraşului fac o impresie de masivitate calmă şi de trăinicie.* BENIUC, M. C. I, 52. ✧ F i g. *Cîntecul lui avea o luciditate şi o masivitate, o blîndeţe nemaiîntîlnită.* DEMETRIUS, A. 269.

— Din fr. **massivité.**

MASLAHÁT s. m. (Turcism învechit) Însărcinat cu afaceri; reprezentant politic. *Bine îţi şade măriei tale, maslahat împărătesc.* C. GANE, TR. V. 233.

— Pl.: *maslahaţi.*

— Din tc. **maslahat.**

MASLÁT subst. v. **măslag.**

MÁSLĂ s. f. **1.** (La jocul de cărţi) Culoare. Cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 188, DDRF, ŞĂINEANU, D. U., ALEXI, W., TDRG. *Lipsea din sbor* [= sobor] *numai craiul de ghindă, care se afla la dreapta jos, cu aprodul de aceeaşi maslă, adică cu dorul său.* SADOVEANU, Z. C. 209. ✧ (Învechit) *Maslă bătătoare* = culoare de atu. Cf. STAMATI, D., BARCIANU.

2. (Regional) Numele unui joc de copii nedefinit mai îndeaproape (Sarinasu-Tulcea). H XIV 430.

— Pl.: *masle.*

— Din rus. **масло** „ulei de pictură".

MASLEÁNCĂ s. f. (Regional) Putinei. Cf. DDRF, SCRIBAN, D.

— Pl.: *maslenci*. — Şi: **maslíncă** s. f. DDRF. — Din ucr. **маслянка.**

MASLÍN s. m. v. **măslin.**

MASLINÁR s. m. v. **măslinar.**

MASLÍNĂ[1] s. f. v. **măslină**[1].

MASLÍNĂ[2] s. f. v. **măslin.**

MASLÍNCĂ s. f. v. **masleancă.**

MASLINÉT s. n. v. **măslinet.**

MASLINÍŞ s. n. v. **măsliniş.**

MÁSLIU s. n. v. **maslu.**

MÁSLU s. n. **1.** Slujbă bisericească oficiată pentru un om grav bolnav şi la care se face ungerea cu mir; slujbă bisericească de sfinţire a untdelemnului pentru mir, oficiată în miercurea dinaintea paştelui. *Şapte taine sănt a legei noao, botezul. . . , căsătoria, maslul.* PARACLIS (1 639), 252. *Maslele ce slujesc preoţii la bolnav* (a. 1 645). GCR I, 115/5. *Şi carii vor fi bolnavi, ca să ispoveduiască mai adese, făcîndu-şi şi maslu* (a. 1 741). id. ib. II, 29/6. *Miercuri dimineaţa era obiceiu de a se făcea masle în spătăria cea mică. . . săvîrşind sfîntul maslu însuşi mitropolitul, cu alţi arhierei.* GHEORGACHI, LET. III, 311/13. *Sărindarele, acatistele, sfeştaniile, maslurile şi paraclisele îmbogăţesc epitropia bisericei.* GHICA, S. 366. *Am să-mi fac masli.* ALECSANDRI, T. 1 180. *I-au făcut şi masle cu trei preuţi, au căutat-o şi cu babe, dar degeaba.* CONTEMPORANUL, V_1, 105, cf. IV, 300, CANDREA, F. 173, 229. *Să li se facă masliu şi să li se sfinţească apă.* PAMFILE, S. V. 88. *Atîta slăbise, încît au fost poftiţi preoţi de i-au făcut sfintele masle.* SADOVEANU, O. X, 518. *Dă pentru un maslu, mînca-te-aş!* PAS, Z. I, 117. *Îşi descîntau, îşi desfăceau, îşi ceteau, îşi făceau sf. maslu şi tot degeaba.* ŞEZ. I, 248, cf. V, 105. *Şapte popi masclu-ş fac.* ALEXICI, L. P. 202. ✧ (Regional) *Maslul casei* = sfinţirea casei; sfeştanie. Cf. CHEST. II 69/82, ALR II/I MN 103, 2 773/551. ✦ (Regional) Ungere a mortului cu mir. Cf. LB, PÓLIZU, PONTBRIANT, D., ŞĂINEANU D.U., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

2. (Neobişnuit) Untdelemn sfinţit. (Fig.) *Sînt încă mulţi bărbaţi. . . din copiii de la 1848, cari au păstrat. . . cu sfinţenie pe fruntea şi în sufletul lor preţiosul maslu de patriotism cu care au fost miruiţi în şcoalele româneşti.* ODOBESCU, S. III, 328.

— Pl.: *masluri* şi *masle*. — Şi: (regional) **máselu, másliu** s. n.

— Din v. sl. маслo „ulei".

MASÓN s. m. Francmason. *Ca să-i impresioneze pe naivi, masonii se lăsau acuzaţi de reacţionari că ei ar fi urzit în taină toate revoluţiile din Franţa.* CAMIL PETRESCU, O. II, 117, cf. 116. *Socoti că e locul şi timpul să convertească pe cei doi, care i se părură copţi. . . să devie masoni.* V. ROM. decembrie 1 954, 90.

— Pl.: *masoni.*

— Din fr. **maçon.**

MASONERÍE s. f. Francmasonerie. Cf. BARCIANU. *Întemeietorii, luînd ca model masoneria, au împărţit Eteria în şapte grade.* OŢETEA, T. V. 119. *Nu avusese curajul să-i vorbească pînă acum despre masonerie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 117.

— Din fr. **maçonnerie.**

MASÓNIC, -Ă adj. Francmasonic. *I-am făcut un semn masonic.* CONTEMPORANUL, III, 822, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Le arată că în lojile masonice sînt mulţi negustori din lumea întreagă.* V. ROM. decembrie 1 954, 91.

— Pl.: *masonici, -ce.*

— Din fr. **maçonnique.**

MASÓR s. m. Specialist în practica masajului. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Ce forme trebuie să îndeplinească un masor pentru a-şi putea exercita profesiunea?* V. ROM. iulie 1 954, 290.

— Scris şi: (după fr.) *maseur.* — Pl.: *masori.*

— Din fr. **masseur.**

MASRÁF s. n. (Învechit) Cheltuială. *Unt i miere şi alte masrafuri ale tainaturilor* (a. 1 792). ap. ŞIO II_2, 154. *Potrivirea iratului cu mastrafu* (a. 1 816). URICARIUL, I, 334.

— Pl.: *masrafuri.* — Şi: **:mastráf** s. n.

— Din tc. **masraf.** Cf. bg. мacpaф.

MAST, -Ă s. f., s. n. **1.** S. f. (Învechit) Catarg. *Poposi cîteva minute pînă legă o frînghie de vîrful unei maste.* CONTEMPORANUL, VI_1, 37.

2. S. n. Construcţie metalică mobilă, folosită provizoriu ca turlă de sondă, cînd se sapă la adîncimi mici. DICŢ.

— Pl.: *maste.* — Şi: **(1) máste** s. f. CHIRIŢESCU, GR. 251.

— Din germ. **Mast.**

MASTAHÁT subst. v. **măstrăhat.**

MÁSTE s. f. v. **mast.**

MASTÍC s. n. **1.** Suc răşinos aromatic extras din trunchiul şi din ramurile arbustului *Pistacia*

lentiscus din Asia şi care serveşte la fabricarea unei băuturi alcoolice, la prepararea anumitor lacuri etc.; sacîz. Cf. STAMATI, D. *Mestecînd odinioară Nastratin Hogea mastic, Care românii de obşte sacîz bun sau dulce-i zic.* PANN, ap. CADE. *Să se piseze smoală, pucioasă şi ceva mastix; aceste să se amestece.* CALENDAR (1 855), 160/17, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. ✦ Substanţă preparată pe bază de colofoniu, întrebuinţată la acoperirea rănilor pomilor (în cazul altoirii, al unei lovituri etc.). Cf. NICA, L. VAM., ENC. AGR. III, 718, DT.

2. Material format dintr-un amestec de substanţe minerale şi vegetale, folosit pentru lipit, chituit, nivelat etc. V. c h i t. Cf. STAMATI, D., COSTINESCU, DDRF, ŞĂINEANU, D. U., BARCIANU, ALEXI, W., CADE.

— Pl.: *masticuri.* — Şi: (învechit) **mastíx** subst.

— Din fr. **mastic.** — **Mastix** < ngr. **μάστιξ.**

MASTICATÓR, -OÁRE adj. Care serveşte la masticaţie, care se referă la masticaţie. *Muşchi masticator.*

— Pl.: *masticatori, -oare.*

— Din fr. **masticateur.**

MASTICÁŢIE s. f. Mestecarea alimentelor în gură. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Masticaţiunea este întâiul act al digestiunii (mistuirii).* BIANU, D. S., cf. ENC. AGR.

— Pl.: *masticaţii.* — Şi: (rar) **masticaţiúne** s. f.

— Din fr. **mastication.**

MASTICAŢIÚNE s. f. v. **masticaţie.**

MASTÍCĂ s. f. Băutură alcoolică aromată cu (esenţă de) mastic **(1).** Cf. CALENDAR (1 856), 96/17. *Bău un pahar de mastică şi fumă de cîteva ori din ciubuc.* FILIMON, O. I, 182, cf. COSTINESCU. *Pe sticlă era scris: Mastică de Hio, dar mirosea a basamac.* CONTEMPORANUL, V_1, 2. *Clondirul cu trei kile de mastică.* CARAGIALE, O. I, 85, cf. ŞĂINEANU, D. U., TDRG, NICA, L. VAM. *Prost nu-i, zise ea punînd pe masă zacuscă...,* *icre negre grupate în jurul sticlei de mastică.* BRĂESCU, A. 84. *Apă... dulce şi tăioasă ca mastica.* KLOPŞTOCK, F. 6. *Toarnă-i un păhărel de mastică de Hios, să mai prindă puteri.* BART, E. 31, cf. 272. *Sub numele de rachiu de ăl bun oamenii zic rom, mastică, jamaică.* H II 32, cf. I 190, II 119, 262, 275, III 50, XVI 12, 153. ✦ (Regional) Rachiu colorat şi îndulcit, care se bea la iarmaroc; rozalie (Zimnicea). ALR II 4 156/899.

— Pl.: *mastici.* — Şi: (învechit) **măstíhă** s. f. COSTINESCU.

— Din tc. **mastika.** Cf. ngr. **μαστίχα.**

MASTÍTĂ s. f. Inflamaţie a mamelei; (rar) mamită. Cf. LM, ALEXI, W., BIANU, D.S., ENC. AGR.

— Pl.: *mastite.*

— Din fr. **mastite.**

MASTÍX subst. v. **mastic.**

MASTODÓN s. m. v. **mastodont.**

MASTODÓNT s. m. Mamifer pahiderm uriaş din era terţiară şi cuaternară, asemănător cu elefantul. *Oase de colosalul mastodon... s-au găsit în America.* J. CIHAC, I. N. 469/1. *Extraordinare mi se părură scheletele petrificate de animale antidiluviene: mastodonţi, mamuţi şi ihtiosauri.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 103, cf. NEGULICI. *Mastodontul şi mamutul sînt două mari speţe de elefant.* BARASCH, I. N. 290. *S-ar fi conservat precum se conservează oasele mastodonţilor.* COBÎLCESCU, G. 88/7, cf. COSTINESCU, LM, ŞĂINEANU, D. U., BARCIANU, ALEXI, W., ENC. AGR. ✦ Epitet peiorativ dat unui bărbat mătăhălos (şi bătrîn). Cf. CADE.

— Pl.: *mastodonţi.* — Şi: (învechit, rar) **mastodón** s. m.

— Din fr. **mastodonte.**

MASTODÓNTIC, -Ă adj. (Neobişnuit) De proporţii uriaşe; greoi, mătăhălos, voluminos. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *mastodontici, -ce.*

— **Mastodont** + suf. *-ic.*

MASTOÍDĂ adj. **1.** (În sintagma) *Apofiză mastoidă* = fiecare dintre cele două proeminenţe ale osului temporal, situate dinapoia urechii. Cf. KRETZULESCU, A. 102/25, 118/1, 177/18, LM, BIANU, D. S., ENC. VET. 43, ENC. AGR.

2. Care aparţine apofizei mastoide, care se referă la apofiza mastoidă. *Partea mastoidă este înapoi.* POLIZU, P. 13/9, cf. 81/1.

— Pl.: *mastoide.*

— Din fr. **mastoïde.**

MASTOIDIÁN, -Ă adj. Mastoidă **(2).** *Muşchi mastoidian.*

— Pronunţat: *-to-i-di-.* — Pl.: *mastoidieni, -e.*

— Din fr. **mastoïdien.**

MASTOIDÍTĂ s. f. Inflamaţie a apofizei mastoide.

— Pronunţat: *-to-i-.* — Pl.: *mastoidite.*

— Din fr. **mastoïdite.**

MASTRÁF s. n. v. **masraf.**

MASTRAHÁT subst. v. **măstrăhat.**

MASTRÁPĂ s. f. v. **năstrapă.**

MASTROÁCĂ s. f. (Argotic) Prostituată. BUL. FIL. II, 206.

— Pl.: *mastroace.*
— Etimologia necunoscută.

MASTURBÁ vb. I. Refl. A practica onanismul. Cf. POLIZU, COSTINESCU.
— Prez. ind.: *masturbez.*
— Din fr. **masturber.**

MASTURBÁRE s. f. Acţiunea de a se masturba; onanism, (rar) masturbaţie. Cf. POLIZU, LM.
— V. **masturba.**

MASTURBÁŢIE s. f. (Rar) Masturbare. Cf. POLIZU, ALEXI, W.
— Pl.: *masturbaţii.* — Şi: **masturbaţiúne** s. f. COSTINESCU, LM, BIANU, D. S.
— Din fr. **masturbation.**

MASTURBAŢIÚNE s. f. v. **masturbaţie.**

MAŞALÁ interj. (Turcism învechit, folosit ca termen de aprobare, de obicei cînd se reproduce vorbirea turcilor, adesea în corelaţie cu işala) De minune! bravo! bine! (turcism învechit) aferim! *Arnăuţii strigară: maşala! închinîndu-se pănă la pămînt.* NEGRUZZI, S. I, 24. *1500 galbeni!... işala! maşala!... m-am făcut chiabur!* ALECSANDRI, T. 433, cf. ŞĂINEANU, D. U., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Turcii din gură striga: „Işala" Şi „maşala".* TEODORESCU, P. P. 568, cf. 654.
— Din tc. **maşallah.**

MAŞCÁT[1] subst. v. **muşcată**[1].

MAŞCÁT[2], **-Ă** adj. v. **măşcat.**

MÁŞCURĂ s. f. (Prin Transilv.) Om mascat sau machiat. *Încep să vie şi tot feliul de maşcure (maşte), cum le zic la Benic, şi cari sînt nişte săteni îmbrăcaţi în haine albastre nemţeşti şi căniţi pe obraz şi cari fac tot feliul de jocuri pantomimice şi comice.* MARIAN, NU. 724.
— Pl.: *maşcure.*
— Din magh. **máskura.**

MAŞÍN subst. v. **maşină.**

MAŞINÁ vb. I. Intranz. (Învechit) A face intrigi, a unelti, a complota. Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W. *Maică-sa n-au încetat nici acuma să măşineze împotriva ficiorului său!* SBIERA, P. 29.
— Prez. ind.: *maşinez.* — Şi: (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **măşiná** vb. I.
— Din fr. **machiner.**

MAŞINÁL, -Ă adj. **1.** (Despre acţiuni, gesturi etc. ale oamenilor) Care se face mecanic, automat, inconştient. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM. ✧ (Adverbial) *Ne uităm mahinal în jurul nostru.* I. NEGRUZZI, S. III, 414. *Se aşează la un birou încărcat de hîrţoage şi maşinal începu să adune, să scadă şi să combine fel de fel de cifre.* REBREANU, I. 210, cf. 297, id. R. II, 254. *Începu să-şi pună gulerul, maşinal, cu gîndurile aiurea.* C. PETRESCU, A. 390, cf. 278. *Mona a rămas în mînă cu pachetul care i l-a întins profesorul şi pe care ea l-a primit maşinal.* SEBASTIAN, T. 364. *Domnul zîmbea ironic, trăgîndu-şi maşinal manşetele.* TEODOREANU, M. II, 17. *Felix... luă maşinal mîna rece şi subţire.* CĂLINESCU, E. O. I, 39. *Muşcă maşinal, dar nu izbuti să mestece.* T. POPOVICI, S. 9, cf. 84, 203, 401. *Privi maşinal la un ceas mare dintr-o vitrină.* V. ROM. septembrie 1 955, 139.

2. Care este caracteristic unei maşini **(I)**, propriu maşinii. *Roţile pocneau tot mai des peste încrucişări, treceau de pe o linie pe alta cu o siguranţă maşinală.* REBREANU, R. I, 13.

— Pl.: *maşinali, -e.* — Şi: (învechit) **machinál, -ă** (COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W.), **mahinál, -ă** adj.
— Din fr. **machinal.** — Pentru variante, cf. machină.

MAŞINALICÉŞTE adv. În mod mecanic, automat, inconştient; p. ext. fără interes, cu indiferenţă. *Caut maşinaliceşte ţărmul.* LĂZĂRESCU, S. 14/17, cf. 103/20. *Îndeplinea poruncile acelor noi stăpîni maşinaliceşte.* CALENDAR (1 852), 68/26. *Apoi mahinaliceşte... lăsă să cadă otrava* [în pahar]. NEGRUZZI, S. I, 163, cf. 227. *Vîrî machinăliceşte mîna în sîn şi scoase un plic.* FILIMON, O. I, 100.
— Şi: (învechit) **mahinalicéşte, machinălicéşte** adv.
— **Maşinal** + suf. *-iceşte.*

MAŞINÁŢIE s. f. (Mai ales la pl.) Intrigă, uneltire, complot. *Dreapta politică şi puterea ambelor împărăţii vor trînti şi vor nimici aceste mahinaţii.* GT (1 839), 92[2]/20. *Infame maşinaţii.* ROM. LIT. 156[1]/7. *Să îndrăznească prin machinaţiile sale turburătoare a ruina alianţa.* BĂLCESCU, M. V. 263. *Urmărind mahinaţiile politicii, videam... că absolutismul începe iar a-şi ridica capul.* NEGRUZZI, S. I, 294. *Ai publicat tu o scrisoare privitoare la machinaţiunile companiei.* CARAGIALE, O. VII, 225. *Machinaţiunea infernală s-a întors chiar în contra lui.* GHEREA, ST. CR. II, 285. *Afli din vreme despre unele maşinaţiuni, ne pui în gardă, ne faci apărarea mai lesnicioasă.* STANCU, R. A. IV, 71. *Nu se pleacă în faţa calomniilor ticluite cu migală şi a maşinaţiilor necinstite.* CONTEMP. 1 956, nr. 484, 2/2.

— Pl.: *maşinaţii*. — Şi: **maşinaţiúne**, (învechit) **machináţie, machinaţiúne, mahináţie, mahinăţie, mahinăţiúne** (PONTBRIANT, D.) s. f.
— Din fr. **machination**. — **Machinaţiune** < it. **macchinazione**.

MAŞINAŢIÚNE s. f. v. **maşinaţie**.

MAŞÍNĂ s. f. **I. 1.** Sistem tehnic de transformare a unei forme de energie în altă formă de energie sau în lucru mecanic util; p. r e s t r. dispozitiv, instrument, aparat. Cf. VALIAN, V., NEGULICI. *Nu cruţă ostinele şi cheltuiele de a înzăstra...* [tipografia] *cu maşinile, uneltele şi caracterele cele mai alese şi mai frumoase* (a. 1851). URICARIUL, XIII, 342, cf. POLIZU. *Are velniţă cu maşină.* NEGRUZZI, S. I, 199. *A! Civilizare! Secol de progres şi industrie, Ai maşini de aburi duse, şi cu trăsnetul te joci.* MACEDONSKI, O. I, 82. *Inamicul lucrează tăcut şi automat ca o maşină de precizie.* CAMIL PETRESCU, U. N. 399. *Se scoate din fabrică o maşină nouă.* SAHIA, N. 30. *Pîrghia este cea mai simplă maşină.* ENC. TEHN. I, 225. *Maşini cu mişcare alternativă.* SOARE, MAŞ. 107. *În filatura bumbacului normal, se utilizează, pentru torsul subţire, două feluri de maşini.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 212, cf. 214, 295. *Maşina în economia socialistă reprezintă un mijloc puternic de uşurare a muncii, de ridicare a productivităţii.* LUPTA DE CLASĂ, 1952, nr. 4, 69. *Ţara noastră nu avea întreprinderi producătoare de maşini.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2387. *Cărbune de lemn mînă marşîna.* ALR I 1672/18, cf. ALR II 4136/27, 53, 105, 141, 235, 6705/551, A I 22, 26, III 16. ✧ (Mai ales la pl.) *Maşină-unealtă* = maşină de lucru care prelucrează materiale prin operaţii mecanice. *Maşini-unelte pentru prelucrat lemnul, de dat la rîndea, de frezat, de găurit, de ascuţit scule de tîmplărie.* NICA, L. VAM. 152. *Progresele realizate în ultimul timp în construcţia maşinilor-unelte dau posibilitatea prelucrării foarte exacte a pieselor de cea mai mare precizie.* IOANOVICI, TEHN. 6, cf. 136, 193, 230, ORBONAŞ, MEC. 63. *Întreprinderile producătoare... utilate cu cel puţin 5 maşini-unelte.* LEG. EC. PL. 26. *Îmbunătăţirea calităţii maşinilor-unelte.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2677. ✧ (Urmat de determinări care indică domeniul în care este folosit sistemul tehnic) *Maşini industriale pentru industria textilă.* NICA, L. VAM. 151. *Dezvoltarea industriei a creat posibilitatea de a se trimite la sate un mare număr de maşini agricole.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2547, cf. ALR II 5107/64, 157, 316. ✧ (Urmat de determinări care indică operaţia efectuată şi alcătuind, împreună cu determinarea, denumirea sistemului tehnic respectiv) *În Bavaria s-au aflat o maşină (unealtă) de treirat, prin care într-un ceas se treieră 59 snopi.* CR (1832), $55^2/6$, cf. BIANU, D. S. *Maşini de tors.* GOLOGAN, C. R. 30. *Îndoirea se face la rece, cu ajutorul maşinii de îndoit.* IOANOVICI, TEHN. 157. *Maşinile de filetat sînt maşini de construcţie specială.* id. ib. 345. *Nevasta lui Mogrea duruie la maşina de cusut.* C. PETRESCU, Î. II, 128. *Nu s-au gîndit să cumpere o maşină de tuns pentru copiii săraci, o maşină a şcolii.* I. BOTEZ, B. I, 150. *Aşteaptă...., îi porunci ea, aprinzînd maşina de spirt la care trebuia să încălzească bulionul de găină.* TEODOREANU, M. II, 57. *În timp ce Mărdiţa înfierbîntase maşina de călcat, el îşi lustruise pantofii galbeni.* id. ib. 164. *Majoritatea găurilor executate în atelier se fac la maşinile de găurit.* ORBONAŞ, MEC. 239, cf. 216, 300. *Maşină de stropit (sau de împietrit) vie.* DS 188. *Maşina de răsucit cu ineluşe.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 212. *Maşina de spirt clocotea neîntrerupt, iar fumul ţigărilor se amesteca cu aburul de cafea şi alcool denaturat, învelind în ceţuri pe locatar.* CĂLINESCU, E. 180. *Prindea volan unei fuste largi, încreţite, la maşina de cusut.* STANCU, R. A. II, 100. *Între timp, ca un huruit îndepărtat, se auzea din lăuntrul casei zgomotul maşinii de cusut.* PREDA, M. 165, cf. ALRM SN I h 155, 156. *Maşină de secerat.* ALR SN I h 57. *Maşină de vînturat.* ALR I 925/708, cf. ALR SN I h 82. *Maşină de măcinat (cafea, piper* etc.). Cf. ALR I 709/77, 388, ALR II 3978/260, 365. *Maşină de zdrobit* (sau *de stors) struguri.* Cf. ALR SN I h 232, 233, 235. *Maşină de tăiat scînduri.* ALR I 1850/59, cf. ALR II 6423/272, 325. *Maşină de sapă.* ALR SN I h 99, cf. A II 12. (Eliptic) *Despărţirea seminţelor din paie se face... prin baterea snopilor cu maşina.* I. IONESCU, C. 182/27. *Vă trimit o copie bătută la maşină.* C. PETRESCU, Î. II, 49. *A fost tuns pe scăunel cu maşina gospodăriei.* ARGHEZI, C. J. 89. *Am început să arunc la snopi în maşină.* PREDA, Î. 22. *Trecură în fugă peste rîndurile scrise de maşină.* MIHALE, O. 478, cf. GRAIUL, I, 336, ALR I 921, 925, ALR II 3387, 4136, ALR SN I h 61, 72, 83, ALR SN II h 526, A I 20, 23, 35, 42. ✦ S p e c. Automobil. *Era atît praf şi larmă pe şosea, mai ales că maşini treceau necontenit, încît nu auzeam şi nu vedeam nimic.* CAMIL PETRESCU, P. 123. *Mă aşteaptă la colţ maşina lui văru-meu.* C. PETRESCU, C. V. 73, cf. id. Î. I, 20. *M-am dus... pe şosea şi am oprit o maşină.* SEBASTIAN, T. 20, cf. 339. *Dacă vreţi vă trimit maşina să vă plimbaţi.* TEODOREANU, M. II, 29. *O doamnă blondă, tînără, s-a urcat la volan, şi-n clipa următoare maşina s-a desprins, lină, din amorţirea ei.* PAS, Z. I, 12. *Or fi găsit cei de la comandament maşina în drum fără stăpîn.* V. ROM. septembrie 1954, 25. ✦ S p e c. Locomotivă. *Mînă băiete, adecă, şuieră maşină!* NEGRUZZI, S. I, 324. *Un şuier ascuţit al maşinii vestea apropierea unei staţii.* SĂM. VI, 445. *Soseşte trenul de la Tecuci şi se opreşte maşina chiar în dreptul ferestrei lui Moş Gheorghe.* SP. POPESCU, M. G. 34. *Maşina fluieră, trenul urni din loc.* C. PETRESCU, S. 40. *Fumul maşinei, îndesit, tulbură noaptea.* TEODOREANU, M. II, 207, cf. ŞEZ. VII, 187, BÎRLEA, C. P. 17, ALR SN

III h 871. ✦ Spec. (Regional) Tren. Cf. DENSUSIANU, T. H. 324. *Bată-te focu moşînă, Cînd eşti goală meri mai lină.* ARH. FOLK. VI, 175, cf. ALR SN III h 867. ✦ Sobă (de bucătărie). Cf. CADE. *Bucătăria mare e întunecată, cu maşinile răcite.* DEMETRIUS, A. 40, cf. ALR II/I h 279. ✦ (Regional) Stomac (Niculiţel-Tulcea). Cf. ALR I 124/684.

2. Maşinărie **(1)**. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DM.

3. (Regional) Fabrică. *În mahalaua Tătăraşii, lîngă biserica sf. Dimitrie, s-au deschis o maşină unde se face fede, macaroane, steluţe.* AR (1 841), 296²/17, cf. L. ROM. 1 964, nr. 5, 458, 459, 460.

4. Fig. (De obicei cu determinări) Ansamblu de mijloace folosite într-un anumit scop (reprobabil). *Maşina academică mergea în gol, cu unsoarea laudei de sine sau a elogierilor reciproce.* CONTEMP. 1 948, nr. 109, 7/1. *Proletariatul, cucerind puterea, nu mai poate să se servească de vechea maşină de stat, instrument de asuprire sîngeroasă în slujba claselor exploatatoare.* SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 563. *Partidul chema pe toţi patrioţii să lupte cu arma în mînă împotriva maşinii de război fasciste, să saboteze producţia de război.* GHEORGHIU-DEJ, ART. CUV³. 536, cf. 630.

5. Epitet dat unui om care lucrează mult (şi cu mişcări automate, mecanice).

II. (Regional) **1.** Chibrit. *Sclipind ca nişte capete de maşini.* MARIAN, ap. CADE, cf. VAIDA. *Bît di maşînă.* ALR I 1 610/87, cf. ALR II/I h 276. *Apriñd'em o măşină.* ALR II/I MN 128, 3 858/310, cf. 3 858/325, A I 12, 17, 20, 21, 22, 23, 31, 35, 36, LEXIC REG. 9, 20.

2. (În forma *moşină*) Bumbac de urzit (Căşeiu-Dej). CV 1 949, nr. 7, 34. *Cînd facem pînză amestecată, urzim tăt un fir de moşină şi unu de cînepă.* ib.

— Pl.: *maşini.* — Şi: (rar) **maşín** (COSTINESCU) subst.; (regional) **măşínă, moşínă, meşínă** (ALR SN II h 526, ib. III h 871), **muşínă** (ALR I 1 610/266, 283, 345, A I 20), **marşínă, mărşínă** (ALR II 5 163/21, 95), **mîrşínă** (ALR SN II h 526) s. f.

— Din fr. **machine,** germ. **Maschine.**

MAŞINĂRÍE s. f. **1.** Totalitatea pieselor şi angrenajelor care alcătuiesc mecanismul unei maşini **(I 1)**, mecanism; p. ext. maşină **(I 1)**. *Trebuie să facă mai nainte plan pe hîrtie de orice va să alcătuiască... de dulgherie, tîmplărie, maşinărie.* DESEN ARH. 9/22, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, ŞĂINEANU, D. U., BARCIANU, ALEXI, W., ENC. AGR. *Ai să le vezi aici, cînd vor veni maşinăriile prietenului nostru Iosif.* SADOVEANU, P. M. 23. *Un ceasornic cu maşinăria stricată.* V. ROM. decembrie 1 954, 46. ✧ Fig. *Într-o tăcere penibilă, tragică... privea la rămăşiţa de viaţă care mai palpita cu îndărătnicie încă în maşinăria aceea umană distrusă.* BART, E. 341. *În dimineaţa asta, maşinăria negustorească a Amsterdamului s-a declanşat.* SADOVEANU, O. IX, 245.

2. (Regional) Stomac (la om şi la vite) (Lăpugiu de Sus-Brad). ALRM I/I h 66/85.

— Pl.: *maşinării.* — Şi: (învechit) **mahinăríe** s. f. PONTBRIANT, D.

— **Maşină** + suf. *-ărie,* după fr. *machinerie.*

MAŞINÍSM s. n. sg. Utilizare a maşinilor **(I 1)** în industrie, agricultură etc. Cf. NEGULICI, ANGHEL, PR. 85. *Ţara... în care... marea industrie bazată pe maşinism a început să se dezvolte furtunos.* CONTEMP. 1 949, nr. 122, 3/2.

— Din fr. **machinísme.**

MAŞINÍST s. m. **1.** Muncitor care conduce o maşină **(I 1)**, care supraveghează funcţionarea unei maşini, care repară o maşină etc.; mecanic. Cf. HELIADE, F. 30/23, NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, CALENDAR (1 859), 76/4, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ŞĂINEANU, D. U., BARCIANU. *O armată întreagă de maşinişti cari vorbeau toate graiurile.* ANGHEL, PR. 83. *Ar putea să intre maşinist la vreo moară.* GALACTION, O. 145, cf. NOM. PROF. 6, 19, 46. *E un fel de maşinistru.* SADOVEANU, P. S. 68, cf. id. O. V, 248. *Băiatul ne-a cerut un tren, un tren lung, comandat la gară, pe măsura lui, căci vrea să se facă „maşinist".* ARGHEZI, C. J. 68. *Maşinistul, badea Bodrîngă, şi cele două femei se uitau încremeniţi drept în ochii lui Niţu.* CAMILAR, N. I, 321. *Eu am să mă fac maşinist, cînd oi fi mare.* V. ROM. februarie 1 954, 34.

2. Persoană care aşază decorurile pe scenă, aprinde şi stinge luminile, mînuieşte aparatele cu efecte sonore etc. *Costumele şi scenariul cată să fie fidel epocii şi locului ce reprezintă. Un machinist bun e de o neapărată necesitate.* FILIMON, O. II, 199. *Intrai şi eu pe scenă, printre mulţimea cea foitoare de maşinişti.* EMINESCU, G. P. 67, cf. NOM. PROF. 81.

— Pl.: *maşinişti.* — Şi: (învechit) **mahiníst** (NEGULICI, PONTBRIANT, D.), **machiníst,** (regional) **maşinístru, maşînístăr** (DR. IV, 1 015) s. m.

— Din fr. **machiniste,** germ. **Maschinist.**

MAŞINÍSTRU s. m. v. **maşinist.**

MAŞINIZÁ vb. I. Tranz. (Rar) A înzestra cu maşini **(I 1)**; a mecaniza. Cf. BUL. FIL. III, 266.

— Prez. ind.: *maşinizez.*

— Din fr. **machiníser.**

MAŞINIZÁT, -Ă adj. (Rar) Mecanizat. *Rolul istoric al manufacturii şi crearea premiselor*

pentru trecerea la marea industrie maşinizată. CONTEMP. 1 948, nr. 112, 11/1.
— Pl.: *maşinizaţi, -te.*
— V. **maşiniza.**

MAŞINÚŢĂ s. f. Diminutiv al lui m a ş i n ă; automobil mic. *Coborîră butoiul cu motorină pe care maşinuţa îl avea la spate.* MIHALE, O. 73, cf. 486.
— Pl.: *maşinuţe.*
— **Maşină** + suf. *-uţă.*

MAŞÍR interj., subst. (Regional) **1.** Interj. Pleacă de aici! marş! şterge-o! întinde-o! cară-te! Cf. CIAUŞANU, GL. *Maşir, de la oala cu ştir, Că n-ai băgat nici un fir.* ZANNE, P. IV, 19.
2. Subst. Marş **(I 1).** *Pîn-ce a doua zi am plecat În maşirul regulat.* RETEGANUL, TR. 68.
— Din germ. **marschier** (imper. lui *marschieren).*

MAŞÎNÍSTĂR s. m. v. **maşinist.**

MAŞNICẮU s. m. (Regional) Om înalt. Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.
— Pl.: *maşnicăi.*
— Etimologia necunoscută.

MÁŞTE s. f. v. **maştehă.**

MÁŞTEGĂ s. f. v. **maştehă.**

MÁŞTEH s. m. (Învechit) Tată vitreg. *Domni numai un an... că-l otrăvi maştehu-său Martin.* MOXA, 376/18. *Ce îndreptare se poate aştepta... de la un vitreg şi maşteh ca acesta.* ŢICHINDEAL, F. 387/18, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 188, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *maştehi.*
— Derivat regresiv de la **maştehă.**

MÁŞTEHĂ s. f. (Învechit şi regional) Mamă vitregă. *Maştehă-sa sau soacră-sa sau mătuşî-sa* (a. 1 640). GCR I, 90/26. *Acesta Etearh, avînd fată cu altă fimei făcută, îi luă şi maştihă.* HERODOT (1 645), 257. *Tatăl ce-ş va ucide feciorul, cîndu-l va prinde curvind cu maştehă-sa, nu să va chema ucigătoriu.* PRAV. 98, cf. 107, 215. *Murind tatăl lor... rămasără cu maştihă.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 94^{v}/22. *Aceşti boieri pîre pe o maştehă a lor la Dumitraşco Vodă, dzicîndu cum că ar fi rămas mulţi bani de la tatul lor.* NECULCE, L. 86. *Constantin... intrînd în vrajbă cu maştihă-sa Martina, zic unii să-l fi otrăvit.* CANTEMIR, HR. 335. *S-au plecat Cnimon, şi toate le spunea:... pre tatăl cum că să numeaşte Aristip, şi pre Dimineta cum că i-au fost maştehă.* AETHIOPICA, 2^{r}/17. *După această învoială nu mai am... a cerca eu la feciorul mieu nimica, nici feciorul mieu la mine, nici la maştehă-sa* (a. 1 785). ŞTEFANELLI, D. C. 159, cf. 314. *Adevăraţi ochi de maştehă.* CRITIL, 72/13. *Dumisale banului îi este dat danie de la maştiha dumisale Maria* (a. 1 795). URICARIUL, XX, 396. *Au fost muiere împăratului Sever, maştehă împăratului Caracala.* ŞINCAI, HR. I, 15/1, cf. II, 25/36. *Ilieş cu cruzime pedepsi pe maştiha sa.* ASACHI, S. L. II, 33. *Un proţes era cu prinţesa de Hessa... maştiha sa, ce se măritase de al doilea.* NEGRUZZI, S. II, 144. *Eu... am să-i fiu maştigă.* ALECSANDRI, T. 965. *Cel ce-a-ndrăznit pîngărirea iatacului maştegei sale.* COŞBUC, AE. 195. *Acuma înţeleg că toate le-a pus la cale maştiha mea pentru coconul ei, ca să mă lipsească de dreptul meu de întăinăscut.* SADOVEANU, D. P. 65, cf. H XVIII 146. *Baba asta era de a doilea şi erară de mama focului, ca o maştehă.* I. CR. IV, 102. *Tata că s-o d-însurat Rea maştihă mi-o luat.* BÎRLEA, C.P. 141. *Maştehă-sa l-o-ntrebat.* T. PAPAHAGI, M. 111. *Maşte-mea.* ALR II/I h 133, cf. ALR I 1 932/290, A III 13, V 15. ✧ F i g. *Aceşti domni au fost maice direpte ţerii, iar nu maştehe.* M. COSTIN, LET. I, 261/30. ✧ (Adjectival) *Cu cît mai vîrtos dară* [trebuie să fie milos] *tatăl vitreg şi muma maştehă către fiiastrii lor* (a. 1 685). GCR I, 277/36, cf. 278/4.
— Pl.: *măştehe.* Gen.-dat. (urmat de un adj. pos.) şi: *maşte-mea, măşti-mi.* — Şi: **máştihă, máştegă, máştigă, máştică** (DDRF), **máşte, máştie** (DDRF, I. CR. VI, 127), **máştină** (ŞEZ. VII, 71) s. f.
— Din v.sl. мащѣха.

MÁŞTER, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. (Învechit şi regional) Mamă vitregă sau tată vitreg. *Deci maştera l-au luat pre cocon şi l-au dus la casa sa.* FL. D. (1 680), 81^{r}/18. *Nevoindu-se maştera să le mănînce avearea părinţilor, îi pîrî la domnu că sînt creştini.* MINEIUL (1 776), 186^{r2}/14. *Maştera e vinovată că crăimei ne-a-nchinat; Îngăduitorul vodă, însă, e mai vinovat.* DAVILA, V. V. 34. *Că-i de vină maică-ta, Maică-ta, Maşteră-ta; Eu am zis că te-oi lua, Ea mi-a spus că nu te-o da!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 257.
2. Adj. (Regional; despre fraţi, surori) Vitreg. *Fraţi maşteri.* ALR II/I MN 65, 2 625/157, cf. ib. 2 625/172, 192, 325, ib. II/I h 134. *Surori maştere.* ALR II/I h 134. ✦ F i g. Aspru, crud, nemilos. *Şi-ntr-o noapte-un vifor maşter ţi-a smuls cumpăna fîntînii.* GOGA, C. P. 37.
— Pl.: *maşteri, -e.* — Şi: **(1) măştere** s. f. ALR II/I MN 67, 2 623/575.
— Etimologia necunoscută. Probabil contaminare în care primul element este **maştehă.**

MÁŞTERE s. f. v. **maşter.**

MÁŞTICĂ s. f. v. **maştehă.**

MÁŞTIE s. f. v. **maştehă.**

MÁŞTIGĂ s. f. v. **maştehă.**

MÁŞTIHĂ s. f. v. **maştehă.**

MÁŞTINĂ s. f. v. **maştehă.**

MAT[1] s. n. (La jocul de şah; şi în sintagma *şah-mat*, de obicei construit cu verbele „a face", „a da", „a fi") Situaţie în care regele unuia dintre jucători trebuie să se predea, determinîndu-se astfel sfîrşitul partidei. *Bătrînul văzu că nu mai poate evita matul împotriva regelui său.* SADOVEANU, O. XI, 623. *Mă înşel eu, stimate amice, ori eşti mat în două lovituri?* id. ib. 676, cf. ZANNE, P. IV, 584. ◇ Expr. **A face mat** (pe cineva) = a pune (pe cineva) în situaţia de a se recunoaşte învins (într-o luptă, într-o dispută etc.). ✦ (Cu valoare de interjecţie) Cuvînt cu care se anunţă această situaţie în cursul jocului. *Şah! mormăia indianul — şah-mat.* SADOVEANU, O. XI, 651.

— Din germ. **matt**, fr. **mat**, idem. Cf. tc. mat.

MAT[2], **-Ă** adj. **1.** Fără luciu, fără strălucire. Cf. NEGULICI, POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Conştientă de minunata ei frumuseţe răsăriteană în deplină înflorire, albă şi mată ca un chip de ceară.* M. I. CARAGIALE, C. 17. *Soarele alunecă, portocaliu şi mat, după linia zimţuită a munţilor.* CAZIMIR, GR. 152. *Luminiţa. . ., cu coatele pe masă, cu obrazul arămiu-mat. . ., declamă autoritar, ca într-un consiliu de familie.* C. PETRESCU, Î. I, 6, cf. id. C.V. 377. *Crescuse mare. . . cu un păr negru mat, şi lung ca o coadă de cal.* BRĂESCU, V. 26. *Din noaptea buclelor ei mate, am împrumutat primului meu articol tînguirea deznădejdei mele.* KLOPŞTOCK, F. 322. *Urmele izbiturilor de ciocan* [de pe căldări, tingiri etc.] *erau amestecate, aşa, că unele erau mate, iar altele aveau luciri sticloase.* CAMIL PETRESCU, O. II, 214. ◇ (Adverbial) *Mobilele şi covoarele străluceau somnoros şi mat.* EMINESCU, N. 81.

2. (Despre sticlă, p. ext. despre obiecte de sticlă) Lipsit de transparenţă. V. opac, translucid. *Lămpile. . . erau. . . ascunse în mari globuri de sticlă mată.* CĂLINESCU, E. O. I, 8. *Un fum gros se înalţă adunîndu-se în nouri plutitori către geamurile mate, instalate în acoperiş.* SADOVEANU, O. IX, 323, cf. id. P. M. 184.

3. Fără lumină; împîclit, acoperit. *Cerul mat, încovoiat pe zare Ca un imens cuptor de porţelan.* TOPÎRCEANU, M. 18. *Ochii îi deveniseră de un albastru mat, oţeliu.* CAMIL PETRESCU, P. 223.

4. Fig. (Despre sunete) Care are rezonanţă slabă; surd, înfundat. *Şi răsună-n noaptea lumei cîntul mării blînd şi mat.* EMINESCU, O. IV, 119.

— Pl.: (f.) *mate.*

— Din fr. **mat**, germ. **matt**, idem.

MATÁ pron. pers. (Mai ales în Mold. şi familiar) Dumneata. *Mata scîrbită! cum se poate?* NEGRUZZI, S. III, 21. *Vecinii moşiei matale.* ALECSANDRI, T. 943, cf. 298. *Ai zis matale fetii să vie mîine mai de dimineaţă ca să facă focul?* CARAGIALE, O. VI, 62. *Mi-a zis. . .: „Da ce, matale eşti păgîn?"* COŞBUC, B. 240. *Cum să te las singură pe matale. Nu mă duc!* N. REV. R. I, 38. *Cum te duci matale mîine la cîmp?* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 179, cf. 42. *Şi această apropiere de mata îmi pare nespus de dulce.* AGÎRBICEANU, L. T. 301. *Mata ai aerul de a săpa prea adînc în sufletele omeneşti.* HOGAŞ, DR. I, 226, cf. 224. *Mărturiseşte-ţi, puică micşunea, Şoapta ce-o ţii pe buzele matale.* ARGHEZI, VERS. 130. *De ce te agiţi matale atîta?* CAMIL PETRESCU, T. II, 120. *N-avea mata grijă, că nu scapi de mine atît de uşor.* C. PETRESCU, C. V. 363, cf. 228. *Să nu crezi mata că nu sînt pregătit.* BRĂESCU, A. 181. *Ce să fac, dacă-i aşa de frumoasă ibovnica matale, că mă scuturară frigurile morţii cînd o văd?* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 175. *Nu vrei să iei mata o leacă de supă?* TEODOREANU, M. II, 38. *Dar despre ce tabieturi şi slăbiciuni e vorba, mă rog, matale?* SADOVEANU, O. IX, 60. *Zicea că. . . eu semăn cu matale.* PREDA, D. 168. *Iorgule, mă rog matale, Dă-i cuiva vro cinci parale, Să-ţi taie nucu din cale.* ŞEZ. III, 22.

— Gen.-dat.: *matale* şi (invar.) *mata.* — Şi: **matále**, (regional) **mătále** (ALEXI, W., PAMFILE, C. Ţ. 350) pron. pers.

— De la **dumneata.** Cf. mneata.

MATADÓR s. m. **1.** Toreadorul care, în lupta cu taurii, dă lovitura de graţie animalului. *Căpitenia luptătorilor numit matador.* AR (1 830), 7[1]/4, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Matadori sau luptători de tauri spanioli.* FILIMON, O. II, 202, cf. COSTINESCU. [În Spania] *matadorul e eroul popular de fiecare duminică, adorat de femei, invidiat de bărbaţi.* RALEA, S. T. I, 335. ✦ Epitet ironic dat unui personaj important, unui conducător etc. *Matador. O persoană însămnată, şeful unei partide.* ASACHI, F. 142/8. *Saluta pe toţi matadorii de pre acolo, cari însă nu-l resalutau. . . decît numai cînd se apropiau alegerile.* BARIŢIU, P. A. II, 66. *Matadorii fineţei fanariote.* CALENDAR (1 861), 132/6, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W.

2. Fiecare dintre figurile de valoare din cărţile de joc (STAMATI, D.); ghiordum (SĂGHINESCU, V. 95).

— Pl.: *matadori.*

— Din fr. **matador**, germ. **Matador.** Cf. sp. matador.

MATAHÁLĂ s. f. **1.** Ființă fantastică de mărime enormă și cu înfățișare îngrozitoare, (regional) budihace, nămetenie; p. ext. arătare, nălucă. V. monstru, dihanie, hală, moroi, iazmă. *Înțelenite și paralizate în mijlocul cîmpului, ca niște mătăhale monstruoase, mașinele... stăteau acuma ridicate și neputincioase.* ANGHEL, PR. 84. *Cînd cineva povestește că i s-au arătat stăfiile sub alte înfățișări, lumea crede că acelea sînt arătări... mătăhăli sau budihăcii, cari de cele mai multe ori sînt întrupări de-ale diavolului.* PAMFILE, DUȘM. 257, cf. BARONZI, L. 113. *Iacă, colo-n mijloc, o minune mîndră și mlădioasă, un chip frumos de femeie, proptit și-n dreapta și-n stînga pe două matahale șterse și prelinse.* REBREANU, NUV. 35. *Mama pădurii era în vechime o mătăhală mare cît o casă și care mînca oameni.* H II 171. *La poartă îi aștepta o mătăhală fioroasă. Cum i-au făcut flăcăul un sămn, îndată s-au prifăcut într-un cal frumos.* SBIERA, P. 313. *Ie o hapchină de friptură și lichi în ochii matahalei.* ȘEZ. VI, 148. *Duceți-vă acasă, c-aceea nu-i matahală, îi om, măi.* VASILIU, P. L. 211, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 13, ALR SN III h 687. *Pe cea gură de vale, Vine-o mătăhală mare, Cu 5 capete, 4 suflete și 100 degete* (Mortul dus pe năsălie de patru ciocli). ALECSANDRI, P. P. 393. *Pe cea vale vălată, Trece-o matahală înaltă cu patru mîini cu patru picioare, Cu patruzeci de unghișoare* (Femeia însărcinată). GOROVEI, C. 147, cf. 230. ✧ (Glumeț) *Să bătu și cu racii, Care au fost mai răi decît însuș dracii. Apoi cu furnice și-alte mătăhale.* BUDAI-DELEANU, T. V. 38. ✧ Fig. *Din amurg începeau să se ridice, printre stele, niște matahale negre, dar nu era nici un semn de ploaie.* GALACTION, O. 266.

2. Ființă sau lucru de proporții exagerate (cu contururi vagi, greu de identificat); namilă, colos. V. mogîldeață. *Mă îndreptai, fără a vede mai nimică dinainte-mi, spre o mătăhală neagră, ce gîndii că este trăsura noastră.* DACIA LIT. 288/11, cf. POLIZU. [Ursul] *era o matahală cît muntele Ceahlău.* ALECSANDRI, T. II, 77, cf. id. T. 23. *Tocmai mătăhală nu era Șofron; te uitai însă la el și simțeai că nici cu parul, nici cu păharul nu-l poți doborî.* SLAVICI, O. I, 218. *Trică... și-a înălțat mătăhala leneșă a trupului, între araci.* KLOPȘTOCK, F. 227. *Pată de funingine și păcură, pe cer, se ridica în zare matahala de scînduri a depoului de mașini.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 14. *O fi ăl care sosi cu sania, matahală cît soba.* SADOVEANU, M. C. 115. *Puțin mai tîrziu își fac apariția, chiar lîngă apa Oltului, două locomotive uriașe: groaznice mătăhale negre.* BOGZA, C. O. 170. *Băieții sînt voinici: două matahale.* STANCU, D. 86. *În cămașă de forță sta Herș Kakunea... o matahală..., de felul lui hamal.* CAMILAR, N. II, 166. *O dată mă pomenesc cu o matahală lîngă mine. — Al cui ești, mă, a vorbit măgădăul.* PREDA, Î. 50. *Cînd au ajuns în dreptul copaciului și au zărit mătăhala aceea aninată acolo, s-au spăriat.* SBIERA, P. 265. *Iat-au ieșit de pe-o vale Vro optzeci de matahale Cu puștile pe spinare.* MARIAN, SA. 202. ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Odinioară, cînd vînam în munte, mi-a ieșit o matahală de urs înainte.* GANE, ap. TDRG. *Bietul Dragoș, deși era o matahală de om mare și lălîie, se făcuse, totuși, mic.* HOGAȘ, DR. II, 97. *De mult nu se văzuse așa matahală de om; înalt, zdravăn, ca un uriaș.* DUNĂREANU, N. 96. *O matahală de droșcă... luase haitiș o saca, sfărîmîndu-i roțile.* C. PETRESCU, A. R. 60. *Mătăhală de casă.* CHEST. II 53/160. ✦ Epitet depreciativ pentru un om mare la trup, prost și molîu. V. buduhoi. *Pe tine te întreb: unt îi aista? — Cum nu, cuconiță... dar ce să fie? Unt proaspăt, prima! — La tine toate-s prima, mătăhală dobitoacă și proastă ce ești!* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 117, cf. CREANGĂ, GL. *De unde-ai răsărit bă, matahală?* GALAN, Z. R. 271, cf. BUGNARIU, N. 52/412, A VI 26. ✦ (Regional) Termen depreciativ pentru un cal bătrîn, slab, neputincios. V. iazmă. Cf. DR. V, 210.

3. Sperietoare, momîie. V. mogîldeață. *Pînă sînt mînzii tineri... nu va strica a le arunca steaguri și alte mătăhăli înainte.* ECONOMIA, 76/26. *Se temu precum se teme un corb d-o matahală.* NEGRUZZI, S. II, 254. *Vedea el* [lupul] *că tot drumul este împresurat de mătăhăli și că pe o parte și pe alta merg gonașii.* CONTEMPORANUL, III, 705. *S-a stricat lumea, aiștea-s păscari? Îs buni de pus mătăhăli pe la bostănării, dar nu păscari.* ib. IV, 45, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Neamțul ce să priceapă, că sta ca o matahală și tot da din cap.* ANGHEL, PR. 178. *În gardul de la poartă stă pusă, într-o prăjină, o cămeșă umplută cu fîn, făcută în chip de babă. În fruntea nuntașilor ies cîțiva vînători, cu arme încărcate, silindu-se cu loviturile spre a da jos acea matahală.* ȘEZ. I, 33, cf. ALR SN I h 46, A II 8, III 18. ✧ (În context figurat) *Conștiința! O! da, sigur! O matahală minunată de spăriet vrăbiile de pe cireși!* I. NEGRUZZI, S. V, 155.

4. (Regional) Măscărici (la nuntă, la botez). Cf. ALR II/I MN 81, 2 689/235, 833.

— Pl.: *matahale.* — Și: **mătahálă, mătăhălă** (pl.: *mătăhăli* și *mătăhale*), (regional) **mătăhoálă** (CIAUȘANU, GL.) s. f.

— Etimologia necunoscută.

MATAHÓL s. m. (Prin nord-estul Olt.) Epitet injurios pentru oameni. V. matahală (2). Cf. CIAUȘANU, GL.

— Pl.: *mataholi, -oale.*

— Cf. matahală.

MATÁLE pron. pers. v. **mata.**

MATARÁ s. f. Ploscă, bidon; (regional) „tigvă în care țăranii poartă apă" (ȘIO II_1, 252). Cf. TDRG. *Să ții calea la fîntînă, Că el vine atuncea Să ia apă-n matara.* ȘEZ. III, 215. *N-avea-n ploscă vin să bea, Nici rachiu la matara, Să-și mai ude gurița.* MATEESCU, B. 68.
— Pl.: *matarale.*
— Din tc. **matara.**

MATARÀGI-BAȘÁ s. m. Medelnicer de la curtea domnilor fanarioți, care aducea domnitorului cele necesare pentru spălatul mîinilor. *Mataragi-başa 10 lei pe lună* (a. 1 776). ȘIO II_2, 75, cf. LÖBEL, C. 27.
— Din tc. **mataracı başı.**

MATARÀGI-IAMÁC s. m. Ajutorul mataragiului. *Se încheia cortegiul prin... tufecciii, mataragi-iamac, sarai-iamac.* FILIMON, O. I, 303, cf. ȘIO II_2, 75, LÖBEL, C. 27.
— Din tc. **mataracı yamağı.**

MATARAGÍU s. m. **1.** Purtătorul mataralei în suita unui pașă turc. *Un atlaz care s-au dat dar la feciorul mataragiului ot Rusciuc, care au fost copil în casă la împărăție* (a. 1 693). ȘIO II_2, 75.
2. Slujbaș la curtea domnească sub comanda unui mataragi-başa. *Nu numai acea poruncă venise, ci tot cu acel mataragiu şi alt ferman.* R. GRECEANU, C. M. II, 176. *Lei 5* [leafa unui] *mataragiu* (a. 1 760). IORGA, S. D. XXII, 127. *După ce ibrictarul, mataragiul şi peşchirigiul prezentau lui vodă ibricul, ligheanul şi peşchirul, ciubucciul şi narghelegiul îi aduceau ciubucul şi narghileaua.* ȘIO I, 160, cf. II_2, 75.
— Pl.: *mataragii.*
— Din tc. **mataracı.**

MATÁRE s. f. (Tehn.) Ştemuire. *Este necesar ca după nituire să se facă matarea capului niturilor, pentru a realiza în modul acesta o îmbinare etanşă.* IOANOVICI, TEHN. 158.
— Pl.: *matări.*
— De la **mat**[2], după fr. **matage.**

MATARIÁL, -Ă adj. v. **material.**

MATAÚNZ s. n. v. **mătăuz.**

MATĂRIÁL, -Ă adj. v. **material.**

MÁTCĂ s. f. **1.** (Adesea determinat prin „de albine", „de stup") Albină femelă, mai mare decît albinele lucrătoare, care depune ouă; regină, mamă. *Matca, carea ne chivernişeşte, ne porunceşte, ne stăpîneşte... din toată dihaniia cunoscută şi aleasă iaste.* CANTEMIR, IST. 164. *Matca, din multe flori, în vreame de vară, tocmeşte şi găteşte ceaia ce ar fi de trebuință albinelor în vreame de iarnă* (a. 1 757). BV II, 141. *În fieştecarea cojniță sînt trei fealiuri de albine, adecă albine lucrătoare, trîntori şi matce.* ECONOMIA, 173/19. *Otrăvitorul şerpe văzînd p-un teişor O matcă de albine... Începe să îi spuie.* NEGRUZZI, S. II, 293. *Din dobitoacele toate, numai matca la albine N-are cusur ca stăpînă.* HASDEU, R. V. 88. *Mai tare însă sînt infectați şi supărați* [de păduchele albinelor] *trîntorii şi matca, şi aceasta din urmă, mai ales atunci cînd are să-şi depuie ouăle prin chiliuțe.* MARIAN, INS. 404, cf. 144. *Albinele... cînd se înmulțesc şi ies afară, se zice că roieşte sau face altă matcă.* H XI 131, cf. com. din STRAJA-RĂDĂUȚI, CHEST. VI 40/9, 13, 17, 18, 20, 21, 27, 30, 31, ALR I 1 680, A V 14, 22, 33, VI 26. ✧ (Ca termen de comparație, sugerînd bunătatea, grija pentru cei apropiați, spiritul gospodăresc etc.) *Petru vodă era domn blînd, ca o matcă fără ac.* URECHE, LET. I, 205/23. *Încep numa-nşir şi spun, C-al lui moş era om bun, Moaşă-sa, pildă-n vecini, Ca o matcă la albini.* MUMULEANU, C. 146/12. ✧ (În contexte figurate) *Am crezut că-i matcă de stup şi deodată Trezitu-ne-am c-un trîntor şi cu mierea mîncată.* ALECSANDRI, T. II, 164. *În urma lui parcă lipsea oraşului ceva; lipsea matca roiului; întemeietorul tuturor petrecerilor.* GANE, N. III, 178. ✧ Fig. *Domnul, adecă matca, pre nime nu vatămă.* URECHE, LET. I, 188/7. *Mintea este matca cea adunătoare şi săvîrşitoare de idei.* PISCUPESCU, O. 122/2. ✧ Expr. **Ca un roi fără de matcă** = dezorientat, zăpăcit, bezmetic. *Rămasără ca un roiu făr-de matcă leşii.* NECULCE, L. 159, cf. ZANNE, P. I, 640.
2. (Regional) Stup bătrîn de cel puțin un an, care a roit o dată sau de mai multe ori; (regional) roi, pîrvac. *Însemnăm zestrile fie-mea Stancăi... 6 mătci de stupi* (cca 1 565). ap. ODOBESCU, S. I, 422. *2 cai şi 8 mătci de stupi* (a. 1 708). BUL. COM. IST. V, 231. *Au dat 9 matce pe ispisoc de l-au scos* (a. 1 719). URICARIUL, VI, 350. *Am înzestrat-o... cu patruzeci de vaci, cu boi şi cu o sută de mătci de uleie* (a. 1 720). ib. XII, 333. *Pentru stupi, să dea de toată matca cîte bani trei* (a. 1 783). BUL. COM. IST. V, 278, cf. URICARIUL, XVI, 209, MARIAN, INS. 145. *Dobîndesc un fagure de la o matcă.* SADOVEANU, O. XIII, 673, cf. H VII 117, X 498, XVIII 295, CHEST. VI 28/5, 133/9, ALR I 1 687/28, com. din ILIŞEȘTI-GURA HUMORULUI.
3. (La sg. cu sens colectiv) Nucleu de reproducere într-o crescătorie de animale, de păsări. *O matcă de păsări care să asigure ouăle necesare producerii puilor.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 861, cf.

CHEST. V/45. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *1 200 păsări au fost oprite ca efectiv matcă.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 842.

4. Albie (minoră) a unei ape curgătoare ; pat, făgaș. *Rădicară riurile glasurele sale, lua-vor riurele matcele sale.* PSALT. 194, cf. CORESI, PS. 257/8. *De acolo, peste matca Bahluiețului, în hotarul lui Urechii* (a. 1 638). BUL. COM. IST. IV, 82. *Alții zic cum au rămas matca dintăi sacă și au venit toată apa pre dindărăptul oștii, pre zăgaș.* HERODOT (1 645), 31. *Cela ce trage apa și o scoate den matcă de o duce la grădină sau la pomătul său, fără de știrea giudețului, să să cearte ca un fur.* PRAV. 37. *Părîul... pre altă matcă și cale numai cu ruga l-au mutat.* DOSOFTEI, V. S. februarie 73^{v}/21. *De acolo, drept spre răsărit, pe răzor pînă în matca văii de unde să face scursură de apă spre Sîrghi, am pus altă piatră* (a. 1 667). URICARIUL, XXV, 67. *Iordanul să împlea pre toată matca lui, ca în zilele seacerii grîului.* BIBLIA (1 688), 154^{2}/37. *Să să închiză toată Țara Muntenească suptu hotarăle și marginile ei vechi, despre partea Moldovei și a munților, despre Dunăre pînă la mijlocul matcii Dunării.* N. COSTIN, L. 578. *Traian... abătînd din matca sa apa Sargheții, i-au aflat toată avuțiia.* CANTEMIR, HR. 83. *Și ia părău Corbului în jos matca, pănă dă în Trotuș* (a. 1 755). URICARIUL, XI, 228. *Dintr-acele mari gîrle ce le numim noi pururе curgătoare, unele cu totul s-au uscat, altele au schimbat mătcile și drumurile* (a. 1 779). BV II, 235. *Țara Rumânească toată sau cu ostroavele ei pînă în matca Dunării.* VĂCĂRESCUL, IST. 302. *Întăritură... pe aceeași siliște anume Pulberenii, ce este în matca Cogălnicului* (a. 1 798). URICARIUL, XXIV, 424, cf. XIV, 230. *Cînd apa curgătoare pre moșia cuiva să va trage cu încetul din matca sa.* PRAVILA (1 814), 83/14. *Curgerea (albia sau matca) acestui rîu va fi hotarul acestor două principaturi.* CR (1 829), 291^{2}/27. *Au început... apa a să trage la matca ei.* DRĂGHICI, R. 112/28. *Cu topirea zepezii, Dîmbovița a ieșit într-aceste zile din matca sa.* CR (1 836), 32^{1}/12. *Punea hotar pămîntului dăruit culmele dealurilor, matcele apelor, adîncul văilor, și uneori orizonul.* NEGRUZZI, S. I, 273, cf. II, 5. *El vedea că fiecare strop de apă, cînd pica înapoi, la matcă, se face cîte un armean (cerc) împrejurul lui.* ISPIRESCU, L. 34. *Apa Cricovului... cu mii de pîrîie... împestrițează matca sa răslățată și năsipoasă.* ODOBESCU, S. I, 63, cf. 144. *De la Giurgiu în jos... Dunărea-și croiește matca drept, pare c-ar fi canalizată.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 120. *Tu ești ca pîrîul în zilele cu nor, Cînd tulbure s-azvîrle din matca lui cea plină.* COȘBUC, S. 149. *În general apa cea mai turbure este pe matcă (Talweg).* ANTIPA, P. 217. *Matca Oltului bătea La colțul casei într-un soc.* GOGA, P. 35. *O vînă liniștită de apă, care se desprinde din rîu, se abate îmbrățișînd un cot de luncă și intră apoi iar în matca cea mare.* SADOVEANU, O. VII, 338. *Pe străvechea stradă ca-ntr-o matcă Grele curg miresmele de tei.* BLAGA, P. 181. *Locul era îngust, cel mai îngust de pe cursul apei, numai matcă, iar puhoiul pămîntiu vuia năprasnic.* CAMIL PETRESCU, O. I, 558, cf. II, 148. *Azi am văzut, semeț, cum rîul se frămîntă Să-și surpe-n matcă malul roșcat.* STANCU, C. 72. *Sub picioarele lui, acum, cînd Siretul sta în matcă, digul părea un mal de pămînt înălțat de cine știe ce întîmplare veche.* GALAN, Z. R. 91. *Drumul merge ocoliș Lîngă matca rîului Pîn-la poala muntelui.* DEȘLIU, M. 22. *Cînd apele se trăgeau în matcă, rămînea pe urma lor noroi negru.* V. ROM. mai 1 955, 21, cf. octombrie 1 955, 168. *Căprioare surioare, Sculați în două picioare, Roadeți poala codrului, Să văd matca Oltului.* ALECSANDRI, P. P. 291. *N-am fugit Ci mi-am gonit, Ciutalină Făr-de splină Din malul Solotrului, Pînă-n matca Oltului.* TEODORESCU, P. P. 70. *Apa atunci s-a rușinat și s-a tras în matca ei.* RETEGANUL, P. V, 56, cf. id. TR. 85. *Că tu ești legea spurcată, Că bei apă după matcă.* MAT. FOLK. 330. *Apa trage la matcă și omul la teapă.* Cf. ȘEZ. I, 220, PĂSCULESCU, L. P. 107, CHEST. VI 26 supl., ZANNE, P. IV, 456. (Cu parafrazarea proverbului) *Ziceți mai bine că vă trageți la teapa voastră, ca apa la matcă.* CREANGĂ, A. 115. ✧ (Prin analogie) *Negura se trăgea spre matcă, învăluind pădurile.* AGÎRBICEANU, A. 523. ✧ Fig. *Cugetarea se zbate astfel tumultoasă în matca îngustă a unor scurte propoziții gata să-și spargă forma neîncăpătoare.* LOVINESCU, C. VII, 161. *Viața a curs în matca adîncită de veac și de veac.* C. PETRESCU, A. 140. *El speră necontenit că torentul vieții va curge iarăși în vechea și adînca lui matcă.* CONTEMP. 1 953, nr. 338, 3/3. ✧ Expr. **A reveni la** (sau **a reintra în**) **matcă** = a reveni la starea obișnuită, a-și relua cursul normal. *Apa trebuie să vie la matca ei.* ROMÂNUL GLUMEȚ, 43. *Un răstimp băieții părură încă mereu încordați, nu se clintiră ; apoi mișcările, răspunsurile lor reveniră la matca obicinuită de peste an.* AGÎRBICEANU, A. 510. *Lucrurile reintrară în matcă.* PAS, Z. IV, 27. **A readuce la matcă** = a readuce pe calea cea bună. *Trebuie să ne silim să readucem la matcă pe sărmanii rătăciți.* REBREANU, I. 306. ✦ (Regional) Partea cea mai joasă în lungul unei văi; „fundul unui izvor" (com. MARIAN); vîlcea (ALR SN III h 815/29). *Vale, vale buștenoasă Și la vîrf ești cam crengoasă, La matcă cam izvoroasă.* VÎRCOL, V. 23, cf. ARVINTE, TERM.

5. (Învechit, în sintagma) *Matca focului* sau *matca de foc* = iad; „fluviu de foc în infern" (DDRF). *Și aceasta știe-se că adevărat iaste ce e de matca focului nestins cuvînt și de munca ce va să fie.* CORESI, EV. 148. *Și nu cumva să-mi usuce matca focului sîngele mieu* (a. 1 633). GCR I, 82/22. *Va da căruiaș după lucrul lui: păcătoșilor munca de veaci și matca focului.* VARLAAM, C.

272. *Cum vei scăpa de judecata lui Dumnezeu şi de matca focului?* (a. 1 644). GCR I, 113/25. *Mai bine iaste ţie un ochiu avînd, în viaţă să întri, decît doi ochi avînd aruncat în matca focului.* N. TEST. (1 648), ap. GCR I, 127/24. *Şi aceasta să i se întîmpleze lui a le nemeri în valea matcei focului* (a. 1 652). MAG. IST. I, 129/7. *Au luat plată matca focului* (începutul sec. XVIII). ib. IV, 362. *Pre cei păcătoşi îi va arunca în matca focului celui nestîns.* ANTIM, P. 110. *Vei dobîndi matca focului.* MINEIUL (1 776), 181v1/10. *Cărţile să vor deschide, Matcă de foc să va aprinde. Păcatele să vor vedi, Greşiţii să vor osîndi* (a. 1784). GCR II, 141/31. *Să moştenească iadul şi matca focului* (a. 1 777). FURNICĂ, I. C. 57. *Au... pricină de a se îngrozi întru aşteptarea pasului aceluia, carele va să fie lor surupare în matca focului de veaci.* MAIOR, P. 35/4. *Munca cea vecinică şi nesfîrşită usturime a matcii focului celui nestîns* (a. 1 809). CAT. MAN. I, 406. ✧ (În imprecaţii) *Să-l ia matca focului.* H IV 90.

6. (Anat.; învechit şi regional) Mitră. *O pojghiţă... drept o perdea acoperitoare în dreptul gurii matchii.* PISCUPESCU, O. 102/6. *Matca unei iepuroaice.* MARIAN, NA. 4. *Cu matca de iepuroaică se vindecă sterilitatea.* N. LEON, MED. 88, cf. BIANU, D. S., CANDREA, F. 311, CHEST. IV 33/393. ✦ (Regional, şi în sintagma *matca copilului)* Placentă. ALRM I/II h 289.

7. Fig. Obîrşie, izvor, origine; spec. locul de naştere, familia, neamul din care se trage cineva. *Au fugit şi Iordachi Ruset, ce fusese mai nainte vornic mare (matca tuturor răutăţilor).* N. COSTIN, LET. II, 78/12. *Bunătatea se aseamănă focului şi este să meargă sus în văzduh unde-i este matca.* ANTIM, P. 78. *Aceasta este matca pricinilor, a urîciunii, a pizmuirii, a pîrii şi a zavistuirii dintre noi.* PISCUPESCU, O. 13/20, cf. KOGĂLNICEANU, S. 113. *Trebuie să se coboare în fundul popolului, în matca naţiei, să vază traiul săteanului.* BOLLIAC, O. 213. *Aicea-i matca noastră de-o sută cincizeci de ani. Aicea ne-am născut, aicea pierim!* V. ROM. februarie 1 954, 90.

8. (Pescuit) Matiţă (I). Cf. ANTIPA, P. 459. *Partea de năvod care formează un fel de coadă în mersul lui prin apă se numeşte matcă.* PAMFILE, I. C. 66.

9. (Învechit) Original al unui act. *Ei au arătat un suret de pe uricul luminatului domn Ştefan vodă... a căruia uric i s-au văzut matca lui atît de veche, cît numai bucăţelele lui au rămas* (a. 1 797). URICARIUL, X, 244. *Fiindcă hrisovul matca cea adevărată au rămas la mîna mea... să mi să dei copie* (a. 1 800). IORGA, S. D. XXI, 185. *Însemnarea de scrisorile monastirilor... cercetează cu amăruntul matcele unde sînt* (a. 1 815). URICARIUL, VII, 68.

10. Parte din foile unui chitanţier, bonier, dosar etc., care rămîne după ce s-au rupt părţile (sau foile) detaşabile; cotor, (regional) suşă. *S-a primit bani fără ca să se dea chitanţie din registrele cu matcă.* I. IONESCU, P. 148. *Sînt datori a libera pentru fiecare depunere o recipisă din registrul cu matcă.* I. PANŢU, PR. 69, cf. com. din RUCĂR-CÎMPULUNG. ✦ Carte funduară (TDRG); matricolă (CADE). *Domnul căuta la catastişăle visteriii cari le dîdese el mătci şi nu să găsea scrise multe sate.* IST. Ţ. R. 70. *Osibit de acest extract, vei face şi matcă dă fieşcare sat, arătătoare anume de toţi birnicii* (a. 1 819). DOC. EC. 219. *Matcă de toţi birnicii acestui judeţ* (a. 1 820). ib. 243.

11. (Rar) Piuliţă (de înşurubat). ALEXI, W.

12. (Dulgherie) Parte a colţarului cu limbă, în care se mişcă limba; toc. Cf. DAMÉ, T. 113, PAMFILE, I. C. 117.

13. (Entom.; regional) Viermănar *(Sarcophaga carnaria)* (Ineu-Arad). ALR II 6 575/64.

— Pl.: *mătci* şi (învechit) *matce*, (regional) *mătcuri* (ALR SN III h 816), (neobişnuit) *măci* (IORGA, S. D. XIV, 247). Gen.-dat.: *mătcii*, (învechit) *matchii, matcii.* — Şi: (regional) **máctă** (ALR I 1 680/865), **mápcă** (ib. 1 680/283), **máscă** (ib. 1 680/782) s. f.

— Din bg. **матка**, scr. **matka.**

MATECÍNĂ s. f. v. **mătăcină.**

MATELÓT s. m. Marinar. *Mateloţi sau matrose, adecă vînslari.* MOLNAR, I. 322/18. *Şi urlă-n bucurie văzînd cum se îneacă Matloţii-n naufragiu.* HELIADE, O. I, 349. *De la corăbiile care sînt la Riga au murit 6 căpitani de corabie şi 150 de mateloţi (lopătari).* CR (1 831), 170[1]/26. *Pe matelot, acestea puţin îl spăimîntează.* PELIMON, S. 37/1, cf. NEGULICI, BARONZI, I. L. III, 219. *Se teme matelotul d-a mărei vijălie.* MUREŞANU, P. 54/1, cf. COSTINESCU. *Matelot pe vaporul „Vasile Lupu".* DUNĂREANU, CH. 153, cf. N. A. BOGDAN, C. M. 88. *În portul blond, bătrînii mateloţi Privesc tăcuţi la noii debarcaţi.* MINULESCU, V. 74. *Vasul nălucă din legendele mateloţilor, navigînd ... spre naufragiul din fiecare miez de noapte.* C. PETRESCU, C. V. 7. *Sînt aşa cum îi vedem prin ilustraţii: mateloţi bărboşi, încinşi cu cartuşiere.* CONTEMP. 1 949, nr. 161, 4/1. *Pe cap avea... o beretă de matelot.* CĂLINESCU, S. 9.

— Pl.: *mateloţi.* — Şi: **matlót** s. m.

— Din fr. **matelot.**

MATEMÁTEC s. m. v. **matematic[1].**

MATEMATECIÁN, -Ă s. m. şi f. v. **matematician.**

MATEMÁTIC[1] s. m. (Învechit) Matematician. *Carele om iaste orator, filosof, teoliog, astroliog, matematec.* CHEIA ÎN. 91[r]/25. *Cu purtarea de grije şi cu ajutoriul de un ales mathimatic şi plin de alte învăţături, s-au curăţit şi s-au îndreptat după chipul cum să vede.* AMFILOHIE, G. [prefaţă] 3/10, cf. [prefaţă] 6/17. *Matematicul ştie cît de mult prav trebuie să fie ca să arunce ghemul de fier la o mie sau la mai mulţi paşi.* MICU, L. 6/16. *Arhimed matematicul, acolo la Siracuza, fără foc, au ars corăbiile vrăjmaşilor.* MOLNAR, RET. 5/5. *Galileu, matematicul cel prea vestit.* ŞINCAI, ÎNV. 55. *Să să facă un bun... matematic.* GOLESCU, Î. 139. *S-arate că-i autor, E jurist, literator, E matimatic, himic, Teolog şi bun fizic.* MUMULEANU, C. 103/21. *După calculul unui matematic de atunci, venitul anual al sultanului se compunea din şasezeci butoaie mari cu aur.* HASDEU, I. V. 70. *Cerna, tînărul poet-filozof, distins matematic şi mare meloman.* CARAGIALE, O. VII, 151. *Avea o demnitate înnăscută în toate mişcările sale şi... era şi un bun matematic.* XENOPOL, I. R. V, 63. ✦ Astrolog. *Vrăjitu-i-au un matematic... şi au zis că va muri curund.* N. COSTIN, L. 151.

— Pl.: *matematici.*—Şi: **matimátic** (scris şi *mathimatic*), **matemátec** s. m.

— Din ngr. **μαθηματικός**, it. **matematico**, lat. **mathematicus**, germ. **Mathematicus.**

MATEMÁTIC[2], -Ă adj. Care se referă la matematică, de matematică, bazat pe principiile matematicii ; (învechit) matematicesc. Cf. URSU, T. Ş. 233. *Calcul matematic.* MN (1 836), 51 [2]/7, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Dionis făcea c-un creion un calcul matematic pe masa veche de lemn lustruit.* EMINESCU, N. 35, cf. 33, BARCIANU. *Maxwell a clădit... o teorie matematică revoluţionară.* CIŞMAN, FIZ. II, 557. *Studiul matematic al mecanismelor... cuprinde trei probleme însemnate.* CONTEMP. 1 956, nr. 484, 5/5. ✧ *Analiză matematică* v. a n a l i z ă. ✧ (Substantivat) *A redus matematicul la logic, instaurînd astfel un logicism pur al ştiinţelor formale.* JOJA, S. L. 351. ✦ (Adverbial) Precis, exact, riguros. *Din practica fabricaţiei industriale, se ştie că o piesă nu poate fi executată precis matematic, cu dimensiunile indicate în desen.* IOANOVICI, TEHN. 368, cf. PREDA, R. 110.

— Pl.: *matematici, -ce.*

— Din ngr. **μαθηματικός**, fr. **mathématique**, it. **matematico**, germ. **mathematisch.**

MATEMÁTICĂ s. f. (Uneori la pl. cu înţeles de sg.) Ştiinţă care studiază obiecte abstracte deduse din experienţă, precum şi funcţiile şi relaţiile lor ; p. e x t. obiectul de învăţămînt respectiv. *Aşăzară şcoale... de mathimatică şi de astronomie.* AMFILOHIE, G. [prefaţă] 7/19. *În limba românească să se înveţe:... istoria, matimatica, moralul, economia pămîntească şi politicească* (a. 1 828). URICARIUL, VII, 180/7. *Să orînduiască din fieşcare Prinţipat cîte o persoană cu ştiinţă dă mathimatică* (a. 1 842). DOC. EC. 769. *Eu l-am autorizat ca să ia un repetitor de matematică.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 512. *Învaţă matematicile sub vestitul Bernoully.* NEGRUZZI, S. II, 143, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Fusese chemat de domnul Moldovei ca dascăl de matematică şi filozofie la Academia din Socola.* EMINESCU, N. 52. *Capitală, studii, predispoziţiuni directe spre matematică.* BACOVIA, O. 241. *Deunăzi, dascălul nostru de matematici s-a coborît pe scări val-vîrtej.* I. BOTEZ, B. I, 46, cf. 84. *Orientîndu-mă de la franceză, greacă şi matematici spre acest continent al necunoscutului, m-am cufundat spre noutatea lui cu deliciu.* SADOVEANU, O. XVI, 421. *Dezvoltarea matematicii a fost permanent legată de dezvoltarea mecanicii şi fizicii, de dezvoltarea tehnicii, de producţie.* CONTEMP. 1 953, nr. 338, 5/1. *Se corectă, vrînd... să păstreze absolutul numai pentru domeniul matematicei.* V. ROM. iulie 1 954, 15. *Aplicarea matematicilor la schemele cu contacte şi relee este însă deosebită de cea obişnuită în fizică şi tehnică.* CONTEMP. 1 956, nr. 488, 5/4. *Un număr de 18 tineri muncitori... capătă noţiuni de matematici şi desen tehnic.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 5 017. *Matematica are un rol important prin aplicaţiile ei în ştiinţele naturii şi în cele tehnice sau sociale.* LTR[2].

— Pl.: *matematici.* Gen. -dat.: *matematicii* şi (rar) *matematicei.* — Şi: (învechit) **matimátică** (scris şi *mathimatică*) s.f.

— Din ngr. **μαθηματική**, lat. **mathematica**, it. **matematica**, fr. **mathématique.**

MATEMATICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Matematic[2]. *Multe şi alte unelte matimaticeşti.* GHEOGRAFIE, 45. *Gheografie mathimaticească este aceea care însemnează chipul pămîntului şi a sale părţi.* AMFILOHIE, G. [prefaţă] 5/23. *Cei ce... ştiu măsura şi putearea pricinilor şi o cunosc, aceştia să zic că au cunoştinţă matematicească.* MICU, L. 5/15. *Ştiinţa astronomicească fără de cea matematicească, nici într-un chip nu să poate învăţa.* TEMPEA, GRAM. [prefaţă] 2[r]/8. *Fiecare stîlp era afară de temei înalt 150 de picioare (matematiceşti).* ŞINCAI, HR. I, 6/5, cf. III, 134/32. *Ştiinţe matematiceşti.* MOLNAR, I. 61/10. *Măsură şi formă matimaticească.* GOLESCU, E. 184/7. *Rezultatul... calcului matimaticesc.* MN (1 836), 48[1]/62. ✦ Riguros. *Împregiurările vieţii unui popor, nasc limbile şi cuvintele ; cu precizie matematicească nu se îngrădeşte limba şi inima.* RUSSO, S. 57.

— Pl.: *matematiceşti.* —Şi: **matimaticésc, -eáscă** (scris şi *mathimaticesc*) adj.

— **Matematic[1]** + suf.-*icesc.* Cf. rus. м а т е м а т и ч е с к и й.

MATEMATICÉŞTE adv. (Astăzi rar) Conform cu procedeele întrebuinţate în matematică. *Gheografie... care poate să se facă istoriceşte, filosofeşte şi mathimaticeşte.* AMFILOHIE, G. [prefaţă] 5/16, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *După acest metod... rezultatul trebuie să fie, matematiceşte luat, tot acela.* D. ASACHI, T. 6/7, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. ✦ Precis, exact, matematic. *Este matematiceşte evidinte, că acea Arabie din care după Cîntul Nibelungilor venea aurul... nu putea fi decît România.* HASDEU, I. C. I, 102, cf. COSTINESCU, DDRF. *Eram în stare să dovedesc lucrul matematiceşte.* HOGAŞ, H. 74.

— Şi: (învechit) **matimaticéşte** (scris şi *mathimaticeşte*) adv.

— De la **matematicesc.**

MATEMATICIÁN, -Ă s. m. şi f. Specialist în matematică; (învechit) matematic[1]. *Matematisian, cel ce ştie matematicile.* VÎRNAV, L. 137[v]/4. *Cel mai învăţat matematisian, sau cel mai isteţ filosof.* id. F. M. I, 94[r]/18, cf. COSTINESCU. *Matematecianul ăsta nu îmbătrîneşte.* IBRĂILEANU, A. 15. *Se corectă, vrînd, ca matematician înnăscut, să păstreze absolutul numai pentru domeniul matematicei.* V. ROM. iulie 1954, 15. *Între colectivele de matematicieni şi tehnicieni, au loc dese schimburi de experienţă.* CONTEMP. 1956, nr. 488, 5/5.

— Pronunţat: *-ci-an.* —Pl.: *matematicieni, -e.* —Şi: (rar) **matematecián, -ă,** (franţuzism învechit) **matematisián, -ă** s. m. şi f.

— Din fr. **mathématicien.**

MATEMATISIÁN, -Ă s. m. şi f. v. **matematician.**

MATEMATIZÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică o disciplină) A studia cu ajutorul metodei matematice. *Astronomia şi mecanica au fost matematizate de mai multe secole.* LTR III, 859. ✧ R e f l. p a s. *Faptul că unele ştiinţe se matematizează mai tîrziu decît altele se explică prin raţiuni de ordin metodologic şi istoric.* L. ROM. 1960, nr. 3, 6.

— Prez. ind.: *matematizez.*

— De la **matematizare.** Cf. fr. m a t h é m a t i s e r.

MATEMATIZÁRE s. f. Acţiunea de a m a t e m a t i z a şi rezultatul ei. *Procesul de matematizare a ştiinţelor.* L. ROM. 1960, nr. 3, 6, cf. 5.

— De la **matematică.**

MATEMATIZÁT, -Ă adj. Studiat cu ajutorul metodei matematice. *O ştiinţă matematizată operează cu un sistem de concepte primitive.* LTR [2] X, 579.

— Pl.: *matematizaţi, -te.*

— De la **matematizare.**

MÁTEMĂ s. f. v. **matimă.**

MATEOLOGHÍE s. f. (Grecism învechit, rar) Palavră, balivernă. Cf. CANTEMIR, IST. 14.

— Pl.: *mateologhii.*

— Din ngr. **ματαιολογία.**

MATEOLOGHISÍ vb. IV. I n t r a n z. (Grecism învechit, rar) A vorbi fără rost, a spune fleacuri. *Într-acesta chip* [maimuţa] *a mateologhisi au început.* CANTEMIR, IST. 148.

— Prez. ind.: *mateologhisesc.*

— Din ngr. **ματαιολογῶ.**

MATEPOLÓN s. n. v. **madipolon.**

MÁTERĂ s. f. (Învechit, livresc, prin Transilv.) Parohie, biserică-mamă. Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *matere.*

— Cf. lat. m a t e r „mamă".

MATERIÁL, -Ă adj., s.n. **I.** Adj. **1.** (În opoziţie cu i d e a l, s p i r i t u a l) Alcătuit din materie **(1, 2);** (filoz.) care aparţine realităţii obiective, existînd independent de conştiinţă şi în afara ei. V. c o n c r e t, r e a l, p a l p a b i l. *Pizma este o zicere ideală; însă are putere a se face atît de materială, adică văzută şi pipăită, încît gem supt dînsa cetăţi şi ţinuturi întregi.* GORJAN, H. I, 157/31. *Acest impozant fenomen* [focul] *în lumea materială ce este?* BARASCH, M. II, 207/25. *Ion Vodă avea dreptul de a cere din parte-le nu numai o recunoştinţă morală, ci încă pe acea materială, manifestată prin exactitudine şi sinceritate în plata datoriilor.* HASDEU, I. V. 46. *În principiu, prin rectificarea sau, altfel zis, prin repararea unei bucăţi în versuri înţelegem fireşte prefacerea numai a expresiunii materiale.* CARAGIALE, O. VII, 473. *La fiinţa vie, organismul material este aşa întocmit, încît nici un organ îndeosebi nu e independent.* id. N. F. 20, cf. 21. *Ai ştiut să alegi vremea..., ai ştiut să alungi presupusurile..., ai îndepărtat orice dovadă materială.* CONTEMPORANUL, II, 322. *Scopul urmărit de eterişti păru atît de extravagant, încît nu l-a luat în serios. Dar dovezi materiale ar fi putut schimba dispoziţiile Porţii.* OŢETEA, T. V. 127. *Istoria nu se scrie numai pe baza amintirilor personale, ci şi pe baza documentelor materiale, mai ales grăiesc actele păstrate.* CAMIL PETRESCU, O. II, 414. *În viaţa societăţii, ca şi în natură, factorul material constituie elementul prim şi hotărîtor, dar ideile, conştiinţa, constituie factorul derivat, secund.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2608. *În toate ţările, ideea că nu există chestiuni internaţionale litigioase care să nu poată fi rezolvate prin tratative, cuprinde mase*

tot mai largi și se transformă într-o uriașă forță materială. ib. 1 953, nr. 2 693. *Distrugerea, în întreaga lume, a mijloacelor materiale necesare războiului, aceasta este cea mai efectivă și mai trainică garanție a păcii.* LUPTA DE CLASĂ, 1 960, nr. 9, 5. *Țara noastră își îndreaptă mijloacele sale materiale spre dezvoltarea industriei.* ib. 1 960, nr. 9, 8. ✧ (Adverbial) *Și inima sa numai se exprima fierbinte Și-și dezvolta simțirea ce limba nu e-n stare Material să spuie.* HELIADE, O. I, 216. *Întunericul se destramă, Material ca țesăturile de scamă.* CAMIL PETRESCU, V. 38. ✧ *Cultură materială* = totalitatea bunurilor și a deprinderilor de producție existente pe o anumită treaptă de dezvoltare a societății. Cf. DM. (Neobișnuit) *Știință materială* = știință experimentală, v. experimental. *Să-i mai dăm un exemplu concret dintr-o știință materială.* ap. GHEREA, ST. CR. III, 214. ✦ Spec. Fizic, trupesc. Cf. VALIAN, V. *Omenirea va urmări în această lume și altceva decît satisfacerea trebuințelor materiale.* GHICA, A. 176, cf. BARCIANU.

2. Care ține de aspectul economic sau pecuniar. *Trimișii nu privesc decît numai la interes material* (a. 1 833). URICARIUL, V, 342/6, cf. MAIORESCU, CR. I, 273. *Soarta lui materială din momentul acesta era schimbată.* EMINESCU, N. 77. *Comori materiale, sau frumuseți alese, Îl lasă... indiferent.* MACEDONSKI, O. I, 260. *Nu cruță nici o jertfă materială pentru a tălmăci... acest fel de cărți.* ANGHEL, PR. 180. *Asigurările sociale de stat au ca scop asigurarea materială a asiguraților în caz de pierdere temporară... a capacității de muncă.* LEG. EC. PL. 323. *Cercetarea vieții materiale și spirituale în perioada de stăpînire romană pe teritoriul R.P.R.* CONTEMP. 1 956, nr. 483, 1/1. *Promovarea consecventă a principiului leninist de stimulare materială a jucat un uriaș rol în... dezvoltarea economiei socialiste.* LUPTA DE CLASĂ 1 960, nr. 10, 39. *Creșterea cointeresării materiale.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 5 017. ✧ *Bază (tehnică-) materială* = totalitatea elementelor concrete ale forțelor de producție dintr-o orînduire dată. *Baza materială necesară pentru trecerea țărilor socialiste la comunism o constituie crearea unui nivel înalt de producție pe baza tehnicii moderne înaintate.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 5 009. *Poporul sovietic făurește în ritm rapid baza tehnico-materială a comunismului.* ib. ✦ (Adverbial) Materialicește. *Poetul de care e vorba a trăit material rău.* CARAGIALE, O. III, 7. ✦ (Învechit, neobișnuit) Materialist **(3).** *Cine-și bate capul, într-o epohă așa de materială, așa de egoistă, să gîndească la istorie, la nație, la viitor?* ARHIVA R. I, VI/10.

3. (Rar, în opoziție cu formal) Care privește fondul, conținutul; faptic. *Logica nu se ocupă de adevărul material, ci numai de adevărul formal.* MAIORESCU, L. 11. ✧ (Adverbial) *Rezultate formal adevărate, care totuși în fapt, adecă material, pot fi false.* id. ib. *Răscoala din Țara Românească se deosebește material de cea din Moldova.* OȚETEA, T. V. 149.

II. S. n. (Mai ales la pl.; la sg. cu înțeles colectiv) **1.** (Învechit) Bun, produs. *Aceste două havalele a fînului menzilului și a ce vremelnicească a fînului oștenesc, fiind alcătuită din două, adecă din munca cosirei, a cărăturei și a clădirei, care este asupra lăcuitorilor, și din materialul ierbii ce este asupra moșiilor* (a. 1 824). URICARIUL, V, 187/4. *Prețurile politicite pentru vînzarea productelor și altor materialuri în orașul Ieșii* (a. 1 832). N. A. BOGDAN, C. M. 138.

2. Totalitatea materiilor prime sau semifabricate din care pot fi confecționate diverse bunuri. *Populația Parisului plătește... din materialurile de zidire (cherestea) 1 300 000.* CR (1 829), 169¹/17. *Nu demult, materialul* [cetății]... *fu mai ales întrebuințat la zidirea curței din Ghidinți.* ASACHI, S. L. II, 47. *Pădurile Roșii îndestula pe Evropa apusană cu materialuri pentru durarea vasilor.* id. I. 213/4, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Această dare anuală... este foarte mică în comparația materialului* (a. 1 856). URICARIUL, IV, 419/15, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Asemenea sfori foarte tari, dintr-un material necunoscut nouă..., se găsesc pe ici pe colo, căci cu bani se găsește orice.* SADOVEANU, O. IX, 355. *Cîlții de cînepă constituiesc un material textil ce nu poate fi filat în fire destul de regulate, atît în ceea ce privește aspectul cît și rezistența.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 379. *Materialul ce se întrebuințează la fabricarea cuțitelor trebuie să aibă un anumit grad de duritate.* IOANOVICI, TEHN. 362. *În întreg Leningradul vezi schele și grămezi de material de construcție.* STANCU, U.R.S.S. 128. *Cea mai puternică dezvoltare o va lua producția materialelor sintetice, a căror folosire ridică substanțial productivitatea muncii.* LUPTA DE CLASĂ, 1 960, nr. 10, 86. *Printre muncitorii care încearcă materialele de construcții pe platforme, unii poartă banderole la braț.* V. ROM. august 1 960, 3. *Instalații producătoare de materiale de construcții.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 5 010. *Astăzi casele se fac din „măterial"* (= *material, adecă cărămizi*) *și sînt acoperite cu „țiglă".* ARH. FOLK. III, 31, cf. VI, 53. ✧ Fig. *Nu se poate schimba în pripă materialul uman.* SADOVEANU, E. 20.

3. Totalitatea obiectelor (și instrumentelor) specifice unui anumit domeniu de activitate. *Material tipografic.* MOLIN, V. T. 46. *Pretutindeni zăceau, risipite în arșiță și ploaie, materiale de război.* BRĂESCU, V. 45, cf. CONTEMP. 1 948, nr. 108, 12/3. *Tinerii țărani muncitori din localitate și-au procurat diferite materiale sportive.* SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 390. ✧ *Material rulant* v. rulant.

4. Documente, informații și date necesare pentru elaborarea unei lucrări literare, știin-

ţifice etc. ; ceea ce constituie fondul, substanţa unei lucrări, a unei probleme etc. *Aduna materialuri... pentru o istorie a Rusiei.* NEGRUZZI, S. II, 157. *Diferitele bibliotece din străinătate... ne-au procurat într-o mare parte masa materialului utilizat în această scriere.* HASDEU, I. C. I, VIII. *Dan cugeta de mult la un roman tras din viaţa de la ţară. Avea subiectul şi ceva material adunat.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 57. *A fost o vreme cînd şcoale întregi ziceau că numai trecutul poate da material pentru poezie.* GHEREA, ST. CR. I, 98. [Scrierile lui Caragiale] *sînt foarte bogate în material lingvistic familiar şi, mai cu seamă, periferic.* IORDAN, STIL. 23. *Secretul artei lui Eminescu stă în însuşirea desăvîrşită a materialului folcloric şi a stilului poeziei populare.* ROSETTI, S. L. 39. *Materialul studiat de fonetică este strict sistematic, ca şi materialul gramatical.* GRAUR, I. L. 45. *Schiţa... condensează, de fapt, materialul plin de dramatism al unei nuvele psihologice.* V. ROM. august 1 960, 182. ✦ Expunere scrisă care cuprinde date şi informaţii referitoare la o anumită problemă. *Îl rugă să redacteze înainte de culcare un material în legătură cu asasinarea lor şi să-l predea.* BENIUC, M. C. I, 261.

5. (Argotic) Bani. Cf. BUL. FIL. IV, 182, DR. IX, 328, GR. S. VII, 119.

III. S. n. (Regional) Puroi (Ţigăneşti-Alexandria). ALR I 1 658/900.

— Pl.: **(I)** *materiali, -e,* **(II)** *materiale* şi *materialuri.* —Şi: (regional) **matăriál, -ă** (A II 8), **măteriál, -ă, matariál, -ă** (ib. III 18) adj.

— Din lat. **materialis,** germ. **materiell,** fr. **matériel.**

MATERIALICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Material. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., ALEXI, W.

— Pl.: *materialiceşti.*

— **Material** + suf. *-icesc.*

MATERIALICÉŞTE adv. Din punct de vedere material **(I 2),** în ceea ce priveşte starea materială; băneşte. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Burghezimea ajungînd puternică materialiceşte şi intelectualiceşte, fiind bogată şi cultă, a învins clasa feudală.* GHEREA, ST. CR. I, 328.

— **Material** + suf. *-iceşte.*

MATERIALÍSM s. n. **1.** (În opoziţie cu i d e a l i s m) Concepţie filozofică potrivit căreia materia este factorul prim, iar conştiinţa factorul derivat ; s p e c. (de obicei urmat de determinarea „filozofic" sau „marxist") filozofie marxistă. *Materialismu şi epicurismu.* ANTROP. 225/25, cf. NEGULICI, STAMATI, D., COSTINESCU. *Spiritualiştii se folosesc de neştiinţa tuturor ca să tragă din ea argumente numai împotriva materialismului.* CONTA, O. C. 24. *Faptele arătate şi discutate aice ne pun în stare a ne rosti pentru materialism împotriva dualismului.* CONTEMPORANUL, III, 419, cf. 417, SADOVEANU, O. IX, 51. *În Germania i s-a dat* [lui Proudhon] *epitetul de sentimental pentru a-l opune, în mod mai hotărît, materialismului riguros, sistematic al lui Marx.* RALEA, S. T. III, 88. *Materialism istoric* V. i s t o r i c.

2. (Depreciativ) Interes exagerat pentru problemele materiale, băneşti. *Materialismul vîrstei coapte, visurile ambiţiei neîmplinite... au pus între noi diversităţi de interese şi de idei.* ROM. LIT. 53²/18. *E de mirare cum a putut să ajungă la o aşa de mare escentricitate şi materialism un compozitor ca Wagner.* FILIMON, O. II, 161. *Era o epocă fără nici un ideal, dedată unui materialism vulgar.* GALACTION, O. 337.

— Pronunţat: *-ri-a-.*

— Din fr. **matérialisme,** germ. **Materialismus.**

MATERIALÍST, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. (În opoziţie cu i d e a l i s t) Adept al materialismului **(1).** Cf. VALIAN, V., NEGULICI, COSTINESCU, POLIZU, PONTBRIANT, D. *În întăia presupunere am ajuns la o închiere absurdă, în a doua am dat dreptate materialiştilor.* CONTEMPORANUL, III, 355, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U., BARCIANU, ALEXI, W. *Materialiştii premarxişti considerau doar motivele ideologice ale activităţii sociale a oamenilor.* CONTEMP. 1 948, nr. 104, 15/1. *Aceste preferinţe îl fac, la început, să se considere materialist convins.* RALEA, S. T. III, 189. *Materialiştii consideră că lumea este de natură materială, că materia nu a fost creată de nimeni şi că este veşnică.* LUPTA DE CLASĂ, 1 953, nr. 9, 106. ✧ (Adjectival) *Pornind de la opera acestui cunoscut filozof materialist german, fixează o serie de puncte de reper.* CONTEMP. 1 949, nr. 120, 3/1.

2. Adj. Care aparţine materialismului **(1),** care se referă la materialism. *Spiritualiştii s-au silit totdeauna să dovedească că admiterea filozofiei materialiste ar duce la nimicirea moralei publice.* CONTA, O. F. 193. *După conceptul materialist al istoriei, momentul hotărîtor în istorie este de două feluri.* CONTEMPORANUL, IV, 642, cf. CONTEMP. 1 948, nr. 104, 15/6, ib. nr. 109, 6/3. *Bălcescu era unic în epoca lui prin concepţia materialistă care îl călăuzea la judecarea faptelor istorice.* SADOVEANU, E. 50. *Marxism-leninismul se caracterizează printr-o consecventă viziune materialistă asupra fenomenelor şi proceselor sociale.* LUPTA DE CLASĂ, 1 960, nr. 9, 9.

3. S. m. şi f. (Depreciativ) Persoană lipsită de idealuri înalte, preocupată în mod exagerat de probleme practice, materiale. Cf. PAS, Z. II, 194. ✧ F i g. (Adjectival) *Încercarea lor a sporit numai numărul coalelor de maculatură, de care are atîta trebuinţă acest secol materialist.* MAIORESCU, CR. II, 288.

4. Adj. (Rar) Care se referă la aspectul economic al vieţii. *Arta clasică avea de înfăţişat*

relații materialiste; arta romantică, relații spirituale. GHEREA, ST. CR. II, 107.
— Pronunțat: *-ri-a-*.—Pl.: *materialiști, -ste.*
— Din fr. **matérialiste,** germ. **Materialist.**

MATERIALITÁTE s. f. Caracterul a ceea ce este material **(I 1).** Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Toți sîntem iritabili; expresivi sînt numai unii. Oricare ar fi materialitatea acestui deosebit fenomen..., o condiție neapărată pentru ajungerea scopului ei este înțelesul uman.* CARAGIALE, N. F. 20. ✧ Fig. *Femeile prea crude n-au materialitate, n-au culoare.* CĂLINESCU, S. 335.
— Pronunțat: *-ri-a-*.
— Din fr. **matérialité,** germ. **Materialität.**

MATERIALIZÁ vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni material **(I 1);** a (se) concretiza. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., MAIORESCU, CR. I, 14. *Poate se materializa filmul acesta al nopții, cu toate amănuntele, coagulîndu-se instantaneu din nevăzut.* C. PETRESCU, O. P. I, 151. *În aceste momente de încordare... lucrurile se însuflețesc iar umbrele încep să se materializeze și să aibă glas omenesc.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 159. *Limba vorbită manifestă, dimpotrivă, tendința de a materializa, de a concretiza ideea abstractă.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1 956, nr. 1, 63. *Eforturile lor rodnice pentru sporirea producției... se materializează în măsuri concrete pentru îmbunătățirea continuă a nivelului lor de trai.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 856, cf. V. ROM. septembrie 1 963, 173. ✧ Absol. *Trebuie să-i lași* [inimii] *libertatea... să materializeze și să idealizeze după plac.* MACEDONSKI, O. IV, 93.
2. Refl. A deveni material **(I 2).** *Raporturile dintre oameni, personale și directe în evul mediu, se materializează acum* [în capitalism] *și economia se separă de gospodărie.* OȚETEA, R. 12.
— Prez. ind.: *materializez.*
— Din fr. **matérialiser.**

MATERIALIZÁRE s. f. **1.** Acțiunea de a (se) materializa și rezultatul ei; concretizare. Cf. NEGULICI, COSTINESCU. *Forma de materializare a gîndirii umane nu este ceva făcut, adăugat unui conținut; ea decurge ca o necesitate obiectivă din însuși miezul ideilor pe care le exprimă.* VARLAAM-SADOVEANU, 139. ✦ Formă concretă de manifestare a unei idei abstracte; concretizare. *Fiecare din acești oameni... și-au întocmit în tinerețe un caiet, ca o materializare a aspirațiilor lor, în care au scris tot ce au auzit și le-a plăcut.* BOGZA, C. O. 275.
2. Reprezentare concretă a unui punct geometric. *Materializarea unui punct geodezic printr-o bornă sau o baliză.* DP.
— Pronunțat: *-ri-a-*. —Pl: *materializări.*
— V. **materializa.**

MATERIALIZÁT, -Ă adj. Care a devenit material **(I 1);** concretizat. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF.
— Pronunțat: *-ri-a-*. —Pl.: *materializați, -te.*
— V. **materializa.**

MATERIALMÉNTE adv. (Rar) Materialicește. *Cointeresate materialmente în realizarea acestor planuri.* LEG. EC. PL. 174.
— Pronunțat: *-ri-al-*.
— După fr. **matériellement.**

MATERIÁLNIC, -Ă adj. (Învechit) Material **(I 1).** *Las lacrămile, postul, rugăciunea, cîtă e materialnică, cîtă și nematerialnică, gînditoare și lui Dumnezeu mai cuviincioasă* (a. 1 774). BV II, 208. *Tăindu-vă mădulările și aruncîndu-vă în foc materiialnic, nu v-ați lepădat de credința cea fără prihană.* MINEIUL (1 776), 56v1/32, cf. 178v1/38. *În soarele materielnic, el vedea d*[u]*mnezăirea a înaltului ziditoriu.* CRITIL, 14/12, cf. 33/16. *Meșteșugul scrisorii... o închipuire materialnică.* MOLNAR, I. 68/20. *Trup materialnic.* GRECEANU, I. 55/12. *Lucrurile materialnice.* VÎRNAV, L. 131v/14. *Lumea aceasta materialnică are pravilele sale* (a. 1 828). URICARIUL, III, 10/12. *Din aceste sînt alcătuite ființele materialnice.* SĂULESCU, I. 26/23. *De va cere a să tîlcui vreun obiect carele nu ar putea fi înțăles decît prin înfățoșare materialnică a figurii lui, redacția să fie îndatorită de a alătura o zugrăviře litograficească.* GT (1 839), 67²/40. *Suflete... Locuind în trup materialnic de lut.* CONACHI, P. 202, cf. PONTBRIANT, D.
— Pronunțat: *-ri-al-*. —Pl.: *materialnici, -ce.*
— Și: **materiélnic, -ă** adj.
— **Materie** + suf. *-alnic.* Cf. rus. **материальный.**

MATERIÁSCĂ adj. (Învechit, neobișnuit) Care e alcătuită din materie **(1),** privitoare la materie; materială. *Cît iaste despre partea materiască, iaste ca și alalte dobitoace.* CANTEMIR, IST. 89. *Cît dară easte din partea materiască, se veade că nu piatră, lut, sau alt metal, ce carne... are.* id. ib. 91.
— Pl.: ?
— **Materie** + suf. *-ească.*

MATÉRIE s. f. **1.** Corp, element privit din punctul de vedere al compoziției lui. V. substanță. *Cruce făcută den materie, adecă care iaste făcută de aur.* CHEIA ÎN. 50v/9. *Izvoarăle Nilului prin grosime atîția munți trecînd și atîtea pietri strîmte pătrunzînd, materiia cea groasă, amară și sărată, ca printr-un limbic se lămurește și ea dintr-un vas într-alt vas pritocindu-se, se curățește și se îndulcește.* CANTEMIR, IST. 140. *Iară trăsnetul, adică săgeata ce de piatră, care trăsnești din materie norilor* (cca 1 750). GCR II, 64/27. *Vin și unt și lemn și alt feali de materie.* MINEIUL (1 776), 126v1/30.

Dragostea nu mă slăbeaşte, ce mai mult să lăţeaşte, ca o materie, fiind aprinsă foarte greu. AETHIOPICA, 37v/9. *Lava este o materie de foc, carea curge din munţii care varsă foc afară, ca o vale.* BĂRAC, ap. GCR II, 237/37. *Soarele e găzos în totul şi e compus din aceleaşi feliuri de materie ca şi pămîntul.* CONTEMPORANUL, I, 45. *Alege aurul din cealaltă materie şi îl lucrează.* MARCOVICI, C. 39/9. *În pămînt* [sînt] *şi multe materii arzătoare precum: pucioasă, catran, răşină.* DRĂGHICI, R. 113/8. *Cînd un meşter are subt mîna sa aur şi altul fier, poate fieştecare să dea materiei sale deosebite forme.* HELIADE, O. II, 100. *Nebuloasele propriu-zise, pe care telescoapele nu le-a putut separa, ar fi, după opiniunile mai multor astronomi, materii fosforescente respîndite în univers şi care, fiind condensate, produc stelele.* DRĂGHICEANU, C. 19, cf. ANTIPA, P. 125. *Se opri o clipă şi văzu fumul întunecat şi gros, care se înălţa în columne lungi din multele urloaie ale fabricelor, care topeau materii minerale.* AGÎRBICEANU, A. 46. *Sînt bidoane cu materii inflamabile.* V. ROM. septembrie 1954, 16. ✧ (În context figurat) *Iubirea este! Materie ea arde În focul d-Adevăr.* I. VĂCĂRESCUL, P. 42/16. ✧ *Materie cenuşie* = parte a sistemului nervos central situată la suprafaţa creierului şi în interiorul măduvei, care dă naştere fluxului nervos; p. ext. creier, minte, inteligenţă. *Ar mai exista oare necunoscutul dacă două miliarde de kilograme de materie cenuşie, într-un avînt comun, ar porni la asaltul porţilor închise?* REBREANU, P. S. 40. *Materii fecale* v. fecal. ✦ (Popular) Puroi. *Supt piiale se veade materie sau puroi.* CALENDARIU (1814), 178/27, cf. LB, PONTBRIANT, D., DDRF. ✦ (Neobişnuit) Ceea ce se expectorează. Cf. POLIZU.

2. Substanţa concepută ca bază a tot ce există; (filoz.) realitatea obiectivă care există în afară şi independent de conştiinţa oamenilor şi este reflectată de ea. *Din patru aceastea stihii se-au făcut văzută această lume: den foc, den aer, den apă, den pămînt; den patru iar(ă)şi materii aseamene stihiilor să face şi lumea cea mică, omul* (a. 1683). GCR I, 260/13. *Mulţi dintre dînşii credea un întîi mişcătoriu a materiei, căruie îi da nume.* IST. AM. 43r/21. *Sufletul nu e materie, ci duh.* ANTROP. 279/3. *Cine a dat neînsufleţitei materii puterea de a se mişca.* MARCOVICI, C. 12/21. *Toate au ieşit de sine din materie.* id. D. 200/2. *La cea întăi lovitură ce materia luară, Lumina cum se aprinse, ca din sine o comoară! Tot atomul cum se mişcă, alergînd spre-nbrăţoşare!* CONACHI, P. 289. *În chiar virtutea proprietăţilor legilor ei, materia este într-o mişcare neîntreruptă şi veşnică.* CONTA, O. C. 26. *Părticelele de materie nu stau în repaus, ci în o neîncetată mişcare.* CONTEMPORANUL, I, 47. *Totalitatea acestor lucruri, despre a căror fiinţă ne dăm samă prin simţurile noastre, se numeşte materie.* PONI, F. 1, cf. 2. *Teoria energetică şi dinamică a materiei, concepută ca unităţi şi curente de forţă.* IBRĂILEANU, S. L. 57. *Materia e un imens rezervor de energie.* MARINESCU, P. A. 37. *Scrisul înseamnă muncă, luptă încăpăţînată cu materia.* C. PETRESCU, C. V. 149. *În opoziţie cu dialectica hegeliană, care ia drept bază a existenţei autodezvoltarea ideilor, dialectica marxistă pune la bază autodezvoltarea materiei.* CONTEMP. 1949, nr. 129, 13/3. *Celula se poate forma şi din materie fără structură celulară, aşa numita materie vie acelulară.* ib. 1952, nr. 290, 5/2. *Materia cu viaţă s-a născut din materia fără viaţă, pe o anumită treaptă de dezvoltare a acesteia.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 7, 55. *Nu există materie fără mişcare şi nici mişcare fără materie.* CONTEMP. 1953, nr. 360, 2/6. *Materia... se oglindeşte în conştiinţa noastră cu ajutorul simţurilor.* CIŞMAN, FIZ. I, 6. *Oare n-am fost şi eu un arbore mai demult? Şi astăzi nu-s tot materie?* ISANOS, T. L. 64. *În ştiinţă noţiunea de microcosm a început să fie prea largă, pentru analiza din ce în ce mai profundă a materiei.* V. ROM. august 1961, 125. ✧ Loc. adj. şi adv. (Învechit) **Fără (de) materie** = spiritual, imaterial. *Focul duhului cel fără de materie.* MINEIUL (1776), 58v1/15. *Stai înaintea luminii, luminîndu-te după împărtăşire, fără materie.* ib. 118r1/21. *Vieţuieşti pre pămînt fără de materie.* ib. 177v1/26. [După Platon] *omul a trăit în această lume ideală, unde el a fost numai spirit pur, fără materie.* GHEREA, ST. CR. II, 19.

3. (La pl. sau la sg. cu sens colectiv) Material **(II 2).** *Dentru acea materie* [pietre şi cărămizi] *socotisă să-ş zidească turnul.* N. COSTIN, L. 68. *Materia e aceaia din carea să face lucrul.* MOLNAR, RET. 82/9. *Cărătură de materii la ziditi* (a. 1813). URICARIUL, I, 198. *Vei tocmi meşter cu plată ca să facă din materiia ta cevaşi.* CARAGEA, L. 27/7. *Hotărîm, ca materiia trebuincioasă la aceste* [case] *să se deie de către însuş ruşfeturile ocnilor* (a. 1828). URICARIUL, II, 181/28. *M-am tocmit cu toată materia ce va trebui la facerea şi săvîrşirea acestor odăi... cărămidă, var, nisip* (a. 1829). DOC. EC. 442, cf. CHEST. II 80/345. ✧ *Materie primă* v. prim. ✧ Fig. *Noimile toate să zidesc şi să alcătuiesc din materiia vieţii.* MINEIUL (1776), [prefaţă] 5/11. ✦ Bun, produs; obiect. *Sudiţii... ce să vor neguţători cu materii de ale ţării aici în ţară să plătească vamă după catalog* (a. 1823). DOC. EC. 277. *Aceste produse ar fi putut constitui materia unui comerţ activ.* OŢETEA, T. V. 42. ✦ Spec. Material textil, ţesătură, stofă. *Ele torcea bumbac din care făcea pînzuri şi materii pentru straie.* IST. AM. 56 r/11. *Să iei materie de o giubea de care ştii că mi-ai mai luat* (a. 1780). IORGA, S. D. VIII, 4. *Cu lucrarea meşteşugului său urmează a-şi văpsi materiile dă lînă ce le va lucra* (a. 1826). DOC. EC. 373. *Portu oamenilor îi tot postav... iar a fimeilor rochie de materie neagră.* KOGĂLNICEA-

NU, S. 8. *Fusta are croiala flanelei, fiind de cit sau de „materie" de tîrg.* PAMFILE, I. Ç. 361. *Gospodinele cari fac* [pantaloni] *pentru copii, cumpără materie din tîrg pe care o croiesc şi o coasă ele.* id. ib. 355. *E îmbrăcat în papuci, pantaloni rupţi de materie închisă.* PETICĂ, O. 227. *Rochiţa se face de cit, ciut sau matirie, pînză văpsită cu puchiţăi ori cu flori.* ŞEZ. IX, 43, cf. CV 1 949, nr. 7, 33. *După gustul altora să nu-ţi alegi materie, nici nevastă.* ZANNE, P. III, 225. ✦ Date, informaţii care stau la baza unei lucrări. *Astrologhii (carii de aceaste almanace fac) avînd materie mai multă şi den destul, prognostice mai multe şi mai alease să scrie* (a. 1 701). FN 89. *O aseminea istorie... numai atunce se va pute urzi, cînd să vor aduna materiile din documentele înstreinate.* AR (1 829), 140²/11. *Cînd sus arătatele materii nu vor fi de agiuns pentru a să umple coloanile jurnalului, redacţia să fie îndatorită de a îndeplini cu ştiinţă folositoare lăcuitorilor de prin sate.* GT (1 839), 67²/27. *Ai primit desigur plicul cu materia pentru broşura mea.* CARAGIALE, O. VII, 456. *Lipsa de materie şi mai ales de proză era una din marile suferinţe a publicaţiilor timpului.* SADOVEANU, O. XVI, 441. ✦ (Tipogr.) Cantitate de literă culeasă şi aşezată în coloane sau în pagini. Cf. MOLIN, V. T. 46.

4. (Învechit, rar) Obiect, lucru (material). [Focul] *arsă tot... pre unde au agiuns: copaci, pomi şi altă materie.* DOSOFTEI, V. S. februarie 57ᵛ/22. *Unii cerea cai buni... alţii bani... şi alte materii* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 117/28. *Mărie sa domnul... au împodobit curtea şi tîrgul cu tot felul de materii* (începutul sec. XVIII). ib. 140/13.

5. Conţinut, fond, esenţă. *Razele minunilor tale au ars materia patimilor.* MINEIUL (1 776), 178ᵛ¹/3. *Ai ars toată materia eresurilor înţeleapte.* ib. 60ᵛ²/6. [Lacomul nu caută] *materia şi forma filosofască, nici cunoaşte deosebirea şi alcătuirea loghicească.* CANTEMIR, IST. 45. *Poetizarea trecutului, întrebuinţarea lui ca materie pentru creaţiile poetice, e veche.* GHEREA, ST. CR. I, 98. *Pe vechiul fond medieval, care constituie materia Decameronului..., Boccacio zugrăveşte, din punctul de vedere laic, moravurile din timpul său.* OŢETEA, R. 205. ✧ Expr. **A intra în materie** = a începe (după o introducere) discutarea sau tratarea subiectului propriu-zis, a ataca fondul problemei. *Intrînd în materie, voi desfăşura trei date mari din istoria contemporană.* KOGĂLNICEANU, S. A. 192. *Cucoana Marieta, nerăbdătoare, intră de-a dreptul în materie.* HOGAŞ, DR. II, 76. ✦ (Învechit, rar) Cauză, motiv. *Am aflat încă şi mai multă materie de a mă zăbovi.* CRITIL, 14/26. ✦ Problemă care constituie mobilul unei discuţii, al unei cugetări etc.; subiect. *Şi măcar că iute la zburat şi bine într-aripat este...* [vulturul], *însă şi alte multe a multe jigănii hirisii are, carile nu puţină materie de gîlceavă şi de scandal înainte pune.* CANTEMIR, IST. 147. *Cît bişiug? şi cîtă abondanţie? şi cîtă materie de a gîndi şi a cugeta vericine ce va vrea.* VĂCĂRESCUL, IST. 288. *Pe drum avură destulă materie d-a vorbi.* PANN, E. II, 159/9. *Răspunsul lui lord Ponsonbi către neguţătorii din Smirna încă dă materie de vorbit.* GT (1 839), 15²/32. *Întîmplarea aceasta poate să dea materie de cugetat doctorilor.* ib. 22¹/54. *Ce materie dureroasă de gîndire.* BĂLCESCU, M. V. 610. *Spune cum a petrecut; cum s-a eglindisit la bal la curte..., iaca materie de vorbă cel puţin pentru două luni.* NEGRUZZI, S. I, 240.

6. Problemă, chestiune; p. ext. domeniu (de cercetare, de cunoaştere). *Clujianii... în materia aceasta au năzuit la curtea împărătească.* ŞINCAI, HR. III, 212/31. *E de obşte obiceaiul oamenilor ca să vorbească de multe materii.* TICHINDEAL, F. 282/8, cf. 349/2. *El s-a îngrijit a face o clasificaţie regulată a sistemii judecătoreşti şi a materiilor de aceste atărnătoare* (a. 1 831). URICARIUL, II, 215/19. *Coribut, care cunoştea limba latină, dezbătea cu învăţaţii moldoveni feliurite materii.* ASACHI, S. L. II, 13. *Nici regele, nici Seimul, nu voiau a întări un principe puternic în o materie atît de delicată.* id. ib. 90. *Nefiind competenţi în asemenea materie, l-am crezut uşor.* NEGRUZZI, S. I, 325. *Trage în cercul activităţii sale o materie ce pînă acum a fost neglijată într-un mod neesplicabil.* ap. GHICA, A. 149, cf. MAIORESCU, CR. II, 77. *Fiindcă ştiu că o sumă de scriitori au tratat această materie, mi-e teamă să nu m-arăt prea îndrăzneţ dacă, studiind-o şi eu, o împart altfel.* CARAGIALE, O. III, 288. *Dacă cumva te simţi obosit de lunga digresiune zoologico-filologică..., apoi tot mai iartă-mă să adaog vreo două-trei cuvinte, în materii analoage.* ODOBESCU, S. III, 32. *Materialul legislativ... a fost grupat în cele douăsprezece materii.* LEG. EC. PL. 6. ✧ *În materie* = în problema respectivă. *Daţi-ne voie să spunem părerea noastră în materie.* MAIORESCU, D. II, 138. *Cel care a fost creator de artă poate să-şi ia dreptul de a fi judecător în materie, de a lumina cu inteligenţa şi iubirea sinceră a artei pe contemporanii săi.* SADOVEANU, E. 40. *În materie de...* = în ceea ce priveşte..., cu privire la... *În materie de filozofie platonică, mă declar necompetent de a urma discuţiunea.* MAIORESCU, D. I, 199. *Te ştiu competent în materie de aiurări literare.* GANE, N. III, 143. *Cine scapă de răspundere în materie de presă nu poate avea multă trecere în faţa cititorului.* CARAGIALE, O. V, 186. *Ai ştiut, chiar şi în materie de vînătoare, să urmezi părinteştile... poveţe.* ODOBESCU, S. III, 11. *În materie de pictură, am revăzut cu plăcerea de totdeauna tablourile de pe pereţii părintelui Palamon.* IBRĂILEANU, A. 129. *În trei chestii să te laşi pilotat de mine. În materie de teatru, de crăvăţi şi de Bucureşti.* C. PETRESCU, C. V. 52. *Rezolvă plîngerile... în materie de aşezare şi percepere a impozitelor.* LEG. EC. PL. 73.

7. Obiect de studiu în şcoală. *S-a interesat de situaţia noastră şcolară, punîndu-ne chiar cîteva întrebări în legătură cu materiile pe care le făceam.* SAHIA, N. 59. *Desenul era o materie reglementată de program.* KLOPŞTOCK, F. 205. ✦ Conţinutul unui obiect de învăţămînt. *Şedinţele cercurilor pentru restructurarea materiei la limba română s-au ţinut regulat.* CV 1 949, nr. 9, 48.

— Pl.: *materii.* — Şi: (regional) **matírie** (accentuat şi *matirie)* s. f.

— Din lat. **materia**, **materies**, fr. **matière**, rus. **материя**, germ. **Materie**, it. **materia.**

MATERIÉLNIC, -Ă adj. v. **materialnic.**

MATÉRN, -Ă adj. Care aparţine mamei **(I 1)**, care se referă la mamă, de mamă; care provine de la mamă. *Datoriile ei materne.* BARASCH, M. I, 78/5. *Sfătuire adresată solicitudinei materne.* MAN. SĂNĂT. 228/18. *În zece rînduri se silise a scutura tirania maternă a Caterinei Medici.* HASDEU, I. V. XVII. *Se oferă cu atîta nepăsare pumnilor materni, de parcă spinarea n-ar fi a lui.* CAZIMIR, GR. 76. *Privirea avea o înduioşare maternă.* C. PETRESCU, C. V. 209, cf. 7. *Atunci fii cuminte şi du-te de te odihneşte, îi zise ea încet, cu alintări materne.* SADOVEANU, O. IX, 122. ✧ (În context figurat) *Supusul vostru... îşi înalţă... ochii către braţile voastre materne* (a. 1 776). URICARIUL, I, 181. ✧ Fig. *Averea ei maternă este mare şi îndestulă.* HELIADE, V. XIII/6. ✧ *Limbă maternă* = limba pe care o învaţă cineva din prima copilărie, de la părinţi. *Gramatica limbii materne.* IORGOVICI, O. 5/17. *Împrumutarea de idei între compatrioţii cari vorbesc aceeaşi limbă maternă.* BARIŢIU, P. A. III, 32, cf. MAIORESCU, CR. I, 174. *I-am învăţat în limba lor maternă, pentru că nici eu nu le ştiu pe ungureşte.* REBREANU, I. 411. *Din mulţimea de cuvinte, expresii, construcţii pe care i le oferă limba sa maternă, scriitorul alege pe cele mai potrivite cu stările-i sufleteşti şi, mai ales, cu intenţiile sale artistice.* IORDAN, STIL. 11. *Rezultatul acesta îl atinge poetul dînd o întrebuinţare personală instrumentului obştesc al limbii materne.* VIANU, S. 6. *Cei mai mulţi gîndesc în limba lor maternă.* GRAUR, I. L. 24, cf. SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 352. ✦ (Adverbial) Ca o mamă; cu sentimente de mamă. *Aglae... privea matern pe Titi.* CĂLINESCU, E. O. I, 66.

— Pl.: *materni, -e.*

— Din lat. **maternus**, it. **materno.** Cf. fr. m a t e r n e l.

MATERNITÁTE s. f. **1.** Stare, calitate de mamă **(I 1)**. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., COSTINESCU. *Se-nşelase, ca acele femei obsedate de dorul maternităţei, cari au uneori toate simptomele unei sarcini.* VLAHUŢĂ, D. 128. ✦ (Concretizat) Sarcină. *Adu-ţi aminte... acum trei ani la Wüzburg... femeile purtîndu-şi maternitatea ca un trofeu.* C. PETRESCU, Î. I, 9. ✧ Fig. *Dorm şesurile-n oboseala Maternităţii săvîrşite.* D. BOTEZ, P. O. 60. ✦ Instinct matern. *O ridică în braţe, îi sărută obrajii... cu nesaţiul maternităţii ei, osîndită să rămînă pentru totdeauna sterilă.* C. PETRESCU, Î. II, 254. ✦ (Jur.) Legătură, filiaţie în linie maternă. *Copilul natural poate dovedi maternitatea prin martori, cînd există un început de dovadă scrisă care să emane din partea mamei.* HAMANGIU, C. C. 81. *Privită dinspre mamă, legătura de filiaţie se numeşte maternitate.* PR. DREPT, 460.

2. Spital în care se acordă îngrijire femeilor gravide, supraveghindu-se evoluţia sarcinii, naşterea şi prima perioadă a lăuziei. *Copiii... se vor naşte în maternităţile construite de noi.* V. ROM. iulie 1 954, 31. *Cu fiecare an sporeşte numărul instituţiilor pentru copii, al caselor de naştere, numărul paturilor din maternităţi.* SCÎNTEIA, 1 954, nr. 2 861. ✦ (De obicei urmat de determinări) Încăpere special amenajată (într-o gospodărie colectivă, într-o fermă etc.), unde sînt ţinute animalele care trebuie să fete. *S-a construit o maternitate pentru scroafe.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 833.

— Pl.: **(2)** *maternităţi.*

— Din fr. **maternité.**

MATERÓD s. m. v. **matroz.**

MATEÚŞ subst. (Regional) Specie de mohor nedefinită mai de aproape (Marginea-Rădăuţi). ALR II 5 249/386.

— Etimologia necunoscută.

MATIÁŞ s. m. (Ornit. ; prin Ban., Transilv.) Gaiţă *(Garrulus glandarius)*. Cf. CIHAC, II, 514, ALR II 6 217/2.

— Pl.: *matiaşi.* — Şi: **matiéş** s. m. CIHAC, II, 514.

— Din magh. **mátyás.**

MATICÍNĂ s. f. v. **mătăcină.**

MATIÉŞ s. m. v. **matiaş.**

MATIMÁTIC s. m. v. **matematic[1].**

MATIMÁTICĂ s. f. v. **matematică.**

MATIMATICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **matematicesc.**

MATIMATICÉŞTE adv. v. **matematiceşte.**

MÁTIMĂ s. f. (Învechit) **1.** Obiect de studiu. *După ce* [ucenicii] *vor ajunge la cele mai mari matimi, atuncea dascălul... nu va mai îndemna pre ucenici să înveţe pe de rost* (a. 1 750). URICARIUL, III, 16/24. *Pe acest de-ntăi povăţuitor şi didascal al filosofeştilor matimi la Academia Moldovii, să se aleagă de către domni* (a. 1 775). ib. I, 76. *Dascalul cel mare Nicola... au socotit ca să rămîie iarăşi dascăl la şcoala cea mare,*

dînd matimile cu toată orînduiala (cca 1794). ib. I, 71. *Vei intra în voroavă cu dl Budai ca să-ți arăte ce matemi poate să paradosească în școala Socolei* (a. 1815). ib. VII, 69. *Însă sînt alte matheme la care niciodată nu am lipsit; aceste matheme sînt matematica, filosofia și relighia.* KOGĂLNICEANU, S. 118. ✦ Învățătură. *Și am început a lua mathimă la Hrisolora* (cca 1800). CAT. MAN. I, 644. ✦ Pildă, morală, povață. *Încheindu-se morala piesei în rușinarea Zoiței ca o matimă pentru toate fetile.* RUSSO, S. 7.

2. Temă, lecție. *Atunci vom începe a doua matimă, Ba, Be, Bi, Bo, și mai la vale.* NEGRUZZI, S. I, 9. *N-ai învățat matima.* GHICA, S. 51, cf. ALECSANDRI, T. 372.

— Scris și: *mathimă.* — Pl.: *matimi.* — Și: **mátemă** (scris și *mathemă;* pl. *mateme)*, **măftemă** (GĂLDI, M. PHAN. 207) s. f.

— Din ngr. **μάθημα.**

MATINÁL, -Ă adj. Care aparține dimineții, al dimineții; care se petrece dimineața. Cf. NEGULICI, COSTINESCU. *A, — zise el puțin palid, — faceți cavalcadă matinală.* CĂLINESCU, E. O. I, 129. *Ulițele cartierului erau pustii la această oră matinală.* T. POPOVICI, S. 258. ✧ (În context figurat) *De mari fluturi sărutată, Pe-o movilă artificială, E pagoda argintată, De zîmbirea matinală.* MACEDONSKI, O. I, 205. ✦ (Despre oameni) Care se scoală de dimineață. *Ai fost prea matinală astăzi.* LĂZĂRESCU, S. 93/15. *A doua zi, cucoana Marieta fu mai matinală decît Andrei.* HOGAȘ, DR. II, 80, cf. 79. *Raul Brumaru, mai matinal decît toți, coborî spilcuit.* REBREANU, R. I, 228. *Cîte un oltean matinal... își anunța marfa.* TEODOREANU, M. II, 123. *Un hîrjîit monoton de tîrn se auzi pe undeva și două faetoane de lăptari matinali se îndreptară spre oraș.* CĂLINESCU, E. O. II, 45. ✧ Fig. *Din demon făcui o sîntă, dintr-un chicot, simfonie, Din ochirile-ți murdare, ochiu-aurorei matinal.* EMINESCU, O. I, 30.

— Pl.: *matinali, -e.*

— Din fr. **matinal.**

MÁTINĂ s. f. (Regional) „Daravelă, bucluc". Com. FURTUNĂ.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

MATINÉ s. f. v. **matineu.**

MATINEÁ s. f. v. **matineu.**

MATINÉU s. n. **1.** (Învechit) Rochie de casă pe care o purtau femeile dimineața. V. c a p o t, c a m i z o l ă, h a l a t. *Se duse repede la oglindă, își așeză părul, se roti puțin: era într-un matineu elegant.* CONTEMPORANUL, III$_2$, 197. *Gîtul alb și bine împlinit... ieșea puțin din matineul îndantelat.* SANDU-ALDEA, A. M. 90.

2. Spectacol (muzical, teatral etc.) care are loc dimineața sau în primele ore ale după amiezii. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Pentru ce nu-și schimbă șezătoarea în matinele și vergelul în revelion?* HOGAȘ, DR. II, 173.

— Pl.: *matineuri* și **(2)** *matinee.* — Și: (rar) **matiné,** (neobișnuit) **matineá** (pl. *matinele)* s. f.

— Din fr. **matinée.**

MATIPOLÓN s. n. v. **madipolon.**

MATÍRIE s. f. v. **materie.**

MATISÁ vb. I. T r a n z. (Tehn.) A face operația de matisare. Cf. DM.

— Prez. ind.: *matisez.*

— Derivat regresiv de la **matisare.**

MATISÁRE s. f. (Tehn.) Legarea capătului unei frînghii, al unui cablu etc., pentru a împiedica destrămarea firelor care compun frînghia, cablul etc.; legarea a două frînghii sau a două cabluri prin împletirea șuvițelor care le compun. Cf. DP.

— Pl.: *matisări.*

— Cf. fr. m a t i s s a g e.

MATISÓR s. m. Lucrător care face operația de matisare. Cf. LEG. EC. PL. 291.

— Pl.: *matisori.*

— Cf. m a t i s a.

MÁTIȚĂ s. f. **I.** Sac de plasă (împletită des) care formează partea din fund a năvodului și în care se strîng peștii prinși; matcă, (regional) coadă, moț, sîn. Cf. ȘĂINEANU, D. U., DAMÉ, T. 123, 124. *La iazurile mai mari se pescuiește, atît toamna cît și iarna, pe sub gheață, și cu năvoade adevărate cu „matiță".* ANTIPA, P. 61. *La voloacele mari să li se pună în mijlocul lor un sac mare, numit „sac" sau „matiță"... astfel s-a format năvodul.* id. ib. 150. *Cînd... capetele de năvoade se ating, se strîng de la capete, se face cerc din ce în ce mai mic strîngînd tot peștele în matiți.* ATILA, P. 118, cf. PAMFILE, I. C. 68. *Voloc cu matiță la pescari.* H XVI 142. *Cam la fundul matiței Găsi pe puiul vidrei.* TEODORESCU, P. P. 95, cf. 94. *Descurcați năvoadele, Așezați matițele, Și-ngreuiați plutile.* MAT. FOLK. 50, cf. 52, GRAIUL, I, 74. *În matița nevodului.* PĂSCULESCU, L. P. 176, cf. ALR I 1 735/926.

II. 1. (Ban.) Parte a răbojului care rămîne la vătaful stînii. V. m a t c ă **(10)**. Cf. LIUBAIANA, M. 118, CADE.

2. Punctul cel mai adînc din albia unei ape; matcă **(4)**. *Luntrea se pune în mișcare prin alte margini de ochiuri, spre luciul central, unde-i matița bălții.* SADOVEANU, O. X, 464.

3. Piuliță (de înșurubat). V. m a t c ă **(11)**. Cf. DDRF, BARCIANU.

— Pl.: *matițe* și *matiți*. — Și: (rar) **mătíță** s. f. ALEXI, W.
— Din bg. **матица**. Cf. scr. m a t i c a.

MATÎNĂ s. f. (Prin Transilv., în graiul copiilor) Bunică. Com. din SĂLIȘTE-SIBIU.
— Pl.: *matîne*.
— Contaminare între **mamă** și **bătrînă**.

MATLASĂ vb. I. T r a n z. A căptuși un material textil cu altul mai gros, fixîndu-l pe întreaga suprafață prin cusături care scot în relief un model dinainte stabilit. Cf. DM, LTR[2].
— Prez. ind.: *matlasez*.
— Din fr. **matelasser**.

MATLASÁT, -Ă adj. (Despre materiale textile) Căptușit cu un material mai gros, de care e fixat pe întreaga suprafață prin cusături care scot în relief un anumit model. *Tricotul matlasat e compus din două suprafețe de tricotat unite prin coasere.* LTR[2] 583.
— Pl.: *matlasați, -te*.
— V. **matlasa**.

MATLÓT s. m. v. **matelot**.

MATOCÎNĂ s. f. v. **mătăcină**.

MATOFÍ vb. IV. R e f l. (Învechit și familiar) **1.** A îmbătrîni, a se ramoli. Cf. POLIZU, DDRF. *Omenirea noastră s-a pătat și s-a matofit.* JIPESCU, ap. ȘIO II$_1$, 253, cf. ALEXI, W. *Păcat de bietul Anton, că prea degrabă s-a matufit și nu-i tocmai bătrîn.* Com. din PIATRA NEAMȚ.
2. (Probabil prin confuzie) A se ameți de băutură ; a se matoli, a se matosi. Cf. SCRIBAN, D.
— Prez. ind.: *matofesc*. — Și: **matufí** vb. IV.
— V. **matuf**.

MATOFÍT, -Ă adj. (Învechit și familiar) Îmbătrînit, ramolit. Cf. POLIZU, DDRF. *Tineretu matofit și fără chef de vorbă și poftă de lucru.* ap. TDRG. *Pe Casanova, bătrîn și matofit, l-am aciolat pe lîngă Waldstein la Duse.* M. I. CARAGIALE, C. 55.
— Pl.: *matofiți, -te*.
— V. **matofi**.

MATÓL adj. (Argotic) Beat. Cf. BL II, 169.
— Pl.: *matoli*.
— Din țig. **mato**.

MATOLÍ vb. IV. R e f l. (Argotic) A se îmbăta. Cf. BL II, 169, GR. S. VII, 119.
— Prez. ind.: *matolesc*. — Și: **mătolí** vb. IV. BL II, 115.
— V. **matol**.

MÁTOR[1], -Ă adj. **1.** (Învechit și regional, despre oameni) Înaintat în vîrstă ; p. e x t. copt la minte. *Mator este* [omul] *de la 70 de ani pînă la optzeci* (a. 1 652). ap. TDRG. *Călugărița... să nu iasă singură, ce cu alta mai bătrînă și mai matoră* (a. 1 652). ap. TDRG, cf. IORGA, S. D. XVI, 17. *Atîta i-a trebuit să viază junimea săsească... și chiar cetățeni mai matori.* BARIȚIU, P. A. II, 52, cf. CIAUȘANU, V. 179, ALR II/705. ✧ *Fată matoră* = fată bătrînă. Cf. CONV. LIT. XX, 1 013, ALRM I/II h 387. ✧ (Urmat de un complement de relație introdus prin prep. „de") *Era Simion Vodă om mator de zile, sosit la bătrînețe.* M. COSTIN, LET. I, 227/20. *Craiul mator de zile.* id. O. 250. ✧ (Despre vîrsta oamenilor) *Vîrsta lor, decît a multora mai matoră.* CANTEMIR, HR. 25. ✧ (Despre națiuni, popoare) *Nu se purtară ca un popor mator, însuflat de dragostea libertății.* BĂLCESCU, M. V. 398. *Tu minunași lumea și îi arătași că națiа română e matoră, vrednică de libertate.* id. ib. 538. *Această primă adunare de la Blaj a folosit foarte mult... prin ea s-a probat că acest popor e mator pentru libertate.* BARIȚIU, P. A. II, 103, cf. III, 58. ✦ (Despre judecată, gîndire) Chibzuit, serios. *Gînduri serioase, de grea și matoră socoteală.* BUDAI-DELEANU, ap. IORGA, L. II, 482.
2. (Despre animale) Care are mai mult de doi ani. *Un bou vînăt, mator* (a. 1 878). ap. TDRG, cf. CONV. LIT. XX, 1 013, REV. CRIT. IV, 145. *Berbeci matur.* ALR I 1 771/554, cf. A V 15. ✦ (Substantivat, m.) Berbec (rar, porc A V 14, 20, com. din MORĂRENI-TOPLIȚA și din MONOR-REGHIN) de 3 ani (A V 8, 15, 16, 19, 20), de doi ani (ALR I 1 771/227, 229, 571, 573, ALR II/228, A V 15), sau de un an (MAT. DIALECT. I, 18); berbec pentru reproducție (ALR I 1 769/573).
— Pl.: *matori, -e*.
— Din v. sl. **матορъ**. Cf. m a t u r[1].

MÁTOR[2] s. m. v. **martor**.

MATORÍ vb. IV v. **mători**.

MATORITÁTE s. f. v. **maturitate**.

MATOSÍ vb. IV. R e f l. (Familiar) A se ameți de băutură ; a se îmbăta. *Bărbații se matoseau în cîrciumă.* PAS, Z. I, 121. *Au cinstit împreună o sticlă cu rachiu... Pînă să-i vină rîndul să fie poftit sus, Ion Gloabă se matosise.* id. L. I, 24. ✧ T r a n z. f a c t. *Nea Costică, să iei trei lei de la domnu, că l-am matosît.* P. CONSTANT, R. 85.
— Prez. ind.: *matosesc*.
— Cf. m a t o l i.

MATOSÎT, -Ă adj. (Familiar) Amețit de băutură, beat. [Unui bețiv] *noi îi zicem pre limba noastră: ...a luat luleaua neamțului, și, cînd este mai matosit, adăugăm: cu zale cu tot.* ISPIRESCU, U. 103, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *matosiți, -te.*
— V. **matosi.**

MATOSTÁT s. n. Piatră semiprețioasă de culoare verde. V. j a s p. *Un inel de aur cu pecete săpată de matostat* (a. 1 728). BUL. COM. IST. IV, 63, cf. URICARIUL, XI, 225. *Un colan de aur, ce se încheia cu mari paftale de matostat.* NEGRUZZI, S. I, 145. *Începu să scoată dintr-o cutie... inele de smarand, rubin, berliant și matostat.* FILIMON, O. I, 224, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *El arătă cupa... Toți s-au minunat, Ea era săpată dintr-un matostat.* BOLINTINEANU, O. 54, cf. LM. *Un lat brîu sau omofor, semănat cu matostaturi în șatrange.* ODOBESCU, S. I, 133. *Cînd doamna îi puse în deșt inelul cu matostat, plesnea de trufie.* DELAVRANCEA, O. II, 99, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Dealul din față se înrîura pe sînul înfrigurat al Dunării, ca un colan de matostate.* CHIRIȚESCU, GR. 11. *Ghiordane de diamant, rubin și matostat.* C. PETRESCU, C. V. 79. ✧ (În poezia populară, în formule stereotipe) *Foaie verde matostat, Unde-ți văz gîtul spălat Și mărgeanul răvărsat, M-aș băga la tine-argat.* TEODORESCU, P. P. 310, cf. ȘEZ. III, 58, XIII, 193. *Foaie verde matostat, Niculca mi-a răposat.* MAT. FOLK. 37, cf. 497, GRAIUL, I, 200. *Verdi, verdi, mătustat, Drag mń-o fost a-ncălicat, La ciorpanu cel uscat.* VASILIU, C. 58. *Frunzuliță matostat, Cînd în temniță a intrat, Era șerpii ca undrelele.* PĂSCULESCU, L. P. 228. *Nouă ani că i-am slujit, Foaie verde matostat, Și sîmbrie nu mi-a dat, O fi de mine păcat!* id. ib. 238. *Și din guriță zicea: Frunză verde matostat, Cîte case mi-am prădat, În Gorgani mi s-a-nfundat.* ANT. LIT. POP. I, 469. ✧ F i g. *Pădurea Ulmilor ... unde iarba e de smarald și frunzele de matostat.* MACEDONSKI, O. III, 68. *Printre bălării de tot soiul... lauri cu ciubuce de matostat.* CHIRIȚESCU, GR. 85. [Primăvara] *a dezmorțit din zăcămintele umede ale pămîntului, o comoară întotdeauna nouă și veșnic nesăcătuită...: aur și mărgăritare vii, smaragde și rubine, diamante și foițe de argint, matostate și topaze — toate împrăștiate în cele patru zări.* C. PETRESCU, R. DR. 27.
— Pl.: *matostate* și (învechit) *matostaturi.*
— Și: (regional) **mătustát** s. n.
— Din ngr. **ματοστάτης.**

MATRÁC s.n. (Învechit, rar) Băț, ciomag. V. m a r t a c. Cf. ANON. CAR. *90 matracuri* (a. 1 820). IORGA, S. D. XXII, 26.
— Pl.: *matracuri.* — Și: **mătrác** s. n. ȘIO I, 82.
— Din tc. **matrak**, scr. **matrak**.

MATRACÚCĂ s. f. (Popular) Femeie urîtă și prost îmbrăcată ; femeie proastă, bleagă ; femeie rea, vulgară. *A băgat-o în sfîrșit la jăratic pe matracuca! a zis socru-meu rîzînd.* CARAGIALE, O. I, 147, cf. DR. I, 263, BUL. FIL. V, 168, VI, 282, L. ROM. 1 959, nr. 2, 53, com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ. ✧ (Folosit la adresa unui bărbat) *Dracu să-l mai ia și p-ăla! O matracucă — clasa una!* GALAN, B. I, 29. *Moțanu, Pordea și compania sînt niște matracuci cum zic miticii din Răgat.* T. POPOVICI, S. 268. ✦ (Depreciativ) Ibovnică, amantă. *Ai... așa... cum să-ți spun?... vreo amantă?... — Ce să am?... Matracucă... Nu...* ap. GĂLDI, M. PHAN, 208.
— Pl.: *matracuci.* — Și: **mătrăcúcă** (DR. I, 263), **madrácucă** (BUL. FIL. VI, 282), **mantracúcă** (L. ROM. 1 959, nr. 2, 53), **matrarúcă** (GĂLDI, M. PHAN. 208) s. f.
— Cf. ngr. ματρακοῦκα „numele popular al mandragorei". Cf. și DR. I, 263.

MATRAPÁZ s. m. (Învechit) Negustor ambulant. *Starostii de matrapaji și matrapajii, adecă precupeții, să lipsească* (a. 1 776). URICARIUL, XIX, 329. *Să nu aibă voie toptangiii a...vinde* [marfă] *la matrapazîi de aici, ci să se ducă cu dînsa în altă țară* (a. 1 823). FURNICĂ, I. C. 315. *Mulți... să fac matrapazi și, piste negoțul ce învîrtesc, ...strîng și cirezi* (a. 1 835). DOC. EC. 579, cf. ȘIO II_1, 252. *Breasla matrapajilor (precupeților).* N. A. BOGDAN, C. M. 184, cf. T. PAPAHAGI, C. B.
— Pl.: *matrapazi* și *matrapaji.*
— Din tc. **matrabaz.** Cf. ngr. ματραπάζης.

MATRAPAZLĂRÍE s. f. (Învechit, rar) **1.** Matrapazlîc (**2**). *Tîrg vestit să fie... Pentru coțcărie, Matrapazlărie Și rușfetărie.* ALECSANDRI, T. 402, cf. 1 758, CIHAC, II, 594.
2. Cămătărie. ZEITSCHRIFT, XVIII, 105, cf. BARCIANU.
— Pl.: *matrapazlării.*
— De la **matrapazlîc**, cu schimbare de sufix.

MATRAPAZLÍU s. m. (Învechit, rar) Matrapaz. *Matrapazlii, ce și ei cumpără după la toptangii* (a. 1 823). FURNICĂ, I. C. 330.
— Pl.: *matrapazlii.*
— Cf. m a t r a p a z.

MATRAPAZLÎC s. n. **1.** (Învechit) Comerț ilegal (prin mijlocitori). *Deci țăranii... să vîndă fieștecare lucrurile acele de mîncare însuși ei ; iar care va îndrăzni a face matrapazlîc, să se pedepsească* (a. 1 776). URICARIUL, XIX, 329, cf. N. A. BOGDAN, C. M. 65. *Oricine va strînge vite de negustorie, sau va face matrapazlîc... să aibă a plăti ierbărit după obicei* (a. 1 791). ȘIO II_1, 252.
2. (Familiar) Faptă necinstită; șarlatanie, escrocherie, fraudă. *Făcuse niște matrapazlîcuri, pentru care i s-a cerut demisia, ca să rămîie om nepătat.* DUNĂREANU, N. 175. *De la vechea denumire a matrapajilor, a rămas în limba noastră și azi cuvîntul matrapazlîc, sinonim cu șărlătănie sau escrocherie.* N. A. BOGDAN, C. M.

184. *A vorbit un ceas încheiat, pomenind toate matrapazlîcurile ce le ştia el.* V. ROM. februarie 1 955, 254. *În complicitate cu încă vreo doi, trei funcţionari superiori a făcut nişte matrapazlîcuri.* ib. aprilie 1 957, 80. ✧ (Cu sens atenuat) *Otilia... atrăgea... fete ca Lili pentru Felix, cu care voia să pună la cale cine ştie ce matrapazlîcuri.* CĂLINESCU, E. O. II, 152.

— Pl.: *matrapazlîcuri.*

— Din tc. **matrabazlık.**

MATRARÚCĂ s. f. v. **matracucă.**

MATRÁŢ s. n. v. **matraţă.**

MATRÁŢĂ s. f. (Învechit şi regional) Saltea umplută cu păr sau cu lînă. V. m i n d i r, s t r u j a c. *4 perne şi 5 feaţă, un poplon cu lepedeu şi mătreaţă* (a. 1 811). IORGA, S. D. XII, 227. *Doi stupi slabi, patu cu o pilotă, o mătraţă* (a. 1 811). id. ib. 228, cf. LB. *De la Peşta pînă în Constantinopol, călătorii mînează în corabie, unde însă sînt paturi destul de bune, mătraţe şi toate hainele de pat curate.* GT (1 839), 174²/7. *Nici sub domnia austriacă n-au dormit românii pe pilote ori madraţe împlute cu fulgi.* BARIŢIU, P. A. III, 90, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W. *Deasupra mindirului sau a somierei se pune salteaua sau mădraţa.* BIANU, D. S. 563, cf. ALR II/I MN 137, 3 896/2, 47, 105, 157, 182, 228, 260, A II 12.

— Pl.: *matraţe.* — Şi: **mătráţă, mădráţă** (pl. *mădreţe* A II 6), **madreáţă** (ALR II/I MN 137, 3 896/228; pl. *madreţe* ib.), **mădreáţă** (BIANU, D. S.), **mătreáţă, mădrásă** (ALR II/I MN 137, 3 896/105 ; pl. *mădrasuri* ib.) s. f. ; **matráţ** (ALRM I/I h 356), **mătráţ** (KLEIN, D. 180, LB, CADE, ALRM II/I h 356, A II 6 ; pl. *mătreţe* ALR II/I MN 137, 3 896/260), **madráţ** (LM, GHEŢIE, R. M., ALEXI W., JAHRESBER. X, 198, ALRM II/I h 357 ; pl. *madraţe* ALR II/I MN 137, 3 896/182 şi *madraţuri* ib. 3 896/2), **mădráţ** (KLEIN, D. 180, LB), **mădrát** (ALRM II/I h 357; pl. *mădraturi* ALR II/I MN 137, 3 896/47) s. n.; **mădráţăne** (A II 12), **madărăţăni** (A II 1) subst. pl.

— Din germ. **Matratze,** magh. **madrác.**

MATRĂCĂÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A umbla de zor în căutarea unui lucru. Cf. SĂGHINESCU, V. 136.

— Prez. ind.: *matrăcăiesc.*

— Etimologia necunoscută.

MATRĂGÚNĂ s. f. v. **mătrăgună.**

MATREŞÍ vb. IV v. **mătrăşi.**

MATRIARCÁT s. n. v. **matriarhat.**

MATRIARHÁT s. n. Treaptă istorică în dezvoltarea orînduirii comunei primitive, caracterizată prin stabilirea descendenţei în linie maternă şi prin faptul că femeia avea rolul predominant în viaţa economică şi socială. Cf. ŞĂINEANU, D. U., ENC. AGR., DM.

— Pronunţat: *-tri-ar-.* — Şi: (rar) **matriarcát** s. n. CADE.

— Din germ. **Matriarchat,** fr. **matriarcat.**

MATRÍCE[1] s. f. **1.** Registru (LM) original care conţine lista contribuabililor (ŞĂINEANU, D.U., CADE).

2. Matriţă. CADE.

— Din lat. **matrix, -icis,** fr. **matrice.**

MATRÍCE[2] s. f. v. **mătrice.**

MATRICEÁ s. f. v. **mătricea.**

MATRICÍD, -Ă subst., adj. **1.** S. m. şi f., adj. (Persoană) care şi-a ucis mama. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, POLIZU, LM.

2. S. n. Crima celui care şi-a ucis mama. Cf. LM.

— Pl.: *matricizi, -de.*

— Din fr. **matricide.**

MATRÍCIE s. f. v. **mătrice.**

MATRÍCOL[1]**, -Ă** s. f., adj. **1.** S. f. (Învechit) Semnul, marca fabricii. *Matricula ştampii, istromenturi tipografii* (a. 1 707). IORGA, S. D. XIII, 96.

2. S. f. Condică, registru în care se înscriu numele persoanelor a căror evidenţă este necesară într-o instituţie ; s p e c. registru folosit în şcoli pentru a înscrie numele, datele personale şi situaţia şcolară a elevilor. Cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Dacă mai întîrziam un sfert de ceas... mergea cu cataloagele la şcoală şi trecea notele în matriculă.* CARAGIALE, M. 159, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Îi lipseşte... patriotismul catalogului şi civilizaţia matricolei generale.* ARGHEZI, C. J. 13.

3. S. f. Număr de ordine sub care sînt înscrişi soldaţii în registrul unui regiment ; p. e x t. ştampila cu numărul de ordine ce se aplică pe diferitele obiecte ale soldatului. *Ce matricol ai? Ce anual? Ce serie ai pe armă?* BRĂESCU, M. B. 154.

4. Adj. De matricolă. *Număr matricol.*

— Pl.: *matricole.* — Şi: **matriculă** s. f., **matricol, matrícul** subst.

— Din lat. **matricula,** fr. **matricule,** germ. **Matrikel,** it. **matricola.**

MATRÍCOL[2] subst. v. **matricol**[1].

MATRÍCOLÁT, -Ă adj. v. **matriculat.**

MATRÍCUL subst. v. **matricol**[1].

MATRICULÁ vb. I. Tranz. (Ieşit din uz) **1.** A înmatricula. Cf. ALEXI, W. *Am fost matriculat: Georges Braesco, 11 666, roumain, étudiant.* BRĂESCU, A. 215.

2. A aplica pe ceva un semn caracteristic. *I-au cercetat* [pe deportaţi], *i-au matriculat pe piele şi i-au împărţit pe la diferite servicii.* BART, E. 275.

— Prez. ind.: *matriculez.*

— Din fr. **matriculer.** Cf. it. matricolare.

MATRICULÁR, -Ă adj. (Rar) Care face parte dintr-o matricolă. Cf. DM.

— Pl.: *matriculari, -e.*

— Din fr. **matriculaire.**

MATRICULÁRE s. f. (Învechit) Înmatriculare. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *matriculări.*

— V. **matricula.**

MATRICULÁRIU, -IE adj. (Neobişnuit) Referitor la matricolă, de matricolă. *Un lucru vrednic de însemnat se vede între notele matricularii ale Ministerului de Finanţe.* I. IONESCU, M. 157.

— Pl.: *matricularii.*

— Din lat. **matricularius,** fr. **matriculaire.**

MATRICULÁT, -Ă adj. **1.** (Învechit) Înmatriculat. Cf. LM.

2. (Regional) Prevăzut cu un semn matricol. *Lele, cin' te-a sărutat, cît am fost înconcentrat? Căci văz obrazu muşcat Parcă e matricolat.* MAT. FOLK. 260. *De obraz cin' te-a muşcat, De e negru şi pătat Parcă e matricolat?* CIAUŞANU, V. 53.

— Pl.: *matriculaţi, -te.* — Şi: **matricolăt, -ă** adj.

— V. **matricula.** Cf. it. matricolato.

MATRICULĂŢIE s. f. (Învechit) Înmatriculare. Cf. STAMATI, D., LM.

— Pronunţat: *-ţi-e.* — Pl.: *matriculaţii.*

— De la **matriculă.** Cf. it. matricolazione.

MATRÍCULĂ s. f. v. **matricol[1].**

MATRIMONÍAL, -Ă adj. De căsătorie, privitor la căsătorie. V. conjugal. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Încălzise inima colegilor: le spusese că-i chestie matrimonială la mijloc.* VLAHUŢĂ, D. 231. *Verice convenţiuni matrimoniale sînt libere între soţi, întrucît... nu vatămă drepturile bărbatului de cap al familiei.* HAMANGIU, C. C. 309, cf. BARCIANU. *I se luă jurisdicţiunea în afacerile matrimoniale şi se încredinţă judecătoriilor civile.* SBIERA, F. S. 213, cf. ALEXI, W. *Putea să mai aştepte Magda cu marafeturile prezentaţiilor şi ale reprezentaţiilor sale matrimoniale.* HOGAŞ, DR. I, 171. *Se dovedeau rebeli proiectelor matrimoniale.* C. PETRESCU, C. V. 180. ✧ (În context figurat) *Knapp pretinde că spiritul reprezintă forţa masculină, natura forţa feminină, iar istoria e unirea matrimonială între ele.* RALEA, S. T. II, 284.

— Pronunţat: *-ni-al.* — Pl.: *matrimoniali, -e.*

— Din fr. **matrimonial.**

MATRIMÓNIU s. n. (Livresc) Căsătorie. Cf. STAMATI, D. *Din acest matrimoniu se născu un fiu numit Ioan.* CALENDAR (1 861), 107/25, cf. PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Un conflict fundamental, care sapă temelia însăşi a matrimoniului.* CĂLINESCU, E. O. II, 259. *Unicul său fiu şi singura-i mîngîiere în matrimoniul său nefericit.* V. ROM. aprilie 1 961, 144.

— Pl.: *matrimonii.*

— Din lat. **matrimonium,** it. **matrimonio.**

MATRINCHÍNĂ s. f. v. **mătrăchină.**

MATRIŢÁRE s. f. (Tehn.) Operaţie de prelucrare cu ajutorul matriţei. Cf. DP.

— Pl.: *matriţări.*

— De la **matriţă.**

MATRIŢÁT, -Ă adj. Prelucrat la matriţă, forjat în matriţe. *Acest moment corespunde calibrării inelului matriţat.* IOANOVICI, TEHN. 138.

— Pl.: *matriţaţi, -te.*

— De la **matriţă.**

MATRÍŢĂ s. f. **1.** Unealtă folosită la fasonarea prin deformare plastică, prin presiune, a unor materiale. V. formă, tipar. *Ne servim de nicovale şi ciocane, numite matriţe, care au tăiate pe suprafaţa lor profilul pieselor de forjat.* IOANOVICI, TEHN. 120, cf. 114. *Şi azi pila constituie auxiliarul cel mai preţios al muncitorului în atelierele sărac utilate, la lucrări de montaje, la fabricarea matriţelor, în sculării.* ORBONAŞ, MEC. 217, cf. 235. *O matriţă cu ghevint... se înşurubează cu şurubul de recul.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 445, cf. id. ŢES. 393, NOM. MIN. I, 97. *În prezent, avem comandate la şapte întreprinderi din ţară aproape 300 de matriţe, care ne trebuie pentru fabricarea fitingurilor.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 849. *Săpăturile conduse de specialiştii muzeului au descoperit... un atelier monetar, cu piesele lui caracteristice, cu unele din matriţele folosite atunci.* ib. 1 963, nr. 6 079.

2. Piesă a maşinii tipografice în care este gravat sau imprimat negativul literelor sau al formelor. Cf. VALIAN, V., MOLIN, V. T. 54. *Matriţă de linotip.* DP. *Matriţă de stereotipie.* ib.

— Pl.: *matriţe.* — Şi: (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **mătrîţă** s. f. KLEIN, D. 156.

— Din germ. **Matrize.**

MATRIȚÉR s. m. Muncitor care lucrează la matriță. *Un colectiv de matrițeri.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 849.
— Pl.: *matrițeri.*
— De la **matriță.**

MATRIȚERÍE s. f. Atelier, secție de matrițare. *Propun ca această matrițerie să fie înființată chiar la noi.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 849.
— Pl.: *matrițerii.*
— **Matriță** + suf. *-erie.*

MATROÁNĂ s. f. Soție a unui cetățean roman; p. ext. femeie căsătorită, cu înfățișare impozantă, care impune respect. V. doamnă. *Au întors pre mulți la credință... nu numai prostaci, ce și bogătași și femei și de mare rudă, giupînease care matrone le dzîc.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 155v/19. *Muierea lui, Despina... ca o matroană de cinste au murit.* ȘINCAI, HR. II, 168/15. *Ajunserăm seara la Craiova... unde ne aștepta cocoana Bibeasca, matroană avută.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 22. *A primit pe matroana română cu tot respectul cuvenit.* BARIȚIU, P. A. II, 473. *Iată-o acum soție, mumă de familie... în sfîrșit, matroană respectabilă, povățuind către cele bune pre fiii și fiele sale.* NEGRUZZI, S. I, 289. *Poesis... tu vei fi femeia mea... matroana vetrei mele părintești, mama copiilor mei.* EMINESCU, G. P. 85. *Roma vechie întreagă Se-nșiră pe dinaintea mea: Consuli, Proconsuli, Matroane, copile, liberți.* MACEDONSKI, O. I, 14. *Pietrele scumpe și juvaerurile atîrnau la gîtul și urechile matroanelor.* ANGHEL, PR. 40. ✦ (Depreciativ) Femeie matură. Cf. BARONZI, I.L.I, 204/16. *Toate matroanele bătrîne din București se aflau aici. Cine-mi cunoaște pe una Marioara? întrebai turma asta de babe.* BOLINTINEANU, O. 389. [În artă] *mai degrabă se potrivește „Veta" cu o matroană și „Zița" cu o femeiușcă sprințară.* IBRĂILEANU, S. L. 75. *Ne pomenirăm în Calea Victoriei... săgetînd, cu priviri provocătoare, orice matroană întîlneam în drum.* BRĂESCU, A. 255. *Matroane grase, trecute de patruzeci de ani... poartă rochii negre.* RALEA, S. T. I, 271. ✦ (Rar) Femeie grasă. BUL. FIL. IV, 135. ✦ Soția capului de familie. *Matroana familiei, care tămîiază morții, își face luminicichile la mormînt.* MARIAN, Î. 384.
— Pl.: *matroane.* — Și: (învechit) **matrónă** s.f.
— Din lat. **matrona.** Cf. germ. Matrone, it. matrona, fr. matrone.

MATRÓD s. m. v. **matroz.**

MATRÓI s. m. (Regional) Om greoi și lipsit de îndrăzneală (Nemțișor-Tîrgu Neamț). I.CR. VI, 152.
— Pl.: *matroi.*
— Etimologia necunoscută.

MATRÓNĂ s. f. v. **matroană.**

MATRONÍMIC, -Ă adj. (Și substantivat, n.) (Nume de familie) care derivă dintr-un nume propriu (sau dintr-un apelativ) de genul feminin. *Numiri ca Apreotesii,... Stăniloaie sau Mărtoiu arată rolul important al matronimicelor în onomastica noastră.* PUȘCARIU, L. R. I, 302.
— Pl.: *matronimici, -ce.*
— Format după *patronimic.* Cf. it. matronimico.

MATRÓS s. m. v. **matroz.**

MÁTROȘĂ s. f. (Regional) **1.** Om de alergătură. Cf. ȘEZ. V, 105. *Nu ți-oi fi io matroșă ție!* MAT. DIALECT. I, 79. ✧ Expr. **A purta pe cineva de-a matroșa** = a purta pe cineva de ici colo. Com. din FRATA-TURDA.
2. Numele unui joc (nedefinit mai îndeaproape) care se joacă la șezători (Frata-Turda). Cf. PAȘCA, GL.
— Etimologia necunoscută.

MATRÓZ s. m. Marinar; grad în marina militară, corespunzător gradului de soldat din armata de uscat. *Marina se numește tot ce ține de negustătoria de mare, precum: corăbiile, porturele, matroșii sau corăbierii.* RUS, I. I, 66/5. *Între 744 de oameni, carii au trăit peste 80 de ani, au fost... matrozi (corăbieri) 2.* VASICI, M. I, 121/24, cf. STAMATI, D. *Am fost salutați cu o ploaie de gloanțe care ne-a rănit doi materozi francezi și au omorît un jandarm.* GHICA, S. 414, cf. I. IONESCU, M. 754, COSTINESCU. *El de tînăr s-a înrolat ca matroz pe o corabie englezească.* ODOBESCU, S. III, 248. *Vapoare, cu mișcarea matrozilor pe punți, însuflețeau portul.* MACEDONSKI, O. III, 65. *Își ia merinde pe seama sa și pentru cîțiva matrozi; urcă în naie și pleacă.* F (1 887), 20, cf. ib. (1 888), 86. *Aproape de strîmbele maluri, corabia-n fugă trecea, Cîntau despicatele valuri, Cîntau și matrozii pe ea.* COȘBUC, P. II, 93. *A ieșit ca matroz pe coverta vaporului, la aer curat și la priveliștea malurilor Dunării.* GALACTION, O. 117. *Revine turnînd o înjurătură de matrod, care despică în două catapeteasma cabaretului.* C. PETRESCU, Î. II, 191. *Hei! Matrozii tatii, Peste bord cu dînsul.* LESNEA, I. 42, cf. TEODOREANU, M. II, 40. *Matrozii vapoarelor de pe ocean.* BOGZA, C. O. 307. *Se instituie Medalia „Pentru Vitejie" care se conferă soldaților, matrozilor, cartnicilor.* BO (1 953), 7. *La țărmul vechii Scandinavii, Pescar, matroz, femeie, țînc, Priviră cu respect adînc, Spre rănile deschise-a navei.* V. ROM. ianuarie 1 954, 219, cf. ib. octombrie 1 954, 158, BARANGA, V. A. 20, ALR II 2 531/886, ALR SN III h 858.

77269

— Pl.: *matrozi.* — Şi: (sg. refăcută după pl.) **matród, materód,** (învechit) **matrós** (pl. *matroşi)* s. m.
— Din germ. **Matrose,** rus. **матрос.** Cf. magh. m a t r ó z.

MATRÚNĂ s. f. v. **mătrună.**

MATÚF, -Ă s. m., adj. (Ieşit din uz) **1.** S. m. Bătrîn ramolit; babalîc. *Biata cucoană Anica! ... De cînd i-o murit boieriul, nu mai are odihnă!... şi adică mult mă mir pentru ce atîta supărare?... că era un matuf răposatul.* ALECSANDRI, T. 175, cf. 676. *Pe drum* [Aghiuţă] *s-a prefăcut în chip de om, nici matuf, dar nici prea ţîngău ; om tocmai în puterea vîrstei, frumos şi arătos.* CARAGIALE, S. N. 13. *Ici, trăgea din ciubucul de-un stînjen un matuf spînatec.* C. PETRESCU, A. R. 8.
2. Adj. Neglijent în ţinută; murdar. Cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, ALEXI, W.
— Pl.: *matufi, -e.*
— Din tc. **matuh.**

MATUFÍ vb. IV v. **matofi.**

MATÚLĂ s. f. (Regional) **1.** Năvod (ANTIPA, P. 491, H XIV 489) ; (la pl.) totalitatea uneltelor folosite la pescuitul în apă dulce (CONTEMPORANUL, VI$_1$, 26). *Tocmindu-se la un stăpîn care are „zavoduri" de peşte pe mare, sau la unul care are matule pe Dunăre, capătă arvonă.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 26. *Te-am scos pescar vrednic, ataman, fruntea pescarilor! Din matule şi zăvoduri pînă la Cossa, unde se adună toţi pescarii din Deltă, nu-i om să nu cunoască îndemînarea ta.* DAVIDOGLU, O. 25.
2. P. e x t. Ceată de oameni care prind peşte cu voloace. CONTEMPORANUL, VI$_1$, 26.
— Pl.: *matule.*
— Din ucr. **матула.**

MATÚR[1], **-Ă** adj. Ajuns la deplină dezvoltare (fizică şi intelectuală). *Bărbat matur.* HELIADE, D. J. 35/11, cf. STAMATI, D., COSTINESCU. *Soseşte apoi o vîrstă cînd omul, matur la corp, la inimă şi la minte, se concentră în sine, devenind el însuşi o mică lume.* HASDEU, I. C. I, VII. *Aleodor, după ce se urcă în scaunul tătînesău, deşi copilandru, puse ţara la cale ca şi un om matur.* ISPIRESCU, L. 42. *Se simţea om matur, bărbat, care trebuia să-şi făurească viitorul.* AGÎRBICEANU, A. 45. *În viaţa reală, putea s-o cheme Veta pe tînăra cetitoare a Dramelor Parisului, şi Ziţa pe nevasta matură a lui Jupîn Dumitrache.* IBRĂILEANU, S. L. 74. *O păpuşă de mărimea unui om matur era înfăţişată de domnul baron.* SADOVEANU, O. XI, 644. *Vorbea rar şi domol, ca un om matur.* CAMIL PETRESCU, O. I, 150. *Păru deodată mai înaltă şi mai matură.* V. BOM. septembrie 1955, 111. ✦ (Despre ţinută, judecată, acţiuni) De om ajuns la deplină dezvoltare; p. e x t. serios, chibzuit, cumpătat. *O ură matură asupra necinstei.* VÎRNAV, F. M. II, 36^v/11. *O judecată matură (coaptă).* FIS. 124/4. *O uşoară mustaţă şi bărbia despicată... îi dădeau un aer matur care făcea din uniforma şcolară un adevărat veştmînt militar.* CĂLINESCU, E. O. I, 58. ✧ (Adverbial) *Junele ce judică mai matur... îşi schimbă cu totul şi aplecările şi aspiraţiile.* HELIADE, O. II, 66. *Cînd vei vrea să te însori, deschide ochii matur.* PANN, ap. CADE. ✦ Care dovedeşte maturitate de gîndire, care a fost bine judecat, îndelung chibzuit. *Nişte... literaţi... cer conferinţe mature despre limbă.* RUSSO, S. 67, cf. MAIORESCU, CR. III, 173. *După mature consfătuiri, am căzut în sfîrşit de acord cu... anticarul.* KLOPŞTOCK, F. 306. *După mature frămîntări ajunsese la concluzia că... prezenţa lui n-o să fie remarcată.* T. POPOVICI, S. 315. ✦ F i g. Care posedă o bogată experienţă şi un număr mare de cunoştinţe; dezvoltat, evoluat. *Societatea socialistă se perfecţionează neîncetat, devine tot mai matură.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 5 009. ✦ F i g. Ajuns într-un stadiu definitiv. *Acest profesor... a aflat cu cale să... deie publicităţii* [observaţiile] *măcar că ele nu erau încă mature spre aceasta, avînd trebuinţă de mai multe întregiri.* SBIERA, F. S. 232.
— Accentuat (prin confuzie cu *mătur*[3]*)* şi: *mátur.* — Pl.: *maturi, -e.*
— Din lat. **maturus,** it. **maturo.**

MÁTUR[2] s. m. v. **martor.**

MATURÁŢIE s. f. **1.** Proces de maturizare,de evoluare spre starea de maturitate **(1);** (popular) coacere. Cf. MAT. MEDIC. 123. *Timpul maturaţiunei fructelor.* BARASCH, B. 23. *Aşteptarea maturaţiunii cataractei* [în vederea operării ei] *e pentru autor o poziţie fundamental greşită.* PARHON, B. 179. ✦ (Biol.) Totalitatea modificărilor suferite de celulele sexuale înainte de maturizarea lor. Cf. DM.
2. (Tehn.) Modificare în timp, într-un sens dorit, a unora dintre proprietăţile unui material sau ale unui produs, datorită unor fenomene fizico-chimice sau biologice. Cf. DP.
— Pronunţat: *-ţi-e.* — Pl.: *maturaţii.* — Şi: (învechit) **maturaţiúne** s. f.
— Din fr. **maturation.**

MATURAŢIÚNE s. f. v. **maturaţie.**

MÁTURE s. m. v. **martor.**

MATURÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Maturizat. (F i g.) *Şi mai departe năzuieşte, şi ajunge cu deplin succes vocea, acum maturită, a muzei române a lui Alecsandri.* ODOBESCU, S. II, 523.

— Pl.: *maturiți, -te.*
— De la **matur**[1].

MATURITÁTE s. f. **1.** Calitatea de a fi matur[1], stare de deplină dezvoltare (fizică și intelectuală); p. ext. perioadă din viața omului între tinerețe și bătrînețe. Cf. NEGULICI. *Maturitatea începe de pă la 22—23 și ține pîn-la 50 de ani.* POLIZU, P. 217/32. *Scrierile care au rămas nepieritoare sînt toate opere ale maturității.* VLAHUȚĂ, O. A. 462. *Jean Cristophe este genial, și geniul este persistența copilăriei în maturitate.* IBRĂILEANU, S. L. 35. *Pe baza textului original am arătat apoi că această scriere nu este o operă de maturitate, ci chiar „începătura" letopisețului de la romani.* BUL. COM. IST. II, 104. *Deși era în plină maturitate..., Ladima nu putea să scrie decît la foi sărace, mai curînd obscure.* CAMIL PETRESCU, N. 37. *Ultimii ani ai maestrului sînt tot așa de fertili ca și cei ai maturității sale.* CONTEMP. 1 956, nr. 494, 4/3. ✧ Fig. *Apreciația ce am făcut despre redacția d-tale, am făcut-o cu toată maturitatea spiritului și în deplină cunoștință a cauzei.* ROM. LIT. 185[1]/17. *Ipsilanti prezenta răscoala tuturor provinciilor grecești ca o revoluție plănuită de mult, pregătită de mai mulți ani de societăți secrete și patriotice și ajunsă acum la maturitate.* OȚETEA, T. V. 181. ✦ Stadiu de dezvoltare deplină (a plantelor); coacere (a fructelor). *Frunza de tăbac, ajungînd la măturitatea sa,* [se ia] *de pe tuleu.* ÎNV. TAB. 65. *Maturitatea, adecă coacerea carea se cade să o socotim în strugur.* ÎNV. VIN. 3/11. *Fructul a sosit atunci la a sa maturitate.* BREZOIANU, A. 314/19. *Grînele ajung repede la maturitate și se pot scutura în bătaia ploilor sau a vîntului.* SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 389. ✦ Fig. Stadiu înaintat de experiență, de însușire a cunoștințelor. *Și fiindcă vorbim de educarea maselor populare, credem că ele au ajuns la maturitatea înțelegerii a oricărui fel de artă, fie ea cît de subtilă.* BACOVIA, O. 241. *Nu antichitatea a format spiritul modern, ci maturitatea spiritului modern a descoperit antichitatea.* OȚETEA, R. 39, cf. 214. *A debutat ca poet francez în plină maturitate literară.* V. ROM. februarie 1 957, 205. *Dezvoltarea și consolidarea mișcării comuniste constituie expresia maturității politice crescînde a clasei muncitoare.* LUPTA DE CLASĂ, 1 960, nr. 10, 99, cf. SCÎNTEIA, 1 960, nr. 5 010.

2. Seriozitate, profunzime (pe care o dă vîrsta, experiența). *Dacă s-ar fi pus cu tot dinadinsul, cu toată maturitatea, poate ar fi izbutit.* KOGĂLNICEANU, S. A. 115. *Ceea ce s-ar mai cere de la acest compozitor este de a studia mai cu matoritate gustul muzical al românilor.* FILIMON, O. II, 215, cf. PONTBRIANT, D. [Chestiunile organizării] *trebuiesc studiate cu maturitate și cer o discuțiune mai lungă și mai cugetată.* MAIORESCU, D. I, 107, cf. id. CR. I, 364. *Un om ca dînsul, care a trăit viața din plin, nu se hotărăște să se însoare decît atunci cînd maturitatea sentimentelor îl leagă pentru totdeauna de o femeie.* D. ZAMFIRESCU, R. 185. ✧ *Examen de maturitate* = examen de cultură generală pentru absolvenții liceului. *Esamenele scripturistice de maturitate s-au început la 15 l.c. și s-au încheiat la 21.* F (1 891), 238. *Era în clasa a opta de liceu și... se pregătea pentru examenul de maturitate.* AGÎRBICEANU, L. T. 48. *Abia atunci s-a dezmeticit candidatul, amintindu-și de unde a cumpărat penițele, cerneala, hîrtia pentru acest examen de maturitate.* I. BOTEZ, B. I, 124.

— Și: (învechit) **matoritáte,** (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **măturitáte** s. f.
— Din fr. **maturité,** lat. **maturitas, -atis.** — **Matoritate,** influențat de **mator**[1].

MATURIZÁ vb. I. **1.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină matur[1]; p. ext. a căpăta sau a face să capete seriozitatea omului matur. *Mă maturizasem înainte de vreme, și nu mă mai jucam cu copiii.* CAMILAR, C. P. 140. ✦ (Urmat de determinări adverbiale) A-și însuși o bogată experiență și un număr mare de cunoștințe; a se dezvolta, a evolua. ✦ Fig. A ajunge într-un stadiu definitiv; a se desăvîrși.

2. Refl. (Tehn.) A ajunge la maturație (2). *Hidratul de celuloză rezultat se mărunțește, se lasă un timp oarecare să se maturizeze în vase închise și se tratează cu sulfură de carbon.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 502.

— Prez. ind.: *maturizez.*
— **Matur**[1] + suf. *-iza.*

MATURIZÁRE s. f. Faptul de a se maturiza. *Greva generală din octombrie 1 920 a fost înfrîntă, dar experiența acumulată cu acest prilej a accelerat procesul maturizării ideologice și politice a mișcării muncitorești din țara noastră.* LUPTA DE CLASĂ, 1 960, nr. 10, 65.

— V. **maturiza.**

MATURIZÁT, -Ă adj. Ajuns la maturitate.
— Pl.: *maturizați, -te.*
— V. **maturiza.**

MATUSALÉMICĂ adj. (Livresc, despre vîrsta unei persoane) Foarte înaintată. *Luați laolaltă, părinții și cei opt copii, depășesc vîrsta matusalemică de 200 de ani!* V. ROM. martie 1 954, 224. *Să sperăm că nu vom avea nevoie s-ajungem la o asemenea vîrstă matusalemică.* CĂLINESCU, S. 398. *Posedă toate facultățile mintale și vîrsta matusalemică n-o împiedică de la activitatea sa cotidiană.* SCÎNTEIA, 1 963, nr. 5 919.

— Pl.: *matusalemice.*
— De la n. pr. **Matusalem.**

MATUTÍN, -Ă adj. (Latinism învechit) Matinal. Cf. LM. ✧ (În context figurat) *Alecu Văcă-*

rescu [a murit] *în primul susur matutin al poeziei noastre naţionale.* ODOBESCU, S. III, 121.
— Pl.: *matutini, -e.*
— Din lat. **matutinus.**

MAŢ s. n. **I.** (Mai ales la pl.) **1.** Intestin la animale şi (învechit şi popular) la oameni. *Să vărsară toate maţele lui dinlontru de ieşiră pre gios.* VARLAAM, C. 138. *Şi-i sparseră pîntecele de-i căzură maţele jos.* DOSOFTEI, ap. TDRG. *Datu-i-au de au înghiţit un nemeteţ uns şi trăgîndu-l afară, i-au adus maţile la gură şi alte munci ca să dea bani.* N. COSTIN, LET. II, 18/26. *Tulpanuri supţiri îi făce de înghiţe ş-apoi le trăge înapoi, de-i scote maţăle pe gură.* NECULCE, L. 65. *Carnea nemistuită la maţe a o trimeate poate, şi apoi oricînd îi iaste voia, o boreaşte şi afară o scoate.* CANTEMIR, IST. 79, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 214. *Şi atîta îl strujiră cît îi beliră obrazul şi pîntecele, de se vedea maţele* (a. 1 698). GCR I, 321/4. *Beşica cea încordată, carea zace supt maţe, foarte încet să o strîngi.* CALENDARIU (1 814), 174/18. *Robinson au dispoiet pe lamă şi i-au scos maţile.* DRĂGHICI, R. 69/6. *Noroc numai c-am găsit pe-o teşitură un boţ de mămăligă de-am mîncat, căci îmi gîrîiau maţele de foame.* CREANGĂ, P. 145, cf. 242. *Trimise maţele la pîrîu, cu o credincioasă d-ale ei, să le spele.* ISPIRESCU, L. 66. *Cam adesea îmblă lupul cu maţele deşerte.* CONTEMPORANUL, III, 699. *Maţele animalelor, curăţite gata, le trimet pe pieţe străine unde se plătesc foarte bine.* PĂCALĂ, M. R. 314. *O să mănînce fiertura de maţe, din strachină.* ARGHEZI, C. J. 28. *Ieşi, deochi,... Din rănichi, Din bojoci, Din maţe, Din piept.* TEODORESCU, P. P. 368, cf. 366. *Ceas rău... ieşi... Din maţî, Di supt maţî.* MAT. FOLK. 1 519. *Ieşi, duh necurat... Din maiu, De sub maiu, Din maţe, De sub maţe.* CANDREA, F. 338. *Ghici ghicitoarea mea, cine o ghici, maţu i s-o zgîrci.* ALR II 4 248/886, cf. ALRM I/I h 72, ALR II/I h 62, A VI 26. *Maţele în om încă tot se ceartă* (= trai la un loc, fără ceartă, nu se poate). Cf. PANN, P. V. I, 55/16, PAMFILE, D. 20, ZANNE, P. II, 270. *Mă uit în faţă şi văd ce are în maţă* (= omului i se citeşte pe faţă firea). ZANNE, P. II, 137. *Cu ciupicile scîrţîind şi cu maţele ghiorăind,* se spune în ironie celor care, ca să umble îmbrăcaţi bine, flămînzesc. id. ib. III, 114. *Ce fuge mereu la vale Şi-şi lasă maţele-n cale?* (Acul cu firul). TEODORESCU, P. P. 216. ✧ *Maţul (cel* sau *ăl) gros* (POLIZU, ALR II/I MN 41, 2 219/29, 182, 334, 514, 520, 574, 605, 987) sau *maţul curului* (LB, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, ALRM I/I h 72, ALR II/I MN 41, 2 219), *maţul şezutului* (POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.), *maţul dosului* (ALR II/I MN 41, 2 219/365), *maţul umblării* (ALR II/I MN 41, 2 219/848), *maţul dîpă urmă* (ALR II/I MN 41, 2 219/64), *maţul lupăsc* (ALR II/I MN 41, 2 219/2) = intestinul gros. *Maţul (cel) subţire* = intestinul subţire. POLIZU. *Maţul orb* (sau *mort)* = apendicele. POLIZU, cf. ALR II/36, 141, 235, A II 6. *Aprindere la maţe* v. aprindere. *Încurcătură de maţe* v. încurcătură. ✧ Expr. **A i se lărgi** (sau **a i se lungi**) cuiva **maţul (spre ceva)** = a se lăcomi (la ceva). *Ducăi vodă... i se lărgise maţele spre luat.* N. COSTIN, LET. II, 26/10, cf. ZANNE, P. II, 273. **A fierbe maţele în cineva** = a fi foarte enervat, înfuriat. Cf. DDRF, ZANNE, P. II, 272. **A-l pătrunde la maţe** = a-l surprinde, a-l afecta (ceva). Cf. ZANNE, P. II, 272. **A frige** (sau, rar, **a pătrunde) pe cineva la maţe** = a face cuiva un mare neajuns. Cf. id. ib. 272. **A fi pestriţ** (sau **tărcat, rău, cîine) la maţe** sau **a fi cu maţe pestriţe, cu maţele tărcate** (sau **bălţate**), **a avea maţe pestriţe** (sau **negre**) = a fi rău la suflet ; a fi zgîrcit. Cf. id. ib. 270, 271, 371, ALR II 3 186/219, 514, 605, A VI 26. (Regional) **Lung la maţe** = lacom, fără saţ. ALR II 3 685/325. **Iute** (sau **strimt) la maţe** = arţăgos. ib. 3 677/685. ✦ (Regional, la pl.) Organele interne ale unor fiinţe. Cf. CHEST. VI 75/8, 9, 16, 17, 18, 20, 21, 30, 31. ✦ (Învechit şi regional) Strună făcută din maţe **(I 1)**. *Ispovediţi-vă Domnului în ceteri, în psaltire, cu dzeace maţi* (strune C², D, H) *cîntaţi lui.* PSALT. 56. *În dzeace maţe* (coarde C², D, strune H) *psaltiriei cu cîntece înţeleateri.* ib. 192, cf. CORESI, PS. 255/3.

2. Compuse: **maţe-fripte** = **a)** om sărac, care n-are nici ce mînca. *Mergem pe la Mihai-Vodă ca să apucăm spre stabiliment — maţe-fripte după noi.* CARAGIALE, T. II, 9, cf. ŞĂINEANU, D. U., JAHRESBER. XIX-XX, 42, BUL. FIL. VII-VIII, 142, IORDAN, STIL. 222, id. L.R.A. 230; **b)** om rău, afurisit, abraş. PAMFILE, J. III, 91; **c)** om zgîrcit. COMAN, GL. ;

maţe-pestriţe (sau **albastre**) = **a)** om foarte zgîrcit. Cf. BUL. FIL. VII-VIII, 142, IORDAN, STIL. 228; **b)** om rău, primejdios, nesincer. Cf. BUL. FIL. VII-VIII, 142, IORDAN, STIL. 223. *Împăratul Roşu era unu d-ăia maţe-pestriţe.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 147 ;

maţ-uscat = om foarte sărac. *Burtă-verde, maţ-uscat, Ce-ai mîncat de te-ai umflat?* POP. ;

maţe-goale sau **maţ-gol** = om calic. Cf. PAMFILE, J. II, 154, ZANNE, P. II, 272 ;

maţe-sparte (sau **rupte**) sau **maţ-gros** (sau **spart, dă cal**) = om care mănîncă prea mult, mîncăcios. Cf. PAMFILE, J. II, 154, GIUGLEA, U. 57, ZANNE, P. II, 272, ALR I 783/186, 850;

maţe-acre = om rău, maţe-pestriţe. PAMFILE, J. II, 154, cf. COMAN, GL. ;

(Iht.) **maţe-negre** = scobar *(Chondostroma nasus). La Dunăre, pe tot lungul ei şi în Dobrogea îi zice* [scobarului] *maţe-negre.* ANTIPA, F. I. 193, cf. ALR I 1 746/865 ;

(Anat. ; regional) **maţu-lupului** = beregată. DR. IX, 431;

(Bot. ; regional) **maţul-pămîntului** = nume de floare nedefinită mai de aproape. H XI 327.

3. (Învechit şi popular) Pîntece ; p. restr. stomac. *Şi jeluiia să-şi sature maţele lui de rădăcinile ce mînca porcii.* CORESI, EV. 21, cf. 404. *Cum au fost Iona în maţele chitului trei zile.* N. TEST. (1 648), 16r/21, cf. GCR I, 156/3. [Lupul] *în maţe de atîta vreame cevaşi măcar nepuind.* CANTEMIR, IST. 78, cf. 92. *Mă cîrceie la inimă sau la maţe*, se zice cînd cineva are crampe la stomac. ALR II/I h 116. ✦ Pîntecele femeii (ca loc unde se concepe fătul). V. măruntaie. *M-a* [l]*uat den maţele mumănriei meale.* PSALT. HUR. 118r/1. *Din maţe* (pîntece D, H) *ainte de luceafăru născuiu-te.* PSALT. 238, cf. 274, CORESI, PS. 314/12. *Tu eşti Doamne ce m-ai tras din maţe Şi maicămea viu m-ai dat în braţe.* DOSOFTEI, PS. 65/21. *Unul în maţă, altul de poale se acaţă*, se spune despre femeile care au copii mulţi. ZANNE, P. III, 309. ✧ Loc. adv. (Învechit) **Din** (sau **de**) **maţe** = de la naştere. *Din maţele* (pîntecele D) *măriei meale tu eşti mie coperitoriu.* PSALT. 137, cf. 110. *Înstriinaţi fură păcătoşii den zgău, rătăciră den maţe, ziseră minciuni.* CORESI, PS. 149/10, cf. id. L. 65/10. ✦ (Învechit) Mijlocul corpului omenesc. (În context figurat) *Deaci încingeţi-vă maţele* (mijloacele N. TEST. 1 648, mijlocile BIBLIA 1 688) *cugeteloru voastre.* COD. VOR. 142/10, cf. 215.

4. Fig. (Învechit) Interiorul, adîncul fiinţei omeneşti; inimă, suflet. V. măruntaie, rărunchi, pîntece. *Dereptu frica ta, Doamne, întru maţe* (zgău V, D) *preimimu.* PSALT. 324. *„Cine va creade întru mine, cum zice scriptura, rîuri vor cură den maţele lui ape vii". Maţele amu acieea inemă se grăiaşte (ce se zice, cugetele cuvintelor sufletului).* CORESI, EV. 191.

II. P. anal. **1.** Tub elastic avînd diverse întrebuinţări. *Turcii înmărmureau, unii cu gura pe maţul narghilelelor, alţii cu gura căscată.* DELAVRANCEA, ap. TDRG, cf. ŞĂINEANU, D. U., ALR II 6 160/157, 6 161/47, 141, 833.

2. (Regional) Muc de lumînare. *Maz de lumină* (Remetea-Beiuş). A I 12.

3. (Învechit, rar) Şirag. *Pă sama lui chir-Vasile* [sînt] *15 maţe agate robin* (a. 1 766). IORGA, S. D. XII, 80.

4. (Regional, la pl. art.) Colac făcut dintr-o bucată lungă de aluat răsucită ca o căsuţă de melc (Luţa-Făgăraş). CHEST. VIII 27/17.

5. (Popular şi familiar) Părţile care alcătuiesc interiorul unui obiect, ceea ce se găseşte înăuntru. [Snopilor] *rău legaţi le iasă maţele, adecă se desfac.* PAMFILE, A. R. 132. ✦ (Regional) Miez (fibros şi gelatinos) în care stau sîmburii la unele fructe. *Taie într-un bostan o bortă pătrată şi scot bine maţele (miezul) din nuntru.* MARIAN, O. II, 148. *Sămînţele de bostan se scot din maţele lui şi se usucă.* PAMFILE, A. R. 180. *Pui ca legătură la gît... seminţe şi maţe de tărtăguţă.* id. B. 35. *Sos cu maţă dă părădaisă.* ALR II 4 114/47.

6. Adînc, străfund. *Din maţele* (pîntecele D) *iadului strigarea me, auzit-ai glasul mieu.* PSALT. 325. *Focul acela... semnează groaznici şi cumplite maţe ale iadului, care aşteaptă să înghiţă şi să amistuiască pre cei ce iubescu mai vîrtos frumuseţea şi cinstea lumii aceştea.* NEAGOE, ÎNV., ap. GCR I, 166/19. *Aurul, ferit de oameni într-a pămîntului maţe.* CONACHI, P. 296.

— Pl.: *maţe.*

— Lat. **matia.**

MAŢACHÍNĂ s. f. (Regional) Paţachină (Ştefăneşti-Drăgăşani). ARH. OLT. XXI, 269.

— Pl.: *maţachine.* — Şi: **maţaghínă** s. f. SCRIBAN, D.

— Contaminare în care unul dintre elemente este **paţachină.**

MAŢAGHÍNĂ s. f. v. **maţachină.**

MAŢÓL s. m. Piesă de lemn folosită în construcţii şi servind ca grindă la temelia casei, ca sprijin al zidului la podul unei clădiri, ca proptea la schele, la cofraje etc. V. manelă[1]. *Ostreţ... şi maţol se aseamănă la trebuinţă şi însemnează lemnele cu care fac zidarii poduri la zidirile cele înalte.* I. GOLESCU, C., cf. DP, CHEST. II 100/95.

— Pl.: *maţoli.*

— Etimologia necunoscută. Cf. L. ROM. 1 963, nr. 6, 626, unde se propune germ. *Mauersohle.*

MAU subst. **1.** (Mai ales Ban., Olt. şi Transilv., în legătură cu verbele „a avea", „a pierde", „a prinde", „a-şi lua", „a-şi face") Avînt, elan ; energie, vlagă. Cf. DR. V, 901, VI, 367, VII, 516. *Plecă Fugilă, îşi luă mau.* CĂTANĂ, ap. T. PAPAHAGI, C. L. *N-are mau să lucreze.* Com. LIUBA. *N-are nişi cît mau.* GR. BĂN. 194, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 13. *Tuşăşce, pînă-ş faše mahu dže cîntat.* ALR II/I MN 23, 6 956/27. *Ia mau la spic.* ALR II/36. *Pînă îşi ia mau cîńele.* ib. [Pasărea] *îşi face mau să zboare.* ib. 3 471/29. ✧ Expr. **A lua** (cuiva) **maul** = a ameţi pe cineva cu o lovitură, a-l lăsa fără cunoştinţă (TOMESCU, GL.) ; p. ext. a reduce pe cineva la tăcere (GR. S. VII, 119). *Toată truda... trebuie să ne fie de a-l obosi* [pe peşte] *şi a-l scoate cu capul afară ca să bea aer şi a-i lua astfel mau.* ATILA, P. 71. *I-a luat maul cînd i-a dat un pumn în nas.* COM. SAT. III, 50, cf. CIAUŞANU, GL. *Mi-a dat una, de mi-a luat mau.* TOMESCU, GL. **A-şi pierde** (sau **a i se lua cuiva**) **maul** = a-şi pierde curajul, cumpătul ; a rămîne perplex. **A face** (cuiva) **mau** (**pentru**... sau **să**...) = a-i face rost, a-i înlesni (să...). Cf. DR. VI, 367. *I-am făcut mau să fugă.* Com. din ORAVIŢA. *Fă-i mau să scape.* Com. LIUBA. **A-i fi** (cuiva) **mau** = a-i conveni, a se fi obişnuit (undeva sau cu ceva). I. CR. VI, 127.

2. (Regional) Bun, avut (Mătău-Cîmpulung). COMAN, GL.
— Şi: **mah** subst.
— Din scr. **mah.**

MÁUĂR s. m. (Germanism, prin Ban.) Zidar. Cf. H IV 177. *Ici o fost mai mulţ maori.* ARH. FOLK. III, 60, cf. CHEST. II 10/1, 2, 5, 11, 413, ALR II/I h 220. ✦ Dulgher. Cf. ALR I 1 824/1, 9, 12, **35,** 49, 79.
— Pronunţat: *ma-uăr.* — Pl.: *mauări.* — Şi: **máur** (BUL. FIL. VII-VIII, 374, CHEST. II 10/1, 2, 5, 10, 11), **máure** (ALR II/I h 220, pl. *mauri* ib.), **máor, máore** (ALR I 1 824/9, 35, ALR II/I h 220) s. m.
— Din germ. **Maurer.**

MÁUCA s. f. art. (Regional, în e x p r.) **A luat mauca** = a luat-o razna. Com. din ORAVIŢA.
— Cf. m a u.

MÁUR [1] subst. (Prin vestul Transilv.) Ghizdul de la fîntînă. CONV. LIT. XX, 1 013.
— Din germ. **Mauer.**

MÁUR [2], **-Ă** s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia aşezată în antichitate în nord-vestul Africii ; persoană făcînd parte din populaţia arabă care a cucerit în evul mediu nord-vestul Africii şi o parte a Spaniei ; (la m. pl.) populaţie care locuia în aceste locuri. Cf. COSTINESCU. *O cupă cu versuri, cu cifre de maur Ia-n mînă Bătrînul, — ca sînge de taur Un vin roşu toarnă şi regelui dă.* EMINESCU, O. IV, 166, cf. BARCIANU. *A stat faţă la acea lovire pe care au făcut-o cavalerii noştri cu maurii.* SADOVEANU, O. XI, 95. *Umeri laţi şi o talie mlădioasă, tenul bronzat de maur.* BART, E. 50. ✧ (Cu sens colectiv) *Nilul mişcă valuri blonde pe cîmpii cuprinşi de maur.* EMINESCU, O. I, 43.
2. Adj. Care aparţine maurilor [2] **(1)**, privitor la mauri. *Acum vede cineva în locul baracelor... care făcea să răsară grandiosul unui palat maur, nişte căsuţe.* NEGRUZZI, S. I, 70. *În zidirea cea antică, sus în frunte-i turnul maur.* EMINESCU, O. I, 44. *Spania... era împărţită în mai multe mici regate: Aragonia, Castilia, Portugalia, Navara, toate în luptă cu ultimele sforţări ale stăpînirei maure.* XENOPOL, I. R. IV, 52. *Arabida — ce te evocă Mai mult decît plajă şi rocă? Aromele poate şi pinii? Castelul maur sau delfinii?* BLAGA, P. 191. *O vastă construcţie, ale cărei ziduri lungi se întîlnesc în patru unghiuri drepte, asemeni cetăţilor maure.* BOGZA, C. O. 214.
— Pl.: *mauri, -e.*
— Din germ. **Maure,** fr. **Maure.**

MÁUR [3] s. m. v. **mauăr.**

MAURBÁNC subst. (Prin Ban. şi Transilv.) Fiecare dintre grinzile pe care se sprijină podul sau tavanul casei (CHEST. II 120/10) ; fiecare dintre scurtăturile de lemn, peste care se prelungeşte în afară acoperişul casei, pentru a fi feriţi de ploaie pereţii (ib. 245/266).
— Din germ. **Mauerbalken.**

MÁURE s. m. v. **mauăr.**

MAURÉSC, -ÉSCĂ adj. (Franţuzism, rar) Maur [2] **(2).** *O lampă de argint, de formă maurescă, se cobora din mijlocul tavanului.* ALECSANDRI, O. P. 141, cf. COSTINESCU, DDRF.
— Pronunţat: *ma-u-.* — Pl.: *maureşti.*
— Din fr. **mauresque.**

MAUS subst. Numele unui joc de cărţi. *Apoi s-a învîrtit un maus.* CARAGIALE, ap. ŞĂINEANU, D. U., cf. SĂGHINESCU, V. 60. *Petrecerea, întreruptă pentru o clipă, îşi urmă cursul mai departe: care jucau maus, care preferans.* HOGAŞ, DR. II, 68. *Mai o excursie, mai un pocheraş ori un maus.* C. PETRESCU, Î. II, 244. *Gîndi cu ură la tot ce lăsase înapoi: bîrfelile şi spionajul cucoanelor adunate la ceai şi la maus.* id. C. V. 10. *În primul şi al doilea salon, erau cîteva mese de maus, stos, şaizeci şi şase.* V. ROM. august 1 960, 55.
— Pl.: *mausuri.*
— Din germ. **Maus.**

MAUSOLÉU s. n. Monument funerar impozant (ridicat în memoria unei persoane sau a unui grup de persoane ilustre). V. c a v o u. *S-au îngropat afară de Roma în mausoleul său.* ŞINCAI, HR. I, 11/17. *Mauzoleul (mormîntul) împăratului Avgust nu mai era îndestul de a putea încăpea înmormîntarea familiii imperiale.* AR (1 837), 271[1]/25. *Astrucarea doamnei se făcu... în mausoleul măreţ fundat de acel sînt domnitoriu.* ASACHI, S. L. II, 109, cf. I, 117. *De însămnat este încă... o ţapănă întăritură, făcută din mausoleul lui Adrian.* RUS, I. I, 280/31. *Această curte lazzaronică e împrejurată de capelă şi mausolee cu criptele familiare ale patricilor napoletani.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 171. *Crucele aste de lemn umbrite de sălcii pletoase, vorbesc mai mult inimii decît măreţele mausolee de bronz şi marmură.* NEGRUZZI, S. I, 192, cf. II, 16. *Rămăşiţele mortale se depuseră în cimitirul cel de la Pisa, sub un mauzoleu de marmură.* FILIMON, O. I, 340. *A fugit în mausoleul pe pereţii căruia sfinţii bizantini, săpaţi în granit, binecuvîntau furtuna.* CAZIMIR, GR. 212. *În această zi de vară... mă îndrept către cîmp, către mausoleul eroilor.* SAHIA, N. 16. *Mausoleul e „foarte vechi" şi sfîntul „foarte mare".* SADOVEANU, O. X, 415, cf. STANCU, U.R.S.S. 36, 37. ✧ F i g. *O dormi, o dormi în pace... În mausoleu-ţi mîndru, al cerurilor arc, Tu adorat şi dulce al nopţilor monarc!* EMINESCU, O. I, 69. (Atribuind calitatea ca un adjectiv)

Mesianicele gînduri ale celui ce veghează Frămîntînd în minte-i lumea, trec în zbor triumfător Peste ţări-mausolee, Peste ziduri legendare, Babilonice ruine cufundate în pustiu. DENSUSIANU, L. A. 71.

— Pronunţat: *ma-u-*. — Pl.: *mausolee*. — Şi: **mauzoléu** s. n.

— Din lat. **mausoleum**, germ. **Mausoleum**, fr. **mausolée**.

MAÚZĂ[1] s. f. (Învechit, rar) Ambarcaţie folosită pentru transport. *Termenii relativi la navigaţiune, în mare parte dispăruţi din limbă, se raportau la varietăţi de vase ca: acic, boloza, caic..., mauză, şaică, sandal.* ŞIO I, 224.

— Pl.: *mauze*.

— Din tc. **mavusa**. Cf. ŞIO I, 277.

MAÚZĂ[2] s. f. (Învechit) **1.** Povară, sarcină. Cf. LB, POLIZU, LM, DDRF.

2. Maşină. Cf. LB, POLIZU.

— Pl.: *mauze*. — Şi: **măúză** s. f. BARCIANU, ALEXI, W.

— Etimologia necunoscută.

MAUZOLÉU s. n. v. **mausoleu**.

MAVLOTEÁ s. f. v. **malotea**.

MAVROFÓR s. m. Voluntar grec din unităţile de elită ale armatei lui Alexandru Ipsilanti. *Chehaia-Beg nu lăsase picior de mavrofor.* GHICA, S. 21. *M-am strecurat în ordia (lagărul) pandurilor cu meşteşug; le-am spus că sînt dintre mavroforii lui Ipsilant.* FILIMON, O. I, 271. *Fură angajaţi în bătălia de la Drăgăşani, unde corpul lui Oarcă avea să poarte, împreună cu mavroforii, tot greul luptei.* OŢETEA, T. V. 302. *Nu mai era Aristia bărbatul arătos... palicarul falnic din batalionul eroic al mavroforilor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 231.

— Pl.: *mavrofori*.

— Din ngr. **μαυροφόρος**.

MAXILÁR, -Ă s. n., adj. **1.** S. n. (Şi adjectival, în sintagma *os maxilar*) Fiecare dintre cele două oase ale feţei, în care sînt înfipte măselele şi dinţii; falcă. *Maxilarile superioare în număr de două se află împreunate pe linia mediană.* KRETZULESCU, A. 106/9. *Osul maxilar are un trup şi patru apofise.* id. ib. 106/13. *Rîdea cu maxilarele late sub mustăţile uriaşe.* C. PETRESCU, C. V. 309, cf. 189. *Se distinge bine efortul... să-şi stăpînească tremurul prin încleştarea maxilarelor.* SAHIA, N. 39. *O hîrcă înfiptă în inima volumelor părea că-mi şopteşte prin deschizătura maxilarelor prinse cu o sîrmă galbenă.* KLOPŞTOCK, F. 208. *Rădăcinile, smulse o dată cu* [brazii] ..., *par nişte teribile maxilare.* BOGZA, C. O. 80. *Baza maxilarului e prevăzută cu o membrană ceroasă.* LINŢIA, P. II, 83. *Îşi simţi maxilarele descleştate şi îl încercă o mare fierbinţeală.* V. ROM. februarie 1 954, 133.

2. Adj. Care aparţine fălcii, care e în legătură cu falca. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Oase, arterii, vine maxilare, nervi maxilari.* BIANU, D. S.

— Pl.: *maxilari, -e*.

— Din fr. **maxillaire**.

MAXÍLĂ s. f. Fiecare dintre cele două plăci chitinoase de la gura insectelor, aşezate deasupra buzei inferioare. Cf. DM.

— Pl.: *maxile*.

— Din lat. **maxilla** „falcă".

MÁXIM[1] s.n. (Rar) **1.** Maximum **(2)**. *Apoi urmă a face paşi mari prin casă şi a trage adînc din ţigară, ca şi cum maximul acesta de fum ar fi putut reduce firea sa la minimum de supărare.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 19.

2. Maximum **(1)**. *Maximul asimilaţiei şi... al intensităţii vitale.* PARHON, B. 109.

— Pl.: *maximuri*.

— De la **maximum**, prin apropiere de **maxim[2]**.

MÁXIM[2], -Ă adj., s. f. **1.** Adj. (În opoziţie cu m i n i m) Care are cea mai mare dimensiune, durată, intensitate etc.; foarte mare. *Porni cu viteză maximă la Bujoreni să-şi ia serviciul în primire.* MIRONESCU, S. A. 113. *M-a privit cu interes şi mi-a zîmbit amical şi, în caseta respectivă din catalog, s-a înscris o notă maximă.* SADOVEANU, O. XVI, 459. *Suprafeţele însămînţate cu in şi cînepă nu au atins încă limita maximă.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 26. *Pentru... creşterea... productivităţii muncii se pune cu tărie sarcina folosirii maxime a tehnicii noi.* SCÎNTEIA, 1 954, nr. 2 884. *Fiecare leu cheltuit să ducă la creşterea maximă a producţiei.* LUPTA DE CLASĂ, 1 960, nr. 10, 17. *Un înalt nivel al agriculturii înseamnă în primul rînd obţinerea unei cantităţi maxime de produse agricole.* ib. 1 961, nr. 11, 50.

2. S. f. S p e c. Cea mai mare valoare pe care o poate avea, într-un anumit interval, o funcţie sau o cantitate variabilă. *Minima* [curbei vitezei de sedimentare] *e între 23—25 ani, apoi creşte progresiv cu vîrsta atingînd maxima între 61—80 ani.* PARHON, B. 42. ✦ (Meteor.) Centru de înaltă presiune atmosferică. *Unde sînt cei doi poli ai frigului, acolo avem două maxime sau mari apăsări ale aerului.* MEHEDINŢI, G. F. 41.

— Pl.: *maximi, -e*.

— Din lat. **maximus**, fr. **maxime**, **maxima**.

MAXIMÁL, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. (În opoziţie cu m i n i m a l) Maxim[2] **(1)**. *Interesul satisfacerii maximale a nevoilor materiale şi culturale ale celor ce muncesc.* LUPTA DE CLASĂ, 1 953, nr. 3-4, 37. *Economia capitalistă se dezvoltă*

nu în interesul societății, ci în interesul asigurării profitului maximal pentru capitaliști. SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 554, cf. 2 596. ✧ *Preț maximal* = prețul cel mai ridicat la care este admisă, în anumite împrejurări, vînzarea unei mărfi. Cf. DDRF. *Se simți cel mai focos partizan al prețurilor maximale.* C. PETRESCU, C. V. 61. *Propune și stabilește în condițiunile art. 5 prețurile maximale, minimale și fixe pentru orice fel de produse.* LEG. EC. PL. 249. *Să vîndă aici, la preț maximal.* GALAN, B. I, 17.

— Pl.: *maximali, -e.*

— Din fr. **maximal.**

MAXIMALÍSM s. n. (Ieșit din uz) Leninism. ȘĂINEANU, D. U.

— Din rus. **максимализм.**

MAXIMALÍST s. m. (Ieșit din uz ; în opoziție cu m i n i m a l i s t) Leninist. *Gazetele și ofițerii... înjură pe maximaliști — ăștia sînt partidul din Rusia care vrea pace și pămînt pentru țărani — cum că sînt trădători.* PAS, Z. III, 145.

— Pl.: *maximaliști.*

— Din rus. **максималист.**

MÁXIMĂ s. f. Gîndire formulată concis, exprimînd un principiu etic, o normă de conduită etc.; aforism, sentință, adagiu. *Maximele lui Confuțius.* MOLNAR, I. XI/19, cf. VÎRNAV, F. M. I, 97^{r}/16, 111^{r}/25. *Nu se abătea niciodată de la maximele vechi.* CĂPĂȚINEANU, M. 39. *O maximă de căpetenie.* VASICI, M. II, 34/26, cf. NEGULICI. *Maxime și învățături de morală.* ROM. LIT. 431^{2}/25. *Aceste era maximele pe care prințul Cantemir întemeia politica sa.* NEGRUZZI, S. II, 153. *Ca să nu devie și el stringurat, Cum se întîmplase altui mai-nainte, Adoptă maxima demnă d-a lui stat.* MUREȘANU, P. 144/6. *Nu ne putem pronunța asupra acestei maxime.* FILIMON, O. I, 123, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Mulți chemați, dar puțini aleși... Această maximă se poate aplica la toate generațiile ce se succedă.* ALECSANDRI, S. 124. *Amar acelor domnitori care nu vor voi să înțeleagă această maximă.* BOLINTINEANU, O. 431. *Această veche maximă rămîne din nefericire aplicabilă și în starea actuală a așa-numitei culturi.* MAIORESCU, CR. II, 131, cf. BARCIANU. *Nu-i mirare să aibă totdeauna la îndemînă cîte-o maximă.* AGÎRBICEANU, A. 132, cf. 150. *Maximele și cugetările, cînd sînt descoperiri psihologice, n-au nevoie de comparații ori metafore poetice.* IBRĂILEANU, S. L. 19, cf. 5. *Maxima sau sentința strecurată în povestirea faptelor este un efect stilistic care trădează pe filozof și pe orator.* VIANU, M. 253, cf. id. A. P. 95. *Se gîndi la ce ar spune Mara dacă ar citi această maximă.* V. ROM. octombrie 1 954, 99. *Dosoftei stilizează în felul său lirismul popular, adăugînd conținutului biblic al versurilor un ton de maximă, de proverb.* LL I, 152.

— Pl.: *maxime.*

— Din lat. **maxima**, fr. **maxime.**

MÁXIMUM s. n. **1.** Punct, limită, fază reprezentînd extrema superioară. *Maximum și minimum temperaturei fiecărui an nu se întîmplă decît o lună aproape după fiecare solstițiu.* DRĂGHICEANU, C. 101. *Gîndirea greco-latină reprezenta maximum din ceea ce se putea realiza, pînă în vremea aceea, cu ajutorul rațiunii.* OȚETEA, R. 18. *Cînd nenea Iorgu o lua cu „Nenișorule", însemna că a ajuns la maximum de indignare.* C. PETRESCU, S. 104. ✧ L o c. a d v. **La maximum** = în cel mai înalt grad. *Ne oprim la podurile mișcătoare, care se desfac și lasă să treacă șiraguri de șlepuri încărcate la maximum.* SADOVEANU, O. IX, 286. *Totul e mecanizat la maximum. Am ușurat, pe cît am putut, munca omului.* SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 795. *Dar el a preferat să restrîngă formularea la maximum.* VARLAAM-SADOVEANU, 169.

2. Cea mai mare cantitate, valoare, intensitate. *Obținerea unui maximum de efect printr-un minimum de efort e principiul oricărei compoziții.* LOVINESCU, C. II, 73. *Numără restul... din care trebuie să stoarcă maximum de desfătări cu minimum de spese.* C. PETRESCU, Î. II, 213. *Cu tipul acesta de case avem maximum de cîștig.* BART, S. M. 44. *Experiența trebuie împinsă în așa fel, încît să dea maximum de rezultate.* CĂLINESCU, S. 540. *Încleștați pe ciocanele de abataj, ca pe niște mitraliere, ei le mînuiesc cu repeziciune, cu maximum de putere de care sînt în stare.* BOGZA, V. J. 117. *Legumele au maximum de însușiri bune numai atunci cînd se consumă într-un timp scurt după recoltare.* CONTEMP. 1 954, nr. 387, 5/2. *Scenariului cinematografic i se cere un maximum de originalitate în tratarea unei teme.* ib. 1 956, nr. 488, 4/6. ✦ (Adverbial, pe lîngă numerale) Cel mult. *Domnilor, în maximum trei zile vreau să avem ordine, liniște și pace în județ.* REBREANU, R. II, 226. *Putem depăși planul... cu cincizeci, maximum o sută de hantri.* MIHALE, O. 20.

— Din lat. **maximum**, fr. **maximum.**

MÁXWELL s. n. (Fiz.) Unitate de flux magnetic. *Un maxwell reprezintă fluxul inducției de un gauss, normal pe suprafața de un centimetru pătrat.* CIȘMAN, FIZ. II, 339.

— Din fr. **maxwell**, germ. **Maxwell.**

MAZ subst. (La jocul de cărți, de obicei art.) Sumă cu care un jucător majorează miza inițială. Cf. DDRF. *Cinci lei mazu.* ap. ȘĂINEANU, D. U. *Țin miza și doi galbeni mazu.* ap. TDRG, cf. ALEXI, W. ✦ (Adverbial) În plus, pe deasupra. *Halal de tine dacă vei ști Să-ți spoiești bine fruntea, obrazu, Și fără frică de-a te roși,*

Să faci transporturi... cu cinstea mazu! ALECSANDRI, T. I, 118. *Pe două consumaţii şi-o guriţă mazu... straşnic tachinez.* CARAGIALE, T. II, 120.

— Din rus. **маз.**

MAZÁ s. f. v. **magaza.**

MAZÁC, -Ă adj. (Regional, adesea substantivat) (Om) murdar, neglijent. *Femeia mazacă, mîrşavă la suflet şi necurată, n-are noroc la boiele.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 8. *Povestea femeilor răle şi mazace.* ŞEZ. VII, 140, cf. II, 42, XX, 137, com. din STRAJA-RĂDĂUŢI, ALR I 639/532, 554, 558, 576, 640/576, A V 14, 15, 16, 20, 34, 35, VI 3, 9, 16, 26, 33. ✧ Fig. *Să arătăm, de unde iaste începătura aceştii basne şi cum, şi în ce chip până la acel măzac Simion au agiuns.* CANTEMIR, HR. 138, cf. 143.

— Pl.: *mazaci, -ce.* — Şi: **mazóc, -oácă, măzác, -ă, mozóc, -oácă** adj.

— Din pol. **mazacz.**

MAZAGRÁN s. n. Băutură răcoritoare preparată din cafea. *Auzi: două înghețate, un mazagran... Tu eşti cu mazagranul, Luminiţo?* C. PETRESCU, Î. I, 5. *Limonade, oranjade, mazagranuri.* TEODOREANU, M. II, 465. *Un tînăr cu părul roşcat, care îşi sorbea mazagranul printr-un pai lung şi gros... se băgă în vorbă.* STANCU, R. A. I, 233. *Pe mescioare şi gheridoane, scrumiere, tăviţe cu servicii de cafea, pahare înalte cu răcoritoare, cu pai, mazagrane, căci e zăpuşeală.* V. ROM. februarie 1 957, 18.

— Pl.: *mazagranuri* şi *mazagrane.*

— Din fr. **mazagran.**

MAZAÍ vb. IV v. **măzălui.**

MAZAÎT adj. (Regional) „Tăvălit, mîrşav". Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.

— V. **mazai.**

MÁZARE s. f. v. **mazăre.**

MAZARÍCHE s. f. v. **măzăriche.**

MÁZĂRE s. f. **I. 1.** (Şi, regional, în sintagmele *mazăre rotundă* LB, DENSUSIANU, Ţ. H. 324, *mazăre bumbule* LB, *mazăre de cîmp* ib., *mazăre iepurească* ALR II 4 075/272) Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori albe sau trandafirii şi cu seminţe sferice, comestibile, închise în păstăi *(Pisum sativum)*; p. restr. (de obicei cu sens colectiv) păstaie sau sămînţă a acestei plante. *Două stogure de madzare* (a. 1 588). CUV. D. BĂTR. I, 209/14. *2 lei au cumpărat madzire.* IZVOADE, 225. *N-au mîncat nice boburi, madzări, adecă legumi.* DOSOFTEI, V. S. februarie 68v/20. *Mazire cu număr cumpăra cîte 10 grăunţă la un aspru.* N. COSTIN, LET. I A, 82/28, cf. ANON. CAR. *Cînd iaste lună noao să să samine* [seminţele] *care fac rod de supra pămîntului, cum iaste grîu, ovăs, bobu, mazăre* (a. 1 733). GCR II, 27/9. *Din doao sute şi mai bine de păni, adecă pogăcii, mi s-au dat 25 şi un ferdel de mazăre* (a. 1 765). IORGA, S. D. XIII, 254. *Găseşte chivernisala vieţii sale în verdeţurele grădinilor... fiindcă se face: mazăre, fasole, linte, bob, hrişcă, păsat* (a. 1 793). URICARIUL, VI, 168. *De bucate se ţin şi legumile... fasolea (făsula), bobul, mazerea, lintea.* ECONOMIA, 36/13. *Îi pune înainte tot ce mai bun avea, Orz, mazăre şi hrişcă.* NEGRUZZI, S. II, 299. *Celelalte plante ce se cultivă în judeţul Dorohoi sînt cartoflele, cînepa, inul, fasolea, bobul, mazerea, lintea.* I. IONESCU, D. 160, cf. BARONZI, L. 138. *Dam chiorîş prin fasole, prin mazere şi bob.* CREANGĂ, A. 99, cf. PAMFILE, CR. 18. *Înainte cu vreo 6 ani, am prăşit mazăre uriaşă şi fasole de araci.* COMŞA, N. Z. 46. *Dumnealui nu s-a grăbit să vîndă mazerea şi bine a făcut.* SADOVEANU, O. XIV, 36. *Muşeţelul, chimenul, sunătoarea şi muştarul aduseră în ploşti cît bobul de mazeri, doftorii şi unsori.* ARGHEZI, C. J. 100. *Mazărea sădită mai timpurie, fură Puterea brazdei şi-apoi zvîcneşte fără preget.* V. ROM. iunie 1 954, 122, cf. H XVI 9. *Îl privirăm, Şi-l găsirăm, În paiu Ca trestia, În spic Ca vrabia, Şi-n bob Ca mazărea.* TEODORESCU, P. P. 139. *Frunză verde mazere Mă muncesc, puică, de-un an, Să fac pelinul zahar.* ŞEZ. II, 223. *Cînd vrei să sameni bob, linte ori mazere, să nu le pui pe loc nesăpat.* ib. III, 150. *Madzire cu postei.* ALR I 853/96, cf. 853/93, 103, 118, 249, 253. *Ca mazărea lîngă drum,* răspunde cel care o duce foarte greu celui care îl întreabă ce face. ZANNE, P. I, 214, cf. PAMFILE, J. II, 154. *Se lipeşte ca mazărea-n perete,* se spune despre un cuvînt sau o observaţie nepotrivită. Cf. ZANNE, P. III, 658. *Fierbe mazărea şi taci* (= vezi-ţi de treabă !). Cf. NEGRUZZI, S. I, 250, ZANNE, P. III, 657. ✧ *Mazăre de cîmp* (sau *de nutreţ, din grîu, mare)* = plantă erbacee cu flori pestriţe şi cu seminţe de culoare verde-cenuşie *(Pisum arvense).* Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., BARCIANU. *Mazăre sălbatică* (sau *înaltă)* = **a)** plantă erbacee agăţătoare, cu flori roşii deschis *(Pisum elatius).* Cf. BRANDZA, FL. 546; **b)** neghină *(Agrostemma githago).* Cf. ALR I 1 936/343, 772; **c)** mînerei-de-pădure *(Lathyrus latifolius).* Cf. BARCIANU. ✦ Mîncare pregătită din seminţele de mazăre **(I 1).** *Mazere bătută... se pregăteşte ca mai sus. Se scurge...,* se trece *prin sită... şi peste ea se pune oloi.* ŞEZ. VIII, 8, cf. ALR II 4 076/346, 349, 353, 833. *Hodorosc-trosc, mazăre de post,* se spune despre cineva care intervine în discuţie fără să ştie despre ce este vorba. ZANNE, P. III, 658.

2. (Transilv., Ban., Maram. ; şi în sintagmele *mazăre albă*, T. PAPAHAGI, C. A. 68, *mazăre de grădină* LB, *mazăre de par* ib.) Fasole. Cf. CABA, SĂL. 90, DR. VIII, 149, 314, H XVIII 302, DENSUSIANU, Ţ. H. 324, BÎRLEA, C. P. 319, GREGORIAN, CL. 59, CV 1 949, nr. 7, 33, ALR I 849, ALR II/353, 833, A III 13, LEXIC REG. 14, 82. *Ca mazărea de harac*, se spune despre cei nedespărţiţi. ZANNE, P. I, 214. ✦ (De obicei cu sens colectiv) Păstaie sau bob de fasole. *Scoală, mîndră, dă-mi de cină, Baiu, că apa-i la fîntînă şi mazărea-i în cămară, Nu vine singură-n oală.* VAIDA. *Io la danţ, mîndra la gioc, Madzărea-i de gioi la foc.* ARH. FOLK. I, 170, cf. ALR I 850/63, 80, 98, 107, 109, 112, 350, 351, 354, 359. ✦ Mîncare de fasole. *Bine-i place bobul fiert, Şi mazărea cu oţăt.* BÎRLEA, C. P. 314, cf. CHEST. VIII 7/34, 69/2, ALR II 4 075/64, 95, 105, 272, 349, 353, 4 076/64, 102, 105, 272, 833.

3. (Regional, şi în sintagmele *mazăre bixiţă* ALR I 1 953/28, *mazăre mare* ib. 1 953/65, *mazăre din bucate* ib. 1 953/40, *mazăre de munte* ib. 1 953/825, *mazăre de nutreţ* ALRM SN I h 101) Specie de măzăriche nedefinită mai de aproape. Cf. ALR I 1 953.

4. (Regional, şi în sintagma *mazăre colţurată*) Linte *(Lens culinaris)*. Cf. ALR I 839/512, 556.

5. Compuse: (popular) **mazăre-turcească** = năut *(Cicer arietinum)*. ŞEZ. XV, 93, cf. ALR I 855/80 ; **mazăre-sălbatică** = coroniştе *(Coronilla varia)*. Com. din SÎNCEL-BLAJ ; **mazăre-pădureaţă** = orăstică *(Orobus niger)*. Cf. BARCIANU ; (Bucov.) **mazărea-mîţii** = pungulіţă *(Thlaspi arvense)*. Cf. PANŢU, PL.

II. (Regional) Numele unei boli de vite nedefinite mai de aproape. V. măzăriche. Cf. H XVII 22. *În contra mazării la rîmători se recomandă zeamă de giugiumă.* PĂCALĂ, M. R. 262.

III. Numele unei hore care se joacă cu tropăituri şi cu învîrtituri pe loc. Cf. VARONE, D. 115.

— Pl.: *mazări*. Gen.-dat.: *mazării* şi *mazărei*. — Şi: (învechit) **mázare, măzăre** (COSTINESCU), (învechit şi regional) **mázire,** (regional) **mázere, mázîne** (DR. VI, 393, VII, 527, VIII, 33, ALR II 4 075/95), **mázine** (PAPAHAGI, C. L. 69, BL II, 706, DR. VIII, 149, 314, ALR II 4 075/95), **másdere** (H XVI 9) s. f.

— Cf. alb. modhullë.

MAZDEÍSM subst. Religia vechilor mezi şi perşi, bazată pe principiul dualist al binelui şi al răului. ŞĂINEANU, D. U., cf. CADE.

— Din fr. **mazdéisme.**

MAZDRÁC s. n. (Învechit şi regional) Un fel de lance sau de suliţă lungă (folosită mai ales de cazaci ŞIO II_1, 253). *Şi văzînd ciohodari, arnăuţi, panduri şi catane călăraşi cu mazdrace căzăceşti... au plecat la Ţarigrad.* DIONISIE, C. 205. *Ţiind în mîini arce cu palăşci şi mazdrace* (a. 1 815). GRECU, P. 105, cf. 208, 290. *La 1807... ne-a luat generalul Isaiov, ne-a îmbrăcat căzăceşte, ne-a dat mazdrace, ne-a pus pistol şi sabie la brîu şi, după ce ne-a făcut smotru, ne-a orînduit la Tatargic.* GHICA, S. 18, cf. BARCIANU, ALEXI, W., OŢETEA, T. V. 97. *Oleo-leo, spurcat ciocoiu..., De piele să te jupoiu, Şi din pielea ta să-mi fac Uă teacă de măzărac, Că tu m-ai lăsat sărac.* TEODORESCU, P. P. 295. *Frunză verde lemn uscat, Kara-Gheorghe s-a jurat Pe sabiă, pe măzrac, Să lase Giurgiul sărac.* id. ib. 482, cf. 293, 483. *Să le iau pielea după cap, Ca să-mi îmbrac un măzdac!* MAT. FOLK. 178. *Cazacii mi-şi vin pe vale, Cu mazdrace la spinare, Cu suliţi la subţioară.* ib. 829. *Şi pe mazdrag s-a jurat, Cine-o veni l-o scula, Pînă nu-şi face seama, Frumos capul i-o tăia!* PĂSCULESCU, L. P. 281. ✦ Măciucă ghintuită. Cf. POLIZU, DDRF. *Cu piciorul Zdravăn în pieptu-i călcînd îşi smulse măzdracul de frasin.* MURNU, I. 117. *Feciorul lui Baibarac, Puse mîna pe mazdrac Şi plesni pe Barbu-n cap.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 350.

— Pl.: *mazdrace*. — Şi: **măzdrác, mazdrág, măzdác, măzrác, măzărác** s. n.

— Din bg. **маждрак, мъждрак**, tc. **mızrak.**

MAZDRACLÍU s. m. Ostaş înarmat cu mazdrac. *Un gavaz, un mazdracliu.* DOC. ap. ŞIO II_1, 253.

— Pl.: *mazdraclii*.

— Din bg. **мъздраклия,** tc. **mezrakle, mızrakli.**

MAZDRÁG s. n. v. **mazdrac.**

MAZDROÁNCĂ s. f. (Regional) Fată care a îmbătrînit nemăritată (Izvoarele-Băileşti). ARH. OLT. I, 67.

— Pl.: *mazdroance*.

— Etimologia necunoscută.

MAZDRÓP s. m. (Argotic) Bărbat înalt, bine făcut. V. vlăjgan. *Coşcogea mazdropul!* GR. S. VII, 119.

— Pl.: *mazdropi*.

— Etimologia necunoscută.

MÁZERE s. f. v. **mazăre.**

MAZÉTĂ s. f. Jucător prost, neîndemînatic (mai ales la jocul de cărţi). *Greşeală nu se încăpea la joc; de altfel vinovatul era pus în rîndul mazetelor.* GANE, N. III, 165. *Joci cărţi şi rîd toţi de tine ca de o mazetă.* CARAGIALE, O. I, 227.

— Pl.: *mazete*.

— Din fr. **mazette.**

MÁZGĂ s. f. (Ban., învechit) Catîrcă. *Un om au vrut să vîndă o mazgă, şi pentru ca să o vîndă cu bun preţ, o hrănea cu orz să se îngraşă.* ŢICHINDEAL, F. 160/12. *Nu au dus-o unde se*

vindea mazglele, ci unde caii cei buni. id. ib. 160/20, cf. ALR I 1 132/49, 51.
— Şi: **mázglă** (pl. *mazgle)* s. f.
— Din scr. **mazga.**

MÁZGLĂ s. f. v. **mazgă.**

MAZGÚGUR s. m. (În fostul judeţ Muscel) „Om retras şi tăcut, răutăcios şi lacom". CV 1 950, nr. 4, 38. *N-a putut să trăiască cu mazgugurul ăla de bărba-său.* ib.
— Etimologia necunoscută.

MAZGUSÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Ban.) „A da, a primi". L. COSTIN, GR. BĂN. 135. *Domnul să măzgusiască, Murgul să se poticnească.* ib.
— Prez. ind.: *mazgusesc.*
— Etimologia necunoscută.

MAZÍL adj., s. m. **I. 1.** Adj. (Adesea substantivat) (Demnitar turc din Imperiul otoman sau domn din ţările româneşti) scos din slujbă, destituit ; s p e c. (boier) care nu are slujbă de stat. *Dimarit fiind mazil, şi Leftihid stînd împărat, trimisă Leftihid pre sluga sa la Dimarit, întrebîndu-l.* HERODOT (1 645), 332. *Şi s-au dus cu toată casa lui de iznoavă la Ţarigrad, mazil la Poartă.* N. COSTIN, LET. II, 9/14, cf. 88/24. *Aştepta acel sol să vază pre Aron Vodă, sosit mai curund mazil în Ţarigrad.* id. L. 568. *Iară mazîl tot au rămas, că apucasă împărăţia de pusesă pre Ilieşu domnu.* NECULCE, L. 38, cf. 172, GHEORGACHI, CER. (1 762), 224. *Au început a strînge pre o seamă de boiari manzîli, la mitropolie* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 50/15. *Au fost rămas la mare scăpăciune atît domnii mazili, cît şi bezedelele şi capichihaiele şi alţi boieri mulţi* (sfîrşitul sec. XVIII). GCR II, 102/13. *Tot întru acesta an se afla şi mazilul Ioann Moghila la Gavriil Betlen, prinţul Ardealului.* ŞINCAI, HR. III, 16/30. *Domnii să nu se facă mazili mai-naintea vremii de şapte ani* (cca 1 802). ap. TDRG. *Dete lui Mehemet Satîrgi Paşa pecetea împărătească în mîini, spunîndu-i că e mazil.* BĂLCESCU, ap. ŞIO II$_1$, 253. *Gloata boierilor mazili şi boiernaşilor.* ODOBESCU, S. I, 73. *Sultanul declară pe Ioan Vodă de mazil, şi dă steag de domnie lui Petru Şchiopul.* XENOPOL, I. R. V, 98. *Antonie Vodă Ruset e mazil la Ţarigrad.* SADOVEANU, O. X, 57.

2. S. m. Persoană care aparţinea unui corp de cavalerie alcătuit din boierii rămaşi fără funcţie. *Căpitanii de mazîli ce s-au obicinuit a se face de la o vreme... să lipsască* (a. 1 799). URICARIUL, IV, 74/25. *Călărimea sărdarului de mazili, care se alcătuia de toţi boierii ieşiţi din slujbă.* BĂLCESCU, M. V. 592.

II. S. m. (În orînduirea feudală din ţările româneşti) **1.** Mic boier de ţară (v. r ă z e ş), descendent al unei familii boiereşti de rangul al doilea. *Au jăluit ceastă săracă de fămeaie, anume Ilina, care au fost a Predii mazîlul* (a. 1 692). BUL. COM. IST. V, 220. *Mazilii şi mănăstirile să-şi stăpînească ocinele.* NECULCE, L. 212. *Auzirăm că... s-au trimis salahori şi bumbaşiri, mazili, boierănaşi, ca să dreagă drumul Coziii* (a. 1 808). IORGA, S. D. VIII, 44. *Mazilii şi ruptaşii întru hotărîrea poturilor slujbei a fi aceştia întru osebire de ceilalţi locuitori* (a. 1 814). URICARIUL, I, 218/31. *Sînt în ţară şi nobili moşneni şi mazili, ce corespund pe deplin cu boierii noştri olteni.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 18. *Cînd patria era în primejdie, se ridicau mazilii şi breslaşii... ca să apere patria amerinţată.* BĂLCESCU, M. V. 648. *Toate aceste vechi rămăşiţe a gloriei strămoşeşti... le vizitam călăuzit de un bătrîn mazil din Cotnari.* NEGRUZZI, S. I, 184. *Să faceţi cunoscut tuturor boierilor hale şi mazîli că eu am lăsat scaunul domniei.* FILIMON, O. I, 246. *Venitul cutielor sătеşti se alcătuia din zeciuiala birnicilor, din zeciuiala meseriaşilor dezrobiţi, din zeciuiala mazililor, a ruptaşilor şi a ruptelor visteriei.* I. IONESCU, D. 101. *Alte documente aduc ca marturi fără titluri persoane arătate ca feciori de boieri de ţară, adecă mazili.* XENOPOL, I. R. III, 169. *Mazilii, adecă răzăşii ce se coboriau din boieri, nu plăteau cislă, ci erau impuşi la dări personale.* id. ib. 216. *Constantin Mavrocordat se gîndi atunci la mazili, la neamurile sărăcite ale boierilor, care nu mai puteau ajunge la boierie.* IORGA, C. I. II, 166, cf. I. BRĂESCU, M. 68. *Pe lîngă soli... au năvălit şi prea mulţi boieri şi mazili, cărora iarăşi le-am dat gazde şi cuhnii.* SADOVEANU, O. X, 357. *Urmaşii boierilor de rangul al doilea se numeau mazili şi plăteau un impozit special.* OŢETEA, T. V. 58. *Duşmanii l-au pus la bir ! Nu l-au pus ca pe-un copil, Şi l-au pus ca pe-un mazil.* ALECSANDRI, P. P. 275, cf. TEODORESCU, P. P. 325, MAT. FOLK. 155, VÎRCOL V. 63. ✧ (Adjectival) *M-am milostivit domnia-mea de iarăşi am hotărît ca cei ce să vor alege că sînt vechi neam de boiernaşi mazîli, să nu plătească dijmărit şi vinărici* (a. 1 754). BUL. COM. IST. V, 251.

2. Răzeş însărcinat cu execuţiile şi cu încasarea birurilor (CREANGĂ, GL.) ; vătăşel în slujba boierilor, plătit din banii birului (ŞIO II$_1$, 254). *Unii dzice că i-au pîrît mazîlii, că, cînd au pus banii steagului, i-ar hi încărcat pe unii cu năpaste.* NECULCE, L. 195. *Datori să fie ispravnicii... a rîndui la fieştecare ocol cîte un mazîl zapciu, ca să îndemne pe toţi locuitorii ţinutului să are şi să samene cît de mult* (a. 1 794). URICARIUL, IV, 50/19. *Vornicul Nic-a Petricăi, cu paznicul, vătămanul şi cîţiva nespălaţi de mazili, se purtau pintre oameni, de colo pînă colo.* CREANGĂ, A. 8. *Ştia că răzeşii din Gîsca îs cam ai dracului, mai ales că Ciopîrlă era şi mazil.* CONTEMPORANUL, IV, 299, cf. 300. *Din sat venise primarul... cu vreo cîţiva fruntaşi... mazilii Ştefan şi Nae Bursuc.* XENOPOL, ap. TDRG. *Boierii cei mai mici Să rămîie calici,... Iară mazilii să-i tragă cînii, Încă şi mîţele Să le roază opincile.* POP.,

ap. GCR II, 319. ✦ (Prin vestul Munt.) Om îmbogăţit, ciocoi. TOMESCU, GL.

— Pl.: *mazili.* — Şi: (învechit) **manzíl** adj., s. m.

— Din tc. **mazul.** Cf. ngr. μανζίλης.

MAZILÁŞ s. m. Diminutiv (cu sens peiorativ) al lui mazil **(II 1)**; boier de rang inferior, cu puţină avere. V. boiernaş, ciocoiaş. *Nici mai rămăsese boierinaşi şi mazîlaşi, de a-i da dregătorie.* VĂCĂRESCUL, IST. 297. *Dar iacă pornit un măzilaş vine, Din fundul Moldovii, tot drumu pedestru; El că ar fi viteaz şi mare să ţine.* BUDAI-DELEANU, T. V. 124.

— Pl.: *mazilaşi* — Şi: (popular) **măziláş** s. m.

— **Mazil** + suf. *-aş.*

MAZILÉSC, -EÁSCĂ adj., s. m. sg. art. **1.** Adj. Care aparţine mazililor, care se referă la mazili. *L-au pus mazil şi în rînd cu mazilii, dar dajde să nu dea, nici mazilească, nici altfel de dajde* (a. 1 741). URICARIUL, II, 29/20. *Lipseşte slujba atît de starea boierească, cît şi de starea neguţitorească şi bisericească şi mazilească* (a. 1 802). ib. I, 13. *De la bucatele mazileşti... să se ia cîte 18 bani noi* (a. 1 814). ib. 214, cf. 215.

2. S. m. sg. art. (În fostul judeţ Roman) Numele unui dans popular în ritm de brîu. VARONE, D. 115.

— Pl.: *mazileşti.*

— **Mazil** + suf. *-esc.*

MAZILÍ vb. IV. **1.** Tranz. A scoate din scaun, a detrona (pe un domnitor, pe un patriarh etc.); a îndepărta din boierie sau din slujbă (pe un boier). *Acum nu pot ca să mazilească pre unul dintre dînşii.* HERODOT (1 645), 404, cf. 392. *Iar fiind aşa blînd, l-au mazilit de împărăţie şi au pus în locul lui pre frate-său* (cca 1 650). GCR I, 149/34. *Şi au domnit ani 8 şi l-au mazîlit turcii* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 182/29, cf. 110/12. *Într-acest an fiind logofăt-mare Iordache Kreţulescul, l-au mazălit măria sa şi au pus logofăt-mare pre Matei Fălcoianul.* R. POPESCU, ap. MAG. IST. IV, 128/14. *Le era frică de turci... să nu le găsească vreo pricină, să-i mazălească.* IST. Ţ. R. 37. *Bine ai nemerit, măria ta, de nu te-ai grăbit să-l mazileşti pre acel domn harnic.* NECULCE, L. 19, cf. 25, 134. *Fusăsi mazilit de ai săi însuşi supuşi la anul 1680.* IST. CAROL XII, 23v/24. *Pre Iracleoma după şase luni l-au măzălit senatul.* ŞINCAI, HR. I, 126/2. *Şi domnind şi atunci numai 13 zile... l-au mazălit.* ZILOT, CRON. 65. *Voiţi să mă mazîliţi, ca să puneţi în locul meu pe vreunul dintre Şuţi?* FILIMON, O. I, 171. *Cîţi domni cu alai am purtat, cînd se suia pe scaun, şi după şepte ani, hait — mazîliţi!* ALECSANDRI, T. 47. *Adevărul graiurilor sale îl hotărî să mazilească pe Alexandru vodă.* ISPIRESCU, M. V. 9. *Săpase acolo prin bani pe fratele său, şi hotărîse pe turci să-l mazilească pe acesta.* XENOPOL, I. R. V, 12, cf. 125. *El îşi trimise la Ţarigrad „demisia", adică rugămintea de-a fi mazilit.* C. GANE, TR. V. 125. *Îi pun în sarcină nişte cărţi, pe care Duca le-ar fi scris lor, într-o vreme cînd împărăţia i-a retras încrederea, mazilindu-l.* SADOVEANU, O. X, 298. *Adevăr e c-ai chitit, Pîn-a nu fi mazilit, Să desparţi a ta domnie De a noastră-mpărăţie?* ALECSANDRI, P. P. 210. (Refl. pas.) *În scurtă vreme dup-acie să mazili şi vizirul Boltagiul de la Poartă.* NECULCE, L. 180. *Acesta mazilindu-se prin intrigile lui Brîncoveanu..., se trase la Constantinopol.* NEGRUZZI, S. II, 140. *Am auzit că s-a mazilit ispravnicul de Teleorman.* FILIMON, O. I, 168. ✧ (Familiar, glumeţ) *Cu siguranţă că ai să fii mazilit. Te sfătuiesc să laşi orice ambiţie la o parte, să te înapoiezi numaidecît şi să-ţi ceri iertare.* ULIERU, C. 98. *E mai de oaie cu şeful: îl mazilesc, să ştii că-l mazilesc.* DAVIDOGLU, M. 78. (Refl. pas.) *Într-o bună dimineaţă el se trezi dat afară şi — ca toţi funcţionarii români ce se mazilesc — Manolaş se făcu advocat.* I. NFGRUZZI, S. I, 355. ✦ Fig. A alunga, a îndepărta. *Tu caţi să mă mazileşti din inima copilei.* ALECSANDRI, T. 1 233.

2. Refl. (Prin Munt., Olt.) A se îmbogăţi, a se boieri, a se ciocoi; a deveni mofturos. Cf. RĂDULESCU-CODIN, CIAUŞANU, GL., TOMESCU, GL.

— Prez. ind.: *mazilesc.*

— V. **mazil.**

MAZILÍE s. f. **1.** Îndepărtare din scaun (a unui domnitor), destituire (a unui boier) dintr-o funcţiune publică; mazilire. *Se mira Aron vodă cum va face să nu prinză de veste oastea şi ţara de mazilie, că se temea să nu-l omoare.* URECHE, LET. I, 207/4. *Iarna au avut domnul odihnă în scaunul lui în Bucureşti, numai întristat foarte pentru mazălia gineri-său, domnului de la Moldova.* IST. Ţ. R. 78. *Iată îi viniră călăraşi cu veste de mazilie.* N. COSTIN, L. 566. *Într-această iarnă s-au întîmplat mazîlie şi lui Constantin Duca vodă* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 324/28. *După mazîlia Mihnii vodă au trimis împăratul pre Ştefan vodă* (începutul sec. XVIII). ib. I, 222/5. *Deputaţii erau porunciţi de Tomşa... să mijlocească mazilia lui* [Lăpuşneanu]. NEGRUZZI, S. I, 142. *Mazilia lui Ipsilanti şi a lui Moruz... a adus războiul de la 1806.* GHICA, S. 27. [S-au descoperit] *uciderî şi mazilii în cele mai nalte regiuni ale guvernului otoman.* ODOBESCU, S. II, 415. *Nu de la aceşti funcţionari ai sultanului..., totdeauna supt ameninţarea unei mazilii..., puteau doritorii libertăţii elenice să aştepte ceva.* IORGA, L. II, 7, cf. I, 181.

2. Ordin, dispoziţie de scoatere din domnie. *Numai giumătate de an au domnit şi i-au şi venit mazîlia.* NECULCE, L. 37. *Au domnit acest domn cu pace 7 ani..., şi i-a venit mazilie de*

la Poartă. DIONISIE, C. 167. *Doi soli veniră de la-mpărăţie Şi aduc lui Ţepeş streang şi mazilie.* BOLINTINEANU, O. 46.

3. Stare, calitate de mazil **(I 1)**; timpul în care un domn rămîne mazil. *Acei boieri i-au fost de mare folos la mazilie lui Antiohii vodă.* NECULCE, L. 149. *Moare după mulţi ani de mazilie în Constantinopole.* XENOPOL, ap. DDRF. *Enache Kogălniceanu... a urmat pe Constantin Racoviţă în domnia munteană şi apoi în mazilie la Constantinopol.* BUL. COM. IST. II, 156.

— Pl.: *mazilii.*

— **Mazil** + suf. *-ie.* Cf. ngr. μανζιλία.

MAZILÍME s. f. sg. Totalitatea boierilor mazili, mulţime de boieri mazili. *Triimis-au în toată ţara de au poftit pe toată boierimea şi mazîlimea de la mic păn-la mare.* NECULCE, L. 69. *Vădzindu-l mazîlimea că-i din neam prostu, li să strîcară tuturor voia.* id. ib. 176, cf. DDRF, ŞIO II_1, 255, TDRG.

— **Mazil** + suf. *-ime.*

MAZILÍRE s. f. Acţiunea de a m a z i l i şi rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF. *După mazilirea lui Ştefan Cantacuzino, boierii Ţării Româneşti au ales, la indicaţia Porţii, pe Nicolaie Mavrocordat.* OŢETEA, T. V. 29. *Calimah vodă stă ghemuit în jilţul său, slăbit, bolnăvicios... neştiind cînd îi poate veni gîdele sau firmanul de mazilire.* V. ROM. mai 1954, 187.

— Pl.: *maziliri.*

— V. **mazili.**

MAZILÍT[1] s. n. Mazilire. *Moldovenii, cum li-i firea de sînt gata la gîlcevit, ales la mazîlitul domnilor..., fac şi ei atunce calabalîc cît pot.* N. COSTIN, LET. II^2, 48, cf. LM, ŞIO II_1, 255.

— V. **mazili.**

MAZILÍT[2]**, -Ă** adj. (Despre domnii ţărilor româneşti) Scos din scaun, detronat; (despre boieri) scos din funcţie, destituit. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Domnul mazilit lucrase însă şi pe lîngă Poartă, pentru a obţine iertarea sultanului.* XENOPOL, I. R. V, 45.

— Pl.: *maziliţi, -te.*

— V. **mazili.**

MAZILÍŢĂ s. f. (Rar) Soţie sau fiică de mazil **(II 1).** IORDAN, L. R. A. 187.

— Pl.: *maziliţe.*

— **Mazil** + suf. *-iţă.*

MAZILÓI s. m. Augmentativ (cu sens depreciativ) al lui m a z i l. *Te voi frige de viu, maziloiule, aşteaptă tu.* CONTEMPORANUL, IV, 300.

— Pl.: *maziloi.*

— **Mazil** + suf. *-oi.*

MÁZINE s. f. v. **mazăre.**

MÁZIRE s. f. v. **mazăre.**

MÁZÎNE s. f. v. **mazăre.**

MAZLÁC subst. v. **măslag.**

MAZÓC, -OÁCĂ adj. v. **mazac.**

MAZŪN s. m. (Regional) Om puternic, zdravăn. Cf. ŞEZ. III, 70.

— Pl.: *mazuni.*

— Etimologia necunoscută.

MAZŪR s. m. (Mold.; mai ales la pl.) Persoană care aparţinea unui grup etnic polonez, din regiunile Mazuria şi Mazovia. *Mazurii, întorcîndu-se să dea războiu şi să apere pre Craiu..., dat-au asupra lui Boldur vornicul.* URECHE, LET. I, 139/16, cf. T. PAPAHAGI, C. L. *Au adus lui Ştefan vodă veste că sosesc în sprijinul craiului mazuri, repeziţi de castelanii de margine.* SADOVEANU, O. XII, 379. *Se adăugase, în ceasul din urmă, şi pan Tadeus, castelanul, cu mazurii.* id. ib. XIII, 640, cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

— Pl.: *mazuri.*

— Din ucr. **мазур,** pol. **Mazur.**

MAZÚRCĂ s. f. Numele unui dans (de origine poloneză). *Se începu mazurca. Doamna B. juca cu lăncerul.* NEGRUZZI, S. I, 64. *Nu ştiu nici mazurcă, nici valţu.* id. ib. 199. *Mi-aduc aminte De-a lui cuvinte Ce la mazurcă tainic mi-a zis.* ALECSANDRI, T. 302. *Am învăţat la pansion şi valţu şi cotilionu, şi polca, şi mazurca, şi cadril..., toate danţurile.* id. T. I, 147. *Cîteşi-şase înfiinţară o mazurcă cu figuri.* GANE, N. II, 194. ✦ Melodie după care se execută acest dans. *Se aşează la piano, şi cîntă o mazurcă de Chopin.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 75. *Cînta la pian o mazurcă.* ARDELEANU, U. D. 11.

— Pl.: *mazurci.*

— Din rus. **мазурка.** Cf. pol. m a z u r k a.

MAZÚT subst. Păcură folosită drept combustibil. Cf. DP.

— Din germ. **Masut,** fr. **mazout.**

MĂ interj. v. **măi**[1].

MĂCAÍ vb. IV v. **măcăi.**

MĂCÁR adv., conj. **I.** Adv. **1.** (Învechit şi regional, urmat de prep. „de", subliniază sensul optativ al propoziţiei) Ce bine ar fi (dacă...), fie să... *Măcarî de te-ai învăţa şi tu să te spodobeşti!* DOSOFTEI, V. S. septembrie $36^r/4$. *Măcară de ar fi fost cu putinţă o învăţătură... să răsune la urechile tuturor.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 3/17. *Şi măcar de ar hotărî împreună*

asupra noastră amîndurora şi o moarte şi într-un ceas. AETHIOPICA, 44v/19. *Macar de-ar da Dumnezeu să mă mărit.* ALECSANDRI, T. 330.

2. Cel puţin, barem, (regional) încaltea, batăr, (învechit şi regional) încai ; fie (şi), chiar (şi). *Să ţi-ară fi şi tată şi mumă măcară.* CORESI, EV. 205, cf. 503. *Îndemnă pre fiecene să o primească* [scris: *primescă*] *măcar poţin* (a. 1 644). GCR I, 111/9. *Cine va lua piatra hotarului, sau măcar lemn... se va certa.* PRAV. 40, cf. 114. *Pot să dea bani turcilor şi să puie domn strein, măcar şi din feciorii de domn ce era la Ţarigrad.* IST. Ţ. R. 5. *Rugatu-se-au ca să o vază măcară.* CANTEMIR, ap. GCR I, 358/21. *Cei mai proşti* [să se spovedească] *măcar o dată într-un an.* ANTIM, ap. GCR II, 29/4. *Măcar la bătrîneaţe să mă pocăiesc.* MINEIUL (1 776), 201r2/14. *Slavă şi dobîndire... sînt îndatoraţi Pururea să le ceară, pănă măcar să piară.* VĂCĂRESCUL, IST. 254, cf. 249. *Să fie măcar un căţel, sau un canar, pentru că trebuie oareşce să iubească un om.* KOTZEBUE, U. 9r/18. *Nu ajută nici patria, nici trebuinţele oraşului, cu nici un mijloc, măcar să dea din averea lui dintr-o mie una.* GOLESCU, Î. 24. *Fieşcare ar voi să pătrunză măcar o parte a soartei sale.* MARCOVICI, D. 3/22, cf. 245/1. *Bine că au putut isprăvi macar unul.* DRĂGHICI, R. 60/6, cf. 13/12, 23/16. *Gramen... ar fi dorit ca macar călătoria să ţie păn-la capătul lumii.* ASACHI, S. L. II, 62. *Tu ştii... De mai pot trăi... măcar cîtu-i o clipeală!* CONACHI, P. 103. *Eu de aş fi în locul dumitale, aş căuta s-o mîngăi macar pentru dragostea naţiei.* NEGRUZZI, S. I, 45, cf. 48. *Ferice care lasă macar un dulce nume L-a patriei durere!* ALECSANDRI, P. I, 224, cf. id. T. 302. *Dar lăsaţi măcar strămoşii ca să doarmă-n colb de cronici.* EMINESCU, O. I, 151. *Să le dea şi lor măcar un copilaş.* CARAGIALE, O. II, 248, cf. VII, 458. *Să aibă şi el, ca toţi oamenii, măcar o stîrpitură de fecior.* ISPIRESCU, L. 41, cf. 9. *Măcar din deal, aşa ca-n zbor, S-arunce ochii-n jos spre văi, Spre sat, spre casa lor!* COŞBUC, F. 77, cf. id. P. II, 254. *Îi mulţumea măcar cu o vorbă bună.* REBREANU, R. I, 166, cf. 253. *Cînd... vei fi mai bătrîn, măcar aşa ca mine, vei înţelege deşertăciunea vieţii.* GALACTION, O. 88. *Bine c-am rămas macar cu băietul.* SADOVEANU, O. IX, 39, cf. 139. *D-apăi aveţi răbdare, bre, pînă la anul macar, cînd v-o veni mintea.* CĂLINESCU, E. O. II, 9. cf. id. E. 79. *Măi bădiţă al meu dulce, Fă-mi cu ochiul cînd te-i duce, Măcar, bade, cu geana Să ies după dumneata!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 47. *Las' să ardă macar satul, Dacă mi-i beţiv barbatul.* SEVASTOS, C. 259. *Mă, bădiţă... Cînd mai vii tu pe la noi? Eu, mîndro, măcar şi joi.* BIBICESCU, P. P. 37. *Puteai să stai la noi măcar şî două zile.* ALR II 3 238/791, cf. 3 238/27, 29, 36, 76, 130, 365, 370, 514, 812. *Fă-mă mamă cu noroc Şi măcar m-aruncă-n foc.* CREANGĂ, P. 235, cf. 218. *De nu curge, macar picură, şi cine mişcă tot pişcă.* id. ib. 110. ✧ (În construcţii negative, cu valoare de negaţie, adesea întărind pe „nici") *Muiaria ce-ş va piiarde dzeastrele nu va putea să-ş ceară de la bărbat, macar ceva să-i dea de hrană.* PRAV. 136. *Nu zisăşi măcar un singur cuvînt.* IST. CAROL XII, 76r/13. *Nici frunzele măcar nu s-au turburat.* BELDIMAN, N. P. I, 102/4, cf. id. E. 120/20. *Nu sînt în stare de a prevedea nici măcar întîmplările zilei.* MARCOVICI, D. 6/28, cf. id. C. 10/22, 13/17. *Chip n-au fost a scoate din gura ei cuvînt macar.* DRĂGHICI, R. 27/19, cf. 15/7, 26/1, 45/23. *Se priveau unul pe altul, fără să pronunţe o vorbă măcar.* FILIMON, O. I, 132, cf. 119, ALECSANDRI, T. 119. *Azi nici măcar îmi pare rău Că trec cu mult mai rar.* EMINESCU, O. I, 192, cf. 84, 174, id. N. 77. *Nu ştii nici macar ceea ce vorbesc muritorii?* CREANGĂ, P. 146. *Piatra nici că se clinti din loc măcar.* ISPIRESCU, L. 228, cf. 8, 27. *Pentru ce, rogu-te, n-ai spus nici măcar un cuvînt despre o altă pasere de pădure.* ODOBESCU, S. III, 33, cf. 22, 71. *Nici măcar n-am căutat vrodată să-mi alcătuiesc în minte... figura lui bădiţa Costachi.* VLAHUŢĂ, O. A. 428. *În cinci ani n-a fost în stare să inspire soţiei sale măcar respectul elementar.* REBREANU, R. I, 249, cf. 116. *Vii de la Tarcău şi te duci la Dorna, şi nici măcar nu ţi-s caii în bună rînduială.* SADOVEANU, O. X, 584. *Ăştia nu sînt în stare să facă măcar un scaun.* PREDA, M. 24, cf. 104. *Nu, draga mea, nu pot să stau aici o clipă măcar!* SBIERA, P. 25. *În zi dă lucrătoare toate oasele mă doare, iar în zi dă sărbătoare nici un oscior măcar mă doare,* se spune în batjocură la adresa celor care fug de muncă. Cf. ZANNE, P. II, 56, V, 394. ✧ (Pleonastic) *Viţecraiul iaste datoriu a fi de faţă la toate aceste, fie măcar şi fără gust.* IST. AM. 72v/21, cf. 85v/20. ✦ (În corelaţie cu el însuşi exprimă o alternativă) Fie... fie, sau... sau, ori... ori. *Şi noi înşine, care sîntem măcar domni, măcar bogaţi, măcar săraci, tot greşim.* NEAGOE, ÎNV. 6/8. *Avem şi ţinem puterea de a pune... giudeci şi castelani, măcar unguri, măcar teutoni sau nemţi, măcar de alt neam.* ŞINCAI, HR. I, 345/10. ✦ (Întărit prin „şi") Ba încă, chiar. *Nicolai vodă... să trimită oaste multă, măcară şi singur să încalece şi să meargă.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 157/24. *În zadar se socotesc că cinurile... sau măcar şi şeptrul pot avea pornire asupra inimii oamenilor.* MARCOVICI, C. 42/5. *Că-i om bun, Ioane, şi nu-i drept să mai pătimească în zilele cîte le are; că multă năpastă i-a adus lumea, măcar şi tu.* POPA, V. 300. *Să vă mai dăruiască Mult cu mult Ca apa din Prut; Măcar şi ca Siretiu Că aşa este adetiu.* POP., ap. GCR II, 317. ✦ (În construcţii negative) Nici chiar. *Toate s-au sfîrşit, dar moartea, macar cu cruzimea sa, Legăturile iubirei n-au putut desfiinţa.* CONACHI, P. 195.

3. (Învechit şi popular) Fie şi să..., chiar să..., chiar dacă... *N-oi părăsî nicedînăoară a mă-nchina svintei icoane... macară nu vă placă voauă.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 63r/27. ✧ Loc. conj. **Măcar de** (sau **să, dacă**) = şi dacă, chiar de, chiar dacă. *Nu-şi poate scumpăra sufletul lui, măcară s-ară da toată avuţia şi toată lumea.* CORESI, EV. 74. *Macar se-are hi şi împărat.* VARLAAM, C. 27. *Oricine de va strica dobitocul altuia, macar de i-are fi fost şi vinovat şi de să va vădi, să plătească paguba celuia cu dobitocul.* PRAV. 20. *Macar de-are face neştine bani cît de buni... nu va putea să încapă în voia nemărui.* ib. 77. *Nu voi afla locul domnului macar să pieiu.* N. TEST. (1 648), [prefaţă] 3r/25. *Măcar de i-ar zdrumica şi fărîme tot trupul, iar şi-l va vindica* (a. 1 654). GCR I, 167/4, cf. 223/11. *Nu-i iaste grijă de moarte, măcar de ar cădea în mii de răotăţi.* MINEIUL (1 776), 186v 2/36, cf. 19r 2/29, 84r 1/16. *Să vă deprindeţi a vă lipsi de lucrul ce aţi iubi cît de mult, macar de v-ar fi şi cu lesnire de a-l cîştiga.* DRĂGHICI, R. 157/2, cf. 17/16, 29/2. *Aşa e lumea asta... nu poţi s-o întorci cu umărul, măcar să te pui în ruptul capului.* CREANGĂ, P. 223, cf. 152. *S-a dus la bunică-sa acasă şi i-a spus că nu mai merge la şcoală, măcar să-l taie.* CARAGIALE, O. I, 132. *Nu scap eu de tine, nici tu de mine, măcar de s-ar pune nu ştiu cine.* ISPIRESCU, L. 63, cf. 215. *Florico, ascultă, să ştii că te iau de nevastă, măcar de-ar fi orice!* REBREANU, I. 81, cf. 27. *Am să mă duc, macar dacă şi creapă petrile.* ALR II 3 232/105, cf. 3 232/141, 219. (În corelaţie cu „dar" din principală) *Măcar de-o fi să răbdăm de foame, dar nu ne mai trebuie plugul şi caii lor.* V. ROM. aprilie 1 956, 26. (Prin dislocare) *Trufaşii... încă macară şi toate bunătăţile s-ară face, întru deşertu se ustenesc.* CORESI, EV. 13. *Macar şi pînă de şeapte ori... s-ai face aceasta, nemică nu iaste.* VARLAAM, C. 211. *N-are nici o vină, măcar şi pre toţi de i-ar fi tăiat.* NECULCE, L. 215. *Macar vîntul să mă bată Şi soarele să mă arză, Numai badea să mă vază.* RETEGANUL, TR. 98. ✦ Deşi, cu toate că. *Să rugă... cu inimă înfrîntă şi plecată, macar şi nu cetisă ea scriptura.* VARLAAM, C. 254, cf. 87. *Pentru tine, măi bădiţă, Mă teme cea măiculiţă Şi nu-mi dă drumu în uliţă; Măcar m-ar putea lăsa, Că dracu-ţi are grija.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 409. *Îţi dă de toate, fără să-ţ ceie bani, măcar îi om sărac.* ALR II 3 246/130, cf. 3 246/27. ✧ Loc. conj. **Măcar că** (sau, învechit, **că ce**) = deşi, cu toate că. *Se cade a tot omul bine să vieţuiască şi cu bună ogoadă către Dumnezeu, macar că ce au înţeles şi samovolnicie.* CORESI, EV. 24. *Să va certa ca un suduitoriu, macar că aciastea toate stau după voia giudeţului.* PRAV. 227. *Păgînii... îş aduc aminte de D*[u]*mn*[e]*zău ... măcar că lipseau departe de la D*[u]*mn*[e]*zău.* BIBLIA (1 688), [prefaţă] 6/19. *Aceasta au făcut şi pre Orighen tare ca diamantul, măcar că era mai nainte plesmuit cu trup.* MOLNAR, RET. 7/10. *Matca* [stupului] *în căsuliile aceale goale... sloboade cîte un ou (măcar că unii zic că matca oauă din luna lui făurariu pînă în octombrie).* ECONOMIA, 178/7. *Dar măcar că între ele par aşa întrolocate, Pute-vei zice că răul este şi o bunătate?* CONACHI, P. 284. *Acum nu mă mai iubeşti ca atunci, măcar că eu tot aceea sînt.* NEGRUZZI, S. I, 18, cf. 251. *Nevinovate fie,* [jocurile de cărţi] *Măcar că vini destule din ele pot să vie.* ALEXANDRESCU, O. I, 192. *Eu, nu-i vorbă, măcar că e aşa de întuneric, deosebesc tare bine firele de mac din cele de năsip.* CREANGĂ, P. 263, cf. 218. *Tînărul, măcar că şi-a întors privirile de multe ori pe calea umblată, nu a luat seama să mai vină cineva după el.* CARAGIALE, O. I, 219. *Nu mi-ai spus nimic, măcar că ţi-am arătat dragoste şi te-am cinstit.* ISPIRESCU, L. 23, cf. 20. *Dar moşia n-o dăm înapoi, că-i a noastră, măcar că n-am plătit-o.* REBREANU, R. I, 133. *M-ai salvat atunci, măcar că nu-mi erai cine ştie ce prietin.* C. PETRESCU, C. V. 106. *Nu ţi-oi da guriţă-n viiă, Măcar că mi-ai plăcut mie Şi dorul tău mă mîngîie.* TEODORESCU, P. P. 323. *Au fugit necurmat, măcar că înapoia lui părea că se prăvale pămîntul şi se prăpădeşte lumea de vuiete, ţipete şi trăsnete.* SBIERA, P. 25, cf. ALR II 3 246/2, 29, 36, 76, 192, 260, 298, 784. (În corelaţie cu „dar" sau „iar" din principală) *Petru vodă, măcară că era frate mai mic, iară pentru blăndeţele... sale mai mult plecat spre inimile a mai mulţi.* URECHE, LET. I, 101/8. *Măcară că numai 10 săptămîni au domnit acest domn, dară mari folosinţi au făcut.* CANTA, LET. III, 188/9. *Că, măcar că era grec, om străin, dar era om bun.* NECULCE, L. 33, cf. 26. *Măcar că Venere avu cinste într-acea vreme, dar birui şi perşi şi nemţi.* VĂCĂRESCUL, IST. 262.

4. (Învechit şi popular, în sintagme care au valoarea unor compuse) *Măcar cine* = **a)** oricine. Cf. ST. LEX. 217v/4. *Măcar cine putea zice c-a-nebunit negreşit.* PANN, E. V, 48/21. *Cîtu-i ţara românească Nu-i ca fat-ardelenească, Măcar cine ce gîndeşte.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 31, cf. 217, ALR II 3 102/36; **b)** fiecare (Mărtănuş-Tîrgu Secuiesc). Cf. ALR I 296/200. *Măcar ce* = orice. *Omul ce va fi den-afară de minte, macar ce greşeală are face nu să va certa.* PRAV. MOLD. 146v/9, cf. 24v/5. *Pre cela ce-l vor certa pentru furtuşag macar ce certare micşoară are fi păţit* (a. 1 646). GCR I, 120/33. *Cînd staţi a vă ruga, iertaţi, măcar ce aveţi pre cineva.* N. TEST. (1 648), 56v/6, cf. 18v/33. *Mai bine poţi ţinea într-însul bucatele, decît în măcar ce groapă.* ECONOMIA, 59/18. *Despre suliţă nu era sminteală Că măcar ce faur o ştia face.* BUDAI-DELEANU, T. V. 42, cf. 120, ALR I 1 557/144, 150. (Cu intercalarea unei prepoziţii între adverb şi pronume) *Rar se-nîmplă creştin drumeţ să treacă pe lîngă aşa*

bătrînă nevoiaşă şi să nu se-ndure măcar cu ce. CARAGIALE, S. N. 253. *Măcar cît* = oricît. *Cela ce va fura den casa stăpînu-său lucru macar cît de puţin... să va certa mai cumplit.* PRAV. MOLD. 19r/8. *Cuvînt măcară cît de prost de H*[risto]*s... să nu cumva să auză* (a.1 648). GCR I, 133/41. *Dacă face un domn obiceiu măcar cît de rău, alţii pre urma lui prea lesne făcu pe obiceiul acela* (a.1 792). GCR II, 25/16. *Unele lucruri* [scris: *lucrui*] *singure de sine aşa sînt de rîs, cît, macar cît de mîhnit de ar fi cineva, totuşi trebuie să rîdă.* ŢICHINDEAL, F. 108/13. *Măcar cum* = oricum. *Veri dobitoacele ar zbura, veri pasirile s-ar încorna şi s-ar pedestri, macar cum aminte nu-i iaste.* CANTEMIR, IST. 103. (În corelaţie cu „tot" sau „dară" din principală) *Măcar cum era de mic, dar tot i-au ieşit înainte şi i-au făcut uraţie.* NECULCE, L. 292. *Măcar cum se vor face, dară aşa trebuie orînduite şi întocmite paturile.* ECONOMIA, 219/22. *Măcar unde* = oriunde. *Toate morile împregiurul otarelor acelora făcute şi cele de a se face măcar unde... le lăsăm spre folosul fraţilor acestora.* ŞINCAI, HR. I, 270/35, cf. 15/31. *Fasolea... oloagă se poate semăna măcar unde.* ECONOMIA, 44/10. *Măcar care* = **a)** oarecare, cineva. *De-ar fi nişte peţitori, Cheamă-i, maică, pe la noi, Să le dăm şi de mîncare, Doar m-a cere măcar care.* HODOŞ, P. P. 198. *Frunzuliţă ş-o lalea! Dureri D-zeu să-i dea Casă fără macar care.* BIBICESCU, P. P. 136. *C-oi veni io mai pă urmă, Să nu zîcă macar şine, C-am venit io de vro frică.* ALEXICI, L. P. 4 ; **b)** oricare. Cf. ALR I 280/273, 576, 582 ; **c)** fiecare. *O mîncat măcar care cît o vrut.* ALR I 296/180, cf. ib. 296/249.

II. Conj. (Prin nordul Transilv.) Ori, sau. *Să cîntă, macar plînje.* ALR I 82/273. *Scîndură covînată macăr strîmbă.* ib. 1 851/283, cf. ib. 1 504/283, 1 508/283, 1 604/283.

— Accentuat şi: (Transilv.) *măcar.* — Şi: (învechit şi regional) **macár, măcáră,** (învechit) **macáră,** (regional) **măcăr** adv.

— Din m. gr. **μακάρι** „să dea Dumnezeu!, fie!" Cf. bg. МАКАР.

MÁCÁRĂ adv. v. **măcar.**

MĂCÁT s. n. v. **macat.**

MĂCÁU s. n. v. **măcău**[1].

MĂCÁZ s. n. v. **macaz.**

MĂCĂCĂÍ vb. IV v. **măcăi.**

MĂCĂHONÁŞ s. n. v. **macahonaş.**

MĂCĂÍ vb. IV. Intranz. **1.** (Despre raţe, impropriu despre gîşte) A scoate strigătul caracteristic speciei, a face mac-mac; (regional) a măcăli, a măcăni. *Se pomeni cu cîţiva boboci de raţă măcăind după dînsul.* ISPIRESCU, L. 325. *În fundul ogrăzii, o raţă leşească fuge-naintea noastră, măcăind speriată.* VLAHUŢĂ, O. A. 382. *Raţe cu capete de smarald măcăiesc.* ANGHELIOSIF, C. L. 172. *Un cîrd de raţe s-a năpustit măcăind zgomotos.* SAHIA, N. 55. *În trestii, măcăiau şi băteau din aripi raţele.* SADOVEANU, O. I, 410. *Raţele, închise în coştireţe, se trezeau măcăind.* CAMILAR, N. II, 32. *Cîrduri de gîşte şi raţe măcăiau la uşile cuhniilor.* V. ROM. aprilie 1 954, 99. *Toată noaptea măcăieşte şi cînd sboară, şuiereşte.* ŞEZ. VII, 122. ✦ Fig. (Despre armele de foc) A produce un zgomot scurt şi sacadat; a pocni. *Tocmai noaptea tîrziu, pe front, în dosul mitralierelor care măcăiau înfricoşător... îşi mai veni în fire.* REBREANU, NUV. 307. ✦ Fig. (Peiorativ, despre oameni) A trăncăni. V. clămpăni. Cf. COSTINESCU, DDRF, ŞĂINEANU, D. U.

2. (Regional, despre broaşte) A orăcăi. ALR SN III h 730.

— Prez. ind. pers. 3: *măcăie* şi *măcăieşte.* — Şi: (popular) **macaí** (H III 4, 101, 140, 325, VI 74, VII 133, VIII 98, X 208, 465, XI 75, XIII 174, XIV 436, 464, 488, XV 425, 490), (regional) **măcaí** (ib. X 423, 478), **mîcăí** (ib. III 245, X 85, XVI 4, 237, XVIII 140), **mîcîí** (ib. I 170, III 195), **mîcaí** (ib. VI 215, XVIII 304), **macăí** (ib. II 80, 117, 167, 207, ALR SN II h 381), (prin reduplicare) **măcăcăí** (ALEXI, W., H IV 429, ALR SN II h 381) vb. IV.

— **Mac**[1] + suf. *-ăi.*

MĂCĂIÁLĂ s. f. (Rar) Măcăit. Com. din OBILEŞTI-FOCŞANI, cf. DR. II, 131.

— Pl.: *măcăieli.*

— **Măcăi** + suf. *-eală.*

MĂCĂÍRE s. f. (Rar) Măcăit. *Măcăirile, cotcudăcirile găinilor... turburară liniştea vecinătăţii.* MACEDONSKI, O. III, 49.

— Pl.: *măcăiri.*

— V. **măcăi.**

MĂCĂÍT s. n. Faptul de a măcăi; strigăt caracteristic raţei ; măcăitură, (rar) măcăială, măcăire. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Pe la miezul nopţii, mama Catrina se deşteaptă de măcăitul raţelor din coştereaţă.* BUJOR, S. 29, cf. 78. *Au umplut îndată ograda cu piuit, cotcodăcit, măcăit.* C. PETRESCU, R. DR. 49. *Întregul stol, la măcăitul grav al răţoilor, se ridica din baltă bătînd năprasnic din aripi.* SADOVEANU, O. VIII, 205, cf. X, 462, 485. ✧ Fig. *Măcăitul muierilor.* DDRF.

— Pl.: *măcăituri.*

— V. **măcăi.**

MĂCĂITÚRĂ s. f. Măcăit. Cf. DR. II, 131. *Raţele cele mari sălbatice... se zvîrliră spre cer cu măcăituri de spaimă.* SADOVEANU, A. L. 146. ✧ Fig. *Se zăpăciseră de clopote, de măcăiturile automobilelor, de ţignalul gardistului.* PAS, Z. IV, 60.

— Pl.: *măcăituri.*
— **Măcăi** + suf. *-tură.*

MĂCĂLĂTÓRI s. n. v. **maculator.**

MĂCĂLEÁNDRU s. m. (Ornit. ; Mold.) Guşăroşie *(Erithacus rubecula rubecula). Şi privesc sosind prin aer zburători cu mîndre pene... Stigleţi, presuri, macalendri ce prin tufe se alungă.* ALECSANDRI, P. III, 56. *Am ascultat dăunăzi o convorbire între un măcăleandru şi-un scatiu.* GÎRLEANU, L. 43. *Un sprinten şi viu măcăleandru Zorit se abate din drum.* CAZIMIR, L. U. 17. *Însă pădurea dimprejur fremăta lin ; se alungau în zbor măcălendri între lumini şi umbre.* SADOVEANU, N. P. 144.
— Pl.: *măcălendri.* — Şi: **macaleándru** s. m.
— Din ucr. **маколяндра.**

MĂCĂLÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A măcăi **(1)** (Finiş-Beiuş). A I 17.
— Prez. ind. pers. 3: *măcăleşte.*
— **Mac** [1] + suf. *-ăli.*

MĂCĂNÍ vb. IV. Intranz. (Regional, despre raţe, impropriu despre gîşte) A măcăi **(1)**. *Gîşte... raţe şi răţoi... săreau şi măcăneau de nerăbdare.* MACEDONSKI, O. III, 60, cf. 110, H IV 54, IX 283, 406, 510, X 423, XII 29, XIV 86. *Nu mărcăni ca raţa Nu guieţa ca porcu.* L. COSTIN, GR. BĂN. 134, cf. ALR II 5 738/762, 812, 836, 848, 872, 876, 886, 928.
— Prez. ind. pers. 3: *măcăneşte.* — Şi: **mărcăní** vb. IV.
— **Mac** [1] + suf. *-ăni.*

MĂCĂNÍT s. n. (Regional) Faptul de a măcăni; măcăit. Cf. DR. II, 131.
— V. **măcăni.**

MĂCĂNITÚRĂ s. f. (Regional) Măcăitură. GR. S. VI, 156.
— **Măcăni** + suf. *-tură.*

MĂCĂÓŞ s. n. v. **măcăuaş.**

MĂCĂRÁ s. f. v. **macara.**

MĂCĂRÁUĂ s. f. v. **macara.**

MĂCĂRẮU subst. (Regional) Mîner cu care se învîrteşte roata sau crucea grindeiului la fîntînile cu gîrlici. Cf. TDRG, COMAN, GL.
— Şi: **mîcălău** subst. COMAN, GL.
— Etimologia necunoscută.

MĂCĂRÉL s. n. (Neobişnuit) Bastonaş. V. măcăuţ. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: ?
— Cf. măcău [1].

MĂCĂRÉŢ s. n. (Neobişnuit) Bastonaş. V. măcăuţ. Cf. GHEŢIE, R. M.
— Pl.: *măcăreţe.*
— Cf. măcău [1].

MĂCẮU [1] subst. **1.** S. n. (Transilv., Maram.) Bîtă, ciomag, toroipan (BUDAI-DELEANU, LEX., LB, PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, TDRG, ALEXI, W., ALR II/I MN 148, 3 962/284), măciucă (ALEXI, W.) ; toiag (LB, T. PAPAHAGI, M. 224, ŢIPLEA, P. P. 112) ; cîrjă (LB) ; baston (de plimbare) (TDRG, ALR II 3 360/362) ; vergea (CABA, SĂL. 90). *Bate cu măcăul* (a. 1 767). IORGA, S. D. XIII, 266. *Pentru siguranţia şi apărarea despre lupi trebuie să poarte măcao... ferecate cu fieru şi ascuţite.* COD. SILV. 37. *Cînd i trece peste-on tău, S-o treci, mîndruţ, de-on măcău.* ŢIPLEA, P. P. 51. *Bate-ţi gura cu măcău, Să nu bată ca-on capău.* BÎRLEA, C. P. 296. ✦ Bătaie, lovitură cu măcăul **(1)**. *Cinstit-ai pe tată-tău? — Toată dziua c-un macău!* MARIAN, SA. 364.
2. S. m. (Regional) Epitet dat unui om foarte înalt (v. prăjină, păleaţă), voinic şi cam prost (v. măgădău). Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI, cf. CV 1 951, nr. 5, 26.
3. S. n. (Transilv., în forma *măncău)* Mîner la toporiştea coasei ; picior. ALR I 940/231, cf. ALRM SN I h 40, 41.
4. Subst. (Prin fostul judeţ Vîlcea) Parte a cozii calului pe care creşte părul ; rădăcină. Cf. CIAUŞANU, GL.
5. S. n. (Regional, în sintagma) *Măcău de vie* = butaş (Bocşa-Zălau). ALR II 6 109/279.
— Pl.: *măcauă* şi **(2)** *măcăi.* — Şi: **măcáu** (PONTBRIANT, D., LM, DDRF), **măncáu, macáu, mîncáu** (ALRM SN I h 40, 41) s. n.
— Din magh. **mankó.**

MĂCẮU [2] s. m. (Regional) Om care vorbeşte mult şi realizează puţin (Răhău-Alba Iulia). PAŞCA, GL.
— Cf. magh. makog „a ţipa, a mîrîi".

MĂCĂUÁŞ s. n. (Prin Transilv.) Diminutiv al lui măcău [1] **(1)**. *Apucă un măcăuaş (bîticuţă) şi prinde a o încinge pe spate, pe picioare, pe unde apuca, pănă o face toată vergi.* RETEGANUL, P. II, 80.
— Pl.: *măcăuaşe.* — Şi: **măcăóş** s. n. LB.
— **Măcău** [1] + suf. *-aş.*

MĂCĂŬŢ s. n. Diminutiv al lui măcău [1]. **1.** (Prin Transilv., Mold.) Cf. măcău [1] **(1)**. Cf. LB, PONTBRIANT, D. *Tîrguţ Într-un vîrf de măcăuţ* (Măcul). GOROVEI, C. 217.
2. (Prin nordul Transilv., mai ales la pl.) Chibrit. VICIU, GL., CHEST. II 318/258, LEXIC REG. 12.
3. (Regional) Lemnuş (la suveică) (Borşa-Vişeu de Sus). Cf. ALRM SN I h 312/362.
— Pl.: *măcăuţe.*

— **Măcău**[1] + suf. *-uț*.

MĂCEÁLĂ s. f. (Regional) Lovitură, vînătaie ; strivitură. Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W.
— Pl.: *măceli*.
— **Măci**[2] + suf. *-eală*.

MĂCEĂȘĂ s. f. **1.** Fructul măceșului, de formă lunguiață sau ovală, de culoare roșie și cu gust acrișor ; (regional) măcădîră. *Așteptaiu să facă struguri, ia făcu măceașe.* VARLAAM, C. 225, cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D. *Găoace de ou și măceșe înșirate în ață ca și o salbă.* MARIAN, NU. 753, cf. DDRF, TDRG. *Pomișor cu crengile ghimpoase, asemănător cu trandafirul, ce face măcieșe.* DUMITRAȘCU, STR. 20, cf. ȘEZ. XVI, 146, ALR SN III h. 631. *Cocoș roșu cu zgaiba-n cap (Măceașa).* PASCU, C. 176.
2. (Regional) Fructul unui soi de ardei (Drajna de Sus — Văleni de Munte). H XI 326.
— Pl.: *măceșe* și (învechit și regional) *măceașe*. — Și: (învechit și regional) **măciéșă** (DDRF, TDRG, IORDAN, L.R.A. 198, ALR SN III h 631), (învechit) **măcéșă** (POLIZU, PONTBRIANT, D., TDRG), **măcișă** (POLIZU, TDRG) s. f.
— De la **măceș**.

MĂCÉL s. n. Acțiune sîngeroasă îndreptată, de obicei, împotriva unei mulțimi fără apărare ; omor (în masă), masacru, măcelărie **(2)**, (livresc) carnaj, (învechit) măcelărie **(3)** ; fig. război, luptă. *Acele cîmpii ce fumegau de pîrjol și de măcel.* RUSSO, S. 147, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Acțiunea ținu mult și măcelul fu mare, cu pierdere mai multă din partea turcilor.* BOLINTINEANU, O. 262. *Măcelul continuă pînă la amiazi.* MAIORESCU, D. II, 106. *Dupe terminarea acelor năprasnice măceluri legiuni de zugravi și de petrari erau osîndiți ca să aștearnă pe ziduri... toate acele nemărginite epopee vînătorești.* ODOBESCU, S. III, 79. *Neron!... E Roma-n flăcări, în lacrimi și-n măcel.* MACEDONSKI, O. I, 107. *Măcelul se-nfierbîntă. Luptătorii sînt piept la piept.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 119. *Aceasta nu ne împiedică de a simți groază împotriva măcelurilor între oameni.* GHEREA, ST. CR. II, 85, cf. DDRF, BARCIANU, BRĂESCU, A. 218. *Le vorbește despre eroism și-i îndeamnă la un nou măcel.* SAHIA, N. 21. *Știau întîi și mai ales recruții că le vine rîndul să se ducă la măcel.* SADOVEANU, M. C. 72, cf. id. E. 187. *Din pricină că luase aspre măsuri pentru a împiedica măcelul armenilor, i se zicea de turci, în batjocură, ghiaur-pașa.* BART, S. M. 22. *De teama unui nou măcel, guvernul trimise pe înserate pe mitropolitul Neofit cu careta, să făgăduiască lui Solomon iertarea dacă se va preda.* CAMIL PETRESCU, O. II, 478. *O bună parte din comediile sale, Aristofan le-a consacrat... biciuirii și ridiculizării aținătorilor la măceluri.* V. ROM. septembrie 1954, 210, cf. BOUREANU, S. P. 2.
— Pl.: *măceluri*.
— Postverbal al lui **măcelări**.

MĂCELÁR s. m. **1.** Persoană care se ocupă cu tăierea vitelor de consum (v. parlagiu) și cu vînzarea cărnii lor ; (regional) casap, (învechit) meserciu. *Era în Țarigrad un macelariu anume Ianake.* ȘINCAI, HR. III, 271/24, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 151. *Se simțea oarecum mîndru de gîndul că n-a mai văzut încă Lipova măcelar care junghie, taie și cîntărește ca dînsul.* SLAVICI, O. II, 126, cf. 167, DDRF, ALEXI, W. *În zorii zilei meșterul măcelar se înființă însoțit de Ion.* REBREANU, I. 167. *Auzi, fată, ori n-auzi... Cum te strig-un măcelari.* MARIAN, SA. 127, cf. ALR I 1 665/594, 538, A V 17, VI 4. *Cuțitul la brîu, semn de măcelar.* ZANNE, P. V, 235. ✧ Fig. *Baș-agaua turcilor, Măcelarul frîncilor.* ALECSANDRI, P. P. 124.
2. (Învechit) Călău, gîde. *De slujba lui era măcilariu de muncit oameni... slujia la treaba muncilor.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 174 v/31.
3. Fig. Om brutal, fără milă ; spec. (familiar) epitet pentru un medic (chirurg) care lucrează brutal. Cf. IORDAN, STIL. 365. *Nu dau copilul meu pe mîna felcerilor, pe mîna măcelarilor!* PAS, Z. I, 216.
— Pl.: *măcelari*. — Și: (învechit și regional) **măcilăriu**, (regional) **măciulár** (ALR I 1 665/594), **măciolár** (ALR I 1 665/538), **macelăriu** s. m.
— Lat. **macellarius**.

MĂCELĂRÁ vb. I v. **măcelări**.

MĂCELĂREÁSĂ s. f. Soție de măcelar **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Aci... stă Tana măcelăreasa.* ARDELEANU, D. 131.
— Pl.: *măcelărese*.
— **Măcelar** + suf. *-easă*.

MĂCELĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. Care aparține măcelarului **(1)**, privitor la măcelar, de măcelar. *Se îmbracă în haine măcelărești* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 151/24. *Parcă-s cîini măcelărești, La curțile boierești.* MUMULEANU, C. 90/14. ✧ *Ghiveci măcelăresc* = ghiveci gătit cu carne. DL.
— Pl.: *măcelărești*.
— **Măcelar** + suf. *-esc*.

MĂCELĂRÉȘTE adv. Ca măcelarii, în felul măcelarilor. DICȚ.
— **Măcelar** + suf. *-ește*.

MĂCELĂRÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Rar) A tăia vite pentru consum ; intranz. a practica meseria de măcelar **(1)**. Cf. COSTINESCU.
2. (Învechit și regional) A tăia în bucăți, a sfîrteca, a ciopîrți. *Carnea i-o mășelărat, Șingili*

i-o băut, Faţa i-o-ngălbinit, Puterea i-o luoat. ARH. FOLK. II, 167. ✧ Intranz. *Am un bou: el măcelăreşte, el rîneşte* (Sfredelul). GOROVEI, C. 343.

3. A ucide cu sălbăticie şi în masă (oameni care nu se pot apăra), a masacra, a extermina; p. gener. a ucide. *Măcilărindu-i pentru mărturia d*[o]*mn*[u]*lui H*[risto]s. DOSOFTEI, V. S. decembrie 199r/20. *Paharnic Lupul şi căpitanul Buzdugan pradă şi măcelăresc pe toţi grecii din ţară.* BĂLCESCU, M. V. 22. *Ce pasă bietei turme, în veci nenorocită, Să ştie de ce mînă va fi măcelărită?* ALEXANDRESCU, M. 6. *Pe-aici se zvoneşte că Miron Iuga ar fi fost măcelărit de ţărani.* REBREANU, R. II, 225. *Curtea convoacă pe „Cavalerii Pumnalului" anunţîndu-i să fie gata să măcelărească pe revoluţionari.* CAMIL PETRESCU, T. II, 378. *Domnul colonel Vartic a dat vina pe populaţie şi a împuşcat-o... a măcelărit-o.* CAMILAR, N. I, 185, cf. 76. ✧ Absol. *Care-i Badu cîrciumaru, De ziua cîrciumăreşte şi noaptea măcelăreşte, Măcelari de turci d-ei mari, Le taie capetele şi le ia haznalele?* MAT. FOLK. 72. ✧ Refl. recipr. *Regii împing popoarele a se măcelări unele pe altele.* GHICA, ap. CADE. *Şi cu toate acestea ne măcelărim de atîtea luni de zile.* REBREANU, NUV. 306.

— Prez. ind.: *măcelăresc.* — Şi: (regional) **măcilări, (1) măciulări** (CV 1 950, nr. 5, 32) vb. IV; **măcelărá** vb. I.

— V. **măcelar.**

MĂCELĂRÍE s. f. **1.** (Învechit şi regional) Loc unde se tăiau vitele destinate consumului, (învechit) scaun, (regional) tăietorie, belitoare (v. abator); prăvălie pentru desfacerea cărnii destinate consumului, (învechit şi regional) meserniţă, căsăpie, (Transilv.) fleşcărie, cărnărie (v. hală). *Căsapul zăbovindu-să în căsapniţă (mesarniţă, cărnărie, măcelărie) după lucrul său.* ŢICHINDEAL, F. 197/3, cf. ZILOT, CRON. 82, LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Naţl şi Gubacec tăiau carne în măcelărie, iar Ladman cumpăra vitele, lucra la tăietorie şi le aducea carnea tăiată.* SLAVICI, O. II, 168, cf. 167, BARCIANU. *Vitele... treceau la măcelăriile din Austria şi Germania.* N. A. BOGDAN, C. M. 90, cf. DS. *În jurul măcelăriilor ... aveau loc cele mai crunte bătălii.* GALACTION, O. 309. *S-au strîns ca cîinii la măcelărie*, se spune despre oamenii care se adună în număr mare, oriunde cred că pot trage vreun folos. Cf. ZANNE, P. V, 398.

2. Ocupaţia măcelarului **(1)**; (rar) măcelărit[1]. *Măcel*[*a*]*rie să chiam*[*ă*] *negustorie* (a 1 713). IORGA, S. D. V, 353.

3. (Învechit) Măcelărire **(2)**; măcel. *Şi văz, în Tramontana, lîngă o gîrlă, făcîndu-se măcelării de oşti turceşti* (a. 1 693). FN 17, cf. 25. *Mare au fost măcelăria cazacilor.* ASACHI, S. L. II, 8, cf. 27, 54. *Privea măcelăria ce începuse.* NEGRUZZI, S. I, 152. *Această măcilărie nemaipomenită de oameni.* MARIAN, T. 135.

— Pl.: *măcelării.* — Şi: (regional) **măcilăríe** s. f.

— **Măcelar** + suf. *-ie.* Pentru sensul **3** cf. măcelări **(3).**

MĂCELĂRÍRE s. f. Acţiunea de a (se) măcelări. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF.

1. (Rar) Desfacere în bucăţi şi sortare a cărnii de consum de către măcelar. Cf. COSTINESCU. *Trebuia... apoi să facă măcelărirea în şasesprezece feluri de cărnuri.* SLAVICI, O. II, 126.

2. Ucidere (în masă), masacrare, măcel, (învechit) măcelărie **(3).** *Acuma* [să vezi] *măcelărire! Nici una din muierile ce căzură în mîinile voinicilor nu mai scăpa cu viaţă.* ISPIRESCU, U. 53, cf. 84. *Însă fără îndoială, un act ca acesta, măcelărirea „robului împărătesc" din Iaşi... ar fi spulberat tronul lui Brîncoveanu însuşi.* IORGA, L. I, 315.

— Pl.: *măcelăriri.*

— V. **măcelări.**

MĂCELĂRÍT[1] s. n. (Rar) Măcelărire **(1)**; ocupaţia măcelarului **(1)**, măcelărie **(2).** *Dreptul de măcelărit... vînatul, pescuitul, păsăritul rămaseră ca tot atîtea monopoluri domneşti.* BARIŢIU, P. A. I, 651, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— V. **măcelări.**

MĂCELĂRÍT[2]**, -Ă** adj. Tăiat, ciopîrţit, sfîrtecat; masacrat. Cf. PONTBRIANT, D. *Nu mai putu de bucurie, cînd îi văzu măcelăriţi.* ISPIRESCU, L. 256, cf. DDRF. ✧ Fig. *Măcelărit, porumbul s-a dus să moară-n sate. I-au mai rămas pe cîmpuri doar gleznele tăiate.* LESNEA A. 112. ✦ Fig. (Rar) Zdrobit, frînt. *Era cu totul măcelărit de trudă şi bătaie.* ŞEZ. III, 130.

— Pl.: *măcelăriţi, -te.*

— V. **măcelări.**

MĂCENÍC, -Ă s. m. şi f. v. **mucenic.**

MĂCENICÍE s. f. v. **mucenicie.**

MĂCENÍE s. f. v. **mucenie.**

MĂCENÍŢĂ s. f. v. **muceniţă.**

MĂCERÁ vb. I v. **macera.**

MĂCERÁRE s. f. v. **macerare.**

MĂCERÁT, -Ă adj. v. **macerat.**

MĂCÉŞ s. m. (Bot.; adesea la sg. cu sens colectiv) **1.** Arbust spinos din familia rozaceelor, cu flori roşii, galbene sau roz, rar albe şi cu fructele roşii, răsură, trandafir sălbatic, (regional) cacadîr, rug, rujă *(Rosa canina)*; p. restr. floarea acestui arbust. *Nu culeg den*

spin smochine, nece den măceș struguri. N. TEST. (1 648), 75r/20, cf. 57v/20. *Să să facă garduri vii cu punere de tot soiul de spini, cum e porumbielul, spinul, măceșul.* COD. SILV. 35. *Pe colină, Măceșii par o florărie.* MACEDONSKI, O. I, 159. *Cu brîu de măcieș, m-o-ncins.* SEVASTOS, N. 13. *Din marea albă de zăpadă răsăreau pe alocuri tufe de măcieși singuratici.* SĂM. VI, 884. *Boschete de măcieș întindeau triumfale arcuri roze.* ANGHEL, PR. 57. *Privește... malul pe care se zbat în vînt cîțiva măceși.* GALACTION, O. 169. *Cîțiva mesteacăni și fagi subțiri, au crescut tîrziu, printre măcieși și tufe de porumbrică.* C. PETRESCU, R. DR. 54. *Frunza măcieșilor sticlește la soare.* SADOVEANU, O. VII, 193. *Miros de miriști coapte și de răzoare în care tocmai se scutură măceșii.* STANCU, R. A. I, 216. *Frunză verde măcieș, Mare groază-i sus, la Ieși.* ALECSANDRI, P. P. 179. *Frunză verde măciuieș, La portiță la cireș Iese Catincuța-n fes Și dă gură făr-de greș.* ȘEZ. II, 223, cf. I, 75, 121, 176, II, 139, VIII, 28. *Să nu pui rugi, măceși pe foc.* ib. XII, 171, cf. XV, 12, 64, 88. *De vîrful măceșilor l-am atîrnat.* MAT. FOLK. 653. *Foai verdi macieș, Drag mń-o fos*[t] *drumu la Ieș, Și calari și pi gos.* VASILIU, C. 101. *Dintr-un măcieș iese un trandafir.* ZANNE, P. IX, 486. *Ce e cu pană, Și nu-i cătană, Zgîrie, Și mîță nu e? E verde și nu e șopîrlă; Dinți are și gură n-are (Măceșul).* GOROVEI, C. 219. ✧ Fig. *Pentru leacurile din măceșii sînului tău Am înfruntat mînia lui Dumnezău.* ARGHEZI, V. 248.

2. (Regional) Păducel *(Crataegus Oxyacantha)*. Cf. BARCIANU, ALR SN III h 629.

3. (Rar) Moșmon *(Mespilus germanica)*. Cf. TDRG.

— Pl.: *măceși*. — Și: (regional) **măciéș** (pronunțat: *-ci-eș*), **măciuiéș** (pronunțat: *-ciu-ieș*), (rar) **măciáș** (COSTINESCU), (neobișnuit) **măcíș** (POLIZU) s. m.

— Etimologia necunoscută.

MĂCÉȘĂ s. f. v. **măceașă.**

MĂCI[1] subst. v. **mlaci.**

MĂCÍ[2] vb. IV v. **meci**[4].

MĂCIÁȘ s. m. v. **măceș.**

MĂCICÍNĂ s. f. v. **mătăcină.**

MẮCICOȘ, -Ă adj. v. **mocicoș.**

MĂCIÉȘ s. m. v. **măceș.**

MĂCIÉȘĂ s. f. v. **măceașă.**

MĂCILÁRIU s. m. v. **măcelar.**

MĂCILĂRÍ vb. IV v. **măcelări.**

MĂCILĂRÍE s. f. v. **măcelărie.**

MĂCILÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) De călău, de gîde: *H*[risto]*s îl hrăneaște cu pîine-ngerească... demicat de barda măcilească.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 203v/18.

— Pl.: *măcilești.*

— Cf. măcilar, măcilăresc.

MĂCINÁ vb. I. Tranz. (Folosit și absol.) **1.** (Complementul indică boabe de cereale; subiectul este o persoană) A preface în făină cu ajutorul valțurilor sau al pietrelor morii. *Ducea la Siret, de măcina.* NECULCE, L. 360. *Făcu rînduială, ca să macine grîul ce mai era la moară.* SLAVICI, O. I, 227. *S-au dus odată două fete la moară să macine.* MARIAN, S. R. II, 48. *Poposeau sub sălciile care împrejmuiau moara, așteptînd să-și macine grăunțele.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 24. *Au măcinat porumbul și o parte din grîu.* V. ROM. septembrie 1 953, 166. *Unul macină la moară* (= fiecare la rîndul său). Cf. ZANNE, P. III, 239. *Un om macină, altul face azimă din făina lui,* se spune cînd unul muncește și altul trage foloasele. Cf. id. ib. V, 398. ✧ Expr. **A măcina cuiva** = a împlini cuiva dorințele, a-i face pe plac. ZANNE, P. V, 399. **A măcina făină** = a face o treabă zadarnică (fiindcă a fost deja făcută); a repeta (eventual sub altă formă) un lucru făcut sau spus mai înainte. COM. IORDAN. ✧ (Rar, cu complementul „făina") *Morile... care măcina făină* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 263/14. *Moara cu care au măcinat făina.* DRĂGHICI, R. 77/28. ✧ (Subiectul este moara, pietrele sau valțurile ei) *O, macină grîul mai bine Și-nvîrtă-te, roată, mereu!* COȘBUC, P. I, 65. *La moara lui Ghiță Lungu, pietrele măcinau boabe și rumânii vorbe.* SADOVEANU, M. C. 126. *Atunci moara s-a pornit, Roțile și le-a-nvîrtit Și pe loc a măcinat Tot grîul cel secerat.* ANT. LIT. POP. I, 622. *Moara nu macină pînă nu o ungi la fus.* ZANNE, P. III, 234. *Două pietri tari nu pot măcina bine.* id. ib. 296. *Piatra care nu e bună Rău macină totdeauna.* id. ib. 297. ✧ Refl. pas. *Orzul sau secara uscată se macină.* I. IONESCU, D. 253. *Altă făină se macină la moară* (= s-a schimbat rostul lucrurilor). Cf. CREANGĂ, A. 7, ZANNE, P. III, 545. *La mine nu se macină așa ușor* (= cu mine nu poți face ce vrei). PAMFILE, C. 47. ✧ Refl. *Spune, bade, maică-ta, Că și de s-ar măcina În moară ca făina, Noi, de-om fi dragi, ne-om lua.* RETEGANUL, TR. 86. ✦ (Complementul indică materii solide) A preface în pulbere sau în fragmente mărunte (cu ajutorul unor mori speciale sau al unor mașini, dispozitive, instrumente). V. rîșni, pisa. *Mînca oamenii papură, care o usca și o măcina.* M. COSTIN, LET. I, 350/14. *Erau siliți a măcina coaja copacilor.* ODOBESCU, S. I, 323. *Văile cari mînau piuele* [de aur] *încă nu înghețaseră niciodată, și ei puteau măcina mereu.* AGÎRBICEANU, A. 407, cf. 529. *Mașini de măcinat cafea.*

C. PETRESCU, î. I, 8. ✧ (Prin exagerare) *Sfarmă piatră, cu largi pasuri calcă munte după munte... unde vede-o stîncă naltă el o macină cu palma.* ALECSANDRI, P. III, 238. ✦ A sfărîma, a fărîmița ; a frămînta. *Cercă să privească nepăsător la lumea care măcina glodul uliții.* SADOVEANU, O. VIII, 155. ✧ Refl. pas. *Zăpada se macină sub tălpi.* STANCU, D. 168. ✦ (Regional) A sfărîma, a mustui (strugurii) (Secășeni-Oravița). Cf. ALR SN I h 232/29. ✦ (Regional, despre stomac) A mistui. *Nu-mi macină rînza.* ALR I/438, cf. ALR II/I h 101.

2. (De obicei despre agenți fizici) A mînca, a roade ; p. ext. a ruina, a distruge. *Carii rod și macină lemnul.* CONTEMPORANUL, V_2, 505. *Banii și sculele — „odoarele", pe cari rugina nu le poate măcina decît după veacuri.* PAMFILE, COM. 1. *Voi însă știți că numai Pleșcuța Stă lîngă sat de cînd veacul... Și n-o macină nici ploile, nici vîntul, nici Timpul.* BENIUC, C. P. 69. ✧ Refl. pas. *Moara cea veche s-a măcinat de vreme.* C. PETRESCU, S. 24. ✧ Fig. (Despre boli) *În emigrație, Bălcescu a trăit tot mai părăsit, boala l-a măcinat tot mai mult.* LUPTA DE CLASĂ, 1 953, nr. 1—2, 110. *Ajunsese la capătul puterilor ; au măcinat-o și boala și remușcările și deznădejdea.* V. ROM. august 1 954, 128. ✦ Fig. (Complementul indică un gînd, o grijă, un necaz) A neliniști, a chinui, a consuma. *Începui să am mustrări de cuget... măcinat între sentimentul meu absurd și între dreptele sentimente pe care mi le inspira bărbatul Clarei.* GALACTION, O. 100. *Cufundat în beznă și măcinat de suferințe poporul muncitor era mînat în abatoarele războaielor imperialiste.* SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 574. ✦ Refl. (Despre pămînt) A se surpa. ALR I 395/180, cf. 395/803.

3. Fig. A vorbi (mult și necontrolat), a trăncăni. V. melița[1]. *Cetisă acum cărțile mai toate Și multe știa măcina din gură.* BUDAI-DELEANU, T. V. 125, cf. LB, BARCIANU. *Clevetirii... îi place să macine și gura lumei e greu s-o fereci.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 25. *Bagă-ți limba-n gură..., că doar ți-o cam fi de cînd macini!* PETICĂ, O. 216. *Măcinăm și noi două vorbe.* SADOVEANU, M. C. 29. *Alături de plăcerea de-a auzi, ei se străduiau să se bucure văzînd felul cum macină gura vorbitorului.* CONTEMP. 1 956, nr. 483, 3/6. ✧ Refl. pas. *Cîtă vorbă s-a măcinat aici ca, din ea, să iasă apă chioară și fum și vînt.* PAS, Z. IV, 253.

4. Fig. (Cu complementul „gînd") A chibzui pe îndelete, a examina îndelung, a prefira (în minte) ; a rumega, a depăna. *„Mai avem vreme să cugetăm și să vedem ce-avem de făcut", se gîndea Duca-vodă, măcinînd în minte gînduri amare.* SADOVEANU, Z. C. 105. *Am plecat, măcinînd gînduri negre.* BRĂESCU, A. 172. *Voicu își învîrtea pălăria în mînă, ca să-și macine mai bine gîndurile.* CAMIL PETRESCU, O. III, 160.

— Prez. ind.: *mácin.*
— Lat. **machinari.**

MĂCINÁR s. m. (Într-o poezie populară) Morar. *Frate morar, Măi măcinar.* TEODORESCU, P. P. 140.
— Pl.: *măcinari.*
— **Măcina** + suf. *-ar.*

MĂCINÁRE s. f. Acțiunea de a măcina. **1.** Transformare în făină a boabelor de cereale ; prefacere în pulbere a unor materiale solide. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Rîșnițele au folosit și la măcinarea făinii pentru mămăligă.* PAMFILE, I. C. 176. *Măcinarea grîului se poate face după trei procedee: măciniș țărănesc, măciniș semiînalt și măciniș înalt.* LTR III, 1 023. ✦ (Rar) Scrîșnire a măselelor. *O mînie înfricoșată care se vădea... Într-o măcinare necontenită a măselelor.* SADOVEANU, F. J. 413.

2. Fig. Zbucium, agitație, frămîntare. *Neliniștea e mare și comunicatul oficial e așteptat la ora patru cu întinsă măcinare.* CAMIL PETRESCU, U. N. 418. *Și eu trec acum prin măcinarea asta nesăbuită.* CONTEMP. 1 955, nr. 476, 3/4.
— Pl.: *măcinări.*
— V. **măcina.**

MĂCINÁT[1] s. n. Măcinare **(1).** Cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Oamenii, pîn-să le vină rîndul măcinatului, zăboveau cu drag la moara fermecată.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 25. *Cerea de la diferite mori din împrejurimi oferte pentru măcinatul a zece, douăzeci de vagoane de grîu.* V. ROM. octombrie 1 954, 86. *Sute nesutite, Mii nesocotite, Merg la judele, Să-și schimbe numele (Măcinatul).* GOROVEI, C. 219.
— V. **măcina.**

MĂCINÁT[2], **-Ă** adj. **1.** (Despre boabe de cereale) Prefăcut în făină; (despre alte materiale solide) prefăcut în pulbere. Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W. *Cafea măcinată.* ✦ Sfărîmat, fărîmițat ; frămîntat. *Pas cu pas, suflînd greu, pedeștrii treceau prin neaua măcinată.* SADOVEANU, O. VI, 123. *Octavian Sabin străbătu peronul măcinat de bombe.* T. POPOVICI, S. 269.

2. Ros, mîncat (de agenți fizici, de vreme) ; p. ext. distrus, ruinat. *Pietroaiele măcinate de pe dealul Ulmușorului.* ODOBESCU, S. III, 198.
— Pl.: *măcinați, -te.*
— V. **măcina.**

MĂCINĂTÚRĂ s. f. **1.** (Astăzi rar) Măcinare **(1).** Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG.

2. (Concretizat) Ceea ce rezultă din măcinare, măciniș (3); resturi de cereale. *Măcinătură mare pentru îngrășat rîmătorii.* ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D.

3. Produs al măcinării, al surpării unui teren (sub acțiunea agenților fizici); mîncătură, surpătură. V. eroziune. [Apa] *Moldovei s-ar repezi cu măcinătura malurilor înspre tîrg, amenințînd fărîmarea pămîntului* (a. 1852). URICARIUL, III, 249/19, cf. COSTINESCU.

— Pl.: *măcinături.*

— **Măcinat**[2] + suf. *-ură.*

MĂCINÉC, -Ă s. m. și f. v. **mucenic.**

MĂCINÍC[1] s. m. (Regional) Persoană venită la moară pentru măcinat. *La moară sînt mulți măcinici.* REV. CRIT. III, 159.

— Pl.: *măcinici.*

— De la **măcina.**

MĂCINÍC[2]**, -Ă** s. m. și f. v. **mucenic.**

MĂCINÍȘ s. m. **1.** Măcinat[1], măcinare **(1).** Cf. ANON. CAR. *Pe cînd era vuietul* [din moară] *mai mare și măcinișul mai înfierbîntat.* GANE, ap. TDRG. *Toate morile sistematice avînd cel puțin un valț... și o capacitate teoretică de măciniș de minimum 1 vagon 24 ore.* LEG. EC. PL. 28.

2. (Cu sens colectiv) (Cantitate de) cereale duse la moară pentru a fi măcinate. V. vipt. *Morarul măcina pe oprite și avea destul măciniș acum după secere.* SLAVICI, V. P. 19. *Moara și ziuă albă și noapte neagră avea măciniș bogat, nu numai din Băiță ci și din satele vecine.* F (1884), 247. *Măciniș la moară nu prea era.* ib. (1890), 138. *Am avut azi mult măciniș.* SADOVEANU, O. VIII, 65, cf. REV. CRIT. III, 159. *Frate! pornește moara, căci văd că măciniș ai destul!* CĂTANĂ, P. B. II, 118. *Îl trimite... cu un car de măciniș la moară.* COM. SAT. V, 110. *Lele, cît on măciniș Nu-m umplea capu de griji.* BÎRLEA, C. P. 301, cf. ȘEZ. VII, 189. [Moara] *umblă fără măciniș.* ALR II 6 715/235, cf. 3 986/353.

3. Produse rezultate din măcinarea grîului sau a altor cereale; măcinătură **(2);** p. ext. ceea ce rezultă în urma măcinării. Cf. LB. *Dochița... spăla măciniș de aur la piuăle lui Cornean.* AGÎRBICEANU, A. 162. *După cum are să fie și măcinișul mai mult sau mai puțin fin.* PĂCALĂ, R. 72. *Am măcinat paie cu rîșnița și din măciniș am pregătit fiertură.* STANCU, D. 126. *A lua zeciuiala măcinișului.* PAMFILE, I. C. 165, cf. ȘEZ. V, 105. ✦ (Regional) Uium. *Nu mai duc la moară la Cacoveanu, că ia prea mult măciniș.* Com. din PODENI-TURDA.

— Pl.: *măcinișuri.*

— **Măcina** + suf. *-iș.*

MĂCIOÁCĂ s. f. v. **măciucă.**

MĂCIOLÁR s. m. v. **măcelar.**

MĂCÍȘ s. m. v. **măceș.**

MĂCÍȘĂ s. f. v. **măceașă.**

MĂCÍTEL s. m. (Slavonism învechit) Persoană care chinuia, tiraniza. *Mucenicii... mai vîrtos pre măciteli ce-i muncea biruiau.* VARLAAM, ap. TDRG. *Au fost Manasia împărat, Ahav, Năvăhodonosor, măciteli, închinători bodzilor.* id. c. 70. *În dzilele lui Dioclitian și Maximian, a măcitelilor.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 199[r]/20.

— Pl.: *măciteli.*

— Din v. sl. **мѫчитель.**

MĂCITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Cimilitură, ghicitoare. Cf. ANON. CAR.

— Etimologia necunoscută.

MĂCIUCÁ vb. I. Tranz. (Rar) A lovi, a bate, a ucide cu măciuca. Cf. COSTINESCU. *Cu măsuca-l măsuca.* ALEXICI, L. P. 40.

— Prez. ind.: ?

— V. **măciucă.**

MĂCIUCÁR s. m. (Învechit, rar) Măciucaș **(1).** Cf. D. BOGDAN, GL. 173.

— Pl.: *măciucari.*

— **Măciucă** + suf. *-ar.*

MĂCIUCÁȘ s. m. **1.** (Învechit) Călău care bătea sau care omora cu măciuca **(I 1),** (învechit, rar) măciucar. Cf. CUV. D. BĂTR. I, 287, COSTINESCU. *Trebuie să avem temerea cea mai mare de măciucașul Vasile care e o slugă necredincioasă.* F (1876), 329, cf. D. BOGDAN, GL. 173, SCRIBAN, D.

2. (Regional) Paznic de noapte. Com. din SĂLIȘTE-SIBIU.

3. (Regional) Factor poștal (Feneș-Alba Iulia). ALR SN III h 874/102.

— Pl.: *măciucași.*

— **Măciucă** + suf. *-aș.*

MĂCIUCÁT, -Ă adj. **1.** Cu măciucă **(I 2).** *Veni îndată în mînă c-o bîtă groasă, măciucată.* PANN, ap. DDRF.

2. (Bot.; prin Munt., Dobr. în sintagma) *Mei măciucat* = mei cu bob mare și galben. V. mășcat. *Meiul e de 2 feluri: măciucat cu bob mare și galbăn, și mei negru.* H II 281, cf. I 284.

— De la **măciucă.**

MĂCIÚCĂ s. f. **I. 1.** Bîtă lungă și groasă, cu măciulie la unul dintre capete, uneori ferecată, folosită în trecut ca armă de luptă; mai[2] **(I).** V. ciomag, fuște, ghioagă. *O bătu cu ciocane* (adaos marginal: *măciuci) de plumb, preste tot trupul.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 85[r]/17, cf. MINEIUL (1776), 146[v1]/16.

Şi stocuri şi măciuce ş-a lancelor izbire Ş-a cailor năvală le-ntîmpină el singur. HELIADE, O. I, 333. *Îi zise să dea poruncă la toţi ferarii să-i facă o măciucă de fer.* ISPIRESCU, L. 318. *Afară de aceste două feluri de arme ofensive, dacii mai purtau topoare, ciomege şi măciuci.* XENOPOL, I. R. I, 81. *A început măciuca a da în el.* PAMFILE, VĂZD. 38. *A doua palmă, ca o măciucă de grea, l-a prăvălit la pămînt.* POPA, V. 185. *Primi ca o lovitură de măciucă în creştet răspunsul fetei.* SADOVEANU, O. VII, 93. *Se apropiară de oi şi începură să le atingă peste cozi cu măciucile, ľuîndu-le la goană.* PREDA, Î. 145, cf. id. D. 148. *Luasem eu de-acas' O măciucă bătrînească.* V. ROM. octombrie 1 954, 18. *Cu măşuca-l măşuca.* ALEXICI, L. P. 40. *Da brînza cine-o făcea? Doi ciobani motîntani Cu măcioacele mari.* VICIU, COL. 184. *Cu o măciucă a lovit două capete* (= cu o vorbă a lovit doi inşi). Cf. ZANNE, P. III, 217. *Dintr-un lemn iese şi cruce şi măciucă* (= dintr-un om bun ies şi copii buni şi copii răi). Cf. id. ib. I, 203. *Ajunge o măciucă la un car de oale* (= pentru un om simţit ajunge să i se spună o dată ceva). Cf. CREANGĂ, P. 258, ZANNE, P. IV, 10. ✧ Expr. **A da cu măciuca-n baltă** v. baltă. **A i se face** (sau **a i se pune, a i se zburli cuiva) părul** (sau **chica) măciucă (în** sau **pe cap)** = a fi cuprins de o spaimă puternică, a se îngrozi, a se înspăimînta. *Să fi văzut... blesteme, de ţi se punea părul măciucă.* ZILOT, CRON. 87, cf. GORJAN, H. IV, 100/33, PANN, P. V. III, 52/13, BARONZI, L. 67, SLAVICI, N. II, 252. *Urlau dobitoacele de ţi se făcea părul măciucă pe cap.* ISPIRESCU, L. 7, cf. 18, 190, 301, id. U. 30. *Cîte a îndurat bietul om, ţi se făcea părul măciucă.* REBREANU, R. II, 224. *Ţi s-ar zburli părul măciucă în cap, cînd ţi-aş spune ce ştiu eu şi ce se pregăteşte.* C. PETRESCU, A. R. 31, cf. ŞEZ. IV, 172. ✦ (Regional) Mai[2] (de bătut rufe, pămînt, pari etc.); maiul tîmplarului. Cf. ALR I 723, ALR II 3 373/537, ib. 6 670/537, 551. ✦ (Regional) Baston (ALR II 3 360/157, 682); cîrjă (ALR II/I MN 148, 3 926/157, 272); băţ cu care se duce o sarcină pe umăr (ALR II/I MN 148, 3 927/141). ✦ (Regional) Par (Leicesti-Piteşti). CHEST. II 265/70.

2. P. restr. Partea bulbucată a unei măciuci **(I 1)**, a unui baston etc.; măciulie. *Un băţ de rădăcină cu măciuca cît un pumn de copil se înălţa în aer lîngă Miron Iuga.* REBREANU, R. II, 197. *Îşi juca degetele pe bastonul de abanos cu măciuca de argint.* CAMIL PETRESCU, O. I, 304. *La cap măciucă, La coadă măciucă, La mijloc nemică* (Furnica). GOROVEI, C. 162, cf. 217. ✦ (Regional) Prîsnel (la fus). ALR I 1 270/770, cf. 1 270/760, 776, 782, 846.

3. Lovitură dată cu măciuca **(I 1)**. *Să-ţi dau măciuci, să te moi.* ALECSANDRI, P. P. 250.

4. (Regional) Partea bulbucată a unor plante. *Măciuca macului.* ALR SN I h 197. *Măciuca cepii.* ALR II 6 014/769. ✧ *Măciucă cu fulgi* = floarea papurei. ALR I 1 907/727, cf. 1 907/178, 746, 764, 768, 776, 780, 803, 825, 839, 850. *Măciucă de brad* = con de brad. ALR I 974/896, cf. 974/786. ✦ Floarea cînepii. Cf. A III 1, 18.

5. (Regional) Plazul plugului; călcîi (Borşa-Vişeu de Sus). ALR SN I h 22/362.

II. (Bot.; regional) **1.** (La pl.) Cîrciumărese *(Zinnia elegans)*. PANŢU, PL.

2. Compus: **măciuca-ciobanului** = **a)** rostogol *(Echinops sphaerocephalus)*. BRANDZA, FL. 292, GRECESCU, FL. 325, PANŢU, PL.; **b)** tătarnică *(Echinops commutatus)*. BRANDZA, FL. 292, GRECESCU, FL. 325, PANŢU, PL.

— Pl.: *măciuci* şi (învechit) *măciuce*. — Şi: (regional) **măcioácă, mocioácă** (LB, PAŞCA GL.), **mociúcă** (ALR II 4 952/130) s. f.

— Lat. ***matteuca.**

MĂCIUCHÍŢĂ s. f. **1.** Diminutiv (hipocoristic) al lui măciucă **(I)**. *El merge-năinte cu măciuchiţa-n mînă, or cu beţigaşu.* JIPESCU, O. 79. *Măciuchiţa i-o lua, După buţi i-o arunca Pistoalile i le lua Vin în iele că turna.* MAT. FOLK. 61. *Măciuchiţă Dobra Spînzură Moldova* (Cîntarul). PĂSCULESCU, L. P. 75. *Măciuchiţa glava, Cunjură dumbrava* (Ochii). GOROVEI, C. 250.

2. (Regional) Ferigă *(Phegopteris dryopteris fée)* (Măceşul de Jos-Băileşti). ALR II 6 291/872.

— Pl.: *măciuchiţe*.

— **Măciucă** + suf. *-iţă*.

MĂCIUCÓS, -OÁSĂ adj. (Rar, despre bîte) Cu măciucă **(I 2)**. Cf. DDRF.

— Pl.: *măciucoşi, -oase*.

— **Măciucă** + suf. *-os*.

MĂCIUCŪŢĂ s. f. **1.** Diminutiv (hipocoristic) al lui măciucă **(I)**. *A treia oară îi dă o măciucuţă.* PAMFILE, VĂZD. 38. *Aş fi vrut... să-mi fac şi o măciucuţă, aşa cum văzusem la Paşcu păcurarul.* VLASIU, A. P. 9. *Măciucuţa grabnică Încunjură dumbravnică* (Albina). GOROVEI, C. 9.

2. Compus: (Bot.; regional) **măciucuţă-din-baltă** = floarea papurei (Fîntîna-Rupea). ALR I 1 907/164.

— Pl.: *măciucuţe*.

— **Măciucă** + suf. *-uţă*.

MĂCIUIÉŞ s. m. v. **măceş.**

MĂCIULÁR s. m. v. **măcelar.**

MĂCIULĂT, -Ă adj. v. **măciuliat.**

MĂCIULĂRÍ vb. IV v. **măcelări.**

MĂCIULIÁT, -Ă adj. (Regional) Cu măciulie **(I 2)**, bulbucat. HEM 1 431, cf. GREGORIAN, CL. 59.

— Pl.: *măciuliaţi, -te*. — Şi: **măciulát, -ă** adj. HEM 1 431.

— De la **măciulie.**

MĂCIULÍE s. f. **I. 1.** Capătul îngroșat (și rotunjit) al unor obiecte, mai ales al unei măciuci, al unui baston, al unui băț de chibrit. *Să-și facă un buzdugan cu măciulia numai de plumb gol.* ISPIRESCU, L. 133, cf. CREANGĂ, P. 150. *Boldurile acestea nu erau cu măciulie.* PAMFILE, I. C. 366. *Iei șaisprezece bețe de chibrit, rupi măciuliile la patru.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 431. *Vîntură în aer măciulia de argint a bastonului în care soarele scapără cîteva fulgere.* I. BOTEZ, ȘC. 112. ***Sub** umflătură răsar bube mici, cît măciulia chibritului.* STANCU, D. 278. *La dreapta lui mergea un flăcău înalt, sprijinindu-și fiecare pas într-un băț cu măciulie de aramă.* CAMILAR, N. II, 249, cf. 430. *Dugu aruncă departe ciomagul lui cu o mică măciulie la cap.* PREDA, Î. 64. *Merge... călare P-un cal vînăt bidiviu, Cu frîul cu străgălie, Cu biciul cu măciulie.* TEODORESCU, P. P. 53. *Vine Ghiță tinerel... Cu biciu cu măciulie.* ȘEZ. I, 183, cf. ALR I 1 270/420, 538, 727, 748, 808, 810, 820, 825, 839, 887, 890, 898, 954, 990. *Lată peste lată... Peste crăcănată măciulie. Peste măciulie limpezeală, Peste limpezeală gălbineală* (Fața casei). GOROVEI, C. 141. *Boată cu măciulie.* ALR II 3 360/836. ✧ (Regional) *Ac cu măciulie* = ac cu gămălie. ALR SN II h 523.

2. (Bot. ; popular) Capsulă. *S-au copt inul, și măciuliile lui au început a crepa.* ECONOMIA, 45/27. *Sămînța din măciulii încă-i verde și moale.* I. IONESCU, C. 145/5. *Macul acel cu măciulia fără borte la creastă se culege tăind hlujenii.* id. ib. 151/6. *Se fură nouă măciulii de mac... se pun măciuliile în oală și se aruncă în fintînă.* PAMFILE, VĂZD. 127. *Prin jud. Suceava se strîng măciuliile de șofran înflorit, se lasă de se usucă la umbră și pe urmă se fierb.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 56. *Alții* [au murit] *de fierturâ de măciulii de mac.* SADOVEANU, M. C. 8, cf. ALR SN I h 197, A V 20. ✧ (Regional) *Măciulie de brad* = con de brad. ALR I 974/746. ✦ (Regional) Floarea papurei. Cf. ALR I 1 907/125, 129, 138, 144, 150, 710, 810, 896.

II. (Regional, prin confuzie) Măciucă **(1)**, mai de despicat lemnele (Chiril-Cumpulung Moldovenesc). A V 16.

— Pl.: *măciulii.*

— Etimologia necunoscută. Probabil contaminare între **măciucă** și **gămălie.** Pentru alte ipoteze, cf. PUȘCARIU, în JAHRESBER. VIII, 197, PHILIPPIDE, PR. 62.

MĂCNÍRE s. f. v. **mîhnire.**

MĂCNÍT adj. v. **mîhnit.**

MĂCREȘÉLE s. f. pl. (Regional) Coacăze (Întorsura Buzăului-Brașov). ALR I 1 209/186.

— **Măcriș** + suf. *-ele.*

MĂCRICIÚNE s. f. (Învechit, rar) Măcrime. *Istovirea sau măcriciunea trupului.* ap. TDRG.

— **Macru** + suf. *-iciune.*

MĂCRÍME s. f. (În dicționarele din trecut) Lipsă de grăsime, slăbiciune fizică; (învechit, rar) măcriciune. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., ALEXI, W., BARCIANU, DDRF.

— **Macru** + suf. *-ime.*

MĂCRÍȘ subst. **1.** Numele a două plante erbacee cu flori, de obicei, roșietice: **a)** (și, Bucov., în sintagma *măcrișu caprei*, PANȚU, PL.) plantă cu tulpina ramificată în partea superioară, cu frunze numeroase, variate ca formă și acrișoare la gust, folosite în medicină și în alimentație ; (popular) acriș *(Rumex acetosa) ;* **b)** (și în sintagmele *măcrișul cailor*, PANȚU, PL., *măcrișul calului*, DDRF, *măcriș mărunt*, PANȚU, PL.) plantă mică, cu tulpina dreaptă, cu frunzele în formă de spadă, care crește prin pășuni și prin locuri nisipoase și uscate, (regional) lugeru-broaștii, schiaz *(Rumex acetosella).* Cf. ANON. CAR. *Așadară legumile se împart: în ceale cocenoase și foioase. De aceastea se țin: ...cartifiolul, știrul, spinatul, tot fealiul de salată, măcrișul, mărariul.* ECONOMIA, 124/9, cf. BARONZI, 137. *Măcrișul sau acrișul (Rumex acetosa) crește prin pîrloage, pe ogoare și fînețe.* ȘEZ. XV, 65, cf. VIII, 39, PĂCALĂ, M. R. 19. *Se fierb frunze de măcriș și zeama se dă bolnavului.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 75, cf. BIANU, D. S. *Se pisează rădăcina de macriș și firele se fierb în zeama aceasta.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 107. *Comun prin fînețe este măcrișul (Rumex acetosa), iarăși nu tocmai bine văzut de cosași, căci strică finul ; vitele nu-l mănîncă cu plăcere, din cauză că e acru la gust.* SIMIONESCU, FL. 144. *Creștea un măcriș fraged, acrișor.* V. ROM. septembrie 1 954, 123. *Pe hat se mai aflau niște buruieni bune de leac, măcriș acru cu frunza lată, cît vrei.* CAMILAR, N. II, 384, cf. I, 271. *Diferite buruiene se numesc: troscot... crucemare, macriș.* H III 139, cf. IV 44, GRAIUL, I, 286, BUD, P. P. 45. *Frunză verde de măcriș.* BÎRLEA, B. 81. ✧ *Măcrișul calului* (sau *cailor)* ori *măcriș căiesc* (sau, suspect, *crăiesc)* = numele a trei specii de ștevie: **a)** *Rumex conglomeratus.* Cf. LB, PONTBRIANT, D., BRANDZA, D. 424, BARCIANU, TDRG, BUJOREAN, B. L. 383, ALR SN III h 653, A III 325 ; **b)** *Rumex patientia.* Cf. BUJOREAN, B. L. 383 ; **c)** *Rumex acutus.* Cf. LB. *Măcriș ciobănesc* = specie de măcriș cu tulpina dreaptă, uneori foarte înaltă, ramificată în partea superioară, cu florile dispuse în spice *(Rumex arifolius).* PANȚU, PL. *Măcriș domnesc* = specie de măcriș *(Rumex obtusifolius).* Cf. POLIZU, BARCIANU, COMȘA, N. Z. 38, ALR I 1 916/266, 283. *Măcriș de grădină* (sau *lat)* = specie de măcriș *(Acetosella rotundifolia).*

Cf. LB, ALEXI, W., ALR I 1 951/900. *Măcriş de apă* = ştevie de baltă *(Rumex palustris)*. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU.

2. (Popular ; şi în sintagmele *macrişul caprei*, ALR I 1 916/164, 178, 190, 764, 770, 772, *macrişul caprelor*, PANŢU, PL., *macrişul caprei de pădure*, H IX 436, *macrişul calului*, DDRF, *macriş domnesc*, ALR I 1 916/266, 283, *macrişul iepurelui*, PANŢU, PL., *macrişul iepurilor*, com. din STRAJA-RĂDĂUŢI, ALR I 1 916/388, *macriş iepuresc*, PANŢU, PL., *măcrişu oii*, PĂCALĂ, M. R. 20, *macrişu ursului*, ALR I 1 916/576, *măcrişu păsării*, ib. 1 916/186, 200, *măcrişul păsărilor*, ib. 1 916/227, *macriş păsăresc*, LB, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, BRANDZA, D. 181, ALR I 1 916/160, 584, *macrişu cucului*, ALR I 1 916/158, 782, *măcriş de pădure*, ALR I 1 916/94, 215, 223, 370, 554, 556, 582, 588, 780, *macriş păduresc*, ALR I 1 916/100, *măcriş pădureţ*, ib. 1 916/249, *macriş de cîmp*, ib. 1 916/339, 803, 880, *macriş de piatră*, ib. 1 916/337, *macriş cu trifoi*, COTEANU, PL. 21, *macriş trifoios*, ŞINCAI, în DR. V, 556, LB, BRANDZA, D. 181, *macriş domnesc*, ALR I 1 916/266, 283, *macriş nemţesc*, ib. 1 916/768, *macriş de minte*, ib. 1 916/229, *macriş acru*, ib. 1 916/792) Mică plantă erbacee cu rizom tîrîtor, cu frunze acrişoare, acoperite cu peri, asemănătoare ca formă cu frunzele trifoiului, şi cu flori albe sau roşietice ; măcrişor, (regional) trifoi-măcriş *(Oxalis acetosella)*. Cf. LB, BRANDZA, D. 181, BARCIANU. *Macrişul iepuresc sau macrişul păsăresc (Oxalis acetosella) e mai puţin cunoscut.* ŞEZ. XV, 65. *La nevoie, se mănîncă, mai ales la munte, cînd se isprăvesc proviziunile de acasă: jir, ştir, lobodă, ceapă şi ai sălbatec, ciocu-corbului, măcrişu oii, rădăcină-dulce.* PĂCALĂ, M. R. 116. *Mă rog, n-ai putea să-mi spui dumneata dacă în ţara fericită a miresmelor se găseşte măcrişul iepurelui?* HOGAŞ, M. N. 107. *În excursiune, însetat, transpirat, mestecînd cîteva frunze din acest măcriş, simţi o răcoreală plăcută.* SIMIONESCU, FL. 63, cf. ALR I 1 916. ✦ *Sare de măcriş* = oxalat acid de potasiu.

3. (Regional ; şi în sintagmele *măcriş iepuresc*, GRECESCU, FL. 44, BUJOREAN, B. L. 383, *măcriş de rîuri*, BRANDZA, D. 115, BIANU, D. S., *măcriş de spin*, LB, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., *măcriş spinos*, BIANU, D. S., com. din BRĂDIŞORUL DE JOS-ORAVIŢA) Dracilă *(Berberius vulgaris)*. Cf. H XII 237. *Aici este un copăcel măcrişu; are ghimpi, poami roşî şî acri.* ALR I 1 951/600, cf. 1 951/596, 690.

4. (Prin nord-estul Olt.) Vin acru, prost. Cf. CIAUŞANU, GL.

5. Compuse: (Bucov.) **macrişul-caprei** = degetăruţ *(Soldanelio montana)*. PANŢU, PL. ; **macriş-de-baltă** = năsturel *(Nasturtium officinale)*. PANŢU, PL.

— Şi: (regional) **macríş, macríci** (ALR SN III h 653, ALR I 1 916/298, 339, 941, 1 951/94), **macríci** (ALR I 1 951/278, 315, 339), **magríş** (ib. 1 951/112, ALR II 6 021/105), **mecríş** (ALR I 1 951/355, 357, 1 916/357), **mecréş** (ALR II 6 021/349), **mocríş** (ALR I 1 916/355), **necríş** (ALR II 6 021/29) subst.

— Etimologia necunoscută. Cf. L. ROM. 1 965, 106, unde se susţine proveniența din *acru*.

MĂCRIŞÓR subst. (Bot.) Diminutiv al lui măcriş.

1. (Rar) Cf. măcriş **(1 b)**. Cf. COTEANU, PL. 20.

2. (Şi în sintagma *macrişor trifoios*, PANŢU, PL.) Cf. măcriş **(2)**. Cf. LB, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., N. LEON, MED. 48.

— Şi: (regional) **macrişór** s. m.

— **Măcriş** + suf. *-or*.

MĂCULÁ vb. I v. **macula**.

MĂCULÁRE s. f. v. **maculare**.

MĂCULÁT, -Ă adj. v. **maculat**.

MĂCULATÚRĂ s. f. v. **maculatură** [2].

MẮCULĂ s. f. v. **maculă**.

MĂCURTÉŢ s. n. v. **macorteţ**.

MĂCÚŢ s. m. (Bot.) Mac[3] **(1c)** *(Papaver Rhoeas)*. Cf. PANŢU, PL.

— Pl.: *măcuţi*.

— **Mac**[3] + suf. *-uţ*.

MĂDÁMĂ s. f. v. **madamă**.

MĂDĂRÁN s. m. v. **maghiran**.

MĂDĂRĂNÍE s. f. v. **modorănie**.

MĂDĂRÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Învechit, rar) A-şi bate joc de cineva, a rîde de cineva. *Zmăul cesta ce fapt-ai se bată-şi gioc (să-şi mădărească* D) *d-insul.* PSALT. 216. ✦ Tranz. A spune cuiva lucruri rele sau necuviincioase. Cf. DOSOFTEI, MOL. 92.

2. Refl. (Învechit) A se fistîci. *Sfîntul, mădărindu-să de ruşine, neşte femei văzînd la o fîntînă.* DOSOFTEI, ap. TDRG.

3. Tranz. (Regional) A alinta, a dezmierda. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ALEXICI, L. P. 184, com. din CRIŞCIOR-BRAD, ALRM I/II h 318. ✦ A răzgîia ; a deprinde (pe un copil) alintat, a-l creşte dezmierdat. Cf. ALR II/I h 150, com. din SEBEŞ şi din ZAGRA-NĂSĂUD.

4. Refl. (Regional) A vorbi dezmierdat, a face drăgălăşii ; a se alinta. Cf. MARIAN, O. II, 152, BL VI, 192, A V 2, 14, 16, 18, 20, 21, 25, 26, 131, VI 4, 26, 33, LEXIC REG. 16. ✦ A face mofturi, nazuri ; a se lăsa poftit, îmbiat. *Îi era ciudă, cum s-o roage el să vie şi ea să*

facă nazuri, să se mădărească. CONTEMPORANUL, V_2, 487. *Aşa-s fetele ruşinoase, se mădăresc la măritat.* ib. VI_2, 14, cf. BL VI, 50, ŞEZ. IX, 156, A VI 26, com. din PIATRA NEAMŢ. ✦ A se fîţii (Petreştii de Jos-Turda). ALR II 3 702/250. ✦ (Despre cîini şi, p. ext., peiorativ despre oameni) A se gudura. ALR I 1 153/218, cf. ALR II 3 671/325.

— Prez. ind.: *mădăresc.*

— Etimologia necunoscută.

MĂDĂRÍRE s. f. (Regional) Acţiunea de a (se) mădări; mîngîiere, alintare; răsfăţ. Cf. LB, PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W.

— V. **mădări.**

MĂDĂRÎT, -Ă adj. (Regional, despre copii) Alintat, răsfăţat. Cf. LB, PONTBRIANT, D., DDRF, GHEŢIE, R. M. *Copil mădărit.* ŞEZ. II, 187, cf. V, 105, GR. S. VII, 80, com. din CRIŞCIOR-BRAD. ✧ (În context figurat) *Dorul tău e mădărit, Trebuie-n braţe-nvelit.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 109.

— Pl.: *mădăriţi, -te.*

— V. **mădări.**

MĂDĂRITÚRĂ s. f. (Învechit şi regional) **1.** Alintătură, dezmierdare. Cf. DDRF.

2. Afectare, prefăcătorie, ipocrizie (TDRG); îngîmfare (BARONZI, L. 112), lăudăroşenie (DDRF).

— Pl.: *mădărituri.*

— **Mădări** + suf. *-tură.*

MĂDĂŢÍE s. f. (Prin Transilv.) **1.** Încăpăţînare, îndărătnicie. GHEŢIE, B. M., cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. Zăbavă; tărăgănare. GHEŢIE, R. M.

— Etimologia necunoscută.

MĂDERÁN s. m. v. **maghiran.**

MĂDÍŢĂ s. f. v. **mlădiţă.**

MĂDRÁSĂ s. f. v. **matraţă.**

MĂDRÁT s. n. v. **matraţă.**

MĂDRÁŢ s. n. v. **matraţă.**

MĂDRÁŢĂ s. f. v. **matraţă.**

MĂDRÁŢĂNE subst. pl. v. **matraţă.**

MĂDRĂGĂLÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A insista cu îndărătnicie (pe lîngă cineva) pentru obţinerea unui lucru. V. pisa. (Talpa Ogrăzile-Roşiori de Vede). Cf. COMAN, GL. *Nu mă mai mădrăgăli atîta, dă-mi pace.* id. ib.

— Prez. ind.: *mădrăgălesc.*

— Cf. modrigăli.

MĂDRĂGÎT, -Ă adj. (În fostul judeţ Gorj) Foarte obosit. PAŞCA, GL.

— Etimologia necunoscută.

MĂDUĂ s. f. v. **măduvă.**

MĂDUGĂ s. f. v. **măduvă.**

MĂDUHĂ s. f. v. **măduvă.**

MĂDUHNĂ s. f. v. **măduvă.**

MĂDUHÓS, -OÁSĂ adj. v. **măduvos.**

MĂDUHÚŢĂ s. f. v. **măduvuţă.**

MĂDUIE s. f. v. **măduvă.**

MĂDULÁR s. n. **1.** (Învechit şi popular, mai ales la pl.) Fiecare dintre membrele unei fiinţe; p. gener. fiecare dintre părţile sau organele din care este alcătuită o fiinţă. *Au nu-s de acicea di în dulceaţele voastre cele ce voinicescu întru mădularele voastre?* COD. VOR. 128/3, cf. 124/8. *Aşa limba, despuindu-se întru mădularele noastre spurcă tot trupul.* CORESI, ap. GCR I, *10/1. *Întăreaşte mădularele trupului mieu* (cca 1 633). GCR I, 81/4. *Să-i vearse plumb topit în gură, să-i pogoară pre grumadzi la inimă, pentru că pre aceastea mădulare au ieşit de la inima ei toate îndemnăturile featei.* PRAV. 172. *Limba mic mădulariu şi cu mari să făleaşte.* N. TEST. (1 648), 178^r/19. *Toate mădularile trupului goale să tăvălesc* (a. 1 669). GCR I, 184/26. *Tocmi bucăţealele toate careaş la loc şi la-ncheietură, toate mădulările.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 117^r/12, cf. 119^r/27. *Mîinile şi picioarele şi alte mădulări ale noastre care au făcut păcate.* CHEIA ÎN. 13^v/14, cf. 29^r/15, 76^r/32. *Clătescu-mă cu toate mădulările pentru că ştiu că nevinovat nu mă vei lăsa.* BIBLIA (1 688), 367^1/39. *Bătîndu-i toate mădulările.* MINEIUL (1 776), 40^{r2}/19. *O parte de mădulările mele să văd şi o parte sînt acoperite* (a. 1 779). GCR II, 119/13. *Otrava... au străbătut pînă la mădulările ceale mai primejduitoare.* AETHIOPICA, 40^r/10, cf. 79^v/13. *Nu se văd printre dînşii paralitici, orbi, şchiopi, nici străcaţi la vreun mădulariu.* IST. AM. 80^r/16. *Aşea se întîmplă la bieţii bolnavi carii sînt în stratul morţii, nice pot vorbi, nice gîndi, fără numai de necazul ce simt întru mădulările sale.* MAIOR, P. 11/28. *Răceala biruise toate mădulările mele.* KOTZEBUE, U. 20^v/4. *Trupul nostru au priimit... unele mădulări îndoite.* CALENDARIU (1 814), 102/18. *Mi-au mai rămas puţin sînge în mădulările meale.* BELDIMAN, N. P. I, 105/7, cf. 17/1, 185/2. *Au dăruit firea pre albini cu aşa plasă de unealte şi mădulări, cu care dînsăle nu numai drept, bine, curat şi frumos, ci şi preste fire iute, datorinţele sale pot să plinească.* TOMICI, C. A. 23/2. *Ale sale mădu-*

lare-şi vede în bucăţi sărind. HELIADE, O. I, 101, cf. 103. *Împotriva cîrceilor la mîini şi la picioare cste foarte de folos ca să se frece acest mădulari cu flanelă sau cu altceva de lînă cu oţet tare de camfor.* CR (1 831), 142¹/30. *Încălzindu-şi slăbitele mădulări la razele soarelui.* NEGRUZZI, S. I, 293. *Îşi deştepeni mădularele întinzînd braţele în laturi şi bătînd în pămînt cu picioarele amorţite.* SADOVEANU, O. I, 490. *Focul arde vioi în sobă, o căldură leneşă îţi umple toate mădularele.* id. ib. VII, 334, cf. 65, 164, IX, 419, X, 7, id. M. C. 102, id. F. J. 466, id. P. M. 243. *Se dau în lături să nu se mai aleagă şi cu mădularele retezate.* PAS, Z. II, 205, cf. IV, 86. *Îi trecuse prin mădulare un fluid leneş, plăcut, de voluptate.* VORNIC, P. 160. *M-a luat aşa, o căldură plăcută prin toate mădularele.* V. ROM. ianuarie 1 954, 79, cf. ALR II/I MN 82, 2 222/172, 250, 279, 514, 682. ✧ Fig. [Oraşul] *ce zace la picioarele tale beat de vuiet, culcat pe costişa lui, ca să-şi odihnească mădulările cele de granit.* NEGRUZZI, S. I, 270. *Traian Buciu parcă turna din clocotul vieţii sale nestăvilite sînge aprins în mădularele motorului.* MIHALE, O. 170. ✧ Expr. (Învechit) **A-i împrăştia** (cuiva) **trupul mădulări** = a-l rupe (pe cineva) în bucăţi. *Auzînd pre-mpăratul lăudîndu-să că-i va împrăştia trupul mădulări.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 73ᵛ/29. ✦ P. restr. Organ genital bărbătesc. *Pruncul acela carele nu-i va fi tăiată pelita mădulariului, acela va peri din oamenii săi.* VARLAAM, C. 404. *I-au legat cu o aţă mădularul şi i-au cusut şi şăzutul.* AMIRAS, LET. III, 133/4. *Teodor Pusnicul şi-a scos mădularele.* STĂNOIU, C. I. 176. ✦ P. restr. (Regional, la pl.) Ganglionii de la gît (Petreştii de Jos-Turda). ALR II/I MN 82, 2 222/250. ✦ (Învechit, la pl.) Oseminte. *Vădzu pre părinţii săi aşa căzniţ, le luă de gios sf*[i]*ntele mădulări de le sărută.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 111ʳ/24. *Altarul de piatră pe care stau întinse Mădulare de sfinţi.* ALEXANDRESCU, M. 94.

2. (Învechit) Membru (al unei societăţi, al unei organizaţii, al unui grup etc.); element (al unui grup). *Toţi sfinţii lui se-ţi fie fraţi de la un tată feciori, mădulare lui H*[risto]*s* (a. 1 619). CUV. D. BĂTR. II, 122/14. *Iarăşi ne împreunăm întru beseareca lui, adecă întru mădularele lui ce le iaste cap măriia sa.* VARLAAM, C. 35, cf. GCR I, 115/15. *Ţeara noastră este mădularea crăimei Ungariei.* ŞINCAI, HR. II, 111/18, cf. id. ib. III, 21/34. *Să aibă divanul fără întîrziere a alege pre acele... două mădulări dintre boierii cii mai ispitiţi.* AR (1 829), 42¹/4. *Al doile mădulariu al comitetului însemnat aice... este alesdumnealui boieriul Constantin Cantacuzino Paşcanu.* ib. 42¹/35. *La fieştecare cinci ani mădularele senaturilor să primenesc.* CR (1 829), 152¹/31, cf. ib. (1 833), 25¹/30. *Ca un mădular al soţietăţii, fii cetăţean vrednic.* MARCOVICI, C. 88/19, cf. id. D. 5/4, 131/25. *Duhurile cele mai înalte, mădulari a Academiei, ar fi crezut.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 432, cf. id. S. 196. *Vrea să-l facă mădulariu de sfat.* BĂRAC, T. 25/4. *Capetele oştirilor erau din drept mădulari ai svatului domnesc.* BĂLCESCU, M. V. 597. *Academia ... îl alese curînd de mădular al seu.* NEGRUZZI, S. II, 144. *Îi mulţămi isprava făcută de la 1 813 de Asachi „patriotul nostru, mădular Academiei din Roma".* IORGA, L. II, 519. *Fost mădular fruntaş al Adunării Obşteşti.* CAMIL PETRESCU, O. II, 388, cf. 497. ✦ Funcţionar, slujbaş al unei instituţii. Cf. PRAV. 71. *Voi încă sînteţi mădulările crăimei acesteia... şi acum încă slujiţi cu mare credinţă.* ŞINCAI, HR. II, 85/9. *Carii din mădulari nu să vor supune la această poruncă... li să amerinţează pedeapsă.* GT (1 838), 28¹/29. *Departamentul credinţei la care fu mădular.* ALEXANDRESCU, M. 210. *Eşti un mădular al poliţiei?* ALECSANDRI, T. III, 1 096.

3. (Regional) Parte a căruţei (DDRF, H II 50, 62, 101, 118, 221, X 500, XI 283, 312); (la pl.) cuiele (de lemn) care leagă dricul cu osiile şi inima căruţei sau care ţin în cerc obezile roţii (CDDE, LIUBA-IANA, M. 106, H II 132, IV 254, XI 395). ✦ (Ban., la pl.) Icuri cu care se strîng doagele. Cf. LIUBA-IANA, M. 128.

4. (Regional) Sfredel de dimensiuni mari. V. butelnic, şpiţelnic. *Mădularul dă găuri pînă la 2 cm diametru.* PAMFILE, I. C. 124.

— Pl.: *mădulare* şi (învechit şi popular) *mădulări*, **(2)** *mădulari*. — Şi: (învechit, rar) **mădulăre** s. f.; (regional) **medulăr** (LIUBA-IANA, M. 128) s. n.; **mădurări** (GEORGESCU-TISTU, B. 62) subst. pl.; **madalără** s. f.

— Lat. **medullaris.**

MĂDULĂRE s. f. v. **mădular.**

MĂDULĂRÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A zdrobi, a frînge (pe cineva) în bătaie. *Ieri m-au opărit, astăzi m-au mădulărit cu totul.* SBIERA, P. 239.

— Prez. ind.: *mădulăresc.*

— V. **mădular.**

MĂDULĂRÍCĂ s. f. (În fostul judeţ Botoşani) Diminutiv (hipocoristic) al lui mădular **(1).** *Din toată încheieturica, Din toată mădulărica.* GR. S. VI, 127.

— Pl.: ?

— **Mădular** + suf. *-ică.*

MĂDULĂRÓS, -OÁSĂ adj. (Neobişnuit) Care are mădulare **(1)** foarte groase. V. ciolănos. Cf. COSTINESCU.

— Pl.: *mădulăroşi, -oase.*

— **Mădular** + suf. *-os.*

MĂDUÓS, -OÁSĂ adj. v. **măduvos.**

MĂDURĂRI subst. pl. v. **mădular.**

MĂDUÚȚĂ s. f. v. **măduvuță.**

MĂDUVĂ s. f. **I. 1.** Substanță moale și grasă, de culoare gălbuie, aflată în canalul oaselor și care contribuie la formarea sîngelui și a țesutului osos. *Desparte și d[u]hul și sufletul și măduva den oase.* CORESI, L. 543/17. *Ț-voi aduce cu drag... Jărtve de ars cu măduhă grasă.* DOSOFTEI, PS. 211/7. *Oasele lui le va împlea de măduhă.* BIBLIA (1 688), 377²/8, cf. 372¹/43. *Măduha din oase a o suge.* ȚICHINDEAL, F. 300/26. *Oasele... îi păreau uneori că au în ele măduva putredă.* GALACTION, O. 305. *Să ieși, Să fugi... Din creierii capului, Din măduva oaselor.* TEODORESCU, P. P. 366. *Bubă de nouă feluri de bubă, Să ieși din măduva osului.* ȘEZ. III, 193, cf. VIII, 111. *Din os în măduhî Ducî-sî vestea.* GRAIUL, I, 504. *Trei lucruri nu se pot pe lumea asta: scară în cer, punte peste mare și măduvă în fer.* ZANNE, P. VI, 263. ✧ (La pl., în descîntece) *Pi su rarunci, pin tăti ciolanili, pin tăti măduvili.* ȘEZ. VI, 92. *Fugi mînătură... din toate măduhurili.* ib. XX, 49, cf. ARH. FOLK. III, 125. ✧ *Măduva spinării* = parte a sistemului nervos central, aflată în interiorul coloanei vertebrale. *Măduva spinărei ocupă canalul șirei spinărei.* ENC. VET. 75. *Măduva spinării prezintă o diferență apreciabilă între cele două părți din regiunea lombosacrată.* PARHON, O. A. I, 220, cf. 1, 12, 127. ✧ Expr. **A-i înghețа** (sau **a-i degera** cuiva) **măduva-n oase** (sau **în ciolane** etc.) **(de frig)** = (despre oameni) a-i fi foarte frig, a fi înghețat. *Ne degera măduva-n oase de frig!* CREANGĂ, A. 116. *Ne-a înghețat... măduva în ciolane de frig.* id. P. 256. *De bucurie nici nu bag de samă că-mi îngheață măduva în fluierele picioarelor.* SADOVEANU, O. IX, 433. (Regional) **A (-i) cerca** (cuiva) **măduva și oasele** = a pune pe cineva la tot felul de încercări, pentru a afla cît prețuiește. ZANNE, P. II, 607. **Pînă în** (sau **la**) **măduva oaselor** (sau **din oase**) sau **pînă în măduvă** = pînă în adîncul ființei, al sufletului; în cel mai înalt grad. *Cînd ciocoiul ajunge la gradul de vătaf, este corupt moralicește și fizicește pînă în măduva oaselor.* FILIMON, O. I, 96. *Mi-am sleit puterea toată pînă-n măduva din oase.* EFTIMIU, Î. 129. *Izbucneau te miri de unde năprasnice cîntece pandurești, să te străpungă pînă în măduva oaselor.* C. PETRESCU, A. R. 44. *Sînt înveninat pînă în măduvă și pînă în vîrful degetelor.* SADOVEANU, P. M. 126. *Răsărea un soare... de te pătrundea pînă la măduva oaselor.* PREDA, Î. 90. **Măduvă de miel** = (glumeț) mîncare aleasă, rară; trufanda. Cf. ZANNE, P. III, 658. ✦ (Prin sud-vestul Transilv., în sintagma) *Măduvă de pe ureche* = cerumen. ALRM I/I h 36.

2. Fig. Partea esențială a unui lucru, fondul unei probleme, al unei opere etc.; esență, miez, nucleu. *Cîte am însemnate în analii mei, o parte și numai măduva o voi aduce aci.* ȘINCAI, HR. II, 94/19, cf. III, 272/1. *Dete o proclamațiune a cărei măduvă era, că el nu a venit să combată și să asuprească popoară.* BARIȚIU, P. A. II, 396. *Aci a fost totdauna măduva românității.* HASDEU, I. C. I, 37. ✦ Tărie, putere, vlagă, energie. *Fug de neologisme și aleg acele cuvinte vechi... în care se află încă toată măduva înțelesului popular.* MAIORESCU, CR. II, 287.

II. P. anal. Partea cea mai dinăuntru, partea din mijloc. V. inimă.

1. Zona interioară, centrală, moale a tulpinii plantelor; inima (tulpinii); p. restr. sevă, mîzgă. *Suc sau măduhă de lemn* (a. 1 705). GCR I, 357/14. *Măduhă în lemn.* LB. *Se crestă deasupra* [mlădița] *pînă în măduhă.* ECONOMIA, 158/21. *Ochiul său se mărește așa, că ar voi parcă să străbată prin măduva copacilor.* GANE, N. I, 127. *Măduvă de soc, Fir de busuioc, Să fiarbă la foc.* COȘBUC, P. II, 148. *O masă centrală de paremchim numită măduvă.* GRECESCU, FL. 5. *Stătea posomorît ca un copac cu măduva uscată.* REBREANU, I. 27. *Și viul măduvii sporește Simțind frunzarele vecine Cum îl înconjură frățește, Cum tot la adăpost l-ar ține.* V. ROM. ianuarie 1 954, 179, cf. ALR I 957/320, A III 3. *Ce-i înalt cît pădurea Și nu vede de feli lumea? (Măduva* copacului). GOROVEI, C. 227. ✧ Fig. *Douăsprezece șerbe... tocau făina De orz și grîu, care-i a lumii hrană Și măduvă.* MURNU, O. 342.

2. (Prin Transilv.) Ața mai tare care trece pe lîngă cocleți de la un capăt la celălalt al ițelor; inima ițelor. Cf. ȘEZ. VIII, 147. *Ața de lîngă fuștei se mai numește și inima sau măduva ițelor.* PAMFILE, I. C. 267.

3. (Regional, în sintagma) *Măduva luminii* = fețtila lumînării (Mihăileni-Miercurea Ciuc). ALR II/I MN 141, 3 908/574.

— Accentuat și: (regional) *mădúvă* (ALR I 958/9, 540, 750, 790, 805, 898, 954, 990). — Pl.: (rar) *măduve.* — Și: (învechit și regional) **mădúhă** (accentuat și *mădúhă* A II 12, III 19; pl.: *măduhe* ALRM I/I h 36, și *măduhi* LB, *măduhuri*), (regional) **madúhă** (ALR I 1 957/94, 856, A III 5, 16, 17, 18; accentuat și *máduhă* A III 5), **mădúhnă** (ALR I 1 957/418), **mădúă** (accentuat și *mădúă* ib. 958/56, 834, 926, 1 957/8, 12, 24, 60, 63, 164, 280, 360, 768, 865, 870, 878, 880, 885, 887, 926), **mădúgă** (BL III, 23, ALR I 958/28, 35, 1 957/30, accentuat și *mădúgă* ALR I 958/28, 35, 1 957/28, 35, 40, 45, 49, 69, 77, 810, 850), **mădúie** (ib. 1 957/93), **modúvă** (ib. 1 957/782), **modúă** (ib. 1 957/18) s. f.

— Lat. **medulla.**

MĂDUVÉLE s. f. pl. (Într-un descîntec) Măduvioare. *Din toate măduvelele.* GR. S. VI, 119.

— **Măduvă** + suf. *-ele.*

MĂDUVIOÁRĂ s. f. Diminutiv (hipocoristic) al lui măduvă; (regional) măduviță, măduvuță. Cf. BL III, 19.

— Pl.: *măduvioare.*
— **Măduvă** + suf. *-ioară.*

MĂDUVÍȚĂ s. f. (Într-un descîntec) Măduvioară. *Din toată viţa Şi măduviţa.* GR. S. VI, 134.
— Pl.: *măduvițe.*
— **Măduvă** + suf. *-iță.*

MĂDUVÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Despre oase; p. ext. despre ființe) Cu (multă) măduvă **(I 1).** Cf. LB, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Acolo am o pasere neagră Pe-aceea s-o mînce, S-o strice De sățioasă, De măduoasă.* MARIAN, D. 336. *Ieşi... Din oase Măduvoase.* MAT. FOLK. 608, cf. 565.
2. Fig. (Învechit) Plin de conținut, de miez ; substanțial. *Dete compatriotului său un răspuns măduvos.* BARIȚIU, P. A. III, 187, cf. 56, 64. *Cei mai mulți membri din cîți se afla de față, luară parte la acea discuțiune măduvoasă.* F (1 871), 393, cf. DDRF.
— Pl.: *măduvoşi, -oase.* — Şi: (regional) **măduhós, -oásă** (T. PAPAHAGI, M. 130), **măduós, -oásă** adj.
— **Măduvă** + suf. *-os.*

MĂDUVÚȚĂ s. f. (La pl., în descîntece) Măduvioară. *Din toate măduvuțele.* GR. S. VI, 160. *Din tăte osuțăle, Din tăte măduuțăle.* ARH. FOLK. VII, 97.
— Pl.: *măduvuțe.* — Şi: **măduhúță** (LB), **măduúță** s. f.
— **Măduvă** + suf. *-uță.*

MĂESTRÓS, -OÁSĂ adj. v. **maestros.**

MĂFRÁMĂ s. f. v. **năframă.**

MĂGÁN subst. (Regional, în locuțiuni) Loc. adv. **De măgan** sau **de** (ori **din**) **(bun) măganul meu** (sau **tău, lui** etc.) = **a)** de la sine, singur, din proprie inițiativă, fără intervenția unui factor exterior. *I-o trecut de măgan.* BĂNUȚ, T. P. 162. *Nu m-ai urît de măgan... Alți-or semănat urgie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 347, cf. MAT. FOLK. 1 050, ŞEZ. XX, 33, VASILIU, P. L. 259, I. CR. VI, 153. *Vlaicu, fecior de țăran Ş-a făcut aeroplan, De zbura el de măgan.* ANT. LIT. POP. I, 90. *Pt'ică lemńile d'e măgan şî să prăpăd'e iele sîngure.* ALRT II 65, cf. ALR I 396/257. *Lapte-n-t'egat de măganu lui.* A III 12, cf. 11, I 13) ; **b)** după plac, după dorință. *Mi-ai făcut... Leagăn de magheran Să mă leagăn de măgan.* MARIAN, NA. 313. *Să trăiesc cum voi vrea eu ; Să trăiesc de-al meu măgan.* RETEGANUL, TR. 34, cf. I. CR. VI, 153, GR. S. VI, 240. [Calul] *îmblă di maganu lui.* ALR II/95 ; **c)** pe din afară. *On om bătrîn cari ştii sărbătorile de măgan.* ALRT II 105. ✧ Loc. adj. **De măgan** sau **de măganul meu** (sau **lui** etc.) = „fără stăpîn, de capul lui". ŞEZ. II, 42. *Bine-i şi feciorului Pînă-i de maganu lui.* BÎRLEA, C P. 247. *Nu-l lăsa de măgan* [pe copil]. ALR II/I h 150/250. *De-aş trăi măcar un an Să mai fiu de-a meu măgan.* Com. din ZAHAREŞTI-SUCEAVA.
— Şi: **mangán** subst. A V 14.
— Din magh. **magán.**

MĂGÁR s. m. **I. 1.** Animal domestic din familia calului, dar mai mic decît acesta, cu capul mare, cu urechile lungi, întrebuințat ca animal de povară ; asin, (regional) măgăreț, (glumeț) urecheat *(Equus asinus). Muiaria lui să tragă măgariul de dălogul căpestrului.* PRAV. 178, cf. 176. *Şi fură lui oi şi viței şi măgari.* BIBLIA (1 688), 8²/32. *Au supusu domniei lui pre turci, pre moldoveni, pre unguri, de-i avea ca pe neşte măgari pre toți* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 239/18. *Am lucrat, fără să mă laud, ca un bou. — Şi de ce nu ca un măgar, chir Iane?* KOTZEBUE, U. 23ʳ/22. *Se îmbrăcă cu o piele de măgar pe care i-o adusese dădaca.* ISPIRESCU, L. 308, cf. 281. *Eu, a zis Ion către ascultătorii de la masă, eu ştiu ce glas are măgarul.* CARAGIALE, O. IV, 159. *Măgarii vor zburda.* PAMFILE, VĂZD. 4, cf. id. S. T. 23. *Şi plecară, măgarul, pisica şi cățelul, cu oile lor, ca să străbată lumea.* ARGHEZI, C. J. 12, cf. SBIERA, P. 195. *Tusa măgărească i se zice aşa, că bolnavul, cînd tuşeşte, îşi trage sufletu, ca măgarii cînd zbiară.* ŞEZ. IV, 30, cf. PAMFILE, B. 52. *Şede pe măgar şi caută măgarul.* NEGRUZZI, S. I, 248, cf. BARONZI, L. 113. *S-a dus bou şi s-a întors măgar,* se zice despre cei care n-au ştiut să se folosească de învățătura care li s-a dat. Cf. ZANNE, P. I, 330. *Ca măgarul între oi,* se zice, în ironie, despre un om în vîrstă care se amestecă printre copii sau despre un om înalt care stă între oameni scunzi. Cf. id. ib. 536. *Ori moare măgarul, ori piere samarul.* id. ib. 3. *În loc să scîrțîie carul, scîrțîie măgarul,* se spune atunci cînd, în loc să se plîngă cel năpăstuit, se plînge cel ce a năpăstuit. Cf. id. ib. V, 126. ✧ *Măgar sălbatic* = mamifer asemănător măgarului **(I 1)** şi calului ; colun. *La cară avea cai înhămați şi măgari sălbateci.* HERODOT (1 645), 387, cf. LB, POLIZU, BARCIANU. ✧ Expr. **A fi măgarul cuiva** = (despre oameni) a-i face cuiva tot felul de servicii care cer eforturi fizice obositoare (şi umilitoare). Cf. PAMFILE, J. II, 152. **A ajunge** (sau **a face pe cineva**) **din cal măgar** = a ajunge (sau a aduce pe cineva) dintr-o situație mai bună în alta mai rea, a ajunge (sau a face pe cineva) de rîs. *Nu mă faceți din cal măgar, că vă veți găsi mantaua cu mine.* CREANGĂ, P. 253. **A nu fi nici cal, nici măgar** = a nu aparține unei categorii determinate, a nu avea o situație precisă. ✦ (Regional) *De-a măgarul* (sau *măgarii)* =numele a două jocuri de copii: **a)** de-a caii, v. cal. PAMFILE, J. III, 35, cf. PĂCALĂ, M. R. 206 ; **b)** de-a capra, v. capră. ALR II 4 344/53, cf. 4 344/227.

✦ Compus: (învechit) **măgar-de-Africa** = zebră. PONTBRIANT, D.

2. Epitet batjocoritor pentru un om obraznic, ingrat, leneș, încăpățînat sau prost; (regional) măgăreț. *Nu s-au găsit alt magar acolo în țară să vie cu acea jalobă afară de el* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 246/22. *Uite, vezi! ăsta e cusurul lui — e măgar!... și violent!... și n-are manieră!* CARAGIALE, O. I, 230, cf. 283, MACEDONSKI, O. I, 240. *Adică de ce să-și bată joc de el toți măgarii?* REBREANU, I. 150, cf. 15, 123. *Voi ce rîdeți? Ieșiți afară, măgarilor!* BRĂESCU, A. 72.

3. (Regional) Numele unui joc de cărți nedefinit mai de aproape (Comloșu Mare-Jimbolia). H XVIII 6.

II. (Regional) Snopul de grîu care se pune în vîrful unei grămezi de snopi și care se așază cu spicele pieziș, formînd o apărătoare de ploaie; (regional) popă. Cf. PAMFILE, A. R. 134. *Al treisprezecelea snop se pune ca măgar pe picior.* I. CR. III, 292, cf. IV, 100, ALR SN I h 60. ✦ Claie, grămadă de șapte, nouă sau zece snopi (CV 1 951, nr. 1, 36); jumătate de claie (de grîu) (ALR SN I h 58).

III. (Regional) Nume dat unor elemente de construcție sau unor dispozitive care susțin greutăți. V. suport, platformă.

1. Chinga căpriorilor (ALR II/I h 226); (la pl.) „boldurile sau țepușile unei case țărănești" (ȘĂINEANU, D. U.).

2. Pinten (la malul apei). V. capră, cășiță. Cf. A II 5, III 5.

3. Podul care susține moara. V. podină. (Secuiu-Craiova). Cf. H V 433.

4. Capră de tăiat lemne. ALR I 952/808, 870, 880, 898. ✦ Fiecare dintre suporturile de lemn prevăzute cu două picioare triunghiulare, peste care se așază scînduri lungi, ca să servească drept bancă sau drept schelă pentru zidari. Cf. L. ROM. 1 959, nr. 5, 76, com. din RUCĂR-FĂGĂRAȘ, ALR II 6 669/812, 848. ✦ Suport pentru albie (Frumoasa-Zimnicea). CV 1 950, nr. 3, 35. ✦ Capra peste care sar copiii (Glimboca-Caransebeș). ALR II 4 344/27.

5. (Rar) Instrument care servește la ridicarea căruțelor și a trăsurilor pentru a li se spăla roțile. Cf. PONTBRIANT, D.

— Pl.: *măgari.*

— Cf. alb. magar, bg. marape.

MĂGARIȚĂ s. f. v. **măgăriță.**

MĂGĂDÁN s. m. (Familiar) Măgădău. *Dascălul din strana dreaptă, coșcogeamite măgădanu de român.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *Moșul încărcă desagii și mergea bombănind: — Ti șa! Măgădan mare!... Băieții de seama lui... la moară... și chiar la tîrg.* SĂM. III, 459, cf. CANDREA, F. 16, PAMFILE, A. R. 250. *Cîțiva măgădani stăteau pe lîngă ziduri răsfoind cărți.* STANCU, R. A. II, 33, cf. CIAUȘANU, V. 177.

— Pl.: *măgădani.*

— Etimologia necunoscută. Cf. măgădău.

MĂGĂDĂU s. m. (Familiar) Om (tînăr) înalt, voinic (v. găligan, lungan, vlăjgan) și cam prost (v. căscăund). *Ia, ascultă, bagă-ți mințile în cap, că zău, cît ești de măgădău... pe legea mea, mă scoți din sărite.* CONV. LIT. XI, 67, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Joe, după ce se făcu măgădău mare, răsturnă pe tat-său.* ISPIRESCU, U. 82, cf. DDRF, ALEXI, W., CANDREA, F. 16, PAMFILE, J. III, 90. *Nu ți-e rușine, Dacă nu de el, de mine, Măgădăule, să-ți pui Mintea c-un crîmpei de pui?* ARGHEZI, S. P. 116. *Cine să cuteze să se pună cu el, mai ales că era cîtă mai măgădăul?* PAS, Z. I, 104. *Odată mă pomenesc cu o matahală lîngă mine. Al cui ești, mă, a vorbit măgădăul.* PREDA, Î. 50, cf. 44, 47. *Ești coșcogemite macadău și te amesteci în joaca copiilor.* Com. din PIATRA-NEAMȚ.

— Pl.: *măgădăi.* — Și: (regional) **macadău** s. m.

— Etimologia necunoscută. Cf. măgădan.

MĂGĂDÍT, -Ă adj. v. **măgăduit.**

MĂGĂDUIÁLĂ s. f. (Regional) Îndoială, șovăire. COMAN, GL.

— Etimologia necunoscută.

MĂGĂDUÍT, -Ă adj. (Regional) **1.** Îndoit, nesigur. COMAN, GL, cf. LEXIC REG. 82.

2. (În expr.) **A se ține măgăduit** = a avea toată încrederea că cele discutate rămîn definitiv stabilite (Ștefănești-Rîmnicu Vîlcea). Cf. ARH. OLT. XXI, 269.

— Pl.: *măgăduiți, -te.* — Și: **măgădít, -ă** adj. LEXIC REG. 82.

— Etimologia necunoscută.

MĂGĂIÁȚĂ s. f. v. **măguiață.**

MĂGĂLÍE s. f. v. **gămălie.**

MĂGĂOÁIE s. f. (Popular) **1.** Matahală **(1).** *Într-o zi, era singur cu oile pe miriști și se pomenise cu o magaoaie peste el.* V. ROM. iunie 1 955, 42.

2. Matahală **(2).** *Măgăoaia îl ținea de piept, gîfîia și-i spunea.* PAS, Z. III, 133.

3. Momîie (de pus în semănături). *Mireasa arată ca o magaoaie.* STANCU, D. 137, cf. I. CR. XIII, 115, ARH. OLT. XXI, 269. ✦ Epitet injurios pentru o femeie urîtă, neglijentă și prost îmbrăcată. Cf. CIAUȘANU, GL., ARH. OLT. XXI, 269.

4. Fig. Sirenă care anunță bombardamentele aeriene. *Ai auzit-o? rage zbierat, ca un malac. E gaia, cucuvaia, Strigoiul, măgăoaia.* ARGHEZI, C. O. 130.

5. Brezaie. H V 5, cf. 6.
— Pl.: ? — Și: **magaoáic, măgăoánă** (BUL. FIL. V, 168) s. f.
— Etimologia necunoscută.

MĂGĂOÁNĂ s. f. v. **măgăoaic.**

MĂGĂRÁR s. m. **1.** (Rar) Păzitor de măgari. Cf. COSTINESCU. *Ia sama bine, să nu te adimenească magararii, care te așteaptă cu dobitoacele lor la scară.* NEGRUZZI, S. I, 328.
2. (Învechit) Sacagiu care cară apă cu ajutorul unui măgar. IORDAN, L. R. A. 162.
— Pl.: *măgărari.*
— **Măgar** + suf. *-ar.*

MĂGĂRÁȘ s. m. **1.** (Regional) Măgăruș **(I 1)** (Marginea-Rădăuți). Cf. ALR II 5 533/386.
2. (Rar) Epitet pentru un tînăr prost și impertinent. *Un magaraș această slujbă a săvîrși... poate.* CANTEMIR, IST. 90, cf. COSTINESCU.
— Pl.: *măgărași.*
— **Măgar** + suf. *-aș.*

MĂGĂREÁȚĂ s. f. **1.** (Învechit și regional) Măgăriță **(I).** Cf. LEX. MARS. 229, H XI 284, ALR I 1 131, ALR II 5 533, A II 8, III 12. ✧ Expr. **A pune pe măgăreață** = a se îmbăta. CHEST. VIII 108/19. ✦ Epitet injurios pentru o fată sau o femeie obraznică, ingrată sau proastă. (Glumeț) *Ești măgăreață mare!* CIAUȘANU, V. 177. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Viață măgăreață... Altădată dădeam eu în ea cu piciorul; acuma dă ea în mine cu copita.* SADOVEANU, P. M. 185.
2. Fig. (Regional) Acuzație sau pedeapsă nedreaptă; năpastă, pacoste, belea. *A omorî un om nu e fleac. E o crimă, Grunz. Așa că o să las să cadă pe dumneata măgăreața.* STANCU, R. A. III, 280.
3. (Ban. și prin sudul Munt.) Tuse convulsivă. Cf. H XVIII 161, ALR II/I h 120.
4. (Prin fostul județ Argeș) Claie de grîu. V. măgar **(II).** LEXIC REG. 82.
5. (Regional) Acoperișul de lemn al cuptorului de pîine construit afară (Mangalia). CHEST. II 326/136.
— Pl.: *măgărețe* și *măgăreți* (ALR I 1 131/896).
— **Măgar** + suf. *-eață.* Cf. bg. магарец.

MĂGĂRÉL s. m. (Regional) Măgăruș **(I 1).** Cf. LB, ALR II 5 531/987.
— Pl.: *măgărei.*
— **Măgar** + suf. *-el.*

MĂGĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. De măgar, al măgarului. Cf. LB. *Acest svat măgăresc, Măgarii cu un glas îl îmbunătățesc.* DONICI, F. I, 17/7, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ✧ *Tuse măgărească* = tuse convulsivă, v. convulsiv. *După cuptiori se auzi întăi un gemăt și apoi un plîns de copil întrerupt hojma de tusă măgărească.* CONTEMPORANUL, III, 923. *Peste copii mai dă o tusă, numită tusa măgărească.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 178. *Se-mbolnăvise de tusă măgărească.* V. ROM. februarie 1954, 131. ✦ Fig. (Despre vorbe, fapte etc.) Obraznic, grosolan; ingrat. *Conduită măgărească.* COSTINESCU.
— Pl.: *măgărești.*
— **Măgar** + suf. *-esc.*

MĂGĂRÉȘTE adv. Ca măgarii **(I 1),** în felul măgarilor; fig. cu impertinență; stupid. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF.
— **Măgar** + suf. *-ește.*

MĂGĂRÉȚ s. m. (Regional) Măgar **(I 1).** Cf. ANON. CAR. ✦ Măgar **(I 2).** *Poate are el dreptate, păcătosul și măgărețul dracului!* SADOVEANU, P. M. 146.
— Pl.: *măgăreți.*
— Derivat regresiv de la **măgăreață.**

MĂGĂRÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Familiar) A da (cuiva) calificativul de măgar, a face (pe cineva) măgar; p. ext. a batjocori. *Ce avea Racoviță ... Să-și măgărească neamul?* C. GANE, TR. V. 295, cf. DR. IV, 696. *I-a porcit, i-a măgărit... vai de mama lor!* RĂDULESCU-CODIN, Î. 275.
2. Refl. (Regional, despre varul nestins) A se fărîmița, a se mărunți. *Varul s-a măgărit: a stătut prea mult nestins.* ARH. OLT. XXI, 269, cf. COMAN, GL. ✦ (În fostul județ Olt, despre ceapă sau usturoi) A începe să se altereze, a se strica. TOMESCU, GL.
— Prez. ind.: *măgăresc.* — Și: **măgărí** vb. IV. COMAN, GL.
— V. **măgar.**

MĂGĂRÍE s. f. Comportare, atitudine, faptă, vorbă impertinentă, obraznică, necuviincioasă. *Eugenie, neputînd suferi măgăria aceluia, l-au lovit cu toiagul său preste deget.* ȘINCAI, HR. III, 178/17, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, TDRG, ALEXI, W. *Nu putea să-i facă asemenea măgărie decît îndemnat de Herdelea.* REBREANU, I. 207.
— Pl.: *măgării.*
— **Măgar** + suf. *-ie.* Cf. bg. магария.

MĂGĂRÍȚĂ s. f. **I.** Femela măgarului **(I 1);** (învechit și regional) măgăreață **(1),** (învechit) asină. Cf. LB, POLIZU. *Bei lapte de măgăriță.* PAMFILE, B. 65. *Laptili di magariți-i tari bun pentru tusî.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. *La măgăriță bătrînă, frîu poleit,* se zice la adresa femeilor bătrîne care se gătesc prea mult. Cf. ZANNE, P. I, 543. ✦ (Regional, în sintagma) *Măgăriță de catîr* = femela catîrului (Bănița-Petroșeni). A III 18.
II. (Regional) **1.** Crucea de dinapoi a căruței, scara căruței. Cf. DAMÉ, T. 10, PAMFILE, I. C. 132.

2. Floare care se face la capătul stîlpilor la unele case țărănești. PAMFILE, I. C. 424.
— Accentuat și: *măgăriță*. — Pl.: *măgărițe*. — Și: (regional) **măgariță** s. f. A III 7.
— **Măgar** + suf. *-iță*. Cf. bg. магарица.

MĂGĂRÍ vb. IV v. **măgări.**

MĂGĂRÚȘ s. m. **I.** Diminutiv (hipocoristic) al lui măgar **(I 1)**; pui de măgar ; (regional) măgăraș **(1)**, măgărel, măgăruț. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Îmi rămase deodată stăruitoare, înaintea ochilor, figura cuminte și deșteaptă a măgărușului meu Vasilache.* SADOVEANU, O. IV, 65, cf. X, 411, IORDAN, STIL. 189. *Între timp venise și Ciurea, îmboldindu-și măgărușul zgribulit de ploaie.* V. ROM. iulie 1 954, 153. *Măgărușii amăriți se adăpostesc aplecîndu-și spinarea spre gardurile scunde de piatră.* ib. aprilie 1 956, 165. *Merg pe cale... Ciobănașii Tot jucînd, Măgărușii Tot zbierînd.* TEODORESCU, P. P. 679, cf. ALR II 5 533/2, 27, 352, 414, 514, 537, 848, 876, ALRM SN I h 190. *Vine lelea de la Huși Călare pe un măgăruș* (Căruța). ȘEZ. VII, 79.
II. (Regional) **1.** Capră de tăiat lemne. Cf. măgar **(III 4)** (Orlea-Corabia). ALR I 952/885.
2. Numele unui joc țărănesc cu lăutari. SEVASTOS, N. 282, cf. PAMFILE, J. III, 90.
— Pl.: *măgărușii.*
— **Măgar** + suf. *-uș.*

MĂGĂRÚȚ s. m. (Regional) Măgăruș **(I 1)**. Cf. ALRM SN I h 190, ALR II 5 533/2, 352.
— Pl.: *măgăruți.*
— **Măgar** + suf. *-uț.*

MĂGĂZÍE s. f. v. **magazie.**

MĂGĂZIÉR s. m. v. **magazier.**

MĂGĂZÍN s. n. v. **magazin.**

MĂGĂZÍNĂ s. f. v. **magazin.**

MĂGDĂLÁN s. m. (Prin Transilv.) Cais *(Prunus armeniaca)*. FRÎNCU-CANDREA, M. 102, com. din LIMBA-ALBA IULIA.
— Pl.: *măgdălani.*
— Etimologia necunoscută.

MĂGDĂLÁNĂ s. f. (Prin Transilv.) Fructul măgdălanului ; caisă. Cf. TDRG.
— Pl.: *măgdălane.*
— Cf. măgdălan.

MĂGERĂN s. m. v. **maghiran.**

MĂGEREÁN s. m. v. **maghiran.**

MĂGERÍE s. f. v. **măjărie.**

MĂGHERÁIE s. f. (Regional) Groapă în care se păstrează cartofii (Corunca-Tîrgu Mureș). CHEST. II 437/276.
— Pl.: *măgherăi.*
— Cf. măgheruște.

MĂGHERÁN s. m. v. **maghiran.**

MĂGHERÉSC, -EÁSCĂ adj. (Neobișnuit) Maghiar. *Cele doauă graiuri, nemțesc și... măghieresc.* SBIERA, F. S. 212.
— **Maghiar** + suf. *-esc.*

MĂGHERÚȘTE s. f. pl. (Prin Transilv.) Cartofi. VICIU, GL.
— Etimologia necunoscută.

MĂGHIRÁN s. m. v. **maghiran.**

MĂGIÓN s. n. v. **magiun.**

MĂGÍSTRĂ s. f. (Regional) Cusătură cu care se împodobesc pieptarele în față și pe la nasturi. V. mancister, ceapraz. Cf. VICIU, GL., PAMFILE, I. C. 311.
— Etimologia necunoscută. Cf. engl. Manchester.

MĂGIÚN s. n. v. **magiun.**

MĂGLÁR s. m. v. **mîglar.**

MĂGLÁȘ s. m. v. **mîglaș.**

MĂGNÁT s. m. v. **magnat.**

MĂGNÎT, -Ă adj. v. **mîhnit.**

MĂGUIÁȚĂ s. f. (Regional) **1.** Formă nedeslușită ; vedenie, nălucire, mogîldeață. *Cînd ajunse la pod și dete să treacă peste dînsul, iată că-i iesă înainte o măguiață și-i sparie caii.* MARIAN, O. II, 99. *Atunci au răcnit căprariul deodată ! „Stăi tu, măguiață neagră".* SBIERA, P. 148. ✦ Monstru (ALEXI, W.) ; p. ext. persoană urîtă, antipatică (BARCIANU).
2. Ridicătură de pămînt ; mușuroi, mogîldeață. *Cînd am trecut pe lîngă el, nici nu l-am băgat în samă, că-i numai cît o măguiață.* Com. din PIATRA NEAMȚ.
— Pl.: *măguițe.* — Și: **măgăiáță** s. f. TDRG.
— Etimologia necunoscută. Cf. măgăoaie.

MẮGULĂ[1] s. f. v. **măgură.**

MẮGULĂ[2] s. f. v. **magulă.**

MĂGULEÁLĂ s. f. Faptul de a măguli ; vorbă, gest de măgulire ; lingușeală ; amăgeală, (învechit, rar) măguliciune. Cf PONTBRIANT, D.

Mama... crezîndu-le toate lăptoase, după răbuș, cum i le spusesem eu cu măgulele, m-a lăudat de vrednicia ce făcusem. CREANGĂ, A. 61. *Iau mințile fetelor cu minciuni, cu măgulele.* CONTEMPORANUL, V, 490, cf. VI$_2$, 6, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., TDRG. *Trei zile se sfătuiră, Lui Iordachi să-l înșele, Trimițîndu-i măgulele.* ALECSANDRI, P. P. 179.

— Pl.: *măguleli* și (regional) *măgulele.*

— **Măguli** + suf. *-eală.*

MĂGULÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Învechit) A mîngîia, a alinta. *Cuprinzîndu-l în brață, îl sărută și, măgulindu-l cu blîndețe, cu smerenie, îi zisă.* VARLAAM-IOASAF, 117^r/23. ✧ (Glumeț) *De voim să ne iubească Prefăcutele femei, Punem să le măgulească Un băț bun, mlădios de tei.* PR. DRAM. 327.

2. Tranz. A satisface pe cineva în mîndria, în orgoliul său ; a flata ; a linguși. *Începură ei a-l măguli pre orbu, ceialanți orășăni întrebînd ce-i vor da.* HERODOT (1 645), 502. *Pre acesta dară într-aceasta chip, coada în loc de cap puindu-i amăgulind-o o așezară.* CANTEMIR, IST. 106. *Și tu voiești să mă măgulești?* KOTZEBUE, U. 27^v/13. *Nădeajdea a împărăți preste... noroade va măguli inima lui cea iubitoare de slavă.* BELDIMAN, N. P. II, 52/1. *Cu adimeniri viclene auzu-ți măgulesc.* NEGRUZZI, S. II, 190. *Atențiunea dumitale m-a măgulit foarte.* CARAGIALE, O. VII, 501. *Adă lozul, să vedem mai bine! zise bărbatul, stăpînindu-și firea, căci încrederea femeii îl măgulea.* REBREANU, NUV. 272, cf. id. R. I, 258. *Încrederea pe care mi-o arăți mă măgulește și mai mult.* CAMIL PETRESCU, T. II, 177. *Așezați devreme în rîndul întîi, populînd sala, pentru a măguli vanitatea profesorilor.* BRĂESCU, A. 192, cf. ARGHEZI, P. T. 77, GALAN, B. II, 266. *Cu atît mai mult e cazul să te măgulească aprecierea lui.* V. ROM. septembrie 1 955, 92. ✧ Absol. *Pe din față măgulește, Pe din dos te otrăvește*, se zice despre cei fățarnici. Cf. ZANNE, P. II, 134.

3. Refl. și (învechit) tranz. A (se) încînta ; a (se) amăgi. *Pre mulți au măgulit lîngă sine.* SIMION DASC., LET. 236. *Dusu-o-au și la împărăteasa sa împăratul... ca să o măgulească să o întoarcă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 19^v/30, cf. octombrie 91^v/31, noiembrie 98^v/29. *El nu știe că nu trebui a să măguli cu această nădejde* (a. 1 750—1 780). GCR II, 83/37. *Și pre Cnimoi îl măgulește, cu fealiuri de chipuri trăgîndu-l.* AETHIOPICA, 6^r/6. *Romanii... măgulesc pre femei și încep a le răpi.* BELDIMAN, N. P. I, 15/9, cf. id. E. 64/35. *Cu aceste nădejdi măgulindu-să, s-au culcat în crevatul său.* DRĂGHICI, R. 71/10, cf. 147/29. *Să stai cu turcii, fără a te măguli însă că vei dobîndi ceva.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 598. *Nu te mai măguli cu o nădejde ce niciodată nu se poate împlini.* NEGRUZZI, S. I, 25. *Și... eu care m-am măgulit un moment că am vocațiune de autor.* GANE, N. III, 154, cf. OȚETEA, T. V. 180.

— Prez. ind.: *măgulesc.* — Și: (învechit) **amăgulí** vb. IV.

— Din v. sl. МАГОЛАТИ СѢ.

MĂGULÍCĂ s. f. (Regional) Bucată de pînză (în trei colțuri) de pus pe cap. Com. din BRAN-BRAȘOV.

— Pl.: *măgulici.*

— Etimologia necunoscută.

MĂGULÍCE s. f. v. **măgurice.**

MĂGULICIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Măgulitor **(2)**. *Începu a-l lingări cu cuvinte măgulicioase.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 221^r/33.

— Pl.: *măgulicioși, -oase.*

— **Măguli** + suf. *-cios.*

MĂGULICIÚNE s. f. (Învechit, rar) Măgueală. *Vru să ispitească iarăși cu măguliciuni.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 168^r/21.

— Pl.: *măguliciuni.*

— **Măguli** + suf. *-ciune.*

MĂGULÍE s. f. v. **gămălie.**

MĂGULÍRE s. f. Faptul de a (se) măguli. **1.** Lingușire ; amăgire, ademenire. *M-am făcut surdu la măgulirea cea înșălătoare a lumii* (a. 1 750). GCR II, 49/6. *Departe de la el era toată măgulirea* (cca 1 770). ARHIVA R. I, 55/24. *Deșerte-s măgulirile Ce trec preste pămînt, Ca o săgeată repede Pe aripe de vînt!* ASACHI, S. L. I, 96.

2. Cuvînt, faptă măgulitoare **(2)** ; laudă, compliment. Cf. măguli **(2)**. *Îmi ziceți o măgulire care atinge pe tot celălalt neam al muierilor.* KOTZEBUE, U. 18^v/10. *Spui că inima mea nu poate să ierte măgulirea ce faci altia.* PR. DRAM. 350. *De măgulirile lingușiei dreptul simț se întunecă.* NEGRUZZI, S. I, 314, cf. 20. *Nu mă amăgesc însumi cu deșerte și pretențioase măguliri.* ODOBESCU, S. III, 511. *Ca om de litere și publicist trecut de vîrsta tinereții, mărturisesc drept că am ajuns foarte simțitor la măguliri.* CARAGIALE, O. VII, 363.

3. Satisfacție, mulțumire. *Deși sarcina unui scriitor este foarte grea... ai cel puțin măgulirea de a vedea venindu-ți în ajutor bărbați de litere distinși.* MACEDONSKI, O. IV, 89.

— Pl.: *măguliri.*

— V. **măguli.**

MĂGULÍT, -Ă adj. **1.** (Învechit, rar) Ale cărui calități au fost intenționat exagerate ; înfrumusețat. *Ați făcut niște frumoase portreturi despre soțiile dv. ; dar să nu bănuiți — îmi par cam măgulite.* NEGRUZZI, S. I, 77.

2. Satisfăcut, flatat, încîntat. *Măgulit e fiecare Că n-ai fost mai mult ca dînsul.* EMINESCU,

O. I, 134. *Ar fi prilej, prin urmare, ca mata să te simți foarte măgulită.* HOGAȘ, DR. I, 224, cf. 159. *Se simțea măgulită că a deșteptat o iubire atît de puternică în inima tînărului.* REBREANU, I. 186, cf. id. R. I, 22. *Începusem să fiu măgulit de admirația pe care o avea mai toată lumea pentru mine.* CAMIL PETRESCU, U. N. 23. *Căpitanul se simțea măgulit.* BRĂESCU, A. 244. *Aruncă tuturor o privire mîndră, măgulit că era astfel compătimit de Olimpia.* CĂLINESCU, E. O. I, 92. *Fata era măgulită să stea de vorbă alături de bătrînul doctor, amicul din tinereță a mamei.* BART, E. 311. *Vă spun sincer că mă simt foarte măgulit de aprecierea unui om cult și inteligent.* V. ROM. martie 1955, 194.

— Pl.: *măguliți, -te.*

— V. **măguli.**

MĂGULITÓR, -OÁRE adj. **1.** (Învechit) Care mîngîie, care alintă ; mîngîietor. Cf. măguli **(1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., PONTBRIANT, D. ✧ (În context figurat) *Doi salcîmi pe dinlăuntru, cu candelele de flori, Înșira printr-a lor frunze, zefirii măgulitori.* CONACHI, P. 180. ✦ Care desfată ; plăcut. *El au simțit o mulțămire foarte măgulitoare.* IST. CAROL XII, 27r/17.

2. Care lingușește ; care flatează; (învechit, rar) măgulicios. Cf. măguli **(2).** *Nu ascunde simțiminte adevărate sub vorbe măgulitoare și fățarnice.* BOLINTINEANU, O. 339. *Cezar Bolliac nu a găsit că zice prea mult, exprimîndu-se în niște termeni din cei mai măgulitori și călduroși.* MACEDONSKI, O. IV, 14. *I se spuneau vorbe măgulitoare, mai mult ca altor fete.* AGÎRBICEANU, A. 130. *Acest cercetător va deduce, despre noi, lucruri puțin măgulitoare.* GALACTION, O. 337. ✧ (Adverbial) *Nevestele... încep a-i lua cu vorba și a-i dezmierda care de care mai măgulitor.* CREANGĂ, P. 14. ✧ (Substantivat) *Împăratului i să cade a fi... cumplit împotriva măgulitorilor.* BELDIMAN, N. P. II, 155/21. *Au doar ție se cuvine a-nmulți măgulitorii Ce aleargă cu cățuia tămîind stăpînitorii?* CONACHI, P. 258.

— Pl.: *măgulitori, -oare.*

— **Măguli** + suf. *-tor.*

MĂGULITÚRĂ s. f. Lingușeală; amăgire, înșelăciune. Cf. măguli **(2, 3).** *Ispiti multe ori... cu măgulituri și cu lingăriciuni și nu putu să o mute din gîndul ei.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 168v/13. *Cu glas subțire și jelnic, la picioarili Arsachii, și cu fealuri de măgulituri silindu-o înspre a arăta patima.* AETHIOPICA, 19v/13. *Cu măgulituri îl vor trage spre dînșii.* VARLAAM-IOASAF, 117r/20. [Silit] *prin îndemnări, măgulituri sau alte chipuri.* PRAVILA (1814), 128/19. *Încep voroave cu Pașa, Farmachi îl lăuda, Măgulituri și paiele încît se putea îi da.* BELDIMAN, E. 90/2, cf. id. N. P. II, 97/6.

— Pl.: *măgulituri.*

— **Măguli** + suf. *-tură.*

MĂGULÍȚĂ s. f. (Regional) Ridicătură a solului mai mică decît un deal (Cîlnic-Sebeș). CHEST. IV 78/132.

— Pl.: *măgulițe.*

— **Măgulă** [1] + suf. *-iță.*

MĂGŪNĂ s. f. v. **mahonă.**

MĂGURĂ s. f. **1.** Munte (CUV. D. BĂTR. I, 288, HEM 458, DDRF) mai mic (CIHAC, I, 152, TDRG, BÎRLEA, C. P. 47, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI) sau deal înalt (DR. IV, 495, H XI 321), izolat în șes (DR. IV, 494), cu culmea ușor ondulată și de obicei împădurit (LB, TDRG, H II 78, 176, IX 387, GRAIUL, I, 299, BUD, P. P. 47); deal nu prea înalt și rotund („de forma căciulii" CHEST. IV 91/70, ALR SN III h 809), ridicătură mai mică decît dealul (CIAUȘANU, GL., CHEST. IV 78/147), colină (DDRF, ȘĂINEANU, D. U., DR. II, 537) ; p. restr. vîrf de munte (COSTINESCU, ALEXI, W.) sau de deal (H XVI 95) bine împădurit (CHEST. IV supl.), „loc ridicat pe dealuri" (H XVI 41), pe care se poate cultiva vie (CHEST. IV supl.). *Va arde tot pămîntul și toți munții și toate măgurile* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 455/14. *Cum se-au aflat cu nusul atunce Pătru și Iacov și Ioan într-acea măgură sfîntă așa și atunci află-se-vor cu nusul toți sfinții și drepții.* CORESI, EV. 75, cf. COD. TOD. 215. *Merse în măgura Eleonului și să rugă lu Dumnedzeu* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 312/9. *Și-l dusără la o măgură unde să cheamă Golgota.* VARLAAM, C. 105r/17. *Părinții noștri într-aceasta măgură s-au închinat* (a. 1643). GCR I, 108/21. *Și să sui pre măgură, de ședea acolo.* N. TEST. (1648), 20v/16, cf. 6v/7, 69v/10, 301v/3, HEM 458. *De voiu căuta munții, iată că trămur și toate măgurile să clătesc* (cca 1650). GCR I, 141/32. *Să salte Ca cerbul pe dealuri, preste măguri nalte.* DOSOFTEI, PS. 54/2, cf. 16/21. *Nu mai părăsîră cercînd munții și dealurile și plaii măgurilor și părțile ceale mai dedesupt.* id. V. S. decembrie 208v/30. *Va fi tărie pre pămînt pînă în vîrvul măgurilor* (a. 1710). GCR I, 367/31. *Vor arde munții și dealurile și măgurile să vor topi ca ceara* (a. 1815). id. ib. II, 219/2, cf. DRĂGHICI, R. 31/3. *Măgurile-nălbite a munților.* DACIA LIT. 146/4. *Munții, măgurile nalte sta subt apă îngropate.* NEGRUZZI, S. II, 6. *Alții spuneau că au mai săpat în acea măgură și nu s-a găsit nimic.* BOLLIAC, O. 269. *Țugulea cu ai săi sta pe o măgură și se uita înspre locul de unde trebuiau să vie cei trimiși să aducă apa.* ISPIRESCU, L. 324. *O măgură mare ocolită cu pîraie.* ODOBESCU, S. III, 176. *Pale de umbră se lățesc pe măguri, lacuri sclipesc în depărtări.* VLAHUȚĂ, O. A. 418, cf. id. D. 244. *Se văzu păscînd vitele albe pe măgură.* AGÎRBICEANU, L. T. 340. *Sub măgura din capul satului era țintirimul.* SADOVEANU, O. XII, 190, cf. IX, 19. *L-a împodobit Dumnezeu Cu munții și măgurile.* TEODORESCU, P. P. 166.

Verde de-o mălură, L-al vîrf de măgură. I. CR. IV, 201. *Cine trece pă măgură? Costandin cu şuba sură.* DENSUSIANU, Ţ. H. 199. *Ploauă, ploauă pe măguri Vin feciori pe săcături, Tot la noi, să le dăm guri.* BÎRLEA, C. P. 47. ✦ Pădure (situată pe un loc înalt). *Să şază într-a ta casă, În măgura cea deasă.* DOSOFTEI, PS. 41/20. *Cînele începe a alerga prin măgură; şi se ia după un ied sălbatec.* NEGRUZZI, S. I, 59, cf. POLIZU. *Am să zbor: Pe deasupra codrilor, Peste vîrful munţilor, Prin ceaţa măgurilor, Spre noianul mărilor.* CREANGĂ, P. 220. *Aide, mîndro, aide dragă, Să trecem măgura neagră.* JARNÎK-BÎRSEANU, D. 62, cf. CHEST. IV supl.

2. Movilă. *Hotarul merge pre măguri pînă în Teişel.* I. IONESCU, M. 672. *Rareori găseşte cineva un părîu, o măgură sau un arbure.* HASDEU, I. C. I, 245, cf. PAMFILE, J. II, 152. *Cîmpul... e plin de măguri. Are un nume fiecare măgură.* STANCU, D. 227, cf. id. U.R.S.S. 105, id. R. A. II, 401, ALR SN III h 809. *Măgura cea gurguiată N-o doboară vînt vrodată; Dar şoarecii o scobesc, Pe dedesubt, ş-o găuresc.* ZANNE, P. I, 207. ✦ Movilă (de 3-5 m) ridicată de mîna omului în preajma fîntînilor, a drumurilor; tumul funerar. *Acei tumuli se cheamă, mai pretutindeni, de către locuitori, măgure sau măgule; ei n-au, în genere, mai mult de trei pînă la cinci metri înălţime.* ODOBESCU, S. II, 141, cf. BARCIANU, ŞĂINEANU, D.U., ROSETTI, L. R. II, 105. ✦ (Regional, şi în sintagmele *măgură împietrată*, ALR II 5 069/ 791, *măgură cu piatră*, ib. 5 069/872) Semn de hotar între două proprietăţi. Cf. PONTBRIANT, D., CHEST. IV supl., ALR II 5 069/876, 886.

3. (Regional) Negură. H IV 132, cf. CHEST. IV supl.

— Accentuat şi: (prin Transilv.) *măgúră.* — Pl.: *măguri* şi (învechit) *măgure.* — Şi: (regional) **măgulă** s. f.

— Cf. alb. magullë.

MĂGURÉLE s. f. pl. (Regional) Diminutiv (hipocoristic) al lui măgură **(1)**. *Pentru mîndra mea Mărie, Lăsai boii pe cîmpie, Şi vacile pe vîlcele, Oile pe măgurele.* BUD, P. P. 47. *Ciucurele, măgurele, Merg pe drum înşiraţele; Ciucur, măgur, Şede-n drum, Trage din liulea tutun* (Ciobanul şi oile). SBIERA, P. 322, cf. GOROVEI, C. 75, PASCU, C. 87.

— **Măgură** + suf. *-ele.*

MĂGURÍCE s. f. Diminutiv al lui măgură **(1)**. Cf. CADE. ✦ Pădure mică. CHEST. IV supl.

— Pl.: *măgurici.* — Şi: (regional) **măgulíce** s. f. H XVIII 39.

— **Măgură** + suf. *-ice.*

MĂHÁLĂ s. f. v. **mahala**[1].

MĂHĂÍ vb. IV. Intranz. **1.** (Învechit) A face semne (cu mîna); a vorbi prin semne (DDRF). *Pavel... măhăi* (a ameninţă N. TEST. 1 648, au clătitu BIBLIA 1 688) *cu măra către oameri.* COD VOR. 36/26. *Alexandru măhăi* (arătînd N. TEST. 1648, clătind BIBLIA 1 688) *cu mînra şi venre să răspundză gloateei.* ib. 12/6. *Pavelu şi măhăi* (arătîndu-i N. TEST. 1 648, făcînd lui semnu BIBLIA 1 688) *lu ghiemonu a grăi.* ib. 60/9. *Cînd vor să-şi facă cruce, numai cît măhăiesc cu mîna, cum are amăgi oarece; aceaia nu iaste cruce, ce-i o mămiecie.* VARLAAM, ap. HEM 1 008. *Răul cine-mi vor, să nu zîmbască Şi cu ochii să nu măhăiască.* DOSOFTEI, PS. 117/6. ✦ (Învechit şi regional) A ameninţa (cu degetul CANDREA, Ţ. O. 48). *Omul cela, ce-l îngrozeaşte să-l ucidă, face seamne în toate fialiurile şi-i măhăiaşte* (a amerinţa MUNT.) *şi aduce să-l lovască.* PRAV. 113.

2. (Prin Maram. şi Bucov.) A lovi cu sabia (ŢIPLEA, P. P. 26); a lovi cu putere (com. din STRAJA-RĂDĂUŢI). *Cînd o prins a măhăi, Tăţi pă gios a pologi, Mîna dreaptă-şi răd'ica, Tăţi ca znopt'i... îţi pt'ica.* ŢIPLEA, P. P. 26.

— Prez. ind.: *măhăiesc.*

— Din v. sl. **махати**.

MĂHĂÎT s. n. (Învechit) Acţiunea de a măhăi **(1)** şi rezultatul ei; vorbire prin semne. *Surdul şi mutul, cîndu-i va fi mintea întreagă şi deplin şi va putea cu măhăitul să arate fieştecăruia firea-şi şi vrearea-şi atunce să va certa.* PRAV. 293.

— V. **măhăi.**

MĂHĂLÁ s. f. v. **mahala**[1].

MĂHĂLĂRÎT s. n. (Învechit) Venit realizat din taxa pe transportul cu hamali. *9 200 măhălăritul tîrgului Iaşi* (a. 1 827). URICARIUL, VII, 107.

— **Mahal**[2] + suf. *-ărit.*

MĂHĂLÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A munci mult, ca un hamal, a duce tot greul într-o gospodărie (Vaslui). CV 1 950, nr. 5, 32. *Numai eu am măhălit toată viaţa, iar tu ai stat şi ai băut.* ib.

— Prez. ind.: *măhălesc.*

— V. **mahal**[2].

MĂHĂLÎT s. n. (Învechit) Acţiunea de a măhăli; ocupaţia hamalului; p. ext. venit realizat din taxa pe transportul cu hamali. *Măhălitul tîrgului, să fie a cutiei tîrgului pe carele să-l ia după rînduiala aceea ce se urmează şi pe la alte tîrguri* (a. 1 823). URICARIUL, VI, 476, cf. BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U.

— V. **măhăli.**

MĂHĂLÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Cu volum mare şi greutate mică (ŞEZ. V, 105);

mare, greoi (PAMFILE, J. II, 152). V. m ă t ă h ă l o s.
— Pl.: *măhăloşi, -oase.*
— **Mahal**[2] + suf. *-os.*

MĂHRÁMĂ s. f. v. **năframă.**

MĂHÚIE s. f. (Regional) **1.** Stafie, strigoaică. CADE, cf. PAŞCA, GL.
2. Mică ridicătură de pămînt pe un şes. V. m ă g u r ă **(2)** (Călina-Drăgăşani). CHEST. IV 90/803. ✦ Semn care desparte două holde (Călina-Drăgăşani). CHEST. IV 129/803.
— Pl.: *măhui.*
— Etimologia necunoscută. Cf. m ă t ă h u i e.

MĂHÚR s. n. v. **mohor.**

MĂI[1] interj. (Popular şi familiar, adesea precedînd un vocativ) **1.** Cuvînt de adresare către una sau mai multe persoane de sex masculin, mai rar feminin şi care marchează între vorbitori un raport de la egal la egal sau de la superior la inferior. V. b r e. *Ştefan vodă l-au întrebat: „Ce ţi-i voia, măi?“* NECULCE, L. 21. *Taci, măi omule, că asurzeşti boierii.* ALECSANDRI, T. 554, cf. 234, 343, 913, id. O. 70. *Bună vreme, măi băiete!* EMINESCU, O. I, 84. *Ia, ascultaţi măi, dar de cînd aţi pus voi stăpînire pe mine, zise Gerilă?* CREANGĂ, P. 253. *Apoi, dă, măi nevastă, sîngele apă nu se face.* id. ib. 38, cf. 45, id. A. 51. *Stăi, mă, să-mi iau căciula, că mi-a căzut din cap.* ISPIRESCU, L. 110, cf. 64, 202. *Ştii una, măi femeie? zise Pîrvu, înjugînd boii la car.* CONV. LIT. XX, 364. *Da acasă nu puteai sta, măi femeie?* REBREANU, I. 15. *Măi fiinţă nenorocită şi fără simţire! Cînd te întreb răspunde: da ori nu!* SADOVEANU, P. S. 29, cf. id. O. I, 114, VI, 258. *Cum aţi fugit, mă, nenorociţilor, şi de ce aţi fugit, cu armele la voi?* CAMIL PETRESCU, O. III, 169. *Nu, măi Pazună! Eu, în război, le-am fost ca un tată.* CAMILAR, N. II, 238. *Măi bădiţă al meu dulce, Fă-mi cu ochiul cînd t-ei duce.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 47, cf. 7. *De unde vii, măi muiere, Prin amurg pe această vreme?* MARIAN, SA. 53. *Şi unde, măi tată, mi se prind de mînă la joc, de pare că-s draci de pe comoară.* ŞEZ. III, 183. *Mă, bădiţă... Cînd mai vii tu pe la noi?* BIBICESCU, P. P. 37. *Mă... Nicuţî, mă!* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, cf. ALRM I/II h 283. ✧ (Folosit la adresa unui animal) *Măi motane, Vină-ncoa să stăm de vorbă.* EMINESCU, N. 43. ✧ (Substantivat, m.) *Şi capitala i se arătase cu faţa ei veridică: vulgară ca un „mă“ în gura unui om cu buze groase şi burtă plină.* TEODOREANU, M. II, 169.
2. (Adesea repetat sau pronunţat cu „ă“ prelungit) Cuvînt folosit pentru a exprima:
a) admiraţie, mirare, surpriză. *Mă!... că mare minune şi asta!* CREANGĂ, P. 24. *Măi, măi, măi! că multe-ţi mai văd ochii.* id. ib. 241, cf. 308. *Măi-măi! Se minună profesorul.* C. PETRESCU, R. DR. 126. *Măi, da frumos îi.* ALR II 3256/551, cf. 3256/414, 514, 728. ✦ (Adjectival, repetat) Frumos. V. g i g e a. *Să mă spăl, să fiu măi, măi, Şi drăguţă la flăcăi!* PAMFILE, C. Ţ. 170;
b) nedumerire, neîncredere, teamă. *Măi, măi, măi... să nu-mi fi pus opinca, berbantul cel de Pepelea?* ALECSANDRI, T. 832. *El stătu de se socoti gîndindu-se: mă, ca ce să fie asta?* ISPIRESCU, L. 62, cf. ALR II 3253/551;
c) nemulţumire. *Da deschide uşa, bre omule... măi, că încă aşa lighioaie n-am văzut.* ALECSANDRI, T. 199. *Măi, măi, măi! aceştia-s curat sărăcie trimisă de la Dumnezeu pe capul mieu!* CREANGĂ, P. 261;
d) ironie. *Măi... măi... măi! tare-s bosumflaţi clironomii!* ALECSANDRI, T. 631, cf. 162, 997.
— Şi: **mă,** (regional) **mo** (ALR I 236/85) interj.
— Etimologia necunoscută.

MĂÍ[2] vb. IV. T r a n z. (Regional) A spune cuiva „măi“ (Butoieşti-Strehaia). L. ROM. 1959, nr. 1, 52.
— Prez. ind.: *măiesc.*
— V. **măi**[1].

MĂI[3] adv. v. **mai**[1].

MĂIÁ[1] s. f. v. **maia**[1].

MĂIÁ[2] s. f. v. **maia**[3].

MĂIÁG s. n. **1.** (Regional) Diminutiv al lui m a i[2]; pisălog (POLIZU); măngălău (DDRF).
2. (În fostul judeţ Mehedinţi) Prăjină lungă de lemn care are în vîrf o basma sau o tăbliţă şi care indică hotarul despărţitor a două proprietăţi, sau faptul că vînatul este oprit într-o pădure. *Vezi măiagul ăla de la răsărit? O iei pe acolo şi ajungi în sat.* BOCEANU, GL. ✦ (Regional) Steag, fanion (Bistriţa-Turnu Severin). LEXIC REG. 49.
— Pl.: *măiege.*
— **Mai**[2] + suf. *-ag.*

MĂIÁLĂS s. n. v. **maial.**

MĂICÍŢĂ s. f. (Într-o poezie populară) Măicuţă **(1).** *Mor, măiciţă, ş-oi muri.* ALEXICI, L. P. 8.
— Pl.: ?
— **Maică** + suf. *-iţă.*

MĂICULEÁNĂ s. f. (În poezia populară, de obicei folosit pentru a relua pe „maică“ precedent) Măicuţă **(1).** *Maică, măiculeana mea, Auzi-mi tu jalea mea?* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 192. *Maică, măiculeana mea, Eu mă duc la grea*

bătaie id. ib. 316, cf. 100, 198, 210. *Că măiculeana m-a dat Unde eu n-am căutat.* PAMFILE, C. Ț. 207.
— Pl. : ?
— **Maică** + suf. *-uleană.*

MĂICULEÁȚĂ s. f. (Într-o poezie populară) Măicuță **(3)**. *Măiculeața mea mătușă, Ia mai închide cea ușă.* PAMFILE, C. Ț. 181.
— Pl.: ?
— **Maică** + suf. *-uleață.*

MĂICULÍȚĂ s. f. (Popular) Diminutiv (hipocoristic) al lui maică.
1. Cf. maică **(I 1)**. *De nu mi-ar fi măiculiță Ași lua-o de cosiță Și, cu biciul într-o mînă, O-aș goni o săptămînă, Că prea fost-a soacr'hainâ.* TEODORESCU, P. P. 625, cf. 132. 663. *Lacrimi de-a voinicilor De dorul mîndruțelor Și de-al măiculițelor!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 351. *Pentru tine, măi bădiță, mă teme cea măiculiță.* id. ib. 409. ✧ (La vocativ, ca termen cu care se adresează cineva mamei sale) *Fata cea mică zise: — Măiculiță și surioară, pasărea asta gingașă nu mi se pare ogurlie pentru casa noastră.* ISPIRESCU, L. 221. (În poezia populară, reluînd pe „maică" precedent) *Maică, măiculița mea, Maică, fericirea mea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 307.
2. Cf. maică **(I 2)**. *Păi nici tu n-ai noroc, măiculiță, ca și bietu Tache.* KLOPȘTOCK, F. 213.
3. Cf. maică **(I 4)**. *Hai sus în șa, lîngă mine măiculiță.* CAMIL PETRESCU, O. III, 181.
4. (Cu valoare de interjecție) Exclamație care exprimă admirație, surpriză, entuziasm. *Măiculiță, spada mea săracă, Oare de te-oi scoate eu din teacă?* BENIUC, V. 21.
— Pl.: *măiculițe.*
— **Maică** + suf. *-uliță.*

MĂICULÚȚĂ s. f. (În poezia populară, de obicei folosit pentru a relua pe „maică" precedent) Măicuță **(1)**. *Maică, măiculuța mea, Io mă duc în țări străine.* MÎNDRESCU, L. P. 27. *Maică, măiculuța mea, De mi-i da după om drag, Șapte sărindare-ți fac.* id. ib. 69.
— Pl.: ?
— **Maică** + suf. *-uluță.*

MÁICUȘOÁRĂ s. f. (Într-o poezie populară, folosit pentru a relua pe „maică" precedent) Măicuță **(1)**. *Scoală, maică, măicușoară, De-mi fă albă turtișoară!* TEODORESCU, P. P. 204.
— Pl.: ?
— **Maică** + suf. *-ușoară.*

MĂICÚȚĂ s. f. Diminutiv (hipocoristic) al lui maică.
1. Cf. maică **(I 1)**. *Dormi tu, dulce frățior? Căci eu cerc un aspru dor De măicuța mult iubită.* BOLINTINEANU, O. 90. *Nu mă vede Măicuță-mea că plîng.* COȘBUC, B. 27, cf. id. F. 76. *Stați să vedeți ce s-a întîmplat! zise măicuța.* ARGHEZI, C. J. 10. *Să cîntăm una de jale, De-al măicuții greu doruț.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 310, cf. GOROVEI, C. 381. ✧ (La vocativ, ca termen cu care se adresează cineva mamei sale sau, p. ext., unei femei mai în vîrstă) *Pentru Dumnezeu, măicuță, dă un sfîrșit fericit.* BELDIMAN, O. 89/9. *Unde te duci, măicuță? întrebaseră fetele speriate.* T. POPOVICI, SE. 23.
2. Cf. maică **(I 2)**. *Că de-i fi, măicuță, mort, Să dau la popa d-un ort.* TEODORESCU, P. P. 518.
3. Cf. maică **(I 3)**. *Cine-i acolo?... Om bun, măicuță!* CREANGĂ, P. 90, cf. 222, 289. *Sui, măicuță-n deal la cruci.* MAT. FOLK. 1 299.
4. Cf. maică **(I 5)**. *Numai cu maica Evlampiea desăgărița din Văratec, am avut și eu o dată o leacă de clenci... Măicuță, de ce ești scumpă la tărîțe și ieftină la făină?* CREANGĂ, P. 115. *În satul liniștit și curat din jurul mănăstirii Varaticului, măicuțele se strecurau pe ulicioare lin, nici nu li se simțeau pașii.* SADOVEANU, O. VII, 220.
— Pl.: *măicuțe.* Voc. și: (regional) *măicú.* ALR II/172.
— **Maică** + suf. *-uță.*

MĂIDÁN s. n. v. **maidan.**

MĂIDEÁN s. n. v. **maidan.**

MĂIEMÚCĂ s. f. v. **maimucă.**

MĂIEMUCÉSC, -EÁSCĂ adj. (Neobișnuit) De maimuță, al maimuței, (rar) maimuțesc. *Acesta e... măiemucesc obiceaiu.* ȚICHINDEAL, F. 358/16.
— Pronunțat: *mă-ie-.*
— **Măiemucă** + suf. *-esc.*

MĂIEMUCÓŃ s. m. v. **măimucoi.**

MĂIEMÚȚ s. m. v. **măimuț.**

MĂIEMÚȚĂ s. f. v. **maimuță.**

MĂIERÁN[1] s. m. v. **maghiran.**

MĂIERÁN[2]**, -Ă** s. m. și f. v. **măierean.**

MĂIERÁNĂ s. f. v. **maghiran.**

MĂIEREÁN[1]**, -EÁNĂ** s. m. și f. (Prin Transilv. și Ban.) Locuitor din maieri. [Țăranii din Sibiu] *se numesc de obicei „măiereni" și cei mai mulți dintre ei locuiesc în partea de jos a orașului.* MOLDOVAN, Ț. N. 117. *Măiereană, lapte dulce, Cum îl mulge în tîrg îl duce.* MAT. FOLK. 1 033.
— Pl.: *măiereni, -e.* — Și: **măierán, -ă** s. m. și f. KLEIN, D. 374.
— **Maier** + suf. *-ean.*

MĂIEREÁN[2] s. m. v. **maghiran.**

MĂIERÍȘTE s. f. (Prin Transilv. și Ban.) Locuințe și acareturi care se află în afara satului, la locurile de plugărit (CHEST. II 34/49, 270, 35/270, ALR I 379/257, 339); fermă (PONTBRIANT, D., I. CR. II, 247); loc îngrădit sau construcții în care se păstrează temporar recolta, uneltele de plugărie etc. (DENSUSIANU, T. H. 323); (învechit și regional) clădirile din curtea unui mare proprietar (BUDAI-DELEANU, LEX., LB, CHEST. II 392/288). *Au voie a să folosi cu vînatul... ca și cu un dobitoc domestic care este crescut în măieriște.* COD. SILV. 49. *Multe familii țin și odaia aceasta de paradă, locuind iarna în bucătărie, mai ales cînd au „sălașe" sau „maieriște", or la cîmp, unde petrec o parte din membrii familiei.* MOLIN, R. B. 288.
— Pl.: *măieriști.* — Și: **maieríște** s. f.
— **Maier** + suf. *-iște.*

MĂIERÍȚĂ s. f. (Prin Transilv.) Femeie care locuiește sau care lucrează într-o fermă. Cf. LB.
— Pl.: *măierițe.*
— **Maier** + suf. *-iță.*

MĂIERÚGĂ s. f. (Prin Transilv.) Diminutiv al lui maier. *Să-l slobod în cîmp, Să pască Iarbă de pe măierugă.* RETEGANUL, TR. 160.
— Pl.: *măierugi.*
— **Maier** + suf. *-ugă.*

MĂIESTÁTE s. f. v. **maiestate.**

MĂIESTÓS, -OÁSĂ adj. v. **maiestos.**

MĂIESTRÉSC, -EÁSCĂ adj. (Înveçhit) Care ține de magie; miraculos, vrăjitoresc. *Aveam de dascăl o babă ce era măiastră, vestită și m-a învățat șaptezeci de canoane măiestrești.* GORJAN, H. I, 126/27. *Să nu mai aveți nici o putere măiestrească de acuma înainte asupra lucrurilor firei.* id. ib. IV, 186/10.
— Pl.: *măiestrești.*
— **Măiestru** + suf. *-esc.*

MĂIESTRÉȘTE adv. (Neobișnuit) Cu măiestrie, artistic. *Clădită cu straturi de cărămidă roșie ce se alternă măiestrește cu așternuturi de un moloz țeapăn și gălbui.* ODOBESCU, S. I, 388.
— **Măiestru** + suf. *-ește.*

MĂIESTRÉȚ, -EÁȚĂ adj. (Învechit) **1.** Viclean. *Iaste mincinos, amăgeau și măestreț.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 165ᵛ/4.
2. (Despre oameni) Care lucrează cu măiestrie **(4);** iscusit, talentat, măiestru **(1).** Cf. BARCIANU, V. *A ajuns... a fi cîntată de poeții măiestreți ai școalei alexandrine.* ODOBESCU, S. I, 204, cf. 188.
3. (Despre lucruri) Care este făcut cu măiestrie **(4);** măiestru **(2).** *Ochiul trebuia să fie deprins spre a descifra acel tainic și măiestreț dedal.* FILIMON, O. I, 200.
— Pl.: *măiestreți, -e.*
— **Măiestru** + suf. *-eț.*

MĂIESTRÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Învechit, rar) A face intrigi, a unelti. *Cu mînie și cu otravă dzicea: scăpatu-mi-ai, ce de acum înainte n-oi părăsî, asupra ta ș-a mănăstirii tale în tot chipul măestrind.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 47ʳ/34. ✧ Tranz. (Complementul indică intriga în discuție) *Multe asupra mea măestriră, ce toate de zavistie le feaceră.* id. ib. ianuarie 40ʳ/20.
2. Refl. (Învechit, rar) A deveni înțelept, iscusit. *Și să înmulți învățătura lui So*[lo]*mon foarte... și să măestri mai mult decît toți oamenii.* BIBLIA (1 688), 245¹/57.
3. Tranz. (Astăzi mai ales livresc) A lucra cu măiestrie **(4),** a executa cu artă. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., PONTBRIANT, D. *Lăutarii măiestriră hore nalte și urări adînci.* EMINESCU, N. 29. *Obiecte de artă, adică... toate sculpturile sau săpăturile măiestrite în piatră, lemn, metaluri și altele.* ODOBESCU, S. II, 94, cf. 234. *Boticelli întrisfătul, Mult vestitul florentin... Măiestrit-a fin minunea Idealului apus.* PETICĂ, O. 36. ✧ Intranz. (În context figurat) *Pe șantierul ăsta, de scînduri și lumini, Cu tîrnăcopul vorbei și flacăra privirii, Să măiestrim la jocul durerii și-al iubirii.* DEȘLIU, G. 21.
4. Tranz. (Rar) A inventa; a descoperi, a născoci. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU.
— Prez. ind.: *măiestresc.*
— V. **măiestru.**

MĂIESTRÍE¹ s. f. **1.** (Învechit) Știință ascunsă, taină; calitatea de a pătrunde tainele, har (divin). *Deschidzu în pildă rrostul mieu, vestescu măestria* (ciumiliturile PSALT. tainele B 1938) *dentăiu.* PSALT. HUR. 65ʳ/16. *Pleca-voiu în prici ureachiia mea, deschidzu în psăltire măestriile* (găcitoarea BIBLIA 1 688, 397¹/14, învățătura mea de taină B 1 938, 576) *mele.* PSALT. 93, cf. CORESI, PS. 207/1. *Și mie, nu întru măiestriia carea iaste întru mine... taina aceasta s-au descoperit, ce pen*[tru] *ca să să arate împăratului tîlcuirea.* BIBLIA (1 688), 573¹/58.
2. P. gener. Știință, înțelepciune. *Nu e într-ănși măestrie* (știință D). *Nu cugetară să înțeleagă.* PSALT. 316, cf. CORESI, PS. 415/11.
3. Vrăjitorie, farmec. *Și-l găsiră la un puț niște ovreai negustători și-l cunoscură cu ale lor măestrii că va fi împărat.* MOXA, 379/22. *Știe farmeci ticălosul, ori vro altă măiestrie.* CONTEMPORANUL, III, 887. *Isprăvind vrăjitoarea măiestriile ei, zise.* ap. DDRF.

4. Pricepere deosebită, talent, artă, iscusință, dibăcie ; p. ext. procedeu, îndeletnicire, profesie, domeniu de activitate care cere o astfel de pricepere. [Retorica] *pentru aceaia să zice meşteşug şi măestrie pentru că dă acest feliu de povăţuiri care oricine le păzeaşte îi iaste cu neputinţă a greşi întru cuvîntare.* MOLNAR, RET. 13/5. *Mai vechie e firea decît măestria.* MAIOR, IST. 272/7. *Ceale ce nu se pot cu putearea şi vîrtutea... birui, măestria şi isteţimea lesne le aduce spre acest sfîrşit.* ŢICHINDEAL, F. 7/22. *Să-şi urmeze negutitoria şi să se îndeletnicească fieştecarele cu cinste şi cu pace în măiestria sa.* AR (1 829), 66[2]/37. *Iconomiia cea muncitoare şi agonisitoare de toată roada pămîntului, de toată materiia măestriilor şi de tot lucru meşteşugurilor.* PISCUPESCU, O. 23/1. *Cercarea oamenilor din veac în veac făcu să înainteze meşteşugurile şi măiestriile.* MARCOVICI, D. 224/23. *Eu voiu arăta voao un meşteşug, o măiestrie că eu poci juca pre fune.* BĂRAC, T. 17/24, cf. CONACHI, P. 299. *Cerea cezarului Domeţian să-i trimită meşteri iscusiţi în orice măestrii.* NEGRUZZI, S. I, 200. *Toate aceste danţuri etnografice deteră prilej pe rînd oaspeţilor noştri de a-şi arăta măiestria.* FILIMON, O. I, 197, cf. 126. *Hoţul care a tulburat o ţeară prin iscusinţa, măiestria şi isteţimea lui... se află în mijlocul domniei voastre.* ISPIRESCU, L. 378. *Intriga dramei e condusă cu măiestrie.* GHEREA, ST. CR. II, 46, cf. 210, I, 338. *Povesteşte-mi de bărbatul Viteaz şi iscusit,care... cu măiestria lui făcuse Pustiu din Troia, straşnica cetate.* MURNU, O. 1. *La prestigiul săniei...se adăugase măiestria de conducător a lui Duţu.* C. PETRESCU, A. 451. *Ion bucătarul... cînta din drîmbă cu măiestrie.* BRĂESCU, V. 21, cf. id. A. 52. *Eminescu valorifică cu măiestrie nemaiîntîlnită virtualităţile estetice ale limbii române.* ROSETTI, S. L. 54. *Toate maşinile, aparatele... dau imaginea măiestriei şi a forţei creatoare a muncitorilor.* SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 390, cf. nr. 2 384, 2 385, 2 398. *Măiestria pictorului se manifestă atunci cînd începe să studieze cu atenţie şi aprofundat viaţa.* CONTEMP. 1 953, nr. 332, 4/5. *Nu există măiestrie artistică independentă de viaţă.* ib. nr. 340, 4/3, cf. 4/4. *Munca educativă, poate mai mult decît cea de instruire, pretinde măiestrie pedagogică.* ib. 1 961, nr. 782, 2/4. *În suita acestor articole nu vom găsi aprecieri asupra măiestriei artistice a scriitorului, asupra valorii sale literare.* V. ROM. septembrie 1 954, 145, cf. L. ROM. 1 959, nr. 4, 7. *Vorbeşte adesea de măiestria tehnică.* RALEA, S. T. III, 205. *Fusese furat de măiestria sa în muncă, de siguranţa cu care stăpînea motorul.* MIHALE, O. 169. *Îl dete la dascăl de învăţă toate măiestriile lumeşti.* FUNDESCU, L. P. 29, cf. ALR I 1 678/63. ✧ (Glumeţ) *Pentru asta întrebuinţa două măiestrii puţin deosebite una de alta. Cea întăi se chema bătaie, iar a doua o bătaie ca aceea, ori o mamă de bătaie.* SADOVEANU, O. X, 517. ✧ (Urmat de determinări în genitiv care indică domeniul în care îşi exercită cineva iscusinţa) *Bărbat foarte iscusit în măestria războiului şi priceput.* MAIOR, IST. 3/5. *Nu pot sfîrşi această foarte mică arătare despre măiestria vinului, decît a arăta şi izvoarele de unde s-ar putea adăpa vierii noştri.* I. IONESCU, C. 206/23. ✧ Loc. adj. **Cu măiestrie** = priceput, abil, îndemînatic. *Strînse el ostaşi mulţime, Tot voinici de călărime Şi ageri, cu măiestrie La arc şi vînătorie.* TEODORESCU, P. P. 170. ✦ Artă, pricepere cu care este realizată o lucrare. *Ce ordine, măiestrie, armonie în lucrare.* EMINESCU, N. 104. *Dacă ajunseră la palaturile celor nouă zmei, se minună împăratul de măiestria lor.* ISPIRESCU, ap. TDRG. *Vom căuta... ce lucrări anume s-au produs şi gradul lor de măiestrie.* CONV. LIT. IX, 10. *Măiestria realistă a romanului cucereşte pe cititor.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2830.

5. (Învechit şi popular, concretizat; de obicei la pl.) Lucru care denotă iscusinţă sau meşteşug în execuţie ; unealtă, instrument, mecanism, aparat ingenios. *Aflară nişte măestrii, ale lui Arhimid Rimleanul de ijderăse cînd bătea rimleanii de mult pre siracuzi.* MOXA, 375/28. *De la crai străini de la nime nice un ajutor nu i-au venit ; mai mult de la holandezi cîteva corăbii cu platoşe şi cu alte măestrii de oaste.* M. COSTIN, LET. I, 245/21. *L-adusără la dînsul legat, dzăcînd acolo de faţă toate ciniile şi măestriile ceale de munci.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 19[r]/27, cf. noiembrie 147[r]/7, decembrie 232[v]/22. *Avea măestrii multe... de săpat muntele acela.* N. COSTIN, L. 497. *Stringînd oaste şi mojicii cu sape şi cu hîrleţe şi cu alte măestrii.* id. LET. II, 101/19, cf. 121/6. *Aflară pre vrăjmaşi puind scările la ziduri şi măestriile ceale de stricăciunea cetăţii.* MINEIUL (1 776), 161[v1]/30, cf. 168[v1]/29. *Sînt un fealiu de măestrii de sămînţă care sînt făcute în chipul unui coperămînt de cară cu perdeli de lemn împrejur care pot să să deschiză sau să să rădice.* COD. SILV. 26. *Cheltuielele trebuincioase întru simbriele profesorilor, cumpăratul cărţilor, a măiestriilor... şi a altor neaparate întîmpinări* (a. 1 828). URICARIUL, VII, 176. *Era la ostrovul Dolfionului măiestrii făcute de lemn pre o roată.* ALEXANDRIA, 16/23, cf. 141/9. *Adesea se întîmplă că popoarele puţin civilizate... să aibă obiecte şi măiestrii păstrate din vechime.* ODOBESCU, S. II, 107. *Dintre foarte multele meşteşuguri şi măiestrii de prins peşte însemnăm: a) năvodul... b) plasa.* PAMFILE, I. C. 66. *Vra să zică, bade Pricop, mai cercaţi peşte şi cu alte măistrii... ba nişte vîrşe, ba nişte coşuri, ba nişte cotete.* SADOVEANU, O. IX, 430, cf. X, 394, id. O. L. 72. ✦ P. gener. Lucru executat de cineva. *Oricine va voi a face din nou sau a priface binale, tocmala cu meşterii lucrători, dar şi plata măiestriei să urmeze prin ştirea d-sale vel vornicu* (a. 1 813). URICARIUL, I, 199. ✦ Spec.

Cursă de prins animale. *Va întinde neşte măestrii* (c u r s e MUNT.) *la vreo vie sau la vreun pomăt sau la altceva pentru să prindză pre carii strică roade.* PRAV. 18. *Vînătorii măestrii spre vînarea fililor punea.* CANTEMIR, IST. 130, cf. 240.

6. (Învechit, mai ales la pl.) Uneltire, maşinaţie, truc, tertip. *Bărbăteaşte, împotrivă să stămu măestriilor ce vin de la începătoriul de rău, dracul.* CORESI, EV. 239. *Simţirile sufletului... iscusindu-se... şi prin măestriile şi prin vrăjmăşiile şi prin încunjurările ceale de multe chipuri şi prin pînditurile răotăţii* (a. 1775). GCR II, 108/20. *Nu voiu înceta a face tot fealiul de măestrii asupra ta.* MINEIUL (1 776), 29^{v2}/20, cf. 62^{r1}/25, 94^{v2}/2. *Pururea gîndul morţii în inima voastră ca o armă puternică asupra diavolului şi asupra măestriilor lui să-l ţineţi.* MAIOR, P. 34/3. *Văzu pe episcopul său... fără nici o culpă vădită luat la goană, alungat prin măiestrii machiavelice din patria şi din scaunul său.* BARIŢIU, P. A. I, 442, cf. III, 18. *În stînga, departe e rîul cel mare Prin care o mamă să taie de fii, Ma nu din reinţă seau neascultare Ci prin a vecinei fatali măiestrii.* MUREŞANU, P. 95/12.

— Pl.: *măiestrii.* — Şi: (popular) **măistríe** s. f. — **Măiestru** + suf. *-ie.*

MĂIESTRÍE² s. f. v. **mistrie.**

MĂIESTRÍT, -Ă adj. **1.** (Rar, despre oameni) Iscusit, abil, ingenios. *Se pregătea tîrgul să vadă şi să asculte pe un vorbitor aşa de măiestrit.* SADOVEANU, E. 160. ✦ (Despre manifestări, realizări ale oamenilor) Care dovedeşte iscusinţă, abilitate, ingeniozitate. *Ce e cugetarea sacră? Combinare măiestrită Unor lucruri nexistente.* EMINESCU, O. I, 36. *Păru-i în viţe unduloase e ridicat cu o măiestrită eleganţă sub podoaba artistică de pe creştet.* ODOBESCU, S. III, 57.

2. Lucrat sau executat cu măiestrie **(4),** cu meşteşug, cu artă, măiestru **(2),** (învechit) maestros ; p. e x t. frumos, minunat, desăvîrşit. *Porunci Făt-Frumos, şi făcu un grajd măiestrit pentru iapă.* ISPIRESCU, L. 80, cf. id. U. 98. *Înţeleg că nimic nu poate fi mai folositor, mai comod şi chiar mai plăcut decît acea măiestrită şosea.* ODOBESCU, S. I, 375, cf. 434. *Eu văd pe fruntea-ţi naltă şi albă ca un crin Frumosul păr ce cade în negrele inele Atît de măiestrite.* PETICĂ, O. 138, cf. 433. *N-auzi privighetoarea? Ca ea-nvăţa-vei măiestritul cînt.* V. ROM. iunie 1954, 123. ✧ (Adverbial) *Şi sprîncenele arcate fruntea albă i-o încheie Ce o singură trăsură măiestrit le încondeie.* EMINESCU, O. I, 79. *Văzu nişte palaturi ca de domn şi aşa de măiestrit lucrate.* ISPIRESCU, L. 216. *Roşii de purpur-aştern măiestrit împletite covoare.* COŞBUC, AE. 26. *Zburătoarele acestea felurit şi măiestrit colorate zburau cu zgomot mare de aripi.* SADOVEANU, E. 178.

— Pl.: *măiestriţi, -te.*

— V. **măiestri.**

MĂIÉSTRU, -IÁSTRĂ adj., s. m. **1.** Adj. (Despre oameni) Îndemînatic la lucru ; iscusit la minte, priceput, talentat, ingenios. *Apolos alecsandreanin de rudă, bărbat grăitoriu măestru, veni în Efes putearnic fiind întru scripturi.* N. TEST. (1 648), 159^{v}/18. *Un eparh oarecare ce-l chema Hursa-Sadem ascuţit la mînie şi la muncit măestru... dzisă aceasta.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 168^{r}/32. *Căpitan-paşa fiind chitit şi măiestru la război şi viteaz... au plecat cu oştile pe mare în corabii.* DIONISIE, C. 170, cf. ALEXANDRIA, 1/14. *Tu eşti o vioară în care sînt închise toate cîntările, numai ele trebuiesc trezite de o mînă măiastră.* EMINESCU, N. 54. *Şi sub degete măiestre arfele cugetă mite După plac şi-mpart mesenii, a cîntării flori uimite.* id. O. IV, 112. *Dar iată că vara în zări Apare-n alai de crăiasă, Măiastră ca tine-n cîntări Şi-asemeni frumoasă.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 59. *Ca o horbotă lucrată de o mînă răbdătoare, măiastră, era creasta Bucegilor.* PAS. L. II, 156. ✦ (Substantivat, învechit) Învăţat. *Şi-nvăţă tot meşteşugul învăţăturilor elineşti... la Livanie şi Androgatie, dascălii şi măestrii de Antiohia.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 122 ^{v}/11.

2. Adj. Lucrat sau executat cu măiestrie **(4),** cu meşteşug, cu artă, m ă i e s t r i t **(2);** p. e x t. frumos, minunat, desăvîrşit. *N-au scris cu cuvinte măiastre, carele nu să cuveniia ev*[an]*gh*[e]*liei ca să nu stea credinţa noastră în măestria cuvîntului.* N. TEST. (1 648), 203^{v}/20. *Măiastră măiestrie meşterşuguişi.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 147^{r}/7, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Merge mai aproape, vede că-s ruine D-un castel măiestru din timpul trecut.* MUREŞANU, P. 140/8. *Pare-o sculă nestimată, Pe pămînt din cer picată Cu măiestrele-i cioplele.* ALECSANDRI, POEZII, 591. *Se apropie de dînsa, pas cu pas, precum paiangenul, se apropie de musca prinsă în mreaja măiastră.* SLAVICI, N. II, 128. *Ce minunată interpretaţiune a vieţii vînătoreşti este, în adevăr, această măiastră melopee.* ODOBESCU, S. III, 93. *Tot mai citesc măiastra-ţi carte, Deşi ţi-o ştiu pe dinafară.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 49. *Oricît de măiastră va fi zugrăvirea mării pe pînză, noi nu vom putea să ne scăldăm în ea.* GHEREA, ST. CR. II, 50. *Pe geamul meu răsar şi se dezvoltă Măiestre flori de gheaţă argintie.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 22. *Cîntarea măiastră din codrii cărunţi Dă strunelor mele povaţă.* GOGA, C. P. 52. *Alungă-aceste gînduri şi intră-n marea sală De-ascultă cum se-nalţă cîntarea cea măiastră.* PETICĂ, O. 112. *Cînd bătea soarele, pînza părea o broderie măiastră de aur.* GÎRLEANU, L. 25. *Dădu cu dosul mîinii o aşa de măiastră lovitură peste*

catifeaua Floricăi, încît zbură biata catifea tocmai în fundul odăii. HOGAȘ, DR. I, 187. *Malurile Oltului amestecau verdele cu galbenul și cu roșul (cireșilor) în fel și fel de potriviri măiestre.* GALACTION, O. 263. *Geamurile, acoperite de flori măiastre, erau sclipitor luminate de văpaia jăratecului.* BRĂESCU, A. 16. *Căsuța întreagă înfățișa îmbinări măiestre de hîrtie albă și albastră.* VORNIC, P. 83. ✧ (Adverbial) *Scriind foarte frumos și măestru.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 246v/17. [Draperiile statuilor] *erau atît de măiestru răsucite de daltă, încît pare că sta să le scuture vîntul.* GALACTION, O. 122. (În context figurat) *A restituit poporului, măiestru șlefuite, diamantele sufletului generațiilor acestui neam.* SADOVEANU, E. 83.

3. Adj. (În basme și în superstiții, despre ființe) Înzestrat cu puteri magice; (despre însușiri ale ființelor) care demonstrează putere magică ; (despre lucruri) efectuat prin puteri magice. V. n ă z d r ă v a n. Cf. BUDAI-DELEANU, T. V. 159. *Cînd văzu argintarul cloșca cloncănind și puii piuind cu totul și cu totul de aur și ciugulind mei tot de aur, înțelese că trebuie să fie lucru măiestru.* ISPIRESCU, L. 92. *Zise feciorului de împărat: iată, pentru dragostea ta mă lepăd de puterea mea cea măiastră.* id. ib. 188. *Pică puțintică miere Din muiastra ta putere.* MAT. FOLK. 1 078. ✧ *Pasăre măiastră* = pasăre din basme, înzestrată cu însușiri supranaturale. *Iat-o pasăre măiastră prinsă-n luptă c-un balaur.* ALECSANDRI, P. III, 19. *Pe umărul Dochiei mîndre cîntă pasărea măiastră.* EMINESCU, O. IV, 128, cf. 95, id. N. 67. *O pasere măiastră se vede bătînd la fereastră și zicînd cu glas muieratic.* CREANGĂ, P. 232, cf. 90. *Unde pasăre măiastră nu zboară.* CANDREA, F. 340. *Acolo sînt livezi cu mere de aur și cîntă paserea măiastră la ferestre împodobite cu mărgăritare.* SADOVEANU, O. XII, 90, cf. IX, 378, JARNÍK-BÎRSEANU, D. 134, ȘEZ. VII, 166, ALR II 4 238/172, 362. *Fă-mă Doamne, ce m-ei face, Fă-m-o pasăre măiastră Să zbor la badea-n fereastră.* ANT. LIT. POP. I, 114. (F i g.) *Eu sînt măria-ta! — Tu?... Tu ești o pasăre măiastră, care iei grijile și dai bucuriile.* DELAVRANCEA, O. II, 199. *Zînă măiastră* (și substantivat, f.) = **a)** zînă. *Îi povesti că este zînă măiastră, că îl îndrăgostise de cînd îl văzuse la vînat.* ISPIRESCU, L. 187. (F i g.) *Dar iată că vîntul din somn la cîntu-ți, măiastră, tresare.* NECULUȚĂ, Ț. D. 58 ; **b)** (la pl.) iele ; ursitoare. *După ce-nchiz ferestrele Joace-mi măcar măiestrele.* PANN, P. V. III, 139/27. *Măiestrele, una din numeroasele denumiri ale ielelor, sînt acele ființe supranaturale îndrăcite.* CANDREA, F. 272, cf. 158, GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 64. *Zînele nu se numesc numai rusalii sau iele, ci și... zînele măiestre, măiestrele.* PAMFILE, S. V. 22, cf. id. DUȘM. 260, ALRM II/I h 201. *Duh măiestru* (și substantivat, m.) = duh necurat, v. n e c u r a t. *Începu ca un măestru a amăgi pre fecioara.* MINEIUL (1 776), 11r2/24. *În oceanul cel mare se află o insulă, adică ostrov, anume Harmostan și este lăcuit de duhuri măiestre.* GORJAN, H. II, 179/19. ✦ P. e x t. Ca din basme ; minunat ; fermecat. *Fecioara măiastră, cea cu păru de aur.* BĂRAC, A. 4/11, cf. 18/7, 41/14. *El apare lin din unghi Și la fata cea măiastră El își pleacă un genunchi.* EMINESCU, L. P. 146. *Mă duc cu gîndul și ajung într-o grădină măiastră.* PETICĂ, O. 280. ✦ (Substantivat, astăzi regional) Vrăjitor. *Aveam de dascăl o babă ce era măiastră vestită și m-a învățat șaptezeci de canoane măestrești.* GORJAN, H. I, 126/27. *Aceasta este istoria a doi frați măiestri sau fermecători.* id. ib. IV, 168/27, cf. T. PAPAHAGI, M. 225, DR. IV, 1 080.

4. S. m. (Popular, prin confuzie) Maistru **(1)**. *Pat de brad De mulți măestri e lucrat.* POP., ap. GCR II, 327, cf. CHEST. II 10/64, ALR I 1 824/96.

5. S. m. Maestru[2] **(1)**. *Ce-au să spună măestrii tăi de la Tortoni cînd vor afla?* C. PETRESCU, A. R. 40.

— Pl.: (m.) *măieștri* și (rar) *măiestri ;* (f.) *măiestre* și (rar) *măiastre.* — Și: (regional) **muiăstră** adj.

— Lat. **magister.**

MĂIÉȘ s. m. (Transilv. și Ban.) Caltaboș (făcut din ficat de porc). Cf. DDRF, CADE, CHEST. VIII 42/2, ALR I 748/107.

— Pl.: *măieși.*

— **Mai**[3] + suf. *-aș.* Cf. magh. m á j o s.

MĂIÉTEC s. m. v. **măietic.**

MĂIÉTIC s. m. (Transilv. și Ban.) Caltaboș făcut mai ales cu ficat (v. l e b ă r) sau cu sînge de porc (v. s î n g e r e t e). Cf. LM, REV. CRIT. III, 159, ALR I 747/116, 229, 748/112, ALR II 4 137/27.

— Pl.: *măietici.* — Și: **măiétec** (LB, POLIZU, DDRF, VICIU, GL., CHEST. VIII 42/5, 33, ALR I 747/118, 289, 335, 835, ALR II 4 139/102, MAT. DIALECT. I, 261), **maiétic** (LM, MÎNDRESCU, UNG. 88), **maiétec** (REV. CRIT. III, 159), **maiátic** (LM), **maiátec** (MÎNDRESCU, UNG. 88), **moiétec** (ALR I 747/96), **muiétic** (ib. 747/337), **muiétec** (VICIU, GL.) s. m.

— **Mai**[3] + suf. *-atic.* Cf. magh. m á j o s.

MĂIETOÁRE s. f. v. **mîietoare.**

MĂIETÚRĂ[1] s. f. v. **mîietură.**

MĂIETÚRĂ[2] s. f. v. **mînătură.**

MĂIÉȚ s. n. (Regional) Diminutiv al lui m a i[2].

1. Cf. m a i[2] **(II 1)** (Vînători-Sighișoara). ALR II 3 373/157.

2. Cf. m a i[2] **(II 2)**. Cf. ALRM II/I h 412, A II 12.

3. Tindeche (la războiul de ţesut). Cf. ALRM SN I h 305.
— Pl.: *măieţe.*
— **Mai**[2] + suf. *-eţ.*

MĂIMĂR s. m. v. **maimar.**

MĂIMARBÁŞ s. m. v. **maimarbaşa.**

MĂIMĂRÍE s. f. v. **maimărie**[1].

MĂÍMON subst. v. **mamon.**

MĂIMÚC[1] s. m. v. **maimuc.**

MĂIMÚC[2] subst. v. **momuc.**

MĂIMÚCĂ s. f. v. **maimucă.**

MĂIMUCÓI s. m. (Regional) Maimuţoi **(1).** Cf. ALR SN III h 686.
— Pl.: *măimucoi.* — Şi: (regional) **măiemucóń** (ALR SN III h 686), **mucóń** (ib.) s. m.
— **Maimucă** + suf. *-oi.*

MĂIMUÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A maimuţări **(1)** (pe cineva sau ceva); a imita. *Măimuind graiul celui negru.* BĂRAC, ap. TDRG.
— Prez. ind.: *măimuiesc.*
— Cf. moimă, maimun, maimună.

MĂIMÚŢ s. m. (Regional) Maimuţoi **(1).** *Dintră toate care era aci adunate animale, măiemuţul... pre toate celelalte le-au adus întru... mirare.* ŢICHINDEAL, F. 64/18, cf. ALR SN III h 686.
— Pl.: *măimuţi.* — Şi: **măiemúţ** s. m.
— Derivat regresiv de la **măimuţă.**

MĂIMÚŢĂ s. f. v. **maimuţă.**

MĂIMUŢÓI s. m. v. **maimuţoi.**

MĂIÓR subst. (Regional) Diminutiv al lui mai[2] **(I).** *Şi tare mi-l bătea Pîn talpe, pîn palme, Cu cuie de oţel Şi cu măior de fier.* POP., ap. VICIU, GL.
— Pl.: ?
— **Mai**[2] + suf. *-or.* Cf. lat. malleolus.

MĂIRÁN s. m. v. **maghiran.**

MĂISTĂRÉL s. m. (Prin Ban.) Diminutiv hipocoristic al lui maistăr. V. maistru **(1).** *S-a dus printr-un orăşel S-a băgat la-un măistărel: Bună ziua, măistărel — Sănătos căpitănel. — Măi maistere, măistărel, Haida, fă-mi un sălăşel.* RETEGANUL, TR. 17.
— Pl.: *măistărei.*
— **Maistăr** + suf. *-el.*

MĂISTORÍE s. f. (Prin Ban.) Meserie, meşteşug. Cf. ALR I 1 678/9, 69.
— Pl.: *măistorii.*
— **Maistor** + suf. *-ie.*

MĂISTORÍŢĂ s. f. v. **maistoriţă.**

MĂISTRÍE s. f. v. **măiestrie.**

MĂITOÁRE s. f. v. **mîietoare.**

MĂÍŢĂ s. f. v. **mămăiţă.**

MĂIÚC s. n. v. **măiug.**

MĂIÚG s. n. Diminutiv al lui mai[2]. Cf. LB, POLIZU, CIHAC, I, 154, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.
I. 1. (Regional) Cf. mai[2] **(I).** Cf. VICIU GL., PAŞCA, GL., ALR I 723/148, 150, 215, 249, ALR II 6 670/514, 784, 791.
2. (Regional) Cf. mai[2] **(II 3).** *1 măiugă de her de pisat sare, de cinci litre de her* (a. 1 760). IORGA, S. D. XIV, 309, cf. REV. CRIT. III, 159, H XVI 11, ALR II 3 979/105, A I 35.
3. (Regional) Cf. mai[2] **(II 4).** Cf. ALR SN I h 233.
II. 1. (Prin Munt.) „Unealtă cu care se bate racul la joagăr". ALR II 6 454/784, 836.
2. (Prin Transilv.) Unealtă de lemn cu care se bate inul. Cf. LB.
3. (Regional) Tindeche (la războiul de ţesut). Cf. ŞĂINEANU, D. U., PAMFILE, I. C. 274, H IV 157, ŞEZ. VIII, 148, ALRM SN I h 306.
4. (Regional) Fiecare dintre picioarele de sanie care intră cu un capăt în talpă, iar cu celălalt în oplean (Cămăraşu-Turda). VICIU, GL.
5. (Învechit, cu sens neprecizat, probabil) Par, pivot. *Este-un cort mare rotat... Cu ţeruşii de argint, Cum n-a fost nici că mai sînt, Cu măiugi de acioi, Cum nu se află pe la noi.* POP., ap. GCR II, 300. *Un cort mare rotat, creştetul nerămzat Cu maiugul de argint Ce n-am văzut de cînd sînt.* POP., ap. ODOBESCU, S. II, 427.
— Pl.: *măiuge* (POLIZU, ŞĂINEANU, D. U., ALR II 3 979/105, 6 670/791, ALR SN I h 233) şi *măiuguri* (ALR I 723/148, 150), (rar, m.) *măiugi.* — Şi: (regional) **măiúc** (ŞEZ. VIII, 148, ALR II 6 454/784, 6 670/784; pl. *măiuci)* **maiúg, maiég** (LM), **maiéc** (LM), **mîióg** (COSTINESCU) s. n.; **(5) măiúgă** (pl. *măiugi* ALR I 723/215) s. f.
— **Mai**[2] + suf. *-ug.* Cf. scr. maljuga.

MĂIUGÁR s. m. (Regional) Muncitor care lucrează la piuă; piuar (Borlovenii Vechi-Bozovici). ALR I 1 729/12.
— **Pl.:** *măiugari.*
— **Măiug** + suf. *-ar.*

MĂIÚGĂ[1] s. f. (Regional) Momîie (de pus în semănături) (Balş). ALR SN I h 46/876.

— Pl.: *măiuge.*
— Etimologia necunoscută. Cf. m ă i a g „prăjină cu o tăbliță sau basma care se pune ca semn la un hotar".

MĂIÚGĂ² s. f. v. **măiug.**

MĂIUGÉL s. n. (Regional) Diminutiv al lui m ă i u g **(II 1).** Cf. ANON. CAR.
— Pl.: *măiugele.*
— **Măiug** + suf. *-el.*

MĂIÚȘ s. n. (Regional) Diminutiv al lui m a i². **1.** Cf. m a i² **(II 2)** (Isbiceni-Corabia). ALR II 3 549/886. *Îl bați pă pământ cu un măiuș.* ib. **2.** Cf. m a i² **(II 3)** (Grădiștea-Rîmnicu Vîlcea). Cf. ALR II 3 979/812.
— Pl.: *măiușe.*
— **Mai²** + suf. *-uș.*

MĂIÚȚ s. n. (Regional) Diminutiv al lui m a i². Cf. DDRF.
I. 1. Cf. m a i² **(I).** Cf. REV. CRIT. IV, 145, ALR II 6 670/53. **2.** Cf. m a i² **(II 3).** Cf. A I 22, 34, 35, 36. **3.** Cf. m a i² **(II 5)** (Roșia-Beiuș). ALR II 4 379/310.
II. 1. Nume dat mai multor părți ale războiului de țesut: **a)** muierușcă. Cf. A I 35, 36 ; **b)** amnar. Cf. ib. 20, 24, 26 ; **c)** tălpig (Tărcăița-Beiuș). ib. 24.
2. Unealtă cu care se bate brînza ca să se îndese în putină (Lazuri de Beiuș-Beiuș). Cf. A I 23.
3. Lopățică cu care se bate cînepa. Cf. CADE.
— Pl.: *măiuțe.*
— **Mai²** + suf. *-uț.*

MĂJÁR¹ s. m. **1.** (Învechit, mai ales în Mold.) Persoană care transporta pește sau care făcea negustorie cu pește ; p. e x t. pescar. Cf. URECHE, LET.² I, 190, MAG. IST. I, 164/1, IORGA, S. D. XII, 154. *Vine cu măjile și măjerii, în haine de pescar, Petru Rareș.* IORGA, L. I, 251. *Maria, soția majerului Rareș.* DELAVRANCEA, O. II, 257. *Îmi vine știre bună și despre peștele închis în bălți în fiece primăvară, pe care măjerii îl prind apoi cu hărnicie.* SADOVEANU, O. XIII, 645.
2. (Învechit, rar ; în forma *măjer)* Persoană care cîntărea carele cu sare. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.
— Pl.: *măjari* și *măjeri.* — Și: **măjér, majér** s. m.
— **Majă** + suf. *-ar.*

MĂJÁR² s. n. v. **mojar.**

MĂJÁRCĂ s. f. v. **magiarcă.**

MĂJĂLÍ vb. IV. T r a n z. (Prin nordul Transilv.) A cîntări (cu maja) ; (învechit și regional) a măji¹. Cf. CABA, SĂL., CV 1 949, nr. 3, 35, ALR I 1 599/341, 1 600/315, 341, 355, 357, MAT. DIALECT. I, 79. ◇ R e f l. *Io mă măjălesc.* ALR I 1 600/283.
— Prez. ind.: *măjălesc.* — Și: **măjăluí** vb. IV. ALR I 1 600/343, 354.
— Din magh. **măzsál.**

MĂJĂLUÍ vb. IV v. **măjăli.**

MĂJĂRÍE s. f. (Învechit, mai ales în Mold.) **1.** Negustorie cu pește. *Vînzarea de pește, ce să zice la moldoveni măjărie* (a. 1 771). ap. TDRG, cf. CIHAC, II, 513, DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 88.
2. Măjărit **(2).** *6 bani măzărie ot Galați de pe peștele proaspăt ce vine pe apă la schela Galaților* (a. 1 776). URICARIUL, XIX, 381, cf. N. A. BOGDAN, C. M. 68. *Venitul măgeriei din vînzarea peștelui sarat și proaspăt care vine pe Dunăre cu caicele* (a. 1 795). URICARIUL, IV, 70/4, cf. CAT. MAN. I, 3.
— Pl.: *măjării.* — Și: **măzărie, măgerie** s. f.
— **Măjar¹** + suf. *-ie.*

MĂJĂRÍT s. n. **1.** (Învechit, mai ales în Mold.) (Dreptul de a face) negoț cu pește. Cf. CIHAC, II, 513, MÎNDRESCU, UNG. 88.
2. Taxă percepută în trecut pe venitul provenit din negoțul de pește. *Să ia și măjăritul dă la ceia ce poartă majă dă pește sărat prin tărguri* (a. 1 701). IORGA, S. D. V, 341. *Să se rîdice și măjăritul din București i vătășia de pescari* (a. 1 809). ap. TDRG, cf. BARCIANU, V., DDRF. *În afară de văcărit, mai sînt amintite: ...tutunăritul (pe pogonul de tutun), măjăritul (pe „maja" de pește).* OȚETEA, T. V. 52.
— Și: (învechit, rar) **măzărít** s. n. DDRF.
— **Măjar¹** + suf. *-it.*

MĂJÉLNIC s. n. (Regional) Cîntar (Șteiu-Hațeg). ALR I 1 599/116.
— Pl.: *măjelnice.*
— **Majă** + suf. *-elnic.*

MĂJÉR¹ s. m. v. **măjar¹.**

MĂJÉR² s. n. v. **mojar.**

MĂJÉTĂ s. f. v. **manșetă.**

MĂJÍ¹ vb. IV. T r a n z. (Învechit și regional) A cîntări (cu maja) ; (nordul Transilv.) a măjăli. Cf. LB, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V. CIHAC, II, 513, DDRF, ALEXI, W., ALR I 1 600/61.
— Prez. ind.: *măjesc.*
— V. **majă.**

MĂJÍ² vb. IV v. **mînji.**

MĂJÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a m ă j i[1]; cîntărire (cu maja). Cf. PONTBRIANT, D.
— Pl.: *măjiri.*
— V. **măji**[1].

MĂJÚCĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui m a j ă **(3)**; cîntar (decimal) mic (Negrești-Baia Mare). ALR II 4 278/346. *Blide la majucă.* ib.
— Pl.: ?
— **Majă** + suf. *-ucă.*

MĂLÁ s. f. v. **mala**[1].

MĂLĂC, -Ă s. m. și f. v. **malac.**

MĂLĂCI subst. (Bot. ; regional) Laur *(Datura stramonium)* (Satu Nou-Medgidia). H II 310.
— Etimologia necunoscută.

MĂLÁI subst. **I.** Subst. **1.** (Mold. și Transilv. ; și în sintagmele *mălai mărunt, mălai mărunțel, mălai roșu,* H II 257) Mei *(Panicum miliaceum). 1 stogu de malaiu* (a. 1 588). CUV. D. BĂTR.I, 207/21, cf. LEX. MARS. 147, 228, MAN. GÖTT. *Spicele de mălaiu mărunțel.* IST. AM. 60v/4, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., BARONZI, L. 135. *Mălaiul, păsatul sau meiul se coseşte după ce i s-au secerat spicele.* PAMFILE, A. R. 150, cf. 195. *Seamănă... mălai mărunt.* id. DUȘM. 145. *Mălaiul, mălaiul mărunțel, păsatul (Panicum miliaceum) se numește în Muntenia mei.* ȘEZ. XV, 66. *Au semănat malaiul și grîul de primăvară nădăjduind încă un an de bielșug.* SADOVEANU, O. XII, 390, cf. XIII, 648, H XIV 349. *Oi sămăna acu mălai mărunțel și l-oi lăsa să crească, să se coacă și apoi să-l strîng, să-l pun în stog, să-l îmblătesc, să-l curățesc, să-l fac păsat.* SBIERA, P. 55. *Unde fusese ieri pădurea cea uriașă, acum era numai o holdă de mălai mărunt, frumoasă și coaptă.* RETEGANUL, P. V, 49, cf. CHEST. VIII 22/16, ALR I 734/677, 704, ALRM SN I h 99, A II 7. *Cine să temi de pasări, nu samănă mălaiu* (a. 1 779). GCR II, 121/10.

2. (Transilv. și Maram.) Porumb *(Zea mays). Cucuruzul sau mălaiul... îl numesc în Țeara Românească porumb, în Moldova păpușoiu.* ECONOMIA, 35/13, cf. BRANDZA, FL. 479. *Arăturile de primăvară erau toate făcute și încolțitura fragedă a mălaiului împungea prin țărîna grasă.* AGÎRBICEANU, P. M. 20, cf. CHEST. VIII 22/15. *Prășim la malai.* ALR SN I h100/228, cf. h 112, ALRM SN I h 67. *Îi mălaiul în lapte.* ALR II 5 155/334, cf. FD I, 181. ✧ (Regional) *Mălai mîțesc* = știulete de porumb cu boabele în lapte. Cf. ALR SN I h 112.

3. P. e x t. (Mold., Transilv. și Maram. ; cu sens colectiv) Boabe de mei; (Transilv. și Maram.) boabe de porumb. *Mănîncă și ceapă și ai și linte și mălai.* HERODOT (1 645), 215. *Au fost și timpurile proaste de nu s-au făcut pîine... Agiunsese mierța de mălai în sus pe suptu munte la 4 lei.* NECULCE, L. 312. *Mergînd Stanciul ca s*[ă] *împartă mălaiul, au măsurat la 3 car*[e] *di*[n] *Zerneşti dup*[ă] *cum au fost tocmit* (cca 1700). IORGA, B. R. 44. *S-au adeverit cu dovadă și cu mărturie că i-au vîndut la 20 merță de grîu și 10 merță de malai* (a. 1 712). URICARIUL, XV, 269. *S-au făcut și grîu și mălai mult de era bilșug în toate* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 107/11. *Ardelean Mărie plătit 1 ferdelă de mălai la popa* (cca 1 774). IORGA, S. D. XII, 267. *Vor fi ploi multe și roadă în mălaiu și într-alte semințe* (a. 1 799). GCR II, 165/1. *Eu-ț trim*[*it*] *aceasta carte să o* [*cu*]*mperi pe 2 m*[*ierțe*] *de mălai și pă b*[*a*]*ni de 20 zloți* (a. 1 811). IORGA, S. D. XIII, 125. *Cînd te-i sătura de strunjit pene, vei pisa mălai.* CREANGĂ, P. 5, cf. CANDREA, Ț. O. 5. *Fiecare gospodar are o piuă de lemn cu pilug din acelaşi material. În ea se pisează grîul, mălaiul mărunțel etc.* PAMFILE, I. C. 445, cf. 425, CHEST. VIII 22/15. *Eu desfac mălai di pă cocean.* ALR I 907/270, cf. 905, ALR II 6 347. *Vrabia mălai visează.* Cf. NEGRUZZI, S. I, 249, DDRF, ZANNE, P. I, 581, ȘĂINEANU, D. U., PAMFILE, J. II, 152. *Se sfădesc vrăbiile de la mălaiul altora.* ZANNE, P. I, 701. *Cotcobîncă-mple mîna (Mălaiul mărunțel* sau meiul). SBIERA, P. 323, cf. GOROVEI, C. 220.

4. (Bot. ; regional, și în sintagmele *mălai tătăresc, mălai mare, mălai turcesc,* ALR SN I h 145/514, ALRM SN I h 100, FD I, 182) Mătură *(Sorghum vulgare).* Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 479, BARCIANU. *Pe laturile despărțitoare dintre bucăți se samănă... mălai tătărăsc, pentru spicul său, din care gospodarii își fac mături, după ce le bat de sămînță.* PAMFILE, A. R. 175, cf. 176. *Mălaiul mare, mălaiul tătărăsc, mătura, bălurul sau flocoasa, din spicul căruia se fac măturile late.* id. ib. 195, cf. PANȚU, PL. *De sub pădure ieşeau la poieni largi, unde înverzeau în primăvară ogoare de mălai tătărăsc și grîu.* SADOVEANU, O. XI, 231. *O grămadă de mălai tătărăsc pe deasupra era muced, iar jos, ca jăratecu.* ȘEZ. III, 112, cf. ALR II/I MN 150, 3 933/414, 520, 537, ALR SN I h 145, ALRM SN I h 100, FD I, 182.

5. C o m p u s e: **mălaiul-cucului** = **a)** numele a două plante erbacee, una cu frunze liniare, puțin păroase pe margine, cu flori brune sau gălbui dispuse în spice ovale și cu fructul o capsulă *(Lusula campestris),* cealaltă cu flori brune, solitare, dispuse în vîrful ramurilor (v. h o r ș t i, p ă r ă ș i n, p ă u n i ț ă) *(Lusula pilosa).* Cf. BRANDZA, FL. 468, GRECESCU, FL. 576, 577, BARCIANU, TDRG, PANȚU, PL., H IX 142; **b)** plantă erbacee alpină din familia gramineelor, cu frunze late și cu flori în formă de spice verzi-albăstrui *(Sesleria coerulans);* **c)** (prin nordul Transilv.) lăcrimioare *(Convallaria majalis).* Cf.

ALR SN III h 641 ; **d)** (prin Maram.) barba-ursului *(Equisetum arvense)*. Cf. ALR I 1 952/270, 343, 357 ; (regional) **mălai-mărunt** = **a)** barba-ursului *(Equisetum arvense)*. Cf. ALR I 1 952/35, 45 ; **b)** (cu sens colectiv) fructele păducelului. CV 1 950, nr. 5, 31 ; (prin Munt.) **mălaiul-pupezei** = numele unei plante nedefinite mai de aproape. Cf. H IX 142 ; (regional) **mălaiul-paserii** = numele unei plante mici, nedefinite mai de aproape. Cf. H XVII 226, ŞEZ. XV, 53.

II. 1. S. n. (La pl. ; Mold., Transilv. şi Maram.) Semănătură de mei ; (Transilv. şi Maram.) semănătură de porumb ; loc destinat unor astfel de semănături. *Dat-au o brumă mare, de-u strîcat pînele, mălaiele.* NECULCE, L. 379. *Mă cheamă... dimineaţa prin mălaie.* DOINE, 19. *Mălaiele le-a lăsat nesăpate.* RETEGANUL, ap. CADE, cf. ŢIPLEA, P. P. 112. *Boii badei pasc mălaie, Badea bea la Surălaie.* BUD, P. P. 47. *Să crească grîiele, mălaiele, păpuşoaiele şi oarzele, la anul şi la mulţi ani.* ALR II/I MN 150, 2 798/682, cf. ALR SN I h 92.

2. Subst. (Mold.) Făină de mei ; (Munt., Olt. şi Dobr.) făină de porumb. *Sosînd la adîncul pustiei, întră într-o peşteră, mîncînd pîine dînăoară în săptămîna şi-ncă de mălai şi necernută.* DOSOFTEI, V. S. *ianuarie* 16^{v} /26, cf. POLIZU. *Prepeliţele tăvălite în mălai şi bicaţi prăjiţi în mustul lor.* ODOBESCU, S. III, 39. *Păsat este mălaiul măcinat mare.* DAMÉ, T. 154. *Păpuşoiul este... planta care dă grăunţele din cari se face făina sau mălaiul.* PAMFILE, A. R. 65, cf. 92. *Nu sînt supărat, ca unul care a isprăvit mălaiul şi se uită cu ochi răi la ceilalţi.* BRĂESCU, A. 68. *Pleacă vara să muncească din greu la cîmp cu ziua, pe mălai şi pe făină.* STOIAN, PĂST. 43. *Morarul s-a holbat cu pleoapele-i sîngerate: venişi şi tu? Nu-mi văz capul de necaz. Uite cîţi aşteaptă să le fac mălai.* SADOVEANU, M. C. 29. *Ne pune să-i facem perişoare de mălai pentru şoarecii morii.* ARGHEZI, C. J. 24. *Doi pumni de mălai ia mama din copaie. N-a cernut mălaiul. Îl aruncă cu tărîţe cu tot în căldare.* STANCU, D. 51. *Cartofii, săracii, îs pentru noi şi mălaiul.* BENIUC, V. CUC. 13, cf. H II 243. *Luă* [moara] *de ghizdei Ş-o puse la mălai de mei.* TEODORESCU, P. P. 143. *Turta de mălai (făină) de mei, hrean ras, miere şi sare e bună de gîlci.* ŞEZ. XV, 66. *Decît în ţară străină Cu pită de grîu a mînă, Mai bine-i în satul meu, Cu pită de mălai rău.* BUD, P. P. 25, cf. CHEST. VIII 15/13, 22/15, ALR I 766, 1 372, ALR II 4 106, ALR SN I h 93, ALRM SN I h 68, A I 17, 23. *Cînd mălai are, sare n-are, cînd sare are, mălai n-are.* ISPIRESCU, L. 313, cf. DDRF, ZANNE, P. IV, 108. *Dacă nu plouă în mai, Nu se mănîncă mălai.* ZANNE, P. I, 47. *Caută să ia din coş grăunţe şi din postavă mălai*, se spune despre un om lacom. Cf. id. ib. III, 131. *Două pietre tari nu fac mălai.* id. ib. 296. ✧ Expr. (Regional) **A apropiat mălaiul de traistă,** se spune cînd cineva şi-a cheltuit aproape întreaga avere. Cf. DDRF, ZANNE, P. III, 601.

3. S. n. Turtă făcută din făină de mei, de porumb sau de alte cereale (cu plămădeală de drojdie), coaptă în ţest sau în cuptor ; un fel de prăjitură făcută din făină de porumb. Cf. ANON. CAR., MAN. GÖTT., BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Mălai de secară.* POLIZU. *Pîinea albă stă alături cu mălaiul auriu, Iar de-o parte mari ulcioare, pline toate cu rachiu.* BELDICEANU, P. 53, cf. CONV. LIT. XX, 1 013. *Mălai dulce.* DDRF. *O coajă de mălai de ieri De-o vezi la noi, tu ne-o apuci.* COŞBUC, P. I, 208, cf. GR. BĂN. *Femeile fac mălaie şi le dau de pomană.* PAMFILE, S. V. 20, cf. id. S. T. 146, id. D. 145. *Cît pumnul un mălai, de-acasă Duceam în traistă amîndoi!* V. ROM. februarie 1 954, 220. *Iar Gîdea bogatu Se umfla cît patru... La mine acasă, Nici mălai pe masă.* DEŞLIU, M. 51, cf. H V 340. *O cojiţă de mălai Uscată de nouă ai.* POP., ap. GCR II, 336. *Cu mîndruţă jucăuşă Mînci mălaiul tot cenuşă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 421, cf. 173, 183, 260, 462. *Vrea să coacă un cuptor de douăzeci de pite şi vreo cîteva mălaie.* RETEGANUL, P. I, 61. *Fata mamei cea bălaie Coace bine la mălaie. Şi le dă cu lopata, Le scoate cu covata.* ŞEZ. XXIII, 32, cf. X, 47. *Bate mîţa cu vătraiul, Că de ce n-a scos mălaiul.* CIAUŞANU, V. 111, cf. CHEST. VIII 22/4, 15, 16, ALR I 766, ALR II 3 989, 3 990, 4 001, 4 003, 4 004, 4 012, 4 015, 4 023, 4 024, A V 14. *Nu-i nebun cine mănîncă Şapte mălaie, e nebun Cine-i dă.* PĂSCULESCU, L. P. 107. *Cînd ţi-i foame, nu cati că mălaiul e în cuptor.* ZANNE, P. III, 556. *În locul pitei, mălai*, se spune despre cineva care a ajuns sărac. Cf. id. ib. IV, 83. ✧ Expr. **Şi-a trăit traiul, Şi-a mîncat mălaiul,** se spune despre cineva sau ceva care a îmbătrînit, s-a învechit, s-a uzat. Cf. ALECSANDRI, P. I, 207, CREANGĂ, P. 319, DDRF, ZANNE, P. III, 599. **Zeamă de mălai,** se spune despre un lucru lipsit de valoare sau despre un om prost. Cf. ZANNE, P. III, 604. ✦ *Mălai mare*, se spune despre un om mîncăcios (şi mătăhălos) sau bleg, lipsit de vlagă. *Lui Filimon îi plăcea traiul bun ; amicii săi îl poreclise mălai mare, fiindcă mînca bine.* GHICA, S. 66. *Mihai, aşa mălai mare cum părea, l-a tăvălit odată pe feciorul lui Flondor de l-a lăsat lat în mijlocul drumului.* T. POPOVICI, SE. 7. (Regional) *Mălai crăpat*, se spune despre un om gras şi nesimţit. Cf. CV 1 949, nr. 3, 15. ✦ (Regional, în construcţia) *De-a tai mălaiul* sau *de-a mălaiul (spart)* = numele unui joc de copii. *Se jucau de-a „tai mălaiu" cu mine şi cu ceilalţi.* CONV. LIT. XIV, 137, cf. TDRG, H II 120, IV 57, 284, XVIII 105, 147, ALR II 4 348/141, 4 381/53, 886. ✦ (Prin Ban.) Bulz de mămăligă sau de brînză. Cf. ALR I 1 812/87, 1 814/35.

4. S. n. Turtă formată prin presarea reziduurilor rămase după extragerea uleiului din

semințele plantelor oleaginoase. *Malaiul de la oloieri hrănește foarte bine vitele noastre.* I. IONESCU, C. 75/21. *300 kilograme de malaie (ce rămîn după ce se stoarce oloiul).* id. P. 38, cf. CIHAC, II, 184, TDRG.
— Pl.: **(II 1, 3, 4)** *mălaie* și *mălaiuri* (TDRG, ALR I 1 845/798, 940).
— Etimologia necunoscută.

MĂLÁIE s. f. (Regional, într-o ghicitoare) Mămăligă **(1)**. *Cu crăcaia și negraia faci mălaia* (Mămăliga). DR. IV, 865.
— De la **mălai.**

MĂLÁTĂ [1] s. f. (Învechit, rar) Mămăligă **(I)**. LB.
— Etimologia necunoscută.

MĂLÁTĂ [2] s. f. v. **mlat.**

MĂLÁUĂ s. f. v. **mala**[1].

MĂLÁUCĂ s. f. (Regional) Mistrie (Mircești-Pașcani). ALR II/I h 241/537.
— Pl.: *mălauce.*
— **Mala**[1] + suf. *-ucă.*

MĂLẮ s. f. v. **mala**[1].

MĂLĂCEÁG s. n. v. **mulăceag.**

MĂLĂCÉL subst. (Bot. ; rar) Mei-păsăresc *(Lithospermum officinale).* Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. m ă l a i.

MĂLĂCÍNĂ s. f. (Bot. ; Transilv.) Busuioc *(Ocimum basilicum).* Cf. COTEANU, PL. 25, LB, POLIZU, BARCIANU.
— Pl.: *mălăcini.* — Și: **malacínă** s. f. DDRF.
— Etimologia necunoscută.

MĂLĂCÚȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui m a l a c ă. V. m a l a c. (Traian-Bacău). A IX 1.
— Pl.: *mălăcuțe.*
— **Malacă** + suf. *-uță.*

MĂLĂGÉNIE s. f. (Prin Transilv.) Om lipsit de energie, moale, neajutorat. Cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 102.
— Pl.: *mălăgenii.*
— Etimologia necunoscută.

MĂLĂÍ vb. IV. R e f l. (Regional, despre fructe) A deveni mălăieț ; (popular) a se mălăieța. Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W.
— Prez. ind. pers. 3: *mălăiește.* — Și: **mălăiá** vb. I. GHEȚIE, R. M., BARCIANU.
— V. **mălai.**

MĂLĂIÁ vb. I v. **mălăi.**

MĂLĂIÁȘ subst. Diminutiv (hipocoristic) al lui m ă l a i.
1. Subst. Cf. m ă l a i **(II 2)**. *Mama v-aduce vouă... Drob de sare În spinare, Mălăieș În călcăieș.* CREANGĂ, P. 20. *Să-mi dai două-trei parale Să ieu mălăiaș și sare.* TEODORESCU, P. P. 289. *Sluguliță pe hăinuțe, Argătaș pe mălăiaș.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 203, cf. MATEESCU, B. 4.
2. S. n. Cf. m ă l a i **(II 3)**. Cf. LB. *Se fac... mici mălăieșe puse pe frunze.* HEM 895, cf. VARONE, J. R. 65. *Porunci... să-i facă vro cîteva mălăieșe dulci de drum.* MARIAN, T. 158. *La casa măicuții mele, Mîncam mălăiaș cu mere.* BIBICESCU, P. P. 112, cf. CHEST. VIII 22/13, ALR I 766/278, 285, 980, com. MARIAN și com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. ✧ F i g. *D-apoi mai mălăieș dulce decît tine, unde-aș mai găsi eu!* ALECSANDRI, T. 661.
3. Subst. (Prin Munt. și Dobr. ; art.) Numele unui joc de copii. Cf. m ă l a i **(II 3)**. Cf. H II 50, 101, 256, VII 426.
— Pl.: **(2)** *mălăiașe.* — Și: (regional) **mîlăiáș** S. n. H II 256, VII 426.
— **Mălai** + suf. *-aș.*

MĂLĂICIÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Mălăieț **(1)** (Mățău-Cîmpulung). COMAN, GL.
— Pl.: *mălăicioși, -oase.*
— **Mălai** + suf. *-icios.*

MĂLĂIÉL subst. (Regional) **1.** S. n. Mălăiaș **(2)**. Com. MARIAN.
2. Subst. (Bot.) Mălăoi **(II)** *(Helianthemum alpestre* și *rupifragum).* Cf. LB, DDRF.
— Pl.: **(1)** *mălăiele.*
— **Mălai** + suf. *-el.*

MĂLĂIÉR s. m. **1.** Persoană care se ocupa cu negoțul făinii de porumb ; p. e x t. negustor ambulant care își purta marfa în căruță și primea plata în natură. *În vreme de secetă să fie brutarii volnici a măcina zahereaua cea trebuincioasă... poprindu-să făinarii și mălăierii* (a. 1 826). DOC. EC. 375, cf. POLIZU, BARCIANU. *Țăranul... cumpără peștele de la căruțașii ce umblă prin sate, așa-zișii mălăieri — plătindu-l în naturalii.* ANTIPA, P. 722, cf. 735, 741, NOM. PROF. 61. *Se rostogolise fata mălăierului de pe gard, lovită în frunte de piatra țigăncii.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 17.
2. (Prin nordul Transilv.) Epitet dat unui om lipsit de energie, molatic ; papă-lapte. Cf. BRAN, S., VAIDA.

— Pl.: *mălăieri.*
— **Mălai** + suf. *-er.*

MĂLĂIÉTIC, -Ă adj. (Regional, despre fructe) Mălăieț **(1)**; (despre lemne) sfărîmicios, putred. Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.
— Pl.: *mălăietici, -ce.*
— **Mălai** + suf. *-atic.*

MĂLĂIÉȚ, -IÁȚĂ adj. **1.** (Despre unele fructe sau legume) Cu carnea moale și sfărîmicioasă; cu consistență sau aspect făinos, nisipos, (rar) mălăios, (regional) mălăicios, mălăit[1], mălăietic, mălăiețos, mălcăiaț; cu gust sălciu, fad (DR. II, 706). Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D. *Numiri de pere: ...borduşele (mălăiețe).* BARONZI, L. 93, cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Pepenii galbeni, după tăria miezului şi după dulceaţa ce o au, se numesc: scorţoşi, cînd sînt tari şi dulci... şi mălăieţi cînd sînt moi.* PAMFILE, A. R. 175. *Pere mălăiețe.* ȘĂINEANU, D. U. *Măr mălăieț.* ȚIPLEA, P. P. 62. *Cartofi de cele mălăiețe.* ALR II 4 090/520, cf. 4 090/784, 791, 899, 928. *Pică pară mălăiaţă în gura lui Nătăfleaţă*, se zice unui om leneş, care aşteaptă să-i vină toate de-a gata. Cf. ZANNE, P. I, 243, VI, 219, GALAN, Z. R. 393. ✧ (În contexte figurate) *Că nu-i măru žermănos Să muşc din el să-l ţîp gios; Ce-i o pară mălăiaţă Şî mńi-a şi pe a mea žiaţă.* CANDREA, Ț. O. 45. *C-aiesta nu-i... măr putregăios Tot să-l muşti şi să-l ţîpi jos, Ba-i o pară mălăiaţă Şi ţi-a fi pe-a ta viaţă.* BÎRLEA, C. P. 158. ✦ Prea copt, fleşcăit; dospit. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Perele, cari după ce se coc devin moi, se numesc pere mălăiețe.* Com. MARIAN, cf. BARCIANU, DS. ✧ Fig. *Iubirea fără dojană nu-i iubire deplină, sinceră, cinstită. E doar un sentimentalism comod, mălăieț şi laş.* V. ROM. iulie 1 953, 261. ✦ (Regional) Cărnos. Cf. ALR SN I h 202. ✦ P. anal. (Rar, despre bolovani de piatră, de sare etc.) Sfărîmicios. Cf. DDRF, TDRG. *Piatră mălăiaţă.* H XI 324.
2. Fig. (Depreciativ, despre oameni şi manifestările lor) Lipsit de energie; moale, bleg. Cf. COSTINESCU. *Tiranii, mari şi mici, sînt mălăieţi şi trecători ca roua.* JIPESCU, O. 2, cf. 156.
3. (Regional, despre pîine) Preparat din făină de grîu amestecată cu mult mălai. Com. din TĂRCĂIȚA-BEIUȘ.
4. (Prin Munt.) „Uşor de mistuit". RĂDULESCU-CODIN.
— Pl.: *mălăieți, -e.*
— **Mălai** + suf. *-eț.*

MĂLĂIEȚÁ vb. I. **1.** Refl. (Popular, despre unele fructe sau legume) A deveni mălăieț **(1)**. Cf. LB, GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *Lasă perele să se mălăieţeze.* Com. MARIAN.
2. Tranz. (Regional; în forma *mălăiţa)* A sfărîma. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.
— Prez. ind.: *mălăieţez.* — Şi: (regional) **mălăiţá** vb. I.
— V. **mălăieț.**

MĂLĂIEȚÓS, -OÁSĂ adj. (Regional, despre fructe) Mălăieț **(1)** (COMAN, GL.); (despre lemne) sfărîmicios, putred (com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI).
— Pl.: *mălăieţoşi, -oase.* — Şi: **mălăiţós, -oasă** adj. COMAN, GL.
— **Mălăieț** + suf. *-os.*

MĂLĂÍNĂ s. f. (Regional) **1.** Porumbiște. V. mălăiște **(1)**. Cf. ALR I 1 229/280, ALRM SN I h 84, FD I, 185, MAT. DIALECT. I, 212, GLOSAR REG.
2. Loc de pe care s-a recoltat porumbul şi pe care au rămas numai cotoarele plantelor. V. mălăiște **(2)**. Cf. H XVIII 19, com. MARIAN, com. din ZAHAREȘTI-SUCEAVA, COMAN, GL., CV 1 950, nr. 11—12, 40.
3. Bucată de pămînt care se ară în fiecare an; (regional) mălăiște **(3)** (Moigrad-Zălau). ALR I 1 229/280.
— Pl.: *mălăini.*
— **Mălai** + suf. *-ină.*

MĂLẮINIC s. n. (Regional) Mămăligă coaptă în cuptor. V. mălai **(II 3)**. (Frumoasa-Zimnicea). CV 1 951, nr. 6, 30.
— Pl.: *mălăinice.*
— **Mălai** + suf. *-nic.*

MĂLĂIÓR s. n. (Rar) Mălăiaş **(2)**. Cf. DDRF.
— Pl: *mălăioare.*
— **Mălai** + suf. *-ior.*

MĂLĂIÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Mălăieț **(1)**. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *mălăioşi, -oase.*
— **Mălai** + suf. *-os.*

MĂLĂÍRE s. f. (Regional) Faptul de a se mălăi. Cf. PONTBRIANT, D.
— Pl.: *mălăiri.*
— V. **mălăi.**

MĂLĂÍȘ s. n. (Regional) Porumbiște. V. mălăiște **(1)**. Cf. DR. XI, 71.
— **Mălai** + suf. *-iş.*

MĂLĂÍȘCĂ s. f. (Prin Maram.) Viezure *(Meles meles).* T. PAPAHAGI, C. L.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. mălai.

MĂLĂÍȘTE s. f. **1.** (Dobr., şi Maram.) Loc cultivat cu mei (v. meiște COSTINESCU, ALR

SN I h 39/987, com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ) sau cu porumb (v. porumbiște ALRM SN I h 84, com. din MONOR-REGHIN, LEXIC REG. 24, MAT. DIALECT. I, 180). V. mălăină **(1)**, mălăiș, mălăiștină.

2. (Transilv., Munt.) Loc pe care a fost cultivat mei (H I 420, ALR SN I h 125/769, FD I, 182) sau porumb (DR. XI, 72, com. din MONOR-REGHIN) și pe care au rămas cotoarele după tăierea plantelor. V. miriște, mălăină **(2)**. *În unele părți au obicinuit plugarii a semăna bucate de toamnă nu numai în pământuri ogorîte, ci și în mălăiști (cucuruziști).* ECONOMIA, 29/22. ✦ (Prin Mold.) Arătură făcută într-o porumbiște. Cf. CV 1 950, nr. 11—12, 40.

3. (Regional) Bucată de pământ care se ară în fiecare an ; teren cultivabil ; (regional) mălăină **(3)**. Cf. H II 88, 117, X 154, ALR SN I h 9, ALR I 1 229/343, 345, 375.

4. (Bot. ; regional) Barba-ursului *(Equisetum arvense)* (Moișeni-Satu Mare). ALR I 1 952/345.

— Pl.: *mălăiști.*

— **Mălai** + suf. *-iște.*

MĂLĂÍȘTINĂ s. f. (Prin Transilv.) Porumbiște. V. mălăiște **(1)**. Cf. DR. XI, 71, 81, com. din MORĂRENI-TOPLIȚA, MAT. DIALECT. I, 285.

— Pl.: *mălăiștini.*

— **Mălăiște** + suf. *-ină.*

MĂLĂÍT[1], -Ă adj. (Regional) Mălăieț **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D. *Pere mălăite.* L. COSTIN, GR. BĂN. 132.

— Pl.: *mălăiți, -te.*

— V. **mălăi.**

MĂLĂÍT[2] subst. v. **malahit.**

MĂLĂIȚÁ vb. I v. **mălăieța.**

MĂLĂIȚÓS, -OÁSĂ adj. v. **mălăiețos.**

MĂLĂIÚȚ s. n. v. **mălăuț.**

MĂLĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Prin Mold.) A netezi, a fățui (tencuiala) cu malaua[1]. V. drișcui. Cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *mălăluiesc.*

— **Mala[1]** + suf. *-ălui.*

MĂLĂÓI, -OÁIE subst. (Regional) **I.** S. n. **1.** (Prin sud-vestul Transilv. ; în forma *mălăoń*) Un fel de pîine făcută din făină de secară amestecată cu făină de porumb. Cf. DENSUSIANU, Ț. H. 323.

2. Mălai **(II 4)** (mai mare). Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF.

II. S. f. și (rar) m. Numele a doi arbuști alpini cu tulpina culcată la pământ și cu flori galbene ; (regional) ferăstrău, rujă, ruja-soarelui, iarba-osului *(Helianthemum alpestre* și *rupifragum)*. Cf. LB, POLIZU, DDRF, BRANDZA, FL. 155, DAMÉ, T. 184, BARCIANU, TDRG, PANȚU, PL.

— Pl.: *mălăoi, -oaie.*

— **Mălai** + suf. *-oi.*

MĂLĂRÍ[1] vb. IV. Tranz. (Regional) A picta, a zugrăvi (Checea-Jimbolia). ALR I 1 420/40.

— Prez. ind.: *mălăresc.*

— V. **mălăr.**

MĂLĂRÍ[2] vb. IV. Tranz. (Prin Maram.) A cheltui pe nimicuri. LEXIC REG. 12.

— Prez. ind.: *mălăresc.*

— Etimologia necunoscută.

MĂLĂRÍNĂ s. f. v. **malarină.**

MĂLĂTĂRÍ vb. IV v. **măltări.**

MĂLĂTUÍ vb. IV v. **mulătui.**

MĂLĂÚȚ s. n. (Regional) **1.** Mălăiaș **(2)**. Cf. ȘEZ. II, 224. *Femeile care au copii mici pentru ei fac mălăuțe.* ib. V, 52, cf. 53. *Băietu așa de puțin mînca, Douăsprezece mălăuțe le ridica.* MAT. FOLK. 1 469, cf. ALR I 766/576.

2. (Bot. ; regional) Nalbă *(Malva silvestris)* (Vînători-Sighișoara). ALR II 6 309/157.

— Pl.: *mălăuțe.* — Și: **mălăiúț** s. n. Com. MARIAN, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

— **Mălai** + suf. *-uț.*

MĂLC s. m. v. **melc.**

MĂLCÁVIȚĂ s. f. v. **mîrcaviță.**

MĂLCĂIÁȚ adj. (Regional, despre cartofi) Mălăieț **(1)** (Somova-Tulcea). ALR II 4 090/682.

— Pl.: *mălcăiați.*

— Etimologia necunoscută.

MẮLCED, -Ă adj., subst. v. **mîrced.**

MẮLCEZ, -Ă adj., subst. v. **mîrced.**

MĂLCEZÍ vb. IV v. **mîrcezi.**

MĂLCI subst. pl. v. **mlaci.**

MĂLCÍT, -Ă adj. v. **mîlcit.**

MẮLCOM adv. v. **molcom.**

MĂLCOMÍE s. f. (Învechit, rar) Liniște, tăcere ; odihnă. *Să-ntoarsă în Ț[a]rigrad, ședzînd la mălcomie liniștind.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 85v/25.

— **Mălcom** + suf. *-ie.*

MẮLCUM adv. v. **molcom.**

MẮLCUMA adv. v. **molcom.**

MĂLDÁC s. n. v. **maldac.**

MĂLDÁR s. n. v. **maldăr**[1].

MĂLDĂCÍ vb. IV. Tranz. (Prin Mold.) A face maldăre[1] **(1)**, grămezi; (regional) a măldări[1]. Cf. DDRF. *Am măldăcit lemne? Dă, Doamne, dacă toţi fac aşa, puteam eu să fac altfel?* ap. TDRG.
— Prez. ind.: *măldăcesc.*
— V. **maldac.**

MĂLDĂGÍT, -Ă adj. (Prin nord-estul Olt.) Bolnav. VÎRCOL, v. 95, cf. CADE.
— Pl.: *măldăgiţi, -te.*
— Etimologia necunoscută.

MĂLDĂIÁG subst. (Prin vestul Olt.) Grămadă de fîn. Cf. GR. S. V, 121.
— Etimologia necunoscută. Cf. maldăr[1].

MĂLDĂRÁŞ s. m. (Învechit, rar, cu sens neprecizat, probabil) Numele unui slujbaş la grajdurile domneşti. *Doauă cărţi gospod legate către ispravnicii Vlăşcii şi Ilfov*[ului] *pentru măldăraşii grajdurilor domneşti* (a. 1813). CAT. MAN. I, 592.
— Pl.: *măldăraşi.*
— Etimologia necunoscută. Cf. maldăr[1].

MĂLDĂRÉL s. n. (Regional) Diminutiv al lui maldăr[1] **(1)**; (regional) măldăruş. *Fă-mă, Doamne, ce m-oi face, Fă-m-un măldărel de tei.* MAT. FOLK. 452. *Ia coasa şi gresia Şi-mi coseşte cînepa, Fă-o apoi măldărele.* PAMFILE, A. R. 171. *Fă-mă, Doamne, tot ce vrei: Fă-mă măldărel de tei Şi m-aruncă-ntre femei.* CIAUŞANU, V. 62.
— Pl.: *măldărele.*
— **Maldăr**[1] + suf. *-el.*

MĂLDĂRÍ[1] vb. IV. Tranz. (Regional) A face maldăre[1] **(1)**, a lega maldăre; (regional) a măldăci. Cf. DDRF. (Absol.) *Tăiară oamenii toată ziua* [stuf] ;... *Neculai, care venise mai tîrziu, a stat să măldurească.* CONTEMPORANUL, VII$_2$, 2.
— Prez. ind.: *măldăresc.* — Şi: (Mold.) **măldurí** vb. IV.
— V. **maldăr**[1].

MĂLDĂRÍ[2] vb. IV v. **mălţări.**

MĂLDĂRÍT, -Ă adj. (Regional) Care a fost făcut maldăre[1] **(1)**, grămezi. *În loc de căciuli aveau paie măldărite în cap şi văpsite cu multe feţe.* GORJAN, H. IV, 197/2.
— Pl.: *măldăriţi, -te.*
— V. **măldări**[1].

MĂLDĂRÚŞ s. n. (Regional) Diminutiv al lui maldăr[1] **(1)**; (regional) măldărel. *Se smulge sovîrful din pămînt, cu rădăcină cu tot, şi se face snopişori sau măldăruşe.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 134, cf. 155, ALR SN I h 55.
— Pl.: *măldăruşe.*
— **Maldăr**[1] + suf. *-uş.*

MĂLDÍŞ adv. (Regional, în expr.) **A sta măldiş** = a sta rezemat (Livezeni-Petroşeni). ALR I 1 333/831.
— Etimologia necunoscută.

MĂLDÍŢĂ s. f. v. **mlădiţă.**

MĂLDURÍ vb. IV v. **măldări**[1].

MĂLEGÁR s. n. v. **melegar**[2].

MĂLGĂMÍ vb. IV. Intranz. (Neobişnuit) A scoate sunete ascuţite, a ţipa tare. Cf. MOLNAR, în DR. IV, 389.
— Prez. ind.: *mălgămesc.*
— Etimologia necunoscută.

MẮLIE s. f. v. **molie.**

MĂLIGÁR[1] s. n. v. **mămăligar.**

MĂLIGÁR[2] s. n. v. **melegar**[2].

MĂLÍGĂ s. f. v. **mămăligă.**

MĂLIGÚŢĂ s. f. v. **mămăliguţă.**

MĂLÍN s. m. **I.** (Bot.) **1.** (Şi în sintagmele *mălin alb*, LB, *mălin negru*, BRANDZA, FL. 541, PANŢU, PL.) Arbust sau arbore mic din familia rozaceelor, cu flori mici, albe, puternic mirositoare, dispuse în ciorchine, a cărui scoarţă, amară, cu proprietăţi astringente, este întrebuinţată în medicina populară ; (regional) prun sălbatic *(Prunus padus). Iată mintă, săbiuţă ..., sălvie... Toate într-un smoc de flori de salcîm, de mălin şi de liliac.* NEGRUZZI, S. I, 98. *Frunză verde ş-un mălin, Prin tufarii de arin, Se roteşte coasa bine.* BELDICEANU, P. 88. *În fund sînt mălinii cu frunze întunecate sub care am plîns în serile triste.* PETICĂ, O. 280. *Din albele crenguţe de mălin, Petale mici cu palide nervuri Îmi plouă tot parfumul din păduri.* CAZIMIR, L. U. 9. *Culeseră din pădure ramuri de tei şi de mălin cu care împodobiră luntrea.* STĂNOIU, C. I. 96. *Înălţat în ceru-albastru şi senin, Se ridică-n floare albă un mălin.* D. BOTEZ, P. O. 164. *Mălinii înfloriţi îşi revărsau*

miresmele tari asupra cerdacului. SADOVEANU, O. I, 85. ✦ Vişin-turcesc *(Prunus mahaleb).* Cf. GRECESCU, FL. 197, PANŢU, PL.

2. (Transilv. şi Maram. ; şi în sintagma *mălin roşu)* Liliac *(Syringa vulgaris).* Cf. COTEANU, PL. 13, LB, PANŢU, PL. *Liliacul (Syringa vulgaris), numit prin unele locuri mălin roşu, iorgovan, scriuţe, e destul de cunoscut în popor.* ŞEZ. XV, 56. *Frunză verde de mălin, Plecat-a stîna Dunchii Şi cu fratele Bercii.* BUD, P. P. 20, cf. 79. *Cînd îi ieşi din grădină, Rumpe-o creangă de mălină.* BÎRLEA, B. 126, cf. ALR I 1 917/100, 170, 223, 350, 381. ✧ (Prin Bucov.) *Mălin alb* = liliac alb *(Syringa vulgaris alba).* Cf. PANŢU, PL., BUJOREAN, B. L. (Prin Bucov.) *Mălin verde* = liliac franţuzesc *(Syringa persica).* Cf. PANŢU, PL.

3. (Regional ; şi în sintagma *mălin negru)* Lemn-cînesc *(Lygustrum vulgare).* Cf. LB, PONTBRIANT, D. *Lemnul-cînesc, mălinul negru sau lemnul-cîinelui face nişte fructe negre, nişte bobiţe din cari se capătă un negru pentru boirea vinului.* PAMFILE, I. C. 224, cf. PAMFILE-LUPESCU, CROM. 215, PANŢU, PL.

4. (Regional ; şi în sintagma *mălin alb de pă lemn,* BULET. GRĂD. BOT. V, 65) Sirinderică *(Philadelphus coronarius).* Cf. PONTBRIANT, D.

5. (Regional) Numele a doi arbuşti: **a)** (şi în sintagma *mălin roşu,* DAMÉ, T.$_2$, 38) verigar *(Rhamnus cathartica).* Cf. CIHAC, II, 185, DAMÉ, T.$_2$, 38 ; **b)** cruşîn *(Rhamnus frangula).* Cf. CIHAC, II, 185 , DDRF.

6. (Regional) Mesteacăn alb *(Betula alba).* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

7. (Regional) Salcîm *(Robinia pseudacacia).* Com. din RUDARI-BĂILEŞTI.

8. (Regional) Năfurică *(Artemisia annua).* Cf. BULET. GRĂD. BOT.V, 54, PANŢU, PL.

9. (Regional) Numele mai multor specii de conifere: **a)** brad *(Abies alba)* (Ştei-Hunedoara). ALR I 1 950/116 ; **b)** (prin Transilv.) pin *(Pinus).* ALR I 1 949/87, cf. 1 949/138 ; **c)** jneapăn *(Juniperus communis). Vine marea mare, Vine-n tulburare... Unda se aduce Lumea s-o îmbuce: Tot mălini, călini, Brazi din rădăcini.* MARIAN, Î. 107, cf. ALR I 1 947/138, 320.

10. C o m p u s e: **mălin-de-grădină** = arbust cu flori albe sau roşietice, cu fructul o capsulă plină cu numeroase seminţe, cultivat la noi ca plantă ornamentală *(Deutzia crenata).* PANŢU, PL. ; **mălin-sălbatic** = tulichină *(Daphne mezereum).* ib. ; **mălin-negru** = arin-negru *(Alnus glutinosa).* DDRF ; **mălin-roşu** = soc *(Sambucus nigra).* LM.

11. (Suspect, sens etimologic) Zmeur *(Rubus-idaeus).* Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

II. (Regional, cu sens neprecizat, probabil) Erizipel (Petreştii de Jos-Turda). ALR II/I MN 61, 4 206/250.

— Pl.: *mălini.* — Şi: (regional, **I 2, 4) mălină** s. f.

— Derivat regresiv de la **mălină** [1].

MĂLINÁŞ s. m. (Bot. ; prin Olt.) **1.** Lemn-cîinesc *(Lygustrum vulgare).* LEXIC REG. 42. **2.** Salcîm *(Robinia pseudacacia).* LEXIC REG. 42.

— Pl.: *mălinaşi.*

— **Mălin** + suf. *-aş.*

MĂLÍNĂ [1] s. f. **1.** (Şi în sintagma *mălină neagră,* N. LEON, MED. 48) Fructul mălinului **(I 1),** de mărimea unui bob de mazăre, de culoare neagră şi cu gust amar, întrebuinţat în medicina populară pentru combaterea gălbezei şi a diareei. Cf. N. LEON, MED. 48. *În Rădăşani se mai cultivă: ...măline negre, foarte mici, bune pe*[n]*tru gălbază.* ŞEZ. V, 69. *Fructele lui, numite măline, cu o coajă neagră şi un miez verde, sînt bune de mîncat.* ib. XV, 67. *Frunzuliţă trei maline.* MAT. FOLK. 452.

2. (Regional) Fructul cruşînului. Cf. DDRF.

3. (Regional) Fructul mesteacănului alb. Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

4. (Suspect, sens etimologic) Zmeură. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., PANŢU, PL.

— Pl.: *măline.*

— Din bg. **малина,** ucr. **малина** „zmeură".

MĂLÍNĂ [2] s. f. v. **mălin.**

MĂLINIÓR s. m. (În poezia populară) Diminutiv (hipocoristic) al lui m ă l i n. *Un mic mălinior, Galbin păltinior, Foarte a crescut.* MARIAN, O. I, 106. *Ce seară-i d-această seară? Mălinior, mălinior verde.* DENSUSIANU, Ţ. H. 266, cf. 275.

— Pl.: *mălinìori.*

— **Mălin** + suf. *-ior.*

MĂLINÍŞ s. n. (Rar) Loc unde cresc (mulţi) mălini ; pădurice de mălini. Cf. m ă l i n **(I 1).** *Uite, mălinişul ăsta, tot în hoagă este.* ap. CADE.

— **Mălin** + suf. *-iş.*

MĂLINÍŢĂ s. f. (Bot. ; Bucov. şi Mold.) Lemn-cînesc *(Lygustrum vulgare).* Cf. POLIZU, TDRG, PANŢU, PL. *Lemnul cînelui (Lygustrum vulgare), lemn-cînesc sau mălinită, e un copăcel de soiul liliacului.* ŞEZ. XV, 54. *Frundzî verdi maliniţî.* VASILIU, C. 99. *Frunza şi tulpina mălinitei sînt otrăvitoare.* Com. din PIATRA NEAMŢ.

— Pl.: *mălinìţe.*

— **Mălin** + suf. *-iţă.*

MĂLÎNŢÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj., adv., s. f. v. **mărunţel.**

MĂLÓS adj., s. m. (Prin Olt.) (Om) mîndru, arătos, frumos. Cf. TOMESCU, GL.

— Pl.: *măloşi.*

— Cf. m ă r o s, m a l [1].

MĂLTĂRĂ s. f. v. **maltăr.**

MĂLTĂRÍ vb. IV. Tranz. (Transilv. şi Ban.) A acoperi cu un strat de mortar, a tencui (H XVIII 307, ALR II/I h 240, A I 12, 20, 21, 22, 26, 35, III 2, 17, 18, LEXIC REG. 119) ; a da cu mălţoriturâ, a murui (ALRM II/I h 279, LEXIC REG. 119) ; (prin Mold.) a bruftui (H I 20, 21, 35). ✧ *Lingură* (sau *palmă) de mălţărit* v. lingură.

— Prez. ind.: *mălţărésc ;* pers. 3 şi: *mălţăre* (ALR II/I h 240/362). — Şi: **mălţorí** (ALR II/I h 240), **mălđărí** (ib., A I 20, 21, 35), **mălăţărí** (ALR II/I h 240/47) vb. IV.

— V. **maltăr.**

MĂLTĂRUÍ vb. IV. Tranz. (Prin Maram.) A tencui. Cf. ALR I 1 677/347, ALR II/I h 240/353.

— Prez. ind.: *mălţărúiesc ;* pers. 3 şi: *mălţărúie* (ALR I 1 677/347).

— **Maltăr** + suf. *-ui.*

MĂLTORÍ vb. IV v. **mălţări.**

MĂLTORITÚRĂ s. f. (Regional) Lut moale sau pămînt negru cu care se muruiesc, se lipesc pereţii (Chizătău-Lugoj). ALR II/I MN 116, 3 786/76.

— **Măltori** + suf. *-(i)tură.*

MĂLŢEMÍ vb. IV v. **mulţumi.**

MĂLÚG subst. (Prin nord-estul Olt.) „Căpăţînă în care stă cîrligul de-ntors la ciutură". VÎRCOL, v. 95.

— Pl.: ?

— Din scr. **maljuga** „orcic, mai[2]".

MĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A zugrăvi, a picta. Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI. ✦ A fotografia (Ilişeşti-Gura Humorului). CV 1 950, nr. 11—12, 40. (Refl.) *Arsînte s-o măluit cu Ileana.* ib.

— Prez. ind.: *măluiesc.*

— Din germ. **malen.**

MĂLULÉŢ s. n. (Regional) Diminutiv (hipocoristic) al lui mal[1] **(1)** (Lunca-Turnu Măgurele). H XIV 185.

— Pl.: *măluleţe.*

— **Mal**[1] + suf. *-uleţ.*

MĂLURÁ vb. I. Refl. **1.** (Despre unele cereale) A se umple de mălură **(1);** a se înnegri din cauza mălurei **(1),** a se îmbolnăvi de mălură **(2).** Cf. DAMÉ, T.$_2$, 38, ENC. AGR. III, 659.

2. (Regional, în forma *măluri,* despre viţa de vie) A căpăta mană. Cf. DAMÉ, T.$_2$, 38, ALR II 6 116/682.

3. (Despre ceapă) A se strica (din cauza ploii, a umezelii) ; a putrezi. V. măna. *Uneori udatul e bun, alteori însă face ca ceapa să se mălureze, adecă să facă la rădăcină un soi de viermişori cari aduc uscarea.* PAMFILE, A. R. 193.

— Prez. ind. pers. 3: *mălurează.* — Şi: **mălurí** vb. IV.

— V. **mălură.**

MĂLURÁT, -Ă adj. **1.** (Despre unele cereale) Atacat de mălură **(1),** bolnav de mălură **(2);** mălurós[1] **(1).** *Grîu mălurit.* DDRF, cf. DAMÉ, T.$_2$, 38. *Grîul mălurat nu este bun nici pentru consumaţie şi nici pentru semănat.* ENC. AGR. III, 659. *Prin spălarea seminţei cu apă, se pot înlătura boabele mălurate, precum şi o parte din sporii prinşi pe suprafaţa boabelor sănătoase.* ib. 660.

2. (Regional, despre grîu, p. ext. despre holdele de grîu) Care nu a legat bine, cu seminţele seci din cauza ploilor prea multe din timpul primăverii. Cf. DAMÉ, T.$_2$, 55, ALR II 5197/682.

— Pl.: *măluraţi, -te.* — Şi: **mălurít, -ă** adj.

— V. **mălura.**

MĂLŪRĂ s. f. **1.** Numele mai multor specii de ciuperci microscopice care trăiesc parazite pe grîu, pe secară sau pe alte graminee, distrugîndu-le grăunţele şi producînd în interiorul acestora o pulbere neagră, rău mirositoare, alcătuită din spori *(Tilletia). Mălura e o ciupercă microscopică ce se face pe grîu ; un fel de tăciune ce strică grîul.* ŞEZ. XV, 67. *Sporii mălurii nu se pulverizează, ei sînt unsuroşi şi se ţin grămadă.* ENC. AGR. III, 659. ✦ (Regional) Ciupercă microscopică parazită care produce mana viţei de vie *(Peronospora viticola)* (Somova-Tulcea). Cf. ALR II 6 116/682.

2. Boală a grîului şi a altor graminee, cauzată de mălură **(1);** (regional) tăciune învălit, tăciune plin. *Miezul boabei lovită de mălură, în loc să fie alb şi vîrtos, este prefăcut într-o pulbere neagră.* I. IONESCU, D. 292. *Grîul, pregătit mai nainte de a fi semănat, nu sufere niciodată de mălură.* id. ib. 293, cf. CIHAC, II, 642. *Grîul suferă de rugină, înroşindu-se paiul, pricinuită din ploi şi pîcle mari, de tăciune (mălură), cînd se înnegreşte spicul, şi de hulchire, cînd din pricina negurilor se scurge laptele din boabe.* DAMÉ, T. 58, cf. ALEXI, W., ENC. AGR. III. *Să deschizi cerurile, Paparudele, Să pornească ploile, Paparudele, Şi să fereşti holdele, Paparudele, De toate mălurile, Paparudele.* TEODORESCU, P. P. 210, cf. BOCEANU, GL., ALR SN I h 45. ✦ (Regional, la pl.) Nebunii, pozne (Lisa-Făgăraş). LEXIC REG. 92.

3. (Cu sens colectiv) Boabe de grîu sau de alte cereale atacate de mălură **(1).** *Cu o traistă de boabe, mai mult mălură şi neghină, ne-am ales.* STANCU, D. 99.

4. (Popular) Neghină *(Agrostemma githago)*. Cf. DDRF, H XVI 207, 444, ȘEZ. IX, 93, XIV, 139, 165, MAT. FOLK. 203, I. CR. IV, 201, MATEESCU, B. 106. *Foaie verde ș-o mălură, Cuculeț de la pădure, Du-te la mîndra și spune...* GEORGESCU-TISTU, B. 46. *Foicică de-o răsură, o răsură, o mălură, Veni cucu-n bătătură.* CIAUȘANU, V. 76. *Verde de-o mălură, De trei zile-mi cură Ploaie și cu bură.* ANT. LIT. POP. I, 304. *Pîntre grîu mălura crește.* ZANNE, P. I, 190. ✦ P. r e s t r. (Cu sens colectiv) Semințe de neghină. *Mălura din grîu s-alege la rîu.* ZANNE, P. I, 208. ✧ (Ca termen de comparație) *Ca mălura de negri sînt ochii ei duioși.* COȘBUC, P. II, 195.

5. (Prin nord-estul Olt.; cu sens colectiv) Resturi murdare care rămîn de la topirea metalelor, de la facerea săpunului etc. CIAUȘANU, GL. ✦ (Prin vestul Olt.) Murdărie. [Lîna] *o spălai pînă ieși toată mălura din ea.* BOCEANU, GL.

6. C o m p u s: (Bot.) **mălura-bălții** = peniță *(Myriophyllum spicatum* și *verticillatum)*. Cf. PANȚU, PL., CADE. *Cu greu se deosebește de cosor, penița, mălura-bălții.* SIMIONESCU, FL. 264.

— Accentuat și *mălură*. — Pl.: *măluri*.

— Cf. gr. μέλη ρι.

MĂLURÉLE s. n. pl. (Rar) Diminutiv al lui m a l u r i. V. m a l[1]. D. BOGDAN, GL. 73.

— **Maluri** (pl. lui *mal*[1]) + suf. *-ele*.

MĂLURÍ vb. IV v. **mălura**.

MĂLURÍCI subst. pl. **1.** Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu rizom noduros, cu flori roz-purpurii dispuse în racem și cu fructul o păstaie care, la maturitate, are culoarea brună; orăstică, măzărichea-cucului *(Orobus variegatus)*. Cf. PANȚU, PL., DL.

2. Orăstică *(Orobus niger)*. Cf. PANȚU, PL., CADE.

— **Mălură** + suf. *-ici*.

MĂLURÍT, -Ă adj. v. **mălurat**.

MĂLURÓS[1], **-OÁSĂ** adj. **1.** (Despre unele cereale) Atacat de mălură **(1)**, bolnav de mălură **(2)**, m ă l u r a t; p. e x t. viermănos, stricat. BARCIANU, V., DDRF, DAMÉ, T.[2], 38, ALEXI, W. *Grîu mălurос.* ȘĂINEANU, D. U., cf. TDRG.

2. (Regional, despre oameni) Nebunatic (Lisa-Făgăraș). LEXIC REG. 92.

— Pl.: *mălurоși, -oase*.

— **Mălură** + suf. *-os*.

MĂLURÓS[2], **-OÁSĂ** adj. (Învechit, despre un loc, o regiune, o așezare etc.) **1.** Așezat lîngă malul unei ape; riveran, (învechit) țărmurean. *Aurelian... au fost născut în Dachia ce-i zicea mălurоasă.* CANTEMIR, HR. 219, cf. 217, PONTBRIANT, D.

2. Cu maluri[1] abrupte, cu coaste repezi; rîpos, priporos, (regional) țărmuros. *Iepurile, într-atîta de mare a vieții primejdie văzîndu-se ... spre niște locuri mălurоase și țărmuroase a fugi luă.* CANTEMIR, IST. 197, cf. LB, POLIZU, BARCIANU, V., DDRF, GHEȚIE, R. M., TDRG.

— Pl.: *mălurоși, -oase*.

— **Maluri** (pl. lui *mal*[1]) + suf. *-os*.

MĂLURÓS[3], **-OÁSĂ** adj. (Învechit, despre pămînt) **1.** Argilos, lutos. Cf. m e a l **(2)**. LB.

2. Alcătuit din straturi. Cf. m e a l **(3)**. Cf. LB, BARCIANU, V., GHEȚIE, R. M.

— Pl.: *mălurоși, -oase*.

— **Maluri** (pl. lui *mal*[2]) + suf. *-os*.

MĂLUȘ s. n. (Rar) Diminutiv al lui m a l[1] **(3)**. *Luă boii de funie, coborî mălușul și „hop" cu carul pe punte.* CONV. LIT. XLIX[1], 39.

— Pl.: ?

— **Mal**[1] + suf. *-uș*.

MĂLUȘÓR s. n. (Regional) Diminutiv (hipocoristic) al lui m a l[1] **(1)**. Cf. PĂSCULESCU, L. P. 94.

— Pl.: *mălușoare*.

— **Mal**[1] + suf. *-ușor*.

MĂLUȘTEÁN s. n. (Regional) Mal[1] **(1)** (mic). Cf. HEM 1 650. *Din lat și șes ce era să hiie,* [pămîntul] *s-a scovîrdat și s-a prefăcut în măluștеanuri, văi, văgăuni, colnice, piscuri, munți, rîpi.* JIPESCU, ap. GCR II, 261, cf. H XI 322.

— Pl.: *măluștеanuri*.

— **Mal**[1] + suf. *-uștean*.

MĂLÚȚ s. n. (În poezia populară) Diminutiv (hipocoristic) al lui m a l[1]. *Cîntă cucul pe măluț.* SEVASTOS, C. 87.

— Pl.: *măluțuri*.

— **Mal**[1] + suf. *-uț*.

MĂMÁIE s. f. v. **momîie**.

MĂMARÚȚĂ s. f. v. **mămăruță**.

MĂMĂHOÁRCĂ s. f. (Regional) Babă „meșteră" (Bonț-Gherla). PAȘCA, GL.

— Pl.: *mămăhoarce*.

— Contaminare între **mamă** și **hoarcă**.

MĂMĂIÁȚĂ s. f. v. **momîiață**.

MĂMẮIE s. f. v. **momîie**.

MĂMĂÍȚĂ s. f. (Rar) Diminutiv (hipocoristic) al lui m a m a i e.

— Pl.: *mămăițe*. — Și: (regional) **măíță** s. f. Com. din FĂGĂRAȘ.

— **Mamaie** + suf. *-iță*.

MĂMĂLÁTIȚĂ s. f. (Regional) Matahală, monstru (Feneș-Alba Iulia). Cf. ALRT II 326. *Așa o mămălat'iță lungă, lungă.* ib. 65.
— Etimologia necunoscută.

MĂMĂLIGÁR s. m., s. n. **I.** S. m. **1.** Persoană care mănîncă (multă) mămăligă. *Făcăleţul... se găseşte în casa fiecărui mămăligar.* MANOLESCU, I. 66. ✦ Epitet peiorativ folosit (în trecut) la adresa ţăranilor munteni şi moldoveni (fiindcă se hrăneau cu mămăligă). V. ţ ă r ă n o i, ţ o p î r l a n. *Elena face haz de aceşti mămăligari.* BOLINTINEANU, O. 439. *Întîi şi-ntîi, măi mămăligarule... pe mine să nu mă iei cu „om bun".* CAMILAR, N. I, 315.

2. Epitet depreciativ pentru un om lipsit de personalitate şi de energie. V. m ă m ă l i g ă **(2)**. *Tu, de ce te laşi, ticăloase, să îşi bată joc de tine toţi mămăligarii?* GORJAN, H. I, 16/19. *Bărbatul acela nu e bărbat adevărat, ci un mămăligari.* MARIAN, O. I, 349. *Sandu, un mutălău, şi încă vreo cîţiva mămăligari.* ap. TDRG.

II. S. n. (Regional) **1.** Făcăleţ. H IV 158, cf. DR. III, 713.

2. Crăcană înfiptă în grindeiul plugului, de care se atîrnă traista cu mîncare. Cf. H III 140, 228, 438.

— Pl.: **(I)** *mămăligari*, **(II)** *mămăligare*. — Şi: **măligár** s. n. DR. III, 713.

— **Mămăligă** + suf. *-ar.*

MĂMĂLÍGĂ s. f. **1.** Pastă alimentară preparată din făină de mei, de hrişcă, de orz, astăzi mai ales de porumb ; (regional) mandră [2] **(1)**, coleaşă. V. t e r c i. Cf. MAN. GÖTT. *Hrana noastră... la vreme de post, mămăligă uscată* (a. 1 793). URICARIUL, VI, 168, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Numai măligă, măligă d-atîţia ani!* JIPESCU, O. 67. *De mîncare? O ceapă, un usturoi şi-o bucată de mămăligă rece.* CREANGĂ, P. 6. *I-a mai rămas o bucăţică de mămăligă îmbrînzită.* id. ib. 143, cf. 145, 147, 153. *Mămăliga de hrişcă şi de orz e cunoscută numai de sătenii de la ţară ; cei de la munte — spun bătrînii — în vremea unei foamete cumplite, de demult, au mîncat mămăligă de scoarţă de fag măcinată.* ŞEZ. V, 6. *Din mei se face mămăligă, iar istrienii fac pîne.* ib. XV, 66. *Pe cînd Guzgan răstoarnă Mămăliga din ceaun, Din clopotniţă Tăun Sun-a-furisit din goarnă.* COŞBUC, P. I, 326. *Mămăliga se numeşte o pastă consistentă gătită din făină de porumb... În timpurile trecute se gătea... din mei (Millium sativum).* ENC. ROM. III, 183. *Mămăliga se răstoarnă pe fundul de mămăligă... numit şi cărpător în Ardeal.* PAMFILE, I. C. 195, cf. 68. *Culese, fir cu fir, fărmăturile de mămăligă.* BUJOR, S. 29, cf. 59. *Na, măi Ghiţă, şi ia vezi şi tu de mămăligă, zise el, dînd ceaunul unuia dintre flăcăuani.* HOGAŞ, M. N. 65. *Mîncările obişnuite la stînă sînt măliga cu brînzî, urda, caşul sărat.* DIACONU, P. 19. *Întingea în topitură bucăţi mari de mămăligă, pe care le căptuşea apoi cu brînză.* SADOVEANU, B. 95. *Am ciorbă de ştiucă şi o mămăligă aproape întreagă.* GALACTION, O. 47. *Beau vin şi mîncau pastramă cu mămăligă rece.* CĂLINESCU, E. 311. *Soldaţii mîncau mămăligă cu pastramă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 170, cf. 215. *Scoate un codru galben de mămăligă. Îl presară cu sare. Muşcă din el, mestecă, înghite.* STANCU, D. 264. *Îngrijesc de copii, pregătesc mămăliga.* BOGZA, Ţ. 45, cf. H X 97, XII 302. *Cu barbatul băutor Nu-i coace pită-n cuptor, Îi face măliga-n oală, Ş-aceea-i mînca-o goală.* ŞEZ. I, 142, cf. MAT. FOLK. 1 399. *Spuse fomeii că să duce la stînă să mînce măligă cu hurdă.* GRAIUL, I, 237, cf. 474, 545, 546. *Boala o dobîndesc cei ce mănîncă mămăligă goală.* PAMFILE, B. 13, cf. CHEST. VIII 7/1, 15/29, 17/10, 18/3, 93/32. *Nu ştie încă nici cum se mănîncă mămăliga*, se spune unui om prea tînăr şi lipsit de experienţă. Cf. ISPIRESCU, L. 177, ZANNE, P. III, 610. *A prins mămăliga coajă*, se spune despre cineva care începe să-şi dea aere faţă de ceilalţi, cînd a ajuns la o situaţie (mai) înaltă. Cf. CREANGĂ, P. 209, IORDAN, STIL. 320, ZANNE, P. III, 612. *Numai într-un tăciune Nu se face mămăligă, Nici poate ceva să frigă.* ZANNE, P. I, 293. *Decît să mănînc mămăligă cu unt Şi să mă uit în pămînt, Mai bine să mănînc pîine cu sare Şi să mă uit la soare.* id. ib. III, 608. *Nimene nu-ţi pune sare în mămăligă* (= de interesele tale e bine să te ocupi personal). Cf. id. ib. 606. *La mămăliga mare, vin multe haimanale.* id. ib. 607. *Amestecă vorba, ca făcăleţul mămăliga*, se spune la adresa cuiva care vorbeşte prostii sau se bîlbîie. Cf. id. ib. II, 829. *Parcă e cu mămăliga-n gură* sau *parcă are mămăligă-n gură*, se spune la adresa cuiva care vorbeşte neclar, fiind bîlbîit sau prost. Cf. id. ib. 839, III, 614. *Stai* (sau *şezi*), *mămăligă, să te mănînc*, se spune, în ironie, la adresa unui om leneş. Cf. id. ib. III, 606. *E bun de tăiat mămăliga*, se spune la adresa unui om prost. Cf. id. ib. 614. ✧ (Precedat de „o bucată de", „un boţ de", „o coajă de", sugerează ideea de existenţă mizeră) *Toată viaţa lui a muncit pentru-un boţ de mămăligă.* V. ROM. februarie 1 954, 241. *Tu, flăcăuaş sărăcuţ de la ţară, Care-ţi fărîmai bucuria sub sapă Pe-un boţ de mămăligă cu ceapă.* DEŞLIU, G. 53. ✧ *Mămăligă mărgineneasc*ă v. m ă r g i n e n e s c. *Mămăligă boierească* v. b o i e r e s c. *Mămăligă moartă* v. m o r t. ✧ E x p r. **A o pune de mămăligă** sau (Mold.) **a pune de mămăligă fără făină**= a se afla sau a ajunge într-o situaţie dificilă, neplăcută, într-o încurcătură ; a da greş. *Măi Chirică, d-apoi ştii că şi boieriul, cîtu-i de boieri, a pus-o de mămăligă.* CREANGĂ, P. 161. *Cînd ţi-o fi frică, să-ţi iei rămas bun, c-ai pus-o de mămăligă.* REBREANU, NUV. 123. *Luaţi seama la Marinică să nu vă facă vreo ruşine că dînsul*

a cam pus-o de mămăligă! id. R. I, 137, cf. IORDAN, STIL. 44, 320. *S-a închis şcoala, mamă. Am pus-o de mămăligă.* STANCU, D. 107. *V-aţi zbătut cu proiectul nostru, de nu mai aveam zi, de nu mai aveam noapte, şi acum aţi pus-o de mămăligă.* V. ROM. aprilie 1 954, 43. *Am pus-o de mămăligă şi... aşteptăm să vedem ce-o mai fi.* PAS, Z. III, 105. *De piere zmeoaica, îi creapă şi fiul, atunci-mpărăţia zmeilor a pus-o de mămăligă, oamenii nu vor mai avea să le mai ducă grijă.* RETEGANUL, P. I, 36. **A face** (pe cineva sau ceva) **mămăligă** = a distruge, a nimici, a face praf, zob, pilaf. *Trimite avioane să arunce bombe peste oraş. Ne face mămăligă.* PAS, Z. IV, 39. (Regional) **A căuta nod în mămăligă** = a căuta nod în papură, v. n o d. Cf. ZANNE, P. III, 611. (Regional) **A-şi scoate mămăliga** = a-şi cîştiga strictul necesar pentru trai. Cf. id. ib. **Aţa mămăligii** v. a ţ ă. **A rămîne cu aţa mămăligii** v. a ţ ă. ✦ (În sintagma) *Mămăliga ursului* = figură pe care o fac copiii la scrînciobul cu frînghie, învîrtindu-se astfel ca frînghiile să se răsucească, şi lăsîndu-le apoi să se dezrăsucească cu putere. *În scrînciobul cel mic, de frînghie, răsucindu-te în el şi apoi desucindu-te, faci ceea ce se numeşte „mămăliga" ursului.* PAMFILE, J. I, 75.

2. (Familiar) Epitet depreciativ pentru un om lipsit de energie şi de iniţiativă. V. m ă l a i **(II 3).** *În gară, afară de şef, nu-s decît trei oameni. Toţi nişte mămăligi!* GALAN, Z. R. 296, cf. I. CR. VI, 152, CHEST. VIII 15/27, CV 1 949, nr. 3, 15. ✧ (Comparat ca un adjectiv) *Am fost mai mămăligă decît alţii şi m-am lăsat potopit de ruşine şi de necaz.* PAS, L. I, 147.

3. C o m p u s: **mămăliga-bradului** = ciupercă de culoare galbenă-portocalie, care creşte pe brazii putrezi *(Trichia favoginea).* Cf. PANŢU, PL.

— Pl.: *mămăligi.* — Şi: (regional, prin haplologie) **mălígă** s. f.

— Etimologia necunoscută.

MĂMĂLIGĂRÍŢĂ s. f. (Regional, depreciativ) Femeie lipsită de energie şi de iniţiativă. Cf. m ă m ă l i g a r **(I 2).** Com. MARIAN.

— Pl.: *mămăligăriţe.*

— **Mămăligar** + suf. *-iţă.*

MĂMĂLIGĂTÓR s. n. (Prin Transilv.) Făcăleţ. ALR II 4 103/310, cf. 4 103/325.

— Pl.: *mămăligătoare.*

— **Mămăligă** + suf. *-tor.*

MĂMĂLIGẮU s. m., s. n. (Prin Transilv.) **1.** S. m. Augmentativ depreciativ al lui m ă m ă l i g ă **(2).** *Se minuna singură cum a putut ea trăi... cu mămăligăul acela.* RETEGANUL, în N. REV. R. I, supl. 157.

2. S. n. Făcăleţ. Cf. com. din LUPŞA-TURDA, A I 21, 26, 31.

— Pl.: **(1)** *mămăligăi,* **(2)** *mămăligaie.*

— **Mămăligă** + suf. *-ău.*

MĂMĂLIGÓI s. n. **1.** Augmentativ al lui m ă m ă l i g ă **(1).** *Ai făcut un mămăligoi cît toate zilele.* Com. din DEDA-REGHIN.

2. (Regional) Făcăleţ. *Făina, în ceaun, se mestecă prin ajutorul unui băţ cu sau fără lopăţică la un capăt..., numit făcăleţ, culeşer, melesteu, matcă, culişer, mămăligoi şi mestecător.* PAMFILE, I. C. 195, cf. VICIU, GL.

3. (Regional) Fund pentru mămăligă **(1)** (Sălciua de Jos-Aiud). ALR I 697/98.

— Pl.: *mămăligoaie.*

— **Mămăligă** + suf. *-oi.*

MĂMĂLIGÓS, -OÁSĂ adj. (Despre oameni, depreciativ) Lipsit de energie, de iniţiativă; moliu, bleg. Cf. POLIZU. *Ce nevolnic, mi-a scos sufletul; mai bine moartea decît aşa tigoare de bărbat, sîcîit şi mămăligos.* VLAHUŢĂ, O. A. 234, cf. TDRG, com. MARIAN. *Tari-i mămăligos la lucru.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

— Pl.: *mămăligoşi, -oase.*

— **Mămăligă** + suf. *-os.*

MĂMĂLIGÚŢĂ s. f. Diminutiv (hipocoristic) al lui m ă m ă l i g ă **(1).** *Are moşioară micuţă, bouleni slăbuţi, văcuşoară, lăpticel şi mămăliguţă.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 240, cf. I. IONESCU, C. 60/11. *O străchinoaie cu brînză cu smîntînă şi mămăliguţă erau gata.* CREANGĂ, P. 10. *Găsi un om orb, ce-şi mînca mămăliguţa cu lapte dulce.* ISPIRESCU, L. 262. *Ne laşi să mîncăm mămăliguţă?* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 42. *Fetele mari umblau iute încolo şi încoace, aducînd mămăliguţa fierbinte pe şervete curate.* SADOVEANU, O. II, 446. *De multe ori făceam, în ceaunul morarului, o mămăliguţă din făină proaspătă.* id. ib. IX, 358, cf. I, 91, 375. *Cîţiva căţei de usturoi cu care vor îndulci mămăliguţa.* CAMILAR, N. II, 384. *Mîncară în fugă cîş proaspăt, lapte rece şi pastramă gustoasă de oaie, cu mămăliguţă caldă.* V. ROM. iulie 1954, 82. *Pe un cîrpător, mămăliguţă fierbinte.* RETEGANUL, P. III, 83. *Felii de mămăliguţă caldă, presărate cu sare.* PAMFILE, B. 35, cf. ŞEZ. III, 149, V, 3, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

— Pl.: *mămăliguţe.* — Şi: (regional) **mămăligúţă** s. f. ŞEZ. VIII, 8, 10, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, ALR I 730/590, 704, 1 989/518, ALR II 4 108/526, 6 245/605.

— **Mămăligă** + suf. *-uţă.*

MĂMĂRÍE s. f. v. **maimărie** [2].

MĂMĂRIÚŢĂ s. f. v. **mămăruţă.**

MĂMĂRÚŢ s. m. v. **mămăruţă.**

MĂMĂRÚŢĂ s. f. (Entom.; regional) Buburuză *(Coccinella septempunctata).* Cf. LB. *Din care*

cauză însă se va fi numind boul-popei, boul-lui-Dumnezeu, vaca-lui-Dumnezeu, cucuşor, mămăruţă şi mumuruţă, pînă acuma nu mi-a fost cu putinţă a afla. MARIAN, INS. 109, cf. PAMFILE, VĂZD. 134, H XVII 334. *Mămăruţă, guţă! Dă, doamne, ploiţă, Ploiţă curată, Făr-un fir dă piatră.* ALEXICI, L. P. 200, cf. ALR I 1 889/136, 148, 164, 295, 578, 988. *Mămăruză, mămăruză, încătrău îi zbura, acolo m-oi mărita.* ALR II 4 366/228, cf. 4 366/157, 172, 235, 574.

— Pl.: *mămăruţe.* — Şi: **mămărúţ** (ALR I 1 889/194) s. m.; **mămărúză, mămăriúţă** (PĂCALĂ, M.R. 218), **mămarúţă** (ALR I 1 889/231, ALR II 4 366/130, 172), **mumurúţă, mumurúză** (ALR I 1 889/227) s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. m ă r i u ţ ă.

MĂMĂRÚZĂ s. f. v. **mămăruţă.**

MĂMÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) De mamă **(I 1),** matern. Cf. PONTBRIANT, D. *Limba mămească.* BARCIANU, V., cf. GHEŢIE, R. M. *Să continuie... a-şi împlini datorinţa mămească.* SBIERA, F. S. 358.

— Pl.: *mămeşti.* — Şi: **mumésc, -eáscă** adj. COSTINESCU.

— **Mamă** + suf. *-esc.*

MĂMÉŞTE adv. (Rar) Ca o mamă **(I 1),** în mod matern. Cf. PONTBRIANT, D.

— **Mamă** + suf. *-eşte.*

MĂMÍCĂ s. f. Diminutiv (hipocoristic) al lui m a m ă **(I 1);** (popular) mămucă[1] **(1),** mămuliţă, mămuşoară **(1),** mămuţă **(1),** (familiar) mămiţă, (regional) mămulea, mămuleană, mămulică **(1),** mămulioară, mămulucă, mămuluţă. *Nicu, fricos, nu mai aşteptă glasul mămicăi şi se retrase grabnic după portiţă.* REBREANU, R. II, 31.

— Pl.: *mămici.* Voc.: *mămico* şi (familiar, prin analogie cu t ă t i c u l e) *mămicule.*

— **Mamă** + suf. *-ică.*

MĂMICÚŢĂ s. f. Diminutiv (hipocoristic) al lui m ă m i c ă.

— Pl.: *mămicuţe.*

— **Mămică** + suf. *-uţă.*

MĂMÍE s. f. (Rar) Calitatea de a fi mamă **(I 1);** maternitate. Cf. PONTBRIANT, D., GHEŢIE, R. M., BARCIANU.

— **Mamă** + suf. *-ie.*

MĂMILÁCĂ s. f. (Regional, depreciativ) Fată cu sînii foarte dezvoltaţi; (regional) cătăbaie. Cf. REV. CRIT. IV, 145, PASCU, S. 192.

— Etimologia necunoscută. Cf. n a m i l ă.

MĂMINÓS, -OÁSĂ adj. v. **nămilos.**

MĂMÍŢĂ s. f. **1.** (Familiar) Mămică. *Mamiţa-l degajează din ţoalele în care dospeşte-nfăşurat.* CARAGIALE, O. II, 96. *Mămiţa... te socotea nevinovat.* VISSARION, B. 262.

2. (Regional) Matca albinelor (Cîmpulung Moldovenesc). Cf. CHEST. VI 24/3.

— Pl.: *mămiţe.* — Şi: **mamíţă** s. f.

— **Mamă** + suf. *-iţă.*

MĂMIŢÍCĂ s. f. (Familiar) Diminutiv al lui m ă m i ţ ă **(1).** *Să îi dea mamiţica lăptic băiatului?* CARAGIALE, O. II, 97. *Dacă ţi s-o apleacă, îţi pregăteşte mămiţica un ceai de izmă.* PAS, L. I, 46.

— Şi: **mamiţícă** s. f.

— **Mămiţă** + suf. *-ică.*

MĂMÍIE s. f. v. **momîie.**

MĂMÍNTĂ s. f. (Bot.; regional) Muşeţel *(Matricaria chamomilla)* (Bucovăţ-Timişoara). ALR I 1 938/45.

— Etimologia necunoscută.

MĂMÓN subst. v. **mamon.**

MĂMÓS, -OÁSĂ adj. (Familiar) **1.** (Despre copii) Care este foarte (sau excesiv de) ataşat de mama lui. *Dorel e aşa de mămos, nu se mai desparte de mamă-sa.* Com. din CLUJ.

2. (Despre mame) Care manifestă o dragoste foarte mare (sau exagerată) faţă de copiii ei. Com. din BUCUREŞTI, CRAIOVA şi IAŞI.

— Pl.: *mămoşi, -oase.*

— **Mamă** + suf. *-os.*

MĂMÚC subst. v. **momuc.**

MĂMÚCĂ[1] s. f. Diminutiv (hipocoristic) al lui m a m ă.

1. (Popular) Cf. m a m ă **(I 1).** Cf. KLEIN, D. 375, BUDAI-DELEANU, LEX. *Cînd tătuca cu mămuca Se juca şi şuguia.* NEGRUZZI, S. III, 25. *Tu ling-a ta mămucă Lesne vei reînflori.* ALECSANDRI, POEZII, 168. *Ai înţeles ce ţi-am spus? — Da, mămucă.* CREANGĂ, P. 6, cf. 80, 176, id. A. 45. *Ce-ar fi putut să fie s-a isprăvit, mămucă.* GALACTION, O. 72. *Numa mămuca ştie ce trage cu mine, pînă mă culcă.* CAZIMIR, GR. 146, cf. 75. *De cînd mămuca ta s-a dus ca o gîzulice pe o rază de soare, pătimim.* SADOVEANU, N. F. 6, cf. id. O. VI, 599, IX, 377. *Vin îndată, mămucă. Mă doare capul şi-s turburat de spaimă.* CAMILAR, N. I, 202. *Pe toate mămucile din lume le chinuia gîndul morţii fiilor lor plecaţi.* STANCU, R. A. V, 97. *Vai! mămucă iubitoare, Inimioara rău mă doare.* ALECSANDRI, P. P. 303, cf. 295. *Frunzuleană lemn uscat, Cînd mămuca m-a scăldat,*

Of! că rău m-a mai scăldat. MARIAN, NA. 107, cf. id. Î. 127. *Mă duc pe drum în jos, La mămuca, la tătuca.* ȘEZ. I, 110, cf. V, 89. *Spune mămuchii așa.* BÎRLEA, B. 36.

2. (Regional) Cf. mamă **(I 2)** (Pătrăuți-Suceava). *Dragu mamuchii... ai pe laiță o bucată de mămăligă.* I. CR. III, 55.

3. (Regional) Cf. mamă **(I 3)** (Berința-Baia Mare). ALRM I/II h 238/357.

4. (Regional) Cf. mamă **(I 4)**. *Mămucă, dar ce să-ți dăm, vezi bine că și noi sîntem săraci.* RETEGANUL, P. II, 37.

— Pl.: (rar) *mămuci.*

— **Mamă** + suf. *-ucă.*

MĂMÚCĂ² s. f. v. **maimucă.**

MĂMUCÚȚĂ s. f. (Mai ales prin Mold.) Diminutiv al lui mămucă¹.

1. Cf. mămucă¹ **(1)**. *Nu mi-oi feștili mînuțele tătucuței și a mămucuței.* CREANGĂ, P. 292. *Busuioc verde firos, Rămîi, tată, sănătos. Busuioc cu trei crenguță, Petrece-mă, mămucuță.* SEVASTOS, C. 17, cf. ȘEZ. I, 187, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. ✧ (În formule exclamative de compătimire, de mirare etc.) *Vai, mămucuță! și unde-o dat în vara aceea o ploaie cu chiatră ca aceea, de nu s-o ales nimică de grădinile lor.* ȘEZ. II, 141.

2. Cf. mămucă¹ **(2)**. *Dragii mămucuții, dragi!* CREANGĂ, P. 25. *Ce s-a întîmplat, sufletul mămucuței? șopti dadaca.* SADOVEANU, Z. C. 254.

3. (Regional) Cf. mămucă¹ **(4)**. Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

— Pl.: *mămucuțe.*

— **Mămucă¹** + suf. *-uță.*

MĂMUIÁȚĂ s. f. v. **momîiață.**

MĂMÚIE s. f. v. **momîie.**

MĂMUÍȚĂ s. f. v. **maimuță.**

MĂMUIȚÓI s. m. v. **maimuțoi.**

MĂMULÁR s. m., s. n. (Învechit) **I.** S. m. Negustor (ambulant) de mărunțișuri. *Oprea mămular* (a. 1 780). IORGA, S. D. XIV, 100. *Cel mai iscusit contrabandist de mărfuri își strecură la bogasierii, marchidanii, mămularii și tutungiii din tîrg, barișele, grimelele, alageaua, meșii, imineii.* CHIRIȚESCU, GR. 13, cf. CONV. LIT. XLIV₂, 552.

II. S. n. Vitrină în care mămularul **(I)** își expunea marfa; p. restr. ochi de fereastră, geam. Cf. KLEIN, D. 230, 231, LB, POLIZU.

— Pl.: **(I)** *mămulari*, **(II)** *mămulare.* — Și: **(II) mumulár** s. n. POLIZU.

— Cf. tc. mamul „obiect fabricat".

MĂMULĂRÍ vb. IV. Intranz. (Învechit, rar) A practica meseria de mămular **(I)**; a face mămulărie **(1)**. Cf. ALEXI, W.

— Prez. ind.: *mămulăresc.*

— V. **mămular.**

MĂMULĂRÍE s. f. (Învechit) **1.** Comerț (ambulant) de mărunțișuri sau (rar) de vechituri; îndeletnicirea mămularului **(I)**, (învechit, rar) mămulărire, mămulărit. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, GHEȚIE, R. M., TDRG.

2. Prăvălie de mărunțișuri; p. ext. totalitatea obiectelor dintr-o astfel de prăvălie. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Ținînd cîrciumă sau mămulărie, adică fel de fel de mărunțișuri.* JIPESCU, ap. TDRG, cf. CADE, DM.

— Pl.: **(2)** *mămulării.*

— **Mămular** + suf. *-ie.*

MĂMULĂRÍRE s. f. (Învechit, rar) Faptul de a mămulări; (învechit) mămulărie **(1)**. Cf. LM.

— V. **mămulări.**

MĂMULĂRÍT s. n. (Învechit, rar) Faptul de a mămulări; (învechit) mămulărie **(1)**. Cf. LM.

— V. **mămulări.**

MĂMULEÁ s. f. (Prin Maram.) Mămică. *Hei, tu, mamă, mămulea.* BÎRLEA, C. P. 175.

— Pl.: ?

— **Mamă** + suf. *-ulea.*

MĂMULEÁNĂ s. f. (Regional) Mămică. *Hei, tu, mămuleana mea, Deschide, mamă, poarta.* T. PAPAHAGI, M. 122. ✧ (În formule exclamative de mirare, de compătimire etc.) *Cît era de sărac, de vai de mămuleana lui, tot parcă nu-i venea a pleca de lîngă copiii lui.* I. CR. IV, 197.

— Pl.: *mămulene.*

— **Mamă** + suf. *-uleană.*

MĂMULÍCĂ s. f. (Regional) Diminutiv (hipocoristic) al lui mamă.

1. Mămică. *Hei, tu, mămulica mea, De t'e-a-giunge doru-mn'eu, Ia, măicuță, clopu-mn'eu Și-l pun'e, măicuță, bin'e.* T. PAPAHAGI, M. 21, cf. ȚIPLEA, P. P. 112. ✧ (În formule exclamative de mirare, de compătimire etc.) *Ian să mi te-mpingă păcatul să te clătini... valeu, mămulica mea, îți toarnă niște propele la fălci de-ți strămută căpriorii.* ALECSANDRI, T. 5. *Răce-i* [înghețata], *mămulica mea! ... ca o ghețărie.* id. ib. 455. *Mămulică! ... Ce bătaie i-aș trage!* PAMFILE, J. II, 153.

2. Cf. mamă **(I 4)**. *Să-ți dea mămulica leacuri.* ISPIRESCU, L. 54.

— Pl.: *mămulici.*

— **Mamă** + suf. *-ulică.*

MĂMULIOÁRĂ s. f. (Prin Maram.) Mămică. Cf. PASCU, S. 168. *Hai, tu, mămulioara mea.* T. PAPAHAGI, M. 123.

— Pl.: *mămulioare.*

— **Mămulea** + suf. *-ioară.*

MĂMULÍȚĂ s. f. (Popular) Mămică. Cf. POLIZU. *Stăpîne, cunosc iubirea ce ai pentru mămuliţa d-tale.* ISPIRESCU, L. 126, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ALR II/57, 769.
— Pl.: *mămuliţe.* — Şi: (regional) **mumulíţă** s. f. ALR II/57.
— **Mamă** + suf. *-uliţă.*

MĂMULÚCĂ s. f. (Prin Maram.) Mămică. *Hoi, tu, mămuluca mea, De ţ-o fo' drag a trăi, La urît nu mă sîli.* T. PAPAHAGI, M. 28, cf. 66.
— **Mamă** + suf. *-ulucă.*

MĂMULÚȚĂ s. f. (Regional) Mămică. Cf. PASCU, S. 159.
— **Mamă** + suf. *-uluţă.*

MĂMUȘOÁRĂ s. f. (Popular) Diminutiv (hipocoristic) al lui m a m ă.
1. Mămică. *D-acas cînd am plecat, Mămuşoara Mi-am lăsat Nemîncată, Nebăută, De nevoie Doar ştiută.* TEODORESCU, P. P. 678.
2. Cf. m a m ă **(I 4).** *Lasă, mămuşoară, nu te supăra.* ISPIRESCU, L. 396. *Aide, mămuşoară, haide, îi zise fata cealaltă. Vrăjeşte-mi cum ştii de dor, pînă cînd nu pic să mor.* VISSARION, B. 170.
— Pl.: *mămuşoare.*
— **Mamă** + suf. *-uşoară.*

MĂMÚȚĂ s. f. (Popular) Diminutiv al lui m a m ă.
1. Mămică. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Din cînd în cînd, şoptea: Gîtul, mămuţă, valeu, mă înnăduş, parcă mor!* CONTEMPORANUL, V, 292. *Mămuţa mea — o chema Amalia — era o frumuseţă.* SADOVEANU, P. M. 143. *Vreau să-i dau mămuţei, să-i poarte ea.* STANCU, R. A. I, 22. *Mi-i dor de mămuţa Că i-am supt ţîţişoara.* ŞEZ. VIII, 127, cf. 64.
2. Cf. m a m ă **(I 2).** *Adormeşte... Doar te-ar putea mama creşte, Să fii mamii de-ajutor... Mămuţii tale în casă.* MARIAN, NA. 318.
— Pl.: *mămuţe.* — Şi (regional) **mamúţă** s. f. BUDAI-DELEANU, LEX.
— **Mamă** + suf. *-uţă.*

MĂNÁ vb. I. R e f l. (Despre unele plante cultivate) **1.** A căpăta mană **(II 1).** Cf. ŞĂINEANU, D. U., DM.
2. A se strica din cauza manei **(II 2);** a putrezi. Cf. PĂCALĂ, M. R. 140.
— Prez. ind. pers. 3: *mănează.* — Şi: **(1) măní** vb. IV. ŞĂINEANU, D. U.
— V. **mană.**

MĂNÁRE s. f. Acţiunea de a s e m ă n a.
— V. **măna.**

MĂNÁT, -Ă adj. **1.** (Despre unele plante, p. e x t. despre fructe) Atins de mană **(II 1);** cu pete de mană. Cf. DR. IX, 419. ✦ (Regional, despre oameni) Care are urme de variolă pe obraz, cu obrazul ciupit de vărsat (Talpa Ogrăzile-Roşiori de Vede). Cf. COMAN, GL.
2. (Despre unele plante şi recolte) Stricat din cauza manei **(II 2);** putrezit. *Holdele... erau... mănate şi pălite, sau de ploaie multă sau de secetă.* GHICA, ap. CADE.
— Pl.: *mănaţi, -te.* — Şi: **(1) mănít, -ă** adj. ŞĂINEANU, D. U.
— V. **măna.**

MĂNAZÁTĂ s. f. v. **mînzată.**

MĂNĂSTIOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui m ă n ă s t i r e.
1. Cf. m ă n ă s t i r e **(1).** *Afară de mănăstire era o mănăstioară* (a. 1 652). MURNU, GR. 34. *Un colţ de turn al unei mănăstioare.* SADOVEANU, F. J. 372, cf. id. Z. C. 311. *Au scos în laturea mănăstioarei o icoană.* id. O. XI, 285, cf. VII, 201, IX, 214, X, 332.
2. Cf. m ă n ă s t i r e **(2).** *În mănăstioara aceea se afla multe icoane* (a. 1 652). ap. CADE. *Într-o mănăstioară mică ce este supt cetate.* NECULCE, L. 42. *Ş-au făcut Ghervasie acolo şi biserică, monastioară de lemn* (a. 1 758). URICARIUL, XIX, 9.
3. (Bucov.) Numele jucătorului care, la jocul de copii numit clopotniţă (sau clopot), stînd în picioare pe umerii altor doi, închipuie o mănăstire **(2);** numele jocului respectiv; (regional) mănăstire **(3).** Cf. MARIAN, Î. 203, DDRF. [Clopotul] *tot aşa se joacă şi în Bucovina, cu deosebire că cel ce se suie deasupra celorlalţi se cheamă mănăstioară.* PAMFILE, J. II, 71.
— Pronunţat: *-ti-oa-.* — Pl.: *mănăstioare.* — Şi: (învechit şi regional) **monastioáră** s. f.
— **Mănăstire** + suf. *-oară.*

MĂNĂSTÍRE s. f. **1.** Instituţie religioasă în care credincioşii (călugări sau călugăriţe), organizaţi în comunităţi, trăiesc izolaţi de lume; ansamblu de chilii şi dependinţe grupate în jurul unei biserici (împreună cu călugării sau cu călugăriţele care trăiesc acolo). V. c h i n o v i e, s c h i t, m e t o c, l a v r ă. *Iară voi să aveţi a vă feri de acel satu şi de svănta monastir* (a. 1 602). CUV. D. BĂTR. I, 127/13. *Suduiaşte pre egumenul lui şi pre mănăstire.* PRAV. 239. *Călugărul ce va ieşi din mănăstire şi va lăcui la ţară pentru să-şi hrănească părinţii, nu să cheamă că să leapădă de călugărie.* ib. 298, cf. 193. *Chemă pre toţi egumenii de la toate mănăstirile Ţării Munteneşti* (a. 1 650—1 675). GCR I, 193/3, cf. 78/2, 87/26, 174/6, 319/14. *Carii oameni împart aurul şi argintul său săracilor şi pre la mănăstiri pentru sufletele lor?* CHEIA ÎN. 10r/24. *Petru vodă... pre călugări şi mînăstiri întăria şi-i miluia.* SIMION DASC., LET. 258, cf. 91. *Şi-au făcut... şi alte metochori... din care*

are monăstirea mult venit (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 257. *Au dat cu toţi, şi boieri şi mănăstiri, cîte 48 de bani pe stupi* (a. 1 729). GCR II, 24/34. *La metohul mănăstirii era un voinic ca de doauăzeci de ani* (a. 1 747). id. ib. 40/16. *Era şi morile unei mănăstiri... care măcina făină* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 263/14. *Toate mănăstirile şi mitropolia şi episcopiile, cu totul să să vînză pă trei-patru şî mai mulţi ani, în arendă.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 67. *Mănăstirile ceale mult înzestrate.* MUMULEANU, C. 70/15. *Tras în monăstire, în locul de pace, Carol-Cinci sta singur.* HELIADE, O. I, 296. *A vizitat mînăstirile de peste Olt.* GHICA, S. 499. *Călugăreni sau Crucea de Piatră, proprietatea dreaptă a monastirei Glavaciocu.* FILIMON, O. II, 8, cf. I, 311. *Era pînă atunci mitoc al monastirei neînchinată Pîngăraţi.* I. IONESCU, P. 462. *Jurase ca să-şi înfunde tinereţile şi frumuseţile la Agapia, dar cum mă zări, plecăciune, ea uită şi pe răposatul şi monastirea şi găsi mai comod să mă plece la jugul căsătoriei.* ALECSANDRI, T. I, 370. *De ce nu vă astîmpăraţi în mănăstire şi să vă căutaţi de suflet, măcar în săptămîna patimilor?* CREANGĂ, P. 110, cf. 88, 90, 112, id. A. 71. *M-am oprit la o mănăstire veche lîngă un rîu limpede şi grabnic.* SADOVEANU, O. VI, 349, cf. IV, 147, id. A. L. 8. *Şi s-a pus Mărcuţ, în silă, Să ceară mereu la milă, Precum cer călugării Pe seama mănăstirii.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 486. *La mănăstire, bogăţie mare, dar milă nicidecum.* ZANNE, P. VIII, 378. *Mănăstirea-i de dînsul*, se spune, ironic, despre cineva care duce o viaţă uşuratică. Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. *Am o mănăstire verde cu călugări negri în ea* (Pepenele cu sîmburii din el). SBIERA, P. 321. ◇ *Mănăstire închinată* v. închinat. ◇ Expr. **A (se) duce** sau **a (se) închide, a intra, a trimite, a băga la (o)** (sau, rar, **în) mănăstire** = a (se) călugări. *Şi să pofti de către dînsul să o ducă la o mănăstire, ceea ce poftiia şi el.* MINEIUL (1 776), 51r2/21. *Să adunară cu mulţi părinţi şi... să duseră... la... Daniil... rugîndu-l să bage pre Athanasiia la o mănăstire.* ib. 51v1/13. *Să ştiu de bine că mă duc la mînăstire, pîine şi sare nu mai mănînc cu el!* CARAGIALE, O. VI, 10. *Octav... părăsise viaţa acestei lumi şi se închisese în mînăstire.* GALACTION, O. 224. (Argotic) **A se face mănăstire** = a se produce învălmăşeală, înghesuială ; a începe bătaia. *Cînd se bat mai mulţi şi se produce învălmăşeală căci cad unii peste alţii, golanii care privesc strigă: „Haideţi, măi, că se face mănăstire".* BUL. FIL. IV, 112.

2. Spec. Biserică a unei mănăstiri **(1).** *Monastirea monahilor franciscani plină de oameni.* BARIŢIU, P. A. II, 414, cf. NEGRUZZI, S. I, 146. *Precum o sentinelă, pe dealul depărtat — Domneşte monăstirea.* ALEXANDRESCU, M. 9. *Sfinţii de pe zidul monastirii.* MINULESCU, V. 131. *Mai bine să cazi din picioare decît de pe monăstirea lui Manole.* ZANNE, P. VI, 193. *Mînăstirea-ntr-un picior, Ghici ciuperca ce e?* (Ciuperca). TEODORESCU, P. P. 221, cf. ŞEZ. IV, 74, GOROVEI, C. 83, SADOVEANU, P. C. 3. ✦ (Bucov.) Biserică construită din piatră sau din cărămidă. *În Bucovina, toate bisericile zidite din material tare (piatră şi cărămidă) se numesc de popor mănăstiri şi numai cele de lemn se numesc biserici.* MARIAN, Î. 284, cf. TDRG. ✦ (Regional) Catedrală. Cf. ALR II/I MN 92, 2 723/47, 95, 102, 157, 235, 250, 284, 346, 353, 365, 386, 551, 791, 836, 876, 899, 958, ALRM II/I h 226.

3. (Bucov.) Numele jucătorului care, la jocul de copii numit clopot sau clopotniţă, stînd în picioare pe umerii altor doi jucători, închipuie o mănăstire **(2)** ; numele jocului respectiv ; (regional) mănăstioară **(3).** *Şase sau opt feciori se pun umăr la umăr într-un şir, stînd în picioare, iar un al şaptelea sau al nouălea care e mai sprinten se suie deasupra, pe umerele celor doi dintr-un capăt şi, stînd cu un picior pe umărul unuia, iar cu cellalt pe al altuia, formează mănăstirea.* MARIAN, Î. 203.

4. (Astron. ; popular, art.) Numele unei constelaţii din emisfera boreală, alcătuită din cinci stele principale ; Casiopeea, (popular) scaunul-lui-Dumnezeu. *Cassiope se cheamă scaunul-lui-Dumnezeu sau mînăstirea.* PAMFILE, CER. 169.

5. (Prin Dobr.) Epitet depreciativ pentru un cal mare, gros şi urît. Cf. DR. V, 208.

— Pl.: *mănăstiri.* — Şi: **mînăstíre,** (învechit) **monastíre, monăstíre,** (regional) **mînăştíre** (ALR II/I h 187/130) s. f., (învechit, rar) **monastír** subst.

— Din v. sl. монастырь.

MĂNĂSTIRÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** Care ţine de mănăstire **(1,2),** care aparţine mănăstirii, de la mănăstire, călugăresc, (învechit) monastic ; p. ext. bisericesc. *Călugării cutezară a vinde la postelnicelul Proca dar mănăstiresc* (a. 1 755). URICARIUL, XIV, 113. *Făcîndu-se răsunare, atît de a mănăstirii clopote, cît şi de celelalte mănăstireşti clopote care sînt mai aproape.* GHEORGACHI, LET. III, 318/18. *Cîte zile au să lucreze locuitorii ce şed pe moşii boiereşti, mînăstireşti şi rezăşeşti* (a. 1 767). CAT. MAN. I, 2. *Igumeni[i], îngrijitori fiind ai averilor mănăstireşti, nu sînt slobozi a le arenda mai mult decît pe un an.* CR (1 833), 233[1]/13. *Uită-te la ţiganii mînăstireşti că mai toţi s-au rumânit.* HELIADE, O. I, 272. *Palat mănăstiresc.* ODOBESCU, S. I, 339. *Trăsura mănăstirească a intrat în Stolniceni.* CAZIMIR, GR. 236. *Acolo, în vîlceaua de sub munţi, între păduri, se ridică în linişte turlele bisericilor mănăstireşti de la Neamţ.* SADOVEANU, O. IV, 142. *Moşii mănăstireşti şi boiereşti.* id. E. 92. *Claca e fixată... la 6 zile pentru rumânii boiereşti şi mînăstireşti.* OŢETEA, T. V. 35. *Frunză verde măr domnesc, Pe dealul*

mănăstiresc Tot cu puica mă-ntîlnesc. ȘEZ. I, 48, cf. VI, 40.

2. Ca de mănăstire **(1,2)**, cum se face sau cum există la mănăstire. *Toate aceste croite vecinic din același soi de șăiac mînăstiresc.* GANE, N. III, 29. *În firida mînăstirească din stînga biroului... era întuneric de noapte.* I. BOTEZ, B. I, 135. *Purta peste rochia lungă, de pînză mînăstirească nisipie, un șorț albastru, cu stele mici, albe.* CAMIL PETRESCU, O. II, 349.

— Pl.: *mănăstirești.* — Și: **mînăstirésc, -eáscă** adj.

— **Mănăstire** + suf. *-esc.*

MĂNĂSTIRÉȘTE adv. (Rar) Cum se obișnuiește la mănăstire **(1)**, ca la mănăstire. Cf. POLIZU, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

— **Mănăstire** + suf. *-ește.*

MĂNĂTÁRCĂ s. f. v. **mînătarcă.**

MĂNĂTÍRCĂ s. f. v. **mînătarcă.**

MĂNĂTÚRCĂ s. f. v. **mînătarcă.**

MĂNĂTÚRI s. f. pl. (Regional) Pistrui (pe piele) (Recea de Sus-Pitești). Cf. DR. IX, 420, ALR I/I h 26/790.

— **Măna** + suf. *-(ă)turi.*

MĂNCĂU s. n. v. **măcău** [1].

MĂNCÍE s. f. (Prin Mold.) Ocupația de mancă[1]. *Ai s-o poți lăsa* [pe copilă] *cu baba și să întri la măncie.* CONTEMPORANUL, IV, 391, cf. TDRG.

— **Mancă** [1] + suf. *-ie.*

MĂNDALĂU subst. v. **mandalău.**

MĂNDÁȘ subst. v. **mîndaș.**

MĂNDĂLÁC s. m. v. **mîndălac.**

MĂNDĂLÁN subst. (Regional) Organul genital al calului (Rebrișoara-Năsăud). DR. V, 312.

— Etimologia necunoscută. Cf. m ă n g ă l ă u.

MĂNDĂNÁC s. m. v. **mîndălac.**

MĂNDĂTARIÁT subst. (Învechit, prin Bucov.) Sediul mandatarului **(2)**. *Îmi stau boii miei de vro patru săptămîni... arestuiți la mândătariatul de Dorna* (a. 1 835). ȘTEFANELLI, D. C. 407.

— Pl.: ?

— De la **mandatar.**

MĂNDRÚȘ subst. (Regional) Brîndușă *(Colchicum autumnale)* (Cîrlibaba-Gura Humorului). ALR I 1 941/363.

— Etimologia necunoscută. Cf. b r î n d u ș ă.

MĂNDÚLĂ s. f. v. **mandulă.**

MĂNEÁȚĂ s. f. v. **dimineață.**

MĂNECĂTOÁRE s. f. v. **mînecătoare.**

MĂNECHÍN s. m. v. **manechin.**

MĂNERÈI-DE-PĂDÚRE subst. pl. (Prin Transilv.) Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori mari trandafirii, plăcut mirositoare, cu fructele păstăi *(Lathyrus latifoliius).* Cf. PANȚU, PL.

— Etimologia necunoscută.

MĂNEȘTÉRGURĂ s. f. v. **mînăștergură.**

MĂNÉU s. n. v. **mînei.**

MĂNGĂIÁ vb. I v. **mîngîia.**

MĂNGĂIÁT, -Ă adj. v. **mîngîiat.**

MĂNGĂICIÓS, -OÁSĂ adj. v. **mîngîicios.**

MĂNGĂIÉRE s. f. v. **mîngîierc.**

MĂNGĂIETÓR, -OÁRE adj. v. **mîngîietor.**

MĂNGĂIÓS, -OÁSĂ adj. v. **mîngîios.**

MĂNGĂITÓR, -OÁRE adj. v. **mîngîietor.**

MĂNGĂITÚRĂ s. f. v. **mîngîietură.**

MĂNGĂLĂRÍE s. f. (Prin nordul Mold. și prin Bucov.) Meșteșugul, meseria măngăluitorului ; călcătorie. Cf. H XVI 446, A V 1, 3, 4, 7.

— Și: **mîngălărie** s. f. H XVI 209.

— **Măngăli** + suf. *-ărie.*

MĂNGĂLĂU s. n. **1.** (Transilv., Bucov., Mold.) Bucată dreptunghiulară de lemn cu una dintre suprafețe brăzdată de șanțuri, cu care se calcă rufele de pînză groasă (înfășurate în prealabil pe un sul de lemn). *1 măngălău di călcat strai* (a. 1 821). IORGA, S. D. XXI, 415, cf. LB, LM, GHEȚIE, R. M., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Cu măngălău le-am calcat.* SEVASTOS, C. 143, cf. com. MARIAN, com. din PIATRA NEAMȚ, ALR II 3 386/53, 260, 279, 284, 316, 334, 353, 365. ✦ (Mold., Bucov.) Scîndură dreptunghiulară, cu suprafața brăzdată de șanțuri, pe care se freacă rufele la spălat ; (regional) maglă [1], mînjălău, zolitor. Cf. ȘEZ. III, 70, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI, A V 15, 18, VI 4, 26, IX 1. ✦ (Regional) Mai [2] **(II 1).** Com. din BRAȘOV.

2. (Transilv., Mold.) Tăvălug (folosit în lucrările agricole). Cf. CABA, SĂL. 99, com. din

MARGINEA-RĂDĂUȚI, ALR SN I h 26, ALRM SN I h 12, A I 13, 22, 26, 31, 35.

3. (Regional, în forma *mîngalău)* Mistrie (Roșia-Beiuș). ALR II/I h 241/310.

4. (Pe teritoriul fostului județ Someș) Organul genital al calului. DR. V, 312.

— Pl.: *măngălaie.* — Și: **măngărlău** (BL II, 59), **măngulău** (A I 35), **mangălău** (ALR II 3 386/353, ALR SN I h 26, A I 13, 22), **mangalău** (ALR II 3 386/353, ALR SN I h 26/810, ALRM SN I h 12, A I 13 ; pl. *mangalauă* A I 22), **mangarlău** (ALR II 3 386/260), **mîngălău** (GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, D. U., COM. MARIAN, ALR II 3 386/53, ALR SN I h 26, A I 26, 31, IX 1), **mîngalău** (CABA, SĂL. 99, com. din PIATRA NEAMȚ, com. din STRAJA și MARGINEA-RĂDĂUȚI, ALR SN I h 26 ; pl. *mîngalauă* ALR II 3 386/279, 284, 316, 334, 353, 365, ALR SN I h 26) s. n.

— Din magh. **mángoló.**

MĂNGĂLEȚ s. m. v. **mangaliță.**

MĂNGĂLÍ vb. IV v. **măngălui.**

MĂNGĂLÍRE s. f. v. **măngăluire.**

MĂNGẮLIȚĂ s. f. v. **mangaliță.**

MĂNGĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Regional, complementul indică rufe) A călca sau a freca cu măngălăul. Cf. LB, PONTBRIANT, D., DDRF, TDRG. *Mîngăluiesc albiturile cu mîngălăul.* Com. MARIAN.

— Prez. ind.: *măngăluiesc.* — Și: **măngălí** (BARCIANU, TDRG, LEXIC REG. 9), **măngărluí** (LB, TDRG), **mîngăluí, mîngălí** (LM, GHEȚIE, R. M.), **mîngîluí** (ap. KLEIN, D. 63), **mîngîrluí** (ap. id. ib.) vb. IV.

— Din magh. **mángol.**

MĂNGĂLUÍRE s. f. (Regional) Acțiunea de a măngălui. Cf. COSTINESCU, LM.

— Și: **măngălíre** (LM), **măngărluíre** (ib.), **măngărlíre** (ib.), **mîngăluíre** (PONTBRIANT, D.) s. f.

— V. **măngălui.**

MĂNGĂLUITÓR s. m. (Regional) Persoană care se ocupă cu călcatul rufelor ; călcător. Cf. COSTINESCU.

— Pl.: *măngăluitori.* — Și: **mîngăluitór** s. m. PONTBRIANT, D.

— **Măngălui** + suf. *-tor.*

MĂNGĂNÍE s. f. (Învechit, rar) Vrăjitorie, magie. *Cu farmece și cu măngănii le face aceaste.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 34v/27.

— Pl.: *măngănii.*

— Din ngr. μαγγανεῖα.

MĂNGĂNIETÓRIU, -OÁRE adj. v. **mîngîietor.**

MĂNGĂRLẮU s. n. v. **măngălău.**

MĂNGĂRLÍRE s. f. v. **măngăluire.**

MĂNGĂRLUÍ vb. IV v. **măngălui.**

MĂNGĂRLUÍRE s. f. v. **măngăluire.**

MĂNGIÁTĂ s. f. v. **manșetă.**

MĂNGÎIÁ vb. I v. **mîngîia.**

MĂNGÎIÓS, -OĂSĂ adj. v. **mîngîios.**

MĂNGOSÎT, -Ă adj. v. **mangosit.**

MĂNGULẮU s. n. v. **măngălău.**

MĂNGŰLIȚĂ s. f. v. **mangaliță.**

MĂNÍ vb. IV v. **măna.**

MĂNIÁ vb. I v. **mînia.**

MĂNICÁ vb. I v. **mîneca.**

MẮNICĂ s. f. v. **mînecă.**

MĂNÍE s. f. v. **mînie**[1].

MĂNIECÍE s. f. v. **mîniecie.**

MĂNIECIÓS, -OÁSĂ adj. v. **mîniecios.**

MĂNIETÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **mînietor.**

MĂNINÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Ca o namilă ; uriaș, colosal. Cf. STAMATI, D., CADE.

— Pl.: *măninoși, -oase.*

— **Manină** + suf. *-os.*

MĂNIÓS, -OÁSĂ adj. v. **mînios.**

MĂNÍȘCĂ s. f. v. **manișcă.**

MĂNÍT, -Ă adj. v. **mănat.**

MĂNÍȚELE interj. (Prin nord-estul Olt., repetat) Strigăt cu care se cheamă rațele. CIAUȘANU, GL.

— Cf. mani.

MĂNÍU s. n. v. **mînei.**

MĂNÎNȚĂLĂ vb. I. Tranz. (Folosit și absol.) (Prin Transilv.) A amenința. *Mănînțălez cu jăjătu.* ALR II 4 592/272, cf. 4 592/284. ✦ (Regional) A ocărî (Stupinii-Zălau). ALR I 1 572/283. *Nu tăt mînînțăla c-oi vini la tine.* ib.

— Prez. ind.: *mănînțălez.* — Și: **mînînțălá** vb. I.
— Cf. a amenința.

MĂNÎNȚĂLÚCURI s. n. pl. (Prin Transilv.) Mărunțișuri. V. mărunțiș **(III 1).** Cf. RETEGANUL, ap. CADE.
— **Mănînțel** + suf. *-uc.*

MĂNÎNȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj., adv., s. f. v. **mărunțel.**

MĂNÎNȚELĂ vb. I v. **mărunțeli.**

MĂNÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Despre pămînt) Favorabil pentru culturi ; p. ext. productiv, fertil, roditor ; (despre ținuturi, regiuni) cu pămînt fertil ; (despre recolte sau despre perioade de timp în care se face recolta) bogat (în roade), îmbelșugat. Cf. ANON. CAR. *Nu lăsa să răsară spini și pălămidă pre cîmpul cel mănos, ce poate naște îmbelșugate roduri* (a. 1 828). URICARIUL, III, 33/33. *Tu, Moldavio mănoasă, ce pre mine ai născut.* ASACHI, S. L. I, 48. *Iar pămîntul cel obosit și vechi... poate să-l prifacă... în imașul cel mai mănos.* I. IONESCU, C. 33/12. *Au strîns în cei 7 ani mănoși atîta pîne cîtă să agiungă în cielalți șepte ani nerodiți.* id. ib. 212/10. *Mergînd prin bogate finațe și mănoase semănături.* NEGRUZZI, S. I, 191. *O, Despot, pe acest mănos pămînt, Domnea odinioară un domn viteaz și sfînt, Un Ștefan!* ALECSANDRI, T. II, 65. *Cît vulturul eşti falnic și cît albina harnic, Cît toamna cea mănoasă, îmbelșugat și darnic!* id. ib. 151, cf. id. POEZII, 537. *Unul din cele mai mănoase ținuturi ale țării.* VLAHUȚĂ, R. P. 24. *În lumina strălucită, cît bătea ochiul, cîmpuri și costișe mănoase se vedeau.* SADOVEANU, O. III, 177. *Vînturile... poartă, din ogorul plin de mărăcini către cel mănos, ecourile mărăcinișurilor care se agită steril, incapabile de freamăt.* V. ROM. ianuarie 1 954, 154, cf. ib. iulie 1 954, 43. *A fost odată, într-o țară tare depărtată, frumoasă și mănoasă, un împărat mare și înțelept.* ȘEZ. I, 97. *Anul ce vine are să fie mănos în toate și grîul o să fie foarte bun.* ib. XII, 170. *Anul va fi mănos.* PAMFILE, A. R. 10. *Săcările... vor fi mănoase.* GOROVEI, CR. 218. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Tîrgul Rîurenilor fusese mănos... fiindcă toate roadele țării se făcuseră și aveau căutare.* GALACTION, O. 260. ✧ Fig. *Analile... ni înfățoșază o mănoasă obîrșie, cuprinzătoare de facturi vrednice de aducerea noastră aminte.* ASACHI, S. L. II, 31. *Și tocmai răstîmpul acesta este cel mai mănos în propuneri.* SBIERA, F. S. 238. ✦ (Adverbial, rar) Din belșug, din abundență. *Un nor, cu milostivire, Ploaie repezi mănos, Răspîndind cu strălucire Fulger, tunet zgomotos.* I. VĂCĂRESCUL, P. 169/7.

2. (Despre vaci) Care dă lapte mult (și bun). Cf. LM, DDRF, DAMÉ, T. 31, TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Vacă bună de lapte se zice vacă mănoasă, iar în Moldova vacă de doniță.* PAMFILE, I. C. 19. *Cînd untul e galbăn și frumos, vaca e mănoasă.* ȘEZ. VII, 98, cf. V, 4. ✦ (Regional, despre lapte) De bună calitate ; gras (Laura-Rădăuți). GLOSAR REG.

3. Fig. Care aduce cîștig mare ; rentabil, productiv, bănos. *Au părăsit literatura pentru meserii mai mănoase.* GHEREA, ST. CR. II, 99. *Își dau copiii la școală ca să-i puie în stare a căpăta și ei vreun prihod mai mare și mai mănos.* CONTEMPORANUL, III, 651. *Era nepotul unui cafegi-başa... înțolit din mănoase otcupuri.* C. PETRESCU, A. R. 11.
— Pl.: *mănoși, -oase.*
— **Mană** + suf. *-os.*

MĂNOȘÍE s. f. (Rar) **1.** Fertilitate. Cf. BARCIANU, V. *Mănoșia pămîntului moldovenesc.* ap. TDRG.

2. Belșug, bogăție. *Această mănoșie de... ape curgătoare.* ap. TDRG.
— **Mănos** + suf. *-ie.*

MĂNTÁUĂ s. f. v. **manta.**

MĂNTĂLÚȚĂ s. f. Diminutiv (hipocoristic) al lui manta **(I 1).** *Să ne dați o părăluță, Să cumpărăm o mănțăluță.* ȘEZ. III, 244.
— Pl. : *mănțăluțe.*
— **Manta** + suf. *-ăluță.*

MĂNTIÚȚĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui mantie. Cf. LEX. MARS. 192.
— Pronunțat: *-ti-u-.* — Pl.: *mănțiuțe.*
— **Mantie** + suf. *-uță.*

MĂNTUÍ vb. IV v. **mîntui.**

MĂNTUÍNȚĂ s. f. v. **mîntuință.**

MĂNTUÍRE s. f. v. **mîntuire.**

MĂNTUITÓR, -OÁRE adj. v. **mîntuitor.**

MĂNTUITÓRIU, -OÁRE adj. v. **mîntuitor.**

MĂNTÚȘ s. m. v. **mîntuș.**

MĂNTÚȘĂ s. f. v. **mîntuș.**

MĂNȚÍNE vb. III v. **menține.**

MĂNȚÓG s. n. v. **manțog.**

MĂNÚCHI s. n. v. **mănunchi.**

MĂNUCHIÁ vb. I v. **mănunchia.**

MĂNUCHIÁRE s. f. v. **mănunchiare.**

MĂNUCHIÁT, -Ă adj. v. **mănunchiat.**

MĂNUCHIÓR s. n. v. **mănunchior.**

MĂNUCHIULÉȚ s. n. v. **mănunchiuleț.**

MĂNUFĂPTÚRĂ s. f. v. **manufactură.**

MĂNUÍ vb. IV v. **mînui.**

MĂNUIÉRI s. v. n. **mîner.**

MĂNUÍRE s. f. v. **mînuire.**

MĂNÚNCHE s. n. v. **mănunchi.**

MĂNUNCHÉL s. n. Diminutiv (hipocoristic) al lui mănunchi.

1. Cf. mănunchi **(I 1).** *Îmblînd, îmbla și plîngea, aruncînd sămînța lor, iară venind, vor veni cu bucurie, strîngînd mînunchealele sale.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 249/28. ✧ (În context figurat) *Cine-ntr-austru samînă scîrbe de post cu lacrămi, acela de bucurie va secera mînuncheale de pururea viață hrănire.* DOSOFTEI, PS. 441/16.

2. Cf. mănunchi **(I 2).** *Trupușor de viorele, Face-te-ar fetele mănunchele Să te bage-n sin la pele!* POP., ap. GCR II, 317. *Și adună floriceli Și li faci mănuncheli.* MAT. FOLK. 1 259. ✧ (În context figurat) *Pre acest mănunchel de flori dohovnicești... să-l priimești* (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 36.

— Pl.: *mănunchele.* — Și: **mînunchél** s. n. — **Mănunchi** + suf. *-el.*

MĂNÚNCHI s. n. **I. 1.** Cantitate de fire de grîu, de secară etc. pe care le apucă cu mîna și le strînge în palmă secerătorul pentru a le tăia, (regional) mînună, vîslă; grămadă de fire de păioase sau de iarbă secerate sau cosite, reprezentînd de obicei cantitatea care cade dintr-o dată sub seceră sau sub coasă, ori cantitatea care se poate cuprinde o dată cu palma deschisă, (popular) mînă, polog. *Orzul... trebuie lăsat în mănunchiuri sau în brazde (polog) să se uște.* ECONOMIA, 51/26, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Grîul dă puțină roadă și mănunchii trebuie să steie... nestrînși în snopi.* I. IONESCU, C. 35/22. [Hrișca] *o lăsăm în brazde ori în mănunche ca să se usuce pe lan.* id. ib. 168/25. *Duceți pe Sura la grajd și-i dați un mănunchi de fîn.* NEGRUZZI, S. III, 195. *Coasele fulgerau prin grîu, îl retezau din fața pămîntului, îl culcau pe vergelușe și-l așezau în mănunchiuri pe loc.* SANDU-ALDEA, U. P. 158. *Mănunchi sau mănunche, mînună ori vîslă, e cît poate coprinde secerătorul cu mîna.* I. CR. III, 291. *Un secerător, tot tăind mănunche, trebuie să le așeze la spatele sale.* PAMFILE, A. R. 119. *Din mai multe mănunchiuri se alcătuiește o pală și din pală se face snopul.* id. ib. 121. *Am deprins a dormi cu capul pe un mănunchi de iarbă.* SADOVEANU, O. VI, 520. *Îndoite stau, din bete, Parcă-ar merge în genunchi, Și tot culcă în mănunchi, Spicele ca niște plete.* D. BOTEZ, F. S. 86. *Cu dreapta îmi secera, Cu stînga mănuchi făcea.* TEODORESCU, P. P. 150, cf. 155. *Mă duceam pă lîngă rîu La mîndră holdă de grîu, Mă plecai mărunchi să tai, Grele durori mă luai.* ȘEZ. XIX, 73, cf. ALR II 5 210/53, 64, 95, 279, 284, 316, 346, 876. ✦ (Adverbial) Unul lîngă altul. V. ciucure. *Copilul mai vîrstnic astfel ne spuse Cum stam lîngă vatră mănunchi.* BLAGA, L. U. 154. ✧ Fig. *Frumusețea soarelui... se prevestea prin mănunchiurile lui de raze.* GÎRLEANU, L. 17. *Mașina zvîrlea în dreapta și în stînga mănunchiuri de scîntei ce răspîndeau lumină în bezna nopții.* REBREANU, NUV. 95. *Pe cerneala apei, vapoarele aruncă mănunchiuri de lumini care sparg întunerecul.* STANCU, U.R.S.S. 206. ✦ (Regional) Grămadă alcătuită din mai multe mănunchiuri **(I 1)** de grîu secerat sau cosit cu coasa prevăzută cu cîrlig și greblă. *Grîul secerat se pune în mănunche.* DAMÉ, T. 56. *Mai multe mîini alcătuite la un loc se numesc mănunchi sau mărunchi.* PAMFILE, A. R. 121, cf. PRIBEAGUL, P. R. 73. ✦ (Regional) Snop de strujeni (Furcenii Vechi-Tecuci). ALRM SN I h 81/605.

2. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Buchet (de flori). *Veț lua munuchiu de isop.* BIBLIA (1688), 47²/32. *Cînd s-au despărțit, fata i-a dat băiatului un mănunchi de viorele.* CARAGIALE, O. II, 295. *Puse seara la capul fiecărui din ei cîte un mănuchi de flori.* ISPIRESCU, L. 20, cf. 17, 39. *Mîna dreaptă cu un mănunchi de flori, înconjoară și mîngîie grumazul unui cerb.* ODOBESCU, S. III, 57. *Tot norodul era de față cu mănuchiuri de flori.* DELAVRANCEA, S. 100. *Una dintre fete — cea mai isteață — ia un mănunchi, adecă o legăturiță de busuioc uscat.* MARIAN, S. R. I, 77. *Pe măsuța din mijloc se vedeau... mănunchi de gălbioare și indrișaim.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 81. *Ieri am găsit pe banca solitară Din parc, un biet mănunchi de flori trecute.* IOSIF, P. 36. *Grădinarul... aduna florile cele mai frumoase și, după ce le făcea mănuchi, le ducea împărătiței.* POPESCU, B. III, 34. ✧ (În context figurat) *Țara noastră este un mănunchi de flori cu miresme și culori variate.* CONTEMP. 1 953, nr. 376, 3/3. ✧ Fig. (Adverbial) *Viața mea... S-o strîng mănunchi.* CAZIMIR, L. U. 58. ✦ (Rar) Inflorescență, floare (compusă). *Garoafa rîde-n soare cu roșul ei mănunchi.* MACEDONSKI, O. I, 117. ✦ (Rar) Tufă. *Vîntul... apleacă mănunchiurile înalte ale cimbrului sălbatec.* GÎRLEANU, L. 111.

3. Fig. Grup restrîns de elemente de același fel, constituind o unitate sau o selecție.

a) (Predomină ideea numărului restrîns) *Cu mănunchiul acest de oameni lovi cu iuțală mare pre vrăjmașul.* GT (1 838), 42/20. *Căminarul avea un mănunchi mic de principii sănătoase și nici o subtilitate ori complicație sufletească.* CĂLINESCU, E. 21. *Aspirațiile entuziaste ale mănunchiului de muzicieni ce-l înconjura.* V. ROM. august 1 961, 141. **b)** (Predomină ideea de unitate, de coeziune ; adesea construit cu verbe ca „a uni", „a strînge") *Împrăștiați de nevoi, uniți însă într-un singur mănunchi sufletesc...* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Iată deci un mănunchi întreg de cauze importante.* GHEREA, ST. CR. III, 80. *Poezia nu avea altă menire decît... a uni într-un mănunchi toate acele energii care se risipeau zadarnic în toate părțile.* PETICĂ, O. 428, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 170. (Adverbial) *Și tinerele-i plete de peste umeri cad Pe piept, și ea le prinde mănunchi în alba-i mînă.* COȘBUC, B. 14. **c)** (Predomină ideea de selecție) *Un mănunchi de soli ai artei populare ruse.* CONTEMP. 1 953, nr. 369, 1/2. *O mînă pioasă a culeș din opera lui acest mănunchi de poezii.* V. ROM. februarie 1 957, 205.

4. (Bot. ; Bucov.) Splinuță *(Solidago virga aurea).* Cf. DDRF, PANȚU, PL.

II. (Învechit și regional) Mîner (al unei unelte, arme etc.), coadă, plăsea. *Aveau la cap coifuri vărsate și pavețe găunoase cu mănunchiurile mari și sulițe.* HERODOT (1 645), 388. *Au vîrît și munuchiul după ascuțit.* BIBLIA (1 688), 175[1]/57. *Smulgîndu-ș apoi săbioara luce Mănunchiu la pămînt, vîrv la piept aduce.* BUDAI-DELEANU, Ț. 138. *Au găsît* [o piatră]... *în chipul unui topor și avînd încă la un capăt și o bortă prin care... putea pune mînunche.* DRĂGHICI, R. 53/22. [Ghioagele] *erau subțiri în mănunchi, groase și ghintuite cu cuie la capătul opus.* HASDEU, ap. TDRG. *Umbrelele sînt mai toate cu mănunche lunge, — de cele scurte abia văzurăm cîteva.* F (1 870), 214. *Calu-i ud de sînge pînă la genunchi, Pala-i roș văpsită pînă la mănunchi.* ALECSANDRI, P. II, 146. *Cu dreapta ridică pumnalul Luciu și, pînă-n mănunchi, adînc îl ascunde sub coaste.* COȘBUC, AE. 42. *Fierul coasei se numește custură... iar mîna cu care se îndreptează coasa, mănunchi sau mîner.* DAMÉ, T. 37. *Din cornul de berbece fac agricultorii din Moldova mănunche la cosoare și cuțite.* PAMFILE, I. C. 62. *Briceagul are un mănunchi și o limbă.* id. ib. 116, cf. 141. *Fierăstraiele de mînă cu punte ... cari au o coadă, mîner sau mănunchi și o punte obicinuit de fier, care ține pînza întinsă.* id. ib. 122. *Întinse mîna și trase dintr-un colț două junghiuri cu mănunchele frumos lucrate.* SADOVEANU, O. V, 507. *Săbioară Ghemuită, ghem făcută, Adus vîrfu la mărunche.* GRAIUL, I, 52, cf. I. CR. III, 226, ALR I 917, ALR II 3 972, 4 929, 5 023, 5 043, 6 613, 6 639, 6 640, 6 650. *Mărunchi la răzuș.* ALR II 6 652/141, cf. 6 653, 6 661, 6 662, 6 664. *Mînunchiu di la clește.* ib. 6 700/284. ◇ (În context figurat) *Căuta... înlăontrul Evropii să între și toate părțile apusului supt mănunchiul sabiei sale să puie.* CANTEMIR, HR. 286. ✦ (Rar) Gîtul viorii. Cf. DDRF, TDRG.

— Pl.: *mănunchiuri* și (regional) *mănunche*, (rar, m.) *mănunchi.* — Și: (regional) **mănúnche, mănúchi, mărúnchi, mărúnche, mînúnchi,** (învechit și regional) **mînúnche, mînúchi,** (învechit, rar) **munúchi** s. n.

— Lat. **manuclus.**

MĂNUNCHIÁ vb. I. Tranz. (Rar) **1.** A lega, a strînge (în) mănunchi **(I 1, 2, 3);** a înmănunchia. *Un pămătuf de busuioc mănunchiat prin o zdreanță.* ap. TDRG.

2. A pune mîner unui obiect. Cf. mănunchi **(II).** Cf. TDRG.

— Prez. ind.: *mănunchez.* — Și: (regional) **mănuchiá** vb. I. COSTINESCU.

— V. **mănunchi.**

MĂNUNCHIÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a mănunchia. Cf. COSTINESCU, TDRG.

— Și: (regional) **mănuchiáre** s. f. COSTINESCU.

— V. **mănunchia.**

MĂNUNCHIÁȘ s. n., s. m. **I.** S. n. Diminutiv (hipocoristic) al lui mănunchi **(I 2);** buchețel, (rar) mănunchior. *În stîlpii portiții tele, Mănunchiaș de floricele.* POP.

II. S. m. (Prin Transilv.) Persoană care strînge (în) mănunchi **(I 1)** păioasele, după secerarea sau cosirea lor. *Busuioc își făcuse socoteala cîți cosași, cîți legători și cîți mănunchieși îi trebuiau, pentru ca să-și poată aduna rodul în timp de trei zile.* SLAVICI, O. I, 219. *În urma cosașului vine mănunchieșul, care face mănunchi.* PRIBEAGUL, P. R. 73.

— Pl.: **(I)** *mănunchiașe,* **(II)** *mănunchiași.*

— **Mănunchi** + suf. *-aș.*

MĂNUNCHIÁT, -Ă adj. (Rar) Prevăzut cu mîner, cu plăsele. Cf. mănunchi **(II).** *Brîul încinge lung și lat, Într-însul vîră punga, cuțitul mănuchiat.* I. NEGRUZZI, S. II, 136, cf. TDRG.

— Pl.: *mănunchiați, -te.* — Și: (regional) **mănuchiát, -ă** adj.

— V. **mănunchia.**

MĂNUNCHIÓR s. n. (Rar) Mănunchiaș **(I).** LM.

— Pl.: *mănunchioare.* — Și: (regional) **mănuchiór** s. n. LM.

MĂNUNCHIULÉȚ s. n. Diminutiv (hipocoristic) al lui mănunchi **(I 2);** buchețel. *Slujba lui de căpetenie fu ca să facă în fiecare zi cîte douăsprezece mănunchiulețe de flori.* ISPIRESCU, L. 232.

— Pl.: *mănunchiulețe.* — Și: (regional) **mănuchiulét** s. n. CADE.
— **Mănunchi** + suf. *-uleț.*

MĂNÚNT, -Ă adj. v. **mărunt.**

MĂNUNTÁ vb. I v. **mărunți.**

MĂNUNTÁIE s. f. pl. v. **măruntaie.**

MĂNUNTĂI s. f. pl. v. **măruntaie.**

MĂNUNTÉI s. f. pl. v. **măruntaie.**

MĂNUNȚÁ vb. I v. **mărunți.**

MĂNUNȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj., adv., s. f. v. **mărunțel.**

MĂNUNȚÍ vb. IV v. **mărunți.**

MĂNUNȚÍȘ s. n. v. **mărunțiș.**

MĂNUNȚOȘĂ vb. I v. **mărunțușa.**

MĂNUNȚÚȘURI s. n. pl. v. **mărunțuș.**

MĂNUȘÁR s. m., s. n. **I.** S. m. Persoană care confecționează mănuși **(I 1)**; (învechit) fabricant sau negustor de mănuși. Cf. LB. *Avînd a plăti la un legători de cărți, la butcă, la mînușeri...* KOGĂLNICEANU, S. 123, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., NOM. PROF. 37, H XVII 48.
II. S. n. **1.** Mănușă **(I 1)** de protecție (folosită la manipularea unei bucăți de metal fierbinte). DICȚ.
2. (Regional; în forma *mănușer)* Andrea pentru împletit mănuși **(I 1)** (Ighișul Vechi-Sibiu). ALR I 1 761/160.
3. (Prin Transilv.; în forma *mănușer)* Partea (alcătuită de obicei din două lemne lungi fixate între ele printr-un altul mai scurt așezat perpendicular) care se adaugă la sanie, la car sau la căruța fără leuci pentru a le prelungi, cînd se cară lemne; (regional) telegău.
— Pl.: **(I)** *mănușari*, **(II)** *mănușare.* — Și: **(I) mînușár** (POLIZU, PONTBRIANT, D.) s. m.
— **Mănușă** + suf. *-ar.*

MĂNUȘÁT, -Ă adj. (Rar) Cu mîinile îmbrăcate cu mănuși; înmănușat. *Un lacheu galonat și mănușat ieși afară și ne huidui.* GANE, ap. CADE.
— Pl.: *mănușați, -te.*
— De la **mănușă.**

MĂNÚȘĂ s. f. **I. 1.** Accesoriu de îmbrăcăminte confecționat din piele, lînă, cauciuc etc., care protejează mîna (de frig, de căldură, de murdărie etc.). *Moscalii mai lupta cu mănușele.* N. COSTIN, LET. II, 66/16. *Mănuș cusute cu aur* (a. 1 754). IORGA, S. D. XII, 67. *Mănuși fămeești albe* (a. 1 778). id. ib. VIII, 3. *Doao părechi mănuși de piiale* (a. 1 782). id. ib. 8. *Mănuși de piele de bivol care agiungea pănă la coate.* IST. CAROL XII, 36r/24. *Mănuși albe de mătasă* (a. 1 796). IORGA, S. D. VIII, 33. *Copilul... rodea o bucată de mănușă de piele.* DRĂGHICI, R. 26/21. *Tîlharii poartă mănuși Și se jură pe dreptate Că le-s mînile curate.* ALECSANDRI, T. I, 96. *Mănușile de lînă cu cinci degete sau numai cu unul.* PAMFILE, I. C. 317. *Sudorul are nevoie de următoarele accesorii: mască..., mînuși de azbest sau de piele, costum protector.* IOANOVICI, TEHN. 170. *Își scoase mănușile și își apropie palmele să le dezmorțească.* C. PETRESCU, A. 280, cf. id. C. V. 90. *Poartă în mîini mănuși de ață cenușie.* I. BOTEZ, ȘC. 124, cf. CAMIL PETRESCU, N. 45. *Mă spăl pe mîini cu benzină și-mi pun imediat mînușile.* STANCU, R. A. I, 261. *Dă-mi, Mariță, un fulg de lînă Să-mi fac o mănușă-n mînă.* BIBICESCU, P. P. 365, cf. ȘEZ. II, 4. *Despuiatului mănuși îi lipsesc*, se spune, în ironie, despre cineva care, lipsit de lucruri de primă necesitate, aleargă după altele inutile. Cf. ZANNE, P. III, 223. *Parcă-i cu mănuși în mînă*, se spune despre un om leneș. Cf. id. ib. 224. ◇ *Sportul cu mănuși* = boxul. *În cadrul finalelor campionatelor republicane de box... amatorii sportului cu mănuși vor avea prilejul să urmărească o serie de întîlniri deosebit de interesante.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 836. ◇ Expr. **A umbla** (sau **a se purta** cu cineva) **cu mănuși** = a se purta cu atenție și îngăduință, cu multă politețe (față de cineva). DICȚ. **A arunca** (cuiva) **mănușa** = a provoca (pe cineva) la duel; p. gener. a provoca (pe cineva). Cf. LM, ZANNE, P. III, 224. **A ridica mănușa** = a primi provocarea (cuiva) la duel; p. gener. a primi provocarea (cuiva). Cf. COSTINESCU, ZANNE, P. III, 224.
2. (Învechit, rar, determinat prin „ascuțit" sau „de fier") Numele unui instrument de tortură (care prindea probabil mîna); (învechit, rar) brîncă. *Cu mînuși ascuțite, brînci de her îi strujiră coastele.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 73r/27. *Strujind pe sv*[i]*nt*[u]*l cu aceale brînci au mănuș de her.* id. ib. 97r/11.
II. 1. Parte a unui obiect, a unei unelte sau a unui instrument de care se apucă pentru a putea mînui obiectul, unealta sau instrumentul respectiv: **a)** (popular; și ca termen tehnic, în arheologie) toartă (la oale, vase, căni). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Se dau... de pomană și olcuțe nouă cu apă ori vin, și la mănușa oalei se leagă flori.* MARIAN, Î. 383. *Găleata este frumos împodobită cu flori și la mănușe-s legate buruienile.* LIUBA-IANA, M. 109. *Donițele (cofele) cu sau fără capac (clapă sau ploapă) au o coadă ce se cheamă mănușă sau*

toartă. DAMÉ, T. 85, cf. DDRF, TDRG. *Chitele de oglicie, puse la mănușa oalei.* I. CR. III, 176. *Oala mare, cu două torți sau mănuși se mai numește și lăscăiță.* PAMFILE, I. C. 389. *Oale, cofe (donițe) împodobite la mănuși cu diferite flori.* H II 40. *Găletile au două mănuși în părți opuse, cari sînt două doage ridicate mai mult (mai lungi) și cari sînt găurite.* CHEST. V 61/29, cf. ALR I 696/720, 803, 898, 960, 706/744, ALRM II/I h 400, ALR II 3 833/848, 3 923/29, 928. *Olarul, unde voiește, acolo pune mînușa.* ZANNE, P. V, 458. *Urcior fără mănușă,* se spune despre un om deștept și abil. Cf. id. ib. IV, 166 ; **b)** (popular) mîner la sucală, la tocilă etc. Cf. DAMÉ, T. 140. *Tocilă n-au toți gospodarii. Cea mai simplă... se compune dintr-o piatră de ascuțit pusă pe un ax de fier, cu un mîner sau mănușă.* PAMFILE, I. C. 158 ; **c)** (prin Mold.) clanță (la o ușă sau la o poartă). Cf. TDRG, ALR II 3 808/414 ; **d)** (rar) plăseaua cuțitului. COSTINESCU ; **e)** (regional) coadă, în formă de lopățică, a pieptenilor de pieptănat fuioarele de cînepă. *Pieptenii se întrebuințează și la pieptănatul fuioarelor de cînepă. Ei au o coadă sau o mănușă de lemn în formă de lopățică.* PAMFILE, I. C. 7 ; **f)** (rar) coada maiului [2]. LM.

2. Parte a unui obiect care servește pentru a prinde, a strînge, a apuca ceva: **a)** fiecare dintre cele două lemne verticale de la războiul de țesut care sînt unite în partea de sus cu arțarul iar în cea de jos cu vatalele ; (regional) braț, mînă. Cf. DAMÉ, T. 135, VICIU, GL. ; **b)** (regional) fofează (la vîrtelniță). *În capătul răscrucilor sînt cele patru fofeze numite și fuse, ciocane, cui, mîni, mănuțe, raze.* PAMFILE, I. C. 259 ; **c)** (regional) mîna coasei. Cf. I. CR. III, 226. *La coasă deosebim... coada, măseaua, mănușa sau mîna, care se îndreaptă de-a curmezișul pe pînză.* PAMFILE, A. R. 125 ; **d)** (regional) cocîrlă (la plug). Cf. H VI 8, VIII 120, 206, 215, 261, ALR II 5 004/27 ; **e)** fiecare dintre cele două stinghii strîmbe prevăzute cu scobituri (la egală distanță) în care se fixează scîndurile pentru a alcătui codîrla (la căruță sau la car) ; cotoi, stîlpușor, mînă. *Cotoaiele, cotocii, cotogii, stîlpușorii, mînușile sau mînile șușletului.* DAMÉ, T. 11, cf. PAMFILE, I. C. 135, H XI 178, XIV 152, 157, VICIU, GL ; **f)** partea de sus a leucei, umărul de la leucă, de care se leagă loitra (A I 13, 20, 23, 35, III 19) ; p. g e n e r. leucă (ALR I 820/512, 526, 528, 530, 592, 600, 610, 614, 675, 677, 684, 690, 704, 708, 748, 988) ; **g)** fiecare dintre cei patru stîlpușori fixați în podul osiilor (de care se sprijină leucele). *Ghiociurile n-au loitre, au numai două mănuși înfipte în podul de dinainte și două în cel de dinapoi. Unele au leuce, altele nu au.* DAMÉ, T. 7, cf. PAMFILE, I. C. 131, PRIBEAGUL, P. R. 85 ; **h)** fiecare dintre lemnele înfipte vertical în oplenele saniei, pentru a sprijini loitra ; țepușă, picior, mînă. *De tălpi sînt prinse niște picioare care se încheie în opleni ; aceste picioare se mai numesc mîni sau mănuși.* DAMÉ, T. 22. *Sania de boi se compune din două tălpi... tălpile au cîte două dăltuituri în cari se fixează picioarele, mînile sau mănușile prin ajutorul unor cuie de lemn.* PAMFILE, I. C. 153.

III. (Popular) Cantitate de fire de cînepă, de in etc. legată, cît se poate cuprinde dintr-o dată cu palma deschisă ; p. g e n e r. (regional) mănunchi **(I 1)**. *Claia de fîn, cîte 3 lei. Mănușa de cînepă, cîte 2 bani* (a. 1 736). IORGA, S. D. XIV, 55. *Cînd s-a copt inul... se smulge și se leagă mănuși.* ECONOMIA, 46/2. *Mănușa de cînepă, cu un diametru de 10-12 cm pentru cînepa de vară și mai mică pentru cea de toamnă.* ȘEZ. IX, 140. *Firele de cînepă scuturată de sămînță... se leagă mănuși cu legături sucite.* BREBENEL, GR. P. *Mănușa de cînepă de vară... se leagă în trei locuri.* PAMFILE, I. C. 203. *12 mănuși compun o chită ; unele chite au 13 mănuși.* id. ib. 204. *Cînepa smulsă și legată în snopi numiți mănuși.* PRIBEAGUL, P. R. 93. *Mînușe* [este] *o mînă de grîu secerat.* GR. S. VI, 240. *Zece mănuși (mănunchiuri) de cînepă se numesc, cu un singur cuvînt, sarcină.* CV 1 949, nr. 7, 34. *Mănușa de cînepă e un snop de cînepă, dar nu se face așa gros ca snopii de grîu, ci numai cît cuprinde mîna.* Com. din ZAGRA-NĂSĂUD, cf. ALR I 1 302, A I 12, 21, 22, 23, 24, 31, 35, 36, II 3, 8, 12, III 1, 2, 3, 4, 12, 18.

— Pl. : *mănuși* și (învechit și regional) *mănușe.* — Și : **mînúșă** s. f.

— **Mănă (mînă)** + suf. *-ușă.*

MĂNUȘĂRÍE s. f. **1.** Meseria mănușarului **(I)**. Cf. BARCIANU, V., COSTINESCU, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., TDRG.

2. Fabrică, atelier sau prăvălie de mănuși **(I 1)**. Cf. LM, TDRG, ȘĂINEANU, D. U. ✦ Depozit de mănuși **(I 1)**. ALEXI, W.

— Pl. : **(2)** *mănușării.* — Și : **mînușeríe** s. f. BARCIANU, V., GHEȚIE, R. M.

— **Mănușar** + suf. *-ie.*

MĂNUȘÉL s. n. (Regional) Diminutiv al lui m ă n u ș ă **(III)** (Lupeni). A III 3.

— Pl. : *mănușele.*

— **Mănușă** + suf. *-el.*

MĂNUȘEREÁSĂ s. f. (Rar) Soție de mănușar **(I)** ; femeie care confecționează sau vinde mănuși **(I 1)**. Cf. COSTINESCU, LM.

— Pl. : *mănușerese.*

— **Mănușar** + suf. *-easă.*

MĂNUȘÍCĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui m ă n u ș ă **(I 1)**. TDRG.

— **Mănușă** + suf. *-ică.*

MĂNUȘÍȚĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui m ă n u ș ă **(II 1 b)**. *Mănușițele ferestreului.* DDRF.

— Pl. : *mănușițe.*

— **Mănușă** + suf. *-iță.*

MĂNZ s. m. v. **mînz.**

MĂNZÁ vb. I v. **mînzi.**

MÁNZÁRE s. f. v. **mînzare.**

MĂNZÁT s. m. v. **mînzat.**

MẮNZĂ s. f. v. **mînză.**

MĂNZÍ vb. IV v. **mînzi.**

MĂR[1] s. m. (Bot.) **1.** Pom din familia rozaceelor, cu frunze ovale, păroase, cu flori albe-trandafirii, cultivat pentru fructele lui comestibile *(Pirus malus). Lemn de măr.* ST. LEX. 175r/4. *Am vîndut o vie... cu meri şi cu nuci şi cu cireşi* (a. 1 686). URICARIUL, XXV, 278, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 226. *Lemnul mărului* (a. 1 705). GCR I, 356/31, cf. MAN. GÖTT. *Unde mă duceţi acum?... — În grădină supt măr!* DRĂGHICI, R. 83/9. *Lumina se-mprăştie în pînză luminoasă Pe merii plini cu floare-n grădinile adînci.* EMINESCU, O. IV, 83. *Se jupoaie cu cuţitul coaja de pe ramurile mai groase ale merilor mai tineri, pînă cînd se dă de albuşul mărului.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 30. *În umbra celor trei meri bătrîni din grădiniţă.* REBREANU, I. 41. *Mărul m-a primit întinzîndu-mi spre îmbrăţişare crengi fără frunziş.* C. PETRESCU, S. 14. *Se pierde în grădină printre merii înfloriţi.* BASSARABESCU, V. 26. *Se cernea o linişte dulce din cer, printre frunzişurile merilor.* SADOVEANU, O. V, 618. *Merii şi perii grădinilor sînt plini de cîntecul păsărilor.* V. ROM. februarie 1 954, 301. *Frunză verde-a mărului, Nu crede feciorului.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 276, cf. 406. *Florile dalbe, Ler, de măr.* TEODORESCU, P. P. 54. *Ş-apoi frunză, mărule, Ie-mă-n braţe, dorule.* ŞEZ. I, 165, cf. 166, III, 63, PAMFILE, CR. 78, 86, 87, 90. ✧ (Cu determinări care indică specia) *Măr alb, măr călugăresc, măr cărigăţel, măr cireş, măr creţ, măr creţesc, măr domnesc, măr mistreţ, măr mustos, măr muscăţel, măr oarzăn, măr parmen, măr pătat, măr pătul, măr pătulat, măr pitic, măr răpănos, măr roşior, măr rotungior, măr sălciu, măr sunător, măr tămîios, măr tigvos, măr tomnatec, măr ţigănesc, măr vărgat* etc. ✧ *Măr pădureţ* v. p ă d u r e ţ. *Măr dulce* v. d u l c e. ✧ E x p r. **De florile mărului** = fără rost, degeaba ; fără un scop anumit. *Nu se poate să mi se fi zis de florile mărului să păstrez aceste oscioare.* ISPIRESCU, L. 59, cf. id. U. 7, ZANNE, P. I, 170. *Vorbeşte de florile mărului.* PAMFILE, J. I, 127. (Rar) **A trăi ca în flori de măr** = a duce o viaţă fericită, lipsită de griji. Cf. ZANNE, P. II, 781. ✧ (Popular) *Mărul mirelui* sau *mărul de la nuntă* = creangă de măr împodobită cu turte, mere etc. sau, p. e x t., colac mare împodobit cu mere, care se face la ţară, la nuntă, şi se aduce în biserică pentru a fi sfinţit de preot. Cf. ALRM II/I h 210, ALR II 2 692/130, 141. *Mărul de cununie* = creangă de măr împodobită cu daruri, pentru sărbătorirea, la ţară, a unui an de la cununie. Cf. MARIAN, NU. 745, DR. IV, 827.

2. C o m p u s e: (regional) **măr-auriu** = bulbuci *(Trollius europaeus).* Cf. PANŢU, PL. ; **mărul-cucului** = iarbă-de-lungoare *(Lysimachia punctata).* Cf. TDRG, PANŢU, PL. ; **măr-gutui** = gutui *(Cydonia vulgaris). Face-mi-l-aş măr-gutui.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 53. *Cîntă cucu-n măr-gutii.* RETEGANUL, CH. 33 ; **mărul-porcului** = ciumăfaie *(Datura stramonium).* Cf. BIANU, D. S., PANŢU, PL. ; **mărul-strigoiului** = ştirigoaie *(Veratrum album).* Cf. TDRG ; **mărul-lupului** = **a)** (Transilv.) plantă cu flori galbene dispuse în fascicule la subsuoara frunzelor, cu fructul o capsulă în formă de pară ; (regional) remf *(Aristolochia clematitis).* Cf. COTEANU, PL. 30, N. LEON, MED. 36, PANŢU, PL., H X 353, 420, XII 5, 20 ; **b)** omag *(Aconitum napellus).* Cf. BIANU, D. S., PANŢU, PL. ; **c)** dalac *(Paris quadrifolia).* Cf. PANŢU, PL., CADE. ; **d)** iarba-fiarelor *(Vincetoxicum officinale).* Cf. BUJOREAN, B. L. 384. *Prin poienile pline de iarbă...*, *sus, pe unde-s numai muşuroaie şi mărul-lupului.* AGÎRBICEANU, S. P. 26. *Omagul...*, *mărul-lupului... (Aconitum napellus), creşte la munte.* ŞEZ. XV, 97.

— Pl.: *meri.*

— Lat. **melus.**

MĂR[2] s. n. **I.** (Bot.) **1.** Fructul mărului[1] **(1).** *Că iaste un feal de meare pline de sîmburi.* ST. LEX. 173r/16. *Un măr au dus lui* (a. 1 713). GCR II, 2/32. *Unde ţi-i mărul care ţi l-am trimis? ... L-am mîncat* (a. 1 760). id. ib. 73/36, cf. 97/21. *Se află şi roade..., pere, mere* (a. 1 793). URICARIUL, VI, 168/6. *Trei păzitori... păzea cu privire A merelor rumenire.* BĂRAC, ap. GCR II, 174/24. *Uscarea merelor... pentru... iarnă.* PAMFILE, I. C. 239, cf. 445. *Iau cîte un coş cu nuci, ori cu mere... pe cari le împart copiilor.* id. S. T. 64. *Pe o bandă rulantă se scurg necontenit merele.* SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 820. *D-aşa-i rîndul fetelor, Cumu-i rîndul merelor ; Pînă-s mere mititele, Stau în creangă făloşele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 428, cf. ŞEZ. I, 128, II, 197, III, 13. *Anu ăsta s-o făcut puţine mieră.* ALR II 3 018/2. *Merele se strică unul de la altul* sau *merele putrede strică pe cele bune.* ZANNE, P. I, 215, cf. 216. *Merele frumoase adesea-s vermănoase* sau *din afară măr frumos şi-nlăuntru găunos* (= aparenţele înşală). Cf. id. ib. 215. *I-a picat măru-n mînă şi nu ştie cum să-l ducă la gură* sau *nu-l taie capul nici cît două mere degerate*, se spune despre un om prost. Cf. id. ib. II, 37, PAMFILE, J. II, 153. *Mărul nu cade departe de pom* (= copilul seamănă cu părinţii). Cf. ZANNE, P. I, 216. *Cînd o face plopul mere şi tînjala viorele* (= niciodată). id. ib. 257. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Şi de-a soarelui*

căldură Voi fi roşie ca mărul. EMINESCU, O. I, 55. *Fetele tinere ivesc feţele rumene ca mărul prin obloanele deschise.* id. N. 51. *Eram sănătos ca mărul.* RETEGANUL, P. I, 24. *Du-te bade sănătos Ca un trandafir frumos, Ca un măr putregăios Ce pică jos şi putrezeşte, Nimănui nu trebuieşte.* ŞEZ. I, 9. ✧ (Cu determinări care indică specia) *Mere albe de vară, mere albuţe, mere ariuşi, mere de ale aurului, mere de aur, mere barze, mere bădeşti, mere bălăţeşti, mere bănceşti, mere beci, mere blăjeşti, mere bocane, mere bolunde, mere bostăcănoase, mere bostăneşti, mere botanice, mere botu-oii, mere bulzăneşti, mere bulzeştene, mere bunebrut, mere burdaie, mere busuioace, mere buturete, mere călugăreşti, mere cărigate, mere cărigoase, mere de ceapă, mere cepeşti, mere cernite, mere cisnădeşti, mere cîneşti, mere clocotici, mere coacăză, mere coadeşe, mere cocane, mere cocoşete, mere codeşti, mere colnice, mere crecineşti, mere creţeşti, mere cucurbetarite, mere culduci, mere domneşti, mere de dulceţi, mere domnicele, mere dulci, mere dulci neultuite, mere dulci domnicele, mere dulcii, mere dulcuţe, mere dumitreşti, mere făinoase, mere fontoşe, mere furnicăreşti, mere geogeneşti, mere de gheaţă, mere gheţoase, mere giurgeneşti, mere de glajă, mere grase, mere grăniţăreşti, mere gurguieşti, mere gurguiete, mere guşate, mere haţegane, mere hilerţi, mere iepureşti, mere iernatece, mere ionatane, mere încenuşate, mere îndungate, mere jujineşti, mere ledere, mere leşeşti, mere luncăneşti, mere lungurete, mere lupeşti, mere mălăiete, mere de mătasă, mere măzăratece, mere merineşti, mere mistreţ, mere mocăneşti, mere motroane, mere munteneşti, mere munteneşti rotunde şi coadişe, mere mustoase, mere muşcătariţ, mere muşcotai, mere nevesteşti, mere noroance, mere oarzăne, mere orăşeneşti, mere orzeşti, mere orzii, mere panabrici, mere paradise, mere parişi (*sau *parişe*), mere parmen, mere paştile, mere patulate, mere părădăi, mere pătate, mere pătule, mere pere, mere pestriţe, mere pietroase, mere pietruşele, mere pipărate, mere plotogoase, mere pogăci, mere poinice, mere popeşti, mere posade, mere posapete, mere posmăgele, mere răducăneşti, mere răpănoase, mere rîioase, mere rîncede, mere roşii, mere roşioare, mere roşiuţă, mere rotate, mere rotilate, mere rotilate rotunde, mere rotoghele, mere rotunjoare, mere de sadă, mere sarbede, mere sălcii, mere de sămînţă, mere sănasă, mere săvăieşti, mere scorţoase, mere sîmzeneşti, mere sterpe, mere strugurii, mere sunătoare, mere sure, mere şiculane, mere tari, mere tămăşeşti, mere tirchişetafle, mere tirole, mere de toamnă, mere tomăieşti, mere tomnatice, mere trotuş, mere tufoase, mere turtişe, mere ţărceşti, mere ţigăneşti, mere de ultoaie, mere ungureşti, mere unse, mere urdaşe, mere urseşti, mere de vară, mere văratice, mere vărgate, mere verişoare, mere verzi, mere verzi de iarnă, mere vieşti, mere vinete, mere vinoase, mere vioase, mere voievodeşti, mere zmeure.* ✧ *Măr păduret* v. p ă d u r e ţ. *Măr dulce* v. d u l c e. ✧ E x p r. (Adverbial) **A bate** (sau **a face** pe cineva) **măr** sau **a lăsa** (pe cineva **bătut**) **măr** = a bate foarte tare (pe cineva). *Să ţi-l calc eu supt picioare, Să-l pisez, să ţi-l las măr.* PANN, P. V. I, 113/25. *Lipseşti de-aice, Că-ţi sar de păr, Şi te bat măr.* ALECSANDRI, T. 393. *L-au lăsat măr şi s-au dus fiecare la treaba sa.* CARAGIALE, O. IV, 162. *Domnul Nae, bătut măr, scăpă din mîinile lui.* DR. IV, 731. *Îşi zise c-ar fi trebuit să-l bată măr pe Baciu.* REBREANU, I. 278. *Fira a fost luată de mama ei şi bătută, acasă, măr.* PAS, Z. I, 125, cf. CIAUŞANU, GL., com. din PIATRA NEAMŢ. ✦ *Mărul discordiei* = pricina, obiectul neînţelegerii sau duşmăniei dintre mai multe persoane. DICŢ. *Mărul lui Adam* = partea proeminentă a zgîrciului tiroidian, vizibilă la bărbaţi în partea anterioară a gîtului ; (popular) nodul gîtului. Cf. LB, BIANU, D. S. 409. *În acest gît firav, mărul lui Adam făcea mişcări convulsive, ca o fiinţă cu viaţă proprie.* SADOVEANU, O. XI, 448. *Buzele groase ale lui Traian albiseră şi mărul lui Adam i se urca şi cobora spasmodic.* T. POPOVICI, SE. 22, cf. PAMFILE, J. I, 137. (Învechit şi regional) *Merele obrazului* = umerii obrajilor ; pometii. *Lungăreţ la merile obrazului.* DOSOFTEI, ap. TDRG, cf. MARIAN, NA. 55, ALRT II 25. (Prin Ban.) *Măru palmei* (sau *de la palmă)* = podul palmei. ALR II 2 176/29, cf. 2 176/36.

2. (Regional, de obicei în sintagma *măr de pămînt)* Cartof. *Cartoflele vor trebui prăşite mai totdeauna de 2 ori în această lună, iar moşinoaiele se fac cînd încep a se întinde vitele, pe care să fac merile de pămînt.* I. IONESCU, C. 102/25, cf. BIANU, D. S. 142, DR. V, 561. *Barabulele se mai numesc la români: cartofi, ... napi de pămînt, alune de pămînt, mere, pere, boabe.* ŞEZ. IV, 44.

3. C o m p u s e: (regional) **măr-de-pămînt** = nap porcesc *(Helianthus tuberosus).* Cf. LB, BRANDZA, FL. 272, PANŢU, PL. ; **măr-gutuie** = gutuie. *Vino, mîndră-n deal la vii, Să mîncăm mere-gutui.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 162 ; **măr-paradis** = roşie. Cf. POLIZU ; **măr-de-ţitron** = lămîie. ARH. SOM. XXIII, 462 ; **măr-de-stejar** = gogoaşă-de-ristic. *Felul cum va fi vremea peste an se poate afla şi după viermele care de obicei se află în merele sau gogoaşele-de-stejar.* PAMFILE, S. T. 44.

II. (De obicei art. ; şi în sintagmele *de-a-mărul putred,* H II 32, IV 159, *măr sub căciulă,* PAMFILE, J. II, 119) Numele a diferite jocuri de copii care se joacă cu mere[2] **(I 1).** Cf. PAMFILE, J. I, 59, II, 96, 119.

— Pl.: *mere.* — Şi: (regional) **mără** (TDRG, LEXIC REG. 54) s. f., **mer** (DR. VIII, 32) s. n., (neobşnuit) **meară** (COSTINESCU) s. f.

— Lat. **melum.**

MĂRÁC adj. (Ban., de obicei întărind pe „ sărac ") Foarte sărac ; sărman. Cf. CADE,

ZANNE, P. V, 569, H VIII 175, com. din BRĂDIŞORUL DE JOS-ORAVIŢA. *Mi-s sărac, mărac, N-am din ţoali nici dărap.* ALEXICI, L. P. 172. *L-o făcut sărac mărac.* L. COSTIN, GR. BĂN. 133, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 14.

— Formaţie spontană de la **sărac**. Cf. GRAUR, E. 19, 20. Cf. m ă r a t.

MĂRADUÍ vb. IV v. **mărădui.**

MĂRÁMĂ s. f. v. **năframă.**

MĂRÁR subst. sg. Plantă erbacee aromatică din familia umbeliferelor, cu flori galbene, folosită drept condiment *(Anethum graveolens). Şi-i scot bărdanul de-l înplă cu chiperi, tămîie, sămînţă de selină şi de mărariu şi, aşa, îl pun înlăuntrul.* HERODOT (1 645), 229. *Zeciuiţi izma şi mărariul şi chimenul.* BIBLIA (1 688), 768[1]/16. *Turtă de său făcută întru asămănare de om cu dafin şi cu mărariu încununînd, au aruncat-o în groapă.* AETHIOPICA, 11[v]/3. *Băiatul... era dus în grădină ca să culeagă cimbru şi mărariu.* MARIAN, O. II, 136, cf. N. LEON, MED. 49, BIANU, D. S. *Trunchiurile întregi de mărar se pun deasupra murăturilor, sub teasc.* PAMFILE, A. R. 197. *Copiii, în diferite timpuri ale anului, mănîncă: ... cotor de mărar tînăr.* id. J. II, 88. *Sub o tufă de mărar.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 102, cf. 388, 446. *I-au poroncit... să păzască zama din oală să fiarbă la foc şi să puie într-însa cîte o coadă de mărariu, de cimbru şi de pintrejel.* SBIERA, P. 14. *Frunzuliţă de mărar, S-au ivit un ghenerar, Cu cinci sute de sorţari.* SEVASTOS, C. 276, cf. ŞEZ. I, 141. *Un borş făcut numai cu sare, leuştean, mararíu, pătrunjel şi ceapă se zice borş holtei.* ŞEZ. XV, 68, cf. V, 133, RĂDULESCU-CODIN, Î. 250, VASILIU, C. 54. ✧ E x p r. **A se băga în vorbă ca măraru-n ciorbă** sau (rar) **a se amesteca ca mărarul în bucate** = a interveni nepoftit în treburile cuiva, a participa nepoftit la o discuţie. Cf. BARONZI, L. 59, ZANNE, P. III, 645. ✦ C o m p u s e: (regional) **mărariu-păsăresc** = plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu flori galbene şi fructe lungi, colorate în galben şi brun *(Ferulago silvatica).* PANŢU, PL. ; **măraru-porcului** = plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu flori galbene-deschis reunite în umbele mici *(Peucedanum alsaticum).* Cf. DDRF, PANŢU, PL., H IX 436 ; **măraru-ursului** = **a)** plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu flori mici, albe, situate la vîrful tulpinii, cu fructe negricioase, aripate ; creşte pe stînci sau în regiunile de munte *(Ligusticum simplex).* PANŢU, PL. ; **b)** plantă erbacee umbeliferă, cu flori albe, dispuse în umbele mari ; creşte prin locuri pietroase şi în regiunile de munte *(Peucedanum intermedium).* id. ib. ; **c)** brioală *(Meum mutellina).* id. ib. ; **mărarinl-cînelui**=romoniţă-puturoasă *(Anthemis cotula).* COTEANU, PL. 30, cf. LB, BRANDZA, FL. 283, DAMÉ, T. 39, 188, PANŢU, PL. ; **măraruI-cîmpului** = nemţişori-de-cîmp *(Delphinium consolida).* BRANDZA, FL. 519, cf. GRECESCU, FL. 39, BIANU, D. S., PANŢU, PL. ; **mărariu-bălţilor** = mărăraş *(Oenanthe phellandrium).* BRANDZA, FL. 225, cf. BIANU, D. S., PANŢU, PL. ; **măraru-muntelui** = asmăţui sălbatic *(Chaerophyllum hirsutum).* PANŢU, PL. ; **mărariul-cel-tare** = anason *(Pimpinella anisum).* ECONOMIA, 124/10 ; **mărariu-calului** = odagaci *(Saponaria officinalis).* Cf. ALR I 1 911/530.

— Şi: (învechit) **mărăriu** subst. sg.; (regional) **morár** (ALR I 844, MAT. DIALECT. I, 81), **moraréu** (ALR I 844/295, 298, 302, 305) subst. sg.

— Cf. ngr. μαράθριον (diminutiv al lui μάραθρον), alb. m ë r a j.

MĂRĂRIU subst. sg. v. **mărar.**

MĂRÁT,-Ă adj. (Învechit ; şi substantivat) (Om) sărman, nenorocit. *Fiile Vavilonului vai de iale (măratele* CV, m i ş i a o a D, m i ş e l e a l o r H). PSALT. 286. *Fiele Vavilonului măratele.* CORESI, PS. 375/11.

— Pl.: *măraţi, -te.*

— Probabil lat. **malehabitus.**

MĂRÁZ s. n. **1.** (Învechit şi regional) Necaz, supărare (mare) ; pică, ciudă. *Iar împăratul, avîndu pe dînsul măraz şi gîndu să-l mazilească..., l-au dus de l-au închis.* NECULCE, L. 43, cf. 359. *Alunica din obraz Face bădiţei maraz.* ap. SĂGHINESCU, V. 95. ✧ *Măraz rău* = „sînge rău". MARIAN, D. 256. [Vătămătură] *mărinată = tare înfocată, tare amărîtă, prin măraz rău (sînge rău) făcută.* id. ib.

2. (Regional, mai ales la pl. ; la sg. cu sens colectiv) Mofturi, nazuri, fasoane. Cf. CIHAC, II, 593. *Cînd văd că mîţa face mărazuri, ţ-o strîng de coadă de mănîncă şi mere pădureţe.* CREANGĂ, P. 230, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M. *Dacă nu ar fi fost nimeni pe de lături, nu-şi arăta nici el marazurile.* SĂM. III, 444. *Tu, copile, faci măraz, Eu nu mai pot de năcaz.* PAMFILE, C. Ţ. 257, cf. id. VĂZD. 15. *Mie nu-mi plac oamenii ce fac marazuri.* Com. din PIATRA NEAMŢ. *Nu face marazuri!* ALR II 3 714/551.

3. (Prin nord-estul Olt. ; la sg.) Defect al vinului care s-a acrit, s-a băloşit, a luat miros etc. Cf. CIAUŞANU, V. 178.

— Pl.: *mărazuri.* — Şi: **maráz** s.n.

— Din tc. **maraz.**

MĂRĂCÁ vb. I. R e f l. (Regional) A se căţăra, a se urca (Crişcior-Brad). PAŞCA, GL.

— Prez. ind.: *mărăc.* — Şi: **mărecá** vb. I. Com. din fostul judeţ BIHOR.

— Etimologia necunoscută.

MĂRĂCÁŞ subst. v. **morcoaşă.**

MĂRĂCIE s. f. (Prin Transilv.) Cărbune de calitate inferioară; turbă. Cf. DDRF.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MĂRĂCÍN s. m. v. **mărăcine.**

MĂRĂCINÁ vb. I. Tranz. (Folosit şi absol.) (Regional, despre mărăcini) A înţepa cu ghimpii. *Că d-aia vă zice vouă Că sînteţi d-ăi răi Că... Urzicaţi, Mărăcinaţi, Înţepaţi.* MAT. FOLK. 1 148, cf. GR. S. VI, 92.
— Prez. ind. pers. 3: *mărăcinează.*
— V. **mărăcine.**

MĂRĂCINÁR s. m. Nume dat mai multor păsări mici, migratoare, insectivore, care trăiesc prin mărăcinişuri, în apropierea apelor: **a)** (şi în sintagmele *mărăcinar mare*, MARIAN, O. I, 261, DOMBROWSKI, P. 385, *mărăcinar cu gît negru*, DOMBROWSKI, P. 385, *mărăcinar cu cap negru*, id. ib.) pasăre cu capul, spatele şi gîtul negre, cu pîntecele alb şi părţile inferioare roşii-gălbui ; pietroşel, (regional) ţîitoare, capra-draculuĭ *(Saxicola torquata rubicola)*. Cf. BĂCESCU, PĂS. 307 ; **b)** (şi în sintagmele *mărăcinar mic*, MARIAN, O. I. 261, BARCIANU, DOMBROWSKI, P. 381, *mărăcinar cu gît roşu*, DOMBROWSKI, P. 382, *mărăcinar de luncă*, id. ib. 384) urzicar *(Saxicola rubetra)*. BĂCESCU, PĂS. 307 ; **c)** (şi în sintagmele *mărăcinar mic dalmatin*, DOMBROWSKI, P. 383, *mărăcinar de luncă*, id. ib. 384) pasăre asemănătoare cu urzicarul, dar cu pete ruginii mai deschise *(Saxicola rubetra spatzi)*. id. ib. ; **d)** (şi în sintagma *mărăcinar caucazic*, id. ib. 389) pasăre de culoare mai deschisă decît speciile amintite mai sus, cu dungi gălbui şi late pe spate *(Saxicola torquata maura)*. id. ib. *Locul de petrecere al mărăcinarilor sînt finaţele percurse de rîuri, sau în apropierea cărora se află alte ape.* MARIAN, O. I, 262.
— Pl.: *mărăcinari.*
— **Mărăcine** + suf. *-ar.*

MĂRĂCINÁŞ s. m. (În poezia populară) Diminutiv (hipocoristic) al lui mărăcine **(1)**. *Vînară munţii Cu urşii..., Mărăcinaşi Cu iepuraşi.* TEODORESCU, P. P. 177, cf. MARIAN, NU. 480, SEVASTOS, N. 361.
— Pl.: *mărăcinaşi.*
— **Mărăcine** + suf. *-aş.*

MĂRĂCÍNĂ s. f. v. **mărăcine.**

MĂRĂCÍNE s. m. **1.** Nume dat mai multor plante cu spini sau ghimpi: **a)** (prin Dobr., şi în sintagma *mărăcine negru*, H II 289) porumbar *(Prunus spinosa)*. GRECESCU, FL. 195, cf. 741, PANŢU, PL. ; **b)** (prin Transilv., şi în sintagma *mărăcin alb*, BRANDZA, FL. 539, PANŢU, PL.) păducel *(Crataegus monogyna)*. GRECESCU, FL. 220, cf. PANŢU, PL. ; **c)** (regional) măceş *(Rosa canina)* (Breaza-Făgăraş). ALR I 1 909/174 ; p. gener. orice plantă cu spini sau ghimpi ; p. restr. ghimpe, ţeapă, spin al acestor plante. *Încungiurară-mă... şi aprinseră-se ca focul în mărăcini.* CORESI, PS. 329/4, cf. id. EV. 3. *Cine va curăţi de spini (mărăcini* MUNT.) *pămînt striin?* PRAV. 336. *Iară lui Adam zise: ...mărăcini şi ciulini va răsări ţie.* BIBLIA (1 688), 3¹/37, cf. 5⁴²/54. *Pămîntul ni l-au sămănat cu mărăcini.* MOLNAR, RET. 90/18. *Dar măcieşu-i mărăcine, Ştiţi că nu e de oro mană.* HELIADE, O. I, 134. *Plugarul bun... curăţă de mărăciuni ţearina sa.* NEGRUZZI, S. I, 8. *Rochia i se prinse de un mărăcine şi o ţinu în loc.* BOLINTINEANU, O. 331. *Ciobanul se făcuse mititel lîngă un mărăcine înflorit.* ISPIRESCU, L. 247, cf. 236. *Iepurele goni nebun de frică şi se pierdu-ntr-un tufiş de mărăcini.* SANDU-ALDEA, U. P. 179, cf. CANDREA, F. 380. *Tîrnul este de obicei un spine sau un mărăcine tare şi crenguros.* PAMFILE, A. R. 211, cf. id. VĂZD. 22. *Sub licăririle de afară descoperii acolo un morman de mărăcini uscaţi.* GALACTION, O. 81. *Cel mai înalt rămîne mărăcinul.* SIMIONESCU, FL. 176. *Nu se aşteaptă să găsească călugări care cresc şi trăiesc pe-aici ca nişte mărăcini.* SADOVEANU, O. IV, 145. *Se opreşte, se uită la mărăcine, îşi mută căciula de pe o ureche pe alta.* STANCU, D. 47. *Cunosc un domn revizor care s-a ascuns două săptămîni în mărăcini.* DAVIDOGLU, O. 89. *Mărăcinii îi sfîşie ciorapii şi îi jupoaie pielea picioarelor.* V. ROM. iunie 1 954, 129. *Frunză verde mărăcine, Nimic se prinde de mine.* ALECSANDRI, P. P. 243, cf. HODOŞ, P. P. 68, 189. *Şi să-l duc colea-n grădină, La tufă de mărăcină.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 495. *Că nădejdea de la mine, Tot ca sîrma de subţire, Cînd o pui pe mărăcine, Bate vîntul, nu se ţine.* ŞEZ. I, 237. *Frunză verde mărăcine, Mărule, mă sui în tine, Din tine mere să fur.* ib. VIII, 29, cf. MAT. FOLK. 738. *Rău-i, Doamni, pin streini, Ca disculţ pin mărăşuni.* GRAIUL, I, 307, cf. ALR I 673/125, 160, 170, 837, 840. *Focul cînd s-aprinde pin mărăcini uscaţi arde şi pe cei verzi.* ZANNE, P. I, 176. *Cine s-atinge de mărăcini, nevătămat nu scapă.* id. ib. 209. *Cu un mărăcine numai, nu poţi îngrădi.* id. ib. *Dintr-un răsur iese şi trandafir şi mărăcine.* PANN, P. V. I, 68/8, cf. ZANNE, P. I, 272. *Pe mărăcine struguri nu cresc.* MAG. IST. IV, 364, cf. ZANNE, P. IX, 487. *Ciută mare şade-n cale Şi aşteaptă carne moale (Mărăcinele).* GOROVEI, C. 222. ◇ *Iarbă de mărăcine* v. iarbă. ◇ Expr. **A sta (ca dracul) pe mărăcini** = a nu-şi găsi astîmpăr, a fi foarte nerăbdător (să plece). Cf. COSTINESCU, ZANNE, P. VI, 610. *Stăteai pe mărăcini, să se facă ziuă mai repede, ca să ajungi acasă.* PAS, Z. I, 234. (Rar) **A călca (ca) pe mărăcini** = a păşi încet, nesigur, sfios. Cf. COSTINESCU, ZANNE, P. II, 511. (Regional

A trăi ca pe mărăcini = a trăi rău, în neînțelegere (cu...). *Nu poți trăi nici în sat; Nici în sat, nici în vecini, Trăiești ca pe mărăcini.* BIBICESCU, P. P. 177. **(Umblă) parcă treieră la mărăcini,** se zice despre cel nevolnic sau neajutorat, care nu reușește să ducă un lucru la bun sfîrșit. Cf. PANN, P. V. I, 102/13, ZANNE, P. II, 788. ✧ Fig. (Învechit ; la pl. ; de obicei urmat de determinări în genitiv) *Mărăcinii ai iubireei de argint.* CORESI, EV. 291, cf. 311. *Mărăcinii ceia ce dăriea sfintele icoane, den rădăcină-i smulseră.* MOXA, 381/19. *Începu... a dezrădăcina toți mărăcinii necredinții.* MINEIUL (1 776), 10^{v1}/2, cf. 92^{r2}/10. *Dezrădăcinînd din inimile oamenilor mărăcinii rătăcirii, au sădit pomul vieții.* MOLNAR, RET. 43/7. ✧ (Ca epitet depreciativ dat unei persoane) *Spune-i că m-am mărîtat... Dup-un sec de mărăcine, Ce mă bate-n toate zile.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 182. *Că-s fecior, nu mărăcine, Să mă iubesc cu oricine.* id. ib. 372. *Spune-i că m-am logodit. De te-ontreba după cine? Spune-i: dup-un mărăcine.* BIBICESCU, P. P. 178. ✦ (La sg. cu sens colectiv) Mărăciniș. *Pustiul vuiește, mărăciunea sună Pe tristul mormînt.* C. STAMATI, P. 283. *Să are cîmpurile... de spin și de mărăciune.* HEM 1 626, cf. ALECSANDRI, P. P. 35. *Să te duci să umbli... prin mărăcine și mătăcine.* POP., ap. GCR II, 342. ✦ (Bot.) Compuse: (rar) **mărăcine-de-mure**=mur *(Rubus).* Cf. COSTINESCU ; (prin. Dobr.) **mărăcinele-ciacîrtichine**=(probabil) scaigalben *(Centaurea solstitialis).* Cf. H II 289 ; (prin Transilv.) **mărăcine-de-istrochie**=(probabil) turtă *(Carlina acaulis).* PĂCALĂ, M. R. 15.

2. P. anal. (Învechit, rar ; la pl., probabil) Numele unui instrument de tortură. V. ciulin. *Chinuitu-l-au și i-au frecat trupul cu pînză de păr și l-au dat și în foc și i-au rănit tot trupul, tîrîndu-l pre mărăcini fără milă* (a. 1 675). GCR I, 222/7.

— Pl.: *mărăcini.* — Și: (regional) **mărăcin** s. m., **mărăcină** s. f., (învechit și regional) **mărăciúne** s. m. și (neobișnuit) f.

— Lat. **marrucina.**

MĂRĂCINEÁNA s. f. art. Numele unei hore. VARONE, D.

— De la numele de localitate **Mărăcineni.**

MĂRĂCINÉT s. n. (Regional) Mărăciniș. *Un fel de bureți care cresc prin mărăcinet și tufăriș.* H IV 71, cf. CHEST. IV 105/387.

— Pl.: *mărăcineturi.*

— **Mărăcine** + suf. *-et.*

MĂRĂCINÍȘ s. n. Desiș sau mulțime de mărăcini **(1),** loc acoperit cu mărăcini ; spinărie, (regional) mărăcinet. *Dacă văzu pe Făt-Frumos că vrea să poposească, se opri și el mai cît colea, după un mărăciniș.* ISPIRESCU, L. 109. *Răsăreau viorelele prin mărăcinișuri.* LUC. VI, 147. *Cine sînteți, fețe alese, Că străbateți crînguri dese... Ca să rupeți mîndrul strai Prin mărăciniș și scai?* V. ROM. septembrie 1 954, 73. *S-a lărgit suprafața de pășunat... prin lucrări de... curățare de mărăcinișuri.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 831. *Cică atunci mărăcinișu și bălăriile irea cît casa.* GRAIUL, I, 225. ✧ (În context figurat) *M-aș cere, taică, la școală. Mă îndemnară domnul învățător ; zice că sînt fir de grîu în mărăciniș.* SADOVEANU, M. C. 10.

— Pl.: *mărăcinișuri.* — Și: (neobișnuit) **mărăciș** s. n. PONTBRIANT, D.

— **Mărăcine** + suf. *-iș.*

MĂRĂCINÍT, -Ă adj. (Rar) Prevăzut cu mărăcini **(1).** *Apoi deodată, de parcă toată nebunia lumii ar fi scăpărat în el, s-a agățat de strașina mărăcinită a gardului și s-a zvîrlit dincolo.* POPA, V. 116.

— Pl.: *mărăciniți, -te.*

— De la **mărăcini** (pl. lui *mărăcine*).

MĂRĂCINÓS, -OÁSĂ adj. Plin de mărăcini **(1);** spinos, ghimpos. *De să va apuca neștine de vreun laz strein părăsit, să fie spinos* (curătură *mărăcinoasă* MUNT.) *și plin de pădure.* PRAV. 4. *Întrai în acea colivie foarte mărăcinoasă... și ghimpoasă, pă o gaură.* GORJAN, H. II, 37/29. *Pune-mă, jendar, călare... Că e drumu glonțuros Și cîmpu mărăcinos.* ȘEZ. IX, 92, cf. ALR II 6 364/605.

— Pl.: *mărăcinoși, -oase.*

— **Mărăcine** + suf. *-os.*

MĂRĂCÍȘ s. n. v. **mărăciniș.**

MĂRĂCIÚNE s. m. v. **mărăcine.**

MĂRĂDÍ vb. IV v. **mărădui.**

MĂRĂDÍC s. m., s. n. (Prin Transilv.) **I.** S. m. Urmaș, descendent ; (cu sens colectiv) posteritate, urmași. *Să n-avem modru și putere a ne tăgădui de el au de fecioru lui, au de mărădicu lui* (a. 1 632). ap. KLEIN, D. 143, cf. IORGA, S. D. XIII, 58. *Pînă cînd voi da doispreace florinți... eu, au mărădicul meu, pănă la aceaia vreame să stea iobagul zălog* (a. 1 690). IORGA, S. D. XII, 233. *Cine au îndrîzni, din frat sau din mărădic, sau din streini, să o mute* [cartea] *sau să o fure sau să o vînză, să fie afurisît* (a. 1 777). id. ib. XIII, 204, cf. 45, DR. IV, 1 080, BL II, 55, D. POP, M. 155. ✧ Expr. **Din mărădic în mărădic** = din moși-strămoși. ALR II 3 229/353.

II. S. n. **1.** Rămășiță, rest. ap. KLEIN, D. 143, cf. LEXIC REG. 14.

2. (În forma *maradic)* Bucată de lemn cu care se prelungește sau se repară o bîrnă veche,

pentru a putea fi folosită din nou la o construcție (Eriu Sîncraiu-Carei). CHEST. II 125/376.
— Pl.: **(I)** *mărădici*, **(II)** *mărădicuri*. — Și: **meredic**, **morodic** (ap. KLEIN, D. 143) s. m.; **maradic** s. n.
— Din magh. **maradék.**

MĂRĂDICÁR s. m. (Regional) Proprietar al unui mic număr de oi. Com. din SĂPÎNȚA-SIGHETUL MARMAȚIEI.
— Pl.: *mărădicari*.
— **Mărădic** + suf. *-ar*.

MĂRĂDUÍ vb. IV. Intranz. **1.** (Învechit, Transilv.) A rămîne moștenitor, a fi urmaș. *De să va strica* [cartea], *s-o arăstuiască la cine a mărădui din el, ca să o togmască* (a. 1 753). ap. DR. IV, 1 084. *Cine va mărădui a sămînții dintr-înuși să fie slobozi a o da* [cartea] *la care besereca va mai trebui* (a. 1 767). IORGA, S. D. XVII, 23. *De va muri popa Ioan și vor mărădi din feciori..., să fie în brănca lor* (a. 1 797). id. ib. XIII, 46, cf. ap. KLEIN, D. 143.
2. (Prin Transilv.) A rămîne (în urmă); a întîrzia. Cf. CV 1 949, nr. 3, 35, LEXIC REG. 71.
— Prez. ind.: *mărăduiesc*. — Și: **mărădí**, **măraduí**, **meredui** (RĂDULESCU-CODIN), **rămădí** (DR. IV, 1 557) vb. IV.
— Din magh. **marad.** — **Rămădi**, probabil sub influența lui *rămîne*.

MĂRĂÍ vb. IV v. **mîrîi.**

MĂRĂLÍNĂ s. f. v. **malarină.**

MĂRĂMIOÁRĂ s. f. v. **năfrămioară.**

MĂRĂMÍȚĂ s. f. v. **năfrămiță.**

MĂRĂMÚȚĂ s. f. v. **năfrămuță.**

MĂRĂNDĂU s. m. (Prin Maram.) Copil nelegitim. Cf. T. PAPAHAGI, M. 225, DR. VII, 396.
— Pl.: *mărăndăi*.
— Etimologia necunoscută. Cf. m ă r ă d u i, m o r î n d ă u.

MĂRĂRĂȘ subst. sg. **I.** (Bot.) **1.** (În poezia populară) Diminutiv al lui m ă r a r; (rar) mărărel. *Frunză verde mărăraș, Am drăguț păcurăraș*. JARNÍK-BÍRSEANU, D. 410, cf. MÎNDRESCU, L. P. 59. *Foaie verde mărăraș, De la vale de oraș Strigă-un colonel la marș*. RĂDULESCU-CODIN, cf. GRAIUL, I, 284, VASILIU, C. 117. *Foițică mărăraș, Măi Banule, eu te las*. PĂSCULESCU, L. P. 198.
2. Plantă erbacee acvatică din familia umbeliferelor, cu flori mici, albe, care formează umbele mari; (regional) joină, chimion-de-apă, chimion-de-baltă, cucuțică-de-bălți, mărariu-bălților, petrunjelul-broaștelor, (neobișnuit) inate *(Oenanthe phellandrium)*. Cf. LM, DDRF, BRANDZA, FL. 225, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., PANȚU, PL., SIMIONESCU, FL. 281, BUJOREAN, B. L. 383.
3. C o m p u s: **mărăraș-de-fríguri** = păducherniță *(Lepidium ruderale)*. Cf. PANȚU, PL., BUJOREAN, B. L. 383.
II. (Art.; prin Mold.) Numele unui dans popular. Cf. VARONE, D., LEXIC REG. 61.
— **Mărar** + suf. *-aș*.

MĂRĂRÉL subst. sg. (Bot.; rar) Mărăraș **(I 1)**. Cf. LM.
— **Mărar** + suf. *-el*.

MĂRĂRÍE s. f. v. **merărie**[1].

MĂRĂSÍLNIC, -Ă adj. (Învechit, rar, cu sens neprecizat, probabil) Încăpățînat, îndărătnic. *Pentr-aceaia, cădzînd la nepriceapere, ighemonul strigă dzîcînd: „Nu..., nu știu ce voi face aceștiia mărăsîlnice"*. DOSOFTEI, V. S. februarie 58[v]/34.
— Pl.: *mărăsîlnici, -ce*.
— Etimologia necunoscută. Cf. n ă s î l n i c.

MĂRĂSÍN subst. (sg.) (Prin Transilv. și Maram.; în superstiții) Prevestire sau piază (rea), semn (rău); cobe. *Esta-i mărăsîn rău, își gîndi el.* RETEGANUL, în DR. IV, 741. *Cînd cîntă găina cocoșește, atunci e de meresîn, e semn rău.* T. PAPAHAGI, M. 164.
— Și: **mărășin** (VICIU, GL.), **meresîn** subst. (sg.)
— Etimologia necunoscută. Cf. lat. m a l e s a n u m.

MĂRĂSTÍ vb. IV v. **mărăstui.**

MĂRĂSTUÍ vb. IV. Tranz. (Prin Transilv.) A ține, a reține, a opri. Cf. LEXIC REG. 9. ◇ Refl. pas. *Nu se mărăstuiesc banii la el.* ap. KLEIN, D. 143.
— Prez. ind.: *mărăstuiesc*. — Și: **mărăstí** vb. IV. LEXIC REG. 9.
— Din magh. **maraszt.**

MĂRĂȘ s. m. v. **mariaș**[1].

MĂRĂȘÍN subst. (sg.) v. **mărăsîn.**

MĂRĂTOÁRE s. f. v. **murătoare.**

MĂRCÁV, -Ă adj. v. **mîrcav.**

MĂRCĂVIȚĂ s. f. v. **mîrcaviță.**

MĂRCĂNÍ vb. IV v. **măcăni.**

MĂRCĂTOÁRE s. f. (Regional) Semănătoare. Com. din REVIGA-SLOBOZIA.

7 7245

— Pl.: *mărcători.*
— **Marca** + suf. *-toare.*

MĂRCĂTÚRĂ s. f. (Prin vestul Bucov. şi nord-vestul Mold.) Porţiune de pădure însemnată spre a fi tăiată (LEXIC REG. 104) sau de unde au fost tăiaţi copacii şi au rămas ciocturile (A V 7, 31).
— Pl.: *mărcături.* — Şi: **marcatúră** s. f. LEXIC REG. 104.
— **Marca** + suf. *-ătură.*

MĂRCED, -Ă adj., subst. v. **mîrced.**

MĂRCÉŢ s. m. (Bot. ; regional) Rodul-pământului *(Arum maculatum).* Cf. COTEANU, PL. 30, LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 205, DDRF, BRANDZA, FL. 463, ALEXI, W., BIANU, D. S., PANŢU, PL.
— Pl.: *mărceţi.* — Şi: **mîrcéţ** (GHEŢIE, R. M., BARCIANU, TDRG, ŞĂINEANU, D. U.), **marcéţ** (COTEANU, PL. 30, BARONZI, L. 137), **murcéţ** (CIHAC, II, 205, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.) s. m.
— Etimologia necunoscută.

MĂRCEZÍ vb. IV v. **mîrcezi.**

MĂRCHIDÁN s. m. v. **marchitan.**

MĂRCHIDĂNĂRÍE s. f. (Neobişnuit) Marchitănie **(3).** *Văd şi căruţe uriaşe lipscăneşti ca-n iarmaroacele de altădată de la noi: sînt pline de pînzeturi şi mărchidănărie.* SADOVEANU, O. X, 388.
— **Mărchidan** + suf. *-ărie.*

MĂRCHIDĂNÍE s. f. v. **marchitănie.**

MĂRCHÍŞ, -Ă adj. v. **mărcuş.**

MĂRCHITĂNÍE s. f. v. **marchitănie.**

MĂRCIOÁRĂ s. f. (sg.) (Prin Ban. ; cu sens colectiv) Diminutiv al lui m a r h ă. V. m a r f ă. Cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 14.
— **Marhă** + suf. *-ioară.*

MĂRCOÁJĂ s. f. v. **morcoaşă.**

MĂRCOÁŞE s. f. v. **morcoaşă.**

MẮRCUM adv. v. **molcom.**

MĂRCÚŞ, -Ă adj. (Popular, despre oi) Alb cu botul negru sau fumuriu, b u c ă l a i (DDRF, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., H IV 146, CHEST. V 76/55) ; alb cu pete negre, galbene sau roşii pe bot, cu botul pestriţ (H V 223, com. din TURNU MĂGURELE, CHEST. V 75/32, 86, 91). [Berbecul] *poate fi: alb, negru, mărcuş.* H IV 270. *Oile sînt:... mărcuşe cu picuri roşii sau negre pe bot.* ib. XI 5.
— Pl.: *mărcuşi, -şe.* — Şi: (regional) **mărchíş, -ă** adj. CHEST. V 75/15.
— Din scr. **mrkuša** „iapă brună".

MĂRCÚŢĂ s. f. Diminutiv hipocoristic al lui m a r c ă [1]. Cf. PHILIPPIDE, P. 20. *Primise* [sărutarea] *impasibil, ca o scrisoare mărcuţa lipită pe ea.* TEODOREANU, M. II, 357.
— Pl.: *mărcuţe.*
— **Marcă** [1] + suf. *-uţă.*

MĂRDÁC s. n. v. **maldac.**

MĂRDĂCÍ vb. IV v. **mărdăgi.**

MĂRDĂGÍ vb. IV. T r a n z. şi r e f l. (Munt., Olt.) A (se) murdări, a (se) păta, a (se) terfeli (CADE, SCRIBAN, D., CIAUŞANU, GL.) ; a (se) prăpădi, a (se) strica (CADE, SCRIBAN, D., RĂDULESCU-CODIN). *Nu trece pe acolo, că mărdăşeşti cămăşile.* BOCEANU, GL. *Nu te freca de zid, că te mărdăşeşti pe haine.* id. ib. ✧ T r a n z. F i g. *Cine mărdăgeşte limba, băieţaşii mei, îşi ucide pe tată-său.* JIPESCU, O. 60. ✦ T r a n z. F i g. A ocărî, a insulta. *L-a mărdăgit rău!* SCRIBAN, D.
— Prez. ind.: *mărdăgesc.* — Şi: **mărdăcí** (SCRIBAN, D.), **mărdăşi, mîrdăgí** (CIAUŞANU, GL.) vb. IV.
— De la **marda.**

MĂRDĂGÍT, -Ă adj. (Prin Olt.) Murdărit, pătat, întinat. Cf. DDRF, I. CR. VI, 252.
— Pl.: *mărdăgiţi, -te.* — Şi: **mîrdăgít, -ă** adj. CIAUŞANU, GL.
— V. **mărdăgi.**

MĂRDĂŞÍ vb. IV v. **mărdăgi.**

MĂRDEÁLĂ s. f. v. **mardeală.**

MẮRE [1] interj. (Popular) **1.** (Adesea urmat de un vocativ) Termen de adresare. V. m ă i, b r e, f ă. *Iară cătră dînsul: eu, măre, încă pe boierie nu am apucat să-ţi dzic.* M. COSTIN, ap. GCR I, 199/23. *Mări, taci acu, soro.* DRĂGHICI, R. 248/6. *Greu la deal, măre copile.* PANN, P. V. II, 57/1. *Stareţi măre, strigară pandurii olteni, văzînd pe Păturică şi pe sluga lui.* FILIMON, O. I, 272. *Pă mine să mă-ntrebi, măre, că-s rumân umblat.* JIPESCU, O. 110. *Da ce vrei, mări Cătălin? Ia du-t' de-ţi vezi de treabă!* EMINESCU, O. I, 174, cf. 149. *Lasă, mări mangositule, că-mi vei veni tu acasă.* MARIAN, O. I,

346. *Ei, măre Licsandre, dacă zici că este lîngă tîrgul cel nou al Alexandriei, apăi chiar că e în drumul nostru.* CAMIL PETRESCU, O. II, 145. *Măriuță, măre dragă, Cheamă-ți cîinii și ți-i leagă.* BIBICESCU, P. P. 42. *Ș-așa măre vere, frate, Numai Dan n-are dreptate.* ZANNE, P. V, 283. *Mă duc, mărele, mă duc... unde nu e nici moarte, nici îmbătrînețe.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 317. *Valeo măre, valeo mă! — Ce ți măreo, ce ți?* PĂCALĂ, M. R. 190. ✦ Cuvînt prin care se subliniază o relatare, o afirmație. *Iată mări, că deodată O poiană se arată.* ALECSANDRI, P. II, 90, cf. I, 106. *Cînd, iată, măre, că Știuca și venise.* ISPIRESCU, L. 45. *O zbughi peste gard și-ndată, măre, se opri într-un pripor.* MIRONESCU, S. A. 46, cf. CONTEMP. 1 949, nr. 164, 6/2. *Mări, cic-au mai fost și-n trecut, altcîndva, ... Felurite-așezări și orînde.* DEȘLIU, G. 52. *Iată-n lungul drumului, La puțul porumbului, Că venea, mări, venea, Pe balaur de-ntîlnea.* ALECSANDRI, P. P. 11. *Iată, mări, că sosea Radu din Calonfirești, Cum îl vezi, încremenești.* POP., ap. GCR II, 301, cf. 324. *Că mi-a tot umblat Lume-n lung și-n lat... Măre, nouă ai, Tot pe nouă cai.* TEODORESCU, P. P. 410. *Mări, albă m-aș purta, Albă ca și lebăda.* ȘEZ. III, 60, cf. 213, IV, 131. *Dar cum se culca, El, mări, visa Visul aievea.* PAMFILE, C. Ț. 21. *Colea-n dalba veselie, Novac, măre, se scula, Afară că-mi și ieșea.* ANT. LIT. POP. I, 342.

2. Exclamație care exprimă diferite sentimente: **a)** mirare, nedumerire, surprindere. *Măre, ce spui? Habar n-am avut!* KOTZEBUE, U. 16ᵛ/18. *Pentru ce ești așa de zborșit?... Pentru mine? Mări, ce spui.* NEGRUZZI, S. III, 12. *Măre, Doamne! își zic ei, pesemne că numai la noi în țeară le prieste.* ODOBESCU, S. III, 565 ; **b)** mîhnire, părere de rău. *Măre, ce supărare!* KOTZEBUE, U. 17ᵛ/19. *Măre, cum trece vremea!* STĂNCESCU, B. 32 ; **c)** admirație. *Hop o dată, măre! ce mai ginerică!* PANN, P. V. I, 86/28.

— Și: **mări,** (regional) **măreo, mărele** interj.

— Cf. ngr. μωρέ (voc. lui μωρός) „prost, nebun", bg. мope.

MĂRE [2] adj. v. **mare** [1].

MĂREĂNUL subst. art. v. **mareana.**

MĂREĂSĂ s. f. (Prin Transilv.) Persoană importantă, cu vază ; mărire, mărime. ALR SN III h 886, cf. h 887.

— Pl.: *mărese.*

— Contras din **măria sa,** după cuvinte ca: *boierească, jupînească.*

MĂRECÁ vb. I v. **mărăca.**

MĂRÉL, -EĂ adj. (În poezia populară) Măricel **(1).** *Sus ceriul l-a ridicat... Mai frumos l-a-mpodobit Tot cu stele mărunțele, Mai pe sus cu mai mărele.* VICIU, COL. 21, cf. T. PAPAHAGI, C. L.

— Pl.: *mărei, -ele.*

— **Mare** [1] + suf. *-el.*

MĂRELE interj. v. **măre** [1].

MĂRELÉȚ interj. (Popular) Cuvînt prin care se subliniază o relatare, o afirmație. V. m ă r e [1] **(1).** *Povestea bătrînească spune, măre-leț, că în vremea veche lumea era mai bună și pămîntul mai curat ca acum.* MARIAN, INS. 49, cf. PAMFILE, S. V. 114, LR 1 959, nr. 1, 31.

— Scris și: *măre-leț.*

— Cf. m ă r e [1].

MĂREO interj. v. **măre** [1].

MĂRÉȘ s. m. v. **mariaș** [1].

MĂRÉT s. n. v. **meret** [1].

MĂRÉȚ, -EĂȚĂ adj. **1.** (Învechit și popular ; popular adesea în construcții cu verbe ca „a se ține", „a sta", „a se arăta") Mîndru, semeț ; îngîmfat, trufaș, orgolios. *Că necurat e de la Dumnezeu tot trufașul cela cu inima măreață.* CORESI, EV. 388, cf. 94, 310. *Foca* [era] *măreț, mîndru, rău de tot.* MOXA, 374/38. *Des piiarde-vei, Doamne, budze-nșelătoare, Limba cea măreață de rău grăitoare.* DOSOFTEI, PS. 37/14. *În loc de măreț, fii smerit* (a. 1 689). GCR I, 285/30. *Domnul măreț și iute la mînie și iubitor la bătăi* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 234/33. [Era] *măreț, lăuduros de multe cuvinte.* BUDAI-DELEANU, T. V. 110, cf. ȚICHINDEAL, F. 173/22, DRĂGHICI, R. 175/15. *Magariu s-au făcut măreț și îngîmfat.* DONICI, F. I, 37/11, cf. CONACHI, P. 283, 290. *Pe o sofa sta, în semiobscuritate, o cocoană măreață, care mă privea din ce în ce mai compătimitor.* BRĂESCU, A. 175. *Rece, măreață, privea pe toți de sus.* BART, E. 114. *Bădiță cu părul creț, Ce te ții așa măreț?* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 403, cf. 168, 432, SEVASTOS, N. 96, MAT. FOLK. 501. *Drăguțul ți-e albeneț, Ca și gura la horneț, Nu se ține-așa măreț.* BUD, P. P. 56, cf. 49. *Să ține măreață.* ALR II 3 702/848, cf. 3 722/784. *Stă măreț.* ib. 3 723/727, cf. 3 723/836. *Cînd faptele îți sînt mici, urît să te arăți măreț.* ZANNE, P. VIII, 379. ✧ (Substantivat) *Necurat... iaste înaintea lu Dumnezeu tot mărețul cu inima.* CORESI, EV. 13. *Dumnezeu stă împotivă măreților, iară smeriților le dă mila sa.* N. TEST. (1 648), 186ʳ/1. ✧ (Adverbial) *Era fălos din firea lui părintele Buligă. Uneori ieșea în straiele-i frumoase și pășea măreț pe uliță.* SADOVEANU, E. 116. *Ieșea badea pe uliță Și trecea măreț pe drum.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 230.

2. Care trezește admirație, care impresionează, care se impune prin calități deosebite, excepționale ; grandios, falnic, maiestos, magnific: **a)** (despre oameni, p. ext. despre înfățișarea, acțiunile, manifestările, sentimentele lor) *Se deosăbea din celelalte numai cu îmbrăcămintea și cu umbletul ei cel măreț.* GORJAN, H. I, 5/2. *Ce fire-naltă, măreață!* CONACHI, P. 274. *Dascălul acesta lua în ochii mei un chip măreț, academic.* NEGRUZZI, S. I, 6, cf. 283. *Doream, de ș-ar fi putut, toată sfiala să las, Să-ți scriu pe un ton măreț, cît mai măreț s-ar putea.* ALEXANDRESCU, O. I, 167. *Veniți, năluciri scumpe, dorinți, visuri mărețe.* ALECSANDRI, P. I, 124, cf. 120, II, 8, id. T. I, 441. *Au găsit cu cale să cheme la adunare și cîțiva țărani fruntași... spre a lua parte și ei la facerea acestui măreț și nobil act național.* CREANGĂ, A. 161. *Vodă s-a oprit în prag... și cu glas măreț ne strigă.* CARAGIALE, O. IV, 129. *Să-ți trăiască și iapa care te face să te arăți așa de măreț.* ISPIRESCU, L. 80, cf. MACEDONSKI, O. I, 259. *Acolo-n umbră și-n dispreț Îți moare orice gînd măreț.* NECULUȚĂ, Ț. D. 102. *Și-n viersuri sînt vorbe mărețe Deși multe-s taină adîncă.* PETICĂ, O. 92. *Încă de la acest început măreț, poetul dovedea însușirile pe care le-a dezvoltat într-o lungă carieră literară.* SADOVEANU, E. 225, cf. id. O. IX, 74, BENIUC, V. 82. *Sînt fapte omenești atît de mărețe, încît cuvintele nu izbutesc niciodată să le povestească în toată grandoarea lor.* STANCU, U.R.S.S. 194. *Sîntem uniți cu popoarele întregii lumi... în măreața luptă pentru un viitor pașnic.* SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 396 ; **b)** (despre animale și plante) *Al lebedei pui este, cînd a venit la viață, Urît ; nimic nu spune că va veni o zi În care o să fie o pasăre măreață.* BOLINTINEANU, O. 30. *Iar voi, vîntuleți, Seara să plîngeți În brazii măreți!* id. ib. 81. *Copaciul subt care se adumbrise era măreț, și parcă se lupta ca să ajungă la nouri.* ISPIRESCU, L. 230. *Un plop măreț se ridică spre cer, ca un monument emoționant.* BOGZA, C. O. 151 ; **c)** (despre natură, elementele și fenomenele ei) *Tăcere!... Întunerec!... păreche măreață, fii ai veșnicii nopți!* MARCOVICI, C. 8/14. *De aș fi fost poet, aș fi privit cu plăcere această scenă măreață a naturei.* NEGRUZZI, S. I, 57. *O! tablou măreț, fantastic!... Mii de stele argintii În nemărginitul templu ard ca veșnice făclii.* ALECSANDRI, P. III, 18, cf. I, 9. *Stînca stă să se prăvale În prăpastia măreață.* EMINESCU, O. I, 54, cf. IV, 96, id. N. 66. [Pîrîul] *ducînd poate cu sine multe, multe patimi și ahturi omenești, să le înece în Dunărea măreață.* CREANGĂ, A. 125. *Treceai prin văile afunde, Încovoindu-ți îndărătnic Mărețul tău grumaz de unde.* GOGA, P. 18. *În tăcerea măreață se auzea deodată, ca o goarnă, strigătul unui bîtlan.* SADOVEANU, O. I, 146, cf. 59, II, 200. *Crește și tu, cîntec din azur, În mărețul răsărit de soare.* BENIUC, V. 117 ; **d)** (despre date importante, evenimente) *O, an, prezis atîta, măreț reformator!* ALEXANDRESCU, O. I, 86. *Te slăvesc, o! zi măreață, pentru patria-mi iubită.* ALECSANDRI, P. I, 200. *An nou, vii calm și măreț peste nevăzutele vămi ale timpului.* s ianuarie 1960, 3 ; **e)** (despre edificii, așezări omenești etc.) *S-a înălțat în Roma... acea coloană măreață care pricinuiește încă și în ziua de astăzi mirare tutulor oamenilor de gust.* CR (1 833), 43²/46. *Mă plimbam în mijlocul mărețului lăcaș.* MARCOVICI, C. 15/21. *Iubeam să mă opresc Pe dealul mănăstirei, și-n vale să privesc Mărețul turn, trist martur l-al nostru trist apus.* ALEXANDRESCU, O. I, 67. *O, Veneție, mult măreață!* ALECSANDRI, P. I, 185. *În columnele-i mărețe trece cîte-o rază mată.* EMINESCU, O. IV, 125, cf. 115. *Moscova de mîine va fi mai măreață decît Moscova de astăzi.* STANCU, U.R.S.S. 101, cf. 100. ✧ (Adverbial) *Pe acest luminos soare tu nu-l vei îngădui multă vreme să împărătească măreț asupra universului.* MARCOVICI, C. 19/18, cf. id. D. 9/6. *Romanul lui Tolstoi merge amplu, măreț, purtînd cu el sute de ființe, ca o mică planetă.* IBRĂILEANU, S. L. 71. *Venea zburînd spre noi un stol de rațe sălbatice... Trecură și se cufundară măreț în vioriul amurgului.* SADOVEANU, O. VI, 588. ✦ (Adverbial) În mod solemn. *Apoi cînd totul trece... De frații săi de arme Măreț e-nmormîntat.* ALEXANDRESCU, O. I, 268. ✦ (Adverbial) Fastuos, luxos. *Venit domn pe puțini ani, Caragea căuta să adune cît mai curînd o avere cu care să poată trăi măreț în străinătate.* GHICA, S. 37.

— Pl.: *măreți, -e.*

— **Măr**[1] + suf. *-eț.*

MĂRÉȚĂ s. f. (Neobișnuit) Mărire, prosperitate. *Ce-mi pasă, zise bătrînul, dacă la noi nu gîndește ; Ce-mi pasă d-a ei măreță? Aibă-și parte de noroc.* DACIA LIT. 142/30.

— **Mare**[1] + suf. *-ețe.*

MĂREȚÍE s. f. **1.** Ansamblu de calități care trezesc admirație, care impresionează ; grandoare, splendoare. *Aleasa măreție a poporului.* JIPESCU, O. 2. *Toat-a apei ș-a pustiei și a nopții măreție Se unesc să-mbrace mîndru vechea-acea împărăție.* EMINESCU, O. IV, 113. *E în liniștea aceasta o măreție de eroi de prin cărți.* VLAHUȚĂ, R. P. 77, cf. 21, 23. *În măreția acelei zile de toamnă... se simțea cuprins de un farmec adînc.* SĂM. VI, 371, cf. SADOVEANU, O. VI, 261, BENIUC, V. 65. *Mesenii înțepeniseră în scaune, covîrșiți de măreția acestui moment.* VORNIC, P. 39. *Înconjurați de munți întunecați, stăteam copleșiți de măreția țării noastre.* V. ROM. aprilie 1 955, 247. *Nu mai pridideau alergînd de la o moschee la alta, vrăjiți mereu de măreția lor de piatră nudă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 104.

2. Atitudine plină de mîndrie, de încredere în calitățile proprii, semeție ; trufie.

Surîdeau nepăsători, cu o măreție care-i depărta de lumea obicinuită, ridicîndu-i... deasupra celorlalți oameni. VORNIC, P. 172. *Boțoghină, porunci el cu măreție, fuga la sfat.* PREDA, D. 208.
— Pl.: *măreții.*
— **Măreț** + suf. *-ie.*

MĂRFÁR s. m., s. n. **I.** S. m. (Regional) Negustor ambulant de pînzeturi și stofe ; (învechit, rar) mărfaș. Cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI, ALR II 6 481/791, com. din TEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ.
II. S. n. Tren de marfă. *I-a tăiat azi dimineață marfarul un picior, dar a scăpat cu viață.* BENIUC, M. C. I, 41. *Trebuia acum să-nconjoare mult, tocmai pe la rampa marfarelor.* CAMILAR, N. II, 211, cf. 214. *Dimineața a fost liniște ca-n toate zilele: două mărfare, expresul de la Lemberg.* GALAN, Z. R. 164.
— Pl.: **(I)** *mărfari,* **(II)** *mărfare.* — Și: **marfár** s. n.
— **Marfă** + suf. *-ar.*

MĂRFÁȘ s. m. (Învechit, rar) Negustor ambulant de pînzeturi și stofe ; (regional) mărfar **(I).** *Noi văzurăm însă tot din Erodot că tocmai mărfași de această natură... au fost și Siginnii din Temeșana.* HASDEU, I. C. I, 232.
— Pl.: *mărfași.*
— **Marfă** + suf. *-aș.*

MĂRFȘOÁRĂ s. f. v. **mărfușoară.**

MĂRFULÍȚĂ s. f. (Rar) Mărfușoară. Cf. TDRG.
— Pl.: *mărfulițe.*
— **Marfă** + suf. *-uliță.*

MĂRFUȘOÁRĂ s. f. (Familiar) Diminutiv (hipocoristic) al lui m a r f ă **(4),** (rar) m ă r f u l i ț ă ; marfă puțină sau fără valoare. *Să mă duc cu ceva mărfșoară la împărăția Golcondei, unde era căutare la tot felul de marfă.* GORJAN, H. IV, 135/21.
— Pl.: *mărfușoare.* — Și: (popular) **mărfșoáră** s. f.
— **Marfă** + suf. *-ușoară.*

MĂRGĂLEÁN subst. (sg.) (Prin nord-vestul Transilv.) Nume de plantă nedefinită mai de aproape. ARH. FOLK. I, 168. *Ioane, sprîncene negre, Mărgălean frunzucă verde.* ib.
— Etimologia necunoscută. Cf. m ă g h e r a n.

MĂRGĂLÍT s. n. v. **mărgărit.**

MĂRGĂLÚȘĂ s. f. (Bot. ; prin Maram.) Mărgeluță *(Lithospermum arvense).* BÎRLEA, C. P. 229.
— Pl.: *mărgăluțe.*
— Cf. m ă r g ă r i t ă, m ă r g e l u ș ă.

MĂRGĂLÚȚĂ s. f. (Bot.) **1.** (Prin Maram.) Mărgeluță *(Lithospermum arvense).* BÎRLEA, C. P. 229. *Frunză-verde mărgăluță, Cea mai mică-i Pălăguță.* id. ib.
2. (Regional) Nalbă (Bîrsana-Sighetul Marmației). ALR II 6 309/353.
— Pl.: *mărgăluțe.*
— Cf. m ă r g ă r i t ă, m ă r g e l u ț ă.

MĂRGĂRÉLE s. f. pl. Mărgăritărele. V. m ă r g ă r i t ă r e l **(1).** (Fig.) *Și-apoi, frate, mai avea Pe guriț-o floricea Și-n guriță mărgărele Și pe față-i drăgănele.* ALECSANDRI, P. I, 92. *Ce bogat e cîmpul înrouat în zori! Rouă-n mărgărele picură din flori.* COȘBUC, B. 208.
— Cf. m ă r g ă r i t ă r e l, m ă r g ă l u ț ă, m ă r g ă l u ș ă.

MĂRGĂRÉTĂ s. f. v. **margaretă.**

MĂRGĂRÍ vb. IV. I n t r a n z. (Popular, despre copaci, de obicei în colinde) A se împodobi cu flori ca de mărgăritar **(II 1).** *Doi meri împletiți, De vară-nfloriți... Cu flori mărgăriți, Cu flori de arginți.* TEODORESCU, P. P. 80. ✧ F i g. *Să înfloreșți, să mărgăreșți!... Ca un măr, ca un păr!* DELAVRANCEA, S. 187, cf. TEODORESCU, P. P. 159. *Să-nfloriți, Să mărgăriți, Peste vară, Primăvară.* ap. ODOBESCU, S. III, 232, cf. PĂSCULESCU, L. P. 34, 40. *Eu de mulțumita lor, Înfloream Și mărgăream, Sus în slavă mă-nălțam.* PAMFILE, CR. 105, cf. 106.
— Prez. ind.: *mărgăresc.*
— Derivat regresiv de la **mărgărit.**

MĂRGĂRÍNT s. n. v. **mărgărit.**

MĂRGĂRINTÁR s. n. v. **mărgăritar.**

MĂRGĂRÍNTĂ s. f. v. **mărgărită.**

MĂRGĂRINTĂRÉL subst. v. **mărgăritărel.**

MĂRGĂRÍT s. n. **I.** (Învechit și popular) Perlă (folosită ca podoabă). *Venitu-ț-au... corabiia cu pietrile și mărgărinturile ceale luminate?* DOSOFTEI, V. S. decembrie 247v/11. *Piatra, mărgăritul lucesc eu credință.* id. PS. 150/2. ✧ (Cu sens colectiv) *Și alții, Doamne, Brag alint De trupuri prinse-n mărgărint.* COȘBUC, P. I, 55. ✧ (Popular, în basme, în formula *înșir(ă)-te, mărgărite) Înșiră-te, mărgărite, Pe lungi fire aurite.* ALECSANDRI, P. II, 180. *Înșir-te mărgărite!* [titlu]. EFTIMIU, Î., cf. ZANNE, P. II, 840. ✧ L o c. a d j. **De mărgărit** = bătut, incrustat cu perle. *Și jupînul gazdă a încălecat pe un cal graur, Cu șaua de aur, Și cu frîul de mărgărint.* POP., ap. GCR II, 333. ✦ F i g. Lucru de mare valoare, prețios. *Evanghelie rumânească cu învățătură, ce se cheamă mărgărit* (a. 1 641). BV I, 115.
II. (Bot.) **1.** (Popular) Lăcrimioare *(Convallaria majalis).* *Cîmpul lung și lat albește Ca*

un strat de mărgărint. ALECSANDRI, POEZII, 356. *Rîd în grămadă: flori de nalbă şi albe flori de mărgărint.* ANGHEL, Î. G. 9, cf. 10. *Şi dintre foi tivite cu argint Vor creşte ciucuri albi de mărgărint.* TOPÎRCEANU, P. 269. *Ca un vlăstar de mărgărit.* ARGHEZI, VERS. 113. *Mărgărit dă toţi iubit, Cu floare albă, flocoasă, Ca o tînără frumoasă.* ŞEZ. VII, 22. ✧ (În formule stereotipe, în poezia populară) *Foaie verde mărgărit, Frunza-n codru mi-a-nverzit.* TEODORESCU, P. P. 352, cf. 293. *Frunzuleană mărgărint, De-amărît şi necăjit Nu văd iarba pe pămînt.* SEVASTOS, C. 81, cf. 198. *Foaie verde mărgărint, Bată-te crucea urît, La grea vreme m-ai pălit.* ŞEZ. I, 211, cf. 103, III, 19, IV, 141, 218. *Frunzuliţă mărgărit, Eu pe cîte le-am făcut Pe toate le-am potrivit.* MAT. FOLK. 112. *Frunzuliţă mărgălit, Mărgălit, mîndro-nflorit.* I. CR. II, 215. ✧ Fig. *Prăbuşite lîngă gard, în stradă, Mamele strîngeau năfrămi de mărgărint.* VINTILĂ, O. 13. *Ce-ai în gură, Mărioară? — Mărgărit şi scorţişoară, Ce miros de te omoară.* TEODORESCU, P. P. 324. ✦ (Adjectival, popular, despre copaci) Împodobit cu flori ca de mărgăritar **(II 1).** *Văzui vişin înflorit, mărgărit; sub vişin înflorit, mărgărit, sînt trei surori.* ŞEZ. II, 95. *Trag caii sî meargî La măr mărgărint, Meri di argint.* MAT. FOLK. 1 472. *Un măr mărgărint Cu flori d-argint.* VICIU, COL. 93, cf. 91.

2. (Regional) Vîsc-de-stejar *(Loranthus europaeus).* PANŢU, PL.

III. (Entom.; prin Munt.) Buburuză *(Coccinella septempunctata).* ALR I 1 889/700. *Mărgărit, mărgărit, spune-ncotro mă mărit.* ib. 1 889/805.

— Pl.: *mărgărite* şi *mărgărituri.* — Şi: (popular) **mărgărint,** (regional) **mărgălit** s. n.

— Din gr. **μαργαρίτης.** Cf. lat. margaritum.

MĂRGĂRITÁ vb. I v. **mărgăriti.**

MĂRGĂRITÁR s. n. **I. 1.** (Adesea cu sens colectiv) Perlă (folosită ca podoabă). *Şi le va da veşîmente împărăteşti... cu pietri scumpe... şi cu mărgăritariu* (cca 1 550). CUV. D. BĂTR. II, 461/16. *Omul neguţătoriu ce caută bun mărgăritari şi află unul mărgăritariu de mult preţ, duse-se de vîndu tot cît avea şi-l cumpără.* CORESI, TETR. 31. *Iară asemenea iaste împărăţia ceriurelor omului neguţătoriu carele caută mărgăritariure scumpe.* N. TEST. (1 648), 18r/23, cf. 315v/27. *Întru unele* [bălţi] *se află atîta mărgăritar de mult, de nu-i nice de un preţ.* SIMION DASC., LET. I A, 33/38, cf. GCR I, 114/10, 178/11, GAVRIL, NIF. 7. *Şi zîsă: să-m dea împăratul galbeni mulţi şi-i voi cumpăra mărgăritariuri de mult preţ.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 247r/12. *Nu luasă mărgăritarele şi pietrile ceale scumpe.* id. ib. 247v/7. *Aceştia-s, împărate, pietrile ceale scumpe şi mărgăritarii cei luminaţi.* id. ib. 247v/21. *Şi multă avere au luat şi scule de aur şi de argint şi mărgăritar mult.* N. COSTIN L. 525. *Precum să să ştie că mi-a dat la mîna mea... grăunţă de mărgăritar 12* (a. 1 762). IORGA, S. D. XII, 75, cf. 170, VIII, 5. *Scoasă tot aur şi mărgăritaru şi pietre scumpe* (a. 1 784). GCR II, 133/24, cf. 168/11, MOLNAR, RET. 47/17. *Datu-i-au doi mărgăritari atîta de mari, cît două pere de rînd.* ŞINCAI, HR. II, 175/23, cf. 251/23, AR (1 829), 167²/49, DRĂGHICI, R. 81/29. *Pă marginile mării prind o mulţime de margariscoici, adică de scoici în care se găsesc margaritare.* GORJAN, H. II, 78/9, cf. 49/5. *Pe grumajii ei atîrna o salbă de multe şiruri de mărgăritar.* NEGRUZZI, S. I, 145. *Un inel bizantin mare de aur, cu un rubin şi mărgăritare.* BOLLIAC, O. 268. *Genovezii reuşiră chiar a obţine ca depozitul lor de mărgăritar în Dobrogea să fie scutit de orice vamă.* HASDEU, I. C. I, 102. *N-aş vrea nici stofe cu fir Şi cu mărgăritar, Nici largi caftane de vizir.* ALECSANDRI, P. I, 148. *Şi-oi aduce ţie-n dar Vase cu mărgăritar.* BOLINTINEANU, O. 89. *Luceşte o steauă în piatră schimbată, În mărgăritar.* EMINESCU, O. IV, 19. *Ştergarele erau de mătase şi în ţesătură cu fir de cel bun şi cu mărgăritare.* ISPIRESCU, L. 38. *Plin e fundul mării de mărgăritari.* COŞBUC, B. 208. *Dar lacrimile-i picurînd Se prefăceau mărgăritare.* IOSIF, PATR. 84. *Din zestrea care i-au fost dat-o, vitele şi oile s-au prăpăduit; i-a rămas numai un şirăguţ de mărgărintare.* SADOVEANU, O. XIV, 80, cf. ARGHEZI, P. T. 116, GCR II, 334. *Mîndruţă, buzele tale Ştiu că nu-s mărgăritare, Că-s de piele, Ca ş-a mele, Buze moi şi subţirele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 391. *Să-mi dai... şase şiruri de mărgăritare.* FUNDESCU, L. P. 140. *Aş vrea ca după moartea ta să-mi rămîie lucrul tău cel mai iubit, că eu l-aş împodobi cu flori şi cu mărgăritari.* MERA, L. B. 59. *Salbî di mărgăritari, Paftali di mărgărint Pi trup îi strălucea.* VASILIU, C. 42. *Şi nu curgea făină, Ci numai aur şi mărgăritar.* PĂSCULESCU, L. P. 29, cf. 207. *Păcat de mărgăritar,* că *e la gît de măgar,* se spune despre un lucru de valoare ajuns pe mîna unui om care nu ştie să-l preţuiască sau nu-l merită. Cf. ZANNE, P. IX, 488. *Şi o găină chioară, scurmînd, găseşte cîteodată mărgăritare.* id. ib. I, 466. *Nu arunca mărgăritarul înaintea porcilor* (=nu da lucrul de valoare celui care nu ştie să-l preţuiască). Cf. CORESI, TETR. 12, N. TEST. (1 648), 9r/27, ZANNE, P. IX, 609. *Margaritariul la porci... şi sfatul bun la inima rea tot o socoteală au.* CANTEMIR, IST. 97. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Şi... ne sloboade noaă cîntar(e) mai scumpă şi mai frumoasă decît mărgăritariul* (a. 1 661). GCR I, 179/11. *Cînd vorbeşte, se face tăcere adîncă, ar zice cineva că vorbele curg din buzele lui ca mărgăritarele.* BOLINTINEANU, O. 418. *Cum înşiri mărgăritarele pe un fir alb de mătase, aşa curgeau vorbele lui.* DELAVRANCEA, O. II, 86. *Iară grîul era copt, Răscopt: În pai ca*

trestia, În spic ca vrabia, În grăunț ca mărgăritarul. POP., ap. GCR II, 336. ◇ Loc. adj. **De mărgăritar** = bătut, incrustat, împodobit cu mărgăritare **(I 1)**. *Și ți-oi cumpăra... paftale mari De mărgăritari.* ALECSANDRI, P. P. 117, cf. ȘEZ. I, 177. *Ș-a scos un cal de graur, Cu șaua de aur, Cu scările de mărgărintari.* MAT. FOLK. 1 470. *Ce-i lipsește chelului? Tichie de mărgăritar*, se spune despre cei care au sau doresc să aibă lucruri de preț nefolositoare, deși sînt lipsiți de lucruri strict necesare. Cf. NEGRUZZI, S. I, 249, ZANNE, P. II, 516, 517, 520. ◇ Fig. *Toată lacrima-n ochi-ți e un mărgăritar.* ALEXANDRESCU, M. 125. *Iar în lunca pudruită cu mănunt mărgăritar Saltă-o veveriță mică pe o creangă de stejar.* ALECSANDRI, P. III, 16, cf. EMINESCU, N. 3. *Balta mucedă e toată fermecat mărgăritar.* MACEDONSKI, O. I, 154, cf. 163, PETICĂ, O. 345. *Cucoșul răsuflă fericit, apoi își udă pliscul în mărgăritarul de rouă de pe frunza cea mai apropiată.* GÎRLEANU, L. 67. *Roua de noapte ți-a așternut covoare de mărgăritare sub pașii tăi.* HOGAȘ, DR. I, 105. *Oleana, biata, în seara logodnei, a plîns sub genele ei lungi o salbă de mărgăritare.* GALACTION, O. 71. *Cad din cer mărgăritare Pe orașul adormit.* TOPÎRCEANU, B. 69. *Îi prinzi mărgele fine și mărunte, Mărgăritare făurite-n ger Pe părul carc-i flutură pe frunte.* CAZIMIR, L. U. 38. *Dinții ți-s mărgăritar, Gura pahar de cliștar.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 20. (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Frunză verde de stejar, Pe drumu mărgăritar Trece-o fată cu-n jendar.* ȘEZ. IX, 92. *Cînd oi veni La lună, La săptămînă, Să te găsesc aur mărgăritar.* PĂSCULESCU, L. P. 20. ✦ Fig. Lucru de mare valoare, fără cusur. *Și le cetiți că veți afla întru iale mărgăritariu scumpu și vistieriu nesfîrșit.* PALIA (1 581), 12/23. *Mărgăritare, adecă cuvinte de multe fealuri... a lui Zlatoust..., s-au scos de pre limba grecească pre limba rumânească* (a. 1 691). GCR I, 290/3. *Un ostrov, ce putea a să numi mărgăritariul mării și zmaragdul pămîntului* (a. 1 794). id. ib. II, 151/18. *Învață... cum poate limba, ca să vearse din rost cuvinte, nu cuvinte, ci mărgăritariu.* MOLNAR, RET. 13/12. *Lucrul ce ieșea din mîna ei era mărgăritar, nu altceva.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Nu mă pot opri să vă împărtășesc cîteva versuri din prețioasele mărgăritare cu a căror dare la lumină acest meritos june înavuțește literatura noastră populară.* MACEDONSKI, O. IV, 12. *Colecții vechi, reviste prăfuite, Vă răsfoiesc... din cînd în cînd, Înduioșat, cu mîna tremurînd, Adun mărgăritare risipite.* ANGHEL-IOSIF, C. M. I, 56. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Un mărgăritar de copil.* CIAUȘANU, GL.

2. (Tehn.) Pietriș mărunt folosit la prepararea asfaltului, la așternerea pe alei, în curți etc. Cf. DL, DM.

II. (Bot.) **1.** Lăcrimioare *(Convallaria majalis)*. *A doua zi, sub umbre rari De pom cu floarea albă Făcea, avînd mărgăritari, Dintr-înșii Ana salbă.* COȘBUC, P. I, 68.

2. Vîsc-de-stejar *(Loranthus europaeus)*. Cf. BARONZI, L. 137, BRANDZA, D. 430, N. LEON, MED. 49, BUJOREAN, B. L. 383, ENC. AGR.

— Pl.: *mărgăritare* și (învechit și regional, m.) *mărgăritari*. — Și: (învechit) **mărgăritáriu** (pl. *mărgăritariure* și *mărgăritariuri*), (învechit și regional) **margaritár, margaritáriu,** (regional) **mărgărintár** s. n.

— Din m. gr. **μαργαριτάρι.**

MĂRGĂRITĂRIU s. n. v. **mărgăritar.**

MĂRGĂRÍTĂ s. f. **1.** (Popular) Numele mai multor plante din familia compozeelor: **a)** (și în sintagmele *mărgăriță aurată*, ȘEZ. XV, 96, *mărgăriță de cîmp*, BARCIANU) margaretă *(Chrysanthemum leucanthemum)*. BRANDZA, FL. 284, cf. GRECESCU, FL. 316, PANȚU, PL., SIMIONESCU, FL. 134, ENC. AGR.; **b)** bănuți *(Bellis perennis)*. DDRF, cf. BARCIANU, PAMFILE, DUȘM. 388; **c)** rușide-toamnă *(Callistephus chinensis)*. Cf. TDRG. *Iată în fine mărgărite aster care ne aduc aminte de Faust.* NEGRUZZI, S. I, 101. *Fînul de leandră, de mărgărintă,... se mișca ușor în valuri, ca o pînză îmbrebenată cu flori.* DELAVRANCEA, S. 59. *Viața caldă-n ierburi lungi palpită... Ca și-n plăpîndul fir de mărgărită.* CAZIMIR, L. U. 23.

2. (Entom.; prin Munt.) Buburuză *(Coccinella septempunctata)*. MARIAN, INS. 106, cf. ENC. AGR., ALR II 4 366/705.

— Pl.: *mărgărite*. — Și: (regional) **mărgărîntă, margarítă** (MARIAN, INS. 106, 108, ALEXI, W., TDRG), **margarîntă** (MARIAN, INS. 106, 108) s. f.

— Din m. gr. **μαργαρίτα.**

MĂRGĂRITĂRÁȘ s. n. (Rar) Diminutiv (hipocoristic) al lui mărgăritar **(I 1)**. *Veriguța ce mi-ai dat-o cu trei mărgăritărașe, Însemnează: duhul, nurii și o vorbă drăgălașă.* CONACHI, P. 192.

— Pl.: *mărgăritărașe*.

— **Mărgăritar** + suf. *-aș*.

MĂRGĂRITĂRÉL subst. Diminutiv al lui mărgăritar.

1. S. n. Cf. mărgăritar **(I 1)**. *Dar cînd rîde Rada, mărgăritărei Sînt pe lume oare scumpi ca dinții ei?* COȘBUC, B. 208. ▭ *Două mărgăritărele.*

2. S. n. (Bot.) Lăcrimioare *(Convallaria majalis)*. Cf. mărgăritar **(II 1)**. *Într-acest fel să fac toate celelalte ape, de mărgăritărel, de căpșune, de liliac alb.* PISCUPESCU, O. 298/18. *Floricica asta... merită numele de lăcrimioară și de mărgăritărel.* NEGRUZZI, S. I, 97. *Cu voi, scumpe strugurele, Albe mărgăritărele, Primăvara-și face salbe.* ALECSANDRI, P. I, 123. *O cunună de mărgăritărele era așezată pe fruntea ei netedă.* EMINESCU, N. 8. *Mirosea parfumul părului ei, care aducea a mărgăritărel.* D. ZAMFIRESCU, A. 47, cf. GÎRLEANU, L. 32.

3. Subst. (Regional) „Tufă lemnoasă, ca liliacul, cu frunze negre-verzi, face boabe albe ca mărgărintarul, fără miros". ŞEZ. XV, 81.

4. Subst. (Med.) Stomatită. *Cînd mărgăritărelul nu ţine de o stare generală rea, el se vindecă uşor şi repede.* BIANU, D. S., cf. CANDREA, F. 221.

— Pl.: **(1, 2)** *mărgăritărele* şi (învechit şi regional, m.) *mărgăritărei.* — Şi: (regional) **mărgărintărél** subst. ŞEZ. XV, 81.

— **Mărgăritar** + suf. *-el.*

MĂRGĂRITĂRÍ vb. IV. Intranz. (Prin Mold. ; despre iarbă) A face flori ca mărgăritarul **(II 1)**; (prin Munt. şi Olt.) a mărgăriti. *Undi iarba creşte, În patru se-mpleteşte Şi-n vîrf mărgărităreşte.* CARDAŞ, C. P. 62, cf. 46.

— Prez. ind. pers. 3: *mărgărităreşte.*

— V. **mărgăritar.**

MĂRGĂRITEÁ s. f. (Bot. ; rar) Ruşi-de-toamnă *(Callistephus chinensis).* Cf. BARCIANU.

— Pl.: *mărgăritele.* — Şi: **mărgăriţeá** s. f. ALEXI, W.

— **Mărgăritā** + suf. *-ea.*

MĂRGĂRITÍ vb. IV. Refl. (Prin Munt. şi Olt. ; despre iarbă) A face flori ca mărgăritarul **(II 1)**; (prin Mold.) a mărgăritări. *În munţii Catrinului, Şi ai Rosmalinului, Unde iarba să-mpleteşte, La vîrf să mărgăriteşte, Şade Petre ş-o priveşte.* PĂSCULESCU, L. P. 219.

— Prez. ind. pers. 3: *mărgăriteşte.* — Şi: **mărgăritá** vb. I. HELIADE, O. I, 190.

— V. **mărgărit.**

MẮRGĂRIŢĂ s. f. **1.** (Entom. ; Munt.) Buburuză *(Coccinella septempunctata). Gărgăriţă, Mărgăriţă, Încotro vei zbura, Acolo m-oi mărita.* PAMFILE, J. II, 93.

2. (În formule de eliminare, cu sens neprecizat, la unele jocuri de copii) *Ana, mana, Şodrogana, Ş-o popiţă, Mărgăriţă, De-unde focul te luară.* ŞEZ. III, 239.

— Pl.: *mărgăriţe.* — Şi: **mîrgăriţă** (MAT. FOLK. 510, MARIAN, INS. 115), **mîngăriţă** (ALR II 4 366/872) s. f.

— Formaţie spontană de la **gărgăriţă.**

MĂRGĂRIŢEĂ s. f. v. **mărgăritea.**

MĂRGEĂ s. f. **I. 1.** Obiect mic de piatră, de sticlă etc., de diferite forme şi culori, care se foloseşte ca podoabă (în şiraguri, cusut pe îmbrăcăminte etc.) ; (la pl.) şirag format din asemenea obiecte. *Au tîrguit la tîrgul Aiudului... 8 oc[ă] mărgele de os* (a. 1 747). IORGA, S. D. XII, 45, cf. VIII, 92. *Căpitanul i-au învoit bucuros, zicîndu-i că poate să cumpere oarecare bagateluri, precum: ... cordele, mărgele.* DRĂGHICI, R. 16/31. *La ce serveşte salba şi scumpele mărgele Ce-nconjură cu fală frumosul tău grumaz?* NEGRUZZI, S. II, 36. *Mi-am pus flori la pălărie, Mi-am pus flori, mi-am pus mărgele.* ALECSANDRI, P. I, 68. *Cum mergea pe drum, găseşte şi ea o mărgică, şi-o înghite.* CREANGĂ, P. 69. *Cu cordele şi cu mărgele rupte de la gîturile fetelor de împăraţi..., a plecat în lumea largă.* EMINESCU, N. 5. *El citi mărgelele de la gîtul copilului şi află că se numeşte George.* ISPIRESCU, L. 136, cf. 141, 349. *Şi el ţi-a adus... La grumazi mărgele, Pe deget inele.* COŞBUC, P. II, 144, cf. SĂM. II, 133. *Iar îşi scotea şiragul de mărgele de la gît şi pestelca cea frumoasă.* BUJOR, S. 132. *Dintr-o curte ieşi o doamnă bătrînă, cu pelerină neagră şi capelă cu mărgele.* C. PETRESCU, Î. II, 121, cf. id. C. V. 168. *Doi voinici cu mîini voinice, Au trosnit în hău din bice, Împletite din curele Şi bălţate cu mărgele.* ARGHEZI, S. P. 122. *Că eu te-oi lua De soţia mea, Cînd se va vedea... Vulpea cu mărgele Culegînd surcele.* ALECSANDRI, P. P. 47, cf. 288, JARNÍK-BÎRSEANU, D. 48, 242, 371, 394, 412. *De mîncat îmi aducea Lapte acru-n-tr-o mărgea, Mîncam şi mai rămînea.* MÎNDRESCU, L. P. 124, cf. ŞEZ. I, 106, 244, III, 181, VI, 61, XII, 162. *Dragostile tinerele, Nu se fac din muierele, Făr-din buze subţirele, Şi din grumaz cu mărgele.* BÎRLEA, C. P. 60. *De la noi Pînă la voi, Tot mărgele Mărunţele, De fuge mîţa de ele* (Furnicarul). GOROVEI, C. 165. *Nici mărgea neînşirată, Nici fată nemăritată.* ZANNE, P. II, 123. ✧ (În formule de eliminare la jocurile de copii) *Colo-n deal, după deal, este-o rudă cu mărgele şi mai multe rogoţele.* ALR II 4 364/272. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Epocele se-nşiră ca mărgelele pe aţă.* EMINESCU, O. I, 140. *O scăpărare furioasă îi ţîşni din ochii negri, lucitori ca două mărgele vii.* REBREANU, I. 28, cf. 428, id. NUV. 7, id. R. I, 243. *Ş-apoi, rămîi jupîneasă Ilisaftă iarăşi singură, ca mărgeaua neînşirată.* SADOVEANU, O. XIII, 673. *Guşa ta cît o ulcică, Guşa mea cît o mărgică.* ŞEZ. I, 123. *Star-ar ea nemăritată, Ca mărjaua neînşirată.* MAT. FOLK. 965, cf. BÎRLEA, C. P. 139. ✧ Fig. *Doar furnicile de-aleargă acum fără de hodină, Mărgele negre semănate pe drumuri albe de lumină.* ANGHEL, Î. G. 21. *I-s strînse aripioarele-amîndouă Şi nemişcate-a ochilor mărgele.* CAZIMIR, L. U. 25. *Mă-întorc după atîţia ani, cu inima pustie, învins, la soclul plin de furnici, de mărgele negre, care-mi pătau hainele de sărbătoare.* BRĂESCU, A. 14. *Ea s-a liniştit şi l-a privit zîmbind prin mărgelele lacrimilor.* SADOVEANU, M. C. 63, cf. FRUNZĂ, Z. 9. *Şi nu mai jăluieşte la stele Din ochi de mărgele.* DEŞLIU, G. 19, cf. 34. ✧ (Prin Dobr.) *La mărgele* = reuniune a femeilor din casa miresei, sîmbătă seara, în ajunul nunţii, cînd se înşiră mărgelele **(I 1)** la salba miresei. *Sîmbătă la casa miresei se zice „la brad", ceea ce în Dobrogea se cheamă „la mărgele", unde, după ce s-au adunat nuntaşii, fetele şi femeile fac salbă şi baierele fesului.* SEVASTOS, N. 153. ✧ Expr. (Regional) **(Parcă-i) tras prin măr-**

gea v. t r a g e. ✦ (Regional) **Mărgica cucului** = **a)** învelișul larvar al insectei *Aphrophora spumaria*, care, după ce iese larva, se usucă, căpătînd forma unei mărgele **(I 1)**; (regional) stupitul cucului, mărgicuța cucului. *O seamă de fete însă, aflînd „stupitul" sau „mărgica cucului", îl înșiră... la mărgele.* MARIAN, INS. 288, cf. 459, 460, SIMIONESCU, F. R. 348; **b)** ouăle fluturelui inelat depuse în formă de inel pe ramurile tinere ale copacilor; (regional) glasul cucului, stupitul cucului. Cf. MARIAN, INS. 285, CADE. *Fetele din Bucovina mai poartă la mărgele... ouăle insectei „Gastropacha neustria", numite „stupitul cucului" sau „mărgica cucului".* CANDREA, F. 203. **Mărgeaua vîntului** = îngrămădire de canale mici, așezate unele lîngă altele, făcute de omizi pe frunzele păducelului. Cf. GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 49.

2. (În credințele populare) Boabă rotundă care se credea că este făcută de șerpi prin amestecarea salivei lor și că este înghițită de cel mai puternic dintre ei. *Știți cum fac șerpii mărgeaua?* BENIUC, V. CUC. 18. *Te voi duce la tata șerpelui celui uriaș... dar tu să nu iai nimic decît mărgeaua de după măsea, că aceea te face mai bogat decît toți bogații din lume.* RETEGANUL, P. I, 3, cf. V, 5. *Pe vremea aceea nu erau șărpii acasă, că în fiecare dimineață se duceau după un munte de lucrau la mărgea și numai sara... se întorceau acasă.* MERA, L. B. 29. ✧ *Fiertul mărgelei* = presupusa operație prin care șerpii adunați la un loc ar obține o mărgea **(I 2)**, amestecîndu-și saliva. Cf. ȘEZ. I, 244. ✧ E x p r. (Prin Bucov.) **A fierbe mărgica** = a se sfătui. ZANNE, P. IX, 488.

3. P. a n a l. **a)** (La pl.) Protuberanțe ale pielii de pe capul și gîtul curcanului. *Almintrelea tare pier puii cei de curcă. Cînd le ieșea mărgealele, iarăși îi spăla cu vinars de drojdii pre grumazi.* ECONOMIA, 110/6. *Cînd ajunse curcanul în dreptul cocoșului, se înroti, își roși mărgelele și își dădu capul pe spate.* GÎRLEANU, L. 15. *Era odată o buruiană, înaltă, un știr, a cărui floare cît mătura tremura în unda lacului ca mărgelele unui curcan.* I. BOTEZ, B. I, 204. *După dînsa alergau curcanii leorbăind din gușa cu mărgele roșii.* C. PETRESCU, R. DR. 242. *Mărgelele de curcan să nu le pui în borș.* GOROVEI, CR. 92.

b) (Regional; la pl.) Ouă de broască (Brădișorul de Jos-Oravița), H XVIII 139.

c) (Prin Bucov.) Nod pe firul tors; (regional) gușă. Cf. A V 15, GLOSAR REG.

d) (Regional; la pl.) Bule de aer care se formează într-o băutură, de obicei într-o băutură alcoolică tare. *Le mor Mărgelele vinului lor în plina și-uitata-le cupă.* COȘBUC, P. I, 290.

e) (Regional) Pușchea (Arpașul de Jos-Făgăraș). ALR II/I h 39/172. *Mărgaua mea pe limba ta.* ib.

f) (Prin Mold., în forma *mărgică*) Cioplitură făcută la capătul din față al bușteni lor, peste care se trece chinga cu care aceștia sînt legați în plute, m ă r g e l ă t u r ă (DDRF, PAMFILE, I. C. 106, ȘEZ. II, 42); bucată de lemn care formează o proeminență, la capătul bușteni lor, și de care se fixează chinga pentru a-i lega în plute (CIUPALĂ, T. 336).

g) (Prin Bucov.) Gaura muștiucului la trompetă. Cf. A V 20, GLOSAR REG.

h) (Tipogr.; neobișnuit, la pl.) Literele cele mai mărunte. LM.

i) (Regional) Un fel de închizătoare prin care se petrec, la spate, șireturile de piele ale pieptarului. Cf. HEM 2 358.

4. (Regional) Unealtă de ciobănie nedefinită mai de aproape (Brehuiești-Botoșani). Cf. H I 23.

II. (Bot.) **1.** (În forma *mărgică*) Numele a trei plante erbacee din familia gramineelor, cu tulpină subțire, cu frunze plane, de culoare verde-deschis, cu flori mici, dispuse cîte una sau două în vîrful unor spicușoare *(Melica uniflora, nutans* și *altissima)*. Cf. BARONZI, L. 137, BRANDZA, FL. 491, ȘĂINEANU, D. U., PANȚU, PL. *Prin locurile nisipoase cresc tufe-tufe de mărgică... cu spiculețe dese.* SIMIONESCU, FL. 181, cf. ENC. AGR.

2. (Regional) Rutișor *(Thalictrum aquilegifolium)*. Cf. TDRG, PANȚU, PL., ENC. AGR.

3. (Regional, în forma *mărgică*) Siminoc *(Helichrysum arenarius)*. PANȚU, PL.

4. (Transilv.) Clocoțel *(Clematis integrifolia)*. Cf. ȘĂINEANU, D.U., TDRG, PANȚU, PL.

5. C o m p u s: (regional) **mărgică-țeapănă** = rozmarin-de-munte *(Gnaphalium silvaticum)*. Cf. DDRF, BARCIANU.

— Pl.: *mărgele*. — Și: (cu schimbare de suf.) **mărgícă**, (regional) **mărgeáuă** (com. din ZLATNA-ALBA IULIA) s. f.

— Din lat. med. **margella**. — **Mărgică**: cu schimbare de suf.

MĂRGEÁN s. n. **1.** Scheletul calcaros, de obicei de culoare roșie, al unor colonii de animale celenterate *(Corallium)*, din care se fac diferite obiecte de podoabă, c o r a l; (la pl. sau la sg. cu sens colectiv) șirag de mărgele făcut din acest schelet sau, p. g e n e r., din orice alt material similar. *Buzele ei sînt ca mărgeanul, iar dinții albi ca fildeșul.* FILIMON, O. I, 117, cf. 197. *Colo-n palate de mărgean Te-oi duce veacuri multe.* EMINESCU, O. I, 170. *Sipeturi de sidef pline cu... colane și sponciuri de mărgean și de mărgăritare.* ODOBESCU, S. I, 134. *Pe sînul alb al fetei, cînd iese-n ziuă-n prag, O salbă de mărgeanuri se leagănă cu drag.* COȘBUC, B. 210, cf. id. P. I, 68. *Imameaua era o bucățică de chihlibar sau de mărgean, substanțe de cari nu se prinde murdăria.* ȘIO I, 215. *În jurul gîtului ei de marmoră sînt întoarse șiruri de mărgean.* PETICĂ, O. 284, cf. N. A. BOGDAN, C. M. 159. *Purta nasturi de mărgean la cămașă.* BRĂESCU, A. 55. *Trecu cu vederea șiragul de*

mărgeanuri pe care-l observase la gîtul cameristei sale. SADOVEANU, O. XI, 46, cf. IX, 453, id. P. M. 59, V. ROM. august 1961, 15. *Foaie verde matostat, Unde-ți văz gîtul spălat Și mărgeanul răvărsat, M-aș băga la tine-argat.* TEODORESCU, P. P. 310, cf. 125. *Mîndra șade pe măidan Și-mi înșiră la mărgean... Și-mi înșiră cîte-un bob, La tot bobul face nod.* MAT. FOLK. 277, cf. ȘEZ. XII, 84, ALR I 1 864/590, ALR II 3 357/784, 791. ✧ Fig. *O, cocostîrci, dragi păsări migratoare... Am să vă văd și anul ăsta oare Prin mlaștini de smarald la vînătoare Umblînd pe catalige de mărgean?* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 73. *Aș vrea să-mi înfloreșți cu zarzării grădinii... Cu inima să clatini mărgean și clopoței.* STANCU, C. 16. *Dragonul legendei vedea cu ochi uriași de mărgean, Ciudate făpturi venind de peste ocean.* BOUREANU, S. P. 10. *Vedeam prin pînza subțire Tîmpla-i cu vinișoare de mărgean.* ISANOS, Ț. L. 75. *Fluid mărgeanu-n trupul tău aleargă Trezind în marmor joc de aurori.* V. ROM. august 1961, 10. ✦ Nume dat mai multor specii de animale celenterate marine care trăiesc în colonii, avînd scheletul calcaros amintit mai sus. *Puzderie* [de celenterate] *se găsesc în mări. Între ele intră mărgeanul căutat, coralii ziditori de insule.* SIMIONESCU, F. R. 456.

2. (Bot. ; prin Munt., Mold.) Tufănică *(Chrysanthemum indicum)*. Cf. H XII 170, com. din OBILEȘTI-FOCȘANI.

— Pl.: *mărgeanuri.*

— Din tc. **mercan.**

MĂRGEÁUĂ s. f. v. **mărgea.**

MĂRGELÁ vb. I. Tranz. (Regional) **1.** A împodobi cu mărgele **(I 1).** *Noi meșterii am împodobit-o, Am cercelat-o, mărgelat-o, Cu basmale am legat-o.* I. CR. II, 15.

2. (Complementul indică buștenii care alcătuiesc o plută) A ciopli la capetele din față, pentru a fixa mai bine chingile (Călugăreni-Piatra Neamț). ARVINTE, TERM. 155.

— Prez. ind.: *mărgelez.*

— Derivat regresiv de la **mărgelat.**

MĂRGELÁR s. m. (Învechit) Negustor de mărgele **(I 1).** *Și mărgelarii au rămas ca să-și ia bani de la cei ce au vîndut bumbacu* (a. 1 770). IORGA, B. R. 54. *Și pentru ca să fie Neculai Braș[o]v[eanul] nesupărat de către mărgelari, i s-a dat aciastă carte* (a. 1 770). id. ib., cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Bogasierii, mărgelarii, mătăsarii* (a. 1 835). DOC. EC. 598, cf. COSTINESCU.

— Pl.: *mărgelari.*

— **Mărgele** (pl. lui *mărgea)* + suf. *-ar.*

MĂRGELÁRE s. f. (Bucov., Mold.) Acțiunea de a mărgela **(2)** și rezultatul ei. Cf. DDRF, ȘEZ. II, 42, PAMFILE, I. C. 105.

— Pl.: *mărgelări.*

— V. **mărgela.**

MĂRGELÁT, -Ă adj. **1.** (Regional) Care este împodobit cu mărgele **(I 1).** *Băieți mai îndrăzneți ... să mai uită la inele, or la mărgele, or la betili mărgelate.* JIPESCU, O. 39. *Țurgulată, mărgelată, Mere seara la poiată.* DOINE, 293. *Cînd la oblînc mi-ș căta, Capu Vid'ii mi-l găsea, Mărzelat și șerșelat.* DENSUSIANU, Ț. H. 177. *Decît încercelată, mărgelată și flămîndă, mai bine ciulă și sătulă.* ZANNE, P. III, 555.

2. P. anal. (Prin Munt., Olt., despre unele animale) Care are la gît niște protuberanțe în formă de mărgele **(I 1).** Cf. STOIAN, PĂST. 63. *Porc mărgelat.* H IV 116. *Capră mărgelată.* ib. XI 6.

3. P. anal. (Regional, despre oi) Care are lîna creață, inelată, buclată ; (despre lînă) creț, inelat, buclat. *Ce-ți pare mai blînd, mai plăpînd ca oițili..., mieii, mielili tărcuși și tărcușe, mărgelați și mărgelate?* JIPESCU, O. 48, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *mărgelați, -te.*

— De la **mărgele.**

MĂRGELĂTÚRĂ s. f. (Prin nordul Mold.) Cioplitură făcută la capătul din față al buștenilor, peste care se trece chinga cu care aceștia sînt legați în plute ; (prin Mold.) mărgică. V. mărgea **(3f).** Cf. CIUPALĂ, T. 336, ARVINTE, TERM. 155.

— Pl.: *mărgelături.*

— **Mărgelat** + suf. *-ură.*

MĂRGELUÍRE s. f. Degenerare a unor boabe de struguri de pe ciorchine din cauza condițiilor atmosferice defavorabile. Cf. LTR [2].

— Pl.: *mărgeluiri.*

— De la **mărgele** (pl. lui *mărgea).*

MĂRGELÚȘĂ s.f. Diminutiv al lui mărgea. **1.** Cf. mărgea **(I 1).** *Picăturile de ploaie alergau ca niște mărgeluțe.* MIHALE, O. 237. *Vine Jița smedioară, Peasă-i capul de parale, Urechiuși de cercelușe Și gîtul de mărgeluși.* TEODORESCU, P. P. 54. ✧ Fig. *Ai început să vorbești și tu frumușel, să te minunezi de mărgeluțele care-ți pică din gură.* V. ROM. aprilie 1954, 20.

2. Numele a două plante erbacee: **a)** plantă mică, cu flori albe și fructe ca nucșoarele, cenușii sau brune, acoperite de asperități granuloase ; (regional) mărgăluță, mărgăluță *(Lithospermum arvense).* PANȚU, PL., cf. ENC. AGR. ; **b)** mei păsăresc *(Lithospermum officinale).* PANȚU, PL.

— Pl.: *mărgeluțe* și (rar) *mărgeluși.*

— **Mărgele** (pl. lui *mărgea)* + suf. *-ușă.*

MĂRGELÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui mărgea.

1. Cf. mărgea **(I 1).** *Mărgeluță, mărgeluță, Du-ne l-a noastră căsuță.* RETEGANUL, P. V, 14.

2. (Bot. ; prin Bucov.) Ineaţă *(Linum catharticum)*. PANŢU, PL.
— Pl.: *mărgeluţe.*
— **Mărgele** (pl. lui *mărgea*) + suf. *-uţă.*

MĂRGENÍŞ s. n. (Neobişnuit) Mal, ţărm. *Să cat liman sau vro aşezătură Pe mărgenişul mării, mă tem.* MURNU, O. 92.
— Pl. : ?
— Cf. m a r g i n e.

MĂRGENÍT, -Ă adj. v. **mărginit.**

MĂRGHERÍTĂ s. f. v. **margaretă.**

MĂRGHIDÁN s. m. v. **marchitan.**

MĂRGHÍLĂ s. f. (Transilv., Mold.) Loc apătos, mlaştină, mocirlă, baltă. *În jumătate de ceas am ajuns la lucirile glodurilor, între mărghile moi şi fîntîni de apă stătută.* SADOVEANU, N. P. 304. *Ne-am întors urechile spre şesul rîului, rămăşiţă a unui vechi lac alpin, rupt de turbării, mărghile şi sorburi, unde se primejduiau, uneori, oameni şi vite.* V. ROM. iulie 1 954, 6, cf. VICIU, GL., PAŞCA, GL., CHEST. IV 63/132, ALR II 5 059/130, 141, ALR SN III h 831, A II 2, 6, 7, 10.
— Accentuat şi: *mărghilă.* CADE. — Pl.: *mărghile.* — Şi: **marghílă** (FRÎNCU-CANDREA, M. 102, A II 8), **mîrhílă** (ALR I 395/156) s. f.
— Etimologia necunoscută.

MĂRGHILÓS, -OÁSĂ adj. (Transilv., Mold.; despre terenuri) Mlăştinos, mocirlos. Cf. TDRG. *Bradule, bradule, Ce rînd ai avut De mi-ai scoborît De la loc pietros La loc marghelos?* MARIAN, Î. 103, cf. CHEST. IV 63/176c, ALR II/141, A II 2, 7, 8, 12.
— Pl.: *mărghiloşi, -oase.* — Şi: **marghelós, -oásă** adj.
— **Mărghilă** + suf. *-os.*

MÁRGÍCĂ s. f. v. **mărgea.**

MĂRGICŪŢĂ s. f. Diminutiv al lui m ă r g i c ă. V. m ă r g e a **(I 1).** ✧ (Regional) *Mărgicuţa cucului* = mărgica cucului **(a),** v. m ă r g e a **(I 1).** Cf. MARIAN, INS. 459.
— Pl.: *mărgicuţe.*
— **Mărgică** + suf. *-uţă.*

MĂRGINÁ vb. I v. **mărgini.**

MĂRGINÁL, -Ă adj. v. **marginal.**

MĂRGINÁR, -Ă adj., subst. **I.** Adj. (Rar) Mărginaş **(2).** *Comite mărginariu.* LM. *Militari mărginari.* id. ib. *Dacă un fluviu sau un rîu îşi face un nou curs, părăsind vechea sa albie, această albie se împarte între proprietarii mărginari.* HAMANGIU, C. C. 130.

II. 1. Subst. (Regional) Obiect sau parte a unui obiect care se află, se pune la margine **(I):**
a) S. m. (Maram., Bucov.) Margine (la scoc). Cf. ALR SN I h 156.
b) S. m. şi n. (Prin Mold.) Fiecare dintre cei doi drugi laterali ai unei scări de lemn, în care sînt prinşi fusceii ; carîmb, (regional) margine **(I 6).** Cf. A IV 20, GLOSAR REG.
c) S. m. (Prin nordul Transilv.) Doagă mică ; (regional) margine **(I 10).** V. a r i p ă. Cf. ALR II 6 707/272, 279.
d) S. m. (Regional) Lătunoaie (rezultată din tăierea marginilor unui buştean) ; (regional) margine **(I 10)** (Mîrşani-Craiova). ALR I 1 851/880.
e) S. m. şi n. (Regional) A doua scîndură care se taie dintr-un butuc la gater (Crucea-Vatra Dornei). ARVINTE, TERM. 155.
f) S. m. şi n. (Regional) Fiecare dintre scîndurile care se află la marginea ciocanelor, la piua de bătut sumane (Moiseiu-Vişeu de Sus). Cf. GLOSAR REG.
g) S. m. şi n. (Regional) Lemn pus pe marginea drumului, a gardului, a plutei etc. (Crucea-Vatra Dornei). ARVINTE, TERM. 155.
h) S. m. (Regional) „Laţ peste căpriori" (Măceşul de Jos-Craiova). ALR II/I h 227/872.
2. S. m. (Regional) Paznic de cîmp ; (regional) mărginaş **(5)** (Pomîrla-Dorohoi). BL IX, 58.
— Pl.: *mărginari, -e.*
— **Margine** + suf. *-ar.*

MĂRGINÁŞ, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. Care se găseşte la margine, la extremitate, la periferie ; lăturalnic, limitrof, (învechit, rar) mărginean **(2),** (regional) mărginos. *Luai drumul cel mai lung şi mărginaş, spre a studia fisonomia oraşului în noaptea ajunului.* F (1 888), 19. *Întunericul cade aşa de liniştit în mijlocul luminii palide care năvăleşte în valuri pe ferestrele mărginaşe.* PETICĂ, O. 379. *Şi locuia acum într-o casă mărginaşe, cu odăile întunecoase şi respingătoare.* C. PETRESCU, Î. II, 127, cf. I, 21, id. A. R. 6. *Cînd ieşea singur, bătea locurile mărginaşe ori aleele din grădina Vîrnav.* CĂLINESCU, E. 408. *Era subt poala unui codru de stejar un şleau de soiuri mărginaşe şi cam pipernicite.* CAMIL PETRESCU, O. II, 23. *Prin cartierele mărginaşe, femeile umblă pe la ştiutorii de carte..., să li se scrie jalbe.* PAS, Z. III, 157. *Cotind pe uliţi mărginaşe..., ajunseră în cartierul gării.* VORNIC, P. 200, cf. V. ROM. iulie 1 954, 250, ib. februarie 1 954, 6. ✧ F i g. *Înarmaseră... pe cîţiva tineri exaltaţi, care aveau legături mărginaşe cu mişcarea constituţională.* CAMIL PETRESCU, O. II, 230.
2. Adj. (Adesea substantivat) (Persoană) care locuieşte, care se află, care îşi are sediul la marginea unui sat, a unui oraş, a unui ţinut sau la graniţa unei ţări; (învechit şi regional) mărginean **(1),** (rar) mărginar **(I).** *Să trimită pe căpitan-*

paşa... cu ferman strajnic către toţi paşii mărginaşi. DIONISIE, C. 190. *Înalta Poartă... va opri tot felul de năvăliri a mărginaşilor d-a dreapta Dunării în pămîntul Valahiii sau al Moldovii.* GT (1 839), 63¹/25. *S-a oprit în faţa viişoarei unui mărginaş bondoc şi-ndesat, care tocmai se spăla pe ochi, de dimineaţă, la soare, în prispa cramei.* CARAGIALE, O. II, 232. *Dogarul era încă ţăran, aşa cum era o mare parte dintre mărginaşii Bucureştilor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 42. *Erau mulţi tîrgoveţi, dar erau şi ţărani mărginaşi, cu zăbune peste cămăşile cu rîuri roşii.* id. ib. III, 217. *S-a ivit turcu cu bătaie spre grec, atingîndu-să şî de mărginaşî Dunării.* VÎRCOL, V. 44.

3. Adj. (Despre oi) Care se află la marginea turmei ; s p e c. (regional) care are năravul de a umbla la marginea turmei (CHEST. V 76/49). *O oaie mărginaşe se opri, ridică moţul din cîrd, behăi şi o luă la goană spre cîrdul strein.* PREDA, Î. 143.

4. Adj. (Regional ; în sintagma) *Dinte mărginaş* (şi substantivat, m.) = fiecare dintre cei patru colţi ai calului. *De la 6 pînă la 8 luni cresc mărginaşii sau colţii.* DAMÉ, T. 47, cf. TDRG, DR. V, 289. *Dinte mărginaş.* CADE, cf. ŞĂINEANU, D. U.

5. S. m. (Regional) Paznic de cîmp ; (regional) mărginar **(II 2)** (Pomîrla-Dorohoi). BL IX, 58.

6. S. m. (Argotic) Chibiţ (la jocul de cărţi). GR. S. VII, 118.

— Pl.: *mărginaşi, -e.*

— **Margine** + suf. *-aş.*

MĂRGINATÚRĂ s. f. v. **mărginătură.**

MĂRGINĂŞÍE s. f. (Rar) Vecinătate. Cf. DDRF.

— **Mărginaş** + suf. *-ie.*

MĂRGINĂTÚRĂ s. f. (Prin Bucov.) Marginea fundului unui butoi. Cf. ALR II 6 697/386, com. din RĂDĂUŢI.

— Pl.: ? — Şi: **mărginatúră** s. f. ALR II 6 697/386.

— **Mărgina** + suf. *-(ă)tură.*

MẮRGINE s. f. v. **margine.**

MĂRGINEĂLĂ s. f. (sg.) (Regional) Faptul de a m ă r g i n i **(7)** (Bogza-Rîmnicu Sărat). Cf. H XII 30.

— **Mărgini** + suf. *-eală.*

MĂRGINEÁN,-Ă adj. **1.** (Învechit şi regional ; adesea substantivat) Mărginaş **(2).** *Temîndu-se de dînşii, au dat puţină oaste... mărgineni de Moldova.* M. COSTIN, LET. I, 335/21. *Neputînd mărginenii turci a suferi, în toate zilele ajungea prin prietini de-l pîria la Ţarigrad* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 264/7. *Pre aceiaşi sarmate dintră Dunăre şi Tisa scriitorii cei vechi îi cheamă latineşte limigantes adecă mărgineani,... pentru că era hotărîşi cu împerăţia romanilor.* MAIOR, IŞT. 184/5, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Căpitan-paşa îndată au scris tuturor paşilor mărgineni să se adune careşi cu oastea lui.* DIONISIE, C. 190, cf. LB. *Locuitorii mărgineni şi nobilii fugeau înăuntrul ţării şi în cetăţi.* ASACHI, S. L. II, 99, cf. 117, CHEST. V 105/65, BUL. FIL. II, 288. ✦ S p e c. (La m. ; sens curent) (Locuitor) din sudul Transilvaniei, din regiunea limitrofă cu Muntenia. Cf. m ă r g i n e a n c ă.

2. (Învechit, rar) Mărginaş **(1).** *Moldova de un veac ţînea în ipotecă Pocuţia, provinţie mărgineană a Poloniei.* ASACHI, S. L. II, 83.

— Pl.: *mărgineni, -e.*

— **Margine** + suf. *-ean.*

MĂRGINEÁNCĂ s. f. Femeie din sudul Transilvaniei, din regiunea limitrofă cu Muntenia. Cf. m ă r g i n e a n **(1).**

— Pl.: *mărginence.*

— **Mărginean** + suf. *-că.*

MĂRGINENÉSC, -EĂSCĂ adj. (Prin Transilv.) **1.** De frontieră, limitrof. Cf. KLEIN, D. 377.

2. (În sintagmele) *Mămăligă mărgineneascâ* = mămăligă vîrtoasă. CHEST. VIII 17/22. *Cioareci mărgineneşti* = cioareci largi. KLEIN, D. 377.

— Pl.: *mărgineneşti.*

— **Mărginean** + suf. *-esc.*

MĂRGINENÍME s. f. (Regional) Totalitatea locuitorilor din sudul Transilvaniei, din regiunea limitrofă cu Muntenia. Cf. m ă r g i n e a n **(1).** Com. din SEBEŞ-ALBA IULIA.

— **Mărginean** + suf. *-ime.*

MĂRGINÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Complementul indică un lucru, o suprafaţă etc.) A forma marginile, limitele ; a contura, a încadra. *Fulger lung încremenit Mărgineşte munţii negri în întregul asfinţit.* EMINESCU, O. I, 148, cf. id. N. 37. *Îndată cucoana Cristina ridică bărbia şi scoate din cutele capotului ochelari mărginiţi cu aur.* SADOVEANU, P. S. 175. *Iepuri roşcaţi se strecurau ţupăind..., apoi se scufundau în tufele ce mărgineau pîrâul.* id. O. I, 64. *Curgea şanţul şoselei pe dreapta şi pe stînga, mărginind drumul ca două linii groase de cărbune.* ARDELEANU, U. D. 171. *Cum treci linia ferată de cealaltă parte a gării..., printre aleele mărginite de arbori şi flori, apare clădirea gospodăriei agricole de stat.* SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 758. ✦ A stabili anumite limite ; a limita. *Lungimea coşeriului nu este hotărîtă..., însă moldovenii o mărginesc făcînd*

coşerile după puterea gospodariului. I. IONESCU, C. 167/4. ✦ R e f l. A se învecina. *Rîpa răsăriteană a lacului se mărginea cu codrii Tigheciului.* ASACHI, S. L. II, 113. *Şi au ieşit şi din ţeara Împăratului-Verde, care să mărginea cu împărăţia zinelor.* RETEGANUL, P. II, 11.

2. (Prin Transilv.) A tăia marginile unei scînduri; (regional) a feţi, a dungălui. Cf. ALR II 6 461/192, 228, 346, 353, 365.

3. (Învechit) A defini, a preciza, a fixa. *Slovenii, ... cînd vreau să mărginească vrun lucru, se întrăbuinţează cu pronumele arătătoriu.* MAIOR, IST. 244/26. *Numirea leului mărginit în curs dă 40 parale este o legiuire sprijinită pe cursul monedilor dă aur şi argint* (a. 1 836). DOC. EC. 640. ✧ R e f l. p a s. *La români mai tare se hotăreşte sau mărgineşte lucrul punînd articulu după nume, decît întru alte limbi, în care articulu se pune înainte de nume.* MAIOR, IST. 243/34. ✦ R e f l. (Neobişnuit) A se hotărî. *Împeratul Domiţian se mărgini ca însuşi cu capul său să meargă asupra dachilor.* MAIOR, IST. 3/3.

4. A reduce, a restrînge, a limita. *Fu mărginit numai în posesiunea unei părţi din Podolia.* ASACHI, S. L. II, 34. *Iar oştile moldovene... le mărginise în puţin număr.* NEGRUZZI, S. I, 143, cf. 61. *Şi... nu a luat el... obligaţiunea de a-şi mărgini libertatea sa acolo unde ea începe a lovi libertatea celorlalţi?* GHICA, S. 202. *Acei care profesează alungarea cercetării cauzelor din speculaţiunile cugetării mărginesc ei singuri ştiinţa şi o reduc la o simplă nomenclatură.* MACEDONSKI, O. IV, 130. *Activitatea politică şi ideologică a lui N. Bălcescu, deşi mărginită de condiţiile istorice în care a trăit, s-a sprijinit pe un adînc sentiment patriotic.* LUPTA DE CLASĂ, 1 953, nr. 1, 108. ✧ R e f l. p a s. *Numărul şcolarilor însă a trebuit să se mărginească din pricina strimtorării încăperilor.* CR (1 834), 91[1]/32. ✦ R e f l. A se limita, a se rezuma. *Noi ne mărginim a vorbi despre modurile cum poate reuşi exametrul în limba română.* HELIADE, O. II, 164, cf. 414. *Omul care se mărgineşte numai în sfera cugetărilor sale, rămîne în veci în mîndra sa sărăcie.* MARCOVICI, C. 38/3, cf. id. D. 10/7. *Nevoia silindu-l iarăşi l-au îmbărbătat de a nu să mărgini într-atîta.* DRĂGHICI, R. 42/15. *Îngrijirea de livezile încheiete în luna lui februarie se mărgineşte întru a curăţi pomii de crengile cele uscate.* I. IONESCU, C. 15/25. *Ne mărginim numai a arăta lista cărţilor ce au ieşit de sub teascurile sale* (a. 1 851). URICARIUL, XIII, 342, cf. IV, 418/13. *Nu s-a mărginit la prînzuri şi ziafeturi..., a mai adus şi tarafuri de lăutări.* CARAGIALE, O. II, 254, cf. IV, 145. *Mi se pare că întru atîta se cam mărginesc foile de dafin ce am putut culege în cariera mea cinegetică.* ODOBESCU, S. III, 22. *Am avea multe de zis, dar le lăsăm pentru altă dată, acuma ne mărginim la cîteva cuvinte.* GHEREA, ST. CR. II, 73. *În autobiografia sa nu se mărgineşte numai la înşirarea datelor care-l priveau personal.* BUL. COM. IST. II, 156. *Legătura între organele de conducere şi membrii cooperativei nu se poate mărgini numai la discutarea problemelor în adunările generale.* SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 697. *Se mărgini să-l privească ţintă în ochi..., apoi întoarse spatele.* C. PETRESCU, A. R. 19. *Mă voi mărgini la un singur punct.* LL I, 7. *Mă mărginesc a spune...* CONTEMP. 1 957, nr. 566, 5/3. ✧ T r a n z. (Rar; complementul indică momente sau perioade de timp) *O vedeţi colo, colo în vale..., Unde păstorul zilele sale În paza turmei le mărgineşte.* ALEXANDRESCU, O. I, 163. *Mi-am mărginit toţi anii copilăriei la ţară.* SAHIA, U.R.S.S. 18. ✦ R e f l. (Rar) A se stăpîni, a se înfrîna. Cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U.

5. (Neobişnuit) A fixa (cuiva) domiciliu forţat. *Dacă vreun boier prindea prea multă poftă de vorbă..., îl mărginea în casă sau la moşie cu pază, ca să nu comunice cu nimeni.* GHICA, S. X.

6. (Regional) A urmări. PAMFILE, J. II, 153. *Te mărginesc din urmă.* id. ib.

7. (Regional; complementul indică vite) A paşte pe marginea unui ogor sau a unui drum. Com. din CUZDRIOARA-DEJ.

— Prez. ind.: *mărginesc.* — Şi: (neobişnuit) **mărginá** vb. I. LB.

— V. **margine.**

MĂRGINIOĂRĂ s. f. v. **mărgioară.**

MĂRGINÍRE s. f. Acţiunea de a (s e) m ă r g i n i.

1. (Învechit) Precizare, fixare; delimitare. Cf. m ă r g i n i **(3).** *Grăirea hotărîtă iaste cînd grăim vreun lucru nu de obşte..., ci cu oarecare usebire şi mărginire.* MOLNAR, RET. 17/1. *Această mărginire, slujind de temei, dovedeşte că schimbul unui galben împărătesc sau olandez să face cu 1 780 bucăţi parale mărunte* (a. 1 836). DOC. EC. 640.

2. Restrîngere, limitare; restricţie, limită. Cf. m ă r g i n i **(4).** *Să punem mărginire la limbuţia noastră, Căci vorba lungă este adese neplăcută.* NEGRUZZI, S. II, 211, cf. 144. *Este dar o gravă retăcire de a generaliza fără nici o mărginire.* HASDEU, I. C. I, 104.

3. Limitare a puterii de înţelegere, de intuiţie, îngustime intelectuală; prostie. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *mărginiri.*

— V. **mărgini.**

MĂRGINÍT, -Ă adj. **1.** Care are anumite limite, margini. *Întunerecul domneşte mai ales înăuntrul spaţiilor mărgenite.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 24.

2. (Învechit) Definit, precis, exact. (Adverbial) *Nu ar fi zis cu neadeverinţă: „Altul oare-*

carele norod". Ci ar fi zis adeverit și mărginit: vlahii sau dachii. MAIOR, IST. 144/12.

3. Redus, restrîns, limitat. *Trebuințele lui sînt mărginite și puține.* MARCOVICI, D. 137/19. *Jucau cărți, fumînd din niște lulele puturoase un tutun ce făcea nesuferită atmosfera ș-așa atît de mărginită a mansardei.* EMINESCU, G. P. 45. *Eram foarte mărginiți în mijloace.* MILLE, V. P. 164.

4. (Despre oameni) Care are o putere de înțelegere limitată, r e d u s, p r o s t ; (despre mintea sau manifestările oamenilor) care arată sau trădează posibilități limitate de judecată, de înțelegere ; lipsit de agerime, de profunzime. *Ca un fiu slab și cu înțelegere mărginită, îndrăznesc a depune în sînul tău dorințele mele.* MARCOVICI, D. 7/2. *Spirit mărginit, inimă seacă de orice simțămînt.* BOLINTINEANU, O. 419. *M-am resignat să trec drept cel mai mărginit și mai bucher dintre toți colegii.* GALACTION, O. 14. *Din cauza inteligenței lor mărginite, oamenii aceștia obosesc repede cînd li se cere o sforțare mai grea.* CAMIL PETRESCU, O. III, 37. *Mărginit, prostălău, n-a fost în stare să învețe nimic.* V. ROM. martie 1 954, 40. *Părintele Potra e cam mărginit, își spuse Lucian.* T. POPOVICI, S. 223. ✧ (Substantivat) *Un om cuminte face mai mult decît o sută de mărginiți.* MAIORESCU, CR. I, 363.

— Pl.: *mărginiți, -te.* — Și: (învechit) **mărgenít, -ă** adj.

— V. **mărgini.**

MĂRGINITÓR, -OÁRE adj. (În dicționarele din trecut) Care mărginește. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W.

— Pl.: *mărginitori, -oare.*

— **Mărgini** + suf. *-tor.*

MĂRGINÓS, -OÁSĂ adj. (Prin Transilv.) Mărginaș **(1).** Cf. CDDE.

— Pl.: *mărginoși, -oase.*

— **Margine** + suf. *-os.*

MĂRGINÚȚĂ s. f. Diminutiv (hipocoristic) al lui m a r g i n e ; mărgioară. Cf. LB. [Banilor] *li se vede numai cîte o mărginuță ceva mai groasă decît o muche de cuțit.* SEVASTOS, N. 153. *Mărjinuța talgirului.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. *O lăsat o mărjinuță ș-apîi o facut găureli.* ib.

— Pl.: *mărginuțe.*

— **Margine** + suf. *-uță.*

MĂRGIOÁRĂ s. f. Diminutiv (hipocoristic) al lui m a r g i n e ; mărginuță. Cf. PONTBRIANT, D., LM, DR. VI, 241. *La Ploiești, pe-o mărgioară, La casa cu trestioară, Zace-un voinicel de-o boală.* I. CR. III, 312, cf. GRAIUL, I, 67. ✧ (Regional, în l o c. a d v.) **De-o mărginioară** = într-o margine ; la periferie. *Frunză verde de sălcuță Avui și io o drăguță, Ședea-n sat d-o mărginioară, Dușmanii că mi-o luară.* HODOȘ, C. 54.

— Pronunțat: *-gi-oa-.* — Pl.: *mărgioare.* — Și: (regional) **mărginioáră** s. f.

— **Margine** + suf. *-ioară.*

MĂRGÓS, -OÁSĂ adj. (Geol. ; învechit, despre pămînt) Care conține margă ; argilos. Cf. CIHAC, I, 158, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *mărgoși, -oase.*

— **Margă** + suf. *-os.*

MĂRHÁIE s. f. (Transilv. și Bucov.) Vită cornută (mai ales bou sau vacă) ; vită de muncă ; p. g e n e r. animal domestic, d o b i t o c. *D-apoi c-avem oi bugăt... și mărhăi bugăt, că doar cu ele ne* [h]*rănim.* STĂNOIU, C. I. 50, cf. CHEST. V 76/166. *Să puńe pă scaun înaint'a mărhăilor ... o pită.* ALRT II 126, cf. ALR II/I MN 54, 4 169, ALR SN I h 193, ALR SN II h 322. *Abĝe am scăpat de iarna asta cu mărhăil'e.* ALR I 324/217,cf. 417, 418, 450, 646, 1 056. *Să duș̌e la munt'e cu mărhăile.* ib. 1 088/217, cf. 1 580, 1 901. *Să nu între-n ocolu meu nici o mărhaie străină.* ALR II 3 013/219, cf. 4 080, 4 240, 5 094, 5 653, 6 345, A V 14, GLOSAR REG., com. din VICOVUL DE SUS-RĂDĂUȚI. ✦ P. r e s t r. Vacă mare și slabă. BUL. FIL. VII-VIII, 103, cf. ȘEZ. III, 70. ✦ Epitet depreciativ pentru o femeie mare, grasă, mătăhăloasă. *Eu mă ții la păr bălaie, Feciorii îmi zic mărhaie.* RETEGANUL, TR. 165, cf. ȘEZ. XIX, 12.

— Pl.: *mărhăi.* — Și: **mîrhái** s. f. BL VI, 198.

— **Marhă** + suf. *-aie.*

MĂRHÁMĂ s. f. v. **năframă.**

MĂRHÁSCĂ adj. (Prin nordul Transilv. ; în sintagma) *Muscă mărhască* = tăun (ALR I 1 901/343), streche (ib. 1 894/351).

— **Marhă** + suf. *-ească.*

MĂRHĂȘĂ s. f. (Regional) Femeie care se ocupă cu creșterea vitelor (Rudăria-Orșova). ARH. FOLK. III, 151.

— Pl.: *mărhașe.*

— Cf. magh. m a r h á s.

MẮRHĂ s. f. v. **marfă.**

MĂRHĂȘÁG s. n. (Maghiarism, prin Transilv.) Dobitocie, prostie. Cf. KLEIN, D. 144, com. din LUGAȘUL DE JOS-ORADEA.

— Pl.: *mărhășaguri.*

— Din magh. **marhaság.**

MĂRHÚȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv (hipocoristic) al lui m a r h ă. V. m a r f ă **(1).** Com. din CRIȘCIOR-BRAD.

— Pl.: *mărhuțe.*

— **Marhă** + suf. *-uță.*

MĂRÍ[1] vb. IV. (De obicei în opoziție cu a (s e) micșora) **I.** Refl. și tranz. (Cu sens dimensional, uneori cumulînd și ideea de cantitate) A deveni sau a face (mai) mare[1] **(I).** *S-au apucat a tocmi cetatea ș-a o mări ș-a o lărgi.* NECULCE, L. 158. *Este o apă mică curgătoare, pe care cu meșteșug prin închidere de porți, ca cu o stavilă, o măresc și o micșoresc.* GOLESCU, Î. 96. *Părule,... te-ai înălțat, te-ai mărit Mai presus de-ai tăi tovarăși.* CONACHI, P. 204. *Luna tremură pe codri, se aprinde, se mărește.* EMINESCU, O. I, 152, cf. id. N. 25. *El vedea că fiecare strop de apă, cînd pică înapoi la matcă..., de ce merge se mărește.* ISPIRESCU, L. 34. *Își mărea ochii, de parcă ar fi vrut să vadă mai bine.* ARDELEANU, U. D. 75. *Apele i se vor mări prin simpla lor depărtare de la locul de origine, înmulțindu-se parcă din ele însele.* BOGZA, C. O. 89. *Dar dealul se tot mărește.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 164. *Groapă în pămînt care se tot măre.* ALR II 4 381/362. ✧ Refl. Fig. *Cînta-voi ție în limbi, că se mări pînră la ceriu domniia ta.* PSALT. HUR. 48[r]/9. *Mări-se pără în ceriu meserearea ta.* PSALT. 109.

II. Refl. (Despre ființe) A se face (mai) mare[1] **(II);** a crește. *Fetele s-au mărit.* LM. *Iară dacă se mai mări copilul, pustnicul se apucă și-l învață să citească.* ISPIRESCU, L. 147, cf. 122, id. M. V. 4. *Bietele fete mai nu ieșeau din casă singure, după ce se mai măreau.* MOROIANU, S. 37. *De cînd, maică, m-am mărit, Nimica nu ți-a lipsit.* TEODORESCU, P. P. 576, cf. 418. *S-a mărit măgarul, s-a micșorat samarul,* se spune despre un copil care a crescut și i-au rămas hainele mici. Cf. ZANNE, P. I, 536.

III. Refl. și tranz. (Cu sens durativ) A (se) prelungi, a crește sau a face să crească (în timp). *Durata zilei este mărită prin fenomenul crepusculei.* DRĂGHICEANU, C. 91. *Du-mă, Doamne, de pe-aici, Unde sînt zilele mici, Că pe-aicea s-au mărit.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 213.

IV. Tranz. și refl. (Cu sens cantitativ) A (se) face (mai) mare[1] **(IV),** a crește, a spori; spec. a crește ca număr, ca plafon, a (se) înmulți. *Omul ce se însoară numai pentru ca să-și mărească starea niciodată nu ia soție bună.* FILIMON, O. I, 97. *Între timp i se mări leafa cu cinci lei pe zi.* SAHIA, N. 109. *Aideți, mîndro, să fugim..., Că satul ni s-a mărit Și nu mai e de trăit.* ALECSANDRI, P. P. 269. ✦ Tranz. (În opoziție cu a scădea) A ridica. *A mărit prețul.* DDRF.

V. Tranz. și refl. (Cu sens intensiv) A (se) intensifica, a spori, a (se) dezvolta. *Den întrebarea lui încredințară-se că, să iaste o credință, ea se și măreaște și micșurează, den vedeare și den nevedeare.* CORESI, EV. 252. *Pre orice meșteșug și pre orice știință vreamea le creaște și le măreaște, cînd necurmat să pun în lucrare* (a. 1 826). GCR II, 253/5, cf. ASACHI, S. L. I, 131. *P-atunci înflorea Vitejiile, știința și virtutea să mărea.* PANN, E. I, 1/12, cf. HOGAȘ, DR. II, 16, CONTEMP. 1 948, nr. 108, 5/1. *Aceasta va da posibilitatea să se mărească productivitatea muncii.* SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 393. [Vîntul] *s-a mărit.* ALR SN III h 793/414.

VI. (Cu sens calitativ) **1.** Tranz. A da cinstea, considerația cuvenită; a stima, a prețui, a preamări, a glorifica, a proslăvi (pe cineva sau ceva). *Atunce în limbi mărit-au Domnul.* PSALT. HUR. 111[v]/17. *Laudu numele Dzeului mieu cu cîntare, mărescu elu în laudă.* PSALT. 134, cf. 64, 136, 213, CORESI, EV. 24, 63, 87, 150, 180, CUV. D. BĂTR. II, 356/18. *Tot ce suflă și toată lumea cu frică te măreaște* (cca 1 633). GCR I, 80/18, cf. 83/30, 86/31. *Te vor cinsti arhanghelii, te vor mări oamenii.* VARLAAM, C. 384. *Atuncea, zise Maria, mărește sufletul mieu pre Domnul.* N. TEST. (1 648), 66[v]/19, cf. GCR I, 164/25, 165/4. *Tu l-ai măritu-l pre-mpăratul.* DOSOFTEI, PS. 56/11. *Zise Saul: greșit-am, ce măreaște-mă dară înaintea bătrînilor lui Israil.* BIBLIA (1 688), 206[2]/27. *Să mărești pre Dumnezău pururea.* FL. D. (1 693), 48[v]/11, cf. GCR II, 15/19, 17/9, 56/1. *Eretici spurcați... îl măriia pre Cain de patriiarh lor.* N. COSTIN, L. 54. *Pre prea curata de D[u]mnezeu născătoarea,... o mărim.* MINEIUL (1 776), 188[r1]/5. *Rumânce, fiți mărite voi în bărbații voștri.* I. VĂCĂRESCUL, P. 141/4. *Azi te poartă pă sus, te mărește, mîine... te-ncarcă dă Doamne ajută.* JIPESCU, O. 97. *Te-nalță, te mărește, Pănă ce te chicuiește.* CONTEMPORANUL, I, 235. *Mărită fie dimineața Ce-a săvîrșit a noastră nuntă.* GOGA, P. 15. *Pre alt Dumnezeu nu știm, Pre tine toți te mărim.* POP., ap. GCR II, 324, cf. 342. *Așteptăm pe Dumnezeu Să-l mărim, să-l ospătăm.* BUD, P. P. 72, cf. ZANNE, P. I, 671. ✧ Absol. *Să slăvim și să mărim și să ne închinăm voiei lui ceaia sfînta.* CORESI, EV. 19. ✧ Refl. pas. *Măriia-se numele D[om]nului Ii]sus].* COD. VOR. 6/21. *El nu lipsea a ridica și un monument în care să se mărească Dumnezeul războaielor.* NEGRUZZI, S. I, 196.

2. Refl. (Învechit și popular) A se îngîmfa, a se făli, a se mîndri. *Lepădatu-i-ai, cănd măriră-se.* PSALT. 145. *Să nu vă măriți și întru voi să nu fie sfadă.* CORESI, L. 385/1. *Să nu ne mărim în deșert cu strînsura de avuție.* id. EV. 52, cf. 14, 63, 94, 146. *Acest craiu... s-au fost mărit și s-au fost sumețit.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 183/14. *Să nu se adaugă dup-aceea omului a se mări pre pămînt* (a. 1 710). GCR I, 365/17. *Vlădicul acesta atîta s-au mărit după acestea de, de la boierii cu moșii încă poftea să-i zică măria ta.* ȘINCAI, HR. III, 199/35, cf. I, 37/13, II, 61/9. *Asinul mărindu-se întru sine, au întrebat pre leu.* ȚICHINDEAL, F. 16/12, cf. BUD, P. P. 27, 56, BÎRLEA, C. P. 73, ALR II 3 702/353, 3 723/250, 353, 362, 928.

— Prez. ind.: *măresc.*

— V. **mare[1]**.

MĂRI [2] interj. v. **măre** [1].

MĂRIÁNĂ s. f. v. **mreană.**

MĂRIÁŞ [1] s. m. v. **mariaş** [1].

MĂRIÁŞ [2] s. n. v. **mariaş** [2].

MĂRICÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. Diminutiv (hipocoristic) al lui m a r e [1]; destul de mare. Cf. PÒLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

1. (Indică dimensiunea) Cf. m a r e [1] **(I).** *Oraş măricel cu o cetate mică.* GOLESCU, Î. 12. *Se găsesc... sicrie mici cît o cutie de pantofi şi sicrie ceva mai măricele.* STANCU, D. 378. *Erau două străzi: Birjarii Noi şi Vechi, aşezate la depărtare destul de măricică.* PAS, Z. I, 223. *Luceau stele mărunţele... Mai în jos mai măricele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 512. *Pune cînepa Ca să crească măricea, Să treacă coasa prin ea.* HODOŞ, P. P. 52. ✧ (Cu sens augmentativ) *La treizeci de ani ţineam cu arendă o moşioară de peste cinci sute de pogoane în Teleorman. Iar de atunci mi-au mai trecut cîteva şi mai măricele prin mînă.* REBREANU, R. I, 14.

2. (Arată rezultatul dezvoltării fiinţelor) Cf. m a r e [1] **(II).** Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Îl crescu el acolo pînă se făcu măricel.* ISPIRESCU, L. 190, cf. 122. *Copii măricei părăseau scurteica bunichei.* DELAVRANCEA, S. 218. *Îţi mai aduci aminte de 1907? — Îmi aduc. Eram măricel.* STANCU, D. 382. *Ba, sînt fete măricele, Cîte flori şi cîte stele.* ALECSANDRI, P. P. 377. *După ce mă făcui mai măricică... putui să alerg de colo pînă colo.* POPESCU, B. II, 39. *L-am crescut şi-acum, de cînd a apucat măricel, ni-e de mare trebuinţă la turmă.* RETEGANUL, P. I, 15. *Culcă-mi-te mititel Şi te scoală măricel.* ANT. LIT. POP. I, 154. ✦ Care este mai (sau cel mai) în vîrstă. *Îi ceru să-i dea dintr-înşii pe copilul măricel.* PANN, P. V. II, 58/9.

3. (Despre numere sau, p. e x t., despre valori care se pot exprima numeric) Cf. m a r e [1] **(IV 2).** *Sînt cîştiguri mari? — Măricele.* CARAGIALE, M. 41.

— Pl.: *măricei, -cele.* — Şi: (cu schimbare de suf.) **măricícă** adj.

— **Mare** [1] + suf. *-icel.* — **Măricícă**: cu schimbare de suf.

MĂRICÍCĂ [1] interj. (Regional) Diminutiv al lui m ă r e [1] **(2 a)** (Priboieni-Piteşti). RĂDULESCU-CODIN, Î. 257. *Atunci, să vezi, măricicăă... Doamne! S-a lăţit o duhoare şi-un miros, de nu-l puteai suferi.* id. ib.

— **Măre** [1] + suf. *-icică.*

MĂRICÍCĂ [2] adj. v. **măricel.**

MĂRICÚŢ, -Ă adj., s. f. (Regional) **I.** Adj. **1.** Măricel **(1).** [Cristeiul este] *mai măricuţ, mai închis la pene.* ALR I 1 043/898.

2. Măricel **(2).** *Odraslele mai măricuţe.* LUNGIANU, ap. CADE.

II. S. f. Numele unei specii de burete comestibil nedefinit mai de aproape (Mircești-Paşcani). ALR II 6 404/537.

— Pl.: *măricuţi, -e.*

— **Mare** [1] + suf. *-cuţ.*

MĂRÍE [1] s. f. Rezultatul acţiunii de a (s e) m ă r i [1].

I. (Învechit, rar ; cu sens dimensional) Mărime **(I).** *Deaca se văzu Roman sosit întru atîta mărie de împărăţie, multă bărbăţie arătă.* MOXA, 398/35.

II. (Cu sens calitativ şi intensiv) **1.** (Învechit) Mărime **(IV 1).** *Văzu robul nevoia, că înţelease măriia datoriei.* CORESI, EV. 283. *Un dar al lui Dumnezeu, căruia nimenea nu-i poate să-i numere măriia.* GAVRIL, NIF. 4/9.

2. (Învechit) Mărime **(IV 2).** *După mărirea (măriia* C[2], H*) susioareei tale învie fiii omoriţi.* PSALT. 164. *Toţi înţeleaseră şi văzură... măriia duhului sfînt.* CORESI, EV. 91, cf. id. L. 456/17. *Cu ce mărie şi puteare au zdrobit iadul ş-au biruit diavolul.* VARLAAM, C. 126.

III. (Cu sens calitativ) **1.** (Învechit şi popular) Mărime **(IV 3).** *Să nu pizmim şi să căutăm mai mare mărie.* CORESI, EV. 92, cf. 71, 91, 202. *Şi-l puse el în a dereapta în ceri prespre toate măriile şi puterile.* id. L. 415/11, cf. SBIERA, P. 73.

2. (Învechit şi popular ; adesea urmat de un adj. pos. sau de un pron. pers.) Termen de reverenţă pentru o persoană de rang înalt, mai ales pentru un domnitor ; înălţime, maiestate, domnie, (învechit şi regional) mărire **(IV 4),** (învechit, rar) mărime **(IV 4).** *Tipărită această sfîntă carte... în anii şi în zilele măriei lu Batăr Crişţov.* CORESI, EV. 1. *Măriia lu Ghesti Freonţi fu cu tot agiutoriul.* PALIA (1 581), ap. GCR I, 38/1. *Datu-ne-au măriia sa Moisei Moghila voievod satele şi ocinele sal[e]* (a. 1 631). GCR I, 75/24, cf. 103/30, 104/39, 105/4, 119/20, 124/29. *Să ţii ţara măriei tale, apărîndu-o de pizmaşi.* N. TEST. (1 648), [prefaţă] 3[v]/14. *Într-acela chip şi măriia ta, milostive d*[oa]*mne, te nevoieşti pentru ţara măriii tale.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 240/9. *Iară măriia ta pre acesta la puteare d*[o]*mnească l-ai rîdicat.* BIBLIA (1 688), [prefaţă] 7/39, cf. [prefaţă] 6/52. *Măriia sa este împărat, şi este un lucru foarte cu grijă, să nu cadză la vro primejdie.* NECULCE, L. 237, cf. GCR I, 290/31, 336/19, 340/26. *Vorbind în taină cu măria sa, i-am zis cum că mă las de vlădicie.* ANTIM, P. XXIII, cf. XXIV, XXVI. *Vlădicul acesta... poftea să-i zică măria ta.* ŞINCAI, HR. III, 199/34. *Copiii măriei tale sînt frumoşi şi tineri.* NEGRUZZI, S. I, 146, cf. 138. *Am o scrisoare de la tata către prea cinstitul şi de bun neam obraz al măriei voastre.* FILIMON, O. I, 100, cf. ALECSANDRI, T. II, 171. *Să ne dai un semn şi nouă de mila măriei tale.* EMINESCU, O. I, 146. *Poate ni-ţi da şi ceva udeală,*

măria ta, zise Setilă. CREANGĂ, P. 257, cf. id. A. 108, ISPIRESCU, L. 27. *Măria ta, Nu te supăra Ci fii bun a ne-asculta.* TEODORESCU, P. P. 184. *Domnule, măria ta, Mai lungeşte-mi viaţa.* JARNÎK-BÎRSEANU, D. 499. *Măria ta, mai des cu paharul şi mai rar cu birul.* ZANNE, P. IV, 439,cf. 438.

3. (Învechit) Mărire **(IV 5).** Cf. PSALT. 299. *[Ade]văr nespus iaste, fraţilor, măriia şi bunătatea aceştii dzi, că nime nu poate spune darul aceştii taine.* COD. TOD. 191, cf. 193. *Unii ca aceia carii îmbogăţesc cu lăcomie din munca altora, vrînd să înalţe la mărie casele sale.* VARLAAM, C. 310. ✦ (În limbajul bisericesc) Slavă, onoare, cinste, glorie. *Aduceţi D[o]m[nu]lui mărie.* PSALT. HUR. 23[r]/2. *Tu, Doamne, agiutoriul mieu eşti, măriia* (slava CHD) *mea şi înrălţarea capului mieu.* PSALT. 3, cf. 9, 48, 139. *Unuia prea înţeleptul Domnul spăsitoriul nostru slava şi măriia* (cca 1 569). GCR I, 12/28. *Nu iaste amu mărie puţină, ca ziditoriul cunoscut să fie.* CORESI, EV. 169, cf. 4, 228, id. L. 552/18. *Că aceluia-i iaste măriia în veciia vecilor nesfărşit* (a. 1 642). GCR I, 97/8. *Şi i-au asuprit îmbrăcaţi într-atîta podoabă şi frămseaţe şi într-atîta mărie şi cinste carea omul nu poate să o spuie.* VARLAAM, C. 24.

4. (Învechit) Îngîmfare, trufie, mîndrie, fală, fudulie, măreţie **(2),** (învechit şi popular) mărire **(IV 6).** *Prinşi vor fi în măriile* (trufiile C[2], trufiia D) *sale şi de blăstemi şi menciuri.* PSALT. 113, cf. GCR I, 4/33. *Ce, cît iaste de rea măriia şi preaînălţarea, atît e de bună şi căirea şi smerenia.* CORESI, EV. 14, cf. 12, 52, 198. *Ce iaste năravul dracului? măriile şi săltăturile şi zbiaretele* (cca 1 600). CUV. D. BĂTR. II, 227/10, cf. COD. TOD. 224. *Direptate creştinească nu veri afla, ce mărie deşartă şi mîndrie.* VARLAAM, C. 255.

5. (Învechit, rar) Mărinimie, generozitate, bunătate. *Miluieşte-mă, Dumnedzeu, după mare milă a ta (măriia* domniei tale H). PSALT. 98.

— Pl.: *mării.*

— **Mări**[1] + suf. *-ie.*

MĂRÎE[2] s. f. **1.** (Entom. ; prin Bucov. şi Transilv. ; şi în sintagma *măria popei,* MARIAN, INS. 106) Buburuză *(Coccinella septempunctata).* Cf. MARIAN, INS. 107. *Buburuza... are o mulţime de nume, printre care cele mai răspîndite sînt vaca-domnului... şi măria (măriuţa-popii).* PAMFILE, J. II, 92.

2. (Art. ; prin Mold.) Numele unei hore. Cf. VARONE, D. 114, H X 426.

— Pl.: *mării.*

— Cf. n. pr. Maria.

MĂRIERÓŞU, -Ă adj. (Regional) Roşu-liliachiu, mohorît. Com. din BISTRIŢA BÎRGĂULUI-BISTRIŢA.

— Etimologia necunoscută. Cf. roşu.

MĂRIÉŞ s. n. v. **mariaş**[2].

MĂRIGÁN adj. (Mold. şi Transilv.) Care este mai mare decît mijlociu, (aproape) mare[1]. Cf. JAHRESBER. IV, 329, CONV. LIT. XLIV, 131, CDDE, com. din LOMAN-SEBEŞ. *De cînd nu l-am văzut, a crescut mărigan.* COMAN, GL. ✦ (Substantivat) Băiat mai mare ; băietan, vlăjgan. *El era un mărigan, că creştea iute, de nu ţi-a mai văzut ochii.* I. CR. III, 326, cf. IV, 122.

— De la **mare**[1]. Cf. găligan.

MĂRÍME s. f. **I.** (Cu sens dimensional) Însuşirea de a fi mare[1] **(I);** dimensiune, proporţie, întindere (mare), (învechit, rar) **mărie**[1] **(I),** (învechit) mărire **(I 2).** *Văzurăm de departe un ou de pasăre... aseamene la mărime aceluia care v-am povestit* (a. 1 783). GCR II, 129/6, cf. MOLNAR, RET. 14/7. *Sub acest format (mărime) cu care acum se arată Curierul rumânesc, de acum înainte va ieşi iarăşi de două ori pe săptămînă ca mai nainte.* CR (1 830), 4[1]/43. *Ce feliu de mărime ave, tată, ostrovul acela?* DRĂGHICI, R. 154/15. *Cînd ochii ca microscopul la lucruri ar da mărime... Atuncea la orice sunet, la lovirea cea mai mică, Omul spăimîntat de moarte ar fi tremurat de frică.* CONACHI, P. 268, cf. 114, 260. *Că precum se vede, asta istorie, Dup-a ei mărime nu e jucărie.* PANN, E. I, [prefaţă] 3/15. *Celalalt, asemene călare şi nu mai puţin elegant, se deosebea prin mărimea şlicului şi largile mînici a benişului său.* NEGRUZZI, S. I, 30. *Luai un fiacru şi vizitai oraşul pe care îl găsii sporit în mărime, de nu şi în frumuseţe.* id. ib. 67. *Era aninat în cui bustul în mărime naturală, lucrat în ulei, a unui copil.* EMINESCU, G. P. 20, cf. id. N. 31, 38. *Vasile trebuie să-mi facă o fetiţă negreşit, cînd s-o însura, răspundea unchiaşul, desfăcînd portocalele din cămăşile mici de foiţă albă, alegîndu-le după mărimi.* ARGHEZI, P. T. 117, cf. CĂLINESCU, E. O. I, 8. ✧ (Concretizat) *Fata şi-au ales lada cea mai mică şi mai urîtă... Văzînd Sfînta Duminică că fata nu caută (mărimi) şi frumuseţi..., i-a zis.* SBIERA, P. 207. ✦ (În limba veche adesea cu determinarea „trupului") Talie, statură. *Mărime*[a] *trupului lor nu le da pricină de a să teme* (cca 1 750). GCR II, 84/34. *Întrecea... pre toţi cei de vîrsta lui la mărimea trupului şi la virtute.* MINEIUL (1 776), 160[r1]/11. *Că era veteaz întru războaie şi cu mărimea trupului şi cu frumuseţa feaţii era foarte ciudat.* VARLAAM-IOASAF, 7[r]/14. *Un copil de mărimea lui.* DDRF.

II. (Cu sens cantitativ) Cantitate sau număr (mare). *Puţine sînt la număr aceste lumi de stele ; Mărimea lor e mică, d-oi vrea să socotesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 458.

III. (Cu sens durativ) Perioadă de timp în care se desfăşoară o acţiune, un proces, un fenomen etc. ; durată. *Temperatura unui loc*

mai depinde şi de mărimea zilei, adică de timpul în care soarele se află dasupra horizontului. DRĂGHICEANU, C. 93.

IV. (Cu sens calitativ şi, adesea, intensiv) **1.** Importanţă, însemnătate, gravitate, (învechit) mărie[1] **(II 1).** *Trupurile celor omorîţi le-au ars, totuşi custă vro cîteva grămezi de oase de mărturisesc mărimea biruinţei.* ŞINCAI, HR. II, 60/12. *Să nu te mieri de mulţimea sau mărimea păcatelor* (a. 1 828). URICARIUL, X, 270. *Mărimea crimei.* ŞĂINEANU, D. U.

2. (Învechit). Tărie deosebită, putere, forţă, mărire **(IV 2),** (învechit) mărie[1] **(II 2).** *Pentru ce... Într-atîta slăbiciune are şi atîta mărime?* CONACHI, P. 261, cf. GHEREA, ST. CR. I, 176.

3. Loc de frunte într-o anumită ierarhie (socială); situaţie înaltă, rang, demnitate, putere, mărire **(IV 3),** (învechit şi popular) mărie[1] **(III 1);** faimă, renume. *Cinste şi mărime va dobîndi.* PARACLIS (1 639), 262, cf. HELIADE, O. I, 135, 410. *Are un obraz pe care se citeşte o prostatică rîvnire la mărimi.* ODOBESCU, ap. TDRG. ✦ (Concretizat, mai ales la pl.; adesea ironic) Persoană care deţine un loc important în ierarhia socială; fruntaş, demnitar, cîrmuitor, mărire **(IV 3).** V. f a ţ ă, o b r a z. *Uşile tuturor înaltelor autorităţi îi erau deschise, la Capşa discuta politică cu mărimile.* VLAHUŢĂ, D. 42, cf. PAMFILE, J. III, 90, IORDAN, L. R. A. 66, 69. *Eu n-am nici o legătură cu mărimile care hotărăsc soarta şi veniturile terenurilor mele petrolifere.* C. PETRESCU, A. 324. *Mărimile de la Bucureşti, ca să treacă peste nearestarea doctorului şi să admită motivările mele, trebuiesc unse.* STANCU, R. A. IV, 119. *Pînă să-i ţină tovărăşie lui Bolliac la un vin negru, turburînd dimpreună cu acesta voia bună a mărimilor zilei, umoristul zăbovise la Fialkovski.* PAS, L. I, 40, cf. DEŞLIU, G. 18, 57. *Pe cînd se gîndea aşa şi celelalte mărimuri petreceau, gazda, Împăratul Roşu, nu mai înceta lăudîndu-şi ginerii.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 29, cf. CIAUŞANU, V. 178. ✧ (Cu sens colectiv) *La cele căşi mari domneşti, Multă mărime se strînge, Frumoasă masă se-ntinde.* MAT. FOLK. 112. ✧ (Precedat de „mai" comparativ, indică un grad mai înalt într-o ierarhie socială) *Mai mărimile se gîndese la orice.* ap. IORDAN, L. R. A. 230.

4. (Învechit, rar) Mărie[1] **(III 2).** *Pre lîngă pecetea domnului voievodului nostru..., la cărţile mărimei sale am făcut să se acaţe peceţile noastre.* ŞINCAI, HR. II, 113/19, cf. I, 251/31.

5. (Învechit) Mărire **(IV 5).** *O, ziduri întristate! O, monument slăvit! În ce mărime-naltă şi voi aţi strălucit.* CÎRLOVA, P. 143. *Fiinţa ta deşteaptă a noastră tinerime... Pe ea vechile steaguri destinde cu mărime.* HELIADE, O. I, 163. *Naţiunea lor, amăgită şi exaltată de sublima mărime a unui bărbat din sînul său, s-a încrezut orbeşte în puterea şi auctoritatea lui.* BARIŢIU, P. A. I, 504.

6. (Învechit) Mîndrie, aroganţă, trufie, fală, semeţie, (învechit şi popular) mărire **(IV 6).** *Şapte păcate sînt mai greale: ... mînia, lenea, mărimea deşartă, trufiia.* PARACLIS (1 639), 252. *Acum nepoţii vezi cu ce mărime Să vîntă, ca cînd viţa le-ar purcede De la Balambir, vestit din vechime.* BUDAI-DELEANU, T. V. 33. *Deşarta ta mărime.* HELIADE, O. I, 408, cf. CONACHI, P. 110.

7. (Învechit; de obicei urmat de determinarea „de suflet") Mărinimie. *Sultanul se lasă la mărimea de suflet a m. sale împăratul.* AR (1 829), 125[1]/13. *Mărimea de suflet sau dimpotrivă împuţinarea acestuia, poate cineva a le cîştiga după deprinderile şi învăţăturile ce de mic va ave.* DRĂGHICI, R. 156/13, cf. 21/16, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU.

V. (Neobişnuit) Maturitate. *Părinţii au o mare datorie, Ca pe copiii lor să nască, Să-i crească pînă în vîrsta bărbătească, Şi pînă la a lor mărime Sufăr necazuri mulţime.* ŞEZ. IX, 166.

— Pl.: *mărimi,* (regional, **IV 3** şi) *mărimuri.*

— **Mare**[1] + suf. *-ime.*

MÁRÍN s. m. (Regional) **1.** Nume dat unor bube sau inflamaţii, de obicei purulente, la oameni şi la animale. Cf. BIANU, D. S. *Va căpăta nişte bube uricioase (în partea dinăuntru a şezutului) care se numesc mărini.* PAMFILE, S. V. 167, cf. ŞEZ. III, 139, ŢIPLEA, P. P. 112, GRAIUL, I, 461, PAMFILE, B. 46, com. din BRUSTURI-SIBIU, T. PAPAHAGI, M. 127, ARH. FOLK. I, 205, VI, 175. *Oile mai sufăr de mărin cînd au fost lovite rău.* CHEST. V 167/72, cf. ALR II/353.

2. Crampe la stomac (Prundu Bîrgăului-Bistriţa). ALR II/I h 116/219. *M-o lua*[t] *mărinu iară.* ib.

— Pl.: *mărini.*

— Probabil de la numele sărbătorii religioase sf. **Mărina.**

MĂRINÁ vb. I v. **mărini.**

MĂRINÁR s. m. v. **marinar.**

MĂRINÁT[1], **-Ă** adj. (Popular) Inflamat, purulent. *Vătămătură vătămată, Vătămătură mărinată.* MARIAN, D. 254, cf. GR. S. VI, 92.

— Pl.: *mărinaţi, -te.*

— V. **mărina.**

MĂRINÁT[2], **-Ă** adj. v. **marinat.**

MĂRINÁTĂ s. f. v. **marinată.**

MĂRÍNĂR s. m. v. **marinar.**

MĂRINEÁN s. m. (Prin Olt.) Flăcău. I. CR. VI, 313, cf. LEXIC REG. 30.

— Pl.: *mărineni.*

— Etimologia necunoscută. Cf. m a r e[1].

MĂRINÉR s. m. v. **marinar.**

MĂRINÍ vb. IV. Refl. (Popular) A avea mărin ; a se umfla. Cf. MARIAN, S. R. I, 113, id. D. 256. *O fimee o țesut în ziua de Mărina, că se apropia iarmarocul sfîntului Ilie. Și s-o înflat, care de nu se mai află: S-o mărinit.* CONV. LIT. XLIX, 657. *Se vede că s-o mărinat buba.* Com. din SÎMBOLENI-TURDA. ✧ Tranz. *Mărina, 17 iulie. O serbează, ca să nu fie măriniți, adică să nu capete o boală răutăcioasă de pîntece.* MARIAN, S. R. I, 113, cf. DR. IV, 742, 744.

— Prez. ind.: *mărinesc.* — Și: **mărină** vb. I. — V. **mărin.**

MĂRINIMÍE s. f. **1.** (Învechit) Forță morală ; bărbăție, curaj. *Ați cules deodată o nouă mărire, arătînd la toată lumea cu cîtă mărinimie să poartă armiia rusască.* AR (1 829), 146[1]/5. *Au însuflețit pe oștenii lui cu bărbăție, cu neîmfricoșare și cu mar-inimie.* ASACHI, I. 28/12, cf. POLIZU. *Însă din mulțime iată au părut Căpitani de frunte, plini de vitejie, De amorul țării și mărinimie.* BOLINTINEANU, O. 68, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Mărinimia nici o frică de primejdie are.* ZANNE, P. VIII, 379.

2. Bunăvoință, înțelegere ; bunătate, generozitate. *Marinimia este o înălțime de simțiri.* GOLESCU, E. 238/2. *Din nemărginita sa mărinimie... au iertat pe numitele guvernuri.* CR (1 830), 348[2]/14, cf. 122[1]/30, MARCOVICI, D. 9/15, 16/5, NEGRUZZI, S. I, 141, PONTBRIANT, D. *Dar cine te cunoaște cu-a ta mărinimie, Se pleacă în uimire și se robește ție.* ALECSANDRI, T. II, 206, cf. COSTINESCU, LM. *Dintre toate animalele... lupul este aproape unicul căruia nu-i este cunoscută mărinimia.* CONTEMPORANUL, III, 699, cf. MACEDONSKI, O. I, 248. *Pentru ce la curte slobodă și-acum să fie Oare, încă se mai cade către ea mărinimie?* DAVILA, V. V. 166. *Pe legea mea, că împins numai de mărinimie primesc să împart patul cu tine.* V. ROM. martie 1 954, 136, cf. ib. septembrie 1 954, 130. *Mărinimia iartă cele mai mari greșeli.* ZANNE, P. VIII, 379. *Cu mărinimia dobîndești ceea ce nu gîndești.* id. ib. ✧ (Ironic) *Și fiindcă toți se ilustrează cu atîta mărinimie unii pe alții, publicul cu bun simț a sfîrșit prin a nu crede pe nici unul.* MAIORESCU, CR. I, 210.

— Și: (învechit) **marinimíe** (scris și *mar-inimie*) s. f.

— **Mare**[1] + **inimă** + suf. *-ie*, după lat. *magnanimitas*, fr. *magnanimité.*

MĂRINIMÓS, -OÁSĂ adj. Care este plin de bunăvoință, de înțelegere, de bunătate, de generozitate. *Omul cel mărinimos are un ce de înălțime.* GOLESCU, E. 238/14. *Întrebuința aceste daruri după dorința marinimoșilor dăruitori.* CR (1 829), 21[2]/21. *Îndată cunoscu pe mărinimosul seu făcătoriu de bine.* SĂULESCU, Î. 41/20, cf. CĂPĂȚINEANU, M. 75/13. *Malvina, mai mărinimoasă decît europeana, scăpă viața aceștia, cînd era să mănînce un rod veninos.* GTN (1 836), 107[2]/16, cf. MARCOVICI, D. 417/5. *Este o persoană mare ce își are titlu de om generos, adică de marinimos, de galant și de darnic.* GORJAN, H. IV, 84/31, cf. 191/5. *Rugă pe marinimosul său mîntuitoriu a se îngriji de nepoata sa.* ASACHI, S. L. II, 51, cf. 66. *Îndemnat de îngrijirea vrednică de laudă și marinimoasă, au prosforat prin darnica sa mînă jărtfa aceasta* (a. 1 856). URICARIUL, IV, 413/21, cf. VIII, 121, ALECSANDRI, T. I, 416. *Dan avea totuși aerul unui luptător mărinimos, care-ar putea să dea o lovitură supremă, mortală, dar nu vrea s-o dea.* VLAHUȚĂ, O. A. 313. *Laudă față de cetitori firea lui iubitoare de dreptate și mărinimoasă.* IORGA, L. I, 215. *El mă învinuiește că nu sînt de loc mărinimos cînd mi se cer certificate de scutire de școală.* ULIERU, C. 112. ✦ (Neobișnuit) Plin de măreție **(1)**; măreț **(2).** *A muri pentru patrie este moartea cea mai frumoasă și cea mai mărinimoasă.* MARCOVICI, D. 264/27.

— Pl.: *mărinimoși, -oase.* — Și: (învechit) **marinimós, -oásă** adj.

— **Mare**[1] + **inimos,** după lat. *magnanimus.*

MĂRINÍT s. n. (Regional) Mărin (Băleni Sîrbi-Tîrgoviște). H IV 11.

— V. **mărini.**

MĂRIÓC, -OÁCĂ adj. v. **măroc.**

MĂRÍRE s. f. Acțiunea de a (se) mări și rezultatul ei.

I. (Cu sens dimensional) **1.** Extindere, lărgire a unei suprafețe, a unui volum etc. *Mărirea suprafețelor de însămînțare.* ✦ Spec. Operație care constă în realizarea unei copii fotografice pozitive (sau a unei fotografii) mai mari decît negativul, cu ajutorul aparatului de mărit. Cf. MDT, LTR[2].

2. (Învechit) Mărime **(I).** *Au trimis poroncă la Duca vodă să-i triimiță chip și starea cetății... și mult s-au mirat de mărirea ei.* NECULCE, L. 41. ✦ (Învechit, rar, cu determinarea „trupului") Statură, talie. *Era însă la mărirea trupului om de mijloc, uscățiv.* MINEIUL (1 776), 18[r2]/26.

II. (Cu sens cantitativ) Creștere a numărului, sporire a cantității. *Mărirea și înmulțirea averilor.* LM. *Mărirea producției globale și a producției marfă... este una din cele mai importante probleme ale dezvoltării agriculturii.* SCÎNTEIA, 1 954, nr. 2 860.

III. Creștere, dezvoltare ; amploare ; punct culminant, apogeu. *Armata Moldovei, în zilele mărirei sale, se urca la patruzeci mii moldoveni și patrusprezece mii străini.* BĂLCESCU, M. V. 644, cf. MUREȘANU, P. 35/7. *Imperiile și națiile*

au avut mărirea şi căderea lor. NEGRUZZI, S. I, 200, cf. STUDII, 1 948, nr. 3, 6.

IV. (Cu sens calitativ) **1.** (Rar) Lucru important, faptă demnă de reţinut. *Şi dereptarea ta, D*[umne]*zeu, pără sus, ce faptu-mi-ai mărire* (a i f ă c u t l u c r u r i m i n u n a t e B 1 938). PSALT. 139. *Cine şi ce se poate asemăna cu poporul care a clădit asemenea măriri!* D. ZAMFIRESCU, Î. 81.

2. (Învechit) Putere, tărie, mărime **(IV 2);** atotputernicie. *Mare e Domnul şi lăudat foarte şi mărirea lui nu e cumplire.* PSALT. 299. *De dumnezăire să leapădă, de mărirea lui Dumnezău nu să cutremură* (cca 1 618). GCR I, 49/27. *Bietul domn! Mare a fost..., că de mărirea lui nu mai sufla nici un boier.* DELAVRANCEA, A. 54.

3. Ridicare la o situaţie socială înaltă ; loc de frunte într-o anumită ierarhie (socială), situaţie înaltă ; demnitate, rang ; putere, autoritate. *Să-şi aducă amente că mărirea lui nu iaste stătătoare pînă la svîrşit.* EUSTRATIE, PRAV. 10/21. *Împărăteasa, nebăgînd nicidecum seamă de mărirea împărăţiei, să pogorî de mearse la acea roabă.* MINEIUL (1 776), 169r1/30. *Nu se îngrija de altele decît de pasiunea sa, de viitoarea sa mărire şi de modul de a cîştiga.* ASACHI, S. L. II, 55. *Ajuns la gradul de mărire pentru care a comis toate mişeliile..., ciocoiul îşi ridică masca ipocriziei de la ochi.* FILIMON, O. I, 98. *Eşti om în stare-a merge de-a-drept către mărire?* ALECSANDRI, T. II, 108. *Ce ţi se pare mai nostim: catîrul cu potcoave de aur, ori nerodul urcat la măriri?* CARAGIALE, O. VII, 175. *Cămara cu două cafazuri era o foarte caracteristică inovaţie a lui vodă Constantin Moruzi, care suferea puţin de boala măririlor.* C. GANE, TR. V. 232. *A scădea din mărire.* ZANNE, P. IV, 441. ✦ (Concretizat, mai ales la pl. ; astăzi adesea ironic) Persoană care ocupă o funcţie înaltă în ierarhia socială ; fruntaş, cîrmuitor, conducător, mărime **(IV 3).** *Armata lui Pasvanoglu se făcu atît de puternică, de începură măririle din Constantinopol să se sfătuiască înde ei ce este de făcut.* C. GANE, TR. V. 210. *I-au trimis veste c-ar vrea să stea de vorbă — mărire cu mărire — că multe au de spus.* VLAHUŢĂ, ap. TDRG. *Acum ofiţerii benchetuiesc la măririle tîrgului.* SADOVEANU, N. F. 102.

4. (Învechit şi regional; de obicei urmat sau, mai rar, precedat de un adj. pos. sau de un pron. pers.) Mărie[1] **(III 2).** *Învăţătura a însuşi stăpînitoarei măriri Ecaterinii II* (a. 1 773). GCR II, 86/4. *I-au trimis cuvănt... că ei nu vor ţinea cu turcii. Iară mărirea sa şi boierii vadă ce vor face, numai să nu se căiască după aceea.* ŞINCAI, HR. II, 301/4. *Împărăteştile lor măriri au fost nevoite... a se depărta din vederile obştei.* AR (1 829), 172/31. *Această ambasadă fu vesel primită de mărirea sa.* BĂLCESCU, M. V. 405. *Mărirea voastră va face ce am zis.* NEGRUZZI, S. III, 320. *Să trăiască a ta mărire Ani mulţi, plini de strălucire.* ALECSANDRI, P. II, 110, cf. I, 204. *Iancule, mărirea ta.* T. PAPAHAGI, M. 92, cf. 95.

5. Grandoare, strălucire, splendoare, măreţie **(1),** (învechit) mărime **(IV 5),** mărie[1] **(III 3);** glorie; faimă. Cf. CORESI, ap. GCR I, 14/24. *Unde e semeţiia lu Platon?... unde e mărirea Diei?* (a. 1 633). GCR I, 85/21. *Şi cine va putea acmu să spuie mărirea şi cinstea acei slave?* (a. 1 642). id. ib. 99/28, cf. 106/10, BIBLIA (1 688), [prefaţă] 8/29. *Astădzi deşartă-i nedejdia şi a pămîntului înşălăciune şi măriria stinse-se.* MOLITVENIC (sec. XVII), 310. *Vre să stăpînească Moldova ca Poarta turcească, cu mărire mare.* NECULCE, L. 198, cf. GCR II, 107/8. *Acolo mărirea, bogăţiia, vistieriia neîmpuţinată şi desfătare veacinică* (a. 1 785). GCR II, 147/8. *Cîtă mărire se zăreşte chiar în ticăloşia lui.* MARCOVICI, C. 11/24. *Cum, Zoiţo, vei uita treapta în care ai trăit şi viaţa cea plină de mărire?* PR. DRAM. 350. *El pare că se trezeşte transportat ca prin un farmec în un castel descris de Walter Scott, unde găseşte, pe lîngă mărirea feudalităţii..., eleganţa Franţei.* NEGRUZZI, S. I, 192, cf. 270, ALEXANDRESCU, M. 5, 89, id. O. I, 75, 83. *Văzut-au căzînd tronuri şi dispărînd popoare Ce se credeau eterne pe culmea de mărire.* ALECSANDRI, POEZII, 135, cf. id. P. I, 191, II, 118. *Dar lăsaţi măcar strămoşii ca să doarmă-n colb de cronici. Din trecutul de mărire v-ar privi cel mult ironici.* EMINESCU, O. I, 151, cf. 149, ISPIRESCU, M. V. 42, cf. GCR II, 232/24. ✧ (Concretizat) *Peste pod cu mii de coifuri trece-a Romei grea mărire.* EMINESCU, O. IV, 134. ✦ (Mai ales în limbajul bisericesc) Slavă, glorie, laudă, cinste, onoare. *Daţi mărire D*[umne]*zeului nostru.* PSALT. 313, cf. 139, 300. *Va da... unora, pentru răbdare a lucrure bune, mărire şi cinste* (cca 1 618). GCR I, 51/7, cf. 15/1, 50/23, 114/35, PARACLIS (1 639), 249. *A svinţiii sal*[*e*] *iaste toată cinstea şi mărirea* (a. 1 661). GCR I, 182/40, cf. 236/23. *Şi date fură fieştecăruia de dînşii veşminte albe şi aceale veşminte albe închipuiau mărirea cea veacinecă.* CHEIA ÎN. 2r/10, cf. 73v/31, 74r/20. *Vor bl*[ago]*s*[lo]*vi numele mărirei tale.* BIBLIA (1 688), 3492/37, cf. 501/5, GCR I, 367/39, II, 16/30. *Din psaltirie iarăşi iau cîntările mărirei dumnezeeşti.* VĂCĂRESCUL, IST. 248. *Mărire ţie, Dumnezeul nostru, mărire ţie* (a. 1 801). GCR II, 184, cf. MARCOVICI, C. 5/8, 8/1, 11/14, CALENDARIU (1 814), 31/18. *Fală-n lume şi mărire pentru tine-n veci să fie, O, Moldovo! ţeară mîndră!* ALECSANDRI, P. I, 201, cf. id. T. II, 97, EFTIMIU, Î. 169. *Boala mea nu e spre moarte, ci spre mărirea lui Dumnezeu.* GALACTION, O. 247. ✧ L o c. v b. **A da** (sau **a face) mărire** (cuiva) = a preamări, a proslăvi. *Daţi mărire* [Dumne]*dzeului nostru.* PSALT. 313, cf. GCR I, 15/1. *Prorocul David... pentru tine au glăsuit, mărire ţie făcîndu-ţi.* MINEIUL (1 776), 195v1/29. *Toţi într-un gînd şi într-o*

glăsuire dete mărire Domnului, că s-a îndurat a le da un moştean al împărăţiei. ISPIRESCU, L. 366.

6. (Învechit şi popular) Mîndrie, aroganţă, trufie, fală, semeţie, (învechit) mărie [1] **(III 4)**, mărime **(IV 6)**. *Mărirea deşartă iaste cumplită sufletului.* VARLAAM, C. 237. *Vezirul îi scria adesea mehtiupuri, dară nu aşa cu mărire, precum scriu alţi veziri, ce foarte cu blîndeţe, ca cum ar scrie la un prieten.* AXINTE URICARIUL, ap. TDRG. *Un bursuc domnitor... E neapărat dator Să ia un ton de mărire, Să dea porunci pe oştire.* ALEXANDRESCU, O. I, 307.

— Pl.: *măriri.*

— V. **mări** [1].

MĂRIŞÓR, -OÁRĂ adj. Diminutiv (hipocoristic) al lui m a r e [1]; măricel. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB.

1. Cf. m a r e [1] **(I)**. *Cinci cămăruţe... din care una mai mărişoară poartă pomposul nume de salon.* NEGRUZZI, S. I, 70. *Era o livadă mărişoară, presărată cu pomi.* REBREANU, I. 19. *Via lui Aristia, vie mărişoară de zece pogoane.* CAMIL PETRESCU, O. II, 10.

2. Cf. m a r e [1] **(II)**. *Năştea prunci şi-i hrănea şi-i creştea mărişori.* MUSTE, LET. III, 22/21. *Şi crescînd el şi fiica împăratului mărişori, i-au dat la şcoală pe amîndoi* (cca 1 800). GCR II, 178/15, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Cînd s-a face mai mărişor, are să înceapă a-i mirosi a catrinţă şi cu astă rînduială n-am să am folos de el niciodată.* CREANGĂ, A. 13. *Era băiat mărişor, de vreo paisprezece ani.* VLAHUŢĂ, O. A. 428, cf. DDRF. *Cu dor se întorcea acum spre cei trei copii mai mărişori.* MIRONESCU, S. A. 37. *Cînd m-am făcut mai mărişor, ca scaiul mă ţineam după tatăl şi fratele meu mai mare.* V. ROM. februarie 1 954, 246. *Ah! fetiţă, fetişoară! Creşte, fă-te mărişoară.* ALECSANDRI, P. P. 279. *Cînd a crescut fata mărişoară... a avut destui peţitori, dar împăratul nu a vrut s-o deie.* RETEGANUL, P. IV, 55. *Domnişor de la işcoală, Vin-acasă şi te-nsoară, Că şi eu mi-s mărişoară.* BUD, P. P. 29. ✧ E x p r. (Regional) **A lăsa** (pe cineva) **mare-mărişor** = a părăsi (pe cineva), a-l lăsa să facă ce vrea. Cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

— Pl.: *mărişori, -oare.*

— **Mare** [1] + suf. *-işor.*

MĂRÍT [1] s. m. (Învechit şi regional) Soţ; mire. *El ca măritu* (g i n e r e CC [2], m i r e D, m i r e l e H) *ieşi din celariul său.* PSALT. 31, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LM, DDRF, TDRG, DHLR II, 492, SCRIBAN, D., ROSETTI, L. R. VI, 252. *Dă-mă, mamă, la mărit, Că vremea mŕi s-o-mplinit! Şi mă dă, mamă, cui mă cere, Să mă fac şi ieu muiere.* ARH. FOLK. V, 142, cf. ALRT II 62.

— Pl.: *măriţi.*

— Lat. **maritus.**

MĂRÍT [2] s. n. (Popular) Măritat [1]. Cf. CIHAC, I, 158. *Fetişoară cu părinţi, Nu sili să te măriţi, Că măritu-i lucru mare, Nime nu-l poate stricare.* MARIAN, NU. 287, cf. TDRG, ALR II 2 679/95. ✧ L o c. a d j. **De mărit** = de măritat, v. m ă r i t a t [1]. *Peţitorii... trag mai întîi la un cunoscut sau la un vecin de-a omului cu fata de mărit.* MARIAN, NU. 120, cf. BUL. FIL. VII-VIII, 366. *Pare-mi bine c-aţi venit, Dar n-am fată de mărit.* BIBICESCU, P. P. 268. *De eşti fată de mărit, Mă primeşti tu la peţit?* BÎRLEA, B. 110, cf. ALR II/I h 156, ib. MN 110, 2 802/64. (E x p r.; în superstiţii) **A-şi face de mărit** = a face vrăji, farmece pentru a se mărita. *Marţi seara şi sîmbătă seara îşi fac fetele de mărit pe vale.* GOROVEI, CR. 10.

— Postverbal de la **mărita.**

MĂRÍT [3]**, -Ă** adj. **1.** Devenit mai mare [1] **(I)**; crescut. Cf. LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Jur-prejur de measă Verdeaţă stufoasă, Trestică mărită, Iederă-nflorită.* TEODORESCU, P. P. 25. *Frunză verde măr mărit, Tot cu boii am pornit.* ŞEZ. I, 45. ✦ (Mai ales despre ochi) Care este larg deschis; lărgit. *Îi punea mîna pe frunte, privind lung în ochii lui măriţi, plini încă de pîcla celor neştiute.* SADOVEANU, O. IX, 150. *Ochii lor, măriţi peste măsură, sfredelesc zarea.* BART, S. M. 38. *Negustorii care-l cunoşteau priveau miraţi şi-i dădeau bună ziua, cu ochii măriţi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 89.

2. Vestit, celebru, ilustru; nobil. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Fiice a lui Agamemnon, odrasle de neam mărit.* BELDIMAN, O. 12/6. *Cum vor, pe cei mici supun, Fie cît de ne-nvăţaţi... L-e destul că-s neam mărit.* MUMULEANU, ap. GCR II, 249/9. *Lamartin, măritul poet (versuitor) s-au mbărcat la Marsilia pe brigul Alcesta.* CR (1 832), 204[1]/8.

3. (Învechit şi popular, mai ales ca termen de reverenţă pe lîngă cuvinte reprezentînd un titlu, o calitate etc.) Slăvit, înălţat măreţ, glorificat; cinstit. V. m ă r i e [1] **(III 2)**, m ă r i m e **(IV 4)**. *Censtitul şi măritul pror*[o]*c* (a. 1 669). GCR I, 183/18, cf. LB, COSTINESCU. *Şi de n-o fi cu bănat, Domnul nostru-ar vrea să vază pe măritul împărat.* EMINESCU, O. I, 146. *Mărite împărate, ţi-am făcut slujbele cu care m-ai însărcinat.* ISPIRESCU, L. 30. *Oaspeţi mari din ţări străine! Prea măritul domn al vostru vă pofteşte lîngă sine.* EFTIMIU, Î. 10. *Tudor... cugeta ce vorbe alese să rostească în faţa măritului divan.* SADOVEANU, O. V, 625. *Vine şi un rădvan mare, Cu lăute de cîntare, Stînd în el mărita nună Ţiind în mîni o cunună.* TEODORESCU, P. P. 172, cf. 32, GCR II, 315. *Prea înălţate şi mărite împărate.* ŞEZ. I, 98.

— Pl.: *măriţi, -te.*

— V. **mări** [1].

MĂRITÁ vb. I. **1.** Refl. (Despre femei, adesea urmat de determinări introduse prin prep. „cu" sau, popular, „după") A se uni prin căsătorie cu un bărbat ; a se căsători. *Acestea sîntu preutesele celea ce după moarte popilor eale s-au măritatu* (a. 1 580). CUV. D. BĂTR. II, 340/12. *Venindu-i vremea de măritat, o luă acesta, priiatenul împăratului.* HERODOT (1 645), 331. *Muierile cealea, ce cănd le vor lipsi bărbaţii de acasă, să vor mărita.* PRAV. 131, cf. 134, 135, 140, 171, 204, 205. *Mai sus-numita stăpînă-sa s-a prins de dragoste asupra lui şi s-a măritat cu dînsul.* VĂCĂRESCUL, IST. 247. *Macar de s-ar mărita Marghioliţa mai degrabă, ca să scap de-o grijă.* ALECSANDRI, T. I, 32, cf. 77, 166. *Regînele se măritau, regii se însurau şi fanţii îmblau înamoraţi.* EMINESCU, N. 67. *Nu erau mai mult decît două săptămîni de cînd se măritase.* CREANGĂ, P. 114. *Eu nu mă pot mărita.* ISPIRESCU, L. 26. *Să nu te măriţi pînă nu m-oi întoarce, că pe alta n-o să iau.* BUJOR, S. 64. *Se măritase fără voie, fugind de acasă.* SADOVEANU, E. 128. *Cînd fata de şaisprezece ani se măritase, ei erau mai toţi la Paris.* CAMIL PETRESCU, O. III, 131. *Nu vă, fete, supărare... Doară vă veţi măritare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 450, cf. 122, 140, 182, 278, 448, 470, HODOŞ, P. P. 143, ŞEZ. VI, 24, 50, ALR I/II h 250, ALRM I/II h 341, ALRM II/I h 206. *Pînă nu m-oi vedea cununată, nu mă ţin că sînt măritată* (=să nu te lauzi înainte de izbîndă). Cf. ZANNE, P. IV, 326. *Se mărită pometul cu grădina*, se spune despre cei bogaţi care se căsătoresc pentru avere. Cf. id. ib. I, 265. ✧ Refl. recipr. Fig. *Pe splendidele margini de fulguri diafane Se-ngînă, se mărită acele culori varii.* HELIADE, O. I, 213. *Doi brazi solitarii crescuţi pe a lor groapă, Cu cît cresc către ceruri cu-atît ale lor ramur' Voiesc să se mărite.* id. ib. 354, cf. LM. *Slova de foc şi slova făurită, Împărecheate-n carte se mărită Ca fierul cald îmbrăţişat în cleşte.* ARGHEZI, VERS. 20. ✧ Tranz. *O măritară, fără voia ei, după un boiariu mare şi bogat.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 139[r]/17. *Am măritat-o după un cinovnic de la Tulcin.* NEGRUZZI, S. I, 59, cf. 73, 246. *În loc să-şi bată capu ca să mărite pe duduca, el umblă să se însoare.* ALECSANDRI, T. I, 338, cf. 203. *El a măritat pe fiică-sa după un om bun şi harnic.* CONV. LIT. XI, 216, cf. CREANGĂ, P. 77. *Pe mama o măritase repede bunica.* STANCU, D. 6. *Totdauna feţişoara Mărită pe fetişoară.* ZANNE, P. II, 136. *Săracele sutele, Cum mărită mutele.* id. ib. V, 616. (În context figurat) *A d-a cincea era făţăria şi o mărită dăpă feţili bisericeşti.* JIPESCU, ap. GCR II, 261. (Fig.) *Iar calul ud de cale, Pămîntu-n loc îl frămînta Şi spuma alb-o mărita Cu sînge roş ce picura Din strînsele zăbale.* COŞBUC, P. I, 195. ✦ (Prin Bucov.) *Mărita-m-aş* sau (tranz.) *mărită-mă* subst. = numele unei hore. VARONE, D. ✦ Compus: (Tranz.) **mărită-mă-mamă** subst. = ruji-galbene *(Rudbeckia laciniata)*. ✦ (Regional, ironic ; despre bărbaţi) A se însura stabilindu-se, prin căsătorie, în casa soţiei. Cf. MARIAN, NU. 6, MOLDOVAN, Ţ. N. 80.

2. Tranz. (Glumeţ şi familiar) A da, a vinde ceva (pe un preţ de nimic) pentru a scăpa de el ; a se descotorosi (de ceva). *În sfîrşit, dur la deal, dur la vale, unul mai dă, altul mai lasă, şi Prepeleac mărită capra.* CREANGĂ, P. 43, cf. id. GL., MARIAN, NU. 6. *Am cumpărat doi cai şi îndată i-am măritat.* DR. V, 209. *N-am măritat haramu di cal.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, cf. CV 1 949, nr. 6, 29.

— Prez. ind.: *mărít* (accentuat, regional, şi *mărit* ALRM I/II h 341).

— Lat. **maritare.**

MĂRITÁRE s. f. **1.** (Astăzi rar) Măritat[1]. *Marie ţiganca după măritare iăi a ieşi stiarpă* (a. 1 784). IORGA, S. D. XVI, 339. *În ziua a doua era prescris a se face ţeremonialul măritărei dupre ritul tatar.* ASACHI, S. L. II, 55. *Acolo nu va fi nici însurare, nici măritare, ci vor fi toţi într-o potrivă.* ALEXANDRIA, 148/17. *O haină de doliu ar fi trebuit să port de la măritarea mea.* NEGRUZZI, S. III, 183. *Că mai sînt în lume fete... Cari aşteaptă măritare.* F (1 886), 332.

2. (Regional ; în sintagma) *Măritarea urzicilor* = înflorire şi maturizare a urzicilor, după care nu mai sînt bune de mîncat. Cf. măritat[2] **(2)**. MARIAN, S. R. II, 280.

— V. **mărita.**

MĂRITÁT[1] s. n. Faptul de a (se) mărita, măritiş, (astăzi rar), măritare **(1)**, (popular) mărit[2] ; situaţie în care se află o femeie căsătorită ; căsnicie, căsătorie. *Şi însuratul şi măritatul a mulţi s-au urît.* VARLAAM, C. 47, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, NEGULICI. *Ea avea acum nouăsprezece ani şi nu voia să audă de măritat.* NEGRUZZI, S. I, 105. *În trecut, chiar măritatul fetei se făcea prin „ tocmeală ", ca şi o vînzare.* CV 1 949, nr. 6, 29. *Măriuţo cu chindeu, Vai de măritatul tău.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 185, cf. 278, 412. *Măritatu-i lucru mare, Nime nu-l poate stricare.* ZANNE, P. IV, 443. *D'ecît cu-a mieu măritat, Mai bine caier din sat ; Că l-aş toarce şi l-aş duce Ş-aş mînca pt'ita mai dulce.* ŢIPLEA, P. P. 39. *Măritatul aşteaptă luatul.* PAMFILE, VĂZD. 175. ✧ Loc. adj. **De măritat** = (despre femei sau despre vîrsta lor) aptă, potrivită pentru căsătorie. *Acela să o hrănească şi să-i ţie toate bucatele, pănă cănd va veni vreamia, de va fi de vrăstă de măritat.* PRAV. 219. *Ş-acum bine-am nemerit La casă de om cinstit, Tot cu feţi şi fete mari De-nsurat, De măritat.* JARNÍK-

BÎNSEANU, D. 513, cf. 371. *Măcar n-am fost de-nsurat, Nici ca ea de măritat.* MARIAN, NU. 7, cf. ALR II/I h 156.
— V. **mărita.**

MĂRITÁT[2], -Ă adj. **1.** (Despre femei) Unită cu un bărbat prin căsătorie ; căsătorită. *Dau certare până la moarte celora ce răpăsc muieri cu de-a sila..., fie slobodă sau măritată.* PRAV. 190, cf. 142, 151, 214, ANON. CAR. *Am fost măritată, domnule maiore.* KOTZEBUE, U. 21[v]/22, cf. LM. *Sora cea măritată îi puse Elenuței mînile pe umăr, o privi și o întrebă zîmbitoare.* AGÎRBICEANU, A. 245. *Cea mijlocie, Bicuța, mai norocoasă, era singura soră măritată.* BASSARABESCU, V. 5. *De la tine să iee pildă toate femeile care-s măritate.* ȘEZ. VI, 17, cf. GOROVEI, C. 146. ✧ (Substantivat) *Iară cea măritată să grijească de ceale lumești cum va îngădui bărbatului* (cca 1 618). GCR I, 52/35. *Să plîng cele măritate, Că nu au de bărbați parte.* ZANNE, P. IV, 443. ✦ (Regional, ironic ; despre bărbați) Care se stabilește, prin căsătorie, în casa soției (DDRF, A V 16) ; care e lipsit de autoritate în căsnicie, care e condus de soție (DDRF).
2. (Prin nord-estul Olt., în sintagma) *Urzici măritate* = urzici bătrîne, care au legat rod. CIAUȘANU, GL. *Urzicele măritate nu mai sînt bune de mîncat.* id. ib.
— Pl.: *măritați, -te.*
— V. **mărita.**

MĂRITĂȚÎE s. f. (Regional) Căsătorie, nuntă (Roșiori de Vede). MAT. FOLK. 157. *Să n-ai parte de fetie, De alba-ți mărităție.* ib.
— **Măritat[1]** + suf. *-ie.*

MĂRITÍȘ s. n. Căsătorie a unei persoane de sex feminin ; măritat[1], (astăzi rar) măritare **(1)**, (popular) mărit[2], (învechit, rar) mărituș. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Astor fete li se cade măritiș evropenesc.* PR. DRAM. 106. *Tot moartea, precum v-am mai spus, mai bună o prejudec, Decît să voiesc măritiș pentru țară streină Și să mă depărtez de voi.* PANN, E. IV, 25/4. *Nu-ți învoiește măritișul cu o rudenie.* NEGRUZZI, S. I, 242. *Tatăl Marioarei se opunea la asemenea măritiș.* BOLINTINEANU, O. 383. *Flăcăii se duc pe la familiile cari au fete mari și le urează noroc și fericire la măritiș.* PAMFILE, CR. 21, cf. id. S. T. 110. *Baciu se plînse cît de rău a nimerit-o cu măritișul fetei.* REBREANU, I. 301, cf. 87. *S-a frînt și ea într-o clipă, cum se frînsese vlaga lui Manlache la măritișul ei.* POPA, V. 314. *Mama își dorise, și ca fată și după măritiș, o mașină de cusut.* PAS, Z. I, 241, cf. 220. *Tu ai minte sănătoasă, nu zic. Dar cînd e vorba de măritiș, e altă poveste.* V. ROM. martie 1 954, 110. *După aproape cinsprezece ani de la măritiș, nevasta lui Boțoghină nu mai păstra din frumusețea ei de atunci decît gura și ochii.* PREDA, M. 174. *Nădăjduia c-o să-și poată cumpăra singură cele trebuitoare pentru măritiș.* T. POPOVICI, SE. 37, cf. V. ROM. septembrie 1 960, 52. *Arză-l focul măritișul. Prăpădi-s-ar și fetișul.* TEODORESCU, P. P. 274. *Fata au primit măritișul acesta foarte bucuroasă.* SBIERA, P. 151. *Nu o alungă de unde a venit de groaza măritișului.* RETEGANUL, P. II, 13. *Sosindu-i fetei vremea măritișului, au început să-i vie peținori.* ȘEZ. VII, 140. ✧ (Regional) *Ladă de măritiș* = ladă în care se pune zestrea miresei ; lada miresei. ALR II/I MN 136, 3 893/876.
— Pl.: *măritișuri.*
— **Mărita** + suf. *-iș.*

MĂRITÓR, -OÁRE adj. Care mărește. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.
— Pl.: *măritori, -oare.*
— **Mări[1]** + suf. *-tor.*

MĂRITÚȘ s. n. (Învechit, rar) Măritiș. Cf. DR. XI, 246.
— Pl.: *măritușuri.*
— **Mărita** + suf. *-uș.*

MĂRÎȚĂ[1] s. f. (Prin Munt.) Numele unei plante nedefinite mai de aproape. Cf. H IV 52, VII 480.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. n. pr. Marița.

MĂRÎȚĂ[2] s. f. v. **mariță.**

MĂRIȚÍ vb. IV. Tranz. (Prin Ban.) A răsfăța, a alinta, „a purta frumos îmbrăcat pe cineva" (T. PAPAHAGI, C. L.). *Muierea e mare drac: cînd omul o mărițește ea pe min' mă năpustește.* HODOȘ, ap. T. PAPAHAGI, C. L.
— Prez. ind.: *mărițesc.*
— Cf. măreț.

MĂRIÚȚĂ s. f. **I. 1.** (Entom. ; Transilv. și Bucov. ; și în sintagma *măriuța popii)* Buburuză *(Coccinella septempunctata)*. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ȘĂINEANU, D. U., BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Dintre toate numirile cîte i le dau românii din Bucovina acestui insect, cea mai răspîndită și mai auzită este numirea buburuză și măriuță.* MARIAN, INS. 107, cf. 37, 106, 108, 424, ALR I 1 889/69, 80, 90, 93, 94, 96, 178, 290, 305, 308. *Măriuță, măriuță, indi-i zbura acle* [= acolea] *ti*[-i] *mărita.* ALR II 4 366/64, cf. 4 366/95, 105, 172. *Măriuța popi*[i], *du-te-n țară și te-nsoară.* ib. 4 366/182.
2. (Zool. ; Transilv.) Nevăstuică *(Mustela nivalis)*. ARH. FOLK. V, 158, cf. ALR I 1 173/96. *Am văzut multe măriuțe pe la șură.* CV 1 952, nr. 4, 33, cf. com. din LUPȘA-ABRUD.

3. (Iht. ; regional) Zvîrlugă *(Cobitis taenia taenia)*. Cf. DAMÉ, T. 127, ȘĂINEANU, D. U.

4. (Prin nordul Mold. și Bucov.) Mai[2] cu care se stîrnește peștele (de sub maluri) pentru a putea fi pescuit. Cf. ANTIPA, P. 104, 138, 147.

II. (Mold.) Numele unui dans popular ; melodia după care se execută acest dans. *Ne cînta din fluier: doina, care te umple de fiori, corăbiasca, măriuța..., de jucam pînă ce asudau podelele și ne sărea talpele de la ciubote.* CREANGĂ, A. 82, cf. PAMFILE, J. II, 153, H I 85.

— Pronunțat: *-ri-u-*. — Pl.: *măriuțe*.

— Cf. n. pr. Măriuța.

MĂRIUȚÍCĂ s. f. (Entom.; prin Transilv.) Diminutiv al lui măriuță **(I 1)**. Cf. PĂCALĂ, M. R. 33.

— Pronunțat: *-ri-u-*. — Pl.: ?

— **Măriuță** + suf. *-ică*.

MĂRÎNGHILE subst. (pl.) (Regional) Numele unui dans popular (Niculițel-Isaccea). H XIV 400.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

MĂRÎNTÁIE s. f. pl. v. **măruntaie.**

MĂRÎNTẮIE s. f. pl. v. **măruntaie.**

MĂRÎNȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj., adv., s. f. v. **mărunțel.**

MĂRÎNȚÚȘURI s. n. pl. v. **mărunțuș.**

MĂRJĂR s. n. v. **mojar.**

MĂRJÉR s. n. v. **mojar.**

MĂRLĂÚZ subst. (sg.) (Regional) Teren plin de piatră ; (regional) lespeziș (Mățău-Cîmpulung). COMAN, GL.

— Și: **marlaúz** subst. (sg.) COMAN, GL.

— Etimologia necunoscută.

MĂRLÍ vb. IV v. **mîrli.**

MĂRLÍRE s. f. v. **mîrlire.**

MĂRLÍȚĂ s. f. v. **mîrliță[2].**

MĂRMĂÍRE s. f. v. **mormăire.**

MĂRMĂLÁDĂ s. f. v. **marmeladă.**

MĂRMĂLẮU subst. v. **mîrmîlău.**

MĂRMẮNT s. n. v. **mormînt.**

MĂRMORÎT, -Ă adj. v. **mărmurit.**

MĂRMURĂR s. m. (Rar) Meșter care lucrează marmura[1]. Cf. POLIZU, BARCIANU.

— Pl.: *mărmurari*. — Și: **marmorár** s. m. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

— **Marmură[1]** + suf. *-ar*.

MĂRMURÉL s. n. Diminutiv hipocoristic al lui marmură[1] **(1)**. *Păhărel de mărmurel.* RĂDULESCU-CODIN, L. TR. 62. *Turnurile sus la stele Cu ziduri de mărmurele.* id. ib. 67. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Se înclină jupînul mire Cu păhărele mărmurele.* SEVASTOS, N. 296.

— Pl.: *mărmurele*.

— **Marmură[1]** + suf. *-el*.

MĂRMURÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Învechit și în poezia populară) A sculpta sau a lucra ceva în marmură[1] ; a căptuși cu marmură. Cf. LB. *Țițișoarele ei Să mi le mărmuriți, Să mi le-nchipuiți.* MAT. FOLK. 20.

2. Intranz. (Prin Bucov.) A îngheța, a încremeni de frig. Cf. ȘEZ. V, 105.

?. Intranz. Fig. (Învechit și popular) A înmărmuri, a încremeni (de frică, groază, uimire etc.). *Stăpînă-său numai ci mărmuri de ciudă* (a. 1675). GCR I, 223/19. *Îndată cum au băut, au mărmurit toți de beți, bînd de acel vin.* NECULCE, L. 232. *Inima mea mărmurind, Tainice fiori l-ast nume năvălesc și o cuprind.* HELIADE, O. I, 429, cf. 410, POLIZU, BARCIANU, TDRG, BUL. FIL. III, 106. *Voinicu d-auzea, Voinicu tremura, Apoi mărmurea.* TEODORESCU, P. P. 447.

— Prez. ind.: *mărmuresc*. — Și: **marmurí** vb. IV. DDRF.

— V. **marmură[1]**.

MĂRMURÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a mărmuri și rezultatul ei. Cf. mărmuri **(3)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Privea în mărmurire și buzele-și mușca.* HELIADE, O. I, 193. *Inima-mi în tăcere așteaptă-n mărmurire.* id. ib. 303, cf. 164, 179. *Mărmurirea coprinde pe cel nedominat decît de judecata senină.* MACEDONSKI, O. IV, 117.

— Și: **marmoríre** s. f. LM.

— V. **mărmuri.**

MĂRMURÍT, -Ă adj. **1.** (Învechit) Sculptat, lucrat în marmură[1] ; care are aspectul marmurei. Cf. POLIZU. *Cufundat în întuneric, ling-o cruce mărmurită Într-o umbră neagră, deasă, ca un demon el veghează.* EMINESCU, O. I, 50, cf. BARCIANU.

2. Fig. (Învechit și popular) Înmărmurit, încremenit (de frică, groază, uimire etc.). *Măr-*

murită, nu putea nici să grăiască de frică și căzu jos (a. 1 675). GCR I, 222/22. *Toți boierii se îngrozise de frica lor și sta mărmoriți.* ȘINCAI, HR. III, 60/10, cf. MAG. IST. I, 304/5, HELIADE, O. I, 405, COSTINESCU. *Să luăm calea pădurilor, strigă un flăcău din mijlocul lumei mărmurite.* DELAVRANCEA, S. 199. *Licescu, dinaintea oglindei, părea însă mărmurit într-o nepăsare bizară.* MACEDONSKI, O. III, 71. ✦ (Despre obiecte, spații etc.) Neclintit, nemișcat. *Trăsnetul încă tot doarme, ș-în cîmpul cel mărmurit O prea jalnică tăcere cu groaza s-a răspîndit.* HELIADE, O. I, 100. *Toate în preajmă-i stau mărmurite și reci ca gheața.* ODOBESCU, S. I, 93.

— Pl.: *mărmuriți, -te.* — Și: **mărmorít, -ă** adj.

— V. **mărmuri.**

MĂRMURÓS, -OÁSĂ adj. (În dicționarele din trecut) Care conține marmură [1]; care seamănă cu marmura. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU.

— Pl.: *mărmuroși, -oase.*

— **Marmură** [1] + suf. *-os.*

MĂRNĂÍ vb. IV v. **mormăi.**

MĂRNICÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Mîndru, încrezut, arogant (Stănești-Curtea de Argeș). L. ROM. 1 959, nr. 2, 53.

— Pl.: *mărnicoși, -oase.*

— Etimologia necunoscută.

MĂRNÓS, -OÁSĂ adj. v. **marnos.**

MĂRÓC, -OÁCĂ adj. (Transilv. și Ban.; despre oameni și animale) Mare, gras, zdravăn (CONV. LIT. XX, 1 013, DR. V, 209, VII, 470, ALR I 1 191/333, 1 580/90, 1 813/315, 1 835/80, ALR II 3 696/53, 4 237/53, LEXIC REG. 119, A I 24); înalt, lung, deșirat (ALR II/I h 83, ALRM I/I h 94).

— Pl.: *măroci, -oace.* — Și: **mărióc, -oăcă** (pronunțat: *-rioc*) adj. ALR I 1 901/251, MAT. DIALECT. I, 79.

— **Mare** [1] + suf. *-oc.*

MĂRÓI, -OÁIE adj. (Regional) Foarte mare [1] (I). V. m ă r o c. Cf. ARHIVA, XVII, 271. *În scara șelei... hodinea... o opincă măroaie, cu sfîrcul semeț înfipt în subsoara calului.* GALAN, Z. R. 215, cf. ALR SN I h 33.

— Pl.: *măroi, -oaie.*

— **Mare** [1] + suf. *-oi.*

MĂRÓS, -OÁSĂ adj. (Ban.) Mîndru, semeț, îngîmfat, vanitos. Cf. ANON. CAR., DDRF, CADE, FRÎNCU-CANDREA, M. 102, I. CR. VIII, 88, ALR II 3 722/95.

— Pl.: *măroși, -oase.*

— **Mare** [1] + suf. *-os.*

MĂROȘÍ vb. IV. R e f l. (Învechit, prin Ban.) A se mîndri, a se făli, a se îngîmfa. Cf. ANON. CAR., CDDE.

— Prez. ind.: *măroșesc.*

— V. **măros.**

MĂROȘÍE s. f. (Învechit, prin Ban.) Mîndrie, îngîmfare, aroganță. Cf. ANON. CAR., CDDE.

— **Măros** + suf. *-ie.*

MĂRSĂCĂCIÚNE s. f. v. **mîrsăcăciune.**

MĂRSĂIÁLĂ s. f. v. **mîrsăială.**

MĂRSĂIETÚRĂ s. f. v. **mîrsăietură.**

MĂRSIÓS, -OÁSĂ adj. v. **mîrsios.**

MẮRȘAV, -Ă adj. v. **mîrșav.**

MĂRȘĂLUÍ vb. IV. I n t r a n z. (Mai ales despre militari) A merge în marș **(I 1)**; a mărșui **(1)**, (regional) a mărșuli. *De nopți întregi prin pulberea uscată Și mai înecăcioasă decît fumul, Mărșăluim spre miazăzi.* CAMIL PETRESCU, V. 16, cf. id. U. N. 345, CONTEMP. 1 949, nr. 162, 3/6. *Încinși cu centiroane, mărșăluiam într-o parte și alta a satului.* BOGZA, A. Î. 604, cf. id. C. O. 93, 318. *Trupele au mărșăluit zile și nopți, ajungînd istovite pe poziție și cu întîrziere.* PAS, Z. III, 38, cf. IV, 73. *Cavaleriștii mărșăluiau fără încetare, de zile și nopți, către gurile tunurilor.* CAMILAR, N. I, 212, cf. 116, II, 51. *Drumeagul strîmt al cîmpului îi înșiruise lung, ca într-o coloană ce mărșăluia.* MIHALE, O. 104. *Zăriră un grup de tineri cu chipuri lăptoase și roze, mărșăluind în pas militar.* V. ROM. martie 1 954, 173, cf. mai 1 954, 91. ✦ (Familiar) A face un drum lung, obositor, a merge mult.

— Prez. ind.: *mărșăluiesc.* — Și: (regional) **marșaluí** vb. IV. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.

— **Marș** + suf. *-ălui.*

MĂRȘĂLUÍRE s. f. Acțiunea de a m ă r ș ă l u i; mărșuire.

— Pl.: *mărșăluiri.*

— V. **mărșălui.**

MĂRȘĂVÍE s. f. v. **mîrșăvie.**

MĂRȘÎNĂ s. f. v. **mașină.**

MĂRȘUÍ vb. IV. **1.** I n t r a n z. A mărșălui. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *De loc dar am și pornit, Toată noaptea am mărșuit.* RETEGANUL, TR. 70.

2. T r a n z. (Regional; atestat în forma *marșui;* complementul indică ființe) A izgoni (spunîndu-i marș!). Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. *L-o marșuit ca pi-un cîni.* ib.

— Prez. ind.: *mărșuiesc.* — Și **(2) marșuí** vb. IV.

— **Marș** + suf. *-ui.*

MĂRȘUÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a **mărșui**. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM.
— V. **mărșui.**

MĂRȘULÍ vb. IV. Intranz. (Prin sud-estul Transilv.) A mărșălui. *Trupa mărșulește.* FOLC. TRANSILV. II, 290.
— Prez. ind.: *mărșulesc.*
— Probabil contaminare între **mărșui** și **mărșălui.**

MĂRTÁC s. m. v. **martac.**

MĂRTÁCENI s. m. pl. (Regional) Martaci. V. **martac (1 e).** (Lisa-Făgăraș). CHEST. II 258/62, cf. LEXIC REG. 92.
— **Mărtac** + suf. *-eni.*

MĂRTĂN s. m. v. **mîrtan.**

MĂRTÁȘ s.n. (Prin nordul Transilv.) Sos. ALR II 4 081/279, cf. 4 081/316, 325, 334, 346, 353.
— Pl.: *mărtașuri.*
— Din magh. **mártás.**

MĂRTĂCÉL s. m. Diminutiv hipocoristic al lui **martac (1 f).** *Bordeiaș, bordei, bordei Cu mărtăcei de tei.* TEODORESCU, P. P. 331, cf. MAT. FOLK. 1 210.
— Pl.: *mărtăcei.*
— **Mărtac** + suf. *-el.*

MĂRTĂCÍ vb. IV. Tranz. A pune martaci la un bordei, a propti cu martaci. Cf. ȘIO II$_1$, 406. *Am o casă dezvălită, Întîi o mărtăcesc La urmă o-nvelesc* (Opinca). MAT. FOLK. 536. *C-un pai de șovar Învălii o casă ș-un coșar. Întîi îl învelii Ș-apoi îl mărtăcii* (Piciorul în cizmă). PĂSCULESCU, L. P. 94, cf. PASCU, C. 177.
— Prez. ind.: *mărtăcesc.*
— V. **mărtac.**

MĂRTĂRUSÍ vb. IV v. **mărturisi.**

MĂRTIRISÍ vb. IV v. **mărturisi.**

MĂRTORESÍ vb. IV v. **mărturisi.**

MĂRTORÍE s. f. v. **mărturie.**

MĂRTORISÍ vb. IV v. **mărturisi.**

MĂRTOROSÍ vb. IV v. **mărturisi.**

MĂRTURESÍ vb. IV v. **mărturisi.**

MĂRTURÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar; folosit și absol.) **1.** A mărturisi **(1).** *Femeile, între primii creștini, se văd diaconese, preotese oficiante, profetese, prezicătoare, martire, ce știa și avea dreptul a mărturi.* HELIADE, O. II, 49.
2. A mărturisi **(2).** *Scriem și mărturim cu cest adevărat zapis al nostru... de a noastră bună voie am dăruit parte noastră de moșie* (a. 1 704). URICARIUL, XXIII, 266/1. *Mărturind cu sufletul său, cum și el știe... că această moșie Rădășanii tot de mănăstire s-au stăpînit* (a. 1 752). ib. X, 187.
3. A mărturisi **(5).** *Mărturim recunoștința ce vă datorează țeara noastră* (a. 1 774). URICARIUL, I, 178.
— Prez. ind.: *mărturesc.*
— V. **martur.**

MĂRTURÍE s. f. **1.** (Învechit, în limbajul bisericesc) Susținere, mărturisire a credinței. *În toate dzile leșuia să împiadece mărturiia și învățătura svîntului.* VARLAAM, C. 372. *Roagă-te pentru mine ca să fiu iertat de cît rău ț-am făcut și să-mi obîrșesc viața în bună mărtorie.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 5^r/19. ✧ (Rar) *Mărturia credinței* = crezul. Cf. CADE. ✦ Parte dintr-o cîntare bisericească executată, alternativ, de două persoane ; stare. *Cînd nu cîntau împreună, își ținea una alteia ison și se ajutau la mărturii, adică la stări, ca să poată să răsufle.* STĂNOIU, C. I. 193. *Maica Natalia cînta la strană, căci era de „rînd", iar maica Vitalia îi ținea ison ș-o ajuta la mărturii.* id. ib. 195. ✦ (Învechit, rar) Supliciu, mucenicie, martiriu. *Alți marturi a domnului H*[risto]*s depreună aflară sfîrșitul mărturiei sfîrșindu-să întru H*[risto]*s.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 109^r/20. *Și așa au obrășitu-și nevoința mărturiei dîndu -și s*[u]*fl*[e]*tele în mînule lui D*[u]*mn*[e]*dzău, sv*[i]*nții m*[u]*cin*[i]*ci.* id. ib. noiembrie 127^v/23. ✦ (Concretizat) Martir [2] **(2),** mucenic. *Fiind închiși multe mărturii, adecă m*[u]*cenici, prin temnițe și mearsă îngerul lui D*[u]*mn*[e]*dzău de i-au slobodzît.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 143^r/17.
2. Declarație făcută de o persoană pentru a adeveri un lucru, văzut ori auzit, sau pentru a-și susține părerile; spec. depoziție a unei persoane în fața instanței judecătorești ; p. ext. confirmare, adeverire a unui fapt săvîrșit, văzut sau auzit de cineva; (învechit) mărturisanie **(1).** *Nu-ți voru preemi mărrturiia ceaia ce e de menre.* COD. VOR. 42/19, cf. GCR I, * 3/17. *Cel ce propovedui mainte pre Hristos și cu mîinile sale botează-l și de sus de el mărturie auzi.* CORESI, EV. 525. *Eu Pătrașco Păturniche fac mărturie cu această mică cărțulie, cum amu avut o țigancă la mănăstire de Bistriță* (a. 1 597). CUV. D. BĂTR. I, 77/23. *Nu mărturisi pre vecinul tău mărturie strîmb*[ă]. PARACLIS (1 639), 251. *Nu-l creade nime ce grăiaște, nice să creade necăiuri mărturiia lui.* PRAV. 248, cf. 133, 189, 299. *Și-l va sudui pre martur înaintea giudețului dzicînd cum mărtu-*

riia lui nu iaste bună. EUSTRATIE, ap. GCR I, 123/1. *Iară şi în leagea voastră scrisu-i, că a doi oameni mărturiia adevărată iaste.* N. TEST. (1 648), 116v/1, cf. 203r/12. *Deci acea mărturie de la acei oameni buni, măriia-sa domnu nostru au credzut-o, şi noi toţi* (a. 1 657). GCR I, 174/36, cf. DOSOFTEI, PS. 115/15. *Aşa se grăbise de scrisese pîra lui Simion, susţinînd-o şi prin mărturia lui de preot.* REBREANU, I. 122. *Poate fi cazul să ne cheme şi pe noi, să ne cerceteze, să dăm vreo mărturie.* SADOVEANU, M. C. 67. *A venit naşa la noi şi a vorbit cu mama şi s-a jurat şi a adus mărturia altor fini, că încuiase poarta servitoarea.* PAS, Z. I, 178. *Codul penal sancţionează, într-adevăr, sub calificare de mărturie mincinoasă, fapta unei persoane care, depunînd ca martor înaintea unei instanţe, face afirmaţii mincinoase.* PR. DREPT, 699. *Mărturia dreaptă te scapă din păcate.* ZANNE, P. VIII, 318. *Mărturia mincinoasă în groapă te lasă.* id. ib. ✧ (Învechit) *Mărturie de cercetare* = anchetă. *Iar acei ce vor rămîne nemulţămiţi cu mărturiia D*[umnea]*voastră de cercetare să-i soroci ţi ca să viie la Divan* (a. 1 803). URICARIUL, IV, 216. ✦ P. ext. (Învechit, rar) Judecată. *Nu se cade episcopului să umble la mărturie* (a. 1 640). MURNU, GR. 36. ✦ (Învechit) Cunoştinţă, ştire. *Acest năravu au bolnavii, că nu vor niminea să aibă mărturie de boala lor.* CORESI, EV. 244, cf. 170, 203. *Şi aceştia toţi luară mărturie pren credinţă, nu dobîndiră făgăduinţa.* N. TEST. (1 648), 300v/12. ✦ (Învechit şi regional; concretizat) Martor **(2,3)**. *Sculase pri menre mărturia nedreptăţii* (martori mincinoşi B 1 938) *carile... întrebară-mă.* PSALT. HUR. 29r/12, cf. PSALT. SCH. 104/6, PSALT. 46, 62, 270. *Şi-i va împărţi ei Dumnezeu că nu va trebui mărturii, că el însuşi iaste şi mărturisitoriu şi judecătoriu.* CORESI, EV. 39. *De va trimite vreunul să fie mărturie mincinoasă, atunce pentru căce iaste încă nu de vrăstă, tînăr, nu să va putea certa.* PRAV. 329, cf. 44, 279. *Iară să nu va asculta pre tine, mai ia lîngă tine încă unul sau doi, că de în gura a doi au a trei mărturii să întăreaşte tot cuvîntul.* N. TEST. (1 648), ap. GCR I, 128/1, cf. 134/27. *Eu i-am zis să aducă 5 mărturii să mărturisească precum iaste bou al lui şi să-l dau* (a. 1 760). IORGA, S. D. XII, 72. *Ai tu mărturii să pui de faţă pentru aceste cuvinte ci-m spusăş tu mie?* (a. 1 773). GCR II, 97/34. *Nu voi vorbi cu el fără de mărturii, ca să nu mai scornească de acestea despre mine.* ŞINCAI, HR. III, 211/36, cf. I, 295/36, II, 282/9, GCR II, 206/8, MAG. IST. I, 361/29. *Au adus... mărturii, oameni cinstiţi, care dovedesc că să află cu deplină ştiinţă la meşteşugul testemelurilor* (a. 1 823). DOC. EC. 300. *Ai tu mărturie, ca să stea dovadă, după datorie? — Am, el îi răspunse... Nu persoane proaste, ci de cinste-n lume.* PANN, P. V. I, 121/17. ✧ Fig. *Sărmane flori... La ce-ntîlnire mărturii tăcute Mi-aţi fost?* IOSIF, P. 36, cf. HODOŞ, P. P. 132.

3. (Învechit, în limbajul bisericesc) Învăţătură, lege morală, precept, poruncă; (învechit, rar) mărturisit[1]. *Se-ar ţinrea feciorii tăi mărturiia mea.* PSALT. HUR. 113v/26, cf. 14v/17. *Şi ispitiră şi mîniară Dzeul de sus, şi mărturia* (leagea C[2]) *lui nu feriră.* PSALT. 161, cf. 195, 259, 265. *Feri sufletul mieu mărturia ta* (porăncitele VH, poruncile D) *şi iubii-o foarte.* ib. 266, cf. GCR I, 12/34. *Ei vor cădea căci nu vor asculta mărturia lui.* VARLAAM, C. 418. *Ce ei biruiră pre el pentru sîngele mielului şi pentru cuvîntul mărturiei lui.* N. TEST. (1 648), 312v/2. *Mărturia ta, Dumnedzău sfinte, Credincioasă dînd poruncilor minte.* DOSOFTEI, PS. 58/11, cf. MURNU, GR. 36.

4. Probă, dovadă; semn, indiciu; act, document (care serveşte drept dovadă, probă, indiciu); certificat, adeverinţă, (învechit, rar) mărturisire **(3)**, (învechit) mărturisitură **(3)**, mărturiseală **(2)**. *Aurulu vostru şi argintulu rruginrii şi rrugira loru întru mărrturie voao fi-va.* COD. VOR. 132/12. *Cum veade, nu ştim, grairă, ce feciorul înainte puseră-l, destul credincioasă mărturie.* CORESI, EV. 172, cf. 36. *Făcutu-i-am de la noi această mărturie şi am pus pecetia oraşului ca să-i fie de credinţă* (a. 1 591). GCR I, 38/37. *Pentr-aceea i-am făcut cest zapis să-i hie d*[u]*m*[i]*sale de mărturie* (a. 1 642). GCR I, 93/12. *Într-această carte sînt învăţături cu bună tocmire alcătuite şi cu adevărate mărturii dentru sf*[i]*nta scriptură a legii cei vechi.* CHEIA ÎN., ap. GCR I, 237/20. *Am arătat cu mărturiile şi a istoricilor şi a numelui ce avem.* N. COSTIN, L. 114, cf. 56. *Arătăm grije şi osîrdie întru aflarea şi aducerea mărturiilor şi învăţăturilor a mulţi daschăli şi istorici aleşi* (a. 1 714). GCR II, 8/29. *Eu l-am sădit numai ţie, Dragostei o mărturie.* BĂRAC, A. 18/2. *Şi casa pentru ca s-o ştie, Au pus ca semn şi mărturie În faţa casei o nuia.* COŞBUC, B. 31, cf. MARIAN, Î. 78, MURNU, GR. 36. *Luîndu-şi de acolo mărturie pecetluită să vie slobozi la Suceava.* N. A. BOGDAN, C. M. 22, cf. 170. *Jalea şi plînsetele Saftei, pînă la ziuă, fură destulă mărturie.* GALACTION, O. 73. *Eu am luat-o fără drum în sus, Am mărturie urmele-mi de sînge.* BENIUC, V. 7. *Marile construcţii ale socialismului constituie mărturii vii şi puternice ale politicii de pace.* SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 372, cf. nr. 2 394, 2 399, ib. 1 953, nr. 2 592. *După o mărturie bizantină de la începutul veacului al XI-lea, conducătorii populaţiei din ţinuturile Dobrogei căutau protecţia „stăpînitorului de la nordul Dunării".* LUPTA DE CLASĂ, 1 954, nr. 1, 81. *Căsuţa apare ca o mărturie a unui trecut mort.* CONTEMP. 1 954, nr. 408, 4/4, cf. V. ROM. ianuarie 1 954, 162. *Numai pe primarul satului l-a cruţat, ca să fie de mărturie despre puterea lui.* RETEGANUL, P. I, 8, cf. II, 25, RĂDULESCU-CODIN, Î.

134. ✧ (Regional) *Mărturie de vestiri* = dovadă prin care se adevereşte că s-au făcut strigările sau vestirile mirilor înainte de cununie. Cf. mărturisire **(4)**. Cf. MARIAN, NU. 204. ✦ (Regional; şi în sintagma *mărturie de cununie)* Certificat, extract de cununie. Cf. LM, COMAN, GL. ✦ (Şi în sintagma *mărturie de botez)* Iconiţă sau cruciuliţă de metal dăruită de naş participanţilor la botezul unui copil. Cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, TDRG.

5. (Transilv. şi Maram.) Tîrg săptămînal (fixat în zilele în care oamenii veneau la oraş pentru mărturii **2**). *Concesiunea tîrgurilor (bîlciuri, mărturii), cum şi luatul de vămi la tîrguri.* BARIŢIU, P. A. I, 651. *În zilele de mărturie el văzu... populaţia sătească ce inundează oraşul.* AGÎRBICEANU, L. T. 100, cf. VAIDA, CABA, SĂL. 90. *Mi-am lăsat boii-n cîmpie Şi m-am dus la mărturie.* BÎRLEA, C. P. 71, cf. DR. IV, 1 080, T. PAPAHAGI, M. 225, CHEST. V 3/66, ALR I 1 580/255, LEXIC REG. 16. *La Cluj miercurea-i mărturie.* MAT. DIALECT. I, 79.

6. (Prin nord-estul Olt. ; în e x p r.) **A veni la mărturie** = a veni la calea cea bună, a se da pe brazdă. MAT. DIALECT. I, 230.

7. (Învechit şi regional ; în l o c. a d v.) **De** (sau **drept) mărturie** = de formă, de mîntuială ; fără folos. Cf. POLIZU, BARCIANU, CIAUŞANU, GL.

— Pl.: *mărturii.* — Şi: (învechit) **mărtoríe, marturie** (DHLR I, 394) s. f.

— **Martur** +suf. *-ie.* Cf. gr. μαρτορία, bg. мартория.

MĂRTURISÁNIE s. f. **1.** (Învechit) Mărturie **(2)**. *Nu ne-au slobozit pă nici unul păn' n-am adus carte de la vameş de la Cîineni şi de la săteni, cu mărturisanie* (a. 1 724). IORGA, S. D. XII, 26. *Mărturisaniia Barbului Grumezea ce ştie de mărturiseaşte pentru scrisorile munţilor Sarăcinul* (a. 1 768). BUL. COM. IST. II, 262.

2. (Bis. ; rar) Spovedanie. Cf. COSTINESCU. *Dacă îl prinde stăpînirea mai nainte de mărturisanie şi de călugărie?... Să intre în biserică... să îngenunche.* GALACTION, O. 250.

— Pl.: *mărturisanii.*

— **Mărturisi** + suf. *-anie.*

MĂRTURISEÁLĂ s. f. **1.** (Învechit) Mărturisire **(2)**. *Văzînd mărturiseala ţării, că nu să potriveşte cu a celor pribegi, rămaseră pribegii mincinoşi.* IST. Ţ. R. 41, cf. CANTEMIR, IST. 118.

2. (Învechit) Mărturie **(4)**. *Pă cuvintele acestea au făcut şi cărţi turceşti iazagiii, de mărturiseală, cu peceţi şi cu nume multe.* IST. Ţ. R. 41. *Cu plecăciune mă rog ca unui cinstit ce va fi rămas, să nu să dea mai vîrtos cartea de nemişug, că trimiţ mărturiseală cum că mie mi se cade.* (a. 1 750). IORGA, S. D. XII, 56. *Pentru aceaia am făcut mărturiseală cu deregătorii oraşului, ca să aibă bună mărturie înaintea cinstitei table a Făgăraşului* (a. 1 750). id. ib., cf. MAG. IST. V, 121.

3. (Neobişnuit, concretizat, probabil) Cîştig obţinut de preot din spovedanii. *Popa şi-ngroaşă tecşoaiele cu pomnete, cu sărindare, cu mărturiseală, cu gologani dă la zile mari.* JIPESCU, O. 57.

— Pl.: *mărturiseli* (TDRG) şi *mărturisele* (LB).

— **Mărturisi** + suf. *-eală.*

MĂRTURISETÓRIU s. m. v. **mărturisitor.**

MĂRTURISÍ vb. IV. **1.** T r a n z. (Învechit ; complementul indică o credinţă, o învăţătură morală ; folosit şi a b s o l.) A susţine, a propovădui, a predica, a propaga, a răspîndi; (învechit, rar) a mărturi **(1)**. *Cuteadză Pavle, cumu mărrturrisişi ceaia ce e de menre întru Ierusalim, aşa se cade şi în Rrimu a mărturisi.* COD. VOR. 50/11, cf. 20/17, GCR I, *4/30. *Şi îmblînd Isus în cetăţile toate şi oraşele, învăţa în gloatele lor şi mărturisiia evanghelie împărăţiei.* CORESI, EV. 250, cf. 90, 468. *Ioan Botezătorul mărturisiia în pustiia iudeilor şi grăiia.* id. TETR. 4, cf. 6, GCR I, 20/28. *Mărturisiţi întru toate limbile şi în toate semenţiile pocăinţă.* VARLAAM, C. 128, cf. GCR I, 115/33. *Aşijderea şi ap[o]s[to]lii mărturisesc din psaltire* (a. 1 651). GCR I, 153/24. *Şi mărturisea în Colose, oraşul Frighiei.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 142^{v}/22, cf. februarie 71^{r}/24, octombrie 86 /5. *Şi vei mărturisi lor poruncile lui D*[u]*mn*[e]*zău şi legea lui.* BIBLIA (1 688), 52^{2}/2, cf. 350^{2}/5. ✧ I n t r a n z. *Pentru H*[risto]*s vei mărturisi.* MINEIUL (1 776), 160^{r1}/22, cf. 168^{v1}/27.

2. T r a n z. (Folosit şi a b s o l.) A declara, a spune, a afirma, a arăta, a relata, a susţine ; s p e c. a face o depoziţie (în calitate de martor) în faţa unei instanţe (de judecată, de cercetare) ; p. e x t. a confirma, a adeveri (un fapt săvîrşit, văzut sau auzit) ; (învechit, rar) a mărturi **(2)**. *Deaci mărrturisescu voao, în dzua de astădzi, că curatu-s eu-s de sîngele tuturoru.* COD. VOR. 22/2. *Audziţi, oaminii miei şi mărturisi-voiu voao, Is*[rai]*l, se ascultare mine.* PSALT. SCH. 266/2, cf. PSALT. 168, CORESI, EV. 75, 147, 170, 337. *Adecă eu popa Domitru mărturisăsc cu suvletul meu că acestu cal e de la mene şi pre dere*[*p*]*tate* (începutul sec. XVII). ROSETTI, B. 68. *De cîte ori s-aţi mînca de aceasta pîine... moartea lui D*[u]*mn*[e]*zău să mărturisiţi* (a. 1 618). GCR I, 52/8. *Iară din cetatea aceaia mulţi crezură din samareani pentru cuvîntul muierei ce mărturisiia: că mi-au zis toate cîte am făcut* (a. 1 643). id. ib. 109/14, cf. HERODOT (1 645), 257, PRAV. 234. *Cela ce va arăta la giudeţ cum cutare martur ce mărturiseaşte împotriva lui nu iaste om de credinţă... nu să va certa ca un suduitoriu.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 122/39. *Nu mărturisi strîmbu.* N. TEST. (1 648), 25^{r}/16. *Mai mult au lucrat decît alalţi toţi, cum mărturiseaşte el singur.* ib. 202^{v}/2, cf. 299^{v}/26. *Mărturiile ce vor mărturisă pentru*

cal şi pentru bani cum i-ar fi întorsu... să şi giure (a. 1 668). BUL. COM. IST. IV, 186. *Pre acest Pătru vodă îl mărturisesc moldovenii într-un letopiseţ al lor cum că nici au avut nici vor avea domn bun şi blînd şi milostiv şi ca un tată tuturor* (sfîrşitul sec. XVII). MAG. IST. I, 222/19. *Ei toţi mărturisască de nu este aşa.* N. COSTIN, LET. II, 27/19. *Dac-au văzdut că mărturiseşte aşe sluga lui, n-au avut ce mai răspunde.* NECULCE, L. 35, cf. GCR II, 50/23. *Tot adeverul lucrului vor marturisi.* CANTEMIR, IST. 67. *Paţinachii sînt prăsiţi dintr-un neam cu cumanii, Anna Comnena încă mărturiseşte, întărind că tot o limbă au.* ŞINCAI, HR. I, 203/21. *Boieri, care din voi cunoaşte pe drumeţul acesta? ... Să mărturisească.* DELAVRANCEA, O. II, 182. *Vor mărturisi cine-s hoţii.* REBREANU, R. I, 86, cf. 99, II, 223. *Îl compătimi şi-i păru rău că a fost nevoit să mărturisească împotriva bietului flăcău.* id. I. 223. *Poetul mărturiseşte aici un crez artistic.* V. ROM. ianuarie 1 954, 152. *Cu gura ta să mărturiseşti ceea ce cu inima ta crezi.* ZANNE, P. VIII, 318. ✧ (Învechit, în formule introductive la diferite documente, de obicei în corelaţie cu „ a scrie ") *Eu, Petrea Brahăş, scriu şi mărturisescu cu cestu zapis al meu, cum am fostu cumpărat o parte de ocină din sat* (a. 1 577). CUV. D. BĂTR. I, 26/1. *Scriem sărătate, mărtoresem cum s-au jeloito Iono Isaiu... că e-u forat casa* (începutul sec. XVII). ROSETTI, B. 53. *Scriem şi mărtorisim cu ceastă scrisore a nostre cum au venit popa Ionaşco din Budinţi* (începutul sec. XVII). IORGA, D. B. I, 19. *Eu, Toader... scriem şi mărtorisim şi dăm ştire cu al nostru zapis, com au venit înaintea noastră* (a. 1 609). GCR I, 43/18. *Mrătorosim cu acestu zapis şi scrisoarea noastră, cum noi ne-am sculat de bună voia noastră* (a. 1 614). id. ib. 44/33, cf. 74/27, 91/1. *Eu Stan pîrclab ot Rusneşti scriem şi mărturesem într-acest zapis că s[ă] fie de mar[e] cred[i]n[ţă]* (a. 1 650). id. ib. 134/13, cf. IORGA, S. D. XII, 69, MURNU, GR. 36. ✧ Intranz. (Învechit) *Scrise către-înşii şi întăi amu mărturisi lor de ce au credinţă* (a. 1 569). GCR I, *15/16. *Cum mărturiseaşte de acest lucru şi svîntul Ieronim scriind într-o istorie către un preot.* PRAV. 259. *Pre numele aceluia făcut-au cetate mare... de care Berosie la carte I, Iosif şi Moisăiu prorocul svînt, mai pre largu mărturisăscu.* N. COSTIN, L. 53. ✧ Refl. (Învechit) *Iară Moldoveanul se-au mărturisit înaintea acelui boiarin că nici l-au băgat el într-acea moşie* (a. 1 591). CUV. D. BĂTR. I, 57/16. ✦ A da indicaţii despre... *Şi rădicînd şi pe oamenii lui Stavarachi în fere i-au dus la Ţarigrad... ca să mărturisească toată averea lui Stavarachi* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 264/22.

3. Tranz. şi intranz. A arăta, a demonstra, a dovedi, a proba. *Vreadnic de minune iaste cel lăudat neam al mării*[i] *tale, precum mărturiseaşte cea iubitoare de D*[u]*mn*[e]*zău viaţă.* BIBLIA (1 688), [prefaţă] 7/20. *Ce am lucrat în 7 ani, ce am fost acolo... lucrurile acelea mărturisesc la toţi.* ANTIM, P. XXIV. *Banul tău mărturiseaşte după scrisoare că iaste tipărit mai nainte.* MINEIUL (1 776), 131r1/8. *Cunoşti stiletul acesta?... — Este al meu, îi răspunsei, literele astea iniţiale mărturisesc.* BOLINTINEANU, O. 403. *Văzînd o căsuţă tupilată şi acoperită cu muşchi, care mărturisea vechimea ei, a bătut la poartă.* CREANGĂ, P. 90. *Dezbaterile au fost aşa cum mărturisesc procesele verbale ale celor nouă şedinţe foarte îndîrjite.* CAMIL PETRESCU, O. III, 112. *Flişul carpatic constituie o „ adevărată arhivă " în care s-au depus documentele ce mărturisesc toate convulsiunile încercate de scoarţa pămîntului.* MG I, 159.

4. Tranz. A recunoaşte (ca adevărat), a admite, a accepta. *Şi un bărrbatu... bunru govitoriu după leage, mărrturisitu de toţi iudeii ceia ce viia întru Damascu, venre la menre.* COD. VOR. 40/24. *Mărturiseaşte un botez în iertăciunea păcatelor.* CORESI, ap. GCR I, 32/33. *Cu bună credinţă născătoarea lui D*[u]*mn*[e]*zeu te mărturisesc.* PARACLIS (1 639), 248, cf. CHEIA ÎN. 1r/5. *Mărturisi-ţi-voi, Doamne, a ta dereptate Şi numelui tău cel nalt cînt cu bunătate.* DOSOFTEI, PS. 26/17, cf. N. COSTIN, LET. I A, 56/15. *Şi mărturisind închinăciunea sfintelor icoane, porunci să-l bată cu bice de bou.* MINEIUL (1 776), 58r1/14. *Nectenav mărturiseaşte că e datoriu o mie de talanţi lui Lichir.* (a. 1 812). GCR II, 210/15, cf. PISCUPESCU, O. 123/19. [Apele] *minerale de Borsec... sînt mărturisite de vindecătoare şi plăcute.* AR (1 829), 28²/18. *Fiţi mai drepţi şi mărturisiţi şi bunătăţile soartei voastre.* MARCOVICI, D. 59/3, cf. 6/13, 351/20. *N-aveam dreptate, mă grăbesc a mărturisi.* CARAGIALE, O. III, 111. *Cum auziră ginerii împăratului, o băgară pe mînecă şi mărturisiră că aşa este.* ISPIRESCU, L. 158, cf. 52. ✧ Refl. *El începu a grăi limba perşilor şi a să mărturisi pre sine cum iaste Istieu.* HERODOT (1 645), 321. *Şi luîndu-le sama, să mărturisiră creştini.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 4r/23, cf. octombrie 58r/23.

5. Tranz. (Folosit şi absol.) A arăta, a manifesta, a da pe faţă ; a spune deschis, pe faţă, fără ocol; (învechit, rar) a mărturi **(3).** *Mă socotesc dator de a mărturisi a mea desăvîrşită recunoştinţă.* MARCOVICI, C. 5/7. *El îi mărturisea îngrijirea cea mai vie.* ASACHI, S. L. II, 36. *Cu rumen de ruşinare pe faţa ta zugrăvită... Ţ-ai mărturisit durerea numai prin îmbrăţoşare.* CONACHI, P. 101. *Cît pentru mine..., mărturisesc că n-am gîndit niciodată că sfînta poezie va veni să se sălăşluiască în casa mea.* NEGRUZZI, S. I, 76. *Îţi voi spune eu ce şi cum, dacă tu nu vrei să-mi mărturiseşti.* C. PETRESCU, A. R. 14. *Mărturisesc, doamnă, că în literatura românească informaţiile mele sînt foarte vagi.* id. C. V. 243, cf. 71. *Mărturisesc cu nedumerire, dacă nu cu ruşine,*

n-am auzit. BRĂESCU, A. 117. *Mărturisesc că aş fi foarte fericit să pot pleca şi eu undeva.* V. ROM. iulie 1 954, 51. *Mîndră, zău, mărturisesc, Că pe tine te iubesc.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 380.

6. Refl. (Bis. ; popular) A se spovedi. *Să se ducă la biserică ca să se mărturisească şi să se cuminice.* MARIAN, NA. 37, cf. id. Î. 53. *Bătrînii se mărturisesc şi cuminică în posturile de peste an.* PRIBEAGUL, P. R. 137. *Cînd mi s-a părut că mă prăpădesc, am chemat preotul şi m-am mărturisit.* CĂLINESCU, S. 699. *Las-să mă mărturisesc De moarte să mă gătesc.* ALECSANDRI, P. P. 90, cf. 78, ALRM I/II h 393. ✦ Tranz. (Despre duhovnici) A primi spovedania cuiva ; a spovedi. *Preotul ce mă mărturiseşte, mă spionează.* NEGRUZZI, S. III, 407, cf. PAMFILE, B. 48. *Nu cumva vine la noi şi popa ca să ne mărturisească?* SADOVEANU, P. M. 28. *Trupuri albe soponite De popa mărturisite, De păcate ispăşite.* MARIAN, SA. 71.

7. Tranz. (Complementul indică o taină, un fapt etc. ; folosit şi absol.) A descoperi (cuiva), a destăinui, a încredinţa. *Tilu Buhoglindă cum să-şi mărturisască păcatele l-au învăţat.* BĂRAC, T. 73/23. *Îşi mărturisi starea cea critică amorezului său.* NEGRUZZI, S. I, 25. *O! ce păcat că nu i-am mărturisit de unde e.* DELAVRANCEA, O. II, 40, cf. 65. *O spun fiindcă am nevoie să mărturisesc cuiva.* C. PETRESCU, C. V. 152. *Ne mărturisi încet că vrea să puie în încurcătură pe artişti.* SADOVEANU, E. 70. *Felix simţi nevoia de a mărturisi cuiva noua încredere în Otilia.* CĂLINESCU, E. O. I, 89. ✧ Refl. *Şi, avînd multă jale, să mărturisea lui Dumnezeu, celui curăţitori pentru cîte păţi.* HERODOT (1 645), 19, cf. GCR I, 165/1, DOSOFTEI, V. S. septembrie 10r/1. *Mărt*[u]*risi-mă-voi... lui D*[umnezeu] *şi tu iertaş necurăţie inimii mele* (a. 1 710). GCR I, 365/28. *După ce se mărturiseşte publicului de cîte le-a făcut, încheie cu o frază de mare efect.* CARAGIALE, O. I, 11. ✧ Intranz. *Întră la împăratul de-ş ceru iertăciune şi-i mărturisi de toate* (a. 1 700). GCR I, 342/34.

— Prez. ind.: *mărturisesc.* — Şi: (învechit) **mărturesí, mărtorisí, mărtoresi, mărtorosi, mărtărusí** (COD. VOR. 20/7), **mărtirisi** (CUV. D. BĂTR. I, 61) vb. IV.

— Cf. slavonul мартꙋрисати, gr. ἐμαρτύρισα (aor. lui μαρτυρέω).

MĂRTURISÍRE s. f. Acţiunea de a (se) mărturisi şi rezultatul ei.

1. (Învechit) Susţinere, propovăduire, predicare, propagare, răspîndire (a unei credinţe, a unei învăţături morale) ; (învechit) mărturisitură **(1)**. *Să nu li stea împotrivitori la mărturisirea legii creştineşti* (a. 1 774). URICARIUL, I, 82. *Şi au fost prins pentru mărturisirea numelui lui Ii*]su]*s H*[risto]*s şi adus la judecată* (a. 1 809). GCR II, 204/12, cf. 219/20. ✧ *Mărturisirea credinţei* = crezul.

2. Afirmare, susţinere (a unor convingeri, opinii, sentimente etc.) ; spec. declaraţie făcută în faţa unei instanţe (de judecată, de cercetare etc.), depoziţie ; p. ext. confirmare, adeverire a unui fapt săvîrşit, văzut sau auzit de cineva; (învechit) mărturisitură **(2)**, mărturiseală **(1)**. *Mărturisirea judiciară se poate face înaintea judecătorului de însăşi partea prigonitoare.* HAMANGIU, C. C. 302. *Mărturisirile luate cu forţa n-au valoare.* V. ROM. august 1 954, 131. *Îl arestase. Crezu că acum îi va fi mai uşor să-i smulgă mărturisiri.* STANCU, R. A. IV, 300. ✦ (Concretizat) Act, document care conţine o declaraţie, o depoziţie etc. *Iară Nectenav cetind mărturisirea datoriii, zice: eu nimica nu sînt datoriu lui Lichir, voi toţi sînteţi mărturii* (a. 1 812). GCR II, 210/20.

3. (Învechit, rar) Mărturie **(4)**. *Adevărate şi luminate şi tari mărturisiri sînt precum să află sfi*[n]*ţii în ceriu că aşa scrie sf*[întul] *apostol Pavel.* CHEIA ÎN. 1v/15.

4. (Prin Transilv. ; la pl.) Anunţ, înştiinţare publică făcută de preot în biserică, prin care se aduce la cunoştinţa poporului adunat logodna a doi tineri ; strigări, vestiri. V. mărturie **(4)**. Cf. MARIAN, NU. 203.

5. (Învechit, rar) Puterea de a recunoaşte săvîrşirea unei fapte rele. *Fecioară, dă-mi lacrămi din inimă şi suspinare dintru adîncu şi înfrîngere sufletului şi mărturisire greşealelor ce am făcut eu în viaţă.* MINEIUL (1 776), 200r1/24.

6. (Bis.) Spovedanie. Cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U.

7. (Mai ales la pl.) Destăinuire. *Prietenul meu alunecă, povestind, la mărturisiri.* C. PETRESCU, S. 227. *Simţea că îi apasă inima şi-i vin pe buze mărturisirile ce trebuia să le facă fratelui său.* BART, E. 91. *Am lunecat eu şi el într-o discuţie lungă, prietinească şi caldă, amestecată cu amintiri, cu mărturisiri şi profesii de credinţă.* SADOVEANU, E. 173, cf. V. ROM. octombrie 1 958, 88.

— Pl.: *mărturisiri.*

— V. **mărturisi.**

MĂRTURISÍT[1] s. n. (Învechit, rar) Învăţătură, lege morală, precept, poruncă (bisericească); (învechit) mărturie **(3)**. *Eu venii către voi... să spui voao mărturisitul lu Dumnezeu.* CORESI, ap. DHLR II, 298.

— V. **mărturisi.**

MĂRTURISÍT[2]**, -Ă** adj. (Regional, în sintagma) *Mînz mărturisit* = „mînz străin, orfan“ (Cizer-Zălau). VICIU, S. GL. 217.

— Pl.: *mărturisiţi, -te.*

— V. **mărturisi.**

MĂRTURISITÓR s. m. (Învechit) **1.** Persoană care susţine, propagă o credinţă, o învăţătură morală, propovăduitor, propagator ; p. ext. martir[2] **(2)**, mucenic. *Şi-l voiu da celor doi mărturisitori ai miei carii*

vor proroci... o mie doao sute și 60 de dzile. N. TEST. (1 648), 311r/23. *De sînt mărturisitoriu dereptății eu, scoală-te sănătoasă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 153 r/2, cf. februarie 53 r/21, noiembrie 155r/13. *Și i-ai dat lui în mînă turma ta și l-ai făcut mărturisitoriu împărăției tale.* MINEIUL (1 776), 23v1/1. *La sfîrșit s-au adaos și doao învățături către preoți, a sf*[î]*ntului Vasilie cel Mare și a sf*[î]*ntului Maxim mărturusitoriul* (a. 1 818). BV III, 217. *Goții, în războiul acela, au găsit pre mărturisitorii cei mai dinainte din Goția pe carii mai de mult îi izgonise din țeara sa pentru credință.* ȘINCAI, HR. I, 62/12, cf. MURNU, GR. 36.

2. Persoană care afirmă, arată, susține, probează, adevereşte ceva ; s p e c. persoană care depune o mărturie în fața unei instanțe ; martor **(2, 3).** *Se scularâ spre mere mărturii (mărturisitori* H) *nedereapte.* PSALT. 46. *Mărturisitoriul mincinos cu spurcăciunea și cu hitleniia minciunilor lui piiarde oamenii.* CORESI, EV. 164, cf. 39, 510, id. PS. 246/12. *Mai apoi venind doi mărturisitori strîmbi, zisără: acesta au zis, pociu răsipi beseareca lui Dumnedzău și a treia zi o voiu dzidi.* N. TEST. (1 648), 36r/12. *În sfîrșit, mărturisitorii celor adevărate văzură sosind ziua răsplătirii desăvîrșite.* IORGA, L. II, 619. ✦ (Adjectival) Care adevereşte, care probează. *Ispita din toate zilele arătătoare și mărturisitoare ne easte.* CANTEMIR, IST. 85. *Dobîndiră de la obștească adunare a țării un act mărturisitor de nevinovăția părintelui lor.* ODOBESCU, S. I, 445.

3. Duhovnic, confesor. Cf. KLEIN, D. 377, LB. *Mărturisitorul meu, căruia încredințasem deciziunea, cu toată vîrsta sa înaintată, ș-au propus a merge cu mine în această călătorie.* ASACHI, S. L. II, 21, cf. DDRF, BARCIANU.

— Pl.: *mărturisitori.* — Și: **mărturisitóriu, mărturisetóriu** (CORESI, EV. 164), **mărturusitóriu** s. m.

— **Mărturisi** + suf. *-tor.*

MĂRTURISITÓRIU s. m. v. **mărturisitor.**

MĂRTURISITÚRĂ s. f. (Învechit) **1.** Susținere, propovăduire, predicare, propagare, răspîndire (a unei credințe, a unei învățături morale) ; (învechit) mărturisire **(1).** *Nu numai cu sufletul va Hristos să creadem ce și den gură mărturisitură ispitește.* CORESI, EV. 203, cf. 68, 72. *Pentru mărturisitura Domnului au fost aruncat într-o cadă de oloiu fierbinte.* N. TEST. (1 648), 191v/9.

2. Mărturisire **(2).** *Să ne lăsăm de... furtișaguri și de mărturisitura strîmbă.* CORESI, EV. 437, cf. 433. *Se crezu a noastră mărturisitură.* id., ap. DHLR II, 344.

3. Mărturie **(4).** *Și eu și tu să facem legătură care se fie mărturisitură între mine și între tine.* PALIA (1 581), 128/12.

4. (Bis.) Spovedanie. *Că se sfințește sufletul cu credință, iară trupu se sfințește cu mărturisitură.* CORESI, EV. 74.

— Pl.: *mărturisituri.*

— **Mărturisi** + suf. *-(i)tură.*

MĂRTURUSITÓRIU s. m. v. **mărturisitor.**

MĂRȚÁIE s. f. (Regional) Epitet depreciativ dat unei femei. V. m ă r h a i e. (Băuțaru Superior-Hațeg). DENSUSIANU, Ț. H. 190. *La păr să țiie bălaie Și fișori-i zîc mărțaie.* id. ib.

— Pl.:?

— De la n. pr. (de vacă) **Mărțaie** (<*mărți*[1] + suf. *-aie*).

MĂRȚĂGÚȘ s. n. v. **mărțiguș.**

MĂRȚĂÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional ; despre rațe) A măcăi (Cobia de Jos-Găiești). H IV 85.

— Prez. ind. pers. 3: *mărțăiește.*

— Formație onomatopeică.

MĂRȚĂRÚȘ subst. (Regional) Mărțișor **(I 2)** (Somova-Tulcea). ALR II/I MN 112, 2 833/682.

— Pl.:?

— De la **mart**[1].

MĂRȚIGÚȘ s. n. (Prin Dobr. și Mold.) Mărțișor **(I 2);** amuletă. Cf. MARIAN, S. R. II, 137. *La 1 martie se atîrnă la gîtul fetelor cîte o monedă numită mărțiguș.* id. ib. 139.

— Pl.: *mărțigușe.* — Și: **mărțăgúș** s. n. CADE.

— De la **mart**[1].

MĂRȚÎNĂ s. f. v. **mărțînă.**

MĂRȚIȘÓR subst. **I.** Diminutiv al lui m a r t[1]. **1.** Subst. sg. (Popular) Luna martie. Cf. ANON. CAR., LB. *În mărțișor dzic plugarii: pulberile din luna lui marți să cumpăneaște cu galbinii.* CALENDARIU (1 844), 72/15, cf. POLIZU, BARONZI, L. 91, MARIAN, S. R. I, 96, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., GR. S. II, 313. *Stau pe lîngă foc, așteptînd să vie sfîntu soare de mărțișor.* SADOVEANU, O. IX, 400, cf. XIII, 100. *Primăvara leatului opt sute douăzeci și unu, luna lui mărțișor.* C. PETRESCU, A. R. 192. *Sîntem abia la începutul lui mărțișor.* STANCU, D. 120, cf. ALECSANDRI, P. P. 34, H III 39, XII 133. *Mărțișor ne dă noroaie Și frigu începe să moaie.* MAT. FOLK. 1 197, cf. DENSUSIANU, Ț. H. 324. *Cînd plouă în mărțișor are să fie fîn bun.* ALR II 5 053/76, cf. 2 409.

2. S. n. Mic obiect de podoabă legat de un fir împletit, roșu și alb, care se oferă în dar, mai ales femeilor și fetelor, la 1 martie (și care se poartă atîrnat de gît, prins la haină etc.) ; (popular) **mart**[1] **(2),** (regional) mărțăruș, mărțiguș. Cf. PONTBRIANT, D. *Punerea sau legarea mărțișorului se întîmplă de regulă la 1 martie*

des-dimineață, pînă nu răsare soarele. MARIAN, S. R. II, 138, cf. 137, 139, id. NA. 58, DDRF, CANDREA, F. 247. *În ziua de 1 martie, fetele și copiii pun la gît și la mîni mărțișoare.* MUSCEL, 35. *La una mart să iei un mărțișor înainte de răsăritul soarelui.* GOROVEI, CR. 448, cf. 186, NICA, L. VAM. *La întîi martie aveau mărțișoarele cele mai frumoase.* BASSARABESCU, S. N. 27, cf. H IX 376, XII 119, ALR II/I MN 112, 2833. ✦ P. ext. (Regional; la pl.) Ciucuri prinși ca podoabă la pălărie (Furcenii Vechi-Tecuci). ALR II 3276/605.

II. (Bot.; regional) **1.** S. m. (Mai ales la pl.) Mițișor (de salcie, răchită etc.). *Iat-o gingașă mlădiță cu șirag de mărțișori... Tu o rupi?... Ea te stropește cu fulgi albi răcoritori.* ALECSANDRI, P. III, 16, cf. ALR I 990/418. ✦ P. ext. Stilpare. Cf. DDRF, ALRM II/I h 261, ALR II/I MN 140, 2807/279, 325, 334.

2. Subst. Nume dat mai multor specii de salcie. Cf. ALR SN III h 628, ALR I 1926/280, ALR II 6343/284.

3. S. m. Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu flori mari, galbene și frunzele crestate adînc *(Geum montanum)*. Cf. PANȚU, PL., H XVII 7, XVIII 41.

4. S. m. pl. Ghiocei *(Galanthus nivalis)* (Pui-Hațeg). ALR I 1932/118.

— Pl.: *mărțișori* și **(I 2, II 1,** n.) *mărțișoare.* — **Mart**[1] + suf. *-işor.*

MĂRȚÎNĂ s. f. **1.** (Popular) Iapă slabă, bătrînă, prăpădită, mîrțoagă, gloabă; p. gener. iapă; p. ext. cal. Cf. LB, CIHAC, II, 187, BARCIANU, ALEXI, W., BUGNARIU, N. 262. *Românul legase mărțîna de carul sasului și pînă erau amîndoi în moara aceea, fătase și se trase mînzul sub car.* F (1888), 496. *Nu era chip să-l poată cineva face să priceapă cum că mînzul nu poate fi decît de la mărțina românului.* RETEGANUL, P. IV, 32, cf. VICIU, GL., T. PAPAHAGI, M. 225. *Mi-ar trebui o mărțînă s-o pun cu calu mneu pînă la tîrg.* DR. V, 209. *A cui i mărțîna asta?* ALR I 237/354, cf. 1097/40, 94, 215, 266, 351, 354, 360, 790, 808, 896, 926, 1098/345, 1104/348.

2. (Regional; în forma *mîrțînă*) Epitet injurios dat unei femei de moravuri ușoare. Cf. PASCU, S. 211. *Ia nu te amesteca, mîrțînă bătrînă, în gusturile noastre!* IOVESCU, N. 140, cf. RĂDULESCU-CODIN.

3. (Regional) Epitet pentru o femeie mătăhăloasă (Bonț-Gherla). Cf. PAȘCA, GL.

— Pl.: *mărțîne* și *mărțîni.* — Și: (regional) **mărțînă, marțînă** (ALR I 1097/266, MAT. DIALECT. I, 285), **marțînă** (BARCIANU), **mîrțînă, mîrțînă** (TDRG, ALR I 1097/94), **merțînă** (ALEXI, W.), **murțînă** (PASCU, S. 211) s. f.

— Din bg. **мърцина** „cadavru de animal".

MĂRȚÎNIOÁRĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui mărțînă **(1)**; mînză (Berbești-Sighetul Marmației). ALR I 1107/351.

— Pl.: *mărțînioare.*

— **Mărțînă** + suf. *-ioară.*

MĂRȚÎNÓS, -OÁSĂ adj. (Prin Olt.; despre vite) Care dorește sare. Cf. VÎRCOL, M. 86.

— Pl.: *mărțînoși, -oase* adj. — Și: **mîrțînós, -oásă** adj. PASCU, S. 211.

— Etimologia necunoscută.

MĂRȚOÁGĂ s. f. v. **mîrțoagă.**

MĂRȚOÁLĂ s. f. v. **marțolea.**

MĂRȚÓLEA s. f. v. **marțolea.**

MĂRÚCĂ s. f. v. **măruncă.**

MĂRÚLĂ s. f. v. **marulă.**

MĂRÚN subst. v. **mărună.**

MĂRÚNĂ s. f. (Bot.; regional) **1.** (În forma *mărun)* Vetrice *(Chrysanthemum vulgare)*. *Frunză verde de mărun, Nu cutez a ieși-n drum.* ȚIPLEA, P. P. 96, cf. 112.

2. Romoniță-puturoasă *(Anthemis cotula)*. Cf. CIHAC, II, 188.

3. Mușețel *(Matricaria chamomilla)*. Cf. CIHAC, II, 188.

— Pl.:? — Și: **(1) mărún** subst.

— Din ucr. **марына** „*Chrysanthemum parthenium* (spilcuțe)".

MĂRÚNCĂ s. f. (Bot.; regional) **1.** (În sintagma) *Măruncă neagră* = vetrice *(Chrysanthemum vulgare)*. Cf. BIANU, D. S., TDRG, PANȚU, PL.

2. Romoniță-puturoasă *(Anthemis cotula)*. Cf. CIHAC, II, 188, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

3. Mușețel *(Matricaria chamomilla)*. Cf. CIHAC, II, 188, GHEȚIE, R. M.

4. Numele a două plante din familia compozitelor: **a)** parpian *(Gnaphalium dioicum)*. GHEȚIE, R. M.; **b)** *Gnaphalium carpaticum.* GHEȚIE, R. M.

— Și: **mărúcă** s. f. CIHAC, II, 188.

— Din ucr. **марунка.**

MĂRÚNCHE s. n. v. **mănunchi.**

MĂRÚNCHI s. n. v. **mănunchi.**

MĂRUNCIÓR, -OÁRĂ adj. (Rar) Diminutiv al lui mărunt. Cf. JAHRESBER. VIII, 188, XI, 57, XVII, 58.

— Pl.: *mărunciori, -oare.*

— **Mărunt** + suf. *-ior.*

MĂRÚNT, -Ă adj. **I.** (Indică dimensiunea) **1.** De dimensiuni, de proporții reduse ; mic. *Pre pizmași goni-i-va cu fulgere multe, Și le va da spaimă cu săgeți mînunte.* DOSOFTEI, PS. 51/8. *Pre la marginele cărții, unde mărturia lor trebuiaște, cu slove mai mănunte însămnate le veți videa.* CANTEMIR, HR. 52, cf. 90, id. IST. 143, PISCUPESCU, O. 136/4. *Sămînța ei este foarte mănuntă.* I. IONESCU, C. 84/22, cf. CONACHI, P. 264. *Unde-i acea mare Vidră ale căreia cuvinte, Ca o sămînță măruntă, îmi cădeau adînc în minte?* HASDEU, R. V. 152. *Pomul nalt frumos răsare Din sămînța cea măruntă.* ALECSANDRI, POEZII, 236, cf. 34. *Puse de tăie scîndurile, făcîndu-le țîndări mărunte.* ISPIRESCU, L. 65. *Încă nițel, încă nițel și aripioarele lui vor curge ca niște flori mărunte.* DELAVRANCEA, V. V. 87. *Poate că intrase chiar, cu un pas mărunt, ușor și nesimțit, prin ușa întredeschisă a odăii.* HOGAȘ, M. N. 20. *O stea măruntă și vie din infinit se ivea mereu prin coroana unui plop.* IBRĂILEANU, A. 182. *Imensa lume a vietăților mărunte lucrase c-o hărnicie neistovită.* SADOVEANU, O. IX, 79, cf. 13. *Pe atunci umbla cu pași mărunți pe ulița noastră moș Bodrîngă.* id. E. 114, cf. BENIUC, V. 23. *Minerii noștri harnici de pe Jii Farămă muntele în cioburi mărunte.* DEȘLIU, G. 46. *Multe-s frate și mai multe Corturi mari, corturi mărunte.* ALECSANDRI, P. P. 77, cf. GCR II, 300. *Lelea cu mărgele multe Amiroase-a flori mărunte De pe vale, de la munte.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 36, cf. 100, 169, 402, HODOȘ, P. P. 92, 482. *Piatră măruntă.* ALR I 1 372/26, cf. 1 372/30, 35, 40, 45, 75, 77, 79, 85, 87, 251. *Din grăunțe mărunte Se fac grămezi mai multe.* ZANNE, P. I, 190. *De la baltă pînă la munte, Tot zale mărunte* (Stelele). GOROVEI, C. 356. ✧ *Vite mărunte* = denumire pentru oi și capre. *De toată turma de vite mari sau mărunte... la păsune se lua de la lei 50 și pînă la 80.* CR (1830), 25¹/17. ✧ (Ca determinativ, urmînd după un nume de animal sau de plantă, indică specii sau varietăți ale acestora) *Ce mi-ai da dar, cînd ți-aș înșira pa nume, vere Moțăilă, numirea strugurilor?... Uite: strugure tămîios, ... coada vulpii, mărunt (mărunțel).* JIPESCU, O. 53. *Mălaiul mărunt se seamănă ca și cerealele.* PAMFILE, A. R. 196, cf. 68. *Mei mărunt.* PANȚU, PL. 175. *Muscă d-a mănuntă.* ALR SN I h 243, cf. ALR I 1 952/35, 45. *Prune mărunte.* ALR II 6 082/928. ✧ (Adverbial) *Făcu semnul crucii mărunt și de multe ori, asupra ușilor și asupra perinei.* SADOVEANU, B. 125. ✦ (Despre scriere) Cu litere de dimensiuni reduse. *Privi mult scrisul mărunt al fetei.* AGÎRBICEANU, A. 76. ✧ (Adverbial) *E un volum elegant și mărunt tipărit, pe hîrtie velină.* SADOVEANU, O. IX, 322.

2. (Despre suprafețe; în opoziție cu î n t i n s, v a s t) Care ocupă o suprafață redusă ; restrîns, mic. *Și sînt și alte api curătoari... carile cură prin Acarnaniia și dă în marea ostroavilor mănunte.* HERODOT (1 645), 95.

3. (În opoziție cu î n a l t) De înălțime, măsură sau statură redusă ; scurt, scund, mic. *Fiind locul despre apă cu pădure mănuntă, au pogorît pre mirodenia fumului la locul unde este acum mînăstirea Etcani.* SIMION DASC., LET. 15, cf. N. COSTIN, LET. I A, 5/5. *Figura sa... domnea între urmașii lui ca un pin puternic între arborii mai mănunți.* ASACHI, S. L. II, 70. *Și din fundul celor munți Trec prin ape fără punți Albi mocani pe cai mărunți.* ALECSANDRI, POEZII, 589, cf. 284. *Cum nu-s vîntul ce aleargă Pe oglinda largă Luciul apei de-l încrunță Cu undă măruntă.* EMINESCU, O. IV, 24, cf. ODOBESCU, S. III, 65. *Pe cai de munte, mărunți, puternici și cuminți, caravana urca la pas.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 44. *Astfel pe cale vorbind, mergeam spre mărunta căscioară.* COȘBUC, AE. 157, cf. 55, DELAVRANCEA, H. T. 98. *Ajunseră la o fîntînă cu ghizduri mărunte.* SANDU-ALDEA, D. N. 67, cf. 12, 81. *Trec pe vale la iernat Turmele mărunte.* IOSIF, P. 52. *Nu rareori se întîmpla ca măruntul meu călugăr să-și tragă iute mîna de pe cîte un hrib.* HOGAȘ, DR. I, 233, cf. II, 87. *Își făcu loc prin îngrămădeală un bătrîn mărunt, îndesat.* SADOVEANU, O. V, 562, cf. X, 8, id. E. 116. *Oameni mărunți apar, oameni de munte, și trec cu luntrea peste apele Oltului.* BOGZA, C. O. 346, cf. STANCU, R. A. III, 155. *Înlemnit în fața colonelului, un ofițer mărunt raporta.* CAMILAR, N. I, 84. *Ș-acum se găsesc De benchetuiesc... La des păltiniș, Mărunt aluniș.* ALECSANDRI, P. P. 63, cf. H XI 5, DR. V, 526. *Masa-i măruntă.* ALR II/I h 80.

4. (Despre nume de materie sau colective) Cu părțile componente mici sau foarte mici ; fin. *Sarea măruntă ce se face tăind drobii nu se pierde aici ca la Ocna.* I. IONESCU, P. 354, cf. URICARIUL, XIX, 379. *Și albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur Ca cercei din el să facă cariul, care-i meșter faur.* EMINESCU, O. I, 87. *Mustățile lungi și genele răsfrînte li s-au albit de pulberea măruntă din bolovanii de piatră în cari izbesc de dimineață pînă seara.* DELAVRANCEA, V. V. 118, cf. SANDU-ALDEA, D. N. 19. *Suflarea aspră a crivățului... rîdica spre naltul nourilor vîrteje sure de gheață măruntă.* MIRONESCU, S. A. 23. *Și calea ți-aș vărui Tot cu var de cel mărunt Ca să ajungi mai curînd.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 115. *Făină menuntă.* ALR I 1 372/85, cf. 1 372/26, 35, 40, 45, 69, 75, 77, 79, 87, 251. *Brînză măruntă la putină.* ib. 1 818/786. *Cărbune mărunt.* GL. V. J. ✧ (În context figurat) *Și tot mai blînd răsună cîntări molcomitoare... Iar primăvara cerne un colb mărunt de floare.* PĂUN-PINCIO, P. 93. ✦ Cu bobul mic. Cf. DR. XI, 125. *Descarc băcălii Și-ncarc dimerlii Tot de grîu mărunt Și de arnăut.* ALECSANDRI, P. P. 116. *Iar prin brazde-a azvîrlit Arnăut cu grîu mărunt.* PĂSCULESCU, L. P. 25. ✦ (Regional) *Vin mărunt* = vin de bună calitate. *Aleže žin d'e cel mărunt. Gruia s-îmbăta*

curund. POP., în JAHRESBER. VI, 54. ✦ Spec. (Despre ploaie, burniță sau ninsoare) Cu stropi sau fulgi mici și deși. *Ploaia cădea mărunt pe stradele nepavate.* EMINESCU, N. 33. *Afară era moină, cernea de sus o bură mărunt.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 72. *Și-n țîrîitul mărunței ploi auzi Parcă-un suspin, ce-ncearcă să te-nmoaie.* PĂUN-PINCIO, P. 48. *Vin din iarna-ntunecoasă Zile lungi cu ploi mărunte.* TOPÎRCEANU, B. 23. *Începe o ploaie rece, mărunt.* BART, S. M. 15, cf. CAMIL PETRESCU, O. III, 192, ALR I 1 978/35. ✧ (Adverbial) *S-a luminat a ploaie... Începe să cearnă mărunt și-nțepos.* CARAGIALE, O. I, 144. *Ningea mărunt și des, iar o furie de viscol împrăștia fulgii de-a lungul ulițelor.* DEMETRESCU, O. 122. *Ploua mărunt... Crengile pădurii începeau să se acopere de ploaie.* SAHIA, N. 76.

5. (Adesea adverbial) (Tăiat, rupt, sfărîmat) în bucăți de dimensiuni (foarte) reduse. *Și chedrii din Livanul Domnul îi detună... Mănunt îi zdrumică.* DOSOFTEI, PS. 87/11. *Tot trupul tăiat cu cuțite mănunt eși vitejește biruind către D[u]mn[e]dzău.* id. V. S. octombrie 6v/6. *Să iei patlageanele... și dupe ce le vei da undă să le scuri de apă bine și să le tai măruntu* (a. 1 749). GCR II, 43/34. *În oale fierbea curechiu, cu clisă Rîncedă și cu ceapă mănuntă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 304. *Să iai buruiană... proaspătă, mărunt pisată, un pumn plin.* CALENDARIU (1814), 173/24. *Unul apă îi aduce, Altul îi taie mere, Al treilea mărunt i le face.* ȘEZ. IV, 144. *Tai pînea mănunt.* ALR II 3 474/76.

6. (Despre mers) Cu pași mici (și grăbiți). *Dar atuncea greieri, șoareci, Cu ușor măruntul mers, Readuc melancolia-mi Iară ea se face vers.* EMINESCU, O. I, 106. *Iară freamătul de frunze Îngîna măruntu-ți mers.* PĂUN-PINCIO, P. 81. ✧ (Adverbial) *Pășea iute, mărunt, ușor, ca un șoarice.* DELAVRANCEA, H. T. 99, cf. AGÎRBICEANU, A. 458. *Se urcă, fugi mărunt, își alese un loc și începu să se sorească.* C. PETRESCU, R. DR. 26. *Îmi închipuiam, cred, că mi-i dragă copila care trecuse mărunt pe lîngă mine.* SADOVEANU, O. VII, 317. *Două cîrduri de oi urcau mărunt spre cîmpie, pe culmea plină de nenumărate poteci.* PREDA, Î. 143. ✦ (Substantivat, f. art.; regional) Numele unui dans popular. Cf. VARONE, D.

II. (Despre ființe) Care este de vîrstă fragedă, abia născut sau de cîțiva ani; care este nevîrstnic, mic. *Să răpească și să fure Fete mari cu ochi de mure, Și copii mărunți de ani, Copilași de cei bălani.* ALECSANDRI, POEZII, 414. *Era odată un biet creștin sărac și c-o droaie de copii mărunți.* DELAVRANCEA, V. V. 225, cf. 131. *Copiii mei sînt toți mărunți.* CIAUȘANU, GL. ✧ (Substantivat) *Sforăiau subțire, învălmășiți în somn, mărunții familiei.* V. ROM. ianuarie 1 956, 37. ✦ (Substantivat, în credințele populare, eufemistic) Ielele. MARIAN, D. 336. *Mă-ntîlnii cu Frumoasele, Multele, Măruntele.* id. ib.

III. (Indică cantitatea; învechit, substantivat, în loc. adv.) **Cu măruntul** = în cantitate mică, cu bucata, în detaliu, cu amănuntul. *S-au hotărît... ca acele cîte două parale să plătească la vameșul cel ce le strînge cu măruntul* (a. 1 822). DOC. EC. 250. *Îl va împărți prin vînzare și pe la alții din coprinsul Prințipatului, ca și ei să vîndă cu măruntul pe la particulari* (a. 1 839). ib. 732, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU. *Este o bonificație... ce o acordă fabricanții angrosiștilor și aceștia detailiștilor... la vînzarea cu coletul sau cu măruntul.* I. PANȚU, PR. 5.

IV. (Învechit, rar; indică intensitatea; în opoziție cu puternic, tare, intens) De intensitate redusă; ușor, slab, scăzut, mic. *Se face slobozire de toate tunurile și focul cel mărunt, începînd mehterhaneaua și altă muzică.* GHEORGACHI, LET. III, 303/38.

V. (Indică valoarea, calitatea) **1.** (În opoziție cu valoros, însemnat, important) Care are o valoare, o importanță redusă; neînsemnat, mic. V. minor. *Nu huli... nici blăstemă pre zioa ceaia ce-au născut, cum fac mulți și în boale mărunte.* CORESI, EV. 146. *De lucrurile a toată lumea gîndește, cele mai menunte le trece cu gîndul.* M. COSTIN, LET. I, 282/30. *Multe războaie mai mănunte au avut romanii cu dachii în Misia.* CANTEMIR, HB. 166, cf. 322. *Noi aice ne mărginim numai a arăta lista cărților ce au ieșit de sub teascurile sale, afară de afișuri, bileturi, înștiințeri și alte tipărituri mărunte* (a. 1 851). URICARIUL, XIII, 342. *Să te angajezi la o tipografie mică, dintre acelea care execută lucrări mărunte, ca practicant.* PAS, Z. I, 300. *Judecă judecătorul procese mărunte — furturi de găini, furturi de oi, bătăi între neamuri.* STANCU, D. 257, cf. V. ROM. iulie 1 953, 94. *Evidența cheltuielilor mărunte o ține nevastă-mea.* V. ROM. iulie 1 954, 297. *Și-ți tot minte mii și sute Și mai mari și mai mănunte.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 276. *Cheltuieli mărunte Fac datorii de frunte.* ZANNE, P. V, 164. ✧ Spec. (Despre bani, monede) *O monedă măruntă se va stămpa din aramă.* AR (1 829), 170[1]/46. *Să-mi dai bani mărunți de cîteva mii, ca să-i am la îndemînă.* SADOVEANU, O. X, 577. *Șept'e buț D'e bań morunț, Să nu-ț paie că-m dai mulț.* T. PAPAHAGI, M. 100. ✦ (Substantivat; la pl. sau la sg. cu sens colectiv) Mărunțiș **(III 2).** *Și n-am mărunte... D-o săptămînă n-am luăt socotelile prăvăliei.* DELAVRANCEA, O. II, 361. *Taxa diseară; acum n-am mărunte, zise el.* CONV. LIT. XLIV[1], 41. *N-am mărunt.* I. CR. III, 119. *N-am mărunt să-ți dau restul.* MAT. DIALECT. I, 180. ✦ (Substantivat, f. pl., adesea în corelație cu „multe") Fleacuri, nimicuri, mărunțișuri. Cf. LM. *Și cum intră în casă începe-a se chicoti și a spune de la nuntă multe și mărunte.* CREANGĂ, P. 173, cf. ȘĂINEANU, D. U. *S-au întors la Malu, vorbind cîte și cîte mărunte.* SADOVEANU, M. C. 138. *De la un asemenea flecar, cu agerime descusut,*

multe şi mărunte se puteau afla. C. PETRESCU, A. R. 17. ✦ (Substantivat, f. pl.; rar) Amănunte, detalii. *A cunoaşte toate mănunţele unei pricini.* PONTBRIANT, D. ✧ Loc. adv. **(Cu) de-a mărunta** = în mod amănunţit, cu de-amănuntul. Cf. COSTINESCU, ARHIVA, II, 198, BARCIANU. *Din oraş la Ţăligrad La sărdaru lu Novac, Lua ul'iţ d-a rînda, Birturi d-a mărunta.* ALEXICI, L. P. 8.

2. (Despre oameni) Lipsit de fineţe psihică şi intelectuală, lipsit de înţelegere, de generozitate; (despre idei, sentimente, fapte ale oamenilor) care arată sau trădează lipsă de rafinament, care dovedeşte orizont îngust. V. banal, meschin. *Femeile, în genere, cînd au simţul comicului, îl au mărunt.* IBRĂILEANU, S. L. 45. *Poale lungi şi minte scurtă Judecată mai mărunţă.* ZANNE, P. III, 307. ✧ (Adverbial) *Entuziasmul este altoit pe acelaşi fond de nemulţumire şi pe aceeaşi concepţie mărunt pesimistă.* LOVINESCU, C. VI, 17.

3. Care se află pe o treaptă inferioară într-o ierarhie; de rînd. *Ştefan vodă strîns-au boierii ţării şi mari şi mici şi altă curte mărunţă.* SIMION DASC., LET. 43. *Aici, în ziua asta de duminică, e plimbarea poporului mărunt.* SADOVEANU, O. IX, 230. *Dacă mergi dumneata, merge tot Oboru, şi dacă merge Oboru, merge toată negustorimea mărunţă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 101. *A cunoscut nevoile şi suferinţele părintelui unei mărunte familii mic-burgheze.* V. ROM. septembrie 1 954, 137.

— Pl.: *mărunţi, -te.* — Şi: (învechit şi popular) **mănúnt, -ă,** (învechit) **mînúnt, -ă,** (regional) **menúnt, -ă, morúnt, -ă** adj.

— Lat. **minutus, -a, -um.**

MĂRUNTÁ vb. I v. **mărunţi.**

MĂRUNTÁC, -Ă adj. (Prin Munt.; despre oameni) Mărunţel **(I 2).** *Toată ceata se porni într-un hohot, uitîndu-se la cosaşul care zisese aste vorbe, un om măruntac, supţire, cu nasul cîrn şi cu o păreche de dinţi ieşiţi afară.* SĂM. III, 442. *La trup era dă mijloc, cam măruntac, era om dă treabă.* GRAIUL, I, 143.

— Pl.: *măruntaci, -ce.*

— **Mărunt** + suf. *-ac.*

MĂRUNTÁI s. n. v. **măruntaie.**

MĂRUNTÁIE s. f. pl. **I. 1.** Organe interne, la om şi la animale, viscere; p. restr. organele interne aflate în cavitatea abdominală; (popular) mărunţiş **(IV),** (regional) mărunţel **(III 2).** V. maţe, potroace. *Şi-i pusă în mînă din mănunţăile boului.* HERODOT (1 645), 333. *Luă o piatră mare şi-l lovi în pîntece de s-au spart şi s-au vărsat toate maţele şi mănunţăile gios.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 174r/29, cf. noiembrie 103r/34. *Mănunteile a-şi vărsa s-au opintit.* CANTEMIR, IST. 115, cf. 41, 65, id. HR. 252. *Îş dau voie a mînca limbi, capete, picioare, mărunţăi, grăsime de mascur.* IST. AM. 69 /18. *Au murit de durerea măruntărilor.* ŞINCAI, HR. I, 153/32. *Aflîndu-se doară încă întră măruntăile ei de acel fealiu de călbează, atunci să se mai dea încă o dată acea sărătură.* CALENDARIU (1 814), 190/6. *Îl făcu să se întoarne pe loc, ca prin fugă să se mîntuie de duşmanul ce-i spinteca mănuntaiele.* ASACHI, S. L. II, 70. *Arghir se aşează pe scăunaşul cel strîmt din faţă, unde abia îi încăpea pîntecele şi unde sălta sărmanul de i se hurducau măruntăile.* GANE, N. III, 190, cf. CARAGIALE, O. II, 228, I, 220. *Porunci bucătăresei să nu lepede nimic din ale găinei, nici din măruntaie, ci s-o frigă aşa întreagă întreguliţă.* ISPIRESCU, L. 271. *Au omorît-o noaptea şi măruntaiele ei le-au aruncat pe coperişul morii.* MARIAN, S. R. II, 49. *Cînd omul ridică greutăţi mari, i se lasă măruntaiele în jos, sau în vintre.* ŞEZ. IV, 25. *Se duse binişor şi intră în urechea cărturarului care zicea că ştie măruntaiele omului şi leacurile bolilor.* DELAVRANCEA, V. V. 45, cf. 182, GOROVEI, CR. 124. *O frigare lungă şi plină de pui cu mînile în şolduri şi cu măruntaiele la subsiori se rumenea sfîrîind.* HOGAŞ, DR. II, 103, cf. NICA, L. VAM. *Îi chiorăiau măruntaiele aşa de tare încît îşi strîngea rasa la piept cînd trecea pe lîngă cineva.* STĂNOIU, C. I. 163, cf. 158. *Sperînd să se răcorească, beau absintul ce le ardea măruntaiele.* BRĂESCU, A. 218. *Pisica, prin grămada de măruntaie, cu botul, mîşîie.* STANCU, D. 12. *Stătu o clipă în cumpănă, aşteptînd parcă o anumită înştiinţare din partea măruntaielor.* GALAN, Z. R. 152. *Se spune că ar fi avut ceva la măruntaie.* V. ROM. aprilie 1 955, 114, cf. TEODORESCU, P. P. 358, PĂSCULESCU, L. P. 141, 146, ALR I 751. ✧ (La sg., neobişnuit) *Mînia ţi-o încerci ca un gîndac, Şi ţi-o răzbuni, dar n-ai nici ac Şi nici venin în măruntaiul dumitale.* ARGHEZI, C. O. 204. ✦ Pîntecele femeii (considerat ca loc unde se concepe fătul). *Maica nu să va chema să-şi poată uita pre fiiu său, fiindu-i den mănuntaiele ei.* PRAV. MOLD. 157r/9. *Deşteaptă-te copile în măruntaiele mele, c-a perit viteazul codrilor: Şi codrii vor fi moştenirea ta.* DELAVRANCEA, V. V. 202. ✦ (Învechit) Organe genitale (la bărbat). *Se goli înaintea tuturora de-l văzu săborul că-i era veştejite mănuntaiele.* MOXA, 387/9.

2. Fig. Interiorul fiinţei omeneşti, considerat ca sediu al gîndirii, al sentimentelor, al conştiinţei etc. V. maţ **(I 4),** răunchi. *Şi fapta a îndoitului păcat în samă nebăgînd, în lontrul mănunteilor sale.* CANTEMIR, HR. 111. *Veneticu-acela oaspe* [Amor], *foişorul cu văpaie Îl aprinde şi-l aşază în străine mănuntaie.* ASACHI, S. L. I, 161. *Eu şăd călare în inima lor* [femeilor] *şi nu că mă laud, dar ştiu toate măruntăiele dintr-însele.* CREANGĂ, P. 162. *Cînd pronunţa cuvintele artă, poezie, acestea parcă-i ieşeau din fundul măruntaielor.* GHEREA, ST. CR. II, 55. *Mama tresări din*

adîncul măruntaielor ei și, fără să spuie un cuvînt, izbucni într-un plîns sfîșietor. GÎRLEANU, L. 136. *Îndoiala se repezi asupra lui ca un lup flămînd și începu să-i muște măruntaiele.* STANCU, R. A. III, 117, cf. ZANNE, P. II, 273.

3. P. ext. Partea din interior, din adînc a unui lucru ; mijloc. *Se înalță pînă la sferele tăriei, cercetează măruntaiele pămîntului și, culegînd din toate folositoare cunoștințî, îndemănează omului* (a. 1 828). URICARIUL, VII, 178. *Stihii a lumei patru, supuse lui Arald, Străbateți voi pămîntul și a lui măruntaie.* EMINESCU, O. I, 94. *Bătrînul sta asemenea gînditor și se uita fix în măruntaiele cele roșii ale focului.* id. G. P. 160. *Spunea că vede... și în măruntăile pămîntului.* CREANGĂ, P. 243. *Destul am fost certați cu focuri și cutremure din măruntaiele acestui pămînt.* CARAGIALE, O. VII, 36, cf. IV, 346. *Unde se sfredelește pămîntul pentru a se scoate avuțiile ascunse în măruntăile lui.* ȘEZ. I, 204. *Detunături înfundate se auzeau în răstimpuri din măruntaiele munților.* AGÎRBICEANU, A. 72. *Ploaia se întărește mai dîrz, clocotesc măruntaiele pămîntului.* C. PETRESCU, S. 56. *După cîteva sute de metri de coborîre spre măruntaiele pămîntului, copacii se opresc.* BOGZA, C. O. 167, cf. id. T. 9, id. A. Î. 193. *În măruntaiele minelor... Minerii noștri harnici de pe Jii, Farămă muntele.* DEȘLIU, G. 46, cf. 26, id. M. 6, CONTEMP. 1 956, nr. 488, 1/3.

II. 1. (Învechit și regional) Lucruri mărunte **(V 1)**, fără mare valoare ; mărunțișuri **(III 1)**. *Sămizeturi de papăluri [ș]i alte măruntaie* (a. 1 817). DR. IV, 833, cf. 832, LB. *Cumpărai niște balsamuri, ceva zaharicale și alte măruntăi.* GORJAN, H. II, 136/8, cf. DOC. EC. 988, LM, ALR I 751/798.

2. (Argotic) Bani mărunți ; mărunțiș **(III 2)**. GR. S. VII, 118.

— Și: (învechit și regional) **măruntăi, măruntăie, măruntări, mănuntáie, mănuntăi,** (învechit) **mănuntéi,** (regional) **măruntéie** (ALR I 751/554), **măruntăiuri** (ib. 751/735), **mărîntăie** (ib. 751/590, 614), **mărîntăie** (ib. 751/214), **mînuntáie** (GOROVEI, CR. 124), **morîntáie** (ALR I 751/582) s. f. pl. ; (neobișnuit) **măruntăi** s. n.

— Lat. **minutalia.**

MĂRUNTĂI s. f. pl. v. **măruntaie.**

MĂRUNTĂIE s. f. pl. v. **măruntaie.**

MĂRUNTĂIURI s. f. pl. v. **măruntaie.**

MĂRUNTĂRI s. f. pl. v. **măruntaie.**

MĂRUNTÉIE s. f. pl. v. **măruntaie.**

MĂRUNTÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj., adv., s. f. v. **mărunțel.**

MĂRUNTÍC adj. (Neobișnuit) Mărunțel **(I 2)**. Cf. LM.

— Pl.: *măruntici.*

— **Mărunt** + suf. *-ic.*

MĂRUNȚÁ vb. I v. **mărunți.**

MĂRUNȚÁRE s. f. v. **mărunțire.**

MĂRUNȚÁTOÁRE s. f. (Rar) Scîndură de tocat; tocător, fund. Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *mărunțători.*

— **Mărunța** + suf. *-toare.*

MĂRUNȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj., adv., s. f. Diminutiv al lui m ă r u n t.

I. Adj. **1.** Cf. m ă r u n t **(I 1)**. *9 șiruri mărgăritar mărunțel* (a. 1 745). URICARIUL, XI, 224. *De-ar fi scule mănunțele, Roagă fluturul ușor Să-mplinească dorul lor.* ALECSANDRI, POEZII, 645. *Cuviosul bătrîn a plecat cu pasul mărunțel, blagoslovind în dreapta și în stînga.* CARAGIALE, O. II, 285. *Sclepiții îs mînînței și vărgați, cu pătături cenușii și gălbii.* MARIAN, INS. 353. *Ce flori mărunțele, pipernicite, aproape verzi ca și frunzele.* GÎRLEANU, L. 30. *Cînd bat clopotele cele mărunțele, ies veverițele în poienile de la marginea codrului.* SADOVEANU, O. IX, 12, cf. id. N. F. 30. *Ea rîdea în liniște, și-i luceau dinții albi, mărunței ca urmuzurile.* CAMILAR, C. P. 156. *Puii nu-s mai mult Căci s-au prefăcut Stele mărunțele Și luceferele.* POP., ap. GCR II, 328, cf. 300, 333. *Și pe-ntinsul hainelor Și-mprejurul poalelor Luceau stele mărunțele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 512. *Omu care-i năcăjît Se cunoaște pe păsît, Că îi pasu mărunțel Și necazu-i după el.* MÎNDRESCU, L. P. 19, cf. MARIAN, SA. 233. *Ce mi-a fost mai drag pe lume... Potecuța prin pădure Pardosită cu alune, Cu alune mănunțele C-așa-i drag puicuței mele.* ȘEZ. VIII, 59. *Un răvaș că mi-i scria Cu slova mărunțea.* MAT. FOLK. 61, cf. 1 436, I. CR. III, 306, GRAIUL, I, 508. *Face oauă multe mînînțele.* ALR I 1 189/295. *Mărunțel ca macu Dar iute ca dracu.* ZANNE, P. II, 607. *Ciuhurele Mînînțele Merg pe drum înșirățele* (Oile). GOROVEI, C. 75, cf. 74, 76, 77. *Petricele Mănunțele Cianga, Langa, După ele* (Drumul). id. ib. 136. *De la noi Pînă la voi Tot mărgele Mărunțele De fuge mîța de ele* (Furnicarul). id. ib. 165. *Chicățica Mărunțica, Înverzește Și-negrește Și prieste* (Ploaia). id. ib. 296, cf. 329, PASCU, C. 46. ✧ (Ca determinativ, urmînd după un nume de plantă sau de animal, indică specii sau varietăți ale acestora) *Grăunțe de mălai mărunțel.* IST. AM. 59v/12, cf. 60v/4. *Ce mi-ai da dar, cînd ți-aș înșira pa nume, vere Moțăilă, numirea strugurilor?... Uite: strugure tămîios,... coada vulpii, mărunt (mărunțel).* JIPESCU, O. 53, cf. ISPIRESCU, L. 243, DDRF. *Păpușoiul... nemțesc, cicantin, mărunt, mărunțel, portocaliu.* PAMFILE, A. R. 68.

Fasoalea-ntr-un picior... se mai numeşte şi fasole mărunţică. id. ib. 185, cf. id. I. C. 142, MARIAN, V. 198. *Dacă s-ar teme omul de vrăbii, n-ar mai semîna malai mărunţel.* ŞEZ. I, 219. *Păr... mărunţăl.* ALR I 875/510. *Brad mînînţăl.* ib. 1 923/266, cf. 1 950/45. *Piţigușă guşă Ce-ai în guşă? — Mălai mănunţăl; — Ce să faci cu el? — Să-l dau la puiuţi Că-s tare micuţ.* ALR II 4 354/76. *Ceapă de cea mînînţică.* ib. 6 012/537, cf. ZANNE, P. I, 699. ✦ (Adverbial) Cu mişcări scurte (şi dese). *Tremura ca varga ţinîndu-se de o culisă, pe care o cletina mărunţel.* CARAGIALE, O. III, 192. *Dumicînd firele de hacimă descîntate mărunţel... unge copilul cu amestecătura aceasta.* MARIAN, NA. 378. *Eu dau mărunţel din picioare.* ALR I 1 475/257, cf. 1 475/385, LEXIC REG. 12. ✦ (Despre scris) Cu litere de dimensiuni (foarte) reduse. (Adverbial) *Sfîntul soare-un diecel Să tot scrie mărunţel.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 176, cf. 332. *Scrie tare mărunţel.* DOINE, 90. *Unul scrie mărunţel, Ca frunza de pătrunjel.* MAT. FOLK. 1 356. *Că acolo badea scrie, Scrie, scrie mărunţel Pe frunza de pătrunjel.* ANT. LIT. POP. I, 141.

2. Cf. m ă r u n t **(I 3).** *El era om mărunţel, cam de zile, şi ghibos.* BĂRAC, T. 45/10. *Un flăcău mărunţel, după ce lăsă dulapul, îi puse mîna pe umeri.* DUNĂREANU, CH. 224. *Plutonierul încruntat şi un furier mărunţel, îngropaţi într-un maldăr de registre şi dosare, scriau de zor.* BART, S. M. 76. *Nu cumva venea pe la dumneata o fetişcană mărunţică, una cu nişte ochi negri ca măslinele?* STANCU, R. A. IV, 331. *Sta pururi la bibliotecă, lîngă o fată mărunţică cu ochii plini de deşteptăciune.* CAMILAR, N. I, 114. *Cum li se întîmplă adeseori oamenilor mărunţei, pe scaun Cristescu arăta cu totul altfel decît în picioare.* GALAN, B. I, 7. *Se apropie de cei doi tineri o femeie ca de patruzeci de ani, mărunţică, pieptănată simplu.* VORNIC, P. 53. *Mitrică era un om mărunţel de tot, cu obrajii mici.* PREDA, D. 47. *Dar ceaușul mărunţel, Mărunţel şi ocheşel, Bădiulesei răspundea Şi din gură mi-i zicea.* TEODORESCU, P. P. 540. *Stau rînd caii priponiţi... Căluşei Tot mărunţei Cu frîne cruciş pe ei.* HODOŞ, P. P. 201, cf. A I 21. ✧ (Învechit şi popular, cu determinările „de trup", „la stat") *Era acel Caplan Gherei hanul cam mărunţăl la stat.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 176/33. *Aci văzurăm o babă mărunţică de trup.* GORJAN, H. II, 206/26. *De trup eşti mărunţel nu-i vorbă, dar la fire eşti mare.* CREANGĂ, P. 150. *Mărunţel la statu lui.* ALR II 3 185/762.

3. Cf. m ă r u n t **(I 4).** *Sfarmă var nestîns mînînţel... şi te leagă pe noapte* (a. 1 743). IORGA, S. D. XVII, 79. *Iacă vă dau o mierţă de sămînţă de mac amestecată cu una de năsip mărunţel.* CREANGĂ, P. 262. *Da-i frumos pe-acolo, bre... e numai nisip... nisip mărunţel-mărunţel ca macu.* REBREANU, NUV. 197. *Fărină mînînţauă.* ALR I 1 372/59, cf. 1 813/280. ✦ S p e c. (Despre ploaie, burniţă sau ninsoare) Cu stropi sau fulgi mici şi deşi. *Plouă ploaie mărînţică.* ALR SN III h 790/537. *Ploaie ca pîn sîtă de mînînţuaă.* ALR I 1 978/80, cf. ZANNE, P. I, 60. ✧ (Adverbial) *Afară plouă mărunţel, ploaie rece de toamnă.* CARAGIALE, O. I, 173. *Plouă mănînţăl cum ai cerne.* ALR SN III h 790/284. (F i g.) *Se aşează trudit sub streaşina-i largă prin care se cerneau mărunţel razele soarelui.* VLAHUŢĂ, O. A. 132.

4. (Adesea adverbial) Cf. m ă r u n t **(I 5).** *Şi pune în tingire, punîndu-i untdelemn... şi o ceapă tocată mărunţel* (a. 1 749). GCR II, 42/19. *Carnea au dumicat-o mărunţel, au aşezat-o pin oale.* SBIERA, P. 244. *Mă-sa de s-a măcina Mînînţea ca făina, De ni-om fi dragi ni-om lua.* RETEGANUL, TR. 159. *Eu frămînt, sfărm mărînţăl.* ALR I 1 989/558.

5. Cf. m ă r u n t **(I 6).** (Adverbial) *Mergea mărunţel şi iute, ferit pe marginea lanurilor.* POPA, V. 144. ✦ (Substantivat, art., şi în construcţia *de-a mărunţelu)* Numele unei hore care se joacă cu paşi mici şi repezi, ca de sîrbă; rusasca. *Mai cu seamă însă se joacă pe la noi... ţigănescul şi mînînţelul.* MARIAN, S. R. I, 87. *După ce au mîncat încep a juca arcanul, rusasca, numită altmintrelea şi mănînţica.* id. ib. 267, cf. PAMFILE, J. III, 12, VARONE, D., id. J. R. 20, 42, H III 312, XIV 347, ALR I 1 477/63, 320, 347, 350, ALR II 4 336/64. ✧ (Cu determinări indicînd o varietate a dansului) *Trei ţigani, două cobze şi-o lăută, trăgeau să moară „mărunţica craiului", înşirînd, din cînd în cînd, viersuri întocmite din senin.* DELAVRANCEA, S. 55, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U.

6. Cf. m ă r u n t **(II).** *Cei mai mari erau numai fete, iară băieţii erau mărunţei.* ISPIRESCU, L. 174. *Şi flăcăuanii sînt băieţii dumitale? — Ai noştri, domnişorule, şi mai sînt acasă cinci mai mărunţei.* HOGAŞ, DR. I, 199. *Am tăiat, Pîn-la paisprezece mii Tot prunci mărunţei, copii.* TEODORESCU, P. P. 105, cf. ŞEZ. III, 195. *Du-ti acasî, nu mai bea, Cî ai copîii mînînţăi.* VASILIU, C. 6. *Ce să fac cu băieţii? Că tare-i laşi mînînţăi, Mînînţăi şi fără mîlă. Şi eu îs în sat străină.* ŞEZ. XIX, 144. *Copiii vecinului îs mînînţei.* MAT. DIALECT. I, 182.

7. (Învechit şi regional, substantivat, în l o c. a d v.) **Cu mărunţeaua** = în cantitate mică, cu bucata, în detaliu, cu amănuntul. *Se va vinde la prăvălie cu mărunţeaua* (a. 1 816). ap. T. PAPAHAGI, C. L. *Precupeţi de rînd cu mărunţeaua* (a. 1 835). DOC. EC. 603. *Vinde vin şi rachiu cu mărunţeaua.* DR. IV, 833.

8. Cf. m ă r u n t **(V 1).** *Pîn concorghe chiar şi lucrurile mănînţele cresc.* BĂNUŢ, T. P. 5. *Fleacuri mănînţăle.* ALR II 3 525/272. ✧ S p e c. (Despre bani, monede) *Ţi-om da dudcuţe mînînţele Să cumperi pe ele.* MARIAN, NU. 669. *De la noi Şi pînă la voi Tot în zele Şi-n măsele Şi-n parale Mărunţele* (Cîntarul). GOROVEI, C. 61. ✦ (Substantivat; mai ales la pl.) Mărunţiş

(III 2). *Ea l-a dus la o tipografie și l-a băgat ucenic; i-a dat ceva mărunțele pentru covrigi, l-a blagoslovit și s-a dus.* CARAGIALE, O. III, 19. *Mărunțele n-am, bătute nu s-au întîmplat.* PAMFILE, J. II, 153, cf. IORDAN, STIL. 190, BUL. FIL. VII-VIII, 96. *Cît îi prețu pe dînsa? Cinci sute și cinci de lei Și pe atîța mărunței.* MÎNDRESCU, L. P. 180. *Cu mărunțeaua se face haznaua.* ZANNE, P. V, 325.

9. Cf. mărunt **(V 2).** (Substantivat) *Mulți mărunței, curtizani ai naivității mulțimei, vor detesta principiile și părerile lui.* CARAGIALE, N. F. 95.

10. Cf. mărunt **(V 3).** *Mai în jos de ei Sfinți mai mărunței, Sfinți și mucenici, o sută și cinci, Beau și ospătau.* TEODORESCU, P. P. 25. ✧ (Substantivat) *Pe culmea aceasta au căzut toate fulgerile mărunțeilor orînduiți în căprării.* CIAUȘANU, R. SCUT. 43.

II. Adv. (Regional; adesea în construcția *de-a* sau *de mînînțelu)* În mod amănunțit, cu de-amănuntul. *Da Dumnezeu, care li știe tăti de mînînțălu, i-o oblicit gîndurili.* ȘEZ. XXIII, 37. *Am căutat în casă mînînțăl pă tot locu.* ALR II 3 131/353. *A căuta ceva de-a mînînțelu.* MAT. DIALECT. I, 212.

III. S. f. **1.** (Regional; la pl.) Bube mici, albe, care apar pe față (Scărișoara-Abrud). ALR II/I MN 63, 4 217/95.

2. (Regional; la pl.) Măruntaie **(1 1)** (Ciurchi-Iași). ALR I 751/516.

3. (Argotic; în forma *mărunțică)* Bită mică și groasă. GR. S. VII, 119.

— Pl.: *mărunței, -ele.* — Și: (cu schimbare de suf.) **mărunțícă** adj., s. f., (regional) **mărun-tél, -eá, -ícă, mărînțél, -eá, -ícă, mănunțél, -eá, -ícă, mănînțél, -eá, -ícă, mălînțél, -eá, -ícă** (ALR I 1 372/61), **mînunțél, -eá, -ícă** (MAT. FOLK. 1 436), **mînînțél, -eá, -ícă, mînîntél, -eá, -ícă** (ALR I 1 987/289), **mînțél, -eá, -ícă** (ALR I 140/59, 1 372/292), **mununțél, -eá, -ícă** (ALR I 1 372/554, 1 987/554, ALR II 3 474/414) adj., adv., s. f.

— **Mărunt** + suf. *-el, -ea.* — **Mărunțícă:** cu schimbare de suf.

MĂRUNȚELÍ vb. IV. Tranz. (Transilv., Maram. și nordul Mold.) A mărunți. Cf. BRAN, S., VAIDA, DR. VII, 74, 76, BUL. FIL. III, 234, 266, CHEST. V 150/93, ALR I 1 897/56, 1 987/335, 1 989/532, 556, ALR II 3 474/279, 4 136/279, LEXIC REG. 114, A V 28, VI 26. ✧ Refl. pas. *În strachină cu cir să mărunțelește mămăliga prăjită.* ȘEZ. V, 51.

— Prez. ind.: *mărunțelesc.* — Și: **mănînțelá** (VAIDA, CHEST. V 150/93, ALR II 3 474/279, 4 136/279) vb. I, **mînînțelí** (DR. VII, 76, BUL. FIL. III, 234, 266, LEXIC REG. 114) vb. IV; **mînîn-țclá** (BRAN, S., DR. VII, 74, ALR I 1 987/335) vb. I.

— V. **mărunțel.**

MĂRUNȚÍ vb. IV. Tranz. A tăia, a împărți, a rupe, a sfărîma în bucăți mici; (Transilv., Maram., nordul Mold.) a mărunțeli, (rar) a mărunțișa. *Și voi mărunți pre ei ca țărîna în fața vîntului.* BIBLIA (1 688), ap. TDRG, cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, PONT-BRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Fierbe trei zile necontenit piatra adevărată... spre a o mărunți.* PAMFILE, S. V. 117. *Auzi izbiturile ciocanelor cari mărun-țeau piatra.* AGÎRBICEANU, A. 69, cf. 200, 399, H XVIII 173, ALR I 578/860, ALR II 6 478/833, A IV 3. (Fig.) *Pentru el traiul... cum îl mărunțea ea, n-avea nici un preț.* IL ianuarie 1 960, nr. 1, 20. ✧ Absol. *Mărunțăz la pui.* ALR I 1 989/860. ✧ Refl. pas. *Vasele lui să vor mărunta și oalele lui le vor zdrobi.* BIBLIA (1 688), 524[1]/20. *Se trece cu discuitorul... pentru ca să se mărun-țească bine rădăcinile de buruieni.* SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 400. ✦ (În loc. adv.) **Pe mărun-țite** = cu mișcări scurte și repezi. *Budulea cel bătrîn șchiopăta sprinten și pe mărunțite cu noi, fiindcă nu-și mai găsea rostul.* SLAVICI, N. I, 165. ✦ (În fostul județ Caraș; complementul indică bani) A schimba în bani (mai) mărunți **(V 1).** ARH. FOLK. III, 151. *Ș-um ban ira mai mari nu puca să-l împartă... Lasă fraci, io l-oi manunta mîńi.* ib.

— Prez. ind.: *mărunțesc.* — Și: (învechit și regional) **mărunțá, măruntá** vb. I, **mănunțí** (ALEXI, W.) vb. IV, **mănunțá** (PONTBRIANT, D.), **mănuntá** (CDDE, TDRG), **manuntá,** (neobișnuit) **mirunțá** (LB) vb. I, **mirunțí** (ib.) vb. IV.

— V. **mărunt.**

MĂRUNȚÍCĂ adj., s. f. v. **mărunțel.**

MĂRUNȚÍME s. f. (Rar) **1.** (Cu sens colectiv) Ceea ce este de vîrstă fragedă sau tînăr, nevîrstnic. *Iute doboară pe cerbii fruntași cari veseli și mîndri Coarne-ncrăngate clăteau; apoi mărun-țime, și turma Toat-o revarsă prin văi.* COȘBUC, AE. 15. *Atunci noi știa, mărunțimea cari străbăteam pentru întîiași dată plaiurile acelea...,* *respiram din plin aerul înviorător de munte.* MOROIANU, S. 46.

2. Lucru fără valoare, neînsemnat. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. ✦ Lipsă de însemnătate, de glorie, de mărire; micime. *Colinda noastră iscoditoare se oprește... dinaintea acelor pietoase sau falnice amintiri, care, din adîncimea secolilor, se-nalță uriașe peste mărunțimea noastră actuală.* ODOBESCU, S. I, 375.

— **Mărunt** + suf. *-ime.*

MĂRUNȚÍRE s. f. Acțiunea de a mărunți. Cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF.

— Și: (învechit) **mărunțáre** s. f. POLIZU, LM, BARCIANU, ALEXI, W.

— V. **mărunți.**

MĂRUNȚÍȘ s. n. **I. 1.** (La pl.) Bucăți de dimensiuni reduse dintr-un anumit material. *Aducea acasă batista plină de mărunțișuri de*

piatră. AGÎRBICEANU, A. 478. ✦ (Regional ; cu sens colectiv) Grohotiș (Copăcel-Făgăraș). H XVII 38. ✦ (Regional ; cu sens colectiv) Alice. Cf. LB. ✦ (Regional) Glonț (Mogoș-Cîmpeni). ALR I 1 412/100.

2. (Cu sens colectiv) Nume generic dat peștilor de dimensiuni reduse ; plevușcă. V. a l b i t u r ă. *Se prinde tot felul de mărunțiș, însă mai cu seamă albitură.* ANTIPA, P. 439, cf. 783. ✦ Vînat format din animale mici. *Ziua ne-a mers din plin, zise stăpînul moșiei către mulțimea ce-l înconjoară, doi cerbi, patru lupi și un porc, afară de mărunțișuri ce nu se mai numără.* GANE, N. I, 128.

3. (Prin Munt. ; cu sens colectiv) Grîu de vară. *Sămănăturile de bucate, pîne mărunțică, pîne albă, pîne de vară sau mărunțiș, după ce au răsărit, poartă numele de holde.* PAMFILE, A. R. 93. *Am băgat în pămînt op*[t] *pogoani di mărunțiș.* GRAIUL, I, 267.

II. (Ieșit din uz ; în l o c. a d v.) **Cu mărunțișul** = în cantitate mică, cu bucata, în detaliu, cu amănuntul. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU.

III. 1. (La pl.) Lucruri de mică importanță, fără mare valoare. *S-avem locuri dă lucru pentru făptuirea a orce mănunțișuri.* JIPESCU, O. 137. *Își adună micile obiecte de toaletă și ceasornicul și cîteva mărunțișuri, le înfundă în poșeta de piele roșie.* REBREANU, R. II, 137. *Uitîndu-și de mărunțișurile din chioșc, Otilia se luă cu vorba.* CĂLINESCU, E. O. I, 42. *Sînt tot felul de mărunțișuri necesare pentru un motociclist.* V. ROM. iulie 1 954, 306. ✦ S p e c. Obiecte de mercerie. *Vinde mărunțișuri.* DDRF. *Mărunțișuri și galanterie.* NOM. PROF. 57. *Se uitase în vitrinele magazinelor... asurzit de strigătele vînzătorilor de mărunțișuri.* BARBU, Ș. N. 9.

2. (Cu sens colectiv) Monede de valoare mică, mai ales de metal ; mărunt, (argotic) mărunțaie **(II 2).** *Mărunțiș în monede nouă de nichel ca de șaptezeci de bani.* CARAGIALE, M. 245. *Nu-și mai vine în voie măcar de i-ai da tot mărunțișul.* DELAVRANCEA, H. T. 129. *Suma aceasta o avea, dar îi mai trebuia și ceva mărunțiș care să-i ajungă pînă la trecere.* REBREANU, I. 435. *Răsturnă pe masă mărunțișul din buzunar și scoase restul bancnotelor din portbilet.* C. PETRESCU, C. V. 47. *Tu ai să-mi dai un rest. Prefer mărunțiș.* ARGHEZI, C. J. 246, cf. CĂLINESCU, I. 105. *Se căută în buzunare și începu să numere niște mărunțiș.* PREDA, D. 166. *Mărunțișul nu ajungea nici pentru o distanță la autobuz.* V. ROM. ianuarie 1 954, 79. *Și paralele-am băut... Cu fetițe din Focșani, Numai de opsprece ani, Mărunțișul de rubiele Cu fetițe de la schele.* TEODORESCU, P. P. 306.

3. (La pl.) Fapte lipsite de importanță ; nimicuri, fleacuri, chițibușuri. *Fostu-ne-ar fi de vro treabă o asemine vedere Oprită în mărunțișuri ce trebuința nu cere?* CONACHI, P. 268. *O să te pui să tai ceapă la bucătărie, să speli vasele, să tai lemne, să aduci apă cu sacaua de la Filaret și alte mărunțișuri de felul acesta.* FILIMON, O. I, 133. *Acuma nu mai lua în seamă și dumneata toate mărunțișurile.* REBREANU, I. 137, cf. 294. *Nu se ridică îndeajuns deasupra mărunțișurilor. Pierde perspectiva.* V. ROM. aprilie 1 954, 15. *Nu prea băgam de seamă mărunțișurile care se întîmplau în jurul meu.* STANCU, R. A. IV, 302.

IV. (Popular ; la pl. sau la sg. cu sens colectiv) Măruntaie **(I 1).** *Un blid ca o jumătate de mierță era plin de curechi acru, colea prăjit cumsăcade, mai avînd în el și ceva mărunțișuri.* RETEGANUL, P. I, 65. *Mărunțișu porcului.* ALR I 751/708, cf. 751/122, 174.

V. (Prin sudul Transilv.) Numele plantei *Veronica crivita.* PĂCALĂ, M. R. 17.

— Pl.: *mărunțișuri* și (învechit și regional) *mărunțișe* (LB, IORDAN, L. R. A. 71). — Și: (regional) **mănunțiș** s. n.

— **Mărunt** + suf. *-iș.*

MĂRUNȚIȘÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A mărunți. Cf. TDRG.

— Prez. ind.: *mărunțișez.*

— V. **mărunțiș.**

MĂRUNȚIȘÁR s. m. (Ieșit din uz) Vînzător de mărunțișuri **(III 1).** V. c o r o p c a r, b o c c e a g i u. *Om împovărat de o familie numeroasă, o spuză de copii neprocopsiți, susținîndu-i cu o muncă neobosită de mărunțișar ambulant.* CARAGIALE, O. IV, 426, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., BARCIANU, TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *mărunțișari.*

— **Mărunțiș** + suf. *-ar.*

MĂRUNȚIȘÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a m ă r u n ț i ș a. *Grebla... e foarte necesară... la mărunțișarea... pămîntului.* ap. TDRG.

— V. **mărunțișa.**

MĂRUNȚÓI adj. (Prin Ban.) Mărunt **(I 1),** mic. *Puii-s cam mărunțoń.* N. REV. R. VIII, 86.

— Pl.: *mărunțoi.*

— **Mărunt** + suf. *-oi.*

MĂRUNȚOȘÁ vb. I v. **mărunțușa.**

MĂRUNȚÚȘ s. n. **I.** (Regional ; cu sens colectiv) Pădurice (Valea Seacă-Bacău). A. IX 2.

II. (Învechit ; în l o c. a d v.) **Cu mărunțușul** = în cantitate mică, cu bucata, în detaliu. *Canalurile ce intră în oraș sînt pline de corăbii care au într-însele mărfuri, și stau pînă le vînd, unii cu ridicata și alții cu mărunțușul.* GOLESCU, Î. 79. *El pedepsește orice fraudă a celor ce vînd cu mărunțușul.* N. A. BOGDAN, C. M. 95.

III. (Învechit și popular ; la pl.) **1.** Mărunțișuri. V. m ă r u n ț i ș **(III 1).** *Toate trebuin-*

cioasele viilor, adecă căzi, ciubere şi alte mărunţuşuri... le-am vîndut dumisale logofătului (a. 1 780). URICARIUL, XXIV, 450. *Mai pe urmă le-au şi plătit, adecă:...200 galbeni pentru nişte vin, i alte mărunţuşuri* (a. 1 793). ib. XVI, 321. *Şi-odată încep cu toţii a cărăbăni la saltele cu puf, perini moi, o legătură cu demîncare şi alte mărunţuşuri.* CREANGĂ, P. 117. *Sub streşina stuhuită stătea spînzurată o coasă ruginită, o secere şi alte mărunţuşuri.* CONTEMPORANUL, V_1, 290, cf. ŞEZ. II, 149, V, 106.

2. Fleacuri, nimicuri, mărunţişuri **(III 3).** *Scopul meu a fost... nu să scriu toate mărunţuşurile din care necum neamul, ci nici private familiile româneşti pot avea vreun folos.* ŞINCAI, HR. III, 219/6. *Meşteşugul stă mai ales în alegerea cenuşii, dar şi în alte „mărunţuşuri".* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 169. ✦ Amănunte, detalii. *Legăturile despre împărăţie au fost aceste:...în Moldova paşă să nu puie şi alte mănunţuşuri pentru semnele hotarelor.* M. COSTIN, LET. I, 252/18.

IV. (Învechit şi popular ; la pl. sau la sg. cu sens colectiv) Măruntaie **(I 1).** *Belesc apoi boul: giunghindu-l, deci, tot bărdăhanul îl scot, numai ce lasă mărunţuşurile într-însul şi săul.* HERODOT (1 645), 106. *Limbi, capete, picioare, măruntăi, grăsime de mascur, de bou şi alte mărunţuşuri a dobitoacelor.* IST. AM. 69^v/19, cf. ALR I 751.

— Pl.: *mărunţuşuri.* — Şi: (regional) **mărînţúşuri** (ALR I 751/538), **mănunţúşuri, mînunţúşuri** (ib. 751/269), **mînţúşuri** (ib. 751/283) s. n. pl., **mînînţúş** (ŞEZ. V, 106, ALR I 751/215, 266, 331, 335, 357, 360, 384, 387, 394, 542) s. n.

— **Mărunţi** (pl. lui *mărunt)* + suf. *-uş.*

MĂRUNŢUŞÁ vb. I. Tranz. (Învechit şi regional) A mărunţi. *După ce a strivit toate spicele, ucide, adecă mărunţuşează şi paiele, scoţîndu-le afară.* PAMFILE, A. R. 200. ✧ Refl. *Inul sau cînepa... se perie ca să se mai mănunţoşeze şi să nu mai rămîie pozderie în fuior.* I. IONESCU, C. 156/10.

— Prez. ind.: *mărunţuşez.* — Şi: **mărunţoşá** (TDRG), **mănunţoşá** vb. I.

— V. **mărunţuş.**

MĂRUNŢUŞÁR s. m. (Rar) Vînzător de mărunţişuri **(III 1).** *Breasla negustorilor mărunţuşari şi braşoveni.* N. A. BOGDAN, C. M. 177.

— Pl.: *mărunţuşari.*

— **Mărunţuş** + suf. *-ar.*

MĂRÚŢ, -Ă adj. (Regional) **1.** Măricel **(1).** *Musca cînească e gălbie şi o lecuţă mai măruţă decît cea de casă.* MARIAN, INS. 397. *Dădea zor, apucînd valizele cu mîini musculoase de luptătoare. — Ia dă-l şi pe cel mai măruţ.* C. PETRESCU, O. P. I, 80. *Frunza-n vie-i tot măruţă, Badea-i cu multe drăguţe.* MAT. FOLK. 811, cf. ALR I 1 209/550, 1 734/522.

2. Măricel **(2).** *După tunderea unui copil mama acestuia, strîngîndu-i părul tuns... îl păstrează pînă ce a crescut măruţ.* MARIAN, NA. 418. *Îi rămîne nevasta cu trei băieţi: cel mai măruţ cît masa.* SADOVEANU, O. VII, 289, cf. A V 15.

— Pl.: *măruţi, -e.*

— **Mare** [1] + suf. *-uţ.*

MĂRVÁŞ s. m. (Regional) Persoană care se ocupă cu creşterea vitelor (de lapte) şi cu negustoria produselor lactate. V. lăptar, brînzar. (Răcăşdia-Oraviţa). Cf. CHEST. V 105/61.

— Pl.: *mărvaşi.*

— **Marvă** + suf. *-aş.*

MĂRZÁC s. m. v. **mîrzac.**

MĂRZÁR s. m. v. **mîrzar.**

MĂSÁI[1] s. n. (Regional, mai ales în Ban. şi Transilv.) **1.** Faţă de masă. Cf. LM, BARONZI, L. 113. *Mesaiul e alb ca neaua, cuţitele sclipesc.* F (1 879), 20, cf. LUC. III, 136, H IX 62, XVIII 144. *Haid' acasă, jupîneasă, Că nu ai măsai pe masă.* HODOŞ, P. P. 191, cf. N. REV. R. VIII, 86. *Cu măsaie de mătasă Sus pe ea mîncare-aleasă.* VICIU, S. GL., cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 134, ARH. FOLK. III, 151, GREGORIAN, CL. 59. ✧ *Măsai de masă* (sau *de piele, ceruit)* = bucată de muşama care serveşte drept faţă de masă. Cf. ALR II/I h 401.

2. Şervet, şervetel, prosop ; spec. ştergar pentru împodobit pereţii, în casele ţărăneşti ; p. ext. bucată de pînză care are diferite întrebuinţări (casnice). *Să iai seama ca coşniţile cu stupii să se acopere cu o strecătoare sau cu măsaie rare şi să se leage la gură.* TOMICI, C. A. 71/8, cf. 67/5, 121/7, 164/12, 174/20. *După ce s-au copt turtiţele, acestea se pun pe o sinie aşternută cu un masaniu curat.* MARIAN, Î. 190. *Ca găzdăriţa să se fălească că e vrednică, de ambele părţi ale chiliei, pre lîngă pereţi,... ţine... măsaie.* LIUBA-IANA, M. 120, cf. H XVIII 4, 26, 104, 296. *Apoi se ia un măsai mare, care se coase ca un sac, tăiat în două — după măsura celui ce joacă cerbul.* DENSUSIANU, Ţ. H. 260. *Atunşa viñi cu un taier, pus um măsai frumos pră iel.* ARH. FOLK. III, 51, cf. 57, ALR I 1 956/12, 18, ALR II 3 375/29, ALR II/I MN 148, 3 928/2, 47, MAT. DIALECT. I, 138.

— Pl.: *măsaie.* — Şi: **masái, masániu, mesái** s. n.

— **Masă** [1] + suf. *-ai.*

MĂSÁI [2] subst. (Prin Transilv.) Obicei, năravuri. *Pînă nu-i ştii traiu, nu-i afli măsaiu.* REV. CRIT. III, 160. *Numai dracul ştie măsaiul muierii.* ib.

— Pl.: ? — Şi: **mîsái** subst. REV. CRIT. I, 171.
— Etimologia necunoscută.

MĂSÁR s. m., s. n. (Ban. şi Transilv.) **1.** S. m. Meşteşugar care face mese ori, p. ext., diverse alte lucrări de dulgherie sau de tîmplărie. V. tîmplar, dulgher. *Un dulap, de dres la măsari* (a. 1792). IORGA S. D. VIII, 23, cf. KLEIN, D. 221. *Trebuie să legăm rana oii cu clei de la măsari.* CALENDARIU (1814), 192/9, cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, BARCIANU. *Măsariului i trebuie o masă cu şăitău.* H XVIII 144. *A fost într-un oraş un măsar şi era atît de sărac de nu-i ardea nici focul în vatră.* RETEGANUL, P. IV, 7, cf. GR. S. V, 45, BUL. FIL. VII-VIII, 374, CHEST. II 10, ALR I 1 825, ALR II/I h 222, ALR SN II h 537, ALR II 6 628, A II 3, 5, 7, 8, 12.

2. S. m. (Regional; la pl., atestat în forma *meseri)* Meseni. Cf. ALRM I/II h 353.

3. S. n. Faţă de masă. *Inventariu al averii lui Ţopa. Doao măsari bune şi unul mai slab* (a. 1 811). IORGA, S. D. XII, 227. *Măsariu de mreaje pre masă avînd.* ŢICHINDEAL, F. 9/14, cf. LB, H XVIII 278, A III 11, GL. V. J.

— Pl.: (1) *măsari*, (2) *măsare.* — Şi: **mesár** s. m., s. n. PONTBRIANT, D., H XVIII 278, A III 11, GL. V. J.

— **Masă**[1] + suf. *-ar.* Pentru formaţie, cf. germ. Tischler, magh. asztalos.

MĂSARÍŢĂ s. f. v. **măsăriţă**[1].

MĂSÁRNICĂ s. f. (Regional) Faţă de masă. Com. din ORAVIŢA.

— Pl.?
— **Masă**[1] + suf. *-arnică.*

MĂSÁUĂ s. f. v. **măsea.**

MĂSĂIÉL s. n. **1.** (Regional) Diminutiv al lui măsai[1]. *Mătură numai locul după uşă, aşternînd o pînză albă, un măsăiel acolo.* MARIAN, Î. 385, cf. id. S. R. II, 275, PAMFILE, S. V. 77.

2. (Prin Ban.) Praznic mic la trei săptămîni de la moartea unui copil. L. COSTIN, GR. BĂN. 134.

— Pl.: *măsăiele.*
— **Măsai**[1] + suf. *-el.*

MĂSĂLÁR subst. sg. (Popular) Luna august. *În măsălar începem a ne îngriji de făcutul arăturilor... de toamnă.* I. IONESCU, C. 150/2. *Sămănătura grîului de toamnă se începe a se face de la 15 măsălar.* id. ib. 173/5, cf. POLIZU, CIHAC, I, 160. *August: augustru, agust, aust, ogust, măsălariu, gustar, gustea şi secerar, numită aşa, pentru că în această lună se seceră holdele.* MARIAN, S. R. I, 96, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, S. T. 1, TDRG, DR. VII, 215, X, 375, ALECSANDRI, P. P. 34, ALR II 2 414/102, 105, 130, 235, 238, 723, 762.

— Etimologia necunoscută.

MĂSĂLÁRE s. f. (Regional) **I.** (Bot.) Măselariţă[1] *(Hyoscyamus niger).* Cf. com. MARIAN, DENSUSIANU, Ţ. H. 324, ALR I 1 927/18, 24, 26, 75, 77, 112, 116, 118, 223, 269.

II. 1. Măseaua coasei. ALR SN I h 50.

2. (În sintagma) *Măsălarea corzii* = mînerul săbiei (Voiniceni-Tîrgu Mureş). ALR II 4 929/235.

— Pl.: ?
— **Măsele** (pl. lui *măsea)* + suf. *-are.*

MĂSĂLÁRNIŢĂ s. f. (Bot.; regional) Măselariţă[1] *(Hyoscyamus niger).* H IX 4, cf. CANDREA, Ţ. O. 50, ALR I 1 927/51, 61, 87, 136, 150, 343, 839, 842, 934.

— Pl.: *măsălarniţe.*
— De la **măsălariţă,** cu schimbare de suf.

MĂSĂLĂRÍŢĂ[1] s. f. (Prin Ban.) Ştergar pentru împodobit pereţii, în casele ţărăneşti; măsai[1] **(2).** *Ca găzdăriţa să se fălească că e vrednică, de ambele părţi ale chiliei, pre lîngă păreţi, pe prăjini ţine... măsaie sau măsălăriţe şi haine.* LIUBA-IANA, M. 120.

— Pl.: *măsălăriţe.*
— Cf. măsăriţă[1].

MĂSĂLĂRÍŢĂ[2] s. f. v. **măselariţă**[1].

MĂSĂLẮU s. n. (Prin nordul Transilv. şi Maram.) Loc unde petrece noaptea sau stă la amiază cireada de vite sau turma de oi. V. staniş te, amiezătoare, meriză. Cf. T. PAPAHAGI, M. 224, CHEST. IV 54b/264, GLOSAR REG. ✦ (Regional) Despărţitură la stînă unde dorm boii (Dejani-Făgăraş). Cf. CHEST. V 34/28.

— Pl.: ? — Şi: **masalău** s. n. T. PAPAHAGI, M. 224.
— Postverbal de la **măsălui.**

MĂSẮLNIŢĂ s. f. (Bot.; regional) Măselariţă[1] *(Hyoscyamus niger)* (Poenari-Tîrgu Jiu). ALR I 1 927/820.

— Pl.: *măsălniţe.*
— **Măsele** (pl. lui *măsea)* + suf. *-niţă.*

MĂSĂLUÍ vb. IV. Intranz. (Prin nord-vestul Transilv.) A dormi, a poposi undeva peste noapte; (învechit şi popular) a mînea. *Şî iar a nemerit şî ala fecior chiar în locu ala ce-au măsăluit celalalt fecior.* CANDREA, Ţ. O. 34, cf. 50.

— Prez. ind.: *măsăluiesc.*
— **Mas** + suf. *-ălui.*

MĂSĂRĂTÁTE s. f. v. **meserătate.**

MĂSĂRÍŢĂ[1] s. f. **1.** (Ban. şi Transilv.) Faţă de masă. Cf. LB, STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. *Ea... scoase din săltarul*

mesișoarei o măsăriță curată și o întinse pe masă. SLAVICI, ap. TDRG, cf. DDRF, REV. CRIT. III, 160. *În fund e o masă nevăpsită, acoperită cu măseriță albe sau cu covoare scumpe de strămături.* PAMFILE, I. C. 437. *În mijloc era o masă rotundă, învălită c-o măsăriță țesută în frumoase alesuri românești.* AGÎRBICEANU, A. 508, cf. PĂCALĂ, M. R. 412, PRIBEAGUL, P. R. 28, 56. *Ia scoate tot ce ai în desagă, Pavele!... Pedagogul se execută, așternînd pe o masă lungă un ziar drept măsăriță.* BENIUC, M. C. I, 127, cf. id. V. CUC. 57, ALR II/I MN 148, 3 928/102, 833, A I 35, 36, II 3, 4, 6, 7, 8, 12, III 3, 7, 12, 16, 17, 18, MAT. DIALECT. I, 138. [Pînea] *o punem pe masă și o acoperim c-o mesariță.* GL. V. J., cf. com. din TIMIȘOARA. ✧ *Măsăriță de pt'ele* = bucată de mușama care servește drept față de masă. ALRM II/I h 401.

2. (Regional) Bucată de pînză care are diferite întrebuințări casnice (Sebeșel-Alba Iulia). CHEST. V 128/76.

— Pl.: *măsărițe* și *măsăriți* (ALR II 3 901/102). — Și: **măsăríță** (LB), **măseríță, masăríță** (STAMATI, D.), **mesăríță** (A III 3, 12, 18), **mesaríță** (ib. 16, 17 ; accentuat și *mesáriță* ib. 7, GL. V. J.), **meseríță** (ALR II/I MN 148, 3 928/833) s. f.

— **Masă**[1] + suf. *-(a)riță.*

MĂSĂRÍȚĂ[2] s. f. (Învechit, rar, probabil) Soția măsarului. *Cîndu vei avea dumneata banii aceștea îi vei da dumneata la jupăneasa Ana măsărița și pentru credință vei lua... o scrisoare* (a. 1 709). IORGA, S. D. X, 261.

— Pl.: *măsărițe.*

— **Măsar** + suf. *-iță.*

MĂSCĂRĂ s. f. (Popular ; mai ales la pl.) Faptă sau vorbă necuviincioasă, nerușinată; ocară; obscenitate, pornografie. *Care va vrea... pănă la miezul nopții să facă ceva blăstămății și măscări, acela să știe că s-au născut spre rușinea celor de bun neam.* ȚICHINDEAL, F. 70/17. *Neprocopsitul a fugit și de atunci trăiește așa: spune obrăznicii, măscări, caraghiozlîcuri și capătă și el o bucățică de pîine.* CARAGIALE, S. 70. *Ocărau cu măscări pe surugii.* MACEDONSKI, O. III, 25, cf. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 15. *Își da drumul gurii, spunînd tot felul de măscări.* VLASIU, A. P. 127. *Ordonanța maiorului i-a vorbit măscări nerușinate.* C. PETRESCU, C. V. 85. *Să-mi spuneți măscări, aveți curaj.* STANCU, R. A. I, 363, cf. 218. *Se așeza în mijlocul străzii cu mîinile în șolduri, blogodovind măscări.* PAS, Z. I, 145, cf. 55, 258. ✧ Expr. **A face de măscară** = a face de rîs, v. rîs. *O ... femeie te făcu de măscară.* BUDAI-DELEANU, T. V. 147.

— Pl.: *măscări.*

— Derivat regresiv de la **măscări**[1]. Cf. scr. maskara.

MĂSCĂRÁCI s. m. (Învechit, rar) Măscărici. *I-am trimis niște miruri și mulți măscăraci, cîntăreți și giucăuși.* ȘINCAI, HR. II, 246/21.

— Pl.: *măscăraci.*

— **Măscări**[1] + suf. *-aci.*

MĂSCĂREÁLĂ s. f. (Regional) Batjocură, ocară. Com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ. *Ce mai măscăreală i-a tras mama copilului!* ib.

— Pl. : *măscăreli.*

— **Măscări**[1] + suf. *-eală.*

MĂSCĂRÉȚ, -EÁȚĂ s. m., adj. (Învechit) **1.** S. m. Măscărici. *Craiul au zîs către măscărețul, către cioful său: auzi tu! scrii-mi pre toți nebunii cîți sînt în cetate* (a. 1 830). GCR II, 360.

2. Adj. Glumeț, poznaș, farsor. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

— Pl.: *măscăreți, -țe.*

— **Măscări**[1] + suf. *-eț.*

MĂSCĂRÍ[1] vb. IV. (Învechit și popular) **1.** Tranz. A lua (pe cineva) în batjocură ; a ocărî, a insulta, a batjocori. *Fu măscărit ca un menciunos.* VARLAAM, C. 131, cf. 132. *Întăi eghipt(en)ii măscăriia pre Amasis și nu-i făcea nici o cinste, pentru că mai nainte era mojic și de casă proastă.* HERODOT (1 645), 143. *Navan, deaca să îmbătă, măscări pre împăratul D*[a]*v*[i]*d.* CHEIA ÎN. 89[2]/28. *Feciorii batjocoresc pre părinții lor și... fetele cele tinere măscăresc pre fămeile cele bătrîne.* NEAGOE, ÎNV. 141/16. *Defăimatu-te-au și te măscări.* BIBLIA (1 688), 282[1]/17, cf. 328[1]/43. *Hameleonul... despre șoim tare probozit și măscărit văzîndu-se...* CANTEMIR, IST. 318, cf. 326. *Atuncea celelalte animale... nemaiputînd răbda atîta a lui obrăznicie, suduindu-l și măscărindu-l, l-au scos dintră dînsele afară.* ȚICHINDEAL, F. 359/23. *Oameni mîncînd și bînd și făcînd neguțătorie și dracii aproape lîngă dînșii batjocorindu-i (măscărînd,* a. 1 815) *pre dînșii* (a. 1 805). GRECU, P. 187, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Voinice, voinice, Nu mă întreba, Că te-oi blăstăma. Nu mă ispiti, Că te-oi măscări.* PAMFILE, C. Ț. 43, cf. 350. ✧ Intranz. *Defăimînd cuvintele lui și măscărind întru prorocii lui.* BIBLIA (1 688), 334[1]/44. ✧ Refl. recipr. *Ai mai mulți tocmeau..., se certau ; se măscăreau cu misiții.* CONV. LIT. XLIV, 432, cf. H XVII 176, XVIII 146, ALR II/36, 3 581/228. ✦ A defăima. *Am înțeles dumnie-me cum purtat mănăstire dumnie-mele și călugării miei... cu cuvinte grele și rele... de-i măscărit și le aruncat năpăști că vă umblă cu fămiile, de faceț mănăstire și călugării de rîs și de măscară* (a. 1 649). ap. HEM 1 590.

2. Tranz. Fig. (Complementul indică un lucru concret) A poci, a urîți ; a murdări. [Obrazul] *cu cît mai mult îl unge și-l freacă, cu atîta mai mult îl strică și-l măscărește.* ȚICHINDEAL, F. 305/7. ✧ Refl. *Așa, că oi fi căpchietă să mă măscăresc pe obraz!* PR. DRAM. 189.

✦ (Complementul indică o idee, un sentiment etc.) A înjosi, a pîngări. *Cine-şi măscăreşte legea ca noi?* ANTIM, P. 129. *De ţi-i mîndra tinerea, Sub umbrar nu te-oi lăsa, Că-i face păcat cu ea Şi măscăriţi dragostea.* PAMFILE, C. T. 159.

3. Refl. A spune glume sau cuvinte obscene, măscări. *Mă măscăresc, mă îmbăl, vorbesc cuvinte de ruşine.* LB, cf. POLIZU, DDRF. ✦ A se face de rîs, a se da în spectacol. Cf. PONTBRIANT, D. *Cine să laudă, se măscăreşte pe sine.* RUDOW, XVIII, 105.

— Prez. ind.: *măscăresc.*

— V. **mascara.**

MĂSCĂRÍ [2] vb. IV. Refl. (Învechit) A se masca [1]. DICŢ.

— Prez. ind.: *măscăresc.*

— **Mască** [1] + suf. *-ări.* Cf. măscară.

MĂSCĂRÍ [3] vb. IV. Refl. (Regional) A se surpa (Gherla). VICIU, GL. 59. *S-o măscărit rîpa.* id. ib.

— Preż. ind. pers. 3: *măscăreşte.*

— Etimologia necunoscută.

MĂSCĂRICÉSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) De măscărici, caracteristic măscăriciului. *Se va întoarce den meşteşugul măscăricesc întru viaţă bună* (a. 1 652). ap. CADE.

— Pl.: *măscăriceşti.*

— **Măscărici** + suf. *-esc.*

MĂSCĂRÍCI s. m. Persoană angajată la curţile domnitorilor sau ale boierilor, pentru a-i distra prin gesturi, glume (adesea necuviincioase) etc.; bufon, (învechit) soitar, măscăreţ **(1)**, mascaragiu **(1)**, (învechit, rar) măscăraci. V. ciuf. *Brut să feace nebun de scăpă de moarte şi-l puse Tulie măscărici coconiloru-ş.* MOXA, 356/35, cf. 387/30. *Să nu dai boieriile măscăricilor şi celora ce fac rîsuri.* NEAGOE, ÎNV. 257/8. *Care popă... va umbla la cîrşme şi să face măscărici şi vrăjitoriu, să i se ia popie* (a. 1 675). GCR I, 217/26. *Chiemă împăratul pre neşte măscărici şi mai vicleani de toţi oamenii.* FL. D. (1 680), 37²/17. *Nu se sătura de curvie, de giocuri, de cimpoieşe şî de măscărici ce-i ţinea.* N. COSTIN, LET. I A, 120/22. *Întrebări ce Fagotti (măscăriciul craiului Alboni) pusă să le răspunză Bertoldo* (a. 1 799). GCR II, 170/32. *Împrejurul împăratului erau mulţi măscărici.* GORJAN, H. IV, 27/9, cf. II, 171/10, BĂRAC, T. 65/2. [Poporul] *căsca gura la învîrtelile şi strîmbăturile pehlivanilor şi ale măscăricilor domneşti.* FILIMON, O. I, 109. *Orice boier care se respecta... avea un taraf de lăutari şi un măscărici. Slujba acestuia era să spuie caraghioslîcuri la chef, să păcălească pe musafiri şi chiar pe stăpînu-său.* CARAGIALE, O. III, 221. *Acesta era şi măscăriciul lui Bacus; şi nimeni nu scăpa fără să-i atîrne de coadă... cîte vrun ponos.* ISPIRESCU, U. 104. ✧ (Adjectival) *Să facă veselii cu naiuri şi cu cîntece hagimeşti şi cu mulţi pehlivani măscărici.* NECULCE, L. 318. ✦ Personaj comic în reprezentaţiile de circ, la diferite serbări populare etc.; paiaţă, saltimbanc, clovn. *E foarte mare deosebire între comic şi măscărici: cel dintîi mă încîntă, mă face să rîd cu plăcere..., în vreme ce celălalt îmi zmulge rîsul, însă mă face să mă roşesc adese că l-am putut suferi.* PR. DRAM. 200. *Pellier îi părea măscărici cînd glumele sale făcea pe femeia lui să rîză.* NEGRUZZI, S. I, 73. *Un copil... în cap cu un cilindru turtit face caraghiozlîcuri. Este un mititel măscărici foarte destrăbălat.* CARAGIALE, S. 68. *Într-o seară sînt iarăşi într-un birt imens cu grădină..., cu dansuri de „cadîne" şi măscărici.* CAMIL PETRESCU, O. III, 108. *Şi încă mai primesc la casele lor turca sau brezaia, avînd cu sine şi măscărici ghiduşi, carele schimbîndu-şi faţa sa zice cuvinte urîte.* ŞEZ. VI, 127. ✦ Epitet depreciativ pentru un actor lipsit de talent. ✦ Epitet depreciativ pentru un om neserios, ridicol etc. *El însuş să face măscărici şi batjocură oamenilor* (a. 1 817). IORGA, S. D. XII, 173. *Unul, ca să fie prea glumeţ, ajunge măscărici; altul, ca să fie prea trist, rămîne necitit.* HELIADE, O. II, 20, cf. I, 120. *Ghidi, măscărici obraznic!* ALECSANDRI, T. 1 689. *Era încă un prilej pentru diavolii de copii să-l ia peste picior — recitîndu-i versurile la şezători, spre nesfîrşitul rîs al norodului de măscărici afurisiţi.* CIAUŞANU, R. SCUT. 39. *Arde-l-ar focul de măscărici, să-l arză!* STĂNOIU, C. I. 126.

— Pl.: *măscărici.*

— **Măscări** [1] + suf. *-ici.*

MĂSCĂRICÍE s. f. (Învechit, rar) Meseria de măscărici. *Să nu se îndemne iară a face meşteşugul măscăriciei* (a. 1 652). ap. CADE.

— **Măscărici** + suf. *-ie.*

MĂSCĂRICIÓS, -OĂSĂ adj. (Învechit şi regional; despre oameni) Care spune lucruri necuviincioase, obscene; (despre cuvinte) necuviincios, indecent, obscen. Cf. LB, POLIZU, LM, I. CR. VIII, 88.

— Pl.: *măscăricioşi, -oase.*

— **Măscărici** + suf. *-os.*

MĂSCĂRICIÚNE s. f. (Învechit) Vorbă, gest, purtare tri vială (v. obscenitate, pornografie); vorbă sau faptă hazlie (v. poznă, ghiduşie, bufonerie); (învechit) măscărie, (învechit, rar) măscăritură, măscărnicie. *Cela ce va face niscare măscăriciuni, de să rîdză cetaşii lui, ca un suduitoriu să va certa.* PRAV. 224. *Bogdan-vodă... iubea glumele şi măscăriciuni şi giocuri copilăreşti.* N. COSTIN, LET. I A, 78/17. ✦ Lucru neserios. V. batjocură. *După alalte nenumărate măreţe pete ce ave, şi învăţătura oştenirii au schimbat-o în giocuri şi în măscăriciuni.* CANTEMIR, HR. 203.

✦ Obicei, practică nelegiuită. *Şi-i aducea lui jirtfe ceia ce să gătia să se însoare... şi aceasta măscăriciune de la slujitorii idolilor celor dide-mult s-au tras* (a. 1 750). GCR II, 51/18, cf. 52/40.
— Pl.: *măscăriciuni.*
— **Măscări**[1] + suf. *-ciune.*

MĂSCĂRÍE s. f. (Învechit) Măscăriciune. *De la inimă ies toate răutăţile..., gînduri necurate de ucidere, de curvie, de hulă, de menciuni, de măscării.* VARLAAM, C. 407. *Nu cerca bătrînii la sfat, ce de la cei tineri den casă lua sfat şi învăţătură. Iubia să auză glume şi măscării şi jocuri copilăreşti.* URECHE, LET[2]. I, 223. *Nu se sătura de curvării, de giucat, de cimpoiaşi, pre carii îi ţănea de măscării.* id. ib. 239.
— Pl.: *măscării.*
— **Măscări**[1] + suf. *-ie.*

MĂSCĂRÍRE s. f. (Învechit şi popular) Acţiunea de a (se) măscări[1] şi rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.
— V. **măscări**[1].

MĂSCĂRÍŞ s. n. (Regional) Loc care se surpă (Gherla). VICIU, GL.
— **Măscări**[3] + suf. *-iş.*

MĂSCĂRÍT[1] s. m. (Învechit) Om mascat. *După dînsul mergea alt măscărit cu falaga şi toiege* (a. 1 715). ARHIVA R. II, 15/5.
— Pl.: *măscăriţi.*
— V. **măscări**[2].

MĂSCĂRÍT[2] s. n. Impozit care se plătea pentru o căruţă de peşte sărat. Cf. DDRF.
— Etimologia necunoscută.

MĂSCĂRITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Măscăriciune. BUDAI-DELEANU, LEX. ✦ Lucru făcut în pripă, de batjocură. Cf. LM.
— Pl.: *măscărituri.*
— **Măscări**[1] + suf. *-tură.*

MĂSCĂRNICÍE s. f. (Învechit, rar) Măscăriciune. *Şi mergea şi Brut cu nunşii, de veseliia cu măscărnicii pre cale.* MOXA, 356/39. *Şi numai ce bea şi mînca cu alăute şi cu măscornicii şi mulţi... ucise fără de vină.* id. 358/32.
— Pl.: *măscărnicii.* — Şi: **măscornicie** s.f.
— De la **măscărie**, prin analogie cu cuvinte ca *josnicie, făţărnicie* etc.

MĂSCĂRÓS, -OÁSĂ adj. (Rar, mai ales despre vorbe) Necuviincios, obscen. *Expresii măscăroase.* ap. IORDAN, L.R.A. 191.
— Pl.: *măscăroşi, -oase.*
— **Măscară** + suf. *-os.*

MĂSCORNICÍE s. f. v. **măscărnicie.**

MĂSCUÍT, -Ă adj. (Învechit) Mascat[1]. *Acel om măscuit eram eu.* NEGRUZZI, S. III, 434. *Am fost la balurile... măscuite.* ALECSANDRI, T. 1 012.
— Pl.: *măscuiţi, -te.*
— De la **mascat**[1], cu schimbare de suf.

MĂSCULÍŢĂ s. f. Diminutiv (hipocoristic) al lui mască[1]. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., ALEXI, W.
— Pl.: *măsculiţe.*
— **Mască** + suf. *-uliţă.*

MĂSCURÁŞ[1] s. m. (Prin Transilv.) Călăreţ mascat care face comicării la nunţile ţărăneşti; (regional) fărşăngar. *În munţii Apuseni ai Transilvaniei... aceşti oameni mascaţi se cheamă fărşăngari, iar pe la Reteag, măscuraşi.* MARIAN, S. R. I, 257, cf. ALR II/I MN 81, 2 689/250.
— Pl.: *măscuraşi.*
— **Maşcură** + suf. *-aş.*

MĂSCURÁŞ[2] s. m. Măscurel. Cf. LB, com. MARIAN.
— Pl.: *măscuraşi.*
— **Mascur** + suf. *-aş.*

MĂSCURÉL s. m. Diminutiv al lui mascur. Cf. LM, POLIZU, com. MARIAN.
— Pl.: *măscurei.*
— **Mascur** + suf. *-el.*

MĂSCURÉNCI s. m. (Prin Transilv.) Diminutiv al lui mascur; purcel de un an, (regional) godac. VICIU, GL. 44.
— Pl.: *măscurenci.*
— **Mascur** + suf. *-enci.*

MĂSCUROÁICĂ s. f. (Regional) Scroafă. *Măscuroaice, mascuri, veri, godaci..., godăciţe, purcari* (a. 1 787). IORGA, S. D. VI, 167, cf. BARONZI, L. 160, com. MARIAN.
— Pl.: *măscuroaice.*
— **Mascur** + suf. *-oaică.*

MĂSCUROÁIE s. f. (Regional) Scroafă. *O măscuroaie cu prăsălă* (a. 1 717). IORGA, S. D. VI, 19. *Mielul în oaie, purceii în măscuroaie.* ap. TDRG, cf. com. MARIAN.
— Pl.: *măscuroaie.*
— **Mascur** + suf. *-oaie.*

MĂSEÁ s. f. **I. 1.** Fiecare dintre dinţii situaţi în partea posterioară a maxilarelor, după canini; molar. *Măsealele leilor frînse.* PSALT. 110. *Ochii lui sînt di mascur şi dinţii mari şi măsălile după cum iaste şi mărimea trupului.* HERODOT (1 645), 112, cf. 499, ANON. CAR. *Măsele vrăjmaşilor săi zdrobia* (sec. XVIII). ARHIVA R. I, 46. *Nu ştiu cine mă opreşte să nu-ţi sfărăm*

măselele din gură cu buzduganul. NEGRUZZI, S. I, 139. *Şi tot toarce, cloanţa toarce, Din măsele clănţănind Şi din degete plesnind.* ALECSANDRI, P. I, 6, cf. id. T. I, 106. *Măselele şi dinţii i-au căzut mai bine de o mie de ani.* CREANGĂ, P. 52. *O durea îngrozitor o măsea de sus.* CARAGIALE, O. I, 137. *Este bună la pregătirea aburului care va tămădui măselele.* PAMFILE, VĂZD. 90. *Se uita la Dănuţ ca la mîna dentistului după ce ţi-a scos măseaua.* TEODOREANU, M. II, 18, cf. 136. *Că din sus Măsele nu-s Şi din jos Dinţii i-am scos.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 447, cf. 449, RETEGANUL, TR. 44. *Tu tînără cu mărgele, El bătrîn fără măsele.* HODOŞ, P. P. 158. *În ţevile plămînilor, În gingiile măselelor.* ŞEZ. II, 92, cf. 20, 182. *Urechile ca leucile, Măselele ca piuele, Mînile ca bîrnele.* BIBICESCU, P. P. 304, cf. MAT. FOLK. 1436. *Mă doare măsaua.* ALR II 2946/848. *De ai venituri mititele Mai opreşte din măsele*, se spune ca îndemn la economie şi cumpătare. Cf. ZANNE, P. V, 654. *De la noi şi pînă la voi, Tot în zele Şi-n măsele Şi-n parale mărunţele* (Cîntarul). GOROVEI, C. 61. ✧ *Măsea de minte* sau *măseaua minţii* (sau, popular, *întreagă, din capăt, din fund, din urmă, cea tînără, a ochiului*) = fiecare dintre cele patru măsele situate la capătul interior al maxilarelor şi care apar la sfîrşitul adolescenţei. Cf. DR. V, 289, 816, ALR II/I MN 16, 6922. (Regional) *Măseaua căţelii* (sau *căţelească*) = măseaua de lîngă dintele canin; premolar. Cf. ALR II 2943/310, 836, 848. ✧ Fig. *Directorul se lăsă pe-o enormă măsea de stîncă.* AGÎRBICEANU, A. 380. ✧ Expr. **A clănţăni din măsele** = a tremura de frig. *Doar s-a încălzi cîtuşi de cît şi n-a mai clănţăni atîta din măsele.* CREANGĂ, P. 246. **A-i crăpa** (sau, rar, **a-i pocni, a-i scăpăra**) **măseaua** (sau **măselele**) **(în gură)** = a fi foarte nerăbdător (să...); a avea mare nevoie (de...). *Mă uitam... aşteptînd cu neastîmpăr să vie un lainic de şcolar de afară... şi-mi crăpa măseaua-n gură cînd vedeam că nu mai vine.* CREANGĂ, A. 5, cf. ZANNE, P. II, 269. **A nu avea ce pune (nici) pe o măsea** sau **a pune abia pe o măsea** sau **(nici) cît (să) pui pe o măsea** = (a avea) foarte puţin de mîncare. [Lupul] *îl mîncă aşa de iute şi cu aşa poftă, de-ţi părea că nici pe-o măsea n-are ce pune.* CREANGĂ, P. 23. *Dară de unde să le ajungă ce bruma le aducea el? Abia puneau p-o măsea.* ISPIRESCU, L. 174, cf. ZANNE, P. II, 267, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. **A nu avea cu ce-şi stropi măseaua** = a nu avea ce bea; a fi sărac. Cf. BARONZI, L. 43, ZANNE, P. II, 268. **A trage** (sau **a o lua, a suge**) **la măsea** sau **a pune** (ori **a-şi încălzi, a-şi pili, a-şi stropi**) **măseaua** = a bea mult (băuturi alcoolice). *Ercule îşi încălzi măseaua şi se cam turlăci.* ISPIRESCU, U. 33, cf. 103. *Vorbele dascălului Pandele păreau rostite în vînt, potrivite cu felul său de a fi cînd o lua la măsea.* PAS, Z. I, 225, cf. ZANNE, P. II, 267, 268, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. **A nu-l durea** (pe cineva) **măseaua** (de ceva) = a nu-i păsa (de ceva). *De te-ar calici numai pe tine... nu m-ar durea măsaua.* CONV. LIT. IV, 310, cf. ZANNE, P. II, 269. **Fiecare ştie unde-l doare măseaua** = fiecare om îşi cunoaşte păsurile. ZANNE, P. II, 266. (În legătură cu diverse verbe, mai ales cu „a bate", „a pălmui", pe lîngă care expresia capătă valoare adverbială) **De-i sar** (sau **crapă, trosnesc**) **măselele** sau **de-şi culege măselele (de pe jos)** = extrem de tare, de mult etc. Cf. id. ib. 269. **A lepăda** (pe cineva sau ceva) **ca pe o măsea stricată** = a se debarasa (de cineva sau de ceva) fără părere de rău. id. ib. 266. **A-i scoate** (sau **a-i vinde**) (cuiva) **şi măselele (din gură)** = a-i lua (cuiva) tot ce are, a-l sărăci. *Cu sila-ţi vinde şi măselili din gură.* JIPESCU, O. 62, cf. ZANNE, P. II, 268. **Cît te-ai scobi în măsea** = repede. ZANNE, P. II, 268. **Oltean** (sau, rar, **mehedinţean**) **cu douăzeci şi patru de măsele**, se spune despre un oltean sau, p. gener., despre un om voinic şi isteţ. Cf. BARONZI, L. 42, ZANNE, P. VI, 201, 244.

2. Compuse: **măseaua-ciutei** = nume dat mai multor plante: **a)** plantă erbacee din familia liliaceelor, cu flori mari, roşii; (regional) cocorei, cocoşei, ghicitori, turcarete (*Erythronium dens canis*); **b)** (regional) brînduşă-de-primăvară (*Crocus heuffelianus*). ALR SN III h 643; **c)** (regional) ghiocel (*Galanthus nivalis*). ALR I 1932/200. *Măseaua-ciuti, chipăruşu, bune de vătămătură.* JIPESCU, O. 73, cf. H IV 44, IX 49, 141, 306, XI 311, 327; **măseaua-calului** = varietate de porumb mare în bob. Com. din ŢEPEŞ VODĂ-CERNAVODĂ.

II. (Regional) **1.** Nume dat la diferite părţi ale unor obiecte sau unelte, asemănătoare cu măseaua **(I 1)**.

a) (La moară) Fiecare dintre penele de lemn dreptunghiulare înfipte în obada roţii, cu ajutorul căreia se pune în mişcare prîsnelul. *De obezile roţii sînt prinse măselele. Cînd se rupe o măsea se zice că este o ştirbină sau o ştirbitură la roată.* DAMÉ, T. 152, cf. 151, 159, PAMFILE, I. C. 185, 189. *Lovi c-un ciocan în şele, De o dete pe măsele; Atunci moara s-a pornit, Roţile şi le-a-nvîrtit.* ALECSANDRI, P. P. 103, cf. VASILIU, C. 183, ŞEZ. VII, 188, H II 13, 81, 186, 214, 244, 254, III 18, IV 11, XIV 248, ALR SN I h 163, ALR II 6749/95, 141, 886.

b) (La joagăr) Fiecare dintre bucăţile de lemn prinse în jurul roţii sau al carului, care pune în mişcare joagărul; (regional) şiştori. Cf. ALR II 6437 bis/228, 365. ✧ *Roata cu măsele (pe dungă)* = roata dinţată a joagărului; (regional) şuştorar. Cf. ib. 3437/310, 353, 6456/27, 265.

c) (La piuă) Fiecare dintre penele grindeiului. *În curtea fostului primar se învîrtea încet o roată de piue şi trei „săgeţi" izbeau pe rînd cu măselele lor de cremene.* AGÎRBICEANU, A. 529, cf. ALR II 6471/172, 250, 260.

d) (La plug) Cuiul din capătul grindeiului, care prinde grindeiul de rotile sau care prinde cîrligul de jug ; (regional) ciocîlteu, ciocîrlie, popă, cui, cocoș. Cf. ECONOMIA, 21/18, H II 282, IX 6, 123, XI 7, XIV 16, 210, XVII 234, LIUBAIANA, M. 167, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI, LEXIC REG. 82.

e) (La grapă) Fiecare dintre colți ; dinte. *Grapa de părete-o stat, Cinci măsele i-o picat.* ȘEZ. XXI, 83, cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI, ALR I 898/347, ALRM SN I h 30.

f) (La coasă) Parte a custurii care se leagă de toporîște, (regional) c o a d ă, m ă n u ș ă, m î n ă ; dintele care intră într-o gaură din toporîște (numită locul măselei), (regional) b o n ț o c, c ă ț e l. *Prinde coasa de măsea, o pleacă puțin cu vîrful în jos.* MARIAN, NA. 15, cf. I. CR. III, 226, PAMFILE, A. R. 125, id. I. C. 141. *Luăi coasa di kicior, Ș-o izbii di-un păducel Ș-o rupsăi di prin cățel Ș-am făcut din cățel un băltăgel Și din măsea o securice.* CARDAȘ, C. P. 80, cf. ALR SN I h 50, A I 22, 23, 26, III 2, 4, 16, 17, 18, 19, 23, 25, IV 5.

g) (La car) Colț la capătul de sus al leucii, de care se leagă lanțul sau cîrligul care prinde loitra de leucă ; (regional) ureche, clenci, burete, creastă, crestuș, boț, nod, umăr, gît, ceafă, copilul de jos. Cf. DAMÉ, T. 11, PAMFILE, I. C. 134.

h) (La sanie) Cui cu care sînt prinse cele două scînduri prin care se leagă tălpile de protap. Cf. DAMÉ, T. 22, A III 3.

i) (La ferăstrău) Fiecare dintre dinții rupți la colț, ca să se facă mai largă tăietura în lemn și să meargă ferăstrăul mai ușor. Cf. PRIBEAGUL, P. R. 61.

j) (Prin nord-estul Olt.) Cep de lemn care se bate în bîrnă, în dosul canatului care trebuie să rămînă fix. CIAUȘANU, V. 178.

2. (Regional) Numele unei înfloriturî de pe ștergare (Brașov). Cf. PITIȘ, ȘCH. 111.

— Pl.: *măsele.* — Și: (regional) **măsáuă** (pl. și *măsauă* ALR II 2 946/2, 29, 64, 76, 325, 3 202/2, ALR II/I h 42/64, ib. h 43, A I 23, II 12, III 2, 12, 13, 16, 18, 19, IV 5), **mășáuă** (ALR II 2 943/272) s. f.

— Lat. **maxilla** „maxilar". — **Măsauă**: refăcut după forma articulată.

MĂSEÁN s. m. v. **mesean.**

MĂSELÁ vb. I. T r a n z. (Regional) A pune măsele la roata care pune în mișcare prîsnelul morii (Deda-Toplița). MAT. DIALECT. I, 180. *Trebuie să măsălez roata.* ib.

— Prez. ind.: *măselez.*

— V. **măsea.**

MĂSELÁR s. m. (Regional) **1.** (Bot.) Măselariță[1] **(1)** *(Hyoscyamus niger).* Cf. ȘINCAI, în DR. V, 559, H II 87, III 243. *Foaie verde masalari, Cîți feciori de gospodari, Toți catane și caprari.* ȘEZ. I, 72. *Fierb masalarul și zama o țin în gură.* ib. II, 20. *Măsălariul se întrebuințează contra durerii măsălelor.* Com. MARIAN, cf. ALR I 1 927/595, 708, 710, 730, 744, 748, 768, 940, 960. ✧ E x p r. **(Parcă) a mîncat măselar** = (parcă) e nebun. *Se vede c-ați mîncat masalar, bată-vă cioarele.* ap. TDRG, cf. ZANNE, P. III, 633, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

2. (Bot.) Dintele-calului. DENSUSIANU, T. H. 324.

3. Măseaua coasei. ALR SN I h 51. ✦ Verigă de fier în care se bagă măseaua coasei. Com. MARIAN.

4. Stinghie la grapă. Cf. ALRM SN I h 29.

5. Parte a morii nedefinită mai îndeaproape, probabil roata cu măsele. Cf. H II 146, XIV 436.

— Pl.: *măselari.*

— **Măsele** (pl. lui *măsea)* + suf. *-ar.*

MĂSELÁRIȚĂ[1] s. f. **1.** Plantă erbacee otrăvitoare din familia solanaceelor, cu flori galbene pătate cu violet și ale cărei semințe și frunze sînt întrebuințate de popor contra durerilor de măsele; (regional) măselar, măsălare, măsălniță, măsălarniță, nebunariță, sunătoare *(Hyoscyamus niger).* Cf. LB. *Îndată au început sămnile otrăvei ce are masalarița, adică amețeală, tremur, dureri cumplite și altele încă* (a. 1 827). IORGA, C. I. II, 181, POLIZU, COSTINESCU, BARCIANU, GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 105. *Se fierbe... sămînță de măselariță și se aburește gura deschisă.* PAMFILE, B. 46. *Peste temelii au crescut tufe de scăi și de măsălariță.* C. PETRESCU, R. DR. 96. *Apa bună o găsim la fîntîni pe care le cunoaștem numai noi ; celelalte, rămase în ființă, au fost otrăvite cu măselariță și cucută.* SADOVEANU, O. XIII, 987, cf. 807. *Avea de mers cu soarele drept în creștet ca o jumătate de ceas de-a lungul apei, lăsînd în urmă doar smocuri de pelin, măselariță și alior.* CAMIL PETRESCU, O. II, 584.

2. (Regional) Măseaua coasei (Negrești-Satu Mare). ALR SN I h 50/346.

— Pl.: *măselarițe.* — Și: (regional) **măsălăríță** s. f. H II 252, V 389, 415, VII 480, XII 148, ALR I 1 927/35, 174, 217, 251, 285, 302, 315, 558, 840.

— **Măsele** (pl. lui *măsea)* + suf. *-ariță.*

MĂSELÁRIȚĂ[2] s. f. (Regional) Torță (Rîmnicu-Vîlcea). LEXIC REG. 82.

— Pl.: *măselarițe.*

— Cf. m a s a l a.

MĂSELÁT adj. (Regional, despre porumb) Cu bobul mare și alb ; românesc, alburiu. PAMFILE, A. R. 68.

— De la **măsele** (pl. lui *măsea).*

MĂSELÓS, -OÁSĂ adj. (Prin Mold.; despre cai) Cu măsele mari. Cf. ALR I 1 128/518, GLOSAR REG.

— Pl.: *măseloși, -oase.*
— **Măsele** (pl. lui *măsea)* + suf. *-os.*

MĂSELÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui măsea **(I 1).** *Sî pk'eriț... Din tăti masaluțîli, Din tăti osuțîli, Din guriți, Din masaluți.* ȘEZ. III, 137, cf. GR. S. VI, 160.
— Pl.: *măseluțe.*
— **Măsele** (pl. lui *măsea)* + suf. *-uță.*

MĂSERÍȚĂ s. f. v. **măsăriță**[1].

MĂSLÁD subst. v. **măslag.**

MĂSLÁG subst. **1.** (Învechit și regional) Ciumăfaie *(Datura stramonium).* Cf. LB, DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Frunzișoară și-un maslad, Cîtă lume-i pe-un meleag, Nu-i ca mine supărat.* ȘEZ. I, 49, cf. III, 20.

2. Fruct toxic al plantei tropicale *Anamirta Cocculus*, în formă de boabă roșie de mărimea unei alune, folosit uneori pentru a ameți peștii spre a-i pescui mai ușor. *Umplînd o cană cu apă, în care au băgat mislic.* BĂRAC, T. 58/4. *Se cumpără de la farmacie „boabe de pește", „gogoși de pește", „măsleac" sau „măslad"... din care se face apoi otrava pentru aruncat în pîraie.* ANTIPA, P. 91. *Nu pot fi nici gustoși și nu mai puțin sănătoși peștii prinși prin narcotice ca turta-lupului, mislicul sau gogoși de pește.* ATILA, P. 142. *Mai foloseau și „mislicul", pe care îl pisau bine și-l amestecau cu carne... Toți peștii cari mîncau astfel... mureau.* DRAGOMIR, O. M. 17. *Aruncă mislic în apă pentru a ameți peștii și a-i putea prinde mai ușor.* Com. din LANCRĂM-ALBA IULIA, cf. ALR II 2 651/310, 316, 365.

3. P. ext. (Regional) Carne tăiată mărunt care servește ca nadă pentru pești. Com. din VLĂSINEȘTI-DOROHOI, cf. ALR II 6 251/250, 272. ✦ P. gener. Nadă, momeală (care se pune într-o cursă) (Moișeni-Sighetul Marmației). ALR I 1 736/345.

4. (Regional) Cereale încolțite din care se face rachiul (Cristești-Botoșani). ALR II 6 351/414.

— Și: (regional) **măslád, măsleág** (ANTIPA, P. 784), **măsleác, măzlág** (ALR I 1 736/345, ALR II 6 251/346), **măzlác** (ALR II 6 251/250, 272, 279, 284), **măzlád** (ib. 6 251/349), **maslát** (ib. 6 251/361), **mazlác** (ib. 6 251/310), **mîslág** (BARCIANU), **mislíc** subst.
— Din magh. **maszlag.**

MĂSLĂHÁT subst. (sg). (Regional) Resturi provenite din distilarea prunelor, după extragerea rachiului. V. borhot, reziduu. (Măgura-Bacău). Cf. ALR SN I h 251/531.
— Etimologia necunoscută. Cf. măslag **(4),** măstrăhat.

MĂSLEÁC subst. v. **măslag.**

MĂSLEÁG subst. v. **măslag.**

MĂSLÍN s. m. **1.** Arbore din familia oleaceelor, cu frunzele persistente, cultivat în regiunile mediteraneene pentru lemnul și pentru fructele lui, bogate în ulei *(Olea europaea). Feciorii tăi ca de nou odraslele maslinului den pregiurul measei tale.* PSALT. HUR. 112[r]/24, cf. 44[r]/19. *E eu ca maslin (maslină* C, C[2], *maslina* H) *roditoriu în casa dzeului.* PSALT. 101, cf. 275, 323. *Și mai alergă și văzu un maslin stîndu lîngă mare* (a. 1 550—1 580). GCR I, 7/2, cf. CORESI, EV. 513, CUV. D. BĂTR. II, 288/7. *Părintele mieu iaste bolnav... și poftește să vază din pomul maslinului, doară cumva i s-are mai potoli boala lui* (a. 1 600—1 625). GCR I, 64/24. *Un ostrov plin de maslini și de vii.* HERODOT (1 645), 269. *Înflorit măslin.* ST. LEX. 175[v]/3. *Văzu o fecioară luminată ca soarele, care fecioară avea în capul ei cunună împletită din frunzele maslinului.* CHEIA ÎN. 36[v]/14. *Pămîntul maslinului, untdelemnului și al mierii.* BIBLIA (1 688), 132[1]/8. *Te împinară cu stîlpări înfrunzite de maslin* (a. 1 689). GCR I, 287/2, cf. II, 62/4. *Luca dzice că era stîlpari de maslin.* ANTIM, P. 186. *Samson cel tare... arse... și viile și maslinii.* CALENDARIU (1 814), 112/5. *Codrii de maslin s-amestec printre lunci de dafin verde.* EMINESCU, O. IV, 115, cf. 192. *Un bețișor dintr-un copac de maslin.* CONTEMPORANUL, III, 654. *Măslinul a plecat din Siria împreună cu smochinul și s-au răspîndit de timpuriu peste toate țermurile Mediteranei.* MEHEDINȚI, G. F. 177. *Casele mici de piatră se înșiră ca niște pete albe pe malul roșietic. Printre ele cresc rari măslinii slabi, noduroși.* BART, S. M. 54. *Prinzînd în apa vremii rădăcini, Statui și oase albe sub măslini.* BOUREANU, S. P. 3. *Peste deal, peste colină, Este-o creangă de maslină.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 252. ✦ (Prin metonimie) Ramură de măslin **(1)** (ca simbol al păcii). *Maslinu-n mînă ținînd, Cu o frunte prea senină nainta.* HELIADE, O. I, 416. *Și toți cu măslinii de pace Daruri să-i ducă și-n schimb troienilor pace s-aducă.* COȘBUC, AE. 132.

2. Compus: (rar) **măslin-sălbatic**=răchițică *(Elaeagnus angustifolia).* PANȚU, PL.

— Pl.: *măslini.* — Și: (învechit și regional) **maslín** s. m.; (învechit și popular) **măslínă, maslínă** s. f.

— Din v. sl. **маслина** > *maslină* > *maslin, măslin*, după modelul numelor de pomi din limba română.

MĂSLINÁR s. m. (Rar) Negustor de măsline[1]; p. ext. (ironic) băcan. Cf. DDRF. *Nu te dă tătucă-tău după un maslinar ca aista.* ap. TDRG.

— Pl.: *măslinari.* — Și: (învechit și regional) **maslinár** s. m.
— **Măslină**[1] + suf. *-ar.*

MĂSLÍNĂ[1] s. f. Fructul măslinului, comestibil, de formă ovală şi de culoare brună-verzuie, care cu timpul devine neagră. *Sau doară poate, fraţii miei, smochiia masline face?* COD. VOR. 126/9, cf. CORESI, L. 152/3, GCR II, 97/37. *19 oca masline negre* (a. 1 792). URICARIUL, IV, 131/19. *Rodurile cele de toate feliurile de poame, masline, alămîi, portocale, rodii.* AMFILOHIE, G. 123/24, cf. PR. DRAM. 170. *Să-mi cumpăraţi de 5 lei icre negre tescuite prima şi de 1 leu masline mari şi mici amestecate.* CARAGIALE, O. VII, 426. *Cuconu Ioniţă care gustase cîteva masline, îşi turna un pahar de vin.* HOGAŞ, DR. II, 105. *Lăuda într-una măslinele şi icrele de chefal, cumpărate de la Galaţi.* BUJOR, S. 117. *Maslinele sînt importate de către neguţători din Rumelia.* N. A. BOGDAN, C. M. 46. *Măsline sărate sau murate. . ., conservate. . ., verzi sau despicate.* NICA, L. VAM. 156. *A mîncat şi un sfert de pîine neagră cu măsline putrede.* C. PETRESCU, A. 352. *Se hrănea gustînd brînzeturile şi maslinele prin dughenile tîrgului.* SADOVEANU, E. 120, cf. id. O. X. 385. *Mama luase două boabe de piper, apoi două măsline.* ARGHEZI, C. J. 191. *Cumpăr pînea cu oca, Maslinile cu litra.* ŞEZ. III, 160, cf. I, 46, 73, 105, VIII, 155. *Joacă bine moş Martine, Să-ţi dau pîine cu măsline*, se spune celor care fac un lucru vrînd-nevrînd, mai mult în silă. Cf. ZANNE, P. I, 677. *Mănîncă ghiorghinele şi îngînă măslinele*, se spune despre cei care nu ştiu să preţuiască valoarea lucrurilor. Cf. id. ib. III, 621. *Îţi dă o măslină şi-ţi cere un butoi de untdelemn.* id. ib. 657. ✧ (Ca termen de comparaţie, cu aluzie la culoarea neagră lucioasă a măslinelor) *Nu cumva venea pe la dumneata o fetişcană mărunţică, una cu nişte ochi negri ca măslinele?* STANCU, R. A. IV, 331. ✧ (Ca epitet) *Ia stăi să-ţi arăt eu, maslină lungă ce eşti!* ap. TDRG. *Toderică Săndulescu, poreclit „măslină" după înfăţişarea lui, era unul din bogătaşii zgîrciţi ai tîrgului.* HOGAŞ, DR. II, 101.

— Pl.: *măsline.* — Şi: (învechit şi regional) **maslínă** s. f.

— Din v. sl. **маслина**.

MĂSLÍNĂ[2] s. f. v. **măslin.**

MĂSLINÉT s. n. (Rar) Loc plantat cu măslini, livadă cu măslini; (rar) măsliniş. *Aşa vei face viia ta şi măslinetul tău.* BIBLIA (1 688), 55[2]/31. *Ai luat hainele şi vei lua cu îale grădini şi maslineturi şi vii.* ib. 269[1]/58, cf. 200[1]/7, 347[1]/6, 350[1]/58.

— Pl.: *măslineturi.* — Şi: (învechit) **maslinét** s. n.

— **Măslin** + suf. *-et.*

MĂSLINÍŞ s. n. (Rar) Măslinet. *Mai încolea de acel masliniş era o cetate.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 46[v]/17.

— Pl.: *măslinişuri.* — Şi: (învechit) **masliníş** s. n.

— **Măslin** + suf. *-iş.*

MĂSLINÍŢĂ s. f. (Într-o poezie populară) Diminutiv al lui măslină[1]. *Frunză verde măsliniţă, Spune-mi dragă puiculiţă.* POP.

— Pl.: *măsliniţe.*

— **Măslină[1]** + suf. *-iţă.*

MĂSLINÍU, -ÍE adj. (Mai ales despre faţa sau pielea oamenilor) De culoarea măslinei[1]; galben-verzui, bătînd spre negru. V. smead. *Era mare şi plin la trup. . ., faţa măslinie.* BĂLCESCU, M. V. 410. *Răposatul era smead şi măsliniu la faţă.* CARAGIALE, O. IV, 112. *Purta în buzunarul unei haine măslinii poeziile lui Giuste.* DELAVRANCEA, T. 6. [Musca] *dispărea zglobie în umbra draperiilor grele de catifea măslinie.* BRĂESCU, V. 35. *Tavanul cu grinzile groase, măslinii parcă, se leagănă şi el agale peste vălmăşagul de mobile.* REBREANU, N. 225. *Palmele măslinii ale popii.* KLOPŞTOCK, F. 128. *Au venit în Amsterdam, la sărbătoarea funebră, şi soldaţi cu pielea măslinie.* SADOVEANU, O. IX, 265. *Era măslinie la faţă. . . şi cîţiva peri îi conturau o uşoară mustaţă.* CĂLINESCU, E. O. I, 90, cf. 22. *Al şaselea ins care se găsea de faţă era Deivos, locotenentul. . . cu faţa măslinie şi mustaţa neagră.* CAMIL PETRESCU, O. II, 10. *Un tovarăş de vreo treizeci de ani, scund şi îndesat, măsliniu, cu sprîncene groase.* PREDA, D. 99, cf. 118. *Era un om mic, cu faţa măslinie.* T. POPOVICI, S. 11.

— Pl.: *măslinii.*

— **Măslină[1]** + suf. *-iu.*

MĂSLUGÍT, -Ă adj. (Regional; despre vin) Falsificat, măsluit[2] **(2)** (Vălcani-Timişoara). ALR SN I h 238/47.

— Pl.: *măsluguiţi, -te.*

— Cf. măsluit[2].

MĂSLUÍ vb. IV. Tranz. **1.** A face semne de recunoaştere pe cărţile de joc sau a le aranja în scopul de a cîştiga jocul. V. trişa. *Mai poftim şi cărţi de joc Măsluite pe noroc.* ALECSANDRI, T. 21, cf. 457. *La ridicarea cortinii se vede Nicolaie măsluind cărţi de joc pe o masă.* PR. DRAM. 275.

2. P. ext. A ticlui, a falsifica. *Cuconul îi dus la curte pentru ca să măsluiască alegerile.* ALECSANDRI, T. 1 357. *Acum mergem la datoria noastră. . . aici treburile au fost măsluite.* SADOVEANU, M. C. 205. *Pînă la urmă fotograful izbuti să măsluiască o poză, umbrind chipurile prea duşmănoase.* V. ROM. martie 1 958, 30, cf. februarie 1 954, 21.

— Prez. ind.: *măsluiesc.*

— De la **maslă.**

MĂSLUIÁLĂ s. f. (Rar) Măsluire[1]. Cf. POLIZU.

— **Măsluí** + suf. *-eală.*

MĂSLUÍRE[1] s. f. Acțiunea de a m ă s l u i.
1. Cf. m ă s l u i **(1).** Cf. POLIZU, PONT-BRIANT, D., DDRF.
2. Cf. m ă s l u i **(2).** *O astfel de măsluire a oracolului n-ar rezolva nimic.* C. PETRESCU, C. V. 41, cf. BOGZA, A. Î. 568.
— Pl.: *măsluiri.*
— V. **măslui.**

MĂSLUÍRE[2] s. f. (Bis.) Ungere cu mir în cadrul maslului. *Creștinii din loc... îl rugară... pentru dezlegarea și măsluirea unei femei ce trăgea de moarte.* ȘEZ. VI, 134.
— De la **maslu.**

MĂSLUÍT[1] s. n. Măsluire[1]. *Tu ești ager la tăiatu cărților, ești meșter la măsluitu lor, știi să scoți în sfîrșit paraua din piatră.* PR. DRAM. 284, cf. BOGZA, A.Î. 568.
— V. **măslui.**

MĂSLUÍT[2], -Ă adj. **1.** (Despre cărțile de joc) Însemnat sau falsificat cu scopul de a înșela la joc. *A disbrăcat lumea cu teșmecherii și cărți măsluite.* ALECSANDRI, T. I, 163. *Cărțile cu care ți-a cîștigat erau măsluite.* BOLINTINEANU, O. 399.
2. P. e x t. Ticluit astfel ca să înșele pe alții ; falsificat, fals, prefăcut. *Demagogul... prin vorbe măsluite trezește patimile... mulțimii.* EMINESCU, N. 149. *Am intrat prosteşte într-un joc neghiob, murdar și grosolan măsluit.* CAMIL PETRESCU, T. II, 304, cf. C. PETRESCU, C. V. 287. *A umblat cu vorbe măsluite și ne-a lăsat să-l credem tovarăș.* GALAN, Z. R. 24. *M-au rugat să ascund niște registre. Bugetul era măsluit.* DEMETRIUS, C. 67. *Noi, ăștia noi, să lăsăm frazele măsluite Și tîlcurile ticluite, scrobite!* DEȘLIU, G. 9. *Declarații măsluite.* CONTEMP. 1 948, nr. 111, 7/1. ◇ (Adverbial) *Rînduielile astea rînduite pe carte, Prefăcut înțelepte, măsluit luminoase și drepte.* DEȘLIU, G. 53.
— Pl.: *măsluiți, -te.*
— V. **măslui.**

MĂSLUITÓR, -OÁRE s. m. și f. **1.** Persoană care măsluiește cărțile de joc. V. t r i ș o r. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU.
2. P. e x t. Falsificator. *Cînd s-a aflat această cifră* [a șomerilor], *lumea a știut că o măsluire în plus a fost pusă la cale în această țară de măsluitori.* BOGZA, A. Î. 568.
— Pl.: *măsluitori, -oare.*
— **Măslui** + suf. *-tor.*

MĂSÓI, -OÁIE subst. **1.** S. f. și n. (Rar) Augmentativ al lui m a s ă[1] **(I 1).** Cf. LM. *Ne mai putem însă exprima prin cuvinte subiective ale impresiei noastre: d. e. ce mai masă! sau mescioară sau din contră măsoaie.* MAIORESCU, CR. III, 287.
2. S. f. (Prin nordul Transilv. și Maram.) Față de masă. *Pun stolnicu pă masă și pun gaz..., ș-apoi pă stolnic pun măsoaie.* T. PAPAHAGI, M. 163. *Mare masă ai încărcat... Cu măsoaie de mătasă.* ARH. FOLK. VI, 297.
3. S. n. (Regional) Sertar la masă[1] (Valea de Jos-Beiuș). CV 1 950, nr. 2,30.
— Pl.: *măsoaie.*
— **Masă[1]** + suf. *-oi.*

MĂSÓREȘTE s. f. v. **măsoriște.**

MĂSÓRIȘTE s. f. (Învechit și regional) Măsurare, măsurătoare. *Pe socoteala aciii măsoriști* (a. 1 742). IORGA, S. D. VI, 267. *Urmează măsorișteа și hotarăle ce au pus* (a. 1 776). URICARIUL, II, 192/7. *Harta închipuitoari di unde să să înceapă măsorește, căci eu din adevăr nu ies* (a. 1 830). IORGA, S. D. XXI, 401. *14 stînj*[eni] *de la colțul gardului... de unde s-au început măsorișteа* (a. 1 852). URICARIUL, III, 257/15. *Rezultatele acestea nu pot inspira o încredere deplină decît numai atunci cînd vom avea făcut cel puțin măsorișteа și harta județului.* I. IONESCU, D. 12. *În mesorișteа s-au pus și poienile din pădure.* id. P. 472. *La comisație a ieșit comisia de angińeri să facă măsurișteа locurilor.* Com. din URCA-TURDA.
— Pl.: *măsoriști.* — Și: (învechit) **măsórește,** (regional) **măsúriște, mesóriște** s. f.
— **Măsura** + suf. *-işte.*

MĂSTÁC s. m. v. **mesteacăn.**

MĂSTÁCĂN s. m. v. **mesteacăn.**

MĂSTĂCĂNÍT, -Ă adj. (Prin Olt. ; și substantivat) (Om, copil) efurisit. *Mamele spun copiilor care nu se mai astîmpără: „măstăcăniților".* CV 1 950, nr. 5, 32. *Fir-ar măstăcănit!* L. ROM. 1 959, nr. 5, 73.
— Pl.: *măstăcăniți, -te.*
— Etimologia necunoscută.

MĂSTĂRÉȚ s. m. v. **mustăreț.**

MĂSTEÁC s. m. v. **mesteacăn.**

MĂSTEÁCĂN s. m. v. **mesteacăn.**

MĂSTEÁLĂ s. f. v. **măstilă.**

MĂSTÍHĂ s. f. v. **mastică.**

MĂSTIHÓI s. m. v. **măștihoi.**

MĂSTÍLĂ s. f. (Regional) Cerneală (Ghilad-Timișoara). ALR II 3 750/36.
— Și: **măsteálă** s. f. L. COSTIN, GR. BĂN. 134.
— Din scr. **mastilo.**

MĂSTRĂHÁT subst. (Regional) **1.** „Amestec de frunze de păpușoi, pene, strujeni și paie zdrobite". Cf. I. CR. III, 346, SCRIBAN D. ✦ Sfărîmătură, pleavă provenind din partea lemnoasă a plantelor. *După ce se boiesc, se scot firele* [de steghie], *se usucă și se scutură mastrahatul dintre ele.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 51. *Te legi la cap cu măstrăhat de mutătoare pisată.* PAMFILE, B. 34.

2. Resturi de la prepararea măgiunului, a bulionului etc.; drojdie (de cafea). *Măstrăhatul... se scoate, se scurge zeama și se pune pe foc, adăogînd în ea și puțină piatră acră.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 101, cf. SCRIBAN, D.

— Și: **mastrahát, mastahát** (SCRIBAN, D.) subst.

— Etimologia necunoscută. Cf. măslăhat.

MĂSÚCĂ s. f. (Regional) Măsuță **(1)**. Cf. CANDREA, Ț. O. 50.

— Pl.: ?

— **Masă**[1] + suf. *-ucă*.

MĂSURÁ vb. I. **1.** Tranz. (Folosit și absol.) A determina valoarea unei mărimi, folosind o unitate de măsură dată; a scoate, a despărți, a delimita dintr-un tot o cantitate sau o porțiune determinată; spec. a cîntări. *Măsurară* (slobozind măsura N. TEST. 1 648, cercînd BIBLIA 1 688) *genrurea și aflară 20 de stînjeni.* COD. VOR. 90/27, cf. 90/29. *Văile fsatelor măsur.* PSALT. 114, cf. 233. *Scoală și măsură besareca lui Dumnezău.* N. TEST. (1 648), 311/18. *Aceștia-s carii au poruncit D*[o]*mnul ca să măsure feciorilor lui Izrail în pămîntul Hanaan.* BIBLIA (1 688), 123[1]/20. *Măsurînd și locul țării cîte ceasuri au călcat s-au întors.* N. COSTIN, LET. II, 79/27. *Au măsurat locul din mijlocul Prutului de la Orășeni.* NECULCE, L. 192. *Măsurînd locul cel ce era între ceale doauă ziduri* (a. 1 773). GCR II, 92/31. *În mîna ta cu compasul lumile toate măsoară.* CONACHI, P. 275, cf. 109. *Se simțiră pipăiturile cu care omul de afară măsura distanța pe lemn.* CARAGIALE, O. I, 64. *Dă-mi merticul tău să-i măsor învățătorului.* PREDA, Î. 91. *Să ne lași să măsurăm pămînt dincoace, că de nu, noi tot ne băgăm cu plugul aici la toamnă.* V. ROM. mai 1 955, 24. *Și cum poți să ne dovedești aceasta?... — Măsurați, numărați și dacă nu va fi așa, eu pui capul în mîinile cui mi-a dovedi că e altfel.* POP., ap. GCR II, 366/26. *Meșterii grăbea, Sferile-ntindea, Locul măsura, Șanțuri largi săpa.* ALECSANDRI, P. P. 187, cf. TEODORESCU, P. P. 40, 317. *I-am făgăduit că în toată viața mea nu voi măsura decît la drept.* ȘEZ. II, 161, cf. ALR I 1 600/186, 278, 305, 333, 357. *Vreau să măsur niște carne.* MAT. DIALECT. I, 180. *Cu ce măsură vei măsura cu aceea ți se va măsura* (= fiecare va fi răsplătit după faptele sale). Cf. CORESI, EV. 46, 48, N. TEST. (1 648), ap. GCR I, 128/6, BIBLIA (1 688), 755[1]/17, MARCOVICI, D. 180/13, ZANNE, P. V, 418. *Măsoară de două ori și taie* (sau *croiește*) *o dată* (= judecă bine înainte de a începe o acțiune). Cf. ZANNE, P. V, 421, 422. (Cu parafrazarea proverbului) *Măsor de șapte ori pînă tai.* V. ROM. aprilie 1 954, 14. ✧ Fig. *Eu privesc și tot privesc La vo piatră ce însamnă a istoriei hotară, Unde lumea în căi nouă, după nou cîntar măsoară.* EMINESCU, O. IV, 111. *Nu pot măsura bucuria ce vom simți văzîndu-vă aici.* CARAGIALE, O. VII, 452. *Vor sili mîna celor ce tot măsoară, cumpănesc, drămăluiesc, așteaptă.* C. PETRESCU, A. R. 46. ✧ Refl. pas. *Versurile antice se măsura, cum am zis, prin pede sau picioare.* HELIADE, O. II, 144, cf. ALECSANDRI, POEZII, 275. *Muști de-o zi pe-o lume mică de se măsură cu cotul.* EMINESCU, O. I, 132. ✧ Expr. **A măsura banii cu dimirlia**=a fi foarte bogat. ZANNE, P. V, 71. **A măsura oile** (sau **laptele**) = a cîntări laptele muls o dată de la oile dintr-o turmă, pentru a evalua cantitatea de brînză ce se va produce. Cf. CHEST. V 57/8, 11, 12. **A lua la măsurat** = a lua la bătaie. *Apoi să nu-l iei la măsurat cu prăjina de falce?* ALECSANDRI, T. 471. *Răsfrînse buza de jos într-o schimă de supremă compătimire, aidoma cu faimosul Milord Arsouille... cînd lua la măsurat și la descîntat un jocheu nenorocos, care a pierdut cursa.* C. PETRESCU, A. R. 16. ✦ Intranz. A avea mărimea de...; a valora. *Podul de la Drăgășani... măsoară patru sute de metri.* BOGZA, C. O. 381. ✦ Fig. (Popular și familiar; adesea cu determinări ca „peste spate", „spatele", „pe spinare" etc.) A bate, a lovi (pe cineva). *Apucasă o piatră mare în mînă Și direpț la frunte te măsurasă.* BUDAI-DELEANU, T. V. 150. *Ce-aș mai rîde, rîde zău, De-aș putea c-un melesteu, Să-i măsor în lung și-n lat Și trivoga-n ei să bat.* ALECSANDRI, T. 552. *Cu o joardă împletită ne măsura Grui spatele.* F (1 884), 110. *Cătă un ciomag nodoros, cu măciucă-n cap, și cînd începu a-i măsura coastele, nu-l mai slăbi pînă rămase dracul lat jos.* ȘEZ. IX, 68. *Care cum trecea mi-l măsura peste spate de gîndeai că dă în sac.* RETEGANUL, P. V, 47. *Îl trîntește jos, înșfacă o scurtătură și prinde a ți-l măsura așa de bine, de mai era să-l omoare.* I. CR. II, 278, cf. ZANNE, P. III, 371, V, 423. ✦ (Complementul indică pedepse, acțiuni represive) A stabili, a aplica. *Apoi 4 corporali de la cavalerie... s-au părîndat pînă ce i-au măsurat 100, zi: una sută de toiege.* BARIȚIU, P. A. I, 655. *Vouă vă pune legi, pedepse vă măsoară Cînd mîna v-o întindeți la bunuri zîmbitoare, Căci nu-i iertat nici brațul teribilei nevoi.* EMINESCU, O. I, 60.

2. Tranz. A aprecia (valoarea, mărimea); a evalua. *Se mișcă și cu pasul se-ncearcă să le-ajungă, Să măsure distanța cu-a tactului simțire.* HELIADE, O. I, 365. *Noi* [clăcașii] *le sîntem toat-averea Munca ne-o măsor cum vor.*

Fiii noştri le-e puterea Ş-aste mîini comoara lor. BOLLIAC, O. 203. *Nu vreau să măsur meritele d-tale de artist cu interesul meu pentru opera d-tale.* IBRĂILEANU, S. L. 92. (Refl. pas). *Banii care trebuie să ne plătească să nu se măsure, fără numai cu marca de argint.* ŞINCAI, HR. I, 253/19. *Omule, nu dispreţui lucrurile fie cît de nensemnate! Valoarea lor se măsoară cu nevoia ce ai de ele la un moment anume.* CARAGIALE, O. IV, 139. ◇ Expr. (Regional) **A-i măsura** (cuiva) **vorba cu îmblăciul**, se zice despre cineva care spune nimicuri sau care vorbeşte nedesluşit. *Apoi na, zise Ipate. Măsură-i vorba cu îmblăciul. Balan să-ţi aleagă din gură, ce spui, dacă nu vorbeşti desluşit.* CREANGĂ, P. 151, cf. ZANNE, P. II, 833.

3. Tranz. A parcurge, a străbate (pe jos) o distanţă, un loc. *Adeseori departe de-a lumei triste valuri Cu pasuri regulate eu măsur al tău pod, Bahlui!* ALECSANDRI, P. I, 202. *Măsură încăperea dintr-un capăt în altul, să-şi desmorţească picioarele înţepenite.* C. PETRESCU, Î. II, 161, cf. 200. *Spre sară, porneau şi oamenii şi dobitoacele spre case, măsurînd drumul din şanţ în şanţ.* SADOVEANU, O. IV, 253. *La Picior de munte..., Prin plaiuri tăcute De vînturi bătute Urcă şi coboară Şi drumul măsoară, Trei turme de oi.* TEODORESCU, P. P. 435, cf. 299. *Să măsor grajdiul de-a lung De la uşă păn-la fund, Să-mi aleg un cal porumb.* SEVASTOS, C. 315. ◇ Expr. **A umbla gonind vînturile şi măsurînd cîmpurile** = a umbla fără nici un rost. ZANNE, P. II, 788, cf. I, 91.

4. Tranz. (Adesea determinat prin „cu ochii", „cu privirea", „din ochi") A cuprinde cu ochii, a cerceta cu privirea ; a examina, a scruta. *Un voinic cu ochi de vultur lunga vale o măsoară.* EMINESCU, O. I, 83. *Cu ochiul pironit către partea unde s-aude lătratul, el... măsoară luciul zăpezii fără de cărare.* ODOBESCU, S. III, 42. *Sta ziua-n prag, ieşea pe stradă, Cu ochii zarea măsurînd.* COŞBUC, P. I, 100, cf. II, 83, 138. *Gîngu măsură cu ochii ascunzişurile, căutînd cel mai adăpostit ungher unde să fugă.* C. PETRESCU, S. 40. *Din poartă s-a întors cu o mişcare iute, măsurînd înciudat casa aceea mare şi urîtă.* GALAN, Z. R. 9. ◇ Refl. recipr. *Balcanul şi Carpatul... cu ochiul se măsoară.* ALECSANDRI, POEZII, 433. ✦ (Cu sensul reieşind din context) A privi insistent, pătrunzător (cu curiozitate, cu neîncredere, cu dispreţ etc.). *Pe Ulea l-am măsurat cu privirea... Murise înainte d-a-l izbi!* DELAVRANCEA, O. II, 75, cf. 191. *Ea nu-i vorbeşte, parcă nici nu ia act de existenţa lui, ori, rar, îl măsură ironic din ochi şi pleacă.* IBRĂILEANU, S. L. 23. *Luase o înfăţişare gravă, măsurînd foarte aspru pe Vasile Baciu.* REBREANU, I. 25, cf. 347. *Ridică ochii să-i măsoare cu dispreţul tinereţii virtuoase.* C. PETRESCU, C. V. 63, cf. 69, 91, 317, 358. *Mă măsoară o clipă şi pe urmă îmi răspunde scurt.* CAMIL PETRESCU, U. N. 406, cf. id. O. III, 220. *Hai mai repede, că e frig! o-a îndemnat* [fata] *jucînd în loc, să se încălzească, măsurîndu-vă din ochi şi rîzînd.* PAS, Z. I, 74. *Ochii lui mărunţi, suri, te măsoară neastîmpăraţi, aţintindu-te fără sfială.* V. ROM. martie 1955, 250. *Aha! exclamă Voicu, măsurîndu-i de sus pe cei doi.* PREDA, D. 132, cf. 147. *Stătea lîngă general, înaltă şi dispreţuitoare, măsurînd toaletele rafistolate la repezeală ale soţiilor de funcţionari.* T. POPOVICI, S. 314. ◇ (Cu determinări de felul lui „de sus pînă jos", „din cap pînă în picioare") *Începe el a o măsura cu ochii de sus pînă jos şi de jos pînă sus.* CREANGĂ, P. 163. *I, Doamne! Zise ea surîzînd cu degetele la gură şi măsurîndu-mă cu ochii din creştet pîn-în talpe.* EMINESCU, G. P. 104. *Moşneagul se uită cu tot dinadinsul ţintă la mine şi mă măsură din cap pîn-în picioare.* HOGAŞ, M. N. 71. *Ochiul lui ager măsurase din clipa intrării pe uşă fata, din cap pînă în picioare, şi rămăsese înmărmurit de frumuseţea ei atît de tînără.* CAMIL PETRESCU, O. I, 267, cf. id. U.N. 199. *Îl măsura din cap pînă în picioare cu o expresie în care admiraţia se amesteca cu ironia.* V. ROM. septembrie 1955, 94.

5. Refl. (Cu determinări introduse prin prep. „cu") A se compara (cu cineva) din punctul de vedere al forţei fizice, intelectuale, materiale etc. ; a se lua la întrecere, a concura ; a se înfrunta (în întrecere, în luptă, în război). V. bate, lupta. *Deşi puţini, ostaşii... erau însă plini de foc şi de dorinţa de a se măsura cu duşmanul.* BĂLCESCU, M. V. 113. [Să se stabilească] *dacă purtarea d-lui a fost onestă sau nu, ca să se poată apoi pune provizoriu în poziţie a se măsura cu oamenii de la care cere satisfacţie.* ap. GHICA, A. 611. *În sufletul ei groaza se măsura cu părerea de rău.* REBREANU, I. 191. *Renunţaseră, osteniţi să se mai măsoare cu asemenea privilegiaţi ai norocului.* C. PETRESCU, C. V. 10. *În sfîrşit a venit timpul să mă măsor cu el şi i-am trimes o provocare scrisă.* SADOVEANU, O. XI, 570. *În luptele cu maurii, spaniolii formaseră o cavalerie uşoară... neîntrecută în manevre repezi..., dar incapabilă de a se măsura cu cavaleria grea franceză.* OŢETEA, R. 166. *Îşi dăduse seama că e o prostie să se măsoare cu Anghel pe faţă.* PREDA, D. 179. *Unde-i Ginu Costangin, Cu frate-so Rusalin Să mă măsur eu cu ei, Mînce-i lupii de mişei.* CĂTANĂ, B. 37. *Cu bogatul nici calul să nu-l încerci, nici în pungă să te măsori.* ZANNE, P. V, 88, cf. IV, 431, 432. ◇ Expr. **A nu se putea măsura** (cu cineva sau cu ceva) = a fi în inferioritate evidentă (faţă de cineva sau de ceva). *Nu mă puteam măsura cu colegii mei.* BRĂESCU, A. 206. *În adevăr, ziceau zinele, noi nu ne putem măsura nici în frumuseţe, nici în minte, dar nici în putere cu zina noastră.* RETEGANUL, P. II, 15. *Iar feciorii de împăraţi şi de crai necau mănia*

în sufletul lor, simțind că nu se puteau măsura cu străinul acela. MERA, L. B. 129. (Tranz.) **A-și măsura puterile** (cu cineva) = a se lua la întrecere în luptă, a se lupta (cu cineva). *Ești tu în stare să-ți măsori puterile cu ale mele?* ALECSANDRI, T. I, 444. ✦ (Învechit, rar) A se potrivi, a se echivala. *Să vor măsura* (potrivi MUNT.) *una cu alta, ce să dzice, eresele cu preacurviia și să vor tocmi să fie una pentru alta și să nu să despartă.* PRAV. 149.

6. Tranz. (Complementul indică acțiuni, vorbe, sentimente etc.) A cumpăni, a echilibra; a chibzui; a înfrîna. *Cînd glumiți, vorbele voastre în veci să le măsurați.* HELIADE, O. I, 120. *Deci patimile-ți măsoară, omule, și le slăbește.* CONACHI, P. 279. *Clit are isteție și vorbele-și măsoară.* NEGRUZZI, S. II, 195. *Să ne mai măsurăm cheltuielile, că nu mergem bine.* FILIMON, O. I, 218. *Tu-ți măsoară bine cuvintele! Nu pune în joc mînia mea!* COȘBUC, S. 115. *O cucuvea stîrnită din culcușul ei de întuneric, lunecă pe sub streașina clopotniței și, măsurîndu-și zborul, trecu peste curtea mînăstirii.* CAZABAN, V. 62.

7. Tranz. (Regional; cu complementul „roata") „A încujba obada". ALR II 6 682/95, cf. 6 682/325, 386.

— Prez. ind.: *măsór* și (învechit și regional) *măsúr* (ALR II 4 602; accentuat și *măsúr*, ALR II 4 602), (regional) *mésur* (ALR I 2 034/85). — Și: (regional) **amăsurá** (prez. ind. *amăsur*) vb. I. ALR II 4 602/279, 310, 316, 334.

— Lat. **mensurare.**

MĂSURÁBIL, -Ă adj. Care poate fi măsurat. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Matematica nu stabilește decît raporturi de mărimi măsurabile.* MAIORESCU, L. 113. *Știința consideră timpul și omogen și măsurabil.* RALEA, S. T. I, 28. *Cantitatea de căldură pe care o primește sau o cedează un corp altuia... este o mărime măsurabilă.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. II, 92.

— Pl.: *măsurabili, -e.*

— **Măsura** + suf. *-abil*, după fr. *mesurable.*

MĂSURÁR subst. (Neobișnuit) Metru. *Despre metrul (măsurariu) și a sale subîmpărțiri.* ASACHI, E. III, 16/21.

— **Măsura** + suf. *-ar.*

MĂSURÁRE s. f. Acțiunea de a măsura, măsurat[1], măsurătoare, (învechit și regional) măsurișș, (învechit) măsurătură, (neobișnuit) măsurăciune; determinare a valorii unei mărimi; apreciere a valorii; evaluare. *Această comparațiune poartă numele de măsurare.* CLIMESCU, A. 5. *Calitatea lucrului se controlează prin măsurarea gradului de precizie al prelucrării.* IOANOVICI, TEHN. 366. *Stabilirea de norme pentru verificarea și măsurarea productivității muncii în toate ramurile industriale.* LEG. EC. PL. 425. ✦ Moderare, înfrînare (a unui sentiment, a unei acțiuni). *Alta-i mintea ce oprește și mănă la măsurare, Dănd patimilor scădere și pornirei înfrănare.* CONACHI, P. 276.

— Pl.: *măsurări.*

— V. **măsura.**

MĂSURÁT[1] s. n. Acțiunea de a măsura; măsurare. Cf. LB, DDRF. *La măsuratul laptelui vătavul își înseamnă cît lapte are fiecare* [oaie]. LIUBA-IANA, M. 110.

— V. **măsura.**

MĂSURÁT[2], -Ă adj. **1.** Determinat în ceea ce privește dimensiunile, cantitatea, greutatea etc.; delimitat. *Mi s-au venit funi în părți late, Cu fruntașii în rînd măsurate.* DOSOFTEI, PS. 44/6. *Zaț măsurat.* MOLIN, V. T. 53. *Patria lor e măsurată... și geometrizată.* SADOVEANU, O. IX, 248. ✧ Fig. *Nevastă cu pînzătură, Treci Murășul și-mi dă gură! — Gura mea e măsurată Și pentru altul păstrată.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 413.

2. Cuprins între anumite limite (reduse); limitat. *Ți-am spus că mi-e timpul măsurat.* C. PETRESCU, C. V. 149. *Încep să cînte... grăbite, pentru că își știu timpul măsurat.* BOGZA, C. O. 164.

3. Cu măsură, moderat, cumpătat, înfrînat; echilibrat; chibzuit. *Din suma acea așadzată la anul 1 804, primim să fie o măsurată scădere* (a. 1 814). URICARIUL, I, 187. *Fii ceva mai măsurată, pornirea ta să-ți mai calci.* BELDIMAN, O. 18/22. *Haractiriul elinilor este din natură măsurat.* AR (1 829), 152[1]/40, cf. 234[2]/22. *Așăzarea dilijansurilor..., va aduce înlesnire ostășeștilor noștri ofițeri a călători cu plată mai măsurată* (a. 1 829). DOC. EC. 437. *Ceilalți iubiți de tine, la cercarea care au, Rîvna le e măsurată, primejdiei nu se dau.* HELIADE, O. I, 426. *Folosește-te cu grabă, dar cu măsurată cumpătare de toate prilejiurile.* MARCOVICI, D. 12/2. *Durerea care îmi pricinuiește, Nu-i cu semne de iubire pacinică și măsurată.* CONACHI, P. 82. *Gospodăria să-ți fie măsurată, căci la gospodina bună, mulți voinici s-adună.* NEGRUZZI, S. I, 251. *Unu-i răsărit la stat, La cuvinte măsurat Și la cuget luminat.* BELDICEANU, P. 102. ✦ (Despre pași, umblet) Domol, tacticos. *Nu poci păzi cuviința, nici c-un umblet măsurat, La sfîrșit s-ajung d-a dreptul, fără să mă mai abat.* ALEXANDRESCU, O. I, 177. *Înspre sară, Simion și Mitrea intrară cu pași măsurați pe poarta deschisă.* SLAVICI, N. I, 92. *Cînd prindeau a se polei vîrfurile trestiilor..., bătrînul pleca domol, cu pași măsurați, spre casă.* BART, S. M. 61, cf. CAMIL PETRESCU, O. I, 305. *Trecea pe uliță cu pași măsurați, ducînd la subțioară un sul de hîrtie.* SADOVEANU, E. 125. *Porni mai departe cu pașii tot așa de rari, de măsurați și de atenți.* V. ROM. septembrie

1 960, 53. ✧ (Adverbial) *A venit cu clasa a doua la Bucureşti, părăsindu-şi uliţele pe care umbla măsurat, tacticos.* TEODOREANU, M. U. 208. ✦ (Adverbial, rar) Treptat. *Trebuie cineva să-şi deprindă trupul cu ostenelile măsurat.* DRĂGHICI, R. 156/20.

— Pl.: *măsuraţi, -te.*

— V. **măsura.**

MĂSÚRĂ s. f. **I. 1.** (Învechit şi popular) Faptul de a măsura ; măsurare, măsurătoare. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 227. *S-au rînduit... cercetători la starea locului ca să facă hartă şi măsură* (a. 1 798). URICARIUL, XXIV, 427. *De acolo iarăşi au întors cu măsura în sus, spre miazănoapte în linie dreaptă* (a. 1 815). ib. II, 16/22. ✧ Expr. (Regional) **A-şi face** (sau **a-şi lua**) **măsuri** = a chibzui, a judeca, a-şi da cu socoteala. *Îţi dau soroc de opt zile să îţi iei măsurile şi să hotărăşti.* GORJAN, H. IV, 95/2. *Hei, hei! cînd aud eu de popă şi de Smărăndiţa popii, las muştele în pace şi-mi iau alte gînduri, alte măsuri: încep a mă da şi la scris.* CREANGĂ, A. 7. *Stă el, îş faci măsuri; „mai mă cumpîn, sî mă măi duc odatî!“* ŞEZ. II, 101, cf. 153, ib. III, 2. **A băga oile în** (sau **la**) **măsură** = a izola oile de miei, spre a stabili cît lapte dă fiecare oaie. *Cînd se bagă oile în măsură, adecă cînd se aleg cu totul mieii de la dînsele.* ECONOMIA, 86/24, cf. CHEST. V 11/8. ✦(Transilv.) Recrutare. *Cîntă cucu-n vîrf de şură, Merg feciorii la măsură.* RETEGANUL, TR. 54, cf. MÎNDRESCU, L. P. 35, BUD, P. P. 39, ŞEZ. IX, 59.

2. Valoare a unei mărimi, a unei cantităţi, a unei dimensiuni etc., determinată în raport cu o unitate dată. *Măsura* (numărului H, D) *zilelor meale cîte-s.* PSALT. 74, cf. 219. *Cine au pusu măsurile lui de ştii?* DOSOFTEI, ap. GCR I, 267/13. *De nu se arată luna... în firească* [a] *sa măsură.* CALENDARIU (1 814), 79/14. *Dar nu vedem că pre lume, elementuri războite O fac de se ţine-ntreagă şi în măsuri cumpenite?* CONACHI, P. 267. *Bădiţă, di piste vale, Nu purta pean-aşa mare, Ci o poartă-ntr-o măsură, Pe cum ţi-i stogu la şură.* MÎNDRESCU, L. P. 152. *Îmbodoliţi în surtuce şi jachete croite nu pe măsura lor, erau foarte stîngaci.* NEGRUZZI, S. I, 105. ✧ Fig. *Dată amu fi-va voao întocma trudeei şi măsură de mîngîiare.* CORESI, EV. 474. *Vechi rămăşiţe a gloriei strămoşeşti făcute pe măsura oamenilor mari.* NEGRUZZI, S. I, 184. *D-na M... nu-şi putea da seamă de măsura pasiunii noastre.* IBRĂILEANU, A. 23. *Leningradul a fost croit pe măsura aceluia care l-a plănuit, pe măsura lui Petru I şi pe măsura imperiului său.* STANCU, U.R.S.S. 112. ✧ Loc. adj. şi adv. **De** (sau **pe**) **o măsură** = deopotrivă, egal, la fel. *Înalţi toţi de o măsură.* PANN, E. II, 25/15. *Să-mi scoată mie ochiul stîng iar mai întăi să scoată şi cetăţeanului ochiul care-l mai are. Să se puie ochii la cîntar, să se vadă dacă-s de-o măsură.* SADOVEANU, D. P. 160. (Fig.) *Ce vis e de-o măsură cu-naltul vis al meu?* ALECSANDRI, POEZII, 387. (Expr.) **A fi de (o) măsură** (cu cineva) = a fi de aceeaşi vîrstă (cu cineva). *O fos*[t] *d'e măsură la copilu miău.* DENSUSIANU, T. H. 96, cf. A III 13. **Să nu fie de o măsură** sau **n-ar fi de o măsură!** = (se spune cînd se vorbeşte despre o nenorocire, despre o boală, despre un mort etc.) de n-ar fi la fel! *Avea nişte friguri aşa de straşnice încît tremura cum tremur eu acum, n-ar fi de o măsură.* GANE, N. II, 165, cf. 162. *Băietul meu care a murit semăna cu al dumitale, să nu fie de o măsură.* PAMFILE, J. II, 154, cf. com. din BILCA-RĂDĂUŢI. **A fi pe o măsură** (cu cineva) = a se asemăna, a se potrivi (mai ales la fapte rele). Com. din ALBA-IULIA. **După** (sau **pe**) **măsură** = (despre obiecte de îmbrăcăminte sau încălţăminte) potrivit cu dimensiunile corpului. *Îm fac papuş dupa măsură.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. ✧ Loc. adv. **În largă** (sau **în mare**, învechit **cu multă**) **măsură** = în cantitate mare, mult. *Iar dintru greci, măcar că au fost şi tegheitianii şi athinei buni, iar cu multă măsură îi covîrşiră cu vitejiia laconii.* HERODOT (1 645), 493. *Folosesc în largă măsură materiile prime locale.* LEG. EC. PL. 241. **În mică măsură** sau **în măsură neînsemnată** = în cantitate mică, puţin. *Pămîntul se lucra în Văleni în măsură neînsemnată.* AGÎRBICEANU, A. 72. *Eu nu am darul versului decît în mică măsură.* BENIUC, V. 29. **În egală** (sau **în aceeaşi**) **măsură** = la fel (de mult). *Interesînd în egală măsură atît pe lingvişti cît şi pe criticii literari, problemele limbii literare au constituit obiectul a numeroase articole.* V. ROM. aprilie 1 953, 47. (Învechit şi regional) **La măsură** = corespunzător unei mărimi dinainte determinate ; precis, exact. *Să nu să facă locuitorilor cît de puţină asuprire, măsurîndu-să finul cu stînjenu drept şi stogurile întocma la măsură* (a. 1 814). URICARIUL, I, 204. *Crezînd că va căpăta bani mulţi, le-a împlinit la măsură poronca.* SBIERA, P. 272. (Expr.) **A veni la măsură** = a atinge o anumită limită (dinainte stabilită) în ce priveşte mărimea, dimensiunea, cantitatea etc. V. potrivi, nivela. *Şi capul ce se-nalţă mai sus de apa dreaptă Mi ţi-l retează iute să vie la măsură.* HELIADE, O. I, 226. *A venit cotul la măsură* (= a fost exact, nu a fost lipsă). Cf. ZANNE, P. V, 209. (Fig.) *Al meu* [prieteşug] *acmu mărturisesc să fie venit la măsura cea desăvîrşit.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 173/35. **A veni** (sau **a sosi**) **la măsura vîrstei** sau **la măsură de vîrstă** = a depăşi vîrsta adolescenţei, a deveni matur. *Cei fară de vrăsti mai puţin să vor certa... şi aceasta se înţeleage cînd le lipseaşte puţină vreame să vie la măsura vrăstei, ce să dzice să le vie mintea la cap.* PRAV. 259. *Acesta sosindu la măsură de vrăstă... miersă la oaste.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie

103r/3. ◇ Loc. prep. **După** (sau **pe, în**) **măsura** = în raport cu..., potrivit cu..., proporțional cu... *Puse împărțitul limbilor după măsura* (sama v, numărul d) *îngerilor lu Dumnezeu.* PSALT. 313. *Pre măsura credinței și curăției.* CORESI, EV. 317, cf. 369. *Fieștecare după starea cinstei lui și după măsura slujbei, va găsi odihnă și sprijineală* (a. 1774). URICARIUL, I, 84, cf. 133. *Sprinteneala la dobitoace scade sau sporește pe măsura vărtuței sau a slăbiciunii.* CONACHI, P. 310, cf. 260, 265. *De rolul subconștientului, de acela al duratei în evoluția personagiilor au ținut și alții seama în măsura talentului lor.* IBRĂILEANU, S. L. 10. ◇ Loc. conj. **Pe măsură ce...** = cu cît... *Și pe măsură ce tristețea ei îl apăsa mai mult, bucuria lui era mai vie.* TEODOREANU, M. II, 46. *Pe măsură ce luna se ridică deasupra straturilor de praf, aburul de sînge care învăluia pămîntul se împrăștie.* BOGZA, C. O. 397. *Limba se dezvoltă, se îmbogățește cu noi cuvinte, pe măsură ce mijloacele de producție se dezvoltă, se perfecționează.* CV 1950, nr. 4, 48. **În măsura în care...** = numai atît cît... *Tu făceai destul pentru noi în măsura în care nu-ți călcai pe suflet.* DEMETRIUS, C. 61. ◇ Expr. **A lua** (cuiva) **măsură** = a măsura diferite dimensiuni (ale cuiva) în vederea confecționării unor obiecte de îmbrăcăminte (sau încălțăminte). *Tocmind să-i facă o păreache cizme, i-au luat măsură.* BĂRAC, T. 29/15. (Popular) **I-a pierdut dracul măsura** sau **i-a uitat Dumnezeu măsura,** se spune despre un om foarte înalt. Cf. ZANNE, P. VI, 611, MAT. DIALECT. I, 230. (Regional) **A duce măsură** = a se cumpăni. *Greutatea care duce măsură cu apa* (= greutatea de la cumpănă). ALR II 2 547/250. ✦ (Învechit) Nivel. *Au stătut apa în măsură zile 150.* N. COSTIN, ap. DDRF. *Au venit apele mari, afară din măsura lor pe cum venia de altă dată.* MUSTE, LET. III, 78/11.

3. Unitate convențională cu care se măsoară o dimensiune, o cantitate, un volum etc. *Cît iaste la noi o litră de aur, aceasta iaste talantul jidovilor, Că măsura i-era de mult preț de florinți și cu mult trăgea mai mult.* CORESI, EV. 283. *Stînjenul este o măsură antică pe carii românii au păstrat încă de la romani.* ASACHI, E. III, 19/2. ▭ *Sistem de măsuri și greutăți.*

4. Instrument, unealtă cu care se măsoară ceva; (regional) unitate de măsură **(I 1)** de capacitate a cărei mărime variază, după regiuni, între 1/4 de litru și 30 de litri (CONV. LIT. XXXV, 839, LEXIC REG. 14, ALR I 1 602/28, 77, 79, 1 603/516, 1 604/63, 77, 79, 85, 87, 90, 106, 107, 166, 1 605/80, ALR SN I h 181, ib. h 182); litră (CHEST. V 6/61), ferdelă, mierță (ALR I 1 604/343); cîntar (ib. 1 599/190, 289, 308); (la pl.) greutățile cîntarului (ib. 1 601/251, ALR II 4 279/157, 260, 605); compasul tîmplarului (ALR II 6 681/95); clupă cu care se măsoară grosimea la trunchi (A II 12). *Menciuroși fiii oamerilor întru măsuri* (cumpeni d, cu[m]penele h) *nu dereptați, ci în deșertu depreură.* PSALT. 117. *Ceia ce vor avia mierță, sau veadre, sau alte măsuri hicleani mai mici decît cum au fost obiceaiul de vac, pre aceștia foarte să-i cearte.* PRAV. 17. *Măsură bună îndesată și scuturată.* N. TEST. (1 648), 75r/38. *Unii* [negustori] *cu măsuri de gît Se tînguia amărît, Alții cu cîntare-n nas Se văita cu mare glas.* PANN, ap. GCR II, 323/15. *Trona cu o pîlnie într-o mînă și în cealaltă cu o măsură de tinichea.* REBREANU, I. 483. *Pe tejghea stăteau, bine-rînduite, măsurile, ulcelele și paharele.* SADOVEANU, O. I, 97, cf. H XVII 8, 255, XVIII 103. *Vinu-i bun, măsura-i mică.* DOINE, 133. *Cu ce măsură veți măsura, măsura-se-va vouă* (sau *cu aceea ți se va măsura)* (= după fapte și răsplată). Cf. CORESI, EV. 46, MARCOVICI, D. 180/13, ZANNE, P. V, 418. ◇ Fig. *Ah, dac-am putea măsura Pe cît ni-e de plină măsura, Vedea-vei ce multă ni-e ura În ziua din urmă a ta.* COȘBUC, P. I, 155. ◇ Expr. **A umple măsura** = a ajunge la ultima limită. *Fratele tău a umplut măsura rușinei sale.* I. NEGRUZZI, S. V, 146. **A i se umple măsura** = a se sătura (de ceva sau de cineva); a-și pierde răbdarea, a-și ieși din fire. *I s-a cam umplut măsura.* ZANNE, P. V, 420. ✦ Spec. (Pescuit) Instrument în formă de crăcane, întrebuințat la măsurarea, pe frînghie, a distanțelor la așezarea avelor, astfel ca ochiurile mari și cele mici să se potrivească între ele. ANTIPA, P. 531.

5. Conținutul, cantitatea cuprinsă într-o măsură **(I 4).** *Covăseala... o luo muiarea și o acoperi în fiină de trei măsuri pînă cînd dospiră toate.* CORESI, ap. GCR I, 17/15. *Cu 100 de măsuri de untdelemn* (a. 1 650—1 675). GCR I, 195/13. *Dintr-această făină pun într-o măsură de apă.* IST. AM. 65r/7. *Trimise pre... Ermis să împarță cu cumpăna minciunile pre la tot fealiul de meșteri, deci deate fieștecăruia cîte o măsură plină* (a. 1 812). GCR II, 211/21. *I-au pus și vro doao măsuri de beare.* BĂRAC, T. 16/14. *O măsură hotărîtă* [de ovăz]. I. IONESCU, C. 223/17. ✦ Cantitate de pulbere și plumb cu care se încarcă un cartuș sau o armă de foc. Cf. STOICA, VÎN. 16.

6. (Muz.) Cea mai mică diviziune care stă la baza organizării și grupării duratelor sunetelor după periodicitatea accentelor tari. *Briceag se oprește să-și acordeze vioara. Holbea și Găvan atunci își îndoiesc meșteșugul ca să păstreze măsura.* REBREANU, I. 12. *Degetul uscat părea măsura că bate.* ISANOS, Ț. L. 8.

7. Unitate metrică compusă dintr-un anumit număr de silabe accentuate și neaccentuate sau (în metrica antică) dintr-un anumit număr de silabe lungi și scurte, care determină ritmul unui vers. *De mult mă lupt cătînd în vers măsura, Ce plină e ca toamna mierea-n faguri.* EMINESCU, O. IV, 356, cf. MAIORESCU, CR. I, 80.

Poetul... a vrut cu tot dinadinsul să manevreze o prea mare varietate de ritmuri şi măsuri. LL I, 148.

II. Fig. **1.** Putere ; valoare. *Noi citim luptele voastre cum privim vechea armură, Ce un uriaş odată în resboaie a purtat ; Greutatea ei ne-apucă, trece slaba-ne măsură.* ALEXANDRESCU, M. 16. *Ce mai vrei cu-a tale sfaturi, Dacă ştii a lor măsură.* EMINESCU, O. I, 198. ✧ Expr. **A fi în măsură (să...)** = a fi în stare, indicat, a avea posibilitatea de a face ceva, de a reuşi. *Şi cum e elevul dumnitale, eşti cel mai în măsură să-mi dai un sfat din vreme.* C. PETRESCU, Î. II, 168, cf. id. C. V. 92. **A-şi da măsura** = a arăta (tot) ce este capabil să facă, să dea. *În ultimele rînduri ale acestui capitol se vor menţiona numai lucrări modeste sau nume obscure, singurele ce se mai întîmpină pe terenul unde-şi dăduseră pînă atunci măsura puterilor fruntaşii unei mişcări de regenerare.* IORGA, L. II, 262.

2. (Mai ales la pl. ; adesea în construcţii cu verbul „a lua") Hotărîre, prevedere ; mijloc necesar pentru realizarea unui scop. *Aceasta socotesc că va înţălepţi pe Robinson de a-şi lua măsuri mai bune spre îndreptarea urmărilor* [primejdiei]. DRĂGHICI, R. 12/13, cf. 37/17, 101/18. *Acest furtişag ce se face necontenit înşălîndu-se publicul, anevoie se poate opri prin legiuri şi prin măsuri poliţieneşti.* CR (1 836), 41[1]/39. *Măsurile extraordinarie luate din apropierea epidemiei* (a. 1 855). URICARIUL, IV, 440/19. *În 1848 o măsură provizorie s-au hotărît la Constantinopol.* ib. 440/22. *Oricine să ţie cu strictеţă această măsură feritoare de molipsire.* CUPARENCU, V. 11. *Acolo însă unde o breaslă nu se putea constitui... tot domnia lua măsuri de a se numi un şef.* N. A. BOGDAN, C. M. 175. *M-aţi avertizat şi n-am luat măsuri din timp.* C. PETRESCU, R. DR. 212, cf. id. Î. I, 4. *M-am dus ca să-l văd şi să iau măsuri.* ULIERU, C. 4. *Pentru a se acoperi de creanţele sale nesigure sau în suferinţă, banca va putea lua orice măsură de conservare, asigurare sau executare.* LEG. EC. PL. 184. *Se scoală mîine dis-de-dimineaţă, ca să ia măsuri.* SADOVEANU, M. C. 138. *Noul mare vizir e speriat rău şi toate măsurile pe care le ia sînt măsuri de panică.* CAMIL PETRESCU, O. III, 138.

3. Limită, punct extrem pînă la care se poate concepe, admite sau pînă la care este posibil ceva. *De vor trece de măsură, atunce acela ce l-au bătut... să va certa trupeaşte.* PRAV. 225. *La orice lucru să păzească măsura.* MOLNAR, RET. 23/21. *Vei vedea ruptă aţa atărnărei rînduite Ce le ţine în unire şi în măsuri îngrădite.* CONACHI, P. 270, cf. 272. *Cînd vei să vorbeşti, la gură Să aibi lacăt şi măsură.* PANN, P. V. I, 3/18. *La cuvinte n-au măsuri.* id. Ş. II, 53/25. *Acel stelagiu... era mai elegant şi covîrşind măsurele obiceiului.* NEGRUZZI, S. I, 37. *N-ai măsură la vorbă.* D. ZAMFIRESCU, A. 96. *Măsura la toate, cea mai bună dreptate.* ZANNE, P. VIII, 381, cf. 380. *Sarea-i bună la fiertură Însă nu peste măsură* (= la toate trebuie chibzuinţă). id. ib. IV, 105. ✧ Loc. adv. şi (rar) adj. **Peste** (sau, învechit, **cu asupra de) măsură** = foarte, prea, din cale-afară (de mult) ; mai mult decît trebuie, exagerat, excesiv. *Prespre măsură învrăjbiia ei.* COD. VOR. 76/19. *Să-i plătească cu asupra de măsură* (a. 1 750). GCR II, 63/39. *Colica din îmbuibare (preste măsură mîncare).* CALENDARIU (1 814), 170/14. *Şi ce dormi preste măsură?* BĂRAC, ap. GCR II, 174/30. *Am iubit! şi cunosc gustul dragostei peste măsură.* CONACHI, P. 80, cf. 270, 300. *Ea bărbat are bun peste măsură Ca pîinea a bună.* PANN, P. V. II, 97/9. *Nu vorbi peste măsură Ci pune-ţi lacăt la gură.* id. ib. III, 9/2. *Ochii tăi pe jumătate de-i închizi, mi-ntinzi o gură, Fericit mă simt atuncea cu asupra de măsură.* EMINESCU, O. I, 82. *Laudele lor desigur m-ar mîhni peste măsură.* id. ib. 141. *Voinicul era ostenit peste măsură.* ISPIRESCU, L. 130, cf. 185. *Prea slăvite Agamemnon, tu peste măsură de lacom.* MURNU, I. 7. *Înfuriat peste măsură, ridică pumnul la Ghighi.* REBREANU, I. 38, cf. id. R. I, 265. *Ne aşteaptă în sufragerie masa, încărcată peste măsură.* SAHIA, N. 56. *Nu trebuie totuşi să fii îngrijorat peste măsură, încercă Vancea să-l liniştească.* VORNIC, P. 173. *La orice învăţătură Nu grăbi peste măsură.* ZANNE, P. V, 356, cf. I, 105, 686, II, 700, 784, III, 671, IV, 62. **Fără (de) măsură** = **a)** din cale-afară, fără socoteală, exagerat. *Umnojiră-se fără măsură* (pre spre număr d). PSALT. 76. *Cufundarea fără de măsură.* CORESI, EV. 45. *Va grăi cu glas de urgie fără de măsură* (a. 1 550). CUV. D. BĂTR. II, 458/5. *Fără de măsură şi cum nu să cade... să cheamă bătaia, cînd se face cu toiagul.* PRAV. 159. *Vorbeşte tare şi cam fără măsură.* DELAVRANCEA, O. II, 293. *Abramovici ţipa... fără nici o măsură.* SAHIA, N. 82. *Începu să strige fără măsură. Ameninţa cu pumnul în aer.* PREDA, D. 216 ; **b)** foarte (mare), nemăsurat. *Milostea a lui cea fără de măsură.* CORESI, EV. 392. *Ai milă fără măsură* (cca 1 633). GCR I, 82/24. *După aceea au zidit mănăstirea cea fără de măsură frumoasă din Argişu.* ŞINCAI, HR. II, 133. **Cu măsură** = chibzuit, cum se cuvine, cumpătat, cu socoteală, moderat. *Dascălul ce-ş va bate ucenicul nu să va certa... cănd-u-l va bate cu măsură şi spre învăţătură.* PRAV. 224, cf. 115, 158. *Cu măsură bate.* MARDARIE, L. 237/23, cf. 176/3. *O cîrmuire blîndă şi cu măsură* (a. 1 773). GCR II, 87/1. *Tînărul Herdelea se lăuda şi se înălţa, fireşte, dar cu măsură.* REBREANU, R. I, 178. *Be cu măsură.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. *La mîncare să aibi cumpătare Şi la băutură să fii cu măsură.* ZANNE, P. III, 640, cf. IV, 179. ✧ Expr. **În măsura posibilităţilor** = atît cît se poate, în limita posibilităţilor. (Regio-

nal) **A avea măsură bună** = a avea fire bună, temperament bun. ALR I 1 374/542. (Învechit) **A nu(-i) fi măsură** (cuiva sau la ceva) = a fi foarte mare, nemăsurat, nelimitat; a fi foarte mulți, în cantitate foarte mare, nenumărați. *Vereră lăcuste și omide ce nu lă era măsură* (cîte nu avea număr H, fără seamă C, de nu avea seamă (²). PSALT. 221. *Mare e Domnul nostru... și înțelepciuriei lui nu e măsură* (număru H, D). ib. 303, cf. 77, 216.

III. (Regional) Pînza de pe fața mortului. (Gura Teghii-Buzău). ALRM I/II h 415/735.

— Pl.: *măsuri* și (învechit) *măsure*.

— Lat. **mensura.**

MĂSURĂCIÚNE s. f. (Neobișnuit) Măsurare. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

— Pl.: *măsurăciuni*.

— **Măsura** + suf. *-ciune*.

MĂSURĂTOÁRE s. f. Acțiunea de a măsura; măsurare. *Măsurătoare dreaptă* (a. 1 804). TES. II, 330. *Întru măsurătoarea fînului și a ordzului să nu să facă locuitorilor cît de puțină asuprire* (a. 1 814). URICARIUL, I, 203. *Într-o zi... veniră mai mulți oameni și făcură niște măsurători.* PAS, Z. I, 203.

— Pl.: *măsurători*.

— **Măsurat**[1] + suf. *-oare*.

MĂSURĂTÓR, -OÁRE adj., subst. **I.** Adj. Care măsoară; cu care se măsoară. Cf. LB, POLIZU, LM, BARCIANU, SCRIBAN, D., DM.

II. Subst. **1.** S. m. Persoană care măsoară ceva; spec. nume dat la diferiți lucrători care efectuează lucrări de măsurătoare (la cherestea, textile etc.). Cf. NOM. PROF. 31, 35, 42. ✧ (Popular) *Măsurător de pămînt* = inginer hotarnic. Cf. LB, PONTBRIANT, D., ALR SN III h 897. ✦ (Necbișnuit) (Determinat prin „de lume") Persoană care călătorește (mult), umblă, colindă. *Domnul Negru-vodă... măsurător de lume, ce vrea pe-a ei măsură ca să-și croiasc-un nume!* ALECSANDRI, POEZII, 327.

2. Subst. (Regional) Nume dat unor obiecte care servesc la măsurat:

a) Subst. Cot (Tîmboiești-Rîmnicu Sărat). H XII 228.

b) S. f. Cumpănă cu apă folosită de zidari și dulgheri (Toplița). ALRM SN I h 378/228.

c) Subst. Zgîrieci (Secășeni-Oravița). ALR II 6 675/29.

d) S. f. și (rar) m. Vas tronconic de lemn, avînd capacitatea de 10 kg, cu care se măsoară laptele la stînă. Cf. STOIAN, PĂST. 49, H XVIII 140. ✦ Vas cu care se ia vama la moară (Balș). ALR SN I h 181/876. ✦ Vas de metal cu care se măsoară încărcătura de pușcă. Cf. PAMFILE, I, C, 64.

3. S. m. și f. (Entom.; regional) Repede *(Cicindela campestris)*. Cf. H X 30, 44, 498. ALR I 1 888/252.

— Pl.: *măsurători, -oare*. — Și: (regional, **II 1) măsuritór** s. m. ALR SN III h 897/374.

— **Măsura** + suf. *-(ă)tor*.

MĂSURĂTÚRĂ s. f. (Învechit) Măsurare. *Celălalt loc... la al căruie despărțire și măsurătură au fost de față* (a. 1 803). URICARIUL, IV, 173/10.

— Pl.: *măsurături*.

— **Măsura** + suf. *-(ă)tură*.

MĂSURÍȘ subst. (Învechit și regional) Măsurare. *Ai de grijă să nu pui plecat teodolitul, căci atunci nu ți s-a sfeti măsurișul, ți se va naște un unghi prea mare.* F (1 882), 8, cf. GHEȚIE, R. M. ✦ (Regional) Timpul cînd se face măsurătoarea (Frata-Turda). PAȘCA, GL. *Măsurișul laptilor pică la Sf. George.* id. ib.

— **Măsura** + suf. *-iș*.

MĂSÚRIȘTE s. f. v. **măsoriște.**

MĂSURITÓR s. m. v. **măsurător.**

MĂSÚȚĂ s. f. Diminutiv (hipocoristic) al lui masă[1].

1. Cf. masă[1] **(I 1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W. *Casele... se împodobeau cu mesuțe, sofale, canapele.* IORGA, L. II, 49. *Pentru case fără copii, cei doi inși au și mese dintr-o singură bucată, mici și cu trei picioare, numindu-se mesuță, mesișoară sau măsuță.* PAMFILE, I. C. 147. *Căută pe măsuța dintre ferestre unde se afla un teanc de ziare cu banda neatinsă.* C. PETRESCU, C. V. 144, cf. 22, 141. *Întinse mîna spre lampa de pe măsuță și înăuntru năvăli întunericul.* V. ROM. august 1 954, 103. *De la măsuța lui acum, Se-nălță obosit poetul, Privind în depărtare cum Se spulber nourii cu-ncetul.* DEȘLIU, M. 21. *Măsuță mult bogată, Tot cu poame-mpodobită, Cu năframă-acoperită.* ALECSANDRI, P. P. 105, cf. MARIAN, SA. 71. ✧ *Măsuță de noapte* = noptieră. *Se așează pe pat, în fața mesuței de noapte.* TEODOREANU, M. II, 117. *La mine pe măsuța de noapte, ai un antinevralgic.* BARANGA, I. 204.

2. Cf. masă[1] **(I 3).** *O facut o masuți după cît l-o prins puterea.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

— Pl.: *măsuțe*. — Și: (rar) **mesúță** s. f.

— **Masă**[1] + suf. *-uță*.

MĂȘÁTĂ s. f. v. **manșetă.**

MĂȘÁUĂ s. f. v. **măsea.**

MĂȘĂLÍE s. f. **1.** (Prin nord-estul Olt.) Mușuroi de soboli. VÎRCOL, V. 95.

2. (Regional) Femeie grasă, greoaie (Stăneşti-Curtea de Argeş). L. ROM. 1 959, nr. 2, 53.
— Pl.: *măşălii.*
— Etimologia necunoscută.

MĂŞCÁT, -Ă adj. (Despre cereale) Cu bobul mare ; (despre boabele cerealelor) de dimensiuni mari, bombat, plin, mare. *Roada coaptă şi măşcată o fă.* DOSOFTEI, MOL. 119. [Furnica] *purta grăunţe întregi de orzul cel mai maşcat.* DONICI, F. II, 12/8. *Noi cunoaştem două soiuri de malaiu, cel mărunţăl roşu şi acel tărcat măşcat.* I. IONESCU, C. 79/13. [Păpuşoi] *moldovenesc, care are boabele mai muşcate.* PAMFILE, A. R. 68. *Aceste trioare aleg trei categorii de boabe şi anume: calitatea I-a cu boabele cele mai mari, mai maşcate, dar în cantitate mică.* ION BOTEZ, STR. 45, cf. 6. *Au strîns un sac îndesat De tărîţe d-orz măşcat.* MARIAN, SA. 277. *Grîu-i roşu ca şi focu Şi măşcatu ca şi bobu.* BÎRLEA, B. 108. *Mălai mînînţăl sau mai măşcat.* ALR I 1 372/348, cf. ALRM SN I h 64. ✧ (Prin analogie) *Pentru a se hultui de vărsat se ia o oaie cu vărsatul mai des şi mai măşcat, se taie, se strînge sîngele ei, şi se lasă de se încheagă.* I. IONESCU, D. 403. [Regulament] *tipărit cu litere mai măşcate.* SBIERA, F. S. 77. *La colţul din dreapta a tablei, numai ce trăgea un = cît se poate de gras şi de maşcat.* HOGAŞ, H. 71. *Muie pana de gîscă în cerneală şi scrise cu slove maşcate.* SADOVEANU, O. X, 261. *Lacrămile-i ciuruia Tot măşcate ca bobul Şi-nfocate ca focul.* BUD, P. P. 4. *Plouă bine, Uite ce picături maşcate!* I. CR. VI, 314, cf. T. PAPAHAGI, M. 107. ✧ (Adverbial) *Ploua repede şi maşcat, parcă turna cu găleata.* V. ROM. mai 1 958, 57. *Unul scrie mărunţel, Ca frunza de pătrunjel, Altul scrie mai maşcat, Ca frunza de păr uscat.* MAT. FOLK. 1 356. *Da scrie o leacă mai maşcat, bre!* I. CR. VI, 314. (E x p r.) **A tăia măşcat** = a tăia în bucăţi cu securea. ALR I 1 988/388.
— Pl.: *măşcaţi, -te.* — Şi: **maşcát, -ă,** (neobişnuit) **muşcát, -ă** adj.
— **Măciucă** + suf. *-at.*

MĂŞCĂTÚRĂ s. f. v. **muşcătură**[1].

MĂŞCĂŢÉL[1]**, -EÁ, -ÍCĂ** adj. (În poezia populară) Diminutiv al lui m ă ş c a t. *Şi să mi se liniştească... Săgetăturile cele grele, Măşcăţele.* MARIAN, D. 108, cf. TEODORESCU, P. P. 372.
— Pl.: *măşcăţei, -ele.* — Şi: (cu schimbare de suf.) **măşcăţică** adj.
— **Măşcat** + suf. *-el.* — **Măşcăţică,** cu schimbare de suf.

MÁŞCĂŢÉL[2] s. m. v. **muşcăţel.**

MĂŞCĂŢÍCĂ adj. v. **măşcăţel**[1].

MĂŞCOÁIE s. f. v. **mîşcoaie.**

MĂŞCÓI s. m. v. **mîşcoi.**

MĂŞÎE adv. (Regiónal) Apoi. I. CR. V, 346.
— Etimologia necunoscută.

MĂŞII s. f. pl. (Regional) Lemnele care fixează piatra zăcătoare a morii ; crivace (Secăşeni-Oraviţa). ALR II 6 784/29.
— Accentul necunoscut.
— Etimologia necunoscută. Cf. scr. m e č a t i „a bloca".

MĂŞINÁ vb. I v. **maşina.**

MĂŞÍNĂ s. f. v. **maşină.**

MĂŞÎÍ vb. IV v. **mîşîi.**

MĂŞÓI s. m. v. **mîşcoi.**

MĂŞTĂR s. m. v. **meşter.**

MĂŞTEHOÁIE s. f. v. **măştihoaie.**

MĂŞTIHOÁIE s. f. (Ban. şi Transilv.) Mamă vitregă. Cf. MARIAN, O. I, 14. *Măşcioaia cînd i-o dete* [turta], *îi porunci aşa aspru că iarăşi aşa întreagă să o aducă.* F (1 891), 156, cf. VAIDA, ALR II/I h 133, 154, 157, A III 13, MAT. DIALECT. I, 261, LEXIC REG. 71.
— Pl.: *măştihoaie.* — Şi: **măştioáie** (H XVIII 146), **măştehoáie** (ALR II/I h 133 ; pl. *măştehoi* h.) s. f.
— **Maştihă** + suf. *-oaie.*

MĂŞTIHÓI s. m. **1.** (Regional) Tată vitreg. CANDREA, Ţ. O. 50, cf. VAIDA, ARH. FOLK. VI, 297, ALR I/II h 154, 157, ALR II/I h 134, MAT. DIALECT. I, 261, LEXIC REG. 71. ✧ *Fraţi de măştihoi* = fraţi după mamă. ALR II/I MN 67, 2 625/325.
2. (Prin Transilv.) Tutore. Cf. CABA, SĂL. 90.
— Pl.: *măştihoi.* — Şi: (regional) **măstihói** (VAIDA), **măştióí** (ALRM I/II h 214) s. m.
— **Maştihă** + suf. *-oi.*

MĂŞTIHÚCĂ s. f. (Prin Maram.) Diminutiv al lui m a ş t i h ă ; mamă vitregă. *Tuturor le-ai fost mămucă, Numai mie măştihucă.* BÎRLEA, B. 67.
— **Maştihă** + suf. *-ucă.*

MĂŞTIOÁIE s. f. v. **măştihoaie.**

MĂŞTIÓI s. m. v. **măştihoi.**

MĂTAHÁLĂ s. f. v. **matahală.**

MĂTÁLE pron. pers. v. **mata.**

MĂTÁLNIC, -Ă adj. (Învechit şi regional) Nebun, ţicnit, extravagant ; p. ext. guraliv; glumeţ. *Neşte mătalnici îl împingea şi-i da pumni.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 68²/35. *Învaţă-l să fie şagalnic la vorbă, adică mătalnic.* C. STAMATI, ap. CADE, cf. BARCIANU, DDRF, ALEXI, W.

— Pl.: *mătalnici, -ce.* — Şi: **mătăhálnic, -ă** adj. ALEXI, W.

— Etimologia necunoscută. Cf. mătălnici.

MĂTÁNĂ s. f. v. **mătanie.**

MĂTÁNE s. f. v. **mătanie.**

MĂTÁNIE s. f. **1.** (În unele practici religioase ; mai ales la pl. ; adesea în legătură cu verbele „a bate", „a face") Îngenunchere şi înclinare a corpului pînă la pămînt, făcută de credincioşi în semn de venerație şi pocăinţă. *Metanii în toate zilele* (a. 1 640). GCR I, 90/17, cf. 91/3. *Postul şi metaniile cu faţa pîn-la pămînt* (a. 1 661). id. ib. 181/12. *Cu greu iaste omului la miază noapte a să scula la rugăciune, cu greu iaste a face metanii şi a da milostenie.* CHEIA ÎN. 18ʳ/13, cf. ANON. CAR. [Boierul] *bătea metanii multe ca vechiul meu stăpîn.* NEGRUZZI, S. II, 235. *Ce-mi văzură ochii ! Lipicescu bate mătănii !* ALECSANDRI, T. 1 415, cf. FILIMON, O. I, 200. *Se puse la făcut metanii şi ne blăstăma, de-i curgea foc din gură.* CREANGĂ, A. 101. *Cum, cînd omul, crezînd că trăznetul e produs de un dumnezeu..., bătea mătănii... aceasta încuraja pe om?* GHEREA, ST. CR. II, 304. *Iar mama la icoane, Mătănii bate, ţine post.* COŞBUC, B. 111, cf. id. P. II, 177. *Multe metănii ai să faci, fiule, şi nu ştiu dacă te voiu putea dezlega de păcatele tale.* I. NEGRUZZI, S. I, 20. *Mama copilului... aşteaptă pînă ce preotul îi îmbisericeşte şi închină copilul pe la icoane. Iar după ce i l-a îmbisericit... bate trei metane.* MARIAN, NA. 287, cf. id. Î. 34. *De cu seară, oamenii fac o sută de mătănii.* PAMFILE, S. T. 122, cf. id. B. 15. *De trei ori se plecă în chip de metanie în faţa atotputernicului.* HOGAŞ, M. N. 134. *Căzu în genunchi şi bătu la repezeală vreo zece mătănii.* REBREANU, I. 130. *Tu, fiule, pînă ce mă voi înapoia, bate cîteva sute de mătănii.* GALACTION, O. 253, cf. 184, STĂNOIU, C. I. 11, BRĂESCU, A. 75. *Vitoria suspină, bătu metanie sărutînd lespedea de piatră şi se înălţă în picioare.* SADOVEANU, B. 91, cf. id. O. IX, 59, X, 558. *A făcut noduri la genunchi... bătînd mătănii.* STANCU, R. A. III, 335, cf. T. POPOVICI, S. 184. *Cînd a zărit icoanele pe pereţi... şi pe oameni închinîndu-se la ele şi bătînd metanie înaintea lor, mult s-a mai mirat de aceasta.* SBIERA, P. 283, cf. TEODORESCU, P. P. 301. *După ce rosti o rugăciune plină de milă la icoane, făcînd şi nouă metanii, se culcă.* ŞEZ. I, 61, cf. 260. *Hiţa, bîţa, ţup la pămînt (Mătăniile).* GOROVEI, C. 222, cf. SBIERA, P. 324. ✧ (Glumeţ) *Sînt copii... Şi se împing şi sar rîzînd ; Prin zăpadă fac mătănii, Vrînd-nevrînd.* COŞBUC, F. 63.

2. Plecăciune adîncă în semn de supunere, de respect ; închinăciune, temenea. *Iară ea, deaca intră, îi feace întîi metanie* [împăratului]. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 163/13. *Şi veni uc*[e]*nicul şi făcu metanie bătrînului* (a. 1 692). GCR I, 305/31, cf. 306/12. *Apropiindu-se de greacă cu o sfială prefăcută, făcu mătanie şi-i sărută mîna.* FILIMON, O. I, 134. *Anton Pann salută cu un fel de metanie pe preotul bisericii, care sta de vorbă cu nişte poporeni.* N. REV. R. I, 168. *Safta s-a rugat cu metanie boierului să-l ia* [pe băiat] *de la fierărie.* GALACTION, O. 68. *Mai bine să mergi chiar acuma la părintele stareţ, să-i pui metanie şi să-l rogi să trimeată pe altul.* STĂNOIU, C. I. 8. *Se pune în calea alaiului, se închină şi bate metanie în faţa părintelui mitropolit.* SADOVEANU, O. VII, 351, cf. DEŞLIU G. 6, ALR II/I h 101. ✧ (Învechit, în formule epistolare) *La al nostru ca un fiiu sufletesc jup*[*a*]*n Hrisant starostea... multă săn*[*ă*]*tate... poftim... Iar de la noi metanie* (a. 1 716). IORGA, S. D. XII, 19, cf. 20. *Cu zmerenie şi cu metanii... sărutăm cinstită dreapta* (a. 1 843). DOC. EC. 781.

3. (La pl.) Şirag de mărgele pe care credincioşii le trec printre degete pentru a număra rugăciunile pe care le rostesc. *Inventarium printru celi ci s-au aflat în casa călugăriţii...: cingători de mătasă, într-un săculeţ părale, părechi de mătănii, o scrisoare* (a. 1 752). IORGA, S. D. XII, 63. *Acei ce poartă metanii la gît.* IST. AM. 69ʳ/2. *A băgat mîna în buzunar şi, scoţînd nişte metanii de corail..., începu a se juca cu ele.* NEGRUZZI, S. I, 18, cf. 160. *Lasă tot, neagră chilie, Comanac, metanii, rasă.* ALECSANDRI, P. I, 18. *Învîrtea pe degete nişte mătănii de chihlimbar.* FILIMON, ap. DDRF, cf. ODOBESCU, S. I, 16. *Subt icoane atîrnau trei şiruri de mătănii împopistrate cu boabe de sidef, de chihlimbar şi abanos.* N. REV. R. I, 168. *Bătrîna îi aştepta... cu o pereche de mătănii în mînă.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 34. *Îşi amintea ca într-un vis... de mătăniile şi ciubucul lui.* ANGHEL, PR. 64. *În mînă poartă mătănii făcute din retezături de lemn înşirate pe o sfoară.* PAMFILE, CR. 189. *Drept în faţă, într-un cui, un şirag de metanii de os cafeniu.* HOGAŞ, M. N. 137. *Maica Agapia mîngîie cu degete liniştite mătăniile de lemn de trandafir.* CAZIMIR, GR. 240, cf. GALACTION, O. 214. *M-am săturat să-mi număr anii Ca un călugăr negrele mătanii.* BENIUC, V. 134. *Şedea turceşte pe sofa... cu fesul pe cap, cu mătăniile în mînă.* DEMETRIUS, A. 23. *Să-mi fac rasă De mătasă, Cu toiag de liliac Şi mătănii De tumbac, Să fiu femeilor drag.* TEODORESCU, P. P. 301, cf. 44. ✦ Rugăciuni repetate şi numărate pe mătănii (3). *Rosteau alene un şirag de metanii lungi.* HOGAŞ, DR. II, 7.

4. (Învechit) Mănăstire în care a fost călugărită o persoană şi de care aceasta depinde din punct de vedere religios ; p. ext. consacrare ca monah. V. a s c u l t a r e. *Am rînduit igumen... pe cuvioşia sa ieromonahul Teofan, ca unul ce este cu metanie de la mănăstirea Rusico* (a. 1 810). URICARIUL, VI, 352. *Cel ce va voi ca să se spăsească făcînd diiată, partea ce va popri pentru sine iaste a mănăstirii unde îşi va pune metaniia sa.* PRAVILA (1 814), 130/8. *Ghedeon... a fost cu metania din mînăstirea Secului.* ap. TDRG. *Soră-mea Oana, după numele de monahie Olimpiada, s-a desfăcut de mănăstirea unde îşi luase metania şi a nimerit la o altă mănăstire.* SADOVEANU, O. XIII, 747. *Întru această întristare a creştinătăţii am primit eu metania mea de monah.* id. ib. 750.

— Pl.: *mătănii* şi *mătanii*. — Şi: (regional) **metánie** (pl. *metanii* şi *metănii, metăni, metane*), **mătáne** (CADE, ALR II/I MN 110, 2 766/260, 279, 284 ; pl. *mătănii* ALR II/I MN 110, 2 766/279, 284 şi *mătăni* ib. 2 766/228, *mătane* ib. 2 766/272), **mătánă** (pl. *mătăni* ib. 2 766/192 şi *mătănii* ib. 2 766/514, *mătane* ib. 2 766/219) s. f.

— Din v. sl. **метанїа**, gr. **μετάνοια**.

MĂTÁSE s. f. **1.** (Şi în sintagma *mătase naturală*) Fir de borangic prelucrat ; p. ext. (şi în sintagmele *mătase artificială, mătase vegetală*) fibră textilă vegetală sau sintetică, avînd proprietăţi asemănătoare cu cele ale firului de borangic ; ţesătură din asemenea fire. *5 brîie de matase cu canafi* (a. 1 588). CUV. D. BĂTR. I, 202/9. *Dară cine... are hi atîta de nebun să-ş dea ochii săi să-i scoaţă... pentru veşmente de mătasă?* VARLAAM, C. 161, cf. ST. LEX. 173r1/14. *Dud din care să hrănesc gîndacii, carii fac mătasa* (a. 1 705). GCR I, 356/31. *11 litre mătase cărămizie* (a. 1 720). IORGA, B. R. 328, cf. 224. *Mai luat-au Ghenghea iară oraş mare, unde se face mătasă multă.* MUSTE, LET. III, 79/12. *3 cingători de mătase* (a. 1 760). IORGA, B. R. 224, cf. id. S. D. XII, 174. *Viermile care face mătasa* (a. 1 779). GCR II, 120/10. *Femeile ce scot mătăsuri din gîndaci au început fieşcare să-şi lucreze meşteşugul pe la casa ei* (a. 1 831). DOC. EC. 478. *Asemenea cu viermele ce deapănă mătasea, mă sîrguiam să mă înfăşur cu pînza cea de nebunia mea ţesută.* MARCOVICI, C. 15/22. *Florile de fir, mătăsi şi catifea, Ce ruge înălţa cînd ploaia se ivea, De frumuseţea lor lipsite şi pătate, Au fost de la fereşti afară lepădate.* DONICI, F. 57, cf. NEGRUZZI, S. II, 91. *Regina Krimhilda... împodobeşte cu giuvaere metăsurili arabe, albe ca zăpada.* HASDEU, I. C. I, 100. *Adă-mi faţa ta voioasă... Că mă jur în ceas curat Să-ţi torc haine de mătasă.* ALECSANDRI, P. I, 9. *Al ei chip... cu ochiu-l măsuri, Prin uşoara-nvineţire a subţirilor mătăsuri.* EMINESCU, O. I, 79, cf. 152. *Ştergarele erau de mătase.* ISPIRESCU, L. 38, cf. MACEDONSKI, O. I, 179, 242. *Această clasă, „burghezia",... venită din Paris... dă grîul ţăranului pe mătăsurile franţuzeşti.* IBRĂILEANU, SP. CR. 200. *Mama... le da numai pînza de bumbac ţesută şi nălbită de ea, ori borangicul sau mătasa pentru zăvelci.* AL LUPULUI, P. G. 17. *Am uitat să socotesc între cumpărături o basma de matasă.* SADOVEANU, Z. C. 310. *Bunicul îşi pune lavalieră de matasă albă cu puchiţei.* TEODOREANU, M. U. 232. *Bolta cerească se limpezise, şi în vibraţia orbitoare a dimineţii părea căptuşită cu o imensă pînză de mătasă albastră.* BART, S. M. 54. *Capacitatea crescîndă a mătasei artificiale de a înlocui mătasea naturală a redus treptat rentabilitatea culturii viermelui de mătase.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 20, cf. V. ROM. iulie 1 954, 25. *Atunci craiul s-a căit, În matasă i-a-nvelit, Şi-n biserică i-au dus.* ALECSANDRI, P. P. 21, cf. ŞEZ. III, 231. *El ni s-a dus În ţar-ungurească, Ca să-mi tîrguiască... Pînză şi meteşi, Ca să-i cos cămaşi.* MAT. FOLK. 1 266. *Şi din cui îş alegea Sîta mari şi cam deasî, Tot cu pînza di mătasî.* ib. 1 476, cf. 1 465, 1 467. *Din coadă de cîine sită de mătase nu se mai face* (= cu omul fără caracter nu poţi face nimic bun). Cf. NEGRUZZI, S. I, 248, ZANNE, P. I, 377, 597, III, 336, V, 333. *Ce e nalt ca casa, Verde ca mătasa, Şi amar ca fierea, Şi dulce ca mierea?* (Nucul). GOROVEI, C. 243. ◇ *Vierme de mătase* v. v i e r m e. *Fluture de mătase* v. f l u t u r e. *Gogoaşă de mătase* v. g o g o a ş ă. (Regional) *Mătasa morţilor* = funigei. *Cînd zăreşte fire albe de „mătasa morţilor" plutind în aer, se ridică şi priveşte lung şi pasionată în urma lor.* SĂM. II, 232. *Locuri deşerte împodobite cu bolîndari de stepă, de pămătufurile cărora se zbăteau şi scînteiau acele fire neţesute, numite de pămînteni matasa-morţilor.* SADOVEANU, O. XIII, 317. ◇ L o c. a d j. **De mătase** = mătăsos, moale, lucios. *Părul ei castaniu ce se slobozea în unde de matase... ar fi înflăcărat pe Xenocrat.* NEGRUZZI, S. I, 17. *Părul ei cel negru-n valuri de mătase se desprinde.* EMINESCU, O. I, 142, cf. DELAVRANCEA, S. 97. *La noi sînt codri verzi de brad Şi cîmpuri de mătasă.* GOGA, P. 12. *În soare luceau firele de mătase ale funigeilor.* C. PETRESCU, A. 436. *Cînd văz părul-i de mătasă, Dorul ei tare m-apasă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 31, cf. 35. (F i g.) *Îşi rostea cumplitele-i cuvinte cu glas de mătase.* STANCU, R. A. V, 63. ◇ *Mere de mătase* = varietate de mere nedefinită mai de aproape. BULET. GRĂD. BOT. I, nr. 3, 76. ◇ E x p r. **Crescut în mătase** = crescut în belşug ; răsfăţat. *Fata crescută-n mătasă N-ai la ce-o aduce-n casă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 436. ✦ Aţă de mătase **(1).** *Cămaşa era de pînză albă, era cusută la mîneci cu mătăsuri de culori diferite şi cu fluturi.* BOLINTINEANU, O. 437. *O năframă cusută frumos cu flori de mătasă.* CREANGĂ, A. 92. *Cum înşiri mărgăritarele pe un fir alb de mătase, aşa curgeau vorbele lui.* DELAVRANCEA, O. II, 86. *Şede la masă şi coasă... Cu*

arnici şi cu mătasă. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 339, cf. 68, 213.

2. (Cu sens colectiv, mai ales în sintagmele *mătasea porumbului* sau *mătase de porumb)* Fire subţiri, cafenii-gălbui, care ies din pănuşi, la vîrful ştiuletelui de porumb, în formă de smoc mătăsos. *Mătasea de pe porumb nu se poate curăţi bine* (a. 1 869). ap. TDRG. *Purcelul... să ridică, să întinde, îşi scuturǎ trupul de mătăşi şi purcede spre fund, de unde vine gălăgia.* SĂM. IV, 154. *Păpuşa sau puica se numeşte astfel pînă ce nu are mătasă.* PAMFILE, A. R. 88. *Fuma foi uscate de nuc sau mătase de porumb.* IOVESCU, N. 38. *Ceaiul de mătase de porumb... se dă în boalele de rinichi.* VOICULESCU, L. 230. *Povara cozilor grele împletite din mătasă crudă de păpuşoi.* CAZIMIR, GR. 115. *Foaie verde fir mătasî.* MAT. FOLK. 1 426, cf. ŞEZ. I, 74, III, 58, 160, ALR SN I h 106. ◇ Expr. **A fi în** (sau **a face, a da, a da în, a lepăda, a slobozi) mătase** (sau **mătăsi, mătăşi, mătăsuri**) = (despre porumb) a începe să lege. *Popuşoii... din grădini erau în matîsi.* I. IONESCU, P. 328, cf. com. MARIAN, PAMFILE, A. R. 88, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, ALR I 902/530, 592, 600, 810.

3. Compuse: **mătasea-broaştei** sau **mătasea-broaştelor, mătasea-de-apă** = nume dat algelor verzi, filamentoase, care formează mase plutitoare la suprafaţa apelor dulci, stătătoare ; (regional) mătreaţă, lîna-broaştei. Cf. ANTIPA, P. 53, PAMFILE, D. 91, ATILA, P. 79. *Mătasea-broaştei face opac luciul apei.* RALEA, S. T. I, 271. *Sub pod, printre firele verzi de mătasa-broaştei, se legănau două mîini albe.* CAMILAR, N. I, 70. *Soarele... se scufunda printre ostroavele cu pipirig în apa moartă, năpădită de mătasea-broaştei şi de lintiţă.* BENIUC, M. C. I, 75, cf. H XI 327, ALR SN III h 832 ; (regional) **mătasa-trifoiului** = torţel *(Cuscuta Epithymum).* Cf. ENC. AGR. III, 735 ; **mătasa-iepurelui** = *Cuscuta arvensis.* Cf. ŢOPA, C. 219.

4. (Bot. ; regional) Zglăvoc *(Centaurea plumosa).* Cf. PĂCALĂ, M. R. 15.

5. (Bot. ; regional) Gălbinare *(Serratula tinctoria).* Cf. PĂCALĂ, M. R. 15.

— Pl.: *mătăsuri* şi (învechit şi regional) *mătăsi, mătăşi,* (regional) *meteşi.* Gen.-dat.: *mătăsii* şi (rar) *mătasei, mătăsei.* — Şi: (rar) **metáse** s. f.

— Lat. **metaxa.** Cf. gr. μέταξα, μάταξα, ngr. μεταξι.

MĂTÁT subst. (Învechit) Numele unui material textil nedefinit mai de aproape. *1 cot mătat* (a. 1 750). IORGA, S. D. XII, 59.

— Etimologia necunoscută.

MĂTĂCĂNÍ vb. IV. Intranz. şi refl. (Olt.) A mătăhăi **(1).** Cf. COM. SAT. III, 50, CIAUŞANU, GL., LEXIC REG. 37.

— Prez. ind.: *mătăcănesc.* — Şi: **mătîcăní** (CIAUŞANU, GL.), **motîcăní** (id. ib.) vb. IV.

— Etimologia necunoscută. Cf. magh. matikál.

MĂTĂCÍNĂ s. f. **1.** Nume dat la două plante din familia labiatelor: **a)** (şi în sintagmele *mătăciune moldovenească,* LB, LM, BARCIANU, *mătăciune turcească,* LB, BARCIANU) plantă erbacee meliferă, originară din Siberia orientală, cu flori albastre sau albe care formează spic şi cu frunzele aromate, întrebuinţate la prepararea apei de melisă ; (rar) melisă, (regional) roiniţă, bosioc-de-munte, busuiocu-stupului *(Dracocephalum Moldavica) ;* **b)** roiniţă *(Melissa officinalis).* Cf. COTEANU, PL. 25. *Romaniţă, nalbă, mătăcină.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 196, cf. LB. [Pentru scăldătoare] *să se ia...,* frunză de mătăcină sau lămîiţă. PISCUPESCU, O. 295/9. *Floarea asta albă, atît de odorantă, noi o numim mătăcină iar învăţaţii Dracocephalum Moldavium, adecă cap de balaur moldovenesc.* NEGRUZZI, S. I, 101. *Pregătirea uleului se face spălîndu-se cu apă sărată şi cu o buruiană de cîmp, numită mătăcină.* I. IONESCU, M. 381. *Găseşte un buşdihan putregăios, îl scobeşte..., îl freacă pe dinăuntru cu cătuşnică, cu sulcină, cu mătăciune... şi cu alte buruiene mirositoare şi prielnice albinelor.* CREANGĂ, P. 238. *Ca întăritor îi vom da îndată un păhărel de coniac... iar după vro oră, două, un pahar de ceai, tei, flori de soc, izmă, matăcina.* ATILA, P. 91. *Apă de mătăciune, făcută cu omăt din luna lui mărţişor.* SADOVEANU, O. XIII, 100. *Aştepta sub umbra unui măr să iasă un roi întîrziat, şi-şi gătise fumul şi frunzele de mătăciune şi roiniţa.* id. N. P. 241. *Să te duci să umbli peste toată faţa pămîntului prin munţi şi păduri..., prin mărăcine şi mătăcine.* POP., ap. GCR II, 342. *Mă dusei în cea grădină, Flori de mătăcină.* RETEGANUL, TR. 114. *Bosîiocu fetilor, Trandafir nevestelor, Mătăcina babilor.* MÎNDRESCU, L. P. 210, cf. CHEST. VI 48/3, ALR I 1 943/96, 103, 129, 131, 136, 259, 266, 285, 290, 296, 298, 302, 522, 536, 538, 760.

2. (Bot. ; prin Ban.) Mătasea-broaştei. ALR SN III h 832/2,29.

3. (Regional) Ouă de broască ; (regional) mărgele (Brădişorul de Jos-Oraviţa). H XVIII 139.

— Pl.: *mătăcine.* — Şi: (regional) **mătăciúne** (pl. *mătăciuni),* **măcicină** (VICIU, GL., ALR I 1 943/285, 290, 295, 298, 303), **măţăcínă** (PANŢU, PL.), **mătăcíne, mătăgínă** (DDRF), **matecínă** (BULET. GRĂD. BOT. V, 61), **maticínă** (ib.), **matocinà** (MARIAN, INS. 63), **motocínă** (ŞEZ. XV, 88), **mutăciúne** (ib.), **motăcínă** (CHEST. VI 48/35), **mătroşínă** (ALR I 1 943/266) s. f.

— Din bg. **матичина,** scr. **matočina.**

MĂTĂCÍNE s. f. v. **mătăcină.**

MĂTĂCINIOÁRĂ s. f. (Într-un descîntec) Diminutiv al lui mătăcină. *Toate rădăcinioarele, Toate mătăcinioarele.* GR. S. VI, 131.
— Pl.: *mătăcinioare.*
— **Mătăcină** + suf. *-ioară.*

MĂTĂCIÚNE s. f. v. **mătăcină.**

MĂTĂGÍNĂ s. f. v. **mătăcină.**

MĂTĂHÁIE s. f. (Regional) Matahală **(2).** *Pe cel drum, pe cea cărare, Merge-o mare mătăhaie* (Femeia însărcinată). PAMFILE, C. 23.
— Pl.: *mătăhăi.* — Şi: **mătîháie** s. f. PASCU, C. 177.
— Cf. mătăhală, mătăhăi.

MĂTĂHÁLĂ s. f. v. **matahală.**

MĂTĂHĂLIȚĂ s. f. (Regional) Femeie mare, matahală (Vîlcele-Turda). MAT. DIALECT. I, 79.
— Pl.: *mătăhalițe.*
— De la **mătăhală.**

MĂTĂHÁLNIC, -Ă adj. v. **mătalnic.**

MĂTĂHĂNIE s. f. (Regional) Matahală **(1).** *Strigoi, miază noapte şi alte mătăhănii de pe pămînt.* PAMFILE, DUŞM. 157.
— Pl.: *mătăhănii.*
— Cf. mătăhală.

MĂTĂHĂÍ vb. IV. (Regional) **1.** Intranz. A se mişca greoi, cu paşi şovăitori; a se împletici, a se clătina; (regional) a mătă ăi **(1),** a mătăcăni, a mătăhăli. *Vede un ostaş mătăhăind pe drum în toate părţile.* CREANGĂ, P. 298, cf. F (1 885), 315. *Se scoală şi vine mătăhăind pînă la mal... E sfîrşit parcă de orice putere.* SĂM. VI, 331, cf. I, 387. *Bietul ţigan tocmai atunci mătăhăni pe o lature.* D. ZAMFIRESCU, Î. 69. *Omul păru că se dezmeticeşte, puse capul în pămînt şi plecă deznădăjduit, trăgînd de funie văcşoara ce mătăhăia de slabă ce era.* SANDU-ALDEA, D. N. 246, cf. id. U. P. 185. *Adună apa de la straşina ce picură. Se duce apoi încetişor şi o toarnă în urechile murdare ale purceilor, cari, sărind arşi, fug mătăhăind şi scuturînd din urechi.* CIOCÎRLAN, P. P. 76, cf. 83. *Morarul şi-a luat dintr-un cotlon ghionderul, ca să se ducă în baltă pe întuneric... S-a dus mătăhăind.* SADOVEANU, O. XIII, 837.
2. Tranz. A mişca încoace şi încolo, a clătina, a agita. [Sacagiul] *mătăhăieşte în dreapta şi-n stînga un ţurlui prin care se scurge apa din saca.* ap. TDRG. ✧ Intranz. *Prisăcarul alergă după el, mătăhăind în sus cu o năframă.* ap. TDRG. ✦ Intranz. (Determinat prin „din cap") A moţăi. *Sforăia, mătăhăind din cap.* DDRF.
— Prez. ind.: *mătăhăiesc.* — Şi: **mătăhí** (ŞEZ. XX, 138), **mătăhăní** vb. IV.
— Etimologia necunoscută. Cf. măhăi, mătănăi, mătăni.

MĂTĂHĂÍT s. n. (Regional) Faptul de a mătăhăi. Cf. DDRF.
— V. **mătăhăi.**

MĂTĂHĂLÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A mătăhăi **(1).** Cf. DDRF. *Intră în casă mătăhălind şi se culcă.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 95.
— Prez. ind.: *mătăhălesc.*
— **V. mătăhală.**

MĂTĂHĂLÓS, -OÁSĂ adj. Ca o matahală, voluminos, uriaş; exagerat de mare, diform. *Departe, într-un albastru fumuriu, se încalecă, încreţindu-se în valuri neregulate, din ce în ce mai dese, spinările mătăhăloase ale dealurilor.* VLAHUŢĂ, O. A. 411. *Omul cu tesac, spîn şi mătăhălos, lovea fără cuvînt.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 61. *E gata Marina? — Gata, gata, răspunse arţăgos o femeie mătăhăloasă.* CĂLINESCU, E. O. I, 35. *Drăgan se făcuse tot atît de voinic ca tată-său, Ignat, dar mai mătăhălos şi mai greoi puţin.* CAMIL PETRESCU, O. I, 232. *Nici nu ştiu dacă dumneata ai fost sau nu îndrăgostit vreodată! — Ai s-o afli, după ce fiinţa mea mătăhăloasă şi dezagreabilă nu va mai face umbră pămîntului.* STANCU, R. A. V, 330, cf. V. ROM. aprilie 1 954, 174. ✦ Fig. (Despre gesturi, atitudini, mişcări) Lipsit de suplețe ; greoi. *Îl aşează pe Găman cu un soi de gingăşie mătăhăloasă pe laviţa de la poarta lui Căciulămare.* CAMIL PETRESCU, O. I, 16.
— Pl.: *mătăhăloşi, -oase.*
— **Mătăhală** + suf. *-os.*

MĂTĂHĂLUÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A lucra prost (Crucea-Vatra Dornei). GLOSAR REG. *Nu mătăhălui aşa!* ib.
— Prez. ind.:?
— Etimologia necunoscută.

MĂTĂHĂNÍ vb. IV v. **mătăhăi.**

MĂTĂHÍ vb. IV v. **mătăhăi.**

MĂTĂHOÁLĂ s. f. v. **matahală.**

MĂTĂHÓI s. m. (Într-o poezie populară) Om mare, diform şi prostănac. I. CR. IV, 56. *Decît badea mătăhoi Şi ocolul plin de boi, Mai bine badea bădiţă Şi ocolul poieniţă.* ib.
— Pl.: *mătăhoi.*
— Cf. mătăhală.

MĂTĂHÚI subst. (Prin Transilv.) Mătăuz cu care se mătură cuptorul. Cf. BREBENEL, GR. P., GR. S. I, 137.
— Pl.:?
— Cf. mătăuz, metehău.

MĂTĂHÚIE s. f. (Prin Transilv.) Matahală (1). *Tot vine cîte-o mătăhuie, una după alta, vreme de-o jumătate de ceas.* RETEGANUL, P. I, 29.
— Pl.:?
— Cf. mătăhală, mătăhaie.

MĂTĂHÚLĂ s. f. (Învechit şi regional) Matahală (1). Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D.
— Pl.: *mătăhule.*
— Cf. mătăhală.

MĂTĂHÚZ s. n. v. **mătăuz.**

MĂTĂLĂÍ vb. IV. (Regional) **1.** Refl. A mătăhăi (1). *De pe o ulicioară se ivesc, mătălăindu-se..., agentul sanitar şi cu arhivarul judecătoriei.* LUNGIANU, ap. CADE.
2. Intranz. A mătăhăi (2). *Un grefier scrie la citaţii, mătălăind din cap.* LUNGIANU, ap. CADE.
— Prez. ind.: *mătălăiesc.*
— Cf. mătăhăi.

MĂTĂLẮU s. m. (Prin Maram.) Organ genital masculin. T. PAPAHAGI, M. 61.
— Pl.: *mătălei.*
— Etimologia necunoscută. Cf. meteleu.

MĂTĂLÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A moţăi (Voiniceni-Tîrgu Mureş). ALR II/I h 104/235.
— Prez. ind.: *mătălesc.*
— Etimologia necunoscută. Cf. mătăni, mătăhăli.

MĂTĂLNICÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A lucra sau a merge alene (Hărăstăş-Turda). ŞEZ. III, 70. ✦ A se alinta, a se linguşi. Com. din ROMAN.
— Prez. ind.: *mătălnicesc.*
— Cf. mătalnic.

MĂTĂLNICÍRE s. f. (Regional) Prefăcătorie, şiretlic, marghiolire. Cf. DDRF.
— V. **mătălnici.**

MĂTĂLŬŢĂ pron. pers. (Mai ales în Mold. şi familiar) Diminutiv al lui mata.
— **Matale** + suf. *-uţă.*

MĂTĂNĂÍ vb. IV. Intranz. (Regional) **1.** A se apleca, a se înclina ; a se clătina, a se bălăbăni. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Începui să mătănăiesc în stînga şi în dreapta, ca şi cum n-aş fi putut merge.* MARIAN, NA. 407. *Capetele tinerilor se îngreunară de somn aşa de tare, încît începură să mătănăiască pe piept.* POPESCU, B. II, 56.
2. Fig. A fi nehotărît; a şovăi, a ezita. Cf. PONTBRIANT, D.
— Prez. ind.: *mătănăiesc.* — Şi: **metănăí** vb. IV. BARCIANU.
— Cf. mătanie, mătăhăi.

MĂTĂNĂÍRE s. f. (Regional) Acţiunea de a mătănăi, clătinare, bălăbănire; fig. şovăire, ezitare. Cf. PONTBRIANT, D.
— V. **mătănăi.**

MĂTĂNĂÍT s. n. (Regional) Mătănăire. LM.
— V. **mătănăi.**

MĂTĂNĂITÚRĂ s. f. (Regional) Mătănăire. LM.
— **Mătănăi** + suf. *-(i)tură.*

MĂTĂNĂNĂÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A umbla de ici colo la întîmplare ; a bîjbîi. *Păzitorii ulicelor îi huiduie şi îi înjură cumplit... şi aşa sînt nevoiţi bieţii să mătănănăiască, colindînd şapte uliţi pînă să afle pe stăpînu mărfii.* JIPESCU, O. 160.
— Prez. ind.: *mătănănăiesc.*
— Cf. mătănăi.

MĂTĂNÍ vb. IV. Intranz. **1.** (Prin Ban.) „A lucra una alta prin casă, prin curte". NOVACOVICIU, C. B. I, 13, cf. com. din ORAVIŢA.
2. (Regional) A da din cap (Nucşoara-Cîmpulung). ALR II/I h 3/784.
— Prez. ind.: **(1)** *mătănesc,* **(2)** *mătăn.*
— Etimologia necunoscută.

MĂTĂÓNZĂ s. f. v. **mătăuz.**

MẮTĂRĂ s. f. v. **mătură.**

MĂTĂRÍNG subst. v. **mătărîngă.**

MĂTĂRÍNGĂ s. f. **1.** (Învechit) Jurubiţă, scul. Cf. ANON. CAR. *1 mătringă fhir galpen* (a. 1 754). IORGA, S. D. XII, 68, cf. COMAN, GL.
2. (Regional) Organ genital masculin. Cf. CIAUŞANU, GL., DR. V, 311, ALR I 1 103/215, 558. *Merge moşul prin rogoz, Mare mătărîngă-a scos* (Porumbul). GOROVEI, C. 276.
3. (Regional) Ciomag mare şi gros (Suseni-Tîrgu Jiu). LEXIC REG. 45.
4. (Regional) Pîrghie. Com. din FRATA-CLUJ.
5. (Regional, la pl.) Lemnele care stau cruciş la moara cu cai ; cruci, răscruci (Comloşu Mare-Jimbolia). Cf. H IV 177.
— Pl.: *mătărîngi.* — Şi: (regional) **mătăríng** (BUDAI-DELEANU, LEX., DR. V, 311, ARH. FOLK. VI, 297, ALR I 1 103/215), **motríng** (COMAN, GL.), **motríne** (ib.) subst. ; **mătríngă** (DR. V, 277), **mătríngă** s. f.
— Din magh. **matring (motring).** Cf. scr. motóruga, matáruga (P. Skok, în ZEITSCHRIFT, XLVII, 188).

MĂTĂSÁR, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. Persoană care prelucra sau vindea mătase **(1)**. *Oamenii cei ce au dat bani pentru ca să nu clăcuiască... Radu mătăsaru* (a. 1 775). BUL. COM. IST. IV, 108. *Bogasierii, mărgelarii, mătăsarii* (a. 1 835). DOC. EC. 598, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU.

2. Adj. (Regional) Care produce mătase **(1)**. *Insecte mătasare ca gîndaci de mătase* (Fundeni-Buzău). H II 60.

3. S. m. Pasăre migratoare sură-roșiatică, cu un moț de pene pe creștet și cu penele cozii mătăsoase *(Bombycilla garrulus garrulus)*; (regional) pasărea-frigului, pasăre-de-mătase. Cf. DOMBROWSKI, P. 276, SIMIONESCU, F. R. 139, BĂCESCU, PĂS. 121.

— Pl.: *mătăsari, -e.*

— **Mătase** + suf. *-ar.*

MĂTĂSÁT, -Ă adj. (Rar) Îmbrăcat în mătase. Cf. PODARIU, FL. 86.

— Pl.: *mătăsați, -te.*

— De la **mătase.**

MĂTĂSĂREÁSĂ s. f. (Rar) Femeie care lucra sau vindea mătase **(1)**. Cf. LM.

— Pl.: *mătăsărese.*

— **Mătăsar** + suf. *-easă.*

MĂTĂSĂRÍE[1] s. f. **1.** (Cu sens colectiv) Cantitate mare de mătase **(1)**; mărfuri de mătase. *Am întocmit fabrică spre facere a tot felul de mătăsărie* (a. 1 833). DOC. EC. 527, cf. POLIZU, COSTINESCU, LM.

2. (Învechit și regional) Țesătură de mătase **(1)**. *Să îmi cumpăr o mătăsărie după placul meu.* GORJAN, H. I, 158/32. *Ia mătăsăria cea albă.* NEGRUZZI, S. I, 32, cf. II, 190. *Am primit acum de curînd: mătăsării de Veneția, tulpanuri, panglice.* FILIMON, O. I, 146, cf. 217. *Mi-ai prăpădit rochia de mătăsărie.* CARAGIALE, O. IV, 267. *Logodnica îi ceruse să-i facă o haină de mătăsărie foarte scumpă.* ISPIRESCU, L. 399. *La belșugul de abanos..., de mătăsării..., adăoga o nebunească risipă de trandafiri.* M. I. CARAGIALE, C. 37, cf. ALR II 5 776/551.

— Pl.: *mătăsării.*

— **Mătase** + suf. *-ărie.*

MĂTĂSĂRÍE[2] s. f. Fabrică de mătăsuri. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., PONTBRIANT, D., ALEXI, W. ✦ Industrie, comerț de mătăsuri. *Mătăsăria în Saxonia sporește bine.* GT (1 839), 60. *Băbacă, cît pentru a învăța mătăsăria, răchieria și creșterea oilor spanioleșți, aceasta o doresc și eu din toată inima me.* KOGĂLNICEANU, S. 107. *Ne vom opri asupra puntului metăsăriei.* HASDEU, I. C. I, 102.

— Pl.: *mătăsării.* — Și: (rar) **metăsărie** s. f.

— **Mătăsar** + suf. *-ie.*

MĂTĂSÍ vb. IV. (Regional) **1.** Tranz. A coase, a broda cu mătase **(1)**. Cf. TDRG. ✧ Absol. Fig. *Cîn pășește, mătășește, Cîn rîde inima le aprinde.* GR. S. V, 103.

2. Intranz. (Despre porumb) A-i da mătasea **(2)**. *Cînd aceasta apare, se zice că știuletele leagă, mătășește, dă mătăși.* PAMFILE, A. R. 88. *După ploaia asta, imediat mătășește porumbu.* L. ROM. 1 959, nr. 3, 66.

— Prez. ind.: *mătăsesc.* — Și: **mătăși** vb. IV, **mătășá** (GLOSAR REG.) vb. I.

— V. **mătase.**

MĂTĂSÍCĂ s. f. Diminutiv al lui mătase.

1. Țesătură subțire de mătase **(1)** (amestecată cu bumbac); (regional) mătăsucă. *E destul de șic îmbrăcată; un corsaj de mătăsică roșie, fusta de mătase neagră.* CARAGIALE, M. 144, cf. ALEXI, W., BARCIANU.

2. (Regional) Cf. mătase **(2)**. DAMÉ, T. 63, cf. PAMFILE, A. R. 88.

3. (Bot.; regional) Mătasea-iepurelui *(Cuscuta arvensis)*. Cf. mătase **(3)**. ȚOPA, C. 219.

— **Mătase** + suf. *-ică.*

MĂTĂSÍT, -Ă adj. (Regional) **1.** Cusut, brodat cu mătase **(1)**. *Și pieptariul mătăsit, Pe sub vatră-i tăvălit.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 448, cf. MÎNDRESCU, L. P. 158, HODOȘ, C. 84.

2. (Despre porumb; în forma *mătășit*) Căruia i-a apărut mătasea **(2)** (Nicșeni-Botoșani). Cf. ALR I 902/412.

— Pl.: *mătăsiți, -te.* Și: **mătășít, -ă** adj.

— V. **mătăsí.**

MĂTĂSÓS, -OÁSĂ adj. Moale, neted, lucios ca mătasea **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D. *Pe sub iarba mătăsoasă cu talaz nețărmurit Se revarsă fără margini* [stepa]. MACEDONSKI, O. I, 28, cf. III, 71. *Un băiat frumos Care și-ar lăsa pe spate părul lung și mătăsos.* OLLĂNESCU, H. O. 371. *Ochii mari și melancolici Triști de visele duioase M-au privit o dată dornici Pe sub gene mătăsoase.* PETICĂ, O. 35. *Limba aspră a vacii lăsa urme ca de perie pe blănița moale, mătăsoasă a vițelului.* BART, S. M. 90. *Avusese în tinerețe părul negru ca pana corbului, mătăsos, mare și des.* CAMIL PETRESCU, O. III, 67, cf. BENIUC, M. C. I, 110. *Înalt, cu ochi verzi, păr negru și o mustață mătăsoasă, ușor răsucită.* T. POPOVICI, SE. 7, cf. 33.

— Pl.: *mătăsoși, -oase.*

— **Mătase** + suf. *-os.*

MĂTĂSÚCĂ s. f. (Regional) Mătăsică **(1)**. Cf. TDRG.

— **Mătase** + suf. *-ucă.*

MĂTĂSÚȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui mătase; fir (subțire) de mătase (Cîrchița-

Iași). GRAIUL, I, 523. *Să mi-l faș* [părul] *o perinuți Cusuți cu mătăsuți.* ib.
— **Mătase** + suf. *-uță.*

MĂTĂȘĂ vb. I v. **mătăsi.**

MĂTĂȘÎ vb. IV v. **mătăsi.**

MĂTĂȘÍT, -Ă adj. v. **mătăsit.**

MĂTĂÚNZ s. n. v. **mătăuz.**

MĂTĂÚZ s. n. (Regional) **1.** Ghemotoc de cîrpe sau de cîlți (legat de capătul unui băț) care servește la curățatul vetrei cuptorului (PĂCALĂ, M. R. 429, PAȘCA, GL., TOMESCU, GL., ALR II 4 000/130, 812, 833, 876, 886), la văruitul pereților (CHEST. II 382/297, ALR II/I h 291, L. ROM. 1 960, nr. 2, 19), la prepararea unei cerneli primitive. *Cerneala o făceam noi: făceam noi mătăuz de cîlț și dam pă fundu căldării și udam cîrpa: ce să loa di pă căldare, storceam și făceam cerneală.* VÎRCOL, V. 21. ✦ Bețigaș la capătul căruia se leagă o cîrpă, cîlți etc. și care se folosește ca pensulă. *Pentru puntare* [la încondeiatul ouălor] *se folosește... mătăzul, pămătuful sau feleștiucul, un bețișor cu cîțiva cîlțișori, bumbac ori scamă de in la un capăt.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 190. *Scaunele de astăzi... sînt văpsite, ca și lăzile moderne, numai cu mătăuzul de umbrit, dîndu-li-se coloarea lemnului de nuc sau de stejar.* PĂCALĂ, M. R. 484, cf. CIAUȘANU, GL.

2. Unealtă făcută din crengi de brad, cu care se amestecă laptele sau zerul pus la fiert. *Ca să nu se prindă pe fundul căldării, se mestecă într-una cu „mestecăul urdei", un mătăuz din crengi tinere de brad curățite de coaje și legate la vîrful unui băț.* DRAGOMIR, O. M. 15, cf. CHEST. V 140/17.

3. (Bis.) Mănunchi de busuioc, cu care preotul stropește cu agheasmă ; pămătuf, sfeștoc. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF. *Ia un fir de busuioc din mătăuzul cu care botează în acea zi.* ȘEZ. VI, 62, cf. ALEXI, W. *Din mătăuzul popii să-și rupă un fir.* GOROVEI, CR. 341. *Ajungînd la mire și descălecînd toți, află în mijlocul ocolului pe o masă o găleată cu apă înflorată frumos și un mătăuz.* DENSUSIANU, Ț. H. 242. *Scoase o mescioară pătrată, o duse la gura băii, puse pe ea un vas cu apă, o cruce de lemn și-un mătăuz de busuioc.* AGÎRBICEANU, A. 435, cf. ALRM II/I h 246.

4. Facă făcută din coajă de copac sau din paie, care se aprinde de lăsata secului. Cf. ALR II 4 840/130, LEXIC REG. 82.

5. Momîie (în semănături) (Cîlnic-Sebeș). A II 12.

6. (Prin nord-estul Olt.) Femeie prost îmbrăcată. CIAUȘANU, V. 178.

— Pl.: *mătăuze.* — Și: (regional) **mătăúnz** (GL. V. J.), **mătăhúz** (ATILA, P. 108), **mătăz**, **mataúnz** (ALR II/I h 291) s. n. ; **mătăúză** (ALR II 4 000/130, 833), **mătăónză** (GL. V. J.) s. f.
— Etimologia necunoscută.

MĂTĂÚZĂ s. f. v. **mătăuz.**

MĂTĂUZÎ vb. IV. Intranz. (Regional ; cu sens neprecizat) [*La lăsatul secului, băieții*] *mătăudzau: făcau mătăudză de paie, de așchii de scuarță de măstacîni.* ALRT II 71, cf. ALR II 4 840/130.
— Prez. ind.: *mătăuzesc.*
— V. **mătăuz.**

MĂTẮZ s. n. v. **mătăuz.**

MĂTCĂL s. n. (Învechit) Șirag. *6 șiraguri de mărgăritar, 6 mătcaluri, cu pietri cu tot* (a. 1 734). BUL. COM. IST. IV, 68. *Mărgăritar*[e], *mutcaluri 20 și 6, mutcalul t*[aleri] *10 și o brățare cu 40 de diamanturi de sumă t*[aleri] *240. Cu acestea voi plăti datoria mea* (a. 1 734). IORGA, B. R. 423. *Un lanțuh aur cu 96 bulbuci..., 6 mătcalur*[i] *și o părech*[e] *sărji aur* (a. 1 742). id. S. D. VI, 235, cf. T. PAPAHAGI, C. L.
— Pl.: *mătcaluri.* — Și: **mutcál** s. n.
— Etimologia necunoscută.

MẮTCĂ s. f. v. **mîtcă.**

MĂTCĂLẮU[1] subst. sg. (Ban. și prin Olt.) Sărbătoare populară care se ține într-una din zilele de după paști, cînd băieții și fetele se adună pentru a schimba între ei ouă roșii și a se prinde frați sau surori de cruce ; (regional) paștele mic, însorțit, însoroțit, însurăție, înfîrtățit, înfărtăție. Cf. MARIAN, S. R. III, 189, 190, GR. BĂN. 194, VÎRCOL, M. 87, ARH. FOLK. III, 151. ✦ Nume dat copacului sub care se adună tinerii cu acest prilej. L. COSTIN, GR. BĂN. 135.
— Și: **mîtcălău** (ARH. FOLK. III, 151, VÎRCOL, M. 87, GR. BĂN. 194), **mătcăléu** (BARCIANU, ALEXI, W.) subst. sg.
— Din magh. **mátkáló.**

MĂTCĂLẮU[2] s. n. v. **mîtcălău.**

MĂTCĂLÉU subst. sg. v. **mătcălău**[1].

MĂTCUÎT, -Ă adj. (Prin Transilv. și Ban. ; despre mazăre, fasole) Frecat, bătut. H XVIII 308, cf. CHEST. VIII 7/6, 68/18.
— Pl.: *mătcuiți, -te.*
— De la **mătcă.**

MĂTCUȚÁ vb. I. Refl. (Prin Ban. ; despre fete) A se prinde surori de cruce. *În ziua de mătcălău adecă, pretutindeni în Banat este datina*

de a se aduna mai multe fete la un loc şi a se mătcuța, adică a se prinde mătcuțe, vernice, surori, a se însurăți. MARIAN, S. R. III, 190.
— Prez. ind.: *mătcuțez.*
— V. **mătcuță**[1].

MĂTCUȚÁRE s. f. (Prin Ban.) Acțiunea de a se mătcuța. *Mătcuțarea fetelor se face de comun numai la mătcălău.* MARIAN, S. R. III, 190.
— V. **mătcuța.**

MĂTCÚȚĂ[1] s. f. (Ban.) Soră de cruce, surată. *Cei de o etate se titulează cu „frate" sau „soră", „vere" sau „văruică"... şi „matcuță".* LIUBAIANA, M. 4, cf. H XVIII 147.
— Pl.: *mătcuțe.*
— Cf. magh. m á t k a „logodnică, mireasă".

MĂTCÚȚĂ[2] s. f. Diminutiv al lui m a t c ă (1). CHEST. VI 24/3.
— Pl.: *mătcuțe.*
— **Matcă** + suf. *-uță.*

MĂTCÚȚĂ[3] s. f. (Bot.; regional) Turiță-mare *(Agrimonia eupatoria).* BUJOREAN, B. L. 384.
— Pl.: *mătcuțe.*
— Etimologia necunoscută.

MĂTERIÁL, -Ă adj. v. **material.**

MĂTINÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) „Voinic" (Săveni-Dorohoi). Cf. FURTUNĂ, V. 13. *Şi a strigat să se ducă la țigan alt necurat, mai mătinos decît cel dintîiu.* id. ib.
— Pl.: *mătinoşi, -oase.*
— Etimologia necunoscută.

MĂTÍȚĂ s. f. v. **matiță.**

MĂTÎCĂNÍ vb. IV v. **mătăcăni.**

MĂTÎHÁIE s. f. v. **mătăhaie.**

MĂTÎNCĂ s. f. v. **motîngă.**

MĂTÓC s. m. v. **motoc.**

MĂTOLÍ vb. IV v. **matoli.**

MĂTORÍ vb. IV. **1.** I n t r a n z. (Învechit; determinat prin „în zile" sau „întru zile") A îmbătrîni. *Aceasta mătorise întru zile multe (vise cu bărbatulu-şi şapte ani, den feţiia ei, deaciia văduo ca optzeci şi patru de ani).* CORESI, EV. 515. *Eu amu sînt bătrîn şi muiarea mea a mătorit în zilele ei.* id. TETR. 114, cf. BUL. FIL. V, 168.
2. R e f l. (Rar, despre oameni sau despre facultățile, capacitatea, acțiunile lor) A se maturiza **(1).** *Începe a i se matori gîndirea.* JIPESCU, ap. TDRG. ◇ T r a n z. F i g. *Buciumul libertății şi al dreptății precum şi zgomotul popoarelor mai puternece... au măturit mişcările de la 1848.* SBIERA, F. S. 159.
— Prez. ind.: *mătoresc.* — Şi: **măturí, matorí** vb. IV.
— V. **mator**[1]. Cf. scr. m a t o r i t i.

MĂTORÍE s. f. (Învechit) Bătrînețe. *Zeul mieu, ce învețí-me de tirereațele mele, şi pără acmu spuniu mirurile tale, şi pără în bătrăreațe şi mătorie.* PSALT. 139, cf. CORESI, PS. 186/4.
— **Mator**[1] + suf. *-ie.*

MĂTRÁC s. n. v. **matrac.**

MĂTRÁȚ s. n. v. **matrață.**

MĂTRĂȚĂ s. f. v. **matrață.**

MĂTRĂCĂLĂ s. f. (Regional) Snop (de paie) (Micăsasa-Mediaş). ALR II/141. *Merg terfarii la nevasta tînără, mănîncă, beau, joacă... apăi aduc o mătrăcală mare (un jip de paie) şi zic că e mireasă.* ib.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MĂTRĂCÁR s. m. (Rar) Negustor care vinde cozi de topor, ploşti, doage, doniţe etc. Cf. SCRIBAN, D. *Era al cincilea fiu al unui biet mătrăcar din Ploieşti.* STANCU, N. A. I, 311.
— Pl.: *mătrăcari.*
— **Mătrac** + suf. *-ar.*

MĂTRĂCĂLÍ vb. IV. T r a n z. (Complementul indică fire de aţă sau de lînă) A încurca, a încîlci. Com. din ŞUGAG-SEBEŞ.
— Prez. ind.: *mătrăcălesc.*
— V. **mătrăcală.**

MĂTRĂCHÍNĂ s. f. (Regional) Colici intestinale. *Prin cuvîntul de colici să înțelege mai mult durerile de intestine (mațe), colici intestinale, cari la copiii mici să cunosc sub numele de mătrice sau matrinchină.* BIANU, D. S. 179. *Mătrice mătrăchină.* TEODORESCU, P. P. 379.
— Şi: **mătrinichínă** (TEODORESCU, P. P. 379), **matrinchínă** s. f.
— Cf. m ă t r i c e.

MĂTRĂCÚCĂ s. f. v. **matracucă.**

MĂTRĂGIÚNE s. f. v. **mătrăgună.**

MĂTRĂGÚLĂ s. f. v. **mătrăgună.**

MĂTRĂGÚNĂ s. f. (Şi în sintagmele *mătrăgună doamnă mare,* BRANDZA, FL. 342, GRECESCU, FL. 422, N. LEON, MED. 50, PANȚU, PL., *mătrăgună iarbă bună,* BRANDZA, FL. 342, GRECESCU, FL. 422, PANȚU, PL., *mătrăgună iarbă mare,*

N. LEON, MED. 50) Plantă erbacee otrăvitoare cu flori brune-violete, care conțin atropină, și cu fructe negre, lucitoare ; beladonă, (regional) împărătească, țilidonie, nădrăgulă, doamnă-mare, împărăteasa-buruienilor, doamna-codrului, floarea-codrului, cireașa-lupului *(Atropa belladonna)*. Cf. ANON. CAR., COTEANU, PL. 16, BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 137. *Azi așterne-mi pe sub piept, Flori de mătrăgună ; Mamă, vreau să mă deștept, Mîne-n zori nebună.* COȘBUC, B. 224. *Ia apoi nouă feluri de plante... Avrămească, cristinească..., mătrăgună.* MARIAN, NA. 24, cf. BRANDZA, FL. 342, DAMÉ, T. 185, GRECESCU, FL. 422, N. LEON, MED. 50. *Dacă vita a turbat din sete, atunci se dă în mîncare boabe de mătrăgună și se îndreaptă.* GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 22, cf. 34. *Mătrăguna, mătrăguna doamnă mare, mătrăguna iarbă bună, mătrăgiune (Atropa belladonna) se mai numește cireșa lupului, iarba codrului, nădrăgulă, împărăteasa buruienilor.* ȘEZ. XV, 78. *Mătrăguna, năvalnicul și alte ierburi sînt bune pentru făcut de dragoste.* PAMFILE, S. T. 54, cf. id. DUȘM. 246, id. S. V. 2, PĂCALĂ, M. R. 17, BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3-4, 54. *Foaie verde mătrăgună — Veselia nu-i a bună!* REBREANU, R. I, 130. *Și-n toamna umedă, pe stradă, Am plîns cu frunzele-mpreună; Portița veche stă să cadă, Și-n umbră-i crește-o mătrăgună.* CAZIMIR, L. U. 61. *Tot în luminișurile pădurei tăiate, repede își află loc vestita mătrăgună, alintată și sub numele de împărătească ori doamnă-mare de popor.* SIMIONESCU, FL. 71. *Mătrăguna este cea mai otrăvitoare dintre buruienile ce cresc în țara noastră.* VOICULESCU, L. 179, cf. DS. *Cîteodată ne vine nebunie, parc-am fi băut zamă de mătrăgună.* SADOVEANU, O. XIII, 606. *Fructul mătrăgunei e întocmai ca o cireașă neagră, amară.* id. N. F. 35, cf. H II 142, IV 52. *Și, cum le găti, Mi le și-ndulci, Cu boabe de mătrăgună, Să le fiă voia bună.* TEODORESCU, P. P. 263, cf. com. MARIAN. *Frunzuleană mătrăgună, Pasăre ce ești nebună, De-mi tot cînți sara pe lună.* SEVASTOS, C. 34. *Văzură o babă urîtă, despletită, desmațată, săpînd mătrăgună.* ȘEZ. I, 208, cf. 165, II, 133, IV, 124. *Foaie verde mătrăgunî, Ia-ți, băieți, ziua bunî.* MAT. FOLK. 1364. *Celui ce zace de boală grea i se dă mătrăgună.* PAMFILE, B. 15. *Foaie verde mătrăgună, Iubește-mă asta lună.* BÎRLEA, C. P. 84, cf. 229, ALR I 1 925/178, 251, 268, 280, 350, 354, 582, 782. ✧ Fig. (Cu aluzie la amăreala, otrava pe care o conține planta) *Amețită de mătrăguna amintirii.* CAMIL PETRESCU, T. II, 305. *Dar tu, fetișcană de făurar... Tu n-ai apucat să deprinzi altă școală Decît slugăreala pe la ușa bogatului, Mătrăguna ocărilor și pelinul oftatului.* DEȘLIU, G. 53. *Tuturor lumea li-i dragă, Mie mi-e cerneală neagră ; Tuturor lumea li-i bună, Dar mie mi-e mătrăgună.* DOINE, 295. ✧ Expr. **Parcă i-a dat cineva mătrăgună** = parcă e nebun. ZANNE, P. I, 218. ✦ Calificativ depreciativ pentru o persoană rea. *Eu am introdus în mijlocul nostru o buruiană, o iarbă rea, care aprinde și întunecă mintea. O mătrăgună.* BARANGA, I. 217.

— Pl.: *mătrăgune* (SCRIBAN, D.) și *mătrăguni* (CADE). — Și: (regional) **mătrăgúlă** (ALR I 1 925/94, 576, 835), **mătrăgiúne, matrăgúnă** s. f. — Cf. alb. matërgonë, gr. μανδραγόρας, lat. mandragora.

MĂTRĂSÁ vb. I v. **mătrăși.**

MĂTRĂȘÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Regional; complementul indică averi, bani, lucruri) A cheltui, a consuma risipind, a împrăștia ; a prăpădi, a distruge. *După ce au mătrășit ei toate acestea, nu mai avea cu ce să trăiască și au vrut să fure altceva, ca să aibă ce să mănînce.* SBIERA, P. 262, cf. REV. CRIT. III, 160, NOVACOVICIU, C. B. II, 5, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI și din VICOVU DE SUS-RĂDĂUȚI. *O matrașît averea.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. ✦ (Prin Transilv.) A călca în picioare, a mototoli. Com. din FRATA-TURDA, cf. com. BENIUC, ALR II 3 448/260. ✦ (Prin Transilv.) A folosi, a utiliza ceva. I. CR. VI, 127.

2. (Regional) A face să dispară (pe furiș, în grabă), a dosi ; a ascunde. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., PAȘCA, GL., A VI 26. ✦ (Prin Olt.) A fura, a jefui. *Lui Dumitru i-a mătrășit tot din casă az noapte.* BOCEANU, GL.

3. (Familiar) A îndepărta pe cineva a cărui prezență este supărătoare sau plictisitoare ; a face să plece, a alunga, a goni, a se descotorosi de cineva. *Vai mie! cu groaz-aice, Eu pe dînsa o privesc. Cît aș fi, zău, de ferice, De-aș putea s-o mătrășesc!* ALECSANDRI, T. 604. *Fie că i-a venit Mitu de hac! Iute-iute l-a mătrășit.* VLAHUȚĂ, D. 268. *Mama s-a supărat grozav pe vorba Anicăi și i-a mătrășit pe toți afară.* TEODOREANU, M. U. 393, cf. BOCEANU, GL., I. CR. V, 152, PAMFILE, J. II, 154, IORDAN, L. M. 193. ✧ Expr. **A mătrăși din lumea asta** = a ucide. *De demult erai tu mătrășit din lumea asta... dacă nu-ți întra Dumnezeu în voie.* CREANGĂ, P. 324. ✦ (Regional) A ucide. *Și pune mîna pe bietul om care nu-i făcuse nimic și-l strînge de gît. După ce-l mătrășește, îl acopere cu frunze.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 118. ✦ (Familiar) A concedia sau a face să fie concediat, mutat, transferat. ✦ Refl. A pleca (în grabă și cam fără voie) ; (familiar) a se căra, a se cărăbăni. Cf. TDRG, CADE, IORDAN, L. M. 193.

— Prez. ind.: *mătrășesc.* — Și: (regional) **mătrăsá** (LEXIC REG. 9) vb. I ; **matreși** (com. din RĂDĂUȚI), **motroși, motroci** (I. CR. V, 95, CV 1 951, nr. 3, 46) vb. IV.

— Cf. scr. potrošiti „a cheltui, a consuma".

MĂTRĂȘÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a m ă t r ă ș i și rezultatul ei. Cf. POLIZU, DDRF.
— V. **mătrăși.**

MĂTRĂȘÍT, -Ă adj. (Prin Munt.) **1.** Ascuns. Cf. RĂDULESCU-CODIN.
2. Omorît. RĂDULESCU-CODIN.
— Pl.: *mătrășiți, -te.*
— V. **mătrăși.**

MĂTRĂȚÉL subst. (Regional) Numele unei plante nedefinite mai de aproape (Viișoara-Bîrlad). H VI 25.
— Etimologia necunoscută.

MĂTREÁȚĂ[1] s. f. **I.** (Cu sens colectiv) Părticele albicioase de epidermă, care se desprind de pe pielea capului. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, N. LEON, MED. 137. *De mătreață sufere multă lume. E un fel de tărîțe ce cade de la rădăcina părului și care produce multă mîncărime capului.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 107, cf. DR. IX, 432. *Din cînd în cînd, se întorcea spre un domn civil... în redingotă neagră, cu ninsoare de mătreață pe umeri.* C. PETRESCU, Î. II, 72. *Un bărbat înalt, uscat, cu fruntea încrețită și umerii fracului mereu murdari de mătreață.* CAMIL PETRESCU, O. II, 410. *În săptămîna brînzei să nu te speli la cap, căci se scutură bordufurile cu brînza în cap (adecă faci mătreață) și-ți albește părul curînd.* ȘEZ. III, 123, cf. PAMFILE, B. 46, ALR I/I h 11. ◇ F i g. *Mi-am ridicat privirile spre cer, Dar nu-mi spune nimic mătreața lui de stele.* BENIUC, V. 27. ✦ S p e c. Pitiriază. Cf. CANDREA, F. 223. DER.
II. (Bot.) **1.** (Și în sintagmele *mătreață de apă*, N. LEON, MED. 137, *mătreață de baltă*, SIMIONESCU, FL. 261, *mătreață verde*, id. ib. 259) Mătasea-broaștei. *Lîna broștească, mătreața, e un fel de plantă ce se prășește în apele stătătoare, mai ales unde bate soarele.* ȘEZ. XV, 52. *Acum* [broaștele] *scot din mătreață numai ochii ficși și gurile lor rotunde și dezgustătoare.* C. PETRESCU, Î. II, 33. *Un șanț cu apă stătută, împînzită de mătreață.* I. BOTEZ, B. I, 118. *Nu după mult timp, au dat de-o fîntînă plină de buruiene și de mătreață.* SBIERA, P. 206. *La opărituri e bine să mai pui și mătreață din belți că-i foarte bună.* ȘEZ. III, 176. *Să vă duceți, La fîntîna lui Adam, La părîul lui Iordan, Și să-l curățați De mătreață, De roșeață, De negreață.* PĂSCULESCU, L. P. 143, cf. ALR SN III h 832.
2. Plantă erbacee cu tulpina roșie, ramificată și cu flori trandafirii *(Peplis portula)*. Cf. SIMIONESCU, FL. 297.
3. (Regional) Măcriș *(Oxalis acetosella)* (Zvorîștea-Dorohoi). ALR I 1 916/387.
4. (Regional) Mătasea-iepurelui *(Cuscuta arvensis)*. Cf. TOPA, C. 219.
5. (Regional) Mucegai care se face la suprafața vinului (Marginea-Rădăuți). Cf. ALR SN I h 244/386.
6. C o m p u s: (Bucov.) **mătreață-de-arbori** sau **mătreața-bradului** = pletele-muierii *(Usnea barbata)*. Cf. PANȚU, PL. 229, ENC. AGR. III, 735.
— Și: (învechit, rar) **metreáță** (LB), (învechit și regional) **metríce** (TOMESCU, GL.) s. f.
— Etimologia necunoscută. Cf. CDDE, unde se susține lat. ***matricia** < *mater.*

MĂTREÁȚĂ[2] s. f. v. **matrață.**

MĂTREȚÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Plin de mătreață[1] **(I)**. Cf. LM. *Tînărul duhovnic era mic, ca o ciușcă de ardei, viclean, mătrețos, chel, cepeleag și fonf.* CIAUȘANU, R. SCUT. 85.
— Pl.: *mătrețoși, -oase.*
— **Mătreață**[1] + suf. *-os.*

MĂTRICÁR s. m. v. **mătricer.**

MĂTRICÁTĂ adj. (Creație spontană, cu sens neprecizat; în descîntece) *Mătrice mătriceată, Ce vii cu gura căscată, Să-mbuci din (cutare) odată?* MAT. FOLK. 1 577. *Mătrice mătricată, La (cutare) aciuiată, Vînătorii mi-o aflară, În vîrful muntelui mi-o suiră.* ib. 1 578. *Mătrice mătricată, Cu dihor amestecată.* H II 42.
— Pl.: *mătricați, -te.* — Și: **mătriceátă** adj.
— De la **mătrice.**

MĂTRÍCĂ[1] s. f. v. **mătrice.**

MĂTRICĂ[2] s. f. v. **metrică.**

MĂTRÍCE s. f. **I. 1.** (Învechit) Mitră[2]. *Mitrece a lu Dumnezeu, maica lu Hristos* (cca 1 580). CUV. D. BĂTR. II, 312/6. *Din mătrice și din scăldătoare, Și din fașe m-ai pus pre picioare.* DOSOFTEI, PS. 66/3, cf. 14/18, BUDAI-DELEANU, LEX. *Doctorul Cihac... au adaos către acest dar o colecție de embrioane (ființe care după zămislire încep a să formarisi în mătrice), începînd de la o lună și jumătate pînă la cinci.* CR (1 834), 342[1]/22, cf. ARISTIA, PLUT. ◇ E x p r. **Din mătrice** = încă de cînd a fost conceput, înainte de a se naște. *Un eschimos croit din mătrice a fi pescar.* HASDEU, I. C. I, 247.
2. (Ban.) Oaie care a fătat și dă lapte. *Acest vătav rînduiește care dintre păcurari are să păstorească mătricele, adecă oile cu lapte.* LIUBAIANA, M. 109, cf. BL I, 41, PUȘCARIU, L. R. I, 351, ALR I 1 778/5, 18, 24, 26, 79.
II. 1. (Regional) Nume dat unei presupuse boli interne (care se manifestă prin sterilitate). *Multe femei sînt de părere că ele ar fi avînd un fel de morb lăuntric numit matrici, matrice sau mătrice și din cauza acestuia nu pot să nască copii.* MARIAN, NA. 6.

2. (Popular) Colici intestinale (mai ales la nou-născuți) ; (regional) circel. V. plînsul-cel-rău. *Colica (mătricea) din răceală.* CALENDARIU (1814), 170/7, cf. LB. *Copiii... sînt supuși durerilor de mătrice îndată după nașterea lor.* PISCUPESCU, O. 226/13, cf. DDRF. *Boii și vacile zac de felurite boale și anume... de mătrice sau pîntecărie.* DAMÉ, T. 30, cf. N. LEON, MED. 137. *Copilul bolnav de matrice are dureri strașnice la stomac, se zvîrcolește și icnește des.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 108. *Pentru vindecarea altor boale (bubă-rea, mătrice, izdat, deochi etc.).* CANDREA, F. 391, cf. 221, BIANU, D. S. 179. *Boala, la care este supus mai mult un copil după naștere, este mătricea sau durerile de stomac.* ȘEZ. IV, 21, cf. PĂCALĂ, M. R. 262, BUJOREAN, B. L. 169. *Capre negre se făcură, Sus la munte se suiră, Lupii că le întîlniră... Pe (cutare) de mătrice-l lăsară.* TEODORESCU, P. P. 379, cf. ALR II/I h 116. ◇ Expr. (Regional) **A avea mătrici** = (despre copii) a fi neastîmpărat. Cf. ALR I 1 568/268.

3. (Regional) Nume dat mai multor boli:

a) apendicită. Cf. CV 1 950, nr. 4, 45 ;

b) hemoroizi. Cf. ALRM II/I h 167 ;

c) (mai ales la pl.) reumatism. Cf. BUJOREAN, B. L. 169, ȚIPLEA, P. P. 12, CANDREA, Ț. O. 50, CABA, SĂL. 90, BÎRLEA, C. P. 358, T. PAPAHAGI, M. 225. *Ieș mătrice mătricată... La Ion nu te acolisi, Că la iel n-ai casă.* ARH. FOLK. VI, 252, cf. com. din VAD-SIGHETUL MARMAȚIEI și din STRAJA-RĂDĂUȚI ;

d) umflătură a vinelor de la mîini și de la picioare. V. varice. Com. MARIAN. *Mătriciul este o umflătură pe picioare.* Com. din ZAHAREȘTI-SUCEAVA, cf. ALR II/I MN 58, 4 189/260, 272, 284, LEXIC REG. 114.

4. (Prin nordul Transilv. ; la pl.) Furnicături (prin mîini sau prin picioare) provocate de amorțeală. *M-o apucat mătrîși.* ALR I 152/243, 247, 360, MAT. DIALECT. I, 285.

III. (Bot. ; regional) **1.** Paracherniță *(Parietaria officinalis).* Cf. I. GOLESCU, C., PANȚU, PL., BUJOREAN, B. L. 384.

2. Ventrilică *(Veronica officinalis).* Cf. PANȚU, PL.

3. Mușețel *(Matricaria chamomilla).* CADE.

4. Spilcuțe *(Crysanthemum parthenium).* *Iarba-amară sau mătricea... crește sălbatecă primprejurul locuințelor.* ȘEZ. XV, 43. *Sub nume de poala-sfintei-Mării se mai indică și planta numită mătrice, granat, iarbă-amară, tarhon.* ib. 107.

— Pl.: *mătrici* și *mătrice.* — Și: **matríce,** (învechit) **mitréce,** (regional) **mătrícă** (CDDE, ALR I 1 778/18, 26), **mătrície** (H V 73, XIV 213), **matrície** (CV 1 950, nr. 4, 45), **metríce** (LB, GRAIUL, I, 22), **metrície** (MAT. FOLK. 551) s. f. ; **mătrící** subst.

— Lat. **matrix, -icis.** — **Mătrică:** sg. refăcut după pl. — Pentru **matrice,** cf. matrice[1].

MĂTRICEÁ s. f. (Bot. ; regional) **1.** Spilcuțe *(Crysanthemum parthenium).* Cf. LB, PANȚU, PL., BUJOREAN, B. L. 384.

2. Mușețel *(Matricaria chamomilla).* Cf. GRECESCU, FL. 315, BARCIANU, PANȚU, PL.

— Pl.: *mătricele.* — Și: **matriceá** s. f. BRANDZA, FL. 285, BIANU, D. S., PANȚU, PL.

— **Mătrice** + suf. *-ea.*

MĂTRICEÁTĂ adj. v. **mătricată.**

MĂTRICÉR s. m. (Prin Ban.) Cioban care are în grija sa oile cu lapte ; (regional) mătrici[1]. Cf. mătrice (I 2). *Mătriceriu să numește păstoriul mătricilor.* LIUBA-IANA, M. 74. *Acest vătav rînduiește care dintre păcurari are să păstorească mătricele, adecă oile cu lapte, și acesta să numește mătriceriu.* id. ib. 109.

— Pl.: *mătriceri.* — Și: **mătricár** s. m. L. COSTIN, GR. BĂN. 135.

— **Mătrice** + suf. *-ar.*

MĂTRÍCI[1] s. m. (Prin Ban.) Mătricer. *Mătriciu... să numește păstoriul mătricilor.* LIUBA-IANA, M. 74.

— Pl.: *mătrici.*

— Cf. mătrice (I 2).

MĂTRÍCI[2] subst. v. **mătrice.**

MĂTRÍCIE s. f. v. **mătrice.**

MĂTRICIÓI subst. (Creație spontană, cu sens neprecizat ; în descîntece) *Așa să se potole după inima lui (cutare), Striga cu strigoiul... Metricia cu metricioiul.* MAT. FOLK. 551, cf. GR. S. VI, 143.

— Pl.: ? — Și: **metriciói** subst.

— **Mătrice** + suf. *-oi.*

MĂTRICÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) **1.** Bolnav de picioare (Sînmihaiu Almașului-Zălau). ALR II/I MN 55, 4 178/284.

2. (Cu sens neprecizat ; în descîntece) *În mătrice mătricoasă, urîtă și veninoasă, capră neagră mă făcui..., fără picere-o gonii, fără mîini o prinsei... mătricea din inima (cutăruia) o secai.* ȘEZ. VI, 98. ◇ (Substantivat) *L-o tîlnit... D'eok'etori cu d'eok'etoare, Cu frumoasă, Cu vîntoasă, Cu mătricoasă. În față i s-o uitat, În grele boal'e l-o băgat.* T. PAPAHAGI, M. 130, cf. GR. S. VI, 151.

— Pl.: *mătricoși, -oase.*

— **Mătrice** + suf. *-os.*

MĂTRICULÁT, -Ă adj. (Creație spontană, cu sens neprecizat ; în descîntece) *Mătrice mătriculată, Diavoliță-mpelițată, La ce te-ai aciuiat, În cap omenesc te-ai rădăcinat, Diavoliță-mpelițată.* MAT. FOLK. 1 575. *Tu metrice mătriculată,*

Nu umbla cu coada rîdicată, Ca o căţa turbată. GRAIUL, I, 22.
— Cf. m ă t r i c e.

MĂTRÍNGĂ s. f. v. **mătărîngă.**

MĂTRINICHÍNĂ s. f. v. **mătrăchină.**

MĂTRÍŢĂ[1] s. f. (Bot.) **1.** Plantă acvatică cu tulpină filiformă, ramificată şi cu frunze foarte înguste de un verde intens *(Zannichellia palustris)*. Cf. PANŢU, PL. *Sub apă îşi duce viaţa mătriţa..., cu trunchi subţirel şi lung ce se tîrăşte pe fundul apelor.* SIMIONESCU, FL. 265.
2. (Maram. ; la pl.) Spilcuţe *(Chrysanthemum parthenium)*. Cf. PANŢU, PL., BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3-4, 56.
— Pl.: *mătriţe.*
— Cf. m ă t r e a ţ ă[1], m ă t r i c e.

MĂTRÍŢĂ[2] s. f. v. **matriţă.**

MĂTRÎNGĂ s. f. v. **mătărîngă.**

MĂTROŞÍNĂ s. f. v. **mătăcină.**

MĂTRÚNĂ s. f. (Bot. ; prin Ban.) Talpa-ursului *(Acanthus longifolius)*. PANŢU, PL., cf. CADE. *După credinţa poporului matruna purtată cu sine fereşte şi apără pe om de toate relele.* PANŢU, PL. 293, cf. com. din PĂDURENI-TIMIŞOARA.
— Pl.: *mătrune.* — Şi: **matrúnă** s. f.
— Din scr. **matruna.**

MĂTRUNGÓS adj. (În ghicitori) Cu mătărîngă (2) mare. *Iese moşul din răgoz, Şi-i tare mătrungos* [Porumbul]. GOROVEI, C. 276, cf. PASCU, C. 177.
— **Mătrîngă** + suf. *-os.*

MĂTÚ s. f. v. **mătuşă.**

MĂTÚF subst. v. **pămătuf.**

MĂTURÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Folosit şi a b s o l.) A curăţa de praf, de gunoi etc. cu mătura (1); (complementul indică gunoaie, resturi, praf, materiale etc. care trebuie curăţate) a strînge, a îndepărta cu mătura. *Popa ce nu-ş va mătura sf*[i]*nta bisearică şi să o curăţească şi nu o va înfrămseţa... să se lase de preoţie.* PRAV., ap. GCR I, 91/4. *Care muiare avînd zeace costande şi de va piiarde una dentr-însele au nu aprinde lumînarea şi mătură casa şi caută cu deadinsul pînă o găseaşte?* CHEIA ÎN. 64r/5. *Ca paiele preste arie măturîndu-le.* CANTEMIR, IST. 97, cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Uliţile oraşului sînt foarte late, pe care le udă şi le mătură în toate zilele înaintea vremii plimbării.* GOLESCU, Î. 95. *Credinciosul împăratului... vine cu gîndul să mături scrumul afară, după rînduială.* CREANGĂ, P. 255. *Biata fata unchiaşului torcea, ţesea, făcea pîine, mătura.* ISPIRESCU, L. 347, cf. 149. *Mai întîrzie puţin ca să curăţe blidele şi să mături fărîmiturile subt vatră.* SADOVEANU, B. 31. *Dumitrache apuca mătura de coadă şi mătura casa mai abitir ca o fată.* STANCU, D. 6. *Iar de cînd m-am măritat, Nici un bine n-am aflat, De cu ziua mătur casa, Aprind focul, gătesc masa.* ALECSANDRI, P. P. 308. *La mîndruţa jucăuşă E gunoiul după uşă... Curtea nu e măturată.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 420, cf. ŞEZ. XII, 156. *A doua zi iar merge băbîrca la lucrul ei, mătură ce are de măturat şi pe cînd aduna gunoiul la uşă, zdrăng! scapă celalalt inel.* MERA, L. B. 57. *Mături fiecare la uşa sa.* ZANNE, P. III, 227. *Albişorii trieră, Socolaiul mătură* (Dinţii şi limba). GOROVEI, C. 135. ✧ (Glumeţ) *De-o fi soacră-ta cam rea, Mătură casa cu ea.* DOINE, 268. ✧ I n t r a n z. *Derdicam şi măturam prin casă ca o fată mare.* CREANGĂ, A. 69. *Fata măturа şi dereteca prin casă.* POPESCU, B. III, 118. ✧ R e f l. i m p e r s. *Cu o săptămînă înainte de sf. Andrei... nu se mătură, nu se dă gunoiul afară.* PAMFILE, S. T. 136. *Noaptea nu să mătură casa.* ŞEZ. I, 52. ✦ S p e c. (Rar ; complementul este coşul casei) A curăţa de funingine. *Măturătoriul de coşuri (hornuri) dimineaţa îşi mătură coşul.* ŢICHINDEAL, F. 117/23. ✦ A atinge în trecere. *Haina-i măturînd pămîntul Şi-o tîrăşte.* COŞBUC, F. 64. *Îşi ridică uşor rochia să nu mături praful uliţei.* REBREANU, I. 29. *Preotul bătrîn... murmura vorbe neînţelese, măturînd cu barba-i căruntă furnicile chirilice de pe ceaslovul dinainte-i.* SADOVEANU, O. VII, 317. ✧ (În context figurat) *Şi iată suflete, începi Cu-aripa stelele să mături.* BENIUC, V. 11.

2. P. a n a l. (Despre vînt sau apă) A înlătura din cale ; a purta, a duce cu sine; a lua cu sine praful, gunoiul etc. aflate pe o suprafaţă. *Prahul cela ce-l mătură vîntul despre faţa pămîntului.* PSALT. HUR. 1r/17, cf. PSALT. 1. *Cînd crivăţul cu iarna din nord vine în spate Şi mătură cu-aripa-i cîmpii întinse, late... Îmi place-atuncea-n scaun să stau în drept de vatră.* EMINESCU, O. IV, 81. *Să porneşti cu două mii de oameni dintr-un colţ de ţară şi să mături ca o apă revărsată, crescînd mereu, tot ceea ce ţi-e împotrivă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 37. *Dacă bate vîntul, moleculele ieşite sînt măturate imediat... Aşadar vîntul activează evaporarea.* CIŞMAN, FIZ. I, 406. *Pentru Europa, regiunea Islandei este un izvor continuu de cicloane... care o mătură dintr-o parte în alta.* id. ib. 567. *Pe cîmpiile vaste... vîntul despletit... mătură repede o pajişte.* DEMETRIUS, A. 44. *Aşa zicea el de mulţi ani, dar apa tot venea şi-i mătura primăvara sămănăturile şi răsadurile.* V. ROM. mai 1 955, 22.

3. (Complementul indică obiecte) A înlătura, a îndepărta, a da la o parte ; a arunca, a azvîrli. *Mătură jos resturile de gazete ca să-şi libereze masa.* REBREANU, R. I, 182. *Mîna clucerului Neagu mătură, cu latul palmei, de pe masă, răvaşul neisprăvit.* C. PETRESCU, A. R. 193. *Lasă-mă! ţipă el şi, înfuriat, mătură cu o singură mînă toate paharele şi sticlele de pe masă.* V. ROM. august 1 954, 97. ✦ (Rar) A lua. *Unul sau doi jucători mătură toţi banii din punga celorlalţi.* FILIMON, O. I, 180. ✦ Fig. (Complementul indică oameni) A alunga, a goni, a izgoni, a înlătura. *Să fac o jucărie cum ştiu eu şi acuşi vi-l mătur de-aici.* CREANGĂ, P. 310. *Duca îşi mătură uşor potrivnicii din cale.* SADOVEANU, O. X, 324. *Îi mătur pe toţi! se înfurie numai la gîndul că nişte negustori ar putea îndrăzni să-i stea în cale.* CAMIL PETRESCU, O. II, 325, cf. STANCU, U.R.S.S. 96. *Dracii, văzînd că sfete Ilie o să-i mături şi n-o să mai rămîie nici picior din ei, au început să strige.* ŞEZ. III, 78.

4. Spec. (Mat.) A trece peste..., a parcurge, a străbate. *Razele vectoare mătură arii egale în timpuri egale.* CIŞMAN, FIZ. I, 207. *În cazul particular cînd am putea să mergem în ambele sensuri pe aceeaşi curbă... cele două suprafeţe ar fi egale, dar măturate în sens contrar.* id. ib. 507.

— Prez. ind.: *mătur.*

— V. **mătură.**

MĂTURÁR s. m. Persoană care face sau vinde mături **(1)**. *Văruite în toate culorile şi lipite cu pămînt, casele lui Niţă măturaru şi ale cucoanei Sanda păreau o colivă stricată.* ARDELEANU, D. 14, cf. NOM. PROF. 106, LEG. EC. PL. 294.

— Pl.: *măturari.*

— **Mătură** + suf. *-ar.*

MĂTURÁRE s. f. Acţiunea de a mătura ; măturat[1], măturătură. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *măturări.*

— V. **mătura.**

MĂTURÁT[1] s. n. Măturare. *Pe ţăran el l-a găsit, Ocupat cu măturatul Curţii.* COŞBUC, P. I, 144.

— V. **mătura.**

MĂTURÁT[2], **-Ă** adj. Care este curăţat cu mătura (de praf, de gunoi etc.). *Şi vine şi află* [casa] *deşartă şi măturată şi înfrămseţată.* TETRAEV. (1 574), 220, cf. ANON. CAR., LM, DDRF. *Pe dealul măturat, Ferbe o oală cu pîsat* (Furnicarul). GOROVEI, C. 166.

— Pl.: *măturaţi, -te.*

— V. **mătura.**

MĂTURĂ s. f. **1.** Obiect de uz casnic, în forma unui mănunchi, făcut din tulpini de sorg sau din nuiele, spini (v. tîrn), paie, etc., cu care se mătură. *Au oborît pre turci, ca cum i-ar mătura cu o mătură.* NECULCE, L. 239, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 224, MAN. GÖTT. *Du-te la apă, arapino, ce tot spui astfel de fleacuri, îi zise mă-sa, arătîndu-i coceanul măturei.* ISPIRESCU, L. 361. *Măturile şi le face singur gospodarul, afară de cele făcute din hlujanul de mălai tătărăsc pe cari şi le cumpără de la gospodarii cari se îndeletnicesc cu aceasta.* PAMFILIE, I. C. 245, cf. id. DUŞM. 230, 242, NICA, L. VAM. *Ce-are, mă, cîinele ăsta al tău, Paţanghele?! întrebă Matei al Barbului, ştergîndu-şi cu mătura zăpada de pe opinci.* PREDA, Î. 75. *Şi să văd pe maică-mea, Cu mătura măturînd, Cu lacrimi din ochi stropind!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 199. *Să nu steie două mături la un loc, că are să fie sfadă în casă.* ŞEZ. XVIII, 50. *Mătură de găteje.* ALRM II/I h 407/346. *Mătură de nuiele.* ib. h 407/182. *Mătura veche ajunge la grajd* (= bătrînii sînt uneori neglijaţi). Cf. BARONZI, L. 61. *Mătura cea nouă în cui se atîrnă* (= orice lucru nou se preţuieşte mai mult). Cf. ZANNE, P. III, 226. *Tăfălog, tăfălog, De la uşe pîn-la foc (Mătura).* ŞEZ. XIII, 25. *Hîrşco, hîrşco prin cenuşă, Pînă la mama Nastasia Zi-i s-o puie acia (Mătura).* GOROVEI, C. 222. *Şi sucită, Şi-nvîrtită, Şi ţăpoasă, Noduroasă (Mătura).* PAMFILE, C. 26. ✧ Loc. verb. **A da cu mătura** = a mătura **(1)**. *Femeia... mai pune un lemn pe foc, dă cu mătura pe jos.* DEMETRIUS, A. 91. ✦ Fig. (Rar, depreciativ) Barbă mare. *Erau boieri cu işlice şi anterie, cu bărbi mari şi cu înfăţişare gravă... Îşi făceau temenele, se apropiau unul de altul, îşi scoteau işlicele ca să-şi poată săruta unul altuia, solemn, măturile.* SADOVEANU, O. XI, 223.

2. Numele a două plante erbacee întrebuinţate la confecţionarea măturilor **(1)**: **a)** plantă bogat ramificată, cu flori verzi şi violete ; (popular) mei-tătăresc, mălai-tătăresc, (regional) tătarcă, bălur, flocoasă *(Sorghum vulgare)* ; **b)** (şi în sintagma *mături cu bobu negru*, PANŢU, PL.) plantă înaltă pînă la 2 metri, cu frunze late, cu tulpina bogată în materii zaharoase *(Sorghum saccharatum). Şi prin tufele de mături, ce cresc verzi, adînce, dese, Păsări îmblînzite-n cuiburi, distind penele alese.* EMINESCU, O. I, 43, cf. GRECESCU, FL. 601. *Mălaiul-mare, mălaiul-tătăresc, mătura, bălurul sau flocoasa, din spicul căruia se fac măturile late.* PAMFILE, A. R. 196. *Asemănătoare meiului sînt măturele sau meiul-tătăresc.* SIMIONESCU, FL. 311. *Nu i-a fost greu fugarului să se tîrîie înir-un lan de mături şi să vadă faţa cantonului.* POPA, V. 126, cf. ALR SN I h 145, ALRM SN I h 100, ALR I 935. ✦ (Cu sens colectiv) Lan de mături **(2)**. *Către seară urcase un clin pieptiş din dreapta şi se oprise să răsufle într-o margine de mătură.* POPA, V. 74.

3. (Şi în sintagmele *mătură de grădină, mături de grădină, mături de ţară,* GRECESCU, FL. 498, *mături de casă,* MORARIU, PL. 462) Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu frunze de un verde-deschis, cu flori verzi, abia vizibile, folosită şi la măturat ; măturică *(Kochia scoparia). Să se împlînte nuiale de mesteacăn, de vişini de cei selbateci sau de mături de ceale albe de grădină.* ECONOMIA, 220/2, cf. LB. *Mătură de grădină, boz... precum şi alte flori de cîmp... se fierb... şi apoi nepoata se scaldă cu apă de aceasta.* MARIAN, NA. 280, cf. BRANDZA, FL. 418, GRECESCU, FL. 498, N. LEON, MED. 50. *Mătura, măturica (Kochia scoparia) creşte sub formă de tufă, dintr-un hluj, crăcoasă, naltă ca de un metru... şi cu ea se mătură casa.* ŞEZ. XV, 81. *Mătură de grădină (Kochia scoparia) poate fi socotită printre plantele de podoabă, nu numai folositoare.* SIMIONESCU, FL. 407, cf. BUJOREAN, B. L. 384.

4. Compuse: (Bot.) **mătura-maicii-Precesta** sau **mătură-turcească** = năfurică *(Artemisia annua).* Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3-4, 54, PANŢU, PL. ; **mătura-raiului** = floarea-raiului *(Chrysanthemum cinerariifolium).* BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3-4, 55; (regional) **mătură-albă** = plantă nedefinită mai de aproape. H VII 480 ; (regional) **mătură-vînătă** = plantă nedefinită mai de aproape. ib.

5. (Prin Transilv.) Bidinea. Cf. ALR II/I h 291, A I 12, 23.

6. (Ban.) Unealtă cu care se mestecă în laptele pus la fiert, în laptele în care s-a pus cheagul etc. ; (regional) măturică **(3),** măturice **(3),** măturişcă **(3),** măturoi **(2),** măturuţă. Cf. CHEST. V 139/29, 51, 140/57, 145/26.

7. (Prin Ban. ; mai ales art.) Dans ţărănesc care se joacă în perechi, unul dintre dansatori ţinînd în loc de parteneră o mătură **(1);** cînd perechile se schimbă, cel care rămîne fără parteneră trebuie să danseze cu mătura. Cf. H XVIII 151, 228.

— Pl.: *mături.* — Şi: (regional) **măture, mătără** (A II 3, 12) s. f.

— Etimologia necunoscută.

MĂTURĂRÍŢĂ s. f. (Învechit, rar) Măturătoare. V. măturător **(1).** *4 măturăriţe* (a. 1 776). URICARIUL, XIX, 341.

— Pl.: *măturăriţe.*

— **Măturar** + suf. *-iţă.*

MĂTURĂTÓR, -OÁRE subst. **1.** S. m. şi f. Persoană care se ocupă cu măturatul străzilor. *96 lei pe an 4 măturătoare cîte 2 lei una, pe lună 8 lei* (a. 1 776). URICARIUL, XIX, 393, cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W. *Dacă nu sînteţi în stare să înţelegeţi talentul meu, am să mă fac chiar şi măturător de stradă, ca să vă scăpaţi de mine.* REBREANU, I. 187. *Măturătorii alungau noaptea cu valuri de praf.* C. PETRESCU, S. 71, cf. NOM. PROF. 77. *Bucureştiul se deştepta cu măturătorii.* TEODOREANU, M. II, 123. ◇ (Rar) *Măturător de coşuri* = coşar. *Măturătoriul de coşuri (hornuri) dimineaţa îşi mătură coşul.* ŢICHINDEAL, F. 117/23.

2. S. f. Vehicul (cu tracţiune mecanică) prevăzut cu o mătură mare cilindrică şi cu o perie în formă de sul lung, rotitor, cu care se mătură străzile. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., NICA, L. VAM.

3. S. f. (Regional) Pămătuf de şters vatra cuptorului (Voiniceni-Tîrgu Mureş). ALR II 4 000/235.

— Pl.: *măturători, -oare.*

— **Mătura** + suf. *-(ă)tor.*

MĂTURĂTÚRĂ s. f. **1.** Măturare. Cf. POLIZU, LM, BARCIANU, ALEXI, W.

2. Ceea ce se adună cu mătura ; gunoi. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W. *I se întîmplă să întîlnească în cutia unde cad măturăturile bucătăriei...* [cîini] *cu o înfăţişare jalnică.* GALACTION, O. 310. *Felul materiei prime: rămăşiţele de la prelucrarea deşeurilor (resturilor) ; măturătura şi fibrele scurte de la cardele de vigonie.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 73.

— Pl.: *măturături.*

— **Mătura** + suf. *-(ă)tură.*

MẮTURE s. f. v. **mătură.**

MĂTUREÁ s. f. v. **măturică.**

MĂTURÍ vb. IV v. **mători.**

MĂTURÍCĂ s. f. Diminutiv al lui mătură. **1.** Cf. mătură **(1).** Cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W. *Luaţi... Nouăzeci şi nouă de furcuţe, Nouăzeci şi nouă de măturele... Cu măturile îl măturaţi, Sărcinuţe mi-l legaţi.* MARIAN, V. 226. ✦ Mătură mică cu care se perie hainele. ◇ Expr. (Rar) **A umbla cu măturica** = a linguşi. V. peria. *„Totdeauna-mi umbli cu măturica...“ Premiatul... aruncă o privire ... cu venin colegului obraznic.* PAS, Z. II, 105.

2. (Bot.) Nume dat mai multor plante erbacee: **a)** (la pl., în forma *măturele)* plantă erbacee cu tulpina ramificată şi cu floarea compusă, de culoare roz *(Centaurea jurineifolia).* Cf. PANŢU, PL. ; **b)** (regional) mătură *(Kochia scoparia).* Cf. ŞEZ. XV, 81 ; **c)** (rar) vinetele *(Centaurea cyanus).* PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU ; **d)** (regional, la pl.) mătură *(Sorghum vulgare).* ALRM SN I h 100 ; **e)** (regional; la pl., în forma *măturici)* plevaiţă *(Xeranthemum annuum).* PANŢU, PL. ; **f)** (regional) „tămîiţă“. H XIV 349 ; **g)** (regional) sînziene-albe *(Galium mollugo).* ALR I 1 954/592 ; **h)** (regional) sporici *(Verbena officinalis).* VOICULESCU, L. 179, cf. BARONZI, L. 138. *În dreptul unei case mici, pusă cam sub şosea, îngrădită*

cu laţe şi ocolită cu măturică, cu creiţe..., abătu din drum. DELAVRANCEA, T. 191, cf. GRECESCU, FL. 348. *Ara locul şi-l semăna cu măturică.* I. BOTEZ, ŞC. 7. *Măturelele sălbatice lăcrămau în cupele siminichiei.* KLOPŞTOCK, F. 187, cf. H I 19, 343, III 243, 325, IV 52, IX 447, XI 192, XIV 301. *Foaie verde măturică, Şeapte văi ş-o vale-adîncă.* TEODORESCU, P. P. 350.

3. (Regional) Mătură **(6)** (Sălătrucel-Călimăneşti). CHEST. V 140/68, cf. 145/68.

4. (Regional) Pămătuf de şters vatra cuptorului ; (regional) măturoi **(3)**, măturuş (Măceşu de Jos-Băileşti). ALR II 4 000/872.

5. (La pl., în forma *măturele)* Numele unui dans popular. Cf. I. CR. I, 155, VARONE, D.

— Pl.: *măturele* şi *măturici.* — Şi: (cu schimbare de suf.) **măturea** s. f.

— **Mătură** + suf. *-ică.* — **Măturea**: cu schimbare de suf.

MĂTURÍCE s. f. **1.** Măturică **(1)**. Cf. DAMÉ, T. 40.

2. (Bot. ; regional) Plevaiţă *(Xeranthemum annuum)*. Cf. BRANDZA, FL. 307, GRECESCU, FL. 326, BARCIANU. *Frunză verde măturice, Cîtu-i lumea toată zice, Că dragostea-a să ne strice.* ŞEZ. VIII, 30.

3. (Prin Ban. şi Transilv.) Mătură **(6)**. CHEST. V 61/30. *Zărul... se pune-n căldare şi se bate cu o măturice.* ib. 102/65, cf. 140/29.

— Pl.: *măturici.*

— **Mătură** + suf. *-ice.*

MĂTURÍŞ s. n. (Rar) Lan de măturiş **(2)**. *Încet, s-a tras în mijlocul măturişului şi a ieşit spre Nisipuri, departe, în marginea drumului.* POPA, V. 127.

— **Mătură** + suf. *-iş.*

MĂTURÍŞCĂ s. f. **1.** (Rar) Măturică **(1)**. *Hubărnaţl făcea rînduială, strîngea fărămiturile cu măturişca.* SLAVICI, O. II, 24.

2. (Bot. ; regional) Năfurică *(Artemisia annua)*. Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3-4, 54, PANŢU, PL.

3. (Regional) Mătură **(6)** (Petrila). A III 17.

— Pl.: *măturişti.*

— **Mătură** + suf. *-işcă.*

MĂTURITÁTE s. f. v. **maturitate.**

MĂTURÍŢĂ s. f. **I. 1.** Măturică **(1)**. *Cu nouă sape, Cu nouă lopeţi, Cu nouă coveţi, Cu nouă furcuţe, Cu nouă măturiţe.* MARIAN, D. 9. ✧ Fig. *Antenele scurte, cu cîte o măturiţă zburlită la vîrf, se agită.* CĂZIMIR, GR. 175. ✦ (Regional) Perie (Pecica-Arad). ALRM II/I h 404/53.

2. (Regional) Pămătuf cu care se aghesmuieşte (Voiniceni-Tîrgu Mureş). ALRM II/I h 246/235.

II. (Bot.) **1.** (Regional) Năfurică *(Artemisia annua)*. *Măturiţa ori peliniţa e o plantă ce creşte naltă de la 1—1½ m.* ŞEZ. XV, 82. *Mături de pelin sau peliniţă şi mături de măturiţă... fac gospodinele mai ales vara.* PAMFILE, I. C. 246, cf. BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3-4, 54.

2. (Bucov.) Sporici *(Verbena officinalis)*. Cf. BIANU, D. S. 787, PANŢU, PL.

3. Compuse: **măturiţa-maicii-preacurate** = floarea-raiului *(Chrisanthemum cinerariifolium)*. Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3-4, 55, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI ; **măturiţa-bungiacului**= aţa-apei *(Philonatis fontana)*. Cf. PANŢU, PL.

— Pl.: *măturiţe.*

— **Mătură** + suf. *-iţă.*

MĂTURÓI s. n. Augmentativ al lui mătură.

1. Mătură **(1)** mare ; spec. tîrn. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU. *Miros cum din apropiere adie dulce un zefir, pe cînd un municipal îşi face, cu măturoiul lui enorm, datoria.* CARAGIALE, O. I, 288. *Mături de lemn sau măturoaie, făcute din tufe de un fel de plop dar cîteodată şi din altfel de tufe, foloseşte ţăranul român tot pentru măturarea ogrăzii.* PAMFILE, I. C. 246. *Prin unele părţi felezitoarea slujeşte şi la întîiul vînturat, ţinînd locul măturii... prin alte părţi în locul primitelei se foloseşte măturoiul sau tîrnul.* id. A. R. 216. *O bătrînă călugăriţă ne întîmpină cu un mare măturoi în mînă.* HOGAŞ, DR. I, 33, cf. VARONE, J. R. 65. *Servitorii ne scoteau cu măturoaiele în viforniţă.* I. BOTEZ, B. I, 12. *Unii aduceau coşuri de nuiele, alţii măturoaie cu coadă lungă.* VORNIC, P. 212. *Mama pădurii... avea numai un ochi cît un talger, capul ca o căpiţă, cozile ca măturoaiele.* POP., ap. HEM 1 648. *Fă-ţi numai un îmblăciu, o lopată, o greblă şi un măturoi, să le aibi gata pîn-desară.* SBIERA, P. 160. *Văzuraţi cum veni şi popa nostru mai nainte cu un pipoi cît un măturoi!* RETEGANUL, P. II, 69, cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, ALRM II/I h 407, A II 12, III 7, 17, V 15, VI 3, 13, 26. ✦ Calificativ depreciativ pentru un bărbat nătîng. *Vorba e că nătărăul de Sclipea s-a văzut cu nevastă cum nu-i alta mai frumoasă, iar biata Susana cu măturoiu în casă.* SĂM. III, 216. ✦ Fig. (Rar, depreciativ) Barbă mare. *Firele pe care şi le smulgea din măturoi le risipea repede în vînt.* SADOVEANU, O. VII, 322.

2. (Prin Transilv.) Mătură **(6)** (Bîrsana-Sighetul Marmaţiei). CHEST. V 145/8.

3. (Prin nordul Transilv.) Pămătuf de şters vatra cuptorului ; (regional) măturică **(4)**, măturuş. Cf. ALR II 4 000/228, 272, 346.

— Pl.: *măturoaie.*

— **Mătură** + suf. *-oi.*

MĂTURÚŞ subst. (Regional) Pămătuf de şters vatra cuptorului ; (regional) măturică **(4)**, măturoi **(3)**. Cf. ALR II 4 000/95, 836.

— Pl.: ?

— **Mătură** + suf. *-uş.*

MĂTURÚȚĂ s. f. (Regional) Mătură (6) (Crișt ioru de Sus-Vașcău). CHEST. V 61/26.
— Pl.: *măturuțe.*
— **Mătură** + suf. *-uță.*

MĂTUSTÁT s. n. v. **matostat.**

MĂTÚȘĂ s. f. **1.** Sora tatălui sau a mamei unei persoane ; (și, învechit, în sintagma *mătușă mică*, TDRG) verișoara unuia dintre părinți sau soția unchiului ; tanti. *Ea se sculă cu o mătușe a ei, soră tătîne-său, de se duse în Țarigrad.* MOXA, 366/19. *Al șasele sînge mestecat ce am zis mai nainte, fiind cela ce va spurca patul tătîni-său, ce se zice: maștehă-sa sau soacră-sa sau mătușă-sa* (a. 1640). GCR I, 90/27. *De să va împreună trupeaște cu fata mătușe-sa... să va certa după voia giudețului.* PRAV. 214. *Ieșit-au înaintea craiului muma lui Roman Vod, mătușea craiului, aflîndu-să și ea acolo* (a. 1650—1675). GCR I, 190/35. *Deci Costantin Vodă au mersu de s-au împreonat cu mătușe-sa, cu doamna Rucsandra.* NECULCE, L. 318, cf. MAN. GÖTT. 13, BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C. *Au venit sluga mătușăi noastre și luîndu-mă m-au dus ca să o văd.* DRĂGHICI, R. 35/21. *E-un congres de rubedenii, vreun unchi, vreo mătușă.* EMINESCU, O. I, 155. *D-apoi nu știți că mătușa-i moartă... și s-o făcut oale și urcioare, sermana?* CREANGĂ, P. 23. *Îl pofti a doua zi să-l ia la masă în familia Predeleanu (pe care i-a și vestit pe cînd se întorcea de la mătușa Mariuca).* REBREANU, R. I, 53. *Frusina a înțeles de ce e vorba... și a dat fuga la mătușă-sa.* GALACTION, O. 125. *Mătușa mea își întoarse privirile către uncheș.* SADOVEANU, N. F. 174. *În convorbirea lui expresiile „unchiu-meu", „mătușă-mea", „moșu-meu", „soră-mea" apăreau cu nota fanatismului.* CĂLINESCU, E. O. II, 79. *Tușa Finica n-a mai vrut să locuiască la sat ; l-a adus pe unchiu-meu la oraș.* STANCU, D. 338. *Tușa Lica, sora mai mare a tatei, venind la voi acasă, continua să v-aducă stafide și covrigi.* PAS, Z. I, 29. *La mătușa Adela... vreau să merg cu mama.* DEMETRIUS, A. 176, cf. H IV 12, XIV 210, ALR I/II h 168, ALRM I/II h 236, 286. ◇ (Regional) *Mătușă mare* = sora bunicului sau a bunicii. Cf. CADE. ✦ (Învechit și regional) Bunică. *Izvod de zestre ci dau nepoatei mele, fiica fiiului meu... Eu Smaranda Karagioae, mătușa copilei adiverez* (a. 1809). URICARIUL, X, 255, cf. ALRM I/II h 238. ✦ (Regional) Mamă (vitregă). ALRM I/II h 217.

2. (Popular) Termen de respect folosit de cineva cînd se adresează unei femei (mai) în vîrstă sau cînd vorbește despre ea, l e l e ; p. g e n e r. femeie în vîrstă, b a b ă. [Doctorul] *rînduiește pe loc, Nalbă, mușețel și soc, Tot acelea și ei scriu Ce mătușele le știu.* MUMULEANU, C. 157/22. *Bătu în ușa unei casă mici a unei mătuși cu suflet prea bun.* GORJAN, H. IV, 211/10. *Să venim acum la copila d-tale, mătușă, pre care vrei s-o dai la pansion.* NEGRUZZI, S. I, 298. *Ia lasă-mă-ncolo mătușă, nu mă supăra, zise fiul craiului.* CREANGĂ, P. 189, cf. 171, 175. *O mătușe sihastră cum îl văzu îi și zise.* ISPIRESCU, L. 357. *Savincă hei: Auzi, mătușă! Ian fă-te tu de către ușă!* COȘBUC, P. II, 249. *Mătușa Ruxandra își privi feciorul din tălpi în creștet cu milă și durere.* C. PETRESCU, R. DR. 17. *Ian hai noroc! Viață lungă, mătușelor.* CAMILAR, N. I, 216. *O fetișcană, ca sute și mii, Din multele țării țesătorii, Îi spune vecinei: — Zorește, mătușă!* DEȘLIU, G. 47. *Într-o zi se duce la lemne o afurisită de mătușă.* ȘEZ. III, 192. [Cozile] *li strînsărî mănuncheli, Li dădu la surățăli, La surati-n alti sati, La mătușî dupî ușî.* MAT. FOLK. 1477, cf. ALRM I/II h 282, 286, 287. *În lume păpușă și în casă mătușă.* BARONZI, L. 52. *Închide ușa Că moare mătușa.* ZANNE, P. III, 422. *Moșu suie și coboară Cu mătușa subsuoară* [Găleata și cîrligul de la fîntînă]. GOROVEI, C. 97. *Ilincuță, tușă, Strînge-n nas cenușă* (Luleaua). id. ib. 205.

3. (Prin Transilv., glumeț) Sticlă mare. Cf. VICIU, COL. 202.

4. (La pl.) Termen eufemistic pentru malarie. CANDREA, F. 222.

5. (Prin Ban. ; mai ales art.) Numele unui dans popular. VARONE, D.

— Pl.: *mătuși* și (învechit și regional) *mătușe.* — Și: (popular) **túșă,** (regional) **mătú** (ALRM I/II h 286) s. f.

— Lat. **amita.** Pentru explicarea formei, cf. CDDE. — **Tușă,** prin afereză. — **Mătu,** prin apocopă.

MĂTUȘÉL subst. (Prin Transilv., glumeț) Săculeț cu care umblă colindătorii. Cf. VICIU, COL. 202. *Să cîntăm, Să colindăm... De mi-ți da un cîrnățăl, Începe în mătușăl.* id. ib. 176.

— Pl.:?
— **Mătușă** + suf. *-el.*

MĂTUȘÍ vb. IV. R e f l. (Prin nord-estul Olt., despre fete) A rămîne nemăritată. Cf. CIAUȘANU, V. 179.

— Prez. ind.: *mătușesc.*
— V. **mătușă.**

MĂTUȘÍCĂ s. f. Diminutiv (hipocoristic) al lui m ă t u ș ă.

1. Cf. m ă t u ș ă **(1).** *Mătușica a avut un gînd dumnezeiesc, de a luat pe tînărul ăla strein de dascăl.* PR. DRAM. 245, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *De m-a zări mătușica, va socoti că-s Ioana țiganca.* ALECSANDRI, T. I, 52, cf. 128, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Mătuși, mătușelelor, unchieși, unchieșeilor... nu vă mirați.* ȘEZ. IV, 191.

2. Cf. mătuşă **(2)**. *Mătuşică! Împăratul îţi trimete pînza şi aţa aceasta ca pînă mîne demineaţă să coşi din ea o cămeaşă şi o pereche de izmene.* SBIERA, P. 99. *Mătuşică chercheriţă, Cu dinţii de veveriţă, Cu mijlocul încîrligat, Cu coada de lemn uscat* (Secera). PĂSCULESCU, L. P. 99.

3. Termen eufemistic pentru malarie. Cf. CANDREA, F. 144.

— Pl.: *mătuşele.* — Şi: (popular) **tuşică** s. f. POLIZU.

— **Mătuşă** + suf. *-ică.*

MĂTUŞOÁICĂ s. f. (Regional) Mîtcă (la joagăr) (Peştişani-Tîrgu Jiu). ALR II 6 452/836.

— Pl.: *mătuşoaice.*

— **Mătuşă** + suf. *-oaică.*

MĂTUŞÓI s. m. (Prin Ban. şi Transilv.) Unchi. Cf. PASCU, S. 111, H XVIII 262, L. COSTIN, GR. BĂN. 135, ALRM I/II h 233.

— Pl.: *mătuşoi.*

— **Mătuşă** + suf. *-oi.*

MĂŢÁR s. m. Persoană care se ocupă cu pregătirea şi cu vînzarea maţelor (pentru cîrnaţi). Cf. LM. *Măţari sînt 3. Maţele animalelor curăţite gata, le trimet pe pieţe străine unde se plătesc foarte bine.* PĂCALĂ, M. R. 314. *Se dădeau acolo parlagiilor şi măţarilor, pe o băncuţă, o cinzeacă de trăscău sau un pac de mahorcă.* M. I. CARAGIALE, C. 62, cf. NOM. PROF. 49. ✦ (Rar) Persoană care prepară sau vinde strune sau coarde făcute din maţe **(I 1)**. Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *măţari.*

— **Maţ** + suf. *-ar.*

MĂŢĂCẮI subst. pl. (Prin Maram.) Intestine ; măruntaie. Cf. CHEST. V 110/66-67, ALR I 751/361.

— De la **maţ.** Cf. măţiguş.

MĂŢĂCÍNĂ s. f. v. **mătăcină.**

MĂŢĂGÓI s.n. (Regional) Maţ **(I 1)** lung (Măţău-Cîmpulung). COMAN, GL.

— Pl.: *măţăgoaie.*

— De la **maţ.** Cf. măţiguş.

MĂŢĂLẮU s. n. **1.** (Regional) Loc de arătură lung şi îngust (Oveselu-Drăgăşani). CHEST. IV 128/808.

2. (Prin Transilv.) Fir de urzeală care n-a avut loc să treacă prin iţe şi prin spată. Cf. ALR I 1291/138, 150.

— Pl.: *măţălaie.*

— **Maţ** + suf. *-ălău.*

MĂŢĂRÍE s. f. **1.** (Cu sens colectiv) Cantitate (mare) de maţe **(I 1)**. Cf. LM. *Negustori de la Braşov veneau tot la două, trei zile de cumpărau măţăria curăţată.* MOROIANU, S. 26.

2. (Rar) Loc unde se curăţă, se pregătesc (şi se vînd) maţe **(I 1)** (pentru cîrnaţi). Cf. LM, SCRIBAN, D.

3. (Rar) Atelier în care se fac strune din maţe **(I 1)**. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *măţării.*

— **Maţ** + suf. *-ărie.*

MĂŢÍ vb. IV. Tranz. (Prin Transilv.) A obosi, a chinui. Cf. DDRF. *Mă culc că tare m-o măţît copilul.* CV 1 950, nr. 4, 41.

— Prez. ind.: *măţesc.*

— V. **maţ.** Cf. magh. kibélez „a obosi pe cineva cu sîcîieli".

MĂŢIGÚŞ s. n. (Regional) Măţişor. *Păsărica ici colea, Măţiguşul după ea* (Suveica). PĂSCULESCU, L. P. 101.

— Pl.: *măţiguşe.*

— **Maţ** + suf. *-iguş.*

MĂŢIŞOÁRĂ s. f. v. **mîţişoară.**

MĂŢIŞÓR s. n. Diminutiv al lui maţ **(I 1)**; (regional) măţiguş. *Ascuţiţi colţii dulăului îndată toate oşcioarele îi zdrumicară şi toate măţişoarele îi deşirară.* CANTEMIR, ap. HEM 1 838, cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., LM. *Trimise maţele la pîrîu... după ce numără pînă şi cel mai mic măţişor.* ISPIRESCU, L. 66. *Le rupi aripioara din mijloc din coadă şi tragi cu ea şi măţişorul care-l au ei în pîntece.* SADOVEANU, O. IX, 408. *Să nu deie cineva ca să-mi pierdeţi voi vrun măţişor.* SBIERA, P. 112. *Iară Manea se punea, Săbioara îşi trăgea, Preste poale îl lovia, Măţişoarele-i vărsa.* CORCEA, B. 17, cf. T. PAPAHAGI, M. 130.

— Pl.: *măţişoare.*

— **Maţ** + suf. *-işor.*

MĂŢÍRLĂ s. f. (Prin sudul Transilv.) Ament de alun. Cf. A II 6, 7.

— Pl.: *măţîrle.*

— **Mîţ** + suf. *-îrlă.*

MĂŢÓI subst. v. **mîţoi** [2].

MĂŢÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Mîncăcios (Făget-Moineşti). ALR I 783/578.

— Pl.: *măţoşi, -oase.*

— **Maţ** + suf. *-os.* Cf. magh. beles.

MĂŢÚC subst. **1.** (Rar) Măţişor.

2. (Regional) Furtun, tub mic. Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

— Pl.: ?

— **Maţ** + suf. *-uc.*

MĂŢUÍ vb. IV. Tranz. (Regional ; complementul indică animale) A scoate maţele, a

curăța de mațe (Mircești-Iași). CV 1 951, nr. 9-10, 46. *Ia mățuiește iepurii ceia pînă ne-om odihni.* ib.
— Prez. ind.: *mățuiesc.*
— **Maț** + suf. *-ui.*

MĂÚR subst. v. **mohor.**

MĂUREÁȚĂ s. f. (Bot. ; regional) Specie de mohor nedefinită mai de aproape (Frumoasa-Zimnicea). Cf. CV 1 951, nr. 6, 30.
— Pl.: *măureți.*
— **Măur** + suf. *-eață.*

MĂÚZĂ s. f. v. **mauză**[2].

MẮXINA interj. (Argotic) Termen prin care cineva ripostează atunci cînd interlocutorul i s-a adresat cu „mă" (în loc să folosească o formă de adresare mai politicoasă). Com. din BUCUREȘTI, cf. PAMFILE, J. I, 103, 127.
— Și: **míxîna** interj. PAMFILE, J. I, 103.
— De la **mă.** Cf. c e x i n a, h ă x i n a.

MĂZÁC, -Ă adj. v. **mazac.**

MĂZĂCÍE s. f. (Învechit și regional) Murdărie, neglijență. *Ai s-o găsești culcată pe pat și gemînd... iar în casă gunoi și măzăcie de să fugi pe lume.* ȘEZ. VII, 141, cf. V, 105, VICIU, S. GL., com. din PIATRA-NEAMȚ, A V 15, 34. ✧ F i g. *Iară a voastră ocară și blăstămată măzăcie, ca tălanița dezmățată, pre ulița a să purta, pricină sînteți.* CANTEMIR, HR. 366, cf. 879. *Ci înseamnă marea măzăcie a doveadei lui Eder.* MAIOR, IST. 194/22, cf. A V 33, VI 26.
— Pl.: *măzăcii.*
— **Mazac** + suf. *-ie.*

MĂZĂLÍ vb. IV v. **măzălui.**

MĂZĂLUÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A mîzgăli ; a vopsi (Bătarci-Satu Mare). ARH. FOLK. VI, 216. *Numa iera două tăblii mari scrisă: a, be, țe, pe scîndură de brad, iera măzăluite cu alb și slovile negre.* ib. ✦ (În forma *mazai)* A scrie rău. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI. ✦ A unge (pereții) cu pămînt ; a murui (Voivozi-Carei). Cf. ALRM II/I h 279/325. ✦ (În forma *mazai)* A mînji. Com. din STRAIA-RĂDĂUȚI.
— Prez. ind.: *măzăluiesc.* — Și: **măzălí, mazaí** vb. IV.
— Din magh. **mázol.**

MĂZĂNÁIE s. f. **1.** (Mold.) Umflătură lemnoasă care se face pe trunchiul copacilor, mai ales al brazilor, (regional) m o ț o c h i n ă ; p. e x t. bucată de lemn cu noduri proeminente. Cf. DDRF, TDRG. *Căuș făcut dintr-o mazanaie.* ȘEZ. III, 92. *Lemn închircit care prezintă mulțime de mădzănăi (nodîlcuri).* ib. V, 74. *Trebuie să crăp niște măzănăi.* MAT. DIALECT. I, 180. ✦ P. e x t. Umflătură, tumoare. Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI, cf. MAT. DIALECT. I, 180. ✦ (Regional) Epitet depreciativ pentru o fată urîtă (Deda-Reghin). MAT. DIALECT. I, 180. *S-a măritat și măzănaia asta.* ib.
2. (Regional) Unealtă cu care se crapă lemne. Com. din BUCȘOAIA-GURA HUMORULUI.
— Pl.: *măzănăi.*
— Etimologia necunoscută. Cf. germ. M a s e r h o l z „ lemn cu pete ".

MĂZĂNĂIÓS, -OÁSĂ adj. (Regional ; despre copaci) Noduros, răsucit ; greu de despicat ; (regional) măzănăit. Com. MARIAN.
— Pl.: *măzănăioși, -oase.*
— **Măzănaie** + suf. *-os.*

MĂZĂNĂÍT, -Ă adj. (Regional) Măzănăios. Com. MARIAN.
— Pl.: *măzănăiți, -te.*
— De la **măzănaie.**

MĂZĂRÁC s. n. v. **mazdrac.**

MĂZĂRÁR s. m. (Regional) **1.** (Entom.) Gărgărița-de-mazăre *(Bruchus pisi). Acest gîndăcel foarte mititel și de culoare neagră-castanie... se numește în Bucovina: măzerari.* MARIAN, INS. 84, cf. TDRG, DR. XI, 76. *O rudă de aproape a gîrgîriței de pîne este măzărariul.* SIMIONESCU, F. R. 304.
2. (Bot.) Specie de măzăriche nedefinită mai de aproape. Cf. H XI 311, ALR I 1 953/940. ✧ E x p r. **A fi ca măzărarul** = a fi zdrobit, făcut fărîme. COMAN, GL.
— Pl.: *măzărari.* — Și: **măzerări** s. m.
— **Mazăre** + suf. *-ar.*

MĂZĂRÁT, -Ă adj., s. f. (Regional) **I.** Adj. **1.** Cu bobul mare ca mazărea ; mășcat. Cf. DR. XI, 125. *Brazdă neagră-mi răsturna, Grîu roș îmi sămîna, Roșu ca focul, Măzărat ca bobul!* PĂSCULESCU, L. P. 19. ✧ E x p r. **A rîde măzărat** = a rîde arătîndu-și dinții, a rîde fals ; a rînji. ✧ (Prin analogie) *Ochii-s negri ca neghină, Scoală junii de la cină ; Ochii tăi ăi măzărați, Scoală junii necinați.* HODOȘ, P.P. 68.
2. În formă de boabe ; (regional) măzăros. *Ploaia, cu picături dese și măzărate... se depăna pieziș din ceruri pe pămînt.* HOGAȘ, DR. I, 111, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 135. *Zăpadă măzărată.* ALR SN III h 797. ✦ (Despre pepenii galbeni) Care are pe miez broboane, bobițe zaharoase. Com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ.
3. (Despre crengile din care se fac bastoane) Cu coaja crestată în felurite desene. Cf. T. PAPAHAGI, M. 225. *Botă mazarată, În pod aruncată* (Porumbul). GOROVEI, C. 277. ✦ Colorat diferit ; împestrițat (Ciubăncuța-Dej). COMAN, GL.

II. S. f. (Bot.) Sîngele-voinicului *(Lathyrus odoratus)*. Cf. PANȚU, PL., BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3-4, 60.
— Pl.: *măzărați, -te.*
— De la **mazăre.**

MĂZĂRÁTECE adj. pl. (Regional, în sintagma) *Mere măzăratece* = specie de mere nedefinită mai de aproape. Cf. BULET. GRĂD. BOT. I, nr. 3, 76.
— **Măzărat** + suf. *-ic.*

MĂZĂRĂȚÉL adj. (Regional) Diminutiv cu sens hipocoristic al lui măzărat **(I 2).** *Și tu bine să te-mbraci, Cu cercei Măzărățel.* CORCEA, B. 31, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 135.
— Pl.: *măzărățel.*
— **Măzărat** + suf. *-el.*

MĂZĂRE s. f. v. **mazăre.**

MĂZĂREÁ s. f. v. **măzărică.**

MĂZĂREÁN s. m. (Bot.; regional) Sîngele-voinicului *(Lathyrus odoratus)*. *Mormintele se prefac într-un fel de straturi... pe cari se seamănă apoi tot felul de flori de grădină, precum... măzerean.* MARIAN, Î. 336, cf. H X 420. *La poartă la Vălean, Acolo-i un măzărean, Măzăreanu-i înflorit, Iarba toată-a înverzit.* ȘEZ. XV, 83, cf. III, 155.
— Pl.: *măzăreni.* — Și: **măzereán** s. m.
— **Mazăre** + suf. *-ean.*

MĂZĂRÍ[1] vb. IV. Refl. (Regional) A se alinta, a face mofturi, mărazuri. V. fasoli. *Ghiță n-a fost binecrescut, orice mustrare i se face, îndată începe a se măzări.* Com. din PIATRA NEAMȚ.
— Prez. ind.: *măzăresc.*
— Etimologia necunoscută. Cf. mazăre, măraz.

MĂZĂRÍ[2] vb. IV. Tranz. (Regional) A bate smîntîna pentru a se alege untul (Loman-Sebeș). A II 8.
— Prez. ind.: *măzăresc.*
— V. **mazăre.**

MĂZĂRÍCĂ s. f. Diminutiv al lui mazăre. **1.** Cf. mazăre **(I 1).** *Am un poloboc, Peste poloboc un prosop, Pe prosop măzărele, Printre măzărele Două tălgerele Ce s-aseamănă-ntre ele* (Pămîntul, cerul, stelele, soarele și luna). GOROVEI, C. 276. ✦ (Prin Ban.) Varietate de fasole cu bobul mic și rotund. CADE.

2. (Regional) Numele mai multor plante erbacee din familia leguminoaselor: **a)** oreșniță *(Lathyrus tuberosus)*. GRECESCU, FL. 191, cf. PANȚU, PL.; **b)** măzăriche *(Vicia sativa)*. PANȚU, PL.; **c)** măzăriche *(Vicia silvatica)*. id. ib. Cf. ANON. CAR., COSTINESCU. *Iată vin... Clopoței și măzerele îmbătate de parfumuri.* ALECSANDRI, POEZII, 55. *Alții se jucau cu apa cristalină și rece, scoțînd petricele albe, rotunjoare, din albia rîulețului, ale cărui maluri erau împestrițate cu aglici, măzărele și diferite alte gingașe flori.* TAFRALI, S. 101, cf. H I 168. *Una, alta, Portocala Și bobica Măzărica... Cioc, Boc, Treci la loc.* TEODORESCU, P. P. 194. *Eu sînt floarea măzărică Și de brumă nu mi-i frică.* ȘEZ. I, 236, cf. ALR I 1 953, ALR SN I h 143, ALRM SN I h 101, A III 1, 2, 3, 16. ✧ Compus: **măzărica-cucului** = orăstică *(Orobus niger)*. PANȚU, PL.

3. Măzăriche **(3).** Cf. PONTBRIANT, D. *Era o zloată nepomenită: ploaie, zăpadă, măzărică și vînt vrăjmaș.* CARAGIALE, O. I, 175, cf. H VII 384, ALR SN III h 797.

4. Numele unui dans popular și melodia după care se dansează. Cf. VARONE, D., H XVIII 151, 269, 284, ARH. FOLK. III, 151, ALR I 1 471/28, ALR II 4 336/47.
— Pl.: *măzărele* și *măzărici.* — Și: (cu schimbare de suf.) **măzăreá** s. f.
— **Mazăre** + suf. *-ică.* — **Măzărea**: cu schimbare de suf.

MĂZĂRÍCE s. f. (Prin Transilv.) Măzăriche **(2).** *În iesle se pune... fînul și alt furaj păios (trifoi), paie, măzărice, ovăz verde etc.* PRIBEAGUL, P. R. 64, cf. CANDREA, Ț. O. 50. *Măzărice de cea rară.* BUD, P. P. 3.
— **Mazăre** + suf. *-ice.*

MĂZĂRÍCHE s. f. **1.** Diminutiv al lui mazăre **(I 1).** PUȘCARIU, L. R. I, 200, cf. L. ROM. 1 960, nr. 2, 21.

2. Numele mai multor plante din familia leguminoaselor: **a)** plantă cu flori purpurii, cu frunzele terminate printr-un cîrcel ramificat și cu fructul alungit; (Munt.) borceag *(Vicia sativa)*. Cf. BRANDZA, FL. 541, BARCIANU, GRECESCU, FL. 185, PANȚU, PL., SIMIONESCU, FL. 325; **b)** plantă cu flori mari de culoare albă sau violet și cu frunzele terminate printr-un cîrcel; (regional) borceag, măzărică *(Vicia silvatica)*. Cf. PĂCALĂ, M. R. 21, PANȚU, PL.; **c)** plantă cu flori de culoare violet-deschis, cu frunze terminate printr-un vîrf țepos sau printr-un cîrcel; bobușor *(Vicia lathyroides)*. Cf. GRECESCU, FL. 184, PANȚU, PL.; **d)** plantă agățătoare, cu frunze perechi, terminate printr-un cîrcel și cu flori roșii, galbene sau violete *(Vicia dumetorum)*. Cf. BRANDZA, FL. 543, PANȚU, PL.; **e)** (regional) cosiță *(Vicia hirsuta)*. Cf. BRANDZA, FL. 544; **f)** *(Vicia saepium)*. PĂCALĂ, M. R. 21; **g)** (și în sintagma *măzeriche părească*, BRANDZA, FL. 77, SIMIONESCU, FL. 326) plantă părească cu flori liliachii, așezate pe un spic lung *(Vicia villosa)*. Cf. GRECESCU, FL. 188; **h)** (regional) lintea-pratului *(Lathyrus pratensis)*. Cf. BRANDZA, FL. 80, PANȚU, PL.; **i)** (regional)

bob-de-ţarină *(Lathyrus platyphyllos)*. Cf. BRANDZA, FL. 544, PANŢU, PL. ; j) (rar) năut *(Cicer arietinum)*. Cf. BARCIANU. *Gozurile şi golgotinele de care... trebuie plivite... holdele sînt... rapiţa, macul cel păseresc, măzerichea, ciormăiagul, neghina.* ECONOMIA, 47/2. *Adună nişte notreţ în care mai cu samă o iarbă ce se zice măzăriche.* CALENDARIU (1814), 181/20, cf. LB, NEGRUZZI, S. I, 101. *Bobul grîului... fără de neghină sau măzăriche.* I. IONESCU, P. 535. [Sămînţa] *nu este curată de neghină, de măzăriche şi de alte buruiene rele.* id. D. 288, cf. BARONZI, L. 138. *O îmbrăţişai... gătind-o cu păpădie şi cu mlădiţe de măzăriche.* DELAVRANCEA, T. 33. *Fînul de leandră, de mărgărintă, de trifoi cu vlăstare învoalte, de măzăriche vîrtojită, să mişca uşor în valuri.* id. S. 59. *Buruienele de care cu greu se poate curăţi grîul şi care-i aduc mai mare stricăciune sînt: neghina şi măzărichea.* DAMÉ, T. 55, cf. ŞEZ. XV, 83. *O mulţime de buruieni sau buruian, printre cari însemnăm neghina, măzărichea.* PAMFILE, A. R. 94. *Stătea nemişcat, urmărind parcă numai chinul unei furnici care ducea încotrova un grăunte de măzăriche.* V. ROM. martie 1954, 39, cf. H II 11, 142, III 243, VII 480, X 20, 67, 141, 534, XI 267, 327, XII 24, 476, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, ALR SN I h 143, ALRM SN I h 101, ALR I 1 953. ◇ Compuse: (regional) **măzăriche-neagră** sau **măzărichea-cucului** = **a)** orăstică *(Orobus niger)*. Cf. BRANDZA, FL. 86, 546, GRECESCU, FL. 193, PANŢU, PL. ; **b)** mălurici *(Orobus variegatus)*. PANŢU, PL. ; **măzăriche-sălbatică** = plantă cu tulpina întinsă şi foarte rămuroasă, cu frunzele de culoare verde-deschis şi cu florile albastre, neidentificată mai de aproape. Cf. H III 66.

3. (Cu sens colectiv) Precipitaţie atmosferică sub formă de mici bobiţe de gheaţă. V. grindină. Cf. COSTINESCU. *Vîntul vuia de te lua groaza; măzărichea răpăia în fereastră.* DELAVRANCEA, S. 16. *Începuse a ninge, cădea o măzăriche tare ca plumbul.* CONTEMPORANUL, VI_2, 294. *Te-au apucat vijelii şi te-au spulberat viscolele cu măzăriche ale sfîrşiturilor de toamnă.* SADOVEANU, O. II, 51. *Măzărichea este formată din fulgi de zăpadă aglomeraţi şi lipiţi între ei.* CIŞMAN, FIZ. I, 561, cf. ALR SN III h 796, ib. h 797, ALR I 1 253.

4. (Med.) Cisticercoză. Cf. BIANU, D. S., ENC. VET. 639.

— Pl.: *măzărichi.* — Şi: (învechit şi regional) **măzeriche, mazariche** s. f.

— De la **mazăre**.

MĂZĂRICÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Granulos. Cf. DDRF.

— Pl.: *măzăricoşi, -oase.*

— **Măzărică** + suf. *-os.*

MĂZĂRÍE s. f. v. **măjărie.**

MĂZĂRÍŞTE s. f. (Regional) Loc semănat cu mazăre **(I 1)** ; (regional) măzăriştină (Sălaş-Haţeg). Cf. DR. XI, 76.

— **Mazăre** + suf. *-işte.*

MĂZĂRIŞTINĂ s. f. (Regional) Măzăriştе (Sălaş-Haţeg). Cf. DR. XI, 76.

— Accentul necunoscut.

— **Măzăriştе** + suf. *-ină.*

MĂZĂRÍT s. n. v. **măjărit.**

MĂZĂRÍTĂ s. f. (Prin Maram.) Mazăre **(I 1)**. *Pă Pintea treabă-mpuşcat, Cu trei cuie din potcoavă, Şi cu trei grăunţe d'e grîu roşu, Şi cu trei d'e mădzărită.* T. PAPAHAGI, M. 91, cf. ALR SN I h 143.

— Cf. măzăriche.

MĂZĂRÓI s. m. (Bot. ; regional) **1.** Numele mai multor specii de măzăriche **(2)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., VICIU, GL., DENSUSIANU, T. H. 324, ALRM SN I h 101, ALR I 1 953/112, 136, 684, A II 6, 7, 12, III 5, 12, 18, MAT. DIALECT. I, 261.

2. Sîngele-voinicului *(Lathyrus odoratus)*. Cf. LB, LM.

— Pl.: *măzăroi.*

— **Mazăre** + suf. *-oi.*

MĂZĂRÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) În formă de boabe ; (regional) măzărat **(I 2)** (Peştişani-Tîrgu Jiu). Cf. ALR SN III h 797/836.

— Pl.: *măzăroşi, -oase.*

— **Mazăre** + suf. *-os.*

MĂZĂRÚICĂ s. f. (Bot. ; prin Transilv.) Măzăriche *(Vicia sativa)*. Cf. ALRM SN I h 101, ALR I 1 953/150, 156, ALR SN I h 143, A III 19.

— Pl.: *măzăruici.*

— **Mazăre** + suf. *-uică.*

MĂZĂTÍE s. f. (Învechit, rar) Stîngăcie, gafă. Cf. DDRF.

— Etimologia necunoscută.

MĂZDÁC s. n. v. **mazdrac.**

MĂZDĂGẮU s. n. v. **mestecău[1].**

MĂZDRÁC s. n. v. **mazdrac.**

MĂZDRĂCÉL s. n. Diminutiv (hipocoristic) al lui mazdrac. *Doicil mi se ridica, Mîna-n streaşină băga, Măzdrăcelul îşi scotea, Mazdracul şi sabia, De rugină le spăla.* TEODORESCU, P. P. 580.

— **Mazdrac** + suf. *-el.*

MĂZDRÍ vb. IV v. **mezdri.**

MĂZERÁRI s. m. v. **măzărar.**

MĂZEREÁN s. m. v. **măzărean.**

MĂZERÍCHE s. f. v. **măzăriche.**

MĂZG s. n. v. **mîzgă.**

MĂZGÁ vb. I. Tranz. (Prin Transilv.) A desprinde coaja de pe copaci ; a coji. *Măzgăm molidu numa.* A I 12, cf. 13, 20.
— Prez. ind.: *măzg.*
— V. **măzgă.**

MĂZGÁL s. n. (Turcism învechit) Crenel. *Toţi... Privigherea cea mai mare la măzgaluri ţintuia.* BELDIMAN, E. 76/32.
— Pl.: *măzgaluri.* — Şi: **mîzgál** s. n. DDRF.
— Din tc. **mazgal.**

MĂZGÁLĂ s. f. v. **mîzgală.**

MĂZGĂR s. m. v. **mîzgar.**

MĂZGĂ s. f. v. **mîzgă.**

MĂZGĂLĂU subst. (Regional) Pămînt lunecos şi moale. Cf. mîzgărie, mîzgău, mîzguş. (Vaşcău). CHEST. IV 61/91.
— **Măzgă** + suf. *-ălău.*

MĂZGĂLÍ vb. IV v. **mîzgăli.**

MĂZGĂLITOÁRE s. f. (Regional) Numele unei unelte de tencuit nedefinite mai de aproape. Cf. mîzgăli. Com. din TĂRCĂIŢA-BEIUŞ.
— Pl.: *măzgălitori.*
— **Măzgăli** + suf. *-toare.*

MĂZGĂLITÚRĂ s. f. v. **mîzgălitură.**

MĂZILÁŞ s. m. v. **mazilaş.**

MĂZLÁC subst. v. **măslag.**

MĂZLÁD subst. v. **măslag.**

MĂZLÁG subst. v. **măslag.**

MÁZRÁC s. n. v. **mazdrac.**

MBLĂDÍŢĂ s. f. v. **mlădiţă.**

MDA adv. Cuvînt care exprimă o afirmaţie îndoielnică. *Aşa-i că piesa lui N. este bună? — Mda!* IORDAN, STIL. 52. *Se cheamă că prefacem întunericul într-un cîştig al nostru. — Mda, ştiu, dar una-i vorba şi alta fapta.* SADOVEANU, P. M. 131.
— De la **da** (adv.).

MDE interj. Cuvînt care exprimă o afirmaţie, un sentiment, o atitudine de şovăială, de sfială etc. (într-o situaţie delicată, penibilă). *Pe la noi, mde..., a rostit femeia. Batem mai mult în borşuri de fasole, de cum se lasă toamna.* CAMILAR, C. P. 58.
— De la **de** (interj.).

ME vb. III v. **merge.**

MEAC interj. v. **mac²**.

MEAD s. n. v. **mied.**

MEAL s. n. **1.** (Regional) (Un fel de) pămînt alb, argintiu sau vînăt, cu care se spoiesc casele în loc de var. Cf. ŞEZ. II, 42, PAMFILE, I. C. 382. *Malul e alb, argintiu, lunecos. Înlocuieşte varul.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 228.
2. (Transilv.) Pămînt argilos. Cf. ANON. CAR., LB, PONTBRIANT, D., FRÎNCU-CANDREA, M. 103, A II 6, 7.
3. (Rar) Ardezie (LB) ; gresie (ib.) ; şist (POLIZU, DDRF).
— Pl.: *mealuri.* — Şi: **mal** s. n.
— Din v. sl. **мѣлъ** (bg. **мял**ь, rus. **мел**) „cretă, var".

MEÁLCĂ s. f. (Prin Munt., probabil) Fusar *(Aspro streber).* Cf. DDRF.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. mialţ, bg. **малка вретенарка.**

MEÁNĂ s. f. v. **mană.**

MEÁNDRIC, -Ă adj. (Rar, despre cursul unei ape) Care are sau formează meandre **(2).** *Dîmboviţa, apă vie altădată şi meandrică, ieşea des din albia ei.* CONTEMP. 1 959, nr. 674, 1/4.
— Pronunţat: *me-an-.* — Pl.: *meandrici, -ce.*
— **Meandru** + suf. *-ic.*

MEÁNDRU s. n. (Mai ales la pl.) **1.** Motiv ornamental în formă de linii şerpuitoare. *Meandrele ce ornau friza templurilor greceşti.* ODOBESCU, S. I, 247. *Un mic, dar foarte caracteristic mîner de cuţit, împodobit cu motivul grec al meandrului spiral.* PÂRVAN, G. 28.
2. Sinuozitate, cotitură a cursului unei ape. *Veniseră... prin zăvoaiele şi prundişurile Dîmboviţei pe care Dincă o cunoştea în toate meandrele ei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 15. *Meandrele gîrlelor nu se vedeau printre sălcii.* id. ib. 148. *Prin exagerarea meandrelor, Călmăţuiul îşi micşorează mereu panta.* PROBL. GEOGR. I, 94. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Butoiul urma să murmure gîlgîindu-şi veselia, strecurîndu-şi divinul elixir în nenumărate meandre.* ANGHEL, PR. 97. ✦ P. anal. Sinuozitate, cotitură a unui drum, a unei străzi ; p. ext. (la pl.) străzi, drumuri cotite, întortocheate. *M-am deprins cu mean-*

drele Stambulului. SADOVEANU, O. X, 286. *Colţurile capricioase şi meandrele orăşelului.* id. ib. 411. *O, drum de munte!... Stufoase ramuri îţi umbresc Meandrele de farmec pline.* V. ROM. octombrie 1 954, 33. ✧ F i g. *Meandrele caracterului femeiesc.* CAMIL PETRESCU, T. II, 325. *Esenţialmente s-a isprăvit cu umbrela, căci evoluţia formei şi a materialului ei aparţine meandrelor modei şi rafinamentului tehnic.* TEODOREANU, M. U. 123. *A reuşit să ne prezinte toate meandrele sufleteşti ale personagiului.* CONTEMP. 1 949, nr. 165, 8/5.

— Pronunţat: *me-an-*. — Pl.: *meandre.*

— Din fr. **méandre.**

MEAR subst. (Rar) Termen care denumea o anumită taxă. *Care ucenic va avea a se băga la meşter... după ce se va tocmi, ucenicul să dea mearul un ort starostelui şi tuturor meşterilor* (a. 1 766). URICARIUL, XIV, 2.

— Pl.: ?

— Din v. sl. мѣра (bg. **мяра,** pol. **miara**) „măsură".

MEĂRĂ s. f. v. **măr**[2].

MEÁSER, -Ă adj. (Învechit) Sărac ; umil; p. e x t. vrednic de milă, vrednic de plîns, nenorocit. *E eu mişelu-s şi measeru* (n e a v u t D). PSALT. 78, cf. 181. *O scoase den domnie, deci o tremease de fu ţărancă measeră şi de nemică.* MOXA, 382/31, cf. 367/38, 388/21. *Mă feci measără şi mişea şi streinată pentru H*[risto]*s.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 39[v]/14. ✧ (Substantivat) *Measerii lui sătura-i-voiu de pînre.* PSALT. HUR. 114[r]/9, cf. 6[r]/17. *Fericè înţelegătorii spre mişei şi measeri* (m i ş e l H, s ă r i m a n D). PSALT. 78. *Născuţii şi fiii oamerilor, depreură bogat şi measeru* (m i ş e l D, m i ş e l u l H). ib. 93. *Să izbăveşti mişelul den mînile vîrtoşilor, mişelul şi measerul de răpitorii lui.* CORESI, PS. 87/3, cf. id. EV. 118, 180. *Bl*[a]*gosloveaşte creştinii, micii şi marii, measerii cu bogaţii, robii şi slobodzii.* COD. TOD. 200. *Să întrăm cu bucurie întru bucurie Domnului nostru, bogaţii şi measerii şi cei dintîiu şi cei de apoi* (a. 1 661). GCR I, 181/15. *Că ei bogătaşii ocărăsc pre measer.* DOSOFTEI, PS. 41/7, cf. 36/9. *Pre cei meseri, pre cei slabi, neputincioşi de toate supărările să-i aperi.* N. COSTIN, LET. I A, 27/14, cf. GCR I, 365/2. *Că au cunoscut... judecata săracului, va face şi dreptatea meserilor* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 204/15. *Că a meserilor soartă Lui i place-a apara.* ASACHI, S. L. I, 122. *Să nu asupreascâ pe cel siriman şi measer.* ISPIRESCU, M. V. 48.

— Pl.: *measeri, -e* şi *meseri, -e.*

— Lat. **miser, -a.**

MEÁSTIC subst. v. **mestecă**[1].

MEÁT s. n. (Anat.) **1.** Canal, tub sau orificiu al unui canal. *Meatul cel mijlociu al nasului.* KRETZULESCU, A. 100/18, cf. POLIZU, P. 13/5.

2. (Bot.) Interstiţiu între celulele unui ţesut vegetal. Cf. BARASCH, B. 5.

— Pronunţat: *me-at.* — Pl.: *meaturi* şi (învechit) *meate* (BARASCH, B. 5).

— Din fr. **méat.**

MEC[1] interj. (Regional) Cuvînt care imită strigătul caprei sau al iepurelui. *Pruncii... începea a striga, ascunşi fiind după garduri, mec!... ţapule, unde duci gîsca, moşule?* ŢICHINDEAL, F. 59/26, cf. ŞEZ. V, 105, H VI 208.

— Onomatopee.

MEC[2] subst. (Prin Munt.) Nod. I CR. VIII, 88. ✧ E x p r. **Are el un mec** = are el un motiv. ib.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

MECÁNEC, -Ă subst., adj. v. **mecanic.**

MECÁNIC, -Ă subst., adj. **I.** S. f. **1.** Ştiinţă care studiază forţele motrice, legile echilibrului, legile mişcării corpurilor şi ale diverselor mecanisme ; tehnica procedeelor în care intervin în special aceste fenomene, m e c a n o - t e h n i c ă. *Legile de la mecanică.* AMFILOHIE, G. F. 21[r]/7. *Mihanica, parte matematicilor care are de obiect legile mişcării, a cumpănirei.* VÎRNAV, L. 138[r]/10. *De cînd mehanica s-au făcut pontul celor deosăbite ştiinţe a învăţaţilor şi a speculaţiilor de industrie, n-au rămas mai nici o minune ce nu s-ar fi văzut a ieşi din măiestria ei.* AR (1 829), 248[2]/44. *Bregheţii veniră şi noi am văzut Faptele mehanicii regulate spornic.* HELIADE, O. I, 127. *Cursul acestor şcoale este de patru ani, în care se va învăţa... fizica şi mehanica poporană* (a. 1 841). URICARIUL, VII, 236. *Prin mecanică şi prin chimie* [secolul al XIX-lea] *a transformat toate artele şi măiestriile.* GHICA, S. III. *Este o lege demonstrată prin experienţă şi care este principiul fundamental al mecanicei.* DRĂGHICEANU, C. 71. *O carte plăcută în care formulele costelive ale mecanicei... sînt mai peste tot locul foarte binişor furişate.* ODOBESCU, S. III, 11. *Cu o asemene lucrare numită compunerea puterilor se ocupă mecanica.* PONI, F. 10. *Cărţile de mecanică teoretică şi aplicată.* CONTEMP. 1 949, nr. 161, 6/2. *Mircea Rotaru urma cursurile celui de al treilea an al Facultăţii de mecanică.* V. ROM. octombrie 1 954, 85. ✧ F i g. *El merge în disciplina obştei sale, într-un fel de mecanică socială, renunţînd să mai judece.* SADOVEANU, O. IX, 279. ✧ *Atelier de mecanică* = atelier în care se construiesc şi se repară maşini, piese ale unui mecanism etc. *Ai văzut jos atelierul de mecanică şi motorul care ţi s-a părut mare ca un elefant.* PAS, Z. I, 291. ✦ *Mecanică cerească* = ştiinţă care se ocupă cu mişcarea

44.184

corpurilor cereşti, mai ales a planetelor, sateliţilor şi cometelor. Cf. COSTINESCU. ✦ Manual, tratat de mecanică **(I 1)**. *Toată mecanica-ntoarse foaie cu foaie, cătînd.* PANN, H. 63/13.

2. (Învechit) Mecanism ; maşină. *Oricarele... va fi făcut vreo mehanică spre vreo înlesnire... au izvodit un ce spre folosul obştii.* GOLESCU, Î. 114. *Un turn cu ceasornic care are o mehanică prin care bate sferturile.* id. ib. 133. *Arcul său se mişcă prin mijlocul unei mehanice.* CR (1 829), 224²/8.

3. Ocupaţia, îndeletnicirea, meseria mecanicului **(II)**. DM.

II. S. m. (Învechit) Specialist în mecanică **(I 1)**; (sens curent) persoană care face, repară sau asigură întreţinerea utilajelor, a diverselor maşini şi aparate ; persoană care supraveghează funcţionarea unei maşini. *Mihanicus, cel ce ştie mihanica.* VÎRNAV, L. 138ʳ/14. *Vestitul mihanic Failing... au aflat un sfredel pentru fîntîni.* AR (1 829), 27²/45. *O ţară vestită pentru iscusinţa mahanicilor ei şi mai cu seamă cele două însămnate aflări a lui Smitt şi a lui Bell.* I. IONESCU, C. 128/25, cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W., NOM. PROF. 6. *Rămîn aici pînă vine mecanicul să repare telefonul.* SEBASTIAN, T. 46. *Fiind în îmbulzelile unui tren... au dat asupra lor paserile de fier. Mecanicii au oprit ; oamenii s-au risipit în cîmp.* SADOVEANU, P. M. 40. *Te-am ruga, mai frumos cu vorba, domnule mehalnic.* CAMILAR, N. I, 323. *Mihai Prodan, mecanicul, pricepea cu greu cum de-a putut Filip auzi despre dînsul tocmai la Călăraşi.* V. ROM. martie 1 954, 39. *Sînt mecanic-auto şi socotesc că voi putea să ajut acolo, pe ogoare, prin cunoştinţele ce le am, la asigurarea funcţionării în bune condiţiuni a tractoarelor şi maşinilor agricole.* SCÎNTEIA, 1 954, nr. 2 926.

III. Adj. **1.** Care aparţine mecanicii **(I 1)**, privitor la mecanică, de mecanică. Cf. AMFILOHIE, G. F. 164ʳ/12. *Aşa unii au tîlmăcit viaţa după legile mehanice, alţii după cele hemice.* ANTROP. 277/13. *Folosirea şi influenţa deseniului... este temeiul tutulor artelor grafice şi al lucrărilor mecanece.* DESEN ARH. 5/27. *Lucrări mechanice însemnate.* MAIORESCU, L. 13. *Trăim în epoca telegrafiei şi telefoniei fără sîrmă, în veacul uriaşului proces mecanic.* SADOVEANU, E. 62. ✦ Care acţionează asupra (schimbării) poziţiei corpurilor. *Forţele mecanice (mişcătoare) sînt în echilibru (cumpănă) în această piatră.* BARASCH, M. II, 109/20. ✦ (În opoziţie cu chimic) Fizic. *Telegrafia fără sîrmă... arată că un curent de forţă n-are nevoie de nici un fir special spre a urma direcţia dată şi atinge obiectul vizat, îndeplinind o acţiune mecanică.* MACEDONSKI, O. IV, 144. *Unele părticele* [de oxid de mercur] *nu vor putea fi divizate... prin nici un mijloc mecanic.* PONI, CH. 8. *O lucrare mecanică, precum frecarea sau loviturele, poate produce căldură.* id. F. 158.

2. Care este pus în mişcare de o maşină sau de un mecanism ; care se face cu ajutorul maşinilor sau al mecanismelor ; mecanizat. V. automat. *Mîna are mişcări sacadate de păpuşă mecanică.* C. PETRESCU, Î. II, 36, cf. id. C. V. 44. *Staţiuni cu utilaje mecanice.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 24. *Comparatoarele mecanice sînt instrumente de măsurat, de precizie.* IOANOVICI, TEHN. 376. *Se va monta o instalaţie de aglomerare mecanică şi o instalaţie de rafinare a plumbului.* LEG. EC. PL. 428. ✧ (Adverbial) *Podul său uriaş se opreşte în faţa cuptorului unde îşi deschide, mecanic, gura.* SAHIA, N. 33.

3. (Care are loc) fără participarea conştiinţei, a voinţei, a inteligenţei: maşinal, automat. *Îşi aprinde o ţigară, o fumează. După un timp, în chip mecanic, aprinde alta.* SADOVEANU, O. IX, 351. *Cugeta la altceva şi făcea pesemne un gest mecanic.* DEMETRIUS, A. 56. ✧ (Adverbial) *Întinde mîna mecanic şi rupe învelitorile* [revistelor]. C. PETRESCU, C. V. 214. *Trupuri... aleargă mecanic, în dorul de viaţă.* SAHIA, N. 18. *Olteanu bagă mecanic cheia în buzunar şi abia după aceea tresări speriat.* V. ROM. martie 1 954, 38. *Un soldat german în cămaşă trecu pe lîngă el fluierînd mecanic.* T. POPOVICI, S. 134. ✦ (Învechit) *Armonie mecanică* = armonie imitativă. *Armonia mecanică izvoraşte din meşteşugita combinare a zicerilor pentru plăcerea auzului fără a să lua în băgare de seamă înţelesul ce înfăţişază duhului.* MARCOVICI, R. 142/13.

— Scris şi: (învechit) *mechanic.* — Pl.: *mecanici, -ce.* — Şi: (învechit) **mecánec, -ă, mehănic, -ă, mihánic, -ă, mahánic, -ă** subst., adj., **mihánicus,** (regional) **mehálnic** s. m.

— Din **(I)** lat. **mechanica,** it. **meccanica,** germ. **Mechanika,** fr. **mécanique, (II)** lat. **mechanicus,** germ. **Mechaniker, (III)** lat. **mechanicus,** it. **meccanico,** fr. **mécanique.** — Pentru variantele cu *-h-*, cf. ngr. μηχανική, μηχανικός, rus. механика, механик.

MECANICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) **1.** Manual **(II 1)**. *Sînt aşa numite fr*[u]*moase şi închipuitoare şi încă mehanicesti meşteşugurile.* DMC 186/5. *Cei ce-şi chivernisesc viiaţa sa cu sudorile cîmpului şi alte lucruri mehanicesti* (a. 1 794). BV II, 362. *Ai văzut multe oraşe... multe măiestrii, atît politicesti cît şi mihanicesti* (a. 1 798). GÁLDI, M. PHAN. 210, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

2. Prevăzut cu un mecanism. *O maşină mehanicească ce s-au făcut, prin care cu lesnire şi prea curînd să poată opri focul ce s-ar întîmpla la vreo casă de a nu să întinde mai departe.* CR (1 830), 119¹/2.

— Pl.: *mecanicesti.* — Şi: **mehanicésc, -eáscă, mihanicésc, -eáscă** adj.

— **Mecanic** + suf. *-esc.* — Pentru variantele cu *-h-*, cf. ngr. μηχανικός, rus. механический.

MECANICÉȘTE adv. (Azi rar) În mod mecanic **(III 3)**; automat, mașinal, mașinalicește. *A-și potea diregătoria ca cu ceva mai bine decît numai mehanicește a o împlini.* MAN. ÎNV. [prefață], 5/8. *Cu dicsionarul în mînă aduc mehanicește zicerile.* GTN (1 836), 92[1]/27, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Prin puterea inerției psihice, mecanicește, el repetă cuvîntul din urmă „curat, condei".* GHEREA, ST. CR. I, 355. *Răspunse... mecanicește... urmînd a deșerta gărăfi și a umplea pahare și măsuri de rachiu pentru numeroșii săi mușterii.* HOGAȘ, DR. I, 115.

— Și: (învechit) **mehanicéște** adv.

— **Mecanic** + suf. *-ește.*

MECANICIÁN s. m. Specialist în mecanică **(I 1)**; (învechit) mecanic **(II)**. Cf. COSTINESCU, II, 80. *Electricienii s-au îndreptat mai ales către unitățile practice, pe care le-au mai completat, iar mecanicienii au creat, pentru uzul lor, sistemul tehnic MKFS.* CIȘMAN, FIZ. I, 33.

— Pronunțat: *-ci-an.* — Pl.: *mecanicieni.*

— Din fr. **mécanicien.**

MECANICÍSM s. n. **1.** Concepție filozofică materialistă care explică procesele și fenomenele naturii numai prin legile mecanicii **(I 1)**. *Au combătut materialismul metafizic (în sensul pe care îl are la Engels acest cuvînt, și nu în sensul pozitivist, adică inspirat de Hume) cu „mecanicismul" lui unilateral.* CONTEMP. 1 949, nr. 120, 7/1.

2. (Rar) Tendință de mecanizare (excesivă). V. m a ș i n i s m. *Mecanicismul american.* V. ROM. februarie 1 954, 199.

— **Mecanic** + suf. *-ism.*

MECANICÍST, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care este în conformitate cu principiile mecanicismului **(1)**, care se referă la mecanicism. Cf. CONTEMP. 1 949, nr. 120, 7/1. *La baza sistemului mecanicist al lui Bloomfield stă considerarea limbii ca un fenomen pur biologic.* L. ROM. 1 953, nr. 2, 93. *O reminiscență a psihologiei asociaționiste, mecaniciste.* RALEA, S. T. II, 35.

2. S. m. și f. Adept al mecanicismului **(1)**. DM.

— Pl.: *mecaniciști, -ste.*

— Din **mecanic** + suf. *-ist.*

MECANÍSM s. n. Sistem tehnic alcătuit din piese fixe și mobile, angrenate între ele și care pot da naștere la mișcare mecanică; totalitatea pieselor și angrenajelor care alcătuiesc un astfel de sistem, m a ș i n ă r i e; p. ext. mod de funcționare a unui astfel de sistem. *Mihanizm, alcătuire unui trup după legile mihanicei.* VÎRNAV, L. 138[r]/8. *Cu acest mehanism nu este de a se teme nici de o întîmplare fiind în trăsură, orișicum ar fi răpirea cailor și năravul lor.* AR (1 829), 135[1]/43, cf. ib. 136[2]/12, F. DUM. I, 65[2]/7, CALENDAR (1 861), 88/18. *Cine cunoaște mechanismul clavirului poate să ghicească felurimea nemărginită a melodiilor.* MAIORESCU, CR. II, 387. *Nicovala se așază totdeauna pe o fundație de beton sau zidărie... în scopul amortizării loviturilor, evitînd astfel zguduirea mecanismului ciocanului.* IOANOVICI, TEHN. 124. *Peste el încep să joace valțurile de oțel ... Mecanismul acesta Bozan îl urmărește... de ani de zile.* SAHIA, N. 33. *Mecanismul de întindere la care semitorturile ajung după ce trec printr-un perete prevăzut cu găuri sau printr-un grătar.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 257. *Mecanismele și aparatele de la echipe funcționează automat.* SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 402. *Comisarul scoase dintr-un sertar o cheiță mică, strălucitoare și o vîrî în mecanismul jucăriei.* V. ROM. septembrie 1 958, 22. ✧ (Prin analogie, în legătură cu stări psihice, fenomene fiziologice etc.) *Fiecare vers e o izbucnire de lumină ce ne luminează tot mecanismul sufletesc.* GHEREA, ST. CR. II, 48. *Formarea speciilor prin mijlocul adaptării directe ne dezvăluiește cîteva fapte care ne ajută să pătrundem în mecanismul lăuntric al fenomenului.* PETICĂ, O. 472. *Analiza... ajută* [creația] *contribuind direct, complectînd fizionomia tipului prin relevarea mecanismului vieții lui interioare.* IBRĂILEANU, S. L. 9. *A tratat problema cu totul arzătoare a mecanismului bătrîneții și a morții.* MARINESCU, P. A. 58, cf. PARHON, B. 7, 66. *Rezultatele confirmă concepția noastră asupra mecanismului de acțiune a medicamentelor.* DANIELOPOLU, F. N. II, 47. *Îmi plăcea să urmăresc mecanismul unui intelect care mă depășea.* V. ROM. martie 1 956, 17. ✦ P. a n a l. (Adesea urmat de determinări care indică domeniul de activitate) Sistem, mod de organizare ori de funcționare administrativă, socială, politică etc. *Sînt chestiuni de detai ale mecanismului administrativ.* MAIORESCU, D. II, 157. *Era să-ți propun o afacere de caracter pur literar, știind că d-ta dispui de o tipografie bine instalată și de un mecanism administrativ bine organizat.* CARAGIALE, O. VII, 271, cf. SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 374.

— Scris și: (după ortografia germ.) *mechanism.* — Pl.: *mecanisme.* — Și: (învechit) **mehanísm, mehanízm** (AR 1 834, 78/3, ALBINEȚ, M. 64/13), **mihanizm** s.n.

— Din fr. **mécanisme,** germ. **Mechanismus.** — Pentru variantele cu *-h-*, cf. ngr. μηχανισμός, rus. МЕХАНИЗМ.

MECANIZÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Învechit, rar; complementul indică oameni) A întrebuința ca pe o mașină, a transforma într-un fel de mecanism. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM.

2. A introduce în procesele de producție mașini, mecanisme, aparate tehnice. V. a u t o m a t i z a. *Cercetările fără rezultate practice ale lui Leonardo da Vinci de a mecaniza războiul* [de țesut]. IONESCU-MUSCEL, ȚES. 230. *Noi știm că de aci înainte avem misiunea... să mecani-*

zăm furnalele, să modernizăm prăjitoarele. CONTEMP. 1948, nr. 107, 7/6. *Nu spun că nu-i bine să mecanizăm abatajele, dar nu peste noapte.* DAVIDOGLU, M. 42. *Se studiază pe şantier posibilitatea construirii... altor maşini care să mecanizeze anumite procese de muncă.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2393. ✧ Refl. pas. *În economia socialistă se mecanizează în primul rînd procesele cele mai grele şi care cer un mare volum de muncă.* LUPTA DE CLASĂ, 1952, nr. 6, 115.

— Prez. ind.: *mecanizez.*

— Din fr. **mécaniser.**

MECANIZÁRE s. f. Acţiunea de a mecaniza (2) şi rezultatul ei. V. automatizare. *Se va îmbunătăţi transportul feroviar prin... extinderea mecanizării muncii.* LEG. EC. PL. 444, cf. 427. *Mecanizarea muncilor grele şi auxiliare... trebuie să se afle în centrul preocupărilor conducerilor întreprinderilor.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2800, cf. 1960, nr. 4866, 1962, nr. 5512. ✦ Fig. (Depreciativ) Faptul de a acţiona ca un mecanism. *Dezvoltarea posibilităţilor artistice ale studentului se face... ca el să fie ferit de realizarea actoricească şablonardă care duce la mecanizare.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 10/1.

— Pl.: *mecanizări.*

— V. **mecaniza.**

MECANIZÁT, -Ă adj. Care este înzestrat, prevăzut cu mecanisme, cu maşini; care se face cu ajutorul unui mecanism, al unei maşini. V. automatizat. *Pe toate loturile mecanizate producţia a fost superioară.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4834. ✦ Fig. (Depreciativ) Care se comportă ca un mecanism. *Socialismul nu cere pe toţi oamenii egali între ei, uniformizaţi, mecanizaţi.* SAHIA, U.R.S.S. 198. ✦ (Substantivat) Sistem tehnic, maşină, mecanism. *Seamănă tractorul, seceră şi treieră combina, macină moara. Fără mecanizate, mai rămîn doar de făcut plăcintele.* IL decembrie 1960, 35. ✦ Spec. (Mil.; substantivat, la pl.) Maşini blindate sau unităţi prevăzute cu asemenea maşini.

— Pl.: *mecanizaţi, -te.*

— V. **mecaniza.**

MECANIZATÓR s. m. Mecanic, tehnician pentru maşini agricole. *Mecanizatorii din SMT şi din gospodăriile agricole de stat trebuie să fie în primele rînduri ale luptei pentru întreţinerea culturilor cu mijloace mecanizate.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2695. *Mecanizatorii s-au obligat să execute cu maşinile toate lucrările, cu excepţia recoltatului.* ib. 1960, nr. 4834. *Întreaga ţărănime colectivistă, mecanizatorii, specialiştii şi toţi oamenii din agricultură muncesc cu entuziasm.* ib. 1962, nr. 5512.

— Pl.: *mecanizatori.*

— Din rus. **механизатор,** influenţat de *mecanic.*

MECANO- Element de compunere care înseamnă „mecanic" şi care serveşte la formarea unor substantive ca mecanotehnică, şi a unor adjective ca mecanochimic.

— Izolat, prin analiză, din împrumuturi ca **mecanoterapie.**

MECANOCHÍMIC, -Ă adj. Care are caracter mecanic şi chimic. *Stratul de solzi cari îmbracă fibra de lînă agaţă o mulţime de substanţe vegetale cari nu se pot elimina decît printr-un procedeu mecanochimic.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 421.

— Pl.: *mecanochimici, -ce.*

— **Mecano-** + **chimic.**

MECANOTÉHNIC, -Ă s. f., adj. **1.** S. f. Tehnica procedeelor în care intervin în special fenomene mecanice **(III 1).**

2. Adj. Care aparţine mecanotehnicii **(1),** privitor la mecanotehnică, de mecanotehnică. Cf. DL.

— Pl.: *mecanotehnici, -ce.*

— **Mecano-** + **tehnic.**

MECANOTERAPÍE s. f. Procedeu de tratare a unor boli sau a consecinţelor lor cu ajutorul aparatelor medicale speciale mecanice, prin masaje, gimnastică etc. Cf. LTR, DM.

— Din fr. **mécanothérapie.**

MECĂCĂÍ vb. IV. Intranz. (Rar; despre capre) A scoate sunete caracteristice speciei; (regional) a mechereza, a mecheri. Cf. LB, PONTBRIANT, D., BARCIANU. *Capra mecăcăieşte.* H XVII 94, cf. DR. I, 96. ✦ Fig. (Despre oameni) A vorbi cu vocea tremurată. Cf. PONTBRIANT, D. ✦ Fig. A trăncăni. Cf. BARCIANU.

— Prez. ind.: *mecăcăiesc.* — Şi: **mecăí** (LM, DDRF), (regional) **mechecăí** (H XVIII 268) vb. IV.

— **Mec**[1] (prin reduplicare) + suf. *-ăi.* Cf. mechecheu.

MECĂCĂÍRE s. f. (Rar) Faptul de a mecăcăi; (rar) mecăcăit. Cf. PONTBRIANT, D., LM.

— Pl.: *mecăcăiri.* — Şi: **mecăíre** s. f. DDRF.

— V. **mecăcăi.**

MECĂCĂÍT s. n. (Rar) Faptul de a mecăcăi; (rar) mecăcăire. Cf. PONTBRIANT, D.

— Pl.: *mecăcăituri.*

— V. **mecăcăi.**

MECĂÍ vb. IV v. **mecăcăi.**

MECĂÍRE s. f. v. **mecăcăire.**

MECĂNÍ vb. IV. Intranz. (Regional; despre iepuri) A scoate sunete caracteristice speciei (Dracea-Turnu Măgurele). H XIV 86. *Iepurele mecăne.* ib.

— Prez. ind. pers. 3: *mécăne.*
— **Mec**[1] + suf. *-ăni.*

MECCÍT s.n. v. **mecet.**

MECÉNA s. m. invar. Mecenat. *Căuta cu tot dinadinsul să-şi cîştige o faimă de mecena.* CONTEMP. 1 949, nr. 164, 4/4, cf. 1 948, nr. 112, 13/3.
— Din fr. **mécène.** Cf. n. pr. M e c e n a.

MECENÁT s. m. Persoană care protejează artele şi literatura ; mecena. *Poeticul nostru, lipsă avînd doară de patroni şi meţenaţi, închină ostăneala sa hîrtiii!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 73. *Mecenatul sau apărătorul literaturei.* CR (1 829), 158[1]/11, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. *Diferite alte oraşe italiene..., graţie unui mare artist sau unor mecenaţi generoşi, au jucat un rol adesea important în mişcarea artistică.* OŢETEA, R. 255, cf. 63, 210, 296.
— Pl.: *mecenaţi.* — Şi: (rar) **mecenăte** (LM), (învechit şi regional) **meţenát** s. m.
— Din it. **mecenate.**

MECENÁTE s. m. v. **mecenat.**

MECÉT s. n. **1.** (Învechit) Moschee mică ; p. g e n e r. moschee ; loc de închinăciune la turci. *Dezgropară pe paşi de pin biserici ce le făcusă meceturi.* NECULCE, L. 146. *Mitropolia din Bucureşti au făcut-o mecet, di s-închină într-însa paşii.* id. ib. 353. *Meccit turcesc a să zidi sau besearică în geamie a să preface pănă la vreamile noastre n-am văzut.* CANTEMIR, HR. 107. *Începură turcii a coprinde Ţeara Românească şi a-şi face lăcaşuri şi meceturi* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 277. *Un arătoş mecet.* CĂLĂTORIE, I, 25[r]/1. *Sînt supt minareaua unui mecet.* LEON ASACHI, B. 57/4. *Adrianopolul are unsprezece porţi, se împarte în mai multe mahalale şi coprinde două saraiuri, 40 de meceturi, între care a lui Selim II este însemnat.* CR (1 829), 199[2]/20. *Creditorii turci aşezîndu-se în Tîrgovişteа începuseră a-şi face lăcaşuri şi meceturi sau locuri de rugăciune.* XENOPOL, I. R. V, 144. *Strigă paş-al Diului Din vîrful mecetului.* ANT. LIT. POP. I, 353.
2. (Învechit şi regional) Cimitir turcesc. Cf. ŞIO II$_1$, 255. *Să-l fi dus la mecet, În poala lui Maomet.* TEODORESCU, P. P. 131, cf. RĂDULESCU-CODIN, L. 129.
3. (Regional) Clădire mare, falnică. *Piatră pe piatră nu va rămînea din meceturile blestemate, ridicate de acest înfiorător gîde.* CIAUŞANU, R. SCUT. 91, cf. id. GL., CHEST. II 53/97. ✦ (În fostul judeţ Gorj) Lucru făcut cu temei, lucru straşnic. PAŞCA, GL.
— Pl.: *meceturi.* — Şi: (învechit) **meccít** s. n.
— Din bg. **мечеть,** rus. **мечеть.** Cf. tc. m e s c i t.

MECHECĂÍ vb. IV v. **mecăcăi.**

MECHECHERÁ vb. I v. **mechera.**

MECHECHÉU interj. (Regional) Cuvînt care imită strigătul căpriorului. V. m e c[1]. Cf. ŞEZ. V, 105.
— Onomatopee. Cf. ucr. м е к е к é.

MECHERÁ vb. I. I n t r a n z. (Regional ; despre capre) A scoate sunete caracteristice speciei ; (rar) a mecăcăi. *Capra mechecherează.* H XII 309, cf. ŞEZ. V, 105, A I 35, V 20, GLOSAR REG.
— Prez. ind. pers. 3: *mecherează.* — Şi: **mecherí** (A I 15) vb. IV; **mechecherá** vb. I.
— Formaţie onomatopeică. Cf. m e c[1], m e c h e c h e u.

MECHERÍ vb. IV v. **mechera.**

MECI[1] adv. (Prin Transilv., în e x p r.) **Ud meci** = foarte ud, ud leoarcă. Cf. COMAN, GL., com. din ZAGRA-NĂSĂUD.
— Etimologia necunoscută. Cf. m o c i o i, m o ţ ă i t.

MECI[2] s. n. Întrecere sportivă care se dispută între două persoane sau între două echipe ; întîlnire, partidă, joc. *Cu toate matchurile, meetingurile, uzinele, gazetele formidabile, maşinismul şi toate minunile Americei, s-a întors în năcăjita şi mica patrie de la Dunăre.* SADOVEANU, O. X, 455, cf. IORDAN, L. R. A. 499. *La început matchul s-a desfăşurat într-o alură vie, ceea ce dădea impresia că ambele echipe vor depune eforturi să ridice calitatea jocului.* SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 767. *Interpreţii... îşi răsuceau violent capetele, ca spectatorii la un meci de tenis.* V. ROM. iulie 1 954, 295. *Am urmărit meciul la radio.* SP. POP. 1 964, nr. 4 668. ✦ F i g. Întrecere ; dispută. *De luni de zile această revistă ne întreţine cu matchul electoral al numeroşilor săi cititori pentru alegerea celui mai bun roman românesc.* LOVINESCU, C. VI, 11, cf. IORDAN, L. R. A. 499.
— Scris şi: *match.* — Pl.: *meciuri.*
— Din engl. **match,** fr. **match.**

MECI[3] s. n. **1.** (Transilv., Maram.) Opaiţ (LB, COMAN, GL., ALR I 717, A I 13, 22) ; lampă (ALR II/I MN 142, 3 910/316, 3 911/316, S.C.ŞT. IAŞI, 1 958, nr. 1-2, 175) ; felinar (ALR I 720/320). ✦ P. r e s t r. Fitil ; feştilă. Cf. ALEXI, W., CHEST. II 363/223, 239, 365, ALRM II/I h 379, S.C.ŞT. (IAŞI), 1 958, nr. 1-2, 175.
2. (Regional) Unealtă cu care se unge lespedea pe care se coc plăcinte (Suciu de Sus-Năsăud). Cf. VICIU, GL.
— Pl.: *meciuri.*
— Din magh. **mécs.**

MECÍ[4] vb. IV. Refl. (Regional; despre fructe) A se strica (din cauza unei boli) sau a se strivi, a se zdrobi, a se bate. Cf. ARHIVA, XXVIII, 73. *Boabele de strugure s-au mecit.* CIAUȘANU, GL., cf. L. ROM. 1 960, nr. 2, 19. (Tranz.) Cf. PLOPȘOR, V. O. ✦ Tranz. P. ext. (Complementul indică oameni, animale sau părți ale corpului lor) A bate, a lovi, a zdrobi. Cf. CIHAC, II, 180. *De gură M-a mințit, De urechi M-a asurdzit, De mîini M-au mocit.* TEODORESCU, P. P. 381, cf. MARIAN, D. 269. *Carne pe trup i-au mocit și vinele i-au zgîrcit și puterea i-au băut.* PÎRVESCU, C. 80. *L-o mecit rău pe Gheorghe.* L. COSTIN, GR. BĂN. 136.

— Prez. ind.: *mecesc.* — Și: **măcí** (PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU), **mici** (com. din ORAVIȚA), **mocí** vb. IV.

— Din scr. **mečiti.** — Pentru **moci**, cf. ucr. МОЧИТИ.

MECÍT, -Ă adj. (Regional; despre fructe) Lovit, bătut, strivit, zdrobit. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, H IX 92, PLOPȘOR, V. O., L. ROM. 1 960, nr. 2, 19.

— Pl.: *meciți, -te.* — Și: **micít, -ă** adj. L. COSTIN, GR. BĂN. 136.

— V. **meci**[4].

MECIÚC s. n. (Regional) Pensulă (Groși-Baia Mare). ALRM II/I h 405/349.

— Pl.: *meciucuri.*

— **Meci**[3] + suf. *-uc.*

MECIÚRD, -Ă adj. (Prin Transilv.) Prost, nerod, idiot. Cf. com. din ZAGRA-NĂSĂUD, PAȘCA, GL. ✧ (Substantivat) *Cu miciurdul ăsta e greu să te înțelegi.* MAT. DIALECT. I, 285.

— Pl.: *meciurzi, -de.* — Și: **miciúrd, -ă** adj.

— Etimologia necunoscută.

MECÎZ s. m. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) Persoană însărcinată cu încasarea dărilor. *S-a făcut stăpînitor și mecîz și așa... s-a întins și legea.* VĂCĂRESCUL, IST. 247, cf. ȘIO II_2, 154.

— Pl.: *mecîzi.*

— Etimologia necunoscută.

MÉCLA interj. v. **meclez.**

MÉCLER s. m. (Germanism regional) Misit, samsar; spec. negustor de cai, geambaș. Cf. DR. IV, 881. *Mecler e sinonimul misitului.* SADOVEANU, O. IX, 323. *De zece ani, de cînd s-a deschis acest tîrg în toloaca boierească, s-au adunat negustori și mecleri din multe părți.* V. ROM. noiembrie 1 960, 19, cf. LEXIC REG. 104.

— Pl.: *mecleri.*

— Din germ. **Mäkler.**

MECLEREÁLĂ s. f. (Prin Bucov.) Negustorie de cai; (regional) geambașie. Cf. LEXIC REG. 104.

— **Mecleri** + suf. *-eală.*

MECLERÍ vb. IV. Intranz. (Prin Bucov.) A profesa meseria de geambaș. LEXIC REG. 104.

— Prez. ind.: *mecleresc.*

— V. **mecler.**

MÉCLEZ interj. (Regional) Cuvînt prin care se adresează cuiva îndemnul de a păstra un secret, de a nu scoate o vorbă despre un fapt știut, sau prin care se impune cuiva tăcere; taci!, (argotic) mucles! Cf. BL II, 169, RĂDULESCU-CODIN.

— Și: **mécla** interj. CIAUȘANU, GL., CV 1 949, nr. 9, 33, LEXIC REG. 46.

— Din țig. **mekles.**

MÉCLI adj. (Prin Bucov., despre oameni) Prost și moale. ȘEZ. III, 70.

— Etimologia necunoscută.

MECÓN subst. v. **meconiu.**

MECÓNIE s. f. v. **meconiu.**

MECÓNIOM subst. v. **meconiu.**

MECÓNIU subst. Materie pe care o elimină ca excremente fătul, imediat după naștere. *Meconium (materie ce iese întîiași dată din prunc).* PR. 13/7. *Meconiom. Escrementurile de o față verde ce se adună în mațele copilului.* KRETZULESCU, M. 170/14. *Mecon, scîrna ce să găsăște în mațile pruncului cînd să naște.* POVĂȚ. (1 844), 259/3. *Îl curățâ de meconie (adecă de materia aceea cu care pruncul iesă întăia dată pentru sine).* FĂTU, M. 81/20, cf. DM.

— Și: (învechit) **mecónium, mecóniom, mecón** subst., **mecónie** s. f.

— Din lat. **meconium,** fr. **méconium.**

MECÓNIUM subst. v. **meconiu.**

MECRÉȘ subst. v. **măcriș.**

MECRÍȘ subst. v. **măcriș.**

MECTERHANEÁ s. f. v. **meterhanea.**

MECTUBGÍU s. m. v. **mehtupciu.**

MED[1] s. m. Persoană care făcea parte din populația de bază a Mediei; (la m. pl.) popor, populație care locuia în Media. (Adjectival) *Se așează pe marginea genunii, ca un rege med cu barbă frizată în suluri.* CĂLINESCU, S. 727.

— Pl.: *mezi.*

— Din fr. **Mède.**

MED[2] s. n. v. **mied.**

MEDÁILĂ s. f. v. **medalie.**

MEDÁL s. n. v. **medalie.**

MEDALIÁ vb. I. Tranz. A distinge cu o medalie. V. decora.
— Pronunțat: *-li-a.* — Prez. ind.: *medaliez.*
— Derivat regresiv de la **medaliat.**

MEDALIÁT, -Ă adj. Care a fost distins cu o medalie. V. decorat. *Tu, al doilea bogoslov, medaliat, și să nu te duci la Academie?* CONTEMPORANUL, IV, 6. *Fresca desemnurilor și a picturilor foștilor elevi medaliați.* ARDELEANU, U. D. 85. ◇ (Substantivat) *Se brodează, cu sarcasm, sau mai bine cu parapon, pe tema lipsei de merit a multor dintre medaliați.* CARAGIALE, O. III, 46.
— Pronunțat: *-li-at.* — Pl.: *medaliați, -te.*
— De la **medalie,** după fr. *médaillé.*

MEDÁLIE s. f. (Adesea în componența numelor unor distincții) Piesă de metal în formă de monedă, cu figuri și inscripții, bătută în memoria unui personaj, a unui eveniment însemnat sau acordată ca distincție pentru merite deosebite. V. decorație. *Adunare de multe monede, medaluri și alte măruntaie tot din vechime.* GOLESCU, Î. 120. *Se gătește acuma a se tipări o medalie nouă de aur, argint și bronz spre pomenirea luărei Adrianopolului.* CR (1829), 242²/8. *A să dărui la acii mai vrednici* [elevi] *medaile... de aur.* AR (1830), 358²/15. *Un țăran... a găsit în niște rămășițe de ziduri vechi multe medalii romanești.* CR (1833), 43²/35. [I s-a] *decernat autorului marea medalie de aur.* HASDEU, I. C. I, X, cf. MAIORESCU, D. I, 203. *I s-a dat medalia „Bene-merenti" clasa-ntîi pentru scrierile sale literare.* VLAHUȚĂ, D. 99. *M-o făcut „filăr" și mi-o dat două mitălii.* BĂNUȚ, T. P. 36. *Își închipuia deseori cum o să se minuneze toată mahalaua cînd îl va vedea cu medalia pe piept.* REBREANU, NUV. 283. *Pe un părete al odăii lui, Erau bătute-n cui, Medalii, decorații și certificate.* ARGHEZI, S. P. 38. *Medalia de aur „Secera și ciocanul".* BO (1953), 20. *L-a-ngradat și i-a dat midalii.* GRAIUL, I, 355. ◇ Expr. **Reversul** (sau, rar, **întorsătura) medaliei** = alt aspect al unui lucru, al unei probleme, al unei situații, adesea opus (și neplăcut, nefavorabil) față de cel inițial. *Toată mișcarea omenească are întorsătura medaliei.* RUSSO, S. 154. (Cu parafrazarea expresiei) *Întoarceți strălucitoarea lui medalie sofistică și pe reversul ei veți citi negru pe alb: „Eu vreau război".* CONTEMP. 1948, nr. 108, 1/1. ◇ Fig. *Amorul este o medalie cu două fețe.* FILIMON, O. I, 135. ✦ (Impropriu) Decorație. *Aga... se prezenta grav, cu ploconeli rituale, cu medalii franceze, cusute pe burnuz.* BRĂESCU, A. 229. [Cuza] *s-a dezbrăcat de aine, s-a arătat cu medaliurile alea ca de domn și călugării a rămas ca dracî trăzniț.* VÎRCOL, V. 34. ✦ P. ext. Efigie (a unei medalii). *Săraca Irina grecoaica, că frumoasă și șimandicoasă mai trecea în mahalaua lui Ispas! Parcă era o medalie!* KLOPȘTOCK, F. 87.
— Pl.: *medalii* și (regional) *medaliuri.* — Și: (regional) **midálie, mitálie** (pl. *mitălii)* s. f.; (învechit, rar) **medáilă** (pl. *medaile)* s. f., (învechit, neobișnuit) **medál** (pl. *medaluri)* s. n.
— Din it. **medaglia.** — Pentru **medailă,** cf. fr. médaille. — Pentru **medal,** cf. rus. медаль.

MEDALIÓN s. n. **1.** (Învechit) Medalie de mari dimensiuni. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU.
2. Obiect de podoabă (femeiască), de formă rotundă sau ovală (uneori format din două capace care se închid), care încadrează o fotografie, o pictură, un basorelief etc. și care se poartă, de obicei, la gît. *Alexis trimise Margăritei un mic medalion smălțuit.* ALECSANDRI, O. P. 109. *La gît purta un lanț de aur cu medalion.* CAMIL PETRESCU, O. I, 347, cf. H II 81, 147, IV 57, XII 174. ✦ Ramă ovală sau rotundă în care e fixată o fotografie sau un tablou; p. ext. fotografie sau tablou care este fixat într-o astfel de ramă. *Eu cel ce am pozat cu atîția alți tovarăși ai mei în fața atîtor obiective, privind medalionul acesta, încep să mă înfior.* ANGHEL, PR. 149. *Îmi defilează pe dinainte... Matei Basarab și Vasile Lupu, cu căciuli în medalioane — toată istoria pînă la sfîrșitul cărții.* SAHIA, N. 49. *O veche fotografie... așezată în medalion oval pe măsuța de scris a Olguței.* TEODOREANU, M. II, 76.
3. Ornament (arhitectonic) de formă rotundă sau ovală, în cadrul căruia este pictat sau sculptat capul unui personaj ori un motiv decorativ oarecare. *În muzeul Sauvageot de la Paris se află printre sticlării, săpături în inoroc etc. și frumoasele pahare rotunde, stil rococo, cu desemnuri emblematice și inscripții în medalioane.* MAIORESCU, CR. I, 370. [Arcul de triumf al lui Constantin cel Mare] *cu timpane și cu medalioane sculptate.* ODOBESCU, S. III, 71, cf. 73. *Curtea interioară e împrejmuită de un portic, împodobit cu ghirlande și medalioane de inspirație antică.* OȚETEA, R. 261.
4. Scurtă expunere pe o anumită temă literară sau muzicală urmată de obicei, de exemplificări din opera unui scriitor, unui muzician etc.
— Pronunțat: *-li-on.* — Pl.: *medalioane.* — Și: (regional) **midalión** (H II 147), **midaglión** (ib. XII 174) s. n.
— Din fr. **médaillon** (după *medalie).* Cf. it. medaglione.

MEDALÍST s. m. (Rar) Persoană care se ocupă cu studiul sau cu colecționarea meda-

liilor ; amator de medalii. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM.
— Pl.: *medaliști.*
— Din fr. **médailliste** (după *medalie).*

MEDALÍSTICĂ s. f. Ramură a numismaticii care se ocupă cu colecționarea și studierea medaliilor. Cf. IORDAN, L. R. A. 177.
— **Medalist** + suf. *-ică.*

MEDÁN s. n. v. **maidan.**

MEDEÁ s. f. v. **madea.**

MEDEÁN s. n. v. **maidan.**

MÉDEC, -Ă adj. v. **medie²**.

MEDECINÁL, -Ă adj. v. **medicinal.**

MEDECÍNĂ s. f. v. **medicină.**

MEDELEÁN s. m. (Mold.) Cîine mare. *Să se lupte morțiș Cu zăvozii ungurești Ce se numea medeleni.* C. STAMATI, ap. CADE. ✦ (Adjectival, despre cîini, p. g e n e r. despre alte animale) Foarte mare. *C-un om în casă intră un cîne medelean.* NEGRUZZI, S. II, 300, cf. TDRG. *Am un bou medelean, pe unde paște, se cunoaște, Pe unde sare, urmă are și fuge-n mare* (Rîul). SBIERA, P. 322. ✦ (Regional) Bou molîu. Cf. com. MARIAN, ȘEZ. V, 105, CIAUȘANU, V. 179.
— Pl.: *medeleni.*
— Din ucr. **меделян.**

MEDELNICEÁRIU s. m. v. **medelnicer.**

MEDELNICÉR s. m. (Atestat prima oară la 1 497, cf. BOGDAN, D. ȘT. II, 121) Titlu dat boierului care turna apă (în medelniță) pentru ca domnul să se spele pe mîini, înainte de masă (GCR II, 473, I. BRĂESCU, M. 68), și care aducea bucatele și servea pe domn la masă (LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, TDRG) ; intendentul mesei domnești (BUL. COM. IST. IX, 167) ; boier care avea acest titlu. *Am vîndut dumisali lui Lupașcu medilniceriului a treia parte de sat* (a. 1 642). GCR I, 103/1. *Jalba lui Ioan Gane clucerul în pricina ce are cu medelnicerul Vasile Roset pentru moșia Roșiorii* (a. 1 808). CAT. MAN. I, 481. *Medelnicerul Măinescul și ispravnicii județului Romanați, sărdarul Petrache Obedeanul și slugerul Alecu Popescul... s-au depărtat din slujbă.* CR (1 830), 323²/8. *Pînă pe vremea Regulamentului, locuitorii țării erau împărțiți în mai multe categorii... boieri mici, fără barbă, zișI starea a doua și a 3-a, între cari se preamăreau:... stolnici, șătrari, slugeri, medelniceri, cluceri de arie etc.* GHICA, S. XIV. *Ce întîmplare fericită te aduce la mine, arhon medelnicer?* FILIMON, O. I, 166. *Această tăcere fu întreruptă de medelnicerii ce aduseră pe masă, în sahane de argint, un morman de pilaf alb și fumegos.* ODOBESCU, S. I, 79. *În familia lor nu numărase decît medelniceri, spătari și postelnici.* I. NEGRUZZI, S. I, 24. *Jder își ceru voie de la măria sa ca să se ducă să vadă în ce chip rînduiește medelnicerul mîncarea și masa slujitorilor domnești.* SADOVEANU, O. XIII, 163, cf. 918, XII, 216. ✧ *Vel medelnieer* sau *mare medelnicer* (ori *medelnicer mare)* = boier care servea la masa domnului în zilele de sărbătoare ; șeful medelnicerilor. *Medelnicer mare, cu obiceaiu îmbrăcat în haină domnească la zile mari dvorbitor la masa domnului și pe fripturile ce se aduc în mase.* URECHE, LET. I, 104/35. *M-am tocmit cu... Grigoraşco Prăjescul medelniceariul cel mare și am făcut schimbătură* (a. 1 651). GCR I, 151/29. *Atunce fugit-au mulți boieri și mazîli de groaza lui pentr-alte țări... așijdere și Savin Zmucilă vel medelnicer.* NECULCE, L. 71. *Pre alți boiari, anume pre Dumitrașcu Caramanlîu vel postelnic, i Socol vel medelnicer... i-au trimis la pașa* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 134/13.
— Pl.: *medelniceri.* — Și: (învechit) **medelniceáriu, medeniceár** (BOGDAN, D. ȘT. II, 121), **medilnicériu** s. m.
— **Medelniță** + suf. *-er.*

MEDELNICEREÁSĂ s. f. Soția medelnicerului ; (învechit, rar) medelniceroaie. *Dumneaei medelnicereasa... Farfara* (a. 1 818). DOC. EC. 189. *Se vînd cu mezat... trei prăvălii pe locul bisericei Curții vechi cu embatichiu al dumneaei medelniceresii Ecaterinei Bujoreanchii.* CR (1 833), 216²/35. *Medelnicereasa Frusina Androneasca* (a. 1 839). DOC. EC. 729, cf. POLIZU, LM, DDRF.
— Pl.: *medelnicerese.*
— **Medelnicer** + suf. *-easă.*

MEDELNICERÉL s. m. Subaltern al medelnicerului. Cf. D. BOGDAN, GL.
— Pl.: *medelnicerei.*
— **Medelnicer** + suf. *-el.*

MEDELNICERÍE s. f. (Rar) Demnitate, funcție de medelnicer. Cf. DDRF.
— **Medelnicer** + suf. *-ie.*

MEDELNICEROÁIE s. f. (Învechit, rar) Medelnicereasă. *Mihai Racoviță... pentru pîra Goianeștilor asupra medelniceroaiei lui Turculeț* (a. 1 724). IORGA, S. D. VI, 130.
— Pl.: *medelniceroaie.*
— **Medelnicer** + suf. *-oaie.*

MEDÉLNIȚĂ s. f. (Învechit) Lighean (de aramă, de argint etc.). *Medelnița de aramă* (a. 1 588). CUV. D. BĂTR. I, 203/20. *Într-aceaia vreame au făcut o medelniță de spălare* (a. 1 678).

GCR I, 238/31. *Întâiu să cade ca să să speale întru acea medelniță a sf*[î]*ntului botez* (a. 1 678). id. ib. 239/11. *Înfigea un ac în lumînare aprinsă şi cînd agiungea focul lumînării la ac, cădea acul într-o medelniță de suna şi-l stîrniia de să scula.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 3v/14. *Una medelniță (lighean) înaltă cu ibric* (a. 1 793). URICARIUL, XVI, 205.

— Pl.: *medelnițe.*

— Cf. v. sl. **мѣдѣница.**

MEDENÁŞ subst. (Învechit şi regional) Diminutiv al lui medean. V. maidan **(1).** *Altă bucățică de loc dintr-un medenaş tot din locul monastirii* (a. 1 830). IORGA, S. D. XXI, 401.

— Pl.: ?

— **Medean** + suf. *-aş.*

MEDENICEÁR s. m. v. **medelnicer.**

MEDEOLÁN s. m. (Învechit, rar) Locuitor al Milanului ; milanez. *Într-acestaş an mari războaie s-au făcut în Italia, bătîndu-să hişpanii cu franțozii pentru crăiia Neapole... medeolanii cu stăpînul său, Ludovic Sforța.* N. COSTIN, L. 308.

— Pl.: *medeolani.*

— Cf. lat. Mediolanum „Milano".

MEDERÉZ s. n. v. **meterez.**

MEDEȚINÁL, -Ă adj. v. **medicinal.**

MEDEȚÍNĂ s. f. v. **medicină.**

MEDIÁ vb. I. Tranz. şi intranz. (Rar) A mijloci o înțelegere între două sau mai multe părți adverse, a face demersuri oficiale pentru a preveni sau a pune capăt ostilităților dintre două sau mai multe state. Cf. LM, DL, DM.

— Pronunțat: *-di-a.* — Prez. ind.: *mediez.*

— Din lat. **mediare.**

MEDIÁL, -Ă adj. Care se află la mijloc; median. Cf. COSTINESCU, LM, DDRF. ✦ Spec. (Despre sunete, rar despre litere) Care se află în interiorul cuvîntului. Cf. NEGULICI, DDRF, SCRIBAN, D. *Ă medial devine a* [în istroromână]. PUŞCARIU, L. R. I, 230. ✦ (Despre vocale) Care se articulează la partea de mijloc a cavității bucale ; central. *Labializarea unei vocale mediale.* SCL 1 955, 217.

— Pronunțat: *-di-al.* — Pl.: *mediali, -e.*

— Din fr. **médial,** lat. **medialis.**

MEDIÁN, -Ă adj. Care se găseşte la mijloc, medial; care împarte (un corp, o figură etc.) în două părți egale. *Fața posterioară prezentează pe linia mediană protuberența occipitală externă.* KRETZULESCU, A. 91/12. *Două bare magnetice... sînt legate rigid pe linia mediană.* CIŞMAN, FIZ. II, 367. *Petale 5, cea mediană pintenată.* ONCESCU, G. 11. *Decasilabul împărțit în două părți egale de cezura mediană.* L. ROM. 1 959, nr. 2, 61. ✧ (Adverbial) *În partea centrală şi estică, bazinul Babadagului este străbătut median de valea Slava Cerkeză.* GEOLOGIA, 38. ✦ (Substantivat, f.) Fiecare dintre dreptele care unesc un vîrf al unui triunghi cu mijlocul laturii opuse. Cf. DL. ✦ (Substantivat, f.) Fiecare dintre dreptele care unesc un vîrf al unui tetraedru cu centrul de greutate al feței opuse. Cf. DL.

— Pronunțat: *-di-an.* — Pl.: *mediani, -e.*

— Din fr. **médian,** lat. **medianus.**

MEDIÁNTĂ s. f. (Muz.) Sunetul al treilea din orice gamă majoră sau minoră. Cf. DM.

— Pronunțat: *-di-an-.* — Pl.: *mediante.*

— Din fr. **médiante.**

MEDIASTÍN subst. (Anat.) Spațiu din cavitatea toracică cuprins între cele două regiuni pleuro-pulmonare. *Inima se află în mediastinul anter*[ior], *cam în stînga, între fețele concave ale plămînilor.* POLIZU, P. 143/19. *Aceste două foi alcătuiesc un fel de despărțitură numită mediastinul cel de dinapoi, înăuntrul căruia se află aorta.* KRETZULESCU, A. 311/5, cf. LM.

— Pronunțat: *-di-as-.*

— Din fr. **médiastin.**

MEDIÁT, -Ă adj. Care are legătură indirectă cu un anumit lucru ; mijlocit, indirect. Cf. NEGULICI. *Nu scrutează niciodată cauzele prime sau mediate.* HASDEU, I. C. I, 118, cf. COSTINESCU, LM, ŞĂINEANU, D. U., ALEXI, W.

— Pronunțat: *-di-at.* — Pl.: *mediați, -te.*

— Din fr. **médiat.**

MEDIATIZÁ vb. I. Tranz. (Rar ; complementul indică teritorii, suverani etc.) A face să-şi piardă suveranitatea, să depindă (indirect) de şeful suprem al statului. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W. ✧ Refl. pas. *Încă de la Mircea Vodă, Banatul s-a mediatizat şi banii sînt titluri deşerte date de domnul Ungrovlahiei.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 17. *Începînd de la Ludovic al XI-lea... încet, încet se mediatizară dinastii, se încorporară provincii vasale cu regatul.* id. ib. 242.

— Pronunțat: *-di-a-.* — Prez. ind.: *mediatizez.*

— Din germ. **mediatisieren.**

MEDIATIZÁT, -Ă adj. (Rar) Care a fost mediatizat ; lipsit de suveranitate. Cf. LM.

— Pronunțat: *-di-a-.* — Pl.: *mediatizați, -te.*

— V. **mediatiza.**

MEDIATÓR, -OÁRE subst. **1.** S. m. şi f. Persoană, guvern, stat etc. care mijloceşte o

înțelegere între două părți (adverse). V. mijlocitor. *Acel mare mediiator să osteneşte, aflând tăriia de minte într-acei care să ceartă* (a. 1 701). FN 103. *Mediatori, rănduiț de multe părți, nimic nu hotărăscu* (a. 1 703). ib. 126. *Stătut-au şi alți mediaturi între dînşii şi le-u făcut pace, împărțind țara Şpaniei în doao dreptu.* NECULCE, L. 277. *Era să se adune toți solii carii mersese de la turci şi carii venise de la nemți, şi mediatorii* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 99/16. [Franța] *se grăbi a intra mediatoare între împărați.* NEGRUZZI, S. II, 150. ◇ Fig. *Poetul a fost un mediator al pămîntului către cer.* BOLLIAC, O. 42. ◇ (Adjectival) *Să facă propuneri pe care Rusia, ca putere mediatoare şi ocrotitoare, le-ar fi susținut la Constantinopol.* OȚETEA, T. V. 251.

2. S. f. Perpendiculară dusă pe mijlocul unui segment de dreaptă. Cf. LTR, DL. ◇ (Adjectival, în sintagma) *Plan mediator* = plan perpendicular pe mijlocul unui segment de dreaptă. Cf. LTR.

— Pronunțat: *-di-a-*. — Pl.: *mediatori, -oare.* — Şi: (învechit) **mediátur** s. m.

— Din lat. **mediator.**

MEDIÁTUR s. m. v. **mediator.**

MEDIÁȚIE s. f. (Învechit) Acțiunea de a media; mediere, mijlocire. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.

— Pronunțat: *-di-a-*. — Pl.: *mediații.* — Şi: **mediațiúne** s. f. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

— Din fr. **médiation.**

MEDIAȚIÚNE s. f. v. **mediație.**

MÉDIC[1] s. m. Persoană care profesează medicina **(1)**, specialist în medicină; doctor. *Slăvitul medicus Ipocrat.* ȚICHINDEAL, A. M. 5/12. *Medicul din London.* id. ib. 102/13, cf. LB, VASICI, M. I, 85/19, NEGULICI, POLIZU. *Acest iscusit medic izbuti a aduce ochii săi în mai bună stare şi după doi ani... îl vindecă desăvîrşit.* NEGRUZZI, S. II, 150. *Nici preoți şi nici medici nu cheamă spre-a le cere... o vană mîngîiere.* MACEDONSKI, O. I, 265, cf. HAMANGIU, C. C. 482, N. A. BOGDAN, C. M. 26. *Toată lumea din Sibiu îl cunoştea şi-l iubea fiind un medic priceput şi dezinteresat.* REBREANU, I. 447. *După cum spunea el, lumea trebuie să aleagă medic tînăr şi avocat bătrîn.* BART, E. 265. *Administratorul plăşii şi judecătorul s-au arătat încîntați de venirea mea ca medic în satul lor.* ULIERU, C. 1, cf. SADOVEANU, E. 195, 256. *Mă găseam în primăvara anului, în cabinetul unui prieten, medic de boli nervoase.* ARGHEZI, P. T. 93. *Dacă n-ar fi dormit aşa, îi spusese medicul, ar fi fost de mult într-o casă de sănătate.* DEMETRIUS, A. 322. *Antrenarea în munca ştiințifică a medicilor practicieni este o problemă care se cere studiată cu multă grijă.* CONTEMP. 1 956, nr. 486, 4/6. ◇ *Medic legist* v. legist. *Medic primar* v. primar. *Medic secundar* v. secundar.

— Pl.: *medici.* — Şi: (învechit) **médicus** s. m.

— Din lat. **medicus, -i.**

MÉDIC[2]**, -Ă** adj. (Învechit) Medical. *După cercetarea ce i s-au făcut de către deregătoria medecă... i s-au dat voie a curăți arătatele boale.* AR (1 829), 64[2]/11. *Are a se plăti din casa medecă fieştecăruie o somă de 10 mii ruble.* ib. 65[1]/30. *Fieşcare secție medică sau hirurgică are doctorul sau hirurgul ei.* CUCIURAN, D. 9/23. *Ştiințele fireşti şi medice.* RUS, I. I, 153/8.

— Pl.: *medici, -ce.* — Şi: **médec, -ă** adj.

— Din it. **medico.**

MEDICÁ vb. I. Tranz. (Învechit, rar; complementul indică bolnavi) A trata cu medicamente, a administra medicamente (LM), a vindeca (POLIZU).

— Prez. ind.: ?

— Din it. **medicare.**

MEDICÁL, -Ă adj. Care aparține medicului sau medicinii, privitor la medic sau la medicină, de medic, de medicină; (învechit) medicesc, medic[2], medicinal **(1)**, doctoresc, doctoricesc. *Inspectorii medicali (doctoreşti).* CR (1 830), 266[1]/42. *Fisiognomia medicală (doctoricească).* FIS. 10, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. *De cîte ori vine la vizita medicală, cu bățul în mînă, în căutare după scabioşi, țipă.* SAHIA, N. 113, cf. 118, RALEA, S. T. III, 40. ◇ *Concediu medical* = concediu de boală. *Gimnastică medicală* = sistem de exerciții fizice menite să corecteze diferite defecte ale corpului, să stimuleze unele funcții fiziologice etc.

— Pl.: *medicali, -e.*

— Din fr. **médical.**

MEDICAMÉNT s. n. Substanță special preparată pentru a vindeca, a ameliora sau a preveni o boală; doctorie, (popular) leac, (învechit şi regional) medicină **(2)**. V. remediu. Cf. ÎNV. VIN. 104/27, J. CIHAC, I. N. 5/11, MAN. SĂNĂT. 52/2. *Mania sa... era ideea ce-şi făcuse că de nu va lua într-o zi medicamente, trebuie să moară.* NEGRUZZI, S. I, 207. *De ciuma vitelor nu ne scutim prin medicamenturi.* CUPARENCU, V. 10/3. *Lipitori... cari erau pe acea vreme ca medicament foarte întrebuințat de toată lumea.* N. A. BOGDAN, C. M. 139. *Pe mescioarele de noapte foile de febră se pierdeau printre sticluțele de medicamente, arătînd că suferințele cele grele au trecut peste dînşii.* REBREANU, P. S. 109. *Privirea se posomora îndată ce drumețul întîmpina aci mirosul de medicamente.* C. PETRESCU, Î. II, 41. *Să nu mînînci lucruri dulci... şi să nu pui în gură medicamente.* SADOVEANU, O. IX, 98.

Am fost chemat să văd un copil bolnav. L-am văzut şi i-am dat şi medicamente. ULIERU, C. 1. *Nu-ţi închipui cîţi bani am dat pe medicamente în zece ani.* ARGHEZI, C. J. 185. *Sub numele de medicamente se înţelege un număr enorm de substanţe şi anume tot ceea ce putem noi întrebuinţa în tratamentul bolilor.* DANIELOPOLU, F. N. I, 79. *Muncitorii din industria carboniferă vor primi medicamente în mod gratuit.* SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 391, cf. ALRM I h 148, A III 2. ◇ Fig. *Să luptăm pentru acest medicament al culturii de care bolnavul nostru are atîta nevoie.* SADOVEANU, E. 23.

— Pl.: *medicamente* şi (învechit) *medicamenturi.* — Şi: (învechit, rar) **medicamínt** s. n. URSU, T. Ş. 235.

— Din fr. **médicament,** lat. **medicamentum.**

MEDICAMENTĂ vb. I. Tranz. (Rar, complementul indică bolnavi sau părţi ale corpului lor) A trata cu medicamente, a administra medicamente ; (învechit, rar) a medica. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU, SCRIBAN, D. *Cu toate că Mamiţa i-l medicamentase* [obrazul] *şi i-l dichisise, urmele adînci ale proaspetelor zgîrieturi se vedeau cît de colo.* STANCU, R. A. III, 241.

— Prez. ind.: *medicamentez.*

— Din fr. **médicamenter.**

MEDICAMENTÁR, -Ă adj. (Rar) Privitor la medicamente. Cf. COSTINESCU, LM, SCRIBAN, D.

— Pl.: *medicamentari, -e.*

— Din fr. **médicamentaire,** lat. **medicamentarius.**

MEDICAMENTĂRE s. f. (Rar) Acţiunea de a medicamenta. Cf. PONTBRIANT, D.

— Pl.: *medicamentări.*

— V. **medicamenta.**

MEDICAMENTÓS, -OĂSĂ adj. (Despre substanţe) Care serveşte ca medicament (v. medicinal) ; (despre tratamente) care se face cu medicamente. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W. *Agenţi medicamentoşi.* A. POP, CHIRURG. 540. *Ca pentru orice boală, putem avea în vedere tratamente igienico-dietetice, fizioterapice..., medicamentoase.* PARHON, B. 144, cf. id. O. A. I, 258. *Un laborator de control ştiinţific al produselor biologice şi medicamentoase de uz veterinar.* SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 859.

— Pl.: *medicamentoşi, -oase.*

— Din fr. **médicamenteux.**

MEDICAMÍNT s. n. v. **medicament.**

MEDICÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a medica. Cf. POLIZU, LM.

— Pl.: *medicări.*

— V. **medica.**

MEDICÁSTRU s. m. (Rar) Medic ignorant. BUL. FIL. VI, 9.

— Pl.: *medicaştri.*

— Din fr. **médicastre,** it. **medicastro.**

MEDICÁŢIE s. f. Totalitatea medicamentelor sau, p. ext., a mijloacelor curative folosite în tratarea unui bolnav ; tratament. *Medicaţiunea cată să nu ia niciodată aerul unei torture.* MAN. SĂNĂT. 185/7. *Aplicaţiuni... ale principilor sistemului nostru de medicaţiune.* ib. 198/5, cf. POLIZU. *Afară de medicaţia hormonală sau endocriniană în general, e locul să menţionăm tratamentul cu ioni diferiţi.* PARHON, B. 173. *A pus la îndemîna bolnavilor o medicaţie activă.* CONTEMP. 1 950, nr. 184, 7/1.

— Pl.: *medicaţii.* — Şi: **medicaţiúne** s. f.

— Din fr. **médication.**

MEDICAŢIÚNE s. f. v. **medicaţie.**

MEDICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Medical. *Academia medicească.* RUS, I. I, 174/12. *Sfatul medicesc... alcătuit de 24 doctori aleşi.* C. VÎRNAV, H. 51/16.

— Pl.: *mediceşti.*

— **Medic**[1] + suf. *-esc.*

MEDICINĂL, -Ă adj. **1.** (Învechit) Medical. *O tractaţie medeţinală.* FLECHTENMACHER, T. 1[r]/7. *Gazeta de comerţ cuprinde două hotărîri ale sfatului medeţinal în ministeria dinlăuntru.* AR (1 829), 197[2]/7. *Să se adresuiască către senatul medecinal.* CR (1 830), 258[1]/28. *Doctrinele ce tagma doftorilor le împodobeşte cu numele de ştiinţă medicinală.* VEISA, I. 4/5, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., ALEXI, W.

2. Care este întrebuinţat ca medicament ; din care se fabrică medicamente. Cf. FABIAN-BOB, 42/17, COSTINESCU. *Plante, băuturi medicinale.* LM, cf. BARCIANU.

— Pl.: *medicinali, -e.* — Şi: (învechit) **mediţinál, -ă** (AR 1 829, 191[1]/7), **medecinál, -ă, medeţinál, -ă** adj.

— Din fr. **médicinal,** lat. **medicinalis.**

MEDICÍNĂ s. f. **1.** Ştiinţă care studiază prevenirea şi vindecarea bolilor. *S-au luat robi... 1 doctor de medicină.* N. COSTIN, LET. II, 71/30, cf. LB. *Dumnealui Cihac, doctorul medeţinei şi al hirurghiei.* AR (1 829), 28[2]/36. *La începutul veacului al noulea, arabii era familieri cu filosofia, matematica, medicina şi istoria naturală a grecilor.* CR (1 829), 225[2]/21. *D. doctoru Ştefan Piscupescul a fost cel dintîi carele a alcătuit în limba românească carte de medicină pe care s-a ostenit a o da la lumină.* ib. (1 830), 341[1]/17, cf. NEGULICI. *El trei lucruri iubea... Aste trei lucruri erau: poezia, medicina şi mustetile sale.* NEGRUZZI, S. I, 206, cf. COSTINESCU. *Adîncit-am... tot ce e filosofie, Medicină, drept, ştiinţă.* MACE-

DONSKI, O. I, 271. *Medicina, inspirîndu-se continuu de descoperirile făcute în domeniul celorlalte ştiinţe, va putea uşura marile mizerii care bîntuie umanitatea.* MARINESCU, P. A. 69. *Pe măsură ce e mai cunoscut şi mai căutat ca medic, e mai dezamăgit de medicină.* DEMETRIUS, A. 344, cf. V. ROM. octombrie 1 954, 131. ✧ *Medicină legală* v. legal. *Medicină veterinară* v. veterinar. ✦ (Familiar) Facultate în care se studiază medicina **(1)**. *A dat examen de admitere la medicină.*

2. (Învechit şi regional) Doctorie, medicament; tratament. *Trăbuie această mediţină sau leac mai din vreame a-l întrebuinţa.* CALENDARIU (1 814), 182/19. *Lipsa de a lua medicine curăţitoare.* VASICI, M. I, 214/5. *Lăţindu-se colera în proporţiuni înfricoşate, gubernul a luat spre exterminarea ei toate măsurile posibile...: carantine, afumături, comisiuni de medici, diverse medicini.* BARIŢIU, P. A. I, 573. *Acum nu-i mai lucra nici o medicină, deprins fiind cu ele.* NEGRUZZI, S. I, 208, cf. PONTBRIANT, D. *Te duci la doctorul oraşului şi trebuie să vină, numai medicinile ai să le plăteşti.* POPOVICI-BĂNĂŢEANU, V. M. 129. *Am fost la apotecă şi am întrebat despre medicina despre carea îmi scriseşi.* SBIERA, F. S. 272. *El îi scrise ceva medicină, şi se depărtă ridicînd din umeri.* AGÎRBICEANU, L. T. 387, cf. ALRM I/I h 148.

— Pl.: **(2)** *medicini.* — Şi: (învechit) **mediţínă, medecínă** (I. IONESCU, F. 15/2, C. VÎRNAV, H. 57/17, CALENDAR 1 862, 11), **medeţínă** s. f.

— Din lat. **medicina, (2)** germ. **Medizin,** rus. **медицина.** — **Medecină** < fr. **médecine.**

MEDICINÍST, -Ă s. m. şi f. Student în medicină. Cf. LM. *Medicinistul era mai bine preparat decît filosoful.* CARAGIALE, O. I, 59. *Încălţămintea lăcuită a medicinişţilor.* KLOPŞTOCK, F. 198. *Cînd era medicinist... ar fi împins la o parte dispreţuitor poeziile acelea de un lirism înfricoşat.* SADOVEANU, O. IX, 51, cf. 92.

— Pl.: *medicinişti, -ste.*

— **Medicină** + suf. *-ist.*

MEDICO- Element de compunere care înseamnă „(cu caracter) medical" şi care serveşte la formarea unor adjective compuse ca: medico-farmaceutic, medico-militar etc.

— Izolat, prin analiză, din cuvinte compuse împrumutate ca **medico-legal.**

MÈDICO-FARMACEÚTIC, -Ă adj. Care are un caracter medical şi farmaceutic, care aparţine medicinii şi farmaciei, privitor la medicină şi la farmacie, de medicină şi de farmacie. *Institutul medico-farmaceutic din Bucureşti.*

— Pl.: *medico-farmaceutici, -ce.*

— **Medico-** + **farmaceutic.**

MÈDICO-LEGÁL, -Ă adj. Care aparţine medicinii legale, privitor la medicina legală. *Demenţa senilă pune adeseori probleme medico-legale.* PARHON, B. 179. ✧ *Act medico-legal* = document care conţine rezultatele unei expertize medicale într-un caz de competenţa justiţiei. Cf. DL.

— Pl.: *medico-legali, -e.*

— Din fr. **médico-légal.**

MÈDICO-MILITÁR, -Ă adj. Care aparţine problemelor medicale ale armatei, privitor la problemele medicale ale armatei. DICŢ.

— Pl.: *medico-militari, -e.*

— **Medico-** + **militar.**

MÈDICO-SANITÁR, -Ă adj. Care are caracter medical şi sanitar, care aparţine personalului medical şi sanitar, privitor la personalul medical şi sanitar. *Crearea Editurii medicale, în 1 954, a răspuns tocmai necesităţii de a se pune la îndemîna reţelei medico-sanitare din ţara noastră... noţiuni noi.* CONTEMP. 1 962, nr. 798, 7/1.

— Pl.: *medico-sanitari, -e.*

— **Medico-** + **sanitar.**

MÈDICO-VETERINÁR, -Ă adj. Care aparţine medicinii veterinare, privitor la medicina veterinară. Cf. DM.

— Pl.: *medico-veterinari, -e.*

— **Medico-** + **veterinar.** Cf. fr. médico-vétérinaire.

MÉDICUS s. m. v. **medic**[1].

MEDIÉRE s. f. Mediaţie. *Prin mezierea Austriei, puterile luptătoare începu a înclina spre pace.* ODOBESCU, S. I, 267. ▭ *Mediere între două părţi beligerante.*

— Pronunţat: *-di-e-.* — Pl.: *medieri.* — Şi: (neobişnuit) **meziére** s. f.

— V. **media.**

MEDIEVÁL, -Ă adj., subst. **1.** Adj. Care aparţine evului mediu, privitor la evul mediu, specific evului mediu. *Lasă-te de castele medievale; leapădă-te de iuncheri.* CARAGIALE, O. VII, 249. *Omul medieval atîrna de persoana baronului feudal, de rege ori împărat.* GHEREA. ST. CR. II, 314. *Turnurile oraşului se estompează nedesluşite ca într-o gravură germană medievală.* PETICĂ, O. 243. *Izbeam cu parul în dreapta şi în stînga... spre a mă mîngîia cu închipuirea că săvîrşesc cine ştie ce mare ispravă de cavalerism medieval.* HOGAŞ, M. N. 186. *Înfăşuraţi în bunzi imense, cît nişte pelerine medievale..., sfidau gerul aspru.* REBREANU, R. I, 214. *Acel faimos episcop medieval pe care l-a chemat Toma din Kempis.* SADOVEANU, O. IX, 214. *Medieval a fost Dante şi prin concepţiile sale politice.*

OȚETEA, R. 196. *Clopotnițe medievale.* ARGHEZI, P. T. 69. *Ștefan cel Mare e mîndria Moldovei medievale.* CONTEMP. 1 954, nr. 404, 5/4. *Tema luptei dintre cele două lumi, medievală și modernă.* LL I, 124. *Cînd și cînd apare pe cîte o culme un castel medieval, cu ziduri de cetate.* V. ROM. iulie 1 957, 79. ✦ (Substantivat) Om din evul mediu. *Medievalii au dat... însemnătate acestor tautologii.* MAIORESCU, L. 71.

2. Subst. pl. (Tipogr.; atestat în forma *medievale)* Literă care imită scrierea din evul mediu. Cf. V. MOLIN, V. T.

— Pronunțat: *-di-e-.* — Pl.: *medievali, -e.*

— Din fr. **médiéval.**

MEDIEVÍSM s. n. (Franțuzism rar) Preocupare, interes deosebit pentru evul mediu. *Ambele domenii întreținеau în el sentimentul istoric, de luptă, acel medievism dominat de căutarea unor eroi excepționali.* S.C.ȘT. (IAȘI), 1 957, 216.

— Pronunțat: *-di-e-.*

— Din fr. **médiévisme.**

MEDIEVÍST s. m. Specialist în istoria, cultura, arta etc. evului mediu. Cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *O răspundere mare o poartă medieviștii.* V. ROM. ianuarie 1 954, 200.

— Pronunțat: *-di-e-.* — Pl.: *medieviști.*

— Din fr. **médiéviste.**

MEDILNICÉRIU s. m. v. **medelnicer.**

MÉDIMN subst. v. **medimnă.**

MÉDIMNĂ s. f. (Grecism învechit) Unitate de măsurat cerealele a cărei capacitate a variat între 16 ocale și 52 de litri. Cf. ARISTIA, PLUT., PONTBRIANT, D., ALEXI, W.

— Pl.: *medimne.* — Și: **médimn** (LM, SCRIBAN, D.), **médimnon** (ARISTIA, PLUT.) subst.

— Din ngr. **μέδιμνος.**

MÉDIMNON subst. v. **medimnă.**

MEDINÍȚĂ s. f. (Regional) Numele unei plante nedefinite mai de aproape (Straja-Rădăuți). Cf. ȘEZ. XXII, 25. *Frunză verde mediniță, Mărg la apă c-o cofiță, Mă tîlnesc cu-a meu bădiță.* ib.

— Pl.: *medinițe.*

— Etimologia necunoscută. Cf. ucr. медуница.

MEDIOCRITÁTE s. f. **1.** Faptul de a fi mediocru; situația, starea celui mediocru. *Eu văd că e peste putință a organiza cevași și a face cevași cu atîția oameni pătimași și invidioși în mediocritatea lor.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 566, cf. NEGULICI. *Mediocritatea inteligenței.* BARASCH, I. 166/22. *Imitarea este o dovadă de mediocritate.* MAIORESCU, CR. II, 350. *În jurul lor mediocritatea, nerușinarea, viclenia triumfă.* VLAHUȚĂ, D. 181, cf. C. PETRESCU, R. DR. 73. *Se mulțumea cu mediocritatea lui liberă și sigură în așteptarea unei lovituri.* CĂLINESCU, E. O. II, 81. *Mediocritatea, prostia ori incultura lor mă exasperează.* SADOVEANU, E. 173.

2. Persoană lipsită de calități deosebite. Cf. mediocru **(2).** *Artiștii mari ne-au lăsat modele mari de ditirambi. Mediocrițăile cîta mai mult metafore exagerate.* HELIADE, O. II, 175. *Fiind pus între mediocrități muzicale, neglijează cîntarea.* FILIMON, O. II, 270. *Mediocrițăile care fără nici o chemare interioară pretind a fi poeți.* MAIORESCU, CR. I, 113, cf. II, 119. *Pentru mediocrități, ea va fi cazul Meduzei; pentru scriitorii de talent, oglinda greșelilor de evitat.* MACEDONSKI, O. IV, 53. *Mediocrițăile oficiale, protejate de vreun bancher.* V. ROM. noiembrie 1 954, 75. *Avu impresia netă de a se afla înaintea unei mari mediocrități.* CĂLINESCU, S. 421.

— Pronunțat: *-di-o-.* — Pl.: **(2)** *mediocrități.*

— Din fr. **médiocrité,** lat. **mediocritas, -atis.**

MEDIÓCRU, -Ă adj. **1.** (Mai ales despre însușiri sau manifestări ale oamenilor) Care se află între două limite extreme, mijlociu, potrivit; care nu iese din comun, care nu se distinge prin nimic, modest, banal. Cf. IC. LUM. (1 841), 106. *Calea cea mediocră (de mijloc).* CALENDAR (1 856), 39/22. *Mulți devin oameni de talente mediocre.* BARASCH, I. 97/8. *Două surori tinere au adus dulceață și cafea. Una din ele... frumoasă ca o zînă. Cealaltă de o frumusețe mai mediocră.* BOLINTINEANU, O. 347. *Acest om era în floarea anilor săi, de statură mediocră.* FILIMON, O. II, 12, cf. F (1 871), 445. *Nu învățase multă carte ca să-și vatăme inteligența sa mediocră.* DELAVRANCEA, T. 209. *S-a supus prejudecăților și socotelilor strîmte, clocite într-o familie cu destin mediocru.* C. PETRESCU, R. DR. 301, cf. id. Î. II, 58. *Atitudinea estetică presupune o emotivitate mediocră. Se cere adică artistului să nu fie complet cutremurat de panică, înfiorat de spaimă ori de indignare.* RALEA, S. T. III, 226. ✧ (Adverbial) *Găsisem locuință și întreținere... eram mediocru mulțumit.* GALACTION, O. 99. ✦ Meschin, mărunt. *Îl doare inima că un astfel de om nu poate vedea limpede viitorul, că se împiedică în socoteli mediocre.* CAMIL PETRESCU, O. II, 625.

2. (Despre oameni) Care are puțină inteligență, capacitate ori cultură, puțin spirit, puțin talent; fără valoare, slab. *Un scriitor foarte mediocru în propriile sale scrieri a fost cu toate aceste în stare să apere literatura în contra înjosirii ei din partea altora.* MAIORESCU, CR. II, 90. *Peruianu era un avocat mediocru.* VLAHUȚĂ, D. 70. *Badea... a încercat să intre în seminar, dar, fiind mediocru și ca învățătură și ca inteligență, n-a putut să izbutească.* GALACTION, O. 113. *Îți fac cunoscut că sînt un mediocru*

jucător de şah. SADOVEANU, O. XI, 571. *Autoraş are numai înţelesul de „autor slab, mediocru".* IORDAN, STIL. 183. *Face pictură, căci e plin de idei artistice ca o buruiană de gîze, e îndrăzneţ şi mediocru din cauza tinereţii.* CAMIL PETRESCU, T. II, 14. *Cîţiva pictori mediocri.* DEMETRIUS, A. 193. ✧ (Substantivat) *A nu fi bun de nimic e pentru mediocru un noroc în viaţă.* CĂLINESCU, S. 395.

— Pronunţat: *-di-o-.* — Pl.: *mediocri, -e.*

— Din fr. **médiocre.**

MEDIÓR, -OÁRĂ adj. (Neobişnuit) De statură potrivită, mijlocie. *Iar cea roabă medioară Şi de minte cam uşoară Spaimă singură-şi făcea.* ALECSANDRI, P. P. 151. *Cum era şi nuntaşul, Aşa-i da şi postavul. De era el năltişor, Îi da postav roşior... De era el medior, Îi da postav gălbior.* id. ib. 176.

— Pronunţat: *-di-or.* — Pl.: *mediori, -oare.*

— **Mediu** [2] + suf. *-ior.*

MEDITÁ vb. I. **1.** Tranz. (Învechit) A examina ceva din toate punctele de vedere ; a studia. *A medita un sujet este a-l privi întru toate amărunturile sale.* MARCOVICI, R. 25/13. *Această boală trebuia meditată.* NEGRUZZI, S. I, 33.

2. Intranz. (Adesea cu determinări introduse prin prep. „la", „asupra") A gîndi, a reflecta (îndelung) asupra unui lucru ; (învechit) a meditarisi. *Dupe ce mai medită cîtva timp, el zise în sineşi...* FILIMON, O. I, 124. *Şi pe ţărna lumii adînc am meditat.* BOLINTINEANU, O. 197. *Zile întregi putea medita asupra unui cuvînt.* EMINESCU, N. 41. *Căci în cărţi şi manuscripte zi şi noapte tot cetind L-a poporului durere şi mărire meditînd.* I. NEGRUZZI, S. I, 154. *Nu numai că materialul îl adunase, dar meditase asupra lui.* IORGA, L. II, 593. *El n-a avut răgaz să mediteze asupra cauzelor răscoalei.* REBREANU, R. II, 239. *Singur de obicei, cu ochii mici, în dosul ochelarilor, meditează la adevărata valoare a operei de artă.* BACOVIA, O. 232, cf. 83. *Meditînd asupra vieţii mele... ajung cu firul meditaţiei în văi nehotărîte, unde creşte floarea întrebării.* GALACTION, O. 61. *Am să meditez mai serios la cazul dumitale.* C. PETRESCU, C. V. 202. *Oamenii, cuprinşi de deznădejde, cad pe gînduri, meditînd asupra soartei lor vitrege.* BOGZA, C. O. 272, cf. BENIUC, M. C. I, 258. ✧ Fig. *Cocostîrcii cu largi pasuri calcă rar şi meditînd.* ALECSANDRI, P. III, 41, cf. EMINESCU, O. I, 46. *Pe cer, în miez de noapte, Stau stelele în rînd, Iar luna printre ele Păşeşte meditînd.* COŞBUC, P. II, 268. *Chiar în mijlocul luptei... Oltul găseşte timp să mediteze.* BOGZA, C. O. 165.

3. Tranz. (Învechit) A plănui, a urzi, a ticlui. *Daca aş fi fost un om bogat, mi-aş face o datorie să colind lumea şi să rup măştile atîtor nemernici, şarlatani, care prin fraze meditate, prin duh împrumutat, prin tîrîre mişeleasca să introduc în casele lesne-crezătorilor.* PR. DRAM. 289. *Se cunoştea că meditează vreo nouă moarte.* NEGRUZZI, S. I, 143. *Turcul, carile medita o perfidă stratagemă, au răspuns că fiul său nu-l putea trimete.* CALENDAR (1 861), 116/17.

4. Tranz. (Complementul indică elevi) A ajuta (în afara orelor de curs) să-şi pregătească lecţiile, examenele. Cf. LM. *Titu s-a oferit să o mediteze el gratuit.* REBREANU, R. I, 25.

— Prez. ind.: *meditez.*

— Din fr. **méditer.**

MEDITÁRE s. f. Faptul de a medita. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF.

1. (Învechit) Studiere amănunţită, din toate punctele de vedere. Cf. medita **(1).** *În genere toată ideea aceasta are trebuinţă de o meditare mai strînsă.* MAIORESCU, CR. I, 250.

2. Meditaţie **(1).** Cf. medita **(2).** Cf. BARONZI, I. L. II, 231. *După scurtă meditare au respuns.* CALENDAR (1 860), 109/6. *Meditările tale... te-au ridicat definitiv deasupra ţărmurilor mediocre pe care rătăcim noi ceilalţi.* GALACTION, O. 226. *Ochii lui Miţu se ridică din meditare, cuprinşi de o undă de lacrimi.* ARGHEZI, C. J. 29.

3. (Rar) Meditaţie **(2).** Cf. BARONZI, I. L. II, 231.

4. (Învechit) Meditaţie **(3).** *Să se facă predările şi meditările lecţiilor cu ispravă.* GENILIE, G. IX/26.

— Pl.: *meditări.*

— V. **medita.**

MEDITARISÍ vb. IV. Intranz. (Învechit) A medita **(2).** *Cel ce puţin meditariseşte şi puţin ia seama.* VÎRNAV, F. M. II, 92[r]/5.

— Prez. ind.: *meditarisesc.*

— **Medita** + suf. *-arisi.*

MEDITATÍV, -Ă adj. (Despre oameni) Înclinat spre meditare **(2),** căruia îi place să mediteze **(2);** gînditor. Cf. NEGULICI. *Murăşanul... este din şcoala germană mai cu samă ; sombru, aspru, meditativ.* ROM. LIT. 377[2]/15. *Ca oameni reci şi meditativi..., cercară să îndeplinească lipsa aceasta prin cultura armoniei.* FILIMON, O. II, 161. *Pînă cînd au fost păstori de vite, sobrul rutean şi meditativul român... îmblau fără locuri stabile din păşune în păşune.* SBIERA, F. S. 296. *Firea liniştită... a Saşei răspundea minunat la aspiraţiunea ideală, ce se găseşte la mai toţi oamenii meditativi.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 119. *Şerban, fratele cel mare, era „domnişor" meditativ.* CĂLINESCU, E. 56. ✦ (Despre manifestări, atitudini, realizări ale oamenilor) Care exprimă, care trădează meditaţie **(1).** *Junimei nu prea-i plac totdeauna lucrările meditative.* BARASCH, I. 85/23. *Răspundea cu aer meditativ şi serios.* FILIMON, O. I, 147. *Cu un gest medi-*

tativ şi familiar, Mircea îşi scoase creionul din buzunarul de la piept. TEODOREANU, M. II, 30. *Într-o oglindă... domnii de la senat examinează cum le vine surîsul mistic şi atitudinea ochilor meditativă.* ARGHEZI, P. T. 108. ✦ (Despre condiţii ale mediului ambiant) Care predispune la meditaţie **(1)**; favorabil meditaţiei. *Aici eşti în posesia unei linişti meditative.* CONTEMP. 1 954, nr. 430, 2/2.

— Pl.: *meditativi, -e.*

— Din fr. **méditatif.**

MEDITATÓR, -OÁRE s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care meditează **(4)** un elev. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Aveam un meditator acasă, un băiat sărac, mai mare decît mine cu vreo patru ani.* VLAHUŢĂ, O. A. 480. *Elevul sărac Sandu Crai, meditatorul fetei, o luase drept o madonă.* BENIUC, M. C. I, 106. *Ceva mai tîrziu, avu „norocul" să fie recomandat ca meditator pentru copiii unui moşier.* V. ROM. septembrie 1 954, 138.

2. Adj. (Învechit, rar) Meditativ. *Aşa melancolică şi meditatoare încă nu te-am văzut de cînd sînt.* F (1 872), 78.

— Pl.: *meditatori, -oare.*

— **Medita** + suf. *-tor.*

MEDITÁŢIE s. f. **1.** Reflectare, cugetare (adîncă), meditare **(2)**, gîndire, reflecţie. Cf. VÎRNAV, L. 137ᵛ/12. *Le trebuie meditaţia moraliceştii filosofii.* id. F. M. I, 141ᵛ/4. *Sunetul de arme îl trezi din meditaţia sa.* ASACHI, S. L. II, 111. *Cetirea şi meditaţia îi daseră o mare cunoştinţă.* NEGRUZZI, S. II, 156. *Străbătea strada Caliţii cufundat în meditaţiuni serioase.* FILIMON, O. I, 128, cf. 123, 221. *Din aceea că poporul îşi exprimă numai simţimintele sale nu rezultă că i-ar lipsi meditaţiunea şi delicateţea în exprimarea ei.* MAIORESCU, CR. I, 128. *(Din adîncul meditaţiei în care era cufundat) — Domnule, în cîte o fi astăzi?* SEBASTIAN, T. 81. *Izbuti... să-l smulgă şi pe Coco Conduraky din elegiaca-i meditaţiune şi contemplaţiune.* C. PETRESCU, A. R. 18. *Meditaţia şi lenea erau plăcerile lui cele mai evidente.* SADOVEANU, O. XI, 426. ✧ Fig. *Munţii îi încredinţaseră solemna lor meditaţie.* BOGZA, C. O. 139.

2. Scriere (mai ales poezie) compusă pe o temă filozofică; (rar) meditare **(3)**. *D. Chesar Bolleac, ale căruia meditaţii... se află subt tipar.* GTN (1 835), 12²/1, cf. CALENDAR (1 856), 22/10. *Meditaţii, elegii, epistole, satire şi fabule* [titlu]. ALEXANDRESCU, M. *Ion Gorun publică meditaţia gravă cu avertismente* [intitulată] *„Şi s-a făcut tăcere".* V. ROM. martie 1 957, 14.

3. Pregătire a lecţiilor, a examenelor, făcută de elevi, de obicei, sub îndrumarea unui meditator; îndrumare, ajutor dat elevilor de către un meditator, în vederea pregătirii lecţiilor, a examenelor; (învechit) meditare **(4)**. *Vine Mişu, profesorul — ştii, Mişu al nostru care dă meditaţie la băieţi.* CARAGIALE, O. II, 74. *Radu... a găsit în sfîrşit o meditaţie, într-o familie, la nişte copii leneşi, idioţi şi obraznici.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 91. *Marioara i-a mărturisit că se simte slăbuţă la limba română şi ar avea nevoie de o meditaţie serioasă.* REBREANU, R. I, 24. *Dam meditaţii lui Lică al doftorului.* KLOPŞTOCK, F. 205. *Student serios caută meditaţiuni orice clasă.* C. PETRESCU, C. V. 161. ✧ *(Sală de) meditaţie* = sală dintr-un internat unde elevii îşi pregătesc lecţiile (în afara orelor de curs). DICŢ. ✦ Perioadă în cursul căreia se dau meditaţii **(3)**. *Se alese, la sfîrşitul meditaţiei, cu o sumă însemnată.* V. ROM. septembrie 1 954, 138. ✦ Perioadă de timp (în afara orelor de curs) în care elevii (dintr-un internat) îşi pregătesc temele. *Ieşeam din meditaţia de seară istoviţi, flămînzi.* BRĂESCU, A. 134, cf. 116.

— Pl.: *meditaţii.* — Şi: (învechit) **meditaţiúne** s. f.

— Din lat. **meditatio, -onis, fr. méditation.**

MEDITAŢIÚNE s. f. v. **meditaţie.**

MEDITERÁN, -Ă adj. (Rar) Mediteranean. *Litoralul mediteran al Italiei.*

— Pl.: *mediterani, -e.*

— Din lat. **mediterraneus, -a, -um, fr. méditerrané.**

MEDITERANEÁN, -Ă adj. Care aparţine Mării Mediterane sau regiunilor situate în vecinătatea ei, privitor la Marea Mediterană sau la regiunile din jur, specific Mării Mediterane sau regiunilor din jur; (rar) mediteran. *Limpiditatea cerului mediteranean.* LOVINESCU, C. V, 24. *Catalanii au caracterul mediteranean: deschis şi activ.* RALEA, S. T. I, 318. *Legendele de ţărm mediteranean ale mitologiei.* BOGZA, C. O. 283. ✧ *Climă mediteraneană* = climă de tip temperat, cu ierni calde, caracteristică pentru regiunile din jurul Mării Mediterane.

— Pronunţat: *-ne-an.* — Pl.: *mediteraneeni, -e.*

— Din fr. **méditerranéen.**

MEDIŢINÁL, -Ă adj. v. **medicinal.**

MEDIŢÎNĂ s. f. v. **medicină.**

MÉDIU¹ s. n. **1.** Natura înconjurătoare în care se găsesc fiinţele şi lucrurile. Cf. LM. [Animalele] *s-au selecţionat... şi s-au adaptat diferitelor medii.* ANGHEL, PR. 74. *Mediul pune la dispoziţia fiinţei vii materia din care se compune, energiile pe care le cheltuieşte şi excitanţii care o pun în mişcare.* MARINESCU, P. A. 44, cf. IONESCU-MUSCEL, FIL. 166. *Sînt autorul unei teorii cu privire la organism şi mediu, care va face vîlvă.* BENIUC, M. C. I, 113. ✦ (Adesea în

sintagma *mediu de cultură)* Soluție, substanță etc. nutritivă, folosită pentru culturi de microorganisme. *Pentru a păstra proprietățile speciale ale bacteriilor, trebuie să le cultivăm pe mediul care le este cel mai favorabil.* BABEȘ, O. A. I, 46. *Prepară și vînd acești bacili, înmulțiți în tuburi de sticlă pe medii de geloză (gelatină) sau bulion.* CARABELLA, A. D. 24. ✦ Sistem sau ansamblu de sisteme fizico-chimice în care se produce un fenomen. *Un corp prin care trec razele luminei, fizicii îi dau numire de mediu (medium).* BARASCH, M. III, 32/8. *Lumina trece dintr-un mediu într-altul.* CULIANU, C. 140.

2. (De obicei urmat de determinări) Societatea, lumea în mijlocul căreia trăiește cineva. V. ambianță, anturaj. *Cunoașterea mediului în care a viețuit doamna Stanca.* F (1877), 2. *La Eminescu se oglindește mediul cult, unde femeia, cel puțin uneori și în anumite momente, e egală bărbatului.* GHEREA, ST. CR. III, 278. *Traducerea e relativ bună pentru timpul și mediul în care s-a făcut.* BUL. COM. IST. II, 34. *Faptele se petrec într-un mediu orășenesc și între persoane aproape caragialiene.* IBRĂILEANU, S. 4. *Scriitorul, pe lîngă însușirile pe care le-a moștenit de la părinți, e înrîurit de mediul social și de condițiile speciale în care i-i dat să trăiască.* SADOVEANU, E. 77. *Ibrăileanu a întrebuințat metode care explică autorul prin influența mediului social.* RALEA, S. T. I, 42. *Prin Germania se punea destul de puțin preț pe îmbrăcăminte în mediul științific în care lucram eu.* BENIUC, M. C. I, 38. *Mediul social determină ideile, sentimentele, viața și munca scriitorului.* V. ROM. decembrie 1 953, 265. *Scriitorul a cunoscut îndeaproape și mediul orășelului provincial și cel al satului.* ib. octombrie 1 955, 68.

3. Persoană care are însușirea de a putea fi trecută în stare de hipnoză, de transă și despre care, în practicile oculte, se crede că poate comunica cu spiritele, servind ca intermediar între ele și cei vii. *Chemarea sufletului lui Socrate de un medium oarecare.* MACEDONSKI, O. IV, 143. *Semnalele au durat numai atît timp cît mediumul s-a aflat în stare de transă.* ENC. TEHN. I, 106.

— Pl.: *medii.* — Și: (rar) **médium** (pronunțat: *-di-um ;* pl. *mediumuri)* s. n.

— Din lat. **medium.**

MÉDIU[2], -IE adj., subst. **1.** Adj. Care se află la mijloc (din punct de vedere al poziției, al dimensiunii, calității, intensității etc.) ; de mijloc, mijlociu. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., STAMATI, D. *Stau adunați într-o seară trei oameni. Unul de vîrstă mezie, purtînd îmbrăcăminte ungurești.* ODOBESCU, S. I, 100. ✧ *Urechea medie* v. ureche. *Învățămînt mediu* = treaptă a învățămîntului public, între învățămîntul elementar și cel superior. *Școală medie* = școală de învățămînt mediu. *Termen mediu* = al doilea termen al silogismului. ✦ (Mat. ; substantivat, m. pl., în forma *mezi)* Termenii de la mijlocul unei proporții. *A insera n mezi aritmetici între două numere a și b.* CULIANU, A. 162, cf. 170, MELIK, G. 82. ✦ Fig. Moderat, ponderat, echilibrat. *Claviatura sufletească a poetului este, deci, mărginită la o sumă de sentimente medii.* LOVINESCU, C. IV, 93.

2. Adj. Care rezultă din împărțirea sumei unor mărimi la numărul total al acestora, care reprezintă o medie **(3).** *Temperatura meziă.* FONTANIN, C. 21/19. *Termenu meziu al vieții.* BARASCH, I. 151/18, cf. POLIZU, P. 135/4. *Temperatura medie a zilei.* PONI, F. 171. *Soarele nefiind totdauna la aceeași distanță de pămînt, ci uneori mai aproape, alteori mai departe, o să considerăm distanța lui medie de la pămînt.* DRĂGHICEANU, C. 25. *Salariul mediu al muncitorilor a crescut necontenit.* SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 386.

3. S. f. Valoare mijlocie a mai multor mărimi. Cf. ARISTIA, PLUT. *Dacă împărțim prin numărul zilelor lunei suma mediilor din toate zilele, căpătăm media lunară.* PONI, F. 171. *La fabricația în serie mare sau în masă, se cronometrează timpii la mai multe piese, făcîndu-se media valorilor înregistrate pentru fiecare fază în parte.* IOANOVICI, TEHN. 357. *Media vieții.* SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 392. ✧ Loc. adv. **În medie** sau (învechit, n.) **în mediu** = ca măsură intermediară între cantitățile sau calitățile diferitelor elemente componente. *Luînd lunile în mediu de 30 de zile.* I. PANȚU, PR. 36. *Tinerii au reușit... să obțină o depășire în medie a normelor de lucru de 115%.* SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 379. ✦ Notă generală obținută de un elev, de un student etc., rezultată din adunarea notelor parțiale împărțite la numărul total al acestora. *Au fost alții mai învățați și cu mai multe drepturi la rînd. Eu am medie mică.* I. BOTEZ, B. I, 217. *Isprăvise cele patru clase... în chip onorabil: media șapte și oarecare fracțiuni.* TEODOREANU, M. II, 21. ✧ Expr. **A (nu)-i ieși** sau **a (nu) avea media** (sau **medie**) = a (nu) obține media de trecere. *N-aveam medie la istorie.* BRĂESCU, A. 153.

4. Subst. (Învechit, rar) Mijloc (folosit pentru atingerea unui scop). Cf. NEGULICI. *Aplică mediul cel mai mîntuitor pentru întemeierea unei bune creșteri.* CALENDAR (1 862), 42/20, cf. FILIMON, O. II, 14. ✦ Spec. (La pl.; în forma *mezii)* Mijloace materiale; bani, fonduri. Cf. FILIMON, O. I, 346, HAMANGIU, C. C. 400.

— Pronunțat: *-diu, -di-e.* — Pl.: *medii.* — Și: (învechit) **méziu, -ie** adj., subst.

— Din lat. **medius, -a, -um.** — Pentru **meziu,** cf. it. mezzo.

MÉDIUM s. n. v. **mediu[1].**

MEDRÉSĂ s. f. v. **medresea.**

MEDRESEÁ s. f. (Învechit) Şcoală înaltă, academie la turci. *Au... făcut geamia de la Adrianopoli cu... medrise.* VĂCĂRESCUL, IST. 253. *Urmau învăţăturile predate în şcoli lipite de moschee (medrese) atît prin legături de interes cît şi de disciplină.* CONV. LIT. XVII, 196. *A învăţat carte turcească, a fost admis la medreseaua de la geamia sultan Selim.* REV. NOUĂ, I, 166.
— Pl.: *medresele.* — Şi: **medrésă** (ŞIO II$_2$, 154), **medrisé** s. f.
— Din tc. **medrese.**

MEDRISÉ s. f. v. **medresea.**

MEDULÁR[1], **-Ă** adj. (Anat.) Care aparţine măduvei spinării, care se referă la măduva spinării sau are caracterele ei, care alcătuieşte măduva. Cf. LM, BARCIANU. *În mecanismul reflexelor, aspectul dinamogenic şi cel inhibitor apar ca produse de activitatea medulară.* RALEA, S. T. II, 181. *Localizarea motrice medulară nu este nici nervoasă, nici musculară, ea este segmentară.* PARHON, O. A. I, 13. ✧ *Canal medular* = canal din interiorul coloanei vertebrale, în care se află măduva spinării. *Citãm mai cu seamă turburările osoase, ca lărgirea canalului medular.* PARHON, B. 32.
— Pl.: *medulari, -e.*
— Din fr. **médullaire.**

MEDULÁR[2] s. n. v. **mădular.**

MEDÚZĂ s. f. Nume dat mai multor specii de animale marine din încrengătura celenteratelor, cu corpul gelatinos, în formă de clopot sau de umbrelă. *Meduze lucitoare.* BARASCH, I. N. 14/3. *Meduze... mai poartă în gelatinosul lor trup reflexul curcubeului primitiv.* ANGHEL, PR. 74. *Meduzele fac parte din fauna marină, cu numeroase forme intrînd în largă măsură în formarea planctonului.* SIMIONESCU, F. R. 458. *M-am crispat ca o meduză.* CAMIL PETRESCU, U. N. 176, cf. id. N. 77. *În apă, sub vase, peşti şi homari, meduze şi lei-de-mare fugeau speriaţi spre adîncuri.* STANCU, R. A. V, 252.
— Pl.: *meduze.*
— Din fr. **méduse.**

MÉE s. f. sg. (Prin nord-estul Olt. ; în e x p r.) **A se duce în mee** = a dispărea, a-şi pierde urma. Cf. CIAUŞANU, V. 179. *Nu s-o fi dus în mee!* id. ib.
— Etimologia necunoscută.

MEEDÍNŢI s. m. pl. v. **mehedinţi.**

MEEMÚR s. m. v. **memur.**

MEÉNG, -Ă s. n., adj. v. **mehenghi.**

MEÉNGHI, -GHE s. n., adj. v. **mehenghi.**

MEFISTOFÉLIC, -Ă adj. (Livresc) Diabolic, drăcesc ; perfid. *Alb apoi de nesomn şi cu un zîmbet mefistofelic, apărea şi el o dată cu soarele pe deal, ca să se bucure de isprava ce făcuse.* ANGHEL, PR. 83. *Arcul sprincenelor era lung, dens şi cu o zburlire mefistofelică.* TEODOREANU, M. II, 72. ✧ (Adverbial) *Şi-a îndreptat mefistofelic, spre buzele plesnite de ariditatea atîtor suspine, un deget.* KLOPŞTOCK, F. 230. *Dragul meu — zise Nicoară zîmbind mefistofelic — asta... e cu totul altceva.* BENIUC, M. C. I, 434.
— Pl.: *mefistofelici, -ce.*
— Din fr. **méphistophélique.**

MEFÍTIC, -Ă adj. (Livresc) Cu miros urît ; puturos, pestilenţial. *Se înfăţoşa toate sămnele aerului mefitic ce era cuprins în acele butelce.* ALBINEŢ, M. 83/14. *Apele stătătoare dulci sînt stricătoare prin a sale mefitice aburimi.* VASICI, M. I, 131/22. *Esalaţiunile mefitice ale vitelor bolnave.* I. IONESCU, D. 476. *Şanţul acesta este... parte neastupat şi plin de murdării, cari scot miasme mefitice, vătămătoare sănătăţii oamenilor.* id. P. 421. *Am scăpat de această zonă mefitică ; am ieşit la largul cîmpiei.* CARAGIALE, O. IV, 120. *Şi-ntunerecu-i varsă mefiticii aburi.* COŞBUC, AE. 131.
— Pl.: *mefitici, -ce.*
— Din germ. **mephitisch**, lat. **mephiticus**, fr. **méphitique.**

MEFITÍSM s. n. (Franţuzism rar) Infectare a aerului prin emanaţii rău mirositoare ; atmosferă viciată, încărcată de asemenea emanaţii ; putoare. *Aceste plăceri* [dansul] *se fac în mefitismul saloanelor încărcate cu tot feliul de toalete.* CALENDAR (1 851), 95/11, cf. BIANU, D. S.
— Din fr. **méphitisme.**

MEFLÉM s. n. v. **mehlem.**

MEGADÍ subst. (Regional ; cu sens neprecizat, probabil) Marfă (Plenița-Craiova). GRAIUL, I, 54. *Da ce fel de marfă? Bumbac şi mătasă... Fir şî ibrişin, Megadi de-al bun.* ib.
— Etimologia necunoscută.

MEGAFÓN s. n. Instrument pentru comunicări verbale la distanţă, de forma unui cornet, care intensifică sunetul. *Din gura căscată a conului de megafon, răsună ca un tunet, răspicat, în tot cuprinsul portului, comanda căpitanului.* BART, S. M. 92. ✦ Difuzor mare şi puternic. *O voce subţire de fată anunţa prin megafoanele staţiei de radioficare.* V. ROM. februarie 1 953, 52. *Călătorii se plimbă pe punte, unii joacă şah, alţii citesc sau ascultă muzica transmisă prin megafon.* SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 828.
— Pl.: *megafoane.*
— Din fr. **mégaphone.**

MEGAGRÁF s. n. Planşetă mare de desen, montată articulat pe un suport special pentru a i se putea da orice înclinaţie. Cf. DL.
— Pl.: *megagrafe.*
— Din fr. **mégagraphe.**

MEGALÍT s. m. Nume dat unor monumente funerare sau religioase de dimensiuni gigantice, construite, în epoca neolitică şi la începutul epocii bronzului, din blocuri de piatră brută sau cioplită sumar. Cf. CADE, LTR, DL.
— Pl.: *megaliţi.*
— Din fr. **mégalithe.**

MEGALÍTIC, -Ă adj. Care aparţine megaliţilor ori epocii lor, privitor la megaliţi sau la epoca lor. Cf. ŞĂINEANU, D. U., BARCIANU, ALEXI, W., CADE.
— Pl.: *megalitici, -ce.*
— Din fr. **mégalithique.**

MEGALOCEFALÍE s. f. Anomalie care constă în dezvoltarea excesivă a capului. Cf. BIANU, D. S.
— Pl.: *megalocefalii.*
— Din fr. **mégalocéphalie.**

MEGALOMÁN, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** (Persoană) care are o părere exagerat de bună despre sine însăşi ; grandoman. Cf. ŞĂINEANU, D. U., ALEXI, W. *Megalomanul oropsit don Quijote.* IORGA, L. II, 480. *Ajunsese megaloman, se certa cu toată lumea, mereu nemulţumit şi veninos.* V. ROM. august 1 961, 96.
2. (Persoană) bolnavă de megalomanie (2).
— Pl.: *megalomani, -e.*
— Din fr. **mégalomane.**

MEGALOMANÍE s. f. **1.** Faptul de a fi megaloman (1); grandomanie. Cf. ŞĂINEANU, D. U., ALEXI, W. *Creşterea pînă la hipertrofie a orgoliului, a megalomaniei, cu alte cuvinte sporirea enormă a individualismului burghez, aşa cum s-a efectuat acum un veac.* RALEA, S. T. II, 203. *Megalomania feudală.* V. ROM. aprilie 1 954, 71.
2. Stare patologică manifestată prin delir de grandoare.
— Din fr. **mégalomanie.**

MEGALOPRÉPIE s. f. (Grecism învechit) Măreţie, grandoare, mîndrie. *Lorin scrie pe larg megaloprepiia cetăţii.* CĂLĂTORIE, I, 60r, cf. 83v. *Să m-arăt şi eu cu megaloprepie.* ALECSANDRI, ap. GÁLDI, M. PHAN. 208.
— Din ngr. **μεγαλοπρέπεια.**

MEGALOPSIHÍE s. f. (Grecism învechit, rar) **1.** Mărinimie, generozitate. *Unde grija iaste la mesură, megalopsihiia o cîrmuieşte.* CANTEMIR, IST. 115.
2. Îngîmfare, aroganţă. *Care cuvinte de cea semeaţă şi nebunească megalopsihiia lui Haizler puţin să atingea.* R. GRECEANU, C. M. II, 40.
— Din ngr. **μεγαλοψυχία.**

MEGATÉRIU s. m. Mamifer fosil uriaş din epoca cuaternară, semănînd cu leneşul *(Megatherium). Asemene şi oase de megateriu (Megatherium americanum), carele au fost foarte curioz format, s-au găsit unde şi unde în America Sudică.* J. CIHAC, I. N. 469/4, cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *megaterii.* — Şi: **megatérium** s. m. ISIS (1 859), 32.
— Din lat. **megatherium,** germ. **Megatherium,** fr. **mégathérium.**

MEGATÉRIUM s. m. v. **megateriu.**

MEGEIÁŞ, -Ă s. m. şi f. v. **megieş.**

MEGÉRĂ s. f. (Franţuzism) Femeie rea şi arţăgoasă. *Cade din ce în ce mai mult sub stăpînirea acestei megere.* VLAHUŢĂ, ap. CADE. *O credeaţi o mejeră şi acum toate sînteţi îndrăgostite de ea.* CAMIL PETRESCU, T. II, 526.
— Pl.: *megere.* — Şi: **mejéră** s. f.
— Din fr. **mégère.**

MEGHELÉU subst. (Maghiarism învechit şi regional) Aniversare a zilei de naştere. Cf. ANON. CAR., DR. IV, 155.
— Etimologia necunoscută.

MEGHERÁN s. m. v. **maghiran.**

MEGHEREÁN s. m. v. **maghiran.**

MEGHISTÁN s. m. (Învechit) Mare demnitar turc. *Era vizirul şi alalţi meghistani îndoiţi pentru această domnie.* IST. Ţ. R. 10, cf. 30. *Un boiar lîngă împărăţie..., bogat şi cunoscut de toţi meghistanii împărăţiei* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 283/1. *Ea introdusese o înnoire primejdioasă în cîştigarea favoarei turcilor, recurgînd ca femeie la femeile din haremurile sultanului şi ale marilor dregători ai Porţei otomane, pentru a atrage, prin ele, buna plăcere a meghistanilor din Constantinopole.* XENOPOL, I. R. V, 19. *Nicolaie Costin ni-l înfăţişază la Constantinopol între meghistanii pe cari îi distrează prin conversaţia sa inteligentă şi învăţată.* IORGA, L. I, 126. *Onorurile deosebite ce-i arăta stăpînirea, vizitele dese ce-i făceau meghistanii, patriarhii, mitropoliţii.* BUL. COM. IST. II, 27.
— Pl.: *meghistani.* — Şi: **maghistán** s. m. MAG. IST. I, 149/9.
— Din ngr. **μεγιστάν.**

MÉGHIŞ conj. (Maghiarism, în Transilv.) Totuşi, cu toate acestea. Cf. MÎNDRESCU, UNG.

89. *Meghiş nu vorbeşte multe.* BIBICESCU, P. P. 294, cf. CANDREA, T. O. 23, CABA, SĂL. 99, CV 1 949, nr. 3, 35, 1 951, nr. 3-4, 43, A I 23, MAT. DIALECT, I, 79.

— Şi: mighiş conj. Com. din LUPŞA-ABRUD, CV 1 950, nr, 4, 33.

— Din magh. mégis.

MEGIÁŞ, -Ă s. m. şi f. v. **megieş.**

MEGIÉŞ, -Ă s. m. şi f. (Rar la f.) (Învechit şi popular, mai ales în Mold.) **1.** Vecin. *Aşijderea, spui domniei tale de lucrul lui Mahamet beg, cum am auzit de boiari ce sînt megiaş* (a. 1 521). IORGA, C. I. II, 231. *Duse-se robul acela, află unul de megiiaşi ai lui ce era datoriu lui o sută de bani.* CORESI, EV. 280. *Şi au vîndut acei mai sus numiţi oameni de a lor bunăvoie şi cu ştirea tuturor megiiaşilor din sus şi din jos şi dinnaintea domniei meale* (a. 1 581). BUL. COM. IST. V, 181. *Au rămas Stănil de judecat denaintea părcălabului şi a doisprăzeace megiiaşi şi denaintea judeţului* (a. 1 591). CUV. D. BĂTR. I, 57/21. *Scriem multă pace şi sănătaate a lui nostru iubit şi bun priiatel şi megeiaş de aproape* (a. 1 629). IORGA, D. B. I, 46. *Ca să nu zică megiaşii că au murit şi el cu tată-său, sculatu-s-au cu toată puterea sa, şi-au tras într-ajutoriu şi săcuii.* SIMION DASC., LET. 118. *Oameni buni, slugi domneşti şi boiari de ţară, megeiaşi denprejurul aceluia sat Mihalciul* (a. 1 657). GCR I, 174/17. *Un leah, megiiaş de a lui, totdeauna îl sfătuiia să nu margă.* M. COSTIN, O. 100. *Să aduna la dînsul oameni dimpregiur din megiiaşi.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 144r/33. *Să caute aceşti oameni Stoian şi Hermezăul şi cu săminţiile lor 24 oameni bătrîni megieşi de pinpregiur* (a. 1 692). BUL. COM. IST. IV, 219. *Împăratul nemţescu era cu oşti atunce într-altă parte, de să băte cu alţi megieşi a săi.* NECULCE, L. 73. *Adecă noi, megiiaşii de pe împrejurulu Veaţelului, făcut-am scrisoarea noastră la mîna dumnealui* (a. 1 735) .BUL. COM. IST. II, 254. *Cine-ş bate muiere, îndeamnă megieşii să-i tacă* (a. 1 779). GCR II, 121/17. *El să duce la părinţii ei sau, dacă n-are, la prieteni şi însuş la megieşi şi o cere de fimeie.* IST. AM. 78v/9. *Să cerceteze încălcarea făcută moşiei Sîrcova a m-rii Bărboiul de către megieşi* (a. 1 796). CAT. MAN. I, 54. *Iată norodul acest falnic aşa de zavistuit de către megieşii săi.* BELDIMAN, N. P. I, 43/1. *După cum spun megieşii, cu nevasta d-sale cea dintîi era zuliar.* ALECSANDRI, T. 1 145. *Întru în ograda unui megieş al nostru.* CREANGĂ, A. 6. *Copiii şi copilele megieşilor erau de-a pururea în petrecere cu noi.* id. ib. 34. *Toţi megiaşii veneau la dînsul.* ISPIRESCU, L. 98. *Bătrîna infirmieră... povestea megieşilor că a pierdut în viaţă două lucruri.* BRĂESCU, A. 126. *Cum să uit neamurile noastre şi megieşii noştrii şi satul?* STANCU, D. 25. *Cînd nunta se nuntea Şi cînd masa se-ntindea, Megiaşi cînd ospăta Şi cînd bea Se-nveselea, Moşul, măre, ce făcea?* TEODORESCU, P. P. 617. *În vorba asta numai ce intră şi un megieş.* ŞEZ. I, 248. *Megiaşele mele, Vecinele mele.* PĂSCULESCU, L. P. 113, cf. ALRT II 208, 336, A IX 1, 3. ◇ (Adjectival) *Că letopiseţele cele străine, lucrurile numai ce-s mai însămnate, cum sintu: războaiele, schimbările scriu a ţărîlor megiiaşe.* M. COSTIN, ap. GCR I, 197/3. *Mai pre largu vom scrie, pomenind şi ale stăpînii megiiaşe.* N. COSTIN, L. 44. *Păgînii carii era megiiaşi cu dînşii.* VARLAAM-IOASAF, 165r/4. *Îndată după întocmirea lor în state neatîrnate, îi vedem luptîndu-se cu popoarele megieşe.* KOGĂLNICEANU, S. A. 71. *Sîntem megieşi cu moşiile.* ALECSANDRI, T. 573, cf. CREANGĂ, P. 244. *Vecinii de prin judeţele megiaşe şi-au vîndut prisosul lor de roade.* GALACTION, O. 261. *Trăiesc aci trei oameni, trei bărbaţi, megieşi cu noi.* STANCU, D. 47. *Era vineri cînd femeia unui gospodar dintr-un sat megieş cu satul nostru, s-a apucat să spele cămeşile.* ŞEZ. I, 59. *Tata era fiul unui împărat mare din părţile megiaşe.* POPESCU, B. II, 37.

2. Proprietar (rural). V. răzeş. *De să va prileji neştine să fie lăcuitoriu într-un sat şi de va cunoaşte vreun loc ca acela bun de moară, şi într-acel sat vor fi toţi răzeaşi (megiaşi* MUNT.*) şi acel loc va fi a tot satul.* PRAV. 27.

— Pronunţat: *-gi-eş.* — Pl.: *megieşi, -e.* — Şi: **megiáş, -ă,** (învechit) **megeiáş, -ă** s. m. şi f.

— Din scr. **medjaš,** magh. **megyes.**

MEGIEŞÁ vb. I v. **megieşi.**

MEGIEŞÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Care aparţine megieşilor, privitor la megieşi, de megieş. *Îndemna şi sfătuia, de arme şi de război cu alalţi greci să nu să apuce, nici pre frumuseaţe unii muieri să schimbe dragostea frăţască şi megieşască.* CANTEMIR, HR. 93. *Fiind această fîntînă... pe moşie megieşească* (a. 1 744). IORGA, ap. TDRG. *Sînt multe moşii megiieşăşti şi multe feluri dă negoţuri* (a. 1 819). DOC. EC. 227. *Suhat sau chirii să nu li să ia măcar veri pe ce moşie ar fi: domnească, mănăstirească, boierească sau megieşească* (a. 1 825). ib. 348. *Despre proprietatea aceştii moşii să va cunoaşte că este megieşească* (a. 1 836). ib. 646.

— Pronunţat: *-gi-e-.* — Pl.: *megieşeşti.*

— **Megieş** + suf. *-esc.*

MEGIEŞÍ vb. IV. Refl. şi (rar) intranz. (Învechit şi regional) A se învecina, a se mărgini. *Ce s-au lucrat în dzilele lor şi a părţilor streine care să megieşesc cu aceaste ţări* (a. 1 650—1 675). GCR I, 189/7. *Şi aceste pentru mai deschise lucruri şi a crailor leşeşti cu care se megieşează ţeara noastră macar pe scurt am scris aice.*

N. COSTIN, LET. I A, 29/7. *Toate davalele ori cîte ar fi avut tătarii a cere la moldoveni seau şi moldovenii la tătari de cînd megieşesc ei cu moldovenii şi pînă acum.* AMIRAS, LET.[2] III, 173. *Şi cele mai selbatece locuri ale ţării le-au domesnicit cu locuinţă de familii, nu numai a ţărilor ce se megieşesc, ce şi acelor mai depărtate* (a. 1 768). URICARIUL, I, 339. *A sa stăpînire să megieşe cu aceia a prensului* [= prinţului]. CRITIL, 83/16. *Moşia sfintei mănăstiri Golia... ce se megieşeşte... cu via d-sale paharnicul Toma* (a. 1 811). URICARIUL, X, 119. *Crăiia sa să megieşaşte cu a mea.* BELDIMAN, N. P. II, 49/14. *Judeţul Mehedinţi... se megieşeşte cu Banatul şi Transilvania.* I. IONESCU, M. 21, cf. id. D. 9. *Pe şesul unde se megieşesc plăşile Prutul-de-Sus, Coşula şi Başăul se află satul Cordărenii.* ODOBESCU, S. II, 174. *Plaiul Şarului este un munte în comuna Şaru Dornei ce se megieşeşte cu comuna Neagra Şarului.* ŞEZ. II, 41, cf. A V 18, IX 3.

— Pronunţat: *-gi-e-.* — Prez. ind.: *megieşesc.* — Şi: **megieşá** vb. I.

— V. **megieş.**

MEGIEŞÍE s. f. **1.** (Învechit şi regional) Teritoriu, ţară sau oameni, fiinţe aflate în vecinătate ; p. ext. vecinătate. *Iară despre parţile noastre ce să vor înnoi dupre datoriia megieşiei pururea vei avia dumneataa de la noi ştire de toate* (a. 1 674). BUL. COM. IST. II, 226, cf. I, 177. *El nu uită binele şi mila lui Bator Jicmontu, frăţîne-său, care l-au agiutorit împrotiva turcilor, şi precum au fostu în bună megieşie, aşea şi acmu cu Bator Andriiaş.* N. COSTIN, L. 592, cf. CANTEMIR, IST. 165. *Împotriva... neamurilor necredincioase a megieşiei.* IST. AM. 19[r]/5. *Multă vitejie Făcusă în ţinut, dară mai cu samă Într-un munte nalt din megieşie.* BUDAI-DELEANU, T. V. 125, cf. 160. *Vîlvoarea se-ncinde... Satul e-n primejdii şi megieşia Toată se deşteaptă.* HELIADE, O. I, 129. *Evenimentele ce începuseră în megieşie, încuragiară şi înlesniră vrednica sa hotărîre.* BĂLCESCU, M. V. 33. *Toată megieşia se vaietă de furturile ce făcea ea.* ISPIRESCU, L. 75, cf. com. MARIAN.

2. (Învechit, rar) Proprietate (rurală). *Au fost întîi meşter de heru, cu megieşie aproape de Halepiiani.* N. COSTIN, L. 82.

— Pronunţat: *-gi-e-.* — Pl.: *megieşii.*

— **Megieş** + suf. *-ie.*

MEGIEŞÎT, -Ă adj. (Învechit) Vecin, învecinat. *Slujba ce se arată prin anafora nu este cu însărcinarea lăcuitorilor şi mult mai puţină decît a ţărilor megieşite* (a. 1 805). URICARIUL, II, 126/18, cf. MAN. JUR. (1 814), 34. *Curţile megieşite tot printr-înşii au lucrat. Pără n-au fost ei povaţă, în ţeară nu au intrat.* BELDIMAN, E. 107/13. *Făgăduiesc iubiţălor mei patrioţi, că vor lua îndestulă ştiinţă di aceste doaî megieşite ţări* (a. 1 824). CAT. MAN. I, 90. *Să se înveţe cu deplinătate limba latinească... precum şi la toată megieşita Rosie... se urmează* (a. 1 828). URICARIUL, III, 36/27, cf. I. IONESCU, C. 251/6. *Vindecarea boalei numai atunci poţi face cînd se va auzi despre ivirea ei pe la locuri megieşite.* CUPARENCU, V. 16/28.

— Pronunţat: *-gi-e-.* — Pl.: *megieşiţi, -te.*

— V. **megieşi.**

MEGÎT s. m. v. **mezit.**

MEGLENÍT, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Meglenoromân **(1).** *Megleniţii ne dau un aspect tipic de popor păstoresc devenit agricultor.* GR. S. I, 23. *Megleniţii... se deosebesc de ceilalţi români, în afară de grai, şi prin religie, port şi tip.* PUŞCARIU, L. R. I, 225.

2. Adj. Meglenoromân **(2).** *Instrumente muzicale ale ciobanului meglenit.* GR. S. I, 27. *Dialectul meglenit ocupă un loc intermediar între cel dacoromân şi cel aromân, avînd un număr mare de note comune... cu amîndouă.* PUŞCARIU, L. R. I, 227. ✦ (Substantivat, f.) Idiomul vorbit de meglenoromâni. Cf. IORDAN, L. R. A. 104.

3. Adj. (Despre bulgari) Care locuieşte în Meglen.

— Pl.: *megleniţi, -te.*

— De la n. pr. **Meglen.**

MEGLENOROMÂN, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care face parte din populaţia romanică aflată în sudul Peninsulei Balcanice, în regiunea Meglen ; (la m. pl.) populaţie formată din aceste persoane. *Acest fel de furcă, ca instrument de tors lînă...*, *există numai la dacoromâni...*, *istroromâni, aromâni şi meglenoromâni.* DR. III, 197. *Cel dintîi grup e al românilor răsăriteni, din care derivă aromânii şi meglenoromânii.* PUŞCARIU, L. R. I, 255.

2. Adj. Care aparţine meglenoromânilor **(1)** sau limbii lor, privitor la meglenoromâni. *Glosar meglenoromân.* GR. S. III, 381. ✦ (Substantivat, f.) Idiomul vorbit de meglenoromâni. *Pentru Philippide, meglenoromâna nu are un caracter independent...*, *ci este numai un subdialect al aromânei.* L. ROM. 1 959, nr. 3, 14, cf. 8, 11.

— Pl.: *meglenoromâni, -e.*

— **Meglen** n. pr. + **român.**

MEHÁLNIC s. m. v. **mecanic.**

MEHÁLŢ s. m. v. **mihalţ.**

MEHÁNIC, -Ă subst., adj. v. **mecanic.**

MEHANICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **mecanicesc.**

MEHANICÉŞTE adv. v. **mecaniceşte.**

MEHANÍE s. f. v. **mihanie.**

MEHANÍSM s. n. v. **mecanism.**

MEHANÍST s. m. (Învechit, rar) Specialist în mecanisme, persoană care construia mecanisme, maşini. V. mecanic **(II)**. *Un mehanist anume Mazel au aflat aice o maşină.* AR (1 829), 135[1]/35. *Fratele mehanistului curţei de Viena au arătat la Boston... un orhestru alcătuit din 24 păpuşe.* ib. 176[1]/11.
— Pl.: *mehanişti.*
— De la **mehanism,** după modelul cuvintelor formate cu suf. *-ist.*

MEHANÍZM s. n. v. **mecanism.**

MEHÁRIU s. m (Învechit, rar) Om desfrînat; curvar. Cf. DOSOFTEI, MOL. 81.
— Pl.: *mehari.*
— Etimologia necunoscută. Cf. lat. moechus.

MEHĂHĂÍ vb. IV v. **mehăi.**

MEHĂÍ vb. IV. Intranz. (Despre oi, miei, capre, boi) A scoate sunete caracteristice speciei. V. behăi. *Capra mehăieşte.* H I 237, cf. IV 33, X 31, XII 139, XIV 186. *Oaia mehăieşte.* ib. III 103, cf. VI 44, X 356, XV 264, 458. *Boul mugeşte şi mehăie.* ib. IV 85. *Mielul mehăie.* ib. XV 140.
— Prez. ind. pers. 3: *méhăie* şi *mehăieşte.*
— Şi: **mehăhăí** (H X 499), **mihăí** (ib. I 325) vb. IV.
— **Mehe**[he] + suf. *-ăi.*

MEHĂÍT s. n. Faptul de a mehăi; sunetele caracteristice scoase de oi, miei, capre etc. V. behăit. *Mieluşelele... zburdau în cîrduri umplînd văzduhul cu mehăitul lor nevinovat.* STĂNOIU, C. I. 76.
— Pl.: *mehăituri.*
— V. **mehăi.**

MEHĂITÓR, -OÁRE adj. (Neobişnuit) Care mehăie. *De tine se tem ca mehăitoarele capre, Cînd le alungă un leu.* MURNU, I. 226.
— Pl.: *mehăitori, -oare.*
— **Mehăi** + suf. *-tor.*

MEHCHEMÉ s. f. (Turcism învechit) Tribunal la turci. *Să facă turcii geamie la Ţarigrad să aibă mehcheme şi cadiu.* VĂCĂRESCUL, IST. 253. *Copia fermanului să o treceţi la condica mehchemelelor.* id., ap. ŞIO II$_2$, 155.
— Pl.: *mehchemele.*
— Din tc. **mahkeme.**

MEHEDINŢEÁN s. m. Persoană care face parte din populaţia de bază a fostului judeţ Mehedinţi sau este originară de acolo. Cf. DDRF. *Mehedinţean cu douăzeci şi patru de măsele.* ZANNE, P. VI, 201. *Că-s voinic şi sînt oltean, Copil de mehedinţean.* MAT. FOLK. 386.
— Pl.: *mehedinţeni.*
— **Mehedinţi** n. pr. + suf. *-ean.*

MEHEDINŢEÁNCĂ s. f. **1.** Femeie care face parte din populaţia de bază a fostului judeţ Mehedinţi sau este originară de acolo. Cf. DDRF.
2. (În fostul judeţ Mehedinţi ; mai ales art.) Numele unui dans popular. Cf. JIPESCU, O. 52, DDRF, ŞĂINEANU, D. U., VARONE, D. 115.
— Pl.: *mehedinţence.*
— **Mehedinţean** + suf. *-că.*

MEHEDÍNŢI s. m. pl. (Învechit şi regional ; adesea adjectival) Mehedinţeni, v. mehedinţean ; (oameni) viteji şi chipeşi (ZANNE, P. VI, 201, RĂDULESCU-CODIN, L. 127). *Mehedinţii să rădică cu Paisie asupra lui Alixandru Vodă* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 282/9. *C-are taica şase boi. Doi îi vinde, doi opreşte, Doi mi-i dă mie de zestre. Tot boi galbini şi plăviţi, Cum le plac la meeginţi.* HODOŞ, C. 37. *Tot voinici înarmaţi bine, Tot voinicei mehedinţi Fuge cu potera-n dinţi.* RĂDULESCU-CODIN, L. 89. *Şi voi să vă alegeţi Tot voinici mehedinţi... Cu armele-n dinţi.* MATEESCU, B. 107.
— Şi: **meedínţi** s. m. pl.
— De la n. pr. **Mehedinţi.**

MEHEHÉ interj. Onomatopee care redă strigătul caracteristic al oii, mielului, caprei. ✧ (Substantivat, glumeţ, indicînd numele animalului respectiv) *Pentru mehehe prăpădeşti pe mihoho,* se zice cînd, pentru un lucru de nimic, pierzi un lucru mare. ZANNE, P. I, 392, cf. MAT. FOLK. 1 176.
— Onomatopee.

MEHÉI s. n. v. **mihei.**

MEHÉNCHI, -CHE s. n., adj. v. **mehenghi.**

MEHÉNG, -Ă s. n., adj. v. **mehenghi.**

MEHÉNGHER, -Ă adj. (Regional) Mehenghi **(II)**. Cf. DDRF, SCRIBAN, D. 794.
— Pl.: *mehengheri, -e.*
— Cf. mehenghi.

MEHÉNGHI, -GHE s. n., adj. **I.** S. n. Piatră cu care se încercau metalele preţioase. *Mehenghiul metalurile de curate şi de spurcate ispiteaşte.* CANTEMIR, IST. 157. *Şi de nu va fi destoinic însuşi acela a-i cunoaşte cei buni din cei calpi, să întrebe pă altul care va avea ştiinţă, arătîndu-i moneda sau să-i cerce cu meienghiul* (a. 1 825). DOC. EC. 344. *Ca cu un mehenghi, am putea să cercăm unele culturi ce se fac de către oamenii ce se zic progresişti.* I. IONESCU, M. 536.
II. Adj. (Popular) Priceput, isteţ, abil ; p. ext. şmecher, şiret, viclean ; căruia îi

place să glumească, să facă farse, pozne, p o z n a ş ; (regional) mehengher. *Îi arătă bucurie mare însă tot fătălniceşte, ca o leliţă mehenghe.* GORJAN, H. IV, 74/12, cf. II, 203/4, POLIZU, CONTEMPORANUL, I, 688. *Cîţiva oameni mehenchi împodobesc frumos o căsuţă.* SEVASTOS,N. 317. *De loc nu ţi-s de vină peţitorii, Ci maică-ta, mehenghe nentrecută Căci iată sînt trei ani şi-acuma patru De cînd cu şiretenie ne-nşală.* MURNU, O. 20, cf. PAMFILE, J. II, 154. *Gheorghe Duca Vodă... era doar mehenghi şi isteţ din fire.* N. A. BOGDAN, C. M. 46. *Îi căşună apoi pe Brîncoveanu şi..., în cîteva trăsuri, ni-l zugrăvi ca pe un bulibaşă mehenghi, vînzător şi slugarnic.* M. I. CARAGIALE, C. 22. *Un medic secundar nou, văzînd la vizită pe acest bărbos umflat, cu privire mehenghe, întrebă în franţuzeşte pe medicul vechi cine era hipopotamul.* CĂLINESCU, I. C. 222. *Baba mehenghe îi desface însă oile, şi celelalte dobitoace tot mor.* POP., ap. HEM 503. *S-a rugat cumătru-su, un ţăran mehenghi, să-l ducă... ca să să pocăiască.* ŞEZ. II, 188. *Era leneş şi mehenchi, se vede cît de colo.* I. CR. I, 26. ✧ F i g. [Fluturele] *trecu pîrleazul şi, mehenghi, se furişă întîi pe la ferestrele casei.* GÎRLEANU, L. 29. ✧ (Substantivat) *Hotra iubire de sine a răpi au voit toate Şi, ca o mehenghe mare şi la strîmb şi la dreptate, A dat la a ei tovarăşi legi de samavolnicie.* CONACHI, P. 303. *Moaşa ce era-nţeleasă, Ca o mehenche aleasă, Bucuros, zicînd, se duse Chiar la carea îl născuse.* PANN, P. V. III, 42²/12. *Te văd că eşti bun mehenghi..., zise cel cu carul; m-ai găsit într-un chef bun.* CREANGĂ, P. 41. *Fata, bună mehenghe, îi întoarce capul şi Ipate vede că nu-i de lepădat.* id. ib. 165, cf. id. A. 80. *Oricît aţi fi de cărturari şi de mehenghi, n-aţi scăpa de ea cu una cu două.* MACEDONSKI, O. III, 122. *Încă un mehenghi, vorbi un moşneguţ cu cioc către vecin.* C. PETRESCU, C. V. 101. *Mă, mehenghiule, cată-ţi de treabă, că eu te puşc.* POPA, V. 9. *Venea, mehenghiul, din cărăruşele lui de dragoste.* CAMILAR, N. II, 425. *Unui prost, odată, un mehenghi bun de glume şi rău de treabă îi dete să mînînce malai doschit cu brînză cam tare.* ŞEZ. V, 53, cf. I, 52.

— Pl.: **(I)** *mehenghiuri,* **(II)** *mehenghi, -ghe.* —Şi: (învechit şi regional) **mehéng, -ă** (POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.), **mehénchi, -che, meiénghi, -ghe, meénghi, -ghe** (PONTBRIANT, D., LM, DDRF), **meéng, -ă** (DDRF), **menghi, -ghe** (id. ib.) s. n., adj.

— Din tc. **mehenk.**

MEHLÉM s. n. (Turcism învechit şi regional) Alifie. *La rana rea şi grea mehlemul şi leacul... se... află.* CANTEMIR, IST. 212. *Ce meflemul nu vindica, vindica fierul.* id. ib. 340. *Fiindcă preste tot sînt răniţi, nu iaste unde să pui alifii, nu iaste unde să pui mehlem, nu iaste unde să pui bleastur* (a. 1 780). CAT. MAN. I, 355. *Alifie bună de vindecat la răni: trementin, samoladon, sacăz şi ceară albă, aceastea topite amestecîndu-le şi făcînd „mehlem", să ungi.* POP., ap. HEM 868. ✧ F i g. *Împuţite ranele, vrăjmaşii cu mehlemul adevăratei dragoste ungîndu-se, să se tămăduiască.* CANTEMIR, IST. 382. ✦ Murdărie, jeg, slin ; excremente. *În dormitoare aveai nălucirea iadului; saltele de paie putrezite..., papuci mucegăiţi şi puturoşi, ciorapii plini de mehlem şi ciuruiţi.* CIAUŞANU, R. SCUT. 63.

— Şi: **meflém,** (Bucov.) **melhím** (I. CR. I, 60) s. n.

— Din tc. **melhem.**

MEHMENDÁR s. m. (Turcism) **1.** (Atestat în forma *meimendariu)* Ofiţer turc care însoţea pe domnul român numit de Poartă la plecarea acestuia din Constantinopol spre ţară. *Şi au arătat Sakir-beiu că este rînduit meimendariu domnului de Ţeara Românească.* BELDIMAN, E. 136/4.

2. Boier care avea grijă de călătoria noului domn român de la Constantinopol pînă în ţara noastră; p. g e n e r. boier sau funcţionar care însoţea în călătorie pe domn sau pe o persoană oficială ori de rang mare, şi se îngrijea de găzduirea ei. *Jicnicerului Costandin Tirichioglu, mergînd meimendariu cu turcii... să ridică de la Hotin* (a. 1 806—1 807). IORGA, S. D. VI, 197. *Lupu Balş vornic, mehmendar pentru generalul Michelson* (a. 1 807). id. ib. 203. *S-au dus amîndoi domnii cu meimendarii lor.* BELDIMAN, E. 137/23. *Mi-au venit cărţi de la frate-mieu Nicolai ce veniseră meimandar cu chehaia-beiu a lui Jusufpaşa, ocîrmuitoriul oştilor turceşti în Ieşi* (a. 1 821). CAT. MAN. II, 644. *Împreună cu neferii s-a rînduit mehmendar de către măria sa vodă pe d-lui paharnicul Constantin Sion* (a. 1 823). URICARIUL, XIV, 287. *Poarta i-au numit mehmendari pentru întîmpinarea... solilor Angliei şi a Franţiei.* AR (1 829), 22²/45. *În această calitate i se dădu sarcina de mehmendar al lui Carol al XII-lea în toamna aceluiaşi an.* IORGA, L. I, 152, cf. 470, I. BRĂESCU, M. 68. *Sînt mehmendarul Ioniţă Dracon, trimis de măria sa domnul să vă întovărăşesc la cetatea de scaun.* V. ROM. aprilie 1 954, 97.

3. Comisar special care era însărcinat cu aprovizionarea. *Numai venirea muscalilor la 1 828 a pus capăt acestei vieţi zvăpăiate a tinerilor..., luîndu-i ca comisari (mehmendari) pe lîngă generalii ruşi, pentru înlesnirea aprovizionării oştirilor cu proviant şi cu cară.* GHICA, S. 47. *Mehmendarul (comisarul) pentru primirea oştilor a fost numit şi s-au dat dispoziţii pentru constituirea magaziilor de aprovizionare.* OŢETEA, T. V. 163.

— Pl.: *mehmendari.* — Şi: **meimendár, meimandár, maimandár** (CR 1 829, 75²/4, ib. 1 834, 60¹/21) s. m.

— Din tc. **mihmandar.**

MEHTÉR s. m. (Turcism învechit) Muzicant într-o fanfară (turcească). *Strîns-au mehterii şi*

tabulhanagiii a ţării şi punea de bătea chindie în toate zilele în curte. N. COSTIN, LET. II, 124/24. *Banii ce sînt să se dee la domnie... afară de lefele cihodarilor..., a copiilor din casă, tufeccii, leventi, mehteri* (a. 1 773). URICARIUL, IV, 25/8. *De la ciohodari..., de la mehteri... să nu se popriască acea jumătate leu* (a. 1 776). ib. XIX, 317.

— Pl.: *mehteri.*

— Din tc. **mehter.**

MEHTERBÁŞ s. m. v. **mehterbaşa.**

MEHTERBAŞÁ subst. (Turcism învechit) Şeful mehterilor. V. capelmaistru. *De iznoavă altă poruncă împărătească au venit cu un mehterbaşa al veziriului.* R. GRECEANU, C. M. II, 161. *Dacă înserează, merge mehterhaneaua de face un nobet şi despre doamna şi la beizadele... luîndu-şi mehterbaş şi cei împreună cu el bacşişul cel obicinuit.* GHEORGACHI, LET. III, 306/22. *Scîrţiitorul ţipet a surlei lui mehterbaşa.* NEGRUZZI, S. I, 288.

— Pl.: *mehterbaşale.* — Şi: **mehterbáş** (pl. *mehterbaşi)* s. m.

— Din tc. **mehter başı.**

MEHTER□ANEÁ s. f. v. **meterhanea.**

MEHTÚP s. n. (Turcism învechit) Scrisoare oficială; adresă. *Au scris la hanul mictiup cu mare mulţămită.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 151/7, cf. 146/10. *Dînd uşeriul mehtupul şi darurile de către domnu paşii, s-au bucurat şi domnului încă i-au venit mehtup de către paşa cu mulţămire.* GHEORGACHI, CER. (1 762), 308. *Pecetluia peşchişul şi mehtupul şi le triimetea la Neculachi Suţul şi-i scria să le dee la cutare şi să-i scoată răspunsul* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 262/22. *Tălmăcirea mehtupului prea înălţatului vezir* (sfîrşitul sec. XVIII). CAT. MAN. I, 8. *Îndată au scris Pasvandului mehtup, să iasă din cetate afară după porunca împăratului.* DIONISIE, C. 189. *Să faceţi mehtup către muhafizii serhaturilor după marginea Dunării, ca să vă dea ajutorul trebuincios.* FILIMON, O. I, 247, cf. I. BRĂESCU, M. 68.

— Pl.: *mehtupuri.* — Şi: **mictiúp** s. n.

— Din tc. **mektub.**

MEHTUPCÍU s. m. (Turcism învechit) Persoană care scria sau copia acte, scrisori etc. într-o cancelarie domnească; titlu acordat acestei persoane. [Ranguri boiereşti:] *Mehtupciul, carele să cheamă şi chiesadariu, cibucciul i ciohodar, beceriul.* GHEORGACHI, CER. (1 762), 269. *1 200 lei pe an mehtupciul, pe lună una sută lei* (a. 1 776). URICARIUL, XIX, 389. *Mectubgiul (secretariul de cabinet).* AR (1 829), 35²/33. *Îi zicea mehtupciu, pentru că fusese scriitor de limbă turcească la postelnicie.* GHICA, S. 325.

— Pl.: *mehtupcii.* — Şi: **mectubgíu** s. m.

— Din tc. **mektup.**

MEI subst. **1.** Subst. (Şi în sintagmele *mei mărunt,* ALRM SN I h 144, *mei românesc,* ib., FD I, 182, *mei păsăresc,* ALRM SN I h 144) Plantă erbacee din familia gramineelor, cu inflorescenţa ramificată şi cu flori albe-gălbui, folosită ca nutreţ pentru vite; (regional) mălai, părîng, păsat *(Panicum miliaceum). Şi intră dracul pituliş, ca o grăunţe de meiu, suptu copita calului lu Sisin* (sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 286²/12, cf. ANON. CAR., COTEANU, PL. 14, BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *În clima şi pămîntul judeţului Dorohoi cultivatorul produce în mare mai cu seamă cereale, adică grîu, secară, ovăz, orz, porumb, mei şi hrişcă.* I. IONESCU, D. 151, cf. BARONZI, L. 138, BRANDZA, FL. 480, DAMÉ, T. 183, GRECESCU, FL. 595. *Păsatul... este fructul mălaiului numit şi mălaiul mărunţel sau mei.* PAMFILE, I. C. 243. *Mălaiul tătărăsc sau mălai mare... are fructe asemănătoare cu ale porumbului, iar spicul cu cel al mălaiului sau meiului.* id. ib. 246. *Mălaiul, malaiul mărunţel, pasatul (Panicum miliaceum) se numeşte în Muntenia mei.* ŞEZ. XV, 66. *Pe suprafeţi tot mai restrînse se seamănă meiul.* SIMIONESCU, FL. 310. *Zboară coasa prin trifoi Şi prin mei, lîngă zăvoi.* ARGHEZI, S. P. 108. *Mama Valeriei se miră de buchiile cît sămînţa de mei aşternute pe hîrtiuţele străvezii.* V. ROM. martie 1 954, 115, cf. H I 19, II 11, 87, 116, X 30, 95, 198. *Samănă mălaiul (meiul) şi-l lasă să crească şi să se coacă.* SBIERA, P. 55, cf. ALRM SN I h 144. ◇ *Mei mărunt* (sau *păsăresc)* = varietate de mei ale cărei flori sînt dispuse în spiculeţe care formează o inflorescenţă compusă; meişor *(Panicum capilare).* Cf. GRECESCU, FL. 595, PANŢU, PL.

2. S. n. P. restr. (Cu sens colectiv) Seminţe de mei **(1),** folosite în trecut ca hrană pentru oameni, azi mai ales pentru păsări; (regional) păsat. *Numai grîul s-au oprit să nu treacă, iar meiul şi orzul nu iaste oprit* (a. 1 698). IORGA, B. R. 43. *S-au făcut grîu mult, mei mult şi alte bucate* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 343/28. *Parte de grău i orzu şi meiu ce au ieşit pă fieşcare an iarăşi nu arată cît le-au vîndut* (a. 1 800). BUL. COM. IST. V, 290. *Mălaiul cel mărunt (meaiul), din carele se face păsat foarte bun pentru hrana oamenilor.* ECONOMIA, 35/25. *Atît soldaţii cît şi ofiţerii sau boierii aveau de la stăpînire pe fiecare zi mertic de carne, de pîne de grîu sau de mei şi de lumînări.* BĂLCESCU, M. V. 595. *Meiul pare a fi fost temelia hranei locuitorilor din ţările române pînă adînc în timpurile moderne, cînd popuşoiul (porumbul) veni să înlocuiască această antică cereală.* XENOPOL, I. R. I, 56, cf. CANDREA, F. 399. *După ce se usucă meiul acela, îl macină.* PAMFILE, S. T. 203, cf. id. DUŞM. 197. *Cu ocazia călătoriei sale... supuşii lui Atila... i-au dat de mîncare*

mei şi de băut mied. DR. II, 757, cf. NICA, L. VAM. *A turnat diavolii mei pă şanţu ăla şi a împins corabia pînă la poarta împăratului.* ŞEZ. III, 75. *Scos-a Ban plugurile... Să-ntoarcă ogoarele, Să-mi samene meile.* MAT. FOLK. 77. *Flămîndul codri visează şi vrabia mei.* PANN, P. V. I, 129/25. *Ariciul cu meşteşug se prinde şi vrabia cu mei.* ZANNE, P. I, 316. *Cine se teme de vrăbii nu seamănă mei* (= cine nu are curaj, nu realizează nimic). Cf. id. ib. 699. *Pe drumul lui Scarlat Tot mei vărsat* (Furnicarul). GOROVEI, C. 164. *Pe cîmpul lui Gălbănat Numai mei vărsat* (Stelele). PAMFILE, C. 33. ✧ Expr. (Rar) **Cît ai zice mei** = într-o clipă, cît ai zice peşte. *Şi cît ai zice mei, se văzu încongiurat de o mulţime de paseri.* ISPIRESCU, L. 75. *Şi cît ai zice mei, făcu mici fărîme pe necuratul de zmeu.* id. ib. 131, cf. ZANNE, P. II, 540. ✦ (Adverbial, rar, în sintagma) *Gol mei* = foarte sărac. Cf. DDRF, ZANNE, P. I, 214.

3. S. n. P. ext. Meişte. *S-au pus... lîngă gard den sus de meiu altă piatră* (a. 1 725). URICARIUL, VII, 17.

4. Subst. Compuse: **mei-păsăresc** = plantă erbacee cu frunze în formă de lance şi cu fructele ca nişte boabe mici, alburii, foarte lucitoare *(Lithospermum officinale)*. Cf. COTEANU, PL. 15, DR. V, 559, LB, BRANDZA, FL. 376, DAMÉ, T. 185, GRECESCU, FL. 406, ALR I 410/727 ; **mei-păsăresc** (sau **nebun**) = mohor *(Setaria verticillata şi viridis)*. Cf. BRANDZA, FL. 480, GRECESCU, FL. 596. *Mohorul (Setaria viridis), numit şi parin, parîng, mei-nebun, creşte prin păpuşoişti.* ŞEZ. XV, 87, cf. PĂCALĂ, M. R. 25, ALR II 5 203/723, 5 249/769, 928 ; **mei-tătăresc** = mătură *(Sorghum vulgare)*. *Asemănătoare meiului sînt măturele sau meiul-tătăresc.* SIMIONESCU, FL. 311, cf. ALR SN I h 145 ; **mei-pădureţ** (sau **-sălbatic**) = meişor *(Milium effusum)*. Cf. DAMÉ, T. 184, GRECESCU, FL. 608 ; **mei-lung** sau **meiul-canarilor** = iarba-canarasului *(Phalaris canariensis)*. Cf. TDRG, PANŢU, PL.

— Pl.: **(2, 3)** *meiuri* (VISSARION, B. 195) şi *meie.*
— Lat. **milium, -ii.**

MEIÁ vb. I. **1.** Tranz. (Regional, în superstiţii, complementul indică un om mort) A arunca cu boabe de mei şi cu ţărînă (peste coşciug, în groapă) (Grădiştea-Rîmnicu Vîlcea). ALRT II 259. *Cîn-l-îngroapă, îl meiază: dă cu pietri şi cu mei în groapă.* ib.

2. Refl. (Prin nord-estul Olt.) A rămîne mic (ca bobul de mei). VÎRCOL, V. 95, cf. MAT. DIALECT. I, 231.

— Prez. ind.: *meiez.*
— V. **mei.**

MEIDÁN s. n. v. **maidan.**

MEIDEÁN s. n. v. **maidan.**

MEIÉNGHI, -GHE s. n., adj. v. **mehenghi.**

MEIMANDÁR s. m. v. **mehmendar.**

MEIMARBAŞÁ subst. v. **maimarbaşa.**

MEIMENDÁR s. m. v. **mehmendar.**

MEIMÚCĂ s. f. v. **maimucă.**

MEIOÁRĂ s. f. v. **mioară.**

MEIRÁN s. m. v. **maghiran.**

MÉIRIS, -Ă adj. (Regional) Îndrăzneţ, temerar (Sanislău-Carei). LEXIC REG. 9.

— Pl.: ?
— Din magh. **merész.**

MEIŞÓR subst. **1.** Numele a trei plante erbacee din familia gramineelor: **a)** plantă cu rădăcina tîrîtoare şi florile de culoare verde-deschisă sau violetă ; mei-pădureţ, mei-sălbatic *(Milium effusum)*. Cf. GRECESCU, FL. 608, SIMIONESCU, FL. 127 ; **b)** plantă cu frunze păroase şi flori violacee ; mohor-roşu *(Panicum sanguinale)*. Cf. BRANDZA, FL. 479, BARCIANU ; **c)** mei mărunt *(Panicum capilare)*. Cf. GRECESCU, FL. 595.

2. (Învechit şi regional ; cu sens colectiv) Bubuliţe gălbui, asemănătoare cu sămînţa de mei, care apar pe faţă şi pe gît. *Curăţă şi limpezeşte obrazul de pete, de coşi, de meişor.* PISCUPESCU, O. 291/5. [Loţiunea] *duhul crăiesei... răsipeşte urcioruşile şi meişorul din obraz.* id. ib. 303/6.

— **Mei** + suf. *-(i)şor.*

MÉIŞTE s. f. Loc, cîmp care este sau a fost semănat cu mei ; (regional) mălăişte. Cf. ANON. CAR., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., PHILIPPIDE, P. 152, H II 117.

— Accentuat şi: (rar) *meíşte.* — Pl.: *meişti.*
— **Mei** + suf. *-işte.*

MEIÚGĂ s. f. (Bot. ; prin Ban.) Hamei *(Humulus lupulus)*. TDRG.

— Pl.: *meiuge.*
— Etimologia necunoscută. Cf. scr. h m e l j.

MEIÚŞ subst. **1.** (Prin sudul Munt.) Mătură *(Sorghum vulgare)*. L. ROM. 1961, nr. 1, 24.

2. (Regional) „Mohor" (Zimnicea). ALR II 5 249/899.

— **Mei** + suf. *-uş.*

MEJ s. m. v. **meş.**

MÉJÁ s. f. v. **mejdă.**

MEJDÁŞ, -Ă s. m. şi f., adj. (Prin Transilv.) Vecin (care se află alături, în apropiere de cineva sau de ceva). Cf. MAT. DIALECT. I, 261, GLOSAR REG.
— Pl.: *mejdaşi, -e.*
— **Mejdă** + suf. *-aş.*

MÉJDĂ s. f. (Regional) Hat, răzor, hotar (care desparte două ogoare, două proprietăţi). *Prin părţile Moldovei de sus* [hatul] *se numeşte şi mezuină, dorjincă, hotar sau mejă.* PAMFILE, A. R. 25, cf. T. PAPAHAGI, M. 225, CIAUŞANU, GL., CHEST. IV 29/296, ALR I 948, A I 12, 13, 17, 21, 23, com. din MORĂRENI-TOPLIŢA, LEXIC REG. 16, MAT. DIALECT. I, 212, 261. ◇ Fig. *În miez de veac, la mejdie de vremi, Mă chemi, tu viitorule, mă chemi.* BENIUC, M. 52. ✦ P. ext. Graniţă (Borşa-Sighetul Marmaţiei). ALR I 1 422/361.
— Pl.: *mejde.* — Şi: **méjdie** (COMAN, GL. 77, CHEST. IV 129/46, ALRM SN I h 4, MAT. DIALECT. I, 79), **méjă, méşdă** (H XVIII 228), **mújdă** (ALR I 948/578) s. f.
— Din v. sl. **межда**, magh. **mesda, mezsdc, mesde.**

MEJDĂLÍ vb. IV. Refl. (Regional ; despre un teritoriu, o aşezare etc.) A se mărgini (Săpînţa-Sighetul Marmaţiei). Cf. T. PAPAHAGI, M. 226. *La Crucîşoara, acolo să mîejdăl'ea hotaru nost.* id. ib.
— Prez. ind. pers. 3: *mejdăleşte.*
— **Mejdă** + suf. *-ăli.*

MÉJDIE s. f. v. **mejdă.**

MEJDINÁŞ, -Ă s. m. şi f., adj. (În fostul judeţ Dolj) Vecin (care se află alături, în apropiere de cineva sau de ceva). Cf. PLOPŞOR, V. O.
— Pl.: *mejdinaşi, -e.*
— **Mejdină** + suf. *-aş.*

MÉJDINĂ s. f. (Regional) **1.** Hat, răzor, hotar (care desparte două ogoare, două proprietăţi). *Am pus şi petre, seamne cu cărbuni, după obiceaiul hotarului, indespre casă împotriva mejdinei rozorului den afară de gard* (a. 1 725). URICARIUL, VII, 17, cf. ALEXI, W., I. BRĂESCU, M. 68. *Micile proprietăţi se despart între dînsele prin haturi... Tot hat se numeşte şi cînd nu e brazdă..., iar prin Ardeal poartă numele de haşpor, răzor, mejdină.* PAMFILE, A. R. 25. *Hotarul se numeşte mejdină.* IORGA, S. D. XXII, 201. *Proces mare, domnule! Chestie de stricare de mejdină, cu experţi la faţa locului.* P. CONSTANT, R. 88. *Moşul o apucă pe un loc cu porumb abia răsărit, lăturiş cu mejdina unei curele de grîu.* PLOPŞOR, C. 13, cf. H V 16, 223, 224, I. CR. VII, 155, CIAUŞANU, GL., id. V. 179, ALR I 948/136, 798, 800, 805, 808, 810, 815, 820, 839, 865, 870, 874, 880, 885, 887, A III 2, 17. ✦ P. ext. Fîşie de pămînt (A III 2, 17) rămasă nearată (ib. III 2, 3, 4) ; loc nearat, ţelină (A III 18).

2. (În forma *melzină*) Baza inferioară a unei holde în pantă (Hunedoara). T. PAPAHAGI, C. L. *Melzină la holdă.* id. ib.
3. Loc apătos (Jidoştiţa-Turnu Severin). CHEST. II 73/20.
4. Unitate de măsură a suprafeţelor, egală cu aproximativ 5 ari (Sereca-Orăştie). MAT. DIALECT. I, 261.
— Accentuat şi: *mejdină.* MAT. DIALECT. I, 261. — Pl.: *mejdini.* — Şi: **méjdrină** (I. CR. VII, 155, ALR I 948/839), **mélzină** s. f.
— Din bg. **междина.**

MEJDRÍ vb. IV v. **mezdri.**

MÉJDRINĂ s. f. v. **mejdină.**

MEJDRÎT, -Ă adj. v. **mezdrit.**

MEJÉRĂ s. f. v. **megeră.**

MEJÉRII s. f. pl. (Prin Maram.) **1.** Jumări. PAŞCA, GL.
2. Delicatese (Mara-Sighetul Marmaţiei). T. PAPAHAGI, M. 225.
— Etimologia necunoscută. Cf. j u m e r i.

MEJÍN, -Ă adj., s.m. şi f. v. **mezin.**

MELAFÍR s. n. Rocă magmatică paleovulcanică de tipul bazaltului. *Melafirul... cuprinde cristaluri de feldspat.* COBÎLCESCU, G. 35/6, cf. CANTUNIARI, L. M. 156, 165.
— Pl.: *melafire.* LTR[2].
— Din fr. **mélaphyre.**

MELAHONICÓS, -OÁSĂ adj. v. **melanholicos.**

MELAHONÍE s. f. v. **melancolie.**

MELAÍC s. m. v. **melec.**

MELAMÍN s. n. v. **melamină.**

MELAMÍNĂ s. f. Clasă de substanţe derivate din amida acidului cianuric, care sînt întrebuinţate la fabricarea unor mase plastice rezistente. *Muncitorii din această ramură au hotărît să realizeze în următoarea lună diverse articole de uz casnic din melamină.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 833. *Vase confecţionate din melamin, rezistente la foc, ca şi la frig.* ib. 1 960, nr. 4 842.
— Pl.: *melamine.* — Şi: **melamín** s. n.
— Din fr. **mélamine.**

MELANCOLÍ vb. IV. Refl. (Neobişnuit) A deveni melancolic (2). *Altul să melancolească şi smeritele iubeşte.* PANN, E. V, 144/11.
— Prez. ind.: *melancolesc.*
— Derivat regresiv de la **melancolie.**

MELANCÓLIC, -Ă adj. **1.** (Mai ales despre elemente din natură) Care predispune la melancolie **(1)**, care întristează; posomorît, trist. *Vreamea foarte melancolică* (a. 1693). FN 15, cf. 14. *Văz prin galbena şi melanholica lumină a candelilor mormînturile mute şi părăsite.* MARCOVICI, C. 46/3, cf. 7/21. *Bolta închisorei se lumina de o lumină ce arunca lucoarea ei melanhonică preste Branda.* ASACHI, S. L. II, 55. *Se naşte în sufletul omului o dulce tristeţă care aduce toată a sa fiinţă într-o nespusă armonie cu melancolica înfăţişare a naturei.* ROM. LIT. 135¹/15. *Frunzele gemeau la suflul melancolic a vîntului.* NEGRUZZI, S. I, 236. *În faţa acestor obiecte de devoţiune era spînzurată o candelă ce ardea neîncetat, dînd o lumină slabă şi melancolică.* FILIMON, O. I, 265. *Luna întinde o melancolică lumină.* HASDEU, I. V. 159. *Brîiele melancolicelor stînce.* EMINESCU, N. 5. *Parfumuri dulci pluteau în jurul nostru în noaptea melancolică de vară.* PETICĂ, O. 287. *La o fereastră melancolică, mi s-a părut ceva, Însă m-a trezit un glas pozitivist.* BACOVIA, O. 83. *Peisaj melancolic În apele lunii.* BENIUC, V. 57. ✧ (Adverbial) *Numai murmurul cel dulce din izvorul fermecat Asurzeşte melancolic A lor suflet îmbătat.* EMINESCU, O. I, 67. *Peste vîrfuri trece lună, Codru-şi bate frunza lin, Dintre ramuri de arin Melancolic cornul sună.* id. ib. 206. *Uşor, melancolic, lovesc în geamuri picăturile de ploaie.* PETICĂ, O. 276. *Alt corn ne răspunse melancolic.* SADOVEANU, O. I, 154.

2. (Despre oameni) Care este cuprins, stăpînit de melancolie **(1)**; înclinat spre melancolie; (învechit) melanholicos **(2)**. *Cea preste măsură rîvnă îl făcea prea straşnic, melancolic şi uneori satiric.* GOLESCU, E. 48/5. *Iubeşti pe cineva care nu te iubeşte?... — Îţi pot spune numai că e frumos, dar... melancolic!* BOLINTINEANU, O. 436 *Cele mai disparate spirite s-au putut întîlni:... melancholicul Teodor Rosetti cu (pe atunci) humanisticul Iacob Negruzzi.* MAIORESCU, CR. II, 338. *Am fost melancolic şi ursuz ca o vită bătrînă obosită* CARAGIALE, O. VII, 156, cf. MACEDONSKI, O. I, 30, 112. *Dacă artistul e melancolic, amărît... plină de melancolie şi de durere va fi opera lui.* GHEREA, ST. CR. II, 81. *Nu-s melancolic ca Petrarca.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 165. *Pan Nicolai era melancolic şi entuziasmat.* SADOVEANU, O. V, 596. (Fig.) *Şire lungi de melancolici cocori.* ODOBESCU, S. III, 34. ✧ (Adverbial) *Matrozii melancolic cîntă.* MACEDONSKI, O. I, 153. *El se uita melancolic la cărbunii aprinşi.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 188. *Titu... întorcîndu-se spre Nadina şi Grigore, zise melancolic, cum şade bine unui poet.* REBREANU, R. I, 226. *Rămase o clipă surîzînd melancolic nevăzutului.* C. PETRESCU, C. V. 225. *Îmi priveam visător şi melancolic opera.* SADOVEANU, N. F. 124. ✦ (Despre fizionomia, acţiunile, creaţiile, temperamentul etc. oamenilor) Care rezultă dintr-o stare de melancolie **(1)**, care exprimă, trădează melancolie. *Jalnică şi melanholică gîndire.* CALENDARIU BUDA (1818), 51. *Sta singură şi tristă şi-n cînturi melancolici Îşi exprima durerea.* HELIADE, O. I, 354. *Temperamentul melancolic.* ANTROP. 223/1. *Uneori o dorinţă melancolică îl trăgea către dînşii.* MARCOVICI, D. 173/19, cf. id. C. 67/11. *Înfăţişarea pe şenă trebuia să-i fie pe gîndiri, melanholică şi în suspinuri.* GT (1835), 10, cf. VASICI, M. I, 220/15. *Caracterul seu din natură melancolic.* CALENDAR (1850), 28/7. *Umorul său melancolic venea mai mult din pricina îndelungatelor sale suferinţi.* NEGRUZZI, S. II, 156, cf. 12, I, 44, 53. *Mai ales garafa goală era în stare de a-l umplea cu cugetări melancolice.* EMINESCU, N. 42. *Şi de melancolici gînduri al ei suflet e cuprins.* id. O. IV, 131. *Dintr-un melancolic lied nemţesc... marele compozitor italian a ştiut să plămădească acest capdoperă al muzicii de vînătorie.* ODOBESCU, S. III, 94. *Am fost coprins l-acea privire De melancolica-i dulceaţă.* MACEDONSKI, O. I, 67. *Tăcu un moment şi încercă să-şi ia un aer melancolic.* VLAHUŢĂ, D. 111, cf. 128. *A fost odinioară un cavaler tăcut, Cu ochii melancolici, obrajii de zăpadă.* IOSIF, T. 102. *Ei tăcură trimiţînd în gol priviri melancolice.* AGÎRBICEANU, A. 128. *Cît pe ce să lunec pe povîrnişul unei melancolice fantazii.* HOGAŞ, DR. I, 54. *Parcă se simţea în cuvintele acestea melancolice surîsul palid al soarelui de toamnă.* SADOVEANU, E. 143, cf. 133. *Îi răspunse cu un surîs melancolic, înduioşat.* CAMIL PETRESCU, O. III, 76, cf. id. T. II, 49.

3. Care este bolnav de melancolie **(2)**; (învechit) melanholicos. **(1)**. *Starea de tristeţă poate să să întindă la toate facultăţile şi manifestaţiunile intelectuale şi atunci avem melancolia generală.* BIANU, D. S.

— Scris şi: *melancholic.* — Pl.: *melancolici, -ce* şi (învechit, f.) *-ci.* — Şi: (învechit) **melanhólic, -ă, melanhónic, -ă** adj.

— Din fr. **mélancolique.** — Pentru variantele cu *-h-*, cf. ngr. μελαγχολικός; pentru **melanhonic,** cf. şi it. melanconico.

MELANCOLICÉŞTE adv. (Neobişnuit) În mod melancolic, cu melancolie. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

— **Melancolic** + suf. *-eşte.*

MELANCOLÍE s. f. **1.** Stare de tristeţe, de deprimare (uşoară), amestecată cu visare şi meditaţie, cu dorinţa de izolare şi de singurătate; p. gener. tristeţe (uşoară). *O, cum nebuneaşte de mela[n]holie, cel om mare şi cu adăvărat nu ştie ce mai poftească în ceastă lume* (a. 1694). FN 28. *Mergînd acuma Alexandru vodă plin de melancolie pentru că nu ştia de doamnă-sa, i-au venit veste că dînsa cu noroc au trecut Dunărea.* ŞINCAI, HR. III, 7/25. *De vi se pare... a fi lucru cu mîhnire şi melanhonie*

a vă găti de moarte, socotiți că mai mare melanhonie va fi a muri negata. MAIOR, P. 75/21. *Eu petreceam acolo zilele și nopțile în cea mai mare melanconie.* id. T. 52/14. *Satana cade în melanholie Socotind scurta sorții sale.* BUDAI-DELEANU, Ț. 214, cf. TEODOROVICI, M. 21/3. *Melanhonie, adecă mîhnire, întristăciune.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 101/5. *O dulce melanholie carea face pe om a plînge.* BELDIMAN, N. P. II, 149/14. *Atunci bărbatul cel cucernic și credincioasa lui soție, mișcați de un sentiment de melanholie, să strîng de mînă.* MARCOVICI, D. 27/18. *Amorul îl băgase în melanholie grea.* PANN, E. I, 5/24. *Melanconia... îi spori mult priința lui Neagoe.* ASACHI, S. L. II, 36, cf. 74. *Privigheri și zi și noapte, gînduri cu melanhonie, Uitare de toate celea.* CONACHI, P. 85. *Văzînd că pastoralele d. Florian nu-mi pot împrăștia melancolia, m-am culcat.* NEGRUZZI, S. I, 60, cf. 25. *Melancolia, amorul și plăcerea Priimiți-le vesel ca pe ai voștri fii.* ALEXANDRESCU, M. 98. *Cine nu simte influența unei secrete melancolii, cînd aude pe Lucia povestind confidentei sale visul speranțelor ei.* FILIMON, O. II, 227. *În piept fierbințeală mare, La suflet melanholie Și la crieri nebunie.* ALECSANDRI, T. I, 33. *În voce..., în priviri, în mișcări era un parfum de melancolie atît de suav.* BOLINTINEANU, O. 416, cf. MAIORESCU, CR. II, 213. *Dar atuncea, greieri, șoareci, Cu ușor, măruntul mers, Readuc melancolia-mi, Iară ea se face vers.* EMINESCU, O. I, 106. *Melancolia sufletului meu.* VLAHUȚĂ, D. 118. *Lui și clasei lui sînt rezervate melancoliile acele nouroase și vagi ale pesimiștilor.* IONESCU-RION, C. 43. *Sufletul mi-l simt cuprins De melancolie.* COȘBUC, F. 130, cf. D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 75, 146. *Ori de cîte ori mă găsesc în fața privelиștilor mari ale naturii liniștite, mă cuprinde numaidecît sau melancolia sau... somnul.* HOGAȘ, M. N. 165. *Plouă, plouă, plouă, Vreme de beție, Și s-asculți pustiul, Ce melancolie!* BACOVIA, O. 29. *Cînd privesc un crin deschis... sau un chip suav, mă întreb, cu melancolie, din care patrie misterioasă au pornit ca să ajungă pînă la noi.* GALACTION, O. 339, cf. 102. *Ion Ozun și-l închipuise nepămîntean și devorat de o iremediabilă melancolie.* C. PETRESCU, C. V. 59. *O imponderabilă melancolie îți burnițează în suflet.* TEODOREANU, M. U. 223. *Mă întorceam acasă, cu sufletul plin de melancolie.* SADOVEANU, O. VI, 352, cf. IX, 449. *Tot ce au pe ei, și-au făcut singuri... cioplindu-și mai apoi și un fluier, pentru orele lor de melancolie.* BOGZA, C. O. 370. *Stăteam cu ea la masă. Ah, ce melancolie M-a fost cuprins.* BENIUC, C. P. 45. *Doctorul și nevasta lui rămăseseră cuprinși de vraja acelei umbre, acelei melancolii.* DEMETRIUS, A. 120. *Deschise ochii cercetînd cu melancolie săculețul alb.* VORNIC, P. 53, cf. 30. ✧ Fig. *Seara răspîndește umbrele-i ușoare, Și melancolia trece gînditoare.* BOLINTINEANU, O. 41.

2. Boală mintală care se manifestă printr-o tristețe morbidă, prin apatie, delir, halucinații și prin obsesia sinuciderii. *Și cugetînd cum ar ajunge la cununa crăiei, au căzut în boală ce să cheamă melenholiia; care den svatul doftorilor siliia să să lecuiască cu vînătoriia; ce nefolosindu-i și acele primblări, ș-au sfîrșit viața.* N. COSTIN, L. 416. *De necaz, în curîndă vreme, în melianholie, din melianholie în buhabie... și, în sfîrșitul tuturor, din boală în moarte va cădea.* CANTEMIR, IST. 168. *Patimile cele de nebunie, cele de melanholie, de epilipsie.* IPOCRAT, 5r. *Scoaseră și pe împăratulu și-lu puseră la închisoare, unde, după 6 luni, muri de melanchonie.* VĂCĂRESCUL, IST. 272. *La tămăduirea melanholiii trebuiașe dietă bună.* MEȘT. DOFT. I, 50v/41. *Cine se teme de visuri cînd adoarme? Nimenea, fără numai de ar fi căzut în vreo melanholie.* ȚICHINDEAL, F. 395/18. *Boala melanholiii.* EPISCUPESCU, PRACTICA 304. *Pentru noi doctorii... melancolia este o formă de nebunie... în care predomină tristețea și frica.* BIANU, D. S.

3. (Învechit, rar; în forma *melahonie*) Umoare neagră care se presupunea că e secretată de splină și care era considerată drept cauza anumitor boli. *La splină melahonie, de la care să scorneaște boală, urdinare la stomah, podagrie, tuse* (a. 1733). GCR II, 26/15.

— Scris și: *melancholie.* LB, BARCIANU. — Pl.: *melancolii.* — Și: (învechit) **melanconíe** (scris și *melanchonie)*, **melanholíe, melanhoníe, melahoníe, melenholie, melianholíe** s. f.

— Din fr. **mélancolie**, lat. **melancholia.** — Pentru variantele cu *-h-*, cf. ngr. μελαγχολία; pentru **melanconie, melanhonie, melahonie,** cf. și it. melanconia.

MELANCONÍE s. f. v. **melancolie.**

MELANEMÍE s. f. (Med.) Alterare a sîngelui, caracterizată prin prezența unor granule negre, provenite din transformarea hemoglobinei. Cf. BIANU, D. S.

— Din fr. **mélanémie.**

MELANHÓLIC, -Ă adj. v. **melancolic.**

MELANHOLICÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) **1.** Melancolic **(3)**; de melancolie **(2).** *Boalele cele melanholicoase.* IPOCRAT, 10v. *Norodul dintru acest pămînt este fricos, melahonicoși și scîrnavi.* AMFILOHIE, G. 165/4. *Sîngele cel melanholicos.* MEȘT. DOFT. I, 51r/32. ✧ (Substantivat) *Iară cei melanholicoși să ajutorează cu îndestulate curățenii de urdinare.* IPOCRAT, 6v.

2. Melancolic **(2).** *Pentru ce ești așa melanholicos?* CATON, 60r/5.

— Pl.: *melanholicoși, -oase.* — Și: **melahonicós, -oásă** adj.

— Din ngr. **μελαγχολικός.**

MELANHOLÍE s. f. v. **melancolie.**

MELANHÓNIC, -Ă adj. v. **melancolic.**

MELANHONÍE s. f. v. **melancolie.**

MELANÍNĂ s. f. Pigment de culoare neagră, care se găseşte în coroidă, în păr ori în piele sau care se formează în piele mai ales sub influenţa razelor solare. Cf. MACAROVICI, CH. 624, DL.
— Pl.: *melanine.*
— Din fr. **mélanine.**

MELANÍT subst. Specie de mineral din familia granatelor, de culoare neagră, care apare ca mineral primar în rocile eruptive alcaline. Cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., CANTUNIARI, L. M.
— Din fr. **mélanite.**

MELÁNJ s. n. **1.** (Franţuzism rar) Amestec, amestecătură. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W.
2. Fir textil obţinut din amestecul a diferite sorturi de fibre de lînă de culoare diferită sau din amestecul fibrei de lînă cu fibre sintetice ; p. ext. ţesătură lucrată din astfel de fire. *Filatură de melanj.* LTR[2]. *Melanjurile se execută pentru ca, prin combinarea diverselor sorturi de lînă şi de celolînă sau de fibre sintetice... să se amelioreze calităţile firului.* ib. ✧ (Adjectival) *Firele melanj sînt folosite la fabricarea ţesăturilor melanj, care nu se mai vopsesc după ţesere.* ib.
— Pl.: *melanjuri.*
— Din fr. **mélange.**

MELANJÓR s. n. (Tehn. ; franţuzism) Amestecător. Cf. LTR[2].
— Pl.: *melanjoare.*
— Din fr. **mélangeur.**

MELANÓM s. n. (Med.) Tumoare rezultată din acumularea de melanină într-un ţesut conjunctiv. Cf. BIANU, D. S., DN.
— Pl.: *melanoame.*
— Din fr. **mélanome.**

MELANTERÍT subst. Sulfat natural de fier, hidratat, de culoare verde-deschis, rar cenuşiu-închis, folosit mai ales în industria coloranţilor ; calaican natural. Cf. CANTUNIARI, L. M. 104, GHEŢIE, R. M. *Melanteritul... se găseşte în natură în cantităţi mari.* LTR[2].
— Din fr. **mélantérite.**

MELÁSĂ s. f. Reziduu siropos de culoare brună, provenit din extragerea zahărului din sfeclă sau din trestie de zahăr, întrebuinţat în industria fermentativă, ca hrană pentru vite, la fabricarea lianţilor pentru miezuri de turnătorie etc. *Melasa, adecă zăharul cel lihod.* DZ 25/16. *Să-i vînză două livre de melasă (un fel de mied de zahar).* CR (1838), 12[1]/31. *La zidiri mai delicate, însă, se face această tincuială cu apă mestecată cu melase sau zahar.* IC. LUM. (1840), 14[2]/3. *La confecţionarea miezurilor care trebuie să fie foarte rezistente, se întrebuinţează nisipul, căruia i se adaugă materii liante ca făină, melasă, ulei, colofoniu, dextrină etc.* IOANOVICI, TEHN. 83. *Diluează melasă cu acid clorhidric.* LEG. EC. PL. 311. *S-a rezolvat problema obţinerii acidului citric din fermentarea melasei.* SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 821, cf. nr. 2 805. *Din melasă (soluţia mumă vîscoasă şi necristalizabilă) se mai scoate încă zăhăr prin tratare cu săruri de stronţiu.* MACAROVICI, CH. 557. *Melasa se întrebuinţează ca materie primă în industriile fermentative.* LTR[2].
— Pl.: *melase.*
— Din fr. **mélasse,** germ. **Melasse,** it. **melassa.**

MELC subst. **I.** S. m. **1.** Numele mai multor specii de gasteropode din încrengătura moluştelor, cu patru tentacule sensibile la cap, cu corpul moale, de obicei apărat de o cochilie răsucită în spirală ; (regional) culbec, bourel, bouţ, cigă: **a)** (şi în sintagma *melc de vii* sau *melc de vie,* N. LEON, MED. 87) specie de gasteropod care are cochilia de culoare gălbuie cu uşoare dungi laterale şi cu deschiderea circulară *(Helix pomatia).* Cf. SIMIONESCU, F. R. 440 ; **b)** (şi în sintagmele *melc austriac, melc de cîmp, melc şerpesc, melc vărgat,* BIANU, D. S. 459) specie de gasteropod a cărui cochilie are dungi cafenii de-a lungul spiralei *(Helix austriaca).* Cf. SIMIONESCU, F. R. 440 ; **c)** (şi în sintagmele *melc înfăşat,* N. LEON, MED. 87, *zmelc de baltă,* PĂCALĂ, M. R. 32) specie de gasteropod care trăieşte în ape dulci, avînd cochilia ascuţită la vîrf, iar spirala prin care iese corpul animalului mult mai largă decît la celelalte *(Limnaea stagnalis).* Cf. SIMIONESCU, F. R. 442 ; **d)** (şi în sintagma *melc de frunze,* PĂCALĂ, M. R. 32) specie de gasteropod fără cochilie, cu corpul de culoare închisă, aproape neagră, avînd o mucoziţe pe partea inferioară ; (regional) babiţă *(Limax).* Cf. ANON. CAR., SIMIONESCU, F. R. 441 ; **e)** (şi în sintagmele *melc de tunet,* ALR I 1 190/896, *melc vînăt,* ib. I 1 190/746, *zmelc şerpos,* PĂCALĂ, M. R. 32) specie de gasteropod fără cochilie, cu corpul de culoare neagră, uneori roşcată *(Arion empiricorum).* Cf. SIMIONESCU, F. R. 441. *Carte întru care să scriu mîncările de peaşte i raci, stridii, melci, legumi, ierburi* (a. 1 749). GCR II, 42/12. *Încît mijloc dă a-mi putea găsi melci pentru mîncare nu este* (a. 1 803). IORGA, S. D. VIII, 39. *Unii mînîncă broaşte ţestoasă şi melci.* ŢICHINDEAL, F. 260/10, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Veara sînt obligaţi a da cîte 2 pui, 2 ferdele de ovăz, 200 melci, 1 bucată de răşină.* BARIŢIU, P. A. I, 477, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Să sapă iarna din pămînt melcii de vie.* BIANU, D. S. 459. *Cu toate că pe la noi cuvîntul de melc nu se cunoaşte, ci numai acel de culbec sau culbeciu, băieţii îi cîntă pe acest nume ca să scoată coar-*

nele. Melc, melc, codobelc... PAMFILE, J. I, 92. *Prin grădini, prin vii, căci îi place mugurii viței (de unde și numele melc de vii), pe vremea umedă mai adesea, se poate observa și animalul.* SIMIONESCU, F. R. 439. *Tot atît de răspîndit... este melcul austriac sau șerpesc... a cărui cochilie se recunoaște lesne după niște dungi cafenii pe lungul spiralei.* id. ib. 440. *Am mîncat melci, supă de ceapă, am înghițit, nemăsurat, băuturi variate.* BRĂESCU, A. 195, cf. GR. S. I, 191. *Melc, melc Codobelc, Scoate coarne bourești.* TEODORESCU, P. P. 191. *Caută melci de cîmp și-i zdrobește bine cu coajă cu tot.* ȘEZ. X, 61, cf. 140. *E cu casă în spinare ca melcul* sau *casa-i e ca a melcului, în spinare*, se spune despre oamenii care-și schimbă mereu domiciliul. Cf. ROMÂNUL GLUMEȚ, I, 22, ZANNE, P. III, 86. *Se strînge ca melcul în coaja lui*, se spune despre cei timizi, sfioși. Cf. ZANNE, P. I, 552. *Cu coarne ca boul, cu șa ca un cal, se urcă pe copaci ca un șearpe (Melcul).* POP., ap. GCR II, 371. *Am un ou și nu-i ou. Și-i cu coarne și nu-i bou (Melcul).* GOROVEI, C. 119, cf. 117. *Picioare n-avea, mîni n-avea, dar în copaci se suia (Melcul).* ȘEZ. XIII, 25. ✧ (Ca termen de comparație, cu aluzie la forma de spirală a cochiliei animalului) *Scară ca melcul.* POLIZU. *Paturile erau... așezate pe patru stîlpi lucrați ca melcul și cu niște dungi de aur.* ISPIRESCU, L. 251. (Adverbial) [Luleaua] *are coada adusă melc și un ornament în zigzag săpat în jurul gurii.* ODOBESCU, S. II, 296. ✧ Fig. *Zidind, schele-nalte și repezi ridici, Încaleci pe lespezi cît munții, melci mici.* ARGHEZI, VERS. 99. ✧ Expr. **A merge (sau a umbla, a fi grabnic) ca melcul** = a merge sau a se mișca foarte încet. Cf. ZANNE, P. IX, 661. ✦ P. restr. Cochilia melcului **(I 1).** SIMIONESCU, F. R. 439. ✦ (Prin Munt. și Olt., la pl.) Mărgele alcătuite din mai multe cochilii înșirate pe ață. ALR II 3 355/791, 836.

2. (Regional) Epitet depreciativ pentru un om sau pentru un animal rămas în urmă cu creșterea. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.

3. (Învechit, în forma *melci;* calc după v. sl. жєлѣвь „scoică", „broască țestoasă") Broască țestoasă. CUV. D. BĂTR. I, 291/31, cf. DDRF.

4. (Regional, prin confuzie cu *mîlc,* în expr.) **A tăcea ca melcul** sau **a tăcea melc** = a nu scoate nici un cuvînt ; a tăcea chitic. Cf. IORDAN, L. R. A. 271.

II. Subst. P. anal. (Cu aluzie la cochilia tare a melcului **I 1** ; mai ales în forma *melci)* **1.** S. n. și, rar, m. (Învechit și regional, adesea determinat prin „ochilor") Orbita ochiului. *I-au ieșit ochiul cel direpț din melci în afară.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 112r/14. *Tot ochiul, în chipul movilității, din melciuri afară ca a broascăi ies.* CANTEMIR, IST. 207, cf. 79, 106, DDRF, ALEXI, W. TDRG. *Orbitele... se numesc adîncături, găvane, scovîrlii și melcii ochilor.* CANDREA, F. 42. *Voi, nouă fete, Ieșiți din mați, Din ficați... Din melciul Ochilor, Din auzul Urechilor.* TEODORESCU, P. P. 367. *Și cu mîna ți-oi lua* [roșeața] *Din creierii capului, Din auzul urechilor, Din mețul ochilor, Din toate ciolănelele.* L CR. III, 246. *Să ieși din cap, Din picioare,... Din melcurile ochilor, Din sfîrcul nasului.* PĂSCULESCU, L. P. 147. ✧ (Suspect) *Melcii ochilor* = globii oculari. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U.

2. S. n. (Bucov.) Partea cartilaginoasă a nasului. Cf. DDRF. *Sub subst. „melci" înțeleg românii din Bucovina, în genere, părțile cele ciolănoase ale nasului.* MARIAN, D. 152, cf. 150.

3. S. n. (Transilv., Bucov.) Partea tare din interiorul cornului, la vite. [La bou și la vacă] *partea osoasă dinăuntrul cornului se numește melci.* DAMÉ, T. 28. *Tot „melci" se numește și partea cea vîrtoasă care se află înnuntrul coarnelor de la vite.* MARIAN, D. 152, cf. com. din STRAJA-RĂDĂUȚI. ✦ Partea tare a cozii animalelor ; cotorul cozii. *Cînd se taie părul cozii unui cal, ceea ce țăranii nu fac, se zice că i-o tăiat coama pînă-n melci.* DR. V, 306. [Vaca] *să aibă... coada lungă, melciu* [= *cotoru*], *nu fuioru.* ALRT II 113. ✦ (Regional) Pielea groasă pe care o au caii sub genunchi, la picioarele din spate sau deasupra genunchiului, la picioarele din față ; castană (Cîl-Brad). DR. V, 305. ✦ (Regional) Maia[2] (Cerneteaz-Timișoara). DR. V, 304.

III. S. m. P. anal. (Cu aluzie la forma de spirală a cochiliei melcului **I 1) 1.** (Adesea determinat prin „urechii") Partea osoasă a labirintului urechii interne.

2. Organ sau angrenaj al unor mașini destinat să transmită, să transforme sau să utilizeze în diverse feluri mișcarea de rotație. *Piesa de prelucrat are o mișcare de avans, dată de un melc.* IOANOVICI, TEHN. 291. *Melc de sfărîmare.* NOM. MIN. I, 55. *În scobitura melcului se află frînghia.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 259. *Printr-un melc cu cîre se prelungește axul valțului, fiecare rotație e transpusă mecanismului de măsurat.* id. TEȘ. 97, cf. SCÎNTEIA, 1963, nr. 3093. ✦ (Regional) Trior. Com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ.

3. Prăjitură făcută din aluat răsucit în spirală și presărat cu nuci. Cf. DL, DM.

4. (La pl.) Șuvițe de păr răsucite în formă de inelușe (în vederea ondulării). Cf. DM.

5. (Regional, art.) Numele unui dans popular. Cf. VARONE, D. 115, H II 100. ✦ (În forma *melciul)* Numele unui joc de copii (Făget-Lugoj). H XVIII 78.

— Pl.: **(I, III)** *melci,* **(II)** *melciuri* și *melcuri,* (rar, m.) *melci.* — Și: (învechit și regional) **melci** subst. ; (regional, **I 1**) **mălc, zmelc** (ALR SN III h 729, ALR I 1 190/125) s. m.

— Etimologia necunoscută. Cf. bg. мелчо, мелчев, мелчов.

MELCÁN s. m. (Regional) Augmentativ al lui m e l c **(I 1)** (Rîndunica-Tulcea). H XIV 488.
— Pl.: *melcani.*
— **Melc** + suf. *-an.*

MELCÁR s. m. (Învechit, rar) Persoană care se îndeletnicea cu vînzarea melcilor. Cf. POLIZU, LM.
— Pl.: *melcari.*
— **Melc** + suf. *-ar.*

MELCÁT, -Ă adj. (Despre piese tehnice) Răsucit în spirală (ca o cochilie de melc). *O altă particularitate a acestor ratiere constă în dispozitivul melcat pentru învîrtirea cilindrului. Axul melcat primeşte mişcarea de la arborele principal al războiului.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 352, cf. 534. *Angrenajele cu melc şi roată melcată sînt montate, de cele mai multe ori, în carcase metalice închise.* LTR[2] XI, 16.
— Pl.: *melcaţi, -te.*
— De la **melc.**

MELCĂRÍE s. f. (Rar) Loc unde se găsesc (mulţi) melci. Cf. POLIZU, LM.
— **Melc** + suf. *-ărie.*

MELCEÁJEN s. n. (Bot. ; regional) Zadă *(Larix decidua)* (Nucşoara-Cîmpulung). ALR II 6 336/784.
— Pl.: *melceajene.*
— Etimologia necunoscută.

MELCEZÍ vb. IV v. **mîrceci.**

MELCI subst. v. **melc.**

MELCIE adj. (Regional ; şi substantivat, f.) (Oaie) cu coarne mici şi răsucite în spirală ; (regional) (oaie) melciură. Cf. STOIAN, PĂST. 63.
— Accentul necunoscut. — Pl.: *melcii.*
— **Melc** + suf. *-ie.*

MELCÍNE s. f. pl. (Regional) Varietate de prune dulci (Reghin). Cf. COMAN, GL.
— Etimologia necunoscută.

MELCIŞÓR s. m. Diminutiv al lui m e l c **(I 1)**. *Mă gîndesc cu plăcere să văd boboceii răsărind de sub stufăriş, afundîndu-se după melcişori şi rîme.* P. CONSTANT, R. 79. ✦ P. a n a l. (La pl.) Mici bucăţi de pastă făinoasă răsucite în spirală sau în formă de ineluşe. Cf. DL.
— Pl.: *melcişori.*
— **Melc** + suf. *-işor.*

MELCÍT, -Ă adj. (Regional, despre vite cornute) Căruia îi lipseşte un corn ; (regional) ciut. *Dacă-i lipseşte boului un corn, i se zice în Muntenia că e ciut... În Vîlcea, melcit.* DAMÉ. T. 28, cf. id. T.$_2$ 40, ŞĂINEANU, D. U.
— Pl.: *melciţi, -te.*
— De la **melc.**

MÉLCIURĂ adj. (Regional ; şi substantivat, f.) (Oaie) melcie. Cf. GR. S. VI, 63, STOIAN, PĂST. 63.
— Pl.: ?
— Cf. m e l c.

MELCÓS, -OÁSĂ adj. (Prin Transilv.) „Nevoiaş". I. CR. III, 119.
— Pl.: *melcoşi, -oase.*
— **Melc** + suf. *-os.*

MELCULÉŢI s. m. pl. (Regional) Cochilii mici de melc (înşirate pe aţă şi folosite ca mărgele) (Săcele). Cf. ALR II 3 355/182.
— **Melc** + suf. *-uleţ.*

MELDIOÁRĂ adj. (Cu sens neprecizat, într-o colindă) *În leagăn şade-o pruncă meldioară.* T. PAPAHAGI, C. L. 30.
— Etimologia necunoscută. Cf. m e d i o r.

MELDUÍ vb. IV. R e f l. (Germanism învechit, prin Transilv. şi Bucov. ; despre militari) A se prezenta înaintea superiorului pentru a raporta ; a ieşi la raport. ✧ *Mă melduiesc ascultător* = raportez cu respect. Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. ✦ P. e x t. A relata. *Dară Vida ce lucra? Colaci albi-mi frămînta Şi frumos că mi-i cocea, La Ianăş să meltuea: „Iacă, Ianăş, domnu meu, Că ce-ai poruncit, Eu toate le-am împlinit: Colaci albi i-am frămîntat.* DENSUSIANU, Ţ. H. 324. ✦ T r a n z. A denunţa, a reclama, a pîrî. *I-o mńelduit la fiţîri* [= ofiţer]. Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, cf. LEXIC REG. 114.
— Prez. ind.: *melduiesc.* — Şi: **meltuí, milduí** (LEXIC REG. 114) vb. IV.
— Din germ. **melden.**

MELEÁG s. n. (Mai ales la pl.) **1.** Întindere de pămînt, suprafaţă de teren, loc situat în imediata apropiere a cuiva, î m p r e j u r i m e, v e c i n ă t a t e ; p. g e n e r. întindere de teren, p ă m î n t ; cuprins al unei aşezări omeneşti, ţ i n u t, l o c. *Nici n-a mai fost un al doilea* [flăcău] *pe meleagurile noastre.* GANE, ap. DDRF. *Toate femeile din sat şi de prin meleagurile vecine vorbeau despre soacra cu trei nurori.* CREANGĂ, P. 16, cf. 250. *Prin meleaguri trierînd un ţigan.* CONTEMPORANUL, III, 126. *Capul şarpelui... s-a ascuns în peştera neagră, de unde iese vara musca cea rea, care bîntuie vitele de prin meleaguri.* VLAHUŢĂ, R. P. 70. *Prin frînturi de măguri, sub arşiţa soarelui, tăiem spre răsărit meleagurile*

pustii, scrijelate de izvoare sărate ce usucă iarba pe unde trec. id. ib. 160. *Vin şi eu cam de departe, ş-am rătăcit pe meleagurile aistea.* HOGAŞ, M. N. 114, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Mîncînd te miri ce, dormind oriunde, cutreieram meleagurile de la Cîrniceni, de la Popricani, de la Poiana Cîrnului, într-o cotigă plină cu fin.* BRĂESCU, A. 155. *Au venit şi pe meleagurile acestea fluturii albi ai iernii.* SADOVEANU, O. III, 63, cf. X, 327, 399, id. N. F. 15, id. E. 178. *Satul s-a instalat pe meleaguri noi şi a început o viaţă nouă.* SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 399. *A dispărut de pe meleagurile noastre flagelul şomajului.* ib. 1 953, nr. 2 786. *De faima lor, meleagul era plin Din Munţii Apuseni la Seghedin.* BENIUC, M. 122. *Abia atunci tînărul Pancratie a înţeles că nu mai are nimic de făcut pe meleagurile lui alde tătîne-său.* GALAN, Z. R. 53. *Era un om al meleagurilor dunărene.* V. ROM. noiembrie 1 954, 141. *Peste 3 săptămîni se făcu o nuntă ca aceea în satul acela, de s-o dus vestea prin toate meleagurile de primprejur.* ŞEZ. VI, 112, cf. V, 141, VI, 16. *Şi-a pus în gînd să-şi mute puişorii pe meleagurile celeilalte coaste de mare.* I. CR. V, 365. *Cîntă cucul, săleacul, De usucă meleagul.* ŞEZ. I, 50, cf. V, 105. ✧ Fig. *Senin meleag al dimineţii În care toate se-noiesc: Şi vechiul cîntec ciobănesc Şi noua rînduire-a vieţii.* DEŞLIU, M. 20. ✧ Expr. **A umbla meleagurile** = a hoinări (prin împrejurimi), a colinda, a cutreiera (peste tot). *Ai umblat meleagurile Ca să-ţi găseşti leacurile, Leacurile n-ai găsit Şi cu capul te-ai plătit.* MARIAN, Î. 551. *C-aş umbla meleagurile Păn ţi-aş găsi leacurile.* SEVASTOS, C. 191. *Tu umbli meleagurile după hoţii, iar noi mîncăm turtă de cenuşă.* SEVASTOS, ap. TDRG. (Eliptic, în legătură cu verbul „a căuta") *Voicu murgu-au prăpădit Şi-l tot cată dealurile Şi-l cată meleagurile Şi tot umblă nencetat, Dar de murg el n-a mai dat.* SEVASTOS, C. 300. ✦ (Prin nordul Transilv. şi Mold.) Ţinut (depărtat) greu de străbătut. V. coclauri. Cf. SCRIBAN, D., com. din VICOVU DE SUS-RĂDĂUŢI. ✧ Expr. **A-i şti** (cuiva) **meleagul** = a-i cunoaşte (cuiva) secretele, a-i şti gîndurile. Cf. ZANNE, P. IX, 489.

2. Fig. (Rar) Domeniu de activitate (ştiinţifică). *Avea o putere de vrăjitor asupra noastră, mai cu seamă cînd era vorba de meleagul botanicei.* CIAUŞANU, R. SCUT. 15.

— Pl.: *meleaguri.* — Şi: (învechit) **mileág** S. n. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Din magh. **mellék.**

MELEÁJĂ s. f. (Regional) Cal mare şi slab ; mîrţoagă, gloabă, (regional) melegar[1] (Albeşti-Slobozia). BUL. FIL. II, 187, cf. IORDAN, STIL. 87.

— Etimologia necunoscută.

MELEÁN s. m., adj. 1. S. m., adj. (Mold.) (Om) înalt şi robust ; voinic, vlăjgan. *Plasele s-a înspumat... Milianii trag mereu, Că a prins nu-ş'ce prea greu.* ASACHI, S. L. I, 178. *Bogdan era în adevăr un barbat milian la stat.* id. ib. II, 87. *Au înarmat un stol de una sută miliani pe carii i-au condus pe a sa cheltuială spre a-i înşira în oaste.* CALENDAR (1 854), 103/8. *Nică Oşlobanu, ca de obicei, se scoală în picioare cît mi ţi-i melianul şi se roagă de iertare, spuind că-l doare capul.* CREANGĂ, A. 77, cf. id. GL., SĂGHINESCU, V. 96. *Ţi-a trimis maică-ta oarecari plăcinte... socotindu-te pe dric, nu un haidău şi-un melean cît ţi-i muntele, cum te-am găsit.* V. ROM. februarie 1 954, 106. *Peste vro doi ani el era cogemite milian, ca toţi flăcăii cu care se lua la trîntă.* ŞEZ. II, 201. *Lăsaţi milienilor şi hojmalăilor ticăloşi, ce daţi prin băţ la mămăliga gata.* FURTUNĂ, V. 13. *Trei oameni, cogemite milieni, apucaseră cîte o oboroacă în mînă şi cărau lumina de afară în casa cea nouă.* id. C. 104, cf. I. CR. VI, 218. *Eşti coşcogemite melean, şi-ţi pui mintea cu copiii.* Com. din PIATRA NEAMŢ. ✦ (Rar) Ştrengar, pierde-vară, secătură. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. Adj. Fig. (Rar) Impunător, măreţ. *Vieţuit-au şi alţi eroi, care-umpleau în timpul lor, Prin virtute... şi prin fapte miliane, Lumea toată de esemple, de mirare, de lucor.* ASACHI, S. L. I, 163. *Tufail înfăţoşa... aerul cel milian şi portul cel pitoresc al sătenilor.* id. ib. II, 87.

3. S. m. (Transilv.) Băiat între 14 şi 18 ani ; fecior, flăcău. *Să trăieşti, melene, da ce îmbli cu măciucoaia aceea mare? — întrebă vătavul hoţilor.* RETEGANUL, P. P. 2, cf. 43, VICIU, GL., PAŞCA, în DR. VI, 457.

— Pl.: *meleni.* — Şi: **(1,2) milián, milán** (SCRIBAN, D.) s. m., adj.

— Etimologia necunoscută. Cf. medelean.

MELEÁNDRĂ s. f. (Prin Transilv.) Haină veche, uzată, ruptă ; zdreanţă (pe care se pune ceaunul cînd se amestecă mămăliga). Cf. PAŞCA, GL., IORDAN, STIL. 87, BUL. FIL. II, 187, GR. S. V, 389.

— Pl.: *melendre.*

— Etimologia necunoscută. Cf. buleandră.

MELEÁPCĂ s. f. v. **neleapcă.**

MELEÁPTĂ s. f. v. **neleapcă.**

MELEÁST subst. (Regional, cu sens colectiv) Pietriş care cade de pe munte ; grohotiş (Galşa-Lipova). CHEST. IV 94/70.

— Din scr. **melast** „ de cretă ".

MELEÁTCĂ s. f. v. **neleapcă.**

MELÉC s. m. (Turcism învechit) Înger. *Mă plimbam în aer ca un melec (înger) pă deasupra norodului.* GORJAN, H. IV, 51/7. ✧ (Ca termen de

dezmierdare, la voc.) *Îţi retrage vorba, melaicul meu!* BOLINTINEANU, O. 275.
— Pl.: *meleci.* — Şi: **melaíc** s. m.
— Din tc. **melek.**

MELEGÁGHI s. n. v. **melegar²**.

MELEGÁR¹ s. m. (Prin Transilv.) Cal mare şi slab; mîrţoagă, gloabă, (regional) meleajă. Cf. BUL. FIL. II, 187, DR. V, 211.
— Pl.: *melegari.*
— Etimologia necunoscută. Cf. telegar.

MELEGÁR² s. n. (Regional) Loc special amenajat pe un pat de gunoi de grajd, în care se cultivă răsadurile; răsadniţă, pătul, (regional) răsadnic, pat cald. Cf. LB. *Înainte însă de a face straturile trebuincioase spre sămănarea cepei şi melegariul sau răsadnicul trebuincios...* MARIAN, S. R. II, 153, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M. *Iau cenuşă şi, cu cenuşă de aceasta, presară apoi... melegariul pe care se află răsadul de curechi.* MARIAN, INS. 103, cf. CABA, SĂL., ALR SN I h 125, ib. h 188, MAT. DIALECT. I, 79. ✦ Strat (de flori sau de legume); răzor. Cf. KLEIN, D. 378, GHEŢIE, R. M. ✦ Pepinieră de arbori tineri. Cf. PONTBRIANT, D., GHEŢIE, R. M.
— Pl.: *melegare.* — Şi: **melegăghi** (VAIDA, ALRM SN I h 125), **mălegár** (ALR SN I h 188), **măligár** (ib.) s. n.
— Din magh. **melegágy** (probabil prin apropiere de *bălegar).*

MELEGÁR³ s. n. Bazin de lemn în care cade minereul sfărîmat din şteampurile ţărăneşti. Cf. LTR².
— Pl.: *melegare.*
— Etimologia necunoscută.

MELENÁŞ s. m. (Transilv.) Diminutiv hipocoristic al lui melean; flăcăiaş, fecioraş. *Se uita batjocoritor la Ion... şi-şi zicea mereu mai mulţumit: „Stai, melenaşule, stai să vezi tu cine-i Vasile!“* REBREANU, I. 258. *Era un melenaş în floarea vieţii.* PRECUP, P. 55. *Cît va fi stat el p-acolo, cine mai ştie, destul că s-a trezit melenaş de nu-i mai erau bune hainele, că-i erau prea mici.* RETEGANUL, P. P. 41. *Am iubit un melenaş Cu buzele făguraş.* VICIU, GL. 59.
— Pl.: *melenaşi.*
— **Melean** + suf. *-aş.*

MELÉNĂ s. f. sg. Evacuare de sînge de culoare închisă prin anus, ca simptom al unor boli ale aparatului digestiv. V. hemoragie intestinală. Cf. BIANU, D. S., DN.
— Din fr. **mélaena.**

MELENHOLÍE s. f. v. **melancolie.**

MELÉR s. m. (În fostul judeţ Teleorman) Tînăr spiritual şi curtenitor. Cf. I. CR. VIII, 88.
— Pl.: *meleri.*
— Etimologia necunoscută.

MELÉS s. m., adj. v. **melez.**

MELESTÉU s. n. **1.** (Prin Transilv.) Rîşniţă. Cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. ✦ Una dintre roţile morii de vînt. Cf. CIHAC, II, 192, BARCIANU.
2. (Regional) Făcăleţ (pentru mestecat mămăliga). *Ce-aş mai rîde, rîde, zău, De-aş putea c-un melesteu Să-i măsor în lung şi-n lat.* ALECSANDRI, T. 552. *Un ţăran cărunt, ţinînd luleaua între dinţi, învîrtea cu melesteul făina în ceaun.* GANE, N. I, 134. *Culeşerul sau melesteul.* CREANGĂ, P. 150, cf. CONTEMPORANUL, VI$_1$, 208. *Unele, voind a şti încotro se vor mărita, încalecă pe melesteu.* MARIAN, S. R. I, 79. *În timpul fiertului, lîna se tot întoarce cu un melesteu.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 128. *Începe să facă treabă cu satîrul, cuţitul, melesteul, lingura şi oalele.* TEODOREANU, M. U. 391. *Curăţă bine şi melesteul, Culai; văd că prinde a se înfiora apa în ceaun.* SADOVEANU, N. F. 70, cf. H I 37, X 47, 254, 542, XII 329, XIII 234, 347, XIV 436. *Să oţărăşti şi dă să pui mîna pi melesteu.* ŞEZ. XXIII, 55, cf. CHEST. V 145/33, 41, 77, ALR I 1 360/538, ALR II 4 103/414, 514, 520, 531, 537, A VI 26, IX 1, 2. ✧ Expr. **A linge melesteul** = a fi foarte zgîrcit. Cf. ZANNE, P. III, 658. ✦ (În forma *meleşteu)* Vergea de întins aluatul; sucitor. *Ia un meleşteu sau sucitor...* SEVASTOS, N. 9.
3. (Regional) Epitet depreciativ pentru un om care vorbeşte greu, încurcînd vorbele, sau pentru un om care merge urît. Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.
— Pl.: *melesteie.* — Şi: **meleştéu,** (prin metateză) **mesteléu** (A V 14), **meşteléu** (COMAN, GL.) s. n.
— De la **melestui.**

MELESTÍ vb. IV v. **melestui.**

MELESTÍT, -Ă adj. v. **melestuit.**

MELESTUÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Prin Transilv.) A meliţa; a zdrobi, a fărîmiţa (ceva). Cf. CABA, SĂL., LEXIC REG. 24. ✦ Fig. (Complementul indică o persoană) A bate, a lovi foarte tare; a zdrobi, a stîlci în bătaie. Cf. VAIDA, PAŞCA, GL., DR. III, 721. *Şi-l apucă în pălmi şi tot îl melestuiesc.* RETEGANUL, ap. CADE. *Aşa l-a bătut, de tot l-a meleştit.* Com. din BISTRIŢA. ✦ Refl. (În forma *melesti)* A se repezi înfuriat la cineva; a se oţărî. Com. BENIUC.
2. (Regional; complementul indică mămăliga) A mesteca cu melesteul. Com. din STRAJA-RĂ-

DĂUȚI. ✦ Fig. A vorbi mult și nedeslușit. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.
— Prez. ind.: *melestuiesc.* — Și: **melestí, meleștuí** (CADE, DR. III, 721), **meleștí** vb. IV.
— Din magh. **mállaszt.**

MELESTUÍT, -Ă adj. (Prin nordul Transilv.) Bătut, stîlcit (în bătaie); zdrobit. *Mă simt ca melestuit, mă dor toate, ca și cînd m-ar fi bătut cineva.* Com. din FRATA-TURDA. ✦ (În forma *melestit)* Frînt de oboseală. *Era trudit și melestit nu avea voie de a se prinde de nimic.* F (1887), 145, cf. ALRM I/I h 140.
— Pl.: *melestuiți, -te.* — Și: **melestít, -ă, meleștuít, -ă** (RETEGANUL, P. II, 80) adj.
— V. **melestui.**

MELÉȘNIȚĂ s. f. (Prin vestul Munt., mai ales la pl.) Resturi lemnoase care cad din tulpina cînepii la melițare; puzderie. Cf. TOMESCU, GL.
— Pl.: *meleșnițe.*
— Etimologia necunoscută. Cf. mleșniță, meliță.

MELEȘTÉU s. n. v. **melesteu.**

MELEȘTÍ vb. IV v. **melestui.**

MELEȘTUÍ vb. IV v. **melestui.**

MELEȘTUÍT, -Ă adj. v. **melestuit.**

MELÉT s. m. v. **melez.**

MELÉȚ s. m. v. **melez.**

MELEȚÁ vb. I v. **melița**[1].

MÉLEȚĂ s. f. v. **meliță.**

MELEȚÍ vb. IV v. **melița**[1].

MELEȚÚICĂ s. f. v. **melițuică.**

MELÉZ s. m., adj. **1.** S. m. Țesătură de mătase amestecată cu lînă (ȘIO II_1, 256) sau cu bumbac (CADE), care se fabrica în trecut. *6 bohcealîcuri, 4 de melezi, unul cusut, unul de borangiuc* (a. 1 783). URICARIUL, XXI, 368. *1 boșcealăc de nun, dă meletu* (a. 1 815). IORGA, S. D. VII, 44. *4 cămăși dă pînză supțire, piepții, mînecile meletu... 1 boșcealîc dă ginere: cămașa, izmenile meletu* (a. 1 815). id. ib. *Un tacîm de așternut, de agabanii... Un tacîm de melez* (a. 1 821). id. ib. XXII, 317. *4 patru cămeși melez, 2 două cămeși pînză* (a. 1 824) id. ib. XXI, 202. *Țesea La burangic sau melez.* C. STAMATI, ap. TDRG.
2. Adj. (Învechit, în forma *meles)* Amestecat. *10 ocă zahăr meles* (a. 1 825). ap. T. PAPAHAGI, C. L. 30.
3. S. m. (Regional; în formele *meles, meleț)* Numele a doi pești de apă dulce: **a)** răspăr *(Acerina schraetser).* Cf. BĂCESCU, P. 36. *Alții îi zic* [peștelui] *meles, adică amestecătură, din cauză că îl consideră ca corcitură de biban cu șalău.* ANTIPA, F. I. 33; **b)** ghiborț *(Acerina cernua).* Cf. BĂCESCU, P. 36, ATILA, P. 320.
— Pl.: **(1, 3)** *melezi.* — Și: **melés** s. m., adj.; **melét** (BĂCESCU, P. 36), **melét** s. m.
— Din tc. **melez** „ amestec ".

MELEZĂTOÁRE s. f. v. **merizătoare.**

MELHÍM s. n. v. **mehlem.**

MELIANHOLÍE s. f. v. **melancolie.**

MELÍC[1] subst. (Regional) **1.** Tulburare a minții. CV 1 949, nr. 8, 34, cf. com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ. ✦ Deprindere rea, năravi, viciu, patimă. Cf. COMAN, GL. *Are melicul băuturii.* CV 1 950, nr. 4, 38. ✦ Năravul pe care îl au unele animale de a da din picioare, a mușca, a împunge etc. Cf. GRAIUL, I, 246. *Vaca are melic... dă cu piciorul.* COMAN, GL. [Boul] *are melic să împungă.* TOMESCU, GL., cf. com. din TURNU-MĂGURELE și din BRAN-ZĂRNEȘTI.
2. Boală a vitelor și a cailor, caracterizată printr-o rană la greabăn (DR. V, 208) sau prin inflamarea ganglionilor de la gît (DDRF, H XVI 228); rană (mică) (POLIZU, PAȘCA, GL.). *Dacă în curgere de 30 de zile se va descoperi turba cailor, malic, năravi rău, albeață neagră...* ap. TDRG 946, cf. CADE, DR. IV, 880, MAT. DIALECT. I, 25.
— Și: **(2) malíc, malée** (H XVI 22) subst.
— Din bg. **малик** „ spiriduș ".

MELÍC[2] subst. (În fostul județ Vîlcea) Fustă sau șorț mic. CV 1 951, nr. 2, 36.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MELICÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) **1.** Cu năravi, cu toane, capricios. *Fie, că melicos mai ești... și afurisit să nu-ți intre nimeni în voie.* ȘEZ. IX, 69.
2. (Despre vite și despre cai) Bolnav de **melic**[1] **(2).** *Era la spate gribănos și malicos.* DR. IV, 881.
— Pl.: *melicoși, -oase.* — Și: **(2) malicós, -oásă** adj.
— **Melíc**[1] + suf. *-os.*

MELIDÓN adj. invar. (Grecism învechit, în sintagma) *Caracatiță melidon* = bucăți (de calitate inferioară) tăiate din tentaculele unei caracatițe. *2 lei 20 parale oca caracatiță bună, 1 lei... oca caracatiță melidon* (a. 1 777). N. A. BOGDAN, C. M. 70. ✧ (Substantivat, f.)

[Taleri] *1* [parale] *20 melidona* (a. 1 802). FURNICĂ, I. C. I, 213.
— Din ngr. **μεληδόν** adv.

MELIE s. f. (În fostul judeţ Romanaţi) Hat, răzor, hotar (care desparte două ogoare, două proprietăţi). CV 1 951, nr. 5, 26.
— Accentul necunoscut. — Pl.:?
— Etimologia necunoscută.

MELIFÉR, -Ă adj., s. f. pl. **I.** Adj. **1.** (Despre plante) Cu flori bogate în nectar şi polen, din care albinele prepară mierea. Cf. COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Transportarea stupilor în apropierea unor suprafeţe întinse cu plante melifere aduce sporuri însemnate în producţia de miere.* SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 390, cf. 1 953, nr. 2 859.
2. (Despre ţinuturi, regiuni) Bogat în plante melifere (1). *Scrie aici la statut că nu ai voie să ţii decît 15 stupi, douăzeci în regiunile melifere.* V. ROM. februarie 1 952, 164.
II. S. f. pl. Grup de insecte himenoptere (cuprinzînd albinele şi viespile) care culeg nectarul şi polenul din flori, producînd apoi mierea sau ceara. Cf. COSTINESCU, CADE, DN.
— Pl.: *melifere.*
— Din fr. **mellifère.**

MELILÍT subst. Silicat natural de aluminiu şi calciu, cristalizat de obicei în sistem pătratic. Cf. CANTUNIARI, L. M., LTR[2].
— Şi: **melilítă** s. f. CANTUNIARI, L. M.
— Din fr. **mélilite**, germ. **Melilith.**

MELILÍTĂ s. f. v. **melilit.**

MELINÍT subst. v. **melinită.**

MELINÍTĂ s. f. Substanţă chimică al cărei component principal este acidul picric şi care se întrebuinţează la fabricarea fitilelor detonante şi în imprimeria textilă. Cf. BARCIANU, LTR[2].
— Şi: **melinít** subst. ALEXI, W., CANTUNIARI, L. M.
— Din fr. **mélinite**, germ. **Melinit.**

MELINOFÁN subst. Fluoro-silicat natural de calciu, sodiu, beriliu şi aluminiu, de obicei cristalizat în sistemul tetragonal. Cf. CANTUNIARI, L. M., LTR[2].
— Din fr. **mélinophane**, germ. **Melinophan.**

MELINŢÁ vb. I v. **meliţa[1].**

MÉLINŢĂ s. f. v. **meliţă.**

MELIORÁ vb. I. T r a n z. (Latinism învechit) A îmbunătăţi, a ameliora. Cf. BARCIANU, V., ALEXI, W.
— Pronunţat: *-li-o-*. — Prez. ind.: *meliorez.*
— Din lat. **meliorare.**

MELIORÁRE s. f. (Învechit) Îmbunătăţire, ameliorare. Cf. NEGULICI, BARCIANU, V.
— Pronunţat: *-li-o-*.
— V. **meliora.**

MELIORAŢIÚNE s. f. (Latinism învechit) Îmbunătăţire, ameliorare. Cf. BARCIANU, V.
— Pronunţat: *-li-o-ra-ţi-u-*.
— Din lat. **melioratio, -onis.**

MELÍS s. n. v. **melisă.**

MELÍSĂ s. f. Numele a două plante erbacee, aromatice din familia labiatelor: **a)** plantă meliferă cu flori albe plăcut mirositoare mult căutate de albine, cu frunze ovale întrebuinţate în medicină pentru calităţile lor stimulente şi antispasmodice; roiniţă, (regional) mătăcină *(Melissa officinalis)*; **b)** (rar, şi în sintagma *melisă turcească*, PANŢU, PL.), mătăcină *(Dracocephalum Moldavica). Pintre melisa uscată şi alte ierburi mirodioase.* CANTACUZINO, N. P. 84[v]/2. *Iată iasomie, gura-leului... melisă, creasta-cocoşului.* NEGRUZZI, S. I, 101, cf. BARONZI, L. 138, BRANDZA, FL. 390, GRECESCU, FL. 466, 467. *La ţară să dă ceaiul şi decoctul de melisă pentru durere de stomac, de intestine şi pentru urdinare.* BIANU, D. S. 638. *Stareţul dormea, ameţit de rachiul de melisă din care mai rămăsese foarte puţin pe fundul sticlei de pe masă.* ARDELEANU, U. D. 58. *Spirtul de melisă e bun pentru fricţionat şi tras.* VOICULESCU, L. 180. *Din melisă se face o apă mirositoare.* id. ib., cf. NOM. MIN. *Melisa sau mătăciune... se găseşte prin păduri.* ŞEZ. XV, 83. ✧ *Apă de melisă* = băutură aromatică, cu întrebuinţări medicinale, obţinută prin fierberea frunzelor uneia din cele două plante în apă sau în vin. *Ia apă prefăcută de melisă (mătăciune).* CORNEA, E. II, 99/10. *Apa de melisă... să ia cîteva picături pe o bucată de zahăr sau în puţină apă.* BIANU, D. S. 630. *Cu frunzele de mătăciune prepară călugării noştri „apa de melisă".* PANŢU, PL. 171, cf. VOICULESCU, L. 180, H XII 217. ✦ Băutură alcoolică aromată (întrebuinţată în medicina populară) obţinută prin fermentarea frunzelor uneia din cele două plante. *A domnului jup (ăn) Vasilie, ce negoţ au primit tot anume... melis... troc, cusător, cupfer* (a. 1 766). IORGA, S. D. XII, 81. *Constantin Racoviţă muri pe tron, victimă a patimei sale pentru melisă şi băuturile spirtoase.* ODOBESCU, S. I, 264.
— Accentuat şi: (după ngr. μέλισσα) *mélisă* (CANTACUZINO, N. P. 84[v]/2). — Pl.: *melise.* — Şi: (învechit şi regional) **melís** s. n. H XII 217.
— Din lat. **melissa**, fr. **mélisse.** — La scriitorii mai vechi, din ngr. **μέλισσα.**

MELISMÁTIC adj. (Muz.; rar, în sintagma) *Cînt melismatic* = (în opoziție cu *cînt silabic)* bucată muzicală în care, pe o singură silabă din text, se intonează mai multe sunete. Cf. TIM. POPOVICI, D. M.
— **Melismă** + suf. *-atic.*

MELÍSMĂ s. f. Ornament muzical. TIM. POPOVICI, D. M.
— Pl.: *melisme.*
— Din it. **melisma.**

MELITÁR, -Ă s. m., adj. v. **militar.**

MELÍTĂ adj. (Cu sens neprecizat, într-o poezie populară) *Scoate aur și argint, De care știu că ai mult, Și pe tălgerel îi varsă, Pe cît inima te lasă, La fiuții d-tale-i dă... Cu inimă melită, Că și soacra-i mulțumită.* MARIAN, NU. 674.
— Etimologia necunoscută.

MELITĂRÉSC, -EÁSCĂ adj., s. f. v. **militaresc.**

MELITĂRÓI s. m. v. **militaroi.**

MELIȚÁ[1] vb. I. **1.** Tranz. (Complementul indică părțile lemnoase ale tulpinilor de in sau de cînepă topite) A zdrobi (cu melița) pentru a alege fuiorul prin înlăturarea puzderiilor. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *După aceasta, îl bat, îl curăță, îl meliță, îl perie, îl torc.* DRĂGHICI, R. 178/12. *Stana... a cules firi de in, i-a copt și meliat.* SLAVICI, ap. TDRG. *Apoi se opri să mai întrebe pe una de un copil bolnav, pe alta dacă a meliat cînepa.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 82. *Care fată n-a juca, Bată-i piatra cînepa Să n-aibe ce melița.* DOINE, 281, cf. MARIAN, NA. 394, ȘEZ. II, 128. *A meliat cînepa și a spălat lîna de usuc.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 189. *Cînept' or h'i meliate Și fetele măritate.* ȚIPLEA, P. P. 74. *O săp ș-o samîn ș-o țîncănescu ș-o culeg ș-o tok'escu, ș-o meliț.* GRAIUL, I, 292. *Am sămănat cînepă, Și m-am dus ș-am cules-o Ș-am uscat-o Ș-am topit-o Ș-am meliat-o.* PĂSCULESCU, L. P. 147, cf. A V 2, 14, 21, 23, 33, 35, VI 16, 26. ◇ Refl. pas. *După ce s-au meliat și prin melițoiu și prin meliță, apoi se pun fuioarele grămadă, ca să nu zboare sau să se smulgă.* I. IONESCU, C. 155/23. *După aceasta, cînepa se meliță.* PRIBEAGUL, P. R. 93. ✦ Fig. A bate zdravăn, a snopi în bătaie. Cf. DDRF. *Atuncea ea unde n-au început să-l îmblătească și să-l melițe, cît îi scăpăra ochii bietului crîșmari!* SBIERA, P. 198, cf. ZANNE, P. V, 405.
2. Intranz. Fig. (Adesea precizat prin „ cu gura ", „ din gură ") A vorbi mult și fără rost; a flecări, a trăncăni. Cf. LB. *Meliți mereu... Vorbești prostii și nu te ascultă nimeni.* ARDELEANU, D. 163. *Țața Niculina nu mai ostenea melițind cu gura, în dreapta și în stînga.* PAS, Z. I, 89. *Dimineața, după ce pornesc gospodarii la lucru, femeile ies la porți, se strîng pe podețe și încep a meliția.* SADOVEANU, O. III, 34. *Meliția în dreapta și în stînga, atotștiutoare.* V. ROM. februarie 1 955, 253. *Om care tăt meliță din gură.* ALR II 4 411/284. ◇ Expr. **Gura îi meliță,** se zice cînd un om vorbește mult și repede. Cf. ZANNE, P. V, 405.
— Prez. ind.: *méliț* și (regional) *meliței* (BUDAI-DELEANU, LEX., DDRF). — Și: (regional) **melință** (BREBENEL, GR. P.), **meleță** (A II 12) vb. I., **meleți** (ib.) vb. IV.
— V. **meliță.**

MELIȚÁ[2] vb. I v. **amenința.**

MELIȚÁR, -Ă s. m. și f. (Rar) Persoană care meliță cînepă sau in; (rar) melițător. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.
— Pl.: *melițari, -e.*
— **Meliță** + suf. *-ar.*

MELIȚÁRE[1] s. f. Acțiunea de a meliță[1] **(1)**; melițat[1]. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF. *După melițarea unui capăt, smocul* [de in] *e introdus cu capătul celălalt, care se tratează în mod identic.* LTR[2].
— Pl.: *melițări.*
— V. **meliță**[1].

MELIȚÁRE[2] s. f. v. **amenințare.**

MELIȚÁT[1] s. n. Operație de zdrobire și de înlăturare, cu ajutorul meliței **(1)**, a părților lemnoase de la tulpinile topite de in și de cînepă, pentru alegerea fuiorului; melițare[1]. *Cîte lucruri sînt a le săvîrși în curțile lor, cum: melițatul, bătutul snopilor de grîu, orz.* GOLESCU, Î. 10. *Melițatul, adecă desfacerea părții textile de partea lemnoasă, se face cu ajutorul meliței.* PAMFILE, I. C. 206. *Melițatul e ruptul cînepei în melițoi.* A V 34, cf. VI 26.
— V. **meliță**[1].

MELIȚÁT[2], **-Ă** adj. (Despre cînepă sau in) Zdrobit cu melița **(1)**, curățat de partea lemnoasă (pentru ca fibrele să poată fi prelucrate). *Păturі de Brașov, cînepă melițată.* I. IONESCU, M. 725, cf. PONTBRIANT, D.
— Pl.: *melițați, -te.*
— V. **meliță**[1].

MÉLIȚĂ s. f. **1.** Unealtă primitivă alcătuită dintr-o bucată de lemn (fixată pe stativ), prevăzută cu un cuțit de lemn acționat manual și folosită în industria casnică țărănească la melițat[1]; (Transilv.) frîngătoare, zdrobitor. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Atît inul cît și cînepa se trag mai întăi la melițoi și apoi și la meliță.* I. IONESCU, C. 155/22, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DAMÉ, T. ALEXI, W. *Melițatul,*

adecă desfacerea părții textile de partea lemnoasă, se face cu ajutorul meliței... care în Ardeal se numește și zdrobitori. PAMFILE, I. C. 206, cf. id. DUȘM. 150, id. S. T. 119, 127. *Melița este un stativ de circa 1 metru înalt, avînd deasupra o scîndură de cca 1,50 m lungă, crepată pe mijloc; în acest interior se bate cînepa cu ajutorul unei limbi.* PRIBEAGUL, P. R. 93. *Culturile de in diferă după cum sînt destinate semințelor (pentru ulei) sau pentru meliță (textile).* IONESCU-MUSCEL, FIL. 328. *Cînd te apuci... de melițat... parcă nu mai ești pe lume decît tu și melița.* DEMETRIUS, V. 91, cf. H I 102, III 73, IX 89, 452, XI 341, BUD, P. P. 80. *Am pus melița în gard ș-am început a melița.* Com. din BILCA-RĂDĂUȚI, cf. com. MARIAN, A V 14, VI 19, 22, 26. *În pădure, naște, în pădure crește, vine în sat și lărmuiește (Meliță).* GCR II, 369, cf. GOROVEI, C. 225. *Am o căței: pîn-n-o iau de coadă, nu latră (Meliță).* ȘEZ. VII, 118. ✧ (Ca termen de comparație, mai ales pe lîngă verbe ca „a umbla", „a merge", „a toca", „a bate", sugerează ideea de iuțeală în vorbire sau, rar, în mișcări) *Domnul N. Colescu, ce-i toca gura ca o meliță printre vînători, dete semnul de plecare.* BOLINTINEANU, O. 328. *Ș-apoi cînd venea moșneagul, de pe unde era dus, gura babei umbla cum umblă meliță: că fata lui n-ascultă, că-i ușernică, că-i leneșă.* CREANGĂ, P. 285, cf. H IX 89. *De frumoasă, ești frumoasă Și-ai fi bună de mireasă, Dar te strică gurița Că-ți umblă ca meliță.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 427. *Ei, dar muierea, ca o meliță, nu-l mai slăbea din: blăstămatule, afurisitule, neghiobule și cîte-i vineau la gură.* RETEGANUL, P. I, 7. *De jucat aș ști juca, Dar mă mîncă ulița, Că latră ca meliță, Ca meliță cea stricată, Ca moara neferecată.* id. CH. 73. *Mîndruț, gura mîne-ta Bate ca și meliță, Să teme că mi*[-i] *lua.* ȚIPLEA, P. P. 50. (Adverbial) *Turnam și eu atunci la cruci de-mi umbla mîna dreaptă meliță.* GHIBĂNESCU, ap. TDRG. ✧ Expr. **A bate la meliță** = a meliță[1] **(1)**. Cf. POLIZU, GRAIUL, I, 292. **O dat cînipa prin meliță**, se zice despre un om flecar. Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. **(Parcă te-a) făcut (mumă-ta) la meliță**, se zice celui bun de gură, palavragiu. Cf. CIAUȘANU, V. 179. ✦ Mașină de melițat, înzestrată cu cuțite sau cu aripi de lemn dispuse circular pe un cilindru rotitor. Cf. LTR[2].

2. Fig. (Familiar) Gură (considerată ca organ al vorbirii). *Tacă-ți meliță, împelițatule! țipă, acru și răstit, un glas femeiesc din casă.* C. PETRESCU, R. DR. 16. *Taci, nu-ți umble meliță!* ALR I 69/45. ✧ Expr. **A da din meliță** (sau **cu meliță**) = a vorbi într-una, repede și fără întrerupere; a trăncăni, a flecări. Cf. V. ROM. februarie 1954, 8, DL, DM. ✦ (Regional) Epitet depreciativ pentru o femeie care vorbește mult și fără rost; flecară. Cf. DDRF, ȘEZ. IX, 144, com. din BILCA-RĂDĂUȚI, ZANNE, P. V, 405. *Ci, mai taci, melițo!* CIAUȘANU, V. 179.

3. (Prin Transilv. și Bucov.) Unealtă cu care cojocarul ține pieile cînd le rade. H XVII 98, cf. ALR II 6 611/105, 182, 386.

4. Fig. (Regional) Cal rău îngrijit, slab, bătrîn, neputincios; mîrțoagă, gloabă. Cf. DR. V, 211, H XVIII 18.

— Pl.: *meliție.* — Și: (regional) **mélință** (BREBENEL, GR. P., TDRG), **méleță** (ALR II 6 611/182, A II 12), **mélniță** (TDRG), **míliță** (ARH. FOLK. III, 151) s. f.

— Din bg. **мелица.**

MELIȚĂTÓR, -OÁRE s. m. și f. (Rar) Persoană care meliță cînepă sau in; (rar) melițar. Cf. DDRF.

— Pl.: *melițători, -oare.*

— **Meliță**[1] + suf. *-(ă)tor.*

MELIȚEÁLĂ s. f. v. **amenințeală.**

MELÍȚIE s. f. v. **miliție.**

MELIȚOÁICĂ s. f. (Regional) Melițoi. *Se feresc de a lăsa afară limbile de meliție și melițoaice cu care au melițat cînepa.* PAMFILE, S. T. 119. *Se bat cu limbele de la melițoi și melițoaice, ori cu coase.* ȘEZ. I, 245.

— Pl.: *melițoaice.*

— **Meliță** + suf. *-oaică.*

MELIȚÓI s. n. Meliță **(1)** mai mare, cu care se face prima operație de melițare. *Atît inul cît și cînepa se trag mai întăi la melițoi și apoi și la meliță.* I. IONESCU, C. 155/21. *Dacă gospodina are cînepă mare și n-are melițoi, o frînge cu piciorul.* ȘEZ. IX, 142. *Melițoiul are dăltuitura încă mai mare.* PAMFILE, I. C. 206. *Adună limbile de la meliție, melițuice și melițoaie.* id. DUȘM. 150. *Îi mersese vestea că face din cînepa cea picată sub melițoi sute de coți de pînză.* SBIERA, P. 220. *Ce naște în pădure Și bate în sat?* (Meliță, *melițoiul).* GOROVEI, C. 225. ✧ Expr. **A-i toca** sau **a-i merge** (cuiva) **gura ca melițoiul (cel hodorogit)** = a vorbi repede și fără întrerupere. Cf. ZANNE, P. V, 405. *Îți umblă gura ca melițoiul cel hodorogit.* ap. TDRG.

— Pl.: *melițoaie.*

— **Meliță** + suf. *-oi.*

MELIȚÚCĂ s. f. (Regional) Melițuică (Crucea-Cîmpulung Moldovenesc). A V 15.

— Pl.: ?

— **Meliță** + suf. *-ucă.*

MELIȚÚICĂ s. f. Meliță **(1)** mică destinată ultimei operații de prelucrare a fibrelor de cînepă sau de in, pentru a se alege fuiorul curat. *Melițoiul are dăltuitura încă mai mare; melițuica o are foarte puțin mai lată ca limba.* PAMFILE, I. C. 206. *Adeseaori... iau limbile de*

la melițuici. id. S. T. 129, cf. H XVI 161, A V 7, 15, 21, 23, 25, 28, 33, 35, VI 9, 10, 16, 19, 22, 26.
— Pl.: *melițuici.* — Și: (regional) **meleț́ică** s. f. A V 33.
— **Meliță** + suf. *-uică.*

MÉLJOC s. n. v. **mijloc.**

MÉLNIȚĂ s. f. v. **meliță.**

MELODÍ vb. IV. Intranz. (Rar) A cînta (melodios). *Așa de frumoasă armonie acordea, Cît socotea fiește că filomili melodea.* PANN, E. II, 25/10.
— Prez. ind.: *melodesc.*
— Derivat regresiv de la **melodie.**

MELÓDIC, -Ă adj., s. f. **I.** Adj. **1.** (Muz.) Compus după regulile ritmului și ale modulației; (sens curent) care ține de melodie **(1)**, referitor la melodie; de melodie. *Periodul melodic în la minore, cu care este învestit recitativul Magdalenei... este în contradicțiune cu simțul estetic al versurilor ce citarăm.* FILIMON, O. II, 255.
2. Care are melodie **(1)**; melodios; p. ext. armonios. Cf. BARCIANU, V. *Melodica șoptire a rîului ce geme, Concertul ce-l întoană al păsărilor cor, Cîntarea în cadență a frunzelor ce freme, Născur-acolo-n mine șoptiri de-un gingaș dor.* EMINESCU, O. I, 8, cf. ȘĂINEANU, D. U., TIM. POPOVICI, D. M. *Toate tremurau trezite de mișcarea melodică a acestui prietin neliniștitor din nopțile copilăriei.* SADOVEANU, O. IX, 368, cf. 13. ✧ (Adverbial) *Pe ritmuri persane în strofe-așezate, Melodic, coloarea coloarei răspunde.* MACEDONSKI, O. I, 193.
II. S. f. Ramură a științei muzicii care se ocupă cu studiul melodiei **(1).** Cf. TIM. POPOVICI, D. M. ✦ Felul în care este compusă o melodie; tehnica melodiei. *Deși diferite ca putere de exprimare, poetica și melodica din cîntecul popular formează un tot organic.* CONTEMP. 1 953, nr. 365, 2/1. [În „Oedip"] *îmbinarea între contrapunct, melodică, construcție și text este totală.* ib. 1 956, nr. 503, 4/7.
— Pl.: **(I)** *melodici, -ce.*
— Din fr. **mélodique.**

MELODICÉȘTE adv. (Învechit) Cu melodie **(1)**, în mod melodios. Cf. VÎRNAV, L. 137v/16, COSTINESCU.
— **Melodie** + suf. *-icește.*

MELODÍE s. f. **1.** Succesiune de sunete îmbinate după regulile ritmului și ale modulației, pentru a alcătui o frază muzicală. V. muzică. *Toate coardele deodată lovindu-se, o răsunare oarecari dau, însă vreo melodie tocmită și după pravilele muzicăi alcătuită, nicicum nu se aude.* CANTEMIR. IST. 33. *Melodie, urmarea sunetilor sau a glasurilor după care iesi un cîntec.* VÎRNAV, L. 137v/14. *El se opri din cale și ascultă cu mare atențiune frumosul cîntic... a căruia melodie... produse în inima lui un efect extraordinar.* FILIMON, O. I, 115. *I se păru, un moment, că se află în grădina cea încîntată a Armidei, unde, din fiecare frunză, iese cîte o melodie.* GANE, N. I, 34. *Din casă veneau valuri de melodie.* IBRĂILEANU, A. 126, cf. PAMFILE, C. T. 14. *Cîntau toate patru, încercînd parcă să-și încălzească trupurile cu melodia fierbinte a cîntecului revoluționar.* V. ROM. martie 1 954, 132. ✦ P. ext. Succesiune de fraze muzicale; compoziție, cîntec. *De la crîșmă veneau melodii de armonică și chiotele flăcăilor îndrăgostiți.* DUNĂREANU, CH. 72. *Cîntec înseamnă melodie, arie; un brîu e un cîntec, o mărunțică e un cîntec.* PAMFILE, C. T. 14. *Apoi Briceag reîncepe mai aprins, strîmbîndu-se uneori la Holbea, alteori la Găvan, cu deosebire cînd schimbă melodia.* REBREANU, I. 12. *Începu a cînta o melodie misterioasă, care avea ceva din șoaptele pădurii la strecurarea vîntului.* SADOVEANU, O. VI, 350, cf. X, 53. *Oamenii muncii cer compozitorilor... să colaboreze cu poeții în așa fel încît melodiile lor să aibă la bază poezii clare, simple și expresive.* CONTEMP. 1 953, nr. 349, 2/2, cf. ib. nr. 350, 1/5. ✧ Fig. *Vai, de atunci îmi pare lumea și mai tristă Viața-i melodie funerară.* BACOVIA, O. 78. ✦ Fig. Sonoritate plăcută; muzicalitate, armonie. *Eminescu a realizat în versurile lui o melodie interioară pentru care textul apare ca un libret.* SADOVEANU, E. 80.
2. Modulație a vocii în timpul vorbirii; intonație. *Glasul are ceva din melodia cu care trebuie să-și fi cetit altă dată Sophocle versurile.* PETICĂ, O. 297.
— Pl.: *melodii.*
— Din ngr. **μελωδία,** it. **melodia,** fr. **mélodie.**

MELODIÓS, -OĂSĂ adj. Plăcut auzului, armonios; p. ext. (despre cîntăreți, instrumente muzicale) care emite sunete plăcute, armonioase. *Deodată a căzut precum cade, pătruns de ucigătorul plumb, melodiosul cîntător al pădurilor.* MARCOVICI, C. 68/23, cf. VÎRNAV, L. 137v/17. *Un sunet melodios.* GTN (1 836), 24^{1}/6. *O limbă melodioasă și expresivă.* ROM. LIT. 123^{2}/44. *Malurile sale vuiesc de cîntecile melodioase a păsărilor.* DACIA LIT. 265/17. *Călătorul... întovărășit de melodioasa cîntare a crestoasei ciocîrlii.* NEGRUZZI, S. I, 191. *Adesea pe cîmpie Auz o armonie Un ce melodios.* ALEXANDRESCU, M. 49. *Măsura ritmică a cuvintelor, rima cea măgulitoare, melodioasa cadență și tot ce alcătuiește forma poeziei.* MAIORESCU, CR. I, 80. *Mai poate-abia să scoată o șoaptă durerosă Ce rătăcită scade, expiră tînguioasă C-al unei coarde rupte suspin melodios!* MACEDONSKI, O. I, 254. *Pînă cînd să fim oropsiți de*

drăgăstoasele muze şi nedeşteptaţi de lira cea milodioasă a lui Apolon? (sec. XIX) CAT. MAN. II, 180. *Dădui sara-bună. Îmi răspunse un glas melodios, o mîngîiere.* SADOVEANU, O. I, 140, cf. V, 106, id. E. 126. ◇ (Adverbial) *Şirul munţilor dă într-o mare verde şi întinsă ce trăieşte în mii de valuri cari treieră aria mărei încet şi melodios.* EMINESCU, N. 13. *Clopotul din turla de lemn vuia melodios peste revărsările de ape.* SADOVEANU, O. VII, 335.

— Pronunţat: *-di-os.* — Pl.: *melodioşi, -oase.* — Şi: (învechit) **milodiós, -oásă**, (neobişnuit) **meloduiós, -oásă** adj.

— Din fr. **mélodieux.** — **Meloduios:** prin apropiere de *duios.*

MELODÍST s. m. Compozitor de melodii (1); (în opoziţie cu armonist) muzician care concepe melodia ca element esenţial în muzică; compozitor în ale cărui lucrări muzicale predomină elementul melodic. Cf. SCRIBAN, D. [Compozitorul] *se dovedeşte odată mai mult un melodist inspirat.* M 1965, nr. 9, 2.

— Pl.: *melodişti.*

— Din fr. **mélodiste.**

MELODRAMÁTIC, -Ă adj. 1. (Învechit) Care se referă la melodramă, privitor la melodramă; de melodramă. *Veni în Bucureşti un antreprenor de teatru melodramatic.* FILIMON, O. I, 210. *Vedem într-însul pe dramaturgul de duzină sau pe elevul din clasele primare ce face încercări în arta melodramatică.* id. O. II, 255, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. (Depreciativ) Ca de melodramă (2); cu caracter patetic exagerat; emfatic. *Ah! am strigat luînd un aer cît am putut mai melodramatic, poţi a mă judeca acest-fel?* NEGRUZZI, S. I, 49. *Nu-i facem nici o vină... din episodul melodramatic de la sfîrşit, pe care l-a pus poate pentru a grăbi deznodămîntul.* CONTEMP. 1949, nr. 158, 10/1.

— Pl.: *melodramatici, -ce.*

— Din fr. **mélodramatique**, it. **melodrammatico.**

MELODRÁMĂ s. f. 1. Operă dramatică în care unele episoade erau însoţite de muzică. *Melodrama, unde, în vreme ce actorul vorbeşte, muzica cîntă, imitînd expresia vorbirei şi de multe ori împlinind deşărtul tăcerii actorului.* CR (1834), 34[1]/19, cf. VALIAN, V. 77, NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM.

2. Operă dramatică scrisă într-un stil pretenţios, în care scene neverosimile, pline de groază, alternează cu scene comice, rezervîndu-se un loc însemnat neprevăzutului. *Noi zicem de asemenea că scrierile d-lui Caragiale sînt mult mai pe sus decît melodramele franceze.* GHEREA, ST. CR. II, 57. *Gestul marchizului de melodrame, care moare în actul al V-lea, cu spada de tinichea înfiptă în inimă.* DEMETRESCU, O. 148. *Pe culmea azurie Chiar soarele de-aramă Se pare-o jucărie De proastă melodramă.* PETICĂ, O. 82. *Frumos ca un erou de melodramă, El se expune-n poze studiate.* TOPÎRCEANU, M. 75. *Balzac... a reuşit să depăşească... conflictul plat al melodramei.* CONTEMP. 1949, nr. 138, 9/1. *La Paris, vremea şi moda era a melodramelor.* C. PETRESCU, A. R. 33. *O reuşită în melodramă este o victorie puţin comună.* CONTEMP. 1957, nr. 566, 4/1.

— Pl.: *melodrame.*

— Din fr. **mélodrame.**

MELODUIÓS, -OÁSĂ adj. v. **melodios.**

MELOMÁN, -Ă s. m. şi f. Persoană căreia îi place mult muzica (în special cea clasică) şi o înţelege. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. *Dar dacă muzica se auzea relativ des şi melomanii greco-români de pe acele timpuri erau satisfăcuţi, „teatrul" nu putea fi o distracţie de toate zilele.* IORGA, L. II, 34. *Divin era concertul, gratis şi fără de compozitor! Iar eu, ca Ludwig, melomanul, în sală singur spectator.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 38. *Meloman pătimaş, fluiera toate operele pe care le învăţase în tinereţe.* BART, E. 172, cf. 51. *Era un meloman cunoscut, nelipsit de la nici un concert răsunător.* V. ROM. iulie 1954, 20.

— Pl.: *melomani, -e.*

— Din fr. **mélomane.**

MELOMANÍE s. f. (Rar) Pasiune deosebită pentru muzică. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., DN.

— Din fr. **mélomanie.**

MELÓN s. n. (Franţuzism) Gambetă. V. pălărie tare. *Mă primi un ovrei îmbrăcat curăţel, cu melonul pe ceafă.* REBREANU, NUV. 93. *Îşi îmbracă giubeaua, îşi trînteşte nervos un melon cenuşiu.* I. BOTEZ, B. I, 223. *Punîndu-şi melonul, porni cu ploierul în mînă..., deşi nu era nici cel mai vag semn de vreme rea.* BENIUC, M. C. I, 117. *Prinţul cu melon.* VINTILĂ, O. 28.

— Pl.: *meloane.*

— Din fr. **melon.**

MELOPÉE s. f. 1. Arta declamaţiei la vechii greci; arta de a compune muzică (pentru versuri); totalitatea regulilor compoziţiei muzicale. Cf. ANTONESCU, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. Melodie lentă, ritmică, monotonă, care exprimă tristeţe, melancolie şi care acompania altădată o declamaţie (v. recitativ); p. ext. compoziţie muzicală, melodie (1). *O muzică plină de farmec, bunăoară ca cea din opera lui Guilom Tell a lui Rossini... Ce minu-*

nată interpretațiune a vieței vînătorești, este, în adevăr, această măiastră melopee. ODOBESCU, S. III, 93. *Sus în templu, melopee și fiori de harfă învie.* GALACTION, O. 18. *S-a ivit pe culme Toamna, Zîna melopeelor.* TOPÎRCEANU, S. A. 69, cf. id. B. 52. *Copilul luă cartea și reîncepu monoton ca o melopee a plictiselei: „Fierul, fonta și oțelul".* C. PETRESCU, Î. II, 166. *Murmurînd melopei bizantine, se cufundă ca într-un abur al altei stări.* SADOVEANU, O. IX, 35, cf. 235. *Amestec de dans, cor, melopei... o reprezentație originală, de o stranie frumusețe.* V. ROM. aprilie 1 954, 65. ◇ F i g. *Dulce și tristă, melopeea bietului greieruș parcă vine din trecutul veșnic și tremură spre întunecatul viitor.* SADOVEANU, O. VI, 240. *Muzica blîndă a greierilor, care pretutindeni pe pămînt umplu nopțile de melopeea lor guralivă și ușuratică.* RALEA, O. 33.

— Pl.: *melopei* și (rar) *melopee.*

— Din fr. **mélopée.**

MELOPÉIC, -Ă adj. (Rar) Ca o melopee **(2)**; melodios, armonios ; monoton. *Este... o incantație melopeică pătrunzătoare, care cucerește și stăruie.* PERPESSICIUS, M. III, 416. ◇ (Adverbial) *Uneori murmura: versuri, pasagii de proză, melopeic.* TEODOREANU, M. U. 31.

— Pl.: *melopeici, -ce.*

— **Melopee** + suf. *-ic.*

MÉLOS[1] subst. (Livresc) Melodie **(1)**, cîntec. *Vă voi trimite și Anastasimatariul... și Irmiloghion, toate alcătuite cu cea mai desăvîrșită întregime, atît a tonului cuvintelor cît și a bunei viersuiri a melosului* (a. 1 823). GĂLDI, M. PHAN. 209. *Mijloacele tipice de expresie ale melosului popular.* CONTEMP. 1 952, nr. 296, 3/6. *Enescu a îmbinat melosul lui caracteristic din vechile lucrări cu armonia, cu procedeele tehnice și sonore ale timpului nostru.* ib. 1 956, nr. 503, 4/7.

— Din ngr. **μέλος,** fr. **melos.**

MELÓS[2]**, -OÁSĂ** adj. v. **mîlos.**

MELOȘÉL s. m. v. **mielușel.**

MELOTIPÍE s. f. sg. (Rar) Culegere a unui text muzical cu material tipografic mobil. V. MOLIN, V. T. 47.

— De la **melos**[1], prin analogie cu cuvinte ca *fototipie, daghereotipie, stereotipie.*

MÉLSTROM subst. (Rar) Frămîntare de ape ; bulboană, vîltoare, vîrtej. *Melstrom se numește un vîrtej mare de apă aproape de țărmul Norveghiei.* IC. LUM. (1 841), 215[1]/20. ◇ F i g. *Surîdea fericită cînd o clipă Annie apărea și dispărea în melstromul circular al dansului.* C. PETRESCU, C. V. 192.

— Pl.: ?

— Din germ. **Meerstrom** „ curent marin ".

MELȘPÁIS s. n. v. **melșpaiz.**

MELȘPÁIȚ s. n. v. **melșpaiz.**

MELȘPÁIZ s. n. (Germanism regional) Prăjitură (de casă). V. d e s e r t. *Punîndu-mă la masă, în ospătăria neamțului, eram împăcat cu toate ale lumii și zîmbeam... Ne-a dat... felurite mîncări și melșpaize.* SADOVEANU, O. X, 390, cf. ALR II 4 041/29, 4 043/2,27.

— Accentuat și: *mélșpaiz.* — Pl.: *melșpaize* și *melșpaizuri* (ALR II 4 043/27). — Și: **melșpáis** (ALR II 4 043/2), **melșpáiț** (ALR II 4 041/29) s. n.

— Din germ. **Mehlspeis.**

MELTUÍ vb. IV v. **meldui.**

MÉLZINĂ s. f. v. **mejdină.**

MEMBRÁNĂ s. f. **1.** (Învechit) Pergament (pentru scris). *S-au scris și s-au dat lor și acest patriarșesc, sobornicesc și adevărată scrisoare în membrană, adecă în cojnecă, scrisă* (a. 1 702). IORGA, S. D. XXI, 88. *Lexicon latinesc, manuscript pre memvrană de la anul 1158.* GOLESCU, Î. 116. *Era tipărită cu slove de aur într-o membrană in-folio.* CR (1 829), 121[2]/7. *Am văzut acolo un antic evangheliar, scris în Ungro-Vlachia de propria mînă a sîntului Nicodem, cu nește caractere de o finețe admirabilă, în limba slavică, pe o frumoasă membrană, împodobită cu argint.* ap. HASDEU, I. C. I, 145. *Sta așezată, printre hrisoave pe membrană și printre felurite pitace domnești, pecetia cu care doamna... însemna numele său.* ODOBESCU, S. I, 131.

2. (De obicei urmat de determinări) Nume generic pentru țesuturile animale subțiri și suple, cu aspect de foiță, lamă sau pînză fină, foarte deosebite ca structură, care căptușesc, îmbracă, susțin, separă sau formează anumite organe sau părți ale organelor ; (familiar) piele subțire, pieliță. *Dinapoie aceștii membrane au piele esti... timpanu* [la ureche]. AMFILOHIE, G. F. 273[v]/11. *Membrana sau pelița din lontru a nărilor.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 88/4. *Membrană, parte supțirică și nervoazî a trupului jivinei.* VÎRNAV, L. 137[v]/18. *Pentru că au trebuință a înota... degetele lor sînt unite cu olaltă membrană și le sînt ca două minunate lopeți.* PLEȘOIANU, C. 44/20. *Înfocarea cea mare a membranilor mucoasă a stomahului.* AR (1 830), 433[1]/42. *Starea membranelor mucoase a stomahului.* ALBINEȚ, M. 174/10. *Acest act de vedere este o lucrare fizică numai pînă la ieșirea imaginilor pe membrana retinei.* BARASCH, M. III, 20/23. *Liliacul... ziua se ascunde în găuri întunecoase și în peșteri, atîrnîndu-se prin unghiile sale cele ascuțite, cari sînt acoperite de membrane lungi ca o manta.* id. I. N. 248. *Membrane pituitare.* LM. *Sub retină se află membrana hialoidă care este perfect trans-*

parentă. PONI, F. 391. *Acest conduct este înfundat prin o pieliță (membrană), numită timpan sau toba urechii.* BIANU, D. S. 765. *Membranele sinoviale... se continuă pe nesimțite cu cartilagiul (zgîrciul).* ENC. VET. 23. *Cînd un copil se naște, dacă are un fel de membrană subțire pe cap...* H IV 76. ✧ *Falsă membrană* v. f a l s. ✦ Țesut subțire vegetal, format din una sau mai multe pături celulare suprapuse, foarte coerente, care acoperă, separă sau leagă unele părți ale plantei. V. e p i d e r m ă, e p i c a r p, p i e l i ț ă. *În timpul secerișului, se văd, deasupra ovarului, pungile (membranele) goale ale anterelor.* SANDU-ALDEA, S. 92. *Grăunciorul de polen... este învelit într-o membrană groasă.* BOTANICA, 69. *Marginile [pălăriei]..., dacă ciuperca este prea tînără, sînt legate printr-o subțire membrană de picior.* H IV 70. ✦ Diferențiere protoplasmatică sau celulozică, ce învelește și limitează celula animală sau vegetală. *O celulă... cînd se divide, membrana despărțitoare dintre celulele rezultate este paralelă cu suprafața acestui organ.* BOTANICA, 30.

3. (Fiz.) Corp subțire și foarte flexibil care, intrînd ușor în vibrație și putînd produce sau transmite sunete, se întrebuințează la telefon, microfon, patefon și la alte aparate acustice sau de percuție. V. d i a f r a g m ă. *Datorită elasticității lor, membranele pot fi folosite de exemplu ca organ de comandă a organului de închidere la unele regulatoare de presiune.* LTR[2]. *Acul sistemului de reproducere urmărește curba înregistrată și obligă membrana diafragmei sau a difuzorului să vibreze după aceeași lege.* CIȘMAN, FIZ. II, 67. ✦ Placă sau foiță subțire care separă două medii; s p e c. (adesea determinat prin "semipermeabilă") corp subțire semipermeabil folosit pentru a permite difuziunea substanței solvante, d i a f r a g m ă s e m i p e r m e a b i l ă. *Prin osmoză se înțelege difuziunea unei substanțe solvante printr-o membrană acoperită de amîndouă părțile de dizolvant.* MACAROVICI, CH. 68, cf. 153.

— Pl.: *membrane.* — Și: (învechit, **1) memvrână** s. f.

— Din lat. **membrana,** it. **membrana,** fr. **membrane.** — **Memvrană** < ngr. **μεμβράνα.**

MEMBRANÓS, -OÁSĂ adj. Care are structură sau aspect de membrană **(2);** format din una sau din mai multe membrane **(2).** *Prin toate părțile cărnoase sau membranoase a trupului jivinei.* VÎRNAV, L. 147[r]/9, cf. KRETZULESCU, A. 245/1. *Legăminte seau tendele se numesc oarecare cărnuri membranoase seau sfîrcoase care leagă oasele la încheieturile lor unul cu altul.* CORNEA, E. I, 115/15. *Partea membranoasă.* POLIZU, H. 101, cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W. *Același proces se observă și la oasele scurte și la cele membranoase.* PARHON, B. 55. *Aripele membranoase, înguste, ciliate, cu nervația redusă.* FAUNA R.P.R. VIII$_1$, 47. *Aripile de la prima pereche au jumătatea bazală scorțoasă ca și la cărăbuș, iar jumătatea terminală, membranoasă.* ZOOLOGIA, 77. [La frunzele de ferigă] *observăm pe dosul lor niște umflături de culoare brună, numite sori, protejați fiecare de un înveliș membranos.* BOTANICA, 125. *Fructul este o samară cu două aripioare membranoase.* ib. 165.

— Pl.: *membranoși, -oase.*

— Din fr. **membraneux.**

MÉMBRO s. n. v. **membru.**

MÉMBRON s. m. v. **membru.**

MEMBRÓS, -OÁSĂ adj. (Neobișnuit) Cu membre **(2)** lungi, mari și viguroase. Cf. COSTINESCU, LM.

— Pl.: *membroși, -oase.*

— **Membru** + suf. *-os.*

MÉMBRU, -Ă subst. **1.** S. m. și f. Persoană care face parte dintr-o colectivitate (organizată); fiecare dintre persoanele sau unitățile care alcătuiesc o grupare sau o organizație socială, politică, culturală etc., considerată în raport cu acestea; (învechit) mădular **(2).** *Cinstiții membri bisericești și mirenești* (a. 1774). URICARIUL, I, 172. *Traiul celui de a fi primit de membron al Divanului cel mare trebuie să fie știut de cinstit și înțălept* (sec. XIX). ib. IV, 284/2. *Ale soțietății membruri (mădulări).* ȘT 30. *Existența comitetului și numele membrilor trebuie a rămînea secrete.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 461. *Membri a consiliului privat.* CALENDAR (1851), IV/2. *Un membru al societății.* ROM. LIT. 260[1]/10. *Junii membri ai comitetului priimiră cu plăcere astă onorifică însărcinare.* NEGRUZZI, S. I, 342, cf. PONTBRIANT, D. *Tu care ești membrul Societății geografice din Podul Iloaiei, trebuie să cunoști partea asta de lume?* ALECSANDRI, T. I, 425. *Toți membrii votanți ai Academiei.* MAIORESCU, CR. I, 345, cf. II, 331. *Tu nu mai ești un om, nu mai ești membru al umanității.* CARAGIALE, O. VII, 256. *În fiecare membru din familia sa descoperea calități nouă.* AGÎRBICEANU, A. 263. *Mama plîngea în broboada ei de mohair, pregătind cu țața Tinca, membră în comitetul societății birjarilor, blidurile de doliu.* KLOPȘTOCK, F. 78. *Membru în consiliul de administrație.* NOM. PROF. 2. *Membrii consiliilor populare.* LEG. EC. PL. 131. *Să lupte pentru unitatea Germaniei democrate și pașnice, membră activă a frontului păcii.* CONTEMP. 1 949, nr. 160, 10/2. *La vîrsta de 39 de ani, Victor Hugo a fost ales membru al Academiei Franceze.* SADOVEANU, E. 227, cf. CAMIL PETRESCU, O. II, 475. *Totul pare că se petrece undeva într-un ținut african, unde membrii unui trib ar îndeplini un straniu și primejdios ritual.* BOGZA, C. O. 302. *Zeci de mii de țărani muncitori sînt deputați ai sfaturilor*

populare, membri ai comisiilor organelor locale ale puterii, activişti ai organizaţiilor obşteşti. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2814. *Noţiunea de progres... este strîns condiţionată de gradul de dezvoltare intelectuală a membrilor societăţii.* CONTEMP. 1963, nr. 883, 7/1. *Dorinţa care uneşte pe toţi membrii cercului este aceea de a cunoaşte mai profund şi mai amănunţit istoria patriei.* GÎ 1963, nr. 690, 3/1. *În rîndurile membrilor de partid se primesc persoane care au împlinit vîrsta de 18 ani.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6641. *Membrii colectivelor de cercetare.* ib. nr. 6678. *Membrii delegaţiei române la festival au fost prezentaţi publicului.* ib.

2. S. n. (Mai ales la pl.) Fiecare dintre părţile exterioare articulate ale trupului omului sau al animalului, care formează organe cu rol important în îndeplinirea unor funcţii de relaţie; (învechit şi popular) mădular **(1)**. *Lipsindu-să de un membro* [al corpului]. AMFILOHIE, G. F. 314v/7. *Tremurătura membrilor.* DESCR. APE, 89/6, cf. BARASCH, M. III, 24/21. *Membrele (mădularele) bine aşezate şi pulpele puţin cărnoase.* FIS. 101/9, cf. COSTINESCU, LM. *Hainele ei, umede de ploaie, se lipise de membrele dulci şi rotunde.* EMINESCU, N. 11. *La glasul Surei, Leiba se ridică greoi de pe scaun, întinzîndu-şi membrele obosite.* CARAGIALE, O. I, 57. *Cînd din vro întîmplare oarecare omul îşi pierde vrun membru, el poate să-l înlocuiască cu un alt membru artificial, construit în aşa mod încît el poate să îndeplinească întrucîtva slujba membrului pierdut.* BIANU, D. S. ✧ (La oameni) *Membru superior* (sau *toracic*) = mînă. Cf. BIANU, D. S. *Membru inferior* (sau *abdominal*) = picior. Cf. BIANU, D. S. *La membrele inferioare se constată că piciorul drept este în extensie.* PĂRHON, O. A. I, 265. ✦ (Rar) Cap. NEGULICI. ✦ (De obicei determinat prin „viril") Penis. Cf. BIANU, D. S., DR. V, 312, MAT. FOLK. I, 685, ALR I 1103/394, 530, 805.

3. S. m. şi (rar) n. Fiecare dintre cele două părţi ale unei expresii matematice; fiecare dintre părţile celor două rapoarte ale unei proporţii. *Aceste trei figuri (cifre) să cheamă un membro de la period şi în toate perioadele sînt doauî membri.* AMFILOHIE, E. 8. *Putem face ca ecuaţiile să priimească toate transformaţiile care lasă amîndouă membrele să fie de o potrivă.* ELEM. ALG. 53/24. *Fiecare din expresiile ce compun ecuaţia se numeşte membru.* LAZARINI, M. 213/9. *Numărul scris la stînga se numeşte membrul întîi al ecualităţei şi cel de-a dreapta, membrul al duoilea.* CULIANU, A. 3. *O proporţie este corectă dacă productul membrilor interni este egal cu productul membrilor externi.* I. PANŢU, PR. 9. *O ecuaţie chimică e formată din doi membri care corespund celor două sisteme ale reacţiei chimice.* CHIM. AN. CALIT. 20.

4. S. n. (Lingv.) Fiecare dintre părţile unei propoziţii, unei fraze sau unei perioade. *Singurul membru al propoziţiei absolut necesar pentru existenţa ei este predicatul.* IORDAN, STIL. 276. *Deplasarea unor membre ale frazei le dă acestora o anumită independenţă.* VIANU, S. 120.

— Pl.: **(1)** *membri*, *-e* şi (rar, n.) *membruri*, **(2, 4)** *membre* şi (rar, m.) *membri*, **(3)** *membri* şi (rar, n.) *membre*. — Şi: (învechit, **2, 3**) **mémbro** s. n., **(1) méмbron** s. m.

— Din lat. **membrum**, fr. **membre**. — **Membro** < it. **membro.**

MEMÉNTO subst. invar. **1.** (Ieşit din uz) Carnet mic de buzunar sau (rar) foaie în care se fac însemnări pentru a reaminti anumite date, nume, probleme etc. V. a g e n d ă, n o t e s. *Scriind cu creionul pe un memento (foaie) ce-l poartă totdeauna cu dînşii.* BREZOIANU, R. 10/18.

2. Carte care rezumă esenţialul unei ştiinţe sau al unei discipline; memorator **(1)**. V. b r e v i a r. Cf. DM, DN. *Memento medical.*

3. Însemnare, notă, semn distinctiv care aminteşte cuiva un anumit lucru; p. e x t. aducere aminte. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DM. *Pentru poet şi pentru patriot, „Pionul" e un rezervoriu nesecat de inspiraţie, un permanent memento al trecutului.* LL I, 20.

— Din fr. **mémento**, lat. **memento** (imper. al lui *meminisse*).

MEMHÚR s. n. (Turcism învechit) Document justificativ întărit cu pecete. *Cîţi vor avea memhururi la mînă...* (a. 1794). ŞIO II_2, 155, cf. LÖBEL, C. 27.

— Pl.: *memhururi.*

— Din tc. **memhur** „sigilat".

MEMLECHÉT subst. (Turcism învechit) Ţară, stat; s p e c. termen folosit (în acte oficiale) în perioada dominaţiei otomane pentru a denumi Ţara Românească sau Moldova. *Boerii memlechetului cer să sărute picioarele măriei sale.* GHEORGACHI, ap. TDRG. *Memlechetul Moldovei şi a Ţării Româneşti* (a. 1774). ŞIO II_2, 78, cf. IORGA, S. D. XXI, 37. *Boierii mari şi mici... care locuim în memlechetul Moldovii* (a. 1815). URICARIUL, I, 240/9. *Cătră prea puternica împărăţie credincioşi şi supuşi... lăcuitori memlechetului Moldovii* (a. 1821). IORGA, S. D. XI, 205. *În veri ce parte dă loc din memlechetu împărătesc* (a. 1823). FURNICĂ, I. C. 330, cf. DDRF, I. BRĂESCU, M. 68.

— Din tc. **memleket.**

MEMOÁR s. n. v. **memoriu.**

MEMORÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Învechit, folosit mai ales la participiu) A aduce cuiva aminte un lucru (uitat) (LM), a a m i n t i; p. e x t. a expune, a relata (BARCIANU, LM); a menţiona. *În a. 1738, se mai întîmplară unele schimbări, care pentru ardeleni merită să fie memorate.* BARIŢIU, P. A. I, 282. *Din cauzele*

memorate pînă aci, încă tot nu se poate esplica mărimea perderilor din Boemia. id. ib. III, 382.

2. A reține în memorie (de obicei depunînd un efort, învățînd anume); a memoriza. Cf. BARCIANU, V. *Orice creațiune presupune o îndelungată observație... care permite actorului de a memora mii de atitudini.* IBRĂILEANU, SP. CR. 226. *Mai erau și alții, ale căror nume nu le-am memorat.* SADOVEANU, E. 162. *A cerut elevilor doar să memoreze un șir de cunoștințe.* GÎ 1963, nr. 689, 7/2.

— Prez. ind.: *memorez.*

— Din lat. **memorare,** fr. **mémorer.**

MEMORÁBIL, -Ă adj. Vrednic de ținut minte; p. ext. important, însemnat. V. remarcabil. *Columna traiană e... memorabilă prin proporții, formă și sculpturi.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 39, cf. NEGULICI. *Evinimente memorabile.* GENILIE, PRINCIP. 49/3, cf. CALENDAR (1852), 41/3. *A săvîrșit atîtea fapte memorabile.* BARASCH, M. III, 113/23, cf. ROM. LIT. 113[1]/31. *Esperiența cea memorabilă ce conduse pe Lavoisier la descoperirea compoziției aerului atmosferic.* MARIAN, PR. I, 52/23. *Veni și catastrofa financială foarte memorabilă preste monarhia întreagă.* BARIȚIU, P. A. I, 553. *Virtutea... și după moarte lasă memorabilul său nume.* PANN, P. V. II, 26/8. *Bătălia cea memorabilă.* CALENDAR (1855), 122/15. *În zilele memorabile de 5 august 1746 și 6 aprilie 1749.* KOGĂLNICEANU, S. A. 176. *Intrînd în Iași, Potcoavă fu coronat sub memorabilul nume de Ion Vodă.* HASDEU, I. V. 188. *Reproducem aici textul oficial al memorabilului act.* MAIORESCU, D. II, 63, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., ALEXI, W. *S-au cetit niște memorabile versuri.* SADOVEANU, E. 134. *Am scos textele... și le-am tradus în așa fel că cititorul silabisește cu mine fraze memorabile din aproape toți marii autori spanioli.* CĂLINESCU, I. 7.

— Pl.: *memorabili, -e.* — Și: (învechit, neobișnuit) **memoriábile** (pronunțat: *-ri-a-*) adj. ARISTIA, PLUT.

— Din fr. **mémorable,** lat. **memorabilis.** — **Memoriabile**: prin apropiere de *memorie.*

MEMORABILITĂȚI s. f. pl. (Învechit, rar) Clădiri, monumente, opere de artă etc. care (avînd o importanță istorică sau valoare artistică) merită să fie văzute, admirate. *Mi se oferise... a mă însoți și a-mi arăta toate memorabilitățile în Neapole și împrejurimi.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 165. *Timpul acesta îl folosii ca să văd memorabilitățile orașului.* SBIERA, F. S. 110.

— **Memorabil** + suf. *-(i)tate.*

MEMORÁND s. n. v. **memorandum.**

MEMORÁNDUM s. n. **1.** Expunere scrisă, cuprinzînd revendicări de interes general, adresată în trecut de către o colectivitate din Transilvania unei autorități, unui for constituit etc. V. memoriu. *Oamenii se învoiră ca să mai cerce o dată cu un memorand sau petițiune la tron.* BARIȚIU, P. A. III, 421.

2. Document diplomatic care cuprinde expunerea faptelor și a aspectelor juridice ale unei probleme; (învechit) memorial **(1).** *Pe lîngă acel memorand, alăturasem și un proiect de manifest.* GHICA, ap. CADE, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D.U. *La începutul verii trecute, ca un fulger izbucnit din senin, un memorandum... circula în mare secret pe culoarele Congresului.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 3/5.

3. (Învechit) Carnet, registru sau simplă hîrtie (MOLIN, V. T. 47) pe care se făceau însemnări (comerciale ȘĂINEANU, D. U.). V. memento, agendă. *Primele registre comerciale, datînd de la începutul secolului al XIII-lea, sînt simple memorande.* OȚETEA, R. 59.

4. (Învechit, la pl.) Memorii. V. memoriu. *Cît pentru cele scrise de mine, epistole, note și memorande... îmi propui a le publica mai la urmă, într-un volum separat.* GHICA, A. 6.

— Pl.: *memorandumuri.* — Și: (învechit) **memoránd** (pl. *memorande*) s. n.

— Din lat. **memorandum,** germ. **Memorandum,** fr. **mémorandum.**

MEMORÁRE s. f. (Rar) Faptul de a memora; proces (psihic sau mecanic) de înregistrare în memorie; memorizare. Cf. LM, CONTEMP. 1948, nr. 112, 10/1. *Nu trebuie să urmărim simpla memorare a noțiunilor.* GÎ 1963, nr. 689, 7/2. ◇ *Instalație de memorare* = memorie **(3),** LTR[2] XI, 20.

— V. **memora.**

MEMORATÍV, -Ă adj. (Învechit) Comemorativ. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Piatră memorativă.* ALEXI, W.

— Pl.: *memorativi, -e.*

— Din fr. **mémoratif,** lat. **memorativus.**

MEMORATÓR s. n. **1.** Carte care rezumă esențialul unei discipline sau al unei științe, cuprinzînd tabele, formule, definiții etc.; memento **(2).** V. breviar. Cf. DM, DN, LTR[2].

2. (Tehn.) Memorie **(3).** Cf. LTR[2] XI, 20.

— Pl.: *memoratoare.*

— Din fr. **mémorateur.**

MEMORIÁBILE adj. v. **memorabil.**

MEMORIÁL, -Ă s. n., adj. **I.** S. n. **1.** (Învechit) Memoriu **(4).** *Am dat un memoriial la prea cinstita Administrație pentru acest cazan, cum ca să priimească sfințiia sa banii și să-mi dea cazanul* (a. 1736). IORGA, S. N. 98, cf. NEGULICI. *Răspuns sau rezoluțiune la petițiunea sau mai bine memorialul îndreptat de la cea din urmă adunare ținută în septembrie la Blaj.* BARIȚIU, P. A. II, 298, cf. POLIZU, COSTINESCU,

BARCIANU, ALEXI, W. ✦ Memorandum **(2)**. *Acest interesant fragment ne strămută din naiva povestire uzitată de cronicarii noştri, în cercul celor mai delicate memorialuri diplomatice.* ODOBESCU, S. I, 288.

2. Lucrare care cuprinde observaţii ştiinţifice, amintiri ori impresii personale în legătură cu fapte sau evenimente văzute, trăite. V. a m i n t i r i, j u r n a l. *Memorial de călătorie* [Titlu]. ALEXANDRESCU, M. I, cf. PONTBRIANT, D., ŞĂINEANU, D. U. *Termenul de jurnal trebuie interpretat mai curînd ca o suită de amintiri, ca un memorial cu o cronologie foarte largă.* CONTEMP. 1957, nr. 565, 3/3. ✦ (Rar) Disertaţie cuprinzînd o expunere documentată asupra unor probleme ştiinţifice (de actualitate); memoriu ştiinţific. V. r a p o r t, r e f e r a t. *La 26, soţietatea rigală a avut o adunare în care căpitanul Ros a citit un memorial (o scriere) asupra descoperirei polului de amiază noapte magnetic.* CR (1834), 314²/6.

3. (Învechit) Registru comercial. Cf. VALIAN, V. 77. *Memorial, ... un catastih îndemînatec pentru a-şi aduce cineva aminte.* IARCU, D. S. II, 438/15, cf. LM, CADE.

II. Adj. **1.** (Rar) Care ţine de memorie **(1)** (NEGULICI, COSTINESCU, LM); care este înregistrat în minte; din memorie. *Percepţie, înseamnă ... o confruntare a unui grup de senzaţii prezente cu imagini memoriale, reţinute de experienţa noastră anterioară.* RALEA, O. 87.

2. Care serveşte pentru a aminti un eveniment important, o persoană etc.; comemorativ. *Caută pe întrecute să apuce cîte o monetă memorială.* BARIŢIU, P. A. III, 450. *Casa memorială de la Vălenii de Munte.* CONTEMP. 1964, nr. 940, 2/5.

— Pronunţat: *-ri-al.* — Pl.: **(I)** *memoriale*, şi (învechit) *memorialuri*, **(II)** *memoriali, -e.*

— Din germ. **Memorial**, fr. **mémorial**, lat. **memorialis, -e.**

MEMORIALÍST s. m. Persoană care publică însemnări asupra evenimentelor cunoscute din timpul vieţii sale (v. m e m o r i a l **I 2**); autor de memorii (v. m e m o r i u **3**). *Ca dovadă de bogăţia vînatului în pădurile Moldovei, memorialistul nostru pomeneşte despre o păţanie a proprietarului de la Comăneşti.* SADOVEANU, O. X, 466, cf. BUL. FIL. VI, 46. *De aici, acel rar farmec cu care deschizi paginile unui memorialist, unui satiric, unui călător.* PERPESSICIUS, M. III, 106. *Pe măsură ce memorialistul înaintează în vîrstă, desigur că faptele trăite devin din ce în ce mai variate.* CONTEMP. 1957, nr. 565, 3/4.

— Pronunţat: *-ri-a-.* — Pl.: *memorialişti.*

— Din fr. **mémorialiste.**

MEMORIALÍSTIC, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. Care aparţine sau se referă la memorialuri (v. m e m o r i a l **I 2**), de memorialuri. *Elementul memorialistic este larg reprezentat în operele lui Costache Negruzzi.* VIANU, A. P. 66. [Negruzzi] *a fost silit... să folosească material memorialistic prezentat în acea însăilare de scene din „Scrisori".* S. C. ŞT. (IAŞI), 1957, 215. *Oratorul parlamentar care a fost Ion Ghica, în decurs de cincisprezece ani nu şi-a pus însă pecetea pe scrisul său memorialistic.* CONTRIBUŢII, II, 178. *Literatura memorialistică presupune condiţii destul de dificile, uneori chiar mai grele decît literatura propriu-zisă.* V. ROM. octombrie 1960, 175.

2. S. f. Gen de scriere literară care conţine memorii (v. m e m o r i u **3**); (cu sens colectiv) totalitatea lucrărilor care conţin memorii. *Cartea rămîne însă o strigătoare acuzaţie, o lucrare de densă proză artistică, îmbogăţind compartimentul memorialisticii noastre cu una din cele mai originale lucrări.* CONTEMP. 1948, nr. 113, 5/6. *Piesele... erau opere de memorialistică cu predilecţie pentru tipologie.* GL 1958, nr. 6, 5/2.

— Pronunţat: *-ri-a-.* — Pl.: *memorialistici, -ce.*

— **Memorial** + suf. *-istic(ă).*

MEMÓRIE s. f. **1.** Facultate a creierului de a reţine, de a recunoaşte şi de a reproduce senzaţii, sentimente, idei, cunoştinţe din trecut; ţinere de minte. Cf. MAN. GÖTT. *Memoria ţine şi păzeaşte în minte cîte au aflat ritorul.* MOLNAR, RET. 22/20. *Numai acestea singure încă sînt memoriii sau ţinerii noastre aminte o sarcină grea.* id. I. 436/14. *În deşert se încredinţează oricarele în memoria (aducerea aminte) sa, pentru că aceasta e foarte lunecoasă şi înşelătoare.* ÎNV. POM. 125/1. *Memoria sau aducerea aminte.* I. NAT. 92. *Pănă la capetul vieţii sale mintea o au avut nesmintită, memoria (aducerea aminte) nescăzută* (a. 1813). BV III, 79. *Memoria este un dar al naturei.* MARCOVICI, R. 225/3, cf. NEGULICI, STAMATI, D., ARISTIA, PLUT., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, MAIORESCU, CR. II, 107, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Era om blajin şi avea o grozavă memorie a datelor şi a numerelor.* CAMIL PETRESCU, O. I, 201. *Dovedi o memorie fenomenală a numelor.* C. PETRESCU, Î. II, 140, cf. BRĂESCU, V. 65. *Am o memorie!* TEODOREANU, M. II, 57. *Ai o memorie aşa de bună şi ţii minte ceea ce ar fi bine, poate, să uiţi.* SADOVEANU, O. XIV, 336. *Ceea ce mă repune exact în acelaşi punct unde eram în momentul întreruperii vieţii sufleteşti e memoria.* RALEA, S. T. II, 119. *Am o memorie teribilă a cifrelor.* BARANGA, I. 166. *Singurul meu bun e memoria.* JEBELEANU, C. 9. ✦ Minte (considerată ca sediu al procesului de memorare). *Şterge din memoria ta... şi cea mai mică aducere aminte.* MAIOR, T. 104/17. *Cîteva lecţii care le avea în memoria sa.* PANN, A. 6/5. *Îşi aduse aminte că portofoliul îl cumpărase de la Viena şi atunci alte întîmplări îi răsăriră în memorie: lucruri băieţeşti, nimicuri.* D. ZAMFIRESCU, R.

243. ✧ (Prin sinecdocă) *A căror nume viază în memoria posterității.* GENILIE, G. III/5. *Din memoria tineretului... se vor șterge paginile negre ale istoriei.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2394. ✧ Loc. adv. **Din memorie** = din aducere-aminte ; pe de rost. *Cînta din memorie, și foarte bine, toate ariile operelor italiane.* GHICA, S. 62.

2. Păstrare în amintire ; reprezentare mintală, aducere-aminte. Cf. BARIȚIU, P. A. III, 181. *Am putut vedea că memoria durerii e mai intensă decît a plăcerii.* BART, E. 229. ✦ Spec. Amintire pe care o păstrează posteritatea despre oameni sau despre evenimente (de seamă) din trecut. [Acordarea unei pensii] *aș considera-o ca un omagiu dat memoriei fratelui meu.* ALECSANDRI, S. 171. *Foile publice au raportat solemnitățile consacrate memoriei lui Șiler.* CALENDAR (1860), 106/14. *Învingătorul crezu de cuviință a-i eterniza memoria, zidind o biserică pe locul bătăliei.* HASDEU, I. V. 169. *S-au adunat într-un mare meeting mii și mii de oameni ai muncii... pentru a cinsti memoria celor căzuți.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2375. *Politicienii și ideologii regimului burghezo-moșieresc s-au străduit să ponegrească memoria lui Bălcescu.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 1-2, 109. ✧ Expr. **În memoria cuiva** (sau **a ceva**) = ca semn că cineva (sau ceva) n-a fost dat uitării ; în amintirea..., spre aducere-aminte ; ca omagiu. *De atunci există în mijlocul piației statua ridicată în memoria venirei împăratului Francisc în această țeară.* BARIȚIU, P. A. I, 560. *La stațiunea de biologie marină și oceanografie... a avut loc o festivitate în memoria savantului român Emil Racoviță.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6621.

3. Parte componentă a calculatorului electronic în care se înmagazinează instrucțiunile, cuvintele, valorile numerice etc. după o codificare prealabilă ; instalație de memorare, memorator **(2)**. Cf. LTR[2]. *Din punctul de vedere al duratei de înmagazinare, se deosebesc memorii rapide și lente.* ib.

— Pl.: *memorii.*

— Din lat. **memoria**, it. **memoria**, fr. **mémoire.**

MEMÓRIU s. n. **1.** Expunere scrisă amănunțită și documentată a unei probleme, a unei situații etc. V. raport. *Asupra proprietăților numerilor se poate cineva ajutori din citirea frumoaselor memorii ale lui Euler.* HELIADE, A. 31/25. *Îți voi trimite peste puțin copie de memoarul ce am dat comisiei întru aceasta.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 429. *Memoar asupra alegerilor din ținutul Romanului* (a. 1857). CAT MAN. I, 16, cf. STAMATI, D. *Era cel dintîi memoriu al profesorului Alexandru Opriș asupra săpăturilor din piscul Voievodesei.* C. PETRESCU, R. DR. 45. *Contele Capo d'Istria publică un memoriu asupra „Mijloacelor de a îmbunătăți soarta grecilor".* OȚETEA, T. V. 122. *Divanul a redactat apoi un memoriu către Poartă, în care aruncă toată vina de cele întîmplate asupra lui Șuțu.* id. ib. 188. *Într-un memoriu din 1923, E. Cartan a introdus noțiunea generală de spații cu conexiune conformă.* VRĂNCEANU, G. D. II, 105. ✦ (Jur. ; învechit) Expunere scrisă a faptelor și a motivelor referitoare la un proces. [Un avocat] *se îndeletnicește asupra facerii memoriilor (tacrirurilor), raporturilor, jălbilor și asupra tutulor acturilor ce se cuvin în pricinile judecătorești și ale oblăduirei.* CR (1830), 204[2]/29, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U.

2. (La pl.) Colecție de conferințe, comunicări, discuții și dezbateri ale unei societăți științifice. *Memoarele Academiei.* FM (1847), 96. *Memoriile Academiei.* ȘĂINEANU, D. U.

3. (La pl.) Scriere care cuprinde însemnări asupra evenimentelor petrecute în timpul vieții autorului, și la care el a luat parte. V. amintiri, memorial, jurnal. *Petreceau citind istorii militare: campaniile lui Napoleon, memoriile lui Frederic cel Mare și scrieri de ale poeților în renume.* GHICA, S. 660. *Memoare personale nu a lăsat din timpul ministerului său.* MAIORESCU, D. II, 55, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF. *Cronica lui Dumitrachi Varlaam e, propriu vorbind, niște memorii.* IORGA, L. II, 111. *Cameristul citea memoriile.* KLOPȘTOCK, F. 310. *Cînd copia memoriile prințesei, avea sentimentul că el însuși devine un personaj istoric.* CĂLINESCU, S. 300. (Rar, la sg.) *Te îndemn... a scrie memoriul vieței tale.* EMINESCU, N. 61.

4. Petiție, cerere (semnată de mai multe persoane) în care motivele sînt expuse pe larg ; (învechit) memorial **(1)**. *Cantemir... fu însărcinat de partizanii săi să alcătuiască memoarul.* NEGRUZZI, S. II, 145. *Acea teamă nu v-au stînjenit a trimete memuare la Petersburg și jalbe la Țarigrad?* ALECSANDRI, T. 1339, cf. CAMIL PETRESCU, T. II, 586.

5. (Franțuzism) Stat de plată cuprinzînd sumele datorate pentru efectuarea unor lucrări sau pentru furnizarea unor bunuri. V. deviz, cont. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE.

6. (În vechea organizare a armatei) Dosar personal cuprinzînd date biografice și notări periodice, făcute de șefii ierarhici, asupra activității, capacității și comportării unui ofițer sau a unui subofițer. *Notat rău în memoriu și permutat în Reg. 11 de călărași din Brăila.* SANDU-ALDEA, A. M. 65. *O să vă notez și eu în memoriu, zise încruntat colonelul.* BRĂESCU, V. 39. *Nu e vorba de protecție, dar te gîndești la memoriu! Zece note bune nu fac cît una rea.* id. V. A. 32.

7. (În sintagmele) *Memoriu de titluri și lucrări* = document în care sînt consemnate titlurile (universitare, științifice etc.) și lucrările de specialitate (publicate) ale unei persoane. *Memoriu de activitate (științifică* sau *didactică)* = expunere scrisă a activității desfășurate de o persoană într-un anumit domeniu.

— Pl.: *memorii.* — Şi: (învechit) **memoár** (scris şi: *memuar;* pl. *memoare)* s. n.
— Din lat. **memorium,** fr. **mémoire.**

MEMORIZÁ vb. I. Tranz. (Folosit şi absol.) A învăţa (un text) pe de rost ; a înregistra în minte, a memora **(2).** *Ascultă cu atenţie şi memorizează, îi şopti Paşadia.* M. I. CARAGIALE, C. 26. *Un istoric memorizează. El expune pe rînd sistemele, nu le explică.* CAMIL PETRESCU, U. N. 84.
— Prez. ind.: *memorizez.*
— Din fr. **mémoriser.**

MEMORIZÁRE s. f. Acţiunea de a memoriza şi rezultatul ei ; (rar) memorizat, (învechit) memorizaţie. Cf. DL, DM. *Însuşirea formală nu cere adecvarea unei exprimări proprii la un act de gîndire, ci doar o conformare la un tipar lingvistic dat, aşa numita memorizare mecanică.* CONTEMP. 1963, nr. 878, 7/1.
— Pl.: *memorizări.*
— V. **memoriza.**

MEMORIZÁT s. n. (Rar) Memorizare. DM.
— V. **memoriza.**

MEMORIZÁŢIE s. f. (Învechit) Memorizare. *Se învaţă... cetirea şi scrierea românească, memorizaţie* (a. 1847). URICARIUL, VII, 234.
— Pronunţat: *-ţi-e.* — Pl.: *memorizaţii.*
— Din fr. **mémorisation.**

MEMÚCĂ s. f. v. **maimucă.**

MEMÚR s. m. (Turcism învechit) Funcţionar public; însărcinat din partea guvernului, comisar. *Să se plătească preţul tăierii şi căratului la raiele de la cei se cînt meemuri la acest fel de binale* (a. 1802). TES. II, 312. *Căci într-acest chipu iaste bunavoinţa şi milostivirea prea înaltului devlet şi bun cugetul atît al măriii sale prea înălţatului Hustraf-Mehmet-paşa... cît şi a celorlanţi tuturor meemuri ai împărăţiii* (a. 1809). IORGA, S. D. XXI, 106, cf. CONV. LIT. XXI, 503, ZEITSCHRIFT, XVIII, 107, ŞIO II_2, 78, I. BRĂESCU, M. 68.
— Pl.: *memuri.* — Şi: **meemúr, miermúr** (CONV. LIT. XXI, 503) s. m.
— Din tc. **memur.**

MEMURIÉT s. n. (Turcism învechit) Însărcinare oficială ; misiune. *S-au dat acest... ferman pentru memurietul tău* (a. 1792). ŞIO II_2, 78. *Boierii, după ce vor citi porunca domnească şi-şi vor arăta memurietul* (a. 1794). ap. TDRG. *Urmează a se da cai de menzil... numai pentru memurieturile ţării şi ale domniei* (a. 1814). URICARIUL, I, 208, cf. 246, 247, 249.
— Pl.: *memurieturi.*
— Din tc. **memuriyet.**

MEMVRÁNĂ s. f. v. **membrană.**

MENÁDĂ s. f. (Mitol.) Bacantă ; fig. femeie exaltată, nestăpînită, furioasă. *Menadele sau bacantele l-au sfîşiat în bucăţi în furia lor cea turbată.* CĂPĂŢINEANU, M. 93/19, cf. COSTINESCU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DN.
— Pl.: *menade.*
— Din fr. **ménade.**

MENÁGE s. f. v. **menajă.**

MENAGEÁ vb. I v. **menaja.**

MENAGEÁRE s. f. v. **menajare.**

MENAGÉRE s. f. v. **menajer.**

MENAGERÍE s. f. v. **menajerie.**

MENÁGIU s. n. v. **menaj.**

MENÁJ s. n. **1.** Conducere a treburilor casnice; munca, activitatea gospodinei; gospodărie. *Fieşcare poate să se îndeletnicească, după dorinţa sa, la lucrarea cîmpului şi a grădinilor, la meşteşuguri, la ştiinţe, la menaj..., la educaţia pruncilor şi la frumoasele arte.* CR (1834), 31[1]/26, cf. NEGULICI, STAMATI, D., COSTINESCU. *Mamele îndată ne mărită, apoi menajul, copiii.* BOLINTINEANU, O. 327. *Domnul acuză pe cocoane că nu se ocupă destul cu menajul.* CARAGIALE, O. IV, 39. *Dan se însărcina să se ocupe el de menaj.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 135, cf. ŞĂINEANU, D. U. ✧ *Şcoală de menaj* = şcoală specială pentru fete, în care se predau noţiuni de gospodărie. *Pe fete le trimisese la Budapesta: pe Anuţa într-o şcoală de menaj, iar pe Emilia într-un institut de călugăriţe.* T. POPOVICI, SE. 24. ✦ (Învechit, rar) Administrarea veniturilor şi cheltuielilor unei instituţii. *Spitalul ţine menajul său cu economii şi slujbaşii trebuitori.* CUCIURAN, D. 36/2. ✦ Totalitatea obiectelor de uz casnic care aparţin unei familii. Cf. NEGULICI. ✧ *Obiect de menaj* = obiect de uz casnic. *Din partea industriei uşoare şi industriei alimentare, a întreprinderilor producătoare de obiecte de menaj şi de alte bunuri de consum, populaţia muncitoare aşteaptă o cantitate din ce în ce mai mare de produse.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2756.

2. Viaţă conjugală ; căsnicie. Cf. NEGULICI, COSTINESCU. *Astfel voi să fie începutul menajului nostru.* BOLINTINEANU, O. 456. *Au găsit pe sărmana sora mea puţin satisfăcută în menajul său.* LĂCUSTEANU, A. 28, cf. DDRF, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U. *Sînt locuinţe studenţeşti şi menajuri boeme.* CAMIL PETRESCU, P. 53. *Cunoşteai menajul nostru: Ideal!* C. PETRESCU, Î. II, 124. *E pentru toată lumea un menaj fericit.* id. C. V. 236. ✦ (Rar) Familie. Cf. NEGULICI. *Sînt trei*

sau patru menaje ce locuiesc această casă. COSTINESCU, cf. ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *menajuri* și *menaje.* — Și: (învechit) **menágiu** s. n. I. IONESCU, M. 686.

— Din fr. **ménage.**

MENAJÁ vb. I. T r a n z. **1.** A trata (pe cineva sau ceva) cu grijă, cu înțelegere și cu îngăduință, a proceda cu prudență și cu tact ; a cruța, (învechit, rar) a menajarisi. *Domnii români... recomandară generalilor... de a menagea nebunia adversarilor.* HASDEU, I. V. 23. *Era... o elementară prudență politică de a menagea această glorioasă armată.* MAIORESCU, D. II, 214, cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U. *Cei de la siguranță l-au menajat.* C. PETRESCU, C. V. 229, cf. id. O. P. II, 55. ✦ R e f l. A-și cruța forțele, sănătatea ; a nu se osteni prea mult. *Trebuie să te menajezi.* ȘĂINEANU, D. U.

2. (Rar) A folosi cu băgare de seamă, cu măsură ; a nu irosi în zadar ; a economisi. Cf. COSTINESCU. *Vreau să fac un stoc mai mare de articole, ca să-mi menajez timp și pentru basmele mele.* CARAGIALE, O. VII, 126, cf. ȘĂINEANU, D. U.

3. (Franțuzism) A pregăti (cu dibăcie), a procura ; a înlesni. *Haide... să-i menagiăm o surpriză.* ALECSANDRI, T. 1 732, cf. ALEXI, W., CADE.

— Prez. ind.: *menajez.* — Și: (învechit) **menageá** vb. I.

— Din fr. **ménager.**

MENAJAMÉNT s. n. (Mai ales la pl.) Tact față de sensibilitatea unei persoane (pe care din respect, din interes etc. vrem s-o cruțăm de neplăceri etc.) ; menajare. Cf. ALEXI, W. *Se văzu nevoit să spună și familiei, cu multe înconjurări și menajamente, că Belciug... are să vie la licitație.* REBREANU, I. 262. *Nu uita ce te-am rugat, dragă Adi. Toate menajamentele de circumstanță pentru bietul băiat.* C. PETRESCU, O. P. II, 175. *Pe de altă parte, scrisoarea de dezavuare a țarului conținea prea multe menajamente pentru Ipsilanti.* OȚETEA, T. V. 205. *Și de aice se năștea susceptibilitatea mea... care-l revolta ca o tutelă și pe care o trata fără menajamente, brutal chiar.* TEODOREANU, M. II, 515. *Critică sinceră, cumpănită și principială, făcută deschis și fără menajamente.* CONTEMP. 1 949, nr. 162, 5/1. *Presa comunistă este de neconceput fără critică ascuțită, principială, critică fără menajamente și fără a ține seama de persoane.* SCÎNTEIA, 1 954, nr. 2 964.

— Pl.: *menajamente.*

— Din fr. **ménagement.**

MENAJÁRE s. f. Faptul de a (s e) m e n a j a ; menajament. Cf. ARISTIA, PLUT., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. *Credeam că merită o soartă mai dulce, o privire mai blîndă, o menajare cel puțin relativă.* CONTEMP. 1 949, nr. 126, 6/4.

— Și: (învechit) **menageáre** s. f. ARISTIA, PLUT., COSTINESCU.

— V. **menaja.**

MENAJARISÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A menaja **(1).** *Amorul glumește, Jucării iubește. Deci trebui strunit, Menajarisit.* NEGRUZZI, S. III, 66.

— Prez. ind.: *menajarisesc.*

— **Menaja** + suf. *-arisi.*

MENÁJĂ s. f. (Transilv. Maram. și Bucov.) Rație de alimente, mai ales pentru soldați ; merinde. *Mîncasem tomna minajia și stam acum de taifas între cătane.* BĂNUȚ, T. P. 186. *Căpătam menajă numa o dată la zi, ca robu.* DENSUSIANU, Ț. H. 179, cf. ARH. FOLK. III, 69, CHEST. VIII 3/27. ✦ P. e x t. Hrană, mîncare. [Trupele începură] *a-și face foc, Să-și facă menagea iute, Ca să plece mai-nainte.* RETEGANUL, TR. 68. *O porție de minajă.* ALR II 4 931/260, cf. 4 931/29, 219, 279, 349, 362, 386. *Porție de minaj.* ib. 4 931/334, cf. 4 931/272, A V 16, VI 4. *Ne-a dat menajie pe două zile.* MAT. DIALECT. I, 180, cf. com. din MONOR-REGHIN.

— Pl.: *menaje.* — Și: **menájie, menáge, minájă, minájie,** s. f. ; **mináj** s. n.

— Din germ. (din Austria) **Menage.**

MENAJÉR, -Ă subst., adj. **1.** S. f. (Rar) Gospodină. *Doamna Săftica se ocupă, ca o bună menagere, nu numai cu grădina din care scoate toate verdețele și legumele trebuitoare casei, dar și cu creșterea și înmulțirea paserilor.* I. IONESCU, D. 327. ✦ Femeie angajată să îngrijească de gospodăria cuiva (mai ales a unui bărbat necăsătorit). V. î n g r i j i t o a r e. *Cel d-al doilea este copilul... Păunii..., menajeră care trăiește cu lucrul pe la case boierești.* CARAGIALE, ap. CADE. *O femeie tînără, cu înfățișare de menajeră, se arătă în pragul unei uși lăturalnice.* HOGAȘ, DR. II, 196.

2. S. m. și f. (Învechit, rar) Econom, intendent. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W.

3. Adj. Privitor la gospodărie ; de uz casnic, de menaj **(1).** *Aceste motoare au aplicații numeroase, de pildă în aparatele menajere.* CIȘMAN, FIZ. II, 492.

— Pl.: *menajere.* — Și: (învechit, **1) menagére** s. f.

— Din fr. **ménagère.**

MENAJERÍE s. f. Colecție de animale vii, mai ales sălbatice (rare sau exotice), expuse într-un loc special amenajat ; loc special amenajat în care se află astfel de animale. *Menagerie sau adunare de feară vii sălbatice.* AR (1 829), 16²/2, cf. 203¹/13. *În veacul dupe urmă un leu a scăpat din menajeria marelui ducă de Florența și alerga pe ulițele cetății.* HELIADE, O. II, 30. *D. Gulai face cunoscut cinstitului public*

că menajeria sa, ce se alcătuieşte de şărpi... şi paseri rari... în toate zilele se află deschisă. CR (1833), 16²/8, cf. ib. (1834), 314²/18, ALEXI, W. *Copiii... ţipau în sala de aşteptare ca într-o menajerie.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 27. *Lumea căsca ochii la ei ca la menajerie.* PAS, Z. III, 83.
— Pl.: *menajerii.* — Şi: (învechit) **menagerîe, minejerîe** s. f.
— Din fr. **ménagerie,** germ. **Menagerie.**

MENÁJIE s. f. v. **menajă.**

MENCINÓS, -OÁSĂ adj., subst. v. **mincinos.**

MENCIÚNĂ s. f. v. **minciună.**

MENCIUNÓS, -OÁSĂ adj., subst. v. **mincinos.**

MENDELEÉVIU subst. Element transuranic sintetic cu numărul atomic 101, care formează combinaţii în treapta de valenţă trei.
— De la n. pr. **Mendeleev.**

MENDÉR s. n. v. **mindir.**

MÉNDRE s. f. pl. (Familiar, în expr.) **A-şi face** (sau, rar, **a-şi bate, a-şi juca) mendrele** (cu cineva) = **a)** a-şi face toate gusturile, a-şi satisface orice capriciu ; a-şi face de cap ; **b)** (cu determinări care indică persoana) a-şi bate joc de cineva ; a batjocori, a necinsti o femeie. *După ce şi-a făcut mendrele aici, va pleca la Bucureşti.* ALECSANDRI, S. 158, cf. id. T. 1328. *Nu-l lăsa să-şi facă mendrile.* NEGRUZZI, S. I, 185. *Dar nu ş-a juca el mendrele îndelung, aşa cred eu.* CREANGĂ, P. 266. *Cu moartea te-am lăsat până acum de ţi-ai făcut mendrele cum ai vrut... De-acum ţi-a venit şi ţie rîndul să mori.* id. ib. 319, cf. 143. *Poate să viu o zi, două la Lipsca... spre a lăsa mîna liberă doamnei director să-şi facă mendrele de gospodină.* CARAGIALE, O. VII, 55. *Deşi nu mai vorbea de rău aevea în faţa împăratului, pe din dos însă îşi bătea mendrele cum voiau.* ISPIRESCU, L. 37. *Te-ai obrăznicit rău, Casiene... Ştii că cu mine nu-ţi prea poţi face mendrele!* VLAHUŢĂ, N. 198, cf. id. O. A. II, 66. *Ce are să facă omul, dacă ea-şi face mendrele la Parisul ceala?* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 500, cf. CANDREA, F. 147. *Dă spaima-n vrăbii, latră-n vînt, Îşi face mendrele ; eu cînt Şi codrul lin răsună.* IOSIF, PATR. 16. *Să scapi o dată de mine şi să-ţi faci, pe urmă, mendrele tale cum îi pofti.* HOGAŞ, H. 15, cf. REBREANU, R. II, 147. *Eu nu permit să vă faceţi în casa mea toate mendrele.* C. PETRESCU, Ç. V. 133. *Şi-au făcut mendrele cu noi.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 253. *Îşi pot face, nestingheriţi de nimeni, mendrele.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 4/8. *M-a asuprit destul acea Mîntuleasă. Flămînzeam, însetam ; ea nu ştia de asta, îşi făcea mendrele.* SADOVEANU, P. M. 55. *Trebuie să m-asculţi pe mine, dacă vrei să te fac om. Ţi-ai făcut mendrele, ai greşit o dată, acum cred că te-ai săturat.* CĂLINESCU, E. O. II, 55. *Vă rămînea un crîmpei de loc unde vă făceaţi mendrele.* PAS, Z. I, 209. *Mă gîndesc să-i las să-şi joace mendrele.* VORNIC, P. 117, cf. SCÎNTEIA, 1960, nr. 4845, MERA, L. B. 88. *Şi-oi cînta... S-audă şi mamele, Să nu-şi bată mendrele.* PAMFILE, C. Ţ. 260. ✧ (Cu subiectul personificat) *Avusesem de gînd a merge într-o climă caldă pentru iarnă, însă holera ce-şi face mendrele prin Italia mă obligă a rămînea liniştit la gura sobei.* ALECSANDRI, S. 175. *Boala îşi făcu mendrele mai mult printre tîrgoveţi şi ţărani.* PAS, Z. III, 256.
— Etimologia necunoscută.

MENDUHIÉ s. f. Numele unei vechi monede turceşti de aur ; irmilic de aur. Cf. I. BRĂESCU, M. 78.
— Din tc. **menduhye.**

MENECHIULÍ vb. IV. Refl. (Regional) A se refugia, a pribegi (Doba-Satu Mare). ALR I 1432/335.
— Prez. ind.: *menechiulesc.*
— Din magh. **menekül.**

MENÉI s. n. v. **mînei.**

MENÉNGE s. n. v. **meninge.**

MENESTRÉL s. m. Poet şi muzicant (ambulant) din Franţa evului mediu, care recita sau cînta versuri acompaniindu-se cu un instrument muzical (v. rapsod, trubadur) ; p. gener. cîntăreţ popular. *Vestitul lăutar Dumitrache..., acel menestrel al tuturor veseliilor şi întristărilor caselor boiereşti..., povestea chiar el cum devenise om liber.* GHICA, S. 634, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *De ce te învinge sfiala, Sprinţar menestrel, să porneşti Cînd sună balada în hala Castelelor muncitoreşti?* V. ROM. august 1960, 75.
— Pl.: *menestreli.*
— Din fr. **ménestrel.**

MENEŞTÉRG s. n. v. **mînăştergură.**

MENÉU s. n. v. **mînei.**

MÉNGE s. f. v. **minge.**

MÉNGHELĂ s. f. (Ban.) Fiecare dintre cei patru stîlpi bătuţi în pămînt între care se fixează boul pentru a fi potcovit. *Locul unde să potcovesc boii, adică lemnele între cari să bagă boii să numesc menghele.* LIUBAIANA, M. 125, cf. H XVIII 144, com. din SECĂŞENI-ORAVIŢA.

— Pl.: *menghele.* — Şi: **ménghele** (pl. *menghéli*) s. f. H XVIII 144.
— Din scr. **menghele.**

MÉNGHELE s. f. v. **menghelă.**

MÉNGHENĂ s. f. v. **menghină.**

MÉNGHENE s. f. v. **menghină.**

MENGHENEÁ s. f. v. **menghină.**

MENGHENÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, complementul indică ţesături) A da la menghină **(1).** *Să meargă la fabrică să-şi mezghenească lucrurile lor* (a. 1803). T. PAPAHAGI, C. L. *Cîţi vor voi să-şi mengheneească lucrurile lor... să meargă la fabrică* (a. 1824). DOC. EC. 321.
— Prez. ind.: *menghenesc.* — Şi: **mezghení** vb. IV.
— V. **menghenă.**

MENGHI, -GHE s. n., adj. v. **mehenghi.**

MÉNGHINĂ s. f. **1.** (Învechit) Piuă (pentru ţesături). *Boiangiii au făcut mezghina* (a. 1803). T. PAPAHAGI, C. L. *Alt nimenea nu au fost slobozi a avea menghină* (a. 1824). DOC. EC. 321.
2. Unealtă de fierărie, lăcătuşerie şi tîmplărie, alcătuită din două fălci, între care se fixează piesa de prelucrat. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 592, LM. *Menghina este un dispozitiv care serveşte la prinderea şi fixarea pieselor, prin fălcile sale.* IOANOVICI, TEHN. 207. *Piesele care se lucrează la menghină se vor fixa solid şi în aşa fel ca suprafaţa de tăiat să nu întreacă decît cu cîţiva mm nivelul fălcilor menghinei.* ORBONAŞ, MEC. 214. *Întîlnim asemenea fileturi rotunde la şuruburile construite din lemn, de la menghinele bancurilor de tîmplărie.* SOARE, MAŞ. 31. *Degetele de la palma stîngă îi fuseseră strivite unul cîte unul, la o menghină mică.* V. ROM. august 1955, 31. *Pompa de injecţie, pe care o curăţaseră ceilalţi tractorişti înainte de prînz, era încă în menghină.* MIHALE, O. 252. *Instrumentele de ferărie poporul le numeşte: cleşte, ilău, ciocane, baros, foi, minghenea.* H III 4, cf. 153, 450, XII 140, XIV 17, 161. ✧ (Cu determinări care indică formele sau întrebuinţările pe care le are unealta) *Menghina paralelă.* IOANOVICI, TEHN. 207. *Menghina cu pivot.* id. ib. *Menghina de mînă serveşte la strîngerea pieselor pe care nu le putem apuca bine cu mîna.* id. ib. *Menghină rotativă pentru maşină.* NOM. MIN. I, 101. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Căciula parcă mă strîngea de cap ca o menghinea: am scos-o şi am pus-o pe oblînc.* CARAGIALE, M. 7, cf. GHEŢIE, R. M. *Se simţea prinsă ca într-o minghinea.* SĂM. II, 747. *Îi prinse şi-i strînse braţul ca-ntr-o minghinea puternică.* ib. VI, 450. *Alţii se lăsau bărbieriţi, gemînd de durere, cu tigvele însîngerate, prinse în genuchii maestrului ca într-o minghinea.* BRĂESCU, A. 213. *Ţinu trupul strîns ca-n minghinele, pînă ce-l simţi că se cutremură.* SADOVEANU, O. X, 137. *L-a prins..., i-a strîns braţul ca într-o minghine şi l-a silit să facă drum întors.* GALAN, Z. R. 23. ✧ Fig. *Aceste punte luminoase... le putem numi şi menghinele archeologiei româneşti.* ODOBESCU, S. II, 248. *Crîmpeiul lăţăreţ al ţigării, scăpat din menghina buzelor argăsite, trosnea sub papucul de iuft al tuşii Anica.* KLOPŞTOCK, F. 152. *Degetele lui de fier au prins în menghina lor chica mea de visător.* id. ib., cf. P. CONSTANT, R. 105. *Vechii tovarăşi... strînşi în minghineaua rîndurilor de viteji, se simt ca într-un zid de oţel.* SADOVEANU, O. I, 329.
3. (Regional) Şurub la teasc. Cf. ALR SN I h 236/605, 769.
4. (Regional, în forma *menghene*) Cumpănă de zidărie (Războieni de Jos-Tîrgu Neamţ). H X 539.
5. (Prin vestul Munt., în forma *minghinea*) Numele unui dans ţărănesc. Cf. H XI 167, 203.
— Pl.: *menghine.* — Şi: (învechit) **menghiné** (CIHAC, II, 592), **mezghiná, mézghenă** (T. PAPAHAGI, C. L.), **mezgheneá** (id. ib.), (regional) **menghineá, ménghenă** (H VII 121), **ménghene, mengheneá** (H II 282, XIV 399), **mínghină** (ib. II 50), **mínghine, minghineá** (pl. *minghinele*), **mínghenă** (DDRF), **mingheneá, mindineá** (H XI 203), **mingineá** (ib. II 62, IX 342) s. f.
— Din tc. **mengene.**

MENGHINÉ s. f. v. **menghină.**

MENGHINEÁ s. f. v. **menghină.**

MENGHINEGÍU s. m. (Învechit) Lucrător la menghină **(1)**; piuar. *Boiangiii, menghinegiii şi basmangiii* (a. 1835). DOC. EC. 598.
— Pl.: *menghinegii.*
— **Menghine** + suf. *-giu.*

MENHÍR s. n. Monument megalitic (funerar sau de cult, întîlnit mai ales în provincia Bretagne şi în sudul Angliei) constituit dintr-un bloc înalt de piatră necioplită, aşezat vertical pe pămînt. *Dolmenele şi menhirele, acei colosali bolovani de piatră grămădiţi de celţi în codrii Armoricei.* ODOBESCU, S. II, 254.
— Pl.: *menhire.*
— Din fr. **menhir.**

MENÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Învechit) A rosti, a pomeni numele cuiva, a invoca; a chema (în ajutor), a face apel (la cineva). *Începură urii... a meni* (a chema N. TEST. 1648, a numi BIBLIA 1688) *spre ceia ce avea duhure hicleane numele Domnului.* COD. VOR. 6/1. *Într-aleanu grăindu iudeiloru, nevoe-mi fu*

a men[i] (a-mi luoa N. TEST. 1648, a chema BIBLIA 1688) *chiesariu.* ib. 102/10. *Numele tău menim* (ne-am adus aminte). PSALT. 324, cf. CORESI, PS. 427/8. ✦ A numi, a califica, a considera (că...). *După aceaia şi sus şi jos întoarce-se galileanii şi iudeii, şi proroc meniia a fi Hristos.* CORESI, EV. 198. *Iubirea argintului... e rădăcina a tuturor realelor, şi a doua slujire de idoli meneaşte-o că face oamenii spre avuţie să nădăjduiască.* id. ib. 216. *Iară cînd către soţu-ş fu nemilostiv, atunce şi hitlean zise-i şi-l şi meni.* id. ib. 285. ✧ Refl. pas. *De e vreun frate de se meneaşte sau... camatnic sau slujitoriu de idoli... cu aceia să nu mîncaţi depreună.* id. ib. 427. ✧ Refl. *De multe ori şi den omeniia meneaşte-şu sine Domnul.* id. ib. 461. ✦ (Construit cu dativul) A lua în considerare, a socoti. *Ferice bărbat ce lui nu-i meni* (nu-i socoti C, nu-i socoteşte C², nu va socoti D, nu-i schimbă H) *Domnul păcatul.* PSALT. 54.

2. Refl. (Învechit) A-şi închina viaţa cuiva (în semn de respect sau de evlavie) ; a se dedica, a se consacra. *Avraam crezu Domnului şi se meni lui.* PALIA (1581), 57/3, cf. CORESI, PS. 298/10.

3. Tranz. (Învechit) A prevesti (mai ales ceva rău). V. ameninţa, cobi. *Tot într-acela an lăcustele neaudzite vacurilor, carea toate semnele, în loc bătrînii şi astronomii, în ţara leşească, a mare răutăţi că sînt acestor ţări meniia.* M. COSTIN, ap. GCR I, 201/4, cf. ASACHI, S. L. II, 18. *Relele năravuri menesc sfîrşitul lumei.* NEGRUZZI, S. II, 234. *Menesc că vasul şi-oamenii vei pierde.* MURNU, O. 205. ✧ Absol. *Da las', omule, nu mai meni, ... te-i îndrepta.* CONTEMPORANUL, VI, 493. ✧ Expr. (Intranz.) **A meni a bine** (sau **a rău,** rar **a rele**) = a prezice lucruri favorabile (sau nefavorabile). *Şi ce zic cărţile? — Menesc a bine.* ALECSANDRI, T. 477. *Ia nu mai meni a rău, jupîneşică-hăi.* CREANGĂ, P. 124. *Glasul său meneşte totdeauna a bine.* MARIAN, O. I, 20. *Răul plăcutu-ţi-a pururi şi pururi menit-ai a rele.* MURNU, I. 6. ✦ Spec. A prevesti soarta cuiva dintr-o anumită aranjare a cărţilor de joc, a bobilor etc. ; a ghici. *Se săturase de atîta burlăcie, şi, cînd colea, ia uite ce-i meneşte slutenia de babă.* ŞEZ. VI, 110.

4. Tranz. (Astăzi mai ales la forma pasivă) A hotărî de mai înainte ; a decide, a dispune ; a destina, a orîndui. *Meniia hrană şi desfătare a hrăni şi a îmbrăca lipsiţii.* DOSOFTEI, V. S. septembrie, 61r/1. *Începu a chiema pre toţi feciorii săi pre rînd... arătîndu-le lucrurile, carele menia ca să se facă* (a. 1760). GCR II, 70/10. *Principesa Elisabeta, menită de soţie lui Bogdan Vv., era fiica arhiducesei de Austria.* ASACHI, S. L. II, 85. *Monăstirile clădite mai toate în formă de cetăţui... erau menite a găzdui în sînul lor pe cei ce căutau adăpost.* ODOBESCU, S. II, 41. *Moaşa, luînd banii cei de argint, cari s-au pus mai înainte în scăldătoare şi cari sînt de regulă meniţi pentru dînsa, îi strînge, iar scăldătoarea o scoate şi o aruncă afară.* MARIAN, NA. 97. *De patruzeci de ani purta cu el acest cuţit: Era pentr-un duşman menit.* COŞBUC, P. I, 231. *Dar ce voivod Ai menit Moldovei?* DAVILA, V. V. 180. ✧ Refl. pas. *Colacu nu-i a cui se meneşte, îi a cui îl mănîncă.* ZANNE, P. III, 532. ✦ (Construit cu dativul) A exprima o dorinţă în favoarea cuiva, a face o urare. *Au venit soli... menind de bine lui Albrecht stăpînie.* URECHE, LET. I, 134/37. *Maica Evlampia scuipă uşor spre copil, cu uimire, şi-i meni în gîndul ei să-l vadă mitropolit.* SADOVEANU, P. M. 285. ✧ Absol. — *„O mie!" zice unul menind cu veselie.* ALECSANDRI, P. III, 43. ✦ (Subiectul gramatical sau logic, exprimat sau subînţeles, indică de obicei o forţă supranaturală) A predestina, a sorti, a ursi, a hărăzi. *Electro... în chinuri ca să trăieşti ţi-i menit.* BELDIMAN, O. 38/13. *Moldovei sînta pronie fericire a menit.* ASACHI, S. L. I, 129. *Bine, zice prietenul mieu, că sînt oameni meniţi a fi, cît vor trăi, înşelaţi de femei.* NEGRUZZI, S. I, 66, cf. II, 13. *M-am născut în zilele babei, pe cînd cutremurul cel mare ; de aceea poate am fost menit a duce o viaţă atît de furtunoasă.* ALECSANDRI, T. I, 112. *Ce simţire poate fi menită a ieşi din marginea firească a simplului grai?* MAIORESCU, CR. II, 108. *De ce sînt eu în lume cînd tu ai fost menită să fii?* EMINESCU, N. 73. *Va creşte tot ce-n lume este menit să crească.* id. O. I, 61. *Să vă trăiască flăcăul, să vă bucuraţi ani îndelungaţi de succesele la care este menit.* CARAGIALE, O. VII, 213. *Dumnezeu a menit roza ca să fie albă.* MACEDONSKI, O. IV, 8. *De mai nainte Ursita v-a menit.* I. NEGRUZZI, S. II, 150. *Şi fata s-a-ndrăgit de el, Că doară tocmai Viorel i-a fost menit.* COŞBUC, P. I, 54, cf. OLLĂNESCU, H. O. 163, CANDREA, F. 178. *Tu, mîna mi-ai întins-o de departe. Meniţi sîntem să mergem împreună!* CERNA, P. 50. *Cum nu i-ar fi fost neplăcută întîlnirea de acum, cînd fusese menit să fie tocmai el, cel dintîi om care să-i iasă în cale şi să-i spuie o vorbă?* POPA, V. 82. *Că de Domnul sînt menită Ca să fiu a ta ursită!* ALECSANDRI, P. P. 165. *Sus pre cer s-au arătat Stea comată strălucită P-el menind de împărat.* TEODORESCU, P. P. 21. ✧ Refl. pas. *Dintr-acest fecior al său, Iuda, să menisă ca să răsară vlăstariul dreptăţii* (a. 1760). GCR II, 70/24. ✦ (Complementul indică bobii sau cărţile de joc) A potrivi, a aranja (într-un anumit fel) şi a descînta pentru ghicit. *Stăi să le menesc* [cărţile]. ALECSANDRI, T. 946. *Luă un joc de cărţi şi le meni.* EMINESCU, N. 117. *Axinia ia cărţile..., le apropie de gură şi le meneşte.* I. NEGRUZZI, S. IV, 508. *Coana Elencu... dădea cu cărţile, după ce le menea oftînd tărişor.* BRĂESCU, A. 28. *Potrivi sita de păr în poală şi meni bobii, mîngîindu-i cu*

palma dreaptă şi despărţindu-i în două. SADOVEANU, O. X, 220. *Dădu Vitoriei dama de cupă ca s-o menească încet deasupra buzelor.* id. ib. 537. ✧ Refl. pas. *Înainte de a se trage bobii, ei se menesc.* ŞEZ. III, 126. ✦ (În credinţele mistice) A determina soarta (cuiva sau a ceva) prin farmece, descîntece etc. ; a descînta, a vrăji. V. blestema. *Alţii mai fricoşi, îşi stupeau în sîn, menind-o ca să se întoarcă pe capul aceluia care a trimis-o.* CREANGĂ, P. 233. *Îl menesc să fie ferit în viaţa lui, sărăcuţul, de ce pătimim noi.* SADOVEANU, N. F. 67, cf. CANDREA, F. 341. *Dacă eşti tu bun viteaz... Şi-n grădină fă-ţi fîntînă Şi-o mineşte apă bună.* ŞEZ. I, 48. ✧ (Glumeţ) *Şi pînă-l mai menim noi pe popă, pînă-l mai boscorodim, pînă una alta, amurgeşte bine.* CREANGĂ, A. 43. ✦ (Cu complementul „descîntec") A spune, a rosti. *Dacă... meneşti în gînd un descîntec, — atunci nu se-ntîmplă niciodată să vii la baltă fără a te întoarce cu dobîndă mare.* SADOVEANU, O. IX, 30.

— Prez. ind.: *menesc.* — Şi: (învechit şi regional) **mini** vb. IV.

— Din v. sl. **мѣнити.**

MENÍNGE s. n. Fiecare dintre cele trei membrane care înfăşoară creierul şi măduva spinării. *Aceste părţi să află acoperite de trei membrane numite menenge.* KRETZULESCU, A. 473/10, cf. POLIZU, P. 175, LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Meninge... (membrană, peliţă). Astfel să numesc cele trei membrane... cari învelesc creierii şi măduva spinării.* BIANU, D. S.

— Pl.: *meninge.* — Şi: (învechit) **menénge** s. n.

— Din fr. **méninge.**

MENINGÍTĂ s. f. Boală (infecţioasă) care constă din inflamarea meningelor. *Meningitis (inflamaţia pieliţei ce se află împregiurul creierului).* MAT. MEDIC. 169/2, cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Meningita constă în aprinderea peliţelor cari învelesc creierul.* BIANU, D. S. *Ascultîndu-l pe filozof Cum se agită, suspină: of, of, o să capăt o meningită!* V. ROM. octombrie 1954, 161.

— Şi: (învechit) **meningítis** subst., (formă coruptă) **ameningítă** (CV 1949, nr. 8, 8) s. f.

— Din fr. **méningite.** — Pentru **meningítis,** cf. ngr. μηνιγγῖτις, germ. Meningitis.

MENINGÍTIS subst. v. **meningită.**

MENINGOCÓC s. m. Microb care provoacă una dintre formele meningitei infecţioase. Cf. DN.

— Pl.: *meningococi.*

— Din fr. **méningocoque.**

MENINŢÁ vb. I v. **amenința.**

MENÍNŢĂ s. f. (Prin Bucov.) Menire **(4).** [Lucrurilor folositoare] *căuta... să li zădărnicească meninţa, adecă ... ele să fie nu spre folosul, ci spre stricăciunea oamenilor.* ŞEZ. VI, 130.

— **Meni** + suf. *-inţă.*

MENÍRE s. f. Acţiunea de a meni şi rezultatul ei.

1. (Învechit şi regional) Considerare, recunoaştere ; consfinţire. Cf. meni **(1).** *Cei ce dobîndesc den credinţă menirea numelui, aceia-s izrailteani.* CORESI, EV. 498, cf. VAIDA.

2. (Învechit) Cunoaştere dinainte a unui fapt, a unui fenomen ; previziune, prevestire. Cf. meni **(3).** *Meteorologhia sau minirea timpului este ştiinţa de a cunoaşte schimbarea timpului viitoriu.* AR (1829), 67²/36. *Minirea timpului nu este între cele cu neputinţă.* ib. 67²/45, cf. DDRF.

3. Ursită, soartă, destin. Cf. meni **(4).** *Şi-acuma că-mplinită îmi este-a mea menire, Născut pentru iubire, eu mor pentru iubire.* MACEDONSKI, O. I, 253. *Umblat-au Ani îndelungi, prigoniţi de menire, prin mările toate.* COŞBUC, AE. 12. *Nu se cade ca-n menirea ce croit-o-ne-am senină, Să ne fie spada roasă de-a păcatului rugină.* DAVILA, V. V. 45. *Tu ai aripi zburătoare Ca să te înalţi la soare, Eu la umbră, la răcoare, Am menire-nfloritoare.* ALECSANDRI, P. P. 31.

4. Rost, misiune, sarcină, rol, (regional) meninţă. V. chemare, predestinare. *S-au deprins a o socoti ca... o menire a unei fericite viitorimi* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 124. *Putem... îndeplini menirea morală a omenirei.* BĂLCESCU, M. V. 2. *Orice fiinţă se naşte pe pămînt Cu-o tainică menire, c-un dor şi cu-n avînt.* ALECSANDRI, T. II, 139. *Rolul criticului de azi este eminamente constructiv, menirea lui este de a lămuri întunecatele şi complicatele procese ale minţii şi vieţii omeneşti.* VLAHUŢĂ, O. A. 230. *A întrupa cît mai multă simţire... este de bună samă o menire a poeziei.* GHEREA, ST. CR. I, 136. *Se redeştepta firea indiferentă, pentru a împlini menirea legilor sale.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 50. *Singurele noţiuni generale cu menirea explicativă de care s-a servit această şcoală au fost procesul de integraţiune şi diferenţiere.* PETICĂ, O. 485. [Ceasornicul] *părea să aibă acum altă menire decît măsura timpului.* SADOVEANU, O. IX, 404, cf. BART, E. 42. *Clasa muncitoare are menirea istorică să conducă lupta tuturor păturilor muncitoare pentru desfiinţarea proprietăţii capitaliste.* CONTEMP. 1953, nr. 358, 3/3. *Înalta menire a cercetării ştiinţifice.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6678.

— Pl.: *meniri.* — Şi: (învechit) **minire** s. f.

— V. **meni.**

MENÍSC s. n. **1.** Corp sau figură geometrică convexă pe o parte şi concavă pe partea opusă ;

s p e c. (Fiz.) lentilă convexă pe o parte şi concavă pe partea opusă. *Meniscul convergent este terminat prin două suprafecii sferice, una concavă, alta convexă, aceasta avînd o rază mai mică decît întîia.* MARIN, F. 450/35, cf. 451/10. *Lentilele divergente... se împart în lentile biconcave, plan-concave şi convex-concave sau meniscuri divergente.* LTR[2] X, 155. ✦ Suprafaţă liberă, curbă a unui lichid, într-un tub (capilar). Cf. DN.

2. Cartilaj în formă de disc existent la unele articulaţii ale corpului. Cf. DN, DER.

— Pl.: *meniscuri.*

— Din fr. **ménisque.**

MENÍSTRU s. m. v. **ministru.**

MENÍT, -Ă adj. **1.** (Învechit şi regional, urmat de determinări introduse prin prep. „pentru") Al cărui rost este dinainte stabilit; destinat (de cineva) pentru... Cf. m e n i **(4).** *Pămîntul menit pentru grădină.* I. IONESCU, C. 11/2. *Ţaţa Eliza şi Babeta numărau bucăţile... punînd deoparte legăturile, menite care pentru cămăşi, care pentru feţe de perină.* BRĂESCU, A. 98.

2. (Urmat de un conjunctiv sau de un infinitiv) Care are menirea **(4),** care are rostul, misiunea, sarcina (să...), care urmăreşte scopul (de a...); destinat, sortit. V. c h e m a t. *Ne întîlneam iarăşi acum în pragul unei noi şi grele meserii, meniţi a împărtăşi aceeaşi soartă.* BART, S. M. 12. *Ar fi de prisos să înmulţim aici exemplele menite să arate că, pornind de la faptele de repetiţie ale limbii, poetul are facultatea să le dezvolte în fapte de invenţie.* VIANU, S. 8. *Bălcescu a folosit argumentele istorice menite să probeze legitimitatea drepturilor şi năzuinţelor care însufleţeau păturile oprimate ale poporului român.* L. ROM. 1953, nr. 1, 32. *Statul democrat popular are posibilităţi tot mai mari de a lua măsuri economice menite să asigure o cît mai justă dezvoltare proporţională a economiei naţionale.* CONTEMP. 1953, nr. 361, 2/3. *Consiliul agricol a iniţiat o serie de măsuri menite să ducă la grăbirea recoltatului.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6678.

3. (În credinţele mistice) Descîntat, vrăjit. *Buruiene strînse la zile mari, menite şi sorocite.* CONTEMPORANUL, V_1, 291.

— Pl.: *meniţi, -te.*

— V. **meni.**

MENITÓR, -OĂRE adj. (Învechit) Care menește **(3),** prevestește; prevestitor. *Deci acmu şi noi ale noastre pustii părăsind, de mare nevoie la menitoriu glasul tău am năzuit.* CANTEMIR, IST. 241. ✧ (Substantivat) *Nu ţi-ai închipuit oare atunci că acest nor gros este un menitor prevestitor soartei oraşului şi a ţării?* NEGRUZZI, S. I, 270.

— Pl.: *menitori, -oare.* — Şi: (învechit) **menitóriu** adj.

— **Meni** + suf. *-tor.*

MENITÓRIU adj. v. **menitor.**

MENITURI subst. (pl.) (Învechit) Prorociri, preziceri (rele). *Corbul cînd crîngăeşte, bine ştie el ce fel de menituri meneşte.* CANTEMIR, IST. 320, cf. id. HR. 10.

— Accentul necunoscut.

— De la **meni.**

MENÍU s. n. Totalitatea felurilor de mîncare servite la o masă[1] **(I 2).** *Hotărîsem un menu vrednic de-un epicurean inteligent ca tine.* CARAGIALE, O. VII, 307, cf. ALEXI, W. *Era celebru în întocmirea măiastră a menuurilor.* C. PETRESCU, Î. I, 5. *Dă-mi voie să fac un menu pentru amîndoi.* id. C. V. 64. *Să facem... un menu demn de o asociaţie de scribi, i-am spus.* V. ROM. noiembrie 1954, 152. ✦ Listă a felurilor de mîncare servite (într-o anumită ordine) la o masă[1] **(I 2);** foaie de hîrtie sau carton pe care sînt înscrise la un restaurant felurile de mîncare pregătite şi băuturile existente, împreună cu preţurile respective, l i s t ă d e b u c a t e. Cf. ALEXI, W., V. MOLIN, V. T., DM. ✧ *Meniu fix* = masă[1] **(I 4)** servită la cerere (mai ales la prînz) într-un restaurant, alcătuită din feluri de mîncare al căror număr şi ordine sînt stabilite zilnic de restaurantul respectiv şi care, de obicei, are un preţ relativ redus.

— Scris şi: (după fr.) *menu.* — Pl.: *meniuri.*

— Din fr. **menu.**

MENOLÓG s. n. v. **minologhion.**

MENOLÓGION s. n. v. **minologhion.**

MENOLÓGIU s. n. v. **minologhion.**

MENOPÁUZĂ s. f. Fenomen fiziologic complex care constă în încetarea definitivă a menstruaţiei la femeie, ca urmare a încetării funcţiei ovariene. *Oprirea definitivă a menstruaţiunii să numeşte menopauză.* BIANU, D. S. 463, cf. SCRIBAN, D., DM, DN.

— După fr. **ménopause.**

MENORAGHÍE s. f. v. **menoragie.**

MENORAGÍE s. f. Afecţiune a uterului manifestată prin pierderea unei mari cantităţi de sînge în timpul menstruaţiei. V. h e m o r a g i e. *Menoraghia, boala sîngerăturii matchii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 271/2. *În cazurile de menoragie, cel mai bun lucru este ca femeia să steie liniştită în pat.* BIANU, D. S., cf. DM, DN.

— Pl.: *menoragii.* — Şi: (învechit) **menoraghíe** s. f.

— Din fr. **ménorrhagie.**

MÉNSOLĂ s. f. (Rar) Piesă de construcție care susține grinzi, cornișe etc. V. cheie-de-boltă. *Zidăria scotea... mici frontoane clasice, sprijinite pe cîte două mensole.* CĂLINESCU, E. O. I, 9.
— Pl.: *mensole.*
— Din it. **mensola.**

MENSTRUÁL, -Ă adj **1.** (Învechit) Care are loc periodic, la interval de o lună ; care corespunde unei luni ; lunar. *Dintre toate animalele (vietățile) numai femeile se supun la lucrarea menstruală a firei.* CORNEA, E. I, 24/17. *Climate menstruali sau lunarie.* FONTANIN, C. 101/2, cf. ALEXI, W. ✦ (Substantivat, f. pl.) Menstruație. *Emoroidele... sînt nişte vine de sînge care se deschid în timpuri hotărîte şi esă sînge afară, pe cum este la femei venirea la fire (menstruale).* CORNEA, E. I, 11/13.
2. Care se referă la menstruație, de la menstruație. *Cînd sîngele menstrual al femeilor nu este curat, atunce au trebuință de curățenie.* CORNEA, E. I, 24/30. *Anomalie menstruală (neregularea firii la femei).* DESCR. APE, 125/11, cf. LM, DM, DN.
— Pronunțat: *-stru-al.* — Pl.: *menstruali, -e.*
— Din lat. **menstrualis, -e.**

MENSTRUÁȚIE s. f. Scurgere de sînge din uter la femei, care are loc periodic, la intervale de aproximativ o lună, începînd din epoca pubertății pînă la menopauză ; period, (familiar) regulă, (învechit) menstruă, menstruale, venire la fire, (regional) fire, soroc, rînduri. *Oprirea menstruației sau a curgerii firei la lună.* CORNEA, E. I, 24/14. *Stagnațiunile menstruațiunei (sorocului).* DESCR. APE, 81/2, cf. ALEXI, W. *La cele mai multe fete, menstruațiunea se stabileşte în mod regulat chiar de la început.* BIANU, D. S., cf. CADE, DN.
— Pronunțat: *-stru-a-.* — Pl.: *menstruații.*
— Şi: (învechit) **menstruațiúne** s. f.
— După fr. **menstruation.**

MENSTRUAȚIÚNE s. f. v. **menstruație.**

MÉNSTRUĂ s. f. (Învechit) Menstruație. Cf. MAN. SĂNĂT. 315/8, cf. SCRIBAN, D.
— Pronunțat: *-stru-ă.* — Pl.: *menstrue.*
— Din fr. **menstrues.**

MENSUÁL, -Ă adj. (Astăzi rar) Care are loc periodic, la interval de o lună, care apare o dată pe lună ; corespunzător unei luni ; lunar, (învechit) menstrual **(1).** Cf. BREZOIANU, A. 142/3. *Cît despre foaia Convorbirilor, planul de a o publica o dată pe lună este bun, însă numărul coalelor îmi pare puțin, pentru o publicare mensuală.* ALECSANDRI, S. 57. *Toate văduvile... şi toți bătrînii neputincioşi... sînt susținuți, ajutați... cu pensiuni mensuale.* I. IONESCU, D. 339, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DN. ✧ *Temperatură mensuală* = temperatura medie a unei luni. *Nimic nu poate suplea observațiunei directe de fiecare zi spre a obține temperatura mensuală sau mediana lunei.* MARIN, F. 478/27. *Izobare mensuale* = curbe imaginare de reunire a punctelor de pe pămînt care au aceeaşi presiune atmosferică medie în decursul unei luni. Cf. PONI, F. 179.
— Pronunțat: *-su-al.* — Pl.: *mensuali, -e.*
— Şi: (rar) **mensuár, -ă** adj. COSTINESCU.
— Din fr. **mensuel,** lat. **mensualis, -e.**

MENSUÁR, -Ă adj. v. **mensual.**

MENSURÁBIL, -Ă adj. (Latinism rar) Care poate fi măsurat. Cf. COSTINESCU, LM.
— Pl.: *mensurabili, -e.*
— Din lat. **mensurabilis, -e.**

MENŞEVÍC, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Adept al menşevismului. *Fără nimicirea economiştilor şi a menşevicilor, nu ar fi putut fi făurit partidul şi nu s-ar fi putut înfăptui revoluția proletară.* CONTEMP. 1 953, nr. 355, 2/5. *În timp ce bolşevicii conduceau nemijlocit lupta maselor în stradă, menşevicii... acaparau locurile de deputați în Soviete, constituindu-şi astfel o majoritate în sînul lor.* LUPTA DE CLASĂ, 1 954, nr. 1, 19. *Demascarea de către Lenin a principiilor ideologice şi organizatorice ale menşevicilor a constituit o puternică lovitură dată oportunismului internațional.* SCÎNTEIA, 1 954, nr. 2874.
2. Adj. Care ține de menşevism, privitor la menşevism. *Lupta contra curentului menşevic.*
— Pl.: *menşevici, -ce.*
— Din rus. **меньшевик.**

MENŞEVÍSM s. n. Curent oportunist micburghez apărut la începutul secolului XX în sînul social-democrației ruse (şi susținut de burghezia liberală), care urmărea să adapteze lupta clasei muncitoare la liberalismul burghez. DICȚ.
— Din rus. **меньшевизм.**

MENTÁL, -Ă adj. v. **mintal.**

MENTALITÁTE s. f. Gîndire specifică unui individ sau unei colectivități. Cf. ALEXI, W. *Aceste deosebiri se explică şi prin mentalitatea acestor critici.* IBRĂILEANU, SP. CR. 95. *I-am făcut o schiță falnică a vieții şi a mentalității mele.* GALACTION, O. 231. *Două mentalități care nu se pot reconcilia.* C. PETRESCU, Î. II, 86. *Nu există progres al ştiinței acolo unde se menține rutina, acolo unde mentalitatea omului de ştiință nu progresează cu fiecare descoperire a ştiinței.*

CONTEMP. 1953, nr. 363, 5/3. ✧ (Cu determinări care arată domeniul de activitate, epoca, regiunea, categoria socială a oamenilor care gîndesc într-un anumit fel) *Cu mentalitatea-i ardelenească, el își închipuia că învățătorul, adică reprezentantul intelectualității în sat, trebuie să fie îmbrăcat orășenește.* REBREANU, R. I, 94. *Mentalitatea orînduirii feudale.* SCL 1950, 237. *Trebuie dusă o muncă perseverentă pentru stîrpirea rămășițelor putredei mentalități burgheze de neîncredere în capacitatea și energia creatoare a femeilor.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2846. *Biciuiește mentalitatea burgheză și o face cu mare eficacitate.* V. ROM. ianuarie 1954, 172. *„Om" înseamnă în mentalitatea lui de proprietar de pămînt a fi căpătuit, cu stare.* CONTEMP. 1963, nr. 883, 3/5. *Îl eliberează de influența mentalității chiaburești a nevestei.* ib. 3/6.

— Pl.: *mentalități.*

— După fr. **mentalité.**

MÉNTĂ s. f. **1.** Numele a două specii de plante erbacee din familia labiatelor, cu frunze dințate și cu flori puternic mirositoare: **a)** (și în sintagmele *minta calului*, PANȚU, PL., *mintă de cîmpuri*, id. ib., *mintă sălbatică*, id. ib.) plantă erbacee cu flori roz care crește sălbatică prin lunci, prin tufișuri umede, pe lîngă izvoare și pe marginea apelor ; izmă, (regional) voiești, izmă proastă, izmă sălbatică *(Mentha silvestris)* ; **b)** (și în sintagmele *mintă de grădină*, PANȚU, PL., *mintă moldovenească*, id. ib.) plantă erbacee aromatică cu flori trandafirii sau violacee, cultivată în grădini ; se întrebuințează la prepararea unor produse medicinale, cosmetice și a unor băuturi ; izmă, izmă bună, (popular) izmă de leac, (regional) izmă domnească *(Mentha piperita). Vai de voi, cărtulari și farisei fățarnici, că zeciuiți minta, cimbrul și cheminul.* N. TEST. (1648), 46v/11. *Ierburile ceale mirositoare: săfranul, măgeranul, busuiocul, minta.* ECONOMIA, 124/13. *Oale cu magioran, mintă, calapăr.* NEGRUZZI, S. I, 323, cf. LM. *Pe-a icoanei policioară, busuioc și mint-uscată Împlu casa-ntunecoasă de-o mireasmă pipărată.* EMINESCU, O. I, 84. *Apa țîșnește cristalină pe culcușul de mentă cu frunza întunecată și cu parfumul amar.* C. PETRESCU, S. 141. *Rășina topită de căldură biruie mirosul răcoros al tufelor de mintă.* id. Î. II, 203. *Trecu pe cărărușa grădiniții, printre tufe de busuioc și mintă.* SADOVEANU, O. IX, 34. *Astăzi altă fată Și un alt băiat s-alintă Pe o pajiște cu mintă.* BENIUC, M. 106. ✧ *Mentă creață* = izmă creață *(Mentha crispa). A, iaca, mintă creață și cimbru și sulcină Și ierburi de cîmpie și plante de grădină.* ALECSANDRI, T. II, 196, cf. BUJOREAN, B. L. 385. *Și din mine-o răsări... Din musteață Mintă creață.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 324. *Ș-apoi foaie mintă creață, Puica badei cea isteață.* ȘEZ. I, 167, cf. XII, 141, PĂSCULESCU, L. P. 132. (Mold.) *Minta broaștei* (sau *broaștelor)* sau (Transilv.) *minta lîngorii* = izma broaștei *(Mentha aquatica).* PANȚU, PL.

2. (Învechit) Esență uleioasă, plăcut mirositoare, extrasă din mentă **(1).** *Vinars cu mentă.* LM, cf. NICA, L. VAM. ✧ *Bomboană* (sau *pastilă) de mentă* = bomboană aromată cu esență extrasă din mentă **(1).** *Își dăduseră întîlnire toate miresmele... de cerneală de tipar și de pastile de mintă.* C. PETRESCU, C. V. 129. *După fiecare țigară, băga în gură o bomboană de mentă.* PAS, Z. I, 285. ✦ (Regional) Băutură spirtoasă preparată cu frunze de mentă **(1).** Cf. H II 262, III 196, V 382, VII 172.

3. Compuse: **minta-mîței** = cătușnică *(Nepeta cataria).* PANȚU, PL. ; **mintă-sălbatică** = izma-pădurilor *(Calamintha officinalis).* id. ib. ; (Transilv.) **mintă-turcească** = roiniță *(Melissa officinalis).* id. ib.

— Și: **míntă** s. f.

— Din v. sl. **мѧта,** lat. **mentha,** fr. **menthe,**

MÉNTE s. f. v. **minte.**

MENTÓL subst. Substanță volatilă cu miros aromatic, în formă de cristale, obținută din uleiul de mentă sau pe cale sintetică și întrebuințată în farmacie și în cosmetică. *Mentolul este foarte bun în contra durerilor (nevralgiilor), în contra greții și a vărsăturilor, în contra spasmelor, a mîncărimii de piele.* BIANU, D. S., cf. NICA, L. VAM., ȘĂINEANU, D. U., MACAROVICI, CH. 598.

— Din fr. **menthol.**

MENTOLÁT, -Ă adj. Care conține mentol, cu mentol. *Alcool mentolat. Vaselină mentolată.*

— Pl.: *mentolați, -te.*

— După fr. **mentholé.**

MÉNTOR s. m. **1.** (Învechit) Educator, preceptor. *Să va face așa de înțălept ca și mentorul său.* ASACHI, PED. 10/2, cf. NEGULICI. *A chemat pe nepotu-său, Francisc, la sine în Viena, ca să fie... adăpat în științe aci, sub ochii săi, spre care scop îi dedese mentor pe comitele Colloredo.* BARIȚIU, P. A. I, 545, cf. NEGRUZZI, S. II, 265, COSTINESCU, LM. ✦ Spec. (Bot.) Altoi dintr-o plantă bătrînă grefat pe o plantă tînără spre a transmite acesteia însușirile sale. *În calitate de mentor se întrebuințează și altoiul.* CONTEMP. 1948, nr. 105, 7/6. *O nouă metodă a hibridării prin „mentor".* ib. nr. 126, 9/6.

2. Conducător spiritual ; povățuitor, îndrumător. V. călăuză. *Știe România și cunoaște bine Cine i-a fost mentor, cine-apăsător.* MUREȘANU, P. 133/20. *Salută pe mentorul său și plecă înainte, mulțumit de poveștele lui.* FILIMON, O. I, 130. *Eram acum mentorul ei... Îi dădeam*

cărți... și ne plimbam. IBRĂILEANU, A. 25. *A fost pentru sufletele noastre tinere un mentor prea iubit.* CIAUȘANU, R. SCUT. 16. *Mentorul nostru avea plăcerea să ne călăuzească adînc „în țara necunoscută".* SADOVEANU, O. XII, 8, cf. id. N. F. 58. *Tot ce apărea dincolo de această graniță... nu prezenta nici un interes pentru cei ce se socoteau a fi mentorii vieții culturale a vremii.* CONTEMP. 1948, nr. 105, 4/5. *Mentorul „Convorbirilor literare".* ib. 1949, nr. 164, 4/4. *De mulți ani se socotea mentorul principal al nației.* STANCU, R. A. IV, 423.

— Pl.: *mentori.*

— Din fr. **mentor**, germ. **Mentor**, lat. **mentor, -oris.**

MENȚÍ vb. IV v. **minți.**

MÉNȚIE s. f. v. **mențiune.**

MENȚÍNE vb. III. T r a n z. **1.** A păstra (în aceeași stare sau formă), a lăsa neschimbat; p. e x t. a face să dureze. *Barbari sînt cei din cetăți ce legiuiesc și mențin sclavia femeii.* HELIADE, O. II, 49. *În tot timpul a căutat a întuneca lumea și a o menține într-o ticăloșie vrednică de milă.* BARASCH, M. III, 65/5, cf. LM. *Menținem dar și această parte a criticei noastre.* MAIORESCU, CR. II, 72, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Încearcă să mențină ordinea cel puțin în Amara prin indulgență și convingere.* REBREANU, R. II, 117. *Să dăm poporului german posibilitatea de a-și menține independența și pacea.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2396. *După ce narațiunea este menținută cîteva pagini la imperfect, apare prezentul evocator.* VIANU, M. 225. *Menținînd inegalitatea economică și socială între clase, aparatul de stat burghez n-a putut fi decît un instrument de asuprire a poporului.* CONTEMP. 1953, nr. 371, 2/2. *Reforma agrară din 1921—1923 nu numai că a menținut marea proprietate, dar a dus și la întărirea burgheziei satelor.* LUPTA DE CLASĂ, 1954, nr. 1, 105. *Apa transportă sărurile minerale în tot corpul plantei, menține turgescența celulelor.* BOTANICA, 98 ✧ R e f l. p a s. *S-au menținut între români acea veche și lăudată datină* (a. 1865). URICARIUL, X, 370. *Natura are o lege care o obligă să alcătuiască elementele așa potrivit, încît, din echilibrul și concursul organelor materiale, să se poată mîntinea flacăra vieții.* CARAGIALE, O. III, 56. ✦ R e f l. A continua (să existe) sub același aspect, a rămîne neschimbat; a dura, a dăinui. *Pe aici vremea se mîntine cum ai lăsat-o.* CARAGIALE, O. VII, 12. *La arbori, structura primară se menține numai în primele luni după încolțirea seminței.* BOTANICA, 98. *Limba greacă s-a menținut pe toată întinderea teritoriului situat la sud de linia de demarcație stabilită de Jireček.* SCL 1965, 322.

2. (Neobișnuit, complementul indică o familie, o persoană) A asigura condițiile de trai necesare, a susține din punct de vedere material; a întreține. *Existența Ralucăi Eminovici s-a scurs... într-o hărnicie casnică necesară pentru a menține o familie atît de numeroasă.* CĂLINESCU, E. 30.

3. (Franțuzism rar) A afirma cu tărie, a susține. Cf. ȘĂINEANU, D. U., IORDAN, L. R. A. 480.

— Prez. ind.: *mențín.* — Și: **menținéa** vb. II; (învechit) **manțíne, mănțíne** vb. III, **mînțineá** vb. II.

— După fr. **maintenir.**

MENȚINEÁ vb. II v. **menține.**

MENȚÍNERE s. f. **1.** Acțiunea de a (s e) m e n ț i n e **(1)**; păstrare. Cf. NEGULICI. *Să știm cum este făcut corpul omului, cu toate organele sale și cum lucrează aceste organe pentru menținerea vieții.* BARASCH, I. 6/9. *Menținerea păcii.* GHICA, S. 128. *N-aș putea îngriji mai puțin decît sublima Poartă de menținerea tratatelor* (a. 1865). URICARIUL, X, 366. *Intențiunea artistică, pentru existența și mîntinerea ei proprie, trebuie să îmbrace o formă de expresie.* CARAGIALE, O. III, 57, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CONTEMP. 1950, nr. 186, 2/1. *Menținerea și consolidarea păcii este supremul interes comun al tuturor popoarelor din lume.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2723, cf. LUPTA DE CLASĂ, 1954, nr. 1, 30. *Ne vom opri asupra sistemului de lucrare a solului și asupra însemnătății asolamentului cu plante perene în menținerea și refacerea fertilității solului.* BOTANICA, 98.

2. (Învechit, rar) Poziție (a corpului), ținută. *Febleța se arată în glasul său și în toate mișcările sale, pudoarea (rușinea) și înfrînarea, în mina sa (fața sa), în gesturi (mișcări) și în menținerea (sau ținerea) corpului.* FIS. 79/30.

— Și: (învechit) **manțínere, mînțínere** s. f.

— V. **menține.**

MENȚIONÁ vb. I. T r a n z. A semnala ceva (verbal sau în scris), a aminti (în treacăt), a pomeni. *Scriptele și actele posterioare menționează mai multe diplome emanate de la dînsul.* HASDEU, I. C. I, 18. *În poema polonă, el menționase fabula despre descălecarea Moldovei.* IORGA, L. II, 593. *Pe unii de abia îi menționează cu arătarea anilor de domnie.* BUL. COM. IST. I, 180. *Tot ce poate fi menționat e că i-am dat Adamovei... cîteva sute de fiorini.* GALACTION, O. 246. *Ca cel mai important dintre momentele vechi este menționată influența culturii slave în Moldova, în veacul al XVIII-lea.* V. ROM. septembrie 1954, 153. *Trebuie menționat... că dalmata și albaneza prezintă și caracteristici proprii grupului occidental al limbilor romanice.* SCL 1965, 313. *Au mai fost publicate... „Studii*

de logică"... *În domeniul psihologiei menționăm „Tratat de psihologie experimentală"*. SCÎNTEIA, 1965, nr. 6671. ✦ A consemna în mod expres; a specifica. (Refl. pas.) *La predarea verbelor impersonale să se menționeze că, gramatical, acestea au... persoana a III-a.* GÎ 1963, nr. 689, 6/1. *La pagina 266 a manualului se menționează: „Sînt de asemenea verbe impersonale"*. ib.

— Pronunțat: *-ți-o-*. — Prez. ind.: *menționez*. — Și: (învechit, rar) **menționá** vb. I. PONTBRIANT, D.

— Din fr. **mentionner**. — **Mențiuna**: prin apropiere de *menționare*.

MENȚIONÁRE s. f. Faptul de a menționa; mențiune **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Primele menționări de populație românească.* ROSETTI, I. SL. 17. ✦ Indicație specială, specificare. [Lenin] *a suprimat definitiv din toate actele oficiale menționarea care indica religia fiecărui cetățean.* SAHIA, U.R.S.S. 51.

— Pronunțat: *-ți-o-*. — Pl.: *menționări*.

— V. **menționa**.

MENȚIONÁT, -Ă adj. Care a fost semnalat (verbal sau în scris), amintit (în treacăt), pomenit. *Domnii cari au domnit în zilele menționatului sultan.* URICARIUL, I, 182.

— Pronunțat: *-ți-o-*. — Pl.: *menționați, -te*.

— V. **menționa**.

MENȚIUNÁ vb. I v. **menționa**.

MENȚIÚNE s. f. **1.** Semnalare, menționare, pomenire; (concretizat) notă (succintă) în care se dau informații în legătură cu un eveniment, o persoană, o situație etc., însemnare. *Cea mai mare parte din istoricii timpului de atunce fac menție de... revoluție.* ROM. LIT. 84¹/41. *În privința grecilor, nota contelui Meselrod nu făcea nici cea mai mică mențiune.* GHICA, S. 133, cf. PONTBRIANT, D. *Oare din această unică mențiune izolată se putea înduce grecismul cuvîntului?* HASDEU, I. C. I, 44, cf. COSTINESCU, DDRF. *Această mențiune a diacilor mici arată că exista și o altă categorie de diaci, mai mari.* BUL. COM. IST. V, 96. *Prima mențiune despre acest dregător se întîlnește în documentul din 11 februarie 1401.* ib. 114. *Ultima mențiune, indirectă, despre ei, în analele islandeze datează din 1347.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6678. ✦ Indicație, specificare. *Cronicarul a ținut să le transmită posterității, cu mențiunea expresă că le-a văzut în capitala imperiului.* BUL. COM. IST. II, 27. *Nu vom face deci o mențiune specială pentru acest fenomen.* RALEA, S. T. II, 29. *Bochenski socotește că „Crysippos merită o mențiune specială"*. JOJA, S. L. 95.

2. Distincție onorifică (mai mică decît premiul) acordată elevilor meritoși, concurenților la o competiție etc. *Fie aceasta o mențiie onorabilă din partea cîrmuirei.* NEGRUZZI, S. I, 304, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Mențiuni de interpretare.* CONTEMP. 1965, nr. 973, 5/1.

— Pronunțat: *-ți-u-*. — Pl.: *mențiuni*. — Și: (învechit) **ménție** s.f.

— Din fr. **mention**, lat. **mentio, -onis**.

MENUÉT s. n. Numele unui dans (de origine franceză). *Monotonul menuet, dantul clasic al saloanelor europene.* FILIMON, O. I, 197, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Caișii, zarzării și prunii Înveșmîntați-n haine albe, se clatină în fața lunii, Stînd gata parcă să înceapă un pas ușor de menuet.* ANGHEL, P. 17. *Protipendada juca menuet, cracoviana.* C. PETRESCU, C. V. 78. ✦ Compoziție muzicală după care se execută acest dans sau care constituie o parte a unei sonate, a unei simfonii etc. *Apoi începură a cînta menuetul.* FILIMON, O. I, 197. *Ah! mamițo! menuetul lui Pederaski!... mă-nebunesc.* CARAGIALE, M. 175. *Se săltă și începu să facă cîteva mișcări prin odaie, ca și cum în urechi i-ar fi sunat un accent de menuet.* SADOVEANU, Z. C. 64. *Cînta la pian... romanțe, menueturi și cavatine.* BRĂESCU, A. 184. *Auzi o melodie de tip clasic, cu măsuri de menuet, cu totul abstractă, dar tocmai prin aceea mai plină de caracter.* CĂLINESCU, E. O. II, 130. *În scurtă vreme învăță și ea notele și cînta, cu o grație nesfîrșită, menuete și gavote.* CAMIL PETRESCU, O. I, 417.

— Pl.: *menuete* și (rar) *menueturi*.

— Din fr. **menuet**.

MENUNÁT, -Ă adj. v. **minunat**.

MENÚNE s. f. v. **minune**.

MENÚNT¹ s. n. v. **minut**.

MÉNÚNT², -Ă adj. v. **mărunt**.

MENÚT s. n. v. **minut**.

MENZÁRĂ s. f. v. **mînzare**.

MENZĂL subst. v. **menzil**.

MENZĂLGÍU s. m. v. **menzilgiu**.

MENZĂLHANÁ s. f. v. **menzilhanea**.

MENZELHANEÁ s. f. v. **menzilhanea**.

MENZÍL subst. (Învechit) **1.** S. n. Nume dat în țările române, înainte de introducerea căilor ferate, serviciului de transport pentru călători și pentru corespondență; olac, poștă. *Antonie-vodă ține menzilul din Ștefănești păn-în Cameniță.* NECULCE, L. 67. *Menzilurile țărei...*

sînt neapărat de trebuință spre săvîrșirea de poronci împărătești (a. 1 814). URICARIUL, I, 202. *Au fost apărați ... dă orice alte potvezi și angarii, ca niște trebuincioși ce sînt nelipsiți la minziluri* (a. 1 814). DOC. EC. 164. *Țădulă pentru rînduirea postelnicului Mavrogheni asupra mezelurilor* (a. 1 814). CAT. MAN. I, 5. *Pe la 1 739 ... se văd existînd menziluri sau oficii poștale ... care se desemnă mai tîrziu cu denumirea de poște.* N. A. BOGDAN, C. M. 148, cf. 79. *Era un han cuprinzător ... cu căruțe de poștă și potcovăria nelipsită de orice conac al menzilului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 139. *Contraciii otcupului poștelor — ai menzilului — aveau obiceiul să facă pentru căpitanii de poștă felurite semne.* V. ROM. decembrie 1 954, 114. ✦ Stație de poștă (unde se schimbau caii) ; (învechit) menzilhanea. *Cu călărașii carii să întîmplă acolo, în menzil, vin la Moldova.* GHEORGACHI, CER. (1 762), 264. *La Putna, menzăluri, la Tecuci magazalile* (a. 1 786). IORGA, S. D. VI, 189. *Porunci de la vistierie ... pentru fînu i orzu menzilurilor* (a. 1 814). DOC. EC. 163. *Să să așăze menzălurile după acea de acum trebuință* (a. 1 814). URICARIUL, I, 188. *Să fie îngrijire* [a] *se afla prin menzăluri deplinu suma cailor hotărită și a surugiilor și căruceri* (a. 1 814). ib. 202, cf. 204, I. BRĂESCU, M. 68. ✧ *Menzil-căpitan* = căpitan de poștă. *Urmîndu-să de către țiitorii menziluri-căpitani și alții chipuri de catachris, urmează către locuitori greutăți și asuprele* (a. 1 814). URICARIUL, I, 202. *Menzil-embru* v. embru. *Menzilferman* v. ferman.

2. S. n. Căruță de poștă, diligență. *L-au și pornit de-au venit în menzil la Ieși.* NECULCE, L. 203. *Domnii veniia călări pînă la Dunăre, încă unii din domni au venit și în menzîl.* GHEORGACHI, CER. (1 762), 267, cf. LET. III, 291/33. *Toți acii ce vor umbla prin menziluri, afară de 30 bani de cal pre un ceas ... vor mai da și cîte 9 bani de tot calul pe un ceas* (a. 1 814). URICARIUL, I, 206. *După dînșii și viteazul de la Piatră au purces. În mezil cu mare grabă, au venit întins la Ieși.* BĔLDIMAN, E. 7/6, cf. 87/21. *S-au auzit un menzil viind în fuga cailor.* DRĂGHICI, ap. ȘIO II_2, 79. ✧ Expr. **Cu mare menzil** = în mare grabă, repede. *Au plecat cu mare mezil, la Țarigrad, crăpînd două perechi de telegari pănă în Galați* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 229/31.

3. S. m. Curier, ștafetă ; olăcar. *Nu mai zăbovi, ci trimite acum numaidecît menzil cu vestirea.* GORJAN, H. II, 154/20. *Întîlnirăm un mezil prin care mă înștiința tatăl meu cum că e foarte bolnav.* id. ib., IV, 35/10.

4. S. n. Act oficial sau înștiințare scrisă. *Menzilurile cu pecetea gospodu ... să fie iscălite de către d-lui boierul naziru* (a. 1 814). URICARIUL, I, 205. *Menzăl pecetluit cu domnească pecete* (a. 1 814). ib. 208. *Au dat știre ... cum că au murit, iar peste trei ceasuri au scos alt mezil, cum că s-au trezit* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 193/36.

— Pl.: *menziluri.* — Și: **menzăl, mezíl, mezél, minzíl, mizíl** (POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 595, LM, DDRF) subst.

— Din tc. **menzil.**

MENZILÁSCĂ adj. (Învechit, rar) De menzil **(1).** *Făcînd, pe lîngă cheresteaua menzilască, și osebite cheresteli particularnice* (a. 1 827). URICARIUL, V, 190/14.

— **Menzil** + suf. *-ească.*

MENZILGÍU s. m. (Învechit) Slujitor la menzil **(1).** *Spătarul cel mare avea sub ascultarea sa și pe căpitanii menzilurilor și pe menzilgii* (sec. XVIII). ap. TDRG. *Mizilgiii ce vor lua treaba ținerii menzilurilor asupră* (a. 1 799). ap. TDRG. *Afară de 2 000 lei hotăriți ... vor mai da menzălgii pre an 10 000 lei* (a. 1 814). URICARIUL, I, 208, cf. ȘIO II_2, 80.

— Pl.: *menzilgii.* — Și: **menzălgíu, mezilgíu** (ȘIO II_2, 80), **mizilgíu** s. m.

— Din tc. **menzilci.**

MENZILHANÁ s. f. v. **menzilhanea.**

MENZILHANEÁ s. f. (Învechit) Stație de poștă (unde se schimbau caii) ; (învechit) menzil **(1).** *Surugii plătindu-se ... din banii a menzelhanelilor* (a. 1 802). URICARIUL, I, 8/21, cf. 396/11. *2 573* [taleri] ... *de la județu Mușcelului, din banii menzilhanelelor* (a. 1 810). DOC. EC. 130. *Banii menzilhanelii* (a. 1 813). ȘIO II_2, 80. *Facerea menzălhanalelor și întocmirea lor* (a. 1 814). URICARIUL, I, 204/9. *Ați fi supărînd și pă rotarii i dîrvarii poștilor la orînduiala orzului grajdului ... și al minzilhanelelor* (a. 1 814). DOC. EC. 163.

— Pl.: *menzilhanele.* — Și: **menzilhaná** (TDRG), **menzelhaneá, menzălhaná, minzilhaneá** s. f.

— Din tc. **menzilhané.**

MEOÁRĂ s. f. v. **mioară.**

MEÓR s. m. v. **mior.**

MEPRIZÁ vb. I. Tranz. (Franțuzism învechit) A disprețui. *Astfel patrie și lege, și familie și nume, La străini ce vă mepriză cu rușine ați vîndut.* BOLINTINEANU, O. 123, cf. ANTONESCU, D. ✧ Refl. pas. *Litera convenții nu se poate mepriza* (a. 1 859). în L. ROM. 1 961, nr. 1, 61.

— Prez. ind.: *mepríz.*

— Din fr. **mépriser.**

MER s. n. v. **măr²**.

MERAGÍU s. m. v. **meregiu.**

MERÁR s. m. (Astăzi rar) Cultivator sau vînzător de mere. *Se stabileşte următoarea tabelă . . . : merari, mindirigii, morari* (a. 1820). N. A. BOGDAN, C. M. 101. *Se aşezau pe vine în şir . . . merari, simigii şi bragagii cu tablalele şi panerele lor.* GHICA, S. 676, cf. LM, DL, DM, CIAUŞANU, GL.
— Pl.: *merari.*
— **Măr**[2] + suf. *-ar.*

MERÁZ[1] s. n. v. **miraz**[1].

MERÁZ[2] s. n. v. **miraz**[2].

MERĂOÁRĂ s. f. v. **mereoară.**

MERĂREÁSĂ s. f. (Rar) Cultivatoare sau vînzătoare de mere. Cf. LM.
— Pl.: *merărese.*
— **Merar** + suf. *-easă.*

MERĂRÍE[1] s. f. (Regional) Livadă de meri. *Cum se plămădeşte Măru-n mărării, Varza-n vărzării.* GR. S. VI, 108.
— Pl.: *merării.* — Şi: **mărărie** s. f.
— **Măr**[1] + suf. *-ărie.*

MERĂRÍE[2] s. f. **1.** (Regional ; cu sens colectiv) Cantitate mare de mere. Cf. LM.
2. (Rar) Prăvălie de mere.
— Pl.: *merării.*
— **Măr**[2] + suf. *-ărie.*

MERĂZÍE s. f. v. **naramză.**

MERCANTÍL, -Ă adj., s. f. pl. (Livresc) **1.** Adj. Comercial, negustoresc. *Acole se află . . . mai multe shoale milităreşti, filologhice, naftice şi mercantile sau de neguţitorie.* AR (1829), 196[2]/45. *Întărea în Evropa sistema cea mercantilă (neguţitorească).* ASACHI, I. 332/6, cf. CUCIURAN, D. 58/19. *Luînd în băgare de seamă foloasele ce asigurează unui oraş mercantil un asemenea aşăzămînt . . . priimim, domnia noastră, înfiinţarea aceştii soţietăţi* (a. 1846). DOC. EC. 889, cf. NEGULICI, STAMATI, D., ARISTIA, PLUT. [Mărgăritarul] *îl aducea navigaţiunea mercantilă a Mării Negre.* HASDEU, I. C. I, 101. *Pe unul din aceşti partizani ai persecuţiunii străinilor şi prin urmare ai uciderii concurenţei mercantile îl vedem ocupînd catedra de economie politică.* MAIORESCU, CR. III, 95.
2. Adj. (Peiorativ ; despre oameni) Care se preocupă în mod exagerat de cîştigul material, care caută în orice împrejurare profitul (v. interesat, materialist) ; (despre sentimente, acţiuni etc.) bazat pe interese materiale, orientat înspre realizarea unui profit. *Sentimente mercantile.* LM. *Spirit mercantil.* ŞĂINEANU, D. U. *Urîcios, umflat, mercantil, josnic prin toată concepţia lui despre viaţă.* GALACTION, O. A. I, 152. *O lume mercantilă.* CONTEMP. 1950, nr. 185, 3/3. *Detalii intime, speculate de editori şi beneficiari, în scopuri pur mercantile.* V. ROM. noiembrie 1954, 157. *Lacom, avar, grandoman, infatuat, grosier, dar mai ales mercantil. La el totul — arta, dragostea, ştiinţa — e în funcţie de bani.* RALEA, S. T. I, 81.
3. S. f. pl. (Rar) Mercantilaje. V. mercantilaj. Cf. V. MOLIN, V. T. 54.
— Pl.: *mercantili, -e.*
— Din fr. **mercantile.**

MERCANTILÁJ s. n. Foaie de însoţire, carte de adresă sau orice imprimat folosit în activitatea comercială. Cf. DL. *Mercantilajul face parte din categoria lucrărilor de accidenţe.* LTR[2].
— Pl.: *mercantilaje.*
— **Mercantil** + suf. *-aj.*

MERCANTILÍSM s. n. **1.** (Livresc) Spirit negustoresc, interes comercial ; (peiorativ) tendinţă, preocupare de a cîştiga bani cu orice preţ şi prin orice mijloace. *Spuneau din mercantilism că acolo nu locuieşte nimeni.* HASDEU, I. C. I, 199, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Opera sa constituie un magistral act de acuzare împotriva mercantilismului, împotriva societăţii capitaliste.* V. ROM. ianuarie, 1954, 277.
2. (Ec. pol.) Doctrină economică (apărută la începutul dezvoltării capitalismului) bazată pe principiul că avuţia socială rezidă în acumularea metalelor preţioase şi a stocului monetar intern. *Sensul mercantilismului epocii lui Colbert.* CONTEMP. 1948, nr. 111, 4/5. *Mercantilismul se baza pe ideea de dominare şi imperialism.* ib.
— Din fr. **mercantilisme.**

MERCANTILÍST, -Ă s. m. şi f. Adept sau teoretician al mercantilismului **(2).**
— Pl.: *mercantilişti, -ste.*
— Din fr. **mercantiliste.**

MERCANTILIZÁ vb. I. Tranz. şi refl. (Rar ; peiorativ) A deveni sau a face ca cineva să devină mercantil **(2),** a se transforma în persoană mercantilă **(2).** *Mai încape discuţie că munca literară trebuie plătită ca orice altă muncă şi că o revistă care plăteşte pe scriitori nu-i mercantilizează şi nu-i înjoseşte întru nimic?* GALACTION, A. 111. *Se mercantilizează bietul nostru poet X, fiindcă a luat un napoleon pe un sonet!* id. ib., cf. BUL. FIL. III, 185, VI, 53, SCRIBAN, D.
— Prez. ind.: *mercantilizez.*
— **Mercantil** + suf. *-iza.*

MERCANTILIZÁRE s. f. (Rar ; peiorativ) Acţiunea de a (se) mercantiliza. Cf.

GALACTION, A. 111. *În Manifestul comunist, K. Marx şi F. Engels au scris o pagină emoţionantă despre mercantilizarea sentimentelor prin civilizaţie capitalistă.* RALEA, S. T. I, 81.
— V. **mercantiliza.**

MERCANTILIZÁT, -Ă adj. (Rar ; peiorativ) Dominat de dorinţa oamenilor de cîştig material, de profit (cu orice preţ). *Epoca mercantilizată.* CONTEMP. 1 948, nr. 111, 4/5.
— Pl.: *mercantilizaţi, -te.*
— V. **mercantiliza.**

MERCAPTÁN s. m. Derivat organic al hidrogenului sulfurat, cu miros neplăcut, folosit la odorizarea gazelor combustibile spre a semnala pierderile accidentale de gaz. *Unii mercaptani inferiori apar în natură că produşi de putrefacţie.* LTR[2].
— Pl.: *mercaptani.*
— Din fr. **mercaptan.**

MÉRCE s. f. (Învechit, rar) Marfă **(4).** *Vaza princiară, gloria domnească S-a vîndut ca mercea, multe zeci de ani.* MUREŞANU, P. 143/14.
— Din it. **merce,** lat. **merx, -cis.**

MÉRCED, -Ă adj., subst. v. **mîrced.**

MERCÉDE s. f. (Italienism învechit) Răsplată, recompensă. *Oh! nedreaptă şi empie mercede Făcu Amor . . . l-aşa mare credinţă.* HELIADE, O. I, 311, cf. ARISTIA, PLUT.
— Din it. **mercede.**

MERCENÁ vb. I. R e f l. (Neobişnuit) A face orice pentru bani. Cf. COSTINESCU.
— Prez. ind.: *mercenez.*
— Derivat regresiv de la **mercenar.**

MERCENÁR, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. Persoană care se angajează pentru bani într-o armată (străină) ; (învechit) lefegiu, simbriaş. *Înrolă pe mercenarii germani şi boemi şi prin grabnici trimeşi ceru agiutor şi de la fratele său.* CALENDAR (1 853), 57/16. *Mai veneau în urmă oşti de mercenari, Cei cu fruntea mică, ce se zic tătari.* BOLINTINEANU, B. 38/8. *Unui mercenar ce-i pasă de o ţară Ce nu va fi a sa.* I. NEGRUZZI, S. VI, 216. *Armatele, pe unde le aveau, erau compuse numai din mercenari cari luptau pentru bani.* XENOPOL, I. R. IV, 53, cf. V, 54, ŞIO II$_1$, 234. *În al cincilea rînd trebuie să punem cetele de mercenari străini.* BOGDAN, O. 14. *Bastarnii erau strămoşi mercenari ai răsăritului.* PÂRVAN, G. 124. ✧ (Adjectival) *Ostaşii mercenari.* CALENDAR (1 857), 11/15. ✦ F i g. (Peiorativ, de obicei urmat de determinări care indică domeniul) Persoană care face orice fel de servicii în schimbul banilor sau al unor avantaje materiale. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM. *N-aţi pierdut nimica lipsindu-vă de colaborarea unui . . . aşa brav mercenar al condeiului.* CARAGIALE, O. VII, 239, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Onoarea, averea şi viaţa celor mai iluştri cetăţeni sînt la discreţia acestor mercenari ai delaţiunii.* LOVINESCU, C. IV, 74, cf. SCRIBAN, D. *Vom ridica în lumina necruţătoare a istoriei, spre a fi judecat, rolul jalnic al mercenarilor imperialismului.* CONTEMP. 1 948, nr. 109, 5/5, cf. BOUREANU, S. P. 15. *Pier mercenarii tiraniei Cum piere-n valul vijeliei Omida putredă din ram.* DEŞLIU, N. 69. *Popoarele iubitoare de pace . . . zdrobesc maşinaţiunile criminale ale imperialiştilor . . . şi ale mercenarilor lor.* LUPTA DE CLASĂ, 1 953, nr. 1-2, 123.
2. Adj. Care aparţine mercenarilor **(1);** care se compune din mercenari. *Fidelitatea . . . tot încă era prea mare şi, am putea zice, neprobabilă din partea unei oştiri mercenarie din secolul XVI.* HASDEU, I. V. 119. *Formaţiile mercenare . . . au primit ordinul strict de a folosi fără cruţare armele.* SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 382. ✧ F i g. *Nu voi lăsa a-l atinge braţe streine, mercenare.* LĂZĂRESCU, S. 61/1. ✦ F i g. (Peiorativ; despre oameni) Care acţionează plătit, care îşi vinde serviciile. *Marturi mercenari.* LM, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Sînteţi bun, domnule romancier, producător mercenar.* BARANGA, V. A. 18. ✦ F i g. (Despre acţiuni, manifestări ale oamenilor) Făcut în scopul de a trage foloase materiale. *Laude mercenarie.* LM.
— Pl.: *mercenari.* — Şi: (învechit) **mercenáriu, -ie** adj.
— Din fr. **mercenaire,** lat. **mercenarius.**

MERCENÁRIU, -IE adj. v. **mercenar.**

MERCENÁT s. n. (Neobişnuit) Faptul de a face orice pentru bani. *Vine apoi plaga prostituţiei ieftine, oroarea mercenatului feminin în regim capitalist.* V. ROM. aprilie 1 954, 69.
— Cf. m e r c e n a r, m e r c e n a.

MERCEOLÓG s. m. Persoană care se ocupă cu problemele proprietăţii mărfurilor, cu stabilirea calităţii lor, a condiţiilor de păstrare, precum şi cu problemele vînzării sau achiziţionării lor. *Cat să aflu mai în amănunt funcţiile unui merceolog.* CONTEMP. 1 957, nr. 550, 2/5, cf. DN.
— Pronunţat: *-ce-o-.* — Pl.: *merceologi.*
— Derivat regresiv de la **merceologie.**

MERCEOLOGÍE s. f. Disciplină al cărei obiect îl constituie studierea proprietăţilor mărfurilor în vederea stabilirii calităţii lor şi a condiţiilor de păstrare. DICT.
— Pronunţat: *-ce-o-.*
— Din it. **merceologia.**

MERCERÍE s. f. **1.** (Cu sens colectiv) Obiecte mărunte care servesc la cusut şi ca accesorii

la îmbrăcăminte, mai ales ace, ață, copci, agrafe, panglici, dantele, nasturi etc. V. mărunțișuri. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., BL II, 244.
2. Negoț de mercerie **(1)**.
3. Magazin de mercerie **(1)**. *Te prezinți la merceria din str. B . . ., ceri dantelă de mătase roșie.* BENIUC, M. C. I, 139.
— Pl.: **(3)** *mercerii.*
— Din fr. **mercerie.**

MERCERIZÁ vb. I. Tranz. (Cu privire la fire sau la țesături de bumbac) A trata cu o soluție de hidroxid de sodiu pentru a da luciu și a mări rezistența. (Refl. pas.) *Uneori țesăturile se mercerizează după ce au fost vopsite.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 60.
— Prez. ind.: *mercerizez.*
— Din fr. **mercériser.**

MERCERIZÁRE s. f. Acțiunea de a merceriza și rezultatul ei. *Mercerizarea constă în îmbibarea firelor cu soluție concentrată de hidrat de sodiu.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 269, cf. 268.
— Pl.: *mercerizări.*
— V. **merceriza.**

MERCERIZÁT, -Ă adj. Care a fost supus operației de mercerizare. *Bumbacul . . . mercerizat, sub formă de fire și de țesături, poate deveni lucios ca mătasea.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 70.
— Pl.: *mercerizați, -te.*
— V. **merceriza.**

MERCESUÍ vb. IV. (Prin nordul Mold.) **1.** Tranz. A îngrămădi. Cf. ȘEZ. III, 70.
2. Refl. A se repezi, a se îmbulzi, a năvăli. Cf. ȘEZ. III, 70.
— Prez. ind.: *mercesuiesc.*
— Etimologia necunoscută.

MERCEȘÚG s. n. v. **meșteșug.**

MÉRCHEA s. f. art., adv. (Mold., în expr.) **A duce** (sau **a lua**) **(de-a) merchea** = a duce (sau a lua) în spate, în circă. *Copiii mici se duc în spate sau merchiu, cînd țăranii n-au căruți și se duc la lucru, într-un loc depărtat.* I. CR. II, 277. *Se mai iau merchiu copiii ca să le facă gustul lor, ca ei să rîdă.* ib. *Copilașilor le place să fie duși de-a merchea (în circă), fie apucîndu-te cu mînile de gît . . ., fie călare pe gîtul tău și ținîndu-se de cap.* PAMFILE, J. I, 59, cf. 127. *Vino, să te iau de-a merchea.* CV 1950, nr. 2, 42, cf. ALR II/I h 55/514.
— Și: **mérchiu, miérche** (ALR II/I h 55/514), **mierchi** (ib. h 55/520, 537) adv.
— Etimologia necunoscută.

MERCHÉZ s. n. **1.** (Învechit) Punct fix, determinat ; punct central, centru. Cf. CIHAC, II, 595, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
2. (Mold., Munt., astăzi rar) Tîlc (ascuns) al unui lucru ; taină, rost, semnificație. *Să-ți spui drept, păcat că-l vinde, Dar nici cu dînsul nu-l prinde Că nu îi știe merchezul.* PANN, P. V. III, 107/15. *Cine nu-i știe merchezul poate scotoci în sertar cît poftește, că nu-i dă de fundul adevărat.* CARAGIALE, S. N. 46. *Ușile mai toate au merchezele, adecă tainele lor.* PAMFILE, I. C. 417. *Toată treaba-i cu merchezul ei.* id. J. II, 154. ◇ Expr. **A-i veni** (cuiva) **la merchez** = a-i conveni (cuiva), a-i veni la îndemînă, a-i veni la socoteală. *Na, aferim, frumos . . ., așa-mi mai vine la merchez.* ALECSANDRI, T. 431, cf. DDRF, ȘIO I, 257, ALEXI, W.
3. (Familiar, astăzi rar) Șmecherie, tertip, șiretlic, truc. *Ca cîrciumar . . . face măsurile mai mici, cu merchezuri.* JIPESCU, ap. TDRG. *Eu joc conțina oarbă cu fantele și am eu merchezul meu.* CARAGIALE, O. VI, 188, cf. ZEITSCHRIFT, XVIII, 106, IORDAN, L. R. A. 198. *Dragostea . . . mult e grea pîrdalnica: Dar cine-i cunoaște miezul Ș-o pipăie cu merchezul, E ca pleava de ușoară.* TEODORESCU, P. P. 302.
— Pl.: *merchezuri* și (rar) *mercheze.* — Și: (învechit) **merchíz** s. n. CIHAC, II, 595.
— Din tc. **merkez.**

MÉRCHIU adv. v. **merchea.**

MERCHÍZ s. n. v. **merchez.**

MERCÚR subst. Metal cu luciu argintiu, lichid la temperatura obișnuită, și foarte mobil ; (popular) argint-viu, (învechit) hidrargir. Cf. AMFILOHIE, G. F. 138^{v}/4, PISCUPESCU, O. 313/14. *Împotriva venerei lucrează mercuria.* AR (1829), 44^{1}/19, cf. 43^{2}/8. *Să iei gălbănuș de ou și mercurium, adecă argint-viu, 2 dramuri.* DRĂGHICI, D. 106/14. *Mercuriul (argintul-viu) se rîdică cînd vremea pornește spre bine.* MN (1836), 40/17. [Cositorul] *amestecat cu alt metal ce să numește mercur sau argint-viu formează o compoziție . . . cu care spoindu-să sticla să fac oglinzile.* ROMANO, B. I, 50/21. *La Grenlanda . . . mercuriul (argintul-viu) îngheață.* BARASCH, M. II, 161/28. *Văzînd că nu-mi lucrează alte doctorii, am luat o doză mare de mercuriu, și azi mă trezesc că-mi cad mustețile.* NEGRUZZI, S. I, 208, cf. PONI, CH. 29. *Coloana de mercur a termometrului mi s-a părut cît turnul Eiffel.* IBRĂILEANU, A. 180, cf. NICA, L. VAM., VOICULESCU, L. 180. *Oceanul se oglindea în fiecare strop de apă . . . Ca o lacrimă de mercur.* BARANGA, V. A. 11. ◇ (Învechit) *Mercuriu dulce* = calomel. *Calomelu sau mercuriu dulce întărită canalul bucatelor și lucrează obicinuit, slobozind pîntecele.* CR (1831), 171^{2}/9.
— Și: (învechit) **mercúriu, mercúrium, mercúrio** (AMFILOHIE, G. F. 138^{v}/4) subst., **mercúrie** s. f.
— Din fr. **mercure,** germ. **Merkur.** — **Mercuriu** și **mercurium**: din lat. **mercurium.** — **Mercurio** < it. **mercurio.**

MERCURIÁL[1] s. n. Listă zilnică oficială în care sînt înregistrate prețurile mărfurilor de pe piața alimentară. Cf. LM, ALEXI, W. *Prestațiunile în fructe, al căror preț este regulat prin mercuriale, se compensă cu sumele lichide și exigibile.* HAMANGIU, C. C. 274, cf. CADE, DL, DM.
— Pronunțat: *-ri-al.* — Pl: *mercuriale.*
— Din fr. **mercuriale.**

MERCURIÁL[2], -Ă adj. (Astăzi rar) **1.** Care conține mercur, de mercur. *Alifie mercurială.* S. BĂRB. 53/16, cf. VEISA, I. 171[2]/9. *O cură mercurială pătrunzetoare.* VASICI, M. II, 135/11. *Feliuritele preparaturi mercuriale.* CUCIURAN, M. 13[r]/5. *A lăsat a se tracta (căuta) de o simplă oftalmie prin pomada mercurială.* MAN. SĂNĂT. 51/16. *Înălțimea colonei mercuriale din barometru.* PONI, F. 74. ✦ (Substantivat, f. pl.) Medicamente preparate pe bază de mercur. Cf. STAMATI, D., LM. *După proprietățile lor farmacologice și, deci, după utilizări, se deosebesc: mercuriale diuretice și mercuriale antiseptice.* LTR[2].
2. Cauzat de mercur. *Însă prea adeseori rămîn în locul urmărilor venereiei acele a înveninării mercuriale.* VASICI, M. II, 135/16. *Salivațiune mercurială.* SCRIBAN, D.
— Pronunțat: *-ri-al.* — Pl: *mercurial, -e.*
— Din fr. **mercuriel,** lat. **mercurialis.**

MERCURIÁR s. m. (Învechit, neobișnuit) Sfetnic. *Mulți mercuriari (adecăte oameni de sfat), au porăncă de la stăpînii lor* (a. 1699). FN 77.
— Pronunțat: *-ri-ar.* — Pl.: *mercuriari.*
— De la n. pr. **Mercur(iu).**

MERCÚRIC, -Ă adj. (Despre compușii mercurului) Care conține un ion de mercur bivalent. Cf. LM. *Azotat mercuric.* MACAROVICI, CH. 396. *Nitrat mercuric. Iodură mercurică.* LTR[2]. ✧ *Clorură mercurică* v. c l o r u r ă.
— Pl.: *mercurici, -ce.*
— Din fr. **mercurique.**

MERCÚRIE s. f. v. **mercur.**

MERCÚRIO subst. v. **mercur.**

MERCURIÓS, -OÁSĂ adj. v. **mercuros.**

MERCÚRIU subst. v. **mercur.**

MERCÚRIUM subst. v. **mercur.**

MERCURÓS, -OÁSĂ adj. (Despre compușii mercurului) Care conține un ion de mercur monovalent. Cf. LM. *Azotatul mercuros se obține prin acțiunea acidului azotic asupra mercurului.* MACAROVICI, CH. 394. *Oxid mercuros.* id. ib., cf. LTR[2].
— Pl.: *mercuroși, -oase.* — Și: (învechit) **mercuriós, -oásă** adj. LM.
— Din fr. **mercureux.** — Pentru **mercurios,** cf. m e r c u r i e.

MERDENEÁ s. f. **1.** (Prin fostul județ Teleorman) Vergea pentru întins foile de plăcintă. CV 1951, nr. 1, 36.
2. Produs de patiserie preparat din foi de plăcintă umplute cu brînză sau cu carne.
— Pl.: *merdenele.* — Și: **(1) mirghineá** s. f. CV 1951, nr. 1, 36.
— Din tc. **merdane.**

MÉRE vb. III v. **merge.**

MEREĂ s. f. **1.** (Prin Dobr.) Loc, suprafață de teren care servește că pășune (SCRIBAN, D., v. p a j i ș t e, i z l a z) sau este cultivată (H IV 358, 377, v. ț a r i n ă, t a r l a).
2. (Regional) Teren arabil delimitat al unui sat. Cf. COMAN, GL., ALRM SN I h 1, ALR II 2494/682, com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ. *Aveau și vite bune cu care lucrau atîta pămînt cît voiau, căci „merele" între hotare s-au pus numai după 1877.* DRAGOMIR, O. M. 46.
— Pl.: *merele.*
— Din tc. **mera.**

MEREÁE adj. v. **mereu.**

MEREÁN subst. (În fostul județ Baia) „Lemn subțire, cilindric, așa cum e tăiat din arbore". BĂCESCU, P. 75.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. m e r e u.

MEREÁNĂ s. f. v. **mreană.**

MEREÁZ[1] s. n. v. **miraz[1].**

MEREÁZ[2] subst. v. **meriză.**

MEREÁZĂ s. f. v. **meriză.**

MEREDÉNCHI subst. (Regional) Excremente de om (Piatra Neamț). I. CR. II, 22.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. lat. m e r d a.

MEREDÉU s. n. (Mold.) **1.** Minciog; (regional) ciorpac, tîrboc. Cf. DAMÉ, T. 124. *Minciocul cu care se scoate peștele se numește meredeu.* ANTIPA, P. 61, cf. ARHIVA, XXIII, 293. *Sacul, numit și minciog . . ., meredeu, ciorpac . . . are forma unui sac.* PAMFILE, I. C. 68, cf. DR. VII, 137. *Moș Hau m-a învățat cum să prind racii cu undițile și cu meredeul.* SADOVEANU, O. IX, 405, cf. X, 395, ȘEZ. VII, 189, ALR SN III h 743.

2. Unealtă de lemn pentru frămîntat caşul, în formă de furculiţă sau în formă de scîndurică cu zimţi. Cf. DAMÉ, T. 69. *Frămîntarea* [caşului] *se face şi cu meredeul sau răvorul, un lemn zimţat într-o parte.* PAMFILE, I. C. 35.

— Pl.: *meredeie.*

— Etimologia necunoscută. Cf. magh. **merő**-**dény**, **meritő**(**edémy**), (regional) **meregyű**.

MEREDÍC s. m. v. **mărădic.**

MEREDUÍ[1] vb. IV. Refl. (Regional) A se înţepeni, a se pietrifica. [Bubele la sîn] *să zice că se fac din răceală . . . uneori că ce suge copilu aspru şi apoi să mereduieşte (să înţepeneşte) cu laptele, pînă suge copilu.* CONV. LIT. XXXVI, 550. *Tot mi se mereduiesc mie oasele stînd, hai să ne schimbăm!* RĂDULESCU-CODIN, Î. 243.

— Prez. ind.: *mereduiesc.*

— Din magh. **mered.**

MEREDUÍ[2] vb. IV v. **mărădui.**

MEREGÍE s. f. (Prin Dobr.) Plata meregiului ; pîndărit, (regional) jităríe, jitărít. *Plata lor se compune din tain şi jităríe, jitărít, pîndărit sau meregie.* PAMFILE, A. R. 28.

— **Meregiu** + suf. *-ie.*

MEREGÍU s. m. (Prin Dobr.) Persoană care păzeşte semănăturile ; pîndar. Cf. SCRIBAN, D., ALR II 5 230/682, com. din ŢEPEŞ VODĂ-CERNAVODĂ.

— Pl.: *meregii.* — Şi: **meragíu** s. m. Com. din ŢEPEŞ VODĂ-CERNAVODĂ.

— **Merea** + suf. *-giu.* Cf. tc. meraci.

MEREÍ vb. IV. (Prin Transilv.) **1.** Intranz. A înmărmuri, a înlemni, a încremeni. Cf. ANON. CAR., DR. I, 270. *Salcotea merei de spaimă.* FRÎNCU-CANDREA, M. 279.

2. Refl. A se adînci în gînduri. Cf. LB, LM, CIHAC, II, 514.

— Prez. ind.: *mereiesc.*

— De la **mereu.** Pentru sensul **2**, cf. şi magh. merül.

MERÉJĂ s. f. v. **mreajă.**

MERÉLE s. f. pl. (Regional) Fructele coacăzului *(Ribes rubrum)* (Bran-Braşov). VICIU, GL.

— **Mere** (pl. lui *măr*[2]) + suf. *-ele.*

MEREMÉ s. n. v. **meremet.**

MEREMÉNT s. n. v. **meremet.**

MEREMÉT s. n. (Învechit şi regional) **1.** Lucrare de reparaţie sau de întreţinere. *La meremetul podurilor să lucreze fără plată* (a. 1776). N. A. BOGDAN, C. M. 66. *Să se facă vreun mic meremet acestor case* (a. 1799). URICARIUL, I, 95. *Meremetul şi ţinerea tuturora podurilor pre anii viitori* (a. 1815). ib. 233, cf. V, 437/15. *5 lei pentru meremetul pistoalelor* (a. 1824). ap. TDRG. *Toate coşurile sobelor să am a le face meremet* (a. 1829). DOC. EC. 442. *Cîteva meremeturi de cazane şi alte vase.* CR (1830), 365[2]/11. *Casa-i dărăpănată . . . are trebuinţă de meremet.* ALECSANDRI, T. 827. *Cum m-oi vedea la un fel cu meremetul caselor, îl fac tovarăş la parte şi-l şi însor.* CARAGIALE, O. VI, 8. *Atît se stricase acum grădina, încît nu mai era chip de a o drege . . . nu ştia de unde să înceapă meremetul.* ISPIRESCU, L. 152. *La fieşce icoană, la fieşce obiect zugrăvit, trebuie să facem o distincţiune între ceea ce este vechea pictură bizantină . . . şi ceea ce este adaos, prefacere, meremet dintr-o epocă de decadenţă grotescă.* ODOBESCU, S. I, 412. ✦ *Zile de meremet* = zile de clacă. *Claca şi serbările personale (podvezile, zilele de mereme)* [sic!] *ce mai există încă . . . se vor declara răscumpărabile.* KOGĂLNICEANU, S. A. 165. *4 zile de meremet.* I. IONESCU, D. 310. *Birul plătesc, podhvadă fac, zile de meremet fac, . . . de ce dar să mă tem?* ap. CADE. *Manolache Grecu . . . ş-a luat di la guvern pi sama lui zîlile di merement.* GRAIUL, I, 324, cf. CHEST. II 14/179. ✧ Loc. adv. **De maramet** = degeaba. PAMFILE, J. II, 153. ✦ (Familiar) Aranjare, pregătire, dichisire. *Un turculeţ de-o şchioapă face meremetul narghilelei, potrivind c-un cleşte de aramă un cărbune.* TEODOREANU, M. U. 93.

2. (La pl. ; prin confuzie) Marafeturi. V. marafet **(3).** *Să ajungă pînă într-atîta, el, omul sănătos şi voinic ca tunul, să alerge după meremeturi.* CONV. LIT. XLIII, 399. *Înfipsese în răsadurile guliilor cuibare de tămîie pe care le însufleţea cu tăciuni descîntaţi din vatra plină de meremeturi.* KLOPŞTOCK, F. 156, cf. I. CR. VI, 218.

— Pl.: *meremeturi.* — Şi: (regional) **meremént, maramét,** (suspect) **meremé** s. n.

— Din tc. **meremet, meramet,** ngr. **μερεμέτι.**

MEREMETISEÁLĂ s. f. (Învechit şi regional) Reparaţie, reparare, refacere, (învechit şi regional) meremetisire, (învechit) meremetisit[1]. *Puteţi spera într-o meremetiseală.* ZEITSCHRIFT, XVIII, 107. *În planul din urmă, casa cu două etaje în meremetiseală a lui jupîn Dumitrache.* CONV. LIT. XIII, 247. *Murmură răcorit, într-un tîrziu, reluîndu-şi meremetiseala* [gardului]: — *Fire-ai al dracului să fii!* REBREANU, R. II, 62.

— Pl.: *meremetiseli.*

— **Meremetisi** + suf. *-eală.*

MEREMETISÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Învechit şi regional) A face lucrări de reparaţie, a repara ; a restaura. *Mă duc să port grijă să meremetisesc podul.* KOTZEBUE, U. 26[v]/16. *Căpitanul avînd a mai zăbovi . . . ca să mereme-*

tisească corabiia ca una ce să mai hărbuisă. DRĂGHICI, R. 29/13. [Casele] *le schimbase, le meremetisise, astfel că erau acum cele mai frumoase din tîrg.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 6. *Din bătrînele case . . . el îşi făcuse, meremetisîndu-le de-a-ntregul . . . , o somptuoasă sihăstrie.* M. I. CARAGIALE, C. 47. *Bătrînii Nastasiei duraseră în luminişul de la capătul pogoanelor, aproape de pîrîiaş, o colibă de frunzar. În fitece primăvară trebuia meremetisită.* SADOVEANU, M. C. 183. (Refl. pas.) *Această sfîntă icoană fiind foarte veche şi stricată, s-au meremetisit* (a. 1801). ap. TDRG. *Podelele acele vechi să pot meremetisi* (a. 1815). URICARIUL, I, 234, cf. V, 437/19. *S-au meremetisit sfîntă biserică din satul Văcăreştii . . . şi s-au învălit de iznov* (a. 1819). IORGA, S. D. XV$_2$, 45. *Trebuia să se meremetisească velniţa.* CONV. LIT. XVII, 394. ✧ Fig. *Sărută mîna bătrînei . . . o mai meremetisi, ce-i făcu, că îşi veni baba în simţiri.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 15. *De cum înflorise în şesul Moldovei primăvara nouă, domnia sa cugeta cum să facă şi să dreagă că să-şi meremetisească fiinţa.* SADOVEANU, O. XIII, 647. ✦ (Familiar) A pune în ordine ; a aranja, a dischisi. *Avea lîngă casă o grădină pe care o meremetisea totdeauna pe înserate.* PAS, Z. I, 145.

2. (Rar) A exercita, a îndeplini. *Potcovarul . . ., croitorul, doctorul . . . se adună din cînd în cînd la şcoală ca să vadă cum îşi meremetiseşte dascălul meşteşugul pe scăfîrliile odraslelor.* I. BOTEZ, B. I, 108.

— Prez. ind.: *meremetisesc.* — Şi: (învechit) **merimetisí** (GÁLDI, M. PHAN. 209), (regional, prin haplologie) **miritisí** (CHEST. II 14/153) vb. IV.

— Din ngr. **ἐμερεμέτισα** (aor. lui μερεμετίζω).

MEREMETISÍRE s. f. (Învechit şi regional) Acţiunea de a meremetisi ; reparare, refacere ; restaurare (în special, a unei clădiri), (învechit şi regional) meremetiseală, (învechit) meremetisit[1]. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Prisosul de bani, de la ridicarea unui locaş dumnezeiesc, se păstra pentru „meremetisiri".* PAMFILE, COM. 2. *S-a pornit a face milostenii şi a aduce var şi cărămizi pentru meremetisirea bisericii celei vechi.* I. BOTEZ, ŞC. 203. ✦ Corvoadă, clacă. *Era chemată la toate corvezile, la meremetisirile de la conac, de era ori de nu era nevoie de ea.* CAMIL PETRESCU, O. I, 20.

— Pl.: *meremetisiri.*

— V. **meremetisi.**

MEREMETISÍT[1] s. n. (Învechit) Meremetisire. *Izvodul pentru meremetisitul bisericii, chiliilor, precum şi a celorlalte clădiri, s-a tocmit de doi meşteri.* MON. IST. I, 14.

— V. **meremetisi.**

MEREMETISÍT[2], -Ă adj. (Învechit şi regional) Reparat, refăcut; restaurat. Cf. PONTBRIANT, D. *Palatul e atît de meremetisit, că nu se mai poate şti dacă e vreo aripă din cel vechi al lui Constantin Brîncoveanu, ori e o clădire durată din nou.* CAMIL PETRESCU, O. II, 240. ✧ Fig. [Băieţii] *gîlgîiau cîte o cinzeacă de rachiu şi se apucau de treabă, meremetisiţi.* MACEDONSKI, O. III, 50.

— Pl.: *meremetisiţi, -te.* — Şi: (regional, prin metateză şi haplologie) **mitirisít, -ă** adj. PAMFILE, A. R. 41.

— V. **meremetisi.**

MERENDÁ vb. I v. **merinda.**

MERENDĂRIU s. m. v. **merindar[1].**

MERENDEÁŢĂ s. f. v. **merindeaţă.**

MERENDÍŢĂ s. f. (Prin Transilv.) Şervet sau ştergar (cu înfloriturí sau cu cusături) în care se înveleşte (sau, rar, pe care se aşază) la ţară merindea (mai ales la cîmp) ; (regional) merindeaţă, merindariţă. Cf. LB.

— Pl.: *merendiţe.*

— **Merinde** + suf. *-iţă.* Cf. merindariţă.

MERENÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **mirenesc.**

MERENTÉIE adj. (Regional, în sintagma) *Brînză merenteie* = brînză de calitate mijlocie (moale şi nu prea grasă) (Runcu Salvei-Năsăud). CHEST. VIII 39/27.

— Etimologia necunoscută. Cf. mărunt.

MERENZÍE s. f. v. **naramză.**

MEREOÁRĂ s. f. (Bot. ; regional) Viorea *(Scilla bifolia).* Cf. DR. III, 693. *Buruieni, ierburi şi flori sînt: pălămidă, . . . toporaşi, mereoare, ceapa-cioarei.* H III 14. *Flori sînt: toporaşi, merăoare, rochiţa-rîndunelii.* ib. 194, cf. 261, VI 25, XI 427, ŞEZ. XVIII, 112, ŢIPLEA, P. P. 112. *Fluier tace, turma-ntoarce, Tot o-ntoarce pe răzoare Ca să-şi pască mirioare.* BÎRLEA, B. 104.

— Pronunţat: *-re-oa-.* — Pl.: *mereoare.* — Şi: **merăoáră, mierioáră** (DR. II, 443), **mirioáră** s.f.

— **Mieriu[1]** + suf. *-oară.*

MEREÓR adv. (Prin Transilv.) Diminutiv al lui mereu **(II 2)**; încet, încetişor, încetinel. *Săracă inimă-ntreagă, Cum o roade-o goangă neagră, Nu mi-o roade Cum se roade, Ci mi-o roade mereor, Ca să-şi facă loc de dor.* HODOŞ, P. P. 70.

— Pronunţat: *-re-or.*

— **Mereu** + suf. *-or.*

MEREÓŢ adv. v. **mereuţ.**

MERESÎN subst. (sg.) v. **mărăsîn.**

MERÉŞ s. m. v. **mariaş**[1].

MERÉT[1] s. n. (Rar) Livadă cu meri. Cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 161, LM.
— Şi: (regional) **mărét** s. n. CIHAC, I, 161.
— **Meri** (pl. lui *măr*[1]) + suf. *-et*.

MERÉT[2] s. n. (Regional; cu sens colectiv) Mulţime de mere. Cf. RĂDULESCU-CODIN, PASCU, s. 32.
— **Mere** (pl. lui *măr*[2]) + suf. *-et*.

MERÉU, -ÉIE adj., adv., s.n. **I.** Adj. **1.** (Învechit şi regional, determinînd pe „pod"; în opoziţie cu umblător, mişcător, plutitor) Care se întinde de la un mal la altul (al unei ape). *Turcii fac podur*[i] *mereae pre Dunăre* (a. 1 617). IORGA, D. B. I, 33. *Îndată au făcut pod mereu pre coşuri peste Nistru.* M. COSTIN, LET. I, 324/31. *Dumitraşco-vodă... au făcut pod mereu peste Nistru.* N. COSTIN, LET. II, 14/28. *Aşişdere şi lemnu căra den ţară la Dunăre, de făce pod mereu la Cartari.* NECULCE, L. 206, cf. 144. *Nefăcînd zăbavă, au trecut pe pod mereu peste Dunărea.* MUSTE, LET. III, 12/9. *Dorul mîndrei şi cu-al mieu, De s-ar face-un pod mereu, De-aici pînă la Braşeu, Să treacă mîndra şi eu.* RETEGANUL, TR. 96.

2. (Învechit şi regional) Care are o alcătuire sau o structură unitară; nediferenţiat, omogen. *Iaste întru această biserică o biserică mai mică făcută, a lui Litus, numai dintru o peatră. Şi în lung şi în lat iaste di 40 coţi, însă di o peatră meriaia.* HERODOT (1645), 139. *Atîta cîmpul cu otava înverzia, cît ochilor, preste tot, tot o tablă de zmaragd meree a fi se părea.* CANTEMIR, IST. 125. *Lemn mereu, rotund, nedespicat.* ŞEZ. XIX, 12, cf. VAIDA. *Un lemn retezat, nedespicat şi rotund se zice mereu.* I. CR. XIII, 50. *Lemnele necioplite se numesc mereie.* CHEST. II 78/224. *Trage-n dinţi să vie mereie (pe o formă).* ALR I 1 271/229, cf. ALR II/250.

3. (Învechit şi regional) Care se întinde unul după altul, fără întrerupere (formînd un tot); care este continuu, neîntrerupt; p. ext. care se întinde pînă departe, mare[1], întins, vast. *Codrii şi pădurile meree sînt slobode şi are voie fieştecine a tăia şi a lua orice fel de lemne* (a. 1 782). URICARIUL, XI, 264, cf. I, 346. *Desimi a codrilor merei.* DRĂGHICI, R. 154/23. *Au lăsat-o de au căzut, În codrii cei mai merei.* C. STAMATI, P. 252. *Amîndoi se pierd de vii În codri merei, pustii!* ALECSANDRI, P. II, 90, cf. I, 29. *Cîtu-i satul de mereu Nu-i frumos ca mîndrul meu.* F (1 885), 440, cf. ŞEZ. XX, 36. *Umblau pe plaiuri şi costişe, în poieni de codri merei, turmele păstorilor.* SADOVEANU, O. XII, 231, cf. XIII, 733. *Trebuie să-ţi spun, prietene, că pe-atunci erau pe la noi codri merei.* CAMILAR, C. P. 95. *Radu-n scări se ridica, Ca vulturul se uita... Peste cîmpi merei, pustii.* ALECSANDRI, P. P. 198, cf. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 29. *Bade, dorul tău ş-al meu, Io l-aşi face-on loc mereu... şi frumos l-aş sămăna.* MÎNDRESCU, L. P. 42.

4. (Regional; la pl., despre fiinţe) Care se află în număr mare; mulţi, numeroşi. *Jos în vale, pe cîmpie, Baş-buzuci de căsăpie Şi cercheji merei cumpliţi Rup cu dinţii din răniţi.* ALECSANDRI, POEZII, 458, cf. ALR I 1 746/343.

II. Adv. **1.** (Cu sens temporal) Fără încetare, fără întrerupere, necontenit, într-una; la intervale foarte scurte. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Ochii facă-se izvoare şi curgă de-acum mereu.* CONACHI, P. 98. *Eşti chior sau nătărău De dai în gropi mereu?* ALECSANDRI, T. 952. *Focul pîlpîie mereu, Roş ca limba unui zmeu.* id. P. II, 106, cf. 16, 83. *Mereu se vor tot bate, tu vei dormi mereu.* EMINESCU, O. I, 129, cf. 104. *Mereu îmi spunea mama, că pentru folosul meu este aceasta.* CREANGĂ, A. 116, cf. 15. *Capul cerbului are să te strige... mereu pe nume.* id. P. 225, cf. ISPIRESCU, L. 51. *Cîrdurile de gîşte sălbatice... trec mereu cu grămada d-a lungul Buzăului.* ODOBESCU, S. III, 23, cf. 17. *Dincă... mereu îşi scoate ceasornicul, mereu priveşte pe fereastră.* VLAHUŢĂ, O. A. 208. *El tăcea, răbdînd mereu.* COŞBUC, F. 126, cf. 131. *Fulgere, voinice, Ce-mi tresari din greu? Ce-mi arăţi cărarea Ca s-o pierd mereu?* CERNA, P. 117. *Chervane vechi... Se duc spre munţi şi curg mereu din zare.* IOSIF, P. 26. *Chinurile sufleteşti ale lui Litvinov, Turghenev le analizează pe larg şi mereu.* IBRĂILEANU, S. L. 23. *Pe drum bătrînul se uita mereu la afişele şi la pancartele fără număr.* REBREANU, R. I, 255, cf. 247. *Alergînd mereu în lume după tine, după ea, Risipit-am fără milă tinereţea, viaţa mea.* EFTIMIU, Î. 105. *Zamfir, cu pătura ridicată, surîde meru, absent şi bun.* CAMIL PETRESCU, U. N. 425, cf. 282. *Şi mă duc, mă duc mereu pe-un drum Ce se pierde-n depărtări de fum.* BENIUC, V. 20, cf. 13. *Dima vorbea mereu, trecînd de la o trăsătură la alta.* GALAN, Z. R. 94. *Andrei, ne-ai fost mereu înainte ca un steag de care ne mîndrim.* DAVIDOGLU, M. 88. *Şi se duc în treaba lor Opt mineri cu-n compresor, Iar în faţă la mai greu, Acolo-i Toader mereu.* DEŞLIU, M. 46. *De giur împregiurul tău Năvălesc duşmani mereu!* ALECSANDRI, P. P. 172, cf. 327. *N-are omul ce gîndi, Făr-mereu a socoti.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 148, cf. 414, 432. *Sasu mă căta mereu, Eu cu mîndra-n făgădău.* MARIAN, SA. 190. *Sîngele pica-nchegat, Cu măsele-amestecat, Aşa de mereu i-a dat.* BIBICESCU, P. P. 303. *Dă mireu cu săcuria-n uşă.* ALRT II 25. ✧ (Întărit prin „tot") *Le legară mînile la spate şi, tot înjurîndu-i mereu, îi porniră ca să-i ducă spre Alba-Iulia.* BĂLCESCU, M. V. 393. *Dar tot mereu gîndesc cum ne iubirăm, Minune cu ochi mari şi mînă rece.* EMINESCU, O. I, 120. *Afurisita de ţigancă tot mereu le zicea.* ISPIRESCU, L. 70. *Trage, mîndră, la dor greu, Că eu am tras tot mereu.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 161, cf. 217, 218.

Am catat calu tot mereu şi nu l-am găst. ALR I 344/144, cf. ALR II 3 109/260. ✦ Din ce în ce mai mult. *O pajură mare Se-nalţă mereu.* ALECSANDRI, P. I, 197, cf. II, 13. *Iar din inima lui simte un copac cum că răsare, Care creşte într-o clipă ca în veacuri, mereu creşte.* EMINESCU, O. I, 142. *Mereu se depărta de sat Bătrînul, slab, cu ochii plini De lacrimi.* COŞBUC, F. 78.

2. (Regional ; cu sens modal) Fără grabă, domol ; alene, liniştit, potolit. Cf. LB, HEM 1 527. *Luai un hîrleţ de-a umăru şi plecai mereu la vale, pînă-n locul unde murise Ioan.* EMINESCU, G. P. 161. *Or fost mńeii mńici cruzi şî nu put'ea să meargă tare pe drum, or mers mereu.* DENSUSIANU, Ţ. H. 213. *I lieńos, mputît, lucră, numa lucră mereu.* ALR I 323/28. *Măi miereu cu paşu.* ALR II/I MN 46, 2 243/2. *Ion se suie mereu pră deal.* ALR II 3 113/36, cf. 3 113/29, 53, 76, ALRM I/I h 141, A II 5, III 2. ✧ Expr. **A sta mereu** = a sta liniştit ; (cu verbul la imperativ) stai binişor, lasă-mă în pace, astîmpără-te ! *Starăţi mereu !* STERESCU, N. 1 052. *Staţi, băieţi, mereu !* PAMFILE, D. 61, cf. CIAUŞANU, V. 179. *Iă nebun, nu stă mereu.* ALR I 1 517 /815, cf. 1 568/825, A II 6, III 8, 18. ✦ Spec. Cu glas liniştit, potolit, domol ; pe şoptite. *Mai mereu, mai mereu..., prea mă bagi în groază cu vorbele tale.* CĂTANĂ, ap. TDRG. *Vorbeşte mai mereu.* ALR II/I MN 10, 6 875/47, cf. ib. MN 11, 6 880/2, 36.

III. 1. Adj. (Prin Munt. ; despre oameni) Paralizat ; ţeapăn ; degerat. Cf. DDRF, RĂDULESCU-CODIN, 49, DR. X, 318. ✦ Epitet dat unui om lipsit de vigoare, de energie, de iniţiativă. *Da nu ciufuliţi, mîlcitori, papă-lapte, pierdevară, merii şi tîrîie-brîu cum e alde Mogîldeciu.* JIPESCU, O. 71.

2. S. n. (Regional) Durere pătrunzătoare localizată în muşchi şi care împiedică mişcările. V. junghi. (Mătău-Cîmpulung). COMAN, GL. *Mi s-a pus un mereu în spate* id. ib.

— Pl. : *merei, -eie.* — Şi : (învechit, **I) mereáe,** (regional, **III 1) meríu, -íe** adj., **(II) miréu** adv.

— Etimologia necunoscută. Cf. magh. merö „rigid, fix".

MEREUĂŞ adv. Diminutiv al lui mereu. **1.** (Regional) Cf. mereu **(II 1).** Cf. LM. *Să pune mereuaş apă fierbinte (în paprică).* CHEST. VIII 43/34.

2. (Prin Ban. ; în expr.) **A ploua mereuaş** = a ploua mărunt, domol. *Dacă pl'oie cam mereuaş, nu ştu îi-o fi.* ALR I 325/59. *Ploauă mereuaş.* ib. 1 978/51.

3. (Transilv., Ban.) Cf. mereu **(II 2).** *Crăciun săracul nimic nu răspunde, Ci... supt cai, mereoaş să trage.* BUDAI-DELEANU, T. V. 59. *Meri mereoaş.* DDRF, cf. ALR II 2 505/64, 3 113/95. *Merg mereuaş.* ALRM I/I h 141. ✦ (Pe lîngă verbe de declaraţie) Cu voce scăzută, pe şoptite ; încet. *Ciuciuieşte mereuaş.* ARL II/I MN 11, 6 880/53.

— **Mereu** + suf. *-aş.*

MEREÚŞ adv. (Regional) Mereuaş **(3)** (După Piatră-Abrud). ALR I 1 324/103. *Mă duc mereuş să nu mă sîntă.* ib.

— **Mereu** + suf. *-uş.*

MEREÚŢ adv. Diminutiv al lui mereu. **1.** (Prin Ban. ; în expr.) **A ploua** (sau **a cerne** etc.) **mereuţ** = a ploua (sau a bura etc.) mărunt, domol, ca prin sită. *Ploaie mereuţ ca pin sîtă.* ALR I 1 978/1. *Şerne, mîzgură mereuţ.* ib. 1 978/28.

2. (Transilv., Ban.) Cf. mereu **(II 2).** Cf. KLEIN, D. 81. [Măgarul] *cum au văzut o dată pre stăpînul său adormit... s-au vîrît mereuţ şi punîndu-şi capul pre umere lîngă ureachea stăpînului său au început cît au putut: hia, hia.* ŢICHINDEAL, F. 104/17, cf. LB. *A îmbla ori lucra... mereuţ.* H XVIII 175. *Să sui Tîndală în lemn, mereuţ-mereuţ, şi băga mîna pe su pasăre să-i fure un ou.* ALEXICI, L. P. 241, cf. ALRM I/I h 141, ALR I 1 501/49, A III 13. ✦ (Pe lîngă verbe de declaraţie) Cu voce scăzută, pe şoptite, încet. *Atunci baba le spusă mereuţ să n-audă copiii.* CĂTANĂ, P. B. II, 129. *Vorbeşte mereuţ.* ALR II/I MN 10, 6 875/47.

— Şi : **mereóţ** (CONV. LIT. XLVI, 105), **merúţ** (ib.) adv.

— **Mereu** + suf. *-uţ.*

MERÉZ subst. v. **meriză.**

MEREZÁ vb. I v. **meriza.**

MERÉZE subst. v. **meriză.**

MEREZÍŞTE s. f. v. **merizişte.**

MEREZÍŞTINĂ s. f. v. **meriziştină.**

MEREZÚŞ s. n. v. **merizuş.**

MÉRGĂT s. n. (Regional, în sintagma) *Mergătul vitelor* = „drumul pe care merg de obicei vitele". BARONZI, L. 113, cf. DDRF.

— **Merg** (prez. ind. al lui *merge*) + suf. *-ăt.*

MERGĂTÓR, -OÁRE adj., s. f. **I.** Adj. **1.** (Şi substantivat, astăzi rar) (Persoană) care se deplasează dintr-un loc în altul, care umblă. *Cîntaţi dzeului, cîntaţi numelui lui, cale faceţi ce suie (mărgîtoriului* C[2]*) în apuse.* PSALT. 126. *Auzi I*[su]*s şi se miră şi zise mărgătorilor după el.* TETRAEV. (1 574), 211. *Însă pe cei mergători zeiţa-i învăluie-n neguri.* COŞBUC, AE. 21. ✧ Compus : **mergător-înainte** = **a)** epitet dat sfîntului Ioan. *Marele mergătoriu-înainte.* MINEIUL

(1 776), 196v2/30, cf. KLEIN, D. 378. *Biserica asta roşie este iar de Ştefan înălţată, în cinstea mergătorului-înainte.* NEGRUZZI, S. I, 196 ; **b)** (cel) care merge înaintea altuia, mai ales înaintea unei armate (v. a v a n g a r d ă). V. î n a i n t e m e r g ă t o r. *Trecînd rîul şi întîlnindu-se cu mergătorii-înainte ai nemicilor, pre aceia i-au învins.* ŞINCAI, HR. I, 113/3. *Mai pe urmă pre mergătorii-înainte i-au agiuns toată tabăra.* id. ib. III, 293/14, cf. I, 263/11, 340/38. ✦ (Urmat de determinări locale) (Cel) care a plecat la..., care călătoreşte spre... *Şi solilor iarăş acela răspuns au dat, cum este mergător la turci.* URECHE, LET. I, 136/22. *Un Acachie mărgătoriu la Machedoniia moşiia sa, o cerşu.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 19v/32. *Ţin drumul mergătorilor la Sinaia şi la Meca.* FL. D. (1 680), 70r/4. *Să strînsese multe căpitenii şi oameni de ţară... şi era şi aceia mergători la Bugeac.* NECULCE, L. 77. *C-are o fiică mergătoare Preste munţi.* RETEGANUL, TR. 176. ✧ (În corelaţie cu v e n i t o r, v i i t o r) *Pre acolo iaste obiceaiul a treace solii şi poştii şi în viitoare şi în mergătoare* (a. 1 674). T. PAPAHAGI, C. L. *Aici găseşti prin toate hotelele mulţime de oameni din România, parte venitori, parte mergători de la băile de Vălcele.* F (1 885), 410. ✦ (Persoană) care urmează sfaturile sau preceptele cuiva. *Iară de iaste Hristos calea, n-au a le trebui povaţă mergătorilor după el.* CORESI, EV. 348.

2. (Popular ; despre ape ; în opoziţie cu s t ă t ă t o r) Care curge ; curgător. *Din leşie se scot* [firele] *după o altă oră, se spală în apa mergătoare, căci de cea stătătoare ar trebui mai multe ape.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 25. *Mureş, Mureş, apă lină, De mi-ai fi tu vorbitoare Precum eşti de mergătoare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 136. *Cum spală apele curgătoare Şi mergătoare Toate malurile.* MARIAN, V. 180. *Pentru apele mergătoare, vîrşile... îs aşezate cu gura numai într-o parte.* ŞEZ. IV, 115.

II. S. f. (Regional) Unealtă de ţesut nedefinită mai îndeaproape, probabil suveică. V. u m b l ă t o a r e. (Gîrliciu-Hîrşova). H II 274.

— Pl.: *mergători, -oare.* — Şi: (învechit) **mergătóriu** adj.

— **Merg** (prez. ind. al lui *merge)* + suf. *-(ă)tor.*

MERGĂTÓRIU adj. v. **mergător.**

MERGĂTÚRĂ s. f. (Rar) Mers[1] **(1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DDRF.

— **Merg** (prez. ind. al lui *merge)* + suf. *-ătură.*

MÉRGE vb. III. I n t r a n z. **I.** (Despre fiinţe) **1.** A se mişca deplasîndu-se dintr-un loc în altul; a umbla, a se deplasa. *Mărrgîndu şi apropiindu-me cătră Damascu.* COD. VOR. 38/25, cf. 26/9. *Să le arate taina, ca să vază toţi cîţi mergea pre cale.* CORESI, EV. 89. *Mărgînd neştine pre un drum, va afla vreun dobitoc.* PRAV. 5. *De-l va petreace ca un priatel şi mărgînd să va prileji într-acea greşală, nu să va certa.* ib. 310, cf. 39, 168, 285. *Şi veţi învăţa pre iale pre feciorii voştri, să le grăiască şăzînd în casă şi mergînd în cale şi culcîndu-să şi sculîndu-să.* BIBLIA (1 688), 134[2]/15. *Mărgînd doi oameni pre o cale* (sec. XVII). CAT. MAN. I, 383. *Şi aşa vitejaşte au mers pînă lîngă curtea împăratului.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 322. *Să meargă pe drumul cel mare, de la Ocna pînă la Sculeni* (a. 1 823). URICARIUL, XIV, 289. *Nu se ştie cît au mers.* CREANGĂ, P. 275. *După ce merse cale lungă depărtată, ajunse la nişte munţi mari şi înalţi.* ISPIRESCU, L. 19, cf. 34, 43. *Bătrînul, slab, cu ochii plini De lacrimi şi bănat — Mergea de-un gînd nebun purtat.* COŞBUC, P. I, 233, cf. 317. *Că-i iarba mare, d'e nu pot horind a mere.* ap. VAIDA. *Pe de-o lature de sat Mere-un păun retezat, Dar nu-i păun retezat, Ci-i bădiţa fermecat.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 11. *Prin pădurea cu nuiele Merg răgute tinerele.* id. ib. 309, cf. 17, 81, 253, 313, 497. *Merge badea meu cu plugul Tot alăturea cu drumul.* HODOŞ, P. P. 45. *Alele ! mergînd pe drum Bătrînele m-ajung.* DOINE, 90, cf. 8, 15. *Mergînd amîndoi pe drum, iată că întîlnesc un grec.* ŞEZ. IV, 6. *Pe drumul care merg eu Nu e iarbă, nici dudău.* ib. 218. *Merse fără preget pe pustiul de zăduf.* POPESCU, B. III, 111. *Îmi place cum miege calu ăsta.* ALR II 2 969/172. *Meream înăpoia cociei.* ib. 3 212/53, cf. 3 212/64, 95, 157, 219, 228, 250, 272, 279, 284, 310, 316. *O mărs o buca di drum.* ib. 4 395/551. *Porneşte-a merje.* A III 5. *Mergăi printr-o pădurice, Găsii nouă ouă de vovice; Luai nouă, Lăsai două, Ca vovicea să mai ouă* (Cartofii). GOROVEI, C. 20, cf. PASCU, C. 243. ✧ (Întărit prin repetare, arată durata prelungită a acţiunii) *Şi merge şi merge, pînă ce înnoptează bine.* CREANGĂ, P. 187. *Şi merg ei o zi şi merg două şi merg patruzeci şi nouă.* id. ib. 199, cf. 207, 301. *Merse Făt-Frumos, merse şi iar merse, cale lungă şi mai lungă.* ISPIRESCU, L. 5. *Merseră, merseră, cale lungă depărtată.* id. ib. 22, cf. 26. *De urît aş mere, mere, Calea mi se face stele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 211. *Mai merge ce mai merge.* ŞEZ. I, 5. ✧ (Cu determinări care indică modul de deplasare) **a)** (Determinarea indică dacă deplasarea se face pe jos sau cu un mijloc de locomoţie) *De acolo vrumu se luomu Pavelu... şi vrea însuş pedestru se mearrgă.* COD. VOR. 18/8. *Un om s-au rugat să-i dau un cal, să margă călare dzeace mile de pămînt.* PRAV. 41. *Au mărs pre picioare... 2 mile.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 42r/9. *Ea mergea bine pe cal.* BOLINTINEANU, O. 428. *Tu-i mere pe sus cîntînd, Iară eu pe jos plîngînd.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 301, cf. ŞEZ. I, 153. *Mere călăreşte.* ALR I 1 120/333. *Mere cu biţicli* [= bicicleta]. ALR II 2 575/260. **b)** (Determinarea indică sau sugerează ritmul de deplasare) *Şi, mergănd tare, sosi în ţara tătărască,*

şi agiunsă la amăndouă oştile tătărăşti. HERODOT (1 645), 247. *Gloata sîlită de foame Va căuta să meargă bărbăteşte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 106. *Ei mergînd ca vîntul se ceartă şi se-ntreabă.* EMINESCU, O. I, 447. *Către sară porneşte şi el mergînd în pasul calului.* CREANGĂ, P. 198. *Şi cînd venea ea, nene, dobora copacii: aşa de iute mergea.* ISPIRESCU, L. 5. *Cîrdul mergea acum încet.* PREDA, Î. 145, cf. V. ROM. septembrie 1 954, 69. *Şi te uită după el Cum mere de cătinel.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 113. *Aşa zice popa nost Cînd moare cel fără rost: Mergeţi tare, Că bani n-are.* id. ib. 468. *Merseră ca gîndul, de întreceau vîntul.* RETEGANUL, P. III, 14. **c)** (Determinarea indică poziţia corpului în timpul deplasării) Cf. ZANNE, P. II, 101. *Merge în patru picioare.* ALRM I/II h 328. *Merge în brînci.* ib. *Merge de-a buşilea.* ib. *Merge capră.* ib. *Merge de-a oaia.* ib. *Merge în patru mîini.* ib., cf. A III 16. **d)** (Despre cai; determinarea indică poziţia picioarelor în timpul deplasării, adesea şi ritmul de deplasare) *Calu a fos mergînd îm buiestru.* GRAIUL, I, 34. *Meri în trap.* A I 23. *Meri în galop.* ib. *Me-n paş.* ib. 31. *Merje calu de-a-nsăltatilea.* ib. III 17. **e)** (Cu alte determinări modale) *Gheorghiţă, să mergi binişor mîne dimineaţă.* TEODOREANU, M. II, 194, cf. ALR II 3 723/102, ZANNE, P. IV, 255. ✧ Expr. **A merge pe două** (sau **trei, patru, şapte, nouă**) **cărări** v. cărare. **A merge în bobote** v. bobot. **A merge în dorul lelii** v. dor. (Regional) **A merge de-a roata** (sau **de-a zbîrdigoala**) = a se da peste cap, a se da tumba. Cf. ALR I 367/80, 218. ✧ Fig. *Auzită fă mie demăreaţa meserearea ta, că în tire upăvăiiu; spune-mi, Doamne, calea într-însă se mergu.* PSALT. 296, cf. 55. *Înţelegu-te şi deregu-te în calea ceasta ce mergi.* CORESI, ap. GCR I, 13/23. *Mă va păzi pre mine, în calea care mărg acum* (a. 1 683). GCR I, 273/36. (Tranz., învechit, rar) *Au mers căi strîmbe.* BIBLIA (1 688), 176²/20. ✧ (Prin extensiune, despre vehicule) *De inima căruţei atîrnau păcorniţa cu feleştiocul şi posteuca, care se izbeau una de alta, cînd mergea căruţa.* CREANGĂ, P. 106, cf. 40. *Trenul mergea tot mai departe, se apropia tot mai mult de ţelul călătoriei.* D. ZAMFIRESCU, R. 78. *Care de munte cu coviltire merg înaintea noastră tihnit.* CAMIL PETRESCU, U. N. 219. *Pe drumul Orăzii Merg carăle Gheorghiţii.* POMPILIU, B. 27. *Merg carele după vin.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 53. ✧ (Despre aştri) *Nu văz stele strălucind Nici luna pe ceri mergînd.* ŞEZ. II, 9, cf. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 133. ✧ Fig. *Îi mergeau şi gîndurile prin cap.* GANE, N. II, 100. ✦ (Cu determinări locale; împreună cu aceste determinări, verbul capătă diverse accepţii) **a)** (Cu determinarea „înainte") A preceda (în spaţiu). *Înrainte mearge-veri amu înraintea feaţeei Domnului a găta calea lui.* PSALT. 335. (Despre abstracte) *Dereptatea . . . înainte mearge şi pure în cale urmele sale.* ib. 176. *Va mearge dereptatea ta înaintea ta şi slava lu Dumnezeu acoperi-te-va.* CORESI, EV. 52; **b)** (cu determinări ca „sus", „în sus", „la deal" etc.) a urca, a sui. *Mere la deal cu greu.* ALR II 3 113/228. *Ion mere cîtinel la deal.* ib. 3 113/235, cf. 3 113/141. *Din treapta cea mai de jos, cînd vei aluneca în jos, lesne te mai scoli de jos, iar din cea mai de sus anevoie mergi în sus.* ZANNE, P. III, 412; **c)** (cu determinări ca „jos", „în jos", „la vale" etc.) a coborî. *Gios mergea în mare în corabie.* PSALT. 230. *Nu zice că „pogorî", ce „mergea în jos".* CORESI, EV. 391, cf. GCR II, 359, ALR I 1 221/159; **d)** (maghiarism regional; cu determinarea „din drum") a-şi schimba direcţia de mers, a se abate din drum. Cf. ALR II 3 421/64, 105, 250, 310, 325, 334. ✦ Tranz. (Învechit şi regional) A străbate, a parcurge. *Atîta mergeam de reapede acesta drum, cît îm părea că zburăm.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 11ᵛ/33. *Şi-a mers el multă lume şi ţară şi nu şi-a căpătat stăpîn.* RETEGANUL, P. III, 27. ✦ A colinda din loc în loc, a trece dintr-un loc în altul. *Şi de-aciia ieşind şi mergea pren Galileiu; şi nu vrea de să-l ştie cineva.* CORESI, EV. 77, cf. 256. *Mergînd prin ţară, domnul întîlni o seamă de turci.* BĂLCESCU, M. V. 242. *Îi deteră voie să meargă prin toate locurile de prin prejur, pe unde va voi.* ISPIRESCU, L. 8. *Tot într-un pas mergeau de la o casă la alta.* ŞEZ. III, 184, cf. ZANNE, P. III, 246, IV, 162, V, 106. ✦ (Cu determinări ca „la dreapta", „la stînga", „hăis", „cea") A (o) coti (spre. . .). *Mărg la direapta sau la stînga.* ALR II 5 637/316. *Merem hois sau cea.* ib. 5 637/334, cf. 5 637/349, 353, 531, 791. ✦ (Despre obiecte sau, p. ext., despre fiinţe) A se deplasa prin aer; a zbura, a pluti. *Şi aşa mearge pe deasupra pămîntului ca de doi coţi.* N. COSTIN, ap. GCR I, 201/26. ✦ (Despre nave ori despre alte obiecte plutitoare sau, p. ext., despre fiinţe) A se deplasa plutind pe apă; a pluti. *Corăbiile mergeau ca săgeata.* ISPIRESCU, L. 25. *Vaporul merge mai încet, mai cu pază.* VLAHUŢĂ, R. P. 5. *Faci valuri pîn apă ca să margă* [barca]. ALR II 2 522/386. *Curcubeta încă merge cît merge deasupra apei . . . , dar odată se cufundă.* ZANNE, P. III, 537. ✦ (Familiar, despre mîncări sau băuturi; de obicei determinat prin „pe gît") A putea fi înghiţit uşor (şi repede); a aluneca pe gît. *Mă răped în cramă s-aduc şi un cofăiel de vin, ca să meargă plăcintele acestea mai bine pe gît.* CREANGĂ, P. 10. *Lupul nostru începe a mînca hîlpov; şi gogîlţ, gogîlţ, gogîlţ, îi mergeau sarmalele întregi.* id. ib. 32. ✧ (Glumeţ, printr-o lărgire a sensului) *Să-mi pun pelea la pază din partea lui Chitiuţă, şi apoi oi vedea eu cum i-o merge îmbucătura.* ŞEZ. IX, 67.

2. (Deplasarea este văzută în stadiul iniţial; de obicei cu determinări locale, mai rar finale) A pleca, a porni, a se duce; a se îndrepta (spre . . .). *Deaci ieşi, se mearrgă întru Machiedonia.* COD. VOR. 14/17. *Gotoviţi doao sute de voinici, se mearrgă pănră la Chiesariia.* ib. 54/11,

cf. 8/7, 38/25, 52/18, 68/19. *Îngerii oameniloru, a bărbaţilor şi a muierilor, mergu la Dumnezeu să se închine* (cca 1 550). GCR I, 1/9. *Voinicul, cînd mearge la războiu, elu se teame şi e întru grije multă.* CORESI, EV. 78. *Lazar, soţul nostru, au adurmit. Ce merg, să deştept el.* id. ib. 95, cf. 170, 314. *Eu iarăşi merş la Ier*[u]*s*[a]*lim cu Varnava şi luai Tit cu mine* (cca 1 569—1 575). GCR I,* 15/28. *Eu merşi la iad, vrăjmaşul cîlcaiu.* COD. TOD. 208. *Merş şi văzuiu acolo sadurile raiului.* ib. 210, cf. 220. *Te scoală de mergi întru tîmpinarea lui şi-i spune lui de toate* (cca 1 600—1 625). GCR I, 67/2, cf. 74/14. *Iară den cîte avem aicea, toate vom să le lăsăm; şi numai goli vom să meargem ca şi cum ne-am născut* (a. 1 642). id. ib. 97/2, cf. 115/31. *Să cunoşti asupra cărora oameni mergi tu cu oaste.* HERODOT (1 645), 363. *De va veni neştine la un priiatin, să poftească un cal, sau un bou, să margă pănă la cutare loc.* PRAV. 41. *Au trimis de l-au chemat, să margă să o găsească.* ib. 189, cf. 309, 321. *Iară cum auzi Is*[us] *că iaste Ioan prins, mearse în Galilea.* N. TEST. (1 648), 6^{r}/3, cf. MOLITVENIC (sec. XVII), 311. *Noi după cuvîntul dumitale am mers la numitul sat Trudeştii* (a. 1 667). URICARIUL, XXV, 66. *Lăsă Chesariia şi iarăşi mearsă în pustie.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 42^{v}/29. *Meargeţi în satul carele e în preajma voastra, şi îndată ... veţi găsi un mînzu legat* (a. 1 693). GCR I, 310/27. *Vrînd să margă la biserică întru o duminică dimineaţa ... au audzit un glas mare de om strigînd.* NECULCE, L. 11, cf. 261. *Ne-au părut rău şi am mărsu de am supărat pe dumnealui giupănul Iordachi Rusăt* (a. 1 710). BUL. COM. IST. IV, 194. *Mergînd eu la curte marţi seara şi vorbind în taină cu măria sa, i-am zis cum că mă las de vlădicie de voia mea.* ANTIM, P. XXIII. *Obiceaiu au împăraţii cînd vor să meargă la un loc unde vor vrea, întîi să trimiţă slugile* (a. 1 747). GCR II, 39/3, cf. 64/10. *Va merge starostele la casa vreunui ciubotar* (a. 1 776). URICARIUL, XIV, 11. *Preste puţin iară mearsem la locul acela.* MINEIUL (1 776), 29^{v2} /11. *Fac curături pentru aratu ... de strică pădurele numai pentru că nu vor să margă la cîmp pentru depărtarea locului* (a. 1 792). URICARIUL, I, 348. *Să mergem la bărbierie, Să ne rază pe datorie* (sfîrşitul sec. XVIII). GCR II, 105/13, cf. 115/6. *Să margă la starea locului ... să le împartă şi pădurea cu bună dreptate* (a. 1 803). URICARIUL, XXV, 91. *Să meargă la sat la Bărgăoani şi să strîngă oameni bătrîni şi să le împarţă moşia* (a. 1 806). ib. 133. *Ermina de-aci mersă nevăzută, Lăsînd pe voinic în uimire adîncă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 140. *Mutîndu-şi apoi lăcaşul său, mearsă Din Stambul.* id. T. V. 109, cf. MARCOVICI, D. 15/14. *Au năimit pe un om cu îndatorire, ca ... să meargă să vestească tatălui său.* DRĂGHICI, R. 6/17, cf. 18/22. *Aflînd de la vezir că îl pofteşte frate-său să meargă la India, îi păru cu totul bine.* GORJAN, H. I, 2/29, cf. 4/16. *Un loc pustiu şi tainic, de curînd aflat la lume, Unde spre tămăduire pătimaşii merg anume.* CONACHI, P. 85. *Să meargă la tabăra de la Sas-Sebeş.* BĂLCESCU, M. V. 392. *Merse în mijlocul bisericii şi ... se înturnă spre nord.* NEGRUZZI, S. I, 149. *Să mergem împreună acilea la un loc, Să-ţi arăt un frumos şi mare dobitoc.* ALEXANDRESCU, O. I, 343. *Ei, dar găteşte-te, Luluţă, c-o să mergem la tîrg.* ALECSANDRI, T. I, 183, cf. 63, 281. *Eu mă duc şi te las pe tine aicea ..., dar înainte de-a merge, voi să-ţi arăt în ce consistă nebunia vieţii mele.* EMINESCU, G. P. 91, cf. id. N. 3. *I-a zis cu ciudă să iasă din ogradă şi să meargă unde ştie.* CREANGĂ, P. 98. *Dumineca viitoare, stăpîne, să mergem în sat la horă.* id. ib. 162. *D-le Nae ... Nu mai mergem pe la o ţuică?* CARAGIALE, O. VI, 163. *Se înduplecă de rugăciunele neguţătorului şi pofti să meargă să-i vază marfa.* ISPIRESCU, L. 24. *Mergînd spre răsărit, ajunse la curtea unui împărat.* id. ib. 33, cf. id. U. 42. *Văd în zori, cum merg s-adune Mură fetele: doinesc, Rîd pe drum şi hohotesc.* COŞBUC, P. I, 262. *E, ai să mergi la război.* DELAVRANCEA, O. II, 200. *E timpul spre palat să mergem.* DENSUSIANU, L. A. 130. *Dimineaţa mergea la cîmp, ca de obicei.* GÎRLEANU, L. 114. *Todosia nici n-o zări pînă cînd merse să închidă poarta.* REBREANU, I. 31. *Ne urcăm mai bine în maşină şi mergem la redacţie.* C. PETRESCU, C. V. 158, cf. id. R. DR. 16, SAHIA, N. 42, CĂLINESCU, E. 96. *E neapărat nevoie să meargă o delegaţie la Constantinopol.* CAMIL PETRESCU, O. III, 97. *Mă pregătesc de plecare ... — Ce tot băsădeşti? Unde vrei să meri?* T. POPOVICI, S. 266, cf. id. SE. 66. *Du-mă bade şi pe mine Unde mergi, în ţări străine.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 63. *Cîndu-i mere a peţi Şi la mine nu-i veni, Calu ţi se poticnească.* id. ib. 266. *La moară nu te-oi mîna, De nu-i mere, nu-i mînca.* id. ib. 392. *Numai pe acel timp merge paserea după hrană şi nu-i la cuib.* SBIERA, P. 25. *Să-şi aleagă un cal mîndru, sireap, şi apoi să meargă undeva în peţite.* id. ib. 50, cf. 262, HODOŞ, P. P. 44, 47. *Eu merg la lucru, unde voi căpăta ceva, tu stai în piaţă.* RETEGANUL, P. II, 19, cf. I, 2. *Merg ţiganii-a colinda.* DOINE, 79, cf. 82, 219, 253, 298. *Eu ziceam că merg la fragi.* ŞEZ. III, 156, cf. IV, 172, MAT. FOLK. 1 468. *Să meargă unde îi vor duce ochii.* BOTA, P. 5. *Să margă s-adepe caii.* ALR I 298/61. *Merem cu oile să le împriorăm.* ib. 619/218. *Am mers la drum de cu noapte.* ALR II 2 391/334. *Tu nu vez că-ş ia pălăria şi merge.* ib. 3 037/192. *Cînd ai mărs la tîrg, am zis să nu te uiţ de leacuri.* ib. 3 115/325. *Hai să merem cătă casă, că- i noapte.* ib. 3 207/250. *Merem la săniet.* ib. 4 369/219. *Mem la sapă la cucuruz cu plugul.* ib. 5 132/64. *Me cu boii la munti.* A I 23. *La culesul viei nu merge cu struguri în traistă.* ZANNE, P. III, 407. *La vînat cu puşca sacă să nu mergi.* id. ib. IV, 680, cf. 527. *Am o păserea Într-un vîrf de nuia, Tot*

se cainã ca vai de ea, Cã nu mere nime sã o ia (Aluna). GOROVEI, C. 11. ✧ (În corelaţie cu a se întoarce, a veni) *Grãiesc unuia sã meargã, şi mearge, şi altuia sã vie, şi vine.* CORESI, EV. 223. *Din cvartirul seraschierului vin şi merg curierii fãrã de rãstimp.* GT (1 839), 57²/41. *Badea mere şi se-ntoarce, Sînul meu durerea-l stoarce!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 143, cf. 127. *Oi veni Pe la Suceavã, Cã dor-oi veni mai degrabã. Pîn-a mere şi-a veni, Cãrãrile s-ar stecli.* MARIAN, NU. 500. *Dacã mei . . . , vin-di grabã.* ALR I 340/65, cf. 340/90, 98, 308, 345. ✧ (La imperativ, ca termen — sau în formule — de urare ori de îndemn) *Mergi — şi fii încredinţatã —, nimic nu m-a turburat.* HELIADE, O. I, 431, cf. 457. *Mergi, dar, fãrã mãhnire, te du şi fii voioasã.* ALECSANDRI, P. I, 138. *Te du cu bine în cale depãrtatã Şi mergi drept la Moldova în mari viteji bogatã.* id. T. II, 92, cf. 133. *Mergi sãnãtoasã, mãmucã, zise cel mic, cu lacrimi în ochi.* CREANGÃ, P. 20. *Mergi cu bine, fãtul mieu.* id. ib. 185. *Mergeţi în pace, dragii miei.* id. ib. 199, cf. 275. *Nu staţi, dragii mei, cã nu-i de-a sta; mergeţi în plata lui D-zeu sfîntul.* RETEGANUL, P. V, 42, cf. ALR I 1 498/217. ✧ Expr. **A merge înaintea cuiva** sau **a-i merge (cuiva) înainte** = a se duce în întîmpinarea cuiva; a întîmpina (pe cineva). *Nu se aşteaptã feciorul sã vie pînã la el, ce-i mearse înainte, de apucã pre el şi-l sãrutã.* CORESI, EV. 29, cf. 86. (Popular) **A merge de la . . .** = a pleca despãrţindu-se de cineva. *Mergînd, mîndrã, de la voi, Plîngu-mi ochii amîndoi.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 113, cf. 108. (Popular) **A merge (fiecare) în** (sau **la**) **treaba lui** (ori **sa** etc.) = a-şi relua treburile obişnuite, a-şi vedea de interesele sale. *Cei trei camarazi se despart, sã meargã fiecare la treaba lui.* CARAGIALE, O. II, 66. *Zicînd acestea, s-au despãrţit unul de altul, şi fiecarele au mers în treaba sa.* SBIERA, P. 200. (Regional) **Mergi-ncolo!** = **a)** pleacã de aici! lasã-mã în pace! Cf. ALR II 3 108/228; **b)** nu mai spune! extraordinar: de necrezut! Com. din SEBEŞ-ALBA IULIA. (Regional) **Mergi în treabã-ţi** = pleacã de aici! lasã-mã în pace! *Sîntem osteniţi de drum şi flãmînzi, am întrat la d-ta, sã cerem ceva de mîncare . . . — Mergeţi în treabã-vã!* RETEGANUL, P. I, 56. (Regional) **A merge în porneală** v. porneală. **A merge aţã** (sau **întins, ţintã**, regional, **oblu**) v. aţã, întins, ţintã, oblu. **A merge glonţ** v. glonţ. **A(-i) merge** (ceva) **(drept) la inimã** (sau **la suflet**) = a(-i) plãcea foarte mult, a(-i) da satisfacţie, a(-i) produce mulţumire. *Cînd doinea în zori de ziuã . . . ştia sã scoatã sunete ce în adevãr mergeau la suflet.* GANE, N. I, 139. *Vãzu pe masa lui mîncãri de-acele ce merg la inimã.* id. ib. III, 26. *Cuvinte pline de foc, cari sã meargã drept la inimã.* GHEREA, ST. CR. II, 99. *Cu mîndra de-acum un an Dintr-un mãr mã sãturam; Da cu mîndra dintr-ãst an Mînc un mãr şi douã pere, La inimã tot nu mere.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 155. *O puicã şi-un cocoş . . . Le presarã cu sare Şi le trage-ntr-o frigare; Şi le picã cu slãninã, Ca sã-mi meargã la inimã.* id. ib. 456. *Fie pita cît de bunã, Dacã-s în ţarã strãinã, Nu mai mere la inimã.* MÎNDRESCU, L. P. 22. *Mîncã ce mîncã, dar pãrea cã aruncã la spate, cãci nu-i mergea la inimã nici o îmbucãturã.* FUNDESCU, L. P. 97. ✧ (Cu determinări locale de felul „înainte", „mai înainte", „mai departe", care aratã continuarea deplasării, de obicei a deplasării întrerupte) *De acolea de la acel conac rãdicîndu-sã mers-au şi mai nainte la satul Cãrstiianul* (a. 1 700). GCR I, 333/29. *Cine va veni pînã aice, mai înainte sã nu margã.* ALEXANDRIA (1 784), ap. GCR II, 133/37. *După ce ranele-ş legã doftoreşte, Mearsã înainte pe cale apucatã.* BUDAI-DELEANU, T. V. 150. *Pãrãsit dar cu totul de puteri a merge mai înainte . . . au fost silit . . . sã rãmîie acolo.* DRÃGHICI, R. 160/31. *Nemaiputînd struni calul şi neîndrãznind a mai merge înainte, se întoarnã ruşinat.* CREANGÃ, P. 185, cf. ISPIRESCU, L. 18. ✧ Fig. (În limbajul bisericesc) *Pãrintele nostru Martin, rãbdînd multe nevoi în Hãrson rãpãoasã şi mearsã cãtre Dumnãzãu.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 23ʳ/34. *Dar de va şi muri cineva . . . merge cãtrã prea bunul Dumnezãu.* DRÃGHICI, R. 72/19. ✧ (Prin extensiune, despre vehicule) *Domnule, mã rog, trenul acesta merge la Tîrgovişte?* BASSARABESCU, V. 48. ✧ (Despre aştri) *Luna dupã dealuri mergînd sã se culce Îi aratã calea.* BOLINTINEANU, O. 35. ✦ A se duce în vizitã, a vizita; a frecventa. *Nu . . . sã meargem la crãcime şi sã ne îmbãtãm.* CORESI, ap. GCR I, 24/20. *Sv*[i]*nt*[u]*l pãrintele nostru Ioan . . . mearse pre la sv*[i]*nt*[e]*le locurile.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 42ᵛ/9. *În fiecare searã merg la cinematograf.* CAMIL PETRESCU, P. 296. *Dintre douã mîndre-a mele Nu ştiu la care-oi mai mere.* MARIAN, O. II, 357, cf. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 33. *Mersui la voi, Mi-l ţipã mã-ta dinapoi* (Scaunul). GOROVEI, C. 330, cf. PASCU, C. 243. ✦ (De obicei cu determinări de felul „la şcoalã", „la universitate") A urma, a frecventa cursurile unei instituţii de învãţãmînt. *De cuconi mearserã la şcoalã.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 23ʳ/5. *Dorul tãu mã bagã-n boalã, De nu poci merge la şcoalã.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 31, cf. ALR II 2 987/29, 899. *Care prunci mãrg la şcoalã?* ib. 2 991/279, cf. 2 991/260, 310, 325, 334, 551, 762, A I 21. ✦ (Învechit şi regional; despre fiinţe sau obiecte; cu determinări locale care indicã un spaţiu delimitat) A intra, a pãtrunde. *Pavelu luo bãrrbaţii a doao dzi demãreaţa şi se curãţi. . . şi mearrse în bãsearecã.* COD. VOR. 32/17, cf. 70/24, 76/21. *În vreamea aceaia mearse Isus în Capernaum.* CORESI, EV. 54. *Nu sînt destoinic, ca supt coperimîntul mieu sã mergi.* id. ib. 223, cf. 384. *Din pãmînt eşti şi iarã în pãmînt veri mearge* (cca 1 600—1 625). GCR I, 65/6. *Dacã mearsã în besearicã cu alţi arhierei, îi deade*

patriarhul ev[ân]*g*[he]*liia.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 52ᵛ/11. *Şi derease ei în cale dereaptă, se între (întru să meargă* D) *în cetate.* PSALT. 228. *Se pleacă crengile frăgariului, se sucesc, ca să creape, cît merg în pămînt, apoi se îngroapă.* ECONOMIA, 210/23. *Degeaba aşa nu mersesiţi înlăuntru.* KOTZEBUE, U. 6ᵛ/27. *Că doresc a o vede Cum doresc în rai a me.* POMPILIU, B. 52. *Măi bădiţă Neculai, Nu gîndi că mergi la rai.* ŞEZ. I, 172, cf. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 260. *În pămîntul uscat pociumpul merge greu.* Com. PAŞCA. *Am mărs cu tăţii dodată-n casă.* ALR II 3 164/279, cf. 3 164/310. *În cruce vine o scoabă de fier, prin scoabă mere ruda.* ib. 5 647/260. *Ţevea care mere-n apă rece.* ib. 6 356/250. *I mai copt, nu me unghia în el.* A I 23. ✦ (Învechit; deplasarea este văzută în stadiul final) A ajunge, a sosi. *Aceştia ainte mearrseră* (s o s i r ă N. TEST. 1 648) *şi aştepta noi întru Troada.* COD. VOR. 16/4. *Răspunse lui bolnavul: Doamne, om n-am, cum, cîndu se turbură apa, să mă bage în lac; e cînd merg eu, altul mainte de mine au deştins.* CORESI, EV. 143. ✧ F i g. (Sens curent; cu determinări introduse prin prep. „pînă") *Spiritul de superstiţie şi de misticism . . . merse pînă a crede că şi schimbarea portului . . . fusese un semn rău.* BĂLCESCU, M. V. 392, cf. HASDEU, I. V. 206. *O prietenă a mers cu îndrăzneala pînă chiar să-mi tragă palme.* CARAGIALE, O. II, 135. *Turcii . . . merseră pînă a ridica de pe malul românesc şlepuri cu grîne.* D. ZAMFIRESCU, R. 54. ✧ E x p r. **A merge prea departe** = a trece peste limitele îngăduite. Cf. COSTINESCU. ✦ (Popular, cu determinări introduse prin prep. „în" sau „la") A se angaja, a intra (într-o slujbă). *O învăţă tot ce trebuia să ştie un viteaz care merge la aşa slujbă înaltă.* ISPIRESCU, L. 13. *Să merg în cănţelărie, Să mă-nvăţ şi eu a scrie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 26. *Fata babei însă au fost şăzut pînă acuma tot pe-acasă . . .; nu voia nici să lucre, nici să meargă în slujbă.* SBIERA, P. 208. ✦ (Cu determinări de felul „la armată", „în armată", „la oaste") A se înrola. *De va lua calul să margă la oaste, atunce nu iaste cu cale aceasta vină.* PRAV. 53. *Numaidecît să poruncească să meargă la oaste.* IST. Ţ. R. 54. ✦ (Cu determinări introduse prin prep. „la") A cere sfatul, a c o n s u l t a; a cere sprijinul, a a p e l a. *Stăpînul . . . să margă la giudeţ şi să-i facă leage, să-i dea boul.* PRAV. 19, cf. 237. *Pentru vrăji şi pentru ceia ce mărg la vrăjitori.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 116/2. *Bărbatu şi nevasta „mergea pă la popi", de cerea să-i despărţească.* PITIŞ, ŞCH. 153. *Numa ce s-o julit la un ghejet şi gata, mere la domn părinte să-i cetească.* STĂNOIU, C. I. 52.

3. (Cu determinări nume de fiinţă, sau cu echivalente ale acestora, introduse de obicei prin prep. „cu") A însoţi, a întovărăşi, a acompania. *Ceia ce merrgea cu meînre, toţi cădzură spre pămîntu.* COD. VOR. 76/28. *Şi mergea cu nusa iudeii plîngea-se.* CORESI, EV. 96. *Lot încă mearse cu el.* PALIA (1 581), 48/7. *Să meargă toţi cu dînsul, să-l petreacă pînă la groapă* (cca 1 600—1 650). GCR I, 139/37. *Şi luă cu el şi pre ceaialanţi fraţ şi marsăm cu dînsa* (a. 1 692). id. ib. 307/1. *L-au şi întrebat de primeşte să meargă cu dînsul.* DRĂGHICI, R. 6/2, cf. 26/9. *Oriunde vei merge cu mine, nu cumva să bleşteşti din gură.* CREANGĂ, P. 207. *Aşa mi-a fost sortit şi n-am ce face; trebuie să merg cu Harap-Alb, şi pace bună.* id. ib. 274. *Nu era mai nimerit să fi mers cu noi şi fetele celea, decît să se ducă ele după gură-cască . . . !?* SP. POPESCU, M. G. 57. *Rîd suratele gătite Mînă-n mînă cu flăcăii; Şi mi-e drag să merg cu dînşii, Să-i privesc şi să-i ascult.* IOSIF, PATR. 38. *Mergi apoi cu mine, şi cu restul îţi aleg o cravată pă cinste.* C. PETRESCU, C. V. 55, cf. 323. *Nici unu dintre voi să nu margă cu mine.* ALR II 3 098/551. *Aş vrea să meargă cu mine.* A III 3. *Spune-mi cu cine mergi şi-ţi voi spune ce plăteşti.* ZANNE, P. IV, 220. (În context figurat) *Înnoptez pintre prăpastii, pintre rîpi, pintre ponoară . . . Dar în zădar! că durerea merge . . . Cu mine.* CONACHI, C. 103. ✧ (Cu determinarea subînţeleasă) *Eu ştiu un vin bun, într-un loc unde sînt servit bine . . . Mergi?* C. PETRESCU, C. V. 305. ✧ E x p r. **A merge mînă în mînă (cu . . .)** = (despre întîmplări, fenomene etc.) a se afla în strînsă legătură, a fi strîns legate între ele. *Rasismul şi anticomunismul merg mînă-n mînă, aspecte ale aceleiaşi plăgi a capitalismului.* SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 392. ✦ (În e x p r.) **A merge după** (cineva) = **a)** (învechit) a urma (pe cineva). *Cine va sluji mie, după mine să meargă!* CORESI, EV. 68. *Păsaţi după mine şi face-voiu pre voi vînători de oameni. Ei amu lăsară mreaja, după el mearseră.* id. ib. 208. *Nu iaste datoare muiaria să margă după bărbat, cînd va vrea . . . bărbatul să lăcuiască într-alt sat.* PRAV. 168, cf. ANTIM, P. 3, ZANNE, P. II, 122, 608; **b)** (învechit şi popular, despre femei) a urma (pe cineva) în căsătorie; a se căsători (cu cineva). *Femeile vaviloncţe ce-au mărs după evrei şi carii n-or vrea să se desparţă, să nu-i treci cu tine Iordanul.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 107ʳ/21. *Nu poci suferi a mearge după căsătoriu mai prost decît mine.* id. ib. noiembrie 161ᵛ/24. *Să nu mergi tu după tineri, macar sărac, macar avut.* BIBLIA (1 688), 193²/12. *Au amăgit-o un grec, de s-au măritat după dînsul . . . Şi după ce-au mărsu dup-acel grec, au amăgit-o.* NECULCE, L. 82. *Mi te cere-un diecel: Mere-i, mîndră, după el? — După diac nu m-oi duce.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 75, cf. 181, 452. *Of! draga mea! da cum de-ai putut tu merge după un mire hîd ca acesta!* SBIERA, P. 20. *Vin la maica de mă cere, Că io după tine-oi mere.* MÎNDRESCU, L. P. 53, cf. HODOŞ, P. P. 187. *Merge-aş, bade, după tine, Dar pămîntu nu mă ţine, Că ţi-i casa jelitoare.* MARIAN, SA. 9. *Tată, te-ai dus la fata împăratului, să vezi, merge după mine?* ŞEZ. II, 109; **c)** a accepta,

a urma sfaturile, învățăturile cuiva. *Se schimbă și în dereapta și în stînga... sau i se și pare că mearge după Hristos.* CORESI, EV. 71, cf. 438. *Ș-au închis și pe Iordachi vornicul... ș-au pus cămaican în locul lui pe Ion Buhuș..., ca să poprească țara să nu margă după dînsu să-l pîrască.* NECULCE, L. 166; **d)** (rar) a urmări. *Iar deca merge omul după dînsul* [după șarpe], *și-l ajunge..., el își acopere capul cu tot trupul* (a. 1 654). GCR I, 166/39. **A merge pe urma** (sau **urmele**) **cuiva** v. urmă. (Învechit) **A merge pe legea cuiva** = a accepta sau a respecta o credință. *Să ispitescu pre ei, de vor mearge pre leagea mea au ba.* BIBLIA (1 688), 50²/34. (Regional) **A merge în urma cuiva** = a urmări. *I-am văzut, chiar pe drumul acesta trecură... — Oh, zise zmeul, dar numai în zadar mai merg în urma lor!* RETEGANUL, P. I, 37. (Învechit) **A merge în** (sau **la**) **sfatul cuiva** = a accepta, a urma sfaturile cuiva. *Ferice bărbat ce nu mearge la sfatul necuraților și pre calea păcătoșilor nu stă.* PSALT. 1. *Ferice de omul ce n-a miarge În sfatul celor fără de liage Și cu răii nu va sta-n cărare.* DOSOFTEI, PS. 11/8. (Învechit) **A merge spre nuntă** sau (regional) **în cununie (cu...)** = a se căsători, a se cununa. *El era născut den fată, nu den muiare ce mersease spre nuntă.* CORESI, EV. 527. *Cînd o mers în cununie, icoanile-o prins a plînge.* MÎNDRESCU, L. P. 182. *Ce iubesc mamii nu-i place; De-ar plăcea mamii ca mie, Mîne-aș mere-n cununie.* MARIAN, NU. 82. ✦ (La unele jocuri, mai ales la jocul de cărți) A se angaja, a participa (la joc). *Pune miza, zise căpitanul de intendență. — Am pu-u-u-s doi franci... — Dumneata mergi, domnule maior? — Da.* D. ZAMFIRESCU, R. 203, cf. BUL. FIL. V, 261.

II. 1. (Despre ape curgătoare) A curge. *Un părău... mergea cu mare cursături.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 46ʳ/11. *Iată că merg patru rîuri din raiu, unul Tigru, altul Efrat, altul Fison, altul Gheon.* ALEXANDRIA, 106/16. *Ș-așa cîntă de cu jele, De stă Oltul și nu mere, Ș-așa cîntă cu căldură, De stă Oltul și nu cură.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 106, cf. DOINE, 97. *Peste noi a trece vînt, Și picăm fără de rînd. P'îngă noi, d-a mere apă, Și picăm fără de seamă.* BÎRLEA, B. 10. *Me apa la Criș.* ALR I 422/80. *Ampoiu meie lin.* ALR II 2 505/102, cf. 2 505/157, 3 498/386.

2. (Popular, despre lichide sau despre secreții organice) A curge, a se scurge. *Bătaia, cînd să face cu toiagul, și mai vîrtos cîndu să va svărîma lemnul, sau să facă cu acesta rane să margă sînge..., atunce de pururia să va certa bărbatul.* PRAV. 159. *Am descoperit smochinele, și... le mergea laptele.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 106ᵛ/1. *Să apropie de Alexandru și-și plecă capul la domnul său și-i mergea lacrămile din ochii lui izvor.* ALEXANDRIA, 168/16. *Bădiță... Tare rău te-oi blăstăma. Bădiță, din capul tău Margă sîngele părău.* RETEGANUL, TR. 134. *Merg balele.* ALRM II/I h 55, cf. ALR II 4 211/362, 4 212/95, 362. *Mier lăcrămile pe obraz.* ALR II/I MN 4, 6 829/836. *Întotdeauna îi merge lacrimi din ochi.* ib. h 17.

3. (Popular, despre praf, fum, aburi etc.) A ieși (din...); a se desprinde din... (deplasîndu-se în spațiu). *Atunci e mai bun semănatul orzului, cînd după grapă mearge pulbere.* ECONOMIA, 39/4. *Ian caută la obiele, Cum merge fumul din ele.* DOINE, 136, cf. ALRM II/I h 310, 388. *Le-am frecat hanele să margă zgura din ele.* ALR I 643/295. *Merże aburi din gunoi.* ALR II/I MN 129, 3 864/27, cf. ib. 3 864/29, 36, 76. ✧ Expr. (În legătură cu diverse verbe, mai ales cu „a bate" sau cu echivalente ale acestuia, pe lîngă care expresia capătă valoare adverbială) **De-i merge** (sau **să-i meargă**) **colbul** (sau **fulgii, peticii, peticile, untul,** rar, **scînteile**) = zdravăn, tare, violent. *Și înherbîntă o tigaie de o înfocă de-i mergea scînteaiele.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 7ᵛ/4, cf. BARONZI, L. 48. *Scoteam mîțele de prin ocnițe și cotruțe, și le flocăiam, și le șmotream... de le mergea colbul.* CREANGĂ, A. 37. *Acuș iau varga din coardă, și vă croiesc de vă merg petecile.* id. ib. 38, cf. id. P. 24, 148. *O lovi o dată cu mițele de-i merse fulgii.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Bărbatul său însă... mi-o bătu și de astă dată de-i merse colbul.* MARIAN, O. I, 347. *N-am eu vreme de pierdut și mi-i capul la altele, altfel mi ți i-aș freca eu pe mîrlani, să le meargă untul.* C. PETRESCU, R. DR. 117. *Te muștruluiește de-ți merge untul.* BRĂESCU, V. A. 132. *Cam cu chef cum era, au început deodată să joace, și unde nu juca, și juca de-i mergea petecele.* SBIERA, P. 37. *S-au dat la jucat, și juca și juca de-i mergea colbul.* id. ib. 39. *De feli nu-i cruțau, ci-i măcilăreau de le mergeau peticele.* MARIAN, T. 228. *Le-a tras o bătaie de le-a mers colbul și i-a alungat departe.* id. ib. 267, cf. ȘEZ. III, 143. *L-a bătut de i-au mers fulgii.* ZANNE, P. IV, 274, cf. 162, III, 294. *Te pălesc de-ți merg fulgii.* ALR I 1 435/887. ✦ (Prin Transilv., despre pete, murdărie etc.) A dispărea, a se șterge (prin frecare, curățire etc.). Com. din ALBA IULIA.

III. (De obicei cu determinări locale) **1.** (Despre drumuri) A duce (la...), a o lua (spre...). *Amîndouă drumurile acestea merg tot la Țuțora* (a. 1 803). URICARIUL, XXV, 258. *Drumul care mergea la capiște era presărat cu flori.* BELDIMAN, N. P. I, 61/13. *Arată-mi drumu cum mere cătă casă.* ALR II 3 459/102. *Să mă-ndrepți că-ncătrău mere drumu ăsta.* ib. 3 459/235, cf. 2 938/235, 250. ✦ (Despre întinderi de pămînt, drumuri, linii de hotar etc.) A se întinde, a ține (pînă la... sau de la..., de la pînă la...), a ajunge (pînă la... sau de la pînă la...). *Această moșie Țearca căriea îi merge hotarul de la un loc pe valea Sulinarului... pănă in via Mecolei* (a. 1 776). URICARIUL, VII, 20. *Acele pămînturi din Maxinești merg pănă în hotarul Honcului*

şi lovesc în capul iazului Bălăneştilor (a. 1 797). ib. XXV, 242. *Mergea atunci podul... de la capul cel de lîngă oraşul Giurgiului... pînă la poalele castelului.* BĂLCESCU, M. V. 164. *Atîta rămăsese din livada... ce mersese pînă-n uliţa din dos.* REBREANU, I. 47. *Cărăruşa merge-n rît, Dragi am fost şi ne-am urît; Cărăruşa merge-n vii, Dragi am fost de mici copii.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 162.

2. A se extinde, a se propaga, a se generaliza. *Focu într-însu înrainte mearge şi arde împregiuru dracii lui.* PSALT. 201. *Apoi au început a slobodzi drăgănimea flintele... din om în om împregiur. Ca... fulgerul, aşe merge focul împregiur.* NECULCE, L. 232. *Mere pîrjol pîn tătă pădurea.* ALR I 692/270. *Marsă sun[=ecou] pîm pădure.* ib. 1 367/80. *Mere răsunu.* ib. 1 367/295, cf. 1 367/93. *Căscătura aşa merge din omu-n om, ca pasărea-n zbor.* ALR II/I MN 10, 6 869/705, cf. ib. 6 869/886.

3. (Despre veşti, evenimente etc.) A ajunge la cunoştinţa cuiva; a se răspîndi (la toţi). *Aceastaşi poroncă şi domnului muntenesc lui Gligorie vodă i-au mărsu.* N. COSTIN, LET. II, 3/21. *N-au aşteptat pănă le va merge răspunsul, ce îndată au trimis ordinanţu la toţi oştenii.* AXINTE URICARIUL, ib. 147/28. *Mersăse cuvîntul din om în om... pănă... la urechile celor mari* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 235/32. *Cărţile de poronci, ce le vor fi mers, cît au fost în treabă ispravnicii* (a. 1 820). URICARIUL, I, 254. *Un aspru împărat, La care cum au mers asemine ştiinţă Au şi găsit de cuviinţă... Pe om se-l de subt judecată.* DONICI, F. I, 29/6. *Zgomotul serenadelor şi serbătorilor deşteptă atenţiunea vecinilor şi vestea merse pînă la postelnicul.* FILIMON, O. I, 119. ✧ Expr. **Merge vorba** sau **vorba merge** = se spune, se vorbeşte (peste tot). *Pe timpii de atunci, mergea vorba că îndeobşte călugării de la Sîntele-Locuri erau... învăţaţi.* ODOBESCU, S. II, 36. *Vorba mergea că ar fi dat trupul la dobitoace, şi că de aceea nu s-au găsit decît mantaua şi iarmurca.* CONTEMPORANUL, II, 221. *El, după cum îl ştim, nu era de cei ce poartă frică de o furnică, cum merge vorba.* MARIAN, T. 323. *Mai mergea vorba că e şi tare învăţat.* CIAUŞANU, R. SCUT. 16. **Îi merge** (cuiva) **vestea** (sau **numele, vorba** etc.) = se spune despre el că..., i s-a dus vestea (că...); este denumit, i se spune. *Duduca asta se vede că are duh, de vreme ce i-a mers buhu de la Burdujani pănă la Galaţi.* NEGRUZZI, S. III, 75. *Şi de-atunci i-a mers lui Ciubuc numele de omu lui vodă.* CREANGĂ, A. 20. *Îi mergea numele că este cea mai frumoasă făptură omenească de sub soare.* ISPIRESCU, U. 10, cf. COŞBUC, P. I, 238. *De vreo zece ani Vălenilor le mersese vestea departe.* AGÎRBICEANU, A. 74. *Îi mersese vestea că face din cînepa cea picată sub meliţoi sute de coţi de pînză.* SBIERA, P. 220, cf. ZANNE, P. V, 510. (Cu schimbarea topicii şi a accentului stilistic, peiorativ) *E un tîrîie-brîu, căruia numai vorba-i merge că-i la Iaşi, la învăţătură.* MIRONESCU, S. A. 137. **Meargă-i numele!** = (în imprecaţii) să nu se mai audă despre el sau ea (decît numele)! să se facă de rîsul lumii! *Îi umblă-n cap, tu soră, S-ajungă ea Lucsandei noră! O, meargă-i numele!* COŞBUC, B. 123.

IV. 1. (Despre acţiuni, fenomene, evenimente etc.; de obicei cu determinări modale) A se desfăşura, a evolua, a decurge. *Va vedea cum merg vremile.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 171/8. *Văzdindu pe Antohie Vodă că-i mărgu lucrurili cu-ntemeiere bună, începu în sfaturi cu boieri pribegi.* NECULCE, L. 135. *Mulţi sînt care pot zice că încă lucrurile nu merg bine.* HELIADE, O. II, 415. *Sabia această pînă Nu mi să va da în mînă, Toate merg într-un zădar.* PANN, E. II, 52/12. *Să închizi ochii şi să-ţi cauţi de treabă... iară trebşoarele tale o să-ţi meargă de minune.* FILIMON, O. I, 130, cf. BOLINTINEANU, O. 141. *Toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea!* CREANGĂ, A. 34, cf. 4. *Harap-Alb vede el bine unde merge treaba.* id. P. 219, cf. 248. *Terzetul final din actul întîi a mers admirabil.* CARAGIALE, O. I, 3. *Pînă acum m-ai ascultat la orice ţi-am zis, şi toate ţi-au mers bine.* ISPIRESCU, L. 21. *Toate merg bine.* ODOBESCU, S. III, 66. *Îi mergeau prost afacerile, era încurcat şi pe la bănci.* AGÎRBICEANU, A. 123, cf. id. P. M. 137. *Era vesel parcă toate i-ar fi mers în plin.* REBREANU, R. I, 231. *Tare-i plăcea cum mere treaba la rumâni la botez.* PRIBEAGUL, P. R. 105. *Mergea treaba de-a mai mare dragul, fără sîcîieli, fără bateri pe loc.* V. ROM. noiembrie 1 953, 161. *Să meargă treaba-n plin.* TEODORESCU, P. P. 151, cf. RETEGANUL, P. II, 3, ZANNE, P. III, 154, 187, IV, 636. (Expr.) **A(-i) merge strună** (sau **găitan, ca din apă**) v. strună, găitan, apă. ✧ Impers. *Dar cu limba merge altfel: ea nu are vreme hotărîtă că în atîtea luni sau în atîţia ani... să se formeze.* HELIADE, O. II, 129. ✦ (Cu determinarea subînţeleasă) A se desfăşura (destul de) bine, normal; a da rezultate (destul de) mulţumitoare. *Apoi de mărs o mărs* [executarea cînteculuî], *frate Dincă, da nu-ş cum..., voi oltenii o luaţi mereu prea iute.* CAMIL PETRESCU, B. 177. *Fac cereale, domnule colonel... — Şi merge? — Merge... Dar, pe lîngă cereale, m-am gîndit să fac şi puţin astrahan... Şi merge.* CAMILAR, N. II, 98. ✦ (Despre aparate, mecanisme, sisteme tehnice) A fi în funcţiune sau a putea fi pus în funcţiune; a funcţiona. Cf. LM. *Ceasornicul nu merge.* DDRF. *Un cuptor electric pentru topit oţelul consumă el singur, atunci cînd merge, cea mai mare parte din miile de kilowaţi.* BOGZA, V. J. 82. *Plugu gazdii mere tăt ca ş-a meu.* ALR I 242/257, cf. ALR II 6 714/172, 6 715/172. ✧ Expr. **A-i merge** (cuiva) **gura** v. gură.

2. Impers. (Despre fiinţe, cu complementul în dativ; de obicei cu determinări modale ca „bine", „rău" etc.) A o duce, a-i fi (într-un

anumit fel). *Şi deodată mergea cu năroc lui Ştefan Vodă.* URECHE, LET. I, 101/17. *Să-ţi margă tot bine şi cu năroc.* VARLAAM, C. 261. *Petru Vodă . . . socotind că nu-i merge pe treaba lui . . . s-au dus în ţara leşască.* N. COSTIN, LET. II, 37/25. *Să fii mai îngăduit, măria ta, păn' li s-ar fi vădzut . . . cum le merge.* NECULCE, L. 219. *Cătră seară le merse braşovenilor mai bine, căci luară de la români un tun.* BĂLCESCU, M. V. 519. *Las' pe mine, că te-oi iuţi eu, bade Stane . . . nu ţi-a merge tot aşa, pe somn, pe mîncare şi pe bere.* ALECSANDRI, T. 611, cf. 970. *Mă! că rău mi-a mai mers astăzi!* CREANGĂ, P. 46, cf. 144, id. A. 52. *Hotărîră ca o parte din zi să lucreze, o parte să citească . . . Aşa făcură, şi le mergea bine.* ISPIRESCU, L. 49. *Şi-a fost Cuminte om; dar nu ştiu cum, Aşa i-a mers de prost.* COŞBUC, P. I, 229, cf. 260. *Nici mie n-o să-mi meargă rău. Avendrea e priceput la toate.* STANCU, D. 252. *Nu l-am mai întrebat cum îi merge.* V. ROM. mai 1955, 42. *Nu-i mergea bine în nici o treabă, măcar de ar fi muncit el orişicît.* SBIERA, P. 187, cf. 195. *Cu popă şi cu iepure cine să întîlneşte la drum, bine nu-i merge.* ŞEZ. I, 18, cf. 51, GOROVEI, CR. 43. *La pruncii aiştea le me bine.* ALR I 259/80, cf. 259/61, 63, 103, 170, 231, 308, 343, 839, ALR II 3175/102. ✧ (În formule de urare) *Să-ţi meargă tot cu bine.* HODOŞ, P. P. 214. ✧ (Prin extensiune, despre plante) *Cu cît se seamănă mai afund şi mai rar cucuruzul, cu atîta îi mearge mai bine.* ECONOMIA, 41/27. *Prin aceasta multe buruiene se vor stîrpi, şi cartofelor le va merge atîta de bine, ca şi cînd ar fi fost prăşite.* I. IONESCU, C. 81/11, cf. 182/4. ✦ (Cu determinarea subînţeleasă; adesea în construcţii negative) A o duce bine, a-i fi bine, a avea succes; a-i prii. *Văzînd şi domnul că nu-i merge în pămîntul Moldovei, fiind învăţat în Ţara Românească cu venituri mai mari, au scris la Ţarigrad* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 200/15. ✦ (Adesea în construcţii negative) A reuşi, a izbuti. *Începu să povestească amănunţit cum „a pus mîna" el cîndva pe cămara lui Răghină . . . , cum „i-a mers".* V. ROM. mai 1954, 72. □ *Cu mine nu i-a mers.*

3. (De obicei cu determinări modale de felul lui „înainte", „bine", „încet", „greu") A înainta, a progresa; a se dezvolta. *Carile dintr-un loc mai înainte nu mearge nici mai adaoge, acela prea pe lesne îndărăpt să dă şi scade.* CANTEMIR, ap. GCR I, 327/7. *În acest chip lucrul merge înainte.* I. IONESCU, C. 58/14. *Omenirea merge într-un progres continuu.* BĂLCESCU, M. V. 3. *Fără să perdem un minut, am cercat să facem ceva; ştiţi însă că la noi lucrurile merg încet.* ap. SBIERA, F. S. 240. *Umblam la şcoală, unde mergeam bine.* ap. TDRG. *Nu-mi merge lucrul din mînă.* Com. din BRAŞOV, cf. DEŞLIU, G. 15, TULBURE, V. R. 43. ✧ Impers. *Eu scriu mereu şi merge greu.* CARAGIALE, O. VII, 62. ✦ (Despre oameni; cu determinări de felul „(tot) înainte", „mai departe") A persevera, a continua. *Vremea trece, flăcăul începe şi el a se trece, mergînd tot înainte cu burlăcia.* CREANGĂ, P. 142.

4. (În expr.) **A merge pe . . .** = (despre oameni sau în construcţii impersonale; urmat de o determinare numerică) a se apropia de sau a se îndrepta spre data la care împlineşte un an în plus. *Asta nu se poate spune. Eu, babei mele — că merge pe douăzeci şi patru de ani de cînd m-am luat cu dînsa — . . . şi tot nu i-am spus.* CREANGĂ, P. 122. *Iaca eu sînt om de merg pe şaptezeci şi patru de ani.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, ap. CADE. (Cu o construcţie învechită) *De vreame ce cel . . . ce face greşală, va fi de optspredzeace ai mărgînd, atunce să-l bage în hiară.* PRAV. 261. **A merge spre . . .** (sau **către . . .**) = a se apropia de un anumit stadiu de evoluţie, de o anumită fază, de perioada de timp imediat următoare. [Holda] *merge spre copt.* ALR SN I h 43. (Impers.) *Mergea spre toamnă.* ap. CADE. (Impers.) **De ce** (sau, rar, **pe cît**) **merge** sau **pe zi** (ori **pe an**) **ce merge** = pe măsură ce trece timpul; tot mai mult. *Holera, de ce merge, creşte în Paris.* CR (1832), 87²/11, cf. DRĂGHICI, R. 9/10. *De ce merge, se întinde gustul cititului.* GT (1839), 27²/44. *Siguritatea se întemeiază pe an ce merge.* ib. 173²/16. *Tîrgul-Frumos, de ce merge, se face urît.* NEGRUZZI, S. I, 192. *Oricum orele alerge, Ea, din ce în ce mai dragă ţi-ar cădea pe zi ce merge.* EMINESCU, O. I, 160. *Pe zi ce merge, perfectul compus, datorită tocmai expresivităţii lui, tinde să ia pretutindeni locul celui simplu.* IORDAN, STIL. 151.

5. (Despre fiinţe) A trece (dintr-o situaţie în alta), a ajunge (într-o anumită situaţie). *Mearge-voru din vîrtute în silă.* PSALT. 173. *A trupului hrană sfîrşaşte-se şi întru putredire mearge.* CORESI, EV. 233. *Cu lacrămile în ochi îl rugau să se lase de a face călătoria aceasta, ca nu care cumva să meargă la peirea capului său.* ISPIRESCU, L. 4. *Scoală, Adame, hai cu mine, Să miei de la rău la bine.* BÎRLEA, B. 91. ✦ (Regional; despre obiecte) A se face, a deveni (Voivozi-Şimleul Silvaniei). ALR II 3952/325. *Tăt o mărs ţîră* [= s-a făcut cioburi]. ib.

V. 1. (Despre materiale, în special despre alimente) A fi necesar (în cantităţi determinate) la realizarea unui produs; a se consuma, a se întrebuinţa, a se cheltui. *Fac nouă turtiţe, le ung cu miere şi le dau la cuptor; mulţi însă, ca să nu meargă miere multă . . . , le ung pe deasupra.* SEVASTOS, N. 78. *Unde merge mia, meargă şi suta* (= dacă s-a cheltuit atît de mult, se mai poate cheltui încă puţin; p. ext. fie, treacă de la mine!). Cf. ZANNE, P. V. 424. ✦ (Rar; cu determinări nume de alimente introduse prin prep. „pe") A se hrăni, a se alimenta. *Din toate drumurile, acest de iarnă este acel mai greu, fiindcă vitele merg nu-*

mai pe fîn şi cheltuiala se rădică. I. IONESCU, C. 221/17.

2. (Învechit şi popular) A se calcula, a se socoti; a se adăuga (la socoteală). *Căci* [peste] *acele multe şi mari supărări ce se făcea peste lăcuitori, le mai merge săracilor încă al doilea văcărit* (a. 1 757). URICARIUL, IV, 9/1. *Şi dobînda de 50 la sută merge la . . . — La capetele întregi!* DELAVRANCEA, O. II, 366.

3. (Mat.; despre numere) A se cuprinde, a intra în alt număr. *Patru-n opt merge de două ori.* ALR II 2 353/36, cf. 2 353/47, 76, 105. *Doi mere de două ori în patru.* ib. 2 353/250, cf. 2 353/260, 279.

VI. 1. (De obicei impers.; adesea în construcţii negative) A fi posibil, acceptabil, permis sau valabil; a se putea, a se accepta, a se admite. *Înţeleg să aveţi respect de opinia publică; . . . dar, de respectul opiniei publice, să nesocotiţi pe un confrate bătrîn — iar nu merge.* CARAGIALE, O. VII, 425. *Opt versuri, le-am făcut! aşa cu gluma . . . O, de-aş găsi acum o rimă-n „uma"; Dar, haid! şi fără rimă văd c-a mers.* COŞBUC, P. II, 267. *Toate merg pînă la un timp.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, ap. CADE. *Ţi-o spun hotărît, nu mai merge, trebuie să facem economie.* BRĂESCU, V. 5. *Te înşeli amar! . . . Cu mine nu merge aşa! . . . Nu scapi cu una, cu două!* C. PETRESCU, A. R. 14. ✧ Expr. (Mai ales în construcţii negative) **A-i merge la socoteală** = a-i conveni. Cf. CADE. **Treacă-meargă** v. trece. ✦ A se potrivi; a se armoniza, a se asorta. *Albastrul merge bine cu albul.*

2. (Jur.; despre termene, clauze etc.) A intra în vigoare; a curge. *Prescripţiunea începe să meargă numai din momentul punerii în întîrziere.* COD. PEN. R.P.R. 599.

3. (Prin nordul Transilv.; despre vorbe, expresii etc.) A se (putea) folosi, a se (putea) întrebuinţa; a se spune, a se zice. Cf. ALR II/I MN 68, 2 630/284, ALR I 383/278.

4. (Rar) A avea valoarea de . . .; a fi socotit, considerat ca avînd valoarea de . . .; a valora, a face. *Pui patru cărţi jos, dai cîte patru fiecărui, iei carte cu carte, sau cu şapte iei trei şi patru de jos . . . la urmă, cărţile „merg două" (dacă ai cel puţin 37), spatiile 1.* PAMFILE, J. I, 15.

5. (Despre bani, p. ext. despre documente care conferă anumite drepturi) A fi valabil, a fi în uz, a avea curs. *Banii vechi nu mai merg.* SCRIBAN, D.

6. (Despre salarii, venituri etc.) A reveni (cuiva) în continuare. *Leafa îi merge pe vacanţă.* SCRIBAN, D. ✦ (Învechit, despre bunuri materiale) A-i reveni cuiva de drept, a fi atribuit cuiva. *De s-ari pedepsi cineva cu moarte, averea lui, după obiceiul ţărăi aceiia, să margă la rude şi la urmaşii lui.* N. COSTIN, L. 578.

7. (Învechit, rar, despre legi) A prevedea, a specifica, a stipula. *Un plugar oarecarele de să va prileji să aibă a să pîrî cu cineva pentru vreun pămînt sămănat şi nu-ş va întreba întăi la giudeţ, să vadză cumu-i va miarge leagia . . .* PRAV. 3.

VII. A umbla îmbrăcat într-un anumit fel; a se îmbrăca (într-un anumit fel); a purta. *Îşi legase multă vreme capul cu o basma, apoi începu a merge vara cu capul gol.* CĂLINESCU, S. 142.

— Prez. ind.: *merg* şi (prin Transilv.) *meg* (ALR II 4 797/130), pers. 2 (prin Transilv.) şi *megi* (ib. 4 797/130, 172), pers. 3 (prin Transilv.) şi *mege*, pers. 4 (popular) accentuat şi *mergém* (BUL. FIL. II, 105, IORDAN, L. R. A. 128), (prin Transilv.) şi *megem* (ALR II 4 797/172), pers. 6 (prin Olt.) şi *merge* (ib. 4 797/886); perf. s.: pers. 1 *mersei* şi (regional) *mergei* (ARH. FOLK. I, 168), *mergăi*, *mersui*, (învechit) *merşi*, *merşu*, pers. 3 (regional) şi *mersu* (D. POP, M. 154), pers. 4 (învechit) şi *mersem*; m. m. perf. pers. 5 (învechit, rar) şi *mersesiţi*. — Şi: (regional, mai ales Transilv.) **mére** (prez. ind. pers. 2 *meri*, 3 *mere*, 4 *merem*, 5 *mereţi*, 6 *mer* ZANNE, P. VI, 46, ALR SN I h 124/812) vb. III; (regional, mai ales Maram. şi nordul Transilv.) **me** (prez. ind. pers. 2 *mei*, 3 *me* şi *meie*, 4 *mem* şi *meiem* ALR II 4 797/102, pers. 5 *meţi* şi *meieţi* ib. 4 797/104, 106) vb. III.

— Lat. **mergere** „a se cufunda".

MÉRGERE s. f. **1.** Mişcare (a unei fiinţe sau a unui obiect mobil) dintr-un loc în altul; deplasare. *Bărbatul să-şi isprăvească meargerea sa.* CORESI, EV. 16, cf. ST. LEX. 173r1/12. *Le-au fostu . . . meargerea pre la scala Cîmpinii* (a. 1 674). ap. T. PAPAHAGI, C. L. *Carîta în care era, stricîndu-să cu mergere ce tare, l-au pus iarăşi călare.* IST. CAROL XII, 76v/4. *Această mergere au fost foarte gre, au suferit multă lipsă de mîncare.* IST. AM. 27r/4. *După ce au luat Costantin Vodă domnia Moldovei . . . au început a se găti de mergerea în ţară* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 225/24. *Valentinian III, împăratul Apusului, văzînd mergerea înainte a lui Genseric, craiului vandalilor, au făcut pace cu dănsul.* ŞINCAI, HR. I, 12/22, cf. 79/28, 228/31, 249/35, II, 47/33, III, 119/29. *Pe aice tot în gios li era drumul mergerii lor.* DRĂGHICI, R. 19/14. *Bate un vînt foarte mare. . . carile ne împotriveşte mergirea.* id. ib. 108/16. *A ta e mergerea mereu Spre ţintă.* COŞBUC, P. I, 287. *Se opri locului, ca şi cum mergerea lui la dînsa ar fi putut fi socotită ca un început de punere în lucrare a acestei idei.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 56, cf. PAMFILE, S. T. 44. ✧ *Mergere înainte* = progres. *Sporiţi în mergerea înainte spre lauda părintelui* (a. 1 798). GCR II, 162/30. *După ce s-au luat Ardealul de la turci, . . . românilor din Ardeal îndată mai bine le-au mers, care mergere înainte pismuind-o alte neamuri.* ŞINCAI, HR. III, 152/4.

2. Faptul de a părăsi un punct fix; plecare dintr-un anumit loc. *Alţii l-au sfătuit să meargă,*

că cu mergerea sa toate să vor potoli. IST. Ț. R. 68. *Au voit a întovărăși pe Petru cel Mare la mergere sa împotriva sfezilor.* IST. CAROL XII, 24r/3. *Vra . . . să lasă slobodă mergirea lamilor încotro vor voi.* DRĂGHICI, R. 162/15. *Mergerea mea cu voi ar întîrzia numai fuga și ar grăbi peirea tuturor.* ASACHI, S. L. II, 59. ✧ (În corelație cu întoarcere) *Să nu să supere de nimeni cu nimic la mergerile și întoarcerile lor* (a. 1 823). DOC. EC. 270. ✦ Vizitare, vizită. *Iar mergerea mea la Sf[în]tul mormînt au fost la anu 1 754* (cca 1 754). IORGA, S. D. XIII, 185.

3. Însoțire, întovărășire. ✧ (Învechit) *Mergere după cineva* = urmare, respectare a sfaturilor sau a învățăturilor cuiva. *Aceasta iaste „meargerea după el": cîndu se nevoiaște spre toate lucrurile ceale bunele.* CORESI, EV. 70.

4. (Învechit, cu sensul reieșind din determinări) Faptul de a se succeda; succesiune. *Numai pentru nume ne-am silit, și pentru mergerea domnilor unul după altul cum au petrecut* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 282/6.

— V. **merge.**

MERIÁ vb. I. Refl. (Prin vestul Munt.) A se lovi în mers cu un picior de celălalt (adesea rănindu-se); a se cosi. *Caii mi s-au meriat.* CONV. LIT. XLV, 583. *Iată cum merge Niță, parcă e meriat.* ib.

— Prez. ind.: *meriez.*

— Etimologia necunoscută. Cf. L. ROM. 1 960, nr. 6, 40.

MERÍDĂ s. f. (Învechit) Bucățică din prescură pe care o taie preotul la proscomidie; (învechit și regional) cest. V. părticică, agneț. Cf. TDRG. *Preotul . . . să . . . scoață meride, adecă proscomidie, pentru sufletul celuia ce-i plătește* (a. 1 652). ap. CADE.

— Pl.: *meride.* — Și: **mirídă** s. f. TDRG.

— Din ngr. **μερίδα.**

MERIDIÁN s. n. **1.** (Geogr.; și în sintagmele *meridian geografic, meridian terestru)* Fiecare dintre liniile imaginare care înconjură globul pămîntesc, trecînd prin poli, tăind ecuatorul în unghi drept și servind la stabilirea longitudinii punctelor de pe glob; (învechit) miazăzian, cercul de amiazăzi, cercul miezizilei, linia amiazăzei. *Meridiianul, au cercul de amiazăzi și orizontul.* AMFILOHIE, G. F. 170r/12. *Apoi altă linie trage în curmezișul aceștie, de la un cap pănă la altul, și prin pregiur, și aceasta să chiamă meridianu (adecă cercul de amiază zi).* id. G. 173/11. *Are însușimea lui de a să îndrepta pe meridiană seau linia amiazăzei.* AR (1 829), 1382/10. *Pămîntul fiind gogoneț, cercurile sau liniile care se pot trage de la amiază noapte spre amiază zi se numesc meridiane, ale cărora grade sau împărțiri se zic grade de lățime.* CR (1 830), 511/45. *Miridean sau miazăziean.* GEOGR. MAT. 216v/8. *Cercul, care trece prin zenitul privitorului și prin amîndoaă polurile, tăiind ecuatorul supt unghiu drept, se zice meridian sau cercul mezizilei.* RUS, I. I, 24/17. *Meridianul geografic . . . este urma ce o lasă la suprafața pămîntului planul . . . care trece prin ambele poluri a pămîntului.* PONI, F. 242. *Cînd mă deșteptai, soarele păsise de mult peste meridiană și umbrele luncii, împinse de lumina razelor lui, înaintau, lungindu-se încet spre răsărit.* HOGAȘ, M. N. 63. *Întîlni insulele Canare. Acestea se află . . . între al 13-lea și al 18-lea meridian vestic.* TUDORAN, P. 412. (Fig. și glumeț) *Bedreag scoase din brecinar o ață lungă . . . apăsă meridiane și paralele pe hemisferul cald al mămăligii.* HOGAȘ, M. N. 195. (Expr.) **Pe toate meridianele (lumii)** = pe întreg globul, în întreaga lume; pretutindeni. *Pe toate meridianele lumii, opinia publică dorește ca veștile care vor sosi . . . să fie bune.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 834. ✧ *Meridian (de) origine* sau *primul meridian* = meridian stabilit, prin convenție internațională, ca fiind cel care trece prin localitatea Greenwich din Anglia și în raport cu care se calculează longitudinile diferitelor puncte de pe glob. Cf. CULIANU, C. 76. *Meridianul origine (primul meridian) împarte globul terestru în două emisfere: emisfera estică . . . emisfera vestică.* LTR2. *Meridianul locului* = intersecția planului meridian al unui loc de pe pămînt cu planul universului. *Cerc care trece prin punctu înălțimei unui loc, să zice meridianu locului.* SIBINEANU, C. 25/21, cf. DRĂGHICEANU, C. 4. *Acestui plan . . . care se consideră ca fix în mișcarea diurnă . . . i se dă numirea de meridianul locului.* CULIANU, C. 16, cf. 19, LTR2. *Meridian magnetic* = linie obținută prin intersecția suprafeței pămîntului cu planul vertical indicat de direcția acului magnetic. Cf. PONI, F. 242, LTR2. (Adjectival) *Plan meridian* = plan care trece prin axa de rotație a unei suprafețe de rotație, pe care o intersectează după curba meridianului **(1)**. Cf. LTR2.

2. (Mat.) Curbă de intersecție a unei suprafețe de rotație cu un plan care trece prin axa ei de rotație. *Meridiane sînt secțiunile făcute de planuri ce trec prin centrul sferei.* MELIK, G. 235, cf. LTR2.

3. (Astron., în sintagmele) *Meridian ceresc* = mare cerc imaginar al sferei cerești, care trece prin zenitul locului și prin polii cerești. *Orce plan care trece prin axa lumei și poziținea unei astre determină pe sfera cerească un cerc mare căruia i se dă numirea de meridian ceresc sau cerc orariu al astrei.* CULIANU, C. 16. (Adjectival) *Cerc meridian* = instrument cu ajutorul căruia se determină trecerea unui astru la un anumit meridian **(1)** și care servește la măsurarea distanței dintre pămînt și astrul respectiv. Cf. LTR. ✦ (Adjectival) Care se referă la meridianul ceresc. *Se zice trecere meridiană sau mai simplu trecerea acestei stele.* DRĂGHICEANU, C. 5.

— Pronunțat: *-di-an.* — Pl.: *meridiane* și (neobișnuit, m.) *meridiani* (DDRF). — Și: (ieșit din uz) **meridiánă** s. f., (învechit) **merizián** (URSU, T. Ș. 236), **mirideán** s. n.

— Din lat. **meridianus**, it. **meridiano**, fr. **méridien.**

MERIDIÁNĂ s.f. v. **meridian.**

MERIDIONÁL, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. (În opoziție cu s e p t e n t r i o n a l, n o r d i c) Care se află în partea de sud sau este originar de acolo; sudic, (învechit) meridionalicesc. *Africa meridională (despre miazăzi).* DIARIU (1 817), 107/15. *America se împarte fireşte în două părți: în America septantrională . . . şi în America meridională au d-amiazăzi.* PLEȘOIANU, C. 89/4. *În partea meridională a țării de sus . . . se întind ca niște delulețe urmele unui vechi așezămînt de zidiri.* MN (1 836), 27[1]/33. *Platina . . . s-au descoperit la 1 736 în America meridională şi s-au adus în Evropa la 1 741.* STAMATI, M. 19/4. *Să ne ocupăm puțin şi cu ținuta slavilor meridionali.* BARIȚIU, P. A. II, 28. *Țerile meridionale ale globului.* ROM. LIT. 70[1]/41. ✦ Care este propriu sau specific țărilor ori popoarelor sudice. *Adierea plăpîndelor aure şi dulcilor raze ale soarelui meridional.* FILIMON, O. I, 159. *Sînt toate mofturi, fantezii meridionale.* CARAGIALE, O. VII, 179. *Viața în aer liber n-are aici amploarea din climaturile meridionale.* SADOVEANU, O. IX, 267. *Româna . . . a suferit o puternică influență slavă meridională.* ROSETTI, I. SL. 13.

2. S. m. şi f. Persoană care face parte din populația de bază a unei țări, provincii etc. sudice sau este originară de acolo. *Le lipseşte poezia şi naturalul meridionalilor.* FILIMON, O. II, 163, cf. IBRĂILEANU, SP. CR. 142. *Pasiunea meridionalilor pentru jocurile de noroc . . . formează subiectul acestui roman.* LOVINESCU, C. IV, 114. *Francezii din nord ironizează pe meridionali.* LL I, 136.

— Pronunțat: *-di-o-.* — Pl.: *meridionali, -e.* — Și: (învechit) **merizionál, -ă** adj. URSU, T. Ș. 236.

— Din lat. **meridionalis**, fr. **méridional.**

MERIDIONALICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Meridional (1). *Partea meridionalicească de la Hina.* MOLNAR, I. XII/17.

— Pronunțat: *-di-o-.* — Pl.: *meridionalicești.*

— Probabil din **meridional** + suf. *-icesc.*

MERÍE s.f. v. **mirie.**

MERIMETISÍ vb. IV v. **meremetisi.**

MERINÁNĂ s.f. (Bot.; rar) Plantă erbacee cu frunze păroase şi cu flori albe (*Moehringia trinervia*). Cf. BARONZI, L. 138, PANȚU, PL.

— Probabil din numele ştiințific al plantei, **Moehrin**[gia trinervia], după cuvinte nume de plante ca *obligeană, odoleană, sînziană.* Cf. L. ROM. 1 960, nr. 6, 41.

MERINDÁ vb. I. (Învechit şi regional) **1.** I n t r a n z. A lua masa de prînz, a p r î n z i (CDDE); a mînca după amiază, (regional) a u j i n a (BARCIANU, V., LM).

2. T r a n z. (Complementul indică alimente) A face provizii; (complementul indică ființe) a aproviziona cu alimente. Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V. *A merenda pîine şi carne pentru armată; a merenda secerătorii.* LM, cf. ALEXI, W., com. din STRAJA-RĂDĂUȚI. *Merinzim bărbați la munte.* ALR II/I MN 152, 3 946/192.

— Prez. ind.: *merindez.* — Și: **merendá** vb. I; **merinzí** vb. IV.

— V. **merindă.**

MERINDÁICĂ s. f. (Regional) Ştergar de vase (Nădlac-Sînnicolau Mare). PRIBEAGUL, P. R. 57.

— Pl.: *merindăici.*

— **Merinde** + suf. *-aică.*

MERINDÁR[1] s. m. (Învechit, rar) Persoană care făcea aprovizionarea cu alimente. V. f u r n i z o r. Cf. LM, BARONZI, L. 113.

— Pl.: *merindari.* — Și: **merindáriu** s. m. LM.

— **Merinde** + suf. *-ar.*

MERINDÁR[2] s. n. v. **merindare**[1].

MERINDÁRĂ s. f. v. **merindare**[1].

MERINDÁRE[1] s. f. (Transilv. şi, rar, Mold.) Şervet sau ştergar (cu înfloriturі sau cu cusături) în care se învelește (sau, rar, pe care se așază) la țară merindea (mai ales la cîmp); (Transilv.) merindeață, (prin Transilv.) merindăriță. Cf. LB. *Așternu o merindare pe un colț de masă, așează un blid cu brînză.* V. ROM. ianuarie 1 956, 36. *Îmi pun sare-n merindare Şi tărîță-n năfrămuță.* MÎNDRESCU, L. P. 184. *Puse neşte plăcinte-ntr-o merindare.* RETEGANUL, P. III, 58, cf. I, 21. *Fiecare aduce într-o merindare, pe care o are mai frumoasă şi cusută de mîna ei, pe un blid, un colac.* COM. SAT. V, 62, cf. CHEST. V 130/36, VIII 14/27, ALR I 784/23, MAT. DIALECT. I, 79, 180, 181. ✦ Ştergar (pentru şters pe față) (Stînceni Toplița). Cf. ALR I 1 956/227. ✦ Batistă în trei colțuri care se poartă sub şerpar. *Cămaşa e scurtă şi vîrîtă în cioareci, atîrnînd de baierile ei cîte o merindară vărgată.* FRÎNCUCANDREA, M. 23.

— Pl.: *merindări*. — Şi: **merindără** s. f., **merindăr** (H X 280, MAT. DIALECT. I, 180) s. n. — Sg. refăcut după pl. **merindare** (al lui *merindar* [2]). — **Merindar** < **merinde** + suf. *-ar*.

MERINDÁRE [2] s. f. (Învechit şi regional) Faptul de a merinda. Cf. PONTBRIANT, D. — Pl.: *merindări*. — V. **merinda**.

MERINDÁRIŢĂ s. f. (Regional) Merindare[1]. Cf. TDRG. — Pl.: *merindarițe*. — **Merinde** + suf. *-ariță*.

MERÍNDĂ s. f. v. **merinde**.

MERINDĂRÎŢĂ s. f. (Prin Transilv.) Merindare [1]. *O muiere înrudită cu mortul... dă peste secriu vreunuia din căseni sau vecini o găină şi apoi preotului o traistă, merindărița, o lumină, un colac.* MARIAN, Î. 293. *Din tort să mai țese şi cîrpe de bucate (merindăriță) cu cari se-nvăluie merindea în traistă.* BREBENEL, GR. P. — Pl.: *merindărițe*. — **Merindar** [2] + suf. *-iță*.

MERÍNDE s. f. **1.** (Popular) Hrană (rece) pe care o ia cineva cu sine cînd pleacă la drum sau la lucru; p. gener. hrană, alimente, mîncare. *Să luăm împreună cu noi 5 lucruri, să ne fie ca o merinde la vreme de primejdie.* ANTIM, P. 135. *S-au gătit Grigorie Vodă de merindele cuviincioase pentru cale.* AMIRAS, LET. III, 174/18. *Pe urmă îngrijirăm de toate merinzile pentru călătoria noastră.* GORJAN, H. I, 153/26, cf. BARIŢIU, P. A. I, 385. *Am isprăvit merindea ce o aveam pentru drum.* PANN, P. V. I, 22/26. *El s-o dus să pîndească mişcările duşmanului mai de-aproape, doar a afla ceva despre hotărîrea lor şi doar a putea căpăta ceva merinde pentru noi.* ALECSANDRI, T. II, 20. *Cîrd de fete şi neveste de la sat aduc merinde.* id. P. III, 42, cf. II, 105. *Trebuie să-i duc merinde tătîni-tău!* EMINESCU, G. P. 106, cf. id. N. 21. *Moş Vasile, viind la Folticeni, între alte merinde, aduce feciorului său şi trei purcei grijiți gata.* CREANGĂ, A. 107, cf. 27, 143. *Puse la cale să-i gătească de drum merinde şi tot ce-i trebuia.* ISPIRESCU, L. 3, cf. 13. *Vînătorii să-şi întocmească culcuş şi cină, deaca cumva n-au avut grijă a-şi aduce aşternut şi merinde în căruțe.* ODOBESCU, S. III, 18. *Merindele, zilnic, în trăişti se sfîrşesc.* MACEDONSKI, O. I, 145. *El ştie că o dată cu noi i-au sosit merindele de la Sulina.* VLAHUŢĂ, R. P. 41. *A sfîrşit toată merindea şi toți banii.* MARIAN, O. II, 316. *Masa vă e goală de merinde.* DEMETRESCU, O. 38. *Să-şi aducă merinde dacă îi trebuie.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 177. *O văd pe mama-n colțul şurii, Aşază-ncet merindea-n glugă.* GOGA, P. 21. *Unii dintre țărani... îşi aduseră merinde.* AGÎRBICEANU, A. 542, cf. 250. *Porni mai de dimineață, agale, ducîndu-şi în mînă legăturica cu merindea pentru amiază.* REBREANU, I. 398. *Fierbătoarea este locul unde locuieşte baciul şi unde se păstrează... merindili ciobanilor.* DIACONU, P. 20. *Şeile cu poclăzile, pentru căluții cei pagi, erau gata, cu trăistile cu merinde aninate de boturi.* SADOVEANU, B. 105. *Merindele, cîte erau, li le dădui pe toate.* GALACTION, O. 63. *Baciul... i-a împovărat spinarea... cu merindea unchiaşului.* ARGHEZI, C. J. 10, cf. id. S, P. 94. *Ia pînea asta. Să-ți fie alinare şi merinde.* CAMILAR, N. I, 101. [Purta] *în buzunarul stîng al pardesiului tocit merindea şi în cel drept ziare.* VORNIC, P. 30. *Deschise lădița în care-şi ținea merindea şi sculele.* T. POPOVICI, S. 224. *A doua zi... îşi puse merindea pregătită într-o trăistuță.* MARIAN, T. 158. *În zori, îşi luă merindele ce-i gătise mă-sa.* ŞEZ. VI, 11. *Nici merindea n-am sfîrşit, Nici opincile n-am rupt.* BIBICESCU, P. P. 8. *Ce ți-e Mirceo, de tot strigi, Ori porcii mi i-ai pierdut, Sau merindea mi-ai sfîrşit?* MAT. FOLK. 29. *Scoase o mică de basma Şi întinsă el masa. Ia merinda de la şa Şi o aşeză pe ea.* PĂSCULESCU, L. P. 250. *Mama merinde ni-a pune, Ş-om fugi, mîndruț, în lume.* BÎRLEA, B. 58. *La drum cînd te călătoreşti, fără merinde să nu pleci.* ZANNE, P. VIII, 321. ✦ (Regional) P. ext. Nume generic dat alimentelor şi ustensilelor care servesc la prepararea mîncării sau la mîncat, pe care mireasa le aduce drept zestre în casa soțului. *Vine o nevastă... cu desagii, în car se află merindea miresei, adusă de la părinți... şi dă apoi miresei talgerile, lingurile, jemnele, colacii, mai pe scurt tot ce se află în desagi.* MARIAN, NU. 648.

2. (Rar) Masă[1] **(I 2)**. *Veni şi vremea merindei. Un furgon cu căldări acoperite le aduse cîte puțină zeamă caldă.* D. ZAMFIRESCU, R. 257.

— Pl.: *merinde* şi *merinzi*, (regional) *merinduri* (ALR I 784/270), *merinzuri* (ib. 784/266). — Şi: (regional) **merîndă, merîndine** (ALR I 784/75) s. f. — Lat. **merenda**.

MERINDEÁŢĂ s. f. (Transilv.) Merindare[1]. Cf. LB. *Sub pomul lor se pune şi cîte o năframă... sau şi o merindreață frumoasă.* SEVASTOS, N. 343. *În unele părți ale Transilvaniei muierile îşi mai pregătesc încă şi o merindeață de moarte, care li se pune peste şurț în sicriu.* MARIAN, Î. 64, cf. id. NU. 746. *Pe toate mesele se întinseră merindețe albe.* AGÎRBICEANU, A. 154, cf. H XVII 237, CV 1 951, nr. 2, 35, com. din ŞUGAG-SEBEŞ. — Pl.: *merindețe*. — Şi: **merindreáță, merendeáță** (LB) s. f. — **Merinde** + suf. *-eață*.

MERÍNDINE s. f. v. **merinde**.

MERINDIOÁRĂ s. f. (În poezia populară) Diminutiv al lui merinde **(1)**. *Cînd e vară,*

primăvară, Ieu cu mine merinzioară Și mă sui pe plai la munte. ALECSANDRI, P. P. 314, cf. ȚIPLEA, P. P. 87. *Gată-m, mamă, merinjoară, Eu mă duc din a mea țară.* BÎRLEA, C. P. 194. *Tăt cernîndu-și fărinioară, Să-ș facă de merindioară.* T. PAPAHAGI, M. 116, cf. 66.

— Pl.: *merindioare.* — Și: **meringioáră** (DOINE, 102), **merinjoáră, merinzioáră** s. f.

— **Merinde** + suf. *-ioară.*

MERINDREÁȚĂ s. f. v. **merindeață.**

MERINÉȘTI adj. (Regional, în sintagma) *Mere merinești* = numele unei specii de mere nedefinite mai de aproape. Cf. BULET. GRĂD. BOT. I, 76.

— Etimologia necunoscută.

MERINGIOÁRĂ s. f. v. **merindioară.**

MERINJOÁRĂ s. f. v. **merindioară.**

MERINÓI subst. (Argotic) Crimă. Cf. BL II, 170.

— Pl.: ?

— Cf. țig. m e r i m o s „moarte".

MERINÓS, -OÁSĂ subst., adj. (Astăzi invar., în forma *merinos)* **1.** S. m. și f., adj. (Oaie sau rasă de oi) cu lînă creață, moale și fină, de culoare albă. *Oile numite metis s-au născut din unirea merinosului cu huros.* AR (1 829), 56²/19. *Din toate soiurile, acel merinos de origine din Spania are cea mai supțire lînă.* ER 65ᵛ/9. *Merinos spaniolești.* FILIPESCU, D. II, 82/6. *Creșterea oilor merinoase.* CALENDAR (1 858), 25/7. *Înmulțirea oilor merinoase.* I. IONESCU, D. 172. *Cea mai fină lînă e dată de merinosul electoral, avînd grosimea între 13—31 microni.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 405, cf. CHEST. V 67/32, 46. *Vorbim de oi merinos.* SADOVEANU, A. L. 131. *Folosirea intensă a acestui material de producție prin introducerea însămînțărilor artificiale a determinat schimbarea structurii între rase în favoarea rasei merinos.* SCÎNTEIA, 1 963, nr. 5 782.

2. Adj. (Despre lînă) Care este obținut de la oi merinos **(1)**. *Lînă merinos sub formă de fibre, semitorturi, fire și țesături.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 24.

3. Subst. Stofă fabricată din lînă merinos **(2)**. *Cît îi șede de frumos Cu șalvari de merinos!* ALECSANDRI, T. 81, cf. HEM. 1 228.

— Accentuat și: *mérinos.* — Pl.: *merinoși, -oase.*

— Din fr. **mérinos.**

MERINOZÁ vb. I. T r a n z. (Rar; complementul indică oi) A ameliora caracterele rasei prin încrucișare cu merinos **(1)**; a transforma în oi merinos. (R e f l. p a s.) *Pînă în prezent . . . s-a reușit să se merinozeze peste 30% din efectivul oilor.* SCÎNTEIA, 1 959, nr. 4 464.

— Prez. ind.: *merinozez.*

— V. **merinos.**

MERINOZÁRE s.f. (Rar) Acțiunea de a m e r i n o z a. *În cîțiva ani colectiviștii sînt convinși că termină merinozarea oilor.* SCÎNTEIA, 1 959, nr. 4 464.

— V. **merinoza.**

MERINTIC, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) Neîndemînatic. Cf. RĂDULESCU-CODIN.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

MERINZÁRI s. m. pl. (Prin nord-vestul Munt.) Nume dat personajelor de la nunțile țărănești care se îngrijesc să procure și să ducă la casa miresei cele necesare pentru găteala de nuntă. Cf. RĂDULESCU-CODIN, CADE.

— **Merinzi** (pl. lui *merinde)* + suf. *-ar.*

MERINZÍ vb. IV v. **merinda.**

MERINZIOÁRĂ s.f. v. **merindioară.**

MERISTÉM s. n. (Bot.) Țesut vegetal tînăr la extremitatea rădăcinii, tulpinii și ramurilor, care se înmulțește continuu în vederea creșterii acestora. *Țesuturile de origine se mai numesc formative sau meristeme.* BOTANICA, 13.

— Pl.: *meristeme.*

— Din fr. **méristème.**

MERIȘOÁRĂ¹ s. f. v. **merișor ¹.**

MERIȘOÁRĂ² s. f. v. **merișor ².**

MERIȘÓR¹ s. m. (Bot.) **1.** Diminutiv (hipocoristic) al lui m ă r ¹ **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 161, ALEXI, W., ENC. AGR. *Crescut-au doi merișori nalți.* TEODORESCU, P. P. 79. *Face-m-aș . . . o creangă de merișor, Tocmai lîng-al tău trupșor.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 280. *Frunză verde merișor.* SEVASTOS, C. 45. ✧ F i g. (În poezia populară, ca termen de dezmierdare) *Merișoru-i dus în țară.* HODOȘ, P. P. 186.

2. Numele a doi arbori cu flori melifere din familia rozaceelor: **a)** arbore (uneori arbust) originar din Siberia, cu frunze aproape rotunde, cu flori albe sau roze, cultivat adesea prin grădini pentru fructele sale folosite la dulceață *(Pirus baccata).* Cf. PANȚU, PL., CADE; **b)** (Bucov.) Scoruș-de-munte *(Pirus aucuparia).* Cf. PANȚU, PL., CADE.

3. Numele a doi arbuști cu frunze persistente: **a)** (și în sintagma *merișor de munte,* ENC. ROM., PANȚU, PL.) mic arbust de munte cu frunze veșnic verzi, cu flori melifere de culoare albă sau roșiatică și cu fructe comestibile; coacăză, cocăzar, coacăz de munte, smirdar *(Vaccinum vitis idaea).* Cf. BRANDZA, FL. 337, ENC. ROM., PANȚU, PL.,

CADE; **b)** (Transilv.) smirdar *(Rhododendron Kotschyi)*. Cf. PANȚU, PL.

4. (Munt.; prin Olt. și în sintagma *merișor ghimpos)* Ghimpe *(Ruscus aculeatus)*. Cf. PANȚU, PL.

5. (Munt., și în sintagma *merișor turcesc*, DAMÉ, T. 186, PANȚU, PL.) Cimișir *(Buxus sempervirens)*. Cf. BARCIANU, V., COSTINESCU. *Merișorul se tunde o dată sau de două ori pe an* (a. 1 882). ap. TDRG, cf. PANȚU, PL. ✦ Frunzele veșnic verzi ale merișorului[1] **(5)**. *Doi școlari eminenți și-au disputat cununa de merișor, smulgînd admirația profesorilor.* CARAGIALE, O. II, 185.

6. Numele a două specii de plante din regiunile muntoase: **a)** brăbănoi *(Pirola rotundifolia)*. Cf. LB, TDRG, PANȚU, PL.; **b)** perișor *(Pirola secunda)*. Cf. COSTINESCU, PANȚU, PL., CADE.

7. Numele a două specii de plante erbacee cu tulpina întinsă pe pămînt, cu frunze persistente lucioase: **a)** saschiu *(Vinca herbacea)*. Cf. DAMÉ, T. 185, PANȚU, PL., ENC. AGR.; **b)** bărbănoc *(Vinca minor)*. Cf. DAMÉ, T.$_2$ 40, CADE, PANȚU, PL.

8. (Prin Bucov.) Rozmarin-de-munte *(Gnaphalium silvaticum)*. Cf. PANȚU, PL.

— Pl.: *merișori*. — Și: **(2, 3) merișoáră** s. f. PANȚU, PL.

— **Măr**[1] + suf. *-ișor*.

MERIȘÓR[2] s. n. **1.** Diminutiv (hipocoristic) al lui **măr**[2] **(11)**. Cf. CIHAC, I, 161. *Ține, Făt-Frumos, acest merișor.* ISPIRESCU, L. 75. *Merișor că-i întindea, Spre mîncare i-l dedea.* TEODORESCU, P. P. 440. *Cîte fete ardelene Toate-s negre la sprîncene... Albișoare, roșioare Ca și niște merișoare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 28.

2. Fructul merișorului[1] **(2)**, de mărimea unei boabe de cireașă sau a unei nuci, de culoare roșiatică ca a mărgeanului sau galbenă, cu gust dulce, întrebuințat adesea pentru dulceață. Cf. PANȚU, PL.

3. Fructul merișorului[1] **(3 a)**, cu aspect de bacă roșie, comestibil. Cf. LB, PANȚU, PL.

4. (Regional) Oul care se vopsește cel dintîi la paști; (regional) mingișoară, cearcă. Cf. PAMFILE-LUPESCU, CROM. 187.

— Pl.: *merișoare*. — Și: **(2, 3) merișoáră** s. f. PANȚU, PL.

— **Măr**[2] + suf. *-ișor*.

MÉRIȘTE s. f. v. **miriște**.

MÉRIT s. n. Calitate, însușire (deosebită), care face ca cineva sau ceva să fie vrednic de stimă, de laudă, de răsplată. V. v a l o a r e, v i r t u t e. *Acuma tu mîi numa prin bordeie, La neamuri, de noi, varvare chiemate: Meriturile a căror nu să încheie În nește hîrtii cu slove aurate.* BUDAI-DELEANU, T. V. 67. *Meritele le răsplătească.* TEODOROVICI, M. 50/15. *Diplomele ceale vechi de împărați și crai pentru deschilinite merituri supușilor date.* id. I. 28/19, cf. VÎRNAV, L. 137^{v}/20. *Au priimit ordinul sf*[ï]*ntului Aleksandru Nevski clasul I pentru meritul vrednicilor slujbe ce au arătat.* AR (1 829), 49[1]/18. *Măsura ci*[n]*sti*[i] *este meritul persoanii, iar nu al nașterii.* CR (1 829), 6[2]/18. *Opera își are în sine de la autor meritele sau defectele sale.* HELIADE, O. II, 121. *Ca să cunoască cineva meritul unei mume de familie... îndestul este să între în casa ei.* MARCOVICI, D. 108/15, cf. id. R. 31/3. *Meritul traducătorilor buni este mare.* FL (1 838), 5[2]/27. *Cerc să cînt ș-al vostru merit în toscană armonie.* ASACHI, S. L. I, 149. *Fură omorîți atunci... Ion Beldi... și mulți alții, vestiți prin meritul și avuțiele lor.* BĂLCESCU, M. V. 393. *Vro laudă d-aude, cîrtește și se miră Cum oamenii orbește un merit așa mic.* NEGRUZZI, S. II, 211. *Acest arc de triumf fu judecat de artiștii moderni ca operă plină de merite și defecte.* FILIMON, O. I, 308, cf. 119. *A îngenunchia, a robi, a înjosi, a ucide patria sa, este trădare; a se sacrifica pentru dînsa, iată meritul.* BOLINTINEANU, O. 313. *Meritul autorilor de cari ne ocupăm.* MAIORESCU, CR. I, 342, cf. MACEDONSKI, O. IV, 73. *Și-a făcut un nume destul de cunoscut, numai prin munca și meritele lui.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 62. *În crearea femeilor, meritul este mai cu seamă evocarea feminității lor.* IBRĂILEANU, S. L. 36, cf. id. SP. CR. 51, SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 563. *Meritul esențial al cărții e însă acela de a fi creat o frescă vastă și plină de culoare a vieții.* V. ROM. martie 1 954, 267. ✧ F i g. *Meritul adevărat este întotdeauna modest.* CARAGIALE, O. IV, 219. ✧ L o c. a d j. **Cu merite** (sau **merit**) sau **de merit** = meritos. *Niciodată nu se va lipi de inima unui om cu merit.* MN (1 836), 54[2]/29. *Slujbele să fie ocupate numai de oameni cu merit* (a. 1 848). URICARIUL, X, 19. (În sintagma) *Diplomă de merit* = diplomă care se acordă elevilor și absolvenților școlilor superioare pentru învățătură și comportare excepțională. ✧ L o c. a d v. **Pe merit** = pe bună dreptate, în mod îndreptățit, justificat. *Oamenii de litere și de artă au izbutit să creeze în ultimii ani opere care și-au cîștigat pe merit dragostea poporului.* GHEORGHIU-DEJ, R. 156.

— Pl.: *merite* și (învechit) *merituri*. — Și: (învechit) **méritum** s. n. F. DUM. I, 46[1]/20.

— Din fr. **mérite**. — **Meritum**: din lat. **meritum**.

MERITÁ vb. I. T r a n z. A justifica (și a atrage) o răsplată pentru valoarea pe care o reprezintă sau pentru faptele săvîrșite; a fi vrednic (de recompensă sau de pedeapsă); a i se cuveni; (învechit) a meritarisi. *Nu crez c-or merita Asemenea simțiri.* I. VĂCĂRESCUL, B. 30^{v}/1. *Tinerimea ce a urmat în școalele naționale meritează încurajare.* CR (1 832), 231[2]/12, cf. SĂULESCU, Î. 38/9. *A aduce lauda ce pe drept merită talentul.* GTN (1 836), 92[1]/21. *M-au îndemnat a îndrepta cu deosebită îngrijire textul... și a merita oarecum votul publicului și a tovarășilor mei.* MARCOVICI, C. 5/21. *Merită o pedeapsă exemplară.* BĂLCESCU, M. V. 413. *Încrezarea*

voastră merităză pe a mea. NEGRUZZI, S. III, 123. *Simț chinuire atît mai amară Cu cît a mea soartă eu n-am meritat.* ALEXANDRESCU, M. 40. *Ciubere, meriți moarte!* ALECSANDRI, T. II, 171, cf. 185. *Amicul nostru . . . urma înainte treburile și realiza cîștigul însemnat pe care-l merita munca lui inteligentă și neobosită.* CARAGIALE, O. I, 70. *I-am lăudat în termeni excesivi pe d-na Timotin . . . adăogînd că bărbatul ei nu o merită îndestul.* IBRĂILEANU, A. 141. *Fără să se gîndească la un cîștig cît de mic . . . pe care l-ar merita.* REBREANU, R. I, 168. *Ai merita să te las la nebuniile tale, să-ți frîngi gîtul!* C. PETRESCU, A. R. 32. *El știa că-și merită libertatea și se hotărîse să lupte pentru ea cu toate gloanțele jandarmilor.* POPA, V. 76. *Acea clipă o aștepta ca pe-o încercare pe care n-o merita.* SADOVEANU, O. IX, 168. *Fiecare cu locul pe care-l merită.* BARANGA, I. 154. (Absol.) *Auzirăm că tu o să fii socotitor! Ne pare bine, mă! Zău, că ne pare bine! Tu ești bun la socoteli, meriți!* PREDA, D. 140. ✧ Intranz. *Nu sînt eu vinovat . . . dacă nu te iubesc precum meriți.* NEGRUZZI, S. I, 56. ✦ A justifica prețuirea, interesul sau grija pentru ceva. *Peștera merită mai mult decît toate curiozitățile Borseculuí a fi vizitată.* ALECSANDRI, O. P. 252. *Merita ziua de azi sfîrșitul pe care i l-am dat eu?* CAMIL PETRESCU, U. N. 221. *Am cerut un cuvînt bun, dacă scrisul meu merită.* C. PETRESCU, C. V. 149. ✦ Intranz. (Franțuzism învechit; urmat de determinări introduse prin prep. „de la") A binemerita. *Armia franceză a meritat de la patrie în lupta împotriva romanilor.* GHICA, A. 336. ✦ Spec. (Despre mărfuri, obiecte de schimb) A justifica prețul cerut; a face, a valora. *Blocul de aur merita o avere considerabilă.* ap. IORDAN, L. R. A. 480.

— Prez. ind.: *mérit* și (învechit) *meritez.*

— Din fr. **mériter.**

MERITÁL s. n. v. **meritală.**

MERITÁLĂ s. f. (Bot.; rar) Internod. *Meritalele inferioare.* GRECESCU, FL. 266. *Au meritalele cu mult mai lungi decît foile.* id. ib.

— Pl.: *meritale.* — Și: **meritál** s. n. ENC. AGR.

— Din fr. **méritballe.**

MERITÁRE s. f. (Rar) Faptul de a merita. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D.

— Pl.: *meritări* (POLIZU) și (neobișnuit) *meritare* (PONTBRIANT, D.).

— V. **merita.**

MERITARISÍ vb. IV. Tranz. (Folosit și absol.) (Învechit) A merita. *Meritarisesc, mă fac vrednic.* VÎRNAV, L. 137^{v}/22. *Zic că meritarisesc Ș-au dridul la ce voiesc.* MUMULEANU, C. 102/21, cf. 14/10, 88/17. *N-am făcut încă nimică, ca să o meritarisăsc.* KOGĂLNICEANU, S. 15. *Poate-aș meritarisi și eu de-a fi pristavlisît, ca evghenist.* ALECSANDRI, T. 1 338.

— Prez. ind.: *meritarisesc.*

— De la **merita**, după modelul unor verbe ca *afurisi, metahirisi* etc.

MERITÁT, -Ă adj. Care revine cuiva în mod justificat, care se cuvine. *Armia care nu să supune cu o credință meritată la poruncile șefului său, este biruită.* MARCOVICI, D. 260/18. *Te așteptai să fii răsplătit, chiar de la început, prin laude meritate.* ODOBESCU, S. III, 10. *Nu stătea pe gînduri să comunice mitropolitului sentimentele de meritat despreț pe care i le inspira.* IORGA, L. II, 208. ✦ (Rar) Care a primit onoruri. *O mulțîme de bărbați Meritați și mult stimați Cum se tîrăie pe jos, Pentru cîte-un os de ros.* F (1 872), 326.

— Pl.: *meritați, -te.*

— V. **merita.**

MERITEÁNĂ s. f. (Regional) Polonic (Voivozi-Oradea). ALR II 3 974/325.

— Pl.: ?

— Cf. magh. merit „scoate (apă)".

MERITÓRIU, -IE adj. (Despre acțiunile sau realizările oamenilor) Care are merite, care este vrednic de a fi prețuit, meritos; care este destul de bun, de reușit, de valoros; cu oarecare însușiri; muncit, onest. Cf. NEGULICI. *A putut produce o așa meritorie emulațiune.* ODOBESCU, S. II, 486. *Ispirescu . . . ale cărui colecțiuni de basme constituiesc o lucrare din cele mai meritorii.* MACEDONSKI, O. IV, 27. *Drama lui Caragiali e o lucrare meritorie.* GHEREA, ST. CR. II, 145, cf. CONTEMP. 1 948, nr. 112, 4/2. *Lingviștii români au desfășurat o activitate meritorie.* L. ROM. 1 959, nr. 4, 3.

— Pronunțat (f.): *-ri-e.* — Pl.: *meritorii.*

— Din lat. **meritorius, -a, -um**, fr. **méritoire.**

MERITÓS, -OÁSĂ adj. (Despre oameni sau despre acțiunile, realizările lor) Care are merite, este (destul de) bun, reușit, valoros. V. meritoriu. *Primarul Mizilului este un tînăr foarte meritos.* CARAGIALE, O. I, 264. *Să se convingă și directorul că are într-însul un colaborator meritos.* REBREANU, R. I, 243. *Elevii merituoși . . . primesc, din partea statului, burse, cămin și cantină.* SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 396. *Acest scenariu e o lucrare merituoasă prin concepțiile înaintate pe care le propagă.* V. ROM. martie 1 954, 274. ✦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care merită să fie lăudat. *Din dorința meritoasă de a ne instrui și orienta, urmărim profesional articolele de critică științifică.* LOVINESCU, C. V, 38.

— Pl.: *meritoși, -oase.* — Și: **merituós, -oásă** adj.

— **Merit** + suf. *-os.* — **Merituos**, prin apropiere de *defectuos, fastuos* etc.

MÉRITUM s. n. v. **merit.**

MERITUÓS, -OÁSĂ adj. v. **meritos.**

MÉRIȚĂ s. f. v. **mierță.**

MERÍU, -ÍE adj. v. **mereu.**

MERIZĂ vb. I. Intranz. (Prin Transilv., despre vite) A se odihni (la umbră) în timpul verii. *Răspîndirea de-a lungul Carpaților polonezi a cuvintelor românești din graiul păstoresc: bircă... merinde, rumega, meriza.* PUȘCARIU, L. R. I, 307. *Noi mergem la bradul cel mare (la) care merizează ciurda celor 99 de sate.* GR. S. V, 136. *D'ecît cu barbatul prostŭ, Mai bire la uăi pi dosŭ, Că oile-or meriza Șî altul oi capata.* ARH. FOLK. V, 141, cf. MAT. DIALECT. I, 212.

— Prez. ind. pers. 3: *merizează și meríză* (com. din ARIEȘENI-ORADEA). — Și: **merezá** vb. I. MAT. DIALECT. I, 212.

— Lat. **meridiare.**

MERÍZĂ s. f. (Transilv., Ban., Maram.) Loc, de obicei la umbră, unde se odihnesc vitele, vara, la cîmp, în timpul amiezei (VAIDA, com. din BREBENEȘTI-SIGHETUL MARMAȚIEI, GALȘA-TIMIȘOARA, ALR II 5 668/157, A I 13) sau noaptea (ALR I 1 122/61, 283); (regional) staniște, bătătură, bouriște, zăcătură, merizătoare, meriziș, meriziște, merizиștină, merizuș. *Satul cu acoperișurile-i de țiglă roșie, culcat ca o cireadă de vaci în mirez.* BENIUC, M. C. I, 477. *Paște Nică oile, Paște-le, Pornește-le,... La mereaz întoarce-le.* TEODORESCU, P. P. 41. *Mă duc cu vitele la merez.* REV. CRIT. IV, 87, cf. LEXIC REG. 20.

— Și: **meréze** (DR. V, 761), **mereáz** subst.; **mereázã** (com. din GALȘA-TIMIȘOARA) s. f., **meréz, miréz** subst.

— V. **meriza.**

MERIZĂTOÁRE s. f. (Prin vestul Transilv.) Meriză. Cf. CANDREA, Ț. O. 51, CHEST. IV 116/62. ✦ Coastă de deal unde pasc vitele (Sebiș-Arad). CHEST. IV 116/62.

— Pl.: ? — Și: (prin metateză) **miezărătoáre** (CHEST. IV 116/62), **melezătoáre** (ALRM SN I h 210/346) s. f.

— **Meriza** + suf. *-toare.*

MERIZIÁN s. n. v. **meridian.**

MERIZIONÁL, -Ă adj. v. **meridional.**

MERIZÍȘ s. n. (Prin vestul Transilv.) Meriză. Cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 102.

— Pl.:?

— **Meriză** + suf. *-iș.*

MERIZÍȘTE s. f. (Prin Transilv.) Meriză. Cf. CADE.

— Pl.: ? — Și: **merezíște** s. f. VAIDA.

— **Meriză** + suf. *-iște.*

MERIZÍȘTINĂ s. f. (Prin Transilv.) Meriză. Cf. CADE.

— Pl.: ? — Și: **merezíștină** s. f. VAIDA.

— **Meriză** + suf. *-ištină.*

MERIZÚȘ s. n. (Prin Transilv.) Meriză. Cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 102, GHEȚIE, R. M., ALR SN I h 318, MAT. DIALECT. I, 212. ✦ Loc unde a fost odată o stînă (Ciocmani-Zălau). CHEST. IV 119/273.

— Pl.: *merizușuri.* — Și: **merezúș** s. n. ALR SN I h 318, MAT. DIALECT. I, 212, FD II, 155.

— **Meriză** + suf. *-uș.*

MERLÓN s. n. Fiecare dintre masivele de zidărie care depășeau parapetul și limitau crenelurile la lucrările de fortificație antice și medievale. Cf. DL, DM, DN, LTR[2].

— Pl.: *merloane.*

— Din fr. **merlon.**

MERMÉR subst. (Turcism ieșit din uz) Stuc. [Cu ghips] *se fac tencuielile cunoscute subt numirea turcească mermer.* MN (1 836), 50[1]/49. *Pereții odăilor, toți cu mermer (stuc), imitînd marmurile cele mai rare.* REV. NOUĂ, II, 173.

— Pl.: ?

— Din tc. [yalancı] **mermer.**

MERMERÉI adj. (Turcism învechit) Ca de marmură[1] **(1);** cu desene care imită vinele marmurii (v. marmorat). *Tulpan mermerei, bucata 44 bani* (a. 1 726—1 733). N. A. BOGDAN, C. M. 161, cf. ȘIO II$_2$, 155.

— Și: **mermerí** adj. ȘIO II$_2$, 155.

— Din tc. **mermeri.**

MERMERÍ adj. v. **mermerei.**

MERMEZÍU, -ÍE adj. v. **marmanziu.**

MÉRNĂ s. f. v. **mreană.**

MÉRNIȚĂ s. f. v. **mierță.**

MEROGÍNĂ s.f. (Prin Ban.) Zarzavat aromat de la care se consumă frunzele; mirodenie **(I 2).** *Mă mînă maica-n grădină să plivesc o merogină.* GR. BĂN.

— Etimologia necunoscută.

MERÓI, -OÁIE adj. (Regional) Mieriu[1]. Cf. ALR I 32/289, 315, 1 233/278, 355, 1 484/284, 337, ALR II 3 403/272.

— **Mier** + suf. *-oi.*

MERÓP s. m. (Învechit, livresc) Prigorie *(Merops apiaster). Merope sau mîncătoare de albini.* ȘINCAI, în DR. V, 560. *O pasere ce se chiamă merop.* ȚICHINDEAL, F. 393/6.

— Pl.: *meropi.* — Și: **merópe** subst.

— Din **Merops** [apiaster], numele științific al prigoriei.

MERÓPE subst. v. **merop.**

MEROVINGIÁN, -Ă adj. Care aparține primei dinastii de regi ai Franței, privitor la această dinastie. *Marginea epochei merovingiene.* CALENDAR (1 861), 97/18, cf. 45/19.

— Pronunțat: *-gi-an.* — Pl.: *merovingieni, -e.* — Din fr. **mérovingien.**

MERS[1] s. n. Faptul de a merge.

1. Deplasare, mișcare dintr-un loc într-altul; umblet, mergere. *Fără drum și fără nici o potică de mărs sau de trecere.* CANTEMIR, ap. GCR I, 360/23. *Pe plaiuri dunărene poporu-și opri mersul.* EMINESCU, O. I, 91. *Trenul, cît îi el de lung și de greu, face la o cotitură mișcarea pe care o are un balaur în mers.* SP. POPESCU, M. G. 29. *Și se întorc cu mersul spre libice maluri.* COȘBUC, AE. 15. *De la un timp nici mersul nu mai ajută nimic, mă trîntesc iar jos.* CAMIL PETRESCU, U. N. 540. *Un cîrd de marsuini se întrec în mers cu noi.* BART, S. M. 30, cf. DOINE, 17. ✧ *Mersul trenurilor* (sau *vapoarelor)* = orar după care circulă trenurile (sau vapoarele); p. ext. tabel sau broșură care cuprinde acest orar. Cf. ALEXI, W. *La agenția companiei Fraissinet mersul vapoarelor fu studiat cu de-amănuntul.* BART, E. 74. ✧ Loc. adv. **Din mers** = fără a se opri (sau a opri pe altul) din înaintare; în timpul deplasării; mergînd. *Se întoarce, așezîndu-și din mers firele de păr în care lucește lumina.* C. PETRESCU, Î. II, 271. *Încingîndu-se din mers... colonelul alergă pe urma generalului.* BRĂESCU, V. 36. *O șalupă cu flamură galbenă — pavilionul de carantină — ne acostează din mers.* BART, S. M. 38. ✦ Fel de a merge al cuiva, umblet, pas; ritmul sau viteza cu care merge cineva; (învechit și popular) mersură, (rar) mersătură. *Ieși Zamfira — mers isteț.* COȘBUC, B. 20. *Logofătul Baloș cu mersul lui de neam ales.* DELAVRANCEA, O. II, 179. *Avea mersul legănat și așăzat, ca oamenii cei în vîrstă.* BUJOR, S. 80. *Subt mersul său ușor nici vreascurile nu trăsneau.* HOGAȘ, M. N. 130. *O, dac-ar fi ea...,* declamă dînsul patetic, *aprinzîndu-și închipuirea și grăbindu-și mersul.* REBREANU, I. 103. *Petre își iuți mai mult mersul.* id. R. II, 199, cf. ENC. VET. 133. *Șomerii îi cunoști după mers, după cum leagănă brațele.* SAHIA, N. 93. *Îi ieși înainte cu un mers țeapăn.* CAMIL PETRESCU, O. III, 192. *Intrară în porumb și-și încetiniră mersul.* PREDA, Î. 149, cf. DEȘLIU, G. 14. *Dragă-mi e lelița-naltă Și la mers cam legănată.* ALECSANDRI, P. P. 337. *A trecut bădița dealul, Îi cunosc mersul și calul.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 96. *Că ți-i mersul legănat, Trupușorul dezmierdat.* ȘEZ. I, 49. *Îmi place miesu la calu aiesta.* ALR II 2 969/95, cf. 2 965/260, 272, 279, 284, 316, 346, 349, 353, 362, 386, 414, 551, A I 20, 23.

2. (Adesea în corelație cu întors) Plecare, ducere. *N-ave nime nice o nevoie, nice la mărsu, nici la întorsu.* NECULCE, L. 42. *Trecut-au tătarîi ... și la mărsu și la întorsu tot pen Țara Muntenească.* id. ib. 105. *Trăgea nădejde altul de domnie, atunce cu mersul boierilor la Poartă.* MUSTE, LET. III, 7/9.

3. (Rar) Curgere, curs (al unei ape curgătoare). *Peste mersul Oltului prin lume, un fenomen de mari proporții se suprapune.* BOGZA, C. O. 259, cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

4. Ieșire (a fumului, a gazelor etc.). *Mersul ascendent al gazelor și mersul descendent al șarjei.* IOANOVICI, TEHN. 37.

5. Evoluție, dezvoltare, desfășurare (a unui fenomen, a unui proces etc.); mod, curs, ritm de desfășurare (a unui fenomen, a unui proces etc.). *Mersul general al omenirei... aduce acele minunate reînnoiri ce se fac pe pămînt.* BĂLCESCU, M. V. 4. *Teatrul românesc era în floarea lui. Dacă însă un curios ar fi observat cu sînge rece mersul său, ar fi văzut cu întristare că nu are baze solide.* NEGRUZZI, S. I, 345. *Acești cetățeni protestează că urbea lor e lăsată afară din mersul progresului!* CARAGIALE, O. IV, 21. *Mi-e drag Să stau și din ochi de-amărunt să privesc La sate tot mersul de trai românesc.* COȘBUC, P. II, 203. *Grea meserie e aceea de judecător pentru unul care pricepe însemnătatea misiunii lui și pe care-l interesează direcția mersului stărilor sufletești ale oamenilor.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 250. *Cîrciumarul închidea ochii și urechile, fiind vorba de bunul mers al afacerii.* REBREANU, I. 153. *Viața își reluă chiar de-a doua zi mersul ei obișnuit.* id. ib. 261. *Membrii cari să cunoască mersul daraverilor oricăror bresle.* N. A. BOGDAN, C. M. 45. *Păstra de la zi la zi, după orînduiala profesorului din București, o condică amănunțită a lucrului în mers.* C. PETRESCU, R. DR. 56. *Reprezentarea grafică a mersului unei reacții chimice.* MACAROVICI, CH. 142. *Ideile lui au o complexitate, mersul cugetării sale înaintează printre excepții, explicații și nuanțări.* VIANU, M. 191. *Aglomerarea acestor păsări... se explică prin mersul vremii, dintr-odată schimbătoare.* LINȚIA, P. II, 71. ✧ *Mers înainte* = progres. *Știința se dovedește un puternic factor al mersului înainte spre comunism.* SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 801. ✦ Desfășurare a unei activități. *Cum vă amestecați d-voastră în mersul justiției?* MAIORESCU, D. II, 166. ✦ (Mod de) funcționare a unui sistem tehnic, a unui mecanism, a unui instrument. *Cînd mai rămase de tăiat ca de patru degete, omul opri fierăstrăul din mers.* CONTEMP. 1 953, nr. 376, 4/2. *Mersul unui ceasornic, al unei mașini, al unui transformator.* DT.

6. (Învechit, rar) Fel de a acționa, de a proceda; procedeu. *Era om bun, blînd, mersele măriei sale cinstite.* LET. II, 416/12.

— Pl.: (învechit, rar, **6**) *merse.* — Și: (regional) **mes** s. n.

— V. **merge.**

MERS[2]**, MEÁRSĂ** adj. (Învechit) Care a mers; plecat, dus. (Substantivat) *Partea celor merși la războiu.* BIBLIA (1 688), 120 1/19.

— Pl.: *merși, -se.*

— V. **merge.**

46.432.

MERSĂTÚRĂ s. f. (Rar) Mers[1] **(1)**. V. umblătură, alergătură. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Să-i văd şi eu mersătura, Cum îmi calcă călcătura!* CIAUŞANU, GL., cf. GR. S. VI, 249.
— Pl.: *mersături.*
— **Mers**[1] + suf. *-ătură.*

MÉRSET s. n. (Învechit) Mers[1] **(1)**. Cf. POLIZU, LM.
— Pl.: *mersete.*
— **Mers**[1] + suf. *-et.*

MERSÍ interj. (Franţuzism) Mulţumesc! *Ce mai faci, dragă?... Sănătoasă? — Sănătoasă, mersi, răspunse ea politicos.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 119, cf. ALEXI, W. *Dansaţi cu mine, domnişoară? — Mersi! răspunde ea încet.* TOPÎRCEANU, B. 66. ✧ (Ironic) *Să zicem mersi şi pentru asta.* CONTEMP. 1 965, nr. 992, 2/6.
— Din fr. **merci.**

MERSIC subst. (Regional) Ladă umplută cu rumeguş de lemn (folosit altădată, în mănăstiri, la curăţitul farfuriilor). Cf. ZANNE, P. III, 228. ✧ Expr. **A da după mersic** = a dosi, a fura. V. a da după piersic. Cf. id. ib. 228.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MERSINĂ s. f. (Bot.; regional) Scoruş-de-munte *(Sorbus aucuparia).* PAMFILE, DUŞM. 388.
— Accentul necunoscut.
— Din tc. **mersin** „mirt".

MERSOÁRE s. f. (Regional) Felul în care se desfăşoară viaţa cuiva; trai. Cf. merge **(IV 2)** (Jidoştiţa-Turnu Severin). CHEST. II 468/20. *Dacă-ţi merge rău în casa veche, să te muţi, că are să ţi se schimbe mersoarea.* ib.
— **Mers**[1] + suf. *-oare.*

MERSÚRĂ s. f. **1.** (Învechit şi popular) Mers[1] **(1, 2)**. Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., LM. *Mersura sa e că dă o dată sau mai de multe ori în sus, şi apoi se lasă iarăşi în jos în apă.* MARIAN, INS. 309. *Sî ardî inima la toatî lumea După mersura ńa.* GR. S. VI, 256, cf. 249, RĂDULESCU-CODIN, CIAUŞANU, GL., ALR I 788/18. *Îmi place mersura la calu ăsta.* ALR II 2 969/2, cf. 2 969/531, A III 12.
2. (Prin nord-estul Olt.) „Potrivire". CIAUŞANU, GL.
— Pl.: *mersuri.*
— **Mers**[1] + suf. *-ură.*

MERŞ s. m. v. **merşă.**

MÉRŞAV, -Ă adj. v. **mîrşav.**

MÉRŞĂ s. f. (Regional) Nume dat unui animal (mai ales cal sau oaie) bătrîn, istovit; (prin Maram.) merşitură. Cf. DR. V, 211, CHEST. V 76/27, com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.
— Şi: **merş** s. m. Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.
— Din ucr. **мерша** „hoit".

MERŞÎT, -Ă adj. (Regional; despre cai) Slăbit, sleit de puteri (Petrova-Sighetul Marmaţiei). Cf. DR. V, 211.
— Pl.: *merşiţi, -te.*
— De la **merş.**

MERŞITÚRĂ s. f. (Regional) Merşă (Petrova-Sighetul Marmaţiei). Cf. DR. V, 211.
— **Merşit** + suf. *-ură.*

MERTÉC s. m. v. **mertic.**

MERTEPEÁ s. f. (Turcism învechit, în loc. adv.) **De la mertepea** = de-a rîndul, cu rost, cum se cuvine. *Care vrea să zică... de-om lua treaba de la mertepea ş-aci, am înfundatără pă dracu?* ALECSANDRI, T. 402. *Hait!... le-am turnat-o dă la mertepea.* id. ib. 434.
— Din tc. **mertebe** „ordine, rang, grad".

MERTEŞÚG s. n. v. **meşteşug.**

MERTÍC s. n. **1.** Vas (de lemn) pentru măsuratul cerealelor luate la moară ca plată pentru măcinat şi a cărui capacitate a variat (în timp şi pe regiuni) între 1 şi 16 kg. V. căpăţ. *Din haznaua lui ia cu pumnul, cu merticul.* I. NEGRUZZI, S. IV, 494. *Diferite unelte de moară, precum: ciocan... mertic.* MARIAN, Î. 39, cf. PAMFILE, I. C. 165, CHIRIŢESCU, GR. 251. *Mierticul ...pentru cereale şi făinuri.* N. A. BOGDAN, C. M. 173, cf. H II 29, IV 98, X 506. *Eu le-am dat merticu ras şi afînat, Ei mi-a trîntit merticu cu vîrf şi îndesat.* MAT. FOLK. 111, cf. com. MARIAN, VASILIU, C. 203, ŞEZ. VII, 187, com. din STRAJA-RĂDĂUŢI, ALR SN I h 181, 182, ALRM SN I h 297, ALR I 1 603, 1 604, A V 15, com. din VÎNĂTORI-NEAMŢ.
2. Cantitate de cereale sau de făină cuprinsă într-un mertic **(1)**. *Iar de vom hrăni caii la grajdiu cu iarbă verde, atunce merticul de ovăs trebuie să-l îndesim bine.* I. IONESCU, C. 91/11. *Eu zic aşa: că să pun doparte un mertic din fruntea făinii.* SADOVEANU, O. XIII, 136. *E bine făcut, îndesat, şi ridică sacul de cinci mertici cu o mînă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 298. *Fă colaci mari de doi saci... Ş-un covrig de un mertic Pentru cumnăţel mai mic.* ALECSANDRI, P. P. 97. *Ş-a făcut un colăcel... Nici mai mare, nici mai mic, Dintr-o mierţă ş-un mertic.* TEODORESCU, P. P. 153. *Şi mai na-ţi încă-un mertic, Să-mi faci un colac mai mic.* SEVASTOS, C. 302, cf. id. N. 301. *Dintr-un spic Scotea un mertic, Dintr-un snop, Un oboroc.* ŞEZ. III, 242, cf. GEORGESCU-TISTU, B. 30.
3. Plată în natură (v. tain) sau, rar, în bani; p. restr. raţie de mîncare, porţie.

Era tremis Foca de străjari să le ceară mirtic. MOXA, 374/18. *Dă-mi să mănînc din merticul tău şi să mă satur.* NEAGOE, ÎNV. 258/6. *S-au tras . . . să meargă la Crîm şi acolo şezînd pre miertic de la hanul în cetatea Ghiozlăul, cîteva luni.* M. COSTIN, LET. I, 325/12. *Luuîndu-şi merticul lui . . . să mănânce.* COD. PUŞC. 84. *Multă cheltuială au făcut ţării cu merticele ce i să da.* IST. Ţ. R. 124. *Slujitorii îşi lua merticele şi lefile deplin.* N. COSTIN, LET. II, 190/7. *I-au făcut merteci şi altele ce era de lipsă spre hrana lui.* ŞINCAI, HR. III, 66/11, cf. ŢICHINDEAL, F. 120/20. *Merticile de sare fiind şi acestea un privileghi vechi de ale ţării* (a. 1 821). IORGA, S. D. XI, 201. *Pe toată ziua se da merticuri, jimblă, vin şi mîncare.* GOLESCU, ap. CADE. *Le-au stricat obiceiu, oprindu-i să nu mai vînză sarea ce o iau de mertice* (a. 1 823). DOC. EC. 285. *I-au făcut şi mertic mare cîte 10 000 talere de an* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 257, cf. I, 312/26. *Aveau de la stăpînire pe fiecare zi mertic de carne, de pîne, de grîu sau de mei şi lumînări.* BĂLCESCU, M. V. 595. *Şi pe toată ziua să-mi dai şi tain (mertic).* PANN, P. V. I, 32/3, cf. 13/12. *Pe fiece lună îi va trimite mertic Cu toată îndestularea.* id. H. 54/1. *Ducîndu-se mai de dimineaţă să-şi ia merticul, dete peste pasărea ale cui ouă le lua el.* ISPIRESCU, L. 269. *În curte, păsările sfîrşiseră să-şi mănînce merticurile.* MACEDONSKI, O. III, 50. *Şi-ntinse lui Ulise Paharul plin, iar el şezu aproape De-a lui mertic.* MURNU, O. 247. *Ei ospătau, şi avea deopotrivă mertic fiecare.* id. I. 145, cf. PAMFILE, J. II, 154, ATILA, P. 430. *Am un frăţior mai mic, Fă şi ăluia mertic.* MAT. FOLK. 55, cf. ZANNE, P. V, 406, ALR SN I h 180. ◇ Expr. **A-şi lua** (sau **a da cuiva**) **merticul** = a primi (sau a da cuiva) o bătaie. Cf. a-şi lua porţia, v. porţie. *Eu am toane: pe cine m-o supăra cu atitica măcar, îl plesnesc şi-l trimit numaidecît la Agie să-şi ia merticul şi de acolo!* CARAGIALE, O. II, 224.

— Pl.: *mertice, merticuri* şi (m.) *mertici.* — Şi: (învechit şi regional) **miertíc** s. n., (învechit) **mertéc** s. m., **mirtíc** s. n., (regional) **mertiúg** (ALR SN I h 181) s. n.

— Din magh. **mérték** „măsură, normă". Cf. L. ROM. 1 963, nr. 1, 50—51.

MERTICÁR s. m. Cel care lua altădată uiumul cu merticul. *Avea, Şapte mori pe sub pămînt, Cari măcinau argint, Cu morar, cu merticar, Fete ce cărau la car.* PAMFILE, C. Ţ. 83, cf. com. MARIAN.

— Pl.: *merticari.*

— **Mertic** + suf. *-ar.*

MERTICÁŞ s. m. (Rar) Persoană care beneficia de un mertic **(3)**. *Să aibă a luarea sfîntul schit această sare deplin în toţi anii . . . la vreame cînd iau ş-alţi merticaşi* (a. 1 689). IORGA, S. D. XIV, 3.

— Pl.: *merticaşi.*

— **Mertic** + suf. *-aş.*

MERTICÉL s. n. (Rar) Diminutiv al lui mertic **(3)**. *Începu pe zi o dată să-i dea un mic merticel.* PANN, H. 58/20.

— **Mertic** + suf. *-el.*

MERTIÚG s. n. v. **mertic.**

MERTÚC s. m. (Regional) Proprietar al unui număr mic de oi asociat la o stînă comună (com. din ZAGRA-NĂSĂUD); cioban care are în grijă oi puţine (ALR I 1 793/269). *Cu aceeaşi budacă . . . se măsoară şi brînza ce trebuie să o capete fiecare din mertuci.* PRECUP, P. 8.

— Pl.: *mertuci.* — Şi: **miertúc** s. m. Com. din ZAGRA-NĂSĂUD.

— Etimologia necunoscută. Cf. mertic.

MERŢÍNĂ s. f. v. **mărţînă.**

MERÚC, -Ă adj. (Regional) Violet. V. mieriu. (Crişcior-Brad). Com. PAŞCA.

— Pl.: *meruci, -ce.*

— Cf. mieriu[1].

MERUÍ vb. IV v. **mirui**[2].

MERUÎT adj. (Despre meri; regional, într-un descîntec) Încărcat cu mere, plin cu mere. *Eu să rămîn curat . . . ca un vişin înflorit, ca un pom mîndru rodit, cu mere meruit.* ŞEZ. II, 95.

— Prin figură etimologică, de la **mere** (pl. lui *măr*[2]).

MERÚŢ adv. v. **mereuţ.**

MERZÁC s. m. v. **mîrzac**[1].

MES s. n. v. **mers**[1].

MÉSA adv. (Familiar, în expr.) **A intra** (sau **a cădea, a băga**) **mesa** = a ajunge (sau a face pe cineva să ajungă) într-o situaţie neplăcută, a intra (sau a băga pe cineva) într-o încurcătură, într-un bucluc, a intra (sau a băga) la apă, v. apă. *Am intrat mesa, se văicări el.* M. I. CARAGIALE, C. 29, cf. COMAN, GL.

— Din ngr. **μέσα** „înăuntru".

MESÁDĂ s. f. v. **misadă.**

MESAGÉR, -Ă s. m. şi f. (Rar la f.) Persoană însărcinată să ducă, să transmită, să comunice cuiva sau undeva un mesaj **(2)**; trimis, sol, vestitor, crainic. Cf. NEGULICI, BARONZI, I. L. I, 204/18. *Părea că auz paşii iuţi şi precipitaţi ai vreunui mesager trimis din parte-i, ca să-mi anunţe vreo secretă întîlnire.* FILIMON, O. I, 323,

cf. 131. *Era un mesager din partea ei ... Poate va trebui s-o vadă.* SADOVEANU, O. IX, 173. *Acum, nu-mi rămîne decît să aştept mesagerii domnieisale.* C. PETRESCU, C. V. 328, cf. id. A. R. 49. ✧ Fig. *Rundunelile sînt mesagerii primăverii.* COSTINESCU. *Întîii fulgi ..., aceşti mesageri ai iernii, n-au fost încă văzuţi.* SAHIA, N. 91, cf. SADOVEANU, O. IX, 50, id. Z. C. 54. ✦ (Adjectival, despre porumbei) Care a fost domesticit în scopul de a se putea întoarce (de la o mare distanţă) la locul de plecare, pentru a transmite un mesaj (2). *Două paseri albe ..., ca doi porumbei mesageri cu o veste bună.* C. PETRESCU, Î. II, 251.

— Pl.: *mesageri, -e.* — Şi: (rar) **mesajér, -ă** s. m. şi f. DDRF.

— Din fr. **messager,** it. **messaggero.**

MESAGERÍE s. f. **1.** (Învechit) Îndeletnicire a mesagerului, însărcinare pe care o îndeplinea mesagerul. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.

2. Oficiu, întreprindere, local de unde se expediază mărfuri sau (în trecut) de unde plecau diverse mijloace de transport pentru călători. Cf. NEGULICI, LM. *Ca să poată ajunge în faţa mesageriilor, trebuia acum să-nconjoare mult.* CAMILAR, N. II, 211.

3. (Rar) Mijloc de transport (vagon de cale ferată, maşină, în trecut trăsură, poştalion) folosit de o mesagerie (2). Cf. NEGULICI, COSTINESCU.

4. Sistem de transport al mărfurilor sau (în trecut) al călătorilor, organizat de o mesagerie (2). DICŢ.

5. (Neobişnuit) Mesaj (2). *Primeşte misterioase mesagerii.* ap. IORDAN, L. R. A. 481.

— Pl.: *mesagerii.*

— Din fr. **messagerie,** it. **messaggeria.**

MESÁGIU s. n. v. **mesaj.**

MESÁI s. n. v. **măsai**[1].

MESÁJ s. n. **1.** (Astăzi rar) Însărcinare, sarcină de a duce sau de a comunica cuiva ceva. Cf. NEGULICI. *Se duse ca să-şi împlinească mesagiul.* FILIMON, O. I, 105.

2. Ceea ce trebuie predat (v. scrisoare, depeşă, pachet) sau comunicat (v. ştire, veste, comunicare) cuiva; ceea ce se dă sau se comunică cuiva. Cf. NEGULICI. *Se anunţă prin mesagiile lor tainice.* C. PETRESCU, C. V. 277. *Şi-mi mai aduc aminte cu plăcere de mesagiul trimes pe o carte poştală de nevasta căprarului Bolohan.* SADOVEANU, E. 8. *După ce-l obligă să-i repete mesajul aproape vorbă cu vorbă, îi întinse mîna.* GALAN, B. I, 464. ✧ Fig. *Ţintind dintr-ascuns şi în linişte, trimiteau ... cu fiecare descărcătură un singur mesagiu de moarte.* HASDEU, I. V. 160. *Ca o fregată uşoară, purtînd deasupra valurilor un singur mesagiu: al nostalgiei.* BOGZA, C. O. 285. (În limbajul criticii literare, artistice şi muzicale) *Nu se va spune niciodată îndeajuns care este însemnătatea conceptiei despre lume şi a mesajului uman al naraţiunilor, al dramelor şi poemelor lirice.* VIANU, S. 5. *Într-un act cum are să încapă mesajul piesei?* BENIUC, V. CUC. 56. *A înţeles că, fără tipărire şi colportaj, scrisul e fără putere, fiindcă mesajul lui se iroseşte în van.* V. ROM. noiembrie 1 954, 139.

3. Apel oral sau scris, de obicei cu caracter oficial, adresat poporului, unei comunităţi sociale mai restrînse, unei organizaţii sau unei persoane. *În acest sens au fost redactate mesagiile pe care emisarii trebuiau să le ducă.* OŢETEA, T. V. 126, cf. BARANGA, V. A. 31. *Mesaj pentru armatele muncii.* VINTILĂ, O. 35. *Sesiunea Consiliului Mondial al Păcii a adoptat următorul mesaj ...* SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 394. ✦ (În sistemul monarhic constituţional) Discurs pe care regele sau un ministru (în numele regelui) îl prezintă la deschiderea parlamentului. *Acest mesagiu ce am avut onoare a-l ceti.* MAIORESCU, D. II, 237. *La deschiderea sesiunei, regele expune, prin un mesagiu, starea ţărei, la care adunările fac răspunsurile lor.* HAMANGIU, C. C. XXXI. *La mesajul regelui care ne insultă, noi vom striga: — Trăiască democraţia!* LIT. ANTIMONARHICĂ, 139.

— Pl.: *mesaje.* — Şi: **meságiu** (pl. *mesagii*) s. n.

— Din fr. **message.** — Pentru **mesagiu,** cf. it. messaggio.

MESAJÉR, -Ă s. m. şi f. v. **mesager.**

MESÁL s. n. v. **mesală.**

MESÁLĂ s. f. **1.** (Regional) Faţă de masă. *Mînîncă ... de prînz întinzînd bucatele pe o mesală, — faţă de masă.* PAMFILE, A. R. 82, cf. N. REV. R. XIV, 349, COM. SAT. III, 50, LEXIC REG. 27, L. ROM. 1 960, nr. 2, 19.

2. (Învechit, rar; atestat în forma *mesal;* probabil) Cearşaf. *Patul ... cu un mesal alb le-au acoperit.* CALENDARIU BUDA (1 818), 37.

3. (Învechit, rar) Bucată de pînză brodată cu aur şi cu perle, pe care unele femei o purtau în trecut pe cap. Cf. DDRF.

4. (Regional) Ţesătură (H V 17) ţărănească (ib. XIV 66) pentru ducerea mîncării (ib. V 390); boccea (ALR II/I MN 148, 3 928/872). ✦ P. ext. Cană (ALR I 1 602/348), ulcea (ib. 694/348), vas pentru dus bucatele (H V 294).

— Pl.: *mesale.* — Şi: **mesál** s. n., **meseálă** (CV 1 951, nr. 6, 30, LEXIC REG. 27) s. f.

— Din bg. **месал.**

MESALÍNĂ s. f. (Livresc) Femeie desfrînată. *Dezgustul ce-ţi insuflă mesalina aceasta poţi să insufli şi tu.* BOLINTINEANU, O. 385, cf. 436.

— Pl.: *mesaline.*

— Din fr. **messaline.** Cf. n. pr. Mesalina.

MESÁNICĂ s. f. (Prin Ban.) Faţă de masă. *Leg în mesańică şi duc.* ALR II/I MN 148, 3 928/29. ✧ *Mesanică d-ale lăcuiti* = bucată de muşama care serveşte pentru aşternut pe masă. ALRM II/I h 401/29.
— Pl.: ?
— Cf. m e s a l ă, m ă s a r n i c ă.

MESÁPI s. m. pl. Populaţie care a locuit în antichitate în Mesapia (ţinut în sudul Italiei); iapigi. *Limba mesapică a fost vorbită de mesapi sau iapigi.* GRAUR, I. L. 204.
— Din it. **messapi.**

MESÁPIC, -Ă adj. Care aparţine mesapilor, privitor la mesapi. *Limba mesapică... e cunoscută din vreo 200 de inscripţii.* GRAUR, I. L. 204.
— Pl.: *mesapici, -ce.*
— **Mesapi** + suf. *-ic.*

MESÁR s. m., s. n. v. **măsar.**

MESARÍŢĂ s. f. v. **măsăriţă**[1].

MESÁRNIŢĂ s. f. v. **meserniţă.**

MESÁŞ s. m. (Regional, mai ales la pl.) Mesean. *Ascultaţi... Cinstiţi mesaşi, Cinstiţi nuni mari, Puţinele cuvinte De rugăminte.* SEVASTOS, N. 380, cf. ALRM I/II h 353.
— Pl.: *mesaşi.*
— **Masă**[1] + suf. *-aş.*

MÉSĂ s. f. Numele unei slujbe religioase care se oficiază în biserica catolică, în altar. *Venea în toate zilele la biserica noastră ca să asculte mesa.* FILIMON, O. I, 322.
— Pl.: *mese.*
— Din it. **messa,** fr. **messe,** germ. **Messe.**

MÉSĂL subst. (Regional) Cuţit (Moiseiu-Vişeu de Sus). GLOSAR REG.
— Pl.: ?
— Din germ. **Messer.**

MESĂLÁUĂ s. f. v. **meseleu.**

MESĂRĂTÁTE s. f. v. **meserătate.**

MESĂRCIU s. m. v. **meserciu.**

MESĂRÍŢĂ s. f. v. **măsăriţă**[1].

MESĂRNIŢĂ s. f. v. **meserniţă.**

MESCÁ vb. I v. **meşte.**

MESCĂTOÁRE s. f. (Învechit) Vadră (MARDARIE, L. 92, 205, PASCU, S. 126), găleată, ciubăr (SCRIBAN, D).
— Pl.: ?
— **Mesca** + suf. *-(ă)toare.*

MESCĂTÓR s. m. (Învechit) Paharnic. *Mescătoriu de vin.* MARDARIE, L. 117, cf. 29, CUV. D. BĂTR. I, 292, PASCU, S. 126.
— Pl.: *mescători.* — Şi: **mescătóriu** s. m.
— **Mesca** + suf. *-(ă)tor.*

MESCĂTÓRIU s. m. v. **mescător.**

MESCHERICIÓS, -OÁSĂ adj., s. m. şi f. (Transilv.) **1.** Adj. Pofticios, lacom. Cf. LB, VAIDA, MAT. DIALECT. I, 80, 212.
2. S. m. şi f. (În forma *mischiricios)* Persoană intrigantă. Cf. CABA, SĂL.
— Pl.: *meschericioşi, -oase.* — Şi: **mischericiós, -oásă** (VAIDA), **mischiriciós, -oásă** (MAT. DIALECT. I, 80, 212) adj., s. m. şi f.
— Etimologia necunoscută. Cf. MAT. DIALECT. I, 80.

MESCHÍN, -Ă adj. **1.** (Astăzi rar, mai ales despre construcţii) Care are o înfăţişare sărăcăcioasă; sărăcăcios, (familiar) calicos. *Case, bordeie, oboare, Scunde, meschine, uşoare, Nu dau nici un adăpost.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 10, cf. NEGULICI. *O odaie... pe care mai tîrziu, cu ani în urmă, am regăsit-o mică, meschină şi întunecoasă.* SADOVEANU, E. 110. *Coloanele templelor ... sînt tot atît de meschine ca şi urîtul balcon de fier care le susţine.* CAMIL PETRESCU, O. II, 391. ✦ (În opoziţie cu m a i e s t o s, g r a n d i o s) Care este lipsit de măreţie; de proporţii reduse, m i c. *Nu vezi acolo decît... grămezioare de pămînt, ce se par a fi înălţate cu mîna omului, căci producerile naturei nu pot fi atît de meschine.* HASDEU, I. V. 108.
2. (Învechit, rar; despre oameni) Sărac. Cf. PONTBRIANT, D.
3. (Astăzi rar; despre oameni) Zgîrcit, avar. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU.
4. (Despre oameni) Lipsit de generozitate, de noblete sufletească; preocupat de interese mărunte; mic. V. e g o i s t, j o s n i c, m u r d a r. *Toţi, în afară de Sabina, îi apăreau meschini şi vrednici de milă.* C. PETRESCU, C. V. 91. *Tovarăşul ei n-o înţelegea. Era mic şi meschin.* SADOVEANU, O. VI, 585. *Petre e răutăcios şi meschin.* RALEA, S. T. II, 133. *Îşi părăseşte morga impunătoare şi devine natural, adică meschin şi găunos.* V. ROM. martie 1 954, 319. ✦ (Mai ales despre interesele, sentimentele, manifestările oamenilor) Care arată sau trădează lipsă de generozitate, de noblete sufletească, care arată sau trădează îngustime ori micime sufletească. *Meschine interese ce-n mici inimi locuiesc.* ALEXANDRESCU, M. 164. *Observări critice... niciodată*

personale, sau meschine, sau înveninate. MAIORESCU, CR. II, 337. *N-a speculat cu interesele meschine, spre a produce în sînul naţiunei o turburare.* ODOBESCU, S. III, 478. *Cercul meschinului său egoism.* CONTEMP. 1 949, nr. 160, 5/5. ✧ În context figurat) *Ce depărtări de veşnicii nu-s oare, Cînd inima e laşă şi meschină?* NECULUŢĂ, Ţ. D. 21.

5. (Mai ales despre abstracte) Lipsit de importanţă; neînsemnat, mărunt, nesemnificativ, banal. *Noi sîntem aceia ce-i putem mustra pe d-lor de a subordina, în modul cel mai pueril, veritatea istorică unor meschine pretensiuni de cătun.* HASDEU, I. C. I, XII. *Un eveniment ce ni se pare meschin astăzi, dar care avea pe acele timpuri . . . o grea însemnătate.* ODOBESCU, S. I, 276, cf. 488. *Meschinele noastre mulţumiri.* MACEDONSKI, O. IV, 143. *Viaţa din mănăstire trebuie să i se fi părut acestui spirit activ şi ager . . . meschină şi îngustă.* IORGA, L. II, 166. *Aventurile lui amoroase fuseseră meschine şi mici pînă atunci.* SADOVEANU, O. IX, 115, cf. id. E. 45. ✧ (Adverbial) *E o consolare să ştii că suferinţa ta individuală de astă dată nu se pierde meschin . . . ca un moft fără importanţă pentru restul lumei.* C. PETRESCU, Î. II, 57.

— Scris şi: (cu ortografie etimologică) *mesquin.* ANTONESCU, D. — Pl.: *meschini, -e.*

— Din fr. **mesquin.**

MESCHINĂRÍ vb. IV. Refl. (Familiar, rar) A deveni meschin **(4)**; (neobişnuit) a se meschiniza. *Azi lumea s-a meschinărit rău.* MOROIANU, S. 32.

— Prez. ind.: *meschinăresc.*

— Derivat regresiv de la **meschinărie,** sau **meschin** + suf. *-ări.*

MESCHINĂRÍE s. f. **1.** (Astăzi rar) Zgîrcenie, avariţie. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

2. Lipsă de generozitate, de noblеţe sufletească, micime, îngustime (de suflet, de caracter). Cf. PONTBRIANT, D., TEODOREANU, L. 230. *Se rupe din meschinăria clicilor împopoţonate.* CONTEMP. 1 949, nr. 164, 4/2. ✦ (Mai ales la pl.) Faptă lipsită de generozitate, de noblеţe sufletească, faptă de om cu preocupări mărunte. *Începe să urzească pe subt ascuns tot felul de intrigi şi meschinării.* VLAHUŢĂ, ap. CADE.

3. Lipsă de importanţă, de semnificaţie. *Meschinăria unei vieţi parazitare.* ✦ Întîmplare, fapt lipsit de importanţă, banal. *Ne înveselim cu toţii fiindcă am scăpat . . . de „Hai la gază, gazădă", de căţeluşa lui madam Ştiubei . . . şi de toate meschinăriile din tîrgul nostru.* C. PETRESCU, C. V. 16.

— Pl.: *meschinării.*

— Din fr. **mesquinerie.**

MESCHINIZÁ vb. I. Refl. (Neobişnuit) A deveni meschin **(4)**; (familiar, rar) a se meschinări. Cf. BUL. FIL. II, 225.

— Prez. ind.: *meschinizez.*

— **Meschin** + suf. *-iza.*

MESCHÍU s. n. v. **mischiu.**

MESCIOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui masă[1]. **I. 1.** Măsuţă **(1).** Cf. LEX. MARS. 227. *O meşcioară . . . cu oglindă* (a. 1825). DOC. EC. 347. *O meşcioară de marmură.* PANN, E. I, 86/2. *Pe o mescioară rotundă şedeau în patru picioare cinci pui de lup.* GHICA, S. 285, cf. ODOBESCU, S. I, 153. *Cu mînile la spate, se opri în faţa unui tînăr ce sta deoparte la o mescioară de nuc.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 9. *O mescioară acoperită cu o faţă de masă.* MARIAN, Î. 167. *Feţe albe, curate, întinse pe mese, pe meşcioare.* PÎRVESCU, C. 120. *Scoase o mescioară pătrată, o duse la gura băii, puse pe ea un vas cu apă.* AGÎRBICEANU, A. 435. *Mescioara încărcată cu cuie de lemn şi calapoade.* REBREANU, R. I, 65. *Mai multe mescioare cu obiecte de toaletă.* GALACTION, O. 328. ✦ (Adesea determinat prin „de noapte") Noptieră. *Sameşul se sui în pat şi scoase dintr-o mică lădiţă cîteva plicuri pe care le puse pe mica sa mescioară şi începu a le desface pe rînd.* FILIMON, O. I, 242. *Luă o sticlă de pe mescioara de noapte, bău o duşcă ţeapînă, îşi trase plapuma peste cap.* REBREANU, I. 65.

2. (Regional) Faţă de masă. Cf. COSTINESCU, com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.

II. (Regional) **1.** Perinoc (la car). Cf. H XVIII 306, ALRM SN I h 225.

2. Fund de mămăligă (Ulmu-Călăraşi). ALR I 697/960.

3. (Mai ales la pl.) Model de cusătură pe mîneca iilor; (regional) bănicel. Cf. PĂCALĂ, M. R. 519.

— Pl.: *mescioare.* — Şi: **meştioáră** (com. din STRAJA-RĂDĂUŢI) s. f., **(II 1) mesciór** (H XVIII 306) s. n.

— **Masă**[1] + suf. *-cioară.*

MESCIÓR s. n. v. **mescioară.**

MESCIORÚŢĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui mescioară **(I 1)** (Vînători-Sighişoara). ALR II/157.

— Pl.: *mescioruţe.*

— **Mescioară** + suf. *-uţă.*

MESEÁLĂ s. f. v. **mesală.**

MESEÁN, -Ă s. m. şi f. (Rar la f.; mai ales la pl.) Fiecare dintre persoanele care participă la o masă[1] (prînz, cină), la un ospăţ, la un banchet; (popular) meselnic, (regional) mesaş. V. comesean, conviv. *Împăratul întrînd să vază meseanii, văzu acolea pre un om ne-*

îmbrăcat în haine de nuntă. VARLAAM-IOASAF, 38r/7, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Vivat! ura!... Răspund mesenii aprigi c-un răcnet zgomotos.* ALECSANDRI, POEZII, 208. *Cînd sună miază-noaptea, feţele mesenilor se posomorîră.* EMINESCU, N. 7. *Cătălin... Ce împle cupele cu vin Mesenilor la masă.* id. O. I, 173. *În tot timpul ospăţului să steie numai la spatele stăpînu-său şi nici măcar să-şi rîdice ochii la ceilalţi meseni.* CREANGĂ, P. 237. *Odată se făcu o tulburare între meseni.* ISPIRESCU, L. 213, cf. BELDICEANU, P. 54. *Mesenii deveneau din ce în ce mai zgomotoşi.* BUJOR, S. 117. *Protestările mesenilor şi asigurările sincere de devotament care se ridicau în cor căzură bine fruntaşilor.* VORNIC, P. 35. *Vinul făcea ocol împrejurul mesei şi toţi mesenii se făcură mult vorbăreţi.* ŞEZ. VIII, 69, cf. VII, 73. *Voinicu-n casă-a intrat, Mesenii i-au închinat, Tot cu pahare de vin Să-i deie cinstea deplin.* BUD, P. P. 5, cf. ALRM II/I h 353. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Nu s-or spăria oaspeţii meseni dimprejurul mămăligei.* ŞEZ. IV, 114. *Socrilor mari, şi dumneavoastră, boieri meseni.* PĂSCULESCU, L. P. 69.

— Pl.: *meseni* şi (neobişnuit, f.) *mesene* (LB, PONTBRIANT, D.). — Şi: **măseán** (PONTBRIANT, D.) s. m.

— **Masă**[1] + suf. *-ean.*

MÉSEL subst. (Maram. şi estul Transilv.) Măsură pentru lichide (BÎRLEA, C. P. 278); vas din care ciobanii beau apă şi lapte (CHEST. V 131/92); pahar (T. PAPAHAGI, M. 225). *Nu dau mesel de palincă Pentru-o holdă de cînepă.* BÎRLEA, C. P. 278. *Că-i crîzma-mpăratului, Că îţ ia şi taleru, Mesălu şi galbenu.* T. PAPAHAGI, M. 87.

— Pl.: ?

— Din magh. **meszely** „litră, halbă, ţap".

MESELẮU s. n. v. **meseleu.**

MESELÉU s. n. (Transilv. şi prin Munt.) Bidinea. VAIDA, cf. CABA, SĂL., COMAN, GL., CHEST. II 382/288, 323, 327, 361, ALR II/I h 291, A I 12, 13, 17. ✧ *Meseleu mic* (sau *micuţ*) = pensulă. ALR II/I MN 149, 3 932/250, cf. 3 932/272, 279.

— Pl.: *meseleie.* CHEST. II 382/327, MAT. DIALECT. I, 79. — Şi: **meselău** (com. din TĂRCĂIŢA-BEIUŞ) s. n., **mesăláuă** (ALR II/I h 291) s. f.

— Din magh. **meszelö.**

MESELEUÁŞ s. n. (Regional) Diminutiv al lui meseleu; pensulă (Pecica-Arad). ALRM II/I h 405/53.

— Pl.: *meseleuaşe.*

— **Meseleu** + suf. *-aş.*

MESELEŬŢ s. n. (Regional, în sintagma) *Meseleuţ mic* = pensulă (Sînmihaiu Almaşului-Zălau). ALRM II/I h 405/284.

— Pl.: *meseleuţe.*

— **Meseleu** + suf. *-uţ.*

MESELÍ vb. IV. Tranz. (Prin Transilv.) A spoi, a vărui. Cf. COMAN, GL., LEXIC REG. 9, MAT. DIALECT. I, 261.

— Prez. ind.: *meselesc.* — Şi: **mesuí** vb. IV. GR. S. VII, 59, 80, ALR II/I h 246/346.

— Din magh. **meszel.**

MESÉLNIC s. m. (Popular, mai ales la pl.) Mesean (la nuntă). *Vedeţi, cinstiţi meşelnicii mei, cest frumos dar, acuma arăt la feţele d-voastră cest pom înflorit.* DENSUSIANU, Ţ. H. 239. *Se face dăruială în cinstea ginerelui de către toţi meselnicii.* H XVI 13, cf. CIAUŞANU, V. 179, ALRM II/I h 353.

— Pl.: *meselnici.* — Şi: (regional) **meşélnic** s. m.

— **Masă**[1] + suf. *-elnic.*

MESENTERÍT s. n. v. **mezenterită.**

MESERĂTÁTE s. f. **1.** (Învechit) Sărăcie, lipsă, nevoie, privaţiune, mizerie; suferinţă, nenorocire; umilinţă. *Anii miei în suspirare slăbi cu mesărătate.* PSALT. HUR. 24v/10. *Derep-ce faţa ta întorci, uiţi meserătatea noastră şi grija noastră?* PSALT. 85, cf. 52. *Întru meserătate şi în sărăcie viia.* CORESI, EV. 41, cf. 118, 294, id. PS. 74/4, 117/6, COD. TOD. 194. *Pentru străinătatea lui Hristos şi pentru meserătatea lui pre pămînt.* VARLAAM, C. 332. *În ţara grecească meserătatea pururea soţie le iaste.* HERODOT (1 645), 391. *Mesărătatea iubiia mai tare decît bogăţiia.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 36v/8.

2. (Învechit, rar) Milă, îndurare, milostivire. (Fig.) *Fă şi scaunul meserătăţiei den curat aur.* PALIA (1 581), ap. CP 217/28.

3. (Prin Mold.; în forma *măsărătate*) Epitet dat unui om nesătul, nesăţios, lacom. *Frunză verde, frunze late, C-eşti, badeo, măsărătate. Badea îmi tot cere gură, Una-i dau şi alta-mi fură.* PAMFILE, C. Ţ. 305.

— Şi: (învechit) **mesărătáte,** (regional) **măsărătáte** s. f.

— **Measer** + suf. *-ătate.*

MESÉRCIU s. m. (Învechit) Măcelar **(1).** *Avram meserciul ... şi alţi mulţi oameni buni de la noi* (a. 1 614). GCR I, 45/14. *Un meserci şi un cojocari ce sînt de treaba episcopiei* (a. 1 662). ap. TDRG, cf. IORGA, S. D. XI, 93, URICARIUL, XIX, 326. *De la mesercii ce taie vite, să ia căte 3 pt. de vacă* (cca 1 741). IORGA, S. D. VI, 219. *De la pitari, plăcintari şi mesercii (casapi) cîte 20 lei* (a. 1 776). N. A. BOGDAN, C. M. 64.

— Accentuat şi: (greşit, în dicţionare) *meserćiu.* CADE, SCRIBAN, D. — Pronunţat trisilabic. — Pl.: *mesercii.* — Şi: **mesărciu** s. m.

— Din bg. **месарче.** Cf. scr. mesarče.

MESEREÁ s. f. v. **mesereare.**

MESEREÁE s. f. v. **mesereare.**

MESEREÁRE s. f. (Învechit) **1.** Milă[1], îndurare. *Tremise Dzeul meserearea sa şi deadevărul său.* PSALT. 109, cf. 30, 205. *Priimeaşte bl*[ago]*s*[lo]*venie de la Domnul şi mesereare de la Dumnezeu.* CORESI, PS. 57/8, cf. 79/11. *Şi ai făcut mare meserearea ta, carea cu mine ai făcut.* PALIA (1 581), 71/19. *Dărui lume cu mare mesereare* (cca 1 600). CUV. D. BĂTR. II, 216/9, cf. 155/9.

2. Slujbă, funcţie, demnitate, privilegiu (acordat de un suzeran ori de un înalt demnitar inferiorului său, de stăpîn slugii sale). *Aceastea grăi Tiberie de boiari: să fie în vreame multă pre mesereare.* MOXA, 358/17, cf. 356/30, CUV. D. BĂTR. I, 435. *Giudeţ în cetatea Solunului... avînd mesereare* (a. 1 632). GCR I, 78/26. *Cela ce face greşeală de nevoie, îndemnîndu-l meserearea carea are pre mîna lui, nu să cheamă c-au greşit cu înşelăciune.* PRAV. 252. *Rogu-te să scoţi pre cutarele den cutare mesereare.* ib. 321, cf. 201. *Va lua diaconul dentr-alt popor... de-i va da vreo mesereare.* EUSTRATIE, PRAV. 40/4. *Avea parte la cinstea şi mesereaoa Sincantului.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 222ᵛ/7. ✦ Grad, rang. *Fiică fiind lui Constantin, despre mesereae illusrius* [probabil greşeală de tipar, pentru *illustrius*]. DOSOFTEI, V. S. decembrie 222ᵛ/30.

— Şi: **mesereá, mesereáe** s. f.

— Lat. **miserere.** Pentru explicarea sensului **2**, cf. TDRG.

MESERÉRNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Milos, îndurător. Cf. ANON. CAR.

— Pl.: *meserernici, -ce.*

— **Mesereare** + suf. *-nic.*

MESERÍ vb. IV. Intranz. (Învechit) A deveni sărac; a sărăci. *B*[o]*gaţii meseriră şi flămînziră.* PSALT. HUR. 28ʳ/4. *Afle-ne cruţarile tale, D*[oa]*mne, că meserim vîrtos.* ib. 67ᵛ/15, cf. PSALT. 59, 164, CORESI, PS. 83/12, 219/6. *Pentru tine meseri, fiind bogat.* VARLAAM, C. 421. *Au slăbit şi au meserit sfînta episcopie mai de tot* (a. 1 674). ap. TDRG, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. ✧ Absol. *Domnul mesereaşte şi bogăţeaşte şi smereaşte şi rădică.* PSALT. 319, cf. CORESI, PS. 420/11.

— Prez. ind.: *meseresc.*

— V. **measer.**

MESERIÁŞ, -Ă s. m. şi f. (Rar la f.) Persoană care are (şi practică) o meserie **(1)**; meşteşugar, (învechit) meşteşugaş, meşteşugareţ, (învechit, rar) meşteşugarnic. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Continuă să tragă linii pe o scîndură, ferind din cale un metru galben, articulat, de meseriaş.* C. PETRESCU, Î. II, 181. *Şi astăzi spunem de un meseriaş priceput că e un artist.* CV 1 949, nr. 6, 34. *N-o să-l lase să putrezească într-o gheretă, mai cu seamă că are nevoie de meseriaşi.* V. ROM. octombrie 1 954, 135. *Negustorimea şi meseriaşii care-şi au averile şi muncesc la rostul lor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 46. *În actuala structură socială există şi meseriaşii, care îşi bazează existenţa pe muncă proprie.* PR. DREPT, 30.

— Pl.: *meseriaşi, -e.*

— **Meserie** + suf. *-aş.*

MESERICÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Sărăcăcios; nevoiaş; mizerabil; vrednic de plîns. V. measer. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

— Pl.: *mesericoşi, -oase.*

— **Measer** + suf. *-icos.*

MESERÍE s. f. **1.** Profesiune sau îndeletnicire care se bazează pe o muncă manuală calificată, desfăşurată pentru a prelucra, a transforma etc. diverse materiale; meşteşug **(I 1)**, (regional) breaslă, (învechit şi regional) meşterie **(1)**. Cf. POGOR, HENR. *Intră în casă cu o mulţime de calfe care duc fiecare cîte ceva al meseriii.* PR. DRAM. 253. *În şcoalele noastre copiii toţi, fete şi băieţi, trebuie să înveţe un meşteşug, să aibă o meserie.* GHICA, S. 554. *Puse de gînd ca pe fiul său să-l dea să înveţe toate meseriile.* ISPIRESCU, L. 366. *Sînt dogar... Mi-am învăţat meseria la oraş.* SAHIA, N. 80, cf. PAS, Z. I, 43. *În artele populare, această împletire armonioasă între meserie şi artă este cu deosebire izbitoare.* CV 1 949, nr. 6, 34. *Un muncitor care stăpîneşte bine meseria poate să folosească din plin maşinile, instalaţiile şi timpul de lucru.* SCÎNTEIA, 1 954, nr. 2 865. *Meserie învăţai pe furate.* V. ROM. martie 1 955, 227. *Celui cu meserii multe casa-i este fără curte* (= cine se ocupă de prea multe lucruri deodată, nu realizează mai nimic). PANN, ap. DDRF. *O meserie plăteşte cît o moşie.* BARONZI, L. 56. ✧ *Şcoală de meserii* = şcoală în care se pregăteau în trecut cadre de muncitori calificaţi. *Tatăl său îl dădu atunci la o şcoală de meserii.* PREDA, M. 116.

2. P. gener. Profesiune (de orice fel). *Virtutea care haracteriseşte fiece meserie.* GOLESCU, E. 226/23. *Tînărul Robinson sporea cu vîrsta fără a şti cu ce meserie are să se deprindă. Tatăl său... îi făcea îndemnare, ca să înveţe rînduiala neguţătoriei.* DRĂGHICI, R. 4/22. *Să-l faci advocat? Meseria astă cere un talent şi o vrednicie deosăbită.* NEGRUZZI, S. I, 298, cf. II, 245. *De pămînt trîntesc condeiul, meseria o urăsc, Şi să nu-l mai iau în viaţă, eu mă jur şi hotărăsc.* ALEXANDRESCU, O. I, 178. *În zilele noastre, călugăria este o meserie.* FILIMON, O. I, 311. *Mai toţi oamenii talentaţi din acest cerc literar au părăsit literatura pentru meserii mai mănoase.* GHEREA, ST. CR. II, 99. *Alesese meseria de dascăl.* V. ROM. aprilie 1 955, 154. *Şi au venit să-l vadă cu ochii, la bordei, Boierii meseriei de cîntec şi condei.*

ARGHEZI, S. P. 94. ✧ Loc. adj. **De meserie** = care s-a specializat, s-a calificat într-un anumit domeniu de activitate. *Psihologii de meserie.* IBRĂILEANU, S. 227. *Un literat de meserie.* id. S. L. 133. *Problema... cred că merită să fie dezvoltată și dezbătută de oameni de meserie.* CV 1 949, nr. 6, 34. *Vrei dumneata să lupți împotriva unor armate de meserie?* CAMIL PETRESCU, O. II, 622. ✦ Îndeletnicire, ocupație, preocupare. *Își aleg unii meseria de a trăi din spinarea altora.* HELIADE, O. II, 55. *Sătul de a face mereu de pomană meseria ticăloasă de martor mincinos.* ODOBESCU, S. III, 44. *Își dă ultimul suspin... Între un măgar a cărui meserie e s-omoare Și-ntre un fățarnic popă.* MACEDONSKI, O. I, 240, cf. PAMFILE, J. II, 154.

3. (Învechit, rar) Loc, atelier în care meseriașul își practica profesiunea; (regional) lucrătoare. *Din suma chiriei dughenii de pe vatra tîrgului să deie stăpînul dughenii din zăce bani unul; ... iar din crăcimile și meseriile ce vor fi pe vatra tîrgului să nu deie nimică* (a. 1 839). URICARIUL, V, 12/27.

— Pl.: *meserii.*

— De la **mesereare** (**2** „slujbă, funcție"). Cf. L. ROM. 1 962, nr. 1, 70—71.

MESERIEȘÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) Meșteșugăresc. Cf. TDRG, SCRIBAN, D., IORDAN, L. R. A. 171.

— Pronunțat: *-ri-e-.* — Pl.: *meserieșești.*

— **Meseriaș** + suf. *-esc.*

MESERÍȚĂ s. f. v. **măsăriță**[1].

MESÉRNIȚĂ s. f. **1.** (Învechit și regional) Măcelărie (unde se vinde carne, uneori și unde se taie vitele, v. abator). *Pavelu apostolu învață, varece să vinde la meserniță să mîncați* (a. 1 656). ap. VAIDA. *Fietecarea trunchi de meserniță și prăvălie de carne deschisese.* CANTEMIR, IST. 174. *Târgul făninei să nu să clătească din deal..., așijderea și băcăliile, și negoațe și mesearnița* (a. 1 741). FURNICĂ, I. C. 15. *Un trunchi de meserniță de tăiat carne, ce ar ave aici în tîrgu în Ieș* (a. 1 747). IORGA, S. D. I—II, 105. *Meserniția de tăiet carne* (a. 1 795). URICARIUL, I, 145, cf. N. A. BOGDAN, C. M. 33. *Căsapul zăbovindu-să în căsapniță (mesarniță, cărnărie, măcelărie) după lucrul său...* ȚICHINDEAL, F. 197/2. *46 localuri publice (prăvălii, crîșme, meserniție).* PĂCALĂ, M. R. 95. *De cu noapte mă scol, ca să mă duc să jupesc vitele la meserniță.* SADOVEANU, O. IV, 408. *Cu smoală De la moară, Cu os de la miserniță.* MARIAN, V. 207, cf. ȘEZ. VII, 187, BL VI, 208. *Nu de mult am adus carne de la misărniță.* CV 1 951, nr. 2, 35, cf. ALRM SN I h 347. [Porcii pe] *care-i vînd în miserniță.* ALR II 4 129/141, cf. 6 524/95, A III 13. *Am umblat pe la miserniți, dar n-am găsit carne nicăieri.* MAT. DIALECT. I, 181, cf. 80, 261.

2. Fig. (Învechit, rar) Măcel, masacru. *Nu era altă, fără direaptă osînda pentru faptele lor și nu război sau vreo apărare, ce direaptă mesearniță. Trupurile dzăcea polog.* M. COSTIN, O. 172.

3. (Regional, glumeț) Șlițul pantalonilor (Deda-Reghin). MAT. DIALECT. I, 181.

— Pl.: *mesernițe.* — Și: **mesărniță** (COMAN, GL.), **mesárniță, misérniță** (pl. *miserniți*), **misărniță, mișárniță** (LEXIC REG. 14) s. f.

— Din bg. **месарница,** scr. **mesârnica.**

MÉSEȚ subst. v. **mesiță**[1].

MÉSEȚĂ s. f. v. **mesiță**[1].

MESÍ vb. IV. Intranz. (Mold. și Bucov.) A sta la masă[1], la ospăț; p. ext. a benchetui, a chefui. *Încă pe cînd nuntașii mirelui mesesc și pe cînd aceștia sînt pe la jumătatea mesei, nuntașii miresei încep a striga pe la ferestre.* MARIAN, NU. 610, cf. SEVASTOS, N. 151. *Beu boierii, se cin[s]tesc, Mînîncă și sfătuiesc. Dar cine se veselește, Mai cu seamă cin'meseșteș?* POP., ap. GCR II, 293. ✦ Tranz. A ospăta, a cinsti. *I-am mesît gini.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

— Prez. ind.: *mesesc.*

— V. **masă**[1].

MESÍA s. m. sg. Personaj mitic căruia i se atribuie, în textele biblice, rolul de mîntuitor al lumii; (în special) epitet dat de creștini lui Isus Hristos. *Grăi lui muiarea: știm că i să vie mesia ce-l va chema H*[risto]*s.* VARLAAM, ap. GCR I, 108/32. *Că-i craiu și mesiia făgăduit părinților.* N. TEST. (1 648), 2[v]/15. *Vrînd a arăta ucinicilor săi, că mesiei i s-au căzut a chinui și a învia din morți* (a. 1 651). GCR I, 153/20. *Cu un glas mărturisesc pre Domnul Hristos a fi împărat; și pentru această pricină îi dzic mesia (adecă împărat miruit).* ANTIM, P. 173, cf. 15. *Lumea se aștepta la venirea unui mesia, adică a unui mîntuitor.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Cînta-voi mai ales vouă, C-a venit Domnul Hristos, Mesia, cap luminos, Din neamul lui Avraam.* POP., ap. GCR II, 322.

— Accentuat și: *mésia.* ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Din v. sl. **мєсиꙗ,** ngr. **Μεσσίας,** lat. **messias.**

MESIÁNIC, -Ă adj. (Livresc) Care a fost prezis, care cuprinde preziceri (de mîntuire); de profet, profetic. Cf. BARCIANU. *A plecat de acasă și a rupt cu toți, ca să-și împlinească destinul lui mesianic.* C. PETRESCU, C. V. 322. *De-a lungul asupririi Seleucizilor și a dominației romanilor care îi succed, gîndirea mesianică și apocaliptică devine din ce în ce mai intensă.* V. ROM. iunie 1 957, 130.

— Pronunțat: *-si-a-.* — Pl.: *mesianici, -ce.*

— Din fr. **messianique.**

MESIANÍSM s. n. Credinţă într-un mîntuitor divin al lumii, care apare în dogmele mozaice şi creştine; curent filozofic idealist bazat pe idei mistico-religioase, mesianice; (rar, ironic, la pl.) idei care aparţin acestui curent. *Părea dispus să repete repertoriul amatorilor de „mesianisme româneşti“.* CONTEMP. 1 949, nr. 138, 6/1.
— Pronunţat: *-si-a-*. — Pl.: (rar) *mesianisme.*
— Din fr. **messianisme.**

MESÍCĂ s. f. (Neobişnuit) Măsuţă **(1)**. Cf. DR. VI, 231.
— Pl.: ?
— **Masă**[1] + suf. *-ică.*

MÉSING subst. (Germanism, prin Ban.) Alamă. ALR II 4 268/2, cf. ALR SN II h 577/29.
— Şi: **misínc** subst. ALR II 4 268/29, ALR SN II h 577/29.
— Din germ. **Messing.**

MESINTÉRIU s. n. v. **mezenter.**

MESINTHÉRIC, -Ă adj. v. **mezenteric.**

MESIŞOÁRĂ s. f. **1.** Măsuţă **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D. *Pentru case fără copii, cei doi inşi au şi mese dintr-o singură bucată, mici şi cu trei picioare, numindu-se mesuţă, mesişoară sau măsuţă.* PAMFILE, I. C. 147. *Prutule, apă vioară, Face-te-ai neagră cerneală, Spuma ta o mesişoară, Stuhul tău o penişoară Ca să scriu o hîrtioară S-o trimet la maica-n ţară.* ŞEZ. I, 47, cf. 239.
2. Ospăţ, praznic (oferit în amintirea unui mort). *De-i lua-o grozăvioară Dumnezeu să ţi-o omoare Şi să-i faci o mesişoară, Să merg şi eu la pomană.* SEVASTOS, C. 148.
3. Mîncare, hrană modestă, nepretenţioasă. *Avînd cu mine şi bucate pre cît mă iertasă vremea şi găsînd o gîrliţă ce trecea pă subt nişte pomi . . . şezui aci cu messoara mea.* GORJAN, H. II, 17/22.
— Pl.: *mesişoare.* — Şi: (regional) **messoáră** s. f.
— **Masă**[1] + suf. *-işoară.*

MESÎT s. m. v. **misit.**

MÉSIŢĂ[1] s. f. (Slavonism învechit şi regional) Lună (calendaristică). *Scrisu-se-au ceaste cărţi sf[i]nte . . . mes[i]ţa iule . . . în cetate în Orăştie.* PALIA (1 581), ap. GCR I, 38/12. *Pop Grigorie di Măhaciu . . . m[e]s[i]ţa mai* (a. 1 619). GCR I, 56/28, cf. PARACLIS (1 639), 253. *Toader Buză şi alţi mulţi care s-au prilejit aice în şapte mişăţa avgustu* (a. 1 696). ŞTEFANELLI, D. C. 15. *Şi am scris eu, Constantin Ţarbingă . . . mesiţa fevruari* (a. 1 699). IORGA, S. N. 106. *S-au tipărit în sf[i]nta mănăstire în Sneagov . . . m[e]s[i]ţă iul* (a. 1 700). GCR I, 340/2. *Mişţa pentru measeţă arată cum logofeţii puneau formulele slavice fără ca să mai ştie măcar cum să le scrie.* CUV. D. BĂTR. I, 133. *În mesiţa lui florar m-am dus în ţeară . . . pentru a lua holde.* FRÎNCU-CANDREA, M. 102.
— Prescurtat: (în textele vechi) *mesţă, msţă.* — Şi: **méseţă** s. f., **méseţ** (prescurtat: *msţ)* subst. (PARACLIS (1 639), 253), **miésiţă** (BL XI, 90), **míşăţă** (prescurtat: *mişţă)* s. f.
— Din slav. (mediobulgară мѣсяца).

MESÍŢĂ[2] s. f. (Rar) Măsuţă **(1)**. *Ana, la mesiţa de lucru, lîngă fereastră, coase o rochie pentru păpuşa Marioarei.* VLAHUŢĂ, D. 138. *Pe mesiţa de la fereastră o faţă de masă lucrată cu croşetul.* id. ib. 247.
— Pl.: *mesiţe.*
— **Masă**[1] + suf. *-iţă.*

MESLEHÉT subst. (Învechit, rar) Atribuţie, însărcinare, slujbă. Cf. m a s l a h a t. *Pă mine acum m-a ciracladisit cu meslehet nou, să ţin comisiie pentru cărăţăniia molimi[i] în Cerneţi* (a. 1 830). IORGA, S. N. 202.
— Pl.: ?
— Cf. tc. m e s l e k.

MESMERÍSM s. n. Curent (în medicină şi psihologie) care susţinea existenţa magnetismului animal; p. e x t. magnetism animal. *Acest fenomen este cunoscut sub numire de magnetism animal sau de mesmerism.* BARASCH, M. III, 103/25, cf. CADE, SCRIBAN, D.
— Din fr. **mesmérisme.**

MESÓN s. m. (Fiz.) Particulă elementară de materie, cu masa intermediară între cea a electronului şi cea a protonului. Cf. LTR[2].
— Pl.: *mesoni.*
— Termen internaţional format din gr. **μέσο-** „mijloc“ şi **-on** (terminaţie desprinsă din cuvinte ca *electron, proton).* Cf. fr. m é s o n, germ. M e s o n, engl. m e s o n.

MESÓRIŞTE s. f. v. **măsoriște.**

MESŞOÁRĂ s. f. v. **mesíşoară.**

MESTĂCÁLĂ s. f. (Prin sud-estul Ban.) Îngrămădeală (de fiinţe sau de obiecte). Cf. BL V, 144.
— Pl.: ?
— **Mesteca**[2] + suf. *-ală.*

MESTEÁC s. m. v. **mesteacăn.**

MESTEÁCĂ[1] s. f. v. **mesteacăn.**

MESTEĂCĂ[2] s. m. v. **mestecă**[1].

MESTEÁCĂL s. m. v. **mesteacăn.**

MESTEÁCĂN s. m. **I.** (Bot.) **1.** Arbore cu scoarţa albă, cu lemnul alb, gălbui sau roşiatic, cu ramuri flexibile şi cu frunze verzi-cenuşii, care creşte în regiunile deluroase şi subalpine; (livresc) betulă *(Betula verrucosa). Iacov iară luo nuiale verzi de mesteacăn, de alun şi de castan.* PALIA (1 581), 121/18, cf. CUV. D. BĂTR. I, 293. *Are atîţia măstacăni crescuţi, cît să pare că iaste o grădină pe un munte de piatră.* CANTEMIR, HR. 374, cf. GCR I, 356/33, IORGA, S. D. XIV, 270, BUDAI-DELEANU, LEX. *Acel sat îi aproape de un codru foarte frumos cu mulţi măstacăni.* KOGĂLNICEANU, S. 5. *Mastacănul jalnic se zbuciumă, se-ndoieşte Scrîşneşte şi plesnind cade.* DACIA LIT. 145/3. *Pădure mare de gîrneaţă, fag şi mesteacăn, ca de o palmă în retez (diametru).* I. IONESCU, P. 492. *O dumbravă de mesteceni formează poarta acestui rai pămîntesc.* BOLINTINEANU, O. 321. *Pădurile de brad şi de mesteacăn ale Rusiei sînt pline de această preţioasă zburătoare.* ODOBESCU, S. III, 33, cf. BARONZI, L. 138. *A scos un ulcior cu dohot de mesteacăn, ne-a uns peste tot trupul.* CREANGĂ, A. 32. *Îşi tremură frunzuliţa cîţiva mesteacăni subţiri, crescuţi pe vîrfurile munţilor.* VLAHUŢĂ, ap. CADE. *Muguri de mesteacăn.* BIANU, D. S. *Am văzut felezeie făcute... din mlădiţe subţiri de mesteacăn.* PAMFILE, A. R. 216. *Înainte de a se colora lucrurile în roşu, se colorează galben prin ajutorul frunzei de mesteacăn.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 119. *Cosaşii dormeau sub mesteceni, pe deal.* GALACTION, O. 344. *Printre mesteacănii şi fagii subţiri, se vedea satul.* C. PETRESCU, R. DR. 53. *Flăcăi chipeşi, mlădioşi şi înalţi ca nişte pui de mesteacăni.* I. BOTEZ, B. I, 122. *Mestecenii din deal, de la spatele casei, spre asfinţit, stăteau neclintiţi, cu crengile răsfirate în jos.* SADOVEANU, O. V, 333. *Vîntul trecu şuşuind prin crengile subţiri ale mestecenilor din preajmă.* id. ib. X, 523, cf. V. ROM. septembrie 1 954, 125. *Locurile... erau toate împănate cu păduri de fagi, paltini, carpeni, mesteceni.* MARIAN, T. 279. *Ungerea cu dohot, care se capătă din arderea coajei de mesteacăni.* ŞEZ. II, 69, cf. XV, 84. *Huci de mesteacăn.* ALRM SN I h 405. ✧ *Mesteacăn (alb)* = specie de mesteacăn cu scoarţa de culoare albă vie, strălucitoare *(Betula alba).* Cf. COTEANU, PL. 31, LB, LM. *Mesteacănul (Betula alba) creşte şi la munţi, printre brazi.* ŞEZ. XV, 84. *Mesteacăn negru* = specie de mesteacăn cu scoarţa de culoare brună *(Betula carpatica).* PANŢU, PL., cf. SIMIONESCU, FL. 85. *Mesteacăn mic* = specie de mesteacăn, arbust înalt pînă la un metru, care creşte în regiunile alpine *(Betula humilis).* Cf. SIMIONESCU, FL. 292. *Mesteacăn pitic* = specie de mesteacăn, arbust înalt pînă la o jumătate de metru *(Betula nana).* Cf. id. ib. 292, DS. *Mesteacăn pufos* = specie de mesteacăn, arbust sau arbore cu scoarţa albă sau brună-cenuşie cu pete albe; mestecănaş (2) *(Betula pubescens).* Cf. PANŢU, PL., DS. ✧ Fig. (Cu aluzie la scoarţa de culoare albă a arborelui) *Nu mai sînt aşa de tînăr, nu mai sînt aşa de sprinten, Văd la tîmpla mea mesteceni.* LESNEA, A. 139. (Expr., regional) **A-i ieşi** (cuiva) **mestecenii** = a încărunţi. BREBENEL, GR. P. *Nu te mai ţinea tînăr, că ţi-o ieşit mestecenii.* id. ib. ✦ Lemn de mesteacăn **(I 1).** *M-am oprit să mă gîndesc pe o bancă de mesteacăn.* CAMIL PETRESCU, U. N. 241. *Pe o vatră veche de foc ardeau bucăţi mari de mesteacăn.* SADOVEANU, O. VII, 273. ✦ Crengi (flexibile) de mesteacăn **(I 1).** *Mătură de mastacăn.* ALR II/I MN 150, 3 934/836.

2. (Prin Olt.) „Oţetar, salcîm". LEXIC REG. 42.

II. (Regional) Epitet dat unui cal de culoare albă (Mateiaş-Rupea). Cf. DR. V, 211. *De unde ai cumpărat mesteacănul ăla?* ib.

III. (Prin Transilv.) Numele unui vînt (H XVII 10) care bate dinspre nord (ib. XVIII 106).

— Pl.: *mesteceni* (regional *meşteceni*, VÎRCOL, V. 96), *mesteacăni* şi (regional) *mestecini.* — Şi: (regional) **mesteácăl** (ALR I 1 930/156) s. m., **mesteácă** (DR. IV, 481, ALR I 1 930/231, 516, ALR II 6 397/95) s. f., **mesteác** (ALR I 1 930/402, 420, 708, ALR II/I MN 150, 3 934/414), **măsteăcăn, măsteác, măstăcăn, măstác** (GR. S. I, 179, ALR I 1 930/24, 30, 35, ALR II/I MN 150, 3 934, ALR II 6 397/29) s. m.

— Lat. **mastichinus** „de mastic". Pentru explicarea formei româneşti, cf. CDDE.

MESTEACĂNÉT s. n. v. **mestecănet.**

MÉSTEC[1] s. n. (Rar) Mestecat[1]. V. m e s t e c a r e[1]. *Obosea pînă să-nghită Şi des din mestec se oprea.* ap. TDRG.

— Derivat regresiv de la **mesteca[1].**

MÉSTEC[2] s. n. v. **amestec.**

MÉSTEC[3] subst. v. **mestecă[1].**

MÉSTEC[4] subst. v. **mestecă[2].**

MESTECÁ[1] vb. I. T r a n z. **1.** A sfărîma un aliment cu dinţii şi a-l amesteca în gură (spre a-l înghiţi). *Şi rădăcinile lemnelor mesteca, de foame mare.* BIBLIA (1 688), ap. TDRG, cf. LB. *Mestecînd odinioară Nastratin Hogea mastic.* PANN, H. 7/2. *De leneş ce era, nici îmbucătura din gură nu şi-o mesteca.* CREANGĂ, P. 329, cf. DELAVRANCEA, S. 51. *Într-un colţ, o călătoare cu haina săracă şi neagră mesteca în silă un corn.* C. PETRESCU, S. 150, cf. BACOVIA, O. 238. *Mestecă un dumicat de pîine în gură.* STANCU, R. A. III, 234. *Frig hartanuri de carne..., mestecă pîne, albă ca pînzele cucoanei Lupului.* CAMILAR, N. I, 273. *Dă-mi, Doamne, o pară în gură; daca mi-o dai, mi-o şi mestecă,* se zice despre un om leneş. Cf. ZANNE, P. VI, 548. (Fig.) *Batoza duduie la arie... cînd are de mestecat snopi plini.* CAMILAR, N. I, 312. ✧ Absol. *Începu să*

mestece grăbit și prost, căci nu avea decît vreo două-trei măsele. CAMIL PETRESCU, O. III, 240. *Și a mînca încă-i greu, că, dacă nu-i mesteca, te frigi*, se spune despre un om leneș. Cf. ȘEZ. I, 219. *Mestică cît poți înghiți* (= nu fi lacom). Cf. ZANNE, P. III, 662, 583, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. ✦ A învîrti ceva (cu limba) în gură. *Calul lui Ștefăniță Vodă . . . mestecă spuma amestecată cu sînge.* GHEREA, ST. CR. III, 359. *Cum mesteci spuma albă-n frîu, Cum joci al coamei galben rîu.* COȘBUC, B. 101. ✧ Fig. *Numai ea nu rîdea, ci își mesteca ciuda în vîrful buzelor.* BASSARABESCU, S. N. 164. *Mi-am culcat capul pe lutul străbun Alăturea cu alții Ce mestecă prin somn cuvinte fără sens.* BENIUC, V. 27.

2. Fig. A pune la cale; a pregăti, a plănui. *Diaconescu zîmbește caracteristic: se vede bine că mestecă-n sine o replică zdrobitoare.* CARAGIALE, O. II, 57.

— Prez. ind.: *méstec.* — Și: (popular) **mesticá** vb. I.

— Lat. **masticare.**

MESTECÁ² vb. I v. **amesteca.**

MESTECÁR s. n. (Regional) Făcăleț (pentru mestecat mămăliga). Cf. DDRF, L. ROM. 1 959, nr. 3, 66.

— Pl.: *mestecare.*

— **Mesteca²** + suf. *-ar.*

MESTECÁRE¹ s. f. Acțiunea de a mesteca¹; (rar) mestecătură¹. V. mestecat¹, mestec¹. Cf. LB, POLIZU, BARCIANU, V., DDRF.

— Pl.: *mestecări.*

— V. **mesteca¹.**

MESTECÁRE² s. f. v. **amestecare.**

MESTECÁT¹ s. n. Faptul de a mesteca¹; (rar) mestec¹. V. mestecare¹. *Se auzea mestecatul domol al animalelor intrate în porumb.* T. POPOVICI, S. 355.

— V. **mesteca¹.**

MESTECÁT² s. n. v. **amestecat.**

MESTECÁT³, -Ă adj. (Despre alimente) Sfărîmat, măcinat cu dinții și amestecat în gură. *Mestecată bucată care și așteaptă*, se spune despre cei care vor să aibă toate de-a gata, fără nici un efort. Cf. ZANNE, P. III, 493.

— Pl.: *mestecați, -te.*

— V. **mesteca¹.**

MESTECĂT⁴, -Ă adj. v. **amestecat.**

MÉSTECĂ¹ s. f. (Popular) Rășină de brad netopită (com. din BISTRIȚA) sau fiartă (GR. S. VI, 240), galbenă ca ceara și dulce (PAMFILE, I. C. 250, ȘEZ. III, 70), care se mestecă în gură (ARH. FOLK. V, 118, LEXIC REG. 82) sau se mănîncă (PĂCALĂ, M. R. 116). *Lucruri de ale gurii: măsline, stafide, năut . . . , curmale, candel și mestică pentru copii.* CONV. LIT. XLIV, 658. *Mesteaca . . . se mestecă în gură de unii din muntenii Moldovei de sus.* PAMFILE, I. C. 250. *Copiii mai nerăbdători alergau înaintea tatilor lor ca să le dea „mestecă".* DRAGOMIR, O. M. 29. ✦ (Regional) „Pastă făcută din buruiana chițion" (Unirea-Călărași). H VII 480.

— Și: **méstică** s. f., (regional) **méstec** (com. din BISTRIȚA) subst., **mesteácă, méștecă** (PĂCALĂ, M. R. 116, GR. S. VI, 240) s. f., **meástic** (BUL. FIL. V, 168) subst.

— Din gr. **μαστίχη**, prin apropiere de *mesteca¹.*

MÉSTECĂ² s. f. (Bot.; regional) Răsfug *(Chondrilla juncea). Tufe de mestecă se desluşeau prin grîu.* SANDU-ALDEA, U. P. 163, cf. PANȚU, PL., H II 79. *Foaie verde de mestec, Gheorghieș, fecior de grec, A avut case pe temelii Ș-o rămas în sărăcii.* ȘEZ. III, 58, cf. PAMFILE, A. R. 72.

— Pl.: *mesteci.* — Și: **méstec** (accentuat, din necesități prosodice, și: *mestéc)* subst.

— De la **mesteca¹.** Cf. SCRIBAN, D.

MESTECĂCIÚNE s. f. v. **amestecăciune.**

MESTECĂLẮU s. n. (Prin Transilv. și Ban.) Făcăleț (pentru mestecat mămăliga). CHEST. VIII 15/2, cf. A III 7, 18, GLOSAR REG.

— Pl.: *mestecălaie.*

— **Mesteca²** + suf. *-ălău.*

MESTECĂNÁȘ s. m. (Bot.) **1.** Diminutiv (hipocoristic) al lui mesteacăn **(I 1).** DICT.

2. Mesteacăn pufos *(Betula pubescens).* Cf. PANȚU, PL., SIMIONESCU, FL. 85.

— Pl.: *mestecănași.*

— **Mesteacăn** + suf. *-aș.*

MESTECĂNÉT s. n. (Rar) Mestecăniș. cf. LM, DDRF.

— Și: (suspect) **mesteacănét** s. n. DDRF.

— **Mesteacăn** + suf. *-et.*

MESTECĂNÍȘ s. n. (Cu sens colectiv) Pădure (mică) de mesteceni **(I 1)**; grup de mesteceni (care alcătuiesc o pădurice, un crîng); (rar) mestecănet, (regional) mestecăniște, mestecărie, mesteciș. *Mă părăsi căutînd bivolița pierdută în mestecăniș.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 116, cf. COSTINESCU, LM. *Iau toporul pe mînă, trec valea Corbului, o iau la deal prin mestecăniș.* SĂM. III, 824. *Lumina de toamnă umplea ca de un fum auriu mestecănișul.* SADOVEANU, O. III, 365. *O adunătură de mesteceni se numește mestecăniș.* ȘEZ. XV, 84.

— Pl.: (rar) *mestecănișuri*. V. ROM. ianuarie 1 954, 37.
— **Mesteacăn** + suf. *-iș*.

MESTECĂNÍȘTE s. f. (Regional) Mestecăniș (Beclean-Dej). ALRM SN I h 405/260.
— **Mesteacăn** + suf. *-iște*.

MESTECĂNÓS, -OÁSĂ adj. (Regional, despre un loc, un teren) Cu mesteceni **(I 1)** (Petrești de Jos-Turda). ALRM SN I h 405/250.
— Pl.: *mestecănoși, -oase*.
— **Mesteacăn** + suf. *-os*.

MESTECĂRÍE s. f. (Regional) Mestecăniș (Voiniceni-Tîrgu Mureș). ALRM SN I h 405/235.
— **Mesteac** + suf. *-ărie*.

MESTECĂTÓR, -OÁRE subst., adj. v. **amestecător**.

MESTECĂTÚRĂ[1] s. f. (Rar) Mestecare[1]. Cf. COSTINESCU, LM, BARCIANU.
— **Mesteca**[1] + suf. *-(ă)tură*.

MESTECĂTÚRĂ[2] s. f. v. **amestecătură**.

MESTECẮU[1] s. n., s. m. **1.** S. n. (Popular) Băț gros de lemn, în formă de sul, folosit la mestecatul mămăligii (v. făcăleț, melesteu, mestecar, mestecălău, mestelnic, mămăligar **II 1**, culeșer), pe alocuri și la mestecatul laptelui în care s-a pus cheagul, al laptelui prins sau al zerului (CHEST. V 139/56, A II 6, 12), la întinsul aluatului (ALR II 3 982/836, 872, v. vergea, sucitor), la măngăluitul rufelor (ib. 3 386/812, 3 386bis/836). Cf. KLEIN, D. 221, HEM 1 709. *Un mestecău de mămăligă, mai multe linguri și furculițe de lemn.* PĂCALĂ, M. R. 451. *Îndată ce începea zărul a fierbe, ca să nu se prindă pe fundul căldării, se mesteca într-una cu „mestecăul urdei“.* DRAGOMIR, O. M. 15, cf. MAT. FOLK. 1 551, PLOPȘOR, C. 42. ✦ (Regional) Polonic (Totoreni-Beiuș). A I 22.
2. S. m. (Regional) „Cel ce tot dă cu nasul prin bucătărie și se amestecă la fiert“ (Brașov). Com. PUȘCARIU.
— Pl.: **(1)** *mestecaie*, **(2)** *mestecăi*. — Și: (regional, **1**) **meștecău** (PĂCALĂ, M. R. 429, ALR II 4 103/130, A II 6, 12), **măzdăgău** (ALR II 4 103/105) s. n.
— **Mesteca**[2] + suf. *-ău*.

MESTECẮU[2] subst. (Argotic) Gură (a omului). GR. S. VII, 119. *Cînd ți-oi da una la mestecău, vezi stele verzi!* Com. din PLOIEȘTI.
— Pl.: ?
— **Mesteca**[1] + suf. *-ău*.

MESTECÍȘ s. n. (Regional) Mestecăniș (Somova-Tulcea). ALRM SN I h 405/682.
— **Mesteac** + suf. *iș*.

MESTELÉU s. n. v. **melesteu**.

MESTÉLNIC s. n. (Prin Ban.) Făcăleț (pentru mestecat mămăliga). H XVIII 45, cf. TODORAN, GL.
— Pl.: *mestelnice*.
— Cf. mesteleu.

MESTEȘÚG s. n. v. **meșteșug**.

MESTI[1] s. m. pl. v. **meși**[1].

MESTÍ[2] vb. IV v. **mește**.

MESTICÁ vb. I v. **mesteca**[1].

MÉSTICĂ s. f. v. **mestecă**[1].

MÉSTII subst. pl. v. **meși**[1].

MESTREȘÚG s. n. v. **meșteșug**.

MESTRÍE s. f. v. **mistrie**.

MESUÍ vb. IV v. **meseli**.

MESÚȚĂ s. f. v. **măsuță**.

MEȘ s. n. **1.** (Prin sudul Transilv.) Inel care se formează anual în trunchiul unui arbore, mai ales în trunchiul unui stejar (și după care se calculează vîrsta arborelui). Cf. DENSUSIANU, T. H. 324, PAȘCA, GL. ✦ (Prin nord-estul Olt.) „Nod la lemne“. CIAUȘANU, GL.
2. (Prin Olt., Munt.) Strat, pătură. Cf. CIHAC, II, 193. *Acolo e alt meș de nisip.* BOCEANU, GL.
— Pl.: *meșuri*. — Și: **(1) mej** s. m. PAȘCA, GL.
— Etimologia necunoscută.

MÉȘĂ s. f. **1.** Șuviță de păr, adesea de altă culoare sau nuanță decît restul părului; șuviță de păr atașată la părul natural (pentru a-l îmbogăți și a-l înfrumuseța). *Purta pieptene și oglindă rotundă, pe care le întrebuința mereu, potrivindu-și ba cărarea, ba meșa de pe frunte, ba cravata.* TEODOREANU, M. U. 28.
2. (Med.) Bucată de tifon sau de vată care se introduce într-o rană, pentru a o drena. DICȚ.
— Pl.: *meșe*.
— Din fr. **mèche**.

MÉȘCĂ s. f. (Prin Olt.) **1.** Lemn cu care sînt zdrobiți strugurii (pentru a obține mustul). Cf. LEXIC REG. 42.
2. Bătător (de lapte), (regional) brighidău, drugă, mîtcă. Cf. LEXIC REG. 42.

— Pl.: *meşti.*
— Etimologia necunoscută. Cf. m e ş t e.

MÉŞDĂ s. f. v. **mejdă.**

MEŞEÁ s. f. (Prin nordul Dobr.) Stejar (H XIV 373) mărunt (ib. 444); nume dat mai multor varietăţi de stejar (ib. 444, ALR I 1 948/677).
— Pl.: *meşeale* (H XIV 373) şi *meşeli* (ALR I 1 948/677).
— Din tc. **meşe.**

MEŞELÍC s. m. (Prin nordul Dobr.; cu sens colectiv) Pădure mică (H XIV 475) de stejar (DS); desiş de stejar (DS).
— Pl.: *meşelici.* — Şi: **meşelíciu** s. m. H XIV 475.
— Din tc. **meşelik.**

MEŞELÍCIU s. m. v. **meşelic.**

MEŞÉLNIC s. m. v. **meselnic.**

MEŞFERÉT s. n. (Turcism învechit) Consfătuire, sfat. *Mai sus numitul vezir au făcut şi multe meşfereturi, şi în cea după urmă . . . s-au găsit cu cale ca să nu se facă război.* VĂCĂRESCUL, IST. 292.
— Pl.: *meşfereturi.*
— Din tc. **meşveret.**

MÉŞGHIE s. f. (Maghiarism regional) Hat, răzor, hotar (care desparte două ogoare). Com. din fostul judeţ BIHOR.
— Pl.: *meşghii.*
— Din magh. **mesgye.**

MEŞI[1] s. m. pl. **1.** Un fel de încălţăminte fără toc, confecţionată din piele foarte subţire, purtată în trecut de bărbaţi, peste ciorapi (şi de obicei în papuci sau în cizme). *Şi-l găsiră că-ş mînca tot: şi paşmaţii, şi mestii, şi braţele ca de striini.* MOXA, 370/7, cf. CUV. D. BĂTR. I, 439. *S-au aflat aceste: . . . cămeaşe de lînă călugărească, părechi de meşi negri de piiale* (a. 1 752). IORGA, S. D. XII, 63. *Papuci cu mestii bărbăteşti* (a. 1 792). URICARIUL, IV, 134/9. *Papuci se zic aceia ce învălesc numai degetele picioarelor, avînd şi talpă pă care calcă, şi se port împreună cu meşi, însă meşii încălţaţi piste ciorapi, iar papucii piste meşi.* I. GOLESCU, C. *Tot aşa e cu încălţămintea: cizme roşii, meşi galbeni şi cipici negri europeni.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 16. *Încălţat cu meşi şi papuci de saftian galben.* FILIMON, O. I, 107, cf. 195. *Boeriu . . . îşi azvîrlea papucii, de rămînea numai în mestii, şi giuca parola sau cordeaua.* ALECSANDRI, T. 82. *Boierii cei mari se îmbrăcau cu ciacşiri roşii, cu meşi, papuci sau cizme galbene.* GHICA, S. 501. *Din Rusia îi venea săftianuri pentru stîrlici şi meşi.* ap. N. A. BOGDAN, C. M. 182. *Boierul . . . avea sindrofie şi chefuri acasă, numai-n işlicel şi-n meşi.* CARAGIALE, O. III, 221. *Hagi Tudose . . . cu fes în cap, c-o fermenea neagră şi cu un anteriu vărgat negru cu galben. Brîu vişiniu şi cu meşi roşii în picioare.* DELAVRANCEA, O. II, 298. *Papugiii mai lucrau şi mestii sau meşii, o altă încălţăminte de piele, care cuprindea piciorul pînă la genunchi.* PAMFILE, I. C. 342. *Să ajungă cîrpaci şi să dreagă meşii şi imineii turcilor nevoiaşi.* GALACTION, O. A. I, 379. *Bătu din palme . . . şi se înfăţişară doi slujitori cu meşi galbeni în picioare.* SADOVEANU, O. V, 507. *Care pe subt pat intra, Cafele Că răsturna, Ciubuce Că-şi arunca, Meşii-n urmă că-şi lăsa.* TEODORESCU, P. P. 572. *Un boier cu barba de un cot, îmbrăcat cu antereu de cutnie în dungi, cu şecşiri roşii, papuci cu mestii.* ŞEZ. XII, 45. ✧ E x p r. (Familiar) **A nu-i da** (cuiva) **meşii** = a nu-i conveni (cuiva), a nu-i da mîna; a nu îndrăzni, a nu cuteza. *Am poftit pe Tell să se bată la duel şi nu i-a dat meşii. I-a fost frică.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 418. *Pe unde îl ştie, Nu-i dă meşii să mai vie.* PANN, P. V. III, 22/20. *Ce să facă? Să se ducă acolo, nu-i da meşii, căci nu ştia ca ce drăcovenie să fie aia.* ISPIRESCU, L. 255. *Nu le mai dă meşii să se pitească acolo.* MUSCEL, 17, cf. PAMFILE, DUŞM. 282. (Familiar) **A-l ţine** (pe cineva) **meşii** = a fi în stare, a putea. *L-a dat gata şi p-ăsta; doi bărbaţi în trei ani . . . — Ei, şi dumneata ai vrea să te arunci, crezi că te ţin meşii?* M. I. CARAGIALE, C. 21.
2. (Prin Ban.) Cizme (H XVIII 145, L. COSTIN, GR. BĂN. 136); p. r e s t r. turetci (L. COSTIN, GR. BĂN. 136).
3. (Prin Munt., Dobr.) Pantofi de postav (BIANU, D. S. 373, AN. DOBR. IV, nr. 4, 101, ALR I 1 878/690, 700); tîrlici (AN. DOBR. IV, nr. 4, 101).
4. (Neobişnuit) „Pantofi fără toc, pentru copii". CHIRIŢESCU, GR. 251.
— Şi: (rar) **meşti** (ŞIO II$_1$, 257, DDRF, TDRG), **mesti** (ŞIO II$_1$, 257, BARCIANU, ALEXI, W.) s. m. pl., **méstii** subst. pl.
— Din tc. **mest.**

MEŞI[2] s. m. pl. (Regional) Nervi (Şibot-Orăştie). CV 1 951, nr. 6, 27. *Iară are meşi omul ăsta.* ib.
— Etimologia necunoscută.

MEŞÍN[1] s. n. v. **meşină**[1].

MEŞÍN[2], **-Ă** adj., s. m. şi f. v. **mezín.**

MEŞÍNĂ[1] subst. **1.** S. f. Piele de oaie sau de capră, tăbăcită, folosită la confecţionarea unor obiecte de îmbrăcăminte şi de încălţăminte, mai ales la căptuşirea încălţămintei; p. e x t. (mai ales la pl.) bucată sau sort de piele de acest fel; obiect confecţionat dintr-o astfel de piele. *Căpeteniile înfăşară în prostirile aceale ce primiră . . . şi în meşinuri.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 258/27,

cf. ANON. CAR. *Vama cea mare precum s-au aşezat ... Meşine de 52: 1 leu* (a. 1 726—1 733). N. A. BOGDAN, C. M. 160. *Învăţătură pentru cum să dai ape roşii pe meşină la cărţi* (începutul sec. XIX). GRECU, P. 402. *Scauni îmbrăcati cu meşănă* (a. 1 821). IORGA, S. D. XXI, 414. *Nici să să puie la lucru în loc de saftiian meşină, că aceea este înşelăciune* (a. 1 823). DOC. EC. 289. *Ceară, bumbac, meşini, hier, pietre, tutun, peşte sărat, cafea, pînză, şi marfă de Ţarigrad.* CR (1 832), 208 ²/26. *Boierii cei mari se îmbrăcau cu ... papuci sau cizme galbene de meşină.* GHICA, S. 501. *Cizmarul întrebuinţează pentru căptuşeala pantofilor şi a cizmelor meşină albă şi roşie, ce se aduce din Turcia.* I. IONESCU, M. 704. *Tureatca este căptuşită cu un fel de piele roşie-gălbuie, subţire şi păroasă, numită meşină.* PAMFILE, I. C. 348. *Făceau ciubote pentru ţărani, iminii ... şi papuci femeieşti de meşină.* N. A. BOGDAN, C. M. 178, cf. NICA, L. VAM. *Două ghete de meşină deşelată.* KLOPŞTOCK, F. 222. *Privea nehotărît în jos, la noroiul ce căuta să-i treacă peste opincile-i subţiri, ca de meşină.* MIHALE, O. 48. *Întinsese bucata de meşină pe masa de croit.* SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 798. *Drag mi-a fost şi-mi pare bine C-am cal negru pe supt mine Şi cu şaua de meşină.* MAT. FOLK. 371, cf. ŞEZ. IX, 33. *Pe faţă poartă un obrăzar făcut de meşină.* I. CR. II, 12.

2. Subst. pl. (Mold., în forma *meşini)* Pantaloni ţărăneşti confecţionaţi din piele tăbăcită de oaie sau de miel. *6 pt. pe neşti meşini* [glosat: „nădragi din piele de oaie"] (a. 1 743). BUL. COM. IST. I, 228, cf. IZVOADE, 340, H I 103, VI 33, 228, X 112, XVI 272, 289. *Pe cel deal, pe cel colmel, Primblă-mi-s-un voinicel Cu cuşmă creaţă de miel, Cu meşini, cu cojocel.* SEVASTOS, C. 173, cf. 159, ŞEZ. I, 10, I. CR. III, 377, VASILIU, C. 14. *Călduroasele meşini (cioareci din piei de oaie cu lîna înlăuntru).* JUN. LIT. XII, 47. *Toată iarna n-o scos meşinii de pe el!* Com. din DARABANI-DOROHOI.

— Accentuat şi: (neobişnuit) *méşină.* BARCIANU. — Pl.: *meşini,* **(1** şi) *meşine,* (învechit) *meşinuri.* — Şi: (rar) **meştínă** (ZANNE, P. II, 485, III, 229) s.f., (învechit) **meşín** s. n.

— Din tc. **meşin.**

MEŞÍNĂ² s. f. v. **maşină.**

MEŞINÉI s. m. pl. (Prin Mold.) Diminutiv al lui m e ş i n i. V. m e ş i n ă ¹ **(2).** *Nădragii de pele de oaie prin Moldova se numesc meşinei.* MANOLESCU, I. 188.

— **Meşini** (pl. lui *meşină)* + suf. *-ei.*

MÉŞNIŢĂ s. f. **1.** (Mold., Bucov.) Mîncare preparată din lapte dulce fiert şi îngroşat (ŞEZ. VII, 76) cu făină de grîu sau cu tăiţei (ib. III, 71), cu crupe (com. din STRAJA-RĂDĂUŢI) de mălai (MARIAN, Î. 390), cu făină de mei (DDRF, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI), cu păsat (H X 357, SBIERA, P. 163, ALR I 735/610) ori cu orez (PAMFILE, S. V. 8, H III 464, X 357), servind uneori ca umplutură pentru pască (IORDAN, L. M.). *S-aduc bucatele în masă, carne cu perje sau cu cartofi, plachie, ghiţmani, meşniţă şi friptură.* SEVASTOS, N. 220, cf. 4, ŞEZ. I, 202, PAMFILE, S. T. 139. *Decît meşniţa din alt sat, mai bine serbuşca din satul tău* (= mai bine te însori cu o fată modestă, dar pe care o cunoşti, decît cu una cu renume, dar pe care nu o cunoşti). Cf. ZANNE, P. VI, 302, 371. ✧ E x p r. (Rar) **A-i face mleşniţă** (ceva cuiva) sau **a-l face mleşniţă** = a-i zdrobi (cuiva ceva) sau a-l zdrobi (pe cineva), a-i face terci, piftie (cuiva ceva) sau a-l face terci, piftie (pe cineva). *Diavola de muliere Era să-ţi facă mleşniţă din criere.* BUDAI-DELEANU, T. V. 149.

2. (Regional) Mămăligă subţire (Covercа-Vatra Dornei). GLOSAR REG.

3. (Prin Mold.) „Spuma, caimacul laptelui". Com. FURTUNĂ.

— Pl.: *meşniţe.* — Şi: **mléşniţă** s. f. MARIAN, Î. 390, SBIERA, P. 163, ŞEZ. VII, 76.

— Cf. bg. м л е ч н и ц а, scr. m l e č n i c a „numele unei ciuperci comestibile *(Lactarius piperatus)*, numită şi *burete de lapte*".

MÉŞTE vb. III. T r a n z. (Folosit şi a b s o l.) **1.** (Învechit şi regional; complementul indică o băutură) A pregăti (pentru a servi), a turna în pahar, a servi; (complementul indică oameni) a da, a oferi de băut. *Şi vei da paharul lui farao ... şi după boieriia ta cea mai denainte după cum erai, mescînd.* BIBLIA (1 688), 30¹/57. *Greculeţ mişel, născut la robie, Învăţat la viclenii ascunse, Intrigi a face, a meştere otravă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 169. *Dar la masă cine şăd? — Şăd boierii ţării ... — Vin pe masă cin-le meşce?* VICIU, GL., cf. id. COL. 109. ✧ (În contexte figurate) *Dar şi el într-o noapte s-au aflat mort, mescîndu-i şi lui cu acel păhar, cu care au mescut şi el altora* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 109/4. (R e f l. p a s.) *Te aşteaptă păharul morţii să ţi-să mească* (a. 1 746). ap. TDRG. ✧ F i g. *Aravia fericită ... nefericirea şi pustietatea carea armele turceşti i-au mestit, nu numai au gustat-o, ce aşeaşi, pănă la beţie şi ameţală au sorbit-o.* CANTEMIR, HR. 19.

2. (Învechit, complementul indică un lichid) A scoate. *Mergea toţi dintr-acel svîntu munte la dînsul cu osîrdie, ca la un izvor curătoriu de viaţă de la care toţi îşi mescea beutură de veselie trupească şi sufletească* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 240. ✧ (În contexte figurate) *Isaia proorocu izvor chiamă dumnezăeştile cărţi, că dintr-acestea cei ci cred pre adevăru mescu apa cunoaşterii dumnezăeşti* (cca 1 670). ap. HEM 1 283, cf. CUV. D. BĂTR. I, 292.

3. (Suspect, sens etimologic) A amesteca. BUDAI-DELEANU, LEX., cf. LM.

— Prez. ind.: *mesc*; perf. s.: *mescui*; part.: *mescut.* — Şi: **mescá** vb. I (DDRF), **mestí** vb. IV.

— Lat. **miscere.**

MÉŞTECĂ s. f. v. **mestecă**[1].

MEŞTECẮU s. n. v. **mestecău**[1].

MEŞTELÉU s. n. v. **melesteu.**

MÉŞTER, -Ă subst. (Cea mai veche atestare ar data de la 1 404, cf. DR. VII, 210) **I. 1.** S. m. Persoană care are (şi practică) o meserie **(1)** (v. meseriaş, meşteşugar, maistru); (azi în special) meseriaş cu calificare mai înaltă, care conduce de obicei o secţie productivă într-o întreprindere sau într-un atelier (v. maistru, maestru[2]). *Se-au prins neşte meşter den Ţarigrad cum vor treace aceale corabii* (a. 1 521). HURMUZAKI, XI, 843. *Făcea case de argintu Artemideei, şi da meşterilorulu* (lucrătorilor BIBLIA 1 688) *lucrare nu puţină.* COD. VOR. 8/20, cf. 12/30. *Noi o deadem lu Coresi, diaconul, ce era meşter învăţat într-acest lucru . . . de să tipărească această carte.* CORESI, EV. 6, cf. GCR I, 33/21. *Meşterii . . . vor învăţa meşteşug şi pre alţii.* VARLAAM, C. 246. *Tîrgoveţii şi meşterii oraşului şi slujnicile.* HERODOT (1 645), 40, cf. 134. *Şi măriia ta . . . ne-ai adus meşteri streini de ne-au făcut tipografie.* N. TEST. (1 648), ap. GCR I, 125/5. *Din sus de cetate . . . iaste baia Rodnii cea veache, unde au lucrat mai de mult cîte 40 de meşteri* (a. 1 660—1 680). GCR I, 177/29. *Un teasc de argintu al sf*[î]*ntului . . . s-au dus la meşteri de să-l strice* (a. 1 675). id. ib. 222/36. *Lucru de mîini de meşteri.* BIBLIA (1 688), 145[2]/15, cf. 275[1]/55. *Au dat jupănul Gligorie jupănului Costă Şafarica tal. 13 ca să plătească măştărilor care au lucrat* (a. 1 724). IORGA, S. D. XII, 23. *La oraşul celor bogaţi nu este nici un meşter, nici lemnariu, nici căldărariu, nici croitoriu* (a. 1 746). ap. TDRG, cf. LET. III, 192/25, IST. AM. 70[r]/14, KLEIN, D. 94, URICARIUL, I, 199. *Cînd un meşter are subt mîna sa aur şi altul fier, poate fieştecare să dea materiei sale deosebite forme.* HELIADE, O. II, 100. *Tată, şi eu aş voi să învăţ cum să împletesc panerii! . . . — Dar la aceasta trebuie să ne înveţe vreun meşter.* DRĂGHICI, R. 105/17, cf. 100/20. *Spargeţi pantofii în grabă, Că meşterii nu au treabă.* PANN, E. V, 142/29. *Stăpîne, te văd trist că nu poţi să faci furca ce ţi-a poruncit împăratul . . . lasă-mă pe mine să o fac . . . — Atîţi meşteri mari n-au putut să o facă, şi tocmai un trenţeros ca tine să o facă?* ISPIRESCU, L. 91, cf. 369. *Obiecte de o întrebuinţare mai ordinară, pentru meşteri, piepteni de coarne de bou, pînză groasă.* N. A. BOGDAN, C. M. 134. *Meşterii lucrau fără întrerupere şi nu mai aflau răgaz.* SADOVEANU, O. VI, 220, cf. 351, id. O. XIV, 71. *Am auzit c-ar fi acuma meşter la o fabrică.* id. N. F. 84, cf. id. E. 90. *Toate cele patru odăi ale acestei case dărăpănate au fost reparate pe dinăuntru chiar de meşterii din tabără.* CAMIL PETRESCU, O. III, 182. *Lucrau la cojoace patru calfe şi ucenici, sub supravegherea unui meşter cărunt.* C. PETRESCU, A. R. 53, cf. 6. *Am dat peste meşteri de la noi de pe Argeş. Mi-au făgăduit să mă ajute să prind meseria.* STANCU, R. A. II, 406, cf. III, 157. *Eram muncitor băieş, Meşter tînăr fără greş.* CORBEA, A. 9, cf. DEŞLIU, G. 26. *Romanul evocă zbuciumul dureros al bătrînului meşter, om cinstit, devotat clasei sale.* CONTEMP. 1 951, nr. 224, 2/1. *Negru Vodă trece Cu tovarăşi zece: Nouă meşteri mari, Calfe şi zidari.* ALECSANDRI, P. P. 186, cf. POMPILIU, B. 25. *Ş-o făcut o săgeată, De nouă meşteri lucrată.* ŞEZ. III, 241, cf. 243. *Un meşter Manole, Meşter de zidit şi de plănuit.* PAMFILE, C. Ţ. 19. *Meşterii grăbea, Sforile-ntindea, Locu-l măsura, Şanţuri mari săpa.* ANT. LIT. POP. I, 498. *Pe cea vale nourată Vine-o fiară-ncornorată, De meşteri străini lucrată; Suflet n-are, suflet duce, De pămînt nu se atinge* (Corabia). GOROVEI, C. 100. *În pădure m-am născut, În pădure am crescut, Acasă m-au adus, Meşterii doamnă m-au pus* (Masa). id. ib. 219. ✧ *De-a meşterii* = numele unui joc de copii care se joacă la priveghiul mortului. Cf. PAMFILE, J. I, 18. ✧ Expr. **Meşterul strică** sau **meşter-strică (şi drege de frică),** se zice despre un meşteşugar prost sau, p. ext., despre un om neîndemînatic. Cf. BARONZI, L. 57. *Şi-o ales o doagă Oloagă Şi-o dat-o unui meşter-strică . . . De-o făcut o buticică.* MARIAN, NU. 770, cf. ZANNE, P. V, 415, 416, PAMFILE, J. II, 154. ✧ (Urmat de determinări care indică gradul) *Meşter prim.* NOM. PROF. 8. *Meşter şef.* ib. ✧ (Urmat de determinări care indică profesiunea) *Meşter mînaşu, gîndu-i la peazâ În rătăcire îl depărtează.* I. VĂCĂRESCUL, P. 331/3. *Ce pilafuri ne gătea la masă meşterul bucătar.* ODOBESCU, S. III, 22. *Un meşter zidar se aşează pe banca dublă, în spatele meu.* BRĂESCU, A. 200, cf. IORDAN, L. R. A. 233. *Meşterul cizmar intră, aprinse cele două becuri.* SADOVEANU, A. L. 26. *Erau acum ca la douăzeci de inşi . . . în odaia de la faţă a meşterului tăbăcar.* CAMIL PETRESCU, O. II, 8. *Meşterul fierar repară şi verifică secerătorile.* SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 374. *Meşter electrician.* ib. 1 953, nr. 2 726. *Meşter mecanic.* ib. (În contexte figurate) *Şi albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur, Ca cercei din el să facă cariul, care-i meşter faur.* EMINESCU, O. I, 87. *Foamea, frate, e mare meşter bucătar.* SADOVEANU, O. III, 165. ✧ (Învechit şi popular, urmat de determinări, de care se leagă de obicei prin prep. „de" ori „la", formează, împreună cu aceste determinări, nume de profesiuni) *Eu Şerban diiacu, meşterul mare a tiparelor.* PALIA (1 581), ap. GCR I, 38/6. *Fiind de meşteşug meşteri la fier.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 34[v]/25. *Toval Cain s-au făcut meşter de fier.* N. COSTIN, L. 54. *Meşteri de doftorie.* MINEIUL (1 776), 77[r1]/35. *S-o-ntîlnit cu meşter de lemn.* ŞEZ. II, 144, cf. PAMFILE, S. T. 11, BUL. FIL. VII—VIII, 374.

Eu acolo duce-m-oi, Meşter de moară face-m-oi. BÎRLEA, C. P. 268, cf. ALR II/I h 220, 221, ALR SN III h 571. ✦ Proprietar al unui atelier (în raport cu angajaţii săi); patron, stăpîn. *Care ucenic va avea a se băga la meşter, să aibă a veni la starostile cu stăpînul seu, şi să se tocmească* (a. 1 766). URICARIUL, XIV, 2, cf. PONTBRIANT, D.

2. S. m. (Rar) Maestru[2] **(2)**; p. ext. (neobişnuit) profesor, dascăl. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Ah, meştere Ruben . . . cartea ta într-adevăr minunată este!* EMINESCU, N. 49.

3. S. m. şi f. (Adesea adjectival; de obicei cu determinări care indică domeniul, împrejurarea la care se aplică talentul, priceperea etc. cuiva) (Om) talentat, priceput, îndemînatic, dibaci, iscusit, abil; (persoană) care posedă multe cunoştinţe. *Cinre e preamîndru şi meşteru* (sciutoriu N. TEST. 1 648, BIBLIA 1 688) *întru voi, se arate.* COD. VOR. 126/12, cf. GCR I, *10/16. *Om meşter negoaţelor şi precupiei.* CORESI, EV. 317, cf. 444. *Păscarii . . . fiind meşteri de acela meşterşug, tot să ţinea de meşterşug.* VARLAAM, C. 258. *Era şi om meşter şi isteţ la fire.* N. COSTIN, LET. II, 21/13. *Auzîndu-o prea meşteră de cuvînt. . . mă înduplecaiu la cererea ei.* GORJAN, H. I, 37/8, cf. IV, 183/1. *Mihai Caraczoni, meşter căpitan de artilerie şi mulţi alţii, vestiţi prin meritul . . . lor.* BĂLCESCU, M. V. 393. *Auzisem că . . . ai un bucătar foarte meşter.* ALECSANDRI, T. 187. *Şi dacă nu eşti meşter la arma de vînat, Să prinzi cu undişoara puicuţele din sat?* BOLINTINEANU, O. 184. *Chirurgi foarte meşteri.* LM. *La acea aspră şcoală . . . cetăţenii învaţă a fi meşteri în războaie.* ODOBESCU, S. III, 78. *Dete peste un fermecător meşter.* ISPIRESCU, L. 101. *N-am mai avut şi nici n-oi mai avea un stogar mai meşter ca el.* SANDU-ALDEA, A. M. 178. *Hora s-a spart şi Gavrilă Ţonţoroiu, cel mai meşter în chiuituri, ia cîrma unui brîu.* HOGAŞ, DR. II, 185. *Se simţea numaidecît că-i instruise un învăţător care, el însuşi, e un cîntăreţ meşter.* AGÎRBICEANU, A. 511. *Urmă pregătirile de descîntec în care de altfel era mare meşteră.* REBREANU, I. 403, cf. 128, N. A. BOGDAN, C. M. 11. *Ca dumneata meşter de şagă, nu mai este altul.* MIRONESCU, S. A. 91. *Cîntă din fluier de lăcrămează florile şi e meşter şi cu noroc la oi.* GALACTION, O. 65. *Baba Maranda Cuţui, mare meşteră în descîntece de boală şi de deochi.* C. PETRESCU, R. DR. 138, cf. id. C. V. 143. *De ce n-ai ţinut dreapta, dacă eşti aşa de meşter?* BRĂESCU, V. 60. *Mai puţin meşter în cunoaşterea limbilor decît tatăl său.* C. GANE, TR. V. 305. *Era un gealat meşter, cunoscut şi la Ţarigrad.* SADOVEANU, O. X, 184, cf. 599, BENIUC, V. 51. *Om fricos la vetejie, Dar meşter în viclenie.* POP., ap. GCR II, 292. *Un ţigan covaci, care era cel mai meşter fierar din toată împărăţia.* POPESCU, B. II, 110. *O fată voinică, frumoasă, meşteră şi gospodină.* ŞEZ. VI, 111, cf. ALR II 3 695/872, 876, 928. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Jgheabul clar şi rece al albelor fîntîni Sculptate-n întuneric de meşterele mîini.* PETICĂ, O. 62. *Toţi îşi aţintiră privirile spre bisturiul din mîna aceea meşteră.* MIRONESCU, S. A. 34. *Se-ntrec ţesătorii cu degete meştere Şi cîntă războaiele-n valuri de lapte.* DEŞLIU, G. 47. ✧ (Calificativ dat altor fiinţe decît omul sau unor creaţii mitologice închipuite ca nişte fiinţe) *Prea înţelept şi meşter iaste Dumnezeu.* CORESI, EV. 59. *Slăvim şi mărim şi ne mirăm prea bunului şi meşterului Dumnezeu.* id. ib. 87. *Gripsorul iaste o pasăre mare şi mai meşter decît toate păsările* (a. 1 654). GCR I, 167/36. *Dracii tăi sînt meşteri în desprinsul umbrelor din părete.* EMINESCU, N. 80. *Să trăiţi, Mîrşăvia voastră! Eu mă duc să îndeplinesc nelegiuita voastră poruncă . . . — Dacă-i fi meşter şi-i izbuti, să ştii c-am să te fac mai mare.* CREANGĂ, P. 58. *Bun e Dumnezeu, meşter e dracu.* BARONZI, L. 50, cf. ALECSANDRI, T. 258, CREANGĂ, P. 213, ZANNE, P. VI, 642.

4. S. m. Persoană care a adus contribuţii (extrem de) valoroase într-un anumit domeniu de activitate; maestru[2] **(1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Ideea acestui jurnal este . . . a face cunoscute faptele tutulor artiştilor (meşterilor) din toate locurile.* CR (1 830), 427[2]/16. *Un pictor, vechi meşter, nu poate judeca lucrarea altuia, trecînd numai pe dinaintea ei, dintr-o aruncătură de ochi.* CARAGIALE, O. III, 180, cf. VII, 166. *Meşter priceput este Sadoveanu cînd este vorba să învie o figură sau o situaţie printr-o trăsătură unică.* VIANU, A. P. 234. *Doar diploma pe care o dă academia Te-ndreptăţeşte meşter şi face măiestria.* ARGHEZI, S. P. 95, cf. 94, DEŞLIU, G. 27. ✦ (Adjectival; rar; despre manifestări sau creaţii ale oamenilor) Realizat cu artă, cu talent; măiestru **(2)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Multe vor zbura ca frunza-n vînt, Dar rămîne meştera-mi cîntare.* BENIUC, M. 55.

5. S. f. (Adesea adjectival; popular, în practicile bazate pe superstiţii) (Femeie) care se pricepe la farmece, la vrăji, la descîntece, care practică farmecele, vrăjile, descîntecele; (popular) fermecătoare, meşteriţă, meştereasă, (regional) meşteritoare. *E chinuită de duhuri, şi nu-i pot da de leac . . . toate babele meştere.* CARAGIALE, O. II, 236. *Colindase pe furiş prin satele dimprejur după meştere şi cărturărese.* DELAVRANCEA, ap. CADE. *Se aşază bolnavul în pat şi se trage (se freacă) pe pîntece, de o femeie meşteră.* ŞEZ. IV, 25, cf. ALR I 1 397/215. ✦ (Adjectival; rar) Fermecat, vrăjit. *Mintea i-a fost senină, parcă o mînă meşteră nevăzută i-ar fi şters din creieri toate amintirile.* REBREANU, P. S. 118.

II. S. m. (Regional) Epitet cu care o persoană (tînără) se adresează unui bărbat mai în vîrstă; „bade, nene" (PAMFILE, J. I, 127).

III. S. m. (Regional) Meştergrindă (Vulcan). A III 12.

— Pl.: *meşteri, -e.* — Şi: (învechit şi regional) **méştire** (DR. IV, 1 085), **máştăr** s. m.

— Din magh. **mester.**

MEŞTERÁŞ s. m. Diminutiv al lui meşter. **1.** Cf. meşter **(I 1)**. *Oarecare meşteraş A trimis un băieţaş . . . Ca să ia de la băcan Icre roşii de un ban.* PANN, P. V. III, 64[1]/2. *Manole, Manole, Meşteraş, Manole.* MATEESCU, B. 22, cf. PASCU, S. 346.

2. (Rar, depreciativ) Om abil, şmecher. Cf. meşter **(I 3)**. *S-a înfăţişat toată adunarea şmecherilor la pircălăbie . . . — Îmi mai rămîne meşteraşul cu cărţile, a grăit . . . neguţătorul.* SADOVEANU, O. XV, 488.

3. (Rar, depreciativ) Artist fără valoare, neînsemnat. Cf. meşter **(I 4)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

— Pl.: *meşteraşi.*

— **Meşter** + suf. *-aş.*

MEŞTERCIÚG s. n. v. **meşteşug.**

MEŞTEREÁLĂ s. f. (Familiar, rar) Acţiunea de a meşteri. *Limbile broaştelor erau lungi şi bine strînse în arcuri şi toată meştereala lui Stănică fu zadarnică.* CĂLINESCU, E. O. II, 187.

— Pl.: *meştereli.*

— **Meşteri** + suf. *-eală.*

MEŞTEREÁSĂ s. f. (Popular, în practicile bazate pe superstiţii) Femeie care se pricepe să descînte, să facă farmece, vrăji; (popular) meşteră (v. meşter, **I 5**), meşteriţă, fermecătoare, (regional) meşteritoare. *Am umblat şi cruciş, şi curmeziş, pe la meşterese, pe la vraci.* ISPIRESCU, L. 95. *Argintul-viu iarăşi se descîntă de meşterese.* H XVI 17.

— Pl.: *meşterese.*

— **Meşter** + suf. *-easă.*

MEŞTERÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) **1.** Care aparţine meşterului **(I 1)**, specific meşterului, de meşter. *Şi-a întins activitatea lui meşterească preste toate mănăstirile cîte s-au restaurat.* ODOBESCU, S. II, 507. ✦ Legat de practicarea unui meşteşug **(I 1)**, de activitatea meşteşugărească. *Nu era, propriu-zis, o breaslă, făcută într-un scop comercial, ori meşteresc.* N. A. BOGDAN, C. M. 176.

2. Specific meşterului **(I 3)**, de meşter. *Vînători de buzunare te pîndesc şi cu dibăcie meşterească îşi apropiază aceste obiecte.* I. NEGRUZZI, S. V, 67.

3. Realizat cu artă, cu măiestrie, cu talent. Cf. meşter **(I 4)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU.

— Pl.: *meştereşti.*

— **Meşter** + suf. *-esc.*

MEŞTERÉŞTE adv. (Rar) **1.** În felul meşterilor **(I 1)**, ca un meşter. *Celelalte două poveşti . . . le lucrez pe brînci, meştereşte, cu mare canon.* CARAGIALE, O. VII, 122.

2. În mod artistic, cu artă, cu talent. Cf. POLIZU.

— **Meşter** + suf. *-eşte.*

MEŞTERGRÎNDĂ s. f. Grindă groasă la casele ţărăneşti, fixată în mijlocul planşeului podului, pentru a sprijini grinzile transversale; faurmaur, (regional) meşter **(III)**. Cf. ANON. CAR. *Se duce la meşter-grindă, de este, împlîntă într-aceasta toporul din toate puterile.* MARIAN, NA. 46. *Înfipt în meşter-grindă, iată-l Răvaşul turmelor de oi.* GOGA, P. 20. *Aprinse lampa de petrol, atîrnată în meştergrindă.* BENIUC, M. C. I, 407. *Într-un tîrziu, cînd Ana veni şi ea, îi spuse, privind în meştergrindă.* T. POPOVICI, SE. 18, cf. VAIDA, ARH. FOLK. VI, 297, ALR II/I h 225, ALR II 3 767.

— Scris şi: *meşter-grindă.* — Pl.: *meştergrinzi.* — Din magh. **mestergerenda** (adaptat după *grindă*).

MEŞTERÍ vb. IV. **I.** (Popular şi familiar) **1.** Intranz. A exercita o meserie, o profesiune, a avea o ocupaţie ; a profesa. Cf. ANON. CAR., POLIZU, DDRF.

2. Tranz. (Complementul indică obiecte, bunuri materiale etc.) A face, a executa, a realiza, (rar) a meşterui **(1)**; a prelucra. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, BARCIANU, V. *Ce ţi-am spus cînd ţi-am poruncit să-mi găteşti păişoare de bumbac pentru sprincene? . . . Ian vezi cum mi le-ai meşterit.* ALECSANDRI, T. 412. *Dan meşterea cu briceagul un cărucior pentru fetiţă.* VLAHUŢĂ, D. 300, cf. PAMFILE, J. III, 91. *Ţi-au dat în mînă aur şi argint . . . ca să le meştereşti şi să le gravezi.* SADOVEANU, O. L. 48. *Trigloaia meşterise bine borşul şi-l iuţise cu ardei.* id. M. C. 48, cf. id. E. 90. *Mihai a scos scîndurile din pod şi a meşterit două lăzi mari.* T. POPOVICI, SE. 17. *Îi făcu semn să se aşeze pe lădoi, după masa groasă de paltin, meşterită de Ion.* V. ROM. septembrie 1 960, 26. *Doauă meşt'eri meşt'eresc Cuie dalbe d'e oţel.* ALEXICI, L. P. 160, cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. ✧ Fig. *Ce meşter te-a meşterit . . . Aşa-naltă şi subţire, La buze făcută bine?* MAT. FOLK. 224. ✦ (Neobişnuit; complementul indică un dans) A executa. *Îmi vine să-i meşteresc un ştaier . . . (joacă).* ALECSANDRI, T. 433. ✦ Intranz. şi tranz. A munci, a lucra (cu pricepere) pentru a realiza ceva. *Creangă meşterea la abecedarele şi la poveştile sale suit în crivat.* CĂLINESCU, I. C. 212. *O praştie La care meşterisem multă vreme.* BENIUC, C. P. 80. *Meşterea tot ce era de meşterit în jurul casei lor.* CAMIL PETRESCU, O. I, 149. *Strungarul de cuvinte . . . Stă şi meştereşte Şi se gîndeşte.* DEŞLIU, G. 30. *Au aflat pe tîlhariu meşterind acolo şi l-au întrebat, ce face? El i-au răspuns că vrea să facă o mănăstire.* SBIERA, P. 259.

3. Tranz. A pune la punct, a aranja, a potrivi; a repara. *Își numără cartușele, le țăcănește capsa . . . Toată vremea cît meșterește armele se uită dușmănos.* PAS, L. I, 96. *Înconjurat de cîțiva curioși, șoferul tractorului meșterea ceva la cureaua de la ventilator.* GALAN, B. I, 20. *Întinse hățurile lui Mitu și el coborî, prefăcîndu-se că meșterește ceva la un ham.* MIHALE, O. 285. *Bou din brazdî . . . ni rupi capîtu la șarabanî . . . Di nevoie m-am înghizduit di-am meșterit-o.* GRAIUL, I, 546. (Ironic) *Începu să meșterească broaștele sertarelor scrinului cu o sîrmă îndoită.* CĂLINESCU, E. O. II, 187. ✧ Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „la") *Petrișor, care intrase din stînga cu un flaut în mînă, se strînge pe banca dinspre ulicioară și meșterește la flaut.* DAVIDOGLU, M. 46. *Rîndui piesele, punîndu-le la îndemîna lui Zamfir care meșterea la motor.* V. ROM. iulie 1954, 159. ✦ Fig. A pune la cale; a întreprinde, a acționa. (Absol.) *Pricep acuma vrednica-ți chemare! Nimic nu poți să nimicești în mare, De-aceea-ncepi să meșterești în mic.* GORUN, F. 57.

II. Tranz. Fig. (Regional) A ocări (Secășeni-Oravița). ALR II/29.

— Prez. ind.: *meșteresc.*

— V. **meșter.**

MEȘTERÍE s. f. (Învechit și regional) **1.** Meserie **(1)**, meșteșug **(I 1)**; p. gener. profesiune. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU, BARCIANU, V., LM, ALEXI, W. *Sîntem meșteri lemnari . . . Ni-i în grijă numai de meșteria și de treaba noastră.* SADOVEANU, O. XII, 514. *Era odată un fierariu tare iscusit. Nime . . . nu era harnic să-l întrecă în meșteria lui.* SBIERA, P. 248. *L-o dat la meșterii.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

2. Pricepere, îndemînare, iscusință, măiestrie[1] **(4)**, meșteșug **(I 3)**. *Cu fărmăcărească meșterie fac tămăduințele.* DOSOFTEI, ap. TDRG. *Voi, meșteri zidari, Zece meșteri mari! Spuneți-mi cu drept, Cu mîna la piept, De-aveți meșterie Ca să-mi faceți mie Altă monastire.* ALECSANDRI, P. P. 191. ✦ Însușire, calitate (ascunsă) a unui obiect; secret. *Spune-mi ce meșterie are oglinda asta?* ALECSANDRI, T. I, 418.

3. (Concretizat) Obiect (unealtă, instrument etc.) realizat cu îndemînare (pentru un scop practic); (învechit și popular) măiestrie[1] **(5)**. V. meșteșug **(II)**. *Prind peștele cu cărsnicul, coșul sau cu alte meșterii.* PAMFILE, I. C. 70, cf. 68. ✦ Spec. (Învechit, rar) Operă de artă. BUDAI-DELEANU, LEX.

— Pl.: *meșterii.*

— **Meșter** + suf. *-ie.*

MEȘTERITOÁRE s. f. (Prin Maram.; în practicile bazate pe superstiții) Femeie care se pricepe la farmece, la vrăji, la descîntece, care practică farmecele, vrăjile, descîntecele; (popular) fermecătoare, meșteriță, meșteresă, meșteră (v. meșter, **I 5**). Cf. T. PAPAHAGI, M. 225.

— Pl.: ?

— **Meșteri** + suf. *-toare.*

MÉȘTERIȚĂ s. f. **1.** (Popular) Femeie sau, p. gener., ființă talentată, pricepută, îndemînatică, dibace, iscusită, abilă. V. meșter **(I 3)**. *Magariul au văzut pe o privighitoare. — Prieteno, i-au zis . . . Tu întru cîntări ești meșteriță mare.* DONICI, F. I, 49/6.

2. (Adesea adjectival; popular, în practicile bazate pe superstiții) (Femeie) care se pricepe să descînte, să facă farmece, vrăji; (popular) meșteră (v. meșter, **I 5**), meșteresă, fermecătoare, (regional) meșteritoare. *Nu cred în doftori . . . Mi-a spus că ar fi avînd, la moșie, o babă meșteriță.* DELAVRANCEA, O. II, 240. *Meșterița dracului, știii multi știomoani.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

3. (Rar) Femeie care practică o meserie (în calitate de meșter, **I 1**). *Iar lelea morăriță, Bună meșteriță . . . Prinse moara . . . de călcîi.* TEODORESCU, P. P. 144.

4. (Rar) Soție de meșter **(I 1)**. Cf. DM.

— Accentuat și: *meșteriță.* — Pl.: *meșteriți.*

— **Meșter** + suf. *-iță.*

MEȘTERȘÍG s. n. v. **meșteșug.**

MEȘTERȘÚG s. n. v. **meșteșug.**

MEȘTERȘUGÁR s. m. v. **meșteșugar.**

MEȘTERȘUGĂTEC, -Ă adj. (Învechit, rar) Meșteșugit **(1)**. *Răspunsuri . . . foarte meșterșugatece.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 197[v]/9.

— Pl.: *meșterșugateci, -ce.*

— **Meșterșug** + suf. *-atic.*

MEȘTERȘUGÉȘTE adv. v. **meșteșugește.**

MEȘTERȘUGÍ vb. IV v. **meșteșugi.**

MEȘTERȘUGÍT, -Ă adj. v. **meșteșugit.**

MEȘTERȘUGUÍ vb. IV v. **meșteșugui.**

MEȘTERȘUGUÍT, -Ă adj. (Învechit) **1.** Meșteșugit **(1)**. *Să fie lucrurile lor mai meșterșuguite . . . și cercetate, puindu-le înaintea ochiului împăratului* (a. 1 700). BV I, 391. ✦ Organizat cu talent, cu pricepere; stabilit în mod riguros. *La neamul tătărăsc iaste un lucru foarte mare meșterșuguit . . . , cît, cine va merge asupra lor, ei dosul nu-și dau.* HERODOT (1 645), 222. *Acelor prea viteji hatmani . . . oștile meșterșuguite, mijloacele meșterșugurilor, vicleșugurile, aflările, înșălăciunile vrăjmașilor . . . istoriia dă socoteală.* N. COSTIN, L. 37.

2. Ticluit cu dibăcie, cu viclenie. *Au mutat vina asupra Tomei spatarul cu mare meşterşuguită pricină, cum s-au sculat ca un viclean fără ştirea domniei.* N. COSTIN, LET. II, 126/28.
— Pl.: *meşterşuguiţi, -te.*
— V. **meşterşugui.**

MEŞTERUÍ vb. IV. Tranz. (Rar) **1.** A face, a executa, a realiza, (popular şi familiar) a meşteri **(I 2).** *Păstorul despre Volga cîntă meşteruind opinci de tei.* V. ROM. ianuarie 1 954, 48. ✦ Intranz. A munci, a lucra (cu pricepere) pentru a realiza ceva. *Se opri să reteze cu un ferestrău îngust capătul scîndurei... — Nu lua în seamă la ce meşteruiesc eu aci.* C. PETRESCU, Î. II, 181.
2. A pune la punct, a aranja, a potrivi; a repara; (popular şi familiar) a meşteri **(I 3).** *A cerut lampa, a meşteruit-o singur.* C. PETRESCU, A. 274. *S-a aşternut pe lucru să meşteruiască şarabaua largă, să-i întocmească un coviltir nou.* V. ROM. februarie 1 954, 60.
— Prez. ind.: *meşteruiesc.*
— **Meşter** + suf. *-ui.*

MEŞTEŞÍG s. n. v. **meşteşug.**

MEŞTEŞÚC s. n. v. **meşteşug.**

MEŞTEŞÚG s. n. **I. 1.** Profesiune sau îndeletnicire bazată pe o muncă manuală calificată şi desfăşurată pentru a prelucra, a transforma etc. diverse materiale, meserie **(1),** (regional) breaslă, (învechit şi regional) meşterie **(1);** p. gener. profesiune, ocupaţie, îndeletnicire, preocupare, slujbă. *Andrei se întoarse întru al lui meşterşug iarăşi, şi cu frate-său Petru făcea vînătoare.* CORESI, EV. 210. *Galileanii, bărbaţi săraci şi preaproşti era... şi le era şi meşterşugul lor smerit, că a păscui amu începură.* id. ib. 332. *Meşterii... vor învăţa meşterşug şi pre alţii.* VARLAAM, C. 246. *Cela ce va cumpăra un lucru carele nu iaste de meşterşugul lui, face prepus cum să fie de furat.* PRAV. 67. *Cela ce-ş va da fata la vreo dăscăliţă muiare, pentru să o înveaţă carte, sau şi alt meşterşug ceva.* ib. 172, cf. 30, 167, 206. *Fiind de meşterşug meşteri la fier.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 34^{v}/24, cf. ANON. CAR. *Cel mai subţire al înţelepţilor meşterşiug iaste.* CANTEMIR, IST. 81, cf. id. HR. 5, GCR I, 353/25. *Doftorii cei desăvîrşiţi... măresc lauda meşteşugului lor.* ANTIM, P. 1. *Viaţa mea iaste neguţătorească, şi acest meşteşug lucrez.* AETHIOPICA, 4^{v}/14. *Meşterul... au lăsat la fiii săi meşterşugul lui spre moştenire* (a. 1 773). GCR II, 88/6. *Luca... au fost... doftor cu meşteşugul.* MINEIUL (1 776), 109^{r2}/8, cf. KLEIN, D. 94. *Nu au nice un meşterşug, ci trăiesc cu cerşitul.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 96. *Dă numele şi meşteşugurile a 27 familii* (a. 1 818). DOC. EC. 190, cf. 300, 305. *Toate meşteşugurile... îşi au numirile şi terminii lor.* HELIADE, O. II, 197, cf. 9. *Să înveţi vreun meşteşug prin care să poţi trăi cu cinste.* DRĂGHICI, R. 5/17, cf. 101/29. *Să vezi lucruri osebite, şi nenumărate stări, Mulţime de meşteşuguri şi fel de fel de purtări.* PANN, E. I, 69/16. *Sacii, frînghiile, şfara şi alte lucruri trebuitoare în gospodărie, meşteşuguri şi corăbierie.* I. IONESCU, C. 75/16, cf. BĂRAC, T. 57/3. *Ştiinţi şi meşteşuguri... Nefiind atunci în lume, ci a firei legi.* CONACHI, P. 296, cf. 285, 299, GHICA, S. 554. *Care meşteşug subţire nu e migălos — şi, prin urmare, greu?* CARAGIALE, O. VII, 299. *Mai degrabă învaţă un meşteşug sau ploşeşte-te într-o slujbă.* C. PETRESCU, C. V. 121, cf. 304. *Trei meşteşuguri ale singuraticilor: vînatul şi pescuitul cu undiţa, ori şahul, ori lectura.* SADOVEANU, E. 43, cf. id. O. IX, 138. *Meşteşugul nostru este cel mai delicat.* ARGHEZI, C. J. 21, cf. id. P. T. 168. *Muzica e un meşteşug ca oricare altul şi, ca atare, onorabil.* CĂLINESCU, S. 705, cf. PAS, Z. I, 179, 252. *Să vii, Să iai faptul Şi strigarea... Din livadea mea Şi din viia mea Şi din meşteşugul meu Şi din negustoria mea.* TEODORESCU, P. P. 375, cf. ALR I 1 678. *Meşteşugul (la om) este brăţară de aur.* ROMÂNUL GLUMEŢ, 6, cf. GCR II, 373, ZANNE, P. V, 417, PAMFILE, J. II, 154. *Meşteşugul la om, liman de norocire.* ZANNE, P. VIII, 322. ✧ (Cu determinări care indică profesiunea) *Meşterşugul păscăriei.* CORESI, EV. 331. *Meşteşugul lăutăriei, a cobzăriei* (a. 1 785). URICARIUL, I, 322. *Meşteşugul zugrăviei* (a. 1 800). GCR II, 179/2. *Meşteşugul neguţitoriei.* BELDIMAN, N. P. I, 181/11. *Tînărul... să îndeletniceşte la meşteşugul cel frumos al picturii.* CR (1 830), 324^{2}/18. *Meşteşugul zidăriei, dulgheriei, tîmplăriei, cizmăriei.* GHICA, S. 554. ✧ (Urmat de determinări formează, împreună cu acestea, nume de profesiuni, de îndeletniciri) *Meşterşugul doftoriei.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 7^{r}/3. *Porunci ale meşteşugului doftoresc.* ANTIM, P. 1. *Academia crăiască a meşteşugului zograficesc.* GOLESCU, Î. 122, cf. 121. *Se-apucă de meşteşugul fermecătoresc, şi în scurtă vreme îl învăţă.* GORJAN, H. I, 31/14. *Îl dete la cel mai meşter vraci de învăţă şi meşteşugul leacurilor.* ISPIRESCU, L. 366. *Meşteşugul tipograficesc.* V. MOLIN, V. T. *Începu a-mi vorbi despre meşteşugul vînătoresc.* SADOVEANU, O. VII, 310. *Colibele oamenilor care se îndeletnicesc cu meşteşugul pămîntului.* id. O. IX, 164. ✦ Treabă, muncă, lucru (efectuat în cadrul unei profesiuni). *Au făcut o urmare foarte trudnică la meşteşugul ce începusă.* BELDIMAN, N. P. I, 84/21. *Am o bardă şi-o secure, Mă dusei cu ea-n pădure, M-apucai de meşteşug Şi-mi făcui coarne la plug.* ANT. LIT. POP. I, 221. *Pe cea baltă lată, Mazere vărsată, Şearpe încovrigit, Cui de fier bătut, Meşteşug de om, Poruncă de domn* (Moara). GOROVEI, C. 231.
2. Ramură, disciplină (a ştiinţei, a artei); ştiinţă, artă (considerate ca discipline). *Leagea*

iaste un meşterşug vestit tuturor lucrurilor celor bune. EUSTRATIE, PRAV. 16/8. [Logica] *iaste meşteşug, care dă regule cu deslușire... de a judeca drept* (a. 1 826). GCR II, 253/27. *Arhitectonica..., musica, zugrăvia și în scurt toate celelante meșteșuguri.* DRĂGHICI, R. 217/20, cf. NEGRUZZI, S. I, 77. *L-a fost trimis cu cheltuială în străinătăți, să se desăvîrșească-n școlile înalte la meșteșugul cîntării.* CARAGIALE, O. IV, 159. *La începuturile poeziei noastre... meșteșugul versificației era încă plăpînd.* SADOVEANU, E. 225. ✧ (Învechit) *Meșteșugul războaielor* = arta militară, v. artă. *Marco Lucul, neștiind nice un meșterșug a războaielor, fără numai dentru singura cetială... a istoriilor, așea de mare hatman a romanilor au eșit.* N. COSTIN, L. 37. ✦ Stil (artistic). *Au îmblat pren toate mănăstirile împăratul, de le-u văzut, și din toate i-au mai plăcut mănăstirea Golie, dzicînd că are 3 feliuri de meșterșuguri; leșesc, grecesc și moschicesc.* NECULCE, L. 226. *Templul nalt... Prin al soarelui praf de-aur schinteiază și s-arată Uriaș prin înălțime, răpitor prin meșteșug.* MACEDONSKI, O. I, 103.

3. Talent, pricepere, iscusință, îndemînare, ingeniozitate, abilitate, dibăcie. *Pre ucenicii cu meșterșugu-i trase. Că vru să facă pre ei vînători de oameni.* CORESI, EV. 331, cf. 375. *I-au biruit Ștefan Vodă, nu așa cu vetejia, cum cu meșterșugul.* URECHE, ap. GCR I, 71/12. *Va grăi către altul cuvinte sprănțare cu meșterșug spre alt obraz, ca să nu să priceapă că-ș rîde.* PRAV. 223, cf. 109, 267, GCR I, 123/19. *Cu meșterșug au scris la Poartă, ca să-i de voie să facă a să agiunge cu moscalii.* NECULCE, L. 209, cf. CANTEMIR, HR. 6, 121. *Sulțer despre meșteșugul criticei nu e lăudat.* MAIOR, IST. 190/8. *Deacă aș fi eu... un poet de frunte cum au fost Omer, v-aș ținea mai mult întru așteptare și pre-lățînd povestea cu meșterșug.* BUDAI-DELEANU, Ț. 274. *Cu cît meșteșug albina pe cîmpii alergătoare Se vede din zori de ziuă comorilor strîngătoare!* CONACHI, P. 269, cf. 284, 300. *Am mai însărcinat pe Bolliac... să-i zică cu meșteșug mare, că noi l-am numi bucuros de domn.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 343. *Puse un clopot mare în vîrful muntelui, cu meșteșug, și cînd bătea vîntul, el să trăgea singur.* ALEXANDRIA, 131/2. *Viața-i un stos de la început păn-la sfîrșit... Tot meșteșugul îi să pontariseșți la vreme.* ALECSANDRI, T. I, 118. *Erau rînduite cu meșteșug tot felul de arme.* ISPIRESCU, L. 21, cf. 22. *Schimbai cu meșteșug firul vorbii.* HOGAȘ, DR. I, 292. *Are moș Căliman, starostele, un meșteșug de zvîrle o scurtătură de băț de corn... încît pălește iepurele de la douăzeci de pași.* SADOVEANU, F. J. 21, cf. id. O. X, 393, XI, 300, id. E. 112. *Părul lung și creț... și-l prinsese cu un nemaivăzut meșteșug.* STANCU, R. A. III, 337. *Meșteșugul cum știu a-și înjgheba nunta mi-a căzut tronc.* ȘEZ. III, 183, cf. V, 141. *Ariciul cu meșteșug se prinde și vrabia cu mei.* ZANNE, P. I, 316. *Nu e meșteșug a găti mîncare, ci e meșteșug a o potrivi din sare.* id. ib. IV, 105. ✧ Expr. **Adus din meșteșug** v. adus. ✦ Măiestrie, artă (cu care este realizată o lucrare, un obiect). *Să asamănă... pietrilor celor cioplite cu meșterșug.* N. TEST. (1 648), 158^{v}/15. *Cazaniile sau didahiile lui Ilie Miniiat... care sînt împodobite... cu meșteșug ritoricesc* (a. 1 742). GCR II, 30/28. *Cei ce au vrut să scrie istorii... și-au împodobit condeiul cu înfrumusețate alcătuiri, strălucite și de forme ritoricești și de meșteșuguri gramaticești.* VĂCĂRESCUL, IST. 245. *Respectați pe cititorul. Simpli cu meșteșug fiți, Înalți și fără trufie, plăcuți și nedresuiți.* HELIADE, O. I, 120. *Mare minune ar fi să mai compun ceva pînă la iarnă, căci uit cu totul meșteșugul de-a face versuri.* ALECSANDRI, S. 73, cf. PETICĂ, O. 405. *Cum se vede, alegerea ideii poetice nu este o simplă problemă de meșteșug, de compoziție.* CONTEMP. 1 953, nr. 349, 3/3. *La Sadoveanu meșteșugul apare de la primele povestiri; nu găsești în ele nici o șovăială stilistică.* V. ROM. octombrie 1 955, 33. ✦ (Rar) Acțiune realizată cu deosebită iscusință, măiestrie. *De mare mirare erau cuviosului monah niște meșteșuguri pe care le săvîrșea logofătul... Acel taler îl punea pe limbă și-l înghițea numaidecît. După ce-l mistuia în sine, îl chema cu degetul.* SADOVEANU, O. XIII, 529. *Un cîne... umbla în două labe ca omul, găsea lucruri ascunse și le aducea la poruncă; știa să facă o mulțime de meșteșuguri de mirare.* id. ib. XV, 422.

4. (Învechit și popular; mai ales în legătură cu verbe ca „a afla", „a pricepe" sau cu echivalente ale acestora) Sens profund, tîlc; secret, taină, cauză (ascunsă), rost (al unui fenomen, al unui lucru etc.). *Au scos toate adîncurile și meșterșugurile cărților, de le-au arătat la vedeare tutoror, ca să cunoască și cei mai proști și neînvățați.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 79/11. *Avraam avea dar de la Dumnezău a ști meșterșug stelilor* (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 110. *Pentru această ciumă încă nu s-au aflat om se priceapă meșteșugul ei* (a. 1 819). URICARIUL, VII, 77. *Mai stă el Ivan oleacă așa... și-i și trăsnește în gînd una: Taci, că i-am dat de meșteșug.* CREANGĂ, P. 321.

5. (Învechit și popular; adesea în legătură cu verbul „a face") Acțiune (dibace, vicleană) făcută (în ascuns) în vederea atingerii unui scop, uneltire; mijloc, sistem, procedeu, tactică (ingenioasă, vicleană). *Să se îmbrace în zaoa dereptății și împrotiva meșteșugului drăcesc să stea.* CORESI, EV. 513, cf. 465. *Fiind acela... omorît de meșterșiugul diavolului.* VARLAAM, C. 142. *Boiarii lui Alexandru Vodă sfătuia să încungiure pădurea, și să hălăduiască de meșterșugurile lui Bogdan.* URECHE, LET. I, 114/22. *Văcariul de va lua bou de la plugar să-l pască și de va peri boul, să giure... cum n-au făcut el vreun meșterșug.* PRAV. 13, cf. 172. *Pre acele vremi era meșterșugul tătarilor de se făcea a dare dos, și apoi îndată se întorcea asupra celor ce-i*

gonea. EUSTRATIE, ap. GCR I, 235/10. *Acelaşi satan feace meşterşug de s-au aprins besearica.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 87v/20. *Multe meşteşuguri diavoleşti au răbdat* (a. 1 691). GCR I, 291/26, cf. 301/10. *Dzice împăratul moschicescu că are şi el 2 cumbarali de cele mare, făcute cu alt meşterşug, cu otravă.* NECULCE, L. 241. *Nici pe Păladi spătarul nu-l crede, fiind moldovan, să nu-i facă vrun meşterşiug.* id. ib. 352. *Domitian au trimis cu oştile asupra lui Decheval . . . pre un Iulian, ce vicleşugul şi meşterşugurile lui Decheval au făcut, că macar că romanii să vide biruitori, însă deplin biruinţa nu li-au dat.* CANTEMIR, HR. 79. *Au umblat cu meşteşug şi cu putere împărătească de i-au luat şi i-au băgat în hieară.* IST. Ţ. R. 37, cf. 123, URICARIUL, I, 326. *Mă duc cu ale mele meşteşuguri dievoleşti, ca să o sminte*[s]*c* (a. 1 799). GCR II, 171/23. *Să scape din ticăloşia în carea căzuse prin meşteşugul calvinilor.* ŞINCAI, HR. III, 181/28, cf. 136/33, II, 208/22. *Argineanu nu ştia ce s-au făcut cu dînsul şi socotea că cu meşterşug l-au prins turcii şi l-au dezbrăcat aşa în bajocură.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 247. *Să socotea cu ce meşteşiug ar putea să-ş găsească banii* (cca 1 830). GCR II, 257/7, cf. DRĂGHICI, R. 59/2, 142/14. *Românii trecură Dunărea . . . Turcii însă le prinseră veste şi, adunîndu-se în mare număr, nu ieşiră să se lovească faţă, ci se ascunseră de făcură meşteşug.* BĂLCESCU, M. V. 239, cf. 495. *O broşură învăţătoare meşteşugului de a face zahar din ciocălăi de cucuruzi.* NEGRUZZI, S. I, 3. *Ştiu un meşteşug să te fac blîndă.* id. ib. 92. *O neutralitate cu meşteşuguri.* GHICA, ap. MAIORESCU, D. II, 59. *Vezeteul se dă iute jos din capra trăsurei, şi c-un feli de meşteşug, prinde cucoşul.* CREANGĂ, P. 64. *Hoţii au fel de fel de meşteşuguri ca să adoarmă cîinii cei mai sălbatici.* CARAGIALE, O. I, 165, cf. DELAVRANCEA, O. II, 327. *Cîteva hîrdaie şi doniţi, scafe şi cupe . . . alcătuite după un meşteşug cu zeci de veacuri anterior celui dintăi cîntec.* SADOVEANU, O. IX, 17. *S-ar putea da, cu meşteşug mecanic, apă pretutindeni.* id. P. M. 11, cf. id. D. P. 49, id. M. C. 22. *Zmeul însă se temea de Petrea voinicul . . . dară ştia alte meşteşuguri, prin cari socotea că-l va pierde.* SBIERA, P. 24, cf. GCR II, 362, ZANNE, P. VI, 631. ✦ Înşelătorie, înşelăciune, escrocherie, pungăşie, fals. Cf. N. COSTIN, LET. II, 38/11. *Cu acele scrisori au făcut meşterşug de au agiunsu de au fost domnu.* NECULCE, L. 15. *Care va cuteza a nu socoti pontul acesta, şi s-ar afla c-au îndrăznit a face meşteşug, bucatele aceluia să fie toate domneşti* (a. 1 728). URICARIUL, I, 53, cf. IV, 3/2. *De o mie ce-m . . . scrii, n-am pututu cunoaşte scrisoarea, şi m-am temut ca să nu fie frun meştoşig* [sic!] *al altui cuiva* (a. 1 809). IORGA, S. D. XII, 166.

6. (Învechit şi popular; în practicile bazate pe superstiţii) Vrăjitorie, fermecătură; magie. *Vrăjitorul şi cela ce sleiaşte ceară . . . sau şi alte meşterşuguri ce vor face* (a. 1 645). GCR I, 116/8. *Pribagu a vrut fa* [= face] *oarece meşterşuguri cu acea mînă, păntru ce c-apoi s-aprind lumnini din gietetele cele de la prunc.* T. PAPAHAGI, M. 154, cf. ALR I 1 398/215, 361.

II. (Învechit şi popular, concretizat) Ceea ce serveşte unui anumit scop practic.

1. Unealtă, instrument, ustensilă; instrumentar. *Au trimis tipariul cu toate meşterşugurile cîte trebuiesc.* VARLAAM, ap. BV I, 140. *Alte cinii (meşteşugure* MUNT.), *carele slujesc la descuiat.* PRAV. 63. *N-au slujit cu arme după cum e obiceiul ostaşilor, nici cu alte meşteşuguri asemenea acestora.* ANTIM, P. 2. *Oriunde s-au întocmit fabrice de meşteşuguri cu şarturi . . . acolo au dăinuit* (a. 1 823). DOC. EC. 295. *Poposeau la caii de patru ani, sub şoproane, unde erau pregătite meşteşugurile de scopire.* SADOVEANU, O. XIII, 276.

2. Dispozitiv, mecanism al unui obiect; parte componentă a unui obiect (care îndeplineşte, de obicei, un rol activ). *Au tocmit Vozia şi Culburul, cu 10 părţ mai buni şi mai frumoasă . . .de cum au fost întîi, cu feliuri de feliuri de meşterşuguri şi tabii.* NECULCE, L. 348. *Într-acest foişor este şi un pat cu meşteşug, pe care şăzînd omul, cu repeziciune îl suie deasupra învălişului.* GOLESCU, Î. 50. *Această fereastră e înarmată cu felurite încuictori, clempuşuri, căluşuri şi meşteşuguri.* SADOVEANU, O. IX, 228, cf. id. M. C. 155, DENSUSIANU, Ţ. H. 101.

— Pl.: *meşteşuguri* şi (învechit) *meşteşugure.* — Şi: (învechit şi regional) **meşterşúg,** (regional) **meşteşúc** (ALR I 1 678/984), **meşteşíg** (ib. 1 678/51, 59, 61, 80, 255, 257, 273, 278, 280, 289, 295, 302, 305, 308, 315, 320, 339), **meştercíúg** (DR. IV, 1 027), **meşterşíg** (ALR I 1 678/333, 335), **mesteşúc** (ib. 1 678/388), **mestreşúg** (ib. 1 678/96), **merteşúg** (DENSUSIANU, Ţ. H. 101), **merceşúg** (ALR I 1 678/18, 45, 85), (suspect) **meştoşíg** s.n.

— Din magh. **mesterség.**

MEŞTEŞUGÁL, -Ă adj. (Rar) Meşteşugăresc. Cf. BUL. FIL. VI, 27, IORDAN, L. R. A. 160.

— **Meşteşug** + suf. *-al.*

MEŞTEŞUGÁR s.m. Persoană care are (şi practică) o meserie **(1),** un meşteşug **(I 1);** meseriaş, (învechit) meşteşugaş, meşteşugareţ, (învechit, rar) meşteşugarnic. *Care boier mare lucrează la vreun meseriaş d-ai noştri? Care. . . s-a gîndit vrodată la înaintarea meşteşugarilor în ţară?* BOLLIAC, O. 238, cf. POLIZU, BARCIANU, V., LM. *Însoţesc cu iubire pe meşteşugar la lucrarea mîinilor sale.* ISPIRESCU, U. 26. *Afară de aceste scule pomenite, lemnarul mai întrebuinţează şi altele, dar acestea aparţin mai ales meşteşugarului.* PAMFILE, I. C. 125. *Sate şi tîrguri. . . pe lîngă care negreşit se găsesc întotdeauna şi anumiţi meşterşugari.* N. A. BOGDAN, C. M. 107, cf. ARDELEANU, U. D. 152. *Erau. . . amîndoi mari meşte-*

şugari în meşteşugul lor. GALACTION, O. 213, cf. SADOVEANU, O. XIII, 523. *Era mai bine înstărit decît meşteşugarii ceilalţi.* PAS, Z. I, 145. *Unirea este rezultatul direct al dezvoltării economice şi social-politice a ţărilor române şi a luptelor... maselor de ţărani, meşteşugari şi muncitori.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2878, cf. CHEST. II 10/223, 260, 404, ALR I 1825/283, ZANNE, P. VI, 360, TDRG. ✧ Fig. *Meşteşugarul desăvîrşit al versului.* V. ROM. ianuarie 1954, 169.

— Pl.: *meşteşugari.* — Şi: (învechit şi regional) **meşterşugár** s.m.

— **Meşteşug** + suf. *-ar.*

MEŞTEŞUGÁREŢ, -Ă s.m., adj. (Învechit) **1.** S. m. Meşteşugar, meseriaş. *Poruncit-au vodă la tot feliul de meşteşiugareţi... de făcea haine, căciuli, cizme.* DIONISIE, C. 209.

2. Adj. (Adesea substantivat) (Om) talentat, priceput, abil, dibaci. *Voinţa celor mai tari sau celor mai meşteşugareţi în vicleşuguri.* CARAGEA, L. [prefaţă] 2/7. *Erotocrit cel prea ager şi meşteşugareţ mare Şi Areti cea isteaţă fără de asemănare, Chiar ca cum născuţi fusese iscusiţi.* PANN, E. I, 119/13. *Ţăran... meşteşugariţ la vreme de nevoie.* ODOBESCU, S. III, 160. ✦ (Despre obiecte) Făcut cu talent, cu pricepere, cu dibăcie. *Este obicei să se strîngă duprin sate şi oraşe lăcuitorii cu care vite au mai mari... cu pluguri meşteşugariţe spre uşurinţă.* GOLESCU, Î. 114.

3. Adj. Şiret, viclean, perfid; intrigant. Cf. COSTINESCU, LM.

— Pl.: *meşteşugareţi, -e.* — Şi: **meşteşugáriţ, -ă** adj.

— **Meşteşug** + suf. *-areţ.*

MEŞTEŞUGÁRIŢ, -Ă adj. v. **meşteşugareţ.**

MEŞTEŞUGÁRNIC s. m. (Învechit, rar) Meşteşugar, meseriaş. Cf. POLIZU.

— Pl.: *meşteşugarnici.*

— **Meşteşug** + suf. *-arnic.*

MEŞTEŞUGÁŞ s. m., adj. (Învechit) **1.** S. m. Meşteşugar, meseriaş. Cf. PONTBRIANT, D., MÎNDRESCU, UNG. 173.

2. Adj. Priceput, dibaci, meşter **(I 3).** *Învăţăturile lesnesc pe oameni... şi meşteşugaşi-i arată, şi vrednici-i face spre toate lucrurile* (a. 1775). URICARIUL, I, 75.

— Pl.: *meşteşugaşi, -e.*

— **Meşteşug** + suf. *-aş.*

MEŞTEŞUGĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. Care aparţine meşteşugarului sau ocupaţiei lui, privitor la meşteşugar sau la ocupaţia lui, de meşteşugar; (rar) meserieşesc. *Cooperative de producţie meşteşugărească.* LEG. EC. PL. 242. *Cooperativele meşteşugăreşti se formează prin unirea de bună voie a meseriaşilor, în scopul de a produce cu muncă personală bunuri de larg consum.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2617, cf. nr. 2835. ✧ Fig. (Depreciativ, în opoziţie cu creator) *Unele* [romane] *reuşesc să impresioneze prin artificii meşteşugăreşti.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 4/5. *O şcoală de creştere a actorului intelectual... format nu printr-o învăţătură meşteşugărească, ci printr-o educaţie creatoare.* ib. 11/3. ✦ (Rar) Care vădeşte măiestrie, artă, talent. *Episoadele din care se construieşte istorisirea sînt zugrăvite cu meşteşugărească migală.* CONTEMP. 1948, nr. 111, 5/3.

— Pl.: *meşteşugăreşti.*

— **Meşteşugar** + suf. *-esc.*

MEŞTEŞUGĂRÉŢ, -EÁŢĂ adj. (Învechit, despre oameni) **1.** Care are, care practică un meşteşug **(I 1).** *Fiind om meşteşugăreţ, dorind a mă îndeletnici la lucrarea acestui meşteşug, am fost la îndoială* (a. 1838). DOC. EC. 698.

2. Şiret, viclean, perfid. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF.

— Pl.: *meşteşugăreţi, -e.*

— **Meşteşug** + suf. *-ăreţ.*

MEŞTEŞUGĂRÍ vb. IV. Intranz. (Rar) A lucra în calitate de meşteşugar; a exercita profesiunea de meşteşugar. *Voi, care meşteşugăriţi... Peste zări de ogoare, Prin cîntări de motoare.* DEŞLIU, G. 33.

— Prez. ind.: *meşteşugăresc.*

— V. **meşteşugar.**

MEŞTEŞUGĂRÍE s. f. (Rar) Meşteşug **(I 1).** Cf. DM.

— **Meşteşugar** + suf. *-ie.*

MEŞTEŞUGÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar, în dicţionarele din secolul trecut) **1.** Făcut de mîna omului; artificial. Cf. PONTBRIANT, D.

2. Făcut cu ingeniozitate, cu artă; artistic. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

— Pl.: *meşteşugeşti.*

— **Meşteşug** + suf. *-esc.*

MEŞTEŞUGÉŞTE adv. (Învechit) **1.** Cu pricepere, cu iscusinţă, cu ingeniozitate; printr-un procedeu ingenios. *A bolnăvi meşteşugeşte din bun sănătos, spre a nu să mai bolnăvi.* PISCUPESCU, O. 237/8. ✦ Cu artă, în mod artistic (POLIZU); în mod fin (PONTBRIANT, D.).

2. În mod şiret, viclean, perfid. Cf. PONTBRIANT, D.

3. În mod artificial. PONTBRIANT, D.

— Şi: **meşterşugéşte** adv. DRLU.

— **Meşteşug** + suf. *-eşte.*

MEŞTEŞUGÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Astăzi mai ales familiar) A face, a realiza, a executa (cu talent, cu pricepere, cu dibăcie), (învechit)

a meşteşugui **(1)**; (învechit, rar) a înzestra, a prevedea cu... *Zidi în oraş... neşte curţi prea frumoase şi le meşterşugi cu neşte cămăr (case) luminoase* (a. 1 648). GCR I, 133/29, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U. ✦ (Neobişnuit) A aranja, a rezolva (cu pricepere) situaţia cuiva. *Unde nu m-amestec eu, degeaba, nu se face nuntă... Hei! hei! pe cîţi am meşteşugit eu!* CONV. LIT. XI, 62.

2. Intranz. şi refl. (Învechit) A acţiona, a proceda, a se comporta (cu pricepere, cu dibăcie, cu viclenie); (învechit) a meşteşugui **(2)**. *Să o scoaţă de la moarte amară... meşterşugeaşte aşea.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 6^{v}/1. *Meşteşugeaşte asupra ta ca asupra unii libovnice.* AETHIOPICA, 38^{r}/10. *S-au meşteşiugit ca un măiestru, de au intrat cum am zice pe supt pielea tuturor ministrilor.* DIONISIE, C. 212. ✧ Tranz. *Veniţi dară să-i meşteşugim pre dînşii, pentru ca să nu să înmulţească, şi cînd ni se va întîmpla noao războiu, să vor adaoge şi aceştea către nepriiateni.* BIBLIA (1 688), 39^{1}/38.

3. Refl. (Învechit) A se strădui, a se sili (cu talent, cu pricepere sau cu mijloace viclene, perfide) să...; (învechit) a meşteşugui **(3)**. *În tot chipul să meşteşugi cum ar face să aibă spurcată împreunare cu dînsa.* MINEIUL (1 776), 10^{v2}/1. *Meşteşugindu-se el cu cuvîntul lui să răsipească mulţimea oamenilor ca să nu să jăfuiască argintul.* ib. 161^{v1}/21. *Vezi cum se meşteşugea calvinii să tragă la credinţa şi legea lor pe bieţii românii din Ardeal!* ŞINCAI, HR. III, 41/31.

4. Tranz. (Învechit) A pune la cale, a plănui, a aranja; a urmări; (învechit) a meşteşugui **(4)**; (tranz. şi intranz.) a unelti, a urzi (împotriva cuiva). *Şi spre oamerii tăi lăncotiră* (hitleniră CC^{2}, *meşterşugiră* D) *cu voie.* PSALT. 171. *L-au furatu-l noaptea, meşterşugind cu aceasta să dzîcă c-au învis din morţ.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 125^{r}/8. *Au aflat toate cîte le-au grăit şi le-au meşteşugit vlădica... că sînt minciuni* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 51/10. *Meşteşugi ca să arză chivotul sfîntului.* MINEIUL (1 776), 161^{v1}/1. *Au meşterşugit împăratul nostru să nu vorbească mulţi cu tine.* VARLAAM-IOASAF, 18^{v}/8, cf. KLEIN, D. 94. *Pre învecinatele ghinte... le învită, ca împreună cu el să se scoale asupra romanilor, şi altele împotriva legăturei meşteşugeaşte.* MAIOR, IST. 5/11, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF.

5. Tranz. (Învechit) A simula că..., a se preface că... Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU, ALEXI, W.

6. Tranz. (Familiar, rar) A falsifica, (învechit) a meşteşugui **(5)**. *Cică i-ar fi lipsit cîteva sute de mii de lei din casă, ar fi meşteşugit şi registrele.* ap. IORDAN, STIL. 366.

— Prez. ind.: *meşteşugesc.* — Şi: (învechit) **meşterşugí** vb. IV.

— V. **meşteşug.**

MEŞTEŞUGÍRE s. f. **I.** (Astăzi rar, mai ales familiar) Acţiunea de a (se) meşteşugi şi rezultatul ei.

1. Realizare, executare a unui obiect (cu talent, cu pricepere, cu dibăcie). Cf. DDRF. ✦ Execuţie sau mod de execuţie (artistică). *Aceasta e meşteşugirea sfeaşnicului... după chipul care au arătat D[o]mnul lui Moisi.* BIBLIA (1 688), 99 bis^{1}/51. ✦ Pregătire specială; (familiar) dichis. *Bătrînul îi puse o masă curată, şi pe masă... nişte legumă bună de mîncare, însă gătită fără multe meşteşugiri.* ISPIRESCU, L. 101.

2. Însuşire, învăţare (a unui meşteşug, a unei ştiinţe). *Au rămas cu totul gol de bunele obiceiuri şi de cea desevărşită meşteşugire a ştiinţelor* (a. 1 765). URICARIUL, I, 271.

3. Talent, pricepere, îndemînare, ingeniozitate, dibăcie; meşteşug **(I 3)**. *Arunca cu atîta meşteşugire, încît niciodată nu făcea greş.* BELDIMAN, N. P. I, 97/1. *Prin meşteşugirea limbuţiei lor, fac pe prostime a crede că cu adevărat s-au pocit.* DRĂGHICI, R. 182/26. *Nu va cu arme el s-o silească... C-o sfîntă meşteşugire A simpatiei pune simţire.* I. VĂCĂRESCUL, P. 96/23. *Ia te uită dumneata, acum, cu cîtă meşteşugire, cu cîtă măiestrie, ajunge la împlinirea scopului ei.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 54.

4. Uneltire, şiretlic, vicleşug, manoperă folosită (în ascuns) în vederea atingerii unui scop; mijloc, sistem, procedeu, tactică (ingenioasă, vicleană); (învechit şi popular) meşteşug **(I 5)**. *Pentru ce nu afli cu gîndul vreo meşteşugire spre apărarea celor ce te îngrozesc?* AETHIOPICA, 8^{v}/9. *Meşteşugiri prin care să iau cetăţile* (a. 1 773). GCR II, 92/17. *Meşteşugirile tiranilor le-au ruşinat.* MINEIUL (1 776), 56^{v2}/22, cf. KLEIN, D. 94. *Acei răi împrumutători... au format multe meşteşugiri ce aduce cu totul la dărăpănare şi sărăcie pă bieţii lăcuitori* (a. 1 813). DOC. EC. 161. *Fugind Ioan vodă Caragea în ţara nemţească (... supt numire de aga turc, meşteşugiri vrednice de toată defăimarea).* ZILOT, CRON. 65, cf. LB. *Îmi plesni în cap o meşteşugire ca să putem scăpa de acea hiară cumplită.* GORJAN, H. II, 33/14. *În zădar întrebuinţază mii de meşteşugiri spre a vădi lui Vasilie Vodă folosul unei aleanţă politice.* ASACHI, S. L. II, 14. *Să repede să lovească pe Haridim drept în cap, Dar pe el şi de aceasta meşteşugirile-l scap.* PANN, E. II, 72/14. *Vom vedea-n haine bune nişte oameni îmbrăcaţi, Umblînd cu meşteşugire ş-înşelînd lumea prin piaţ.* id. P. V. I, 62/27, cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Orice meşteşugire drăcească e zadarnică.* V. ROM. septembrie 1 954, 135. *Vremea încurcăturilor şi meşteşugirilor lor sătăneşti trebuie să încete.* ŞEZ. VI, 132. ✦ Înşelătorie, înşelăciune, fals. *Priimindu-să catagrafia judeţului Dîmboviţii, s-au văzut o mare neasemănare pă lîngă aceea*

ce au fost cunoscut Vistieriia... Cu drept cuvînt s-au judecat că au fost numai meşteşugiri, iar nu vreo adevărată arătare către Vistieriie (a. 1819). DOC. EC. 230. ✦ Acţiune artificială, intervenţie forţată. Cf. POLIZU, BARCIANU, V. *Limba nu poate fi scoasă cu meşteşugire şi năprăsnicie din calea ei firească.* I. NEGRUZZI, S. I, 428.

II. (Învechit şi popular, concretizat) Dispozitiv, mecanism al unui obiect; (învechit şi popular) meşteşug **(II 2).** *Învîrtind nişte şurupuri şi nişte vîrtejuri la nişte meşteşugiri ce avea acest foişor, începu a pluti în vînt.* ISPIRESCU, L. 367.

— Pl.: *meşteşugiri.*

— V. **meşteşugi.**

MEŞTEŞUGÍT, -Ă adj. **1.** (Astăzi mai ales familiar; despre realizări ale oamenilor) Făcut cu artă, cu măiestrie, cu talent, cu pricepere, cu dibăcie; (despre acţiunile, manifestările oamenilor) talentat, priceput, abil, dibaci; care vădeşte talent, pricepere, dibăcie. *Arăta şi organile cele meşteşugite ce arată ceasurile.* AETHIOPICA, 61r/33. *O cetate Tare şi meşteşugită.* BĂRAC, A. 6/7. *Astor... cu o meargere foarte meşteşugită au ajuns supt zidiurile cetăţii.* BELDIMAN, N. P. II, 191/12. *O faţă schimbătoare ş-un grai meşteşugit Sînt chipuri lesnicioase pre om de amăgit.* NEGRUZZI, S. II, 301. *Avea... o grădină frumoasă, bogată de flori şi meşteşugită.* ISPIRESCU, L. 81, cf. MÎNDRESCU, UNG. 173. *De la bucătărie se auzeau tacturi meşteşugite din cuţit şi satîr.* BRĂESCU, A. 49. *Arătară în cuvinte meşteşugite că aşteptau mult de la îndurarea domnească.* SADOVEANU, O. X, 176, cf. 386. *Căută după aceste vorbe o ieşire meşteşugită din întunecarea prevestitoare de furtună în care se cufundase arhiducele.* VORNIC, P. 109. ✧ (Prin lărgirea sensului) *O mînă meşteşugită, ş-u*[n] *glas frumos, îngeresc, P-o inimă simţitoare, negreşit că o robesc.* PANN, E. I, 20/1. ✧ (Prin analogie) *Painjenul... face o ţesătură meşteşugită* (a. 1878). ap. TDRG. ✧ (Adverbial) *Băţ meşteşugit lucrat.* GOROVEI, CR. 448. *Pînzeturi şi stofe fine, pielărie meşteşugit lucrată.* N. A. BOGDAN, C. M. 13. *La biserică la sf. Haralamb, dascălul toacă meşteşugit.* BRĂESCU, A. 70.

2. (Învechit, rar; despre oameni) Şiret, viclean, perfid. *Meşteşugitul vizir crezu că ar fi bine să facă a străluci dinaintea ochilor lor o mincinoasă lucoare de pace.* BĂLCESCU, M. V. 87.

3. (Învechit, rar; în opoziţie cu n a t u r a l) Realizat de mîna omului. *Acesta se numeşte magnet firesc, spre a-l deosebi de cel meşteşugit.* AR (1829), 138¹/7.

4. (Astăzi rar; în opoziţie cu a u t e n t i c) Artificial, nefiresc, fals; căutat, forţat. *Care linbă nu avea opu (lipsă) de învăţătura gramaticei la şcoală, fiind limbă firească, nu meşteşugită.* MAIOR, IST. 265/13, cf. POLIZU. *Nicăieri declamaţii..., simţiri meşteşugite, extazieri şi desperări de ocazie, pretutindenea concepţie naturală.* MAIORESCU, CR. I, 288. *Ai întîlnit o inimă rece în care nu ardea decît un foc meşteşugit.* I. NEGRUZZI, S. III, 244.

— Pl.: *meşteşugiţi, -te.* — Şi: (învechit şi regional) **meşterşugít, -ă** adj. MÎNDRESCU, UNG. 173.

— V. **meşteşugi.**

MEŞTEŞUGÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Învechit, rar, despre obiecte) Făcut de mîna omului. Cf. PONTBRIANT, D.

2. (Învechit, despre obiecte) Realizat cu talent, cu pricepere, cu artă. *Au măsurat pămîntul şi l-au închipuit într-un glob meşteşugos.* AMFILOHIE, G. [prefaţă] 6/11.

3. (Învechit şi popular, despre oameni) Talentat, priceput, dibaci. *Are mulţi vrăjmaşi văzuţi şi nevăzuţi, foarte meşteşugoşi şi vicleani, întrarmaţi cu tot feliul de arme* (a. 1755). BV II, 129. *Găsi om meşteşugos a-i ciopli obrazul gros.* PANN, P. V. III, 33/28, cf. ROMÂNUL GLUMEŢ, 56. *Babă meşteşugoasă la trebile sale.* CREANGĂ, P. 170, cf. MÎNDRESCU, UNG. 173. *Ştie lucru minunat de mînă, Şi-o taie capul şi-i meşteşugoasă.* MURNU, O. 21. *Chiori şi orbi, cari se sfădesc pentru o babă meşteşugoasă.* PAMFILE, D. 38, cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

4. (Învechit) Şmecher, şiret, viclean. *Se sfătuiesc să-i lovască, cneazul mai meşteşugos Triimite pre Bibica şi el se dă mai în dos.* BELDIMAN, E. 40/11, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *meşteşugoşi, -oase.*

— **Meşteşug** + suf. *-os.*

MEŞTEŞUGUÍ vb. IV. (Învechit) **1.** T r a n z. A meşteşugi **(1).** *Înţăleaptă facere şi măiastră măestrie meşterşuguiş.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 147r/7. *Că pre condeiu mintea-l poartă, iară nu meşterşuguieşte condeiul nemic dentru sine* (sfîrşitul sec. XVII). BUL. COM. IST. I, 171, cf. II, 98. *Lumea: eu sînt fapta şi plăzmuirea a veacinicului împărat... de cînd într-acesta chip frumos... m-au meşterşuguit.* CANTEMIR, ap. GCR I, 324/5. ✦ I n t r a n z. A munci, a lucra (cu pricepere, cu dibăcie). *Sapă pămîntul şi meşterşuguiesc de găsăsc... vine de izvor de apă şi daca le găsăsc, bucurîndu-să...*, *silesc de scot acel izvor pănă în faţa pămîntului.* PRAV. V, cf. GCR I, 118/17.

2. I n t r a n z. A acţiona, a proceda, a se comporta (cu pricepere, cu dibăcie, cu viclenie); (învechit) a meşteşugi **(2).** *Găsiră... pre unde mergea apa în cetate şi meşterşuguiră de întrară în cetate.* MOXA, 378/9, cf. 402/22, VARLAAM, C. 52. *De va meşterşugui într-al*[t] *chip şi va călca pravila aceasta... să-l ducă de unde au fost.* PRAV. 6. *Meşterşuguind într-acesta chip Heraclu cu tovarăşii săi, au împărţit avuţia lui Despot.* SIMION DASC., LET. 183. ✦ S p e c. A mînui (un instrument). *Puşcile turceşti nu le meşterşuguie bine, şi trece preste obuz.* NECULCE, L. 241.

3. Intranz. A se strădui, a se sili (cu talent, cu pricepere sau cu mijloace viclene) să...; (învechit) a se meşteşugi **(3)**. *Un boiarin mare, anume Maxim... avea o muiare prea frumoasă; şi o prea îndrăgi împăratul, şi meşterşugui de dobîndi inelul lu Maxim.* MOXA, 366/29.

4. Tranz. (Folosit şi absol.) A pune la cale, a plănui, a aranja; a urmări; (învechit) a meşteşugi **(4)**. *Orcare muiare va meşterşugui, de va mearge la altă muiare ca un bărbat... să vor certa.* PRAV. 209. *Cîndu să va îmbăta neştine cu înşelăciune, mai vîrtos cînd va meşterşugui cineva să-l îmbeate..., nu... să va certa.* ib. 264, cf. 97, BIBLIA (1 688), 213[2]/58, 235[2]/46. *Şi-au dat parola cu ţarul Petru ca să se lovească faţă la faţă... iar de altă parte meşterşuguia să meargă la Iazac să aprindă flotele.* N. COSTIN, LET. II, 66/34.

5. Tranz. A falsifica, a contraface, (familiar, rar) a meşteşugi **(6)**. *Mulţi meşteşuguiesc băutura.* ANTIM, P. 145.

— Prez. ind.: *meşteşuguiesc.* — Şi: **meşterşugui** vb. IV.

— **Meşteşug** + suf. *-ui.*

MEŞTÍ[1] vb. IV. Refl. (Regional) „A se conduce" (Şibot-Orăştie). CV 1 951, nr. 6, 27. *Se ştia meşti bine!* ib.

— Prez. ind.: *meştesc.*

— Etimologia necunoscută.

MEŞTI[2] s. m. pl. v. **meşi**[1].

MEŞTÍNĂ s. f. v. **meşină**[1].

MEŞTIOÁRĂ s. f. v. **mescioară.**

MÉŞTIRE s. m. v. **meşter.**

MEŞTOŞÍG s. n. v. **meşteşug.**

METABÓLIC, -Ă adj. Care se referă la metabolism, care aparţine metabolismului. *De un deosebit interes sînt cercetările care au arătat rolul tulburărilor metabolice în apariţia nevritelor.* PARHON, O. A. I, X.

— Pl.: *metabolici, -ce.*

— Din fr. **métabolique.**

METABOLÍSM s. n. Totalitatea proceselor nutritive de asimilare şi dezasimilare, produse în organism. *Mediul influenţează condiţiile de viaţă ale organismului, schimbînd tipul său de metabolism.* CONTEMP. 1 953, nr. 335, 4/4. *În studiul metabolismului, medicina face apel la ajutorul atomilor marcaţi.* ib. 1 955, nr. 452, 5/4. *Explicaţia de ansamblu a unui metabolism.* PARHON, O. A. I, IX. *Prin metabolism materia nevie este transformată în materie vie şi invers.* CF 1 961, nr. 1, 130.

— Din fr. **métabolisme.**

METACÁRP s. n. Parte din scheletul mîinii cuprinsă între carp şi falange şi formată din cinci oase dispuse radial; os care formează baza fluierului la picioarele din faţă ale unor animale; (rar) metacarpian **(2)**. Cf. KRETZULESCU, A. 57/26, PROT.-POP., N. D. *Faţa anterioară a metacarpului este găunoşită, scobită (concavă), iar faţa dinapoi boltită (convexă).* BIANU, D. S. *Metacarpul principal şi 2 metacarpiene rudimentare.* ENC. VET. 6.

— Pl.: *metacarpuri.*

— Din fr. **métacarpe.**

METACARPIÁN, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. Care aparţine metacarpului, privitor la metacarp. *Oasele metacarpiene.* KRETZULESCU, A. 57/25. *Oasele metacarpiene, în număr de trei..., formează baza regiunei fluierului.* ENC. VET. 6.

2. S. n. (Rar) Metacarp. *Metacarpienul principal sau osul fluierului.* ENC. VET. 5.

— Pronunţat: *-pi-an.* — Pl.: *metacarpieni, -e.* — Şi: (rar) **metacarpién, -ă** adj., s. n.

— Din fr. **métacarpien.**

METACARPIÉN, -Ă adj., s. n. v. **metacarpian.**

METAFÍZIC, -Ă subst., adj. **1.** S. f. Parte a filozofiei idealiste avînd drept obiect fenomenele care nu pot fi percepute cu simţurile noastre, care depăşesc cadrul experienţei; (în opoziţie cu dialectica) metodă generală de cunoaştere caracterizată prin abordarea obiectelor şi proceselor în mod izolat, prin absolutizarea unor laturi ale realităţii, prin negarea salturilor calitative, prin subaprecierea contradicţiilor interne ale lucrurilor şi nerecunoaşterea lor drept motor primordial al dezvoltării. *Metafisica... învăţătura care arată lucruri mai sus de fire.* CANTEMIR, IST. 14. *Metafizica, învăţătura care tratarişeşte despre întăile începerile cunoştinţilor noastre.* VÎRNAV, L. 137[v]/23. *Un copil de 8 ani ce va intra într-un institut, cînd va fi de ani 15 va fi destoinic să dea răspuns la întrebarea măcar or căruia profesor, asupra grămăticii, ritoricii..., metafisicii.* GOLESCU, Î. 139. *Ideile nepipăite a metafizicei.* ROM. LIT. 216[2]/42. *În ţara noastră sînt unul din cei dintîi care au zdruncinat toate teoriile metafizicei estetice.* GHEREA, ST. CR. III, 205. *Metafizica priveşte lumea în mod static, în nemişcare.* CONTEMP. 1 949, nr. 120, 3/3. *Pozitivismul a reprezentat o reacţie salutară faţă de speculaţiile conjecturale şi atît de hazardate ale metafizicii clasice.* VIANU, M. 125, cf. RALEA, S. T. III, 35.

2. S. m. (Învechit) Metafizician. *Metafizic... cela ce are ştiinţa acelor peste fire.* CANTEMIR, IST. 14. *Metafizicul nostru se apropie să se uite.* EMINESCU, ap. CADE.

3. Adj. Care aparţine metafizicii (1), privitor la metafizică; care nu poate fi perceput cu simţurile noastre, depăşind cadrul experienţei; (învechit) metafizicesc. *Iubirea cercetărilor curioase şi a speculaţiilor metafizice.* NEGRUZZI, S. II, 144. *Subtilităţi metafizice îi atrăgeau cugetarea ca un magnet.* EMINESCU, N. 36. *Cîte rele a adus estetica metafizică în priceperea unei opere de artă.* GHEREA, ST. CR. III, 110. *Nelinişlea metafizică a necunoscutului îl îndreaptă... spre religie.* LOVINESCU, C. IV, 122. *Lichidarea teoriilor idealiste... şi metafizice.* CONTEMP. 1 953, nr. 342, 5/5. ✦ P. ext. (Rar) Greu de înţeles; abstract. Cf. COSTINESCU. *Spusele tale sînt prea metafizice pentru mintea crudă a copilului.* LM.

— Pl.: *metafizici, -ce.*

— Din ngr. **μεταφυσική, μεταφυσικός**, lat. **metaphysica**, germ. **Metaphysik, metaphysich**, fr. **métaphysique.**

METAFIZICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Metafizic. *Puţini oameni ar putea priceape adevărul... metafisicesc.* LEON ASACHI, B. 7/6, cf. VÎRNAV, L. 138r/2, POLIZU, PONTBRIANT, D.

— Pl.: *metafiziceşti.*

— **Metafizic** + suf. *-icesc.* Cf. rus. метафизический.

METAFIZICÉŞTE adv. (Rar) În mod metafizic, potrivit metafizicii. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

— **Metafizic** + suf. *-eşte.*

METAFIZICIÁN s. m. Filozof idealist care se ocupă de metafizică; adept al metafizicii; (învechit) metafizic (2). *Metafizician, cel ce ştie metafizica.* VÎRNAV, L. 138r/2. *Adversarii dialecticei, metafizicienii.* CONTEMP. 1 949, nr. 120, 3/3.

— Pronunţat: *-ci-an.* — Pl.: *metafizicieni.*

— Din fr. **métaphysicien.**

METAFONÍE s. f. (Lingv.) Diftongare condiţionată de anumite vocale din silaba următoare. *Metafonia vocalelor accentuate „e" şi „o" se produce înaintea unui „a", „ă" şi „e" din silaba următoare.* PUŞCARIU, L. R. I, 235, cf. SCL 1 954, 436. *Metafonia lui „e" accentuat înaintea unui „e" următor.* VARLAAM-SADOVEANU, 41.

— Pl.: *metafonii.*

— Din fr. **métaphonie.**

METÁFORĂ s. f. Figură de stil constînd dintr-un transfer de sens realizat printr-o comparaţie din care a fost eliminat termenul mediu. *Astronomii au numit prin metaforă... luna.* AMFILOHIE, G. F. 97r/1. *Metafora, figură ritoricească.* VÎRNAV, L. 138v/9. *Metafora este o figură prin care însemnarea proprie a unei ziceri să schimbă în altă însemnare.* MARCOVICI, R. 160/23. *Cimpoieşul îşi dezvăluieşte atuncea toate florile ritoricei, împodobindu-şi vorba... cu alegorii şi cu metafore, după cum se pricepe.* DACIA LIT. 36/13. *Mediocrităţile căta mai mult metafore exagerate.* HELIADE, O. II, 175. *Maximele şi cugetările, cînd sînt descoperiri psihologice, n-au nevoie de comparaţii ori metafore poetice.* IBRĂILEANU, S. L. 19. *O, muza mea... Te-am ofensat cu vreo metaforă banală?* TOPÎRCEANU, M. 3. *Nu toate metaforele vorbirii familiare şi populare sînt expresive.* IORDAN, STIL. 346, cf. VIANU, M. 9. *Marii nuvelişti ai lumii folosesc metafora cu... zgîrcenie.* V. ROM. iunie 1 957, 22. ✦ P. gener. Figură de stil. *Legenda şarpelui din fîntînă... este o ingenioasă metaforă.* BOLINTINEANU, O. 415.

— Pl.: *metafore.*

— Din lat. **metaphora**, it. **metafora**, fr. **métaphore.**

METAFÓRIC, -Ă adj. Care ţine de metaforă, este propriu metaforei; care este exprimat prin metafore, bogat în metafore; (învechit) metaforicesc; p. gener. figurat. *Cuvîntul în înţelegerea sa cea adevărată, iară nu în cea metaforică.* CARTE TREB. II, 190/2. *Scrierea egipteană era metaforică.* MAIORESCU, CR. III, 406. *Indignarea metaforică nu încîntă pe Felix, care era plictisit de a se ocupa de probleme cu totul străine de conştiinţa lui.* CĂLINESCU, E. O. II, 65. *Superlativul redat prin metafore... îl vom denumi superlativ metaforic.* CV 1 949, nr. 9, 21. *Coloritul stilistic se mai poate obţine şi prin vorbire metaforică sau figurată.* L. ROM. 1 953, nr. 2, 97. *Predicatele nominale exprimate prin substantive acordă acestora o valoare metaforică.* CL 1 957, 229.

— Pl.: *metaforici, -ce.*

— Din germ. **metaphorisch**, fr. **métaphorique.**

METAFORICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Metaforic. *Aligoriia iaste o vorbă cu totul metaforicească şi care are altă înţeleagere osibită de însemnarea zicerilor.* MOLNAR, ap. GCR II, 163/4. *Cu vorbe metaforiceşti să cuprinde şi să tîlcuiaşte lucrul.* id. RET. 29/23. *O metaforicească voroavă.* VÎRNAV, F. M. I, 150v/14, cf. id. L. 138v/13.

— Pl.: *metaforiceşti.*

— **Metaforă** + suf. *-icesc.*

METAFORICÉŞTE adv. (Învechit) În mod metaforic. *Să numeşte picior metaforiceşte.* VĂCĂRESCUL, GR. 140/6. *Armonie... metaforiceşte însămnează o învoire desăvîrşită.* VÎRNAV, L. 131v/20, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

— **Metaforic** + suf. *-eşte.*

METAFORÍSM s. n. (Rar) Mod de exprimare în care se folosesc frecvent metafore sau, p. gener., alte figuri de stil. *Metaforismul estompat de uz.* CONTEMP. 1 950, nr. 170, 5/2.

— **Metaforă** + suf. *-ism.*

METAFORIZÁ vb. I. Intranz. (Rar) A folosi multe metafore; a da unui cuvînt valoare metaforică. Cf. BUL. FIL. III, 185. *Poetul care izbuteşte* [să comunice]... *fără metaforă, nu e nici mai puţin, dar nici mai mult poet, decît cel care metaforizează.* V. ROM. august 1 961, 122.
— Prez. ind.: *metaforizez.*
— Din fr. **métaphoriser.**

METAFORIZÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a metaforiza. Cf. VIANU, M. 25. *Rezultatul metaforizării este de natură stilistică.* L. ROM. 1 959, nr. 2, 100.
— Pl.: *metaforizări.*
— V. **metaforiza.**

METAFORÓS, -OÁSĂ adj. (Neobişnuit, depreciativ) Metaforic. *Limbaj metaforos.* TEODOREANU, M. II, 494.
— Pl.: *metaforoşi, -oase.*
— **Metaforă** + suf. *-os.*

METAFRÁST s. m. (În dicţionarele din trecut) Autor de metafraze. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, ALEXI, W.
— Din fr. **métaphraste.**

METAFRÁZĂ s. f. (În dicţionarele din trecut) Traducere a unui text în care se urmăreşte în primul rînd interpretarea fidelă a conţinutului, şi numai în al doilea măiestria artistică. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.
— Pl.: *metafraze.*
— Din fr. **métaphrase.**

METÁH s. n. (Turcism învechit) Bun, produs (destinat vînzării şi cumpărării); marfă. *Încetează tot feliul de neguţitorie... la ieşirea peste hotar la toate metahurile ce ţara aceasta le scoate* (a. 1802). URICARIUL, I, 13. *Orânda pădurei şi a dohotului ce se va aduce în tîrgul acesta... să fie numai a episcopiei..., acestea fiind din metahurile ţerii* (a. 1813). ib. V, 5/22, cf. I, 396, I. BRĂESCU, M. 68.
— Pl.: *metahuri.*
— Din tc. **meta, metah.**

METAHARISÍ vb. IV v. **metahirisi.**

METAHERISÍ vb. IV v. **metahirisi.**

METAHIRISÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) **1.** A folosi, a întrebuinţa, a utiliza. *Doftorul cel vrednic ştie metahirisi doftoriile bine.* ANTIM, ap. TDRG. *Pavăza nu o metaherisea, ce cu capul gol să afla la pombă* (a. 1 773). GCR II, 90/21, cf. URICARIUL, IV, 22/22, XV, 317. *Să arate chiiar acel cap din pravilă ce vor metahirisi.* PRAV. COND. (1 780), 54. *Necugetarea stăpînilor de a nu metachirisi acest fel de oameni în slujbele lor.* VĂCĂRESCUL, IST. 266. *Acest prinţip s-au văzut silit a metaherisi puterea armelor.* IST. AM. 38r/10. *Metahirisind a sa voinţă Volniceşte, după chieful său.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 354, cf. GCR II, 198/11, IORGA, S. D. XIII, 63. *Porumburile ... să află cu atîta îndăstulare, încît mulţi îl vînd şi îl metahirisesc la hrană* (a. 1 813). DOC. EC. 156, cf. 145. *Să fie în toată ţara... o măsură de baniţe şi aceea să o metahirisească toţi* (a. 1 824). ib. 337, cf. 531, ALECSANDRI, T. 1 332. *Ce să le fac eu cărţilor* [de ghicit]? *Cum să le mai metaherisesc dacă aşa cad ele.* KLOPŞTOCK, F. 213. ◇ Refl. pas. *Cabaniţa... aşa s-au obicinuit ca să se metahirisească cu ceaprazuri* (a. 1 777—1 782). FURNICĂ, I. C. 53. ✦ A avea o deprindere, a practica (un obicei), a obişnui. *Eu postesc miercurea şi vinerea şi metahirisesc sărături.* ALECSANDRI, T. 71. *Tot ce metahirisesc cîteodată e concina sau măreşul.* id. ib. 1 699. *Nu, nene Sarchiz, mersîm; nu mai metahirisesc de mult cafea cu caimac!* CARAGIALE, M. 288. ◇ Refl. pas. *Un tăinuit vicleşug ce să metahirisia de către cei mai mulţi* (a. 1 785). SOB. HRIS. 18. ◇ Refl. impers. *Cară... avînd jugurile lor şi toate cele trebuincioase, după cum să metahiriseşte* (a. 1 809). DOC. EC. 79. ✦ A dori, a pofti (să facă sau să aibă ceva). *Nu metahiriseşti un covrig?* ALECSANDRI, T. 137. *Domnilor, nu metahirisiţi în astă seară un stosişor ceva?* id. ib. 455, cf. 1 392.

2. (Cu complementul „negoţ", „meserie" sau cu echivalente ale acestora) A exercita, a profesa; a practica. *Toţi lucrătorii cari metahirisesc meseria abageriei* (a. 1 775). GĂLDI, M. PHAN. 209. *Altă neguţătorie să metahirisască* (sfîrşitul sec. XVIII). BUL. COM. IST. II, 146. *Vor metahirisi acest meşteşug* (a. 1 823). DOC. EC. 291. *Eu nu metahirisesc nici o meserie.* FILIMON, O. I, 394. ✦ Refl. A se ocupa, a se îndeletnici cu... *Dacă voim a ne mai metahirisi cu aceasta, să luăm patente* (a. 1 837). DOC. EC. 680. ◇ Tranz. *Mai da cîte o raită pă la autorităţi, ca să nu se întrebe lumea cam ce metacheriseşte dă stă dăgeaba şi nu munceşte.* KLOPŞTOCK, F. 192. ✦ A gospodări, a administra, a conduce (într-un anumit fel). (Refl. pas.) *Cîştigul calemului sămeşăi iaste... puţin cînd să metahiriseşte cinstitu, mult cînd să fac hrăpiri* (a. 1 822). CAT. MAN. I, 126.

3. A bea în sănătatea cuiva; a cinsti. Cf. SĂGHINESCU, V., ŞĂINEANU, D. U. ✦ A transmite cuiva salutări, complimente. Cf. ALEXI, W.
— Scris şi: *metachirisi.* — Prez. ind.: *metahirisesc.* — Şi: **metaherisí, metaharisí** (GĂLDI, M. PHAN. 209), **mitahirisí** (id. ib. 210) vb. IV.
— Din ngr. μεταχειρίζομαι.

METAHIRISÍRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a metahirisi şi rezultatul ei. ◇ *Metahirisirea cuvîntului* = darul de a vorbi. *Au adaos*

. . . că nu-i lipsea decît metahirisirea cuvîntului şi că el avea toate celelalte daruri de om. CRITIL, 4/5.

— Pl.: *metahirisiri.*

— V. **metahirisi.**

METÁHNĂ s. f. v. **meteahnă.**

METÁHNIE s. f. v. **meteahnă.**

METÁL s. n. **1.** Element chimic cu luciu caracteristic, bun conducător de căldură şi de electricitate, solid la temperatura obişnuită; p. ext. aliaj format din două sau mai multe asemenea elemente chimice, din aceste elemente şi alte materiale etc. *Metalon. . . Orice materie vîrtoasă iasă din pămînt, precum iaste aurul, argintul, arama, cus*[i]*toriul.* CANTEMIR, IST. 14. *O capişte a Boazii. . . făcută. . . dintr-o materie de metal vărsată.* id. ib. 129. *Metalurile adecă mademurile.* GHEOGRAFIE, 39^{v}/16. *Arama esti un metalo.* AMFILOHIE, G. F. 207^{v}/14. *Metaluri . . . să-i slujască spre podoabă.* MOLNAR, RET. 19/8. *Un pandul (ceasornic). . . carele este cu totul de lemn şi într-însul nu are nici o părticică de metal.* CR (1 829), 198^{1}/22. *Să să preumble prin toţi munţii acestui Prinţipat şi să prescrie orice fel de metaluri să vor afla în părţile locului* (a. 1 834). DOC. EC. 552, cf. CONACHI, P. 265. *Orologiul. . . sună. . . din limba sa de metal.* EMINESCU, N. 37. *Indienii ştiau încă de mult valoarea luminii şi a coloarei, cît şi valoarea metalurilor.* MACEDONSKI, O. IV, 145. *Metalele sînt substanţe opace, dotate cu un luciu particular.* PONI, CH. 36. *Metalul astfel obţinut are proprietăţi diferite de ale corpurilor simple componente şi ia numele de aliaj.* IOANOVICI, TEHN. 30, cf. 29. *Maşinărie de metal.* SADOVEANU, O. IX, 404. *Astăzi cîntăm boema roţilor, boema furnalelor, Poezia aspră şi grea a metalelor.* DEŞLIU, G. 19. ✧ (Învechit, urmat de o determinare în genitiv care precizează elementul chimic) *Metalul aurului şi argintului.* VĂCĂRESCUL, GR. 1/8. ✧ *Metal preţios* (sau *nobil*) = metal care se găseşte în natură în cantităţi relativ mici şi care se oxidează şi se alterează cu greutate. Cf. IOANOVICI, TEHN. 30. ✦ Fig. (Rar) Bani. *Toate nimic socotesc, Metalul numai slăvesc, Moneda e al lor amor, Şi alt nimic nu mai vor.* MUMULEANU, C. 108/20. *Înjositele fiinţe, Dacă n-ar fi fost în lipsa ticălosului metal, Ar fi mame, coronate cu speranţe şi credinţe, Iar nu frunze tăvălite în al uliţei canal.* MACEDONSKI, O. I, 84.

2. (Popular; la pl.) Substanţă chimică. *Ştergea dungile cu doftorii, cu metaluri de-ale lor de la spiţărie.* CARAGIALE, O. VI, 178.

— Pl.: *metale* şi (astăzi rar) *metaluri.* — Şi: (italienism învechit, rar) **metálo,** (grecism învechit, rar) **métalon** subst.

— Din fr. **métal,** germ. **Metall,** (la scriitorii mai vechi) lat. **metallum.** — **Metalo** < it. **metallo.** — **Metalon** < ngr. **μέταλλον.**

METALÉPSĂ s. f. Figură de stil care constă în indicarea unui amănunt antecedent pentru a sugera consecinţa unui fapt sau în indicarea consecinţei unui fapt pentru cunoaşterea unor antecedente. Cf. ANTONESCU, D., COSTINESCU.

— Pl.: *metalepse.*

— Din fr. **métalepse.**

METÁLIC, -Ă adj. (Cea mai veche atestare datează de pe la 1 780—1 790, cf. AMFILOHIE, G. F. 211^{r}/16) **1.** (Despre obiecte) Făcut din metal **(1),** de metal; (învechit) metalicesc. *În zilile lui Vladimir şi Iaroslav umbla în Rosia şi metalice monete.* ASACHI, I. 27/14. *Tonurile duioase şi întunecate ale trîmbiţei metalice.* ODOBESCU, S. III, 96. *Indienii. . . reuşeau adesea vindecări surprinzătoare prin aplicări de plăci metalice.* MACEDONSKI, O. IV, 145. *Vergi metalice.* HAMANGIU, C. C. 399. *Lagăre fixate pe un schelet metalic puternic.* IOANOVICI, TEHN. 48, cf. 32, 34, 73, 78, 168. *Maşina înaintează pe un jgheab metalic.* SAHIA, U.R.S.S. 86. *Chemările lungi, vibrante, triumfătoare, ale trîmbiţelor metalice.* BOGZA, C. O. 126. *Purta veston cazon, cu două trese metalice pe umăr.* BENIUC, M. C. I, 93. *Înfipseseră în burţile rezervoarelor pîlniile mari, căptuşite cu site metalice.* MIHALE, O. 158. *Bunuri metalice de larg consum.* SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 758. ✦ (Învechit) *Apă metalică* = apă minerală, v. mineral. *M-am nevoit de am cercetat şi aceastălaltă parte, de ape metalice.* EPISCUPESCU, A. 1/8.

2. (Despre sunete, zgomote) Care este produs prin ciocnirea sau lovirea obiectelor de metal **(1);** care are o rezonanţă de metal. *Toţi gustă din merinde, deşartă largi pahare În sunetul metalic de vesele fanfare.* ALECSANDRI, P. III, 14. *Tot mai departe, tot mai domol rămînea în urmă, în întinderi, sunetul metalic al coasei.* SADOVEANU, O. III, 27. *În tăcerea nopţii se aud încă mereu aceleaşi ciocnituri metalice, cadenţate.* BART, S. M. 50. ✧ (Adverbial) *Sîrmele telegrafului gemeau metalic, încordate de vînt.* C. PETRESCU, Î. I, 253. *Cheia scrîşni metalic în broască.* STANCU, R. A. IV, 262. ✦ Fig. Care are o rezonanţă ca de metal **(1).** V. dur. *Picături mari de apă izbeau în ferestre cu un zgomot metalic.* SANDU-ALDEA, în SĂM. VI, 881. *Scoaseră un uşor ţipet metalic.* HOGAŞ, DR. I, 100. *Glasul metalic, energic şi totuşi cald te cucerea.* REBREANU, R. I, 81. *Un fel de chelălăit metalic răsună de sus.* CĂLINESCU, E. O. I, 11. *Îmi venea să sar din şarabană, să zvîrl cu pietre spre glasul metalic al pitpalacului.* CAMILAR, C. P. 135.

3. Fig. Care are luciul sau culoarea metalului **(1);** ca al metalului. *În depărtarea cea mai afundată, dealurile dobrogene tivite cu abu-*

roasa cordea a Dunării încingeau, ca cu un cerc plumburiu, acest curios tabel, al cărui aspect devenea cu totul fantastic, prin neobișnuite și metalice reflexe. ODOBESCU, S. III, 195. *În ochii ei străluciră două adieri de lumină metalică.* D. ZAMFIRESCU, A. 158. *Să cadă ca o floare pe fața unui lac, Să-i tulbure metalica oglindă.* TOPÎRCEANU, B. 82. *Brazii înfig vîrfuri ascuțite de umbră în văzduhul metalic.* CAZIMIR, GR. 179. *Urcară muntele... cu vîrful negru al brazilor scăldat de lumina albastră și metalică a lunei.* C. PETRESCU, Î. II, 14. *Trupul, subt apă, se întinde și se destinde într-o spirală neagră, metalică.* SADOVEANU, O. IX, 461. ✧ (Adverbial) *Prin colțuri de traverse... Lucesc metalic tuburi de cartușe, Baionete.* CAMIL PETRESCU, V. 107.

— Pl.: *metalici, -ce.*

— Din it. **metallico**, lat. **metallicus**, fr. **métallique.**

METALICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Metalic **(1)**. *Antimonion este... o materie metaliceascâ.* MEȘT. DOFT. II, 244r/18. *Banii cei metalicești s-au aflat și s-au intradus în sotietatea omenească.* GOLESCU, E. 322/10. ✦ *Apă metaliceascâ* = apă minerală, v. mineral. *În satul Slatina... este apă metalicească din care beau și fac și băi.* GOLESCU, Î. 104, cf. 12, 55, 102.

— Pl.: *metalicești.*

— **Metal** + suf. *-icesc.*

METALIFÉR, -Ă adj. (Despre minereuri) Care conține metale **(1)**; (despre regiuni) care conține roci bogate în metale. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, COBÎLCESCU, G. 11/29. *Regiunile granitice, cristaline..., metalifere.* GEOLOGIA, 9.

— Pl.: *metaliferi, -e.*

— Din fr. **métallifère.**

METALIZÁ vb. I. Tranz. A acoperi cu un strat de metal **(1)**; a da aspect de metal. Cf. NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DL.

— Prez. ind.: *metalizez.*

— Din fr. **métalliser.**

METALIZÁRE s. f. Acțiunea de a metaliza; (învechit) metalizație. Cf. PONTBRIANT, D. *Protecția metalelor prin acoperire cu straturi de metal se poate face... și prin metalizare.* IOANOVICI, TEHN. 73, cf. DL, LTR [2].

— Pl.: *metalizări.*

— V. **metaliza.**

METALIZÁT, -Ă adj. Acoperit cu un strat de metal **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D.

— Pl.: *metalizați, -te.*

— V. **metaliza.**

METALIZÁȚIE s. f. (Învechit) Metalizare. Cf. NEGULICI, LM.

— Pl.: *metalizații.* — Și: **metalizațiúne** s. f. COSTINESCU.

— Din fr. **métallisation.**

METALIZAȚIÚNE s. f. v. **metalizație.**

METÁLO subst. v. **metal.**

METALOCERÁMICĂ s. f. Ramură a metalurgiei, care se ocupă cu fabricarea de piese, obiecte etc. din metale și aliaje, pe baza pulberilor metalice. DICȚ.

— **Metal[o]** + **ceramică.**

METALOGRÁF s. m. Specialist în metalografie. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM.

— Pl.: *metalografi.*

— Din fr. **métallographe.**

METALOGRÁFIC, -Ă adj. Care aparține metalografiei, privitor la metalografie. Cf. NEGULICI, COSTINESCU. *Probele de aluminiu au fost supuse după sudură unor încercări mecanice și unor cercetări metalografice.* IOANOVICI, TEHN. 178.

— Pl.: *metalografici, -ce.*

— Din fr. **métallographique.**

METALOGRAFÍE s. f. Ramură a metalurgiei care se ocupă cu studiul structurii metalelor și a aliajelor, precum și cu legătura dintre proprietățile și structurile lor. Cf. VALIAN, V., NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

— Din fr. **métallographie.**

METALOGRAVÚRĂ s. f. Procedeu de gravare manuală, cu dalta, a unui metal, pentru obținerea clișeelor folosite la imprimarea timbrelor, bancnotelor, acțiunilor etc.

— Din fr. **métallogravure.**

METALOÍD s. m. Element chimic rău conducător de căldură și de electricitate, de obicei lipsit de luciu metalic și de ductilitate. Cf. BULETIN, F. (1843), 239[1]/46. *Pământul coprinde cele mai complicate compoziții de metale, de minerale, de metaloide.* BARASCH, M. II, 8/27. *Combinația unui metaloid cu oxigenul.* MARIN, PR. I, XIII/16. *Metalele ce se întrebuințează în industrie... sînt unite cu alte metale sau metaloizi.* IOANOVICI, TEHN. 30.

— Pl.: *metaloizi* și (rar, n.) *metaloide.*

— Din fr. **métalloïde.**

MÉTALON subst. v. **metal.**

METALOTERAPÍE s. f. Metodă de tratare a unor boli (în special a celor nervoase) prin

aplicarea de plăci metalice pe corpul bolnavului. Cf. BIANU, D. S.

— Din fr. **métallothérapie.**

METALÚRG s. m. (Astăzi rar) Specialist în metalurgie. *La toţi proprietarii de fodini, fără osebire între urburari şi metalurgi, să li se dea acelaşi drept în privinţa măsurei hotarului fodinei* (a. 1848). ap. BARIŢIU, P. A. II, 122, cf. BARCIANU, V., ALEXI, W. *Serviciul metalurgului şef al uzinei elaborează tehnologia de fabricaţie.* SCÎNTEIA, 1962, nr. 5536.

— Pl.: *metalurgi.*

— Din germ. **Metallurg,** rus. **металлург.**

METALÚRGHIC, -Ă adj. v. **metalurgic.**

METALURGHICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **metalurgicesc.**

METALURGHÍE s. f. v. **metalurgie.**

METALÚRGIC, -Ă adj. Care aparţine metalurgiei, privitor la metalurgie, folosit în metalurgie; (învechit) metalurgicesc. *Să întrebuinţează la mediţină, la fabricaţia steclelor şi la lucrurile metalurghice.* J. CIHAC, I. N. 389/18, cf. NEGULICI. *Această transformaţie a acidului carbonic... se întrebuinţează cu folos în artele metalurgice.* MARIN, PR. I, 157/2. *Combustibilul cel mai întrebuinţat la fabricarea fontei este cocsul metalurgic.* IOANOVICI, TEHN. 35.

— Pl.: *metalurgici, -ce.* — Şi: (învechit) **metalúrghic, -ă** adj.

— Din fr. **métallurgique.** — Pentru **metalurghic,** cf. germ. m e t a l l u r g i s c h.

METALURGICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Metalurgic. *Operaţioanele sau lucrările metalurghiceşti pentru fier sînt cu mult mai greu a le afla.* MOLNAR, I. 49/25.

— Pl.: *metalurgiceşti.* — Şi: **metalurghicésc, -eáscă** adj.

— **Metalurg** + suf. *-icesc.* Cf. rus. металлургический.

METALURGÍE s. f. **1.** Tehnica extragerii şi prelucrării în semifabricate a metalelor (industriale). *Acest mineral se întrebuinţează la metalurghie.* J. CIHAC, I. N. 453/6, cf. NEGULICI. *Asupra acestei proprietăţi este întemeiată mai cu seamă metalurghia ferului.* MARIN, PR. I, 155/7. *În metalurghie şi industrie aerul este întrebuinţat.* PONI, CH. 72. *Foarte activă a trebuit... să fie şi metalurgia, şi anume aproape exclusiv a aramei (transformată în bronz) şi a aurului.* PÂRVAN, G. 454. [Antracitul] *se întrebuinţează ca înlocuitor al cocsului în metalurgie.* IOANOVICI, TEHN. 13. ✦ Întreprindere sau secţie într-o întreprindere în care se elaborează şi se prelucrează metale.

2. Ştiinţă care se ocupă cu studiul proprietăţilor fizice şi chimice ale metalelor, precum şi cu studiul proceselor fizice şi chimice care se produc la obţinerea şi prelucrarea lor. *Ştiinţa care se ocupă cu transformarea minereurilor în metale se numeşte metalurgie.* IOANOVICI, TEHN. 29. *Metalurgia fizică urmăreşte cunoaşterea proprietăţilor metalelor.* LTR[2].

— Şi: (învechit) **metalurghíe** s. f.

— Din fr. **métallurgie.** — Pentru **metalurghie,** cf. germ. M e t a l l u r g i e.

METALURGÍST, -Ă s. m. şi f. Persoană calificată în prelucrarea industrială a metalelor; specialist în metalurgie. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Metalurgiştii lăsară lucrul... pentru că patronii nu-şi respectau cuvîntul.* PAS, Z. IV, 182.

— Pl.: *metalurgişti, -ste.*

— Din fr. **métallurgiste.**

METAMÓRFIC, -Ă adj. Care aparţine metamorfismului, privitor la metamorfism, care a suferit un metamorfism. Cf. CANTUNIARI, L. M. 157, ALEXI, W. *Roci metamorfice.* ONCESCU, G. 117.

— Pl.: *metamorfici, -ce.*

— Din fr. **métamorphique.**

METAMORFÍSM s. n. Transformare a structurii şi compoziţiei rocilor subterane sub influenţa căldurii pămîntului, a presiunii, a reacţiilor chimice etc. Cf. BARCIANU, DL.

— Din fr. **métamorphisme.**

METAMÓRFOSI[1] subst. v. **metamorfoză.**

METAMORFOSÍ[2] vb. IV v. **metamorfoza.**

METAMORFOZÁ vb. I. **1.** R e f l. şi t r a n z. (Mitol.) A (se) preface în animal, în plantă sau într-un lucru neînsufleţit. *Dafne s-au metamorfozat în arbure.* LEON ASACHI, B. 92/19. *În basmele culese... eroii se metamorfozează, se prefac în „lighioane spurcate".* LL I, 75.

2. R e f l. (Despre oameni) A se transforma, schimbîndu-şi înfăţişarea sau, f i g., caracterul, felul de a fi. *Simt că te iubesc îndestul pentru ca să mă metamorfozez îndată.* ALECSANDRI, T. 1254. ✧ T r a n z. *Bucuria l-a metamorfozat.*

3. R e f l. (Despre unele animale inferioare) A se transforma prin metamorfoză **(1).**

— Prez. ind.: *metamorfozez.* — Şi: (învechit, rar) **metamorfosí** vb. IV. VÎRNAV, L. 138[r]/4.

— Din fr. **métamorphoser.**

METAMORFOZÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) m e t a m o r f o z a; prefacere, transformare, metamorfoză. Cf. POLIZU.

— Pl.: *metamorfozări.*

— V. **metamorfoza.**

METAMORFOZÁT, -Ă adj. **1.** (Geol.) Care a suferit un metamorfism. PONTBRIANT, D. *Depozite precambriene, puternic cutate, metamorfozate şi străbătute de mase de roci intrusive vechi.* ONCESCU, G. 12.

2. Care a suferit o metamorfoză; schimbat, transformat. Cf. m e t a m o r f o z ă **(3)**. *Ion Ozun cu desăvîrşire metamorfozat în trei ani de viaţă bucureşteană.* C. PETRESCU, C. V. 244.

— Pl.: *metamorfozaţi, -te.*

— V. **metamorfoza.**

METAMORFÓZĂ s. f. **1.** Totalitatea transformărilor biologice prin care trec unele animale inferioare pînă ajung la faza de adult. *Metamorfosi, adică schimbare de trup.* AMFILOHIE, G. F. 302r/6, cf. NEGULICI. *Marele cerc de viiaţă a organicelor fiinţe... prin unele metamorfose (schimbări).* VASICI, M. I, 37/5.

2. (Mitol.) Transformare în animal, în plantă sau într-un lucru neînsufleţit. Cf. LM. *Elementul comun celor patru balade... este motivul metamorfozelor. Dochia... scapă prin pietrificare de urmărirea lui Traian.* LL I, 25.

3. Transformare, schimbare a înfăţişării sau, f i g., a caracterului, a felului de a fi al unei persoane; p. g e n e r. transformare a unei fiinţe, a unui obiect etc. (produsă în cursul timpului). Cf. VALIAN, V. *În istorie... s-a văzut cîteodată o biată literă prefăcîndu-se într-un important personagiu... Un filolog francez a povestit... o frumoasă metamorfoză de această natură.* HASDEU, I. C. I, 147. *Metamorfoza parţială a limbei române de la 1848 încoace.* MAIORESCU, CR. II, 273. *Pămînt şi spaţiu îşi urmează sublimele metamorfoze.* MACEDONSKI, O. I, 63. *Savantul profesor luă această metamorfoză drept o victorie personală.* C. PETRESCU, C. V. 192. *Apropiindu-se de malul pădurii, cei trei constatară o metamorfoză... miraculoasă.* CĂLINESCU, S. 762.

— Scris şi: *metamorfosă.* — Pl.: *metamorfoze.*

— Şi: (învechit, rar) **metamórfosi** subst.

— Din fr. **métamorphose. — Metamorfosi** < it. **metamorfosi.**

METÁN subst. (Şi în sintagma *gaz metan*, DL) Gaz combustibil din grupa hidrocarburilor, fără culoare şi fără miros, care se formează din materia organică în descompunere. *Discuţie... asupra substanţelor gazoase ce se pun în libertate din lave... şi în care se găsesc hidrocarbure, mai ales metan.* SĂM. VI, 388. *Metan se găseşte ... între cristalele de sare gemă.* MACAROVICI, CH. 437. *O parte din elementele sale componente s-au eliminat sub formă de apă, metan, hidrogen şi bioxid de carbon.* IOANOVICI, TEHN. 11.

— Din fr. **méthane.**

METĂNIE s. f. v. **mătanie.**

METAPLÁSM s. n. v. **metaplasmă.**

METAPLÁSMĂ s. f. (Rar) Schimbare intervenită în forma unui cuvînt prin adăugarea sau prin înlăturarea unui sunet; formă a cuvîntului rezultată din această schimbare. Cf. ANTONESCU, D., COSTINESCU. *Cavare... ar fi dat româneşte *cáere sau, cu metaplasmă, ... ca(i)er.* DR. III, 669. *Procesul de analogie care a determinat apariţia formelor duble de singular... a stat şi la baza altor fenomene de metaplasmă.* SCL 1 957, 106.

— Pl.: *metaplasme.* — Şi: (învechit) **metaplásm** s. n. ANTONESCU, D.

— Din fr. **métaplasme**, germ. **Metaplasmus.**

METÁSE s. f. v. **mătase.**

METASTÁS subst. v. **metastază.**

METASTĂTIC, -Ă adj. (Med.) Care aparţine metastazei **(1)**, privitor la metastază; care se datoreşte unei metastaze. *Boalele metastatice.* DESCR. APE, 30/13, cf. 64/27, LM.

— Pl.: *metastatici, -ce.*

— Din fr. **métastatique.**

METASTÁZĂ s. f. **1.** (Med.) Deplasare a unui proces patologic dintr-un punct al organismului în altul, localizare secundară a unei boli. Cf. NEGULICI, ANTONESCU, D., COSTINESCU. *Avem metastaza oreioanelor, în care inflamaţiunea să duce de la glanda parotidă din dosul fălcilor... la ovare.* BIANU, D. S.

2. (Rar) Figură retorică prin care vorbitorul, obligat să mărturisească un fapt reprobabil, îl prezintă ca aparţinînd altcuiva. Cf. LM, SCRIBAN, D.

3. (Fonetică) Detentă. *Cea de a treia fază, destinderea sau metastaza reprezintă momentul în care organele vorbirii revin la normal.* SCL 1 955, 224.

— Pl.: *metastaze.* — Şi: (învechit, **1, 2**) **metastás** subst. LM.

— Din fr. **métastase.**

METATÁRS s. n. Parte din scheletul labei piciorului cuprinsă între tars şi degete şi formată din cinci oase dispuse radial. *Oasele metatarsului.* POLIZU, P. 45/17, cf. PROT.-POP., N. D. *Cimitirul era ca un vîrtej... Albeau prin noaptea neagră coloane vertebrale... Şi metatars şi stern.* MACEDONSKI, O. I, 126, cf. BIANU, D. S. 717.

— Pl.: *metatarsuri* şi (rar) *metatarse* (ANTONESCU, D.).

— Din fr. **métatarse.**

METATARSIÁN, -Ă adj. Care aparţine metatarsului, privitor la metatars. *Os metatarsian.* ✦ (Substantivat, n.) Fiecare dintre cele cinci oase ale metatarsului. *Metatarsienul I este în*

dreptul degetului mare. POLIZU, P. 45/24, cf. 45/31. *Metatarsienul rudimentar.* ENC. VET. 5.
— Pronunțat: *-si-an.* — Pl.: *metatarsieni, -e.* — Și: **metatarsién, -ă** adj.
— Din fr. **métatarsien.**

METATARSIÉN, -Ă adj. v. **metatarsian.**

METATÉTIC, -Ă adj. (Rar) Care aparține metatezei, privitor la metateză; rezultat prin metateză, metatezat. *În Ialomița se mai întrebuințează pe alocuri și metateticul „ablișoară".* HEM I, 757, cf. BARCIANU.
— Pl.: *metatetici, -ce.*
— De la **metateză.**

METATEZÁ vb. I. Refl. pas. (Rar, despre cuvinte) A fi supus metatezei, a-și modifica forma prin metateză.
— Prez. ind. pers. 3: *metatezează.*
— V. **metateză.**

METATEZÁT, -Ă adj. Rezultat prin metateză; (rar) metatetic. *În loc de „pîntece" se întrebuințează forma metatezată „pîncete".* PUȘCARIU, L. R. I, 34, cf. 190.
— Pl.: *metatezați, -te.*
— V. **metateza.**

METATÉZĂ s. f. Fenomen fonetic care constă în schimbarea locului unui sunet (sau a unui grup de sunete) în interiorul unui cuvînt. Cf. PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU. *Metateza este în limba română... un fenomen foarte des.* PUȘCARIU, L. R. I, 66, cf. 249, 285. *Asimilația, disimilația, metateza... se produc în tot felul de limbi.* IORDAN, L. R. 169, cf. GRAUR, I. L. 62, ROSETTI, I. SL. 70, SCL 1 957, 104.
— Pl.: *metateze.*
— Din fr. **métathèse.**

METATORÁCE s. n. v. **metatorax.**

METATORÁX s. n. Al treilea segment al toracelui la insecte. DICȚ.
— Și: (învechit) **metatoráce** s. n. LM.
— Din fr. **métathorax.**

METAZOÁR s. n. (La pl.) Subregn de animale pluricelulare cu țesuturi și organe diferențiate; (și la sg.) animal din acest subregn. Cf. protozoar. DICȚ.
— Pronunțat: *-zo-ar.* — Pl.: *metazoare.*
— Din fr. **métazoaire.**

MÉTĂ s. f. (Transilv.) Semn de hotar; p. ext. hotar (între două proprietăți). *Metele cu care se osăbesc părțile deolaltă.* ȘINCAI, HR. I, 296/7. *O metă de pămînt.* id. ib. 296/11. *Cîmpul Turcean (Turchan) chiemat, care se zice a fi între metele zisei cetăți... încă să fie al lor.* id. ib. 344/37, cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 102, DR. II, 899, PAȘCA, GL., BUL. FIL. II, 289, MAT. DIALECT. I, 25, 79. ✧ Fig. *O, puternică ființă ce, cu-naltă măiestrie, Ai constituit pămîntul, cerul ș-alte cîte sînt; Care-ai pus soarelui metă, lumei lumină să fie.* MUREȘANU, P. 24/7.
— Pl.: *mete.*
— Din lat. **meta.** Cf. magh. meta.

METĂNÁÍ vb. IV v. **mătănăi.**

MÉTĂR s. m. v. **metru.**

METĂRÁR s. m. v. **metrar.**

METĂRÁȘ s. m. (În nord-vestul Transilv.) Muncitor care taie lemne, care face metri **(I 3)** într-o exploatare forestieră; (regional) metrar. Cf. ALR II 6 411/310, A I 12, 17, 20, 21, 22, 23, 35.
— Pl.: *metărași.*
— **Metăr** + suf. *-aș.*

METĂSĂRÍE s. f. v. **mătăsărie²**.

METCÁL s. n. v. **mitcal.**

METCOVINĂ s. f. v. **mîtcovină.**

METEÁ s. f. = **madea (3).** *Foaie verde-o micșunea Ați văzut vreo nevestea Să n-aibă nici o metea?* CIAUȘANU, V. 71, cf. id. GL., PLOPȘOR, V. O., ARH. OLT. XXI, 270.

METEÁHNĂ s. f. **1.** (Învechit, rar) Necinste, perfidie, vicleșug. *Să putem sta înaintea înfricoșatului județ... nevinovați și fără meteahnă* (a. 1 654). GCR I, 170/24. *În taină, fără meteahnă și-n ascuns fără prepus să vorovim.* CANTEMIR, IST. 143.
2. Infirmitate, beteșug; rană. *N-au nici metahne trupești, Nici patime sufletești.* MUMULEANU, C. 139/17. *Rea deprindere este a defăima pe acei cari au oarecare metehne din fire și adeseori s-au criticat comediile carele iau în rîs pe cocoșați, pe șchiopi și pe cei chiori.* CR (1 833), 79²/35. *Turnă ursul apă moartă peste toate ranele... turnă apoi... apă vie, și se vindecă Țugulea de toate metehnele.* ISPIRESCU, L. 330. *Începură să curgă răniții... Pe cei cu metehne mai grele îi duceau la spital.* PAS, Z. III, 48. *Vorbea cu întreruperi, repetînd unele cuvinte, așa cum vorbesc bîlbîiții cînd, de bine de rău, izbutesc să-și stăpînească meteahna.* V. ROM. martie 1 954, 37. *Băietul meu... are și o meteahnă: nu vede tocmai bine de-un ochi.* ȘEZ. IV, 231. ✦ (Rar) Boală (veche, rebelă); racilă, (regional) hibă. *Meteahnă e un cusur ascuns ca: oftalmia periodică, cornajul.* ENC. VET. 83. ✧ (Prin analogie) [Tigaia] *îndată au început a pîrîi și s-au sfărmat. Ah, Doamne! au adaos el a zice, ci să fie oare*

aceasta?... Stînd... pe gînduri au socotit că în sfîrşit au aflat meteahna. DRĂGHICI, R. 127/7.

3. P. g e n e r. Defect, cusur, scădere, imperfecţiune. *Nu pociu iarăşi să numesc Gramatică această alcătuire, fără de numai Băgări de seamă ... spre regulile grămăticeşti... Însuşi simpatrioţii mei vor să-mi găsească la această alcătuire metahne şi greşeli.* VĂCĂRESCUL, ap. ODOBESCU, S. I, 301. *N-au cunoscut la el vreo meteahnă de scîrbiciune dup[ă] cum să întîmplă la alţii* (a. 1 816). IORGA, S. D. VII, 17. *Unde merg, ponosluiesc, Metahnii altora găsesc.* MUMULEANU, C. 137/19. *Să vedem dacă greşeala, dacă meteahna convenţională comisă... s-a îndreptat.* KOGĂLNICEANU, S. A. 128. *Să se apuce a ne zugrăvi şi pre noi, locuitorii din capitalie, cu toate metehnele şi ticăloşiile noastre.* NEGRUZZI, S. I, 240. *Atîta numai că are o meteahnă... îi zuliară.* ALECSANDRI, T. 1 159, cf. 1 369. *Neamurile fetei de popă tot răzăşi sînt, cu aceleaşi daruri şi cu aceleaşi metehne.* SADOVEANU, O. IV, 260. *Ironia, în popor, are o funcţiune educativă clară: ea loveşte în leneşi, în lacomi, în îngîmfaţi, pentru a îndrepta metehnele cu ajutorul glumei.* CONTEMP. 1 953, nr. 330, 4/6. *Ştia că meteahna cea mai de temut a patronului era mînia.* V. ROM. martie 1 958, 30. *Îi vezi cum se nasc, le cunoşti deprinderile, toate metehnele.* GL 1 961, nr. 3, 5/1. *Acest om nu-i de suferit; mie mi se pare că-i nebun... — Mie-mi place un aşa argat harnic, cu toată meteahna ce o are.* ŞEZ. XII, 57. *Şi meteahnî-i găsăşti căsî noastri?* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. (Prin sinecdocă) *Nu se poate şi lui Platon meteahnă să nu i se afle cu toată a lui înaltă şi multă minte?* ARHIVA, R. I, 159/15. ✦ Slăbiciune, patimă, viciu; manie[2], ciudăţenie. *Eu nici nu fac, nici nu gîcesc logogrifuri... m-o ferit Dumnezeu de-asemine meteahnă.* ALECSANDRI, T. 1 156. *Lăsîndu-mă pradă unei vechi metehne, m-am trezit punînd cuvinte pe ritmul roţilor trenului.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 9. *Îi era foame şi mai ales îl chinuia meteahna tutunului.* REBREANU, I. 393, cf. id. NUV. 8. *Cînd n-ai ce face... cugeţi. Asta e meteahna ta cea veche.* SADOVEANU, O. V, 516. *Cu înaintarea în vîrstă, meteahna dascălului se înrăutăţea: nu se mai asemăna cu învăţaţii români, ci se asemăna cu marele Riemann.* CIAUŞANU, R. SCUT. 24. *Cutreiera prin pădurile şi bălţile din preajma Bucureştilor, împreună cu un prieten al lui, vînător cu aceeaşi meteahnă ca şi el.* PAS, Z. I, 207. *Pescuitul, asta-i meteahna lui.* V. ROM. noiembrie 1 954, 9.

— Pl.: *metehne* şi (rar) *meteahne* (ALECSANDRI, T. 1 369). — Şi: (învechit şi regional) **metáhnă,** (învechit) **metáhnie** (pl. *metahnii)* s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. t e a h n ă.

METEÁRCĂ s. f. (Transilv.) Calificativ injurios pentru un om prost. Cf. m ă t e l e u. Cf. LB, CIHAC, II, 189, GHEŢIE, R. M., BARCIANU.

— Pl.: ? — Şi: (învechit) **metérc** s. m. POLIZU.

— Etimologia necunoscută.

METEHĂU s. m. (Maram., nord-estul Transilv., Bucov.; adesea adjectival) Om bleg, tont. *De la noi a treia casă Este-o nevastă frumoasă Şi bărbatu-i metehău.* ŞEZ. VIII, 61, cf. II, 219. *Vai şi-amar de-aceea casă, Unde-i nevasta frumoasă Şi bărbatul metehău.* BUD, P. P. 63. *Împăraţii vecini, auzind că împăratul... o dat fata după un metehău, ş-o luat pe samă să pornească războiu.* VASILIU, P. L. 101, cf. 104, id. C. 121. *Măi bărbate, metehău, La fereastă-i lucru rău.* BÎRLEA, C. P. 241, cf. ALR II 3 670/260.

— Pl.: ? — Şi: **metehéi** s. n. VICIU, GL. 56.

— Etimologia necunoscută. Cf. m ă t ă h a i e.

METEHÉI s. m. v. **metehău.**

METELĂU s. m. v. **meteleu.**

METELÉU s. m. (Transilv.; adesea adjectival) Om bleg; bărbat neputincios. Cf. KLEIN, D. 379, LB, POLIZU, LM. *Decît pîne cu hemeu Şi s-o mînc c-un meteleu, Mai bine-oi mînca pogace Cu voinicul care-mi place.* MARIAN, NU. 41. *Du-mă, Doamne, şi mă lasă Unde sînt neveste-acasă Cu bărbatul meteleu.* DOINE, 133. *Norocu-i destul de rău, Că fecioru-i meteleu.* F (1 890), 38. *Nimerii la altă casă Şi nevasta mai frumoasă Şi bărbatul meteleu, Acolo mă trag şi eu.* REV. CRIT. IV, 93, cf. ARH. FOLK. V, 107. *Sărmane bărbatul meu, Eşti nebun şi meteleu.* PAMFILE, A. R. 171, cf. DENSUSIANU, T. H. 120, ALR II 3 721/235. ✦ Găligan. *Dar numai cu atîta mîncare aşteptai tu pe trei metelei şi cu tine patru, deacă nici mie nu-mi fu de-ajuns?* RETEGANUL, P. III, 63.

— Pl.: *metelei.* — Şi: **metelău** s. m. CIHAC, II, 189.

— Cf. magh. m e t e l ö.

METELOĂIE s. f. (Transilv., rar) Femeie proastă. Cf. DDRF.

— Pl.: ?

— **Meteleu** + suf. *-oaie.*

METEMPSICHÓSES subst. v. **metempsihoză.**

METEMPSICÓSE s. f. v. **metempsihoză.**

METEMPSICÓZĂ s. f. v. **metempsihoză.**

METEMPSIHÓS subst. v. **metempsihoză.**

METEMPSIHÓSIS subst. v. **metempsihoză.**

METEMPSIHÓZĂ s. f. Concepţie religioasă potrivit căreia sufletul parcurge mai multe

existențe, reîncarnîndu-se succesiv într-o serie de corpuri omenești, de animale sau în plante. V. reîncarnare, transmigrație. *Cei ce credea metempsihosii... era popriți de a mînca cărnuri.* DÎ 10r/20. *Să nu fii minunat de vezi paseri, căci aice să crede în metempsihos.* CRITIL, 75/35. *Noi cunoaștem mai bine socotințele celților cari într-aceeași vreme priimiră dumnezeii păgînătății, metempsihosul (trecerea sufletului dintr-o ființă într-alta) și ghicitoria.* CR (1832), 280¹/26. *Teoria de metempsihosis (schimbarea sufletului în multe corpuri).* BARASCH, M. III, 189/27. *Ca mai toți orientalii, se aflau între chinezi oameni cari credeau în metempsichoze.* F (1870), 164. *Bine zici, meștere Ruben, că egiptenii aveau pe deplin dreptate cu metempsicosa lor.* EMINESCU, N. 49. *Metempsicoza admitea putința curățirei sufletului prin trecerea sa în corpul mai multor ființe.* XENOPOL, I. R. I, 70.

— Și: **metempsicóză** s. f.; (învechit) **metempsihós, metempsihósis** (ARISTIA, PLUT.), **metempsichóses** (VALIAN, V., LM) subst.; **metempsicóse** (ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D.; scris și: *metempsichóze*)', **metemsihóză** (MARIAN, Î. 434), **metemsicóză** (POLIZU) s. f.

— Din ngr. **μετεμψύχωσις,** fr. **métempsyc(h)ose.**

METEMSICÓZĂ s. f. v. **metempsihoză.**

METEMSIHÓZĂ s. f. v. **metempsihoză.**

METEMSOMATÓZĂ s. f. v. **metensomatoză.**

METENSOMATÓZĂ s. f. (Rar) Concepție religioasă potrivit căreia sufletul omenesc trece prin diverse corpuri spre a se apropia de perfecțiune. Cf. metempsihoză. *Metemsihoză, schimbarea sufletului și metensomatosă, schimbarea corpului.* MARIAN, Î. 434. *Încarnările acestea sînt expresia acelei metemsomatoze sau migrațiune a sufletelor.* PERPESSICIUS, M. IV, 339.

— Și: **metemsomatóză** s. f.

— Din fr. **métensomatose.**

METEÓR s. m. Fenomen atmosferic; spec. fenomen care constă din apariția, pe bolta cerească, a unui punct luminos (reprezentînd corpuscule cosmice pătrunse în atmosfera terestră) care se mișcă cu viteză foarte mare, (învechit) arătare; (concretizat) meteorit. *Meteore de apă, de aer și de foc.* AMFILOHIE, G. F. 151v/6. *Acum te rog să-mi arăți cum să face la meteora ori arătare, care noi o chemăm omăt.* id. ib. 155r/10, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Toate cîte să fac în aer, precum ploaie, grindenă, nori, fulgere, trăsnete, stele de care să las seara... să numesc cu un nume meteor.* CR (1829), 145²/32. *Pornindu-să un vînt ușor, atunci strălucitoarele meteore se pun în mișcare.* AR (1829), 242¹/32, cf. 233²/44. *Meteoră să cheamă un lucru ce se înformează și să arată în aer, precum tunetul, grindina, arcul în ceriu sau curcubeul.* ib. (1830), 450²/38. *În vremi învechite se socot comitile numai meteoare (arătări), iar nu trupuri înființate.* ib. (1832), 56²/25, cf. NEGRUZZI, S. II, 134. *Ici, colo, cerul dispare sub mari insule de nori, Scuturînd din a lui poale lungi și răpizi meteori.* ALECSANDRI, P. III, 30. *Acea lumină este vreo nouă meteoră Ce trece arzătoare, prin spațiu căzînd.* MACEDONSKI, O. II, 155. *Acestor meteori, cari apar mai totdeauna în mod neprevăzut observatorilor de pe pămînt, li s-a dat numirea de bolizi.* CULIANU, C. 367. *Observarea locală a meteorilor datează de mii de ani.* CIȘMAN, FIZ. I, 542, cf. LTR ². ✧ (În comparații, sugerînd existența efemeră, dispariția rapidă) *Tînăra creangă... a Basarabilor... s-a șters ca meteorul, deșteptînd într-o clipă admirațiunea și pierzîndu-se apoi pentru totdeauna.* HASDEU, I. C. I, 160. *A dispărut ca un meteor d-acum aproape două luni și d-atunci n-a mai dat semne de viață.* CARAGIALE, O. VII, 112. ✧ Fig. *Toți rîd... dar ce reteză deodată rîsul lor? O boambă vine, o boambă, a morții meteor!* ALECSANDRI, POEZII, 451. *Acel neașteptat meteor pe cerul literaturii europene apăruse cu zece ani în urmă.* SADOVEANU, E. 224.

— Pronunțat: *-te-or.* — Pl.: *meteori* și (învechit, rar, n.) *meteoruri* (PONTBRIANT, D.), *meteore.* — Și: (învechit) **metéora** (pl. *meteore)*, **meteóră** (pl. *meteoare)* s. f.

— Din it. **meteora,** ngr. **μετέωρον,** fr. **météore,** germ. **Meteor.**

METÉORA s. f. v. **meteor.**

METEÓRĂ s. f. v. **meteor.**

METEÓRIC, -Ă adj. Care aparține fenomenelor atmosferice, care privește aceste fenomene; care provine din meteori. Cf. meteorologic. Cf. STAMATI, D., POLIZU, ANTONESCU, D., PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W. *Aceasta face ca apele meteorice să se infiltreze, micșorîndu-se astfel acțiunea lor de distrugere la suprafață.* ONCESCU, G. 14. ✧ *Corp meteoric* = corpuscul cosmic care produce meteorul; meteorit. *Corpurile meteorice mari produc fenomenul luminos de mare efect numit bolid.* LTR² XI, 58. ✦ Care aparține meteoriților sau are structura lor; care privește meteoriții. *Fier teluric să află în feliurite părți a pămîntului, iar fier meteoric în pietre meteorice.* J. CIHAC, I. N. 422/5. *Fierul meteoric... ce se găsește în aerolitele sau meteoritele, sfărîmături de planete, ce cad pe pămînt.* MURGOCI-LUDWIG, M. 60, cf. MARCOVICI, CH. 194. ✧ Fig. (Cu aluzie la strălucirea, la durata efemeră și la rapiditatea mișcării meteorilor) *O dureroasă anxietate*

îi provocau clienții necunoscuți și meteorici. C. PETRESCU, O. P. I, 153. *Nu mai poate fi vorba de scriitori meteorici.* V. ROM. noiembrie 1 953, 327. *Trecerea meteorică a avioanelor supersonice.* ib. februarie 1 960, 148.
— Pronunțat: *-te-o-*. — Pl.: *meteorici, -ce.*
— Din fr. **météorique.**

METEORISAȚIÚNE s. f. v. **meteorizație.**

METEORÍSM s. n. (Med.; rar) Meteorizație. Cf. ANTONESCU, D., COSTINESCU, BIANU, D. S.
— Pronunțat: *-te-o-*.
— Din fr. **météorisme.**

METEORÍT s. m. Bucată desprinsă dintr-un corp cosmic (care străbate atmosfera și cade pe suprafața pămîntului); (învechit) meteorolit. V. a e r o l i t, m e t e o r. Cf. CANTUNIARI, L. M. *Nichelul se găsește în stare nativă numai în unii meteoriți.* IOANOVICI, TEHN. 68.
— Pronunțat: *-te-o-*. — Pl.: *meteoriți.*
— Din fr. **météorite.**

METEORIZÁȚIE s. f. (Med.) Balonare a abdomenului (la oameni și la animale) provocată de acumularea gazelor în intestine; meteorism. *Acidul carbonic care se desbrănează din nutrețul cel verde produce meteorisația, adică umflarea cu vînt a mațelor care devin ca niște bășice.* BREZOIANU, A. 574/18, cf. ENC. VET. 478.
— Pronunțat: *-te-o-*. — Pl.: *meteorizații.*
— Și: (învechit) **meteorisațiúne** s. f. MAN. SĂNĂT. 315/9.
— Din fr. **météorisation.**

METEORográf s. n. Aparat care înregistrează presiunea, temperatura și umiditatea aerului. Cf. VALIAN, V., NEGULICI, ANTONESCU, D., PROT.-POP., N. D., COSTINESCU. *Meteorograful servește la sondarea atmosferei în înălțime.* LTR [2].
— Pronunțat: *-te-o-*. — Pl.: *meteorografe.*
— Din fr. **météorographe.**

METEOROGRAFÍE s. f. (În dicționarele din trecut) Meteorologie. Cf. AMFILOHIE, G. F. 151[r]/2, NEGULICI, PROT.-POP., N. D., COSTINESCU.
— Pronunțat: *-te-o-*.
— Din fr. **météorographie.**

METEOROLÍT s. m. (Învechit) Meteorit. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, ALEXI, W.
— Pronunțat: *-te-o-*. — Pl.: *meteoroliți.*
— Din fr. **météorolithe.**

METEOROLÓG s. m. Specialist în meteorologie; (rar) meteorologist. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., DM.
— Pronunțat: *-te-o-*. — Pl.: *meteorologi.*
— Din fr. **météorologue.**

METEOROLOGHÍE s. f. v. **meteorologie.**

METEOROLÓGIC, -Ă adj. Care ține de meteorologie sau de meteori, privitor la meteorologie sau la meteori. Cf. m e t e o r i c. Cf. CR (1 830), 433[1]/24. *Observații metheorologice.* MN (1 836), 4[1]/42, cf. DRĂGHICEANU, C. 42, NEGULICI, POLIZU, PROT.-POP., N. D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF. *De ce nu introduceți o rubrică zilnică în „Opinia" despre vreme: observațiuni meteorologice și notarea stării cerului?* CARAGIALE, O. VII, 432. *Cunoștința presiunei atmosferei ne permite să esplicăm. . . chiar mai multe fenomene meteorologice.* PONI, F. 75, cf. 171. *Am un prieten la institutul meteorologic.* SEBASTIAN, T. 33. ✧ *Buletin meteorologic* v. b u l e t i n.
— Pronunțat: *-te-o-*. — Pl.: *meteorologici, -ce.*
— Din fr. **météorologique.**

METEOROLOGÍE s. f. Ramură a geofizicii care se ocupă cu studiul fenomenelor atmosferice; (învechit) meteorografie. Cf. AR (1 829), 7[2]/34, 23[2]/1, VALIAN, V., NEGULICI, POLIZU, PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W. *Localnicii se interesau mai puțin decît domnul Bernard de meteorologia în sine.* SADOVEANU, O. XII, 543. *În domeniul meteorologiei, principala sarcină a observatorilor constă în studiul circulației generale a atmosferei.* CONTEMP. 1 956, nr. 487, 6/5.
— Pronunțat: *-te-o-*. — Și: (învechit) **meteorologhíe** s. f. AR (1 829), 7[2]/34.
— Din fr. **météorologie.**

METEOROLOGÍST s. m. (Rar) Meteorolog. Cf. NOM. PROF. 69.
— Pronunțat: *-te-o-*. — Pl.: *meteorologiști.*
— Din fr. **météorologiste.**

METEOROSCÓP s. n. (În dicționarele din secolul trecut) Aparat utilizat la studierea diferitelor fenomene meteorologice. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU. ✦ S p e c. Astrolab. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.
— Pronunțat: *-te-o-*. — Pl.: *meteoroscoape.*
— Din fr. **météoroscope.**

MÉTER s. m. v. **metru.**

METÉRC s. m. v. **metearcă.**

METERÉZ s. n. (Mai ales la pl.) **1.** Întăritură sau parte dintr-o întăritură militară din trecut. V. b a r i c a d ă, f o r t i f i c a ț i e. *Cei den afară, supt cetate, în metereză, începură a vorovi cu cei den lontru pe taină.* N. COSTIN, L. 474, cf. 585. *Au stătut pen pregiurul cetății cîteva săptămîni de-au făcut meterezuri.* NECULCE, L. 109. *Au perit în război. . . acolo în medereze, la*

capul podului. id. ib. 141. *Ş-au făcut 2 meteredzi nu diparte unul de altul.* id. ib. 332, cf. CANTEMIR, IST. 14. *Şi au făcut meterez de cară* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 327/28. *Au început a ieşi... şi ienicerimea din meterezuri, iar nemţii năvălea asupra şanţurilor* (începutul sec. XVIII). ib. IV, 97/11. *Vestiţii ieniceri pren meterezuri împregiurul cetăţii Beciului rămas-au robi nemţilor* (cca 1 720). BUL. COM. IST. I, 176. *Venit-au şi turcii şi au făcut meterez în preajma taberei moschiceşti.* AMIRAS, LET 2. III, 118. *Este lucru obişnuit ca oştile lovite în meterezile lor să fie biruite.* IST. CAROL XII, 18r/3, cf. 22r/14. *Au avut meterezuri, palancă, de copaci clădiţi unul pe altul.* DIONISIE, C. 232. *De la neguţetori cerea... salahori pentru facere de şanţuri şi de alte metereaze* (a. 1 821). REV. IST. II, 390. *Turcii... să încercară să năvălească şi să străbată însuşi pînă înlăuntru meterezurilor.* CR (1 829), 59[1]/22. *Apropierea lui este oprită prin redute sau metereze.* ib. (1 830), 76[2]/18. *Am trecut Dunărea pe gheaţă şi ne-am aşezat în meterezuri.* GHICA, S. 16, cf. 18. *Dete ocol zidurilor cetăţii spre a le vizita şi înaintă chiar pînă către meterezele englezeşti.* ODOBESCU, S. I, 13, cf. 16, III, 564. *Un obuz trăzni în meterezuri.* MIRONESCU, S. A. 121. *Copacii fură aşezaţi de o parte şi de alta a drumului, ca nişte metereze.* CAMIL PETRESCU, O. I, 550, cf. ARGHEZI, C. O. 180. *Bun meterez că-şi făcea, Flinta-n Bîca că-ndrepta.* ŞEZ. II, 77. ✧ Fig. *Obrăznicia... meteriz obrazului făcînd.* CANTEMIR, IST. 311. ✦ P. gener. (Rar) Întăritură la stîlpii unui pod. *Rîul Doamnei... poartă sloiuri mari de gheaţă, butuci groşi şi-i aruncă de meterezele podului.* DELAVRANCEA, S. 5.

2. (Învechit) Parapet (la partea superioară a zidurilor şi turnurilor de apărare ale unei cetăţi); crenel. *Au intrat în m[ănă]stire, în ziduri, ţiindu-se la metereze cu tunuri mai mici.* DIONISIE, C. 173. *La vreme de nevoie să se poată apăra din cetate prin meterezuri.* DRĂGHICI, R. 165/4, cf. POLIZU. *Aşezaţi-vă toţi pe la metereze.* NEGRUZZI, S. I, 171. *La metereze! La metereze! Să daţi în carne!* BOLLIAC, O. 145, cf. ALECSANDRI, T. 1 505. *Scena se petrece la poalele unei stînci păduroase, pe care o încununâ un castel feodal cu turnuri şi cu metereze.* ODOBESCU, S. III, 59. *În zile de nelinişte şi de năvăliri, trăgeau plugul sub şopron, zăvorau uşile de fier şi s-aşezau cu flintele la metereze.* VLAHUŢĂ, R. P. 101. *Un zid simplu, cu meterezuri la colţuri, apără... mănăstirea.* IORGA, C. I. II, 22. *Zidul mergea în patru laturi, avînd la colţuri turnuleţe rotunde cu meterezuri.* SADOVEANU, O. X, 86, cf. XVIII, 146. *Zidul dinspre apus al fabricii fusese lovit pe alocuri de bombe şi aşa, zimţat, părea un meterez.* T. POPOVICI, S. 377. ✧ Fig. *Peste vîrfuri de plopi şi de sălcii se bolovăneau nori negri... ziduind zăvorît zarea cu spăimoase metereze zimţate.* C. PETRESCU, A. R. 5.

— Pl.: *metereze* şi *meterezuri*, (învechit, m.) *meterezi.* — Şi: (învechit) **meterís** (CANTEMIR, IST. 14), **meteríz, mederéz** s. n.

— Din tc. **meteriz.**

METERHANEÁ s. f. (Învechit) Muzică turcească în care predominau tobele; p. restr. tobă. *I-au dat toată curtea, cu steaguri, cu meterhaneao, tobe, trîmbiţi, slujitori* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 315/27. *Cînd face domnul sărutare, îndată să slobod tunuri şi începe şi mehterhaneaua.* GHEORGACHI, CER. (1 762), 278. *Le-au făcut multă cinste... domnului dîndu-i... şi divan, ciauşi, capigii şi mecterhanea împărătească.* VĂCĂRESCUL, IST. 255. *Hanul, de părere de bine, îi cînta mehterhaneaua* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 278/18. *Năsălia drept caretă şi secriul drept redvan, Preoţii cîntînd şi psalţii în loc de miterhanea!* CONACHI, P. 52. *În tot timpul acestei ceremonii, îi bătea în curte meterhaneaua cu surle, cu tobe şi cu tumbelechiuri.* GHICA, S. XV. *Ajungînd la casa sa, venea meterhaneaua şi-i cînta.* FILIMON, O. I, 150. *Boierul era căftănit şi meterhaneaua turcească îi ţîrlîia sub cerdac.* ALECSANDRI, T. 141. *Cîntau jos pe sub ferestre meterhanele şi jucau soitarii.* CARAGIALE, O. II, 242. *Meterhaneaua domnească îl întîmpina cu mare zgomot de tipsii lovite unele într-altele.* MACEDONSKI, O. III, 120. *Numai biserica a rămas, cu sfinţii ei zgîriaţi... şi înaltul turn al Chindiei, unde vegheau străjile şi unde bătea meterhaneaua, cînd s-aşezau domnii la masă.* VLAHUŢĂ, R. P. 109, cf. CHIRIŢESCU, GR. 251. *Prinţul mă rugă să mă uit pe fereastră, şi văzui în curte... meterhaneaua turcească.* C. GANE, TR. V. 184. *Ascultau cu gura căscată meterhaneaua cu multe fluiere, surle.* SADOVEANU, O. V, 576, cf. 578. ✦ (Rar) Un fel de oboi cu sunetul foarte ascuţit şi ţipător. *Jos în curte erau aşezate două bande de muzică instrumentală; una se compunea de tumbelechiuri, tobe mari şi meterhanele.* FILIMON, O. I, 110.

— Pl.: *meterhanele.* — Şi: **meterhaneánă, mecterhaneá, mehterhaneá, miterhaneá** s. f.

— Din tc. **mehterhane.**

METERHANEÁUĂ s. f. v. **meterhanea.**

METERÍS s. n. v. **meterez.**

METERÍZ s. n. v. **meterez.**

METÉU subst. (Regional, în expr.) **A fi la meteu,** se spune despre cineva „căruia singur i se lasă greul unei afaceri" (Talpa Ogrăzile-Roşiori de Vede). COMAN, GL.

— Etimologia necunoscută.

METEÚŞ subst. (Prin Bucov.) Iarbă de Sudan *(Sorghum sudanense).* Cf. com. din STRAJA-RĂDĂUŢI, LEXIC REG. 114.

— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MÉTHODOS s. n. v. **metodă.**

METICULÓS, -OÁSĂ adj. (Despre oameni) Preocupat (în mod exagerat) de amănunte; care lucrează cu foarte multă atenție, care nu pierde din vedere nici un amănunt; minuțios, pedant. Cf. LM. *Știi și tu cu ce oameni de omenie avem a face — foarte meticuloși, exigenți și scrupuloși.* CARAGIALE, O. VII, 225. *Era ordonat și meticulos.* REBREANU, R. I, 46. *Orînduise conținutul cu toată luarea aminte de femeie meticuloasă.* C. PETRESCU, C. V. 9. ✧ (Adverbial) *Se dezbrăcă meticulos, își puse pantalonii pe dungă.* T. POPOVICI, S. 82. ✦ (Despre însușiri și deprinderi ale oamenilor) Care denotă atenție, grijă pentru amănunte. *Și-a reluat camera în care a stat cînd era student... A găsit-o aranjată cu o grije meticuloasă.* REBREANU, R. I, 249. *Meticuloasa mea trebuință de ordine.* ARGHEZI, T. C. 108. *Cu maniera sa onestă și meticuloasă, cernea fir cu fir ce e bun și ce e rău în gîndirea marelui filozof.* RALEA, S. T. II, 284. ✦ (Despre realizări ale oamenilor) Făcut cu grijă deosebită pentru toate amănuntele; minuțios, scrupulos. *Versificația lui Eminescu era... meticuloasă și savantă.* CĂLINESCU, E. 197. *De la mătuși nalte, sterpe și serioase moștenise deprinderea ordinei celei mai meticuloase.* SADOVEANU, O. XII, 516. *Studiul limbii textelor trebuie să fie cît se poate de meticulos.* L. ROM. 1959, nr. 1, 19. ✧ (Adverbial) *Părul, cu cărare meticulos pieptănată, deschidea o frunte largă.* VORNIC, P. 131. ✦ (Adverbial) Cu de-amănuntul, în cele mai mici amănunte, amănunțit. *Conacul cel nou era așezat în mijlocul unui parc îngrijit meticulos.* REBREANU, R. I, 79. *Notarul se pregăti meticulos, fără grabă, ca un om obișnuit să ia cuvîntul prin ședințe.* GALAN, B. I, 132.
— Pl.: *meticuloși, -oase.*
— Din fr. **méticuleux.**

METICULOZITÁTE s. f. Însușirea de a fi meticulos; grijă, atenție (exagerată) pentru toate amănuntele; minuțiozitate, (livresc) minuție **(2)**; pedanterie. Cf. ALEXI, W. *Îl întîmpină... pufnind rar dintr-o țigară, răsucită de el însuși cu multă meticulozitate.* REBREANU, R. I, 25. *Așează, cu meticulozitatea lui de miop, pîlnia pe suportul de nichel.* C. PETRESCU, C. V. 345. *Meticulozitatea cu care sînt prevăzute cele mai speciale cazuri.* CONTEMP. 1954, nr. 379, 3/2. *Un mare simț al economiei de expresii și o neînduplecată meticulozitate explică de ce un om care a scris foarte mult a și șters foarte mult.* ib. 1956, nr. 494, 3/1. *Avea o meticulozitate de maniac.* V. ROM. februarie 1956, 20. *Își potrivi cu meticulozitate butonii de aur.* T. POPOVICI, S. 261.
— Din fr. **méticulosité.**

METÍL subst. Radical organic monovalent, derivat din metan prin îndepărtarea unui atom de hidrogen. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., MACAROVICI, CH. 434, LTR [2].
— Din fr. **méthyle.**

METILÉN subst. Radical organic bivalent, derivat din metan prin îndepărtarea a doi atomi de hidrogen. Cf. MACAROVICI, CH. 443, LTR [2]. ✧ *Albastru de metilen* = pulbere amorfă, de culoare albastru-închis, folosită ca materie colorantă și ca antiseptic. DICȚ.
— Din fr. **méthylène,** germ. **Methylen.**

METÍLIC, -Ă adj. (În sintagma) *Alcool metilic* = alcool industrial obținut prin distilarea lemnelor sau prin sinteză; spirt de lemn. Cf. ALEXI, W., MACAROVICI, CH. 216, 505. ✦ (Popular, substantivat n. și, rar, f.) Vin falsificat (cu alcool metilic); băutură alcoolică de calitate inferioară. *Dă-mi o boambă de mitilică.* BUL. FIL. IV, 122. *Păi ce mai e vin acuș. Apă chioară, mitilic.* ib. 182.
— Și: (popular) **mitilíc, -ă** adj.
— Din fr. **méthylique.**

METÍS, -Ă subst. **1.** S. m. Nume dat animalelor provenite din încrucișarea a doi indivizi de rase diferite; corcitură. V. h i b r i d. *Oile numite metis s-au născut din unirea merinosului cu huros.* AR (1829), 56[2]/18, cf. ENC. VET. 352. *Ereditatea metișilor însă, în special la prima generație, de obicei nu e stabilă și cedează ușor condițiunilor de viață, hrană și întreținere.* CONTEMP. 1948, nr. 106, 9/2. *Acolo unde s-au îmbunătățit condițiile de hrănire și îngrijire s-au obținut metiși de o mai mare productivitate.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2745.
2. S. m. și f. Persoană născută dintr-o indiană din America și un bărbat alb sau dintr-o femeie albă și un indian din America. V. c r e o l, m u l a t r u. Cf. ANTONESCU, D. *Blana aceasta e adusă din Alaska. De acolo poartă el cele două gloanțe în piept, slobozite de un metiș.* C. PETRESCU, O. P. II, 43. ✦ (Adjectival) Format din metiși **(2).** *Alți autohtoni, mai blajini,... își plecaseră grumajii între cuceritori, își amestecaseră cu ei sîngele, dînd naștere, în fundurile Argentinei, spre Uruguai și Paraguai, la o populație metisă.* SADOVEANU, O. X, 447.
— Pl.: *metiși, -se.* — Și: **(2,** sg. refăcut după pl.) **metíș** s.m.
— Din fr. **métis.**

METISÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică animale de rase diferite) A încrucișa; (regional) a mistrița.
— Prez. ind.: *metisez.*
— Din fr. **métisser.**

METISÁJ s. n. Operație de obținere a metișilor **(1);** încrucișare între metiși; metisare,

(rar) metisație. *Metisajul este un procedeu zootehnic prin care se urmărește menținerea și perpetuarea subiectelor obținute prin încrucișarea a două rase.* ENC. AGR.
— Pl.: *metisaje.*
— Din fr. **métissage.**

METISÁRE s. f. Acțiunea de a metisa; metisaj. *Este de mare importanță de a observa următoarele reguli la metisare: a se alege pentru rasa locală o altă rasă care să o amelioreze.* CONTEMP. 1 948, nr. 106, 9/2.
— Pl.: *metisări.*
— V. **metisa.**

METISÁȚIE s. f. (Rar) Metisaj. *Metisația este o metodă radicală și rapidă de schimbare a rasei.* CONTEMP. 1 948, nr. 106, 9/2.
— Pl.: *metisații.*
— Din rus. **метисация.**

METÎȘ s. m. v. **metis.**

MÉTÎR s. m. v. **metru.**

METOÁDĂ s. f. v. **metodă.**

METÓC s. n. Mănăstire subordonată altei mănăstiri; proprietate imobiliară a unei mănăstiri; s p e c. clădire care aparține unei mănăstiri și care servește ca loc de găzduire (mai ales pentru călugări). *Au săpat . . . de unde se începe iazul pîn din josul metohului* (a. 1 573). CUV. D. BĂTR. I, 23. *Ieși din oraș și mearse la un metoh ce-au dăruit el sv*[i]*ntei mănăstiri.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 63r/4. *Să feace călugăr ședzînd la un metoh.* id. ib. decembrie 226v/8. *Fiind Ion Flocea într-acea vreame la metohul nostru pe Isvor . . . s-au tămplat di-au perit și boul lui Ion Lițul* (a. 1 696). ȘTEFANELLI, D. C. 14. *Această sare . . . să o trimață cu corabie la Țarigrad, la mitohul sfîntului Ierusalim* (a. 1 715). URICARIUL, II, 113/21. *Și au făcut o culă cu arme și cu tunuri, să le fie de pază, și alte metochori cu de toate au zidit și au făcut . . . din care are monăstirea mult venit* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 257. *Într-acel ostrov avea mănăstirea metoh* (a. 1 747). GCR II, 40/8, cf. 40/16. *Nicolae . . . zise că ar găsi mare odihnă de ar vrea să meargă la metohul lui ce se cheamă Zulupas.* MINEIUL (1 776), 78v1/15. *Găsind moșiia Bărladului . . . ci esti mitoc mănăstirii Sf. Spiridon din Eș . . . s-au rugat să o ieu di la mănăstire și să o dau d*[u]*m*[i]*s*[ale] (a. 1 786). IORGA, S. D. VII, 238. *Să se mute și maicele ce se află aicea în Prapa-Doamna Paraschiva, rămăind numai vro trei patru din cele mai bătrăne, dăndu-le această biserică metoh. Că în vreme ce va avea trebuință vreunele să nu umble căutînd gazdă, ci să tragă la metoh* (a. 1 803). URICARIUL, VII, 131. *Mănăstirea Sf. Prooroc Samuil din tărgul Focșani ce este metohul mănăstirei Sf. Spiridon de aice din orașul Iași* (a. 1 815). ib. II, 6/21. *Și altă fîntînă iarăși să orînduise să facă înlăuntrul metohului sfintii episcopii Rîmnic* (a. 1 819). DOC. EC. 201. *Streini fiind și ei, da mănăstirile, metoașele și lucrurile besericești rudelor și patrioților lor, ca să-i chivernisească.* ZILOT, CRON. 71. *Cu ziua dimpreună intră în capitală Și la metoh așteaptă.* HELIADE, O. I, 217. *Neagoe Basarab . . . robește o mare parte a țării monăstirilor și o mare parte a monăstirilor ca metoașe străine grecești.* BĂLCESCU, M. V. 17. *Are atîtea concubine, cîte metoașe are monasterul.* FILIMON, O. I, 315. *Un domn i-au dat mitocul Vizantea, ce era pînă atunci mitoc al monasterei neînchinată Pîngărații.* I. IONESCU, P. 462. *Pe vremea aceea era bine să fii harabagiu . . . Cum ieșeai din Varatic, intrai în Agapia . . . apoi în Războieni, apoi pe la mitoace și aveai mușterei de nu erai bucuros.* CREANGĂ, P. 109. *Cîțiva monași . . . veniră în Țeara Românească, cu rugăciune la domnie să li se dăruiască lor monastirea Snagovul și să fie adaosă ca metoh supus monăstirii lor.* ODOBESCU, S. I, 432. *Cotmeana, altă fundație a lui Mircea, un mitoc al Coziei, se ridică pe plai vecin din Argeș.* IORGA, L. R. 10. *Porni Artemie apostolicește pe drumul Bucureștilor. Cînd ajunse la metoc, găsi pe Averchie vînzînd borș.* STĂNOIU, C. I. 10. (Prin analogie) *Creangă se simte îndatorat să-și ocrotească familia . . . La el acasă era un fel de metoc al Humulești lor.* CĂLINESCU, I. C. 90. ✧ (În legătură cu verbe ca „a face", „a închina", „a dărui" sau cu echivalente ale acestora) *Mănăstirile cele mari și cele mici care nu sînt închinate printr-alte părți streine pre la alte mănăstiri . . . să nu fie volnic nimenilea a pune nici a le închina să fie metoașe altor mănăstiri* (a. 1 669). MAG. IST. I, 133/16. [Mănăstirea] *era zidită de Păun Vameșul și închinată metoh la Xiropotamu* (a. 1 717). IORGA, S. D. VI, 60. [Mănăstirea Putna] *au așezat-o a fi în volnicia sa singură stăpînitoare tuturor lucrurilor ei, nefăcîndu-o metoc nicăiri* (a. 1 756). URICARIUL, XIV, 182/18. *O sfântă mănăstioară . . . pre care dănd-o ctitorii, au numit-o să fie mitoc sfintei măn*[ă]*stiri Putn*[e]*i* (a. 1 758—1 759). IORGA, S. D. XII, 237.
— Scris și: *metoch.* — Pl.: *metocuri.* — Și: **metóh** (pl. și, învechit, *metoașe*), (regional) **mitóc, mitóh** s. n.
— Din slavonul **метохъ**, ngr. **μετοχι.**

METOCÁR s. m. Călugăr însărcinat (de către o mănăstire) cu administrarea unui metoc, în special a caselor care aparțin unei mănăstiri. *Metoșarii, cine unde va hi pus să socotească, să nevoiască foarte cu socotință, prentru agonisita sventei mănăstiri* (a. 1 626). I. BIANU, D. R. 132, cf. COSTINESCU. *I se dă slujba de metocar, adică îngrijitor al caselor pe care mănăstirea le are*

în Bucureşti. STĂNOIU, C. I. 8, cf. CHEST. II 436/223 a.

— Pl.: *metocari.* — Şi: (învechit) **metoşár** s. m. — **Metoc** + suf. *-ar.* — **Metoşar** < **metoaşe** (pl. lui *metoh)* + suf. *-ar.*

METOCÉL s. n. Diminutiv al lui metoc. *Atît călugării români, cît şi mirenii . . . vîndură moşii, vii şi alte lucruri strămoşeşti şi deteră de cumpărară: cîte o mănăstioară, cîte un metoşel . . . ca să poată şi ei trăi.* ZILOT, CRON. 72, cf. DDRF.

— Pl.: *metocele.* — Şi: (învechit) **metoşél** s. n. — **Metoc** + suf. *-el.* — **Metoşel** < **metoaşe** (pl. lui *metoh)* + suf. *-el.*

METÓD s. n. v. **metodă.**

METÓDĂ s. f. **1.** (Şi, învechit, în sintagma *cartea metodului)* Manual care cuprinde reguli şi principii normative pentru învăţarea sau pentru practicarea unei discipline, a unei arte etc.; ansamblu al acestor reguli şi principii; metodică. *Grammatica rumânească . . . acum întăi izvodită prin Dimitrie Eustathiev Braşoveanul, methodos prea folositori şi prea trebuincios* (a. 1 757). CAT. MAN. II, 337. *Toţi iubitorii de albine, care s-au desfătat cu dînsăle, după temeirile acestui metod, cu adevărat au luat îndoită dobîndă.* MOLNAR, E. S. V/6. *Extract din cartea metodului pentru trebuinţa dascălilor.* CALENDARI (1 802), 32³/11. *Se vor hotărî nu numai obiecturile învăţăturii a fieştecăriia feliu de sholi, ci şi modul păşirii într-însele sau cuviinciosul metod a învăţăturii.* MAN. ÎNV. 6/14. *D-ar învăţa toate ştiinţele şi filosofia cu cel mai bun metod şi sistemă.* MUMULEANU, C. 16/11. *Profesorul de metodul lui Lancaster din Craiova a plecat la Sibii ca să-ş tipărească în litografie caligrafia sa rumânească ce a făcut.* CR (1 829), 40²/27. *Cere sfat şi îi întreabă să-l înveţe-n vreun fel, Ce să facă, din ce parte s-aducă vrun iscusit, Ca să-l poată-nvăţa carte cu vrun metod osebit?* PANN, P. V. II, 6/20. *Am învăţat a ceti fără lesniciosul metod al abecedarului d-tale.* NEGRUZZI, S. I, 12. *Reforma metoadelor învăţămîntului.* MAIORESCU, CR. I, 343. *O gramatică grecească, lucrată după metoada lui G. Curtius.* CONV. LIT. XI, 76.

2. Mod organizat, disciplinat, sistematic de lucru, de gîndire; alcătuire, desfăşurare sistematică a unei lucrări. V. sistem. *Gheometria lor era . . . fără metod.* IST. AM. 56ᵛ/16. *Văzînd că scopul Vasilicalelor şi a tuturor legelor celor drepte stă în educarea orfanilor . . . am socotit de cuviinţă a schimba modurile despre aceste, adunînd mijloace din nouă codici europieneşti a cărora şi metodul am îmbrăţoşat ca unul ce ni s-au părut cel mai nimerit* (a. 1 817). URICARIUL, IV, 307/13. *Metod . . . chipul de a zice sau de a face cineva vreun lucru cu oarecare rînduială* [Titlu]. VÎRNAV, L. 138ʳ. *Pe omul de ştiinţă, de muncă şi, mai ales, de metod îl cunoaştem şi-l preţuim.* LOVINESCU, C. V, 17. ✧ Loc. adv. **Cu metodă** = sistematic, metodic **(1).** *Lucrarea . . . urmează cu metodă şi stăruinţă.* CARAGIALE, O. I, 64.

3. (Adesea cu determinări care indică domeniul de cercetare sau operaţia logică) Mod de cercetare, de cunoaştere şi de transformare a realităţii obiective; (impropriu) metodologie **(2).** *De te împeadecă cuvîntul metod matematicesc, zi metod firesc.* MICU, L. 14/13. *Singură natura ne învaţî analisul . . . şi . . . după metodul acesta tălmăceşti cineva începutul şi naştere, atît a ideilor, cît şi a puterilor sufletului* (a. 1 825). CAT. MAN. II, 112. *Să meargă pă la toate acele locuri . . . spre a face băgările de seamă şi cercările cuvenite după metodul mineraloghicesc* (a. 1 838). DOC. EC. 699. *Să caută măsura comună prin metodul ce l-am arătat.* ASACHI, E. III, 14/10. *În metoada reducţiunei eliminarea se face reducînd coeficientul necunoscutei ce voim a elimina la aceeaşi valoare în ambele ecuaţiuni ale sistemei.* CULIANU, A. 96. *Metoda ultimei sume a cifrelor numerilor.* CLIMESCU, A. 83. *Logica şi materialismul le socotea realităţi, nu metode ingenioase.* SADOVEANU, O. IX, 51. *Din punctul de vedere al speciilor de operaţii logice se deosebesc, în ştiinţele speciale, metode deductive . . . şi metode inductive.* LTR². *Metoda filozofiei marxist-leniniste este metoda materialist-dialectică.* CF 1 961, 426.

4. Procedeu sau ansamblu de procedee folosite în realizarea unui scop. V. sistem. *Metodă pentru scoaterea rădăcinii . . . din sumă alcătuită.* AAT 178ʳ/1. *Fabula nu-şi are locul decît numai ca un metod de a prezenta oamenilor adevărul.* HELIADE, O. II, 75. *Ce metod, ce sistemă au luat spre îmbogăţirea şi înfrumuseţarea limbii norodului?* id. ib. 418. *Metodul a lungi viaţa omenească* [Titlu]. SCAVINSCHI, M. *Ideea ce-l preocupă ziua şi noaptea este de a afla metodul prin care să-şi facă stare.* FILIMON, O. I, 96. *El voia să prindă şarpele cu mîna altuia — metod foarte ingenios, ce s-a practicat în toţi timpii.* id. ib. 142. *Cîteşitrele metode fură încercate.* HASDEU, I. V. 37. *Vina multor greşeli, în ce priveşte găsirea cauzelor hotărîtoare ale pesimismului, stă în metodele greşite întrebuinţate pentru căutarea acestor cauze.* GHEREA, ST. CR. II, 294. *Metoda de a studia a domnului Ion Gherea . . . constă într-o vastă şi profundă judecare logică a operelor literare din punct de vedere social.* DEMETRESCU, O. 173. *Putem magnetisa o bucată de oţel prin mai multe metode.* PONI, F. 238. *Închipuiţi-vă un vast local cu geamuri veşnic aburite, umpleţi-l după metodul indicat de Carrière, faimosul pictor, cît veţi putea cu mai mult fum . . . şi veţi avea aproximativ imaginea unei cafenele.* ANGHEL, PR. 29. *Am făcut comparaţiile . . . numai pentru a defini metodul.* IBRĂILEANU, S. L. 14. *A prinde cu arcanul era, cum se vede, pe vremea lui Mihail Sturza, un metod de recrutare.* CĂLINESCU, I. C.

41. *Şi-au rezervat dreptul exclusiv de a aproviziona brutăriile cu făina pe care şi-o procurau prin metodele capanului.* OŢETEA, T. V. 44, cf. MACAROVICI, CH. 78, 295, LEG. EC. PL. 80. *O metodă de lucru ar fi gruparea numelor pe categorii şi studierea fiecărei categorii în parte.* CV 1 949, nr. 9, 37. *Se discută metodele de îngrăşare a pămîntului.* STANCU, U.R.S.S. 117, cf. PARHON, O. A. I, 151. *Introducerea în serie a metodelor de analize pe cale polarografică va îmbunătăţi considerabil procesul tehnologic.* CONTEMP. 1 954, nr. 384, 5/5. *Un factor de seamă . . . îl constituie aplicarea şi extinderea sistematică, în cadrul întrecerii socialiste, a metodelor şi experienţei înaintate în muncă.* SCÎNTEIA, 1 954, nr. 2 862. *Încearcă o metodă nouă.* DAVIDOGLU, M. 9. *Descrise pe scurt noua metodă întrebuinţată de brigada sa pentru filtrarea motorinei.* MIHALE, O. 200. *Metodele avansate de lucru sînt popularizate prin presa locală.* LUPTA DE CLASĂ, 1 961, nr. 1, 56. ✦ Manieră de a proceda. V. t a c t i c ă. *Cu oamenii mei . . . eu am metodele mele încercate.* REBREANU, R. II, 14.

— Pl.: *metode.* — Şi: (astăzi rar) **metód** (scris şi *method;* pl. *metoduri,* IORDAN, L.R.A. 73) s. n., (învechit) **metoádă** s. f., **méthodos** s. n.

— Din ngr. **μέθοδος,** lat. **methodus,** germ. **Methode,** fr. **méthode.**

METÓDIC, -Ă adj. **1.** Care este alcătuit cu metodă **(2),** care se desfăşoară după un plan organizat; sistematic, (învechit) metodicesc. *Prinţipuri filosofice şi raţionamenturi metodice.* HELIADE, GR. P. 37/17. *Antioh . . . întreprinse . . . un curs de studii metodic şi necurmat.* NEGRUZZI, S. II, 143. *Dacă lumea materială este aceea care, în ultima cercetare, se găseşte că slujeşte de substrat real fenomenelor sociale, atunci numai ea trebuie să fie faptul primordial de la care trebuie să plece analiza metodică.* PETICĂ, O. 459. *Aţi transformat războiul . . . într-un asasinat metodic.* C. PETRESCU, Î. I, 15. *Vor sta tîrziu, după miezul nopţii, . . . să înjghebe un plan metodic de ofensivă.* id. C. V. 30. ✧ (Adverbial) *Să procedăm metodic.* CARAGIALE, O. VII, 175. *O femeie tînără nu poate face o plimbare pe cîmp fără să culeagă flori. Adela le alege metodic, cu ochiul atent.* IBRĂILEANU, A. 47. *Tăind metodic, cu un briceag solid, felii geometrice le băga liniştit . . . în gura mare, deschisă ca un cuptor.* BRĂESCU, A. 200. *M-am urcat în maşină şi am pornit-o metodic din gară în gară.* SEBASTIAN, T. 347. *Bolovanul . . . e zdrobit metodic, în cîteva clipe.* BOGZA, C. O. 181. *Cred totuşi că ar trebui să lucrăm mai metodic.* BARANGA, I. 181. ✦ (Despre oameni) Care procedează cu metodă **(2).** *Nicolae Golescu, care de la o vreme se sileşte să fie metodic şi să clarifice totul, intervine şi el.* CAMIL PETRESCU, O. II, 616.

2. (Rar) Metodologic. *Definiţia, deducţia, fondarea (în sensul de indicare a temeiurilor) şi demonstraţia sînt exemple de operaţii metodice.* LTR² XI, 66.

— Pl.: *metodici, -ce.*

— Din fr. **méthodique.**

METÓDICĂ s. f. (Astăzi rar) Mod de predare şi de însuşire a unei discipline ştiinţifice, a unei arte etc.; (sens curent) parte a pedagogiei care tratează despre principiile şi regulile de predare proprii fiecărui obiect de studiu. *Metodica, adecă modul învăţăturei.* ST. INST. 11/18. *Ce alt rău aşi potea eu aci înţelege fără de lipsa conoştinţei a pedagoghiei şi a metodicei.* MAN. ÎNV. [prefaţă] 1/11, cf. BARCIANU, V., ALEXI, W. *Ion Creangă, autor al primei cărţi de metodică românească şi al celor mai bune manuale şcolare din timpul său.* V. ROM. septembrie 1 954, 188. *Rubrica de metodică nu trebuie scoasă din revistă.* L. ROM. 1 959, nr. 1, 107. ✦ (Şi, învechit, adjectival, în sintagma *carte metodică)* Manual care cuprinde principiile şi regulile de predare. *D. Poteca . . . are încă tradusă o carte metodică pentru învăţătura istorii sfinte.* CR (1 830), 337²/31. *Apariţia „Metodicii predării limbii franceze" are darul de . . . a deschide drumul unor discuţii fructuoase.* GI 1 966, nr. 832, 2/5.

— Pl.: *metodici.* — Gen. dat. şi: (rar) *metodicei.*

— Din germ. **Methodik,** rus. **методика.**

METODICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Metodic **(1).** *Lucrare metodicească a hirurgului.* VÎRNAV, L. 139ᵛ/19. *După vîrsta copilărească începea o mai desăvîrşită exerciţie a duhului, învăţîndu-l ceale dintîiu elementuri ale meşteşugurilor şi ale ştiinţelor, încît cu această metodicească îngrijire desăvîrşa pe om întru toate.* GOLESCU, E. 262/9.

— Pl.: *metodiceşti.*

— Cf. ngr. μεθοδικός, rus. **методический.**

METODICÉŞTE adv. (În dicţionarele din trecut) În mod metodic **(1);** sistematic. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

— **Metod** + suf. *-iceşte.*

METODICIÁN, -Ă s. m. şi f. (Rar) Metodist ². *Punct de vedere susţinut mai ales de pedagogii de profesie, de metodicieni.* CONTEMP. 1 961, nr. 782, 2/3.

— Pronunţat: *-ci-an.* — Pl.: *metodicieni, -e.*

— **Metodică** + suf. *-ian.*

METODÍSM s. n. Doctrină religioasă a unei secte a bisericii anglicane. Cf. PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Calvinismul şi diversele lui derivaţii sectare (puritanism, metodism).* OŢETEA, R. 325.

— Din fr. **méthodisme.**

METODÍST¹, -Ă s. m. şi f. Adept al metodismului; (la m. pl.) secta respectivă. *S-au născut*

în urmă biserica evanghelică seau protestantă cu mai multe ramuri din care se însemnează . . . anglicismul către care mai vin şi alte deosebite secte puţin însămnătoare, precum metodistii. ELEM. G. 53/6, cf. FABIAN-BOB, 48/9, GEOGR. N. 50/10, PROT.-POP., N. D., LM, DM.

— Pl.: *metodişti, -ste* şi (învechit, m.) *metodisti.*

— Din fr. **méthodiste.**

METODÍST², -Ă s. m. şi f. Specialist în metodică; (rar) metodician. Cf. L. ROM. 1 953, nr. 1, 9. *Am organizat cu grijă . . . instruirea corpului de inspectori metodişti de care dispune secţia regională.* GÎ 1 965, nr. 803, 2/2.

— Pl.: *metodişti, -ste.*

— **Metodă** + suf. *-ist.* Cf. rus. МЕТОДИСТ.

METODOLÓG s. m. (Rar) Specialist în metodologie. *Cei mai de seamă metodologi ai istoriografiei.* PUŞCARIU, L.R.I, 422.

— Pl.: *metodologi.*

— Derivat regresiv de la **metodologic.**

METODOLÓGIC, -Ă adj. Care aparţine metodologiei, care se referă la metodologie; (rar) metodic **(2).** *Demonstraţiunea este o formă metodologică.* MAIORESCU, L. 137. *Problemele metodologice fiind mai grele şi mai subtile decît toate celelalte, ele nu pot fi dezbătute cu toate elementele cerute decît în urma tuturora.* PETICĂ, O. 474. *Falşul comis de Costache şi Antohi Sion . . . e foarte instructiv din punctul de vedere metodologic.* BUL. COM. IST. I, 34. *Concepţia fonemului obţine în lingvistica sovietică o importanţă metodologică esenţială.* CV 1 949, nr. 9, 8. *Scopul seminarului este de a da unele cunoştinţe teoretice şi metodologice.* CONTEMP. 1 951, nr. 223, 1/3. *Specialiştii considerau descrierea şi delimitarea stilurilor drept obligaţie metodologică fundamentală a oricărei stilistici.* L. ROM. 1 959, nr. 1, 71. *Vom adăuga la lipsurile remarcate pînă acum unele de caracter metodologic.* IL ianuarie 1 962, 58. ✦ (Adverbial) Din punctul de vedere al metodologiei. *E metodologic greşit să se trateze separat influenţele latină, franceză, italiană asupra limbii noastre.* S.C.ŞT. (IAŞI), 1 956, 9.

— Pl.: *metodologici, -ce.*

— Din fr. **méthodologique,** germ. **metodologisch.**

METODOLOGÍE s. f. **1.** Parte a filozofiei care se ocupă cu analiza teoretică a metodelor folosite în ştiinţa modernă; ştiinţa despre metodă. *Metodologia este partea logicei care arată regulele după care se întrebuinţează formele elementare ale cugetării.* MAIORESCU, L. 103. *Metodologia este influenţată de concepţia filozofică generală.* DER.

2. Ansamblul metodelor de cercetare folosite într-o anumită ştiinţă; (impropriu) metodă **(3).** *Descoperirea naturii a dus nu numai la o metodologie, dar şi la o metafizică.* RALEA, S. T. III, 35. *Învăţătura marxist-leninistă despre caracterul obiectiv al legilor ştiinţei înarmează pe juriştii cu o metodologie ştiinţifică.* CONTEMP. 1 954, nr. 389, 5/5. *Constatările în legătură cu evoluţia generală a latinei orientale duc şi la concluzii de metodologie.* L. ROM. 1 959, nr. 1, 15. *Între metodologia generală de cercetare şi metodele particulare ale unei ştiinţe sau alta nu există nici o contradicţie.* CF 1 961, 439, cf. DER.

— Din fr. **méthodologie.**

METÓH s. n. v. **metoc.**

METÓL subst. Substanţă chimică de culoare albă, întrebuinţată ca developator fotografic. DICT.

— Din fr. **métol,** germ. **Metol.**

METONÍMIC, -Ă adj. Care aparţine metonimiei, care se referă la metonimie, care are caracter de metonimie. *Scrierea egipteană era metaforică şi metonimică.* MAIORESCU, CR. III, 406.

— Pl.: *metonimici, -ce.*

— Din fr. **métonymique.**

METONIMÍE s. f. Figură de stil care constă în denumirea întregului prin parte, a cauzei prin efect, a abstractului prin concret etc. Cf. VALIAN, V., POLIZU, PROT.-POP., N. D., ODOBESCU, S. III, 29. *Metonimia nu e în cele mai multe cazuri, ca metafora, o figură pe care o face vorbitorul spre a da mai multă culoare expresivă spuselor sale, ci rezultatul unei interpretări nouă.* PUŞCARIU, L. R. I, 110. *Sub rubrica metonimiei intră toate transferurile dintre cuvintele şi noţiunile respective care stau într-un oarecare raport logic.* VIANU, M. 102.

— Pl.: *metonimii.*

— Din fr. **métonymie.**

METÓPĂ s. f. (Arhit.) Spaţiul dintre triglifele frizei ordinului doric, închis cu o placă de piatră netedă sau decorată cu picturi sau cu sculpturi. Cf. ANTONESCU, D., COSTINESCU. *Cei de pe metope sînt luptătorii pe cari a trebuit să-i biruiască Traian.* PÂRVAN, G. 122, cf. LTR².

— Pl.: *metope.*

— Din fr. **métope.**

METOPOSCÓP s. m. (În dicţionarele din trecut) Persoană care practică metoposcopia. Cf. PROT.-POP., N. D., COSTINESCU, LM.

— Pl.: *metoposcopi.*

— Din fr. **métoposcope.**

METOPOSCÓPIC, -Ă adj. (În dicţionarele din trecut) Care aparţine metoposcopiei, privitor la metoposcopie. Cf. PROT.-POP., N. D., ANTONESCU, D., LM.

— Pl.: *metoposcopici, -ce.*

— Din fr. **métoposcopique.**

METOPOSCOPÍE s. f. (În dicționarele din trecut) Pretinsă metodă de a descoperi viitorul unei persoane prin studierea liniilor frunții sau a trăsăturilor feței. Cf. PROT.-POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM, CADE.
— Din fr. **métoposcopie.**

METOȘÁR s. m. v. **metocar.**

METOȘÉL s. n. v. **metocel.**

METRÁJ s. n. Lungime în metri a unui obiect; s p e c. lungime de material (care se vinde sau se măsoară cu metrul). V. b a l o t, v a l. *Am un prieten care are o rezervă de metraje pentru costume.* V. ROM. iulie 1 954, 30. *Peste 98 la sută din metrajul forat . . . s-a săpat cu turbina.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 853. ✧ *(Film de) scurt metraj* = film care are o lungime de maximum 1 500 de metri de peliculă. *Văzuśem . . . un scurt metraj surprinzînd cîteva aspecte ale naturii.* CONTEMP. 1 948, nr. 112, 12/4. *În prezent se află în lucru 35 de scurt-metraje (un act) din acest gen.* ib. 1 965, nr. 966, 5/7. *(Film de) lung metraj* = film care are o lungime mai mare de 1 500 de metri de peliculă. *Juriile festivalului vor cuprinde cineaști reputați din întreaga lume . . . pentru filmul de lung metraj.* ib. nr. 972, 5/7.
— Pl.: *metraje.*
— Din fr. **métrage.**

METRALGÍE s. f. Durere acută în regiunea mitrei (provocată de diferite boli). Cf. LM, BIANU, D. S.
— Pl.: *metralgii.*
— Din fr. **métralgie.**

METRÁR s. m. (Regional) Muncitor care taie lemne, care face metri **(I 3)** într-o exploatare forestieră; (regional) metăraș. Cf. NOM. PROF. 14, ALR II 6 411/762.
— Pl.: *metrari.* — Și: **metărăr** s. m. ALR II 6 411/284.
— **Metru** + suf. *-ar.*

METREÁNCURI s. n. pl. **1.** (În fostul județ Bihor) Lucruri sau vorbe fără valoare; bagatele, fleacuri. Cf. CONV. LIT. XX, 1 013, CV 1 951, nr. 3-4, 46.
2. (Regional) Legătură de chei. Com. din POIANA-BEIUȘ.
— Etimologia necunoscută. Cf. t r e a n c, t r e a n c o t e.

METREÁȚĂ s. f. v. **mătreață** [1].

METRÉSĂ s. f. (Livresc) Amantă; întreținută. *Vede cum piciorul metresei sale e pus peste piciorul unui tînăr.* GHEREA, ST. CR. II, 327. *Să am răbdare? Dar ce, e vorba de mine, de metresele mele?* CAMIL PETRESCU, T. II, 351. *A fost metresa mea cu un an înainte ca răposata să-l fi cunoscut pe domnul Drugan.* STANCU, R. A. V, 372. *Plecă luînd cu el o metresă.* PAS, Z. IV, 138.
— Pl.: *metrese.*
— Din fr. **maîtresse.**

MÉTRIC, -Ă adj., s. f. **I. 1.** Adj. Care se referă la măsură **(I 7)**, care privește metrul **(II 1)**. *Versificația dar nu este poezie . . . , ci o formă metrică.* HELIADE, O. II, 141, cf. LM. *Un alt mijloc de adaptare a formei la fond sînt anumite combinații metrice.* IBRĂILEANU, S. L. 165.
2. S. f. Ramură a poeticii care se ocupă cu studiul structurii versului și al unităților prozodice; totalitatea regulilor privind măsura versului; sistem de construire ritmică a versului. *Cînd însă poetul voiește a-și cînta creațiunile sale, atunci este nevoit a ține, ca și în muzică, o măsură sau un tact și iată începutul metricei.* HELIADE, O. II, 141, cf. LM, ALEXI, W. ✦ (Muz.; ieșit din uz) Ritmică. Cf. BARCIANU, V., TIM. POPOVICI, D. M.
II. 1. Adj. (În sintagma) *Sistem metric* = sistem internațional de măsurare a lungimilor, a greutăților și a capacităților, bazat pe unități fixe care cresc și descresc din zece în zece. *Va găsi cineva aici aproape cîteva table pentru trebuințele agricultorului; unele relative la sistemul metric în ființă.* BREZOIANU, A. 628/25, cf. DM.
2. Adj. (În dicționarele din trecut) Care se referă la metru **(I 1)**. Cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W.
3. S. f. (Mat.) Sistem de măsuri care se asociază unei mulțimi date. Cf. LTR[2].
— Pl.: *metrici, -ce.*
— Din fr. **métrique,** germ. **Metrik.**

MÉTRICĂ s. f. (Învechit și regional) Registru, condică (în special, de stare civilă). *Scrisoarea ce se află și astăzi în metrica crăiască în Crîm.* M. COSTIN, ap. GÎDEI. *Și pre acestea așezămînturi și scrisori s-au făcut, care să află și astăzi în metrica crăiască, în Cracău.* N. COSTIN, L. 307, cf. DDRF, BARCIANU, T. PAPAHAGI, C. L., SCRIBAN, D. ✦ (Regional) Certificat de naștere. Cf. IORGA, S. D. XII, 245. (Glumeț) *Dacă te vei scula înaintea soarelui . . . poți întîlni două trei căprioare; dar ți se dă de știre că nu poți trage în dobitoc decît dacă are mai bine de un an sau mai puțin de zece. Atunci cercetezi . . . — Metrica căprioarei?* NEGRUZZI, S. I, 330. *O ladă de Brașov, cu zugrăveli . . . care își avea în regulă actul său de vîrstă scris cu boia albă . . . veleatul 1 793 nu putea să însemne altăceva decît mitrica de naștere și de botez a lăzii.* HOGAȘ, M. N. 138.

— Pl.: *metrice.* — Şi: (regional) **mătrică** (accentul necunoscut, T. PAPAHAGI, C. L.), **mítrică** s. f.
— Din pol. **metryka.**

METRÍCE[1] s. f. v. **mătreaţă[1].**

METRÍCE[2] s. f. v. **mătrice.**

METRÍCIE s. f. v. **mătrice.**

METRICIÓI subst. v. **mătricioi.**

METRÍTĂ s. f. Inflamare a uterului. Cf. BIANU, D. S., ENC. VET. 82, 455, YGREC, M. N. 310.
— Pl.: *metrite.*
— Din fr. **métrite.**

METRÓ s. n. v. **metrou.**

METROLÓG s. m. Specialist în metrologie; persoană care lucrează în metrologie. Cf. NOM. PROF. 29. *Una din sarcinile de bază ale cadrelor de metrologi . . . este tocmai unificarea şi controlul permanent al aparatelor de măsurat.* SCÎNTEIA, 1 961, nr. 4 850.
— Pl.: *metrologi.*
— Din fr. **métrologue.**

METROLÓGIC, -Ă adj. Care aparţine metrologiei, privitor la metrologie; bazat pe metrologie. *Caracteristicile metrologice ale unei măsurări sînt: justeţea, fidelitatea, sensibilitatea, mobilitatea şi precizia.* LTR[2]. XI, 71. *S-a creat, în anii puterii populare, o reţea metrologică.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 850.
— Pl.: *metrologici, -ce.*
— Din fr. **métrologique.**

METROLOGÍE s. f. Parte a fizicii care se ocupă cu măsurările precise, cu stabilirea unităţilor de măsură şi cu procedeele de măsurare a mărimilor fundamentale ale sistemelor de unităţi; totalitatea activităţilor (legale şi administrative) privitoare la măsurări, la etaloane, la aparate şi instrumente de măsură, precum şi la supravegherea aplicării lor în economie. Cf. PROT.-POP., N. D., COSTINESCU, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U. *S-a creat o reţea metrologică coordonată de Oficiul de stat pentru metrologie.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 850. *Jos, la subsol, e . . . o mică parte a acestei secţii de metrologie, ce pare un institut de cercetare plasat în incinta unei uzine.* V. ROM. august 1 961, 75.
— Din fr. **métrologie.**

METROMÁN s. m. (În dicţionarele din trecut) Persoană care are mania de a face versuri. Cf. PROT-POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, SCRIBAN, D.
— Pl.: *metromani.*
— Din fr. **métromane.**

METROMANÍE s. f. (În dicţionarele din trecut) Mania de a face versuri. Cf. VALIAN, V., PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, SCRIBAN, D.
— Din fr. **métromanie.**

METROMÉTRU s. n. (În dicţionarele din trecut) Metronom. Cf. VALIAN, V., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU.
— Pl.: *metrometre.*
— Din fr. **métromètre.**

METRONÓM s. n. Instrument care indică intervale egale de timp şi care se întrebuinţează în muzică, în laboratoare etc.; (rar) metrometru. Cf. VALIAN, V., ANTONESCU, D., COSTINESCU, BARCIANU, NICA, L. VAM, TIM. POPOVICI, D. M. *Metronomul e folosit pentru marcarea . . . timpului în exerciţiile de muzică.* LTR[2].
— Pl.: *metronoame.*
— Din fr. **métronome.**

METRÓPOLĂ s. f. **1.** Stat sau oraş mare din antichitate, considerat în raport cu coloniile sale. *Colonia este un ţinut afară din ţară, căria sînt supuşi lăcuitorii lui cei tot de o viţă cu aceliilalte, care către dînsa se zice metropolă.* GENILIE, P. 43/11, cf. ANTONESCU, D. *Organizaţia coloniei . . . era imitată după cea a metropolei, Roma.* XENOPOL, I. R. I, 165, cf. IV, 59. ✦ P. a n a l. Stat imperialist, considerat în raport cu coloniile sale. Cf. V. ROM. aprilie 1 954, 66.

2. (Învechit, rar) Oraş de reşedinţă a unei mitropolii. *Vasilie III . . . făcînd din capitala sa metropole bisericei ruseşti, numi el singur mitropolit* (a. 1 865). URICARIUL, X, 374.

3. Nume dat marilor oraşe ale lumii (de obicei marilor capitale de state). Cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. *Afişe imense . . . acopereau zidurile marilor metropole.* SAHIA, N. 66. *Să dăruiască metropolei un magistrat excepţional.* POPA, V. 232. *Din Buenos-Aires-ul de altădată s-a ridicat în jumătate de veac o metropolă modernă.* SADOVEANU, O. X, 447, cf. IX, 248. [Boierii] *duc . . . o viaţă de lux între metropolele occidentale şi moşiile lor.* CĂLINESCU, E. 16. *Au fost desigur în vremea aceea nopţi cînd aceste cîteva duzini de opaiţe aprinse pe pămînt vor fi dat oamenilor . . . certitudinea că se găsesc într-o intens iluminată metropolă.* BOGZA, C. O. 202, cf. 305. *În zeci şi zeci de puncte ale Moscovei . . . se construiesc edificii uriaşe, care vor îmbogăţi această metropolă.* STANCU, U.R.S.S. 102. *Am ajuns în miezul metropolei pe la prînz, în sunetele claxoanelor de la automobile.* V. ROM. octombrie 1 955, 114. *Iată, e ceasul cînd în marile metropole Acţiunile urcă şi scad vertiginos.* BARANGA, V. A. 14.

— Accentuat şi: *metropólă* DM. — Pl.: *metropole.* — Şi: (învechit) **metrópole, mitrópolă** (COSTINESCU) s. f.
— Din fr. **métropole.**

METRÓPOLE s. f. v. **metropolă.**

METROPOLICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **mitropolicesc.**

METROPOLÍE s. f. v. **mitropolie.**

METROPOLÍT s. m. v. **mitropolit.**

METROPOLITÁN[1], -Ă adj., s. n. **1.** Adj. Care aparţine unei metropole; care are caracter de metropolă; care este originar dintr-o metropolă. *Instituţiile locale . . . au fost . . . subordonate autorităţilor metropolitane.* OŢETEA, R. 147. *Cuceritorii metropolitani, ca pretutindeni în regimurile coloniale, n-au fost preocupaţi decît să culeagă roadele bogate ale Jamaicii.* V. ROM. aprilie 1 954, 66.
2. S. n. (Rar) Metrou. *Tramvaie electrice, metropolitan — galopul unei vieţi înfrigurate.* SADOVEANU, O. X, 447. *În toate oraşele mari ale lumii unde există metropolitane, constructorii acestor căi de comunicaţie au avut în vedere . . . utilitatea lor.* STANCU, U.R.S.S. 18.
— Pl.: **(1)** *metropolitani, -e,* **(2)** *metropolitane.*
— Din fr. **métropolitain.**

METROPOLITÁN[2], -Ă adj. v. **mitropolitan.**

METRORAGÍE s. f. Hemoragie uterină (în perioada dintre două menstruaţii). Cf. COSTINESCU, BIANU, D. S., YGREC, M. N. 311.
— Pl.: *metroragii.*
— Din fr. **métroragie.**

METRÓU s. n. Cale ferată urbană subterană, mai rar terestră sau aeriană, pentru transportul în comun al persoanelor cu ajutorul unor trenuri rapide; (rar) metropolitan[1] **(2).** *Zece mii de adoratoare neconsolate sosite . . . cu automobile, cu tramvaie, cu bărci, cu metrouri şi pe jos.* C. PETRESCU, O. P. I, 23. *La gurile staţiilor de metrou, furnicar de oameni.* STANCU, U.R.S.S. 36, cf. 21. *Pietonii . . . mai bucuros merg cu metroul.* V. ROM. octombrie 1 954, 171. *Staţiile metroului din Moscova sînt domuri, palate.* CĂLINESCU, S. 339, cf. SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 848.
— Pl.: *metrouri.* — Şi: (rar) **metró** s.n.
— Din fr. **métro.**

MÉTRU s. m. **I. 1.** (Denumirea obiectului măsurat se introduce, de obicei, prin prep. „de") Unitate de măsură a lungimii egală cu a zece milioana parte din sfertul meridianului pămîntesc. *Unimea lungimii se numeşte metru, care este una din zece milioane a arcului din meridianul Parisului, ce se-ntinde de la pol pînă la ecuator.* HELIADE, A. 58/2. *6 mii de metruri (5 806 stînjini).* CR (1 830), 151[2]/23. *Lungimea unei linii este deci reprezentată prin un număr zecimal carile însamnă cîte ea cuprinde metre.* ASACHI, E. III, 18/13. *Spre a măsura depărtările, trebuie să se ia oarecare lungime drept unime de măsură, care este . . . metrul.* CONV. GEOM. 83/5, cf. 49/28. *O sută de metre.* ROM. LIT. 386[2]/6. *S-a luat a zecea milioanelea parte din această lungime . . . pentru valoarea metrului.* DRĂGHICEANU, C. 68. *Una din acele părţi a fost luată ca unitate de lungime, dîndu-i-se numirea de metru.* CLIMESCU, A. 201, cf. N. A. BOGDAN, C. M. 173. *Unitatea de lungime este metrul.* ENC. TEHN. I, 45. *Să nu uităm să luăm 10-12 m de sfoară.* VÎN. PESC. noiembrie, 1 964, 21. cf. BL VI, 213, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, CV 1 951, nr. 3-4, 46, ALR I 1 759/59, 65, ALR II 5 232/192, A II 6, MAŢ. DIALECT. I, 79, 181. (Denumirea obiectului măsurat este subînţeleasă) *După vreo cinci sute de metri, aflăm ce-a fost.* CAMIL PETRESCU, U. N. 348. *Mi-s năroit. — Dă cîţi metări? — Dă trii.* ARH. FOLK. III, 145. ✧ *Metru pătrat* = unitate de măsură a suprafeţei, egală cu suprafaţa unui pătrat cu latura de un metru. Cf. COSTINESCU, 263, DM. *Metru cub* = unitate de măsură a volumului, egală cu volumul unui cub cu latura de un metru. *Doborîtorii şi fasonatorii trimit zilnic, la vale, sute de metri cubi de lemn.* SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 774. *Cărau nişte piatră la metru cub cu alde Pisicaru.* PREDA, D. 124. *Erau muncitori buni şi-şi făceau o socoteală simplă. Lucrau la metru-cub.* GALAN, B. I, 358. ✦ (Prin estul Transilv., în forma *metăr*) Cot (unitate de măsură a lungimii). Cf. ALR I 1 759/59, 65. ✦ (Transilv., Ban., Maram.; în formele *metăr, meter, metîr*) Unitate de măsură pentru capacităţi sau pentru greutăţi, variind, după regiuni, de la 15 pînă la 100 de kg. V. f e l d e r ă, m i e r ţ ă. Cf. VICIU, GL., T. PAPAHAGI, M. 93, ALR II 4 285/27, 47, 76, 105, 219, 353, ALR SN I h 182/2, A II 6.
2. Instrument care serveşte la măsurarea lungimilor (alcătuit dintr-o riglă sau dintr-o bandă gradată de metal, de lemn, de pînză etc.) egal cu un metru **(I 1).** *Continuă să tragă linii pe o scîndură, ferind din cale un metru galben, articulat, de meseriaş.* C. PETRESCU, Î. II, 181. *Aici aveţi un metru, un pluviometru.* ARGHEZI, C. J. 184. *Mă duc eu la alde Iangă, iau metrul lui de croit şi se apucă Ilie şi măsoară.* PREDA, D. 124. ✧ *Metru etalon* v. e t a l o n.
3. (Regional, mai ales la pl.) Bucată de lemn (de foc) lungă de aproximativ un metru **(I 1);** stivă de lemn de acest fel, înaltă şi lată de aproximativ un metru. V. s t e r. *Mă duc la metri, la tăiat stînjeni de lemne în pădure.* PAMFILE, J. III, 91. *Îl tai de metăr.* ALR I 984/190, cf. 984/215, 387, 402, 704, 708, 1 759/59. *Căneşti cu nişte*

căneală niște metri în pădure. ALR II 3 515/414, cf. 6 411/537. *Lucrăm la făcut și la scos metări din pădure.* MAT. DIALECT. I, 181.

II. 1. Grup de silabe constituind unitatea de măsură a versului; p. ext. ritm determinat de împărțirea unui vers în silabe. V. măsură **(I 7).** *Românii n-au avut alte metre decît mai întîi pe cele vechi ale moșilor lor și, mai la urmă, pe cele din cîntecele naționale.* HELIADE O. II, 124. *Metrul de patrusprezece și de treisprezece silabe... s-a văzut de mai mult că e singurul metru ce se cuvine limbii românești.* id. ib. 127. *Cîntecele de război cer un metru scurt, agitat, nervos, o limbă îndesată, aspră și îndrăzneață.* F (1 877), 410. *Rime și metruri imposibile.* MAIORESCU, CR. I, 312. *Odă (În metru antic)* [Titlu]. EMINESCU, O. I, 199. *Inimi reci ca vîntul iernii, psalmodii pe-același metru... Știu că versurile mele în adîncul vostru tac.* MACEDONSKI, O. I, 95. *Faptul că Ovidius putuse aplica limbii getice... metrul latin... e o dovadă că această limbă era satisfăcător de maleabilă.* PÂRVAN, G. 167. *E singura poezie erotică din acea fază scrisă în metrul iambic.* IBRĂILEANU, S. L. 158. *Sprinteneala metrului popular.* V. ROM. ianuarie 1 954, 217.

2. (Muz.) Ritm în care toate duratele sînt identice, iar accentele de intensitate egală apar la intervale de timp egale. Cf. TIM. POPOVICI, D.M.

— Pl.: *metri* și (rar, n.) *metre, metruri.* — Și: (regional) **métăr, méter** (VICIU, GL., T. PAPAHAGI, M. 225), **métîr** (T. PAPAHAGI, M. 225) s.m.

— Din fr. **mètre,** lat. **metrum, -Metăr, meter, metîr** < magh. **méter,** germ. **Meter.**

MEȚ subst. (Ban.) Măsură de capacitate pentru cereale, variind, după regiuni, între 25 și 60 de litri. Cf. MÎNDRESCU, I. G. 68. *Un meț de grîu.* VICIU, GL., cf. CONV. LIT. XXXV, 839, ALR I 1 604/26.

— Pl.: ?

— Din germ. **Metze.**

MEȚCĂÍ vb. IV. Tranz. (Prin Bucov., complementul indică pîine, brînză etc.) A fărîmița, a sfărîma în mînă. Cf. DR. VII, 74, BUL. FIL. III, 234.

— Prez. ind.: *mețcăiesc.*

— Din ucr. **мяцкати** „a frămînta".

MEȚENÁT s. m. v. **mecenat.**

MEȚERLÍ vb. IV. Tranz. (Transilv.) A reteza; (complementul indică via) a curăța (lăsînd pe vrej numai vițele tinere). Cf. VAIDA, CABA, SĂL. 99, LEXIC REG. 20.

— Prez. ind.: *meșterlesc.*

— Din magh. **metsz.**

MEȚOVÍNĂ s. f. (Regional) „Buruiană cu foaia ca de cînepă, floarea chitată și mare, bună pentru friguri" (Prunișor-Turnu Severin). H IX 70.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

MEU, MEA pron. pos., adj. pos. (Pronumele este precedat de articolul „al", „a", „ai", „ale"; adjectivul primește articolul numai cînd stă înaintea substantivului, cînd determină un substantiv nearticulat sau cînd, între substantiv și adjectiv, au fost intercalate unul sau mai multe cuvinte).

I. Pron. pos. (Înlocuiește numele obiectului posedat de vorbitor, înlocuind, totodată, și numele acestuia) *Al mieu e Galadu.* PSALT. HUR. 50r/10. *A mea e toată lumea.* CORESI, PS. 132/5. *Și tot ce vezi sînt ale meale.* PALIA (1 581), 128/9. *Și Efrem îi al mieu la năvală Lîngă cap, de mi-i de sprejineală.* DOSOFTEI, PS. 380/13. *Acest minei s-au cumpărat de popa Iacov... Acesta... este al mieu osebi și al feciorilor* (a. 1 738). IORGA, S. D. XIII, 170. *Noaptea este a mea!* NEGRUZZI, S. III, 174. *Omul ăsta își joacă viața! — Nu și-o joacă pe a lui, Fănică, o joacă pe a mea.* CARAGIALE, O. VI, 113. *Și ce cap frumos răsare! Nu-i al meu? Al meu e oare?* COȘBUC, B. 87. *Și mă durea un singur gînd: Că lumea nu-i a mea.* id. ib. 215. *Neîndrăznind să se aplece pînă la firfirică, se uită lung la dînsa și, cu lacrămile în ochi, ieși din biserică, mormăind: „a mea era!... era a mea!".* DELAVRANCEA, H. T. 13. *Ei au totuși hainele lor: eu pe-ale mele nu le am.* SADOVEANU, O. X, 34. *Dorul tău, bade, ș-al meu De și-ar face-un pod mereu... Să treci, bade, tu și eu.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 140. *Mîndrulică, ochii tăi Bine seamănă cu-ai mei!* id. ib. 402. *Foai verdi trii smiceli Tinereți ca a meli Se ńera lumea di eli.* MAT. FOLK. 1 322. ✧ Expr. (În legătură cu verbe ca „a rămîne", „a fi" etc.) **Pe-a mea** = după dorința sau după părerea vorbitorului. ✦ (Popular, la m. și, rar, la f. sg., indică pe soțul, respectiv pe soția persoanei care vorbește) *Mie mi-a spus al meu că... nu l-a mai văzut.* DELAVRANCEA, ap. TDRG, cf. IORDAN, STIL. 127. *Mă uitai la nătărăi: Cu zambile după ei, Mă uitai și la a mea.* CIAUȘANU, V. 121. ✦ (La m. pl., indică familia sau rudele vorbitorului) *De cînd eu eram copilă, Sînt de toți ai mei uitată, Și de rude fără milă În pustiuri lepădată.* ALECSANDRI, P. I, 15. *Ai mei pînă la urmă s-au învoit.* CARAGIALE, O. II, 295. *Ai mei pierduți sînt, pașă, toți!* COȘBUC, P. I, 109. *Are să iasă și mama și ai mei și vor întreba: ce-o fi lucrat de mîna lui Bozan?* SAHIA, N. 30, cf. CHEST. II 2/78. ✦ (La m. sg., indică lucrurile personale, proprietatea, avutul vorbitorului) *Să știu eu atunci — de-oi ajunge cu sănătate — ce-i al tău și ce-i al meu.* CREANGĂ, P. 152. *Și beau pentru că beau dintr-al meu.*

REBREANU, I. 25. ✦ (La f. pl., indică preocupările, obiceiurile, mai ales rele, ale vorbitorului) *Oi fi avînd şi eu ale mele, dar nu sînt cum credeţi.* D. ZAMFIRESCU, ap. TDRG.

II. Adj. pos. **1.** Care este al vorbitorului. **a)** (Indică posesiunea) *Spre idumei tindzu zgarbura mea.* PSALT. 114. *Împărţiră cămăşile meale loruş.* CORESI, PS. 53/1. *Pre lume iaste împărăţiia mea.* id. EV. 89. *Spăl în nopţile toate perinile meale.* DOSOFTEI, PS. 23/10. *Avearea mea, Doamne, nu-ţi lipseaşte.* id. ib. 43/11. *Lăcaşul mieu lîngă apă este.* CANTEMIR, IST. 206. *Voiu da toată averea mea.* ANTIM, P. 84. *Am vîndut a mea parte de ocină* (a. 1 787). URICARIUL, XXV, 21. *Ieşii din cabinetul meu de lectură.* HELIADE, O. I, 258. *Aceşti oameni ce tot umblă împrejurul casei mele nu-mi plac.* NEGRUZZI, S. III, 275. *Te-am izgonit fără milă din curtea mea!* FILIMON, O. I, 268. *Atunci vei veni... în căsuţa mea.* ALECSANDRI, S. 186. *Cu perdelele lăsate Şed la masa mea de brad.* EMINESCU, O. I, 105. *Din tortul meu ţi-aş face o haină.* id. N. 9. *Înşomoltăcim motanul ista al mieu cu nişte petece.* CREANGĂ, P. 174. *Să-l tîrîie d-a lungul Bagdadului, legat De-a calului meu coadă.* COŞBUC, B. 15. *Pune pe tine cojoaca ta şi dulama mea.* DELAVRANCEA, H. T. 251. *N-aveam casa mea, gospodăria mea?* DUNĂREANU, N. 19. *Căluţul meu nu-i dintre cei voinici şi bine hrăniţi.* SADOVEANU, O. X, 23. *Mi-e teamă că are să mă întrebe ce caut eu între ei, în hainele mele.* SAHIA, N. 17. *Mîndro, ochişorii tăi Mîncă bănişorii ńei.* MAT. FOLK. 1 033. *Să-mi dai nădrăgeii tăi, Să-ţi dau şălvăreii miei.* ib. 1 076.

b) (Indică apartenenţa) *Cu glasul mieu că*[tră] *Domnul rrugaiu-mă.* PSALT. HUR. 119^{v}/20. *Că mai multu nu vreţi vedea faţa mea voi toţi.* COD. VOR. 20/28. *Limba mea avea ceva a cleveti.* ib. 102/12. *Bucură-se înrema mea de spăsenia ta.* PSALT. 19. *Săpară mărule meale şi picioarele meale.* ib. 37. *Genunchele meale slăbiia de post.* CORESI, EV. 50. *Pacea mea dau voauo.* id. ib. 121. *Ar fi cu bine priimite A rostului mieu... cuvinte.* DOSOFTEI, PS. 60/2. *Fost-au în gîndul mieu... să fac leatopisăţul ţării noastre Moldovei.* M. COSTIN, LET. I, 214/3. *Viniţi după mine, să vă fac cărţi de scuteală, să nu daţi nemică în dzilele mele.* NECULCE, L. 13. *Nu mă despărţi de toată nădejdea bătrîneaţelor meale.* CANTEMIR, IST. 193. *Măcar cu slujba slăbiciunilor meale, să poci întimpina vreo pohtă sau plăceare a măriei tale* (a. 1 695). FN 51. *Aceasta voescu... den toată inima şi sufletul mieu* (a. 1 699). ib. 70. *Cugetul meu este nu întreagă istoria românilor a o ţease.* MAIOR, IST. V/16. *O muncă era a mea viaţă.* HELIADE, O. I, 168. *Eu am vrut numai să arăt aceea ce dorea inima mea.* id. ib. II, 12. *Zilele sînt prea scurte şi nu ajung la durerile mele.* MARCOVICI, C. 7/17, cf. 10/18. *Putea-voi eu să prevăz ceea ce poate să-mi aducă fericirea mea cea viitoare?* id. D. 6/27. *La moartea mea ochi-ţi vor lăcrima.* I. VĂCĂRESCUL, P. 208/13. *Ascultaţi că vă grăieşte amoriul prin a mea gură.* CONACHI, P. 80. *Atuncea era să fie vai de acest cap al meu!* PANN, H. 14/14. *Ce să facă cu capul meu?* NEGRUZZI, S. I, 154. *Pentru voi îmi voi pune capul meu.* HASDEU, I. V. 62. *Cum? Eu, lumina lumei! pe mine m-ai respins? Am să-mi răzbun la vară cu focul meu nestins.* ALECSANDRI, POEZII, 142. *De pe fruntea mea cea tristă tu dai viţele-n-tr-o parte.* EMINESCU, O. I, 42. *Mintea mea devine clară.* id. N. 62. *Părul meu aprins de soare este tot o schinteiere.* MACEDONSKI, O. I, 29. *E a mea soartă la culme ajunsă.* id. ib. 99. *Şi-n ochii mei se uită Toţi oamenii din sat.* COŞBUC, B. 26. *Să pot rămînea pentru totdeauna împăcat cu conştiinţa mea.* SBIERA, F. S. 272. *În viaţa mea nu poruncisem nimărui.* DELAVRANCEA, H. T. 64. *Luminile ochilor mei să le fi pierdut mai bine.* AGÎRBICEANU, D. Ţ. 132. *Crez că e ultima lună, poate ultima săptămînă în viaţa mea, cînd mai văz străzile Bucureştilor.* CAMIL PETRESCU, O. III, 203. *Bată-te, băduţă, bată... Razele de p-îngă soare Şi dreptatea mea cea mare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 257. *M-aduceai pînă-n Buzău Ardea sufletelul meu!* MAT. FOLK. 156. *Eu, cu bunătatea mea, N-am să fac nimica.* ib. 211. *Nu-ţi ajute Dumnezeu Să-mi mînci tu nărocul ńeu.* ib. 1 035. ✧ *Domnia mea* v. d o m n i e. ✧ (Precedat de cuvinte cu valoare prepoziţională) *Iară a şedea de-a dereapta mea şi de-a stînga mea mare lucru iaste.* CORESI, EV. 89. *Biata femeie îngenunchease dinaintea mea.* NEGRUZZI, S. I, 52. *Faust te cheamă, ori un altul îl zăresc-naintea mea?* MACEDONSKI, O. I, 276. *Cîte flori în jurul meu, Toate-mi voiesc numai rău.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 189.

c) (Indică dependenţa, în legătură cu termeni care denumesc persoane considerate în raportul lor faţă de vorbitor) *D*[u]*mn*[e]*dzău mieu.* PSALT. HUR. 51^{r}/12. *Nu vă blăznireţi, fraţii miei ceia dragii!* COD. VOR. 114/3. *Săruta-vă-voru ceia ce sîntu în Vavilonu cu aleşii şi Marrco fiiul mieu.* id. ib. 166/5. *Veniţi de împărăţiţi cu mine, prea-iubiţii mii* (cca 1 550). CUV. D. BĂTR. II, 457/32. *Mîntuiaşte-me, Dumnedzeul mieu.* PSALT. 4. *Îmblaţi, oamerii miei, întraţi în celariul vostru, închideţi uşile voastre, ascundeţi-vă... pănră va treace măniia Domnului.* ib. 325. *Părintele mieu pînă acmu lucrează.* CORESI, EV. 407, cf. id. PS. 4/11. *Vezi că moriu şi fiiu-mieu iaste mic.* MOXA, 400/32. *Acesta-i fiiul mieu iubit.* DOSOFTEI, PS. 91/1. *M-am giurat cu a mea slugă.* id. ib. 301/5. *Nu va lăsa Dumnezeu să privesc spre ucigaşul nevinovatului fratelui meu.* N. COSTIN, LET. I, 87/19. *Ce de aceasta vă minunaţi? o iubiţilor miei fraţi!* CANTEMIR, IST. 75. *Acesta este fiul meu cel iubit.* ANTIM, P. 25. *Adevărat, feţii mei, pe dinafară aşa se vede.* id. ib. 213. *Deci zisă lui: „Drag stăpînul mieu lasă la pustia pe cea vrajmaşă bală".* BUDAI-DELEANU, T. V. 56. *Cînd voiu vrea să blestem pe*

cel mai mare vrăjmaş al meu, e destul de voi zice: să-i fie într-un zadar lucrurile sale. GOLESCU, Î. 128. *Prietenul cel adevărat al meu.* HELIADE, O. II, 17. *Fiii mei m-aştept afară.* I. VĂCĂRESCUL, P. 176/7. *De gîndiai că a iubi este lucru uşurel... Mult te greşeai, draga mea.* CONACHI, P. 221. *Eu fecior tatii, iar muma mea lui e nor.* PANN, Ş. I, 32/5. *Am alergat la biblioteca tatălui meu.* NEGRUZZI, S. I, 10. *Bărbatul meu s-a dus la tîrg.* id. ib. III, 21. *Tu să fii a mea mireasă.* ALECSANDRI, P. II, 178. *Că uite, omu mieu a plecat la cîmp dinaintea Sîm-Pietrului şi nu mi-a lăsat nici un gologan în cîrpă.* JIPESCU, O. 34. *Acela-i copilul mieu cel mai mic.* CREANGĂ, P. 51. *Am tras o raită cu prietenul mieu Chiriac.* id. A. 16. *Mă topesc d-a-n picioarele de dorul părinţilor mei.* ISPIRESCU, L. 8. *În dulap ai, draga mea, zece ruble-ntr-o cutie.* COŞBUC, B. 95. *Tradiţiunea familiară îl declară ca tată al moşului mieu.* SBIERA, F. S. 73. *Cu mintea lor de 6-12 ani, văd pe cele două fete... Erau albe, dragii mei, ca fulgii de nea.* AGÎRBICEANU, D. Ţ. 18. *Prietenul meu era un vechi slujbaş al vămilor.* DUNĂREANU, N. 27. *Tatăl meu era arendaşul trupului de moşie Dideştii.* GALACTION, O. 7. *La Islaz este... zapciu un cunoscut al meu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 157. *Draga mea supţire-n trup, Harnică maică-ai avut.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 30. *Scumpul meu soţ, în primul rînd îţi scriu că sîntem sănătoşi.* BL XIII, 109. *Şi eu, bădişorul ńeu, Şi eu jur că sînt direaptă.* MAT. FOLK. 1 032. *De cînd puiu ńeu s-o dus, Păun verdi-n cap n-am pus.* ib. 1 331. ✧ (Enclitic, la sg.) *O am dat la un prieten a tătîni-meu.* M. COSTIN, LET. I, 301/21. *Ia, acum cred eu frăţine-meu.* CREANGĂ, P. 188. *De acum putem să mergem, căci stăpînu-mieu, luminarea sa nepotul împăratului Verde, a fi îmbătrînit aşteptîndu-mă.* id. ib. 272. *Îşi luase pruncii în braţe şi se întorsese la bunică-mea.* STANCU, D. 6. *Aceea e soru-mea.* MAT. FOLK. 161. *Foaie verde şi o lalea, Ai tu soră, soru-mea, Nouă ani şi jumătate Pe la mine n-ai dat, frate.* ib. 165. *Şi-o junit şi frati-meu, Şi-acum să junesc şi eu!* ib. 1 031. (Popular, preluînd flexiunea substantivului) *La masă, povestesc noră-mei fapta... caritabilă.* C. PETRESCU, Î. II, 185. ✧ (Popular şi familiar, pe lîngă un apelativ în vocativ, exprimă o nuanţă afectivă) *Mergi cu bine, fătul meu.* CREANGĂ, P. 185. *Maică, măiculeana mea, Maică, fericirea mea, Eşti bătrînă şi nu crezi... Că dintr-o sută ş-o mie Numa una-mi place mie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 100. *Maică, măicuţa mea, Şeaptesprezece ani de cînd am domnit Om pe nume nu mi-a zis.* MAT. FOLK. 211. *Nevastă, nevasta mea, Hai de-ńi descuie uşa.* ib. 1 069, cf. 1 070, 1 228. ✦ (Familiar, în stilul narativ, în legătură cu numele obiectului care stă în centrul atenţiei vorbitorului) Despre care am vorbit mai înainte. *Dacă strămoşii tăi cu tine semăna, Negreşit era proşti cîţi lor se închina; Răspunse tigrul meu.* ALEXANDRESCU, M. 324. *Iată se întoarce de la telefon reporterul meu, foarte încruntat.* CARAGIALE, O. II, 11, cf. 106. ✦ (În legătură cu nume de colectivităţi, de ţinuturi etc. raportul de dependenţă se analizează invers) *Vorbesc pentru folosul patrii mele.* GOLESCU, Î. 38. *Îmi place ţara mea.* NEGRUZZI, S. II, 29. *Foaie verde iarbă rea, Iacă văz o porumbea... Oare nu-i din ţeara mea?* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 172.

2. (Cu valoare subiectivă) Care este spus, îndeplinit, săvîrşit de vorbitor. *Şi nu rruşinra menre de greşala mea.* PSALT. HUR. 107r/17. *Eu ştiu aceasta, că după dusul mieu întravoru lupi grei întru voi.* COD. VOR. 22/13. *Înţeleage chiemarea mea.* PSALT. 5. *Păcatul mieu nu ascunşiu.* ib. 55. *Audu-se cuvintele meale.* CORESI PS. 384/13. *Cu multă mirare au stătut de mărturie acel episcop de mare agiutor istoriii meale.* M. COSTIN. LET. I, 9/32. *Suspinile meale n-au unde s-ascunde.* DOSOFTEI, PS. 127/6, cf. 168/17. *Răzgiudecă pîra mea.* N. COSTIN, LET. II, 62/16. *Iar mai pre urmă cuvîntul mieu gios nu l-oi lăsa.* NECULCE, L. 25. *A mea dar socoteală este aceasta.* CANTEMIR, IST. 147. *Uitîndu-te nu la mică şi puţină a mea osteneală* (a. 1 695). FN 51. *De mă iubeşte neştine, cuvîntul meu va păzi.* ANTIM, P. 128. *Îndreptează faptele mele.* MARCOVICI, C. 9/23. *Cugetările mele năvălesc grămadă.* id. ib. 20/10. *A ta faţă... Au zîmbit cu îndurare... la a mele jurămînturi.* CONACHI, P. 100. *Mai mult crezi tu pe magarul decît chiar cuvîntul meu?* PANN, H. 9/9. *Mă pregăteam să dau flacărilor rodul ostenelilor mele de şase luni.* FILIMON, O. I, 94. *Nu am putut termina prefaţa... la scrierile mele.* ALECSANDRI, S. 61. *Că aceste premise sînt false, îmi iau permisiunea de-a le lua la discuţiune, spre a şi proba zisa mea.* EMINESCU, S. P. 401. *Vremea se îndrepta după rîsul mieu.* CREANGĂ, A. 34. *Băgat-ai în cap vorbele mele?* id. P. 208. *Răspunsurile mele... sînt mai bine esprimate.* SBIERA, F. S. 94. *Ce jertfă ar putea întrece jertfa mea?* DELAVRANCEA, H. T. 30. *Cînd ai ţinut tu seama de vorbele mele?* DUNĂREANU, N. 66. *Greşala mea se agravează, vorbi beizade Alecu.* SADOVEANU, O. X, 22. *Mă dusei pe sat în jos, Să-mi aleg drăguţ frumos... Amar de alesul meu, Cum mi-am ales eu de rău.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 180.

3. (Cu valoare obiectivă) *Căci destulă era nesuferita mea izganie.* CANTEMIR, IST. 38. *De-ar iubi bădiţa zece, De dorul meu tot nu-i trece.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 154. *Nime grija mea n-o are.* id. ib. 450. ✦ (Precedat de cuvinte cu valoare prepoziţională) *Lege au pus împotriva mea.* ANTIM, P. XXIV. *Îşi pleacă fruntea asupra mea.* NEGRUZZI, S. II, 57.

— Pl.: *mei, mele.* — Nom.: (enclitic, la m. sg., popular) *-miu, -mio*; gen.-dat.: (enclitic, la f. sg.) *-mei*, (popular) *-mii*.

— Lat. **meus, mea, meum.**

MEXICÁN, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Mexicului sau care este originară de acolo; (la m. pl.) popor, naţiune care trăieşte în Mexic. *Vreţi voi a fi robi mexicanilor?* AR (1 829), 163[1]/34, cf. DDRF.

2. Adj. Care aparţine Mexicului sau mexicanilor **(1)**, privitor la Mexic sau la mexicani originar din Mexic, caracteristic Mexicului sau mexicanilor. *Plete, pălărie de bandit mexican şi lavalieră poartă azi numai poeţii.* C. PETRESCU, C. V. 51.

— Pl.: *mexicani, -e.*

— **Mexic** + suf. *-an.*

MEZALIÁNŢĂ s. f. (În concepţia societăţii bazate pe clase) Căsătorie cu o persoană considerată de condiţie socială inferioară. Cf. COSTINESCU, BARCIANU. *Sînt o ramură colaterală şi degenerată a Ghiculeştilor. Născută tot dintr-o mesalianţă.* C. PETRESCU, C. V. 70, cf. id. A. R. 36. *De aceea aristocraţiile de pretutindeni au interzis căsătoriile exogene, „mezalianţele" care ar fi putut corci cursul imaculat al atavismelor.* RALEA, S. T. II, 224, cf. I, 101, III, 238, S. C. ŞT. (IAŞI) 1 958, nr. 1-2, 135.

— Scris şi: *mesalianţă.* — Pronunţat: *-li-an-.* — Pl.: *mezalianţe.*

— Din fr. **mésalliance.**

MEZALIÁT, -Ă adj. (Despre căsătorii) Care constituie o mezalianţă; (despre oameni) care a făcut o mezalianţă. *Oricît de mesaliată s-ar putea socoti această căsătorie . . . ea era mult mai onorabilă decît soarta unei cadîne orientale.* HASDEU, I. V. 173, cf. ALEXI, W. *Gospodăria o conducea sora lui, măritată cu un şef de atelier, tăbăcar . . . dominat de nevastă-sa, care se socotea mezaliată.* BRĂESCU, A. 191.

— Scris şi: *mesaliat.* — Pronunţat: *-li-at.* — Pl.: *mezaliaţi, -te.*

— Din fr. **mésallié.**

MEZANÍN s. n. Etaj mai scund situat între parter şi primul etaj. Cf. ANTONESCU, D., ALEXI, W., SCRIBAN, D., DER.

— Scris şi: *mezzanin* LTR[2]. — Pronunţat şi: *me-ţa-.* — Pl.: *mezanine.* — Şi: (învechit) **mezaníně** s. f. ANTONESCU, D.

— Din fr. **mezzanine,** it. **mezzanino,** germ. **Mezzanin.**

MEZANÍNĂ s. f. v. **mezanin.**

MEZANTÉR s. n. v. **mezenter.**

MEZANTÉRIC, -Ă adj. v. **mezenteric.**

MEZĂT s. n. Vînzare publică (a bunurilor unui datornic); licitaţie. *Le-au luat tot ce au avut, făcînd mezat de le-au făcut tot bani.* IST. Ţ. R. 127. *Am luat neşte moşii de la mezat, cu zapisele lor* (a. 1 769). BUL. COM. IST. V, 262. *Se înţelege că dreptul de protimisis se stînge de istov la cumpărarea prin mezat* (a. 1 785). URICARIUL II, 81/33. *Avutul lor s-au vîndut la mezat* (a. 1 802). IORGA, S. D. VIII, 118. *Ispravnicii să nu fie volnici a face mezaturi fără de poroncă* (a. 1 803). URICARIUL, IV, 214/2. *Locul de mezat.* ZILOT, CRON. 69. *La alţi spun c-a cumpărat Lucruri mari de la mezat.* MUMULEANU, C. 144/8. *Provizia hranei bolnavilor de la toate spitalurile prinţipaturilor are să se vînză prin mezat.* AR (1 829), 230[r]/38. *S-a dus să facă izvodul unei averi şi pe urmă la un mezat.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 425. *Acest buletin să cuprindă . . . publicaţiile pentru mezaturi.* GT (1 839), 67[2]/19. *Afară de procese, tribunalul . . . face mezaturi.* I. IONESCU, M. 244. *Prin mezat, ca nişte vite, cîte suflete-ai vîndut?* ALECSANDRI, T. 164. *Se hotărî trăsura care va avea să-l aducă de la gară, şi neapărat se alese „carîta d-lui Sotirescu" . . . cumpărată la mezat.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 55. *Tobele băteau ca la mezat.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 97. *Avea, în adevăr, o . . . ţigaretă, cumpărată ieftin de la un mezat.* HOGAŞ, DR. II, 8. (Fig.) *Domnia se vindea la mezat.* BELDIMAN, ap. ŞIO II[1], 258. ✧ *Sultan mezat* = licitaţie specială care avea loc în divanul ţării. *Moşiile, viile şi casele dumitale s-au vîndut la sultan-mezat, iar banii s-au trămis cu om domnesc, ca să se împarţă la ţăranii ce se zice că i-ai sărăcit cînd erai ispravnic.* FILIMON, O. I, 296, cf. I. BRĂESCU, M. 68. ✧ Expr. **A scoate** (sau, învechit, **a striga) la** (sau, învechit, **în) mezat** = a pune la licitaţie. *Cu hotărîrea judecăţii să se scoată zălogul la mezat.* PRAV. COND. (1 780), 114. *Toate bucatele lui . . . le-au scos la mezat* (sfîrşitul sec. XVII). LET. III, 200/7. *Spatarul Neculce pentru osăbite i[n]teresuri a săli li-au scos [moşiile] în mezat la Eşi* (a. 1 813). BUL. COM. IST. IV, 88. *Se face cunoscut tutulor că la întăia zi a viitoriului dechembr să va striga la mezat vînzarea ocnilor şi a vămilor din toată ţara.* CR (1 829), 277[2]/8. *Mult-puţinul ce i-a mai rămas o să se strige mîne-poimîne la mezat de către datornici.* FILIMON, O. I, 230. *Urloi scotea la mezat în uliţi boarfele oamenilor în nevoi.* I. BOTEZ, ŞC. 62.

— Pl.: *mezaturi.* — Şi: (rar) **mizát** s. n. JIPESCU, O. 61.

— Din tc. **mezat.**

MEZDREÁ s. f. (Transilv., Ban.) Cuţitoaie. Cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, LM, CIHAC, II, 194, CONV. LIT. XX, 1 013, GHEŢIE, R. M., H XVII 8, XVIII 34, 144, 261, VAIDA. *Rotariul curmă lemnul cu ferestrăul . . . şi-l sparge cu săcurea, îl ciopleşte cu barda, îl netezeşte cu mezdreala (carea e un cuţit drept, la ambele capete cu mîneie de lemn).* LIUBA-IANA, M. 121, cf. 123, L. COSTIN, GR. BĂN. 136, GREGORIAN, CL. 59. *Doagele „le curăţîm, le cioplim cu mezdreala".* ARH. FOLK. V,

114, cf. VI, 175. *Se creapă bradul verde şi apoi fiecare bucată se despică cu o mezdreală (cuţitoaie).* CHEST. II 238, cf. 239, ALR I 1 829, ALR II 6 623, 6 639, 6 694, 6 695, 6 701, ALRT II 68, ALRM SN I h 379.

— Pl.: *mezdrele.* — Şi: **mezdreáuă** (ALR II 6 694/53, com. din LELEŞTI-BEIUŞ şi din VAŞCĂU), **mezdreálă** s. f.

— Din scr. **mezdra** „răsătura pieilor, partea interioară a pieilor netăbăcite", bg. **мездря.** — **Mezdreauă:** refăcut după sg. art. — **Mezdreală:** sg. refăcut după pl.

MEZDREÁLĂ[1] s. f. (Regional) Faptul de a m e z d r i (Dobra-Deva). ALRT II 68. *Scaun de ńezdreală.* ib.

— Pl.: ?

— **Mezdrí** + suf. *-eală.*

MEZDREÁLĂ[2] s. f. v. **mezdrea.**

MEZDREÁUĂ s. f. v. **mezdrea.**

MEZDRELÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A mezdri (2) (Banloc-Timişoara). Cf. ALR I 1 835/35.

— Prez. ind.: *mezdrelesc.*

— V. **mezdreală.** Cf. z d r e l i.

MEZDRÍ vb. IV. (Atestat prima dată la ANON. CAR.) **1.** T r a n z. (Regional, complementul indică animale) A jupui; (complementul indică pielea unui animal) a curăţa de carne şi de păr. Cf. CIHAC, II, 194, DDRF, BARCIANU, JAHRESBER. XXVI-XXIX, 31. ✦ F i g. (Complementul indică bani, valori) A lua, a-şi însuşi în mod abuziv. V. j u p u i, r ă ş l u i, r a d e. *Au măzdrit pe puţin un milionaş de gălbiori.* ALECSANDRI, ap. TDRG, cf. BARCIANU, ALEXI, W., JAHRESBER. XXVI-XXIX, 31.

2. T r a n z. şi r e f l. (Prin Olt.) A (se) răni superficial; a (se) zdrobi, a (se) juli. Cf. IZV. IV, nr. 2, 6, MAT. DIALECT. I, 231, L. ROM. 1 960, nr. 5, 35.

3. T r a n z. (Prin Transilv.) A ciopli cu mezdreaua. Cf. CONV. LIT. XX, 1 013, VAIDA. ✦ (Regional) A toca, a zdrobi. Com. din ZAGRANĂSĂUD.

4. T r a n z. (Regional, despre animale) A roade. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Capră roşie s-a făcut, În munte că s-a suit Şi munţii Că i-a misdrit.* MAT. FOLK. 1 144. *Dă fuga, că oile mejdresc pomii.* I. CR. II, 109, cf. IV, 26, CONV. LIT. XLIV$_2$, 3. *Nu fugi, dumbrava mea, Că nu-s foc să te pîrlesc, Nici capră să te misdresc.* RĂDULESCU-CODIN, L. 8, cf. VÎRCOL, V. 95, GR. S. V, 121. ✦ I n t r a n z. (Rar) A paşte iarba din rădăcină. Cf. BARCIANU. ✦ (Despre oameni) A morfoli, a mozoli. V. m o j d i. *Năpîrstocul, prîslea, să sculă misdrind un codru de mălai.* SĂM. IV, 408. *Nu-i da mere, că numai le mizdreşte, n-are dinţi cu ce să mănînce.* I. CR. VI, 251, cf. ALR II 3 529/833. ✦ F i g. A lucra încet, a înjgheba ceva cu greu. Com. din VICOVU DE SUS-RĂDĂUŢI.

— Prez. ind.: *mezdresc.* — Şi: (regional) **mejdrí, măzdrí, mizdrí, mijdrí** (I. CR. II, 135) vb. IV.

— Din scr. **mezdriti.**

MEZDRÍT, -Ă adj. (Regional) Cioplit, tăiat, netezit cu mezdreaua. Cf. m e z d r i **(3).** Cf. PONTBRIANT, D., LM.

— Pl.: *mezdriţi, -te.* — Şi: **mejdrít, -ă** adj. COSTINESCU.

— V. **mezdri.**

MEZÉL[1] s. n. (Mai ales la pl.; învechit) Mezelic **(1);** (sens curent) nume generic dat unor preparate alimentare de tipul salamului. *El căuta mai mult zăfurile cu mese mari şi cu mezilea de Ţarigrad.* CANTA, LET. III, 180/9. *Este purtător de grijă a mezelilor ce se aduc de la beciul domnesc.* GHEORGACHI, LET. III, 303/24. *Şi din bucatele cele mai alese ce se pun înaintea domnului şi din mezele trimite domnul pe talgere pe la arhierei.* id. ib. 304/22, cf. PONTBRIANT, D. *Băcanul a încărcat un coş mare cu fel de fel de mezeluri şi cu vreo douăzeci de sticle de vin.* CARAGIALE, O. I, 132. *Cîte un mezel, cîte un păhăruţ de vin.* VLAHUŢĂ, ap. TDRG. *Masa era plină cu tot felul de mezeluri... Cuconul Ieni lăuda într-una măslinele şi icrele de chefal.* N. REV. R. I, 71. *Mezelurile se caracterizează printr-o valoare alimentară mare.* LTR[2].

— Pl.: *mezeluri* şi (învechit) *mezele.* — Şi: (învechit) **mezíleá** s. f.

— Din tc. **meze.**

MEZÉL[2] subst. v. **menzil.**

MEZELÁR s. m. Persoană care prepară sau care vinde mezeluri; (rar) mezelegiu. V. m e z e l i c a r, m e z e l i c g i u. Cf. NOM. PROF. 49, IORDAN, L. R. A. 162, id. L. R. 308.

— Pl.: *mezelari.*

— **Mezel**[1] + suf. *-ar.*

MEZELĂRÍE s. f. Magazin de mezeluri[1]. DICŢ. ✦ Fabrică de mezeluri[1]. DICŢ.

— Pl.: *mezelării.*

— **Mezelar** + suf. *-ie.*

MEZELEGÍU s. m. (Rar) Mezelar. Cf. NOM. PROF. 49.

— Pl.: *mezelegii.*

— **Mezel**[1] + suf. *-(e)giu.*

MEZELÍC s. n. (Mai ales la pl.) **1.** Gustare (fină) la începutul mesei; (învechit) mezel[1]. *Dîndu-le nişte mezelicuri, i-au slobozit.* IST. AM. 30^r/19. *Pe masă erau rînduite o mulţime de*

farfurii cu mezelicuri de tot felul: marinată de stacoji... icre proaspete de morun... sardele muiate în untdelemn... Toate aceste mezelicuri erau aşezate după o regulă militară. FILIMON, O. I, 186, cf. 187. *Au zărit într-o cameră masa aşezată şi pe masă mezelicuri.* LĂCUSTEANU, A. M. 94. *Dacă acel om este lacom din fire şi mai ales dacă are gusturi răsfăţate, el o să se tot plîngă că nu i-ai dat mezelicuri şi trufandale, prăjituri şi zaharicale.* ODOBESCU, S. III, 39. *Duduca Bălaşa... scoase apoi felurite mezelicuri: limbi, muşchiu, salami, cutii cu sardele, cutii cu posmagi.* GANE, N. II, 41. *Ca gustare, înainte de prînz, porunci să li se aducă tot soiul de tăvi cu mezelicuri.* CAMIL PETRESCU, O. II, 55. *După mezelic, onorata comisie de anchetă trecu în biroul arhimandritului.* STĂNOIU, C. I. 103. *În curtea lui Ştefan Vodă, S-au strîns boierii la vorbă... Ştefan Vodă ce-mi grăia?: — Beţi, boieraşi şi mîncaţi. Mezelic ce le făcea? Şeapte berbeci le tăia.* PĂSCULESCU, L. P. 230. *Cîte-o cafeluţă da Şi cîte un rom mai lua, Să-şi mai dreagă inima. Şi la masă le punea, Aci mezelic lua.* id. ib. 235. ✦ (Regional) Bunătăţi, delicatese. *Totdeauna aduce cîte un sîn plin de coarne de mare, turte dulci, covrigi ... Şi astăzi încă ni-a adus o mulţime de mizilicuri de-acestea.* MARIAN, T. 347.

2. (Rar) Dres, aromă. Cf. CADE.

3. Mîncare frugală. *Din banii ce-i primeam în mînă seara, De-abia puteam gusta un mizilic.* V. ROM. martie 1 954, 192. *Am luat un mezelichi de dimineaţă.* ALR I 757/792, cf. ALR II 4 050/705, 728, 4 051/728, 928, 4 053/728. ✧ (Ca epitet precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de", sugerînd cantitatea mică) *Eu am mîncat ce să cheamă Un mezelic de pastramă, Cu un dumicat de pîine.* PANN, P. V. I, $17^1/14$. ✦ Fig. Lucru fără importanţă sau care nu prezintă dificultăţi; fleac, bagatelă. *Treaba asta-i mezelic.* SCRIBAN, D.

4. (Regional) Seminţe de dovleac sărate şi prăjite. Cf. CADE. ✦ (Munt.) Boabe de porumb prăjite; floricele. Cf. TDRG.

— Pl.: *mezelicuri* şi (rar) *mezelice* (ALR I 757/735). — Şi: (regional) **mezelíchi, mezelíc, mizilíc** s. n.

— Din tc. **mezelik.**

MEZELICÁR s. m. (Munt.) Persoană care prepara sau care vindea mezelicuri; (regional) mezelicgiu. V. m e z e l a r. Cf. ŞIO II_1, 259.

— Pl.: *mezelicari.*

— **Mezelic** + suf. *-ar.*

MEZELICGÍU s. m. (Munt.) Mezelicar. V. m e z e l a r. Cf. ZEITSCHRIFT, XVIII, 107.

— Pl.: *mezelicgii.* — Şi: **miziliegíu** s. m. ZEITSCHRIFT, XVIII, 108.

— **Mezelic** + suf. *-giu.*

MEZELÍCHI s. n. v. **mezelic.**

MEZELÍC s. n. v. **mezelic.**

MEZENTÉR s. n. Foiţă a peritoneului care leagă intestinul de peretele posterior al abdomenului; (popular) prapur. Cf. ÎNVĂŢĂTURĂ, ap. URSU, T. Ş. 237. *Atrofia copiilor vine din închiderea ghindurilor mesenterului (maţului din mizloc).* CORNEA, E. I, 30/10, cf. ANTONESCU, D., BARCIANU, BIANU, D. S. *Inima ta e bolnavă. — În orice caz, n-ai să mi-o tămădui tu în laborator... Nici n-ai să mi-o întinzi la pila electrică ca mezenterul broaştelor!* C. PETRESCU, Î. II, 266. *În această perdea, numită mezenter sau prapur se găsesc toate vasele sanguine.* ENC. VET. 39.

— Scris şi: *mesenter.* — Pl.: *mezentere.* — Şi (învechit) **mezentériu** (ap. URSU, T. Ş. 237), **mezantér** (KRETZULESCU, ap. URSU, T. Ş., 237), **mesintériu** (ANTONESCU, D.) s. n.

— Din lat. **mesentherium,** fr. **mésentère.**

MEZENTÉRIC, -Ă adj. Care aparţine mezenterului, privitor la mezenter. *Artira mezanterică este artira ce împarte sîngele în tot intestinul cel subţire.* KRETZULESCU, A. 367/8, cf. ENC. VET. 43.

— Scris şi: *mesenteric* (POLIZU, ap. URSU, T. Ş., 237). — Pl.: *mezenterici, -ce.* — Şi: (învechit) **mezantéric, -ă, mesinthérie, -ă** (ANTONESCU, D.) adj.

— Din fr. **mésentérique.**

MEZENTERÍTĂ s. f. Inflamare a mezenterului. CORNEA, E. II, 101/18, SCRIBAN, D.

— Pl.: *mezenterite.* — Şi: (învechit) **mesenterít** s. n. CORNEA, E. II, 101/18.

— Din fr. **mésentérite.**

MEZENTÉRIU s. n. v. **mezenter.**

MÉZGA s. f. v. **mîzgă.**

MÉZGHENĂ s. f. v. **menghină.**

MEZGHENEÁ s. f. v. **menghină.**

MEZGHENÍ vb. IV v. **mengheni.**

MEZGHINÁ s. f. v. **menghină.**

MEZÍ vb. IV v. **amiezi.**

MEZIÉRE s. f. v. **mediere.**

MEZÍL subst. v. **menzil.**

MEZILEÁ s. f. v. **mezel**[1].

MEZILGÍU s. m. v. **menzilgiu.**

MEZÍN, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj., s. m. şi f. (Fratele) cel mai tînăr dintre mai mulţi fraţi,

considerat în raport cu aceştia. V. prîslea, mic, mijlociu. *Fratele cel mare să ia locul şi casa cea despre răsărit; cel mijlociu cea despre apus; iară noi, ca mezini ce sîntem, să rămînem aici în casa bătrînească.* CREANGĂ, P. 15. *Mezinul se vîri iute în horn... Asemene cel mijlociu, ţuştiu! iute sub un chersin... Însă cel mare se dă după uşă.* id. ib. 23. *Iedul mezin... sare iute şi-i deschide uşa.* id. ib. 26. *Lumea-ntreagă povestea de frumuseţea celei mai mari şi de mintea mezinei.* CARAGIALE, S. N. 276. *Se plimba prin casă uitîndu-se din cînd în cînd la Filip, feciorul lui mezin... care şedea la masă cu pana asupra hîrtiei.* SLAVICI, O. I, 234, cf. GHEREA, ST. CR. I, 51. *Om mezin, adică acel om care e mai mic la părinţii săi în privinţa etăţii.* MARIAN, O. I, 402, cf. id. NU. 504, cf. ŞEZ. I, 119, III, 70, IV, 122, N. LEON, MED. 100. *Pus-ai să mă cheme, mamă?... — Da, mezina mea iubită.* DAVILA, V. V. 81. *Simte de la o vreme şi mezinul că nu-i lucru curat între frate-său şi cucoană.* LUC. VI, 389. *Laura şi Ghighi, mezina familiei, tăbărîră pe el.* REBREANU, I. 59. *Şapte feciori a avut Codrea, ca şapte feţi-frumoşi. Şi toţi şapte l-au făcut de ruşine... În sfîrşit, i-a mai rămas unul, Ionică. Acesta e mezinul.* id. NUV. 195. *Am prins pe coconul cel mezin al lui Movilă.* SADOVEANU, O. V, 499. *Mezinul Jderilor şi-a simţit pleoapele înfierbîntate şi n-a mai văzut limpede înaintea ochilor.* id. ib. XIII, 753. *Lisandru avea doisprezece ani; Vasilică nouă; mezinul, Iliuţă, şapte.* V. ROM. februarie 1 954, 28, cf. com. MARIAN, com. din ZAGRA-NĂSĂUD şi din MARGINEA-RĂDĂUŢI, T. PAPAHAGI, M. 225, ALR I 465/388, ALRM II/I h 187, ib. MN 66, 2 626/228, 362, A V 15, 16, 18, 20. ◇ (În context figurat) *Pe lume-acum domină... Sora morţei cea mezină, Iarna cu-orizonuri mari.* ALECSANDRI, POEZII, 355.

2. Adj. (Regional) Care este cel mai tînăr dintre cei de faţă. *Pintea era acuma cel mai mare şi mai tare, măcar că el era cel mai mezin între dînşii... Şi ciobanii erau criţă de harnici.* MARIAN, T. 294.

3. Adj. (Regional, şi substantivat, n.) Degetul cel mic de la mînă. Cf. DR. VI, 260, CADE.

4. Adj., s. m. şi f. (Popular) (Fratele) al doilea dintre mai mulţi fraţi, considerat în raport cu aceştia; (regional) mijlociu **(2)**. *Sora cea mai mare, S-a dus înspre mare, Sora cea mezină, Pe mal, în grădină, Sora cea mai mică Şi mai selbăţică, S-a dus, mări, dus, Pe Cerna în sus.* ALECSANDRI, P. P. 14. *Avui trei feciori. Al mai mare cînd are răpaos face ştrapoarte cu căruţa... P-ăl mezîn l-am mînat la Cîmpulung cu al mic... ca să intre-n şcoală.* GRAIUL, I, 156.

— Pl.: *mezini, -e.* — Şi: (regional) **mejín, -ă** (GLOSAR REG.), **meşín, -ă** (ib.), **mizín, -ă** (N. LEON, MED. 100) adj., s. m. şi f.

— Din slavonul мєзинъ.

MEZÍT s. m. (Rar) Numele unei specii de peşte de mare; bacaliar *(Gadus euxinus)*. Cf. CADE.

— Pl.: *meziţi.* — Şi: **megít** s. m. CADE.

— Din tc. **mezit.**

MÉZIU, -IE adj., subst. v. **mediu [2].**

MEZLOCÍ vb. IV v. **mijloci.**

MEZOCÁRP subst. Partea cărnoasă sau fibroasă a fructelor situată între epicarp şi endocarp. Cf. pericarp. Cf. CAIET, 82r/20, ALEXI, W., CADE, DM, LTR[2].

— Scris şi: *mesocarp* LTR[2]. — Pl.: ?

— Din fr. **mésocarpe.**

MEZODÉRM s. n. Foiţă mijlocie a embrionului, situată între ectoderm şi endoderm. DICŢ.

— Scris şi: *mesoderm* LTR[2]. — Pl.: *mezoderme.*

— Din fr. **mésoderme.**

MEZOLÍTIC, -Ă adj., subst. **1.** Adj. Care aparţine epocii mijlocii a pietrei din perioada cuaternară, care se referă la această epocă. DICŢ.

2. Subst. Epoca mijlocie a pietrei din perioada cuaternară, situată între epoca paleolitică şi cea neolitică. DICŢ.

3. Subst. Serie de straturi geologice din mezolitic **(2)**. *Problema mesoliticului pe teritoriul R.P.R.* CONTEMP. 1 949, nr. 162, 8/1.

— Scris şi: *mesolitic.* — Pl.: *mezolitici, -ce.*

— Din fr. **mésolithique.**

MEZOTRÓN s. m. (Fiz.; ieşit din uz) Meson. *Investigaţiile făcute asupra nucleului atomic au descoperit un alt constituient al atomului, numit „neutron", iar de curînd s-a admis existenţa unui... constituient,... electronul greu (mezotron).* ENC. TEHN. I, 99, cf. LTR[2].

— Scris şi: *mesotron* LTR[2]. — Pl.: *mezotroni.*

— Din fr. **mésotron**, germ. **Mesotron.**

MEZOZÓIC, -Ă adj., subst. **1.** Adj. Care aparţine celei de-a patra ere geologice, care se referă la această eră; secundar. *După sfîrşitul erei paleozoice, vulcanii se potolesc însă şi începe o nouă eră, cea mezozoică.* MEHEDINŢI, G. F. 7. *Depozitele paleozoice rămînînd ascunse pe mare întindere sub cele mezozoice, regiunea are o înfăţişare cu totul alta decît a celei precedente.* ONCESCU, G. 37.

2. Subst. A patra eră geologică, caracterizată prin mişcări importante ale scoarţei pămînteşti şi prin apariţia primelor păsări, a primelor mamifere şi a primilor peşti ososi; era secundară. DICŢ.

3. Grupă de straturi geologice din mezozoic **(2).** DICŢ.
— Pl.: *mezozoici, -ce.*
— Din fr. **mésozoïque.**

MÈZZO-FÓRTE adv. (Muz.; şi substantivat) (Cu) intensitate mijlocie (între piano şi forte). *Întrebuinţînd doar mezzo-forte... concertul... a căpătat o expresie anemică.* CONTEMP. 1 949, nr. 120, 13/6.
— Pronunţat: *me-ţo-.*
— Din it. **mezzo-forte.**

MÈZZO-SOPRÁNĂ s. f. Cîntăreaţă cu voce de înălţime mijlocie, între soprană şi contraltă. V. a l t i s t ă. *Mezzo-soprana... va apare pe scena operei Metropolitan.* CONTEMP. 1 966, nr. 1 012, 6/1.
— Pronunţat: *me-ţo-.* — Pl.: *mezzo-soprane.*
— Din it. **mezzo-soprano.**

MI s. m. invar. (Muz.) A treia notă din gama do major; semn care reprezintă această notă. Cf. POLIZU, ANTONESCU, D., TIM. POPOVICI, D. M.
— Din it. **mi**, fr. **mi.**

MIA s. f. **1.** Puiul de sex feminin al oii; oaie tînără. Cf. m i e l. *300 de oi cu miei, 300 de miei cu miele* (a. 1 661). URICARIUL, XVI, 209, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU. *Ciobănaşul dormea la rădăcina unui copaci şi mielele se rătăciseră pe cîmpie.* ISPIRESCU, L. 245, cf. DAMÉ, T. 68. *Pînă la înţărcat mieii se numesc: „ńel" cel de parte bărbătească şi „ńia" cea de parte femeiască.* STOIAN, PĂST. 53. *Că mie nu mi-i de fete... Şi mie nu mi-i de ele Ca şi lupului de mńele, Care-s albe ocheşele!* F (1 874), 67, cf. H II 79, 87, IV 9, IX 482. *Mă dusei în tîrg, Cumpărai o mia.* TEODORESCU, P. P. 350. *De unde vii, bădiţ dragă?... Din codrul cu frunzele Unde păscui mielele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 105. *Mielele pasc pe costiţă Lupu şede-n dîmboviţă. Miala paşte şi se culcă, Lupu sare şi-o apucă.* VICIU, S. GL., cf. DENSUSIANU, Ţ. H. 44, ALR I 1 774, 1 776, 1 777, ALRM SN I h 255, A I 22, 23, 35, III 2, 4, 5, 16, 17, 19. *Iau şi zeciuială, De cinci oi, o mială.* ANT. LIT. POP. I, 403. *Stă ca miaua lui Roman*, se spune despre cineva care stă nedumerit, dus pe gînduri (CIAUŞANU, V. 179, id. GL.) sau trist, supărat (ZANNE, P. VI, 277). *Parcă-i miaua lui Roman*, se spune despre cineva care stă trist, supărat. Cf. ZANNE, P. VI, 277. *Îşi caută în pungă ca miaua lui Roman*, se spune despre „cineva predispus unei boli". COMAN, GL.

2. (În forma *mială*) Arşic de miel. Cf. POLIZU, BARCIANU, V. *Ei, ce drăcos mai are arşice?... şi copiii, unii răi, alţii din prostie, începeau: — Cutare a spălat pe cutare de zece capre ş-o mială.* DELAVRANCEA, H. T. 111, cf. 112. *Arşicele ... nu mi-au purtat noroc. Soalbele mi-au fost neputincioase şi mielele au curs toate în buzunarele lui Trică.* KLOPŞTOCK, F. 333.
— Pl.: *miele.* — Şi: (regional) **miáuă** (ŞEZ. III, 71), **miálă** s. f.
— Lat. **agnella.** — **Miauă**: refăcut după sg. art. — **Mialĕ,** sg. refăcut după pl.

MIÁDĂ s. f. (Regional) Puiul de sex feminin al caprei; iadă (Fărcaşa-Piatra Neamţ). A V 31.
— Pl.: *miade.*
— Contaminare între **mia** şi **iadă.**

MIÁLĂ s. f. v. **mia.**

MIALC s. m. v. **mihalţ.**

MIÁMBAL subst. Suc extras din planta numită „lemn-dulce" *(Glycyrrhiza echinata)*, care, turnat în formă de batoane, se întrebuinţa, altădată, ca medicament împotriva tusei; candel negru. Cf. POLIZU, COSTINESCU, ŞIO II_1, 259, NICA, L. VAM. *Parcă nu ştie lumea că de mult numai în miambal şi-n magiun îţi mai stă nădejdea?* M. I. CARAGIALE, C. 21, cf. VOICULESCU, L. 163, 181, SCRIBAN, D. ✧ (Ca termen de comparaţie, cu aluzie la gustul dulce al sucului) *Mă iertaţi, sărut mîna, răspunde cu glasul ca miambalul jupînul, frecîndu-şi mîinile.* CARAGIALE, O. I, 134. ✧ F i g. (Cu aluzie la culoarea neagră a sucului) *Mama Safta... în barişul ei de miambal.* KLOPŞLOCK, F. 168.
— Accentuat şi: *miambál* DM. — Pronunţat: *mi-am-.* — Şi: **niámbal** subst. CONV. LIT. XXVI, 455.
— Din tc. **meyan balı.**

MIAMÉTRU s. n. v. **miemetru.**

MIÁR s. m., s. n. **1.** S. m. (Învechit, rar) Miaş. *Deacă auzi sutaşul, postîmpi către miiari şi-i... grăi vezi ce veri să faci.* CORESI, L. 110/6.
2. S. n. (Ieşit din uz) Bancnotă de o mie de lei; (familiar) o mie de lei. Cf. GR. S. VII, 119, BL V, 60, IORDAN, L. R. A. 161. *Babalîcul ... stă înfundat în cazinou. Joacă pe miare.* STANCU, R. A. V, 318. *A aprins un teanc de miare şi s-a aplecat să-i facă lumină englezului.* T. POPOVICI, S. 63.
— Pronunţat: *mi-ar.* — Pl.: **(1)** *miari* şi **(2)** *miare.*
— **Mie** + suf. *-ar.* Pentru **1**, cf. şi lat. m i l l i a r i u s.

MIÁRLĂ s. f. v. **mierlă.**

MIÁRŢĂ s. f. **1.** (În dicţionarele din trecut) Fiinţă sau lucru mic şi gros. Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Regional; ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") Fiinţă pipernicită; stîrpitură.

Îi făcu o miarță de copil pînă nu era încă de șepte luni. ISPIRESCU, U. 18. *Să aibă și ei măcar o miarță de copil, nici cît.* id. L. 95. *O miarță de om.* PAMFILE, J. III, 91.

2. Fig. (Rar) Lucru fără importanță; bagatelă, fleac. Cf. DDRF.

— Pl.: *miarțe* (DL, DM) și *mierțe* (CADE).

— Etimologia necunoscută.

MIÁSM s. n. v. **miasmă.**

MIASMÁTIC, -Ă adj. (Învechit) Care conține sau emană miasme; plin de miasme. *Duhoarea acea putredă, puturoasă și miazmatică a bolnavilor.* CUCIURAN, D. Î. 30/7. *Înveninarea miasmatică* [a aerului]. MAN. SĂNĂT. 21/26. *Medicațiune împotriva ... gazurilor miasmatice.* ib. 376/1, cf. STAMATI, D., POLIZU, COSTINESCU, LM. *Bălțile ... produc întotdeauna, în aceste paragini, emanațiuni miasmatice.* F (1 875), 277, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pronunțat: *mi-as-*. — Pl.: *miasmatici, -ce.*

— Și: **miázmatic, -ă** adj.

— Din fr. **miasmatique.**

MIÁSMĂ s. f. (Mai ales la pl.) Emanație rău mirositoare, duhoare, putoare, exalație; (ieșit din uz) microorganism provenit mai ales din descompunerea substanțelor animale sau vegetale din bălți, agent al unor boli infecțioase; boală (cauzată de agenți patogeni). *Se naște o deosebită miasmă otrăvitoare.* POV. HOL. $5^2/12$. *Spre nimicirea miazmei (smerduiri) să afumă vița cu un amestic făcut din pucioasă, ... selitră și sare pisată.* AR (1 829), $11^2/14$. *Miasma ciumei.* ib. $163^2/46$. *Miasme și epidemii grele.* BOLLIAC, O. 247. *Aerul era iute, infectat de miasme și omorîtor.* FILIMON, O. I, 294. *Miasmele pestilentifere din bălțile ce se afla în partea de jos a județului.* I. IONESCU, P. 177. *Unde mai sînt astăzi cele treisprezeci urbi ale Dobrogii ... dintre cari unele, spulberate de miasmul maremelor, nu mai ființau nici chiar în epoca lui Pliniu?* HASDEU, I. C. I, 224. *Atmosfera e împuțită de miasme fetide.* ALECSANDRI, ap. CADE. *Miasmele sînt emanațiuni cari iasă din corpurile vegetale și animale, să răspîndesc în aer, putînd fi transportate la oarecari depărtări și producînd la cei ce le absorb diferite boale.* BIANU, D. S. *Singurul lucru cuminte ar fi să se scurgă acel rîuleț murdar ... ale cărui ape ... sînt, răstimp de nouă luni pe an, un izvor de miazme ucigătoare.* N. A. BOGDAN, C. M. 86. *Toate curțile ... par una și aceeași, cu același miros greu, taninos, ce plutește în aer ca miasmele mortăciunilor.* ARDELEANU, D. 10. *Răbufni o vîntoasă rece, năpustindu-se asupra tîrgului încins de arșița amiezii, dospit în miasme.* C. PETRESCU, A. R. 6, cf. id. C. V. 129. *Putreziciunile bălții împrăștiau în aerul nopții miazme înțepătoare.* SADOVEANU, O. II, 11. *Un vînt abia simțit aducea miasmele ascuțite, calde ale mîlului.* id. ib., 567. *Pe străzile pe care astăzi treci, Nu mai străbat miazmele de ieri.* V. ROM. decembrie 1 954, 147. ◇ Fig. *Apără gustul publicului de miasmele producerilor artificiale.* VLAHUȚĂ, O. A. 210. *O viață fără miasme, de muncă dreaptă, de satisfacții cinstite.* H. LOVINESCU, C. S. 87.

— Pronunțat: *mi-as-*. — Pl.: *miasme.* — Și: (rar) **miăsm** s. n., **miăzmă** s. f.

— Din fr. **miasme.**

MIÁȘ s. m. Căpetenie militară care comanda în vechime o unitate formată în principiu dintr-o mie de ostași; (învechit, rar) miar **(1).** *Audzi sutașul și se apropie către miiașu de spuse.* COD. VOR. 44/24. *Du acestu giurelu la miiașulu!* ib. 52/9, cf. 36/10, 72/7. *Se apropie miiașul și-lu întrebă* (sec. XVI), GCR I, *3/35, cf. *4/24. *Pîlcul... corespunde unei vechi împărțiri militare și administrative la ruși, în fruntea căreia se afla un șef numit miiaș.* BOGDAN, O. 17.

— Pl.: *miași.*

— **Mie** + suf. *-aș.*

MIÁȚĂ s. f. (Învechit și regional, mai ales în Ban.) Nume dat mai multor simptome și boli: **a)** temperatură ridicată, friguri. Cf. COD. VOR. 217, GR. S. V, 136; **b)** delir. Cf. ALR II 4 166/29, 4 167/29; **c)** febră tifoidă. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 136, MAT. DIALECT. I, 138; **d)** tifos. Cf. H XVIII 161, 263, ALR I/I h 121/5, FD II, 209, 215, 217, com. din ORAVIȚA; **e)** „o boală grea". CANDREA, Ț. O. 51. *Deaci fu tatăl lu Poplie de miață și de apa trîndului lîngedu.* COD. VOR. 98/17. *De-o fi deochiat de fată, Să zacă de meață.* L. COSTIN, GR. BĂN. 136. ◇ (În imprecații) *Mănce-te mniața.* CANDREA, Ț. O. 51. ◇ Expr. (Familiar) **Ba pe miața,** se spune pentru a nega cu tărie ceva; ba pe dracu. Cf. CV 1 949, nr. 9, 13.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

MIAU interj. Cuvînt care imită strigătul pisicii; miorlau. *Pisica tot cam miau face în toate limbile.* HELIADE, O. II, 320. *Prin casă începe a alerga Și, miau! miau! cu un glas groaznic a țipa și a striga.* PANN, ap. TDRG, cf. POLIZU. *Fă-i miau, miau, pisică dragă.* ALECSANDRI, T. 514, cf. MAT. FOLK. 985. ◇ Expr. **Cît ai zice miau** = într-o clipă. Cf. ZANNE, P. II, 540. **A nu zice nici miau** = a nu (mai) zice nimic, a nu (mai) scoate nici un cuvînt; a nu (mai) zice nici pis, v. pis. Cf. CARAGIALE, ap. CADE. (Substantivat) **A-i lua** (cuiva) **miaul** = a face (pe cineva) să tacă; a lua (cuiva) maul, v. mau, a-i lua (cuiva) piuitul, v. piuit; p. ext. a omorî. *Dacă îl prindea nea Ghiță cu șoalda la vreme potrivită,*

îi dedea una cu ciocanul de ferecat pietrele de-i lua miaul şi scăpa ţara românească de asemenea bandit. SADOVEANU, M. C. 156. (Rar) **A păpat miaul** = a păţit-o, a fost bătut. Cf. ZANNE, P. IV, 64.
— Onomatopee.

MIÁUĂ s. f. v. **mia.**

MIAUÍ vb. IV v. **mieuna.**

MIAUÍRE s. f. v. **mieunare.**

MIAUÎT[1] s. n. v. **mieunat**[1].

MIAUÎT[2], **-Ă** adj. v. **mieunat**[2].

MIÁUN s. n. (Rar) Mieunat[1]. *Dintr-un salt sări în craca unui măr, c-un miaun zugrumat.* SADOVEANU, N. F. 34.
— Pl.: *miaune.*
— Postverbal de la **miauna.**

MIAUNÁ vb. I v. **mieuna.**

MIAUNÁRE s. f. v. **mieunare.**

MIAUNĂTÚRĂ s. f. v. **mieunătură.**

MIAUNÍ vb. IV v. **mieuna.**

MIÁUT s. n. (Rar) Mieunat[1]. Cf. BARONZI, L. 113. *Auzeau miautele lungi şi îndoite ale motanului din vatra castelului.* EMINESCU, N. 15.
— Pl.: *miaute.*
— De la **miau.**

MIÁZĂ s. f. sg. (Învechit şi popular) **1.** Mijloc (al zilei, al nopţii). *Vezi pre lac cum scînteiază De vermi stol înaripat, Pănă trece-a nopţei miază.* ASACHI, S. L. I, 176, cf. POLIZU, CIHAC, I, 164. ✧ Expr. **Ziua (la) miaza mare** = în mijlocul zilei, în toiul zilei, la amiază; ziua în amiaza mare. *Sufla cu tărie vîntul... aducînd cu sine troiene de zăpadă deasă, care întunecau, ziua la miaza mare, lumina soarelui.* FILIMON, O. I, 178. *Să fie vrun tîlhar... nu cred c-ar veni ziua meaza mare...* ALECSANDRI, T. 607. *Dă, ziua la meaza-mare, în gropi şi nu ştie să-mparţă paie la doi măgari.* ODOBESCU, S. I, 397. *Să fi căzut? Ziua la miaza mare?... Nu se poate...* DELAVRANCEA, O. II, 120. ✦ (Regional) *Miază cale* (sau *cărare)* = punct situat la o depărtare (aproximativ) egală de extremităţile unui drum parcurs de cineva; mijlocul drumului, (regional) miez de cale, v. m i e z **(II 2).** *Dimineaţa s-a sculat Ş-a venit şi m-a luat Din casă, De după masă... Şi la miez de miază cale Mi-a închinat cu pahare.* TEODORESCU, P. P. 387, cf. ŞEZ. V, 106. *Cînd au fost în miez de miază cale, S-au întîlnit cu sfînta Luni.* BÎRLEA, ap. CADE. *Cîn o fost la miadzî carari, M-am tîlnit cu noauîdzăşi şî noauî di potşoi.* GRAIUL, I, 458. (Învechit şi regional) *Miază coastă* = punct situat (aproximativ) la mijlocul unei coaste (de munte sau de deal). *Şi de la miază coastî apucî spri răsărit pănă în hatul la Piatra Roşie... şi din Piatra Roşie drept în vale pin pădure pănă iară la miază coastă* (a. 1 707). ŞTEFANELLI, D. C. 22. *Apucă de acole pe la miază coastă peste plaiul Prisloapelor* (a. 1 790). id. ib. 190. *Hotarul... să începi din părău Ioneilor... şi... apucă din hat în hat drept miază coastă în sus... pănă în plaiu* (a. 1 819). id. ib. 371. (Popular) *Miază păresimi* (sau *păreasimă, păreasime, păreasă, păresie, păresii)* sau *miezele păresimilor* (sau *părese*) = mijlocul postului mare, care cade întotdeauna miercurea, în a patra săptămînă din post; (popular) miezul păresimilor, v. m i e z **(I 1).** *Au bătut pregiur curtea din cîşlegi păn-la mează păresime.* URECHE, LET. I, 200/20. *Şi au bătut curtea din cîşlegi pănă la mează păreasimă.* M. COSTIN, ap. ŞINCAI, HR. II, 231/38. *Şi fără veste au lovit în Iaşi... şi au bătut den cîşlegi pănă la miază părese.* N. COSTIN, LET. I A, 98/28. *Duminică după miază păresii să te afli... în Galaţi* (a. 1 746). URICARIUL, X, 120. *Miedzîli părieşîmilor nu lucră dup-amňadzădz.* ARH. FOLK. III, 43. *La „ňazîpăreasa" se lucrează numai o jumătate de zi.* ib. VII, 56, cf. ALR II/I MN 113, 2 850/95, 105, ALR II/284. (Învechit, neobişnuit) *Miază vară* = perioada centrală a verii, în care temperatura şi luminozitatea specifică ajung la dezvoltare maximă; miezul verii, v. m i e z **(I 1).** *Se topeaşte zăpada în miază vară.* MOXA, 362/2.
2. Miazăzi **(1).** *Ar fi de dorit ca să avem popuşoi mai timpuriu în coacere, ca aşa să se lăţască pretutindene rodirea aceea atît de minunată din miaza Franţiei.* I. IONESCU, C. 63/14, cf. ŞEZ. V, 106. *Bate vîntişor din miază, Sufletul în mine-ngheaţă; Bate vîntul cu zăpadă, Gîndurile stau grămadă.* PAMFILE, C. Ţ. 274.
— Lat. **media.**

MIAZĂNOÁPTE s. f. sg. **I. 1.** (Învechit şi regional) Mijlocul nopţii, ora douăsprezece din noapte, miezul nopţii. *Pavel grăia către ei... şi tinse cuvîntu pănră la miadzănoapte.* COD. VOR. 16/15. *Şi în miadzănoapte păru corabniciloru că se apropiară la vriu o marrgire.* ib. 90/26. *În miazănoapte strigare fu.* TETRAEV. (1 574), 244. *În miazănoapte scoală-se Isacu* (cca 1 600). CUV. D. BĂTR. II, 192/7. *Zăbovi... în rugă pănă la miadzănoapte.* VARLAAM, C. 198. *Deci s-au sculat la miazănoapte de l-au ucis* (a. 1 675). GCR I, 222/13. *Începînd decusară plouă pănă la miadzănoapte.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 110[r]/20, cf. septem-

brie 38r/1, noiembrie 118r/29, noiembrie 144v/24. *Către miazănoapte, la care vreame obicinuit era a să scula.* MINEIUL (1776), 17v1/23. *Privegheați dară, că nu știți cînd va veni d[o]mnul casii, seara au la miazănoapte, au la cîntatul cocoșilor.* MAIOR, P. 73/4, cf. LB, POLIZU. *În vremea veche trăia un împărat întunecat și gînditoriu ca miazănoaptea.* EMINESCU, N. 3. *La miazănoapte-aveau să vie La casa unde... dormea.* COȘBUC, B. 31. *Mai sînt Două ceasuri pîn-la miazănoapte.* DAVILA, V. V. 149. *Ciobanii împart ziua așa: dimineața, prînzul... seara..., miazănoaptea.* H VIII 120, cf. 127, ALR I 1 503/255. *Din pricina focului ne-am sculat dă la mnadzănoapte.* ALR II 3 012/310, cf. 4 839 bis/260. ✧ Fig. *În turnul vechi de piatră cu inima de-aramă Se zbate miazănoaptea.* EMINESCU, O. IV, 298. ✧ (Adverbial) *Miadzănoaptea sculaiu a mă spovedi ție.* PSALT. HUR. 104v/13, cf. PSALT. 255. *Asară fusei fecioară, Miazănoapte nevestioară.* POMPILIU, ap. HEM 1 855.

2. Punctul cardinal opus sudului, care se află în direcția stelei polare; p. ext. parte a globului pămîntesc, a unui continent, a unei țări, a unui oraș etc. așezată spre acest punct cardinal; ținut nordic; nord. *Deștinsă... Mihail cu patru sute de îngeri cu elu: o sută despre răsăritu, altă sută despre apusu,... altă sută despre meadzănoapte* (cca 1 550). CUV. D. BĂTR. II, 314/2. *Și din parți adură ei, de la răsărit și de la apus și de la miadzănoapte și de la mare.* PSALT, 228, cf. CORESI, PS. 301/8. *Intră în laturea măgurei despre miazănoapte* (cca 1 600—1 625). GCR I, 68/6. *Și iaste o țară mare, ce se cheamă rusă, spre miazănoapte.* MOXA, 389/39. *Părțile despre miazănoapte* (a. 1 648). GCR I, 130/34. *Spre miazănoapte și spre apus sînt aceaste ținuture în Ardeal* (a. 1 660—1 686). id. ib. 177/14, cf. ST. LEX. 229r/11. *Născut... în țara varvarilor ce-i cheamă goți despre miadzănoapte de Dunăre.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 18v/18. *Această largă țară să hotărăște... la miazănoapte cu niște țări pustii și necunoscute.* IST. AM. 84v/7. *Istoria sa pentru America miezii nopți.* ib. 88v/2. *Începînd a măsura din moara Pobrotii... spre apus și miazănoapte* (a. 1 806). URICARIUL, X, 218. *La 14 dimineața au ieșit un foc aproape de Pera, carele, aținat fiind de vîntul ce bătea de la miazănoapte, în pripă s-au răvărsat preste cvartirele de pe împregiur.* AR (1 829), 582/7. *Curînd era să purceadă la Londra... pe o apă mare carea să numește marea despre miazănoapte.* DRĂGHICI, R. 5/29. *Numai către miazănoapte scăpăra tremurător cîte-un fulger liliachiu.* DELAVRANCEA, T. 170. *Dinspre miazănoapte, de sub un desiș de sălcii, apare Oltul.* VLAHUȚĂ, R. P. 24. *Și așa a trebuit... să o luăm la miazănoapte, spre Sătmar.* REBREANU, I. 306. *Cea mai mare lungime de la miazănoapte către miazăzi nu întrece 300 de km.* SADOVEANU, O, IX, 249. *Apele... curg... spre întunecata miazănoapte.* BOGZA, C. O. 237, cf. ALR I 1 231, 1 237. ✦ P. ext. Lumea, popoarele din țările sau din ținuturile situate în (sau spre) nord. *Așa ca un cîștigătoriu al doilea al răsăritului și al miazănoaptei cu mare mărire au ținut triumf.* ȘINCAI, HR. I, 29/30. *Miazănoapte și miazăzi, apusul și răsăritul... s-au luat la luptă.* RUSSO, S. 148. *Împăratul adună răsărit și apus, miazăzi și miazănoapte, ca să se veselească de veselia lui.* ISPIRESCU, L. 41.

II. (Bot.) **1.** (Ban.) Sor-cu-frate *(Melampyrum nemorosum)*. Cf. PANȚU, PL.

2. (Transilv.) Condroniu *(Melampyrum arvense)*. Cf. PANȚU, PL.

3. (Transilv.) Ciormoiag *(Melampyrum cristatum)*. Cf. BRANDZA, FL. 361. GRECESCU, FL. 443. PANȚU, PL., BULET. GRĂD. BOT. XI, 52.

— Lat. **mediam noctem.**

MIAZĂZÍ s. f. sg. **1.** Punctul cardinal opus nordului; p. ext. parte a globului pămîntesc, a unui continent, a unei țări, a unui oraș etc. așezată spre acest punct cardinal; ținut sudic; sud. *Părțile despre miazănoapte și despre miazăzi* (a. 1 648). GCR I, 130/34. *Vîntul despre miazăzi.* ST. LEX. 171v1/3, cf. 229r/10. *Avea al său nume de la Șinca și era partea miezii nopții și Corasuiv partea miezii zi.* IST. AM. 54v/6. *Vîntul de la miazăzi Cu zăpadă se hrănește.* ALECSANDRI, POEZII 361. *Straşnic aș lua cîmpii spre blagoslovita miazăzi!* CARAGIALE, O. VII, 19. *La miazăzi, pe culmea de tufe ruginite Se văd niște ocoale.* BELDICEANU, P. 62. *Părintele Natanail... a intrat pe-o cărare la deal, către miazăzi.* SADOVEANU, O. IX, 14, cf. 249, ALR I 1 236. ✧ Loc. adj. **De miazăzi** = sudic, meridional. *Frumusețea ei de miazăzi... mă descumpănea!* GALACTION, O. 98. ✦ P. ext. Lumea, popoarele din țările sau din ținuturile situate în (sau spre) sud. *Miazănoapte și miazăzi, apusul și răsăritul... s-au luat la luptă.* RUSSO, S. 148. *Împăratul adună răsărit și apus, miazăzi și miazănoapte, ca să se veselească de veselia lui.* ISPIRESCU, L. 41.

2. (Regional) Masă de amiază (Voivozi-Șimleul Silvaniei). Cf. ALR II 4 843/325.

3. (În dicționarele din secolul trecut) Mijlocul zilei, ora douăsprezece din zi, miezul zilei. Cf. LB, POLIZU, COSTINESCU.

— Lat. **mediam diem.**

MIAZĂZIÁN s. n. (Învechit, rar) Meridian **(I)**. *Miridean sau miaziezian.* GEOGR. MAT. 216v/8.

— Pronunțat: *-zi-an.*

— **Miazăzi** + suf. *-an.*

MIAZMÁTIC, -Ă adj. v. **miasmatic.**

MIÁZMĂ s. f. v. **miasmă.**

MIC, -Ă adj. (În opoziție cu mare) **I.** (Indică dimensiunea) **1.** Care este sub dimensiunile

mijlocii obişnuite; de dimensiuni sau de proporţii reduse (considerate în mod absolut sau prin comparaţie). *Căzu o piatră den ceriu. Mică era şi în vedeare. Însă nime nu o putea rădica* (a. 1 550—1 600). GCR I, 8/9. *Adecă corabiia cît fiind şi de iote vîntu o adăpostim, întorcîndu-se cu mică cîrmiţă* (a. 1 569—1 575). id. ib. *9/33. *Domnul... şi de ceale păsări mici grijaşte-se.* CORESI, EV. 220, cf. id. TETR. 30. *Grăunţul de muştariu carele cîndu-l samănă în pămînt mai mic iaste de toate semînţele care-s în pămînt.* N. TEST. (1 648), 45v/21. *Mîci bucăţeale să fiu demicat.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 109v/9. *Acestu Bertold era într-acest chip: mic la obraz, căpăţinos, gogonelu ca o băşică, frunte zgîrcită* (a. 1 779). GCR II, 118/23. *Adă-mi aice hărţile cele mici.* DRĂGHICI, R. 18/10, cf. CONACHI, P. 261. *Ca voi mici lăcrămioare N-are-n lume nici o floare Miros dulce.* ALECSANDRI, P. I, 122. *S-ascult de glasul gurii mici.* EMINESCU, O. I, 191, cf. 132. *Avea... nişte ochi mici şi cenuşii.* HOGAŞ, DR. II, 120. *Ochii ei mici nu părăseau o clipă pe nevasta lui Lipan.* SADOVEANU, B. 53. *Tunuri mari şi tunuri mici, La tot tunul cinci voinici.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 321. *Mîndra mea cu ochii mici Mă face să vin pe-aici.* ŞEZ. I, 267. *Uşa mică.* ALR I 657/805, cf. 1 372/305, 1 826/896, ALR II/I h 269, II/I MN 149, 3 932/791, ALR II 6 446/346. *Buturuga mică răstoarnă carul mare.* ZANNE, P. I, 128, cf. 100, 173. *Aluatul mic într-o covată toată frămîntătura o dospeşte.* id. ib. III, 439, cf. 492, VI, 513. *Acul este mic, dar scumpe haine coase.* id. ib. V, 1. (Substantivat) *Răsar maică două steli... Cea mai mari tot plîngea, Cea mai ńică aşa dzicea.* MAT. FOLK. 1 317. ✧ (Învechit) *Lume* (sau *lumea cea*) *mică*= microcosm. *Den patru iar(ă)ş materii aseamene stihiilor să face şi lumea cea mică, omul* (a. 1 683). GCR I, 260/14. *Literă mică* = minusculă. *Degetul (cel) mic* = degetul cel mai scurt şi mai subţire. *Şi tremeate Lazar să-şi ude cel deaget mai mic într-apă.* CORESI, ap. GCR I, 31/1. *Degetul mînii drepte au pus mai întăi pe închietura degetului mic.* DRĂGHICI, R. 55/17. *Şi inelul scump i-l scoate de pe degetul cel mic.* EMINESCU, O. I, 79, cf. ALR II 2 188/537, 575, 723. (E x p r.) **A avea** (pe cineva) **la degetul (cel) mic = a)** a dispune de cineva cum vrei; **b)** a fi cu mult superior altuia. **A avea** (sau **a fi** ceva) **în degetul (cel) mic** = a cunoaşte (ceva) temeinic, cu de-amănuntul. *Uscăţiv, aşa cum este, gîrbovit şi de nimic, Universul fără margini e în degetul lui mic.* EMINESCU, O. I, 132. (Neobişnuit) **A lăsa** (pe cineva) **la degetul cel mic** = a întrece (pe cineva) ca valoare, cunoştinţe etc. *Minerva, zeiţa înţelepciunii, vorbi şi ea despre a ei falnică înfăţişare, cu nişte graiuri ce-ar fi lăsat la degetul cel mic pe cea mai limbută teleloaică.* ISPIRESCU, U. 8. (Mai ales în construcţii negative) **A pune** (pe cineva) **la degetul cel mic** sau **a schimba** (pe cineva) **cu degetul cel mic** = a dispreţui (pe cineva). Cf. ZANNE, P. II, 108, 109. ✧ (Substantivat, în l o c. a d v.) **În mic** = pe scară redusă, fără amploare; după un plan restrîns. *Aceste cercări făcute în mic nu ar ţinea multă cheltuială.* I. IONESCU, C. 171/24. ✧ E x p r. **(A fi) mic la os** = (despre oameni, în opoziţie cu c i o l ă n o s) (a fi) de constituţie delicată. *Slăbuţ, timid, mic la os, cam deşirat la trup, cu pielea străvezie, ochii lui spălăciţi şi visători spuneau singuri cît de greu va putea s-o ducă băiatul acesta în lupta pentru pîine.* BASSARABESCU, S. N. 26. **A face ochii mici = a)** se spune despre un om obosit (care este pe punctul de a adormi). Cf. ZANNE, P. II, 364; **b)** se spune despre un om care se preface că nu vede. id. ib. ✧ (Ca determinativ, urmînd după un nume de animal sau de plantă, indică specii sau varietăţi ale acestora) *Urzică mică.* ALR I 1 945/677. *Sturz mic.* ALR II 6 217/2. *Privighetoare mică.* ib. *Gîndac mic.* ib. 6 573/836. *Cărăbuş mic.* ib. 6 573/414. *Tîrfoi d-ăl mic.* ALR SN III h 658/2. ✦ (Despre nume de materie sau colective) Cu părţile componente mici **(I 1)** sau foarte mici; fin. *Făină mică.* ALR I 1 372/28, cf. 223, 265, 363, 370. ✦ (Despre mers) Cu paşi mici **(I 1)** (şi grăbiţi). *A trecut pe subt poarta de triumf, în trapul mic al cailor, un lung alai de trompete.* CAMIL PETRESCU, O. II, 354.

2. (Despre terenuri, teritorii, aşezări omeneşti etc.; în opoziţie cu î n t i n s, v a s t) Care ocupă o suprafaţă redusă; puţin întins, redus. *Pomeniiu-te din pămîntul Iordanului... de păduri mici.* PSALT. 80. *De să va afla unul... să fie luat mai mic pămînt şi mai prost, acolia să să socotească.* PRAV. 2, cf. N. COSTIN, ap. GCR II, 13/16. *Satu-n vale pe-o colină Mic şi vesel.* COŞBUC, F. 124. *Spărtura pînă e mică trebuie cîrpită.* ZANNE, P. III, 376. *Satul mic şi rotocol, Îi dau şi curînd ocol,* se spune despre beţivi. id. ib. VI, 301. ✧ (Intervine şi ideea de importanţă redusă) *Oraş mic, cu o cetate.* GOLESCU, Î. 7. *Românii... întemeiară deosebite staturi mici.* BĂLCESCU, M. V. 7. ✧ (După nume proprii serveşte la formarea unor toponimice, indicînd, adesea, şi vechimea, posterioară toponimicelor compuse cu m a r e) *Mearseră în Asiia Mică.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 6v/32. *Numai pe Tîrnava Mică Am o mîndră ibovnică.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 23. *Diviciorii Mici. Halînga Mică.*

3. (Despre încăperi, recipiente etc., în opoziţie cu î n c ă p ă t o r, c u p r i n z ă t o r, s p a ţ i o s) (Prea) puţin încăpător, puţin spaţios, cu volum redus. *Că nu se putea ascunde lumina ceaia marea a înţeleptului soarelui derept, întru o casă mică.* CORESI, EV. 57. *Ceia ce vor avea mierţă sau veadre sau alte măsuri... mai mici decît cum au fost obiceaiul de vac... să-i ciarte cu bătaie.* PRAV. 17. *„Puiul", cea mai mică barcă a vaporului, era legată la scară.* BART, E. 184. *În butilce mice, vinul cel mai bun*

(= şi cei modeşti pot realiza lucruri mari). ZANNE, P. IV, 187. ✧ *Casa (ceà)mică* v. c a s ă.

4. (În opoziţie cu l u n g) Scurt. *Creion mic.* ✧ (Regional) *Pieptene mic* = pieptene cu dinţii scurţi şi deşi; pieptene des. Cf. ALR II/I 3 394/284, 762, 833. ✦ (Substantivat, m.) Fel de mîncare din carne de vacă tocată, condimentată şi friptă pe grătar în bucăţi de forma unor cîrnăciori; mititel. *Mîncă însă totul, toţi micii şi toată pîinea.* PREDA, R. 90.

5. (În opoziţie cu î n a l t) Care nu atinge înălţimea normală, mijlocie; scurt, mărunt, scund; necrescut. *Zachei... se nevoiia şi jăluiia să vază pre el cine iaste, şi nu-l putea vedea de mulţimea nărodului şi derept crescutul său, că era mic.* CORESI, EV. 450. *Nu pute în grabă încăleca Ştefan Vodă, fiind om mic.* NECULCE, L. 10. *Văzîndu-mă aşa mic şi ovilit, mi-au pus numele Tăndală.* NEGRUZZI, S. I, 247. *Ş-acolo sub fagii mici Sînt morminte de voinici.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 314, cf. 76, 175. *Mic la stat, Mare la sfat.* ZANNE, P. II, 435, cf. ALR I/I h 61, ALRM I/II h 95. *Îi mic de trup.* ALR II 3 185/551, cf. 3 185/876. ✧ (Întărit prin repetiţie) *O văzu spăimîntată... cu buzele tremurînd, cu umerii ghemuiţi, cu picioarele goale, aşa de mică-mică şi de dezarmată.* TEODOREANU, M. II, 19.

6. (Despre ape, gropi, prăpăstii etc. în opoziţie cu a d î n c) Care are adîncime (şi lăţime) redusă. *Mă scăldam în gîrlă, eram tocmai la apa mică.* DELAVRANCEA, ap. TDRG.

7. (În opoziţie cu l a t) Îngust. *Pălărie neagră cu marginile foarte mici.* CHEST. V 165/86.

8. (În opoziţie cu g r o s) Subţire. *Ea zîmbind îşi mişcă dulce a ei buze mici.* EMINESCU, O. I, 79. ✧ (Regional) *Untură mică* = slănină. Cf. ALR I 749/283.

II. (Despre fiinţe) În vîrstă fragedă, abia născut; (în opoziţie cu m a t u r, v î r s t n i c) tînăr, nevîrstnic. *Mance, carele apleacă prunci mici.* PRAV. 99. *Mic să cheamă pănă în 25 de ai şi de acolia înainte să cheamă mare.* ib. 258. *Pruncii lor cei mici.* DOSOFTEI, PS. 48/16. *Văzui astă noapte un vis unde-mi aduse Apolon Dumnezeu un cocon mic* (a. 1 799). GCR II, 1 66/27. *Cînd era mică a căzut din scrînciob.* NEGRUZZI, S. I, 59. *O vulpe de ani mică, însă de minte mare.* ALEXANDRESCU, ap. HELIADE, O. II, 109. *De la o boală ce-am avut cînd eram mic, mi-au schimbat numele din Stan în Ipate.* CREANGĂ, P. 149. *Eram mic cînd mă lua Ştefan cel Mare în desaga de la oblîncul şeii.* DELAVRANCEA, O. II, 246. *M-am gîndit la mine, la mine cînd eram mic.* SAHIA, N. 32. *Secretarul raionului îl cunoştea de cînd era mic.* PREDA, D. 104. *Cîtu-i copila de mică, Bate-o ş-o pune la furcă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 389. *Se ţine după... ca dracul după copil mic,* se spune despre pisălogi. ZANNE, P. VI, 612, cf. II, 73. ✧ (P. e x t., determină termeni ca „vîrstă", „copilărie" sau echivalente ale acestora) *El în vrîstă mică şi-a pierdut părinţii.* VĂCĂRESCUL, IST. 247. *Întîmplîndu-se să... fie fiul... în mică copilărie.* PRAVILA (1 814), 142/11. *El din mica copilărie au fost dat către aceste.* DRĂGHICI, R. 73/23. *Din copilăria-ţi mică Creşti ca scumpă floricică.* I. VĂCĂRESCUL, P. 550/1. *Mă cunoaşte din mica mea pruncie.* ALEXANDRESCU, O. I, 157. *Din mica copilărie a lui.* ALR II 3 177/605. ✦ (De obicei la comparativ sau la superlativul relativ) Mai (sau cel mai) tînăr; s p e c. care este cel mai tînăr dintre mai mulţi fraţi, considerat în raport cu aceştia. V. m e z i n **(1)**. *Mic era întru fraţii miei şi mai tîrăru întru casa tatălui mieu.* PSALT. 309. *Adună tot cel fecior mic şi se duse întru o parte.* CORESI, EV. 20, cf. 23, 25. *Căzu soartea spre fiiul ei cel mai mic* (a. 1 600—1 625). GCR I, 66/40. *Au rădicat pă feciorul cel mai mic... domn în locul tătîni-său.* IST. Ţ. R. 50. *Fiul craiului, cel mai mic...,* iese afară în grădină. CREANGĂ, P. 189. *Se şi însoţi cu fata cea mai mică.* ISPIRESCU, L. 8. *Fratele cel mai mic.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 310. ✧ (Substantivat) *Orice s-ar zice, fiu îi era şi ăl mic.* ISPIRESCU, L. 37. *Cele două mari Ce-s surori primari, Cînd fu de cu seară Către cas' plecară Pe mica o lăsa.* MARIAN, INS. 342. *Te plîng surorili Pe toati cărărili Şi te plîngi cea mai ńică.* MAT. FOLK. 1 318, cf. ALRM I/II h 225, ALRM II/I h 187. ✦ (Substantivat) Copil; tînăr. *Giudeţul iaste datoriu să micşureadze certaria celui mic, cînd va greşi.* PRAV. 261. *Emisiune pentru cei mici.* SCÎNTEIA, 1 951, nr. 1 954, cf. ALRM I/II h 259. ✧ E x p r. **De mic** = de copil, din fragedă vîrstă; de micuţ. *Aceasta de mică fusease măiestrie drăcească.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 55r/13, cf. noiembrie 113v/35, MINEIUL (1 776), 45r2/6. *Că de mic am pribejit, Tot în streini am trăit* (a. 1 820). GCR II, 233/23. *Stările avute şi-au crescut copiii prin profesorii străini... trimiţîndu-i apoi de mici în străinătate.* HELIADE, O. II, 43, cf. 76. *Robinson, precum ştiţi, de mic au luat re creştere.* DRĂGHICI, R. 72/28, cf. 30/11. *În amar trăind de mică, Ochi-mi plîng, sufletu-mi geme.* ALECSANDRI, P. I, 16. *Crescînd în mînăstire de mici, nu vor să mai trăiască în lume.* BOLINTINEANU, O. 320. *Încă de mic Te cunoşteam pe tine.* EMINESCU, O. I, 175. *O ocrotea fiindcă o crescuse de mică.* BRĂESCU, A. 23. *De mic îi tot dedea Ajutor bun de putere Şi cuvînt de mîngîiere.* ALECSANDRI, P. P. 196. *Pentru ca omul să aibă un suflet bun, trebuie deprins de mic a lucra fapte bune.* ŞEZ. III, 237. *Copilul ca copaciul, cînd de mic se strîmbă, anevoie se mai îndreptează.* ZANNE, P. II, 73. ✦ (Familiar, la vocativ) Termen dezmierdător sau ironic cu care se adresează cineva unui bărbat. *Ei, dar ştii că eşti îndrăzneţ de tot, micule?* REBREANU, I. 105. *Nu! hotărît, nu dansez! decise Ioanide cu o seriozitate comică. — Micule, nu rîde de mine!* CĂLINESCU, S. 791, cf. 605. ✦ (Substantivat, în corelaţie cu m a r e, adesea în expresii) Toţi, toate, toată lumea. *Mărturisescu micilor*

şi marilor... de cealea ce prorocii dziseră. COD. VOR. 80/12. *Blagoslovit-au temuţii de Domnul, mici cu mari.* PSALT. 244. *Aceastea stau mărturie micilor şi marilor.* CORESI, L. 129/3. *Şi le sparse cetăţile şi le arse casele şi-i junghea de în mic pănă în mare.* MOXA, 361/22. *Le-am scos afară la lumină, ca să le înţeleagă şi mici şi mari* (a. 1642). GCR I, 94/22. *Nu faceţi făţărie la giudeaţe, nici giudecaţi pre voia a mare sau a mic.* EUSTRATIE, PRAV. 10/3. *Stau mărturisind aceastea a mic şi a mare.* N. TEST. (1648), 169ᵛ/34. *Să strînsease ca albinele, cu mici, cu mare, de plîngea pre iubitul păstoriu.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 157ᵛ/20. *Sf*[în]*ta scriptură cunoscută să face şi la mari şi la mici.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/9. *Mergea de săruta mîna domnului de la mare pînă la cel mai mic.* IST. Ţ. R. 8. *Au poftit pe toată boierimea... de la mic pîn'la mare.* NECULCE, L. 69. *Cu mic cu mare, ţara era în arme toată.* HELIADE, O. I, 222. *Mari şi mici să îmbulzea.* PANN, E. II, 69/3. *Ordonă să se ridice îndată mic şi mare...., ca să prinză pe fugari.* NEGRUZZI, S. I, 108. *Atunci mulţimea, cu mic, cu mare... strigară într-un grai.* ISPIRESCU, L. 40. *Mă înjosiră, mă loviră, Cu mici, cu mari mă răstigniră.* MACEDONSKI, O. I, 38. *Dl. subprefect... a lăsat poruncă să scoatem lumea... cu mic cu mare.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 147. *Să iasă... Frică înfricoşată, Spaimă înspăimîntată... Afară le-am dat, Peste mic — mare le-am aruncat.* PAMFILE, B. 43. *Beţivul, de mic şi mare, în sat E cu degetul arătat.* ZANNE, P. III, 473, cf. 93, IV, 92.

III. (Indică sau sugerează durata) Care durează puţin; scurt. *Într-acea mică dată, în clipala ochiului văzu pruncul naintea sa.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 237ᵛ/12. *S-au dus... nu departe de cetate ca la un ceas mic.* DIONISIE, C. 185. *Nevoia însă atîta l-au silit... să facă... o mică călătorie.* DRĂGHICI, R. 57/10. *Pacea se aşăză în ţară pentru o mică vreme.* ARHIVA, R. I, 117/11. *Iară noi? noi, epigonii?... Simţiri reci, harfe zdrobite. Mici de zile, mari de patimi.* EMINESCU, O. I, 35. *Pentru mîndra care-mi place Trei zile la domni aş face; Da pentru care-i urîtă Una mică-mi pare multă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 11, cf. 130, 213. *Primăvara-i noaptea mică.* HODOŞ, P. P. 54. *Cini ari ibovnică Mult îi pari noaptea mică.* MAT. FOLK. 1379.

IV. (Arată cantitatea) **1.** (În opoziţie cu m u l t, a b u n d e n t) Puţin, redus, limitat.

2. (Despre numere, despre valori care pot fi exprimate numeric) Redus (ca număr, ca proporţii); puţin numeros. *Să fie dzilele lui mici.* PSALT. 235. *Toate aceastea nu cu mici sau cu puţine cheltuiale... s-au tipărit şi s-au făcut* (a. 1691). GCR I, 290/23. *Nu te bucura la cîştiguri mici, pentru că, cu un rac, tot sărac.* NEGRUZZI, S. I, 249. *Eroul nostru vedea o naţiune mare zbuciumîndu-se sub apăsarea unei clase mice.* HASDEU, I. V. 35. *Acest popor mic... de-a lungul străvechii sale istorii a arătat lumii întregi că nu-şi pleacă capul în faţa nici unui asupritor.* CONTEMP. 1953, nr. 373, 6/2. ✧ *Calorie mică* = cantitate de căldură necesară pentru ridicarea temperaturii unui gram de apă cu 1°C. Cf. MACAROVICI, CHIM. CANT. 132. ✦ (Despre preţuri, în opoziţie cu r i d i c a t) Scăzut.

V. (În opoziţie cu p u t e r n i c, t a r e, i n t e n s, indică intensitatea) Puţin intens; slab, scăzut, redus.

a) (Despre lumină, stări termice, curenţi de aer etc.) *Şi făcu Dumnezeu doao lumini... şi lumina mai mică să slujească nopţiei.* PALIA (1581), 15/7. *Cea mai mică suflare ne doboară.* MARCOVICI, C. 16/24.

b) (Despre glas, voce, sunete, zgomote etc.) *Cel mai mic sunet ce auzea îl înspăimînta.* DRĂGHICI, R. 40/5, cf. 64/1. *Începu cu vorbă mică Pentru băiatul să zică... Proverburile aceste.* PANN, P. V. III, 47²/11. *Din frunzişurile grele... Tot mai vin Glasuri mici de păsărele.* TOPÎRCEANU, B. 39, cf. 5. *Glasul Olguţei era mic, dar pur.* TEODOREANU, M. II, 142. *Vocea ei mică, moale, de cristal lichid, îl fermecă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 83. *Se auzeau zarurile cu zgomot mic.* DEMETRIUS, A. 196.

c) (Despre ritmul de mişcare sau de deplasare) *Viteză mică.*

d) (Despre vînt, cutremure şi alte fenomene naturale) *Cutremur mic.*

e) (Despre sentimente, senzaţii etc.) *Durere mică. Bucurie mică.*

VI. (Arată calitatea, valoarea; adesea precedă substantivul şi poartă accentul în frază) **1.** (În opoziţie cu î n s e m n a t, i m p o r t a n t, p r i n c i p a l) Fără (prea) mare valoare, lipsit de importanţă; neimportant, nesemnificativ. *De amu aceale multe şi nevindecate boale plecară-se ţie, domn a toate cu cît mai vîrtos aceştii neşchită şi mai mică?* CORESI, EV. 227, cf. 239. *Folosul acestor mici învăţături adevărat puţine sînt, iară aşa iale sînt bune* (a. 1642). GCR I, 94/8. *După tocmala... mării sale domnului datu-s-au învăţătură, şi mie unui mai mic şi nice de o treabă a mării sale rob.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 119/21. *Carele va găsi pre marginea unii ape... fiece lucru ver mare, ver mic... acesta de nu-l va mărturisi, nu va avea nice o certare.* PRAV. 39. *Cealealalte lucruri mici aduc folosinţele.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/53. *Cei doi bani mici ai văduvii* (a. 1700). GCR I, 337/12. *Să întoarce înapoi fără a zice cel mai mic cuvînt.* BELDIMAN, N. P. I, 94/9. *Toţi preanumăraţii... nu se socotesc decît o mică soţietate făcătoare de bine.* HELIADE, O. II, 12. *Mijlocul lanţului celui nemărginit al fiinţelor care... se pogoară pînă la cea mai mică şi proastă vieţuitoare.* MARCOVICI, C. 11/12. *Să nu întîmpine acum atîte greutăţi, pănă şi cele mai mici.* DRĂGHICI, R. 101/27, cf. 115/24. *Şi eu sînt mică*

parte din trista omenire. ALEXANDRESCU, M. 4, cf. 5. *Dacă pentru cel mai mic lucru ar fi să se tot mînie unii şi alţii.* ALECSANDRI, T. I, 156. *Vor căta vieţii tale Să-i găsească pete multe, răutăţi şi mici scandale.* EMINESCU, O. I, 134. *Mi-a vorbit aseară De lucruri mici şi fără importanţă.* MINULESCU, V. 143. *Riscurile sînt mici, în schimb perspectivele deschise sînt reale.* CAMIL PETRESCU, O. III, 145. *Dintr-o meserie cît de mică Dacă nu curge, tot pică* (= omul care ştie o meserie nu moare de foame). ZANNE, P. V, 408, cf. 475, III, 543, IV, 604. ✧ (Popular) *Prînzul (cel) mic* = prima masă, de dimineaţă, pe care o iau ţăranii aflaţi la muncă, în cursul verii; timpul zilei cînd se ia această masă. *Pe la prînzul cel mic cheamă pe mătuşa Măriuca lui moş Andrei la noi.* CREANGĂ, A. 60, cf. MARIAN, S. R. I, 107, DAMÉ, T.$_2$ 50, H II 262, V 394, VIII 22, 260, X 32, XII 173, XIII 116, XIV 307, 416, XV 100, XVI 117, 160, 238, 296, CHEST. VIII 2/9. (Regional) *Masă mică* = una dintre mesele de la nuntă la care se mănîncă, de obicei, numai pîine, sare şi rachiu. MARIAN, NU. 368. (Regional) *Cartea mică* = abecedar. Cf. ALR II 3 744/29. ✧ Expr. **A se face** sau **a deveni (mai) mic** = a deveni umil, timid. *Devin tot mai mic faţă de dînsa.* IBRĂILEANU, A. 101. **A se lăsa mai mic = a)** (învechit) a deveni mai modest, mai nepretenţios. *Să cade într-acel ceas ce au suduit să-şi tocmească lucrul şi să să lase mai mic, căindu-să ce au făcut.* PRAV. MOLD. 125^{r}/5; **b)** a ceda. *Cînd să va lăsa bărbatul mai mic şi să va prinde cu chizeşie, cum nu-ş va face muierii nice o răutate şi încă-i va face şi zapis, atunce giudeţul să i-o dea pre mînă.* PRAV. 155. ✧ (Substantivat) *Iară sîmbătă din al optul ceas să se oprească de toate lucrurile, de marile şi de micile* (a. 1 640). GCR I, 89/31. ✦ De gravitate redusă. *Să cunoaşte care-i sudalmă mare şi mică.* PRAV. 229.

2. (Despre oameni şi manifestările lor, în opoziţie cu nobil, generos) Lipsit de noblеţe, de generozitate; meschin. *Bine faci că nu te arăţi mic la suflet.* DRĂGHICI, R. 91/10, cf. 73/18, 156/11. *Ura, interesul, pisma, toate patimile cele mici trăiesc încă.* ARHIVA R. I, IV/3. *Meschine interese ce-n mici inimi locuiesc.* ALEXANDRESCU, M. 164, cf. 5. *La nişte astfel de oameni le zicem mişei ori mici la suflet.* ISPIRESCU, U. 63. *Oh! cît de mică, de stupidă, de stricată e lumea.* GHEREA, ST. CR. I, 109, cf. ZANNE, P. II, 441.

3. (Despre mintea, inteligenţa oamenilor) Cu posibilităţi reduse; îngust, redus, prost. *Suflet slab şi minte mică... acest principe tîrîtor muri peste puţin timp în exil.* HASDEU, I. V. 208. *E mare şi stogos Dar la minte mic şi prost.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 180.

4. Care ocupă un loc inferior, modest într-o ierarhie. *Întru această troiţă nece urul nu iaste ... nece mai mare, nece mai mic.* PSALT. 337, cf. 336. *Şi singuri văm sta înainte de ne văm judeca cu frică şi cu cutremur ... ori mare, ori mic, ori boiarin, ori slugă.* CORESI, EV. 37, cf. 39, 41, VARLAAM, ap. GCR I, 104/13. *Ştefan Vodă au strins boiarii şi mari şi mici.* URECHE, ap. GCR I, 70/24. *Vreun om di ceşti mai mici şi proşti.* PRAV. MOLD. 159^{r}/7. *Iară de vreame ce acesta, ce va grăi acest cuvînt, iaste mai mic decît acela ce aude acesta cuvînt, atunce să va certa ca un suduitoriu.* PRAV. 227, cf. 271. *Dară cine ar zminti pre unul de aceşti mici ... să să îneace într-adîncul mării.* N. TEST. (1 648), ap. GCR I, 127/14. *Socotiţi să nu obidiţi pre vreunul dentru aceşti mici* (a. 1 693). GCR I, 309/20. *Trecut-au sol mic de la leşi.* NECULCE, L. 143. *Om mic fiind şi smerit.* ANTIM, P. 4. *Credinţa tuturor boierilor noştri a mari şi a mici* (a. 1 805). URICARIUL, XXV, 4. *Braslele se alcătuiau de oarecare slujbaşi mai mici ai ţării.* BĂLCESCU, M. V. 10. *Cine-i mic, vrea a fi mare. Căci domnia-i dulce pom, Care farmecă pe om!* ALECSANDRI, P. II, 107. *Îşi luă ziua bună ... de la toţi boierii cei mari şi cei mici.* ISPIRESCU, L. 4. *Modul de dezvoltare al industriilor mijlocii şi mici.* PETICĂ, O. 469. *Şi s-au stins şi Hrîncu şi Huru şi Dajbog, cu toţii, boieri mari şi mici, bătrîni şi tineri, pînă la unul.* DELAVRANCEA, O. II, 14. *Cîteva zeci de mici negustori au fugit.* CAMIL PETRESCU, O. III, 202. *Cînd mor oameni mai mici, Trag clopotul de calici.* MARIAN, Î. 96. ✧ (Substantivat) *Voru învia morţii ... şi micii şi marii şi derepţii şi păcătoşii* (cca 1 550). CUV. D. BĂTR. II, 454/29. *Să nu se preaînalţe spre ceia mai micii şi mai slabii.* CORESI, EV. 93, cf. 41, 180. *Şi întru cei mai mici agiunge lumina ... de luminează* (a. 1 645). GCR I, 114/29. *Cînd să va prileji cela ce fuge să fie om de gios şi cela ce-l goneaşte să fie boiarin, atunce poate să ucigă boiarenul pre cel mai mic, ce fuge.* PRAV. 124. *Să va spînzura şi boiarinul ca şi cel mai prost: iară furcile boiarinului să fac mai înalte decît a celui mai mic.* ib. 289, cf. 288. *Cel mai mic s-au bl*[ago]*s*[lo]*vit de la cel mai mare.* N. TEST. (1 648), 295^{v}/6. *Nu făţări nice a mic, nice a mare, nice a văduvă* (a. 1 650—1 675). GCR I, 193/23, cf. BIBLIA (1 688), [prefaţă] 8/9. *Cu numele că-s de neam bun, Cum vor, pe cei mici supun.* MUMULEANU, ap. GGR II, 249/6. *Şi cel mic şi cel mai mare Înaintea lui ca praful se şterge dintr-o suflare.* CONACHI, P. 272. *Fii bun, mare vornic şi îngăduie mai micului d-tale să stea lîngă jupîneasa Leana.* VISSARION, B. 284. *Se bat cei mari şi rabdă cei mici.* ZANNE, P. IV, 424. ✧ *Mic burghez* v. burghez. *Mica burghezie* v. burghezie. *Mica producţie de mărfuri* v. producţie. ✦ (Substantivat; la comparativ, de obicei urmat de un adj. pos.) Subaltern (considerat în raport cu superiorul lui ierarhic). *Ascultă pe mai marele tău, stăpîneşte pe mai micul tău.* ROMÂNUL GLUMEŢ, 29. *Mai mare peste*

cei mai mici Şi staroste de calici, se spune despre cei care se mîndresc prea mult cu slujba neînsemnată pe care o au. ZANNE, P. IV, 633. ✦ (Ca determinant pe lîngă substantive nume de rudenie, indică gradul de rudenie în sintagmele) *Unchi mic* (sau *lele mică)* = vărul (sau vara) tatălui (sau a mamei), în raport cu copiii acestora. Cf. TDRG. *Socru mic* (sau *soacră mică)* = nume dat (în ziua căsătoriei a doi tineri) tatălui (sau mamei) miresei. *Nun mic* (sau *nună mică)* = fiecare dintre persoanele care asistă ca martori de mai mică importanţă la săvîrşirea unei cununii. Cf. MARIAN, NU. 208.

— Pl.: *mici*, (rar, f. şi) *mice*.

— Probabil lat. ***miccus**, cf. DHLR I, 201, CADE. Cf. lat. m i c a, cf. PHILIPPIDE, P. 46.

MÍCA s. f. v. **mică²**.

MICACÉU, -ÉE adj. Care conţine mică²; care seamănă cu mica; (rar) micos, micafer. Cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DM.

— Pl.: *micacei, -cee*.

— Din fr. **micacé**.

MICADÓ s. m. sg. Titlu purtat de împăraţii Japoniei; persoană care are acest titlu. Cf. ALEXI, W., BL III, 23, CADE, SCRIBAN, D., SCL 1 960, 42.

— Articulat: *micadoul*.

— Din fr. **mikado**.

MICAFÉR, -Ă adj. (Rar) Micaceu. *Feldspat micafer*. COBÎLCESCU, G. 31/16.

— Pl.: *micaferi, -e*.

— De la **mică²**, prin apropiere de cuvinte ca *metalifer, aurifer* etc.

MICAŞÍST s. n. Rocă în structura căreia intră straturi paralele de mică² şi de cuarţ. *Micasihstul . . . e o stîncă ce se compune din mică . . . şi din cvarţ*. COBÎLCESCU, G. 31/7, cf. 19/5, I. IONESCU, M. 49, ANTONESCU, D. *Rotocoale de micashist*. ODOBESCU, S. II, 138, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CANTUNIARI, L. M. 151.

— Scris şi: *micashist, micasihst*. — Pl.: *micaşisturi*.

— Din fr. **micaschiste**.

MICATÓN subst. v. **dimicaton**.

MÍCĂ¹ s. f. sg. (Învechit şi popular, în l o c. a d v.) **Într-o mică de ceas** (ori, rar, **de vreme**) sau **pe mică de ceas, pe ţîcă pe mică, în mica ceasului** etc. = **a)** într-o clipă, foarte repede, imediat; în foarte puţină vreme, într-un interval de timp foarte scurt; dintr-un moment în altul, din clipă în clipă, în orice moment. *Să-şi piardză viiaţa într-o mică de ceas*. VARLAAM, C. 149. *Atîta rămase din sarac într-o mică de ceas*. id. ib. 284. *Curtea domnească, casele boiereşti, tot oraşul, într-o mică de ceas, cenuşă s-au făcut*. M. COSTIN, LET. I, 294/30. *Într-o mică de ceas au ridicat şanţ*. id. ib. 319/31. *Încă n-ar hi sosînd în Vavilon aşa-m pripă într-o mică de vreame*. DOSOFTEI, ap. GCR I, 256/8. *Cale de 12 dzile ce au îmblat într-o mică de ceas*. id. V. S. decembrie 187r/29. *În mica ceasului . . . gîrle înluntrul şi pe deasupra vasului izvorîră*. CANTEMIR, IST. 157. *Într-o mică de ceas acea vestită întru vitejie curte a craiului şvezesc venise la atîta cît zicea toţi că s-au stins de pre faţa pămîntului*. AXINTE URICARIUL, LET. II, 165/32. *Într-o mică de ceas au adunat din toată lumea pre apostoli*. ANTIM, P. 41. *L-au răpit dentru adîncul mării şi într-o mică de ceas l-au dus tocma în mijlocul bisericii* (a. 1 747). GCR II, 41/2. *S-o întors Farcaş de la Ieşi? — Ba-ncă nu . . . S-aşteaptă să cadă pe mică pe ceas*. ALECSANDRI, T. 1 478. *Mă simt eu cum mă sfîrşesc pe mică pe ceas*. id. ib. 1 640. *Dar cum torcea? Pe mică pe ceas, dădea caierul gata*. PAMFILE, DUŞM. 111. *Într-o mică de ceas măria sa Vodă poate veni la Timiş*. SADOVEANU, O. XIII, 96. *Dau tatarii într-o mică de ceas. Au luat tot, s-au dus*. id. ib. 265. *Sătenii . . . se adunară într-o mică de ceas mic şi mare*. MARIAN, T. 189, cf. com. PAŞCA; **b)** (în forma **pe mică pe ceas**) la intervale dese, foarte des; mereu. *Poroncele aceste nouă care curg pe nică, pe ceas*. ALECSANDRI, T. 691. *Ofiţerii, pe mică pe ceas scoteau ceasornicele, unii le priveau lung, pe gînduri*. SĂM. III, 683. *Pataştele, legănate în pasul regulat al sanitarilor, pe mică pe ceas ieşeau din văi aducînd . . . trupuri zdrobite de tunuri*. ib. IV, 215, cf. 433. *De cînd l-a apucat frigurile, bea apă pe mică pe ceas*. PAMFILE, C. 47.

— Şi: **mígă** s. f. CIHAC, II, 194, DDRF, ALEXI, W.

— Probabil lat. **mica** „fărîmă". Cf. n i m i c a. — Pentru **migă**, cf. v. sl. **мигъ** „clipă".

MÍCĂ² s. f. Grup de minerale cristalizate, care se desfac uşor în foiţe subţiri (elastice şi transparente), întrebuinţate mai ales ca izolante electrice şi termice. Cf. ŞINCAI, ap. DR. V, 560. *Stînci . . . de mica*. CALENDAR (1 858), 24/14. *Gneisul . . . compus din mică şi din feldspat*. COBÎLCESCU, G. 31/13, cf. ANTONESCU, D. *Ţărmi de nesip, cu spărturi de mică schinteietoare prin el*. MACEDONSKI, O. III, 3, cf. BARCIANU, NICA, L. VAM. *O geantă cu geam de mica prin care se întrevedeau hărţi şi planuri*. MIRONESCU, S. A. 114. *Feldspatul de potasiu . . . , mica . . . sînt componenţii multor roci*. MACAROVICI, CH. 348. ✧ *Floare de mică* v. f l o a r e.

— Şi: (rar) **míca** s. f.

— Din fr. **mica**.

MICĂCIÓR s. m. (Prin nordul Transilv.; cu sens colectiv) „Firimituri de turtă de mălai, puse în iaurt (lapte acru)". LEXIC REG. 24.

— Pl.: *micăciori.*
— Etimologia necunoscută. Cf. d u m i c a t.

MÍCĂ-MEA interj. v. **mică-mi.**

MÍCĂ-MI interj. (Prin Ban. şi prin Transilv.) Strigăt cu care se cheamă sau se alungă vacile, boii, viţeii. Cf. H XVIII 311.
— Şi: **mícă-mea** interj. A III 2.
— Etimologia necunoscută.

MICĂRÁIE s. f. v. **smicăraie.**

MÍCE s. f. v. **minge.**

MICEÁ s. f. v. **smicea.**

MICÉLĂ s. f. Complex de molecule care se formează în substanţele coloidale şi în soluţiile lor. *Micelele sînt formate din molecule mici, legate între ele prin valenţe secundare.* MACAROVICI, CH. 160, cf. 167.
— Pl.: *micele.*
— Din fr. **micelle,** germ. **Micelle.**

MICÉLIU s. n. Sistem de filamente subţiri şi ramificate, care alcătuieşte aparatul vegetativ al majorităţii ciupercilor. *Fuziunea se poate face . . . între două celule întîmplătoare ale miceliului.* SĂVULESCU, M. U. I, 51, cf. 103, LTR[2].
— Pl.: *micelii.*
— Din fr. **mycélium,** germ. **Mycellium.**

MICÉLNIC, -Ă adj. (Regional) Iscusit, priceput (Rîmnicu Vîlcea). Cf. LEXIC REG. 83.
— Pl.: *micelnici, -ce.*
— Etimologia necunoscută.

MICENIÁN, -Ă adj. Care aparţine oraşului grec antic Micene şi civilizaţiei lui, privitor la Micene şi la civilizaţia lui. *Mormintele miceniene . . . sînt pline de vase.* PĂRVAN, G. 195. *O caracteristică a decoraţiilor miceniene . . . este tendinţa stilizării motivelor.* DER II, 220.
— Pronunţat: *-ni-an.* — Pl.: *micenieni, -e.*
— Din fr. **mycénien.**

MICHIDÚŢĂ s. m. **1.** (Familiar şi glumeţ) Unul dintre numele dracului. *Măi michiduţă! da cu mine ţi-ai găsit că poţi tu să te întreci din fugă?* CREANGĂ, P. 51. *Ce-ai gîndit sara, he! he! ea ştie a doua zi, pe semne că-l are pe nichiduţă, ţie-se de dînsa!* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 482, cf. CANDREA, F. 115, LUNGIANU, CL. 38, MARIAN, T. 348. *Dracul . . . îşi puse în minte să le strice căsnicia . . . S-a trudit el, michiduţă.* PAMFILE, D. 15, cf. id. COM. 13. *Mai stai aici o leacă, pe scăuel, măi nichiduţă, pînă va veni nevastă-mea.* FURTUNĂ, V. 12, cf. com. din STRAJA-RĂDĂUŢI, ALR II/I h 184. *Michiduţă mititel, Se ia lumea după el* (Ceasornicul). PĂSCULESCU, L. P. 77.
2. Epitet (familiar şi glumeţ) dat unui copil neastîmpărat, ştrengar. CREANGĂ, GL. *Ci mişcă, mă, mai cu picioare, michiduţă, ori ce aştepţi?* LUC. III, 103.
— Şi: **nichidúţă** s. m.
— Etimologia necunoscută.

MICHILÍE s. f. (Regional) **1.** Parte (acoperită) a unei cherhanale, servind ca debarcader pentru acostarea bărcilor şi a vapoarelor. *La cele mai multe cherhanale, michilia este însuşi cerdacul acoperit al cherhanalei.* ANTIPA, P. 695. *Michilia . . . este un fel de debarcader acoperit.* id. ib.
2. Masă pe care se taie peştele la pescărie (pentru a fi sărat) (Boureni-Băileşti). LEXIC REG. 30.
— Pl.: *michilii.*
— Etimologia necunoscută.

MICHÍŢ, -Ă adj. (În fostul judeţ Bihor) Micuţ. Cf. CONV. LIT. XX, 1 013.
— Pl.: *michiţi, -e.*
— De la **mic.**

MICÍ[1] vb. IV. **1.** T r a n z. şi r e f l. (Cu sens dimensional) A (se) micşora **(I).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., BARCIANU, V. *Pe la Deda, ramurile munţilor se micesc şi se prefac în dealuri.* MOLDOVAN, Ţ. N. 306. *Haida lele să fugim Unde-om putea să trăim Că aicea nu-i de trăit Că satul ni s-a micit.* DOINE, 267, cf. ALR II 2 501/310, 316. *Dacă iei din ea se măreşte; Dacă pui, se miceşte* (Groapa). GOROVEI, C. 182. ✦ R e f l. A se gîrbovi, a se cocîrja. *Pălinca . . . îi în bufet . . . — N-ajung pînă acolo, mîrîi bătrîna. Ori nu vezi că m-am micit?* T. POPOVICI, SE. 250. ✦ R e f l. (Maram.) A se închirci. (T r a n z.) *Coarńele-i l'e-o rătundzît, Păru-i l-o buzurluit, Pulpa i-o mńicît.* T. PAPAHAGI, M. 135.
2. R e f l. (Cu sens durativ) A se micşora **(II).** *S-a mai mńicit ziua.* T. DINU, Ţ. O. 137.
3. T r a n z. şi r e f l. A (se) micşora **(III).** *Ar fi cu necuviinţă, ba pot zice cu nedrept, de a mici pentru anul 1 864 salariile amploaiaţilor.* BARIŢIU, P. A. III, 239.
4. R e f l. (Cu sens intensiv) A (se) micşora **(IV).** (T r a n z.) *De n-aş mici eu în oameni durerile cele rele, N-ar mai suferi cu anii a răbda necazuri grele.* PANN, P. V. II, 23/23.
5. T r a n z. şi r e f l. A (se) micşora **(V 1).** Cf. BARCIANU.
— Prez. ind.: *micesc.*
— V. **mic.**

MICÍ[2] vb. IV v. **meci**[4].

MICICULÁ vb. I. R e f l. (Prin Ban.) A rămîne mic, necrescut; a se închirci, a se piper-

nici. *Se miciculează, nu creşte.* NOVACOVICIU, C. B. II, 3.
— Prez. ind.: *miciculez.*
— Etimologia necunoscută. Cf. m i c.

MICICULÁT, -Ă adj. (Prin Ban.) Care a rămas necrescut; închircit, pipernicit. Cf. BL V, 143.
— Pl.: *miciculaţi, -te.*
— V. **micicula.**

MICÍE[1] s. f. (Rar) Micime **(1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LM.
— Pl.: ?
— **Mic** + suf. *-ie.*

MÍCIE[2] s. f. v. **minge.**

MICIGẮL s. m. (Prin Bucov.) Unul dintre numele dracului. Cf. LEXIC, REG. 104.
— Pl.: ?
— Probabil contaminare între **mititelul** (sau **micuţul, michiduţă**) şi **ucigă-l** [**crucea** etc.].

MICÍME s. f. **1.** (Cu sens dimensional) Însuşirea de a fi mic **(I)**; (rar) micşorime **(1)**, micie[1]. *Milcovul, de la cuvîntul slav „mielkocsi", micime, este un rîu şi mai mic.* M. COSTIN, O. 216, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., BARCIANU, V. *Numai acolo unde anume prin micimea obiectului se produce impresiunea cea mai marcată, numai acolo diminutivul poate avea locul său special.* CONV. LIT. I, 64, cf. COSTINESCU.
2. (Cu sens cantitativ) Cantitate sau număr redus; (rar) micşorime **(2)**. Cf. m i c **(IV 2)**. *Văzînd oastea craiului şi spăimîntîndu-se de micimea ei... au dogenit şi rugat pre craiul... să nu meargă mai încolo.* ŞINCAI, HR. II, 6/33.
3. (Cu sens calitativ) Lipsă de însemnătate, de importanţă; lipsă de generozitate sau de caracter, m e s c h i n ă r i e, j o s n i c i e, (rar) m i c ş o r i m e. Cf. m i c **(VI 2)**. *Văd, simţ, înţeleg toate micimile lumii.* DELAVRANCEA, T. 78. *Tristă vreme trecem noi, multă micime, stupiditate, corupţie!* GHEREA, ST. CR. I, 109, cf. D. ZAMFIRESCU, R. 182.
— Pl.: (rar) *micimi.*
— **Mic** + suf. *-ime.*

MICIÓC s. n. v. **minciog.**

MICIÓG s. n. v. **minciog.**

MICIÓP s. n. v. **minciog.**

MICÍRE s. f. (Rar) Acţiunea de a (s e) m i c i; micşorare. Cf. LB, BARCIANU, V., ALEXI, W.
— V. **mici.**

MICIRICIÓS, -OÁSĂ adj. v. **misiricios.**

MICÍT, -Ă adj. v. **mecit.**

MICÍU subst. (Regional) Muc de lumînare ori de lampă (Nemţişor-Tîrgu Neamţ). I. CR. III, 251.
— Etimologia necunoscută.

MICIÚRD, -Ă adj. v. **meciurd.**

MICIURINIÁN, -Ă adj., s. m. şi f. (Rar) **1.** Adj. Miciurinist **(1)**. *Victoria orientării miciuriniene progresiste în biologie are o mare însemnătate.* CV 1 949, nr. 1, 4.
2. S. m. şi f. Miciurinist **(2)**. *Savanţii miciurinieni au păstrat şi îmbogăţit... moştenirea poziţivă a ştiinţei darviniste.* CONTEMP. 1 949, nr. 126, 9/2.
— Pronunţat: *-ni-an.* — Pl.: *miciurinieni, -e.*
— De la n. pr. **Miciurin** + suf. *-ian.*

MICIURINÍSM s. n. Teorie (elaborată de savantul sovietic I. V. Miciurin) care se referă la metodele de hibridizare artificială, de educare dirijată şi de selecţie artificială a organismelor.
— De la n. pr. **Miciurin** + suf. *-ism.*

MICIURINÍST, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine miciurinismului, care se întemeiază pe miciurinism; (rar) miciurinian **(1)**. *În multe unităţi din sectorul socialist al agriculturii au fost organizate cercuri miciuriniste.* CONTEMP. 1 953, nr. 334, 2/2.
2. S. m. şi f. Adept al miciurinismului; (rar) miciurinian **(2)**.
— Pl.: *miciurinişti, -ste.*
— De la n. pr. **Miciurin** + suf. *-ist.*

MICLĂC s. m. v. **mitlag.**

MICLĂJ s. m. v. **mitlag.**

MÍCLI s. m. v. **mitli.**

MICLISÍ vb. IV v. **mîglisi.**

MICLOŞÍ vb. IV v. **milcoşi**[2].

MÍCLU s. m. v. **mitli.**

MICODÉL subst. (Regional) „Specie de viţă de vie producătoare" (Livezile-Turnu Severin). LEXIC REG. 55.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MICOLÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Transilv.) A blestema. Com. din MONOR-REGHIN, GLOSAR REG.

— Prez. ind.: ?
— Etimologia necunoscută.

MICOLOGÍE s. f. Ramură a botanicii care se ocupă cu studiul ciupercilor. Cf. DN, LTR[2].
— Din fr. **mycologie.**

MICONÁC s. m. (Ornit.; regional, probabil) Pescărel *(Cinclus cinclus)* (Traian-Caracal). BĂCESCU, PĂS. 112.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MICÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Micaceu. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *micoşi, -oase.*
— **Mică**[2] + suf. *-os.*

MICOTÉL s. m. v. **micutel.**

MICÓZĂ s. f. Nume generic dat bolilor provocate de ciuperci. Cf. DM, LTR[2].
— Pl.: *micoze.*
— Din fr. **mycose,** germ. **Mikose.**

MICRÁNĂ s. f. v. **micranie.**

MICRANÍE s. f. (Grecism învechit) Migrenă. *Micrană, cefalgie, dor iute de cap.* MAN. SĂNĂT. 142/10, cf. DESCR. APE, 6/8, 117/23, PONTBRIANT, D., COSTINESCU.
— Pl.: *micranii.* — Şi: **micráncă, migráncă** (MAN. SĂNĂT. 106/6) s. f.
— Din ngr. **ἡμικρανία.**

MICRET subst. (Învechit, rar, cu sens neprecizat, probabil) Mecet (1). *Iară Chesarie, fratele marelui Grigorie, la micretul în Ţarigrad, întrebat de aceasta, răspunsă dzicînd.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 32[v]/13.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MÍCRO[1]- Element de compunere care înseamnează „mic" şi care serveşte la formarea unor substantive ca: microcentrală, microfloră, microfoileton. Cf. LM, ALEXI, W., IORDAN, L. R. A. 219, id. L. R. 261, 319, SCL 1 960, 37.
— Izolat, prin analiză, din împrumuturi ca **microbiologie, microcosm** etc.

MÍCRO[2] subst. invar. (Familiar) Microradiografie.
— Prescurtare de la **microradiografie.**

MICRÓB s. m. 1. Nume generic dat unor microorganisme unicelulare (care sînt agenţi ai bolilor infecţioase, ai fermentaţiilor, putrefacţiilor etc.). *Vîntul de nord . . . adună de la suprafaţa imediată a pămîntului . . . o mulţime de microbi stricăcioşi.* MAIORESCU, L. 151. *Dacă microbii ar fi putut desfăşura deplina lor acţiune asupra altor organisme, lumea organică s-ar fi stins de mult.* BABEŞ, O. A. I, 510. *Dacă . . . inventezi un ser sau descoperi un microb, a doua zi te trezeşti celebru.* BUL. COM. IST. I, 99. *Indicele eficacităţii clinice a antibioticelor îl constituie acţiunea lor asupra microbilor.* CONTEMP. 1 953, nr. 366, 5/3.
2. (Argotic) Epitet dat unui copil mic şi obraznic. Cf. BUL. FIL. V, 190.
— Pl.: *microbi.*
— Din fr. **microbe.**

MICROBALÁNŢĂ s. f. Balanţă de laborator de mare precizie. *Se construiesc însă şi microbalanţe cu care putem aprecia miimea de miligram.* CIŞMAN, FIZ. I, 79.
— Pl.: *microbalanţe.*
— Din fr. **microbalance.**

MICROBIÁN, -Ă adj. Care este cauzat de microbi, care răspîndeşte microbi, format din microbi, privitor la microbi; (neobişnuit) microbic. *Sînt oameni cari, fără să facă nimic, din firea lor, sînt imuni, neprimind cutare sau cutare boală microbiană.* BIANU, D. S. 475. *S-a produs o considerabilă specializare a cercetărilor, în funcţie de obiectul studiat: genetica virusurilor . . . microbiană.* CONTEMP. 1 966, nr. 1 008, 8/2.
— Pronunţat: *-bi-an.* — Pl.: *microbieni, -e.*
— Din fr. **microbien.**

MICRÓBIC, -Ă adj. (Neobişnuit) Microbian. *Dar corpu-i înăuntru . . . De un vrăjmaş microbic fu repede învins!* DEMETRESCU, O. 46.
— Pl.: *microbici, -ce.*
— **Microb** + suf. *-ic.*

MICROBIOLÓG s. m. Specialist în microbiologie; (rar) microbiologist. *Microbiologi . . . rezolvă cu succes problema variabilităţii microorganismelor.* CONTEMP. 1 953, nr. 363, 5/4.
— Pronunţat: *-bi-o-.* — Pl.: *microbiologi.*
— Derivat regresiv de la **microbiologie.**

MICROBIOLÓGIC, -Ă adj. Care aparţine microbiologiei, care se ocupă cu microbiologia, privitor la microbiologie. *E un savant eminent, care a înfăptuit mari realizări în domeniul ştiinţei sale microbiologice.* CONTEMP. 1 949, nr. 160, 5/2, cf. TRIBUNA, 1 961, nr. 9, 10/3.
— Pronunţat: *-bi-o-.* — Pl.: *microbiologici,-ce.*
— Din fr. **microbiologique.**

MICROBIOLOGÍE s. f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul morfologiei, activităţii fiziologice şi biologiei microorganismelor, precum şi cu

elaborarea metodelor de luptă împotriva microorganismelor dăunătoare şi de folosire a celor utile. *În prezent, fiziologia . . . microbiologia . . . au, în raport cu valoarea lor, o pondere scăzută în planul de învăţămînt al institutelor medicale.* SCÎNTEIA, 1 966, nr. 6 905.

— Pronunţat: *-bi-o-*.

— Din fr. **microbiologie.**

MICROBIOLOGÍST s. m. (Rar) Microbiolog. Cf. CADE.

— Pronunţat: *-bi-o-*. — Pl.: *microbiologişti.*

— Din fr. **microbiologiste.**

MICROBOFOBÍE s. f. (Rar) Teamă exagerată, bolnăvicioasă, de microbi. *Părea învins . . . de manii egoiste ca microbofobia.* V. ROM. septembrie 1 954, 167.

— **Microb(o) + fobie.**

MICROCEFÁL, -Ă adj., s. m. şi f. (Persoană) care prezintă fenomenul de microcefalie. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. ✦ Fig. (Rar) Prost, neghiob. *La ce hal v-ajunge limba, cugetarea, la ce hal, Cînd s-o mînuie permitem oricărui microcefal?* EMINESCU, în L. ROM. 1 961, nr. 1, 54.

— Pl.: *microcefali, -e.*

— Din fr. **microcéphale.**

MICROCEFALÍE s. f. Anomalie care constă din dezvoltarea insuficientă a craniului şi a creierului uman (şi care are ca urmare cretinismul). Cf. BIANU, D. S., CADE, DL.

— Din fr. **microcéphalie.**

MICROCENTRÁLĂ s. f. Centrală electrică sau de termificare de putere mică (folosită, de obicei, în mediul rural). *Se va acorda o atenţie deosebită amenajării rîurilor mici şi utilizării acestora pentru microcentrale.* GHEORGHIU-DEJ, ART. CUV.[1], 335. *Muncitorii şi-au instalat, prin folosirea unui dinam, o microcentrală care le furnizează lumină electrică în cabane.* SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 824, cf. DL, LTR[2].

— Pl.: *microcentrale.*

— **Micro[1]- + centrală.**

MICROCLIMÁT s. n. Ansamblul elementelor meteorologice care caracterizează starea medie a atmosferei dintr-o incintă sau dintr-o porţiune a unei incinte; climat local din cuprinsul unei mari arii geografice; clima spaţiului din imediata apropiere a solului; microclimă, (rar) microclimatologie. *Microclimatele pădurilor izolate.* CONTEMP. 1 948, nr. 113, 1/1, cf. LTR[2].

— Pl.: *microclimate.*

— Din fr. **microclimat.**

MICROCLIMÁTIC, -Ă adj. Care se referă la microclimat, care aparţine microclimatului, de microclimă. *Dispoziţia în trepte a reliefului şi orientarea lui variată au creat nuanţe microclimatice locale.* MG I, 165.

— Pl.: *microclimatici, -ce.*

— **Microclimat + suf. *-ic.***

MICROCLIMATOLOGÍE s. f. (Rar) Microclimat. *Microclimatologia specifică a localităţii.* LEG. EC. PL. 490.

— Pl.: *microclimatologii.*

— **Micro[1]- + climatologie.**

MICROCLÍMĂ s. f. Microclimat. *Pădurile creează în spaţiul pe care îl ocupă o microclimă proprie, în care factorii climatici suferă schimbări însemnate.* CONTEMP. 1 948, nr. 113, 1/1, cf. LTR[2]. *A devenit necesară cercetarea sistematică a climei teritoriului ţării şi a microclimei zonelor respective.* MG I, 323.

— Pl.: *microclime.*

— Din germ. **Mikroklima.**

MICROCOMENTÁRIU s. n. (Neobişnuit) Comentariu de dimensiuni reduse. *Eficienţa netăgăduită a acestui sistem de microcomentarii nu trebuie, evident, să satisfacă definitiv redacţia.* V. ROM. august 1 960, 185.

— Pl.: *microcomentarii.*

— **Micro[1]- + comentariu.**

MICROCÓSM s. n. **1.** Omul, considerat ca o reprezentare redusă a universului; lumea interioară a omului. *Pre tine macrocosmos, pre mine microcosmos mă cheamă.* CANTEMIR, O. V, 93. *Pentru aceasta s-a numit omul microcozmos, lume mică.* EPISCUPESCU, O. I. 298/20, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. *Ideea raportului de analogie . . . dintre om şi totalitatea lumii, adică dintre microcosm şi macrocosm, a apărut . . . în lunga tradiţie aristotelico-stoică.* VIANU, M. 87.

2. Reprezentare redusă a universului, a pămîntului, a societăţii. Cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D. *Istoria fiecărei ţări, microcosm al macrocosmului, este cea mai veridică istorie universală.* HASDEU, I. C. I, 176, cf. CONTEMP. 1 949, nr. 120, 7/6.

3. Lumea obiectelor submicroscopice. *În ştiinţă noţiunea de microcosm a început să fie prea largă pentru analiza din ce în ce mai profundă a materiei.* V. ROM. august 1 961, 125.

— Pl.: (rar) *microcosmuri* (BOGZA, C. O. 139).

— Şi: (învechit) **microcósmos** s. n.

— Din ngr. **μικροκόσμος,** fr. **microcosme.**

MICROCÓSMIC, -Ă adj. (Rar) Care aparţine microcosmului, privitor la microcosm. DICŢ.

— Pl.: *microcosmici, -ce.*

— Din fr. **microcosmique.**

MICROCÓSMOS s. n. v. **microcosm.**

MICROCRISTALÍN, -Ă adj. (Despre roci, minerale) Care este alcătuit din cristale microscopice. Cf. DP, DL, LTR[2].
— Pl.: *microcristalini, -e.*
— Din fr. **microcristalin.**

MICROFÍLM s. n. Copie fotografică pe peliculă cinematografică care servește la reproducerea la scară redusă a documentelor, a cărților, a periodicelor rare, prețioase etc. Cf. IORDAN, L. R. A. 222, DP, LTR[2].
— Pl.: *microfilme.*
— Din fr. **microfilm**, germ. **Mikrofilm.**

MICROFILMÁ vb. I. Tranz. A fotografia pentru a obține un microfilm. *S-au luat măsuri ca unele cărți rare și documentele unice, necesare diferitelor lucrări și cercetări științifice, să fie microfilmate.* STANCU, U.R.S.S. 35.
— Prez. ind.: *microfilmez.*
— Din fr. **microfilmer.**

MICROFLÓRĂ s. f. Floră microscopică. *Materiile anorganice provenite din pămînt pot fi asimilate la microflora acuatică.* ANTIPA, P. 51. *În solurile acide activitatea biologică a microflorei din sol, utilă pentru plantele agricole, este înăbușită.* CONTEMP. 1 953, nr. 365, 5/3.
— **Micro[1]- + floră.**

MICROFOILETÓN s. n. (Rar) Foileton de dimensiuni reduse. Cf. CONTEMP. 1 961, nr. 703, 2/6.
— Pl.: *microfoiletoane.*
— **Micro[1]- + foileton.**

MICROFÓN s. n. Instrument electric care transformă vibrațiile sunetelor în vibrații electromagnetice, spre a le transmite la mari distanțe sau a le înregistra cu mijloace tehnice. Cf. IORDAN, L. R. A. 248. *Microfonul înlocuiește ... urechea omului și prin ajutorul lui se poate comanda execuția anumitor operațiuni.* ENC. TEHN. I, 162. *Radioul nostru a căpătat un caracter cu adevărat popular și prin prezența tot mai activă în fața microfoanelor a ... savanților, artiștilor.* SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 654. *Îi trecu căștile și-i potrivi microfonul în dreptul gurii.* V. ROM. august 1 954, 57. *Microfonul este o capsulă metalică, închisă cu o membrană de cărbune.* CIȘMAN, FIZ. II, 497.
— Pl.: *microfoane.*
— Din fr. **microphone**, germ. **Mikrophon.**

MICROFOTOCÓPIE s. f. Copie fotografică de dimensiuni foarte mici, obținută prin microfotografie **(2)**; fotomicrocopie. Cf. DP, DL, LTR[2].
— Pl.: *microfotocopii.*
— Din fr. **microphotocopie.**

MICROFOTOGRAFÍE s. f. **1.** Imagine fotografică de dimensiuni foarte mici; fotografie care reprezintă imaginea mărită a unor corpuri microscopice; fotomicrografie. Cf. DP, DL, LTR[2].
2. Tehnica obținerii microfotografiilor **(1)**; fotomicroscopie.
— Pl.: **(1)** *microfotografii.*
— Din fr. **microphotographie.**

MICROIMPRIMÁRE s. f. Înregistrare a undelor acustice pe plăci microsion. *Fabrica de discuri a scos ... aproape 300 de discuri cu microimprimări.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 845.
— Pronunțat: *-cro-im-.* — Pl.: *microimprimări.*
— **Micro[1]- + imprimare.**

MICROLÍT s. n. Cristal microscopic, în general de formă prismatică sau tabulară, care se găsește în unele roci. DICȚ.
— Pl.: *microlite* și (rar, m.) *microliți* (CADE).
— Din fr. **microlite**, germ. **Mikrolith.**

MICROLÍTIC, -Ă adj. (Despre roci) Care conține microlite, alcătuit din microlite. Cf. CANTUNIARI, L. M. 175, CADE.
— Pl.: *microlitici, -ce.*
— Din fr. **microlitique.**

MICROMÉTRIC, -Ă adj. **1.** Care aparține micrometrului sau micrometriei, privitor la micrometru sau la micrometrie; care servește la măsurarea dimensiunilor mici și foarte mici. *Șurub cu graduațiune micrometrică.* CULIANU, C. 144. ◇ *Șurub micrometric* = tijă, avînd un filet cu pasul mic, folosită în construcția unor instrumente de măsură de mare precizie. *Acest calibru este prevăzut la capete cu două serii de blocuri, distanța între ele putînd fi reglată cu ajutorul unui șurub micrometric.* IOANOVICI, TEHN. 375. *Șuruburi micrometrice care servesc pentru măsurarea precisă a distanțelor mici.* SOARE, MAȘ. 9, cf. 35. *Microscop purtat de un șurub micrometric.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. II, 78.
2. Care are dimensiuni foarte mici (de ordinul micronilor). *Această deplasare se face treptat și cu cîtimi micrometrice.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 136.
— Pl.: *micrometrici, -ce.*
— Din fr. **micrométrique.**

MICROMETRÍE s. f. (Rar) Disciplină care se ocupă cu măsurarea dimensiunilor mici și foarte mici. Cf. CADE.
— Din fr. **micrométrie.**

MICROMÉTRO s. n. v. **micrometru.**

MICROMÉTRU s. n. Instrument sau dispozitiv de precizie, care servește la măsurarea dimensiunilor mici și foarte mici. *Arapii ... aflînd pusola magnetului și ... micrometro, adecă a măsurii mici.* AMFILOHIE, G. [prefață] 9/1. *Un*

micrometru este o lamină de sticlă pe care s-a tras cu diamantul o scară împărțită în milimetri și în fracții de milimetru. BREZOIANU, A.538/26, cf. VALIAN, V., STAMATI, D., PROT.-POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, NICA, L. VAM. *Micrometrul servește la măsurarea dimensiunilor cu o precizie pînă la 1/100 mm.* IOANOVICI, TEHN. 202, cf. ORBONAȘ, MEC. 81, SOARE, MAȘ. 35.

— Pl.: *micrometre.* — Și: (italienism învechit, rar) **micrométro** s. n.

— Din fr. **micromètre.** — **Micrometro** < it. **micrometro.**

MICROMONOGRAFÍE s. f. Monografie de dimensiuni reduse. *Autoarea piesei încearcă să se oprească asupra unui proces individual, renunțînd la suita de micromonografii etice care caracterizează . . . primele sale piese.* GL 1 958, nr. 6, 5/2.

— Pl.: *micromonografii.*

— **Micro¹-** + **monografie.**

MICRÓN s. m. **1.** (Învechit) Unitate de măsură a lungimii egală cu a zecea parte dintr-un milimetru. *Micronul, a zecea parte din milimetru.* CLIMESCU, A. 202.

2. Unitate de măsură a lungimii egală cu a milioana parte dintr-un metru. *Fibra de in este pluricelulară, lungă de cca 35 mm și groasă de 45—60 microni.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 329. *Multiplii și submultiplii cei mai utilizați în fizică ai unității de lungime sînt: kilometru . . . , milimetru . . . , micron.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 5. *E un mecanism cu finețe de microni.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 845.

— Pl.: *microni.*

— Din fr. **micron,** germ. **Mikron.**

MICROORGANÍSM s. n. Organism vegetal sau animal vizibil numai la microscop. *Microorganismele producătoare de boale.* BIANU, D. S. 470. *Un van instinct, de subt a cărui lege Nici microorganismele nu scapă.* TOPÎRCEANU, B. 92. *Efectul microorganismelor asupra țesăturilor traumatizate se manifestă în raport cu virulența lor.* A. POP. CHIRURG. 12. *Originea hidrocarburilor trebuie căutată în putrefacția microorganismelor vegetale și animale care au trăit în timpuri preistorice.* IOANOVICI, TEHN. 18. *Activitatea biologică a microorganismelor . . . din sol.* CONTEMP. 1 953, nr. 365, 5/1, cf. SCL 1 960, 254.

— Pl.: *microorganisme.*

— Din fr. **micro-organisme.**

MICROPORÓS, -OÁSĂ adj. (Despre cauciucul sintetic sau materialele fabricate din cauciuc sintetic) Care are o structură asemănătoare cu a buretelui artificial. *Talpă microporoasă.* ✦ (Substantivat, n.) Cauciuc sintetic cu masa poroasă. *Cauciucul regenerat este folosit la fabricarea diferitelor articole tehnice, tălpi de cauciuc și microporos pentru încălțăminte.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 859. ✦ (Substantivat, m. pl.; familiar) Încălțăminte avînd tălpile confecționate din materialul descris mai sus.

— Pl.: *microporoși, -oase.*

— **Micro¹-** + **poros** (după engl. *microporous*).

MICRORADIOGRAFÍE s. f. **1.** Radiografie efectuată pe un film special, de dimensiuni reduse, în anumite condiții, care să permită examinarea ulterioară sau mărirea acesteia pînă la dimensiunile necesare; (familiar) **micro²**. DICȚ.

2. Tehnica obținerii microradiografiilor **(1)**.

— Pronunțat: *-di-o-.* — Pl.: **(1)** *microradiografii.*

— Din fr. **microradiographie.**

MICRORAIÓN s. n. Grup urbanistic format din ansambluri de locuințe, magazine, școli etc. V. cartier. Cf. LTR². *Microraionul este o unitate structurală a orașului care urmărește asigurarea unui confort mult sporit.* CONTEMP. 1 962, nr. 799, 6/2.

— Pl.: *microraioane.*

— **Micro¹-** + **raion.**

MICROSCÓP s. n. Instrument optic (construit pe baza unui sistem de lentile) care mărește foarte mult imaginea obiectelor. *O fandasie ce arătă omului lucrurile sale ca prin microscopion.* CUGETĂRI, I, 27ᵛ/12. *Microscopeon au fost izvodit pentru ca să mărească și să de văzute lucrurile celi mult mici.* AMFILOHIE, G. F. 27ʳ/7, cf. VÎRNAV, F. M. I, 24ᵛ/11. *Felurimi de istrumenturi de obtică precum ocheane, microscopuri, ochelari și altele.* CR (1 830), 196²/39, cf. ib. (1 833), 11²/34. *Instrumentul ce se numește microscop.* MN (1 836), 77¹/4. *Vietăți ce numai prin microscop (ochean) să pot vedea.* AR (1 837), 210¹/40. *Zoofitele . . . obicinuit sînt foarte mici, încît fără microscop nu să pot vedea.* J. CIHAC, I. N. 234/9. *Microscop este un feli de sticlă rătundă, prin care vedem lucrurile cele mai mici cu mii de ori mai mari decît sînt întru adevăr.* FL (1 838), 46¹/34, cf. VĂLIAN, V. *Privind prin microscop . . . videm . . . mișcîndu-se nenumărate animale foarte mici.* STAMATI, M. 138/9. *Cu un microscop bun (ochean pentru lucruri nevăzute de mici) se vor vedea . . . un număr de . . . subțirele pături solzoase.* UNIVERSUL (1 845), 10/21. *Cînd ochii, ca microscopul, la lucruri ar da mărime, Și-am fi văzut țînțariul în însutită cătime.* CONACHI, P. 268, cf. PONI, F. 394, BIANU, D. S., NICA, L. VAM. *Era un laborator unde ochii răbdători osteneau pe lentila microscopului.* C. PETRESCU, R. DR. 37. *Aveți aci deocamdată un microscop, un telescop.* ARGHEZI, C. J. 184. *În lumina puternică a zilei, ei fură deasupra stîncilor bătute de soare, asemeni unor vietăți puse la microscop.* BOGZA, C. O. 33.

Examinînd bulbul la microscop, am putut constata că prevederile noastre erau întemeiate. PARHON, O. A. I, 134. ✧ (Cu determinări care indică sfera de folosire) *Microscopul de scule se întrebuinţează la controlarea alezoarelor şi a şabloanelor profilate, a sculelor de tăiat filet şi a anumitor piese de precizie.* ORBONAŞ, MEC. 87. *Pentru verificarea profilului filetului, ne servim de microscopul de atelier.* IOANOVICI, TEHN. 380. ✧ *Microscop electronic* = instrument de cercetare care dă imagini ce pot fi fotografiate şi care are, în loc de lentile optice, lentile electronice şi fascicule electronice. Cf. LTR[2]. *În cazul microscopului electronic, distanţa minimă dintre puncte care dau imagini distincte una de cealaltă e limitată de aberaţiile lentilelor electronice.* ib.

— Pl.: *microscoape* şi (rar) *microscopuri.* — Şi: (învechit) **microscópeo** (AMFILOHIE, G. F. 300[v]/12) s. n., **microscópeon** subst., **microscópio** (id. ib. 237[v]/17) s. n., **microscópion** subst.

— Din ngr. **μικροσκόπιον**, it. **microscopio**, lat. **microscopium**, fr. **microscope**, germ. **Mikroskop.**

MICROSCÓPEO s. n. v. **microscop.**

MICROSCÓPEON subst. v. **microscop.**

MICROSCÓPIC, -Ă adj. **1.** Care are dimensiuni vizibile numai cu microscopul. Cf. NEGULICI, POLIZU, PROT.-POP., N. D. *Se admit nişte animale microscopice numite microbi drept cauza tutulor boalelor epidemice.* MAIORESCU, L. 157. *Pasteur a descoperit... animale microscopice.* PONI, CH. 71. *Peri foarte mici, microscopici, acoperă membrana aripilor.* FAUNA, R.P.R. VIII/$_1$, 11. ✦ Care se execută cu ajutorul microscopului. *Analiză microscopică.*

2. (Prin exagerare, adesea glumeţ sau ironic) De dimensiuni (foarte) reduse ; mic, mărunt, minuscul. *Rădicarea unor individualităţi puternice contribui la sfărîmarea statului în suveranităţi microscopice.* ROM. LIT. 384[1]/1. *Era o adevărată jucărie a naturii. De o statură microscopică, precum însuşi n-o ascundea.* NEGRUZZI, S. I, 206. ✦ Spec. (Substantivat, n.) Cel mai mic corp de literă (2,5 puncte tipografice). Cf. V. MOLIN, V. T. ✦ De intensitate redusă. *O rafală bruscă de vînt face să se ivească... o microscopică furtună.* BOGZA, C. O. 219. ✦ Lipsit de importanţă, fără valoare ; neînsemnat. *Omul, astă insectă microscopică... s-a suit pînă la cele mai înalte regiuni ale empireului.* FILIMON, O. I, 365, cf. MAIORESCU, CR. I, 57. ✧ (Cumulînd şi ideea de dimensiune, de cantitate, de proporţie) *Microscopice popoare, regi, oşteni şi învăţaţi Ne succedem generaţii şi ne credem minunaţi.* EMINESCU, O. I, 132. ✦ Fig. Meschin, îngust. *Micimea vieţei unui om, cu toate microscopicele lui interese... sînt minunat de bine exprimate în satira întîia.* GHEREA, ST. CR. I, 116.

— Pl.: *microscopici, -ce.*

— Din fr. **microscopique.**

MICROSCOPICÉŞTE adv. (Rar) Cu ajutorul microscopului, prin analiză făcută la microscop. *Microscopiceşte se notează ipertrofia ţesutului muscular.* PARHON, B. 22.

— **Microscopic** + suf. *-eşte.*

MICROSCOPÍE s. f. Examinare, analiză făcută cu microscopul. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., DL, LTR[2]. ✦ Fig. (Neobişnuit) Analiză minuţioasă. *Avea darul demascării şi al microscopiei, ca nimeni altul.* GALACTION, O. 21.

— Pl.: *microscopii.*

— Din fr. **microscopie**, germ. **Mikroskopie.**

MICROSCÓPIO s. n. v. **microscop.**

MICROSCÓPION subst. v. **microscop.**

MICROSIÓN adj., s. n. (Disc de fonograf) care are şanţul de înregistrare extrem de fin, permiţînd înregistrări şi audiţii de lungă durată. *Plăci microsion.*

— Pronunţat: *-si-on.* — Pl.: *microsioane.*

— Din fr. **microsillon.**

MICROSPÓR s. m. Fiecare dintre sporii foarte mici care se găsesc la unele plante criptogame. Cf. ENC. AGR. III, 60, IV, 4.

— Pl.: *microspori.*

— Din fr. **microspore.**

MICROŞÍ vb. IV v. **migoroşi.**

MICROTRAUMATÍSM s. n. (Med.; rar) Traumatism uşor. Cf. SCÎNTEIA, 1 950, nr. 1 947.

— Pl.: *microtraumatisme.*

— Din fr. **microtraumatisme.**

MICROTURÍSM s. n. (Rar) Autoturism de dimensiuni reduse. *Microturismele de mic litraj.* RL 1 960, nr. 4 754.

— Pl.: *microturisme.*

— **Micro[1]-** + **turism.**

MICROZOÁR s. n. (La pl.) Încrengătură de animale care trăiesc în mediu umed şi care se văd numai cu microscopul; (şi la sg.) animal care face parte din această încrengătură. DICŢ.

— Pronunţat: *-zo-ar.* — Pl.: *microzoare.*

— Din fr. **microzoaire.**

MICSÁNDRĂ s. f. Numele mai multor plante: **a)** numele a două plante erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina simplă sau ramificată, cu frunzele acoperite cu peri cenușii, cu flori albe, roșii, albastre sau violete, plăcut mirositoare; micșunea, (regional) garoafă, foaltină, șivoi, levcoaie-roșie, vioară-roșie, viorea-roșie. *(Matthiola incana* și *annua).* Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 138, DDRF, GRECESCU, FL. 50, BULET. GRĂD. BOT. V, 61; **b)** (și în sintagma *micsandră galbenă*, GRECESCU, FL. 50) micșunea *(Cheiranthus cheiri).* Cf. ȘĂINEANU, D. U., SIMIONESCU, FL. 395, SCRIBAN, D.; **c)** toporaș *(Viola odorata).* Cf. LM. *În largul pajiștei se înalță falnic un rotocol în forma oului, încărcat de micsandre (micșunele).* COMȘA, N. Z. 14, cf. 29. *Îngustă grădiniță provincială cu micsandre.* C. PETRESCU, Î. I, 20, cf. DS 193, V. ROM. iulie 1 961, 65, H I 119, II 26, 99, IV 9, 84, V 352, VII 48, IX 338, XI 311, XII 24. ✧ Fig. *Micsandra spre rozetă se pleacă fermecată.* MACEDONSKI, O. I, 117, cf. LESNEA, P. E. 108. ✧ Compus: **micsandră-sălbatică** (sau **-de-munte**) = plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina dreaptă, cu frunzele acoperite cu peri cenușii și cu flori galbene cu miros plăcut *(Erysimum officinalis).* Cf. GRECESCU, FL. 50, BIANU, D. S., PANȚU, PL.

— Scris și: *mixandră.* — Pl.: *micsandre.* — Și: (regional) **micsándru** (H VII 79) s. m., **micsandreá** (ib. 27), **misándră** (ib. V 352, ALR II 6 263/791), **licsándrie** (ALR II 6 263/928) s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. m i c s ă.

MICSANDREÁ s. f. v. **micsandră.**

MICSÁNDRU s. m. v. **micsandră.**

MÎCSĂ s. f. **1.** (Regional) Zambilă *(Hyacinthus orientalis).* BULET. GRĂD. BOT. V, 59.

2. (Ban.) Plantă cu flori albe sau vinete, cu miros plăcut, neidentificată științific. *Micșea . . . se află pe dealuri și în păduri, e mică, de culoare vînătă și are miros.* MARIAN, S. R. II, 116. *Nu-mi rupe micsa.* L. COSTIN, GR. BĂN. 137.

— Pl.: *micse.* — Și: (regional) **mîeșe** s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. m i c s a n d r ă.

MÎCȘE s. f. v. **micsă.**

MICȘINEÁ s. f. v. **micșunea.**

MICȘÓR, -OÁRĂ adj. Diminutiv al lui m i c; micuț, mititel.

I. (Indică dimensiunea) **1.** Cf. m i c **(I 1).** *Cea limbă preasătulă o picătură de apă micșoară jeluiia.* CORESI, EV. 368, cf. ANON. CAR. *Lăcuitorii dintr-aceste ostroave . . . să hrănesc cu pești micșori.* AMFILOHIE, G. 163/24, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Pe lîng-a unei balade ș-a unui madrigal zamă, S-adaug și ihneluța unui sonet micușor.* NEGRUZZI, S. III, 87, cf. ALEXI, W., ALR I 691/926, 1 047/790. ✧ *Lăcustă micșoară* = cosaș *(Tettigonia viridissima).* ALR I 1 896/679.

2. Cf. m i c **(I 2).** *O cetate săracă și micșoară.* CORESI, EV. 210, cf. 502. *S-au făcut acia calpuzănie la vreun sat sau și tîrg micșor.* PRAV. 76.

3. Cf. m i c **(I 3).** *Un pui de pasăre, care făcînd nenumărate învîrcoliri în micșoara sferă a zămislirii sale, în cea de pe urmă să sparge gheoacea ei și iese puiul la lumină* (a. 1 826). GCR II, 254/13.

4. Cf. m i c **(I 5).** *Micșor Ioan depre stat să are ce la D*[u]*mn*[e]*dzău are cinste mare.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 115r/20. *Și două tunuri ca butea . . . într-un deal cam micșoru îndreptîndu-le . . . au asediat . . . oștile.* DIONISIE, C. 171. *Buruiana e micșoară.* I. VĂCĂRESCUL, ap. PV 338/1. *Era . . . micșor, și părea că un munte.* DELAVRANCEA, O. II, 173, cf. ALRM I/I h 95, ALR I 1 847/810.

5. Cf. m i c **(I 6).** *Aciia sînt doi munți prin care curge un rîu micșor.* GOLESCU, Î. 56.

II. (Despre ființe) Cf. m i c **(II).** *Cela ce va ucide prunc micșor, să va certa mai cu rria moarte decît cela ce are fi ucis bărbat deplin.* PRAV. 87, cf. 293, POLIZU. *Băieții erau micșori.* GALACTION, O. 292. *M-am frînt de genunchi, ca să-mi pot rezema fruntea de pieptul lui, ca altădată, cînd eram micșor.* STANCU, R. A. I, 53. *Slujește . . . De micșior copil La domnu Costandin.* TEODORESCU, P. P. 46. *Cînd eream micșor, copilandru . . . erea din cinci una la arindaș.* GRAIUL, I, 76. *Eu micșor mi-am fost, Minte n-am avut, Oi dalbe am păzit.* PĂSCULESCU, L. P. 9. *De trei ori era să mor . . . D-un drag de frățior Că l-am lăsat micușor.* ANT. LIT. POP. I, 41, cf. ALR I 1 621/986. *Am patru surioare, Două mari, două micșoare; Una pe alta se alungă Și nu pot să se ajungă* (Roțile). GOROVEI, C. 321, cf. PASCU, C. 80. ✧ (Substantivat) *Pe-aista, ca pe cel mai micușor, l-am luat cu noi, că ni-a fost în grijă să-l lăsăm fără de mă-sa.* MIRONESCU, S. A. 33. (Expr.) **De micșor** = de micuț, v. m i c u ț **(II).** *De micșor m-ai botezat, De mare m-ai cununat.* ȘEZ. VIII, 170.

III. (Arată cantitatea) Cf. m i c **(IV 2).** *Pre cela ce-l vor certa pentru furtușag măcăr ce certare micșoară are fi pățit.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 120/34, cf. 79/13. *M-am gîndit . . . să le facem fetelor o zestre cît de micșoară.* CARAGIALE, O. II, 229.

IV. (Indică intensitatea) Cf. m i c **(V).** *De va fi bătaia micșoară, nu să va despărți.* PRAV. 159. *Cu un glas micșor foarte, abia cît să auzea, Îi zise: cu plecăciune.* PANN, E. III, 27/3.

V. (Arată calitatea) **1.** Cf. m i c **(V 1).** *Dete hîrtie către sultanul cerînd Să-i dea vreo slujbuliță micșoară și mai de rînd.* PANN, H. 82/10.

2. Cf. m i c **(VI 4).** *De iaste vreun om de gios şi micşor şi sărac, să va certa cu certare trupască.* PRAV. 288, cf. 323. ✧ (Substantivat) *La greşala hotriei să va certa mai mult boiarinul decît cel mai micşor.* ib. 288.

— Pl.: *micşori, -oare.* —Şi: **micuşór, -oáră** adj.

— **Mic** + suf. *-(u)şor.*

MICŞORÁ vb. I. (De obicei în opoziţie cu m ă r i[1]) **I.** T r a n z. şi r e f l. (Cu sens dimensional) A face sau a deveni (mai) mic **(I);** a (se) mici[1] **(1).** *Că nu puiu înaintea noastră steale înşălătoare nici lună ce creaşte şi se mai micşoreaşte* (a. 1 633). GCR I, 83/39. *De va . . . micşura hotarul vecinului său . . . să-şi piardză lucrul şi osteneala ce va fi făcut.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 119/30. *Ochii şi-i mai micşoresc Şi-i strîng parcă-s de ciurez.* MUMULEANU, C. 134/12. *Au înfipt în pămînt un lemn care sta drept în sus şi cu cît să apropie soarile către amiazăzi, cu atîta să micşura umbra lemnului.* DRĂGHICI, R. 151/2, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., CIHAC, I, 163, DDRF. *Se retrase în fundul banchetei şi micşoră privirea.* C. PETRESCU, C. V. 23. *Paşii celui din spate s-au apropiat de tot. Goldenberg se gîndeşte să-l lase să treacă şi-şi micşorează pasul.* SAHIA, N. 94. *Cînd i se micşora inima, cînd îi creştea, înghimpîndu-l.* SADOVEANU, M. C. 204. *Deivos ridică din umeri întrebător şi micşorîndu-şi ochii mari se arătă nedumerit.* CAMIL PETRESCU, O. III, 149. *Dracu . . . face din lemn un lup cît o casă de mare . . . D*[umne]*zeu . . . povăţui pe dracu să-l mai micşureze.* ŞEZ. V, 158. *S-a mărit măgarul, s-a micşorat samarul,* se zice despre un copil care a crescut şi i-au rămas hainele mici. Cf. ZANNE, P. I, 536. *Eu îi iau şi ea tot creşte, Dacă-i dau, se micşorează* (Groapa). SADOVEANU, P. C. 6. ✧ F i g. *Fiecare om poartă într-însul copilăria sa, micşorată, ce e drept, înghesuită de atîtea impresii şi idei noi.* DELAVRANCEA, T. 11. ✧ (Cumulează şi ideea de cantitate) *Aciia . . . este o apă mică curgătoare, pe care cu meşteşug prin închidere de porţi, ca cu o stavilă, o măresc şi o micşoresc.* GOLESCU, Î. 96. *Apa s-a micşorat.* POLIZU.

II. R e f l. (Cu sens durativ) A dura (mai) puţin, a scădea (în timp); a se mici[1] **(2).** Cf. m i c **(III).** Cf. PONTBRIANT, D.

III. T r a n z. şi r e f l. (Cu sens cantitativ) A face sau a deveni mai mic **(IV);** a (s e) m i c i[1] **(3),** a (s e) r e d u c e, a s c ă d e a; s p e c. a (se) reduce ca număr, ca plafon. *Spăşeaşte-me Doamne . . . că micşiurară-se deadevearele fii oamerilor.* PSALT. 17. *Scurtat-ai (micşurat-ai* H, î m p u ţ i n a t - a i C[2]*) dzilele vreamiei lui.* ib. 187. *Nu va putia giudeţul nice într-un chip să mai micşureadze certaria ce să dă la sodomie.* PRAV. 210, cf. 294. *Lui Antiohi Vodă i-au rămas rană nevendecată, că i s-au şi schimbat lucrurili şi i s-au micşurat schivernisala.* NECULCE, L. 177, cf. BELDIMAN, E. 46/1. *Departe de a se micşura numărul jertvelor, el încă au mai crescut.* AR (1 829), 130[2]/4. *De vor sta oile prea mult pe un lan de grîu, îl vatămă şi micşurează rodul.* I. IONESCU, C. 47/16. *Începură a striga: — Să micşureze dăjdiile!* NEGRUZZI, S. I, 154. *A micşora preţul.* PONTBRIANT, D.

IV. R e f l. (Cu sens intensiv) A deveni (mai) puţin intens, (mai) slab, (mai) scăzut; a se mici[1] **(4).** Cf. m i c **(V).** *Că den întrebarea lui încredinţară-se că să iaste o credinţă, ea se şi măreaşte şi micşurează.* CORESI, EV. 252. *Oricît gem ş-oricît suspin Rău-mi nu se micşoreşte.* I. VĂCĂRESCUL, P. 194/3. *Dulcea paserei cîntare ce treptat se micşurează.* NEGRUZZI, S. II, 15. *Durerea s-a micşorat.* PONTBRIANT, D., cf. CIHAC, I, 163. *Tata avea grijă să închidă uşa la sobă şi să micşoreze lumina lămpii.* PAS, Z. I, 174. *La răspîntii micşora viteza, suna şi vira cu prudenţă.* V. ROM. octombrie 1 954, 100.

V. 1. T r a n z. şi r e f l. (Învechit) A (se) umili; a (se) smeri; a (se) mici[1] **(5).** *Aude D*[umne]*zeul şi pleacă* (m a i *micşura-i-va* H) *ei.* PSALT. 106. *Cine să va înălţa pre sine, micşura-să-va.* N. TEST. (1 648), 30[r]/17. *Ce voi micşuraţi pre surumani, au nu bogaţii cu putearea lor vă năduşesc pre voi şi vă trag pre voi la leage?* ib. 177[r]/28, cf. BELDIMAN, N. P. II, 165/12, LB, POLIZU, BARCIANU, V., CIHAC, I, 163, DDRF.

2. T r a n z. (Învechit şi popular) A aduce o diminuare însemnătăţii, valorii, prestigiului (cuiva sau a ceva); a ştirbi. Cf. m i c **(VI 1).** *Înmicşurat-ai* (m a i *micşuraşi-l* H) *el cu neşchitu ceva de îngeri.* PSALT. 11. *Micşurează numele lui Hristos (ce se zice de-l face mic).* CORESI, EV. 496. *Cu puţinel îl micşură pre îns mai mic decăt îngerii, adecă pre om* (a. 1 643). BV I, 139. *Punevom ceia ce vom putea nevoinţă, însă nu că doară scrisorile altora de greşite să le arătăm sau în cevaş cinstea osteninţelor lor să micşurăm.* CANTEMIR, HR. 484. (În context figurat) *Bradul surpa teiul Cinstea micşorîndu-i.* TEODORESCU, P. P. 353. ✧ R e f l. p a s. *Cu aceasta nu să micşurează destoiniciia ceştii cărţi.* N. TEST. (1 648), 199[v]/14. ✧ R e f l. *Cît să slăbeşte sau să micşureadză cinstea stăpînului, îndată să şi lasă şi aleargă sluga la altul, care-i vede că-i mai cu puteri.* NECULCE, L. 162, cf. 148. ✦ R e f l. A decădea din rang, din importanţă. *Că . . . mai micşurămu-ne de toate limbile şi sem smeriţi prespre tot pămîntul astădzi dereptu păcatele noastre.* PSALT. 328. *De la o vreme încoace această breaslă s-au fost micşurat începînd acmu la această breaslă din oameni proşti.* GHEORGACHI, LET. III, 293/16, cf. CIHAC, I, 163. ✦ R e f l. A se înjosi. *Niciodată nu se va micşora un franţez să slujească pe lîngă o căpetenie de corsari.* CR (1 830), 32[1]/6.

— Prez. ind.: *micşorez.* — Şi: (învechit şi popular) **micşurá** vb. I; **micşorí** (prez. ind. *micşoresc)* vb. IV.

— V. **micşor.**

MICŞORÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) m i c ş o r a şi rezultatul ei; (rar) micire.

I. Reducere, diminuare a dimensiunii. Cf. m i c ş o r a **(I)**. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W. ✦ (Învechit) Însuşirea de a fi mic **(I)**. *Au năvălit mulţime multă la mănăstire şi nu mai încăpea pentru strîmtoarea şi micşorarea locului.* MINEIUL (1 776), 181r2/13. *Acest feli zidiri care nu să pun la samă din pricina micşurării lor.* AMFILOHIE, G. F. 300v/10. *Şi alte multe ce avea... le-am văzut întru acest sătucean, pe care harta nici că îl are, pentru micşorarea lui.* GOLESCU, Î. 129, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF.

II. Reducere a duratei; scădere. Cf. m i c ş o r a **(II)**. Cf. DDRF.

III. Reducere, scădere a cantităţii, a numărului, a plafonului. Cf. m i c ş o r a **(III)**. *Scădearea (micşurarea* HD*) dzilelor meale spure mie.* PSALT. 209. *De-are vria, de n-are vria, giudeţul iaste datoriu să micşureadze certaria celui mic... ce să dzice micşuraria certării.* PRAV. 261. *Să aibă... deplin numărul de breslaşi fără micşurare* (a. 1814). URICARIUL, IV, 186/5. *Micşorarea consumurilor specifice, micşorarea pierderilor de fabricaţie.* LEG. EC. PL. 205, cf. 425. ✦ (Cu determinări ca „preţ", „tarif" etc.) Ieftinire. *Micşorarea tarifelor la mărfuri.* ✦ (Învechit) *Micşorarea preţului monedei* = devalorizare. *Cheltuiala vieţii... după scumpetea de acum şi micşurarea preţului monedei* (a. 1 815). URICARIUL, IV, 118/16.

IV. Diminuare, atenuare, slăbire, scădere a intensităţii. Cf. m i c ş o r a **(IV)**. *Micşorarea luminii.*

V. (Învechit, în sintagma) *Micşorarea sufletului* = deprimare, descurajare, deznădejde. *Şi grăi Moisi... fiilor lu Israil şi nu ascultară pre Moisi de micşorarea sufletului* (d i n p r i c i n a d e z n ă d e j d i i B 1938, 64) *şi de faptele ceale greale.* BIBLIA (1 688), 42²/55. *Frica şi micşurarea sufletului său, aruncîndu-l în nişte trudnice gînduri, i-au rădicat cu totul pofta mîncării.* DRĂGHICI, R. 73/5. *I-au dat un oarecare curaj şi... înălţa mulţămiri către Dumnezău, căindu-să pentru micşurarea sufletului său.* id. ib. 116/12.

VI. 1. (Rar) Smerenie, umilinţă. Cf. m i c ş o r a **(V 1)**. *Miluiaşte-mă, Doamne, vedzi smerenia (micşurarea* H*) mea.* PSALT. 13, cf. 52, BARCIANU, V.

2. (Învechit) Diminuare a valorii, a prestigiului (cuiva sau a ceva); ştirbire; înjosire. Cf. m i c ş o r a **(V 2)**. *Cum va suferi micşurarea sîngur-născutului său fiiu cerescul împărat?* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 147r/10. *La oamenii mari, cu greu să poate răbda acelea ce aduc micşurare şi uitare cinstii numelui lor.* N. COSTIN, L. 330. *Legiuim paza acestui privilegiu nesmintit, fără cît de puţină micşurare* (a. 1 814). URICARIUL, I, 36. ✦ Situaţie umilă, modestă (a cuiva). *Măcar că eu am fost mai mic şi mai netrebnic decît toţi..., Dumnezeu n-au căutat la micşorarea şi netrebnicia mea.* ANTIM, P. 4.

VII. (Rar) Exprimare a diminutivului. *Sufixul latinesc „uceus"... se întrebuinţează... spre micşurare.* CONV. LIT. XI, 218.

— Pl.: *micşorări.* — Şi: (învechit şi popular) **micşuráre,** (învechit) **micşurírе** (PRAV. 340) s. f.

— V. **micşora.**

MICŞORÁT, -Ă adj. **I.** Care este sub dimensiunile obişnuite. Cf. m i c ş o r a **(I)**. *Îl privea, cu ochii micşuraţi, clătinînd din cap.* SADOVEANU, O. XI, 445.

II. Care a devenit (mai) puţin intens, (mai) slab; slăbit, scăzut. Cf. m i c ş o r a **(IV)**. *Şi subt lampa micşorată Faţa ta s-alege-n umbră, tristă şi îngîndurată.* CAZIMIR, L. U. 50.

III. 1. (Învechit) Umilit, smerit. Cf. m i c ş o r a **(V 1)**. (Substantivat) *Căută spre rugăciurea plecaţilor* (u m i l i ţ i l o r D, *micşuraţilor* H) *şi nu trecu rugăciurea lor.* PSALT. 209. ✦ (Învechit şi popular) Diminuat ca însemnătate, ca valoare spirituală. Cf. m i c ş o r a **(V 2)**. *În loc de o înmulţire de idei, de o deşteptare a duhului, am avea o ochire mărginită, un duh micşurat şi o înmulţire de pedanţi.* RUSSO, S. 66,

2. (Învechit) Degradat, decăzut. *În curţile lor vei veadea cămările pline de painjină, uşile ieşite din ţîţîn, ferestrile sparte, ogrădzile stricate, pităriile micşurate.* N. COSTIN, ap. GCR II, 12/4.

— Pl.: *micşoraţi, -te.* — Şi: (învechit şi popular) **micşurát, -ă** adj.

— V. **micşora.**

MICŞORĂTÁTE s. f. (Rar) Meschinărie, josnicie, micime **(3)**, deşertăciune. *Mi-a plăcut în persoana lui... disprеţul său pentru micşurătăţile lumei.* CONV. LIT. IV, 313, cf. LM.

— Pl.: *micşorătăţi.* — Şi: (învechit şi popular) **micşurătáte** s. f.

— **Micşora** + suf. *-ătate.*

MICŞORĂTÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care micşorează.

1. Cf. m i c ş o r a **(I)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., PONTBRIANT, D.

2. Cf. m i c ş o r a **(V 2)**. *Ne-au indignat cutezarea d-lui de a nu-şi cunoaşte greşeala şi de a se încerca să o acopere cu alta, deşi nu mai gravă, dar mai micşorătoare.* ap. GHICA, A. 771.

3. (Rar, despre sufixe) Diminutival. *Adaugă sufixul micşorător „-chen".* PUŞCARIU, L.R.I, 276.

— Pl.: *micşorători, -oare.* — Şi: (învechit şi popular) **micşurătór, -oáre** adj.

— **Micşora** + suf. *-(ă)tor.*

MICŞORÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. (Popular) Diminutiv (hipocoristic) al lui m i c ş o r. Cf. m i c ş o r **(II)**. Cf. VÎRCOL, V. 96. *Eram micşorel copil Şi-acum sînt moşneag bătrîn.* PAMFILE, C. T. 28.

— Pl.: *micşorei*, *-ele*. — Şi: (cu schimbare de suf.) **micşorícă** adj.
— **Micşor** + suf. *-el*, *-ea*. — **Micşorică**: cu schimbare de suf.

MICŞORÍ vb. IV v. **micşora.**

MICŞORÍCĂ adj. v. **micşorel.**

MICŞORÍME s. f. (Rar) **1.** (Cu sens dimensional) Micime **(1)**. *Spre patru părţi ale lumei Patru ferestre privesc... Al lor număr, micşorime, Cu a casei înălţime... Nu se învoiesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 130, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., DDRF.
2. (Cu sens cantitativ) Micime **(2)**. *Micşorimea zestrei ce aducea fata se compensa cu şansele de înaintare pe care le oferea înrudirea şi năşia ministrului.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 178.
3. (Cu sens calitativ) Micime **(3)**. *Slava sau micşorimea strămoşilor nu poate să adaoge nimic sau să scază la îmbunătăţirea noastră de acum.* HELIADE, O. II, 206. *A întîmpina greşeala unui frate abătut... nu e micşorime de răzbunare, ci o datorie sacră.* ap. GHICA, A. 773,cf. COSTINESCU. *Ce-ar zice eroii din vechime, Găsindu-se azi faţă cu-a voastră micşorime?* ALECSANDRI, T. II, 188. *Te împotriveşti fiindcă ai destulă micşurime de inimă.* I. NEGRUZZI, S. IV, 397.
— Şi: (învechit) **micşuríme** s. f.
— **Micşor** + suf. *-ime*.

MICŞUNEÁ s. f. Numele mai multor plante: **a)** (şi în sintagmele *micşunea de primăvară*, POLIZU, *micşunea galbenă*, GRECESCU, FL. 50, *micşunele ruginite*, DS) plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze de culoare verde-deschis, acoperite cu peri, cu flori plăcut mirositoare, galbene-aurii, bătînd, uneori, în brun; micsandră, viorea-galbenă, (regional) foaltine, levcoaie-galbenă *(Cheiranthus cheiri)*. Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 55, SIMIONESCU, FL. 395; **b)** (şi în sintagma *micşunele de cîmp*, BRANDZA, FL. 144) toporaş *(Viola odorata)*. Cf. COTEANU, PL. 30, LB., GRECESCU, FL. 85; **c)** tămîioară *(Viola jooi)*. Cf. BRANDZA, FL. 144, GRECESCU, FL. 85, 89; **d)** viorea-nemirositoare *(Viola hirta)*. Cf. BRANDZA, FL. 144, GRECESCU, FL. 85, 89; **e)** (şi în sintagma *micşunele de munte*, GRECESCU, FL. 88) trei-fraţi-pătaţi *(Viola tricolor)*. Cf. BIANU, D. S.; **f)** micsandră *(Matthiola incana)*. Cf. PANŢU, PL.; **g)** nopticoasă *(Hesperis matronalis)*. Cf. PANŢU, PL.; **h)** (în forma *micşinea*) popilnic-iepuresc *(Anemone hepatica)*. Cf. MARIAN, I. 393. *Flori, nu putrezitoare şi trecătoare şi lesne veştejitoare, precum sînt ale trandafirilor şi ale crinilor şi ale micşinealilor* (a. 1700). BV. I, 394, cf. COTEANU, PL. 30. *Micşunele roşii, albe, cărmizii, învoalte* (a. 1784). IORGA, S. D. VIII, 82, cf. LB. *Praf de rădăcină de micşunea.* PISCUPESCU, O. 308/3. *Îmi place micşuneaua, zambila, dulce floare.* ALEXANDRESCU, O. I, 278. *Veşmintele ei simple, dar bine tăiate, coafiura cea împănată cu roze şi micşunele.* FILIMON, ap. TDRG. *Cu miros de viorele, Trandafiri şi micşunele, Bate vîntul ţării mele.* HASDEU, R. V. 115, cf. BARCIANU, V., COSTINESCU, BARONZI, L. 138, CIHAC, II, 596, ISPIRESCU, L. 114. *Micşunele, micşunele! aud înapoia mea.* CONTEMPORANUL, V_2, 523. *Se duc la biserică... flori de văzdoage, boz, micşunele, busuioc.* PAMFILE, S. T. 53, cf. GÎRLEANU, L. 32. *Micşuneaua sau mixandra (Cheiranthus cheiri) este floare de grădină.* ŞEZ. XV, 85, cf. IORDAN, L. M. 193, NICA, L. VAM., BUJOREAN, B. L. 384. *Iubesc o porumbiţă... de-i miroase... buzele-a micşunele.* TEODORESCU, P. P. 319. *Acea mîndră fetişoară... Privind... Cum cresc micşunelele.* POP., ap. GCR II, 295. *Rămîi, găzdiţă, sănătoasă Ca o micşunea frumoasă.* PĂSCULESCU, L. P. 15. *Micşuneaua, cît de frumoasă, dar pînă-n vară nu ţine.* ZANNE, P. I, 218, cf. 279. *Cînd o face plopul mere şi răchita micşunele* (= niciodată). Cf. ISPIRESCU, L. 1, cf. ZANNE, P. I, 258, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. ✧ (În poezia populară, în formule fixe) *Foicică micşunea, Multă vreme nu trecea.* TEODORESCU, P. P. 506, cf. 273. *Frunzuliţă, micşunele, Pe sub lună, pe sub stele Trece-un cîrd de rîndunele.* SEVASTOS, C. 146. *Foaie verde micşunea, Ciobanii sosia Şi mi-l omora.* MAT. FOLK. 4. *Verde micşunea, Dar ei ce-mi făcea? Din spate zgîrcea, Curele plesnea.* PĂSCULESCU, L. P. 214. *Verde floare ş-o lalea, Ş-o lalea ş-o micşunea.* id. ib. 249. ✧ *Micşunea de munte* = **a)** plantă erbacee din familia violaceelor, cu frunze mici, rotunde-ovale, crestate, cu flori de culoare albastru-închis; toporaş, viorea, viorică *(Viola alpina)*. Cf. PANŢU, PL.; **b)** (la pl.) unghia-păsării *(Viola declinata)*. Cf. GRECESCU, FL. 88. *Micşunele gălbioare* = trei-fraţi *(Viola saxatilis)*. Cf. GRECESCU, FL. 88. *Micşunea galbenă* = viorele galbene *(Viola biflora)*. *Iată la o fereastră... cîteva rozete, o micşunea galbenă.* NEGRUZZI, S. I, 322, cf. GRECESCU, FL. 50. ✧ Compus: **micşuneaua-apei** (sau **-de-baltă**) = roşăţea *(Butomus umbellatus)*. Cf. BARCIANU, V., BRANDZA, FL. 435, GRECESCU, FL. 541, DAMÉ, T. 188.
— Pl.: *micşunele*. — Şi: (cu schimbare de suf.) **micşunícă** (PAMFILE, S. T. 210, GÎRLEANU, L. 32) s. f.; (învechit, rar) **mixoneálă** (COTEANU, PL. 30), (regional) **micşineá** s. f.
— Cf. tc. m e n e k ş e. — **Micşunică**: cu schimbare de suf.

MICŞUNÍCĂ s. f. v. **micşunca.**

MICŞUNÍU, -ÍE adj. (Rar) De culoarea micşunelei, „vioriu" (MARIAN, CH. 53). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., DDRF. *Micşuniu ca vioreaua.* ALR II 3403/928.
— Pl.: *micşunii*.
— **Micşunea** + suf. *-iu*.

MICȘURÁ vb. I v. **micșora.**

MICȘURÁRE s. f. v. **micșorare.**

MICȘURÁT, -Ă adj. v. **micșorat.**

MICȘURĂTÁTE s. f. v. **micșorătate.**

MICȘURĂTÓR, -OÁRE adj. v. **micșorător.**

MICȘURÍME s. f. v. **micșorime.**

MICȘURÍRE s. f. v. **micșorare.**

MICTIÚP s. n. v. **mehtup.**

MICURÁ vb. I. R e f l. (Prin vestul Transilv.) A se micșora **(I).** *S-o mnicurat apa = a scăzut apa.* CANDREA, Ț. O. 51.
— De la **mic.** Cf. m i c ș u r a.

MICURÚȚ, -Ă adj. (Prin Maram.) Diminutiv (hipocoristic) al lui m i c **(I 5).** *Un om mnicuruț.* CV 1 951, nr. 3—4, 43.
— Pl.: *micuruți, -e.*
— De la **mic.** Cf. m i c u ț.

MICUȘÓR, -OÁRĂ adj. v. **micșor.**

MICUTÉL, -EĂ, -ÍCĂ adj., s. m. (Popular) Diminutiv al lui m i c.
I. Adj. (Indică dimensiunea) **1.** Cf. m i c **(I 1).** Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 233, BUDAI-DELEANU, LEX. *Vulpea... s-au vîrît pre o gaură micutică.* ȚICHINDEAL, F. 92/8. *Foile îndesate... încep prin a fi micutele și îndată ating maxima întinderei.* GRECESCU, FL. 375. *Rusalim ce mi-ș făcea? Bagă mîna-n buzunariu Scoate micutel amnariu.* POP., ap. HEM 1 093, cf. ARH. FOLK. III, 43, A III 16, 18, GL. V. J.
2. Cf. m i c **(I 4).** *Cîn îi bad'ea năcăzît Iău îl cunosc pă păsît, Că-i pașu micut'el Și năcazu-i după el.* DENSUSIANU, Ț. H. 149.
3. Cf. m i c **(I 5).** *Talie micutică, ca 5—10 cent, înălțime.* GRECESCU, FL. 63. *Dragă mi-i lelița-naltă Că-mi dă gură peste poartă; Dar lelița micutea Rupe gardul pe colea, Și se fură De-mi dă gură.* HODOȘ, P. P. 169.
II. Adj. (Despre ființe) Cf. m i c **(II).** *Pruncuții cei micutei și... cei fără prihană.* ȚICHINDEAL, F. 139/12.
III. Adj. (Arată calitatea, valoarea) Cf. m i c **(VI 1).** Cf. LEX. MARS. 203.
IV. S. m. (Regional, la sg. art., eufemistic, în forma *micotel)* Unul dintre numele dracului (Brebu-Cîmpina). Cf. H XI 293.
— Pl.: *micutei, -ele.* — Și: (cu schimbare de suf.) **micutícă** adj.; (regional, **IV**) **micotél** s. m.
— Cf. m i c u ț e l. — **Micutică:** cu schimbare de suf.

MICUTÎ vb. IV. R e f l. (Prin Ban.) A se micșora. Cf. BL III, 130.
— Prez. ind.: *micutesc.*
— Cf. m i c, m i c u t e l.

MICUTÍCĂ adj. v. **micutel.**

MICUTILÁ vb. I. R e f l. (Prin nordul Olt.) A se micșora **(I);** a se gîrbovi. Cf. com. din VALEA JIULUI.
— Prez. ind.: *micutilez.*
— V. **micutel.**

MICÚȚ, -Ă adj., s. m. Diminutiv al lui m i c; mititel, micșor, (popular) micutel, micuțel, (regional) mititioc, michiț.
I. Adj. (Indică dimensiunea) **1.** Cf. m i c **(I 1).** *Ceriu... e plin de steale micuțe, lucitoare.* CALENDARIU (1 814), 80/10, cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V. *Gura micuță ca o vișină coaptă și fața albă și roșă ca mărul domnesc.* EMINESCU, N. 71. *Mînușița aia micuța ... nu putea să fie decît de fată.* ISPIRESCU, L. 20. *Să-mi cuprindă iar grumazul cu micuțele lui brațe.* VLAHUȚĂ, P. 63. *Se anină un clopoțel micuț.* MARIAN, Î. 100. *Mai tîrziu, cînd trandafirii erau singuri, nici purtați de mîini micuțe, nici înfipți la cingătoare, ei mi-au fost prigonitori.* GALACTION, O. 58. ✧ (Ca determinativ, urmînd după un nume de plantă sau de animal, indică specii sau varietăți ale acestora) *Mere d-ele micuță.* ALR II 6 095/141. *Bunzari mnicuț.* ib. 6 573/260.
2. Cf. m i c **(I 3).** *Vas mic.* ✧ (Cumulînd și sensul de înălțime redusă) *Căsuța... era micuță, joasă, acoperită cu stuh.* CONTEMPORANUL, IV, 41. *Dincolo de mal, sus, e casa lor; uite-o, așa micuță, cu brîul cel negru pe jos, pe la pereți.* MIRONESCU, S. A. 71. *Am o căsuță Micuță Și are mai multe ferești Decît casele împăratului* (Degetarul). GOROVEI, C. 129. *Am o căsuță Micuță, Văruită, Și pînă ce n-o spargi, Nu poți să intri-ntr-însa* (Oul). id. ib. 265.
3. Cf. m i c **(I 5).** *Nici micuță, nici năltuță, Numai bună de drăguță.* ALECSANDRI, P. I, 91. *Dragă mi-i mîndra micuță, Că la cîmp e hărnicuță.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 431. *Bade, mîndruleana ta E naltă ca secera Și galbină ca ceara Eu-s micuță ca grîu Și roșie ca focu.* DOINE, 161, cf. ALR SN I h 113.
II. Adj. (Despre ființe) Cf. m i c **(II).** *Găsiră un pui micuț de șarpe.* ISPIRESCU, ap. GCR II, 354. *Drăguțul nu-i nici drăguț, Ci-i un copilaș micuț, Nici nu știe săruta Pînă nu l-oi învăța.* HODOȘ, P. P. 181. ✧ (Substantivat) *Mama-i la mijloc îngropată, Iar frate-meu alăturea îndată, Pe mine să mă pui mai la o parte... Micuțul aici la sînul drept.* GORUN, F. 207. (E x p r.) **De micuț** = de copil, din fragedă vîrstă; de mic, de micșor, (popular) de micuțel. *De micuț îl dase doamna la carte.* ODOBESCU, S. III, 177. *Alei slugă, fătul meu, Ce mă muști tu așe rău Doar nu te-ai făcut dulău? De micuț eu*

te-am avut Și tu asta n-ai făcut! POMPILIU, ap. GCR II, 292. *De micuț m-ai botezat, De mare m-ai cununat.* MARIAN, SA. 36. *Acela-i năcaz, Care de micuț l-ai tras.* RETEGANUL, CH. 10.

III. Adj. (Indică durata) Cf. m i c **(III).** *Pîn-aveam și eu drăguță, Îmi părea noaptea micuță.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 163.

IV. S. m. (Regional; la sg. art., eufemistic) Unul dintre numele dracului. *Alte nume ale dracului sînt: Bală . . ., micuțul.* HEM 508, cf. COMAN, GL., ALR II/I MN 95, 2 744/260.

— Pl.: *micuți, -e.*

— **Mic** + suf. *-uț.*

MICUȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. (Popular) Diminutiv al lui m i c u ț.

I. (Indică dimensiunea) **1.** Cf. m i c u ț **(I 1).** Cf. LM, DDRF, GRECESCU, FL. 234. *Îți aduceam colăcei, Nu prea mari, cam micuței.* MARIAN, NU. 768. *Scoate micuțel amnar.* RETEGANUL, TR. 21. *Dă-m sabia ascuțită, Sulița mia otrăvită, Buzduganul micuțel.* ALEXICI, L. P. 101.

2. Cf. m i c u ț **(I 3).** *Omul micuțel Face gardul frumușel* (Acul). GOROVEI, C. 1.

II. (Despre ființe) Cf. m i c u ț **(II).** *Martine, Martine! Am văzdut eu bine Că mă lași pe mine Cu pui micuței Și prea prostănei.* MARIAN, Î. 123, cf. 127. ✧ (Substantivat, în e x p r.) **De micuțel** = de micuț, v. m i c u ț **(II).** *Fost-o-n fiĉor și o fată . . . S-or iubit de mńicuței.* ALEXICI, L. P. 173.

— Pl.: *micuței, -ele.* — Și: (cu schimbare de suf.) **micuțícă** adj.

— **Micuț** + suf. *-el, -ea.* — **Micuțică:** cu schimbare de suf.

MICUȚÍCĂ adj. v. **micuțel.**

MICUȚÍE s. f. (Învechit, neobișnuit) Faptă meschină, josnică. V. m i c i m e. *Unul cere, altul nu dă, unul vra și altul ba, Deșertăciuni și micuții, încît nu mai întreba.* BELDIMAN, E. 43/26.

— Pl.: *micuții.*

— **Micuț** + suf. *-ie.*

MID s. n. v. **mied.**

MIDAGLIÓN s. n. v. **medalion.**

MIDÁLIE s. f. v. **medalie.**

MIDALIÓN s. n. v. **medalion.**

MÍDĂ s. f. v. **midie.**

MÍDĂR subst. (Învechit) **1.** Corset. *1 cot mătat . . . pentru midăr* (a. 1 750). IORGA, S. D. XII, 59.

2. Vestă; ilic. *11 coț[i] fizău de mătasă la midăr, verd[e] să fie ca mustra* (a. 1 778). FURNICĂ, I. C. 88.

— Pl.: ?

— Din germ. **Mieder.**

MIDHÁI s. m. (Iht.; regional) Mihalț **(1)** *(Lota lota).* Cf. KLEIN, D. 379, BUDAI-DELEANU, LEX., DDRF, MARIAN, INS. 53, ANTIPA, F. I. 87, ATILA, P. 504, BĂCESCU, P. 39, 121, 133, ȘEZ. II, 42, VII, 2, H X 152, 571, XII 288, ALR I 1 746/227.

— Pl.: *midhai.* — Și: **midhár** (com. MARIAN, S.C. ȘT. IAȘI, 1 958, 147, GLOSAR REG.), **midrihări** (S.C. ȘT. IAȘI, 1 958, 47), **milhăriu** (ALR I 1 746/341), **mithái** (DAMÉ, T. 128, BĂCESCU, P. 37, 120, 121, H X 4, 21, 45, 76, 107, 583, ALR I 1 746/576, ALR II 6 239/228, MAT. DIALECT. I, 181), (învechit) **mithál** (DRLU) s. m.

— Etimologia necunoscută. Cf. m i h a l ț, m i d h o c.

MIDHÁR s. m. v. **midhai.**

MIDHÓC s. m. (Iht.; regional) Mihalț **(1)** *(Lota lota).* Cf. ANTIPA, F. I. 87, ATILA, P. 504, BĂCESCU, P. 121. *Mihalțul este căutat de cunoscători . . . În Moldova de sus i se mai spune mîntuș sau mihoc.* C. ANTONESCU, P. 84.

— Pl.: *midhoci.* — Și: **mihóc** s. m.

— Etimologia necunoscută. Cf. m i h a l ț, m i d h a i.

MÍDIE s. f. Animal marin comestibil din încrengătura moluștelor, asemănător cu scoica, cu corpul închis între două valve ovale *(Mytilus edulis).* Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Au găsit mulțime de stridii și midii.* DRĂGHICI, R. 90/21, cf. BULETIN, F. (1 843), 139²/24, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 675, COSTINESCU, DDRF, ANTIPA, P. 278. *La noi se mănîncă multe midii, preparate în diferite forme.* BIANU, D. S. *Cînd nu găsești midii, prinde loc și scoică* (= cînd nu poți obține ceea ce dorești, te mulțumești și cu mai puțin). ZANNE, P. I, 553, cf. 136.

— Accentuat și: *midíe.* — Pl.: *midii.* — Și: (învechit) **mídă** s. f. LB, POLIZU, BARCIANU, V.

— Din ngr. **μύδι,** tc. **midye.**

MIDINÉTĂ s. f. Tînără lucrătoare sau vînzătoare în magazine sau în ateliere de croitorie și de mode din Paris. Cf. BUL. FIL. VI, 18.

— Pl.: *midinete.*

— Din fr. **midinette.**

MIDRIHÁRI s. m. v. **midhai.**

MIDVÍDĂ s. f. (Regional) Coropișniță *(Gryllotalpa vulgaris)* (Straja-Rădăuți). Cf. DR. IX, 436, ALR I 1 892/388.

— Pl.: *midvide.* — Și: **nidvíz** subst. ALR I 1 892/388.

— Cf. ucr. м е д в е д и к.

MÍE num. card., s. f. **I.** Num. card. (Adesea în componența unor numerale cardinale com-

puse) Numărul care, în numărătoare, are locul între 999 şi 1 001.

1. (Cu valoare adjectivală; de obicei, precedă substantivul determinat, de care este legat prin prep. „de") *Scoseşi întru pustie patru mie de bărrbaţi.* COD. VOR. 36/17, cf. 168/11. *Mîncători era ca cinci mie de bărbaţi.* CORESI, EV. 256, cf. 282, 327. *O mie de anii ca o dzi.* id. L. 185/2. *Într-aceá dzi cădzură ... aşa ca la trei mie de bărbaţi* (a. 1 582). GCR 78/22. *Cu 10 pîini cinci mie de năroade sătură* (a. 1 642). CP 369/28. *Un om era datoriu altuia o mie de talanţi* (a. 1 642). GCR I, 95/37, cf. 96/5. *Iară carii mîncară era patru mie de oameni.* N. TEST. (1 648), 21r/1. *Au săturat cu 5 pite cinci mii de oameni* (a. 1 678). GCR I, 238/10. *O mie de ani Doamne întru ochii tăi, ca dzua de ieri care au trecut* (a. 1 692). id. ib. 296/37. *O mie şi o sută de zloţi tătărăşti* (a. 1 785). URICARIUL, XXV, 11, cf. ŞINCAI, HR. II, 62/22. *Nectenav mărturiseaşte că e datoriu o mie de talanţi lui Lichir* (a. 1 812). GCR II, 210/16, cf. URICARIUL, XXV, 289, BUDAI-DELEANU, LEX., LB, BARCIANU, V., COSTINESCU. *Era ... îmbrăcat: Cu antereu de canavaţă Ce se ţinea numa-n aţă Şi cu nădragi de anglie Petece pe ei o mie.* CREANGĂ, P. 148, cf. SIMIONESCU, F. R. 404. *Trece unul, zece, o sută, o mie ... de valuri.* GALAN, Z. R. 382. *Vai, mîndruţo, gura ta Pentru multe nu o-aş da: Pentr-un galben, pentru doi, Pentru două mii de boi.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 26, cf. ISPIRESCU, L. 36. *Mai bună e o bucată de pîne goală, în pace, decît o mie de dulcеţuri cu ceartă.* ZANNE, P. IV, 53, cf. II, 822. *Decît o mie de ani răi, mai bine unul bun.* DDRF. *Aduci pe dracul în casă cu lăutari şi apoi nu-l poţi scoate cu o mie de popi,* se spune, în glumă, despre o nevastă nepotrivită. Cf. ZANNE, P. VI, 579. (Prin exagerare) *Îţi cer o mie de iertări.* NEGRUZZI, S. I, 47. *A împăturit gînditor demisia în patru, în opt, în şaisprezece, a rupt-o repede, dar meticulos, într-o mie de bucăţele.* GALAN, B. I, 27. (E x p r.) **Îl trec o mie de năduşeli** (sau **de sudori**), se spune despre cineva care izbuteşte cu mare greutate să facă ceva sau care se află într-o situaţie dificilă. Cf. ZANNE, P. II, 645. ✧ (Cu elipsa substantivului determinat) *Roata D*[umne]*zeului înturearecu şi înturearecu în o mie rodeaşte-se.* PSALT. 128. *Dentre voi vor goni pre o sută pre zeace mii* (a. 1 560). GCR I, 4/8. *Cînd amu au o sută de talanţi, nu foarte sînt săraci, ce încă şi o mie jeluiesc.* CORESI, EV. 431, cf. 1. *Las'că te fac eu s-o cunoşti şi dintr-o mie.* CREANGĂ, P. 271. *Sută, cum laşi tu pe unul munca ta să o mănînce Şi tu, mie, cum laşi suta în durere să te-mbrace?* BELDICEANU, în CV 1 950, nr. 5, 18. *D-amiazi pînă în chindie Tăia Novac şapte mie.* POP., ap. GCR II, 304. *Tu te duci, bade sărace. Eu cu dorul tău ce-oi face? — Da tu, mîndr-ai face bine, Că mai sînt voinici ca mine! — Lasă, bade, las' să fie Chiar o sută, chiar o mie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 109. (Prin exagerare) *Bolnavul zice o mie, Doftorul face ce ştie.* PANN, P. V. III, 140/3. *Mai bine o pasăre în colivie decît o mie pe casă.* ZANNE, P. I, 580. *Dă cu o mînă şi ia cu o mie.* id. ib. II, 240. (În formule fixe, în poezia populară) *Frunză verde dintr-o mie, Altul nu-mi trebuie mie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 35. *Floricică dintr-o mie, Pusu-şi-o mîndra mînie, De dor nu vrea să mai ştie!* id. ib. 164. (E x p r.) **Dintr-o mie să pui mîna pe el** (sau **pe ea**), se zice despre un om mîndru, falnic. CIAUŞANU, GL. **Îi dă** (cuiva) **o mie înainte,** se spune despre un om foarte priceput, inteligent. Cf. ZANNE, P. V, 426. ✦ (La pl.; adesea prin exagerare, indică un număr foarte mare, nedeterminat) *Pomeni în veacu leagea sa cuvîntu ce dzise în mii de neamuri.* PSALT. 218, cf. 256. *În mii de griji slăbeaşte-şi sufletul.* CORESI, EV. 289, cf. 3, 234, 282. *Vreadnic de mii de laude eşti.* BIBLIA (1 688), [prefaţă] 8/12. *Mii de dezmierdări deşarte* (a. 1 750). GCR II, 47/30. *Amfilog împărat ... au plecat la Ierusalim cu atîte mii de oşti* (cca 1 750). id. ib. 55/34. *Deaca în gura a doi sau trei stă şi să află adevărul, cu cît mai mult cînd cu mii de guri îi strigă lumea.* MOLNAR, RET. 100/8. *Cum iarăşi întîmplarea a putut să întocmească minunata orînduială a stelelor, a planeţilor şi a cometilor care de mii de ani păzesc între dînşii aceeaşi depărtare.* MARCOVICI, C. 12/24, cf. 16/9. *Între mii de dobitoace, o, ce multă felurime!* CONACHI, P. 269, cf. 104, 275. *Căci mii de glasuri stinse d-al tiraniei fer În strigări dureroase s-au înălţat la cer.* ALEXANDRESCU, M. 10. *Mii de duhuri ies la lună.* ALECSANDRI, P. I, 12. *Mii de fluturi mici, albaştri, mii de roiuri de albine Curg în rîuri sclipitoare peste flori de miere pline.* EMINESCU, O. I, 85. *Şi căi de mii de ani treceau În tot atîtea clipe.* id. ib. 176. *Cînd tăia tata porcul şi-l pîrlea şi-l opărea şi-l învălea iute cu paie ... eu încălecam pe porc deasupra paielor şi făceam un chef de mii de lei.* CREANGĂ, A. 41. *Îi venea să se dea la umbră sub cîte un copaci ... în care miile de paseri cîntau fel de fel de cîntece.* ISPIRESCU, L. 17. *Sar în joc ştergare albe, Rîd la soare mii de salbe.* BELDICEANU, P. 56. *Mii de cai în herghelie.* EFTIMIU, Î. 14. *Se plantează astăzi atîtea mii ... de flori.* CONTEMP. 1 961, nr. 782, 1/4, cf. ŞEZ. V, 106. (Întărit prin repetare) *Podu Mogoşoaiei era înţesat de mii şi mii de oameni.* CAMIL PETRESCU, O. II, 508. ✧ (Cu elipsa substantivului determinat) *Că mai bire o dzi în curţile tale decătu mii.* PSALT. 174. *Cădea-va de partea ta mii şi înturearece de-a dereapta ta.* ib. 191, cf. 316. *Cum goneaşte unul mii şi doi rădică untunearece.* CORESI, ap. GCR I, 16/9, cf. id. EV. 194, 274. *Pe poduri ferecate Trec mii nenumărate Şi le taie capetele Şi le schimbă numele* (Moara). FUNDESCU, ap. GCR II, 370. (Întărit prin repetare) *Opt se pornesc, Patru se-ntîlnesc, Mii şi mii se clatină* (Berbecii, cînd se bat). GOROVEI, C.

22. (Loc. adv.) **Cu miile** (sau, rar, **cu mia**) = în cantitate sau în număr foarte mare. *Dumnedzău le adaoge cu miile binele şi darurile.* VARLAAM, C. 279, cf. LB, BARCIANU, V., DDRF. *În două părţi infernul portalele-şi deschide, Spre-a încăpea cu mia răsufletele hîde Tiranilor ce pier!* EMINESCU, O. I, 25. *Fluturi cu miile joacă pe cîmpie.* IOSIF, P. 61. ✧ (Şi la sg.; în corelaţie cu „sută") *Femeile ştiu să spună o mie şi o sută de nimicuri într-un mod mult mai interesant decît spun bărbaţii lucrurile cele mai serioase.* CARAGIALE, O. I, 231. *Lupul frică n-are de mii şi sute de oi.* ZANNE, P. I, 150. *Mii şi sute de întîmplări de la mînă pînă la gură.* id. ib. II, 242. (Cu elipsa substantivului determinat) *Dintr-o sută ş-o mie Numai una-mi place mie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 100. *Frunză verde-a mărului Nu crede feciorului . . . Că te pune pe-un genunche Şi-ţi tot minte mii şi sute.* id. ib. 276. *Mai bine un iepure şi-n mînă, de cît mii şi sute prin crînguri.* ZANNE, P. I, 489. (Loc. adv.) **Cu mia şi cu suta** = în cantitate sau în număr foarte mare. *Cu mia şi cu suta Gălbănaşi ţ-oi număra.* ŞEZ. IV, 225. (Expr.) **A avea o mie şi o sută pe cap** = a avea foarte multă treabă sau griji, necazuri etc. Cf. CIAUŞANU, GL.

2. (Numărul abstract corespunzător) *Trec la periodul următor, carile este a miilor.* ASACHI, E. I, 6/2. *Mia este şi ea considerată ca o unitate.* CLIMESCU, A. 10.

3. (Intră în componenţa numeralului adverbial corespunzător) Cf. LB, DDRF. *Am o grebliţă Cu cinci dinţişori, Pre zi îm trebe De o mie de ori* (Mîna). GCR II, 369. ✧ (Prin exagerare) *Aflarea tiparului, mulţumită, de o mie de ori mulţumită aceluia care cel dintîi a găsit această artă.* KOGĂLNICEANU, S. A. 53. *Decît aşa viaţă, mai bine moarte de o mie de ori.* CREANGĂ, P. 222, cf. 118. *Ţi-am spus noi sau nu ţi-am spus de-o mie de ori să nu mai lucrezi de capul tău?* PREDA, D. 134, cf. 34. ✧ (La pl.; prin exagerare, indică un număr foarte mare, nedeterminat) *Repetează de mii de ori ideea sa.* HELIADE, O. II, 20. *Un prilej de întîlnire De mii de ori îl aprinde.* CONACHI, P. 84, cf. 102. *O slujnică . . . vede . . . furca cea minunată torcînd singură fire de aur, de mii de ori mai subţiri decît părul din cap.* CREANGĂ, P. 96.

4. (Popular, cu valoare de numeral ordinal) *Omulăl d-o mie.* ALR II 2 339/79, cf. 2 339/191, 284, 531, 812, 899, 987. ✦ (În componenţa numerelor care indică anii calendaristici, pe lîngă substantivul determinat „an") *Era şi cursul anilor cel de la mîntuire O mie şi şase sute şi noao zeci şi noao* (a. 1 700). GCR I, 332/11. (Cu elipsa substantivului determinat) *În o mie nouă sute patruzeci şi cinci a luat sfîrşit cel de-al doilea război mondial.*

II. S. f. (Ieşit din uz) Bancnotă a cărei valoare era de o mie (**I 1**) de lei; (familiar) miar (**2**).

— Pl.: *mii* şi (învechit şi regional) *mie.*

— Lat. **milia** (pl. lui *mille*).

MIED s. n. **1.** (Popular) Băutură alcoolică preparată din miere şi apă; hidromel, (regional) mursă. *Alexandru Vodă . . . pentru satul Dragoslavele, scutindu-l . . . şi de mied şi de ceară şi de boi* (a. 1 625). IORGA, S. D. VII, 23. *Vin pretutinderea nimărui nu lipseşte, miere multă şi bună, de care fac mied aşa de bun, cît se potriveşte marmaziului.* SIMION DASC. LET. I A, 38/37. *S-au dat adălmaş zeci vedr[i] med* (a. 1 684). ŞTEFANELLI, D. C. 9, cf. ANON. CAR. *Cei mai mulţi meşteşuguiesc băutura, mîngîindu-şi pohta lor, unii cu bragă, alţii cu bere . . . alţii cu mied.* ANTIM, P. 145. *M-am prins . . . să nu beau vin, nici rachiu, nici mied* (a. 1 730). IORGA, B. R. 330. *Cîte 2 bani de vadra de vin şi de mied* (a. 1 741). id. S. D. VI, 219. *15 lei au luat de pe un polobocel cu med* (a. 1 742). BUL. COM. IST. I, 258. *Oţăt de med* (a. 1 792). URICARIUL, IV, 131. *Băutura . . . meadului, a berei numai de a dumisale să se vîndă* (a. 1 795). ib. I, 145. *Tirah . . . aflînd mult med în Bulgaria, a căruia dulceaţă şi putere încă nu o ştia, s-au îmbătat.* ŞINCAI, HR. I, 202/14, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., TOMICI, C. A. 165/14, LB. *Să nu beai vin, nici mied.* ALEXANDRIA, 7/19, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V. *Un bătrîn ce sta-ntr-un colţ de masă Ridică cupa lui cu mied.* EMINESCU, O. IV, 105. *Miedul curge mai vesel şi mai plin În cupele făcute din coarne-ncăpătoare De bou.* COŞBUC, B. 171, cf. id. P. I, 161. *Şipuşor de vin sau mied.* MARIAN, S. R. II, 75, cf. id. INS. 147. *Să sapi o groapă ca de-un cot în cruce Şi morţilor să-nchini într-însa . . . Întîi să fie mied, apoi vin dulce.* MURNU, O. 176. *Românii din Bucovina trimit . . . pe la vecini . . . cofiţe . . . pe cari le umple cu apă proaspătă, mied, lapte dulce.* PAMFILE, S. V. 9. *Miedul (medul), midul . . . este o băutură căpătată din spălarea fagurilor, după ce li s-a stors mierea, în apă.* id. I. C. 96, cf. id. S. T. 50. *Numai cei bogaţi beau vin . . . săracii vor fi băut sau bere tracică . . . de care vor fi ştiut să facă şi ei, sau mied, întrucît aveau miere din belşug.* PĂRVAN, G. 138. *Timofte prisăcarul mi-a dat să cinstesc mied vechi de patru ani.* SADOVEANU, Z. C. 39. *Mă încumet a închina această cupă de vin acruţ amestecat cu mied.* C. PETRESCU, R. DR. 19, cf. H IX 62, X 355, ŞEZ. V, 106. *Am băut la moşu nişte mied, de ne-am îmbătat cu toţii.* BOCEANU, GL. *Pare-mi, mîndră, că te văd Prin pădure, prin făget, Aducînd borcut şi mied.* BUD, P. P. 34. *Fete văd, feciori nu văd, Că s-o dus a bea la mied. . . Miedu-o fost pipărat Ş-o băut şi s-o-mbătat.* BÎRLEA, C. P. 225, cf. TODORAN, GL., CHEST. VI 162/22, ALR I 1 690, 1 718, A V 15, 22. ✦ (La pl.) Soiuri, feluri de mied (**1**). *Duca Vodă . . . cumpăra miere . . . şi ducea la Ucraina de făcea mieduri de vîndea.* N. COSTIN, LET. II, 24/35. *Vărsa medurile şi vinurile de prin poloboace.* NECULCE, L. 244.

2. (Regional) Must (ALR I 1 718/227, 345) de struguri (REV. CRIT. IV, 338).

— Pl.: **(1)** *mieduri.* — Şi: (regional) **mid,** (învechit şi regional) **med,** (învechit) **mead** s. n.
— Din v. sl. мєдъ „miere". Cf. ucr. мед.

MIEDÁR s. m. (Învechit, rar, cu sens neprecizat, probabil) Producător sau negustor de mied. Cf. ANON. CAR.
— Pl.: *miedari.*
— **Mied** + suf. *-ar.*

MIEDUNIŢĂ s. f. Numele unei plante nedefinite mai de aproape; „plantă de pădure" (com. din STRAJA-RĂDĂUŢI). *Frunză verde mnieduniţă Mărită-mă, măiculiţă!* MARIAN, H. 23, cf. id. NU. 6.
— Accentul necunoscut. — Pl.: *mieduniţe.*
— Etimologia necunoscută.

MIEIŞÓR s. m. (Rar) Mielușel **(I 1).** *Două cîrduri de albi meişori Şed roată-n ţărcuşor* (Dinţii). GOROVEI, C. 133.
— Pl.: *mieişori.*
— **Miel** + suf. *-işor.*

MIEÎŢĂ s. f. (Învechit) Mielușea. V. m i e l u ş e l **(I 1).** Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., ALEXI, W.
— Pl.: *mieiţe.*
— De la **mia.**

MIEL s. m. **I. 1.** Puiul (de sex masculin al) oii, de la naştere pînă la doi ani. V. c î r l a n, c î r ţ a r, n o a t e n. *Ca întru înturearece miei graşi, aşa se fie cumândarea noastră între tire astădzi.* PSALT. 328, cf. 314. *Şi sătură ei de grîul satelor, supseră miarea den piatră . . . , unt de vacă şi lapte de oaie cu grasul mieilor.* CORESI, ap. GCR I, 15/21. *Oi cu miei* (a. 1626). GCR I, 74/33. *Ş-au spălat veşmintele sale şi le-au înălbit în sîngele mielului.* N. TEST. (1648), 309r/9. *Aduceţî-i cu miei graşi, Domnului şi slavă.* DOSOFTEI, PS. 86/13. *Masa cea de taină iaste gata, mielul . . . pentru tine să junghe* (a. 1691). GCR I, 293/25, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 187, MAN. GÖTT. 132, BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Lupii şi mieii nu vorbesc.* HELIADE, O. II, 73. *Cît sînt ele ruşinate, Sărmănelele femei, La bărbaţi ele sînt date Spre jertfire, ca pe mei.* MILLO, în PR. DRAM. 333. *Mieii sprinteni pe colnice fug grămadă-n răpigiune.* ALECSANDRI, P. III, 33, cf. JIPESCU, O. 48. *Îi aducea pe cel mai frumos dintre mieii priori.* SLAVICI, N. I, 36. *A fost odată ca niciodată, . . . de cînd se luau de gît lupii cu mieii.* ISPIRESCU, L. 1, cf. 208, LIUBA-IANA, M. 110. *Cînd fată oile, partea bărbătească se cheamă miel.* ŞEZ. VII, 192. *Carnea de miel (între 2—6 luni) este plăcută la gust.* BIANU, D. S. 516. *Mieii bolnavi se freacă la foale cu oloiu de sămînţă.* PĂCALĂ, M. R. 271. *Mieii fătaţi . . . sînt lăsaţi pînă în săptămîna moşilor cu mamele lor.* DIACONU, P. 12, cf. 37. *Oile cu miei sînt băgate în strungă.* GR. S. VI, 53. *Lupul, mielul, leul . . . Stau în fabulă, de sfadă, ca la teatru, cîte doi.* ARGHEZI, S. P. 9. *Partea bărbătească se zice mel, cîrlan, berbec.* H III 96. *Măi mocane, oaia mea a fătat trei miei.* ib. XIII 348, cf. I, II, III, IV, V, VIII$_2$, IX, XIII, XV, XVI, XVIII. *Uşte-mi-se cununa Ca cîmpu primăvara, Cînd oile sînt cu miei.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 243. *Uşurelu-s uşurel, C-am mîncat carne de miel.* id. ib. 364, cf. ALR I 377, 1772, 1773, 1775, 1776, 1778, 1780, 1849, ALR SN I h 251, A I, II, III. *Mielul blînd suge la două oi (sau mume).* PAMFILE, J. II, 154. *Între lup şi între miel, credinţă nu se păzeşte.* ZANNE, P. I, 513. *Nici oaia cu doi miei, nici lupul flămînd.* NEGRUZZI, S. I, 249, cf. ZANNE, P. I, 513. *Lupul, unde a mîncat mielul, nouă ani cearcă a-şi găsi hrana.* ZANNE, P. I, 517. *Tot mielul pe piciorul lui se spînzură* (= fiecare pasăre pe limba ei piere, v. p a s ă r e). id. ib. 554. *Mielul, după ce e slab, are şi coada lată.* id. ib. *Am luat un miel şi m-am văzut chel,* se spune despre copiii care sînt tunşi pînă la piele. Cf. id. ib. II, 518. *Şi mielul bine fript şi frigarea să nu arză.* id. ib. III, 663. *Am un ocolaş Plin de miei albi* (Dinţii). GOROVEI, C. 132. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Munţii giucară ca berbecii oilor şi dealurile ca mieii oilor.* PSALT. HUR. 99r/9, cf. PSALT. 242, 243, CORESI, PS. 321/5. *Ca un miel de giungheat pentru păcatele noastre.* VARLAAM, ap. GCR I, 104/37. *Iorgachi visternicul venisă . . . de bună voie, ca un miel spre giunghere.* M. COSTIN, LET. I, 326/22. *Acestu Dosofteiu mitropolit . . . multe limbi ştie . . . şi altă adîncă carte şi-nvăţătură . . . şi blînd ca un miel.* NECULCE, L. 98, cf. PAMFILE, J. I, 127, H XIV 106. ✧ (Regional) *Miel sugărel* v. s u g ă r e l. *De-a mielul* = numele unui joc de copii, care constă în azvîrlirea unui băţ astfel ca acesta să atingă pe rînd pămîntul cu cele două capete. Cf. PAMFILE, J. I, 53. (Regional) *Zăpada* (sau *omătul, neaua) mieilor* sau *zăpada la miel* = mielușei. V. m i e l u ş e l **(II).** *Ş-au să ne mai bată viscole, căci trebuie să vie asupra lumii omătul mieilor.* SADOVEANU, B. 92, cf. ALR II 2440/64, 102. ✧ E x p r. **A umbla ca mielul orbului** = **a)** a umbla neîngrijit. Cf. ZANNE, P. IX, 663; **b)** a umbla fără rost. Cf. id. ib. **A avea somnul mieilor** = a dormi mult. Cf. PAMFILE, J. II, 154. **A se face miel de ghindă** = a fi lipsit de caracter. ZANNE, P. IX, 663. ✦ Epitet dat unei persoane bune şi blînde. Cf. LM, DDRF, ZANNE, P. VI, 684. ✧ (În limbajul bisericesc) *Mielul lui Dumnezeu* (sau *Domnului)* = Isus Hristos. *Iată mielul lui Dumnezeu carele ridică păcatul lumei.* ANTIM, P. 27, cf. LM. ✦ Carne de miel **(I 1).** *Ospătarul le dete borş cu miel.* NEGRUZZI, S. I, 280. ✦ Blană de miel **(I 1).** Cf. LB. *Un cap cu plete de o sălbătăcită neregularitate, înfundat într-o căciulă de miel.* EMINESCU, N. 33. *S-a ivit un voinicel . . . Cu cuşmă creaţă de miel.* ŞEZ. I, 10.

2. P. g e n e r. (Rar) Puiul (de sex masculin al) altor animale decît oaia. *Această lamă fiind parte femeiască şi întîmplîndu-să a ave doi mei, îi urma maicei lor.* DRĂGHICI, R. 99/19. *Mielul caprei.* GL. V. J.

II. 1. (Regional, în sintagma) *Miel negru* = motiv decorativ cusut cu lînă neagră pe gulerul şi pe mînecile cojocului. *Pe guler se coase mielul negru din lînă măruntă.* PĂCALĂ, M. R. 513. *Tot cu miel negru şi cu umplutură se provăd şi braţele şi mînecile.* id. ib.

2. (Neobişnuit, în sintagma) *Mielul cel de aur* = numele unei decoraţii spaniole; lîna de aur. *Filip II craiul Ispaniei... au dăruit pe Sigismund Batori cu mielul cel de aur... şi i l-au şi acăţat pre piept cu mare pompă.* ŞINCAI, HR. II, 265/21.

— Pl.: *miei.*

— Lat. **agnellus.**

MIELÁR s. m. (Popular) Păstor de miei. V. m i o r a r. Cf. LB, POLIZU, LM. *Acest vătav rînduieşte care dintre păcurari... să păzască miei şi acesta să numeşte mielariu.* LIUBA-IANA, M. 109. *Pentru paza fiecărui ciopor erau rînduiţi ciobanii... cari purtau diferite nume după cioporul unde serveau. La miei erau „mielarii".* DRAGOMIR, O. M. 11, cf. H IX 284. *Cînd se bagă oile în lapţi, se despart mieii şi se ţîpă la mielar timp de 6 săptămîni.* CHEST. V 16/53, cf. 25/32, 56, 96, 97, 29/48, 31/61, A II 6.

— Pl.: *mielari.*

— **Miel** + suf. *-ar.*

MIELĂREÁ s. f. Arbust decorativ, cu flori de culoare violetă, frumos mirositoare *(Vitex agnus castus).* Cf. LB, POLIZU, LM, DDRF, BARCIANU, PANŢU, PL., CADE, DM.

— Pl.: *mielărele.*

— **Miel** + suf. *-ărea.*

MIELĂREÁSĂ s. f. (Rar) Păstoriţă de miei; (rar) mielăriţă[2]. Cf. LM.

— Pl.: *mielărese.*

— **Mielar** + suf. *-easă.*

MIELĂRÍE s. f. (Regional) Ţarc pentru miei (Beclean-Dej). Cf. ALRM SN I h 264/260.

— Pl.: *mielării.*

— **Miel** + suf. *-ărie.*

MIELĂRÍŢĂ[1] s. f. (Popular) Căpuşă *(Ixodes ricinus).* Cf. LB, POLIZU, BARCIANU, V., GHEŢIE, R. M., N. LEON, MED. 84, ALEXI. W., VICIU, GL., CHEST. V 168/18, 121, ALR I 1 206/51, 63, 251.

— Pl.: *mielăriţe.* — Şi: (regional) **milăríţă** s. f. MAT. DIALECT. I, 79.

— **Miel** + suf. *-ăriţă.*

MIELĂRÍŢĂ[2] s. f. (Rar) Păstoriţă de miei; (rar) mielăreasă. Cf. DDRF.

— Pl.: *mielăriţe.*

— **Mielar** + suf. *-iţă.*

MÍELEA, MÍA num. ord. (Cu valoare adjectivală sau substantivală, precedat de art. „al", „a") Care se află între al nouă sute nouăzeci şi nouălea şi al o mie unulea. Cf. POLIZU, COSTINESCU. ✧ (Regional, cu amestec de forme): **a)** (forma masculină, precedată de art. „a" este folosită ca num. ord. f.) *A mielea.* ALR II 2 339/762, cf. 2 339/349, 762, 848; **b)** (forma feminină precedată de art. „a" sau „al" este folosită ca num. ord. m.) *Hăl de-a mia.* ib. 2 339/157. *Cel de-al mia.* ib. 2 339/605. *Acela de al mia.* ib. 2 339/362. ✧ (Regional, între articol şi numeral intervine art. nehot. „o") Cf. IORDAN, L. R. A. 306. *Al o mielea.* ALR II 2 339/2. *Ăl a o mia.* ib. 2 339/192.

— Şi: **mîilea** num. ord. DL, DM.

— **Mie** + **le** + **a.**

MIELEÁPCĂ s. f. v. **neleapcă.**

MIELÍNĂ s. f. Substanţă care se găseşte în nervii cerebro-spinali. *Numărul fibrelor cu mielină din rădăcinile anterioare şi posterioare.* PARHON, B. 65, cf. id. O. A. I, 173.

— Pronunţat: *mi-e-.*

— Din fr. **myéline.**

MIELÍTĂ s. f. Boală care constă în inflamarea măduvei spinării. Cf. BIANU, D. S. *Mielita este inflamaţia măduvei spinării.* ENC. VET. 75.

— Pronunţat: *mi-e-.* — Pl.: *mielite.*

— Din fr. **myélite.**

MIÉLJOC s. n. v. **mijloc.**

MIÉLJUC s. n. v. **mijloc.**

MIELJUCÚŢ s. n. v. **mijlocuţ.**

MIELOŞÉL s. m. v. **mieluşel.**

MIELÚC, -Ă s. m. şi f. (Prin Maram. şi nordul Transilv.) Mieluşel **(I 1).** *Un vînt ţebeş a sufla, Fluieru ş-a fluiera Trîmbiţa ş-a trîmbiţa Şi mnelucu ş-a zgera.* T. PAPAHAGI, M. 80, cf. ALR I 1 773/355, 1 774/266.

— Pl.: *mieluci, -ce.*

— **Miel** + suf. *-uc.*

MIELÚŞ, -Ă subst. **1.** S. m. şi f. (Rar) Mieluşel **(I 1).** Cf. PONTBRIANT, D., JAHRESBER. VIII, 205, com. MARIAN. ✧ (În limbajul bisericesc) *Mieluşa lui Dumnezeu* = călugăriţă. *Ia-o la papuc... spre „Cărarea afurisită", dintre Secu şi Agapia... unde toată vara se aude cîntînd un glas îngeresc: Ici în vale la pîrău Mieluşa lui Dumnezeu!... Iar cîte-un glas gros răspunde: Hop şi eu de la Durău, Berbecu lui Dumnezeu!* CREANGĂ, A. 121.

2. S. m. (Regional, în construcţia) *De-a mieluşu* = numele unui joc de copii. Cf. m i e l **(I 1)** (Bogza-Rîmnicu Sărat). Cf. H XII 43.

3. S. m. (Regional) „Păsărică numai cît piţigoiul, ce pleacă iarna“ (Buzău). BĂCESCU, PĂS. 112.
— Pl.: *mieluși, -e.*
— **Miel** + suf. *-uș.*

MIELUȘÁUĂ s. f. v. **mielușel.**

MIELUȘÉL, -EÁ, -ÍCĂ subst. **I. 1.** S. m. și f. Diminutiv al lui miel **(I 1)**; mieluț **(1)**, (rar) mieluș **(1)**, mielușor, (regional) mieluc. *Pentru jîrtva mîntuirei... mielușale de un an, cinci.* BIBLIA (1 688), 99²/15, cf. COD. PUȘC. 79, ANON. CAR. *De toată darea... adecă de dijma grîului, secărei... mieilor, mielușeilor... să-i scutim.* ȘINCAI, HR. III, 82/21, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU. *Se gudur porumbeii; se-nalță turturica; Aleargă mielușeaua; zîmbește floricica.* BOLLIAC, O. 67, cf. REV. CRIT. III, 160, STOIAN, PĂST. 53. *De-oi pierde-o mielușea, Oi slugi un an pe ea.* ALECSANDRI, P. P. 207, cf. 208. *După ciobănel m-oi duce... El întreagă ziuliță Nu se lasă de doiniță... Mînînd printre ghilicei Mielușei tot frumușei.* JARNÎK-BÎRSEANU, D. 76. *Căci eu mă lupt cu urși, cu lei, Cînd vor să-mi ia din mielușei.* TEODORESCU, P. P. 111. *Verde, verde ș-o lalea Și-ș avea Tudor ș-avea: Tot cinzăci dă mielușei, Mielușei cam berbecei.* ȘEZ. III, 212. *Și-s mîncat și de ai mei, Ca iarba de mielușei.* RETEGANUL, TR. 24. *Da Ion mi-avea, Mi-avea o mielușică, Mîndră, frumușică.* MAT. FOLK. 3. *Cîte flori sînt pe vălcele, Atîtea-n vară mielușele.* PĂSCULESCU, L. P. 12, cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 15, ALR I 1 773/190, 554, 1 774/164, 166, 190, 200, 370, 690, 870, ALR II/170. *Cè mi-i bună mie mielușaua cea tînără, fiind oaia cea grasă și frumoasă gata?* CANTEMIR, HR. 413. ✧ (Ca termen de comparație, de obicei cu aluzie la blîndețea caracteristică animalului) *Nu cu... argintu sau auru izbăvitu-vă... ce cu sîngele cela curatul ca de mielușelu nevinovatu și nespurcatu H*[risto]*s.* COD. VOR. 144/2. *Mărgînd la răstignire ca un mielușel spre giungheare.* VARLAAM, C. 361. *Pînă la sfîrșitul cununiei, duminică seara, era blîndă și supusă ca o mielușea.* CARAGIALE, O. II, 223. *Auzind așa viteazul, se duse singur de voia lui și se supuse ca un mielușel.* ISPIRESCU, U. 29. *Îi bună și blîndă ca mielușelul?* C. PETRESCU, R. DR. 19. *Se țineau femeile de el... Ț se părea atît de firesc să le vadă ca niște mielușele în jurul lui, încît nu găsea de loc de ce ar putea fi mîndru.* CAMIL PETRESCU, O. II, 520. *A venit alt sergent-major, blînd ca un mielușel.* PAS, Z. I, 113. *Facem orice ne-o porunci el, ca mielușeii o să fim!* V. ROM. august 1 954, 140. ✦ Epitet dat unei persoane bune și blînde. Cf. GORUN, F. 160. ✦ (La m.; în limbajul bisericesc și în sintagmele *mielușelul lui Dumnezeu, mielușelul Domnului)* Isus Hristos. *Acesta iaste mielușelul lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 412. *Pre mielușălul său... stăpîna cea cu totul fără prihană pre cruce deaca l-au văzut... vai mie plîngînd au zis.* MINEIUL (1 776), 1ᵛ²/21, cf. 8ʳ²/1. *Mielușelul Domnului a răbdat... răstignire.* DELAVRANCEA, S. 17. ✦ (La f.; în limbajul bisericesc) Fecioara Maria. *Mielușa carea ai născut pre... cel fără prihană.* MINEIUL (1 776), 99ᵛ²/21. ✧ *Mielușeaua Domnului* = mucenică. *Svi*[n]*tele acestea mielușeale a D*[o]*mn*[u]*lui... cu cinstita lor maică sv*[î]*nta Sofie biruiră.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 20ʳ/29.

2. S. m. (Neobișnuit, glumeț, în sintagma) *Mielușel cu botul lung* = porc. Cf. ALEXI, W.

II. S. m. pl. (Ban., Transilv.) Ninsoare în formă de mici particule sferice (ALR SN III h 797, com. din DUMBRĂVENI); ploaie cu gheață, grindină (ALR I 1 253/136, 156, 158); (regional) țîrțăriță, zăpada mieilor. *Ziua alegerii sosi cu învăluiri mari de vînt, de ploaie, de mielușei și zăpadă.* AGÎRBICEANU, L. T. 237. *De cu seară vîntul începu să bată iarăși cu mielușei.* id. ib. 255.

III. S. m. (Bot.) **1.** (Mold.; în forma *meloșel)* Numele mai multor ciuperci: **a)** ciupercă de culoare gălbuie, cu piciorul subțire, foarte ramificat; (regional) tocmăgel, barba-caprei *(Clavaria formosa).* Cf. PANȚU, PL.; **b)** bureți-de-conopide *(Clavaria coralloides).* Cf. id. ib.; **c)** creasta-cocoșului *(Clavaria fava).* Cf. id. ib.; **d)** rămurele *(Clavaria botrytis).* Cf. id. ib.; **e)** togmăgel *(Clavaria crispula).* Cf. id. ib.

2. (Olt.) Papanași *(Trifolium arvense).* Cf. PANȚU, PL.

3. (Regional, la pl.) Odagaci *(Saponaria officinalis)* (Imoasa-Strehaia). ALR I 1 911/842.

4. (Regional) Ament de alun (Recea-Pitești). Cf. ALR I 990/790.

— Pl.: *mieluși, -ele.* — Și: (cu schimbare de suf.) **mielușică** s. f., (regional) **mieloșél** (PANȚU, PL.), **meloșél, mierloșél** (ALR SN III h 797/27) s. m.; **mielușáuă** (BUDAI-DELEANU, LEX.) s. f.
— **Mieluș** + suf. *-el, -ea.* — **Mielușică:** cu schimbare de suf. — **Mielușauă:** refăcut după sg. art.

MIELUȘÍCĂ s. f. v. **mielușel.**

MIELUȘÍȚĂ s. f. (Învechit, rar) Mielușea. V. mieluș el **(I 1)**. *Și au pus Avraam 7 mielușițe de oi singure.* BIBLIA (1 688), 14²/18. *Și-i deade lui fieștecarele cîte o mielușiță.* ib. 382¹/1.
— Pl.: *mielușițe.*
— **Mieluș** + suf. *-iță.*

MIELUȘÓR s. m. (Rar) Mielușel **(I 1)**. *Mielușorul... ar fi așteptat în pace sîngeroasa sa jertfire?* CONACHI, P. 262, cf. STOIAN, PĂST. 53, ALR I 1 774/584. *Am un țărcușor Plin cu mielușori* (Dinții). GOROVEI, C. 132.
— Pl.: *mielușori.*
— **Mieluș** + suf. *-or.*

MIELÚȚ, -Á subst. **1.** S. m. și f. Diminutiv al lui miel (I1); mieluşel (I1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU. *Mieluțele nu le vinde, ci le ține pentru ca să-și crească turma.* I. IONESCU, P. 309. *La starea cea dintîi... este datină de a se da peste secriu... mioare sau mieluțe.* MARIAN, Î. 291, cf. PAMFILE, CR. 117. *Oile se numesc:... miel, mieluță sau mia: 3—4 săptămîni după fătare.* PRECUP, P. 23. *Numai un mieluț brumăriu s-a speriat.* CAZIMIR, GR. 152. *Copiii tot mai ştiau să rîdă şi mieluțele cu canaf în ureche să zburde.* C. PETRESCU, R. DR. 191. *Eu mă zbat ca-n gură de şarpe şi ei stau ca mieluții.* V. ROM. martie 1 956, 120. *Turma de oi a crescut cu 110 mieluțe.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 832. *Pleacă Costea la Galați, Cu catîrii-nsămărați, Să-i aducă-mpovărați, Cu tărîțe La mieuțe, Bolovani Pentru cîrlani.* TEODORESCU, P. P. 513, cf. com. MARIAN. *Adă-mi... Un mieluț rotund şi gras Şi la oblînc mi-l așază.* SEVASTOS, C. 324. *O mieluță cu lîna toată de aur.* ŞEZ. I, 208, cf. 207, III, 71. *Mieluța să ținea întotdeauna de băiet.* ib. VI, 147. *Cînd fată oile, partea bărbătească se chiamă miel, şi partea femeiască mieluță.* ib. VII, 192. *Frumos t'-om dărui La Crăcun C-on coŝoc bun, La Păscuță C-o mneluță.* DENSUSIANU, T. H. 218, cf. 138. *Noi ț-om face ții: Cojoc lung pănă-n pămînt... Ş-o cinzăci de berbeci Şi cinci miluță pitănguță.* ARH. FOLK. VII, 97, cf. ALR I 1 773, 1 774, ALRM SN I h 255, A III 4, IX 3, 4, com. din MONORREGHIN şi din MORĂRENI-TOPLIȚA. *Am un coşăraş Plin cu mieluți albi* (Dinții). GOROVEI, C. 132.

2. S. f. (Entom.; prin Bucov.) Vaca-domnului *(Lygaeus equestris). Vaca-domnului... numită în Bucovina şi nieluță... e un insect frumuşel, lătăreț şi lungăreț, de coloare roşie şi împestrițat cu pete negre.* MARIAN, INS. 424, cf. JAHRESBER. XII, 139.

— Pl.: *mieluți, -e.* — Şi: (regional) **micúță, milúță** s. f.

— **Miel** + suf. *-uț.*

MIEMÉTRU s. n. (Învechit, rar) Milimetru. *O linie care cuprinde 3 zecemetre, 9 sutimetre şi 4 miemetre.* ASACHI, E. III, 18/16. *Spre a măsura depărtările, trebuie să se ia oarecare lungime drept unime de măsură, care este aci metrul, aci... miametrul.* CONV. GEOM. 83/6.

— Pl.: *miemetre.* — Şi: **miamétru** s. n.

— **Mie** + **metru** (după it. *millimetro*, fr. *millimètre*).

MIENUNÁ vb. I v. **minuna.**

MIENUNÁT, -Ă adj. v. **minunat.**

MIEÓR s. m. v. **mior.**

MIER, -Ă adj. v. **mieru.**

MIERÁ vb. I v. **mira**[1].

MIERÁR s. m. (Învechit şi regional) Apicultor (LB, LM, ALRM SN I h 173); negustor de miere (POLIZU, PONTBRIANT, D.).

— Pl.: *mierari.*

— **Miere** + suf. *-ar.*

MIERÁRE s. f. v. **mirare.**

MIERĂIÁ vb. I v. **mierii.**

MIERĂIÉLE s. f. pl. v. **mierială.**

MIERĂÓR s. m. (Bot.; regional) Ghiocel *(Galanthus nivalis)* (Ceica-Beiuş). ALR I 1 932/305.

— Pl.: *mierăori.*

— Etimologia necunoscută.

MIERĂRÍE s. f. (Regional) Stupărie. Com. din TECUCI. ✦ (Neobişnuit, cu sens neprecizat, probabil) Loc sau încăpere unde se strînge, se păstrează sau se vinde mierea. *De la rădicarea turcilor din țeară s-au stricat şi mierăriele, şi de atunci n-au mai ieşit neguțitori cari să strîngă miere.* I. IONESCU, ap. HASDEU, I. C. I, 197.

— Pl.: *mierării.*

— **Miere** + suf. *-ărie.*

MIERĂU adj. v. **mieriu**[1].

MIERCÁNĂ s. f. Vacă (născută miercurea). *Mugeau de zguduiau casa miercanele.* DELAVRANCEA, S. 17.

— Pl.: *miercane.*

— De la **Miercureana** (n. pr. dat vacilor care s-au născut miercurea), prin scurtare.

MIERCĂÍ vb. IV. I n t r a n z. (Despre iepuri) A scoate strigătul caracteristic speciei (H I 418, VII 29, 389, XII 29); p. e x t. (despre alte animale) a scînci, a mecăcăi, a zbiera (DDRF, ŞĂINEANU, ALEXI, W.).

— Prez. ind. pers. 3: *miércăie* (H VII 389, XII 29) şi *miercăieşte* (H I 418, VII 29). — Şi: **mierecá, ní** (H IV 276, VII 245) vb. IV.

— Cf. m e c ă i, m i o r c ă i.

MIERCĂÍT s. n. Faptul de a m i e r c ă i; strigăt caracteristic scos de iepuri sau, p. e x t., de alte animale. *Deodată, hoțul auzi miercăitul unui iepure, ca şi cînd îl apucase ogarul.* ISPIRESCU, L. 369. *Se duse într-acolo, de unde i se păru că vine miercăitul iepurelui.* id. ib. 370, cf. DDRF.

— V. **miercăi.**

MIERCĂNÍ vb. IV v. **miercăi.**

MIÉRCHE adv. v. **merchea.**

MIERCHI adv. v. **merchea.**

MIÉRCURE s. f. v. **miercuri.**

MIÉRCURI s. f., adv. **I.** S. f. Ziua a treia a săptămînii, care urmează după marți. *Urii din iudei . . . se giurară . . . nece se mărînce, nece ce se bea pănră cănd sfîrşitulu mierrcurii.* COD. VOR. 50/16, cf. 110/6. *Iară celoralalți preuți tuturora depreună le poruncim, lîngă dumineacă, miercuri şi vineri . . . să facă slujbă în toate zilele* (a. 1 675). GCR I, 220/1. *Şi era într-o miercuri în post.* NECULCE, L. 232, cf. MAN. GÖTT. *Toma Gulai va avea cinste în miercurea viitoare la 21 martie a da o mare reprezentație.* CR (1 833), 8²/39. *Muzeul național . . . va coprinde articole literale şi industriale şi va ieşi o dată pe săptămînă, în toate miercurile.* ib. (1 836), 1¹/20. *Ieri am împlinit treizăci şi cinci de ani . . . — Treizăci şi cinci fără miercuri, fără vineri şi fără sîmbete.* ALECSANDRI, T. I, 191, cf. PAMFILE, CER. 14. *Era, în miercurea aceea de cireşar, o căldură mîngîioasă de soare.* SADOVEANU, O. I, 51. *Era într-o miercuri, în opt zile ale lunii lui martie.* id. ib. X, 282. *Damian îşi juca şi el zmeul lui . . . nu duminica, ci într-o miercure dimineață.* CAMIL PETRESCU, O. II, 667. *Frunză verde barlaboi, Azi e miercuri şi mîine e joi.* MAT. FOLK. 806. *Marți vom mîneca, Marți pe la amiazi, În păduri cu brazi, Miercurea să vie Tot cu veselie.* ib. 1 079. ✧ (Popular) *Miercurea strîmbă* (sau *frumoasă*) = prima miercuri din postul mare. Cf. CANDREA, F. 214, MUSCEL, 30, ALR II/I MN 113, 2 850/791, 876.

II. Adv. **1.** În miercurea (**I**) imediat precedentă sau următoare.

2. (Şi în forma *miercurea*) Într-o zi de miercuri (**I**), în timpul zilei de miercuri. *Carii nu vor să-şi îngroape morții lune sau miercure, la aceia popii să nu meargă* (a. 1 675). GCR I, 218/29. *Miercuri de să va întîmpla naştere lui H*[risto]*s, iarna va fi mare şi bună* (cca 1 750). id. ib. II, 59/16. *Astăzi miercuri te înştiințez că în patru zile, adecă duminică, mă pornesc negreşit din Paris.* KOGĂLNICEANU, S. 230. *Într-o dimineață, miercuri înainte de dumineca mare, moş Nichifor deciocălase căruța şi-o ungea.* CREANGĂ, P. 112. *Mă dusei miercurea-n tîrg Să văz boii cum se vînd.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 97. *M-a văst miercuri seara Prin grădină cu mîndra.* id. ib. 398. *Miercuri m-am dus la tîrg.* ŞEZ. III, 201. *Sărac bade de departe, Trimite-mi un rînd de carte. Şi mi-o scrie miercurea, Tocmai cum ți-i inima.* MAT. FOLK. 751. *Harnică-i mîndruța mea . . . Lunea caieru-şi făcea, Marțea-n furcă ni-l punea, Miercuri fusul ni-l prindea.* ib. 896, cf. 1 413, 1 521. (În superstiții) *Cine m-au făcut luni, îm disfac marți; cine m-au făcut miercuri, îm desfac gioi* (a. 1 784). GCR II, 137/7. *Orice lucru să-l începi lunea, miercurea, joia şi vinerea.* ŞEZ. I, 126, cf. 154, MAT. FOLK. 643, PAMFILE, B. 44.

3. (Numai în forma *miercurea*) În fiecare miercuri (**I**). *Cela ce priimeaşte gîndurile omeneşti . . . datoriu iaste a posti miercurea şi vinerea* (a. 1 640). GCR I, 88/24. *Divanul g*[os]*p*[o]*d să se facă de trei ori pe săptămînă, adecă lunea, miercurea şi sîmbăta* (a. 1 780). id. ib. II, 125/7. *Lunea, marțea n-am lucrat, A ținea m-am apucat; Miercurea e sărbătoare, Că scapă de multe boale.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 426, cf. ŞEZ. III, 201. *Că eu lunea nu lucrez; Marția țiu de sărbătoare, Miercurea de fată mare.* MAT. FOLK. 484. *La vatra cu trei tăciuni, Fac fetele rugăciuni Vinerea şi miercurea, Că doară s-or mărita.* ib. 1 412. *Parcă mănîncă numai miercurea şi vinerea,* se spune despre un om foarte slab. Cf. ZANNE, P. III, 634, MAT. FOLK. 1 179.

— Pl.: (**I**) *miercuri.* — Şi: (**I**) **miércure** s. f. — Lat. **mercuris** [dies].

MIÉRE s. f. sg. **I. 1.** (Adesea urmat de determinări care arată din ce flori a fost extras nectarul, epoca respectivă, vîrsta roiului etc.) Substanță siropoasă, de obicei gălbuie, foarte dulce şi aromată, produsă de albine (sau de alte himenoptere) din nectarul florilor. *Şi va hrăni de saţiulul grîului şi den piatră miiare sătură-i.* PSALT. HUR. 70ʳ/7. *Supseră miiare de piatră şi untu de vîrtoasă piatră.* PSALT. 314, cf. 169, GCR I, 15/20. *Jumatate de miere strede* (a. 1 588). CUV. D. BĂTR. I, 206/9. *Mînca mugur şi miiare sălbatecă* (cca 1 625). GCR I, 68/8. *Ca musca la dulceața mieriei* (a. 1 642). id. ib. 98/5. *Alți iarîş cetesc scripturile, iară nu înțeleg ce zic şi se potrivesc cu cela ce ține miiarea în mînă, iară dulciața mierii nu-l preceapă* (a. 1 644). BV I, 146. *Mîncarea lui era lăcuste şi miiare sălbatecă.* N. TEST. (1 648), 5ʳ/10. *Ei deaderă lui o parte de peaşte fript şi dintr-un fagur miiare.* ib. 104ʳ/11. *De să va întîmpla în cisla berbecilor acesto semno, fi-va moarte în oi mari şi pîine şi miară moltă va hi* (cca 1 660—1 680). GCR I, 175/11. *I-au hrănit pre ei cu roadele țarenilor, au supt miiare den piatră.* BIBLIA (1 688), 150²/31. *Miiarea ce să dă în toți aii balcibaşlîc şi alte daruri.* N. COSTIN, L. 583. *Au fost luat Tudor Grecul lei 24, dobîndă după miiare* (a. 1 698). BUL. COM. IST. V, 226, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 227. *Vinde a sa dreaptă ocină şi moşie . . . pentru şăsă vedre de miere* (a. 1 724). URICARIUL, XXV, 144. *Iarna va fi tare . . . poame multe, mieri puțină* (cca 1 750). GCR II, 59/26. *Îndată le-au pus denainte o mîncari de brînză, amestecată cu făină şi cu mieri şi cu un fel de vin de multe alcătuiri* (cca 1 750—1 780). id. ib. 85/13. *Şi să închinară lui Alicsandru şi-i adusă poclon mierea* (a. 1 784). id. ib. 132/31. *Miere de faguri* (a. 1 832). N. A. BOGDAN, C. M. 138, cf. 164. *Anul 1858 au fost foarte rodos şi stupi*[i] *încă au roit bine, dară de la Simpetră n-au mai căst nice o picătură de miere* (a. 1 858). IORGA, S. D. XIII, 74. *Vrei tu pui de căprioare, Păsărele cîntătoare, Fag de miere-ndulcitoare Şi vro doină jălitoare?* ALECSANDRI, P. I, 94, cf. EMINESCU, O. I, 87. *Culege o poală de somnoroasă,*

48.095

pe care o fierbe la un loc cu o vadră de lapte dulce şi cu una de miere. CREANGĂ, P. 214, cf. id. A. 139. *Fagurii scoşi din stup dau mierea şi ceara.* DAMÉ, T. 120, cf. N. LEON, MED. 46. *Albinele ne dau mierea şi ceara fără multă muncă din parte*[a] *noastră, aproape de-a dreptul.* PAMFILE, I. C. 85, cf. id. S. T. 64. *Adu bostanul fiert şi fagurii de miere.* DELAVRANCEA, A. 3. *Albinele din Sihăstrii au hrănit-o cu mierea lor.* HOGAŞ, DR. II, 144. *Miere de albine, scursă, în stupi sau în faguri fără albine.* NICA, L. VAM. *Vinul şi mierea şi grîul tot Le-au strîns, pe grabă, cine-a putut.* BACOVIA, O. 121. *Intră cu o tavă pe care sînt ouă fierte, miere şi jimblă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 203. *Miere de floare de tei.* ALECSANDRI, P. P. 51. *Ştii, bădiţă, cum cereai Seara, cînd la noi veneai, Să-ţi dau păharul cu miere Şi io-ţi dam buzele mele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 258. *Hai, mîndruţo, pe la noi, Să mîncăm miere de roi.* HODOŞ, P. P. 121. *Cu miere se ung sfinţii care se fac la 9 mart.* ŞEZ. VIII, 39, cf. I, 252. *Dau ocol unei glăjuţe plină cu horincă (palincă) de bucate, colea îndulcită cu miere de stup.* RETEGANUL, P. III, 83. *Să le dăm ţuică cu miere, Să nu ne cate la măsele.* MAT. FOLK. 1 315, cf. MARIAN, INS. 176. ✧ (În proverbe şi zicători) *Albina . . . miiare şi fiiare tot într-un pîntece poartă.* CANTEMIR, IST. 165. *Cine umblă cu miere îşi linge degetele.* Cf. NEGRUZZI, S. I, 249, PAMFILE, J. II, 154, ŞEZ. I, 219, ZANNE, P. III, 664. *Cu o lingură de miere prinzi mai multe muşte decît cu douăzeci butoaie de oţet.* id. ib. I, 559. *Nu toate muştele fac miere.* ISPIRESCU, L. 14, cf. ZANNE, P. I, 557. *Omului cu învăţătură Îi curge miere din gură.* id. ib. V, 353. *Cine n-a gustat amarul nu cunoaşte gustul mierei.* id. ib. III, 440. *Flămîndului îi pare miere codrul cel uscat.* id. ib. 553. *Ne e miere fără fiere.* id. ib. 673. *Numai miere zicînd, gura nu se îndulceşte.* id. ib. 664. *Cu oţet şi cu fiere Nu se face agurida miere.* id. ib. I, 96. *Mai rară vedere Este mai cu miere.* id. ib. VI, 240. *Unde vede o muiere, Parcă îl lipeşti cu miere,* se spune despre bărbaţii afemeiaţi. Cf. id. ib. II, 285. ✧ (Ca termen de comparaţie, cu aluzie la gustul dulce, la fluiditatea produsului, precum şi la însuşirea lui de a se lipi uşor de ceva) *Dzisele D*[o]*mnului . . . mai iubite-s decît aurulu şi piatra cea curată, mult . . . mai dulce e de miiarea şi fagurul.* PSALT. HUR. 15r/4, cf. PSALT. 31, GCR I, 12/39, 154/23. *Va amărî pîntecele tău ce în gura ta va fi dulce ca miiarea.* N. TEST. (1 648), 311r/5. *Iar şi eu, cu cine vorovem, cu boieri, cu nigustori, ca cu nere îi îndulcem* (a. 1 784). GCR II, 138/3. *Pere galbene ca ceara . . . şi dulci ca mierea.* CREANGĂ, P. 290. *Vorba îi curgea din gură ca mierea.* ISPIRESCU, L. 20. *Duşii de pe lume, mai toţi, sînt buni ca mierea.* MACEDONSKI, O. I, 24. *A pus zece bucăţele de zahăr, de zice că-i mai bun ca mierea.* REBREANU, I. 18. *Ca mierea se lipeşte de suflet vorba lui.* CONTEMP. 1 953, nr. 327, 4/5. *Uiu, iu, floare de mac, Dulce-i gura de diac; Dar nu-i dulce ca gura, Ci-i dulce ca şi mierea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 410. (În proverbe şi zicători) *Fata la vremea ei, ca mierea în fagul ei.* ZANNE, P. II, 131, cf. MARIAN, INS. 183. *Limba e dulce ca mierea şi amară ca fierea.* ZANNE, P. II, 223. *Tăcerea e ca mierea.* id. ib. 764. ✧ Fig. *Cîtu e dulce grumadzului mieu cuventele tale decît mierea rrostului mieu.* PSALT. HUR. 106v/11, cf. PSALT. 260. *Înţăleptul zisă: o lume! cu dulceaţi de miere amestecată eşti* (a. 1 773). GCR II, 94/40. *Să întorcea fieştecarele pre la lăcaşurile sale, băgînd miiarea bunătăţilor fieştecarele dintru dînşii cu nevoinţă prin vasăle inimilor sale.* VARLAAM-IOASAF, 52v/26. *Să-i curgă din limbă miiare, după cum zice poeticul.* MOLNAR, RET. [prefaţă] 6/14. *Te rog, Muză mîngăioasă! Carea cînţi cîntări frumoasă, Pică-mi puţintică miiare Din măiastra ta puteare.* BĂRAC, ap. GCR II, 173/1. *Noi avem obiceiul de a întreba întotdeauna din ce locuri e adunată mierea artistică.* IONESCU-RION, C. 38. *Plecase vrăjit de vorbele pline de miere ce-i zugrăveau o idilică viaţă de străbun.* ANGHEL, PR. 64. *Da, tanti! — răspunse cu o miere teatrală Otilia.* CĂLINESCU, E. O. I, 52, cf. DEŞLIU, G. 52. *Vai de mine, cum aş mere Seara la gură cu miere.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 133, cf. 21, 23, 364, 404, MAT. FOLK. 1 051. ✧ Loc. adj. **De miere** = (despre oameni) bun, generos, de zahăr. Cf. CHEST. VI 161/3. ✧ Expr. **A da de miere** sau **a-i pica** (cuiva) **mierea-n păsat,** se zice despre cineva care are un noroc neaşteptat sau cînd cuiva îi merge foarte bine. Cf. ZANNE, P. III, 675, IV, 68. **A-i curge numai miere,** se zice despre cineva care este harnic şi îi merge bine. id. ib. III, 675. **A înota în miere** = a fi (foarte) bogat. id. ib. **Să fie** (sau **să ştiu, să ştii** etc. **că este**) **(şi) miere (şi tot nu . . .),** se spune pentru a arăta hotărîrea nestrămutată a cuiva de a respinge o propunere sau o situaţie, oricîte avantaje aparente ar prezenta. Cf. MARIAN, INS. 185. *Să ştie de bine că e miere şi tot nu se duce.* PREDA, D. 141. **A fi cu limba fagur de miere** = a vorbi foarte frumos, a fi elocvent. Cf. ZANNE, P. II, 29, 811, MARIAN, INS. 183. **A unge** (pe cineva) **la inimă cu miere** = a spune (cuiva) lucruri plăcute. Cf. ZANNE, P. II, 211, MARIAN, INS. 183. **S-a făcut agurida miere** = s-au împăcat cei învrăjbiţi. Cf. ZANNE, P. I, 95. **În buze** (sau **gură**) **miere şi în inimă fiere** (sau **otravă**) sau **în faţă miere şi în dos fiere,** se zice despre cei făţarnici şi vicleni. id. ib. II, 25, cf. 135, 168. **A ascunde ac în miere** = a ascunde un gînd rău într-un sfat dat cu blîndeţe; a face intrigi. id. ib. I, 309, cf. III, 676. (Rar) **A-i tăia** (cuiva) **cuvîntul cu miere** = a întrerupe (pe cineva) din vorbire, spre a-i oferi un sprijin foarte important. *Dacă nu este cu putinţă, mai zise Ţugulea . . . — Să-ţi tai cuvîntul cu miere, răspunse Ursul, dară trebuie să fie cu putinţă.*

ISPIRESCU, L. 330, cf. ZANNE, P. III, 676. (Regional) **A da bani pe miere** = a mustra; a batjocori; a bate. ZANNE, P. III, 674. *Las', zicea vulpea... că mi te-oi prinde eu, cioară spurcată ce eşti, ţi-oi da eu bani pe miere, că numai tu mi-ai făcut şotia asta!* ŞEZ. III, 187. **A se face miere de găleată** sau **a se lipi ca mierea de găleată** = a se supune cuiva orbeşte, a se alipi de cineva cu trup şi suflet. Cf. CIAUŞANU, GL., CHEST. VI 161/10. **A fi bun** (sau **dulce**) **ca mierea cînelui** = a fi răutăcios, sîcîitor. Cf. ib. **A avea miere de şarpe la inimă** = a fi rău. Cf. CHEST. VI 161/3. ✧ *Miere de trandafiri* sau *miere rozată* = substanţă obţinută prin fierberea unui amestec de miere **(I 1)**, alcool şi petale de trandafiri roşii, macerate în apă (folosită ca medicament); miericică **(I 1)**. Cf. LB, POLIZU, CUPARENCU, V. 21, PONTBRIANT, D., BIANU, D. S. ✦ (De obicei art.) *Lună* (sau, rar, *săptămînă*) *de miere* = cea dintîi lună (sau săptămînă) după căsătorie. *Omul ce se însoară numai pentru ca să-şi mărească starea niciodată nu ia soţie bună... N-apucă să treacă luna de miere şi casa ciocoiului devine o cafenea.* FILIMON, O. I, 97, cf. COSTINESCU, DDRF. *Era hotărît ca, îndată după cununie, tinerii căsătoriţi să plece spre parohia lui George, dar cu un înconjur care să dureze cel puţin o săptămînă, săptămîna de miere.* REBREANU, I. 252. ✦ Nectarul florilor. *Iată-n urmă şi albine aducînd în gură miere.* ALECSANDRI, P. III, 56. *Mii de fluturi mici, albaştri, mii de roiuri de albine Curg în rîuri sclipitoare peste flori de miere pline.* EMINESCU, O. I, 85. *Şi albine roitoare luminoasă miere sug.* id. ib. IV, 132. *Albinele grele de mierea suptă şi cu picioarele încărcate de polen, se întorc seara din îndepărtate fineţe.* C. PETRESCU, S. 179. *Albinele... Au început să zboare, fredonînd Prin florile cu miere şi lumină.* D. BOTEZ, P. O. 21, cf. CHEST. VI 156/13, 16, 17, 20.

2. (Transilv., Maram., rar Ban., adesea urmat de determinări) Zahăr. *Mere de trist.* LEX. MARS. 243, cf. LB. *La noi zic la zăhar miere de trestie.* RETEGANUL, P. III, 83, cf. VAIDA, T. PAPAHAGI, M. 226. *Miere albă.* CHEST. VI 161/33, cf. ALR II 4 119/36, 346, 349, 353, 362. *Am fărmat mierea.* ib. 4 112/353, cf. ALR I 1 609, ALR II 4 119/235, 250, 260, 272, 279, 284, 310, 6 146/250, ALR II/I MN 15, 6 811/235, 260, 279, A I 24, L. ROM. 1 960, nr. 2, 21, LEXIC REG. 16. ✧ *Miere galbenă* (sau *de tuse*) = zahăr candel, v. candel. Cf. ALR II 3 665/235, 250, 260, 284, 349, 353, 362. *Miere de baraboi* (sau *de piciouci, de napi*) = zahăr de cartofi, v. zahăr. Cf. ib. 3 664/260, 346, 362. *Miere neagră* (sau *de urs, a ursului*) = zahăr negru, v. zahăr. Cf. ib. 3 663/250, 272, 346, 353, 362. ✦ Bomboane. *Dă-le la mai mulţi copii grunz de miere.* ALR I 316/257, cf. 1 608, MAT. DIALECT. I, 212.

3. (Transilv., Ban., adesea precizat prin „de prune") Magiun **(1)**. Cf. LB, CHEST. VI 161/17, 18, ALR I 873, ALR II 4 035, 4 036, 4 041, 4 046. ✦ (Prin Ban. şi prin Dobr.) Marmeladă. Cf. ALR I 873/677, 986, CHEST. VI 161/8, 9. ✦ (Ban.) Dulceaţă. Cf. CHEST. VI 161/20, 21, ALR II 4 044/29.

4. Compuse: (regional) **mierea-mîţei** = clei de cireş sau de prun. Com. din BAN.; **miere-de-camfor** = camfor. ALRM II/I h 178.

II. (Bot.) Compuse: **mierea-ursului** = **a)** plantă erbacee cu tulpina acoperită de peri aspri, cu frunze catifelate şi cu flori roşcate, violete sau albastre; plămînare, (învechit şi regional) plămînărică *(Pulmonaria mollissima)*. Cf. PANŢU, PL., VOICULESCU, L. 189, BUJOREAN, B. L. 384, H X 496; **b)** cuscrişor *(Pulmonaria rubra)*. Cf. BRANDZA, FL. 375, GRECESCU, FL. 407, BARCIANU, N. LEON, MED. 51, BUJOREAN, B. L. 384, ŞEZ. XV, 86; **c)** arbore înalt din familia urticaceelor, cu fructe mici, rotunde *(Celtis australis)*. Cf. ŞEZ. XV, 86, DS; **d)** garoafă. ALR I 1 935/516; **e)** roiniţă *(Melissa officinalis)*. ib. 1 943/727; **f)** dumbravnic *(Melittis melissophyllum)*. ib. 1 944/874; **g)** urzică-moartă *(Lamium maculatum)*. ib. 1 945/808; **h)** barba-ursului *(Equisetum arvense)*. ib. 1 952/677; **i)** iarbă-grasă *(Portulaca oleracea)*. ALR II/605; **j)** omag. ib. 6 302/886; **k)** jale *(Salvia officinalis)*. ALR SN III h 656/876. *Printre muşuroaie crescuse iarbă... colea păiuşul oilor, dincoace, mierea-ursului.* SANDU-ALDEA, U. P. 20. *Porumbele şi mierea-ursului străjuiau cetatea năruielii cu poamele lor de baga.* KLOPŞTOCK, F. 187. *Prin frunze vechi, viorele ca cerul şi toporaşi violeţi, şi galbăna ciuboţică a cucului, şi mierea-ursului — răzbătuseră.* SADOVEANU, O. VI, 542, cf. H II 142, III 209, 242, 306, 385, X 354, 445, 489, XI 427, XII 411, XIV 29, XVI 103, 146; **mierea-cucului** *(Melandryum album)*. BULET. GRĂD. BOT. XI, 25.

— Gen.-dat.: *mierii* şi *mierei*.

— Lat. **mei**.

MIERIÁLĂ s. f. (Transilv.) Albăstreală (pentru rufe, pentru var etc.). Cf. CHEST. II 378/289, ALR II/I h 245, ALR II 3 378/228, 235, 260, 272, 279, 284, 310, 316, 349, 3 403/250, A I 12, 13, 17, 22, 23, 26, LEXIC REG. 66. *Folosim două feluri de mierială: de mieriit cămăşi şi de pus în var, cînd văruim casa.* MAT. DIALECT. I, 181.

— Pronunţat: *-ria-* şi *-ri-a-*. — Pl.: *mieriele*. — Şi: **mierîiálă** (MAT. DIALECT. I, 79) s. f. sg., **mierăiéle** (LEXIC REG. 66) s. f. pl. — **Mierii** + suf. *-eală*.

MIERICEÁ s. f. v. **mierichică**.

MIERICÍCĂ s. f. Diminutiv al lui miere. Cf. LM.

I. 1. Cf. miere **(I 1)**. *Vulpea vicleneaua nu mănîncă miericeaua de multe ori, pentru că*

să prinde-n sbilț. JIPESCU, O. 127. ✦ Miere de trandafiri. Cf. BIANU, D. S., VOICULESCU, L. 189.

2. (Regional) Magiun (Petrila). ALR II 4 046/833.

3. (Prin Transilv.) Seva copacilor; mustăreață. Cf. GL. V. J., ALR II 6 397/130, 228.

II. (Bot.) **1.** Numele a două plante: **a)** cinsteț *(Salvia glutinosa).* Cf. PANȚU, PL.; **b)** *(Galeopsis pubescens).* Cf. PĂCALĂ, M. R. 18.

2. Compuse: **miericică-albă** = sugel-alb *(Lamium album).* Cf. PĂCALĂ, M. R. 18; **miericică-roșie** = bălbișă *(Stachys silvatica).* id. ib.

— Pl.: **(II)** *mierícele.* — Și: (cu schimbare de suf.) **mericeá** s. f.

— **Miere** + suf. *-icică.* — **Mericea**: cu schimbare de suf.

MIERIÍ vb. IV. Tranz. (Transilv.) A face mieriu[1]; a albăstri (rufele). *Mieruim haine.* ALR II 3 377/227, cf. 3 377/235, 250, 260, 272, 279, 310, 316, 334, 349. *Femeile mieriesc cămășile.* MAT. DIALECT. I, 181. ✧ Refl. pas. *Cămășile se mieriesc cu mierială.* ib. ✧ Intranz. *Săpați-i zgaiba ce coace, Ce sparge, Ce mierește, Ce vinește, Ce săgeată.* COM. SAT. III, 67.

— Prez. ind.: *mieriesc.* — Și: **mierîi** (ALR II 3 377/235, 272, 349, 3 378/250, MAT. DIALECT. I, 79), **mieruí** (BUDAI-DELEANU, LEX., ALR II 3 377/228, 250) vb. IV; **mierîiá** (ALR II 3 377/316), **mierăiá** (ib. 3 377/310) vb. I.

— V. **mieriu[1].**

MIERIOÁRĂ s. f. v. **mereoară.**

MIERIÓR, -OÁRĂ adj., s. f. pl. **1.** Adj. (Transilv.) Diminutiv al lui mieriu[1]; (regional) mieriuț, mieruț. *Dar eu, mîndră, cum ți-aș zice? ... Floricică mierioară, Dulce-ai fost la gurișoară.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 22. *Ochii lelei care-mi plac, Dulcișori și mieriori, Mă cheamă sub prunișori.* id. ib. 36. *Pi din jos de gurișoară Năfrămuță mierîoară.* MÎNDRESCU, L. P. 67. *Lelea cu ochi mierîori.* id. ib. 86.

2. S. f. pl. (Prin Maram.) Viorele *(Scilla bifolia).* Cf. CANDREA, Ț. O. 51.

— Pronunțat: *-ri-or.* — Pl.: *mieriori, -oare.* — Și: **mierîór, -oáră** adj.; **mirioáră** s. f.

— **Mieriu[1]** + suf. *-or.*

MIERÎȚĂ s. f. sg. (În poezia populară) Diminutiv al lui miere **(I 1).** *Albinița Face mierița, Din mierită Se face cerită, Din cerită Luminită.* MARIAN, INS. 174. ✧ Fig. *Ți-oi da guriță De miriță Și ochi de albiniță.* MAT. FOLK. 675, cf. GR. S. VI, 135.

— Și: (regional) **miriță** s. f.

— **Miere** + suf. *-iță.*

MIERÍU[1], -ÍE adj. (Regional) De culoare albastră, care variază între albastru-deschis și albastru-închis pînă la violet; (regional) mierui[2], mieru. *Ochii mierîi în giur împregiur ca cum ar fi cu siurmea văpsiți.* CANTEMIR, IST. 369, cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., LB, BARCIANU, V., CIHAC, II, 595, CONV. LIT. XX, 1 013. *Îl tivesc cu primă (petea, pantlică) mierie.* MARIAN, NU. 251, cf. ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 224. *După culoare, ochii pot fi negri, căprii sau căprui, albaștri, mierii (sau merîi), verzi.* CANDREA, F. 42. *Și uneori, cînd e apa merie, mai ales acuma primăvara, se dă bine și prinz.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE. *Fața cerului sau mierie (vînăt), fața nucului (brun) ... se produc prin amestecarea altor culori vegetale.* PĂCALĂ, M. R. 512. *Și de-i deochiat de ochi căprii, și de-i deochiat de ochi negri, și de-i deochiat de ochi mierii — descîntecul din gura mea, leacul de la Dumnezeu!* REBREANU, I. 403, cf. DR. V, 406, PRIBEAGUL, P. R. 57. *Nori galbeni în turmă răzleață Pe mieria pustă colindă.* BENIUC, C. P. 31. *Păseruică cam mnierie, Spune-i la badea să vie.* MARIAN, O. II, 20. *Mîndruliță, ochi nerii, Albă ești și nu-mi trebui.* MAT. FOLK. 1 033. *Mîndruluț, cu ochi mńerii, Aș hi vrut să nu te știi.* ȚIPLEA, P. P. 71. *De-o h'i deot'iat ot' oacheș, De-o h'i deot'iat ot' mńerîi, ... Io nu le-am descîntat.* CANDREA, Ț. O. 51. *Cucule, peană mierîie, Spune mîndrului să vie.* BÎRLEA, C. P. 28. *Socule ... mai mult floare albă nu-i face, nici boabe merii nu-i coace.* ȘEZ. XX, 83, cf. PODARIU, FL. 91. *De ti-o diot'at borească cu ochi mńerîi ... Ńimńică să nu-s hiie.* ALRT II 154, cf. ALR I 32, 1 233, 1 483, 1 484, ALR II/I h 245, ALR II, 3 402, 3 403, 4 394, A I 36. ✧ *Bubă mierie* = un fel de furuncul care apare mai ales la încheieturile degetelor de la picioare și în podul palmei; (regional) bubă-albastră, bubă-vînătă. *Bubă mierie, Bubă de 99 feluri, Bubă cu 9 guri, Nu te înălța.* MARIAN, D. 307. ✦ Verde. Cf. DDRF, ALR I 29/280, 298, 348.

— Accentuat și: *miériu.* — Pl.: *mierii.* — Și: **mieríu, -íie** (CANTEMIR, IST. 369, LB, CONV. LIT. XX, 1 013, CANDREA, Ț.O. 51, ALR I 29, 31, 32, 1 233, 1 484), **mierău** (LET. I 26/20, REV. CRIT. IV, 338, ALR I 29/305, 32/302, 305, 1 233/227, 243), **mierîi, -íie** (ALR I 32/98, 129, 269, 285, 1 233/227, 243), **miríu, -íe** (TDRG, GOROVEI, C. 65), **miríu, -íie** (TDRG, ALR I 32/354), **meréu, -éie** (COȘBUC, B. 130) adj.

— **Mier** + suf. *-iu.*

MIERÍU[2], -ÍE adj. De culoarea mierii. Cf. LM, SCRIBAN, D. ✦ Blond. *Cea mierie nu-mi trebuie Nici la moartea mea să vie. Cea oacheșă ca murea ... Acolo-mi petrec vremea.* MARIAN, O. II, 357. *Dragu-mi-i badea mieriu Ca colacul cel de grîu.* VAIDA. *Hei, tu sorureaua mea, Hei, tu soră, tu mńirîie, Fă colac din nouă grîie.* ȚIPLEA, P. P. 4. *Vine mîndrul cel mieriu Cu murgușul de la rîu.* BUD, P. P. 35. ✦ (Despre ochi) Căprui. Cf. ALR I 31/59, 341, 347, 361.

— Pl.: *mierii.*
— **Miere** + suf. *-iu.*

MIERIÚȚ, -Ă adj. (Transilv.) Mierior **(1)**. *Lelea cu ochi mierîuți, Tot în gură s-o sărați.* MÎNDRESCU, L. P. 141, cf. PODARIU, FL. 91. *Le-am cumpărat copiilor niște haine mieriuțe.* MAT. DIALECT. I, 181.
— Pl.: *mieriuți, -e.* — Și: **mierîúț, -ă** adj.
— **Mieriu**[1] + suf. *-uț.*

MIERÎÍ[1] vb. IV v. **mierii.**

MIERÍI[2]**, -ÍIE** adj. v. **mieriu**[1].

MIERÎIÁ vb. I v. **mierii.**

MIERÎIÁLĂ s. f. sg. v. **mierială.**

MIERÎÓR, -OÁRĂ adj. v. **mierior.**

MIERÍU, -ÍIE adj. v. **mieriu**[1].

MIERÎÚȚ, -Ă adj. v. **mieriuț.**

MIERLÁR s. m. (Regional) Mierloi[1] **(1)** (Ciceu-Giurgești-Dej). ALR I 1 030/266.
— Pl.: *mierlari.*
— **Mierlă** + suf. *-ar.*

MIÉRLĂ s. f. **1.** (Și în sintagma *mierlă neagră*) Pasăre cîntătoare de pădure, cu ciocul galben și cu penele negre sau negre-cafenii *(Turdus merula)*. Cf. ST. LEX. 169[v2]/18. *Ostropielul de grăunțe de ghenuperi, care să mănînce cu găinuși de pădure, cu sturzi, mierle și alte păsăruici* (a. 1 749). GCR II, 44/30. *Organismul mierlei, graurului este cum să poată imita mai multe sonuri.* HELIADE, O. II, 371. *Într-o băltiță... merlele, cintițile și gangurii se scaldă.* NEGRUZZI, S. I, 96. *Sub crengile umbroase mierla sare șuierînd.* ALECSANDRI, POEZII, 47. *Cucul cîntă, mierle, presuri — Cine știe să le-asculte?* EMINESCU, O. I, 121. *Era pădurea singură... doar într-o tufă fluiera de departe o mierlă.* CARAGIALE, O. VI, 280. *Șuieră mierle-n tufiș și cîntă din grîu pitpalacul.* COȘBUC, P. II, 62. *Dintr-un tufiș în grădină fluiera o mierlă.* AGÎRBICEANU, A. 263. *Sus între crengi, o mierlă... își fluieră neastîmpărul.* C. PETRESCU, S. 141. *Soarele se lăsa spre munți; mierle, ici-colo, ca flaute nevăzute, cîntau în tăcere.* SADOVEANU, O. I, 258. *Cînd graurul, cînd mierla, cînd cucul, cînd prigorul Și zvonul ciocîrliei își luau din fluier zborul.* ARGHEZI, S. P. 93. *Unde-aud cucul cîntînd Și mierlele șuierînd, Nu mă știu om pe pămînt.* ALECSANDRI, P. P. 274, cf. 298. *Pe-o clenguță din dumbravă zace mierla rău beteagă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 10. *De-aici pînă la Brașeu, Nime nu-i străin ca eu, Numai mirla din pădure.* id. ib. 206. *Puișor de mierlă neagră Cîntă-n codru să s-aleagă, Să s-aleagă la voinici Care-o mai varat pe-aici.* ȘEZ. I, 173. *Bat-o legea merlă neagră, Mergi în codru de te bagă.* ib. III, 159. *Scoase fluierul și-ncepu a trage un cîntec, de mierlele stau pe cloambele fagului ca mute și-l ascultau.* RETEGANUL, P. I, 17. *Tu, puiuț de mierlă neagră, Ce-ai mîncat frunza din creangă.* BÎRLEA, C. P. 168. *Pe o vale cotită Vine mierla-nsovonită* (Ceața). GOROVEI, C. 70, cf. PĂSCULESCU, L. P. 77. *P-o vîlcea cotită, Vine mierla-mbrobodită* (Melcul). PĂSCULESCU, L. P. 89. ✧ Fig. *Degetul său cel mic... pipăia mierlele pe clape.* ARGHEZI, VERS. 34. ✧ *Mierla lui Madarasz* (sau *mierlă orientală, balcanică*) = pasăre cu pene negre pe corp și albe pe gît *(Turdus merula aterrimus)*. Cf. DOMBROWSKI, P. 368. *Mierlă sură* (sau *gulerată alpină, brădie, de brădet, de munte, de pădure, grivă*) = pasăre migratoare cu penele de culoare cenușie, cu un guler de pene albe în jurul gîtului *(Turdus torquatus)*. Cf. MARIAN, O. I, 293, PĂCALĂ, M. R. 30, DOMBROWSKI, P. 361, BĂCESCU, PĂS. 112. *Mierlă gulerată* = **a)** mierlă sură; **b)** privighetoare *(Luscinia)*. ALR I 1 031/18. *Mierlă de munte cenușie* = sturz *(Turdus)*. Cf. BARCIANU. ✧ Compuse: **mierlă-de-piatră** = pasăre cu pene roșcate pe piept și pe pîntece și cafenii pe aripi *(Monticola saxatilis)*. Cf. SIMIONESCU, F. R. 155, DOMBROWSKI, P. 369, BĂCESCU, PĂS. 112. **Mierlă-de-pîrîu-comună** = pasăre cu pene ruginii pe piept care iernează de-a lungul pîraielor de munte, hrănindu-se cu insecte acvatice și cu peștișori *(Cinclus cinclus aquaticus)*. Cf. DOMBROWSKI, P. 419. **Mierlă-de-pîrîu-nordică** = pasăre cu coada scurtă, retezată drept, cu pene albe pe piept și cafenii pe restul corpului; rătășcuță, pescăruș-de-munte, pescărel-negru *(Cinclus cinclus)*. id. ib. 417. **Mierlă-de-pîrîu-sudică** = pasăre cu pene cenușii pe spate și roșii-ruginii pe piept *(Cinclus cinclus meridionalis)*. id. ib. 421. **Mierlă-galbenă** = grangur *(Oriolus oriolus)*. Cf. BARCIANU, V., LM, BĂCESCU, PĂS. 112.

2. (Iht.; învechit, rar) Lin *(Tinca tinca)*. Cf. POLIZU, BARCIANU, V., ALEXI, W.

— Pl.: *mierle.* — Și: (învechit și regional) **miárlă** (POLIZU, MARIAN, O. I, 282, BĂCESCU, PĂS. 112, ALR I 1 029/740, 744, 885), (regional) **mírlă, zmiérlă** (BĂCESCU, PĂS. 112, 178, ALR I 1 029/295) s. f.
— Lat. **merula.**

MIERLĂÎ vb. IV v. **miorlăi.**

MIERLĂÎRE s. f. v. **miorlăire.**

MIERLĂTÓI s. m. (Regional) Mierloi[1] **(1)** (Budești-Sighetul Marmației). ALR I 1 030/350.
— Pl.: *mierlătoi.*
— **Mierlă** + suf. *-oi*, cu *t* apărut prin analogie cu cuvinte ca *bărbătoi.*

MIERLEÁLĂ s. f. (Argotic) Faptul de a m i e r l i[1]; moarte, deces. Cf. GR. S. VII, 119.
— **Mierli**[1] + suf. *-eală.*

MIERLÉSC adj. (Prin Olt., în sintagma) *Strugure mierlesc* = „strugure mic şi roşu". VÎRCOL, V. 96, cf. CADE.
— Pl.: *mierleşti.*
— **Mierlă** + suf. *-esc.*

MIERLÍ[1] vb. IV. I n t r a n z. (Argotic) A muri. Cf. BL II, 170, BUL. FIL. II, 277. *Mai era şi o tîmplărie unde se lucrau şi cosciuge pentru hoţii care mierleau.* I. BOTEZ, B. I, 166, cf. GR. S. VII, 119, IORDAN, STIL. 366, id. L.R.A. 495, 500. ✦ T r a n z. A omorî. Cf. BL II, 170, IV, 199, GR. S. VII, 119.
— Prez. ind.: *mierlesc.*
— Cf. ţig. m e r a u.

MIERLÍ[2] vb. IV. R e f l. (Olt., despre ochi) A se închide pe jumătate, a se face mici; p. e x t. (despre persoane) a trage a somn. Cf. CIAUŞANU, GL., BL II, 170. ✧ T r a n z. *A mierli ochii.* ARH. OLT. XXI, 270. ✦ I n t r a n z. F i g. (Prin vestul Transilv.) A privi la ceva cu sete şi cu dor. V. a-i s t i c l i c u i v a o c h i i. *Mîndra cu ochii mnerleşte, Ca să cred că mă iubeşte.* REV. CRIT. IV, 338, cf. ŞEZ. XXV, 129.
— Prez. ind.: *mierlesc.*
— Etimologia necunoscută. Cf. m i e r l i[1].

MIERLÍCĂ s. f. (În poezia populară) Mierliţă[1]. *Mierlică, mierlică, Nu fi sălbăţică.* TEODORESCU, P. P. 455.
— Pl.: *mierlici.*
— **Mierlă** + suf. *-ică.*

MIERLICEÁ s. f. (Rar) Mierliţă[1]. Cf. COSTINESCU.
— Pl.: *mierlicele.*
— **Mierlă** + suf. *-icea.*

MIERLIŞOÁRĂ s. f. (Rar) Mierliţă[1]. Cf. LM. *În mod dezmierdător se numeşte mierla de către români: mierluţă, mierluşoară, mierlişoară, mierluşcă şi mierliţă.* MARIAN, O. I, 291, cf. BĂCESCU, PĂS. 114.
— Pl.: *mierlişoare.*
— **Mierlă** + suf. *-işoară.*

MIERLÍŢĂ[1] s. f. (Popular) Diminutiv al lui m i e r l ă; (popular) mierluţă[1], (regional) mierluşcă, (rar) mierlişoară, mierluşoară, mierlică, mierlicea. Cf. MARIAN, O. I, 291. *S-au dus privighetorile măiestre; Pustiu e cuibul blîndei turturele . . . Ah, unde-i şuierul mierliţei sure!* IOSIF, P. 47, cf. BĂCESCU, PĂS. 114. *Unde-aud cucul cîntînd Şi mierliţa şuierînd, Nu mă ţiu om pe pămînt.* TEODORESCU, P. P. 345. *Cîntă cucul şi-o mierliţă.* RETEGANUL, TR. 89. *Merliţă, merliţă, Pasere pestriţă.* ŞEZ. II, 221. *Străină, maică, ca mine Nu e nimenea pe lume, făr'mierliţa din pădure.* BIBICESCU, P. P. 108, cf. ALR SN III h 707/886.
— Pl.: *mierliţe.*
— **Mierlă** + suf. *-iţă.*

MIÉRLIŢĂ[2] s. f. v. **mierţă.**

MIERLÍU[1] adv. (Prin nord-estul Olt., în e x p r.) **A se uita mierliu** = a se uita galeş, visător. CIAUŞANU, V. 179.
— **Mierli**[2] + suf. *-iu.*

MIERLÍU[2]**, -ÎE** adj. (Olt.) **1.** (Despre ape) Nici tulbure, nici limpede. I. CR. VII, 153. *Nu s-a limpezit bine rîul; e cam mierliu.* PAŞCA, GL.
2. (Despre ochi) De culoare albastră, de un albastru-cenuşiu (CIHAC, II, 595) sau căprui (com. din fostul judeţ MEHEDINŢI).
— Pl.: *mierlii.*
— **Mier** + suf. *-(u)liu.*

MIERLOÁICĂ s. f. (Prin Munt.) Augmentativ al lui m i e r l ă. Cf. ALR I 1 029/792, ALR SN III h 707.
— Pl.: *mierloaice.*
— **Mierlă** + suf. *-oaică.*

MIERLÓI[1] s. m. **1.** Bărbăţuşul mierlei **(1)**; (regional) mierlar, mierlu, mierlătoi. Cf. PONTBRIANT, D. *Avea un mierloi care fluiera.* CARAGIALE, O. III, 18, cf. MARIAN, O. I, 292. *Mierloiul sprinten şuieră o clipă.* IOSIF, P. 31. *Îmi plîng mereu mierloiul.* GÎRLEANU, L. 132. *Un mierloi saluta . . . cu glas prevestitor întăile raze ale zorilor.* HOGAŞ, M. N. 92. *Faitoane grele . . . au ieşit ostenite . . . conţinînd cîntarea îngîndurată a mierloilor.* KLOPŞTOCK, F. 135. *Într-un nuc uriaş făcea exerciţii nesigure de flaut un mierloi tînăr.* SADOVEANU, O. XI, 668, cf. XIII, 679, DOMBROWSKI, P. 364, BĂCESCU, PĂS. 112, ALR I 1 030. ✦ Epitet glumeţ dat unui bărbat îndrăgostit. Cf. NEGRUZZI, S. III, 19.
2. (Rar) Augmentativ al lui m i e r l ă **(1)**. Cf. COSTINESCU, LM.
3. (Regional) Privighetoare *(Luscinia).* (Mîrşani-Caracal). ALR I 1 031/880.
4. (Regional) Grangur *(Oriolus oriolus)* (Sălcioara-Bucureşti). ALR II/928.
— Pl.: *mierloi.* — Şi: (popular) **mirlói** (ALR I 1 030), **zmierlói** (ib. 1 030/295) s. m.
— **Mierlă** + suf. *-oi.*

MIERLOÍ[2] vb. IV v. **miorlăi.**

MIERLOÍT, -Ă adj. v. **miorlăit**[2].

MIERLOITÓR, -OÁRE adj. v. **miorlăitor.**

MIERLOITÚRĂ s. f. v. **miorlăitură.**

MIERLOȘÉL s. m. v. **mielușel.**

MIERLOȘÍȚĂ s. f. (Într-o poezie populară, cu sens neprecizat, probabil) Mierliță[1]. *Ochii mei de mierloșiță, Limba mea de brîndușiță, Limba mea de glas de cuc.* MARIAN, S. R. I, 147, cf. GR. S. VI, 134.
— Pl.: *mierloșițe.*
— Cf. m i e r l ă.

MIÉRLU s. m. (Prin Transilv.) Mierloi[1] **(1).** Cf. ALR I 1 030/93, 251, 270, 302.
— Pl.: *mierli.*
— De la **mierlă.**

MIERLÚȘCĂ s. f. (Mold.) Mierliță[1]. *O! tu, mierlușcă dulce... Zburînd pe jos, adună Și adu viermișori La bieții puișori.* DONICI, F. 93, cf. MARIAN, O. I, 291, DOMBROWSKI, P. 364, BĂCESCU, PĂS. 114. *Mierlușcă, pasere sură, Nu-mi tot bănui din gură.* ALECSANDRI, P. P. 298. *Nu-i străin nimi ca mini, Doară cucul din păduri. Da nici el nu-i străin tare, Că i-i sturdzu văr primari Și mierlușca surorea.* ȘEZ. I, 182. *Mă duc prin țări streini, Undi nu cunosc pe nimi, Numai murgu de sub mini Și mierlușca din pădure.* MAT. FOLK. 1 317. *Ia auzi cucul cîntînd Și mierlușca șuierînd.* I. CR. IV, 246, cf. A V 22. ✧ (Glumeț) *Deie Domnul ca să mor Între doi butuci de vie, Sub un soare zîmbitor; Trei mierluște-n patrafire să ceteascâ-al meu prohod.* ALECSANDRI, P. III, 532.
— Pl.: *mierluște.*
— **Mierlă** + suf. *-ușcă.*

MIERLUȘOÁRĂ s. f. (Rar) Mierliță[1]. Cf. MARIAN, O. I, 291, DDRF, BĂCESCU, PĂS. 114.
— Pl.: *mierlușoare.*
— **Mierlă** + suf. *-ușoară.*

MIERLÚȚĂ[1] s. f. (Popular) Mierliță[1]. *Drăguță mierluță, Pasere murguță.* ȚICHINDEAL, F. 238/9, cf. LM, MARIAN, O. I, 291, TDRG, DOMBROWSKI, P. 364, BĂCESCU, PĂS. 114. *Păducrea o-aș tăia, Nici o cloambă n-aș lăsa, Nici cucului de cîntat Nici mirluții de culcat!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 128. *Cîntă cucu să mă duc Și mierluța să mă-ntorc.* GRAIUL, I, 33. *Coaleă-n vali pi luncuți Cîntă cucu ș-o mînerluți.* ib. 458, cf. T. PAPAHAGI, M. 43.
— Pl.: *mierluțe.* — Și: (regional) **mirlúță** s. f.
— **Mierlă** + suf. *-uță.*

MIERLÚȚĂ[2] s. f. Plantă erbacee cu tulpina foarte ramificată de la bază, formînd tufe dese, cu flori albe; (regional) răcovină *(Alsine verna).* Cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PANȚU, PL.
— Pl.: *mierluțe.*
— Cf. germ. dialectal M i e r e. Cf. CADE.

MIERMÚR s. m. v. **memur.**

MIERNUÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Ban.; cu complementul „avere") A împrăștia, a risipi, a prăpădi. Cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 13, L. COSTIN, GR. BĂN. 137.
— Prez. ind.: *miernuiesc.*
— Etimologia necunoscută.

MIERÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Rar) Care produce multă miere **(I 1),** bogat în miere, plin de miere. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Sînt oile Mai grase, Albinele Mai mieroase, Văcșoarele Mai lăptoase.* TEODORESCU, P. P. 678.
2. Dulce ca mierea **(I 1).** Cf. COSTINESCU. *Ponto nou, un vin mieros în cană Cu apă amestecînd, închină-ntîiul.* MURNU, O. 114. ✧ F i g. *Mieroas-a sa glăsuire și cea plină de zahar Rănea inimi simțitoare.* PANN, E. I, 32/8. *O, noapte prea fericită! o, minut dulce, mieros!* id. ib. III, 49/5. *Vorbele ei mieroase, viersul ei plăcut, de pare că te ungea la inimă, nu altceva, zăpăcise oarecum pe bietul fecior de împărat.* ISPIRESCU, L. 37, cf. 219. *Cuvintele lui erau așa de mieroase, încît nu se putură opri de a nu-l asculta.* id., ap. GCR II, 354.
3. F i g. Care arată o amabilitate falsă și exagerată. *Începu să-i vorbească cu niște graiuri mieroase și ademenitoare.* ISPIRESCU, L. 261. *Primarul, mieros și glumeț, le spunea mereu: Măi băieți, nu vă pierdeți vremea degeaba.* REBREANU, R. II, 26. *Pașii sonori ai profesorului pe care-l vezi răsărind în cadrul ușii, mieros și sever.* TEODOREANU, M. II, 242. *Popa... se întoarse cu scaunul spre mine și pe un ton mieros începu... — Am să te rog și eu ceva.* ULIERU, C. 120. *Nu se mai putea împotrivi zîmbetelor și iscodirilor mieroase ale mahalagioaicei.* PAS, Z. I, 84. *Sună frumos discursurile astea mieroase.* BARANGA, V. A. 16. ✧ (Adverbial) *Răspunse mieros, dar și puțin indignat. — Coane Grigoriță, vorbiți cu păcat, zău așa.* REBREANU, R. I, 88. *Am surîs din nou, mieros și aprobator.* CAMIL PETRESCU, U. N. 12.
— Pl.: *mieroși, -oase.*
— **Miere** + suf. *-os.*

MIERÓȚĂ s. f. v. **miruță.**

MIERTĂÍ vb. IV v. **mierțăi.**

MIÈRTE-FIÉRTE subst. pl. (Cu sens neprecizat, într-o formulă rimată) *Au dorit mierte-fierte: Cerul cu stelele, Raiul cu mirezmele.* DELAVRANCEA, S. 98. *O să-ți dau mierte-fierte* (= o să-ți dau cine știe ce mîncări alese). CIAUȘANU, GL.
— Formație spontană de la **fierte** (pl. lui *fiert).* Cf. GRAUR, E. 19.

MIERTÍC s. n. v. **mertic.**

MIERTÚC s. m. v. **mertuc.**

MIÉRȚĂ s. f. **1.** (Regional, mai ales în Mold. și Transilv.) Măsură de capacitate pentru

cereale sau pentru alte produse (agricole) mărunte, a cărei mărime variază, după regiuni și după epoci, între 2 litri și 110 ocale (echivalată uneori în greutate de la 8 kg la 200 kg); vas care are această capacitate; s p e c. măsură cu care se toarnă boabele în coș la moară. *Îi vinea pe zi cîte o merță plină de bani.* HERODOT (1 645), 79. *Mnerță sau veadre sau alte măsuri hicleani, mai mici decît cum au fost obiceaiul.* PRAV. MOLD. 9v/25. *Dumitrașco Vodă pus-au de au făcut mierța mare ș-au pus de au strîgat crainecul să nu cumpere nime* [mălai] *păn-în trei dzili.* NECULCE, L. 84, cf. ANON. CAR. *Merța să se facă la toate tîrgurile tot pe o măsură, adecă de **110** ocă* (a. 1 776). URICARIUL, XIX, 352. *Ca sămînța macului dintr-una o mie vor cădea, spre a cărora aleagere și la un loc culeagere nici mîrțele, nici jicnițele vor agiunge.* CANTEMIR, IST. 153. *Rînduiala măsurilor, adecă merța, vadra de miere, vadra de vin, falcea de fîn* (a. 1 803). URICARIUL, IV, 202/2, cf. LB, POLIZU, BARONZI, L. 160, CREANGĂ, GL. 433, I. BRĂESCU, M. 68, PAMFILE, J. II, 154, N. A. BOGDAN, C. M. 66, 173. *Din un spic, Un otic . . . Din o mînă, O mierță plină.* F (1 871), 249. *Dar eu ție ț-oi lăsa Parale cu feldera Și talerii cu merța.* ib. (1 873), 214. *Un blid ca o jumătate de mierță era plin de curechiu acru.* RETEGANUL, P. I, 65, cf. VICIU, GL., ȚIPLEA, P. P. 112, GRAIUL, I, 474, VASILIU, C. 203. *Ț-oi da bani cu feldera Și aoru cu mnerța.* T. PAPAHAGI, M. 92, cf. GREGORIAN, CL. 59. *Șapte merniți măsura Tot de aur și argint, Ce n-am văzut de cînd sînt.* L. COSTIN, GR. BĂN. 136, cf. ALR I 1 604, ALR SN I h 182, A V 15, 20, 31, VI 4. ◇ *Mierța tîrgului* (sau *a orașului*) = mierța legală, oficială. *Au agiuns mirța tîrgului cea de **16** ocă de grîu **3** lei bătuți.* N. COSTIN, LET. II, 39/1. (Glumeț) *Se duse la boltă și-și cumpără . . . o pălărie cît mierța orașului.* RETEGANUL, P. II, 78. ✦ Conținutul sau cantitatea de marfă corespunzătoare unei mierțe **(1)**. ***80** mirțe de grîu* (a. 1 588). CUV. D. BĂTR. I, 209/9. *Dimineață aflară **200** de mierțe de făină naintea porții.* DOSOFTEI, ap. TDRG. *Pe dzi numai o mierțe de pîine să mînca.* NECULCE, L. 17. *Fost-au pre atunce și o foamete mare în țară, cît agiunsese de să vinde mierța de pîine în Iași **10** lei.* id. ib. 294. *2 mirță de ovăs* (a. 1 700). IORGA, S. D. XII, 219. *S-au tocmit să dea lui Taxis Craiului unguresc **10** mierță de bani.* CANTEMIR, HR. 358. *S-au cheltuit . . . **9** merță făină ș-ar hi mai trebuit vo **2** merță, că n-au agiunsu* (a. 1 738). BUL. COM. IST. IV, 72. ***12** mierțe de grîu* (a. 1 741). URICARIUL, XII, 272. *Aosan Toader au dat o mirță de mălai* (a. 1 774). IORGA, S. D. XII, 267. *I-au rănduit . . . multă zăhărea pe sama ostașilor, de toată poarta cîte **6** florinți, **8** merțe de fărină, **8** merțe de ovăs.* ȘINCAI, HR. II, 276/15. [Sămînța de hrișcă] *agiunge pe la noi pănă la **30** lei merța.* I. IONESCU, C. 170/9. *Merța de popușoi se vinde cu **12** lei.* id. D. 187. *Vrei să-mi dai grîul cu **50** de lei chila și popușoiul cu **16** lei merța.* ALECSANDRI, T. 953. *Vă dau o mierță de sămînță de mac, amestecată cu una de năsip mărunțel.* CREANGĂ, P. 262. *Pentru mine însă, numai două merțe de orz și două de ovăs a dat tata.* id. A. 81. *Dat-a merțe de grăunțe cît olariul i-a cerut.* CONTEMPORANUL, III, 293. *A luat de la curte doi poli și o mierță de păpușoi, ca să aibă cu ce-și scoate casa din iarnă.* VLAHUȚĂ, O. A. 356. *Îi dă o ferdelă sau o mirță de bucate.* FRÎNCU-CANDREA, M. 112. *Duceau două mierțe de porumb să le vîndă.* REBREANU, I. 120. *Puneți-mi dobîndă la zece mierțe de cucuruz și m-oi răscumpăra eu.* SADOVEANU, N. F. 81. *Ș-a făcut un colăcel . . . Nici mai mare, nici mai mic, Dintr-o mierță ș-un mertic.* TEODORESCU, P. P. 153. *Să-mi dați o merță de popușoi.* ȘEZ. I, 190. *Doi colaci Din patru saci Ș-o prescurî dintr-o mnerți.* VASILIU, C. 17. *Spune-i, mîndruț, mîne-ta, Noi atuncea n-om lăsa, Cîn'mă-ta ș-a număra Grăunțele dintr-o mnerță.* ARH. FOLK. VI, 178.

2. (Transilv., în construcția) *De-a mierța* = numele unui joc distractiv, jucat de tineri la priveghiul unui mort. Cf. MARIAN, Î. 199, PAMFILE, J. II, 154.

3. C o m p u s: (prin Transilv.) **mierța-pămîntului** = numele unei specii de lichen *(Cladonia pydata)*. Cf. ARH. SOM. XXIII, 462.

— Pl.: *mierțe*. — Și: **miérțe, miérliță** (L. COSTIN, GR. BĂN. 136), **mirță, mérniță, mériță** (SCL 1 960, 604) s. f.

— Din magh. **mérce**. — **Meriță** < scr. **merica**.

MIERȚĂÍ vb. IV. R e f l. (Prin Olt.) A se izmeni, a se fasoli, a se preface. Cf. CIAUȘANU, V. 169.

— Și: (suspect) **miertăi** vb. IV. DDRF.

— Formație onomatopeică.

MIÉRȚE s. f. v. **mierță**.

MIERȚUÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A măsura cu atenție (exagerată) (Geoagiu-Orăștie). Cf. MAT. DIALECT. I, 261. (A b s o l.) *Nu mai mierțui atîta; mare lucru că-i dai cu un pumn de făină mai mult.* ib.

— Prez. ind.: *mierțuiesc*.

— **Mierță** + suf. *-ui*.

MIÉRU, -Ă adj. (Regional) Mieriu¹. Cf. POLIZU, ȘĂINEANU, D. U., DR. V, 407, MÎNDRESCU, L. P. 243, com. din FRATA-TURDA, PODARIU, FL. 91, CV 1 950, nr. 4, 41, ALR I 32, 1 233, 1 489, ALR II 3 402/228, 235, 260, 3 403/141, 235, 250, 284, ALR SN III h 659.

— Pl.: *mieri, -e*. — Și: **mier, -ă** (ALR I 1 233/277, ALR II 3 402/228) adj.

— Lat. **merus**.

MIERUÍ¹ vb. IV. T r a n z. (În poezia populară) A unge cu miere **(I 1)**. Cf. PASCU, S. 373.

Eu cu miere îs mieruită Şi cu zahar îs îndulcită, De toată lumea socotită . . . De toată lumea îndrăgostită. PĂSCULESCU, L. P. 145, cf. GR. S. VI, 162.
— Prez. ind.: *mieruiesc.*
— **Miere** + suf. *-ui.*

MIERÚI², **-ÚIE** adj. (Regional) Mieriu¹. Cf. DR. V, 407, ALR I 32/255, 270, 273, 1 233/98, 255, 1484/98, 1 31, 270, LEXIC REG. 16.
— Accentuat şi: *miérui.* — Pl.: *mierui.*
— **Mier** + suf. *-ui.*

MIERUÍ³ vb. IV v. **mierii.**

MIERUIÁLĂ s. f. (Regional) Albăstreală (pentru rufe, pentru var etc.). Com. din LANCRĂM-SEBEŞ.
— **Mierui³** + suf. *-eală.*

MIERÚŢ, **-Ă** adj. (Prin Transilv.) Mierior **(1)**. *Mîndră cu ochii mieruţi, S-o săruţi, să n-o mai uiţi.* HODOŞ, P. P. 393.
— Pl.: *mieruţi, -e.*
— **Mier** + suf. *-uţ.*

MIERÚŢĂ s. f. v. **miruţă.**

MIESĂRÁŞ s. m. v. **misarăş.**

MIÉSIŢĂ s. f. v. **mesiţă¹.**

MIEUÍ vb. IV v. **mieuna.**

MIEUIÁ vb. I v. **mieuna.**

MIEUNÁ vb. I. Intranz. şi refl. **1.** (Despre pisici) A scoate sunete caracteristice speciei, a face miau; a miorlăi **(1)**. Cf. ANON. CAR. *Jupîneasă Mîţă . . . Pre tine nimenea Cu bucurie nu te ascultă cînd mioneşti.* ŢICHINDEAL, F. 294/10, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. [Pisicile] *şi una şi alta rele, mîrîia şi miuia.* PANN, P. V. III, 31/8. *În pod miaună motanii.* EMINESCU, O. I, 46, cf. id. N. 13. *Va miăuna ca mîţa.* CONV. LIT. XI, 346. *Drept sub nasul lui, motanul A venit să miaune.* TOPÎRCEANU, P. 224. *Miaună o pisică.* TEODOREANU, M. U. 160. *În încăperea pustie mieuna o mîţă.* CAMILAR, N. I, 103. [Motanul] *mîrîia şi miona încetişor.* ŞEZ. I, 147, cf. IX, 25. *Pisica îi mionea la cap de foame.* ib. XII, 105. *Să se ducă . . . unde mîţa neagră nu mniaună.* MARIAN, D. 146. *Mîţa mione.* H V 429. *Pisica mioneşte.* ib. IX 283, cf. ALR I 1 137. ✧ Fig. *Acum gloanţele, care veneau rare, miaună des.* CAMIL PETRESCU, U. N. 399. ✦ A imita mieunatul pisicii. *Să-l auzi cum mneună ca pisica.* BOCEANU, GL. ✦ Fig. (Despre oameni) A se văita, a scînci, a plînge. Cf. LB. [Femeia] *mieunîndu-se. . . fugi la părinţii şi fraţii ei şi le spuse că Trifon a bătut-o.* RETEGANUL, P. I, 7, cf. ALR I 82/118.

2. P. ext. (Regional; despre iezi, cîini, păuni) A scoate sunete caracteristice speciei. Cf. H VIII 98, XVIII 304, ALR I 1 152/516, ALR II 4 417/141, 334, 5 747/219. ✧ (Despre fiinţe fantastice din basme) *Iară bala rea sări înspăimîntată Şi meunînd să dusă printre stînce.* BUDAI-DELEANU, T. V. 51.
— Prez. ind. pers. 3: *miáună.* — Şi: (regional) **mieuiá** (ALR I 1 137/343, prez. ind. *miéuiază*) vb. I; **mieuí** (ALR I 1 137/954, prez. ind. *miéuie*) vb. IV; **miauná** (PONTBRIANT, D., DDRF) vb. I; **miauní** (ALEXI, W.), **miauí** (PONTBRIANT, D.) vb. IV; **mioná** vb. I; **mioní** (prez. ind. *mioneşte* şi *míone)*, **miuí** vb. IV; **zmieună** (ALR I 1 137/348, A III 17) vb. I.
— De la **miau.**

MIEUNÁRE s. f. Faptul de a mieuna; mieunat¹. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.
— Şi: (regional) **miaunăre** (BARCIANU, V., COSTINESCU, LM, ALEXI, W.), **miauíre** (PONTBRIANT, D.), **miuíre** (LM) s. f.
— V. **mieuna.**

MIEUNÁT¹ s. n. Faptul de a mieuna; strigătul caracteristic pisicii; mieunare, mieunătură, (rar) miaun, miaut. *Parcă mai aud mieunatul unei mîţe, ţîrîitul unei lăcuste.* IONESCU-RION, C. 46. *O privi deodată un pui cenuşiu de mîţă, cu ochi rotunzi, şi-şi ceru dreptul de lapte c-un mieunat subţirel.* SADOVEANU, B. 32. *Răzbătea pînă la el mieunatul mîţelor.* id. O. X, 501. *Pisicile ard din ochi, dînd mieunat.* TEODOREANU, M. U. 350. ✦ Fig. Scînceală, văicăreală, tînguire. Cf. LM.
— Pl.: *mieunaturi.* — Şi: (regional) **miauit** s.n. PONTBRIANT, LM.
— V. **mieuna.**

MIEUNÁT², **-Ă** adj. (Prin Transilv.; despre oameni) Care vorbeşte cu voce plîngăreaţă sau alintată. *Ce muieri miauite.* LM. *Ce mai fete mieunate!* Com. din CLUJ.
— Şi: (regional) **miauít, -ă** adj.
— V. **mieuna.**

MIEUNĂTÚRĂ s. f. Mieunat¹. Cf. LM, DDRF. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Cînd au fost cu carul pe pod, au făcut Ucigă-l crucea . . . nişte mieunături schimosite că s-au spăriat ursul şi lupul.* SBIERA, P. 11.
— Pl.: *mieunături.* — Şi: **miaunătúră** s. f. LM.
— **Mieuna** + suf. *-(ă)tură.*

MIEÚŢĂ s. f. v. **mieluţ.**

MIEZ subst. (Adesea urmat de determinări în genitiv) **I.** (Cu sens temporal) **1.** (În sintagmele) *Miezul* (sau, regional, *miezii) nopţii* sau *miez de noapte* (ori, regional, *de cîntători)* = **a)** ora 12 noaptea; (învechit şi regional) miazănoapte **(I 1)**. *Şi cum avea obiceaiu de dormiia pre piatră,*

fiind ca la miezul nopții, ședea priveghind (a. 1 691). GCR I, 288/19. *Monarhul n-au încetat a arăta voința sa până la al patrulea ceas după miezul nopții* (a. 1 757). id. ib. II, 54/20. *Stătu aci de vorbă cu acest vezir . . . pînă pî la mezul nopții.* GORJAN, H. I, 3/17. *La mezul nopții . . . au ieșit afară.* KOGĂLNICEANU, S. 46. *Pe la miezul nopții aud un grozav hărcăit.* NEGRUZZI, S. I, 62. *Este miezul nopței când duhurile vin.* id. ib. II, 65. *Trece cu lăutari pe la miezul nopții, se oprește dinaintea ferestrelor ei.* FILIMON, O. I, 129. *Pe la miezul nopții plecarăm cu șapte trăsuri.* BOLINTINEANU, O. 269. *Toată lumea doarme . . . e miezul nopții și nopțile de vară sînt mici.* id. ib. 338. *Se bate miezul nopții în clopotul de-aramă.* EMINESCU, O. I, 203. *S-apropiase miezul nopții.* id. N. 87. *Deșteptînd pe Harap-Alb chiar în miezul nopței, îi zice . . .* CREANGĂ, P. 215. *E aproape de miezul nopții, haide să ne culcăm.* CARAGIALE, O. II, 261. *Ei spuseră că pînă la miezul nopții o duc cum o duc.* ISPIRESCU, L. 73. *În depărtare abia s-aud cocoșii vestind miezul nopții.* DELAVRANCEA, T. 87. *În ultimul răsunet al miezului de noapte, Pe săli și coridoare aleargă fel de șoapte.* MACEDONSKI, O. I, 23. *Trecuse miezul nopții și convoiul tăcut își urma calea.* BUJOR, S. 51. *Discuția se lungi pînă tîrziu după miezul nopții.* REBREANU, R. II, 15. *S-auzeau cîntînd cocoșii de miezul nopții.* MIRONESCU, S. A. 51. *Orașul doarme troienit. Mult mai tîrziu de miezul nopții sînt orele trecute.* BACOVIA, O. 129. *În turn miezul nopții se bate rar.* id. ib. 131. *Cînd mi-am revenit complet în fire . . . era miezul nopții.* GALACTION, O. 242. *Un clopot miezul nopții bate.* TOPÎRCEANU, B. 65. *Dacă pînă la miezul nopții nu va fi nici una, nici alta, voi merge acasă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 214. *La un ceas după miezul nopții, acesta plecase.* id. O. I, 152. *La miezul nopții localul se închide.* SADOVEANU, O. IX, 333. *Acum e trecut de miezul nopții, furtuna s-a potolit.* BOGZA, Ț. 46. *A trecut de miezul nopții cînd ieșim în stradă.* STANCU, U.R.S.S. 113, cf. 217. *Au stat acolo și au băut cîteșitrei pînă la miezul nopții.* PREDA, D. 34. *Pînă-și ia buhaiu-n spate, Trecut-a de miez de noapte.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 174. *Cînd va bate miez de noapte, Treacă-te sudori de moarte.* id. ib. 259, cf. MAT. FOLK. 215. *Duseră-se . . . Doi feciori colindători, Pe la miez de cîntători Pe ulița satului.* BÎRLEA, B. 107. *Din cauza focului ne-am sculat la mnezî nopți cu tătă casa.* ALR II 3 012/53. (În context figurat) *Miezul nopții s-a ivit Și prin lume a răspîndit Ceața visurilor dalbe.* ALECSANDRI, P. II, 108; **b)** perioada din jurul orei 24 (în care noaptea este în toi); toiul nopții, (popular) puterea nopții, cumpăna nopții. *Fărăde[le]gile meale căzură spre mine și păcatele acoperiră capul mieu. Și-mi fu amiazăzea ca miezul nopții* (cca 1 633). GCR I, 82/3. *Cine dintru voi are priiaten și va mearge către dînsul la miez de noapte, și va zice lui . . .* (a. 1 746). GCR II, 36/38. *Lovindu-i în mezul nopții, dezbrăcîndu-i i-au legat.* BELDIMAN, E. 6/32. *Atunci mai dulce steaua lucește-n miez de noapte, Și-n zori seninul pare mai vesel, mai curat.* ALECSANDRI, P. I, 125. *Auzi tu glasul tainic ce cîntă-n miez de noapte Și prin văzduh plutește cu-a florilor miros?* id. ib. 137. *Apoi pe veselie, pe chef se așternură Pîn'ce în miezul nopții pe toții somnu-i fură.* EMINESCU, O. IV, 367. *Arareori deșteptam pe mama cu rîsul meu, la miez de noapte.* DELAVRANCEA, T. 19. *Toate preocupările ceasurilor mele de-acum sînt roabe în chipul cel mai rușinos unor peisagii vagi, pierdute în pîcla miezului nopții.* SADOVEANU, O. IX, 208. *Pînă în miez de noapte se certau.* PREDA, Î. 123. *Nu iubește-n miez de noapte Cînd dorm dușmanele toate!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 67, cf. 318. *Să șt'ii, muico, traiu mieu. . . T'e-ai scula îm mnez d'e noapt'e Și mi-ai ruga mie moart'e.* DENSUSIANU, T. H. 224. (Fig.) *Îmi place miezul nopții din ochii tăi adînci.* TULBURE, V. R. 27; **c)** personaj din mitologia populară despre care se crede că ar apărea în toiul nopții pe pămînt. *Se susține că în acest răstimp* [de la douăsprezece la unu noaptea] *însuși miezul nopții sub chipul diferitelor forme umblă pe pămînt.* F (1 890), 479, cf. MARIAN, S. R. I, 109. *Și să duse, să tot duse, pînă să-ntîlni cu mez de noapte.* RETEGANUL, P. III, 43. *Mai merge el cît mai merge și mai departe, în calea lui, întîlnește pe miezul nopții, pe care-l leagă și pe acesta de un copac înalt ca să oprească noaptea pe loc.* I. CR. IV, 135 (Regional) *Miez de miază-noapte* (sau *de miez de noapte*) = ora 12 noaptea. *Cînd e drept la miezul nopții, adica punct 12 oare se zice miez de meazănoapte.* MARIAN, S. R. I, 108, cf. CIAUȘANU, V. 179. *Luna venise în dreptul burții. Era miez de miază-noapte.* PLOPȘOR, C. 15. *Miezul zilei* sau *miez de zi* = **a)** ora 12 ziua; amiază, (popular) crucea amiezii. *Eu, pîndindu-ți urma, Veni-voi către miez de zi Tiptil peste coline.* COȘBUC, P. II, 218, cf. CADE; **b)** perioada din jurul orei 12 ziua (în care lumina și căldura sînt mai puternice); toiul zilei, plină zi. Cf. LB. [Împăratul] *avea o împărăteasă tînără și zîmbitoare ca miezul luminos al zilei.* EMINESCU, N. 3. *În miezul zilei, sub arșița soarelui de toamnă.* POPOVICI-BĂNĂȚEANU, ap. TDRG. *Subt arșița covîrșitoare a miezului zilei, vîntul adormise obosit.* HOGAȘ, M. N. 165. *Ajunseră în vederea castelului în miezul zilei călduroase.* CAMIL PETRESCU, O. II, 18. *Unde-ai plecat, tu, lume minunată, Năluci ce v-ați ivit în miez de zi.* V. ROM. septembrie 1 954, 92. (Popular) *Miezul* (sau *miezii*) *păresimilor* (ori *păresimii, păresii, păreții, păreților*) sau *miez păreți* (sau *păresi, de păresimi, post*) = mijlocul postului mare, care cade întotdeauna miercurea, în a patra săptămînă din post; (popular) miază-păresimi. *La 3 ianuar, același se îndatorește să aducă*

pănă la mezpăresii actele (a. 1776). IORGA, S. D. VI, 106. *Şi făcîndu-se iearmaroc la mezul păreții s-au strins mulțime de norod* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 245/19, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Şi am dus-o noi aşa pînă la mezii păresii.* CREANGĂ, A. 27, cf. BARCIANU, V., DDRF. *Miezul păresimilor cade pe miercuri.* MARIAN, S. R. II, 215. *Femeia... cum a sosit miezul păreții s-a şi apucat de urzit.* id. ib. 216, cf. 211. *O femeie a țesut în ziua de miez părețI.* id. ib. 218. *O seamă de romănce însă, atît din Bucovina cît şi din Banat, au datina de a număra ouăle în ziua de miezul păresii.* id. ib. 219. *Codobatura vine înainte de miezul păreților.* id. ib. 220, cf. I, 115. *Să nu mănînci ouă după miezul păreței.* GOROVEI, CR. 133, cf. ALR II/762, A VI 26. *Miezul verii* (sau *iernii*) ori *miez de vară* (sau *de iarnă*) = perioada de mijloc a verii (sau a iernii); (învechit, neobişnuit) miază vară. V. t o i, p u t e r e, d r i c. *Au agiuns pănă la Ctesifont... şi acolo au perit la miezul verei.* ŞINCAI, HR. I, 33/13, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. [Fereastra] *deschisă în miez de iarnă!* ALECSANDRI, T. 839. *E singură-n palat, Visînd în mezul iernii la blînda primăvară.* id. POEZII, 241. *Era-n amiazi şi-n miez de vară. Şi soarele-a scăzut spre seară.* COŞBUC, B. 86, cf. id. P. I, 220, MARIAN, S. R. I, 94. *Dar şi în miezul verii chiar, se întîmplă uneori să plouă asupra acestui munte.* BOGZA, C. O. 55. *Şi atunci că ți-i veni Cînd, drago, o răsări... Un fir de budiană Într-un mijloc de poiană, Însă, drago-n miez de iarnă.* DENSUSIANU, T. H. 251. (În context figurat) *Zilele-mi ca iarna de viscoloase-mi fură, Copaci din miezul iernii ce vînturi îi clătesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 138.

2. (Învechit şi regional) Moment sau perioadă aflată la mijlocul unei unități de timp date. *Pre la mezul lunei lui octomvrie... cu a sa oaste şi cu oaste pe plată ieşind din Ardeal... au întrat în Moldova.* ŞINCAI, HR. II, 49/14. *Berbecii se pasc de chilin pînă la vinerea mare, adecă pînă la mezul lui octomvrie.* ECONOMIA, 87/7. *Păsăruică cu cunună, Nu cînta la miez de lună, Că inima mea nu-i bună.* DOINE, 129. ✧ F i g. *În miezul unei vieți, din care s-au scuturat atîtea credințe şi iluzii.* LOVINESCU, C. V, 103.

II. (Cu sens local) **1.** (Învechit, în sintagmele) *Miezul nopții* = miazănoapte **(I 2)**, nord. *Vor sufla vînturi de către mezul nopții.* CALENDARIU (1844), 72/24. *Dacă am fi în părțile miezului nopții şi dacă ar ninge zăpadă ş-aici ca acolo... ț-aş putea aduce şi cu carul.* PANN, A. 47/6, cf. PONTBRIANT, D. *Hanul... fusese bine adăpostit şi dinspre miezul nopții şi dinspre răsărit.* SADOVEANU, N. P. 6. *Adia asprul vînt al miezului nopții şi omătul înghețat crîşca ascuțit.* id. O. V, 464, cf. VII, 352. (Rar) *Miezul zilei* = miazăzi **(1)**; sud. Cf. PONTBRIANT, D.

2. (Regional, în sintagmele) *Miez de (miază) cale* (sau *de cărare)* = punct situat la o depărtare (aproximativ) egală de extremitățile unui drum parcurs de cineva; mijlocul drumului, (regional) miază cale, miază cărare. *Cînd a fost în miez de cale I-a ieşit spre-ntîmpinare Nouă moroi.* F (1872), 316, cf. GCR II, 340, 341. *Şi la miez de miază cale Mi-a închinat cu pahare.* TEODORESCU, P. P. 387. *Dar cînd o fost La miez de cale, De cărare, Înainte ieşitu-i-o... Archangelu Michail.* MARIAN, D. 79. *Dar cînd am fost la miez de cale, De cale, de cărare, O femeie neiubitoare... Înainte mi-a ieşit.* id. V. 131, cf. CHEST. V 173/92.

3. (În opoziție cu m a r g i n e, p e r i f e r i e) Parte a unui spațiu, a unei întinderi, a unei aşezări, situată la o depărtare aproximativ egală de punctele periferice (şi care cuprinde totalitatea notelor caracteristice, esențiale ale spațiului respectiv, v. t o i); mijloc **(I 1)**, centru. *Anevoie voi putea trimete epistola din miezul mării miezului țării.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 145. *Şi-mi era drag tare mai ales adîncul codrului aceluia, miezul lui cu piscuri pietroase.* SADOVEANU, O. III, 569. *Visez în miez de codru.* STANCU, C. 54. *L-au prins de pui în miez de codru.* BENIUC, V. 34.

III. 1. (În opoziție cu c o a j ă) Partea interioară (mai moale) a unui fruct (cărnos). V. p u l p ă, c a r n e. Cf. LB. [Crăpînd o nucă de cocos] *au aflat miezul ei dulce şi bun ca de migdale.* DRĂGHICI, R. 51/18. *Pere cu miezul roşu.* ŞEZ. V, 68. [Miezul pepenilor] *este apătos şi totdeauna de coloare galbenă.* PAMFILE, A. R. 174. *Luă harbuzul mai greu decît ea, îl trînti de pămînt de se desfăcu în o sută de bucăți, luă pe cea mai mare şi prinse a-i roade miezul.* HOGAŞ, M. N. 18. *Mă luă pe după gît, de-mi ajunse coaja de harbuz drept dinaintea gurii... şi-mi potrivi la gură partea unde mai rămăsese ceva miez.* id. ib. *Rîde amuzată, cu dinții ca miezul unui fruct.* CAMIL PETRESCU, U. N. 88. *Miezul alb al perelor de chilimbar.* TEODOREANU, M. II, 116. ✦ Partea din interior, comestibilă, a unei nuci. Cf. POLIZU. *Să vă dea... colivă cu miez de nucă.* CREANGĂ, A. 39. *Alvița era cam sfărîmată, cam negricioasă şi nu prea se vedea să aibă mieji de nucă.* DELAVRANCEA, T. 147. *Frate-meu Mihalachi pisează miezi de nucă şi zahăr.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 87, cf. MARIAN, S. R. II, 74. *Gologanii din miejii de nucă izbeau cu furie măselele.* KLOPŞTOCK, F. 147. *Frunză verde miez de nucă Cîntă cucu-n verde luncă.* ŞEZ. I, 46. *Frunzuliță miez de nucă, Vin pandurii să mă ducă.* ib. 110, cf. III, 19, ALRM SN I h 148. *Cine vrea miezul, să spargă nuca* (= lucrul bun se dobîndeşte anevoie). Cf. ZANNE, P. I, 226. *Nu toată nuca are miez bun şi sănătos* (= să nu judecăm după aparențe). ib. ib. 227. *Patru frați gemeni născuți, Tot îmbrățişați crescuți, Oricînd îi vezi la un loc, Înveliți într-un cojoc*

(*Miezul* de nucă). FUNDESCU, L. P. II, 159. ✧ Fig. *Nu-s vinovat, natura îmi dete acest rol, Să rup o coajă mîndră cînd miezul este gol.* I. NEGRUZZI, S. II, 75. ✧ Expr. **A hrăni** (sau **a creşte** pe cineva) **cu miez de nucă** = a ţine (pe cineva) în huzur, a răsfăţa. *Spune frăţine-tău ... să vină la mine, că l-oi hrăni cu miez de nucă.* EMINESCU, N. 27. *Este o mofturoasă de n-are pereche. Copil crescut cu miez de nucă.* P. CONSTANT, R. 90. ✦ Partea din interior, mai moale, a sîmburelui anumitor fructe. Cf. ALR I 874. ✦ (Regional) Sămînţa macului. *Fetele care-s măreţe Nu se ţin cu corobeţe, Ci se ţin cu miez de mac Şi cu buze de diac.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 432.

2. (În opoziţie cu c o a j ă) Partea din interior, mai moale, a pîinii, rar, a caşului. *Cînd va fi aproape de fiertu, să-i pui puţintel miezu de pîine frecat* (a. 1 749). GCR II, 42/21. *Ia o litră de icre proaspete, miezu de pîine, ierburi tocate ... şi le ameastecă bine* (a. 1 749). id. ib. 43/4, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DAMÉ, T. 40, PAMFILE, B. 36. *Felia de pîine ... se rupe şi se mănîncă miezul o dată cu coaja.* ARGHEZI, P. T. 241, cf. ALR I 767, ALR II/I h 47. ✧ Expr. **De la cinci pîini miezul şi de la nouă colaci coaja**, se zice despre cineva care este lacom la mîncare. Cf. ZANNE, P. IV, 51. ✦ (Prin sudul Transilv.) Umplutura sarmalelor. Cf. ALR II 4 077/172, 192. ✦ (Transilv., Ban., adesea la pl.) Firimituri de pîine; (rar) bucăţică de pîine, p. e x t. de mămăligă. Cf. KLEIN, D. 379, ALR I 758, 767, 768, 1 989, ALR II 3 474, com. din MORĂRENI-REGHIN. *Se gîndea la ... nevasta lui, rămasă de luni de zile fără un miez de pîne.* CAMILAR, N. I, 26. *Ung fetele doi miezi de mămăligă cu unt, îi pun pe maiul de bătut cămeşi şi zic că un miez este fata cutare, iar cellalt miez este cealaltă fată.* MARIAN, S. R. I, 74, cf. A I 35. ✦ P. e x t. (Transilv.) Cantitate mică (de ceva). *Să ia un mńedz de pchiatră într-o cîrpă de mătasă.* ARH. FOLK. I, 205, cf. LEXIC REG. 17. *Dă-mi şi mie un miez de carne.* MAT. DIALECT. I, 212. *Un mńez de drod* [= sîrmă]. ALR II/272. *Izvor cu un miez de apă.* L. ROM. 1 962, 406. ✦ (Regional) Jumătate dintr-un fuior (Borşa-Vişeu de Sus). ALR II 2 801/362.

3. (Învechit şi regional) Partea din interior a unor legume care cresc în formă de căpăţînă, i n i m ă; parte a verzei din care pornesc frunzele căpăţînii, c o c e a n, c o t o r. *Miezul a unei marule îi era în loc de mîncare şi de băut.* DOSOFTEI, ap. TDRG, cf. COSTINESCU, ALRM SN I h 133. ✦ (Regional) Cocean de măr. Cf. ALR I 890/186, 194, 387, 516, 772, 790, 896, 900, 940, 960, 986.

4. (Regional) Partea din interior (mai moale) a tulpinii unor plante; măduva copacului; inimă. *Am făcut ciuturi din trestie şi după ce le-am golit de miez le-am înfundat cu foi de tăbac.* VLASIU, A. P. 37. *Miez de soc.* ALR I 958/270, cf. GL. V. J. ✦ (Prin Transilv.) Seva copacului. Cf. ALR I 957/136, 190.

5. (În opoziţie cu e x t e r i o r) Partea interioară, centrală a unui obiect. *Un mărgăritar albastru, stropit cu stropi de aur şi c-un mez negru.* EMINESCU, N. 65. *Atomii din mezul acelui mărgăritar.* id. ib. *Cocsul mărunt ... este împins lateral cu ajutorul lopeţii, astfel ca miezul focului să fie închis, însă neacoperit deasupra.* IOANOVICI, TEHN. 117, cf. 293. *Miezul stratului de cărbune.* GL. V. J.

6. (Rar) Mic grup de persoane în jurul căruia se formează o grupare mai mare; sîmbure, nucleu. *Mulţi socoteau că, dacă s-ar fi găsit arme de ajuns, s-ar fi putut alcătui un straşnic miez de oştire populară.* CAMIL PETRESCU, O. II, 605.

7. (Tehn.) Parte a unei forme de turnătorie, aşezată în interiorul acesteia, cu ajutorul căreia se obţin goluri sau scobituri într-o piesă turnată. *Miezul este format dintr-un amestec de nisipuri şi substanţe organice, dispuse pe un schelet metalic.* IOANOVICI, TEHN. 88. *Fixarea miezului în tipar trebuie să fie făcută cît mai exact, pentru a avea o piesă de grosime uniformă.* id. ib., cf. 96. *Au fost create piese pentru industria textilă, garnituri şi miezuri.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 844. *A executat cutia cu miezuri la limita piesei, iar asta înseamnă că nu mai rămîne loc pentru peretele ei.* V. ROM. august 1 961, 64. ✦ Piesă de fier masiv, de oţel sau formată din table de oţel decupate, care se introduce în interiorul bobinelor maşinilor, transformatoarelor şi a altor aparate electrice şi serveşte la obţinerea unor cîmpuri magnetice intense. *Electromagnet cu miez afundător.* ENC. TEHN. I, 164. *Pentru o clipă ei şi-au luat ochii de la miezul dinamului.* CONTEMP. 1 948, 113, 11/6. *Un miez de fier introdus într-un solenoid se magnetizează şi devine un electromagnet.* CIŞMAN, FIZ. II, 386, cf. 479. [Transformatorul] *se compune dintr-un miez închis, făcut din tole de fier, pe care se înfăşură un bobinaj primar şi altul secundar.* id. ib. 493.

8. Fig. Ceea ce este esenţial, fundamental; esenţă, fond. *Dar în mezul a durerei ce-mi rămîne-n suflet vie, Cea scînteie care-aprins-ai nu s-a stînge niceodată.* ASACHI, S. L. I, 162. *Pătrunderea acestei bogăţii intelectuale pînă în miezul cugetărilor poetului.* MAIORESCU, CR. II, 305. *Am putea să abordăm însuş miezul articolelor d-lui Panu, adică relaţia dintre eminescianii noştri de azi şi literatura trecută.* GHEREA, ST. CR. III, 162. *Cu cît mai mult se munceşte conducătorul, fără a afla întru a cărui mînă e ciuştea, cu atîta mai multe lovituri capătă peste spate şi tocmai întru aceasta se cuprinde miezul jocului.* MARIAN, Î. 196. *E nevoie de un meşteşug deosebit pentru a afla taina prin ajutorul căreia am putea pătrunde în miezul lucrurilor.* PETICĂ, O. 460. *În miezul*

adînc al vieții mele am dovedit că nu sînt omul potrivit. CAMIL PETRESCU, T. II, 324. *În miezul istoricului din el, mijea în noaptea asta înstelată, în umbra codrului, viermele tuturor îndoielilor cunoașterii.* id. O. II, 31. *Institutorul intra în miezul lucrurilor.* CĂLINESCU, I. C. 154. *Răspunsul la această întrebare va constitui însuși miezul comunicării noastre.* LL I, 9. *Dragostea, zburdalnica, Mult e grea, purdalnica... Dar cine-i cunoaște miezul... E ca pleava de ușoară.* TEODORESCU, P. P. 302. ✧ Expr. (Rar) **A pipăi miezul cuiva** = a afla adevărata valoare a cuiva. Cf. ZANNE, P. I, 218, DDRF. ✦ Valoare, sens, tîlc, semnificație (adîncă). *Vorba și lucrul lui e nenșirat, sec, fără miez.* JIPESCU, O. 141. *Mi s-a părut c-a scris, știi, mai cu miez.* ANGHELIOSIF, C. M. I, 11. *Cuvintele... cari le spusese prezidentul înaintea porții de primire aveau mai mult miez decît întreagă vorbirea aceasta nesfîrșită.* AGÎRBICEANU, L. T. 327. *Din povestirile lui cu miez și de o îngăduitoare ironie, nenea Iorgu știa întotdeauna să însuflețească un ceas de plictiseală.* C. PETRESCU, S. 102. *Lansează... o înțepătură cu miez, împotriva acelor care vor să mănînce și să nu muncească.* CONTEMP. 1 948, nr. 156, 12/5. *Faceți să scapere miezul cuvîntului.* DEȘLIU, G. 34. *Vorbele lui... mi se păreau pline de miez, umbrite de duioșie și înfiorate de nădejde.* V. ROM. august 1 958, 61. *Vorbe fără miez.* ZANNE, P. II, 831. ✦ (Rar) Ceea ce este mai ascuns, mai intim, mai personal. *Era o mîngăiere care străbătea deodată în miezul inimii și-l încălzea.* POPA, V. 303. *Ce taină ai mai ascuns în miezul tău?* STANCU, R. A. III, 196.

— Pl.: *miezuri* și (rar, m.) *miezi, mieji.*

— Lat. **medius.**

MIEZÁR s. m. (Regional) Miezuitor. Com. din CLUJ.

— Pl.: *miezari.*

— **Miez** + suf. *-ar.*

MIEZĂRĂTOÁRE s. f. v. **merizătoare.**

MIEZĂZÁ vb. I. Intranz. (Prin nord-vestul Transilv.) A lua masa de prînz; a prînzi. Com. din LUGAȘU DE JOS-ORADEA și din ȘIMLEU SILVANIEI.

— Prez. ind.: *miezăzez.*

— Cf. amiazăzi.

MIEZĂZÁRE s. f. (Prin vestul Transilv.) Acțiunea de a miezăza. Cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 102.

— Și: **miezezáre** s. f. FRÎNCU-CANDREA, M. 102.

— V. **miezăza.**

MIEZEÁN, -Ă adj. (Regional, în opoziție cu lăturean; și substantivat) (Persoană) care locuiește în partea de mijloc a unui sat. Cf. GR. S. VI, 113. *Pe toți miezenii Și pe toți lăturenii.* ib.

— Pl.: *miezeni, -e.*

— **Miez** + suf. *-ean.*

MIEZEZÁRE s. f. v. **miezăzare.**

MIEZIUÍNĂ s. f. v. **miezuină.**

MIEZÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Despre pîine, fructe, legume) Cu (mult) miez **(III).** Cf. LB, PONTBRIANT, D. *Ei mănîncă mai cu seamă acea parte miezoasă a coceanului* [de varză] *ce nu se pune în putină la acrit.* MANOLESCU, I. 297, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Bună-i pînea și miezoasă.* PAMFILE, C. Ț. 224, cf. ALR II 4 032/102, ALR SN I h 202.

2. Fig. Bogat în conținut; substanțial, valoros, important. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Convorbirea oaspelui* [era] *miezoasă și cuprinzătoare.* M. I. CARAGIALE, C. 14. *Are palma pietroasă, Privirea dreaptă, vorba miezoasă.* DEȘLIU, G. 25.

— Pl.: *miezoși, -oase.*

— **Miez** + suf. *-os.*

MIEZÚC subst. (Regional) Diminutiv al lui miez. Cf. ALR II 6 365/365, LEXIC REG. 17.

— Pl.: ?

— **Miez** + suf. *-uc.*

MIEZUÍMĂ s. f. v. **miezuină.**

MIEZUÍNĂ s. f. **1.** Hat, răzor (între două ogoare). Cf. LB, BARCIANU, V., LM, DDRF. *Dl. Crețu scoase mapa și-i arătă miezuina: cu un stînjin venea încă mai mult pe partea lui Crețu.* AGÎRBICEANU, D. Ț. 116. *Cum se hotăresc... miezuinele, Așa să se hotărească Și să se despărțească Gura lui N. N. cea rea.* MARIAN, V. 47, cf. REV. CRIT. IV, 145, com. din FRATA-TURDA, CHEST. IV 29/149, ALRM SN I h 2, A V 21. ✦ Hotar între două regiuni, între două provincii sau între două țări. *M-am mirat cum și natura a demarcat hotarul Rusiei, căci o mică ridicătură, formînd miezuina între dînsa și Prusia, sta încă învălită în mantaua intactă de nea.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 202. *Despărțăminte de trupe... trec preste mieziuini și calcă pămîntul stătătoriu sub auctoritatea banală.* BARIȚIU, P. A. II, 232, cf. ALEXI, W.

2. (Popular) Gard care desparte două case sau două proprietăți etc.; perete care desparte două case, o casă de un grajd alăturat, tinda de camerele de locuit; spațiul liber dintre două case. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Unul dintre vecinii lui... a sădit și-un șir de salcîmi de-a lungul miezuinei: ziua toată, porumbeii țopăiesc pe tăblile de pe casa lui.* SLAVICI, N. I, 252, cf. DDRF, JAHRESBER. IV, 329, SIMA, M. 184, CADE, SCRIBAN, D., PĂCALĂ, M. R. 414, ALR I 948/278, 280, 283, 290, 337, 339, 782, ALR II/784, 833,

A VI 32, MAT. DIALECT. I, 212. ✦ (Prin nordestul Ban. şi prin sud-vestul Transilv.) Pîrleaz. Cf. CHEST. II 413/7, A II 9. ✦ (Regional; în forma *miezunie*) Zgîrciul nasului (Borşa-Vişeu de Sus). Cf. m i j l o c a r **(I 12)**. Cf. ALRM II/I h 17/362. ✦ (Regional) Livadă lîngă casă (Larga-Tîrgu Ocna). I. CR. VI, 315.

3. (Regional) „Strînsură pentru iarnă". V. m i ş i n ă. I. CR. VI, 152. *Am găsit o mnizuină cît o baniţă de alune strînse de veveriţă.* ib.

— Pl.: *miezuini* şi *miezuine*. — Şi: (regional) **miezuímă** (CHEST. IV 29/149), **miezuníe** (ALR I 948/278, 280, 283, 290, 337, 339, ALRM II/I h 17/362, MAT. DIALECT. I, 212), **mieziuínă, mizuínă** s. f.

— Cf. m i e z, m e j d i n ă.

MIEZUITÓR, -OÁRE s. m. şi f. Muncitor într-o turnătorie, care pregăteşte miezul tiparelor pentru turnarea metalului topit; (regional) miezar. *Lăcătuşi, mecanici, sudori, electricieni, miezuitori, strungari.* CONTEMP. 1 949, nr. 138, 7/2. *Miezuitoare la secţia turnătorie.* SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 862.

— Pl.: *miezuitori, -oare.*

— **Miez** + suf. *-(ui)tor.*

MIEZUNÍE s. f. v. **miezuină.**

MIÉZURĂ s. f. (Regional) **1.** Lînă de calitate mijlocie (sau de calitate inferioară). *Astfel se scoate tot părul, pînă ce se ajunge la firele cele scurte de miezură.* PAMFILE, I. C. 7, cf. 6, 9, DIACONU, P. 34, COMAN, GL. 55. *Mnedzuri: lîna... din canuri ce se boieşte şi se bate în catrinţe.* ŞEZ. III, 71, cf. VI, 192, A V 2, 14, 15, 18, 31, VI, 4, 9, 14.

2. (În sintagma) *Miezură de grîu* = tărîţe de grîu „de al doilea". Cf. PAMFILE-LUPESCU, CROM. 208. *Dubitul se face aşa că... se pune în slatină urluială de ovăs... şi puţină miezură de grîu, adică tărîţe de grîu de al doilea, cu care se mestecă.* id. ib.

— Pl.: *miezuri.* — Şi: **miézure** s. f.

— Sg. refăcut după **miezuri** (pl. lui *miez*).

MIÉZURE s. f. v. **miezură.**

MIEZURÍCĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui m i e z u r ă **(1)**. Cf. COMAN, GL. 55, A V 14, GLOSAR REG.

— Pl.: ?

— **Miezură** + suf. *-ică.*

MIGÁLĂ s. f. Atenţie, minuţiozitate şi scrupulozitate în efectuarea unei munci; p. e x t. muncă sau (concretizat) lucru a cărui realizare presupune multă răbdare şi meticulozitate; migăleală **(2)**, (regional) migoroşeală, milcoşeală. Cf. POLIZU. *Loc... pregătit cu mai multă migală.* SANDU-ALDEA, S. 59. *Migala, modelarea lentă şi continuă... cere linişte.* ANGHEL, PR. 68. *După lungă şi trudnică migală, m-am oprit la forma următoare.* GALACTION, O. 17. *Clădise... cu înţelegere, cu migală şi cu dragoste.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 122. *Episoadele din care se construieşte istorisirea sînt zugrăvite cu meşteşugărească migală.* CONTEMP. 1 948, nr. 111, 5/3. *Expoziţia... alcătuită... cu migală şi îndelung pregătită.* STANCU, U.R.S.S. 116, cf. 166. *Cu aceeaşi migală completa un formular la poştă.* V. ROM. aprilie 1 955, 157. *Apucă ziarul de pe prispă şi încet de tot, cu migală curioasă, începu să-i rupă marginea albă.* PREDA, M. 166. *Îşi culese cu migală nişte scame de pe salopetă.* V. ROM. octombrie 1 958, 72. ✧ F i g. *Ascultară... acea migală minunată de şuierături care se-nşira şi se deşira.* DELAVRANCEA, S. 99.

— Pl.: (neobişnuit) *migăli.* POLIZU.

— Postverbal al lui **migăli.**

MÍGĂ s. f. v. **mică**[1].

MIGĂCIÓS, -OÁSĂ adj. (Regional, despre oameni) Care mănîncă puţin şi fără poftă, care alege mîncarea. Cf. m i g ă l i **(3)**. (Beba Veche-Sînnicolau Mare). ALR I 1 557/49.

— Pl.: *migăcioşi, -oase.*

— **Migăi** + suf. *-cios.*

MIGĂÍ vb. IV v. **migăli.**

MIGĂIÁLĂ s. f. v. **migăleală.**

MIGĂIÉTIC adv. (Prin nordul Mold.) Cu migală, în mod migălos. *Lucrează migăietic orişice lucru.* ŞEZ. II, 149.

— **Migăi** + suf. *-etic.*

MIGĂIÓS, -OÁSĂ adj. v. **migălos.**

MIGĂÍRE s. f. v. **migălire.**

MIGĂÍT, -Ă adj. v. **migălit**[2].

MIGĂLEĂLĂ s. f. Faptul de a m i g ă l i. **1.** (Învechit, rar) Trudă, osteneală, muncă. *Căci migăiala rea au dat D*[u]*mnezău fiilor oamenilor, ca să migăiască între sine.* BIBLIA (1 688), ap. CCR 192/6.

2. Migală. *Să îndeletnice cu osebite casnice migăieli.* DRĂGHICI, R. 198/25. *Alegînd la cules poama cu atîta migăială.* I. IONESCU, C. 193/28, cf. 147/27. *Cîtă osteneală, cîtă migăială cu cultura tutunului.* id. D. 211. *La el versul se urzea încet, cu o migăleală penibilă.* VLAHUŢĂ, ap. CADE. *Iau ouă clocite, le găuresc puţin, scot zeama din ele, apoi le umplu (cu multă migăleală, deoarece gaura e foarte mică) cu smoală pisată.* MUSCEL, 41.

— Pl.: (rar) *migăleli.* — Şi: **migăiálă** s. f.

— **Migăli** + suf. *-eală.*

MIGĂLÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Învechit) A munci (din greu). *Căci migăiala rea au dat D[u]mnezău fiilor oamenilor, ca să migăiască între sine.* BIBLIA (1 688), ap. CCR 192/7.

2. Intranz. A lucra cu multă minuțiozitate (și fără prea mult spor), (regional) a migoroși; a-și pierde vremea cu nimicuri, a tîndăli, (regional) a milcoși[1]. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, PONTBRIANT, D. *Tu petreci a ta viață Tot pe flori și pe verdeață Migăind necontenit.* DONICI, F. 19. *Blajina noră migăia prin casă; acuș la strujit pene, acuș îmbăla tortul, acuș pisa mălaiul.* CREANGĂ, P. 6, cf. id. GL. *Se așeza la masa de scris, unde migălea cu necurmare pînă la douăsprezece.* C. PETRESCU, C. V. 12, cf. TODORAN, GL., ALR I 1 323/412, 512, 526, ALR SN III h 777, A VIII 8. ✧ Tranz. (Complementul indică obiectul în curs de prelucrare) *Începe să-și limpezească de-al binelea tot ce-a migălit în secret.* VLAHUȚĂ, D. 220. *Migălea fiecare frază și-și tortura capul pentru-un epitet.* id. O. A. III, 26. *Lua calapodul sau pantoful pe care pînă atunci îl migălise.* ARDELEANU, D. 64. *O minunată tîmplă de icoane ce migălisem în tinerețe.* M. I. CARAGIALE, C. 23, cf. LOVINESCU, C. VI, 88. *Panouri vaste pe care le-au migălit cu acul, în mătăsuri și aur.* SADOVEANU, O. IX, 308. *Tînărul de 25—30 ani migălea cu răbdare... versurile lui.* V. ROM. ianuarie 1 954, 155, cf. GR. BĂN., com. din DRĂGUȘENI-TÎRGU NEAMȚ, STRAJA-RĂDĂUȚI.

3. Tranz. (Regional) A mînca puțin și fără poftă; a ciuguli, (regional) a migui. Com. din ZAGRA-NĂSĂUD.

— Prez. ind.: *migălesc.* — Și: **migăi** vb. IV.
— Etimologia necunoscută. Cf. BL IV, 93.

MIGĂLÍRE s. f. Acțiunea de a migăli și rezultatul ei. Cf. LB, POLIZU, LM, DDRF. *O banală păstrare a versurilor în sertar, adică o migălire a lor în răstimpuri.* CONTEMP. 1 948, nr. 108, 5/1.

— Pl.: *migăliri.* — Și: **migăíre** s. f. LB, PONTBRIANT, D.
— V. **migăli.**

MIGĂLÍT[1] s. n. (Rar) Faptul de a migăli; migăleală, migălitură. *Ce atîta migălit pentru nemica.* LM.

— Pl.: *migălituri.*
— V. **migăli.**

MIGĂLÍT[2], -Ă adj. (Despre realizări ale oamenilor) Făcut cu (multă) migală. *Pe migălite rînduri stă nopți întregi plecat.* VLAHUȚĂ, P. 2. ✦ (Rar, despre oameni) Care lucrează cu migală (și fără spor), care migălește (mult) la un lucru. Cf. LM, H XVI 267.

— Pl.: *migăliți, -te.* — Și: **migăít, -ă** adj. PONTBRIANT, D.
— V. **migăli.**

MIGĂLITÓR, -OÁRE s. m. și f. (Rar) Persoană care lucrează cu migală, care migălește **(2)**. Cf. COSTINESCU, DDRF.

— Pl.: *migălitori, -oare.*
— **Migăli** + suf. *-tor.*

MIGĂLITÚRĂ s. f. Migălit[1]; (concretizat) lucru executat cu (multă) migală. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Pe patul de scînduri e așternută o scoarță aleasă în fel de fel de migălituri.* DELAVRANCEA, S. 8.

— Pl.: *migălituri.*
— **Migăli** + suf. *-tură.*

MIGĂLÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Despre acțiuni, realizări ale oamenilor) Care cere migală, care se face, se realizează cu migală; (rar, despre manifestări ale oamenilor) care dovedește migală, meticulozitate, pedanterie. *Lucru migălos, lucrare migăloasă.* COSTINESCU. *O poartă grea de stejar, lucrată toată în sculpturi migăloase.* VLAHUȚĂ, R. P. 81, cf. 73. *Observații psihologice de un adevăr rar și de o migăioasă amărunțime.* XENOPOL, ap. TDRG. *S-au îndreptat către analiza migăloasă ca spre singura metodă cu adevărat științifică.* PETICĂ, O. 452. *Îngrijirea migăloasă.* ATILA, P. 46. *Muncă așa de migăloasă și de plictisitoare.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 256. *Nicolaie nu-și părăsi îndeletnicirea sa migăloasă și plină de răspundere.* V. ROM. iulie 1 953, 101, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 13, com. din DRĂGUȘENI-TÎRGU NEAMȚ. ✧ Fig. *Atmosfera morală a instrucțiunei nu este vițiată de idei migăloase sau perverse.* ODOBESCU, S. III, 327. ✧ (Adverbial) *Toate întrebările și frazele construite migălos îi pieiră brusc din memorie.* BART, E. 215.

2. (Despre oameni) Care lucrează cu (multă) migală; (regional) migoroșelnic. Cf. LB, PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU. *În timp de mai mulți secoli, vînătoria n-a avut alți interpreți plastici decît pe migăloșii miniaturiști.* ODOBESCU, S. III, 131. *Șlefuitorul migălos și atent.* V. ROM. ianuarie 1 954, 169, cf. ALR SN III h 777, A VI 2.

— Pl.: *migăloși, -oase.* — Și: **migăiós, -oásă** adj. LB, PONTBRIANT, D., ALR SN III h 777.
— **Migală** + suf. *-os.*

MIGDÁL s. m. Pom fructifer din familia rozaceelor, cu frunze lanceolate sau îngust-ovale, cu flori albe sau trandafirii și cu fructe comestibile *(Amygdalus communis). Un priiaten împlîntasă un migdal lîngă covrul lui.* DOSOFTEI, V. S. februarie 74[v]/4. *O grădină cu feluri de pomi... pruni, migdali, castani.* CR (1 831), 148[2]/14. *Migdalul, piersicul, prunul, cireșul, pentru dînșii au tot un nume.* NEGRUZZI, S. I, 102, cf. BARONZI, L. 138. *Pe sub migdali și pe sub roze S-au dus în umbră zîmbitori.* MACEDONSKI, O. I, 73. *Tufele pitice de migdali, cu crenguțele numai petale trandafirii, care înveselesc privirea.* SIMIONESCU, FL. 367, cf.

333. *Am găsit migdali înfloriți.* SADOVEANU, Z. C. 266. *Un vîrtej bătu scurt dintr-o aripă, zvîrlind în pridvor clomburi de smochini și de migdal.* id. O. XII, 112, cf. X, 410. ◇ *Migdal pitic* (sau *păsăresc*) = mic arbust din familia rozaceelor, cu flori roz sau albe, cu fructe părăoase; cais sălbatic (*Amygdalus nana*). Cf. BRANDZA, FL. 69, GRECESCU, FL. 194. *Prin luminișurile din păduri, alături de soc, de porumbelul spinos, se văd și tufe de migdal pitic.* SIMIONESCU, FL. 224, cf. 176.

— Pl.: *migdali.*

— Din slavonul **мигдалъ**.

MIGDALÁT, -Ă adj. (Mai ales despre ochi) De forma migdalei; alungit, codat. *Cu ochii albaștri migdalați, umezi, buni și limpezi, puși sub niște arcuri de sprîncene subțiri.* DELAVRANCEA, T. 222, cf. HEM 1 489. *Era pe atunci un băiețandru subțire, cu ochii migdalați, cu părul buclat și cu buzele întotdeauna umede.* C. PETRESCU, S. 109. *O domniță necunoscută, din alt veac, cu rochia grea de brocart și cu ochi migdalați.* id. R. DR. 65. *O presimțire de lacrimi muia ochii ei migdalați.* GALACTION, O. A. I, 225. *Migdalați, puțin pieziș, arătau ochii bunicii.* STANCU, D. 7. *Avea ochi migdalați, verzi-gălbui și o gură ca un cioc de rață.* T. POPOVICI, S. 173. *O privire pătrunzătoare, izvorîtă din ochii negri, migdalați.* SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 787.

— Pl.: *migdalați.*

— De la **migdală.**

MIGDÁLĂ s. f. Fructul migdalului, de formă alungită, al cărui sîmbure, închis într-o coajă tare, este gălbui-roșiatic la suprafață și alb ca laptele în interior și foarte gustos; p. restr. sîmburele acestui fruct, învelit într-o pieliță subțire; (regional) mandulă. *Atunce pururci împăratul... celor ci șidea pre lîngă dînsul: nucile... migdalile* (a. 1 773). GCR II, 98/8, cf. COTEANU, PL. 22. *18 oca migdale fără coajă* (a. 1 792). URICARIUL, IV, 131/16, cf. IORGA, S. D. XII, 177. *Spre a drege vinurile în Englitera, se întrebuințează cele următoare: migdalele amare cînd va voi să dea vinului gust de nucșoară.* CR (1 832), 223²/10. *Eu îți voi trimete stafide și migdale.* DRĂGHICI, R. 95/12, cf. 51/18. *Venea altă țigancă țiind... cîteva farfurii cu migdale curățite.* FILIMON, O. I, 179. *Să nu uiți ca să așezi în mijlocul mesei turnul Malacovului, cel de migdale amare.* ALECSANDRI, T. I, 277. *Ochii tăiați în forma migdalei.* EMINESCU, N. 34. *Mirosul sîmburilor de migdale amare.* PONI, CH. 142. *Pe la tîrg sau chiar și prin sate, fruntașii adaugă și apă de flori, migdale și alte „bunătăți".* PAMFILE, CR. 17, cf. NICA, L. VAM. *Migdala este foarte folositoare celor ce sufăr de arsuri și acreli.* VOICULESCU, L. 190. *Mama luase două boabe de piper, apoi două măsline, două migdale.* ARGHEZI, C. J. 191. *Peste o jumătate de ceas o sunase și-i ceruse cutia cu migdale.* STANCU, R. A. IV, 180, cf. 307, L. ROM. 1 953, nr. 1, 96. *Frunzuliță trei migdale, Floricică de pe vale, Ce te usuci așa tare?* SEVASTOS, C. 50, cf. id. N. 321. *Verde frunză trei migdale, Ardi-te-ar focul de vale, Cum o să rămîi de jale.* PĂSCULESCU, L. P. 70. *Frunză verde trei migdale, Duceți-l în tîrg afară.* id. ib. 272, cf. ȘEZ. XIV, 176, XV, 86, ZANNE, P. I, 227, IX, 491. ◇ Expr. (Regional) **A încînta** (pe cineva) **cu migdale amare** = a spune cuiva vorbe aparent plăcute, dar care, în realitate, sînt răutăcioase. Cf. ZANNE, P. IX, 491. ◇ (Ca termen de comparație pentru ochii de formă alungită) *Era de o frumusețe nespusă. Ochii mari ca migdalele.* SADOVEANU, O. I, 139.

— Pl.: *migdale.*

— **Migdal** + suf. *-ă.*

MÎGE s. f. v. **minge.**

MIGÉL s. m. v. **negel.**

MIGHILÓȘ s. n. v. **miligoci.**

MIGHIREÁN s. m. v. **maghiran.**

MÎGHIȘ conj. v. **meghiș.**

MIGHITÍ vb. IV. Refl. (Prin nord-vestul Transilv.) A se mocoși, a se mocăi. *Poartă-ti (grăbește-te), nu ti mighiti atîta.* CV 1 951, nr. 3—4, 46.

— Prez. ind.: *mighitesc.*

— Probabil contaminare între **migăli** și **chiti.**

MIGILÓCI s. n. v. **minegoci.**

MIGLISEÁLĂ s. f. v. **mîgliseală.**

MIGLISÍ vb. IV v. **mîglisi.**

MIGLIȘÍ vb. IV v. **mîglisi.**

MIGLIȘITÓR, -OÁRE adj. v. **mîglisitor.**

MIGMATÍT s. n. Rocă metamorfică formată prin pătrunderea magmei topite în rocile sedimentare. Cf. LTR².

— Pl.: *migmatite.* — Și: **migmatítă** s. f. DL, DM.

— Din fr. **migmatite.**

MIGMATÍTĂ s. f. v. **migmatit.**

MÎGMĂ s. f. (Învechit) Amestec de liant, agregat mărunt și apă, asemănător mortarului, în care se pune cărămidă pisată și care este folosit în zidărie. *O migmă alcătuită de 30 palmace.* ASACHI, ALGHEBRA, 39ᵛ/2. *Amestecînd această migmă cu un toiegel de lemn.* AR (1 830), 434¹/28. *Primejdia focului, căria sînt supuse casile, din*

întrebuințarea lemnului întru zidirea lor, au îndemnat pe englezul Pev de a afla o migmă (amestecătură) cu care muruit fiind lemnul cel cioplit, să face nearzător. CR (1831), 327²/19. *Un vas... avînd și un capac... carile să ținea de el prin o migmă.* AR (1835), 99¹/45. *Grajdurile sînt construcțiuni monumentale de piatră... cu dușumeaua de migmă, pare c-ar fi asfaltat.* I. IONESCU, D. 526, cf. LM. *Uși... împodobite cu ornamente policrome, pe care vremea și apa le-au șters, fără a desființa cu totul urma migmei.* ODOBESCU, S. I, 404.

— Pl.: *migme.*

— Din ngr. **μῖγμα**, lat. **migma.**

MIGNÓN, -Ă adj., subst. invar. **1.** Adj. (Franțuzism) Mic, delicat, gingaș. Cf. ALEXI, W. ✧ (Substantivat) *O astfel de fostă mignonă era chiar mama fetei... ea continua să se îmbrace așa cum se îmbrăcase și se pieptănase cu treizeci de ani mai înainte.* CAMIL PETRESCU, N. 49.

2. Subst. invar. Corp de literă de șapte puncte tipografice (2,63 mm); colonel. *Mignon albe. Mignon negre.* ROMANESCU, ZEȚ. 42.

— Pronunțat: *-nion.* — Pl.: *mignoni, -e.*

— Din fr. **mignon.**

MIGOROȘEÁLĂ s. f. (Olt.) Migală, migăleală **(2)**; (peiorativ) pierdere de vreme cu nimicuri, tîndăleală. CONV. LIT. XIV, 366, cf. PLOPȘOR, V. O. 11, CIAUȘANU, V. 179, ALR SN III h 777.

— Pl.: *migoroșeli.*

— **Migoroși** + suf. *-eală.*

MIGOROȘÉLNIC, -Ă adj. (Olt.) Migălos **(2)**. Cf. CIAUȘANU, V. 179, MAT. DIALECT. I, 231.

— Pl.: *migoroșelnici, -ce.*

— **Migoroși** + suf. *-elnic.*

MIGOROȘÍ vb. IV. Intranz. (Olt.) A migăli **(2)**. Cf. CONV. LIT. LIV, 366, PLOPȘOR, V. O. 11, CIAUȘANU, V. 179, PAȘCA, GL., ALR SN III h 777.

— Prez. ind.: *migoroșesc.* — Și: **microși** vb. IV. COMAN, GL.

— Cf. migă (I).

MIGRÁ vb. I. Intranz. **1.** (Despre unele triburi sau popoare) A se deplasa în masă de pe un teritoriu pe altul, în funcție de diferiți factori economici, sociali, politici sau naturali. V. emigra, imigra. Cf. LM, CADE, DM.

2. (Despre animale, mai ales despre păsări și pești) A se muta în masă, în anumite epoci ale anului, din unele ținuturi în altele, datorită factorilor climatici, nevoilor de hrană, de reproducere etc. Cf. LM. [Toamna pupăza] *migrează de obicei în familii... Primăvara migrează singură sau cel puțin în pîlcuri foarte răsfirate.* LINȚIA, P. II, 26.

— Prez. ind.: *migrez.*

— Derivat regresiv de la **migrație.**

MIGRÁNĂ s. f. v. **micranie.**

MIGRÁRE s. f. Acțiunea de a migra; migrație.

1. Cf. migra **(1)**. *La începutul ghenului omenesc, fiind oamenii neîncetat întru migrare (mutare dintr-un loc într-altul).* TEODOROVICI, I. 26/17. (Rar, referitor la persoane izolate) *Migrarea sau premutarea lui Noe.* id. ib. 62/21.

2. Cf. migra **(2)**. *După zburarea puilor din cuib,* [vinderelul] *se coboară și în cîmpie, unde petrece pînă în timpul migrării.* LINȚIA, P. II, 159.

— Pl.: *migrări.*

— V. **migra.**

MIGRATÓR, -OÁRE adj. **1.** (Despre unele triburi sau popoare) Care migrează **(1)**. Cf. F (1872), 293, ALEXI, W., PUȘCARIU, L. R. I, 163. *Răscoalele repetate ale sclavilor și atacurile neîncetate ale popoarelor migratoare.* CONTEMP. 1953, nr. 358, 2/3. ✦ De migrație **(1)**, cu caracter de migrație. *Avem de-a face cu o mare mișcare migratorie... care a mînat pe geții noștri pînă la Oder și Vistula de Jos.* PÂRVAN, G. 281.

2. (Despre animale, mai ales despre păsări și pești) Care migrează **(2)**. Cf. LM. *E o pasere migratoare, fiindcă iarna pleacă de la noi în țările cele calde.* MARIAN, O. II, 296. *O, cocostîrci, dragi păsări migratoare, Ce primăvara-n fiecare an Veniți cu vești de peste-ocean Ca niște albe pîlcuri zburătoare.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 73. *Viața tot atît de imensă și de necunoscută a miriadelor de paseri migrătoare... este evocată de d. Sadoveanu cu un sentiment adînc și înfiorat.* IBRĂILEANU, S. L. 109. *Păsările migratoare Se rentorc din tropice.* TOPÎRCEANU, M. 39. *O rîndunică migratoare spre alte zări.* TEODOREANU, M. II, 82. *Triunghiul pe care îl scriu toamna, pe cer, păsările migratoare.* BOGZA, C. O. 406. *O pasăre migratoare care ne părăsește abia în noiembrie.* LINȚIA, P. II, 145. *Privirea ciocîrlanului... contemplă plecarea suratelor sale migratoare.* V. ROM. octombrie 1954, 209.

— Pl.: *migratori, -oare.* — Și: (astăzi rar) **migratóriu, -ie** (pronunțat, f. *-ri-e*), (rar) **migrătór, -oáre** adj.

— Din fr. **migrateur.** — **Migratoriu** < it. **migratorio.**

MIGRATÓRIU, -IE adj. v. **migrator.**

MIGRÁȚIE s. f. **1.** Deplasare în masă a unor triburi sau a unor popoare, de pe un teritoriu pe altul, determinată de factori economici, sociali, politici sau naturali; migrare **(1)**. Cf. NEGULICI, BARIȚIU, P. A. I, 524. *Marele migrațiuni ale popoarelor.* EMINESCU, N. 106. *Marile migrații de popoare începute... înaintea anului 1000.* PÂRVAN, G. 648, cf. 102. *În strînsă legătură cu păstoritul stau migrațiunile românilor.* PUȘCARIU,

L. R. I, 360. *Peștii din Olt înoată spre izvoarele lui, asemeni unui popor nomad pornit într-o lungă migrațiune.* BOGZA, C. O. 289. *În 1953... s-a găsit în apropiere de Valea lui Mihai un cimitir din epoca migrațiunilor.* CONTEMP. 1 954, nr. 382, 5/3. *Văzînd porturile și obiceiurile semințiilor din sud-vest nu i-i greu călătorului să-și închipuie vremurile vechi ale migrațiunilor.* V. ROM. octombrie 1 955, 147.

2. Mutare în masă a unor animale, mai ales a păsărilor și a peștilor, dintr-o regiune în alta, cauzată, de obicei, de factori climatici, de nevoile de hrană, de necesitățile reproducerii etc.; migrare (**2**). *Migrațiunile paserilor.* ISIS (1859), 124. *Peștii sînt nevoiți a face o serie de migrațiuni... determinate pe de o parte de cerințele lor organice... iar pe de alta, de regimul natural al apelor.* ANTIPA, P. 219. *Migrațiunile lungi și repetate... nu au făcut din rîndunele niște aventuriere.* ARGHEZI, P. T. 319. *A avut ocazia să observe acvile imperiale în migrație.* LINȚIA, P. II, 174. ✧ (Glumeț) *Migrațiuni bizare de păsări împăiate.* ANGHEL-IOSIF, C. M. I, 146.

3. (În sintagma) *Migrațiunea petrolului* (sau *țițeiului*) = procesul de deplasare a petrolului și a gazelor asociate din zăcămîntul în care au luat naștere în roci, în zone subterane străine. Cf. DP, LTR[2], DER.

— Pl.: *migrații.* — Și: **migrațiúne** s. f.

— Din fr. **migration.**

MIGRAȚIÚNE s. f. v. **migrație.**

MIGRĂTÓR, -OÁRE adj. v. **migrator.**

MIGRÉNĂ s. f. Durere de cap intensă, care afectează de obicei o singură parte a capului și care este însoțită de tulburări digestive; durere de cap. *Băile de mare se mai întrebuințează... la migrenă, la dureri nervoase și artritice.* FĂTU, D. 182/18. *Am o migrenă grozavă.* NEGRUZZI, S. III, 57, cf. PR. DRAM. 478. *Mă cam doare capul; am un început de migrenă.* I. NEGRUZZI, S. IV, 61. *Se ferea și se sustrăgea de la judecare... sub pretextul unei subite migrene.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE. *Cu capul dogorît de un început de migrenă, mi-am auzit numele pronunțat.* GALACTION, O. 58, cf. 59. *Annie are migrenă.* C. PETRESCU, C. V. 84. *Oftă... ridicîndu-se cu capul aplecat pe spate din pricina migrenei.* TEODOREANU, M. II, 37, cf. 165. *Dar ce-i cu d-ta, Ioano?... Ți-e rău? — O migrenă teribilă.* BARANGA, I. 204. *Bărbatu-meu mi-a dat migrenă cu încăpățînarea lui.* STANCU, R. A. III, 49. *Mirosul de parfum îi dădu o migrenă fulgerătoare.* T. POPOVICI, S. 302.

— Pl.: *migrene.*

— Din fr. **migraine.**

MIGRISÍ vb. IV v. **mîglisi.**

MIGUÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A mînca puțin și fără poftă, a mînca prost; (regional) a migăli (**3**) (Morăreni-Reghin). GLOSAR REG.

— Prez. ind.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. migăi, pigoi.

MIGULÓȘ s. n. v. **miligoci.**

MIHAHÁ interj. v. **mihoho.**

MIHÁL s. m. v. **mihalț.**

MIHALĂU subst. (Regional) Fierărie (Voșlobeni-Gheorghieni). ALR I 1 840/576.

— Pl.: ?

— Cf. mihei.

MIHÁLCE s. m. v. **mihalț.**

MIHÁLCIU s. m. v. **mihalț.**

MIHÁLTE s. m. v. **mihalț.**

MIHÁLȚ s. m. (Iht.) **1.** Pește mic răpitor de rîu în formă de fus, asemănător cu somnul, acoperit de solzi mărunți de culoare galbenă-verzuie și de un mucus abundent și avînd în vîrful mandibulei un mic fir alungit; (regional) midhai, midhoc, midrihari, mihoală, mîntuș, sul, smialț *(Lota lota). Mihalț* (a. 1 600—1 630). CUV. D. BĂTR. I, 293. *El aduse din Constantinopole tot ce găsia acolo mai scump în pești... păstrăvi, mihalți.* FILIMON, O. I, 178. *Cu oriile pleacă pescarii în două lustre și prind... crapi, scrumbii, mihalțiu și alte neamuri de pește mărunt.* I. IONESCU, M. 86, cf. 94, BARONZI, L. 94. *Mihalțu-i un pește... urît și asemănător cu șarpele, dar la carne foarte gustos.* REV. CRIT. III, 160. *Mialțul se vînează în Dunăre, capul său samănă cu al șarpelui.* DAMÉ, T. 127, cf. N. LEON, MED. 120, 98. *Numele mai general răspîndit este mihalț.* ANTIPA, F. I. 87, cf. 84. *Cu ostia se pescuiește la munte mai cu seamă la lostriță, mreană, slăvoace și mihalț.* id. P. 97, cf. 84. *Chip al așezării undițelor de fund... întrebuințat mai ales la mihalț în părțile de jos ale rîurilor.* ATILA, P. 95. *Mihaltul ca formă, înfățișare, carne, cap și piele se aseamănă întrucîtva cu somnul.* id. ib. 260, cf. 140, 151. *Unul din curioșii pești din rîurile noastre este mihaltul.* SIMIONESCU, F. R. 220. *Trag fără grabă... și aduc la fața apei un mihalț.* SADOVEANU, O. IX, 354, cf. BĂCESCU, P. 37, 120, 121. *Pentru unele specii, cum sînt știuca și mihaltul, organul lateral e principalul mijloc în găsirea hranei.* ANTONESCU, P. 49, cf. 36, 47, H VI 235, XVIII 283, ALR I 1 746/1, 825, 839, ALR II 6 239/105, 182.

2. (Regional) Somn *(Silurus glanis)* (Șișeștii de Sus-Turnu Severin). H IX 114.

3. (Prin estul Munt.; în forma *mialc)* Ciobănaş *(Gobius platyrostris)*. Cf. BĂCESCU, P. 112.
— Pl.: *mihalţi*. — Şi: (regional) **mihálciu** (BĂCESCU, P. 37, 120, H II 186, 203), **mihálce** (DR. V, 558), **mihálte** (BĂCESCU, P. 37, 120, H IX 36, 42), **mihál** (ALR I 1 745/255), **mialc** (BĂCESCU, P. 112), **mehălţ** (H IX 59) s. m.
— Etimologia necunoscută.

MIHAMEÁ s. f. (Turcism rar) Cîrciumă. *Turcul, vezi, că îmi era, Era, mări, la mihamea, Bea cu turcii la cafea.* PĂSCULESCU, L. P. 262.
— Din tc. **meyhane.**

MIHANÍ s. f. v. **mihanic.**

MIHÁNIC, -Ă subst., adj. v. **mecanic.**

MIHANICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **mecanicesc.**

MIHÁNICUS s. m. v. **mecanic.**

MIHANÍE s. f. (Învechit) Sistem tehnic, maşină; mecanism. *Oştenii, cînd cu mîna şi cu sabia a birui nu pot, cu mihanii şi strataghemate se slujesc.* CANTEMIR, IST. 64, cf. 217, 327. *S-au găsit o mihani ca să sape şi să cureţe totdeauna matca Dîmboviţei* (a. 1 815). GĂLDI, M. PHAN. 210. *Să aduceţi pe cuviosul egumen din mănăstirea Radului Vodă, carele are deplină ştiinţă a acestei mihanii.* C. GANE, TR. V. 386.
— Pl.: *mihanii*. — Şi: **mihaní, mehaníe** (GĂLDI, M. PHAN. 210) s. f.
— Din ngr. μηχανή.

MIHANÍZM s. n. v. **mecanism.**

MIHĂÍ vb. IV v. **mehăi.**

MIHÉI s. n. **1.** (Transilv. şi prin Olt.) Atelier meşteşugăresc. Cf. CABA, SĂL., ALR I 1 840/118, 136, 231, 305, 315, 333, 335, 578, ALR II 5 764/64, 105, 235, ALRM SN I h 357, CV 1 949, nr. 3, 34, GL. V. J., LEXIC REG. 24, MAT. DIALECT. I, 261.
2. P. r e s t r. (Transilv.) Nume dat la diverse obiecte care se găsesc, în mod obişnuit, într-un atelier:
a) masa de lucru a tîmplarului. Cf. ALR II 6 685/105. *Dacă aş avea un mihei (tejghea) aş mai lucra şi eu din cînd în cînd.* Com. din LUPŞA-ABRUD, cf. ALRM SN I h 368, MAT. DIALECT. I, 79, 181;
b) strung (Boiu Mare-Baia Mare). ALRM SN I h 382/272;
c) un fel de cuţit cu care se îndepărtează rămăşiţele de carne de pe pielea care urmează a fi tăbăcită (Topliţa). ALR II 6 610/228;
d) parte dintr-o fierărie care cuprinde vatra şi foalele. Com. din POIANA-VAŞCĂU.
— Pl.: *miheiuri* (LEXIC REG. 24) şi *miheie* (com. din LUPŞA-ABRUD). — Şi: **mihéie** (ALR II 5 764/64) s. f.; **míheu** (ALR I 1 840/578), **mehéi** (ALRM SN I h 368) s. n.
— Din magh. **mühely.**

MIHÉIE s. f. v. **mihei.**

MÍHEU s. n. v. **mihei.**

MIHOÁLĂ s. f. (Iht.; regional) Mihalţ **(1)** *(Lota lota)*. Cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 515, DDRF.
— Pl.: *mihoale*. — Şi: **mihoálcă** (BĂCESCU, P. 120), **mihoárcă** (id. ib.) s. f.
— Cf. m i h a l ţ.

MIHOÁLCĂ s. f. v. **mihoală.**

MIHOÁRĂ s. f. v. **mioară.**

MIHOÁRCĂ s. f. v. **mihoală.**

MIHÓC¹ s. m. (Prin sudul Transilv.) Motan, mîţ. Cf. REV. CRIT. III, 160.
— Pl.: *mihoci*.
— Etimologia necunoscută. Cf. m î t o c, m î ţ o c.

MIHÓC² s. m. v. **midhoc.**

MIHOHÓ interj. Cuvînt care redă nechezatul calului (folosit adesea ca strigăt glumeţ de alarmă); (regional) hihoho, ihoho. Cf. BARCIANU, PAMFILE, J. I, 122. *Mihoho! stăpînă, sai că mă fură hoţii.* H IV 65, cf. ŞEZ. III, 71, A II 12. *Umblă cu popa şi strigă ńihoho!* ALR II/I h 211. ✦ (Substantivat, m.) Cal. *Aşchiuţă din pădure, mihoho din cîmp şi liop, liop în casă* (Sita, cînd cerni făină). SBIERA, P. 320, cf. GOROVEI, C. 345, PAMFILE, C. 32. *Pentru behehe vei prăpădi şi pe mihoho*, se spune cuiva care umblă după un lucru mărunt, riscînd astfel să piardă alt lucru mai de preţ. Cf. NEGRUZZI, S. I, 247, TEODORESCU, P. P. 260, ZANNE, P. I, 392, MAT. FOLK. 1 176.
— Şi: **mihahá** interj. DR. V, 108, A II.
— Onomatopee.

MIHOHOÍ vb. IV. I n t r a n z. (Despre cai) A necheza. *Calul nechează sau mihoieşte.* H XI 488, cf. I 347, III 325, XVI 226. *Ştii cînd mihohoieşti calu.* GRAIUL, I, 340, cf. DR. II, 100, ALR I 1 101/510, 584, 675, ALR II/I h 35.
— Prez. ind. pers. 3: *mihohoieşte*. — Şi: (prin haplologie) **mihoí** (prez. ind. pers. 3: *mihoieşte* şi *míhoie* H I 347) vb. IV.
— V. **mihoho.**

MIHÓI¹ subst. (Ban.) Sărbătoare populară, care se ţine (după localităţi) la 26 septembrie, la 29 septembrie sau la 6 octombrie; zi cînd se serbează patronul oilor. Cf. DDRF. *Cîn nu-i vară năinea mihoiului, apoi pră urmă musai*

să fie. ARH. FOLK. III, 45, cf. CHEST. V 176/61. ✧ *Vara lui mioi* = timp călduros care se înregistrează uneori la sfîrşitul lunii septembrie sau la începutul lunii octombrie. Cf. H XVIII 266. *Cînd e toamna lungă şi călduroasă se zice că e „vara lui mihoi" sau „vara lui mioi".* ARH. FOLK. III, 45.

— Şi: **miói** subst.

— Din scr. **Miholj** „Mihai".

MIHOÍ² vb. IV v. **mihohoi.**

MIHONÁ vb. I v. **mihoni.**

MIHONÍ vb. IV. Intranz. (Regional; despre cai) A necheza. Cf. ALEXI, W. ✧ (Prin analogie, despre oameni) *Din cînd în cînd sare şi mihonă ca un mînz care zburdă.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 87, cf. TDRG.

— Prez. ind. pers. 3: *mihoneşte.* — Şi: **mihoná** (prez. ind. pers. 3: *míhonă)* vb. I.

— De la **mihoho.**

MIHORE subst. (Regional, într-un descîntec) Şarpe (Clopotiva-Haţeg). GREGORIAN, CL. 59. *Ho, mihore, ho! Nu-ţ varsa veninu Ca bradu raşina.* id. ib. 45. *Mihor'ea ie şer'pele.* id. ib. 59.

— Accentul necunoscut. — Art. *mihorea.* — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

MIHOTÍ vb. IV. Intranz. (Regional; despre cai) A necheza. *Caii... nechează sau mihotesc şi rînchează.* ap. TDRG, cf. DR. II, 100, H X 499, 538, XI 504, ALR I 1 101/526, 582, 590. ✧ (Prin analogie, despre oameni) *Ceilalţi băieţi mihoteau şi zburdau.* CONTEMPORANUL, V_1, 199, cf. PAMFILE, A. R. 251. *Acolo toată ziulica se hîrjonesc şi nihotesc, ca şi cum binele de pe lume ar fi al lor.* ŞEZ. III, 107, cf. CV 1 951, nr. 9—10, 46, ALR I/I h 119.

— Prez. ind. pers. 3: *mihoteşte.*

— De la **mihoho,** prin apropiere de cuvinte ca *hohoti, chihoti* etc.

MIHRÁB subst. (Turcism rar) Nişă bogat ornamentată într-o moschee, orientată spre oraşul Mecca şi care serveşte drept sanctuar. Cf. ŞIO II_2, 155. *Cînd i-a venit lui ceasul poruncit, s-a apropiat de mihrab şi a rostit...* SADOVEANU, O. L. 62.

— Pl.: ?

— Din tc. **mihrab.**

MÍILEA num. ord. v. **mielea.**

MIIMÁR s. m. v. **maimar.**

MIÍME¹ s. f. Număr egal cu a mia parte dintr-o unitate; a mia parte dintr-un întreg. *Zăcimea a unei sutimi să numeşte miime.* ASACHI, E. I, 51/7. *Metrul gheometric asemene s-au împărţit în zăcimi, sutimi, miini.* id. ib. III, 18/4, cf. BARCIANU, V., CLIMESCU, A. 118. ✧ (Prin exagerare) *În aceeaşi miime de secundă îşi mai zise că prizonierul îl face de batjocura ofiţerilor.* REBREANU, P. S. 156. ✦ Unitate de măsură a unghiurilor cu valori variabile, folosită în geometrie, artilerie etc. Cf. DER.

— Pl.: *miimi.*

— **Mie** + suf. *-ime.*

MIÍME² s. f. (Franţuzism rar, în loc. adv.) **Cu miimi** = în număr foarte mare; cu miile. Cf. mie **(I 1).** *Nefericiţii săi fii refugeau... cu miimi pe teritoriul... românilor.* HASDEU, ap. TDRG.

— Pl.: *miimi.*

— Din fr. **millième.**

MIIŞOÁRĂ s. f. (Familiar) Diminutiv al lui mie **(I 1).** *Să pierz şi eu miişoara dă lei ce-mi făgăduise Trăsnea dintr-acei bani.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 64.

— Pl.: *miişoare.*

— **Mie** + suf. *-(i)şoară.*

MIJÁ vb. I v. **miji [1].**

MIJÁNCĂ s. f. v. **mingeac.**

MIJÁTCĂ s. f. v. **mijoarcă.**

MÍJĂ s. f. **1.** (Învechit) Apariţie de o clipă; clipire, clipeală. *Lumea aceasta-i ca o miză mică.* DOSOFTEI, PS. 130/1, cf. id., ap. GCR I, 211/31, POLIZU, PONTBRIANT, D., HEM 522, DDRF, ALEXI, W.

2. (Regional; adesea cu determinări) Numele unor jocuri de copii; (regional) mijoarcă. V. de-a v-aţi ascunselea (v. ascuns), de-a baba oarba (v. babă). *Iar băiatul, care parcă de mijă umbla jucînd, Puse mîna-n grab pe dînsul, tu, tu!* PANN, P. V. I, 67/11. *După clacă se puneau cu toţii la jocuri: de-a ineluş-învîrteguş, de-a baba mija.* GHICA, S. 35, cf. BARCIANU, V., COSTINESCU, DDRF, PAMFILE, J. II, 2. *Copiii... în timpul iernii jucau mija.* V. ROM. iunie 1 955, 60, cf. H I 190, II 50, 82, 101, 119, VII 137, 186, XII 43, 175, 229. *Jocurile copilăreşti sînt:... d-a mija şi mija alergată.* H IV 159, cf. III 20, IV 57, 90, XII 43, TEODORESCU, P. P. 192, ŞEZ. III, 198, VIII, 120, XIII, 50. *Se joacă la mija.* ALR II 4 337/102, cf. 4 337/157, 928.

— Pl.: (rar) *miji.* — Şi: (învechit) **mízĂ** s. f.

— Postverbal de la **miji.**

MIJDRÍ vb. IV v. **mezdri.**

MIJEÁLĂ s. f. (Rar) Mijire. *O singură mijeală de lumină.* C. PETRESCU, R. DR. 245.

— **Miji** + suf. *-eală.*

MIJÉL s. m. v. **negel.**

MÍJGĂ¹ s. f. (Regional) „Deschizătură, gaură". *Ce trosnește-n mijgă?* (Cheia în lacăt). PĂSCULESCU, L. P. 77, cf. 359.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MÍJGĂ² s. f. v. **mîzgă.**

MIJGOÁRȚ subst. (Regional, în limbajul minerilor) Aur sau minereu de aur (Crișcior-Brad). Cf. PAȘCA, GL.
— Pl.: ?
— Cf. germ. Mischquarz.

MIJGURÁ vb. I v. **mizgui.**

MIJÍ¹ vb. IV. **I. 1.** Tranz. și intranz. (Cu complementul „ochii" sau „din ochi") A închide pe jumătate strîngînd pleoapele (pentru a vedea mai bine sau pentru a se deprinde cu lumina ori cu întunericul); p. ext. a deschide puțin pleoapele, a le ține ușor întredeschise. Cf. ANON. CAR., LB, PONTBRIANT, D. *Cu cît mijesc ochii mai tare, cu atît bătrîna mea prietenă apare mai limpede între cei patru salcîmi venerabili.* CARAGIALE, M. 100. *Trage cu urechea și aude bine că s-apropie drumeț; mijește ochii, și-l și vede aci-aci.* id. O. II, 245. *Adormitul strănută îndată și miji din ochi; deși nu era încă destulă lumină, văzu că se află în mijlocul unei odăi mari.* id. ib. 262, cf. BARCIANU, PUȘCARIU, L. R. I, 398, ARH. FOLK. VI, 175, ALR II/I h 11, A IV 26. ✦ Fig. (Învechit) A deschide mintea, a lumina la minte, (învechit) a înmîndri; a călăuzi, a îndruma. *Mărturiia lui D[u]mnedzău . . . mijește tinrerii.* PSALT. HUR. 14ᵛ/18. *Domnul mijește orbii.* ib. 123ʳ/15. *Domnul înmăndrește (mijește* H) *orbii.* PSALT. 302, cf. 31. ✦ Intranz. (Despre ochi) A se face mici sau a se închide (de somn); p. ext. (rar, despre oameni) a ațipi, a adormi. Cf. POLIZU. *Ochii îi mijeau obosiți și tulburi.* VLAHUȚĂ, N. 30. *Îl durea capul din ce în ce mai rău, ochii mijeau somnoroși, și abia ciuguleau cîte o vorbă, două din rînd.* id. O. A. I, 100. ✦ Intranz. (Regional, despre ochi) A se împăienjeni. Com. din ZAGRA-NĂSĂUD.

2. Intranz. (La jocul *mija)* A închide sau a-și acoperi ochii pentru a nu vedea unde se ascund ceilalți jucători. Cf. MARDARIE, L. 348, LB, H IV 259.

II. Intranz. (La pers. 3, mai ales despre obiecte sau fenomene luminoase) A începe să fie vizibil, să se zărească; a apărea, a se ivi, a se arăta. *Pămîntu-n depărtare În umbră și în raze se mai vedea mijind.* BOLINTINEANU, O. 241. *Vezi încă mijind printre ierburi licurici.* ODOBESCU, S. II, 539. *Satul e așezat pe vale, străbătut de apa Slănicului, în care se preling izvoraşele ce mijesc de pe sub dealuri.* VLAHUȚĂ, R. P. 159. *Umbra care mijește.* CONV. LIT. XLIII, 1 147, cf. AGÎRBICEANU, A. 495. *Dimprejurul alb al brațului ei mijeau, cu seînteieri palide-roșii, boabele mari ale unei brățări de mărgean.* HOGAȘ, M. N. 20. *Acolo în fund mijește o geană fosforică.* C. PETRESCU, C. V. 7, cf. KLOPȘTOCK, F. 22, 43. *Se strîng alăturați Nouă frați cu umeri lați, Să privească într-olaltă Creasta muntelui înaltă, Creastă ciungă, peste care Mijește soare răsare.* DEȘLIU, M. 62. ✧ Fig. *Pe fețele tuturor vedeai mijind o duioșie înseninată de nădejde.* BUJOR, S. 104. *Îl preocupa viitorul care-i mijea ca o auroră strălucitoare după o noapte vijelioasă.* REBREANU, P. S. 78. *În mintea mea aburită, miji frica să nu mă fi lovit damblaua.* M. I. CARAGIALE, C. 8. *Întreg spectacolul părea de înmormîntare . . . dar în el mijea un început de răscoală.* SAHIA, N. 92. *Simțea clipă cu clipă mijindu-i în adîncul sufletului o bucurie plină de răutate.* GALAN, Z. R. 213. *Întotdeauna îi mijea în colțul gurii un zîmbet.* V. ROM. februarie 1 953, 82. ✦ Spec. (Despre plante) A încolți, a răsări. *O cîmpie prin pielea căreia mijește fînul primăvăratic.* DELAVRANCEA, T. 56. *Mijea colțul ierbii.* SANDU-ALDEA, U. P. 220. *Verdeața a prins să mijească pretutindeni.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 123, cf. ALR I 969/592, 1 212/690. ✧ Expr. **A miji** (sau, refl. impers., **a se miji**) **de ziuă** sau **a miji zorile** (sau, rar, **zorii, ziua** etc.) = a începe să se lumineze de ziuă, a se face ziuă. *De cum se miji de ziuă, norodul se grămădi în biserică.* NEGRUZZI, S. I, 226, cf. 116. *Se trezi pe cînd mijea de ziuă.* EMINESCU, N. 20. *Și ajungînd el în pădure, pe cînd se amijea de ziuă, a tăiet lemne, a încărcat carul zdravăn și l-a cetluit bine.* CREANGĂ, P. 143, cf. CARAGIALE, O. II, 252. *Se porni . . . cînd abia se miji de ziuă și ajunse deodată cu zorile.* ODOBESCU, S. III, 186, cf. DELAVRANCEA, S. 100, MARIAN, S. R. I, 108. *Afară abia mijea de ziuă.* AGÎRBICEANU, L. T. 305. *Mijea de ziuă, cu lumină sfioasă și întîrziată de norișori.* POPA, V. 126. *Mijea de ziuă și adia vîntișor răcoros dinspre apę.* SADOVEANU, O. I, 563. *Cum mijea de ziuă, ochii pîndeau harbujii dintre linii.* CAMILAR, N. I, 408, cf. 118. *Se mijea de ziuă.* CĂTANĂ, P. B. II, 98, cf. ALR I 194/96, 255, 265, 350, ALR II 2 377/76, 362, 2 378/362, A IV 26. (Rar) **Mijește a primăvară,** se zice cînd se arată primele semne de desprimăvărare. *Frunză verde de săcară, Cînd mijește-a primăvară Și cînd vin berzele-n țară, La fîntîna cu cel nuc Se-ntîlnește cuc cu cuc.* ȘEZ. VII, 44. **A miji a rîs** (sau **a rîde**) = a schița un zîmbet, a surîde. *Kira, mijind a rîs, răspunde.* DELAVRANCEA, S. 167, cf. PAȘCA, GL. **A miji** (sau **a-i miji cuiva**) **mustața** (sau **mustăcioara, tuleiele**) = a începe să-i crească unui tînăr mustața, a fi pe punctul de a deveni bărbat.

Un tînăr, căruia îi mijea mustața pe buze. GHICA, ap. DDRF. *Mustăcioara abia mijea, de parcă era o umbră pe buza lui cea de sus.* ISPIRESCU, L. 229. *D-abia îi mijea mustața.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 63, cf. BART, S. M. 24. *Înaintea noastră se află un soldat cu mustața abia mijind pe buză.* STANCU, U.R.S.S. 37. *Mustăcioara îi mijește.* TEODORESCU, P. P. 306. *La chimniță mi-l băga, Dar pe el cînd mi-l băga Musteța că nu-i mijea.* REV. CRIT. III, 60, cf. CIAUȘANU, V. 179, ALR II/I h 44. ✦ (Despre foc) A mocni. Cf. ALRM II h 395.

— Prez. ind.: *mijesc.* — Și: (regional) **amijí** vb. IV; **mijá** (PONTBRIANT, D.) vb. I.

— Din bg. **мижа.**

MIJÍ² vb. IV v. **năji.**

MIJIGÁI subst. v. **jimigai.**

MIJÍND, -Ă adj. (Rar) Care începe să se ivească, care mijește **(II).** *Dacă văzu pe ciobănaș dichisit, spălățel . . . cu mustăcioara mijindă, îi plăcu și lui.* ISPIRESCU, L. 250.

— V. **miji¹.**

MIJÍRE s. f. Acțiunea de a m i j i¹ și rezultatul ei; apariție, ivire, (rar) mijeală. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *O mijire albă de soare într-un cer închis.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 63. ✧ F i g. (sau în contexte figurate) *Are o mijire de conștiință.* CONTEMP. 1 948, nr. 108, 11/5. *Încerca din răsputeri să ucidă în el orice mijire de nădejde.* T. POPOVICI, SE. 98. *El era tot dușmănos și posac, nu cu vreo mijire de surîs îmblînzit.* V. ROM. februarie 1 954, 7, cf. SCÎNTEIA, 1 960, nr. 4 834.

— Pl.: *mijiri.*

— V. **miji¹.**

MIJÍT¹ s. n. **1.** (Regional, în e x p r.) **Mijit de zi** = timpul cînd se luminează de ziuă; revărsat de zori. PAMFILE, J. III, 91.

2. (Regional, mai ales în construcțiile *de-a mijitul* sau *de-a mijita)* Numele unui joc de copii. V. m i j ă **(2).** Cf. HEM 609, PAMFILE, J. III, 5, H XI 247, XVII 100.

— Pl.: *mijituri.* — Și: **(2) mijítă** s. f. H XI 247.

— V. **miji¹.**

MIJÍT² s. n. v. **năjit.**

MIJÍT³, -Ă adj. (Regional, despre ochi) Abia deschis, întredeschis. *Cu ochii mijiți, căci nu putea să doarmă.* BENIUC, M. C. I, 122.

— Pl.: *mijiți, -te.*

— V. **miji¹.**

MIJÍTĂ s. f. v. **mijit¹.**

MIJITÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care mijește¹ **(II).** *Îl lovea cu prune în cap, îi azvîrlea cîte una în gură, pe care el o prindea din zbor, și o strîngea între buzele lui roșii, cu mustăți mijitoare.* MACEDONSKI, O. III, 6.

— Pl.: *mijitori, -oare.*

— **Miji¹** + suf. *-tor.*

MIJITÚRĂ s. f. v. **năjitură.**

MÍJLIC s. n. v. **mijloc.**

MIJLÍNC subst. v. **mișling.**

MIJLÍNG subst. v. **mișling.**

MIJLOÁCĂ adj., s. f. (Regional) **1.** Adj. Care este a doua născută dintre trei surori. Cf. L. ROM. 1 959, nr. 5, 77. *Îmi dai, mă, pă soru-ta a mijloacă?* RĂDULESCU-CODIN, Î. 225, cf. 217. ✧ (Substantivat) *Fata cea mai mare... lăsă mărul pe un fecior de împărat; a mijloacă tot așa.* id. ib. 22.

2. S. f. Oală de lut de trei litri (Rîmnicu-Vîlcea). LEXIC REG. 83.

— Pl.: *mijloace.*

— De la **mijloc.**

MÍJLOC s. n. **I. 1.** (De obicei precedat de prep. „în", „din", „prin", „la", „pe la", învechit, „pre", și urmat de un genitiv) Punct, linie, parte a unui lucru, a unei suprafețe care se găsește la depărtare egală de punctele periferice, de circumferință, de extremități (v. c e n t r u, j u m ă t a t e, m i e z, b u r i c); p. e x t. (în opoziție cu m a r g i n e) parte a unui lucru situată la oarecare distanță de fiecare dintre punctele marginale ale acestuia; (în opoziție cu c a p ă t, e x t r e m i t a t e) interval cuprins între două extremități sau între două elemente de același fel. *În mijloc de besearecă cîntu tinre.* PSALT. HUR. 17ᵛ/21. *În mijlocul raiului răsădi Dumnezeu pom de preceput ce iaste bine și rău.* MOXA, ap. GCR I, 57/39. *Banii . . . să să facă în loc vestit, cum are fi în mijlocul tărgului, să vadză toți.* PRAV. 76, cf. 230. *În mijlocul teatrului.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 19ʳ/29. *Zveazda . . . slujește încă, ca să stea pururea în mijlocul discosului cinstita pîine* (a. 1 680—1 700). GCR I, 244/24. *Din iezăr cură apă prin mizlocul orașului.* N. COSTIN, ap. IORGA, L. I, 94. *După ce au aflat Brîncovanul pe Bălăceanul mort în război, trimisu-i-au capul la București, de l-au pus într-un prepeleac în mijlocul ogrădzîi lui.* NECULCE, L. 105. *La mijlocul moșiei Brăndușăni au intrat Chirileștii* (a. 1759). BUL. COM. IST. IV, 201. *Merse în mijlocul bisericii și . . . se întoarnă spre norod.* NEGRUZZI, S. I, 149.

Luni pe la amiazi, pe cînd eram în ulița mare, în mijlocul tîrgului, îmi iese înainte un impiegat cu guler roșu. GHICA, S. 244. *Trînteşte baba în mijlocul casei şi-o frămîntă cu picioarele.* CREANGĂ, P. 13. *Harap Alb ... cînd îl croieşte o dată cu sabia pe la mijlocul gîtului, îi şi zboară capul.* id. ib. 226. *Văzu că se află în mijlocul unei odăi mari.* CARAGIALE, O. II, 262. *Acel vas ... se află pe o masă în mijlocul unei bisericuțe.* ISPIRESCU, L. 29. *Vulturul de pe monumentul independenții ridicat ... în mijlocul oraşului Calafat.* VLAHUȚĂ, R. P. 16. *Era o casă albă, veche şi simplă, în mijlocul unei curți largi.* id. O. A. III, 72. *Sării ars în picioare, prin întuneric, drept în mijlocul poieții.* HOGAŞ, M. N. 87. *Avînd margine sau poale, bolta cerului are şi un mijloc sau o inimă, pe sub care ... se crede că nu-i bine să meargă omul.* PAMFILE, CER. 3. *În mijlocul drumului picoteşte cîinele învățătorului.* REBREANU, I. 10. *Nu apucă însă să ajungă decît pînă la mijlocul uliței.* id. R. I, 152. *Din mijlocul chiliei îi privea zîmbind bătrînul Mihu.* SADOVEANU, O. V, 569. *Spune-mi un' mi-i îngropa? În uşa altarului, În mijlocu raiului.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 173, cf. DENSUSIANU, Ț. H. 162, ALR I 965/1, ALR II 6 673/47, 235, 362, 6 706/102, 141, 235, 250, 812, 886, 987, A II 6. *Să te săleşti a fi totdeauna la mijloc de masă şi la colț de țară.* NEGRUZZI, S. I, 247. (Determinat de termeni care denumesc spații, întinderi mari, include ideea de zonă foarte înaintată, foarte lăuntrică, cu caracteristici excesive) *Apele îngroşară-se şi undele pre mijloc de mare.* PSALT. 311. *Corabiia era în mijlocul măriei.* CORESI, EV. 262. *Iară corabiia era pre în mijlocul mării învăluită de valuri.* CHEIA ÎN. 31ᵛ/21. *I-au trecut pre mijloc de Marea Roşie ca pre uscat.* FL. D. (1 680), 69ᵛ/7. *Au venit împăratul... într-un mijloc de cîmpu pustiiu.* NECULCE, L. 226. *În mijlocul cîmpiei întinsă ce se perde ... Culcat pe spate şede voinicul bivolar.* ALECSANDRI, POEZII, 368. *Cînd mă trezii, eram afară de barieră, în mijlocul cîmpului.* BOLINTINEANU, O. 387. *În mijloc de codru-ajunse Lîngă teiul nalt şi vechi.* EMINESCU, O. I, 66, cf. 215. *Cînd se pomeni în mijlocul mării, Ileana Simziana se prefăcu că-i pare rău şi prinse a certa pe negustător că o înşelase.* ISPIRESCU, L. 25. *Cîntă puiul cucului În mijlocul codrului.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 220. *L-am căutat vara toată ... În mijlocul codrului, La porțile dorului.* MAT. FOLK. 1 050, cf. 74, DENSUSIANU, Ț. H. 97, A II 2, 8. ✧ *Mijlocul cerului* = **a)** (învechit) zenit. *Zenitu şi căruia uneori i se mai dă numirea de mijlocul ceriului.* CULIANU, C. 9; **b)** (regional) miazăzi **(1).** Cf. ALR I 1 236/75, 85. ✧ Loc. adj. **De mijloc** = situat (sau destinat a fi aşezat) în centru sau, p. ext., în spațiul dintre alte lucruri. *Plasa de mijloc* [a năvodului]. ANTIPA, P. 461. (Indicînd poziția într-o clasificare, o ierarhie) *Birnicii sînt 17 214 familii din care* 4 082 „*dă frunte*", *4 961* „*dă mijloc*" *şi 8 171* „*dă coadă*" (a. 1 819). DOC. EC. 225. *Ține treapta cea de mijloc între sublim şi simplu.* HELIADE, O. II, 37. *Locuitorii săi din clasa de mijloc ... vara se adunau la grădinele Breslea, Barbălată.* FILIMON, O. I, 175. (Expr.) **Drum** (sau **cale, linie,** învechit, **hotar) de mijloc** = soluție intermediară, atitudine de compromis. *Povățuieşte pre părinți ca să nu se arate cu atîtă neomenire şi asprime către fiii lor ... ci să cuvine să păzească hotarul cel de mijloc.* PANN, E. I, [prefață] 7/4. *Cînd îi alb, spun alb şi la negru, spun negru ... ori, ori ! Că drum de mijloc nu există.* DAVIDOGLU, M. 83. (Regional) *Degetul de mijloc* = degetul mijlociu, v. **mijlociu (I 2).** *Să-m trimeată inelu Dżîn żężętu hăl dże milżoc.* DENSUSIANU, Ț. H. 160. *Gegitu dă meljoc.* ALR II/I MN 32, 2 186/310. ✧ **Din mijloc** = **a)** loc. adj. aşezat în centru, în zona centrală; central. *După catapeteazma din mijloc era cortul ce să chiamă sf*[i]*nția sf*[i]*nților.* N. TEST. (1 648), 297ʳ/2; **b)** loc. adj. (învechit) în devălmăşie. *La tovărăşie, cheltuiala iaste din mijloc, cum şi cîştigul şi paguba.* PRAVILA (1 814), 86/10; **c)** loc. adv. din centru; (în opoziție cu dindărăt şi dinainte) din flanc; p. ext. în plin. *Goniră pre Alexandru ... şi deteră în trîmbițe şi în tîmpine şi-i loviră unii din dărăpt, unii din mijloc, alții dinainte.* ALEXANDRIA, 37/11. (Expr.; învechit) **A ridica** (sau **a scoate**) (pe cineva sau ceva) **din mijloc** = a înlătura, a îndepărta; a exclude (din discuție). *Trebuie să se rădice Mihai Vodă den mijloc, ca un amestecător şi turburător de prieteşug între domni.* N. COSTIN, LET.² I, 494. *Pentru cutremur, căutînd pe filosofi, vom găsi unii zicînd una şi alții alta, scoțînd la aceasta pre D-zeu din mijloc.* ANTIM, ap. TDRG. *Acest hrisov prin lămurita sa înțălegere, rădică din mijloc toată îndoiala şi toată împotriva punere înainte asupra stăpînirei vrăncenilor* (a. 1 817). URICARIUL, IV, 341/13. ✧ Loc. adv. **La** (sau **în) mijloc** = (aproximativ) în centru, în spațiul care separă două persoane sau două lucruri. *Răstigniră ... şi alți doi de încoace şi de încolo, e în mijloc I*[su]*s.* CORESI, ap. GCR I, 21/25. *Cela ce va ucide pri cela ce va întra la mijloc să-i împartă ... nu să va certa.* PRAV. 116, cf. 91. *Cîte 3 alăturea mergînd, craiul la mijloc* (a. 1 700). GCR I, 334/29. *Piața sfintei Troiți ... are în mijloc un stîlp de marmură.* GOLESCU, Î. 25. *O frumoasă mînă scapă de pe margine de-altan O mănuşă, drept la mijloc, între tigru şi-ntre leu.* EMINESCU, O. I, 166. *În mijloc sta aşezată o masă cu şapte talere.* CARAGIALE, O. II, 268. *Casa n-avea nici o podoabă, dară în mijloc era o masă mare.* ISPIRESCU, L. 50. *Lăutarii trecură la mijloc.* REBREANU, R. I, 220. *Îşi aşternu şi lui un pat, la mijloc, între tovarăşii săi de suferință.* MIRONESCU, S. A. 129. *Îl crepăm aşe cu cuțitu în jumătate ş-avem un ic de lemn şi-l băgăm la*

ńiljoc. ALR SN I h 222/141. *Cînd e plosca la mijloc, Mare, mic e cu noroc,* se spune despre cei beţivi. ZANNE, P. IV, 92. *Sus copaie, jos copaie, La ńiljoc carne de oaie* (Scoica). SADOVEANU, P. C. 12. (E x p r.) **A sta** (sau **a se pune**) **la mijloc** = a se interpune, a sta între două persoane pentru a le împiedica să se încaiere; (învechit şi popular) a interveni, a stărui (pentru cineva). *Ca să pot isprăvi mai iute, te rog umil pe dumneata, milostivul mieu domn şi de bine făcător, să te pui la mijloc . . . ca să stăruie cu trecerea lui crăiască pe lîngă măria sa domnul* (a. 1 681). IORGA, S. N. 79. *Ş-au stătut banul la mijloc către viziriul, de au aşedzat să-l puie pre dînsul leşii craiu.* NECULCE, L. 59. *Văzînd noi că era cît pe ce să se încaiere la bătaie, ne punem la mijloc şi-i împăcăm cu mare greu.* CREANGĂ, A. 107. *Kir Ianulea şi-a ieşit din pepene; s-a repezit cu pumnii-ncleştaţi s-o pilduiască; dar musafirii s-au pus la mijloc şi l-au oprit în piept.* CARAGIALE, O. II, 227. *Boierii din Ţara Românească se puseră la mijloc cu rugăciuni şi se făcu pace.* ISPIRESCU, ap. CADE. (Învechit) **A pune** (ceva) **la mijloc** = a aduce, a oferi în folosinţa, în fondul comun. *Li-au adus toate* [prăzile] *şi li-au pus la mijloc cît au dobîndit.* HERODOT (1 645), 493. *La logodnă au fost pus la mijloc galbini 12 000, cine ar strica logodna, acela să pardă acea somă de bani.* N. COSTIN, LET[2]. I, 382. *Toată averea mea o puiu la mijloc cu voi.* GORJAN, H. I, 147/6. (Învechit) **A aduce** (sau **a pune** pe cineva sau ceva) **la** (sau **în**) **mijloc** = a aduce în faţa, la cunoştinţa, în discuţia unei adunări; a convoca pe cineva într-o adunare. *Iară Domnul nostru Isus Hristos, aciiaş aduse la mijloc cugetul lor şi grăi lor.* CORESI, EV. 61. *Nici întrebare ca aciasta la mijloc să puie s-au căzut.* CANTEMIR, IST. 153. *A filului şi a inorogului pomenire la mijloc să fie adus de carii aminte mi-am adus, precum nici la adunare dintei chemaţi să nu fie fost.* id. ib. 159. *Să aducem în mijloc pe fericitul David carele zice . . .* ANTIM, ap. TDRG. *Iată ascultai cuvîntul tău şi voi scoate din sfat mîniia şi pohta şi voi aduce la mijloc înţelepciunea şi dragostea.* VARLAAM-IOASAF, 9[v]/17. *Ritorul, pentru ca să dovedească după leage şi după dreptate lucrul acela . . . aduce la mijloc vreun cap din pravilă.* MOLNAR, RET. 102/18. (Învechit) **A sta la mijloc** = a nu fi hotărît, a sta în cumpănă; a rămîne în suspensie. *Acealea ce să feaceră pre tine au fost den farmeci, iară nu dentr-adevăr. Şi stînd la mijloc voroava, socoti de chemă pre popii idolilor să facă şi ei ceva minune.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 103[v]/25. **A-şi pune capul** (sau, rar, **gîtul**) **la mijloc** = a garanta (cu viaţa). *Mi-a spus mie cine l-a văzut, că Ion a luat-o, gîtul îmi pun la mijloc.* CREANGĂ, A. 56. *Despre asta mi-aş pune capul la mijloc.* id. P. 170. **A fi la mijloc** = **a)** (învechit) a fi prezent într-o adunare, la o consfătuire. *Or sta la pace, fiind şi alţi crai megieşi la mijloc să socotească şi să judece.* NECULCE, L. 248; **b)** a fi în cauză, în joc. *Aşadar, a răspuns Făt-Frumos, un om prost, pă cum ai spus măria-ta, ar avea drept să te învinuiască de călcarea făgăduinţii, iar eu n-am, cînd e la mijloc tot norocul vieţii mele.* CARAGIALE, O. II, 354; **c)** se spune pentru a semnala că există un dedesubt al lucrurilor, că desfăşurarea faptelor este influenţată de un factor suplimentar. *Vezi d-ta că-i un „dacă" la mijloc.* CONV. LIT. IV, 336. *Îţi venea parcă să crezi că e vreo şiretenie la mijloc.* GANE, N. III, 161. *Aici încă trebuie să fie un drac la mijloc, zise Gerilă.* CREANGĂ, P. 266. *La casa mea tot ai dus-o cum ai dus-o, c-a mai fost şi mila părintească la mijloc.* id. ib. 286. *Spun unii ş-alţii că n-ar fi fost la mijloc puterea ursitoarei, ci că numai vraja dragostii a făcut aşa prefaceri minunate.* CARAGIALE, O. II, 354. *Dăscăliţa înţelese numaidecît că nu poate fi la mijloc lucru curat.* REBREANU, I. 262. *Era la mijloc o înşelare şi o uneltire.* SADOVEANU, O. XI, 110. *Bănuind că e ceva încurcat la mijloc, se duse de-a dreptul la jupîneasa Raliţa.* CAMIL PETRESCU, O. II, 268. *E o confuzie la mijloc.* CĂLINESCU, S. 123. *Aţi trimis după doctor? . . . Crezi că nu e nimic la mijloc.* DEMETRIUS, C. 41. *Altceva e la mijloc. Ţie ţi-a plăcut să trăieşti comod.* BARANGA, I. 154. (Cu parafrazarea expresiei) *Bănui că aci la mijloc se joacă vreo dracovenie.* ISPIRESCU, U. 16. *Muma zmeului pricepu că aci la mijloc se joacă vreo drăcie.* id. L. 19. (Popular) **A băga** (pe cineva) **la mijloc** = a înconjura (pe cineva) cu simpatie sau cu afecţiune. *Lumea nu-l bagă la mijloc, toţi îl ocolesc.* JIPESCU, ap. ZANNE, P. IV, 220. ✧ L o c. p r e p. **În** (sau **prin**) **mijlocul . . .** sau (învechit) **în mijlocul a . . ., pe mijlocul . . .,** **în** (sau **prin pre, întru**) **mijloc de . . .,** **la mijloc** = (urmat de un pl.) între, printre; (urmat de un nume colectiv) în. *În mijloc de mulţi lăuda-voiu el.* PSALT. HUR. 97[r]/11. *Atunce stătu Pavelu prin mijlocu de ei şi dzise.* COD. VOR. 88/27. *Tremiseşi izvoare în balte, pre mijloc de codri trecu ape.* PSALT. 214. *Ia socotiţi credinţa ucenicilor lu Hristos şi ascultarea ! Că ei în mijloc de lucrure-s fiind, şi deaca auziră Hristos zicîndu-le . . . lăsară tot, de mearseră după el.* CORESI, EV. 334. [Sămînţa] *căzu în mijloc de mărăcini.* id. ib. 350. *Şi zice Dumnezeu: fie tărie în mijlocul apelor, să despartă apele de la ape.* PALIA (1 581), ap. GCR I, 34/6. *În mijlocul celor fărădeleage se numără ca să te ducă pre tine să vieţuieşti* (a. 1 642). GCR I, 102/22. *Cînd să va prileji în mijlocul a mulţi, de vor fi unii dentrînşi mai capete, cumu s-are dzice, ispravnici, atunce la unii ca aceia nu va micşura giudeţul certaria aceii greşeale pentru cei mulţi.* PRAV. 271, cf. 154. *Chemă I*[su]*s un poroboc şi-l puse în mijlocul lor* (a. 1 648). GCR I, 127/8. *Văzură pe sv*[î]*nta în cuptoriu în mijloc de doi îngeri.* DOSOFTEI, V. S. septem-

brie 21r/9. *Unde sînt doi sau trei adunaţi întru numele mieu, acolo sînt pre mijlocul lor* (a. 1 693). GCR I, 310/7. *Iată eu vă trimeţ pre voi, ca pre nişte oi în mijlocul lupilor* (a. 1 746). id. ib. II, 38/4. *Spînzurat în mijlocul a doi tîlhari.* MINEIUL (1 776), 127r2/10. *Se fălesc cei ce se îngraşă în mijlocul societăţei făr' de a-i fi de vreun folos.* MARCOVICI, C. 18/24, cf. 9/9. *Corabia plutea cu mare repejiune prin mijlocul valurilor.* DRĂGHICI, R. 24/26. *Crede-te în această casă ca în mijlocul unor vechi şi intimi amici.* BOLINTINEANU, O. 419. *Văzînd pe Galben de Soare în mijlocul iepelor, se răpezi la dînsul.* ISPIRESCU, L. 28. *D. Sadoveanu, în mijlocul povestirilor sale, are şi nuvele veritabile: Păcat boieresc, Haia Sanis etc.* IBRĂILEANU, S. L. 58. *Herdelea nu s-a plictisit prea rău în mijlocul cărţilor frumoase.* REBREANU, R. I, 55. *A crescut ca un duşman în mijlocul nostru.* C. PETRESCU, C. V. 229. *Cît îi de ticăloasă lumea! ... — D-apoi n-o cunosc eu? suspină baba. Că doar în mijlocul ei am îmbătrînit!* SADOVEANU, O. VII, 320. **Din mijlocul ...** sau (învechit) **de mijloc de ...** = (urmat de un sg. cu înţeles colectiv) din; (urmat de un pl.) dintre. *Deaci dzise voiniciloru se deştingă şi se-lu rapă elu din mijlocul loru.* COD. VOR. 50/5. *Izbăvit-au sufletul mieu de mijloc de schimeni.* PSALT. 109. *Vor ieşi îngerii de vor aleage răii den mijlocul dreptilor.* CORESI, ap. GCR I, 18/9. *Numai iată că iese din mijlocul hergheliei o răpciugă de cal.* CREANGĂ, P. 194. *Harap Alb iese atunci din mijlocul celorlalţi şi iar se înfăţişează înaintea împăratului.* id. ib. 262. *Regretîndu-vă foarte mult absenţa din mijlocul nostru, am avut onoarea să ridicăm primul pahar în sănătatea domniei voastre.* CARAGIALE, O. VII, 585. ✦ (Învechit, în opoziţie cu m a r g i n e I 2) Teritoriu de centru, zonă de interior. *Cîmpul de jos şi Bahniţa dă jos, ca nişte mărginaşi ... să să socotească ... Iar jîlţurile dă Sus i Baia, ca nişte mijloace ale judeţului* (a. 1 819). DOC. EC. 225.

2. Partea corpului omenesc cuprinsă între torace şi şolduri; talie, brîu. *Era Ioan îmbrăcat cu peri de cămilă şi brîu de curea prespre mijlocul lui.* N. TEST. (1 648), 41r/20. *Legă cu brîul mijlocile lor.* BIBLIA (1 688), 3682/2. *Încingînd vîrtos mijlocul său, întări braţele sale pre lucru* (a. 1 694). GCR I, 313/6. *Ş-au legat mijlocul cu brîul de o creangă groasă.* DRĂGHICI, R. 49/30. *Voinic foarte chipos ... Din mijlocul delicat, Gîndea cineva că vede un alt Narţis.* PANN, E. II, 19/7. *Gîndea că mijlocul ei cel dulce s-ar putea odihni cuprins de braţul lui.* EMINESCU, N. 74. *Atunci, ea deodată s-a văzut încinsă cu un cerc zdravăn, de fier, peste mijloc.* CREANGĂ, P. 88, cf. 98. *Era încins cu bete cu mărgele mici ... învîrtite de cinci ori în jurul mijlocului, peste brîul roşu.* CAMIL PETRESCU, O. I, 72. *Mijlocul* [fetelor] ... *e locul din care tot farmecul pleacă, să li se răspîndească în restul fiinţei.* BOGZA, C. O. 282. *S-a mişcat încet, a săltat o mînă şi s-a îndoit de mijloc pe spate.* PREDA, Î. 159. *Murgu-i mic şi drumu-i greu, Abia duce trupul meu, Trupul cu păcatele, Mijlocul cu armele.* ALECSANDRI, P. P. 17. *O fetişoară Cu cosiţa gălbioară, Cu mijloc de trestioară.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 101. ✧ E x p r. **A apuca** (sau **a prinde, a cuprinde, a ţine** etc.) **de mijloc** = a petrece braţul în jurul taliei cuiva (în semn de afecţiune). *E iubitul, care vine De mijloc să te cuprindă.* EMINESCU, O. I, 76, cf. id. N. 9. *Ai luat-o de mijloc şi te uitai la ea aşa galeş.* CARAGIALE, O. II, 225. *Cînd vezi răul lîngă mine — Haide, prinde-mă mai bine De mijloc.* COŞBUC, P. I, 238. *Unde să stăm? întrebă Titu, cuprinzîndu-i mijlocul.* REBREANU, R. I, 245. *El de mijloc o ţinea, Lîngă peptu-i o strîngea.* ALECSANDRI, P. P. 97. **A fi moale de mijloc** = a fi linguşitor. Cf. ZANNE, P. II, 273. ✦ Şale; crucea şalelor. *Nevastă secerătoare, Ce seceri vara la soare Şi mijlocu nu te doare?* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 37. *Hai, Ioane, de fă focul! Nu pot. Mă doare mijlocul.* ANT. LIT. POP. I, 216, cf. ALRM II/I h 120. ✦ Durere de şale. Cf. LB. *Şi io-s secerător, De mijloc numai nu mor.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 37. ✦ P. a n a l. Parte a corpului albinei situată între torace şi abdomen (unde corpul pare a fi sugrumat). Cf. CHEST. VI 65/17, 20. ✦ (Regional) Tulpina unei plante. *Vro doi meri Şi vro doi peri, Din stupină stupinaşi, Din mijloace depărtaşi, La vîrfuri apropiaşi.* BIBICESCU, P. P. 253. [Scaiete] *rădăcina ţi-oi secui, Mijlocul ţi-oi mijloci, Vîrful ţi-oi vîrfui.* DENSUSIANU, Ţ. H. 282.

3. (Regional) Nume dat anumitor părţi ale unor obiecte, situate sau destinate a fi situate în partea (aproximativ) centrală a obiectului respectiv sau care reprezintă corpul principal al acestuia: **a)** mijlocar **(I 4).** Cf. CADE; **b)** (la pl., în forma *mijloace)* cruce de lemn care desparte fereastra în mai multe cîmpuri; răscruci, (regional) mijlocar **(I 6).** Cf. CHEST. II 177/91; **c)** (la pl., în forma *mijloace)* broderie, dantelă sau orice alt lucru de mînă care uneşte două bucăţi de ţesătură (mai ales la feţele de masă); (regional) mijlocar **(I 7).** *Prostirile ... fiind late se compun din mai multe foi, cusute de-a lungul sau legate prin împletituri numite mijloace sau mijlocuţe.* PAMFILE, I. C. 284, cf. ALR II 5 780/791; **d)** plasa din mijloc a năvodului cu trei plase. Cf. ANTIPA, P. 461; **e)** (urmat de determinări) calota pălăriei. Cf. ALR II 3 279/325; **f)** parte a cobzei nedefinită mai de aproape, probabil bîrdan. Cf. H XII 176. ✦ Partea interioară, lemnoasă a unui fruct, în care stau sîmburii; cocean. *Mijlocu mărului.* ALR I 890/214, cf. 890/576, 764, 842, 887, 926, 990.

4. (Învechit şi popular, în opoziţie cu m a r g i n e **I 5,** a r i p ă) Corp central al unei formaţii de luptă; (învechit) temei. *Tabăra ... la mijloc era mai cu puţini oameni decît la perşi.*

HERODOT (1 645), 347. *Aşezarea oştilor în „rînduiala bătăliei" era astfel: pedestrimea . . . la mijloc (centru); la cornul din dreapta sau aripa dreaptă se aşezau călăraşii.* BĂLCESCU, M. V. 618. *Bate tu marginile, Că eu bat mijloacele, Care-a scăpa de la mine Să nu scape de la tine.* ALECSANDRI, P. P. 126.

5. (Învechit, calc după fr. *milieu)* Mediu[1] (înconjurător), ambianţă. *Plăcerea noastră . . . pentru producerile literare ale d-rei Cugler şi ale d-lui Şerbănescu va fi cu atît mai uşor de explicat, cu cît ne vom aminti mai mult mijlocul literar în care le aflăm.* MAIORESCU, CR. I, 300. *Spiritele ce nu sînt accesibile . . . senzaţiunilor ce deşteaptă în noi mijlocul înconjurător.* MACEDONSKI, O. IV, 103. *Pîn-acum am vorbit despre înrîurirea mijlocului social asupra creaţiunei literare şi de stabilirea legăturei între mijlocul natural şi social.* GHEREA, ST. CR. I, 38, cf. 36, II, 70. *Din mijlocul social al lui Tudorache, al ţigănaşilor, al slugilor . . . voia mama să mă scoată.* MILLE, V. P. 162.

6. (În opoziţie cu i n c e p u t, s f î r ş i t) Moment situat (aproximativ) la aceeaşi depărtare de începutul şi sfîrşitul unei unităţi de timp, al unei acţiuni sau al unui fenomen care se desfăşoară în timp. *Începutul iernii va fi cu grindină, mijlocul cald.* CALENDARIU (1 814), 64/8. *Un străin . . . a călătorit prin părţile noastre pe la mijlocul secolului al XVII-lea.* CANDREA, F. 139. *Băură ce mai era de băut şi mîncară ce mai era de mîncat, neuitînd să caute după aceea mai către mijlocul mesei alte hartane şi alte căni, pentru oamenii lor, care aşteptau . . . la căruţe.* SADOVEANU, O. XI, 36. *Cînd la mijloc de cale . . . S-a iscat un vînt.* SEVASTOS, N. 136. *Mńişlocu postului.* ALR II 2 850/325. ✧ L o c. p r e p. **În mijlocul** sau (învechit) **în mijloc de** = în timpul, în cursul; (cu nuanţă intensivă) în plină desfăşurare, în toiul . . . *În mijloc de bănat, învie-mă-veri.* PSALT. HUR. 117[r]/16, cf. 64[r]/2. *Îmi făgăduiam . . . zile seninoase şi liniştite în mijlocul chinurilor vieţii.* MARCOVICI, C. 15/7. *În mijlocul zburdăciunei tinereţei ferbăntate . . . De adevărul acesta fii lovit şi zi şi noapte.* CONACHI, P. 289. *După o ocară aşa de mare care mi s-au făcut, adecă de a mi se opri pasaportul în mijlocul drumului . . . ce-mi mai rămîne mie de nădăjduit?* KOGĂLNICEANU, S. 190. *Moş Nichifor era şi geambaş de cai şi cînd îi venea la socoteală, făcea schimb ori vindea cîte-o iapă chiar în mijlocul drumului.* CREANGĂ, P. 106. *Avea amnezii lacunare, uitînd dintr-o dată în mijlocul vorbirii ideile.* CĂLINESCU, S. 236. *Ne aflăm în mijlocul iernii.* STANCU, D. 307. *În mijlocul hohotelor, Ilie o luă încet spre uşă.* PREDA, D. 122. ✧ E x p r. **A trece** (sau **a fi**, rar, **a face**) **la** (sau, învechit, **în**) **mijloc,** se spune pentru a insista asupra ideii de interval, de răstimp intervenit între două date de referinţă. *Nu multă vreamea în mijloc fu.* CORESI, EV. 58. *De la aşezămîntul romanilor în Dachia pănă la acest Aorelian a trecut la mijloc 167 de ani.* CANTEMIR, ap. HEM 1 998. *Într-o vreme . . . , sînt mulţi ani trecuţi la mizloc, o rudenie a bătrînilor noştri, anume Enache Bîrzu, aflîndu-se la închisoare pentru o blăstămăţie, au mers doi moşi ai noştri . . . de l-au scos de la închisoare* (a. 1 786). URICARIUL, XIV, 250. *Şi trecînd multă vreme la mijloc . . . ei s-au apucat că vor scrie şi niciodată nu contenia ca să scrie* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 204/11. *Aşa scria unul la altul tot cu poşta, făcînd luni la mijloc pănă lua unul de la altul scrisoarea.* ib. 256/10. *Fiind acum trei săptămîni la mijloc* (a. 1 825). URICARIUL, XXV, 120. *Au trecut cîteva zile la mijloc fără a le istorisi ceva.* DRĂGHICI, R. 111/12. *Trecură trei ani la mijloc de la despărţirea acestor doi fraţi.* GORJAN, H. I, 2/17. *Să-ţi vorbesc despre aceasta, trebuie timp la mijloc.* PANN, E. I, 92/**3**. *Sînt ani la mijloc şi-ncă mulţi vor trece Din ceasul sfînt în care ne-ntîlnirăm.* EMINESCU, O. I, 120. *Astăzi, că au trecut zecimi de ani la mijloc, nu o pot spune fără un pic de înduioşare.* GANE, N. III, 28. *Nu pot şti cît a fi trecut la mijloc, pînă ce am adormit mort.* CREANGĂ, A. 16, cf. id. P. 140, 183, 260, 305. *A trecut după aia o săptămînă la mijloc.* CARAGIALE, O. VI, 6. *Nu trecu mult timp la mijloc şi rămase grea împărăteasa.* ISPIRESCU, L. 112. ✦ (Astăzi rar) *Veacul* (sau *vîrsta) de mijloc* = evul mediu. *O pompă solemnă ce aducea aminte de turnerile cavalerilor vrîstei de mijloc.* NEGRUZZI, S. I, 36. *Clasicismul antic şi romantismul din veacul de mijloc.* GHEREA, ST. CR. II, 106. *Sîntem o societate cu moravurile veacului de mijloc.* CAMIL PETRESCU, O. II, 55. ✦ P. e x t. Parte centrală a unei comunicări orale sau scrise. *Ei! începutul* [basmului] *nu-i nimica; să vezi dumneata mijlocul şi sfîrşitul.* CARAGIALE, O. II, 247. *Ţi-o trimite, bade, carte Pe de laturi Cu bănaturi, În mijloc Pară de foc.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 135.

7. (Învechit şi popular, în opoziţie cu f r u n t e, c o a d ă) Ceea ce are dimensiunea, calitatea, valoarea situate între extrema inferioară şi cea superioară. *Scos-au hîrtii frunte de **4** ughi, mijlocul de trei ughi şi de **2**, coada de un ughi.* NECULCE, L. 322. ✧ (Adjectival) *Om mijloc* = om de statură mijlocie. Cf. DR. IX, 429, ALRM II/I h 137. ✧ L o c. a d j. **De mijloc = a) nici** prea mare, nici prea mic (ca dimensiune); potrivit. *Alecsandru Vodă era la stat de mijloc.* N. COSTIN, LET. II, 98/4. *8 tingiri de mijloc* (a. 1 738). IORGA, S. D. XIV, 56. *Era . . . la mărirea trupului om de mijloc.* MINEIUL (1 776), 18[r2]/27. *Cartoflele . . . cele de mijloc să pun întregi.* I. IONESCU, C. 58/26. *Nu depăşea pe un om de mijloc, nici prin înălţime, nici prin grosime.* GALAN, B. I, 35. *Fărină de mńijlocu.* ALR I 1 372/357, cf. 1 372/359, 388; **b)** nici prea bun, nici prea rău; obişnuit, banal; mediocru. *Care scaune . . . le îmbracă cu postav roş, nici prea*

bun, nici prea rău, de mijloc. GHEORGACHI, LET. III, 320/25. *Frăgarii mai bine cresc în loc de mijloc şi cam arinos, decît în loc gras.* ECONOMIA, 210/4. *Acel om este un autor de mijloc.* HELIADE, O. II, 25. *Multe* [poezii] *prea de mijloc . . . ar fi fost mai bine să rămînă nepublicate.* MAIORESCU, CR. I, 322. *Muntenii, rîdea sfinţia sa, sînt ori aşa ca noi, cu bucurie şi cu cîntece . . ., ori duşmani căpcăuni . . . la noi nu sînt oameni de mijloc.* SADOVEANU, O. X, 587. (Învechit, în construcţii negative cu valoare de superlativ) *Nădăjduind şi alte vrednice cărţi a se tipări în limba românească, spre literatura aceştei limbi şi spre nu de mijloc folos acestui nation* (a. 1814). BV III, 102. *Limba latinească cea de obşte nu de mijloc schimbare au pătimit.* MAIOR, IST. 233/28; **c)** moderat, temperat. *Începutul iernii va fi cu grindină . . . iară sfîrşitul de mijloc.* CALENDARIU (1814), 64/8, cf. ib. 72/2, LB. ◇ (Adverbial) *Mazerea iubeşte mai mult un pămînt de mijloc de vîrtos.* I. IONESCU, C. 24/14.

II. 1. (Învechit) Persoană care se pune în serviciul cuiva pentru a stabili o legătură, pentru a obţine o favoare, m e d i a t o r **(1)**; persoană de care se serveşte cineva pentru atingerea unui scop. *Deci găsind Racoţ şi Matei Vodă mijloc pre acest boiar, ş-au aşăzat între dînşii să-i trimiţă oşti den Ţara Ungurească şi den Ţara Rumânească şi el va fi cap lor de va scoate pre Vasilie Vodă den scaun* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 299/14. ◇ L o c. p r e p. **Prin** (sau **cu**) **mijlocul . . .** sau **prin mijloc de . . .** = prin intermediul . . ., cu concursul. . ., prin intervenţia . . . ; pe calea . . . *Grăiaşte cu noi . . . pren mijloc de îngeri.* CORESI, EV. 282. *Au făcut pă Dionisie patriearh Ţarigradului cu mijlocu domnului Constantin Vodă Brîncoveanu.* IST. Ţ. R. 56. *I-au văzut osînda perind nevinovat de alţi domni, însă tot prin mijlocul Ducăi Vodă şi cu îndemnarea lui.* N. COSTIN, LET. II, 18/3. *Au fost isprăvit Şerban logofătul, cu mijlocul Ducăi Vodă, de au fost mărsu un capegi-başe de au luat pre toţi fraţii lui Şerban şi neamul lui din închisoarea lui Grigorie Vodă din Bucureşti.* NECULCE, L. 51. *Au ieşit . . . de la închisoare, din Varna, cu mijlocul hanului.* id. ib. 272. *Pren mijlocul ev*[an]*gh*[e]*liei biruim pre iudei* (a. 1703). GCR I, 348/12. *Silia cu mijlocul tergimanului şi a capichihaelilor să isprăviască să-i ierte împăratul.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 150/27. *Sînteţi datori să le ştiţi şi să le păziţi nu numai voi, ce şi bieţii creştini prin mijlocul vostru.* ANTIM, ap. GCR II, 28/16. *Venit-au iarăşi Constantin Duca Vodă la scaunul ţării Moldovei, luînd domniea cum şi cea dintăi cu mijlocul socru-său.* MUSTE, LET. III, 31/14. *Zic că i s-ar fi dat otravă prin mijlocul unui dohtor.* VĂCĂRESCUL, IST. 259, cf. 248. *Dumnezău ştie . . . că era să să facă mai bun prin mijlocul ticăloşiilor.* DRĂGHICI, R. 54/17.

2. P. g e n e r. Ceea ce serveşte ca unealtă pentru realizarea unui scop; (de obicei la pl.) posibilităţi (materiale sau morale) de care dispune cineva într-un anume scop; p. e x t. chip, cale, metodă, procedeu de a acţiona; (învechit) mijlocire **(3)**. *M-am îndemnat a scrie o adunare istornică a prea puternicilor împăraţi otomani, pe scurt alcătuită, arătînd de cînd şi cu ce mijloc au luat această stăpînire începerea ei.* VĂCĂRESCUL, IST. 245. *Vom arăta mijlocul cu care poate fieştecare să să facă de tot puternic.* MOLNAR, RET. [prefaţă] 8/23. *Trebuia ca să-i găsească un mijloc ca să-l dizbrace de averea lui* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 264/3. *Loghica iaste meşteşug ce învaţă pre mijlocul de a îndrepta mintea din lipse* (a. 1826). GCR II, 253/13. *Mijloc de ajutor pentru cei mai de treabă şi cu familii grele.* GOLESCU, Î. 31. *Tipărirea în limba rumânească a unei gazete este negreşit între celelalte un mijloc deosebit a lumina pe fieştecare asupra drepturilor şi datoriilor sale.* CR (1829), 247[1]/23. *Toată lumea s-a pătruns de adevărul acesta că singurul mijloc al împărtăşirii ideilor este limba patriei.* ib. (1833), 35[1]/30. *Muzica vedem asemenea că este un mijloc prin care artistul de multe ori mai mult şi decît cu vorba poate a ne porni lacrămile.* HELIADE, O. II, 38, cf. 10, 95, 168, 208. *Gîndeşte la mijloacele cele mai bune ca să te aperi de nenorocire.* MARCOVICI, D. 16/25, cf. id. C. 24/4, 35/18. *Te faci drag la orcare Cu mijloace-nţeleptesti.* PANN, E. II, 127/8. *Se îngrijea acum de mijloacele scăpărei amantului ei.* ASACHI, S. L. II, 12. *Numai acest mijloc au spre a-şi redobîndi starea lor cea dintîi.* BĂLCESCU, M. V. 393. *Hrana obştiei de prin tărguri să fie sub cea mai de aproape îngrijire a ocărmuirei spre a nu se mai face un mijloc de îmbogăţiri particulare* (a. 1848). URICARIUL, X, 10. *Am recitit toate băgările de seamă ce faci asupra limbii româneşti şi m-am bucurat văzînd în dumneata mijlocul prin care să ne putem înţelege mai bine cu moldovenii.* BOLLIAC, O. 50. *O supărare de care căuta vreun mijloc a scăpa.* NEGRUZZI, S. I, 49, cf. 143, 286, 341. *Dar cu slabele-ţi mijloace faptele-ţi sînt de mirare. Pricina, nu rezultatul, laude ţi-a cîştigat.* ALEXANDRESCU, O. I, 72. *Pe dată ce dorinţa care ne-a aprins imaginaţiunea se află împlinită, ne liniştim şi mai adesea căutăm mijloace ca să ne desfacem de obiectul ce o aprinsese.* FILIMON, O. I, 114, cf. 126. *Baba are Mijloc de răzbunare.* BOLINTINEANU, O. 74. *Este un mijloc de a scăpa de această greutate.* EMINESCU, N. 53. *Să caut vreun mijloc ca să ne căpătuim.* ISPIRESCU, L. 162. *Cînd chelneriţa îşi bătuse joc de sufletul ei . . . Berta găsise mijloc să zîmbească.* D. ZAMFIRESCU, A. 185. *E o fericire pentru compilatorul nostru cînd mijloacele sale de a şti devin mai puţine în secolul al XVI-lea.* IORGA, L. I, 91. *Aş fi regretat toată viaţa, dacă nu aş fi încercat şi acest ultim mijloc.* C. PETRESCU, C. V. 337, cf.

108, 109. *Sînt destule mijloace să vă fac să spuneţi adevărul.* SAHIA, N. 80. *Căutau zadarnic un mijloc ca să-şi cîştige pîinea.* BART, E. 302. *Deasupra patului, într-o nişă, o scară de frînghie — mijloc de salvare în caz de incendiu.* id. S. M. 41. *Cititorul lui Creangă este mai întîi izbit de mulţimea mijloacelor tipice ale prozei sale.* VIANU, A. P. 110, cf. GRAUR, I. L. 29 ✧ (Urmat de determinări care arată natura; uneori concretizat) *Mijloacele fotografice excelente înlesnesc răspîndirea copiilor.* PETICĂ, O. 407. *Accentuarea, oricare i-ar fi natura, nu-i un fapt propriuzis lingvistic, întrucît nu se exprimă prin mijloace lingvistice (sunete, cuvinte, morfeme).* IORDAN, STIL. 18. *Momente psihologice care cer o reducere pînă la maximum a mijloacelor de expresie.* id. ib. 278. *Într-o limbă există uneori mai multe mijloace gramaticale pentru a exprima aceeaşi categorie logică.* GRAUR, I. L. 40. *Chiar procedeele inversiunii, ale elipsei sau ale repetiţiei, care trec uneori drept mijloace stilistice specific poetice, sînt prezente în vorbirea comună.* VIANU, M. 147. ✧ Loc. adv. **Prin toate mijloacele** sau **prin orice mijloc, cu orice** (sau **orişice**) **mijloace,** (rar) **cu tot mijlocul, cu multe feluri de mijloace** = pe toate căile; p. ext. cu orice preţ, indiferent cum. *Nevoea cu tot mijlocul ca să rădice domn de pămînt.* IST. Ţ. R. 5. *Munciea cei mai mari cu multe feliuri de mijloace să-l oprească pre el şi numai oştile cu seraschieariu să trimită.* ib. 58. *Vreau să scap de tine prin toate mijloacele, chiar de-a fi să mă arunc în mare.* ALECSANDRI, T. I, 444. *Cu orişice mijloace a face bani voim, În lux şi-n desfătare ne place să trăim.* BOLINTINEANU, O. 155. *Boierii s-au făcut cu atît mai spoliatori . . . cu cît societatea consideră îmbogăţirea prin orice mijloc, chiar dezonorant, ca o dovadă de destoinicie şi talent.* OŢETEA, T. V. 60. ✧ Expr. (Învechit şi regional) **A nu fi mijloc (de a . . .)** = a nu exista o posibilitate de înfăptuire, de realizare; a fi cu neputinţă de înfăptuit, a nu fi chip, a nu fi mod. *Caută, cum vei şti, a căpăta* [bani] *de la turci, altminterea nu e mijloc de lucrare.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 454. [Mănăstirea] *de lemn s-o facem nu e mijloc, Căci lemnul poate s-ardă de foc.* MARIAN, SA. 250. *Împărate! nu e mijloc a prinde omul de flori altfel.* H IV 59. **A nu avea mijloc să...** = a nu avea posibilitatea, a-i fi imposibil să . . . *N-am mijloc să prefac Relele care nu-mi plac.* I. VĂCĂRESCUL, P. 251/4. (Învechit) **A face toate mijloacele** (sau **mii de mijloace**) = a face tot ce este cu putinţă, tot ce este posibil. *Am făcut mii de mijloace să fug din patria mea.* PANN, E. I, 68/3. [Vistieria] *au făcut toate mijloacele ca să înduplice pe dumnealui contracciul . . . să plătească banii acestui adaos* (a. 1837). DOC. EC. 663. (Cu parafrazarea expresiei) *Ca să-i vază înţelepţi . . . Părinţii . . . mii de mijloace pătimesc şi griji nenumărate.* PANN, E. IV, 16/19. ✦ Logică, raţiune, temei, motivare (a unui fapt); p. ext. pretext, (învechit) cale, chip. *Va arăta viaţa împăratului Roamei a lui Marco Avrelie şi învăţăturile lui carea să cuvin domnilor la cîrma obştii, arătînd de atocma direptatea şi mijlocile cu carea va fi domnul întru aleagerea giudecătorilor.* N. COSTIN, ap. GCR II, 9/23. *Gîndul şi gătirea lui Şerban Vodă era să fie el împărat în Ţarigrad. Şi cu acel mijloc silie să facă pe Cantemir domnu în Moldova.* NECULCE, L. 88. *Nu aduce mijloc boale mincinoase.* ANTIM, ap. ROSETTI-CAZACU, I.L.R. I, 167. *Arătăm cele de mai sus mijloace profundei voastre judicăţi, deşi sîntem convinşi că neasemănata voastră înţelepciune poate să invente alte mai avantagioase* (a. 1776). URICARIUL, I, 180. *Tu nu poţi vedea, sărace, corzile nenumărate A căror armonie ţine lucrurile atîrnate Nici a şti cu ce mijloace . . . Au aşezat rînduiala crugurilor.* CONACHI, P. 259. *Să uita . . . la el . . . Dar prea nebăgat în seamă şi cu un tainic mijloc.* PANN, E. I, 114/18. *Se mai adăuga la toţi membrii Comisiei şi duhul camaraderiei, amintirea vieţii şi a petrecerilor împreună, peste care nu aveau mijloace destule ca să treacă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 580.

3. (La pl., urmat de determinări arătînd natura sau scopul) Unelte, instrumente, utilaj. *Omul de azi, mai luminat şi mai înţelegător, trebuie să-şi cultive pămîntul mai bine, cu mijloace tehnice.* SADOVEANU, E. 26. ✧ *Mijloace de muncă* (sau *de bază*) = lucrurile cu ajutorul cărora omul acţionează asupra obiectului muncii şi îl modifică. *Mijloacele de bază se trec în folosinţa Comerţului Interior.* BO (1953), 10. *Mijloace de producţie* = totalitatea obiectelor muncii şi a mijloacelor de muncă. *Naţionalizarea principalelor mijloace de producţie a creat un puternic sector socialist în economia naţională.* CONTEMP. 1948, nr. 104, 13/1. *Mijloace de circulaţie* (sau *de locomoţie*) = vehicule care servesc pentru deplasarea persoanelor sau a obiectelor.

4. (La pl.) Avere, stare, fonduri, resurse materiale (suficiente); spec. (urmat de determinări ca „băneşti", „financiare" etc.) bani; (învechit) mijlocire (4). *Mijloacele de monedă ale grecilor de ce merg să împuţinează.* CR (1829), $4^2/3$. *Multe familii cărora le-au mai rămas ceva mijloace de bani au fugit în ostrovul băltii Ianinii.* ib. (1830), $130^2/12$. *Neavînd mijloace, la şcoală nu m-a dat.* HELIADE, O. II, 110. *Avînd lipsă de mijloace trebuincioase spre a susţine schitul acesta, au lăsat nesăvîrşit şi nefăcut toate ce era de făcut* (a. 1856). URICARIUL, IV, 411/1. *Pe la anul 1846, Bălcescu, procurîndu-şi mijloace băneşti din familie, a pornit în streinătate.* GHICA, S. 698. *Ni se cer mijloace finanţiare.* MAIORESCU, D. I, 87, cf. id. CR. I, 273. *Această instituţie culturală. . . dă avînt învăţăturilor ştiinţei prin nenumăratele burse ce acordă tinerilor fără mijloace.* D. ZAMFIRESCU, Î. 55. *Mi-a dat 40 de florini, rugîndu-mă . . . să-i înapoiez banii, fondurile consulatului fiind . . . destinate celor lipsiţi cu totul de mijloace.*

BRĂESCU, A. 201. *Bătrînul a avut totuşi mijloace de a-şi susţine familia.* CĂLINESCU, E. 158, cf. id. S. 375. *Mai am puţine zile de trăit, Lucica. Puţine mijloace.* CAMIL PETRESCU, O. I, 410.

— Accentuat şi: *mijlóc.* — Pl.: *mijloace, mijlocuri* şi (învechit) *mijloci.* — Şi: (regional) **míjluc** (ALR II 2940/414, 551, 6496/365), **míjlic** (A V 26, accentuat şi *mijlíc* GLOSAR REG.), **míjoc** (GR. S. VI, 241, ALR II/I h 43, ib. MN 32, 2186/130, ib. MN 34, 2194/723, 2940/130), **míljoc** (PUŞCARIU, ET. WB., DENSUSIANU, Ţ. H. 43, ALR II/I MN 17, 6929/769, ib. MN 32, 2186/141, 872, ib. MN 34, 2194/157, A III 5, 6, 12, GL. V. J., GLOSAR REG.), **míljuc** (ALR II 2940/95, A V 14, accentuat şi *miljúc* GLOSAR REG.), **míljluc** (A V 14, accentuat şi *miljlúc* GLOSAR REG.), **mílgoş** (MAT. DIALECT. I, 181), **mínjoc** (ALR II 2940/27, 172), **mírjoc** (L. COSTIN, GR. BĂN. 138), **mişloc** (BL I, 112, ALR II/I MN 34, 2194/325, ib. MN 32, 2186/334, 574, 987), **méljoc** (ALR II 2940/102, 310, A I 13), **méljuc** (ALRT II 52), **mióljoc** (A I 26, 31), **mióljuc** (ib. 21), **míójuc** (ALR II 2940/605), **móljuc** (PHILIPPIDE, P. 141), (învechit) **mízloc** s. n.

— Lat. **medius locus.**

MIJLOCÁR, -Ă subst. **I.** Subst. Nume dat unor obiecte, construcţii, fiinţe sau unor părţi ale acestora, care, într-un anumit ansamblu, ocupă locul din centru sau care sînt situate între obiecte de acelaşi fel. Cf. m i j l o c **I (1).**

1. S. n. (Prin Transilv. şi prin Maram.) Stîlp al aripii de la moară. Cf. ALR II 6708/284, 6709/272.

2. S. m. (Regional) Fiecare dintre scîndurile care se află la marginea ciocanelor, la piua de bătut sumane; (regional) mărginar **(II 1 f)** (Moiseiu-Vişeu de Sus). GLOSAR REG.

3. S. m. (Prin nordul Transilv. şi prin Olt.) Stinghie de lemn aşezată de-a curmezişul fundului unui vas de lemn. Cf. ALR II 6706/284, 848, 6709/272.

4. S. n. (Regional) Stinghie de lemn care uneşte cele două braţe ale ferăstrăului de tîmplărie, situată la distanţă (aproximativ) egală de pînza şi de frînghia ferăstrăului şi pe care se sprijină pana cu care se răsuceşte frînghia; (regional) curmeziş, punte, mijloc **(I 3 a).** Cf. DAMÉ, T. 86.

5. S. n. (Regional) **a)** Stinghie cu care se fixează scaunul de braţele scrînciobului şi care serveşte şi ca spătar. Cf. PAMFILE, I. C. 470; **b)** Tablă de la mijlocul plutei. Cf. ARVINTE, TERM. 155.

6. Subst. (Regional) Cruce (de lemn) care împarte o fereastră în mai multe cîmpuri; răscruci, (regional) mijloace. Cf. CHEST. II 177/26, 49a, 368.

7. Subst. (Regional) Broderie, dantelă etc. (servind ca garnitură) cu care se împreună două fîşii de pînză pentru a alcătui o faţă de masă, o faţă de pernă etc.; (regional) mijloace. V. m i j l o c **(I 3 c).** Com. din ARDELUŢA-PIATRA NEAMŢ.

8. Subst. (Regional) Zid care desparte două încăperi. Com. din BOŞOROD-HAŢEG.

9. S. f. (Regional) Strungă a oilor situată între alte două strungi. ✧ (Adjectival) *La strunga oilor, strunguţa de la mijloc e mijlocară.* Com. din CÎMPULUNG MOLDOVENESC.

10. S. n. (Regional) Degetul mijlociu **(I 1)** al mîinii. Cf. ALR II/I h 53, ib. MN 32, 2186/76, 365, 386, com. din RĂCĂŞDIA-ORAVIŢA.

11. S. n. (Regional; sens suspect) Degetul inelar (Chizătău-Lugoj). Cf. ALR II/I MN 32, 6987/76.

12. S. n. (Regional) Zgîrciul care desparte cele două fose nazale (Bocşa-Zălau). Cf. ALR II/I MN 5, 6839/279.

13. S. m. (Regional) Ciobanul din mijloc **(I 1)** dintre trei ciobani care mulg oile. *Să alcătuiască întîi personalul de la stînă . . . angajînd astfel „şobanu şel mari (scutariŭ)", unul „ńilžocariŭ" şi un „strungariŭ" . . . mijlocarul . . . mulge oile cu baciul.* DIACONU, P. 16. *Cînd mulg oile trei ciobani, cel de la mijloc se numeşte mijlocar.* Com. din BILCA-RĂDĂUŢI.

14. S. m. (Regional) Calul din mijloc **(I 1)** dintre trei cai înhămaţi la o căruţă sau la un plug; (regional) mijlocaş **(I 4).** Com. din CRĂIEŞTI-BÎRLAD.

II. Subst. **1.** Subst. (Prin nordul Transilv. şi prin Bucov.) Lemn, buştean de mărime mijlocie **(I 3).** Cf. LEXIC REG. 104, GLOSAR REG. ✦ (Adjectival; despre anumite materii sau materiale) De dimensiune mijlocie (Cîlnic-Reşiţa). Cf. ALR II 1372/28. *Făńină măruntă ori mijlocarie.* ib.

2. S. m. (Regional) Frate mijlociu **(I 5).** *Feciorul cel mare-mi zicea: — Măi, tu, taic-al meu, . . . La măr m-oi ducea, Mărul l-oi păzi . . . Al mijlocar zicea: — Măi, tu, taic-al meu.* PAMFILE, DUŞM. 311. ✧ (Adjectival) *Tatăl lor . . . le-a zis ca să meargă pre seară fratele mijlocariu să-l păzească.* CĂTANĂ, P. B. II, 74.

3. S. m. (Prin Munt. şi prin Mold.) Cioban care mijloceşte între stăpînii oilor şi alţi ciobani; vătaf. Com. din NEGREŞTI-PIATRA NEAMŢ, din HĂNGULEŞTI-RÎMNICU SĂRAT şi din CÎMPULUNG MOLDOVENESC.

III. Subst. (Regional) **1.** Furcă cu coada mai lungă cu care se face mijlocul stogului; (regional) mijlocaş **(II)**, mijlociu **(II 3).** Cf. DAMÉ, T. 86, ALR II 5034/551, com. din FILIOARA-PIATRA NEAMŢ.

2. (În construcţia) **De-a míjlocariu** = numele unui joc de copii; de-a ascunselea (Someş Guruslău-Zălau). MAT. DIALECT. I, 212.

— Pl.: *mijlocari, -e.* — Şi: (regional) **míljocári** s. m.

— **Míjloc** + suf. *-ar.*

MIJLOCÁŞ, -Ă subst., adj. **I.** Subst. Nume dat unor obiecte, fiinţe sau unor părţi ale

acestora care, într-un anumit ansamblu, ocupă locul din centru sau care sînt situate între obiecte de acelaşi fel. Cf. m i j l o c **(I 1)**.

1. Subst. (Regional) Fiecare dintre cele două lemne care se fixează perpendicular pe loitrele carului, pentru a-i lărgi capacitatea, cînd se cară grîu, fîn etc.; (regional) curmeziş (Căzăneşti-Slobozia). Cf. ALR SN I h 62/723.

2. Subst. (Regional) Căprior (din mijloc) al casei care „e mai lung şi se uneşte cu culmea casei" (Frînceşti-Tîrgu Jiu). CHEST. II 228/44.

3. S. m. Fiecare dintre cei patru dinţi incisivi ai calului, situaţi între cleşti şi lăturaşi sau mărginaşi; (regional) mijlociu **(I 1)**. *Incisivii, după locul ce-l ocupă, se împart în trei grupuri; ... incisivul din dreapta şi cel din stînga cleştilor poartă numele de mijlocaşi.* ENC. VET. 141. ✦ (Regional, mai ales la pl.) Fiecare dintre cei patru dinţi din faţă ai calului; (regional) cleşti. Cf. DR. V, 289.

4. S. m. (Regional; adesea adjectival) (Calul) din mijloc **(I 1)** dintre trei cai înhămaţi la o căruţă sau la un plug; (regional) mijlocar **(I 14)**. Cf. DM, com. din CRIAŞTI-BÎRLAD.

5. S. m. (Regional; la pl.) Perechea de boi sau de cai de la mijloc dintre trei perechi înhămate la un car, la o căruţă etc. Cf. com. MARIAN, com. din SARAIU-HÎRŞOVA, ALR II 5 101/537, 551, 728, 899.

6. S. m. (La unele jocuri sportive cu mingea; adesea adjectival) (Fiecare dintre jucătorii) care acţionează între înaintarea şi apărarea unei echipe. *Jocul prea ofensiv al mijlocaşilor.* SP. POP. 1 961, nr. 3 916, 5/5, cf. nr. 3 915, 3/1, ALR II 4 349/727.

II. Subst. (Regional) Furcă cu coada mai lungă cu care se face mijlocul stogului; (regional) mijlocar **(III)**, mijlociu **(II 3)** (Hangu-Piatra Neamţ). Cf. GLOSAR REG.

III. S. m., adj. **1.** S. m. (În orînduirea feudală şi capitalistă) Ţăran care posedă o avere mijlocie **(I 3)**. *Mijlocaşul...* [fînaţ] *pentru 12 vite* (a. 1 805). URICARIUL, II, 139. *Băutură pe datorii: fruntaşului pîră la doaîzăci lei, mijlocaşului zăci lei* (a. 1 831). IORGA, S. D. XXI, 216. *Pentru pămîntul mărit cu poienile şi dat sătenilor... au venit ca fruntaşul să plătească 103 lei în loc de 133, mijlocaşul 78 în loc de 100.* I. IONESCU, P. 472. *El era fecior de mijlocaş şi cam sărac.* GANE, N. I, 94. *Fiecare român fruntaş, mijlocaş sau codaş dă fiicei sale atîta cît poate şi-l trage inima.* MARIAN, NU. 141, cf. id. I. 287, DDRF. *Claca era dă trei mîini: fruntaşii, cu obzeci şi ob* [= opt] *dă lei vechi, mijlocaşii cu şaizeci şi pălmaşii cu douăzeci şi patru dă lei.* GRAIUL, I, 146.

2. Adj., s. m. (În orînduirea capitalistă şi în perioada de trecere, pînă la încheierea procesului de cooperativizare a agriculturii; mai ales în sintagmele *ţăran mijlocaş* sau *ţărănime mijlocaşă*) (Ţăran sau ţărănime) care poseda pămînt şi alte mijloace de producţie în cantitate suficientă pentru a-şi asigura existenţa fără a exploata munca altora. *Romanul povesteşte viaţa unui ţăran mijlocaş.* CONTEMP. 1 948, nr. 108, 4/4. *Încheind o alianţă trainică cu mijlocaşul... proletariatul... a pornit la opera grandioasă de transformare socialistă a agriculturii.* ib. 1 951, nr. 224, 1/2. *Ţărănimea mijlocaşă.* LEG. EC. PL. 418, cf. SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 379. *Bădîrcea spuneţi că e mijlocaş.* PREDA, D. 137, cf. V. ROM. februarie 1 954, 311, A III 3, IV 1.

— Pl.: *mijlocaşi, -e.* — Şi: (regional) **miljocáş, -ă** adj. A II 6.

— **Mijloc** + suf. *-aş.*

MIJLOCÉL, -EÁ s. n., adj. Diminutiv al lui m i j l o c.

1. S. n. Talie (subţire). *Iscusit mijlocelul... Helgii.* CANTEMIR, IST. 107. *Mă-nsor C-o puicuţă de pădure, Ochii parcă-s două mure, Mijlocelul, Ca inelul.* PR. DRAM. 376. *Nimeni nu m-a strîns în braţă Mijlocelul meu frîngîndu-l.* COŞBUC, P. I, 239, cf. 165. *Lado, Lado, nu mai plînge, Mijlocelul nu-ţi mai frînge, Că acasă te-i întoarce Cînd pe strat inul s-a toarce.* ALECSANDRI, P. P. 383. *Cu brîu lat se încingea, Mijlocelul că-şi frîngea.* TEODORESCU, P. P. 583. *Ţ-aş prinde mijlocelul Cum apucă lupul mielul.* HODOŞ, P. P. 170. *Ioano, mijlocelul tău, Să-l fac lumînări de seu, Să le pui la capul meu; Să lumine Peste mine, Să-mi treacă de dor de tine!* MAT. FOLK. 303, cf. ZANNE, P. II, 273. (Neobişnuit, în forma *mijlocea*, din necesităţi de rimă) *Să-ţi cuprinz eu mijlocelul, Cum cuprinde lupu mielu; Să-ţi cuprinz eu mijloceaua, Cum cuprinde lupu miaua.* PÎRVESCU, C. 45. ✧ F i g. *Şi-n cea dulce legănare Iarba-şi curmă mijlocelul.* CERNA, P. 141.

2. Adj. (Despre persoane) De vîrstă mijlocie **(I 3)**. *Mîna sluga cea mai mare, Să dea la boi de mîncare... Mîna sluga mijlocea, Boilor fîn să le dea.* JARNÎK-BÎRSEANU, D. 514.

— Pl.: *mijlocele.*

— **Mijloc** + suf. *-el.*

MIJLOCÉNI s. m. pl. (Prin Transilv., în opoziţie cu s u s e n i şi j o s e n i) Locuitorii din partea de mijloc **(I 1)** a unui sat. *Ficiorii satului se împart în două sau trei părţi, numite beri. Cînd se fac trei beri, una e a susenilor, alta a mijlocenilor şi a treia a josenilor.* MÎNDRESCU, L. P. 207.

— **Mijloc** + suf. *-ean.*

MIJLOCÉŞTE adv. (Învechit, rar) Prin intermediul... Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

— **Mijloc** + suf. *-eşte.*

MIJLOCÍ vb. IV. **1.** I n t r a n z. (De obicei cu determinări care arată scopul, introduse prin prep. „pe lîngă" sau „la", învechit, „către"

sau urmat de propoziții finale) A stărui pe lîngă cineva (spre a obține ceva, mai ales o favoare); a interveni. Cf. mijloc **(II 1)**. *Mijlocește cea plină de dar... și ceare... mulțime de îndurări.* MINEIUL (1776), 201r1/34. *Au mijlocit la domnul să-l trimeață în Țara Ungurească* (sfîrșitul sec. XVIII). ap. DDRF. *Videți la ce hal am sosît. Mijlociți, nu mă lăsați, Și răsplătire să-i dați Celui ce m-au urgesît* (cca 1800). GCR II, 182/30. *Caimacamul... Cătră pașa mijlocește, cărțile a le porni.* BELDIMAN, E. 103/3. *Dumneata, arhon vistier,... mijlocește acum către măria sa vodă ca să mă priimească și pă mine între ministrii măriii sale.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 59. *Și acest contract... iscălit de pre osfința sa, numitul sărdariu au mijlocit a-l iscăli și de comitetul rînduit atuncea pentru pricinile streine* (a. 1820). URICARIUL, I, 262. *Este un an și jumătate de cînd mijlocește a i se înplini acești bani* (a. 1829). DOC. EC. 429. *Cînd să vor tipări întîmplările lui, voi mijloci a tipări și scrisorile voastre.* DRĂGHICI, R. 95/28. *Majoritatea... mijlocește cu rugăminte către În*[ălțimea] *voastră și cere iertarea acestor mai sus arătați... boieri* (a. 1836). URICARIUL, VIII, 164. *Dacă spatariul Alecsandri are să vie cu adevărat în Franțiia, apoi mijlocește ca... să mă ia și pre mine la Paris.* KOGĂLNICEANU, S. 65. *Împăratul... va mijloci a i se da în căsătorie una din fetele arhiducelui.* BĂLCESCU, ap. CADE. *Dacă mitropolitul nu-ți dă voie să te desparți de soție, dacă nu-ți învoiește măritișul cu o rudenie... ești sigur că mijlocind la patriarhie ai să le capeți.* NEGRUZZI, S. I, 242, cf. 51, LM, ALEXI, W. *Tudoran, fost mare-vornic, boier cu mare trecere la Iași, mijlocise ca răzeșul Oartă să fie deodată dăruit cu hîrtii de boierie.* SADOVEANU, P. 223. ✦ Tranz. (Învechit, rar) A convinge, a îndupleca. *Să mijlocească cu călduroasele lui rugăciuni pre... D-zeu ca să te păzească... întreg și sănătos.* ANTIM, ap. TDRG.

2. Intranz. (Învechit) A acționa în vederea rezolvării unei probleme; spec. a purta discuții. V. trata. *Grigorie Vodă au mijlocit cu priietini lui și iară i-au dovedit și i-au pus iară pre toți popreală.* NECULCE, L. 52. *Mitropolitul, boierii și consulii se unesc, La curte fac arătare, și cu toții mijlocesc.* BELDIMAN, E. 5/32. *Cnezii Dolgoruci avuseseră multă putere la curte sub Petru II... Ei mijlociră a se da corona Annei.* NEGRUZZI, S. II, 145. *Arhiepiscopul de Winchester, cel mai înviersunat vrăjmaș al Franciei, mijloci a se trămite împotriva acestei țări armate numeroase.* ODOBESCU, S. I, 4. ✦ Tranz. A pune la cale, a organiza; a aranja; a iniția. *A triia dzi au stătut Antiohii Vodă de au mijlocit lucrul cu boierii carii fusese pribegi.* NECULCE, L. 152. *Au mezlocit întîlnirea lor.* PONTBRIANT, D. *La Pesta studenții conspirară ca în 15 martiu 1860 să mijlocească un requiem (parastas) la mormintele celor împușcați sau spînzurați.* BARIȚIU, P. A. III, 17. *Ilustra familie Hurmuzaki... mijlocise colecte de cîteva sute de galbini în aur.* id. ib. 142.

3. Tranz. (Astăzi rar) A înlesni, a ajuta; a contribui la..., a da posibilitatea să...; a provoca, a determina. *Trei lucruri... mijlocesc stricăciunea omului.* ANTIM, ap. GCR II, 6/22. *Văzduhul curat dintr-ace zi... și liniștirea sufletului său... i-au mijlocit îndreptarea sănătății.* DRĂGHICI, R. 139/27. *Cînipa de vară se culege îndată după ce au înflorit, după ce au mijlocit rodirea cînipei de toamnă.* I. IONESCU, C. 147/14. *Împrejurarea a mijlocit să văz această lucrare inteligentă, zilele trecute.* CARAGIALE, O. IV, 420, cf. VI, 229. *Un asemenea vanitos, cu dibăcie folosit, multe și mari servicii le-ar putea mijloci.* C. PETRESCU, A. R. 17. *Știința marxistă mijlocește cunoașterea legilor de dezvoltare a societății.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2701. ✧ Intranz. (Neobișnuit) *Încredințarea deplină c-o putere cerească mijlocise la îndeplinirea* [*fapte*]*lor.* OLLĂNESCU, ap. TDRG.

4. Intranz. (Învechit) A apărea, a se ivi (între...); a exista. V. surveni. *La întoarcerea noastră în Franțiia nu va mai mijloci vreo îndoială despre acest în faptă punt.* AR (1829), 164[1]/6. *Între doi tineri amorul cînd mijlocește, Din desfătările sale ca să guste îi silește.* PANN, E. I, 119/7. *Din ziua aia datează prietenia lui conu Mișu cu Nicușor; e! dar negreșit prietenia care poate să mijlocească între un boier mare și copilul unui odăiaș.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 13. ✧ Tranz. fact. *Măria sa Vodă știe că am cerut pe cocoana Marghiolița de soție și... bănuiește că poate să mijlocească vreo încurcătură de dragoste între mine și domnia ei.* FILIMON, O. I, 174.

5. Intranz. (Învechit) A se afla la mijloc **(I 1)**; a se interpune. *Oștile se întîlniră, mijlocind între ele rîul.* MAIOR, IST. 71/13.

6. Intranz. (Învechit, despre unități de timp) A trece, a se scurge între două momente, între două evenimente etc. Cf. mijloc **(I 6)**. *Vremea ce a mijlocit de la încetarea acestii gazete pînă acum a făcut să se simță... cît era de mîhnitoare precurmarea acestii publicații.* CR (1836), 1[1]/2. *Între dărîmarea Troiei și între fundarea Romei mijlocește un lung spațiu de timp.* LM.

7. Tranz. (Într-un descîntec; cu sens neprecizat, probabil) A frînge, a rupe (la mijloc). *Zi de trei ori la un scăiete... Rădăcina ți-oi secui, Mijlocul ți-oi mijloci, Vîrful ți-oi vîrfui.* DENSUSIANU, Ț. H. 282.

— Prez. ind.: *mijlocesc.* — Și: (învechit) **mezlocí** vb. IV.

— V. **mijloc**.

MIJLOCÍN, -Ă adj., s. m. și f. (Ban. și sudul Transilv.) **1.** Adj., s. m. și f. Mijlociu **(I 2)**. *Se hotărî dară ca mîne zi să trimită fata mijlocină.* F (1891), 156. *Un bătrîn o avut tri fișiori...*

Hăl milžoșin o zîs . . . DENSUSIANU, T. H. 102, cf. 103. *O fost tri păcurari la oi . . . Al mai mare caută să facă focu . . . Caută al mijlošin . . . Caută al mic.* ARH. FOLK. III, 87.

2. Adj. (Neobișnuit) Care este ultimul născut dintre doi sau mai mulți frați. V. m e z i n **(1)**. *A fost o mamă odată . . . Nouă fii ea mi-ș avea, Cu Voichița zece, Cu Gin unsprezece, Cu Gin Costangin, Copil mijlocin.* CĂTANĂ, B. 87.

— Pl.: *mijlocini, -e.* — Și: **miljocín, -ă** adj., s. m. și f.

— De la **mijlociu.**

MIJLOCÍRE s. f. Acțiunea de a m i j l o c i și rezultatul ei.

1. (Învechit) Intervenție, mediere, mediație; amestec. *Sfintele voastre mijlociri către dătătoriul de viiață.* MINEIUL (1 776), 151[rl]/38. *Să înștiințeze logofețiia, ca să se facă mijlocirea ce să cuvine, spre împlinirea dreptului mănăstirii* (a. 1 833). DOC. EC. 524. *Opreşte ceea ce este mai dărăpănător căsătoriii, adică mijlocirea de streini în trebile soților.* MARCOVICI, D. 167/1. *Dau soartei mulțămire Că a făcut mijlocire A împlini dorul meu.* PANN, E. II, 125/5. *Rucsanda . . . îi hărăzi dragostea care au fost refuzat-o chiar după mijlocirea părintelui ei.* ASACHI, S. L. II, 7. *Prieteșug ! . . . Ce amoriu viu și puternic aprinzi cu-a ta mijlocire.* CONACHI, P. 81. *S-au votat statutele și apoi s-au înaintat la Viena pentru mijlocirea prea înaltei aprobări.* BARIȚIU, P. A. III, 32. *După îndurata mijlocire a cuviosului episcop, soborul în unire hotărăște.* NEGRUZZI, S. I, 232, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Se rugară de dînsa, ca să intre ea la împăratul cu mijlocire de iertare.* ISPIRESCU, L. 120, cf. DDRF. *N-am nevoie de mijlocirea d-tale, pentru a afla ce doresc oamenii mei !* REBREANU, R. I, 296. ✧ L o c. p r e p. **Prin mijlocirea . . .** = prin intermediul . . ., cu ajutorul . . ., (învechit) prin mijlocul. . . *Acest domn luînd întîiu domniea prin mijlocirea grecilor* (a. 1 769). GCR II, 81/15. *Firească zicem putearea aceaia . . . prin mijlocirea căriia fieștece om măcar și neînvățat și de tot prost știe și a lăuda pre priiaten.* MOLNAR, RET. 10/1. *Să-și înalță duhul prin mijlocirea faptilor și a năravurilor bune.* DRĂGHICI, R. 156/21. *Rodul viței este lăsat spre veselie . . . Mai lesne amorezul prin mizlocirea lui De la a sa iubită cîștigă-orice favor.* NEGRUZZI, S. II, 179. *Înrîurirea directă a d-lui Shelley și mai cu seamă a lui Edgar Poe se simte mai mult asupra lui Baudelaire și numai prin mijlocirea acestuia asupra marei treimi Jules Laforgue, Paul Verlaine, Arthur Rimbaud.* PETICĂ, O. 371. *Prin mijlocirea comitetului de ocîrmuire, ei și-au împărțit administrația țării.* OȚETEA, T. V. 245. *Prin mijlocirea fetei, el află multe.* POPESCU, B. III, 81.

2. (Învechit, rar) Partea din mijloc **(I1)**, centrală, a unei suprafețe sau a unui spațiu. *Într-aceste 2 steale chendrul, adecă ținta a mijlocirii cîtinții ceriului să înmijloceadză.* CANTEMIR, ap. GCR I, 323/12. *Jilțurile dă Jos, Dumbrava dă Sus . . . să cuvine să să socotească după asemănarea așezării . . . care să să asemene cu mijlocirile județului dumitale* (a. 1 819). DOC. EC. 225. ✦ (Regional, în sintagma) *Mijlocire de loc* = mijlocul, jumătatea drumului de parcurs; (regional) miază cale. *Pe drum mergea . . . Pe la o mijlocire de loc S-a-ntîlnit cu Moisi-Prooroc.* PAMFILE, S. T. 13.

3. (Învechit) Mijloc **(II 2)**. *Smerenia iaste o mijlocire putincioasă, pentru ca să iai aceaia ce pofteşti.* ANTIM, ap. GCR II, 7/4. *Domnul multe sfaturi bune pentru folosul păcii i-au dat, arătîndu-i mișlocirea cu care s-ar putea face prea lesne* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 133/5. *Mortul ce vezi supt acest ceriu iaste prorocul Solomon, căruia voiu să-i stăpînesc peceatea, căci cu această mijlocire mă voi face domn a toată lumea* (a. 1 783). GCR II, 131/15. *Au fost siliți amîndoi domnii a cerca mijlociri prin care să se poată apăra de turci.* ȘINCAI, HR. II, 249/13. *Căuta în tot chipul, ca să poată găsi o mijlocire, ca să facă un lucru care să nu fi mai fost altă dată în țara aceasta* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 263/6. *Cu luarea mierei se ia mijlocirea de-a hrăni vermulețiii.* ECONOMIA, 180/3. *Trebuie să gîndească de moarte, pentru că singură aceasta iaste mijlocirea ca să se poată ținea întru nevinovăție.* MAIOR, P. 6/7. *Mijlocire, cum putem apăra dobitoacele să nu capete păduchi.* CALENDARIU (1 814), 181/5. *Toate mijlocirile sînt slobode, vrînd cineva a împlini voințele dumnezeilor.* BELDIMAN, N. P. I, 181/3. *Despre mijlocirile spre apărarea stupilor de albinele jefuitoare.* TOMICI, C. A. 95/15. *Să bucura că au găsit o mijlocire ca să-i slujească de apărare împotriva frigului.* DRĂGHICI, R. 67/22, cf. 100/8. *Aceasta să-ți fie o lesne mijlocire prin care nemurirea să agonișești.* ARHIVA R. I, 68/5. *Fătarnicul să-nchină cu buzele pătate, Iar inima-i vicleană gonește mijlociri Să guste-n resfățare-și ce altor nu-s iertate Să-ncarce pe săracul cu mii de asupriri.* MUREȘANU, P. 51/14.

4. (Învechit) Mijloace. V. m i j l o c **(II 4)**. *Pre unii dintre preoții noștri, carii pentru lipsa mijlocirilor și a școalelor n-au destulă învățătură, prealuminații domnii pămînteşti îi asupresc.* ȘINCAI, HR. III, 290/5. *Toate neamurile au din firea sa de a să putea procopsi; iară ca să să procopsească, e de lipsă mișlocirile, privilegiul, slobozenia la învățătură* (sec. XIX). CAT. MAN. I, 460.

— Pl.: *mijlociri.* — Și: (învechit) **mizlocíre, mișlocíre** s. f.

— V. **mijloci.**

MIJLOCÍT, -Ă adj. Care este făcut indirect; care este realizat prin intermediul sau cu ajutorul cuiva sau a ceva, m e d i a t. Cf. POLIZU. *Se naște întrebarea despre regula după care se*

face această legătură așa încît să ne dea convingerea adevărului gîndirii. Numai de această convingere mijlocită este vorba în... logică în genere. MAIORESCU, L. 10, cf. ALEXI, W.

— Pl.: *mijlociți, -te.*

— V. **mijloci.**

MIJLOCITÓR, -OÁRE s. m. și f. **1.** Persoană care mijlocește **(1)**; intermediar. V. mediator **(1)**. *Vrea turcii să-l mazălească... numai se temea că va fugi și nu-l vor putea prinde, neavînd pre cineva de ai țării mizlocitori* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 25/23. *Stînd dumnealui mijlocitor de ni-am dezbătut giudecata* (a. 1 738). URICARIUL, XXI, 386. *Te-ai făcut mijlocitoriu... vindecării lui.* MINEIUL (1 776), 3v1/17. *Stînd și alți mijlocitori, ne-am învoit ca să nu mai umblăm prin judecată* (a. 1 781). BUL. COM. IST. V, 273. *Cinstesc și mulți sfinți ai noștri, iar mijlocitori către Dumnezeu nu-i cred a fi.* VĂCĂRESCUL, IST. 249, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Avea însă în Sofia o puternică mijlocitoare dupre a căria stăruință au urmat învoială între ambii frați.* ASACHI, S. L. II, 34, cf. 54. *Spuneți-ne de sînteți mijlocitorii cerești Care duceți pănă sus ale noastre rugăciuni.* CONACHI, P. 57. *Se purta cu mare amabilitate către toți servitorii casei... le împlinea dorințele, puindu-se mijlocitor între dînșii și vataful de curte.* FILIMON, O. I, 124, cf. LM, DDRF. *Esteții se prezintă, în dezvoltarea artei, ca niște mijlocitori neapărat trebuincioși pentru ajungerea unei trepte mai înalte.* PETICĂ, O. 355. *Popa Tonea... era mijlocitor între jețul lui Iisus Christos și sufletele ce-i erau încredințate.* GALACTION, O. 191. *Mijlocitor să te arăți la faceri dă bine.* ZANNE, P. VIII, 323. *Mijlocitor să intri spre împăciuire, iar nu spre învrăjbire.* id. ib. (Adjectival, fig.) *Sufletul meu va priimi cu bucurie frățească voastră jertfă și o va pune la picioarele atotputernicului împărat ca o tămîie mijlocitoare pentru voi.* MARCOVICI, C. 26/8. ✧ (Învechit, în sintagma) *Mijlocitor de pace* (sau, rar, *de împăcăciune*) = împăciuitor. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

2. Persoană care înlesnește o afacere; misit, samsar. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ȘĂINEANU, D. U., NOM. PROF. 55, 56, 60. *Sînt persoane cu deosebită greutate în comerțul de tutunuri... Sînt numai mijlocitori, în chip legal așezați între vînzători și cumpărători.* SADOVEANU, O. IX, 258. ✦ (Învechit) Persoană care mijlocește o căsătorie; pețitor. *Venise doi peținori, Pe Areti să o ceară și să stea mijlocitori.* PANN, E. IV, 12/4, cf. COSTINESCU, CADE. ✦ Persoană care mijlocește desfrîul între bărbați și femei; codoș. *De să va dovedi că bărbatul ce aduce pîră de prea-curvie asupra nevestii sale i-au fost mijlocitoriu, nevasta să fie apărată.* CARAGEA, L. 87/25, cf. DDRF. *Deseară la vecina ai s-o vezi: Ca asta nu găsești o alta-n lume, Mijlocitoare pusă parc-anume.* GORUN, F. 135, cf. 152.

— Pl.: *mijlocitori, -oare.* — Și: (învechit) **mijlocitóriu** s. m.; **mizlocitór, -oáre** s. m. și f. — **Mijloci** + suf. *-tor.*

MIJLOCITÓRIU s. m. v. **mijlocitor.**

MIJLOCÍU, -ÍE adj., subst. **I. 1.** Adj. Care se găsește la mijlocul **(I 1)** unei linii, al unei suprafețe, al unui spațiu, al unui volum etc. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF. ✦ *Deget mijlociu* (și substantivat, n.) = deget situat între degetul arătător și cel inelar; (regional) mijlocar **(I 10)**. *Două degete de la mîna dreaptă, arătătorul și mijlociul.* ISPIRESCU, ap. TDRG, cf. ALR II/I MN 32, 2 186/172, 682, 883. ✦ (Substantivat, f. pl. art.; regional) Cele două corzi din mijloc ale viorii (Cristești-Botoșani). Cf. H I 69. *Scripca (vioara) cu strunele în număr de patru, suptirea, mijlociile și hangu.* ib. ✦ (Substantivat, m., regional) Mijlocaș **(I 3)**. Cf. DR. V, 289.

2. Adj., s. m. și f. (Fratele) al doilea dintre mai mulți frați, considerat în raport cu aceștia; (popular) mezin **(4)**, (regional) mijlocin **(1)**. *Un oarecare om, anume Robinson, avea trii ficiori... cel mijlociu... au căpătat oftică.* DRĂGHICI, R. 3/11. *Nu trece mult și baba pune la cale și pe feciorul cel mijlociu.* CREANGĂ, P. 7. *Iedul cel mare și cu cel mijlociu dau prin băț de obraznici ce erau.* id. ib. 19, cf. ISPIRESCU, L. 33. *Cei gealați iarăși mergea Și din doi își alegea Pe cel gingaș, mijlociu.* ALECSANDRI, P. P. 211. *Fratele cel mijlociu Și cu părul castaniu Den ochi tare lăcrima.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 499. *Fata moșneagului cea mijlocie îi mai făcu băiatului un rînd de haine.* ȘEZ. I, 7. *Acolo locuiește zmeul cel mijlociu, zise calul.* POPESCU, B. III, 118.

3. Adj. Care are dimensiunea, calitatea, valoarea situate între extrema inferioară și cea superioară. *Purta haine mijlocii și prostace.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 233r/27. *Om de statură mijlocie.* LM. *Crîșmarul, un om mijlociu, chel, pîntecos, se apropia cînd de o masă cînd de alta.* AGÎRBICEANU, A. 47. *Vedem pe Asachi... cînd novator exagerat, cînd om vechi, și rar în acea atitudine mijlocie, care e cea critică.* IBRĂILEANU, SP. CR. 47. *Era mijlociu la statură și îndesat.* SADOVEANU, O. IX, 91, cf. I, 461. ✧ (Adverbial) *De-l vei lăuda mijlociu, să scîrbește pentru căci nu-l lauzi deplin.* HERODOT (1 645), 180. ✦ (Substantivat, f., regional) Vas de lemn (asemănător cu cofa) de dimensiuni reduse. *Mijlocia e mai mică ca cofa.* ȘEZ. VIII, 88, cf. PAMFILE-LUPESCU, CROM. 223. ✦ (Substantivat, f., regional) Lînă de calitatea a doua (Hangu-Piatra Neamț). Cf. A V 34.

4. Adj. Intermediar. *Premisele sînt judecățile în care se arată raportul noțiunii mijlocie atît cu subiectul, cît și cu predicatul concluziunii.* MAIORESCU, L. 63.

II. Subst. **1.** S. f. Valoare rezultată din suma unor date împărțită la numărul total al acestor date; medie, v. m e d i u [2] **(3).** *Din mijlocia zilelor dintr-o lună s-a aflat mijlocia lunii.* MEHEDINȚI, G. F. 32. *Aceste prețuri sînt socotite pe mijlocia prețului din porturile Brăila și Galați.* ap. TDRG. ✧ (Rar, n.) L o c. a d v. **În mijlociu** = în medie[2] **(3).** *O casă cumpărată cu 48 000 aduce în mijlociu un venit anual brut de . . . 3 200.* I. PANȚU, PR. 17.

2. S. f. (Învechit, în l o c. p r e p.) **Cu mijlocia . . .** = prin intermediul . . ., cu ajutorul . . ., prin mijlocirea . . . *Iară de au fost . . . lucrul acesta cu mijlociia noastră să se caute.* CANTEMIR, IST. 378. **Fără mijlocie** = direct, nemijlocit. *Aceaia caria mai înainte de alte, fără mijlocie să dzice că să împreună cu D*[u]*mn*[e]*dzău* (a. 1 680—1 700). GCR I, 245/18.

3. Subst. (Prin Mold.) Furcă cu coada mai lungă cu care se face mijlocul stogului; (regional) mijlocar **(III 1),** mijlocaș **(II).** Cf. ALR II 5 034/520, GLOSAR REG.

— Pl.: *mijlocii.*

— **Mijloc** + suf. *-iu.*

MIJLOCÚȚ s. n. (Regional) Diminutiv al lui m i j l o c **(I 3 c).** *Prostirile . . . fiind late, se compun din mai multe foi, cusute de-a lungul sau legate prin împletituri, numite mijloace sau mijlocuțe.* PAMFILE, I. C. 284.

— Pl. *mijlocuțe.*

— **Mijloc** + suf. *-uț.*

MÍJLUC s. n. v. **mijloc.**

MIJOÁRCĂ s. f. (Regional, mai ales în construcția *de-a mijoarca)* Numele unor jocuri de copii; (regional) mijă **(2).** Cf. LB. *Giocurile copiilor români sînt foarte diverse; ele se numesc: de-a mijoarca, de-a brăzdița, de-a puia gaia.* ALECSANDRI, P. P. 393. *Învățătura puțin mă stingherea de la jocul mijoarcei, al zmeilor și al oinei.* GANE, ap. CADE. *Ne jucam noi băieții de-a mijoarca.* CREANGĂ, A. 33. *Băieții . . . alergau ca niște smintiți, jucîndu-se de-a „mijeatca".* CONTEMPORANUL, III, 615. *Mai cu de-a baba oarba, de-a mijoarca, de-a puia gaia, se făcu și miezul nopței.* ib. V_1, 297, cf. HEM 609, 1 072, 2 371. *Afară de jocurile înșirate pînă aice se mai joacă încă și multe altele . . . ca cristeii . . ., de-a mijoarca.* MARIAN, Î. 222, cf. PAMFILE, J. I, 13, II, 2, ȘEZ. III, 71, H I 104, III 4, 110, 247, 312, X 482, 586, XI 518, IORDAN, L. M. 198, ALR II 4 337/414, 520, 4 381/284. *Nu te juca de-a mijoarca* (= spune sincer, pe față, ce gîndești, ce ai de gînd să faci). Cf. ZANNE, P. IV, 447.

— Pl.: (rar) *mijoarce.* — Și: **mijoátcă** (HEM 609, 1 072, PAMFILE, J. I, 13, H III 110, 247, XI 518), **mijótcă** (LB, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ALR II 4 381/284), **mijátcă** (H III 4), **mijólcă** (ȘEZ. III, 71) s. f.

— De la **mijă.**

MIJOÁTCÁ s. f. v. **mijoarcă.**

MÍJOC s. n. v. **mijloc.**

MIJÓI subst. (Regional) Numele unui joc de copii. V. m i j ă **(2).** *Unii copii mai poreclesc acest joc și mijoi.* PAMFILE, J. I, 13.

— **Mijă** + suf. *-oi.*

MIJÓLCĂ s. f. v. **mijoarcă.**

MIJÓS adv. (În legătură cu verbul „a se uita") Cu ochii pe jumătate închiși (TDRG), cu privirea chiorîșă (BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U.), clipind (DDRF). *Să primbla prin curte cu ochii în jos; Și el și tatarul să uita mijos.* PANN, P. V. I, 43/16.

— **Mijă** + suf. *-os.*

MIJÓTCĂ s. f. v. **mijoarcă.**

MIL[1] s. n. (Învechit și regional) Blană de oaie, piele de oaie prelucrată pentru blană. *Numai pentru plofirul giubelii poftesc făr de supărare ca să s*[ă] *schimbe, or cu mil, or cu jderi* (a. 1 763). IORGA, S. D. XI, 71. *O jube cu milu* (a. 1 813). URICARIUL, XIV, 234. *Călugări . . . cu cîte doaă blane de miluri și de samururi îmbrăcați.* GOLESCU, Î. 37. *Vine marea, vine, Ce-aduce cu sine? Miluri Și cămiluri.* MARIAN, Î. 109.

— Pl.: *miluri.*

— Din ngr. **μῆλον.**

MIL[2] s. n. v. **milă[2].**

MILACÓP s. m. Pește de mare cu corpul lung pînă la 65 cm, acoperit cu solzi mari *(Umbrina cirrhosa).* ANTIPA, P. 274, cf. CADE.

— Pl.: *milacopi.*

— Etimologia necunoscută.

MILÁN s. m., adj. v. **melean.**

MILANÉZ, -Ă s. m. și f. **1.** S. m. și f. Persoană care locuiește în orașul Milano sau este originară de acolo; (învechit, rar) medeolan.

2. S. f. Tricot de mătase folosit pentru confecționarea obiectelor de lenjerie. Cf. DM. ✧ (Adjectival) *Cămașă milaneză.*

— De la n. pr. **Milano** + suf. *-ez.*

MILARÉT subst. (Olt.; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Număr sau cantitate mare, belșug de... *Pe-atunci... aveau milaret de vite. Cine mai erau ca ei prin împrejur.* ȘEZ. XVIII, 54, cf. DUMITRAȘCU, STR. 27, LEXIC REG. 30.

— Etimologia necunoscută. Cf. m i l ă r i e.

MÍLĂ[1] s. f. **I. 1.** (Adesea în legătură cu verbe ca „a avea", „a simți", sau „a i se face", „a-i fi" etc.) Sentiment de înțelegere și compasiune față de suferința sau nenorocirea cuiva; (învechit) milosîrdie **(1)**, milostivnicie **(1)**, (învechit și popular) milostenie **(I 1)**. *Că mesereare* (m i l o s t e c, c[2], *milă* H, D) *și deadevăru iubi Domnul.* PSALT. 174, cf. 211. *Și-i fu milă d-însul.* CORESI, EV. 21. *De vecinii lui iaste-i milă și-i miluiaște.* id. ib. 40, cf. 226, 345. *Mie mi-i milă de voi* (cca 1618). GCR I, 52/24. *Ți se facă milă de mine și mă iartă* (a. 1642). id. ib. 95/38. *I să făcu milă d-însă și dzise ei: nu plînge!* VARLAAM, C. 270, cf. 299. *Să i se facă milă de sterpiea ei.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 138[v]/10. *I să feace de dînsa milă și dureare.* id. ib. 152[r]/23. *Nu i să mai făcea milă de creștini.* MINEIUL (1776), 40[r1]/17. *Ritorul poate... să tragă pre ascultătoriu la orice voiaște, la războiu sau la pace, la mînie sau la milă.* MOLNAR, RET. 12/20. *Cum nu i-au fost milă de bietul dobitoc?* DRĂGHICI, R. 65/28, cf. 17/34. *Îi fu milă de tine și îți întoarsă mîhnirea în bucurie.* GORJAN, H. I, 6/24. *Mila, din sufletul tău pornită.* CONACHI, P. 101. *El prevede, simte milă și pe alții miluiește.* id. ib. 288, cf. 291. *Suferința îndelungată împietrește inima omului și ucide mila și o smulge dintr-însa.* RUSSO, S. 131. *Ți-e milă de mine.* NEGRUZZI, S. I, 52. *Mă apuc-o milă Cînd privesc la ea.* ALECSANDRI, T. I, 209. *Nu cunoști pe lume nici mila, nici iubirea.* id. ib. 437. *Mult ești frumos și mi-e milă de tine.* EMINESCU, N. 13. *Făcîndu-i-se milă de această nenorocită și struncinată ființă, a strigat.* CREANGĂ, P. 92. *Harap Alb văzîndu-le așa, i se face milă de dînsele.* id. ib. 238, cf. 286. *I se făcu milă de soru-sa, și lăsă căței ca să-i ție de urît.* ISPIRESCU, L. 338, cf. 123, 140, 300, 309, 341, id. U. 12, 20, cf. DELAVRANCEA, O. II, 46. *Fata o iubea și-i era milă de frica ei.* REBREANU, R. II, 121. *Mi s-a făcut milă de el și mi-am schimbat vorba și înfățișarea.* GALACTION, O. 88. *Acum de toată lumea și de tine-ți este milă.* BENIUC, V. 139. *Și ea cînd auzea, Milă i se făcea.* MARIAN, V. 188. *I se făcu milă de ea, că se ruga de plîngea pămîntul de plînsul ei.* STĂNCESCU, B. 189, cf. 246. *Uncheașul, plin de milă pentru copii, răspunse.* ȘEZ. I, 161. *Cum m-o văzut, Milă i s-o făcut.* MAT. FOLK. 1540, cf. ALR I 1559, ALR II 3458. *Milă mi-i de tine, dar de mine mi se rupe inima,* sau *milă mi-e de haina lui, dar de cămașa mea și mai tare.* PAMFILE, J. III, 91, cf. ZANNE, P. III, 179. (Rar la pl.) *Au rămas numai bătrînii Să-și numere zilele. Te apucă milele, Lacrimile și mînia.* ARGHEZI, C. O. 191. ✧ (În invocații, în legătură cu verbele „a-i fi", „a avea" sau, rar, „a-i face", la imperativ) *Fie-ți milă de mine, Doamne!* N. TEST. (1648), 20[r]/34. *Să n-aibi milă!* ODOBESCU, S. I, 63. *Fie-ți milă de două suflete nevinovate, care se chinuiesc de patru ani.* CREANGĂ, P. 100. *Fată frumoasă și harnică, fie-ți milă de mine și mă grijește.* id. ib. 286. *Fie-ți milă, femeie, de acești copii.* ȘEZ. I, 259. *Doamne, fă-ți milă de acești mititei nevinovați.* ib. ✧ L o c. a d j. și a d v. **Fără (de) milă** = crud, nemilos, neîndurător. *Fără de milă să se junghe cu cuțitul.* CORESI, EV. 33. *Giudecată fără milă va fi.* N. TEST. (1648), 177[v]/6. *Și-i voi călca-n țărnî... fără milă.* DOSOFTEI, PS. 55/6. *Un om... crud și fără milă.* DRĂGHICI, R. 66/8. *Sînt de toți ai mei uitată Și de rude fără milă În pustiuri lepădată.* ALECSANDRI, P. I, 15. *Și cine știe dacă n-ai fost odată zînă, Dar zeii — fără milă — te-au alungat.* DENSUSIANU, L. A. 105. *Exploatînd fără milă oamenii și bogățiile țărilor coloniale, imperialiștii realizează cîștiguri fabuloase.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 11, 54. ✧ L o c. a d v. **De milă** sau **de mila cuiva** = dintr-un sentiment de compătimire (față de cineva). *Eu o iubesc acum mai mult de milă.* NEGRUZZI, S. I, 47. *Grăbit poporul cruci făcea De mila ei.* COȘBUC, B. 154. *Au venit la dînsa o mulțime de vulturi, numai de mila ei.* SBIERA, P. 212. (În context figurat) *Doru-mi plînge și suspină Și frunzele cad de milă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 184. ✧ L o c. c o n j. **De milă să nu...** = cu grijă ca nu cumva să... *Nu cuteza să calce... pe velințele cele de mare preț... de milă să nu le strice frumusețea.* ISPIRESCU, L. 38. ✧ E x p r. **De silă, de milă** sau **de milă, de silă** = fiind obligat sau nevoit să...; de voie, de nevoie, vrînd-nevrînd. *De silă, de milă fu nevoit a mai aștepta.* ISPIRESCU, L. 82. **Fără milă de păcat** = **a)** fără scrupul, lipsit de conștiință. *Fără milă de păcat, M-ai iubit și m-ai lăsat.* MAT. FOLK. 1337; **b)** fără teama de a greși. *Am putea ziee, fără milă de păcat, că era cel mai bun meșter între megiași.* ISPIRESCU, ap. TDRG. **(A fi) vrednic de milă** = (a fi) demn de compătimire; (a se afla) într-o stare jalnică. Cf. COSTINESCU, DDRF. **Mai mare mila** = **a)** se spune cînd cineva se află într-o stare jalnică, demnă de compătimit; **b)** (cu valoare de superlativ) foarte tare (sau mult, dureros etc.). *Plîngea mai mare mila.* COȘBUC, B. 121. **A-i plînge** (cuiva) **de milă** = a fi cuprins de părere de rău (pentru suferința cuiva), a suferi foarte mult (de situația grea în care se află cineva), a compătimi (pe cineva). *O ia la bătaie, de-ți venea să-i plîngi de milă!* CREANGĂ, P. 69. *Moartea atunci, neavînd încotro, se băgă în turbincă și acuși icnește, acuși suspină, de-ți venea să-i plîngi de milă.* id. ib. 312. *Am să te bat, pînă ți-om plînge de milă.* PAMFILE, J.

III, 91, cf. com. din PIATRA NEAMȚ. ✦ Părere de rău, regret. *Vede puica adormită, S-o deştepte-i vine milă.* ALECSANDRI, P. P. 51. *Dar mi-i milă de obraz, Că rămîne fript şi ars.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 151. ✦ (Complementul indică un obiect) Dorință de a cruța, teamă de a nu strica. *Cine nu cruță paraua, nici de galbeni nu i-e milă*, se zice despre omul risipitor. Cf. PANN, ap. DDRF. *I-i milă ca ţiganului de pilă*, se spune despre cel care nu cruță pe nimeni. Cf. ŞEZ. IX, 148, PAMFILE, J. III, 91, ZANNE, P. I, 613.

2. (Popular) Stare tristă, jalnică, vrednică de plîns a cuiva. *Înduioşat de mila bietelor paseri.* CREANGĂ, P. 246. *Se făcu un rîs de mila lor în toată nunta.* ISPIRESCU, L. 40. (Fig.) *Cel bogat e surd la plînsul milei şi nenorocirii.* DEMETRESCU, O. 38. ✦ Tristeţe, jale, durere. *Ochii tăi sînt plini de milă.* EMINESCU, O. I, 210. ✧ Fig. *A răspuns femeia, ridicînd spre noi mila ochilor ei castanii.* SADOVEANU, N. F. 63. ✧ Loc. adv. **Cu milă** = jalnic, dureros. *Sună petricica-n gîrlă, Puica mea plînge cu milă.* TEODORESCU, P. P. 325. *Frunză verde sălcioară, Trage-o cătană să moară, Ş-aşa trage de cu milă, Că moare-n ţeară străină.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 319.

3. Bunăvoință, bunătate, blîndeţe, înţelegere, îngăduință, îndurare, cruțare; (învechit şi popular) milostenie **(I 1)**. V. dragoste, iubire. *Paşteţi... turmă lu D*[um]*n*[e]*dz*[e]*u, cercetîndu-o nu cu nevoie... ce cu milă* (bucuroşi N. TEST. 1648, cu bună voie BIBLIA 1688). COD. VOR. 162/25. *Cu blînd şi cu milă caută Dumnezeu spr-însul.* CORESI, EV. 33. *Adeverindu-le turcii milă dacă se vor închina.* NECULCE, L. 44, cf. ANON. CAR. *Multă milă... au răvărsat-o dumnealui asupra mea* (a. 1704). URICARIUL, XI, 269. *Pe vodă, pe feciorul lui, şi pe 5 boieri i-au dus la sultanul, carele cu milă i-au primit.* ŞINCAI, HR. III, 209/5. *Ah! cînd cineva iubeşte, cu ce milă şi-ndurare Uită, iartă.* CONACHI, P. 80, cf. 81, 276. *A mai fost şi mila părintească la mijloc.* CREANGĂ, P. 286. *O zînă -naltă, subţirică şi drăgălaşe..., uitîndu-se cu milă la dînsul, zise: — Bine ai venit, Făt-Frumos!* ISPIRESCU, L. 7, cf. 15. *A trebuit să ne plecăm la mila lui, — şi el ne-a chemat la dreptate domnească.* SADOVEANU, O. V, 623, cf. IV, 250, X, 216. *Nici o milă faţă de chiaburi! strigă moale Vasile, şi se aşează pe scaun.* V. ROM. mai 1953, 123. *Mila de la străin E ca umbra de la spin.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 179, cf. 320. *Mila de la părinţi Anevoie-o s-o mai uiţi.* TEODORESCU, P. P. 270, cf. ŞEZ. I, 79, ZANNE, P. IX, 239. ✧ Expr. **A da cu milă** (în cineva) = a lovi pe cineva în aşa fel încît să nu-l doară prea tare. **A (nu) avea milă (undeva)** = a (nu) găsi bunăvoință, înţelegere (din partea cuiva). *Străinu-s ca pasărea, N-am milă nicăirea... Străinu-s ca puiu de cuc, Milă n-am unde mă duc.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 207. ✦ (Învechit şi popular) Sprijin, ajutor, ocrotire; p. ext. persoană care acordă sprijin, sprijinitor, ocrotitor. *Că Dumnedzău sprejenitoriul mieu eşti tu, D*[u]*mn*[e]*dzeu mieu şi mila mea.* PSALT. HUR. 49[v]/19. *Traiul între ai ei era din cale afară de greu, dar nu avea ce să facă şi primi cum putu mila tuturor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 100. *Cobori, Doamne, pe pămînt De vezi moartea ce-a făcut... Şi-a venit pîn-la fereastră Şi ne-a luat mila noastră.* MARIAN, Î. 120. *Scoală, tată, mila noastră, Mila noastră, grija noastră.* id. ib. 509. ✧ (Învechit, construit cu prep. „în" sau „supt") *Şi l-au luat iară în dragoste şi în milă şi l-au pus iar sfetnic.* NECULCE, L. 28. *Iar copiii lui au rămas suptu mila împărătească, aflîndu-să în slujbe împărăteşti.* id. ib. 296. ✧ Expr. (Învechit) **A avea milă de...** = a avea parte de..., v. parte. *Tu l-ai măritu-l pre-mpăratul, s-aibă Milă de izbîndă la vreame de treabă.* DOSOFTEI, PS. 56/12.

4. (În concepţiile religioase) Bunăvoință (şi ajutor) pe care Dumnezeu le acordă omului; har dumnezeiesc, graţie divină, (învechit) milosîrdie **(2)**, miloste, milostivnicie **(2)**, (învechit, rar) milostivie, milosîrdenie, (învechit şi popular) milostenie **(I 2)**, (rar) milostivenie, (neobişnuit) milostivitate. *Mîntuieşte-me dereptu mila ta.* PSALT. 7. *Audzi-me, Doamne, că dulce e meserearea* (mila H, D, milostea C, C[2]) *ta.* ib. 133. *Mila Domnului nostru* (cca 1569—1575). GCR I, 12/22. *Ispoveduiţi-vă Domnului, că e bun, că pînă în veac mila lui* (a. 1579—1580). id. ib. 28/12. *Dumnezeu... are amu mila lui izvor nesfîrşit, şi milosîrdiia fără fund.* CORESI, EV. 386, cf. 20. *Cetitorilor, într-această sf*[î]*ntă carte milă, pace şi sănătate de la Tatăl.* N. TEST. (1648), ap. GCR I, 125/18. *Carii îmblă după minciuni deşiarte de mila ta să părăsesc* (a. 1651). GCR I, 156/17. *La boala mea-m trimite mila sa cea multă.* DOSOFTEI, PS. 23/20. *Nu-ţi uita mişeii de la a ta milă.* id. ib. 34/5, cf. 35/3. *Darul ce mi s-au dat den mila lui D*[u]*mn*[e]*dzeu.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 4/38. *Dumnedzeu... îi va cerceta cu mila sa.* NECULCE, L. 225. *Dară Dumnedzeu cum s-a-ndura cu mila sa, va faci.* id. ib. 340. *Tu eşti D*[u]*mnezăul milii şi al îndurărilor şi al iubirii de oameni* (a. 1702). GCR I, 346/9. *Nu aşteptam altă din mila cerească Decît a muri.* ALECSANDRI, P. I, 41. *Domneşte cu pace cît mila Domnului va voi.* ISPIRESCU, L. 30. ✧ Expr. **Unde** (sau **pe ce**) **pune (el) mîna, pune şi Dumnezeu mila,** se spune despre acela căruia îi merg toate bine, care are succes în tot ce întreprinde. *Cel mai mare era harnic, grijuliu şi chiabur, pentru că unde punea el mîna, punea şi Dumnezeu mila.* CREANGĂ, P. 37, cf. ISPIRESCU, L. 209, ŞEZ. II, 75. **A lăsa** (pe cineva) **în mila Domnului** = a lăsa (pe cineva) în voia soartei, a nu se mai interesa (de cineva), a lăsa în plata Domnului. *Cei ce mai rămaseră se îmblînziră ca nişte miei,*

şi-şi cerură iertare. Ercule îi lăsă în mila Domnului. ISPIRESCU, U. 57. (Familiar) **Dumnezeu cu mila!** = (exclamaţie care exprimă resemnarea în faţa unei situaţii grele) fie ce-o fi (mi-e indiferent)!, cum o da Dumnezeu! **Mila Domnului!** = (exclamaţie care exprimă satisfacţia sau adeziunea cuiva) slavă Domnului! *Mila Domnului! unde mănîncă doi, mai poate mînca şi un al treilea.* CREANGĂ, A. 143. *Căci mila Domnului, „lac de-ar fi, broaşte sînt destule".* id. P. 186. *Mila Domnului, ne aflăm bine.* TEODORESCU, P. P. 172, cf. ZANNE, P. VI, 552. **Prin** (sau **din, cu**) **mila lui Dumnezeu** (sau **Domnului**), formulă de introducere la scrierile vechi, acte administrative, scrisori etc. *Cu mila lui Dumnezeu şi cu ajutoriul fiiului... Eu Tordaş Mihaiu ales piscopul românilor în Ardeal...* PALIA (1581), ap. GCR I, 37/11. *Ghenadie cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop şi mitropolit a toată ţara Ardealului* (a. 1640). GCR I, 88/1. *Eu Grigorie Ureachi care den mila lui Dumnezău şi al domnului meu am fost vornic mare.* URECHE, ap. GCR I, 68/24. *Din mila Domnului, mă aflu în toată întregimea sănătăţei.* FILIMON, O. I, 101, cf. PONTBRIANT, D. ✦ (Prin Olt., în e x p r.) **O milă de ploaie,** se zice despre o ploaie căzută la timp. *Peste noapte a slobozit Dumnezeu o milă de ploaie.* CIAUŞANU, R. SCUT. 12, cf. id. V. 179.

5. (Învechit şi regional) Umilinţă, smerenie, evlavie. *Cu multă înfrîngere şi cu milă grăiia.* CORESI, EV. 17. *Toată firea omenească fi-va goală, şi cu milă va sta înaintea judeţului.* id. ib. 35. *Rosti o rugăciune plină de milă la icoane.* ŞEZ. I, 61.

6. C o m p u s: (Bot.) **mila-domnului** = veninariţă *(Gratiola officinalis).* Cf. BRANDZA, FL. 349, GRECESCU, FL. 434, BIANU, D. S.

II. 1. (Învechit şi popular, la pl., sau la sg. cu sens colectiv; adesea în legătură cu verbe ca „a da", „a face", „a cere", „a primi") Ajutor care se dă cuiva, binefacere care se face cuiva; (concretizat) ceea ce se dă cuiva drept ajutor; pomană, (învechit) miluire, (învechit şi popular) milostenie **(II 1);** p. e x t. ajutor (bănesc), binefacere. *Nu fac milă deaproapelui său.* VARLAAM, C. 308. *Şi era drag a face milă la săraci.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 22ᵛ/19. *Se cade să ieie dascălii plata lor, şi ucenicii milele lor* (a. 1775). URICARIUL, I, 77. *Trimite noao milele tale ceale bogate.* MINEIUL (1776), 155ᵛ¹/18. *Lei 1200... să se dea mile cum în jos să arată* (a. 1805). URICARIUL, XI, 330. *Să primiţi din vistieria domniei mele... cîte 20 pungi de bani milă domnească.* DIONISIE, ap. TDRG. *Milele sau penziile săracilor sînt o simţitoare sumă pentru finanţul Engliterii.* AR (1829), 63²/41. *Ca dintr-un izvor nesfîrşit milele curgînd* (cca 1770). ARHIVA R. I, 67/10. *Dacă Lumînăricǎ ar fi strîns toţi banii cîţi a împărţit mile... ar fi fost bogat.* NEGRUZZI, S. I, 253. *Şi-am fost la babe şi la vraci Şi-am dat şi milă la săraci.* COŞBUC, P. I, 240. *Voi merge, paşă, să cerşesc, Dar mila voastră, n-o primesc.* id. ib. 114. *In 1756, episcopul Petru Aron permitea să se adune mile.* IORGA, L. II, 158. *Bătrîna, nemaiavînd încătrău pentru cele d-ale traiului, îşi trimise copilul chiar la împăratul, ca să ceară ceva milă de la dînsul.* BOTA, P. 42, cf. ALR I 1 559/278, ALR II 3 206/334. ✧ E x p r. **A cere milă** = a cerşi. *Vezi pe aceşti eroi fără mînă întinzînd pe cealaltă să ceară milă de la aceia pe cari au apărat.* MARCOVICI, C. 22/16. *Măi sărace, sărăcilă, De cînd îmbli cerînd milă, Văzut-ai în calea ta Vreun cal bun ca Vînăta?* ALECSANDRI, P. P. 130. *Şi s-a pus Mărcuţ în silă, Să ceară mereu la milă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 486, cf. POLIZU. (Învechit) **A(-şi) face milă (de...** sau **cu...)** = a ajuta (pe cineva) din punct de vedere material, a-i da o pomană. *Derepce nu pomeni se facă milă.* PSALT. 236. *Îi mulţămiră că făcu cu dînşii milă.* MINEIUL (1776), 143ᵛ²/11. *A făcut milă cu dînsul.* MARCOVICI, D. 478/4, cf. ALR II 3 458/386. ✦ (În trecut) *Casa milei* (sau *milelor)* v. c a s ă. *Cutia milelor* v. c u t i e. ✦ Contribuţie la un fond de ajutorare. *Merg oamenii la beseareca să ducă acolo milă de în carele fac milostenie popilor.* CORESI, ap. GCR I, 25/19, cf. ALR II 3 206, 3 522.

2. (Învechit) Danie sau privilegiu acordat unei persoane sau unei instituţii bisericeşti, mai ales unei mănăstiri. *Şi milui împăratul mănăstirea cu milă mare.* FL. D. (1680), 43ʳ/3. *Făcut-au milă şi întăritură la patriarhia Alecsandriei, de au închinat mănăstirea Hangul.* NECULCE, L. 387. *Sfînta mănăstire Hurezi din sud Vîlcea are mile dă ia vinăriciu în toţi ani dintr-acest judeţ* (a. 1770). IORGA, S. D. XIV, 92, cf. BOGDAN, C. M. 72. *Mănăstirilor nu numai că le-au oprit mila vinericiului, ci încă au apucat pe mănăstiri de au plătit şi vinericiu pe vinurile din viele mănăstirilor.* DIONISIE, C. 192. *Să aibă în oraşul Craiovii milă dă dooă pivniţe şi dooă scaune de carne* (a. 1819). DOC. EC. 202. *Lîngă care acest priveleghiu al fabricii, are acest metoh... şi milă de vinărici* (a. 1825). ib. 346. *S-au dat la biserica sfîntului Ilie de la Hanul Colţii, mila ce după vremi o are de la cumpărătorii vămilor* (a. 1846). ib. 911, cf. 908. *Şi ceilalţi toţi... aveţi să vă bucuraţi de mila domniei.* SADOVEANU, O. V, 503.

— Pl.: (rar, mai ales la **II**) *mile.*

— Din v. sl. **милъ.**

MÍLĂ² s. f. **1.** Unitate de măsură pentru lungimi, folosită în trecut, a cărei mărime a variat, în timp şi de la o ţară la alta, între 1 500 m şi 7 585,9 m; (astăzi) unitate de măsură pentru lungimi în valoare de 1 609,3 m, folosită în Anglia şi S.U.A. V. l e g h e. *Şi să te neştine luare cu sila o milă, pasă cu nusul dooo.* TETRAEV. (1574), 207. *Cinsprăzeace pistreale ce sîntu dooo*

mile și jumătate. CORESI, EV. 79, cf. 95. *El o goni tocma 4 mile până osteni.* MOXA, ap. GCR I, 58/27. *Iar movila împregiur iaste o milă.* HERODOT (1645), 40, cf. 325. *Iaste acel ostrov mare, împrejur are 30 de mile.* FL. D. (1680), 67[r]/10. *Departe de aceastia 40 000 de miluri* (a. 1703). FN 119. *1 700 de mile se întinde.* CANTEMIR, IST. 137. *Mergînd cale de doă mile* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 286/8. *Cetatea cuprinde 480 de stadii, care fac 25 și până în 30 de miluri.* MOLNAR, I. 87/1. *Nemții numai puține miluri sînt departe.* ȘINCAI, HR. III, 177/23, cf. I, 108/25, 266/20, II, 300/20, 309/36, 322/26. *Atîtea miliunuri de miluri depărtare.* GRECEANU, Î. 115/28. *Trăsura de la Edinburg pînă la Londra merge în patruzeci de ceasuri patru sute de mile.* CR (1833), 71[2]/32. *Făcusă cale de 100 mile.* DRĂGHICI, R. 19/28. *Spațiul coprins dintre vîrfurile compasului arată depărtarea acestor locuri prin mile, sau leghe.* GENILIE, G. 67/22. *Aceste dealuri au o lungime... de două miluri.* FILIMON, O. II, 178. *Ș-înc-uă milă de mergea, Ciobănașul ce-i zicea?* TEODORESCU, P. P. 507, cf. GOROVEI, C. 273. ✧ (Învechit și regional, urmat de determinări, introduse prin prep. „de", care indică obiectul măsurătorii) *Nice o milă de loc n-ai eșit înaintea noastră.* VARLAAM, C. 373. *Trei mile de loc.* URECHE, LET. I, 170/4. *Un om s-au rugat să-i dau un cal, să meargă călare dzeace mile de pămînt.* PRAV. 41. *Și să te are sili cineva o milă de loc, pasă cu el doao.* N. TEST. (1648), 7[v]/22. *Și de acolo 1 milă de loc iaste* (a. 1652). CGR I, 177/8. *Au robit și Podolia și pe den sus de Liov multe miluri de pămînt* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 111/8. *Cale di șapte mile di loc* (a. 1800). GCR II, 176/6. *Cît socotești că e departe corabia aceaia? Vei zice: o, multe miluri de loc.* MAIOR, P. 18/24. *Un mil de loc să auzia împregiur.* BUDAI-DELEANU, Ț. 285. *El azvîrlea buzduganul de-o milă de loc de departe înăintea sa.* SBIERA, P. 133, cf. ȘEZ. V, 106. *De șeapte miluri de loc pe spurcat l-a gonit.* MAT. FOLK. 597. *La acea casă eu nu mă pociu apropia de șapte mile de loc.* PAMFILE, S. T. 102. *Prăstă doauăsprăʒe miluri dă pămînće văd o zare dă foc.* ARH. FOLK. III, 86. ✧ (Urmat de determinări care indică mărimea unității) *Milă romană* (= 1 000 de pași sau 1 482 m). *Milă italienească* (= aproximativ 1 500 m). *Mile italienești.* COSMOGRAFIE, 17[r]/21. *O milă italienească cuprinde 1 000 de pași, ori 8 stadii.* AMFILOHIE, E. 133. *Milă nemțească* sau, învechit, *mil nemțesc sau ghermanesc* (= 7 420,43 m). *Mai mult de doau miluri nemțești.* MAIOR, IST. 230/5. *Trei fărtale de un mil nemțesc.* DESC. AM. 8. *Un mil ghermanesc are patru mii de pașuri.* LAZĂR, P. T. 76/26. *O milă geografică nemțească cuprinde 3 333 stînjeni.* N. A. BOGDAN, C. M. 173. *Milă franțuzească* (= 4 451,9 m). *32 mile franțuzești.* AR (1829), 232[2]/13. *Milă marină* = unitate de măsură pentru distanțe pe apă, astăzi egală cu 1 852 m. *Insula Veglia, ce se-nalța dintre undele Marei Adriatice, întru depărtare cam șesesprezece miluri marine de la portul Fiumei.* F (1868), 31. ✧ *Milă pătrată* = unitate de măsură pentru suprafețe, egală cu 57,55 ha. *Se afla între altele 20 de comune situate pe un teritoriu de vreo 14 miluri pătrate.* BARIȚIU, P. A. II, 553, cf. III, 197. *Ducatul de Nassau... numără treizeci și opt mile patrate.* NEGRUZZI, S. I, 325. *O milă pătrată avea 3 858 fălci.* N. A. BOGDAN, C. M. 173.

2. (Urmat de o determinare numerică) Loc pe o suprafață de teren, identificat prin kilometrajul respectiv. *Îi pămînt bun și tot îmi stă de pomană motorul de la mila 40.* DAVIDOGLU, O. 15.

— Pl.: *mile.* — Și: (învechit și regional) **mil** (pl. *miluri*) s. n.

— Pol. **mila.**

MILĂRÍE s. f. (Regional) Grămadă mare. Com. din ZAGRA-NĂSĂUD.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. m i l a r e t.

MILĂRÍȚĂ s. f. v. **mielăriță[1].**

MILCOMIȘÍ vb. IV v. **mîlcomiși.**

MILCOȘEÁLĂ s. f. (Regional) Faptul de a lucra cu migală; migăleală (Ștefănești-Drăgășani). ARH. OLT. XXI, 270.

— Pl.: ?

— **Milcoși[1]** + suf. *-eală.*

MILCOȘÍ[1] vb. IV. T r a n z. (Regional) A migăli (2) (Ștefănești-Drăgășani). ARH. OLT. XXI, 270.

— Prez. ind.: *milcoșesc.*

— Etimologia necunoscută.

MILCOȘÍ[2] vb. IV. R e f l. (Prin Munt. și Olt.) A se linguși (pe lîngă cineva), a se gudura. *Și ursul la nevoie îți zice și nene, milcoșindu-se și tîrîndu-se-n patru labe pe lîngă tine.* JIPESCU, O. 24. *Se milcoșea lighioaia aceea pe lîngă feciorul de împărat, să fi zis că toată lumea e a ei.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 254, cf. ARH. OLT. XXI, 270.

— Prez. ind.: *milcoșesc.* — Și: (prin metateză) **micloși** vb. IV. ARH. OLT. XXI, 270.

— Cf. m i l c u i.

MILCOȘÍT, -Ă adj. (Prin vestul Munt., despre oameni) Prefăcut. TOMESCU, GL.

— Pl.: *milcoșiți, -te.*

— V. **milcoși[2].**

MILCUÍ vb. IV. (Învechit) **1.** Refl. şi intranz. A fi cuprins de milă[1] pentru cineva; a se îndura, a se milostivi **(1)**. *Ca se cîntu ţie slava mea şi se nu milcuescu-me* (nu-mi fu milă H). PSALT. 51. *Sv*[î]*nt*[u]*l apostol... milcuindu şi mîngîindu-i, i-au botezat cu toată casa.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 126r/1. *Deci, dacă-l vădzu pre acesta Evlonghie, să milcui cu inima şi s*[ă] *ruga în mintea sa lui D*[umne]*dzeu* (a. 1692). GCR I, 304/23. ✧ Tranz. *Miluiaşte (milcuiaşte* D) *Tatăl fiii.* PSALT. 212.

2. Refl. A se smeri, a se umili. *Pre mulţi văz acum milcuindu-se cu sufletele şi de în mulţi ochi curînd lacrăme pe obraz* (a. 1642). GCR I, 99/12. *Să nu m-am smerit şi să nu m-am milcuit* (a. 1651). JAHRESBER. III, 177. ✦ (Cu determinări în dativ sau introduse prin prep. „de", „către") A se ruga cu umilinţă, cu smerenie, implorînd ajutorul; a cere cu stăruinţă. *Noi ne rugăm şi ne milcuim fiecărora carei veţi ceti acicea... unde veţi afla ceva neisprăvit bine, sau greşit iară voi să dereptaţi, să nu blăstemaţi.* CORESI, EV. 6. *Chinului lui să ne milcuim şi sufleteaşte să ne veselim.* id. ib. 136. *Plecă capul acel bărbat şi se milcui domnului şi dzise...* PALIA (1581), 90/11. *Şi vădzînd spaima sufletului său, cîndu se milcuiia noao nu vrumu noi să-l ascultăm.* ib. 175/12. *Voaă mă milcuiesc şi mă rogu fraţilor* (a. 1669). GCR I, 184/21. *Milcuindu-se către D-zeu să-i descopere această taină* (a. 1746). ap. TDRG. *Apucînd genunchii Viteazului, se milcui de dînsul.* MURNU, O. 377. *Am îmblat, am alergat, M-am milcuit, m-am rugat De sărac şi de bogat.* ALECSANDRI, P. P. 285.

3. Refl. A se amărî, a se întrista. *Milcuiţi-vă* (întristaţi-vă B 1938) *şi jeliţi şi plîngeţi, că rîsul vostru să va întoarce întru jeale.* N. TEST. (1648), 179r/10.

— Prez. ind.: *milcuiesc.*

— Din bg. **мнакамъ**.

MILCUIÁLĂ s. f. (Învechit, rar) Faptul de a (se) milcui. Cf. ANON. CAR.

— Pl.: *milcuieli.*

— **Milcui** + suf. *-eală.*

MILCUICIÚNE s. f. (Învechit, rar) Milostivire. Cf. DOSOFTEI, MOL. 81.

— Pl.: *milcuiciuni.*

— **Milcui** + suf. *-ciune.*

MILCUÍRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a (se) milcui şi rezultatul ei.

1. Îndurare, milostivire. Cf. milcui **(1)**. *Destulu i era lui aceaste cuvinte întru milcuire a aduce pre Avraam.* CORESI, EV. 367. *Să dăm den carele avem, carele bucate, carele cuvînt bun, carele milcuire* (a. 1642). GCR I, 97/5.

2. Smerenie, umilire. Cf. milcui **(2)**. *Să aducemu Dumnezeului nostru lucrure bune: credinţa... milcuire şi lacrămi.* CORESI, EV. 117, cf. 549.

3. Amărăciune, întristare, tristeţe. Cf. milcui **(3)**. *Rrisulu vostru în plîngere se întoarrcă-se, şi bucuriia întru milcuire* (amărăciune N. TEST. 1648, posomorîre BIBLIA 1688). COD. VOR. 130/7.

— Pl.: *milcuiri.*

— V. **milcui.**

MILCUÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Care se roagă (cu umilinţă). Cf. ANON. CAR.

— Pl.: *milcuiţi, -te.*

— V. **milcui.**

MILCUITÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Care (se) milcuieşte.

1. Milostiv, îndurător. Cf. milcui **(1)**. (Substantivat) *Pre cine voiu avea eu agiutoriu şi milcuitoriu în dosădzile meale?* VARLAAM, C. 484.

2. Care se roagă (cu smerenie); rugător. Cf. milcui **(2)**. Cf. ANON. CAR. *Mi-este scris să pribegesc în lume. Deci ia-mă-n vas, ca pe-un fugar ce-ţi cade Milcuitor.* MURNU, O. 259.

— Pl.: *milcuitori, -oare.* — Şi: **milcuitóriu, -oáre** adj.

— **Milcui** + suf. *-tor.*

MILCUITÓRIU, -OÁRE adj. v. **milcuitor.**

MILCUITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Rugăminte smerită de ajutor. *Milcuitura iaste aceaia cănd cerem ceva de la Domnezeu* (a. 1607). GCR I, 42/7.

— Pl.: *milcuituri.*

— **Milcui** + suf. *-tură.*

MILDUÍ[1] vb. IV. Tranz. (Regional) A bate (pe cineva) uşor (în glumă). *Unul dintre nuntaşi întinde mirelui un harapnic, ca să arate miresei stăpînirea lui, şi de-i... blajin şi molcom, numai o milduieşte cu harapnicul.* SEVASTOS, N. 202, cf. ŞEZ. V, 106. *Pe român trînteşte, Dar nu-i dă cu totul, numa-l milduieşte.* ap. TDRG.

— Prez. ind.: *milduiesc.*

— Cf. germ. mild „blînd".

MILDUÍ[2] vb. IV v. **meldui.**

MILEÁ s. f. (Prin Dobr.) Creangă (de măr) împodobită cu şiraguri de fructe, cu care nuna joacă la nuntă nunească, în mijlocul horei; (regional) mileană. *În Dobrogea flăcăi şi fete se adună la casa miresei şi fac milea.* SEVASTOS, N. 154.

— Pl.: ?

— Din ngr. **μηλία** „măr".

MILEĂG s. n. v. **meleag.**

MILEĂNĂ s. f. (Prin Dobr.) Milea. Cf. SEVASTOS, N. 154.
— Pl.: ?
— Cf. m i l e a.

MILENĂR, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. Care există sau datează de o mie de ani, care durează de o mie de ani; p. e x t. care există de foarte mult timp. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Şi ca o răzbunare milenară Am publicat Divina Comedia.* TOPÎRCEANU, B. 90. *De cîte ori mă întorc cu gîndul în împărăţia copilăriei mele, deşir cu sfială şiragul amintirilor, ca turistul... care calcă uşor în templele milenare.* BRĂESCU, A. 13. *Urmele lăsate ici, colo, de civilizaţii milenare.* id. ib. 217. *Milenara lor foame de pămînt.* OŢETEA, T. V. 232. *Sadoveanu ne-a arătat omul simplu, ţăranul milenar, sumbru, trist.* RALEA, S. T. I, 14. *Era o formă a luptei milenare pentru pîine într-un ţinut secetos.* CAMIL PETRESCU, N. 89, cf. id. T. II, 41. *Arta milenară a irigaţiei.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2812. *Voi aţi văzut... Una din cele 7 minuni, milenarul zid chinezesc.* BOUREANU, S. P. 10.

2. S. n. (Rar; în forma *milenariu*) Mileniu. *Dionysos s-a instalat în religia greacă în al II-lea milenariu.* ALAS 28 VI, 1936, 9/6, cf. IORDAN, L. R. A. 481.

— Pl.: (1) *milenari, -e,* (2) *milenarii.* — Şi: (învechit) **milenáriu, -ie** adj., s. n. LM.
— Din fr. **millénaire,** lat. **millenarius.**

MILENÁRIU, -IE adj., s. n. v. **milenar.**

MILÉNIU s. n. Perioadă de timp de o mie de ani, (rar) m i l e n a r **(2)**; p. e x t. (mai ales la pl.) perioadă extrem de lungă. Cf. LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Aceea ce e absolut caracteristic pentru primele secole ale mileniului I a. Chr. în Dacia, e legătura culturală cu Italia.* PÂRVAN, G. 319. *Ţara adormită de-un mileniu De suflul blestemat al unui geniu.* CAMIL PETRESCU, V. 69. *Mărfurile necunoscute şi stranii din alt mileniu, pe care le-a cumpărat şi le-a vîndut.* C. PETRESCU, R. DR. 35. *O intonaţie tristă de melopee veche, care vine din milenii trecute ale suferinţilor.* SADOVEANU, O. IX, 235, cf. id. E. 10. *Să caşte lumea gura la ele şi peste o jumătate de mileniu. Şi să spună: ăla le-a pictat.* STANCU, R. A. I, 173. *Istoria Gruziei... este veche de cîteva milenii.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2863. *Platoul în care mii de milenii natura a săpat apelor un drum nestăvilit.* V. ROM. noiembrie 1954, 71.
— Pl.: *milenii.*
— Din lat. **millenium.**

MILEPÓR s. m. (Rar; la pl.) Gen de polipi din încrengătura celenteratelor, cu scheletul format din fibre calcaroase în care sînt prinşi indivizii, cu suprafaţa corpului pietroasă, acoperită cu mulţi pori; (şi la sg.) polip care aparţine acestui gen. Cf. LM, ALEXI, W., LTR [2].
— Pl.: *milepori.*
— Din fr. **millépore.**

MÍLGOŞ s. n. v. **mijloc.**

MILHÁRIU s. m. v. **midhai.**

MILÍ [1] vb. IV. R e f l. (Olt.) A fi cuprins de milă [1]; a se milostivi, a se îndura; a se înduioşa. *Foarte mult se milea Şi aşa frate-i zicea... Na barda de-ţi fă colnic.* MAT. FOLK. 1078, cf. CIAUŞANU, V. 179. *S-a milit de mîţ şi l-a luat în sîn.* PLOPŞOR, C. 102. *Buna Precista... Tare rău se cruci Şi de mine se mili.* GR. S. VI, 101.
— V. **milă** [1].

MILÍ [2] vb. IV. T r a n z. şi i n t r a n z. (Prin sudul Transilv., în e x p r.) **A-i mili** (cuiva) **ochii** sau **a mili din ochi** = a i se închide şi a i se deschide cuiva ochii din cauza oboselii, a beţiei etc.; a moţăi. REV. CRIT. III, 160.
— Prez. ind.: *milesc.*
— Etimologia necunoscută. Cf. m i e r l i [2].

MILIAMPÉR s. m. Unitate de măsură a intensităţii curentului electric, egală cu a mia parte dintr-un amper.
— Pronunţat: *-li-am-.* — Pl.: *miliamperi.*
— Din fr. **milliampère.**

MILIAMPERMÉTRU s. n. Ampermetru pentru măsurarea intensităţilor reduse ale curentului electric.
— Pronunţat: *-li-am-.* — Pl.: *miliampermetre.*
— Din fr. **milliampèremètre.**

MILIÁN s. m., adj. v. **melean.**

MILIÁR, -Ă s. n., adj. **1.** S. n. (Învechit, în forma *miliariu*) Unitate de măsură pentru lungimi şi suprafeţe egală cu o milă romană (pătrată). *Se promitea uneori cîte trei-patru şcoale elementarii pe un teritoriu de aproape două mii de miliarii.* BARIŢIU, P. A. I, 208. *Iobagii să mai ducă din pădurea domnească şi cîte un stînjin pe o distanţă cel mult de două miliarii.* id. ib. 651, cf. II, 465, 525. ..

2. Adj. (În sintagmele) *Stîlp miliar* sau *piatră miliară* (şi substantivat, n. pl.) = stîlp sau piatră aşezată din milă în milă sau p. e x t. din kilometru în kilometru la marginea şoselelor şi a drumurilor principale, pentru a indica distanţele. Cf. COSTINESCU. *Stîlpii miliari ai drumurilor.* ODOBESCU, S. II, 271. *Ajunşi cam la a şasea piatră miliară, deterăm peste un cort din zilele noastre.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE.

— Pronunţat: *-li-ar.* — Pl.: (1) *miliarii,* (2) *miliari, -e.* — Şi: (1) **miliáriu** s. n.
— Din lat. **milliarius,** fr. **milliaire.**

MILIÁRD num. card. Număr egal cu o mie de milioane; bilion. *Miliard . . . o mie milioane.* POLIZU, cf. COSTINESCU. *Bilion sau miliard.* CLIMESCU, A. 11. ✧ (Urmat de determinări, substantive, introduse prin prep. „de", indică cantitatea) *O mie de ani, un milion, un miliard . . . de ani.* GHEREA, ST. CR. I, 210. *Deodată începea să forfote, deşteptată, toată mişuneala celui un miliard . . . de suflete.* C. PETRESCU, R. DR. 37. *Pentru asigurări sociale s-au cheltuit aproape 6,5 miliarde de lei.* GHEORGHIU-DEJ, ART. CUV[2]. 64. ✧ (La pl., indică adesea un număr foarte mare, nedeterminat) *Toate se repetă, căci au o limită şi miliardele de combinaţii ale materiei.* VLAHUŢĂ, ap. CADE. *Se trezirĕ pe şosea, ascultînd, . . . cîntec al nesfîrşitelor miliarde de gîngănii mici ale pămîntului.* SADOVEANU, O. IX, 120. *Se înalţă izvorul tremurat şi monoton al miliardelor de broaşte.* id. ib. 354. *Miliardele de candele licăreau tremurînd în adîncuri.* BART, E. 251. ✧ (Subînţelegîndu-se un determinativ desemnînd unităţi monetare) *Societăţi cu o jumătate de miliard capital.* C. PETRESCU, C. V. 352.

— Pronunţat: *-li-ard.* — Pl.: *miliarde.*

— Din fr. **milliard.**

MILIARDÁR, -Ă s. m. şi f. Persoană care posedă o avere evaluată în miliarde. *Organizaţia socială modernă . . . creează pe miliardarii moderni.* GHEREA, ST. CR. II, 316. *S-a urcat în automobil, cu hainele lui cadrilate, care-i dau înfăţişare de turist american, miliardar după ce-a săpat la cărbuni.* C. PETRESCU, C. V. 386. ✦ (Adjectival) Care dispune de o avere evaluată în miliarde.

— Pronunţat: *-li-ar-.* — Pl.: *miliardari, -e.*

— Din fr. **milliardaire.**

MILIÁRIU s. n. v. **miliar.**

MILICHÉRŢ subst. (Prin sudul Ban.) Stearină. *I-o pus o lumină dzi milik'erţ.* ARH. FOLK. III, 105, cf. 151.

— Germ. **Milly-Kerze** „lumînare de calitate bună".

MILIÉU s. n. Obiect de pînză (împodobit cu broderii) sau de dantelă, care se aşază (ca ornament) pe masă sau pe o mobilă. ✦(Regional) Faţă de masă. Com. din VOINEŞTI-TÎRGOVIŞTE.

— Pronunţat: *-li-eu.* — Pl.: *milieuri.*

— Din fr. **milieu** [de table].

MILIGÓCI s. n. v. **minegoci.**

MILIGRÁM s. n. Unitate de măsură pentru greutăţi, egală cu a mia parte dintr-un gram. Cf. BREZOIANU, A. 630/30. *Miligramul sau . . . o miime de gram.* CLIMESCU, A. 209, cf. BARCIANU. *Să fiu răsplămădit şi şters În slava mea de miligram De praf, suflat în univers.* ARGHEZI, V. 146.

— Pl.: *miligrame.*

— Din fr. **milligramme.**

MILILÍTRU s. m. Unitate de măsură pentru capacităţi, egală cu a mia parte dintr-un litru. Cf. BREZOIANU, A. 630/16, LM. *Mililitrul . . . are o capacitate de o mie de ori mai mică decît litrul.* CLIMESCU, A. 208.

— Pl.: *mililitri.*

— Din fr. **millilitre.**

MILIMÉTRIC, -Ă adj. De mărimea unui milimetru; p. e x t. de dimensiuni foarte reduse. Cf. DL, DM. ✦ *Hîrtie milimetrică* = hîrtie liniată orizontal şi vertical din milimetru în milimetru, întrebuinţată la desene tehnice, la lucrări topografice etc. *Hîrtiile liniate pentru scris, veline sau semiveline, cuprind: hîrtia milimetrică, în general de desen . . .* LTR[2] IX, 121. ✦ (Adverbial) Cu mare exactitate. *A măsura milimetric.*

— Pl.: *milimetrici, -ce.*

— Din fr. **millimétrique.**

MILIMÉTRU s. m. Unitate de măsură pentru lungimi, egală cu a mia parte dintr-un metru; (învechit, rar) miemetru. Cf. HELIADE, A. 58/26. [Scara barometrului] *în milimetre, se începe pe la mijlocul coloanei.* STAMATI, F. 50/11, cf. BREZOIANU, A. 629/31. *Mai coboară două milimetre.* CARAGIALE, O. VII, 126. *Milimetrul, a zecea parte din centimetru sau a suta din decimetru sau a mia din metru.* CLIMESCU, A. 202.

— Pl.: *milimetri* şi (învechit, n.) *milimetre.*

— Din fr. **millimètre.**

MILIÓN num. card. Număr egal cu o mie de mii. *1 milion, adică 1 000 de mii de stănj[ăni].* HERODOT (1 645), 235. ✧ (Urmat de determinări, substantive, de obicei introduse prin prep. „de" indică cantitatea) *Două milioane să dea leşilor bani.* M. COSTIN, LET. I, 333/20. *Să vedea Xerxes în fruntea unei armadii nenumărate . . . Mai mare de cinci milioane şi doao sute de mii de oameni.* MOLNAR, I. 297/16. *Avea un milion de ostaşi supt steagurile sale.* MAIOR, P. 19/27. *În toată Italia preste tot sînt peste 20 de milioane de lăcuitori.* CR (1 829), 171[1]/6. *O aristocraţie ignorantă . . . ţine în lanţuri un popor de mai mult de două milioane de oameni.* KOGĂLNICEANU, S. A. 74. *Patru milioane de deputaţi la un loc, cerînd cuvîntul.* ALECSANDRI, T. I, 232. *Caut în acest Bucureşti de un milion de locuitori un om să mă asculte şi nu-l găsesc.* C. PETRESCU, C. V. 152. ✧ (La pl. indică adesea un număr foarte mare, nedeterminat) *Arunca milioane de bani*

de se răscumpăra. N. COSTIN, LET. II, 66/1. *Giuruia multe milioane de bani domnilor leşeşti.* NECULCE, LET. II, 420/11. *Luînd multe milioane de prunci robi să duse.* MINEIUL (1776), 145v2/25. *Atîtea miliunuri de miluri depărtare.* GRECEANU, I. 115/28. *Milioanele de români îmbătrînise cu az . . . buche.* RUSSO, S. 58. *Milioane de infuzorii.* EMINESCU, N. 23. ✧ (Subînţelegîndu-se un determinativ desemnînd unităţi monetare) *Au izvodit o sumă mare dă datorie, ca cînd ar fi datoare ţara milioane piste milioane.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 79. *Nu mi-aş vinde secretul pe-un milion.* NEGRUZZI, S. III, 232. *Ce milion? Care milion? De unde milion?* ALECSANDRI, T. I, 405. *Acele milioane, ce în grămezi luxoase Sînt strînse la bogatul, pe cel sărac apasă.* EMINESCU, O. I, 59. *Haidaţi toţi la Novac, La Novac cel mai bogat, Milioane la-mpărat.* RETEGANUL, TR. 41.

— Pronunţat: *-li-on.* — Pl.: *milioane.* — Şi: (învechit) **miliún** (pl. *miliunuri)* num. card.

— Din fr. **million.** — La scriitorii vechi, din ngr. **μιλλιοῦνι,** pol. **milion,** germ. **Million,** it. **milione,** rus. **миллион.**

MILIONÁR, -Ă s. m. şi f. Persoană care posedă o avere evaluată în milioane; (astăzi rar) milionist. *Acela este un milioner, cunoscut în toată lumea.* F. DUM. I, 82[1]/44, cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Băiatul domnului Iordan Hagi-Iordan, milionarul şi directorul societăţii „Petrolul".* C. PETRESCU, C. V. 97. *Am avut rude putrede de bogate şi eu sînt un pîrlit, cînd puteam să fiu milionar.* CĂLINESCU, E. O. II, 87, cf. 180, 312. *Asistăm la cîteva scene ale unui film senzaţional în care un hoţ pătrunde într-un tren şi asasinează un milionar.* V. ROM. noiembrie 1954, 75. *Tînărul milionar ieşi şi se îndreptă spre salonul cel mare.* VORNIC, P. 140. ✦ (Adjectival) Care dispune de o avere evaluată în milioane; caracteristic milionarilor, de milionari. *Trec burgheze colorate În cupeuri de cristal, E o veşnică plimbare, Vălmăşag milionar.* BACOVIA, O. 137.

— Pronunţat: *-li-o-.* — Pl.: *milionari, -e.* — Şi: (învechit şi popular) **milionér, -ă** s. m. şi f. BL IV, 109.

— Din fr. **millionaire,** germ. **Millionär.**

MILIONÁŞ s. n. (Rar) Diminutiv al lui milion. *Pe puţin un milionaş de gălbiori.* JIPESCU, O. 108.

— Pronunţat: *-li-o-.* — Pl.: *milionaşe.*

— **Milion** + suf. *-aş.*

MILIONÉR, -Ă s. m. şi f. v. **milionar.**

MILIONÍME s. f. Număr egal cu a milioana parte dintr-o unitate; a milioana parte dintr-un întreg. *Nu reprezentează nici a o milionime parte din apa ce ar trebui.* COBÎLCESCU, G. 3/7. *Vom avea succesiv zecimi de miimi, sutimi de miimi, milionimi.* CLIMESCU, A. 118. *O milionime de milimetru.* ENC. TEHN. I, 100. *O milionime din valoarea încărcării maxime.* CIŞMAN, FIZ. I, 78, cf. II, 58.

— Pronunţat: *-li-o-.* — Pl.: *milionimi.*

— **Milion** + suf. *-ime.*

MILIONÍST, -Ă s. m. şi f. (Astăzi rar) Milionar. *Vor socoti pe vieneze de sărace, şi pe acestea ale noastre, stăpînite de lux, milioniste.* GOLESCU, Î. 43. *Celor ce sîntu milionişti ca şi mine.* GORJAN, H. IV, 12/7, cf. COSTINESCU. *Milionistul poate să ajungă ca mine, iar eu nu pot să ajung ca el.* PAS, L. I, 137, cf. IORDAN, L. R. A. 183, VÎRCOL, V. 96.

— Pronunţat: *-li-o-.* — Pl.: *milionişti, -ste.*

— **Milion** + suf. *-ist.*

MILIÓNULEA, -OÁNA num. ord. (Precedat de articolul „al", „a"; cu valoare adjectivală) Care ocupă, într-o ierarhie, locul între al 999 999-lea şi al milionulea şi unu. Cf. COSTINESCU. ✧ (În componenţa numeralelor fracţionare) *Unitatea de lungime este metrul, care este a zecea milioana parte a distanţei de la ecuator la unul din poli.* ENC. TEHN. I, 45.

— **Milion + (u) le + a.**

MILITÁ vb. I. Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „pentru" sau, mai rar, „în") A lupta pentru un principiu, pentru o cauză etc.; a desfăşura o activitate intensă într-un domeniu social, politic, cultural. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Militaseră altă dată . . . pentru un Negru Vodă de pe la 1215.* HASDEU, I. C. I, 138. *Nu uita că fără să militez prea activ în politică, mă simt puţin la putere.* C. PETRESCU, O. P. I, 11. *Militează în hotarele scrisului românesc.* PERPESSICIUS, M. IV, 74. *Militează pentru continua îmbunătăţire a condiţiilor de muncă şi de trai ale oamenilor muncii.* SCÎNTEIA, 1951, nr. 2131. *Dostoievski a scris şi a militat pentru o limbă rusă inspirată din tezaurul limbii populare.* CONTEMP. 1956, nr. 488, 3/7. ✦ (Despre stări de fapt, acţiuni, activităţi, realizări) A constitui o dovadă, un argument. V. pleda. *Aceste dovezi militează în contra voastră.* ŞĂINEANU, D. U., cf. I. IONESCU, D. 191.

— Prez. ind.: *militez.*

— Din fr. **militer.**

MILITÁNT, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care militează pentru un principiu, pentru o cauză etc.; care desfăşoară o activitate intensă într-un domeniu social, politic, cultural. Cf. NEGULICI. *Politica militantă.* BARIŢIU, P. A. III, 153. *Lupte politice militante.* MAIORESCU, D. I, 416. *Să*

găsească mijloc de trai în presa militantă. CARAGIALE, O. III, 8. *Bărbaţi care ar fi predispuşi să facă politică militantă.* SBIERA, F. S. 300. *Temperamentele lor individuale, coincid prin acea tendinţă activă, practică şi militantă a scrisului lor.* VIANU, A. P. 23. *Bălcescu a cultivat în jurul său... ideea patriotismului militant.* CONTEMP. 1 953, nr. 329, 4/1. *Concepţia justă a poetului militant este înfăţişată cu vigoare.* V. ROM. ianuarie 1 954, 216.

2. S. m. şi f. Persoană care militează. *Ca gînditor şi militant, el apare ca un intelectual progresist, influenţat puternic de concepţia marxistă.* RALEA, S. T. III, 190. *La el pasiunea militantului pentru cauza poporului s-a manifestat în forme artistice de o mare frumuseţe.* L. ROM. 1 953, nr. 1, 56.

— Pl.: *militanţi, -te.*

— Din fr. **militant.**

MILITANTÍSM s. n. (Rar) Concepţie, atitudine, activitate de militant. *Concepţiile care stau la baza militantismului socialist.* CONTEMP. 1 949, nr. 126, 3/4. *Militantismul politic al „Contemporanului".* S. C. ŞT. (IAŞI), 1 957, 307. *E o literatură vie... care nu pregetă a acţiona în spiritul unui puternic militantism social.* V. ROM. august 1 960, 143.

— **Militant** + suf. *-ism.*

MILITÁR, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. (În opoziţie cu c i v i l) Persoană care face parte din cadrele armatei, persoană care îşi îndeplineşte stagiul în armată; ostaş, (învechit şi popular) oştean. V. s o l d a t, c ă t a n ă. *2 ferdele ovăs, 4 pite... am dat la un militari* (cca 1 800). IORGA, S. D. XII, 130. *Voia să aibă militari buni.* MOLNAR, I. 241/8, cf. MAN. ÎNV. 80/10, BUDAI-DELEANU, LEX. *Un cordon de militeri.* AR (1 829), 223[1]/28. *O numeroasă adunare de militari.* RUSSO, S. 27. *Ce fel de militar eşti dumneata?* SEBASTIAN, T. 38. *Ca vechi militar... îi admir.* SADOVEANU, M. C. 92. *Tăria şi puterea... pe care o insuflă militarilor.* SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 782. *Frunză verde de stejar, M-a dat satul militar.* TEODORESCU, P. P. 300. *Militari şi ofiţeri Stau ca stelele pe ceri.* SEVASTOS, C. 281. *Şi mă cere-un militar.* ŞEZ. V, 13. *Cinci suti di melitari, Tot călări şi pi cai mari.* VASILIU, C. 79, cf. ALR I 1 423.

2. Adj. Care aparţine armatei sau militarilor **(1),** privitor la armată sau la militari, specific armatei sau militarilor; făcut după principii proprii armatei; milităresc, ostăşesc, (învechit şi popular) oştenesc. *Rînduiala ca la toate instituturile este militară.* AR (1 830), 358[1]/46. *Fiinţa funcţionarilor civili şi militari... da acestei privelişti o pompă solemnă.* NEGRUZZI, S. I, 36. *Şeful... diviziei a 2-a teritorială militară* (a. 1 866). URICARIUL, VII, 239. *Suceava* [era] *ţelul său, în limbaj militar punctul obiectiv al invaziunii.* HASDEU, I. V. 21. *Ce tristă operă cînta Fanfara militară.* BACOVIA, O. 89. *Autorităţile militare.* BRĂESCU, A. 257, cf. BART, E. 234, id. S. M. 26. *Nu se mai vorbi... de pregătirile militare.* STANCU, R. A. IV, 216. ✧ *Serviciu* (sau *stagiu) militar* sau (învechit) *slujba militară* = stagiu obligatoriu de armată pentru toţi bărbaţii valizi. *Cheamă pe toţi... la slujba militară.* CR (1 830), 63[2]/37. *Arta militară,* v. a r t ă. ✦ Pus la dispoziţia armatei. *Trenul militar e-aici de două zile.* VINTILĂ, O. 11.

— Pl.: *militari, -re.* — Şi: (popular) **melitár, -ă,** (învechit) **militáriu** (LB, PONTBRIANT, D., COSTINESCU), **militér, -ă** s. m., adj.

— Din fr. **militaire,** lat. **militaris,** germ. **Militär.**

MILITARICÉŞTE adv. (Rar) Sub raport militar, din punctul de vedere militar; (rar) militarmente. *Din primul război mondial imperialismul german iese înfrînt militariceşte.* CONTEMP. 1 949, nr. 160, 1/1.

— **Militar** + suf. *-iceşte.*

MILITARÍSM s. n. Politică în care armata domină în viaţa statului. *Doreşte să ducă militarismul foarte departe de noi.* MAIORESCU, D. I, 495. *Militarismul, spirit războinic, cuceritor şi distrugător.* GHEREA, ST. CR. II, 62. *Cu vorba lui impetuoasă, o viaţă întreagă a săpat militarismul.* LOVINESCU, C. IV, 171. *Şcoala veche este arma şovinismului şi a militarismului.* SAHIA, U.R.S.S. 138, cf. SCÎNTEIA, 1 954, nr. 2 917.

— Din fr. **militarisme,** germ. **Militarismus.**

MILITARÍST, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine militarismului, îl susţine, îi este propriu; războinic, agresiv. *Spui că ai tras numai fiindcă aşa ţi-a dictat educaţia militaristă.* C. PETRESCU, Î. II, 112.

2. S. m. şi f. Adept al militarismului. *Industria... militariştii o foloseau în vederea organizării războaielor de cotropire.* CONTEMP. 1 952, nr. 300, 1/2.

— Pl.: *militarişti, -ste.*

— Din fr. **militariste.**

MILITÁRIU s. m., adj. v. **militar.**

MILITARIZÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică o ţară, o regiune, o întreprindere etc.) A organiza milităreşte. *Scopul nestrămutat al casei domnitoare de a... catoliza pe popoarele ţării, a militariza unele părţi ale acelora.* BARIŢIU, P. A. I, 344.

— Prez. ind.: *militarizez.*

— Din fr. **militariser,** germ. **militarisieren.**

MILITARIZÁRE s. f. Acţiunea de a m i l i t a r i z a şi rezultatul ei. *Era de origine ardelean de la Jina... unde trăise bunul şi buna sa după militarizarea regiunii adică după întemeierea*

grănicerilor. IORGA, L. II, 341. *Orașul, din cauza militarizării... trăiește... o viață deosebită.* CAMIL PETRESCU, U. N. 418. *Muncitorii erau ținuți sub regimul militarizării, cu salariul de foame.* PAS, Z. IV, 48. *Militarizarea economiei sporește nemăsurat profiturile capitaliștilor.* SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 510.

— Pl.: *militarizări.*

— V. **militariza.**

MILITARIZÁT, -Ă adj. Organizat militărește, cu caracter militar. *Fără a fi un popor militarizat, poporul francez e un popor războinic.* LOVINESCU, C. IV, 189. *În întreprinderile militarizate nu mai e chip să se sufle o vorbă de protest.* PAS, Z. IV, 211. *Tatăl său rămăsese să conducă echipa de șoc și sabotaj în fabrica militarizată.* T. POPOVICI, S. 212.

— Pl.: *militarizați, -te.*

— V. **militariza.**

MILITARMÉNTE adv. (Rar) Militariceșe. Cf. SCRIBAN, D.

— **Militar** + suf. *-mente*, după fr. **militairement.**

MILITĂRÉSC, -EÁSCĂ adj., s. f. **1.** Adj. Care aparține armatei sau militarilor **(1)**, privitor la armată sau la militari, specific armatei; ca al militarilor, ca în armată; militar **(2)**, ostășesc, (învechit și popular) oștenesc. *Inspector preste comunitașurile militărești.* EUSTATIEVICI, I. 118/9. *Au ieșit din Țarigrad... în haine militărești.* ȘINCAI, HR. I, 386/23, cf. 54/3. *Noroadele ceale militărești seau ostașii.* MAIOR, IST. 41/15, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Comandantul-șef al oștirei și-a sfîrșit tocmai trebile militărești.* MACEDONSKI, O. III, 39. *Redactă poate singur petițiile din 14 și 23 septembrie 1 717, prin care se cerea luarea în stăpînire militărească a întregei Țeri-Românești.* IORGA, L. I, 153. *Stați! stați! striga într-una îmbrăcîndu-se cu o iuțeală militărească.* REBREANU, I. 59, cf. id. N. 230. *Erau bocanci militărești, vechi dar buni.* PREDA, D. 141, cf. id. M. 165. *Vocea lui George, poruncitoare și militărească, îl impresionă pe Mocanu.* T. POPOVICI, SE. 82. *Haine soldățăști sau melitărești.* ALR II 4 923/514. ✧ (Învechit) *Slujba militărească* = stagiu militar, v. militar **(2)**. *Slujba militărească era la ei o datorie.* MOLNAR, I. 157/5, cf. NEGRUZZI, S. I, 39.

2. S. f. (Mai ales art.) Numele unui dans popular (JIPESCU, O. 52, DDRF) executat de ostași (ȘĂINEANU, D. U.); melodia după care se dansează.

— Pl.: *militărești.* — Și: (popular) **melitărésc, -eáscă** adj., s. f.

— **Militar** + suf. *-esc.*

MILITĂRÉȘTE adv. Din punct de vedere militar; ca militarii, în felul militarilor. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Satele din ținutul Năsăudului... au fost organizate militărește, ca sate de grăniceri.* GHEREA, ST. CR. III, 312. *Macedon Cercetașu, mort de beat, comanda militărește.* REBREANU, I. 37. *Să le deie bani... spre a se putea echipa militărește.* N. A. BOGDAN, C. M. 96. *Salut militărește.* BRĂESCU, A. 159. *Un tînăr îmbrăcat militărește.* BART, S. M. 24. *Matei C. Constantin, se prezentă noul venit, militărește.* GALAN, B. I, 26.

— **Militar** + suf. *-ește.*

MILITĂRÍE s. f. Serviciu, stagiu militar; viață, profesiune de militar; armată, (învechit și popular) ostășie, (regional) cătănie. *Fu plăcută milităria cea românească în Ardeal.* MAIOR, I. B. 114/3. *De la rădicarea militării în Ardeal, 51 ani.* CALENDARIU (1814), 4/22, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *După șase ani de pită neagră de cazarmă, s-a lăsat și de militărie.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Feciorul dascălului Andrei... face slujba militării la Piatra.* SADOVEANU, B. 17. *Am recrutat anul trecut și nu m-au luat la militărie.* STANCU, D. 368. *Nu-i plăcea milităria.* V. ROM. decembrie 1 954, 63. *În militărie, caporal..., iar în civil, asistent la un institut.* BENIUC, M. C. I, 18. *A plecat la militărie.* ALR II 2 984/812. ✧ Expr. (Familiar) **A se pune cu milităria pe cineva** = a crea cuiva un regim (militar) sever, a ține din scurt. **A face militărie cu cineva** = a se purta sever cu cineva, a struni. *S-a apucat să facă o strașnică militărie cu ofițerii și trupa.* CAMIL PETRESCU, O. III, 206. **A da milităria jos din pod** = a redeveni aspru, sever.

— **Militar** + suf. *-ime.*

MILITĂRÍME s. f. Totalitatea militarilor; mulțime de militari. Cf. COSTINESCU, LM, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

— **Militar** + suf. *-ime.*

MILITĂRÓI s. m. Augmentativ depreciativ al lui militar **(1)**. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *milităroi.* — Și: (popular) **melitărói** s. m.

— **Militar** + suf. *-oi.*

MILITĂRÓS, -OÁSĂ adj. (De obicei peiorativ) Specific militarilor, de militar; p. ext. rigid, aspru. *Rămășițele unor ticuri milităroase.* CONTEMP. 1 949, nr. 156, 6/3. *Milităros ca mentalitate,... privea cu oroare îndeosebi revoluțiile în care erau amestecați și militarii de carieră.* CAMIL PETRESCU, O. II, 567. *Era... îmbîcsit de spiritul milităros.* id. ib. III, 139. *Un om prezentabil ca înfățișare și milităros, dar cam sărac cu duhul.* V. ROM. iulie 1 961, 70. ✧ (Adverbial) *Doi gardiști cu chivăre... salutau milităros.* P. CONSTANT, R. 172. ✧ (Substantivat) *A strigat, vrînd să facă pe militărosul.* PAS, Z. III, 12.

— Pl.: *militărоşi, -oase.*
— **Militar** + suf. *-os.*

MILITÉR, -Ă s. m., adj. v. **militar.**

MILITÓC s. m. (Regional) Om sărac; sărăntoc (Vulcan). A III 5.
— Pl.: *militoci.*
— Etimologia necunoscută. Cf. m i l i[1].

MÍLIŢĂ s. f. v. **meliţă.**

MILIŢEÁ s. f. **1.** Plantă erbacee cu frunze ascuţite, aşezate în rozete şi cu flori mici de culoare roz; iarbă-roşioară *(Silene acaulis).* Cf. PANŢU, PL., DM.
2. Plantă erbacee cu flori albe-verzui plecate în jos *(Silene nutans).* Cf. PANŢU, PL.
— Pl.: *milițele.*
— Etimologia necunoscută.

MILIŢIÁN, -Ă subst. **1.** S. m. Soldat din miliţie **(1)**; (rar) miliţioner. *Mult mai de lipsă ar fi fost . . . o întărire de vreo trei-patru sute de miliţieni.* ODOBESCU, S. III, 596. *Acesta îi dă 3000 de pedeştri, adecă miliţieni, ţărani români, în ajutor.* XENOPOL, I. R. V, 101, cf. PETICĂ, O. 226. *Miliţianul mergea anevoie, între caporal şi soldat.* PAS, Z. III, 189. *Cîteva femei, sălbăticite de spaimă, se reped spre miliţieni.* CAMILAR, N. I, 304. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Acum n-ai mai fi sergentul miliţian Zaharia Duhu.* C. PETRESCU, R. DR. 177.
2. S. m. şi f. Persoană care face parte din cadrele miliţiei **(2)**. *Colo-n piaţa orăşană Măi, ce mai bujor! Ilenuţa miliţiană, Fată din popor.* FRUNZĂ, Z. 61, cf. V. ROM. octombrie 1954, 189.
— Pronunţat: *-ţi-an.* — Pl.: *miliţieni, -e.*
— **Miliţie** + suf. *-ian* (după fr. *milicien).*

MILÍŢIE s. f. **1.** (Adesea urmat de determinări care indică felul, caracterul) Oştire, oaste a cărei componenţă şi organizare au variat în decursul timpului; s p e c. corp de trupe cu însărcinări speciale; armată nepermanentă, de rezervă; p. e x t. (popular) serviciu militar, m i l i t ă r i e. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Celelalte miliţii . . . comandate . . . de Falante.* MAIOR, T. 280/26. *O îndeplinire statornică la datoriile miliţiei (oştire).* VÎRNAV, F. 127[v]/2. *Miliţiei i s-au poruncit ca să păzască oraşul.* AR (1829), 136[1]/18. *Numele boierilor, nobililor şi alţii ce au intrat în slujbele miliţiii pămînteneşti şi ce datorie au a împlini.* CR (1830), 129[1]/4. *Miliţia naţională, aşezată în front cu muzica* (a. 1834). URICARIUL, VIII, 184. *Mai încolo să ceti proiectul . . . pentru miliţia de margini (graniţe).* GT (1838), 5[1]/8, cf. BĂLCESCU, O. I, 36. *Colinele din stînga erau ocupate de miliţia teritorială.* BARIŢIU, P. A. II, 321, cf. 414. *Un unter-ofiţer pe care l-am văzut la informarea miliţiei.* NEGRUZZI, S. I, 70, cf. 285. *Pe la 1830, cînd s-a făcut miliţia, n-am mai vrut să mă mai scriu.* GHICA, ap. CADE, cf. MACEDONSKI, O. III, 122. *S-or răsti şi s-or sluţi la dînsul, că la meliţie nu-i ca acasă.* VLAHUŢĂ, ap. CADE. *Fiind neîncetat în războaie şi miliţiile deprindeau toate mişcările trebuitoare într-o luptă.* XENOPOL, I. R. IV, 155. *Feciorii cari veniseră de curînd de la miliţie strigau, din cînd în cînd, versuri pişcătoare.* AGÎRBICEANU, A. 116, cf. 202, id. L. T. 243. *Nu mai plînge, Florico. Că vremea o să treacă repede. N-o să mor doar în miliţie.* BUJOR, S. 38, cf. 108. *Amiralul . . . anexează un proiect de regulament pentru organizarea armatei române. Acest regulament prevede crearea unei miliţii săteşti şi a unei gărzi burgheze.* OŢETEA, T. V. 98. *Cît de puţină influenţă avea atunci cazarma asupra tinerilor săteni. Miliţia lor era ca o petrecere silită, într-o regiune străină sufletului şi preocupării lor.* SADOVEANU, E. 8, cf. id. M. C. 198. *Să i se anuleze mobilizarea şi să fie mutat la un batalion de miliţii.* PAS, Z. III, 183. *M-a dat satul militar, Militar în miliţie.* TEODORESCU, P. P. 300, cf. 622. *Cînd scăpai din miliţie, Eram beat de bucurie.* ŞEZ. V, 89. *Mă duc maică-n miliţie, C-am ajuns în vîrsnicie.* MAT. FOLK. 353.
2. Organ de stat care are sarcina de a menţine ordinea obştească; (cu sens colectiv) reprezentanţii acestui organ de stat. *Dacă s-au legat de el, de ce n-a venit înăuntru să le spună lor, să cheme miliţia?* PREDA, D. 159. *Într-o zi am să-l dau pe mîna miliţiei.* V. ROM. aprilie 1955, 186.
— Accentuat şi: **(1,** în poezia populară) *milíţie.* — Pl.: *miliţii.* — Şi: (popular) **melíţie** s. f.
— Din lat. **militia,** rus. **милиция.**

MILIŢIONÉR s. m. (Rar) Miliţian **(2)**. *A venit şi miliţionerul (sergentul de stradă).* SAHIA, U.R.S.S. 63.
— Pronunţat: *-ţi-o-.* — Pl.: *miliţioneri.*
— Din rus. **милиционер.**

MILIÚN num. card. v. **milion.**

MÍLJLUC s. n. v. **mijloc.**

MÍLJOC s. n. v. **mijloc.**

MILJOCÁRI s. m. v. **mijlocar.**

MILJOCÁŞ, -Ă adj. v. **mijlocaş.**

MILJOCÍN, -Ă adj., s. m. şi f. v. **mijlocin.**

MÍLJUC s. n. v. **mijloc.**

MILODIÓS, -OÁSĂ adj. v. **melodios.**

MILODÓRCĂ s. f. (Regional) Varietate de burete comestibil (Sălişte-Sibiu). CHEST. VIII 81/28.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. m î n ă t a r c ă.

MILÓG, -OÁGĂ s. m. şi f. (Rar la f.) Cerşetor (infirm). Cf. PISCUPESCU, O. 174/14. *Nu fi milog zdravăn, nici te face hoţ.* PANN, ap. DDRF, cf. POLIZU, COSTINESCU, DHLR I, 250, IORDAN, L. M. 198. *Cu trunchiul zgîrcit, . . . cu aeru-i de milog stăruitor, acest copac stîrni mînia cerului.* GALACTION, O. 79. *Să nu se mai considere nimeni servitoare ori milog.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 185. *Cetele de milogi roiau încoace şi-ncolo.* V. ROM. martie 1 958, 6. *Cere, Ilino, cît poci, C-am să-ţi cînt ca la milogi.* TEODORESCU, P. P. 132. *El se îmbrăcase ca un milog, cu haine rupte.* I. CR. IV, 283, cf. ALR I 451, A IX 5, 6. ✧ (Adverbial) *Se aplecă milog către Cantacuzino.* CAMIL PETRESCU, O. II, 608. ✧ Fig. *Mulţime de dezmetici şi de milogi intelectuali.* VLAHUŢĂ, ap. CADE. ✦ P. ext. Persoană infirmă, schiloadă. Cf. JIPESCU, O. 33, DDRF. *Mă tem, boierule, să nu se întoarcă milog* [din război]: *să stea în colţ şi noi să-l hrănim.* SADOVEANU, M. C. 136, cf. ALR II/I MN 42, 2 224/848. ✧ (Ca epitet depreciativ, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Am cumpărat nişte milogi de cai.* DR. V, 211, cf. IV, 1 558.

— Pl.: *milogi, -oage.* — Şi: **miulóg, -oágă** s. m. şi f. ALR II 3 721/2.

— De la **milă**[1], probabil prin contaminare cu cuvinte de felul: *olog, slăbănog.*

MILOGEÁLĂ s. f. Faptul de a se milogi. **1.** Cf. milogi **(1).** *Sfiicioasă, îngînînd o milogeală fără vorbe . . . , ea-şi întindea talerul pe la toate mesele.* VLAHUŢĂ, ap. TDRG, cf. ŞĂINEANU, D. U.

2. Cf. milogi **(2).** *Ofta, şi-şi piţigăia glasul, şi se mlădia ca o pisică, într-un fel de milogeală dezgustătoare.* VLAHUŢĂ, N. 16. *Poţi să mă scuteşti în astă seară cu milogeala.* C. PETRESCU, C. V. 314. *Nu mai merge cu aşteptarea şi milogeala.* PAS, Z. IV, 224.

— Pl.: *milogeli.*

— **Milogi** + suf. *-eală.*

MILOGÍ vb. IV. Refl. **1.** A cere de pomană; a cerşi. *Merse Frigura îndată În cerşetoare schimbată . . . La ciobanul ce-l văzuse, Fără să se milogească.* PANN, P. V. III, 143[1]/19, cf. POLIZU. *Întindea dreapta şi se milogea tînguios.* CARAGIALE, O. II, 244. *O fetiţă c-un paneraş de flori se tot milogeşte . . . c-un aer de sfîşietoare mizerie.* VLAHUŢĂ, O. A. 442. ✧ Tranz. (Rar) *De n-ar fi ologul ca să cînte . . . şi să-ţi milogească mămăliga . . .* DELAVRANCEA, ap. CADE.

2. P. ext. A cere ceva înjosindu-se, a se ruga cu stăruinţă (şi cu glas plîngător). *Zmeul. . . veni milogindu-se la muma voinicului.* ISPIRESCU, L. 123, cf. 338. *Să se milogească pentru porumb.* REBREANU, R. I, 223, cf. id. NUV. 175. *Te milogeşti nitel şi te miluie neamurile cu leafă de la stat.* STANCU, D. 291, cf. id. R. A. IV, 83. ✧ Tranz. (Rar) *Milogea sprijinul unui om şi pe omul acela nu-l socotea vrednic de stimă.* C. PETRESCU, C. V. 62.

— Prez. ind.: *milogesc.*

— V. **milog.**

MILOGÍE s. f. (Neobişnuit) Cerşetorie. Cf. DDRF.

— Pl.: *milogii.*

— **Milog** + suf. *-ie.*

MILOGÍME s. f. (Neobişnuit) Mulţime de milogi. Cf. DDRF.

— **Milog** + suf. *-ime.*

MILOGÍRE s. f. (Rar) **1.** Acţiunea de a se milogi **(2);** p. ext. plînset, lamentare, tînguire. *Plîng harmonii la fereşti, Milogiri de cimitire.* BACOVIA, O. 94.

2. Mutilare, schilodire. Cf. milog. Cf. POLIZU.

— Pl.: *milogiri.*

— V. **milogi.**

MILOGÍT[1] s. n. (Rar) Faptul de a se milogi **(1);** cerşit. *Umblă prin sat după milogit.* ALR II 3 202/514.

— V. **milogi.**

MILOGÍT[2]**, -Ă** adj. (Rar, despre voce) Plîngător, tînguitor; plîngăreţ. *Zmeul se apropie de el şi cu grai milogit îi zise . . .* ISPIRESCU, L. 126.

— Pl.: *milogiţi, -te.*

— V. **milogi.**

MILÓRD s. m. (Învechit, de obicei la vocativ, ca formulă de adresare) Lord. *Milordul Dorsă.* MACHEN, 9[r]/8. *Toţi milorzii şi oricare streini, bucuros aciia aleargă.* GOLESCU, Î. 55. *Milorzilor şi domnilor! Noi sîntem însărcinaţi de către mărirea sa craiul ca . . . să vă rostim mulţămirea mărirei sale.* AR (1829), 51[2]/6. *Ieşi din farmec, o miloarde . . . fugi de-a curţilor pohfală.* CONACHI, P. 258. *Ai dreptate, milord.* NEGRUZZI, S. III, 263.

— Pl.: *milorzi.* — Voc.: *milord* şi (învechit) *miloarde.*

— Din fr. **milord.**

MILÓS, -OÁSĂ adj. **I. 1.** Plin de milă[1] **(I 1, 3)** faţă de necazurile sau nenorocirile altuia; milostiv **(I 1),** compătimitor, înţelegător, îngăduitor, blînd, bun, (învechit) milosîrd **(1),** milosîrdnic, miluitor **(1).** *Iară inima lor iaste miloasă* (sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 417/1, cf. LB, DRĂGHICI, R. 34/9. *Vre un om, milos şi darnic.* CONACHI, P. 300. *Natura, ca o miloasă mumă, a răspîndit asupra-i şi un nu ştiu ce.* NEGRUZZI, S. I, 237. *Încă n-am văzut aşa femeie să plîngă de toate cele; era miloasă din cale afară.* CREANGĂ,

A. 24, cf. ODOBESCU, S. I, 165. *Io sînt . . .miloasă.* HODOŞ, P. P. 174, cf. ALR I 1 559/315, 333, A III 16. *Cine-i mai milos pe lume?* (Somnul). SBIERA, P. 320. ✧ (În context figurat) *Jelui-m-aş spinului, Dară spinul e ghimpos Şi de mine nu-i milos.* F (1 871), 307. ✦ Care exprimă milă[1] **(I 1).** *Căutăturile lor cele blajine şi miloase.* GORJAN, H. I, 38/20. *Ochii ei . . . adînci, miloşi.* EMINESCU, N. 76.

2. (Învechit şi regional) Care stîrneşte milă[1] **(I 1)** sau compătimire; trist, jalnic. *O prăvirişte miloasă.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 50[v]/26. *Păseruica . . . cu miloase glasuri . . . moartea puilor săi cu jale cînta.* CANTEMIR, IST. 193, cf. ALR II 4 329/886. ✧ (Adverbial) *Şi se ruga, milos de blînd.* COŞBUC, B. 38.

3. (În concepţiile religioase, despre forţele divine) Care acordă omului bunăvoinţă şi ajutor, plin de har; milostiv **(I 2),** binevoitor, îndurător, (învechit) milosîrd **(2),** milosîrdnic, miluitor **(2),** (învechit, rar) milost. Cf. m i l ă[1] **(I 4).** [Îngeri] *eră în toată frîmseţe şi miloşi* (sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 420/2. *Elu-i milos către neharnici şi răi.* N. TEST. (1 648), 74[v]/33. *Bunu-i domnul şi milos.* DOSOFTEI, PS. 484/11. *Daruri larg revărsate asupra-i de miloasa providenţă* (a. 1 869). URICARIUL, XIV, 148. ✦ (Substantivat, m. art.) Epitet dat lui Dumnezeu. *Nici vor lăsa milosul tău să vază putrejune* (a. 1 651). JAHRESBER. III, 178. *I-a ajutat Milosul cel de sus.* GORUN, F. 43.

II. Care ajută pe cineva cu pomană, care dă cuiva (din milă) bani, obiecte etc.; milostiv **(II),** binefăcător, darnic, (învechit) miluitor **(3).** Cf. m i l ă[1] **(II 1).** *Tot omul trebuie să fie milos către săraci* (a. 1 685). GCR I, 277/34.

— Pl.: *miloşi, -oase.*

— **Milă[1]** + suf. *-os.*

MILOSÉRDIE s. f. v. **mílosîrdie.**

MILOSÉRDNIC, -Ă adj. v. **milosîrdnic.**

MILOSÎRD, -Ă adj. v. **milosîrd.**

MILOSIRDÍ vb. IV v. **milosîrdi.**

MILOSÎRD, -Ă adj. (Învechit) **1.** Milos **(I 1).** *Un domn ce din fire era milostiv şi milosîrd* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 165/24, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. Milos **(I 3).** *Fiţi amu milosîrzi, că tatăl vostru milosîrd iaste* (a. 1 579). GCR I, 20/7. *Milosîrd eşti tu, Doamne.* CORESI, EV. 67. *Dulce ogoditoriu şi milosirdu* (cca 1 600). CUV. D. BĂTR. II, 215/6. *Mucenicul D*[o]*mnului cel prea milosîrd.* MINEIUL (1 776), 156[r1]/13. ✧ (Construit cu dativul) *Milosîrd fii norodului tău.* BIBLIA (1 688), 141[2]/6. ✧ (Substantivat) *Ca un milosîrd crucea . . . pentru noi au luat.* MINEIUL (1 776), 201[r1]/10. ✦ (Substantivat, m. art.) Epitet dat lui Dumnezeu. *Nu era destoinici părinte să zică milosîrdului.* CORESI, EV. 286.

— Pl.: *milosîrzi, -de.* — Şi: **milosírd, -ă** adj.

— Din slavonul **милосръдъ.**

MILOSÎRDÉNIE s. f. (Învechit, rar) Milă[1] **(I 4).** *Cu miluire şi bună milosîrdenie.* CORESI, EV. 23.

— **Milosîrd** sau **milosîrdi** + suf. *-enie.*

MILOSÎRDÍ vb. IV. R e f l. (Învechit; adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau „spre") **1.** A se milostivi **(1).** *Un samareanin . . . milosîrdi-se.* CORESI, EV. 388. *De neputinţa lui milosirdindu-se.* CANTEMIR, IST. 149.

2. A se milostivi **(2).** *Şi se milusîrdi I*[su]*s, pipăi ochii lor şi iată văzură.* TETRAEV. (1 574), 235. *Să vor milosîrdi spre ei.* BIBLIA (1 688), 249[2]/51.

— Prez. ind.: *milosîrdesc.* — Şi: **milosirdí, milusîrdí** vb. IV.

— Din slavonul **милосръдити.**

MILOSÎRDIE s. f. (Învechit) **1.** Milă[1] **(I 1, 3).** *N-am văzut la alt domn atîta milosîrdie* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 151/18. *Aşea să îndemneaze pre fieştecare spre miloserdie cu numărarea cea pre rînd a părţilor.* MOLNAR, RET. 31/15. *Drept mulţămire pentru milosîrdia bătrînilor noştri, acei mişei se pustiau în codri.* SADOVEANU, N. F. 9.

2. Milă[1] **(I 4).** *Milosîrdia lui nespusă e şi fără sfîrşit.* CORESI, EV. 136. *Să mă miluieşti pre mine nevrednicul cu milosîrdia ta cea făr de număr.* NEAGOE, ÎNV. 276/16. *Tu cu milosîrdiile tale ceale mari nu i-ai părăsit.* BIBLIA (1 688), 350[1]/32. *Împrotiva morţii, dentru miloserdiia sa dumnezăiască, au făgăduit mîntuitoare solie.* N. COSTIN, L. 52. *A pronii dumnăzăeşti orînduială şi nenumărată milă şi miloserdie.* CANTEMIR, HR. 112. *Cunosc . . . milosîrdiile tale.* MINEIUL (1 776), 162[r2]/4, cf. 80[r1]/20, VARLAAM-IOASAF, 44[v]/12. *Unul dintră păcătoşi cu o prea osebită a lui D*[u]*mnezeu milosîrdie s-au mîntuit.* MAIOR, P. 60/28. *Şi-aşa am trăit noi la prisacă . . . mulţămind lui Dumnezeu pentru milosîrdia sa.* V. ROM. noiembrie 1 960, 40.

— Pl.: *milosîrdii.* — Şi: **milosérdie** s. f.

— Din slavonul mediobulgar **милосръдиѥ,** slavonul rus. **милосєрдиѥ.**

MILOSÍRDNIC, -Ă adj. (Învechit) Milos **(I 1, 3).** Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. ✦ (Substantivat, m.) Epitet dat lui Dumnezeu. *Curgerile ceale de sus şi cu bogată dare Varsă-le miloserdnice în casa dumisale* (a. 1 771). BV II, 200.

— Pl.: *milosîrdnici, -ce.* — Şi: **milosérdnic, -ă** adj.

— **Milosîrd** + suf. *-nic.* Cf. slavonul **милосрѣдьнъ.**

MILOSÎRDUÍ vb. IV. Refl. (Învechit, rar; urmat de determinări introduse prin prep. „asupra") A se milostivi **(2).** *Cerescul părinte care cu dragoste şi cu blîndeţe să milosîrduieşte asupra fiilor săi.* MARCOVICI, D. 416/18.

— Prez. ind.: *milosîrduiesc.*

— **Milosîrd** + suf. *-ui.*

MÍLOST adj. (Învechit, rar) Milos **(I 3).** *Eşti eftin şi milost, Doamne, din hire.* DOSOFTEI, PS. 390/8, cf. 399/3.

— Cf. miloste.

MÍLOSTE s. f. (Învechit) Milă[1] **(I 4).** *Iară eu pre m[i]l[o]stea ta upovăiiu.* PSALT. HUR. 8v/21, cf. 14r/18, 16r/17. *Plinră de milosti* (milostivnicie N. TEST. 1 648, milă BIBLIA 1 688). COD. VOR. 126/27. *Pomeneaşte meserearea ta, Doamne, şi milostea ta.* CORESI, PS. 59/6, cf. 81/11. *Arătînd toată pînă în sfîrşit ertăciunea-i şi milostea sa.* id. EV. 29, cf. 60, 150. *Miluiaşte-ne, Doamne, după mare milostea ta* (cca 1 600). CUV. D. BĂTR. II, 215/12. *Proslăvim pentru [acea] miloste mare ce are el spre noi.* COD. TOD. 192. *Tocmeala milostei tale miluiaşte şi nu m[ă] da să adorm întru moarte* (a. 1 633). GCR I, 81/3, cf. ANON. CAR.

— Şi: **mílosti** subst.

— Din slavonul **милость.**

MILOSTÉNIE s. f. (Învechit şi popular) **I. 1.** Milă[1] **(I 1, 3).** *Voi milostenie nu aveţi* (a. 1 550—1 600). GCR I, 8/27. *Cu milosteniia întîi urgiia sufletului domoli-o-veri.* CORESI, EV. 52. *Milosteniia rămîne în viaci neclătită.* PRAV. 255, cf. LEX. MARS. 194. *Puterea milosteniei şi inima ta cea bună te ajută.* CREANGĂ, P. 214.

2. Milă[1] **(I 4).** *E eu în mulţia milosteniei tale întrai în casa ta.* PSALT. 6.

II. (De obicei în legătură cu verbe ca „a face", „a da", „a cere" etc.) **1.** Binefacere care se face cuiva, ajutor, pomană care se dă cuiva; (concretizat) ceea ce se dă de pomană; milostivire **(3),** (învechit şi popular) milă[1] **(II 1).** *Venriu mil[o]stenie se facu întru limba mea.* COD. VOR. 62/11. *De-i agiutat cu cuvîntul sau milostenie derept vrun mişel toate le vor căuta îngerii* (cca 1 550). CUV. D. BĂTR. II, 454/6. *Cela ce face milostenie şi strigă şi arată oamenilor că face, nemica acela de milosteniia lui nu i-e folos.* CORESI, EV. 49, cf. 52, 74. *Vom da m[i]l[o]stenie săracilor* (a. 1 642). GCR I, 96/39, cf. PRAV. 291. *Milosteniia voastră să nu o faceţi înaintea oamenilor.* N. TEST. (1 648), 8r/9. *Da lipsiţilor milostenie.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 25r/1. *Deschis-au ochii iarăş altui orb, carele şădea lîngă Erehon şi cerea de la oameni milostenie.* CHEIA ÎN. 88v/4, cf. 18r/13. *Strîngea milostenie* (a. 1 705). URICARIUL, II, 100/14. *Pohteaşte de la noi... împărţirea milosteniei.* ANTIM, P. 162. *Dară cîte milostenii ce făcea fără număr, de nu le poate povesti nime.* N. COSTIN, LET. II, 7/20. *Cu milostenie îş ţine viiaţa.* NECULCE, L. 66. *După aceasta au făcut Basarab Vodă multă milostenie cu mulţi săraci.* ŞINCAI, HR. II, 133/31. *D[u]mnezeu iubeaşte milosteniia, aşa dar şi pre milostiv.* MOLNAR, RET. 30/22. *Aţi aruncat unui sărman o mică milostenie.* MARCOVICI, D. 398/21. *Împărţi milostenii la săraci.* GORJAN, H. I, 28/30. *Cerea milostenie.* BĂRAC, T. 50/16. *Să vii sîmbătă, moşicule, că astăzi nu face boierul milostenii.* FILIMON, O. I, 256. *Am păţit şi noi ca un cerşitoriu, care şedea pe comoară şi cerea milostenie.* CREANGĂ, P. 134. *În cele din urmă, se puseră pe posturi, pe rugăciuni şi milostenii.* ISPIRESCU, L. 380, cf. BELDICEANU, P. 123. *Îmbla adeseori pe la alţi oameni mai cu dare de mînă după milostenie.* SBIERA, P. 177. *Făcînd în toată joia cîte o milostenie.* PAMFILE, COM. 57. *Îmblă prin sat după milostenie.* ALR II 3 206/386, cf. ALR I 451/573. *Îi tremură mîna de milostenie,* se zice, în bătaie de joc, despre un om zgîrcit. Cf. ZANNE, P. II, 783. ◇ *Cutie de milostenie* v. cutie.

2. Danie, ofrandă făcută unei biserici, unei mănăstiri etc. sau slujitorilor acestora. *Merg oamenii la besearecă să ducă acolo milă den carele fac milostenie popilor* (a. 1 579—1 580). GCR I, 25/20. *Spre... biserici şi mănăstiri... milostenie făcea.* N. COSTIN, LET. II, 98/8. *Au dat şi ei milostenie la sfîntul mormînt* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 176/17. *N-au rînduit alt mijloc de chivernisală sfintelor biserici, fără numai cu milostenia pravoslavnicilor creştini* (a. 1 743). URICARIUL, I, 54. *Poate că maicele din schit primeau... milostenii de la boierii vecini.* GALACTION, O. 315, cf. ALR II 3 522/386, 514, 520.

— Pl.: *milostenii.*

— Din slavonul mediobulgar **милостиниꙗ,** prin apropiere de cuvinte formate cu sufixul *-enie.*

MÍLOSTI subst. v. **miloste.**

MILOSTÍV, -Ă adj., s. f. (Astăzi rar) **I.** Adj. **1.** Plin de milă[1] **(I 1, 3)** faţă de necazurile sau nenorocirile altuia, milos **(I 1),** înţelegător, îngăduitor, iertător, blînd, bun, (învechit şi regional) milostivnic **(I 1).** *Ferice de cei m[i]lostivi că aceia miluiţi vor fi.* MOLITVENIC (sec. XVII), 307. *Doamnă ave de treabă, bună şi milostivă.* NECULCE, L. 283. *Milostivul căpitan îndată au poroncit ca să sloboadă un caic.* DRĂGHICI, R. 26/7. *Trifan... este foarte blînd şi milostiv ţăran.* DONICI, F. II, 7/19. *Zînă frumoasă şi milostivă, mă logodeşti cu norocul.* ALECSANDRI, T. I, 403. *Milostiv te crede lumea, dar nu eu, căci te ghicesc.* DAVILA, V. V. 178. *Cuconul Grigoriţă, cum îl ştiţi, drept*

şi milostiv şi bun. REBREANU, R. I, 239. *O zînă milostivă ţi-a făcut un pat de flori!* EFTIMIU, Î. 124. *Tata înalt, Ginerele turbat, Maica milostivă, Surioara albă* (Coşul, focul, cuptorul, pîinea). GOROVEI, C. 108. (Fig.) *Falnicile şi milostivele stele trimit raze de mîngîiere.* MARCOVICI, C. 35/9. *Blînd tainele vi le desface Din sînu-i milostiva glie.* GOGA, P. 9. ✧ (Învechit şi popular, urmat de determinări introduse prin prep. „pre", „către") *Iaste milostiv pre datornic.* VARLAAM, C. 212. *Carele nu e milostiv către dobitoacele sale, acela nu va fi milostiv nici către oameni.* ŢICHINDEAL, F. 119/18, cf. ISPIRESCU, L. 219. ✧ (În formule de adresare) *Înalt preasfinţite stăpîne, milostivule domn!* AR (1 829), 161[1]/10. *Să trăieşti, milostivă stăpînă, răspunse ciocoiul.* FILIMON, O. I, 139. *Nimic nu este mai bun pe lumea asta, milostive stăpîne, . . . ca judecata cea dreaptă a măriei tale.* ISPIRESCU, L. 178. ✧ (Substantivat) *Foicică de orez, Vezi tu, milostivo, vezi.* BIBICESCU, P. P. 22. ✦ Care exprimă, presupune milă[1] **(I 1, 3),** îndurare, iertare. *Să-l priimeşti cu ochi milostivi.* N. COSTIN, ap. GCR II, 10/32. *Cu lacrimi dăm supărare milostiv auzului înălţimei tale* (a. 1 819). URICARIUL, X, 202.

2. (În concepţii religioase, despre forţele divine) Care acordă omului bunăvoinţă şi ajutor, plin de har; milos **(I 3),** binevoitor, îndurător; (învechit şi regional) milostivnic **(I 1).** *M*[i]*l*[o]*stiv şi cruţătoriu e D*[o]*mnul.* PSALT. HUR. 97[v]/22. *Nu te mîhni, că milostiv iaste şi iubitoriu de oameni.* CORESI, EV. 5, cf. 19, 20, 22, id. PS. 318/2. *Rogăm multu milostiv Domnul* (cca 1 600). CUV. D. BĂTR. II, 216/2. *Eşti îndelung răbdătoriu şi mult milostiv, Doamne.* CHEIA, ÎN. 64[v]/27. *Mă rog ca unui domn milostiv.* ANTIM, P. XXIII. *Prin ea milostiv ceriul au voit a ne supune La isprăvi.* CONACHI, P. 282. *Poruncă dete ca . . . să se facă rugăciuni şi privegheri, ca să se îndure milostivul Dumnezeu a-i trimite un meşter bun.* ISPIRESCU, L. 295. *Milostive Dumnezeu, Nu mă bate aşa rău.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 430. ✧ (În limba veche, în construcţii cu dativul) *Tu, Doamne, dulce şi blîndu şi multu milostiv tuturoru ce cheamă-te.* PSALT. 177. *Doamne, milostiv fii mie, păcătosul.* CORESI, EV. 11, cf. 17. *Doamne, fii milostiv mie, păcătosului.* N. TEST. (1 648), 93[v]/10. ✦ (Substantivat, m.) Epitet dat lui Dumnezeu. *Pănă cînd, Milostive, ţ-ascundzi sfînta faţă?* DOSOFTEI, PS. 39/1. *S-a cam umplut lumea de rele . . . d-aia şi Milostivul nu mai face minuni.* DELAVRANCEA, S. 22.

II. Adj. Care ajută pe cineva cu pomană, care dă cuiva (din milă) bani, obiecte etc.; milos **(II 1),** darnic, (regional) milostivnic **(I 2).** *Bogaţii cei milostivi Şăd în pomi înfloriţi* (a. 1 784). GCR II, 143/34. *Numai am vrut să dovedesc lui Petre cît eşti tu de milostiv.* CREANGĂ, P. 300. *L-a crescut pe băiat lîngă el . . . îmbrăcîndu-l cu lucruri de căpătat . . . pe care i le aduceau oamenii milostivi.* PAS, Z. I, 198. ✧ (Substantivat) *D*[u]*mnezeu iubeaşte milosteniia, aşa dar şi pre milostiv.* MOLNAR, RET. 39/23. ✧ Fig. *Căci e ţeara milostivă.* ALECSANDRI, T. 106.

III. S. f. (Regional) **1.** (La pl., de obicei art.; în superstiţii, eufemistic) Iele. Cf. MARIAN, S. R. II, 226, CANDREA, F. 161, PAMFILE, DUŞM. 260, id. S. V. 22, MAT. FOLK. 1 553, ARH. FOLK. I, 207, CHEST. II 484/18, ALR II 4 232/762.

2. (Bot.) Veninariţă *(Gratiola officinalis). Iată mintă, săbiuţă . . . , milostivă.* NEGRUZZI, S. I, 97, cf. BARONZI, L. 138, BRANDZA, FL. 349, DAMÉ, T. 188, GRECESCU, FL. 434, PANŢU, PL.

— Pl.: *milostivi, -e.*

— Din slavonul **МИЛОСТИКЪ.**

MILOSTIVĂTÁTE s. f. v. **milostivitate.**

MILOSTIVÉNIE s. f. (Rar) Milă[1] **(I 4).** *Milostivenia cerească i se arăta de altminteri preotului în toate chipurile.* REBREANU, I. 291.

— **Milostiv** sau **milostivi** + suf. *-enie.*

MILOSTIVÉŞTE adv. (Învechit) Cu milă[1] **(I 1, 3),** cu îndurare, cu bunătate, cu îngăduinţă. Cf. LEX. MARS. 194. *De toată darea . . . milostiveşte am socotit să-i scutim.* ŞINCAI, HR. III, 82/22. *Derept aceea . . . milostiveşte şi cu deadinsul vă poruncim.* id. ib. 119/11, cf. II, 102/10.

— **Milostiv** + suf. *-eşte.*

MILOSTIVÍ vb. IV. (Astăzi rar)**1.** Refl. A fi cuprins de milă[1] **(I 1, 3),** a se arăta milostiv **(I 1),** bun, îngăduitor (faţă de cineva); a se îndura, (învechit) a se milosîrdi **(1),** a se milui **(1),** a se milcui **(1),** (învechit, rar) a se milostivnici. *S-au milostivit şi i-au iertat.* URECHE, LET. I, 164/10. *Să va milostivi şi giudeţul văzînd sărăciia şi nevoia ei.* PRAV. 177. *Vreun om strein milostivindu-să îl va lua în purtarea sa de grijă.* PRAVILA (1 814), 152/22. *Milostiviţivă, oameni buni, şi ne mîntuiţi.* DRĂGHICI, R. 25/10, cf. NEGRUZZI, S. I, 93. *Oşteanul se milostivi de dînsa ş-o învoi să iasă în lumina lunii.* SADOVEANU, O. VII, 331, cf. X, 363. *Ca să se milostivească şi roaba să-i dăruiască.* TEODORESCU, P. P. 117. ✧ (Învechit, în formule de adresare reverenţioase) *Măriia ta încă te-ai m*[i]*lostivit de ne-ai adus meşteri streini.* N. TEST. (1 648), ap. GCR I, 125/5. *Mă îndeletnicesc cu umilita mea slujbuliţă . . . ce te-ai milostivit a-mi da.* FILIMON, O. I, 101. ✧ Tranz. fact. (Învechit şi popular) *Chinurile ce am tras mă milostivesc spre ale tale.* NEGRUZZI, S. III, 387. *Pe urmă milostivit, De Dumnezeu potolit . . . Slobozenie că-i da.* TEODORESCU, P. P. 547. ✦ (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „la" sau, învechit, de determinări în dativ) A se înduioşa; a se îndupleca, a ceda (la rugămintea cuiva). *Se milostivi rugăciuneei datornicului.* CORESI, EV. 283. *Darie . . . milostivindu-să la cearerea împă-*

raţilor, strînsă oaste mare. ALEXANDRIA, 3/9. *Babele s-au milostivit şi i-au dat pace de la o vreme.* SBIERA, P. 290.

2. R e f l. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau, învechit şi popular, „cu", învechit, „asupra", „spre", „pre"; în concepţii religioase, despre forţele divine) A fi cuprins de milă[1] **(I 4),** a se arăta milostiv **(I 2),** binevoitor, îndurător, (învechit) a se milosîrdi **(2),** (învechit, rar) a se milosîrdui. *Milostiveşte-te de noi.* CORESI, EV. 76. *Te milostiveaşte de mă izbăveaşte.* DOSOFTEI, PS. 23/5. *Să te milostiveşti asupra lor.* ANTIM, P. 36. *Spre robii tăi te milostiveaşte.* MINEIUL (1 776), 195r2/3, cf. MARCOVICI, C. 9/15. *Dumnezeu se va milostivi cu ţeara Franciei şi o va ajuta.* ODOBESCU, S. I, 10. *Se ruga lui D-zeu să se milostivească cu ea şi să-i dăruiască un copil.* ŞEZ. II, 200. ✧ F i g. *Să nu se m*[i]*l*[o]*stivească ochiul tău pre el.* BIBLIA (1 688), 136[1]/49.

3. T r a n z. (Învechit, neobişnuit) A ruga cu căldură, cu stăruinţă; a implora. *Tatăl featii . . . pre sv*[î]*ntul Ioan milostiviia pentru cucoana sa să o scoată de la moarte.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 6r/35.

4. R e f l. (Învechit, rar) A se umili. *Ce grăiţi în înremile voastre la straturele voastre milostiviţi-vă* (s ă v ă u m i l i ţ i D). PSALT. 5.

— Prez. ind.: *milostivesc.*

— V. **milostiv.**

MILOSTIVICIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Care exprimă milă[1] **(I 4),** plin de milă; milos, milostiv. *Milostivicioase cuvinte grăind.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 40r/20.

— Pl.: *milostivicioşi, -oase.*

— **Milostiv** + suf. *-icios.*

MILOSTIVÍE s. f. (Învechit, rar) Milă[1] **(I 4).** *Bună milostiviia a arăta şi a vărsa.* CORESI, EV. 457.

— **Milostiv** + suf. *-ie.*

MILOSTIVÍRE s. f. (Astăzi rar) Acţiunea de a se m i l o s t i v i şi rezultatul ei.

1. Milă[1] **(I 1, 3),** compătimire, îngăduinţă, indulgenţă. *Nu să ţînu în samă pravila cea de milostivire, pentru să cearte mai puţin pre fecior.* PRAV. 296. *Tăia turcii fără milostivire, după datoria războiului.* VĂCĂRESCUL, IST. 258. *Cu a lui milostivire . . . să arătă om ca noi.* VARLAAM-IOASAF, 6r/27. *Nu sînt vrednic a milostivirei şi a dragostei tale.* MARCOVICI, D. 4/12. *Jalnicile tînguiri . . . ar fi adus pre milostivire şi pe cele mai nesîmţitoare pietre.* DRĂGHICI, R. 33/17. *Oh! cum ne mărită fără milostivire!* NEGRUZZI, S. III, 438. *Eu cunosc bine pe domnul meu şi ştiu care va fi milostivirea lui.* SADOVEANU, Z. C. 165. *Răspunsul . . . nu lăsa domnului şi divanului decît speranţa în milostivirea Porţii şi asigurarea unui azil.* OŢETEA, T. V. 187. ✧ (Învechit, urmat de un adj. pos., în formule de adresare folosite faţă de o persoană de rang înalt) *Mă voi supune în tăcere la orice va găsi cu cale milostivirea ta.* FILIMON, O. I, 133.

2. Milă[1] **(I 4),** graţie divină, har dumnezeiesc. *Mulţămim milostivirei tale.* VARLAAM, C. 146. *Să cer de la milostivirea d*[u]*mnezăiască iertare* (a. 1 750). GCR II, 47/37. *Rugîndu-ne pentru dînsul către ceriu ca să-i arăte milostivire.* DRĂGHICI, R. 18/3. *Milostivirea cerească care vine în ajutorul celor nenorociţi.* NEGRUZZI, S. III, 207.

3. Binefacere care se face cuiva, ajutor, pomană care se dă cuiva; (concretizat) ceea ce se dă de pomană; milă[1] **(II 1),** (învechit şi popular) milostenie **(II 1).** *Te rog să faci o milostivire şi să-mi ierţi feciorul să nu meargă la oaste.* RETEGANUL, P. III, 7. *Milostivirea către săraci, doctor de săraci.* ZANNE, P. VIII, 325.

4. Însuşirea de a fi milostiv **(II);** dărnicie, generozitate. *Iliiaş Alexandru Vodă era . . . om bun şi prea milostiv, cît nu iaste lesne a scrie milostivirea lui.* N. COSTIN, LET. II, 7/11. *Vestit prin meleagurile aceste pentru bunătatea lui cea nepomenită şi milostivirea lui cea neauzită.* CREANGĂ, P. 250.

— Pl.: *milostiviri.*

— V. **milostivi.**

MILOSTIVITĂTE s. f. (Învechit, rar) Milă[1] **(I 4).** *Pomeneaşte meserearea ta* (m ă n g ă e t u r i l e t a l e H, *milostivităţile* t a l e D). PSALT. 41. *Dereptu mila* (m i l o s t e e i C, *milostivătăţi* D) *înremiei Dumnedzeului nostru.* ib. 335.

— Pl.: *milostivităţi.* — Şi: **milostivătáte.**

— **Milostiv** + suf. *-itate.*

MILOSTÍVNIC, -Ă adj., s. f. pl. **I.** Adj. **1.** (Învechit şi regional) Milostiv **(I).** *Domnul Dumnezeu iaste milostivnic.* CORESI, L. 399/6. *Din cartea cea mică Cetia Sîntă-Măria cea milostivnică.* PAMFILE, S. T. 15. ✦ (Despre acţiuni, atitudini etc.) Care arată milă[1] **(I 1, 3),** care este făcut cu milă. *Prin milostivnică îndurare au fost dăruită spre răsuflarea locuitorilor* (a. 1 814). URICARIUL, I, 35. *Această milostivnică hotărîre* (a. 1 817). ap. TDRG.

2. (Regional) Milostiv **(II).** (Substantivat) *Milostivnicul vădanilor, orfanilor şi a săracilor.* ŞEZ. V, 78.

II. S. f. pl. (Ban., Olt.; în superstiţii, eufemistic) Iele. Cf. CANDREA, F. 323, ARH. FOLK. III, 151. *Milostivnice sînt nişte fiinţe curate cari fac bine, dacă află bine, iar dacă află rău, necurăţenie, ele strică.* CHEST. V 180/37.

— Pl.: *milostivnici, -ce.*

— Din slavonul **милостивникъ,** bg. **милостивникъ.**

MILOSTIVNICÍ vb. IV. Tranz. şi refl. A da cuiva ajutor, a fi milostiv **(II)** cu cineva. *Pre cine mă eu milostivnicesc, elu e milostivnicit de mine.* CORESI, L. 251/3.
— Prez. ind.: *milostivnicesc.*
— V. **milostivnic.**

MILOSTIVNICÍE s. f. (Învechit) **1.** Milă[1] **(I 1).** *Că partea m[i]l[o]stivniciei face acela cine să m[i]l[o]stiveaşte pre bolnavi* (a. 1 683). CCR 122/28. **2.** Milă[1] **(I 4).** *Cu milostivnicie şi cu dragoste părintele priimi-va noi.* CORESI, EV. 33, cf. 53, 226, 231. *Eu vă dau a şti, fraţi dragi, milostivniciia Domnului.* id. L. 365/22. *Care înţelepciune iaste de sus întăi-i curată după aceaia-i împăcătoare ...şi plină de m[i]l[o]stivnicie.* N. TEST. (1 648), 178v/16.
— **Milostivnic** + suf. *-ie.*

MILOSTIVNICÎT, -Ă adj. (Învechit, rar) Care exprimă milă[1] **(I 4),** care izvorăşte din milă. *Domnului fie mulţemită pentru cel milostivnicit dar.* CORESI, L. 373/3.
— Pl.: *milostivniciţi, -te.*
— V. **milostivnici.**

MILOSTIVNICIÚNE s. f. (Învechit, rar) Prinos, ofrandă. *Milostivniciuni de rugă pentru cei ţinuţi în iad ai spodobit.* DOSOFTEI, PS. 509/18.
— Pl.: *milostivniciuni.*
— **Milostivnic** + suf. *-ciune.*

MILOSTIVÓS, -OÁSĂ adj. (Neobişnuit) Care provoacă milă[1] **(I 1).** Cf. PONTBRIANT, D.
— Pl.: *milostivoşi, -oase.*
— **Milostiv** + suf. *-os.*

MILÓT subst. (Bot.; regional) Sovîrf *(Origanum vulgare).* Cf. BRANDZA, FL. 385, GRECESCU, FL. 459, PANŢU, PL.
— Cf. germ. Melote.

MILOTÁ s. f. v. **malotea.**

MILOTÁRIU subst. (Învechit, rar) Cojoc. *Mi-am luat milotariul în spate.* DOSOFTEI, ap. TDRG.
— Pl.: ?
— Din v. sl. **млотарь**, gr. **μηλωτάριον.**

MILOTEĂ s. f. v. **malotea.**

MILÚCĂ s. f. (În poezia populară) Diminutiv al lui milă[1] **(I 3).** *Toţi copiii-s cu mămucă Numai noi făr-de milucă.* MARIAN, Î. 517.
— **Milă**[1] + suf. *-ucă.*

MILUÍ vb. IV. Tranz. **I. 1.** (Mai ales în limbajul bisericesc, de obicei în invocări către Dumnezeu) A-i fi milă[1] **(I 1, 3, 4)** de cineva (şi a-i veni în ajutor), a se arăta milostiv **(I);** a ajuta pe cineva (din milă[1] **I 1, 3, 4).** V. milostivi **(1, 2).** *Luminreadză faţa ta pre noi şi ne miluiaşte.* PSALT. HUR. 54v/17, cf. 4r/12. *E acmu miluiţi fură* (aţ dobîndit milă N. TEST. 1 648). COD. VOR. 148/5. *Miluiaşte* (cruţa-va C[2], cruţa H, fi-i-va milă de D) *mişelul şi measerul.* PSALT. 141, cf. 50, 212, 271. *Miluiaşte-mă, Doamne... că fata me rău se draceşte.* TETRAEV. (1 574), 226. *Miluiaşte toţi carei fac voia lui.* CORESI, EV. 180, cf. 281. *Miluiaşte-ne, Doamne, după mare milostea ta* (cca 1 600). CUV. D. BĂTR. II, 215/11. *Miluiaşte-mă pre mine, părinte Avraame, şi trimite pre Lazar.* CHEIA ÎN. 37v/23. *Te-ndură şi miluiaşte Pre mişel ce te doreaşte.* DOSOFTEI, PS. 18/5, cf. BIBLIA (1 688), 371[1]/45. *Apostoli, mucinici,... miluiţi-mă* (a. 1 710). GCR I, 363/15. *Eu fără de răutate m-am purtat, iar tu, Doamne, miluieşte-mă.* ANTIM, P. XXIV. *Miluiaşte-ne... D[u]mnezeule.* MINEIUL (1 776), 156r[2]/21. *Pre tată-tău şi pre mumă-ta să-i cinsteşti şi să-i miluieşti* (a. 1 784). GCR II, 135/11. *Doamne! miluieşte şi iartă pe păcătoasa Calipso!* NEGRUZZI, S. I, 220. *Se cade... să fie iertată şi miluită şi prostimea.* SADOVEANU, O. V, 693. *Că noi cît om mai trăi, Nime nu ne-a milui... Că la nime n-avem milă.* MARIAN, Î. 511. *Toată lumea-aş milui, Jale-n lume n-ar mai fi.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 92. *Dumnezeu să te miluiască, muiere bună.* MERA, L. B. 16. ✧ Absol. *Un stăpîn şi părinte ceartă, dar şi miluieşte.* NEGRUZZI, S. II, 11. ✦ (Popular) A solicita mila[1] **(I 1, 4)** cuiva, a cere ajutor, îndurare; a implora. *Fata-n-gălbinea Tot mai tare; ea strîngea Tot mai tare Pumnii săi; mă-sa-n rugare Pe toţi sfinţii miluia.* COŞBUC, P. II, 214. ✧ Refl. *M-am miluit şi m-am rugat Dă chiabur şi dă bogat.* GRAIUL, I, 177.

2. (Regional) A mîngîia pe obraz; a dezmierda. Cf. ALRM I/II h 316, 318. ✦ (Ironic) A bate, a lovi. *Unii alunecă, grătarele sar departe pe sub garduri, ei le apucă repede, înainte de a-i vedea boierul şi a-i milui cu ciubucul peste umeri.* CAMILAR, C. P. 120. ✦ Refl. (Prin Ban. şi sudul Transilv.; despre cîini) A se gudura. ALR I 1 153/40, 131.

3. (Învechit) A cruţa (de pedeapsă), a absolvi. *Nu milui* (cruţa H, D) *toţi ce facu fără-leage.* PSALT. 112. *Giudecaşi să fie miluiţi ceia carii te bat.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 69r/26. *Pre carii oblicie că-s închişi, trimite de-i scote şi-i miluie.* NECULCE, L. 257.

4. (Învechit) A scăpa de ceva; a salva. *Şi-i milui de acel chin ce se chinuiia de tot.* CORESI, EV. 424. *Zise* [orbul]... *miluiaşte-mă.* VARLAAM, C. 338. ✦ Spec. (În credinţe bisericeşti) A salva sufletul cuiva, a mîntui. *Pre unii miluiţi cu certarea, iar pre alţii cu frică-i mîntuiţi* (a. 1 618). GCR I, 50/18. ✧ Refl. pas. *Lumea s-au miluit... cu răstignirea ta.*

MINEIUL (1 776), 199v1/34. *Fericiți cei milostivi, că aceia se vor milui* (a. 1 894). ap. TDRG.

II. (Numele obiectului dăruit se introduce prin prep. „cu") **1.** A da cuiva de pomană; p. gener. a ajuta (cu bani, mîncare etc.) *Au doară ai miluit vrun serac* (cca 1 550). CUV. D. BĂTR. II, 453. *Nu fie lui agiutoriu, nece fie cire va milui săracii lui.* PSALT. 236. *N-au miluit carei le cerea.* CORESI, EV. 42, cf. 46, NECULCE, L. 11, GCR II, 94/28. *Carele mai nainte gonea săracii, acuma îi miluiaşte.* MAIOR, P. 41/18. [Zeii poruncesc] *a milui şi mîngîia pre cei săraci.* BELDIMAN, N. P. II, 115. *Pomeni... va da, Miluind săraci din satu-i.* PANN, P. V. I, 75/2, cf. NEGRUZZI, S. III, 209. *Ia, mai bine miluieşte baba cu ceva.* CREANGĂ, P. 189, cf. 300. *Nu numai că n-a miluit în viaţa lui pe nimeni, dar el lua... şi bucăţica de pîine din gura orfanului.* VLAHUŢĂ, O. A. 215. *Intră prin curţile oamenilor... „Miluiţi-mă şi pe mine!"* DELAVRANCEA, O. II, 280. *Am fost astfel cel dintîi miluit cu o strachină de mîncare.* BRĂESCU, A. 90. *Îi miluie fiecare cu ce-l lasă inima.* STANCU, D. 316. *Oameni buni, mă tînguiţi, Oameni buni, mă miluiţi!* ALECSANDRI, P. P. 386. *Să vii şi la pragul meu, Să te miluiesc şi eu.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 261. *Îi miluia cîte o vecină bună cu cîte ceva.* RETEGANUL, P. I, 42, cf. II, 9. *Să te miluim cu ceva, C-o cojiţă de mălai.* HODOŞ, P. P. 128. *Ajutaţi şi miluiţi pă... săraci.* ALR II 3 458/250. *Precum te miluieşte altul, miluieşte şi tu pe altul.* ZANNE, P. VIII, 325. (Fig.) *Miluindu-şi prietenul cu aforisme asupra vieţii.* C. PETRESCU, A. R. 28. *Sînt miluiţi totdeauna cu o vorbă bună.* PAS, Z. I, 51. *Te miluia doar cu o predică.* T. POPOVICI, SE. 129. ✧ Absol. *Dereptul miluiaşte şi dă.* PSALT. 69. *Tot omul ce va avea mult şi nu va milui răpitoriu iaste.* CORESI, EV. 42. *Cel ce miluieşte în veci să pomeneşte.* ZANNE, P. VIII, 326. ✧ Refl. pas. *Cerşetorii să miluiesc, Iar hoţii se pedepsesc.* PANN, P. V. II, 29/27. ✦ (Popular) A da de mîncare, a hrăni; p. ext. a îngriji. *Stăpînului său foarte-i plăcea un căţăluş micuţ, şi-l miluia.* ŢICHINDEAL, F. 104/6. *De mic m-au crescut, şi m-au miluit.* ALEXANDRIA, 67/17, cf. ROMÂNUL GLUMEŢ, 29. *Miluieşte cîinii pînă ieşi din sat.* Cf. ZANNE, P. I, 371.

2. (Învechit) A face stăpîn peste ceva, a înzestra cu ceva, a face o danie; a dărui. *Am miluit boiarinul domniei meale Preda Ţinţereanul cu satul Borăştii* (a. 1 602). CUV. D. BĂTR. I, 113/3. *I-au miluit Trifan postelnicul cu acel sat* (a. 1 620). ap. TDRG. *Şi m*[i]*lui împăratul mănîstirea cu milă mare.* FL. D. (1 680), 43r/2. *Pătru Vodă... mînăstirile miluia şi întăriia.* N. COSTIN, L. 562. *Iar boierii aceie pre urmă au venit la Petreburcu... Şi i-au miluit şi le-au dat sate, să trăiască acolo.* NECULCE, L. 234. *Titlul lui de nobleţă este talentul, nu rangul de boierie cu care l-a miluit domnia.* SADOVEANU, E. 70.

— Prez. ind.: *miluiesc* şi (învechit şi regional) *mílui.*

— Din v. sl. МИЛОВАТИ, (I 2) din scr. **milovati.**

MILUIÁLĂ s. f. (Neobişnuit) Miluire. Cf. DDRF.

— **Milui** + suf. *-eală.*

MILUÍRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a milui şi rezultatul ei.

1. Cf. milui **(I 1).** *După multă miluirea ta* (milostivătăţîlor tale D, eftiniilor tale c2, măngăeturilo[r] tale H) *caută spre mere.* PSALT. 133, cf. 227, 240. *Bucuru-me şi veselescu-me de meserearea ta* (milă C, D, milostea H, *miluirile* tale c2). ib. 52. *Cătră păcătoşi cu miluire şi bună milosîrdenie.* CORESI, EV. 23. *Cu folos tocmit-au toate... după mila şi miluirea bunătăţiei lui.* id. ib. 92, cf. 87, 490. ✧ Fig. *Sălaşul lui copleşit de bezne şi numai cu arara miluire a pîlpîirilor de opaiţ.* V. ROM. februarie 1 954, 7.

2. Cf. milui **(II 1).** *Să apucăm înainte faţa judecătoriului... cu miluire cătră săraci.* CORESI, EV. 539, cf. COSTINESCU, DDRF. ✦ Dărnicie, generozitate. *Mintea ce drept zestre ceriul ne-au dat-o cu miluire.* CONACHI, P. 279.

3. Cf. milui **(II 2).** *Poftim nu numai să nu strămute această cuprindere de miluire, ce mai vîrtos să întărească şi să adaogă cele după cuviinţă* (a. 1 814). URICARIUL, III, 48. *Darurile şi miluirile rînduite prin voinţa ctitorilor.* ODOBESCU, S. II, 20. *Tîrgurile ce sînt date miluire la alte mînăstiri.* N. A. BOGDAN, C. M. 67, cf. 66.

— Pl.: *miluiri.*

— V. **milui.**

MILUÍTELE s. f. pl. art. (Ban.; în superstiţii, eufemistic) Iele. *Pre acesta l-a purtat zinele (miluitele) cu ele prin văzduh, să le cînte.* LIUBA-IANA, M. 63, cf. CANDREA, F. 158. *Pe sub straşina caselor umblă noaptea miluitele.* CHEST. II 247/9.

— V. **milui.**

MILUITÓR, -OÁRE adj. (Învechit) **1.** Milos **(I 1).** *Fraţii iubitori, miluitori* (milostivi N. TEST. 1 648, BIBLIA 1 688). COD. VOR. 154/4.

2. Milos **(I 3).** *Eftin şi miluitoriu Domnul.* PSALT. 239. *Cela ce mai vîrtos iaste miluitoriu şi vindecătoriu.* CORESI, EV. 20. ✦ (Substantivat) Mîntuitor. *Venirea acestui împărat ce iaste miluitoriul... nostru.* VARLAAM, C. 71, cf. 59.

3. Milos **(II).** *Să fiţi dăruitori şi miluitori cătră săraci* (a. 1 642). GCR I, 96/33, cf. 84/27, ANON. CAR. *Prin ajutorinţa unei mîni miluitoare.* CONACHI, P. 293. ✧ (Substantivat) *Cu mutarea sa d-aici* [săracii] *pierdură pe miluitorul.* GORJAN, H. IV, 236/9. ✦ *Casă miluitoare* v. casă.

— Pl.: *miluitori, -oare.* — Şi: **miluitóriu, -oáre** adj.
— **Milui** + suf. *-tor.*

MILUITÓRIU, -OÁRE adj. v. **miluitor.**

MILUSÎRDÍ vb. IV v. **milosîrdi.**

MILÚŢĂ[1] s. f. (În poezia populară) Diminutiv al lui m i l ă[1] **(I 3)**; blîndeţe, bunătate, afecţiune; p. e x t. persoană care întruchipează aceste însuşiri. *Miluţa noastră cea dulce Cat cu ochii cum se duce.* MARIAN, Î. 280, cf. 121. *Şi miluţa de la mamă Strutuşor dulce de poamă.* id. NU. 286, cf. ŢIPLEA, P. P. 112. *Draga noastră măiculiţă, Iubita noastră miluţă.* PAMFILE, S. T. 174. *Cine n-are mămucuţă, Nu mai ştie ce-i miluţă.* ŞEZ. XIX, 116.
— **Milă**[1] + suf. *-uţă.*

MILÚŢĂ[2] s. f. v. **mieluţ.**

MIM s. n., s. m. **1.** S. n. Gen de comedie (la greci şi la romani) în care actorii prezentau acţiunea mai ales prin gesturi. *Mimuri ce să dzîce îngînăciuni de şeganii.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 103[v]/8.
2. S. m. Actor care juca în mimuri **(1)**; (astăzi) actor de pantomimă. *Au apărut, colindînd toate drumurile, păpuşarii . . . , clovnii, mimii şi alte zeci de variante ale aceluiaşi gen actoricesc: actorul de estradă.* CONTEMP. 1 949, nr. 126, 11/1, cf. nr. 120, 5/1. ✦ (Rar) Actor care însoţeşte în mod adecvat cuvintele cu gesturi expresive. *Actorii cei mari nu sînt niciodată mari gesticulatori, ci mimi desăvîrşiţi.* GTN (1 836), 50[2]/20.
— Pl.: **(1)** *mimuri* şi (rar) *mime* (PONTBRIANT, D.), **(2)** *mimi.*
— Din fr. **mime.**—La Dosoftei, din ngr. **μῖμος.**

MIMÁ vb. I. T r a n z. **1.** A exprima idei şi sentimente fără cuvinte, numai prin gesturi sau prin mimică. *Acest destoinic profesor a mimat (rostit prin semne) un cuvînt foarte elocvent.* CR (1 836), 28[1]/1. *Femeile . . . aprobă cu întrebări mirate, respectuos mimate, savanta expunere.* CAMIL PETRESCU, T. II, 90, cf. 31. *Trebuie să adaog că nu mă pot apropia nici pe departe de povestirea lui colorată, gesticulată şi mimată.* SADOVEANU, O. IX, 460.
2. A imita (gesturi, atitudini etc.). *C-o uşurinţă uimitoare ştia să mimeze gesturile.* BART, E. 40. *Într-o ambianţă de elită, copilul mimează inconştient atitudini şi gesturi inteligente.* RALEA, S. T. II, 292, cf. 127. ✦ A da, în mod intenţionat, o impresie falsă prin gesturi, atitudini etc.; a simula. *Avea un rîs fals, nechezător, care mima veselia atît de grosolan, încît Andrei abia se stăpînea să nu-i trîntească un pumn în obraz.* T. POPOVICI, S. 12, cf. 66, v. ROM. septembrie 1 955, 61.
— Prez. ind.: *mimez.*
— Din fr. **mimer.**

MIMÁRE s. f. Acţiunea de a m i m a.
1. Exprimare a ideilor şi a sentimentelor fără cuvinte, numai prin gesturi sau prin mimică. Cf. PONTBRIANT, D., DM.
2. Imitare; simulare. *A scoate efecte stranii din mimarea unui . . . exces de naivitate.* CONTEMP. 1 949, nr. 164, 4/1.
— V. **mima.**

MIMERÎ vb. IV v. **nimeri.**

MIMETÍSM s. n. Însuşire a unor animale de a avea ori de a lua culoarea sau forma unor obiecte din mediul înconjurător (pentru a se confunda cu acestea şi a nu fi recunoscute de duşmani). *Mimetismul se observă . . . la unii şerpi neveninoşi.* DER. ✧ F i g. *Imităm, printr-un fel de mimetism moral, expresia afectivă a altor persoane.* RALEA, S. T. II, 150, cf. CONTEMP. 1 954, nr. 430, 2/1.
— Din fr. **mimétisme.**

MIMETIZÁ vb. I. T r a n z. (Neobişnuit) A imita. *Un adolescent aproape de 17 ani, mimetiza, fizic şi vestimentar, pe tovarăşul său.* CĂLINESCU, N. 8.
— Prez. ind.: *mimetizez.*
— **Mimet[ism]** + suf. *-iza.*

MÍMIC, -Ă adj., subst. **1.** Adj. Care ţine de exprimarea sentimentelor şi a ideilor prin gesturi şi prin expresia feţei; care se referă la mim **(2)**, de mim. Cf. HELIADE, O. II, 368. *Scenă mimică.* ŞĂINEANU, D. U.
2. S. f. Mişcări ale muşchilor feţei (involuntare sau voite), adesea însoţite de gesturi, care exprimă sentimente sau idei şi care pot întovărăşi limbajul oral. *Prin mimică, adecă semne . . . învaţă dintîi numirea tuturor lucrurilor.* AR (1 830), 375[1]/34. *Se face a nu înţălege mimica (vorba muţilor).* FL (1 838), 16[1]/24. *Jucau un fel de horă . . . cu o mimică foarte vioaie.* CONTEMPORANUL, IV, 140. *Richard în timpul mimicei lui Danton, mai aşteaptă încă, nehotărît, la ghişeu.* CAMIL PETRESCU, T. II, 616, cf. id. O. III, 89. *Toate aceste exerciţii de mimică în faţa oglinzii . . . ar fi surprins poate un martor indiscret.* C. PETRESCU, C. V. 168. *Vorbitorului la telefon îi lipsesc cele două mijloace importante, gestul şi mimica, prin care întregim expresivitatea celor comunicate prin grai viu.* PUŞCARIUL, L. R. I, 57. *L-am priceput Doar după mimică şi gest.* V. ROM. octombrie 1 954, 158. *Mimica emoţiilor.* RALEA, S. T. II, 17. *Unii filozofi şi lingvişti din secolul trecut şi chiar din zilele noastre aduc în discuţie rolul mimicii şi al pantomimei în apariţia*

limbajului. GRAUR, I. L. 33. ✦ Arta de a exprima gîndirea (pe scenă) prin jocul fizionomiei (şi prin gesturi). V. p a n t o m i m ă. *Impresarii noştri se făcură profesori de declamaţie şi de mimică.* NEGRUZZI, S. I, 343.

3. S. m. (Rar) Mim **(2)**. Cf. COSTINESCU.

— Pl.: *mimici, -ce.*

— Din fr. **mimique,** lat. **mimicus.**

MIMILÍGI s. f. pl. (Regional) Bomboane (Şura Mare-Sibiu). VICIU, S. GL.

— Etimologia necunoscută.

MIMILINGÍU s. m. v. **mamelegiu.**

MIMODRAMÁTIC, -Ă adj. (Neobişnuit; despre artişti) Care mimează rolurile. *Avem noi oare un corp de balet mimodramatic sau nu?* FILIMON, O. II, 283.

— Pl.: *mimodramatici, -ce.*

— **Mim[o]** + **dramatic.**

MIMÓZA s. f. invar. v. **mimoză.**

MIMÓZĂ s. f. Numele mai multor specii de plante erbacee exotice din familia leguminoaselor, cu inflorescenţă bogată în flori mici şi dese, de culoare roz sau albă *(Mimosa);* s p e c. (şi în sintagmele *mimoză senzitivă* sau, rar, *mimoză simţitoare)* senzitivă *(Mimosa pudica);* p. r e s t r. floarea acestor plante. Cf. MUREŞANU, P. 152/11. *Ţară-n care Mimoza simţitoare ori lotusu-azuriu Sînt serbede vedenii închise-ntr-un sicriu.* MACEDONSKI, O. I, 224. *Un potir de-argint, mai multe vase vechi de Saxa pline Cu mimoza.* MINULESCU, V. 89. *Aşa cum eşti tu, delicată ca o mimoză, întotdeauna trebuie să fi avut nevoie de un apărător.* CAMIL PETRESCU, T. II, 22, cf. 112.

— Pl.: *mimoze.* — Şi: **mimóza** s. f. invar.

— Din fr. **mimosa,** lat. **mimosa.**

MINĂ vb. I. T r a n z. **1.** (Despre ape; cu privire la terenuri) A săpa (încetul cu încetul); a roade, a mînca. Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W. *Cîţiva porumbi lingavi ascundeau pe linia ulucilor . . . surpături minate de lături.* KLOPŞTOCK, F. 114. ✦ F i g. A distruge pe încetul şi în ascuns; a slăbi, a ruina. V. s u b m i n a. *Racoviţă cade, minat de „neprieteni", ca şi altă dată Constantin Duca.* IORGA, L. I, 119. *Începură a mina moravurile . . . poporului.* HOGAŞ, DR. II, 167. *Paloarea, mutismul mineză-al meu piept.* BACOVIA, O. 48. *Minată de viciile ei interne.* OŢETEA, R. 323. *Trişti olandezi de spleen minaţi.* BOUREANU, Ş. P. 16. *Lupta plină de grele sacrificii a acestor popoare mineză temeliile imperialismului.* CONTEMP. 1 949, nr. 156, 10/2.

2. A pune mine[1] **(3),** a aşeza explozibile, pentru a face să sară în aer. *Temeliile lor sînt minate cu praf, ş-o singură scînteie vă poate nimici într-o clipă.* ALECSANDRI, T. 1 512. *Un pod, despre care ştim că e minat.* CAMIL PETRESCU, U. N. 265.

— Prez. ind.: *minez.*

— Din fr. **miner.**

MINÁJ s. n. v. **menajă.**

MINÁJĂ s. f. v. **menajă.**

MINÁJIE s. f. v. **menajă.**

MINÁR s. m. (În dicţionarele din secolul trecut) Miner[1] **(1).** Cf. NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D., ALEXI, W.

— Pl.: *minari.*

— **Mină**[1] + suf. *-ar.*

MINÁRE[1] s. f. Acţiunea de a m i n a. Cf. PONTBRIANT, D., LM.

— V. **mina.**

MINARÉ[2] s. f. v. **minarea.**

MINAREÁ s. f. (Învechit) Minaret. *Au zidit un mecet foarte mare şi frumos cu patru minareale* (cca 1 650). GCR I, 149/23, cf. MAG. IST. I, 248/15. *O minare a unii geamii* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 286/4, cf. VĂCĂRESCUL, IST. 248. *Un şeic . . . a ucis de curînd doi preoţi greci, slobozind cu puşca asupra lor din vîrful unei minarele.* GT (1 839), 110[1]/29. *Se zăreşte minareaua de costor cu-aur suflată.* NEGRUZZI, S. II, 131. *În faţa acestei biserici sînt două cupole în formă de minarele.* FILIMON, O. II, 72. *De mult imamul din minare cîntase.* ALECSANDRI, P. I, 238. *Cetăţi cu mii de minarele.* ODOBESCU, S. III, 14. *Medeanuri goale, minarele subţiri . . . toate erau pentru franţuz de un interes necontenit împrospătat.* SADOVEANU, Z. C. 269, cf. id. O. XIII, 868.

— Pl.: *minarele.* — Şi: **minaré** s. f.

— Din tc. **minare.**

MINARÉT s. n. Turnul înalt al geamiilor (din vîrful căruia hogea cheamă pe credincioşi la rugăciune); (învechit) minarea. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W. *S-arată-n galbenul ce scade Topindu-şi faţa în azur O minaretă cu arcade.* MACEDONSKI, O. I, 55. *Departe înainte se văd, între cer şi apă, minaretele din Rusciuc.* VLAHUŢĂ, ap. CADE. *Oamenii lui Ibraim . . . scot* [caicul] *la larg, în splendoarea albastră — cu minarete rigide, în cer, cu minarete tremurătoare, în apă — a Cornului de Aur.* GALACTION, O. A. I, 403. *Acolo jos, peste cununa Întunecatului boschet, Sclipeşte-n aer semiluna Din vîrful unui minaret.* TOPÎRCEANU, P. 134. *Într-o clipă întrevăzu oraşul cu palmieri, clădirile albe şi cubice, minaretele, moscheele, deşertul.* C. PETRESCU, A. 281. *Ruine de arhitecturi romane,*

alături de minarete ridicate de sultani. BRĂESCU, A. 217. *Tainice moschei, Pe soarele din apă plimbîndu-şi minaretele.* LESNEA, A. 56. *În acea coplesitoare amiază pontică totul încremenise . . . începînd cu gîturile de girafă ale minaretelor.* TEODOREANU, M. U. 95. *Deasupra Cornului de Aur, cununa Stambulului se desfăşura cu minaretele-i subţiri.* SADOVEANU, O. X, 293, cf. BART, S. M. 47. *Atît de multe sînt . . . turlele albe şi ascuţite ca nişte săgeţi cu inele ale minaretelor, încît călătorii sînt vrăjiţi.* CAMIL PETRESCU, O. III, 102.

— Pl.: *minarete.* — Şi: (neobişnuit) **minarétă** s. f.

— Din fr. **minaret,** germ. **Minarett.**

MINARÉTĂ s. f. v. **minaret.**

MINÁŞ s. n. v. **imaş.**

MINÁT, -Ă adj. (Despre terenuri, construcţii etc.) În care sau sub care s-au pus mine[1] **(3).** Cf. DL.

— Pl.: *minaţi, -te.*

— V. **mina.**

MINATÉRCĂ s. f. v. **mînătarcă.**

MINAVÉT s. n. **1.** Flaşnetă de dimensiuni reduse. *Numai coconu Guliţă şi neamţul cu minavetul lipseau.* FILIMON, O. II, 19. *Am să-i cînt toată ziua din minavet.* ALECSANDRI, T. 424, cf. id. T. I, 116. *Nu te poţi arăta la o fereastră fără să nu înceapă să-ţi urle un minavet.* GHICA, S. 592. *Are două pisici foarte bine educate: una învîrteşte la o minavetă mică ce cîntă mazurca, şi cealaltă joacă.* CARAGIALE, O. III, 196. *Minaveta a dat glas, slobozind un cîntec.* TEODOREANU, M. U. 221.

2. (Învechit, rar) Menuet. Cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Pl.: *minavete.* — Şi: **minavétă,** (învechit, rar) **mînavétă** (BARCIANU) s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. m e n u e t. — **Mînavetă**: prin apropiere de *mînă.*

MINAVÉTĂ s. f. v. **minavet.**

MÎNĂ[1] s. f. **1.** (Adesea urmat de determinări arătînd felul, natura) Loc subteran cu zăcăminte de substanţe minerale utile; galerie, ansamblu de galerii şi construcţii de suprafaţă amenajate cu lucrări şi instalaţii în scopul extragerii acestor substanţe; (învechit şi regional) ocnă, baie, (învechit) madem **(2),** minieră **(1).** *Un trup solid ce se scoate de prin minuri (ocne).* VÎRNAV, L. 138[r]/7. *Aduce mare folos proprietarilor de mine (băi).* AR (1 830), 358[1]/44. *În Carolina de amiaza zi (în America) s-a descoperit o mină (ocnă) de aur.* CR (1 833), 263[2]/41. *Încă din veacul al XI*[-lea] *prelucra minile cele înavuţite de arină de aur.* ASACHI, S. L. II, 17. *Lucrarea minelor* (a. 1 844). CAT. MAN. I, 620. *Nu mă voi întinde a descrie modul lucrării minelor.* NEGRUZZI, S. I, 312. *Mai înainte, aceste mine de sare prezentau un aspect înspăimîntător.* BOLINTINEANU, O. 432. *Lege pentru cruţarea pădurilor şi exploatarea minelor.* MAIORESCU, D. II, 240. *Apăreau mine scobite în pîntecul pămîntului.* C. PETRESCU, R. DR. 37. *Intensificarea producţiei minelor de aur.* OŢETEA, R. 311. *Lucrări miniere de explorare şi deschidere la minele auro-argintifere.* LEG. EC. PL. 428. *Închipuiţi-vă ceea ce e îndrăzneţ, gigantic şi trepidant în această imagine şi vă veţi da seama ce înseamnă o mină de cărbuni.* BOGZA, V. J. 71, cf. id. A. Î. 120. *Tăcerea fundurilor de mină.* BARANGA, V. A. 30. ✧ F i g. (Cu aluzie la izvorul nesecat al zăcămintelor) *Natura . . . este pentru poezie o mină . . . plină de îndestulare.* HELIADE, GR. P. 14/23. *Căsătoria, dar, devine pentru dînsul o nouă mină de exploatat.* FILIMON, O. I, 97, cf. 128, 255. *Ştiinţa lui . . . este o mină de consideraţii, de apropieri, de comparaţii, care dau o mai mare forţă creaţiei sale.* IBRĂILEANU, S. 280.

2. (Rar) Galerie săpată pentru a servi la aruncarea în aer a unei întăriturii a duşmanului. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LTR[2].

3. Dispozitiv complex care se aşază pe pămînt, în pămînt, sub apă etc. şi care explodează la atingere sau la comandă (pentru a înlătura un obstacol, pentru a distruge obiective inamice în timp de război etc.). *Gestul acesta fu ca izbucnirea unei mine.* NEGRUZZI, S. I, 6, cf. 228. *Tîrnăcopul, pila, mina muşcă stînca cu-ndîrjire.* MACEDONSKI, O. I, 231. *Ca o scînteie într-o mină de pulbere, glasul domnului aprinsese inimile noroadelor.* SADOVEANU, O. I, 181. *Au fost scoase minele, au fost strînse obuzele neexplodate.* STANCU, U.R.S.S. 189. *Se fabrica în realitate armament, piese pentru mine de cîmp.* BENIUC, M. C. I, 263, cf. 337.

4. Vergea de grafit, care lasă urme pe hîrtie şi se utilizează la confecţionarea creioanelor. *Mine pentru creioane mecanice.* NOM. MIN. I, 345.

— Pl.: *mine* şi (învechit, rar, **1)** *minuri.*

— Din fr. **mine,** germ. **Mine.**

MÎNĂ[2] s. f. (De obicei urmat de determinări care sugerează starea sufletească) Expresie a feţei; fizionomie, chip, figură. V. î n f ă ţ i ş a r e, a e r. *Se arată . . . pudoarea (ruşinea) şi înfrînarea în mina sa (faţa sa).* FIS. 79/29. *Acum închipuieşte-ţi, de poţi, mina călugărilor.* NEGRUZZI, S. I, 228. *Mina mea, în sine cam mucalită.* EMINESCU, G. P. 29. *Stă pe jilţ un om cu barbă şi păr alb şi gravă mină.* I. NEGRUZZI, S. I, 149, cf. IV, 199, VI, 23. *Fata încercă să-şi facă o mină surîzătoare, dar lacrămile îi jucau încă în ochi.* BART, E. 338. *Apoi îşi şterse brusc ochii şi luă o mină şi mai duşmănoasă.* CĂLINESCU, E. O. II, 48, cf. 220, 263. ✧ E x p r. **A avea (o) mină bună** (sau **rea**) = a

arăta bine (sau rău), a părea sănătos (sau bolnav). *Era un om ce avea o mină în destul de bună pentru vîrsta lui.* HELIADE, D. J. 27/4. (Rar) **A face mina de a...** = a arăta intenția de a... *Pune piedici* [vizitatorilor] *cînd fac mina de a-și scutura pulberea încălțămintii.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 200. (Învechit) **A face mine** = a se arăta supărat. *Cii mai mulți făcea mine.* AR (1 829), 248²/13.

— Pl.: *mine.*

— Din fr. **mine.**

MÍNĂ³ s. f. **1.** Veche monedă grecească de aur sau de argint, a cărei valoare era egală cu 100 de drahme. *Acei 32 sau 33 de fierari sau lăcătuși a lui Demosten producea anual 30 mine.* ROM. LIT. 83²/32. *Cîne minunat pe care-l cumpărase cu șaptezeci de mine (vreo 6 500 lei noi).* ODOBESCU, S. III, 43.

2. Numele unei măsuri de greutate a vechilor greci. Cf. LM., ȘĂINEANU, D. U., CADE.

— Pl.: *mine.*

— Din fr. **mine,** lat. **mina.**

MINĂTÁRCĂ s. f. v. **mînătarcă.**

MINĂU subst. v. **miniu.**

MÎNCE s. f. v. **minge.**

MINCI subst. (Regional, glumeț) Om mincinos (Vîlcele-Turda). MAT. DIALECT. I, 79.

— Cf. m i n c i n o s.

MÎNCIE s. f. v. **minge.**

MINCINÓS, -OÁSĂ adj., subst. **I. 1.** Adj., s. m. și f. (Persoană) care spune minciuni **(I 1),** care minte. *Ceale ce întrănse menciuroșii a îmbla.* COD. VOR. 166/30. *O, amar mencinoșilor!* (cca 1 550). CUV. D. BĂTR. II, 463/23. *Menciuroși fiii oamerilor, întru măsuri nu dereptați.* PSALT. 117, cf. 246. *Mărturisitoriul mincinos cu spurcăciunea și cu hitleniia minciunilor lui piiarde oamenii.* CORESI, EV. 164, cf. 171. *Că totu menciurosul tată-i e dracul* (a. 1 619). GCR I, 54/33. *Și acolo înlăuntru pun pre vrăjitorii cei mincinoși.* HERODOT (1 645), 228. *De vreame ce el iaste preacurvariu și iaste mincinos i om cumu-i mai rău* (a. 1 646). GCR I, 123/3. *Tuturor oamenilor celor mencinoșilor tată li-e dracul.* COD. TOD. 226. *Strîmbii urăști și făloșii Și pierdzi pre toți mincinoșii.* DOSOFTEI, PS. 20/18. *Cît ești de amăgitoare, mincinoasă și șugubață.* CANTEMIR, ap. GCR I, 324/17. *Osîndindu-se... mincinoșii, fermecătorii, bețivii* (a. 1 805). GRECU, P. 207, cf. ALECSANDRI, T. 129, ALR I 1 552/343, 412, 526, 960, I 1 519/28, II 3 741/36, 414. *Omul mincinos nicăiri nu are omenie* (a. 1 821). GCR II, 234/21. *Cine se învață mincinos, cînd spune adevărul se bolnăvește.* PANN, ap. DDRF, cf. ISPIRESCU, L. 1. *Gura mincinosului în primejdii te bagă.* ZANNE, P. VIII, 334. *Mincinosul cu șîretul, veri primari și frați de cruce.* id. ib. 336, cf. I, 671. ✧ F i g. *Tu, perină mincinoasă, Mi-ai băgat o boală-n oasă.* MÎNDRESCU, L. P. 89. ✦ (Regional) Lingușitor (Mircești-Pașcani). ALR II 3 671/537.

2. Adj. Care exprimă minciuni **(I 1),** fals, neadevărat, neîntemeiat, (învechit) mințit **(I 1).** *Menciuroase cuvente.* COD. VOR. 172/3. *Limba mincinoasă urăște adevărul.* CORESI, EV. 164, cf. 128, 195. *Jurămîntul mincinos.* id. ib. 287. *Cînd va fi sudalma celuia dentîi minciunoasî și nu va putia să arate.* PRAV. 239. *De-are face și giurămîntu minciunos.* ib. 263, cf. 43. *Și au ieșit lui minciunoase mărturii* (a. 1 680—1 700). GCR I, 245/4. *Urechea hireșă... este mai aproape decît toate ureachile de gura minciunoasă.* CANTEMIR, ap. GCR I, 360/13. *Prin minciunoase preziceri, care lingușau patimile lui Ștefăniță, ea avu mare parte în plinirea nelegiuirilor sale.* ASACHI, S. L. II, 119. *Lacrimile ce vărsa la genunchii mei mă speriau; inima îmi spunea că sînt minciunoase.* NEGRUZZI, S. I, 52. *Cu ochii înmuiați în lacrimi mincinoase îi zise.* FILIMON, O. I, 120. *Promisiunea mincinoasă era o inspirație a momentului.* REBREANU, R. II, 92. *După... stabilirea căimăcămiei, sosi vestea minciunoasă că năvălesc rușii.* SADOVEANU, O. I, 135, cf. X, 168, id. E. 20. *Imaginea pe care și-o fac ei despre mine se va arăta într-o zi mincinoasă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 50.

3. Adj., s. m. și f. (Învechit) (Persoană) necinstită, care falsifică (monede). *Minciunoșii ceia ce fac bani răi.* PRAV. 75. *Orcare zlătariu va mesteca aurul... cu alte lucruri... și să va afla minciunos, cu altă cu nemică, numai cu capul să plătească.* ib. 77.

4. Adj. (Învechit, despre dovezi scrise, monede etc.) Falsificat, contrafăcut, neautentic. *Pomenește de dînșii Cvint Curțius, istoricul, de faptele lui Alexandru Machedon (însă nu acea Alexandrie mincinoasă, care este pe limba noastră plină de basne).* M. COSTIN, LET. I, 15/16. *Să scoală acmu alți nepoți acelui părinte și le fac zapisele mincinoase* (sfîrșitul sec. XVII — începutul sec. XVIII). IORGA, S. D. XIX, 5. *De unde urmează a fi mincinoasă fabula lui Sulțer.* MAIOR, IST. 194/30. *Cei ce taie monedă mincinoasă de tot sau în parte.* CARAGEA, L. 86/6. *Am priimit răportul... în pricina unii monede turcești mincinoase* (a. 1 828). DOC. EC. 411. *În zilile acestea s-au aflat cîțiva inși care făcea bani mincinoși* CR (1 829), 55¹/11. *Bancherul a cărui nume se vede pe minciunoasele poliți.* NEGRUZZI, S. III, 179.

5. Adj. (Învechit) Care a uzurpat un titlu, care trece sau se dă drept...; fals. *Den mincinoși proroci și de mincinoși învățători, perire.* CORESI, EV. 485. *Să nu fie amegiți de proroci minciunoși.* N. TEST. (1 648), 203ᵛ/1.

Hulele şi blestemele proroculuí celui mincinos. BIBLIA (1 688), [prefață] 7/10. *Că în vreamea sfîrşitului proroci mincinoşi vor avea* (cca 1 700—1 725). GCR II, 23/11. *Fu silitor să facă războaie asupra . . . unui mincinos Mustafa, ce se arăta pe sineşi a fi Mustafa, fiiul lui sultan Baiazid.* VĂCĂRESCUL, IST. 256, cf. MOLNAR, RET. 19/22.

6. Adj. Fig. Amăgitor, înşelător; lipsit de valoare, de importanță. *Iară pre viața şi hrana şi mincinoasa bogăție şi cinstea aceştii lumi le numeaşte lucruri ce nu sînt.* VARLAAM-IOASAF, 10r/13. *A da soartei înapoi toate mincinoasele-i podoabe.* MARCOVICI, C. 83/13. *Mîndria . . . au întinat şi pre îngeri . . . amăgiți . . . de mincinoasa ei față.* CONACHI, P. 264. *Poate să arunce un văl de poezie asupra acelor plăceri mincinoase.* FILIMON, O. I, 114. *Numai aerul se-ncheagă în tablouri mincinoase.* EMINESCU, O. IV, 112. *Acest vlădică, dacă s-a uniat, săracul, I-au împlut papa sacul De tituluşuri înalte, minciunoase şi deşarte.* ap. IORGA, L. II, 159. *Gîndindu-te la toate cîte ai îndurat şi la toate cîte sînt legate de trecătoare măriri, de înfățişeri minciunoase şi vorbe sterpe, te vei părăsi poate de ele.* SADOVEANU, D. P. 135.

II. S. f. **1.** (Învechit, neobişnuit) Minciună **(I 1)**. *Cine fereaşte deşartele şi minciunoasele m[i]l[o]stea sa lăsară.* PSALT. SCH. 511/14.

2. (Prin Munt.) Specie de struguri, negri înainte de a se coace. H II 165, cf. 125.

— Pl.: *mincinoşi, -oase.* — Şi: (învechit şi regional) **minciunós, -oásă,** (învechit) **mencinós, -oásă, menciunós, -oásă** adj., subst., (rar) **minținós, -oásă** (PONTBRIANT, D.) adj.

— **Minciună** + suf. *-os.* — **Minținos:** prin apropiere de *minți.*

MINCINÚȚĂ s. f. (Regional) Minciunică **(2)**. Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

— Pl.: *mincinuțe.*

— **Minciună** + suf. *-uță.*

MINCIÓC s. n. v. **minciog.**

MINCIÓG s. n. Plasă în formă de coşuleț avînd coadă (lungă) de lemn, cu care se scoate din apă peştele prins în undiță sau în năvod; (regional) ciorpac, răcea, tîrbof, rociu, tărăbuc, meredeu, miridov, ritişor. Cf. DAMÉ, T. 124, ANTIPA, P. 375, PAMFILE, I. C. 68, CHIRIȚESCU, GR. 251. *Dacă nu avem minciogul de sprijinit la îndemînă, ne putem servi de un cîrlig cu care . . . apucăm de urechi* [peştele] *şi-l aruncăm afară.* ATILA, P. 75, cf. NOM. MIN. I, 28, H I 297, II 322, III 309, V 4, 381, VII 483, XII 117, XIV 59, 446. *Cînd e dragostea mai dulce Ie mingiocul şi se duce.* TEODORESCU, P. P. 305, cf. ARH. FOLK. IV, 132, ALR I 1 737/677, 684, 727, 898, ALR II 6 249/899.

— Pl.: *mincioguri* şi *mincioage.* — Şi: (regional) **mincióc** (MAT. FOLK. 876), **mingióc, minşóg** (VALIAN, V., PONTBRIANT, D.), **micióg** (CV 1 949, nr. 7, 33), **micióc** (SCRIBAN, D.), **micióp** (H III 49) s. n.

— Cf. ucr. МІШОК „săculeț".

MINCIORÚȚ, -Ă adj. (Regional într-un bocet, despre oameni) Diminutiv al lui cumincior. *Tînăruț şi hărnicuț, Că ț-ai fost mincioruț, Păcat să putrădeşti, Că tare cuminte ieşti* (Negreşti-Baia Mare). GR. S. VII, 38.

— Pl.: *mincioruți, -țe.*

— **[Cu]mincior** + suf. *-uț.*

MINCIÓTCĂ s. f. (Regional) Om mincinos (Vîlcele-Turda). MAT. DIALECT. I, 79.

— **Minci** + suf. *-otcă.*

MINCIUNÁ vb. I v. **minciuni.**

MINCIÚNĂ s. f. **I. 1.** (Adesea în legătură cu verbe de declarație, alcătuind locuțiuni verbale) Afirmație care falsifică, denaturează adevărul în mod deliberat, avînd de obicei ca scop înşelarea cuiva; neadevăr. *Den pîntece buiguiră de zgău şi grăiră menciură.* PSALT. HUR. 48r/22, cf. 2v/23. *Şi cu usnele sale se nu grăiască menciuri.* COD. VOR. 154/16, cf. 150/16. *Urişi toți făcătorii fără-leage, pierdzi toți grăitorii menciuri.* PSALT. 6, cf. 5, 110, 113. *Piiarde Dumnezeu toți carei grăiesc minciuni.* CORESI, EV. 164, cf. 49, 235, 429. *Sau doară ai grăit menciună sau n-ai iubit pre toți oamenii.* COD. TOD. 214, cf. 226, 227. *O ştiți că şi toată menciuna dintru adevăr nu iaste* (a. 1 618). GCR I, 48/12. *Fiecare păcat . . . să nu le facem, ce sînt aceastea: menciunile, clevetele, zavistiia, lăcomiia.* VARLAAM, C. 112. *Nu iaste dereptate întru el cînd grăiaşte minciuni.* N. TEST. (1 648), 117r/32, cf. 103r/12. *Macar de-are fi dzis şi minciuni cel lovit . . . cela ce l-au suduit să va certa pentru ce l-au lovit.* PRAV. 241, cf. EUSTRATIE, PRAV. 16/6. *Fac sfade între oameni cu minciunele lor.* CHEIA ÎN. 97v/31. *Ruşinea cea mai mare ce petreace omul iaste cînd ceaia ce au grăit să cunoaşte aiavea că iaste minciună.* ANTIM, ap. GCR II, 8/12. *Voi îmi sînteți marturi cum că nici o minciună nu voi grăi.* AETHIOPICA, 71r/18. *Acestea auzind Constantin postelnicul tăgăduia a putea fi şi zicea că sînt numai minciuni.* ŞINCAI, ap. GCR II, 206/36. *Te luptă cu ananga, cu aspra neavere, Cu limbele de şarpe cu ochii de vasilişti (Calumnia, minciuna, invidia, trădarea).* HELIADE, O. I, 184. *Minciuni nu ştiu să spun.* ALECSANDRI, T. I, 180, cf. 59, 170. *Ajunge în sat la frate-său şi pe loc cîrpeşte o minciună.* CREANGĂ, P. 47. *Se căi că s-a iuțit şi îi spuse o minciună.* ISPIRESCU, L. 261, cf. 178. *Dezbracă-te de grabă de-orice deşertăciuni . . . Minii, bîrfiri, minciuni.* MACEDONSKI, O. I, 167. *O minciună îi fulgeră prin minte.* VLAHUȚĂ O. A. III, 41. *Spui minciuni, bădie, soarele te bate în spate.* HOGAŞ, M. N. 19,

cf. id. H. 86. *Unul strigă ascuțit că s-au săturat de vorbe, altul adăogă că . . . boierul cum deschide gura iese minciuna.* REBREANU, R. II, 92. *Spui tu drept, mamă, nu mă îmbrobodești cu vreo minciună?* GALACTION, O. 73. *Eu cred că numai dacă spui minciuni înseamnă că îl vorbești de rău.* PREDA, I. 110. *Ceea ce declară ea este fals, este o minciună.* V. ROM. februarie 1 955, 239. *Nu rostesc nici o minciună.* STANCU, R. A. IV, 284, cf. III, 111. *Spune, bade, spune verde, Că minciună eu n-oi crede.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 237. *Minciuna, muma înșelăciunii.* ZANNE, P. VIII, 335, cf. 334, 336, II, 174, 621, VII, 675. ✧ (Personificat) *Minciuna stă cu regele la masă . . . Doar asta-i cam de multișor poveste.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 36. ✧ (Cu determinări hiperbolice) *Aceasta poveaste este căriia noi, moldoveanii, îi zicem minciună cu coarne.* CANTEMIR, ap. GCR I, 361/18. *De cîte ori nu l-am făcut de zi întîi april să alerge după cai verzi pe pereți, spunîndu-i minciuni care umblau în picioare.* GANE, N. III, 157. *O așa minciună cu coadă nici ei nu o puteră trece cu vederea.* ISPIRESCU, U. 124. *S-a scufundat într-un ocean de minciuni.* BARANGA, V. A. 27. ✧ *Să nu spun minciuni*, formulă familiară de anticipare asupra adevărului celor ce urmează. *Să nu spun minciuni, dar Ipate se îmbogățise însutit și înmiit.* CREANGĂ, P. 153. ✧ Expr. **A da** (sau **a face**) (pe cineva) **de minciună** sau (învechit) **a lăsa** (pe cineva) **în minciună** sau **a prinde cu minciuna** = a dovedi că cineva a spus un neadevăr, a da la iveală un neadevăr afirmat de cineva. *El spuse adevăr, iară împăratul vru să-l lase în menciună și zise să-l arză de viu.* MOXA, 360/18. *Mihai îl dete de minciună scoțînd carte a împăratului cu totul dimpotrivă.* BĂLCESCU, M. V. 360. *Lucruri care, de s-ar crede, m-ar da de minciună.* ISPIRESCU, L. 40. *Spuneți ce-ați zis, tot din fir în păr . . . și, de vă prind cu minciuna, e vai și amar de voi.* RETEGANUL, P. II, 25. **A i se prinde** (cuiva) **minciuna** (sau **minciunile**) **de bună** (sau **de bune**) = (despre cel care a spus o minciună) a fi crezut, a izbuti să înșele. *Spînul văzînd că i s-au prins minciunele de bune, cheamă la sine pe Harap Alb.* CREANGĂ, P. 208. **A purta** (sau **a duce, a ține**) (pe cineva) **cu minciuni** = a promite mereu (ceva cuiva) fără a se ține de cuvînt; a duce cu vorba. *Turcii și tătarîi tot cu menciuni l-au purtat pe Cifed și nu i-au mai dat agiutor.* NECULCE, L. 186. *Boierii numai cu minciuni i-au ținut.* REBREANU, R. II, 92. (Rar) **Strunga minciunilor și vama rachiului**, se spune în glumă despre un om mincinos și bețiv. *Îi om de nădejde: strunga minciunilor și vama rachiului.* DAVIDOGLU, C. 20. **Putină de minciuni**, se spune despre cineva foarte mincinos. *La dracu cu poveștile tale! . . . putină de minciuni ce ești!* GANE, N. I, 149. ✦ (La sg. art.) Obiceiul, deprinderea de a minți; (în opoziție cu a d e v ă r u l) ceea ce nu corespunde realității, n e a d e v ă r u l. *Minciuna amu de la vrăjmașul iaste.* CORESI, EV. 164. *Să vă părăsiți minciuna Să nu o cercați deauna.* DOSOFTEI, PS. 18/13. *Stroici este un copil . . . nu știe ce este îmbunarea și minciuna.* NEGRUZZI, S. I, 141. *Cu minciuna n-o duci departe.* CADE. ✦ (Regional) *Borta minciunilor* = adîncitură din ceafa omului. Cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

2. Credință neîntemeiată, falsă, afirmație, teorie inexactă, e r o a r e; (Bis.; învechit) erezie. *Cînd va mărturisi neștine minciuni sau va fi eretic. . . într-un chip să vor certa și boiarii și cei mai proști.* PRAV. 289. *Au scris . . . unii dascali . . . împotriva minciunii pîngăritului aceluia.* BIBLIA (1 688), [prefață] 7/12. *Se vădește minciună fabula lui Sulțer.* MAIOR, IST. 194/27.

3. Înșelăciune, vicleșug, șiretlic. *De va lua vreun plugar pămînt strein să samene și să vor tocmi să împartă în doo cu stăpînul pămîntului și daca . . . nu va lucra pămîntul bine . . . să nu ia nemică den roada ce va face . . . pentru căci cu menciunile lui au amăgit pre stăpînul pămîntului.* PRAV. 7. [Zeus] *trimise pre Ermis să împartă cu cumpăna minciunile pre la tot fealiul de meșteri . . . cîte o măsură plină* (a. 1 812). GCR II, 211/20. *Peste capete și glasuri a predominat un strigăt spart. — Minciuni! Scamatorul ne minte.* SAHIA, N. 67. ✦ S p e c. Urme duble, de ducere și de întoarcere, făcute de vînat, pentru a înșela pe vînător. *Cînd a ajuns în siliștea tîrgului, iepuroiul a prins a face minciuni: a cîrnit la vale, apoi a pornit-o în lungul iazului și a ocolit moara.* SADOVEANU, O. XIII, 829, cf. STOICA, VÎN. 17. ✧ Expr. **A face minciuna iepurelui** = a înșela. ZANNE, P. VII, 677.

4. Născocire, plăsmuire, invenție, amăgire. V. p o v e s t e, b a s n ă. *Iar fabula antică d-a lui Narcis fîntînă Și de înamorarea a lui cu sine însuși E palidă minciună, contrarie naturei.* HELIADE, O. I, 369. *Și mi-i spune-atunci poveștI Și minciuni cu-a ta guriță.* EMINESCU, O. I, 55. *C-o minciună moldovenească treci în Țara-Ungurească.* PAMFILE, J. II, 154. *Lîngă prispă s-a strîns un pîlc de bărbați împrejurul lui Simion Butunoi, care povestea minciuni din bătrîni.* REBREANU, I. 483. *D-auzit-am o minciună Că Mureșu-i apă bună, Cîți beau, toți se împreună!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 62, cf. ALR II 3 025/235, 3 155/386, 4 393/812, ALR II /I h 29. *Ce-i în mînă nu-i minciună* (= folosește-te de ceea ce ai în mod sigur și nu te lăsa ademenit de avantaje nesigure). *Ce-i în mînă, nu-i minciună și e mai bine acum un ou, decît la anul un bou.* NEGRUZZI, S. I, 248. *Cu toate aceste . . . știi una? Ce-i în mînă nu-i minciună . . . Hai să fugim împreună.* ALECSANDRI, T. I, 204, cf. CREANGĂ, A. 100, ZANNE, P. II, 245.

II. (Mai ales la pl.) **1.** Minciunică **(2)**, *Tocmai atunci aducea baba Maria și punea pe masă două farfurii rotunde și mari, pline cu*

„minciuni". HOGAŞ, DR. II, 106. *Cînd veniră sarailia şi minciunile, cheful era în toi.* STĂNOIU, C. I. 99, cf. ALR II/551.

2. (Popular) Figură complicată a unui dans, mişcare spectaculoasă, greu de executat. *Vor face cu toţii joc fără beţe: vor bate în palme jucînd, vor juca pe vine, va mai face vătaful cîteva minciuni la luarea beţelor.* PAMFILE, S. V. 72. *Am făcut-o la horă, cîteva minciuni şi i-am dat gata!* CIAUŞANU, GL.

3. (Regional) Un fel de ciucuri făcuţi din şiret. Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.

III. (Bot.) **1.** Pătlagină *(Plantago major)*. Cf. COTEANU, PL. 15, BUJOREAN, B. L. 384, ALR SN III h 650.

2. Compus: (prin Maram.) **minciună-lungă** (sau **-lată**) = numele unei specii de lobodă nedefinită mai de aproape. H XVIII 16.

— Pl.: *minciuni* şi (învechit şi regional) *minciune*. — Şi: (învechit) **menciúnă** s. f.

— Lat. **mentio, -onis.**

MINCIUNEÁ s. f. v. **minciunică.**

MINCIUNÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A minţi **(2)**; a înşela. *A minciunit lumea să-şi rîdă de lesne-crezători.* C. PETRESCU, R. DR. 136, cf. IORDAN, L. R. A. 238. *Băduliasî prisepia, Cî turşii o minşunia.* DIACONU, VR. 191.

— Prez. ind.: *minciunesc*. — Şi: **minciuná** vb. I. PAŞCA, GL., BL XIV, 49.

— V. **minciună.**

MINCIUNÍCĂ s. f. Diminutiv (hipocoristic) al lui minciună.

1. Cf. minciună **(I 1)**. *Iac-aşa-i povestea mea: frumuşică mititea, minciunică minciunea.* ŞEZ. I, 281. *Găinuşă, Ciuşă, Cu minciunele în guşă* (Cuţitul). PAMFILE, C. 22.

2. (Mai ales la pl.) Prăjitură uscată făcută dintr-o fîşie îngustă de aluat prăjită în grăsime; minciună **(II 1)**, (regional) mincinuţă. V. uscăţele.

— Pl.: *minciunele*. — Şi: (cu schimbare de suf.) **minciuneá** s. f.

— **Minciună** + suf. *-ică*. — **Minciunea:** cu schimbare de suf.

MINCIUNÍŢĂ s. f. (Rar) Minciunică **(1)**. Cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. *Am o găinuşă gălbenuşă, Cu minciuniţe-n guşă, Cu dreptatea pe spinare* (Cîntarul). GOROVEI, C. 60, cf. PASCU, C. 179.

— Pl.: *minciuniţe*.

— **Minciună** + suf. *-iţă*.

MINCIUNÓS, -OÁSĂ adj., subst. v. **mincinos.**

MINDEÁ s. f. (Rar) Cusătură cu care se fixează (din loc în loc) umplutura dintr-o pernă, saltea sau mindir. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *mindele*.

— Cf. mindir.

MINDINEÁ s. f. v. **menghină.**

MINDÍR s. n. (Regional) **1.** Saltea (umplută cu paie sau, rar, cu lînă). V. păier, străjac, matraţă, sălmăjac, părnăjac. *3 perini cu puf, 2 mindiruri vechi cu pai* (a. 1784). IORGA, S. D. VII, 234. *Izvod de zestre: ... un ogheal, un mindir, patru perne mici* (a. 1787). URICARIUL, XV, 347, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU. *Cîteva scînduri pe doi căpriori, acoperite c-un mindir şi c-o plapomă roşie.* EMINESCU, N. 38, cf. 43. *Deschise lăzile şi dulapurile, lovi cu stratul puştii în perni, în mindire.* GANE, N. II, 10. *S-a culcat îmbrăcat pe mindir şi a dormit pînă la ziuă.* CARAGIALE, O. I, 133. *A găsit-o culcată pe un mindir de paie.* ODOBESCU, S. III, 42. *Bunicuţa, săraca, dormea în săliţă, pe-un mindir de paie.* VLAHUŢĂ, O. A. 490, cf. DDRF. *Un fel de saltea de lînă subţire, pe care seara o întind pe prispă, iar dimineaţa o ridică şi care o numesc mindir.* MANOLESCU, I. 40. *Trebuie să dormi pe rogojină, noi n-avem nici mindir.* DUNĂREANU, CH. 118. *Peste scînduri se întinde păierul sau mindirul de paie.* PAMFILE, I. C. 405. *Culcată pe un mindir între drugii căruţii, învelită pînă peste cap cu o pînzătură, gemea Pisicuţa.* CAZIMIR, GR. 90. *A dormit şi pe paturi de fier cu mindir de paie.* C. PETRESCU, A. 352. *Pe un pat de scînduri ... cu mindir acoperit cu macat de cit ..., dormea dădaca.* BRĂESCU, A. 21, cf. ALRM II/I h 356, A VI 19, 26. ◇ Fig. *Se tolăni de-a lungul carului pe mindirul de grăunţe.* CONV. LIT. XLIV$_1$, 42.

2. Plapumă; cergă, cuvertură. V. ţol, scoarţă, pătură. *Era înfăşurat într-un mender, cît nu i se vedea nici capul nice picioarele şi îl rădicau şease oameni ca pre un mort.* AXINTE URICARIUL, LET.^{2} II, 150. *Materie de o rochie, o faţă de mindir, feţe de pernă.* MARIAN, NA. 294.

3. Paner lung, făcut din trestie împletită. Cf. DDRF.

— Pl.: *mindire* şi (rar) *mindiruri*. — Şi: (învechit, rar). **mendér** s. n.

— Din tc. **minder.**

MINDIRÁR s. m. (Învechit) Mindirigiu. Cf. POLIZU, COSTINESCU.

— Pl.: *mindirari*.

— **Mindir** + suf. *-ar*.

MINDIRÁŞ s. n. (Regional) Diminutiv al lui mindir **(1)**; saltea mică. *Scutecele ... sînt nişte mindiraşe sau salteluţe pătrate şi făcute din pînză cu mult mai groasă decît cea din care se fac pelincele.* MARIAN, NA. 90, cf. DDRF.

— Pl.: *mindiraşe*.

— **Mindir** + suf. *-aş*.

MINDIRIGÍE s. f. (Prin Mold.) Meseria de mindirigiu. Cf. H XVI 209, 355.
— **Mindirigiu** + suf. *-ie.*

MINDIRIGÍU s. m. (Învechit şi regional) Meseriaş care lucrează saltele şi plăpumi; (învechit) mindirar. V. p l ă p u m a r. *Breasla ciubotarilor şi a mindirigiilor* (a. 1 820). N. A. BOGDAN, C. M. 177. *59 lei... s-au dat mendeRigiului pentru bumbac şi lucru aşternutului* (a. 1 824). IORGA, S. D. XXI, 199, cf. DDRF, ŞIO II$_1$, 260, TDRG. *Ionică, băiatul mindirigiului... scîncea la poartă.* BRĂESCU, A. 80. *Popa Vasile mutul, mindirigiul mînăstirii... a rămas cu ochii holbaţi.* V. ROM. mai 1 957, 7, cf. H I 85, X 539, XII 553, XVI 105, GLOSAR REG.
— Pl.: *mindirigii.* — Şi: (învechit) **mendeRigíu** s. m.
— Din tc. **minderci.**

MINEGÓCI s. n. (Prin sud-estul Ban. şi vestul Olt.) Urcior (la ochi). Cf. CANDREA, F. 225, DR. IV, 432, 478, ALRM I/I h 25.
— Pl.: *minegoace* (ALR I/I h 16), — Şi: **minigóci** (ALR I/I h 16), **migilóci** (ib.), **miligóci** (NOVACOVICIU, C. B. I, 14, L. ROM. 1 960, nr. 2, 11), **mighilóş** (ALRM II/I h 25/30), **migulóş** (ib.) s. n.; **mînigóci** (ALR I/I h 16) s. m.
— Etimologia necunoscută.

MINÉI[1] s. n. Carte bisericească ortodoxă cuprinzînd 12 părţi (pentru cele 12 luni ale anului), în care sînt indicate, pe luni şi pe zile, slujbele religioase. V. m i n o l o g h i o n. *12 mineae* (a. 1 588). CUV. D. BĂTR. I, 196/8. *Să citeşti în mineu la oct. 14 viaţa ei... petrecută în mare dumnedzeire.* M. COSTIN, ap. GÎDEI, 315. *D*[u]*mn*[e]*dzăiască şi sv*[î]*ntă carte scoasă de pre greceaşte... din 12 miniae a sv*[î]*ntei besearici.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 251/13. *Ce să cîntă cînd iaste slava sf*[î]*ntului la mineai.* MINEIUL (1 776), 196^{v}1/30, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Arăt ce fel de cărţi să fie: 2 tacîme minie de lună* (a. 1 818). IORGA, S. D. XII, 175, cf. LB, POLIZU. *Am găsit... un volum... coprinzînd mineiul pe luna decembrie.* ODOBESCU, S. I, 460, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *A strîns desigur partea cea mai însemnată din cele douăsprezece mineie.* IORGA, L. R. 183.
— Pl.: *mineie.* — Şi: **minéu** s. n.
— Din slavonul **мінеи**.

MINÉI[2] s. n. v. **mînei.**

MINEJERÍE s. f. v. **menajerie.**

MINÉR[1]**, -Ă** subst. **1.** S. m. şi f. (Rar la f.) Muncitor calificat care lucrează într-o mină[1] **(1)**; (regional) băieş, (în dicţionarele din secolul trecut) minar. *Minerii să adusăse de pe la minile (băile) împărăteşti.* AR (1 835), 4[1]/30. *Acest gaz... face şi spaima minierilor (sepătorilor de miniere).* BARASCH, M. II, 212/26, cf. TULBURE, V. R. 42. *Oltul cîntă ca o trîmbiţă în care s-ar fi adunat tot metalul scos dinăuntrul muntelui, de patru generaţii de mineri.* BOGZA, C. O. 124, cf. id. V. J. 156, DAVIDOGLU, M. 66. *Din spuma Jiului răsar A stelelor puzderii, Cînd de la şut se-ntoarnă iar Spre casa lor minerii.* FRUNZĂ, Z. 31. *Se coboară zi de zi Minerii în adînc de mină Şi tainicele bogăţii Le fac să iasă la lumină.* DEŞLIU, M. 8, cf. 46, 62. *Minerii nu uită şi nu pot uita niciodată glorioasele lupte de la Lupeni din anul 1 929.* SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 735, cf. GL. V. J.
2. S. m. (Învechit) Soldat care sapă mine[1] **(3)**; (învechit) lagumgiu. *Minerii (adecă lagumgiii).* N. COSTIN, LET. II, 73/21. *Corpurile de sapeuri, mineuri, pontonieri şi ingineuri..., s-au înfiinţat tot în zilele sale.* BARIŢIU, P. A. I, 359, cf. IORGA, L. I, 118.
— Scris şi: (după fr.) *mineur.* — Pl.: *mineri, -e.* — Şi: (rar) **miniér** s. m.
— Din fr. **mineur.** — **Minier**, derivat regresiv de la *minieră* sau prin confuzie cu adjectivul *minier.*

MINÉR[2] s. n. v. **mîner.**

MINERÁI s. n. v. **minereu.**

MINERÁL, -Ă s. n., adj. **1.** S. n. Corp natural, mai mult sau mai puţin omogen din punct de vedere fizic şi chimic, component al rocilor şi minereurilor şi format în urma proceselor fizico-chimice din scoarţa pămîntului. Cf. CĂLĂTORIE, I, ap. URSU, T. Ş. 238. *Cinovnicul ... săvîrşind cercetarea bogăţiii mineralurilor prinţipatului mi-au înfăţişat o însemnare asupra ocnelor de sare* (a. 1 833). DOC. EC. 535, cf. MURGOCI-LUDWIG, M. 5. *Mineralele sînt cristalizate sau amorfe.* LTR[2]. *Printre minerale se includ, în mod convenţional, şi unele substanţe organice.* ib.
2. Adj. Care se referă la minerale **(1)**; alcătuit din minerale, care conţine minerale; de natura mineralelor. *Se găseşte un fel de piatră minerală.* AMFILOHIE, G. F. 159^{r}/3. *Lucruri minerale, adică sare, pucioasă, cărbuni de pămînt* (a. 1 811). DOC. EC. 119. *Cîrmîz mineral, doao grănunţe.* PISCUPESCU, O. 258/8 *Gudron de cărbune mineral.* IOANOVICI, TEHN. 48, cf. 18. *Un însemnat spor de producţie îl aduce întrebuinţarea îngrăşămintelor organice şi minerale.* CONTEMP. 1 954, nr. 382, 5/1. ◇ *Apă minerală* sau *ape* (ori *izvoare) minerale* = apă subterană sau de suprafaţă, termală sau atermală, cu un conţinut variabil de săruri, de gaze sau de substanţe radioactive, care îi conferă proprietăţi terapeutice, (învechit) a p ă m e t a l i c ă, a p ă m e t a l i c e a s c ă; p. ext. loc, staţiune

etc. unde se găsesc asemenea ape; cură, tratament făcut cu astfel de ape. *La Călimăneşti, aproape de 10 verste de la Rîmnic lîngă Olt, se află două fîntîni de apă minerală feruginoasă.* CR (1829), 114¹/22. *Pe la sfîrşitul lui august poate mă întorc şi eu la Paris de la apele minerale.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 587. *Nu departe de aici, sînt apele minerale de Strungă.* NEGRUZZI, S. I, 192. *Pe sub seară scoborîm în satul Olăneşti, vestit prin băile lui de ape minerale.* VLAHUŢĂ, R. P. 108. *În Dobrogea . . . sînt cunoscute două localităţi unde apar izvoare minerale sulfuroase.* ONCESCU, G. 91.

— Pl.: **(1)** *minerale şi* (învechit) *mineraluri*, (rar, m.) *minerali*, **(2)** *minerali, -e.*

— Din **(1)** rus. **минерал**, lat. **minerale**, it. **minerale**, germ. **Mineral**, fr. **minéral**, **(2)** it. **minerale**, lat. **minerale**, germ. **mineralisch**, fr. **minéral.**

MINERALÍST s. m. (În dicţionarele din trecut) Mineralog. Cf. VALIAN, V., NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

— Pl.: *mineralişti.*

— **Mineral** + suf. *-ist.*

MINERALIZÁ vb. I. Tranz. **1.** A face ca un metal să treacă în starea de mineral. Cf. PONTBRIANT, D.

2. A modifica compoziţia apei adăugînd anumite substanţe minerale. Cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *mineralizez.*

— Din fr. **minéraliser.**

MINERALIZĂBIL, -Ă adj. (Rar, despre metale) Care poate fi mineralizat. Cf. LM.

— Pl.: *mineralizabili, -e.*

— Din fr. **minéralisable.**

MINERALIZÁRE s. f. **1.** (Chim.) Acţiunea de a (se) mineraliza. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

2. (Geol.) Mineralizaţie. Cf. LTR².

— Pl.: *mineralizări.*

— V. **mineraliza.**

MINERALIZÁT, -Ă adj. Transformat în mineral. Cf. PONTBRIANT, D. *Copacii păreau mineralizaţi.* C. PETRESCU, Î. II, 245.

— Pl.: *mineralizaţi, -te.*

— V. **mineraliza.**

MINERALIZATÓR, -OÁRE s. m., s. n. **1.** S. m. (În dicţionarele din trecut) Mineralog. Cf. COSTINESCU, LM.

2. S. n. Substanţă uşor volatilă care se găseşte în magmă şi care favorizează formarea mineralelor şi cristalizarea acestora prin reducerea viscozităţii şi printr-o acţiune catalitică. *Mineralizatorii din soluţii se formează prin precipitare, fie din dizolvarea rocilor, fie din topiturile magmatice.* LTR² 113.

— Pl.: *mineralizatori, -oare.*

— **Mineraliza** + suf. *-tor.*

MINERALIZÁŢIE s. f. Proces de acumulare a unor minerale, care se poate realiza fie prin depuneri din soluţii în crăpăturile, golurile şi porii rocilor, fie prin înlocuirea chimică parţială sau totală a rocilor; mineralizare **(2).** Cf. COSTINESCU, LM. *Din aceste manifestaţii hidrotermale s-au născut mineralizaţiile de pirită şi calcopirită.* ONCESCU, G. 66. *Aceste mineralizaţii constau din filoane de sulfuri metalice complexe.* MG I, 138. *Procesul de mineralizaţie are o mare importanţă economică, deoarece formează concentraţii metalifere exploatabile.* LTR², cf. SCÎNTEIA, 1965, nr. 6498.

— Pl.: *mineralizaţii.* — Şi: (învechit) **mineralizatiúne** s. f. LM.

— Din fr. **minéralisation**, rus. **минерализация.**

MINERALIZAŢIÚNE s. f. v. **mineralizaţie.**

MINERALÓG s. m. Specialist în mineralogie; (învechit) mineralist, mineralizator **(1)**, mineralogist. *Mulţi doctori mineraloghi.* CR (1829), 202¹/34. *S-au orînduit d. d. Vanzien şi Love, mineralogi, ca să să preumble prin toţi munţii acestui prin ţipat* (a. 1834). DOC. EC. 552, cf. NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, CADE, DM.

— Pl.: *mineralogi* şi (învechit) *mineraloghi.*

— Din rus. **минералог**, germ. **Mineralog.**

MINERALOGHICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Mineralogic. *Să meargă pă la toate acele locuri, ce să însemnează prin alăturata listă . . . spre a face băgările dă seamă şi cercările cuvenite după metodul mineraloghicesc* (a. 1838). DOC. EC. 699.

— Pl.: *mineraloghiceşti.*

— Din rus. **минералогический.**

MINERALOGHÍE s. f. v. **mineralogie.**

MINERALÓGIC, -Ă adj. Care se referă la minerale **(1)**, care aparţine mineralelor; care se referă la mineralogie; (învechit) mineraloghicesc. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Poezia nu este . . . nici o declaraţiune de dragoste . . . nici o nomenclatură botanică ori mineralogică.* MACEDONSKI, O. IV, 104. *La microscop, gresiile apar cu o constituţie mineralogică aproape identică cu a şişturilor argiloase.* ONCESCU, G. 65.

— Pl.: *mineralogici, -ce.*

— Din fr. **minéralogique.**

MINERALOGÍE s. f. Disciplină geologică fundamentală, care se ocupă cu studierea structurii, caracterelor morfologice, fizice şi

chimice ale mineralelor, precum şi cu modul de formare a lor şi a asociaţiilor lor naturale. *Dregătoriul împărătescului corpus de mineraloghie (ştiinţa aflării metalurilor în sînul pămîntului).* AR (1 829), 19[1]/18. *Ştiinţa care se ocupă cu studiul mineralelor a luat numele de mineralogie.* MURGOCI-LUDWIG, M. 5.

— Şi: (învechit) **mineraloghie** s. f.

— Din germ. **Mineralogie,** rus. **минерало-гия,** fr. **minéralogie.**

MINERALOGÍST s. m. (În dicţionarele din trecut) Mineralog. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, CADE.

— Pl.: *mineralogişti.*

— Din fr. **minéralogiste.**

MINÉRĂ s. f. v. **minieră.**

MINERÉU s. n. Acumulare de unul sau mai multe minerale, din care se pot extrage, pe scară industrială, unul sau mai multe metale sau combinaţii ale acestora; (învechit) madem **(1),** minieră **(2).** Cf. ALEXI, W., NICA, L. VAM. 158. *Metalele, cu excepţia celor nobile, nu se găsesc în natură în stare nativă, ci combinate cu alte elemente, formînd minereuri.* IOANOVICI, TEHN. 29. *Ne-am propus să găsim un procedeu nou pentru obţinerea fontei, din minereurile aflate în ţară la noi.* BARANGA, I. 168. *Şi m-am dus şi eu Să spăl minereu, De la doişpe ani, Ca omul sărman.* DEŞLIU, M. 50. *În galerii duduie locomotivele electrice, care trag zeci de vagoane, scoţînd minereul.* SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 830. *Solul Chinei e bogat în minereuri.* CONTEMP. 1 954, nr. 383, 6/5, cf. V. ROM. ianuarie 1 954, 71. ✧ (Urmat de determinări care indică mineralul de bază) *Minereurile de fier sînt amestecate cu roci de natură calcaroasă sau silicoasă.* IOANOVICI, TEHN. 31. *O ramură nouă a industriei extractive a fost creată în anii primului cincinal: industria minereului de uraniu.* GHEORGHIU-DEJ, R. 87.

— Pl.: *minereuri.* — Şi: (învechit) **minerái** (pl. *mineraiuri)* s. n. BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U.

— Din fr. **minerai.**

MINERÍ vb. IV. Intranz. (Rar) A lucra în mină[1] **(1).** *Mineream pe la Abrud, Pribegit departe, Cînd boierii au început Cu război şi moarte.* DEŞLIU, M. 55.

— Prez. ind.: *mineresc.*

— V. **miner[1].**

MINERÍT s. n. sg. **1.** Ramură a industriei extractive care se ocupă cu exploatarea zăcămintelor de minerale utile şi a masivelor de roci folosite fie în construcţii, fie ca materii prime. *Mineritul cărbunelui din regiunea Văii Jiului este relativ recent.* S.C.ŞT. (CLUJ), 1 957, 194.

2. Îndeletnicire a minerului[1] **(1);** (regional) băieşit. *Mineritul fără disciplină înseamnă moartea minei.* DAVIDOGLU, M. 29, cf. 42.

— Şi: **minierít** s. n. LEG. EC. PL. 422.

— V. **mineri.**

MINERÍŢĂ s. f. **1.** Soţie de miner[1] **(1).**

2. Muncitoare calificată care lucrează într-o mină[1] **(1);** (rar) mineră, (regional) băieşiţă. *Sînt mineriţe, harnice, minuni: Lucrează tot mai multe la cărbuni.* V. ROM. aprilie 1 956, 171, cf. FD I, 159.

— Pl.: *mineriţe.*

— **Miner[1]** + suf. *-iţă.*

MINEŞTÉRGURĂ s. f. v. **mînăştergură.**

MINÉU[1] s. n. v. **minei[1].**

MINÉU[2] s. n. v. **mînei.**

MINEU[3] subst. v. **miniu.**

MÍNGE s. f. **1.** Obiect sferic (rar ovoidal), de diverse mărimi, confecţionat din cauciuc, piele, material plastic, cîrpe etc., umplut cu aer, cu păr, cu cîlţi etc. şi folosit în diferite jocuri (sportive); (regional) cotcă, hapuc, loptă, surducă. *Cercînd toţi, în toate părţile, vreun leac, au merşterşuguit şi această, de au aflat tavlie şi minciia şi pacii şi alte multe giucării.* HERODOT (1 645), 41, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 236. *Cu copiii mă certam, Minci, arşicele jucam.* MUMULEANU, C. 146/18, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Mingea sare pînă la policandrul din tavanul salonului, unde turbură grozav liniştea ciucurilor de cristal.* CARAGIALE, O. I, 276, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, TDRG. *Părul de bou nu-l întrebuinţează decît copiii mici, făcîndu-şi din el mingea.* PAMFILE, I. C. 3, cf. ŞĂINEANU, D. U. *După minge şi după cerc, alergau prin casă şi prin curte.* GALACTION, O. 306, cf. C. PETRESCU, C. V. 128. *Răspunde în treacăt, în timp ce se apleacă după minge.* SEBASTIAN, T. 83. *Pe păretele din spatele biuroului trei panoplii... cea din mijloc, mai puţin marţială, alcătuită din două rachete de tenis cu presele lor şi o reţea cu mingi albe.* TEODOREANU, M. II, 23. *Atunci ia racheta ea şi el mingile.* ARGHEZI, C. J. 16. *Ce nu aveau ei acolo? Scrînciob, mingi de toate mărimile, paralele şi capră de gimnastică.* BENIUC, M. C. I, 71. *Prinde mince,* se spune despre cei care umblă după lucruri de nimic. Cf. ZANNE, P. IV, 448. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Ca pre o mince de copil îl arunca.* NEGRUZZI, S. I, 125. *Sînt un soi de vagabond... aruncat din post în post ca o minge.* ALECSANDRI, T. 369. *Umbla prin mîinile lor, de la unul la altul, ca o minge.* ISPIRESCU, L. 108. [Veverița] *îi privi o clipă cu ochişori negri, se dosi după o cracă, sări ca o minge castanie de păr în alt copac şi*

se pierdu în frunziș. SĂM. VI, 336. *Ca o minge se prăvale, Se coboară și se suie Prin hîrtoapele din vale; Uite-l nu e, uite-l nu e!* TOPÎRCEANU, M. 27. *Un nor rotund ca o minge, părea de zăpadă.* SAHIA, N. 86. *S-o arunci în sus, ca pe o mingie.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 129. *Zmeul a tăiat cît clipești o căpățînă de acestea, au luat-o în mîni ca pe o minge și s-au dus... acasă.* SBIERA, P. 180. ✧ *D-a mingea în afară* (ALR II 4 348/353) sau *de-a mincea-n opt și-n șase* (ib. 4 348/172), *de-a mingea pă* (sau *în) țăl* (ib. 4 348/272, 346), *mingea pă fugă* (ib. 4 348/182) = oină. *De-a mingea* sau *mingea călărită* (H VII 172), *de-a mingea-n cer* (ALR II 4 381/784), *de-a mincea-n găurele* (ib. 4 381/182), *de-a mingea-n perete* (ib. 4 347/987), *mincea-n perghel* (H XII 176), *de-a mincea-n vacă* (ALR II 4 381/182) = nume dat unor jocuri cu mingea **(1)**, nedefinite mai de aproape. *Foarte bine... Cum vrei să ne batem? De-a mingea, ori de-a baba-oarba?* ALECSANDRI, T. I, 205, cf. PAMFILE, J. III, 16, H I 350, II 82, 101, 119, 208, III 38, X 378, 454, 467, XVI 161, XVIII 27, 147, 262, ȘEZ. II, 62. *El nu se juca cu ceilalți prunci, de-a caii și de-a minja.* MERA, L. B. 92. *Ne jucăm de-a micea.* MAT. DIALECT. I, 181. *De-a mingea-n cuc* V. C U C. ✦ Joc cu mingea **(1)**. *Dumineca, cînd ceilalți băieți de sama lui să duceau la minge ori la poarcă, el se tot făcea că are treabă în preajma casei Irinei.* BUJOR, S. 80.

2. (Prin Maram. și Bucov.) Cocolcș de mămăligă sau de pămînt. Cf. ALR II 3 527/353, 386. ✦ (Regional) Ghem de lînă. Cf. ALR II, 3 527/172, 386, 682, 705, 762, 876.

— Pl.: *mingi.* — Și: (învechit și regional) **mince, míncie,** (regional) **míngie, míge** (ALR I 1 699/590), **míce, micie** (H X 467, XVIII 27, 262, ALR I 1 699/18, 229), **ménge** (ALR I 1 699/885) s. f.

— Dintr-un cuvînt slav neatestat, pentru care cf. slav. mêč, v. rus. МЯЧЬ.

MINGEĂC s. n. (Argotic) **1.** Organul genital al femeii. Cf. GR. S. VII, 119, BL II, 119, 171, BUL. FIL. II, 277, IV, 135, COMAN, GL., com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ.

2. (La jocul de cărți) Damă. Cf. BARONZI, L. 151.

— Pl.: *mingeacuri.* — Și: **mangeác** (BL II, 171) s. n., (regional) **mijáncă** (COMAN, GL.) s. f.

— Din țig. **minǧako.**

MÍNGHENĂ s. f. v. **menghină.**

MINGHENEÁ s. f. v. **menghină.**

MÍNGHINĂ s. f. v. **menghină.**

MÍNGHINE s. f. v. **menghină.**

MINGHINEÁ s. f. v. **menghină.**

MÍNGIE s. f. v. **minge.**

MINGINEÁ s. f. v. **menghină.**

MINGIÓC s. n. v. **minciog.**

MINGIȘOÁRĂ s. f. **1.** (Rar) Diminutiv al lui m i n g e **(1)**.

2. (Prin Bucov.) Oul care se vopsește cel dintîi, la paști; (regional) cearcă, merișor[2] **(4)**. *Întîiul ou se colorează roșu întunecat și se numește cearcă, merișor, mingișoară.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 187.

— Pl.: *mingișoare.*

— **Minge** + suf. *-ișoară.*

MINÍ vb. IV v. **meni.**

MINIÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A ilustra ceva cu miniaturi **(2)**. Cf. DL, DM.

— Pronunțat: *-ni-a.* — Prez. ind.: *miniez.*

— Din it. **miniare.**

MINIÁT, -Ă adj. (Rar) Ilustrat cu miniaturi **(2)**. Cf. DL, DM.

— Pronunțat: *-ni-at.* — Pl.: *miniați, -te.*

— V. **minia.**

MINIATÓR s. m. (Învechit) Miniaturist. Cf. COSTINESCU, LM.

— Pronunțat: *-ni-a-.* — Pl.: *miniatori.*

— **Minia** + suf. *-tor.*

MINIATURÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A picta în miniatură **(1)**. Cf. COSTINESCU, SCL 1 950, 76.

— Pronunțat: *-ni-a-.* — Prez. ind.: *miniaturez.*

— V. **miniatură.** Cf. fr. m i n i a t u r e r.

MINIATURÁL, -Ă adj. Care se referă la miniaturi **(1)**, care privește miniaturile; care are dimensiunile unei miniaturi; p. e x t. de proporții foarte mici. V. m i n u s c u l. Cf. TOPÎRCEANU, M. 8. *Un clar peisagiu miniatural.* CAZIMIR, L. U. 38. *Toate păreau extraordinar de limpezi și de aproape, dar miniaturale, ca într-un tîrg al furnicilor.* C. PETRESCU, O. P. I, 222, cf. TEODOREANU, M. II, 284.

— Pronunțat: *-ni-a-.* — Pl.: *miniaturali, -e.*

— **Míniatură** + suf. *-al.*

MINIATÚRĂ s. f. **1.** Operă de artă plastică (în special pictură) de dimensiuni reduse, lucrată cu multă finețe și cu minuțiozitate;

p. ext. obiect de proporții mici (reprezentînd reproducerea, la scară redusă, a unui alt obiect). *Cabinet de miniaturi, unde au felurimi și minunate mici chipuri lucrate pe fildeș.* GOLESCU, Î. 120, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM., DDRF. *Predilecția flamanzilor pentru detalii... își are originea în miniatură.* SCÎNTEIA, 1 966, nr. 6 927. ◇ **În miniatură** = a) loc. adj. de dimensiuni foarte mici; mic, miniatural. *Vestitul meșter... au avut norocire a înfățoșa automatele sale..., priveleștea acestor mașini era pe un teatru în miniatură împodobit cu decorații frumos zugrăvite.* CR (1 830), 108¹/34. *Un țînc de vro șapte ani, un țăran în miniatură, scobora niște capre de vale.* VLAHUȚĂ, D. 77. *Ceasornicul ... e un univers în miniatură.* IBRĂILEANU, A. 38. *Învălmășit s-azvîrle-ntr-o bulboană Ca o cascadă în miniatură.* CAZIMIR, L. U. 28. *Se îngrămădesc, făcîndu-și loc cu coatele, copii desculți, haimanale în miniatură.* id. GR. 29. *Se cuvenea să ducă la capăt, cu demnitate și cu toată răspunderea, misiunea ei de gospodină în miniatură.* C. PETRESCU, A. 285, cf. id. Î. II, 5, SAHIA, U.R.S.S. 25, LL I, 80; b) loc. adv. pe plan restrîns, limitat; în mic. *Limba română o pățea aici în miniatură ceea ce pățea limba maghiară la magnații Ungariei.* BARIȚIU, P. A. I, 614. *Daniel Scavinschi cel mititel la statură, Pre care-a plăcut naturii a-l lucra-n miniatură.* NEGRUZZI, S. I, 206. ◇ Fig. (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Primii un pachet dintr-un mic oraș al Germaniei — reședința unui rege-miniatură.* EMINESCU, G. P. 36. (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de", pentru a sugera proporțiile mici) *Pre cînd era să plece de la acea miniatură de iad pămîntesc, iată că doi arestanți aduceau un ciubăr plin de ceva, ce gubernatorului i se păruse că ar fi lături pentru porci.* BARIȚIU, P. A. II, 646. *În vîrstă de patru ani, ... miniatura de țărancă are ochi negri, strălucitori.* IBRĂILEANU, A. 107. *S-a dus la biroul mic, la miniatura de birou... și dintr-un sertar mi-a scos o scrisoare.* CAMIL PETRESCU, P. 20. *O miniatură de mușchetar blond, dar nu al luptelor cu spada, ci cu verbul.* TEODOREANU, M. U. 38. *Este o miniatură de avion în tinichea, care în realitate ascundea un aparat fotografic.* CONTEMP. 1 957, nr. 571, 4/4. ◇ Fig. *Rigatul îi era mic Și acei ce îl văzură, Toți într-o unire zic, Se învoiesc a spune Că nu era alt nimic, Decît o miniatură.* ALEXANDRESCU, O. I, 307. *Frumusețea ei era o miniatură de o nesfîrșită delicatețe.* V. ROM. octombrie 1 953, 109. ✦ Spectacol sau emisiune radiofonică sau de televiziune care cuprinde o serie de numere artistice, de mici proporții, de balet, de muzică, de poezie etc. *Miniaturi coregrafice. Miniaturi poetice.*

2. Desen ornamental sau figurativ, realizat în culori de apă, pulbere de aur etc., care împodobea vechile manuscrise și tipărituri (religioase). Cf. LM. *Meșteșugul lucrului de manuscripte cu miniaturi... urmează cît timp cărțile tipărite sînt rare și scumpe.* IORGA, C. I. III, 56. *Datele despre Jan van Eyck îl arată la începutul carierei sale... în serviciul unui principe bavarez, pentru care el ar fi executat o carte de rugăciuni cu miniaturi.* SCÎNTEIA, 1 966, nr. 6 927.

— Pronunțat: *-ni-a-*. — Pl.: *miniaturi.*

— Din fr. **miniature**, it. **miniatura**, germ. **Miniatur.**

MINIATURÍSM s. n. sg. (Rar) Arta miniaturistului; p. ext. manieră artistică (uneori exagerată) care constă în preocuparea de aspectele miniaturale, delicate ale realității. *Otilia Cazimir nu e tentată niciodată să cadă în ceea ce s-ar putea numi miniaturism sentimental.* IBRĂILEANU, S. L. 130. *Artificiozitatea imaginilor, pictura naturilor moarte, miniaturismul, deprinderea de a crea cuvinte noi, sînt... laturi ale tehnicii artistice.* VIANU, A. P. 266.

— Pronunțat: *-ni-a-*.

— **Miniatură** + suf. *-ism.*

MINIATURÍST, -Ă s. m. și f. Artist care execută miniaturi; (învechit) miniator. Cf. NEGULICI. *În timp de mai mulți secoli, vînătoria n-a avut alți interpreți plastici decît pe migăloșii miniaturiști.* ODOBESCU, S. III, 131. *Sosi dincoace de Dunăre, pentru a propovedui călugăria cea bună și harnică a închinătorilor neobosiți, a caligrafilor, miniaturiștilor... călugărul Nicodim.* IORGA, C. I. II, 10. [Gîzele] *desenate cu o pensulă fină de miniaturist.* C. PETRESCU, A. 315, cf. SCÎNTEIA, 1 966, nr. 6 927. ◇ (Adjectival) *Atenția ce o dă micilor existențe din natură pe care le zugrăvește ca un pictor miniaturist.* IBRĂILEANU, S. L. 130. ✦ Scriitor care descrie cu finețe și cu sensibilitate aspectele delicate ale realității. *Brătescu-Voinești e un miniaturist, care, repetîndu-se în fiecare nuvelă, poate condensa o atmosferă, fără a ne sugera impresia creației.* LOVINESCU, C. VI, 52.

— Pronunțat: *-ni-a-*. — Pl.: *miniaturiști, -ste.*

— Din fr. **miniaturiste.**

MINIATURÍSTICĂ s. f. Arta de a ilustra textele cu miniaturi **(2)**. *Acest costum luat atunci, în veacul al XIV-lea, o dată cu eticheta sau ceremonialul..., cu miniaturistica, în sfîrșit cu toată arta slavo-bizantină, s-a păstrat... în toată epoca neatîrnării noastre.* IORGA, C. I. I, 115, cf. IORDAN, L. R. A. 177. ✦ Studiul miniaturilor de pe manuscrisele vechi. Cf. DL, DM.

— Pronunțat: *-ni-a-*.

— **Miniatură** + suf. *-istică.*

MINIATURIZÁ vb. I. Tranz. A executa în dimensiunile unei miniaturi (1); p. ext. a reda în proporții mici (și delicate). *Gestica și cadrul sînt miniaturizate de duioșie sau transfigurate în sensul feeriei.* CONTEMP. 1965, nr. 292, 3/5.

— Pronunțat: *-ni-a-*. — Prez. ind.: *miniaturizez.*

— Din fr. **miniaturiser.**

MINIATURIZÁRE s. f. Acțiunea de a miniaturiza și rezultatul ei; p. ext. redare în proporții reduse. *În ultimul timp se afirmă pe plan mondial o tendință accentuată spre miniaturizarea diferitelor dispozitive, ca o importantă componentă, cu multiple avantaje, a progresului tehnic.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6981. *Se acordă o atenție sporită... miniaturizării extreme a instalațiilor semiconductoare.* ib.

— Pronunțat: *-ni-a-*.

— Pl.: *miniaturizări.*

— V. **miniaturiza.**

MINIÉR[1], -Ă adj. Care se referă la mină[1] (1), care ține de mină[1]; (despre regiuni, localități etc.) în care se găsesc mine, cu mine, în care se practică mineritul (2). Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Politica economică în sectorul minier și petrolifer.* LEG. EC. PL. 80. *În lupta pentru industrializarea socialistă a țării... muncitorilor, tehnicienilor din industria minieră le revine un rol de frunte.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2387. *Cele mai bune echipe artistice de amatori din Valea Jiului întreprind în aceste zile turnee prin localitățile miniere.* ib. 1960, nr. 4863.

— Pl.: *minieri, -e.*

— Din fr. **minier.**

MINIÉR[2] s. m. v. **miner[1].**

MINIÉRĂ s. f. (Învechit) 1. Mină[1] (1). *Sînt multe miniere (au băi) de aramă.* AMFILOHIE, G. 69/20, cf. HEM 2346. *Minierurile (ocnile, băile).* VÎRNAV, E. M. I, 43[r]/10.

2. Minereu. *În fundul munților se află și minere de aramă ..., minere de fier și de cărbuni de pămînt ..., însă pentru a se scoate minerele precum și alte avuții cuprinse în sînul munților...* I. IONESCU, M. 47, cf. CIHAC, I, 166.

— Pl.: *miniere* și (neobișnuit) *minieruri.* — Și: **minéră** s. f.

— Din it. **miniera,** fr. **minière.**

MINIERÍT s. n. v. **minerit.**

MINIFÉR, -Ă adj. (Neobișnuit) Bogat în minereu. Cf. ALEXI, W.

— De la **mină[1],** prin analogie cu cuvinte de tipul *aurifer, metalifer* etc.

MINIGÓCI s. m. v. **minegoci.**

MÍNIM[1] s. n. (Rar) Minimum. *că vei fi divorțat în minimul de* REBREANU, R. I, 251. *Există o fiecare învățător sau profesor o p modare, de acumulare a acelui n rientă pe care îl cere munca a* 1962, nr. 652, 1/5. ✧ *Minim de* de bunuri strict necesare întreți persoane sau a unei familii. V trai. *În majoritatea țărilor Europa nu este atins nici măc de trai considerat drept necesar vedere al statisticii oficiale.* S nr. 2872.

— De la **minimum,** prin aprop

MÍNIM[2], -Ă adj., s. f. 1. Adj. maxim[2]) Care are cea mai mi durată, intensitate etc.; foarte mi ARISTIA, PLUT. *Perfectul ne trimite tocmai din cauză că aparțin unui prezentului, sînt simțite ca având o* IORDAN, STIL. 145. *Efortul int minim.* RALEA, O. 144, cf. LL I, 71. *N-am curăgiul să vă ostenesc porecle, din care am luat numai o parte.* NEGRUZZI, S. I, 101.

2. S. f. Spec. Cea mai mică o poate avea, într-un anumit int sau o cantitate variabilă. *M vitezei de sedimentare] e într* PARHON, B. 42. *Folosim... term numite de maximă și de minimă.* 365. ✦ (Meteor.) Centru de atmosferică.

— Pl.: *minimi, -e.*

— Din lat. **minimus,** fr. **mini**

MINIMÁL, -Ă adj. (În opozi maL) Minim[2] (1). *Comisiunea mențiе cifra minimală.* MAIORES *La sfîrșitul conferinței de la 8 ma remis lui Metternich o notă verb zînd condițiile minimale ale Rusie* 344. *Sarcinile... prevăzute în* 1952 *trebuie să fie socotite drep male.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2392. = prețul cel mai mic cu care p vînzare o marfă. *Stabilește... preț minimale și fixe pentru orice* LEG. EC. PL. 249.

— Pl.: *minimali, -e.*

— Din fr. **minimal.**

MINIMALIZÁ vb. I. Tranz. minimum) valoarea, importanța ceva, a trata ca pe un lucru lipsit a subaprecia. V. bagatelizа 1959, nr. 5, 9. *Au fost scoase în ale vastei bibliografii sadoveniene*

rafia burgheză le-a ignorat sau le-a mini-
. V. ROM. aprilie 1960, 54.
rez. ind.: *minimalizez.*
inimal + suf. *-iza.*

IMALIZÁRE s. f. Acțiunea de a *m i n i-*
za și rezultatul ei; diminuare la extrem,
eciere. V. *b a g a t e l i z a r e. O mini-*
re, o batjocură subțire a lucrurilor, ieșită
ea mult orgoliu. RĂLEA, S. T. II, 212.
alizarea rolului activ, creatoral poetului.
. ianuarie 1954, 177.
l.: *minimalizări.*
minimaliza.

IMĂ s. f. (Învechit) Proclamație oficială
e făcea altădată în biserică cu ocazia
irii în grad a unui arhiereu. *Altă hiro-*
. . . nu să face, fără numai ce-i dau minima,
geastea cea mare . . . și după minima cea
zice patriarhul mulțămirea cum iaste
l (a. 1652). MURNU, GR. 37.
l.: *minime.*
Din ngr. **μήνυμα.**

NIMÉTRU s. n. Instrument mecanic de
are a lungimilor prin metodă comparativă,
pentru verificarea dimensiunilor unor
Minimetru optic. IOANOVICI, TEHN. 378, cf.
Minimetrul se utilizează . . . fixat pe un
echipat cu o măsuță de măsurare. LTR².
Pl.: *minimetre.*
Din fr. **minimètre.**

NIMUM s. n. **1.** Punct, limită, fază repre-
ıd extrema inferioară. Cf. NEGULICI, POLIZU,
BRIANT, D. *Maximum și minimum tempe-*
i fiecărui an nu se întîmplă decît o lună
pe după fiecare solstițiu. DRĂGHICEANU, C.
cf. COSTINESCU. *O cantitate variabilă trece*
-un minimum, cînd, după un șir continuu
ori descrescătoare, începe a crește. CULIANU, A.
Cea mai mică cantitate, valoare, intensi-
(rar) minim¹. *Obținerea unui maximum de*
printr-un minimum de efort e principiul
rei compoziții. LOVINESCU, C. II, 73. *Venit în*
ală cu buget limitat, din care trebuie să
că maximum de desfătări cu minimum de
. C. PETRESCU, Î. II, 213. *Este de neînțeles*
o operație relativ simplă . . . nu se face cu un
mum de seriozitate. S. C. ȘT. (IAȘI), 1958, 3.
dverbial, pe lîngă numerale) Cel puțin . . .,
uțin . . .; măcar. *Vă comunic că-i invită*
l acasă, vineri, la orele 5 după amiază,
u minimum o oră. SCÎNTEIA, 1961, nr. 5042.
Din lat. **minimum**, fr. **minimum.**

INÍRE s. f. v. **menire.**

MINISÍ vb. IV. T r a n z. (Grecism învechit)
A înștiința, a aviza. *Care această strîmtoare*
văzînd-o boierii și spăimîntîndu-se de cap, au
minisit pe căminarul Sava ca să nu facă nici o
urmare (cca 1821). ap. GĂLDI, M. PHAN. 210,
cf. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 354.
— Prez. ind.: *minisesc.*
— Din ngr. **μήνυσα** (aor. lui *μηνύω*).

MINISTÉR s. m., s. n. **1.** S. n. (Învechit)
Guvern. *Ministeriul devletului cu ienicerii*
chemară pe Selim. VĂCĂRESCUL, IST. 259. *Au și*
urmat note diplomatice între deiul de Algir și
între ministeria Franței. AR (1829), 46²/30, cf.
38¹/5. *Încă nici pănă acum n-are Franța minis-*
teriu. Greutăți peste greutăți întîmpină la alegerea
și întocmirea lui. GT. (1839), 57¹/55. *Aici văd*
iscăliți pe noii miniștri și aceasta a fost marea
surprindere a mea și a multora din cei ce nu
cunosc misterele fabricărilor de ministere. MAIO-
RESCU, D. II, 332. *Vă poftesc să țineți sfat și să*
constituiți întîiul minister constituțional al Țării
Românești. CAMIL PETRESCU, O. II, 177.
2. S. m. (Ban., Transilv., Olt.) Ministru **(1)**.
Crai[i] „*ăștia care sînt ministeri*“. ALR II 2861/2,
cf. ALR SN III h 890.
3. S. n. Funcție, titlu de ministru **(1)**. Cf.
VALIAN, V. *Am căutat să te dau peste cap din*
minister. ALECSANDRI, T. I, 427. *Intelectualii*
ridicați din mijlocul burgheziei aspirau la posturile
înalte și bine plătite (ambasade, secretariate și
ministere). OȚETEA, R. 313.
4. S. n. (Rar) Ministeriat. *A primit prefectura*
pe timpul ministeriului de interne al lui Kogăl-
niceanu. MAIORESCU, CR. II, 332.
5. S.n. Sector al administrației de stat
condus de un ministru **(1)**; instituția respectivă;
p. e x t. clădirea în care își are sediul această
instituție. *Ieri ar fi sosit de la Varșovia către*
ministeria noastră a intereșurilor din afară,
tractatul de pace încheiat între Rössia și Turchia.
AR (1829), 158²/6, cf. VĂLIAN, V., NEGULICI,
STAMATI, D., POLIZU. *La 1841 ministerial trebilor*
dinnăuntru făcu o legiuire. NEGRUZZI, S. I, 279,
cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *A mai*
rămas încă un minister, tocmai acela unde se
cere cu dinadinsul caligrafie pentru acte și
documente; trebuie să se iveaască acolo vreun loc.
CARAGIALE, O. II, 70. *Aici îi Ministerul de*
Finanțe, Moș Gheorghe, spune Ion, oprindu-l în
loc. SP. POPESCU, M. G. 65. *De unde știai*
de ședința de azi dimineață? — Mi s-a telefonat
de la minister. BARANGA, I. 187. *A venit la*
București o țărancă . . . Au venit și-n trecut . . .
Au urcat treptele ministerelor sute și mii. VINTILĂ,
O. 42. *Numărul formularelor, tabelelor, situa-*
țiilor și rapoartelor care se cer de ministere și
comisiuni. V. ROM. ianuarie 1954, 77. *Ministerele*
sînt organe centrale de resort, a căror detivitate
privește o singură ramură administrativă. PR.
DREPT, 53.

6. S. m. (Învechit, în sintagma) *Minister public* = procuror. *Depunerile martorilor se vor primi . . . de față cu ministeriul public.* HAMANGIU, C. C. 64.

— Pl.: **(1, 3, 4, 5)** *ministere* și **(2, 6)** *ministeri.* — Și: (învechit și regional) **ministériu** s.n., (învechit) **ministérie** s. f.

— Din fr. **ministère.** — **Ministeriu, ministerie,** din lat. **ministerium.**

MINISTERIÁBIL s. m. (Rar) Persoană care aspiră la demnitatea de ministru **(1).** *Secțiunea . . . tinde să cuprindă întreg edificiul social . . . miniștri și ministeriabili.* V. ROM. martie 1960, 168.

— Pronunțat: *-ri-a-.* — Pl.: *ministeriabili.*

— După it. *ministeriabile,* cf. fr. m i n i s t r a b l e.

MINISTERIÁL, -Ă adj. Care aparține unui ministru **(1)** sau unui minister **(5),** care privește un ministru sau un minister sau este emis de aceștia sau de acestea; de ministru sau de minister. *Un jurnal ministerial arată că în noaptea de la 12 către 13 s-au lipit afișuri în multe locuri.* CR (1832), 42¹/18. *Profesorii părăsesc clasele ca să dezbată chestii ministeriale.* BOLINTINEANU, O. 425. *Trece vertiginos un automobil ministerial.* C. PETRESCU, C. V. 318. *Nu era o conferință oficială, ci numai un fel de taifas ministerial.* CAMIL PETRESCU, O. II, 309, cf. III, 192. *Zilele trecute am primit vizita unei comisii ministeriale.* V. ROM. octombrie 1954, 148. ✧ *Bancă ministerială* v. b a n c ă. *Coală* (sau *hîrtie) ministerială* (sau *de format ministerial)* = coală de hîrtie de format obișnuit, pentru cereri. *Mîna degerată a camaradului său tremura de emoție pe hîrtia ministerială.* CARAGIALE, O. II, 72. *Musca bîzîia acuma mulțumită, lipită pe soba caldă, ca o pată de cerneală pe o coală ministerială.* REBREANU, I. 343, cf. V. MOLIN, V. T. 55. *Plic ministerial* = plic de dimensiuni mari, în care pot încăpea diverse acte, fără a fi îndoite.

— Pronunțat: *-ri-al.* — Pl.: *ministeriali, -e.*

— Din fr.: **ministeriel.**

MINISTERIALICÉȘTE adv. (În dicționarele din secolul trecut) Ca un ministru **(1),** în felul miniștrilor. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

— Pronunțat: -ri-a-.

— **Ministerial** + suf. *-icește.*

MINISTERIÁT s. n. (Rar) Perioadă de timp în care un guvern sau un ministru **(1)** își îndeplinește mandatul; (rar) minister **(4).** Cf. COSTINESCU, CONTEMP. 1949, nr. 159, 12/4.

— Pronunțat: *-ri-at.* — Pl.: *ministeriate.*

— Din fr. **ministériat.**

MINISTÉRIE s. f. v. **minister.**

MINISTÉRIU s. n. v. **minister.**

MINISTRÁ vb. I. I n t r a n z. (În dicț din trecut) A participa ca ministrant cierea serviciului divin. Cf. LM, GHEȚIE ALEXI, W.

— Prez. ind.: *ministrez.*

— Din germ. **ministrieren.**

MINISTRÁNT s. m. Băiat care a oficierea serviciului religios într-o biseri lică sau într-una protestantă. Cf. BARC GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.: *ministranți.*

— Din germ. **Ministrant.**

MINISTREÁSĂ s. f. (Familiar, adese Soție de ministru **(1)**; (neobișnuit) mini *Pe fiica sa, el o măritase de ajunsese . . . treasă.* MACEDONSKI, O. III, 97. *De cînd e ministresă, și-a mai venit în fire.* VLA 85. *Cine vine? Ce-mpărăteasă, Ce min* MARIAN, V. 82.

— Pl.: *ministrese.* — Și: (rar) **minist** BUL. FIL. VI, 16.

— **Ministru** + suf. *-easă,* după fr. *tresse.* — **Ministresă** < fr. **ministresse.**

MINISTRÉSĂ s. f. v. **ministreasă.**

MINISTROÁICĂ s. f. (Neobișnuit) Mi *Cinci guverne au fost răsturnate și ai la o parte și eu tot nu m-am făcut min* I. NEGRUZZI, S. I, 257.

— Pl.: *ministroaice.*

— **Ministru** + suf. *-oaică.*

MINÍSTRU s. m. **1.** (Învechit) sfetnic; (astăzi) membru al unui gu conduce, de obicei, un minister **(5)**; titlu dat fiecăruia dintre dregătorii sau (astăzi) dintre membrii unui (regional) minister **(2).** *Acest dom ministrii măriei sale apucase pe părint politul . . . să dizlege văcăritul* (sfîr XVIII). LET. III, 240/15. *Tocma așa s-au și cu împăratul Alecsandru, carele în bun . . . dară ministrii lui era răi.* ȘIN 18/13. *Craii și ministrii, avînd sete ațîță războaie crunte.* BUDAI-DELEANU *Vorouva . . . asupra alegerii minist* BELDIMAN, N. P. II, 137/10. *Dumnea vistier, . . . mijlocește acum către mări ca să mă priimească și pă mine între măriei sale.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 59. *boierii, negutătorii și chiar împăratul răteasa . . . pleca sîmbăta seara și s luni de dimineață.* GOLESCU, I. 93, c S. L. II, 24. *Norodul se învoia cu oblă Alexandru Vodă, cîrtea numai asup trului său Moțoc.* NEGRUZZI, S. I, 15 *Ca un om conștiincios, mi-am depu în mîna ministrului.* GHICA, ap. A T. II, 57. *Dedicînd broșuri la dam*

bărbați ei speră C-ajungînd cîndva miniștri, le-a deschide carieră. EMINESCU, O. I, 137. *Durerea aceasta de țară... făcea pe ministu să nu cate la inima stăpînului și să steie numai cu gîndul pironit asupra primejdiei căreia țara era expusă.* XENOPOL, I. R. IV, 223. *Ministrul ascultă cu ochii pe fereastră.* ARGHEZI, P. T. 57. *Am făcut plîngere, am fos și pă la domnu ministu și ne-a tremes ancheță.* GRAIUL, I, 166. *Ministrul bun la domn ca magnitul la busolă.* ZANNE, P. IX, 90. ✧ (Cu determinări care indică sectorul administrației de stat) *Trebuie neapărat să mă duc la București, să cer audiență ministrului de finanțe.* BART, S. M. 86. ✧ Fig. *Dar eu socotindu-mă făcătoriu de bine nu mă tem d-un senat așa slab, al căror ministru este capriția.* MUMULEANU, C. 41/6, cf. ALEXANDRESCU, M. 298. ✧ *Consiliu de miniștri* v. consiliu. *Ministru plenipotențiar* v. plenipotențiar.

2. (Învechit) Persoană împuternicită să reprezinte un stat, cu prilejul unor tratative. *Venisă cu Șeremet depreună și un menistru a împăratului, anume Simion Savva Rogojinschii.* NECULCE, L. 222. *Au dat voie a veni la Iași acei trimiși miniștri, ca să tractarisească pacea* (a. 1809). DOC. EC. 78.

3. (Ieșit din uz; de obicei urmat de determinări) Persoană care îndeplinește o anumită funcție ecleziastică, slujitor al bisericii. *Adunînd sobor în Bălgrad din miniștrii Ardealului,... Franțisc David fu osîndit.* ȘINCAI, HR. II, 232/35. *Ce ne grăiesc din amvonuri, ministrii cuvîntului lui Dumnezeu?* MARCOVICI, D. 379/19. *Miniștrii bisericești... să aibă a se bucura și a se folosi întocma de aceleași drepturi.* BARIȚIU, P. A. I, 168. *Sta îngenuncheat împreună cu ministrul lui Dumnezeu și ruga pe alinătorul durerilor să priimească sufletul acelui angel.* FILIMON, O. I, 370.

— Pl.: *miniștri* și (învechit și regional) *ministri.* — Și: (învechit și regional) **menístru,** (regional) **minístu** s. m.

— Din lat. **minister, -tri,** fr. **ministre.**

MINÍSTU s. m. v. **ministru.**

MINIȘTÉRGURĂ s. f. v. **mînăștergură.**

MÍNIU subst. Oxid de plumb de culoare roșie-portocalie, insolubil în apă, folosit mai ales ca pigment la vopselele cu ulei de in întrebuințate pentru protecția fierului împotriva ruginii. *Despre apusul apei Tritonului lăcuiesc livii plugarii... și să ung cu mineu roșiu pre trup.* HERODOT (1645), 268. *Zidit-ai ție casă cu măsură, cerdacuri largi și... văruite cu minău.* BIBLIA (1688), 507[1]/32. *Ia minău o litră, blaivas... pune-le... toate într-o oca de ulei de in* (cca 1800). GRECU, P. 399, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Miniul este întrebuințat la fabricațiunea cristalului, la vernirea olăriilor, smălțuirea faianțelor.* PONI, CH. 246. *Materia activă pentru plăcile pozitive este compusă dintr-o pastă de miniu cu acid sulfuric.* ENC. TEHN. II, 393. *Miniu... este o pulbere roșie care, ca vopsea în ulei de in, se întrebuințează mai ales pentru a apăra fierul de rugină.* MACAROVICI, CH. 378, cf. NICA, L. VAM. 159.

— Și: (învechit) **minău, minéu** subst.

— Din lat. **minium,** fr. **minium,** germ. **Minium.**

MÍNJOC s. n. v. **mijloc.**

MINOIÁN subst. Perioadă arhaică a civilizației cretane și grecești. *Începînd din perioada a III-a a minoianului mediu și pînă la distrugerea palatelor cretane... s-au folosit două scrieri „liniare".* SCL 1957, 90.

— Din fr. **minoen.**

MINOLÓGHION s. n. Carte bisericească ortodoxă în care sînt cuprinse viețile sfinților înșiruite în ordinea zilelor lunii. V. mineі[1], sinaxar. *Minologhion, ce să zice sănăcsar, ales pe praznici împărătești și pă sfinți mari* (a. 1729). CAT. MAN. II, 70, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DM.

— Pl.: *minologhioane.* — Și: (învechit) **minológhiu** (ap. GÁLDI, M. PHAN. 210), **minológion** (ALEXI, W.), **menológion** (ENC. ROM.), **menológiu** (SCRIBAN, D.), **menológ** (COSTINESCU) s. n.

— Din ngr. **μηνολόγιον.**

MINOLÓGHIU s. n. v. **minologhion.**

MINOLÓGION s. n. v. **minologhion.**

MINÓR, -Ă adj. **1.** (Despre persoane, în opoziție cu major) Care nu a împlinit vîrsta legală pentru a beneficia de drepturi civile și politice depline; (învechit) minorean. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W. *Nu era el instituit ca regent sau epitrop peste minorul principe.* XENOPOL, I. R. IV, 217. *Ești minoră încă, Mai ai de crescut.* IBRĂILEANU, A. 29. ✧ (Substantivat) *Tutela asupra minorilor copii revine de drept soțului rămas în viață.* HAMANGIU, C. C. 90.

2. Lipsit de importanță, de interes deosebit; de ordin secundar; p. ext. șters, slab. V. mărunt, inferior. *În lunga ei existență, „Viața nouă" a tăgăduit, într-o formă minoră și inofensivă, toate valorile reale ale tinerii literaturi.* LOVINESCU, C. V, 20. *E ceva spectral în făptura și apucăturile acestui om: în paliditatea de vis a chipului..., în tonul minor al glasului.* I. BOTEZ, B. I, 148, cf. SADOVEANU, E. 41, CONTEMP. 1949, nr. 164, 5/5. *Imaginea nouă... a unui Don Quijote de dimensiunile celor mai înalte creații literare ale omenirii trebuie să înlocuiască azi... vechea imagine, minoră și falsă.* LL I, 118. ✦ (Logică, în sintagmele) *Termen minor* = termen care servește de subiect concluziei unui

silogism. Cf. MAIORESCU, L. 65, DL, DM. *Premisă minoră* = premisă care conține termenul minor al silogismului. Cf. MAIORESCU, L. 65, DL, DM.

3. (Muz., în sintagmele) *Mod minor* = mod a cărui gamă are la bază o terță mică. *Gamă minoră* = succesiune de opt note muzicale, dispuse astfel, încît între treapta a doua și a treia și între a șaptea și a opta să existe un semiton, iar între celelalte trepte să existe tonuri. *În muzica modernă se întrebuințează pentru același ton fundamental două game: cea majoră și cea minoră.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. II, 59. *Acord minor* = acord care are la bază o terță mică și o cvintă perfectă. Cf. DER.

— Pl.: *minori, -e.* — Și: (învechit) **minóre** adj. LM.

— Din fr. **mineur.** Cf. lat. m i n o r.

MINORÁT s. n. Vîrsta la care o persoană este minoră **(1)**; starea persoanei minore; minoritate **(1)**, (neobișnuit) minorenie. Cf. LM, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DM.

— **Minor** + suf. *-at.*

MINÓRE adj. v. **minor.**

MINOREÁN, -Ă adj. (Învechit, despre persoane) Minor **(1)**; p. g e n e r. care nu se bucură de drepturi civile (și politice) depline. Cf. LM. *Fata, oricît de bătrînă ar fi ajuns, rămînea tot minoreană și numai prin căsătorie devinea majoreană.* F (1874), 213, cf. EMINESCU, N. 106.

— Pl.: *minoreni, -e.*

— Din germ. **minorenn.**

MINORÉNIE s. f. (Neobișnuit) Minorat. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

— **Minor** + suf. *-enie.*

MINORÎT s. m. Călugăr dintr-un ordin franciscan. *Senatul Clujului, în anul acesta, au dat loc minoriților de au zidit biserica din ulița Lupului.* ȘINCAI, HR. II, 80/22. ✧ (Adjectival) *Papa trimite tot atunci mai mulți călugări minoriți în Valahia, așezînd și un episcop catolic în capitală.* XENOPOL, I. R. III, 72, cf. 100. *Părinții minoriți.* SADOVEANU, O. X, 102.

— Pl.: *minoriți.*

— Din germ. **Minorit.** Cf. it. m i n o r i t a, fr. m i n o r i t e.

MINORITÁR, -Ă adj. (În opoziție cu m a j o r i t a r) Care face parte din minoritate **(2)**, care reprezintă cel mai mic număr, cea mai mică parte dintr-o colectivitate. Cf. RALEA, S. T. III, 222. ✧ *Guvern minoritar* = guvern care se sprijină pe o minoritate **(2)** în parlament. ✦ (Substantivat) Persoană care aparține unei minorități **(2)** politice sau naționale.

— Pl.: *minoritari, -e.*

— Din fr. **minoritaire.**

MINORITÁTE s. f. **1.** Minorat. *Salutînd pre doamna Rucsandra de regentă în vremea minorității fiului ei, proclamară pre Bogdan de domn.* NEGRUZZI, S. I, 160. *Chiar în vremea minorității, tot domnul figura ca stăpînul țării.* XENOPOL, I. R. IV, 218. *Avea o concepție . . . despre minoritate, mult mai largă decît a codului civil.* TEODOREANU, M. II, 21. *Revolta nobiliară . . . care a turburat minoritatea lui Carol al VIII-lea fu un avertisment.* OȚETEA, R. 155.

2. Numărul cel mai mic, partea cea mai mică a membrilor unei colectivități; cei mai puțini, cele mai puține. *Caragiale terfelește cu ultima cruzime această minoritate învinsă.* IBRĂILEANU, SP. CR. 234. *Majoritatea admiratorilor lui nu pot fi nici ei deosebiți de minoritatea adversarilor declarați.* ARGHEZI, T. C. 55. ✧ L o c. a d v. (În legătură cu verbele „a se afla", „a fi", „a rămîne", rar, „a sta" etc.) **În minoritate** = în număr prea mic pentru a-și putea impune punctul de vedere. *Unii domină o clipă momentul istoric, și alții stau în minoritate opozantă.* RALEA, S. T. III, 18.

— Pl.: **(2)** *minorități.*

— Din fr. **minorité.** Cf. lat. m i n o r i t a s, -a t i s, germ. M i n o r i t ä t.

MINOROSÍȚĂ s. f. v. **mironosiță.**

MINÓS s. n. v. **miros.**

MINOSÁ vb. I v. **mirosi.**

MINOSÎ vb. IV v. **mirosi.**

MINOTÁR s. n. v. **minutar**[1].

MINOTÁUR s. m. Monstru mitologic închipuit cu trup de om și cu cap de taur. Cf. NEGULICI, COSTINESCU. *Acest crai avea o jiganie spurcată, ce se chema minotaur, adică jumătate taur, de la mijloc în sus, și jumătate om, de la brîu în jos.* ISPIRESCU, U. 115, cf. DDRF. *Intrase în casa subpămînteană a minotaurului din care nu mai putea ieși.* SADOVEANU, O. XIII, 634.

— Pl.: *minotauri.*

— Din fr. **Minotaure,** it. **Minotauro,** germ. **Minotaurus.**

MINTÁL, -Ă adj. **1.** Care aparține minții; care se referă la funcțiunile minții, ale inteligenței. V. s p i r i t u a l. *Am constatat la dînsul o vie inteligență . . ., dragoste pentru cultură înaltă, onestitate în apucăturile mentale.* CARAGIALE, O. VII, 213, cf. LOVINESCU, C. IV, 86. *Marina făcu . . . un mic semn, cu înțelesul că Otilia nu-i în deplinătatea facultăților mintale.* CĂLINESCU, E. O. I, 78. ✧ *Debil mintal* = persoană care prezintă întîrziere sau oprire în dezvoltarea facultăților psihice. *Alienație mintală* = nebunie.

2. Care se petrece în minte. *Închipuiește-ți ce-ar fi cînd s-ar uni, printr-o organizație per-*

fectă, sforţările mintale ale tuturor oamenilor spre aceeaşi ţintă. REBREANU, P. S. 40. *Cititorul care, închizîndu-şi ziarele seara, face revizia mentală a noţiunilor, se culcă spăimîntat.* ARGHEZI, P. T. 120. *Cine exprimă un conţinut mintal oarecare în forma unei imagini metaforice, îl gîndeşte în acelaşi fel.* VIANU, M. 45, cf. 48. *Totuşi, ori de cîte ori ne gîndim la o individualitate, efectuăm un proces mental.* RALEA, S. T. II, 102. ✧ (Adverbial) *Îi spunea uneori „Olguţa" făcînd . . . în prealabil o pauză şovăitoare, ceea ce arăta Olguţei că mintal tot duduie îi spunea.* TEODOREANU, M. II, 422.

— Pl.: *mintali, -e.* — Şi: **mentál, -ă** adj. — Din fr. **mental.**

MÎNTĂ s. f. v. **mentă.**

MINTĂNÁŞ adv. v. **mintenaş**[1].

MÎNTE s. f. **1.** Facultatea de a gîndi, de a judeca, de a înţelege, raţiune; (în opoziţie cu trup) spirit. V. conştiinţă, psihic. *Nu fireţi ca calul şi mujdeiul cei ce n-au mente.* PSALT. 55. *Cum vrea fi cunoscut orbii, de nu vrea fi avut dereptătoriu mintea lor, să meargă după bunul păstoriu Hristos?* CORESI, EV. 252, cf. 48, 52, 70, 83, 93. *Această carte nu-i grăită de mente de om de pre pămînt.* COD. TOD. 228. *Făcu Dumnezeu omul . . . de lut . . . cu suflet viu şi-i dărui minte slobodă şi precepătoare, pre chipul obrazului său.* MOXA, 346/19. *Ce cu toată mintea, înţelepţia, arătarea, spunerea şi îndreptarea a cuviosului întru ieromonaş* (a. 1652). GCR I, 157/7. *Biruia pre alalţii nu numai cu postul . . . ce şi cu de toată mintea cea de smerenie.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 23[r]/8. *Şi marsără cu toţii la craiul Avgust şi-ncepură a-l îndemna să margă să ie cetatea Rigăi . . . şi tulburară mintea craiului şi s-apucă de gîlceavă cu craiul sfedzescu.* NECULCE, L. 158, cf. 19. *Iar şi Pavel într-această cruce să laudă şi toţi sf[i]nţii nu numai cu mintea, ci şi cu trupul o cinstesc şi o sărută pre dînsa* (a. 1765). GCR II, 80/39, cf. 20/22. *Abătîndu-ne* [de la căile tale] *cu minte răzvrătită.* MINEIUL (1776), 158[v2]/2. *Pacea lui Dumnezeu care covîrşaşte toată mintea.* MARCOVICI, D. 1/9. *Patimile îi întunecă mintea.* DRĂGHICI, R. 162/7, cf. 159/27. *Un palat a cărui vedere îmi sperie minţile.* GORJAN, H. IV, 88/33. *Mintea lui nu este decît un vînt ce se umflă.* CONACHI, P. 275. *Va putea el să-şi păstreze acest cumpăt sfieţ şi rece, cînd această băutură va arunca turburarea în minţile şi în simţurile lui?* FILIMON, O. I, 141. *Mult stau eu cîteodată şi mă gîndesc în mintea mea.* CREANGĂ, P. 162, cf. 158, 310. *Aceeaşi groază port şi-n minte şi-n privire.* MACEDONSKI, O. I, 95, cf. 121. *Gurile sînt mute şi minţile pustii.* VLAHUŢĂ, P. 1, cf. PETICĂ, O. 433. *Îşi odihni minţile, recucerindu-se.* GALACTION, O. 191. *Rudele susţin că i s-a cam slăbit mintea.* C. PETRESCU, C. V. 76. *Avea memorie extraordinară şi minte dornică de cunoştinţe.* CĂLINESCU, E. 17. *Mintea i se zbătea încleştată în contraziceri.* BART, E. 189. *Să mă păzească Sfîntul să pui la îndoială Puterea căpătată a minţilor la şcoală.* ARGHEZI, S. P. 95. *În mintea domnului prefect se făcea încet, încet, lumină.* GALAN, Z. R. 94. *Mintea lui era adeseori împovărată de gînduri grele.* VORNIC, P. 192. *Omul devine conştient, în mintea sa se oglindeşte propria sa existenţă ca om.* CONTEMP. 1954, nr. 387, 6/2. *Omul se împodobeşte prin cultivarea minţii.* V. ROM. noiembrie 1954, 145, cf. ZANNE, P. II, 706. *Ce e în tobă? (Mintea).* ŞEZ. XIII, 25. ✧ (Învechit şi popular, determinat prin „toată", „întreagă", „bună", indică starea de integritate a facultăţilor mintale) *Cu tărie şi cu . . . minte întreagă să ne protivim lor şi să-i gonim de la noi.* CORESI, EV. 76. *Tot omul cine are avea înţelepciune şi mente întreagă şi s-are griji de viaţa de veaci cu cuviinţă are fi* (a. 1632). GCR I, 76/33. *Surdul şi mutul, cîndu-i va fi mintea întreagă şi deplin şi va putia cu măhăitul să arate fieştecăruia firea . . . atunci să va certa.* PRAV. 293. *Lipsirea minţii ceii bune iaste mai rea decît toată sărăciile.* ANTIM, ap. GCR II, 5/22. *N-are toată mintea.* I. CR. IV, 111. ✧ Fig. *Mintea cu cumpăna-n mînă toate le drămăluieşte.* CONACHI, P. 277. ✧ Loc. adj. **Cu minte** = cu judecată normală, sănătoasă; p. ext. înţelept, cumpătat. V. cuminte. *Dar eşti tu cu minte, ce duci cînele în spate?* ŢICHINDEAL, ap. GCR II, 214/8. *La bunul tată casă ticnită, Copii cu minte ş-ascultători.* HELIADE, O. I, 110. *Unul din cei mai cu minte şi mai credincioşi domni ai împărăţiei sale.* GORJAN, H. I, 3/8. *Judecînd între oamenii care au biblioteci şi nu le citesc şi între cei care le au numai zugrăvite, eu cred mai cu minte pe cei din urmă.* FILIMON, O. I, 123. *Drept să spun, Erai mult mai cu minte pe cînd erai nebun.* ALECSANDRI, T. II, 157. *C-am pierdut un fir de linte Ş-o mîndră tare cu minte.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 152, cf. 307, 502, RETEGANUL, P. I, 59. ✧ **Fără (de) minte** sau **fără de minţi** = **a)** loc. adj. lipsit de raţiune; p. ext. nesocotit, nebun. *Păsările pomeneaşte Domnul, ca să ne arate că şi decît acealea fără de minte sîntem.* CORESI, EV. 220, cf. 243. *O, voi fără minte şi leneşi cu inima a creade toate carele au grăit prorocii.* N. TEST. (1648), 103[v]/9. *Cine-ş lasi grija casăi asupra muierii, făr' de minti esti* (a. 1779). GCR II, 121/31. *Nu ar fi dar fără minte cel ce ar avea mai multă grijă pentru suflet, care iaste nemuritoriu.* MOLNAR, RET. 56/11. *Cît de fără minte eram eu în tinereţile mele.* DRĂGHICI, R. 58/15. *Vă iert, ca pe nişte copii fără minte.* ALECSANDRI, T. II, 37, cf. I, 160, 326. *Bine-ţi pare să fii singur, Crai bătrîn fără de minţi.* EMINESCU, O. I, 83. *Făr' de minte.* ŞEZ. III, 92. *Omul fără minte, ca o corabie fără cîrmă.* ZANNE, P. IX, 90; **b)** loc. adv. în mod neso-

cotit, nesăbuit. *Că fără minte cerea ei acel lucru.* CORESI, EV. 89; **c)** (substantivat) om nechibzuit. *Dzise cel fără de mente.* PSALT. HUR. 9r/2. *O, nebunul şi fără minte ce am fost!* DRĂGHICI, R. 86/3. *Cel fără de minte nici cum vede în urmă.* ZANNE, P. VIII, 333; **d)** (învechit; substantivat) faptă nesocotită. *Dzeu, ştiuşi fără de mentea mea şi prea greşirea mea.* PSALT. HUR. 57v/17. ◇ Expr. (Învechit şi regional) **A nu-şi fi în minte** (sau **în minţi**) = a fi nebun. *Că zicea că nu-şi e în minte.* N. TEST. (1648), 44r/25, cf. CIAUŞANU, GL. **Ieşit din minţi** (sau, rar, **din minte**) = nebun; (cu sens atenuat) care şi-a pierdut cumpătul. *Unii rîdea ca nişte ieşiţi din minte.* DRĂGHICI, R. 21/3. *Răcnea ca un ieşit din minţi, cu spume la gură.* I. BOTEZ, ŞC. 76. **A-şi pierde mintea** (sau **minţile**) sau **a (-şi) ieşi din minte** (sau **din minţi**) = a înnebuni; (cu sens atenuat) a-şi pierde cumpătul. *Cum nu ţ-ai ieşit tu din minte, stricîndu-te pre tine?* HERODOT (1645), 206. *Ei şi-au pierdut minţile Tot îmblînd din casă-n casă* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 283/25. *Mi-a necinstit fata cu sila, bătînd-o pînă şi-a ieşit din minţi.* FILIMON, O. I, 162. *Lumea mă află atît de schimbat, că se teme să nu-mi pierd minţile!* BOLINTINEANU, O. 355. *Faci să-mi ies din minţi.* EMINESCU, O. I, 211, cf. id. N. 80. *Într-o clipă Leuştean şi-a ieşit din minte şi n-a mai ştiut ce face.* GANE, N. III, 167. *Femeile au crezut că fratele lor şi-a pierdut minţile din cauza norocului.* PAS, Z. I, 226. *Grecul, banii cînd vedea, Minţile din cap pierdea.* TEODORESCU, P. P. 566, cf. ŞEZ. III, 92, ALR II 3718/157, 219, 279, 310, 325, 353, 365, 386. *Omul mintea cînd şi-o pierde, om nu se mai înţelege.* ZANNE, P. VIII, 327, cf. V, 358, VI, 659. **A-i rătăci mintea** (sau **minţile**) = a înnebuni. *De cînd dorul m-au lovit, Minţile mi-au rătăcit.* ALECSANDRI, P. P. 243. **(A fi) în** (sau, învechit, **cu**) **toată mintea** sau **în toate minţile** = (adesea în construcţii negative) (a fi) în deplinătatea facultăţilor mintale; p. ext. (a fi) matur. *Cînd nu-i omul cu toată mintia, ce să dzice, ieşit den fire-i, nebun.* PRAV. 266. *Nu, Tomşa, român dintre străbuni, E om în toată mintea, ferit de gărgăuni.* ALECSANDRI, T. II, 116. *Da bine, moşnege, cînd ai venit în cela rînd, parcă erai în toată mintea.* CREANGĂ, P. 83. *Nu ştiu, nebun eşti ori nu eşti în toate minţile, de vorbeai într-una că ieşi la pensie.* REBREANU, I. 430. *Vezi copii... şi oameni în toată mintea călări pe cai... de lemn.* HOGAŞ, DR. II, 187. *Atunci nu mai era în toate minţile.* SAHIA, N. 92. **A lua** (sau, rar, **a fura, a răpi, a pierde** cuiva) **minţile** (ori **mintea**) sau **a scoate** (sau **a lua,** regional, **a ştilbura**) (pe cineva) **din minţi** (ori **din minte**) = a face (pe cineva) să nu mai raţioneze, să-şi piardă controlul, judecata; a zăpăci; a scoate din fire (pe cineva). *Iar împăratul, îi luă Dumnăzău mintia şi arătă pre ocna casăi soarile.* HERODOT (1645), 464. *O! tăbliţile astea ţi-au luat minţile.* NEGRUZZI, S. I, 46. *Ar fi putut să piarză minţile celui mai stoic dintre filozofi.* FILIMON, O. I, 116, cf. BARONZI, L. 48. *Începură-a se-nvîrti Cu-o mişcare graţioasă, luminoasă, Care minţile-mi răpi.* ALECSANDRI, P. II, 61. *Suzană, eşti belă, eşti chiar florelinte, Ş-a tale belete mă scoate din minte.* id. T. I, 253, cf. id. T. 1724. *Parcă dracul mi-a luat minţile.* CREANGĂ, P. 44. *Măi Chirică... scoţi omul din minţi cu vorbele tale.* id. ib. 162. *Tînărul Iovan... Unde mi-o vedea... Ochii că-i lua, Minţile-i fura.* TEODORESCU, P. P. 418. *Nu-s frumoasă, nici n-am fost, Dar voinic din minte-am scos.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 66, cf. ALR II 3457/64, 310. **A suci mintea** (sau **minţile** cuiva) sau (regional) **a lua de minţi** (pe cineva) = a zăpăci, a amăgi. *Umblă mereu să sucească minţile Anuţii, că doar-doar m-o face să i-o dau.* REBREANU, I. 71. *Nu crede feciorului... Te întreabă, te ispiteşte, Pînă mintea ţi-o suceşte.* TEODORESCU, P. P. 276, cf. CIAUŞANU, V.179. (Regional) **A se aluneca cu mintea** = a-şi pierde judecata, a se rătăci (cu mintea). *Îi spune codoşca cîte şi mai multe ş-o face pe femeie să se alunece cu mintea.* CREANGĂ, P. 172. **A-şi bea minţile** = a bea pînă la inconştienţă; a se imbeciliza din pricina excesului de băutură. *O să-ţi bei cămaşa din spate... o să-ţi bei minţile.* DELAVRANCEA, ap. CADE. *Cine be vin mult îşi be minţile.* ZANNE, P. IV, 185, cf. III, 455, 457, 474, IV, 176, 184. **A se frămînta cu mintea** sau **a-şi frămînta mintea** (sau **minţile**) = a se gîndi mult, a-şi bate capul. Cf. DL, DM. **A-şi veni în minte** = **a)** (învechit) a deveni înţelept. *Şi întru întunearec fiind noi, să ne venim în minte.* CORESI, EV. 270, cf. 21, 28, 87, 287; **b)** (popular) a-şi recăpăta calmul, a se linişti, a-şi veni în fire. Cf. ALRM I/I h 203. **Întreg la** (sau **de**) **minte** = cu judecata normală, sănătoasă. *Să se vor posti trufaşii, sau rugăciune să vor face, sau milostenie, sau de se vor face şi întregi de minte... întru deşertu se ustenesc.* CORESI, EV. 13, cf. ST. LEX. 171r1/9. *Fost-ai fi întreg la minte?* CONACHI, P. 267. ✦ Fig. Om, persoană (care raţionează). *Această veste mincinoasă care pentru cîtăva vreme s-au crezut au pus toate minţile la mirare.* IST. CAROL XII, 37r/21. *Unele minţi luminate ale Apusului, savanţi de seamă, în măsura în care cunoşteau filozofia materialistă rusă, o preţuiau, erau pătrunşi de admiraţie faţă de ea.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2803, cf. I. CR. IV, 111.

2. Activitate a **minţii (1)**; gînd, cuget; atenţie; imaginaţie; memorie. *Celui ce feace ceriul cu mintea.* PSALT. HUR. 115v/13. *Deade pre ei Dumnezeu întru neispititî minte să facî nedestoinicie* (a. 1569). GCR I,* 12/34. *Şi toţi amu carei cu mintea văd pre Dumnezeu, Izraili cheamă-se.* CORESI, EV. 230, cf. GCR I, 23/10, 50/26. *Ce tăriia acelui cuvînt neîncetat boldind pre sufletul mieu, rădică pre stăpînul mintea spre aleagerea a mai binelui* (a. 1648). GCR I, 132/1. *Da-voi legile meale întru mintea lor.*

N. TEST. (1648), 296v/18, cf. GCR I, 167/39, 168/19, II, 13/23, VARLAAM-IOASAF, 10r/18. *Aceasta, tată, o vom tipări-o în mintea noastră, spre a o ave de pildă.* DRĂGHICI, R. 141/18, cf. 58/26, 115/10. *Încît o vedea-n tot ceasul prin mințile lui umblînd.* PANN, E. I, 100/8. *În prezent cugetătorul nu-şi opreşte a sa minte, Ci-ntr-o clipă gîndu-l duce mii de veacuri înainte.* EMINESCU, O. I, 133. *Stoluri, stoluri trec prin minte Dulci iluzii.* id. ib. 105, cf. 42, 63, 98. *Aveam în minte o istorioară de la ţară.* GANE, N. III, 144, cf. ISPIRESCU, L. 16. *Sorbi în neştire. Mintea lui era departe, cu atîţia ani în urmă.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 13. *Eu nici nu pot O mai frumoasă să-mi socot Cu mintea mea.* COŞBUC, P. I, 57. *În mintea ei, moş Şărban lua proporţii mari de tot.* BUJOR, S. 68. *Nu puteam avea în simţuri şi deci în minte decît ora şi locul nostru.* CAMIL PETRESCU, U. N. 420. *Unde mi-s mințile?*, spune cineva pentru a-şi scuza o lipsă de atenţie, o scăpare. Cf. DELAVRANCEA, O. II, 212. *Unde ţi-s* (sau *i-s, vi-s* etc.) *mințile?*, se spune cuiva (sau despre cineva) pentru a-i reproşa lipsa de atenţie, neglijenţa în executarea unei acţiuni. *Îţi stă mintea-n loc*, se spune pentru a indica cel mai înalt grad de uluire, de surprindere. *Cimiliga, cimilea, Ocolesc lumea cu ea (Mintea).* PAMFILE, C. 26. ✧ Loc. adv. **În minte** = în gînd, fără a vorbi sau a gesticula. *Mijlocul cel mai facil este de a bate tactul cu mîna, cu piciorul sau în minte.* HELIADE, O. II, 168. ✧ Expr. (Învechit) **De mintea mea** (sau **a ta, a sa** etc.) = din proprie iniţiativă. *Să va scula săngur de mintia (mintea* MUNT.*) sa, fără puteare de la giudeţ.* PRAV. 21. **A-i veni** (cuiva, ceva) **în minte** = a-i veni în gînd, a-şi aminti (ceva). *Şi derept aceaia despărţi o zi den săptămînă, ca toţi să înveaţe şi să înţeleagă leagea . . . şi să le vie în minte pururea.* CORESI, EV. 408. *Cuvintele lui Schiller ce le cetisem . . . îmi veniră în minte.* NEGRUZZI, S. I, 54. *Spusele furnicei i-au venit în minte.* GÎRLEANU, L. 7, cf. ALR I/I h 72. **A-i trece** (sau **a-i trăsni,** regional, **a-i pica** cuiva, ceva) **prin minte** = a gîndi (ceva); (de obicei în construcţii negative) a bănui, a-şi imagina. *Nici nu-i trecea prin minte.* EMINESCU, N. 41. *Fără să-i trăsnească prin minte ce i se poate întîmpla.* CREANGĂ, P. 205. *Ce i-a picat ei prin minte? . . . Să-şi ieie şi ea un vestmînt ca acesta.* MARIAN, O. I, 359. *Aşa am fost eu: să scriu tot ce-mi trece prin minte.* DELAVRANCEA, H. T. 47. **A avea** (ceva sau pe cineva) **în minte = a)** (învechit) a intenţiona. *Nici n-au avut în minte ca să ne înşale pre noi.* ŢICHINDEAL, F. 133/8; **b)** a fi preocupat (de ceva). Cf. DM. **A ţine minte** (sau, învechit, **în minte**) v. ţine. **(A avea) ţinere de minte** v. ţinere. **A-şi pune mintea** (cu cineva sau cu ceva) = (de obicei în construcţii negative) a lua în serios (pe cineva sau ceva); a se pune cu tot dinadinsul. *Oamenii surprinşi de atîta cutezare a unui băieţel, nu-şi puseră mintea cu el.* BARIŢIU, P. A. I, 597. *Nu-şi mai pune mintea cu nebunul.* PANN, P. V. I, 169/15. *Nu cumva să vă puneţi mintea cu toată mîncarea şi băutura.* CREANGĂ, P. 260, cf. id. A. 55. *Dar vezi, ţine-ţi firea, nu-ţi pune mintea cu bostanul.* DELAVRANCEA, O. II, 12, cf. CONV. LIT. XLIII, 399. **A fi dus cu mintea** (sau **cu mințile**) = a fi cufundat în gînduri, a fi distrat, neatent. *Se uita la dînsul, parcă să-l soarbă cu privirea. Dară el nu vedea, nu auzea. Atîta era de dus cu mințile.* ISPIRESCU, L. 34. **A-şi aduna mințile** = a se concentra, a nu mai fi distrat. *Mîna Ea la ochi şi-o ţine. Toate mințile-şi adună Să ia lumea-n cap, nebună, Parc-atîta-i mai rămîne.* EMINESCU, O. I, 102. ✦ Mod de a gîndi, de a judeca. *Să nu înţeleagă una cu alalţi, ce mai vîrtos ca să protivască mintia lui cu mintea altor oameni?* (a. 1683). GCR I, 272/20. *Niciodată viaţa nu-i aceeaşi şi nu stă pe loc şi nici o minte nu este la fel cu cealaltă.* ANGHEL, PR. 103. *Cîte capete, atîtea minţi.* ZANNE, P. II, 43. ✧ Expr. (Învechit) **A fi într-o minte** (cu cineva) = a avea aceeaşi părere (cu cineva). *Muierile lor erea tot într-o minte ş-un cuget.* GORJAN, H. I, 5/23. ✦ (Învechit şi popular) Intenţie, gînd ascuns. *Cu ce minte şi cu ce socotială, cuvînt ca aceasta zici?* CANTEMIR, ap. GCR I, 324/32. *Aseară mi-am prins drăguţ . . . Şi l-am prins la noi la poartă, Să vedem ce minte poartă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 67.

3. P. restr. Inteligenţă, perspicacitate, discernămînt, capacitate intelectuală; cap. V. creier. *Dă-mi minte de voiu şti mărturia ta.* PSALT. HUR. 107v/11. *C-am avut şi noi minte nedestulă şi întunecată.* CORESI, EV. 6, cf. 30. *Stă în mintia giudeţului, să cunoască de pre lucrurile ce vor fi fost pren pregiurul aceii greşeale.* PRAV. 267. *Aceştea fură cu minte mai de frunte.* N. TEST. (1648), 157v/34, cf. GCR I, 157/16, ST. LEX. 169r1/8. *Blagoslovit să fii, Doamne sfinte, Ce mi-ai datu-mi ştiinţă şi minte.* DOSOFTEI, PS. 44/10. *Vai, nepriceputule şi străinule de minte!* CANTEMIR, ap. GCR I, 324/31. *Am silit după putinţa mea şi după proastă ajungerea minţei mele, de am lucrat în via Domnului.* ANTIM, P. XXV. *Îi dau toate laudile pre cît poate sluji mintea omenească* (a. 1794). GCR II, 151/3. *Mintea lui nu este decît un vînt ce se umflă.* CONACHI, P. 275, cf. 109, 263, 270. *Acest secret mintea omenească nu-l poate încă pătrunde.* BĂLCESCU, M. V. 3, cf. 4. *Dezgustul meu din suflet să-l împac prin a mea minte.* EMINESCU, O. I, 137, cf. id. N. 41. *Iar fiul împăratului, cu agerimea minţii lui . . . , domni în pace.* ISPIRESCU, L. 40. *Cum ar pătrunde mintea noastră unde nu pătrunde a d-voastră?* DELAVRANCEA, O. II, 186, cf. SADOVEANU, O. VI, 602. *Eu sînt bătrîn fără dinţi, Dar copilul n-are minţi.* TEODORESCU, P. P. 327. *Trebuie dar cap bun şi minte ascuţită şi sănătoasă, ca să poată duce*

trebile împărăției. ȘEZ. I, 98, cf. 277, ALR I/I h 17, ALR II 3695/102. *Cap ar fi, dar minte nu-i.* RETEGANUL, P. IV, 25. *Bărbatul nu-i bai că-i puțintel, să . . . fie mintea la el.* ZANNE, P. IV, 255. *Pe cît mă duce mintea*, formulă de modestie folosită pentru a enunța o ipoteză, o gîndire personală. Cf. ALECSANDRI, ap. CADE. *Un car de minte ș-un dram de noroc.* I. CR. IV, 111. *A strîns mintea de la toți proștii*, se spune despre cei proști. Cf. CIAUȘANU, V. 179. *Barbă lungă, minte scurtă*, se spune la adresa bărbaților proști. Cf. ZANNE, P. II, 9, 10. *Cap ai, minte ce-ți mai trebuie*, se spune omului prost. Cf. id. ib. 41. *De mare, mare, Dar minte n-are*, se spune despre cei înalți și proști. Cf. id. ib. 605. *Are minte de cal breaz.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. *Haine* (sau *poale, plete) lungi și minte scurtă* (sau, rar, *ușoară)*, se spune la adresa femeilor nechibzuite. Cf. EMINESCU, O. I, 159, MARIAN,SA. 52, ZANNE, P. II, 69, 281, 422, III, 183, 307, 336. ✧ (Pe lîngă adjective ca „ager", „ușor", „iute", „greu" etc., ca complement de relație) *O babă... avea trei feciori . . . tari de vîrtute, dar slabi de minte.* CREANGĂ, P. 3. *Oameni treji la minte.* MARIAN, S. R. I, 29. *Nimănui vină nu-i bag, Fără prostului de cap; El e mare și stogos, Dar la minte mic și prost.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 180. *Ager la minte.* ALR II 3720/316, cf. 3720/310, 365. *Curat la minte.* ib. 3720/365. *Deștept la minte.* ib. 3720/192, cf. 3720/349, 362, 414. *Aspru la minte.* ib. 3720/334. *Îi cuminte la minte.* ib. 3720/29. *Ișor la minte.* ib. 3720/346. *Iute la minte.* ib. 3720/157, cf. 3720/260, 704. *Subțire la minte.* ib. 3720/784. *Greu la minte.* ib. 3721/272. ✧ Expr. (Regional) **A îi orb de minte** = a fi prost. Cf. ZANNE, P. II, 665. **A nu-l ajunge** (pe cineva) **mintea** = a nu fi în stare să înțeleagă, să facă (ceva). *Îmbla ca niște oameni hămeiți, neagiungîndu-i mintea să schivernisască.* NECULCE, L. 122. **A fi** (sau **a ajunge, a da, a cădea) în mintea copiilor** = a avea judecata slăbită (din cauza bătrîneții), a fi lipsit de judecată. *Tot ești în mintea copiilor.* C. PETRESCU, Î. II, 227, cf. ZANNE, P. II, 82. **La mintea omului** (sau, familiar, **a cocoșului)** = ușor de înțeles, clar. *E doar la mintea omului că nu putem face aici, la Viena, cine știe ce ispravă.* VORNIC, P. 141, cf. CIAUȘANU, GL. ✦ Fig. Gînditor. V. cap. *E tînăr . . . dar este o flacără. E mintea și inima revoluției.* CAMIL PETRESCU, O. II, 717, cf. ALRM I/I h 17.

4. Înțelepciune, chibzuință, cumpătare, cumințenie. *Dar avea minte de să păzie.* NECULCE, L. 203, cf. 250. *Cantemir s-a purtat cu mare minte atunci.* NEGRUZZI, S. I, 184. *Doamne, moșule, Doamne! multă minte îți mai trebuie.* CREANGĂ, P. 82, cf. id. A. 124. *Ia închipuie-ți că acum treizeci și șapte de ani, avînd mintea și experiența ce le ai astăzi, te-ai fi pomenit cu un tînăr.* CARAGIALE, O. IV, 236, cf. COȘBUC, P. I, 230. *Alteori Norocul se împerechează cu Mintea.* PAMFILE, DUȘM. 65. *Degeaba a avut noroc, dacă n-are minte.* H II 33. *Bată-te pustia, minte, cum n-ai fost mai înainte.* PAMFILE, J. II, 154. *Ea are tri rînduri de copii și tot n-are minte bună.* ALR II 2960/102. *Mintea românului* (sau *moldoveanului) cea de pe urmă* (= înțelepciunea pe care o capătă cineva după ce a greșit acționînd pripit). *Roagă-te zi și noapte să-ți dee Dumnezeu mintea moldoveanului — cea de pe urmă.* NEGRUZZI, S. I, 251, cf. ZANNE, P. VI, 208. *Ai minte!*, se spune cuiva pentru a-l îndemna să nu-și piardă cumpătul, să se comporte rațional. *Ai minte, bărbate! Șezi frumos și nu mă bate.* MARIAN, SA. 3, cf. PAMFILE, J. II, 154. ✧ (Ironic) *Odinioară am avut minte cît păr pe broască.* SADOVEANU, O. III, 174. ✧ (În legătură cu verbele „a căpăta", „a dobîndi", „a prinde", „a-i veni") *Socotesc că după aceasta va mai căpăta la minte.* DRĂGHICI, R. 12/16. *Să prindă și alții la minte, văzînd de patima voastră.* CREANGĂ, P. 263, cf. 45, 220, 311. *Am avut o mîndruliță Ș-am lăsat-o să mai crească, Minte-n cap să dobîndească.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 99. *A mîncat, sărmana, linte, Nu i-a venit încă minte.* TEODORESCU, P. P. 272. ✧ Loc. adv. (Învechit). **Cu minte bună** = cu chibzuială, înțelepțește. *Vînatul Cu minte bună să-l împartă.* TICHINDEAL, F. 22/1. ✧ Expr. **A-i veni** (cuiva) **mintea** (sau **mințile) în** (sau **la) cap** (sau **acasă, la loc)** = a se cumința, a deveni mai înțelept; p. ext. a se maturiza. *Cînd le lipsește puțină vreame să vie la măsura vrăstei, ce să dzice, să le vie mintia în cap.* PRAV. 259. *Cîntă cucu-n deal la vie, Inima ca să-mi învie, În cap mințile să-mi vie.* BELDICEANU, P. 95. *Mă bucuram că i-a venit și lui . . . mintea la loc.* C. PETRESCU, Î. II, 238. *Otilia rîse, strînse pe Felix în brațe, ca pe moș Costache, cu sensul: „nu-ți vine mintea la cap de loc".* CĂLINESCU, E. O. II, 120, cf. 9, I. CR. III, 376. **A-și vîrî** (sau **a-și băga) mințile-n cap** = (de obicei, cu verbul la imperativ) a judeca cu seriozitate, a renunța la planuri nesocotite, a se cumința. *Bagă-ți mințile în cap, măi băiete.* FILIMON, O. I, 127. *Vîră-ți, copilă, mințile în cap și nu-ți închipui că poți ieși vreodată din hotărîrea lui.* SADOVEANU, O. X, 262. (Cu parafrazarea expresiei) *Are să meargă băiatul într-o școală care-i pune mințile la loc.* VORNIC, P. 39. (Regional) **Ajuns de minte** = (despre copii) mărișor (2). Cf. CIAUȘANU, V. 179.

5. (Învechit) Învățătură, cunoștință, știință. *Să fie trimis . . . în țara grecească . . . să învețe minte.* HERODOT (1645), 231. *Acestor vechi gheografi minte urmează ceștimai noi.* CANTEMIR, HR. 63. *Aceste scrise în istorii, văzîndu-le cei înțelepți pun minți în cap și cunoștință și știință* (a. 1837). CAT.MAN. II, 55. ✧ Expr. **A (se) învăța minte** = a trage învățătură dintr-o întîmplare personală neplăcută, a se obișnui să fie prevăzător, atent (la ceva). *Să te înveți*

minte a nu mai băga zîzănii între dînsa şi postelnicul. FILIMON, O. I, 130. *Te-i învăţa tu minte de altădată.* CREANGĂ, P. 146. *Cel puţin acum s-au mai învăţat minte.* C. PETRESCU, Î. II, 3, cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. **A învăţa** (pe cineva) **minte** = a face (pe cineva) să devină înţelept, chibzuit; a pedepsi (pe cineva) pentru a-l face să fie mai cu judecată. *Nevoia-l învaţă pe om minte.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. (Ca formulă de ameninţare) *Aşteaptă puţintel să te învăţ minte! răspunse leul mînios.* ŢICHINDEAL, F. 22/9. *A sărit să mă bată, pentru că nu vreau să mă duc fată-n casă la curte. — Ia las' că-l învăţ eu minte!* BUJOR, S. 92. *Lasă că vă învăţ eu minte!* GALACTION, O. 151. ✦ (Învechit, rar) Pildă, parabolă. *Pentru aceaia în pildă grăiia Hristos, cum se zice, în minte.* CORESI, EV. 414.

— Pl.: *minţi.* — Şi: (învechit) **ménte** s. f.

— Lat. **mens, -tis.**

MINTEÁ s. f. (Prin Transilv.) Mintie (1). *L-au dăruit cu o mintea foarte scumpă.* ŞINCAI, HR. III, 208/29. *Au cinstit pre aga şi pre efendi cu scumpe mintei.* id. ib. 185/33.

— Pl.: *mintei.*

— Cf. m i n t i e.

MINTEÁN s. n. **1.** (Învechit) Pieptar sau tunică din stofă colorată, purtată de arnăuţi, de unele categorii de ostaşi sau de oameni de serviciu. *Mintenile cele albe ale moldovenilor se pătează de sînge.* ASACHI, S. L. II, 92. *Cealma la cap, fustanelă sau poturi, mintean şi iminei roşii.* GHICA, S. 98. *Cafegiul boierului, îmbrăcat cu un mintean de postav negru.* FILIMON, O. I, 179, cf. 301. *În urma lor veneau roşiorii şi verzişorii călări... purtînd mintene roşii şi verzi.* ODOBESCU, S. I, 73.

2. Haină ţărănească bărbătească de dimie, de obicei scurtă, cu sau fără mîneci, împodobită cu găitane (negre) şi cu cusături. V. l a i b ă r, s u m a n, z e g h e. *Antereu lui era acum pre scurt Şi nu asămăna nici cu un bun mintean.* DONICI, F. I, 40/3. *Straile ce fac abagiii sînt tuzluci, nădragi, mintene scurte pînă la brîu.* I. IONESCU, M. 697. *Se-mbracă şi cu pieptare sărbătoreşti sau mintene cu sau fără mîneci.* MARIAN, Î. 62. *Minteanul... este haina care acopere trunchiul şi membrele superioare pe timpurile temperate.* MANOLESCU, I. 174. *În îmbrăcăminte, căciula, minteanul, sumanul, zeghea, cojocul, iţarii, bernevecii ţeranului sînt aceiaşi astăzi ca pe vremea lui Basarab şi lui Bogdan.* IORGA, C. I. I, 106. *Minteanul e haina uncheşilor.* PAMFILE, I. C. 356. *Flăcăii ieşeau din sală cîntînd, cu mintenele pe umeri.* BUJOR, S. 38. *Ţăranii vînjoşi în mintene civite cu bumbi albi de os.* I. BOTEZ, ŞC. 76. *Cîte un ţăran desculţ, căscînd, cu minteanul pe umeri, coboară spre chei.* BRĂESCU, M. B. 107. *Erau îmbrăcaţi unii cu mintean de pănură umplut cu bumbac şi cusut des.* SĂM. V, 969. *Purta mintean de pănură sură.* SADOVEANU, O. XIV, 140. *Mintean... de dimie neagră.* GR. S. VI, 68. *Se îmbulzeau amarnic,... conţopişti în gherocuri nemţeşti, şi chiristigii cu mintene găitănate.* C. PETRESCU, A. R. 7. *Rămase într-un mintean alb ca varul de sub care-i ieşeau poalele lungi ale cămăşii înflorite.* CAMILAR, N. II, 259. *Între ţesăturile ţărăneşti: dimie din care se fac zechii, cioareci, glugi, mintene.* H II 223, cf. 4, 31, III 4, 145, IV 12,V 419, XII 228. *Veni un om stătut, îmbrăcat bine... cu mintean mîndru.* ŞEZ. VI, 111, cf. ALR I 1 884/746, 770, ALR II 3 330/763, 876, 3 332/763, 3 335/791, 3 336/886, 3 337/876. ✧ (Regional, în construcţia) *De-a minteanul* = numele unui joc de copii (Chiojdu-Văleni de Munte). H II 32.

— Pl.: *mintene.*

— Din tc. **mintan.**

MINTÉIE s. f. v. **mintie.**

MÍNTEN adv. (Transilv., Maram., Ban.) **1.** (Cu sens temporal) Pe dată, imediat, numaidecît, îndată. *Sînt flămînd, îi zise motocul, şi minten îl sugrumă.* ŢICHINDEAL, F. 126/18. *Găinuşa minten va apune, eu trebuie să mă duc... nu peste mult s-or ivi zorile.* F (1 875), 76. *De-oi păşî El m-a simţi şi minteni m-a omorî.* MÎNDRESCU, L. P. 190. *Staţi în loc, boieri de frunte, că-i dus cu calul la munte Şi-a veni cu brînza minten.* MARIAN, NU. 669. *Şi Frumoasele cum mă întîlnea, Minteni mă săgeta.* MARIAN, D. 336. *Cum era flămînd şi însetoşat, să răpede la ele şi minteni mănîncă două.* RETEGANUL, P. II, 77. *Minten viu la voi.* ALR I 322/158, cf. 322/251, 333, 576. *Aşteaptă-mă un pic că minten viu.* MAT. DIALECT. I, 181, cf. 80.

2. (Cu sens modal) În grabă, repede, iute. *Acum suiţi şi daţi năvală sprinteni Şi în mantăli culegeţi rodul. Minteni!* SĂM. II, 446. *Cu curea braşovenească Minteni să mă cătănească.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 306. [Dorul] *iińe-n sîn ş-apoi subsoară, Mint'eni i la ińimńoară.* T. PAPAHAGI, M. 48. *Dacă pleci, să te-ntorci minten.* ALR I 340/125.

3. (Cu sens local) În imediata apropiere, nemijlocit. *Fieştecarea ţifră în locul cel minteni spre stînga următoriu face de zece ori mai mult decît în locul cel minteni dinaintea ei de către dreapta.* ŞINCAI, Î. 6/10.

— Accentuat şi: *mintén.* — Şi: **mínteni, míntin** (ALR I 322/215, 217, 255, 259), **míntian** (ib. 322/125, MAT. DIALECT. I, 80), **mínton** (ALR I 1 821/49), **míntoní** (T. DINU, Ţ. O. 137;

accentuat şi: *mintóni*, com. din ZLATNA-ALBA IULIA) adv.

— Din magh. **menten.**

MINTENÁŞ[1] adv. (Transilv., Maram., Ban.) **1.** (Cu sens temporal) Pe dată, imediat, numaidecît, îndată. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Şi la urmă să vii să vezi de masă! — Mintenaşi!* MACEDONSKI, O. II, 414. *S-o dus în sat şi trăbui să sosască mintenaş.* STĂNOIU, C. I. 49. *O trimeteţi mintenaş cu o catană.* BRĂESCU, M. B. 123. *Viu acum, Mintenaş!* IOVESCU, N. 174. *Mintenaş începu a sforăi.* V. ROM. februarie 1 957, 108. *Că drăguţ pe seama mea Mintenaş voi căpăta.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 412. *Care unde le-ajungea, Mintenaş că le plesnea.* MÎNDRESCU, L. P. 222. *Scoate-mă de la puşcaşi, Că de nu, mor mintenaşi!* RETEGANUL, P. I, 49. *Mintenaş i-o şî rupt urechile.* ŞEZ. III, 11. *Cînd o băgat d'e samă că iezî nu răspund... mint'enaş o st'ut să aîc trebuie să fii ceva bai.* ALEXICI, L. P. 236. *Haideţi dar toţi într-un pas, Ca să sosim mintenaşi.* T. PAPAHAGI, M. 193. *Mintenaşi vin la voi.* ALR I 322/94, cf. 328, MAT. DIALECT. I, 80.

2. (Cu sens modal) În grabă, repede, iute. Cf. RCV. CRIT. IV, 29.

— Accentuat şi: *míntenaş.* — Şi: **mintenáşilea** (ALR I 328/190), **mintănáş** (ib. 322/51), **mintináş** (ib. 322/80, 328/80, 340/217, 782/218, 1 583/295, ALR II 3 130/95), **mintonáş** (ALR I 322/51, 328/59, 85), **mintunáş** (ib. 328/69, 107), **mintuláş** (PAMFILE, S. V. 168) adv.

— **Minten** + suf. *-aş.*

MINTENÁŞ[2] s. n. Diminutiv al lui mintean **(2)**. V. cojocel, sumănaş. Cf. POLIZU, DDRF, H IV 158.

— Pl.: *mintenaşe.* — Şi: **mintináş** s. n. Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.

— **Mintean** + suf. *-aş.*

MINTENÁŞILEA adv. v. **mintenaş**[1].

MINTENÁTĂ adv. (Prin Transilv.) Îndată, imediat. Cf. L. ROM. 1 960, nr. 2, 21, ALR I 322/270, 328/270.

— Cf. minten.

MÍNTENI adv. v. **minten.**

MINTEÓS, -OÁSĂ adj. v. **mintos.**

MINTÉSC, -EÁSCĂ adj. (Neobişnuit) Imaginar. *Precum 2 roate într-o osie să liagă, aşea aceale* [două stele] *printr-o... mintiască osie (care axon se chiamă).* CANTEMIR, ap. GCR I, 323/9.

— **Minte** + suf. *-esc.*

MINTEÚŢĂ[1] s. f. (Bot.) Sclnteiuţă *(Anagallis arvensis).* Cf. DDRF, BARCIANU, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.: *minteuţe.*

— Etimologia necunoscută.

MINTEÚŢĂ[2] s. f. v. **mintiuţă**[1].

MINTÎ vb. IV v. **sminti.**

MÍNTIAN adv. v. **minten.**

MINTÍE s. f. (Ban., Transilv.) **1.** Haină lungă (de obicei îmblănită) care se poartă peste îmbrăcămintea obişnuită; (regional) mintea. V. manta **(11)**. *Mintie veche, iarăşi blănită* (a. 1752). IORGA, S. D. XII, 63, cf. 98. *De te-i purta bine şi cuminte Ţ-oi da mintie şi cu haine scurte.* BUDAI-DELEANU, T. V. 87, cf. id. Ţ. 118. *Zis-o mama, că mi-a face Rochie creaţă şi minteie.* MÎNDRESCU, L. P. 77, cf. DOINE, 131, ALR II 3 280/365, 386, ib. 3 336/36, 64.

2. Anteriu (preoţesc). *O-mbrăcat haine călugăreşti, O luat o mintie.* MAT. FOLK. 1 072. *A-i scurta mintia unui preot însemnează a-l despopi, a-l caterisi.* ZANNE, P. III, 230. *Doar nu mi-o scurta mintia,* spune cineva pentru a arăta indiferenţă faţă de pedeapsa ce i s-ar putea da. id. ib. 229.

— Pl.: *mintii.* — Şi: **mintéie** s. f.

— Cf. scr. mantija.

MINTILEÁN, -Ă adj. (Regional, despre oameni) Deştept, învăţat (Ciula Mare-Haţeg). Cf. DENSUŞIANU, Ţ. H. 325.

— Pl.: *mintileni, -e.*

— **Minte** + suf. *-(i)lean.*

MÍNTIN adv. v. **minten.**

MINTINÁŞ[1] adv. v. **mintenaş**[1].

MINTINÁŞ[2] s. n. v. **mintenaş**[2].

MINTITÚRĂ s. f. v. **smintitură.**

MINTIÚCĂ s.f. (Prin Maram.) Mintuliţă. *Numai te-am prăbăluit, Ca pe-un prunc de şepte ai, Să văd ce mintiucă ai.* BUD, P. P. 16, cf. T. PAPAHAGI, M. 99.

— Pl.: *mintiuci.*

— **Minte** + suf. *-ucă.*

MINTIÚŢĂ[1] s. f. (Prin Transilv., Maram.) Diminutiv al lui mintie **(1)**. Cf. IORGA, S. D. XII, 97. *Lăsaţi-mă voi pe mine Să-mi bag mîna-n minteuţă Să scot dalbă hîrtiuţă.* BIBICESCU, P. P. 322, cf. T. PAPAHAGI, M. 92.

— Pronunțat: *-ti-u-*. — Pl.: *mintiuțe*. — Și: **minteúță** s. f.
— **Mintie** + suf. *-uță*.

MINTIÚȚĂ[2] s. f. v. **mintuță**.

MINTÓN adv. v. **minten**.

MINTONĂȘ adv. v. **mintenaș**[1].

MÎNTONI adv. v. **minten**.

MINTÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit și popular) **1.** (Despre oameni) Care are multă minte; inteligent, capabil; înțelept, chibzuit, cumpătat, cuminte. V. c ă p o s. *Aci sta Banul Udrea . . . Mirică logofătul, Issar și Teodose, mintoși logofeți ambii.* HELIADE, O. I, 221. *Uneori se miară însuși cîtu-i de mintios și vrednic.* CONACHI, P. 274. *Lumii dovedește că e barbat mintos.* NEGRUZZI, S. II, 216. *Crapă ușa hagi Prodan, Mintos războinic, cărunt și pașnic.* BOLLIAC, O. 156. *A fost odată un copil mintos care, de mititel, se deosebea între ceilalți de seama lui.* CARAGIALE, O. V, 338. *În ușa casei mele Magheru a bătut; Iar prigonit de soartă, mintosul Eliade Veni și el la urmă.* MACEDONSKI, O. II, 61. *Copii mințioși sînt acei cari se nasc dimineața.* GOROVEI, CR. 99. *A calculat tot jocul invidiei, însă din nenorocire minteosul șiret a uitat să gîndească și la patrioți.* I. NEGRUZZI, S. V, 530. *Era un copil peste măsură de mintos și fără seamăn de neascultător.* TEODOREANU, M. U. 161. *Acest băiat, Ce l-am rădicat, Să fie norocos Și mintos Și voios.* MARIAN, NA. 51, cf. id. S. R. I, 29. *Era înțelept și mintos și totdeodată blînd și smerit.* POPESCU, B. I, 43, cf. IV, 14. *Era om mintos.* I. CR. II, 234. ✧ (Ironic) *Mintoasă-i nevasta mea, E mintoasă, vai de ea.* TEODORESCU, P. P. 272. ✧ (Substantivat, mai ales ironic sau depreciativ) *Mintiosule! de unde vii?* DONICI, F. I, 31/2. *No mintosule! au doară ț-ai mai aleage ceva?* BĂRAC, T. 36/8, cf. ODOBESCU, S. III, 146. *Punem în evidență aceste fapte acelor mintoși.* GHEREA, ST. CR. I, 233. *Și mintoșii aceștia, cari trec drept oameni de seamă în ochii mirați ai mulțimii, au umplut lumea cu jelania lor sentimentală.* PETICĂ, O. 439.

2. (Despre manifestări ale oamenilor) Care dovedește inteligență, înțelepciune deosebită. *Părerea cea mai mintoasă.* PISCUPESCU, O. 145/13. *A tale mintioasă încercări.* DONICI, F. II, 59/29.

— Pl.: *mintoși, -oase*. — Și: **minteós, -oăsă, mințiós, -oăsă,** (regional) **mintóș, -ă** (MAT. DIALECT. I, 80) adj.
— **Minte** + suf. *-os*.

MINTÓȘ, -Ă adj. v. **mintos**.

MINTOȘÍE s. f. (Neobișnuit) Înțelepciune, inteligență. Cf. TDRG, SCRIBAN, D.
— **Mintos** + suf. *-ie*.

MINTUÍ vb. IV v. **mitui**.

MINTULÁȘ adv. v. **mintenaș**[1].

MINTULÍȚĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui m i n t e; (rar) mintuță, (regional) mintiucă. *Dar potcașa-i mintuliță Nici de-un ban n-a mai crescut.* ap. TDRG 1 222, cf. DL, DM.
— Pl.: *mintulițe*.
— **Minte** + suf. *-uliță*.

MINTUNÁȘ adv. v. **mintenaș**[1].

MINTÚȘ s. m. v. **mîntuș**.

MINTÚȚĂ s. f. (Rar) Mintuliță. Cf. JAHRESBER. VIII, 115. *Știi tu ce mintiuță are copilul tău.* T. POPOVICI, SE. 581.
— Pl.: *mintuțe*. — Și: **mintiúță** s. f.
— **Minte** + suf. *-uță*.

MINȚÍ vb. IV. **1.** I n t r a n z. A face afirmații neîntemeiate, a susține lucruri neadevărate, a spune minciuni (I 1). *Și să nu mințim înaintea lu Dumnezeu și oamenilor.* CORESI, EV. 163, cf. 385. *Pare-mi că minți aiave.* VARLAAM, C. 453. *Iar, de ți să pare ție cum eu mințăsc, de altile eu de acum înainte voi tăcia.* HERODOT (1 645), 392, cf. PRAV. 241. *Procleții aducînd înaintea spre minciuni numel(e) și semnele și vreamile cu arătare între carel(e) am mințit grăind* (a. 1 692). GCR I, 302/26, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 228. *Nu minți, că omul mincinos nicăiri nu are omenie* (a. 1 821). GCR II, 234/21. *Nu, nu te iubesc, sărmană copilă! De ți-am și spus-o, am mințit.* NEGRUZZI, S. I, 55, cf. 161. *Să fiu anatema dacă mint.* FILIMON, O. I, 143. *Neagă-mi, rege, să văd și eu o dată Pe-un rege cînd mințește.* COȘBUC, S. 116, cf. 127. *Voiști îndată adevărul, . . . dar de mințești, dai de dracul cu mine.* AGÎRBICEANU, A. 394, cf. 104. *Vai de mine! cum pot minți oamenii astfel.* SADOVEANU, Z. C. 254. *Cine mi-a fost spus mie că el nici cînd a fost mire nu s-a culcat cu așa scumpeturi? Unde-i ăla? Să-i arăt că mințește.* DAN, U. 177. *În felul lui, Mihai nu mințea.* CAMIL PETRESCU, N. 51. *Mințea. Și tremura să nu fie prins cu minciuna.* STANCU, R. A. III, 111. *Să mă bată Dumnezeu dacă mințesc.* T. POPOVICI, SE. 132. *Zis-a badea c-a veni Pînă-n fundul grădinii . . . D-a mințit și n-a venit, Doamne, rău m-a celuit!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 97. *Așa zice-on bădișor, Că de dor oamenii mor. Minte badea ca un cîne, Că de dor nu moare nime, Că moare că n-are zile.* MÎNDRESCU, L. P. 47. *Frații-l trăgeau de suman să nu mintă așa tare.* RETEGANUL, P. III, 44. *Eu mint.*

ALR I 1 520/122. *Gura zice, gura minte; omul tot rămîne om de omenie.* ZANNE, P. II, 178. ✧ (În dialog, folosit pentru a contrazice categoric pe vorbitor) *Iar Esop zisă; minți, că lui D[u]mnezeu nu e lipsă să învețe de la om nimica* (a. 1 812). GCR II, 209/41. *Minți, mojicule, strigă țiganul îngîmfat.* ISPIRESCU, L. 203. *Minți, dragă muierea mea.* MARIAN, SA. 137. ✧ Expr. **Minte de se opresc apele (în loc)** (sau **de-ngheață apele, de ia spumele de la gură, de stă soarele-n loc, de stinge, de-ți stă ceasul**), se spune despre un om foarte mincinos. ✧ (Construit cu dativul etic) *Că așa-ți minte de stai a-l crede.* RETEGANUL, P. I, 30. ✧ (Învechit, urmat de un complement în dativ sau introdus prin prep. „spre", „către", „asupra", care indică persoana sau obiectul despre care se face o afirmație) *Grămădescu păcate pre păcate . . . clevetescu și mîntu unii către alții* (a. 1 550). CUV. D. BĂTR. II, 418/10. *Nu vă lăudareți și nu mențireți spre deadevăru.* COD. VOR. 126/19. *Dracii Domnului mențiră (mănțiră H) lui, și fi-va vreamia lor în veac.* PSALT. 169, cf. 186. *Întru multă silă a ta mînt ție dracii tăi.* CORESI, PS. 166/8, cf. 212/7. *Nu mințireți unul spre altul.* N. TEST. (1 648), 271r/4. ✧ Refl. impers. *Vei vedea cum ni se minte în școală, în biserică.* EMINESCU, N. 61. ✧ Tranz. *Multe mințind ci asupra me* (a 1 692). GCR I, 302/1. *Ascunse-și el fapta, mințindu-i Multe sărmanei femei și purtînd-o cu vorbe deșarte.* COȘBUC, AE. 19. *Fecioru-i mare cîne . . . Că te pune pe-un genunche Și-ți tot minte mii și sute Și mai mari și mai mărunte.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 276. *Încordați-vă urechile, căscați-vă gurile și ascultați să vă mințâ nenea Ionuț o poveste asemenea căreia n-a fost nici nu este.* BOTA, P. 114.

2. Tranz. A induce în eroare, a înșela, a păcăli; a amăgi. *Să nu minți pre roaba ta.* BIBLIA (1 688), 267²/37. *Întîlniiu pe doi bătrîni cari mă mințiră și mă luară în bătaie de joc.* GORJAN, H. IV, 121/32. *Iepurile și vulpea, . . . fiecare după firea sa, se silesc a-și minți gonacii.* ODOBESCU, S. III, 41. *Un tînăr, — zmeu năprasnic cu ochi ce sorb și mint.* MACEDONSKI, O. I, 24. *Eu nu v-am mințit niciodată și nici nu v-am ademenit.* REBREANU, R. II, 89. *De ce mă minți, De-atîția ani de-a rîndul, că tu ești cel mai mare.* MINULESCU, V. 62. *Minciuni! Scamatorul ne minte. Săbiile lui sînt false.* SAHIA, N. 67. *Eu nu vreau să te mint, ci ca să te liniștesc puțin iau din cerneala cu care au scris și dînșii . . . și acopăr caietul acesta cu slove.* ARGHEZI, P. T. 78. *De ce m-ai știut tu minți pe mine?* RETEGANUL, P. I, 44, cf. id. TR. 153. *El, ca să nu mințâ scorpia, căci era un om drept, . . . a tăiat de pe talpa picioarelor cîte o bucățică de carne.* ȘEZ. V, 135, cf. ALR II 3 417/784, 848. (Fig.) *Ca să mai mintă așteptarea, Constantin a început să fumeze.* GALACTION, O. 146. (Absol.) *Gîndirea-i e infamă, Înșală, și-i soție, ea minte, și e mamă!* COȘBUC, B. 144. (Fig.) *Scutură din treacăt salbe, Reci podoabe care mint, Surpă bolți de ramuri albe Cu portaluri de argint.* TOPÎRCEANU, B. 17. ✧ (Cu determinări arătînd mijlocul folosit) *Cu apa i-a mințit.* TEODORESCU, P. P. 544. *Îl minți cu o bucată de pîne.* ALR II 3 417/182, cf. 3 417/702, 762, 899. ✦ Spec. A înșela în dragoste, a fi infidel, a trăda. Cf. CAMIL PETRESCU, U. N. 213. ✦ (Despre simțuri) A denatura realitatea, a înșela. *Oare ochii ei o mint, sau aievea-i, adevăru-i? Flori de tei el are-n păru-i și la șold un corn de-argint.* EMINESCU, O. I, 103. ✧ Expr. **A-și minți foamea** = a-și potoli temporar foamea gustînd ceva, mîncînd puțin. *Îmi mai mințiiu nițel foamea cu poamele ce găseam destule.* GORJAN, H. I, 133/30.

3. Intranz. (Învechit; urmat de determinări în dativ) A se dovedi mincinos, trădător față de cineva sau de ceva; a se lepăda de cineva sau de ceva; a nu se ține de cuvînt. *Sînt mai bucuros a da turcilor . . . toată țara . . . decît să mințesc cuvîntului meu.* NEGRUZZI, S. II, 141. *A mințit titlului ce-l poartă.* BOLLIAC, ap. DDRF. *A mințit lui Isus Cristos vînzînd agarenilor o țeară creștină deoarece jurase a căuta să aducă la creștinătate pe păgîni.* ISPIRESCU, M. V. 39. *Ne rămîne mîngîierea că nu am mințit conștiinței noastre.* ODOBESCU, S. I, 504.

4. Tranz. (Învechit, rar) A arăta drept mincinos. *Cum s-au ivit cartea lui Topeltinus la lumină, îndată l-ar fi mințiit învățații și l-ar fi rușinat ca pre un viclean.* MAIOR, IST. 41/31.

— Prez. ind.: *mint* și (învechit și regional) *mînț, mînt, mințesc.* — Și: (învechit) **menți, mînți** vb. IV.

— Lat. **mentiri.**

MINȚINÓS, -OÁSĂ adj. v. **mincinos.**

MINȚIÓS, -OÁSĂ adj. v. **mintos.**

MINȚÍRE s. f. (În dicționarele din secolul trecut) Acțiunea de a minți. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF.

— Pl.: *mințiri.*

— V. **minți.**

MINȚÍT¹ s. n. Faptul de a minți. *Arta mințitului, artă pe care o profesează... cu atîta pasiune.* CARAGIALE, ap. CADE, cf. DM.

— V. **minți.**

MINȚÍT², -Ă adj., s. f. **I.** Adj. **1.** (Învechit) Mincinos (**I 2**). *Și nu aștept eu, cum aceaia socotință și nădeajde să fie mințită (mincinoasă)* (a. 1 648). GCR I, 133/21.

înșelat în dragoste. Cf. LEX. MARS. 228. *mi stofă de bărbat mințit.* CAMIL PETRESCU, 291.

S. f. art. Numele unui dans popular. Cf. E, D., H V 462, ALR I 1 477/80, ALR II /872.

l.: *mințiți, -te.*
/. **minți.**

ȚITÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care minte; or, amăgitor. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., ESCU. ✧ Fig. *L-au deșteptat picăturile 'e unei ploi vijelioase, izvodite pe neaș- din semnul mințitor al zilei.* GALACTION,

l.: *mințitori, -oare.*
înți + suf. *-tor.*

ȚMÉȘTER s. m. (Germanism învechit) care lucrează la baterea monezilor. Cf. n. 380.
.: *mințmeșteri.*
upă germ. **Münzmeister** (adaptat după

ÉND s. n. (Mat.; învechit) Descăzut. *l den care trebuie să să facă substracție nă minuendus.* DAS 46/23. *Numirea cea că a minuendului.* ib. 63/17. *Numerul ele trăbuie scos, precum cei 6 florinți sus, se chiamă minuend, sau numer de* SINCAI, I. 17/8, cf. LM, GHEȚIE, R. M. *l din care se scade se numește . . .* CLIMESCU, A. 43, cf. BARCIANU, ALEXI, W.
minuéndus s. n.
i lat. **minuendus**, germ. **Minuend.**

ÉNDUS s. n. v. **minuend.**

INE s. f. v. **minune.**

NÁ vb. I. 1. Refl. (Învechit, în religioase, urmat de determinări în u introduse prin prep. „de") A se fața minunilor (1) lui Dumnezeu, a se profund. *Miratu-sẽ-au (minunatu-sẽ-au elepciunea ta de . . . mere.* PSALT. 288, *să aceiă nu înțeleaseră că cu destoînicie e să se minuneaze tărieei Domnului.* v. 378, cf. 41, 384. *Și văzură toată luminînd și întrebară cum iaste (acest) fu și deca știură, se minunară, mărind nn[e]zeu* (a. 1675). GCR I, 225/26. *Și l ceia ce era în temniță să minunară nare-i D[u]mn[e]dzăul creștinilor.* DOSOF- septembrie 36v/4. *De minuni ce-a nnul Să se minune tot omul.* id. PS. 46/17.
n z. (Învechit; subiectul este Dumne- zestra cu calități miraculoase) a face să fie minunat (1). *Și să știți că minură Domnul preacuviosul său.* PSALT. 5. *Să cunoașteți pre omul Ce și l-au minunat Domnul.* DOSOFTEI, PS. 18/16, cf. 43/14, id. V. S. noiembrie, 171r/1. *Minunează întru mine mila ta cea bogată.* MINEIUL (1 776), 101r2/6, cf. 8v2/35, 158r2/5. ✦ Intranz. A săvîrși o minune (1). *Și minunînd D[u]mn[e]dzău, vădzură pre sfîntul culcat în pat în casa împăratului.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 219r/18, cf. 191v/28.
3. Refl. A fi cuprins de (o mare) mirare, de (o mare) admirație, a rămîne surprins, uluit (ca în fața unei minuni); a-și manifesta mirarea, admirația, surpriza, a se mira[1] (3). Cf. CANTEMIR, IST. 132. *Ca oricine ar citi nu să să minuneze că am scris-o,... ei de va fi minte întreagă, să cunoască* (a. 1 782). GCR II, 126/14, cf. 72/7. *S-au minunat văzînd acolo țarine, și locuri lucrate, păsunile pline de turme.* BELDIMAN, N. P. I, 143/17. *Se minuna între dînșii de al său glas mîngîios.* PANN, E. I, 22/1. *Văd că vă minunați, dar să vedeți încă altele.* NEGRUZZI, S. I, 76. *Observatorul nu știe de ce să se minuneze mai mult.* I. IONESCU, D. 128. *Pășea încet, minunîndu-se la fiecare pas.* EMINESCU, N. 127. *Se deosibea . . . de toți copiii ceilalți, prin talentul lui la scris, de care se minuna cu drept cuvînt toată lumea.* CARAGIALE, O. II, 68. *Împăratul începu a se minuna și el de istețimea lui.* ISPIRESCU, L. 46, cf. 190. *Se minunează pînă și copiii.* DELAVRANCEA, H. T. 131. *Se minunează de frumusețile firei.* GÎRLEANU, L. 67. *Stăteau ore întregi pe punte, minunîndu-se de puterea acestui vas cu aburi.* CAMIL PETRESCU, O. III, 99. *Nu i-a prins nimeni de veste, termină soldatul minunîndu-se.* BRĂESCU, V. 36. *Așa? se minunează vesel domnul Toader.* SADOVEANU, O. VII, 286. *Ceasuri întregi ne minunam... De bradul ce se străvedea prin geamuri.* BENIUC, V. 36. *Își luă bărbia în mînă, întrebă și se minună: — Măi Ilie, ăștia nu sînt bocancii lui Ioniță.* PREDA, D. 144. *Știi cît mîncă? . . . M-am minunat și eu și muierea mea.* V. ROM. aprilie 1 955, 133. *Sultanul se minuna Și cu mila se-ngâna: „Brîncovene Constantin . . . Trei coconi tu ai avut, Din trei, doi ți i-ai pierdut".* ALECSANDRI, P. P. 211. *Și-ndărăt cînd se uita, Ce vedea Se minuna, Că-mi venia Și-mi alerga domniță Smedioară, Copiliță Bălăioară.* TEODORESCU, P. P. 81. *S-au minunat foarte de frumusețea ei.* SBIERA, P. 157. *A mers Sărilă cît a mers pe tărîmul celalt, pînă ce a dat de niște curți mari și mîndre, să se minuneze o lume.* ȘEZ. II, 52. *Tatăl lor, cînd o văzut, s-o mienunat.* DENSUSIANU, T. H. 147. *Bea săracul cu bogatul, De se minună tot satul.* CIAUȘANU, V. 110. ✧ Tranz. *Aceste ziduri sînt acum stricate, dar tot încă minunează pe călătoriul cu mărimea și frumusățа palatului.* KOGĂLNICEANU, S. 73. *Tu minunași lumea și îi arătași că națiа română e matură, vrednică de libertate.* BĂLCESCU, M. V. 538. *Castelul are multe povești ce te minună, Dar castelanul de-astăzi le*

crede o minciună. MACEDONSKI, O. I, 24. *Moș Gheorghe cuprinde acum cu privirea tot teatrul și-l minunează cum se-ncarcă, parcă-ar fi un pom.* SP. POPESCU, M. G. 88, cf. GOROVEI, CR. 448. *Pe mine mă minunează însă că ofițerul răspunzător din frunte, . . . nu și-a pierdut totuși capul.* CAMIL PETRESCU, U. N. 348. *Cele trei săbii ale lui, cu care pînă astăzi minunase lumea.* SAHIA, N. 69. *Rîvna lor o minunează pe mama.* STANCU, D. 446. *Blîndețea cu care vorbea locotenentul-major nu li se părea neobișnuită soldaților, dar tot îi minuna.* V. ROM. noiembrie 1953, 125. ✧ Absol. *Altă biserică este Sf. Andrei, care minunează prin zvelțețea sa.* SAHIA, U.R.S.S. 43. ✦ Tranz. (Neobișnuit) A face să fie minunat **(3)**. *Roma strălucea pînă departe în pîcle și constelațiile minunau noaptea.* CAMILAR, N. I, 90.

— Prez. ind.: *minunez* și (învechit și popular) *minún.* — Și: (regional) **mienuná** vb. I.

— V. **minune.**

MINUNÁRE s. f. (Astăzi rar) Faptul de a (se) minuna; surprindere, uimire. Cf. minuna **(3)**. *Și nu știa cine iaste acesta și cu ce tocmeală atinsese de coșciug, însă cu multă minunare aștepta să vază ce vrea să fie.* CORESI, EV. 347, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF. *A dat drumul și la rîșnița feluritelor sale gălăgioase și mult pisăloage minunări.* C. PETRESCU, A. R. 12. ✧ Loc. adv. (Regional) **A minunare** = de mirare, surprinzător. *N-ar fi de altfel de mirare ca tot acest Zaharia Duhu — să aibă o vină mai mare, la care a minunare este că încă nu s-au gîndit.* C. PETRESCU, R. DR. 169.

— Pl.: *minunări.*

— V. **minuna.**

MINUNÁT, -Ă adj. **1.** (Învechit, în textele religioase) Care are caracter supranatural, miraculos **(1)**; p. ext. sfînt, divin. *În mierurata a lui lumiră.* COD. VOR. 148/2. *Doamne, Domnul nostru,că mirurat e numele tău prespre tot pămîntul.* PSALT. 11, cf. 289. *Și-i învață minunata și preaciudată a sa taină și nărodului punea înainte cuviință și spăsenie.* CORESI, EV. 225, cf. 14, 61. *Iară alții cîntă: minunatu e D[u]m[ne]z[e]u* (a. 1633). GCR I, 83/15, cf. 99/34. *Cerîul făpt de Dumnezeu cu puteare mare. Minunată zidire, și el firșit are.* M. COSTIN, O. 320. ✦ (Substantivat, f.) Minune **(1)**. *Cîntați D[om]n[u]lui cîntec nou, că minunate feace D[om]n[u]l.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 249/3. *Iată c-ai trecut de la-ntunearec și-ai văzut minunatele lui D[u]mn[e]dzău.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 82[r]/26. ✦ (Substantivat, învechit) Ființă care face minuni **(1)**. *Acest minunat au omorît și pre un bălaur.* MINEIUL (1776), 109[v2]/3.

2. (În basme) Înzestrat cu însușiri supranaturale. *I-au schimbat cîrșmariul asinul cel minunat și i-au pus altul în locul lui tot ca acela.* SBIERA, P. 196. *Feciorul au cercat să veadă, așa minunată e punga aceea, după cum i-au spus oamenii?* RETEGANUL, P. II, 72. ✦ Vrăjit, fermecat. *Podul cel minunat îndată s-a stricat și s-a mistuit.* CREANGĂ, P. 89, cf. 96.

3. Care iese din comun, neobișnuit, deosebit, aparte; p. ext. admirabil, încîntător, splendid, excepțional, extraordinar. *Că era acolea, mai scump de toate, un sfitoc minunat de păntece de șarpe și era într-însul scriptura lui Omir* (a. 1620). GCR I, 60/37. *Și în lontrul mecetului încă mai sintu doauă minareale, și iaste lucru minunat și frumos* (a. 1650). GCR I, 149/26, cf. 172/21. *Iaste neamul măriei tale . . . la duhovniceasca înțelepciune minunat.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/16. *Au auzit-o cîntînd cu un glas minunat* (a. 1750—1780). GCR II, 84/36. *Și așa am adus din trei, patru locuri, cu mare cheltuială, făcînd două cișmele minunate și frumoase, pline, de apă* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 262/38, cf. 237/26. *Moameth stătu-n lume, om foarte minunat.* VĂCĂRESCUL, IST. 248. *Cuprinde întru sine un chip de istorie foarte minunată* (a. 1794). GCR II, 150/10. *Să strînge o mulțime de cînepă foarte minunată.* IST. AM. 22[v]/18. *Doi Iosifi au împărățit . . . și amîndoi au fost foarte minunați.* ȘINCAI, HR. III, 222/2, cf. GCR II, 183/3. *Apeles, zugrafu cel minunat, punea icoanele sale înaintea norodului și asculta părerea multora pentru iale.* ȚICHINDEAL, F. 115/24. *Romil ședea într-un scaun minunat.* BELDIMAN, N. P. I, 14/21. *Ar vide lucruri minunate și vrednice de cunoștință.* DRĂGHICI, R. 4/29. *Se silea a-și răspîndi întristarea sa cît privirea la acei pomi minunați.* GORJAN, H. I, 4/29, cf. 1/5, CONACHI, P. 177. *Minunat-a-ta putere M-a robit de bună vrere Și în supunere-ți sînt.* PANN, E. II, 133/4. *Olga e minunată, e un înger, dar pururе tristă.* NEGRUZZI, S. I, 47, cf. 58. *Doamne! boieri d-voastră, minunat lucru-i vaporul! . . . Să vezi și să nu crezi.* ALECSANDRI, T. 70, cf. 308. *Ne succedem generații și ne credem minunați.* EMINESCU, O. I, 132. *Ochii mari și minunați Lucesc adînc, himeric.* id. ib. 172. *Taie un sulhariu de fag și face un capăt minunat.* CREANGĂ, P. 135, cf. 210. *Cine n-a auzit vreodată despre vestitul Nastratin-Hogia și despre năzdrăvăniile lui, dintre care minunatul nostru poet Anton Pann ne-a povestit cîteva atît de frumos?* CARAGIALE, O. IV, 187. *Povestea . . . o mulțime de întîmplări minunate, care de cînd lumea nu trecuse nimănui nici măcar prin vis.* ODOBESCU, S. III, 44, cf. 20, 43. *Îl întrebă de ce nu s-apucă să fac-o carte didactică, o gramatică română bunăoară ar fi o afacere minunată.* VLAHUȚĂ, D. 46. [Ploaia] *asta e minunată pentru semănăturile de toamnă.* REBREANU, R. I, 173, cf. 90. *Minunat om era pentru bolnavi căpraru Cărămidă.* MIRONESCU, S. A. 125. *Erau oameni minunați și în luptele lor duhovnicești și în păcatele lor.* GALACTION, O. 214, cf. 60. *Prin această carte minunată Azi citită de atîtea ori, Creangă povestește dintr-odată*

Sutelor de mii de muncitori. D. BOTEZ, F. S. 34. *Fata sta nemişcată şi înfiorată, cu mîinile mici albe în poală, şi privea pe rănit cu ochii ei minunaţi.* SADOVEANU, O. I, 253, cf. 221. *Cum? sări Stănică, ai cravate? . . . — Faine! Minunate! Adevărat pariziene.* CĂLINESCU, E. O. II, 115. *Barcelona e un minunat oraş modern, elegant şi vesel.* RALEA, S. T. I, 317. *E plin de însuşiri minunate acest popor.* CAMIL PETRESCU, O. III, 200. *Cînta un cîntec pe care-l auzi mereu . . . minunatul cîntec al vieţii.* STANCU, U.R.S.S. 160. *Ei! ce lucruri minunate!* BENIUC, V. 36. *Regimul de democraţie populară a creat condiţii minunate pentru dezvoltarea mişcării literare de amatori.* CONTEMP. 1953, nr. 352, 3/3. *Crescut-au . . . Doi meri nalţi Şi minunaţi, La tulpine-mpreunaţi, La vîrfuri amestecaţi.* TEODORESCU, P. P. 81, cf. ŢIPLEA, P. P. 112, DENSUSIANU, Ţ. H. 270. ✧ (Ironic) *Lele . . . Nu te uita sus la nori, Ci te uită la bărbat, De ţi-l vezi de minunat; Ia-l de brîu Şi-l ţipă-n rîu, Şi zi zău Că nu-i al tău.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 463. ✧ (Adverbial) *Robinson au socotit că acest loc ar putea să-i slujească minunat la trebuinţa sa.* DRĂGHICI, R. 79/5, cf. NEGRUZZI, S. I, 64. *E minunat să trăieşti într-o ţară în care omul muncii începe să se bucure de bogăţiile şi frumuseţile ţării sale.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2787. ✦ (Adverbial, ca determinant al unui adjectiv căruia îi dă valoare de superlativ) Extraordinar, grozav, excepţional. *Că Ion Vodă era minunat de om bun, cît nici acmu nu pot uita muntenii bunătatea lui.* NECULCE, L. 284. *Au văzut . . . mulţime de papagali minunat de frumoşi.* DRĂGHICI, R. 97/20. *Balul d-tale e minunat de frumos şi de vesel.* ALECSANDRI, T. 762. *Se făcea o duminică minunat de frumoasă.* DELAVRANCEA, H. T. 64. *Cum au zărit zmeul mătura minunat de grijită-n cui la icoane, i s-au făcut . . . cald la inimă.* SBIERA, P. 64, cf. ŞEZ. III, 14.

4. (Rar) Uimit, uluit; p. ext. încîntat, transportat. *Atinse-se de coşciug şi stătură purtătorii minunaţi şi spămîntaţi.* CORESI, EV. 347, cf. ODOBESCU, S. III, 80. *Ascultau minunaţi o limbă cu înfloriturі şi cu tîlcuri necunoscute pentru dînşii.* SADOVEANU, O. VI, 135.

— Pl.: *minunaţi, -te.* — Şi: (învechit) **mienunát, -ă, menunát, -ă** adj.

— V. **minuna.**

MINUNĂTÓRIU, -OÁRE adj. (Învechit) Care minunează. *Cu totul miritoriu, cu totul minunătoriu.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 43^{v}/24.

— Pl.: *minunători, -oare.*

— **Minuna** + suf. *-ător.*

MINUNĂŢÍE s. f. **1.** Lucru ieşit din comun, curios, inexplicabil, surprinzător, care trezeşte uimire. *La vederea acestei minunăţii, toţi au rămas încremeniţi.* CREANGĂ, P. 229. *Şi vedeţi minunăţie, în creaţiunea lui Coşbuc încep să răsune alte note.* GHEREA, ST. CR. III, 126. *Viţelul se poate naşte cu mai multe picioare, pasărea cu un ochi, . . . ori cine ştie ce fel de minunăţie.* MARIAN, S. R. II, 30. *Îmblînd băiatul pe lîngă minunăţia aceasta, au dat de o văgăună.* SBIERA, P. 34, cf. 47. *Toată lumea se mira de minunăţia aceea.* ŞEZ. IV, 177. *De rîndul ăsta, cînd şi-aruncă ea ochii-n grădină, altă minunăţie.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 19.

2. Lucru, fapt, fenomen etc. extraordinar, care trezeşte admiraţie, care încîntă; minune (2). *Sala era pardosită cu oglinzi, pereţii de porţelan, uşile de cristal şi mobilele de chihrimbar şi alte multe minunăţii şi mîndreţe.* NEGRUZZI, S. I, 240. *Eram feciorul mamei, care . . . ştia a face multe şi mari minunăţii.* CREANGĂ, A. 34. *Cînd a intrat Abu-Hasan, cu fetele cîntînd în urma lui, a stat o clipă în loc aiurit de atîtea minunăţii.* CARAGIALE, O. II, 269. *Lanţul ăsta cum mi-ar sta? A cui o fi aşa minunăţie?* GORUN, F. 123. *Rochia de mireasă... o făcuse o minunăţie.* REBREANU, I. 249. *Auziseră însă de la alţii despre minunăţiile scamatorului.* SAHIA, N. 67. *Se vorbea multe minunăţii despre palatul zmeului şi despre avutul lui.* POPESCU, B. II, 65. *Erau chefoşi, purtînd fiecare cîte o minunăţie mîndră, cîte un suvenir.* ŞEZ. V, 40.

3. (Prin Transilv.) Admiraţie. *Hei, leliţă de la Blaj, Ce ţi-i trupu aşa cinaş? — Las'să fie, las'să fie, C-aşa-i din copilărie, Făcut spre minunăţie!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 402.

— Pl.: *minunăţii.*

— **Minunat** + suf. *-ie.*

MINÚNE s. f. **1.** Fenomen supranatural, fapt extraordinar atribuit forţei divine, miracol, (învechit) ciudă, ciudesă, divă; p. ext. lucru ieşit din comun, curios, inexplicabil, minunăţie (1), ciudăţenie. *Că mirure feace Domnul.* PSALT. 202, cf. 76, 138. *Că pentru noi multe şi mari minuni fapt-au făcătoriul şi Dumnezeul nostru.* CORESI, EV. 64, cf. 84, GCR I, 84/12. *Cu acea minune ne învaţă pre noi H*[risto]*s care oameni arată către alţi oameni iubire de striini oaspeţilor, călătorilor, streinilor, săracilor.* CHEIA ÎN. 20^{v}/14, cf. 90^{v}/29, GCR I, 140/21. *Minunea sf*[î]*ntului Neculae* (a. 1675). GCR I, 223/30. *Şi întinzînd mîna mea, voiu lovi pre eghipteani în toate minunile meale.* BIBLIA (1688), 41^{1}/24. *Iară Ştefan plin de credinţă şi de puteare făcea minuni şi seamne mari întru norod* (a. 1688). GCR I, 283/38, cf. 258/17. *Dumnezeu iaste carele prin sfinţii săi le face minunile* (a. 1775). id. ib. II, 108/3. *Cum poci socoti că Dumnezeu va face minuni?* MARCOVICI, D. 11/14. *Ce văzură? . . . Minune înspăimîntată! Că suflînd o dată boarea Au căzut jos toată floarea.* BĂRAC, ap. GCR II, 174/32 *Moartea* [este] . . . *minune, care vesteşte, a cerului îngrijire.* CONACHI, P. 292. *Cunoscînd*

deci din minunea aceasta şi... înfăţişarea Mîntuitorului, se scală de la masă, ca un nevrednic de-a mînca în asemine companie sfîntă. NEGRUZZI, S. I, 83. *Minuni în vremea noastră nu văz a se mai face, Dar că vorbea odată lemne şi dobitoace, Nu rămîne-ndoială.* ALEXANDRESCU, O. I, 195. *Văd trecînd în zbor fantastic a poveştilor minuni.* ALECSANDRI, P. III, 19. *Hiperion,... Nu cere semne şi minuni Care n-au chip şi nume.* EMINESCU, O. I, 177. *Lumea... alerga să vadă, ce minune poate să fie?* CREANGĂ, P. 229. *Icoană făcătoare de minuni.* id. A. 73. *Acea fantastică fiinţă a posomorîtelor visuri păgîne, printr-o minune cerească, se prefăcu în blîndul şi cuviosul episcop.* ODOBESCU, S. III, 55. *Tu eşti sfînt, aşa se spune, Faci minuni.* COŞBUC, P. I, 71. *Minunea sfîntului arhanghel Mihail.* PAMFILE, S. T. 46. *Marie, a grăit el, minunile sînt ale nopţii şi, la lumina zilei, se dovedesc a nu mai fi minuni.* SADOVEANU, N. P. 42. *Oamenii de ştiinţă nu vor să recunoască minunile.* id. O. IX, 463. *Cînd bătea vîntul turbat, Cu zăpadă mestecat, Fluierul minuni făcea, Gerul că mi-l alunga!* JARNIK-BÎRSEANU, D. 511. *Un crai de prin locurile acele auzise şi el de o aşa minunie.* I. CR. II, 176. ✧ (În construcţii exclamative care exprimă uimire, neîncredere, de obicei însoţit de determinări) *Mai ştii, minunea dracului?* BARONZI, L. 48. *Minunea dracului, fă! n-aţi auzit ce spunea inspectorul? Spunea că vezi ca-ntr-o panoramă.* SP. POPESCU, M. G. 25. *Ei, mare ţi-e minunea ta, Doamne!* PAMFILE, J. II, 154. ✧ Loc. adv. **(Ca) prin minune** = în mod inexplicabil, uimitor, pe neaşteptate, dintr-o dată; ca prin farmec. *Şi atunci ca prin minune, se şi trezeşte Ivan la poarta raiului.* CREANGĂ, P. 307. *Un oraş nou răsare ca prin minune pe apă, alături de cel vechi de pe uscat.* BART, E. 330. *Nişte buruieni oarecare, păstrate ca prin minune pe marginea drumurilor.* GALAN, B. I, 84. *Oboseala îi pieri ca prin minune.* PREDA, D. 225. ✧ Expr. **E minune** (sau **ce minune**) = e de mirare (că...). *Mutară hotarul şi munţii apostolii, nu e minune.* CORESI, EV. 277. *E minune oare că pentru el visul era o viaţă?* EMINESCU, N. 36.

2. Lucru, fapt, fenomen etc. extraordinar, care trezeşte admiraţie, minunăţie (2); p. gener. lucru excepţional. *Cît nu era nuntă, şi era minune.* NECULCE, L. 69. *Azi minune mult mai mare o femeie ni arată.* ASACHI, S. L. I, 143. *Nu simţiţi că-n proaste lucruri voi vedeţi numai minuni?* EMINESCU, O. I, 157. *Şi-n apa lor* [a giuvaierelor] *răspîndit-am minunea tinereţii.* MACEDONSKI, O. I, 3. *Minunile făcute însă de om — în curs de două, trei mii de ani... mă miră, dar nu mă ameţesc.* IONESCU-RION, C. 49. *Da — trebuie să fie frumos, tată! — spune ea mai departe — cum că nu vedem şi noi aşa minune?* SP. POPESCU, M. G. 25. *Ducînd în inimi cîntec şi-nchinare Călătoresc în sfînt convoi pioşii. În drum i-adastă codrii vechi, pletoşii, Doinind minuni din vremuri legendare.* CERNA, P. 35. *Priveşte-n jurul tău — e marea vieţei; pleacă şi o-nfruntă, Îmbată-ţi ochii-n contemplarea Minunilor ce te aşteaptă.* DENSUSIANU, L. A. 14. *Un psihologism şi o sociologie moderate, o detaşare sceptică de propriile-ţi idealuri... şi un simţ artistic extrem pot dărui minunea unei opere de artă perfectă.* IBRĂILEANU, S. L. 64. *Cîntăreţ al suferinţei, al minunilor trecute, Într-a îngerilor lume liniştit acuma du-te.* EFTIMIU, I. 178. *Soarele şi omul înfrăţiţi Din lumini vor împleti minuni.* BENIUC, M. 42. *Noi ştim că-n lume i-o putere ce schimbă oameni şi destin, Dezvăluind privirii noastre Minunea vremilor ce vin.* FRUNZĂ, Z. 45. *Din cîntece pierdute pînă astăzi Şi din puterea visului vînjos Ai închegat, cu palme bătucite, Minunea de la Argeş mai în jos.* LABIŞ, P. 19. *Strada lui cea mare, cu minunea mulţimii îngrămădite şi gălăgioase... îl ameţise.* BARBU, Ş. N. 9. ✧ *Cele şapte minuni (ale lumii* sau, rar, *din lume)* = nume sub care sînt cunoscute şapte monumente antice (majoritatea dispărute azi) impresionante prin dimensiune şi prin realizare tehnică şi artistică. *Au fost rădicat un stîlp de piatră înaltu şi minunat soarelui, carele să chiamă Colos, şi acela-i unul din ceale 7 minuni din lume.* N. TEST. (1648), 267v/31. *Una din cele 7 minuni,... Peste care stelele vechi, blestemate se sting.* BOUREANU, S. P. 10. ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Lumea privea pe postelnicul Zimbolici ca pe un model de bărbat, şi pe dînsa ca pe o minune de soţie.* NEGRUZZI, S. I, 73. *Vasîlca a născut o minune de fată.* PAMFILE, J. II, 154. *Un sătean... avea o singură fată frumoasă, frumoasă, minune de frumoasă.* RĂDULESCU-CODIN, L. 19. ✧ Fig. *Dar mai gingaşă minune decît tine, poezie, Este a copilăriei alintată bucurie.* BELDICEANU, P. 124. ✧ *Minunea minunilor*, formulă care exprimă superlativul calităţii. *Ţine-te zdravăn, stăpîne că iar am să zbor... la crăiasa zînelor, Minunea minunilor Din ostrovul florilor.* CREANGĂ, P. 221. *Împăratul nu mai putu de bucurie, cînd văzu că fiul său îi aduce în casă minunea minunilor.* ISPIRESCU, L. 38. ✧ Expr. **Mare minune** sau **minune mare** v. mare[1] **(VI 1). Mare minune să (nu)...** v. mare[1] **(VI 1).** ✦ Persoană care se distinge prin calităţi deosebite, întruchipare a perfecţiunii, a frumuseţii. *Tu să mori, dulce minune!* ALECSANDRI, P. I, 16, cf. 125, 209, III, 5, 20. *Tot mereu gîndesc cum ne iubirăm, Minune cu ochi mari şi mînă rece.* EMINESCU, O. I, 120, cf. 55. *Iacă, colo-n mijloc, o minune mîndră şi mlădioasă, un chip frumos de femeie.* REBREANU, N. 35. ✦ (Prin Bucov. şi Maram.; prin antiteză) Lucru deosebit de rău; pacoste. Cf. ALR I 1 405/370, ALR II 3116/362, 3542/386. ✦ (Regional, art.) Dracul (Filea-Reghin). Cf. COMAN, GL.

3. (Astăzi rar) Mirare **(1)**, uimire. *Nu numai Petru şi Andrei prinse-i minune, ce şi pre cei ce era cu unşii.* CORESI, EV. 331, cf. 332. *Îngerii sănt cuprinşi de spaimă şi de minune.* VARLAAM, C. 70. *Să mirară cu minune mare.* N. TEST. (1648), 47ᵛ/1. *Sufletele lor în greutate Să topiia biaţi de răutate, Că-şi ieşiră şi di-nţălepciune, De te lua de dînşii minune.* DOSOFTEI, PS. 376/8, cf. 30/14. *Minune cuprinse pre cei adevăraţi.* BIBLIA (1688), 370²/7. *Cît de cu lesne . . . în nimica s-au întors, a toţi muritorilor minune aduce.* CANTEMIR, IST. 269. *Frumos lucru şi cu minuni era tuturor a privi atunce împărat creştin aice la noi.* MUSTE, LET. III, 51/16. *Văzură pe voinicul acela cu piatra de gît spînzurată şi cum au văzut, cîte trei călugării, de mare minune, au rămas fără de glas* (a. 1747). GCR II, 41/41. *Să se întîmple aceasta oamenilor celor cu evlavie şi carii au viaţă mai mult dreaptă decît slobodă, aceasta adevărat mă umple de minune.* MAIOR, P. 35/6. *Cu mirare şi minune Precum au văzut tot spune.* BĂRAC, A. 24/21. *Trăia, spre minunea tuturor, numai prin puterea unei dorinţe.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 21. ✧ **De minune** = **a)** loc. adj. admirabil, minunat extraordinar. *Şi bînd mult cu acel păhar, s-au îmbătat şi fiind beţi, au stricat un lucru scumpu domnescu şi de minune ca acela.* NECULCE, L. 9. *S-au descoperit într-un rîu al ghianii o floare de o frumuseţe de minune.* CR (1838), 8³/6. *De cîte ori fudulia, amoriul şi uriciune Au născut fapte înalte de laudă, de minune.* CONACHI, P. 283. *Nu tăgăduiesc că în sara aceea ea era de minune.* NEGRUZZI, S. I, 64, cf. 40. *Zugrăvea . . . cîte o bibliotecă de minune.* FILIMON, O. I, 122. *Cum ai petrecut noaptea? — . . . Cît se poate de bine . . . mai ales că am avut un vis de minune.* ALECSANDRI, T. I, 199, cf. id. P.II, 176.; **b)** loc. adv. în mod excepţional, grozav. *Trebşoarele tale o să-ţi meargă de minune.* FILIMON, O. I, 130. *Ieşi în curînd, schimbată în hainele ei de totdeauna, şi învălită într-o scurteică blănită, care-o prindea de minune.* EMINESCU, G. P. 71. *Îi picase lui moş Nichifor două iepuşoare, care mergeau de minune la drum.* CREANGĂ, P. 109. *Ghetele sînt gata şi-mi vin de minune; foarte potrivite.* CARAGIALE, O. II, 137. *Vîntul bate de minune!* ODOBESCU, S. III, 87. *Privirea, gesturile, toată fiinţa ei aveau un aer ştrengăresc, care-o prindea de minune.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 34. *La curte se petrecea de minune.* MIRONESCU, S. A. 23. *Toate-au avut preţ şi s-au vîndut de minune.* GALACTION, O. 261. *Haina albastră a tîmplarilor mecanici, cu guler soldăţesc şi mînecuţe de piele, mi-ar fi stat de minune.* G. ᵀM. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 281. (Glumeţ) *O nadiceancă pe dricuri care scutura de minune, cu roţile galbene, coşul verde şi capra neagră.* GANE, N. II, 145. (Învechit; ca determinant al unui adjectiv, dă acestuia valoare de superlativ) *Locul e frumos de minune.* CODRUDRĂGUŞANU, C. 74. ✧ Loc. adj. şi adv. (Învechit) **Cu minune** = (în chip) uimitor. *Acesta iaste lucru mai cu minune.* VARLAAMIOASAF, 165ʳ/12. *Cu o nimfă să-ntîlneaşte care fuge cu minune.* BĂRAC, A. 74/15. ✧ Loc. adv. (Învechit) **A minune** = în mod surprinzător, uimitor. *Îi tăiară şi capul şi-i creaşte părul a minune.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 4ᵛ/11, cf. noiembrie 134ᵛ/19. (Regional) **D-a minune** = numai aşa, ca să vedem ce-o să se întîmple, din curiozitate, (familiar) ca chestie. *Ia spune-mi d-a minune, ce are bărbatul meu, de este ziua porc şi noaptea . . . este om?* ISPIRESCU, L. 54, cf. 46. *Urmărea şi ea lucrurile, să vază d-a minune: unde are să ducă norocul pe cioban?* RĂDULESCU-CODIN, Î. 163, cf. 186, 203. ✧ Expr. (Regional) **A fi** (sau **a face** pe cineva) **de minune** (sau **de minunea lumii**) = a fi (sau a face pe cineva) de rîs, v. rîs. *Chiar azi am să-l reclam . . . De minunea lumii am să-l fac!* REBREANU, I. 361. *Tu-i fi cătană în ţară, I-oiu fi fată de ocară, Tu-i fi cătană în lume, I-oiu fi fată de minune.* MÎNDRESCU, L. P. 61. *Mulţi ostaşi s-auza Blăstămîndu-şi mamele. Pîn'ce i-a făcut în lume, De necaz şi de minune.* RETEGANUL, TR. 73. *Fire-ai de minunea lumii să fii, blestematule!* MAT. DIALECT. I, 181. (Regional) **A se duce minune** = a se duce vestea. *De la şcoală apoi, fiind june, Să făcu curuţ; şi de vitejie Bătu în lobonţi, cît să dusă minune.* BUDAI-DELEANU, T. V. 36. ✦ (Învechit) Admiraţie. *Vreadnic de minune iaste cel lăudat neam al mării tale.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/20.

— Pl.: *minuni* şi (rar) *minuniuri* (BL III, 129). — Şi: (învechit) **minúine**, (regional) **minunie, menúne** (DENSUSIANU, Ţ. H. 25, BL V, 137) s. f.

— Lat.* **mirio, -onis.**

MINUNEÁ s. f.. (Regional) Pasăre mai mică decît un porumbel, cu penele pestriţe, care trăieşte în munţi şi care iese numai noaptea; (regional) minuniţă, cucuvea *(Aegolius funereus). Pe-o creangă de răchiţea Este-un pui de minunea.* MARIAN, O. I, 435, cf. GHEŢIE, R. M., BĂCESCU, PĂS. 258. ✦ (Prin nord-estul Transilv.) Privighetoare *(Luscinia megarhynchos).* Cf. BUGNARIU, N.

— Pl.: *minunele.*

— **Minune** + suf. *-ea.*

MINUNÍCĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui minune **(2)**; p. ext. frumuseţe, splendoare. (Ca epitet pentru copii) *Te dam huţa pe picioare, O minunică răsfăţată. Şi te-ntrebam care-de-care: Ce eşti mata — băiat ori fată?* VLAHUŢĂ, P. 113.

— **Minune** + suf. *-ică.*

MINUNÍCI adj. (Neobişnuit) Năzdrăvan, ştrengar. *De minunici ce era, se dete afund într-o urmă de vacă, şi începu să strige.* DELAVRANCEA, V. V. 39.
— **Minune** + suf. *-ici.*

MINUNICIÚNE s. f. (Învechit, rar) Smerenie. *Şi făcînd rugă mulţămiia cu minuniciune.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 200v/15.
— **Minune** + suf. *-(i)ciune.*

MINUNÍE s. f. v. **minune.**

MINUNÍŢĂ s. f. (Regional) **1.** Minunea (2) *(Aegolius funereus).* MARIAN, O. I, 435, cf. BĂCESCU, PĂS. 258.
2. Numele unei insecte nedefinite mai de aproape (Latinu-Brăila). H I 236.
— Pl.: *minuniţe.*
— **Minune** + suf. *-iţă.*

MINÚNT s. n. v. **minut.**

MINUNTÁR s. n. v. **minutar**[1].

MÍNUS adv., s. n. **1.** S. n. Simbol matematic avînd forma unei scurte linii orizontale, folosit fie pentru a indica o scădere, fie, înaintea unei mărimi sau a unui număr, pentru a caracteriza acea mărime sau acel număr ca negativ. — *E semnul scoaterii şi se numeşte minus.* ŞINCAI, Î. 69/18, cf. ASACHI, ALGHEBRA, 5r/21, LAZĂR, A. 27v/6. *Semnul —, care se pronunţă minus şi care serve a indica subtragerea unui număr din altul.* CULIANU, A. 1. *Semnul — (o liniuţă orizontală) care se citeşte minus.* CLIMESCU, A. 42, cf. LTR[2]. ✧ *Minus infinit* = simbol matematic care arată descreşterea nelimitată a numerelor negative. *S-a pus . . . să ne înveţe cu tot dinadinsul matematica. Ne vorbea despre plus şi minus infinit.* I. BOTEZ, ŞC. 40.
2. Adv. Mai puţin, fără. *Uneori să însămnează sustragerea fără a o face în faptă, puind între două numere semnul — carile însămnează minus (mai puţin).* ASACHI, E. I, 17/20. *Găseşti aici toată colecţia „Vieţei rumâneşti", minus două numere, ce nu se mai găsesc.* CARAGIALE, O. VII, 152.
3. S. n. Deficit, lipsă. *Cu conştiinţa acestui minus, între identificarea obiectelor comparaţiei subînţelese, procedează filozofii atunci cînd construiesc cele două mari metafore la care revin necontenit teoriile cunoaşterii.* VIANU, M. 45.
— Pl.: (1, 3) *minusuri.*
— Din lat. **minus.**

MINÚSCUL, -Ă adj. **1.** De dimensiuni (foarte) reduse, (foarte) mic; (prin exagerare) microscopic. V. m i n i a t u r a l. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Libelula gratiosa . . . Au aripele minuscule şi pe aripi radioase Readuc speranţa clară.* MACEDONSKI, O. I, 91, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *S-a atins în acel secol culmea frumuseţii artificiale: colori rare de flori de mătase şi catifea . . ., proporţii minuscule de statuete delicate.* IORGA, L. II, 506. *Împrejurul unui lac minuscul ca o piscină.* ANGHEL, PR. 113. *Intră — fericită-nvingătoare, În minuscula-mi „sală de-aşteptare".* MINULESCU, V. 149. *Un tren minuscul coboară ca o jucărie.* C. PETRESCU, S. 225, cf. id. C. V. 119. *La fereastră, fetele, . . . fluturau batiste minuscule.* BRĂESCU, A. 142, cf. 179. *Mergea grăbit, . . . preocupat de instrumentul minuscul.* SAHIA, N. 104. *Garofiţa de cîmp, pe care ţi-a dat-o o fată, îţi răsare deodată printre gînduri, drăgălaşă şi minusculă.* TEODOREANU, M. II, 315, cf. 117. *Trei raţe înşirate una după alta, grăbesc, ca un minuscul tren aerian, spre bălţile Moldovei.* SADOVEANU, O. VII, 302, cf. id. O. L. 10. *Cînd vru să pună mîna pe insecta de culoarea paiului putred, rămase numai cu un picior minuscul între degete.* CĂLINESCU, E. O. I, 103. *Un minuscul ceasornic . . . continua să măsoare vremea, alături de un mare orologiu.* BOGZA, C. O. 382. *Existenţa se deapănă uniform, scurgîndu-se cu încetineala pîraielor minuscule, secate de arşiţă.* V. ROM. martie 1954, 259, cf. octombrie 1954, 114, SCÎNTEIA, 1966, nr. 6927. ✧ (Adverbial) *În şirul explicaţiilor pe cari doi colegi le înregistrau minuscul pe fituici.* TEODOREANU, M. II, 56.
2. (De obicei la pl.; despre litere, în opoziţie cu m a j u s c u l) Care se foloseşte pentru a scrie cuvintele în interiorul unei fraze; de rînd, mic. Cf. V. MOLIN, V. T. 55. ✧ (Rar, despre felul de a scrie) *Fel de fel de scrieturi, engleze, italice, . . . bastarde, ronde, majuscule, minuscule.* CARAGIALE, M. 137. *Manuscripte slavone . . . scrise cu litere capitale şi minuscule.* ODOBESCU, S. I, 343. ✧ (Substantivat, f.) *Text scris cu minuscule.* ✦ (Neobişnuit) Abia perceptibil cu auzul, care abia se aude. *O simţea mişcîndu-se după clămpănitul minuscul al papucilor cu tocuri înalte.* TEODOREANU, M. II, 16.
3. (Neobişnuit) De valoare infimă; neînsemnat. *Miron Costin părăsise în 1675 gîndul de a da o cronică complectă a Moldovei, de la marele Traian pînă la minusculii Dumitraşco, Cantacuzino . . . şi Antonie Ruset.* IORGA, L. II, 572.
— Accentuat şi: *minuscúl.* — Pl.: *minusculi, -e.*
— Din fr. **minuscule.**

MINUSCULĂR, -Ă adj. (Neobişnuit) Foarte mic; fără importanţă. Cf. LM.
— Pl.: *minusculari, -e.*
— **Minuscul** + suf. *-ar.*

MINÚT, -Ă s. n., s. f. **I.** S. n. **1.** (În limba veche adesea determinat prin „de ceas", „de

îndelungat), m o m e n t; s p e c. unitate de măsură a timpului, egală cu a şaizecea parte dintr-o oră şi care cuprinde şaizeci de secunde. *Pentru vremea dării şi luării răspunsului... socotesc că 1500 de minute nu numai de agiuns, ce încă şi de prisosit sînt.* CANTEMIR, IST. 249. *În zilele lui s-au făcut ş-un cutremur mare care au ţinut un minut de ceas şi mare spaimă au căzut asupra norodului* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 192/22. *Pe fiecare minută cîte 63 de unghii (puls).* AMFILOHIE, G. F. 278v/15. *Puţine minunturi ce au şăzut împreună cu mine, cu cîtă repejune au trecut!* BELDIMAN, N. P. II, 46/1. *Lasă-mi un minut de vreme.* id. ib. 69/21. *Mă mai îngăduie un minut.* MARCOVICI, C. 90/8, cf. 7/1, 19/6. *Prin cîte depărtate locuri poate să umble duhul omului în minute de ceasuri.* DRĂGHICI, R. 68/24, cf. 169/22. *Nişte griji mult mai cu cale, Se cuvine să cuprindă minutele vieţii tale.* CONACHI, P. 258, cf. 261. *Disputîndu-se ei astfel, ca la un minut de ceas.* PANN, H. 13/12, cf. id. E. IV, 51/24. *Suvenirul dulce de-un minut slăvit Printre-a vieţii valuri stă-n veci neclintit.* ALECSANDRI, P. I, 212. *Fiecare minută, care trece, mă apropie de pieire.* CARAGIALE, O. VI, 112, cf. CULIANU, C. 179. *Am aşteptat cîteva minute, să fiu chemat la cancelarie.* SADOVEANU, N. F. 127. *C-o veni vremea d-apoi, D-o fi anul ca luna, Luna Ca săptămîna, Săptămîna Ca ziua, Şi ziua ca ceasul scurt, Iar ceasul ca un minut.* TEODORESCU, P. P. 422. *Ce-aduce minutul, n-aduce anul.* BARONZI, L. 53. (Prin exagerarea ideii de scurtime a unităţii de timp astronomice) *Neaflînd minută de răgaz, am fugit la ţară.* NEGRUZZI, S. I, 60, cf. 62, 179. *Am să te rog ceva: aşteaptă-mă un minut aici.* CARAGIALE, O. VI, 210. *Cît am plîns pe soarta bietelor nenorocite, Care nu pot ca să aibă nici voinţă de-un minut.* MACEDONSKI, O. I, 81. *N-o să-ntîrzie pieirea troienilor nici o minută.* MURNU, I. 35. *Înainte de a porni caii, Grigore mai strigă: — Stai! — Stai! Încă un minut!* REBREANU, R. I, 73 . *Ne-am oprit un minut, în potecă.* GALACTION, O. 208. *Mă duc să mă întind două minuturi, că altfel mă apucă stomacul.* T. POPOVICI, SE. 386. *Nu ni lăsa să ni hodinim o minută.* GRAIUL, I, 226. ✧ (Indică distanţa care poate fi parcursă în timpul respectiv) *Locul alergării este zece minute afară de oraş.* NEGRUZZI, S. I, 35. ✧ L o c. a d j. şi a d v. **La minut** = (care se execută) pe loc, imediat, chiar în aceeaşi clipă. *La minut fură chemaţi vracii cei mai iscusiţi şi toţi învăţaţii.* POPESCU, B. I, 43. □ *Fotografie la minut.* **Din minut în minut** = pe fiecare clipă, dintr-un moment în altul. *Conferenţiarul era aşteptat din minută în minută.* VLAHUŢĂ, O. A. 218. ✧ L o c. a d v. **Într-un minut** sau **în minutul** (ori, regional, **în minut**), **în două minute** = îndată, imediat; curînd. *Îţi poroncim ca în minutul ce vei priimi cartea aceasta... să mergi să te întîlneşti cu d-lor* (a. 1823). URICARIUL, V, 181/6. *Se rîdică o vijălie foarte iute, care în 2 minute străbătu cetatea cu un mare zgomot şi vîjîit.* CR (1829), 195²/18. *Cine a fost pricina de s-a surpat într-un minut fericirea ce ş-o închipuise omul în visul nebuniii sale.* MARCOVICI, D. 8/18. *În minutul ce să va însemna venirea unii corăbii sau vas, comandantul luntrii gard-post va trimite spre întîmpinare-i o luntre cu un cinovnic.* CR (1834), 229¹/33. *Într-un minut să se schimbe din viaţă-n neviaţă!* CONACHI, P. 87, cf. 271. *În minuntul acela o frică nespusă mă luă în spate.* RUSSO, S. 31, cf. 36. *În minutul acela el era foarte galben la faţă.* NEGRUZZI, S. I, 148, cf. 52. *Într-un minut fu aproape de pădure.* ISPIRESCU, L. 7. *În minutul ce va auzi ceva zgomot în cămăruţa cu baia... să le dea de ştire.* id. ib. 149. *Simţea bătrînul că se dărîmă de pe picioare... că moare şi el într-un minut!* MIRONESCU, S. A. 36. *Am jurat Că, pe cine oiu întîlni, În minut l-oi prăpădi.* ŞEZ. II, 38. *Într-un menunt de ceas (sfert de ceas) nu i se mai auzeau decît oasele sunînd prin cazan.* I. CR. III, 267. (Învechit) **Pe tot minutul** = de la o clipă la alta; mereu, necontenit. *Îndeobşte poporul îşi schimba hotărîrea mai pe tot minutul.* AR (1829), 60¹/21. *Prăpastia să înfăţişează pe tot minutul ameninţătoare şi grozavă.* MARCOVICI, D. 14/2. *De nu s-ar fi sprijinit, trebuia pe tot minutul să cadă.* DRĂGHICI, R. 9/27. [Rîul] *îşi întrunise acuma undele şi pe tot minutul sporea în repegiunea lor.* ASACHI, S. L. II, 19. *Sufletul... Se schimbă pe tot minutul.* CONACHI, P. 285. (Învechit) **În toate minuturile** sau **în tot minutul** = tot timpul, mereu, în fiecare clipă. *În toate minuturile sîntem supuşi primejdiii morţii* (a. 1837). DOC. EC. 659. ✦ (Articulat, adesea urmat de o determinare în genitiv) Termenul, sorocul. *Aşteptam minutul cu multă nerăbdare.* GORJAN, H. IV, 32/17. *Minuntul mîntuirei tale au venit.* ASACHI, S. L. II, 58. *De mare folos este ca gospodariul să pîndească minutul facerii acestor grăpări.* I. IONESCU, C. 72/5.

2. (La pl., în forma *minuturi*) Mîncări pregătite la restaurant pe loc, la comanda consumatorului. Cf. IORDAN, L. R. A. 481.

3. Unitate de măsură pentru unghiuri şi arcuri, egală cu a şaizecea parte dintr-un grad sexagesimal sau cu a suta parte dintr-un grad centezimal. *Pusă depărtările în grade şi minute.* AMFILOHIE, G. [prefaţă] 8/10. *Unitatea de arc s-a împărţit în nouăzeci de părţi egale numite grade, gradul în 60 părţi egale numite minute.* MELIK, G. 50.

II. S. f. **1.** (Jur.) Textul original al unui act de notariat, care rămîne la notar. Cf. V. MOLIN, V. T. 55, CADE.

2. Document în care sînt relatate în rezumat dezbaterile unei consfătuiri, lucrările unei şedinţe etc. şi pe baza căruia se poate întocmi procesul verbal respectiv, se pot încheia convenţii de colaborare sau se pot da dispoziţii pentru executări de lucrări etc. *Îşi mîzgăli semnătura pe*

minuta ședinței. CAMIL PETRESCU, O. II, 497, cf. LTR[2]. ✦ (Jur.) Act în care se consemnează, imediat după deliberare, soluția dată de judecători într-un proces (și care se transpune apoi în hotărîre). *Minuta constituie dovada celor ce au fost hotărîte în cursul deliberării.* PR. DREPT, 876.

3. Original, executat în creion, al unei hărți, al unui plan topografic sau al unei ridicări cadastrale, care servește la întocmirea hărții sau a planului respectiv, precum și a registrului cadastral. Cf. LTR[2], DER.

— Pl.: **(I 1, 3, II)** *minute* și **(I 2** și, învechit și regional, **I 1)** *minuturi.* — Și: **(I)** (învechit și regional) **minúnt** s.n., (învechit) **menút** (BUDAI-DELEANU, LEX., DRĂGHICI, R. 169/22), (regional) **menúnt** s. n.

— Din lat. **minutus**, it. **minuto**, fr. **minute**, rus. **минута**, germ. **Minute.**

MINUTÁR[1] s. n. Ac care indică minutele pe ceasornic. Cf. POLIZU. *Nu sta cu ceasornicul deschis pe catedră, ca nu cumva minutarul să treacă peste semn.* GHICA, S. 51, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, TDRG. *Am pus minutarul... la toate cele douăsprezece semne ale cadranului.* IBRĂILEANU, A. 69. *Șezu pe scaun și așteptă să treacă vreme de cîteva sărituri ale minotarului.* ARDELEANU, V. P. 151. *Cînd minutarul arăta jumătatea de oră împlinită, soarta personagiilor era încheiată.* C. PETRESCU, C. V. 142, cf. ALR II 3906/414, 682, 728, 812, 886, ALRM II/I h 375. ✦ P. gener. (La pl.) Fiecare dintre cele două ace ale ceasornicului. *Foarte des mă uitam la ceas, de multe ori fără să văd minutarele.* SADOVEANU, P. S. 135. *Pe cadran, perechea de minotare e frîntă de la mijloc.* BASSARABESCU, V. 31. *Uitîndu-se la minutarele care stăteau nemișcate și totuși se mișcau neîncetat, se gîndi să oprească în loc ceasul.* REBREANU, N. 235. *Pîndind minutarele de fontă ale orologiului din turn.* KLOPȘTOCK, F. 197. *Minutarele sînt unul în prelungirea celuilalt.* TEODOREANU, M. II, 148. ✧ Fig. *Inima, acest minutar al vieții, bate iute și violent.* HOGAȘ, DR. II, 171.

— Pl.: *minutare* și (regional) *minutaruri* (ALR II/I MN 140, 3906/704). — Și: (regional) **minotár, minuntár** s. n.

— **Minut** + suf. *-ar.*

MINUTÁR[2] s. n. (Rar) Registru în care se înscriu toate operațiunile unei case comerciale. V. *s t r a ț ă.* Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *minutare.*

— Cf. fr. *m i n u t i e r.*

MINUȚE s. f. pl. (Regional) Bănuți *(Bellis perennis).* DR. I, 362, cf. VI, 430.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

MINUȚÉL s. n. (Rar) Diminutiv al lui *m i n u t* **(I 1).** *Aseară pe la zece și jumătate, mă duc acasă, îmbuc ceva și mă dau așa pe-o parte să ațipesc numai un minuțel, că eram prăpădit de ostenit.* CARAGIALE, O. VI, 80.

— Pl.: *minuțele.*

— **Minut** + suf. *-el.*

MINÚȚIE s. f. **1.** (În dicționarele din trecut) Lucru mic, detaliu fără importanță. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W.

2. (Livresc) Minuțiozitate. *Analiza, împinsă la minuție, nu are nici o valoare.* V. ROM. noiembrie 1953, 310. *Minuția descompunerii acțiunii în gesturi exprimate prin verbe este remarcabilă.* VARLAAM-SADOVEANU, 269. ✧ *L o c.* a d v. **Cu minuție** = cu toate amănuntele, cu toate detaliile, minuțios, amănunțit. *Delavrancea își vede personagiile în atitudini individualizate pe care le descrie cu minuție.* VIANU, A. P. 179. *Ca și cealaltă carte, „Ion Sîntu" este un monument masiv, cioplit cu minuție.* GL 1958, nr. 204, 2/3.

— Accentuat și: *minuție* (CADE). — Pl.: **(1)** *minuții.*

— Din fr. **minutie.**

MINUȚIÓS,-OÁSĂ adj. Care cercetează lucrurile în amănunt, cu multă atenție și răbdare; făcut cu deosebită atenție, cu multă migală; meticulos. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *O luare aminte mai minuțioasă... descopere... compuneri din elemente și mai primitive.* MAIORESCU, CR. III, 367, cf. II, 74, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., BUL. COM. IST. II, 123. *Îmi aranjă cu minuțioasă fantezie mustețile, cravata și părul.* IBRĂILEANU, A. 18. *Nu mai orîndui hîrtiile cu minuțioasă grijă de maniac.* C. PETRESCU, C. V. 345, cf. id. Î. I, 9. *Trebuiește o observație îndelungată și minuțioasă.* SADOVEANU, O. IX, 111. *Din studiul minuțios al graiurilor și dialectelor românești... se pot scoate lămuriri decisive în această mare problemă a lingvisticii și istoriei noastre.* CL 1957, nr. 1, 20. *Pentru sîmbăta pregătirile erau mai minuțioase.* V. ROM. iunie 1958, 43. *Această metodă... repetă, pe alt plan — psihologic, experimente interesante și minuțioase.* FD I, 65. ✧ (Adverbial) *Cerceta minuțios în maldărul de hîrtii și semna.* SAHIA, N. 71. *În odaia Monicăi nu era ordinea stereotipă a odăilor atent și minuțios gospodărite.* TEODOREANU, M. II, 274. *În realitate nici o mișcare n-a fost mai din vreme și mai minuțios pregătită decît a lui Tudor.* OȚETEA, T. V. 133. *Aurica se îmbrăca... în... foi negre, minuțios plisate.* CĂLINESCU, E. O. I, 69. *Pașapoartele sînt minuțios examinate.* RALEA, O. 122. *Își încunoștiință șeful că dispune de un proiect, minuțios alcătuit.* V. ROM. februarie 1954, 121, cf. octombrie 1954, 148.

— Pronunțat: *-ți-os.* — Pl.: *minuțioși, -oase.*
— Din fr. **minutieux.**

MINUȚIOZITÁTE s. f. Însușirea de a fi minuțios; meticulozitate, (livresc) minuție (2). *Exactitudinea și minuțiozitatea adorabilă cu care își execută . . . lucrările.* PETICĂ, O. 376.
— Pronunțat: *-ți-o-.*
— **Minuțios** + suf. *-itate.*

MINZÍ vb. IV v. **mînzi.**

MINZÍL subst. v. **menzil.**

MINZILHANEÁ s. f. v. **menzilhanea.**

MIOÁGĂ s. f. (Prin Mold.) Umflătură patologică pe corp, mai ales la gît și la cap; nioatcă. V. g î l c ă, b o l f ă. Cf. I. CR. II, 298. *Avea mioage pe cap.* Com. din PIATRA-NEAMȚ.
— Pl.: *mioage.*
— Etimologia necunoscută.

MIOÁNȚĂ s. f. (Iht., regional) Chișcar *(Lampetra)* (Nucet-Tîrgoviște). BĂCESCU, P. 37.
— Etimologia necunoscută.

MIOÁRĂ s. f. **1.** Oaie tînără (pînă la cel mult trei ani); oaie care nu a fătat încă sau care fată prima dată; mia (1), mieluță. *Alegîndu-se mieii și miorile, care încă nu sînt de mîrlit.* ECONOMIA, 87/8. *Își caută o meoară Pierdută din turma sa.* CONACHI, P. 8. *S-a cam fasolit la început, dar în sfîrșit s-a îmblînzit ca o meioară.* ALECSANDRI, T. 813. *Ce-ți pare mai blînd, mai plăpînd, ca oițili, berbecii, mieoarile.* JIPESCU, O. 48. *Moș Dediu i-a dăruit patruzeci și nouă de mioare.* CREANGĂ, P. 105. *Este datina de a se da peste sicriu nu numai bani și colăcei, ci încă și multe alte obiecte . . . , mioare sau mieluțe.* MARIAN, I. 291. *În boteiul de sterpe se află mioarîli (miele din anul precedent).* DIACONU, P. 13, cf. 37, STOIAN, PĂST. 54. *Pe pajiști vor paște mai multe mioare.* TULBURE, V. R. 43. *Mergînd grăbită spre stîna lui, să-și vadă mioarele.* CAMILAR, N. I, 108. *Arareori mioarele se-adapă, Căci rîul e, de veacuri, bun domnesc.* V. ROM. septembrie 1954, 57. *Că el are-n cîmp, la soare, Mii și sute de mioare Ies în vară fătătoare.* ALECSANDRI, P. P. 201. *De la 1—2 ani partea femeiască se cheamă mioară.* H II 185, cf. 49, 87, 281, III 68, IV 155, VIII 133, 148, 170, VIII/$_2$ 109, 184, X 308, 465, XII 261, 570, XIII 13, 291. *Și mînat-am dragi mioare Printre iarbă numai floare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 510. *Un ciobănaș flăcău avea și el în toată turma o singură meoară.* ȘEZ. I, 207. [Cîrlanii] *după un an pînă la 2 se cheamă terții și partea femeiască mioare.* ib. VII, 192, cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 103. *Pe margini de lac, Pascu, mi s-adapă De-o turmă mieoare Pe bot gălbinioare.* PAMFILE, CR. 82. *O mioară că-și lua, În colnic cu ea intra, Mioara de o tăia.* PĂSCULESCU, L. P. 236. *Un berbece de căldare Și-o mioară de frigare.* DENSUSIANU, Ț. H. 293. *Vinde-m, bărbate, mioara.* BÎRLEA, C. P. 249, cf. CHEST. V 73/9, 24, 29, 44, 46, 53, 57, 73, ALR I 1 776, 1 777, A I 23, II 6, 12, III 16, 17, 18, 19, V 15, VI 3, IX 6. ✦ (Adjectival, despre oi) Tînăr. *Parte fămeiască de la oi mieoară sau vătuie din capre.* BIBLIA (1 688), 72^2/5. *Taie lînoasele oi, o sută cu vrîsta mioară.* COȘBUC, AE. 131. *În „Mioriță" . . . oița mioară e năzdrăvană.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 38. ✦ (Regional) Oaie stearpă. H IX 438, cf. XI 339, XIII 449, XVI 10.
2. (Regional) Căprioară sau capră tînără (de un an). V. i a d ă, v ă t u i e. ALR I 1 776/295, cf. A I 31, 35, III 18. ✧ (Adjectival) *A ciută mieoară, Pe bot gălbioară . . . Iarbă nu păștea, Nici apă nu bea.* TEODORESCU, P. P. 58, cf. PĂSCULESCU, L. P. 63.
— Pronunțat: *mi-oa-.* — Pl.: *mioare* și (rar) *miori.* — Și: (regional) **mihoáră** (RĂDULESCU-CODIN, Î. 184), **mieoáră, meoáră, meioáră** s. f.
— **Mia** + suf. *-(i)oară.*

MIOÁRCĂ[1] s. f. (Neobișnuit) Diminutiv al lui m i o a r ă (1). *Toți se vor întoarce Într-o zi, acasă, la copii . . . La văcuțe, la mioarce.* ARGHEZI, V. 154.
— Pronunțat: *mi-oar-.* — Pl.: *mioarce.*
— **Mioară** + suf. *-că.*

MIOÁRCĂ[2] s. f. **I. 1.** (Ban.) Broască *(Rana esculenta).* H XVIII 268, cf. VICIU, GL., MAT. DIALECT. I, 138. ✦ Broatec *(Hyla arborea).* GR. S. I, 190. ✦ (Regional) Broască rîioasă *(Bufo vulgaris).* N. LEON, MED. 80, cf. ȘĂINEANU, D. U.
2. (Regional) Broască țestoasă *(Testudo graeca).* Com. din PECINIȘCA-BĂILE HERCULANE.
3. (Prin sudul Mold.) Guzgan-de-apă *(Arvicola amphibius).* ȘEZ. XVIII, 168, cf. I. CR. II, 55.
II. (Prin Bucov.) Epitet pentru o femeie slabă, lipsită de energie, care abia vorbește. ȘEZ. III, 71.
— Pl.: *mioarce.*
— De la **miorc.**

MIOÁRȚĂ s. f. (Iht.; regional) Boarță *(Rhodeus sericeus)* (Cervenia-Zimnicea). Cf. BĂCESCU, P. 63.
— Pl.: *micarțe.*
— Probabil formație onomatopeică.

MIOCÁRD s. n. Țesutul muscular al inimii; mușchiul inimii. *O rezervă se impune . . . cînd e vorba de bătrînii cu miocardul slăbit.* PARHON, B. 158. *Miocardul (care este degenerat) obosește brusc.* DANIELOPOLU, F. N. II, 232.

— Pronunţat: *mi-o-*.
— Din fr. **myocarde.**

MIOCÁRDIC, -Ă adj. Care se referă la miocard; de miocard, al miocardului. *Insuficienţa miocardică se stabileşte în mod lent şi progresiv.* DANIELOPOLU, F. N. II, 229.
— Pronunţat: *mi-o-*. — Pl.: *miocardici, -ce.*
— **Miocard** + suf. *-ic.*

MIOCARDÍTĂ s. f. Boală care constă din inflamarea miocardului. Cf. BIANU, D. S., ENC. VET. 63.
— Pronunţat: *mi-o-*. — Pl.: *miocardite.*
— Din fr. **myocardite.**

MIOCÉN, -Ă adj., subst. **1.** Adj. Care aparţine primei perioade a neogenului, care se referă la această perioadă; (rar) miocenic. DICŢ.
2. Subst. Perioada de început a neogenului, situată între paleogen şi pliocen. *Cu miocenul începe sfîrşitul domeniului marin în cea mai mare parte din Europa.* LTR[2].
3. Serie de straturi geologice din miocen (2). DICŢ.
— Pronunţat: *mi-o-*.
— Din fr. **miocène.**

MIOCÉNIC, -Ă adj. (Rar) Miocen (1). Cf. DL, DM.
— Pronunţat: *mi-o-*.
— **Miocen** + suf. *-ic.*

MIOCÎRŢÁN s. m. v. **miogîrţan.**

MIOCLONÍE s. f. Boală a sistemului nervos caracterizată prin contracţii convulsive ale muşchilor. Cf. ENC. VET. 328.
— Pronunţat: *mi-o-*.
— Din fr. **myoclonie.**

MIOGÉN s. n. Proteină de tipul albuminelor care se găseşte în ţesutul muscular. Cf. DL, DM, LTR[2], DER.
— Pronunţat: *mi-o-*.
— Din fr. **myogène.**

MIOGÎLŢÁN s. m. (Regional) Om prost, nătărău (Săveni-Botoşani). Cf. FURTUNĂ, V. 13. *Prostule şi miogîlţanule! Nu trebuia să te vîri în casă.* id. ib.
— Pl.: *miogîlţani.*
— Etimologia necunoscută. Cf. mocîrţan, modîrlan, mogîrlan.

MIOGÎRŢÁN s. m. (Prin Mold.) Numele unei specii de şoarece nedefinită mai îndeaproape. Cf. DR. III, 446, H VI 182.
— Pl.: *miogîrţani.* — Şi: **miocîrţán** s. m. H III 449.
— Etimologia necunoscută.

MIOGRÁF s. n. Aparat care înregistrează şi prezintă grafic contracţiile musculare. Cf. LM, DL, DM.
— Pronunţat: *mi-o-*. — Pl.: *miografe.*
— Din fr. **myographe.**

MIOGRĂFIC, -Ă adj. Care se referă la miografie. Cf. LM.
— Pronunţat: *mi-o-*. — Pl.: *miografici,-ce.*
— Din fr. **myographique.**

MIOGRAFÍE s. f. Înregistrare grafică a contracţiilor musculare, cu ajutorul miografului. Cf. COSTINESCU, LM, DL, DM.
— Pronunţat: *mi-o-*. — Pl.: *miografii.*
— Din fr. **myographie.**

MIÓI subst. v. **mihoi.**

MIÓJUC s. n. v. **mijloc.**

MIÓLJOC s. n. v. **mijloc.**

MIÓLJUC s. n. v. **mijloc.**

MIOLÓGIC, -Ă adj. Care se referă la miologie. Cf. LM, ALEXI, W.
— Pronunţat: *mi-o-*. — Pl.: *miologici,-ce.*
— Din fr. **myologique.**

MIOLOGÍE s. f. Parte a anatomiei care se ocupă cu studiul muşchilor. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pronunţat: *mi-o-*.
— Din fr. **myologie.**

MIÓM subst. Tumoare formată din ţesut muscular. Cf. BIANU, D. S.
— Pronunţat: *mi-om.*
— Din fr. **myome.**

MIONÁ vb. I v. **mieuna.**

MIONÉCI subst. (Prin Munt.) Mîncare sărăcăcioasă (H VII 185) făcută din mămăligă rece, fărîmiţată şi fiartă (CV 1950, nr. 5, 32). V. mionel.
— Etimologia necunoscută.

MIONÉL subst. (Prin Munt.) Mîncare care constă din terci cu mămăligă. V. mioneci. Cf. CHIRIŢESCU, GR. 251.
— Etimologia necunoscută.

MIONÍ vb. IV v. **mieuna.**

MIONT subst. (Regional) Porțiune a strujanului de porumb, care rămîne înfiptă în pămînt toamna, după tăierea tulpinilor (Nemțișor-Tîrgu Neamț). Cf. I. CR. IV, 248.
— Accentul necunoscut. — Pronunțat: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. b o n t, c i o m p.

MIÓP, -OÁPĂ adj., s. m. și f. (Persoană) care suferă de miopie; (popular) scurt de vedere; (regional) chiomb. *La miopi ochiul este prea convergent și imaginea obiectelor, așezate la distanța viziunii distincte, se formează în umoarea stecloasă dinaintea retinei.* PONI, F. 392. *Milescu, cu minunata însușire a firii lui de miop, intră în sufletul Nataliei.* D. ZAMFIRESCU, R. 160. *Nu existase nimic, pentru el, ca un peisaj pentru miop.* CAMIL PETRESCU, U. N. 159. *Păru că descifrează cine știe ce inscripție herografă, cu atenție concentrată de egiptolog miop.* C. PETRESCU, C. V. 11, cf. 184. *Era miop și, pentru că nu voia să poarte ochelari, ținea ochii foarte aproape de hîrtie cînd lucra.* STANCU, U.R.S.S. 43. *Tînărul, puțin miop, scria cu fața apropiată de caiet.* V. ROM. septembrie 1955, 62. ✧ F i g. *Luceafărul se clatină-n apus, Iar seara ne învăluie, mioapă.* BENIUC, C. P. 42. ✧ (Adverbial) *Se apleacă ba spre unul, ba spre altul, dibuind miop o față de om dispus să-i dea lămuririle de care avea nevoie.* V. ROM. martie 1954, 38. ✦ F i g. Persoană lipsită de perspicacitate, cu vederi înguste. *Nici n-ai să bagi de seamă, că ai să fii miop ca toți părinții, unde și cînd încetează copilăria.* BRĂESCU, V. 19.
— Pronunțat: *mi-op.* — Pl.: *miopi, -oape.*
— Din fr. **myope.**

MIOPÍE s. f. Stare patologică a vederii, caracterizată prin imposibilitatea de a vedea clar obiectele situate la distanță; (rar) miopism, (popular) vedere scurtă. Cf. LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Cu toată miopia recunoscu îndată, în perete, tabloul.* C. PETRESCU, Î. II, 215, cf. ARGHEZI, C. J. 188, DER.
— Pronunțat: *mi-o-.* — Pl.: *miopii.*
— Din fr. **myopie.**

MIOPÍSM s. n. (Rar) Miopie. *Unele persoane sînt nevoite de a apropia obiectele la o distanță mai mică decît aceea a visiunii distincte, pentru a le videa cu claritate. Acest defect al vederii, se numește miopism.* PONI, F. 392. *Noi tîrgoveții, noi oamenii subțiri, noi cei cu idei înaintate... noi micii despoți ... noi, al cărora prezbitism sau miopism se uită cu dispreț prin stecla ochelarilor.* HOGAȘ, DR. II, 172.
— Pronunțat: *mi-o-.*
— Din fr. **myopisme.**

MIOPLĂSMĂ s. f. Protoplasmă care înconjură nucleul celulei musculare. [Fibră musculară] *a cărei mioplasmă a dispărut aproape complet.* PARHON, O. A. I, 218.
— Pronunțat: *mi-o-.* — Pl.: *mioplasme.*
— Din fr. **myoplasma.**

MIÓR s. m. (Regional) **1.** Miel a cărui vîrstă variază de la un an pînă la trei ani; cîrlan, noaten. V. s t r ă m i o r, b e r b e c. *Ț-voi aduce cu drag... Jartve de ars cu măduhă grasă Și tămîie cu mieori de-acasă.* DOSOFTEI, PS. 211/8, cf. 395/17. *În anul viitor, cîrlanii devin ńiori.* GR. S. VI, 54. *De mic se chiamă miel, de 1 an cîrlan, de 2 ani meor.* H VI 15, cf. IX 283, XIV 129, XVII 254, CHEST. V 73/7, 18, 19, 27, 34, 66, 67, 72, 76, 78, 79, 85, 86, 92, 96, ALR I 1 771, A III 2, 5, IV 3, V 34. ✧ (Adjectival) *Berbec mior.* ALR I 1 771/40, cf. 148, 158.
2. Ied (de un an); vătui (Valea Lupului-Hațeg). A IV 3.
— Pl.: *miori.* — Și: (învechit) **mieór**, (regional) **meór** s. m.
— Derivat regresiv de la **mioară.**

MIORÁR s. m. Cioban care păzește miorii și mioarele. *A luat de coarne un berbece și-l arată unuia din miorari.* ap. CADE. *Cel care păzește miorile se numește miorar.* H I 137, cf. 138, 139, VIII/2 182, XIV 416, CHEST. V 25/57, 76, 83, 29/2, 3, 40, 95, 30/9, A II 6, com. din ARIEȘENI-ORADEA.
— Pronunțat: *mi-o-.* — Pl.: *miorari.*
— **Mior** + suf. *-ar.*

MIORC interj. **1.** Onomatopee care imită strigătul broaștelor; oac! *S-a suit crancovița peștilor, Și cînd se suia, Tot așa făcea: Oac, oacaca!... Și-a pus-o pă foc. Crancovița face mniorc!* MARIAN, SA. 263. *Stăi, răculeț, nu te duce, Că te-oi ține-n cîntec dulce, Dimineața oac! oac! oac! Și pe seară miorc! miorc! miorc!* PAMFILE, C. Ț. 302.
2. Onomatopee care imită zgomotul făcut de o ființă care se sufocă. *Pe boieri îi strîngea de gît, mă! numai ce-i auzeai: Miorc!... ș-atîta le era, mă!* GHICA, S. 503. *Cînd ajunse apoi acasă, S-a gătit să stea la masă, Să mănînce crap prăjit ... I-a prăjit, i-a pus pe foc: Făceau peștii numai miorc.* CONTEMPORANUL, II, 655.
— Onomatopee.

MIORCĂÍ vb. IV. **1.** I n t r a n z. (Despre broaște, p. e x t. despre alte animale) A scoate strigăte caracteristice speciei. *Și pă jar cînd o punea... Picioarele-și întindea Și din gură mniorcăia.* MARIAN, SA. 263. *Iepurii miorcăiesc.* H XII 326, cf. XIV 436, XVI 208.
2. I n t r a n z. și r e f l. A (se) smiorcăi. Cf. LB. *De ce vă miorcăiți așa și faceți Să i se frîngă inima femeii?* MURNU, O. 356, cf. com.

din STRAJA-RĂDĂUȚI. ✦ Intranz. (Neobișnuit) A geme. ȘĂINEANU, D. U.

3. Intranz. (Familiar) A crîcni. SCRIBAN, D. *Să nu-mi miorcăi nici un cuvînt.* id. ib.

4. Refl. (Regional) A rîde și a vorbi în același timp; a chicoti. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.

5. Intranz. (Prin Bucov.) A vorbi cu glas slab, abia auzit. ȘEZ. III, 71, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

6. Refl. (Regional) A lucra prea încet; a se mocoși. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.

— Prez. ind.: *miorcăiesc* și *miórcăi.*

— **Miorc** + suf. *-ăi.*

MIORCĂIÁLĂ s. f. **1.** Faptul de a (se) miorcăi; miorcăitură **(1).**

2. (Regional) Epitet depreciativ pentru un om care se văicărește; miorcăitură **(2).** Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

— Pl.: *miorcăieli.*

— **Miorcăi** + suf. *-eală.*

MIORCĂÍRE s. f. Acțiunea de a (se) miorcăi.

1. Orăcăială, orăcăit. Cf. miorcăi **(1).** Cf. PONTBRIANT, D.

2. Smiorcăială, plîns. Cf. miorcăi **(2).** Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D.

— V. **miorcăi.**

MIORCĂÍT[1] s. n. Faptul de a (se) miorcăi; miorcăitură Cf. CADE, DM.

— V. **miorcăi.**

MIORCĂÍT[2]**, -Ă** adj. (Despre oameni) Care se miorcăiește; plîngăreț. Cf. PONTBRIANT, D.

— Pl.: *miorcăiți, -te.*

— V. **miorcăi.**

MIORCĂITÚRĂ s. f. **1.** Faptul de a (se) miorcăi; miorcăit[1], miorcăială **(1).** Cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

2. (Regional) Epitet pentru o persoană care scîncește sau se vaită (fără motiv); plîngăreț; miorcăială **(2).** Cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

— Pl.: *miorcăituri.*

— **Miorcăi** + suf. *-tură.*

MIORCĂNÍ vb. IV. Intranz. (Rar) A geme; a scînci. Cf. DDRF.

— **Miorc** + suf. *-ăni.*

MIORCOLÍ vb. IV. Intranz. (Rar) A geme; a scînci. GHEȚIE, R. M.

— Prez. ind.: *miorcolesc.*

— De la **miorc.**

MIORCOTEÁLĂ s. f. Faptul de a miorcoti; orăcăială. Cf. VALIAN, V.

— Pl.: *miorcoteli.*

— **Miorcoti** + suf. *-eală.*

MIORCOTÍ vb. IV. Intranz. **1.** (Despre broaște) A orăcăi. Cf. VALIAN, V.

2. (Despre oameni) A scînci; a geme. V. miorcăi **(2).** Cf. LB, ALEXI, W. *Nu mai miorcoti.* ALR II/I MN 12, 6 892/95.

— Prez. ind.: *miorcotesc.*

— De la **miorc.**

MIORCOTÍRE s. f. Acțiunea de a miorcoti; orăcăit. Cf. COSTINESCU.

— V. **miorcoti.**

MIOREĂ s. f. Mioriță. Cf. BARONZI, L. 113. *Mă despart acum De berbeci și miorele Și de voi, dragile mele Oi.* COȘBUC, P. II, 167. *El întreaga ziuliță Nu se lasă de doiniță, Mînînd printre floricele Albișoare miorele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 76. *Iar o biată mioarea Tot în urmă rămînea.* SEVASTOS, C. 295. *Da de nu s-or împăca, le-oi da mnii de mnioreli.* ȘEZ. II, 31. *Grăi mica mńioricǎ: Ș-alele, stăpînu nost, Cum ńe-ai vărat astă-vară Ierńează-ńe și la iarnă.* DENSUSIANU, T. H. 218, cf. ALR I 1 774/600, A V 34.

— Pronunțat: *mi-o-.* — Pl.: *miorele.* — Și: (cu schimbare de suf.) **miorícă** (pl. *miorele* și *miorici* com. MARIAN) s. f.

— **Mioară** + suf. *-ea.* — **Miorică**: cu schimbare de suf.

MIORÍCĂ s. f. v. **miorea.**

MIORÍȚĂ s. f. Diminutiv hipocoristic al lui mioară **(1);** miorea, (regional) mioruță. *Duduca-i blîndă ca o mioriță . . . Nu zice nimică.* ALECSANDRI, T. I, 337. *Dar cea mioriță Cu lînă plăviță De trei zile-ncoace Gura nu-i mai tace.* id. P. P. 1, cf. com. MARIAN, PAMFILE, C. Ț. 79. *Da mioriţa dzin gură-m grăia.* DENSUSIANU, T. H. 189, cf. ALR I 1 776/5.

— Pronunțat: *mi-o-.* — Pl.: *mioriţe.*

— **Mioară** + suf. *-iță.*

MIORLÁU interj. Cuvînt care imită strigătul pisicii; miau. Cf. COSTINESCU, TDRG.

— Onomatopee.

MIORLĂÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Despre pisici) A scoate sunete caracteristice speciei; a face miorlau; a mieuna, (regional) a miorțăi **(1).** *Aceste dobitoace sentimentale miorlăiesc și ele o lună pe fiecare an.* FILIMON, O. I, 135. *Pisica miorlîie fără veste.* MACEDONSKI, O. III, 31. *Pisica intră miorlăind încet, încovrigîndu-și coada.* VLAHUȚĂ, D. 292. *I-a rămas iatacu . . . pustiu și parcă tot miorlăia cotoii în el.* KLOP-

ŞTOCK, F. 167. *Pisica miorlăie.* H II 207, cf. III 227, IV 10, 56, IX 154, X 496. *Iar o mîţă miorlăia.* TEODORESCU, P. P. 143. *Sîntem din Buda-Veche, Unde mîţa streche... Şi motocul miorlăieşte.* MARIAN, S. R. I, 37, cf. ŞEZ. XII, 147. *Unde sînt în casă trei fete Şi pisicile miorlăie de sete.* PĂSCULESCU, L. P. 27, cf. 110, ALR I 1 137, A IV 3, IX 1, 2, 3, 4, 6. ✧ Fig. *Miorlăia vîntul pe sub străşinile coşmeliilor rare, pierdute între copaci.* GALACTION, O. A. I, 279. (Peiorativ) *Caterincile miorlăiau şi hîrîiau, de parcă se mîncau cînii şi mîţele în ele.* SĂM. III, 262. ✧ (Rar, despre alte animale) *O grămadă de căţeluşi, mici cît pumnul şi orbi ca sobolii..., se zvîrcoleau chiţăind şi mierlăind.* ODOBESCU, S. III, 42. *Ursul miorlăie.* H I 120. ✦ (Despre oameni) A imita sunetele caracteristice scoase de pisici. *Urlă ca cîinii cobitori, miorlăie ca mîţele.* HELIADE, O. II, 382. *Aşa mi te-ai pocăit, blăstămatule? Te ascunzi prin dulapurile oamenilor, şi cînţi ca cucoşii, şi miorlăieşti ca mîţele, pentru ca să-ţi baţi gioc de mine?* ALECSANDRI, T. 1 029. *Deodată se aud... o mulţime de glasuri, cari de cari mai uricioase; unele miorlăiau ca mîţa, altele coviţau ca porcul.* CREANGĂ, P. 302. *Mulţămită lui Ion şi lui Iftimie, cîntam ca cucoşul, orăcăiam ca broasca, zbieram ca vaca ori ca capra, coviţăiam ca purceii, miorlăiam ca mîţa.* HOGAŞ, DR. II, 46.

2. Intranz. şi refl. Fig. (Depreciativ, despre oameni, mai ales despre copii) A se smiorcăi. *Numai cîţiva danci perpeliţi miorlăiau împrejurul boierului.* SĂM. II, 601. *Copilul se miorlăi, fără a se opri din joc.* REBREANU, R. II, 31, cf. IORDAN, L. R. A. 342. *Băiatul... la început mîncă sclifosindu-se, dar apoi foamea i se deschise şi la sfîrşit miorlăi.* V. ROM. iunie 1 955, 40.

3. Tranz. Fig. (Depreciativ) A cînta. *Începu a miorlăi o barcarolă venetiană.* ALECSANDRI, ap. CADE.

— Prez. ind.: *miórlăi* şi *miorlăiesc.* — Şi: **miorlîí,** (regional) **mierlăí** (ALR II 6 892/784), **mierlăí** (ALR I 1 137/790, 805, 810, 856, 860, 870, 874, 878), **mierloí** (ib. 1 137/934), **mirlăi** (ALR II 6 892/172), **mirloí** (ib. 6 892/702) vb. IV.

— V. **miorlau.**

MIORLĂIÁLĂ s. f. Faptul de a miorlăi; miorlăit[1], miorlăire, miorlăitură. Cf. DM.

— Pl.: *miorlăieli.*

— **Miorlăi** + suf. *-eală.*

MIORLĂÍRE s. f. Acţiunea de a miorlăi şi rezultatul ei; miorlăitură, miorlăială, miorlăit[1]. Cf. COSTINESCU.

— Pl.: *miorlăiri.* — Şi: (regional) **mierlăire** s. f. POLIZU.

— V. **miorlăi.**

MIORLĂÍT[1] s. n. Faptul de a miorlăi, miorlăială, miorlăire; (concretizat) strigăt caracteristic scos de pisică, miorlăitură, mieunat[1]; p. ext. strigăt (tînguitor ca al pisicii) scos de alte animale sau de om. *Visurile mele poetice nu vor mai fi îngînate de miorlăitul motanilor şi de urletul dulăilor.* ALECSANDRI, T. 280. *Din paner se aude un miorlăit sentimental.* CARAGIALE, M. 333. *Îi venea din depărtare la auz... miorlăitul cucuvăilor.* ODOBESCU, S. III, 183. *Începu a plînge, dar aşa de slab, semăna mai mult cu miorlăitul unei mîţe lihnite.* CONTEMPORANUL, IV, 393. *Coborînd scările auzi miorlăitul pisicilor.* ARDELEANU, U. D. 119. *Plînsul meu a răsunat în întunerecul casei ca un miorlăit.* CAMILAR, C. 88.

— Pl.: *miorlăituri.*

— V. **miorlăi.**

MIORLĂÍT[2], -Ă adj. (Despre pisici) Care miorlăie; miorlăitor. *Pisicuţă miorlăită.* GOROVEI, CR. 366. ✦ Fig. (Depreciativ, despre oameni, despre vocea lor etc.) Care imită în mod afectat plînsul; tînguitor, plîngăreţ. *Dară nu ştiu de ce, bag de seamă că în graiurile tale este ceva mierloit.* ISPIRESCU, L. 288. *Şi numaidecît începu să cheme cu glas miorlăit.* REBREANU, NUV. 243. *Cu o voce miorlăită şi tremurată începu să ne întrebe.* SADOVEANU, O. IV, 148.

— Pl.: *miorlăiţi, -te.* — Şi: (regional) **mierloít, -ă** adj.

— V. **miorlăi.**

MIORLĂITÓR, -OÁRE adj. (Despre pisici) Care miorlăie; miorlăit[2]. Cf. DDRF. ✦ Fig. (Depreciativ, despre voce, vorbe etc.) Tînguitor, plîngăreţ, miorlăit. *Slutul se dete pe lîngă fată şi începu s-o linguşească cu vorbe mierloitoare.* ISPIRESCU, L. 47. *Aude nişte glasuri miorlăitoare.* ap. DDRF, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *miorlăitori, -oare.* — Şi: (regional) **mierloitór, -oáre** adj.

— **Miorlăi** + suf. *-tor.*

MIORLĂITÚRĂ s. f. (Mai ales la pl.) Strigăt caracteristic scos de pisici; mieunat[1], miorlăit[1], miorlăială, miorlăire. Cf. POLIZU, DDRF, TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *Baba... alergă la poartă... împrăştiind zboruri de hulubi, gîgîituri, măcăituri, miorlăituri.* TEODOREANU, M. II, 268. ✦ Fig. (Depreciativ) Plîns afectat, vorbire tînguitoare, cîntare nemelodioasă. *Gaiţa cea de cucoana Caliopi,... m-o asurzit cu miorlăiturile sale nemţeşti.* ALECSANDRI, T. 943. *Nu isprăvea cu miorlăiturile lor de pisoi.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 201.

— Pl.: *miorlăituri.* — Şi: (rar) **mierloitúră** (BARIŢIU, P. A. III, 65), **miurlăitúră** (DDRF) s. f.

— **Miorlăi** + suf. *-tură.*

MIORLÎÍ vb. IV v. **miorlăi.**

MIORLOÍ vb. IV v. **miorlăi.**

MIOROSÍ vb. IV v. **mirosi.**

MIORŢĂÍ vb. IV. Intranz. **1.** (Pe teritoriul fostului judeţ Muscel) A miorlăi **(1).** *Pisica miorţăie.* H IX 510.
2. (Regional) A smiorcăi (Sîngiorz Băi-Năsăud). Cf. PAŞCA, GL.
— Prez. ind.: *miórţăi.*
— Formaţie onomatopeică.

MIORÚŢĂ s. f. (Prin vestul Transilv.) Mioriţă. Cf. A I 26, 35.
— Pronunţat: *mi-o-.* — Pl.: *mioruţe.*
— **Mioară** + suf. *-uţă.*

MIOTOMÍE s. f. Parte a anatomiei care se ocupă cu disecţia muşchilor; disecţie făcută în muşchi. Cf. COSTINESCU, DL, DM.
— Pronunţat: *mi-o-.* — Pl.: *miotomii.*
— Din fr. **myotomie.**

MIOTONÍE s. f. Boală care se manifestă prin tulburări în contracţia muşchilor. Cf. DER.
— Din fr. **myotonie.**

MIOZÍNĂ s. f. Proteină de tipul globulinei, care se găseşte în muşchii animalelor.
— Pronunţat: *mi-o-.* — Pl.: *miozine.*
— Din fr. **myosine.**

MIOZÍTĂ s. f. Afecţiune care constă în inflamaţia unuia sau a mai multor muşchi la om şi la animale. Cf. BIANU, D. S. *Animalul sau omul are dureri muşchiulare,... merge ţeapăn,... deci are simptome de miozită.* ENC. VET. 654, cf. DER.
— Pronunţat: *mi-o-.* — Pl.: *miozite.*
— Din fr. **myosite.**

MIOZÓT subst. v. **miozotis.**

MIOZÓTIS subst. (Bot.; franţuzism) Nu-mă-uita *(Myosotis silvatica). Cerul e-albastru Ca o petală De miozot.* TOPÎRCEANU, B. 5. *Luam nume de flori... care ni se păreau mai preţioase: camelie, miozotis.* BRĂESCU, A. 67. ✧ Fig. (Cu aluzie la culoarea albastră a florii) *Şi înotară umezi, ochii de miozotis şi ochii de antracit.* C. PETRESCU, C. V. 371.
— Accentuat şi: *miozotis.* — Pronunţat: *mi-o-.*
— Şi: (din necesităţi prosodice) **miozót** subst.
— Din fr. **myosotis.**

MIR¹ s. n. **1.** Substanţă uleioasă, parfumată, întrebuinţată odinioară la unsul trupului sau la îmbălsămarea cadavrelor. V. balsam. Cf. PSALT. 280, CORESI, PS. 367/6. *Să-l ungem... cu neşte mir de mult preţ* (a. 1642). GCR I, 101/24. *Trimiţîndu-le dar... şi un vas de mir şi un vas de vin.* HERODOT (1645), 154. *Casa să împlu de mirosala mirului.* N. TEST. (1648), 122r/22. *Iară Mariia... unsease pre Domnul cu mir* (a. 1669). GCR I, 186/33. *Toţi se umplură de miroseală bună, ca de neşte mir bine mirositoriu* (a. 1675). id. ib. 225/23. *Iară o giupînească... l-au unsu-l cu miruri scumpe şi l-au astrucat.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 73v/3. *Şi vei face pre dînsul untdelemn, unsoare sf[î]ntă, mir mirositoriu, cu meşteşugul făcătoriului de mir.* BIBLIA (1688), 61²/40. *Pentru darul acesta, i-au trimis nişte miruri.* ŞINCAI, HR. II, 246/21. *Şi pe mort îl scaldă, cu miruri ungîndu-l.* COŞBUC, AE. 110. *O spălară Şi-o unseră cu strălucite miruri Cu care zeii se-nfrumuseţează.* MURNU, O. 133.
2. Untdelemn sfinţit, întrebuinţat la săvîrşirea unor ritualuri creştine. *Şi miru sf[î]nt vă dediu voao leage* (a. 1550—1600). GCR I, 9/4. *I-au uns cu svîntul mir* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 241. *Am botezat pe Oanţa Mărie,... şi nu-i miruit... că n-am af[l]at mirul* (a. 1771). IORGA, S. D. XII, 246. *Îl unge cu sf[î]nt mir ca să-l întărească ostaş purtătoriu de biruinţă la lupta carea are în fieştece ceas.* MOLNAR, RET. 20/1. *Popa, nici una, nici două, ţop îi trînteşte miru pe frunte.* PR. DRAM. 229. *Îi citi cu glas măreţ rugăciunile de încoronare ale împăraţilor bizantini şi-i unse fruntea cu sîntul mir.* ODOBESCU, S. I, 72. *Îşi unge unghiile de la degetele cele groase ale ambelor mîni cu mir sfinţit.* PAMFILE, COM. 46. *Că-s trei rîuri, Trei părîuri: Un' de vin, Altul de mir Ş-altul d-apă limpejoară?* TEODORESCU, P. P. 27. *Cu miru ne miruim, Cu vinu ne veselim, Cu apa ne iordănim.* ŞEZ. II, 22. *Cine se năştea, Se boteza: Cu mir îl miruia, Creştin îl făcea.* PAMFILE, S. T. 13. ✧ (În descîntece) *Cu lucruri zise sfinte... cu tămîie, smirnă, mir mare.* MARIAN, NA. 25. *Sclobozi miru mirului pă tulpina părului... hai şarpe-napoi.* CHEST. V/167. ✧ Fig. *Se întorsese către Meca, unde e izvorul de mir al credinţei veşnice.* SADOVEANU, O. L. 143. *Tu mîngîi, mir de aur, durerea mea adîncă.* ARGHEZI, V. 112. ✧ Expr. (Familiar) **A lovi** (sau **a trăsni** etc. pe cineva) **la mir** = (cu aluzie la locul din frunte unde se miruiesc credincioşii cu untdelemn sfinţit) **a)** a izbi pe cineva în frunte (mortal). *Pune mîna pe moacă, iar cînd intră nămetenia, îl izbeşte, ştii, colea, la mir.* RĂDULESCU-CODIN, L. 44. *L-a lovit în frunte la mir.* ALR II 3595/531, cf. 3595/872; **b)** fig. a distruge, a nimici. *O să-i trăsnim la mir pe burghezi şi pe grofi.* T. POPOVICI, S. 402. *Dincoace muntele, namilă naltă... Stă şi împiedică omu să meargă! Aşa că de vreo lună în şir, Îl trăsnesc flăcăuşii la mir Cu buzduganele năzdrăvane.* DEŞLIU, G. 26. **A-i lua** (cuiva) **mirul** = a omorî (pe cineva), a-i lua (cuiva) piuitul. *Cum aduse*

buzduganul său şi lovi pe zmeu, îi luă mirul, apoi îi tăie capul. ISPIRESCU, L. 317, cf. id. U. 54. *Un pumn, şi le-a luat mirul.* DELAVRANCEA, S. 39.

3. A doua dintre cele şapte taine ale bisericii creştine, care constă în ungere cu untdelemn sfinţit (pentru a obţine revărsarea harului divin asupra cuiva), m i r u i r e, m i r u i t¹; p. e x t. sfinţire, consacrare (într-o înaltă demnitate). *Întăia taină iaste botedzul, a doa mirul* (a. 1 645). GCR I, 115/3, cf. 243/19. *Darul mirurilor arată îndrăzneala ta părinte.* MINEIUL (1 776), 53r²/27. *Dimitrie izvorîtoriul de mir* (a. 1 776). URICARIUL, VII, 21. *Să miruiească de mitropolitul şi după mir, mergînd domnul la scaunul său, se dau zece lei . . . în blid* (sfîrşitul sec. VXIII). LET. III, 318/31. *A sluji tainele, adică mirul* (a. 1 820). URICARIUL, XIV, 127, cf. NEGRUZZI, S. I, 147. *El intră în biserică. Aici merse înfipt la mir.* ISPIRESCU, L. 166. ◇ E x p r. **A scălda de mir** = a scălda un copil în ziua următoare botezului. *Mama copilului nu se cuvine . . . să-l scalde de mir.* MARIAN, NA. 260.

— Pl.: *miruri.*

— Din slavonul **миро**.

MIR² s. n. (În l o c. a d j.) **De mir** = (despre clerici, în opoziţie cu m ă n ă s t i r e s c, c ă l u g ă r e s c) care nu face parte din tagma călugărească; (despre biserici) care nu depinde de o mănăstire. *Mănăstirea . . . care au fost mainte beserică de mir de 140 de ani.* N. COSTIN, LET. II, 51/25. *Au scos pe eromonaşi călugări greci de pin mănăstirile cele mari, orînduind preoţi de mir* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 198/22. *Să se rînduiască de acum preoţi de mir cu cinuri de iconomi în locul călugărilor igumeni* (a. 1 826). URICARIUL, I, 377. *Popilor de mir, pe care îi numea Haldei, le cînta antifoanele următoare.* CREANGĂ, A. 140. *Un frate al lui, preot de mir, s-a călugărit la Rişca.* ap. TDRG, cf. GCR II, 339.

— Din slavonul **миръ**.

MIR³ s. n. Formă de proprietate comună a pămîntului în Rusia ţaristă; obşte sătească. *În urma unei călătorii în Rusia, fu cel dintîi care făcu cunoscut aşezămîntul agrar al mirului rusesc.* I. BRĂESCU, M. 14.

— Pl.: *miruri.*

— Din rus. **мир.**

MIR⁴ s. n. sg. (Regional) Faptul de a s e m i r a; mirare; admiraţie. *De-o fi deochiat de muiere . . . Să-i moară pruncu dă foame, Să se rîză dă miru ei, Să nu se mai mire de* [cutare]. ŞEZ. IV, 191. *D-o fi deochiat dă fată: să-i cază cosiţele, să umple colnicele, să mire dă miru ei.* ib., cf. RĂDULESCU-CODIN. ◇ L o c. a d j. **De mir** = care deşteaptă admiraţie. *Ţi-oi face sprîncene de mir, Cine-n ochi te-o vedea să se mire.* GR. S. VI, 87. ◇ E x p r. **A fi** (sau **a rămîne**) **de mir** (sau **de mirul cuiva**) = a provoca batjocura cuiva, a se face de rîs. *Să fie de mirul voinicilor.* GR. S. VI, 87, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 13.

— Postverbal al lui **mira¹**.

MIR⁵ subst. (Regional, în e x p r.) **De-a miru** = numele unui joc de copii nedefinit mai îndeaproape (Chizătău-Lugoj). ALR II 4 381/76.

— Etimologia necunoscută.

MIR⁶ s. m. v. **mire.**

MIR⁷ s. n. v. **mirt.**

MIRÁ¹ vb. I. R e f l. **1.** (De obicei urmat de propoziţii completive sau de determinări introduse prin prep. „de" şi, învechit, rar, „pentru") A fi sau a rămîne nedumerit, surprins; a găsi că ceva este curios, ciudat, de neînţeles, (învechit) a s e c i u d i; p. e x t. a fi uimit, uluit. *Aceia aşea mirară-se.* PSALT. HUR. 40r/25. *Fraţii miei, nu vă mirareţi.* COD. VOR. 160/19, cf. 158/22. *Ne mirăm de răbdare lor* (cca 1 550). GCR I, 1/24. *Ucenicii . . . se mirară că cu muiarea grăiia.* CORESI, EV. 153, cf. 62, 159, 223, id. L. 62/17, 389/11. *Nu iaste a să mira că însuşi satana să schimbă în chip a înger luminat* (cca 1 618). GCR I, 47/41, cf. HERODOT (1 645), 488. *Ucenicii să mirară de cuvintele lui.* N. TEST. (1 648), 54v/17, cf. 103r/14. *Puteare i-au dat lui giudeţ să facă . . . ce nu vă mirareţ[i] de aceasta.* MOLITVENIC (sec. XVII), 309. *Mă mir de tine, au zis, pentru că adevereşti asupra noastră ceale bune.* AETHIOPICA, 36v/4. *Un lucru foarte de mierat.* IST. AM. 13r/3. *Nu mă mier cănd văd tineri cari, cetind, nu pironescu nice o idee la celi cetite* (a. 1 825). CAT. MAN. II, 114. *S-au mirat . . . văzînd grăunţile ca mărgăritariul.* DRĂGHICI, R. 143/16. *Mă mier că dumneta nu-mi scrii nimică.* KOGĂLNICEANU, S. 106, cf. CONACHI P. 274. *Azi hainile vechi au rămas un suvenir. de care ne mierăm cînd se mai iveşte.* RUSSO, S. 17, cf. 11, 60, 93. *El o iubea şi se mira că o iubeşte ca şi în ziua cînd culese cea întăi dulce sărutare.* NEGRUZZI, S. I, 21, cf. 73. *Hei, bine zicea tata: La noi să nu te miri Nici cînd îi videa plopii dînd flori de trandafir.* ALECSANDRI, T. II, 149, cf. JIPESCU, O. 23. *Ea a doua zi se miră cum de firele sînt rupte.* EMINESCU, O. I, 79, cf. IV, 120. *Ba zău, încă mă mier c-am avut răbdare să ţin casă cu baba pîn-acum.* CREANGĂ, P. 118, cf. 51, 127, 133, 135, 188. *Cocoana nu se poate mira îndestul de prietenia ce-mi arată Bubico.* CARAGIALE, O. II, 99. *Se miră şi nu ştia ce să crează ochilor săi, băgînd de seamă că se schimbase.* ISPIRESCU, L. 30, cf. 14, 17, 43. *Mă hotărăsc a rămînea şi în viitor din ceata acelora cari, cînd văd cloşca păscînd bobocii de raţă pe malul bălţei, se miră.* ODOBESCU, S. III, 13. *Ce te miri? . . .*

Sînt bătrîn! M-au obosit Căile-alergate. COȘBUC, P. I, 260. *Dacă această legendă... e povestea celor mai mulți, m-aș mera, scumpa mea cuconiță Liză, să fie și povestea vieții unei femei pentru care nici soarele n-a putut să apună.* HOGAȘ, DR. II, 145. *Cum se poate una ca asta? se miră părintele Dumitrache.* SADOVEANU, O. VII, 297. *Irena se miră că nu a fost întrebată.* CAMIL PETRESCU, N. 130. *Nastasia a clătinat capul, mirîndu-se de întrebarea asta.* GALAN, Z. R. 36. *Trandafir ș-un fir subțire, Rău m-ai scos, dragă, din fire; Trandafir ș-un fir mai gros, Mult mă mir cum de m-ai scos.* JARNÎK-BÎRSEANU, D. 29, cf. 219, 275, 510, 513, MAT. FOLK. 1322, 1328. *Mare-i satul, eu nu-ncap, Mult mă mer eu ce le fac, Că nici pragu nu le calc.* ȘEZ. I, 79. *Dracul se miră de porumbe negre, Și pe el nu se vede,* se zice cînd cineva rîde de greșelile altora și nu-și dă seama de ale sale. Cf. ZANNE, P. VI, 557, IV, 256, 386. ✧ Loc. adj. (Rar) **De mirat** = surprinzător, uimitor, de mirare. *De merat lucru esti di Mihai Vodă, domnu bătrîn, și cu ce minte... i-au stătut nărocul... tot împotrivă.* NECULCE, L. 340. ✧ Expr. **Te miri cine** (sau **ce**) = (depreciativ) un oarecare, oricine, oricare. *Vorba era vorbă, la locul ei, și nu-l putea răpune te miri cine.* CREANGĂ, ap. CADE. *Cine știe dacă altfel n-ar fi lepădat răspunderea de la sine și aici, transcriind pe te miri ce ignorant diac cu pretenții de cronicar.* IORGA, L. I, 101. **Te miri** (sau, rar, **miră**) **ce** (**și mai nimic** sau **nimica**, rar, **nimică**) = un lucru neînsemnat, mărunt; un lucru lipsit de valoare, o nimica toată. *Ai mai strîns ceva din banii birului? — Te miri ce și mai nimică, vorba ceea, că oamenii îs lipiți pămîntului.* ALECSANDRI, T. 713. *Într-o zi... îmi găsi pricină de la te mieri ce.* GANE, N. II, 164. *Lasă, bade Ipate, lasă; nu te mai pune și d-ta atîta pentru te mieri ce și mai nemica, că doar n-are să fie un cap de țară.* CREANGĂ, P. 152. *Lui îi da te miră ce.* ISPIRESCU, L. 338. *Inimă slabă... să se-nduioșeze de te miri ce, n-avea cuvioasa.* VLAHUȚĂ, N. 138. *Se mulțămesc cu „te miri ce", zic ei; o pîine și o ceapă li e destul.* BRĂESCU, M. B. 114, cf. id. A. 162. *Mahalaua aceasta... era o încîlcitură de cocioabe, cele mai multe fără acoperiș adevărat, ci cu cîrpituri din te miri ce, adunate parcă din gunoaie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 491. *Îi vorba că-i fată de gospodar și nu mă-ndur s-o dau cu te miri ce.* SEVASTOS, N. 45. *În anul întîi... așteptam să văd zbîrnîială ca la șes; cînd colo ce să văd? te meri ce și mai nimică.* ȘEZ. III, 180. (Cu o construcție amplificată) *Trecea gîrla pe oameni în cîrcă, te miră pe ce lucru de nimic.* ISPIRESCU, U. 74. *Ea era fiica împăratului Galbin, o luase de la acela zmeul, iar te miri pentru ce treabă ce i-o făcuse.* RETEGANUL, P. I, 34. **Te miri unde** = undeva, cine știe unde. *Mai aveau și alte marafeturi, adunate de pe te miri unde.* PAS, L. I, 79. **Te miri cum** = nu se știe cum, fără voie. Cf. IORDAN, STIL. 287. (Rar) **Te miră de nu...** = cine știe dacă nu... *De ținea drumul mai lung, te miră de nu rămînea cu gîtul strîmb.* ISPIRESCU, L. 36. ✦ Tranz. A provoca nedumerire, a surprinde; p. ext. a uimi. *Cu învățături... pre toți au luminat, în seamne și minuni pre mulți mirînd.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 21ᵛ/27. *Primirea D. B. mă miera... căci omul nu avea nimică de cele ce împune o persoană soțietății Iașului.* RUSSO, S. 27. *Rochia ei de mirească... mira, în ziua nunței, pe toți.* MACEDONSKI, O. III, 17. *Mă miră că tu le-ai uitat acestea așa de curînd.* C. PETRESCU, C. V. 226. *Și, de este deochiat De femeiă cu bărbat, Crape-i țîțele, Curgă-i laptele, Să mire noroadele.* TEODORESCU, P. P. 372.

2. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de") A manifesta admirație; a se minuna (**3**). *Iară noi, fraților, să ne mirăm de credința cestui bolnav și cumu-l vindecă pre el Hristos.* CORESI, EV. 59. *Și să slăvim și mărim și ne mirăm prea bunului și meșterului Dumnezeu, cela ce adauge și întoarce toată lumea spre noire.* id. ib. 87. *Iară tribunii noaptea deaca-l luară... să mirară de nevoința lui și de... portul cel cinsteș a cuvîntului și omeniei.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 256/33. *Să mira craiul și toți domnii leșești și lăuda de frumoasă țărămonia ce are beserica.* NECULCE, L. 98. *Așadar slăvește ceriul, rabdă a ta slăbiciune Și miră-te întru toate de înalta-nțelepciune.* CONACHI, P. 288. *Să ne-ngroape totodată, Să se mire lumea toată, C-a fost dragoste curată... Și de-ai tăi, dragă, stricată.* JARNÎK-BÎRSEANU, D. 57. *Cine-n ochi te-o vedea să se mire.* GR. S. VI, 87.

3. (Învechit și popular, urmat de determinări sau de propoziții subordonate care precizează obiectul sau cauza acțiunii) A nu ști, a nu înțelege, a nu-și da seama, a se întreba. *Că văzură orbul și știa că aș*[a] *au născut. Mira-se și pururea ispitiia să înțeleagă.* CORESI, EV. 168. *Cînd ne vor tîlni acei... vameși, către dînșii ni-om mira ce vom dzîce.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 96ᵛ/3, cf. noiembrie 128ᵛ/10. *Iară Ureche logofătul numai ce să mira încătro să va duce, de urîtul lui Aron Vodă.* N. COSTIN, L. 570. *Mirîndu-se ce om este acela ce ară duminica, îndată au trimes... ca să-l găsească.* NECULCE, ap. GCR II, 33/30. *Craiul Laslău, văzîndu-să slab de oști și de puteri, și mierăndu-să cum va face, și cum va putea să stea împotrivă a atîta mulțime...* CANTEMIR, HR. 136. *La aceste cereri s-au mirat boierii ce vor face.* DIONISIE, C. 206. *Au socotit să însămneză pe acest par și niște slove... dar să mira în ce limbă.* DRĂGHICI, R. 130/7. *Se mira cu ce cuvinte Să-i mai bage în cap minte.* PANN, P. V. III, 45ᵗ/23. *Și-o întreb și nu-mi răspunde! Și mă mir ce i-am făcut!* COȘBUC, P. I, 49. *Cuculeț cu pene verzi... Mă mier iarna ce mînînci?* ȘEZ. I, 290. *Mă miram*

ce-mi place mie... Badea-nalt cu pălărie. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 41.

4. (Învechit) A fi neliniştit, a se zbuciuma, a se frămînta; a-i fi teamă, a se înspăimînta. *Deaca s-au făcut zio, să mira şi tremura cum va face să-l ascunză* (a. 1675). GCR I, 222/15. *Împăratul Mosculuí... oaste are multă, nu să miară de turci.* NECULCE, L. 213. *Gîndirea... se miră şi se cutremură.* MARCOVICI, C. 11/19.

5. (Învechit şi regional) A cerceta cu privirea, a se uita (cu băgare de seamă şi cu curiozitate), a privi (cu atenţie). *Mergînd în Verona... au început a să mira la casa craiască, socotind a fi o bisearică mare* (a. 1799). GCR II, 169/19. *Du-te şi miră-te de mai plouă pe afară.* Com. din POŞAGA-TURDA. *Doi stau, Doi dau, Doi se miră, Doi se-nchină* (Îmblătitorii). GOROVEI, C. 193. ✦ Spec. (Regional; despre femei însărcinate) A se uita cu insistenţă la fiinţe diforme (riscînd, potrivit unei credinţe populare, să nască copii diformi) (Someş Guruslău-Zălau). Cf. MAT. DIALECT. I, 212. ✦ (Prin Transilv., urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau „după") A se îngriji de cineva sau de ceva, a avea grijă de..., a lua seama la... *Mergi, Ioane, miră-te de oi.* VICIU, GL. *Hai să ne mirăm după vaci.* id. ib.

— Prez. ind.: *mir.* — Şi: (învechit şi regional) **mierá** vb. I.

— Lat. **mirari.**

MIRÁ² vb. I. Refl. (Franţuzism învechit) A se vedea, a se privi ca într-o oglindă. *Baba cochetă şi sulemenită se mirează în oglinda rîurilor.* ALECSANDRI, ap. CADE. ✧ Tranz. fact. *O fantastică grădină Ce mirează flori de lotus în oglinda unui lac.* id. ib. ✦ Intranz. A se reflecta, a se răsfrînge. *Şi mirînd din apă vezi Cum la ochi ş-auz răzbate, Printre fum şi prin scîntei, Trista voace de femei.* ASACHI, S. L. I, 177.

— Prez. ind.: *mirez.*

— Din fr. **mirer.**

MIRÁBIL, -Ă adj. (Latinism învechit) Care provoacă mirare, demn de mirare; uimitor, uluitor, extraordinar. *Mirabila putere a magnetismului.* VASICI, M. I, 22/16, cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *mirabili, -e.*

— Din lat. **mirabilis.**

MIRÁC¹ s. m. (Grecism învechit, rar) Băiat, copil. *Au schimbat spre-ntoarcere şi pocăinţă inema miraculuí, adecă cuconului.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 211ᵛ/31. *Amira îi dzîsă: „Ce-ţi iaste, ce te-au lovit?", iară mirax i-au răspunsu-i...* id. ib. decembrie 212ʳ/19.

— Pl.: ? — Şi: **mírax** s. m.

— Din ngr. **μειράκιον.** — **Mirax** < ngr. **μεῖραξ.**

MIRÁC² s. n. (Învechit) Minune, miracol. *Carele răsturnînd cu ruga sa idolniţele şi capiştile Şi aducînd pre mulţi către bl*[a]*gocistie şi înspăimîndu-i cu minuni şi cu miracuri, i-au făcutu-i fii luminii.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 94ʳ/22, cf. ANON. CAR.

— Pl.: *miracuri.* — Şi: **miráchiu** s. n. BUDAI-DELEANU, LEX.

— Din lat. **miraculum.**

MIRÁCHIU s. n. v. **mirac²**.

MIRÁCOL s. n. Fenomen supranatural, minune (1); p. gener. fapt, fenomen ieşit din comun, uimitor, extraordinar. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Care din ştiinţe ne fac cunoscute miraculele naturei?* BARASCH, I. N. 9/7. *Întrebuinţează zicerile învălire, mirare ş.a. Dar n-ar zice, doamne fereşte! miracul şi văl... pe care le găseau în cărţile vechi.* NEGRUZZI, S. I, 256. *Să venim la muzică, ale cărei efecte au produs şi produc încă miracole.* FILIMON, O. II, 160, cf. I, 310, 330. *Ar fi fost din partea Basarabilor o nebunie a înfrunta şi un miracol a învinge pe neşte regi maghiari ca Ludovic cel Mare şi împăratul Sigismund.* HASDEU, I. C. I, 34. *Cînd vorbim, poate undeva într-un laborator ori într-o uzină, se înfăptuie miracolul care va răsturna legile şi va schimba faţa lumii.* C. PETRESCU, Î. II, 267, cf. 88, id. C. V. 218. *Aştepta miracolul ca ea să deschidă gura.* CĂLINESCU, E. O. II, 301. *L-a întrebat, ca în faţa unui miracol, cu inima dezgolită şi caldă.* SAHIA, N. 76. *Oltul trece prin dreptul lor, ca pe lîngă tot atîtea miracole.* BOGZA, C. O. 238. *Acesta să fie continentul de miracole... Vestit de profeţi sperjuri şi de mincinoase oracole?* BARANGA, V. A. 13.

— Pl.: *miracole.* — Şi: (învechit) **mirácole** (ARISTIA, PLUT.), **mirácul** (pl. *miraculeşi*, rar, m., *miraculi* NEGULICI) s. n.

— Din lat. **miraculum,** it. **miracolo,** fr. **miracle.**

MIRÁCOLE s. n. v. **miracol.**

MIRÁCUL s. n. v. **miracol.**

MIRACULÓS, -OÁSĂ adj. **1.** Care este (sau pare a fi) rezultatul unui miracol, produs printr-o minune (1); minunat, uimitor, extraordinar, (învechit) minunat (1). Cf. NEGULICI. *Fenomene miraculoase.* BARASCH, M. III, 90/6. *Vor avea lectorii noştri cel puţin o idee asupra acelor miraculoase fenomene.* ISIS (1859), 58¹/22. *Freamătul fluviului-rege le aducea răsunetul miraculoaselor fapte ale lui Ion Vodă?* HASDEU, I. V. 129, cf. MAIORESCU, CR. I, 99, II, 83. *Iar pe ierburile stepei, un palat miraculos Îl vei face, ca prin farmec, dintr-odată să răsară.* MACEDONSKI, O. I, 30. *Toată fiinţa ei i se părea un vis miraculos.* VLAHUŢĂ, D. 200. *Ţiparul...*

e unul din cele mai miraculoase fenomene ale naturii. C. PETRESCU, C. V. 192. *Aici, la fereastra lui... se întîmplă un lucru miraculos.* SEBASTIAN, T. 365. *A avut loc un fenomen miraculos.* BOGZA, A. I. 458. ◇ (Adverbial) *Iată... putregaiul trupesc şi sufletesc prefăcîndu-se şi înflorind miraculos.* GALACTION, O. 237. *Gospodărie moldovenească, miraculos răsărită în Popa Nanul bucureştean.* TEODOREANU, M. II, 54. ◇ (Substantivat) *O credinţă fără margini şi o putere suprafirească îi ridicară de la cele cu putinţă la cele miraculoase.* GALACTION, O. 199. ✦ (Substantivat, m. sg.) Totalitatea elementelor supranaturale din basme şi legende. *În „Făt-frumos, fiul iepei" e numai miraculos şi bucata nu are valoare decît numai pentru limbă.* IBRĂILEANU, S. 150. *Este cunoscută înclinarea pentru miraculos, pentru neobişnuit, a micului cititor.* CONTEMP. 1 950, nr. 183, 8/3. *Miraculosul... se îmbină cu unele date concrete.* LL I, 83.

2. Care are efecte excepţionale, care face minuni; minunat **(2)**. *Ridică în lumină paharul... cu o luare aminte şi o înduioşare de savant, examinînd un elixir miraculos.* C. PETRESCU, Î. I, 5. *Îl învie, dîndu-i să bea un lichid miraculos.* LL I, 96.

— Pl.: *miraculoşi, -oase.*

— Din fr. **miraculeux**, lat. **miraculosus, -a, -um.**

MIRÁGIU s. n. v. **miraj.**

MIRAHÓR s. m. v. **imbrohor.**

MIRÁJ s. n. **1.** Fenomen optic produs prin refracţia treptată a razelor de lumină în straturile de aer cu densităţi diferite, datorită căruia obiectele depărtate, aflate în apropierea orizontului, apar însoţite de imaginea lor răsturnată; p. ext. fata morgana, apa morţilor. *Să află într-o scriere a colonelului Tod descrierea următoare a unui fenomen interesant: „Mirajul nu este văzut decît numai în vremea frigului".* CR (1 829), 234[1]/20. *Oraşul străluceşte în distanţă de 5 ore... el atrage de departe şi te înşală prin efectul mirajului.* ALECSANDRI, O. P. 357, cf. VLAHUŢĂ, R. P. 226. *Albul fără sfîrşit ne obosea ochii, provoca mirajuri, oglinzi de ape.* BRĂESCU, A. 226. *Apa cea lină nu-i apă, ci fundul văii... În zilele de august priveliştea asta e obişnuită şi fenomenul se cheamă miraj. Dobrogenii au o numire mai frumoasă: „apa morţilor".* SADOVEANU, O. L. 12. *Anton Lupan, chinuit şi el de miraje, le lămuri că asemenea nestatornice imagini se datoresc refracţiunii anapoda a razelor de soare.* TUDORAN, P. 467.

2. Fig. Imagine înşelătoare, plăsmuire, închipuire, iluzie. *O! miragiu sublim, fantastic!... Prin o pulbere de aur Gîndul meu răpit în spaţiu ca pe aripi de balaur Întrevede legioane deşteptate din mormînt.* ALECSANDRI, POEZII, 93. *Mirajul eternei sperări.* KLOPŞTOCK, F. 264. *Eteriştii ar fi fluturat de la început în faţa ochilor lui Tudor mirajul domniei pe care el ar fi dobîndit-o o dată cu emanciparea ţării sale.* OŢETEA, T. V. 137, cf. BENIUC, V. 40.

3. Fig. Lucru atrăgător, minunat; atracţie, farmec. *Slăvit e versul-cîntec, miraj, întraripare.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 56. *Cunoşti pe călătorul străin ce rătăceşte!... Dorind să cucerească mirajul tău, Apollo.* IOSIF, P. 89. *Capitala era necunoscutul miraculos, cetatea miragiilor.* C. PETRESCU, C. V. 12. *Oraşul a fost pentru mine... mirajul cel mai extraordinar.* SAHIA, U.R.S.S. 18, cf. id. N. 95. *Aci s-a înfiripat mirajul circului, din beţia asta de colori, văpăi şi ghiduşii.* KLOPŞTOCK, F. 298. *Cîntecele lui fără seamăn Sînt pentru noi miraj de neatins.* BENIUC, V. 28. *Ochii sînt luaţi de mirajul munţilor.* CAMILAR, N. I, 116. *Încă de la cronicari, nenumăraţi au fost scriitorii care au turnat în fel şi chip, în variate tipare, miragiile graiului naţional.* V. ROM. octombrie 1 955, 27.

— Pl.: *miraje* şi (rar) *mirajuri.* — Şi: **mirágiu** (pl. *miragii*) s. n.

— Din fr. **mirage.** — Pentru **miragiu**, cf. it. m i r a g g i o.

MIRALÁI s. m. Ofiţer care comanda un regiment în armata turcă. V. c o l o n e l. *Miralaiul Iusuf Beg, comandantul, ne era prietin.* GHICA, S. 322. *Se zăreşte comandantul turcilor, un miralai călare pe un cal alb.* ODOBESCU, S. III, 590, cf. ŞIO II$_2$, 80, I. BRĂESCU, M. 68. *El la grajdiu şi alerga, Grajdiul miralaiului, În dosul saraiului.* ALECSANDRI, P. P. 130, cf. 133.

— Pl.: *miralai.*

— Din tc. **miralay.**

MIRÁLNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Care provoacă mirare **(1)**. *Pentru a căruia miralnică şi silnică urmare răspunzîndu-i ce ni s-au cuvenit, ne-am şi întors acasă* (a. 1 851). IORGA, S. D. XVI, 36.

— Pl.: *miralnici, -ce.*

— **Mira**[1] + suf. *-(a)lnic.*

MIRÁRE s. f. Faptul de a (s e) m i r a[1]. **1.** Nedumerire, surprindere; p. ext. uimire, (rar) minune **(3)**. *Eu cunosc pre bine că tu eşti fiiul său, tu mă aduci spre mirari, căci mi s[ă] pare a auzi însuşi pre el vorovind* (cca 1 750). GCR II, 83/12. *Inimă, mă ia merare, Cum mai poţi ave răbdare* (a. 1 785). CAT. MAN. I, 352. *Au arătat a sa mirare prin tăcere.* IST. CAROL XII, 73[v]/3, cf. 15[2]/13. *Numa rămîne cu totul uimit şi zălud de o mierare ca aceaia ce altă dată nu i să întîmplasă.* BELDIMAN, N. P. I,

55/20. *Căpitanul... de mirare încrucindu-să au scăpat cuțitul din mînă.* DRĂGHICI, R. 13/7. *În loc de lapte, l-au învățat a mînca carne și pîine și el mînca de era o mirare și bucurie la ei.* BĂRAC, T. 7/29. *Astă vizită îmi pricinui mirare.* NEGRUZZI, S. I, 50, cf. 221. *Am plecat în aceeași zi, nesocotind toată primejdia, cu mirarea chiar a bărbaților de arme.* BOLLIAC, ap. GHICA, A. 630, cf. ALEXANDRESCU, O. I, 301. *Feluritele costume ale acestor popoare ne atraseră mai cu seamă mirarea.* BOLINTINEANU, O. 289. *Dar ce zgomot se aude?... Toți se uită cu mirare și nu știu de unde vine.* EMINESCU, O. I, 87. *Mi-am găsit beleaua cu dihania cea de cucoș, zise boieriul cuprins de mierare.* CREANGĂ, P. 66, cf. 186, 192, 213. *Bătrîna cu destulă mirare a primit darul.* CARAGIALE, O. II, 267. *Frații mei rămaseră în mirare văzîndu-se față cu noi.* ISPIRESCU, L. 303, cf. COȘBUC, P. II, 19. *Îl întrerupse cu atîta mirare în voce, încît Oprișor se zăpăci o clipă.* REBREANU, NUV. 316, cf. id. R. I, 268. *Eram copil și mă miram de toate (nici acuma nu m-am vindecat de mirări).* TEODOREANU, M. U. 118. *Vînătorul înălță fruntea și privi pe fiica lui cu mirare.* SADOVEANU, O. XI, 91, cf. XIV, 190. *Abia își înăbușise un strigăt de mirare.* STANCU, R. A. III, 337, cf. 142. *Lumea-ntreagă stă-n mirare.* ALECSANDRI, P. P. 173. *Și-am să joc al dracului, De mirarea satului.* MARIAN, SA. 21. *M-am pus în mirare de el ce-o povestît.* ALR II 2307/47. *Cea mai mare mirare, din neștiință.* ZANNE, P. VIII, 337. ✧ Fig. *Au strigat de multă mirare Apele rîului și flacăra focului.* DEȘLIU, G. 31. ✧ *Semnul mirării* = semnul exclamării, v. exclamare. *Jurnaliștii fac articoli fulgerători și plini de semnul mirării și al întrebării.* FILIMON, O. I, 253. ✧ Loc. adj. și adv. **De-(a) mirare** = surprinzător; p. ext. uimitor. *Era de mirare a prăvi arătarea și sămnu ca acela.* NECULCE, L. 42, cf. GCR II, 112/10. *Nu-i lucru de mirare, tată, că se găsesc oameni atît varvari de să închină la foc?* DRĂGHICI, R. 75/24, cf. 84/30, 151/12. *Un hura îl primi... și este de mierare, căci omul nu avea nimică de cele ce împune o persoană soțietății Iașului.* RUSSO, S. 27. *Oarecine îmi spunea C-a vîndut din întîmplare Și cu preț de mirare Un cal prost ce el avea.* ALEXANDRESCU, O. 318. *Mai de mierare încă e acest sfîrșit.* IORGA, L. II, 541. *Noi stăm sub mîna acestui comis Jder și doamnia sa ne învață lucruri de-a mirare, care nouă ne plac.* SADOVEANU, O. XIII, 955. ✧ Expr. (Învechit și popular) **A-i fi** (cuiva) **de** (sau **a, de-a**) **mirare** (sau **de-a mirarea**) = a se mira, a rămîne nedumerit, surprins. *Mi-i de merare că n-ați văzut în gazetile Franției ajungerea noastră aice.* KOGĂLNICEANU, S. 60. *Împăratului i-a fost de-a mirarea văzînd că niște golani au asemenea îndrăzneală.* CREANGĂ, P. 249, cf. 194, 218. *Îl caută și-l ocrotește de mi-a fost de-a mirare.* SADOVEANU, O. XIII, 682. *Nu pricep cum ai pus tu mîna pe bani de la el... Asta mi-e a mirare.* VORNIC, P. 68. **N-ar fi de mirare să...** = e posibil să..., ne putem aștepta să... *N-ar fi de mirare să se ridice și cei de-aici.* REBREANU, R. II, 66. *N-ar fi de mirare să-l vedem deschizînd două-trei afaceri scandaloase.* C. PETRESCU, C. V. 131. (Regional) **Nu-i mirare!** = n-aveți de ce mulțumi! COMAN, GL. ✦ (În construcții exclamative) Lucru neobișnuit, surprinzător, ciudat. *Ce mirare, că nici unul n-are barbă.* VĂCĂRESCUL, IST. 252. ✦ (Învechit) Minune **(1).** *Pomeniți ciudele lui ce feace, mirurile (mirarile* H*) lui.* PSALT. 218.

2. (Învechit) Admirație. *Să făcu minune mare, care da celor ce vedea mirare și celor ce auziia umilință* (a. 1698). GCR I, 319/26. *Au făcut în fieștecare vreame atîtea prealuminate lucruri încît nu poate limbă de om să le povestească fără altă mai mare mirare.* MOLNAR, RET. 6/10. *Oricare din aceste frumuseți în parte, ar fi fost de ajuns ca să deștepte un simțămînt de mirare sau un fior de amor.* NEGRUZZI, S. I, 44. *Tineret cu mare curagiu și mare iubire de neamul românesc! Multă mirare însufla pribejilor spectacolul frației curate.* RUSSO, S. 42. *Noi venim mirarea noastră la mormîntu-ți a depune.* ALEXANDRESCU, M. 15. ✧ Loc. adj. **(Vrednic) de mirare** = care merită admirație; de admirat, minunat, admirabil. *Era foartea ascuțit la mintea și vreadnic de mirare.* N. COSTIN, ap. GCR II, 13/4. *Cît de înaltă și vrednică de mirare și de laudă.* MARCOVICI, D. 455/27. *Pentru aceasta avem multe vrednice de mirare pilde.* DRĂGHICI, R. 103/7. *Avea... o ținere de minte foarte de mirare.* GORJAN, H. I, 13/24, cf. IV, 37/9. *Astă zădărnicie... Naște de multe ori fapte vestite și de mirare.* CONACHI, P. 286. *Dar cu slabele-ți mijloace, faptele-ți sînt de mirare.* ALEXANDRESCU, M. 15. *Harap Alb... venea în pasul calului aducînd cu sine pielea și capul cerbului... Uitîndu-se unii la alții, nu știau ce să zică, pentru că în adevăr era și lucru de mirare!* CREANGĂ, P. 229, cf. 306.

3. (Rar) Îndoială, cumpănă, nehotărîre. *Nu să cade să te superi căci îți fac întrebare, Și la mirările mele căci îți cer dezlegare.* PANN, E. III, 52/7. *Să afla în mirare cu ce chip să-i bage înlăuntru, fiindcă... ograda lui de toate părțile era îngrădită.* DRĂGHICI, R. 100/2.

4. (Învechit, rar) Neliniște, zbucium, frămîntare, teamă. *Fugiră de la mormînt că era cuprinse de tremur și de mirare.* N. TEST. (1648), 63v/29.

5. (Rar) Curiozitate. *Deodată s-au îngrozit, iar apoi, viind în mirare, au alergat... ca să vadă ce era.* DRĂGHICI, R. 165/31. *Pentru curiozitate, adică pentru mirare, mă trimisă ea să mergi la dumneaei.* GORJAN, H. IV, 130/15.

6. (Regional) „Vorbă de ocară" (Coșbuc-Năsăud). COMAN, GL.

— Pl.: (rar) *mirări.* — Şi: (regional) **mierâre** s. f.
— V. **mira¹**.

MIRĂS s. n. v. **miraz¹**.

MIRÁT, -Ă adj. **1.** (Despre oameni) Care este nedumerit, surprins, sau, p. ext., uimit, uluit; (despre fizionomia, privirea, gesturile etc. oamenilor) care exprimă sau presupune nedumerire, surprindere, sau, p. ext., uimire, uluire. *Moş Gheorghe se uită mirat şi nu pricepe nici cum se ridică ciocanul de loveşte în buza clopotului, nici de ce bate.* SP. POPESCU, M. G. 28. *Privesc mirat şi văd din bagdadie Cum un paing, torcînd un fir, coboară Asemeni unui saltimbanc pe sfoară.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 18. *Miron Iuga rămase o clipă mirat.* REBREANU, R. I, 125, cf. 243. *Cartea pe care mă năcăjeam urmărind cu degetul şi cu priviri mirate buchi mari... era abecedarul lui Creangă.* SADOVEANU, E. 110. *Îl privi mirată şi bucuroasă în acelaşi timp, apoi zîmbi.* CAMIL PETRESCU, N. 138. *Răspunse la întrebarea mirată a lui Hergă.* id. O. III, 244. *Dar fu mirat cînd, în loc de-a-i spune călugăraşul istoria, el auzi un geamăt înăbuşit.* FUNDESCU, L. P. I, 27. ✧ Fig. *Şi soarele mirat sta-n loc, Că l-a ajuns şi-acest noroc.* COŞBUC, B. 21.

2. (Învechit) Minunat, admirabil. *Miratu e D*[u]*mnedzeu în svinţi*[i] *săi.* PSALT. HUR. 57ʳ/20. *Ţ-voi mărturisi... De lucruri ce faci mirate* [*Î*]*n sufletul mieu răsfirate.* DOSOFTEI, PS. 469/1. *Vei priceape adevăratul D*[u]*mn*[e]*dzău, a căruia mirat şi sv*[î]*nt nume nu mai pomenit.* id. V. S. noiembrie 164ʳ/36. ✦ (Substantivat, pl.; învechit) Minuni **(1)**. *Se audzu glasul laudziei tale şi se spuniu toate ciudele (miratele* D*) tale.* PSALT. 44, cf. 76, 138, 142. *Toţi să mira de aceastea... şi aceale slăvite şi mirate ce făcea.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 36ᵛ/30. ✦ (Substantivat; regional) Deochi (Rudăria-Băile Herculane). Cf. ARH. FOLK. III, 151. *Şiń-o dżokiat pră cutari... Cu toatŝi miratŝili.* ib. 112.

3. (Învechit, rar) Neliniştit, zbuciumat, frămîntat. *Vădzu pre filosoful aşea învincit şi mirat.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 166ʳ/24.
— Pl.: *miraţi, -te.*
— V. **mira¹**.

MÍRAX s. m. v. **mirac¹**.

MIRÁZ¹ s. n. **1.** (Învechit şi regional, la pl. cu aceeaşi valoare ca la sg.; mai ales în legătură cu verbele „a lăsa" sau „a rămîne", mai rar „a lua") Moştenire (lăsată sau primită). *După moartea tatălui nostru luarăm miras cîte o mie de galbeni.* GORJAN, H. I, 35/14. *Toată a mea bogăţie, de la moşi, strămoşi miras.* PANN, P. V. III, 84/5, cf. JIPESCU, O. 57. *Stavrache stăpîneşte mirazul rămas de la frate-său, părintele Iancu.* CARAGIALE, O. I, 171, cf. DDRF, I. BRĂESCU, M. 68. *Făcuse act că-i lasă casele mereaz.* ARDELEANU, D. 294. *Lică s-a însurat bine, cu una cu un copil care a pus mîna pe toate merazurile bărbatului dintîi.* KLOPŞTOCK, F. 209. ✧ Fig. *Pe Golea nu vi-l dau vouă, Că numai el mi-a rămas De la tat-su ca miras.* TEODORESCU, P. P. 586. ✦ (Regional) Gospodărie (Chiojdu-Văleni de Munte). H II 31. *C-o singură numire ele se zic: cămin, coprins sau meraz.* ib.

2. (Prin Munt. şi Olt.) Venit sau cîştig (neaşteptat). Cf. PĂSCULESCU, L. P. 359, RĂDULESCU-CODIN, 50.

— Pl.: *mirazuri.* — Şi: **mirás, mireáz** (CIAUŞANU, V. 179), **meráz, mereáz** s. n.
— Din tc. **miras**.

MIRÁZ² s. n. (sg.) (Ban., Olt.) Lucru sau faptă care deşteaptă mirare, admiraţie sau dezaprobare; ciudăţenie. Cf. ANON. CAR., BARONZI, L. 114. ✧ Loc. adv. **De miraz** = foarte bine, minunat, strașnic. *Haideţi neică, haida... Cu ogari în provaz Merge de miraz, Cu şoimei pe mînă Merge de minune.* ANT. LIT. POP. I, 305. ✧ Expr. **Mai mare meraz** = spre mirarea tuturor. *Cu paloşu-n mînă, Cu Vidra-nainte, De lua aminte Ogarii-n privaz, Mai mare meraz.* PĂSCULESCU, L. P. 180. **A fi vrednic de miraz** = a fi vrednic de batjocură. *Nu ştiu de minune sau de miraz iaste vreadnic.* ŢICHINDEAL, F. 223/21. **A fi** (sau **a se face**) **de miraz** (sau **de mirazul lumii**) = a se face de rîs, v. rîs. *Fire-ai de miraz să fii, năzdrăvan ce eşti.* MERA, L. B. 93. *Te-ai făcut de mirazul lumii.* Com. din BANAT.

— Şi: **meráz** s. n.
— Cf. **mira¹**.

MIRÁZĂ s. f. (Învechit) Oglindă. *Bosforul... Din a cărui undă şi-a făcut mirază Bolta azurată, aurînd de flori.* BOLINTINEANU, O. 106, cf. BARCIANU.

— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. **mira²**.

MÍRĂ¹ s. f. **1.** (Învechit, rar) Fiecare dintre semnele (de obicei linioară sau punct) de pe scara gradată a unui instrument de măsură. *Gradurile lungimei, care şi mire, adecă părţi să zic.* GHEOGRAFIE, ap. URSU, T. Ş. 215.

2. Riglă special gradată, care serveşte la măsurarea indirectă a distanţelor sau a înălţimilor. *O mină, adică o linie verticală, împărţită în metri.* PONI, F. 53, cf. ŞEZ. II, 187, DL, LTR².

3. Piesă metalică aşezată la capătul ţevii unei arme de foc, care serveşte la ochit; cătare. Cf. COSTINESCU, ŞĂINEANU, D. U., CADE. ✧ *Punct de mină* = ţintă spre care este îndreptată

o armă de foc; loc pe care îl ocheşte trăgătorul. Cf. CADE.

4. Imagine transmisă de staţiile de televiziune pentru verificarea calităţii imaginii. Cf. LTR².

— Pl.: *mire.*

— Din ngr. **μοῖρα**, fr. **mire.**

MÍRĂ² s. f. (Învechit, rar, în sintagma) *Miră cerească* = măsură de lungime (egală cu „73 de mile pământeşti"). *Fietecare miră cerească, cîte 73 de mile pământeşti.* CANTEMIR, IST. 139. *Apa în lungiş, cu cinci mire cereşti decît Nilul mai scurtă.* id. ib. 141.

— Pl.: *mire.*

— Cf. m i l ă².

MÍRĂ³ s. f. (Învechit) Smirnă. Cf. LB. *Praf de clei de miră aleasă.* PISCUPESCU, O. 301/21, cf. ŞĂINEANU, D. U., BIANU, D. S., CADE.

— Şi: **mírhă** s. f. LB, BARCIANU, ALEXI, W.

— Din ngr. **μύρρα.**

MÍRĂ⁴ s. f. (Regional) Mireasă **(I 1)** (Arieşeni-Vaşcău). ALRM I/II h 359/93.

— Pl.: *miri* (ALR I/II h 257/93).

— De la **mir⁶.**

MIRĂCIÓS, -OÁSĂ adj. (Neobişnuit) Care se miră adesea şi de orice. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

— Pl.: *mirăcioşi, -oase.*

— **Mira¹** + suf. *-(ă)cios.*

MIRĂCIÚNE s f. (Rar) Mirare. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., PHILIPPIDE, P. 182, JAHRESBER. XI, 56.

— Pl.: *mirăciuni.*

— **Mira¹** + suf. *-(ă)ciune.*

MIRĂDẮNIE s. f. v. **mirăzenie.**

MIRĂNÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **mirenesc.**

MIRĂTÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. **I.** Adj. **1.** (Rar; şi substantivat) (Persoană) care se miră; (persoană) care provoacă mirare. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., PONTBRIANT, D., BARCIANU.

2. (Învechit) Care face minuni. [Sfîntul] *au fost . . . cu totul miritoriu, cu totul minunătoriu.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 43ᵛ/24.

II. S. m. şi f. (Regional; în descîntece) Fiinţă imaginară care are puterea să deoache; (regional) deochetor. *Aşa-i crape ochii în patru: moroiului, strigoiului . . . , mirătorului, deochetorului.* ŞEZ. VI, 94. *Nouă făcători, nouă făcătoare, Nouă mirători, nouă mirătoare.* PAMFILE, S. T.138, cf. T. PAPAHAGI, M. 135, ARH. FOLK. I, 202.

— Pl.: *mirători, -oare.* — Şi: **(I 2) miritóriu, -oáre** adj.

— **Mira¹** + suf. *-(ă)tor.*

MIRĂTÚRĂ s. f. (Regional) **1.** Monstru, pocitanie, arătare (de care te miri). Cf. COMAN, GL.

2. Nume dat organului genital al calului (Tîrgu Lăpuş-Baia Mare). Cf. DR. V, 312.

3. (În descîntece) Deochi. *Să se-ntoarcă Toate deocheturi, Toate mirături Şi toate pocituri.* MARIAN, NA. 55, cf. CANDREA, Ţ. O. 24. *Să s-aşedze Tete deochiăturile, mnirăturile, Tete coptăturile.* ARH. FOLK. I, 203.

— Pl.: *mirături.*

— **Mira¹** + suf. *-(ă)tură.*

MIRĂZÉNIE s. f. (Transilv., Ban.) Fapt, lucru sau obiect ieşit din comun, care produce mirare, care uimeşte; ciudăţenie. *Zugrăvesc pre sf[î]ntul Hristofor cu capu de cîne . . . De ar fi (ferească D[u]mnezeu) în natură aşa, mirăzănie ar fi.* ŢICHINDEAL, F. 352/6, cf. 380/16. *În vremurile cele vechi, cînd nu erau încă în lume atîtea lucruri năzdrăvane şi mirăzenii ca astăzi.* FRÎNCU-CANDREA, M. 266. *Se duse vestea în toată lumea despre mirăzeniile (minunile) ce făcuse omul cel sărac.* id. ib. 270. *Hai să ne sculăm . . . că doarme finul şi să vedem ce mirozenie a mai adus şi-acum.* RETEGANUL, P. I, 76. *Cînd colo ce să vezi . . . o căldare cu galbini. Baba şi unchiaşul, care nu mai văzuse asemenea mirozenii, gîndeau că-s nişte aşchiuţe.* REV. CRIT. I, 232. *Ne-a spus tot mirozenii de pe unde a umblat.* PAŞCA, GL. ✦ (Regional) Epitet depreciativ dat unei case urîte (Bonţ-Gherla). CHEST. II 49/345. ✦ (Prin Transilv.) Monstru, fantomă, arătare. *Cum trece un ceas după miezul nopţii, iese mirăzenia de sub pragul bisericii şi simte că este cineva în biserică.* F (1890), 32. *I se arată o mirădănie lungă, lungă, de la cap pînă jos într-o haină lungă.* COM. SAT. V, 109.

— Pl.: *mirăzenii.* — Şi: **mirădánie, mirozénie** s. f.

— **Miraz²** + suf. *-enie.*

MIRĂZÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A se mira¹. Com. din GHERLA.

— Prez. ind.: *mirăzesc.*

— V. **miraz².**

MIRĂZMÍ vb. IV v. **miresma.**

MIRCHIRÍŞTE s. f. (Regional) Fîn neîmprăştiat (Dăneşti-Vaslui). ALR I 933/512.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. m i r i ş t e.

MIRCOLÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A sfărîma (Bichigiu-Năsăud). PAŞCA, GL.

— Prez. ind.: *mircolesc.*
— Etimologia necunoscută.

MIRCOTÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A insista prea mult pe lîngă cineva, a bate la cap (Ţepu-Tecuci). Cf. CV 1950, nr. 4, 44. *Degeaba mă mircoteşti, că n-am de unde să-ţi dau.* ib.
— Prez. ind.: *mircotesc.*
— Etimologia necunoscută.

MÍRE[1] s. m. **1.** Nume purtat de bărbat în ziua (sau în preajma zilei) căsătoriei sale; (popular) ginere, (învechit şi regional) mărit[1], (regional) june, mireaz[1] **(1)**, mireţ. *Ca mirele iase dentr-aşternutul său.* PSALT. HUR. 14[v]/7. *Cela ce va lega nunta, ce să dzice, pre mire să nu să împreune cu nevasta-şi* (a. 1 645). GCR I, 116/7, cf. 154/13. *C-au întinsu-şi sălaşul în soare, De scripiaşte şi dă strălucoare, Ca un mire cînd stă de purceade Dintr-a sa cămară unde şeade.* DOSOFTEI, PS. 57/18. *Iasă mirele din cămara sa* (a. 1 683). id., ap. GCR I, 264/4. *S-au însărcinat a conduce pe Branda la Maramureş către mirile ei.* ASACHI, S. L. II, 48. *Unde-i mirele să gioc cu el?* ALECSANDRI, T. I, 223, cf. 411. *Pe-al meu mire voi să îl iubesc.* BOLINTINEANU, O. 44. *Acum iată că din codru şi Călin mirele iese, Care ţine-n a lui mînă, mîna gingaşei mirese.* EMINESCU, O. I, 85. *Fata împăratului cum a ajuns la casa mirelui, i-au plăcut palaturile şi socrii.* CREANGĂ, P. 86. *Fata cea mai mare îşi alese mire pre un fiu de împărat.* ISPIRESCU, L. 151, cf. SEVASTOS, N. 158. *Fii tu veseloasă, Căci tu eşti mireasă, Ai mire... Tras prin un inel.* COŞBUC, P. II, 144. *Ţi-ai ales un mire vrednic de-al tău suflet şi de-al meu.* DAVILA, V. V. 82. *Era, fireşte, în costumul cel bun... elegant ca un mire.* REBREANU, R. I, 60. *Mirele rîse, ațintind un ochi strîmb spre domniță.* SADOVEANU, O. X, 348, cf. XI, 16. *Care este mirele, Mirele, ginerele, Sară el zidurile Să deschidă porţile.* ALECSANDRI, P. P. 176. *Spune, îngeraşule, Unde-ţi este mirele?* POP., ap. GCR II, 345. *Cînd ia mirele zestrea miresei acasă, mireasa să puie în ladă o păpuşă.* ŞEZ. II, 195. *Agiungă-ţi voie bună, Cucoani ńiri.* MAT. FOLK. 1 499, cf. VICIU, GL., ALRM I/II h 356, ALRM II/I h 228, A III 2, 10, 17, 18, IV 1, 3, 5. ✧ Fig. *Urechea domnitoare mireasă e dorită; Favorul ei toţi mirii, ca pre a Penelopei, Cu suflet, cu viaţă, sînt gat-a-l cumpăra.* NEGRUZZI, S. II, 246. *Moldova... Acum a sosit timpul, de fericire plin, Ca să-ţi alegi un mire viteaz, măreţ, străin.* ALECSANDRI, T. II, 69, cf. 156. ✧ (În textele bisericeşti, ca epitet care însoţeşte numele lui Hristos) *De cununi dătătoriul, mirele Hristos, apropie-se.* CORESI, EV. 88. ✧ *De-a mirele şi mireasa* = numele unui joc de copii. Cf. PAMFILE, J. I, 59. ✧ Expr. (Rar) **A lua pe Hristos de mire** = (despre fete) a se călugări. *Am jurat de la-nceput Pe Hristos să-l iei de mire!* EMINESCU, O. I, 102. ✦ (Rar) Candidat la însurătoare. *Domnişoarele... scrutînd cu ochii lor de smalţ albastru... mirii mai simandicoşi.* KLOPŞTOCK, F. 221.

2. (La pl.) Nume dat în ziua (sau în preajma zilei) căsătoriei celor două persoane care se cunună (sau se căsătoresc). *M-am pus la un loc de unde puteam privi pe miri.* NEGRUZZI, S. I, 53. *Cît mac e prin livezi, Atîţia ani la miri urez!* COŞBUC, P. I, 59. *Mirii să mănînce... amîndoi dintr-un ou.* ŞEZ. II, 195, cf. ALRM I/II h 363, ALR II/I h 157, 159, 165.

3. (Regional, în sintagma) *Al doilea mire* = însoţitorul miresei (la nuntă) (Dobra-Deva). ALR II/I h 162/105.

4. (Regional) Peţitor (Coropceni-Iaşi). ALR II/I MN 77, 2 672/514.

— Pl.: *miri.* — Şi: (regional) **mir** s. m. BL I, 44, VICIU, GL.

— Cf. alb. mirë „bun", lat. miles „soldat".

MÍRE[2] adj. v. **mare**[1].

MIREÁHNĂ s. f. v. **mreană.**

MIREÁN[1], **-Ă** s. m. şi f. **1.** (Mai ales la m.; în opoziţie cu preot sau călugăr, călugăriţă) Persoană care nu aparţine clerului; laic. *Coconi şi bătrîni, călugări şi mireani, preuţii, arhiereii şi diaconii.* CORESI, EV. 286. *Iară de va fi mirian, să-l nevoiască giudeţul acelui loc.* PRAV. 200. *Popii vor fi fără popie, mirenii fără de lege* (a. 1 675). GCR I, 219/5. *Şi pe preoţi încă-i închidea de-a valma cu mirenii la grosuri.* N. COSTIN, LET. II, 26/34. *S-au călugărit, n-au vrut să mai fie mirean* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 13/30. *Se cade omului celui sufletesc, adecă celui bisericesc, să fie mai cu omenie decît mireanul.* ANTIM, P. 97. *Nu iaste iertat mireanilor să ia nimic de ale beseariciі în silă* (a. 1 740). GCR II, 29/23. *Un mirean ce au grăit un tîlc* (a. 1 761). CAT. MAN. I, 333. *Pentru aceia dar scrie pravila că atît mireanii cît şi cei bisericeşti, toţi după pravile au să urmeze.* MAN. JUR. (1 814), 27. *Şî preoţi şî diaconi şî mireni, dă la mic pînă la mare, să strigăm din tot sufletul.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 84. *S-ar încuscri cu dracul, numai mirean să fie.* NEGRUZZI, S. II, 249. *Nici să vă miraţi... văzînd un fiu smerit al bisericei discutînd, deşi mirean, despre cele bisericeşti* (a. 1 865). URICARIUL, X, 370. *Călugărul Dan se visase mirean.* EMINESCU, N. 49. *Şezînd pe iarbă împreună cu părinţii lor, şi preuţi şi mireni.* CREANGĂ, A. 129, cf. GOROVEI, CR. 82. ✧ (Adjectival) *Vrea să slujească în beseareca lui Dumnedzău ca un preut, care lucru nu i să cădea lui, ca unui om mirean.* VARLAAM, C. 330. *Cela ce va apuca vreo muiare miriancă (mireană* MUNT.*) de la mănăstire... să va*

certa cu moarte. PRAV. 194. *S-a pornit din nou o reacțiune vigoroasă în contra acelui despotism bisericesc, acum însă mai mult prin bărbați mireni.* BARIȚIU, P. A. III, 35. *Căci pe mucedele pagini stau domniile române, Scrise de mîna cea veche a-nvățaților mireni.* EMINESCU, O. I, 32. *Diavolii, lăsînd oamenii mireni, se silesc mai ales între monahi, la sfintele mănăstiri.* SADOVEANU, O. IX, 54. ✧ (Învechit) *Preot* (sau *popă*) *mirean* = (în opoziție cu c ă l u g ă r) preot căsătorit, cu familie. *Să nu mai fie oameni streini călugări greci, ci să fie popi mireni rumâni* (a. 1669). MAG. IST. I, 133/19. ✦ (Adjectival) De lume, lumesc, laic. *Dar înainte de a părăsi viața mireană, Grigore Ciubuc fusese om de omenie.* CĂLINESCU, I. C. 14.

2. F i g. (Urmat de determinări introduse prin prep. „în", indicînd domeniul) Persoană lipsită de pregătire, necompetentă, profană. *Dar voi, mirenii în doftorie, pentru ce vă amestecați unde nu vă pricepeți?* I. NEGRUZZI, S. I, 103.

— Pl.: *mireni, -e.*

— Din slavonul **мирꙗнинъ**.

MIREÁN² s.m.v. **mreană.**

MIREÁNĂ¹ s. f. (Regional, în sintagma) *Oaie mireană* = oaie dintr-o rasă de oi sprintene, cu lînă multă și rezistentă la intemperii (Cîmpulung Moldovenesc). Cf. CHEST. V 67/15.

— Pl.: *mirene.*

— Etimologia necunoscută.

MIREÁNĂ² s. f. v. **mreană.**

MIREÁNCĂ s. f. (Rar; în opoziție cu c ă l u g ă r i ț ă) Femeie laică; mireană. V. m i r e a n¹ **(1).** *Veronico ... cugeți să mă lași, să te faci mireancă?* GALACTION, O. 320. ✧ (Glumeț) *Auzi treabă! să se facă iar mireancă, de unde era oșteancă?* ALECSANDRI, T. 911. ✧ (Adjectival) *Cela ce va apuca vreo muiare miriancă* (m i r e a n ă MUNT.) *de la mănăstire ... să va certa cu moarte.* PRAV. 194.

— Pl.: *mirence.*

— **Mirean¹** + suf. *-că.*

MIREÁSĂ s. f. **I. 1.** Nume purtat de femeie în ziua (sau în preajma zilei) căsătoriei sale; (regional) miră⁴. *Iasă mirele din cămara sa și mireasa din cămara mirelui ei.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 264/4, cf. ASACHI, S. L. II, 61, ALEXANDRESCU, M. 396. *Iar în urmă-le călare, Vine-o mîndră fată mare gătită de măritare. Ea-i mireasa unui crai.* ALECSANDRI, P. II, 51, cf. 101, id. T. II, 180. *Tu să fii a mea mireasă Dulce mîndră-mpărătească.* BOLINTINEANU, O. 89. *Căci din patru părți a lumii împărați și-mpărătese Au venit ca să serbeze nunta gingașei mirese.* EMINESCU, O. I, 85. *Eu sînt luceafărul de sus, Iar tu să-mi fii mireasă.* id. ib. 172. *O îmbracă cu niște haine ca de mireasă.* ISPIRESCU, L. 179. *E frumoasă și mireasa.* COȘBUC, P. II, 66. *Poala lungă a rochiei ei de mireasă, scria pe pămînt valuri obosite, înflorite de spumă, pe unde trecea.* ANGHEL, PR. 21. *Voinea s-a întors ... cu tot ce trebuie unei mirese și unei nunți domnești.* GALACTION, O. 71, cf. CAMIL PETRESCU, T. II, 36. *Sună frumos Discursurile astea mieroase Ca o trenă de mireasă.* BARANGA, V. A. 16. *Numai rar cînd iese-n sat Pune-o mască prietenoasă Și-i sfios ca o mireasă.* V. ROM. mai 1954, 224, cf. iulie 1954, 226. *Nu mi-ar fi bănat dacă s-ar fi măritat De-aici al treile sat, Dar ea s-a făcut mireasă De la noi a treia casă.* ALECSANDRI, P. P. 303. [Marama] *să fie și de mătasă, Numai să fie de aici din casă, De la cinstita mireasă.* POP., ap. GCR II, 312, cf. 293, 316. *De frumoasă ești frumoasă Ș-ai fi bună de mireasă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 427. *Cînd merge mirele cu nuntașii să ia mireasa, nu i se dă drumu în ogradă.* ȘEZ. I, 33. *Nireasa-i cu peteală.* MAT. FOLK. 1502, cf. 1497. *Hei, tu dragă de mnireasă, cată tu ce tîrguiești.* ȚIPLEA, P. P. 92. *Frundzî verd'i d'i cireașă, Dulci-i gura d'i mnireazî, Ca o buobă di cireașî.* ARH. FOLK. V, 147, cf. 130, III, 54, ALRM I/II h 359. *Mirele nu se plînge cînd mireasa e prea frumoasă.* ZANNE, P. IV, 449. *Vai de mireasă, cînd nu-i mirele.* id. ib. 450. *Pînă a se găti mireasa, Ochii ginerelui iasă.* id. ib. 451. *Mireasa nimerește masa* (= cînd ai nevoie, îndrăznești fără a aștepta să fii poftit). Cf. id. ib. 450. ✧ (Printr-o lărgire a sensului) *Vreau să mă însor, și mireasa mea e bună, frumoasă.* DELAVRANCEA, A. 98. *Altă mireasă, afară de Florica vădanei lui Maxim, n-ai găsit cîtu-i satul de mare?* REBREANU, I. 91. ✧ *Dansul* (sau *hora, jocul*) *miresei* = numele unui dans popular (care se joacă în timpul nunții). Cf. PAMFILE, J. III, 13, SEVASTOS, N. 281. *De-a mirele și mireasa* v. m i r e¹. ✧ E x p r. **A plînge ca o mireasă** = a plînge tare, cu foc. Cf. CREANGĂ, A. 4, CADE, DL, DM. **A sta ca o mireasă** = **a)** a nu lucra nimic, a sta degeaba. Cf. CADE, DL, DM; **b)** a fi timid. **A mînca ca o mireasă** = a mînca foarte puțin. Cf. DL, DM. **Stă parcă i-a murit mireasa** = stă supărat. ✧ F i g. *Moartea-i mireasă, Mormîntu-i casă, Viermii sînt nași, Hai la vrăjmași.* HASDEU, R. V. 164. *Iubito, cu fața de mort Mireasă pe tron Cu grai monoton În visul meu te port.* BACOVIA, O. 133. ✧ *Mireasa lumii* = moartea. *Să le spui curat Că m-am însurat Cu-o mîndră crăiasă, A lumei mireasă.* ALECSANDRI, P. P. 2. ✦ (În limbajul bisericesc) *Mireasa lui Dumnezeu* (sau *a Domnului*, rar, *a cerului*) = călugăriță. *Și iarăși călugărița să cheamă mireasa lui Dumnedzău.* PRAV. 196. *Berta ... Ai hotărît să fii a cerului mireasă.* I. NEGRUZZI, S. VI, 611. *Mai mult de jumătate din aceste mirese ale*

Domnului crescuseră, ucenice, în casa maicei Rahila. GALACTION, O. 316. ✦ (În limbajul bisericesc) Biserica creştină. [Hristos] *iaste cap s[î]ntei besearici, miresii sale.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 209/18. ✦ Fig. (Glumeţ) Sabie. Cf. DDRF. *Mă întorsei iară pe plai cu mireasa pe sub strai.* POP., ap. id. ib.

2. Personaj din diferite jocuri populare. *De sărbătorile de iarnă cocea mătuşa Săftica cuptioare peste cuptioare de colaci pentru colindători . . . , flăcăi ce umblau cu ţapul, cu mireasa.* CONTEMPORANUL, V, 100. *Intră un general, un căpitan . . . un mire, o mireasă . . . apoi ţiganul cu ursul.* PAMFILE, CR. 194. *Drăgaica se joacă aşa: 4 femei, una numită mireasă, una gîrgălanciu şi 2 schimbătoare.* H II 246.

II. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu frunzele verzi-gălbui, purpuriu închis sau roşii, cu flori albe sau purpurii, dispuse în spic, cultivată ca plantă ornamentală; (regional) urzici, poala-maicii-precista *(Coleus Blumei).* Cf. SĂGHINESCU, S. 96, ŞEZ. XV, 87, ŢOPA, C. 223, PANŢU, PL. 310.

— Pl.: *mirese.* — Şi: (regional) **mireáză** s. f. — **Mire**[1] + suf. *-easă.*

MIREÁSMĂ s. f. **1.** (Adesea la pl.) Miros deosebit de plăcut (răspîndit mai ales de flori); parfum, aromă, balsam. *A şasea zi feace Dumnezeu raiul cu toate pomeatele şi cu frumoase mirizmă şi cu dulceaţă desfătată.* MOXA, ap. GCR I, 57/38. *Direptii să vor veseli . . . de frămsiaţea . . . şi de mirezma ce va ieşi din vistearele ceriului.* VARLAAM, ap. GCR I, 106/34. *Pre carea mirosind . . . ne umplem de prea scumpul ei miros, ca de o d[u]mnezeiască mireazmă* (a. 1742). GCR II, 30/19. *Înviorează mirezmile florilor cîmpului.* PISCUPESCU, O. 62/8. *Mulţimea păsărilor de tot soiul . . . ce cînta prin acele pline de mireazmă şi cu flori împodobite păduri.* DRĂGHICI, R. 61/7. *O boare lină Care . . . mireazmă împărţeaşte.* BĂRAC, A. 79/2. *Florile-i cu gura de miresme plină.* ALECSANDRI, POEZII, 529. *Pe-a icoanei policioară, busuioc şi mintuscată Împlu casa-ntunecoasă de-o mireasmă pipărată.* EMINESCU, O. I, 84. *Miresme plutesc prin grădină, Iar roua deşiră mărgele.* MACEDONSKI, O. I, 194. *Copacii înfloresc — în aer Plutesc miresme-mbătătoare.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 60. *Un vînt . . . a trecut şi a împrăştiat mireazma grea a teilor.* ANGHEL, PR. 7. *Luă o bucată de colac şi mireasma lui părea că-l îmbată.* AGÎRBICEANU, A. 508. *Rămăsese pierdut, răsuflînd mireasma îmbătătoare.* GÎRLEANU, L. 30. *Miresmele de floare se înalţă în văzduh.* EFTIMIU, Î. 126. *O mireasmă dulce ca mierea . . . îmi izbea în obrajii înfierbîntaţi.* GALACTION, O. 39. *Peatunci înflorea liliacul Şi noaptea cădea parfumată Umplînd de mirezme cerdacul.* TOPÎRCEANU, B. 63. *E mereu o mireazmă de brad şi de fîn copt.* CAMIL PETRESCU, U. N. 227. *Salcîmi mulţi, din a căror puzderie de flori se răspîndea o mireazmă îmbătătoare.* STĂNOIU, C. I. 88. *Şi-acum mă simt un car de fîn cosit Adus în tîrg pe-o noapte-ntunecoasă, Să port pe-aici miresme de la coasă.* D. BOTEZ, P. O. 17. *Acorduri slabe de violină . . . expirau în unde depărtate, ca nişte suspine uşoare ale naturii ametită de miresme şi vrajă.* BRĂESCU, V. 17. *Vîntu-mi prinde faţa-n palme de mirezme răcoroase.* LESNEA, A. 73. *Coborîm repede în vale, pe lîngă fînete care ne trimit, pe boarea fină, miresme calde.* SADOVEANU, O. IV, 142. *Tot oraşul dormea sub mireasma trandafirilor înfloriţi.* BOGZA, A. Î. 528. *Vîntul poart-o blîndă mîngîiere De miresme.* BENIUC, C. P. 111. *Foşnetul pomilor umplu încăperea, o dată cu o puternică mireasmă de flori de cîmp.* CAMILAR, N. I, 105. *Miresme de codru coboară din munţi În şesuri cu holdele coapte.* FRUNZĂ, Z. 55. *Nu cereţi trandafirului să răspîndească aceiaşi mireasmă ca violeta.* CONTEMP. 1953, nr. 338, 4/6. *E o zi de octombrie luminoasă şi caldă, încărcată de miresmele florilor ofilite şi ale ogoarelor brăzdate de arătură.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2816. *Burniţa . . . Se scurge-n ramurile joase, Cu murmurînde picături Pe trunchii palidei păduri, Stîrnind miresme răşinoase.* V. ROM. octombrie 1954, 25. ✧ Fig. *Şi s-au arătat noaî astădzi primăvara, plină de mirezma tuturor florilor celor sufleteşti* (a. 1661). GCR I, 179/15. *Patruzeci de lăcaşuri sfinte, de unde neîncetat în toate zilele buna mireasmă a rugilor către Dumnezeu pentru pămîntul acesta se rădică* (cca 1770). ARHIVA, I, 67/23. *Peste tot, răscolitoare, plutea mireazma tinereţii.* MACEDONSKI, O. I, 223. *S-a cătărat pe stînci cîntarea mea Şi-a smuls aripa din căţuşa grea; Ci iată azi de-aicea de pe culme Din viitor miresme tari adulmec.* BENIUC, M. 95.

2. (De obicei la pl.) Nume dat unor uleiuri sau substanţe aromatice folosite pentru ungerea trupului (sau a unei părţi a lui), pentru ardere în scopul parfumării aerului etc.; balsam, (învechit) mirodie **(1)**. *Cei dezmierdaţi carii iubesc afumăturile ceale cu bună mirezmă.* CHEIA ÎN. 99[r]/5. *Ungîndu-te cu mireazme cinstite.* MINEIUL (1776), 116[r2]/4, cf. 6[v2]/3, 106[v2]/30, 157[r1]/26, 164[r2]/16. *Să duce spre răsăritul soarelui, şi* [a]*duce mulţimea mult*[ă] *de mirezme bune* (a. 1777). GCR II, 109/12. *Mirezmele ard asupra jirtvenicului.* BELDIMAN, N. P. II, 129/2, cf. 146/17. *Afumîndu-o cu felurimi de miresme ca să-şi vie în simţiri.* GORJAN, H. I, 98/32, cf. ODOBESCU, S. III, 54, MACEDONSKI, O. I, 151. *Repausatul aşezat pe un pat înalt şi uns cu miresme unsuroase, este întins cu picioarele înţepenite spre uşă.* MARIAN, Î. 75. *A cumpărat mirezme scumpe.* HOGAŞ, M. N. 28. *Negoţul cu lumînări de ceară şi alte mirezme întrebuinţate în biserici li se opreşte prin anumite hrisoave.* N. A. BOGDAN, C. M. 180. *Am ars mirezme otrăvitoare în trepieduri de argint.* MINULESCU, V. 48.

Miresmele care au ars în vase largi. GALACTION, O. 341. *L-au scăldat şi l-au uns cu miresme... şi i-au pus cunună de trandafiri.* SADOVEANU, D. P. 25. ✧ Fig. *Tăcerea şi soră-sa uitarea Sînt sfintele mirezme ce toarnă alinarea Pe rănile deschise.* PETICĂ, O. 113.

— Pl.: *miresme.* — Şi: **mireázmă** (pl. şi *mireazme*), (învechit) **mirézmă, mirízmă** s. f.

— Din slavonul мѵрнзма.

MIREÁZ[1] s. m. (Regional) **1.** Mire[1] **(1)** (Scărişoara-Abrud). ARH. FOLK. V, 130. *În drumul spre biserică, mńireaza dă cu bîta pi calu mńireazului.* ib.

2. (La pl.) Însurăţei, miri. V. mire[1] **(2)**. (Arieşeni-Vaşcău). ALRM I/II h 363/93.

3. (Ironic, în fostul judeţ Suceava) Soţ. *Eu în casă ţ-aş da drumu, Da mi-i teamă de nebunu, Că mireazu-i bat în pat, Cu puşca plină la cap.* ŞEZ. VII, 110.

— Pl.: *mireji.*

— Masc. de la **mirează**.

MIREÁZ[2] s. n. v. **miraz**[1].

MIREÁZĂ s. f. v. **mireasă**.

MIREÁZMĂ s. f. v. **mireasmă**.

MIREI subst. pl. (Prin sudul Mold.) Mei *(Panicum miliaceum).* IORDAN, L. M. 193.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

MIRÉJĂ s. f. v. **mreajă**.

MIRÉL s. m. Diminutiv hipocoristic al lui mire[1] **(1)**.

1. (Regional) Cf. mire[1] **(1)**. Cf. H XVIII 104. *Mirel de la masă, Pe soriţa noastră N-om da nici de cum.* MARIAN, NU. 605. *Munţi-s nalţi şi menunaţi, Mirel are cai zburdaţi.* DENSUSIANU, Ţ. H. 270. *Mirel de la masă, Nu te lăuda, Că noi te-om întreba.* ARH. FOLK. VII, 65, cf. ALRM I/II h 356, A III 1, 2, 3, 5, 7, 16, 19, IV 5.

2. (Prin sud-vestul Transilv.; la pl.) Cf. mire[1] **(2)**. Cf. ALRM I/II h 363.

— Pl.: *mirei* şi *mireli* (ALR I/II h 256/118).

— **Mire**[1] + suf. *-el.*

MIRENÉSC, -EÁSCĂ adj. (În opoziţie cu bisericesc, călugăresc) De mirean[1] **(1)**, de lume; laic, lumesc. *Greşala sodomiei să giudecă de la doo giudeaţe: giudeţul besearicii-l aforiseaşte, giudeţul cel mirenesc face-i moarte.* PRAV. 211, cf. 298, 299. *Cum sînt strînşi sfatul, cum cel bisericesc, aşa cel mirenesc petrec ca mare cinste.* N. COSTIN, LET. I A, 29/11. *Fiind măria-sa îndemnat de nişte obraze mari bisericeşti şi mireneşti.* ANTIM, P. XXIII. *Şi potropopii la giudecăţ mirineşti să nu s-amestic*[e] (a. 1742). IORGA, S. D. VI, 226. *Pentru deosebirea vieţii călugăreşti cu acei mereneşti* (a. 1762). CAT. MAN. I, 241. *Pentru toată stăpînirea mireneascâ, şi d*[u]*hovniceascâ* (a. 1774). GCR II, 101/18. *Vin de-l heretisesc toate rufeturile mirăneşti şi bisericeşti.* IST. AM. 71[v]/21. *În care sinod să fie deputaţi bisericeşti şi mireneşti.* BARIŢIU, P. A. II, 121. *Afacerile mireneşti ale monăstirilor.* ODOBESCU, S. II, 29, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM.

— Pl.: *mireneşti.* — Şi: (învechit) **mirinésc, -eăscă, mirănésc, -eáscă, merenésc, -eáscă** adj.

— **Mirean**[1] + suf. *-esc.*

MIRENÉŞTE adv. Ca mirenii[1] **(1)**. *Popa ce va... juca, sau cînta mireneaşte să se gonească den popie* (a. 1640). GCR I, 91/7. *Sv*[î]*ntul... să-mbracă mireneaşte.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 92[v]/11, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF.

— **Mirean**[1] + suf. *-eşte.*

MIRENÍE s. f. (Învechit) Starea sau calitatea de mirean[1] **(1)**; timpul cît cineva este mirean. Cf. PRAV. 57. *Oare în mirenie, oare în călugărie...* (a. 1661). GCR I, 180/26. *Eu, Teodor monachul de la schitul Frăsinenii, care pe mireniă m-am chemat Tudor* (a. 1763). ap. BĂLCESCU, M. V. 626.

— **Mirean**[1] + suf. *-ie.*

MIRESMÁ vb. I. **I.** Tranz. A umple de miresme **(1)**; a înmiresma, a îmbălsăma, a parfuma. *Înflorind cu florile ceale bine mirositoare au mirăzmit toată lumea* (a. 1700). BV I, 394. *Florile lămîei... tot aerul îl bine mirezmea.* TICHINDEAL, F. 270/16. [Rufele] *le spălau prea frumos, le şi miresmeau cu flori.* GORJAN, H. IV, 169/13, cf. BUL. FIL. III, 74, 188. ✧ (Prin sinecdocă) *Grădina mirezmează cu pătrunjel mărunt.* LESNEA, P. E. 29. ✧ Fig. *Au mirezmit sufletele oamenilor.* VARLAAM, C. 487.

2. Intranz. (Despre mirosuri, parfumuri, adieri) A se împrăştia, a se răspîndi. *Mirezmea boarea mosculuí şi a ambrei.* BĂRAC, ap. TDRG.

— Prez. ind.: *miresmez.* — Şi: **mirezmá** vb. I, (învechit) **miresmí, mirezmi, mirăzmí** vb. IV.

— V. **mireasmă**.

MIRESMÁT, -Ă adj. Care conţine (şi răspîndeşte) miresme **(1)**; înmiresmat, îmbălsămat, parfumat, (învechit, rar) miresmător. *Păzînd liniştea patriii şi bucuria, care înfloreaşte ca un crin bine mirezmit întru luminarea limbii rumâneşti* (a. 1789). ap. IORGA, L. II, 324. *Un vînt molatec, miresmit, Cu păru-mi se juca.* F (1886), 353. *Aerul e rar, miresmat de răşina de brad, de fîn copt.* CAMIL PETRESCU, U. N. 200. *Lumea ieşea în pîlcuri, seara, în parcul miresmat.* DEMETRIUS, A. 195. *S-au mai plimbat împreună*

prin pădurea Andronache, pierzîndu-se într-un luminiş cu ierburi miresmate. BENIUC, M. C. I, 457, cf. 293.
— Pl.: *miresmaţi, -te.* — Şi: (învechit) **miresmít, -ă, mirezmít, -ă** adj.
— V. **miresma.**

MIRESMĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Miresmat. *Flori prea miresmătoare.* GORJAN, H. II, 3/31.
— Pl.: *miresmători, -oare.*
— **Miresma** + suf. *-(ă)tor.*

MIRESMÍ vb. IV v. **miresma.**

MIRESMÍT, -Ă adj. v. **miresmat.**

MIRESÚCĂ s. f. (Prin Maram. şi Transilv.) Diminutiv hipocoristic al lui m i r e a s ă **(I 1)**; (regional) miresuţă. *Miresuca cu cunună Se cunoaşte c-a fi bună.* MARIAN, NU. 291. *Miresucă, după tine Pare-i rău la oarecine.* BUD, P. P. 56. *Mńiresucă, struţ gătat, Vină-ţ vremea de plecat La soacră şî la bărbat.* T. PAPAHAGI, M. 66.
— Pl.: ?
— **Mireasă** + suf. *-ucă.*

MIRESÚŢĂ s. f. (Regional) Miresucă (Selejani-Oradea). PAMFILE, J. III, 13. *Mă dusei pe-o vălicică Şi-mi aflăi o miresuţă: Vino, mire, şi o ia, Că de nu, mă duc cu ea.* id. ib.
— Pl.: ?
— **Mireasă** + suf. *-uţă.*

MIRETÉI s. m. pl. (Maram. şi nordul Transilv.) Miri, însurăţei. V. m i r e[1] **(2)**. *Dragii mei, Voi miretei, Eu pe mulţi am cununat.* BUD, P. P. 11, cf. ALRM I/II h 363, ALR II/I h 165/219.
— Şi: **miritái** s. m. pl. ALR I/II h 258/215.
— **Mărit**[1] + suf. *-ei.*

MIRÉŢ s. m. (Prin Transilv.) Mire[1] **(1)**; (la pl.) miri, însurăţei. *După acest ritual, nuntaşii mirelui pleacă la „mireţ".* ARH. FOLK. VII, 66. *În acest timp „mńireţu" o calcă pe mńireasă pe picior.* ib. 64, cf. ALR I/II h 258, ALRM I/II h 363.
— Pl.: *mireţi.*
— **Mire**[1] + suf. *-eţ.*

MIRÉU adv. v. **mereu.**

MIRÉZ subst. v. **meriză.**

MIREZMÁ vb. I v. **miresma.**

MIRÉZMĂ s. f. v. **mireasmă.**

MIREZMÍ vb. IV v. **miresma.**

MIREZMÍT, -Ă adj. v. **miresmat.**

MIREZMUÍ vb. IV. R e f l. (Rar) A se unge cu miresme **(2)**. *După ce s-au îmbrăcat şi cu mirezme s-au mirezmuit.* BĂRAC, ap. TDRG.
— Prez. ind.: *mirezmuiesc.*
— **Mireazmă** + suf. *-ui.*

MIRGĂN subst. (Regional) Plantă erbacee din familia labiatelor, cu flori mari violete, care cresc cîte una sau cîte două la subţioara frunzelor *(Scutellaria galericulata)* (Cîmpulung Moldovenesc). Cf. PANŢU, PL.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MIRGĂŞLÍ vb. IV. R e f l. (Regional, despre răni) A se inflama (Moftinu Mic-Carei). ALR II/I MN 62, 4208 bis/334.
— Prez. ind. pers. 3: *mirgăşleşte.*
— Etimologia necunoscută.

MIRGHINEÁ s. f. v. **merdenea.**

MÍRHĂ s. f. v. **miră**[3].

MIRÍ subst. v. **mirie.**

MIRIÁDĂ s. f. (Livresc; mai ales la pl., de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Număr sau cantitate foarte mare (nedeterminată); mulţime. *Repetaţi în coruri, prin mii de miriade.* HELIADE, O. I, 185. *Cetatea şi suburbiile Clujului furnicau de miriada poporului.* BARIŢIU, P. A. II, 142, cf. III, 46. *Piaţa Teatrului Naţional era ornată cu piramide de brazi verzi, pîntre care era aşezate în formă de mozaic miriade de candele pline cu oliu de mai multe culori.* FILIMON, O. I, 398, cf. EMINESCU, G. P. 77. *Viaţa tot atît de imensă şi de necunoscută a miriadelor de paseri migrătoare . . . este evocată de d. Sadoveanu cu un sentiment adînc şi înfiorat.* IBRĂILEANU, S. L. 109. *Miriadele de gîze foiesc iarăşi în stoluri.* BART, E. 309. *Miriade de fire de praf.* V. ROM. iunie 1954, 64.
— Pronunţat: *-ri-a-.* — Pl.: *miriade.*
— Din fr. **myriade.**

MIRIAGRÁM s. n. (Rar) Unitate de măsură pentru greutăţi, egală cu zece mii de grame. *Miriagramul sau un pond de zece mii grame.* CLIMESCU, A. 209, cf. ENC. TEHN. II, 46.
— Pronunţat: *-ri-a-.* — Pl.: *miriagrame.*
— Din fr. **myriagramme.**

MIRIALÍTRU s. m. (Rar) Unitate de măsură pentru capacităţi, egală cu zece mii de litri. Cf. CLIMESCU, A. 207.
— Pronunţat: *-ri-a-.* — Pl.: *mirialitri.*
— Din fr. **myrialitre.**

MIRIAMÉTRU s. m. (Rar) Unitate de măsură pentru lungimi, egală cu zece mii de metri. *Cel mai mare diametru, acela al ecuatorului, este de 1275 miriametre.* DRĂGHICEANU, C. 66. *Miriametrul, o lungime de . . . zece mii de metri.* CLIMESCU, A. 202, cf. ENC. TEHN. II, 46.
— Pronunţat: *-ri-a-*. — Pl.: *miriametri* şi (învechit, n.) *miriametre.*
— Din fr. **myriamètre.**

MIRIAPÓD s. n. (La pl.) Clasă de animale inferioare, cu corpul alcătuit din segmente sau inele şi cu multe perechi de picioare; (şi la sg.) animal din această clasă. Cf. J. CIHAC, I. N., ap. URSU, T. Ş. 239, COSTINESCU, ALEXI, W. *Toate aceste soiuri de miriapode trăiesc mai mult din putreziciuni de plante.* SIMIONESCU, F. R. 405. *Şi iarăşi ne reluăm tîrîtul Comun, de uriaş miriapod.* CAMIL PETRESCU, V. 18. *Atunci cînd crăcile de dedesubt le-au rămas întregi, dîndu-le înfăţişarea unor uriaşi miriapozi, devin în cel mai înalt grad înspăimîntători.* BOGZA, C. O. 80.
— Pronunţat: *-ri-a-*. — Pl.: *miriapode* şi (rar, m.) *miriapozi.*
— Din lat. **myriapoda,** fr. **myriapode.**

MIRICÁN adj. (Regional, în sintagma) *Grîu mirican* = grîu alac, v. a l a c (Roşia-Beiuş). ALR II 6 294/310.
— Etimologia necunoscută. Cf. a m e r i c a n.

MIRICLÍC subst. (Regional) Pastă cleioasă, făcută din făină amestecată cu apă; pap, cocă. (Ciureşti-Bîrlad). I. CR. III, 268. *Lipi toate crăpăturile uşii cu miriclic.* ib.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MIRÍDĂ s. f. v. **meridă.**

MIRIDEÁN s. n. v. **meridian.**

MIRIDÓS subst. v. **miridov.**

MIRIDÓV subst. (Prin Ban.) Minciog. Cf. ANTIPA, P. 784.
— Pl.: ? — Şi: **miridós** subst. Com. din BRĂDIŞORUL DE JOS-ORAVIŢA.
— Etimologia necunoscută.

MIRÍE s. f. Tezaur, vistierie a împărăţiei turceşti; p. e x t. (învechit şi regional) impozit, bir. *Ce-au strîns din copilărie, Acum o iau la mirie* (sfîrşitul sec. XVIII). LET². III, 295. *Ai adus şi dar la împărătească mirie* (a. 1799). ap. TDRG. *Să neguţătorea şi cu zaharelile ce să cumpăra pentru miria împărătească* (a. 1821). IORGA, S. D. XI, 208, cf. ŞIO II$_2$, 81. *Ieşi, părcălabe, încoa, Că te chiamă Domnia Ca să-i aduci miria.* PĂSCULESCU, L. P. 208.
— Pl.: *mirii.* — Şi: **mirí** (ŞIO II$_2$, 81) subst., **merie** (T. PAPAHAGI, C. L.) s. f.
— Din tc. **mirî.**

MIRÍFIC, -Ă adj. (Livresc) Măreţ, minunat. *Cu cît suie, cu atît se desfăşoară la picioarele drumeţilor panorama mirifică a Sinaiei, cu simetrecile ei constelaţii de lampioane electrice.* CARAGIALE, O. II, 7, cf. III, 73. *Oraşul răsare între văi, el pare colosal, mirific, şi nu e în realitate decît un tîrg ticălos.* CĂLINESCU, I. C. 5, cf. SADOVEANU, O. IX, 209. *În decorul mirific, scăldat în multicolore lumini . . . se desfăşura . . . înşelătoarea poveste de dragoste.* CONTEMP. 1 948, nr. 112, 15/3. *Această cifră încetează să mai fie un simbol rece şi secret, ci relevă o realitate mirifică şi încîntătoare.* GL 1 961, nr. 5, 1/3. ✧ (Adverbial) *Coastele cu vii se răsfrîngeau aşa de mirific.* I. BOTEZ, B. I, 71. *Cofrajele se înălţară din nou pe marginea lacului, de astă dată mirific.* CĂLINESCU, S. 211, cf. 854.
— Pl.: *mirifici, -ce.*
— Din fr. **mirifique.**

MIRIGÁI s. n. (Prin Olt.) Bucată mică de lemn. LEXIC REG. 27.
— Pl.: *mirigaie.*
— Etimologia necunoscută.

MIRIMIRÁM s. m. v. **mirimiran.**

MIRIMIRÁN s. m. Funcţionar turc care guverna un district. *Porni războiul . . . dimpreună cu . . . toţi vezirii, beilerbeii şi miri miranii.* VĂCĂRESCUL, IST. 267. *Cei ce merg la dregătoriile lor, prea înălţaţii vizirii miei şi prea cinstiţii mirimiramii miei* (a. 1828). IORGA, S. D. XXI, 40, cf. ŞIO II$_2$, 81.
— Scris şi: *miri miran.* — Pl.: *mirimirani.* — Şi: **mírimirăm** s. m.
— Din tc. **mir-i-miran.**

MIRINÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **mirenesc.**

MIRIOÁRĂ[1] s. f. v. **mereoară.**

MIRIOÁRĂ[2] s. f. v. **mierior.**

MIRÍŞ s. m. (sg.) (Într-un descîntec) Fiinţă care deoache. V. m i r o a i c ă, m i r i t u r ă. Cf. GR. S. VI, 132. *Înainte ieşitu-mi-a Miriş şi pîrîş, În faţă mi s-a uitat, Mare ură mi-a aruncat.* ib.
— **Mira**[1] + suf. *-iş.*

MIRIŞÍG s. n. v. **mirişug.**

MIRIŞÍG s. n. v. **mirişug.**

MÍRIŞTE s. f. (La pl. adesea cu aceeaşi valoare ca la sg.) Teren agricol pe care au rămas, după recoltare, părţile inferioare ale tulpinilor de cereale păioase sau ale altor culturi; (cu sens colectiv) părţile inferioare ale acestor tulpini rămase în pămînt după recoltare; (regional) miriştină. *Şi secera muma lui în cîmpii stăpînilor, coconul zăcea pre mirişte.* MOXA, ap. GCR I, 61/5. *Miriştile în care vei voi a semăna bucate de primăvară aşa de afund trebuie arate, cît cotorii să între afund în pămînt şi să putrezească.* ECONOMIA, 30/7. *Mirişte... se zice locul pe unde au fost pînea albă săcerată* (a. 1847). URICARIUL, X, 400. *Afară de aceasta, niciodată nu seamănă grîne iarăşi în mirişti.* I. IONESCU, D. 243. *Stîrpirea buruienilor... se face îndată ce a căzut sămînţa dînd miriştei o arătură superficială,* id. M. 328, cf. id. C. 63/5. *Roua dimineţii pe mirişti risipită.* BOLINTINEANU, O. 206. *Le place numai vînătoarea singuratică prin crînguri şi pe mirişti.* ODOBESCU, S. III, 158. *Merse cît merse pe potecă, pe urmă apucă la stînga pe mirişte, se scoborî de vale alături cu clăile de grîu.* CONTEMPORANUL, III, 924. *Într-o mirişte din apropiere văzu mai întîi un cîine de vînat.* I. NEGRUZZI, S. III, 55. *Pe unde s-apuc, moşule, la Fîntîna lupului?... — Ia... încolo..., drept prin mirişte.* DEMETRESCU, O. 147. *Soarele apunea în dreptul colibei, luminînd pieziş miriştele roase.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 102. *Cînd miriştea este prea mare... i se dă foc.* PAMFILE, A. R. 50, cf. 51, 58, 119, CHIRIŢESCU, GR. 252. *Treptat se stîngea orice mişcare şi cel mult dacă un greier de mirişte... mai tulbura adînca linişte a văzduhurilor.* HOGAŞ, DR. I, 46, cf. id. M. N. 14. *După cîteva ceasuri de rătăcire în fineţele cosite şi de-a curmezişul miriştilor ţepoase, trebuia să ne odihnim în amiaz.* C. PETRESCU, S. 24. *Pe de lături, de jur-împrejur, miriştea arămie se întindea nesfîrşită.* REBREANU, R. I, 70. *Sus, pe dealuri, Toamna pune Mirişti galbene-n lumină.* TOPÎRCEANU, M. 25. *Cînd holda e înaltă, se taie mai de sus şi prin urmare şi miriştea va fi mare.* ION BOTEZ, STR. 9. *Petice de mirişte răzleţe clipesc în lumină.* SAHIA, N. 17. *Tot tîrgul s-a adunat pe miriştea din faţa regimentului în lungul drumului.* SADOVEANU, O. II, 440. *Cu cît se apropiau de lanuri, cu atît miriştile şi fineţele se împestriţau.* CĂLINESCU, E. O. I, 109. *Îi sîngeraseră picioarele de ţepile miriştei.* CAMIL PETRESCU, O. III, 13. *Noi am păscut caii noştri pe mirişte.* STANCU, D. 36, cf. 188, 248. *Pe mirişti joacă aerul fierbinte.* BENIUC, M. 128, cf. PREDA, Î. 145. *Străbătură o mirişte nearată.* T. POPOVICI, S. 390. *Plugurile ară miriştea proaspătă.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2396. *La capătul miriştii... trei salcîmi piperniciţi, uscaţi, dantelau văzduhul.* V. ROM. octombrie 1954, 110. *Cînd ajungeau pe mirişte, băiatul cădea istovit de goană.* ib. iunie 1955, 26. *Locul de unde am secerat ori ce fel de grîne se numeşte mirişte.* H VI 95, cf. I 420, XII 7, XVIII 261. *Era pe cînd ningea pe mirişte şi să prindea peşte pe brazdă.* ŞEZ. III, 129. *Şi ei îmi călcară Prin văi şi vîlcele, Dealuri şi derele; Porumbişti şi mirişti Şi prin vechi silişti.* PĂSCULESCU, L. P. 11, cf. CHEST. V 22/23, 24, 77, ALR I 914. ◇ (Cu determinări introduse prin prep. „de") *Însă pe o mirişte de grîu de toamnă niciodată nu trebuie sămănat.* I. IONESCU, C. 22/2. *Mirişte de grîu.* ALR I 914/381. *Mirişte de porumb.* ib. 914/768. *Mirişte de luţărnă.* ALR SN I h 142, cf. ALRM SN I h 98. *Mirişte de fîn.* ALR SN I h 125. ◇ (Prin analogie) *După rădicarea lesei... parii trebuie scoşi din pămînt şi nu rupţi de la rădăcină ca să formeze „mirişte".* ANTIPA, P. 673.

— Pl.: *mirişti* şi *mirişte*, (regional) *mirişturi* (ALR I 914/900). — Şi: (regional) **mérişte** s. f. DDRF, CHEST. IV 122/29, ALR I 914/1, 18, 35, 49, 61, 69, 166, 174, 295, 302, 305, 315, 320.

— Din bg. **мерище.**

MIRÍŞTINĂ s. f. (Transilv.) Mirişte. Cf. H XVIII 19. *După ce secerară o postate bună, adunară snopii la un loc şi slobozîră vitele pe miriştină.* RETEGANUL, ap. CADE, cf. CHEST. IV 122/264, ALR I 914, MAT. DIALECT. I, 212.

— Pl.: *miriştini.*

— **Mirişte** + suf. *-ină.*

MIRIŞÚG s. n. (Maghiarism, în Transilv.) Venit, cîştig, profit; dobîndă. *Pre minunţel socotind... aceluie va fi mirişugul* (a. 1690). IORGA, S. D. XII, 234, cf. LB, DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 90. ◇ Expr. **A umbla în mirişug** = a umbla după afaceri, a căuta profituri. Com. din DÎRJA-CLUJ.

— Pl.: *mirişuguri.* — Şi: **mirişíg** (KLEIN, D. 102), **mirişíg** (id. ib.), **miruşág** (id. ib), **amirişúg** (id. ib.), **amiruşág** (id. ib.) s. n.

— Din magh. **nyereség.**

MIRITĂÍ s. m. pl. v. **miretei.**

MIRITISÍ vb. IV v. **meremetisi.**

MIRITÓRIU, -OÁRE adj. v. **mirător.**

MIRITÚRĂ s. f. (Într-un descîntec, cu sens neprecizat, probabil) Persoană care deoache. V. miriş, miroaică. *Pe nime n-am văzut, Pe nime n-am auzit, Numai pocitură cu pocitură, Miritură cu miritură.* ŞEZ. I, 57.

— Pl.: ?

— Cf. **mira**[1].

MIRÍŢĂ s. f. v. **mieriţă.**

MIRÍU, -ÍE adj. v. **mieriu**[1].

MIRÍU, -ÍIE adj. v. **mieriu**[1].

MIRÍZMĂ s. f. v. **mireasmă.**

MÍRJOC s. n. v. **mijloc.**

MÍRLĂ s. f. v. **mierlă.**

MIRLĂÍ vb. IV v. **miorlăi.**

MIRLÓI[1] s. m. v. **mierloi**[1].

MIRLOÍ[2] vb. IV v. **miorlăi.**

MIRLÚȚĂ s. f. v. **mierluță**[1].

MIRMIDÓN s. m. Om de statură mică, pipernicit; om lipsit de valoare (și care se face ridicol prin pretențiile lui). *Mai în urmă ceata acestor mirmidoni au cutezat a se măsura și cîte cu vreun tatar.* ASACHI, S. L. II, 117, cf. COSTINESCU. *Ne privea de sus ca pe niște pitici trupești și sufletești. Și într-adevăr că eram niște mirmidoni, în comparație cu statura lui herculeană.* CIAUȘANU, R. SCUT. 20.
— Pl.: *mirmidoni.*
— Din fr. **myrmidon.**

MIROÁICĂ s. f. (Într-un descîntec) Ființă care deoache. V. miriș, miriturâ. Cf. GR. S. VI, 143.
— Pl.: *miroaice.*
— **Mira**[1] + suf. *-oaică.*

MIROÁZNĂ s. f. v. **miroznă.**

MIRODEÁ s. f. Numele a două plante erbacee din familia cruciferelor, una cu flori liliachii, frumos mirositoare, mușt a r u l s t î n c i l o r, s i b i o g *(Hesperis alpina)*, alta cu flori albe, plăcut mirositoare *(Hesperis nivea)*. Cf. H VII 480, PANȚU, PL.
— De la **mirodenie**, cu schimbare de sufix. Cf. gr. μυρωδία.

MIRODÉNIE s. f. **I.** (Mai ales la pl.) **1.** Nume dat unor substanțe aromatice care răspîndesc un miros puternic și plăcut; aromate, (învechit) mirositură. *Fură date lui mirodenii multe ca să le jărtvească cu rugăciunea a tot sfinții.* N. TEST. (1 648), 309r/28, cf. 307r/28. *Multe mirodenii dentăi grele, iară apoi mare și iscusit miros fac.* M. COSTIN, LET. I, 302/21. *Unele purta . . . tipsii cu condite, și cu mirodenii ce umple locul de bun miros* (a. 1 773). GCR II, 89/4. *Pretutindenea ardea ceale mai minunate mirodenii.* BELDIMAN, N. P. I, 87/1. *I-am pus la nas niște mirodenii . . . prin mijlocul cărora i-am îngreuiat somnul.* GANE, N. II, 61, cf. 33. *Intră stăpîna casei gătită strașnic . . . și după dînsa o jupînească bătrînă, care o stropește cu mirodenii.* CARAGIALE, O. IV, 189. *Din ușă te învăluia un miros de mirodenii și de flori.* GALACTION, O. 328. *Orientul își înalță fumul greu de mirodenii.* TOPÎRCEANU, P. 206. *Pe brațe-i întinde . . . șăpusoarele cu mirodenii și celelalte mărunțișuri cumpărate de mire.* SEVASTOS, N. 220. ✦ P. e x t. (Mai ales la sg.) Miros plăcut; parfum, aromă, mireasmă. *Înplea-se-va pămîntul de dulce mirodenie.* COD. TOD. 230. *Să se suie rugăciunea ca o mirodenie.* PSALT. (1 651), ap. JAHRESBER. III, 178. *Au pogorît pre mirodenia fumului la locul unde este acum mînăstirea Etcanii.* SIMION DASC., LET. 15. *Împlînd văzduhul de mirodeniile aromatelor și moscului.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 51v/15. *Iatacul acela curat, plin de mirodenia florilor uscate de cîmp.* SADOVEANU, P. S. 231, cf. id. E. 123. *Cer un ceai fierbinte de cinci parale cu mirodenie de cuișoare.* I. BOTEZ, ȘC. 52.
2. Nume dat părților unor plante (exotice) folosite pentru a da alimentelor aromă sau gust picant; p. e x t. (la pl., rar) ingrediente. *Trebuie să se amestice și alte mirodenii ca să se facă deplin ciocolată.* DRĂGHICI, R. 144/3. *Fabricant de cafea măcinată și alte mirodenii.* CARAGIALE, M. 286. *E oprit de brașoveni cu piperul și mirodeniile din carăle sale.* IORGA, S. D. XII, IV, cf. BIANU, D. S. *Tot felul de mirodenii de-ale pămîntului.* PAMFILE, S. T. 64. *Să guste rachiu călugăresc cu mirodenii.* HOGAȘ, M. N. 163. *Obiecte importate: . . . tabac, tămîie, mirodenii.* N. A. BOGDAN, C. M. 136. *Vedea . . . minusculi arbuști de mirodenii.* C. PETRESCU, C. V. 119. *Pe grătare . . . sfîrîiau cîrnăței ce împrăștiau miros de mirodenii.* BRĂESCU, A. 164. *O mirodenie neidentificată dădea aromă rară acestei ciorbe.* CĂLINESCU, S. 734. ✦ P. e x t. (Prin Ban.) Zarzavat aromat de la care se consumă frunzele; verdeață. Cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 14, CHEST. II 398/9.
II. Numele a două plante din familia cruciferelor, cu flori plăcut mirositoare: **a)** plantă cu flori galbene-verzui, care crește la marginea pădurilor; floarea-nopții *(Hesperis tristis)*. Cf. PANȚU, PL., CADE, DM; **b)** nopticoasă *(Hesperis matronalis)*. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., PANȚU, PL., CADE, VOICULESCU, L. 190.
— Pronunțat: *-ni-e.* — Pl.: *mirodenii.*
— **Mirodie** + suf. *-enie.*

MIRODENÍT, -Ă adj. (Rar, prin nordul Mold., despre alimente) Dres cu mirodenii; condimentat. *Jamboane mirodenite.* BUL. FIL. III, 186.
— Pl.: *mirodeniți, -te.*
— De la **mirodenie.**

MIRODÍ vb. IV. T r a n z. (Rar; complementul indică alimente) A da gust plăcut, condimentat, cu ajutorul mirodeniilor **(2)**. Cf. SCRIBAN, D.
— Prez. ind.: *mirodesc.*
— Derivat regresiv de la **mirodie.**

MIRÓDIE s. f. (Învechit; mai ales la pl.) **1.** Balsam, mireasmă (2). *Luo trupul lui... de-l înfăşură cu pînză curată şi cu mirodiile, cum era obiceaiul* (a. 1 642). GCR I, 101/5. *Aprinsă într-însa felurimi de mirodii.* GORJAN, H. I, 93/11. ✦ P. ext. Miros plăcut, parfum, mireasmă. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W.

2. Mirodenie (I 2). *Nu masă trupească, gătire persiană (cum s-ar zice) adecăte cu mirodii şi alte amestecături* (a. 1 691). BV I, 320. *Însămnarea de mirodiile ce am scris la finu Costandin ca s[ă] mi le aducă de la Sibii* (a. 1 774). FURNICĂ, I. C. 31. *Pune şi niscai mirodii... scorţişoare, nucşoare, sau cuişoare.* TOMICI, C. A. 165/15. ✦ P. ext. (Ban.) Verdeaţă aromată. H XVIII 260, cf. ALR I 843/850, 856, LEXIC REG. 49, 55.

— Accentuat şi: *mirodíe* TDRG, LEXIC REG. 49. — Pronunţat: *-di-e.* — Pl.: *mirodii.*

— Din bg. **миродия**.

MIRODÓŢ s. m. (Neobişnuit, cu sens neprecizat, probabil) Preot care miruieşte. *Îl salutară... economii, sachelari, mirodoţi, proestoşi, toţi foştii lui şcolari.* N. REV. R. I, 168.

— Pl.: *mirodoţi.*

— Etimologia necunoscută.

MIRÓI s. m. (Prin Transilv. şi Maram.) Augmentativ al lui mire[1].

1. Mire[1] (1). *Dintre toate darurile... cele mai principale sînt hobotul şi cămeşa de mire sau, după cum spun sălăgenii, cămeşă de miroi.* MARIAN, NU. 247, cf. VAIDA.

2. (La pl.) Miri. V. mire[1] (2). *Cînd vin mirii (miroii) de la cununie se aruncă peste ei grîu.* GOROVEI, CR. 241, cf. ALR I/II h 258.

— Pl.: *miroi.*

— **Mire[1]** + suf. *-oi.*

MIRÓNICE s. f. pl. (Regional) Iele. Cf. DR. IV, 888.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută. Cf. moroaice.

MIRONOSEÁLĂ s. f. (Neobişnuit) Faptul de a se mironosi; atitudinea celui mironosit. *Aspectul acesta de stareţă războinică şi cuminte... îi înlesnea şi mai mult mironoselile ei siropoase şi blajine.* VINEA, L. II, 13.

— Pl.: *mironoseli.*

— **Mironosi** + suf. *-eală.*

MIRONOSÍ vb. IV. Refl. (Rar) A-şi da aere de nevinovăţie, a face pe mironosiţa. Cf. BUL. FIL. III, 186.

— Prez. ind.: *mironosesc.*

— Derivat regresiv de la **mironosiţă.**

MIRONOSÍT, -Ă adj. Prefăcut, care afectează nevinovăţia. Cf. IORDAN, L. R. A. 187. *Cu o modestie mironosită îşi scutură sutanele.* CĂLINESCU, S. 429. ✧ (Substantivat, în expr.) **A face pe mironositul** = a-şi da aere de nevinovăţie, a face pe mironosiţa. *Fac pe mironosiţii, strîmbă din nas cînd o văd.* V. ROM. mai 1 956, 29.

— Pl.: *mironosiţi, -te.*

— Refăcut după pl. *mironosiţi* (< *mironosiţă*), cf. BL VII, 135.

MIRONOSÍŢĂ s. f. **1.** (Bis.) Fiecare dintre femeile care, potrivit Noului Testament, au dus balsamuri la mormîntul lui Hristos, pentru a-i unge trupul înainte de înmormîntare; p. ext. femeie cucernică, smerită. *Atunce veniră şi mironosiţile de adusără mir.* VARLAAM, C. 92, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *După vecernie veneau mironosiţe cu multă smerenie la egumeni ca să primească... blagoslovenia duhovnicească.* ap. TDRG. *Îşi duse viaţa-ntr-un suspin Nedîndu-şi nimănui guriţa, Dar a rămas mironosiţa Din veacul cel de tot creştin.* MACEDONSKI, O. I, 188. *Copila vorbăreaţă şi nebunatică de totdeauna deveni gînditoare, tăcută şi spăsită ca o mironosiţă.* VLAHUŢĂ, N. 67. *Mironosiţele au uns cu miresme corpul Domnului.* SEVERIN, S. 88. ✧ (Adjectival) *Portul lor* [al crizantemelor] *plecat şi trist, mirosul lor uşor balsamic sînt portul şi parfumul sfintelor femei mironosiţe.* GALACTION, O. 325. ✧ Fig. (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Trandafirul cel înfocat, crinii de argint, lăcrămioarele sure ca mărgăritariul, mironosiţile viorele şi florile toate s-adunară.* EMINESCU, N. 29. ✧ Expr. **A face pe mironosiţa** = a-şi da aere de nevinovăţie, a simula pietate şi modestie. *După ce l-am prins făcea pe mironosiţa, ca să-l iert.* CV 1 950, nr. 4, 39. *Va să zică, dumneata erai dom'le Nistor? repetă el... dumneata care făceai pe mironosiţa!* V. ROM. august 1 954, 93.

2. Specie de fluture cu aripile din faţă albe cu pete cafenii şi cu cele din spate cenuşii-albăstrii *(Lymantria monacha). Mare prăpăd aduce şi mironosiţa...., pacoste grea peste pădurile de brad.* SIMIONESCU, F. R. 388.

— Pl.: *mironosiţe.* — Şi: (regional) **minorosiţă** s. f.

— Din slavonul **мироносица.**

MIRÓS s. n. **1.** Simţ prin care organismul primeşte informaţii asupra proprietăţilor chimice ale unor substanţe care emană vapori; capacitate de a percepe şi deosebi aceste emanaţii. *Cinci firi sînt a trupului: vederea, auzul, mirosul, gustarea, pipăirea.* PARACLIS (1 639), 253, cf. LB. *Mirosul duce pre cîne... Pe urme neînsemnate a păsărilor.* CONACHI, P. 269, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, BIANU, D. S. *Se zice „cîne bun de nas" despre cînele care are miros puternic.* STOICA, VÎN. 17. ✦ Fig. Perspicacitate, sagacitate. *Prinţi, priviţi, cum-naintează Acel străin înamorat Şi pe sub gard se furişează, Chiar ca*

un lup după vînat. De aveți voi amîndoi Miros bun, nas de copoi, Luați seama pîndiți bine; Iată lupul, lupul vine. ALECSANDRI, T. I, 354. *Am eu mirosul meu... Eu, dacă vrai să știi, puteam să fiu polițist fiindcă eu simt omul de departe.* DAVIDOGLU, M. 22.

2. (De obicei cu determinări care arată felul, calitatea) Emanație plăcută (v. a r o m ă, p a r f u m, m i r e a s m ă) sau neplăcută (v. d u h o a r e, m i a s m ă, p u t o a r e) pe care o exală unele corpuri; senzație pe care o produce această emanație asupra simțului olfactiv; proprietate chimică pe care o au unele substanțe de a fi percepute cu mirosul **(1)**. [Untdelemnul] *iaste negru și greu la miros.* HERODOT (1645), 349. *De miros ce-i vine cu dulceață — Cîndu-i miarge mirul preste față.* DOSOFTEI, PS. 453/17. *Începu aiavea a să mira de mirosul și frămseațea lor.* id. V. S. septembrie 14^{v}/27. *Unsoarea scumpă mic loc va împlea de miros bun* (a. 1683). GCR I, 272/37. *Acel fel de cumbarale sint nu numai herăle ce-s într-însele, ce și mirosul; pre cine agiunge cade de moare.* NECULCE, L. 242. *Apa... să strică și grea putoare de gload sau de alt miros neplăcut sloboade.* CANTEMIR, ap. GCR I, 359/27, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 231. *Mirodenii ce umple locul de bun miros* (a. 1773). GCR II, 89/5. *Ca un crin cu dulce miros, ca un trandafir, ai înflorit părinte.* MINEIUL (1776), 105^{v2}/6. *A posti la ramazan zile 30, ziua numai, însă și de apă și de mirosuri.* VĂCĂRESCUL, IST. 249. *Miroasele răsfirate Din aeru-mbălsămit.* HELIADE, O. I, 284. *Cum nu putea mai-nainte lumînările de său, Ș-acuma le-apucă capu, cum dau de mirosul lor?* PR. DRAM. 105. *Aici este nu știu ce miros greu.* NEGRUZZI, S. I, 89. *Cucoana preoteasa iubește florile mirositoare pentru că și părintelui îi place mirosul de tămîie.* id. ib. 323. *Dar ca voi, mici lăcrămioare, N-are-n lume nici o floare Miros dulce, dulce nume!* ALECSANDRI, P. I, 122, cf. BOLINTINEANU, O. 321. *Miroase-adormitoare văzduhul îl îngreun Căci vîntul adunat-a de flori de tei troiene.* EMINESCU, O. I, 97. *Cobor apoi stînca în jos, Mă culc între flori cu miros.* id. ib. IV, 3. *Fiecare floare era cu deosebire de mîndră și cu un miros dulce de te îmbăta.* ISPIRESCU, L. 6. *În toată împrejmuirea un miros greu de oaie, de ceapă și de rachiu.* ODOBESCU, S. III, 18. *Un miros plăcut de cîmp și de pădure udă îl izbi în față.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 72. *Dulcile miroase ce le răspîndește un mănunchi de liliac și lăcrămioare.* F (1888), 362. *Prin ceața străvezie Un miros de tămîie Vine pe nesimțite.* BELDICEANU, P. 77. *A lucrat la ele pe malul gîrlei, în mirosul de flori de primăvară, în șopot de apă și freamăt de vînt.* PĂUN-PINCIO, P. 117. *Grădina era tot un miros de salcîmi.* SANDU-ALDEA, U. P. 195, cf. 31. *Un miros de floare... Ne-ajunge pe cale și-n urmă rămîne.* SĂM. VI, 332. *Cînd deschise ușa, un miros înăbușitor și acru le lovi.* BUJOR, S. 106. *Fînul... umplea văzduhul cu un miros îmbătător.* REBREANU, I. 19. *Cu asemenea amiros nu mă primesc albinele nicicacum.* SADOVEANU, F. J. 507, cf. id. O. X, 524. *Este oare un parfum mai amețitor ca mirosul de pîine caldă?* C. PETRESCU, C. V. 119. *E un miros de brad, de scînduri abia ieșite din dinții ferăstraielor.* BOGZA, C. O. 132. *Îl supăra și-l sufoca mirosul de nesuferit al hîrdăului.* STANCU, R. A. III, 115. *Simțea în somn mirosul acrișor al pîinii rumenite.* V. ROM. februarie 1955, 195. *Treceam... prin sufrageria cu miros greu de mîncare.* DEMETRIUS, A. 206. *Iubești mirosul cald de pîine.* FRUNZĂ, Z. 18. *Ieși din umbră, din tulpină, Să-ți văd fața la lumină, C-au venit pînă la mine Miros dulce de la tine.* ALECSANDRI, P. P. 31. *Nu mă pociu apropia Fîn uscat la boi a da... De fumul tămîilor De mirosul florilor!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 514, cf. 17, 94, SEVASTOS, C. 206, ȘEZ. I, 236, III, 211. *Și-n grădină se ivi Acea mîndră fetișoară... Privind floricelele Cum își dau miroasele.* MARIAN, ap. GCR II, 295, cf. PAMFILE, B. 47. *Sup pomu cel înflorit, Florile m-o coperit, Mńinosu (mirosu) m-o aduрńit.* ȚIPLEA, P. P. 53, cf. PĂSCULESCU, L. P. 42. *Cînd îl bate vîntu-n dos, Împl'e lumea d'e mńinos.* T. PAPAHAGI, M. 33. *Alt miros dă florăria Ș-alt miros dă bălăria.* ZANNE, P. II, 609.

3. (Învechit, mai ales la pl.) Mirodenie **(I 1)**. *Tămîind pre pod cu multe feluri de miroase.* HERODOT (1645), 380. *Zise D*[o]*mnul către Moisi: „ia-ți ție mirosuri, zmirnă aleasă".* BIBLIA (1688), 62^{1}/3. ✧ F i g. *Ca o tămîie preacinstită arzîndu-te în jeratecul înfrînării... te-ai făcut bun miros lui H*[risto]*s.* MINEIUL (1776), 44^{r1}/19. ✦ Parfum (pentru stropirea hainelor, a corpului). *Fac haine, se-mpodobesc, Cu mirosuri să stropesc.* MUMULEANU, C. 98/22. ✦ Mireasmă **(2)**, balsam. *Și pînticile cu zmirnă curată pisată... și alte multe mirosuri... îl cosu.* HERODOT (1645), 116. *Împărăteasa, luînd aromate, mirosuri scumpe... unsă trupul.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 38^{r}/25. *Scoțînd din mare sfintele... moaște și înfășurîndu-le cu mirosuri.* MINEIUL (1776), 151^{r1}/13. ✦ (Popular, la pl.; în forma *miroase*) Condimente (folosite la prepararea cîrnaților).

4. F i g. (Cu sens neprecizat, probabil) Renume, faimă; miroseală **(4)**. *Și ziseră lor vază D*[u]*mn*[e]*zău pre voi și judece pentru că ați urît mirosul nostru înaintea lui Farao.* BIBLIA (1688), 42^{2}/17.

— Accentuat și: (regional) *míros*. — Pl.: *mirosuri* și (popular) *miroase*. — Și: (regional) **mírus** (ALR II/I MN 6, 6843/2), **minós, amirós** (LB, ALR II/I MN 6843/64, 235, 310), **aminós** (ib. 6843/250, 325, 605) s. n.

— Postverbal al lui **mirosi**.

MIROSÁ vb. I v. **mirosi**.

MIROSEÁLĂ s. f. (Învechit) **1.** Faptul de a mirosi. *Nici ochilor la privală, nici nărilor la mirosală saţiu se putea da.* CANTEMIR, IST. 125, cf. COSTINESCU.

2. Miros **(2)**. Cf. CORESI, EV. 309. *Casa se împlu de mirosala mirului.* N. TEST. (1648), 122r/22, cf. 267v/9. *Florile cîmpurilor cele frumoase şi cu bună miroseală care v-au împodobit.* NEAGOE, ÎNV. 249/14. *Şi deaca obîrşii cîntecul să feace miroseală straşnică.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 83v/17. *Vîntul despre apus aburiia tot feliul, de buna şi dulce mirosala de pre flori scorniia.* CANTEMIR, IST. 125, cf. 106. [Scoase moaştele] *şi le bägă într-un sicrin de lemn cu miroseală bună* (începutul sec. al XVIII-lea). MAG. IST. IV, 253. *Care esti mirosala care esti mai mult decît alta* (a. 1779). GCR II, 120/11, cf. LB, DDRF, TDRG.

3. (Concretizat, mai ales la pl.) Mirodenie **(I 1)**. *Lasă veşmentele ceale scumpe şi miroseale şi unsorile* (a. 1642). CCR 157/6. ✦ Mireasmă **(2)**, balsam. *Unsoarea, adecă miroseala ce miruiaşte* (a. 1652). ap. MURNU, GR. 38.

4. Fig. (Cu sens neprecizat, probabil) Nume, renume; miros **(4)**. *Noi sem în bună miroseală a lui H*[risto]*s.* CORESI, L. 350/6.

— Pl.: *miroseli* şi *miroseale.* — Şi: (regional) **amiroseálă** s. f. LB.

— **Mirosi** + suf. *-eală.*

MIROSEÁŢĂ s. f. (Învechit, rar) Balsam, mireasmă **(2)**. *Săpînd, aflară trupul sv*[e]*ntei nestricat . . . cu mirosiaţe scumpe mirosînd mai frumos decît trandahirul şi decît tămîia.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 65v/2.

— Pl.: *miroseaţe.*

— **Miros** + suf. *-eaţă.*

MIROSÉNIE s. f. (Învechit) **1.** Miros **(2)** (plăcut). V. mireasmă **(1)**. *Pre miroseniia voastră cea bună, nu mi-e voia să o simţu* (a. 1560). GCR I, 5/20. *Iaca miroseniia fiiului mieu iaste ca miroseniia cîmpului.* PALIA (1581), 107/6, cf. 37/19. *Aduc petre arsă şi pun preste dănsăle sămînţa de cînipă şi atîta miros face cît toate mirosănile le biruiaşte.* HERODOT (1645), 230. *Jertvă grasă voiu înălţa ţie cu mirosenie de berbeci* (a. 1651). ap. HEM. 461. *Nu voiu mirosi miroseniia jărtvelor voastre.* BIBLIA (1688), în CUV. D. BĂTR. I, 11/22.

2. Mirodenie **(I 1)**. *Să iubească pre vecinul ca şi pre sine cu multu-i mai mare decît toate miroseniile şi jărtvele.* N. TEST. (1648), 58r/6.

— Pl.: *mirosenii.*

— **Mirosi** + suf. *-enie.*

MIROSÍ vb. IV. **1.** Intranz. A percepe cu simţul mirosului, a simţi un miros. *Nari au şi nu mirosesc.* PSALT. (1651), ap. CCR 110/18, cf. LEX. MARS. 231. *De i-a mai da lui nasul să mai miroase pe-aici, apoi las' !* CREANGĂ, P. 28. (Cu complement intern) *Iară altu nemică den flori nu priimescu . . . şi miroseală dentr-însele mirosescu.* CORESI, EV. 309. *Şi fără veste ne veni glas de cîntători a gloate multe şi miros de tămîi nepovestite şi mirosim miros de mir scumpu.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 80r/31. *Mirosi . . . mirosire bine mirositoare.* BIBLIA (1688), 61/47. ✧ Tranz. *Cum dădu însă de lumină şi cum mirosi mîncarea, uită pe Ion.* REBREANU, I. 111. *Omul la nevoie miroase şi ce nu-i e voia.* ROMÂNUL GLUMEŢ, 9. ✦ Tranz. A apropia nasul de ceva, inspirînd adînc, a trage aer pe nări pentru a simţi un miros; (despre animale) a adulmeca. *Zîmbrul . . . rabdă sete multă, stînd lîngă apă şi tot miroseşte pămîntul* (a. 1777). GCR II, 110/4. *O îmbia şi pe dînsa să le miroase.* ISPIRESCU, L. 20. *Căţelul se apropie să mă miroasă.* CARAGIALE, O. II, 98. *Cu botul întins, miroase aerul.* SADOVEANU, O. III, 66. [El] *tot n-ar fi mirosit aceste flori.* C. PETRESCU, C. V. 297. *Caii, după ce mirosiseră apa tulbure şi învălurată, se opriră în loc.* CAMIL PETRESCU, O. II, 547. *Dulăul se apropie de noi, ne miroase hainele, încălţămintea, îşi clatină coada stufoasă.* STANCU, U.R.S.S. 39. *Au mirosit numai fînul de la ocoalele celor cumînţi.* SBIERA, P. 1, cf. 314. *El îmi ceru o floare din cosiţa mea s-o miroase.* FUNDESCU, L. P. I, 25. *Cînele şade pe fîn: Nici mănîncă, nici nu va să lase Calul măcar să-l miroase,* se spune despre oamenii zgîrciţi şi despre cei care, neputîndu-se sluji de un lucru, împiedică pe alţii să-l întrebuinţeze. Cf. ZANNE, P. I, 370. *Căţeaua pînă nu ridică coada, cînii n-o miroase.* id. ib. 401. *Şi nasul miroase florile cele mai frumoase şi din el iese zeama cea mai urîtă.* id. ib. II, 305. ✧ (Cu complementul „urme") *Cei patru cîni domneşti se opriră sus, amirosind urmele.* SADOVEANU, F. J. 201. *Privea numai zările, cu capul ridicat, ca şi cum ar fi căutat să miroase urmele vrăşmaşilor.* id. O. I, 17. *Dolca vesel se scula Cîmpul de-alung apuca, Botul prin iarbă vîrînd, Urmele tot mirosind.* ALECSANDRI, P. P. 55. ✧ (În contexte figurate) *Această minunată şi dumnezeiască floare . . . pre carea mirosind, adecă citind-o cu înţelegere, ne umplem de prea scumpul ei miros* (a. 1742). GCR II, 30/17. *Numai din cînd în cînd voi mirosi floarea veştejită a trecutului.* I. NEGRUZZI, S. VI, 87. ✧ Fig. *Cineva, carile macar cît de puţin citiala sfintelor şi a profanelor . . . scrisori, va fi amirosit . . . tăgăduitoriu să fie a să afla nu poate.* CANTEMIR, HR. 169.

2. Tranz. Fig. A-şi da seama de o situaţie (conducîndu-se după anumite indicii); a se orienta într-o anumită problemă; a simţi (din vreme, de departe), a presimţi, a intui, a bănui. *Vădzind Catargiul lucrurile întralt chip şi amirosind că . . . va să-l oprească şi să-l trimită la împărăţie, au dat Catargiul ştire la*

boieri. M. COSTIN, O. 115. *Un gelos amiroasă ca un copoi amorezaţii de-o poştă de departe.* DACIA LIT. 282. *Îl şi miros pă român ce-i poate osu, fără nici să socotească în cît l-am cumpărat.* JIPESCU, O. 128. *Simţeam că mitocanul de cumnatu-teu mă mirosise, ştia că mă ţiu după voi.* CARAGIALE, T. II, 47. *După ce alergă... şi nu găsi pe Ţugulea, mirosi ea că trebuie să fie la împăratul.* ISPIRESCU, L. 319. *Ştiu eu. Am mirosit punerea la cale ce aţi avut.* I. NEGRUZZI, S. IV, 56. *Eu, cît i-am văzut, am mirosit ceva şi m-am aţinut în urma lor.* AGÎRBICEANU, L. T. 224. *Copoii vamali miroseau afacerile puse la cale în taverna cunoscută.* BART, E. 342. *Eu fac prinsoare cu dumneata că moş Costache a îngropat undeva banii... N-ai mirosit nimic, nu bănuieşti nimic?* CĂLINESCU, E. O. II, 30. *Făcuseră amîndoi drumuri multe şi miroseau numaidecît pe călătorul îndoielnic.* CAMIL PETRESCU, O. II, 146. *Guvernul, care mirosise ceva în legătură cu manevrele generalului..., vru să forţeze mîna acestuia.* PAS, Z. IV, 189, cf. id. L. I, 249. *Ce-ai mai mirosit prin oraş?* SCL 1950, 257. ✧ Intranz. *Cu mare bucurie vă aşteptăm, cu atît mai mare cu cît, pe cît miros eu, aduceţi cu dv. şi pe Ghereşti.* CARAGIALE, O. VII, 189, cf. 449. *Cu Aspazia nu merge, ea pricepe, miroase, uite, ea-şi pune capul că e ceva la mijloc.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 71. *După cîte am mirosit eu, toată lumea este agitată de chestiunea asta.* T. POPOVICI, S. 234.

3. Intranz. A avea (şi a răspîndi) un miros (2). *Iar mirosăşte frumos ţara aceia.* HERODOT (1645), 190, cf. 156, LEX. MARS. 208. *Oh, cîţi trandafiri miroasă.* BĂRAC, A. 45. *Floare ca argintul Mirosind în tot pămîntul.* id. ap. GCR II, 174/2. *În loc să miroseascâ, putori din el izvoresc.* PANN, E. I, 8/5. *Cununi de flori uscate fişiesc amirosind.* EMINESCU, O. I, 50. *Jimbla şi salamul miroseau.* DELAVRANCEA, H. T. 117. *Pute în loc să miroasă.* VISSARION, FL. 137. *Biata fată dă să mintă că mîncările miroasă.* RETEGANUL, P. V, 25. *Multe flori sînt pe lume, dar puţine miroase.* ZANNE, P. II, 610. *Nici nu pute, nici nu miroase,* se zice despre un lucru fără nici o însemnătate sau despre oamenii care ne sînt indiferenţi. Cf. id. ib. 683, 684, I, 101. ✧ (Cu determinări modale sau urmat de o comparaţie) *Bine miroseşti.* MINEIUL (1776), 105^{v2}/10. *Şi era pă acel cîmp flori foarte frumoase şi mirosea ca tămîia şi ca zmirna şi ca libanul.* ALEXANDRIA (1799), ap. GCR II, 167/10. *Miroşi grozav de urît.* STANCU, R. A. IV, 300, cf. id. D. 75. *Cine trăieşte la un loc cu porcii, miroase rău la toţi cînii.* ZANNE, P. I, 607. ✧ (Cu determinări introduse prin prep. „a" sau, învechit, „de" şi arătînd obiectul sau substanţa în discuţie) *Mînule... mirosîia de mirosuri scumpe.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 196^{v}/19. *Văzduhul lin, răcoare, a crini amirosea.* ALECSANDRI, POEZII, 328, cf. id. T. 905. *Miroşi a rom... — Ei, bravos! Vrei să miros a gaz?* CARAGIALE, O. VI, 124. *Aerul mirosea a pămînt ud, a iarbă proaspătă şi-a flori de liliac.* VLAHUŢĂ, O. A. 371. *Dragu mi-i badiu din joc, Că miroasă-a busuioc.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 34, cf. 36. *Că patu-i făcut de fîn Şi-amiroas-a om bătrîn.* MARIAN, SA. 90. *Dragu mi-i cu cine săr, Că miroasă-a calapăr.* DOINE, 71. *Gura ta mńinoas-a peşti.* ARH. FOLK. I, 173. *Tot vasul miroase a ce cuprinde.* ZANNE, P. IV, 173, cf. BARONZI, L. 49. *Am o ciotuţă de tei, Şi-amiroasă a bumburei* (Strugurele). GOROVEI, C. 359. ✧ (Impers.) *Miroase-a igrasie... Din tavan, Bucăţi de tencuială-ncep să cadă.* MINULESCU, V. 129. *Miroase-a mucigai.* C. PETRESCU, Î. II, 203. *Mirosea, în amurg, a fum şi-a flori de măr.* SADOVEANU, O. VII, 315, cf. I, 137. ✧ Fig. *Tu miroşi a omor! Eu nu te-mbrăţişez.* I. NEGRUZZI, S. VI, 406. *Gospodăria noastră mirosea a hărnicie şi curăţenie.* VLASIU, A. P. 47. *Toate miroseau parcă a singurătate şi a pustiu.* SADOVEANU, O. I, 97. (Impers.) *De la gară trec prin nişte uliţi triste: miroase a scăpătare şi părăginire.* CARAGIALE, O. I, 74. ✧ Expr. **A mirosi a pămînt** (sau **a groapă, a colivă**) = a fi pe moarte. Cf. ZANNE, P. I, 240, III, 176, VI, 524. **A mirosi a butoi** = a fi beat. Com. ŢEPEŞ VODĂ-CERNAVODĂ. **A-i mirosi** (cuiva) **rău** sau **a nu(-i) mirosi (a) bine** = **a)** a presimţi consecinţele nefaste ale unui fapt; **b)** a i se părea că nu este lucru curat, cinstit, la mijloc. Cf. ZANNE, P. II, 640. (Rar) **Nu miroase a nas de om** = nu este cinstit, onorabil, demn. *Să umblaţi numai aşa frunza frăsinelului... şi să vă lăudaţi că sînteţi feciori de crai, asta nu miroase a nas de om.* CREANGĂ, P. 188. **A-i mirosi** (cuiva) **a catrinţă,** se zice despre cel care umblă după femei. *Cînd s-a face mai mărişor, are să înceapă a-i mirosi a catrinţă şi cu astă rînduială n-am să am folos de el niciodată.* CREANGĂ, A. 14. **Nici usturoi n-a mîncat, nici gura nu-i miroase** = se face că nu ştie nimic despre ceva la care a participat; nu se ruşinează de o faptă rea a sa. (Cu parafrazarea expresiei) *Veniră acasă şi dormiră ca şi cînd usturoi nu mîncase şi gurile nu le miroseau.* ISPIRESCU, L. 372. ✦ Fig. A anunţa, a prevesti. *Toată forfota asta mirosea a inspecţie.* CAMILAR, N. I, 383. (Impers.) *Nori negri alergau prin văzduh, dar nu prea mirosea a ploaie.* SANDU-ALDEA, U. P. 136. *M-am gîndit la socotelile astea, îndată ce mi-am dat seama că mirosea a praf de puşcă.* VORNIC, P. 144. ✦ Fig. A se auzi, a se vorbi. *Iară limba romană la ei tot miroseşte şi nici cum de tot nu o părăsesc* (a. 1652). ap. MURNU, GR. 38.

4. Tranz. (Rar) A umple de miros. *Mîndro, de dragostea noastră Răsărit-a pom în coastă Cu frunzele de argint Lumea-ntreagă mirosind.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 70. ✧ Refl. (Învechit) *Carele va face într-acestaşi chip ca să să mirosască, întru dînsul va pieri sufletul aceluia.* BIBLIA (1688), 62^{1}/14.

— Prez. ind.: *mirós* (accentuat şi, regional, *míros)* şi (învechit) *mirosesc*, pers. 6 *miroase* şi *mirós*; prez. conj. pers. 3 şi 6: *să miroasă;* imper.: *miroase.* — Şi: (învechit şi regional) **amirosí** vb. IV, (regional) **mirosá** (ALR I/I h 77) vb. I, **mirusí** (ALR II 3 165/2,414), **minosí** vb. IV, **minosá** (ALR I/I h 77) vb. I, **miorosí** (ALR I 1 215/704), **amirusí** (ALR II 3 165/551) vb. IV, **amirosá** (ALR I/I h 77), **amirusá** (ib.) vb. I, **aminosí** (ALR II/I MN 7, 6 847/260, ALR II 3 165/95, 310, 316, 605) vb. IV, **aminusá** (ALR I/I h 77) vb. I, **amninusí** (ALR II 3 165/365, 386), **amnerosí** (ib. 3 165/64), **immirosí** (COSTINESCU) vb. IV.

— Din slavonul **мирословати**.

MIROSÍRE s. f. **1.** Acţiunea de a m i r o s i; percepere, simţire a unui miros; (rar) mirosit. [Floare] *frumoasă ochilor la priivire şi dulce la mirosire am cules* (a. 1 786). CAT. MAN. I, 36, cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF.

2. (Învechit) Miros **(1)**. *Den cinci simţiri ce are omul, anume: vederea, auzirea, mirosirea, gustul şi pipăitul, mai adevărat de toate... este vederea.* M. COSTIN, LET. I, 302/17, cf. IORGA, S. D. XVII, 155.

3. (Învechit) Miros **(2)** plăcut, mireasmă, parfum. *Mirosi D*[o]*mnul mirosire bine mirositoare.* BIBLIA (1 688), 6[1]/47. *Curgea dintr-însul mir cu foarte frumoasă mirosire.* MINEIUL (1 776), 98[r1]/34.

— Pl.: *mirosiri.* — Şi: (învechit) **amirosíre** s. f. LB, DDRF.

— V. **mirosi.**

MIROSÍT s. n. (Rar) Mirosire **(1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

— V. **mirosi.**

MIROSITÓR, -OÁRE adj. Care are sau răspîndeşte un miros **(2)**. *Aceasta iaste jărtva cea dulce mirositoare înaintea lui D*[u]*mn*[e]*zeu* (a. 1 642). GCR I, 101/25. *Ladanul... făcîndu-să în locu împuţicios, iaste mirositori.* HERODOT (1 645), 190. *Ca o grădină plină de flori mirositoare ale raiului* (a. 1 652). GCR I, 159/14. *Iubesc afumăturile ceale cu bună mirezmă şi... ierbile ceale mirositoare.* CHEIA ÎN. 99[r]/5. *Nucuşoara mirositoare* (a. 1 773). GCR II, 97/29. *Se nu se ţină în pivniţele ceale de vin orice feliu de... bucate greu amirositoare.* ECONOMIA, 169/10, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Păduri din care, ca dintr-un rai, sufla un abur prea dulce şi mirositoriu.* DRĂGHICI, R. 61/8, cf. 86/11. *Pomii cei... mai frumos mirositori din lume.* GORJAN, H. I, 3/4. *Cucoana preoteasa iubeşte florile mirositoare.* NEGRUZZI, S. I, 323. *Multe flori mirositoare! Dar ca voi, mici lăcrimioare, N-are-n lume nici o floare Miros dulce, dulce nume.* ALECSANDRI, P. I, 122. *El puse jos dulcea lui sarcină pe malul mirositoriu al unui lac albastru.* EMINESCU, N. 65. *Îl freacă pe dinăuntru cu... buruiene mirositoare şi prielnice albinelor.* CREANGĂ, P. 238. *Se gîndeau tustrei fumînd iarba cea nouă şi mirositoare, adusă de peste mări.* SADOVEANU, O. V, 512. *Împăratul Făcu întru sine sfatul Că acea frumoasă floare Şi dulce mirositoare Să o ia să strălucească La curtea împărătească.* POP., ap. GCR II, 314. *Dorul meu ş-al dumitale Facă-l Dumnezeu o floare, O floare mirositoare, Ca s-o pun la cingătoare.* HODOŞ, P. P. 34.

— Pl.: *mirositori, -oare.* — Şi: (învechit) **mirositóriu, -oáre, amirositór, -oáre, amirositóriu, -oáre** (LB) adj.

— **Mirosi** + suf. *-tor.*

MIROSITÓRIU, -OÁRE adj. v. **mirositor.**

MIROSITÚRĂ s. f. (Învechit, mai ales la pl.) Mirodenie **(I 1)**; parfum. *Scot bărdanul şi-l spală cu vin roşiu şi apoi cu mirosituri pisate îl presură.* HERODOT (1 645), 116, cf. 106. *Şi iată eu, fiul lui, zidesc casă numelui D*[o]*mnului... mieu să o sf*[i]*nţesc pre dînsa lui, ca să tămîiaze denaintea lui tămîie de mirosituri.* BIBLIA (1 688), 309[1]/21. *Cu mirositurile şi cu săpunurile muierilor.* ib. 356[2]/36, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB.

— Pl.: *mirosituri.* — Şi: **amirositúră** s. f. LB.

— **Miros** + suf. *-itură.*

MIRÓSNĂ s. f. v. **miroznă.**

MIRÓSNIC, -Ă adj. (Învechit, neobişnuit) Plăcut mirositor; parfumat. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

— Pl.: *mirosnici, -ce.*

— **Miros** + suf. *-nic.*

MIROTOCÉŢ s. m. (Învechit, rar, în religia creştină) Izvorîtor de mir[1] **(2)**. *Nicodin mirotocetul* (a. 1 652). GCR I, 158/28.

— Pl.: *mirotoceţi.*

— Din slavonul **мироточець**.

MIROZÉNIE s. f. v. **mirăzenie.**

MIRÓZNĂ s. f. (Mold.) Mireasmă **(1)**. *Florile cele frumoase de prin marginea pădurei... împlu văzduhul de mirozn*ă. CREANGĂ, P. 123. *Într-această singurătate nu adie miroazn*ă *plăcută de la brad.* SADOVEANU, O. XIII, 322, cf. IX, 155, XI, 34, XIII, 41. *Dormeam pe prispă, sub boarea uşoară cu mirozn*ă *de livezi coapte.* CAMILAR, C. P. 138. *O mirozn*ă *de cărnuri fripte umpluse lunca.* id. N. I, 259, cf. 30, II, 105, 125, SBIERA, P. 6. *Şi-nainte ne-au trimes... Pe lumina stelelor, Pe mirosna florilor.* MARIAN, NU. 468. *Se primblau ele... minunîndu-se de mîndreaţa*

copacilor şi de mirozna florilor. ŞEZ. II, 50, cf. I, 167. *Florile o samă înflorea, altele îmbobocea, mîndră mirozna mai avea.* VASILIU, P. L. 99, cf. 60, 97. *Nu mă-ndur a mă mai duce, De mirozna florilor, De dragul paserilor.* PAMFILE, CR. 75, cf. ALRM II/I h 21. ◇ Expr. **A-i curge** (cuiva) **din mînă numai mirozna,** se spune despre cineva îndemînatic, priceput la orice. Cf. ZANNE, P. III, 230.

— Pl.: (rar) *mirozne.* CADE, SCRIBAN, D. — Şi: **mirósnă, miroáznă** s. f.

— Probabil contaminare între **miros** şi **mireasmă.**

MIRSÍN subst. v. **mirsină.**

MIRSÍNĂ s. f. (Bot.; învechit) Mirt *(Myrtus communis). Au aşternut uliţăle cu mirsine, pentru căci au luat Athina, şi au fost tămîind şi s-au fost veselind.* HERODOT (1 645), 453, cf. 371. *Aduceţi frunză de maslin . . . şi frunză de mirsin.* BIBLIA (1 688), 349²/2. *Ungîndu-se cu untdelemn de mirsin.* ib. 356²/38. *Mirsina (au mirta) este un copăcel nu mai mare decît 4 au 5 palme.* AMFILOHIE, G. 212/8. *Ia lemn gros, neputred, de alun uscat sau de mirsină şi taie-l* (a. 1 805). GRECU, P. 69.

— Pl.: *mirsine.* — Şi: **mirsín** subst.

— Din ngr. **μυρσίνη.**

MIRŞÁG subst. (Maghiarism învechit, prin Transilv.) Situaţie, stare. *Noi vom da ştire domniilor voa*[s]*tre orc*[e] *va hi mirşagul la leaşi ori la turci* (a. 1 633). IORGA, D. B. I, 50.

— Pl.: ?

— Din magh. **mérsék.**

MIRT s. m. Arbust parfumat, totdeauna verde, cu flori mici, albe, cultivat pentru lemnul lui sau ca plantă ornamentală; (învechit) mirsină *(Myrtus communis).* Cf. AMFILOHIE, G. 212/8. *Cu întrăurite haine bisericeşti şi cu mirtă îmbrăcîndu-l . . . l-au dus la biserica cea românească.* ŞINCAI, HR. III, 199/18, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Ramuri de mirtă şi de dafin.* AR (1 829), 70¹/31. *Locul este plin de cele mai frumoase plante (pomi), precum aloe (odagaciu), smochini, mirti şi altele.* CR (1 830), 131¹/27, cf. POLIZU. *Şi mirtul ce stă trîndav, împletit împrejurul cununei sale.* NEGRUZZI, S. II, 42. *Subt via înflorită A căria mlădiţe cu mirţi se mărită.* ALEXANDRESCU, M. 158, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Tu îmi pari ca o bacantă, ce-a luat cu-nşelăciune De pe-o frunte de fecioară Mirtul verde de martir.* EMINESCU, O. I, 30. *Şi-n păru-i poartă o cunună de mirt.* IOSIF, PATR. 64. *Pretutindenea buchete de mirt, rodii şi portocale.* BART, S. M. 47, cf. VORNIC, P. 179. *Comanacu-i de bumbac, Cu trei flori în comanac, Una-i floarea mirului, Alta-i viţa vinului, Una spicul grîului.* POP., ap. GCR II, 327. *Cunună de mirtă creaţă Să i-o slobozim pe faţă.* MARIAN, NU. 300. *Frunză verde-a mirtelor.* HODOŞ, P. P. 208. *Cunună de mńir în cap pune-ţ-oi.* T. PAPAHAGI, M. 137, cf. ALR II 3 278/365.

— Pl.: *mirţi* şi (învechit) *mirti.* — Şi: (popular) **mírtă** s. f., (regional) **mir** s. n.

— Din gr. **μύρτον, μύρτος,** lat. **myrtus,** it. **mirto,** fr. **myrte,** germ. **Myrte.**

MIRTACÉE s. f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu tulpina arborescentă; (şi la sg.) plantă din această familie. Cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *mirtacee.*

— Din fr. **myrtacées.**

MÍRTĂ s. f. v. **mirt.**

MIRTĂŢI subst. pl. (Regional, în sintagma) *Mirtăţi ţigăneşti* = bureţi necomestibili, nedefiniţi mai de aproape (Valea Lungă Cricov-Pucioasa). Cf. ALR II 6 405/762.

— Etimologia necunoscută. Cf. m i t a r c ă.

MIRTÍC s. n. v. **mertic.**

MIRTÍN subst. (Bot.; regional) Rozmarin *(Rosmarinus officinalis)* (Valea Putnei — Cîmpulung Moldovenesc). BULET. GRĂD. BOT. V, 66.

— Pl.: ?

— Cf. m i r t.

MIRTÓI subst. (Bot.; regional) Lemn-cînesc *(Ligustrum vulgare).* Cf. ŢOPA, C. 220.

— Pl.: ?

— Cf. m i r t.

MIRTÓL subst. Ulei extras din florile mirtului şi folosit în farmacie. Cf. BIANU, D. S., ENC. TEHN. I, 415.

— Din fr. **myrtol.**

MIRTOSÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A strivi, a zdrobi (prin apăsare) (Deda-Reghin). Cf. MAT. DIALECT. I, 181. *A călcat pe mîţ şi l-a mirtosit.* ib.

— Prez. ind.: *mirtosesc.*

— Etimologia necunoscută.

MÍRŢĂ s. f. v. **mierţă.**

MIRUÍ[1] vb. IV. T r a n z. **1.** A unge cu mir[1] **(1).** *S-au răpăosat Pelaghie . . . şi să adunară . . . vrînd să o miruiască cumu-i obicia.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 54ᵛ/9, cf. ANON. CAR. **2.** (În practicile religiei creştine) A unge cu mir[1] **(2).** Cf. DDRF. *Popa Tonea a început să miruiască pe credincioşi.* GALACTION, O. 174. *Popa . . . miruie clienţii care au mai venit între timp.* STANCU, D. 358. *'N cel d-apă l-om scălda, 'N cel de vin l-om boteza, Cu mirul l-om mirui,*

Cu vestmînt l-om premeni. TEODORESCU, P. P. 27. *Sînt mir să făcea, Creştini miruiau.* BIBICESCU, P. P. 243. *Cu vin am clătit-o, Cu mir am miruit-o, Cu miere am îndulcit-o.* PĂSCULESCU, L. P. 117. (Refl. pas.) *Cade-se celora ce să botează, după botez să se miruiască cu unsoare cerească* (a. 1 652). ap. MURNU, GR. 37. *Mergînd şi domnul şi sărutînd sfintele moştii, să miruieşte de mitropolitul.* GHEORGACHI, LET. III, 318/30, cf. LB, POLIZU. *E cea dintăi scăldătoare de cînd s-a miruit.* MARIAN, NA. 265. *În apă se limpezeşte . . . , Cu mir că se miruieşte* (a. 1 879). GCR II, 325. *Cu miru ne miruim, Cu vinu ne veselim, Cu apă ne iordănim.* ŞEZ. II, 22. *Să scaldă şi să-mbăiază, Tot cu mir să miruiază.* PĂSCULESCU, L. P. 7. (Glumeţ) *Smerit i-am sărutat mîna care i se miruise de lacrimile mele.* CIAUŞANU, R. SCUT. 12. ✧ Fig. *Din ochiu-i albastru se vede o stea, Ce-mi miruie fruntea c-o rază de vise.* EMINESCU, O. IV, 48.

3. (Complementul indică domnitori, clerici etc.) A consacra, a consfinţi în funcţie (ungîndu-i fruntea cu mir[1] **2**); p. ext. a împuternici (pe cineva). *Au rămas la domnie fiul seu Ştefan Vodă . . . şi l-au miruit Teoctist mitropolitul.* URECHE, LET. I, 153/13. *D[u]hul Domnului pre mine să opri şi mă mirui* (a. 1 675). GCR I, 221/14. *Domnul încă plecîndu-şi capul, şi mitropolitul puind omoforul asupra creştetului domnului . . . după săvîrşirea molitfei îl şi miruieşte* (sfîrşitul sec. XVIII) .LET. III, 90/37, cf. PONTBRIANT, D. *Domnu ţării Moldovei, înscăunat şi miruit de mitropolitul Teoctist.* GANE, N. III, 6. *Căzînd Lăpuşneanu în letargie, încunjurimea lui se grăbi de a-l mirui, punîndu-i numele de Pahonie.* XENOPOL, I. R. V, 84. ✧ Refl. pas. *Caragea. . . şi-a făcut intrarea în Bucureşti cu alai domnesc . . . După ce a descălecat la sfîntul Spiridon cel Nou din podul Beilicului . . . s-a dus de s-a miruit în biserica Curtea-Veche, după obicei.* GHICA, S. 28.

4. Fig. (Familiar) A lovi (pe cineva) în frunte sau la cap (pentru a-l ucide); p. ext. a omorî. *I-am miruit pe amîndoi, zise el aşezîndu-se spre odihnă pe un trunchi de copac.* GANE, N. III, 140. *Mi se pare că le-a miruit cineva feciorul cu parul.* CAMILAR, N. II, 418. (Absol.) *A mirui cu ghioaga.* DDRF. ✧ (În context figurat) *S-a ridicat norodul minţit şi silnicit Şi-a miruit cu pumnul domnia îmbuibată.* DEŞLIU, G. 52.

— Prez. ind.: *miruiesc* şi (regional) *mírui.* — Şi: (probabil din necesităţi prozodice) **miruiá** vb. I.

— Din slavonul мнроватн.

MIRUÍ[2] vb. IV. (Învechit şi regional, mai ales în Transilv.) **1.** Tranz. A obţine, a dobîndi; a cîştiga; a strînge, a agonisi. *Dobîndim şi miruim ertăciunea păcatelor.* CORESI, ap. DHLR II, 540, cf. LB, BARCIANU, V. *Nu putea nici urul, nici altul, mirui (cîştiga) lupta.* FRÎNCU-CANDREA, M. 275. *A zis fata împăratului că ea numai după acela s-a mărita care i-a mirui (cîştiga) banii în joc de cărţi.* RETEGANUL, P. II, 73, cf. VAIDA, VÎRCOL, V. 89, PAMFILE, A. R. 8, CABA, SĂL. *Banii ce bruma-i amiruie şi el îi dă pe gît.* CIAUŞANU, V. 140, cf. GR. S. VI, 232, LEXIC REG. 9. *Am miruit o sută de lei.* MAT. DIALECT. I, 181. ✧ Absol. *Hristos cu suitul lui la ceriu noao au dobîndit ş-au miruit.* CORESI, ap. DHLR II, 540. *Cine îndrăzneşte, meruieşte.* ap. CIHAC, II, 515. ✦ (Regional) A întrece (pe cineva), a ieşi învingător (într-o măsurare de forţe) (Deda-Reghin). MAT. DIALECT. I, 181. ✦ (Prin Maram.) A cuceri, a ocupa. Cf. DR. IV, 1 086. *Apoi ginăraru nost grof Radetki o miruit Italia.* T. PAPAHAGI, M. 157.

2. Intranz. impers. A face să . . . , a fi vrednic să . . . ; a merita. *Nu mniruieşte să fac lucrul acesta.* Com. din fostul judeţ BIHOR. ✧ Tranz. *Adevăr care meruiaşte (e vreadnic) să se cunoască a fi adevăr.* ŢICHINDEAL, F. 349/8.

— Prez. ind.: *miruiesc.* — Şi: **meruí, amiruí** (prez. ind. *amírui)* vb. IV.

— Din magh. **nyer.**

MIRUIÁ vb. I v. **mirui**[1].

MIRUIÁLĂ s. f. (Rar) Acţiunea de a mirui[1]; miruit[1], (rar) miruire. Cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF. ✦ Fig. (Familiar) Lovitură aplicată cuiva în frunte sau la cap. Cf. ŞEZ. XII, 35.

— Pl.: *miruieli.*

— **Mirui**[1] + suf. *-eală.*

MIRUÍRE s. f. (Rar) Acţiunea de a mirui[1]; miruit[1], mir[1] **(3)**, (rar) miruială. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, DM.

— Pl.: *miruiri.*

— V. **mirui**[1].

MIRUÍT[1] s. n. Acţiunea de a mirui; mir[1] **(3)**, (rar) miruire, miruială. Cf. mirui[1] **(2)**. Cf. CADE. *Minunea aceasta o trăi sufleteşte Popa Tonea, în răstimpul ce trecu cu miruitul.* GALACTION, O. 175, cf. DM.

— V. **mirui**[1].

MIRUÍT[2] s. n. (Prin Transilv.) Cîştig, agoniseală. Cf. KLEIN, D. 101. *Cum ţi e lucrul, aşa şi miruitul.* ap. CIHAC, II, 515.

— V. **mirui**[2].

MIRUÍT[3]**, -Ă** adj. **1.** Care este uns cu mir[1]. Cf. PONTBRIANT, D., LM. ✧ Fig. (Substantivat) *Dascălul nostru s-a crezut că este şi miruitul muzelor.* CIAUŞANU, R. SCUT. 38.

2. (Regional, despre cai) Care are o pată în frunte. Com. din COMOŞTENI-CORABIA.

— Pl.: *miruiți, -te.*
— V. **mirui**[1].

MIRUITÓR s. m. (Rar) Cleric care miruiește[1] (2, 3). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *S-a închinat la icoana învierii Domnului, a sărutat-o ... și a sărutat apoi mîna miruitorului.* GALACTION, O. 175.
— Pronunțat: *-ru-i-.* — Pl.: *miruitori.*
— **Mirui**[1] + suf. *-tor.*

MIRUNȚÁ vb. I v. **mărunți.**

MIRUNȚÍ vb. IV v. **mărunți.**

MÍRUS s. n. v. **miros.**

MIRUSÍ vb. IV v. **mirosi.**

MIRUȘÁG s. n. v. **mirișug.**

MIRÚȚĂ s. f. Plantă erbacee cu peri aspri și țepoși, cu flori purpurii sau violete; (regional) roșii, limba-boului, iarbă-de-bou-sălbatică *(Anchusa officinalis).* Cf. COTEANU, PL. 15, LB, POLIZU, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M. 261, BRANDZA, FL. 371, GRECESCU, FL. 416. *Florile plantei numită miruță.* SIMIONESCU, FL. 212, cf. DM.
— Pl.: *miruțe.* — Și: (regional) **mierúță** (GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.), **mieróță** (DDRF) s. f.
— Cf. m i e r i u[1].

MISÁD s. m. v. **misadă.**

MISÁDĂ s. f. Bucată de blană confecționată din mai multe piei, folosită mai ales la căptușitul paltoanelor, scurtelor etc. *1/4 misad pîntece de sangeap* (a. 1777). FURNICĂ, I. C. 44. *2 misăzi vechi de pântice vulpe ... s-au pus într-o ladă mare* (a. 1784). IORGA, S. D. VII, 233. *S-a secfestrat 244 perechi misăzi blane de oaie ale lui Naumcea, negutătoraşul de la Baia de Aramă.* CR (1833), 28[2]/40. *Tulumul de vulpe de Lensca de cea bună, adică doi misăzi* (a. 1837). IORGA, S. D. VI, 121. *Pieile de miel ... se lucrează ... puindu-se cîte 4 piei într-o misadă.* I. IONESCU, M. 701, cf. 700, PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Căpătase și el rang de boierie ... că l-a costat ragialul un peșcheș de două misezi de blană, numai gîturi de samur.* N. A. BOGDAN, C. M. 182. *Din LTR lipsesc de pildă cuvintele „mesadă", folosit curent de blănari, „pantalonar", din vocabularul croitorilor.* L. ROM. 1959, nr. 1, 67. *Ăstea erau căptușite cu flanel sau cu misăzi.* ALRT II 87. *Misada de la scurta mea de vînătoare.* Com. din PIATRA-NEAMȚ.
— Pl.: *misade* și (învechit și regional) *misăzi, misezi.* — Și: **mesádă** s. f., **misád** s. m.
— Din ngr. **μισάδι** „jumătate".

MISÁNDRĂ s. f. v. **micsandră.**

MISÁR s. m. (Prin nordul Mold. și Bucov.) Măcelar (1). ALR I 1665/385, cf. 1665/388, ALR II 6524/386, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI, LEXIC REG. 104.
— Pl.: *misari.*
— Din ucr. **м'ясар.**

MISÁRĂȘ s. m. (Transilv. și prin Ban., Maram.) Măcelar (1). Cf. KLEIN, D. 145. [Boii] *îngrășîndu-se se pot vinde măcelarilor sau fleșearilor (misarășilor).* ECONOMIA, 79/19, cf. H III 13, VAIDA, BL II, 51, VI, 180, 208, ALR I 1066, 1665, ALR II 3640, 6524, FD I, 202, A V 18, com. din MONOR-REGHIN. *Misarășul cumpără vite pentru tăiere.* MAT. DIALECT. I, 180, cf. 80, 261.
— Pl.: *misarăși.* — Și: **misáreș** (KLEIN, D. 145, ALR I 1665/116, 835, ALR II 6524/833), **misáriș** (ALR I 1665/831), **misárîș** (VAIDA, ALR I 1665/118, 255, 278, 285, 335), **misáriaș** (ALR I 1665/85), **misároș** (ib. 1665/303, ALR II 6524/325), **misăráș** (com. din MONOR-REGHIN), **miesăráș** (ALR II 3640/574) s. m.
— Din magh. **mészáros.**

MISARĂȘÉSC, -EÁSCĂ adj. (Prin Transilv.) Măcelăresc. Cf. KLEIN, D. 145.
— **Misarăș** + suf. *-esc.*

MISARĂȘÉȘTE adv. (Prin Transilv.) Măcelărește. Cf. KLEIN, D. 145.
— **Misarăș** + suf. *-ește.*

MISARĂȘÍȚĂ s. f. (Transilv. și prin Ban., Maram.) Femeie care practică meseria de măcelar (1); soție de măcelar, m ă c e l ă r e a s ă; (regional) misăriță. Cf. KLEIN, D. 145, ALR II 6524/53, 64, 102, 105, 228, 250, 260, 272, 279, 284, 316, 334, 349, 833. *Două misărășițe stau de vorbă în ușa miserniții.* MAT. DIALECT. I, 181.
— Pl.: *misarășițe.* — Și: **misareșíță** (ALR II 6524/833), **misărășíță** s. f.
— **Misarăș** + suf. *-iță.*

MISÁREȘ s. m. v. **misarăș.**

MISAREȘÍȚĂ s. f. v. **misarășiță.**

MISARÍ vb. IV. (Prin Bucov.) **1.** I n t r a n z. A practica meseria de măcelar (1). Cf. LEXIC REG. 104.
2. T r a n z. „A măcelări, a strivi". LEXIC REG. 104.
— Prez. ind.: ?
— V. **misar.**

MISÁRIAŞ s. m. v. **misarăş.**

MISÁRIE s. f. v. **misărie.**

MISÁRIŞ s. m. v. **misarăş.**

MISÁRÎŞ s. m. v. **misarăş.**

MISÁROŞ s. m. v. **misarăş.**

MÍSĂ s. f. **1.** Mesă. *După aceasta începe misa, şi după graduale păşeşte regele la altariu.* BARIŢIU, P. A. III, 449, cf. LM, GHEŢIE, R. M. **2.** Compoziţie muzicală pentru cor şi solişti, adesea cu acompaniament instrumental, scrisă pe textul tradiţional al liturghiei catolice. Cf. DN, DER.
— Pl.: *mise.* — Şi: **míşă** s. f. ANON. CAR., LEX. MARS. 243, LB, PONTBRIANT, D., DR. X, 329.
— Din lat. **missa.** — **Mişă** < magh. **mise.**

MISĂRÁŞ s. m. v. **misarăş.**

MISĂRĂŞÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A tăia în mod neîndemînatic (un animal), făcîndu-l să sufere; a ciopîrţi (Deda-Reghin). Cf. MAT. DIALECT. I, 181. *Ăsta n-a fost tăiat de porc; numai l-ai misărăşit.* ib.
— Prez. ind.: *misărăşesc.*
— V. **misarăş.**

MISÁRĂŞÍŢĂ s. f. v. **misarăşită.**

MISĂRICIÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Sărac (Coverca-Vatra Dornei). GLOSAR REG.
— Pl.: *misăricioşi, -oase.*
— **Measer** + suf. *-(i)cios.* Cf. mesericos.

MISĂRÍE s. f. (Prin Bucov.) Măcelărie **(1).** Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.
— Pl.: *misării.* — Şi: **misárie** s. f. LEXIC REG. 105.
— **Misar** + suf. *-ie.*

MISĂRÍŢĂ s. f. (Regional) Femeie care îndeplineşte meseria de măcelar **(1)**; soţie de măcelar, măcelăreasă; (regional) misarăşiţă (Marginea-Rădăuţi). Cf. ALR II 6524/386.
— Pl.: *misărite.*
— **Misar** + suf. *-iţă.*

MISÁRNIŢĂ s. f. v. **meserniţă.**

MISCĂRĂÍ subst. pl. v. **smicăraie.**

MISCẮU s. n. v. **mischiu.**

MISCELÁNE s. f. pl. v. **miscelaneu.**

MISCELANÉU, -ÉE adj., s. n. şi f. (Livresc) (Rubrică într-o publicaţie, sau publicaţie, volum etc.) care are un conţinut variat şi aparţine, de obicei, mai multor autori. *Stihurile pentru Grigore Ghica se găsesc şi într-un manuscript miscelaneu.* IORGA, L. II, 84. *Miscellaneea* [Titlu]. V. ROM. noiembrie 1 955, 251.
— Scris şi: (după lat.) *miscellaneea.* — Pl.: *miscelanee.* — Şi: (neobişnuit) **miscelánе** (GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.) s. f. pl., **miscelăniu** (LM) adj.
— Din lat. **miscellanea,** fr. **miscellanées.**

MISCELÁNIU adj. v. **miscelaneu.**

MISCÉLE s. f. pl. (Germanism) Miscelanee. V. miscelaneu. Cf. STAMATI, D., GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Din germ. **Miscellen.**

MISCHERICIÓS, -OÁSĂ adj., s. m. şi f. v. **meschericios.**

MISCHÉT subst. Varietate de struguri tămîioşi, cu sîmburi foarte mici. Cf. BARONZI, L. 94, JIPESCU, O. 54, DDRF. *Avusese o vie — numai vulpe şi mischet — la Dealul Mare.* BASSARABESCU, ap. TDRG. *Dealurile Buzăului, vinete ca boaba de mişchet.* I. BOTEZ, B. I, 195. *Bolta cu mischet a Căruţăşoaei.* KLOPŞTOCK, F. 58, cf. 188, H XIV 358. ✧ (Adjectival) *Struguri mischet.* SCRIBAN, D.
— Şi: **mişchét** subst.
— Din tc. **misket** [üzümü].

MISCHIÁT, -Ă adj. (Prin Bucov.) Oţelit. *7 iepi potrigiti, La cochiti mist'iieti; Cînd călca, Foc scăpăra.* DR. IV, 834.
— Pl.: *mischiaţi, -te.*
— De la **mischiu.**

MISCHIDÁR subst. (Regional) Numele unei părţi a morii, nedefinite mai de aproape (Viile-Medgidia). Cf. H II 244.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MISCHIRICIÓS, -OÁSĂ adj., s. m. şi f. v. **meschericios.**

MISCHIRÍCIU s. m., adj. (Regional) (Om) foarte lacom. Com. din LUPŞA-ABRUD. *Nu înţeleg de ce eşti aşa de mischiriciu pe mîncare.* ib.
— Pl.: *mischirici.*
— Cf. mischiricios, misiric, misiricios.

MISCHÍU, -ÎE subst., adj. **I.** Subst. **1.** S. n. şi f. (sg.) (Învechit şi regional) Oţel de calitate superioară (întrebuinţat la fabricarea săbiilor, a tocilelor etc.). *Fierul cel vestit, ce-i zic meschiul vechiu.* CANTEMIR, IST. 92, cf. ANON. CAR., LÖBEL, C. 252. *(Copite) potcovite cu mischie.* DR. IV, 834. *Şi s-o-ncins cu două săbii de miscău.* ŞEZ. IV, 10. *Tare venea şi sosea Cel voinic din*

Ciobîrcie Cu paloşiu de mischie. MAT. FOLK. 7. *Să ne dea nouă-mpăratul: Banii de cheltuială, Rufele de primineală Şi caii de călărie Şi săbii de mischie.* PĂSCULESCU, L. P. 218. *Paloş cumpăra, Paloş de mischiu, Ales din Sibiiu.* I. CR. IV, 202. *Şi mi-şi tîrguia Paloş de mischiu.* ANT. LIT. POP. I, 307.

2. S. n. P. ext. (Învechit şi regional) Tocilă de oţel. *Pre aur focul, pre fier meschiul, iară pre direptul necazurile şi dodăiele întăresc.* CANTEMIR, O. V, 149. *Daţi paloşurile bine pe mischiu, cînd m-oţi tăia să nu ştiu.* MAT. FOLK. 106. *Paloş din teacă scotea Şi la mischiu că-l trăgea.* PĂSCULESCU, L. P. 267.

3. S. f. P. ext. (Regional) Sabie (Ludoş-Sibiu). Cf. MAT. FOLK. 1 072. *Au găsit cetatea pustiită Şi nevasta lui robită... O luat o mintie Şi-a-ncins o mistie Care singură tăia o mnie.* ib.

4. S. m. (Regional) Epitet dat unui om iute (Găvăneşti-Buzău). H II 79.

II. Adj. 1. (Regional) Care este făcut din oţel; de oţel. *Cuţite mischii.* DR. I, 264.

2. (Învechit şi regional) De culoarea oţelului; cenuşiu-vînăt. *1 procoveţi de zarba şi cu florile albi şi pre margine de atlaz muşchi cu patru cănafi* (a. 1 588). CUV. D. BĂTR. I, 198/7. *4 poale de adamască galbeni cu flori albe şi pre margine atlazu muşchii* (a. 1 588). ib. 199/19. *Calul cel graur Cu şaua de aur, Cu părul mischiu.* REV. CRIT. IV, 220.

— Pl.: *mischii.* — Şi: **miscău** s. n., **mistie** s. f., **mişchiu** (ŞEZ. III, 65, DR. IV, 1 134), **meschiu, maschiu** (DR. I, 264), **muscău** (TDRG) s. n.; **muşchí** adj.

— Din ngr. **διμισχί** „de Damasc" (prin falsă analiză).

MISCÍBIL, -Ă adj. (Rar, despre substanţe) Care poate forma (împreună cu altă substanţă) un amestec omogen. Cf. COSTINESCU, LM, ALEXI, W., DM.

— Pl.: *miscibili, -e.*

— Din fr. **miscible**, lat. **miscibilis.**

MISCIBILITĂTE s. f. (Rar) Proprietate a unor substanţe de a putea forma împreună un amestec omogen. Cf. COSTINESCU, DM, DER.

— Din fr. **miscibilité.**

MISCLIÍ vb. IV. Tranz. (Regional, într-un descîntec, cu sens neprecizat, probabil) A crea (Turceşti-Băile Govora). Cf. MAT. FOLK. 1 575. *Că pe mine duhu sfînt M-a-nchipuit În pîntecile maicî-mele Şi m-a miscliit.* id. ib.

— Prez. ind.: ?

— Cf. zămisli.

MISCULÁRIU s. m. (Bot.; prin sud-vestul Transilv.) Moşmon *(Mespilus germanica).* Cf. REV. CRIT. III, 160.

— Pl.: *miscularii.*

— **Misculă** + suf. *-ar(iu).*

MÍSCULĂ s. f. v. **mişculă.**

MISCULÍCURI s. n. (pl.) (Regional) Terenuri pe care creşte iarbă pentru fîn; fînaţuri (Drăgăneşti Vlaşca-Alexandria). ALR I 410/926.

— Etimologia necunoscută.

MISCURÍCI s. m. pl. v. **mişcorici.**

MISÉR s. m. v. **misir.**

MISÉRDNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Milos, îngăduitor, iertător. *Dascălul trebuie să fie om matur, între patruzeci şi şaizeci de ani, om „curat", iubitor de adevăr, „miserdnic şi blînd".* IORGA, L. I, 74.

— Pl.: *miserdnici, -ce.*

— Cf. miloserdnic.

MISÉRNIŢĂ s. f. v. **meserniţă.**

MISÉTRU s. m. v. **nisetru.**

MISÍDIE s. f. (Rar) Fizionomie (a unei persoane). *Misidii fără nuri, ca vinul fără gust.* ZANNE, P. II, 612, cf. VIII, 338, DM.

— Pl.: *misidii.*

— Din ngr. **μυσείδια.**

MÍSIE s. f. v. **misiune.**

MISILÉUCĂ s. f. (Regional) Domnişoară de onoare (la cununie) (Sînnicolau Român-Oradea). ALR II/I h 162/316.

— Pl.: *misileuci.*

— Etimologia necunoscută. Cf. magh. nyüszüjó-leány, nyiszörö-leány.

MISÍNC subst. v. **mesing.**

MISIONÁR, -Ă s. m. şi f. (Rar la f.) Persoană în slujba bisericii trimisă să răspîndească credinţa creştină, mai ales pe cea catolică, în ţări cu altă religie dominantă. *Fiind misionari în ţara Moldovii* (a. 1 725). URICARIUL, V, 406/19. *Misionari... ispitiră a propovedui în Moldova.* MAIOR, I. B. 31/1. *A da o idee curată de starea misionarilor.* IST. AM. 15r/20, cf. VALIAN, V., NEGULICI. *Influinţa misionarilor greci.* NEGRUZZI, S. I, 201. *Raportul misionarului catolic din 1688.* XENOPOL, I. R. IV, 148. *Nu respectau nici misionarele, femei în vîrstă, franceze sau engleze, nici mai ales medicii.* BRĂESCU, A. 223. *Nu sînt decît un misionar.* SADOVEANU, O. X, 16, cf. V. ROM. iulie 1954, 216.

— Pronunţat: *-si-o-.* — Pl.: *misionari, -e.* — Şi: (învechit) **misionáriu** (IST. AM. 15r/2), **misionér** (I. GOLESCU, C.) s. m.

— Din it. **missionario**, fr. **missionnaire.**

MISIONÁRIU s. m. v. **misionar.**

MISIONÉR s. m. v. **misionar.**

MISÍR adj., subst. **I.** Adj. (Învechit) Egiptean. *30* [parale] *occa curmali misir* (a. 1792). URICARIUL, IV, 131/14, cf. N. A. BOGDAN, C. M. 70.

II. 1. S. m. (Învechit şi în poezia populară) Cal (de rasă) originar din Egipt; p. g e n e r. cal de rasă. *Trăgîndu-i şi un misir a paşăi cu frumos tacîm la scară* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 202/12, cf. DDRF, BARCIANU. *Tot cai nemeşeşti, Tot misiri turceşti.* TEODORESCU, P. P. 57.

2. S. m. Numele unei monede de aur care circula în Egipt; misirliu **(4)**. *Asemenea şi galbinii turceşti s-au suit la preţ, stambolu 8 lei, misiru 7 lei.* DIONISIE, C. 224. *7 taleri: misirul* (a. 1819). FURNICĂ, I. C. XXIX. *Galbenul . . ., funducul . . ., misirul* (a. 1822). DOC. EC. 261. *Stamboli, misiri, nisfiele* (a. 1822). IORGA, S. D. VIII, 91, cf. I. BRĂESCU, M. 78, T. PAPAHAGI, C. L.

3. Subst. (Transilv., Maram., Ban.) Numele unei ţesături de bumbac nedefinite mai de aproape (H XVIII 20, A I 13, 21, 24, 34, 35, 36); fir subţire de bumbac folosit la această ţesătură (H XVIII 76, ALR I 1 278/90, 94, 283, 289, 290, 298, 302, 320, 324, A I 12, 17, 21, 24, 36, com. din POIANA-BEIUŞ); fuior de bumbac (A I 35).

— Pl.: *misiri.* — Şi: **misér** (ALRI 1 278/ 289), **miţír** (H XVIII 20, ALR I 1 278/324) s. m.

— De la n. pr. **Misir** „numele (turcesc al) Egiptului".

MISIRIC, -Ă adj. (Prin Transilv.) Lacom. *Ce eşti aşa misiric, parcă n-ai mîncat de trei zile.* VICIU, GL.

— Accentul necunoscut. — Pl.: *misirici, -ce.*

— Cf. m i s c h i r i c i u.

MISÍRICI s. f. pl. (Regional) Rusalii, iele (Pecica-Arad). Cf. ALR II 4 231/53, 4 232/53.

— Etimologia necunoscută.

MISIRICIÓS, -OÁSĂ adj. (Prin Transilv. şi Mold.; despre oameni) Lacom, nesăţios (I. CR. IV, 336); „care se bagă în sufletul omului" (ib. VI, 315); lingău (ALR II 3 671/250).

— Pl.: *misiricioşi, -oase.* — Şi: **miciriciós, -oásă** (I. CR. IV, 336, ALR II 3 671/250) adj.

— Cf. m i s i r i c, m i s c h i r i c i o s.

MISIRÍE s. f. v. **mistrie.**

MISIRLÍU s. m. **1.** (Învechit, rar) Egiptean. Cf. DR. III, 429.

2. Soldat din armata vechiului Egipt. *Beiul Misiriului cu toţi misirliii şi inicerii.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 178/5, cf. CADE.

3. Coif purtat în vechime de războinicii egipteni; misircă. Cf. DR. III, 429. *Misirliu de mare preţ împodobit cu sîrmă de aur.* SADOVEANU, Z. C. 325.

4. Numele unei monede de aur care circula în Egipt; misir **(II 2)**. Cf. DOC. EC. 674.

5. (Mai ales la pl.) Varietate de porumbei de rasă bună, cu ciocul mic. Cf. BARONZI, L. 95, DDRF, SCRIBAN, D. ✦ (Adjectival, despre păsări) Care seamănă cu varietatea de porumbei de mai sus. *În piscul unui pin solitar o stăncuţă misirlie huleşte amar primăvara.* KLOPŞTOCK, F. 43.

— Pl.: *misirlii.*

— Din tc. **misirli.**

MISÍT s. m. **1.** (Învechit, în forma *mesit)* Emisar, mesager, trimis, sol. *Nu trecu însă mult şi iată sosiră alţi noui mesiţi ai vizirului.* BĂLCESCU, ap. DDRF. *Dacă vor simţi ceva ş-or vrea să pribegească, atunci mesiţii măriii tale îi vor aduce ferecaţi.* ODOBESCU, S. I, 83.

2. Persoană care mijloceşte o afacere comercială; intermediar, mijlocitor **(2)**, samsar. *Un misit care venise să-i vază grîul, îi abătuse vorba despre fata unui proprietar din vecinătate.* SĂM. V, 12, cf. I. PANŢU, PR. 3. *Rolul de samsari, „misiţi", cum li se zice în limba obişnuită a oborului.* CONV. LIT. XLIV, 211. *Un misit aleargă după el, pînă la vagon, cu capul descoperit, rugîndu-l ceva.* C. PETRESCU, S. 168. *Misit de vinuri.* BRĂESCU, A. 166, cf. SADOVEANU, O. IX, 323, ALR I 1 574/610. *Pentru aşa tocmeală, aşa telal (misit).* ZANNE, P. V, 630.

— Pl.: *misiţi.* — Şi: **(1) mesít** s. m.

— Din ngr. **μεσίτης.**

MISITÍE s. f. **1.** Ocupaţia, activitatea misitului **(2)**; samsarlîc. *Cumpără, ori vinde, ori face misitie.* SADOVEANU, O. XI, 572, cf. XIV, 115. *Face misitie pentru greci.* STANCU, D. 287.

2. Plată pentru serviciile misitului **(2)**. Cf. I. PANŢU, PR. 3, CADE, DM.

— Pl.: **(2)** *misitii.*

— **Misit** + suf. *-ie.* Cf. ngr. μ ε σ ι τ ε ί α.

MISÍTRU s. m. v. **nisetru.**

MISIÚNE s. f. **I. 1.** Însărcinare, împuternicire dată cuiva într-un anumit scop, sarcină (pe care o primeşte sau şi-o atribuie cineva) de a face un anumit lucru. Cf. IORGOVICI, O. 52/1. *Comandantul puterilor noastre . . . priimise (solia) misia de a vedea pe beiul şi de a-l face să primească condiţiile ce pot să mulţumească pe Franţa.* CR (1829), 196[1]/21, cf. NEGULICI. *Toată misia le este să răsădească cîteva flori în drumul lor.* NEGRUZZI, S. I, 205, cf. FILIMON, O. I, 116. *Îndeplini pe lîngă mine misiunea sa conciliatrice* (a. 1865). URICARIUL, X, 368. *Ce fac atunci membrii Academiei pentru a corespunde misiei ce înşii şi-o atribuiesc?* MAIORESCU, CR. I,

345. *I-a dat misiune pe vară, să plece în Elveţia pentru a studia organizarea şcoalelor rurale.* VLAHUŢĂ, D. 95. *Am misiunea grea să-ţi comunic rezultatul judecăţii.* SAHIA, N. 83. *Aveau misiunea de a duce la îndeplinire poruncile superiorilor lor.* OŢETEA, T. V. 49, cf. 137. *Şi-a îndeplinit misiunea pe care i-am încredinţat-o într-un mod minunat.* CĂLINESCU, S. 694. *Îi vei da tot sprijinul ca să-şi ducă la capăt această misiune.* CAMIL PETRESCU, O. III, 134. *Venise de la Bucureşti cu o misiune specială de partid.* BENIUC, M. C. I, 134. *Şi-acum, întrebă colonelul, care vi-i misiunea?* CAMILAR, N. II, 97. *Misiunea mea, prin urmare, este să-ţi spun din ordinul domnului colonel aşa...* V. ROM. mai 1954, 59. ✦ Slujbă, funcţie, post. *Grea misie, misia de poliţai.* CARAGIALE, O. VI, 82.

2. Grup de persoane (oficiale) trimis într-o ţară străină cu un scop special (de obicei diplomatic). V. d e l e g a ţ i e. *Mădulări ale împărăteştei rosieneşti misii (trimiteri) la înalta Poartă.* AR (1829), 193¹/18, cf. POLIZU. *O misiune secretă a turcilor în Moldova, în scopul de a afla relaţii asupra puterilor Poloniei.* XENOPOL, I. R. IV, 222. *La Constantinopol... a constituit... un comitet central, care avea să organizeze misiunile de propagandă.* OŢETEA, T. V. 120, cf. 211. ✧ *Misiune diplomatică* = reprezentanţă diplomatică a unui stat, condusă de un ambasador sau de un ministru plenipotenţiar. DER.

3. Acţiune de propagare a religiei creştine, mai ales catolice, în ţări cu altă religie dominantă; instituţie religioasă dintr-o asemenea ţară, prin care se propagă creştinismul; local în care se află această instituţie. *Misionari... întorcîndu-se din missiile sale, ca să meargă la Roma.* MAIOR, I. B. 31/2, cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., CADE, DM.

4. (În forma *misie*) Indemnizaţie bănească care se acorda ofiţerilor, funcţionarilor etc. trimişi să lucreze o perioadă determinată în altă localitate. IORDAN, L. R. A. 188.

II. Rol, scop, ţintă, menire, rost, datorie. *Romanii Daciei nu uitară că au o misie în omenire.* BĂLCESCU, M. V. 7. *Misia presei este de a deştepta publicul şi a-l convinge de folosurile ce i se dau.* RUSSO, S. 157. *Misiunea cea sacră a giurnalisticei* (a. 1855). URICARIUL, V, 193/18. *Misia îi e împlinită, dacă în calea vieţii sale a putut şterge cîteva lacrimi.* NEGRUZZI, S. I, 289. *Fiece poet aicea are misiunea sa; Fiecare şi-o-mplineşte; încetaţi a disputa.* BOLLIAC, O. 113, cf. 64. *Ne-am înţeles misiunea pe o scară colosală.* HASDEU, I. C. I, VIII. *Critica şi-a îndeplinit misiunea după reprezentaţie.* ALECSANDRI, T. II, 55, cf. BOLINTINEANU, O. 451. *Arta în genere şi în special arta dramatică are sau nu are şi o misiune morală?* MAIORESCU, CR. II, 182. *Gimnasiile noastre să poată corespunde cu o misiune atît de-naltă.* ODOBESCU, S. II, 65, cf. SADOVEANU, O. IX, 136. *Partidul nostru — conducător încercat şi de nădejde al poporului, recunoscut şi urmat de popor — s-a dovedit la înălţimea misiunii sale istorice.* GHEORGHIU-DEJ, R. 124. *Scopul imediat al comuniştilor derivă din însăşi misiunea istorică a proletariatului.* CONTEMP. 1949, nr. 122, 6/3.

— Pronunţat: *-si-u-*. — Pl.: *misiuni*. — Şi: (astăzi rar) **mísie** (pronunţat *-si-e*) s. f.

— Din lat. **missio**, fr. **mission**, it. **missione**, rus. **миссия**.

MISÍVĂ s. f. (Astăzi mai ales glumeţ) Scrisoare. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Primise cine ştie cîte misive ca aceasta.* IORGA, L. II, 208. *Ipsilante trimise atunci o misivă generalului.* C. GANE, TR. V. 145. *Veninul pe care-l toarnă în noi misivele cu veşti rele.* SADOVEANU, Z. C.19, cf. CV 1950, nr. 4, 17.

— Pl.: *misive*.

— Din fr. **missive**.

MISLĂ vb. I. T r a n z. (Prin nordul Olt.) A răsfăţa. ALR II/836, cf. LEXIC REG. 46.

— Prez. ind.: *mislez*.

— Etimologia necunoscută. Cf. bg. **мисля (за) някого** „a avea grijă de cineva".

MISLÁT, -Ă adj. (Regional, despre copii) Răsfăţat (Şomăneşti-Tîrgu Jiu). CV 1951, nr. 2, 34. ✦ (Prin sud-vestul Transilv.) Rău, deşucheat. Cf. VICIU, GL.

— Pl.: *mislaţi, -te*.

— V. **misla**.

MISLATÚRĂ s. f. (Regional, depreciativ) Persoană răsfăţată (Peştişani-Tîrgu Jiu). Cf. ALR II/836.

— Pl.: ?

— **Misla** + suf. *-tură*.

MISLEÁN adj. (Prin sud-vestul Mold., cu sens neprecizat, probabil) Deştept, învăţat. *Gini-o babî bătrînî... Din ok' lăcrămîn, Din perdia-m-perdia Întrebîn di-un tînăr mislian.* DIACONU, VR. 61.

— Cf. ucr. **мисливий**.

MISLÉTE s. m. invar. Numele literei „m" din alfabetul chirilic. Cf. NEGRUZZI, S. I, 8, GHICA, S. 50, DDRF. *Într-o zi, scriai un sinet de danie, şi cerneala se întinse la un mislete şi pătaşi pielea de viţel.* DELAVRANCEA, O. II, 180, cf. CADE 36.

— Şi: **mislíte** s. m. invar. CADE 36.

— Din slavonul **мислитє**.

MISLÍC¹ subst. (Prin sudul Transilv.) Numele unei plase de pescuit nedefinite mai de aproape. Cf. ANTIPA, P. 784.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

MISLÍC² subst. v. **măslag.**

MISLÍTE s. m. invar. v. **mislete.**

MÍSLU subst. (Regional) Cozoroc (Dobra-Deva). ALR II 3 282/105.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MISOGHÍN, -Ă s. m., adj. v. **misogin.**

MISOGÍN, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. Bărbat care urăşte femeile. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. *Sper că nu voi fi atacat ca misoghin . . . În viaţa omenirii, femeia are un rol tot atît de mare ca şi bărbatul.* IBRĂILEANU, S. L. 46, cf. IORDAN, L. R. A. 41. *Se declara . . . misogin „din principiu".* BENIUC, M. C. I, 130.
2. Adj. Care manifestă, exprimă, reflectă ură faţă de femei. *De altfel literatura misoginǎ a avut o mare răspîndire în evul mediu.* CĂLINESCU, I. 198.
— Pl.: *misogini, -e.* — Şi: **misoghín, -ă,** (rar) **mizogín, -ă** (IORDAN, L. R. A. 40), **mizoghín, -ă** (id. ib. 41) s. m., adj.
— Din fr. **misogyne,** germ. **Misogyn.** Cf. gr. μισογύνης.

MISOGINÍE s. f. Atitudine a misoginului; (rar) misoginism. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, SCRIBAN, D.
— Din fr. **misogynie.**

MISOGINÍSM s. n. (Rar) Misoginie. Cf. IORDAN, L. R. A. 40. *Un misoginism clamoros.* CĂLINESCU, I. 201.
— Şi: **mizoginísm** (IORDAN, L. R. A. 40), **mizoghinísm** (id. ib.) s. n.
— **Misogin** + suf. *-ism.*

MISPÉT s. n. (Regional) Răsadniţă (Pecinişca-Băile Herculane). ALRM SN I h 125/2.
— Pl.: *mispeturi.*
— Din germ. **Mistbeet.**

MISTAGÓG s. m. Preot care iniţia (pe cineva) în misterele religioase antice; p. ext. epitet dat unui om înzestrat cu puterea de a pătrunde în adîncul lucrurilor, de a cunoaşte aspecte ascunse ale realităţii. Cf. LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Hasdeu . . . o înaltă minte de mistagog clădită pe pilaştri de lumină.* I. BOTEZ, B. I, 34.
— Pl.: *mistagogi.*
— Din fr. **mystagogue.**

MISTÉR s. n. **1.** Dogmă creştină pe care biserica o consideră inaccesibilă raţiunii omeneşti; taină. *Cele şeapte sfinte taine sau misterii.* ŞINCAI, C. 7/2. *Bisearica iaste un loc, carele pentru aceaia e orînduit, ca într-însul să se slujească* s[fintele] *taine (misteriile) pentru creştini.* REG. SCOLAST. 8/16. *Mistiria sfi*[n]*tei cuminecături.* TOMICI, Î. 8/8, cf. NEGULICI. *Biserica se umplu de credincioşi, veniţi ca să asiste la sacrul mister al învierii Domnului.* ALECSANDRI, ap. CADE, cf. COSTINESCU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DM.
2. Ceea ce este (încă) necunoscut, nedescoperit, nepătruns sau neînţeles (de mintea omenească), s e c r e t, t a i n ă; obscuritate, taină de care este înconjurat ceva sau cineva; (rar) misteriozitate. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Ce misterii se ascund În această adîncime.* ASACHI, S. L. I, 177. *Pînă acum, adevăratul preţ al acestor arenzi fusese un mister de speculaţie spre paguba sfintelor lăcaşuri unde aceste moşii se află închinate.* CR (1836), 25¹/27, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU. *Scrisoarea aceasta vă va tălmăci scopul venirii mele. — Ce mister?* NEGRUZZI, S. III, 136. *Ceea ce rămîne un misteriu pentru toţi este maniera prin care ştiu a se imposesa atît de lesne . . . de toate secretele artei.* FILIMON, O. II, 304. *O tînără pădure de ulmi şi de stejari Ascunde-oastea română prin junii săi tufari. Misterul şi tăcerea în sînul ei domnesc.* ALECSANDRI, POEZII, 209. *Misteriul prin •care să ne punem în legătură cu aceste două ordini de lucruri.* EMINESCU, N. 32. *Vezi tu luna de pe ceruri Cum străluce mîngîios, Învelind tot în misteruri?* CARAGIALE, O. IV, 356. *Am rîs de sfintele mistere Ce sînt în fiecare-atom.* MACEDONSKI, O. I, 37. *Palidă umbră, care mister Unul spre altul mereu ne atrage?* id. ib. 222, cf. 154, 258. *Uneori te atinge pe obraz cîte un miros de tămîioară de parcă-ţi adoarme sufletul . . . Şi e atît mister şi atîta frumuseţe în această undă de aer parfumat care rătăceşte aşa prin văzduh.* SANDU-ALDEA, U. P. 66. *Pădurea te-adumbrea cu bucurie Şi-ţi povestea viaţa ei intimă Cu tot misterul ei, lăsîndu-ţi ţie Doar greutatea de-a găsi o rimă.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 156. *Şi spune-mi ce-nrudită vrajă Şi ce îndepărtat mister Mă face pururi să te cer Dasupra capului de strajă, Stea singuratică pe cer?* IOSIF, PATR. 83, cf. id. P. 39. *Cîntarea care n-a fost spusă E mai frumoasă ca oricare; Misterul ei e o beţie De voluptoasă-ndurerare.* PETICĂ, O. 53, cf. 147. *Tăcerea şi misterul mă încunjurau din toate părţile.* HOGAŞ, DR. I, 36. *Rătăcind în căutarea misterului morţii, se opri tîrziu.* BART, S. M. 78. *Acel specific naţional, legat de misterul sufletesc al neamului, a fost călăuza permanentă pentru Ibrăileanu în judecăţile lui asupra literaturii româneşti.* SADOVEANU, E. 176, cf. 258. *Destăinui lui moş Costache misterele arhitecturii.* CĂLINESCU, E. O. II, 155, cf. id. E. 58. *Era pentru voi, copiii, un loc înfăşurat în mister.* PAS, Z. I, 223. *Clasicismul a preferat omul adult, format definitiv. Curentele romantice înclină însă către vîrstele informe, unde misterul persistă, unde nimic nu e fixat.* RALEA, S. T. I, 136, cf. II, 31. *M-am înspăi-*

mîntat, pentru că mi se revela importanța gesturilor, misterul apropierilor. DEMETRIUS, A. 205. ✧ (Figurat sau în contexte figurate) *Un nectar plin de misteruri Sînu-am zis să izvorască Și dragostea fără preget De aci te-a adăpat.* HELIADE, O. I, 92. *Vîntul îți șoptește misteruri de amor.* ALEXANDRESCU, O. I, 280. *Cînd vîntul e-o taină, cînd frunza e mută, Misterul surîde prin lumea tăcută.* EMINESCU, O. IV, 18. *Și cumințI frunzele toate își comunică misteruri.* id. ib. 120. *Sublimă ciocîrlie . . . Rupe lanțul ce te leagă și afundă-te-n misteruri.* MACEDONSKI, O. I, 273, cf. 174. *În părul tău ca diamantul De flăcări negre-ntunecat Și-a revărsat întreg Levantul Misterul antic și ciudat.* PETICĂ, O. 47. *Ca magice clopotnițe în soare, Zidite pe altare de mister, Cireșii urcă înfloriți la cer.* D. BOTEZ, P. O. 21. *Acolo, sub lumină de mister, Scăldată-n apa visurilor lină, Vei sta.* BENIUC, C. P. 50. *Vase încărcate cu mister, Nu cunosc sub ce pavilioane, Trec înscrise depărtat pe cer, Poate cu averi de milioane.* id. ib. 109, cf. id. V. 51, id. M. C. I, 316. *Ți se pare mereu pe-acest cer C-a trecut un mare mister.* ISANOS, Ț. L. 30, cf. 23.

3. (La pl.) Lucrare dramatică specifică evului mediu, cu caracter religios sau laic, reprezentată (în aer liber) cu prilejul unor sărbători religioase. Cf. LM. *Misterele, adică niște reprezentațiuni dramatice religioase . . . se reprezentau în curtea bisericii și, mai tîrziu, pe strade.* F (1872), 231, cf. TIM. POPOVICI, D. M. *Lumea e gătită și mîndră, ca și cum ar fi luat parte la un mister religios.* PETICĂ, O. 263. *Chiar și misterele reprezintă, în cadrul ficțiunii religioase, moravurile, sentimentele, îndeletnicirile și costumele societății burgheze.* OȚETEA, R. 195.

4. (La pl.) Ritualuri religioase secrete în Grecia și Roma antice, la care luau parte numai cei inițiați. *Cultul lui Sabazius, ca și al zeului din care el derivă, Dionisos, se făcea, în afară de partea lui publică, și în niște misterii dintre cari deveniră celebre ale celui din urmă.* XENOPOL, I. R. I, 69.

— Pl.: *mistere* și (astăzi rar) *misteruri.* — Și: (învechit) **mistériu** (pl. *misterii* și, rar, *misterie* STAMATI, D.) s. n., **mistírie** s. f., **mistíriu** (BUDAI-DELEANU, LEX.) s. n.

— Din fr. **mystère.** — **Misteriu,** din lat. **mysterium.** — **Mistiriu** < ngr. **μυστήριον.**

MISTÉRIC, -Ă adj. (Ieșit din uz) Misterios **(1).** *O flacără misterică dă palidă lumină.* BOLINTINEANU, ap. ȘĂINEANU, D. U. *Apa lacului dodată S-adîncește-n creț valuri, horhăie îngrozitor De un foc misteric pare dînsa groaznic turburată.* F (1884), 121. *Somnul meu misteric.* MACEDONSKI, O. II, 172. *Veac fără de știință în care domnesc proștii, Veac ce-a aflat secretul misterricei științi.* MILLE, V. P. 38, cf. BARCIANU.

— Pl.: *misterici, -ce.*

— **Mister** + suf. *-ic.*

MISTERIÓS, -OÁSĂ adj. **1.** Care este necunoscut, neînțeles sau greu de înțeles, care conține lucruri necunoscute, de neînțeles sau greu de înțeles, care este plin de mister **(2);** tainic, ascuns, (ieșit din uz) misteric. Cf. NEGULICI STAMATI, D., POLIZU. *O singură ferestrică ce sloboade o rază misterioasă pe o icoană . . . luminează acest loc.* NEGRUZZI, S. I, 215. *Am să vă confes un ce misterios.* ALECSANDRI, T. I, 284. *Totul ni se părea un vis misterios.* BOLINTINEANU, O. 265. *Era un vis misterios Și blînd din calea-afară.* EMINESCU, O. I, 185. *În Lara, un amestec misterios domnește, Și binele cu răul în el se contopește.* MACEDONSKI, O. I, 265, cf. 9, ALEXI, W. *Natura, mai ales cînd e misterioasă, cheamă de obicei în imaginația d-lui Sadoveanu trecutul.* IBRĂILEANU, S. 35. *Acum, cînd totul s-a sfîrșit de mult, Cînd am pierdut din mînă Misteriosul fir. . . Privesc de-aicea astrul.* CAMIL PETRESCU, V. 27. *Nu era decît o misterioasă icoană din viitor.* GALACTION, O. 323. *Merge spre raftul cu cărți, ia de acolo volumul misterios.* SEBASTIAN, T. 289. *Pășeam încet prin mijlocul misterioasei frumusețI, prin liniștea aceea de somn dulce, prin mireasma fină care izvora ca din potire necunoscute.* SADOVEANU, O. IV, 175, cf. id. E. 110, 133. *Din acel misterios și depărtat București, veneau și cercetau munții o sumedenie de domni.* STANCU, R. A. III, 17. *De ce nu m-a înghițit o moarte misterioasă . . . ca pe sărmanul și hulitul venetic?* DEMETRIUS, A. 164. ✧ (Adverbial) *Cadrele-aurite ce de părețI sînt prinse Sub palidă lumină apar misterios.* ALECSANDRI, P. III, 3.

2. (Despre ființe și manifestările lor) Care ascunde un mister **(2);** despre care nu se știe (aproape) nimic, n e c u n o s c u t; care este înconjurat (sau care se înconjură) de mister, e n i g m a t i c. Cf. NEGULICI. *Iată aceea ce ne va lămuri asupra misterioasei dame.* NEGRUZZI, S. I, 45, cf. II, 9. *Astăzi cunosc acest secret tot atît de puțin precum îl cunoșteam la prima apariție a misteriosului mesager.* FILIMON, O. I, 330, cf. 135. *În leagăn de mătasă gangurul misterios Cu privighetoarea dulce se îngînă-armonios.* ALECSANDRI, P. III, 48, cf. I, 129, id. T. I, 253. *Misterios, fără să spuie cuiva secretul numelui lui, el ședea în casa preotului bătrîn.* EMINESCU, N. 39. *Umbra severă a bătrînului preot păgîn . . . Asemenea ființă misterioasă nu poate apărea decît . . . poeților.* SADOVEANU, O. XII, 10. *Ce tot spune? întrebă Aglae, intrigată de misterioasele lui vorbe.* CĂLINESCU, E. O. II, 300. ✧ (În context figurat) *Arama sfîntă va răsuna în aer chemînd pre credincioși la rugăciune și va spune în graiul său cel misterios lăudata faptă a săracului cerșetor.* NEGRUZZI, S. I, 253. ✧ (Adverbial) *Pristanda iese misterios din cabinetul primarului.* CARAGIALE, O. VI, 133. ✧ (Substantivat) *Nu mai faceți pe misterioșii.* CĂLINESCU, E. O. II, 115.

— Pronunțat: *-ri-os.* — Pl.: *misterioși, -oase.*
— Din fr. **mystérieux.**

MISTERIOZITÁTE s. f. (Rar) Mister **(2).** *Autenticitatea viziunii... e relevată treptat de autor, ca să păstreze narațiunii cît mai multă misteriozitate.* ALAS 20 XII, 1 936, 9/6, cf. SCRIBAN, D. *Dl. Minulescu furnică de cuvinte cu literă mare înlăuntrul frazei, care dobîndește, mulțumită unui P sau C, misteriozitate.* ARGHEZI, T. C. 44.
— Pronunțat: *-ri-o-.*
— **Misterios** + suf. *-itate.*

MISTÉRIU s. n. v. **mister.**

MÍSTIC, -Ă adj., subst. **1.** Adj. Care are un înțeles obscur, greu de pătruns sau de explicat; care rămîne neînțeles, ascuns, secret. Cf. NEGULICI, ARISTIA, PLUT., PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU. *Calcule geometrice zidite după o închipuită și mistică sistemă.* EMINESCU, N. 45, cf. id. O. I, 32, 9. *Tu-mi evoci o lume-ntreagă, De care nu știu ce putere, Ce doruri mistice mă leagă.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 60, cf. III, 49, SCRIBAN, D. ✧ (Ironic) *Într-o oglindă... domnii de la senat examinează cum le vine surîsul mistic.* ARGHEZI, P. T. 108. ✧ (În context figurat) *Efebul cu ochi palizi, flori mistice de-o clipă.* MACEDONSKI, O. I, 174, cf. 162. ✧ *Testament mistic* = testament pe care testatorul îl depune din timpul vieții, ca măsură de prevedere, la tribunal, închis și sigilat; testament secret. Cf. LM, MAIORESCU, D. I, 435. *Cînd testatorele va voi să facă un testament mistic sau secret, trebuie neapărat să-l iscălească sau că l-a scris el însuși sau că a pus pe altul a-l scrie.* HAMANGIU, C. C. 205. *Testamentul... mistic, adică semnat de testator, strîns și sigilat și apoi prezentat tribunalului.* PR. DREPT, 418.

2. Adj. Care aparține misticismului, care se referă la misticism, care vădește misticism. Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V. *La Lenau însă, chiar fondul prim e sobru, dureros, sectant-creștin, mistic.* GHEREA, ST. CR. I, 175, cf. II, 128, SADOVEANU, O. IX, 214, GALACTION, O. 335. *Poetul consideră sclavia femeii ca un soi de blestem mistic.* CONTEMP. 1 950, nr. 178, 4/2. *Problema se reduce... la înlocuirea fantasticului absurd sau mistic cu un fantastic de natură științifică.* ib. nr. 183, 8/6. *Castilia mistică și aridă e prea puțin cunoscută în străinătate.* RALEA, S. T. I, 346, cf. II, 17. *În evul mediu, cu mentalitatea lui mistică..., alchimiștii aspirau să găsească piatra filozofală.* PARHON, B. 8. ✧ Fig. *Arama răsunîndă din locuința sîntă, Cu mistica sa limbă azi plînge, mîine cîntă.* HELIADE, O. I, 112.

3. S. m. și f. (Rar la f.) Adept al misticismului. Cf. BARCIANU, V. *D*[umne]*zeul misticului modern e ba natura, ba suprema iubire.* GHEREA, ST. CR. II, 315. *Misticii francezi... se ridică împotriva metodelor sterile ale scolasticei.* OȚETEA, R. 187. *Simboliștii francezi, mergînd pe căi deschise altădată de mistici, au numit metaforele... „corespondențe".* VIANU, M. 78.

4. S. f. Totalitatea practicilor propagate de misticism sau de o doctrină mistică **(2);** p. ext. misticism. *Cu toată excesiva mistică a dragostei, romanul rămîne o operă de virtuozitate.* LOVINESCU, C. IV, 119. *Mistica religioasă a fost folosită de fasciștii noștri.* CONTEMP. 1 949, nr. 138, 6/2. *În epocile premergătoare sîngeroaselor bătălii, mistica își reia totdeauna un rol.* RALEA, S. T. III, 122. *În evul mediu, mistica apocaliptică cunoaște o nouă înviorare, colorîndu-se însă din ce în ce mai mult cu pesimismul.* V. ROM. iunie 1 957, 130.
— Pl.: *mistici, -ce.*
— Din fr. **mystique.**

MISTICÍSM s. n. Formă a concepției idealiste despre lume, de natură religioasă, care propagă credința în existența unor forțe supranaturale și posibilitatea unui contact direct cu aceste forțe prin revelație, intuiție, extaz etc.; (rar) misticitate. *Spiritul de superstiție și de misticism... merse pînă a crede că și schimbarea portului... fusese un semn rău.* BĂLCESCU, M. V. 392. *Misticismul este totdeauna fatal popoarelor.* BOLLIAC, O. 259, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., GHEREA, ST. CR. II, 313. *Misticism, egoism, efecte de formă, subiecte luate de prin nouri — iată decadentismul.* IONESCU-RION, C. 108, cf. DDRF, ALEXI, W. *Un presimțămînt de un misticism ucigător se înghesuie între pereți.* KLOPȘTOCK, F. 326. *Un ideal pur uman, care-și găsise expresia cea mai desăvîrșită în arta și literatura antică, înlocuiește misticismul medieval.* OȚETEA, R. 21. *Toată pestrița desfășurare a cubismului, dadaismului... cu iz de putreziciune și misticism... s-a potolit.* CONTEMP. 1 949, nr. 164, 8/1. *Misticismul, vitalismul... îl lasă rece.* RALEA, S. T. III, 128, cf. II, 84. *Împămîntenise în rîndurile unor tineri cu înclinații huliganice misticismul său de mediocră proveniență germanică.* BENIUC, M. C. I, 313. *Anii de dezvoltare socialistă a țării noastre au fost marcați de succese și în combaterea prejudecăților și a misticismului.* CF 1 961, nr. 1, 16. ✦ Stare de spirit specifică misticului **(3)** sau apropiată de cea a misticului. *Nu simțeam în ei nici un misticism.* GALACTION, O. 17. *În tihna aceasta a misticismului său veneau să-l înțepe amintiri.* SADOVEANU, O. IX, 168.
— Pl.: (rar) *misticisme.* H. LOVINESCU, C. S. 39.
— Din fr. **mysticisme.**

MISTICITÁTE s. f. (Rar) Misticism. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.
— Din fr. **mysticité.**

MISTÍE s. f. v. **mischiu.**

MISTIFICÁ vb. I. Tranz. A induce în eroare, a înșela (pe cineva, de obicei abuzînd de calitatea sa); (astăzi în special) a denatura, a falsifica (realitatea, adevărul). Cf. NEGULICI. *După o mică reflesiune, crezînd că germanul voiește să mă mistificeze, îi zisei...* FILIMON, O. II, 164. *Am mistificat atunci opiniunea publică.* MAIORESCU, D. I, 554. *Avînd cineva inspirație, poate minți și mistifica pe altul în orice zi peste an.* CARAGIALE, O. I, 250. *Ei, vedeți cum v-am mistificat?* VLAHUȚĂ, O. A. III, 41, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM. ✧ Absol. *Poate vor socoti că minte, că mistifică.* C. PETRESCU, O. P. I, 111.

— Prez. ind.: *mistífic* și (învechit, rar) *mistificez.*

— Din fr. **mystifier**, it. **mistificare.**

MISTIFICÁRE s. f. Acțiunea de a mistifica și rezultatul ei; înșelare (a cuiva), denaturare, falsificare (a adevărului), mistificație, înșelăciune. *Trebuie să fie o mistificare sau un vis rău... Adela, iubita sufletului meu, tu nu mă poți trăda!* NEGRUZZI, S. VI, 246, cf. COSTINESCU. *Păcat numai că tot strigătul acesta este o mistificare a opiniei publice.* MAIORESCU, CR. I, 354, cf. 211, DDRF, ALEXI, W. *Ți-a venit azi un bilet... Ana îți dă o întîlnire la 9 astă-seară... M-am gîndit: n-o fi o mistificare a ta ca să-mi faci o surpriză?* BASSARABESCU, S. N. 145, cf. KLOPȘTOCK, F. 260, CONTEMP. 1953, nr. 369, 4/4.

— Pl.: *mistificări.*

— V. **mistifica.**

MISTIFICATÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. (Persoană) care mistifică. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM, DDRF. *Mistificatorul se arăta gata să mărturisească fără nici o constrîngere.* C. PETRESCU, O. P. II, 210. *Cerșetorul în literatura spaniolă... apare ca un mistificator ori cel puțin ca un profesionist în regulă, înscris într-o breaslă.* CĂLINESCU, I. 94. *Încredințîndu-se că nu are de-a face cu un nebun mistificator... directorul angajă pe tînărul cu nume scandalos.* id. S. 20. (În context figurat) *Dinaintea ignoranței surprinse asupra faptului, care, în loc de a se pocăi, devine agresivă și mistificatoare, nu ne vom permite nici o indignare.* LOVINESCU, C. V, 41.

— Pl.: *mistificatori, -oare.* — Și: (învechit) **mistificătór, -oăre** adj., s. m. și f. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

— Din fr. **mystificateur.**

MISTIFICÁȚIE s. f. Mistificare. *Sînt trei luni de zile de cînd în toate scrisorile tale citesc această frază: „Îți trimit bani"... Cît va mai ține această mistificație?* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 537. *Moldovenii zic că acea adunare... ar fi fost o mistificație.* RUSSO, S. 80. *Criteriele interne nu ni permit a bănui autenticitatea diplomei în care nemic nu indică fals sau mistificațiune.* HASDEU, I. C. I, 125, cf. 81. *Să înceteze dar cu infamele lor mistificațiuni.* CARAGIALE, ap. CADE, cf. ALEXI, W., DM.

— Pl.: *mistificații.* — Și: (rar) **mistificațiúne** s. f.

— Din fr. **mystification.**

MISTIFICAȚIÚNE s. f. v. **mistificație.**

MISTIFICĂTÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. v. **mistificator.**

MISTIRÍE[1] s. f. v. **mistrie.**

MISTÍRIE[2] s. f. v. **mister.**

MISTÍRIU s. n. v. **mister.**

MISTIȚĂ s. f. (Învechit, rar, cu sens neprecizat, probabil) Bloc (de piatră). *Au făcut beserica... din mistițe de piatră.* ȘINCAI, HR. III, 90/6.

— Accentul necunoscut. — Pl.: *mistițe.*

— Etimologia necunoscută.

MISTRAGÁNCĂ s. f. v. **mistrugancă.**

MISTRÁL subst. sg. Vînt puternic, rece și uscat, care suflă în Franța, de-a lungul văii Ronului, spre Marea Mediterană. Cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DM.

— Din fr. **mistral.**

MISTRECIÓR s. m. (Rar) Diminutiv al lui mistreț (II 2); pui de porc mistreț. *Am văzut prin pădure o mistreață cu mistreciorii după dînsa.* LM. *Erau mistrețe cu mistreciorii lor.* ap. CADE.

— Pl.: *mistreciori.*

— **Mistreț** + suf. *-ior.*

MISTRÉTE adj. v. **mistreț.**

MISTRÉȚ, -EÁȚĂ adj. I. (Popular) 1. (Despre elemente care formează un tot) Care alternează; divers, deosebit, amestecat. *Fetele înșiră pe ață cucoșei și strafide... nu-i înșiră la hurtă, ce-i pun mistreți.* SEVASTOS, N. 154.

2. a) Care are mai multe culori; pestriț. Cf. CONV. LIT. XXXIX, 1132, CADE, ȘEZ. XX, 138, PĂSCULESCU, L. P. 120. ✦ (Regional, despre părul omului) Cărunt (Bîrsana-Sighetul Marmației). Cf. ALR II/I h 4/353.

b) (Despre plante și animale) Provenit din încrucișarea a două plante sau animale diferite; corcit. *Găină mistreață.* CONV. LIT. XXXIX, 1132. *Vacă mistreață.* ib. *Cîne mistreț.* ib., cf. CDDE.

c) (Despre gustul vinului, al fructelor etc.) Nici dulce, nici acru, dulce-acrişor. *Pasările să te-nveţe Care sînt poamele dulce, care sînt cele mistreţe.* CONACHI, P. 298. *După gust, vinul se zice: dulceag, acriu, mistreţ, sălciu.* HEM 1031. *Ghiţă e un tînăr cumsecade? . . . — Nu zic ba . . . însă cam . . . ştii . . . , nici prea, prea, nici foarte foarte . . . ca vinul cel mistreţ.* ALECSANDRI, T. 791, cf. SĂGHINESCU, S. 33, H IV 534. *Pere cu miezul roşu, făinoase, fața vînătă, gust nistreţ.* ŞEZ. V, 68, cf. ALR II/520, com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.

d) Nici mare, nici mic; mijlociu (3). Cf. CONV. LIT. XXXIX, 1132. *Meră mistreţă, ńiš mari, ńiš miši.* DENSUSIANU, Ţ. H. 325. ✦ (Neobişnuit) Strîmt, îngust. Cf. LB.

e) Nici prea bun, nici prea rău; potrivit. Cf. JUN. LIT. I, 99. *Vreme mistreaţă, ńiš bună, ńiš rea.* DENSUSIANU, Ţ. H. 325. *Cucuruzu ie mistreţ, cîn nu ie baş bun, cîn ie d'e milžoc.* id.ib.

f) (Despre un sistem de năvădire) Realizat prin alternarea succesivă a două iţe cu o iţă; (despre pînză) executat printr-o astfel de năvădire; p. ext. care are ţesătură nu prea deasă. Cf. DDRF. *Cînd printr-un întredinte se nevedeşte un fir, iar prin cel vecin se nevedesc 2 fire urmînd astfel cu învîrstarea, acest fel de nevedire se numeşte mistreţ.* PAMFILE, I. C. 286. *Pînză mistreaţă.* H II 254. *Pînză mistreaţă, ńiš rară, ńiš d'easă.* DENSUSIANU, Ţ. H. 325. *Sită mistreaţă.* COMAN, GL. ✧ (Adverbial) *Cînd nu ajung destule fire la năvădit, la trecerea firelor prin spată, în loc să treacă muierea cîte 3 sau 4 fire ca la început, trece numai 2 sau chiar unu şi atunci se zice că a năvăduit mistreţ.* CONV. LIT. XXXIX, 1132. *A năvădi mistreţ.* CDDE. ✦ (Neobişnuit) Rar. Cf. LB.

g) (În sintagma) *Săptămîni mistreţe* sau *săptămînă mistreaţă* (şi substantivat, f. art.) = săptămînile sau săptămîna de dinaintea postului mare (în care, potrivit religiei creştine, este voie să se mănînce carne, exceptînd miercurea şi vinerea). *Săptămîna dinaintea celei albe se numeşte „mistreaţa".* MARIAN, S. R. I, 115. *Săptămînile alea mistreţă pentru că sînt vîstrate.* ALR II/I MN 105, 2781/102, cf. ALRM II/I h 252/47.

II. 1. (Popular, despre fructe) De pădure, p ă d u r e ţ; sălbatic. Cf. DDRF. *Mere mistreţe, pădureţe, mere tomnatice, mere busuioce.* H I 48. *Merile se mai numesc şi domneşti, nebuneşti, mistreţi.* ib. IV 395. *Se pune într-o oală mare un rînd de droghiţă, unul de măr mistreţ.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 91. *Frunză verde măr mistreţ.* MARIAN, NU. 352. *Prune mistreţe.* ALR II 6082/346, cf. A III 2.

2. (În sintagma) *Porc mistreţ* (şi substantivat, m.) = animal sălbatic cu corpul masiv, cu greabănul înalt, capul mare terminat cu bot alungit, cu caninii lungi, puternici şi cu părul aspru şi gros, de culoare sură-neagră, p o r c s ă l b a t i c *(Sus scrofa)*; (substantivat, f.) femela acestui animal. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Văzură un porc mistreţ mare, fugind.* ISPIRESCU, L. 140. *Cînd, ce să-i vază ochii? Un mistreţ cît toate zilele de mare, prăvălise pe un flăcău.* id. ib. 371. *Doi vînători. . . şi trei cîini goneau un porc mistreţ.* ODOBESCU, S. II, 194. *Iahnia de mistreţ pe care tu o descrii în cartea ta.* id. ib. III, 22. *Carnea de mistreţ să deosebeşte de aceea a porcului de casă prin aceea că nu este aşa de grasă şi are un gust special.* BIANU, D. S., cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Nerumegător este mistreţul, porcul sălbatec.* ŞIMIONESCU, F. R. 37. *Umblă după mistreţi . . . pe coclauri.* C. PETRESCU, A. 454. *Mistreţii, stăpîni altădată, s-au împuţinat şi ei, totuşi mai luptă încă, ieşind din cînd în cînd din retragerile lor ca să devasteze ogoarele.* SADOVEANU, O. X, 417, cf. 429, 465, IX, 287, STOICA, VÎN. 17, BOGZA, C. O. 246. *Aştepta . . . ivirea cormoranilor, a mistreţilor.* V. ROM. martie 1954, 28, cf. ib. iulie 1954, 165. *Nouă ciobani Şi vătaful zece, Toţi cu căciuli creţe De pui de mistreţe.* TEODORESCU, P. P. 76. *Zîna . . . alunga lupii şi urşii, mistreţii şi şerpii din giurul ei.* RETEGANUL, P. V. 19. *Purcei de mistreţe.* ALR II 4976/836, cf. ALR I 1165/815, 825, 1973/192, 836, ALR II 4974/182, 192, 723, 728, 762, 791, 812, 876, 987.

3. (Învechit) Sprinten. Cf. LB, KLEIN, D. 380.

— Pl.: *mistreţi, -e.* — Şi: **(II 1) mistréte** adj. ALR I 1165/815, 825, ALR II 4973/836.

— Lat. **mixticius.**

MISTRICEÁ vb. II v. **mistriţa.**

MISTRICEÁT, -Ă adj. v. **mistriţat.**

MISTRICÍ vb. IV v. **mistriţa.**

MISTRICIÓI, -OÁIE adj., s. f. **1.** Adj. (Prin Ban. şi Olt.; despre părul animalelor) Pestriţ; (despre animale) care are părul pestriţ. Cf. VÎRCOL, V. 96. *Mistrîšoń se zice la vite cînd e păru mestecat şi nu se poate răspunde cum vine păru nici în partea aia nici în aia.* CONV. LIT. XXXIX, 1132.

2. Adj. (Prin Ban.; despre plante şi animale, p. ext. despre oameni) Provenit din încrucişarea a două specii, rase etc. diferite; corcit. *Mistrîšoń despre vite de soi (= rasă) amestecat.* CONV. LIT. XXXIX, 1133. *Mistrîšoń se zice de un cîine care nu-i nici copoi nici cîne de oi.* ib. *Mistrîšoń . . . care are tata ţigan şi mama rumână, ori tata rumân şi mama ţigancă.* ib., cf. ALR I 1132/18. ✦ (Despre oameni) Care nu-i „nici om, nici muiere" (CONV. LIT. XXXIX, 1133); (despre bărbaţi) care are preocupări sau comportări specifice femeilor (ib.); (despre femei) care are preocupări sau comportări specifice bărbaţilor (ib.).

3. Adj. (Prin Ban.) Nici mare, nici mic (ca dimensiuni); mijlociu (3). *Mistrișoń se zice de marvă care nu-i nici mare, nici mică.* CONV. LIT. XXXIX, 1133.

4. S. f. (Regional, în forma *mistricioaie)* Pînză țesută în casă din urzeală de bumbac și bătează de cînepă (Peștișani-Tîrgu Jiu). L. ROM. 1961, nr. 1, 22.

— Pl.: *mistricioi, -oaie.*

— De la **mistreț.**

MISTRICÍT, -Ă adj. v. **mistrițat.**

MISTRÍE s. f. **1.** Unealtă de zidărie formată dintr-o placă subțire de oțel avînd la unul dintre capete un mîner de lemn, folosită la executarea unor lucrări de zidărie, mai ales la tencuit; (regional) mălaucă, mala[1], maia[3], (învechit) maian. Cf. LB. *Petrarii gătesc mai întîi varul, îl amestecă cu năsîp și apă, fac tencuială... și cu mistria pun pintre pietre de acea tencuială.* DRĂGHICI, R. 44/26. *Ce folos cu măestrie un perete-l vei spoi Dacă nu e din mistrie neted cum va trebui?* PANN, P. V. I, 172/28, cf. POLIZU. *Puneți mîna pe mistrie Calfe, ucenici.* BOLLIAC, O. 94. *Meșterul Manole... a contribuit cu mistria și cu dalta la prefacerea bisericei de la Argeș.* ODOBESCU, S. II, 507. *Părețiii... sînt nălbiți și dați la mistrie.* DELAVRANCEA, S. 165. *Mistria sau măestria cu care se toarnă tencuiala și se bruftuiește zidul.* DAMÉ, T. 103, cf. ALEXI, W. *Turnau lut de dimineață pînă în seară, îl netezeau cu mistria.* ANGHEL, PR. 178, cf. NICA, L. VAM., G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 100. *Trebuie ca, mereu, neamul nostru... să-și cîștige pîinea cu mistria?* PAS, Z. I, 252. *Dă-mi tăticule și mie O lopată și-o mistrie.* V. ROM. martie 1954, 226, cf. H I, II, III, IV, X, XIV. *Ad-o teslă și-o mistrie Să-mi fac casă de vecie!* MARIAN, Î. 8, cf. CHEST. II 372/22, 373/40, ALR II/I h 241, A V 15, GLOSAR REG. ✧ (În contexte figurate) *Parcă toate de pe lume Făcură anume Și-acu, dimpreună, Se-adunară... Plugurile cu gliile, Zîmbetul cu mistriile.* DEȘLIU, G. 30. *În ermetismul multor imagini... se aude clar zornăitul mistriei, al daltei.* V. ROM. ianuarie 1954, 154. ✧ Fig. *Poetul nu se socoate numai martor și cronicar al timpului său, ci și constructor al edificiului socialist, pe schele, la înălțimi, cu mistria cuvîntului în mînă.* CONTEMP. 1961, nr. 782, 3/4.

2. (În argoul frizerilor) Brici. Cf. DR. VII, 164.

— Pl.: *mistrii.* — Și: (regional) **mistirie** (GLOSAR REG.), **misiríe** (ALR II 3790/414), **mestrie** (LM, H X 33), **măiestríe** s. f.

— Din ngr. μυστρί. — **Măiestrie,** prin apropiere de *măiestrie*[1].

MISTRIOÁRĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui mistrie **(1).** Cf. DDRF.

— Pronunțat: *-tri-oa-.* — Pl.: *mistrioare.*

— **Mistrie** + suf. *-(i)oară.*

MISTRIȚÁ vb. I. Tranz. (Olt.; complementul indică animale sau plante de specii diferite) A încrucișa (între ele); a corci. Cf. CIAUȘANU, GL., PLOPȘOR, V. O.

— Prez. ind.: *mistrițez.* — Și: **mistriceá** (PLOPȘOR, V. O.) vb. II, **mistricí** (CIAUȘANU, GL.) vb. IV.

— V. **mistreț.**

MISTRIȚÁT, -Ă adj. **1.** (Olt.; despre plante și animale) Provenit din încrucișarea a două plante sau animale diferite; corcit. Cf. VÎRCOL, V. 96, PLOPȘOR, V. O., ALR I 445/846. MAT. DIALECT. I, 231.

2. (În nord-estul Olt., despre fructe; în forma *mistricit)* De pădure, pădureț; sălbatic. Cf. MAT. DIALECT. I, 231.

— Pl.: *mistrițați, -te.* — Și: **mistriceát, -ă** (PLOPȘOR, V. O.), **mistricit, -ă** adj.

— V. **mistrița.**

MISTRÍU adj. (Regional, despre părul animalelor) Pestriț (Tătărași-Pașcani). VASILIU, C. 176. *Ș-o scos un mitilizîu Cu păru mhistriu.* id. ib.

— Cf. mistreț.

MÍSTRU s. m. (Învechit, rar) Titlu ierarhic în anumite organizații militare, politice, religioase etc. (din evul mediu); persoană care purta acest titlu. V. măestru[2] **(3).** *Această întăritură și pecete aduseră mistrului sau ocîrmuitorului crijacilor (sau să zicem românește crucișar) în Ierusalim.* N. COSTIN, LET. I A, 11/30.

— Pl.: ?

— Din pol. **mistrz** (mai vechi **mistr).**

MISTRUGÁNCĂ s. f. Oaie sau rasă de oi obținută prin încrucișarea berbecilor de rasă cîrnău cu oile de rasă țușcă. Cf. TDRG. *Cultivau oaia țigaie, țurcană sau bîrsană..., mistruganca.* DR. VI, 466, cf. CADE.

— Și: (rar) **mistragáncă** s. f. TDRG.

— Cf. mistreț.

MISTRÚI, -ÚIE adj. (Regional, cu sens neprecizat, probabil) Pestriț. *Păsărică mistruie Pă bucin se suie.* MAT FOLK. 1579.

— Pl.: *mistrui.*

— Cf. mistreț.

MISTUÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Folosit și absol.; despre organele digestive sau, p. ext., despre ființe; complementul indică alimente introduse în organism) A preface în substanțe asimilabile, necesare hrănirii corpului; a digera. *Jigania aceasta în stomahul seu fierul amistuind.* CANTEMIR, IST. 92. *Stomahul... priimește prin grumaz hrana și o mistuiește.*

CALENDARIU, (1814), 104/12. *Deşi mînca foarte puţin, nu putea mistui nimic.* NEGRUZZI, S. II, 154. *Ea mistuia tot aşa de bine ca şi cînd ar fi băut un pahar de apă.* GANE, N. III, 32. *Avea darul de a înghiţi o oştire cît de mare... şi apoi o da afară ca şi mistuită.* ISPIRESCU, L. 193. *Am să-l înghit de viu şi-am să-l mistuiesc în mine o săptămînă întreagă.* SBIERA, P. 105, cf. ALR II/I h 101. (Refl. pas.) *Ce întră în gură, în maţe se amistuieşte.* TETRAEV. (1574), 226. *Într-acela iaste cuvîntul lui Dumnedzău ca neşte bucate ce nu să mistuiesc din pîntece.* VARLAAM, C. 279. *Racii greu se mistuiesc.* CONTEMPORANUL, II, 911. ✧ (Figurat sau în contexte figurate) *Nu toţi amistuiesc cuvîntul acesta, ce cui dat iaste.* TETRAEV. (1574), 233. *Cine se hrăneaşte cu bucate reale şi nedereapte, acela pelin amar amistuiaşte.* CORESI, EV. 148. *Vremea, care în sine mistuieşte pre toate, au făcut şi între noi dispărţire* (a. 1819). URICARIUL, VI, 73, cf. PANN, E. III, 5/26. *Operele lor sînt atît de grele la mistuit, încît preferim a ceti Alesandria.* NEGRUZZI, S. I, 335. *Un curs care nu poate să-i dea decît cunoştinţe superficiale, uneori false, totdeauna rău mistuite.* MAIORESCU, D. I, 358. *Toate ereziile teologice, filozofice sau metafizice erau expuse cu toată seriozitatea şi erau înghiţite pe de-a-ntregul, mistuite sau nemistuite, de naivul cititor.* CANDREA, F. 104. *Ahile... acum la corăbii îşi mistuie amarul mîniei.* MURNU, I. 83. *Această familie ciudată, asupra căreia a apăsat o soartă tragică, începe să fie mistuită de legendă.* CĂLINESCU, E. 31. ✧ Expr. **A nu (putea) mistui** (pe cineva sau ceva) = a nu putea suporta sau suferi (pe cineva sau ceva), a nu putea înghiţi. *Era un înfrunt care iubirea mea de sine nu-l putea mistui.* NEGRUZZI, S. I, 7. *Feciorii de boieri nu putură mistui vorbele ciobănaşului.* ISPIRESCU, L. 247, cf. 207. *Nu mă mistuia de loc, stafia.* CONTEMPORANUL, V_2, 489. *Inima le spunea că spînul nu le este văr şi de aceea nu-l puteau mistui.* CREANGĂ, P. 210. *Iată pentru ce moş Nedu nu-l putuse „mistui" pe spînul de Claponea.* CONV. LIT. XLIV_2, 78.

2. (Adesea prin exagerare) A face să nu mai existe, să dispară; a nimici, a distruge. *Două rele mari care mistuiau împărăţia.* BĂLCESCU, M. V. 6, cf. 578. *Caz sleit de puteri, mistuit de silinţele ce fac.* id., ap. ODOBESCU, S. III, 494. *Parcă nu tot pentru voi îmi mistuiesc viaţa?* SLAVICI, N. II, 66. ✦ Refl. A înceta să mai existe; a dispărea, a pieri. *Atît am gîndit, atît m-am zbuciumat, încît e minune că nu m-am mistuit.* SLAVICI, N I, 104. *Ei cred că sufletul celui neînmormîntat... rătăceşte în timp de mai mulţi ani pe unde i s-a mistuit trupul.* MARIAN, Î. 351. *Se curmă orice luptă... se mistuie şi focul, Prin porţile deschise în vaet şi plînsori Romanii vin în cete.* EFTIMIU, Î. 145. *Batalioanele s-au mistuit.* PAS, Z. III, 261. *Ceilalţi doi fraţi se mistuiră: au sărăcit şi s-au prăpădit.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 350. ✦ Spec. (Cu subiectul „focul" sau un echivalent al acestuia) A distruge, a nimici prin ardere, a preface în cenuşă. *Foc va ieşi din gura lor, carele va amistui pre pizmaşii lor.* N. TEST. (1648), 311^r/28. *Îndată l-au amistuit focul.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 21^r/22. *Atîta putere de fierbinţeală şi de văpaie... nu numai lutul galben, ce şi cărămida roşie ar fi amistuit.* CANTEMIR, IST. 136. *De va porunci el la o scîntea mică, au nu îndată sînt amistuite căsile voastre?* MAIOR, P. 151/10. *Înalţă un jertveanic... pentru ca să mistuiască dobitocul cel spre jertvă.* BELDIMAN, N. P. I, 112/10. *Valuri arzătoare se ardică, ca să înghiţă şi să mistuiască prada lor.* MARCOVICI, C. 115/14. *Cerul... să mă pedepsească Şi cu al său trăsnet să mă mistuiască.* PANN, E. III, 32/6. *S-au întîmplat focuri care au mistuit oraşe întregi.* BOLLIAC, O. 54. *S-a apucat... de tras la mahorcă şi de chilit la ţuică şi holercă, de parc-o mistuia focul.* CREANGĂ, P. 325. *Focul... mistui într-o clipă pe fiii lui Licaon.* ODOBESCU, S. III, 274, cf. I, 183, 194. *Au urmat memorabilul foc al Bucureştilor, care au mistuit trei părţi ale capitalei.* LĂCUSTEANU, A. 18. *Vijelioase flăcări vor mistui palate.* CERNA, P. 87. *Focul somnoros mistuia, fumegînd, cel de pe urmă tăciune.* HOGAŞ, M. N. 169. *Cerul Amarei fu însîngerat de jocul flăcărilor ce mistuiau castelul Iuga.* REBREANU, R. II, 206. *Crescut-au mucegaiuri pe pereţi, Hambarul tău l-a mistuit văpaia.* TULBURE, V. R. 16. *Incendiul mistuia oraşul.* RALEA, S. T. I, 306. *Dogoarea părea c-a mistuit orice vietate.* V. ROM. mai 1958, 63, cf. octombrie 1954, 159. (Fig.) *Eu sînt Pîrlea cel aprins Care ard în foc nestins Şi dau foc şi mistuiesc Inimile ce-ntîlnesc.* ALECSANDRI, T. I, 395. *Prin daruri Inima bietei regine-aprinzînd-o, s-o mistuie-n flăcări.* COŞBUC, AE. 27. *Prorocu se sfieşte Şi către Cristos grăieşte:... Tu eşti foc care pîrleşti şi toate le mistuieşti.* ŞEZ. VIII, 43. ✧ Refl. [Lutul] *ca ceara se topi şi ca undelemnul în cuptoraş şi în para scaunului se amistui.* CANTEMIR, IST. 136. (Fig.) *Izvorul glumelor secase, aprinderile se potoliseră, se mistuiseră toate în flacăra dragostei.* SADOVEANU, O. I, 129. ✦ (Cu complementul „bani", „avere", sau un echivalent al acestora) A cheltui (repede şi total); a irosi. *Prisoasele veniturilor le mistuiesc călugării.* GOLESCU, Î. 68. *Învăţaţi a vă mulţumi cu puţin... şi trebuinţele nu vor mistui tot rodul strădaniii voastre.* MARCOVICI, D. 58/21. *Prietenii junimişti înmînau lui Eminescu bolnav sumele în rate, ca nu cumva să le mistuie prea repede.* CONTEMP. 1948, nr. 111, 8/1. ✦ Fig. (Învechit, rar) A revărsa (asupra cuiva). *Amistui meserearea ta celor ce ştiu tire* (tinde mila ta cărora te ştiu D). PSALT. 66.

3. Fig. (Despre gînduri, sentimente, griji, suferinţe etc.) A chinui; a distruge (încetul cu

începutul). *Inima cea mistuită de mustrarea cugetului . . . seamănă cu scorpia ce o înteţeşte focul de toate părţile.* CR (1833), 124[1]/15. *De-al meu propriu vis mistuit mă vaiet.* EMINESCU, O. I, 199, cf. IV, 411. *Umilinţele şi ruşinea îl mistuiau amarnic.* VLAHUŢĂ, O. A. 149, cf. 126, id. D. 185. *Petrecea ceasuri întregi singur . . . mistuit de durere, de necazuri şi de ură.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 15. *Acest gînd inima-mi va mistui.* GORUN, F. 19. *O suferinţă profetică îmi mistuie gîndurile.* ARGHEZI, P. T. 23. *Maica Rahila făcu din Veronica o cucernică făclie, veşnic aprinsă rugăciunii şi mistuită sfînt de dragostea celor veşnice.* GALACTION, O. 318. *Nedomolitul lui suflet ardea, mistuit de ura veche.* SADOVEANU, O. I, 275. *După cîtva timp . . . reluă, mistuit de o frămîntare lăuntrică . . .* CAMIL PETRESCU, O. I, 306, cf. 327, XII, 30. *Avut-a el vreodată o pasiune pămînteaască, tinerească, în afară de cea pentru care luptă şi-l mistuie?* C. PETRESCU, A. R. 47, cf. id. C. V. 100. *Astăzi mai avan Mă mistuie un dor.* V. ROM. iulie 1954, 196. ✧ Refl. (Despre oameni) *Se mistuia amarnic în necurmatu-i zbucium, se topea de pe picioare.* VLAHUŢĂ, O. A. 141, cf. EMINESCU, O. I, 83. *Titu se mistuia şi se chinuia de însufleţire.* REBREANU, I. 294. ✦ (Învechit, rar) A apăsa, a strivi. *Şi mistuiesc săracii cu dobînda, că le ieu cîte 4 parale de leu pe lună* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 222/10. ✦ A domoli, a potoli, a atenua; a înlătura. *Slava . . . cu dulceaţa ei amistuieşte toate supărările şi scîrbele.* (a. 1656). ap. MÎNDRESCU, UNG. 173. *Iubirea mistuieşte orişice amărăciune.* CONACHI, P. 247.

4. (Complementul indică un bun, o fiinţă etc.; astăzi mai ales poetic) A pune sau a transporta într-un loc ferit, ascuns; a face nevăzut, a face să dispară; a ascunde, a dosi. *Şi-l ucisă . . . şi-l bägă într-un sac . . . , aşteptînd la dzuă să-l mistuiască.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 117[v]/3, cf. 117[v]/4, 134[r]/1, octombrie 98[r]/5. *50 de pungi de bani le-u dat la patriarhul de Rusalim să li mistuiască.* NECULCE, L. 117, cf. 103, N. COSTIN, LET. II, 85/13, 93/17. *Cetatea Socevii era plină de aveare, argintării, haine, odoară . . . , mistuite în vreame de bejenii* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 24/15. *Oricarele din boieri va mistui niscariva vin . . .* (a. 1755). URICARIUL, II, 278, cf. X, 199. *Sicriul . . . iaste în colţu zidului cu mulţi bani mistuit şi-i vei lua şi te[-i] îmbogăţi* (a. 1773). GCR II, 96/11. *Pentru ceale ce epitropul va mistui din ale nevrîstnicului . . .* PRAVILA (1814), 29/23. *Au mistuit în pădure toate lucrurile ce luasă din corabie.* DRĂGHICI, R. 239/26. *Unde l-ai ascuns? Unde l-ai mistuit?* ALECSANDRI, T. 235. *Îşi mai aruncă . . . ochii spre gura beciului, unde-şi ştia comorile mistuite.* GANE, N. III, 15. *Am căutat pe Simconovici în toate părţile, dar nu l-am găsit nicăiri. Poliţia îl mistuise.* I. NEGRUZZI, S. IV, 394. *Banu luci numai o clipă, şi bătrîna îl mistui în gheara ei.* SADOVEANU, O. V, 553. *Îşi mai întoarse o dată capul spre cheu, urmărind silueta care se pierdea, mistuită în faldurile nopţii.* BART, E. 188. *Codrul frunza-şi îndeseşte, Pe voinic îl mistuieşte.* ALECSANDRI, P. P. 92. *Vidruşcă, soţia mea, Pune mîna-n cel poclit, Este-un cuţit mistuit.* BIBICESCU, P. P. 324. *Catincuţa ce-ai făcut-o, De aici de-ai mistuit-o?* PAMFILE, C. T. 49. ✧ Refl. *Fugi în ţara jidovască şi să amistui.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 154[v]/15, cf. septembrie 8[v]/29. *Cunoscînd că nice acolo nu se va pute mistui, au socotit să treacă la Ţeara Ungurească.* URECHE, LET. I, 162/8, cf. M. COSTIN, LET. I, 124/17. *Umbla mistuindu-să prin Dobrogea din loc în loc.* NECULCE, L. 308, cf. 358. *Cine pe unde s-au putut mistui de groaza robiei.* MUSTE, LET. III, 55/2. *Macar la fîntînele Nilului fugînd . . . a se mistui va putea?* CANTEMIR, IST. 113. *L-a luat cu asprime ca să spuie unde s-a mistuit hoţul.* FILIMON, O. II, 343. *Cine-o vede, o zăreşte Ca o stea care luceşte Şi-n văzduh se mistuieşte.* ALECSANDRI, P. I, 29. *Se mistuie-n soare Bagdadul şi piere.* MACEDONSKI, O. I, 144. *Furnicile parcă intrase în pămînt, s-au mistuit, de nu se ştie ce s-au mai făcut.* CREANGĂ, P. 264. cf. 89. *La vorbele-aceste El mistuitu-s-a-n zbor.* MURNU, I. 27. *Gura băii răsufla necurmat aburi albi, cari se mistuiau în grabă, li se pierdea urma în cîteva clipe.* AGÎRBICEANU, A. 435, cf. 496. *În o clipă dispăru şi se mistui, ca înghiţită de privazul întunecos al unei uşi întredeschise.* HOGAŞ, M. N. 16, cf. 54, 63, 130. *Da nu ştiu pe unde s-o mistuit, că nu-l văd prin casă.* CAZIMIR, GR. 181. *Bătrînul se desprinsese dintre oameni pe nebăgate în seamă şi se mistuise într-o porumbişte.* POPA, V. 110. *Mihai, o dată cu plecarea trupei, s-a mistuit şi el.* CĂLINESCU, E. 91. *Acvila s-a amistuit în stîncării.* SADOVEANU, O. XIV, 511, cf. IX, 105, X, 352. *Bătrînul sclivisit, cu baston, se mistui în întuneric.* V. ROM. martie 1954, 104, cf. februarie 1956, 52, L. ROM. 1959, nr. 3, 68. *Trenul se mistuise în zare.* T. POPOVICI, S. 298. ✦ Refl. Fig. (Învechit, rar) A se introduce, a se strecura. *Hristos mai tare-i întăreaşte . . . şi nu lasă nice a se turbura cu valurile lumiei aceştiia firile lor, nice a se amistui întru ei varece eresure.* CORESI, EV. 3. ✦ (Învechit, rar; cu complementul „întîmplare") A face să nu se ştie, să nu se afle. *Spre a mistui astă tîmplare, dede foc fagului, care arsă împreună cu tatarul.* ASACHI, S. L. II, 67.

5. (Învechit) A salva, a scăpa. *Cela ce va petreace pri cel vinovat . . . pentru să-ş poată amistui capul, să va certa după voia giudeţului.* PRAV. MOLD. 176/9. ✧ Refl. *Şi mergînd la Ţarigrad, cu altă nu s-au putut mistui, ce s-au închinat* (a. 1769). GCR II, 81/27. ✧ Intranz. (Rar) *Toţi întru pocăinţă să amistuiască.* CORESI, L. 185/6.

— Prez. ind.: *mistui* şi *mistuiesc*. — Şi: (învechit şi popular) **amistuí** vb. IV.
— Din magh. **emészt.**

MISTUIÁLĂ s. f. **1.** (Astăzi rar) Mistuire **(1)**. *Starea cea mai sănătoasă... după odihna somnului şi după mistuiala bucatelor.* PISCUPESCU, O. 139/1, cf. POLIZU, COSTINESCU. ✧ Expr. (Regional) **A nu-şi avea mistuială** = a nu avea linişte, pace, odihnă. *Nu ţi-ai avea tu mistuială, Cum ne-ai scos pe noi din ţară.* BÎRLEA, B. 8.
2. (Regional) Stomac (Ţigăneşti-Turnu Măgurele). ALRM I/I h 66/900.
— **Mistui** + suf. *-eală.*

MISTUÍRE s. f. Acţiunea de a (se) mistui. **1.** Digerare, digestie, (astăzi rar) mistuială **(1)**. Cf. mistui **(1)**. Cf. LB, COSTINESCU, BIANU, D. S. *Aparatul digestiv este însărcinat cu mistuirea sau digestiunea alimentelor.* ENC. VET. 37. *Aţipeala care-i întovărăşea totdeauna mistuirea nu venea, ca de obicei, să-l cuprindă într-o moleşire plăcută.* SADOVEANU, Z. C. 108.
2. (Rar) Distrugere, nimicire. Cf. mistui **(2)**. *Aducerea untului de migdale amară... nu numai să opreşte de acum înainte, ce se porunceşte încă mistuirea de tot acei măsuri* [= cantităţi] *aduse înlăuntru.* AR (1829), 197²/14.
3. (Rar) Dispariţie. Cf. mistui **(4)**. *Întrebările ce făcea lui Negrilă despre neaşteptata mistuire a sclavei.* ASACHI, S. L. II, 61.
4. (Învechit) Scăpare, salvare, mîntuire. Cf. mistui **(5)**. *Că tăriia mea şi amistuirea mea eşti tu, Doamne.* PSALT. HUR. 60ʳ/6, cf. 11ʳ/22, 24ʳ/12, 39/ʳ13, 121ʳ/7, PSALT. 24.
— Pl.: *mistuiri.* — Şi: (învechit) **amistuire** s. f.
— V. **mistui.**

MISTUÍT, -Ă adj. **1.** (Despre alimente introduse în organism) Care a fost prefăcut în substanţe asimilabile, necesare hrănirii corpului; digerat. Cf. mistui **(1)**.
2. (Rar) Dispărut; ascuns, tăinuit. Cf. mistui **(4)**. *Documenturile instreinate şi mistuite prin Ardeal, Polonia, Rossia şi la Constantinopole.* AR (1829), 140²/12. *Au voit să zică tatarului tot adevărul ce pînă atunce îl ţinea mistuit.* ASACHI, S. L. II, 65.
— Pl.: *mistuiţi, -te.* — Şi: (învechit) **amistuit, -ă** adj. DDRF.
— V. **mistui.**

MISTUITÓR, -OÁRE adj. **1.** (Învechit; despre alimente) Care se mistuie **(1)** (repede, bine, uşor); p. ext. hrănitor. *Păstrarea puterei vitei prin un nutreţ sănătos şi mistuitoriu.* AR (1829), 11²/6. *Pîinea nici nu e aşa mistuitoare, nici nu conţine atît albumin ca şi carnea.* F (1883), 262, cf. ib. (1885), 129. ✦ Care ajută la mistuirea alimentelor. Cf. COSTINESCU, ŞĂINEANU, D. U.
2. (Adesea prin exagerare) Care mistuie **(2)**, distruge, nimiceşte, distrugător, nimicitor; spec. (despre foc) care distruge, nimiceşte prin ardere, care preface în cenuşă. *Puterea mistuitoare a timpului desface una piatră de cealaltă din falnica zidire.* F (1876), 198. *Mistuitoare, prin vînt se-nvolbură-n streşini aprinse Flăcări şi nalte văpăi.* COŞBUC, AE. 47. *Se uita la lemnele ce se topeau în puterea mistuitoare a focului.* D. ZAMFIRESCU, A. 3. [Ciuma neagră] *se abate ca un potop mistuitor în anul 1348 asupra întregului nostru continent.* CANDREA, F. 133. *Din ceruri peste pămînt... mîni colosale şi nevăzute cerneau o ploaie de foc mistuitor.* HOGAŞ, M. N. 172.
3. Fig. (Despre gînduri, sentimente, griji, suferinţe etc.) Care mistuie **(3)**, chinuieşte, chinuitor; care distruge (încetul cu încetul). *Durerea mistuitoare sfîşia toate legăturile vieţii tale.* MARCOVICI, C. 47/8. *Rămase vreme îndelungată pierdut în gînduri mistuitoare.* SLAVICI, N. I, 120. *Nu căta mistuitoarei Patimi stavilă să pui.* VLAHUŢĂ, P. 93, cf. id. O. A. I, 200. *Alăuta lui Ilie prinse a spune o durere mistuitoare.* SADOVEANU, O. I, 53. *Era istovit după cinci zile de emoţii mistuitoare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 271, cf. id. V. 85, id. U. N. 16. ✧ (Adverbial) *Ochii tăi ce străluceau mistuitor şi înfocat Sînt osteniţi.* EMINESCU, O. IV, 424. *Toată noaptea m-am frămîntat mistuitor.* CAMIL PETRESCU, U. N. 198, cf. 157.
4. (Învechit) Care scapă, salvează, mîntuie. Cf. mistui **(5)**. (Substantivat) *Fii-mi D*[u]*mnedzău scutitoriu şi în casă amistuitoriu.* PSALT. HUR. 24ʳ/11, cf. 49ᵛ/14, 60ʳ/4, 76ᵛ/13. *Că fuseşi agiutoriu mie şi scăpare mie (amist*[ui]*toriulu* mieu H). PSALT. 113.
— Pl.: *mistuitori, -oare.* — Şi: (învechit) **amistuitór, -oáre, amistuitóriu, -oáre** adj.
— **Mistui** + suf. *-tor.*

MISTÚRĂ s. f. v. **mixtură.**

MISÚRCĂ s. f. Coif purtat în vechime de războinicii egipteni; misirliu **(3)**. *La sigeţi fiierăle şi la suliţi le fac toate de aramă, iar miţusci şi bîrneţi şi altile le fac toate de aur.* HERODOT (1645), 88. *Şi au gătit... la toată putearea scuturi şi sulige şi misurce şi zale.* BIBLIA (1688), 325¹/48, cf. DR. III, 429.
— Pl.: *misurce.* — Şi: **miţúrcă** (DR. III, 429), **miţúşcă** s. f.
— Din pol. **misiurka,** bulg. **мисюрка.**

MIŞ interj. v. **mîş.**

MIŞÁNĂ s. f. (Regional) Legătură, mănunchi de iarbă sau de grîne, pus de secerători ca

semn despărţitor între două lanuri mai mari. Cf. I. CR. III, 226, PAMFILE, A. R. 120.
— Pl.: *mişane.*
— Cf. ucr. МИШАНКА.

MIŞÁRCĂ s. f. **1.** (Prin Mold., Bucov.) Femeie cu purtări urîte, femeie stricată. V. m i ş a u c ă. *Iată mişarca ! eu îmblu prin lume şi slujesc . . . , dară ea îmi stă acasă şi-mi face copii.* SBIERA, P. 237, cf. com. din STRAJA-RĂDĂUŢI. *Nu stau cu Frăsina de vorbă, că-i o mişarcă.* Com. din PIATRA-NEAMŢ.
2. (Prin Mold.) Femeie proastă, toantă (I. CR. VIII, 91), proastă gospodină (ib., com. din ZORLENI-BÎRLAD).
— Pl.: *mişarce.*
— Cf. m i ş e a l c ă.

MIŞÁRNE s. f. (Prin Maram.) Măcelărie **(1)**. LEXIC REG. 14.
— Pl.: ?
— Cf. m e s e r n i ţ ă.

MIŞÁRNIŢĂ s. f. v. **mescrniţă.**

MIŞÁUCĂ s. f. (Prin Mold.) Femeie ticăloasă, nemernică, mîrşavă. *Prin urmare, mişauca de babă a ieşit în tîrg şi s-a uitat cu agerime la unul şi la altul.* SADOVEANU, D. P. 78, cf. DM.
— **Mişea** + suf. *-aucă.*

MÍŞĂ[1] s. f. (Regional) Minge (făcută din păr de bou) (Lăţunaş-Oraviţa). VICIU, GL.
— Pl.: *mişe.*
— Cf. scr. **m e č a.**

MÍŞĂ[2] s. f. v. **misă.**

MÍŞĂŢĂ s. f. v. **mesiţă**[1].

MIŞCÁ vb. I. **I. 1.** R e f l. şi i n t r a n z. A ieşi din starea de repaos, de imobilitate, de echilibru, a-şi schimba locul, poziţia; a nu sta liniştit, fix, imobil; a se clătina; a fremăta. *Vedea toţi cum să mişca şi să strîngea cea de demult zăcută moartă Teodora* (a. 1698). GCR I, 319/28, cf. ANON. CAR. *Au zis între sine abiia mişcîndu-se: hai ! hai ! . . . ticăloşii de noi !* ŢICHINDEAL, ap. GCR II, 212/18. *A lumei temelie se mişcă, se clăteşte.* ALEXANDRESCU, M. 5, cf. 13. *Să nu vă mişcaţi, că dau.* ALECSANDRI, T. I, 191. *Ei trec în răpejune de rîuri fără punţi . . . Naintea lor se mişcă pădurile de brad.* EMINESCU, O. I, 98, cf. 152. *Dacă te mişti ! dacă bîţîi mereu din picior !* CARAGIALE, O. II, 129. *Picioarele nu se mai mişcară ca şi cînd ar fi fost butucite.* ISPIRESCU, L. 35. *Zărea creştetul delicat al dropiei mişcînd printre fulgii coliliei.* ODOBESCU, S. III, 14. *E în amurg şi ceru-i stîns, iar în lumina slabă cîteva foi de viţă sălbatică, uscate şi roşii, se mişcă la vînt.* PĂUN-PINCIO, P. 103. *Nici o pasăre prin zare, Nu se mişcă-n lumea mare Nici o frunză.* COŞBUC, P. I, 222, cf. DELAVRANCEA, O. II, 175. *Lui Bogdan că arăta Trei copile tot de-un stat . . . Din trei, două nici mişca, Iar mireasa se pleca.* ALECSANDRI, P. P. 177. *Atunci va învia el . . . cînd a mişca păstrăvul ista, că este fiert.* ŞEZ. I, 179, cf. ALR II 2465/141, 3424/36. ✦ T r a n z. A face să iasă din starea de repaos, de imobilitate, de echilibru, să-şi schimbe locul sau poziţia, a urni din loc; a deplasa; a muta; a clătina; a face să freamăte. Cf. ANON. CAR. *O furtună . . . stînci de piatră mişca din locul lor.* DRĂGHICI, R. 111/26. *Cea mai uşoară adiere nu mişca frunzele.* NEGRUZZI, S. I, 99. *Numai ochii săi mişca Vultureşte-i alerga Pe cea zare cenuşie.* ALECSANDRI, P. II, 10. *Nilul mişcă valuri blonde pe cîmpii cuprinşi de maur.* EMINESCU, O. I, 43. *Văzîndu-i, îşi mişcă puţin mîna.* CREANGĂ, P. 15. *Mişcîndu-şi degetele, a strigat îngrozit.* CARAGIALE, O. II, 279. *Miron, simţind răsuflarea ei caldă şi undoiarea sînului mişcat de bătaia inimii, tresări.* SLAVICI, N. I, 86. *Şi povestea încet moşneagul mişcîndu-şi pletele cărunte.* GOGA, C. P. 9. *Lungit pe spate îmi mişc membrele încet, ca un gîndac în agonie.* CAMIL PETRESCU, U. N. 340. *Colonelul . . . înaintă pînă în dreptul lui şi-l prinse de sub bărbie, mişcîndu-i capul în toate părţile.* SAHIA, N. 75. *De ce minţi? îl întrebă Ilie mişcîndu-şi greu fălcile.* PREDA, D. 89. *Mişca copitele Ca şoimii aripele !* ALECSANDRI, P. P. 107. *Bate vîntul, mişcă crîngul.* TEODORESCU, P. P. 289. ✧ (În context figurat) *Turnurile mişcă-n doliu a lor inimi de aramă.* EMINESCU, O. I, 28, cf. IV, 45. ✧ E x p r. **A mişca toate pietrele** (sau **toată piatra, toată coarda, tot firul**) = a folosi toate mijloacele, a face tot ce este posibil pentru atingerea unui scop. Cf. ZANNE, P. IV, 315. ✧ I n t r a n z. (Despre fiinţe; urmat de determinări, introduse prin prep. „din", care arată partea corpului ieşită din starea de repaos, de imobilitate) *Te visai mişcînd din buză O, prea drăgălaşe Muză !* BĂRAC, ap. GCR II, 172/30. [Şoimul] *se uită drept în soare Tot mişcînd din aripioare.* ALECSANDRI, P. P. 31. *Ci tu, ca neroadă, Tot mişcai din coadă Şi-ţi deschideai Ciocul.* TEODORESCU, P. P. 454. *Dă de balaur, care mai mişca din coadă.* ŞEZ. II, 142. *Mişcă din gene.* ALR II/I MN 4, 6822/130, cf. ALR II 3228/172. *A mînca şi din barbă a nu mişca nu se poate* (= nu se poate face un lucru fără osteneală). Cf. ZANNE, P. III, 625, IX, 239. (E x p r.; familiar) **A mişca din urechi** = a sugera cuiva că îi dai o sumă de bani (ca bacşiş) în schimbul unui serviciu, al unei favori etc.; a da o sumă de bani (de obicei un bacşiş). *Pînă la urmă bancherul trebuie să mişte din urechi.* STANCU, R. A. IV, 359, cf. I, 63. ✦ (Despre sisteme tehnice) A fi în funcţiune; a funcţiona, a merge, a umbla. *Stăi, morişcă, nu mişca.* TEODORESCU, P. P. 152. ✧ (Prin analogie, despre organe ale corpului)

Inima mişcă. ALR II/I MN 36, 2 203/102. ✦ Tranz. A pune în funcţiune (un sistem tehnic), a-l face să meargă. *Vijeliosul Lotru . . . mişcă mori, pive şi ferăstraie.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 141. ✦ Tranz. Fig. (Neobişnuit) A îndrepta, a dirija. *Fecioară. . . mîntuiaşte-ne. . . mişcînd milostivirea cea de maică către fiiul tău.* MINEIUL (1776), 210r2/26. ✦ P. ext. A trăi, a vieţui. *Tremurul . . . să fie preste toate herile pămîntului şi preste . . . toate ce să mişcă pre pămînt.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 266/34. *Tot ce mişcă-n ţara asta, rîul, ramul, Mi-e prieten numai mie.* EMINESCU, O. I, 147.

2. Refl. şi intranz. A părăsi un loc (îndreptîndu-se într-o anumită direcţie), a pleca, a porni, a se duce; a se deplasa în spaţiu, a umbla, a merge; a înainta. *Iară slujitorii, fiindu-le scandală de bunătatea sv[î]nt[u]lui, nu vrea nice unul să misce să-l taie.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 258/9. *În 24 de zile s-au mai mişcat şi au stătut mai aproape ca un sfert de milă de la neprietin.* N. COSTIN, LET. II, 67/8. *Lumea începu să se mişte spre cele două uşi deschise.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 3. *Cînd ciobanii s-au mişcat înspre crîşmă, au sosit din urmă şi stăpînii.* SADOVEANU, B. 166, cf. id. F. J. 580, id. D. P. 144. *Nici un pas nu m-oi mişca Şi altu mi-oi căpăta.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 248. *Miaza-nopţii, atunci, mişcă după fată s-o găsească.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 313. ✧ (Urmat, sau, rar, precedat de determinări locale care indică punctul de plecare; de obicei în construcţii negative) *De multă frică ce avea . . . nici din loc cuteza să să mişce.* DRĂGHICI, R. 40/4. *Nu mă mai mişc de acasă; am mult de lucru.* CARAGIALE, O. VII, 147, cf. 139. *Nu m-am mişcat din pat.* DELAVRANCEA, O. II, 356. *Fără a se mişca din locul lui, se uită la munteancă.* SADOVEANU, B. 77. *Ţi-am spus că nu mă mişc de aci. Rămîn să-i aştept.* C. PETRESCU, C. V. 329. *Nici din loc nu m-oi mişca Şi ca tine-oi căpăta.* DOINE, 185. ✧ (Familiar, la imperativ, ca termen sau în formule de îndemn; adesea peiorativ) *Mişcă ! mişcă, caracudă ! — Ba nu . . . Mă rog ! Fără pripă ! Mai avem o socoteală.* HASDEU, R. V. 70. *Mişcă, băiete !* ODOBESCU, S. I, 379. *Mişcă d-acolo ! o alungă Nae.* TEODOREANU, M. II, 136, cf. IORDAN, STIL. 168. *Mişcă-te mai iute.* Com. MARIAN. ✦ Refl. A frecventa un anumit mediu, o anumită societate, a veni în contact cu . . . *Asemenea oameni . . . nu pot aparţine cercurilor în cari te mişti tu.* EMINESCU, N. 72. ✦ Tranz. (Prin nord-estul Olt.; despre insecte) A umbla (pe cineva), provocînd o senzaţie neplăcută (de mîncărime). *Nu-ş ce lindină mă mişcă.* CIAUŞANU, V. 119. ✦ (Prin Transilv.; despre pămînt) A se surpa. Cf. ALR I 395/140, 231. ✦ Tranz. (Învechit, neobişnuit) A prinde viaţă; a se naşte. *Organ de sineşi mişcat din suflările sfîntului duh te-ai arătat.* MINEIUL (1776), 59v2/24.

3. Refl. şi intranz. A ieşi din pasivitate, a începe să lucreze (pentru un anumit scop), a activa; a acţiona; a lucra, a munci. *Să mişcăm puţin şi să ne apucăm de a ne lumina* [tîrgul] *macar cu oloi.* I. IONESCU, C. 83/13. *E mai demn pentru un bărbat să se mişte şi să se trudească pentru binele şi progresul omenirii.* CARAGIALE, O. VII, 253. *Ştia că locotenentul Cristophi nu se mişcă fără un cuvînt din partea lui.* CAMIL PETRESCU, O. II, 22. *Cine (se) mişcă tot mai pişcă, Cine şade Coada-i cade.* F (1888), 278, cf. CREANGĂ, P. 110, ZANNE, P. II, 731. ✦ (Mai ales despre grupuri sociale, colectivităţi) A arăta împotrivire, revoltă; a se agita. V. răscula, răzvrăti. *Sloboade radză De-ngrozeaşte pre păgîn să nu să mişte.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 212/32. *Acela carele din creştini ar cuteza a să mişca înprotiva acelor mai sus prescrise . . . afurisit să fie* (a. 1785). URICARIUL, I, 121. *Toate popoarele se mişcă.* BĂLCESCU, M. V. 581. *Cînd gloatele s-au mişcat atît de tare, este anevoie a le supune fără a le mulţămi.* id., ap. GHICA, A. 240. *Se mişcă ţara, domnul meu ! Toată ţara !* REBREANU, R. I, 306, cf. II, 227. ✧ Tranz. fact. *Crîncenele fărădelegi şi ameninţările turcilor mişcară toată creştinătatea.* BĂLCESCU, M. V. 35. *Ea-l vedea mişcînd poporul cu idei reci, îndrăzneţe.* EMINESCU, O. I, 52. *Bălcescu se gîndi că trebuie să înceapă să mişte satele dintre Breaza şi Ploieşti.* CAMIL PETRESCU, O. II, 21.

4. Refl. A fi, a se afla în mişcare **(II)**. *Cine a dat neînsufleţitei materii puterea de a se mişca?* MARCOVICI, C. 12/21. *Uită-te de vezi în aer, pe pămînt ş-adînc în mare, Toată firea cum se mişcă spre a lumei întrupare.* CONACHI, P. 270.

II. Fig. **1.** Intranz. (Familiar) A face faţă în mod satisfăcător într-o anumită treabă, într-un domeniu de activitate, a dovedi oarecare pricepere. *Începuse a mişca binişor la meseria lor.* ISPIRESCU, L. 370. ✦ (Despre acţiuni, întreprinderi) A da rezultate promiţătoare, satisfăcătoare. *Acuma vine primăvara şi afacerile încep a mişca.* SADOVEANU, B. 221, cf. IORDAN, STIL. 366.

2. Tranz. A determina (pe cineva) să facă ceva, a da impuls, a îndemna, a îmboldi; a însufleţi. *Cui iaste de trebuinţă dăruiaşte . . . den bună voia sa mişcat şi aţîţat* (a. 1702). GCR I, 345/4, cf. II, 108/33. *Pre îngerii tăi cei aleşi îi mişcăm spre călduroasă rugăciune.* MINEIUL (1776), 159r2/12, cf. ŞINCAI, HR. III, 40/13. *Puterea aceea carea o au de obşte faptele spre a ne mişca ca să le urmăm.* MAIOR, ap. GCR II, 202/13. *Cei de bun neam boieri . . . , mişcaţi fiind de iubirea căminului strămoşesc, au binevoit de a să face predanie şi ştiinţelor filosofeşti în limba rumânească* (a. 1826). GCR II, 251/34. *Aidin, mişcat fiind de dragoste mare . . . către fratele său . . . hotărî să-şi împărţească împărăţia cu acest frate al său.* GORJAN, H. I, 2/7. *Mişcat de încredinţarea ce avem că viitoarea fericire*

a amîndorura Prinţipaturilor ... (a. 1843). DOC. EC. 808. *Valuri grele Ne clătină şi ne mişcă la fapte bune sau rele.* CONACHI, P. 279. *Arabul ... mişcat de-o înaltă şi dulce gîndire Spre-a lui mîntuire Lucrează cu zel.* MACEDONSKI, O. I, 16. ✦ (Jur.; învechit, cu complementul „jalobă", „judecată") A înainta; a intenta, a porni. *Creditorii ... au dreptate de a mişca jalobă.* PRAVILA (1814), 21/24. *De la 14 ani ai vrîztii poate să mişce judecată pănă la 30 de ani.* ib. 94/16. ✧ Refl. pas. *Această jalobă poate a să mişca în curgere de un an.* ib. 22/6, cf. 33/17. ✦ (Învechit, neobişnuit) A face să renunţe la ... ; a abate, a îndepărta. *Dacă vădzu că nu-l poate mişca de la D*[o]*mn*[u]*l H*[risto]*s ... cu multe munci l-au cercat.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 116v/30.

3. Tranz. A impresiona, a emoţiona, a tulbura; a înduioşa. *Treaba ritoricii iaste a afla şi a zice lucruri toate vreadnice ca să îndemne, ca să mişte şi să încredinţeze pre ascultătoriu.* MOLNAR, RET. 13/19. *Pe june nu-l mişcă ceea ce încîntă pe copil şi pe adolescent.* HELIADE, O. II, 67, cf. 37, I, 319. *Stufoasa pădure, pierdute cărări ... Tot mişcă, încîntă a noastră gîndire.* ALEXANDRESCU, M. 85, cf. 86. *Cerească pasăre Modulă pe morminte Dar nu mai mişcă sufletul Acelui ce nu simte.* BOLINTINEANU, O. 129. *Căci nu mă-ncîntă azi cum mă mişcară Poveşti şi doine, ghicitori, eresuri.* EMINESCU, O. I, 201. *Descrie ... mijloacele diferite ce fiecare din aceste două arte pune în lucrare ca să intereseze, să mulţumească, să mişte şi să răpească pe om.* ODOBESCU, S. III, 50. *Nimica nu-l mai mişcă, nimica nu-i mai place Şi-l află-orice simţire cu sufletu-nghеţat.* MACEDONSKI, O. I, 108. *Pentru întîia oară mă mai mişcă ceva de atunci.* VLAHUŢĂ, N. 173. *Nu te poate interesa, nu te poate mişca aceasta?* C. PETRESCU, C. V. 148. *Cum acest nume nu mă mişcă de loc, gospodina sfîrşeşte c-o voce misterioasă.* SADOVEANU, O. VII, 288. ✦ Refl. *De fapt, nu ştiuse ce avea să se mişte în sufletul acestui om retras, unii spuneau împietrit, alţii pur şi simplu bleg.* V. ROM. august 1955, 18.

— Prez. ind.: *mişc*, pers. 2 *mişti*; conj.: pers. 3 şi: (învechit) *să mişce.*

— Etimologia necunoscută.

MIŞCÁLĂ s. f. (Regional) Pădure mică (Baia de Criş-Brad). H XVIII 301.

— Pl.: *mişcale.*

— Etimologia necunoscută.

MIŞCÁRE s. f. **I.** Acţiunea de a (se) mişca şi rezultatul ei.

1. Ieşire din starea de repaos, de imobilitate, de fixitate, schimbare a locului, a poziţiei (v. clătinare, clintire); spec. schimbare a poziţiei corpului, a membrelor etc.; exerciţiu sau parte a unui exerciţiu sportiv executat prin schimbarea poziţiei corpului, a membrelor etc.; p. ext. gest. *Cel mai mare meşter nu ar putea să afle formă ... pentru atîtea osebite mişcări şi săvîrşiri care face trupul omului.* CALENDARIU (1814), 102/10. *După 12 ceasuri să îndeletnice cu feliuri de trupeşti mişcări.* DRĂGHICI, R. 152/8. *El putea privi toate mişcările lor, fără să îl vază ele.* GORJAN, H. I, 5/7. *În aşa stare... Şi a frunzelor mişcare ... Ne-ar fi fost de supărare.* CONACHI, P. 268. *O mişcare de deget* [pe pistol] *şi s-a sfîrşit!* NEGRUZZI, S. I, 28. *Nu vezi mişcările ce fac picioarele Iuţi şi uşoare.* BOLINTINEANU, O. 115. *Prin mişcarea naltei ierbi, Eu te fac s-auzi în taină Mersul cîrdului de cerbi.* EMINESCU, O. I, 110, cf. 150. *Îşi mlădia trupul după mişcările calului.* VLAHUŢĂ, D. 76, cf. BASSARABESCU, S. N. 20. *Isidor, în mişcări repezi ..., scoase din buzunarul stîng al mantalei cutia de tinichea.* SAHIA, N. 77, cf. 34. *Din mişcările mele, vede că nu-l înţeleg.* SADOVEANU, O. VII, 342. *Se lasă uşor înainte la fiecare mişcare a lopeţilor.* BART, S. M. 28. *Maşinile cu piston, numite şi maşini cu mişcare alternativă.* SOARE, MAŞ. 107, cf. IONESCU-MUSCEL, FIL. 249. *Mişcarea de zbor a săritorului poate începe imediat după dezlipirea de teren.* SP. POP. 1950, nr. 1750, 2/2. *Mişcările membrelor superioare.* PARHON, O. A. I, 266. *Semăna cu maică-sa ... cu mişcările scurte şi stăpînite.* DEMETRIUS, A. 9. *Am văzut în fiece lucru-o mişcare De rugăciune şi ardoare.* ISANOS, Ţ. L. 21. ✧ Expr. **În doi timpi şi trei mişcări** = foarte repede, imediat, la repezeală. *Ozun dragă, ţi-a răsucit bibilica aia capul în doi timpi şi trei mişcări.* C. PETRESCU, C. V. 339. ✦ Fiecare dintre mutările unei piese la o partidă de şah, de table etc. *Fata juca şah cu Alexandru Comăneşteanu ... făcuse o mişcare greşită, primejduind unul din turnuri.* D. ZAMFIRESCU, Î. 3. ✧ Expr. (Familiar) **A prinde mişcarea** = a înţelege (din vreme) rostul unui lucru, desfăşurarea unei acţiuni etc. Cf. DL. ✦ Viteza cu care se execută o bucată muzicală sau o parte a ei; tempo. Cf. TIM. POPOVICI, D. M., DER. ✦ (Concretizat) Parte dintr-o compoziţie muzicală de dimensiuni mai mari. Cf. DER.

2. Deplasare (în spaţiu); înaintare; circulaţie. *Cu margene copitii uşor izbind în pămînt, spre lină mişcare îndrepta pasul* (a. 1773). GCR II, 90/39. *Te bizuieşti ... să însemnezi şi pravili pe-a mişcărei cereşti cale.* CONACHI, P. 276. *Este de o mare utilitate în explicaţiunea fenomenelor cereşti şi-n studiul mişcărilor stelelor.* DRĂGHICEANU, C. 2, cf. 3. *Am lăsat în urmă pe tovarăşii mei şi am rupt-o de-a fuga înainte, doar m-oi încălzi cu mişcarea.* ALECSANDRI, T. I, 457. *La răspîntia bulevardului, o teribilă mişcare de trăsuri, tramcare, tramvaie electrice.* CARAGIALE, O. IV, 390. *Acestui fenomen ceresc i se dă numirea de mişcarea diurnă a astrelor.* CULIANU, C. 8. *Mişcarea unui corp poate fi şi ea de două feliuri:*

relativă şi absolută. PONI, F. 7. *Un sistem de referinţă poate fi considerat ca nemişcat în spaţiu, mişcarea referită la un astfel de sistem se numeşte absolută.* MARIAN-ŢIŢEICA, FIZ. I, 12, cf. 21. *Deoarece în spaţiul interplanetar nu există nici o rezistenţă de natură aerodinamică la înaintare, mişcarea corpurilor cereşti se continuă veşnic.* CONTEMP. 1955, nr. 478, 4/4. ✧ *Mişcare perpetuă* (sau, învechit, *perpetuală)* = funcţionare imaginară a unui sistem fizic care, odată pornit, nu s-ar mai opri niciodată. *A învoi toate aceste capete învăţate e mai greu decît a găsi mişcarea perpetuală.* NEGRUZZI, S. I, 268. ✧ Expr. **A se pune în mişcare** = a porni. *Toată suflarea s-a pus în mişcare: lumea de pe lume... alerga să vadă ce minune poate să fie?* CREANGĂ, P. 228. *Vagonul se pune-n mişcare.* CARAGIALE, O. I, 279. *Rîndul s-a pus în mişcare. Înaintăm.* STANCU, U.R.S.S. 37. ✦ Fel de a merge (v. mers[1] 1, umblet), de a-şi mişca picioarele, mîinile, corpul în timpul deplasării. ✦ Spec. (Familiar, mai ales în construcţii cu verbul „a face") Deplasare în spaţiu făcută de cineva în scop recreativ, curativ etc.; plimbare. *Avea nevoie de mişcare, de aer, de linişte.* BART, E. 216. *Am făcut puţină mişcare.* Com. MARIAN. ✦ Forfotă, agitaţie, animaţie. *În departamentul de război stăpîneşte mişcare mare, ce arată cum că miniştrii nu să află prea bine.* GT (1839), 7[1]/18. *La ridicarea cortinii, se aud măsurile din urmă ale unui vals şi se vede prin uşa din dreapta, în fund, mişcarea balului.* CARAGIALE, O. VI, 205. *E plin de mişcare pămîntul Şi cîntă şi codrul şi vîntul.* COŞBUC, P. II, 9. *Deodată se făcu o mişcare în incintă.* REBREANU, R. I, 196. *Pretutindeni se vedea mişcare multă şi voie bună.* SAHIA, N. 61. *Dis-de-dimineaţă, cînd răsăritul se aprindea, se deştepta şi curtea o dată cu satul şi se umplea de mişcare şi de viaţă.* SADOVEANU, O. I, 265. *Pe Dunărea asta e mai multă mişcare decît în tot restul Ţării Româneşti.* CAMIL PETRESCU, O. III, 128. ✦ Serviciu care dirijează circulaţia trenurilor. *Direcţia mişcării.* LEG. EC. PL. 105. ✧ *Birou* (sau *serviciu) de mişcare* (sau *al mişcării)* = birou (sau serviciu) de unde se dirijează şi se coordonează într-o gară circulaţia trenurilor. *Biroul şefului de gară... este în acelaşi timp „birou de mişcare", „telegraf", „casa de bilete".* SEBASTIAN, T. 188. ✦ Spec. (Mai ales la pl.) Deplasare organizată, strategică a unei unităţi armate. *Să iei în băgare de samă mai bine mişcările duşmanilor.* DRĂGHICI, R. 166/15. *Luca Arbore la rîndul său înforma pe poloni despre mişcările tătarilor.* XENOPOL, I. R. IV, 219. *Gazetele erau cu desăvîrşire mute în privinţa mişcărilor de trupe în ţară.* SADOVEANU, M. C. 72.

3. Schimbare intervenită în repartizarea personalului sau a bunurilor dintr-o unitate; mutare dintr-un post în altul. *Mişcarea comerţului.* LM. *Guţă Mereuţă, jude de şedinţă adus în capitală la ultima mişcare în magistratură.* C. PETRESCU, C. V. 182. *Ţine evidenţa mişcării patrimoniului mobil şi imobil în cantităţi şi valori.* LEG. EC. PL. 211.

4. Activitate, acţiune; faptă; spec. (urmat de determinări indicînd domeniul, scopul, caracterul etc.) acţiune sau curent care grupează un număr mare de oameni în jurul unei activităţi, al unei idei, concepţii etc., (învechit) mişcămînt. *Mai la urmă să videţi Mişcările şi urmarea grecilor celor isteţi.* BELDIMAN, ap. GCR II, 243/24. *Deosebite staturi... cari... se întrupară printr-o mişcare de unitate în două staturi.* BĂLCESCU, M. V. 7. *Este o mare mişcare naţională între toţi românii din Austria.* id., ap. GHICA, A. 470. *Curtea este plină, ţara în mişcare: Soli trimişi de Poartă, vin la adunare.* BOLINTINEANU, O. 36. *Acestui fel de oameni să nu le fie îngăduit a ocupa locul cel de frunte în mişcarea intelectuală a poporului lor.* MAIORESCU, CR. II, 103, cf. III, 3. *Mişcarea intelectuală care se începe acum cu tinerimea care se ridică.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 39. *Cea întăi mişcare critică în ţara românească.* IBRĂILEANU, SP. CR. 92. *Creaţiunile artistice, de seamă, la oricare alte ţări civilizate, n-au venit fără mari mişcări culturale.* BACOVIA, O. 240. *Acestea au fost teatrele de avantgardă... care erau legate de mişcarea de avantgardă a intelectualilor progresişti.* CONTEMP. 1948, nr. 110, 12/1. *Este necesar ca mişcarea întrecerilor socialiste să se generalizeze.* LEG. EC. PL. 425. *Mişcarea sportivă, cu sutele de mii de sportivi din ţara noastră, este prezentă.* SP. POP. 1951, nr. 1814, 3/2. *Mişcarea pentru pace, cea mai uriaşă mişcare de masă cunoscută în istorie, a crescut în amploare, şi-a lărgit şi şi-a întărit rîndurile în toate ţările.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2826. *Ibrăileanu a susţinut o mişcare de cultură.* V. ROM. martie 1956, 28. *O dată cu acestea se naşte şi o mişcare socialistă — revista Contemporanul o oglindeşte ideologic.* RALEA, S. T. III, 188. ✦ Loc. adv. **În mişcare** = într-o stare de tulburare, de încordare. *Simţirile-i sînt în veci deştepte; inima-i veghiată este mereu în mişcare.* ODOBESCU, S. III, 17. ✧ Expr. **A (se) pune în mişcare** = a intra (sau a determina pe cineva să intre) în acţiune, a deveni (sau a face să devină) activ. *Încă pe cînd era în faşii, Marta avea obiceiul de a pune toată casa în mişcare.* SLAVICI, N. I, 80. *Toată pădurea se puse în mişcare; urlau dobitoacele de ţi se făcea părul măciucă pe cap.* ISPIRESCU, L. 7. *Imediat îl puse în mişcare să oprească loja cea mai bună pentru spectacolele fixate.* REBREANU, R. I, 186. *Articolul de azi i-a pus pe toţi în mişcare.* BARANGA, I. 159. ✦ Acţiune (organizată) de masă, cu caracter revendicativ. V. revoltă, răscoală, revoluţie. *Mişcarea din Iaşi, liniştită, nerezemată pe vreo putere armată* (a. 1848). URICARIUL, X, 17. *El conducea toate mişcările*

studenţimii. CARAGIALE, O. I, 246. *Urzea în capu-i trudit programul unei mişcări serioase şi hotărîtoare, al cărei început era fixat pentru a doua zi.* VLAHUŢĂ, N. 192. *Am mai văzut însă încă o dată că în toate mişcările burgheze fapta nu urmează vorbei.* IONESCU-RION, C. 27. *Orice mişcare de revoltă în rîndurile muncitoreşti nu poate să aducă decît bine cauzei proletare.* SAHIA, N. 40. *Mişcarea lui Tudor Vladimirescu a început ca un episod al Eteriei şi al revoluţiei greceşti.* OŢETEA, T. V. 29. *Deşi nu se afla încadrat în mişcarea revoluţionară, Turgheniev era urmărit şi supravegheat în ceea ce publica.* SADOVEANU, E. 235. ✦ (Concretizat) Organizaţie cu caracter revendicativ. *Se cunoaşte că n-ai făcut niciodată politică într-o mişcare clandestină.* STANCU, R. A. V, 308. ✦ Spec. (De obicei urmat de determinarea „muncitorească") Acţiunea revoluţionară a clasei muncitoare; (fără determinări; concretizat) partid, organizaţie care conduce o asemenea acţiune. *Manifestul Partidului Comunist consacră pasagii speciale de critică necruţătoare agenţilor burgheziei în sînul mişcării muncitoreşti.* CONTEMP. 1949, nr. 122, 3/5. *Fochistul, după multe sondaje şi încercări, îl atrăsese în mişcare.* STANCU, R. A. III, 25. *E democrată, dar n-are legături cu mişcarea, pe cît ştiu.* BENIUC, M. C. I, 63. *Trecea în Paşcani drept cel mai bătrîn om din mişcarea muncitorească.* GALAN, Z. R. 17. *Amîndoi sîntem în mişcare de aproape cinci ani.* id. ib. 254. *Fără partidul comunist şi teoria sa marxistă, mişcarea muncitorească ar fi condamnată la spontaneitate, la bîjbîire în întuneric, la jertfe fără de număr.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2701.

5. Fig. Îndemn, imbold, impuls, pornire. *Cu toate mişcările inimii ai poftit dorirea cea de săvîrşit părăsind dulceaţa lumii.* MINEIUL (1776), 172r²/7. *A plecărilor din fire mişcările aţîţate, Sînt şi mai tari şi mai dese decît cele judecate.* CONACHI, P. 277. *Dacă eram copilul unei familii bogate şi de nume strălucit, aş fi luat toate manifestaţiile de dragoste ce mi s-au arătat zilele acestea ca o adulaţiune nevrednică să deştepte în sufletul meu cea mai slabă mişcare de recunoştinţă.* CARAGIALE, O. VII, 299. ✦ (Astăzi rar; adesea determinat prin „sufletească" sau „a sufletului") Sentiment, emoţie. *Cvintilian zicea că este dator poeziei cea mai mare parte a mişcărilor celor retorice şi frumuseţele ce află cineva în scrierile sale.* CR (1832), 288²/5. *În acest moment mişcarea în cei mai mulţi stoarse lacrimi.* BARIŢIU, P. A. III, 452. *Avea nişte ochi mici şi negri în cari se resfrîngeau cu o deosebită energie şi repeziciune toate pasiunile şi toate mişcările sufletului.* HASDEU, I. V. 18. *Fără voie m-am gîndit la tine, la darul cel mare cu care te-a înzestrat firea de a-ţi descrie mişcările sufleteşti.* GANE, N. III, 147. *Prin rolul ei biologic . . . femeia a trebuit să-şi ascundă mişcările sufleteşti în faţa bărbatului.* IBRĂILEANU, S. L. 27.

6. Proces evolutiv; evoluţie, transformare. *Misia istoriei este a ne arăta, a ne demonstra acestă transformaţie continuă, această mişcare progresivă a omenirei.* BĂLCESCU, M. V. 3. *Mişcarea din jos în sus şi de sus în jos este o condiţiune inevitabilă, fatală a vieţii omeneşti.* GHICA, S. 228. *Discuţia urmă caldă cu observaţii şi mărturisiri asupra acestui mister care ne înconjoară: natura veşnic în mişcare.* SADOVEANU, E. 174.

II. (Filoz.) Mod sau formă de existenţă a materiei, înglobînd toate schimbările şi procesele care au loc în univers. *Toată zidirea doarme!... tot se arată mort! parcă s-ar fi precurmat mişcarea ce dă viaţă universului.* MARCOVICI, C. 8/7. *Sînt legi comune tuturor fenomenelor naturii şi vieţii, de exemplu legea care spune că materia nu poate exista fără mişcare, după cum mişcarea nu poate fi concepută fără materie.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 3/3. *Aplicînd dialectica materialistă la studiul mişcării materiei, Engels arată că fiecărei trepte de dezvoltare a materiei îi sînt specifice forme calitativ deosebite de mişcare.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 7, 55.

— Pl.: *mişcări.*

— V. **mişca.**

MIŞCÁT¹ s. n. (Rar) Faptul de a (se) mişca. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

— V. **mişca.**

MIŞCÁT², -Ă adj. (Despre oameni) Care este impresionat, emoţionat, tulburat, înduioşat; (despre manifestări ale oamenilor) care trădează emoţie, tulburare, înduioşare. *De la un cap la altul mulţimea e mişcată.* MACEDONSKI, O. I, 251. *Mişcată de vorba băiatului . . . porni singură înainte.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 24. *Dintr-un portofoliu scoase nişte fotografii şi-i arătă, falnic şi mişcat, întîi copilaşii . . . , apoi pe nevastă-sa.* REBREANU, P. S. 67, cf. id. I. 41. *I-am sărutat dreapta, adînc mişcat.* GALACTION, O. 78. *Tudor şi Bărnoavă, fără să-şi dea seama pentru ce, erau mişcaţi.* SADOVEANU, O. V, 602. *Are să se bucure cucoana mea, şopti el c-o înmlădiere mişcată în glas.* id. O. VI, 552. *Doctorul privea mişcat, ascunzîndu-şi mila care-l cuprinsese.* BART, E. 312.

— Pl.: *mişcaţi, -te.*

— V. **mişca.**

MÍŞCĂ¹ s. f. (Regional) **1.** Şervet, basma, batistă mare, răsucită şi înnodată (la mijloc sau la capete), folosită la jocul de-a mişca. Cf. MUSCEL, 42. *Lasă mişca în spatele unuia şi dacă acesta nu observă, este bătut la palmă.* PAMFILE, J. I, 25, cf. H XI 518, I. CR. II, 21. *Cel din mijloc voieşte să apuce mişca, dar celălalt o dă pe nevăzute la altul.* DENSUSIANU, Ţ. H. 247, cf. IORDAN, L. M. 198, ALRT II 204.

2. (În construcţia) *De-a mişca* = numele unui joc, jucat de copii sau de flăcăi şi de fete mai

ales la clăci sau la priveghiuri, în care unul dintre jucători este bătut la palmă sau pe spate cu mişca (1). Cf. MARIAN, Î. 197, I. CR. II, 21, PAMFILE, J. III, 17, H III 110. *Feciorii... fac haz... pînă de către ziuă. Mai bucuros se joacă „de-a mişca"*. DENSUSIANU, Ţ. H. 247, cf. ALR I/II h 295, ALRM I/II h 414.

— Pl.: (1) *mişte*.

— Probabil din bg. **мишка** „şoricel".

MÎŞCĂ² s. f. (Prin Dobr.) Piatră în formă de inimă, cu ajutorul căreia sînt ancorate carmacele. *Mistele se fac... dintr-o piatră albă calcaroasă, care e mai moale şi se poate pili cu uşurinţă*. ANTIPA, P. 328.

— Pl.: *mişte*.

— Etimologia necunoscută.

MIŞCĂCIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Mişcător; mobil. *Cădinţa de a cuprinde bunurile... şi cele mişcăcioase şi cele nemişcăcioase*. ŞINCAI, HR. III, 287/2.

— Pl.: *mişcăcioşi, -oase*.

— **Mişca** + suf. *-(ă)cios*.

MIŞCĂCIÚNE s. f. (Învechit) Însuşirea de a se mişca sau de a putea fi mişcat; mobilitate. Cf. BARCIANU, V., LM, ALEXI, W.

— **Mişca** + suf. *-(ă)ciune*.

MIŞCĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A mişca (I 1). *Budzele mişcăluind cu cine voroviiai?* DOSOFTEI, V. S. octombrie 45ᵛ/22. ✧ Intranz. *Şi mişcăluind cu budzele, şoptea*. id. ib. octombrie 45ᵛ/12.

— Prez. ind.: *mişcăluiesc*.

— **Mişca** + suf. *-(ă)lui*.

MIŞCĂMÎNT s. n. 1. (Învechit, rar) Mişcare (I 4). *Şi-au luat asupra lor misiunea a petrece cu atenţiune mişcămintele activităţii spirituale a poporului*. F (1871), 262.

2. (Învechit) Acţiune (de masă) cu caracter revendicativ. *Maghiarii încă să participe la acel mişcament*. BARIŢIU, P. A. I, 303, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *mişcăminte*.

— **Mişca** + suf. *-(ă)mînt*.

MIŞCĂRÁI s. n. v. **smicăraie**.

MIŞCĂRÁIE s. f. v. **smicăraie**.

MIŞCĂTÓR, -OÁRE adj., s. f., s. n. I. Adj. 1. Care se mişcă (I 1, 2) sau dă impresia că se mişcă, care iese din starea de repaos, de imobilitate, care se deplasează, înaintează; mobil¹. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU. *Ostaşul... Îşi izbeşte calul său Peste codrii mişcători*. ALECSANDRI, P. II, 15. *Peste cîte mii de valuri stăpînirea ta străbate, Cînd pluteşti pe mişcătoarea mărilor singurătate*. EMINESCU, O. I, 130. *Cîmpul mi se desfăşură în valuri mişcătoare*. DELAVRANCEA, T. 70. *Mişcător un punct răsare*. COŞBUC, P. I, 221. *Departe de tot pe întinderea asta mişcătoare, neastîmpărată, un punct negru se desprinde*. BART, S. M. 18. *Unghiul mişcător al cocorilor se ştersese de pe cer*. C. PETRESCU, A. 307. *Prin lumina apei liniştite, apăru la o oarecare depărtare un punct mişcător*. SADOVEANU, O. IX, 461. ✧ *Avere mişcătoare* = avere mobilă, v. mobil. *Pe aceste monastiri, cu toate averile lor mişcătoare şi nemişcătoare..., le-au dezbinat* (a. 1785). URICARIUL, I, 105. *Averile lor mişcătoare şi nemişcătoare să se iaie*. NEGRUZZI, S. I, 232. *Ai familie, copii, şi ce avere ai, mişcătoare şi nemişcătoare?* CAMIL PETRESCU, O. II, 562. (Învechit) *Pod mişcător* = pod umblător, v. umblător. *Spre Sibiu, se trece apa Oltului cu pod mişcător*. GOLESCU, Î. 9. ✦ (Substantivat; familiar) Păduche.

2. (Învechit) Care stimulează sau determină o activitate, o acţiune etc. (Substantivat) *Atotputernicul mişcător a binelui şi a răului*. MARCOVICI, C. 54/11. *Dorinţa de a se sui pe treptele sociale..., mişcătorul cel mai puternic*. GHICA, S. 231. ✧ *Putere mişcătoare* = forţă sau energie mecanică. *Cea mai bună dintre aceste maşine este cea englezească... care însă este foarte scumpă şi cere o mare putere mişcătoare* (a. 1840). DOC. EC. 739.

3. (Învechit, rar; despre oameni, colectivităţi) Care se ridică împotriva cuiva sau a ceva. V. răzvrătit, răsculat. Cf. M. COSTIN, ap. GÎDEI, 265.

4. Fig. Care impresionează, emoţionează, tulbură (v. emoţionant), înduioşează (v. înduioşător). *Toate dădeau clipelor acelora o măreţie... mişcătoare*. VLAHUŢĂ, R. P. 23. *Ultima scrisoare a Saşei cuprindea o destăinuire din cele mai mişcătoare*. D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 156.

II. S. f. art. (Prin Transilv.) Numele unui dans popular şi melodia după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 116.

III. S. n. (Regional) Una dintre părţile morii; tremurător (Davideşti-Piteşti). H IX 220.

— Pl.: *mişcători, -oare*.

— **Mişca** + suf. *-(ă)tor*.

MIŞCĂTÚRĂ s. f. (Învechit) Mişcare (I 2). *O mişcătură audace făcurăm şi-i înconjurarăm*. F (1869), 136.

— Pl.: *mişcături*.

— **Mişca** + suf. *-(ă)tură*.

MIŞCHÉT subst. v. **mischet**.

MIŞCHÍRI s. m. pl. (Regional) Moţ (de păr) pe fruntea calului (Băiţa-Brad). Cf. DR. V, 283.

— Etimologia necunoscută.

MIŞCHÍU s. n. v. **mischiu.**

MIŞCÍND, -Ă adj. (Rar) Mişcător **(I 1).** *Marea e sau lină de tot, sau mişcîndă în valuri.* F (1869), 118.
— V. **mişca.**

MIŞCÓCE s. f. (Prin Munt.) Păduche *(Pediculus capitis).* Cf. MARIAN, INS. 466.
— Pl.: *mişcoci.* — Şi: **mişcócea** s. f. CADE.
— De la **mişca.**

MIŞCÓCEA s. f. v. **mişcoce.**

MIŞCODÍ vb. IV v. **mişcoti.**

MIŞCÓI[1] s. m. (Prin Ban. şi sud-vestul Transilv.) Păduche. Cf. REV. CRIT. III, 160. *Plin de mişconi.* CV 1951, nr. 5, 27. ✦ Păduche de găină. Cf. ANON. CAR., com. din ORAVIŢA, ALR II 5720/29, 36, 47, 76.
— Pl.: *mişcoi.*
— **Mişca** + suf. *-oi.*

MIŞCÓI[2] s. m. v. **mîşcoi.**

MIŞCOLÁNŢĂ s. f. v. **mişculanţă.**

MIŞCOLÁNŢIE s. f. v. **mişculanţă.**

MIŞCORÁNŢĂ s. f. v. **mişculanţă.**

MIŞCORÁNŢIE s. f. v. **mişculanţă.**

MIŞCORÍ vb. IV. Intranz. (Regional; despre vietăţi) A se mişca încoace şi încolo (Topa Mică-Cluj). COMAN, GL.
— Prez. ind. pers. 3: *mişcoreşte.*
— De la **mişca.**

MIŞCORÍCI s. m. pl. (Mold.) Viermi (intestinali). [Strigoii] *ieşeau noaptea între oameni, parcă aveau mişcorici.* PAMFILE, DUŞM. 178, cf. I. CR. IV, 202. ✧ Expr. **A avea mişcorici** = (despre oameni, mai ales despre copii) a fi neastîmpărat, a nu sta locului. ALR I 1568/590.
— Şi: **mişcuríci** (PAMFILE, DUŞM. 178), **miscuríci** (id. J. II, 146) s. m. pl.
— **Mişcori** + suf. *-ici.*

MÎŞCOTĂ s. f. v. **nîştotă.**

MIŞCOTÉI s. m. pl. **1.** (Prin sudul Transilv.) Păduchi. *Fata . . . , cînd se pieptăna, un ciur de mişcotei umplea.* REV. CRIT. I, 184, cf. 40, III, 160.
2. (Regional) Viermi care se mişcă încoace şi încolo fără încetare (Măţău-Cîmpulung). COMAN, GL.
— De la **mişcoti.**

MIŞCOTÍ vb. IV. **1.** Intranz. şi refl. (Popular) A se mişca de colo pînă colo; a se foi. *Descopăr în sfîrşit, în grămada de bolovani, o pată neagră ce mişcotea.* SĂM. I, 215. *Nici nu luase seama la viermuşul ce mişcodea la buturuga lui.* CONV. LIT. XLIII, 1149, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 138, L. ROM. 1959, nr. 3, 66, ib. 1960, nr. 2, 20. ✦ Refl. (Prin Transilv.; în forma *mîscoti)* A se urni (din loc). CV 1950, nr. 4, 41.
2. Refl. (Prin Transilv.; în forma *mîscoti)* A se forţa. CABA, SĂL. 90.
— Prez. ind.: *mişcodesc.* — Şi: **mişcodí, mîscotí** vb. IV.
— De la **mişca.**

MÍŞCUL s. m. (Bot.; regional) Moşmon *(Mespilus germanica).* Cf. ALEXI, W.
— Pl.: *mişculi.*
— De la **mişculă.**

MIŞCULÁNT, -Ă adj. (Regional) Prefăcut, ipocrit (Ghilad-Timişoara). ALR II 3680/36.
— Pl.: *mişculanţi, -te.*
— Cf. mişculanţă.

MIŞCULÁNŢĂ s. f. (Ban. şi Transilv., mai ales la pl.) Şmecherie, înşelăciune; (cu sens atenuat) poznă, glumă. *Să demascăm pe Colac cu mişcolănţiile lui.* BENIUC, V. CUC. 14. *Nu-mi plac mişcorănţiile.* V. ROM. ianuarie 1960, 24, cf. REV. CRIT. III, 160. *Să nu facă ceva mişcoranţă.* VICIU, S. GL. *Lucrul ăsta-i cu multă mişcoranţă.* ib. *Umblă numai cu mişculanţe.* CV 1951, nr. 6, 27, cf. ib. 1950, nr. 4, 34. *Ăsta se ţine de tot felul de mişcorănţii.* MAT. DIALECT. 181, cf. 80.
— Pl.: *mişculanţe.* — Şi: **mişculánţie** (com. din BRAŞOV), **mişcuránţă** (LEXIC REG. 9), **mişcolánţă** (FRÎNCU-CANDREA, M. 103), **mişcolánţie** (pl. *mişcolănţii)*, **mişcoránţă, mişcoránţie** (pl. *mişcorănţii)* s. f.
— Din magh. **miskulăncia.**

MIŞCULÁNŢIE s. f. v. **mişculanţă.**

MÍŞCULĂ s. f. (Bot.) **1.** (Regional) Fructul mişcului; moşmoană. *Pom de mişcule.* LB, cf. CIHAC, II, 676. *D'int-un nap cît o mîşcúlă Şept'e oale d'i-o fertură.* DENSUSIANU, T. H. 216.
2. (Rar) Mişcul. Cf. POLIZU.
3. (Rar) Fructul scoruşului. Cf. DDRF.
— Accentuat şi: *mişcúlă.* — Pl.: *mişcule.* — Şi: **mîsculă** s. f. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.
— Din ngr. **μουσκουλιά.**

MIŞCURÁNŢĂ s. f. v. **mişculanţă.**

MIŞCURÍCI s. m. pl. v. **mişcorici.**

MIŞCÚTE s. f. pl. (Regional) Cartofi (Uricani). A III 2.
— Etimologia necunoscută.

MIŞEÁLĂ s. f. v. **mişel.**

MIŞEÁLCĂ s. f. (Regional) Femeie cu purtări urîte, femeie stricată (Jina-Sebeş). GR. S. VI, 219. *Bărbatu ńeu încă iera camai beutoŕ . . . m-am făcutu ńişealcă.* ib.
— **Mişel** + suf. *-că.*

MIŞÉL, -EÁ adj., s. m. **I. 1.** Adj. (Învechit şi regional, despre oameni) Sărac; p. ext. vrednic de milă, vrednic de plîns, nenorocit, biet, (învechit) mişelos **(1).** *Au doară ai miluit vrun seracu . . . sau ai îmbrăcat vru om mişelu* (a. 1550). CUV. D. BĂTR. II, 453/31. *E eu mişelu-s şi measeru; Dzeu, agiută-mi.* PSALT. 136. *Cela ce va fura lucru puţin de la vre un om mişăl . . . să-l bată.* PRAV. 34. *Noi sîntem oameni mişăi, şi ne rugăm să nu ne strîce oştile împărăţiii tale* (a. 1784). GCR II, 132/33. *Carea dare era prea grea li s-au părut mai ales oamenilor celor mişei.* ŞINCAI, HR. II, 215/20, cf. 30/18, 179/19. *Aş vrea să trag brazda unde m-am chinuit ca un rob mişel într-o toamnă.* SADOVEANU, M. C. 108, cf. ALR I 452/283, 1548/273, 280, 285, 298, 341, 354, 800, 878. ✧ (Substantivat) *Intra-va şi mişel* (sirumanul N. TEST. 1648, sărac BIBLIA 1688) *întru scîrnave veşminte.* COD. VOR. 116/28, cf. 109/19, 118/3. *Miluiaşte mişelul* (neavutul CC^2) *şi measerul.* PSALT. 141. *Împărăţi şi deade mişeilor.* ib. 241. *Să împărţim şi altora să mănînce, să dăm mişeilor.* CORESI, EV. 50. *Să ne grejim de săraci şi de mişei.* id. ib. 549. *Să nu osîndească spre mişei bogaţii în besearecă.* id. L. 142/14. *Stau împăraţii cu voinicii, mişeii cu bogaţii, bătrînii cu tinerii* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 449/16, cf. 80/2, 352/12. *Iară ea, cît avea, tot împărţiia mişeilor.* MOXA, 373/17, cf. 397/9. *Carii ne asupresc pre noi: mişeii au bogaţii?* VARLAAM, C. 132. *Bogaţii . . . nu vor agiutori neputearnicii şi mişeii.* id. ib. 246, cf. 247. *În toată vreamea mişăii aveţi cu voi şi cînd veţi vrea, puteţi face lor bine.* N. TEST. (1648), 60^r/1. *Şi multe bunătăţi face . . . , bolniţe de bătrîni şi mişei şi de bolnavi.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 13^v/17. *Mişelului iaste-i Domnul de scăpare.* id. PS. 30/5. *Mai mult să se socotească săracii şi mişeii din porunca lui Dumnezeu* (a. 1760). GCR II, 68/21. *S-au adus aminte de smereniia noastră şi de lipsa mişeilor noştri* (a. 1780). IORGA, S. D. XII, 293. *Cu multe daruri ca pre un mişel l-au mîngîiat.* ŞINCAI, HR. I, 389/25. *Pre bietul nevinovatul vlădic l-au scos de la închisoare şi . . . au trebuit mişelul să moară.* id. III, 131/12. *E ceasul pentru cei mişei . . . Să li se deie partea.* BENIUC, V. 82. *Avui parte d-un mişel Pică ţundra de pe el.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 249. (Expr.) **Vai şi mişel** sau **mişel şi vai** = vai şi amar, v. amar. *O, vai şi mişel de noi, de neşte netrebnici.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 52^r/7, cf. 83^r/5. *Vai şi mişel era în Ardeal în zilele acelea, stricîndu-l cu sabie şi cu foc hanul tătăresc.* ŞINCAI, HR. III, 74/15, cf. II, 81/6. *Cîntă cucu-n vîrf de plai, Sînt fete şi de birai Şi le iau feciori de crai, Pe urmă-i mişel şi vai.* F (1889), 223. ✧ (Despre viaţa omului) *Viaţa omului iaste scurtă, nestatornică, înşelătoare, slabă, neputincioasă, mişea.* MAIOR, P. 25/5. ✦ (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Cu aspect sărăcăcios, mizer. *Şi-mbrăcîndu-să în haine mişeale, mearsă la casa sa.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 14^v/34. *Caută la sine şi să ruşină Văzîndu-să în haine mişele, Toate ude şi pline de tină.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 187.

2. Adj. Umil, smerit. *Mi-audzi mişea rugă, mişeale cuvinte.* DOSOFTEI, PS. 39/8. ✧ (Substantivat) *O fericaţi mişeii cu sufletul şi cu inima dearepţi şi plecaţi* (a. 1550—1580). CUV. D. BĂTR. II, 466/2.

3. Adj. (Învechit şi regional) Slab; bolnav; infirm; p. ext. lipsit de energie, nevolnic. *Dacă însă* [boierimea] . . . *trîntea cu uşurinţă pe domnii mişei, acei înzestraţi cu energie o făceau să plătească scump veşnicul ei neastîmpăr.* XENOPOL, I. R. V, 95, cf. ALRM II/I h 142, ALR I 1548/56, 107, 170, 255, 273, 341, 348, 351, 354, 610. ✧ (Substantivat) *Mişeii nu pot să ridice măcar un poloboc plin.* ALECSANDRI, T. I, 442. ✦ Spec. Lepros. *Muierea se desparte de bărbatu-şi de va fi mişel sau gubav* (a. 1652). ap. TDRG. ✦ (Prin Ban. şi Olt.; şi substantivat, m.) (Ştiulete de porumb) mic, nedezvoltat, pipernicit (cu boabe puţine şi mărunte). Cf. ALR I 452/12, 1548/1, 12, 29, ALR II 5149/29, LEXIC REG. 55.

4. S. m. (Învechit şi regional) Cerşetor. *Ieşiţi . . . la răspîntii şi în ulicele cetăţiei, şi mişeii şi beteagii şi orbii şi şchiopii aduceţi-i încoace.* CORESI, EV. 413. *S-au înnoit acest catastih de brasla mişeilor de tărgu din Iaşi, care de demult este aşăzată această breaslă* (a. 1722). CAT. MAN. I, 289. *Ioan staroste de mişăi şi cu toţi mişăii de aicea de tîrgu de Iaşi* (a. 1742). URICARIUL, V, 312/12. *Cel mai vechi şi mai mare număr de documente relative la existenţa breslelor, ni-l dă doar . . . breasla mişeilor sau calicilor din Iaşi.* N. A. BOGDAN, C. M. 176. *Pridvoarele bisericilor erau întesate de mişei şi calici, care întindeau palma cîntînd cu jale şi cerşind milă.* SADOVEANU, O. XII, 106, cf. id. Z. C. 82, 115, ALR I 451/341.

5. Adj. (Învechit; şi substantivat) (Om) din clasa socială cea mai de jos, (om) de rînd, de condiţie modestă; p. ext. supus. *Că mişeii voştri încă vin de să hrănescu în ţara lui vodă* (a. 1604—1619). IORGA, D. B. I, 25, cf. 45. *În sat să nu intraţi fără de ispravă, ce să lăsaţi foarte în pace mişeii, să nu mai vie jalobă pre voi* (a. 1627). ap. CONV. LIT. XVII, 451. *Au mărs şi la un codru ce să cheamă Ghera, de iarăşi au tîlhuit şi au făcut rău mişeilor domniii meale* (a. 1629), IORGA, D. B. I, 45. *Dăm ştire dumitaľ*[*e*]

că am trimis pre Apostol acol[o] *pentru treb*[i] *domneşt*[i] *ce trebuiesc acmu la Paşt*[i], *boboaie şi cămeş şi cumănace de mişei* (cca 1638). IORGA, B. R. 56. *Toate dările şi angăriile cîte sînt pe alţi mişei în ţara domniei mele* (a. 1676). ap. CONV. LIT. XVII, 449. *Scriem domnia mea la slugile noastre, la curteanii de ţară şi la cei de cămară şi la aprozii de tîrg şi cei de divan şi la stolnicei şi hănsari şi călăraşi şi ruptele şi toţi mişeii noştri, ţ*[ă]*ranii de ţinutul Tutuvii* (a. 1696). IORGA, S. D. XVI, 199. *Căutaiu în groapă şi vădzuiu oasele goale, şi dzişu, amu cine iaste acesta împăratu au mişelu-i . . . ce odihneaşte.* MOLITVENIC (sec. XVII), 303. *Nu numai gloate mişele, ci şi familii de frunte au fost duse sau strămutate în Dachia.* ŞINCAI, HR. I, 7/8. *Dacă ai fi un mişel de rînd, ar putea scoate gîdea adevărul.* SADOVEANU, D. P. 29, cf. 183, id. O. XIII, 56.

6. Adj. (Şi substantivat) (Om) ticălos, netrebnic, nemernic, mîrşav; (om) laş, fricos. *Firea cea mişeală omenească.* N. COSTIN, ap. GCR II, 10/23. *Audzi că-i număscu: mişei, cămătari, lacomi, lipsiţi, slugi, dobînditori.* id., ap. GCR II, 12/25. *Pre cei mişei înalţă, pre aceia îi rădică din gunoi, iară pre cei vrednici îi urgisesc.* ŞINCAI, HR. II, 82/18. *Cel ce fuge dinaintea duşmanului este mişel.* RUSSO, S. 138. *Pe contimporanii mişei i-am dat dracului.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 574. *Îi mare cu cei mici . . . , Mişel cu cei voinici Şi brav cu cei fugari.* ALECSANDRI, T. 612. *Mişelul rabdă . . . , omul viteaz nu-i răbdător.* id. T. II, 178. *Nu spera cînd vezi mişeii La izbîndă făcînd punte.* EMINESCU, O. I, 196, cf. 151. *Să-mi aducă aicea pe acel mişel, Ca să-şi ia pedeapsa scrisă pentru el!* CARAGIALE, O. IV, 359. *De groaza lui duşmanii au dosit-o ca mişei.* MACEDONSKI, O. I, 84. *Sînt mişei dă ăştia, care-ţi ridică sîngele în cap.* VLAHUŢĂ, D. 257. *E mişel Un suflet, cînd îşi uită pe ai săi!* COŞBUC, P. I, 160, cf. id. AE. 75. *Doi mişei să-şi verse ciuda pe stăpîna ta.* DAVILA, V. V. 159. *Mişelule şi netrebnicule!* REBREANU, I. 125. *Sînt atît de mişel şi de căzut.* GALACTION, O. 186. *Noi cu toţii am pătimit de pe urma mişelului de Tomşa.* SADOVEANU, O. V, 693. *Mişei, duşmani şi vicleni! Vă aruncaţi sută pe om.* ALECSANDRI, P. P. 126. *Am rămas cu rod în sîn . . . E rod de om mişel.* id. ib. 230, cf. 197. *Decît sfîntă c-un mişel, Mai bine c-un voinicel.* id. ib. 328. *Te pomeneşti că mişelul e într-adevăr în stare să-i tragă după sine şi pe nemernicii din Cristeni.* VORNIC, P. 208, cf. ALR I 154/8. *Mai bine cu un vrednic la pagubă, decît cu un mişel la cîştig.* ZANNE, P. VIII, 339. ✦ (Rar, despre acţiunile, caracterul oamenilor) Mişelesc (2). *Săvîrşiră o faptă din cele mai mişele.* RETEGANUL, P. V, 33. ✦ (Regional, cu sens atenuat, despre copii) Neastîmpărat, ştrengar, poznaş; obraznic. *Să nu cădeţi, mişeilor, să nu vă stropiţi.* AGÎRBICEANU, L. T. 340, cf. ALR I 1517, 1548.

7. Adj. (Învechit şi popular; şi substantivat) (Om) nepriceput, prost, imbecil, nerod. *Un mişăl simţitor este mai cinstit decît un nesimţitor înţelept.* KOTZEBUE, U. 5v/8, cf. 13v/26, ALR I 1548/536, 538, 596, 610, 675, 704, 803, 860, 870, 885.

II. S. m. art. (Prin Bucov., în sintagma) *Mişelu satului* = numele unui dans popular. Cf. VARONE, D. 116.

— Pl.: *mişei, -ele.* — Şi: **mişeálă** s. f.

— Lat. **misellus.**

MIŞELÁ vb. I v. **mişeli.**

MIŞELÁCHE s. m. sg. (Neobişnuit) Diminutiv al lui m i ş e l. JAHRESBER. VIII, 97, cf. 225.

— **Mişel** + suf. *-ache.*

MIŞELÁME s. f. sg. (Învechit, cu sens colectiv) Oameni din clasa socială cea mai de jos, oameni de rînd; (învechit şi popular) prostime. Cf. m i ş e l **(I 5).** *Popa să spuie cuvîntul lu Dumnezeu, sf*[î]*nta ev*[an]*gh*[e]*lie în limba pre carea grăiesc oamenii să putem înţeleage noi, mişelamea.* CORESI, ap. GCR I, 24/37. *Popa să fie ştiitoriu cărţilor: aşa va putea învăţa pre mişelamea.* id., ap. IORGA, L. R. 78, cf. 79, ROSETTI, L. R. VI, 210.

— **Mişel** + suf. *-ame.*

MIŞELĂTÁTE s. f. (Învechit) **1.** Sărăcie, nevoie, mizerie; nenorocire. Cf. m i ş e l **(I 1).** *Acesta bogat . . . de mişelătatea şi de sărăciia deaproapelui său nemică nu gîndiia.* VARLAAM, C. 310, cf. 266. *De sărăciia şi de mişeltatea de cea deapoi bătut.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 15v/3, cf. id. PS. 68/1. *De multa mişelătatea lui clătindu-mă despre parte-i mă rog.* CANTEMIR, IST. 148. *Au perit de frig şi de mişelitate la care nu era dedat.* ŞINCAI, HR. II, 330/19, cf. 290/33, I, 275/13. *La atîta năcaz, mişelătate şi nevoie au ajuns, cît nemica nu avea.* MAIOR, P. 52/4. *Apărarea sau încai micşorarea mişălătăţii săracilor* (a. 1816). IORGA, S. D. XII, 205. *Acolo întru multă sărăcie şi mişlîtate se sfrîşiră.* ap. D. POP, M. 47.

2. Mişelie **(2).** Cf. m i ş e l **(I 6).** *Te-au dus din vederea Sodomurilor şi a mişălătăţilor.* ŞINCAI, HR. II, 189/5.

— Pl.: **(2)** *mişelătăţi.* — Şi: **mişeltáte, mişelitáte, mişlîtáte** s. f.

— **Mişel** + suf. *-ătate.*

MIŞELÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** (Învechit, rar) Sărac, mizer. *Mişelescul său trai.* DDRF.

2. (Despre faptele, manifestările oamenilor) De mişel **(I 6),** ticălos, netrebnic, nemernic, mîrşav, (livresc) mişelnic **(3).** *Pricep de unde vine această mişelească faptă.* NEGRUZZI, S. III, 140, cf. 480. *Îl înfrunta pentru fapta cea mişelească ce era să săvîrşească.* ISPIRESCU, L. 77. ✧

(Prin lărgirea sensului) *A pierit ucis de buzdugan mişelesc, pentru că s-a ridicat pentru drepturile şi ocinile noastre strămoşeşti.* SADOVEANU, O. V, 564. *Că lupta E voinicească, Iar spata E mişelească.* TEODORESCU, P. P. 628.

— Pl.: *mişeleşti.*

— **Mişel** + suf. *-esc.*

MIŞELÉŞTE adv. 1. (Învechit) În mod sărăcăcios, ca un om sărac. Cf. mişel (I 1). *Îmbrăcîndu-să deasupra mişeleaşte, mearse la muntele unde era sv*[î]*nt*[u]*l.* DOSOFTEI, V. S. februarie 66v/24.

2. Ca un mişel (I 6); în mod netrebnic, în chip mîrşav; ca un laş, ca un fricos. *Boierii . . . surprinşi mişăleşte pe din dos, fără arme, cădeau.* NEGRUZZI, S. I, 152, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Va scoate inelul ce mi-a tras din deget, mişeleşte.* ISPIRESCU, L. 107, cf. DDRF. *Smunci arma din mîna flăcăului şi-o rupse la fugă, mişeleşte.* MIRONESCU, S. A. 74. *Tăiatu-m-ai tîlhăreşte, fugitu-mi-ai mişeleşte.* ALECSANDRI, P. P. 74. *De m-ai junghiat hoţeşte, Mi-ai fugit şi mişeleşte.* TEODORESCU, P. P. 583. ✧ (În context figurat) *Sufletul . . . se întreba dacă nu cumva vreo durere adîncă plînge în întuneric şi-l pîndeşte, gata să-l doboare mişeleşte, pe la spate.* PETICĂ, O. 431.

— **Mişel** + suf. *-eşte.*

MIŞELÍ vb. IV. 1. Tranz. (Învechit) A aduce în stare de mizerie materială; a sărăci. Cf. mişel (I 1). *Un capriciu individual a celor de la cîrmă poate mişeli naţiunile cele mai bine înzestrate din punct de vedere al pămîntului.* HASDEU, I. C. I, 178.

2. Refl. (Popular; de obicei în corelaţie cu verbe ca „a se văicări", „a se tîngui" etc.) A se plînge, a se văita, a se căina, a se jelui; a se văicări. *Şi-am prins a mă văieta, Amar a mă mişela.* MARIAN, V. 191, id. D. 78, 80, 114. *Nu te tîngui, Nu te mişeli.* SEVASTOS, N. 13, MAT. FOLK. 1540, GRAIUL, I, 499. *Omule, nu te mai văicăra Şi nu te mai mişela.* CANDREA, F. 359, cf. 357. *Ce te olicăieşti? Ce te mai mişeleşti?* I. CR. IV, 152. *De ce plîngi, de ce te mişeleşti?* PAMFILE, S. V. 46, cf. FURTUNĂ, C. 44, NOVACOVICIU, C. B. I, 14. *Tu, pasere De fer de la stînca de fer, Ce te mişulezi, Ce te văicărezi?* ŞEZ. XXIII, 28. *Ş-o prins N. a sî văira. Ş-a sî ńişăla.* ARH. FOLK. IV, 200, cf. 202, 223. ✧ Intranz. *S-a întors iar înapoi Văicărind şi mişelînd.* ap. CADE.

3. Refl. (Rar) A deveni mişel (I 6); a se ticăloşi; a decădea; a deveni laş, fricos. *Şi aşa se mişăli, Că se temea şi de mîţi.* C. STAMATI, ap. CADE. *S-a dat la beţie şi s-a mişelit aşa, că a ajuns de rîsul lumei.* LM, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Nu te mişeli şi tu.* CAMIL PETRESCU, B. 192, cf. PĂSCULESCU, L. P. 360. ✦ Intranz. A trăi ca un mişel (I 6). *Lasă-i să muşte ţărna, că de-aceea mişălesc de-alde ei sub Sfîntu' Soare.* POPA, V. 337.

— Prez. ind.: *mişelesc.* — Şi: (regional) **mişelá** vb. I, **mişeri** (FURTUNĂ, C. 44) vb. IV, **mişulá** vb. I.

— V. **mişel.**

MIŞELÍE s. f. 1. (Învechit) Mizerie (1). *Întru sărăcie şi în nesănătate şi în mişelie ştiindu-l pre el.* CORESI, EV. 370. *Atît pin sate şi pin politii nu vede nici aude cineva decît foame şi mişelie.* AR (1829), 232²/43. *Pe aici, pe la noi, mişălie foarte mare . . . norodu s-au spăimîntat, fug oamenii* (a. 1831). IORGA, S. D. I, 212. *Poporul acesta merită să se ridice din mişelie.* SADOVEANU, A. L. 163. *Rînduri după rînduri de oameni, în sute de ani, se perindă în mişelie şi neştiinţă.* id. P. M. 154. ✦ Fig. Nimicnicie. *Mişelia lumii acestia atîta cu vreamea lucrurile strămuta cît ceale ce unii odată cu mînule le apipăia . . . aceleaşi acmu, alţii auzindu-le, în loc de basnă şi de minciună a fi să le ţie.* CANTEMIR, IST. 93. ✦ Necaz; pacoste. *Nic*[e] *vor munci de foame, nic*[e] *de seate, nic*[e] *altă mişelie.* COD. TOD. 218.

2. Caracter al celui mişel (I 6), josnicie, mîrşăvie, laşitate; p. ext. faptă mişelească, ticăloşie, infamie. *N-am dorinţă să aflu mişeliile şi înjurăturile a astfel de oameni.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 492. *Acesta fu începutul necurmatelor războaie . . . stîrnite din ambiţia lui Ştefan şi mişelia lui Radu.* NEGRUZZI, S. I, 272. *Ajuns la gradul de mărire pentru care a comis toate mişeliile . . . , ciocoiul îşi ridică măsca ipocriziei de la ochi.* FILIMON, O. I, 98. *Fie chiar o mişelie, nu-l dau din mînile mele!* ALECSANDRI, T. I, 299, cf. II, 183. *Dar tot vreau să mă luminez singur despre mişelia şi neomenia lor.* CARAGIALE, O. II, 255. *Pretutindeni erau cunoscute multe mişelii ce el făcuse.* ODOBESCU, S. III, 234. *Pe femeia pusă-n lanţuri n-o ucizi, că-i mişelie!* COŞBUC, P. I, 121. *Şi nu o dată mi s-a întîmplat ca . . . atunci cînd zgomotul prozei şi al mişeliilor ameninţa să mă cuprindă, să iau trenul şi să mă îndrept spre tăcutul oraş moldovenesc.* PETICĂ, O. 315. *Toţi au priceput că e o mişelie a diavolului.* GALACTION, O. 75. *Se ridicară oratori să arate că e o mişelie din partea noastră.* BRĂESCU, A. 138. *Atunci pricepu mişelia ţigancei.* RETEGANUL, P. II, 29, cf. GRAIUL, I, 448. ✧ Fig. *Pornisem mînă-n mînă printre-a vieţii mişelie.* MACEDONSKI, O. I, 75. ✦ Năzbîtie, poznă. *Aci chinuia mîţele şi cîinii, aci spărgea ferestrile . . . şi alte mişelii făcînd.* BĂRAC, T. 8/7.

3. (Regional) Vreme urîtă, geroasă sau ploioasă. Cf. PAMFILE, J. II, 154. ✦ (Regional) Noroi amestecat cu zăpadă; (regional) şleau. id. VĂZD. 169.

4. (Olt., în forma *mişulie*) Nume dat unor boli venerice. Cf. CANDREA, F. 222, CIAUŞANU, V. 179, PAŞCA, GL., ARH. OLT. XXI, 270.

— Pl.: *mişelii.* — Şi: **(4) mişulíe** s. f.
— **Mişel** + suf. *-ie.*

MIŞELÍME s. f. sg. (Rar, cu sens colectiv) Mulţime de mişei **(I 5)**, lume de rînd; (învechit) mişelame. Cf. DDRF.
— **Mişel** + suf. *-ime.*

MIŞELÍNŢĂ s. f. (Învechit, rar) Mişelie **(2)**. *Meserătate luînd a lunicării noastre şi mişelniţa lui Adam rădicînd.* DOSOFTEI, în COLUMNA, I, nr. 10, 4/3.
— **Mişel** + suf. *-inţă.*

MIŞELÍT, -Ă adj. **1.** (Învechit, rar) Lepros. Cf. m i ş e l **(I 3)**. (Substantivat) *Bolnavii vindecaţi, mişăliţii curăţiţi.* CORESI, EV. 476.
2. (Prin Olt., în forma *mişulit)* Bolnav de o boală venerică. Cf. m i ş e l i e **(4)**. Cf. PAŞCA, GL.
3. (Regional) Slăbit, uzat, ruinat, consumat. *S-a mai uitat o clipă... la trupul acela adus de spate şi mişelit în trudă şi în bătăi.* POPA, V. 306.
— Pl.: *mişeliţi, -te.* — Şi: **(2) mişulít, -ă** adj.
— V. **mişeli.**

MIŞELITÁTE s. f. v. **mişelătate.**

MIŞÉLNIC, -Ă adj., s.m. şi f. (Livresc) **1.** Adj. De mişel **(I 1)**, al mişelului; lamentabil; umilitor, degradant. *O fiinţă din os sfînt... pîngărită de bici ori de alte cercări mişelnice nu se cuvine a fi în veci.* SADOVEANU, D. P. 29, cf. DEŞLIU, G. 48.
2. S. m. şi f. Persoană vrednică de plîns; nenorocit, prăpădit. *Nişte mişălnici... urgisiţi de Dumnezeu să-i poarte amărnicia pe pămînt.* POPA, V. 336.
3. Adj. (Despre manifestări ale oamenilor) Care dovedeşte slăbiciune, laşitate, josnicie; laş; josnic, mîrşav, mişelesc **(2)**. Cf. m i ş e l **(I 6)**. *O, dar e mişelnic lucru singur zilele să-ţi curmi.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 42. *La voi însă se vede Pornirea şi mişelnica purtare, Că n-aveţi mulţumită pentru bine.* MURNU, O. 73. ✧ (Adverbial) *Nu-mi convine viaţa mişelnic cîştigată.* ALECSANDRI, POEZII, 295. *Chiar şi faţă de Iordache Păun s-a purtat mişelnic.* C. PETRESCU, O. P. II, 249.
— Pl.: *mişelnici, -ce.*
— **Mişel** + suf. *-nic.*

MIŞELNICÍE s. f. (Regional) Mişelie **(3)**. *Dacă plouă torenţial tocmai cînd ţi-ai scos la plimbare costumul nou-nouţ, blestemi mişălnicia cerului.* TEODOREANU, M. U. 105.
— **Mişelnic** + suf. *-ie.*

MIŞELÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Învechit, rar) Vrednic de plîns; nenorocit, prăpădit. *Aşa ticălos şi mişelos... în tot chipul vreadnic de văierat fiind..., cu toată umilinţa se roagă.* CANTEMIR, IST. 148. ✦ Îngrozitor, înspăimîntător. *De năpraznă şi mişeloasă boală înainte a toate gloatele crăpa.* CANTEMIR, IST. 121. *Trei zile în chin şi pedeapsă ca aceia sufletul trăgîndu-şi, în mişălos chip i-au ieşit sufletul din oasă, murind.* id. HR. 427.
2. (Prin Ban., despre ştiuleţii de porumb) Mic, pipernicit. Com. NOVACOVICIU.
3. (Învechit şi regional) Ticălos, mîrşav, mişel **(I 6)**. *Ascultă, ascultă şi vei vedea caracter mişelos.* PR. DRAM. 220, cf. 234. *Din ziua în care propaganda confesională era declarată de liberă, curtea imperială nu mai avea nici o trebuinţă de asemenea apucături mişeloase.* BARIŢIU, P. A. I, 223, cf. III, 226, 356, DENSUSIANU, Ţ. H. 325, GLOSAR REG.
— Pl.: *mişeloşi, -oase.*
— **Mişel** + suf. *-os.*

MIŞELTĂTE s. f. v. **mişelătate.**

MÎŞENIŢĂ s. f. (Regional) Loc în care mişună o mulţime în dezordine; amestec de oameni, a d u n ă t u r ă. V. f u r n i c a r. Cf. CIHAC, II, 198, GHEŢIE, R. M. 264, BARCIANU. *Sulina, acea mişăniţă de aventurari din tot orientul.* ap. TDRG, cf. ALEXI, W.
— Pl.: *mişeniţe.*
— Din rus. **мешанина** „amestecătură". Cf. ucr. м і ш а н и н а.

MIŞERÍ vb. IV v. **mişeli.**

MIŞÍÍ vb. IV v. **mişui.**

MÎŞIMĂ s. f. v. **mişină.**

MIŞINÁ vb. I v. **mişuna.**

MIŞINÁRE s. f. v. **mişunare.**

MÎŞINĂ s. f. **1.** (Regional) Provizie, rezervă de alimente depozitate pentru iarnă, s t r î n s u r ă; s p e c. spice de grîu, boabe, alune etc. adunate de animale, în special de şoareci, pentru iarnă; p. e x t. grămadă, mulţime de bunuri; belşug, bogăţie, avere. *Strînge mişină de cu vreme.* PANN, P. V. III, 72/7, cf. PONTBRIANT, D. *Economi cum erau, adunînd picătură cu picătură strînseseră „mişună".* CONV. LIT. XLIV, 211. *Cică unii trăiesc şi astăzi ascunşi... lîngă grămăjuia de bani agonisită... şi cînd dă cineva să puie mîna pe mişună, sperie pe orice om.* PAMFILE, COM. 35, cf. GOROVEI, CR., LUNGIANU, CL. 229. *Cînd îmi aveam mişina de bunătăţi... nu mă atingeam de aceste castroane ale internatului.* CIAUŞANU, R. SCUT. 47, cf. COM. MARIAN, ŞEZ. V, 106. *Cînd strîng şoarecii mişuni (spice de grîu pe care le fac grămezi şi le învelesc cu pămînt) e semn de iarnă grea.* ŞEZ. VI, 57. *Pe el nu-l vait, că are mişună.* RĂDULESCU-CODIN, 50. *Şoarecile strînge mişînă.* CANDREA, Ţ. O. 51.

Cît vezi cu ochii, tot mişină e. L. COSTIN, GR. BĂN. 138, cf. CIAUŞANU, V. 179, NOVACOVICIU, C. B. I, 13. *Toţi îmi cereau, socoteau că am mişină.* Com. din PIATRA-NEAMŢ. *Strîng mişîni di iarnî.* ALR I 1 196/590. ✦ Spor, cîştig (Baia-Fălticeni). ŞEZ. XX, 137.

2. (Regional) Gaură în pămînt sau muşuroi în care îşi depozitează unele animale (în special şoarecii) hrana pentru iarnă; p. ext. vizuină, cuib; totalitatea animalelor dintr-un cuib, dintr-o vizuină. *Un guzin . . . grăunceane culesease şi cu multe nevoi şi osteneale în mişina ce făcuse le strînsease.* CANTEMIR, IST. 191. cf. ANON. CAR. *O mişină de jigănii pocite cu feţe de om.* ALECSANDRI, T. 1 343. *Se ţinea să nu cadă peste dînşii, cum cade mîţa peste mişina de şoareci.* ADAM, R. 211. *În Bucovina, despre aceşti şoareci se crede că „ei îşi adună pîne pentru timpul iernii în 12 mişune".* PAMFILE, A. R. 142, cf. CHIRIŢESCU, GR. 252. *N-am apucat să ne aşezăm bine-n ţiitori, şi-l şi zărim* [pe urs] *că iese de la mişună.* LUNGIANU, CL. 112. *Într-o toamnă, găsise la vreo doi metri sub pămînt o mişină de hîrciog.* GALAN, B. II, 215. *Şoarecele cel de cîmp zise celui de casă: ce-ai strîns tu pentru iarnă, că eu am făcut nouă mişini pe cîmp.* ŞEZ. VII, 27, cf. REV. CRIT. IV, 338, ALR I 1 196.

3. Mulţime, droaie (de fiinţe). *Mişină de cinovnici.* ALECSANDRI, ap. ŞĂINEANU, D. U. *Frămîntau din nou zăpezile spre casa boierească, prin mişuna de oameni.* GALAN, Z. R. 224, cf. REV. CRIT. III, 161. *Mişină d'e goanže, d'e peşt'i.* DENSUSIANU, Ţ. H. 325. ✦ (Regional) Turmă de oi (Runcu Salvei-Năsăud). Cf. CHEST. V 15/66, 67.

4. Substanţă neagră care se găseşte în cornetul dentar extern al calului pînă la vîrsta de 6—8 ani, (regional) muscă, grăunte, pui, negreaţă, studeniţă; (regional) cavitate pe care o prezintă dinţii calului pînă la vîrsta de şase ani, (regional) cupă, muscă, negreaţă, butură. Cf. DDRF. *De la 6—8 ani, ne orientăm în determinarea vîrstei după mişună şi după forma tablei dentare.* ENC. VET. 144, cf. CIAUŞANU, GL., H XI 389. ✧ Expr. (Regional) **A i se şterge** (cuiva) **mişina** sau **a da de mişină** = a îmbătrîni. Cf. CIAUŞANU, GL., ZANNE, P. IX, 663.

— Pl.: *mişine* şi *mişini.* — Şi: (regional) **mişună, mişnă** (ALR I 1 196/900), **(4) mişimă** (DR. V, 290) s. f.

— Cf. rus. мышина. — Pentru sensul **4**, cf. muşiţă.

MÍŞIŢĂ s. f. (sg). **1.** (Prin Bucov.) Mulţime de şoareci. Cf. mişină **(2, 3)**. Com. MARIAN. **2.** (În fostul judeţ Bacău) „Cîştig bunicel". Cf. mişină **(1)**. Cf. I. CR. VI, 252.

— Din bg. **мишица**.

MÍŞLIG subst. v. **mişling.**

MÍŞLÍN subst. v. **mişling.**

MÍŞLÍNC subst. v. **mişling.**

MÍŞLÍNG subst. (Regional) Plante furajere semănate în amestec (v. coşolină); porumb semănat des şi cosit încă verde pentru a fi folosit ca nutreţ (v. ciolomad). *În pămîntul gunoiet . . . se seamănă în anul dintîi mişling, adică o amestecătură de măzărichie cu ovăz.* I. IONESCU, D. 523, cf. S. C. ŞT. (IAŞI) 1 958, 175, ALR II 5 194/386. *Mujlic de dat la boi.* ALR SN I h 120, cf. LEXIC REG. 66.

— Şi: **mişlín** (ALR II 5 250/53), **mişlínc** (A I 13), **mijlínc** (ib.), **mijlíng** (ib. 12, 20), **míşlig** (S. C. ŞT. IAŞI 1 958, 175), **mizlíng** (ALR SN I h 120), **mujlíc, mujlínc** (com. din TĂRCĂIŢA-BEIUŞ), **mujlíng** (A I 21, 35), **mulíng** (ib. 20), **muşlíng** (ib. 13, 26) subst.

— Din germ. **Mischling** „corcitură".

MIŞLÎTÁTE s. f. v. **mişelătate.**

MÍŞLOC s. n. v. **mijloc.**

MIŞLOCÍRE s. f. v. **mijlocire.**

MIŞMĂŞ s. n. (Rar) **1.** Amestec de elemente eterogene, amestecătură, (livresc) mixtură; spec. amestec de băuturi (v. carcalete). *Iau aperitive, ţuică, mastică, pelin, mişmaş.* CARAGIALE, O. II, 164. *În bucăţele, Sticle, ulcele, Poftim mişmaş !* GORUN, F. 108. ✧ (Cu sens depreciativ) *Apoi ce harabaură e nuvela aceasta? Legendă, nu-i; cum cred ţăranii lucrurile, nu-i . . . Ce fel de mişmaş este dar poreclita nuvelă?* GHEREA, ST. CR. I, 187.

2. (Mai ales la pl.) Afacere, combinaţie necinstită, bazată pe înşelătorie; învîrteală. *Cît le sînt oamenii la putere, îşi încropesc din mişmişuri o stare să le ajungă pentru vremea de opoziţie.* PAS, L. I, 195, cf. II, 8. *Nu-mi umbla mie cu mişmaşuri.* CV 1 951, nr. 9—10, 44. ✦ Vorbe, afirmaţii neadevărate, scornite. *Asta n-o mai cred. Iar ai început să spui tot felul de mişmaşuri.* MAT. DIALECT. I, 181.

— Pl.: *mişmaşuri.* — Şi: (rar) **mişmiş** s.n.

— Din germ. **Mischmasch.**

MIŞMÍŞ s. n. v. **mişmaş.**

MÍŞNĂ s. f. v. **mişină.**

MÍŞNIC s. m. v. **mîşnic.**

MIŞTÓ adj. invar., subst. (Argotic) **1.** Adj. (Adesea cu valoare de superlativ) (Foarte) bun, (foarte) frumos. *Casă . . . mişto.* BUL. FIL. II, 277, cf. IV, 127, CV 1 949, nr. 6, 36. *Şi-a luat o nevastă mişto.* COMAN, GL.

2. Subst. (În expr.) **A lua** (sau, rar, **a umfla** pe cineva) **la mişto** sau **a lua peste mişto** = a batjocori, a-şi bate joc (de cineva), a lua (pe cineva) peste picior; a lua la rost. Cf. BL II, 172, IV, 199, GR. S. VII, 131, com. din ŢEPEŞ VODĂ-CERNAVODĂ.

— Din ţig. **mišto.**

MIŞTÓC s. n. (În limbajul muncitorilor din industria chimică) Oală sau cazan în care se fac diverse amestecuri. Cf. CV 1951, nr. 3—4, 41.

— Pl.: *miştoace.*

— Din germ. **Mischtopf.**

MÎŞTOTĂ s. f. v. **nıştotă.**

MIŞUGÁI subst. v. **jimigai.**

MIŞUÍ vb. IV. Intranz. A mişuna. *S-au sîrguit... a amuţi buzele ceale împuţite ale hulitorilor celor ce mîşiesc în urmele începătorilor de dejghinări* (a. 1794). GCR II, 153/24. *Aci trudiţi demonii de lunga lor cădere... Încep să mişuiască.* HELIADE, O. I, 198, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Mulţii Noştri tovarăşi dardani cîţi mişuie-n lumile toate.* COŞBUC, AE. 25. *Liceul... mi se părea un imens cadavru, iară noi, copiii, ca nişte viermi mişuind şi adăpostindu-se într-însul.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. *Pe sub coşcoviturile de sub păreţi, atîtea legiuni de ploşniţi autohtone trebuia să fi mişuit.* HOGAŞ, DR. I, 209. ✧ Fig. *Sub aceste valuri de flori, mişuie, colcăie, se muncesc aceleaşi patime.* DELAVRANCEA, T. 62. *În capul lui aprins şi fără odihnă mişuiesc noroade de gînduri.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 146.

— Prez. ind. pers. 3: *mişuiesc* şi *mîşuie.* — Şi: (învechit) **mîşíi,** (Ban.) **mişíi** (CDDE) vb. IV.

— Cf. mişuna.

MIŞUIÁLĂ s. f. (Rar) Aglomeraţie; agitaţie, forfotă; (rar) mişunare, mişuneală. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Pretutindeni este o mişuială, o forfoteală, o fierbere, o pornire de trai proaspăt:* CARAGIALE, S. U. 65.

— **Mişui** + suf. *-eală.*

MIŞUÍRE s. f. (Rar) Faptul de a mişui; (rar) mişunare. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM.

— V. **mişui.**

MIŞUÎT, -Ă adj. (Rar) Invadat, năpădit (de ceva); împînzit. Cf. PONTBRIANT, D.

— Pl.: *mişuiţi, -te.*

— V. **mişui.**

MIŞULÁ vb. I v. **mişeli.**

MIŞULÍE s. f. v. **mişelie.**

MIŞULÎT, -Ă adj. v. **mişelit.**

MÎŞUN s. m. (Regional) Hîrciog *(Cricetus cricetus). Mişunii cei cu gropanele pline de grîne şi şobolanii din smîrcuri... i se arătau lui în cale.* ODOBESCU, S. III, 185, cf. BARCIANU, TDRG, CADE, DM.

— Accentuat şi: *mişún.* BARCIANU. — Pl.: *mişuni.*

— Cf. mişină.

MIŞUNÁ vb. I. Intranz. (Despre fiinţe adunate laolaltă în mare număr) A umbla de colo pînă colo, în toate părţile; a forfoti, a furnica, a foi, a fojgăi, a colcăi, a viermui, a mişui. *Ţărani despoiaţi... mişună ca într-un infern în norul de praf... al celor două maşini de treier.* VLAHUŢĂ, ap. TDRG. *În noaptea ce-i copleşea sufletul, ticăloşii ăştia mişunau ca nişte monştri în jurul lui.* AGÎRBICEANU, A. 432. *Clădirea mare a teatrului în care mişuna lumea.* ARDELEANU, D. 298. *Dar pe scoarţa acestei tulpine mişună toate gîzele.* C. PETRESCU, C. V. 351. *În ograda Şcoalei de poduri mişunau candidaţii.* BRĂESCU, A. 179. *Jos mişună oamenii.* SAHIA, N. 33. *Alungatu-şi-a neamurile... Printre bălăriile prin care mişunau gîndacii.* LESNEA, I. 36. *Mişuna pe toate uliţele şi la toate hanurile prostime multă.* SADOVEANU, O. X, 218. *În fundul apei unde mişună raci.* STANCU, D. 205. *Printre aceste boschete înflorite mişună şerpi.* V. ROM. noiembrie 1954, 72. *Era foarte cald şi muştele mişunau, parcă bete.* T. POPOVICI, S. 80, cf. CHEST. VI 38/3. ✧ Fig. *Aceste nume vor mişuna mai tîrziu în „Momente".* IBRĂILEANU, S. L. 81. ✧ (Subiectul indică spaţiul în care se produce aglomerarea, mişcarea) *Micul peron... mişuna ca niciodată de lume.* C. PETRESCU, A. 420. *Oraşul... începea să mişune de viaţă.* STANCU, U.R.S.S. 36. (Fig.) *Opera lui mişună de apariţiuni monstruoase.* RALEA, S. T. I, 232. ✦ (Neobişnuit, despre o singură persoană) A umbla forfota. *Dar nu l-aţi văzut* [pe Hagiu] *cum mişună prin cîrciumi.* DELAVRANCEA, H. T. 10.

— Prez. ind. pers. 3: *mişună.* — Şi: (regional) **mişiná** (DDRF) vb. I, **mişuni** (ALEXI, W.) vb. IV.

— Cf. mişină.

MIŞUNÁRE s. f. (Rar) Faptul de a mişuna; aglomeraţie, mişcare, agitaţie, (rar) mişuneală, mişuială, mişuire. V. mişină (3). Cf. COSTINESCU.

— Şi: (regional) **mişinâre** (DDRF), **mişunire** (ALEXI, W.) s. f.

— V. **mişuna.**

MÎŞUNĂ¹ s. f. (Rar) Forfotă, vînzoleală, fojgăială; rumoare. *Şi pe loc s-auzi o vuială de cutremur, c-o mişună amestecată cu cîntece scălămbăiete.* DELAVRANCEA, S. 89.

— Postverbal de la **mişuna.**

MÎŞUNĂ² s. f. v. **mişină.**

MIŞUNEÁLĂ s. f. (Rar) Mişuială. *Deodată începea să forfote, deşteptată, toată mişuneala celui un miliard jumătate de suflete.* C. PETRESCU, R. DR. 37.
— **Mişuni** + suf. *-eală.*

MIŞUNÉL s. m. (Regional) Hîrciog *(Cricetus cricetus).* Cf. CIHAC, II, 198, DDRF, TDRG, ALEXI, W.
— Pl.: *mişunei.*
— Cf. m i ş u n.

MIŞUNÍ vb. IV v. **mişuna.**

MIŞUNÍRE s. f. v. **mişunare.**

MIT s. n. **1.** (Învechit) Fabulă. *Se vor paradosi mitii lui Esop* (începutul sec. XIX). URICARIUL, III, 16/16.
2. Povestire fabuloasă despre originea universului şi a fenomenelor naturii sau despre zei şi eroi legendari; p. g e n e r. poveste, legendă, basm; (învechit) mitologie. *La indian toate se nară în modul grandios, miraculos... Istoria lui e un bazar de unde îşi cumpără în bloc toate mitologiile şi religiunile mitii lor.* HELIADE, O. II, 66. *Mitele se împărtăşesc între popoare, se strecoară de la unele la altele.* F (1870), 230. *Pentru mine erai zeul unui mit olimpian.* MACEDONSKI, O. I, 75. *Din Helada rătăcit-a mitul vechilor eroi Şi pe-o cale-ndreptăţită s-a prelins pînă la noi.* COŞBUC, P. II, 140. *Iată! Se sfîrşeşte blîndul mit, Povestitorul merge să se culce.* CERNA, P. 151. *Orice proces mental se desfăşoară mai întîi în afară. Distingem acolo diferite personaje, pe seama cărora brodăm adevărate mituri.* RALEA, S. T. II, 112. *În timpurile străvechi, popoarele au creat diferite mituri despre limba primilor oameni.* GRAUR, I. L. 31. ✧ L o c. a d j. (Rar) **De mit** = fantastic, fabulos, ca-n basme; mitic. *Vii domol, minune plutitoare, Într-o zi de soare şi de mit.* BENIUC, C. P. 111. ✧ F i g. *Mitul despre monopolul S.U.A. asupra bombei atomice a fost spulberat.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2750.
— Pl.: *mituri,* (învechit) *mite* şi (m.) *miti.*
— Din ngr. **μῦθος,** fr. **mythe.**

MITAHIRISÍ vb. IV v. **metahirisi.**

MITÁLIE s. f. v. **medalie.**

MITÁN s. n. (La unele sporturi; rar) Repriză.
— Pl.: *mitanuri* şi *mitane.*
— Din fr. **mi-temps.**

MITÁNĂ s. f. v. **mitenă.**

MITÁR s. m. **1.** (Învechit) Persoană care avea în arendă încasarea impozitelor; vameş, (învechit) mitarnic **(2).** *Doi oameni duseră-se în besearecă, să se roage; unul farisei, iară alt, mitar.* CORESI, EV. 11, cf. 447. *D[u]m[i]neca mitarului şi fariseului.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 14r/27, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., T. PAPAHAGI, C.L.
2. (În dicţionarele din trecut) Persoană care ia mită **(1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LM.
3. (Învechit) Cămătar. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.
— Pl.: *mitari.*
— Din slavonul **митарь.**

MITÁRCĂ s. f. (Regional, mai ales prin Transilv.; şi în sintagmele *mitarcă pietroasă* PANŢU, PL.) Mînătarcă *(Boletus edulis).* Cf. PANŢU, PL., H II 44. *Este ca o mitarcă,* se spune despre un om lipsit de energie, moale în mişcări. Cf. COMAN, GL. ✧ *Mitarcă grasă* = pitarcă *(Boletus scaber).* PANŢU, PL.
— Pl.: *mitărci.*
— Cf. p i t a r c ă.

MITÁRNIC adj., s.m. (Învechit) **1.** Adj. Care primeşte mită **(1);** coruptibil; p. e x t. necinstit. *Pe judecătorii cei nedrepţi şi mitarnici care întoarseră dreptatea îi urgisi Dumnezeu.* NEAGOE, ÎNV. 26/23. *Era om şi harnic, nici mitarnic, sau lacom.* NECULCE, L. 336. *Le-au zis să nu meargă la turci că sînt răi şi mitarnici* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 9/4. *Generalii nemţilor sînt foarte mitarnici.* DIONISIE, C. 212, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Pizmaşul... de este judecător sau slujbaş, este mitarnic.* PISCUPESCU, O. 113/1, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ŞĂINEANU, D. U.
2. S. m. Mitar **(1).** *Venirã şi mitarnicii, botezară-se de el.* TETRAEV. (1580), ap. CCR 10/31. *Osîndiia fariseul pre alalţi oameni şi pre mitarnicii* CORESI, EV. 16, *Şi era mulţime de mitarnici,* N. TEST. (1648), 73r/30, cf. LB, LM.
3. S. m. Cămătar. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, PONTBRIANT, D., BARCIANU.
— Pl.: *mitarnici.*
— **Mită** + suf. *-arnic.*

MITARNICÍE s. f. v. **mitărnicie.**

MITÁRNIŢĂ s. f. (Învechit, rar) Punct, loc, instituţie, unde se vămuieşte; vamă. *Mergînd spre ceriu iaste mitarniţă pentru mînie, pentru zavistie, pentru urgie, pentru clevete şi sămeţie.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 96r/26.
— Pl.: *mitarniţe.*
— Din slavonul **митарница.**

MÎTĂ s. f. (De obicei construit cu verbe ca „a da", „a lua", „a primi") **1.** Sumă de bani sau daruri primite de cineva sau oferite cuiva pentru a-i cîştiga bunăvoinţa, în special pentru a-l determina să-şi îndeplinească (mai cu rîvnă) sau să-şi încalce obligaţiile de serviciu; (învechit) mituială, mîzdă. V. ş p e r ţ. *Nădăiia-se că mită*

(b a n i N. TEST. 1 648, BIBLIA 1 688) *da-se-va lui de la Pavel.* COD. VOR. 64/21. *Şi luară mită . . . de la alalţi.* CORESI, L. 80/5. *Dă mită pentru să poată călca mişeii.* COD. TOD. 219. *Turcii toate schimbările fac pentru măsda (mită).* URECHE, LET. I, 192/30. *Cade-se judecătoriului, adecă a[r]hiereului să fie . . . neluotoriu de mită* (a. 1 652) GCR I, 159/23. *Balaşache . . . paharnic boierindu-se cu mite* (a. 1 669). MAG. IST. I, 132/18. *Vor fi dat cuiva mită şi-i vor lăuda.* NEAGOE, ÎNV. 242/26. *Au fost luat mită de au făcut nedreptate săracilor.* IST. Ţ. R. 72. *Lua slujbele cu dări şi cu mite de la greci.* NECULCE, L. 380. *Mîzda tot ochiul orbeaşte şi mita tot pierdutul nemereaşte.* CANTEMIR, IST. 144. *Oricare să va dovedi luînd mituri, să va pedepsi foarte greu.* PRAV. COND. (1 780), 60. *Nici vor să-l îngroape dacă moare, Pănă nu-şi iau plata rînduită Pentru sfîntul dar, sfînta mită.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 397. *Pentru o mită de 7 sfanţi, vinde pe tată-său.* PR. DRAM. 254. [Judecătorii] *numai cînd iau mită obicinuiesc dreptate.* NEGRUZZI, S. II, 214. *Domnia-ta zici aceasta . . . care ai luat mită douăzeci mii de galbeni . . . ?* BOLINTINEANU, O. 445. *Sînt mîncaţi ei de cercetările şi de isprăvile procurorilor care iau mită.* VLAHUŢĂ, N. 196. *Dă voie poliţaiului să ia mită, numai să-i fie lui cu credinţă.* GHEREA, ST. CR. I, 342. *Or să încerce să-ţi dea mită.* GALAN, B. I, 43. *Unde e mită, acolo şi nedreptate.* ZANNE, P. VIII, 338. ✧ L o c. a d j. (Învechit) **Fără de mită** = cinstit, drept; incoruptibil. *Vom sta înaintea giudeţului tău cel fără de mită.* MOLITVENIC (sec. XVII), 310. ✦ Infracţiune comisă de cel care dă sau primeşte mită **(1)**. *Condamnat pentru mită.*

2. (Învechit şi regional) Camătă, dobîndă. *Mită încă să nu iai de pre însu.* PALIA (1 581), ap. GCR 71/22. *Vai . . . de omul acela ce dă auru şi argintu în mită* (a. 1 600). CUV. D. BĂTR. II, 15/17. *Am dat dragostea-nprumut . . . Ş-aş da mită, ş-aş da bani, Să mi-o iau de la duşmani.* ŞEZ. I, 111. *Am luat nişte bani împrumut şi plătesc mită zece lei pe lună după o sută.* MAT. DIALECT. I, 285.

— Pl.: *mite* şi (învechit) *mituri.*

— Din slavonul **мито**.

MITĂLÁICĂ subst. (Prin Ban.) Drac. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 138.

— Etimologia necunoscută.

MITĂLÍ vb. IV v. **mitui.**

MITĂLUÍ vb. IV v. **mitui.**

MITĂRNICÍE s. f. (Învechit) Venalitate, corupţie. *Aceia oameni . . . lăcuesc . . . întru curvie şi în mitărnicie.* CORESI, EV. 378, cf. DDRF.

— Şi: **mitarnicíe** s. f. DDRF.

— **Mitarnic** + suf. *-ie.*

MITCÁL s. n. (Învechit) Pînză de bumbac cu lustru, întrebuinţată la căptuşeala hainelor; (învechit) percalină. Cf. DHLR II, 552.

— Şi: **metcál** s.n. DHLR II, 552.

— Din rus. **миткаль.**

MÍTE adv. (Rar) Darmite. *N-am bani pentru mine, mite pentru alţii.* TDRG, cf. ŞĂINEANU, D. U.

— Cf. bg. **ми-ти.** Cf. SCL 1 966, 683.

MITÉNĂ s. f. (De obicei la pl.) Mănuşă care lasă descoperite ultimele două falange ale degetelor. Cf. COSTINESCU. *Roşaţa* [mîinilor] *n-o pitea îndestul mitenele lor de mătase neagră.* ODOBESCU, S. I, 385, cf. ALEXI, W. *Mitene de lînă împletite.* NICA, L. VAM. 159. *Băţoase în rochii bătrîneşti de mătase, cu umbreluţe şi mitene . . . s-au oprit la colţ.* BRĂESCU, M. B. 86. ✧ F i g. *Estetica asta cu mitene şi perucă au răsturnat-o de mult atîţi scriitori iluştri ai secolului.* I. BOTEZ, B. I, 168.

— Pl.: *mitene* şi (rar) *mitenuri.* COSTINESCU.

— Şi: **mitánă** s. f. COSTINESCU.

— Din fr. **mitaine.**

MITERHANEÁ s. f. v. **meterhanea.**

MITHĂI s. m. v. **midhai.**

MITHÁL s. m. v. **midhai.**

MÍTHAMĂR s. n. v. **nithamer.**

MITÍ vb. IV v. **mitui.**

MITÍC[1] s. m. v. **mitică**[2].

MÍTIC[2]**, -Ă** adj. Care ţine de mit **(2)**, referitor la mit, care are caracter de mit; legendar, fabulos. *Această dar istorie mitică (povestitoare) . . . nădăjduiesc să fie plăcută.* PANN, E. I, IX/1. *E importantă această datină pentru că se datează încă din acele timpuri, a căror istorie e învelită cu un întunerec mitic.* F (1 872), 190. *Cheamă piatra să învie ca şi miticul poet.* EMINESCU, O. I, 32. *Se înşală . . . acei . . . cari zic Troian acestei mitice brazde.* ODOBESCU, S. II, 420, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Legendele elenice amintesc despre prima populaţie mitică a insulelor.* BART, S. M. 48.

— Pl.: *mitici, -ce.*

— Din fr. **mythique.**

MITÍCĂ[1] s. f. (Transilv.) Mîncare pregătită din făină de porumb, smîntînă, unt (H XVII 5, 99, DENSUSIANU, Ţ. H. 325) şi smintişă (REV. CRIT. III, 161).

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

MITÍCĂ[2] s. m. Personaj care simbolizează superficialitatea şi neseriozitatea (introdus în

literatură de I. L. Caragiale). Cf. BL XII, 59. *Moțanu, Pordea și compania sînt niște matracuci, cum zic miticii din Răgat.* T. POPOVICI, S. 268.

— Pl.: *mitici.* — Și: (Transilv.) **mitíc** s. m. Com. din ALBA-IULIA.

— De la n. pr. **Mitică** (diminutiv al lui *Dumitru*).

MITICÍSM s. n. (Familiar) Atitudine, comportare sau faptă, vorbă etc. proprie miticilor[2]. Cf. IORDAN, L. R. A. 182, BL XII, 59. *Contagiată probabil de atmosfera literară în care viază, Wanda Wintller a făcut aseară un miticism, demn de notat.* CARAGIALE, O. VII, 37.

— Pl.: *miticisme.*

— De la **mitică**[2] + suf. *-ism.*

MITILÍC, -Ă adj. v. **metilic.**

MITILIZÍU s. m. (Regional) Cal neînvățat nici la călărie, nici la căruță (Tătărușii-Pașcani). Cf. VASILIU, C. 176. *Ș-o scos un mitilizîu Cu păru mńistriu.* id. ib., cf. 203.

— Pl.: *mitilizîi.*

— Etimologia necunoscută.

MÎTING s. n. Adunare publică largă, prilejuită de un eveniment politic important. *Toată țara se acoperă de comitete, de comisiuni cercetătoare, de meetinguri.* KOGĂLNICEANU, S. A. 132. *Cuvîntul ce a spus în meetingul asupra împrumutării ce a făcut Rusia în Englitera.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 457, cf. PONTBRIANT, D., ȘĂINEANU, D. U. *Au convocat un mare meeting.* SAHIA, U.R.S.S. 55. *Meeting însuflețit.* CONTEMP. 1 949, nr. 164, 1/1. *Poporul se bucură azi de libertatea . . . mitingurilor.* SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 746. *Așteptînd meetingul în biroul familiar al notarului . . . se simțea alt om.* POPOVICI, SE. 480. ✧ *Miting-fulger* v. f u l g e r.

— Scris și: (după franceză și engleză) *meeting.* — Pl.: *mitinguri.* — Și: (popular) **méting** (accentuat și *metíng*) s. n. A III 2, 3, 17.

— Din fr. **meeting**, engl. **meeting.**

MITIRISÍT, -Ă adj. v. **meremetisit[2].**

MITITECÍME s. f. (Neobișnuit) Micime **(1).** Cf. CONACHI, P. 269, DDRF.

— **Mititică** + suf. *-ime.*

MITITÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj., subst. Diminutiv al lui m i c; micuț, (popular) micșorel, micutel, (regional) michiț.

I. (Indică dimensiunea) **1.** Adj. Cf. m i c **(I 1).** *Limba mitiutelu mădulariu iaste și foarrte se laudă.* COD. VOR. 124/8. *Avea și psăltire mititea la sine.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 99v/24, cf. ANON. CAR. *În toți anii, primăvara, iese un feliu de muscă mitiutică ca-n feliul mușiții pestrițe.* IST. Ț. R. 63. *Acistă cărticică mitiutică, ce să chiiamă Esopiia* (a. 1 798). CAT. MAN. I, 149, cf. 340, LB. *Știa să facă niște hapuri mitiutele.* GORJAN, H. IV, 43/12, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, LM. *Tînărul gonea, cu o săgețea Pintr-un făgețel, sobol mititel.* BUDAI-DELEANU, Ț. 306. *Vezi tu colo pe cineva ghemuit jos și mititel?* CREANGĂ, P. 51. *Mititel, mititel, mai lungă-i coada decît el* (Acul). PASCU, C. 48. *Mîțîțăl și colorat țîțiește nencetat* (Sticletele). id. ib. 180. *Tudorică mititel, Cu buricu după el* (Acul cu ața). SADOVEANU, P. C. 7. *Mititel și strîmb, aleargă pe cîmp* (Secera). SBIERA, P. 320. ✧ (Glumeț) *A luat un ciocănaș mult mititel, de 12 ocă de fier, și-a dat cioc! boc!* POP., ap. GCR II, 334. ✧ (În poezia populară, reluînd pe „mic" sau determinînd un diminutiv, sugerează ideea de superlativ) *Numai atunci-am lunecat Cînd pe-o mreană am călcat, Mreană mică, mitutea.* ȘEZ. IV, 220. *Șapte fete pe-un purcel Și purcelu-i mîțîțăl.* ib. VIII, 119, cf. III, 71, PAMFILE, J. I, 127, PĂCALĂ, M. R. 127. *Porumbel cu porumbele, Negrișoare, mititele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 59. *Dunărea că mi-o trecea Pe-o luntriță mitutea.* RETEGANUL, TR. 36. *Păserică mititea, Dacă vii din țara mea, Vreau să scriu o cărticea.* HODOȘ. P. P. 145. *Periuți di șeli mîțîțăli.* ALR II/I MN 149, 3 932/386. ✧ E x p r. **A se face mititel** = a se strînge, a se chirci (pentru a nu fi văzut), a s e p i t i, a s e t u p i l a; p. e x t. a lua o atitudine modestă, umilă. *Ciobanul se făcuse mititel lîngă un mărăcine înflorit.* ISPIRESCU, L. 247. *Todiriță . . . s-a făcut mititel într-un ungher, cu ochii măriți de spaimă.* SADOVEANU, O. VIII, 257. ✧ (Substantivat) *Mititica, vai de ie, Șede pre un vîrf de nuie* (Aluna). GCR II, 369. *Mititeaua umple argeaua* (Albina). GOROVEI, C. 9, cf. 207.

2. Adj. Cf. m i c **(I 2).** *Satul părea mititel, să-l cuprinzi tot într-un pumn.* REBREANU, I. 50. *Un sat mai mitutel* MAT. FOLK. 444, cf. ȘEZ. XII, 36.

3. Adj. Cf. m i c **(I 3).** *O mititea cășuță făcîndu-și, cît numai ce-ncăpea cu trupul.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 99v/16, cf. 173v/1. *Aș vrea să am o casă tăcută, mitutică, În valea mea natală ce undulă în flori.* EMINESCU, O. I, 6. *Un fel de covățea mititică de piatră.* ISPIRESCU, L. 280. *Jos pe coasta dealului, În marginea satului, Este-o casă mititea.* F (1 884), 8. *Ei bea și chiotea, Dintr-o ploscă mitutea.* POMPILIU, B. 68. *Du-te dor cu carele, N-aștepta căruțele; Căruțele-s mititele Și nu-ncapi, dorule-n ele!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 90. *În cia vali vălicicî Esti-o casî mititicî.* MAT. FOLK. 1 436. *Am o casă mititică Fără nici o borticică* (Oul). GOROVEI, C. 267. ✧ (Glumeț) *Șî di-o ploscî sî găteșți: O plosk'iți mititea, Di sînș vedri ș-o oca S-o atîrn la șaua mea.* DIACONU, VR. 166. *Dară Ghiță ce-mi făcea? . . . Mîna-n disagi c-o băga, O ploschiță că scotea, O ploschiță mitutea De-o vadră și cinci oca.*

MAT. FOLK. 172, cf. ANT. LIT. POP. I, 476. ✦ (Substantivat, f., argotic, în forma *mititică*) Carceră; închisoare. *Vrei să-mi plăteşti după ce abia ai ieşit de la mititică?* BARBU, Ş. N. 9.

4. S. m. Cîrnăcior fără piele făcut din carne de vacă tocată, condimentată, care se frige pe grătar; mic **(I 4)**. *Stînd în uşa birtului, la grătar, şi bătînd din cleşte, ca să tragă luarea aminte a trecătorilor asupra mirosului de fleică şi de mititei, el privea mereu înainte.* SLAVICI, N. I, 250. *Mititeii — celălalt fel de bucate — îi merg drept la inimă. Îl minunează gustul şi făptura lor de cîrnaţi fără piele.* SP. POPESCU, M. G. 86. *Bem o halbă de bere şi mîncăm o pereche de mititei.* REBREANU, N. 7. *Ne plăcea să mîncăm mititei la birt.* BRĂESCU, A. 178. *Fum de mititei, de mirodenii.* KLOPŞTOCK, F. 223. *Pe la răspîntiile podurilor celor întortocheate au răsărit umbrare mari de frunze şi de trestie, cu butoaie cu must . . ., cu gustări, cu mititei şi pastramă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 401. *Ai mîncat pe talere de lemn mititei.* PAS, Z. I, 311. *Ărş . . ., ărş . . . ărş . . ., striga un ins cu halat alb, izbind cu cleştele în grătarul pe care sfîrîiau mititeii.* PREDA, R. 88.

5. Adj. Cf. m i c **(I 5)**. *Daniel Scavinschi cel mititel la statură, Pre care-a plăcut naturii a-l lucra-n miniatură.* SCAVINSCHI, ap. NEGRUZZI, S. I, 206. *Nu te supăra . . . credeam că fiind mititică . . . — Mititică? (Se înalţă pe vîrful picioarelor) Te poftesc . . .* ALECSANDRI, T. I, 152. *Un mititel gnom se furişează sub coatele maestrului.* CARAGIALE, O. III, 69. *Mititel, cu părul gălbui . . . se uită cînd la unul cînd la altul.* REBREANU, I. 14. *Era o femeie mititică şi iute.* SADOVEANU, O. III, 442. *Mititică eşti de stat Şi dulce la sărutat.* TEODORESCU, P. P. 312. *Lelea mică, mititică, Deac-o pui la sac, ridică.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 435. *O ceată mare de tătari . . . călări pe nişte cai mititei, sprinteni, vînjoşi.* MARIAN, T. 262, cf. BUD, P. P. 61. *Lelea-naltă sprincenată Dă guriţa peste poartă; Da leliţa mitite Se-ntinde şi n-ajunge.* ŞEZ. VIII, 58. *Acela mai mîţîţel Îi îmbrăcat în cojocel Din cincizăci de piei de miel.* ib. XX, 8, cf. ALRM I/I h 95, ALR II/I h 79, 81, ALR SN I h 113. *Am un om mititel, Face gardul frumuşel* (Acul). ŞEZ. I, 23. ✧ (Întărit prin repetiţie) *Voinicul . . . s-a dat peste cap şi s-a făcut un moşuc mititel, mititel, dară bătrîn, bătrîn.* SBIERA, P. 78. ✧ (Substantivat; peiorativ, sugerînd dimensiunea morală, intelectuală) *Deasupra tuturora va vorbi vrun mititel, Nu slăvindu-te pe tine . . . lustruindu-se pe el.* EMINESCU, O. I, 134.

6. Adj. Cf. m i c **(I 6)**. *Pînă şi mitùtelul Gialeş, un pîrîuţ aproape indivizibil, exista deja sub actualul său nume Sălaş.* HASDEU, I. C. I, 288. *Pe o stîncă neagră, într-un vechi castel, Unde cură-n poale un rîu mititel, Plînge şi suspină tînăra domniţă.* BOLINTINEANU, O. 33. *Săbărelul mititel S-a-ncuibat dragostea-n el.* ZANNE, P. VI, 294.

7. Adj. Cf. m i c **(I 7)**. *Potecea mitutea.* MAT. FOLK. 162.

II. Adj. Cf. m i c **(II)**. *Mihail . . . era cocon mitiutel, deci era Teodora de tocmia toate în împărăţiia fiiu-său.* MOXA, 386/33. *Vădzu în vis pre H*[risto]*s stînd pre preastol ca un prunc mitiutel.* VARLAAM, C. 134. *Selim . . . atunci era mititel.* VĂCĂRESCUL, IST. 285. *Fiind încă mititei la vîrstă* (a. 1 794). BV II, 363. *La mari, mici, bătrîni, fămei, Şi la prunci mititei Mii de greşeli le găsesc.* MUMULEANU, ap. GCR II, 250/30, cf. NEGRUZZI, S. I, 88. *Maică, măiculiţa mea . . . De cînd am fost mititea Nu m-a mai durut aşa.* MARIAN, SA. 121, cf. id. S. R. I, 16. *Mîna sluga cea mai mare Să dea la boi de mîncare . . . Mîna sluga mititea, Boilor fîn să le dea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 515. *Cînd eram eu mitutel, Nu mă-nvăţai plugărel.* RETEGANUL, TR. 32. *Tudor din gură grăia: . . . Proastă minte d-am avut, Mititel m-am însurat.* ŞEZ. III, 213. *Eu, maică, te-aş mărita, Dar eşti, maică, mitutea Şi mă vait că te-i strica.* MAT. FOLK. 492. *Acela-i mîţîţăl în leagăn.* ALR II 3 229/369, cf. A IX 4. *Doi în car, Doi sub car, Doi pe chinga carului, Iar Mariţa şi Gahiţa Şi Matei Şi Doroftei Stau la foc că-s mititei*, se zice, în glumă, despre cei care au copii mulţi. ZANNE, P. II, 72. *Am un băiat mîţîţel; Cîte mai face Şi gura nu-i mai tace* (Ceasul). GOROVEI, C. 70. ✧ (Despre plante) *Vie mititică şi nu-i dată pe rod.* ALR II 6 120/605. ✦ (Substantivat) Copil. *Tînăra mamă copilaşu-şi ţine-n poală . . . Mititelul încetase să mai ţipe.* VLAHUŢĂ, P. 61. *Toma . . . desfăcu în faţa ochilor celui mititel jucăriile aduse de la oraş.* V. ROM. februarie 1 952, 106. ✧ E x p r. **De mititel** = **a)** de copil, din fragedă vîrstă; de mic, de micuţ. *De mitiutel arătă cum va fi.* VARLAAM, C. 386. *De mititea era dată la mănăstire.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 114^{v}/9. *Toţi de mititei iubesc Lucruri care nu-i cinstesc.* MUMULEANU, ap. GCR II, 247/28. *Ce treabă are el Cu banii mei pentru care m-am trudit de mititel?* PANN, P. V. III, 85/22. *L-am slujit de mititel Şi sămbria m*[i]*-i la el.* POMPILIU, ap. GCR II, 292; **b)** de tînăr. *N-avea Tudor ce lucra Dă mititel să-nsura.* ŞEZ. III, 212. ✦ (Substantivat) Apelativ afectuos pentru a vorbi cu sau despre un copil sau, p. ext. (adesea ironic), despre o fiinţă tînără, naivă. *Ah! sînt lepădaţi de nemilostiva lor mamă, mititeii.* KOTZEBUE, U. 24^{r}/15. *Fata mamii Şchiopetează mititica! Că a călcat-o pisica!* PANN, P. V. I, 103/6. *Nu căta în depărtare Fericirea ta, iubite! Astfel zise mititica.* EMINESCU, O. I, 54. *A găsit iezii singuri, i-a ucis . . . Ei, mititeii, s-au dus către Domnul şi datoria ne face să le căutăm de suflet.* CREANGĂ, P. 30, cf. id. A. 99, DELAVRANCEA, O. II, 53. *Nu cumva, mititica mea, cuconiţă Floricico, vei fi crezînd dumneata că tare-mi eşti dragă?* HOGAŞ, M. N. 22, cf. PRECUP, P. 25. *Mititelu mamii . . . Tu nu mai ai măicuţă.* REBREANU, N. 247, cf. IORDAN,

STIL. 180. *Dar de Ioana ce spuneţi? Ce fată serioasă, mititica.* BARANGA, I. 157. *Băiatul se înveselea, mititelul, că merge cu tata la tîrg, neştiind ce i se pregăteşte.* POPESCU, B. IV, 31.

III. Adj. (Arată cantitatea) Cf. mic **(IV 1)**. *Ai venituri mititele? Mai opreşte din măsele.* PANN, P. V. I, 130/10.

IV. Adj. (Indică intensitatea) Cf. mic **(V)**.

a) (Despre lumină, foc etc.) *Zări . . . abia licărind o mititică vîlvotaie.* ISPIRESCU, L. 347. *Su poală de codru verde Mititel foc mi să vede.* GRAIUL, I, 24.

b) (Despre glas, voce etc.) *Mireasa . . . rosti un „da" atît de mititel şi de timid, parcă i-ar fi fost ruşine să n-o audă lumea.* REBREANU, I. 251.

V. Adj. (Arată calitatea, valoarea) **1.** Cf. mic **(VI 1)**. *Eu sînt . . . pîrgariu a unui oraş nu mitiutel al Chilichiei.* N. TEST. (1648), 164r/30. *Din greşele mititele în greşeli nemăsurate.* CONACHI, P. 281. *Istoria păstra numele multor comandanţi mari, mijlocii şi mitutei.* BARIŢIU, P. A. I, 241.

2. Cf. mic **(VI 4)**. *Adevăr grăiesc voao că nu făceţi unuia de aceşti mitutei, nece mie făceţi.* TETRAEV. (1574), 246, cf. CORESI, TETR. 60, GCR I, 4/13.

VI. S. m. sg. (Popular, mai ales art.) Unul dintre numele dracului. *Ţ-a slujit, sărace, ţie mititelu . . . Dar îţi coc eu turta, nu te las în pace.* PANN, P. V. III, 136/29. *Nu cumva să vă împingă mititelu să intraţi înaintea mea . . . că nu mai ajungeţi să vedeţi ziua de mîne.* CREANGĂ, P. 250. *Dracului i se mai zice: diavolu, necuratu . . . cel mititel.* ŞEZ. IV, 179, cf. CANDREA, F. 115, I. CR. III, 286.

— Pl.: *mititei, -ele.* — Şi: **mititícă** adj.; (regional) **mitiutél, -eá,-ícă, mitutél, -eá, -ícă, mîţîţél, -eá, -íeă, mîţîţél, -eá, -ică** adj.

— De la **mic**.

MITITELÚŞ, -Ă adj. (Neobişnuit) Diminutiv al lui mititel **(III)**. *Acest al mieu puţinteluş, pentru mult mititeluş, pentru mare dar, cu rugăminte spre priimire îl aduc.* CANTEMIR, în BV I, 360.

— Pl.: *mititeluşi, -e.*

— **Mititel** + suf. *-uş.*

MITITELÚŢ, -Ă adj. Diminutiv al lui mititel.

1. Cf. mititel **(I 1)**. Cf. POLIZU, DDRF.

2. Cf. mititel **(I 5)**. Cf. JIPESCU, ap. GCR II, 258. *L-au văzut şî pe Osman, iera un om mititeluţ.* GRAIUL, I, 435.

3. Cf. mititel **(II)**. *Vai de mine, n-am drăguţe, Numai trei mititeluţe.* ŞEZ. III, 124.

— Pl.: *mititeluţi, -e.*

— **Mititel** + suf. *-uţ.*

MITITÍ vb. IV. Refl. (Prin nord-estul Olt.) A se micşora **(1)**. *Mi s-au mititit (micicit) ochii de somn.* CIAUŞANU, V. 179.

— Prez. ind.: *mititesc.*

— V. **mititel**.

MITITÍCĂ adj. v. **mititel**.

MITITICÚŢĂ adj. (Regional) Diminutiv a lui mititel **(I 1)** (Mircești-Pașcani). Cf. ALR II 4 021/537. *Pîne mititicuţă.* ib.

— Pl.: *mititicuţe.*

— **Mititică** + suf. *-uţă.*

MITITIÓC, -OÁCĂ adj. (Maram.) **1.** Mititel **(I 1)**. Cf. BUL. FIL. VII—VIII, 95, LEXIC REG. 12.

2. Mititel **(II)**. *Pasăre galbănă-n floc, Rău mń-ai cîntat de năroc De cînd eram mititioc.* T. PAPAHAGI, M. 38. *Care prunc n-are noroc, Da să moară mititioc.* ŢIPLEA, P. P. 39, cf. ARH. FOLK. VI, 185.

— Pl.: *mititioci, -oace.*

— **Mitit**[el] + suf. *-(i)oc.*

MITITIOCÚŢ, -Ă adj. (Prin Maram.) Diminutiv al lui mititioc. Cf. ŢIPLEA, P. P. 112.

— Pl.: *mititiocuţi, -e.*

— **Mititioc** + suf. *-uţ.*

MITIUTÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. v. **mititel**.

MITLĂC s. m. v. **mitlag**.

MITLÁG s. m. (Regional) Proptea provizorie de lemn, la tavanul sau la peretele unei mine; (regional) şteamp, mitli. Cf. FD I, 172.

— Pl.: *mitlagi.* — Şi: **mitlác** (FD I, 172), **mitláj** (ib.), **miclác** (ib.), **micláj** (ib.) s. m.

— Din germ. **Mittellage**.

MITLÁJ s. m. v. **mitlag**.

MÍTLI s. m. (Regional) Mitlag. Cf. FD I, 172.

— Pl.: *mitli.* — Şi: **mícli** (FD I, 172), **míclu** (ib.), **múcli** (ib.) s. m.

— Etimologia necunoscută, Cf. germ. Mittel.

MÎTNICI s. m. pl. (Învechit, rar, în construcţia) *Mitnicii văzduhului* = vameşi care, după credinţele mistice, păzesc vămile cerului; vameşii văzduhului. *Are s*[u]*fl*[e]*t*[u]*l strînsoare de mitnicii văzduhului.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 96r/25.

— Pl.: *mitnici.*

— Din v. sl. МИТНИКЪ „vameş".

MITÓC s. n. v. **metoc**.

MITOCÁN s. m. (Învechit) Locuitor (în special, meseriaş) de la periferia unui oraş, mahalagiu[1] **(1)**; p. ext. om de rînd; (peiorativ) om cu comportări grosolane, bădăran, mojic. *Sub nume de mitocani, popolul de jos*

înțelege pe dulgheri, zidari și alți meseriași ce locuiesc pe la mahalale. FILIMON, O. I, 394. *Nu mă trece între mitocani, căci sînt fecior de boier.* id. ib. *Cîte un mitocan cu capul lulea de vin își făcea de vorbă cu pereții și cu vîntul.* EMINESCU, N. 34. *Apoi de! n-a avut dreptate muierea să-l lese? Om fără ambiț... Un mitocan, mă rog.* CARAGIALE, T. II, 15. *Dați în mitocani, Nu-l lăsați, căci el insultă pe poporul suveran!* I. NEGRUZZI, S. I, 158. *Deschideți ușile să iasă mirosul de mitocani.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 18. *Bădărănia asta... o (simulezi) dumneata... Nu ești un mitocan.* SEBASTIAN, T. 58.

— Pl.: *mitocani.*

— **Mitoc**[2] + suf. *-an.*

MITOCÁNCĂ s. f. Femeie grosolană, vulgară; bădărancă. Cf. TDRG. *Cocoană cu hachițe, care, cînd nu-i merge după voie, uită că e boieroaică și se poartă ca mitocanca.* PAS, L. I, 228.

— Pl.: *mitocance.*

— **Mitocan** + suf. *-că.*

MITOCĂNÉSC, -EÁSCĂ adj., s. f. **1.** Adj. De mitocan, al mitocanului; p. ext. grosolan, mojicesc; vulgar. *Gesturi mitocănești.* LM, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Apucături mitocănești.* ap. TDRG. *Cumnata sorbea cafeaua... cu fluierături mitocănești, plescăindu-și limba de cerul gurii.* KLOPȘTOCK, F. 210.

2. S. f. (Mai ales art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. BARONZI, L. 92, DDRF, VARONE, D. 116.

— Pl.: *mitocănești.*

— **Mitocan** + suf. *-esc.*

MITOCĂNÉȘTE adv. (Rar) Ca mitocanii, în felul mitocanilor. *Vorbește... mitocănește.* LM, cf. CADE, DM.

— **Mitocan** + suf. *-este.*

MITOCĂNÍE s. f. Atitudine, comportare, expresie de mitocan; bădărănie, mojicie, grosolănie. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, DM.

— Pl.: *mitocănii.*

— **Mitocan** + suf. *-ie.*

MITOCĂNÍME s. f. (Cu sens colectiv) Mulțime de mitocani; lume de rînd. *De pe la cinci ceasuri galeria gemea de mitocănime foarte veselă.* CARAGIALE, O. I, 3. *Pe podul Mogoșoaiei, mitocănime, femei, bărbați — țărani chiar — mișunau.* MACEDONSKI, O. III, 52, cf. DDRF, TDRG, CADE, DM.

— **Mitocan** + suf. *-ime.*

MITOCOSEÁLĂ s. f. (Regional) Faptul de a (se) mitocosi; schimbare (care încurcă, zăpăcește); p. ext. încurcătură, zăpăceală; denaturare, falsificare. *Nici o schimbare dară sau motocosală în obiceiurile legii* (a. 1816). BV III, 143, cf. CADE. *Trebuie să se fi făcut vreo mitocoseală de nu ies banii.* BOGEANU, GL., cf. L. ROM. 1960, nr. 2, 19.

— Pl.: *mitocoseli.* — Și: **motocoseală** s. f.

— **Mitocosi** + suf. *-eală.*

MITOCOSÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Regional) A muta, a deplasa de la locul său (încurcînd, zăpăcind). Cf. LB, SIMA, M., VICIU, GL., LEXIC REG. 49. ✦ Pas. A încurca, a zăpăci (în urma mutării); a rătăci. Cf. LB, CONV. LIT. LIV, 367, PĂCALĂ, M. R. 140. ✧ Refl. *Am avut un plăivaș și nu știu unde s-o mitocozit.* L. COSTIN, GR. BĂN. 138. ✦ (Prin Olt.) A deranja, a defecta. *Ai umblat la ceas și l-ai mitocosit.* PAȘCA, GL. ✦ (Prin vestul Transilv.; complementul indică un membru al corpului) A scrînti. FRÎNCU-CANDREA, M. 103. ✦ Refl. (Regional) A-și pierde calmul, stăpînirea; a se zăpăci (Bistrița—Turnu Severin). Cf. LEXIC REG. 49. ✦ Refl. (Prin Transilv.; în forma *motocosi*) A se amesteca, a se împestrița. *De vreo cîțiva ani „s-or motocosit vorbile".* ARH. FOLK. V, 123, cf. 173.

2. (Prin Olt.) A denatura, a falsifica (realitatea, adevărul); a încerca să ascundă (o faptă necinstită), a mușamaliza. Cf. CIAUȘANU, V. 179, L. ROM. 1960, nr. 2, 19.

— Prez. ind.: *mitocosesc.* — Și: **mitocozí, motocosí, motocoșí** (SIMA, M., PĂCALĂ, M. R. 140) vb. IV.

— Din ngr. **μετώκησα** (aor. lui **μετοικέω**).

MITOCOSÍT, -Ă adj. (Regional) Deranjat, încurcat, zăpăcit. Cf. DDRF, CONV. LIT. LIV, 367. ✦ (Prin Olt.) Stricat, sfărîmat, distrus. Cf. ARH. OLT. VII, 158, L. ROM. 1960, nr. 5, 35.

— Pl.: *mitocosiți, -te.* — Și: **motocoșít, -ă** adj. DDRF.

— V. **motocosi.**

MITOCOZÍ vb. IV v. **mitocosi.**

MITOGRÁF s. m. (Învechit) Persoană care culege, compilează și explică mișturile (**2**). *Se încarcă într-un mod benevol mitograful elin cu absurditatea de a fi pus India lîngă Dunăre.* HASDEU, I. C. I, 282. ✦ Scriitor de mișturi, de fabule, de basme. Cf. ARISTIA, PLUT., LM.

— Pl.: *mitografi.*

— Din fr. **mythographe.**

MITOGRAFÍE s. f. (Învechit) Studiul mișturilor, basmelor sau al legendelor. Cf. LM.

— **Mitograf** + suf. *-ie.*

MITÓH s. n. v. **metoc.**

MITOLÓG s. m. Persoană care se ocupă cu studiul mitologiei; (învechit) mitologist. V. mitograf. Cf. POLIZU, COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *mitologi.*
— Din fr. **mythologue.**

MITOLOGHICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **mitologicesc.**

MITOLOGHÍE s. f. v. **mitologie.**

MITOLÓGIC, -Ă adj. Care aparţine mitologiei, care se referă la mitologie, care este caracteristic mitologiei; (învechit) mitologicesc. V. m i t i c. *Dicsioner mitologic.* PLEŞOIANU, T. III, 168/2, cf. NEGULICI. *Nu mă pot opri de a face o comparaţie mitologică.* NEGRUZZI, S. I, 312. *Sicilia . . . teatrul celor mai poetice aventure mitologice.* FILIMON, O. II, 312, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U., BARCIANU. *Fundul bituminos al vechilor pînze cu subiecte mitologice . . .* GALACTION, O. 107. *Luna îşi înalţa discul neobişnuit de apropiat şi imens, cu nu ştiu ce înfăţişare glacială şi solemnă, de apariţie mitologică.* C. PETRESCU, Î. I, 16. ✦ Care se inspiră din mitologie. *Dacă aş fi poet, şi mai ales poet mitologic, aş edita întîi mitologia română.* RUSSO, S. 16.
— Pl.: *mitologici, -ce.*
— Din fr. **mythologique.**

MITOLOGICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Mitologic. *Au schimbat părerea aşezată . . . tîlcuindu-i basmele ceale mitologhiceşti.* LEON ASACHI, B. 5/6. *Această zeiţă mitologhicească se găseşte sub deosebite nume.* CĂPĂŢINEANU, M. 24/19. *Halima sau povestiri mitologhiceşti arabeşti.* GORJAN, H. I, 1/3, cf. POLIZU.
— Pl.: *mitologiceşti.* — Şi: **mitologhicésc, -eáscă** adj.
— **Mitologic** + suf. *-esc.* — Pentru **mitologhicesc,** cf. ngr. μυθολογικός.

MITOLOGICÉŞTE adv. (Învechit) În chip mitologic, ca în mitologie. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D.
— **Mitologic** + suf. *-eşte.*

MITOLOGÍE s. f. Totalitatea miturilor (2) unui popor, ale unei civilizaţii, ale unei religii, s p e c. ale antichităţii greco-romane. Cf. BUDAIDELEANU, LEX. *Întunecata mitologhie a grecilor.* MOLNAR, I. 217/8. *În istoria sa despre literatura şi mitologhia indienilor socoteşte că . . . 10500 persoane se jertfesc pe an divinităţilor.* AR (1829), 130²/10. *Mitologia grecilor se potrivea foarte bine în poezia lor.* CR (1829), 226¹/30, cf. RUSSO, S. 16. *Eşti mai frumoasă decît Afrodita din mitologie.* FILIMON, O. I, 141. *Această cetate este vestită în mitologie.* BOLINTINEANU, O. 291. *Frumuseţea lor se iveşte uneori, tot atît de pe neaşteptate şi desăvîrşit, ca în legendele de ţărm mediteranean ale mitologiei.* BOGZA, C. O. 283. ✦ P. i e s t r. (Învechit) Mit (2). *Să îmi povesteşti o istorie sau oreo mitologhie din cele mai frumoase.* GORJAN, H. I, 23/3. ✦ Disciplină care se ocupă cu explicarea, compararea şi clasificarea miturilor (2), cu originea lor etc. Cf. DER.
— Pl.: *mitologii.* — Şi (învechit) **mitologhíe** s. f.
— Din fr. **mythologie.** — **Mitologhie** < ngr. **μυθολογία,** germ. **Mythologie.**

MITOLOGÍSM s. n. (Rar) Explicare (sistematică) a miturilor (2). Cf. NEGULICI, COSTINESCU. ✦ Pasiune pentru mitologie, cultul mitologiei. *Prima fază . . . e vremea sentimentalităţii false-exagerate, a abstracţiunilor personificate, a mitologismului.* IBRĂILEANU, SP. CR. 56.
— Din fr. **mythologisme.**

MITOLOGÍST s. m. (Învechit) Mitolog. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.
— Pl.: *mitologişti.*
— Din fr. **mythologiste.**

MITOMÁN, -Ă s. m. şi f. Persoană care suferă de mitomanie.
— Pl.: *mitomani, -e.*
— Din fr. **mythomane.**

MITOMANÍE s. f. (Rar) Boală psihică caracterizată prin tendinţa de a denatura adevărul, de a inventa fapte care nu s-au petrecut în realitate. *Şi-a plimbat mitomania pe străzile Bucureştilor.* IV. ROM. ianuarie 1957, 173.
— Din fr. **mythomanie.**

MITONOSÍ vb. IV. R e f l. (Grecism, rar) A se amesteca, unificîndu-se. *Şi cîtă iaste văpseală, pune pe atîta uleiu, amestecă-le cu un lemn, pînă se vor mitonosi, să se facă toate una* (sec. XIX). GRECU, P. 694.
— Prez. ind.: *mitonosesc.*
— Din ngr. **μεθενόω** (aor. al lui **μεθένωσα**).

MITORLÁN s. m. (Regional) 1. Cîrtiţă *(Talpa europaea).* Cf. N. LEON, MED. 85, ITDRG, ŞĂINEANU, D. U., COM. MARIAN. 2. Popîndău *(Citellus citellus).* Cf. ŞCRIBAN, D.
— Pl.: *mitorlani.* — Şi: **(1) miţorlán** s. m. ALR I 11 74/740.
— Etimologia necunoscută. Cf. m i ţ o r g a n.

MITOSÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) 1. A ghionti, a buşi. *Aşa prin somn a-nceput a-l pupa şi-a-l mitosi, vrînd să-l strîngă în braţe.* VASILIU, P. L. 196. Cf. PAŞCA, GL., MAT. DIALECT. I, 285.
2. A ascunde, a dosi. Cf. PAŞCA, GL. *Moş Costache a mitosit în şaltar o bucată de caşcaval şi o chiflă.* Com. din PIATRA-NEAMŢ.
— Prez. ind.: *mitosesc.* — Şi: **mitoşí** vb. IV. PAŞCA, GL.
— Etimologia necunoscută.

MITOŞÍ vb. IV v. **mitosi.**

MITRAIÁ vb. I v. **mitralia.**

MITRAIÁDĂ s. f. v. **mitraliadă.**

MITRAIĂRE s. f. v. **mitraliere.**

MITRAILÉZĂ s. f. v. **mitralieză.**

MITRAÍST s. m. (Rar) Mitralior. Cf. IORDAN, L.R.A. 183.
— Pl.: *mitraişti.*
— Cf. m i t r a i a.

MITRÁL, -Ă adj. (Med.) Care se referă la valvula orificiului auriculo-ventricular stîng al inimii care aparţine acestei valvule. Cf. DER. *Stenoză mitrală.* ib.
— Pl.: *mitrali, -e.*
— Din fr. **mitral.**

MITRALIÁ vb. I. T r a n z. A supune (un obiectiv) tirului de mitralieră. (F i g.) *Lascaris continua să-l mitralieze: — Îţi semnez două poliţe de cîte cinci sute de mii.* EFTIMIU, N. 53. ✦ I n t r a n z. (Rar) A trage cu mitraliera. (F i g.) *Dactilografele... mitraliau la maşina de scris.* BENIUC, M. C. I, 244.
— Pronunţat: *-li-a.* — Prez. ind.: *mitraliez.* — Şi: (rar) **mitraiá** vb. I. COSTINESCU.
— Din fr. **mitrailler,** it. **mitragliare.**

MITRALIÁDĂ s. f. (Învechit) Descărcare a mai multor tunuri încărcate cu mitralii. Cf. NEGULICI.
— Pronunţat: *-li-a-.* — Pl.: *mitraliade.* — Şi: **mitraiádă** s. f. COSTINESCU.
— Din fr. **mitraillade.** Cf. it. m i t r a g l i a t a.

MITRALIÁRE s. f. v. **mitraliere.**

MITRÁLIE s. f. (Mai ales la pl.) Fiecare dintre bucăţile mici de fier cu care se umpleau în trecut ghiulelele; proiectil cu pereţii de tablă care, prin spargere, împroaşcă gloanţele din interiorul lui, (învechit) c a r t a r e. *Supt necontenită vărsarea focului tunurilor şi a mitralilor duşmăneşti, maiorul Ţimburg au dat semn de a să îmbrăca ostaşii.* AR (1829), 50[2]/34. *Vor trage în ei cu mitralii (cartace), dacă nu vor jura.* BARIŢIU, P. A. II, 203, cf. COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W. *Tunurile erau încărcate cu mitralii, adică fel de fel de rupturi, cuie, gloanţe, care explodau chiar la zece-douăzeci de paşi.* CAMIL PETRESCU, O. I, 693. *Aproba cu bătăi din palme care păreau grindină de mitralii.* PAS, Z. IV, 200, cf. DER.
— Pl.: *mitralii.*
— Din fr. **mitraille,** it. **mitraglia.**

MITRALIÉR s. m. v. **mitralior.**

MITRALIÉRĂ s. f. Armă automată, uşor transportabilă, cu care se poate trage, într-un timp scurt, un mare număr de proiectile asemănătoare cu gloanţele de puşcă; (ieşit din uz) mitralieză. *Cuiburi de mitraliere viclene plescăiau învrăjbit.* BRĂESCU, V. 79. *Mitraliere străjuiesc ca scorpii aţipite.* CAMIL PETRESCU, V. 37. *Pînza mitralierei a trecut pe deasupra şi oamenii au zvîcnit mai departe.* C. PETRESCU, Î. II, 34. *Mitraliera fu plasată sub poarta cea mare.* V. ROM. august 1955, 43. ✧ *Puşcă-mitralieră* v. p u ş c ă. ✧ (În context figurat) *Ritmul mi-a fost mitralieră Lovind din plin în vechea eră.* BENIUC, S. 64. ✧ F i g. (Cu aluzie la zgomotul ritmic făcut de armă) *Cîntau lăutarii căutînd să acopere mitraliera cleştelui pe grătar.* PAS, Z. I, 171.
— Pronunţat: *-li-e-.* — Pl.: *mitraliere.*
— Cf. it. m i t r a g l i e r a.

MITRALIÉRE s. f. (Rar) Acţiunea de a m i t r a l i a. (F i g.) *A gîndului mitraliare... Străbate ţintă printre stele.* MACEDONSKI, O. I, 54.
— Pronunţat: *-li-e-.* — Şi: **mitraliáre, mitraiáre** (COSTINESCU) s. f.
— V. **mitralia.**

MITRALIÉZĂ s. f. (Ieşit din uz) Mitralieră. Cf. ALEXI, W. *În partea de dinainte are o mitralieză cu şase focuri.* DUNĂREANU, CH. 130, cf. ŞĂINEANU, D. U.
— Pronunţat: *-li-e-.* — Pl.: *mitralieze.* — Şi: **mitrailéză** (pronunţat: *-tra-i-*) s. f.
— Din fr. **mitrailleuse.**

MITRALIÓR s. m. Soldat specializat în folosirea mitralierei; (rar) mitraist. *Un mitralior oftă, căzînd cu fruntea pe benzile de cartuşe.* CAMILAR, N. I, 121, cf. 148, 155. *Mitraliorii stăteau încordaţi la mitralierele lor.* BENIUC, M. C. I, 22.
— Pronunţat: *-li-or.* — Pl.: *mitraliori.* — Şi: (rar) **mitraliér** s. m. IORDAN, L. R. A. 43.
— Din fr. **mitrailleur.**

MITRÁT adj. (Rar, despre demnitari ai bisericii) Care poartă mitră[1] (1); cu mitră[1]. Cf. COSTINESCU, LM, BARCIANU.
— Pl.: *mitraţi.*
— **Mitră[1]** + suf. *-at.*

MÍTRĂ[1] s. f. **1.** Acoperămînt al capului de formă specială, la vechile popoare orientale. *Şi chisii, iarăşi, ca şi medii era-mbrăcaţi, numai avea mitre în cap.* HERODOT (1 645), 382.
2. Acoperămînt al capului de formă boltită, bogat ornamentat, purtat de arhierei (în timpul slujbei religioase). V. t i a r ă. *Şi mitră şi brîu şi vor face veşminţe sf*[i]*nte lui Aaron.* BIBLIA (1688), 59[1]/21. *O mitră cusută cu scofium,*

umplută cu mărgăritar (a. 1 707). IORGA, S. D. XIII, 96. *Cuviosul arhimandrit să aibă voie a sluji şi cu arhimandreasca mitră* (a. 1 757). URICARIUL, XIV, 180/11. *Fiind mitropolitul îmbrăcat în toate veşmintele arhiereşti şi cu mitra în cap.* GHEORGACHI, LET. III, 290/18. *Au dat mandia, mitra şi inelul arhiepiscopului.* ŞINCAI, HR. I, 237/21. *Pontificala mitră lucea-naintea crucii.* HELIADE, O. I, 220. *Îi trimise . . . mitropolitului Iosif sacos şi mitră.* NEGRUZZI, S. I, 213. *Îmbrăcat pompos şi cu mitra pe cap, părintele Duhu se opreşte în faţă.* CREANGĂ, A. 137. *Trimite . . . mitropolitului mitră de patriarh.* VLAHUŢĂ, R. P. 46. *Cerul . . . părea o mitră episcopală uriaşă.* BRĂESCU, V. 17. *Vin să-şi deie samă . . . mai ales măriri cu lanţuguri de aur la gît, mitre în cap şi cîrje în mîni.* SADOVEANU, O. IX, 54. ✦ (Învechit; la sg. art., determinat prin „bisericesc", „arhieresc") Clerul; autoritatea clericală. *Cununa cea împărătească are despărţeală de mitra cea arhierească.* ANTIM, P. 190. *Vedeau în acel concordat o umilire prea peste măsură de înjositoare a suveranităţii statului faţă cu mitra (tiara) bisericească.* BARIŢIU, P. A. III, 3. ✦ Un fel de coroană purtată de regi, de împăraţi etc. [Lucifer] *pe capul său de taur poart-o mitră grea de fier.* NEGRUZZI, S. II, 121. *Iată craiul, socru mare, rezemat în jilţ cu spată. El pe capu-i poartă mitră.* EMINESCU, O. I, 85.

— Pl.: *mitre.*

— Din v. sl. мнтрд, ngr. **μήτρα.**

MÎTRĂ[2] s. f. (Anat.) **1.** Organ genital al femelei, în care se dezvoltă embrionul la animalele superioare; uter, (învechit) mătrice. *Mitra sau uter.* KRETZULESCU, M. 10, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BIANU, D. S.

2. (Prin Mold.) Placentă. ALRM I/II h 289.

— Pl.: *mitre.*

— Din ngr. **μήτρα.**

MITRÉCE s. f. v. **mătrice.**

MITRICÁ s. f. (Grecism învechit) Durerile facerii; boală a mitrei[2] (după naştere). Cf. POLIZU, BARCIANU, V., DDRF.

— Pl.: *mitricale.*

— Din ngr. **μητρικά.**

MÎTRICĂ s. f. v. **metrică.**

MITRIŞOÁRĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui m i t r ă[1]. Cf. LM.

— **Mitră[1]** + suf. *-işoară.*

MITRÎŢĂ s. f. v. **dumitriţă.**

MITROÁCĂ s. f. **1.** (Prin sudul Mold.) Scripete format dintr-un butuc gros cu mînere la capete, cu ajutorul căruia se trage năvodul din apă; vîrtej, berbec. Cf. ANTIPA, P. 468.

2. (Regional) Nume dat mai multor specii de guvizi; (regional) mitrocar *(Gobius).* V. p i t r o c. Cf. ANTIPA, P. 468, id. F. I. 67, ATILA, P. 357, BĂCESCU, P. 113.

— Pl.: *mitroace.*

— Etimologia necunoscută.

MITROCĂR s. m. (Regional) Mitroacă **(2).** Cf. ANTIPA, F. I. 67, ATILA, P. 357, BĂCESCU, P. 113.

— Pl.: *mitrocari.*

— **Mitroacă** + suf. *-ar.*

MITROFÓR adj. (Rar, despre demnitari bisericeşti) Care are dreptul de a purta mitră[1] **(2)** în timpul slujbei religioase, fără a fi arhiereu. Cf. TDRG, GÁLDI, M. PHAN, 211.

— Pl.: *mitrofori.*

— Din ngr. **μητροφόρος.**

MITRÓPOLĂ s. f. v. **metropolă.**

MITROPOLÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit, rar) A funcţiona ca mitropolit **(1),** a exercita funcţia de mitropolit. *Antonie Mitropolitul Cernigovului (carele întîi au mitropolit Moldovii).* CANTA, LET. III, 179/14.

— Prez. ind.: *mitropolesc.*

— Derivat regresiv de la **mitropolit.**

MITROPOLICÉSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit) Mitropolitan. *Au pus pe masă stemele mitropoliceşti, care dîndu-le iarăşi lui Teodosie, ca pre un mitropolit l-au aşezat în scaun.* ŞINCAI, HR. III, 127/26, cf. 131/25.

— Pl.: *mitropoliceşti.* — Şi: **metropolicésc, -eáscă** adj. BUDAI-DELEANU, LEX.

— **Mitropolie[1]** + suf. *-icesc.*

MITROPOLÍE[1] s. f. **1.** Instituţie a bisericii ortodoxe, superioară episcopiei şi inferioară patriarhiei, avînd în frunte un mitropolit **(1).** *Mitropolia Moldaviei . . . fu prochiamată liberă şi neatîrnată.* NEGRUZZI, S. I, 240.

2. Biserica şi ansamblul de clădiri anexe constituind sediul unei mitropolii[1] **(1).** *Şi-au făcut mitropolit şi i-au dat scaon o sfîntă mănăstire în oraşul Sucevei, să fie mitropolie lîngă curtea domnească.* URECHE, LET. I, 103/23. *Hramul mitropoliei Belgradului, din Ardeal.* N. TEST. (1648), [prefaţă] 4[v]/2. *Şi sparsă (Neagoe Vodă) mitropoliia din Argeş din temelia ei şi zidi în locul ei altă sfîntă biserică* (a. 1654). GCR I, 172/14. *Dascăli de tipografie am adus în sf*[î]*ntă şi de D*[u]*mn*[e]*zeu păzita mitropolie* (a. 1678). GCR I, 236/26. *Toate mănăstirile şî mitropolia şî episcopiile, cu totul să să vînză.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 67. *Se făcuse de ştire tuturor boierilor să se adune . . . la mitropolie, unde era să fie şi domnul.* NEGRUZZI, S. I, 148. *Cununia . . . se săvîrşi cu mare paradă în bise-*

rica mitropoliei. POPESCU, B. II, 81 ✦ (Regional) Catedrală. ALRM II/I h 226.

3. Funcţia de mitropolit **(1).** *Pre aceia vreme dede Petru Vodă mitropolia lui Theofan.* SIMION DASC., LET. 244. *N-am pretins o mitropolie, ci numai un episcopat.* STANCU, R. A. IV, 71.

— Pl.: *mitropolii.* — Şi: (învechit şi regional) **metropolie** s. f. ALEXI, W.

— Din slavonul **митрополиꙗ.** — Pentru **metropolie,** cf. lat. m e t r o p o l i s.

MITROPÓLIE[2] s. f. (Învechit) Cetate de scaun, c a p i t a l ă; p. e x t. oraş mare, m e t r o p o l ă **(3).** *Ierihonul cetate era a Hananeiei, mitropolie şi mare cetate era păgînească.* CORESI, EV. 440. *Această cetati să cheamă mitropolie a celorlalţi arapi.* HERODOT (1645), 101. *Te vor chema cetatea dreptilor, mitropolie credincioasă.* BIBLIA (1688), ap. TDRG. *Dachia cea de mijloc... avînd mitropolie cetatea Sardichei.* ŞINCAI, HR. I, 30/37.

— Pl.: *mitropolii.*

— Din slavonul **митрополь,** ngr. **μητρόπολις.**

MITROPOLÍT s. m. **1.** Rang înalt în ierarhia bisericii ortodoxe, inferior patriarhului şi superior episcopului; persoană care deţine acest rang. *Şi foarte mă sfătuii cu luminatul mitropolit, marele Ghenadie.* CORESI, EV. 6. *Cu voia mitropolitului marelui Serafim, noi o deadem lu Coresi diaconul.* PALIA (1581), ap. GCR I, 33/20. *Cartea românească de învăţătură... de Varlaam mitropolitul* (a. 1643). GCR I, 103/19. *Arhiepiscop şi mitropolit scaunului Belgradului.* N. TEST. (1648), [prefaţă] 4[r]/29. *Săbor... cu mulţi mitropoliţi şi episcopi au fost.* SIMION DASC., LET. 25. *Ştefan, cu mila lui D*[u]*mn*[e]*zeu, mitropolit al Tîrgovistii* (a. 1652). GCR I, 157/25, cf. 208/13, 217/7, 240/14, 320/3, II, 75/19, 253/35. *Aceste adunări... mitropolitul le convoca pentru alegerea domnului.* BĂLCESCU, M. V. 9. *Chemînd pe mitropolitul Teofan... îşi ceru iertare de la toţi.* NEGRUZZI, S. I, 159. *Metropolitu Dositeu.* HASDEU, I. C. II, 185. *Cîţi domnitori şi mitropoliţi s-au rînduit la scaunul Moldovei.* CREANGĂ, A. 73. *Intră şi părintele mitropolit cu Vodă.* SADOVEANU, O. VII, 109. *Eu visam să mă călugăresc, să ajung episcop, mitropolit, poate patriarh.* STANCU, R. A. III, 299. ✦ *Mitropolit primat* v. p r i m a t.

2. (Rar) Dropioi. *Au dat roată... împrejurul falnicilor dropioi — cărora ei le zic mitropoliţi.* ODOBESCU, S. III, 14.

— Pl.: *mitropoliţi.* — Şi: (rar) **metropolít** s. m.

— Din slavonul **митрополитъ,** ngr. **μητροπολίτης.** — Pentru **metropolit,** cf. lat. m e t r o p o l i t a.

MITROPOLITÁN, -Ă adj. Care ţine de mitropolie[1] sau de mitropolit, al mitropoliei sau al mitropolitului; (învechit) mitropolicesc. Cf. POLIZU. *Aşează în biserica mitropolitană de la Suceava moaştele fericitului.* HASDEU, I. V. 34, cf. COSTINESCU. *Zidi o mare mitropolie în Tîrgovişte unde strămută scaunul mitropolitan ce pînă atunci stătea în Argeş.* XENOPOL, I. R. IV, 182. *Era în odăile mitropolitane, în care se înghesuiseră pestre patruzeci de boieri.* CAMIL PETRESCU, O. II, 648.

— Pl.: *mitropolitani, -e.* — Şi: (rar) **metropolitán, -ă** adj. HASDEU, I. C. I, 85.

— **Mitropolit** + suf. *-an.* — Pentru **metropolitan,** cf. lat. m e t r o p o l i t a n u s.

MITROŞEÁLĂ s. f. (Regional) Faptul de a m i t r o ş i; învălmăşeală, încurcătură. Cf. DDRF.

— Pl.: *mitroşeli.*

— **Mitroşi** + suf. *-eală.*

MITROŞÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A deranja, a încurca, a învălmăşi. Cf. DDRF, GHEŢIE, R. M. 265, BARCIANU, ALEXI, W., PĂCALĂ, R. 140.

— Prez. ind.: *mitroşesc.*

— Cf. m o t r o ş i.

MITUÍ vb. IV. T r a n z. (Folosit şi a b s o l.) A da sau (învechit şi regional) a cere, a primi (de la cineva) mită **(1).** *Brăilenii mituindu-l, făcut-au după voia lor* (sfîrşitul sec. XVII). MAG. IST. II, 216/29. *Vai de judecătoriul acela ce va mitui la hotărîrile judecăţilor.* PRAV. COND. (1780), 46. *El mitisă preoţii.* MOLNAR, I. 409/15, cf. 303/3. *Nimenea nu e atîta de bogat să poată miti pre tot norodul.* ŢICHINDEAL, F. 249/4. *Dau şi mituiesc cu bani ca să li se deschidă drum de război.* DIONISIE, C. 212. *Nevoind să fie bănuit că ar fi fost mituit, a trimis acea scrisoare.* GHICA, A. 627. *Se făcu bolnavă, mitui pe toţi vracii.* ISPIRESCU, L. 363. *Solul... mituise pe mai mulţi din înalţii dregători.* ODOBESCU, S. I, 151. *Căutaseră ele cucoanele — nu-i vorbă — să mituiască pe vreun servitor.* HOGAŞ, DR. II, 49. *Mituia plutonierii şi sergenţii.* STANCU, R. A. III, 24. *Mituieşte pre judecător din banii boilor celor furaţi.* RETEGANUL, P. I, 28, cf. ALR I 1454. ✧ R e f l. p a s. *Cel ce lesne se mituieşte, pururea la bani gîndeşte.* ZANNE, P. VII, 339.

— Prez. ind.: *mituiesc.* — Şi: (învechit) **mití,** (regional) **mitulí** (ALR I 1454/59, 107, 112), **mitălúi** (ib. 1454/87), **mitălí** (ib. 1454/80, 289, 308), **mintuí** (ib. 1453/420) vb. IV.

— De la **mită.**

MITUIÁLĂ s. f. (Învechit) **1.** Mituire. *De acum înainte... mituielile şi mîncătoriile vor lipsi cu totul.* FILIMON, O. I, 287. *Ei s-apuca de mişelii şi de mituială.* JIPESCU, O. 99.

2. (Concretizat) Mită **(1).** Cf. POLIZU, TDRG. *Singura mituială care avea trecere la integrul procuror Clement era mîncarea.* V. ROM. februarie 1956, 20, cf. ALR I 1453/530, 986, 1454/986.

— Pl.: *mituieli.*
— **Mitui** + suf. *-eală.*

MITUÍRE s. f. Acţiunea de a m i t u i; dare (sau luare) de mită **(1)**; (învechit) mituială. *Să nu rămîie asupra sa bănuială de mituire.* GHICA, A. 627, cf. BARCIANU, ALEXI. W.
— Pl.: *mituiri.*
— V. **mitui.**

MITUITÓR, -OÁRE s. m. şi f. Persoană care mituieşte. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF. *El crede că Matei nu-i un mituitor.* V. ROM. mai 1954, 67.
— Pl.: *mituitori, -oare.*
— **Mitui** + suf. *-tor.*

MITULÍ vb. IV v. **mitui.**

MITUTÉL, -EĂ, -ÍCĂ adj. v. **mititel.**

MITUTELĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A micşora **(1)**. Cf. ANON. CAR.
— Prez. ind.: *mitutelez.*
— V. **mitutel.**

MIŢ s. n. v. **miţă**[1].

MIŢÁ vb. I v. **miţui.**

MIŢÁR s. m. (Învechit) Ţesător de lînă. Cf. ANON. CAR., PONTBRIANT, D.
— Pl.: *miţari.*
— **Miţă**[1] + suf. *-ar.*

MÍŢĂ[1] s. f. (Mai ales la pl.) Lînă tunsă de pe mieii de 3—4 luni proveniţi din fătări timpurii, (regional) n o a t e n; lînă (de calitate inferioară) tunsă de pe capul, coada şi picioarele oilor, (regional) t u ş i n ă t u r ă, c o d i n ă. *Am dat . . . şasă groşi de miţă albă* (a. 1688). ŞTEFANELLI, D. C. 13, cf. ANON. CAR. *Avem miţi . . . 8 mii oca* (a. 1807). IORGA, S. D. XII, 163, cf. LB. *Miţili şi codina . . . nu-ţi aduc nici un cîştig?* JIPESCU, O. 48. *Îl mituí şi pe dînsul ca pe meii ceilalţi şi îi trimise miţele acasă.* ISPIRESCU, L. 208. *Un suman de miţe.* MARIAN, NU. 142. *Tuşniturile sau dupchii sînt miţele în graiul din Munţii Neamţului.* PAMFILE, I. C. 6. *Zeghe neagră de miţe.* LUNGIANU, CL. 229. *Pentru „miţele" mieilor şi „tuşinătura" mioarelor . . .* [se primeau] *10—12 fl.* DRAGOMIR, O. M. 9. *Pe la Sîmzănii se tund . . . şi mieii, spre a li se lua lîna (niţi) care a început să-i îngreuneze.* DIACONU, P. 33. *Negustorii . . . cumpărau lîna şi miţele.* MOROIANU, S. 27. *Cîrlana fără niţă.* SEVASTOS, C. 319. *Albise de tot săracul . . . şi părul şi barba îi erau ca miţa oii albe.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 206. [Sarica] *se făcea . . . din miţe de oaie lungi.* ŞEZ. IX, 41, cf. I, 70, III, 83. *Miţurile fiind tot aşa de mărunte ca şi coditurile, nu se întrebuinţează decît pentru saltele şi plapome.* GR. S. VI, 59, cf. 241, ARH. FOLK. VI, 345, 381. *Se tund mieii. Acestea sînt miţe.* CHEST. V 162/37, cf. 161/9, 20, 162/6, 24, 27, 34, 38, 58, 75, 77, 84, 85, 90, A VI 4. *Am un berbec negru şi curg niţe din el* (Sfredelul). REV. CRIT. II, 47, cf. PĂSCULESCU, L. P. 99. ✦ Fire din blana animalelor crescute mai lung (şi încîlcite în şuviţe, în cîrlionţi). V. d u p, f l o c, f l i n t o c, l o l o a ţ ă. Cf. LM. *Încheie o mantie roşe, Largă . . . Şi cu miţe atîrnate.* MURNU, I. 202, cf. CHIRIŢESCU, GR. 251, ENC. VET. 98. *Un om în cojoc lung, cu miţele atîrnînd, intră.* SADOVEANU, O. X, 583. *Prin vălcele, Tot chelcele, Prin căpiţe, Numai miţe, Prin pîrloage, Numai floace.* I. CR. III, 152. ✧ (Prin analogie) *Îi mai lipsesc miţele bărbii . . . pentru a realiza imaginea faunului legendelor antice.* LOVINESCU, C. V, 183. *Ileana umblă neîngrijită, de-i spînzură miţele.* Com. din PIATRA-NEAMŢ.
— Pl.: *miţe* şi (regional) *miţi.* — Şi: (regional) **miţ** (pl. *miţe* şi *miţuri)* s. n. ANON. CAR., KLEIN, D. 381, POLIZU, CDDE, PRECUP, P. 29, BUGNARIU, N., CHEST. V 161/2, 12, 65, 162/16, 34.
— Lat. ***agnicius, -a** „de miel".

MÍŢĂ[2] s. f. (Prin Ban.) Capelă, chipiu; căciulă. Cf. ARH. OLT. III, 385, ALR SN IV h 944, 945.
— Pl.: *miţi.* — Şi: **smiţă** s. f. ARH. OLT. III, 385.
— Din germ. **Mütze.**

MIŢĂÍ vb. IV. v. **miţui.**

MIŢĂÍT s. n. v. **miţuit.**

MÍŢCĂ s. f. (Prin Transilv., Bucov.) Şapcă, chipiu. Cf. JAHRESBER. X, 199, MÎNDRESCU, I.G.68.
— Pl.:?
— Cf. m i ţ ă[2].

MIŢÍ vb. IV v. **miţui.**

MIŢICOÁRNĂ s. f. (Prin Transilv.) Şiretlic; poznă; şagă. Cf. REV. CRIT. III, 161. *Copiii fac multe miţicoarne.* ib.
— Pl.: *miţicoarne.*
— Etimologia necunoscută.

MIŢILO subst. (Regional) Mîncare făcută din mălai şi brînză fierte şi mestecate ca mămăliga (Băuţar-Caransebeş). Cf. VICIU, GL.
— Accentul necunoscut.
— Etimologia necunoscută.

MIŢÍR s. m. v. **misir.**

MIŢIŞÓR s. m. v. **mîţişor.**

MIŢÓC s. m. v. **mîţoc.**

MIŢORÁN s. m. v. **miţorgan.**

MIŢORGÁN s. m. (Regional) Şobolan *(Mus decumanus)*. Cf. H III 15, 37, VI 81, DR. III, 446. — Pl.: *miţorgani.* — Şi: **miţurgán** (H III 408), **miţorán** (ALR I 1 192/679, 684) s. m. — Etimologia necunoscută. Cf. m i t o r l a n, c h i ţ o r a n, p i ţ o r a n.

MIŢORLÁN s. m. v. **mitorlan.**

MIŢÓS, -OÁSĂ adj. (Despre blăni, lînă, păr sau obiecte confecţionate din aceste materiale) Cu fire lungi şi dese, cu miţe[1], p ă r o s, f l o c o s; (despre animale) care are blana, lîna, părul cu fire lungi şi dese, cu miţe[1]. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Ridicîndu-şi căciula cea miţoasă, vedem o frunte atît de netedă, albă, corect boltită.* EMINESCU, N. 35. *E-ncunjurat de miţoasele oi, de comoara lui toată.* COŞBUC, AE. 66. *Se vedeau pe drum vite rătăcite, cu părul miţos.* D. ZAMFIRESCU, Î. 34, cf. id. V. Ţ. 82. *Hagi Tudose boleşte cu capul pe-o pernă soioasă, învelit c-o pătură albastră, miţoasă.* DELAVRANCEA, O. II, 353. *Mă grămădesc fericit într-un ungher, sub o tohoarcă miţoasă de berbec.* SADOVEANU, O. IX, 369, cf. VIII, 81, IX, 103, X, 280. *Un băieţaş mai mare dormea dus, avînd drept căpătîi o căciulă miţoasă.* BART, S. M. 35. *Simţi un fior de răcoare şi-şi trase cerga miţoasă pe el.* CAMIL PETRESCU, O. II, 37. *Părul, ca o clădărie miţoasă, îi cădea pe gulerul cămăşii.* T. POPOVICI, S. 315. *Era Mane cel spătos, Cu cojoc mare, miţos.* ALECSANDRI, P. P. 73, cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 203. ✧ (Prin analogie) *Cu pletele-i miţoase în iarbă încîlcite Priveşte pe deasupra-i.* ALECSANDRI, POEZII, 369.

— Pl.: *miţoşi, -oase.*

— **Miţă**[1] + suf. *-os.*

MIŢOVÁRĂ s. f. v. **miţuvară.**

MIŢUÍ vb. IV. T r a n z. **1.** A tunde (mieii, oile) de miţe. *Îl miţui şi pe dînsul ca pe meii ceilalţi.* ISPIRESCU, L. 208. *Mare parte din mieii miţuiţi (tunşi) şi cu deosebire cei mai tineri mai toţi s-au prăpădit de frig.* TURCU, E. 133, cf. ALEXI, W., DIACONU, P. 33, H XVII 392. *La cîrlani să miţuiască, La galbeni s-agonisească.* PĂSCULESCU, L. P. 275, cf. IZV. IV, 2. *Tund mieii . . ., îi miţui.* CIAUŞANU, GL. *Mieii au fost miţiţi (tunşi).* CHEST. V. 168/39. *Cîrlanii trebuiesc ńiţaţi, căci se opăresc.* ib. V 168/39, cf. 168/3, 11, 31, 45, 65, 74, 94. ✧ R e f l. p a s. *Cîrlanii trebuie să se miţuiască . . . la 20 iulie.* ap. TDRG.

2. (Glumeţ) A părui. V. f l o c ă i. *L-am miţăit de păr.* PAMFILE, J. I, 128, cf. id. C. Ţ. 351, CHEST. V 15, 66, 67.

— Prez. ind.: *miţuiesc* şi *miţui.* — Şi: (regional) **miţăí, miţí** vb. IV, **miţá** vb. I.

— De la **miţă**[1].

MIŢUIÁLĂ s. f. **1.** Miţuire. *Dă-mi foarfecele-n mînă Să-i încerc la miţuială.* TEODORESCU, P. P. 597, cf. 592. ✦ (Glumeţ) Părueală. Cf. PAMFILE, J. I, 128.

2. (Regional) Miţă[1]. Cf. CIAUŞANU, GL., CHEST. II 162/40, 94, V 161/46.

— Pl.: *miţuieli.*

— **Miţui** + suf. *-eală.*

MIŢUÍRE s. f. Acţiunea de a m i ţ u i **(1)**; miţuială, miţuit. *Miţuirea mieilor.* H XVII 392, Cf. GR. S. VI, 59. *Tunderea mieilor se numeşte miţuire.* CHEST. V 168/53 supl.

— Pl.: *miţuiri.*

— V. **miţui.**

MIŢUÎT s. n. Miţuire. Cf. DDRF. *Să-l prinză, cînd o putea . . . -N vremea miţuitului.* TEODORESCU, P. P. 592. *Nici Ispasul n-a venit, La miţuit a ieşit.* PAMFILE, C. Ţ. 53. *Foarfeci în mînă lua, După miţuit pleca.* GEORGESCU-TISTU, B. 55.

— Şi: (regional) **miţăít** s. n. PAMFILE, I. C. 5.

— V. **miţui.**

MIŢUITOÁRE s. f. (Prin Munt.) Loc îngrădit unde se tund (de miţe[1]) mieii, oile. Cf. H IV 155, 223.

— Pl.: ?

— **Miţui** + suf. *-toare.*

MIŢÚRCĂ s. f. v. **misurcă.**

MIŢURGÁN s. m. v. **miţorgan.**

MIŢÚŞ s. m. v. **mîţuş.**

MIŢÚŞCĂ s. f. v. **misurcă.**

MIŢUVÁRĂ s. f. (Regional) **1.** Brînduşă de toamnă *(Colchicum autumnale). Rădăcina miţoverei se numeşte p-aicea caraboi.* H IX 436, cf. 405. *Ghicitori sau miţuveri (se colorează ouă).* ALR I 1 941/770.

2. (La pl., în forma *miţuvele)* Brînduşă de primăvară *(Crocus heuffelianus).* PANŢU, PL.

— Pl.: *miţuveri.* — Şi: **miţováră** s. f., **miţuvéle** s. f. pl.

— Etimologia necunoscută.

MIŢUVÉLE s. f. pl. v. **miţuvară.**

MIUÍ vb. IV v. **mieuna.**

MIUÍRE s. f. v. **mieunare.**

MIULÓG, -OÁGĂ s. m. şi f. v. **milog.**

MIURLĂITÚRĂ s. f. v. **miorlăitură.**

MIXEDÉM s. n. Boală endocrină datorită unei grave insuficienţe tiroidiene, care se manifestă prin tulburări neuropsihice, viscerale, prin anemie şi prin oprirea dezvoltării fizice şi intelectuale. Cf. BIANU, D. S., DER.
— Din fr. **myxœdème.**

MIXONEÁLĂ s. f. v. **micşunea.**

MIXT, -Ă adj. Alcătuit din elemente deosebite (ca natură, origine, funcţie etc.). V. a m e s t e c a t, e t e r o g e n. *Exarcul va face parte din comisia mixtă* (a. 1 843). URICARIUL, IV, 430, cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., RUSSO, S. 87. *Percepţiunea este, deci, o stare mixtă, un fenomen cerebro-senzorial.* GHEREA, ST. CR. III, 231. *În documentele latine* [paharnicului] *i se spune . . . într-o formă mixtă ungaro-slavă poharnig.* BUL. COM. IST. V, 137. *La venirea ungurilor în Ardeal, ei găsesc aici o populaţie mixtă, slavo-română, cu voievozi slavi.* ROSETTI, I. SL. 19. ✧ *Şcoală mixtă* = şcoală cu elevi de ambele sexe. *Cor mixt* = cor compus din voci bărbăteşti şi voci femeieşti. *Tren mixt* = tren compus din vagoane de călători şi vagoane de marfă. *Număr mixt* sau (învechit) *fracţie mixtă* = număr compus din numere întregi şi fracţii ordinare. *Numer complex sau compus sau frăcciune mixtă (amestecată).* LAZARINI, M. 163/3. (Învechit) *Linie mixtă* = linie formată din porţiuni drepte şi porţiuni curbe. Cf. CONV. GEOM. 18/14.
— Pl.: *micşti, mixte.*
— Din fr. **mixte,** lat. **mixtus, -a, -um.**

MIXTÚRĂ s. f. **1.** Substanţă, material etc. provenite din amestecarea mai multor substanţe, materiale etc., de obicei lichide sau granulare. *Această mixtură se distilează.* AR (1829), 176[2]/2. *Amestecătura (mistura).* CORNEA, E. I, 16/2, cf. NEGULICI, STAMATI, D., COSTINESCU, BIANU, D. S., DT, DER.
2. (Livresc, de obicei depreciativ) Amestec de elemente eterogene; amestecătură, (rar) mişmaş. *Tabloul din urmă e o amestecătură de panteism, misticism şi fatalism, o mixtură metafizică nemţească, în care poetul îneacă tot înţelesul tablourilor dintîi.* GHEREA, ST. CR. I, 94.
— Pl.: *mixturi.* — Şi: (învechit) **mistúră** s. f.
— Din lat. **mixtura,** fr. **mixture.** — **Mistură** < it. **mistura.**

MIZÁ vb. I. T r a n z. (Folosit şi a b s o l.) A depune ca mizǎ[1]; a juca pe . . ., a p o n t a. Cf. ŞĂINEANU, D. U. *Alberto îi categorisea anticipat, cu emoţia unui jucător care-şi mizează restul averii pe un cal sau pe o carte.* C. PETRESCU, O. P. I, 153. *Am mizat pe dama cea de pică.* LESNEA, P. E. 13. ✦ F i g. A se bizui, a conta pe . . .
— Prez. ind.: *mizez.*
— Din fr. **miser.**

MIZANTRÓP, -ÓPĂ s. m. şi f. (Rar la f.) Persoană stăpînită de mizantropie; p. e x t. om nesociabil, neprietenos, ursuz. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Dar nici singuratici să trăim, pentru că atunci ne facem misantropi.* MARCOVICI, D. 117/14. *N-aveau altă treabă decît să supere singurătatea unor mizantropi.* NEGRUZZI, S. I, 235, cf. I. NEGRUZZI, S. IV, 30, LOVINESCU, C. V, 5. ✧ (Adjectival) *Oameni mizantropi şi hipocondri, care văd în toată lumea numai înşelători şi mincinoşi.* BARIŢIU, P. A. III, 120. *Medelioglu era mizantrop şi singuratic.* CAMIL PETRESCU, O. II, 291. (F i g.) *Sălcii mizantrope îşi lustruiesc franjurile plînse.* KLOPŞTOCK, F. 330.
— Pl.: *mizantropi, -ope.* — Şi: (învechit) **misantróp, -ópă** s. m. şi f.
— Din fr. **misanthrope.** Cf. ngr. μυσάνθρωπος.

MIZANTRÓPIC, -Ă adj. Care aparţine mizantropului sau mizantropiei, care se referă la mizantrop sau la mizantropie; care denotă mizantropie, care este provocat de mizantropie. Cf. POLIZU, COSTINESCU. *Blestemul îl invoc, Blestemul mizantropic cu vînăta lui gheară.* EMINESCU, O. I, 23, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U. *El n-a insultat niciodată omenirea cu acel rînjet de mizantropică bucurie.* RALEA, S. T. III, 163.
— Pl.: *mizantropici, -ce.*
— Din fr. **misanthropique.**

MIZANTROPÍE s. f. Neîncredere, dispreţ, ură faţă de oameni; tendinţă morbidă de a evita societatea. *Îţ voi sta împotrivă . . . la toată misantropia ta* (a. 1750). GCR II, 47/15, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., VALIAN, V., NEGULICI, POLIZU. *Mizantropia sa creştea în proporţie cu ura ce insufla el societăţii veneţiene.* ALECSANDRI, ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU. *Cînd nu priveşti cu nepăsare mersul stărilor sufleteşti ale oamenilor, fără să vrei . . . te simţi împins spre mîhnire şi spre mizantropie.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 169. *Analiza cere . . . un fel de mizantropie crudă, nefirească femeii.* IBRĂILEANU, S. L. 45. *Tot mai tăcut şi singur În lumea mea pustie Şi tot mai mult m-apasă O grea mizantropie.* BACOVIA, O. 123. *Ceea ce-l întuneca, dîndu-i o oarecare doză de mizantropie, era indiferenţa tuturor.* CĂLINESCU, E. O. II, 7.
— Şi: (învechit) **misantropie** s. f.
— Din ngr. **μυσανθρωπία,** fr. **misanthropie.**

MIZÁT s. n. v. **mezat.**

MÎZĂ[1] s. f. (Adesea în legătură cu verbul „a pune") Sumă de bani pe care o depune

fiecare dintre participanții la unele jocuri de noroc. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. *Își făcea mîna greblă și aduna mizele.* VLAHUȚĂ, D. 284. *Pune miza, zise căpitanul de intendență.* D. ZAMFIRESCU, R. 203. *Apucă moneda pe care o ascunse în buzunar, nevrînd s-o pună măcar ca miză.* CĂLINESCU, E. O. II, 260. *Se pregătea să puie pe masă miza ei obișnuită care era acum de zece napoleoni de aur.* CAMIL PETRESCU, O. I, 583. *Bărbații jucau cărți la cincizeci de bani miza.* T. POPOVICI, S. 140. ✧ Fig. *Miza acestei bătălii este foarte importantă: este vorba de aprovizionarea maselor muncitoare.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 3/4.

— Pl.: *mize.*

— Din fr. **mise.**

MÍZĂ² s. f. v. **mijă.**

MIZDRÍ vb. IV v. **mezdri.**

MIZDRIGĂLÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A lucra încet și cu migală; spec. a coase pe cămașă rîuri „cu întortocheri" (Mătău-Cîmpulung). COMAN, GL. ✦ A scrie încîlcit și neglijent. Cf. mîzgăli. (Mătău-Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.

— Prez. ind.: *mizdrigălesc.*

— Etimologia necunoscută. Cf. mozdrogăli, modrigăli.

MIZELNÍC s. m. (Prin Maram.) Mezin **(1).** *Ba, eu că nu t'-oi lua, Pînă tu nu-i otrăi Pă frat'e-tău cel mai mnic Ce-i la mama-ți mizelnic.* ȚIPLEA, P. P. 31. *Vr-un „mizelnic" (mezin)... să încunjure uima cu dosul mînei.* id. ib. 99.

— Pl.: *mizelnici.*

— Cf. mezin, mizinic.

MIZÉNĂ s. f. Catargul din față al corăbiei, situat între botul navei și catargul cel mare. Cf. ALEXI, W., BARCIANU, SCRIBAN, D.

— Pl.: *mizene.*

— Din fr. **misaine** „pînza catargului dinainte".

MÍZER, -Ă adj. (Livresc) **1.** (Despre ființe) Sărman, nenorocit. *Săracul (miser) acela bărbat.* CN 5/32. *Răsună trist cîntecul A mizerei giunele.* ASACHI, S. L. I, 155. *Locuințe găurite în țărînă... servind drept adăpost unei mizere poporațiuni.* HASDEU, I. C. I, 234. *Eu nu sînt nimica alta decît un bărbat mizer și nefericit.* F (1870), 292. *Amar muncirăți, mizeri viața toată.* EMINESCU, O. I, 59. ✧ (Substantivat) *Zdrobiți orînduiala cea crudă și nedreaptă, Ce lumea o împarte în mizeri și bogați.* id. ib. 60. *Cei mizeri și nenorociți și reprezentanții lor geniali au început să caute adevăratele cauze ale mizeriei omenești.* GHEREA, ST. CR. III, 79. *Cînd moartea e totuna, nebun ești dac-alegi Dintre nebuni pe-un geniu, pe-un mizer dintre regi.* COȘBUC, S. 93.

2. (Despre starea, mediul în care se află ființele, despre obiecte etc.) Care denotă o situație foarte proastă, vrednică de plîns; p. ext. sărac, sărăcăcios. *Neajunsurile practice ale traiului, hrană ordinară, interior mizer.* CARAGIALE, N. S. 23. *Căruțe de fugari... Gospodării mizere, Atîta cît încape Sub coviltir de rogojini.* CAMIL PETRESCU, V. 87. *E o întunecoasă și umedă încăpere... Nicăieri minciuna și sărăcia n-arată o mai mizeră haină.* C. PETRESCU, C. V. 258. *A fost rău impresionat de starea „mizeră" a țăranului român.* ULIERU, C. 19. *Revoluția de la 1848 este explicată ca efectul mizerelor condiții economice și sociale în care robea poporul.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 11/5. *Vitrinile strălucitoare se transformă în dughene mizere.* V. ROM. aprilie 1954, 67. ✦ (Rar) Meschin **(5).** *Trecătorii nu mai goneau, alungați de grijile lor mizere.* C. PETRESCU, Î. II, 179.

— Accentuat și: *mizér.* — Pl.: *mizeri, -e.*

— Din lat. **miser, -a,** it. **misero.**

MIZERÁ vb. I. Intranz. (Neobișnuit) A trăi în mizerie **(1).** *Și-i o rușine, stimate domn... care va să zică intelectual... Om cu carte... mizerează.* CAMILAR, N. II, 161.

— Prez. ind.: *mizerez.*

— V. **mizer.** Cf. germ. miserieren.

MIZERÁBIL, -Ă adj. **1.** Care se află într-o stare (materială sau morală) vrednică de plîns, jalnică, nenorocită; care inspiră milă[1], compătimire; (livresc) mizer, (învechit) mișel **(I 1),** (învechit, rar) mesericos. *Ajunse... sclavul mizerabil Al fratelui său însuși.* HELIADE, O. I, 386. *Condițiunea mizerabilă a populațiunii agricole a Moldovei merită cu atît mai mult atențiunea.* KOGĂLNICEANU, S. A. 160. *S-ar putea el gîndi că muma sa este o mizerabilă birtășiță?* MACEDONSKI, O. II, 411. ✦ Care denotă o situație foarte proastă, vrednică de plîns, (livresc) mizer; cu aspect urît, sărac, în stare proastă, sărac, sărăcăcios. *Lîngă acest dulap era un mizerabil pat de scînduri.* FILIMON, O. I, 102, cf. 300. *Intrăm în micul și mizerabilul port.* BOLINTINEANU, O. 291. *Plouă... Pe-un tîrg mizerabil De glod și coceni.* BACOVIA, O. 120. *Circiuma lui Leiba Țudic îl aștepta, mizerabilă sub acoperișul ei de șindrilă mucedă.* C. PETRESCU, A. 446, cf. id. C. V. 243. ✦ Neînsemnat, neglijabil (ca proporții, ca valoare). *Și un miserabil gram de arseniu vă oboară.* I. NEGRUZZI, S. VI, 157. *O biată planetă mizerabilă, pe lîngă care marile stele trec fără s-o vadă.* SEBASTIAN, T. 318.

2. De calitate foarte proastă. *Versurile ce scrii sînt rele, — ce zic rele? ele sînt mizerabile.* MACEDONSKI, O. III, 112. *Teza d-tale pe al treilea, la cosmografie, este mizerabilă.* SEBASTIAN, T. 212.

3. Ticălos, nemernic, infam. *Se arată lumei în mizerabila şi urîcioasa nuditate a sufletului său celui mic.* FILIMON, O. I, 98. *Duşmani neputincioşi... voiau a-i răpi sau toată gloria sau partea-i cea mai frumoasă, împăunîndu-se ei înşişi cu mizerabilul plagiat de pene strălucite.* HASDEU, I. V. 214. *Demnităţile cele mai înalte se dară acelora ce promiteau a servi mai avantajos acea politică mizerabilă.* BOLINTINEANU, O. 424. *Cumpărară prin această supunere admirabilă, dacă n-ar fi mizerabilă..., blidul de linte al concesiunilor.* IORGA, L. II, 56. *Toţi au ceva comun, prin care sînt şi mizerabili şi ridicoli.* IBRĂILEANU, SP. CR. 233. (Fig.) *Şi se uită, şi se uită mizerabilul destin.* MACEDONSKI, O. I, 29. *Ştiu c-o să vă-ngheţe Iarna mizerabilă.* TOPÎRCEANU, S. A. 70. ✧ (Substantivat) *Priveşte, mizerabile, crimele tale.* FILIMON, O. I, 104. *Un mizerabil persecută de moarte pe o pereche de tineri.* CARAGIALE, O. I, 11. *Parveniţi fără ruşine, mizerabili ce la cîrmă Faceţi salturi de paiaţe.* MACEDONSKI, O. I, 97, cf. II, 159. *Izbucneşte în strigătul „mizerabile" şi turbat se aruncă asupra lui.* GHEREA, ST. CR. I, 351. *Să le trag şi eu cîte o palmă la toţi mizerabilii!* MIRONESCU, S. A. 25. *Vai ce mojicie! Mizerabilul! Doamne, cît sînt de nenorocită!* BRĂESCU, V. 5.

— Pl.: *mizerabili, -e.*

— Din fr. **misérable.**

MIZERABILMÉNTE adv. (Italienism rar) În mod foarte sărăcăcios. *Camera era deşartă şi mizerabilmente mobilată.* FILIMON, O. II, 172.

— Din it. **miserabilmente.**

MIZERĂCIÚNE s. f. (Neobişnuit) Sărăcie. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

— **Mizer** + suf. *-ăciune.*

MIZERICÓRDIE s. f. (Latinism, astăzi livresc) Milă[1], milostivire, îndurare. Cf. NEGULICI. *Graţie ţie, Mizericordie a cerului.* LĂZĂRESCU, S. 68/14, cf. BARONZI, I. L. I, 204/23. *Omorau fără mizericordie femeile şi copiii.* EMINESCU, P. L. 187. *Madam, cocoană! ai mizericordie de un june român în primăvara existenţei sale!* CARAGIALE, O. I, 37.

— Pronunţat: *-di-e.*

— Din lat. **misericordia.**

MIZERICORDIÓS, -OÁSĂ adj. (Franţuzism rar) Milostiv, îndurător; generos. Cf. NEGULICI. *Adevăraţii patrioţi sînt... îndurători, căci libertatea este mizericordioasă.* RUSSO, S. 182, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU.

— Pronunţat: *-di-os.* — Pl.: *mizericordioşi, -oase.*

— Din fr. **miséricordieux.**

MIZERICÓS, -OÁSĂ adj. (Neobişnuit) Sărăcăcios. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

— Pl.: *mizericoşi, -oase.*

— **Mizer** + suf. *-icos.*

MIZÉRIE s. f. **1.** Situaţie vrednică de plîns, jalnică, nenorocită, (învechit) mişelie **(1)**; suferinţă extremă; spec. sărăcie extremă. *Oamenii ce au pornit pe calea latinirei au fost şi sînt pătrunşi de mizeria neamului nostru.* RUSSO, S. 69. *V-aţi rădicat pe ruinele acelora ce nu v-au lăsat să muriţi în mizerie.* FILIMON, O. I, 94, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Mîna lor lacomă şi cruntă izbuti în scurtă vreme a răspîndi pretutindeni mizerie.* GANE, N. I, 57. *Caragiale... a arătat şi partea de mizerie sufletească şi morală „care a venit cu drum de fier" tot din minunatul Apus.* SADOVEANU, O. VI, 327. *Mizeria presupune o anumită promiscuitate, murdărie, haine zdrenţuite, prăbuşiri interioare.* BOGZA, Ţ. 22. *Jaful monopolurilor imperialiste are ca urmare mizeria cruntă a popoarelor din ţările coloniale.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 7, 73. *Amintiri din tenebre, Amintiri ale mizeriei mele.* JEBELEANU, C. 14. (Personificat) *Trufia în trăsură, Mizeria pe jos.* MACEDONSKI, O. I, 48. ✧ Loc. adj. **De mizerie** = mizerabil **(1)**; sărac; sărăcăcios. *E în adevăr un pămînt mai sărac... Numai neînduplecatei lor voinţe... se datorează faptul că, la poalele măreţilor munţi, nu se întinde un ţinut de mizerie.* BOGZA, C. O. 269.

2. Ceea ce provoacă neplăceri, greutăţi, suferinţă; (de obicei la pl.) slăbiciune, cusur (care produce neplăceri); lipsuri materiale, griji. *Misiunea poeziei este de a întări sufletele prin pictura patimilor, mizeriilor şi măririlor umanităţii.* BOLLIAC, O. 64. *O lume reală, plină de amăgiri şi mizerii.* FILIMON, O. I, 117. *Toate micile mizerii unui suflet chinuit Mult mai mult îi vor atrage decît tot ce ai gîndit.* EMINESCU, O. I, 136, cf. 155. *Mizeriile şi proza vieţii de azi sfîşiau inima simţitoare a poetului.* GHEREA, ST. CR. III, 100. *Alt cusur nu i se cunoştea, afară de această mizerie de a fi cu o palmă mai scurt decît alţi oameni.* SADOVEANU, O. IX, 67. ✧ Expr. **A-i face** (cuiva) **mizerii** = a cauza (cuiva) neplăceri, a şicana. *Să-i facem mizerii, să ne simtă puterea.* STANCU, R. A. IV, 378.

3. (Familiar) Lucru fără valoare, meschin; fleac, bagatelă. *Îmi datoreşte o mizerie.* ŞAINEANU, D. U.

— Pl.: *mizerii.*

— Din lat. **miseria,** fr. **misère.**

MIZERÓS, -OÁSĂ adj. (Neobişnuit) Care se află în mizerie **(1)**. Cf. IORDAN, L. R. A. 192.

— Pl.: *mizeroşi, -oase.*

— Din fr. **miséreux.**

MIZG[1] s. m. (Regional) Om mic de stat (Ciubăncuţa-Dej). COMAN, GL.

— Etimologia necunoscută.

MIZG² s. n. v. **mîzgă.**

MIZGÁI subst. (Regional) Mulțime (de copii) (Milova-Lipova). Cf. COMAN, GL. *Bietul om are mîzgai de copii.* id. ib.
— Cf. m î z g¹, m i j i g a i.

MÎZGĂ s. f. v. **mîzgă.**

MIZGĂÍ vb. IV v. **mizgui.**

MIZGOIÁ vb. I v. **mizgui.**

MIZGUÍ vb. IV. 1. I n t r a n z i m p e r s. (Regional). A ploua sau a ninge încet și mărunt; a cădea ploaie amestecată cu zăpadă. V. b u r a, c e r n e. Cf. PĂCALĂ, M. R. 140. *Norii atîrnau jos de tot peste dealuri. Mîzgoia încet și rece.* BENIUC, M. C. I, 402, cf. H XVII 14, XVIII 137, RĂV. CRIT. III, 161, L. COSTIN, GR. BĂN. 137, GR. S. V, 122. *Începe a mîzgui.* COMAN, GL., cf. LEXIC REG. 20. ✧ (Cu subiectul „ploaia") *Vîntul rece și ploaia care mîzguia îi răcorea fruntea înfierbîntată.* V. ROM. mai 1955, 26. *Mîzgui o țăr de ploaie.* ALR I 1 266/87. ✦ (Rar) A se întuneca din cauza ceții. Cf. ANON. CAR. 2. R e f l. (Prin Munt.; despre pămînt) A se umezi ușor, a prinde mîzgă; a deveni alunecos. *Brazda se mîzguiește.* COMAN, GL. *S-a mîzgîit locu, parcă l-a rouat, nu fuse ploaie bună.* ALR I 1 266/940.
— Prez. ind. pers. 3: *mîzguie* și *mîzguiește.* — Și: (regional) **mîzguí, mîzgăí** (BARCIANU), **mîzguĭ, mîzgíi, mîzgai** (LEXIC REG. 20), **mîzgoí** vb. IV; **mîzgoiá** (com. BENIUC), **mîjgurá** (ALR I 1266/45, ALR SN III h 790) vb. I.
— De la **mîzg²**.

MIZGURÍ vb. IV v. **mizgui.**

MIZGÚS subst. (Regional) Ninsoare măruntă; mieluseii. V. m i e l u ș e l (II). (Dobra-Deva). Cf. ALR SN III h 797/105.
✧ — Etimologia necunoscută. Cf. m i z g u i.

MIZÍL subst. v. **menzil.**

MIZILGÍU s. m. v. **menzilgiu.**

MIZILÍC s. n. v. **mezelic.**

MIZILICGÍU s. m. v. **mezelicgiu.**

MIZÍN, -Ă adj., s. m. și f. v. **mezin.**

MIZINÍC s. m. (Prin Maramu) Degetul cel mic de la mînă sau de la picior; (regional) mezin (3). *Cu mizinicul (degetul cel mic) de la mînă ștîngă trecem peste capul beteagului.* ȚIPLEA, P. P. 99.
— Pl.: *mizinici.*
— Din **mezin** + suf. *-ic.* Cf. rus. МИЗИНЕЦ.

MIZLÍNG subst. v. **mișling.**

MÍZLOC s. n. v. **mijloc.**

MIZLOCÍRE s. f. v. **mijlocire.**

MIZLOCITÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **mijlocitor.**

MÍZLU subst. (Regional) Pielea care atîrnă sub barbă, la bou (Semlac-Sînnicolau Mare). Cf. ALR I 1079/51.
— Etimologia necunoscută.

MIZOGHÍN, -Ă s. m., adj. v. **misoghin.**

MIZOGHINÍSM s. n. v. **misoghinism.**

MIZOGÍN, -Ă s. m., adj. v. **misoghin.**

MIZOGINÍSM s. n. v. **misoghinism.**

MIZUÍNĂ s. f. v. **miezuină.**

MÎC s. n. (Regional) 1. (În e x p r.) **A nu zice nici mîc** sau (adverbial) **a tăcea mîc** = a nu scoate nici o vorbă, a nu spune nici un cuvînt, a tăcea chitic. *De groaza pensionării nu cuteza să zică nici mîc împotriva directorului.* AGÎRBICEANU, L. T. 55. *Cel năcăjit ședea pe laiță și nu zicea niei mîc!* VASILIU, P. L. 72; cf. 125, 174. *L-am batjocorit cumsecade și el n-a zis nici mîc.* Com. din BILCA-RĂDĂUȚI, cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. ✦ (Cu valoare de interjecție) Taci! pst! tăcere! Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.
2. „Necaz, mînie de lungă durată, ură mocnită cu cel sfădit" (Mățău-Cîmpulung). COMAN, GL. *Prea-i ți mîc atîta vreme.* id. ib. ✧ E x p r. **Nu poate nimeni să scoată mîcul din țară** = „nu se poate împăca nimeni cu de-a sila" v. id. ib.
— Pl.: (2) *mîcuri.*
— Onomatopee. Cf. germ. M ü c k, magh. m u k k „sunet slab, șoaptă, mîrîit de supărare, de indignare".

MÎCAÍ vb. IV v. **măcăi.**

MÍCĂ¹ s. f. (Prin Dobr.) Nume dat mamei sau unei rude mai bătrîne. V. b î c ă. Cf. H II 256, XIV 400.
— Pl.: ?
— Cf. m ă m u c ă.

MÍCĂ² s. f. (Regional) Calificativ injurios dat unei femei proaste (Nemțișor-Târgu Neamț). Cf. I. CR. IV, 369.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. m î c i¹.

MÍCĂ³ s. f. v. **moacă.**

MÎCĂÍ vb. IV v. **măcăi.**

MÎCĂLĂU subst. v. **măcărău.**

MÎCENÎC, -Ă s. m. şi f. v. **mucenic²**.

MÎCENICÍE s. f. v. **mucenicie.**

MÎCENÎE s. f. v. **mucenie.**

MÎCIÓC s. m. v. **mîţoc.**

MÎCÎÍ¹ vb. IV. Refl. (Regional) A se bîlbîi; a se exprima greu. Com. din ŢEPEŞ VODĂ-CERNAVODĂ.
— Prez. ind.: *mîcîi.*
— Formaţie onomatopeică.

MÎCÎÍ² vb. IV v. **măcăi.**

MÎCLÓS, -OĂSĂ adj. v. **mlăcos¹.**

MÎCNÎT, -Ă adj. v. **mîhnit.**

MÎGLÁR s. m. (Regional) **1.** Persoană care cîntăreşte (sarea); (regional, învechit) majămeşter. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXEI, W.
2. Mîglaş **(1)**. Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *mîglari.* — Şi: **măglár** s. m. POLIZU, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.
— **Mîglă¹** + suf. *-ar.*

MÎGLÁŞ s. m. **1.** (Regional) Muncitor care taie, transportă şi depozitează bulgării de sare în mină sau la suprafaţă; (regional) mîglar **(2)**. *Un chepeneag . . . l-am dat la măglaşu de la Ogne* (a. 1778). IORGA, S. D. XII, 94. *Măglaşi ce scot bolovani dă sare din ocnă* (a. 1830). DOC. EC. 459, cf. 515, VALIAN, V., POLIZU. *Mîglaşii se numesc lucrătorii care estrag sarea.* MÎNDRESCU, UNG. 171, cf. ALEXI, W., NOM. PROF. 19, SCRIBAN, D.
2. (Prin Bucov.) Mîgluitor. LEXIC REG. 105.
— Pl.: *mîglaşi.* — Şi: **măgláş** s. m.
— **Mîglă¹** + suf. *-aş.*

MÍGLĂ¹ s. f. (Regional) Grămadă, morman (de lemne, de bulgări de sare, de piatră, de cartofi etc.). *Pre toţi i-au tăiat, unde apoi măgle de cei morţi au strîns.* SIMION DASC., LET. 57. *Lei . . . 3 de tot drobul . . . ce s-a vinde şi s-a rădica din măglă, să de cumpărătorul* (a. 1777). IORGA, S. D. XXII, 22, cf. URICARIUL, VII, 228, XIX, 378, N. A. BOGDAN, C. M. 67. *Mîgle de oase pe-afară azvîrlite să vede.* BELDIMAN, E. 112/2, cf. 12/27. *153 măglaşi, ce scot bolovani din ocnă şi-i face mîgle* (a. 1830). DOC. EC. 458, cf. 637. *Morţi ale căror oase stau ca mîglele de sare.* GORJAN, H. II, 52/29, cf. POLIZU. *Şi-i arată strigoiu o mîglă de bani.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 262. *Toamna am făcut o mîglă de cucuruz, de se mira toată lumea.* COM. SAT. V, 29. ✦ Îngrămădire de buşteni, crengi, vreascuri aduse de ape. Cf. ŞEZ. III, 70, CHEST. II 427/101, IV 59, ALR II 5 161/362, A V 15. ✦ Stivă de lemne tăiate sau de scînduri. Cf. CIAUŞANU, V. 177, ALR II 6 462/105, 172, 250, LEXIC REG. 9, MAT. DIALECT. I, 180.
— Pl.: *mîgle.* — Şi: **măglă, máglă** (POLIZU, LM, ALR II 6 462/105, 172, 346, LEXIC REG. 9, MAT. DIALECT. I, 180, com. din VALEA JIULUI), **mádlă** (ALR II 6 462/250) s. f.
— Din magh. **máglya** (dial. **mágla**). Cf. m î g l ă³.

MÍGLĂ² s. f. (Regional) **1.** Beţişor cu care lemnarii fac măsurători cînd aşază bîrnele în pereţi (Sîngeorz Băi-Năsăud). PAŞCA, GL. ✦ Încheietura bîrnelor la colţurile caselor de lemn. Cf. CHEST. II 109/228, GLOSAR REG.
2. Un fel de sfeşnic de lemn. Cf. ŞĂINEANU, D. U. *Ridică mîgla în sus . . . arzîndu-i una peste cap.* SBIERA, ap. DDRF.
— Pl.: *mîgle.*
— Etimologia necunoscută.

MÎGLĂ³ s. f. sg. (Învechit, rar) Negură, ceaţă, pîclă. (Fig.) *De-i vrea să scuturi puţinel mîgla şi întunecarea înşelăciunelor vei cunoaşte a d*[u]*mn*[e]*dzăilor tăi ticăloşie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 164ʳ/34.
— Din slavonul **мьгла.**

MÎGLÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A construi o casă de lemn, îmbucînd capetele grinzilor unul în altul (Holda-Vatra Dornei). GLOSAR REG.
— Prez. ind.: *mîglesc.*
— V. **mîglă²**.

MÎGLISEÁLĂ s. f. (Prin Munt.) Mîglisire. *Mîgliseala prea iubirii şi a nemulţămirii săneşului său.* PISCUPESCU, O. 94/21. *Cu şosele, cu momele şi cu miglisele îl iau şi-l aruncă în puţ.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 151.
— Pl.: *mîgliseli* şi *mîglisele.* — Şi: **migliseálă** s. f.
— **Mîglisi** + suf. *-eală.*

MÎGLISÍ vb. IV. Tranz. (Munt.) A înşela (cu promisiuni, cu laude), a amăgi; a măguli, a linguşi. *Se apropiară d-insul neşte arumitori hitleani şi-l mîglisiră de-şi goni pre muma-sa împărăteasa de la dinsu.* MOXA, 381/23. *Limba cea desluşită şi dulce mîngîie şi mîgliseşte pe om.* PISCUPESCU, O. 171/15. *Începu a se prefface şi a mîglisi pe pescar.* GORJAN, H. I, 45/19. *A-nceput să-l mîngîie şi să-l mîgliseacă.* CARAGIALE, S. N. 34. *Eu nu te voi mîglisi de loc cu făgăduieli.* ISPIRESCU, U. 23. *Se lăsă să fie măglisit.* id. L. 280, cf. 219, 324. *Pe lîngă fată să da, Cu vorba o mîglisea.* PĂSCULESCU, L. P. 263. *Migliseşte cu vorba pe turturică.* RĂDULESCU-

CODIN, î. 16, cf. ALR I 1 454/856. ✧ Refl. pas. *Lumea se mîgliseşte Cu feluri de religii.* I. VĂCĂRESCUL, P. 47/7. ✦ Refl. (Despre cîini, în forma *migrisi)* A se gudura (Albeşti-Cîmpulung). ALR I 1 153/770.

— Prez. ind.: *mîglisesc.* — Şi: **mănglisi** (DR. IV, 1 264), **maglisí** (PONTBRIANT, D., BARCIANU), **miglisí, miglişí** (MAT. DIALECT. I, 231), **miclisí** (GR. S. V, 45), **migrisí** vb. IV.

— Etimologia necunoscută. Cf. mîglă[3].

MÎGLISÍRE s. f. (Munt.) Acţiunea de a mîglisi; înşelăciune, amăgire; linguşire; (regional) mîgliseală. *Amorul... cu mîglisirea lui pe tineri otrăveşte.* PANN, E. III, 84/20. *Demagogii... înşală lumea Cu jertfe, mîglisire.* I. VĂCĂRESCUL, P. 50/28, cf. POLIZU, DDRF.

— Pl.: *mîglisiri.*

— V. **mîglisi.**

MÎGLISITÓR, -OÁRE adj. (Munt.) Înşelător, amăgitor; linguşitor. *Firea fămeiască este mîndră şi foarte jinduitoare, miloasă şi mîglisitoare.* PISCUPESCU, O. 126/14, cf. 33/3, 163/11. *Sufletul legănat în braţele unei nădejdi plăcute şi mîglisitoare, pierde puterea sa.* MARCOVICI, D. 8/27, cf. POLIZU. *Cu glas miglişitor.* MACEDONSKI, O. II, 51, cf. ALEXI, W., GR. S. V, 136, ALR I 1454/856.

— Pl.: *mîglisitori, -oare.* — Şi: **maglisitór, -oáre** (BARCIANU), **miglişitór, -oăre** adj.

— **Mîglisi** + suf. *-tor.*

MÎGLUÍ vb. IV. Tranz. (Prin Bucov.) A aşeza (buştenii) în mîglă[1]; a stivui. Cf. LEXIC REG. 105.

— Prez. ind.: *mîgluiesc.*

— **Mîglă[1]** + suf. *-ui.*

MÎGLUITÓR s. m. (Prin Bucov.) Muncitor forestier care aşază buştenii în mîglă[1]; (regional) mîglaş **(2).** LEXIC REG. 105.

— Pl.: *mîgluitori.*

— **Mîglui** + suf. *-tor.*

MÎGNÎRE s. f. v. **mîhnire.**

MÎGNÎT, -Ă adj. v. **mîhnit.**

MÎHNEÁLĂ s. f. (Învechit, rar) Mîhnire. *De mîhneală n-am putut grăi cuvinte.* DOSOFTEI, PS. 253/9.

— Pl.: *mîhneli.*

— **Mîhni** + suf. *-eală.*

MÎHNECIÚNE s. f. v. **mîhniciune.**

MÎHNÎ vb. IV. Refl. **1.** A se indispune, a se supăra, a se amărî, a se întrista. *Către tinre chemaiu cîndu mîhni-se înrima mea.* PSALT. HUR. 50[v]/3, cf. 120[v]/1. *Că să eşti şi păcătos, nu te mîhni, că milostiv iaste... despuitoriul.* CORESI, EV. 5, cf. 78, 330. *Să nu vă măhniţi şi poporul să nu să măhnească.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 259/17. *Nu te mîhni, o Leone, că iată apa aproape iaste* (a. 1692). GCR I, 299/22. *Duca Vodă dacă au întăles... s-au mîhnit.* NECULCE, L. 63, cf. MAN. GÖTT. 8. *Nu te mîhni pentru că soarele apune.* MARCOVICI, D. 14/23, cf. 9/13. *S-au mîhnit pentru această întîmplare.* DRĂGHICI, R. 114/6. *Nici mă mîhnesc pe cineva.* PANN, E. I, 12/8. *Pentru ce să te mîhneşti?* NEGRUZZI, S. I, 50. *De soarta omenirei din suflet m-am mîhnit.* ALEXANDRESCU, O. I, 118. *Auzind moş Nichifor de aceasta, cumplit s-ar fi măhnit.* CREANGĂ, P. 110. *Cînd auzi Deianira una ca aceasta, se mîhni pînă în adîncul sufletului.* ISPIRESCU, U. 77. *Cînd arde satul şi tu-n munte eşti, Nu plîngi că ard ai tăi şi te mîhneşti.* COŞBUC, P. II, 282. *Nu te mîhni, că tot drag ne eşti!* C. PETRESCU, A. R. 54. *El în suflet s-a mîhnit Şi din gură a grăit.* ALECSANDRI, P. P. 20. ✧ Tranz. *Teamă n-am, nice mă poate Veaste rea să mă mîhnească.* DOSOFTEI, PS. 17/7. *Socotind să nu-i mîhnească... au poroncit să nu se mai ivească acele cărţi.* N. COSTIN, LET. II, 95/9, cf. ANON. CAR. *De Orest nu-mi pomeni... scoală-te, nu mă mîhni.* BELDIMAN, O. 16/18. *Eu viaţa toată aş da, Numai ca să poci afla Pătimirea ce-l mîhneşte.* PR. DRAM. 307. *Laudele lor desigur m-ar mîhni peste măsură.* EMINESCU, O. I, 141. *L-a mîhnit părăsirea din partea prietenilor.* CARAGIALE, O. II, 255, cf. 276. *Niciodată plecarea lui Gheorghe la şcoală nu mîhnise casa atît de adînc.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 120. *Parc-aş plînge viaţa toată Dac-aş şti că te-am mîhnit.* COŞBUC, P. I, 178. *Cum d-a mîhnit pe mama Iara.* DELAVRANCEA, H. T. 142. *Preferă să-l mîhnească azi, decît să-l lase pe drumuri mai tîrziu.* REBREANU, R. I, 256. *Această întîmplare mîhni pe cuviosul nostru.* STĂNOIU, C. I. 161. ✦ (Învechit, cu determinări în genitiv sau introduse prin prep. „despre", „asupra") A se mînia. *Nu osînditei munci să se mîhnească, că mai amar va fi.* CORESI, EV. 214. *Pentru aceasta s-au mîhnit inimile boierilor despre dînsul.* NECULCE, LET. II, 415/28. *Frică ne iaste să nu cumva să se mîhnească asupra ta.* MINEIUL (1776), 162[r2]/25.

2. (Învechit) A-i părea rău, a se căi; a se pocăi. *Auzind propovedania lui Petru, să mîhniră întru inimă şi să pocăiră şi să botezară în credinţa lui H*[risto]*s.* N. TEST. (1648), 181[r]/29. ✧ Tranz. *Şi zeace a lunii aceştia aleasă sf*[î]*ntă va fi voauă, şi să măhniţi sufletele voastre şi tot lucrul să nu faceţi.* BIBLIA (1 688), 118[1]/13.

— Prez. ind.: *mîhnesc.*

— Etimologia necunoscută.

MÎHNICIÓS, -OÁSĂ adj. (Ieşit din uz) Care produce mîhnire, care îndurerează; trist, deprimant, (rar) mîhnitor. *Să află strune în inima*

omului, a cărora pipăire dau un atît de mîhnicios sunet. KOTZEBUE, U. 21/25. *Această mîhnicioasă împregiurare l-au făcut a-şi pierde toate nădejdile.* DRĂGHICI, R. 126/2, cf. 147/1. *Veşti politice măhnicioase.* NEGRUZZI, S. I, 55, cf. 75. *Cu aşa mîhnicioase cugetări îşi petrecea Ancuţa zilele şi nopţile.* ODOBESCU, S. I, 132, cf. 153.

— Pl.: *mîhnicioşi, -oase.*

— **Mîhni** + suf. *-(i)cios.*

MÎHNICIÚNE s. f. (Ieşit din uz) Mîhnire. *Adurmită sufletul mieu de tristu* (m ă h n i r e H, *măhniciune* D). PSALT. 252. *Şi la mulţi au fost şi mare mîhniciune* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 198/15. *Mare mîhniciune au rămas leşilor după moartea craiului.* N. COSTIN, L. 180. *Ce ai (i-au zis) măhniciune şi scîrbă?* CRITIL, 80/25. *Îndată s-au împrăştiet în toată armia tulburare şi măhniciune.* IST. CAROL XII, 72^{v}/26. *S-au întors înapoi cu multă mîhniciune* (a. 1800). GCR II, 178/24. *Prieteşugul cel mîngîitoriu va alina măhniciunea ta.* BELDIMAN, N. P. II, 65/10. *Vestea despre această pierdere au adus mare mîhniciune în Evropa.* AR (1829), 160^{2}/28, cf. 125^{1}/7. *Mîhniciunea mea este că nu sînt acasă.* KOGĂLNICEANU, S. 100. *Au căzut iarăşi la adîncă mîhneciune.* DRĂGHICI, R. 45/28, cf. 41/8. *O măhniciune mare S-au vărsat în faţa ta.* CONACHI, P. 11. *Să vă descriu tăcerea şi măhniciunea ce înfăţişa Iaşul.* RUSSO, S. 52. *Pănă şi în măhniciune aveau încă plăceri.* NEGRUZZI, S. II, 44. *Veselia voastr-i mîhniciunea noastră.* ALECSANDRI, T. II, 38. *Ceea ce adăuga la mîhniciunea lui era şi împrejurarea că se afla omul la bătrîneţe.* CARAGIALE, O. IV, 141. *Ş-apoi despre căzătură, Să n-aibi vreo mîhniciune.* ODOBESCU, S. III, 191. *Se aşează şi ea pe plîns şi pe mîhniciune.* STĂNOIU, C. I. 198.

— Şi: (învechit, rar) **mîhneciúne** s. f.

— **Mîhni** + suf. *-(i)ciune.*

MÎHNÍRE s. f. Faptul de a (s e) m î h n i şi rezultatul lui; supărare, amărăciune, întristare, tristeţe, (ieşit din uz) mîhniciune, (învechit, rar) mîhneală. *Spartanii avea măhnire multă pentru această.* HERODOT (1645), 490. *Lucrurile ceale cu scîrbă ale ceştii vieţi care aduc intristăciune şi mîhnire* (a. 1648). GCR I, 133/35, cf. ST. LEX. 164^{v}/3, M. COSTIN, ap. GCR I, 205/23. *Greul mîhnirii ce-i deateră cuvintele acealea.* MINEIUL (1776), 162^{r1}/20. *Eu nu ştiam necazul, nu cunoşteam mîhnire.* HELIADE, O. I, 166. *Chibzuirile neîmplinite sau zădărnicite lasă după dînsele în inima noastră mîhniri.* MARCOVICI, D. 8/15. *Îţi întoarsă mîhnirea în bucurie.* GORJAN, H. I, 6/25. *Cu măhnire . . . se plînge.* CONACHI, P. 267. *Îi porunci să se tragă în episcopatul său, unde muri de mîhnire.* BĂLCESCU, M. V. 406. *Şi de întîlnesc mîhnirea, eu rîd iar ea dispare.* ALECSANDRI, T. II, 151. *Binele ades vine pe urmele mîhnirei.* ALEXANDRESCU, M. 3. *Harap Alb ieşind plin de măhnire se duce în grajdiu.* CREANGĂ, P. 233. *S-a aflat cu mare mîhnire despre cele întîmplate.* CARAGIALE, O. III, 89. *Aceasta va putea să-ţi aline oarecum mîhnirile.* ISPIRESCU, L. 12. *Mîhniri nedesluşite-i scapără în minte.* PĂUN-PINCIO, P. 53. *Se scoală-ntre dînşii Plin de mîhnire şi ciudă.* MURNU, I. 6. *Avea multe cuvinte de mîhnire în ziua aceia.* BASSARABESCU, S. N. 54. *În sufletul meu, mîhnirea neagră îşi făcea cuibar.* SADOVEANU, O. II, 463, cf. id. Z.C. 327. *Pogoară de undeva din cer o mîhnire adîncă şi o tristeţe adîncă.* STANCU, R. A. III, 212. *Mîhnirea omului, otrava vieţii.* ZANNE, P. VIII, 395.

— Pl.: *mîhniri.* — Şi: (regional) **mîgníre** (ALR II 3 704/836), **măcníre** (ib. 3 704/899) s. f.

— V. **mîhni.**

MÎHNÍT, -Ă adj. **1.** Supărat, amărît, întristat, trist; abătut, deprimat. *Dereptu carea mîhnitu îmblu.* PSALT. HUR. 36^{v}/2. *Şezu măhnit, neştiind ce va face.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 255/3. *Să duse mîhnit că avea avuţie multă.* N. TEST. (1648), 54^{v}/14, cf. ST. LEX. 164^{v1}/1. *Sînt foarte mîhnit pentru atîte nenorociri ce ţi s-au întîmplat.* DRĂGHICI, R. 92/24. *Aveai dreptate prea mare să fii atît de mîhnit.* GORJAN, H. I, 6/23. *Boierii ieşiră măhniţi.* NEGRUZZI, S. I, 140, cf. 39. *Eşti săracă, dar bogată, eşti mîhnită, dar senină!* EMINESCU, O. IV, 37. *Ipate era mîhnit pentru pierderea lui Chiricâ.* CREANGĂ, P. 178. *Neavînd încotro, iesă măhnit.* id. ib. 219. *Omul acesta a trăit, mai des mîhnit, mai rar vesel.* CARAGIALE, O. III, 7. *Auzul şoptea inimei mîhnite neaşteptate cuvinte de speranţă.* ODOBESCU, S. III, 96. *Amîndoi ieşiră mîhniţi.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 99. *Prin zarva veselă numai el trecea mîhnit.* DUNĂREANU, CH. 31. *Şi florile-şi vor plînge măhnita surioară.* COŞBUC, S. 80. *Lumea e mîhnită ca după întîmplări de acestea.* CĂLINESCU, E. O. II, 300, cf. STĂNOIU, C. I. 196. *Mîhnit pleacă tata prin sat.* STANCU, D. 315. *Călătorule măhnit, Şi prin lume rătăcit!* ALECSANDRI, P. P. 46. *S-o pornit trii crai mîhniţ.* GRAIUL, I, 495, cf. ALR II 3 704/235, 365, 551. ✧ F i g. *Lumina mîhnită din sfeşnic se răsfrîngea în ochii lui.* SADOVEANU, O. I, 136. ✦ Sumbru, dezolant, mohorît. *Aici am petrecut foarte mîhnite sărbători.* KOGĂLNICEANU, S. 100. *Plînsă m-ai găsit, Cu gînduri măhnite.* ALECSANDRI, P. I, 21. *Zaharia Duhu alungă gîndurile mîhnite.* C. PETRESCU, R. DR. 43.

2. (Regional, în forma *mîgnit)* Mînios **(I 1).** Cf. ALR II 3 704/102, 704, 762, 833, 872, 886, 3 682/762.

— Pl.: *mîhniţi, -te.* — Şi: (regional): **mîgnit, -ă, măgnít, -ă** (ALR II 3 704/157, 334), **mîcnít, -ă** (ib. 3 704/928), **măcnít, -ă** (ib. 3 704/605) adj.

— V. **mîhni.**

MÎHNITÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care produce mîhnire, care îndurerează; trist, deprimant,

(ieșit din uz) **mîhnicios**. *Omul să află . . . în deosebite stări mîhnitoare.* MARCOVICI, D. 7/25, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Aduse vorba despre lucruri atît de mîhnitoare sufletului.* ISPIRESCU, L. 192.

— Pl.: *mîhnitori, -toare.*

— **Mîhni** + suf. *-tor.*

MÎHNIȚÉL, -EÁ adj. (Învechit, rar) Vînăt, mohorît. *Nu lipsiia nice dînîoară cu fața măhnița în taină și cu lacrămi udîndu-și așternutul.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 223v/11. *La un ochiu era măhniță cel direpț de lovitură.* id. ib. ianuarie 281v/27.

— Pl.: *mîhniței, -ele.*

— **Mîhnit** + suf. *-el.*

MÎIE s. f. v. **muie.**

MÎIETOÁRE s. f. (Regional; de obicei la pl.) Acareturi. Cf. T. PAPAHAGI, C. A. 69, VICIU, GL., PAȘCA, GL. *Moțul mai are și alte maitori pe lîngă casă: o cămară, o cocină, iar jos în vale, rar, și cîte o colnă unde își adăpostește căruța.* ARH. FOLK. V, 112, cf. CHEST. II 390/307, 308. *O ars maietorile la cutariete om.* ALR II 692/96, cf. 1 369/100, ALRM II/I h 295. ✦ Pătul (pentru porumb) (Scărișoara-Abrud). ALRM II/I h 353/95. *Măietoarea porumbului.* ib. ✦ Adăpost pentru vite la cîmp. FD I, 201. ✦ Stînă. *Muntarii . . . se adună peste zi și peste noapte la una din măietorile vecine, unde fierb laptele, aleg unt, fac brînză etc.* PAMFILE, I. C. 438, cf. CHEST. IV 119/102.

— Pl.: *mîietori.* — Și: **măietoáre, măitoáre** (ALR II/I MN 123, 3 832/95), **maietoáre, moietoáre** (pl. *moitori* VICIU, GL.), **moitoáre** (CHEST. IV 119/102), **muietoáre** (PAȘCA, GL., CHEST. IV 119/102, ALR II/I MN 123, 3 832/833, FD I, 201) s. f.

— **Mînea** + suf. *-(ă)toare.*

MÎIETÚRĂ s. f. (Prin Transilv.) Acareturi. Cf. T. PAPAHAGI, C. A. 69, CHEST. II 390/393, 391/393.

— Pl.: *mîieturi.* — Și: **măietúră** s. f. T. PAPAHAGI, C. A. 69, CHEST. II 390/393, 391/393.

— **Mînea** + suf. *-(ă)tură.*

MÎINE adv. **1.** În ziua care urmează după cea de azi; a doua zi; (regional) mînezi. *Se fimu gata că doară pănră mănre vremu treace de lume* (a. 1 619). CUV. D. BĂTR. II, 124/2. *Păsați acasă că eu mîine oi mîna de-i voi lua sf*[î]*ntul și-l voiu da la muncă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 30r/26. *Vornice, dzi celui om, mîine să mai iasă la divan.* M. COSTIN, ap. GCR I, 198/23. *Vie împăratul și Amman a doua zi mîine la ospățul carele voiu face lor.* BIBLIA (1688), 359²/12, cf. ANON. CAR. *Faraon a zăs: „Mîni să fii gata, să începim a zidi la cetati"* (a. 1 784). GCR II, 136/14. *Mîine vom hotărî amîndoi în carea parte de loc să îndreptăm pașii noștri.* BELDIMAN, N. P. II, 63/11. *Dac-a veni mîne, l-oi iubi.* EMINESCU, N. 114. *În clipa asta este cu copiii ei, dar mîine . . . o s-o-ntîlnim venind să te prăpădească.* ISPIRESCU, L. 4. *I-oi spune mîini . . . halal voinic.* PĂUN-PINCIO, P. 41. *Mîne dacă n-oi veni, Păru-n apă ți-l privește, Dor de mine de-ți va fi!* COȘBUC, P. I, 157. *Dacă te osteneșți mîni pe la mine, nu uita să-ți iei desaga.* SADOVEANU, B. 49, cf. id. D. P. 42. *Azi e miercuri, mîni e gioi, Mîni ies turcii la halca, Sus în Haidar-Pașa.* ALECSANDRI, P. P. 106. *Da și mîne mi-a fi bine C-a fi mîndra lîngă mine!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 382, cf. 476. *Nu le mai cota, că le găsim mîre.* ALR II 3 023/95. ✧ (Regional, întărit prin „zi") *Mîne-zi a da Dumnezeu vreme frumoasă.* POPOVICI-BĂNĂȚEANU, ap. TDRG. ✧ (Urmat de determinări care indică momentul din ziua următoare) *Dacă pînă mîne demineață n-a fi podul gata, moșnege, are să-ți steie capul unde-ți stau talpele.* CREANGĂ, P. 83, cf. id. A. 119. *Să ne odihnim puțin, stăpîne, și mîine dis-de-dimineață să fim gata.* ISPIRESCU, L. 6. *Mîne divreme.* ALR I 194/61. *Mîne pînă-n ziuă.* ib. 194/63. *Spune-i că-l aștept mîni demineață.* ALR II 3 033/334. ✧ (În corelație sau în opoziție cu „azi", „astăzi", sugerînd un interval de timp foarte scurt) *Astăzi ești, iară mîine nu ești, și astăzi ești bogat, iară mîine ești sărac* (a. 1642). GCR I, 96/27. *Astăzi mare și puternic . . ., Mîine treci și te petreci, cu mare mîhnire.* M. COSTIN, ap. GCR I, 205/23. (În corelație cu „azi", „astăzi", „poimîine", indică repetarea și continuitatea acțiunii) *Voi striga: dragă Zulnie, Azi și mîni, și-n vecinicie!* CONACHI, P. 211. *Îl vede azi, îl vede mîni, Astfel dorința-i gata.* EMINESCU, O. I, 167. *Azi așa, mîine așa, el făcu cunoștință cu toți fiii de domn.* ISPIRESCU, L. 192. *Trăiam astăzi, trăiam mîne, Ș-am văzut că era bine.* BIBICESCU, P. P. 96. *Azi o ceapă, mîne o iapă, poimîne herghelia toată.* ZANNE, P. III, 518. ✧ L o c. a d j. **De mîine** = (mai ales precedat de „ziua") care urmează zilei de azi. *Nu știți ceaia de mînre* (a d o u a zi N. TEST. 1648) *ce va fi viața noastră.* COD. VOR. 130/25. *Zioa de mîine era pentru mine un viitor foarte depărtat.* MARCOVICI, C. 15/20. *Vezi pe-un rege ce-mpînzește globu-n planuri pe un veac, Cînd la ziua cea de mîne abia cuget-un sărac.* EMINESCU, O. I, 130. *Nu cumva . . . să întrați înaintea mea, unde ne-a duce omul țapului celui roș, că nu mai ajungeți să vedeți ziua de mîne.* CREANGĂ, P. 250. ✧ E x p r. **Pe mîine,** formulă de salut la despărțire, indicînd o reîntîlnire în ziua următoare. *Ș-apoi ne vom cununa, nu este așa, Duducuțo dragă? . . . — Pe mîne!* FILIMON, O. I, 144. **Ca mîine (poimîine)** = în curînd, peste puțin timp. *Ca mîne voi avea și eu case mari.* id. ib. 102. *De ce nu te însori? Ca mîne, poimîne te-i trezi că ai îmbătrînit.* CREANGĂ, P. 154,

cf. 161. *Ca mîine, parcă-l văd ministru.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Eu mă duc, mîndră, ca mîne, Înima la tin' rămîne.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 338. **De azi pe** (sau **pînă**) **mîine** v. a z i. **De astăzi, de mîine** v. a s t ă z i. **Ba azi, ba mîine** v. a z i. ✧ (Substantivat) *Nu vă grijiți amu de mîine, că demăneața cine-și va căștiga.* TETRAEV. (1574), 209. *Cu mîne zilele-ți adaogi, Cu ieri viața ta o scazi.* EMINESCU, O. I, 204, cf. 212.

2. (Adesea în corelație cu „poimîine") În viitorul apropiat, c u r î n d; în viitor, c î n d v a. *Agonisească s-aibă și pe mîine.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 211/35. *Mîine, poimîine, poate soarele fericirei Se va arăta vesel pe orizon senin.* ALEXANDRESCU, M. 3. *Fiul meu . . . îl trămit la domnia ta, ca să se mai roadă, să poată ieși și el mîne, poimîne, la obraze.* FILIMON, O. I, 101. *Tot umblînd noi din școală în școală . . . mîne, poimîne, avem să ne trezim niște babalîci gubavi și oftigoși.* CREANGĂ, A. 124. *Poate mîine-poimîine va închide ochii pentru totdeauna.* REBREANU, I. 177. *Dacă întîrzii pe aici, mîni-poimîni ajung și eu ca dînsul.* SADOVEANU, F. J. 473. *Să recapitulăm numele arendașilor și al proprietarilor nestatornici, boiernași mărunți, care mîni n-au să mai fie.* id. O. XIV, 13. ✧ (Regional) *Mîine-alaltă* = nu peste mult timp. *O trecut multe răgute Ș-o trecut și-on frate-al meu, Mîine-alaltă-oi tre' și eu.* ȘEZ. XXI, 85. ✧ L o c. a d j. **De mîine** = (din) viitor. *A ta-i cîștiga de mînre* (a. 1619). GCR I, 55/22. *Faptele de azi îndrumează istoria de mîine.* CAMIL PETRESCU, O. III, 145. *Veniți, dacă inima voastră Vrea zarea de mîni mai albastră.* DEȘLIU, G. 28. ✧ (Substantivat) *Visez necontenit un Mîne.* BENIUC, V. 16. *Glorie celor ce merg către mîine.* TULBURE, V. R. 28.

— Și: (rar) **mîini,** (învechit și regional) **mîne, mîni** adv.

— Lat. **mane.**

MÎINECĂ vb. I v. **mîneca.**

MÎINI adv. v. **mîine.**

MÎIÓG s. n. v. **măiug.**

MÎITÓR s. m. v. **mînător.**

MÎITÚRĂ s. f. v. **mînătură.**

MÍJĂ s. f. (Regional) Sucul care iese primăvara de sub coaja copacilor (Schitul-Piatra Neamț). Cf. H X 419.

— Etimologia necunoscută. Cf. m î z g ă.

MÎJÍT, -Ă adj. v. **mînjit.**

MÎJMĂÍ vb. IV v. **mîșmîi.**

MÍJNIC¹ subst. (Prin Maram.) „Iarbă moale roșie". CANDREA, T. O. 51.

— Etimologia necunoscută.

MÍJNIC² s. m. v. **mîșnic.**

MÎL s. n. **1.** Pămînt adus de ape și depus pe marginea, pe fundul rîurilor sau pe terenuri inundabile, a l u v i u n e; pămînt noroios format sub acțiunea apei, n ă m o l, m o c i r l ă. V. g l o d, n o r o i. *Pentru aceea au fost podul mai minunat, pentru că s-au făcut în rîu vînturos și plin de moală.* ȘINCAI, HR. I, 6/8. *Unii da înot cu caii, alții în mîl rămînea.* BELDIMAN, E. 57/31. *Au căpuit-o și pe dînsa* [mreana], *aproape de coada pescuinei, unde se afla ea ascunsă în mîl.* SBIERA, P. 119, cf. 176. *Mîlul . . . servește ca adăpost și loc de hibernație pentru cele mai multe specii și ouăle lor.* ANTIPA, P. 53. *Întreaga faună fără număr, fiica mîlului primordial, se frămînta într-o monstruoasă bucurie subt tremurul ploii de primăvară.* SADOVEANU, N. F. 64. *Văile apelor sînt întotdeauna primejduite de revărsări și înecuri, cînd finul mîlește, prinde mîl și, se înțelege, va mirosi a mîl.* PAMFILE, A. R. 151. *Din cînd în cînd coasa prinde mîl, se mîlește.* id. I. C. 142. *Săracă inima mea . . . De o-ai pune la izvor, N-ai ști inimă-i sau mol.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 189. *Toate izvoarele De mîluri Și de gloduri Să le curățești.* MARIAN, D. 148, cf. id. Î. 115. *La fîntînă mol și tină.* RETEGANUL, TR. 85, cf. id. CH. 146, DOINE, 276. *Părăuț cu apă rece . . . Dare-ar Dumnezeu să sece, Să rămînă numai mol, Cum am rămas io cu dor.* HODOȘ, P. P. 146. *Tot mulul să mă mulească, Nime să nu mă cunoască.* BUD, P. P. 10, cf. MÎNDRESCU, L. P. 104, VASILIU, C. 137, ALR II 5 685/284, A V 9, 56.

2. (Regional) Lut (LB, FRÎNCU-CANDREA, M. 103); humă (ȘĂINEANU, D. U., CHEST. II 86/250).

— Pl.: *mîluri.* — Și: (regional) **mol, mul** s. n.; **moálă** s. f.

— Cf. ucr. м у л.

MÎLĂIÁȘ s. n. v. **mălăiaș.**

MÎLC¹, -Ă adv., adj. **1.** Adv. (În e x p r.) **A tăcea mîlc** (sau **mîlcă**) = a nu spune nici un cuvînt, a nu scoate o vorbă, a tăcea chitic, ca peștele. *Tăceți molcu, să nu-mi smintiți vraja . . . sss!* ALECSANDRI, T. 976. *Tîlharii rămaseră ca scrișsi pe părete și tăcură mîlcă.* ISPIRESCU, L. 143, cf. 293, id. M. V. 8, id. U. 108. *Oamenii mei tăceau mîlc și se uitau unii la alții.* SANDU-ALDEA, U. P. 61. *Tac nepoțeii mîlc, Tăcerea crește.* SĂM. II, 120. *Numai Ana tăcea mîlc și suspina ca o osîndită care-și așteaptă verdictul.* REBREANU, I. 228, cf. id. R. I, 110. *Atunci tac mîlc, atît el cît și șeful secției sale de publicitate.* CONTEMP. 1949, nr. 165, 11/6. *Adam pricepu a cui fapte sînt toate aceste . . . însă . . . tăcu*

mulcu. ŞEZ. II, 122. *Doi din oamini dzîc c-or spuni; da cel di-a triilea taci molcu.* ib. VIII, 94, cf. V, 106. *Tace mulgu.* I. CR. IV, 60.

2. Adj. (Neobişnuit; în forma *molc)* Tăcut, necomunicativ. *Fii molc ca chitic* = fii tăcut ca peştele. DDRF, cf. ZANNE, P. I, 405.

— Şi: (regional) **mîlcă, mulc, múlcu** (ŞEZ. V, 107), **múlgu, mólcu** adv.; (neobişnuit) **molc, -ă** adj.

— Derivat regresiv de la **mîlci**[1]. Cf. slavonul instrumental sg. **мълкомь**.

MÎLC² subst. (Prin Transilv.) Boală a oilor şi a caprelor, manifestată prin orbire, umflarea picioarelor, pierderea laptelui. Cf. DENSUSIANU, T. H. 324.

— Etimologia necunoscută. Cf. mîrcav, mîrced.

MÎLCÁVIŢĂ s. f. v. **mîrcaviţă.**

MÍLCĂ adv. v. **mîle**[1].

MÍLCED, -Ă adj., subst. v. **mîrced.**

MÍLCEZ, -Ă adj., subst. v. **mîrced.**

MÎLCÍ[1] vb. IV. Tranz. (Munt. şi prin Olt., în expr.) **A o mîlci** = a încremeni, a înmărmuri (de frică, de admiraţie, de ruşine); a o sfecli, a o băga pe mînecă. *Dodată a mîlcit-o, a-nmărmurit boieru şi s-a făcut galbin.* JIPESCU, O. 16. *Fraţii cei mai mari o mălciră, văzînd atîta frumuseţe.* ISPIRESCU, L. 38, cf. 277, DUMITRAŞCU, STR. 10, PLOPŞOR, C. 15. *Cînd descuie uşa cu pricina, un fior trecu prin ceï cari aşteptau . . . O mîlcise şi el, cît era de împărat.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 10, cf. IOVESCU, N. 256. ✧ Loc. adv. **Pe mîlcite** = pe tăcute. *Lupta pentru trai . . . pe mîlcite şi treptat ne ucide.* JIPESCU, ap. TDRG.

— Prez. ind.: *mîlcesc.*

— Din v. sl. **мълчати**, bg. **мълча.**

MÎLCÎ² vb. IV. Intranz. (Prin Transilv., despre oi, capre) A se îmbolnăvi de mîlc². DENSUSIANU, T. H. 324. ✦ Refl. şi intranz. A-i slăbi puterile, a se înmuia, a lîncezi. *Unde simţea Petre că-l roade la baierile inimei ori vedea că boii din jug încep a mălci, pe loc spunea la şerpe.* F (1888), 278, cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 102. ✦ Intranz. (Despre vehicule) A-şi încetini mersul. *Cum ai putut sări din tren? — A mîlcit puţin.* Com. din LUPŞA-CÎMPENI.

— Prez. ind. pers. 3: *mîlceşte.*

— V. **mîlc².**

MÍLCID, -Ă adj., subst. v. **mîrced.**

MÎLCIGÁI subst. (Regional) Lemn putred, putregai. PASCU, S. 202, cf. DR. X, 430, 431, ŞEZ. III, 70.

— Pl.: ?

— **Mîlced** + suf. *-ai* (prin apropiere de *mucegai, putregai).*

MÍLCÍT, -Ă adj. (Prin Transilv.) Sleit de puteri, fără vlagă. *A alergat pînă a căzut jos mălcit.* CV 1950, nr. 4, 33.

— Pl.: *mîlciţi, -te.* — Şi: **mălcít, -ă** adj.

— V. **mîlci²**.

MÎLCÍTĂ adj. (Prin Munt., în expr.) **A o face mîlcită** = a trece sub tăcere ceva. *Atunci scrie la gazeta ţării . . . ce hotărîră, d-o fi dă spus, dă nu, o fac mîlcită.* JIPESCU, ap. TDRG.

— V. **mîlci**[1].

MÎLCITÓR, -OÁRE adj. (Neobişnuit) Nătîng, zăpăcit, gură-cască. Cf. DDRF.

— Pl.: *mîlcitori, -oare.*

— **Mîlci**[1] + suf. *-tor.*

MÍLCOM adv. v. **molcom.**

MÎLCOMÍ vb. IV v. **molcomi.**

MÎLCOMÍRE s. f. v. **molcomire.**

MÎLCOMÍŞ adv. v. **molcomiş.**

MÎLCOMIŞÁRE s. f. (Învechit, rar) Blîndeţe, îngăduinţă, tact; smerenie. *Precepu pre ei Nicodim că sînt călcători legiei. Şi arătă lor, însă cu coperimînt şi cu mălcomişare.* CORESI, EV. 197, id. ib. 241. *Învaţă pre noi nu curînd de la rugă să ne ducem, ce încă mai vîrtos noaptea să facem aceasta, că atunce iaste fără voroavă şi cu mîlcomişare multă.* id. ib. 265.

— Din **mîlcomiş.**

MÎLCOMIŞÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Liniştit, potolit. *Voi să fiţi mîlcomişaţi* (într-o odihneală N. TEST. 1648, 275[r]/29, în linişte B 1938, 1316) *şi să lucraţi al vostru.* CORESI, L. 479/21.

— Pl.: *mîlcomişaţi, -te.*

— Din **mîlcomiş.**

MÎLCOMIŞÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A supune, a smeri; p. ext. a pedepsi. *Încăleca-voi pre Efraim, mălcomişi-voi pre Iuda.* BIBLIA (1688), 587[1]/30. ✧ Refl. pas. *Omul fără de leage se va milcomişi* (capătă osînda B 1938). BIBLIA (1688), 435[1]/8.

— Prez. ind.: *mîlcomişesc.* — Şi: **milcomişí** vb. IV.

— V. **mîlcomiş.**

MÎLCOMÍŞUL adv. v. **molcomiş.**

MÎLÍ vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) umple de mîl (**1**), a (se) acoperi de nămol, de noroi. *Un şanţ mare ca acesta . . . cu vremi înde-*

lungate s-au şi năruit şi mîlit. M. COSTIN, O. 264. *Apa, mîlind pămîntul, va adaogi moşiia.* PRAVILA (1814), 83/10. *Heleşteul săc degrabă s-au mîlit.* DONICI, F. II, 18/2. *Înecul Bîrlăzălului . . . mi-a mîlit via.* DUNĂREANU, CH. 138. *Fînul se mîleşte, prinde mîl.* PAMFILE, A. R. 151, cf. id. I. C. 142. *Apa mare-ar fi venit, Pe mine m-ar fi mîlit.* MÎNDRESCU, L. P. 32, cf. ŢIPLEA, P. P. 35. *Tot mulul să mă mulească, Nime să nu mă cunoască.* BUD, P. P. 10, cf. VASILIU, C. 137, ALR SN III h 827. ✦ Tranz. Fig. (Prin Maram.) A defăima, a ponegri, a batjocori. Cf. ŢIPLEA, P. P. 113, BUD, P. P. 80.

— Prez. ind.: *mîlesc.* — Şi: (prin Maram.) **mulí,** (prin Transilv.) **molí** (TDRG, ALR SN III h 827/349, L. ROM. 1959, nr. 5, 72) vb. IV.

— V. **mîl.**

MÎLÍRE s. f. Faptul de a (se) mîli. *Ca sămănătură să iasă prea rară, presupune . . . o secetă aspră urmată de ploi cu rost sau un înec cu potmoliri sau mîlire, din care îndeosebi răsare mohorul.* PAMFILE, A. R. 150.

— V. **mîli.**

MÎLIŞTE s. f. (Mold., Bucov.) Mîlitură. Cf. CHEST. IV 44/560, 45/560, ALR SN III h 827, A V 4, 7, 10, 28, 45, 46.

— Pl.: *mîlişti.*

— **Mîl** + suf. *-işte.*

MÎLÎT, -Ă adj. Acoperit cu mîl **(1),** plin de mîl; nămolit. *Acesta lucru arată cum iaste pămîntul mălit.* HERODOT (1645), 93. *Fînurile mîlite sînt greu de mistuit.* I. IONESCU, C. 111/9. *Vede o fîntînă mîlită şi părăsită.* CREANGĂ, P. 287, cf. 291. *Sărutatu de urît, Ca şi fînul cel mîlit.* ŞEZ. XX, 38. ✦ Împotmolit, înglodat. *Călătorii . . . s-au aflat mîliţi în pădurile năsipului.* AR (1829), 194[2]/16.

— Pl.: *mîliţi, -te.* — Şi: (prin Ban.) **molít, -ă** (H VIII 123), (prin Maram.) **mulít, -ă** (T. PAPAHAGI, M. 226) adj.

— V. **mîl.**

MÎLITÚRĂ s. f. Depunere de mîl, pietre, frînturi de lemn etc. (v. aluviune); loc în care s-a depus mîl; nămol, (regional) mîlişte. *Cînd din vărsarea apelor şi mălitură s-ar adaogi loc . . .* PRAVILA (1814), 24/21, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Plouase de curînd şi torentul aducea cu dînsul mîlitură.* D. ZAMFIRESCU, R. 117. *Prutul* [ar fi navigabil] . . . *dar nu pretutindeni, din pricina vadurilor, mîliturilor şi cotiturilor ce se aflu de la Vădeni în sus.* N. A. BOGDAN, C. M. 118. *Priveam . . . fînaţurile culcate, mîliturile de prin grădini, tot dezastrul anilor de înec.* SADOVEANU, O. VI, 557, cf. CHEST. IV 45/198, ALR SN III h 827, A V 7, 45, LEXIC REG. 105. ✦ (Prin Maram., Bucov.) Pămînt nisipos; nisip mărunt. Cf. ALR SN I h 10/353, A V 16.

— Pl.: *mîlituri.* — Şi: (prin Transilv.) **molitúră** (LM, CHEST. IV 59/264), (prin Maram.) **mulitúră** (ALR SN I h 10) s. f.

— **Mîli** + suf. *-tură.*

MÎLITURÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Mîlos. Cf. DDRF.

— Pl.: *mîlituroşi, -oase.*

— **Mîlitură** + suf. *-os.*

MÎLÓS, -OÁSĂ adj. Plin de mîl **(1),** cu mîl, nămolos, mocirlos, (rar) mîlituros; lutos, argilos. *Tisa este o apă mîloasă pe margini.* NECULCE, L. 141, cf. LB. *Prutul tulbure şi mîlos.* VLAHUŢĂ, ap. TDRG. *Apa clară a muntelui crescînd se tulbură de lutul pămînturilor măloase şi cu greu ne-o putem închipui în puritatea ei primitivă.* IORGA, L. I, 8. *Cel mai bun pămînt pentru cînepă trebuie să fie gras, adecă mîlos.* PAMFILE, A. R. 165. *Pămînt mălos.* ATILA, P. 64. *Am sărit pîraie mîloase care curgeau pe sub sălcii neclintite.* SADOVEANU, O. I, 96. *În fund, unde pămîntul e totdeauna umed şi mîlos, a crescut înalt stuful.* STANCU, D. 64. *Mureşul crescuse, curgea mîlos, acoperit de spume şi zburături de lemn.* T. POPOVICI, S. 105, cf. ALR I 426/266, 283. ✦ (Rar) De mîl **(1),** caracteristic mîlului. *Îl izbi plăcuta răcoare vegetală şi mirosul mîlos al apelor Mureşului.* T. POPOVICI, S. 219. ✦ (Regional, despre ape) Cu gust rău, sălciu. Cf. ALR I 798/283, 558.

— Pl.: *mîloşi, -oase.* — Şi: (prin Transilv.) **melós, -oásă** (A II 6, 11), **molós, -oăsă** (ALR I 426/266) adj.

— **Mîl** + suf. *-os.*

MÎN s. n. v. **mînă[1].**

MÎNÁ[1] vb. I. Tranz. **1.** (Folosit şi absol.) A dirija mersul unui animal, p. ext. al unui vehicul cu tracţiune animală; a îmboldi, a stimula la mers, a îndemna. *După aceaste cirezi şi după bărbaţii ce mîna boii, venie fecioare* (a. 1773). GCR II, 88/34. *Încălecînd pe una din iepe, mînă pe celelalte.* EMINESCU, N. 20, cf. id. O. IV, 130. *Frate, mai fă-mi bine şi cu iapa, să mîn boii de călare.* CREANGĂ, P. 47. *Te rog să mîi cu băgare de samă, ca să nu-mi prăvăli nora.* id. ib. 115, cf. 109, 117, 126. *Pune o desagă pe măgarul lui şi pleacă, mînîndu-l binişor.* CARAGIALE, O. IV, 188. *Luară herghelia, mînînd-o de dinapoi.* ISPIRESCU, L. 28. *Vînători de dropii . . . mînînd în pas alene gloabele lor de căluşei.* ODOBESCU, S. III, 14. *E-n amurg. Pe deal bulgarul Liniştit îşi mînă carul.* COŞBUC, P. II, 27. *Răducanu meu . . . mînă caii mai abitir ca bietul răposat.* DELAVRANCEA, H. T. 133. *Vizitiul lui Scatiu mîna bine.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 182. *M-am încărcat cu familia în trăsură, şi mînă şi mînă!* REBREANU, R. II, 223. *Întîlniră o patrulă turcească, care venea pe jos, mînînd o*

77300

cireadă de boi. CAMIL PETRESCU, O. III, 174. *Alături de sanie merge, mînînd calul, o femeie.* STANCU, U.R.S.S. 57. *Spre casă se-nturna Cu flăcăii-alăturea Care carele mîna.* TEODORESCU, P. P. 152. *S-aud moara vîjîind, Pe badea boii mînînd.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 144, cf. 510. *Au şi început . . . a mîna caii.* SBIERA, P. 125. *Mînam stava dinapoi.* RETEGANUL, TR. 32, cf. 45. *Să ţii dîrlogii cu dinţii, Să mîi calul ca muţii.* SEVASTOS, C. 120. *Tot cu frîul m-ai mustrat Şi cu zbiciul m-ai mînat.* HODOŞ, P. P. 46. *Cine mînă plugul rău, Trece pe la făgădău.* ŞEZ. II, 213. *Cîmpu-i alb, Oile negre; Cin' le mînă Le adună, Cin' le paşte Le cunoaşte, Cin' le vede Nu le crede* (Scrierea). TEODORESCU, P. P. 243. ✧ Expr. (Familiar) **A mîna porcii (la jir** sau, rar, **la Braşov)** = a sforăi în somn. *Se aşterne pe somn şi unde nu începe a mîna porcii la jir.* CREANGĂ, P. 226, cf. ISPIRESCU, L. 369. *Să nu mîne vrunu porcii la Braşov, că-l dau afară în ploaie.* LUNGIANU, CL. 143, cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 5, 19, 43, 160. **Mînă măgaru!** = pleacă de aici! ia-o din loc! dă-i drumu! (Absol.) **A mîna pe tînjală** v. tînjală. ✧ (Prin analogie, complementul indică o mulţime de oameni) *Un neam . . . bine prăvilnicit în dreptăţile sale, bine mînat pe calea fericirii, nu poate să nu ajungă la sfîrşitul spre care tot omul priveşte.* GOLESCU, Î. 7. *Ei braţul tău înarmă, ca să loveşti în tine Şi pe voi contra voastră la luptă ei vă mîn.* EMINESCU, O. I, 59, cf. 148. *Eu sînt o biată fată şi nu voi şti nici să mă lupt nici să mîn oastea la război.* ODOBESCU, S. I, 8. *Împărate Pavele, Unde mîi cătanele? Nu le mîna aşa tare, Că s-or trînti la picioare.* MÎNDRESCU, L. P. 36. *Cît ţinea anul de vară, Ne mîna din ţară-n ţară.* HODOŞ, P. P. 209. ✦ Fig. A determina să facă un anumit lucru, să acţioneze într-un anumit fel; a îmboldi. *Nu-l poate purta diavolul pre voia sa, nice-l poate măna în păcate.* VARLAAM, C. 16. *Să cunoaştem cărarea pe care firea ne mînă.* CONACHI, P. 259. *Ce-i mîna pe ei în luptă?* EMINESCU, O. I, 147. *Gheorghe, Gheorghe, ce păcat tè mînă pe tine!* CARAGIALE, O. VI, 263. *De te mînă vrun gînd rău, n-ai nemerit-o.* DELAVRANCEA, O. II, 179. *Poate-i vrun bătut de soartă care-aleargă pe cîmpie . . . Dor îl mînă, grijі îl poartă.* COŞBUC, P. I, 221, cf. id. F. 126. *Cum aş putea spune în zece cuvinte ce m-a mînat la dumneata?* C. PETRESCU, C. V. 145. *Năvălesc duşmani mereu . . . Păcatu-i mînă din urmă. Mulţi au mai venit la noi, Puţini s-au duş înapoi.* ALECSANDRI, P. P. 172. ✦ P. anal. (Popular; complementul indică vehicule cu alt gen de tracţiune) A conduce. *Mînă vesel, lopătare, de la Lido la San-Marc.* ALECSANDRI, P. I, 168. *Fac plute pe care le mînă pînă la Galaţi.* SADOVEANU, O. X, 516. *În luntre era un turc care o mîna.* RETEGANUL, P. III, 5. ✦ Absol. A porni, a pleca; a se deplasa, a merge; a zori. *Îl ghiontea să mîie mai tare.* CAMILAR, N. I, 235. *Mîndra-n urmă-i se lua Şi mîna, măre, mîna.* TEODORESCU, P. P. 629. *De ce joc, d-ai-aş juca, Mînă, mînă măi.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 362. ✦ (Urmat de determinări indicînd direcţia, punctul de sosire sau scopul deplasării) A duce la . . ., a îndruma spre . . . *Doi trag cu cîte o mînă de voloc, iar în cealantă poartă cîte o nuia . . . cu care mătură fundul apei de pe lîngă maluri, mînînd peştele-n calea voloculuі.* ŞEZ. IV, 115. ✦ Intranz. şi (învechit) refl. A se îndrepta spre . . ., a se duce la . . . *Etiopeanii . . . să apropie cît de în grabă şi, trecînd cataracţii, să mînă către Schini.* AETHIOPICA, 49r/5. *Fiindcă vîntul, pe o parte, bătea asupra corăbiei, iar pe alta în coasta din protivă, corabia să mîna către partea unde vedeţi că stă America.* DRĂGHICI, R. 19/16. *Secerătorii mînau năvală spre bordeiele lor.* DELAVRANCEA, S. 195.

2. (Popular) A lua, a duce, a tîrî cu sine. *Du-le, Oltule, le mînă, Mîndru tresărind mereu! Numai una să-mi rămînă: Floarea sufletului meu!* CERNA, P. 144. *Tătarii începeau a mîna pe cei prinşi.* SADOVEANU, O. VII, 15. *Şi tot şuvoiul a mînat Balaurul Cu care chibzuisem să mă bat.* BENIUC, V. 20. *Trec prin apă, nu mă mînă.* MÎNDRESCU, L. P. 24, cf. 33, 100. *Păşi mai tare, Fecior mare, Că te-ajunge Dunărea Şi mă tem că te-a mîna!* RETEGANUL, TR. 115. *Fugi, copilă, mai la vale Că vine Bistriţa mare. — Las' să vie, să mă mîie Că n-am tată să mă ţie.* ŞEZ. II, 185.

3. (Învechit şi regional) A pune pe fugă, a alunga, a izgoni. *Viniile dintru Eghipet mutaşi, măraşi* (gonişi C², i-scos-ai D) *limbile . . . şi răsădişi rădăcirile ei şi împlu pămîntul.* PSALT. 166, cf. 83, 131. *Să fie mînaţi den casele sale.* CORESI, PS. 311/1, cf. 84/5, 116/4. *Ceia ce nu vor să-ţi creadză Mînă-i, doamne, cu răii să-i piardză.* DOSOFTEI, PS. 440/4. *Du-te şi mînă-l afară şi te fă vodă* (a. 1821). IORGA, S. N. 150. *Leoaica mînă, goneşte pe ciuta cea îngrozită.* CONACHI, P. 269. *Au mînat-o din curte afară, la bordeiul ei.* SBIERA, P. 231. *Mă-nsurai şi-mi luai nevastă . . . Şi la un prieten al meu Eu aşa-i ziceam, zeu: Mîn-o, mă, s-o mîn şi eu Să meargă la tată-său, Să-i dea ţol şi lepedeu.* BIBICESCU, P. P. 193. ✧ Refl. pas. *Fărălegiuitorii mînă-se şi sămînţa necuraţilor potreabeaşte-se.* CORESI, PS. 96/8. ✦ (Regional) A îndepărta, a înlătura. *Dimineaţa Îşi mînă greaţa Cu vin ars, Bine ars.* BIBICESCU, P. P. 225. ✦ (Regional, complementul indică un animal sălbatic, un vînat) A goni, a hăitui (STOICA, VÎN. 16, ALR I 1 216/231, 378, 381, 571); a adulmeca (ALR I 1 215/9, 63, 223, 270, 573). *Cînii iar mînau vînatul; se apropiau.* SADOVEANU, O. I, 158.

4. (Învechit şi popular) A trimite (pe cineva undeva). *Am mînat pre sluga domniii meale . . .*

cum să facă cale (a. 1621). CUV. D. BĂTR. I, 226/9. *Nichifor . . . fu mînat cu oştile la Siriia.* MOXA, 393/16. *Vod*[ă] . . . *au mînat toţ vlădicii şi egumenii la Smîl* (a. 1640). IORGA, D. B. I, 72. *Ucenicii săi mănă-i să treacă în corăbie de ceia parte de mare.către lume.* VARLAAM, C. 197. *Mînă slujile sale să chiame chiemaţii la nuntă.* N. TEST. (1648), 28[v]/10. *Cela ce va face uciderea, nu va putea şuvăi să dzică că l-au mănat (mînat* MUNT.) *mai-marele său.* PRAV. 276. *M-au mînat împăratul să chem voievozii.* ALEXANDRIA (1784), 49[r]/9. *Unde-l trimiţi, unde-l mîi, Umblă fără căpătîi.* PANN, P. V. I, 100/1, cf. II, 141/25. *Iarna, e cu greu săracilor a trimete toţi copiii la şcoală . . . însă vara pot să-i mîie dezbrăcaţi şi desculţi, pentru că e cald.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. XII. *Se defig zilele de robotă . . . acum însă şi distanţa pînă la care pot fi mînaţi sclavii la lucru.* BARIŢIU, P. A. I, 385. *Dacă i s-a scrintit mînţile, am eu pe cine mîna să i le pună la loc.* CARAGIALE, O. II, 289. *Părintele meu m-a mînat la munte să cercetez turmele.* SADOVEANU, O. XII, 488. *Mînă pruncul la mine să-i dau zamă şi pită.* T. POPOVICI, SE. 148. *Te-am mînat să ari la plug.* ALECSANDRI, P. P. 351. *M-a mînat maica să ţăs.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 428, cf. 315, 361, 392. *Măiculiţa mea . . . m-au mînat după apă vie.* SBIERA, P. 29, cf. 118. *La moară nu te-oi mîna, Nu te-i duce, nu-i mînca!* MARIAN, SA. 9. *A doua zi îi mînă zmeoaica după apă.* RETEGANUL, P. IV, 18. *Mă mînă maica la lemne.* ŞEZ. II, 183, cf. 36, 51, HODOŞ, P. P. 144, ALR II/I MN 78, 2673/141, 353, 362, A III 2. (A b s o l.) *Mînă de adusă pre . . . papa de Rîm Martin la Ţarigrad.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 23[r]/27. *Mînă să chiame pre egumenul dintr-o mănăstire aproape.* MAIOR, P. 47/5, cf. id. IST. 180/1. ✧ E x p r. **A-l mîna** (pe cineva) **afară** sau **a-l mîna burduhanul** = a avea diaree. MAT. DIALECT. I, 181. ✦ (Complementul indică o scrisoare, o petiţie etc.) A trimite, a expedia. *Mînase plîngere mare pînă la Stambul.* SADOVEANU, O. X, 251. *Scrisoare-mi scria Ş-acas-o mîna.* TEODORESCU, P. P. 463.

5. A pune în mişcare; a acţiona. *Văile cari mînau piuele încă nu îngheţaseră niciodată.* AGÎRBICEANU, A. 407. *Ai logodit văpaia cu apele-n vîltoare, Să mîne sumedenii de mori şi de cuptoare.* ARGHEZI, C. O. 26. *Mînate cu foc, navele vor fi de sute de ori mai mari decît istamboalele astea.* CAMIL PETRESCU, O. III, 129. ✦ A mişca din loc, a î m p i n g e, a d e p l a s a; a purta. *Mînă dar coardele unele-ntr-altele, Mînă-le lin.* EMINESCU, O. IV, 29. *Spre geamuri, iubito, priveşte Şi mînă fotoliul spre sobă.* BACOVIA, P. 35. *Un vînt cald mînă norii spre miazănoapte.* C. PETRESCU, Î. II, 69. *Vîntul se jeluieşte afară, mînînd roate de frunze.* SADOVEANU, O. I, 78, cf. IX, 445, X, 653, id. E. 5. *O pată cenuşie ca o manta zdrenţuită s-apropie plutind prin înălţime; e un nor ce vine mînat de suflarea vîntului de nord.* BART, S. M. 13. ✦ R e f l. (Regional) A aluneca (Stupinii-Zălau). ALR I 395/283. *Pămîntul să mînă.* ib. ✦ (Învechit, prin Ban.) A duce (proces), a purta (judecată). *Gîlcevitoriul nu are mai mare muncă, fără numai dacă nu are cu cine să se pîrască şi se mîne proţes.* ŢICHINDEAL, F. 456/2. ✦ R e f l. r e c i p r. (Prin Ban.) A se tîrgui, a se ciorovăi. Cf. ALR II 3581/36, 3645/29.

6. (Învechit) A duce mai departe; a continua. *Mînă mai încolo istoria prea vestitul Enghel şi zice.* ŞINCAI, HR. I, 384/8, cf. II, 14/12. *Apoi au mînat înainte războiul cu romanii.* id. ib. I, 101/21, cf. II, 54/5. (R e f l. i m p e r s.) *Îi bagă* [pe viţei] *într-un juguţ . . ., după aceaia se slobod din jug şi se lasă pînă ce storc tot laptele din ugerul mumînilor lor, apoi iarăşi se aleg. Şi aşa se mînă, pînă cînd nu-i înţearcă vacile pe viţei.* ECONOMIA, 81/2. ✧ E x p r. **A(-şi) mîna viaţa** sau **a o mîna** = a-şi duce viaţa, a trăi. *Au omorît pre Uraia ostrogotul cu vicleşug; ci Hildebald încă nu o au mînat îndelung, pentru că în anul acesta fu ucis.* ŞINCAI, HR. I, 102/38. *Au mînat o viiaţă plină de păcate.* MAIOR, P. 10/22, cf. 63/30. *Pe cînd colegii jucau cărţi, rîdeau, beau şi povesteau anecdote . . . eu îmi mînam viaţa cu capul aşezat în mîni, cu coatele rezemate de marginea mesei, neascultînd la ei şi citind romanţe.* EMINESCU, G. P. 45. ✦ R e f l. (Despre timp) A trece, a se scurge. *S-au mînat de la Potolomei Epifan pănă la Cleopatra 300 de ai.* MOXA, 352/2, cf. 351/16. *Se mînă a cincea lună.* CORESI, ap. DHLR II, 456. ✦ (Min.) A continua, a înainta cu săpatul (într-o mină, într-o galerie etc.). *Au mînat baia aia vro 10 ani.* PAŞCA, GL. *Am mînat o galerie ca de vreo sută de metri.* MAT. DIALECT. I, 261.

— Prez. ind.: *mîn* şi *mîi*; conj. *să mîn* şi *să mîi*; ger. *mînînd* şi *mîind*.

— Lat. **minari** „a ameninţa".

MÎNÁ[2] vb. I. T r a n z. (Într-un descîntec; cu sens neprecizat) *Sîn-o mînat cu o mînă, Întorc cu doauă.* ARH. FOLK. III, 113.

— Etimologia necunoscută. Cf. m î n ă[1].

MÎNÁ[3] vb. I v. **mînea.**

MÎNÁ[4] vb. I v. **amîna.**

MÎNÁCI s. m. (Neobişnuit) Călăreţ. *Roibii şi-i cere şi vesel priveşte-ţ cum spumegă-n salturi . . . Zdraveni mînaci împrejur stau roată, bătîndu-i cu palma.* COŞBUC, AE. 231.

— Pl.: *mînaci.*

— **Mîna**[1] + suf. *-aci.*

MÎNÁR s. m. (Neobişnuit) Vizitiu. *N-a vrut acolo pe loc să-şi lase mînarul şi caii.* MURNU, I. 244.

— Pl.: *mînari.*

— **Mîna**[1] + suf. *-ar.*

MÎNÁRE[1] s. f. Acțiunea de a mîna[1]; (învechit, rar) obligație de a merge undeva sau de a face ceva. *Scutind și supurtînd noi pre numiții... de toate slujbele, mînările și silințele noastre.* ȘINCAI, HR. II, 133/12.
— Pl.: *mînări.*
— V. **mîna[1].**

MÎNÁRE[2] s. f. v. **mîner.**

MÎNÁȘ s. m. (Regional) Vizitiu. *Mînașu-mi nu știu pe drum ce vede.* I. VĂCĂRESCUL, P. 329/12. *I s-au fost bolnăvit mînașul... pentru aceea trebuia acum să hățuiască singur caii.* SBIERA, P. 235, cf. 237.
— Pl.: *mînași.*
— **Mîna[1]** + suf. *-aș.*

MÎNÁT[1] s. m. (Prin Transilv.) Trimis, sol, delegat. *Scrisoarea voastră, carea o ați trimis nouă cu numele tuturor prin mînatul la noi, Episcopul din Ienopolia.* ȘINCAI, HR. III, 158/6. *Io-i făcui peniță verde, N-am pe cine i-o trimete... Da eu, zău, că n-am turbat, Să le trimit pe-on mînat.* MÎNDRESCU, L. P. 75.
— Pl.: *mînați.*
— V. **mîna[1].**

MÎNÁT[2] s. n. Acțiunea de a mîna[1].
1. Îmboldire (a unui animal) la drum. Cf. mîna[1] **(1).** *Să grăbească și el cu mînatul, că altfel le-a pieri iapa de sete.* SBIERA, ap. DDRF.
2. Deplasare a unui obiect. Cf. mîna[1] **(5).** *Mînatul suveicii.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 234.
— V. **mîna[1].**

MÎNAVÉTĂ s. f. v. **minavet.**

MÎNĂ[1] s. f. **I. 1.** Fiecare dintre cele două membre superioare ale corpului omenesc, de la umăr pînă la vîrful degetelor, braț, (învechit și regional) brîncă; extremitatea antebrațului, care se termină cu cele cinci degete; palmă. *Rrădicu mănrule meale.* PSALT. HUR. 51[v]/21. *Și-și legă picioarele sale și mănrule.* COD. VOR. 28/6, cf. 4/23, 10/3, 40/19, 52/17. *Și de mînă-l ținu și-l rădică.* CORESI, EV. 81, cf. 77, 97, 113, 145, 302. *Nu cunoscu el, că mînule-i era flocoase.* PALIA (1581), ap. CP 129/29. *În loc de steag împărătesc deaderă în măna lui o trestie de mare.* VARLAAM, C. 77. *Luă o piatră mare cu amîndouă mănule.* HERODOT (1645), 487, cf. 339. *Taie mîna ceaia ce au ucis.* PRAV. 91, cf. 21, 324. *I-am prinsu de mînă ca să-i scoț pre ei din Eghipet.* N. TEST. (1648), 296[v]/13, cf. 79[v]/13, 158[v]/3, 275[r]/3, 30. *Și așa mai apoi de aproape se bătea, că și mînule le obosise.* SIMION DASC., LET. 231. *Il spîndzurară de deagetele mînulor.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 94[v]/35. *Păgînii... vin... cu arce prea mînă.* id. PS. 36/1, cf. 80/9, 148/7. *Rugîndu-se au pus preste ei mînile.* BIBLIA (1688), ap. GCR I, 283/34, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 227. *Scăpînd vasul de-a mînă, au căzut tocmai în fundul fîntînii.* CANTEMIR, HR. 158, cf. id. IST. 113. *Merge mai întîi la fîntînă să-ș spele capul, mînule, pieptul.* DRĂGHICI, R. 148/24. *Flori... prelucrate De mîne omenești.* DONICI, F. II, 14/6. *A lui mîne delicate... În a mele le întorc.* ASACHI, S. L. I, 90. *Cu mînule încleștate de ale tale picioare, — Așteptam.* CONACHI, P. 100, cf. 87. *Fură ardicați* [copiii] *spre ceruri de mîinile paterne.* HELIADE, O. I, 388. *Ar fi zis cineva că este o statuie de marmură ieșită din mînile lui Canova.* NEGRUZZI, S. I, 50. *Moțoc îi sărută mîna, asemenea cînelui care, în loc să muște, linge mîna care-l bate.* id. ib. 141. *Dacă-i așa, adă mîna-ncoaci, să te duc la Măndica.* ALECSANDRI, T. I, 321. *Dinainte-mi prin ceață parcă treci Cu ochii mari în lacrimi, cu mîini subțiri și reci.* EMINESCU, O. I, 107. *Cînd voi pune eu mîna mea cea dreaptă pe mijlocul tău, atunci să plesnească cercul acesta.* CREANGĂ, P. 88, cf. 185. *Strînse frîul calului cu mîna stîngă, îi dete călcîie și cu paloșul în dreapta se repezi asupra acelui balaur.* ISPIRESCU, L. 18, cf. 10, 33. *Sta bietul om cu mîinile încrucișate.* id. ib. 207. *El și-a dus pe tîmple mîna.* COȘBUC, F. 71. *Mi-ai pus mîna peste gură ca să tac... și mă supun.* DAVILA, V. V. 29. *Stătea întins ținîndu-și mînile reci pe fruntea înfierbîntată.* AGÎRBICEANU, A. 52. *Ozun se uită la mîinile lui ca la mîini streine.* C. PETRESCU, C. V. 212. *Scamatorul a întins săbiile poporului... nimeni n-a pus mîna pe săbiile care au rămas întinse peste capetele lor.* SAHIA, N. 68. *Uită-te, mă, la mînurile mele!* T. POPOVICI, SE. 516, cf. 439. *Sărac plug cu șese boi, Dragu mi-i mie de voi Și mi-i drag de cin' vă mînă, Că ține biciu-n-tr-o mînă și strigă de la inimă!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 27, cf. 16, 144, 266. *Cu mînici sucite Și cu mînuri albe soponite.* MARIAN, NU. 770, cf. 22, id. NA. 305. *El tăul l-a-ncunjurat, Drăguța și-o aflat, Pe mînuri că o-a luat, De trei ori o-a sărutat.* RETEGANUL, TR. 17. *Și-am văzut fărtat pușcat, Fără mînuri, fără cap.* id. ib. 67. *Dizlegați-m mînurili Sî-m slăbăesc cosîțîli.* ȘEZ. II, 138, cf. I, 178. *Mînile ca bîrnele.* BIBICESCU, P. P. 304. *Mănușe de rug În mîni mi-a pus.* PÎRVESCU, C. 71. *Sămăna-i-oi pă mormînt Cît'e flori-s pă pămînt, La mînuri și la picioare Cît'e flori-s pă su soare.* T. PAPAHAGI, M. 19, cf. GRAIUL, I, 299, ALR II 3197/414. ✧ (În proverbe și zicători) *Nu da vrabia din mînă pe cioara din par* (sau *de pe gard*). Cf. ZANNE, P. I, 489, 580, 700. *Ce-i în mînă, nu-i minciună.* Cf. ȚICHINDEAL, F. 28/7, ALECSANDRI, T. 515, CREANGĂ, A. 100, ZANNE, P. II, 246. *Cînd cotul se lovește, toată mîna pătimește.* ZANNE, P. II 91. *Îi întinzi* (sau *dai*) *un deget și-ți ia mîna toată.* Cf. PAMFILE, J. I, 196, ZANNE, P. II, 103. *Mai bine să pierzi un deget decît mîna toată.* CADE. *Cine ține doi pepeni*

într-o mînă rămîne fără niciunul sau *nu poți ține doi pepeni într-o mînă.* Cf. ZANNE, P. II, 248. *Lesne din gură și anevoie din mînă.* id. ib. 171. *Cine dă din mîini nu se îneacă.* id. ib. 232. *Dă din mîini pînă nu te îneci.* id. ib. 233. *Să nu știe mîna stîngă ce face dreapta.* id. ib. 238. *Fiecare pune mîna unde îl doare.* id. ib. 550. *Mîna altuia nu te scarpină cum îți place.* id. ib. 235. *O mînă spală pe alta (și amîndouă obrazul).* Cf. LB, CĂLINESCU, E. O. II, 58, ZANNE, P. II, 236. *Cu mîna închisă muște nu poți prinde.* ZANNE, P. II, 247. *C-o mînă te mîngîie și cu alta te zgîrie.* ZANNE, P. II, 240. *Dai cu mîna și alergi cu picioarele.* id. ib. V, 245. *Dintr-o mie să pui mîna pe el,* se spune despre un om deosebit de frumos, de atrăgător. Cf. CIAUȘANU, V. 178. *Cinci degete sînt la o mînă și unul cu altul nu se potrivește* (sau *nu seamănă).* Cf. CREANGĂ, P. 19, ZANNE, P. II, 105. *Are mînă de luat, dar de dat nu,* se spune despre un om zgîrcit. PAMFILE, J. I, 126. ◇ Loc. adj. **De mînă** = **a)** (despre o unealtă, un instrument) acționat manual. *Ferestrăul obișnuit, de mînă, slujește la tăierea lemnelor groase de cel mult o palmă și jumătate.* PAMFILE, I. C. 121; **b)** făcut cu mîna, lucrat manual. *Flori de mînă.* BARONZI, L. 97. *Cusuturile cele figurate se cheamă alesături de mînă.* PAMFILE, I. C. 291. ◇ Loc. adv. (Învechit și regional) **A mînă** = la îndemînă. *De-ar fi cartea lui tipărită, ca să o pot avea a mînă!* MAIOR, IST. 192/25. *Nu totdeauna strămunii noștri au dispus ... de mijloace, ca cele ce ne stau a mînă în prezent.* ODOBESCU, S. III, 383. (Învechit) **De-a mînă** = (în comerț) cu amănuntul, cu bucata. *Deschid dughene ... la ulițe și vînd de-a mînă.* URICARIUL, II, 30. **Pe** (sau, rar, **în, la,** învechit, **de-a) mîna dreaptă** (sau **stîngă**) = în partea dreaptă (sau stîngă), la dreapta (sau stînga). *Pe malul Mureșului d-a mîna stîngă.* BĂLCESCU, M. V. 496. *Urcarăm costișul înverzit, Lăsînd pe mîna dreaptă clădirea afumată.* MACEDONSKI, O. I, 46. *În fundul îndepărtat al priveliștii ... se afla altă pădure, ca și cea pe care o aveau acum necontenit în mîna dreaptă.* SADOVEANU, F. J. 463. (Regional) **Pe mînă** = pe dibuite. *Te duci noaptea în pivniță, fără lumină, pe mînă.* CIAUȘANU, GL. (Regional) **Sub mînă** = subsuoară. ALR II/I h 54/2. **Pe sub mînă** = pe ascuns, în secret; în mod clandestin. *Să lupte pe față și pe sub mînă împotriva dușmanilor.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Toate morile din partea locului macină grîu adus pe sub mînă de la șlepurile din port.* BART, E. 327. *Pe sub mînă ... le comunică, chiar din partea lui Soleiman, că turcul gîndește altfel decît a vorbit.* CAMIL PETRESCU, O. III, 59, cf. ZANNE, P. II, 264. **Peste mînă** = anevoios, incomod, greu (de realizat, de obținut). *Apa le este puțină și peste mînă* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 262/37. *Le vine cam peste mînă tîrgul.* CREANGĂ, A. 48. *Simțea că-ncepuse să-i vie cam peste mînă călătoria asta.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE. *Dacă ne vine peste mînă de-a le fierbe aceste rădăcini, cel puțin să le tocăm.* ap. TDRG. ◇ Expr. **Cu mîna lui** (ori **mea, ta** etc.) sau **cu mîinile lor** (ori **noastre, voastre** etc.) = direct, personal, fără vreo intervenție din afară. *Au iscălit cu mînuli lor* (a. 1651). GCR I, 152/11. *Mai bine să-ș facă moarte cu mînule sale.* NECULCE, L. 45. *S-au hrănit în Beci după aceea cu mînele sale.* ȘINCAI, HR. II, 330/34. *Să mă îngrijești cu însuți mîna ta.* ISPIRESCU, L. 3. *Mai bine iau o săracă Ce cu mîna ei se-mbracă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 436. **Cu mîna cuiva** = prin intermediul, cu ajutorul cuiva. *Scosu-i-ai ca oile oamenrii tăi cu mînra lui Moiseiu și lu Aron.* PSALT. HUR. 65ʳ/11. **A scoate castanele** (sau **cărbunii) din foc** (sau **a stinge cărbunii,** regional, **a prinde șarpele) cu mîna altuia** = a se folosi de cineva pentru a-și rezolva o problemă dificilă, pentru a întreprinde o acțiune periculoasă, riscantă. *Cine strînge cărbunii cu mîna altuia nici se mînjește, nici se arde.* ZANNE, P. I, 133, cf. 134, 172, 657, III, 516. (Regional) **A fi o mînă singură** = a fi lipsit de ajutor, a fi singur. Cf. CIAUȘANU, V. 178. **Cu mîna goală** = fără a aduce sau fără a lua nimic; p. ext. fără a-și fi atins scopul, fără rezultat. *Budulea știa o mulțime de minciuni și niciodată nu venea cu mîna goală.* SLAVICI, O. I, 83. *N-am putut nici chiar portretu-ți, umbră scumpă, să-l ridic; Am plecat cu mîna goală, fără-n urmă a privi.* MACEDONSKI, O. I, 83. *Cu mîna goală nu mă mai întorc acasă.* DELAVRANCEA, ap. CADE. *În fața cuscrilor, care de altminteri nu veniseră cu mîna goală, Herdelea oferi tinerilor ... un serviciu de cafea cu lapte.* REBREANU, I. 251. *Plecăm chiar acum și în zori o să vă aducem tot ce vă trebuie ... să știu că fac moarte de om, da cu mîna goală nu viu.* CAMIL PETRESCU, O. III, 229. **Cu amîndouă mîinile** sau **cu mînă bună, cu o mînă ca c-o mie** = în mare cantitate, din belșug; cu toată bunăvoința, din toată inima, foarte bucuros. Cf. ZANNE, P. II, 247, MAT. DIALECT. I, 231. (Regional) **Cu mînă** (sau **mîna) de sare** = **a)** fără noroc. *Cîte flori pe iaz în sus Toate cu mîndra le-am pus ... Le-am pus cu mîna de sare Și nici una nu răsare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 154, cf. DOINE, 210; **b)** fără trecere, fără putere morală sau materială. Cf. ZANNE, P. II, 259. (Familiar) **A avea** (sau **a fi cu) mînă** (sau **mîna) lungă** sau **a fi bun de mînă** = a fi hoț, pungaș. *Cine e cu mînă lungă Pierde și ce are-n pungă.* PANN, P. V. II, 31/20, cf. LM. *Îl bănuia de asemenea că e cu mîna lungă.* PAS, L. I, 80, cf. ZANNE, P. II, 248. **A avea** (sau **a fi cu) mînă largă** (sau **deschisă**) sau (învechit) **a fi slobod la mînă** = a fi darnic, generos. *Împăratul ... fiind om slobod la mînă și iubind zidirile, a făcut geamia cea mare.* VĂCĂRESCUL, IST. 263, cf. POLIZU, LM, ISPIRESCU, U. 17, ZANNE, P. II, 259. (Învechit și regional) **Mînă**

slobodă (sau **întinsă, îndurată**) = dărnicie, generozitate. *Îl grijeşti la lipsă cu mînă-ndurată.* DOSOFTEI, PS. 30/10, cf. LB. *De ne-ar da Dumnezeu tot atîta supărare . . . — Şi înălţimei voastre gînd bun şi mînă slobodă, ca să ne daţi cît se poate mai multă mîncare.* CREANGĂ, P. 259. **(Cu) mînă** (sau **mîna**) **spartă** sau **spart la mînă** = risipitor; nechibzuit. Cf. ZANNE, P. II, 257. (Adverbial) *Soţia ta şi socrul nu zic nimic că cheltuieşti cu mîna spartă?* ALECSANDRI, T. 1224. **A lua cu o mînă şi a da cu alta** (sau **cu zece**) = a cheltui mult, a fi risipitor. Cf. PANN, P. V. III, 110/7, ZANNE, P. II, 239. **A avea mînă bună** sau **a fi bun de** (ori **la**) **mînă** = **a)** a fi îndemînatic, priceput. *Scot porcul din coteţ, şi acel care e bun de mînă, îl taie.* PAMFILE, CR. 198; **b)** a purta cuiva noroc. Cf. LM. *Iaca o nuntă, adăugă Alexandru. Ai mînă bună, însoară-mă şi pe mine.* BOLINTINEANU, O. 438. *Ar putea . . . să cumpere* [marfă] *de la om bun la mînă, ca să poată şi ea cîştiga ceva.* POPOVICI-BĂNĂŢEANU, ap. TDRG, cf. ZANNE, P. II, 257. **A-şi face mînă bună (pe) la cineva** = a obţine simpatia sau încrederea cuiva, a se pune bine cu cineva. *Vor căuta în Viena numai ca să-şi facă mînă bună pe la miniştri spre a fi numiţi în funcţiuni înalte.* BARIŢIU, P. A. III, 113. *Îmbrăţişase legea lui Mahomet, numai şi numai ca să-şi facă mînă bună la turci.* GHICA, ap. CADE. *Pînă într-atît izbutiră ei a-şi face mînă bună la turci, încît împărăţia le arăta a sa bunăvoinţă . . . întrebuinţîndu-i ca slujbaşi ai bisericii.* ODOBESCU, S. I, 122. **A fi uşor** (sau **ager**) **de mînă** sau **a avea mînă uşoară** = a lucra cu fineţe şi cu abilitate. Cf. LM, ZANNE, P. II, 260. **A fi greu de mînă** = a fi neîndemînatic. Cf. ZANNE, P. II, 260. **A avea mîna strînsă** (sau **scurtă**) sau **a fi strîns la mînă** = a fi zgîrcit, meschin. Cf. POLIZU, LM, DDRF, ZANNE, P. II, 260. **(A fi om) cu dare de mînă** = (a fi om) bogat, înstărit. Cf. JIPESCU, O. 99, PAMFILE, J. I, 126. *Îmbla adeseori pe la alţi oameni mai cu dare de mînă, după milostenie.* SBIERA, P. 177, cf. ZANNE, P. II, 261. **Mînă de ajutor** = (mai ales în legătură cu verbele „a da", „a cere", „a solicita", „a fi") sprijin, ajutor. *Să-i fie mînă de ajutor la împăratul* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 267/17. *Să le daţi şi dumneavoastră mînă de agiutoriu* (a. 1751). URICARIUL, II, 424/13, cf. IV, 292/20, ŢICHINDEAL, F. 213/14. *Voi veni în toate zilele şi-i voi da mînă de ajutor.* BOLINTINEANU, O. 458. *De ce . . . nu-ţi iei o slugă vrednică, ca să-ţi fie mînă de ajutor la drum?* CREANGĂ, P. 201. *Se găsesc oameni generoşi şi iubitori de artă cari sînt întotdeauna gata a da mînă de ajutor unui talent necunoscut.* CARAGIALE, O. IV, 219, cf. MARIAN, Î. 193. *Te-ai dus chiar pînă-acolo să dai mînă de-ajutor Ucigaşilor ce-asupră-mi încercat-au un omor.* DAVILA, V. V. 167. *Singurul om de la care Evantia putea aştepta o mînă de ajutor era doctorul spitalului, nenea Tomiţă.* BART, E. 310. *Am fi încîntaţi să vină cineva să ne dea o mînă de ajutor.* DEMETRIUS, C. 27. **A fi mîna** (**cea**) **dreaptă a cuiva** = a fi principalul ajutor, omul de încredere al cuiva. *Mă mir . . . cum domnia ta, care eşti mîna cea dreaptă a măriei sale, să te plîngi de nenorociri.* FILIMON, O. I, 174. *Căpitanul Turculeţ îi mîna dreaptă a lui Cantemir Vodă.* ALECSANDRI, T. II, 8. *Un bun grămătic era mîna dreaptă a boierului, mai cu seamă la cele politiceşti.* CARAGIALE, O. III, 221. *Daca Dumnezeu îmi va da un fiu, tu vei fi mîna lui cea dreaptă.* ISPIRESCU, L. 31, cf. 142, 164. *Gheorghe Eminovici devenise mîna dreaptă a boierului Costachi Balş, făcînd şi dregînd pe moşie.* CĂLINESCU, E. 13. (Învechit) **A scăpa cu capul a mînă** = a scăpa nevătămat dintr-o mare primejdie. *Prins-au şi pe boieri ispravnici, şi-i ţinea la Diiu închişi, pînă cînd da cîte 40 sau 50 de pungi de bani, apoi scăpa cu capul a mînă.* DIONISIE, C. 201, cf. ZANNE, P. II, 252. (Regional) **Cu capul a mînă** = nechibzuit; (foarte) îndrăzneţ. *Ioniţă acesta, dacă-şi pune o dată ceva în cap, apoi nu se lasă, pînă nu isprăveşte. El e om cu capul a mînă.* AGÎRBICEANU, P. M. 58. *Să te păzeşti de el, căci cum e cu capul a mînă, e în stare să-ţi facă una nefăcută.* Com. din BRAŞOV. **Cu zilele a** (sau **în**) **mînă** = ameninţat de o mare primejdie. *Îmbla în tot ceasul, cum se zice, cu zilele a mînă.* M. COSTIN, LET. I, 231/25. *Lehamete! . . . am venit pîn-aici cu zilele-n mînă . . . Uliţi sînt aiste? . . . Pavea?* ALECSANDRI, T. 441, cf. ZANNE, P. II, 252. **A muri cu zilele în mînă** = a muri înainte de vreme, a muri prea tînăr. *Oamenii îs proşti şi nu ştiu* [că sînt leacuri], *de mor cu zilele-n mînă.* SEVASTOS, ap. TDRG. **A da din mîini şi din picioare** = a depune eforturi pentru a învinge o dificultate, a se strădui, a-şi da osteneală. *Mai dă şi tu din mîini şi din picioare şi nu aştepta tot de la alţii.* DDRF. *O duce greu, dar dă din mîini şi din picioare.* PAMFILE, J. II, 153. **A lega** (sau **a-i tăia**) **cuiva mîinile** (**şi picioarele**) sau **a lega** (sau **a fi legat**) **de mîini şi de picioare** = a împiedica sau a fi în imposibilitate să acţioneze într-o anumită direcţie; a-i lua, a-i reduce cuiva posibilitatea de a se manifesta sau a nu se putea manifesta. *Măritişul te leagă de mîini şi de picioare.* PANN, P. V. II, 108/9, cf. CADE. **A i se tăia mîinile şi picioarele** v. t ă i a. **A avea** (sau **a lăsa, a da** cuiva) **mînă** (sau **mîna**) **liberă** = a acţiona (sau a lăsa pe cineva să acţioneze) după bunul său plac; a avea (sau a da) libertate totală de acţiune. *Poate să viu o zi-două la Lipsca . . . spre a lăsa mîna liberă doamnei director — să-şi facă mendrele de gospodină.* CARAGIALE, O. VII, 55. *Numi guvernator pe Ramiro D'Orco, om crud dar energic, şi-i lăsă mînă liberă.* OŢETEA, R. 223. *Prefecţii, primarii, perceptorii, jandarmii, toată clica de vătafi ai clasei exploata-*

toare, aveau mîna liberă să jefuiască şi să schingiuiască pe oamenii muncii. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2843. (Învechit) **A-şi lărgi mîinile spre** (sau **pre**) **lăcomie** = a deveni foarte lacom. *Deci, văzînd muntenii... cum Duca Vodă şi-au lărgit mînele pre lăcomie, care nu mai putea să rabde, ce au început a se cam cerca.* N. COSTIN, LET². II, 17, cf. ZANNE, P. II, 259. (Învechit) **A-şi tine mîinile de** (la) **ceva** = a se abţine, a nu face ceva. *Ţine-ţi mînule de furtuşag şi de la uciderea de oameni* (a. 1784). GCR II, 135/30. **A se spăla pe mîini** sau **a-şi spăla mîinile** = **a)** (urmat de determinări introduse prin prep. „de") a pierde ceva. *Pustnicul, dacă văzu că s-a spălat pe mîini de vasul de botez, cătă către fata de împărat cum zbura cu Galben-de-Soare.* ISPIRESCU, L. 30, cf. ZANNE, P. II, 250; **b)** a refuza să-şi ia răspunderea unei probleme dificile sau a unei fapte reprobabile. *Ţeara s-au rugat lui Sigismund ca să-l sloboadă... Ci Sigismund şi-au spălat mînile, că nu este robul său, ci al împăratului Rudolf.* ŞINCAI, HR. II, 268/12. *Te speli pe mîni după ce ai făcut-o?* PAMFILE, J. II, 153. **A avea mîna curată** (sau **mîinile curate**) = a fi cinstit. *Mînile, iarăşi, curate şi nespurcate a avea şi tinse... spre lucrure dereapte şi bune.* CORESI, EV. 128, cf. LM, ZANNE, P. II, 266. **A prinde** (pe cineva) **cu mîna în sac** (sau **în traistă, în sîn**) = a surprinde (pe cineva) furînd sau înşelînd. *Cîţi s-au prins) cu mîna în sac, cu ocaua mică, toţi au păpat duba.* JIPESCU, O. 95, cf. ZANNE, P. III, 353, 408, II, 188, 256. (Regional) **A se prinde cu mînile de vatră** = a-şi înjgheba o gospodărie, un cămin. *De-abia acum se prinsese şi el cu mînele de vatră; şi cîte au tras, pînă s-a văzut la casa lui, numai unul Dumnezeu ştie.* CREANGĂ, P. 140, cf. ZANNE, P. III, 430. **A lua boala** (sau **durerea** etc.) **cu mîna** = a face să treacă boala (sau să înceteze durerea etc.) repede, numaidecît. Cf. TDRG, CADE. *Făina de cucuruz cu rachiu ia cu mîna obrînteala.* N. LEON, MED. 56. **A da cu mîna de cineva** (sau **de urma cuiva**) v. d a. (Regional) **A da cu mîna în foc** (sau **prin spuză, prin şperlă**) = **a)** a se păcăli. Cf. ZANNE, P. I, 287; **b)** a se îmbogăţi deodată, fără muncă. Cf. id. ib. 288, II, 250. **A pune** (sau **a băga**) **mîna în foc pentru cineva** (sau **pentru ceva**) = a garanta pentru cineva (sau pentru ceva). **I-a pus Dumnezeu mîna în cap** = a dat norocul peste el. Cf. PAMFILE, A. R. 250. **A primi în** (sau **a lua în**, regional, **a lua la**) **mînă** = (în legătură cu sume de bani) a obţine ca venit net. *După ce i s-a scăzut 4% scont, a primit în mînă cor*[oane] *2760.* I. PANŢU, PR. **A nu da** (sau **lăsa**) **hăţurile din mînă** = a păstra pentru sine puterea, conducerea. Cf. ZANNE, P. I, 486. **A linge cuiva mîna** v. l i n g e. **A duce de mînă** (pe cineva) = a călăuzi, a conduce (pe cineva); f i g. a sprijini, a proteja (pe un nepriceput). Cf. id. ib. 264. **A pune mîna** = **a)** a face, a întreprinde ceva; a acţiona. *Datori sînt mînă să puie Pentru apărarea vieţei.* CONACHI, P. 286. *Unde punea el mîna, punea şi Dumnezeu mila.* ZANNE, P. II, 249; **b)** a fura. CIAUŞANU, GL. **De la mînă pînă la gură** = **a)** în timp scurt, foarte repede. *Prostul uită, din natură, De la mînă pîn'la gură.* PANN, P. V. I, 80/19, cf. II, 146/22. *Mii şi sute dă întîmplări dă la mînă pînă la gură.* ZANNE, P. II, 242, cf. 243; **b)** (regional) foarte puţin. *Milă de la mînă pînă la gură.* id. ib. 243. **Sărut mîna** (sau **mîinile**) v. s ă r u t a. **Una la mînă,** se spune pentru a marca primul element al unei enumerări. *Am scăpat patru suflete de la moarte. Asta e una la mînă.* STANCU, D. 146. **A întinde mîna** v. î n t i n d e. (Regional) **Cu mîinile la piept** sau **cu căciula în mînă** = supus, umil, smerit. Cf. ZANNE, P. II, 254, III, 47. **A pune** (sau **a încrucişa**) **mîinile pe piept** = a muri. *De-oi pune eu mînile pe piept, are să rămîie căruţa asta de haimana şi iepuşoarele de izbelişte!* CREANGĂ, P. 118. *De cum s-a suit pe tronul Moldovei şi pînă ce-a pus mînele pe piept, n-a avut nici o zi de pace şi odihnă.* MARIAN, T. 119. **A pune mîna pe cineva** = a prinde, a înşfăca. *Cum nu vii tu, Ţepeş doamne, ca punînd mîna pe ei, Să-i împarţi în două cete: în smintiţi şi în mişei.* EMINESCU, O. I, 151. *Dădură ordin... să mai aresteze pe cîţi vor putea pune mîna.* BUJOR, S. 128. **A(-i) pune** (**cuiva**) **mîna în piept** (sau **în gît**) = a prinde, a înşfăca; a trage la răspundere (pe cineva). *Fata îi pune mîna în piept, îl îmbrînceşte cît colo.* CREANGĂ, P. 277, cf. ZANNE, P. II, 255. **Cu mîinile** (sau **mîini**) **în şolduri** (sau **încrucişate**) = **a)** inactiv, impasibil. *Socoţi că altă treabă nu are Teofan Decît să ospeteze, să doarmă şi s-asculte Cu mîni încrucişate, a mele proaste versuri?* NEGRUZZI, S. II, 211. *Dacă turcul se va rădica cu putere asupra noastră... atunci nici noi nu vom sta cu mînele în şolduri.* MARIAN, T. 121; **b)** fără nici o grijă, fără bătaie de cap; în voie, în larg. *Îngeru dă pă umăru drept sfătuie pă rumân dă bine, să intre la rai cu mîinili-n şolduri.* JIPESCU, O. 115. *Puteare-aş să umblu eu Tot cu mînile în şolduri.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 461. **A-şi pune mîna pe inimă** (sau **pe cuget**) = a se angaja să spună adevărul, să recunoască realitatea. Cf. COSTINESCU. *Rămîne ca să-şi pună fiecare mîna pe cuget şi să se întrebe, fără nici o ură şi părţialitate, cum am fost guvernaţi în cei din urmă 23 de ani.* BARIŢIU, P. A. II, 620. **Cu mîna pe inimă** = (în legătură cu verbe de declaraţie) cu conştiinţa curată, cu convingerea fermă că e adevărat. **A ridica mîna asupra cuiva** = a ameninţa pe cineva cu bătaia; a fi agresiv; p. e x t. a bate. Cf. COSTINESCU. **A se bate cu mîna peste gură** v. b a t e. **A-şi pune mîinile în cap** v. c a p. **A se lua cu mîinile de păr** v. p ă r. **A-şi freca mîinile** v. f r e c a. **A-şi frînge mîinile** v. f r î n g e. **A-şi muşca**

mîinile v. m u ş c a. ✦ (Art., sau în sintagmele *de-a mîna, hora de mînă, jocul de mînă)* Numele unor dansuri populare în care jucătorii se ţin de mînă[1] **(I 1)**. Cf. HEM 1523, CONV. LIT. XXV, 925, PÎRVULESCU, C. 45, PAMFILE, J. III, 9, ALR II 4 336/182, 192. ✧ *Pe sub mînă* = învîrtita. Cf. HEM 1524. ✦ *Mîna moartă* (sau *ciungă)* = joc de copii, în care unul apucă mîna altuia, care şi-o lasă moale, şi începe să i-o legene într-o parte şi în alta, apoi îl loveşte pe neaşteptate cu ea peste cap. Cf. PAMFILE, J. I, 50. *De-a mîna pe masă* = de-a pasărea zboară, v. z b u r a. ALR II 4353/105. *Mîna puică* v. p u i c ă. *Mîna raţă* v. r a ţ ă. ✦ (Învechit) *Năframă de mînă* = batistă. Cf. URICARIUL, XI, 225. ✦ C o m p u s e: **mîna-Maicii-** (sau **Maica-) Domnului** = mică plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina foarte ramificată şi higroscopică, cu flori albe şi cu fructele mici *(Anastatica hierochuntica)*. Cf. N. LEON, MED. 49, PĂCALĂ, M. R. 258, BUJOREAN, B. L. 383, ŞEZ. XV, 67; (Iht.; regional) **mîna-diavolului** = regina-peştilor *(Eupomotis gibbosus)*. BĂCESCU, P. 37. ✦ Grijă, solicitudine; pază. *Lasă toate bucatele lui pre mîna unui om bun să le ţie.* PRAV. 61. *Au făcut pecete ţării Moldovei, de trăieşte pănă într-aceste vremi în mînule cui alege Dumnezeu a hire domn ţării.* SIMION DASC., LET. 16. *Le-am dat toate în mîna lor să chivernisească.* NECULCE, L. 313. *Mă las dar cu totul în mîinile tale.* MARCOVICI, R. 7/7. *A adus pe Malca la Neamţ, a încredinţat-o în mîna părinţilor lui.* CREANGĂ, P. 114, cf. ŞEZ. II, 73. ✧ E x p r. **A întinde (cuiva) mîna** (sau, învechit, **mînă bună)** = a ajuta, a sprijini pe cineva. *Le tindea mînă bună, ajutorindu-le.* MINEIUL (1776), 18r1/19. (Regional) **A-i fi** (cuiva) **la mîini bune** = a-i fi cuiva prieten (credincios), ajutor de nădejde. *Rămîi, doamne, sănătoşŭ Că la bune mîini ţi-am fostŭ.* TEODORESCU, P. P. 526. **A ajunge pe mîini bune** = a avea parte de o îngrijire atentă, de un tratament bun. **A-şi lua mîna de pe cineva** = a înceta de a mai ajuta, de a mai ocroti pe cineva. Cf. ZANNE, P. II, 261. **A purta** (sau **a ţine) pe cineva pe mîini** = a avea o grijă deosebită faţă de cineva. ✦ Autoritate; stăpînire, posesiune; forţă, putere. *Fuglu de ierusalimleni pripăditu fuiu în măra rîmleniloru.* COD. VOR. 10, cf. PSALT. SCH. 76/12. *Voiu da pre voi în mîna vrăjimaşilor voştri* (a. 1560). GCR I, 5/8. *Va da avuţie în mîna săracilor.* CORESI, EV. 53, cf. 60, 84, 266. *Izbăveşti mişelul den mînile vîrtoşilor.* id. PS. 87/2. *Fugise din mînurile lor* (a. 1600—1650). GCR I, 137/34. *Au dat acel cal al Oprei în mîna lu Corenschi* (a. 1626). GCR I, 74/12. *Putearnicii . . . nu vor scoate obiduiţii din mîna celor mai tari.* VARLAAM, C. 246. *Athineii . . . fiind supt tirani, nu era mai aleşi la răjboi decît alţii, iar, ieşind de supt măna lor, foarte să întărîră.* HERODOT (1645), 299, cf. ib. 470. *Au căzut în mînule vrăjmaşului.* URECHE, LET. I, 169/1, cf. 135/6. *Starostea de Cameniţă n-au putut prinde pre un vinovat la mănule lui.* PRAV. MOLD. 153r/25. *Îi luară de pre mîna oamenilor Tomşii.* SIMION DASC., LET. 201. *Avearea lui toată pre mînule noastre rămasă.* id., ap. GCR I, 144/1. *Bator . . . rătăcit într-o pădure, au căzut pre mînule oştenilor lui Mihai Vodă.* M. COSTIN, LET. I, 221/5. *Pre cei fără de vină nu-i da-n mînă străină.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 43r/12. *Va dezbate toată creştinătatea . . . de supt mîna turcilor.* NECULCE, L. 88, cf. 71. *Să teme turcii că nu-l vor pute prinde la mînă.* id. ib. 163. *S-au dus în ţara de sus, de-şi strînse oaste . . . să dobîndească iar la mîna lui Ardealul* (sfîrşitul sec. XVII). MAG. IST. I, 314/12. *S-au tras pre mare cu vasele ce-i era pe mînă.* N. COSTIN, ap. TDRG. *Toţi sau au perit, sau la mînă au căzut.* CANTEMIR, HR. 210. *Au scos acea ţară din mînule goţilor.* id. ib. 318. *Să le ia din mînu şi partea lor* (a. 1755). URICARIUL, XI, 366/23. *Mă deate pre mîna patriarhului.* MINEIUL (1776), 192v2/30. *Au chemat pe fiiul său Otman şi i-au dat toată puterea în mîini.* VĂCĂRESCUL, IST. 250. *Arhistratigul Sisara luînd acea oaste cumplită supt mîna sa . . . porni asupra israilteanilor.* CALENDARIU (1 814), 109/22. *Cel ce dă lucrul la năimeală . . . să fie la mîna sa de a-l putea da.* PRAVILA (1 814), 58/5. *Zic că agiutoriu aşteaptă, dar cît şi cînd, ştiut nu-i; Ar aduna Saraschieriul, dac-ar fi în mîna lui.* BELDIMAN, E. 31/36. *Dorea* [turcii] *să-l puie la mînă* [pe Mihai], *să-l vază o dată prins.* id. ap. TDRG. *Toţi banii în mîinile noastre o să intre.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 67. *Îl rugai . . . să îi spuie cum că . . . mă aflam deznădăjduit pentru c-am pierdut-o* [pe fată] *de la mînă.* GORJAN, H. IV, 125/23, cf. 188/31. *Creditorul care va avea la mînă zapise* (a. 1 840). ap. TDRG. *Să faci cum vei şti ca să mi-o dai în mînă* [pe femeie]. FILIMON, O. I, 117. *Ioan Vodă reuşise a pune mîna pe două scrisori turceşti din partea vizirului.* HASDEU, ap. TDRG, cf. id. I. C. I, 32. *I-am pus la mînă . . . I-am prins . . . la picioarele fetelor în genunchi.* ALECSANDRI, T. 444. *Crede-mă, fa, nu scăpa chilipiriu de la mînă.* id. ib. 918, cf. id. T. II, 20, 134. *Alţii te pun la mînă cu-nscrisuri ticluite şi te apucă de-i munceşti vara-ntreagă pă nimica.* JIPESCU, O. 77. *Încăput pe mîna a oricărui, te vor drege.* EMINESCU, O. I, 134. *De mi-ţi mai pica vrodată în mînă, turbinca are să vă ştie de ştire.* CREANGĂ, P. 311, cf. 59, 267. *Primesc să mă dai . . . pe mîna duşmanilor.* CARAGIALE, O. II, 233. *Se bolnăvi atît de greu, încît ajunse pe mîna morţii.* ISPIRESCU, L. 117, cf. 326. *D-ta eşti oaspele nostru şi crez că nu ne vei da pe mîna stăpînirei.* id. ib. 368. *Rînduia singură în cămară, avînd subt mîna ei cîteva slujitoare şi roabe de credinţă.* SADOVEANU, Z. C. 108. *Avînd scrisoare domnească la mînă, oriunde va ajunge să poată porunci găzduire.* SADOVEANU, O. X, 178. *Şi mă scoate*

dacă poți De prin mîni de pe la hoți. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 318. *Cetatea-i pe mîna mea.* id. ib. 490, cf. BIBICESCU, P. P. 332. *Punga scumpului pe mîna dezmierdatului* (= ceea ce au adunat părinții cu grijă, fiul risipește ușuratic). ZANNE, P. V, 519. ✧ Expr. **Mînă de fier** sau **mînă forte** = om energic, autoritar. *Sărac și fără legături în capitală, înfățișa mîna inconștientă de fier, de care avea nevoie.* C. PETRESCU, C. V. 102 **A avea** (sau **a fi la cineva**) **mîna** = (la jocul de cărți) a-i veni rîndul să împartă cărțile. *Domnilor, e mîna la d-l Moroi!* DELAVRANCEA, ap. CADE. **A trece** (sau **a ceda**) **mîna** = (la jocul de cărți) a ceda rîndul jucătorului sau jucătorilor următori. *Am cedat mîna... E rîndul dumneavoastră acum.* C. PETRESCU, Î. II, 216, cf. IORDAN, L. R. A. 259. (Fig.) *El socotea natural ca în această măsurare de puteri, cei mai slabi să treacă mîna celor mai tari.* C. PETRESCU, A. 400. (Învechit) **A-și trage mîna** = a-și retrage stăpînirea, autoritatea. *Hunii nici cum prin Dachia noastră oprindu-să... nu iaste pricină, pentru care să putem cunoaște, că doară împărăția romanilor să-și fie tras mîna.* CANTEMIR, HR. 270. **A-i da mîna** = a putea, a-i permite situația, împrejurările să facă ceva; a-i conveni să... *Nu ave într-alt chip cum face, ce numai îi căuta să le arate dragoste că nu-i da mîna într-alt chip să facă.* NECULCE, L. 87. [Părinților] *nedîndu-le mîna nu numai a le căsători pe toate și nici cu hrană și îmbrăcăminte a le cuprinde* (a. 1803). URICARIUL, VII, 129. *Nu le da mîna mai mult a se depărta.* BELDIMAN, E. 54/1. *Pe bărbat l-a lăsat acasă, căci nu-i da mîna să iasă cu dînsul.* CREANGĂ, P. 86. ✦ (În locuțiuni și expresii sugerînd însoțirea, legătura intimă, colaborarea sau potrivirea) (Învechit) **De-a mîna** = **a)** apropiat, intim, aliat. *Avea o slugă Radul Vodă... căruia socotind că nu-i este de boierie, îl socotea de-a mînă, iar boierie nu-i da.* M. COSTIN, LET. I, 257/17; **b)** (în legătură cu lupte) corp la corp. *Să făcu un război mare între dînșii, cît de-a mînă să tăia și să împungea în suliță.* N. COSTIN, L. 533. *Rămăsesă lucrul di să băte de-a mînă.* NECULCE, L. 347. *Era vetiaz și statornic întru războiul cel de-a mînă* (a. 1750). GCR II, 82/35. (Regional) **De-a mîna** = necurmat, în lanț. *Nenorocirile se țînură de-a mîna.* CIAUȘANU, V. 178. **Mînă în mînă** = în perfect acord, în înțelegere, în colaborare. **Dintr-o mînă în alta** sau **din mînă în mînă** = de la unul la altul, de la om la om, de la un stat la alt stat, de la popor la popor. *Înțelegîndu-se* [popoarele] *din mînă în mînă unele cu altele, se înfiorau de mînie.* BĂLCESCU, M. V. 454, cf. BARIȚIU, P. A. I, 286. *Făt-Frumos umbla din mînă în mînă, căci toți voiau să-l îmbrățișeze de mulțumire.* ISPIRESCU, L. 197. *Chilia între 1400—1460 trecea din mînă în mînă.* HASDEU, I. C. I, 15. *Sticla... umbla din mînă în mînă.* REBREANU, I. 14. *Eram floarea florilor, Drăguța feciorilor Și umblam din mînă-n mînă, Ca cîrligul la fîntînă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 158, cf. 196, 244. **A pune mînă de la mînă** (sau **de la mînă la mînă**) = a aduna (bani, obiecte etc.) prin contribuție benevolă. *Cum au ajuns țăranii în Iași, boierii au pus mînă de la mînă, de i-au ferchezuit frumos și i-au îmbrăcat la fel.* CREANGĂ, A. 161. *O să mă rog de ei să pună fiecare de la mînă la mînă, să mă ajute.* CARAGIALE, O. II, 255, cf. ȘEZ. VII, 5. *Punem mînă de la mînă și-i strîngem banii pentru tren.* STĂNOIU, C. I. 129. (Glumeț) *Punem mînă de la mînă și luăm pe datorie.* **A bate** (sau **a da**) **mîna** = **a)** a face un tîrg, a se învoi (din preț), strîngîndu-și reciproc mîna (ca pecetluire a tranzacției încheiate); a se înțelege (în privința unei tranzacții). *Florico, mă duc și viu îndată ca să batem mîna împreună... nu scăpa chilipiriu.* ALECSANDRI, T. 918; **b)** a se angaja, a se lega (cu jurămînt). *Acel obraz de să va fi călugărit, după ce să vor fi împărțit cu besearica, ce să dzice să fie dat mîna,... atunce nu iaste loc de a să mai împreunare.* PRAV. 151. *Feciorul babei îi zise: eu ți l-oi omorî, draga mea, dacă mi-i da mîna că-i merge după mine.* SBIERA, P. 168. **A(-și) da mîna (cu cineva)** = **a)** a strînge mîna cuiva în semn de salut sau în semn de împăcare. *Sudalma să chiamă iertată, cînd să tocmăsc amîndoo... și dau mîna unii cu alții.* PRAV. 242. *Dă-mi mîna! A sunat Cornistul de plecare, Du Oltului din partea mea O caldă salutare.* COȘBUC, P. I, 79, cf. 456, IBRĂILEANU, A. 136. *Dascălul... ocolind masa să dea mîna cu toți.* C. PETRESCU, Î. I, 13. (Fig.) *Pînă într-atîta s-a mărit ziua, și noaptea așa de tare s-a scurtat că mai pe ce să-și dea amurgul mîna cu zorile.* HOGAȘ, DR. II, 144; **b)** a se însoți, a se uni (prin căsătorie); a colabora. *Vino, mîndră, să dăm mîna Și să fim amîndoi una!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 50. (Fig.) *Natura a dat mîna cu arta, ca să te înalțe spre o altă lume mai frumoasă.* I. NEGRUZZI, ap. TDRG. **A da mîna cu moartea** = a trece printr-o mare primejdie. Cf. ZANNE, P. II, 628, CIAUȘANU, GL. (Învechit) **A da mîna la ceva** = a aproba, a sprijini (ceva). *Caprara nu putea să dea mîna la aceste teclifuri, fără voia imperatorului.* VĂCĂRESCUL, IST. 267. **A se ține de mînă** = a fi nedespărțiți. (Fig.) *Băutura, cheful și jocul se țin de mînă.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. **Ia-te** (sau **poți să te iei**) **de mînă cu el** sau **puteți să vă luați de mînă** = vă potriviți (la fapte rele). **A cere mîna cuiva** = a cere în căsătorie pe cineva. *Ceru mîna tinerei domnițe.* NEGRUZZI, S. I, 107. *Se încercă a se duce la banul ca să ceară mîna fiicei sale.* FILIMON, O. I, 103. *Știi că Pintea mi-a cerut mîna?* REBREANU, I. 102. *O aștepta în salonașul părintesc... să-i ceară mîna.* C. PETRESCU, C. V. 170. **A-și disputa mîna cuiva** = (despre doi sau mai mulți bărbați) a se concura pentru a se putea căsători cu o anumită fată. *O droaie de peți-*

tori . . . își disputau mîna ei. NEGRUZZI, S. I, 106. **A da pe mîna justiției** (sau, învechit, **județului**) = a înainta (pe un infractor) organelor judiciare, pentru a fi cercetat, judecat etc. *Tot omul iaste datoriu, daca va prinde tălhariul, să-l dia pre măna giudețului.* PRAV, 319. ✦ (Prin sinecdocă) Persoană, individ (conceput ca autor al unei acțiuni). *Ce pasă bietei turme . . . Să știe de ce mînă va fi măcelărită?* ALEXANDRESCU, M. 6. *Organizația socială modernă face să se concentreze tot mai mari bogății în tot mai puține mîini.* GHEREA, ST. CR. II, 316. ✧ *Mînă de lucru* = muncitori. *Întreprinderea asigură unităților în subordine aprovizionarea la timp cu materiale, utilaj, mînă de lucru.* LEG. EC. PL. 196. ✦ (Ieșit din uz) *Mînă curentă* = cartea mare. *Mînă moartă* = **a)** (Jur.) situația acelor bunuri care aparțineau orașelor, spitalelor, mănăstirilor și nu puteau fi înstrăinate. *Aproape a șasea parte din pămîntul României se afla în mînă moartă . . . adică în proprietatea monastirilor grecești.* BARIȚIU, P. A. I, 150; **b)** (la unele jocuri de cărți) situație în care, neexistînd numărul necesar de jucători, se joacă cu un număr redus de cărți, sau se distribuie cărțile suplimentare unui jucător fictiv. (Regional) *Frate de mînă* = (la nuntă) cavaler de onoare. Cf. CONV. LIT. XLIV, 396. *Surorile mai mici au să coasă cămășile de nuntă pentru ginere, pentru nași, pentru fratele de mînă.* STANCU, D. 172. (Regional) *Cumnat de mînă* = vornicel (la nuntă). *Mirele-și alege-n Oltenia cumnat de mînă, în Muntenia cumnat de ginerică, în Moldova vornicel . . ., în Transilvania colăcer sau grăitor.* SEVASTOS, N. 74. ✦ (Rar) Creație, operă (a cuiva). *Ești bun și-ți este milă de tot ce-i mîna ta.* MUREȘANU, P. 43/4.

2. (De obicei precedat de art. nehot. „o", „niște" și urmat de determinări introduse prin prep. „de") Cantitate mică din ceva, atît cît încape în palmă. *O mînă de ierburi tocate* (a. 1749). GCR II, 44/2. *O mînă de mac.* ECONOMIA, 200/20. *Ea luă o mînă de lacrîmi din baie.* EMINESCU, N. 28, cf. id. L. P. 180. *După ce a fiert peștele bine . . . a pus o mînă de sare, o mînă de ardei.* CONTEMPORANUL, IV, 142. *Din ea n-a mai rămas decît o mînă de cenușă.* REBREANU, NUV. 240. *Poate să capete o mînă de mălai să punem de mămăligă.* CAMIL PETRESCU, B. 214, cf. POPA, V. 96. *Da la fină ce-i voi da? Da o mînă de alune.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 99. *Au căpătat . . . o mînă de brînză de vaci.* SBIERA, P. 177. *Ni s-a gătit fărina și n-avem nici măcar o mînă din ce să ni facem mămăligă.* MARIAN, T. 310. *În borșul cu bureți se poate pune și o mînă-două de orez.* ȘEZ. VI, 70, cf. TEODORESCU, P. P. 338, ALRM II/I h 95. ✧ Fig. *Te apropie de dînșii . . . Toate relele ce sînt Într-un mod fatal legate de o mînă de pămînt.* EMINESCU, O. I, 136. *Decît un bonjurist c-o mînă de învățătură, mai bine un țăran cu un car de minte.* CREANGĂ, A. 156. ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de", indică proporții neobișnuit de mici) *Voi începe ceva mai de departe, tocmai de pe cînd aveam vîrsta de șase ani. Eram prin urmare o mînă de om,* GANE, N. III, 52. *Cu o mînă de suflet* = slab. prăpădit. Cf. CIAUȘANU, V. 178. (Urmat de un substantiv la pl., indică un număr redus, un grup restrîns de elemente de același fel) *Să lăsăm oastea ce multă, să mergem cu o mînă de oameni.* NECULCE, L. 237. *Vestea că ajutorul așteptat a sosit vărsă nădejdea izbîndei și un curagiu nou în inima acelei mîni de voinici.* BĂLCESCU, M. V. 120. *Noi, o mînă de oameni, ne luptăm de cinci zile și cinci nopți c-o armie-ntreagă.* ALECSANDRI, T. II, 19. *Dau numirea de pleiadă la o mînă de oameni aleși.* ISPIRESCU, U. 14. *O mînă de albine.* CHEST. VI 138/8. ✦ (Popular) Mănunchi **(I 1).**

3. (În legătură cu numerale ordinale sau, rar, cardinale) Categorie, clasă, treaptă, rang; calitate. *Să scoată o slujbă pe casă de trei mîni, adecă 11 lei și 5 . . . și 3 lei* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 252/20. *A să face catagrafie de tot numerul lăcuit în Iassi, cu arătare de starea fieșecăruia, mîna întăia, a doua, a treia și a patra* (a. 1815). URICARIUL, I, 236. *Prețul mîinii cei dintăi de doi boi este* 700 *sfanțihi.* GOLESCU, Î. 99. *Nu le-am pus la socoteală grîul de trei mîini, în vreme ce urmează ca a treia mînă să fiie mai eftină decît a doua mînă* (a. 1823). DOC. EC. 274. *Cine era ea? . . . cu ce se ocupa? Actriță de mîna a doua de la un teatru de mîna a doua.* EMINESCU, G. P. 66. *Cei mai mari creatori în roman nu sînt artiști de mîna întăia.* IBRĂILEANU, S. L. 61, cf. GALACTION, O. 53. *Pînă la bătrînețe are să joace roluri de mîna a doua.* C. PETRESCU, C. V. 210. ✧ (Regional) *Copii de două mîini* = copiii rezultați din căsătorii anterioare ale soților. Cf. CIAUȘANU, GL., ALR II 2625/551. ✧ Loc. adj. **De toată mîna** sau **de multe mîini** = de toate felurile. *Cavaleri de toată mîna.* ALECSANDRI, T. 1132. *Humulești-enii nu-s trăiți ca în bîrlogul ursului, ci au fericirea de a vedea lume de toată mîna.* CREANGĂ, A. 74, cf. 151. *Era multă lume, boieri și cocoane de toată mîna.* CARAGIALE, O. III, 124. *Boierii de toată mîna ieșiseră întru întîmpinarea lui vodă cel nou.* SADOVEANU, O. V, 571, cf. CIAUȘANU, V. 177.

II. (Regional) Numele unor unelte sau obiecte (de gospodărie) sau al unor părți de unelte care se aseamănă, ca formă și întrebuințare, cu mîna **(I 1)** sau se apucă, se manevrează cu mîna.

1. (La car) **a)** fiecare dintre cele două lemne laterale ale codîrlei. *Cotoaiele, cotocii, cotogii, stîlpușorii, mînușile sau mînile șușletului.* DAMÉ, T. 11, cf. PAMFILE, I. C. 135; **b)** întinzătoare. H II 221; **c)** leucă. ib. IV 56, cf. ALR I 820/588, 590, 618.

2. (La sanie) **a)** picior. *De tălpi sînt prinse niște picioare care se încheie în opleni; aceste picioare se mai numesc mîni sau mănuși.* DAMÉ, T. 22. *Sania de boi se compune din două tălpi... tălpile au cîte două dăltuituri în cari se fixează picioarele, mînile sau mănușile prin ajutorul unor cuie de lemn.* PAMFILE, I. C, 153; **b)** țepușă. Cf. ALRM SN I h 239, ALR SN II h 357.

3. (La plug) **a)** *speteaza dintre coarnele plugului.* Cf. ALR SN I h 20; **b)** schimbătoare. Cf. H IV 56, 253, XI 259, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

4. (La războiul de țesut) **a)** spetează. Cf. DAMÉ T. 135, TDRG, ALRM SN I h 304, H IV 156; **b)** stîlp (între picioarele sulului). Cf. DAMÉ, T. 135; **c)** muierușcă **(II)**. Cf. ALRM SN I h 306.

5. (La vîrtelniță) Fofează. DAMÉ, T. 140, cf. PAMFILE, I. C. 259.

6. (La joagăr) **a)** lemnul care ține jugul între corfe; cioacă. ALR II 6 443/836; **b)** lemnul care transmite jugului mișcarea crivalului; iapă. ib. 6 452/182.

7. (La coasă) Măsea **(II 1 f)**. Cf. POLIZU. *Mănușa sau mîna coasei care are... măsaua sau cățelul..., legătoarea.* I. CR. III, 226, cf. ALRM SN I h 40.

8. (La casă) Chinga căpriorilor. Cf. CHEST. II 230/18, 42, ALR I 666/815, 820.

9. (La moară) Titirez. Cf. H XII 32, XVIII 143, ALR II 6 770/520.

10. Mîner al ferăstrăului (PAMFILE, I. C. 121, CADE), al coarbei (ALR II 6 661/786), al cuțitoaiei (ib. 6 639/899), al sfredelului (ib. 6 640/2).

11. Sulul sau scripetele fîntînii. ALR SN III h 851.

12. Prăjină prevăzută la unul din capete cu un coșuleț cu care se culeg fructele din pomi, pentru a nu se zdrobi (Rîmnicu-Vîlcea). Cf. LEXIC REG. 83.

13. (Pescuit; la pl., în sintagmele) *Mîinile sacului* = cele două brațe laterale, făcute din nuiele, pe care se întinde plasa sacoviștei; aripi. ANTIPA, P. 382. *Mîinile cutiței* = cei doisprezece pari, lungi de 3—4 m, care susțin pereții cutiței; prefuste. id. ib. 613. *Mîinile jugurilor* = lemne lungi cu ajutorul cărora se țin și se mînuiesc jugurile lesei. id. ib. 601.

14. (În sintagma) *Mînă curentă* = balustradă. *Scara de serviciu... va fi... prevăzută cu mînă curentă pe ambele laturi.* PREV. ACCID. 66.

— Pl.: *mîini* și (învechit și regional) *mîni, mîne, mînuri*, art. și (învechit și regional) *mînule*, (regional) *mînîle* (ALR I 1 345/229). — Și: (regional) **mîn** s. n. DR. VII, 100.

— Lat. **manus.**

MÎNĂ² s. f. (Învechit, în sintagma) *Mîna anului* = element cronologic care servește la determinarea zilei săptămînii cu care începe fiecare lună dintr-un an. *Se arată în tablele aceaste în fieștecare an carea e slova Pashaliei, mîna anului.* CALENDARIU (1814), 35/8, cf. CADE.

— Pl.: *?*

— Din ngr. μήν.

MÎNĂFĂPTÚRĂ s. f. v. **manufactură.**

MÎNẮR s. n. v. **mîner.**

MÎNĂSCRÍS s. n. v. **manuscris.**

MÎNĂSTÍRE s. f. v. **mănăstire.**

MÎNĂSTIRÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **mănăstiresc.**

MÎNĂȘTÉRGURĂ s. f. **1.** (Învechit și regional) Prosop; șervet. [Pavel] *purrta măreștergura de sudorile greațeei capului.* COD. VOR. 4/25. *2 meneșterghiri de mînă cu fir* (a. 1734). BUL. COM. IST. IV, 69. *4 mîneșterguri de obraz* (a. 1780). URICARIUL, XI, 249, cf. XVII, 57. *Au mai găsit lăzi pline cu straie..., colțuni, miniș-terguri, șerveti.* DRĂGHICI, R. 234/21. *Aduce soacra cea mică mai multe mîneșterguri de bumbac.* MARIAN, NU. 550, cf. 670, id. Î. 88. *Cu meneștergu-l ștergea.* ALECSANDRI, P. P. 111, cf. TEODORESCU, P. P. 180. *Patruzeci de mînișterguri Țesute cu peri de iepuri.* MARIAN, SA. 75. *În cornul cel de masă... Stă și-o ploscă cu vin, Și-o mănăștergură de in Ca buzele să le ștergem.* MAT. FOLK. 413. ✦ (Regional) Batistă lucrată de fete înaintea măritișului. *Pentru fecior, măneștergura e cinste mare; le întrebuințează mai ales la jocul „învîrtita", de se prinde feciorul cu fetele de ea cînd le joacă.* CONV. LIT. XXIV, 1060. *Șade... și chindisești La prapori împărătești, la măneșterguri domnești.* ib.

2. (Regional) Broboadă. *Mîniștergurl de-mbrobodit.* MARIAN, NU. 144. *Moarta sta-ntinsă pe masă... i-au înfășurat capul într-o mineștergură cu fes dedesupt.* LUNGIANU, CL. 158. *Poartă miniștergură și catrință.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

— Pl.: *mînăștergurl.* — Și: **mîneștérgură, mîniștérgură, măneștérgură, miniștérgură, mineștérgură, meneștérghiră** s. f.; **meneștérg** s. n. — **Mînă¹** + **ștergură.**

MÎNĂȘTÍRE s. f. v. **mănăstire.**

MÎNĂTÁRCĂ s. f. (De obicei la pl.) Ciupercă comestibilă cu pălăria cărnoasă, foarte bombată, de culoare brună-gălbuie și cu piciorul solid, de obicei umflat la bază; (regional) hrib, burete, pitarcă, mitarcă, pitoancă *(Boletus edulis). Nucile, alunile, castalile, roșcovile, migdalile, bureții, mănăturcile* (a. 1773). GCR II, 98/8, cf. LB. *Pe lîngă acestea am și pe ciuperca Și cu prea cinstita sora-i minalerca, Mazărea, năutul, cuvioasa linte, Care totdauna e la mulți în cinste.* PANN, P. V. I, 122/2, cf. POLIZU. *Mănătărcile... cu pălăria miezoasă.* ap. TDRC *Aduna ciuperci,*

mînătărci, bureți. PLOPȘOR, C. 40, cf. PĂCALĂ, M. R. 26. *Mînătărcile... sînt mai negre ca ciupercile și mai mari.* H II 44. *Fac ciulama de mînătărgi.* H XVI 51. ◇ (Cu sens colectiv) *Mînătarca sau hribii buni de mîncat (Boletus edulis) cresc și prin pădurile de brad.* SIMIONESCU, FL. 91. ◇ *Mînătarcă ursească* = pita vacii *(Boletus bovinus).* COTEANU, PL. 33. *Mînătarcă țigănească* = specie de mînătarcă necomestibilă. *Se amestecă în apă mînătarcă țigănească cu zgură de la fierar și se dă la păsări în mîncare.* GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 6, cf. ALR II 6405/812.

— Pl.: *mînătărci.* — Și: (regional) **mînătárgă, mînătîrcă** (DDRF, H XVIII 196), **mînîtîrcă** (COSTINESCU), **mănătárcă, mănătîrcă** (NICA, L. VAM. 154), **mănătúrcă, minătărcă, minatércă** s. f.

— Din bg. маначарка.

MÎNĂTÁRGĂ s. f. v. **mînătarcă.**

MÎNĂTÎRCĂ s. f. v. **mînătarcă.**

MÎNĂTÓR s. m. **1.** (Popular) Persoană care mînă animalele (la pășune, la plug etc.); s p e c. pogonici; strungar. *Baciul și mînătorul... au rămas ca trăsniți cînd m-au zărit.* JIPESCU, ap. CADE. *Antioh a lovit pe Midon, de cai mînătorul.* MURNU, I. 103. (Brînza) *o prepară baciul în stînă, ajutat de ciobani și mînători.* PĂCALĂ, M. R. 296. *Dinspre stînă vine d-a-dura mînătorul.* LUNGIANU, ap. CADE, cf. DR. II, 330, NOM. PROF. 16, H IV 153, 223, VII 85, 372, XI 274, XVII 444, TEODORESCU, P. P. 593, BIBICESCU, P. P. 336. *Că eu n-am pă nimenea decît eu și baba mea, Și decît un biet de mînător. Dimineața s-a sculat, Oile-n strungă mi-a dat.* MAT. FOLK. 155, cf. ALR I 896/56, 75, 93, 107, 118, 790, 831, 980, A II 6, 12, III 18. ✦ (Regional; adjectival, în sintagma) *Cîine mînător* = cîine trimis să adune oile (com. din JIBOU-ZĂLAU); cîine de vînătoare, care adulmecă și urmărește vînatul (com. din CRĂCĂOANI-PIATRA NEAMȚ).

2. (Prin Munt.) Barcagiu. Cf. ALR II 2 524/728, 762.

3. (Prin Maram., Bucov.) Poteraș. Cf. ALR SN III h 727/334, 386.

4. Pețitor. Cf. m î n a t[1] (Bîrsana-Sighetul Marmației). Cf. ALR II/I MN 78, 2 673/353.

— Pl.: *mînători.* — Și: **mîitór** s. m. Com. MARIAN.

— **Mîna**[1] + suf. *-(ă)tor.*

MÎNĂTORÁȘ s. m. (Într-o poezie populară) Diminutiv al lui m î n ă t o r **(1).** *Zic zău și pre legea mea, De mai am pă cineva, Numai eu și dumneata, Și un biet mînătoraș.* GEORGESCU-TISTU, B. 47.

— Pl.: *mînătorași.*

— **Mînător** + suf. *-aș.*

MÎNĂTÚRĂ s. f. **1.** (Prin Transilv.) Acțiunea de a m î n a[1] **(1);** îmboldire (la drum). Cf. LB.

2. (Prin Mold.) Mers întins, goană. *Ș-o mers tătî noaptea — și mîiturî o fost aceia, c-a doua dzî pi-nsarati ii o fost în Tătăruși.* ȘEZ. VIII, 57.

3. (În credințe populare) Boală pricinuită de un farmec, de o vrajă (făcută asupra cuiva). *Într-un descîntec de mînătură din Crușovăț (Banat) se poroncește boalei să fugă.* ȘEZ. XX, 49. *Se descîntă de mînătură cu 9 feluri de bucate.* CANDREA, F. 432. *Bubă din țipătură, bubă din mînătură... Și acolo să te duci.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 27. *Voi făcături, Voi, mînături, Voi îți fi mînate.* DENSUSIANU, Ț. H. 283. *Fugi, potcă cu măietură, Fugi, potcă cu făcătură.* T. PAPAHAGI, M. 130. *Mînătură curată, Mînătură spurcată.* ARH. FOLK. III, 113, cf. 114, 121.

4. (În superstiții) Fantomă, strigoi, nălucă. Cf. CV 1950, nr. 11—12, 38, ALR I 1 397/80, 1938/535.

— Pl.: *mînături.* — Și: **mîitúră, măietúră** s. f.

— **Mîna**[1] + suf. *-(ă)tură.*

MÎNC, -Ă adj., s. n. (Prin Ban.) **I.** A d j. **1.** (În forma *manc)* Lipsit de... *Este mancă de o țîță.* POLIZU, cf. DDRF.

2. Ciung, schilod, olog. Cf. PUȘCARIU, ET. WB., CDDE.

II. S. n. Scobitura tălpii piciorului la om. Cf. CDDE, CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *mînci, -e.* — Și: (formă latinizantă) **manc, -ă** adj.

— Lat. **mancus, -a.**

MÎNCÁ vb. I. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) **1.** (Complementul indică un aliment) A mesteca în gură și a înghiți (spre a-și potoli foamea); a folosi în alimentație, a c o n s u m a. *Se uscă înrima mea că uitai a mînca pînrea mea.* PSALT. HUR. 83v/5. *Luo pănre și... începu a mînca.* COD. VOR. 94/3, cf. 49/13. *Mărăncu measerii și satură-se.* PSALT. 38, cf. 208. *Fericit amu cine are a mînca mîncare.* CORESI, EV. 419, cf. 21, 25, 51. *Avram va să dea mie carne de berbeace, de să mîrăncu* (cca 1 600). CUV. D. BĂTR. II, 191/23. *Să-i dai pîine să mănînce* (a. 1600—1625). GCR I, 66/3, cf. 90/32. *Carne... să nu mănînce.* PRAV. GOV., ap. GCR I, 90/32, cf. PRAV. 128. *Nu-ș spală mînile sale cînd mănîncă pîine.* N. TEST. (1648), 19v/32. *Mîncăm de ne săturăm.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 80v/35. *N-au fost leage să mănînce cineva azimă* (a. 1699). GCR I, 330/37, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 226. *De la doisprezăce ani înainte să nu mănînce pești* (a. 1750). GCR II, 67/14. *Au mîncat cu poftă cîteva cartofle.* DRĂGHICI, R. 138/20. *Mă culc cu dînsu alăturea, mănînc cu dînsu.* ALECSANDRI, T. 615. *Și mînîncă fata la plăcinte și mînîncă, hăt bine.* CREANGĂ, P. 290, cf. 210, 289, 313. *Vă trimit un pachețel cu zaharicale: să le*

mîncați sănătoși! CARAGIALE, O. VII, 200, cf. ODOBESCU, S. III, 10. *Ce s-ar face popii, de-ar fi să nu murim?... Dar cei cîți ne mănîncă cu poftă din pomană?* MACEDONSKI, O. I, 43, cf. SADOVEANU, O. II, 405. *Îmi reamintesc cum mîncam bucățica aceea de pîine.* SAHIA, N. 32. *Parc-aș mînca ceva bun, ceva rar.* CĂLINESCU, E. O. II, 179. *Oamenii mîncau... hartane de pui.* CAMIL PETRESCU, O. III, 176. *Am un păr cu pere moi Și le-om mînca amîndoi.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 48. *Nu-mi tigneşte nici ce mînc.* id. ib. 89, cf. 118, 120, 162, 183, 317, 394, 462, 506. ✧ (În proverbe și zicători) *Cine va să mănînce miezul, trebuie mai întîi să spargă coaja.* ZANNE, P. I, 226. *Nebunii dau mese și înțelepții mănîncă.* id. ib. 647. *Nu e nebun cel ce mănîncă șapte pîini, ci cel ce i le dă.* PANN, P. V. I, 129/19, cf. ZANNE, P. IV, 43, 80. *De vei să mănînci pîne, nu-ți bate joc de tărîțe.* ZANNE, P. IV, 50. *Cazi, pară* (sau *stai, mămăligă), să te mănînc* sau *și a mînca e greu*, se zice unui om leneș. Cf. id. ib. I, 244, III, 616, 627, ȘEZ. I, 219. *Cine-și mănîncă sămînța de in, își mănîncă cămașa*, se spune despre risipitori. Cf. ZANNE, P. I, 199. *Cine mănîncă puțin, mănîncă de multe ori*, se spune despre cei cumpătați și prevăzători. Cf. id. ib. III, 619. *Cine cerne toată ziua, nu mănîncă mămăligă.* id. ib. III, 519. *Cel ce a mîncat-o îi știe gustul.* id. ib. 357, cf. 571. *Mănîncă-ți hreanul, Că ți-ai dat banul* sau *săpun ai cumpărat, săpun mănînci.* id. ib. 577. *Cine mănîncă (ou) și nu se pică* (sau *picură)?* id. ib. 622, cf. IV, 34. *Cine se amestecă în tărîțe* (sau *în lături), îl mănîncă porcii.* Cf. NEGRUZZI, S. I, 248, ZANNE, P. III, 204. *Cu lingura îi dă să mănînce și cu coada îi scoate ochii.* ZANNE, P. III, 592. *Cum îți vei săra, așa vei mînca* sau *cum a semănat, așa a(și) mîncat.* Cf. id. ib. I, 284, IV, 102. *Cu vorbe dulci mai multă pîine mănînci.* id. ib. II, 810. *Colacul nu-i al cui se menește, ci al cui îl mănîncă.* id. ib. III, 532. *În dorul căpșunilor* (sau *fragilor) mîncăm frunzele* (sau *foile).* Cf. PANN, P. V. III, 101/15, 119/6, ISPIRESCU, U. 17, ZANNE, P. I, 132, 182. *Și-a trăit traiul, și-a mîncat mălaiul.* Cf. ALECSANDRI, T. 216, CREANGĂ, P. 319, ZANNE, P. III, 598. *Unul mănîncă aguridă și la altul se strepezesc dinții* sau *părinții să mănînce merele și dinții feciorilor să strepezească.* Cf. CORESI, EV. 168, ZANNE, P. III, 438. *Vaci n-avem, brînză mîncăm.* Cf. ZANNE, P. III, 487. *Vai de acela ce are pîine și n-are dinți să o mănînce.* Cf. id. ib. IV, 52. *Parcă mănîncă numai vinerea* (sau *gheață friptă).* Cf. ISPIRESCU, L. 101, ZANNE, P. III, 630. *Parcă a mîncat scurmuș* (sau *picior) de găină* (sau *de curcă),* se zice despre cel care nu poate păstra un secret. Cf. ZANNE, P. I, 457, 466, III, 631. *Boii ară și caii mănîncă* sau *orzul îl ară boii și-l mănîncă caii, unul seamănă și altul mănîncă, unul ține frigarea și altul mănîncă, cine adună și cine mănîncă.* Cf. id. ib. I, 112, 229, 283, III, 542, 556, V, 10. *Decît să mînînc pîine cu unt Și să mă uit în pămînt, Mai bine (să mînînc) pîine cu sare Și să mă uit (la el* sau *la ea ca) la soare.* Cf. PANN, P. V. II, 129/2, ZANNE, P. III, 607. ✧ *Mănînci?* = numele unui joc de copii. ȘEZ. IX, 10, cf. PAMFILE, J. I, 58. ✧ Expr. **A mînca ca în tîrgul** (sau **ca în satul) lui Cremene** (sau **ca în codru**) = a mînca fără socoteală, cît poate, cum îi place. **A mînca cît** (sau **ca**) **un lup** (sau **cît patru, cît șapte, cît un turc din cei calici, ca o căpușă, ca o lăcustă, ca un popă, ca diacul la pomene, de parcă n-a văzut fir verde**) = a mînca mult și cu lăcomie. Cf. ZANNE, P. I, 398, 497, III, 624, 632, 636, ȘEZ. I, 218, CHEST. VIII 100/7. **A mînca ca o pasăre** (sau **ca o vrabie**) = a mînca puțin. ALEXI, W. **A mînca de-a gata** = a profita de munca altuia. Cf. SBIERA, P. 254, ZANNE, P. III, 632. **A mînca pe sponci** v. sponcă. **A avea ce mînca** = a avea din ce trăi. *Slava domnului, am ce mînca la casa d-tale.* CREANGĂ, P. 188. **A mînca pîinea** (sau **pîinea și sarea, pita) cuiva** = a fi găzduit, întreținut de cineva; a fi în slujba cuiva, a se folosi de binefacerile cuiva. Cf. ZANNE, P. IV, 58, 109. *Cine mănăncă părea mea, rădică spre mere sfadă.* PSALT. 79. *Dumnezeu i-au osîndit, căci s-au viclenit de către stăpînul lor, împăratul, a cărui au mîncat pînea și sare, și au vrut să se închine la svezul.* N. COSTIN, ap. ZANNE, P. IV, 58. *Taina stăpînului căruia i-am mîncat pita, n-am putut-o descoperi.* NECULCE, L. 218. *Eu mănînc pînea cocoanei Duduchii.* FILIMON, O. I, 139. **A mînca pîine și sare (de pe un talger) cu cineva** (sau **împreună**) sau **a mînca toți o pîine și o sare** sau **a mînca (cu cineva** sau **toți) dintr-un blid** (sau **dintr-o zeamă**) = a trăi la un loc, a conviețui; a se afla în raporturi de strînsă prietenie cu cineva. *Pîne și sare nu mai mîncăm împreună, dacă d-na doctor nu se ține de vorbă.* CARAGIALE, O. VII, 90. *Să facă ce va face cu pruncul său... că de nu, pîne și sare de pe un talger cu el nu va mînca.* MARIAN, O. I, 182. *Bate-l, Doamne, om urît... Nu știu cum naiba-am brodit Să mînc cu el dintr-un blid!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 167, cf. CHEST. II 2/51. **A fi mîncat pîine** (sau **pită) din multe cuptoare** sau **a fi mîncat (mai) multe pești** (sau **mai mulți crăciuni decît cineva**) = a fi (mai) bătrîn; a fi cu (mai) multă experiență. Cf. ZANNE, P. IV, 69, VI, 528. **A mînca singur bucatele și a lăsa altora zeama** = a trage singur foloasele. Cf. LM, ZANNE, P. III, 496. **A-și mînca de sub unghii** (sau **de sub unghie, de sub tălpi, de sub dînsul**) = a fi foarte zgîrcit. Cf. PANN, P. V. III, 77/17, IORDAN, STIL. 13, ZANNE, P. II, 444, 454, III, 633, CIAUȘANU, GL., COMAN, GL. *Fata lui Hagi-Cănuță... n-a fost învățată la casa părintească să-și mănînce de sub unghie!* CARAGIALE, S. N. 28. *De fapt sînt cam zgîrie-brînză. Își mănîncă de sub unghii.* IOVESCU, N. 94.

(Regional) **A mînca borşul** (sau **asmaţuchi, calupul, lumînarea, mucul, schimbeaua, şofranul**) **cuiva** = a se păcăli, a fi înşelat de cineva într-o afacere. Cf. ZANNE, P. I, 287, III, 53, 215, 251, 450, 482, IV, 116. **A mînca răbdări prăjite** (sau **ciuperci, coaste fripte**) = a nu mînca nimic, a răbda de foame. Cf. SBIERA, P. 184, ZANNE, P. III, 527, 534. **A mînca praz** (sau **borş, haram, rahat, ciuperci**) = a mînţi; a flecări. Cf. ZANNE, P. IV, 98, 100. *Măi tartorule, nu mînca haram şi spune drept, tu eşti Gerilă?* CREANGĂ, P. 240. **(Parcă) a mîncat bureţi** (sau **ciuperci, ceapa-ciorii, laur, măsălar**) = (parcă) e nebun. Cf. ZANNE, P. I, 203, III, 499, 528, 633. **A-i mînca colacul** (sau **colacii, coliva**) **cuiva** sau **a-i mînca** (cuiva) **din colivă** = **a)** (de obicei în imprecaţii) a vedea mort pe cineva. Cf. id. ib. VI, 522; **b)** a nenoroci; a omorî pe cineva. id. ib. 525. **A fi mîncat** (sau **a şti**) **moarea cuiva** v. m o a r e. **Îi mănîncă cîinii** (sau **raţele**) **din traistă** (sau **din buzunar**), se zice: **a)** despre un om mic de statură. Cf. ZANNE, P. I, 385, 635; **b)** despre un om prost, bleg. *Omul nostru era un om din aceia căruia-i mîncau cîinii din traistă şi toate trebile cîte le făcea, le făcea pe dos.* CREANGĂ, P. 39. **A mînca foc pentru cineva** = a face orice pentru a servi pe cineva, a-şi pune viaţa în primejdie pentru cineva. *Celor ce nu ştiau carte, le scria şi le citea scrisorile. Iar soldaţii mîncau foc pentru el.* CAMILAR, N. I, 31. **A mînca foc** (sau **jăratic**) = (despre cai) a fi foarte iuţe. *Trase la scară o căruţă ferecată, cu patru telegari, de mîncau foc.* ISPIRESCU, ap. ZANNE, P. I, 182. *Şi-a cumpărat buiestraş, de mîncă foc, nu altceva.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 59. *Chiar pe drumul de care vorbirăm, venea în goana mare o droşcă cu nişte armăsari cari mîncau foc.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 161, cf. ZANNE, P. I, 182, 200. (Regional) **A mînca nori de...** = a fi extraordinar de..., fără seamăn de... *Mîncă nori de frumoasă.* COMAN, GL. (Regional) **A mînca pămînt de durere** = a suferi peste măsură. PAMFILE, J. I, 126. (Regional) **A mînca lut şi pămînt** = a tăgădui cu încăpăţînare. ZANNE, P. III, 631. **A mînca piatră** = a răzbi toate greutăţile. *Omul harnic mănîncă piatră.* SLAVICI, O. I, 57. **A(-şi) mînca averea** (sau **banii, aurul**) **cu lingura** = **a)** a cheltui fără măsură. *E în stare să ia un bărbat tînăr... care i-o mînca toată averea cu lingura.* ALECSANDRI, T. 807; **b)** a fi foarte bogat. ZANNE, P. I, 116, cf. V, 26, 73. **A mînca** (cuiva sau **a-şi mînca** cu cineva sau cu ceva) **viaţa** (sau **zilele, tinereţele, norocul** etc.) = a(-şi) irosi existenţa, a(-şi) distruge viaţa. *Tu, Florine, nu eşti făcut să-ţi mînînci viaţa c-o ţărancă ca Florica.* ALECSANDRI, T. 908. *Fată frumoasă... să-şi mănînce ea tinereţele cu un ăla.* CARAGIALE, O. VI, 16. *Îşi mîncau zilele, lucrînd prin alte sate învecinate.* SLAVICI, N. I, 9. *Îi mîncasem tinereţele cu nebuniile noastre.* BRĂESCU, V. 20. *Mi-a mîncat viaţa... nu-l rabde pămîntul.* REBREANU, NUV. 56. *Mi-am mîncat tinereţea cu tine, ticălosule!* CĂLINESCU, E. O. II, 48. *Noi cu ei ne mîncăm viaţa.* CAMIL PETRESCU, O. II, 219. *Suveica şi ţele Îi mănîncă zilele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 604. *Trăsnita asta de fată are să-mi mănînce zilele cu-ndărătnicia ei.* RETEGANUL, P. I, 52. *Vezi cu cine-mi mînc viaţa.* DOINE, 242. (Învechit şi regional) **A mînca** (cuiva sau **a-şi mînca**) **capul** = a (se) distruge, a (se) nimici. *Aceaia apoi au mîncat capul lui Barnovschii Vodă, că pîră de la neprieteni nu lipsiia.* M. COSTIN, O. 102. *C-ave mulţi şi mari neprieteni la Duca Vodă, de sta în tot ceasul să-i mînînce capul.* NECULCE, L. 62. *Venisă lucru de îmbla beizade să mănînce capul lui Neculachi* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 271/1. *Tu mi-ai mîncat capu, vere Gligore.* PETICĂ, O. 238. *Domnule, măria ta! Pe Codreanul nu-l ierta, Că el capul ţi-a mînca.* ALECSANDRI, P. P. 90. *Atîţia holtei îşi mîncaseră capul cu paza fetei.* SBIERA, P. 52. **A-şi mînca credinţa** (sau **omenia, lefteria,** regional **leanca**) = a-şi pierde prestigiul, cinstea. Cf. GORJAN, H. I, 45/32. *Îşi mănîncă credinţa ca ţiganul biserica.* PANN, P. V. I, 51/14. (F i g.) *Pîrîul nostru şi-a mîncat credinţa la sfinţia-ta?* GALACTION, O. 205, cf. ZANNE, P. III, 205, VI, 382. **A-i mînca inima** (sau **sufletul** cuiva) = a necăji (pe cineva) peste măsură. Cf. ŞEZ. IX, 146. **(Îţi vine) să-l** (sau **s-o**) **mănînci** (**din ochi** ori **de viu, de vie**), se spune despre o persoană frumoasă, atrăgătoare. *Vezi ce frumuşică-i diavoloaica! Îţi vine s-o mănînci de vie.* ALECSANDRI, T. 415. *Îţi vine s-o mănînci de dragă.* ap. TDRG, cf. ZANNE, P. II, 356, III, 632. **A mînca** (pe cineva sau ceva) **din ochi** (sau **cu ochii**) **(de viu)** v. o c h i. **Mînca-ţi-aş ochii** sau **mînca(-mi)-te-aş,** propoziţie incidentă prin care vorbitorul îşi exprimă afecţiunea faţă de persoana căreia i se adresează, căutînd să-i cîştige bunăvoinţa. *Spune, cioară, degrab, că te omor.—Spui, coconaşule, mînca-te-aş.* FILIMON, ap. TDRG. *Răspunde: cum te cheamă? — Vasile Corbu, mînca-ţi-aş ochii.* ALECSANDRI, T. 235, cf. ZANNE, P. II, 357, CIAUŞANU, V. 178. **Mănîncă-l fript** sau **mănînc-o friptă,** formulă care exprimă disprețul vorbitorului faţă de cineva sau de ceva (precum şi renunţarea sa). *Uite ce fată ne-a dat Dumnezeu! Uite şi bucură-te şi mănînc-o friptă!* REBREANU, I. 88. **A mînca bătaie** (sau **trînteală, chelfăneală** etc.) = a căpăta bătaie, a fi lovit, bătut; p. e x t. a fi învins (într-o luptă, la o întrecere, la un joc de societate etc.). *Ba să-ţi cauţi treaba, că mănînci trînteală.* ALEXANDRESCU, M. 355. *Ştii c-am mai mîncat eu o dată de la unul ca acesta o chelfăneală.* CREANGĂ, P. 298. *Toţi strămoşii mei luptară... dar nici unul dintre ei N-a mîncat bătaie.* EFTIMIU, Î. 12. *Mai mîncă de la stăpîn o dragă de bătaie.* RETEGANUL, P. III, 29. **A mînca pumni** (sau **palme, bastoane** etc.) =

a fi bătut, lovit. *Se încolți cu oamenii și mîncă la repezeală nişte pumni.* REBREANU, R. II, 175. *Palmă bună de mînca, Din beție se trezea.* TEODORESCU, P. P. 544. **A mînca (o) săpuneală** (sau **papară**) = **a)** a fi bătut, lovit. *Cu toată stăruința lui moș Fotea . . . Smărăndița a mîncat papara.* CREANGĂ, A. 3; **b)** a fi (aspru) certat. **A fugi** (sau **a alerga**) **mîncînd pămîntul** (sau **de mănîncă pămînt** ori **pămîntul**) sau **a mînca pămînt** (ori **pămîntul**) (**fugind** ori **alergînd**) = a fugi foarte repede, în mare goană. *Cum au văzut pre unguri, îndată, de ar fi fost mișei, ar fi fugit mîncînd pămîntu.* MAIOR, IST. 76/5, cf. 220/16. *De omul rău să fugi mîncînd pămîntul.* PANN, P. V. I, 167/20. *Aleargă de groaza pieirei bătut, Mănîncă pămîntul.* COȘBUC, F. 29, cf. GÎRLEANU, L. 113. *Vor începe nemții să fugă mîncînd pămîntul.* BENIUC, M. C. I, 383, cf. ZANNE, P. II, 572. ✧ Fig. (Sugerînd iuțeala, rapiditatea unei mișcări, a unei acțiuni) *Cînd toarce, mănîncă caierul.* DELAVRANCEA, S. 12. *Roțile veneau mîncînd meridianele, miliarde de roți de fier se rostogoleau unele după altele.* CAMILAR, N. II, 101. ✧ (Prin analogie) *Soba asta mănîncă multe lemne.* CADE. ✧ Refl. pas. *Ostropielul . . . să mănîncă cu găinuși de pădure* (a. 1749). GCR II, 44/29. (În proverbe) *Nu se mănîncă în toate zilele plăcinte.* Cf. ZANNE, P. IV, 91. *Ce s-a mîncat s-a și uitat.* Cf. id. ib. III, 622. *Ce-a fost verde s-a uscat, Ce-a fost dulce s-a mîncat.* id. ib. 538. *Cu greu se mănîncă pita lui vodă*, se spunea, în trecut, despre greutatea serviciului militar. Cf. id. ib. IV, 688. *Nu știe încă cum se mănîncă mămăliga.* Cf. ISPIRESCU, L. 14, ZANNE, P. IV, 610. *După ce umblă el, nu se mănîncă.* Cf. CREANGĂ, P. 99. *Spune și el ce nu se mănîncă.* Cf. PAMFILE, J. II, 153. *Nu tot ce zboară se mănîncă.* Cf. NEGRUZZI, S. I, 251, ZANNE, P. I, 115, 643, 644, 645. (Expr.) **A crede că tot ce** (sau **toate cîte**) **zboară se mănîncă** = a-și imagina că poate obține orice, a-și face iluzii, a fi naiv. Cf. PANN, P. V. I, 86/4, NEGRUZZI, S. I, 251, ZANNE, P. I, 643, 644, II, 768. ✧ Refl. impers. *Elisabeta, de cîte ori se mănîncă la noi pe zi?* SAHIA, N. 57. ✦ Intranz. A se hrăni, a se nutri, a se alimenta. *Am fost flămînd și nu mi-ați dat să mănînc.* VARLAAM, ap. GCR I, 104/16. *Lui Filimon îi plăcea traiul bun; amicii săi îl poreclise mălai mare, fiindcă mînca bine.* GHICA, S. 66. *Pare că nu mîncase de o lună.* ISPIRESCU, L. 17. *Omul nu trăiește să mănînce, ci mănîncă să trăiască.* ZANNE, P. III, 617. ✦ (Azi familiar) A trăi din . . . *Truda rodului tău mînca-veri.* PSALT. 275. *Mănîncă den fărîmele cealea ce cad den masa domnilor săi.* N. TEST. (1648), 20v/10. *Mănîncă munca altuia.* CHEIA ÎN. 97v/27. *A fost învățător în sat, iar azi mănîncă o pensie de cinci zloți pe lună.* REBREANU, I. 14. ✦ (Complementul indică un bun material) A lua, a-și însuși (pe nedrept), a răpi; a cheltui, a risipi. *Fiulŭ tău acesta mîncă avuțiia ta.* CORESI, EV. 31. *Bînd și alte cheltuiale rrele făcînd . . . mînîncă* (talantul) *cu ceia ce n-au.* VARLAAM, C. 247. *Nu vor să li dea venitul și-l mănăncă ei de 20 de ani și mai bine* (a. 1707). IORGA, S. D. VI, 128. *Și au mîncat banii toți Dumitrașcu Vodă.* NECULCE, L. 86. *Nevoindu-se maștera să le mănînce avearea părinților.* MINEIUL (1776), 186r2/15. *Dobîndise un complice cu care să poată mînca în siguranță starea postelnicului.* FILIMON, O. I, 142, cf. 94. *Fratele hotărî să le călugărească numaidecît, spre a putea să le mănînce partea lor de moștenire.* BOLINTINEANU, O. 351. *Crîșmarîul nostru așa-i că ți-a mîncat nouă sute de lei?* CREANGĂ, A. 17, cf. 76. *Pentru mîndra cea din colț Mîncai șeptezeci de zloți.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 376, cf. 181, 280. (Refl. pas.) *Nu li se plătește . . . li se mănîncă lefile de capi.* BĂLCESCU, M. V. 257. ✦ Fig. (Învechit și popular; complementul indică oameni, popoare) A exploata, a spolia, a jecmăni. *Era la Gălați păn' la Bîrlad tot tătari . . . de-au șădzut toată vara, de-au mîncat pre bieții oameni, de-au rămas numai cu sufletele.* NECULCE, L. 354, cf. 116. *Mîncați și păscuți am fost noi săracii de către cei bogați.* SADOVEANU, P. M. 29. *Am așteptat să-mi vie bărbatul . . . L-am întrebat: — De mult te mănîncă megieșii și neamurile?* STANCU, D. 27. ✦ Fig. (Complementul indică un sentiment de durere, un necaz etc.) A suferi, a pătimi, a avea parte de . . . *Cît necaz o mîncat el pin țări străine!* ALECSANDRI, ap. CADE. *Are să mănînce și el rușinea cu lingura, n-ai grijă!* REBREANU, I. 184. *De cînd d-acas-am plecat, Mult dor de voi am mîncat.* BIBICESCU, P. P. 102. ✦ (Învechit și regional, cu complementul „otravă") A înghiți, a lua. *De frica împăratului au mîncat otravă singur și-au murit.* NECULCE, L. 353. ✦ (Familiar; la jocul de șah; complementul indică o piesă) A cîștiga de la adversar. *Eu am să mănînc pionul.* SADOVEANU, O. XI, 675. ✦ (Familiar; complementul indică un sunet, o literă sau un cuvînt) A omite (în vorbire sau în scris).

2. (Despre animale și păsări sălbatice) A rupe în bucăți, a sfîșia (și a devora). *Mărăncă elu* (stricatu-au D, o rroasea H) *mascur de luncă și un singuru sălbatec măncatu-l-au.* PSALT. 166. *De să va prileji să piară aceale dobitoace, sau să le mănănce lupii, acesta să le plătească.* PRAV. 18. *Să aseamănă unui om ce fugea de un inorog . . . ca nu cumva să-l ajungă și să-l mănînce* (a. 1654). GCR I, 165/22. *Poate într-această noapte mă vor mînca fiarăle!* DRĂGHICI, R. 45/31. *De nu s-ar fi înduplecat, lupul nu i-ar fi mîncat!* CREANGĂ, P. 25, cf. 133. *Mai bine mă făcea maica un mînz și mă mînca un lup!* SADOVEANU, O. I, 157. *Ce-a mîncat lupul e bun mîncat.* ZANNE, P. I, 523. (Refl. recipr.) *Lupii nu se mănîncă între dînșii.* id. ib. 525. ✧ (În imprecații) *Hi, mînca-o-ar*

lupii. ALECSANDRI, T. 394. *Mînca-l-ar corbii.* MARIAN, O. II, 24. ✧ (Prin analogie, despre oameni) *Vai, cum m-ai mîncat, duşmane.* BĂRAC, A. 62/5. *Da unde-s ticăloşii, să-i mănînc!* ALECSANDRI, T. I, 91. *Cu nevastă-mea, mizerabile! Te-am mîncat!* CARAGIALE, M. 47. *M-ai mîncat friptă! fecior de lele.* ISPIRESCU, L. 195. *Mai vorbeşti! Vai, trăsni-m-ar, c-acuma-l mînc!* DAVIDOGLU, M. 65. *Savină, drăguţa mea, Ia, leagă tu bîrneţul Că mă mîncă păgînul!* PAMFILE, C. Ţ. 92. ✧ Fig. *Vorincea... mînca zece premianţi cu pătrunderea şi cunoştinţele sale.* VLAHUŢĂ, N. 29. ✧ Expr. **A mînca carne de** (sau **din**) **om** sau **a-şi mînca din carne** (sau **carnea de pe el**), se spune despre un om rău, crud. Cf. LM, ZANNE, P. II, 62, 63. ✦ Refl. recipr. (Popular) A se bate. ALR SN II h 376. ✦ Refl. recipr. Fig. (Despre indivizi sau colectivităţi sociale) A se certa, a se duşmăni; a se prigoni, a se săpa, a-şi face rău unul altuia. *Şi aşe tot să pîrîe şi să mînca unii pe alţii.* NECULCE, L. 100. *Stavarachi se mînca cu socrul său Manoli* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 238/34. *Cu prilegiul acesta au început Solomon a se mînca cu Geza.* ŞINCAI, HR. I, 206/14, cf. 260/28. *Nişte republice ce să mînîncă între iale.* BELDIMAN, N. P. II, 63/25. *Femeie, taci! Nu te mînca cu mine.* SLAVICI, ap. TDRG. *Începură... să se mănînce una pe alta, să-şi facă o sumedenie de mici mizerii.* AGÎRBICEANU, A. 486. *Moştenitorii s-au certat şi s-au mîncat multă vreme.* SADOVEANU, E. 120. *Aşa m-am mîncat eu cu părinţii mei de v-am adus pe feciorul d-voastră acasă.* ŞEZ. I, 230, cf. 220. *Să mîncă zua cu noaptea* = se înnoptează. ALR SN III h 769/157. ✦ Refl. recipr. (Regional) A se cicăli, a se certa în glumă (Chişindia-Vaşcău). CV 1952, nr. 2, 37. *Nu te teme, măi Petre, că numa se mîncă cu tine.* ib.

3. (Despre insecte) A pişca, a ciupi. *Tremise pre ei muşte cînreşti şi-i mînca.* PSALT. HUR. 66r/24. *Te voi unge cu miere şi te voi lega de stîlpul porţii, ca să te mănînce muştele.* FILIMON, O. I, 133. *Fugi d-aci te du la luncă, Că puricii te mănîncă.* TEODORESCU, P. P. 326, cf. ŞEZ. I, 127, 153. *Aşa joacă şi caii Cînd îi mîncă ţînţarii.* DOINE, 279. ✧ (În imprecaţii, adesea glumeţ) *Om bun, mînca-te-ar puricii, să te mănînce!* CREANGĂ, P. 172. *Să te mănînce păduchii!* Com. PAŞCA. ✦ (Precedat de un pron. pers. la acuz.; despre corp sau părţi ale corpului) A produce senzaţie de mîncărime, însoţită de nevoia de a se scărpina. *Mă mănîncă mîna... de mă prăpădeşte.* I. NEGRUZZI, S. IV, 491, cf. ŞEZ. III, 47. *Mă mănîncă tot trupul.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. (Impersonal) *Îl mănîncă într-o parte şi se scarpină în alta.* ZANNE, P. II, 603. *Unde-l mînîncă, acolo-l scarpină.* Cf. id. ib. ✧ Expr. (În superstiţii) **Îl mănîncă palma dreaptă** = simte o senzaţie de mîncărime în palma dreaptă, semn că va trebui să dea o sumă de bani. **Îl mănîncă palma stîngă** = simte o senzaţie de mîncărime în palma stîngă, semn că va primi o sumă de bani. **A-l mînca spinarea** (sau **pielea**) = a se comporta ca şi cum ar cere să fie bătut. *Il păştea păcatul şi-l mînca spinarea, sărăcuţul!* CREANGĂ, P. 24. *Taci, mă, din gură şi pleacă d-aici... ori te mănîncă pielea...?* PREDA, Î. 50. *Ci tot numai el a bătut-o pre dînsa cînd o mînca pielea şi căuta vreo pricină.* MARIAN, O. I, 347, cf. ZANNE, P. II, 421. **A-l mînca** (pe cineva) **mîna** (sau **palma**) = a fi dornic, nerăbdător să bată pe cineva. ZANNE, P. II, 388. **A-l mînca** (pe cineva) **tălpile** = a nu avea astîmpăr să stea într-un loc, a fi nerăbdător să plece. Cf. ZANNE, P. I, 206. *Da acasă nu puteai sta, măi femeie? Zău, parcă te mănîncă tălpile.* REBREANU, I. 15. **A-l mînca** (pe cineva) **să...** = a simţi impulsul, îndemnul să..., a fi tentat să... *Ei, parcă mă mănîncă, să-ţi rup cîteva coaste!* COŞBUC, S. 133. *Mă mănîncă să mă duc la iarmaroc.* PAMFILE, J. I, 126.

4. (Complementul indică un lucru necomestibil) A roade cu dinţii, a-şi înfige dinţii în... (din pricina enervării, a neastîmpărului etc.). *Şiruri lungi de călăreţi viteji... îşi reped caii care sforăie, mîncîndu-şi zăbalele.* DELAVRANCEA, O. II, 164. *Cînd Herdelea pomeni de casă, popa tăcu, puse ochii în pămînt şi-şi mîncă unghiile cîteva minute.* REBREANU, I. 360.

5. (Despre viermi, molii, agenţi fizici sau chimici) A roade, a distruge. *Veşmentele voastre moliile mîncară-le.* COD. VOR. 132/10. *Vădzu... un om spîndzurat... şi-l mînca viermii* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 326/20. *Voiu fi ca o haină ce iaste mîncată de molie* (a. 1633). GCR I, 81/37. *Viermii aceia vor mînca şi vor roade pre oamenii aceia.* CHEIA ÎN. 97v/27, cf. GCR I, 112/11. *Ameţiţi de limbe moarte, de planeţi, de colbul şcolii, Confundam pe bietul dascăl cu un crai mîncat de molii.* EMINESCU, O. I, 140. *Pe Ripoasa, nici murele nu se fac, iar în vale apa mănîncă rodul.* SLAVICI, ap. CADE. *Prutul... mîncîndu-şi mereu malurile-i nisipoase.* VLAHUŢĂ, ap. CADE. *Ursuz, platanul, mîncat şi găurit de ploi, Prin scorburile lui respiră cu note grave de oboi.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 37. *Profesorul... a izbutit să dezlege deplin chirilicele mîncate de ploi.* SADOVEANU, O. VII, 354. *Merg pe lunga săliţă a celulelor cu podeaua ei de cărămidă, mîncată de umezeală.* CAMIL PETRESCU, O. I, 388, cf. II, 80, III, 191. *Avea mîinile subţiri, albe şi degetele mîncate de leşie.* T. POPOVICI, SE. 39. *Viermii îl mănîncă de viu,* se zice despre un om leneş. Cf. PANN, P. V. III, 128/10, ZANNE, P. I, 690. *L-a băgat mumă-sa în ladă şi l-au mîncat moliile,* se zice **a)** despre cei care de mici copii au fost răsfăţaţi de părinţi. Cf. PANN, P. V. II, 139/13, ZANNE, P. I, 555; **b)** despre un om urît şi ciupit de vărsat. Cf. ZANNE, P. I, 555. ✧ (În imprecaţii, uneori glumeţ) *Auzi, tu muiere, da unde-i Traian,*

ăla mic. — O murit amu-s două luni, păgînule, mînce-te viermii cei neadormiți! T. POPOVICI, SE. 127. *Mînca-te-ar, bade, viermii.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 251, cf. 281. *Mult mi-e dragă, mînce-o viermii!* HODOȘ, P. P. 171. ◇ Refl. *Fundul buții s-a mîncat și acuma se prelinge încet toată moarea.* Com. din FRATA-CLUJ. ✦ (Despre boli) A distruge (treptat), a măcina, a mina. *Așa de mîncat era de holeră bietul om, că vedeam că fără agiutor nu s-ar fi mai putut întoarce acasă.* RUSSO, S. 30. *Cum i-a mîncat rîia prin streini, mititeii!* CREANGĂ, A. 32. *Oftica îi mănîncă pieptul pe dinăuntru.* STANCU, D. 281. *Il mîncă racul.* ALR I 1645/578. ◇ (În imprecații) *Mînca-v-ar ciuma să vă mînînce.* CREANGĂ, P. 11. *Mînca-l-ar brînca să-l mînînce* [de purcel]... *că mult mă mai înăduși cu dînsul!* id. ib. 76. *Ciofule, mînca-te-ar boala, La ce-ai stricat lelii oala.* MARIAN, O. I, 229. ✦ Fig. (Despre nenorociri, stări sufletești etc.) A face (pe cineva) să sufere; a chinui. *Ba de la o vreme încoace, urîtul îi mînca și mai tare.* CREANGĂ, P. 73. *Vedea pe mă-sa slabă, mîncată de necazuri, zbuciumată de necurmatele amărăciuni.* VLAHUȚĂ, O. A. 140. *Omulețul ăsta, mîncat de pizmă, îi purta și lui Cornean sîmbetele.* AGÎRBICEANU, A. 475. *Mi se pare mie că alte necazuri te mănîncă pe tine.* REBREANU, I. 109, cf. 317. *Mîncatu-s de nevoi Ca iarba de cele oi!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 191, cf. 121. *Luncă, luncă, vale-adîncă, Doru-n tine mă mănîncă.* RETEGANUL, TR. 96, cf. 183. *Nici un gînd nu l-o mîncat în viață.* id. P. III, 55, cf. II, 49. ◇ Expr. (Regional) **A fi mîncat ca alba** (sau **iapa**) **de ham** = a fi sătul, plictisit de ceva. SCRIBAN, D. (Refl.; regional) **A se mînca cu lucrul** = a se chinui, a se speti muncind. *Să știu cînta ca cucul, nu m-aș mînca cu lucrul.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 136. *Nu mă mînc cu lucrul.* RETEGANUL, TR. 62, cf. 80. ✦ (Rar, despre crăpături, galerii etc.) A sparge, a găuri (un teren). *Muntele întreg e mîncat de ganguri, de goluri mari.* AGÎRBICEANU, A. 424, cf. 523. *Stîncile aspre... sînt mîncate de crăpături.* BOGZA, Ț. 24.

6. Fig. A face să dispară; a consuma, a nimici, a distruge. *Foc aprinse-se de mănia mea... și mărîncă pămîntul.* PSALT. 315. *Și focul lui fi-va de va mînca tot pămîntul.* CORESI, EV. 36. *Ascuțitul sabiei vă va mînca.* MINEIUL (1776), 143v1/3. *Cumplită sabia împărăției mele te va mînca.* DIONISIE, C. 186. *Mînă, blestematule, acuma la furci să te mănînce.* BĂRAC, T. 62/4. *Sabia atunci mănîncă carne și nu cruță pe nimine.* RUSSO, S. 131. *Noroc ai tu că nu sînt eu primar, că pușcăria te-ar mînca.* PETICĂ, O. 235. *Pe ea ar fi mîncat-o mînăstirea, iar pe tine și pe mine ne mînca spînzurătoarea.* GALACTION, O. 72. *S-a isprăvit, nu mai era nici o scăpare. O să-l mănînce ocna.* ARGHEZI, C. J. 239. *Avem cînepă de vară Ș-o mîncă focul pe-afară.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 457. *Pămîntu pă toate le mănîncă.* ȘEZ. III, 100. ◇ (În imprecații) *Nu șezi cu dînșii... să-ți scoată peri albi, mînca-i-ar pămîntul, să-i mănînce.* CREANGĂ, A. 38. *Ridică-te neguriță... De pe casa badiului, Să i-o văz, mînca-o-ar focul.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 161, cf. 386. *Of, mînca-te-ar focul, moarte, Cum mai faci și tu dreptate.* MARIAN, Î. 120. *Mînca-te-ar funia.* ȘEZ. II, 228. *Mînca-te-ar sîcreata (pustia).* Com. din ZAGRA-NĂSĂUD.

— Prez. ind.: pers. 1 *mănînc* și (regional) *mînînc, mînc*, 2 *mănînci*, (regional) *mînînci, mînci*, 3 *mănîncă*, (regional) *mînîncă, mîncă*, 4 *mîncăm*, 5 *mîncați*, 6 *mănîncă*, (regional) *mînîncă, mîncă*.

— Lat. **manducare.**

MÎNCÁBIL, -Ă adj. (Rar) Comestibil. Cf. SCL 1960, 238.

— Pl.: *mîncabili, -e.*

— **Mînca** + suf. *-abil*, după fr. *mangeable.*

MÎNCÁCI, -E adj. (Neobișnuit) Mîncăcios. *Grijindu-ne de astăzi pănă mîne Să nu înfomeze gura mîncace.* BUDAI-DELEANU, Ț. 391.

— Pl.: *mîncaci, -e.*

— **Mînca** + suf. *-aci.*

MÎNCAPRIȚĂ s. f. (Prin Transilv.) Diaree. CV 1951, nr. 9—10, 44.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

MÎNCÁRE s. f. **1.** Acțiunea de a mînca **(1)**; (învechit și regional) mîncătură **(1)**. *Se spăla ei mai nainte de mîncare.* CORESI, EV. 90. *Se dă el mîncăriei numai și beriei?* id. ib. 401. *Am dat voao toată iarba... să fie voao spre mîncare.* PALIA (1581), ap. GCR I, 31/11. *Cum cutezaș tu deșchide gura ta spre mîncare?* (a. 1600—1625). GCR I, 64/18. *Bolnăvindu-se din mîncarea pepenilor, s-au grăbit să se întoarne în Buda.* ȘINCAI, HR. I, 398/30. *Au lăsat-o acolo spre mîncarea corbilor.* SBIERA, P. 122. *O-nșeput la mîncare.* ALR I 79/385. ◇ *Poftă de mîncare* = apetit. *El atunce nu avea poftă de mîncare.* DRĂGHICI, R. 40/18, cf. 160/21. *Avea obicei cînd se punea la masă, să înghită mai întîi șepte, opt bolovani, ca să-i facă poftă de mîncare.* NEGRUZZI, S. I, 246. *Soarele era aproape la amiază și celor tineri nu li venise încă poftă de mîncare.* BUJOR, S. 100. *De mîncare* sau *de-ale* (sau *de-a* rar *ale) mîncării* = hrană, alimente. *Ai înțeles ce ți-am spus? — Da mămucă. Numai ceva de mîncare...* CREANGĂ, P. 6. *Voi lucrați, că eu mă duc să pregătesc ceva de-a mîncării.* id. ib. 9. *I se duce ca dar simită sau gogoașe cu untdelemn... și altele de-ale mîncării.* MARIAN, NA. 140. *Leana îi pune în pat ale mîncării.* DELAVRANCEA, O. II, 368. *Nevestele și fetele găteau de-ale mîncării.* BUJOR, S. 132. *Carele cu de-ale mîncării veniră cam tîrziu.* CAMIL PETRESCU, O.

III, 254. ◇ Loc. adj. **De mîncare** = comestibil. *Să vadă... dacă acele poame era de mîncare sau ba.* DRĂGHICI, R. 51/131. ✦ (Învechit) Ciupitură, ciuguleală. *Topindu-se de foame şi de mîncarea pasărilor.* CORESI, ap. GCR I, 15/40. ✦ Fig. (Învechit) Exploatare, jaf. *Deşchidu frărele sale ca măncarea* (cu unii porniţi să sfîşie în colţi tainic pe cel obijduit B) *measerului.* PSALT. 322. *Ţine-te, săracă Moldovă, de acmu înainte de jac şi mîncari.* NECULCE, L. 100. *Dumnezeu să le plătească mîncăr*[ile] *lor de la neguţători* (a. 1804). IORGA, S. D. XII, 153.

2. (Abstract) Prînz; cină; masă[1] **(I 2).** Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Îl aşezau între ele tot timpul mîncării şi-i ţineau de urît cu vorba.* BASSARABESCU, V. 4. *De cînd m-am făcut mare Mi-i hodina de călare Şi mîncarea din picioare.* ŞEZ. I, 75, cf. ALR I 760/508. *Mai bine două mîncări decît o bătaie.* ZANNE, P. III, 636.

3. (Concretizat) Ceea ce se mănîncă; hrană, masă[1] **(I 4),** (popular) bucate; spec. hrană gătită. *De toată măncarea gunosi-se sufletul lor.* PSALT. 230. *Nu-m deadet mîncare.* CORESI, ap. GCR I, 18/39. *Mîncarea lui era lăcuste şi miiare sălbatecă.* N. TEST. (1648), 5ʳ/9, cf. 34ʳ/9. *Ticăloase trupule, sacu de lut, mîncarea viermilor* (a. 1750). GCR II, 47/19. *Mîncarea trebuincioasă pe patru zile.* DRĂGHICI, R. 154/26, cf. 84/16. *După borşul polonez veneau mîncări greceşti fierte cu verdeţuri.* NEGRUZZI, S. I, 151. *Am slujit doi ani la postelnicul pe îmbrăcăminte şi mîncare.* FILIMON, O. I, 127. *Mîncare, mîncare, mor de foame!* ALECSANDRI, T. I, 394. *Mîncarea e bună şi vinul şi mai bun.* CARAGIALE, O. I, 220. *Femeii îngreunate să nu-i vorbeşti de mîncăruri bune.* N. LEON, MED. 5. *Mesele se încărcaseră cu mîncări şi băuturi.* REBREANU, I. 146. *Privesc la burta umflată a tatălui, neputînd să înţeleagă de unde a găsit el atîta mîncare.* SAHIA, N. 42. *Şi-mi dă lucru cu ruptul şi mîncare cu pumnul.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 182, cf. 24. *Le pune-n salăriţa cu sare, În blidul cu mîncare.* MARIAN, V. 176. *Dacă nu dai omului apă, nu-i da nici mîncare.* ZANNE, P. III, 444. *Băutura e ce e, mîncarea e fudulie.* id. ib. 465. *Rău te hrăneşti cu mîncarea în traista altuia.* id. ib. 576. ◇ (Urmat de determinări introduse prin pre. „de", arătînd alimentul de bază din preparat) *Că nu era amu în rai vin... nici mîncare de carne.* CORESI, EV. 51. *Mîncările de peaşte i raci* (a. 1749). GCR II, 42/11. *Le-au pus denainte o mîncari de brînză, amestecată cu făină* (a. 1750—1780). id. ib. 85/12. *Nu gustase friptură sau altă mîncare de carne.* DRĂGHICI, R. 70/22. ◇ (În context figurat) *Învingătoriului... da-i-voiu mîncare din pomul vieţiei* (a. 1648). GCR I, 129/17. ◇ Fig. *Acea mîncare tot bucate sufleteşti... chiamă-se.* CORESI, EV. 304. *Mîncare şi băutură sufletească.* N. TEST. (1688) [prefaţă] 2/14. ◇ Expr. **A strica mîncarea degeaba** = a trăi fără a fi de vreun folos, a nu fi bun de nimic. *Din trei feciori, cîţi are tata, nici unul să nu fie bun de nemica? Apoi drept să vă spun, că atunci degeaba mai stricaţi mîncarea, dragii mei.* CREANGĂ, P. 188, cf. ZANNE, P. III, 642. **A face mîncare** v. face. **Mîncări şi băuturi** = ospeţe, chefuri. *Hrana lui cea fără de cumpăt ce să dzice mîncări şi băuturi.* PRAV. 126. *Nu pot sf*[i]*nţi slujitoriul în ştiinţă fără numai în mîncări şi în băuturi.* N. TEST. (1648), 297ʳ/19. *De vă veseliţi, cu mîncări şi cu băuturi, nu faceţi vorbe şi cuvinte de lucruri deşarte.* NEAGOE, ap. GCR I, 167/26. **A o duce** (sau **a petrece** etc. **tot) într-o mîncare şi (într-)o băutură** = a petrece, a chefui foarte des, mereu. **Asta-i altă mîncare de peşte** = asta-i cu totul altceva, asta-i altă gîscă. Cf. ZANNE, P. IV, 72. **A fi tot o mîncare de peşte** = a fi acelaşi lucru, a fi tot una. *La tine creştinul şi păgînul sînt tot o mîncare de peşte?* GALACTION, O. A. I, 263. ✦ Spec. (Regional) Tocană. Com. din PEŞTIŞANI-TÎRGU-JIU. ✦ Nutreţ (pentru vite). Cf. ALR SN I h 121/784. ✦ (Învechit, cu sens colectiv) Roade, bucate (ale cîmpului). *Cîmpii nu vor face mîncare.* PSALT. 323. ◇ Loc. adj. (Învechit) **Cu mîncare** = roditor. *Din tot lemnul ce este în grădină cu mîncare să mănînce.* ANTIM, P. 133. ✦ Fig. (Familiar, depreciativ) Soi, fel. *Aste-s boieri d-voastră, păpuşele cele vechi care le-am apucat de la părinţi; dar au mai ieşit şi altele, de cînd cu mîncarea cea de constituţie... ce-a mai fi şi aceea.* ALECSANDRI, T. 64. *Ce mîncare-i cucoana Marieta, musafirul d-tale de la Iaşi?* HOGAŞ, DR. II, 71.

— Pl.: **(2, 3)** *mîncări* şi **(3)** *mîncăruri.*

— V. **mînca.**

MÎNCÁT[1] s. n. **I.** Faptul de a mînca **(1).** *Moartea ce stătu pentru mîncatul poamelor acelora.* VARLAAM, C. 79. *Pe semne nu le ajungea, atît din rîndul mîncatului, cît şi din rîndul purtatului* (a. 1774). GCR II, 102/19. *Am cam terminat cu mîncatul, zise mama copiilor.* PREDA, M. 169. *Mîncatul de dimineaţă şi însuratul devreme* (= orice lucru trebuie făcut la timp). Cf. ZANNE, P. III, 642. ◇ Loc. adj. **De mîncat** = care serveşte la mîncare, cu care se mănîncă. *Lingură de mîncat.* LB.

2. (Concretizat) Mîncare **(2).** *Şi mearseră de grijiră de mîncat.* BIBLIA (1688), 159[1]/38. *A mers s-aţîţe-n vatră foc, Să facă de mîncat.* COŞBUC, F. 110.

— V. **mînca.**

MÎNCÁT[2], -Ă adj. **1.** (Rar) Consumat, devorat. (Substantivat) *De peşti mîncaţii, toţi vor învia* (a. 1550). CUV. D. BĂTR. II, 454/26.

2. Care s-a hrănit (bine); sătul. *Peste o jumătate de ceas, mîncaţi, băuţi, se aşezau în luntre.* CONTEMPORANUL, VI[1], 28.

3. (Popular) Scobit, ros, măcinat; s p e c. (despre dinţi, măsele) cariat, stricat. ALR II/I h 43.
— Pl.: *mîncaţi, -te.*
— V. **mînca.**

MÎNCĂ[1] s. f. v. **mancă[1].**

MÎNCĂ[2] s. f., adj. v. **mancă[2].**

MÎNCĂCIÓS, -OÁSĂ adj. Care mănîncă mult şi des, lacom (la mîncare); (învechit şi regional) mîncător, (regional) mîncăreţ **(1),** (neobişnuit) mîncaci. V. m î n c ă u[1]. *În loc de mîncăcios la bucate, fii postitoriu* (a. 1689). GCR I, 285/28. *Plase largi acaţă de pari înalţi lucioşi În care lesne prinde pe sturzii mîncăcioşi.* OLLĂNESCU, H. O. 345. *Ştii, Maria, eu sînt foarte mîncăcios.* V. ROM. octombrie 1954, 137. *Bietul Strîmbă-Lemne . . . lungeşte zama rămasă de mîncăciosul Stat-Palmă.* CĂTANĂ, P. B. III, 93.
— Pl.: *mîncăcioşi, -oase.*
— **Mînca** + suf. *-(ă)cios.*

MÎNCĂCIOŞÍE s. f. (În dicţionarele din trecut) Lăcomie (la mîncare). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *mîncăcioşii.*
— **Mîncăcios** + suf. *-ie.*

MÎNCĂLĂU s. m. (Regional) Mîncău[1] (Arini-Tîrgu Secuiesc). ALR I 783/190.
— Pl.: *mîncălăi.*
— **Mînca** + suf. *-ălău.*

MÎNCĂREÁ s. f. v. **mîncărică.**

MÎNCĂREÁUĂ s. f. v. **mîncărică.**

MÎNCĂREŢ, -EÁŢĂ adj. **1.** (Regional) Mîncăcios. Com. din BUCOVINA.
2. (Neobişnuit) Comestibil. *Căutam ierburi mîncăreţe.* GORJAN, H. II, 8/16.
— Pl.: *mîncăreţi, -e.*
— **Mînca** + suf. *-ăreţ.*

MÎNCĂRÎCĂ s. f. **1.** (Familiar) Diminutiv al lui m î n c a r e **(3);** (regional) mîncăruşă, mîncărioară, mîncăriţă. *Despre odihnă, mîncărică şi băuturică să n-ai grije.* CARAGIALE, O. VII, 267. *Seara cînd se întoarseră, găsiră mîncărică şi fierturică gata.* ISPIRESCU, L. 337. *Oleacă de găzduire pe noapte, oleacă de mîncărică.* SADOVEANU, O. III, 575. *Aici au leafă, haine, băutură şi mîncărică.* PAS, Z. III, 35. ✦ (Rar) Gustare, aperitiv. Cf. ALEXI, W.
2. (Mold.) Tocană. *Tot pentru curăţirea sîngelui e bună salata şi fiertura de păpădie (borş, mîncărică).* N. LEON, MED. 54. *Pot să-ţi mai spun ceva şi despre o mîncărică cu ceapă albă.* SADOVEANU, O. IX, 443. *Numirile mîncărilor: papricaş . . ., mîncărică.* H III 172, cf. IV 92. *Mîncărica se face din orice soi de carne.* ŞEZ. VI, 75, cf. VIII, 2, 6. *Mănîncă şi carne de vită sau de pasăre făcută „mîncărică".* CHEST. V 153/75, cf. ALR II 4073/414, 514, 4081/531.
3. (Prin Transilv., în forma *mîncărea)* Fel de mîncare ciobănească, preparată cu smîntînă. CHEST. V 153/16, 85.
— Şi: **(3,** cu schimbare de suf.) **mîncăreá** (pl. *mîncărele),* **mîncărcáuă** (CHEST. V 153/85) s. f.
— **Mîncare** + suf. *-ică.* — **Mîncărea, mîncăreauă:** cu schimbare de suf.

MÎNCĂRÍCI subst. Mîncărime. *Mîncărici la piele.* ALR II/I MN 102, 2 289/531, 682. ✧ E x p r. **A avea mîncărici la** (sau **de) limbă** = a avea mîncărime de limbă, v. m î n c ă r i m e. Cf. ZANNE, P. II, 226.
— **Mîncare** + suf. *-ici.*

MÎNCĂRÍE s. f. (Regional) Mîncărime (Căzăneşti-Slobozia). ALR II/I MN 51, 2 289/723.
— **Mînca** + suf. *-ărie.*

MÎNCĂRÍME s. f. Senzaţie (neplăcută) provocată de anumite boli ale pielii, de o iritaţie trecătoare, de pişcătura unor insecte etc. şi însoţită de nevoia de a se scărpina; mîncărici, (regional) mîncărie, mîncătură **(9).** Cf. LB. *Domnule doctor, dă-mi voie să te consult asupra unei mîncărimi la frunte care mă supără foarte mult.* ALECSANDRI, T. 1 635, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W. *Îndată ce au ieşit aceste bube, mîncărimea pielii e aşa de mare, încît omul nu mai poate sta pe loc.* CANDREA, F. 178. *Trînjii . . . produc calului o foarte mare mîncărime.* ŞEZ. IV, 121. [Gîngăniile] *produc o mîncărime destul de simţită pe obraz, pe vîrful nasului, pe sfîrcurile urechilor.* SADOVEANU, O. VIII, 180. *Bătrînul, chinuit de un fel de mîncărime a pielei, adormea greu.* CAMIL PETRESCU, O. III, 159. cf. ENC. AGR. *D-o fi năjit, să potolească: Dorul, Mîncărimea, Usturimea.* PĂSCULESCU, L. P. 115. ✧ E x p r. **A avea mîncărime de** (sau **la) limbă** (sau, rar, **de cuvînt)** = a simţi nevoia de a vorbi; a fi vorbăreţ, palavragiu, limbut. *Avea, biet, mîncărime de limbă, dară îi era frică de cap, ca să dea pe faţă taina.* ISPIRESCU, U. 112. *Sora împăratului . . . simţea o mîncărime de cuvînt în vîrful limbii.* DELAVRANCEA, S. 93. *Pe feţele, în ochii unora, începu să se arete puterea vinului. Şi aceştia începură să aibe deodată o mare mîncărime de limbă.* AGÎRBICEANU, L. T. 273, cf. ZANNE, P. II, 226. **A avea mîncărime la degete** = a fura. I. CR. IV, 243. ✦ (Regional, determinat prin „de inimă") Mîncătură (de inimă), v. m î n c ă t u r ă **(9).** *Floarea de bujor se dă copilului bolnav de mîncătură sau mîncărime de inimă.* PAMFILE, DUŞM. 165. ✦ F i g. (Glumeţ) Dorinţă foarte mare, tentaţie

de a face un anumit lucru, neastîmpăr. Cf. COSTINESCU. *Se vede că [turcii] aveau mîncărime de bătaie.* ISPIRESCU, ap. TDRG. *Conserva însă ura nestinsă către gubern şi o mîncărime nedumerită de a face necurmat opoziţiune cu orice preţ.* BARIŢIU, P. A. I, 597. *Pare-se că iubeşte numai fiindcă are mîncărime sentimentală.* CAMIL PETRESCU, T. II, 217.

— Pl.: *mîncărimi.*

— **Mîncare** + suf. *-ime.*

MÎNCĂRIOÁRĂ s. f. (Într-o poezie populară) Mîncărică **(1)**. *Ţ-am adus Un cap dă mirioară, Să ne faş dă mîncărioară.* JAHRESBER. III, 297.

— Pronunţat: *-ri-oa-.*

— **Mîncare** + suf. *-ioară.*

MÎNCĂRÍŢĂ s. f. (Într-o poezie populară) Mîncărică **(1)**. *Plecai luni la secerat... C-o babă bătrîniţă Să gătească mîncăriţă.* ŞEZ. VII, 22.

— **Mîncare** + suf. *-iţă.*

MÎNCĂRÚŞĂ s. f. (Prin Transilv.) Mîncărică **(1)**. *N-ar fi cine să te spele, să te cîrpească, să-ţi facă cîte o ţîr' de mîncăruşă bună, cum eşti dedat.* RETEGANUL, P. P. 72. ✦ (Prin Transilv. şi Maram.) Jumări de ouă. Cf. ALR II 4082/353, LEXIC REG. 20.

— **Mîncare** + suf. *-uşă.*

MÎNCĂTÓR, -OÁRE adj., s. f. **I.** Adj. **1.** (De obicei urmat de determinări; adesea substantivat) (Fiinţă) care mănîncă; consumator. *Gadinelor şi corbilor mîncători de stîrv semănîndu-ne.* CORESI, EV. 287. *De nu-ţi fi mîncători şi băutori buni, v-aţi găsit beleaua cu mine.* CREANGĂ, P. 259. *M-am hotărît să rămîn mîncător de peşte.* SADOVEANU, O. IX, 453. *Mîncători de orez.* BOUREANU, S. P. 9. ✧ (Învechit şi popular) *Mîncător de oameni* = canibal. *Sălbatici... mîncători de oameni.* DRĂGHICI, R. 158/19. *Dincolo de partea de mare a acestor femei-peşti, este ţara mîncătorilor de oameni.* PAMFILE, DUŞM. 301. ✧ Compus: (regional) **mîncătoare-de-albine** = prigorie *(Merops apiaster). Merops, merope sau mîncătoare-de-albini.* ŞINCAI, în DR. V, 560. ✦ (Substantivat) Membru de familie (p. gener. om) care trebuie hrănit; gură. *Mîncători era ca cinci mie de bărbaţi.* CORESI, EV. 256, cf. VARLAAM, C. 191. ✦ (Învechit şi regional) Mîncăcios. *Iaca om mîncătoriu şi vin băutoriu.* N. TEST. (1648), 14v/11. *Ploile semănătorilor, vara plantatorilor, toamna culegătorilor şi iarna de-a gata mîncătorilor place.* CANTEMIR, IST. 85. *Un cotoi sau pisică, Din două nu ştiu care, Nici mare nici prea mică, Dar foarte mîncătoare.* ALEXANDRESCU, O. I, 211, cf. ALR I 783/5, 9, 35, 77, 122, 170. *Îi mare mîncători.* ALR II 4056/76, cf. 4057/76. ✦ Fig. (Rar) Cheltuitor, risipitor. Cf. COSTINESCU.

2. (Învechit; adesea substantivat) Exploatator, jefuitor, jecmănitor. *Pîra pe Costandin Vodă de rău şi de ficlean şi de mîncătoriu.* IST. Ţ. R. 116. *Numai mîncătorii aveau voie rea, că nu puteau mînca ca în zilele de-nainte altoru domni.* N. COSTIN, LET2. II, 89, cf. LB. *O să te ţintuiesc în poarta curţii domneşti, ca să dau pildă şi la alţi mîncători ca tine.* FILIMON, O. I, 172. *Apăra totdeauna interesele sărăcimei din sat faţă cu mîncătorii.* F (1891), 325. *Îţi prieşte mai bine... Să despoi de-a lui dar pe cine-ţi grăieşte-mpotrivă. Crai mîncător de norod...!* MURNU, I. 10. ✦ (Substantivat) Intrigant. *Şade cu rumânii de vorbă, îi întreabă... Vodă e bun, mă, dar mîncătorii sînt răi.* HELIADE, O. I, 276.

3. (Învechit şi regional) Comestibil. *Bucate multe mîncătoare* (a. 1573). CUV. D. BĂTR. I, 23/6. *Paseri... curate, mîncătoare sau bune de mîncare.* MARIAN, O. I, 426.

II. S. f. (Argotic) Gură (care mănîncă **1**). GR. S. VII, 119, cf. ALAS III—IV, 113/5, ALR I 1383/268.

— Pl.: *mîncători, -oare.* — Şi: (învechit) **mîncătóriu, -oáre** adj.

— **Mînca** + suf. *-tor.*

MÎNCĂTORÍE s. f. **1.** (Astăzi rar; mai ales în construcţii cu verbul „a face") Însuşire necinstită a unor bunuri (aflate în administrare proprie). *Dovedind că vor face mîncătorie, în ocnă vor putrezi.* DIONISIE, C. 168. *Sînt uniţi cu ei a nu ne lăsa să ne întindem la nici o mîncătorie.* PR. DRAM. 62, cf. 66. *Foarte să se ferească numitul vătaf a nu face mîncătorii* (a. 1825) DOC. EC. 348, cf. BARIŢIU, P. A. I, 385. *Clucerul Alecu, făcuse mîncătorii, abuzuri sau prevaricaţiuni, cum se zice astăzi.* GHICA, S. 3. *Scoase pe sofragiu şi pe stolnic sub cuvînt de mîncătorie şi puse în locul lor pe alţii.* FILIMON, O. I, 154, cf. 165, 172. *Jupîn Rănică Vulpoiul nu se lăsă de mîncătorii şi de vicleşuguri, nici cînd ajunse om de frunte.* ODOBESCU, S. III, 246. *Fusese la puşcărie pentru mîncătorie din hrana ostaşilor.* I. BOTEZ, ŞC. 64, cf. CIAUŞANU, GL., GR. S. VII, 119.

2. (Familiar) Intrigă, bîrfeală.

— Pl.: *mîncătorii.*

— **Mîncător** + suf. *-ie.*

MÎNCĂTÓRIU, -OÁRE adj. v. **mîncător.**

MÎNCĂTÚRĂ s. f. **1.** (Învechit şi regional) Mîncare **(1)**. Cf. ANON. CAR. *Prînz de mîncătură, Vin de beutură.* ALECSANDRI, P. P. 188, cf. GCR II, 289, PAMFILE, C. Ţ. 21.

2. (Învechit) Exploatare, spoliere, jaf. *Se adunară toţi Izrailii de-lu rugarî să le iuşureaze mîncăturile ce-i asuprise Solomon.* MOXA, 350/6. *Să fie în pace de bir de lună... şi de mîncături cîte sînt preste an* (a. 1631). MAG. IST. I, 124/11.

Dăjdie şi mâncături căte vor fi peste an în ţara domniii meale (a. 1684). ap. HEM 3213. *Multe mîncături şi jafuri au făcut* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 116/27.

3. (Rar) Rosătură (de viermi, de cari etc.). Cf. COSTINESCU.

4. Eroziune a solului (mai ales sub acţiunea apei). Cf. LB. *Din marginea unei mîncături de drum vechi* (a. 1839). BUL. COM. IST. IV, 159. *Mîncătura apelor.* I. IONESCU, D. 59. *Mîncătura Oltului, lîngă cătunul Fîntînelile.* ODOBESCU, S. II, 417. *Mîncătura era acum şi mai mare decît o ştia el şi cu puţină înghesuială, aveau loc în ea o sută de porci.* GALACTION, O. 296, cf. CHEST. IV 44/62, ALR I 394/536, 890, ALR SN III h 820, A IV 2. ✦ (Prin Transilv.) Bulboană. Cf. CHEST. IV 39/62, ALR I 427/285.

5. (Prin vestul Transilv., în sintagma) *Mîncătură bătrînă* = galerie veche într-o mină. Cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 42.

6. (Regional, la pl.) Galerii săpate de şoareci, cuiburi în care şoarecii îşi adună proviziile (Voşlobeni-Gheorghieni). ALR I 1 196/576.

7. (Regional) Carie dentară. ALR II/I MN 17, 2 126/987, ALRM II/I h 74.

8. (Regional) Urmă lăsată de anumite boli care distrug ţesuturile organismului. *Îşi dezvălui faţa din năframa groasă de lînă şi-şi arătă mîncăturile de vărsat.* AGÎRBICEANU, A. 524. ✦ Nume dat mai multor boli: **a)** sifilis. CANDREA, F. 222; **b)** erizipel (Negreni-Slatina). ALR II/I MN 61, 4 206/791; **c)** cancer. ALRM I/I h 173.

9. (Regional) Mîncărime (Topraisar-Constanţa). ALR II 2 289/987. ✧ Expr. **A avea mîncătură de limbă** = a avea mîncărime de limbă, v. mîncărime. Cf. ZANNE, P. II, 226. ✦ (De obicei determinat prin „de inimă") Numele unei boli de care suferă în special copiii şi care se manifestă prin dureri de stomac. *Mierea de floare de bujor se dă copilului bolnav de mîncătură sau mîncărime de inimă.* PAMFILE, DUŞM. 165, cf. id. CR. 6, id. B. 45, 46. *O altă boală a copiilor mici, este cînd li se face de mîncătură.* ŞEZ. IV, 22, cf. 32.

— Pl.: *mîncături.*

— **Mînca** + suf. *-(ă)tură.*

MÎNCĂU[1] s. m. (Glumeţ sau peiorativ) Persoană care mănîncă mult, cu poftă, cu lăcomie, cu plăcere; (regional) mîncălău. V. mîncăcios, gămân. *Acestu domnu, di n-ar hi avut această casă gre a tătîni-său, cu mulţime de mîncăi..., n-ar hi fost atîta jac în ţară.* NECULCE, L. 327. *Un domn grec... era un mare mîncău de plăcinte.* NEGRUZZI, S. I, 286. *Mîncău de şase prînzuri pe fiecare zi. Gras egoist!* ALECSANDRI, T. II, 325. *Aici ar trebui ceva de făcut, să putem scăpa de cîţiva mîncăi.* CREANGĂ, A. 101. *Din grasul mîncău ce fusese odată, se prefăcuse... într-un biet călugăr bătrîn „slab şi uscat ca toaca".* IORGA, L. II, 163. *Se duse cuprins de poftă, căci era un mare mîncău, să poruncească la crîşma hanului o masă pe cinste.* V. ROM. decembrie 1954, 115, cf. ianuarie 1954, 39. *Of... mare mîncăcios mai eşti şi tu, măi Luţă! — Mîncău, Zinco..., nu mîncăcios... Mîncău.* CAMIL PETRESCU, O. III, 25, cf. I, 99, 250. *Mai bun mîncău decît călăreţ,* se spune despre un om leneş. Cf. ZANNE, P. III, 643. ✧ (Adjectival) *Era leneş ca un împărat, mîncău ca un vlădică.* GANE, ap. CADE. *Un singur fel ajungea muşteriului, oricît de mîncău ar fi fost.* PAS, L. I, 45, cf. GALAN, Z. R. 171.

— Pl.: *mîncăi.*

— **Mînca** + suf. *-ău.*

MÎNCĂU[2] s. n. v. **măcău[1].**

MÎNCĂUŞ s. m. (Rar, în sintagma) *Mîncăuş de oameni* = canibal. (Fig.) *Văd... sîngele meu curgînd ca un rîu... şi pe Căpitanul, pe acest măncăuş de oameni, strigînd.* CONV. LIT. V, 78, cf. PASCU, S. 364.

— Pl.: *mîncăuşi.*

— **Mîncău[1]** + suf. *-uş.*

MÎNDÁŞ subst. (Prin Transilv., în expr.) **A-şi lua mîndaşul (de la cineva** sau **de la ceva)** = a nu mai avea nici o speranţă, a-şi pierde nădejdea, a renunţa (la cineva sau la ceva). *Mi-am luat mîndaşu să-l mai văd.* PAŞCA, GL., cf. com. din ABRUD. *Ia-ţi rapta şi mîndaşu de la ceasul ăsta.* CV 1950, nr. 11—12, 38.

— Şi: **mândáş** subst. Com. din LUPŞA-ABRUD.

— Din magh. **mondás** „spusă, vorbă; aforism".

MÎNDĂÎ vb. IV. Tranz. (Prin Ban.) A sfărîma (NOVACOVICIU, C. B. I, 13); a amesteca, a freca (id. ib. 14).

— Prez. ind.: *mîndăi.*

— Etimologia necunoscută.

MÎNDĂLÁC s. m. (Regional) Alunele *(Carum bulbocastanum).* Cf. PANŢU, PL. *Foaie verde mîndălac, M-a făcut mama băiat.* MAT. FOLK. 354. *Foiţică mîndălac, Te-am chemat să-ţi dau bărbat.* PĂSCULESCU, L. P. 241 ✧ Expr. **A căuta** (cuiva) **păcate în mîndălaci** = a găsi cuiva cu orice preţ o vină, a căuta (cuiva) nod în papură, v. nod. *Ce punea satul în nedumerire, şi mai vîrtos p-ale ce cată nod în papură şi păcate-n mîndălaci, e cînd* [Sultănica] *apucă lumea-n cap.* DELAVRANCEA, S. 13. **A se lăsa tot mândălac** = a se lăsa jos, inert, ca mort. Com. din ZAGRA-NĂSĂUD, cf. COMAN, GL.

— Pl.: *mîndălaci.* — Şi: **mândălác, mândănác** (PANŢU, PL.), **mandalác** s. m.

— Etimologia necunoscută. Cf. scr. mandula, magh. mandula „migdală".

MÎNDĂU subst. (Prin Ban.) = **mandalău**. Cf. GR. BĂN.
— Etimologia necunoscută.

MÎNDRÁIE adj. (Prin Transilv.; despre vaci) Mare, robustă, frumoasă. *O vacă . . . după aspect sau după boi: bălaie, mîndraie . . ., murgaie, suraie și așa mai încolo.* ap. HEM 596, cf. CHEST. V 76/18, 25, 62, 65.
— **Mîndru** + suf. *-aie.*

MÎNDRĂMĂRÎE s. f. (Prin Transilv.) Vopsea de culoare albastră-închis (care se pune în var) (VICIU, GL.); ultramarin (CV 1951, nr. 9—10, 44).
— Etimologia necunoscută. Cf. magh. Mária-Kek, germ. Marie-blau.

MÎNDREÁȚĂ s. f. v. **mîndrețe.**

MÎNDRÉNIE s. f. (Transilv.) Mîndrețe **(2)**. *Acolo mîndrenii cum doară numai în rai poate fi, toată casa juca în aur, masa încărcată de mîncăruri și băuturi.* RETEGANUL, P. II, 13. *Ho, calul meu și dragul meu, că prea mîndră mîndrenie văd.* id. ib. III, 17. ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *În grădina împărătească, printre pomet, se află sădit un pom, o mîndrenie de măr, de care se mira toată lumea.* MOLDOVAN, T. N. 2.
— Pl.: *mîndrenii.*
— **Mîndru** + suf. *-enie.*

MÎNDRÉTE s. m. (sg.) (Regional) Iubit, ibovnic. PAMFILE, J. III, 90.
— **Mîndru** + suf. *-ete.*

MÎNDRÉȚ, -EĂȚĂ adj. (Învechit) Frumos (ca aspect); splendid, strălucitor. *O armadă foarte mândreață* (a. 1699). FN 73, cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *mîndreți, -e.*
— **Mîndru** + suf. *-eț.* Cf. v. sl. мѫдрєцъ, мѫдрьцъ.

MÎNDRÉȚE s. f. **1.** (Învechit) Mîndrie **(5)**. *Nu vă lăudareți nice grăireți nalte în mîndriațe nice să iasă mare cuvîntare din rostul nostru.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 250/3. *Nu să teme că-ș va aduce vro primejdie capului său și țării . . . Ce aceste aduce . . . și mîndrețele!* NECULCE, L. 317.

2. Frumusețe, strălucire, splendoare; (concretizat) ființă sau lucru cu aspect (deosebit de) frumos; minunăție **(3)**, (regional) mîndrenie, mîndrulenie. *Cel ce veni mai nainte de multă mîndrețe plin Era unul din feciorii prințului de Mitilin.* PANN, E. II, 8/3. *Sala era pardosită cu oglinzi, pereții de porțelan, ușile de cristal . . . și alte multe minunății și mîndrețe.* NEGRUZZI, S. I, 240. *Te iubesc căci ești tînăr și frumos, ești plin de foc și de mîndrețe.* FILIMON, O. I, 142. *Munții pare că-noată în pară de foc, pasările ciripesc cu mai multă dulceață decît alte dăți . . . Ce mîndrețe!* id. ib. 292. *O! tînăr semețe, Cu blînde mîndrețe, Cu ochii de foc!* ALECSANDRI, P. I, 65. *Ca visul tinereții din lume ai zburat? Dar unde e mîndrețea și dalba ta junie?* BOLINTINEANU, O. 198. *D-apoi vara în zilele de sărbătoare, cu fetele pe cîmpie, pe colnice și mai ales prin luncile și dumbrăvile cu mîndrețe . . ., cine umbla?* CREANGĂ, A. 64. *Mai întîi veni Junona, zeița zeițelor, și începu să-și laude mîndrețele.* ISPIRESCU, U. 8, cf. id. L. 300. *Peste toată această mîndrețe plutea cîte un vultur.* DELAVRANCEA, S. 52. *De ce omul n-a fi putînd a fire ca stejarul? Iarna să-l scuture, vara să-i puie la loc mîndrețea și bărbăția.* id. O. II, 26. *Ce mai mîndreți — gîndea Anica.* CONTEMPORANUL, IV, 393. *Crăiasa schimbă fețe, Că n-a văzut în viața ei Inel, și ce mîndrețe!* COȘBUC, B. 39. *Eu mă uitam că-i lună, frumos, mîndreața gîndurilor mi-a urzit un vis.* MIRONESCU, S. A. 77, cf. GALACTION, O. 178. *Odată ș-odată a fost mîndreța satului.* SADOVEANU, O. III, 139. *Flăcăul sau fata aveau chipul descoperit, ca să vadă toți ce mîndrețe s-a dus.* PAS, Z. I, 118. *Creștea niște vite, o mîndrețe.* BENIUC, M. C. I, 199. *O frumusețe și o mîndreață ca aceea nu se mai pomenește pă pămînt. Ian poftim numai afară s-o vezi!* SBIERA, P. 157. *Servitoarea scoate orologiul și-l pune pe masă . . . Să fi văzut mîndrețe!* RETEGANUL, P. II, 16. *El cînd o vedea Minuni îl prindea De a ei mîndreață Și de tinereață.* MARIAN, INS. 344. *Cînd se sculă a doua zi împăratul, cele poroncite erau gata. Mîndrețuri așa nu mai văzuse el.* ȘEZ. VI, 14. *Am vădzut multșe mîndrețuri în oraș: . . . am vădzut trăsuri, căsi frumoasă, fămei frumoasă.* GRAIUL, I, 4. *As' toamnă-m răsărise grîu, mai mare mîndreța.* ib. 157. *Cînd o bate vîntu-n față Împle lumea de mîndreață.* T. PAPAHAGI, M. 33. ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Păcat de așa frumusețe și mîndrețe de femeie să fie așa de cruntă și dîrje!* CARAGIALE, O. I, 38. *Mai rar așa palicar! înalt, spătos și mustăcios — o mîndrețe de arnăut!* id. O. II, 239. *Bine, fa, . . . cum să tăiem noi o mîndrețe de meri?* ISPIRESCU, L. 64. *Cocoana Cloșcă, soția mea, scosese o spuză, o mîndrețe de puișori.* ODOBESCU, S. III, 235. *Mîndrețe de fată era Ilinca lui Vasile Ispas.* VLAHUȚĂ, O. A. 347, cf. id. D. 18. *Ce mîndrețe de bătrîn!* DELAVRANCEA, O. II, 284. *I-am sădit cu mînile mele și, acum, cînd au ajuns mîndrețe de copaci, să mă puie să-i tai!* DUNĂREANU, CH. 31. *Era în curtea lui o mîndrețe de cais.* CIAUȘANU, R. SCUT. 14. *Hei, de-ar vrea și cea mai mică, de-ar gîndi, de-ar înțelege, Ce mîndrețe de tovarăș printre fețe i-aș mai alege!* EFTIMIU, Î. 54. *Ia privește pe ce mîndreață de băiet pune mîna!* CAZIMIR, GR. 131. *Se întoarse peste două ceasuri c-o mîndrețe de cocoș.* STĂNOIU, C. I. 201. *Priviți ce mîndrețe*

de orz! SCÎNTEIA, 1952, nr. 2391. *S-a făcut o mîndreţe de flăcău.* CAMIL PETRESCU, O. I, 236. *Pentr-o mîndreţe dă voinic ca dumneata, n-o fi fost atît dă grea treabă.* C. PETRESCU, A. R. 50. *Da de cît să-mi pușc mîndreţa de cal, trag un galop pîn-la jandari.* CAMILAR, N. I, 315, cf. II, 33. *Mîndreţe de linie ferată.* VINTILĂ, O. 40. *O mîndreţe de fetiţă.* POPESCU, B. II, 32. (Ironic) *Boreasa mea, se lăuda olarul, are o mîndreţe de guşă de două ori mai mare decît a mea!* STANCU, D. 43, cf. I. CR. I, 68. ✦ (Învechit) Fast, lux, eleganţă. *Pre acest Radul Vodă îl laudă şi moldovenii de om înţelept, numai pentru multă mîndreţea curţii ce avea . . . ţara era slabă şi săracă* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 283/16. *Odrasla Vizandii . . . îmbrăcat cu strălucire, cu mîndreţe, împompat.* PANN, E. II, 25/5. *O ticăloasă fată . . ., nebună şi cochetă, înamorată de podoabe şi de haine frumoase, care se amăgeşte de mîndreţile unui domn mare.* NEGRUZZI, S. III, 316. ✦ (Regional, la pl.) Motive ornamentale. *Cu o mişcare repede zmuci de la brîul fetei o batistă cu mîndreţuri pe ea.* TAFRALI, S. 7.

— Pl.: *mîndreţe* şi (regional) *mîndreţi, mîndreţuri.* — Şi: (regional) **mîndreáţă** s. f.

— **Mîndru** + suf. *-eţe.*

MÎNDRÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Învechit, rar) A gîndi, a cugeta. *Rugămu-ne de tine să auzim ce mîndreşti.* CORESI, ap. DHLR II, 456. ✦ Tranz. fact. A face să devină mai înţelept, mai cuminte. *Să văm vedea pre el că se mănie pre noi . . . atunce va să ne mîndrească.* CORESI, ap. DHLR II, 456.

2. Refl. (Învechit, rar) A se lega strîns, a se ataşa (de cineva sau de ceva). *Cine se mîndreşte lumiei (ce se zice: cine iubeşte năravurile ceştii lumi) vrăjmaş lu Dumnezeu fi-va.* CORESI, ap. DHLR II, 457.

3. Tranz. (Învechit, rar) A mări, a slăvi. *Cu cuvîntul mai apoi grăitorii, prorocii, roditoarea D[o]mnului te măndriia.* MOLITVENIC (sec. XVII), 303.

4. Refl. (Adesea cu determinări introduse prin prep. „cu") A se arăta satisfăcut, mulţumit, fericit; a se lăuda, a se făli (cu ceva sau cu cineva). *Adevărat ne-am mîndri pentru darurile cele cu sudoarea noastră cîştigate.* GOLESCU, Î. 64. *Românul cît trăieşte, Tot cu doina se mîndreşte.* NEGRUZZI, S. II, 26, cf. I, 276. *Toate armele şi instrumentele de piatră . . . cu care se mîndresc muzeele Europei, la noi se găsesc în toate părţile.* BOLLIAC, O. 292. *La lucru şi pe la şezători fetele . . . se mîndreau cu vorbele dulci primite de la dînsul.* SLAVICI, N. I, 87. *Se mîndrea, fălindu-se, de vitejiile ce făcuse el.* ISPIRESCU, L. 94. *Iată . . . cea mai falnică izbîndă cu care se poate mîndri vînătoria.* ODOBESCU, S. III, 81. *Harnici şi dezgheţaţi cum sînt, plini de vioiciune, pătrunzători, au multe lucruri cu care se pot mîndri.* SADOVEANU, O. IV, 260. *Poporul nostru se mîndreşte cu tradiţiile materialiste ale ştiinţei noastre medicale.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2530.

5. Refl. (Învechit şi popular) A se îngîmfa, a se fuduli; a avea o atitudine trufaşă. *Pizmaşul vieţii noastre . . . să mîndri împotriva tvoreţului său.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 112v/12. *Şi începusă a-i şi boieri pe ciocoi, că să mîndrise, socotie că n-a mai ave sfîrşit.* NECULCE, L. 380. *Să nu se mîndrească omul cîtu-i de mare, ce să-şi aducă aminte că este prav şi cenuşă.* AMIRAS, LET. III, 126/29. *Ca păunul se mîndreşte Şi Tot cu laude trăieşte.* PANN, P. V. I, 162/5. *Ea, fără a se mîndri, se trase dinaintea împăratului cu totul smerită.* ISPIRESCU, L. 39.

— Prez. ind.: *mîndresc.*

— V. **mîndru.**

MÎNDRICÍCĂ s. f. (Prin nordul Dobr.) Cană de băut înflorată. Cf. I. CR. II, 219.

— Pl.: ?

— **Mîndru** + suf. *-icică.*

MÎNDRÍE s. f. **1.** (Învechit) Înţelepciune; pricepere, isteţime; (concretizat) lucru înţelept, faptă înţeleaptă. *Neştinre de voi lipsitu iaste de mîndrie* (înţelepciune, N. TEST. 1648, BIBLIA 1688), *se ceară de la Dumnedzeu.* COD. VOR. 110/21. *Ascunsul mîndria ta* (preaînţealepciunriei H, înţălepciunei D) *ivitu-mi-ai.* PSALT. 99. *Şi vine în ocina lui şi învăţa ei în gloatele lor că se mirară ei şi grăia de-ncătro aceaste măndrii şi aceaste puteri.* TETRAEV. (1574), 224. *Cartea mîndriei lui Solomon.* PALIA (1581), 4/24. ✦ Gînd, cuget. *Toţi întru ura mîndrie* (toţi la un gînd, BIBLIA 1688), *plătitori.* COD. VOR. 154/4. *O mîndrie ce vă e dată.* CORESI, ap. DHLR II, 456.

2. (Învechit, rar) Omenie, bunăvoinţă, generozitate. *În trei dzile saţu cu mîndrie* (omenie N. TEST. 1648, dragoste, BIBLIA 1688) *nă uspătă.* COD. VOR. 98/14.

3. (Învechit, rar) Legătură strînsă, ataşament (faţă de cineva sau de ceva). *Cine va vrea să lăcuiască pre dreptate . . . mîndriia ceştii lumii şi pohteei cade-i-se să le lase . . .; că mîndriia trupului vrăjmăşie iaste lu Dumnedzeu.* CORESI, ap. DHLR II, 456.

4. Mulţumire, satisfacţie, plăcere, bucurie; ceea ce produce mulţumire, satisfacţie, plăcere, bucurie; sentiment de demnitate, de încredere în calităţile proprii. *Muerilor şi bărbaţilor o mîndrie vesteaşte.* COD. VOR. 138/7. *Văzînd fericirea acestora, mîndriia naţionalicească, ne-am adus aminte şi de vrednicii de milă ai noştri fraţi români.* GOLESCU, Î. 101. *Ş-apoi este vreo faptă din cîte sînt lăudate, Ce mîndria sau ruşinea să nu le aibă-nsuflate?* CONACHI, P. 283. *Mîndria . . . are osebire din fudulie, cea întîi este morală şi prin natura sa duce la vîrtute.*

BOLLIAC, O. 258. *La o slavă meritată cu mîndrie m-am smerit.* ALEXANDRESCU, O. I, 173. *Am conservat, cu o justă mîndrie națională, limba, legile și tradițiunile* (a. 1865). URICARIUL, X, 370. *După cîte mi-ai spus, Sînziana are mîndrie și energie?* ALECSANDRI, T. I, 424. *Cînd îl vedeau aruncîndu-se pe cal... amîndoi soții nu mai puteau de mîndrie.* CARAGIALE, O. II, 151. *I se umplea inima de mîndrie, căci fiul cel mai mic al împăratului lor adusese o așa zînă.* ISPIRESCU, L. 39. *Eram puternic împărat: Prin sufletească poezie, Prin tinerețe, prin mîndrie, Prin chip de înger întrupat.* MACEDONSKI, O. I, 39. *E un om foarte mîndru. Mîndria este singurul lux al oamenilor săraci.* SADOVEANU, O. VI, 630, cf. id. E 111. *Sîntem neam de plutași, am declarat cu mîndrie.* VORNIC, P 137. ✦ Fală, măreție **(1)**. *Ochii săi mari și negri avea mîndria ochilor de vultur.* ALECSANDRI, O. P. 11, cf. id. O. 259, id. P. I, 124, HASDEU, R. V. 167. *Viforul care a început va răsturna mîndria Moldovei!* DELAVRANCEA, O. II, 137. ✦ Ceea ce constituie prilej de laudă, de fală pentru cineva. *Titu era mîndria familiei Herdelea.* REBREANU, I. 60. *Țara întreagă cinstește pe nenumărații fruntași ai recoltelor bogate, mîndria poporului nostru muncitor.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 931, cf. BOGZA, C. O. 31, STANCU, U.R.S.S. 21. ✦ (Învechit, rar) Fast, lux. *Lui Constantin Vodă nu-i era urîtă datoria și-i era dragă și mîndria. Și ave casă gre.* NECULCE, L. 18.

5. Sentiment de încredere exagerată în calitățile proprii; orgoliu, trufie, îngîmfare, (învechit) mîndrețe **(1)**. *Să să părăsască omul de mîndrie.* DOSOFTEI, PS. 31/18, cf. 53/1. *Lui Haizler încă să-i pogoare nasul cel nalt al mîndriii lui.* IST. Ț. R. 29. *Nu avea nici o mîndrie nici el, nici oamenii lui.* MUSTE, LET. III, 10/28. *Cum poci socoti că Dumnezeu va face minuni... ca să îndestuleze mîndria și trufia ta?* MARCOVICI, D. 11/15, cf. id. C. 12/3. *Grecii în mîndria lor îi numeau barbari.* NEGRUZZI, S. I, 200. *Tu însă, ce cu mîndrie Astfel îmi poruncești mie Și atîta zgomot faci, Tu nu cînți căci n-ai putere.* ALEXANDRESCU, O. I, 301. *Acolo unde credeam că voi găsi toiagul și traista, sacrul simbol al umilinței și pietății creștine, am găsit ignoranța..., invidia, mîndria.* FILIMON, O. I, 94. *Nici n-a fost la sufletul meu cugetul de mîndrie.* ISPIRESCU, L. 176. *Dezbracă-te degrabă de-orice deșertăciuni, Mîndrie, cruzimi, zavistii.* MACEDONSKI, O. I, 167, cf. PAMFILE, D. 7. *Fiindcă aveau mîndrie de la diavolul, tot așteptînd care să înceapă, pacea s-a tot amînat.* STĂNOIU, C. I. 202. *Mîndria nu-i îngădui să-și recunoască slăbiciunile.* STANCU, R. A. III, 362. *Cînd mîndria merge înainte, rușinea după ea să ține.* ZANNE, P. VIII, 391, cf. 392.

6. (Învechit și regional) Frumusețe, strălucire, splendoare; (concretizat) lucru frumos, strălucitor, splendid. *Prinde a țîpa din mu[n]că sufletul cătră trup și va dzice așe:... amu, trupe, astădzi iuo ți-i mîndriele tale.* COD. TOD. 224. *Mîndria de pe iehturi cu tine n-o împarte?* CONACHI, P. 291. *Mîndrii peste mîndrii de te ia groaza de atîta cheltuială.* BĂNUȚ, T. P. 85. *Ho! calul meu și dragul meu că prea mîndră mîndrie văd.* RETEGANUL, P. III, 17, cf. ALR I 790/158, 229. ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Să vie să vadă ce au făcut dintr-o mîndrie de fecior.* SADOVEANU, M. C. 50.

— Pl.: (rar) *mîndrii.*

— **Mîndru** + suf. *-ie.*

MÎNDRIÓR s. m. (Regional) Mîndruț **(II)**. *Mîndrior din altă țară, Fă-ț din gura ta o floare Și o puńe pă scrisoare.* T. PAPAHAGI, M. 41, cf. LEXIC REG. 12, 114.

— Pronunțat: *-dri-or.* — Pl.: *mîndriori.*

— **Mîndru** + suf. *-ior.*

MÎNDRÎRE s. f. (Rar) Faptul de a s e m î n d r i; satisfacție, fală; fudulie, îngîmfare. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Nici o mîndrie mare nu-ntrece-a ta mîndrire!* ALECSANDRI, P. III,71. *Soldatul, cu destulă mîndrire, își încheie tunica.* SADOVEANU, P. S. 85.

— V. **mîndri.**

MÎNDRIȘÓR, -OÁRĂ adj., s. m. și f. (Mai ales în poezia populară) **1.** Adj. Mîndruț **(1 2)**. *Mulțămesc... Pentru acest păhar mîndrișor și gălbior, Ca din suc de păltior.* POP., ap. GCR II, 317.

2. S. m. și f. Mîndruț **(II)**. *Lacrimile maicelor Ș-ale surioarelor Ș-ale mîndrișoarelor.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 316. *Care mîndrișoară, Care soțioară, Întîi c-o veni... În zid s-o-aruncați.* TEODORESCU, P. P. 463.

— Pl.: *mîndrișori, -oare.*

— **Mîndru** + suf. *-ișor.*

MÎNDRÎT, -Ă adj. **1.** (Rar) Mîndru **(I, 2, 3)**. *Și mîndrită fiecare își găsea sieși dreptate.* PANN, P. V. II, 22/18. *Cu glasul mîndrit al izbîndei.* COȘBUC, AE. 142, cf. 180. *A înfrînt pe Pyrrhus prea mîndritul.* OLLĂNESCU, H. O. 199. *Făcuși din tine două puteri adînci de ură Și luași în luptă partea mîndrită, cu căldură, A celuia ce astăzi însemni c-a biruit.* ARGHEZI, V. 118.

2. (Învechit, rar) Împodobit, înfrumusețat. *Mantia regală cu aur mîndrită.* BOLINTINEANU, ap. DDRF.

— Pl.: *mîndriți, -te.*

— V. **mîndri.**

MÎNDROSTE s. f. (Învechit, rar) Înțelepciune. *Dereapta ta așa spure-mi și fărecații cu înrema în mândroste* (î n t r u - n ț e l e p c i u n e D). PSALT. 189. *Toate în mândroste* (î n m î n d r i e C, c u - n ț ă l e p c i u n e D) *fapt-ai.* ib. 216.

— Din v. sl. **мѫдрость**.

MÎNDRU, -Ă adj., subst. **I.** Adj. **1.** (Învechit; despre oameni) Înțelept; priceput, isteț; capa-

bil. *Aceasta Domnului daţi? Aceştia oameri neburi şi nu mîndri* (înţălept D)? PSALT. 313. *Fiţi mîndri... ca şerpii.* CORESI, ap. DHLR II, 457. *Mîndri simt a fac*[e] *rău, iar a face bine simt neştiutori* (a. 1600—1650). GCR I, 141/27. ✧ (Substantivat) *Lucrul mic a samă a nu se băga, sau a mîndrilor sau a nebunilor lucru iaste.* CANTEMIR, IST. 146. ✦ (Substantivat, m.) Învăţat, filozof; mag[2] **(1)**. *Unde-s mîndrii, unde-s cărtularii, unde-s înţelepţii lumiei aceştiia?* CORESI, L. 285/3. *Chiemă înlăuntru toţi vrăjitorii Eghipetului şi toţi măndrii şi spuse lor visurile sale.* PALIA (1581), 166/2. *Mîndrii de la răsărit veniră în Erosalim.* N. TEST. (1648), 4[r]/8.

2. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de") Mulţumit, satisfăcut, încîntat, fericit; care are un sentiment de demnitate, de încredere în calităţile proprii, demn. *Cu ce bucurie mîndră mă plimbam în mijlocul măreţului lăcaş.* MARCOVICI, C. 15/18. *Ce mai veste-poveste, Dinule? întrebă vătaful, mîndru de poziţiunea sa.* FILIMON, O. I, 128. *A murit cum trebuie să dorească a muri tot românul care se simte mîndru de numele lui!* ALECSANDRI, T. II, 20. *Era prea mîndru ca să se plîngă de asta.* CARAGIALE, O. III, 28. *Încrede-te, stăpînă, zise Galben-de-Soare, căci voi fi mîndru să încalece pe mine o vitează ca tine.* ISPIRESCU, L. 21. *D-aproape am văzut-o* [moartea] *mai mult decît oricine, Ca s-o afrunt, tot mîndru ş-acuma voi putea.* MACEDONSKI, O. I, 251. *Şi cîntă legănîndu-şi capul Cobzarul, mîndru cerşetor.* IOSIF, PATR. 23. *Domnica înţelegea că Pantelimon face toate de dragul ei, se simţea mîndră.* REBREANU, R. I, 130. *Acolo unde era o cucoană mai frumoasă, domnii zvîrleau mai multe flori, iar ea rîdea mîndră.* PAS, Z. I, 238. ✦ Care este pe măsura calităţilor cuiva, demn de cineva. *Mă lăsară-n pace, Ca să cînt în lume, Să-mi visez o soartă mîndră de-al meu nume.* EMINESCU, O. I, 9.

3. Care are încredere exagerată în calităţile proprii; orgolios, trufaş, îngîmfat. *Mîndria lui certase Dumnedzău cu stricăciune, căci era mîndru.* VARLAAM, C. 328. *Nu era mîndru, nici făce cheltuială ţării.* NECULCE, L. 94. *Ruşinează-te, om mîndru.* CONACHI, P. 272. *Unii mîndri şi-ngîmfaţi Ca beşici cu vînt umflaţi!* ALECSANDRI, T. I, 95. *Pe cei slugarnici, mîndri şi luxoşi îi arăta cu degetul.* CREANGĂ, A. 136. *Zici că-s mîndră şi n-am vrut Ca s-ascult vorbele tale?* COŞBUC, B. 12. *Nu fi mîndru, c-o să-ţi pară rău.* GALACTION, O. 183. *Să ţine mai mîndră.* ALR II 3 702/172, cf. 3 702/141, 3 722/157, 192, 235. ✧ (Substantivat) *Ca un mîndru iarăş în deşert mă laud.* CORESI, EV. 4. *Să nu-şi mai rădice mîndrul şi sîmăţul Glătejul în fală.* DOSOFTEI, PS. 35/5. *Şi pre norodul cel sărac vei mîntui şi ochii mîndrilor vei smeri.* BIBLIA (1688), 238[2]/18. *Aceste bîrfeşte mîndrul.* CONACHI, P. 265. *Nu... te mîndri, căci mîndrului îi stă Dumnezeu împotrivă.* NEGRUZZI, S. I, 250. *Cînd mîndrul ajunge domn, pămîntul să cutremură.* ZANNE, P. VIII, 391. *Mîndrul povaţă nicicum primeşte.* id. ib. 393. ✦ (Învechit, rar) Pretenţios, mofturos. *Am un gust deosebit Sînt cam mîndru la iubit.* PANN, E. V, 135/5.

4. (Învechit şi popular). Frumos, strălucitor, splendid, minunat (ca aspect, înfăţişare). *Are înlăuntru curţi împărăteşti foarte mîndre şi frumoase.* FL. D. (1680), 49[v]/13. *El nu rîvneşte niciodată mîndrelor îmbrăcăminţi a spaniolului.* IST. AM. 63[v]/3. *Radul Vodă au dăruit pe Basta cu o şa şi cu sărsamuri de un cal foarte mîndre.* ŞINCAI, HR. II, 303/36, cf. I, 15/35. *O scoarţă purpurie în late vergi florate...* [Cu] *mîndri ciucuri.* HELIADE, O. I, 220. *O ţeară mîndră şi binecuvîntată între toate ţările.* BĂLCESCU, M. V. 307. *Folosindu-mă de mîndrul timp, m-am coborît împreună cu dragomanul cancelariei noastre la ţărmul numit Cornul de Aur* (a. 1859). URICARIUL, V, 170/10. *Dragoş mîndru ca un soare A plecat la vînătoare.* ALECSANDRI, P. II, 89, cf. I, 9. *Ades călare pleacă în mîndre nopţi cu lună.* EMINESCU, O. I, 96. *Îmbrăcaţi... cu bondiţe mîndre.* CREANGĂ, A. 75. *Dragi-mi erau... mîndrele dealuri de după cari-mi zîmbeau zorile.* id. ib. 117. *Îşi alese... hainele cele mai mîndre şi mai bogate.* ISPIRESCU, L. 13, cf. 6, 17. *Ce mîndru-i satu-n care doarme Copilăria mea-ngropată.* VLAHUŢĂ, O. A. 79. *Şi ca la mîndre nunţi de crai, Ieşita-n cale ales alai.* COŞBUC, B. 19. *Ce mîndre nunţi, ce luminate feţe Văzură ochii săi odinioară.* IOSIF, P. 29. *Multe poveşti mîndre şi frumoase mi-au spus mie părinţii şi moşii mei.* ŞEZ. XII, 102. *O mîndră epopee e viaţa.* DENSUSIANU, L. A. 111. *Soţul meu, flăcău mîndru şi voinic.* SADOVEANU, B. 89. *Rodico, să-mi vorbeşti De cerul ţării mele, de mîndrele ogoare.* EFTIMIU, Î. 166. *Cînd a pornit rădvanul cu mireasa (mîndră între celelalte fete...), vioara lui Mură a trecut prin toţi ca fiorii patimei şi ai morţii.* GALACTION, O. 74. *Adormirăm fericiţi, luînd cu noi împărăţia viselor mîndre.* BRĂESCU, A. 79. *Îi cumpărară cu bani scumpi un rînd de haine de cele mîndre, domneşti.* V. ROM. februarie 1957, 109. *Avea cupeul cel mai frumos, caii cei mai mîndri.* PAS, Z. I, 224. *Să le spui curat Că m-am însurat C-o mîndră crăiasă, A lumei mireasă.* ALECSANDRI, P. P. 2. *Mîndră-i lumea cu feciori Ca grădina cu bujori.* JARNÎK-BÎRSEANU, D. 400, cf. 150, 412. *S-au dat peste cap de s-au făcut un păun mîndru-mîndru şi au zburat în ogradă.* SBIERA, P. 33. *Scoală-te şi-mi ieşi afară Şi te primblă prin ogradă Să crească mîndră otavă.* MARIAN, Î. 128. *A înflorit mărul acela într-o primăveară... nu vedeai tu crăngi, nu frunză, ci numai flori mîndre.* RETEGANUL, P. IV, 69. *Am giucat pi cei mai hîdă, C-o fost cu cămeşa mîndră.* MAT. FOLK. 1437, cf. 1463. *Fata era drăgălaşă şi mîndră, cum a zis cel din poveste, ruptă din soare.* MERA, L. B. 85. *Pe-atîta cunosc că-i vară, Pe creangă*

de lozişoară Şi pe-o mîndră păpădie care creşte la cîmpie. BUD, P. P. 47. *Mîndru-i codru şi-mpenat.* GR. S. VI, 239. *Păr des şi mîndru.* ALRM I/I h 99. *Casa mea ie tot aşa de mîndră ca ş-a ta.* ALR I 248/56, cf. 16/35, 266, 248/63, 65, 129, 257, 266, 280, 347, 359, 361, 554, 591. *Calu aista-i mîndru.* ALR I 255/214, cf. ALR II 2 959/102, A I 22, II 12. *Ce-i mîndru la sat Şi bun de mîncat* (Grîul). GOROVEI, C. 180. ✧ (Substantivat) *Acasă sînteţi, mîndrii mamii?* CAMILAR, N. II, 131. ✧ (Adverbial) *Îmbracă . . . mîndru pe copilă.* IST. AM. 90v/8. *Din cînd în cînd vărsate, mîndru lacrimile-ţi şed.* EMINESCU, O. I, 83. *Brizeis cea mîndru cu brîul încinsă.* MURNU, I. 16. cf. ANGHELIOSIF, C. M. II, 78. *Mîndru şuieră Ion Cu coatele pe oblon.* BUD, P. P. 30. *S-o lăut mîndru.* ALR I 16/278. *Mîndru-i pieptănat.* ib. 16/337. *S-o copt mîndru.* ALR II 4 008/365. ✧ Compus: **mîndra-nopţii** = barba-împăratului *(Mirabilis Jalapa).* Cf. BARCIANU. ✦ (Substantivat, f. pl. art.; regional) Ielele (Mihăileni-Miercurea Ciuc). ALR II 4 232/574. ✦ Falnic, semeţ. *Copaci nalţi şi mîndri.* CONACHI, P. 102. *Mîndru vultur ce-n văzduh se cumpăneşte.* ALEXANDRESCU, M. 22. (Trăsnetul) *un şir de copaci mîndri îi mistuie sub el.* MACEDONSKI, O. I, 252. *Acolo veghea un om sur cu frunte mîndră şi ochi adînci.* TEODOREANU, M. U. 76. ✦ (Regional) Elegant, fercheş (Voiniceni-Tîrgu Mureş). ALR II 3 266/235.

II. Subst. **1.** S. m. şi f. (Popular) Persoană pentru care altă persoană de sex opus simte o afecţiune deosebită, iubire. V. drag, iubit, ibovnic, amant. *Eu pe mîndru-ţi l-oi aduce.* ALECSANDRI, P. I, 11. *Miron . . . se opreşte Şi cu durere-n suflet pe mîndra lui priveşte.* I. NEGRUZZI, S. II, 132. *La mijlocul nucului Scrisu-i dorul mîndrului.* F (1889), 31. *Le tocise* [cizmele] *umblînd după mîndre.* SADOVEANU, M. C. 43. *Cîntă-ţi, mîndro, cîntecul, Că mi-e drag ca sufletul.* ALECSANDRI, P. P. 24. *Turturică dragă mie, Spune-i mîndrului să vie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 121, cf. 182. *Badea . . . Cîţi bani a avut Cu mîndrele i-a băut.* MARIAN, SA. 17, cf. 77. *Măcar lupii să mă mînce, Tot la mîndra mea m-oi duce.* HODOŞ, P. P. 43. *Eu, mîndruţ, te-oi blestema . . . Pentru-o mîndră ce-ai iubit, Că te-ai dus şi n-ai venit.* BUD, P. P. 6. *Mîndra be şi chiuieşte, Mîndru tace şi plăteşte* (= unul petrece pe socoteala celuilalt). Cf. ZANNE, P. III, 452.

2. S. f. sg. (art.) (Regional) Numele mai multor dansuri populare; melodie după care se execută aceste dansuri. Cf. VARONE, D. 113, H. VI 98, I. CR. I, 155.

— Pl.: *mîndri, -e.*

— Din v. sl. **мѫдръ**.

MÎNDRÚC, -Ă s. m. şi f. (În poezia populară, mai ales ca termen de adresare) Mîndruţ **(II).** *Dragul meu, mîndrucul meu . . .,* *Rău ţi-a mai cîntat cucul.* MARIAN, Î. 538. *Ca să ştii, mîndrucă, bine, Că ţi-ai făcut rîs de mine.* ŞEZ. I, 78. *Haida mîndrucă cu mine Şi te uită . . . Cum m-or îmbrăca pe mine.* RETEGANUL, P. P. 76. *Tu, mîndrucă, ţi-ai gîndit C-oi fi tare bănuit.* BUD, P. P. 34. *Trai, mîndrucă, cu bănat, Dacă nu m-ai aşteptat.* T. PAPAHAGI, M. 15, cf. ARH. FOLK. I, 165.

— Pl.: *mîndruci, -ce.*

— **Mîndru** + suf. *-uc.*

MÎNDRÚICĂ s. f. (Într-o poezie populară) Mîndruţă. V. mîndruţ **(II).** *Io nu-s fişor Să pot să mă-nsor, Şi-s o păsăruică, Nu ştiu d'e mîndruică.* ALEXICI, L. P. 105.

— Pl.: ?

— **Mîndră** + suf. *-uică.*

MÎNDRULEÁN, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. (Într-o ghicitoare) Mîndruţ **(I 2).** *Două lemne odolene Şi mai multe mîndrulene* (Scara). GOROVEI, C. 328.

2. S. m. şi f. (În poezia populară, mai ales ca termen de adresare) Mîndruţ **(II).** *Mîndră, mîndruleana mea, Doar ai ştiut tu ceva De nu te mai pot uita.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 16, cf. 14. *Mîndră, mîndruleana mea, Fie-ţi gura ca mierea.* MARIAN, SA. 102. *Mîndruleană ca a mea Nu e în toată comuna.* MAT. FOLK. 465, cf. 284. *Mîndră, mîndruleana mea, Dă cîn iău că mi te-am luat Nici o sclujbă nu ţ-am dat.* GRAIUL, I, 17. *Und'e ţi-i mîndră, zestrea? — Hei, tu mîndruleanule, Okii-n cap o fo la t'iňe.* T. PAPAHAGI, M. 36, cf. DR. V, 524.

— Pl.: *mîndruleni, -e.*

— **Mîndru** + suf. *-ulean.*

MÎNDRULÉNIE s. f. (Prin Ban.) Mîndreţe **(2).** *Să fiţi văzut mîndrulenie de fată, să nu mînei trei zile ci tot la ea să cauţi.* CĂTANĂ, P. B. II, 105.

— Pl.:?

— **Mîndrulean** + suf. *-enie.*

MÎNDRULÎC, -Ă adj., s. m. şi f. (Mai ales în poezia populară) **1.** Adj. Mîndruţ **(I 2).** *Alelei, tu, nevestică, Nevestică mîndrulică.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 488.

2. S. m. şi f. (Mai ales ca termen de adresare) Mîndruţ **(II).** *De-aş avea o mîndrulică Cu-ochişori de porumbică Şi cu suflet de voinică!* ALECSANDRI, P. I, 3. *Mîndrulică, ochii tăi Bine seamănă cu-ai mei!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 402. *Hei, tu, mîndrulica mea, Numa noi să ne-ntrebăm Care din cine sîntem?* ŢIPLEA, P. P. 7. *Frunză verde frunzulică, Am avut o mîndrulică.* EPURE, P. 28. *Hei, tu, mîndrulica mea, Să fi gîndit de-acele, N-aş fi venit a te cere.* BUD, P. P. 13. *Ziua-i mică, frunza pică, Cum vom trăi, mîndrulică?* id. ib. 43. *Hei, tu, mîndrulica mea, Ce vin-ai făcut mamii, De ti-o bagat aici?* BÎRLEA, B. 39.

— Pl.: *mîndrulici.*
— **Mîndru** + suf. *-ulic.*

MÎNDRULIÓR, -OÁRĂ s. m. şi f. (În poezia populară din Maram., mai ales ca termen de adresare) Mîndruţ **(II)**. *Mîndră, mîndrul'ioara me, Şi eu numa că m-oi fa Tăt un frumos cosăşel.* ŢIPLEA, P. P. 27. *Scrie-m, scrie-m, mîndrul'ior, Scrie-m carte că mńi-i dor.* id. ib. 64. *Hăi, tu, mîndrulioru mn'eu, Tu atîta să t'e duci, Pîn-ei găsî plug de cuci.* T. PAPAHAGI, M. 44, cf. ARH. FOLK. I, 166.
— Pl.: *mîndruliori, -oare.*
— **Mîndru** + suf. *-ulior.*

MÎNDRULÍŢĂ adj., s. f. **1.** Adj. (În poezia populară) Mîndruţă. V. mîndruţ **(I 2)**. *Fost-am... Pe la umbră de copaci, Printre mîndruliţe fragi.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 510. *Doaremă inima tare După mîndruliţa floare.* HODOŞ, P. P. 112.

2. S. f. (Mai ales în poezia populară, de obicei ca termen de adresare) Mîndruţă. V. mîndruţ **(II)**. *Şi i-aş zice: Mîndruliţă, Mă jur p-astă cruciliţă Să te ţin ca un bădiţă!* ALECSANDRI, P. I, 5. *Iată că s-arată... A lui mîndruliţă Cu flori în cosiţă.* BOLINTINEANU, O. 81. *Cînd badea podul trecea, Mîndruliţa suspina.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 98. *Pentru tine, mîndruliţă, Mă rup cîinii pe uliţă.* id. ib. 370. *Mîndră, mîndruliţa mea, Hai să împărţim dragostea.* GR. BĂN. 194. *Mîndruliţă, te dau ochii Că iubeşti dascăli şi popi.* CIAUŞANU, V. 124. *Aşchiuţa bradului Mîndruliţa satului* [Baniţa]. GOROVEI, C. 131.

3. S. f. sg. (art.) (Regional) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 113.
— Pl.: *mîndruliţe.*
— **Mîndră** + suf. *-uliţă.*

MÎNDRULÚC, -Ă adj., s. m. şi f. (În poezia populară) **1.** Adj. Mîndruţ **(I 2)**. *Du-te, fiică mîndrulucă, Du-te, scumpă, şi te culcă.* MARIAN, SA. 90.

2. S. m. şi f. (Mai ales ca termen de adresare) Mîndruţ **(II)**. *Pîntru tine, mîndrulucă, Mi-o pierit iarba-n prelucă.* MÎNDRESCU, L. P. 163. *Mîndrulucă, draga mea, Te-aş lua — mama nu vrea.* RETEGANUL, TR. 156. *Vai, săracă mîndrulucă, Pleacă-te şi mă sărută.* HODOŞ, C. 95. *Amară-i frundza d'e nuc, Amară-i d'e dor ce duc, D'e la t'ińe, mîndruluc.* T. PAPAHAGI, M. 25.
— Pl.: *mîndruluci, -ce.*
— **Mîndru** + suf. *-uluc.*

MÎNDRULÚŢ, -Ă s. m. şi f. (În poezia populară din Maram., mai ales ca termen de adresare) Mîndruţ **(II)**. *Uitîndu-mă pe luncuţă, Mi se fac ochii dulcuţă După tine, mîndruluţă.* ŞEZ. XIX, 34. *Spune-m, mîndruţ, de ţi-s dragă, Să-m cumpăr năframă niagră, Spune-m şi de ţi-s urîtă Să-m cumpăr mai mohorîtă, Mohorîtă din Braşov, Mîndruluţ în butul tău.* BÎRLEA, C. P. 143. *Ńîci atunci n-oi cutedza, Mîndruluţ, a mă giura, Că nu mńi-ai fo' drag cînva.* T. PAPAHAGI, M. 23.
— Pl.: *mîndruluţi, -ţe.*
— **Mîndru** + suf. *-uluţ.*

MÎNDRUŞÁIM subst. (Regional) Sîngelevoinicului *(Lathyrus odoratus).* DR. VII, 110.
— Contaminare între **mîndru** şi **indruşaim.**

MÎNDRÚŞCĂ s. f. (sg.) (Regional) Diminutiv al lui mandră[2] **(2)** (Petreştii de Jos-Turda). ALR II 4083/250.
— **Mandră**[2] + suf. *-uşcă.*

MÎNDRÚŢ, -Ă adj., s. m. şi f. (Mai ales în poezia populară) Diminutiv al lui mîndru.

I. Adj. **1.** Cf. mîndru **(I 3)**. *Cucuruz de pe deluţ, Ce eşti, bade-aşa mîndruţ? Că n-ai car cu şase boi, Nici curtea plină de oi.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 404.

2. Cf. mîndru **(I 4)**. *Muieruşcă din Bercuţ, Cu pieptarul cel mîndruţ.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 371.

II. S. m. şi f. (Adesea ca termen de adresare) Cf. mîndru **(II 1)**. [Balada] *abia... deacă ne mai învie amintirea mîndruţelor, cărora vînătorul le destină cîte o „cetină frumoasă de brad verde, neuscat".* ODOBESCU, S. III, 90. *Stăi, mîndruţa mea, Nu te spăria, Că vrem să glumim Şi să te zidim!* ALECSANDRI, P. P. 190. *Bădiţa cel sărăcuţ, Zău, acela mi-i drăguţ, Că, zău, ăla mi-i mîndruţ!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 38. *Merge-un drag de voinicel Cu mîndruţa după el.* id. ib. 311. *Întră în curte, căută încolo şi încoace, dădu dintr-o cămară într-alta, dară mîndruţa lui nu mai era nicăiuri.* SBIERA, ap. DDRF. *Să-ţi spun, mîndruţ, ce-am visat.* BUD, P. P. 18. *Păsăruică, păsărę, Spuńe la mîndruţa mę Să şińe, să nu m-aşcepče.* DENSUSIANU, Ţ. H. 142. *D'e-amu, mîndruţ, pînă gioi, Poate c-om şi amîndoi.* T. PAPAHAGI, M. 15.
— Pl.: *mîndruţi, -ţe.*
— **Mîndru** + suf. *-uţ.*

MÍNE[1] adv. v. **mîine.**

MÍNE[2] vb. III v. **mînea.**

MÎNEÁ vb. II. Intranz. **1.** (Învechit şi popular; adesea determinat prin „de noapte", „peste noapte", „noaptea" etc.) A petrece undeva noaptea; a se adăposti, a rămîne, a dormi undeva peste noapte; (regional) a măsălui. *Turnaţi-vă la casa slugiei voastre şi măneţi acolea... Şi demăneaţă sculaţi-vă şi meargeţi pre calea voastră.* PALIA (1581), 69/6. *Au însărat şi s-au plecat dzua, şi întră să măie cu dînşii* (a. 1650—1675). GCR I, 232/15. *Descă-*

lecă la un om să mîie, iară acela... să sculă noaptea asupra oaspelui şi-l ucisă. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 117r/31. *Într-aceea noapte am căutat... a nu mînere supt cort.* M. COSTIN, LET. I, 281/37. *Pe urmă au sosit şi însuşi capitanul Timoftei... şi acolo în cîmpu au descălecat să mîie... Şi i-au audzit acel capitan vorovind...: „Să ne mînecăm dimineaţă".* NECULCE, L. 214. *Viind pe drum au mas pe drum la un loc şi el visă noaptea şi dimineaţa spusă boierilor săi visul.* ALEXANDRIA (1784), 7r/13. *Va mearge şi va benchetui cu alţii mîind noaptea la casă streină.* PRAVILA (1814), 103/23. *Mîind în noaptea aceea pă ţermurii mării, a doua zi dis-de-dimineaţă pornirăm prin ostrov.* GORJAN, H. II, 43/5. *Aici maserăm noaptea şi a doua zi cercetarăm cetatea.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 22. *Astă noapte... o mas peste deal, cu o ceată de slujitori de cei noi, de jandari.* ALECSANDRI, T. 217. *Mase o noapte într-un obscur ospel din suburbiu.* F (1 877), 73. *D-ta poţi să mîi astă noapte şi în pădure; nu cred că-i muri de urît.* CREANGĂ, P. 127, cf. id. A. 23. *Aseară m-am oprit să mîi în Bad-Elster.* CARAGIALE, O. VII, 175, cf. ISPIRESCU, L. 104. *Călătorii ajunseră în sat... şi maseră peste noapte acolo.* MACEDONSKI, O. III, 15. *Te rog să mă primeşti să mîn la dumneata până dimineaţa.* HOGAŞ, M. N. 77. *Păcurarul care rămîne ziua la stînă şi se odihneşte, noaptea trebuie să doarmă (să mîie) la sterpe, care mîn separat.* PRECUP, P. 9. *Ajungem pe cu sară la Costeşti... Am mas noi acolo; dimineaţa..., mînă, nene, spre Piteşti.* PREDA, Î. 81, cf. ALECSANDRI, P. P. 129, TEODORESCU, P. P. 462. *Lelea cu cozile-ntoarse, Nu mai mîne-o noapte acasă.* MARIAN, SA. 16. *Am rătăcit şi nu ştiu unde să merg peste noapte, fii bun, lasă-mă să mîn la d-ta.* RETEGANUL, P. II, 65, cf. ŞEZ. I, 206, VASILIU, P. L. 17. *Într-o sară o mînat la noi doi oamini.* ALR I 308/333. *Am o vacă bălaie, Mîne noaptea prin gunoaie* (Luna). GOROVEI, C. 212. ◇ Expr. (Regional) **Mîie** (sau **mînea-o-ar**) **(pe) unde a înserat = a)** de nu s-ar mai întoarce! de nu l-aş mai vedea niciodată! *Nu era săracă văduva, că bărbatu-său, fie iertat şi mîie pe unde a înserat, fusese un om foarte harnic.* RETEGANUL, P. V, 22, cf. IV, 53. *Acela era... dracul în chip de domnişor învăţat, mînea-o-ar acolo unde a înserat.* PAMFILE, D. 68; **b)** (substantivat, eufemistic) dracul. I CR. III, 286, cf. CANDREA, F. 115.

2. (Învechit şi regional) A rămîne, a se opri, a poposi o vreme undeva; a se aşeza. *Ori în ce cetate au sat veţi întra, cercetaţi cine iaste într-însa harnic şi acolo măneţi până veţi ieşi* (a. 1 650—1675). GCR I, 194/28. *Undea mănea* [lăcustele], *rămînea pămîntul negru, împuţit.* M. COSTIN, ap. GCR I, 201/35. *Limbile* [balauri]*lor pune-le-oi în sîn, Ca să le vadă zîna mea bălaie, Cînd ziua va veni la ea să mîn.* BENIUC, V. 72. *Turcii mînea-n sat la rumâni, aldată plecau mai departe, se plimbau pîn ţară.* GRAIUL, I, 105. ◇ Expr. **(Parcă) i-au mas şoarecii** (sau **o cireadă de boi**) **în pîntece,** se spune despre un om care este mereu flămînd, căruia îi este mereu foame, care mănîncă mult, cu lăcomie. *Ia mai îngăduiţi oleacă, măi, zise Ochilă, că doar nu v-au mas şoarecii în pîntece.* CREANGĂ, P. 259. *Ai flămînzit?... Mai aşteaptă, doar n-a mas o cireadă de boi în pîntecele tău.* CONTEMPORANUL, VI1, 99. ◇ Fig. *Cine mi-a mînca de carne şi va bea şi de-al mieu sînge, Acela-n-tru mine mîne, şi eu încî sînt într-însul* (cca 1679—1680). GCR I, 242/14.

3. (Învechit) A rămîne într-o anumită stare, situaţie; a rămîne neschimbat, a se menţine sub un anumit aspect. *Mîsaiu în ticală* (a. 1 550—1 600). GCR I, 9/10. *O întinsără pre grătariu de o frigea pre foc. Şî masă nearsă, că nu o prinsă focul.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 20r/16. *Tu singur în putreziciunea viermilor şăzi mîind descoperit.* BIBLIA (1688), 364[1]/5.

4. (Regional) A mai rămîne (dintr-un tot). *Eram o sută de oameni în atelier. Trăgeam şine încovoiate de fier. Într-o zi am mas 99.* VINTILĂ, O. 31.

— Prez. ind.: *mîn* şi (învechit şi regional) *mîi*; perf. s. *măsei*; conjunct. şi: *să mîi*; part. *mas*; ger. şi: *mîind.* — Şi: (rar) **mîne** (BL II, 101) vb. III, (regional) **mînă** vb. I.

— Lat. **manere.**

MÎNEÁŢĂ s. f. v. **dimineaţă.**

MÎNEC subst. (Regional; de obicei precedat de prepoziţii, cu care formează locuţiuni adverbiale) Zorii zilei. Cf. DDRF. *Marţi, la mînec... M-am pornit.* TEODORESCU, P. P. 380. *M-am luat... Pe mînecă..., Pe calea lui Traian, La apa lui Iordan.* MARIAN, V. 122.

— Şi: **mînecă** s. f.

— Postverbal de la **mîneca.**

MÎNECÁ vb. I. Intranz. şi refl. (Învechit şi popular) **1.** A se scula în zori, dis-de-dimineaţă. *Ce-ţi voiu adaoge cîntec Din zuori, de cînd mă mînec.* DOSOFTEI, PS. 232/8. *Mînecă Avimeleh dimineaţa şi chemă pre toate slugile lui.* BIBLIA (1688), 13[2]/27, cf. 106[2]/2. *Eu m-am mănicat să mă spăl, să mă curăţăsc* (a. 1784). GCR II, 137/10. *M-oiu mîneca Şi la măicuţă-oi pleca.* SEVASTOS, C. 26, cf. id. N. 12. *S-o mînicat... Gras şi frumos, Bun sănătos.* ŞEZ. XXIII, 23. *M-am sculat, M-am mînecat, Toiagu-n mînă am luat.* PĂSCULESCU, L. P. 114. *Cine mînecă de dimineaţă, El izbuteşte mai mult în piaţă.* PANN, P. V. II, 68/5. *Cine mînecă mai dimineaţă mai departe ajunge!* F (1867), 146, cf. MARIAN, D. 7, id. NU. 100. ◇ Expr. (Impers.) **A se mîneca de ziuă** = a se face ziuă. IORDAN, STIL. 192.

2. A porni dis-de-dimineaţă, a pleca în zori; p. gener. a porni, a pleca, a se duce, a se

îndrepta spre ... *Către tire mărecu.* PSALT. 118. *De noapte mînecă d[u]hul mieu către tine.* CORESI, PS. 426/8. *Toți oamenii mîneca către el să auză pre el.* N. TEST. (1648), 98v/25. *Mînecă Avraam demineața la locul unde sta înaintea D[o]mnului.* BIBLIA (1688), 13¹/18. *La opt ceasuri ... au mînecat să-și ia ziua bună.* M. COSTIN, LET. I, 297/37. *Și i-au audzit acel capitan vorovind ei în de ei, dzicînd: „Să ne mînecăm dimineață să-i prindem".* NECULCE, L. 214. *De vei vedea pre cel înțelept, să mîneci la dînsul.* ȚICHINDEAL, F. 230/27. *Deacă simțesc numai ceva zi bună, o dată cu ziua mînecă la cîmp.* TOMICI, C. A. 103/10. *Alerg, mînec pînă-n zori, Ca cîinii strejuitori.* MUMULEANU, C. 90/16. *L-am privit ieșind la lanul boieresc prin sila zapciilor, iar nu mănicîndu-să dis-de-dimineață cu noaptea în cap, ca atunce cînd să duce la ogorașul său.* I. IONESCU, C. 100/21. *Mînecînd de la Sibiiu cu două mii de călărești, îi merse într-ajutoriu.* BARIȚIU, P. A. I, 241. *Trecătorul ce s-ar fi mînecat pe drumul larg și drept ... ar fi văzut... pe un bătrîn.* HOGAȘ, DR. II, 111. *Pe N. în brațe-am luat, Pe cale m-am mînecat.* MARIAN, NA, 377, cf. id. INS. 65. *Dimineață mînecai Pe rouă nescuturată, Pe potecă necălcată.* REV. CRIT. V, 91. *Foaie de-alunică Cine se mînică Și se întunică Joi de dimineață Pe rouă, Pe ceață?* PAMFILE, C. Ț. 55. ✧ Fig. *Mînecînd din toate acestea temeiuri, națiunea română nu poate primi ... valoarea legei electorale din a. 1848.* BARIȚIU, P. A. III, 18. *Numai calea aceea ne poate duce la progresul literar, care mînecînd din temelia poporală, ține cont și de cerințele latinității noastre.* F (1883), 234, cf. ib. (1884), 65. ✦ Intranz. (Învechit, rar) A se grăbi. *Îndată după intrarea umilinței noastre în scaunul arhiepiscopiei ... am mînecat de a satisface acestei recerințe simțitoare* (a. 1881). CAT. MAN. I, 571. ✦ Intranz. (Regional, despre albine) A cutreiera cîmpul. CHEST. VI 15 supl.

— Prez. ind.: *mînec.* — Și: **mînică, mănică,** (neobișnuit) **mîinecă** (CIHAC, I, 154) vb. I.

— Lat. **manicare.**

MÎNECÁR s. n. **1.** Haină țărănească scurtă, confecționată din blană, stofă sau pînză, cu sau fără mîneci; mintean (H V 419), laibăr (DENSUSIANU, Ț. H. 324), zăbun (H. I 386, XIV 351), ilic (ib. V 129), spențer (ib. V 390), cojoc (MOLIN, R. B. 416, ALR II 3 336/2, 27), veston (ALR II 3 327/102, 192). Cf. MAN. GÖTT. 131. *Preste pieptariu, mînecariu de pînză.* MOLDOVAN, Ț. N. 64. *Femeile vara poartă o haină din pănură albă ..., iarna din cojoc, adecă piele de miel și să numește mînecari.* LIUBA-IANA, M. 19. *Sta ghemuit în scoarța ailaltă, cu mîinile petrecute-n mînecile mînecarului.* SANDU-ALDEA, U. P. 224. *Mînecările de bumbac erau albe ca laptele.* AGÎRBICEANU, A. 113. *De-i vară, se îmbracă mai ușor, cu niște mînecări de pînză sau de postav.* PĂCALĂ, M. R. 119. *Se purta însă, pînă acum 25 ani, și „mînicariu" — comun bărbaților și femeilor.* DIACONU, VR. LIX. *Din dimia dată la piuă se scot: cioareci ..., mînecare, chebe, glugi* etc. STOIAN, PĂST. 60, cf. H II 132, 262, 271, V 129, VII 171, XII 174, PAȘCA, GL. ✦ (Regional) Cămașă femeiască (Voineasa-Călimănești). ALR I 1 873/798.

2. (Învechit, mai ales la pl.) Rucaviță. *Patrahire, mînicariuri* (a. 1 824). ap. TDRG, cf. CADE, SCRIBAN, D. ✦ Manșetă **(1).** *Ale lor ranguri se vor osebi prin șereturi de aur, de carele subleitenantul va purta unul ..., căpitanul trei pe mînecare.* AR (1829), 178²/33. ✦ (Regional, la pl.) Un fel de mîneci¹ **(1)** detașabile, împletite din lînă sau confecționate din blană, care se poartă iarna, peste încheieturile mîinilor, pentru a le proteja de frig. *Mînecari de lîneturi se poartă mai mult în Bucovina.* PAMFILE, I. C. 318, cf. ALR II 3 353/141, 157, 228, 235, 260, 284, 334, 353, 362, 365, 386, 574, LEXIC REG. 117. ✦ (Prin Bucov.) Podoabă făcută din mărgele, purtată la încheietura mîinii, sub mîneca cămășii. LEXIC REG. 117. ✦ (La pl.) Mînecuțe. V. mînecuță **(2).** Com. din BUCUREȘTI. ✦ (Prin Transilv.) Manșon **(1).** Cf. LB, POLIZU, COSTINESCU, LM, SĂGHINESCU, V. 48.

3. Perniță sau scîndură îmbrăcată în pînză pe care croitorii calcă mînecile hainelor.

— Pl.: *mînecare* și (regional) *mînecari, mînecări.* — Și: (regional) **mînicár** (pl. *mînicaruri)* s.n.

— **Mînecă¹** + suf. *-ar.*

MÎNECÁRE s. f. **1.** (Învechit) Acțiunea de a (se) mîneca; sculare dis-de-dimineață; pornire, plecare (în zori); (învechit) mînecat¹ **(1).** *În deșertu voao iaste mărecarea.* PSALT. 274, cf. CORESI, PS. 359/10, LB. *În ziua destinată pentru mînecare, corpul, denegînd ascultarea, nu voi să se miște din loc.* BARIȚIU, P. A. II, 450, cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, LM, ALEXI, W. ✧ Loc. adv. **La mînecare** = în zorii zilei, dis-de-dimineață. *Muierile ... merseră la mînecare adîncă la mormîntul în care să pusese trupul învățătorului lor.* MARCOVICI, D. 302/14. ✦ (Învechit, rar) Dimineață. *Dat în Cracovia, marți în mănecarea serbătorii fericiților mucenici Tiburtie și Valerian.* ȘINCAI, HR. II, 102/4.

2. (Regional) Utrenie. Cf. SEVERIN, S., BUD, P. P. 79.

— Pl.: *mînecări.* — Și: **mînicáre** s. f. LB.

— V. **mîneca.**

MÎNECÁT¹ s. n. **1.** (Învechit) Mînecare **(1).** *Nu-mi place mînecatul vostru pre asemine temp rău.* LM, cf. BARCIANU.

2. (Învechit și regional; adesea precedat de prepoziții, cu care formează locuțiuni adverbiale) Zorii zilei. *Să facem întru streaja cea de*

mînecat. BIBLIA (1688), 49[2]/35. *Şi fu a treia zi, fiind de către mînicate.* ib. 53[1]/18. *Deştepta-măvoi la mînecate.* ib. 417[2]/27. *Măsura vremii de seară pănă la mînecate* (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 81. *În ce chip să cuvine a treace vreamea cea de la mînecate pănă dimineaţa* (a. 1793). ib. II, 102. [Un bal] *carile cu voioasă petrecire au urmat pănă la mînecate.* AR (1829), 33[2]/17. *Aşa de mînecat sculată!* NEGRUZZI, S. III, 149, cf. POLIZU. *A doua zi, de mînecate, îşi chemă copiii.* ISPIRESCU, L. 211. *De mînecate pornim călări din Cîineni.* VLAHUŢĂ, R. P. 94, cf. DDRF, JUN. LIT. I, 192. *Avusese grijă, de mînecate, să-i pună dinainte un alt maldăr de iarbă proaspătă.* HOGAŞ, M. N. 150. *Trebuie să pornim de mînecate.* SADOVEANU, O. III, 171, cf. SCL, 1960, 395. *Ciobanii împart ziua aşa: dimineaţă, prînz, amiază, chindie, seară, decuseară, miazănoapte, cîntători, mînecate.* H VIII 127, cf. ib. I 62, VIII 46, 120, 157, X 21, 68, XV 100, 408, 425, XVI 321, SBIERA, P. 240, ŞEZ. VIII, 190, VICIU, GL. ✦ Dimineaţă. *Mîine dînz-de-mînecate... Ne vom porni noi mai departe.* DONICI, ap. TDRG.

3. (Regional) Utrenie. Cf. ŞĂINEANU, D. U.

— Pl.: *mînecate.* — Şi: **mînicát** s. n.

— V. **mîneca.**

MÎNECÁT[2], -Ă adj. **1.** (Învechit) Care s-a sculat sau a plecat în zori, dis-de-dimineaţă. *De-unde vii tu mînecată Şi-ncotro, albino mică?* ASACHI, S. L. I, 53. ✧ (Substantivat) *Cei mînecaţi apucă înaintea celor nemînecaţi.* LM. ✦ Grabnic. *Griji care cer necontenita noastră luare aminte şi mînicată sîrguială* (a. 1803). URICARIUL, IV, 168/10.

2. (Regional) Întîrziat, rămas în urmă (Dăieni-Hîrşova). H II 264. *Cînd cineva rămîne tîrziu de la vreo treabă se zice mînicat.* ib.

— Pl.: *mînecaţi, -te.* — Şi: (regional) **mînicát, -ă** adj.

— V. **mîneca.**

MÎNECĂ[1] s. f. **1.** Parte a îmbrăcămintei care acoperă braţul (în întregime sau în parte). *Suciia mîneca şi băga mîna în căldare de potoliia undele şi nu să vătăma.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 27[r]/2. *Prinzînd pre Dumitraşco Buhuş şi cercîndu-l, au găsit pistol mic în mănică supus.* N. COSTIN, LET. II, 51/9. *Cămeaşia fără mînici.* id., ap. GCR II, 11/33. *Celalalt, asemene călare şi nu mai puţin elegant, se deosebea prin mărimea şlicului şi largile mînici a benişului său.* NEGRUZZI, S. I, 30, cf. 88, 145. *Opt voinici cu spete late Şi cu mînici suflecate, Stau cu puştele-ncărcate.* ALECSANDRI, P. I, 58. *Oameni vrednici ca să şază în zidirea sfintei Golii, În cămeşi cu mîneci lunge şi pe capete scufie.* EMINESCU, O. I, 150. *Şi-odată suflecă moş Nichifor mînecile, taie un sulhariu de fag şi face un capăt minunat.* CREANGĂ, P. 135, cf. 287, id. A. 103, CONV. LIT. XI, 214. *S-a şters cu mîneca pe obraz şi-ntorcîndu-se-n loc spre vodă, zice...* CARAGIALE, O. II, 240, cf. COŞBUC, P. I, 97. *Pletele lui şi mînecile cămeşei îi fîlfîiau în vînt, ca un steag a bătaie.* N. REV. R. I, 74. *Ridică mînele. Mînecile i s-adunară în umeri.* DELAVRANCEA, H. T. 8. *Cîrpaciul, după ce îşi şterse gura cu mîneca cămăşii, se întoarse spre covrigar.* DUNĂREANU, CH. 68. *Se puse să-şi tragă sumanul pe mînici.* SADOVEANU, M. 182, cf. id. O. X, 310, XI, 49, XII, 411, XIII, 46. *Dinu bău cu poftă, se şterse cu mîneca pe la gură şi, luîndu-şi căciula de pe cap, îşi netezi puţin pletele.* BUJOR, S. 26. *Se ivea de după colţul casei cu mînicile răsfrînte şi cu pestelcă curată pe dinainte.* HOGAŞ, DR. II, 102. *Întinse braţele, încît mînecile largi îi atîrnau ca nişte aripi de liliac.* REBREANU, R. II, 31. *Desprinse pardesiul Sabinei din cuier şi o sili să îmbrace mînecile.* C. PETRESCU, C. V. 329, cf. id. A. R. 8. *Filip îşi trece mîneca hainei peste frunte.* SAHIA, N. 31. *Mînicile largi alunecară, descoperind braţele goale.* TEODOREANU, M. II, 69, cf. CAMIL PETRESCU, O. III, 224. *Îmbrăcată într-o rochie simplă, închisă la gît, cu mîneci lungi.* STANCU, U.R.S.S. 23. *Mormăind în barbă o sudalmă frăţească, şi-a sumes mînecile şi a păşit îndesat către ape.* GALAN, Z. R. 43. *Duse încet mîneca la frunte şi se şterse fără să facă cel mai mic zgomot.* PREDA, Î. 150. *Îl ajunse din urmă şi-i apucă mîneca.* V. ROM. martie 1954, 83. *Mînicile-şi sumetea Şi-ncepea De chiuia Şi pe turci mi-i deştepta.* TEODORESCU, P. P. 557. *Maică, fericirea mea, Pe mîneca de-a dreapta Pune-te pe dumneata; Pe mîneca de-a stînga Pune pe iubita mea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 307, cf. 493. *Şi-apoi îndată... Mînicele-a suflicat. Nişte mîni poleite Ca nişte tînjeli pîrlite.* POP., ap. GCR II, 337. *De la deal de boii lui Şede singur dumnealui: Cu mînica vînt îşi trage, Cu basmaua umbră-şi face.* ŞEZ. I, 71, cf. 13. *M-or jeli şi mîndrele, În trei luni, cu trei cununi, În trei sfinte duminici, Cu pui roşii la mîneci.* BÎRLEA, B. 71, cf. GREGORIAN, CL. 58, ALR II 3 290, 3 298, 3 304, 3 352. ✧ Loc. adv. (Rar) **Pe sub mînecă** = pe ascuns, în secret, pe sub mînă. Cf. BARONZI, L. 44, ZANNE, P. III, 220. ✧ Expr. **A da cu mîneci largi** = a da cu plăcere, bucuros. *Părinţii fetei, cînd aud asta, au de bucurie că le-a picat un om aşa de bun şi o dau cu mîneci largi.* CREANGĂ, P. 168. *I-am dat împrumutul cu mîneci largi, cu voie bună.* PAMFILE, A. R. 250, cf. ZANNE, P. III, 220. (Rar) **Ca pe mîneca cămăşii** = foarte uşor, cu cea mai mare uşurinţă. ZANNE, P. III, 63. **A-şi şterge nasul cu mîneca** = a fi rău crescut, a fi necioplit. id. ib. 220. **A-şi tăia mîneca şi a fugi** = a face un sacrificiu neînsemnat spre a evita o pagubă mare. id. ib. (Rar) **A lovi** (pe cineva) **în mînecă** = a încerca să faci (cuiva) un rău, fără a reuşi. LM, cf. ZANNE, P. III, 220. **A trage** (pe cineva) **de mînecă** sau (rar) **a rupe** (cuiva) **mîneca = a)** a insista, a stărui (pe lîngă cineva) pentru a obţine

ceva. *Mi-a tot rupt mînica alde cuscru Matei, ca să-i dau lui locşoru ăla, de ie la nasu dumitale acolea.* JIPESCU, O. 147, cf. 6; **b)** a atrage cuiva atenția (trăgîndu-l de mînecă[1] **1)** că minte sau exagerează. *Cît vei auzi că încep a croi cîte una mai deocheată, tu să mă tragi de mînica hainei, căci eu îndată voi îndrepta-o dupe ființa adevărului.* ODOBESCU, S. III, 46, cf. LM, DDRF, ZANNE, P. III, 220. **A (nu) se lăsa tras de mînecă** = a (nu) se lăsa prea mult rugat. COSTINESCU. (Rar) **A pune** (cuiva) **mîneci** = a constrînge (pe cineva). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. **A scoate din mînecă** = a găsi la repezeală un răspuns, o explicație, o soluție (netemeinică). (Rar) **A o trage pe mînecă** = **a)** a bea. PAMFILE, J. II, 153; **b)** a fura. id. ib. **A o băga pe mînecă** (sau, rar, **pe mîneci**) = a se speria (de consecințele unei fapte săvîrșite), a o sfecli. *Cum ... auziră ginerii împăratului, o băgară pe mînecă şi mărturisiră că aşa este.* ISPIRESCU, L. 158, cf. 203, 260, PAMFILE, J. III, 90, REBREANU, R. II, 75. *Ienicerii d-auzea Pe mînică o băga. Să creadă nu le venea.* TEODORESCU, P. P. 557. *Naiba di spaimî o bagasî pi mînicî rău, da rău di tăt.* ŞEZ. III, 6, cf. ZANNE, P. III, 218. **A nu avea (de-a face) nici în clin, nici în mînecă** (cu cineva) v. clin. **Aceasta-i altă mînecă** (sau, franțuzism, **altă pereche de mîneci**) = asta-i altceva, asta-i altă mîncare de pește. Cf. COSTINESCU, IORDAN, L. R. A. 259.

2. (Regional, la pl.) Numele unei țesături (Bilciurești-Ploiești). H IV 56.

3. Mînecar **(1)**. Com. din RĂHĂU-SEBEŞ.

4. (Învechit) Flanc, aripă a unei armate. *Un lung pătrat cu două mînici de cîte cinci sute muşchetari fiecare.* BĂLCESCU, ap. TDRG.

5. (Tehn.) Nume dat unor dispozitive în formă de mînecă[1] **(1)**. Cf. LTR.

6. (Rar; franțuzism) Braț al unui rîu, al unui canal etc. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., ATILA, P. 158.

— Pl.: *mîneci* şi (ieşit din uz) *mînece* (GANE, N. III, 167). — Şi: **mînică,** (învechit şi regional) **mănică** s. f.

— Lat. **manica.**

MÎNECĂ[2] s. f. v. **mînec.**

MÎNECĂTOÁRE s. f. (Regional) **1.** Sculare dis-de-dimineață. *Mănecătoarea nu este ... decît a se scula cineva cu noaptea şi a face mai multe trebi pînă la zi.* H I 76. *Mînecătoarea e o sculare a poporului mai de dimineață la munca sa.* ib. III 276, cf. IX 13.

2. Ajunul sărbătorii sfîntului Gheorghe, cînd, noaptea, potrivit unei credințe populare, vrăjitoarele ar umbla să ia mana vacilor, rodul ogoarelor etc. *În noaptea de mînecătoare se fac fermece şi vrăji.* ŞĂINEANU, D. U., cf. H II 260, XI 20, 104, XIV 74. *În noaptea mînecătoarei, femeia ... adună roua de pe toate holdele cărora vrea să le ia rodul.* ŞEZ. XII, 197, cf. ALR II/I h 213. *La mînicătoare atunci fermecă fermecătoarea aia.* ALR II 4 240/928, cf. ALR I 619/790, 792, 805, 850.

— Pl.: *mînecători.* — Şi: **mînicătoáre, mănecătoáre** s. f.

— **Mîneca** + suf. *-toare.*

MÎNECĂTÓR, -OÁRE adj. (Regional; şi substantivat) (Persoană) care se scoală şi pornește undeva în zori. Cf. COSTINESCU, PAMFILE, VĂZD. 91.

— Pl.: *mînecători.* — Şi: **mînicătór, -oáre** adj. PAMFILE, VĂZD. 91.

— **Mîneca** + suf. *-(ă)tor.*

MÎNECÉLE s. f. (pl.) (În poezia populară) Mînecuțe. V. mînecuță **(1)**. *Şi-l dăruii Cu doi luceferi, În doi umerei, Cu stele, Mărunțele, Pe mînecele.* MAT. FOLK. 678, cf. 1 559, ŞEZ, XXI, 68, GR. S. VI, 120.

— **Mînecă[1]** + suf. *-ele.*

MÎNECÚŞ s. n. (Învechit; de obicei precedat de prepoziții, cu care formează locuțiuni adverbiale) Zorii zilei. *Nice te-nfruntedz de sfară, De mînecuş şi de sară.* DOSOFTEI, PS. 165/6. *Clevetnicii stau de o parte De demineață, din mînecuşuri, Pănă-n sară ce mărg la culcuşuri.* id. ib. 241/13, cf. BUL. FIL. VII—VIII, 98, SCRIBAN, D., IORDAN, STIL. 192.

— Pl.: *mînecuşuri.*

— **Mîneca** + suf. *-uş.*

MÎNECÚȚĂ s. f. **1.** (Mai ales la pl.) Diminutiv al lui mînecă[1] **(1)**. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Mînuțele mele slabe şi reci le băgam tremurînd în mînecuțele ude.* EMINESCU, G. P. 42. *Să crape de căldură nu-şi sumete mînicuțele în fața flăcăilor.* DELAVRANCEA, S. 10, cf. id. T. 140. *Îmbrăcată curat, legată pe cap cu o batistă albă ca omătul, cu mînecuțele capotului suflecate pînă la coate.* N. REV. R. I, 71. *Vedea panglicuțele roşii ca focul, care înzorzonau margina mînicuțelor scurte.* TEODOREANU, M. II, 227. *Te-aş lua de mînecuță Şi de-ar vrea mama ori ba Noi dragă ne-am cununa!* RETEGANUL, TR. 156. *Focul era ocolit de copilaşi, ce stau toți ghemuiți cu genunchii la gură şi cu mînile trasă în mînecuță.* CĂTANĂ, P. B. II, 127. *Şădi cu mînicuțîi suflicati Şî cu sprinşenili rădicati.* GRAIUL, I, 551.

2. (La pl.) Un fel de manşete lungi, detaşabile, care se poartă peste mîneci, pentru a le proteja; mînecare. V. mînecar **(2)**. *Ție ți-a plăcut să trăieşti comod: ore fixe şi mînicuțe de lustrin.* BARANGA, I. 154, cf. DM.

3. (Prin Munt., Mold.) Rucaviță. Cf. ALR II 3 353/514, 605, 704, 723, 727, 769, 872.

— Pl.: *mînecuțe.* — Şi: **mînicúță** s. f.

— **Mînecă[1]** + suf. *-uță.*

MÎNÉI s. n. **1.** (Transilv., Ban.) Mîner **(1)**. *De acest drot să se lege de amîndoao capetele cîte un mîniu.* TOMICI, C. A. 61/24. *Uşurel şi drept trage cu amîndoao mînile de mîniurile drotului către tine, pînă va treace . . . preste toţi fagurii.* id. ib. 148/15, cf. 143/21. *Apă se mai aduce şi cu cîrceagul (un vas de pămînt cu coadă sau mînei îngăurit în care întră apa pre 3 găuri de la gura cîrceagului).* LIUBA-IANA, M. 99. *Fuiorul şi stupa să perie cu mîneu (coadă).* id. ib. 118, cf. 94. *Învîrtirea moriştei se face cu mîna prin ajutorul mîneiului.* PĂCALĂ, M. R. 437, cf. 438, com. NOVACOVICIU, ALR I 917, ALR II 3 808, 4 929, 5 043, 6 427, 6 613, 6 639, 6 640, 6 652, 6 661, A III 3, 12, 16, 19, IV 5, com. din VALEA JIULUI.

2. (Regional) Limba cuţitului sau a briceagului (Petrila). ALR II 3 970/833.

— Pl.: *mîneie.* — Şi: **mînéu, mîníu** (pl. *mîniuri)*, **mănéu** (ALR I 917/116, A III 17), **manéi** (ALR II 3 970/833), **manéu** (A III 3, IV 5, com. din VALEA JIULUI), **maníu** (ALR II 5 043/833, 6 639/833, 6 640/833, 6 652/833, A III 12, 16), **menéi** (ALR I 917/174), **menéu** (ib. 917/118, A III 2), **minéi** (COMAN, GL., ALR I 917/164), **minéu** (A III 4, 12, 18) s. n.

— **Mînă**[1] + suf. *-ei.* — **Maneí, maneu, maniu**: prin apropiere de *manetă, manivelă.*

MÎNÉL s. n. (Prin Ban. şi sudul Transilv.) Mîner **(1)**. *Mînelu secerii.* ALR I 917/80, cf. 917/56, 61. *Mînelele dă la mezdreauă.* ALR II 6 639/64, cf. 5 043/64, A I 17, 35, com. din POIANA VAŞCĂU.

— Pl.: *mînele.*

— De la **mîner.**

MÎNÉR s. n. **1.** Parte (de lemn, de metal etc.) a unui obiect, care are o formă potrivită pentru a putea fi apucată cu mîna; (învechit şi regional) mănunchi **(II)**, (regional) mînei **(1)**, mînel, mînie[2], mînior. V. coadă, clanţă, plăsea. *2 cuţite cu mînîre* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 206/20. *Ziua-n mîni să ne găsească, Cu a sabiei mîner!* NEGRUZZI, S. II, 83, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. [Săbiilor] *li s-au schimbat mînierul* (a. 1874). URICARIUL, XXII, 482. *Mînerul unei spade.* MACEDONSKI, O. I, 29. *Ostaşii lui ucid cu mînerul, cînd li se rupe spada.* VLAHUŢĂ, ap. CADE. *Fierul coasei se numeşte custură . . . iar mîna cu care se îndreptează coasa, mănunchi sau mîner.* DAMÉ, T. 37, cf. DDRF. *Mînerul de-argint cu mîna cea grea îl apasă, Marele paloş în teacă şi-l pune.* MURNU, I. 9. *Secera . . . are 1. Zimţi la gură . . . 2. Limba. 3. Mîneriul. 4. Mănunchiul de lemn în care întră mîneriul.* I. CR. III, 226. *Toporîia are pe la mijloc un lemn scurt, înţepenit într-o dăltuitură, care se numeşte cocîrlă, picior, mănunchi sau mîner.* PAMFILE, A. R. 126, cf. 116, id. I. C. 117, 121, 125, 141, 158, 261, V. MOLIN, V. T. 53, NICA, L. VAM. 156. *Elenuţa îl privea, cu mîna pe mînerul portiţei.* AGÎRBICEANU, A. 196, cf. C. PETRESCU, C. V. 263. *Părţile cioplitorului sînt: corpul . . . cu mîner, ferul . . . şi peana.* I. APOLZAN, U. 7, cf. SAHIA, N. 69. *Pusese mîna pe mînerul portiţei.* TEODOREANU, M. II, 166. *Am făcut pentru asemenea treabă ostii . . . Le aşez în mîner uşor şi sprinten — şi căutăm locul crapilor.* SADOVEANU, O. IX, 402. *Mască prevăzută cu mîner.* IOANOVICI, TEHN. 170, cf. 218. *Briceagul meu este ieftin, cu mînerul de lemn.* STANCU, D. 90. *Şi ţi-oi dărui O sută şoimei, Cincizeci ogărei, Şi arme bogate Cu mînere late.* TEODORESCU, P. P. 449, cf. 571, SBIERA, P. 323, cf. CHEST. I 164, 166, II 164. *O mînare de seceră.* ALR I 917/870, cf. 917/61, 80, 885, ALR II/I h 250, ALRM SN I h 40, A II 12, IV 5, 15, V 20, VI 16, 20, 26.

2. (Popular) Numele unei stele din constelaţia „coasei"; (popular) corn. *Cefeu se numeşte coasă. Cele trei stele în linie dreaptă alcătuiesc coporîia sau coporîşca. Steaua din stînga este mînerul sau cornul coporîiei.* PAMFILE, CER. 169.

— Pl.: *mînere* şi (regional) *mîneruri* (ALR I 917/49). — Şi: (regional) **mînăr** (ALR II 4 929/886, 5 043/848, 872, 6 652/848, 6 661/848, 872) s. n., **mînáre** s. f., **mîniér, mănuiéri** (ib. 6 639/551, 6 664/551), **minér** (ALR I 917/679, 684, 760), **munér** (ALR II 3 808/605, 4 929/520, 605, 5 043/53, 531), **manér** (ALR II/I h 250), **moinéri** (ALR II 4 929/414), (învechit) **mînír** s. n.

— De la **mînă**[1].

MÎNÉRE s. f. Faptul de a mîinea.

1. (Învechit şi popular) Popas peste noapte; (regional) mas. Cf. mînea **(1)**. Cf. LB, PONTBRIANT, D., BARCIANU.

2. (Învechit) Oprire într-un loc; rămînere. Cf. mînea **(2)**. *Nu mînea de două ori la un loc . . . ca să nu-i afle mînerea.* AMIRAS, LET. III, 114/5, cf. POLIZU.

— V. **mînea.**

MÎNEŞTÉRGURĂ s. f. v. **mînăştergură.**

MÎNÉU s. n. v. **mînei.**

MÎNEZÍ adv. (Transilv. şi Ban.) A doua zi, în ziua următoare; mîine **(1)**. *Purcelului de-i vei tăia urechile şi coada din grădină, mînezi numai se aibă loc pre unde se va vîrî, apoi îl vei găsi acolo.* ŢICHINDEAL, F. 138/10, cf. BARONZI, L. 59. *Trăseseră de gazdă, pentru ca mînezi să plece mai departe.* SLAVICI, ap. TDRG. *Mînezi, după revărsatul zorilor, vine moaşa cu trei fetiţe de vîrstă pînă la şeapte ani.* MARIAN, NA. 154. *Aşa mînezi de dimineaţă a şi plecat împreună cu fiu-său, mănînd oile şi caprele la munte.* id. S. R. II, 121. *Împăratul îi mai îngădui vreme pînă mînezi.* ap. DDRF, cf. CDDE. *Atunci iapa mi să repede şi nu mergea aşa, făr-ca vijelia*

şi mînezî la ameazi sosesc la casa lui Ciprian. CĂTANĂ, P. B. I, 13. *Mînezi de dimineaţă, baba sculă fata şi o mînă cu oile la păşune.* id. ib. II, 24, cf. 99, III, 3, 32. *Pînă mînezi ce-a răsărit soarele, era în locul colibei un palat mai altfel ca al împăratului.* MERA, L. B. 9, cf. 10. *Mînezi... veni şarpele după om, să-l ducă de unde l-a adus.* PĂCALĂ, M. R. 150. *Ţîńe nunta pîn-la dzîuă. Mîńezî prînzu-i la cumetri.* ARH. FOLK. III, 55. *Mîńidzî să duşi.* ib. 83, cf. 40, 56, 72, ALRT II 9, ZANNE, P. I, 628.

— **Mîne**[1] + **zi.**

MÎNG s. m. (Prin Olt.) Specie de porc cu urechile mari, lăsate în jos, cu părul creţ, alb şi negru. Cf. H V 177, IX 5.

— Pl.: *mîngi.* — Şi: **mang** s. m. H IX 5.

— Derivat regresiv de la **mînguleţ.** Cf. magh. m a n g ó.

MÎNGÁL subst. v. **mangal**[1].

MÎNGALAGÍU s. m. v. **mangalagiu.**

MÎNGÁLĂ s. f. (sg.) (Regional) Om murdar, leneş sau prost (Ştefăneşti-Drăgăşani). Cf. ZANNE, P. VI, 335.

— Cf. z m î n g ă l i.

MÎNGALẮU s. n. v. **măngălău.**

MÍNGĂ s. f. v. **mangăr.**

MÎNGĂÍ vb. IV v. **mîngîia.**

MÎNGĂIÁ vb. I v. **mîngîia.**

MÎNGĂIÁRE s. f. v. **mîngîiere.**

MÎNGĂIÉRE s. f. v. **mîngîiere.**

MÎNGĂIETÁTE s. f. v. **mîngîietate.**

MÎNGĂIETÓR, -OÁRE adj. v. **mîngîietor.**

MÎNGĂIETÚRĂ s. f. v. **mîngîietură.**

MÎNGĂIÓS, -OÁSĂ adj. v. **mîngîios.**

MÎNGĂITÓR, -OÁRE adj. v. **mîngîietor.**

MÎNGĂLÁR s. m. v. **mangalar.**

MÎNGĂLĂRÍE s. f. v. **măngălărie.**

MÎNGĂLẮU s. n. v. **măngălău.**

MÎNGĂLÍ vb. IV v. **măngălui.**

MÎNGĂLITÓR s. n. (Regional) Bucată dreptunghiulară de lemn cu una dintre suprafeţe brăzdată de şanţuri, cu care se calcă rufele de pînză groasă (înfăşurate în prealabil pe un sul de lemn); (regional) măngălău **(1)** (Voivozi-Şimleul Silvaniei). Cf. ALR II 3 386/325.

— Pl.: *mîngălitoare.*

— **Mîngăli** + suf. *-tor.*

MÎNGĂLIŢĂ s. f. v. **mangaliţă.**

MÎNGĂLUÎ vb. IV v. **măngălui.**

MÎNGĂLUÍRE s. f. v. **măngăluire.**

MÎNGĂLUITÓR s. m. v. **măngăluitor.**

MÍNGĂR s. m. v. **mangăr.**

MÎNGĂRIŢĂ s. f. v. **mărgăriţă.**

MÎNGEALÎC s. n. v. **mangealîc.**

MÎNGÎÍ vb. IV v. **mîngîia.**

MÎNGÎIÁ vb. I. **I.** (Învechit) **1.** T r a n z. A vrăji, a fermeca. (R e f l. p a s.) *Ce ia nu aude glasul măngănietoriului, măngăiatu măngăe-se* (d e s c ă n t ă - s e H, f a r m ă c ă - s ă D) *de preamăndrul.* PSALT. 110.

2. T r a n z. A sfătui, a povăţui, a îndruma. *Preaîmblă acealea laturi şi-i măngăe* (î n d e m n ă n d N. TEST. 1648) *toţi cu cuvente multe.* COD. VOR. 14/19. *Aceasta şi acesta pre însuş Petru făcu-l cu smerenie să înţelepţească şi şi alalţi ucenici mîngîe-i.* CORESI, EV. 268. ✧ A b s o l. *Măngăiat-ai* (p o v ă ţ a t - a i D) *cu vrătutea ta întru casă sfănta ta.* PSALT. 311.

3. R e f l. A-şi face curaj, a se îndemna, a prinde inimă (să facă ceva). *Luo pănre şi... frănnse şi începu a mînca. Măngăiară-se* (v i n d u - l e i n i m ă N. TEST. 1648, c u b u n ă v o e f ă c î n d u - s e BIBLIA 1688) *toţi; deaci şie ei luară pişte.* COD. VOR. 94/4.

4. R e f l. A se îndrepta, a se duce (spre a găsi la cineva un sfat, o încurajare). *Am venit la Potiol, unde, aflînd fraţi, ne-am măngăiat spre ei, ca să rămînem zile şapte* (a. 1703). GCR I, 350/14.

II. 1. T r a n z. A căuta să aline sau a alina mîhnirea, durerea, suferinţa etc. cuiva (prin vorbe sau gesturi de încurajare, de consolare etc.), a face să-i fie mai uşor; a încuraja, a îmbărbăta, a consola. *Me măngăiaşi în smereniia mea, că cuvăntul tău învie-me.* PSALT. 254, cf. 39, 178, 255, 258. *Pre cela ce se căiaşte elu-l priimeaşte, şi plăngătoriul elu-l mîngîie.* CORESI, EV. 5, cf. 78, 84. *Să mergi cu dînşii în robie la Vavilon şi să-i mîngîi cu cuvinte bune* (cca 1650). GCR I, 148/9. *Arătîndu-să întăi mai cu iubire de oameni decît acum, atuncea încai cu amăgitoare făgăduinţe ne mîngîia.* AETHIOPICA, 37v/12. *Boierii se duc la dînsul, s-adună,*

îl măngăia, Şi ca să-şi ia ziua bună, puţini bine lui voia. BELDIMAN, E. 116/22, cf. LB. *Şi îţi întoarsă mîhnirea în bucurie, spre a te mîngîia.* GORJAN, H. I, 6/26. *Lipsit fără veste, la vîrsta de 60 de ani, de tot cel ce putea să-l mai mîngîie, s-a pogorît de viu în mormîntul prietenilor săi.* MARCOVICI, C. 4/8, cf. 5/2. *Ajutoriul lumei nu v-au putut mîngîie.* CONACHI, P. 51, cf. 82, POLIZU. *Neştiind cum s-o mîngîi, am început şi eu a plînge.* NEGRUZZI, S. I, 52, cf. 45, ALECSANDRI, T. II, 206. *Oamenii văzîndu-le zbuciumîndu-se aşa, au început care dincotro să le mîngîie.* CREANGĂ, P. 175 cf. id. A. 9. *Nu ştia lumea pe care să-l mîngîie mai întîi.* CARAGIALE, O. II, 292. *După ce se desmeteci din leşinul ce-i venise, de inimă rea, începură s-o mîngîie surorile.* ISPIRESCU, L. 51. *Gheorghe căta întotdeauna să-l mîngîie, spuindu-i cît de bine au să petreacă în vacanţie, la el la ţară.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 105. *Iar mumămea — chiar dînsa! — mai rareori plîngea... Uitare, cît mai iute, mîngîi-o şi pe ea.* MACEDONSKI, O. I, 52. *Cînd moare un armean, rudele, cunoscuţii şi vecinii se adună la casa acestuia, ca să mîngăie familia defunctului.* ŞEZ. XII, 19. *Doctorul, probabil ca să mă mîngîie, m-a încredinţat că el nu-i capabil nici de una, nici de alta.* SADOVEANU, O. IX, 139. ✧ Refl. pas. *Ceea ce plîngu-se..., aceea măngîia-se-vor.* TETRAEV. (1574), 205, cf. CORESI, EV. 202. *Fericiţi sînt ceea ce plîng, că aceea se vor mîngăia* (a. 1642). GCR I, 99/19, cf. N. TEST. (1648), 6v/12. ✧ Refl. *Şi mîngîindu-se Iuda* [de moartea soţiei sale], *să sui la ceia ce tundea oile lui.* BIBLIA (1688), 28²/59. *De aceasta dar vestire... să bucura, Şi mînguindu-se-n sine, întru acest chip zicea.* PANN, E. I, 82/9. *Am sfîrşit prin a rîde noi înşuşi de noi şi a ne mîngîia de poznaşele isprăvi a timpului.* NEGRUZZI, S. I, 68, cf. 79, 251. *Noi, bătrînii, căutăm să veselim ceasurile cîte ne mai rămîn de trăit, pentru ca să ne mîngîiem de cele care au trecut.* ALECSANDRI, T. I, 42, cf. 385. *Mîngîie-te, fata mea, şi nădăjduieşte în dragostea ce are părintele tău pentru tine.* FILIMON, O. I, 107, cf. 140, CREANGĂ, P. 30. *Ce ai, stăpîne, de eşti aşa trist, fără să te mîngîi?* ISPIRESCU, L. 106. *El s-ar fi mîngîiat cu gîndul că un aşa ticălos nici nu merită altă soartă.* GHEREA, ST. CR. II, 149. ✧ (Prin lărgirea sensului, complementul indică inima, sufletul, bătrîneţele, zilele etc. cuiva) *Prea puternicul împărat Sultan Mustafa, din năstav dumnezeiesc, vrînd să măngăie bătrîneţile bătrînului Ioan Vodă, pentru slujbele sale.* GHEORGACHI, LET. III, 295/9. *M-am îndemnat a scrie o adunare istornică... ca să mîngăi cu această osteneală... petrecerea vremii cei turburate întru care mă aflu.* VĂCĂRESCUL, IST. 245. *Au început Irotocrit aceste să zacă cu amară lacrămi, socotind a măngăia pe acele făr de măngăieri inimi ale părinţilor* (cca 1800). GCR II, 179/32. *Vine iarna viscoloasă, Eu cînt doina-nchis în casă, De-mi mai mîngîi zilele, Zilele şi nopţile.* ALECSANDRI, P. P. 224, cf. ANT. LIT. POP. I, 13. ✦ (Învechit) A ajuta (din punct de vedere material). *Nece-i fie cinre a mîngîia săracii lui.* PSALT. HUR. 96r/9. *Cu milostenie de veri mîngîia săracii, aceaia iaste unsura capului tău.* CORESI, EV. 52. *Din fire era blîndă, simplă şi bună; căuta bolnavii din sat şi mîngîia pe săraci.* ODOBESCU, S. I, 6.

2. Tranz. şi refl. (Învechit şi regional) A (se) linişti, a (se) potoli, a (se) calma. *Şi deaca-l văzu nărodul în scaun, să potoliră de plînsuri şi să mîngăiară.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 258/39. *Pe datornici să-i măngăie, Fiindcă strigă-n gura mare, Că-i vor pune la-nchisoare* (sfîrşitul sec. XVIII). GCR II, 104/5. *Pruncul se mîngăie şi încetă de a mai plînge.* ŢICHINDEAL, F. 43/14. *Săracul păru a se mîngîia oarecum; dară numai inima lui ştia.* ISPIRESCU, L. 177. *Bat cîinii, bat, Da şi cînd a bate căţeaua mea, Toţi cîinii s-or mîngîia* (Meliţa). GOROVEI, C. 226.

3. Tranz. A bucura, a desfăta, a încînta. *Ne măngăie cu limba ca în nişte strune şi ne sloboade noaî cîntar*[e] *mai scumpă şi mai frumoasă decît mărgăritariul* (a. 1661). GCR I, 179/10. *Un suvenir poetic, coroana vieţii mele, Ce mîngîie şi-nvie duioasă — inima mea.* ALECSANDRI, P. I, 121, cf. id. T. I, 289. *Cu zîmbetul tău dulce tu mîngîi ochii mei, Femeie între stele şi stea între femei.* EMINESCU, O. I, 213. *O! feerie a naturei... Ce ne-mbuneşti fără ştiinţă şi ne mîngîi fără să vrem.* MACEDONSKI, O. I, 64, cf. PĂUN-PINCIO, P. 44. *O muzică abia auzită a miilor de gîze care roiau în soare ne mîngîia auzul.* SADOVEANU, O. IV, 121. *Scrie badea pe hîrtie, Şi cînd scrie mă mîngîie, Scrie badea latineşte, Cînd ceteşte Mă topeşte.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 27, cf. 38, ŞEZ. I, 74. ✧ Absol. *Decît toate frumuseaţile, mai frumoase frumuseaţile tale ziua luminează, noaptea străluminează de departe măngăiesc şi de aproape sufletul veselesc.* CANTEMIR, IST. 263. ✧ Refl. *Luoatu-ţ-ai tu binele tău în viiaţa ta, iară Lazăr aşijdearea ceale reale, deci acum acesta să mîngîie, iară tu te munceşti.* VARLAAM-IOASAF, 37v/16.

4. Tranz. (Complementul indică o fiinţă sau o parte a corpului ei) A atinge uşor cu palma în semn de dragoste; a dezmierda, (regional) a nineri, a adia. V. giugiuli, alinta. *Rahila pruncul îşi plînge, A măngăia nu-l ave* (a. 1784). GCR II, 140/25. *Îl mîngîie, îl giugiuli, însă tot cu prefăcanie.* GORJAN, H. IV, 74/12. *El o mîngîie, dar apoi, desfăcîndu-se de îmbrăţoşerile ei, se avîntă pe şaua calului.* EMINESCU, N. 13. *S-apucă să-l mîngîie blînd pîn păr.* CARAGIALE, O. II, 248, cf. I, 20. *El mîngîie obrajii copilului.* SLAVICI, ap. CADE. *De va veni cineva la tine, tu să-l mîngîi cu mîna pe obraz.* ISPIRESCU, L. 376. *Bătrîna îi mîngîia capul plecat pe lada cu portocale.* ARGHEZI, P. T. 117. *Fată cu coşiţa mare, Nu plînge aşa de tare, Că vine*

Dunărea mare! — Las'să vie, să mă mîie, Că n-am taică să mă ţîie, Nici maică să mă mîngîie. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 209, cf. 199. (Refl. recipr.) *Cît avem viaţă, Trăind cu dulceaţă, Lipiţi să şedem, Să ne mîngîiem.* PANN, E. V, 119/25. ◇ Fig. *Munţi uriaşi ale căror vîrfuri mîngîie nuorii.* BĂLCESCU, M. V. 308, cf. ALECSANDRI, P. II, 73. *Un vînticel adia, încît de abia îl simţeai că vine să-ţi mîngîie obrajii.* ISPIRESCU, L. 247. *Pe frunte blînd te-o mîngăia c-o rază.* IOSIF, PATR. 82. *Era cu capul gol, şi lumina primăverii îi mîngăia fruntea înaltă şi părul castaniu.* AGÎRBICEANU, A. 33. *Mă simţeam fericit, mîngîiat de razele unui soare palid.* SADOVEANU, E. 100. *Venind primăvara în colivia lui, Cocò nu înţelese nimic de la soare, care-şi vîrîse degetele de aur printre zăbrele, ca să-l mîngîie pe fulgi.* ARGHEZI, P. T. 110. ✦ A atinge, a netezi, a freca uşor cu palma, cu degetele. *Cu mînile-i de ceară ea tîmpla şi-o mîngîie.* EMINESCU, O. I, 95. *Boierii îşi mîngîiau bărbile, cu gîndul la trecutul pentru totdeauna prăpădit.* SADOVEANU, O. I, 55. *Nae îşi mîngîia grav şi ironic reverul hainei.* CAMIL PETRESCU, U. N. 28. *El scosese din buzunarul hainei o carte mică, pe care o mîngîia din cînd în cînd cu mîna.* PAS, Z. IV, 135. *Pentru a intimida nişte oameni dezarmaţi era de ajuns de multe ori să ridice glasul şi să-şi mîngîie ostentativ pistolul.* BENIUC, M. C. I, 172, cf. GALAN, Z. R. 383, PREDA, Î. 96. *Bătrînul mîngîie îndelung cu palma călimara de pe birou.* V. ROM. octombrie 1958, 23. ◇ Expr. **A mîngîia plosca** = a bea mult, a fi beţiv, a trage la măsea. *Am umblat, am învîrtit lancea, am întins arcul, am ... — Mîngîiat plosca.* DELAVRANCEA, O. II, 172. ✦ (Ironic) A lovi, a bate. *Începe a ne pofti pe fiecare la Bălan şi a ne mîngăia cu sfîntul ierarh Nicolai* [= biciul]. CREANGĂ, A. 4. ✦ (Rar) A răsfăţa, a alinta. *Vodă Cuza îl iubea, îl avea adesea la masă şi-l mîngîia cu numele de moş Marin.* GHICA, S. 57.

— Prez. ind.: *mîngîi* (accentuat şi: *mîngîi*) şi (regional) *mîngîiez* (ALRM I/II h 316). — Şi: (învechit şi regional) **mîngăiá, măngîiá, măngăiă** vb. I; (regional) **mîngîí** (ALRM I/II h 316, ALR SN I h 266, A II 8), (învechit) **mîngăí, mînguí, măngăí** vb. IV.

— Lat. ***manganeare**. Cf. gr. μαγγανεύω „(eu) farmec, amăgesc".

MÎNGÎIÁRE s. f. v. **mîngîiere.**

MÎNGÎIÁT, -Ă adj. (Învechit, adesea substantivat) (Om) fermecat, vrăjit. *Măngăîatu* (descîntat H) *măngăe-se de preamăndrul.* PSALT. 110. *Căndu turna-va Domnul prădarea Sionului, fum ca măngăiaţi* (ca unii care viseazâ B 1938). ib. 273, cf. DOSOFTEI, ap. GCR I, 249/21.

— Pl.: *mîngîiaţi, -te.* — Şi: **măngăiát, -ă** adj.

— V. **mîngîia.**

MÎNGÎICIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) **1.** Înşelător, amăgitor. *Decît să fie înşelaţi şi amăgiţi cu vreo măgulire mîngîicioasă* (a. 1825). ap. TDRG.

2. Mîngîios **(II 2).** *Măngăicioasă veste ne-au vestit de la Ardeal, cum că Gheorghe II Racoţi iarăşi s-au primit prinţu de ardeleni.* ŞINCAI, HR. III, 79/16.

— Pl.: *mîngîicioşi, -oase.* — Şi: **măngăiciós, -oásă** adj.

— **Mîngîia** + suf. *-cios.*

MÎNGÎIÉRE s. f. Acţiunea de a (se) mîngîia şi rezultatul ei.

1. Încurajare, îmbărbătare; consolare; ajutor, sprijin; alinare, linişte sufletească; ceea ce constituie o consolare, un sprijin, un ajutor pentru cineva. *După înmulţirea durerilor meale întru înrema mea, măngăiarea ta veseli sufletul mieu.* PSALT. 197. *Aceasta grăesc întru lume, spre mîngîiarea acestora.* CORESI, EV. 187, cf. 56, 89, 231. *Pururea-s biruit, măngăiare n-am fără tine, biruitoarea lumiei.* PARACLIS (1639), 247. *Şi v-aţi uitat de mîngîiare, carea grăiaşte voao ca fiilor.* N. TEST. (1648), 300v/34. *Doamne-n scut de bună vreare Ne-ncununi fără scădeare (cu mîngăiare).* DOSOFTEI, PS. 22/22. *Grabnică şi tare mîngîiare dă ... robilor ... tăi, I*[su]*se.* ANTIM, ap. GCR II, 15/24. *Mă dăruiaşte cu făt ... să-mi fie măngîiere sufletului mieu* (cca 1760). GCR II, 67/35. *Dîndu-le domnul tuturor măngăere ca aceea, că vor avea toţi o dreptate.* GHEORGACHI, LET. III, 289/22, cf. MINEIUL (1776), 144r2/20. *Nice ştiu prin ce locuri străine Va fi ea petrecînd zile amare Şi de are vreo mîngăiare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 181. *Îndreptarea şi mîngîierea acelor sate să chibzuim a o face prin sporul de lude a celor împuternicite* (a. 1819). DOC. EC. 195. *În oricare-a mea faptă eu n-aveam mîngîiere.* HELIADE, O. I, 175. *În loc de mîngîiere, suspinurile se aprind mai tare.* MARCOVICI, C. 20/17, cf. 9/13, 9/18. *Asămine cîntighe ... îi era de mîngîiere la ticăloşiile sale.* DRĂGHICI, R. 47/30, cf. 3/16, 54/10, 88/29. *Sub povara unor întristate împregiurări, omului este de mîngîiere a-şi aminti fericirea trecută.* ASACHI, S. L. II, 55. *N-au răgaz, nu au odihnă, nici pot ave mîngîiere, Decît numai în suspinuri, în lacrimi şi în durere.* CONACHI, P. 100, cf. 27, 83, KOGĂLNICEANU, S. A. 229. *Domniţa Manda ... era singura mîngîiere ce-i lăsase o soţie mult iubită.* NEGRUZZI, S. I, 105, cf. 140. *Streini prinţi ce ne apăsară au dat lor drept mîngîiere Averi, cinsti, care odată se-mpărţeau drept răsplătiri.* ALEXANDRESCU, M. 23, cf. ALECSANDRI, P. I, 16, II, 74, 98, id. T. I, 440. *Suspină toate ca trista păsărică Şi află mîngîieri.* BOLINTINEANU, O. 7. *Rămăsesem singura mîngăiere a tatălui meu celui amărît.* EMINESCU, G. P. 43. *Slavă ţie, Doamne! zise moşneagul, că pot să duc şi babei mele o*

mîngîiere! CREANGĂ, P. 75. *Afirmaţia asta este un fel de mîngîiere ce-şi face el a priori pentru eventuala indiferenţă din partea lumii.* CARAGIALE, O. VII, 135. *Căci numai tu, tată, eşti mîngîierea noastră.* ISPIRESCU, L. 12. *Nu au nici chiar mîngîierea de a-şi putea tipări scrierile.* MACEDONSKI, O. IV, 6, cf. GHEREA, ST. CR. II, 303. *Dar şi-atît e mîngîiere, Cu iubiţii tăi să fii La un loc şi-ntr-o durere.* COŞBUC, P. II, 10. *O singură mîngăiere avusese Masinca: La Huşi, Domiţian va găsi un prieten: pe Ghigu.* BASSARABESCU, V. 15, cf. REBREANU, R. I, 192. *Atîta mîngîiere şi sprijin aveam şi eu la bătrîneţe.* MIRONESCU, S. A. 34. *Cartea lui a fost pentru mine mîngîiere în multe ceasuri amare.* SADOVEANU, E. 100, cf. ZANNE, P. II, 501, V, 550.

2. Satisfacţie, mulţumire, desfătare, plăcere, bucurie, încîntare, (învechit) **mîngîietură (4).** *Aduseră pruncul viu şi fu mîngăiare nu puţină.* COD. VOR. 18/4. *Îi făcea mîngîiere, văzîndu-l la acest hal.* PANN, E. II, 109/18, cf. I, 97/3. *Iar mie nu mi-i iertată nici atîta mîngîiere.* CONACHI, P. 83, cf. 103. *Asta-i legea crudei soarte, Lege făr'de mîngăieri!* ALECSANDRI, P. I, 172. *Nu-i rău, măi Ştefane, să ştie şi băietul tău o leacă de carte, nu numai decît pentru popie . . . Cartea îţi aduce şi oarecare mîngăiere.* CREANGĂ, A. 22, cf. 75, VLAHUŢĂ, O. A. 78, AGÎRBICEANU, A. 111. *Viaţa este scurtă şi, dacă nu e nici femeie, nici copil, banii nu aduc prea mare mîngîiere.* GALACTION, O. 181, cf. 31. *Sînt în lumea noastră, soră, mîngîieri necunoscute.* EFTIMIU, Î. 110. *Mîngîierile căminului Sînt poate mai plăcute Decît veşnica luptă Şi rătăcirile fără capăt.* BENIUC, V. 30. *Cel ce lucră în durere Va secera cu mîngîiere!* ASACHI, S. L. I, 128.

3. Dezmierdare, alintare, (rar) mîngîietură **(5).** *Ochii ei . . . păreau că cereau o dulce mîngîiere la chinurile ce ea suferea.* FILIMON, O. I, 115. *Ca mîngăierea, pă muiere, nimic alt o supune.* ZANNE, P. VIII, 388. *Dacă nu-ţi ieşeam în drum, Ai fi dat cu bucurie Altuia străin, nu mie, Mîngîierile de-acum.* TOPÎRCEANU, M. 58, cf. id. B. 101. *Îmi trec mîna prin păr, în dorul unei mîngîieri de neajuns.* CAMIL PETRESCU, U. N. 287. ✧ Fig. *Asemeni unor dragi păreri Ce-au legănat în mîngăieri Copilăria mea.* IOSIF, PATR. 7. *Flori roşii tomnatece . . . rîdeau subt mîngăierea soarelui ieşit brusc din pînzişul de nouri.* REBREANU, R. I, 175. *Primăvara aducea mîngîierea depărtărilor.* SADOVEANU, O. I, 246. *Pe fereastra deschisă veneau mîngîierile verii.* id. ib. 268.

4. Compus: **mîngîierea-nevestei** = numele unui dans popular. Cf. MARIAN, H. 17, VARONE, D. 113.

5. Compus: **mîngîierea-apelor** = silur *(Euphrasia stricta).* Cf. DDRF, GRECESCU, FL. 446, PANŢU, PL.

— Pl.: *mîngîieri.* — Şi: (învechit şi regional) **mîngăiére,** (învechit) **mîngîiáre, mîngăiáre, măngîiére, măngăiére, măngăiáre** s. f.

— V. **mîngîia.**

MÎNGÎIETÁTE s. f. (Învechit, rar) Milă[1], îndurare. *Pamentea mulţia dulceaţeei tale rigăescu, dereptaţiei (mîngăetăţîi* D) *tale bucură-se.* PSALT. 300, cf. SCRIBAN, D.

— Şi: **mîngăietăte** s. f.

— **Mîngîia** + suf. *-(e)tate.*

MÎNGÎIETÓR, -OÁRE adj. **I.** (Învechit; şi substantivat) (Fiinţă) care mîngîie **(I 1),** v r ă j i t o r; amăgitor, înşelător. *Ce ia nu aude glasul măngănietoriului.* PSALT. 110, cf. CORESI, PS. 150/1.

II. 1. Care mîngîie **(II 1),** încurajează, îmbărbătează, consolează. *Tremease după făgăduinţă pre mîngăitoriul d*[u]*h, în vedeare de limbă de foc, către înşiş văzătorii ucenicii lui* (a. 1648). GCR I, 130/27, cf. VARLAAM-IOASAF, 6[v]/10. *Prietesugul cel mîngîitoriu va alina măhniciunea ta.* BELDIMAN, N. P. II, 65/10. *N-ai oreo rază mîngîitoare şi pentru amărîtul meu suflet?* MARCOVICI, C. 25/7. *Primiţi ca un tropariu mîngîitoriu aceste cuvinte de cîntare.* DRĂGHICI, R. 117/23. ✧ (Substantivat) *Aşteptaiu cire cu mere va scîrbi şi nu fu, şi măngăetoriu (mîngîitori* D, a - l m ă n g ă i a H), *şi nu aflaiu.* PSALT. 133. *Iară cînd va veni mîngîitoriul, cela ce eu voiu tremite voao de la părintele . . . acela va mărturisi de mine.* CORESI, EV. 468, cf. 2, id. PS. 180/1. *Iaste . . . mîngăitoriu spre noi.* VARLAAM, C. 245. *Mîngîitori de reale.* BIBLIA (1688), 370[1]/12, cf. MINEIUL (1776), 49[r2]/29, 87[v1]/7, 141[v1]/29. [Nădejdea] *ca o mîngîitoare pururea ne zăbăveşte, Şi în zilele de scîrbă traiul nostru îndulceşte.* CONACHI, P. 288.

2. Care desfată, încîntă, place, d e s f ă t ă t o r, î n c î n t ă t o r, p l ă c u t; care dezmiardă, d e z m i e r d ă t o r, d r ă g ă s t o s. *Repezi-te, dulce rază Din doi ochi mîngîitori.* CONACHI, P. 106, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Privirea lui cea bună şi mîngăietoare mi să părea că mă judecă, mă osîndeşte şi mă execută.* DELAVRANCEA, T. 202, cf. 212, MACEDONSKI, O. I, 63. *Şi-avea privirea dulce, de duioşie plină, Mîngăietor accentul şi vocea blîndă, lină.* F (1889), 483, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *A crescut singură, lipsită de o dragoste părintească mîngîietoare.* REBREANU, I. 116, cf. id. R. I, 56, 138. *Vorba ta-mi părea un nai Îngînînd . . . un cîntec . . . mîngîietor.* EFTIMIU, Î. 126. *Soarele de toamnă era prietinos şi mîngîietor.* SADOVEANU, O. V, 618. *Eu am plete strelucite, Tu ai plete aurite, Eu am faţa arzătoare, Tu, faţa mîngăietoare.* ALECSANDRI, P. P. 27.

— Pl.: *mîngîietori, -oare.* — Şi: (învechit şi regional) **mîngăietór, -oáre,** (învechit) **mîngîn-**

ietór, -oáre (DHLR II, 120), **mîngîitór, -oáre, mîngăitór, -oáre, măngăietór, -oăre, măngănietóriu, -oáre, măngăitór, -oăre** adj.
— **Mîngîia** + suf. *-tor.*

MÎNGÎIETÚRĂ s. f. **1.** (Învechit) Milă[1], îndurare. *Pomeneşte mîngîieturile tale, Doamne, şi mila ta.* PSALT. HUR. 19[v]/16, cf. 58[r]/24. *Audzi-me, Doamne, că dulce e meserearea ta; după multă miluirea ta (măngăeturilo*[r]H) *caută spre mere.* PSALT. 133.
2. (Învechit, rar) Ispăşire (a păcatelor). *În toate zile să omori cîte un giunc jertveei pentru păcate, mîngînietură.* PALIA (1581), ap. TDRG.
3. (Învechit, rar) Mîngîiere **(1).** *Şi acel om, derept şi bine-cinstit, aştepta mîngîitura izraililor.* CORESI, EV. 514.
4. (Învechit) Mîngîiere **(2).** *Vai de voi, bogaţilor, că se va curma măngăitura voastră* (a. 1574). GCR I, * 9/7, cf. DDRF, SCRIBAN, D.
5. (Rar) Mîngîiere **(3).** Cf. POLIZU. *E o linişte pătrunzătoare, pe care n-o întrerupe decît lătratul cîinilor castelului, cari îşi reclamă tainul de hrană şi mîngîituri de la d*[na] *Hasdeu.* CARAGIALE, O. III, 170.
— Pl.: *mîngîieturi.* — Şi: (învechit) **mîngîitúră, mîngînietúră, mîngăietúră** (PSALT. HUR. 58[r]/24), **măngăietúră, măngăitúră** s. f.
— **Mîngîia** + suf. *-(e)tură.*

MÎNGÎIÓS, -OÁSĂ adj. **I.** (Învechit) Milostiv, îndurător, îngăduitor, iertător. *Acela iaste mîngîios şi va curăţi greşiale*[le] *lor.* PSALT. HUB. 66[r]/6. *Mîngîios şi milostiv Domnul în lung-răbdătoriu şi e multu m*[i]*l*[o]*stiv.* ib. 122[r]/9, cf. 98[v]/4. *E elu e milostivu (măngăios* H) *şi cură păcatele lor şi nu sparge.* PSALT. 158.
II. 1. (Învechit, rar) Care înşală, amăgeşte; înşelător, amăgitor. *Că tuturor oamenilor celor mencinoşilor tată li-e dracul, că dracul iaste măngîios.* COD. TOD. 226, cf. DHLR II, 457.
2. Care mîngîie **(II 1)**; alinător, încurajator, consolator, (învechit) mîngîicios **(2).** *Se arăta Abaza paşa foarte blînd şi cu cuvinte mîngîioase.* M. COSTIN, LET. I, 267/27, cf. id. O. 102, LB. *Înrădăcinează dar, o Dumnezeule şi părinte al nostru, această mîngîioasă nădejde în sufletele noastre.* MARCOVICI, D. 239/2. *Veştile din Ungaria de jos şi mai vîrtos din Bănat poate că sînt şi mai mîngăioase în privinţa bucatelor la cîmpuri.* GT (1839), 106[1]/16, cf. POLIZU. *Voi, simţiri înalte ale Omenirei, Glasuri mîngîioase a Dumnezeirei.* ALECSANDRI, P. I, 232, cf. COSTINESCU, LM. *Poţi să-mi storci cumplite lacrimi sau un rînjet fioros... Voi găsi în orice timpuri un răsunet mîngîios.* MACEDONSKI, O. I, 97, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Cuvîntul mîngăios la întristare este ca numele doftorului la zăcare.* ZANNE, P. II, 533. ✧ (Adverbial) *Este bine aşa, este mîngîios, căci astfel memoria vechilor locuitori nu s-a profanat.* F (1877), 556.
3. Care produce sau exprimă, manifestă plăcere, bucurie, satisfacţie, încîntare, plăcut, agreabil, desfătător, încîntător; blînd, duios, dezmierdător. *Un voevod... veasel şi măngîiuos, voinic şi frumos.* MOXA, 398. *Ospăţul acela... şi veselia mai măngăioasă şi mai cu dulceaţă iaste.* VARLAAM, C. 319. *Faţa ei blîndă foarte mîngăioasă, iară inima ei încremenită de frică.* BIBLIA (1688), 359[1]/31. *Gingaş trupul şi mîngăios statul Helgii.* CANTEMIR, IST. 107. *Vine în Ieşi mult voios Obştiei toată arată, chipul cel mai mîngăios.* BELDIMAN, E. 99/11. *Mîngăioasele cîntări acelor mai pătimaşe pasări.* GORJAN, H. I, 4/30. *O suvenire mîngîioasă, dulce şi scumpă de la o sorioară depărtată.* NEGRUZZI, S. I, 263. *Perdelele-s lăsate şi lampele aprinse, În sobă arde focul, tovarăş mîngăios.* ALECSANDRI, P. III, 3. *Ana doamna se primblă-ntr-o grădină Ca dînsa înflorită şi plină de lumină, Visînd în primăvară dulci visuri mîngăioase.* id. POEZII, 244. *Numai acelea* [minute] *îmi erau mîngîioase, cînd vocea cornului îmi legăna auzul în sunetele cadenţate ale semnalului de vînătoare.* ODOBESCU, S. III, 96, cf. 177. *Amintiri... cad grele, mîngîioase Şi se sfarmă-n suflet trist, Cum în picuri cade ceara La picioarele lui Crist.* EMINESCU, O. I, 105. *Începu a striga cu un glas mîngîios.* ISPIRESCU, L. 360. *A-nceput să cheme cu glas mîngîios.* CARAGIALE, O. II, 271. *Soarele îşi revărsa în linişte blîndeţea lui mîngîioasă.* MACEDONSKI, O. III, 96. *Dar auzi... ce jalnic cîntă Clopotele-acum în sat... Nu-i nimic, nimic în fire Mîngîios ca glasul lor!* COŞBUC, P. I, 263. *Toată noaptea argintată Pribegind pe drum m-am dus, Mă privea adînc mirată Mîngăioasa stea de sus.* PETICĂ, O. 49. cf. 282. *Ce dulce dormeam noi cu toţii... subt privirile mîngîioase ale stelelor!* HOGAŞ, M. N. 109. *Era, în miercurea aceea de cireşar, o căldură mîngîioasă de soare.* SADOVEANU, O. I, 51. *Şi el mîzgălise versuri... de dragul unor ochi albaştri şi mîngîioşi.* REBREANU, I. 136. *Îi spune cu o voce mîngîioasă şi plină de duioşie.* CAMIL PETRESCU, O. I, 186. *Aceeaşi vîrstă, aceeaşi îmbrăcăminte de gospodărie, acelaşi glas mîngîios de mamă.* BASSARABESCU, S. N. 35, cf. GCR II, 231/35. *Sorioară mîngăioasă, Mult eşti dulce şi frumoasă!* ALECSANDRI, P. P. 46, cf. TEODORESCU, P. P. 315. *Pe cel deal verde frumos Suiê un voinic fălos, Cu cal negru mîngăios.* HODOŞ, C. 52. *Mîndră ca a lui, Nu e-a nimănui, Mîndră şi frumoasă, Intre ochi mîngîioasă.* MAT. FOLK. 67, cf. 1 482, ŞEZ. VIII, 45, PĂSCULESCU, L. P. 303. ✧ (Adverbial) *Era coconaşul frumuşel şi vorbiia mîngîios.* MINEIUL (1 776), 145[v1]/23. *Fete foarte frumoase ce aveau darul de a cînta prea mîngîios.* ISPIRESCU, U. 59, cf. 110, SCRIBAN, D. ✧ (Substantivat) *Rămîi maică sănătoasă, Dacă n-ai fost bucuroasă De mine, de-o mîngîioasă.* SE-

VASTOS, c. 22. ✦(Rar) Liniştit, calm. *Cînd va sosi, o ! Doamne, un timp mai mîngăios . . . Să piară duşmănia din trista omenire.* ALECSANDRI, P. II, 87.

— Pl.: *mîngîioşi, -oase.* — Şi: (învechit şi regional) **mîngăiós, -oásă,** (învechit) **măngăiós, -oásă, măngîiós, -oásă** adj.

— **Mîngîia** + suf. *-os.*

MÎNGÎITÓR, -OÁRE adj. v. **mîngîietor.**

MÎNGÎITÚRĂ s. f. v. **mîngîietură.**

MÎNGÎLUÍ vb. IV v. **măngălui.**

MÎNGÎNIETÓR, -OÁRE adj. v. **mîngîietor.**

MÎNGÎNIETÚRĂ s. f. v. **mîngîietură.**

MÎNGÎR s. m. v. **mangăr.**

MÎNGÎRLUÍ vb. IV v. **măngălui.**

MÎNGOSÍ vb. IV v. **mangosi.**

MÎNGOSÍT, -Ă adj. v. **mangosit.**

MÎNGUÍ vb. IV v. **mîngîia.**

MÎNGULEŢ s. m. v. **mangaliţă.**

MÎNI adv. v. **mîine.**

MÎNIÁ vb. I. Refl. A se lăsa sau a fi cuprins de mînie[1] **(1),** a se supăra tare, a-şi ieşi din fire; a se înfuria; (cu sens atenuat) a se supăra. V. indigna, enerva. *D*[oa]*mne împîn*[su]*-ne-ai şi zdrobitu-ne-ai; mîniiatu-te-ai şi miluitu-ne-ai.* PSALT. HUR. 49^{v}/21. *Nu pără în cumplit mănie-se, nece în veacu vrăjbeaşte.* PSALT. 211, cf. 146, 175, 226, 271. *Mînie-se şi nu vrea să între.* CORESI, EV. 22, cf. 32, 213, 302, 470, 541, id. PS. 36/11, 232/6, CUV. D. BĂTR. II, 149/6. *Tată-său deaca auzi aceastea să mînie* (cca 1600—1625). GCR I, 66/26, cf. 66/28. *De va ceare neştine ceva vreun lucru la altul şi el nu-i va da, iară el să va măniia . . . pre acesta să-l pedepsească ca pre un fur.* PRAV. 38, cf. 85, 255, N. TEST. (1648), 90^{v}/5. *Deaca greşi Adam, Dumnădzău să mănie pre semenţiia omenească* (a. 1661). GCR I, 182/7. *Să mănie pre dînsul domnul lui şi-l deade pre dînsul muncitorilor, pînă cînd va da toată datoriia lui.* CHEIA ÎN. 13^{r}/26. *Şi cînd te mînii nu face Rău altuia ce nu-ţi place.* DOSOFTEI, PS. 18/19, cf. 15/13. *Luaţi certare ca să nu să mănie D*[o]*mnul* (a. 1683). GCR I, 270/8. *El mai cu asupră să mînie şi striga: nu voi să mai fiu cu tine în sîngurătate* (a. 1692). id. ib. 305/13, cf. LEX. MARS. 217. *Împăratul nemţăscu, mîniindu-să pre solii Ardialului, au poroncit solilor să iasă den Praga.* N. COSTIN, L. 601. *Iară păcătosul va prăvi şi se va măniia, cu dinţii va scrăşca şi se va topi* (a. 1710). GCR I, 368/19. *Nu te face a te mîniia pre mine* (a. 1773). id. ib. II, 96/4. *Chelul . . . orice i-ar zice neştine, nu să mînie, iar de-i va zice chel, să aprinde.* MUMULEANU, ap. GCR II, 246/35, cf. LB. *De ce te mînii pre mine, Căci mă pierd cînd cat la tine.* CONACHI, P. 153, cf. POLIZU. *Se mînie foarte de înşelăciunea, nemulţumirea şi perfidia împărătească.* BĂLCESCU, M. V. 412. *Nu te mînia pre lume.* NEGRUZZI, S. I, 250, cf. PONTBRIANT, D. *Dacă pentru cel mai mic lucru ar fi să se tot mînie unii şi alţii, cînd se gioacă vro piesă, apoi n-ar mai fi chip de-a avea Teatrul naţional.* ALECSANDRI, T. I, 156, cf. 205, 292. *Dacă nu ştii, ţi-aş arăta Din bob în bob amorul, Ci numai nu te mînia, Ci stai cu binişorul.* EMINESCU, O. I, 174. *Mulţămiam crîşmăriţei tot cu sărutări, pînă ce se făcea că se mănie şi iar fugea dintre noi.* CREANGĂ, A. 98, cf. id. P. 253. *S-a mîniat şi mai tare, a început s-o înjure.* CARAGIALE, O. II, 272. *Boierul se mînie pe soţia sa şi o pedepsi.* ISPIRESCU, L. 69. *De să mînie apoi nu mai vede naintea ochilor.* DELAVRANCEA, S. 11. *Îi părea că vorbesc acolo foarte mulţi oameni, că se ceartă, se mănie, se descurajază.* AGÎRBICEANU, L. T. 319. *De mă mai necăjeşti aşa, bădie, să ştii că mă mînii foc.* HOGAŞ, M. N. 24. *Acum se mira şi se mînia văzînd că oamenii şi-au căutat de nevoile lor precum şi-a căutat el de-ale lui.* REBREANU, I. 369. *Nici nu s-a mîniat, nici nu a ridicat glasul, cînd a văzut barbat străin în casa lui.* SADOVEANU, O. VII, 292. *Se mînia foc cînd scripcarul Dadaci, meşter pe tot regimentul în prinsul puilor, îi aducea, sara, cîte doi-trei puişori.* CAMILAR, N. I, 31. *S-au mîniat rău cei din Budapesta, că ne-am dus iarăşi la arhiducele Franz Ferdinand.* VORNIC, P. 180. *Corbul că se mănia şi din plisc aşa grăia.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 204, cf. 493. *M-aş lecui de toată mînia, dacă mi-ar jupi atuncia pielea de pe spate acela asupra căruia mă mîniu eu.* SBIERA, P. 8. *Eli mai tari s-o mînietu, Carnea ńi-o mîncatu, Sîngele ńi-o băut.* MAT. FOLK. 1540, cf. 1541, ŞEZ. VI, 90. *Ei s-a mîniat, Cu araciu l-a-ncărcat.* PĂSCULESCU, L. P. 301. *M-am măniat pe tine.* ALR I 1545/885, cf. ALR II 3507/250, 3704/848, 3729/141. *În care cămeşă s-a măniet, într-aceea s-a desmînia.* ZANNE, P. III, 55. *Nici cu pricină, nici fără pricină, să te mînii vreodată.* id. ib. VIII, 386, cf. 387. (Fig.) *Cînd Carpaţii se mînie pe petreni . . . le trimit nori ca să-şi verse ploaie piste tîrgul lor.* NEGRUZZI, S. I, 195. ✧ Tranz. fact. *Derep-ce mănie necuratul Dumnedzeu?* PSALT. 15, cf. 126, 223, 315. *Şi cîţi ispitiră şi mîniiară Dumnezeu urîţi fură şi periră.* CORESI, EV. 141, cf. 63, 150, 156, 216, 290. *Şi eu întărît ei nu în limbi, în limbă neînţeleaptă măniu ei.* id. PS. 414/5. *Săgetătorii vor mănia şi vor oşti pre el.* PALIA (1581), ap. GCR I, 36/25. *Iară eu de pururea te măniiu* (cca 1633). GCR I, 80/11.

Iartă pre cela ce te-au păgubit şi te-au măniiat. VARLAAM, C. 266. *Cînd va îndemna neştine pre altul şi-l întărîtă de-l mănie . . . acela să cheamă svătuitoriu răutăţii.* PRAV. 300. *Să nu măniem pre Dumnedzău cu viiaţă rea.* N. TEST. (1648), 203v/10. *Că te, Doamne, măniiară Clevetindu-te prin ţară.* DOSOFTEI, PS. 22/1, cf. 32/12, 34/8. *Ne-au măniiat cu puţină greşală a lui.* CHEIA ÎN. 14r/2. *Cu greu iaste a face metanii şi a da milostenie, a ierta oamenilor supărările şi nedireptăţile cu care l-au măniiat.* ib. 18r/15, cf. 16r/18. *Faceţi răul înaintea Domnului Dumnezeului vostru, ca să-l mănіaţi pre el.* BIBLIA (1688), 133[1]/8. *Am măniat pre Dumnezău* (a. 1750). GCR II, 48/19. *Cu multe răotăţi te mînie pre tine.* MINEIUL (1776), 156v[1]/25. *Fără îndoială, să-mi doresc o asemenea moarte însemnează să mînii şi mai mult pe Dumnezeu.* GALACTION, O. 187. *Îi era teamă că o mîniaseră spusele lui,* CAMIL PETRESCU, O. III, 77, cf. CIAUŞANU, GL., ALR I 1436, 1563, ALR II 3715. ✦ Tranz. (Învechit; cu complementul „cuvintele") A nesocoti, a desconsidera. *Tremease înturearecu şi înturerecă, că măniară* (amărîră D) *cuvintele lui.* PSALT. 220. *Măniară cuvintele Dzeului şi sfatului de-susului înteritară.* ib. 229.

— Prez. ind.: *mînii* şi (învechit şi regional) *mîniu.* — Şi: (învechit şi regional) **măniá** vb. I.

— V. **mînie[1]**.

MÎNIÁC s. m. (Învechit) Scamator, măscărici. *Acesta era . . . măscăriciu pelivan de îngîna pre alţii, cum fac mîniecii la prăvirişti.* DOSOFTEI, ap. TDRG. *Şi neşte mînieaci pre unul dintru dînşi făcîndu-l mort şi cerşind la dînsul milă, cu adevărat l-au datu-l morţii.* id., în JAHRESBER. V, 115.

— Pl.: *mînieci* şi *mîniaci.*

— Din ngr. **μανιαχός** „nebun".

MÎNIÁRE s. f. v. **mîniere.**

MÎNIÁT, -Ă adj. **1.** Mînios **(I 1).** Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *S-o vezi cît de mîniată-i, vrea să ne bată şi ne ocăreşte cum îi vine la gură.* MILLE, V. P. 125. *Mîniaţi de-a binele, cei doi reprezentanţi ai stăpînirii luară cîte un toc.* STĂNOIU, C. I. 105. *Contenind o clipă vorba cu Mirel Pascu, duduca Florica s-a întors mîniată.* GALAN, Z. R. 96.

2. Mînios **(I 3).** *Pleacă trist şi mîniat românul, că n-apucase să ceară şi-l luase la trei păzeşte.* RĂDULESCU-CODIN, I. 33. ✧ (Substantivat) *Radu avu tăria şi făcu pe mîniatul pînă seara.* VLAHUŢĂ, O. A. 113.

— Pl.: *mîniaţi, -te.*

— V. **mînia.**

MÎNICÁ vb. I v. **mîneca.**

MÎNICÁR s. n. v. **mînecar.**

MÎNICÁRE s. f. v. **mînecare.**

MÎNICÁT[1] s. n. v. **mînecat[1].**

MÎNICÁT[2], -Ă adj. v. **mînecat[2].**

MÎNICĂ s. f. v. **mînecă[1].**

MÎNICĂTOÁRE s. f. v. **mînecătoare.**

MÎNICĂTÓR, -OÁRE adj. v. **mînecător.**

MÎNICÚŢĂ s. f. v. **mînecuţă.**

MÎNÍE[1] s. f. **1.** Izbucnire de iritare violentă, dar trecătoare, împotriva cuiva sau a ceva, supărare mare; furie; (cu sens atenuat) supărare. V. indignare, enervare. *Şi mănie-se cu mănie Domnul spre oamerii săi.* PSALT. 226, cf. 46, 107. *Cine va putea să rabde acea înfricoşată şi dereaptă urgie a judeţului nefăţarnic, împlut fiind de mînie şi cu urgie?* CORESI, EV. 36. *În măniia sa omorîră pre om.* PALIA (1581), ap. GCR I, 35/29. *După năsîlnici[a] ta şi după neîntoarsă inimă cruţ[ă] ţi[e] mînie* (cca 1618). id. ib. 51/4. *Au pogorît diavolul către voi plin de mînie mare.* N. TEST. (1648), 312v/6, cf. GCR I, 142/1. *Dentr-aceale cuvinte să va răni unul la inimă, şi-l va birui măniia, şi într-acel ceas va sări asupra lui.* PRAV. 85. *Greşala ce să va face cu mănie, să să cearte mai iuşur.* ib. 254, cf. 255. *Să nu mă-nfruntedzi, Doamne, la ceas de mînie.* DOSOFTEI, PS. 22/18, cf. 14/9. *La mînia lui grăie tot cu cinste şi cu îngăduială, nu cu răstituri, prostatic.* NECULCE, L. 122, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 216, 220, 231. *S-au umplut de mănie ca un leu sălbatec* (cca 1750). GCR II, 55/21. *Şi să aprinsă cu mai mare mînie asupra călugărilor.* VARLAAM-IOASAF, 8v/18. *Cu mănie tot îndată s-aprinsă . . . Şi el arme prinsă.* BUDAI-DELEANU, T. V. 39, cf. 47. *Aprinzîndu-să groaznic de mînie ca un leu s-au repezit asupra duşmanului.* DRĂGHICI, R. 168/4. *Moartea simţi că o putere nevăzută o ţinea pe scăuieş, precum odinioară în copac, dar de ciudă şi de mînie nu voia să deie nimic.* NEGRUZZI, S. I, 91, cf. 162, ALEXANDRESCU, M. 30. *Mi se-ntîmplă multe pozne, cînd sînt cuprins de mînie.* HASDEU, R. V. 13. *Atunci a lui mînie ca trăsnetul era, În patru mari hotare tuna şi fulgera.* ALECSANDRI, O. 207. *Abu Hasan, fierbînd de mînie, se uită cu ochi rătăciţi la toţi de jur împrejur.* CARAGIALE, O. II, 272. *Apoi dodată se arătă şi armăsarul iepelor, plin de spume şi sforăind de mînie.* ISPIRESCU, L. 28, cf. 121. *Calcă, culcă, -mpunge, rupe, taie, spintecă, răpune, C-o mînie trăsnitoare în al ochilor focar.* MACEDONSKI, O. I, 105. *În zîmbetul lui nervos se vede o mînie.* DELAVRANCEA, H. T. 220. *Să-l ducem pe sus pînă pe plai, zise cu mănie*

notarul. AGÎRBICEANU, A. 291. *L-a cuprins o mînie mare, a trîntit şi a suduit toată ziua.* REBREANU, I. 79, cf. id. R. II, 230. *Şi-acuma, de mînie, mi-arde sîngele în vine. — De mînie? Ba de frică!* EFTIMIU, Î. 113. *Domnu Toma avea dese tulburări de mînie şi atuncea împungea cu fruntea în toate părţile ca un inorog.* SADOVEANU, B. 204. *Prin ochii lui Crăiniceanu trecu un fulger de mînie şi sprîncenele se lăsară pe luminile ochilor.* id. O. I, 56. *Căpitanul, foc de mînie, ieşi din apă.* BART, S. M. 101. *Deşi era şi ea destul de dîrză, nu avea curajul să înfrunte mîniile serdarului, care-şi pierdea măsura din nimic.* CAMIL PETRESCU, O. I, 149. *Grăunţii scrîşnitelor sale mînii de adineauri . . . se mai vînzoleau încă în el.* C. PETRESCU, A. R. 188. *Pentru cine stîrneşte mînia noastră nu se va găsi loc de trai.* STANCU, R. A. IV, 416, cf. V, 7, id. D. 189. *Ce eşti aşa mînios, mă? In trei zile îi trece omului mînia, dar la dumneata parcă a crescut.* DEMETRIUS, V. 146. *Îşi pierdu cumpătul şi de mînie îşi aruncă şapca din cap.* PREDA, D. 160. *Cuvîntul împotrivă sabiia ascute, iară răspunderea lină frînge mîniia.* CANTEMIR, IST. 242. *Voroava blîndă toată pornirea îmblînzeşte, iară cea aprigă, şi pre cel slab aţîţă la mînie.* ZANNE, P. II, 811. *Ca cîrmaciul de pietre, de mînie să te fereşti.* id. ib. VIII, 383. *Acela mai mare să poate socoti ce mînia şi-o poate stăpîni.* id. ib. *Mînia împăratului, călăuză morţii.* id. ib. 384. *Mînia rece, curînd să trece.* id. ib. 385. ✧ F i g. *Ploaia s-a ridicat dintr-o parte şi cu mînie mare a trecut peste lume.* GALACTION, O. 87. ✧ L o c. a d j. **Iute** (sau **grabnic, rău**) **la mînie,** se spune despre un om care se enervează, se înfurie uşor, care este iritabil, irascibil. *De n-are avia bărbatul altă nice o vină, ce numai aceasta vrăjmăşiia, cănd-u-i . . . iute la mănie, agiunge atăta să să desparţă aceaia casă.* PRAV. 154. *Era . . . cam grabnic la mînie, dar apoi curînd se întorcea.* NECULCE, LET. II, 412/3. *Ei, Doamne, ce rea eşti la mînie!* COŞBUC, S. 14. *Era prea iute la mînie.* C. GANE, TR. V. 244. *Om bun dar iute la mînie, căpitanul se aprindea răpede, tuna şi fulgera, dar se stingea degrabă.* BART, S. M. 101. ✧ L o c. a d v. (Învechit şi regional) **Într-o mînie** = cuprins subit de un acces de enervare, de furie. *Cela ce-ş va ucide pre tată-său sau pre înmă-sa şi pentru să-ş mai micşureadze certaria va dzice c-au greşit într-o mănie . . ., să-l cearte ca pre un ucigătoriu de părinţi.* PRAV. 96. *De-ar fi lumea de hîrtie, I-aş da foc într-o mînie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 221.

2. Pornire duşmănoasă (şi statornică) împotriva cuiva; duşmănie, ură; resentiment. *Vedzi că tu dureare şi mănie cauţi.* PSALT. 15. *Aiavea amu iaste, că dragostea protivitoare iaste mîniei ceaia reaoa.* CORESI, EV. 47, cf. 36, 48, 97, 200, id. PS. 171/13. *Mînia şi vrajba dentru neamul omenesc o goni* (a. 1644). GCR I, 111/29. *Clisten au întrebat moşiile şi ruda . . ., cercetîndu-le toate lucrurile lor, ori vitejii, ori mănii, ori învăţătură.* HERODOT (1645), 351. *Las să mi să tîmple Asupra mea pizmaşii mîniia să-şi împle.* DOSOFTEI, PS. 25/2. *Ritorul poate . . . să tragă pre ascultătoriu la orice voiaşte, la războiu sau la pace, la mănie sau la milă.* MOLNAR, RET. 12/19, cf. 8/6. *Totdeauna acest prea înţălept ziditoriu, într-acest chip ne iconomiseşte şi nu cu vreo mănie.* DRĂGHICI, R. 54/19. *Mînia fierbe-n mine şi, de n-aş fi plăiaş, De n-aş fi român, frate, m-aş face ucigaş!* ALECSANDRI, T. II, 150. *O, fiarbă-vă mînia în vinele stocite, In ochii stinşi de moarte, pe fruntea învinetite.* EMINESCU, O. I, 23. *Dezbracă-te degrabă de-orice deşertăciuni, Mîndrii, cruzimi, zavistii, mînii, bîrfiri, minciuni.* MACEDONSKI, O. I, 167. *Simte că nu i s-au stins mîniile-n suflet şi-amarul.* COŞBUC, AE. 11. *Însă stetea el acum la corăbii . . . Ros de mînie pe-a oştilor domn Agamemnon.* MURNU, I. 45. *Plin de-o surdă mînie — adunată în suflet de veacuri, Mîna pe torţă a pus.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 101. *Făt-Frumos cu faţa toată de-o mînie grea brăzdată Scoase paloşul din teacă şi răcni.* EFTIMIU, Î. 119, cf. 22. *O dată cu Hugo, pătrunde în literatură poporul, cu bucuriile, durerile, mîniile şi acuzaţiile lui.* VIANU, S. 148. *Mînia dreaptă a popoarelor.* CONTEMP. 1951, nr. 236, 1/2. ✧ E x p r. **A ţine** (cuiva) **mînie** = a duşmăni, a urî (pe cineva), a fi certat (cu cineva), a păstra ură unei persoane cu care te-ai certat. *M-ai scos din pizmaşii ce-mi ţinea mănie.* DOSOFTEI, PS. 56/3. *N-am dat în viaţă nimănui Prilej să-mi poarte duşmănie, Eu n-am putut să ţin mînie Că n-am avut, părinte, cui, Măcar mi-au tot făcut-o unii!* COŞBUC, P. I, 199.

3. Supărare, necaz; ciudă. *Ne-au pus înainte Domnul, ca pre noi den urîciuni şi den mînii şi den pomenirea de rău să ne slobozească.* CORESI, EV. 338, cf. PARACLIS (1639), 260. *Thesalii trimisără om la Fochei, pentru că ei avia mănie pre dănşii.* HERODOT (1645), 436. *Nemeşul gîndeai că creapă de mănie.* BUDAI-DELEANU, T. V. 141. *De mînie au apucat şi au zmult acea buruiană.* DRĂGHICI, R. 62/25. *Eu ei am făcut mînie Dar încă ce necaz mie.* BĂRAC, A. 59/19, cf. BARIŢIU, P. A. I, 347, III, 24. *Apoi dă, bade Ipate, unde-i vorbă, nu-i mînie; mai bine să te tocmeşti întăi, decît pe urmă.* CREANGĂ, P. 151. *Mi-a fost luni întregi mînie, Că tu nu te-ai priceput.* COŞBUC, P. I, 51. *Dacă mă vei urî, Eu portul mi-l voi cerni. Dar cum focu să-l cernesc, Că mai tare-l săpunesc . . . Cu săpun din Cisnădie, Rădiţă-ntr-a ta mînie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 236, cf. 448. *Măi bade, -ntr-a mea mînie, Nu iubi ce nu-ţi trebuie Că, bade,-ntra-a ta mînie Nu iubesc ce nu-mi trebuie.* RETEGANUL, TR. 159. *Nuntă fără mînie şi moarte fără bănuială nu se poate.* ZANNE, P. IV, 524. *Tîrgul mînie n-are.* id. ib. V, 626. *Tocmala n-are mînie.* id. ib. 630. ✧ E x p r. (Regional) **A-şi pune mînie** = a se supăra; a se încăpăţîna. *Floricică dintr-o mie,*

Pusu-şi-o mîndra mînie, De dor nu vrea să mai ştie! JARNÍK-BÎRSEANU, D. 164.

4. (Învechit şi popular) Urgie, prăpăd, grozăvie, nenorocire, calamitate. *Foc încinse-se în Iacov şi mănie* (u r g i e D) *sui spre Israil.* PSALT. 157, cf. 10, 181. *Zi de mînie iaste zioa aceaia, zi de scîrbă şi de nevoe.* CORESI, EV. 36, cf. 18, 304. *Pui de năpîrci, cine vă arătă voao să fugiţi de mînia ce va să vie?* N. TEST. (1648), 5ʳ/16. *S-au făcut o mînie mare de la domnul asupra acelui boeriu.* IST. Ţ. R. 48. *D*[u]*mnezău munceaşte păcatele ceale vremealnice cu munci veacinice, şi oare poate socoti neştine mai mare mănie decît aceasta?* (a. 1700). GCR I, 338/11. *Va fi nevoie mare pre pămînt şi mînie întru norodul acesta* (cca 1700—1725). id. ib. II, 22/29. *Ploile mari se numesc puhoiuri . . ., mînie, înec, potop sau potoape, prăpăd.* PAMFILE, VĂZD. 109. *Şi la ţărm, aproape, căsuţa podarului deschidea un ochi îngrozit, roşu, asupra mîniei de sub malul prăpăstios.* SADOVEANU, O. II, 638. ✧ (Cu determinările „lui Dumnezeu", „cerului", „pămîntului") *Atunce vor vede toţi păcîtoşii marea de focu clocotind şi sfîrîndu, şi măniiia lu Dumnedezeu fi-va atunci* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 455/9. *Poamele de pre leamne şi strugurii vor arde de măniia lui D*[*u*]*mn*[*e*]*zeu.* PARACLIS (1639), 255. *Stă gata înaintea voastră zua mănii şi a urgiei lui D*[u]*mn*[e]*zău.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 76/31. *Pe aceste ţinuturi au fost mănia lui Dumnezeu.* N. COSTIN, LET. II, 13/15. *De-bie au mărsu păn-la Sletin, că i-au fostu lovit mînia lui Dumnedzău.* NECULCE, L. 108. *Mînia lui Dumnezeu ce era afară: să nu scoţi cîne din casă, dar încă om.* CREANGĂ, P. 43. *Şi să nu cutezi a face în alt chip, căci mînia cerului va cădea preste tine şi mai îngrozitoare.* ISPIRESCU, L. 144. *Pe o vreme rea, mînia lui Dumnezeu, am mas o noapte la Floreşti.* VLAHUŢĂ, ap. CADE. *Il ameninţă cu mînia lui Dumnezeu aici şi dincolo de moarte.* REBREANU, I. 177. (Glumeţ, prin exagerare) *Doamne! Ce mînia lui Dumnezeu îi, de cum ajung aceştia sub părete; unu ură, scripcarii cîntă, unu bate doba, alţii pocnesc din harapnice.* ŞEZ. VIII, 183. (Exprimă în gradul cel mai înalt defectele sau calităţile cuiva) *Era slut, mînia pămîntului.* GANE, ap. CADE. ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Toată noaptea am auzit Oltul, ce mînie de apă!* DELAVRANCEA, ap. CADE. *Ia spune-mi, taică, mai ţine mult mînia asta de pădure?* GALACTION, O. 211. *Se pornise o fierbere, o îmbulzeală, o mînie de glasuri.* SADOVEANU, O. III, 44.

— Pl.: *mînii.* — Şi: (învechit şi regional) **mănie** s. f.

— Din ngr. **μανία.**

MÎNÍE² s. f. (Regional) Mîner **(1)** (Cărbunari-Moldova Nouă). ALR I 917/9.

— Pl. *mînii.*

— **Mînă¹** + suf. *-ie.*

MÎNIECÍE s. f. **1.** (Învechit) Scamatorie; înşelătorie, şarlatanie; bătaie de joc. *Batjocurează pre ai noştri mari D-zei, numind facerile lor basne şi mîniecii.* DOSOFTEI, ap. TDRG. *Cîndu voru să-ş facî cruce, numai ce mîhîescu cu măna cumu are amîgi oarece. Aceaia nu iaste cruce, ce-i o măniecie.* VARLAAM, C. 49.

2. (Învechit, rar) Petrecere, desfătare murdară, imorală. *Destulu e noao, ceia ce au trecutu anii viiaţiei, voia păgîniloru a face îmblîndu întru măniiciile* (d e s f ă t ă r i N. TEST. 1648, n e c u r ă ţ i i BIBLIA 1688) *loru, întru pohtir, întru beţii.* COD. VOR. 158/15.

— Pl.: *mîniecii.* — Şi: **măniecíe, măniicíe** s.f.

— **Mîniac** + suf. *-ie.*

MÎNIECITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Cuvînt de ocară, de injurie. *Fu poruncit de la boearinul să batgiocurească botedzul cu mînieciturі.* DOSOFTEI, ap. JAHRESBER. V, 115.

— Pl.: *mînieciturі.*

— Cf. m î n i e c i e.

MÎNIÉR s. n. v. **mîner.**

MÎNIÉRE s. f. **1.** Acţiunea de a (s e) m î n i a şi rezultatul ei. Cf. SCRIBAN, D.

2. (Învechit; atestat în forma *mîniare)* Pedeapsă. *Şi alţi mulţi mîniiare de la Dumnezeu cer să fie spre ceia ce greşăsc şi obideasc.* CORESI, EV. 32, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W.

— Pl.: *mînieri.* — Şi: (învechit) **mîniáre** s. f.

— V. **mînia.**

MÎNIETÓR, -OÁRE s. m. şi f. (Învechit) Răzvrătit. *Ochii lui spre limbi caută, ce mănietorii* (r ă z v r ă t i ţ i i B 1938) *se nu rădice-se.* PSALT. 123, cf. CORESI, PS. 167/6.

— Pl.: *mînietori, -oare.* — Şi: **mănietór, -oáre** s. m. şi f.

— **Mînia** + suf. *-tor.*

MÎNIGÓCI s. m. v. **minegoci.**

MÎNIÓR s. n. (Regional) Mîner **(1)** (Săvîrşin-Lipova). ALR I 917/87.

— Pl.: *mînioare.*

— **Mînă¹** + suf. *-ior.*

MÎNIÓS, -OÁSĂ adj., s. f. **I.** Adj. **1.** Plin de mînie¹ **(1)**, foarte supărat, f u r i o s, m î n i a t **(1)**; care se înfurie uşor, n e r v o s, i r i t a b i l. *Fii omenreşti, pînră cîndu grei mănioşi seţi?* PSALT. HUR. 2ᵛ/20. *Ceia ce sînt mînioşi, să fie blînzi, ceia ce sînt cu puţin suflet, îndelung să fie răbdători.* CORESI, EV. 200. *Era el datoriu să poarte grijă, căce avea el domn iute şi mînios.* id. ib. 320, cf. id. L. 56/16. *Fiind el om jestoc şi mănios,* [soţia]

atunce poate să ceară de la giudeţ să-i facă bărbatul zapis cu chizeşie . . . să nu o vatăme întru ceva. PRAV. 161. *Care giudeţ de va fi mănios şi va giudeca . . . aceaia giudecată nu să cade să fie desăvîrşită, pănă nu vor treace treidzeci de dzile.* ib. 256. *Să fie blînd şi linişor, iară nu sureap nice mînios.* EUSTRATIE, PRAV. 9/10. *Şi nici sfetnicii lui nu-i îndrăznie, cîndu era mînios.* NECULCE, L. 320. *La oamenii iuţi, mînioşi, să să lase sînge a doao parte a lunei mai* (a. 1733). GCR II, 27/17, cf. 26/11. *Amfilog împărat cel straşnicu şi mănios* (a. 1750). id. ib. 56/14, cf. LB. *Atunci fiul craiului, mînios, îi mai trage un frîu.* CREANGĂ, P. 195, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Ea, smucindu-şi însă grabnic braţul drept, L-a lovit cu pumnul, mînioasă,-n piept.* COŞBUC, P. I, 247, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 287. *Primarul Vasile Cornean era mereu mănios.* AGÎRBICEANU, A. 270. *Trecu înainte şi urcă treptele mînioasă.* REBREANU, R. I, 231, cf. 64. *Sabina trecu mînioasă, fără să privească în urmă.* C. PETRESCU, C. V. 330. *Repezindu-se, smuci mînioasă găina din mînile soldatului.* BRĂESCU, V. 48. *Roman Lupu, cunoştinţă veche, care, cam zburlit, cam mînios, sta la masă alături de un om din Moţca.* GALAN, Z. R. 282. *Venea cu paltonul pe umeri, mînios, înjurînd.* VORNIC, P. 17. *Se întoarse apoi spre Iancu şi continuă tot aşa de mînios: — Ce vreţi voi nu se poate, bă.* PREDA, D. 86. *Pe cea vali-ntunecoasî Vini moartea mînioasî.* MAT. FOLK. 1 426. *Porunci mănios slujitorilor să mai caute o dată de-a rîndul toate muierile din acele părţi de lume.* MERA, L. B. 177, cf. DIACONU, VR. 82, ALR I 1 334, ALR II 3 508, 3 677. *Muierea mănioasă este marea fără vad.* ZANNE, P. II, 295. (Fig.) *Cîteodată, mînioasă Spumegînd, la cotituri Te azvîrli vuind la vale.* COŞBUC, P. I, 167, cf. id. AE. 19. *Murmură cu privirea spre nourii mînioşi.* REBREANU, R. I, 44. *O pădure bătrînă şi o apă mînioasă, în timpul dezgheţului, ne despărţeau de Mălineşti.* GALACTION, O. 327. *Furtunile primăverii sînt mînioase şi repezi, nici nu ştii cînd te prind în vîrtejul lor.* SADOVEANU, O. II, 635. ✧ Expr. **Dunăre de mînios** (sau **mînios dunăre**) v. dunăre. ✧ (Substantivat) *Unde-i boierul cel bătrîn? întrebă Petre într-un grup de mînioşi.* REBREANU, R. II, 200. ✦ (Despre glas, privire, fizionomie etc.) Care exprimă, trădează mînie[1] **(1)**. *Vodă se opri din umblet şi se întoarse cu ochii mînioşi spre căpitan.* SADOVEANU, O. V, 653. *Auzii dintr-o dată un strigăt întărîtat, apoi o izbucnire de glasuri mînioase.* id. O. III, 128. *Simion este de vină în toată afacerea asta — aruncă Aglae o privire mînioasă spre bătrînul cu broboadă.* CĂLINESCU, E. O. I, 92. *Boierii tresar şi schimbă priviri mînioase.* CAMIL PETRESCU, O. III, 113. *Vocea lui era muzical mînioasă.* id. N. 105. *O armă pocni şi-un glas mînios strigă: — L-ai ucis?* CAMILAR, N. I, 81. ✦ (Învechit) Înverşunat. *Unghiile mici şi rătunde însămnează împotrivitoriu mănios şi gîndeaşte ca să fie toate subt stăpînirea lui* (a. 1785). GCR II, 146/3.

2. (Învechit) Care nu uită supărarea, care ţine duşmănie; duşmănos. *Vrăjmaşii miei cei mănioşi.* PSALT. HUR. 14[r]/11. *Se nu fie ca părinţii lor, gintu rău şi mănios.* PSALT. 155, cf. 30. *Ceia ce sînt cu inimile mînioase . . . dumnezeescul cuvînt nu priimesc.* CORESI, EV. 357. *Era om mînios şi zavisnic asupra unora.* NECULCE, L. 336, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 220, CONACHI, P. 303.

3. Supărat, necăjit, mîniat **(2)**; înciudat. *Dacă bărbăţelul . . . Va fi mînios . . ., I-oi răspunde-aşa: Ha, ha, ha, ha!* ALECSANDRI, T. I, 38. *Se face că-i mînioasă? . . . Dar cine o crede.* id. ib. 444. *Lasă-mă, Froso, sînt mînios pe tine!* BOLINTINEANU, O. 382. *Am gîndit că eşti mînioasă pe tătuca şi pe mămuca, de nu te scoli.* CREANGĂ, P. 12. *Cît era de mînioasă, baba tot mai striga după odorul de nepot.* REBREANU, R. II, 31. *Du-te mă, că rîzi de mine, zise acesta, cu o bosumflare veselă, nu-s mînios.* V. ROM. *octombrie* 1958, 59. *Foaie verde nuc-amară Badea-i mînios de-aseară.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 105, cf. 69, 271, 396. *Cu dascălu-s mînioasă, Nu-mi scrie carte frumoasă.* HODOŞ, P. P. 161. *Cînd să bate cineva în ziua de Ciuda, are să fie mînios tot anul.* ŞEZ. VI, 26, cf. II, 226. GOROVEI, CR. 64, ALR I 1 545, 1 546, ALR II 3 580, 3 715, 4 410. ✦ (Despre glas, privire, fizionomie, atitudine etc.) Care exprimă, trădează supărare, necaz, ciudă. *E o naivitate aerul mînios cu care conservatorii doctrinari privesc aşa-numitele „forme nouă".* IBRĂILEANU, SP. CR. 3. *Îi apăruse în închipuire figura mînioasă a lui Simion Todericiu.* VORNIC, P. 52.

4. (Regional) Mîndru, ţanţoş, semeţ (Fundeni-Rîmnicu Sărat). H. II 64. *Nu vezi ce mînios îmblă şi el de cînd s-a îmbrăcat în ţoale negre?* ib.

II. S. f. (De obicei art., Munt., Olt.) Numele unui dans popular; melodia după care se execută acest dans; muşamaua. Cf. PÎRVESCU, C. 13, MUSCEL, 29, PAMFILE, J. II, 24. VARONE, D. 113. *Jocuri vechi populare culese din regiune, jocurile mînioasa, hoina, sîrba lui 22, ungureasca.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 833, cf. H II 208, IV 159, VII 393, IX 128, 205, 498, BOCEANU, GL., COMAN, GL.

— Pl.: *mînioşi, -oase.* — Şi: (învechit şi regional) **măniós, -oásă,** (neobişnuit) **mainós, -oásă** (RF I, 169) adj.

— **Mînie** + suf. *-os.*

MÎNIPULÁ vb. I v. **manipula.**

MÎNIPULĂTÓR s. m. v. **manipulator.**

MÎNIŞOÁRĂ s. f. (Rar) Mînuţă. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: **mînişoare.**

— **Mînă**[1] + suf. *-işoară.*

MÎNIȘTÉRGURĂ s. f. v. **mînăștergură.**

MÎNÍU s. n. v. **mînel.**

MÎNÎNTÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj., adv., s. f. v. **mărunțel.**

MÎNÎNȚĂLÁ vb. I v. **mănînțăla.**

MÎNÎNȚĂLÚȘURI s. n. pl. (Prin nordul Transilv.) **1.** Mărunțișuri. V. m ă r u n ț i ș **(I 1).** *Ș-o făcut aghiei de lemn și l-o-mplut de ce treabă, de mînînțălușuri d-alea. O pușcat în curtea domńilor... de s-o făcut tăt pulbere.* ARH. FOLK. I, 184.

2. Măruntaie **(I 1).** Cf. ALR I 751/61, 285, 305, 333.

— **Mînînțel** + suf. *-uș.*

MÎNÎNȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj., adv., s. f. v. **mărunțel.**

MÎNÎNȚELĂ vb. I v. **mărunțeli.**

MÎNÎNȚELÍ vb. IV v. **mărunțeli.**

MÎNÎNȚELÚȚ, -Ă adj. (Regional) Mărunțel **(I 1).** *Mornițele îs mînînțeluțe și pișcă foarte tare, cînd are să fie ploaie.* MARIAN, INS. 312, cf. CDDE.

— Pl.: *mînînțeluți, -e.*

— **Mînînțel** + suf. *-uț.*

MÎNÎNȚÓC, -OÁCĂ adj., adv. (Prin Maram.) **1.** Adj. Mărunțel **(I 1).** Cf. CDDE, ȚIPLEA, P. P. 112, T. PAPAHAGI, M. 224.

2. Adj., adv. Mărunțel **(I 3)** (Berbești-Sighetul Marmației). ALR I 1 978/351.

3. Adv. În bucăți de dimensiuni reduse; mărunțel **(I 4)** (Iapa-Sighetul Marmației). ALR I 1 987/354.

— Cf. m î n î n ț e l.

MÎNÎNȚÚȘ s. n. v. **mărunțuș.**

MÎNÍR s. n. v. **mîner.**

MÎNÎTÍRCĂ s. f. v. **mînătarcă.**

MÎNJÁR s. n. v. **mojar.**

MÎNJĂLĂU[1] s. n. (Regional) Bucată de scîndură cu suprafața brăzdată de șanțuri, pe care se freacă rufele la spălat; (regional) măngălău **(1),** magla[1] **(1),** zolitor. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Mînjălăul... este un lemn zimțat, care se freacă cu săpun spre a se zoli cu el cămeșile negre.* PAMFILE, I. C. 147.

— Pl.: *mînjălaie.*

— De la **mîngălău,** prin apropiere de *mînji.*

MÎNJĂLĂU[2] s. m. v. **mînzălău.**

MÎNJĂRÍ vb. IV. I n t r a n z. (Neobișnuit) A mînji **(1),** a mîzgăli. *Curînd te vei stinge, și negru tăciune In zece minute bun n-o să mai fii Decît pe părete să scrie cu tine Și să mînjărească care cum îi vine.* HELIADE, O. I, 129.

— Prez. ind.: *mînjăresc.*

— **Mînji** + suf. *-ări.*

MÎNJĂTÚRĂ s. f. v. **mînjitură.**

MÎNJEÁLĂ s. f. (Cea mai veche atestare datează din jurul anului 1700, cf. ANON. CAR.) **I. 1.** Mînjire. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ȘĂINEANU, D. U.

2. (Rar; concretizat) Murdărie. *Curățiră hainele de toată Mînjala lor.* MURNU, O. 100, cf. MAT. FOLK. 1 210.

II. 1. (Regional) Amestec de lut și baligă cu care se ung casele țărănești de lemn (înainte de a se tencui și vărui). Cf. LB, LM, TDRG, SCRIBAN, D. *Dar casa săracului În afară-i cu mînjală, Dinlăuntru-i cu ticneală!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 275.

2. (Regional, mai ales Transilv.) Un fel de aluat subțire și lipicios, făcut din semințe de in, din tărîțe de grîu sau din făină de porumb, cu care se ung firele urzelii de cînepă, ca să nu se rupă, să nu se scămoșeze și să se răsucească mai bine; (regional) mînjitură. V. c i r. Cf. LB, PONTBRIANT, D., GHEȚIE, R. M. *Natra pînzei de cîlț (cînepă) se unge cu mînjeală, ca să nu se flocoșeze și să se rupă.* DAMÉ, T. 135, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Părțile războiului sînt: „slobozitoru"; „picioarele"... Accesorii: „peria" și „mînjala".* PRIBEAGUL, P. R. 95, cf. H IX 87, XVII 98. *De-ar fi lelea ca și fala Nu ș-ar țese pînza veara, Că ș-ar țes-o primăveara, C-atunci nu pute mînjala.* RETEGANUL, TR. 186, cf. REV. CRIT. III, 159. *Te-ai suit în pod cu teara Ți-a mîncat mița mînjala.* MARIAN, SA. 97. *Tărițele nu se zvîrl, ci se fac cu ele multe alte lucruri: ... ferte cu urzici și huște se face mînjală, cu care se ung natrele de la pînza de cîlț (cînepă) ca să nu se scămoșeze firele de tort.* ȘEZ. V, 4, cf. 105, VI, 65, VII, 182. *De-ai fi lele, cum ți-i fala, Nu ț-ai țese pînza vara, Să-ți umple viermii mînjala.* ib. XX, 47, cf. com. din FRATA-CLUJ și din LUPȘA-CÎMPENI, PAȘCA, GL., CHEST. VIII 18/13, ALRT II 17, 112, CV 1951, nr. 3, 46, A I 22, 24, III 2, V 14, 15, 16, 18, 31, VI 9, 26, LEXIC REG. 20, 92, MAT. DIALECT. I, 25, 261.

3. (Regional) Unsoare cu care se ung cămășile sau alte obiecte de îmbrăcăminte ale ciobanilor. V. u r s u c. *Hainele mînjite (unse) cu ursuc, spălîndu-le, se fac cu mult mai frumoase decît cu altă mînjală.* PRECUP, P. 21.

4. (Regional) Porțiunea de pînză țesută cuprinsă între spată și sulul de dinapoi al războiului (Valea de Jos-Vașcău). A I 26.

5. (Prin sudul Mold.) Mămăligă foarte moale, ca terciul. Cf. PAMFILE, J. II, 153, BUL. FIL. II, 289.

— Pl.: *mînjeli*. — Și: (regional) **mînzálă** (BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., REV. CRIT. III, 159, PAȘCA, GL., BUL. FIL. II, 289, com. din FRATA-CLUJ, CHEST. VIII 18/13, A III 2, LEXIC REG. 92, MAT. DIALECT. I, 261), **mujeálă** (CV 1951, nr. 3, 46, A I 26, LEXIC REG. 20) s. f.

— **Mînji** + suf. *-eală*.

MÎNJELEÁLĂ s. f. (Regional) Murdărie, mozoleală. Cf. POLIZU. *Ce mînzăleală e aia, așa se spală vasele?* BOCEANU, GL.

— Pl.: *mînjeleli*. — Și: **mînzăleálă** s. f.

— **Mînjeli** + suf. *-eală*.

MÎNJELÍ vb. IV. Tranz. (Regional) **1.** A murdări, a mozoli. V. mînji **(1)**. Cf. LB, POLIZU, PONȚBRIANT, D., CIHAC, II, 185, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU D. U., ARH. OLT. XXI, 269. *E ușor să mînzălești și să zici c-ai făcut treaba.* BOCEANU, GL.

2. A unge cu mînjeală **(II 3)**; a mînji **(4)**. Cf. REV. CRIT. III, 159.

— Prez. ind.: *mînjelesc*. — Și: **mînzălí** vb. IV.

— V. **mînjeală.**

MÎNJELÍRE s. f. (Regional) Acțiunea de a mînjeli **(1)**. Cf. LB, POLIZU, PONȚBRIANT, D., COSTINESCU, LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *mînjeliri*. — Și: **mînzălíre** s. f. LB, COSTINESCU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— V. **mînjeli.**

MÎNJELÍT, -Ă adj. (Regional) Murdărit, mînjit; murdar. Cf. LB, PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *mînjeliți, -te*. — Și: **mînzălit, -ă** adj. LB.

— V. **mînjeli.**

MÎNJELITÚRĂ s. f. (Regional) Pată, murdărie. Cf. LB, POLIZU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *mînjelituri*. — Și: **mînzălitúră** s. f. LB, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— **Mînjeli** + suf. *-(i)tură*.

MÎNJÍ vb. IV. (Cea mai veche atestare datează de pe la 1700, cf. ANON. CAR.) **1.** Tranz. și refl. A (se) murdări, a (se) păta. Cf. PONȚBRIANT, D., CIHAC, II, 185. *Tu să-l mîngîi cu mîna pe obraz . . . și mîngîindu-l să-l mînjești nițel cu muc de lumînare.* ISPIRESCU, L. 376, cf. DDRF. *Fochistul are șapcă ponosită de cărbuni; el însuși e mînjit pe obraz, pe mîini și pe haine.* SP. POPESCU, M. G. 34. *Scutur tufișul, țîșnind îmi împroașcă deodată dintr-însul Sîngele vînăt, mînjind cu picurii putrezi pămîntul.* COȘBUC, AE. 49. *Cînd mînînc ouă moi, mă mînjesc pîn-la urechi.* HOGAȘ, DR. I, 177, cf. 163. *Hainele îi erau mînjite de pămînt, iar pe față parcă purta o mască de lut.* REBREANU, R. II, 200, cf. I, 262. *Muncitorii aproape goi . . ., mînjiți cu funingine și unsoare . . ., creau un aspect de muncă într-o încordare nebună.* SAHIA, N. 33, cf. PRIBEAGUL, P. R. 57. *Sînt mînjiți de noroi, mai ales de la brîu în jos.* STANCU, D. 156. *Aduceai ciorba . . . în așa fel, încît să nu se verse și nici să nu se mînjească pereții farfuriei.* PAS, Z. I, 269. *Uite ce rău m-am mînjit.* BANUȘ, P. 26. *Hainele sale, după ce că erau mînjite cu uleiuri, mai erau și îmbibate cu pospai alb de făină.* PREDA, D. 32. *Nici nu mi-ar fi putut trece prin minte așa ceva! — mi-a spus, mîngîindu-mi mîinile încă mînjite de ulei.* V. ROM. iunie 1958, 46. *Ploaia care se întețise și bătea acum oblic, mînjise nenumăratele ferestre care dădeau spre stradă.* T. POPOVICI, SE. 79. *Văzînd pe tatăl său amețit de vin, l-a mînjit cu baligă.* ȘEZ. I. 213, cf. IV, 156, ALR I 640, ALR II 3 209, 3 363, 5 774. *Te-ai mujit pă haińi.* CV 1951, nr. 3—4, 46. *Cine strînge cărbuni cu mîna altuia, nici să mînjaște nici să arde.* ZANNE, P. I, 133. *Umblă cu miere în mînă și să nu se mînjască pe degete?* id. ib. III, 669. *Cu păcurarul cînd trăiești Trebuie să te mînjești.* ID. IB. V, 490. ◇ Expr. (Rar) **Nici cît te-ai mînji la un ochi** = foarte puțin, aproape de loc. *N-are bani nici cît te-ai mînji la un ochi.* ZANNE, P. II, 351, cf. 363. ◇ Fig. *S-au întors către unul din curtezanii săi carile fusăsi odată la prepus că s-ar fi mînjit cu sfaturi răle împotriva lui.* IST. CAROL XII, 78r/25, cf. BELDIMAN, E. 32/12. *Voi, pierduți în gînduri sînte, convorbeați cu idealuri, Noi cîrpim cerul cu stele, noi mînjim marea cu valuri.* EMINESCU, O. I, 35. *Ne mînjește sau ne ucide idealurile.* DEMETRESCU, O. 108. *Nici o pată nu mînjise individualitatea morală.* D. ZAMFIRESCU, I. 182, cf. 250, SCRIBAN, D. *Figura poetului a fost mînjită cu noroiul celor mai josnice apartenențe.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 4/1. *Numele cinstit pe care l-am moștenit de la părinți, eu îl mînjesc.* STANCU, R. A. IV, 107. ✦ Tranz. (Prin Olt.) A spăla prost, superficial; a mozoli. Cf. BOCEANU, GL. ✦ Tranz. (Rar) A mîzgăli **(2)**. *Ferice de acela ce stînd pe un picior Compune două sute de versuri într-un ceas, Mînjind o jumătate de cont pe toată ziua; Ce scrie cum îi vine, fără să-și bată capul.* NEGRUZZI, S. II, 269. ◇ Absol. *Și mai dă-i, Doamne, vopsele Și hîrtie chinezească, Pentru ca, mînjind cu ele, Slava ta s-o zmîngălească.* ARGHEZI, V. 11. ✦ A (se) acoperi cu un strat de . . .; (regional) a (se) unge (cu un medicament). *Văzui pe toți dracii în pielea goală Cu coarne în frunte, cu nas de cîne, Păstă tot mîngîți cu neagră smoală.* BUDAI-DELEANU, Ț. 316. *Se amestecă toate la un loc și se mînjește*

cu el de sperietură. N. LEON, MED. 103. *Vagoanele nu circulau decît cu perdelele trase sau, dacă nu erau perdele, cu geamurile mînjite cu vopsea albă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 6. *Cu această apă... se mînjeşte cel bolnav peste tot corpul.* MAT. FOLK. 578. *Pe unele* (oi) *din cele scăpate de cuţit, s-au apucat să le mînjească cu negru.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 37. *Da fuga-n crîng, să mînja cu cărbune pe ochi.* GRAIUL, I, 71. ✦ Tranz. (Învechit, rar) A contamina, a infecta, a molipsi. *Prin curăţenie, de multe ori, mulţi oameni mînjiţi fiind de boalele lipicioase, scapă de boală.* CALENDARIU (1844), 70/7. ✦ Tranz. (Argotic) A mitui. Com. din ŢEPEŞ-VODĂ-CERNAVODA.

2. Tranz. (Regional; complementul indică pereţi, case etc.) A unge cu lut (şi baligă), a murui, a lipi; a spoi, a vărui. *Că* [badea] *sparge ferestrele şi mînjeşte casele.* DOINE, 240, cf. ALRM II/I h 279, 280, LEXIC REG. 17. ✦ (Urmat de determinări care indică materia) A polei. Cf. ALR II 4 254/316. *Mînjit cu aur.* ALRM SN I h 386, cf. ALR SN h 572.

3. Tranz. (Regional) A unge cu mînjeală **(II 2)** firele de urzeală de cînepă. Cf. LB, POLIZU. *O harnică nevastă luînd catrinţa-n brîu, Urzeala o mînjeşte cu aluat de grîu.* BELDICEANU P. 68, cf. GHEŢIE, R. M., com. MARIAN, ŞEZ. V, 106. [Cînepa] *o năvădescu, o mînjăscu, o ţăs, o dau prin spată, prin iţă, am ţăsut-o, am nălghit-o.* GRAIUL, I, 293, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, ALR I 1 290/103, A I 22.

4. Tranz. (Regional; complementul indică obiecte de îmbrăcăminte ale ciobanilor) A unge cu mînjeală **(II 3)**; (regional) a mînjeli **(2)**. *Hainele mînjite (unse) cu ursuc, spălîndu-le, se fac cu mult mai frumoase decît cu altă mînjală,* PRECUP, P. 21, cf. com. MARIAN.

5. Tranz. (Glumeţ) A lovi, a bate. Cf. ŢICHINDEAL, F. 331/22, PAMFILE, J. II, 153, IORDAN, STIL. 366, LEXIC REG. 83. ✧ Intranz. *Au înşfăcat repede vătrariul şi au ieşit afară, şi unde n-au prins să mînjască în ţigan cu dînsul.* SBIERA, P. 293. ✧ Expr. **A mînji** (cuiva) **o palmă** = a da, a trage (cuiva) o palmă. (Regional) **A o mînji la ceafă** = a spune un lucru (cu totul) nepotrivit, a face o (mare) prostie, a da cu oiştea în gard. Cf. LEXIC REG. 83.

— Prez. ind.: *mînjesc.* — Şi: (regional) **măji** (ALRM II/I h 280/346), **muji** vb. IV.

— Din v. sl. **мазати, мажѫ**.

MÎNJÎRE s. f. Acţiunea de a (se) mînji **(1)**; murdărire, pătare, mînjeală. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF. ✧ Fig. *Ceea ce se petrecea acum cu ea nu era iubire, era altceva, o dezvelire neruşinată, o mînjire.* DEMETRIUS, A. 8.

— Pl.: *mînjiri.*

— V. **mînji.**

MÎNJÎT, -Ă adj. Murdar, pătat, (regional) mînjelit. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *O droaie de dănciuci.. se jucau în noroi, stropiţi şi mînjiţi din creştet pînă-n talpă.* STĂNOIU, C. I. 42. *Din afară smălţuit Şi dinlăuntru mînjit,* se zice despre cel care este mai rău decît pare a fi. ZANNE, P. V, 600, cf. IV, 172. ✧ (Substantivat) *N-am mai văzut un mînjît ca tine.* Com. MARIAN. ✧ Fig. *E în mine o tristeţe mînjită, ca de moarte.* CAMIL PETRESCU, U. N. 397.

— Pl.: *mînjiţi, -te.* — Şi: (regional) **mîjít, -ă** adj. ALR II/36.

— V. **mînji.**

MÎNJITÓR, -OÁRE adj. (Adesea substantivat; astăzi rar) (Persoană) care mînjeşte. Cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. ✧ Fig. *În loc de arme curate, lucitoare, Eu văd că se preferă hulirea mînjitoare.* ALECSANDRI, POEZII, 469.

— Pl.: *mînjitori, -oare.*

— **Mînji** + suf. *-tor.*

MÎNJITÚRĂ s. f. **1.** Pată, murdărie. Cf. LB, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Mînji pe toţi oaspeţii cari dormeau pe obraz, la fel cu mînjitura lui de pe faţă, apoi se culcă şi el.* ISPIRESCU, L. 377, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. (Regional) Ungere (cu un medicament). *Mînjitura constă în aceea că îl unge* (pe bolnav) *noaptea în cruce, adecă pe pept, pe umere şi pe genunchi.* N. LEON, MED. 103.

3. (Regional) Mînjeală **(II 2)**. *Mînjitura se face din tărîţe de grîu, mestecate cu foi de ceapă şi voştine; aceste se fierb în apă şi cu materia aceasta — mînjitura — se ung firele de război.* COM. SAT. V, 120. ✦ P. ext. Natră. *Azi am ţăsut cîteva mînjituri.* COM. SAT. V, 120, cf. ALR I 1 290/259, 273.

— Pl.: *mînjituri.* — Şi: (regional) **mînjătúră** s. f. ALR I 1 290/259.

— **Mînji** + suf. *-tură.*

MÎNJÎLÚŢĂ s. f. (Prin sudul Mold.) Diminutiv al lui mînjeală **(II 5)**; mămăligă crudă. Cf. PAMFILE, J. II, 153.

— Pl.: *mînjîluţe.*

— **Mînjeală** + suf. *-uţă.*

MÎNODÚCERE s. f. v. **manuducere.**

MÎNS s. m. v. **mînz.**

MÍNSĂ s. f. v. **mînză.**

MÎNŞÁG subst. (Regional) „Lăstar de pădure" (Şoimari-Ploieşti). COMAN, GL., cf. CHEST. IV 102/448.

— Etimologia necunoscută.

MÎNTÁ s. f. v. **manta.**

MÎNTÁȘ s. m. v. **mîntuș.**

MÎNTUÍ vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Învechit și popular) A scăpa dintr-o primejdie, de o nenorocire, de la moarte, de cineva etc., a (se) salva; spec. a (se) dezrobi, a (se) elibera. *Și așa fu a se toți măntui* (ieșiră N. TEST. 1648, scăpară BIBLIA 1688) *spre pămîntu.* COD. VOR. 96/9. *Măntuiți fură ceia de Pavelu din corabie.* ib. 96/10, cf. 156/24. *Pre sineși va mîntui de vrăjmașii lui.* CORESI, EV. 71, cf. 266, 267, 289, 441. *Are fie cine voie să agiutorească pre cel asuprit . . ., să-l măntuiască den moarte.* PRAV. 122. *Sviatnicii și agiutătorii răpitoriului nu să vor putia măntui așia, ce să vor certa, după cum va fi voia giudețului.* ib. 186, cf. 168. *Ieremio! Tu să iai pre tot norodul mieu, pre izrailteani și să mergi cu dînșii în robie la Vavilon . . . și cu vreame îi voi mîntui den robie* (cca 1650). GCR I, 148/10. *Fu dată herilor . . . și, mîntuindu-să de toate cu darul lui D*[u]*mn*[e]*dzeu . . .* DOSOFTEI, V. S. septembrie 26^{v}/8. *Veniți ca să facem o faptă pre cum să cade către împăratul și să măntuim pre fiiul său de această urgie.* FL. D. (1680), 82^{v}/11. *M-am rușinat a ceare de la împăratul . . . călăreți să ne mîntuiască pre noi de vrăjmași.* BIBLIA (1688), 341^{v}/32, cf. 47^{2}/51, 184^{1}/6, 237^{2}/54. *Eu pentru ca să-l mîntuiesc pe dînsul am căzut în robie.* IST. Ț. R. 32. *Văzu că de datornici nu se va putea mîntui.* M. COSTIN, LET. I A, 102/32. *Alexandru Vodă Lăpușnianul, dacă s-au mîntuit de grija den afară, ș-au adus doamna și cuconii den Țara Munteniască.* N. COSTIN, L. 483. *Și s-au mîntuit Vasile Vodă cu doaodzăci de mii de galbeni de aur și au rămas în pace.* NECULCE, L. 19, cf. 103. *Să-i dai poroncă pentru bani ca să plătească, să se mîntuiască sulgerul de la turc* (a. 1728). URICARIUL, XVII, 30. *Ne mîntuiaște de primejdii.* MINEIUL (1776), 20^{v1}/23. *Nu socote a lor biruință încredințată decît după ce să vor izbăvi (mîntui) de un prințip.* IST. AM. 32^{v}/11. *Și așa mîntuindu-se de el s-au întors cu pace în curți* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 197/8. *De abea s-au măntuit cu fuga.* ȘINCAI, HR. II, 127/33. *Atunci răpezit eu alerg nainte, Vrînd să mîntuiesc copila iubită.* BUDAI-DELEANU, T. V. 92, cf. 129. *Toate scorniturile, înșelăciunile și socotințele ceale mincinoase . . ., lesne le putem lăpăda și a ne mîntui de dînsele.* ȚICHINDEAL, ap. GCR II, 214/34. *Eu cu Electra pre Orest am mîntuit.* BELDIMAN, O. 12/13. *Îmi dă o maică pierdută, ah, cum pot să-i mulțămesc, Și un frate de la moarte, de acum îl mîntuiesc.* id. ib. 80/12. *Norodul se întrarmează din gheară-ți a mîntui A mea nevinovăție și drept a te pedepsi.* HELIADE, O. I, 458. *Au lăsat pe toți ciialanți să să înece, și numai pe Robinson l-au mîntuit.* DRĂGHICI, R. 37/19, cf. 25/11. *C-atuncea se lupta păstorul moldovan Și țara-și mîntuia ca un erou oștean.* ASACHI, S. L. I, 174, cf. II, 21. *O, moarte, vino, — grăbește! De amar mă mîntuiaște.* BĂRAC, A. 65/16. *Am vrut de patim-aceasta sufletul să-mi mîntuiesc Și de înfocata rană inima să-mi lecuiesc.* PANN, E. I, 11/3. *N-am făcut bine că m-am mîntuit de reii aceștii, și am scăpat țara de o așa rîie?* NEGRUZZI, S. I, 153, cf. 52, 139. *Am afla de la dînșii . . . Prin cîtă energie nații se mîntuiesc.* ALEXANDRESCU, M. 12. *Vei spăși greșeala mumii Și de-o crimă tu mă mîntui.* EMINESCU, O. I, 102. *Îngenunchem rugîndu-te, Înalță-ne, ne mîntuie Din valul ce ne bîntuie.* id. O. IV, 360. *Să iei pielea cea de porc și în foc s-o dai, ca să ardă, și atunci ai să te mîntui de dînsa.* CREANGĂ, P. 87, cf. 157. *Eu te voi mîntui pe tine de la moarte.* ISPIRESCU, L. 44, cf. 12. *Ai mei pierduți sînt, pașă, toți, O, mîntuie-i, de vrei, că poți!* COȘBUC, P. I, 109, cf. 140, id. AE. 94, CANDREA, F. 215, GOROVEI, CR. 216. *Unii mai sîrguitori au cărat pînă noaptea tîrziu de la conacul arendașului ce-au putut mîntui din flăcări.* REBREANU, R. II, 161, cf. 72. *Cînd l-a călcat urgia, n-a putut să mîntuiască nimic din cîte avea.* GALACTION, O. 156. *O vorbă a lui în noaptea asta poate să dea foc Bucureștilor . . . sau poate să mîntuie oameni de la moarte.* CAMIL PETRESCU, O. II, 481, cf. III, 251. *Noi am mîntuit țara.* CAMILAR, N. I, 36, cf. ALECSANDRI, P. P. 311, JARNÍK-BÎRSEANU, D. 208. *Bine zici soră — zise cea mijlocie — să ne mîntuim de ea.* RETEGANUL, P. II, 27, cf. IV, 13. *Să bea dușmanele mele, Să mă mîntui eu de ele.* BIBICESCU, P. P. 20. *Că eu vouă voi plăti, Pentru ce mi-ți mîntui, Cu taleri nemăsurați, Cu galbeni nenumărați.* BUD, P. P. 7.

2. Tranz. și refl. (În limbajul bisericesc) A ierta sau a obține iertarea pentru păcatele săvîrșite, a scăpa de pedeapsa divină; a (se) izbăvi, a (se) salva, a (se) spăsi. *Mîntui-va D*[o]*mn*[u]*lu sufletele șerbilor săi.* PSALT. HUR. 28^{v}/6, cf. 61^{r}/14. *Noi măntui-nă-vremu cu botegiurea.* COD. VOR. 156/26, cf. 136/18. *Doamne, măntuiaște-me, Dumnedzeul mieu.* PSALT. 4, cf. 8. *Să putem sufletele noastre mîntui.* CORESI, EV. 56, cf. 64, 95. *Și nu aduce pre noi în ispite, ce ne mîntuiaște* (a. 1593). GCR I, 39, cf. 50/18, 89/16, HERODOT (1645), 486. *N-am venit să giudec lumea ce ca să mîntuiescu lumea.* N. TEST. (1648), 123^{v}/10, cf. 19^{v}/23, 227^{v}/14, 294^{r}/14. *Rădică-te, Doamne, de ne sprejiniaște Într-a ta putiare și ne mîntuiaște.* DOSOFTEI, PS. 37/6, cf. 53/2. *Eu îț voiu arăta că nu mîntuiaște pre om locul ci fapta și voia cea direaptă* (a. 1691). GCR I, 293/7. *Iartă-ne pre noi, D*[oa]*mne, după mulțimea milii tale și ne mîntuiaște pre noi pentru numele tău cel sf*[î]*nt* (a. 1715). id ib. II, 16/19. *Au strigat tare și făr-de veaste, zicînd cu glas mare: mîntuiaște pre fecioară.* AETHIOPICA, 75^{v}/6. *Mîntuiaște-ne pre noi.* MINEIUL (1776), 84^{r1}/36, cf. 161^{v2}/20, 202^{r2}/4. *Prin*

pocăință s-au mîntuit vameșul. DRĂGHICI, R. 94/24, cf. BĂLCESCU, M. V. 2. *Dumnezeu . . . te vestește prin mine ca să-ți mîntuiești sufletul prin căință.* FILIMON, O. I, 297. *Acela care fuge de cele șapte păcate de moarte trebuie, dupe legea noastră, să fie mîntuit.* ODOBESCU, S. III, 60. *Credința ta te va mîntui, zice o vorbă veche.* SADOVEANU, E. 29. *Cum să te mîntui, dacă nu crezi?* CAMILAR, C. 90. ✧ Absol. *Urulu iaste leage dătătoriu și giudețu, cel ce poate măntu*[i] *și piarrde.* COD. VOR. 130/18. *Lui D*[u]*mnezeu nu iaste cu anevoie a mîntui.* CALENDARIU (1814), 117/3.

3. Tranz. și refl. (Învechit și popular) A (se) vindeca (de o boală). *Și rrugăciurea credinței măntui-va lîngedulu și rrădica-l-va elu D*[om]*nulu.* COD. VOR. 134/29. *De boale a se mîntui cerea de la Hristos.* CORESI, EV. 57. *Doftorii cei desăvîrșiți și înțelepți . . . să arăte pre acela . . . mîntuit de boală.* ANTIM, P. 1. *Nu mă mai pot măntui de friguri* (a. 1745). IORGA, S. D. XXI, 128. *Măi bărbate, Blăstemate, De cînd in ai sămănat, Boală-n oase mi-ai băgat; Ia, zău, coasa și-l cosește De boală mă mîntuiește.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 457, cf. ANT. LIT. POP. I, 121.

4. Refl. (Învechit) A se dezvinovăți, a se scuza, a se justifica. *Leșii să mîntuie de către Vasilie Vodă și dzice că nu sînt leși, ce sînt moldoveni aceie ce pradă.* NECULCE, L. 18. *Lui Brancovanu încă nu i-au venit poruncă să meargă la veziriul, dară el s-au măntuit, bag-samă, că în țeară sînt lăcuste.* ȘINCAI, HR. III, 160/17, cf. I, 262/10, II, 46/16, 282/20, 297/26. *Să mîntuia cu aceaia cum că podul este făcut din copaci.* BĂRAC, T. 24/8.

5. Tranz. (Folosit și absol.), refl. și intranz. (Popular) A (se) termina, a (se) încheia, a (se) sfîrși, a (se) isprăvi. *Cît ave, da cu carteci, dar dacă s-au mîntuit, Dau de știre Eteriei.* BELDIMAN, E. 52/33. *Au mîntuit de mîncat friptura.* NEGRUZZI, S. I, 83. *Focul se mîntuie în vatră.* id. S. II, 63. *Tropotul cailor scade, se mîntuie, Se risipește.* BOLINTINEANU, O. 116. *Mă uimești dacă nu mîntui . . . Ah, ce fioros de dulce de pe buza ta cuvîntu-i!* EMINESCU, O. I, 154. *După ce mîntuim de băut cana ceia, ni se aduce alta pentru care mulțămeam crîșmăriței tot cu sărutări.* CREANGĂ, A. 98. *Ei, cucoane, am mîntuit trebușoara, zise Ipate.* id. P. 159. *Alergarea după noroc . . . se mîntuie cu moarte.* GHEREA, ST. CR. I, 204. *Furtună-ți fie gîndul și moartea o furtună; Sărac, pe căi să-ți mîntui visarea ta nebună.* COȘBUC, P. I, 134. *Suna de ieșire. Rugăciunea. Să mîntuia clasa.* DELAVRANCEA, H. T. 105. *Dar mîntuie acest cîntec de durere, Căci nu mai pot de jalea ce m-ajunse.* MURNU, O. 12. *Nesocotite flecar, oricît ești la vorbă de meșter, Mîntuie!* id. I. 31. *Cuconu Ioniță își mîntuia de sorbit cafeaua, stînd jos.* HOGAȘ, DR. II, 87. *Pe țărani îi vestise adineaori cîrciumarul Cristea că grecul a trecut spre curte să mîntuie tocmeala pentru Babaroaga.* REBREANU, R. I, 170. *Irra! Da mîntuiți odată, dați-mi bună pace!* BRĂESCU, V. 24, cf. id. A. 54. *Cum vor să se burzuluiască? Nu s-a mîntuit neamul răzvrătiților?* SADOVEANU, O. X, 91. *Va fi zaiafet, mai cu seamă diseară, după ce perceptorul o mîntui cu birul.* PAS, L. I, 14, cf. 191, id. Z. I, 131. *Toți cereau, în inima lor, să se mîntuie odată fărădelegile și măcelul.* CAMILAR, N. I, 195. *Cînd preotul mîntuie fiecare evanghelie de citit, fata face un nod într-o sforicică.* SEVASTOS, N. 10. *După ce vei mîntui de slujit, baba are să cesele caii.* ȘEZ VII, 9. *Dupî și s-o mîntuit žocu oamini sî duc acasî.* ALR I 299/600, cf. ALR I 254/592, 1 382/508, 510, 516, 518, 600, 677, 1 583/584, 1 595/343, 355, ALR SN I h 32. (Refl. pas.) *După ce fata ce a început a rîșni s-a obosit, vine alta la rînd și tot așa pînă s-a mîntuit tot grîul de rășnit.* SEVASTOS, N. 76. ✧ Expr. (Tranz.; regional) **A mîntui** (pe cineva) **în bătaie** = a bate (pe cineva) zdravăn, a snopi în bătaie. *Era vai de capul fetei; o mîntuia în bătaie, nu alta!* SBIERA, P. 212. **A mîntui** (pe cineva) **de zile** = a omorî (pe cineva). *Unde îl ajungea, acolo îl și mîntuia de zile.* MARIAN, T. 277. *Cînd îl țintiam și cugetam că acu-acu îl mîntuiesc de zile, el se făcea nevăzut.* id. O. I, 298. (Refl.) **A se mîntui cu** (cineva) sau (învechit, rar) **a se mîntui de viață** = a muri. *Aproape era să se mîntuiască și de viață cîte trei.* N. COSTIN, LET. II, 129/32. *S-a mîntuit cu el . . . s-a îndurat Dumnezeu să-l strîngă.* V. ROM. februarie 1954, 108. **S-a mîntuit!** = gata! nu mai e nimic de făcut, de discutat! *N-ai ce-i face, răspunse Vasile Grăunte; dacă-i porunca, s-a mîntuit.* GANE, N. II, 95. *Nu mai e scăpare: plastografii dovediți nu mai au scăpare . . . s-a mîntuit!* CARAGIALE, O. IV, 162. *Numai ochii să-i fi văzut și s-a mîntuit! Strașnic român!* SADOVEANU, O. I, 167. *Ei, apoi s-a mîntuit, că cu d-ta nu mai poate să vorbească nimeni.* ȘEZ. I, 100.

— Prez. ind.: *mîntui* și *mîntuiesc.* — Și: (învechit) **măntuí** vb. IV.

— Din magh. **ment.**

MÎNTUIÁLĂ s. f. **1.** (În loc. adj. și adv.) **De mîntuială** = superficial, grăbit, pe deasupra, numai ca să zici că ai făcut ceva. *Școala era numai de mîntuială.* CREANGĂ, A. 81, cf. VLAHUȚĂ, O. A. 502. *El moțăie din cap și răspunde de mîntuială.* SANDU-ALDEA, ap. CADE. *Sandu Buhuș răspundea fiecăruia pe nume, familiar, politicos sau de mîntuială, după cum arăta cunoscutul la chip și la port.* C. PETRESCU, O. P. I, 65. *Cei care nu luaseră parte la expediție învățau de mîntuială.* BRĂESCU, A. 153, cf. SCRIBAN, D. *Nu ne putem permite . . . să facem lucruri de mîntuială și la întîmplare.* CONTEMP. 1949, nr. 165, 6/3. *Voia, înainte de-a face slujba, să știe cît i se plătește, iar dacă i se plătea puțin, o făcea de mîntuială.* PAS, Z. I, 232. *Oamenii*

muncii resping lucrările literare lipsite de idei, false, lucrările cenușii, făcute de mîntuială. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2603.

2. (Regional, în l o c. a d v.) **Pe mîntuială** = aproape de sfîrșit, pe sfîrșite, pe isprăvite. *Cînd tîrgul era pe mîntuială, mînca repede o bucățică de turtă de popușoi.* ap. CADE.

— **Mîntui** + *-eală.*

MÎNTUIÉLNIC, -Ă adj. (Învechit) Mîntuitor **(1)**. *Așteaptă a morței înfățoșare, Ca un liman mîntuielnic dup-o lungă înotare.* CONACHI, P. 286.

— Pl.: *mîntuielnici, -ce.*

— **Mîntui** + suf. *-elnic.*

MÎNTUÍNȚĂ s. f. **1.** (Astăzi rar) Mîntuire **(1)**. *Pentru ceia ce . . . să trudesc și ceia ce-s în robie, și de mîntuința lor D*[o]*mnului să ne rugăm.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 240/39. *Am avut nădejde de mîntuință din mîinile turcilor* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. V, 107/13. *Nu să poate nici o mîntuință fără primejdie și făr-de pagubă.* IST. Ț. R. 24, cf. 22, 25. *Purtînd de grijea mîntuinții acestor crivățeane năroade.* CANTEMIR, HR. 21, cf. KLEIN, D. 376, BUDAI-DELEANU, Ț. 381, LB. *Trebuia să caute împregiur de sine și să veadă, nu cumva resare și pentru el o zi de mîntuință.* BARIȚIU, P. A. I, 153, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Starea noastră tristă cere mîntuință Ori prin moartea noastră, ori prin biruință.* BOLINTINEANU, ap. TDRG. *Lupta meritorie în favoarea mîntuinței și a civilizațiunii.* ODOBESCU, S. III, 419. cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Își mai încordă dară și cele mai de pe urmă puteri ale sale și ale calului, ca să ajungă să vadă ori de nu-și va afla aici mîntuința.* SBIERA, P. 227.

2. (În limbajul bisericesc; astăzi rar) Mîntuire **(2)**. *Credința cea bună agoniseaște mîntuință sufletului.* VARLAAM, C. 181, cf. 235. *De multe cuprins năpăști către sf*[i]*nția ta năzuiesc mîntuință cercînd, o maică.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 214/17, cf. id. PS. 31/5. *Din cuvîntul lui D*[u]*mnezău iau mîntuință* (a. 1683). GCR I, 270/13. *Pentru mîntuința sufletului lui din muncile veacinice . . . să să fie rugat.* CANTEMIR, HR. 195. *Lucrurile cele ce ar fi spre folosul mîntuinței sufletelor voastre.* ANTIM, P. 126. *Celălalt . . . lasă răutatea și iar să întoarce pre calea mîntuinței.* id. ib. 169. *Multe mijloace ni-au arătat marele și prea înaltul D-zeu către sufleteasca mîntuință și către viața cea de sus și vecinică* (a. 1756). URICARIUL, X, 210. *Să se facă această rugăciune către D*[u]*mnezeu pentru mîntuința ta.* MAIOR, P. 139/19. *În cazuri cînd se pare periclitată chiar mîntuința sufletelor, atunci oamenii se împlu de ură și răzbunare.* BARIȚIU, P. A. I, 219, cf. 397, PANN, P. V. II, 25/13. ✧ *Semnul mîntuinții* = crucea. *Și ochiimi s-ațintară pe semnul mîntuinței Ce singur se înalță în locul de suspin, Protector al durerei, nădejde-a suferinței.* ALEXANDRESCU, O. I, 79. *Mîntuința lumii* = anul nașterii lui Isus Cristos. *Vleat de la Adam 7206, iară de la mîntuința lumii 1 698.* CANTEMIR, ap. GCR I, 322/18.

3. (Învechit) Dezvinovățire, scuză, justificare. *Au dăruit solul pre carele îl prinsese și l-au slobozit, primind mîntuințele căci au cuprins Chilia.* ȘINCAI, HR. II, 46/19, cf. 318/8, I, 297/35. *Să nu aibă nici o mîntuință de nu vor fi fiii lor buni.* MAIOR, D. 26. *Ele . . . arătîndu-mi mii de mîntuințe, să căia căci nu mi-au ascultat.* BĂRAC, ap. TDRG.

— Pl.: *mîntuințe.* — Și: (regional) **măntuínță** s. f.

— **Mîntui** + suf. *-ință.*

MÎNTUÎRE s. f. Acțiunea de a (s e) m î n t u i.

1. (Învechit și popular) Scăpare, salvare; s p e c. dezrobire, eliberare; (astăzi, rar) mîntuință **(1)**. Cf. m î n t u i **(1)**. *Patrusprădzeace dzile sîntu astădzi de cîndu așteptați nemîncați . . ., deaci rrogu voi se luați hrană, iaste amu către a voastră măntuire.* COD. VOR. 92/28. *Astăzi fu măntuire casei aceștiia.* CHEIA ÎN. 101r/29. *Unii... rădicînd mînile spre mulțămire către ceriu pentru nenădăjduita mîntuire ce cîștigasă.* DRĂGHICI, R. 21/8, cf. 168/11. *N-avu alt mijloc de mîntuire decît fuga.* ASACHI, S. L. II, 35, cf. POLIZU. *Ziua dreptății se apropie . . ., toate popoarele s-au mișcat . . . căci furtuna mîntuirei au început!* RUSSO, S. 148. *În popor, fraților! Acolo este mîntuirea, puterea, onoarea și gloria noastră!* BOLLIAC, O. 240, cf. PONTBRIANT, D. *Jură de-a nu spune nimănui Taina cea de mîntuire ce-am venit ca să ți-o spui.* HASDEU, R. V. 91, cf. COSTINESCU, LM. *Mă uitam pe furiș la ușa mîntuirii și tot scăpăram din picioare.* CREANGĂ, A. 5. *Pentru că ție îți sînt datoare mîntuirea puilor mei, mă învoiesc.* ISPIRESCU, L. 90, cf. DDRF, ALEXI, W. *Mîntuirea mea stătea în traista umflată de la șoldul călugărului.* HOGAȘ, M. N. 111. *Toate nemulțumirile așteptau mîntuire de la regele Franței.* OȚETEA, R. 156, cf. 317, 323. *E bine că ești aici și ai venit ca să strîngem forțele noastre, spre mîntuirea satului.* T. POPOVICI, SE. 112. ✧ (Popular, glumeț) *Vai, sărace poloboace, de te-ai face mai încoace; să ne strîngem vro cîțiva, noi spre mîntuirea ta.* CREANGĂ, A. 139.

2. (În limbajul bisericesc) Iertare de păcate, absolvire de pedeapsa divină; izbăvire, (astăzi rar) mîntuință **(2)**, (învechit, rar) mîntuitură. *A D*[o]*mnului iaste măntuirea, și spre oamenii tăi bl*[ago]*slovenie ta.* PSALT. SCH. 7/15, cf. PSALT. 3, 335. *Cela ce inimile tuturor ispitește și socotește și cu folos mîntuire tocmește sufletelor noastre.* CORESI, EV. 12, cf. 15, 447. *Iubiților! cu toată nevoința fac voaă scriso*[a]*re pentru măntuirea voastră . . . să vă nevoiți pentru credinț*[a] *svinților* (a. 1 618). GCR I, 49/12.

Să să grijască de spăsenie şi mîntuirea sufletelor (a. 1654). id. ib. 166/24. *Ai dat lor măntuire şi ai măntuit pre dînşii.* BIBLIA (1688), 350[2]/12, cf. 109[2]/25. *Şi omul acela ce creade ..., iar nu vieţuiaşte ca un creştin, să n-aibă nădeajde de mîntuire* (a. 1742). GCR II, 31/22, cf. 62/14. *Aceastea deaca auzi tînărul altă nimică nu mai adaosă a grăi, că să atinsească de inima lui cuvîntul (de mîntuire).* VARLAAM-IOASAF, 18[v]/13. *Văd seamnele de mîntuire Din locul de osîndire* (a. 1802). GCR II, 192/35. *Of! nimic n-am făcut pînă acum pentru mîntuirea sufletului meu.* MARCOVICI, C. 10/15. *Orîndui a să conduce Branda la o închisoare, ca în singurătatea înspăimîntătoare să afle mîntuirea ei prin prefacirea simţimîntelor.* ASACHI, S. L. II, 55, cf. COSTINESCU. ✧ *Anul mîntuirii* = anul sau de la anul în care s-a născut Isus Cristos. *S-au tipărit în anul mîntuirei 1700, ghenarie* (a. 1700). GCR I, 336/26. *Au slobozit hrisov domnesc din anul măntuirei 1853, avgust în 12* (a. 1856). URICARIUL, IV, 413/12. *De la mîntuire* = de la naşterea lui Isus Cristos. *La 1360 de la mîntuire.* VĂCĂRESCUL, IST. 252. ✦ (Regional, glumeţ) *Mîntuirea sufletului* = băutură alcoolică. CHEST. VIII 112/11. ✦ (Învechit; concretizat) Jertfă oferită divinităţii pentru iertarea păcatelor; prinos, dar. *Veţi pune pre ...* [jertfelnic] *arderile de tot ale voastre, şi mîntuirile voastre, oile şi viţeii voştri în tot locul.* BIBLIA (1688), 53[2]/50. *Vor da fieşcarele mîntuire pentru sufletul lor D*[o]*mnului.* ib. 61[2]/3.

3. (Învechit, rar) Linişte, pace, siguranţă. *Să dusără cu mîntuire de la dînsul.* BIBLIA (1688), 19[1]/14.

— Pl.: *mîntuiri.* — Şi: (învechit şi regional) **măntuire** s. f.

— V. **mîntui.**

MÎNTUÍT[1] s. n. (Rar) Faptul de a (s e) m î n t u i. Cf. PONTBRIANT, D.

— V. **mîntui.**

MÎNTUÎT[2], -Ă adj. (Adesea substantivat) **1.** (Învechit şi popular) (Om) scăpat, salvat; s p e c. (om) dezrobit, eliberat. *Şi au apucat Galaad trecătorile Iordanului lui Efrem şi fu cînd ziseră cei mîntuiţi ai lui Efraim să treacem.* BIBLIA (1688), 184[1]/6. *S-au dat mîncare şi băutură acelor mîntuiţi.* DRĂGHICI, R. 23/18, cf. DDRF. *Cum a putut mîntuitul din mînile — argivice — Antenor Nevătămat să străbată-n adînc pe pămîntul iliric?* COŞBUC, AE. 17.

2. (În limbajul bisericesc) (Om) curăţit de păcate, izbăvit. *Bucuria şi fericirea celor mîntuiţi, a să iubi în veci.* ZANNE, P. VIII, 390.

— Pl.: *mîntuiţi, -te.*

— V. **mîntui.**

MÎNTUITÓR, -OÁRE adj. **1.** Care mîntuie **(1)**, salvează, s p e c. eliberează; (învechit) mîntuielnic. *Iar de ar zice ni§tine athineilor: grecilor măntuitori, n-ar fi greşit nici într-un chip.* HERODOT (1645), 400. *Dreaptele ... şi mîntuitoarele porunci şi pravile ..., toate le dîrmoniră şi le aleaseră dă neghină* (a. 1 652). GCR I, 163/5. *Ai casă şi gloată, ai priiatini, aceastea sînt veselitoare şi cîştigul mîntuitoriu şi fericit* (a. 1691). id. ib. 292/4. *Un credincios executor al marilor şi mîntuitoarelor scopuri ai augustei noastre stăpîne* (a. 1774). URICARIUL, I, 176. *Junilor, iacă-vă arma, scutul cel mîntuitoriu.* ASACHI, S. L. I, 126. *Pe aripele morţii celei mîntuitoare, Voi părăsi locaşul unde-am nădejduit.* ALEXANDRESCU, M. 7. *Inima îi era grea, dar nu afla un singur gînd mîntuitor, un singur chip de scăpare.* SLAVICI, N. I, 17. *Se duc cîntînd pe stradă şi-n mintea tuturor E-o dulce-nflăcărare de gînd mîntuitor.* PĂUN-PINCIO, P. 93. *Întru tîrziu, cînd simt că trec prin mine cuţite, mi se pare mîntuitoare propunerea sergentului Voicu.* CAMIL PETRESCU, U. N. 341. *Un gînd mîntuitor îi lumină mintea.* VORNIC, P. 209. ✧ (Substantivat) *El, Sobieţki ..., eroul creştinătăţii, mîntuitorul Vienii, să fie nevoit pentru a doua oară a da pas turcilor!* NEGRUZZI, S. I, 168. *Pe lîngă prestigiul său de mîntuitor, noul bărbat al văduvei lui Ion Vodă avea o calitate ..., se trăgea dintr-o familie ... eroică.* HASDEU, I. V. 174. *Zmeul, dacă se văzu scăpat, îmbrăţişă pe mîntuitorul său şi-i mulţumi.* ISPIRESCU, L. 19. *Recunoscui în mîntuitoarea căreia îi coprindeam genunchii: pe Adamova!* GALACTION, O. 244. *Au venit trei mîntuitori cari au scăpat din sabia unui zmeu cumplit pe fata cea mică a împăratului.* POPESCU, B. II, 103.

2. (În limbajul bisericesc) Care mîntuie **(2)**, izbăveşte (de păcate); izbăvitor, (învechit, rar) mîntuitornic. *Domnul vrătute mie şi scăpare mie şi izbăvitoriu (măntuitoriu* H) *mie.* PSALT. 24. *Cătră mîntuitoarea nevoinţa a postului şi a ţineriei să meargem.* CORESI, EV. 12. *Sfîntul Toma ... trimes fu în laturea indienească, de le propoveduia măntuitoarea propoveduire* (a. 1648). GCR I, 130/38. *Multe ... cărţi ... s-au dat, iară de cît toate mai folositoare de suflete şi mîntuitoare iaste aceasta a Noului Testament* (a. 1703). id. ib. 348/2. *Înfricoşatele şi mîntuitoarele şi de D*[u]*mnezeu datele taine* (a. 1765). id. ib. II, 81/3. ✦ (Substantivat) Cel care mîntuie, (învechit) m î n t u i r e **(2)**; (art.; adesea ca nume propriu, în special) epitet dat lui Isus Cristos. *Acesta amu iaste slobozitoriu şi mîntuitoriu sufletelor noastre şi voroveaşte de noi lu Dumnezeu.* CORESI, EV. 142, cf. 191, 446, 521. *Unuia prea înţeleptului Dumnezău şi mîntuitoriului nostru* (cca 1618). GCR I, 50/23. *Anii de la întruparea domnului şi măntuitoriului nostru, I*[su]*s H*[risto]*s* (a. 1 648). id. ib. 124/25, cf. 136/24, 214/23, ANTIM, P. 18. *I*[su]*s numele nu iaste elinesc, ci jidovesc şi să tîlcuiaşte măntuitoriu* (cca 1700—1725). GCR II, 20/29. *Luînd*

dare de pîine, ai cunoscut pre mîntuitoriul. MINEIUL (1 776), 107v1/28. *La învăţiarea mîntuitoriului ai zice: străluceaşte cu îndoite raze, o soare.* MOLNAR, RET. 129/7. *Voi urma sfintelor învăţături ale fiului tău şi mîntuitorului nostru.* MARCOVICI, D. 6/1. *În Evanghelie mîntuitorul ne arată legea morală, absolută, nemărginită.* BĂLCESCU, M. V. 2. *Zice mîntuitorul:. Bate-voi păstorul şi se vor împrăştia oile.* NEGRUZZI, S. I, 149. *Sub icoana îmbrăcată cu argint a mîntuitorului.* EMINESCU, N. 58. *Murind cu încetul ca şi mîntuitorul de pe crucea din faţă-i!* GALACTION, O. 95.

3. (Învechit şi popular) Care mîntuie **(3)**; vindecător, tămăduitor. *Să dai... mîntuitoare sculare celor ce au adormit somnul cel de periciune.* MINEIUL (1 776), 122v1/17. *Dulce somn! tu, al căruia balsam mîntuitor uşurează natura suferitoare, unde fugi?* MARCOVICI, C. 6/5, cf. id. D. 6/12. *Romanii din care ne tragem noi, cînd au venit în părţile acestea şi s-au statornicit aici, au dat preste apele cele mîntuitoare de la Mehadia.* ISPIRESCU, U. 80.

— Pl.: *mîntuitori, -oare.* — Şi: (învechit şi regional) **măntuitór, -oáre,** (învechit) **mîntuitóriu, -oáre, măntuitóriu, -oáre** adj.

— **Mîntui** + suf. *-tor.*

MÎNTUITÓRIU, -OÁRE adj. v. **mîntuitor.**

MÎNTUITÓRNIC, -Ă adj. (Învechit, rar, în limbajul bisericesc) Mîntuitor **(2)**. *Mîntuitornica răstignire.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 238v/22. *Într-această întru tot întreagă sărbătoare şi mîntuitornică, milostivniciuni de rugă pentru cei ţinuţi în iad ai spodobit.* id. PS. 509/17.

— Pl.: *mîntuitornici, -ce.*

— **Mîntuitor** + suf. *-nic.*

MÎNTUITÚRĂ s. f. (Învechit, rar, în limbajul bisericesc) Mîntuire **(2)**. *Acmu lasă robul tău, Doamne, pre cuvintele tale cu pace; că văzură ochii miei mîntuitura ta, ce-ai gătit naintea feţelor a tuturor oamenilor.* CORESI, EV. 515, cf. TDRG.

— Pl.: *mîntuituri.*

— **Mîntui** + suf. *-tură.*

MÎNTÚŞ s. m. **1.** (Mold.; Iht.) Mihalţ *(Lota lota). Peştii ce se pescuiesc în apele ţării sînt: ... Mintuşul, de culoare închisă, are forma plăticei şi se găseşte în Siret şi în Prut.* DAMÉ, T. 127, cf. TDRG. *Lapţii de măntuşi cîteodată fac bine bolnavilor.* N. LEON, MED. 142. *Numele mai general răspîndit este mihalţ; i se mai zice însă la Bistriţa midhai şi midhoc, la Moldova şi Suceava... mîntuş.* ANTIPA, F. I. 87, cf. id. P. 784. *Dacă are cineva durere de ochi, e bine să ieie mîntuş, adică un peşte mic.* GOROVEI, CR. 247, cf. 448, ATILA, P. 504, CADE, BĂCESCU, P. 36, 37, 39, 120. *Mihalţul este căutat de cunoscători... În Moldova de sus i se mai spune mîntuş sau mihoc.* ANTONESCU, P. 84, cf. H I 22, X 409, 413, 505, 507, XII 275, 281, 386, 430. *Lapţii (ficaţii) de mîntuşi cîteodată fac bine bolnavilor.* ŞEZ. I, 118, cf. V, 106. *Mîntuşul... e bun contra scrofulelor.* ib. VIII, 105, cf. 2.

2. (Regional) Zglăvoacă *(Cottus gobio). Zglăvocul... numit altmintrelea şi mai ales de către românii de la ţeară... măntuş.* MARIAN, INS. 56.

— Pl.: *mîntuşi.* — Şi: **mîntúşă** (H X 413, 507) s. f., **mîntáş** (ANTIPA, P. 784), **măntúş** s. m., **măntúşă** (BĂCESCU, P. 36) s. f., **mintúş** s. m.

— Din ucr. **ментус.**

MÎNTÚŞĂ s. f. v. **mîntuş.**

MÎNŢ s. m. v. **mînz.**

MÎNŢÁTĂ s. f. (Regional) Numele unui dans popular (Ghercești-Craiova). Cf. H V 236.

— Etimologia necunoscută.

MÎNŢĂ s. f. v. **mînză.**

MÎNŢĂMÍ vb. IV v. **mulţumi.**

MÎNŢÉL, -EÁ, -ÎCĂ adj., adv., s. f. v. **mărunţel.**

MÎNŢÍ vb. IV v. **minţi.**

MÎNŢINEÁ vb. II v. **menţine.**

MÎNŢÎNERE s. f. v. **menţinere.**

MÎNŢÚŞURI s. n. pl. v. **mărunţuş.**

MÎNUÁ vb. I v. **mînui.**

MÎNUÁL, -Ă s. n., adj. v. **manual.**

MÎNÚCĂ s. f. (Prin Maram.) Mînuţă **(1)**. *Acolo dac-o sosît, În mînuca d'e-a stînga Da i-o dat cu şercuţa; Şi-n mînuca d'e-a dreapta Da i-o dat bot'icuţa Şi i-o arătat uliţa.* T. PAPAHAGI, M. 98, cf. 119. *Să punem mînuca-n şele.* BÎRLEA, C. P. 205.

— **Mînă**[1] + suf. *-ucă.*

MÎNÚCHI s. n. v. **mănunchi.**

MÎNUCIOÁRĂ s. f. (Rar) Toartă mică (de care se apucă un obiect); tortiţă. Cf. PONTBRIANT, D.

— Pl.: *mînucioare.*

— **Mînuţă** + suf. *-ioară.*

MÎNUFACTURÁ vb. I v. **manufactura.**

MÎNUFACTURÁRE s. f. v. **manufacturare.**

MÎNUFACTURÁT, -Ă adj. v. **manufacturat.**

MÎNUFACTÚRĂ s. f. v. **manufactură.**

MÎNUFĂPTÚRĂ s. f. v. **manufactură.**

MÎNUÎ vb. IV. Tranz. **1.** (Complementul indică un instrument, o unealtă, o armă etc.) A folosi (cu pricepere, îndemînare) cu ajutorul mîinilor. *Spata cea fulgerătoare, cu măiestrie cavalieră mînuată, îl apăra.* ASACHI, S. L. II, 93, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. *Ştii să mănuieşti sabia?* EMINESCU, N. 123. [Învăţă] *cum să mănuiască sabia ori paloşul.* ISPIRESCU, L. 192, cf. 12. *A fost, fără îndoială, un vînător inspirat şi a ştiut să mînuiască bine arcul şi săgeţile, artistul subt a cărui daltă s-a mlădiit statua Dianei de la Luvru.* ODOBESCU, S. III, 55. *Acest nod însă se face numai la un capăt, încît se poate mînua cu uşurinţă.* MARIAN, I. 199, cf. DDRF. *Lui îi plac obrajii rumeni, ca ai tinerelei Chiae, Care mînuieşte lîra cu atîta măiestrie.* OLLĂNESCU, H. O. 324, cf. BARCIANU, TDRG, ALEXI, W. *Le privise la masă cum mînuiau cuţitul, furculiţa.* TEODOREANU, M. II, 192, cf. 93, SADOVEANU, O. IX, 318. *Viză buletinul, mînuind ştampila cu aceeaşi eleganţă, trecu datele într-un dosar, apoi reluă vorba.* V. ROM. aprilie 1954, 171, cf. ib. septembrie 1954, 97. *N-ai putea Nici tu să-ţi mîngîi strunele, Nici tu să mînuieşti volanul.* DEŞLIU, G. 46. ◇ (În contexte figurate) *Nu mai vreau să văd Cum destinul mînuie toporul* BENIUC, C. P. 115. ◇ Fig. *Deprinderea de a mănui formulele abstracte ale argumentării.* MAIORESCU, L. 14. *Acele sute de persoane pe cari le-a mînuit artistul.* GHEREA, ST. CR. III, 115. *Trebuie să mînuiască cu pricepere minunata armă a criticii şi autocriticii.* SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 393, cf. ib. 1 954, nr. 2 898. *Noi, cei deprinşi a chiui-n căciulă . . ., Mînuim cuvîntul ca pe-o străină sculă.* BENIUC, V. 114. ✦ P. gener. A folosi, a aplica. *Ridicarea nivelului cultural-tehnic al muncitorilor şi tehnicienilor care mînuiesc noua tehnică.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 800.

2. (Complementul este un material, de obicei un obiect al muncii) A atinge cu mîna, a lua sau a duce în mînă (în mod curent); a manipula. *Murdăria ce se prinde pe mînă . . . cînd mînuim cărţi sau ziare de pe cari se ia negreala.* ap. TDRG. ✦ (Cu complementul „bani", „fonduri") A administra, a manipula, a ţine o gestiune (publică). *Dacă mînuieşte cineva bani publici şi nu este controlat la vreme, asta însemnează că delapidarea, că necinstea lui ar fi scuzabile?* CARAGIALE, O. II, 59, cf. CADE.

3. (Rar; complementul indică animale, vehicule etc.) A conduce. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W. *Ar fi bine să pot mînui caii ca dînsul.* SADOVEANU, O. XI, 573.

— Prez. ind.: *mînuiesc* şi *mînui.* — Şi: (neobişnuit) **mînuá** vb. I, **mănuí** vb. IV.

— **Mînă**[1] + suf. *-ui.*

MÎNUÎRE s. f. Acţiunea de a mînui.

1. Întrebuinţare, folosire (pricepută) a unui instrument, a unei unelte, a unei arme etc. cu ajutorul mîinilor. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Cînd a ajuns băiatul la vreo şase anişori, împăratul a-nsărcinat pe un curtean de credinţă să-l înveţe mînuirea armelor.* CARAGIALE, O. II, 150. *Gravitatea subiectelor reclamă oarecare asprime în mînuirea daltei.* ODOBESCU, S. III, 75, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Pentru vrednicia arătată în mînuirea săbiilor, vă tocmesc în leafă.* CAMILAR, C. P. 79. ◇ Fig. *Tîrgovişte, loc foarte priincios pentru apărare şi mînuirea intrigelor . . . în contra lui Tudor Vladimirescu.* FILIMON, O. I, 282. *Din mînuirea cu uşurinţă a limbei româneşti . . . urmează că tălmăcitorul era român.* CONV. LIT. VII, 327. *Condiţia fundamentală a acestei ridicări a formei poetice era o mănuire perfectă a limbei materne.* MAIORESCU, CR. II, 310. *Ziarele centrale şi locale au datoria să îmbunătăţească necontenit mînuirea criticii şi autocriticii.* SCÎNTEIA, 1 953, nr. 2 799. *Marea majoritate a poemelor . . . suferă de pe urma acestei consideraţii scăzute pe care autorul o acordă cunoaşterii şi mînuirii limbii.* V. ROM. ianuarie 1954, 222.

2. (Urmat de determinarea „bani", „fonduri") Administrare, manipulare a unei gestiuni (publice).

3. (Rar) Conducere a unui animal, a unui vehicul etc. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D.

— Pl.: (rar) *mînuiri.* — Şi: (regional) **mănuíre** s. f.

— V. **mînui.**

MÎNUITÓR, -OÁRE s. m. şi f. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Persoană care mînuieşte ceva, care are profesiunea de a mînui ceva. *Aci, cunoştinţele mînuitorului de cuţite s-au oprit.* C. PETRESCU, A. R. 19. ◇ *Mînuitor de bani (publici)* = persoană care primeşte, păstrează şi eliberează bani în cadrul unei gestiuni (publice). *Este mînuitor de bani publici într-o mare administraţie.* CARAGIALE, M. 235, cf. 239. *Contabilii creşelor şi căminelor de zi pot îndeplini şi atribuţiuni de mînuitor de bani.* BO 1951, 760.

— Pl.: *mînuitori, -oare.*

— **Mînui** + suf. *-tor.*

MÎNÚNĂ s. f. **I. 1.** (La pl., prin Olt.) Bucăţi de lemn care se prind pe căpriorii casei pentru a-i ţine bine încheiaţi. Cf. CHEST. II 230/43, 82.

2. (Regional) Clanţa uşii (Scundu-Drăgăşani). CHEST. II 164/73.

II. 1. (Prin Olt.) Mănunchi (**I 1**). Cf. CIAUŞANU, V. 178, ALR I 1 302/874.

2. (Regional) Fiecare dintre grupurile de fire care se întretaie şi se suprapun, în timpul depănatului, pe un ghem (de lînă sau de aţă) (Jiana-Turnu Severin). ALR I 1 272/856. *Faci mînuni pe ghem.* ib.
— Pl.: *mînuni.*
— Contaminare între **mînă**[1] şi **mununǎ.**

MÎNÚNCHE s. n. v. **mănunchi.**

MÎNUNCHÉL s. n. v. **mănunchel.**

MÎNÚNCHI s. n. v. **mănunchi.**

MÎNÚNT, -Ă adj. v. **mărunt.**

MÎNUNTÁIE s. f. pl. v. **măruntaie.**

MÎNUNŢÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj., adv., s. f. v. **mărunţel.**

MÎNUNŢÚŞURI s. n. pl. v. **mărunţuş.**

MÎNUSCRÍPT s. n. v. **manuscript.**

MÎNUSCRÍS s. n. v. **manuscris.**

MÎNUŞÁR s. m. v. **mănuşar.**

MÎNÚŞĂ s. f. v. **mănuşă.**

MÎNÚŞCĂ s. f. (Regional, urmat de determinări introduse prin prep. „de") Mînuţă **(2)** (Isbiceni-Corabia). Cf. ALRM II/I h 95/886.
— Pl.: ?
— **Mînă**[1] + suf. *-uşcă.*

MÎNUŞERÍE s. f. v. **mănuşărie.**

MÎNUŞÍCĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) Mînuţă **(1).** CIAUŞANU, V. 122.
— Pl.: ?
— **Mînă**[1] + suf. *-uş-* + *-ică.*

MÎNUŞÍŢĂ s. f. Mînuţă **(1).** *Tindzîndu-ş mînuşiţa către dînsul îi deade un toiag.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 129r/17. *Să-ţi sărut mînuşiţa.* PANN, E. III, 53/23. *Mînuşiţe, ce făcurăţi De atîtea săptămîni?* EMINESCU, O. IV, 370. *Mînuşiţa aia micuţa şi picioruşul ca de zînă . . . nu putea să fie decît de fată.* ISPIRESCU, L. 20, cf. 350. *Te zărea că-i ieşi înainte, cu mînuşiţile pline de noroi.* DELAVRANCEA, S. 18. *Rîzînd, de toate cele plină Pe mînuşiţi şi pe obraz, Tu umpli casa de lumină, De fericire şi de haz.* VLAHUŢĂ, P. 115. *Îşi furişă pe sub braţul lui stîng şi aproape de subţioară, mînuşiţa dumisale.* HOGAŞ, DR. II, 135, cf. id. M. N. 39. *Se vor gîndi cu obidă la . . . copilul acela cu mînuşiţe albe.* VLASIU, A. P. 36. *Uite, odaia dumitale! Miroase a mere, a gutui, uite şi flori pe masă, puse de nevastă-mea cu mînuşiţa ei.* CONTEMP. 1953, nr. 374, 4/3. *Ce mai scule are cutare fată, halal de mînuşiţele ei.* H. II 31. *După mă-sa trimetea Şi frumos o aducea; Mînuşiţa-i săruta.* TEODORESCU, P. P. 573, cf. ŞEZ. II, 220. *Ţine, mîndro, vin de bea De la mînuşiţa mea.* MAT. FOLK. 170, cf. PĂSCULESCU, L. P. 300. ◇ Expr. **Sărut mînuşiţele** (sau **mînuşiţa**) v. săruta.
— Pl.: *mînuşiţe* şi (rar) *mînuşiţi.*
— **Mînă**[1] + suf. *-uş-* + *-iţă.*

MÎNUŞOÁRĂ s. f. (Rar) Mînuţă **(1).** Cf. PASCU, S. 167.
— Pl.: *mînuşoare.*
— **Mînă**[1] + suf. *-uşoară.*

MÎNÚŢĂ s. f. Diminutiv al lui mînă[1].
1. Cf. mînă[1] **(I 1).** Cf. LB, BARCIANU, V., LM. *Parcă simţea mînuţele-i calde şi înguste în mîinele lui.* EMINESCU, N. 37, cf. id. O. IV, 98, 132. *Priveşte în tăcere cum copilul se joacă cu mînuţele lui.* SLAVICI, N. I, 42. *Fata îşi lăsă mînuţa aspră . . . între degetele flăcăului.* SADOVEANU, E. 124, cf. id. O. IX, 72, XI, 327. *Şi gropşoară că-i făcea Cu însuşi mînuţa sa.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 495. *Cu mînuţa m-o scaldat.* ŞEZ. III, 158. *Dragile mamii mînuţe, Cum n-or mai face trebuţe.* MARIAN, Î. 321. *De mînuţă o-au lăsat Şi-n apă s-a aruncat.* BUD, P. P. 10. ◇ Expr. **Sărut mînuţele** (sau **mînuţa**) v. săruta.
2. Cf. mînă[1] **(I 2).** *Să vii . . . Să te miluiesc şi eu C-o mînuţă de tărîţă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 261. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul determinat, de care se leagă prin prep. „de") *Se miră cum poate ca într-o mînuţă de om ca dînsul să fie o putere aşa de mare.* SBIERA, P. 178.
— Pl.: *mînuţe.*
— **Mînă**[1] + suf. *-uţă.*

MÎNZ s. m. **1.** Puiul (de sex masculin al) iepei, a cărui limită de vîrstă variază, după regiuni, de la cîteva luni pînă la trei ani. Cf. CUV. D. BĂTR. I, 291, LEX. MARS. 203. *20 iepi cu mînzii lor şi altele mai mici lucruri* (a. 1711). URICARIUL, XI, 219, cf. XV, 208. *Şi zîsă, tot pi iepe să încalece şi să lege mînzăi la gura peşteră.* ALEXANDRIA (1784), ap. GCR II, 133/19. *Zise Alexandru să încalece cine are iapă cu mînzu şi să lase mănjii afară* (a. 1799). GCR II, 168/3, cf. LB. *Morcovii sînt tare buni pentru hrana vitelor, dar mai cu samă pentru cai, mînzi, strîjnici şi tretini.* I. IONESCU, C. 226/7. *În herghelie sînt 54 de iepe cu mînzi.* id. D. 370, cf. id. P. 94. *Comisul . . . zise: împărate Filipe! astăzi făcu o iapă un mînz minunat.* ALEXANDRIA, 14/8, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 157, LM. *Ea-l pune să-şi aleagă, drept răsplată, un mînz.* EMINESCU, N. 18. *La Crăciun nechezam ca mînzii.* CREANGĂ, A. 10. *Într-una din zile ce-i vine drăcosului de copilaş, că numai încălecă pe mînzul lui şi mi*

ţi-i dete călcîie. ISPIRESCU, L. 161, cf. 181. *Printre copitele zglobiilor mînji ce pasc în erghelii, se strecoară pitpalacul limbareţ.* ODOBESCU, S. III, 160, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, COM. 51, PĂCALĂ, M. R. 190, cf. NICA, L. VAM. *„Calul mic" se numeşte mînz.* PRIBEAGUL, P. R. 69. *Leul, mînzul, cîine, şoarece, pisoi Stau în fabulă, de sfadă, ca la teatru, cîte doi.* ARGHEZI, S. P. 9. *Mînzii zburdau în ceair.* SADOVEANU, O. V, 638. *Mînzi mici cît cînii îşi vîrau boturile sub pîntecele iepelor.* CAMILAR, N. II, 454, cf. I, 300, 301. *Cînd pleacă tata cu brigada, Eu duc toţi mînjii la păscut.* V. ROM. ianuarie 1954, 141. *Lupii le-au sfîşiat un mînz care-l creşteau pe lîngă tîrlă.* ib. iulie 1954, 78. *Domnule! di va creşti mănzul acista . . ., în toată ţara aceasta nu va fi cal ca acista.* POP., ap. GCR II, 359. *Împăratul, şezînd călare pe iapă, avea drept valtrap pielea mînzului stărpit al acelii iepe.* POP., ap. GCR II, 372. *Du-te la Tîrgul d-afară, Te-abate la cîrciumioară, Zece lopătari tocmeşte Şi cu dînşii te porneşte La oborul Iepelor, La gunoiul Mînjilor.* TEODORESCU, P. P. 528, cf. ŞEZ. I, 154, 278, XII, 153, 171, XX, 112, ALR I 1 106, ALR II/I MN 44, 2333/102. *Mai bine îl făcea mă-sa un mînz şi-l mînca lupii* (sau *un lup*), se zice despre un om prost sau lipsit de noroc. Cf. ZANNE, P. I, 544, IV, 466, PAMFILE, J. II, 153, com. din PIATRA-NEAMŢ. *La gustare Un cal mare, Şi la prînz Un mînz*, se spune despre un om lacom la mîncare. Cf. ZANNE, P. III, 572. *Cînd îi dai, îi fată iapa, cînd îi ceri, îi moare mînzul*, se spune despre un om rău de plată. id. ib. V, 243. *Mînz de fier, coadă de fuior* (Acul cu aţa). SADOVEANU, P. C. 6. ✧ (Ca epitet pentru copii, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Un mînz de copil se ţinea după el.* SANDU-ALDEA, U. P. 91. ✧ (În contexte figurate) *Că puse Domnul firea noastră ceaia rănită spre al lui mînz (ce se zice, spre trupul său), şi nodurile lui pre noi au făcut.* CORESI, EV. 393. *Prindeam al vremii nestatornic mînz La sania ce zboară peste veacuri.* BENIUC, C. P. 42. ✧ Expr. (Învechit) **Cînd măşcoii vor face mînzi** = niciodată. *Atunci veţi lua Vavilonul, cînd măşcoii vor face mînzi.* HERODOT (1645), 205. (Popular) **A umbla** (sau **a bate, a face, a se duce**) **calca mînzului** = a se obosi zadarnic, a umbla fără rost şi fără folos. *Făcuraţi şi voi calea mînzului, fără nici un rost.* BENIUC, V. CUC. 7, cf. SEVASTOS, ap. ZANNE, P. I, 545. *Ştiu că umblai, mamă, calea mînzului; cît am mers nu am întîlnit decît pe un morar la o moară afurisită.* MERA, L. B. 36. cf. com. FURTUNĂ. *Baţi calea mînzului.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. (Regional) **A fi făcut un mînz mort** = a ajunge la un rezultat nul, a nu fi făcut nimic. Cf. ZANNE, P. IX, 656. **A se ţine** (sau **a umbla, a merge** după cineva) **mînz** = a nu se dezlipi (de cineva), a se ţine scai (de cineva). Cf. id. ib., PAMFILE, J. II, 153. *Vine domnu Creţu la vînat? Grigore trebuie să umble ziua întreagă, mînz, după el.* AGÎRBICEANU, D. Ţ. 111. (Eliptic) *Mergem. Ei doi înainte, eu după ei, mînz.* id. ib. 198. (Regional) **A lua mînz** (pe cineva) = a-şi face (pe cineva) tovarăş nedespărţit. Cf. ZANNE, P. I, 545. (Rar) **A fi în anii mînzului** = a fi tînăr. *Eh, frate . . . eram în anii mînzului.* CAMILAR, N. II, 232. ✧ Compus: (regional, în superstiţii) **mînzu-dă-cu-sară** = fiinţă fantastică despre care se crede că umblă prin păduri după apusul soarelui. Cf. COMAN, GL. ✦ (Învechit şi regional) Puiul măgăriţei. *Veţi afla o asină legată şi mînzul cu ea: dezlegaţi-o şi o aduceţi.* N. TEST. (1 648), 26ᵛ/34. *Nu te teame fata Sionului, iată craiul tău vine şăzînd spre mînzul asinei.* ib. 122ᵛ/9, cf. GCR I, 232/32. *Măn̂z de măgar.* POGOR, HENR. 52, cf. DDRF, ALR SN II h 299. ✦ (Învechit) Puiul cămilei. Cf. HERODOT (1645), 187.

2. (Familiar) Epitet pentru un copil (zburdalnic, neastîmpărat) sau, p. ext., pentru un bărbat tînăr. *După aceea, ce-i vine lui, îmi zice: — Ia ascultă, mînzule. Drumu-napoi nu-l mai facem. Mai bine apucăm prin Costeşti.* SADOVEANU, O. VI, 636. *Are un narav, cînd mă vede. O dată începe: „He-he! ce mai faci, mînzule?" Acuma mi-i ruşine să-mi zică mînz.* id. O. XIII, 28. *Cu milă şi dezgust privea Bălcescu la aceşti oameni care, ca să-şi facă puţin curaj, făceau glume de mînji.* CAMIL PETRESCU, O. II, 536. *Aşa, mînzule, bravo, a fost bine!* PAS, Z. I, 269. *Hora se opreşte numai cînd mînzul cu fluierul a ostenit.* STANCU, D. 169.

3. (Regional, cu sens colectiv) Firele de urzeală care nu încap în spată (şi care se fac ghem, rămînînd pe lîngă război); (regional) mînzălău **(3)**, mînzoc **(I 3)**, mînzoi **(2)**. *Dacă urzala e prea multă şi nu încape toată în corleţele iţelor şi babele spetei, firele cari rămîn se fac ghem pe două găteajă puse cruce şi se tot deapănă, pînă taie pînza, acest ghem se numeşte mînz.* BREBENEL, GR. P. *Lătunoaiele şi otincele fac pe gospodină de rîs, întocmai ca şi mînzul sau mînjălăul, adecă firele ce nu au loc prin spată.* PAMFILE, I. C. 280, cf. id. J. II, 153, ALR I 1 291/590, ALR II/723, A II 12, III 1, 3, 12, 16, 17.

4. (Regional) Hădărag la îmblăciu. Cf. ALR I 922/424, 538, 540, 550, ALR SN I h 77, ALRM SN I h 56.

5. (Prin Mold., la plută) „Lemn legat prin gînjuri sau lemnul în chingă". CIUPALĂ, T. 336.

— Pl.: *mînji* şi (regional) *mînzi*. — Şi: (regional) **mănz, mînţ** (ALR I 1 106/590), **mîns** (ib. 1 106/746, 748, 984) s. m.

— Cf. alb. mës.

MÎNZÁ vb. I v. **mînzi.**

MÎNZÁC s. m. (Mold., Bucov.) Mînzoc **(I 1)**. Cf. PAMFILE, J. II, 153. *S-a zărit în urma*

lor şi o matahală, călare pe un mînzac spărios. ap. CADE.

— Pl.: *mînzaci.* — Şi: **mînzeác** s. m. PAMFILE, J. II, 153.

— **Mînz** + suf. *-ac.*

MÎNZÁLĂ s. f. v. **mînjeală.**

MÎNZALĂU s. m. v. **mînzălău.**

MÎNZÁR[1] s. m. **1.** (Prin Mold., Transilv.) Miel de un an. V. noaten. *O poiană largă cu păşune grasă —, pe care păştea cîrdul de mînzari, ce-şi aveau stîna în Podurile Saşilor.* MOROIANU, S. 49, cf. H III 139, CHEST. V/99.

2. (Prin Mold., Transilv.) Viţel înţărcat (de un an). V. mînzat **(I 1).** *Viţelul care-i oprit să mai sugă la vacă, se zice că-i mînzar.* Com. din LAZURI DE BEIUŞ-BEIUŞ, cf. CHEST. V/22.

3. (Regional) Berbec (Săpînţa-Sighetul Marmaţiei). CHEST. V/72.

— Pl.: *mînzari.*

— **Mînz** + suf. *-ar.*

MÎNZÁR[2] s. m., s. n. (Regional) **I.** s. m. Mînzărar **(I).** *Ciobanii se împart în: sterpari, cîrlănari, berbecari, mînzari şi apoi în mulgari, strungari şi baci.* H X 260, cf. XII 227, GR. S. V, 45, CHEST. V 25/11, 15, 23, 74, 86, 89, 94, ALR I 1 808/764, A III 5.

II. S. n. Mînzărar **(II)** (Romos-Orăştie). CHEST. V/65.

— Pl.: **(I)** *mînzari,* **(II)** *mînzare.* — Şi: **mărzár** s. m. A III 5.

— Derivat regresiv de la **mînzare.**

MÎNZÁRĂ s. f. v. **mînzare.**

MÎNZÁRE s. f. **I. 1.** (Popular) Oaie de doi sau de trei ani, care a fătat şi care are lapte; (regional) mînzată. V. mînzat **(I 3),** păcuină, mulgătoare. *Izvod de ce sînt dator... oile tij, bez 100 mănzări... ce-au dat lui Alixandru.* NECULCE, în BUL. COM. IST. IV, 82. *Leasa pe care se usucă caşii... să fie potrivită cu mulţimea mînzărilor.* DRĂGHICI, ap. TDRG, cf. LM. *Păi, cum aşa, nici mînzărili, nici fătătoarili, nici sterpili nu-ţi plac?* JIPESCU, O. 48, cf. GCR II, 258, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Oaia pe care o suge mielul se cheamă mînzare.* PAMFILE, CR. 244. *Mieii înţărcaţi se numesc cîrlani..., iar mamele lor duse la stînă şi „pusi pi lapti", mînzări.* DIACONU, P. 12, cf. 37, STOIAN, PĂST. 53. *Mînzărarii aduceau mînzările... pentru mulsoare.* SADOVEANU, O. L. 33. *M-aş fi dus să văd păşunea mînzărilor.* id. A. L. 141, cf. H I—XVIII, RĂDULESCU-CODIN, M. N. 100, CANDREA, Ţ. O. 51. *Iară Costea ce zicea? — Nu ştiu: Fulga mi-a fugit, Ori Dolca mi-a geluit. Mi-a luat mînzările Şi mi-a lăsat stărpele.* PAMFILE, C. Ţ. 85, cf. DENSUSIANU, Ţ. H. 325, ALR I 1 778, A III, IV, V, VI, GLOSAR REG. ✦ (Regional) Capră cu lapte (Runcu Salvei-Năsăud). CHEST. V/66. ✦ (Adjectival, despre oi sau alte animale) Cu lapte. *Apropiindu-să lama ce*[a] *mînzare lîngă dînsul, au întins mîna şi mulgînd puţin lapte întru o coajă de nucă de cocus, l-au băut şi foarte i-au folosît la boală.* DRĂGHICI, R. 139/2. *Locul acela ridicat, cu dealuri şi văi, unde găsesc păşunea necesară pe o vară întreagă 500—800 de oi mînzări (oi cu lapte) şi pe lîngă fiecare oaie încă 2 miei.* PĂCALĂ, M. R. 294. *Oi mînzare, care se mulg, dau lapte.* H XIII 449, cf. XV 127.

2. (Prin Mold. şi Bucov.) Oaie sau vacă stearpă; (regional) mînzălauă. Cf. H XIII 291, com. MARIAN.

II. (Regional; la pl.) Locul unde pasc oile care se mulg. Cf. H III 151, XVII 121.

— Pl.: *mînzări* şi (regional) *mînzeri* (H VIII/1 120, 127, X 208, 254, 465, XII 442, 552, XIII 13, 449, XV 149, 278, 425, XVI 311), *mînzere* (ib. XV 451, CHEST. V 23/65), *mînzare* (H XV 370), *mînzari* (ib. XII 227, XIII 67, 291, XVII 444). — Şi: (regional) **mînzără** (CHEST. V 2/71, ALR I 1 778), **mîrzáre** (H VII 255, DENSUSIANU, Ţ. H. 386, ALR I 1 778/118, 825, A III 2, 3, 5, 10, 16, 17, 18, 19, IV 3, 5, GLOSAR REG.), **mánzáre** (H VII 120, XI 274, pl. şi *mănzeri* H X 388), **manzáre** (ib. XIV 489), **menzără** (ib. VI 16) s. f.

— Cf. alb. mëzore.

MÎNZÁT, -Ă subst., adj. **I.** S. m., s. f. **1.** S. m. şi f. (Rar la f.) Viţel a cărui limită de vîrstă variază, după regiuni, între cîteva luni şi doi ani; junc. *3 mîndzaţi bivoliţă* (a. 1742). BUL. COM. IST. I, 223. *Trei mîndzate văcuţă* (a. 1742). IZVOADE, 252, cf. LB. *De cum se face ziuă şi scot mînzat-afară... Un dor nespus m-apucă şi plîng, măicuţă, plîng.* HELIADE, O. I, 187, cf. POLIZU, CUPARENCU, V. 15. *Cît ţine iarna, trebuie să se deie viţeilor, mînzaţilor şi gonitorilor o hrană bună şi îmbelşugată.* I. IONESCU, C. 1/12. *Vitele celelalte au fost 4 483 cai, iepe, mînzi, 2 asini, 334 tauri..., gonitori, mînzaţi.* id. P. 94, cf. id. D. 370, 399, COSTINESCU, CIHAC, I, 157, LM. *Ce ştie ghiţelu, junicea, mînzatu... dă beldiea ta!* JIPESCU, O. 48. [Făceau lupului ucis] *felurite mustrări: care pentru un miel furat mai an din stînă; care pentru un mînzat sugrumat în ocol.* GANE, N. I, 129. *Ieşeai în uşă, vedeai o vacă, un mînzat, un porc.* SĂM. I, 81. *După vîrsta, ce se află căutînd la dinţi, se zice boului: viţel cînd suge, mănzat cînd e de un an, şi gonitor cînd ajunge la vîrsta de doi ani.* DAMÉ, T. 29, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Mînzata noastră a rătăcit prin pădure şi m-am dus s-o caut.* TAFRALI, S. 7. *De pe vîrful colinei vezi desfăşurîndu-se... izlazurile, cari hrănesc cele o sută de mioare ţurcane, cele douăzeci de vaci şi mînzate albe.* id. ib. 46. *Prin ajutorul unor curele,*

botnița se leagă deasupra botului la mînzați (viței mari) cari caută să sugă la vaci, după ce au înțărcat. PAMFILE, I. C. 128. *Du-te după vaci, . . . că intră mînzata-n porumbu arendașului și plătește tat-tău cît nu face pielea ta.* PETICĂ, O. 220. *Am lăsat mînzata pe cîmp.* id. ib. 239, cf. NICA, L. VAM. *A doua zi a pus mînzata gospodinei la teleguță.* ap. CADE. *Vaca cea cu mînzat mai are o leacă de lapte.* SADOVEANU, O. X, 559. *Veneau, să fie ei ai dracului, cu cefile lor ca de mînzați, veneau, Anghelache, mulți, mă.* PREDA, Î. 85. *Toarnă vin Peste pelin, Toarnă, Neago, toarnă, Că ciocoii mi-au luat boii Și mînzatul Ipistatul.* TEODORESCU, P. P. 332. *Foaie verde de gutîi . . . La pămînt să punem trîi, Cîte trîi ca la Sighii. Cîte patru, patru, patru, C-o mîncat lupchii mînzatu.* PĂCALĂ, M. R. 238. *Frunză verde matostat, Tinerel m-am însurat, Am luat fată de bogat, Cu vacă și cu mînzat.* I. CR. I, 20, cf. PAMFILE, B. 42. *Pe luncă a plecat Să caute mînzat, Mînzatul ăl bălan Pierdut de trei ani.* PĂSCULESCU, L. P. 190, cf. GRAIUL, I, 65, 146, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI și din MARGINEA-RĂDĂUȚI, CHEST. V, ALR I 1 080, 1 081, 1 104, 1 778, ALR II 5 680, A III 1, 3, 4, 12, 17, V 15, 16, VI 3, 4, 16, 18, 22, 26, 32, IX 3. *Păcatul nu e cît mînzatul, Ca să-l vază tot satul.* PANN, P. V. I, 78/7. ✧ (Adjectival) *Viteii cresc mai bine, mai frumoși, mai sănătoși și mai tari la vîrtute, precum poți culeage din viteii cei mînzați.* ECONOMIA, 81/9. *Vaca cu vițelul cel mînzat o vînd.* VICIU, GL., cf. CHEST. V/12. *Vițăl mînzat.* ALR I 1 077/80.

2. S. m. (Familiar, glumeț) Epitet dat unui bărbat necăsătorit. *Rău mă aflu înșelat, Pentru ce m-am însurat, De ce n-am rămas mînzat, Să mă duc seara prin sat.* F (1872), 389. ✦ (Adjectival) Care este necăsătorit. *Ha, ța, ța, vițel mînzat, Ziua-n ciurdă, noaptea-n sat. Ziua-n ciurdă cu juncii, Noaptea-n sat cu voinicii.* MÎNDRESCU, L. P. 155. *Frunză verde de bujor, Nici la toamnă nu mă-nsor, Ci rămîi viță mînzat, P'îngă cei ce s-o-nsurat.* ȘEZ. III, 55, cf. VI, 125, MAT. FOLK. 418.

3. S. f. (Regional) Vacă cu vițel de un an. Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 53. ✧ (Adjectival) *4 văcuțe mîndzate* (a. 1 742). IZVOADE, 233, cf. 237. *Vacă mînzată.* CANDREA, Ț. O. 51. ✦ Mînzare **(I 1)**. Cf. ALEXI, W., ALR I 1 778/109, 131, 136, 180, 190, 251, A II 1. ✧ (Adjectival) *Oaie mînzată.* ALR I 1 778/131, cf. 1 778/251.

4. S. f. (Regional) Juncă sau vacă stearpă. V. mînzare **(I 2)**. Cf. BOCĂNEȚU, T. A. 254, ALR I 1 069/125, 335, 337, 345, 878. ✦ (Adjectival) Care este sterp. *Vacile-au rămas mînzate, Iară eu cu muta-n spate.* BUD, P. P. 50. *Că vacile cele cu lapte Mi-o rămas, mîndră, mînzate.* BÎRLEA, C. P. 259. ✦ Oaie stearpă (Hunedoara). ALR I 1 779/112.

II. S. n. (Regional) Cîmp rămas necosit. Cf. BOCĂNEȚU, T. A. 216, H X 317.

III. Adj. (Regional, în sintagmele) *Fîn mînzat* = otavă. ALR I 935/223. *Iarbă mînzată* = iarbă îmbătrînită. GLOSAR REG.

— Pl.: *mînzați, -te.* — Și: (regional) **mănzát, -ă** subst., adj.

— Cf. alb. m (ë) z a t.

MÎNZĂ s. f. **1.** Puiul de sex feminin al iepei; (regional) mînzoacă, mînzoancă, coștrușă, mărțînioară. *7 iepe strîjnice, 30 mînzi cu mînze* (a. 1793). URICARUL, XVI, 208, cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, ALEXI, W., BL VI, 197. *Ungurean c-o biată mînză Toată vara căra brînză.* POP., ap. HEM 1 527, cf. H II 131. *Jandarii . . . mă întreabă: Ce-ai făcut cu mînza neagră?* DOINE, 44. *Iacă badea trece Oltul, Că-i cunosc mînza și portul! Iacă badea trece dealul, Că-i cunosc mînza și calul!* BIBICESCU, P. P. 36, cf. com. MARIAN, ALR I 1 098, 1 107, ALR II 762, 836, A V 14, VI 26. ✧ E x p r. (Regional) **A avea mînză** = a fi pornit pe ceartă, a avea arțag. Cf. ZANNE, P. IX, 656.

2. (Regional) Epitet pentru o femeie stricată. Cf. BUL. FIL. XI—XII, 493.

— Pl.: *mînze.* — Și: **mînsă** (ALR II 836), **mînță** (ALR I 1 107/590), **mănză** (LB, CIHAC, I, 157), **múnză** (ALR I 1 098/159) s. f.

— **Mînz** + suf. *-ă.*

MÎNZĂLÁNCĂ s. f. (Regional) Vită cornută de un an. Cf. PAȘCA, GL., com. DRĂGANU.

— Pl.: *mînzălănci.* — Și: **mînzoláncă** s. f. Com. DRĂGANU.

— De la **mînză.**

MÎNZĂLÁUĂ s. f. (Regional) Oaie sau vacă stearpă; (regional) mînzare **(I 2)** (Pișcolț-Carei). ALR I 1 779/333.

— Pl.:?

— De la **mînză.**

MÎNZĂLẮU s. m. (Regional) **1.** Mînz **(1)** de doi ani; (regional) mînzotean. Cf. CABA, SĂL. ✧ E x p r. **A umbla mînzălău după cineva** = a se ține mînz, v. m î n z **(1)**. *Nu umbla mînzalău după miini dinapoi.* CV 1951, nr. 3—4, 46, cf. MAT. DIALECT. I, 80. ✦ Vițel care este aproape de a fi înțărcat; vițel de un an. V. m î n z a t **(1 1)**. Cf. H XVIII 18, ȘĂINEANU, D. U., VAIDA, com. MARIAN, VICIU, GL.

2. Epitet dat unui burlac bătrîn (Arad). ALRM I/II h 386/56.

3. Mînz **(3)**. *Lătunoaiele și otincele fac pe gospodină de rîs, întocmai ca și mînzul sau mînjălăul, adecă firele ce nu au loc prin spată.* PAMFILE, I. C. 280, cf. ȘĂINEANU, D. U., VICIU, GL., ALR I 1 291, A I 12, 13, 17, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 34, 35, II 12, MAT. DIALECT. I, 80.

— Pl.: *mînzălăi.* — Și: **mînzalău, mînjălău** s. m.

— **Mînz** + suf. *-ălău.*

MÎNZĂLEÁLĂ s. f. v. **mînjeleală.**

MÎNZĂLÍ[1] vb. IV. Tranz. (Regional, despre copiii mici înțărcați mai tîrziu) A suge cu putere (ca un mînz[1]). *Ce mă mînzăleşti atîta? Nu mă mai mînzări.* Com. MARIAN, cf. com. din BISTRA-TURDA.
— Prez. ind.: *mînzălesc.* — Şi: **mînzărí, mînzolí** (com. din BISTRA-TURDA) vb. IV.
— Etimologia necunoscută. Cf. mînz.

MÎNZĂLÍ[2] vb. IV v. **mînjeli.**

MÎNZĂLÍRE s. f. v. **mînjelire.**

MÎNZĂLÍT, -Ă adj. v. **mînjelit.**

MÎNZĂLITÚRĂ s. f. v. **mînjelitură.**

MÎNZĂRĂR s. m., s. n. **I.** S. m. (Popular) Cioban care păzeşte mînzările **(I 1)**; păstor, mocan, (regional) mînzar[2] **(I)**, mînzător[1] **(I)**, mînzăraş. V. mielar, scutar, strungar. Cf. LM. *Căşăria, baciu, hierbătoarea . . . mînzărari, cîrlănari . . . toţi şi toate ar hi-nsufleţite dă ighirea tea.* JIPESCU, O. 49. cf. DDRF, GCR II, 258. *Mă duc eu peste zi la stînă şi mă rog d-un mînzărar.* LUNGIANU, CL. 108, cf. DR. II, 328. *La strungă, care uneori e acoperită şi care e lîngă ţarcul oilor, strungarii — copii mici — mînă mînzările, să fie mulse de mînzărari.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 100. *Ciobanii iau numirile de „cîrlănari", „mînzărari", „berbecari" şi „sterpari", după felul turmelor pe care le. pasc.* STOIAN, PĂST. 64, cf. GR. S. VI, 240. *La ţarcul larg, mînzărarii aduceau mînzările . . . pentru mulsoare.* SADOVEANU, O. L. 33. *Acolo aşteptau mînzărari cu turban, ca să mulgă mînzările.* id. O. XIII, 868, cf. 832. *Cu cîtă îndemînare . . . mulgeau* [oile] *mînzărarii la amiaz şi seara.* MOROIANU, S. 66. *Pleacă Costea la Galaţi Să ia sare La mioare . . . Şi glugi mari La mînzărari.* POP., ap. TDRG, cf. H I 138, II 261, IV 155, V 280, VII 484, VIII 151, 327, VIII_2 182, 284, IX 143, X 368, XIV 446, XV 149, 408, XVII 392, 444, VÎRCOL, V. 96. *Sărută-mă badeo-n dinţi . . . Că buzele-s cîntărite . . . Pe seamă de mînzărar, De la mînzăraru nost De la şipoţel în jos.* ŞEZ. XIX, 54, cf. ALR I 1 808/174, 582, 690, 798, com. din VALEA JIULUI, A III 1, 18, VI 9.
II. S. n. (Maram. şi vestul Transilv.) Locul sau despărţitura în care stau mînzările **(I 1)** în strungă; mînzar[2] **(II)**. Cf. TDRG, CANDREA, Ţ. O. 51. CHEST. V 34/72, ALR I 1 796/345.
— Pl.: **(I)** *mînzărari*, **(II)** *mînzărare.* — Şi: (regional) **mînzerár** (H II 261), **mînzorăr** (CHEST. V 95/94), **mîrzărár** (A III 18) s. m.
— **Mînzare** + suf. *-ar.*

MÎNZĂRÁŞ s. m. (Regional) Mînzărar **(I)** (Hangu-Piatra Neamţ). GLOSAR REG.
— Pl.: *mînzăraşi.*
— **Mînzare** + suf. *-aş.*

MÎNZĂRĂRÎT s. n. (Regional) Adaos la simbrie plătit în caş mînzărarului **(I)**. *Mînzărarilor, în afară de simbrie, li se mai dă un caş pe vară numit „mînzărărit".* STOIAN, PĂST. 65.
— **Mînzărar** + suf. *-ărit.*

MÎNZĂRÎ vb. IV v. **mînzăli[1].**

MÎNZĂRÎE s. f. (Regional) Locul unde pasc caii (Lugaşu de Jos-Oradea). CHEST. IV 115/282.
— Pl.: *mînzării.*
— **Mînz** + suf. *-ărie.*

MÎNZĂRÚŞĂ s. f. (Prin Bucov.) Diminutiv al lui mînzare **(I 1)**; (regional) mînzăruţă. Cf. ŞEZ. V, 105.
— Pl.: *mînzăruşe.*
— **Mînzare** + suf. *-uşă.*

MÎNZĂRÚŢĂ s. f. (Prin Bucov.) Mînzăruşă. *Li-oi da mńii di mîndzăruţî Gulerati pi la guşî.* GRAIUL, I, 451, cf. com. MARIAN.
— Pl.: *mînzăruţe.*
— **Mînzare** + suf. *-uţă.*

MÎNZĂTÓR[1] s. m. **I.** (Regional) Mînzărar **(I)**. Cf. CHEST. V/15, 33, 59, 94.
II. (Prin Mold., Olt.) Viţel de un an. V. mînzat **(I)**. Cf. CHEST. V/3, 22.
— Pl.: *mînzători.*
— **Mînz** + suf. *-ător.*

MÎNZĂTÓR[2], -OÁRE adj. (Regional; despre armăsari) Care mînzeşte; (despre iepe) care umblă după armăsari. *Ca o scroafă veritoare, Ca o iapă mînzătoare, Ca o căţea găzitoare.* GR. S. VI, 154, cf. CHEST. V/17, 61, 65.
— Pl.: *mînzători.*
— **Mînzi** + suf. *-tor.*

MÎNZĂŢÁL s. m. (Regional) Diminutiv al lui mînzat **(I 1)**. *Dar la-ăi mare ce le-om dară? — Mînzăţăi Înjugăţăi.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 76, cf. ALR I 1 080/420.
— Pl.: *mînzăţăi.*
— **Mînzat** + suf. *-el.*

MÎNZĂŢÎ vb. IV. Intranz. (Regional, despre vaci) A făta din doi în doi ani. Cf. GR. BĂN., I. CR. VII, 91, CIAUŞANU, V. 178.
— Prez. ind. pers. 3: *mînzăţeşte.*
— V. **mînzat.**

MÎNZĂŢÍE s. f. (Învechit) Perioadă în care viţeii sînt mînzaţi **(I 1)**. *Şi viţeii cei mai chirciţi dobîndesc o putere şi o frumuseţă mare, dacă vor fi hrăniţi bine în mînzăţia şi în gonitoria lor.* I. IONESCU, C. 2/4, cf. CIHAC, I, 157.
— **Mînzat** + suf. *-ie.*

MÎNZĂȚÎȘURI subst. pl. (Prin nord-estul Olt.) Mulțime de mînzați **(I 1)**. Cf. CIAUȘANU, GL.
— **Mînzați** (pl. lui *mînzat*) + suf. *-iș*.

MÎNZEĂC s. m. v. **mînzac**.

MÎNZERÁR s. m. v. **mînzărar**.

MÎNZÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) **1.** De mînz **(1)**. Cf. CADE.
2. Fig. (Despre zîmbet sau rîs) Ca de mînz **(1)**; p. ext. forțat, silit, nenatural. Cf. TDRG. *Iată cogeamite oameni în toată firea, care, adunați în jurul dușului, se înghiontesc, se hîrjonesc . . . slobozind rîsete mînzești, — întocmai ca plozii în recreație.* TEODOREANU, M. U. 175.
— Pl.: *mînzești*.
— **Mînz** + suf. *-esc*.

MÎNZÉȘTE adv. (În expr.) **A rîde** (sau **a zîmbi**) **mînzește** = a rîde (sau a zîmbi) forțat, nenatural și fără veselie. *Popovici posomorît se uită țintă așa de urît la d. Brote, încît acesta, zîmbind mînzește și foarte jenat, zise către ceilalți . . .* CARAGIALE, O. V, 68, cf. DDRF, PAMFILE, J. I, 127. *Prietenul e guraliv, îi zice pe nume, îl bate pe genunchi, îl apucă de gușe. Domnu Dincă nu prea e obișnuit cu de-astea: își tot face vînt și rîde mînzește.* BASSARABESCU, V. 119. *Fancialli simți că i se pune un nod în gît; îl înghiți anevoie, zîmbi mînzește și răspunse teatral.* P. CONSTANT, R. 76. *Inginerul trecu printr-o perioadă de furie, apoi începu a rîde mînzește.* SADOVEANU, O. XII, 537. *De astă dată o să rîdă plodul mînzește cînd l-oi obli cu șumuiogul.* I. CR. II, 304, cf. ib. IV, 78. *Cînd povestea Gheorghe ce i se întîmplase lui Vasile, acesta rîdea mînzește.* Com. din PIATRA-NEAMȚ, cf. ZANNE, P. II, 695. (Cu schimbarea construcției) *Nu un rîs limpede, deschis, ci așa, mînzește și batjocoritor.* IL iunie 1 960, 44.
— **Mînz** + suf. *-ește*.

MÎNZÎ vb. IV. Tranz. (Popular, complementul indică armăsari, măgari) A fecunda; (refl. recipr.) a se împreuna, a se împerechea. *Cîte 20 de iepe mă[n]ziia un harmasar.* HERODOT (1 645), 79. *Ieșea un armăsariu din marea și se mînzea iapa cu dînsul.* GORJAN, H. II, 9/20, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, CIHAC, I, 157, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., H XVII 228, CHEST. V 33/61, com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ, ALR I 1 104, ALR II 5 532.
— Prez. ind. pers. 3: *mînzește*. — Și: (regional) **mănzí, minzí** (ALR I 1 104/772) vb. IV, **mînzá** (ALR I 1 104/144) vb. I.
— V. **mînz**.

MÎNZÎCĂ s. f. (Regional) Mînzișoară (Calbor-Făgăraș). ALR I 1 107/166.
— Pl.: *mînzici*.
— **Mînz** + suf. *-ică*.

MÎNZILÍCĂ s. f. (Prin Mold.) Numele unui joc de cărți. Cf. H III 51, 173, X 467.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MÎNZÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a (se) mînzi. Cf. COSTINESCU, LM.
— V. **mînzi**.

MÎNZIȘOÁRĂ s. f. (În poezia populară) Diminutiv al lui mînză **(1)**; (regional) mînzîță **(1)**, mînzică, mînzucă, mînzulică, mînzuliță, mînzurea, mînzușoară, mînzuță. *Am lăsat o mînzișoară, Să-și care cu ea la moară.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 291.
— Pl.: *mînzișoare*.
— **Mînză** + suf. *-işoară*.

MÎNZIȘÓR s. m. Diminutiv al lui mînz **(1)**; (regional) mînzuc, mînzuleț, mînzuț, mînzușor. Cf. DDRF, TDRG, MARIAN, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI, ALR I 1 106/582, 1 107/385, 582. ✦ (Învechit) Pui de măgăriță. *Iată împăratul tău vine, șade spre mînzișor de asin.* CORESI, EV. 103, cf. GCR I, 36/5.
— Pl.: *mînzișori*.
— **Mînz** + suf. *-işor*.

MÎNZÎIÁC s. m. (Regional) Mînzoc **(I 1)** (Foltești-Galați). CV 1 949, nr. 7, 33.
— Pl.: *mînzîieci*.
— De la **mînz**.

MÎNZÎȚĂ s. f. (Regional) **1.** Mînzișoară. Cf. BUL. FIL. XI-XII, 475, ALR II/310.
2. Epitet pentru o femeie stricată. Cf. BUL. FIL. XI-XII, 493.
— Pl.: *mînzîțe*.
— **Mînză** + suf. *-iță*.

MÎNZOÁCĂ s. f. (Regional) Mînză **(1)**. Cf. H II 289, I. CR. VI, 29, ALR I 1 098, com. din VALEA JIULUI.
— Pl.: *mînzoace*.
— **Mînză** + suf. *-oacă*.

MÎNZOÁICĂ s. f. (Regional) **1.** Augmentativ al lui mînză **(1)**; (regional) mînzoaie (Borlovenii Vechi-Băile Herculane). ALR I 1107/12.
2. (Bot.) Barba-ursului *(Equisetum arvense)*. (Mihăilești-București). Cf. ALR I 1 952/932.
— Pl.: *mînzoaice* și *mînzoici* (ALR I 1 107/12).
— **Mînză** + suf. *-oaică*.

MÎNZOÁIE s. f. (Regional) Mînzoaică **(1)** (Baia-Fălticeni). ALR I 1 098/552.
— Pl.: *mînzoaie*.
— **Mînză** + suf. *-oaie*.

MÎNZOÁNCĂ s. f. (Regional) Mînză (1) (Boița-Hațeg). ALR I 1107/122.
— Pl.: *mînzoance.*
— **Mînză** + suf. *-oancă.*

MÎNZÓC subst. I. S. m. 1. Mînz (1) (mai mare); (regional) mînzîiac, mînzoi (1), mînzac; cal tînăr. *Calul se și scutură de trei ori și îndată rămîne cu părul lins-prelins și tînăr ca un tretin, de nu era alt mînzoc mai frumos în toată herghelia.* CREANGĂ, P. 196. *Mînzocul capul își ivește.* CONTEMPORANUL, III, 628, cf. ALEXI, W. *Roșia lună, schimbată-n mînzoc, Zorea să se-nhame la sania noastră.* LESNEA, P. E. 98. *Sărea șanțul dintr-un salt, ca un mînzoc aprig.* SADOVEANU, O. IV, 195, cf. XII, 538, XIII, 260. *Îi rupea mînzocului gura cu zăbala.* BENIUC, M. C. I, 214, cf. 209, H II 289. *Îl învață cum să pună mîna pe mînzoc, și-i zise...* MERA, L. B. 204, cf. ALR I 1 106/573, 1 108/166, 247, 381, 512, 528, 550, 558, 573, 768, A III 2.
2. (Regional) Mîrțoagă. Cf. BARCIANU. ✦ Epitet depreciativ pentru un om slab (DR. VIII, 209) sau nătîng (BARCIANU).
3. (Regional) Mînz (3). Cf. ALR I 1 291, 1 292, A III 18, V 2, 14, 15, 16, VI 26, com. din VALEA JIULUI, GLOSAR REG.
II. Subst. Numele unei plante nedefinite mai de aproape. Cf. mînzoaică (2). *Dar o parte din fîn era plouat și caii nu-l mîncau bucuros, iar altă parte era bălțăreț, amestecat cu șovar și cu mînzoc și nu-l mîncau bucuros boii.* SLAVICI, V. P. 55.
— Pl.: *mînzoci.*
— **Mînz** + suf. *-oc.*

MÎNZÓI s. m. (Regional) 1. Mînzoc (I 1). Cf. ALR I 1 106/772, 1 108/56, 160.
2. Mînz (3) (Daneș-Sighișoara). Cf. ALR I 1291/156.
— Pl.: *mînzoi.*
— **Mînz** + suf. *-oi.*

MÎNZOLÁNCĂ s. f. v. **mînzălancă.**

MÎNZOLÍ vb. IV v. **mînzăli**[1].

MÎNZORÁR s. m. v. **mînzărar.**

MÎNZOTEÁN s. m. (Regional) Mînz de doi ani; (regional) mînzălău (1) (Bîrsău de Jos-Baia Mare). H XVIII 18.
— Pl.: *mînzoteni.*
— **Mînz** + suf. *-otean.*

MÎNZÚC s. m. (Regional) Mînzișor. Cf. BL VI, 197. *Văzu un mînzuc roșietic cu zurgălău la gît.* CAMILAR, N. I, 29. *Mai apoi... mînzucul... tremura de frig și oamenii îl înveliră cu mantalele.* id. ib. II, 459, cf. com. MARIAN, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI, ALR I 1 106/266, 359, 379, 1 108/266, A VI 3.
— Pl.: *mînzuci.*
— **Mînz** + suf. *-uc.*

MÎNZÚCĂ s. f. (Regional) Mînzișoară. Com. MARIAN, cf. ALR I 1 107/158, 164, 214, 231, 341, 355, 359, 381, 578, A V 14.
— Pl.: *mînzuci* și *mînzucă.*
— **Mînză** + suf. *-ucă.*

MÎNZULÉȚ s. m. (Regional) Mînzișor. *Și după nouă luni, femeia născu un copilaș de drăguleț; iar iepșuna un mînzuleț gingaș.* ISPIRESCU, L. 161, cf. DDRF. *Să-ți cumpăr d-un frîuleț, Mi-ai fost drag de mînzuleț Și-mi creșteai în coamă creț.* MAT. FOLK. 338. *Vouă v-a venit Herghelii de cai. Caii nechizînd, Mînzuleți jucînd.* PĂSCULESCU, L. P. 40, cf. ALR I 1 106/190.
— Pl.: *mînzuleți.*
— **Mînz** + suf. *-uleț.*

MÎNZULÍCĂ s. f. 1. (Regional) Mînzișoară. *Iată că-ntr-o miercuri vin... la tîrg cu marfă de vîndut și cu o căruță la care este prinsă o mînzulică.* MARIAN, Î. 211, cf. PAMFILE, J. III, 25, ALR I 1 107/190, 798, 874.
2. (Art.; prin Mold.) Numele unui joc de cărți. V. mînzilică. Cf. H III 312, X 542. ✦ (În construcția) *De-a mînzulica* = numele unui joc obișnuit la priveghi. *De-a mînzulica se joacă opt flăcăi. Fiecare ține în mînă cîte o carte.* MARIAN, Î. 211, cf. PAMFILE, J. III, 24.
— Pl.: *mînzulici.*
— **Mînză** + suf. *-ulică.*

MÎNZULÍȚĂ s. f. (Regional) Mînzișoară. *Este o mînzuliță Folte și-nfoltită Tr-aur poleită.* PĂSCULESCU, L. P. 40, cf. ALR I 1 107/740.
— Pl.: *mînzulițe.*
— **Mînză** + suf. *-uliță.*

MÎNZUREÁ s. f. (Regional) Mînzișoară (Tătărași-Pașcani). VASILIU, C. 185. *Ș-o gasît o mîndzure, Mń-o gate, mń-o-mpodobge, Era frumoasî ca ș-o ste.* id. ib.
— Pl.: *mînzurele.*
— **Mînză** + suf. *-urea.*

MÎNZUȘOÁRĂ s. f. (Regional) Mînzișoară. Com. MARIAN.
— Pl.: *mînzușoare.*
— **Mînză** + suf. *-ușoară.*

MÎNZUȘÓR s. m. (Regional) Mînzișor. Com. MARIAN.
— Pl.: *mînzușori.*
— **Mînz** + suf. *-ușor.*

MÎNZÚȚ s. m. (Transilv.) Mînzișor. Cf. ALR I 1 106/80, 90, 285, A I 12.

— Pl.: *mînzuți.*
— **Mînz** + suf. *-uț.*

MÎNZÚȚĂ s. f. (Transilv. și prin Ban.) Mînzișoară. Cf. ALR I 1 098/285, 1 107/51, 80, 100, 285, 290, 295, 576, A I 24.
— Pl.: *mînzuțe.*
— **Mînză** + suf. *-uță.*

MÎR interj. (Adesea repetat și pronunțat cu „r" prelungit) Onomatopee care redă mîrîitul cîinelui sau mormăitul ursului. V. m o r. Cf. LM, BARCIANU. *Mîr... mîr, începu ursul cînd auzi vocile apropiindu-se... Mîrr... mîrr...* SĂM. I_2 189. ◇ E x p r. (Substantivat) **Cîr-mîr** sau **că(-i) mîr, că(-i) cîr** v. c î r. (Substantivat) **A nu zice nici mîr** = a nu spune nimic. *Vede și el pe omul nostru, se uită la dînsul — nu zice nici mîr.* FURTUNĂ, C. 83.
— Onomatopee.

MÎRĂÎ vb. IV v. **mîrîi.**

MÎRĂÎRE s. f. v. **mîrîire.**

MÎRC[1] subst. (În e x p r.) **A nu zice nici mîrc** sau (rar, adverbial) **a tăcea mîrc** = a nu spune nimic, a nu scoate o vorbă, a tăcea chitic. *Împăratul Bedredin, auzindu-l așa, nu mai zise nici doauî boabe legănate, tăcu mîrcă.* GORJAN, H. IV, 166/10, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG. *Ai călcat învoiala și acuma n-ai să-mi spui nici un mîrc!* SBIERA, P. 20. *Cum îi dete feciorul drumul, nu zise nici mîrc, ci căzu mort ca toți morții la pămînt.* MARIAN, T. 331, cf. ZANNE, P. II, 540. **Ba (că) cîrc, ba (că) mîrc** v. c î r c. **A face mîrcă** (pe cineva) = a face (pe cineva) să nu scoată nici o vorbă. *Șapte arapi, de care le țițăia inima, și îi făcea mîrcă în toată vremea povestirilor.* GORJAN, H. I, 145/12. **A se face mîrcă (pe pămînt)** = a se ghemui. *Pă urmă legai cu brîul o halcă de carne în spinare foarte strîns și mă făcui mîrcă pă pămînt pă brînci, puind în gînd că numai cu această născocire voi putea ieși din acea prăpastie grozavă.* id. ib. II, 22/34, cf. id. ib. I, 77/7. *Și fiindcă Azor iar începea să să depărteze, se răsti la el din nou: — Vin aici! Cînele se făcu mîrcă.* CONV. LIT. XXXVIII, 652. (Adverbial) **A bate mîrcă** = a bate zdravăn, a bate măr. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.
— Și: **mîrcă** s. f.
— Contaminare între **mîr** și **mîlc.** Cf. c î r c.

MÎRC[2]**, -Ă** adj. (Ban.; despre culoarea calului și a altor animale) Roșcat, roșu întunecat. V. m u r g. Cf. H XVIII 4, com. din ORAVIȚA, CHEST. I 58/4, 5, 6, 7, II 489/1, ALRM SN I h 177. ✦ (Substantivat, art.) Nume pentru caii care au părul roșcat; roib. Cf. LIUBA-IANA, M. 116, L. COSTIN, GR. BĂN. 134.
— Pl.: *mîrci.* — Și: **mîrg, -ă** adj. H XVIII 4.
— Din scr. **mrk** „negricios, întunecos".

MÎRCAF, -Ă adj. v. **mîrcav.**

MÎRCAV, -Ă adj. (Regional) **1.** (Despre plante) Veșted, ofilit. Cf. PONTBRIANT, D., LM. **2.** (Despre oameni) Slab, uscățiv, bolnăvicios; stors de puteri, vlăguit. Cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 187, DDRF, JAHRESBER. XVI, 226, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., DR. X, 430, XI, 229, ALR II/I h 105.
— Accentuat și: (regional) *mîrcáv.* — Pl.: *mîrcavi, -e.* — Și: **mărcav, -ă** (PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 187, DDRF, JAHRESBER. XVI, 226, DR. XI, 224), **mîrcaf, -ă** (POLIZU) adj.
— Etimologia necunoscută.

MÎRCÁVIȚĂ s. f. (Regional) **1.** Reumatism articular. Cf. CANDREA, F. 220.
2. Boală de picioare la vite; înmustare (Brădișorul de Jos-Oravița). H XVIII 161.
— Pl.: *mîrcavițe.* — Și: **mîrcăvîță** (H XVIII 161), **mîlcávițĂ** (CANDREA, F. 220, 433), **mărcávițĂ** (H XVIII 161), **mălcávițĂ** (GIUGLEA, U. 68, DR. X, 430) s. f.
— **Mîrcav** + suf. *-iță.*

MÍRCĂ s. f. v. **mîrc**[1].

MÎRCĂÎ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A miorlăi (**1**) (Grădiștea-Rîmnicu Vîlcea). ALR II/I MN 12, 6 892/812.
— Prez. ind.: ?
— **Mîrc**[1] + suf. *-ăi.*

MÎRCĂVÎȚĂ s. f. v. **mîrcaviță.**

MÍRCEAV, -Ă adj. (Regional) Slab, uscățiv, bolnăvicios (Roșia-Beiuș). Cf. ALR II/I h 106/310.
— Pl.: *mîrceavi, -e.*
— Contaminare între **mîrced** și **mîrșav.**

MÍRCED, -Ă adj., subst. **I.** Adj. (Regional) **1.** (Despre plante) Veșted, ofilit. Cf. CIHAC, I, 157, LM, DDRF, CDDE, PASCU, S. 65, DR. X, 430, GIUGLEA, U. 69, ROSETTI, L. R. I, 160.
2. (Despre lemne) Umed și putregăios. *Lemne mîlcede.* SCRIBAN, D., cf. ȘEZ. III, 71.
3. (Despre persoane) Slab, uscățiv, bolnăvicios; stors de puteri, vlăguit; ramolit. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., PASCU, S. 65, DR. XI, 228, 229. *Și pă cuscra o văzui cam marcedă, te pomenești c-o ia după cuscru cu blăni la vale.* CV 1951, nr. 11, 37. ✦ Buimăcit, amețit de somn. Cf. POLIZU, BARCIANU, RĂDULESCU-CODIN.
4. Neglijent, murdar, neîngrijit. Com. din BRAȘOV.
5. (Despre mîncăruri și cărnuri) Care începe să se altereze. Cf. DR. X, 430.

II. Subst. (Transilv.) **1.** Nume dat mai multor boli infecțioase de copii: **a)** scarlatină. VICIU, GL.; **b)** pojar. DR. X, 425; **c)** vărsat. ALRM I/I h 160.

2. Boală a iepelor (LB), a vitelor (KLEIN, D. 6, 230, CIHAC, II, 514, LM) sau a oilor (PAȘCA, GL., CADE), nedefinită mai de aproape.

III. Subst. (Apic.; regional) Materie galbenă, cleioasă și amară care se găsește printre celulele fagurilor de miere. Cf. PAȘCA, GL. *Dușmani* [ai albinelor]: *viespii... cari fac mălcedu (codăciorii) și albinele streine.* CHEST. VI 14/32, cf. 153/32, 35.

— Pl.: *mîrcezi, -de.* — Și: **mîrcid, -ă** (ȘEZ. III, 71), **mîlced, -ă, mîlcez, -ă** (KLEIN, D. 6, 230, LB, POLIZU, CIHAC, II, 254, DR. X, 425, ALR I/I h 160), **mîlcid, -ă** (ȘEZ. III, 71), **mărced, -ă** (POLIZU, CIHAC, I, 157, DDRF, LM), **mârced, -ă, mérced, -ă** (GIUGLEA, U. 69, RĂDULESCU-CODIN), **mălced, -ă, mălcez, -ă** (PAȘCA, GL., CADE, GIUGLEA, U. 63, 67) adj., subst.

— Lat. **marcidus, -a, -um.**

MÎRCÉȚ s. m. v. **mărceț.**

MÎRCEZÍ vb. IV. **1.** Intranz. și refl. (Regional; despre plante) A se ofili, a se veșteji. *Florile marcezesc de mare căldură.* LM, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. ✦ (Despre lemne) A putrezi (Runcu Salvei-Năsăud). CHEST. II 387/258.

2. Intranz. și refl. (Regional) A slăbi, a se vlăgui. Cf. POLIZU, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ȘEZ. VI, 101. ✧ Tranz. *Lenea și somnul marcezesc corpul și mintea.* LM.

3. Tranz. (Prin Transilv.) A strivi, a zdrobi. *I-o melcezît carnea de pe oase.* CV 1950, nr. 4, 40.

— Prez. ind.: *mîrcezesc.* — Și: **mărcezí** (DDRF), **marcezí, mălcezí** (ȘEZ. VI, 101, CHEST. II 387/258), **melcezi** vb. IV.

— V. **mîrced.**

MÎRCEZÍME s. f. (Rar) Însușirea de a fi mîrced (**I 1**). Cf. LM.

— **Mîrced** + suf. *-ime.*

MÎRCEZÍRE s. f. (Regional) Acțiunea de a (se) mîrcezi și rezultatul ei. Cf. DDRF.

— V. **mîrcezi.**

MÎRCHIDĂNÍE s. f. v. **marchitănie.**

MÍRCID, -Ă adj., subst. v. **mîrced.**

MÎRCIOÁGĂ s. f. v. **mîrțoagă.**

MÍRCOV s. m. v. **morcov.**

MÎRCUÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A se codi să spună ceva, a spune ceva pe ocolite (Zorleni-Bîrlad). I. CR. VIII, 91.

— Prez. ind.: *mîrcuiesc.*

— **Mîrc**[1] + suf. *-ui.*

MÎRCÚLĂ s. f. (Prin Ban.) Noroi; loc umed. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 134, com. din ORAVIȚA.

— Pl.: *mîrcule.*

— Cf. mărghilă.

MÎRDÁL, -Ă adj. v. **murdar.**

MÎRDÁR, -Ă adj. v. **murdar.**

MÎRDĂGEÁLĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) Murdărire, pătare. Cf. CIAUȘANU, GL.

— Pl.: *mîrdăgeli.*

— **Mîrdăgi** + suf. *-eală.*

MÎRDĂGÍ vb. IV v. **mărdăgi.**

MÎRDĂGÍT, -Ă adj. v. **mărdăgit.**

MÎRDĂRÎ vb. IV v. **murdări.**

MÎRFOGÎ vb. IV. Intranz. (Regional) A rîncezi (Măcești de Jos-Băilești). ALR II/I h 19/872.

— Prez. ind. pers. 3: *mîrfogește.*

— Etimologia necunoscută.

MÍRFOTA adv. (Prin sudul Olt.) În mod dezordonat, neatent. Cf. CV 1951, nr. 12, 37. *Blestemații de copii au umblat mîrfota prin ladă ș-acum nu mai știu de rostul ghemelor.* ib.

— Formație onomatopeică. Cf. forfota.

MÎRG[1], **-Ă** adj. v. **murg.**

MÎRG[2], **-Ă** adj. v. **mîrc**[2].

MÍRGĂRIȚĂ s. f. v. **mărgăriță.**

MÎRHÁI s. f. v. **mărhaie.**

MÎRHÍLĂ s. f. v. **mărghilă.**

MÎRÎÍ vb. IV. Intranz. **1.** (Despre câini) A scoate un șir de sunete guturale, aspre, hîrîite, exprimînd de obicei iritarea, nemulțumirea. Cf. POLIZU. *Câini ce mîrîiesc Cînd văd alți câini că apucă oasele ce ei ochesc.* BOLLIAC, O. 107, cf. PONTBRIANT. D., CIHAC, II, 203, LM. *Bubico se uită la mine și mîrîie-n surdină.* CARAGIALE, O. II, 96, cf. 95. *Miclăuș stătu în loc mîrîind ca în preajmă de vînat.* ODOBESCU, S. III, 183. *Cînele a-nceput Mîrîind să miște capul.* COȘBUC, P. I, 251, cf. 252, BARCIANU, ALEXI, W. *Ce mîrîi, cîne! accentele divine Ce-acuma-ntregul suflet îmi robesc, Cu note d-astea nu se potrivesc.* GORUN, F. 51, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Avea o droaie de cățel albi... care mîrîiau, lătrau, săreau.* BRĂESCU, A. 28. *Un cîne alb,*

ciobănesc, se alătură de noi mîrîind, apoi se liniști, trăgîndu-se lîngă bătrîn. SADOVEANU, O. IV, 242. *Cînele mîrîia încet, prelung; îl auzeam prin păreți, prin geamuri.* id. ib. 481. *La umbră, sub masă, un cîine flocos visa mîrîind prin somn.* BART, E. 20. *Niște cîni hămăiau și mîrîiau înfricoșați.* CAMILAR, N. I, 94, cf. 86, H I 286, IV 56, V 4, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. ◇ Tranz. *Se uită la Bercu cu răbdarea cu care un dulău bătrîn îngăduie unui cotei să-l mîrîie.* D. ZAMFIRESCU, ap. TDRG. ◇ (Despre alte animale) *Cînd m-am întors* (motanul) *... rondăia mîrîind.* BRĂESCU, A. 59. *Iepurele mîrîie.* H X 499. *Cu socotința că-i motanul meu ... îl prind și-l încep a-l netezi ... Zamfirachi, ori de cîte ori îl netezeam, mîrîia și miona încetișor.* ȘEZ. I, 147. *Dracu să răzbia, Dăi la urs scăpa. Ursul mărăia, Pră dracu-l skipa.* ARH. FOLK. III, 101, cf. MAT. DIALECT. I, 138.

2. P. anal. (Despre oameni; peiorativ) A scoate sunete caracteristice (ca semn de nemulțumire, enervare); p. ext. a vorbi neclar, încet, printre dinți, a bombăni, a mormăi. Cf. LB. *Nu vorbea cum trebuie, ci numai mîrîia.* CAZIMIR, GB. 221. *Să știi c-a primit și ea răvaș! — A primit, mîrîi morarul. Îmi spuse mai nainte la cîrciumă poștașul.* SADOVEANU, M. C. 76. *S-a tîmpit turcul din amor, mîrîia mereu Alecu Vulpe.* CAMIL PETRESCU, O. III, 83, cf.126, STANCU, D. 339, CAMILAR, N. I, 366. *„S-or fi pus la masă și e rușine să venim cînd mănîncă", a mîrîit tata.* PAS, Z. I, 176, cf. POMPILIU, B. 17; ȘEZ. VII, 182. *Iar Stanislav mîrîia, Casa de se detuna.* MAT. FOLK. 83, cf. com. MARIAN, ALR II/I h 31. ◇ (Despre ființe mitologice închipuite ca niște oameni) [Ielele] *trec piste sate, Mult mai trufașe Merg la orașe. Hîrîie, Mîrîie, Duduie, Zguduie.* I. VĂCĂRESCUL, P. 343/26. ◇ Fig. *Peste satele tupilate în dosul perdelelor de pomi, tunetul mîrîia mînios.* T. POPOVICI, SE. 59. ✦ Tranz. A spune ceva în silă, pe un ton morocănos, nemulțumit. *Nicolaie Dragoș mîrîi ceva, dar cum vorbeau mulți deodată și tot strigînd de-a valma, nu i se auzi glasul, ci i se vedeau numai dinții, albi și puternici ca niște colți de cîine care mușcă.* REBREANU, R. II, 93. *O aproba stingher, neconvins, cu un soi de politețe speriată, mîrîind vag un început de răspuns pe care nu izbutea nicicum să-l articuleze.* GALAN, B. II, 43. ✦ A protesta, a cîrti. *În multe părți, țăranii stau liniștiți, dar nu vor să iasă la muncă și tot mîrîie.* CARAGIALE, O. VII, 66. *A cărat mereu, de dimineață pînă seară, ce i-a poruncit stăpînul ... A răbdat huiduieli și lovituri fără să mîrîie, parcă n-ar fi avut sînge în vine.* REBREANU, NUV. 100. *Era abia după cununie. Dar mai pe urmă fata împăratului începu a cam mîrîi și a cîrti, că ei nu-i îndămînă aice de șezut.* SBIERA, P. 43. ✦ (Despre copii mici) A plînge, a scînci, a miorlăi. *Începu iar să mîrîie, dar iar încetă singur, plictisit. N-avea chef de plîns cu temei.* REBREANU, NUV. 243, cf. ALR I 82/61, 268, 378, 550, 558, 795, 865, ALRM I/II h 312, ALR II/I h 151. (Refl.) *Silca plîngea, ceilalți doi copii mai mici se mîrîia.* SLAVICI, V. P. 73.

3. Fig. (Prin Ban., despre moară) A hîrîi (în timpul funcționării). *Moara, cînd n-are apă, mîrăie.* NOVACOVICIU, C. B. I, 14, cf. MAT. DIALECT. I, 138.

— Prez. ind. pers. 3 sg.: *mîrîie* și *mîrîiește.* — Și: (regional) **mîrăí, mărăí, mîroí** (ALR I 82/61) vb. IV.

— **Mîr** + suf. *-îi.*

MÎRÎÁLĂ s. f. **1.** (Rar) Mîrîit[1] **(1).** Cf. COSTINESCU, DDRF. *Căscau gura la aceeași distanță respectuoasă ca zăvozii mai domoliți din lătrături și din mîrîieli.* V. ROM. februarie 1954, 38.

2. P. anal. Mîrîit[1] **(2).** Cf. DDRF. *Baba, cam cu mîrîială, cam de voie, priimi darul fetei și tăcu.* ISPIRESCU, L. 396, cf. TDRG. *Din mulțime se ridică un freamăt și o mîrîială.* BENIUC, M. C. I, 401, cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

3. (Prin Ban.) Epitet pentru un om vlăguit, epuizat de boală. NOVACOVICIU, C. B. I, 14.

— Pl.: *mîrîieli.*

— **Mîrîi** + suf. *-eală.*

MÎRÎIÉT s. n. v. **mîrîit[1].**

MÎRÎÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a (se) mîrîi. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *mîrîiri.* — Și: (regional) **mîrăíre** s. f. BARCIANU, ALEXI, W.

— V. **mîrîi.**

MÎRÎÎT[1] s. n. Faptul de a (se) mîrîi; mîrîială.

1. Cf. mîrîi **(1).** Cf. PONTBRIANT, D. *Mîrîitul cîinilor.* ap. DDRF. *Un mîrîit de cîine o face să tresară.* DELAVRANCEA, ap. CADE.

2. P. anal. Cf. mîrîi **(2).** Cf. DDRF. *Poate că în alte împrejurări s-ar fi pus pe atîta, să-l îmblînzească. Nu însă într-un vagon de tren și nu la miez de noapte era locul și timpul să-i alunge mîrîitul acela clănțănit într-un colț de dinte.* V. ROM. februarie 1954, 6. *S-au iscat harcăt și un mîrîiet ... cît îți asurzea urechile.* SBIERA, P. 300. *Mîrîitul omului acestuia nu-mi vine la socoteală.* Com. MARIAN.

— Pl.: *mîrîituri.* — Și: (regional) **mîrîiét** s. n.

— V. **mîrîi.**

MÎRÎÍT[2], -Ă adj. (Rar; despre vorbe, vorbire) Printre dinți, nedeslușit (indicînd nemulțumire, enervare); mormăit. (Adverbial) *Spuse mîrîit, acru: — Ce, mă, ai venit să vezi dac-am murit?* CAMIL PETRESCU, O. II, 80.

— Pl.: *mîrîiți, -te.*

— V. **mîrîi.**

MÎRÎITÓR, -OÁRE adj. (Rar) **1.** (Despre cîini; p. ext. despre alte animale) Care mîrîie **(1)**. Cf. COSTINESCU, LM. *Se gîndea... ce să facă, dacă s-ar întîlni cu o jiganie mîrîitoare.* ALECSANDRI, ap. CADE.

2. P. anal. (Despre oameni) Care bombăneşte, care mormăie, care cîrteşte. Cf. COSTINESCU.

— Pl.: *mîrîitori, -oare.*

— **Mîrîi** + suf. *-tor.*

MÎRÎITÚRĂ s. f. **1.** Mîrîit[1] **(1)**. Cf. POLIZU. *Mîrîiturile cînelui spăriară copiii.* LM. *Intru şi salut, cînd auz o mîrîitură şi văz apărînd dintr-un paneraş de lîngă cocoana capul unui căţel lăţos.* CARAGIALE, O. II, 95, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Erau mîrîituri şi urlete ce-mi vor rămînea în minte cît voi trăi.* SANDU-ALDEA, ap. CADE. *O buză ridicată, nişte colţi tăioşi albi şi o groaznică mîrîitură, gonesc pe bietul pribeag de lîngă prada sa.* TAFRALI, S. 133.

2. P. anal. Mîrîit[1] **(2)**. *Mîrîiturile calomniatorilor mei.* LM.

3. (Regional) Epitet depreciativ pentru un copil plîngăreţ. Cf. mîrîi **(2)** (Bonţ-Gherla). COMAN, GL.

— Pl.: *mîrîituri.*

— **Mîrîi** + suf. *-tură.*

MÎRÎMIÁU interj. (Neobişnuit) Miorlau. *Mergi la masă-mpărătească? răspunse el, mîrîmiau! Mîrîmiau! auzind lupul, i s-a părut prea ciudat, Şi dete înapoi fuga cu totul înspăimîntat.* PANN, P. V. III, 58/16.

— Contaminare între **mîr** şi **miau.**

MÎRJOÁLĂ s. f. (Regional) Femeie stricată. *Muierea de-a patra oară Să fie mare mîrjoală.* Com. VAIDA.

— Pl.: *mîrjoale.*

— Etimologia necunoscută.

MÎRLĂ vb. I v. **mîrli.**

MÎRLĂCI s. m. (Regional) Berbec bun de prăsilă, (regional) mîrlan[2]. Cf. DDRF, CADE, ALR I 1769/594, com. din fostul judeţ PUTNA.

— Pl.: *mîrlaci.*

— **Mîrli** + suf. *-aci.*

MÎRLAMIÁU interj. (Neobişnuit) Miorlau. *Pîn-o zice mîţa miau Şi cotoiul mîrlamiau.* MAT. FOLK. 907.

— Contaminare între **mîr, miorlau** şi **miau.**

MÎRLÁN[1] s. m. Om prost crescut, necioplit, grosolan, bădăran, ţopîrlan; prostănac. *Diacuma bădie Lică, ai să vezi, ţi-i frec eu pi mîrlani! Au sî să-nveţe dumnialor să mă cunoască şi sî mă pomîniască.* C. PETRESCU, Î. II, 200. *Pînă atunci îi ţinuse calea, ruşinat să nu cunoască lumea că i s-au aprins călcîile după o fată de mîrlan.* id. R. DR. 294, cf. 117. *Fi-le-ar mama lor a dracului de mîrlani, că sar din vîrful carului cu coceni şi n-au nimic şi cînd este la birje, se fac de baftă.* P. CONSTANT, R. 126. *Mă mîrlanilor, vedeţi să nu udaţi pînza asta, se răsti la cei doi soldaţi care vîsleau.* CAMIL PETRESCU, O. II, 172, cf. SCRIBAN, D. *Cînd vor ieşi din facultate, nu vor mai fi mîrlani.* V. ROM. octombrie 1954, 90. *Doctorul mîrlanului de aci era sanitarul, care îl îndopa cu chinină şi cu sare amară.* PAS, Z. III, 249. *Domnule colonel, puneţi-vă gradul în bătaie. că mîrlanul nici nu se mişcă.* CAMILAR, N. II, 106, cf. 246, 295, 376, COMAN, GL. ✦ (Regional) Om fără caracter. Cf. PAŞCA, GL., DR. I, 288.

— Pl.: *mîrlani.* — Şi: (regional) **mîrleăn** s.m. DR. I, 288.

— Etimologia necunoscută.

MÎRLÁN[2] s. m. (Regional) Berbec bun de prăsilă; (regional) mîrlaci. Cf. cîrlan. *În anul acesta am lăsat 10 miele şi doi mîrlani.* Com. din NĂSĂUD.

— Pl.: *mîrlani.*

— **Mîrli** + suf. *-an.* Cf. cîrlan.

MÎRLĂ[1] s. f. (Regional) Mîrlire. Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W.

— Pl.: ? — Şi: (regional) **mărlă** s. f. PONTBRIANT, D.

— Postverbal de la **mîrli.**

MÎRLĂ[2] s. f. (Regional; în descîntece, art.; cu sens neprecizat, probabil) Mîrlire. *Să-i fiă da mîrla Şopîrla, Să-i treaca pa drum Gîrla Cui ha dihochiat Ursîrla.* TEODORESCU, P. P. 125. *Mîrla şopîrla... într-o zi te-ai născut, într-o zi te-ai măritat, într-o zi noauă copii ai făcut.* ŞEZ. VII, 19. ◇ Expr. **A se face mîrlă** = a se ghemui de frig (în pat, în culcuş). V. mîrc[1]. COMAN, GL. **A(-i) cădea mîrlă pe pîrlă** = a se îndrăgosti de cineva, a-i cădea cu tronc, v. tronc. Cf. PANN, P. V. II, 93/7, BARONZI, L. 46, ZANNE, P. IX, 663.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

MÎRLĂÎŢĂ s. f. (Regional) **1.** Sfară (Sîngeorz-Băi). PAŞCA, GL.

2. Fig. Ciorovăială (Sîngeorz-Băi). PAŞCA, GL.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

MÎRLĂNÍME s. f. (Rar) Mulţime de mîrlani[1], totalitatea mîrlanilor. *Pute... să intre aer... Toţi puţiţi, toată mîrlănimea... Ieşiţi afară...* CAMILAR, N. I, 218.

— **Mîrlan[1]** + suf. *-ime.*

MÎRLEÁLĂ s. f. (Popular) Mîrlire. Cf. CIAUȘANU, V. 178, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI, CHEST. V 33/6, 38, 59, 74, ALR I 1 783/808, 890, 1 784/815. ✦ (Trivial) Actul sexual la oameni. Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.
— Pl.: *mîrleli.*
— **Mîrli** + suf. *-eală.*

MÎRLEÁN s. m. v. **mîrlan**[1].

MÎRLÎ vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Popular, despre oi; p. ext. despre alte animale) A (se) împreuna. *Atunci alegîndu-se mieii și miorele care încă nu sînt de mîrlit . . . berbecii se slobod între oi.* ECONOMIA, 87/9, cf. LB, VALIAN, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 187, DDRF, DAMÉ, T., GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, STOIAN, PĂST. 54. *Berbecul cînd este mic se numește miel; la trei ani . . . începe a mîrli oile.* H IV 270, cf. ib. XVII 228, com. MARIAN. *S-o mîrlit de mîrlit, da nu știu de ce n-o luat ńel.* GR. S. VI, 240. *Caprele se pîrcesc, oile se mîrlesc.* T. PAPAHAGI, M. 229, cf. CIAUȘANU, V. 178, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI, din STRAJA-RĂDĂUȚI și din BILCA-RĂDĂUȚI, CHEST. V/33, ALR I 1 784, ALR II 4 959, 5 532, A I 31, II 12, III 2, 5, V 6, 15, 23, 29, 31, 33, 34, VI 4, 26, 32, 33. ✦ (Trivial; despre oameni) A comite actul sexual.
— Prez. ind. pers. 3: *mîrlește.* — Și: (regional) **mărlí** (CIHAC, II, 187) vb. IV, **mîrlá** (ALEXI, W.), **mîrliá** (id. ib.) vb. I.
— Din scr. **mrljati.**

MÎRLIÁ vb. I v. **mîrlí.**

MÎRLÎRE s. f. (Popular) Acțiunea de a (se) mîrli; împreunare, împerechere, (popular) mîrlit, mîrleală, (regional) mîrlă[1], mîrlitură. Cf. DDRF, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, CHEST. V. 33/10, 15, 16, 20, 23, 29, 30, 58, 98.
— Pl.: *mîrliri.* — Și: (regional) **mărlíre** s. f. DDRF, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM.
— V. **mîrli.**

MÎRLÎT s. n. (Popular) Mîrlire. *Nu e cu putință a ținea și cruța fealiul cel bun al oilor de se va amesteca pre vreamea mîrlitului.* ECONOMIA, 87/24, cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Oierii aleg din oi „berbecii pîrci" . . ., îi bagă apoi între oile mînzări pentru mîrlit.* PĂCALĂ, M. R. 297, cf. CADE, ENC. AGR., ȘEZ. V, 106, VII, 192, CHEST. V/33, ALR I 1 783/792.
— V. **mîrli.**

MÎRLITÓR, -OÁRE s. m. și f. (Popular) Berbec sau oaie de reproducție. *Oile se numesc la trei ani mîrlitoare.* H IV 270, cf. ib. I 6, II 79, XI 116, CHEST. V/73, ALR I 1 769/878, 1771/790, 1 776/840. ✧ (Adjectival) *Berbec mîrlitor.* CHEST. V/69.
— Pl.: *mîrlitori, -oare.*
— **Mîrli** + suf. *-tor.*

MÎRLITÚRĂ s. f. (Regional) Mîrlire. Cf. LM.
— **Mîrli** + suf. *-tură.*

MÎRLÍȚĂ[1] s. f. (Regional) **I.** Oaie aptă pentru reproducție. Cf. CADE, ȘEZ. V, 106. *Se dau berbecii la un loc cu oile pînă ce berbecele își găsește acolo singur „mîrlița".* CHEST. V/78, cf. MAT. DIALECT. I, 285.
2. Epitet pentru o femeie stricată. Cf. BUL. FIL. XI-XII, 475.
— Pl.: *mîrlițe.*
— **Mîrli** + suf. *-iță.*

MÎRLÎȚĂ[2] s. f. (Prin Munt.) Știucă mică, pui de știucă; (regional) mîrloaie. *Pescarii din jud. Ialomița și Ilfov, de pe malul Dunării, mai zic la știuca mică și mîrlița sau mîrloaie.* ANTIPA, F. I. 213, cf. id. P. 783, ATILA, P. 504, BĂCESCU, P. 29.
— Pl.: *mîrlițe.* — Și: **mărlíță** s. f. ȘĂINEANU, D. U.
— Etimologia necunoscută.

MÎRLOÁIE s. f. (Prin Munt.) Mîrliță[2]. ANTIPA, F. I. 213, cf. ȘĂINEANU, D. U.
— Pl.:?
— Etimologia necunoscută.

MÎRLÓG, -OÁGĂ s. m. și f. (Prin Ban. și Olt.) Animal slab sau bătrîn. *Un mîrlog de berbece, o mîrloagă de iapă.* Com. LIUBA, cf. DR. IV, 1558, CIAUȘANU, V. 178.
— Pl.: *mîrlogi, -oage.*
— Contaminare între **mîrțoagă** și **dîrloagă.**

MÎRLÓI s. m. (Prin sud-vestul Munt.) Animal mic, pipernicit, urît. Cf. CV 1 951, nr. 1, 36. *Am un mîrloi de mînz.* ib.
— Pl.: *mîrloi.*
— Etimologia necunoscută.

MÍRMĂ s. f. (Prin Olt.) Femeie murdară, nesimțită, leneșă. Cf. VÎRCOL, M. 86, CV 1 951, nr. 2, 34.
— Pl.: *mîrme.*
— Etimologia necunoscută.

MÎRMĂÍ vb. IV v. **mormăi.**

MÎRMÎLĂU subst. (Regional) „Amestec de lucruri solide (piatră, pămînt) cu de cele lichide" (Crișcior-Brad). PAȘCA, GL.
— Pl.:? — Și: **mărmălău** subst. Com. din CRIȘCIOR-BRAD.
— Etimologia necunoscută.

MÎRNĂÍ vb. IV v. **mormăi.**

MÎRNÎÍ vb. IV v. **mormăi.**

MÎRNOÁGĂ s. f. (Regional) Femeie plîngăcioasă, sentimentală. Cf. CADE, PAȘCA, GL.
— Pl.: *mîrnoage.*
— Etimologia necunoscută.

MÎROÍ vb. IV v. **mîrîi.**

MÎRSĂCĂCIÚNE s. f. (Învechit, rar) Mîrsei. *Unii... fug de curvii și de mărsăcăciuni.* DOSOFTEI, ap. TDRG.
— Pl.: *mîrsăcăciuni.* — Și: **mărsăcăciúne** s. f.
— Etimologia necunoscută. Cf. mîrsei.

MÎRSĂIÁLĂ s. f. (Învechit, rar) Mîrsei. *Mearsă... și-nvățătinerii... să urască toată mărsăiala trupască.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 48r/28, cf. JAHRESBER. V, 115.
— Pl.: *mărsăieli.* — Și: **mărsăiálă** s. f.
— **Mîrsei** + suf. *-eală.*

MÎRSĂIETÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Mîrsei. *Mă întin în păcatele mele și cinstesc mîrsăieturile trupului.* DOSOFTEI, ap. TDRG.
— Pl.: *mîrsăieturi.* — Și: **mărsăietúră** s. f. TDRG, JAHRESBER. V, 115.
— **Mîrsei** + suf. *-ătură.*

MÎRSÉI s. n. (Învechit și regional) Dorință de plăceri, poftă (trupească), patimă; (învechit, rar) mîrsăcăciune, mîrsăială, mîrsăietură. *Năvarnicile a mîrseailor ai potolit de valuri unde.* DOSOFTEI, MOL. 92. *Alții să porniia spre mîrseiul păcatelor* id. V. S. octombrie 52r/2. *Acesta din tînără vîrstă urîia dezmierdările și mîrseaile.* id. ib. decembrie 198r/31, cf. TDRG. *Să-ți treacă de mîrsîie.* Com. din TURNU-MĂGURELE.
— Pl.: *mîrseie.* — Și: **mîrsíi** s. n.
— Etimologia necunoscută. Cf. bg. мръсенъ, мърсене.

MÎRSIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit și regional; despre oameni) Lacom, pofticios (ALEXI, W., FRÎNCU-CANDREA, M. 102, LEXIC REG. 30), gurmand (GHEȚIE, R. M.); hrăpăreț (id. ib.). ✦ (Regional, despre vite) Căruia îi place sarea, doritor de sare. Cf. VÎRCOL, M. 86, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.
— Pl.: *mîrsioși, -oase.* — Și: **mîrsuós, -oásă** (GHEȚIE, R. M.), **mărsiós, -oásă** (FRÎNCU-CANDREA, M. 102), **marsuós, -oásă** (ALEXI, W.), **mursiós, -oásă** (LEXIC REG. 30) adj.
— **Mîrsei** + suf. *-os.*

MÎRSÍT, -Ă adj. (Regional) Căruia îi place sarea, doritor de sare. V. mîrsios. *O vită care se bate foarte tare după sare, care linge locurile cele sărate, se numește... mîrsită.* MARIAN, V. 218. *Dar și oamenii carii se bat după sare, încă se numesc mîrsiți.* id. ib., cf. T. PAPAHAGI, C. L. ✧ (Substantivat) *Cum nu pot mîrsiții Fără sare Și flămînzii Fără mîncare, Însetații Fără apă, Așa să nu poată Lumea toată De acuma înainte Fără de-acest om cuminte.* MARIAN, V. 216.
— Pl.: *mîrsiți, -te.*
— **Mîrsei** + suf. *-it.*

MÎRSÍI s. n. v. **mîrsei.**

MÎRSUÓS, -OÁSĂ adj. v. **mîrsios.**

MÎRȘÁLĂ s. f. (Într-un descîntec; cu sens neprecizat, probabil) Strat lunecos care se depune pe pietrele din apă. *O purces nouă boi negri; negri porumbi-negri, cu coarnele îmbelciugate, cu limbile scoase, cu coada adusă, purces-o la mare, să lingă chetrile de mîrșală.* I. CR. IV, 87.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MÎRȘAV, -Ă adj. **1.** (Învechit și regional) Slab, costeliv, jigărit, sfrijit; firav, plăpînd, debil. *Cum alte șapte vaci vineră sus de apă, aceastea grodzave și mărșave era.* PALIA (1581), 165/9. *Cela ce iaste foarte gras și cela ce iaste foarte slab și mîrșav sau altul nu... să poate den loc clăti să fugă... de cela.* PRAV. 116. *Mă feci mărșav ca foalele-n brumă, — Dereptățîi tale făcînd urmă.* DOSOFTEI, PS. 416/19, cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., ȚICHINDEAL, F. 98/5, LB. *Așa îmi făcu și el mie cercîndu-mă pretutindenea de grăsime, și aflîndu-mă slab și mîrșav, mă lăsă.* GORJAN, H. II, 32/11. *Sugînd un copil numai un an sau ceva peste un an, se alege merșiav, slab.* MARIAN, NA. 423, cf. CIHAC, II, 187, DDRF, BARCIANU, TDRG, CIAUȘANU, GL., ALRM I/I h 96. *Azi sînt cam mîrșav, nu pot ieși la lucru.* L. ROM. 1960, nr. 5, 35. ✦ (Regional, despre carne) Lipsit de grăsime, macru (Arad). ALR I 739/56.
2. (Regional) Murdar **(1).** Cf. POLIZU, COSTINESCU. *Să te ferească Dumnezeu de femeia leneșă, mîrșavă și risipitoare.* CREANGĂ, P. 141, cf. id. GL., ȘĂINEANU, D. U., ALEXI, W. *Sub firmă era un geam mîrșav.* CAMILAR, N. II, 320. *Prin ușile mîrșave ale crîșmelor răbufnea duhoare de holercă.* id. ib. 321, cf. 198, CHEST. II 49/158, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI. ✦ Dezgustător, scîrbos, urîcios. *Se-nfipseră în țară ca lipitori mîrșave, Ce nu le mai smulgi altfel fără să rumpi și carnea.* HELIADE, O. I, 222. *Să nu te prindă barbarii, Că-ndată haina ta, Cu o negreală mîrșavă Grozav o vor păta.* NEGRUZZI, S. II, 70. (Adverbial) *Și viermii... Intrară cîte unul prin scîndurile roase... Mîrșav, deodată, unul, pe buze mi se prinse.* MACEDONSKI, O. I, 51. ✧ (În contexte figurate) *Mîndria ce este maica rătăcirilor din lume, Ce-au întinat și pre îngeri cu-a sale mărșave spume.* CONACHI, P. 264, cf. 292, 297.

3. Lipsit de scrupule, josnic, mișel, infam, venal, ticălos. *Traiul vostru să fie mîrșav și nemernic.* NEGRUZZI, S. I, 233. *Cel ce cere dezunirea Nu-i bun nici stăpînitor; Ăla vrea în veci robirea; E un mîrșav trădător.* BOLLIAC, O. 209. *Voiești acum să unești pe unica ta copilă cu acel ciocoi mîrșav.* FILIMON, O. I, 107. *Da!... M-ai necinstit; toată lumea știe acea mîrșavă faptă.* id. ib. 120, cf. 111, 112, 146, 252, PONTBRIANT, D. *Prin o neghioabă trădare personală contra adevărului istoric, se încearcă a scuza mărșava trădare națională a purcalabului Ieremia Golia.* HASDEU, I. V. 167. *Și de ce, supus orbirei unui mîrșav interes, Să nu vrei a înțelege lucru lesne de-nțeles.* ALECSANDRI, T. 165, cf. 1466, 1694. *Mîrșava trădare ce-ascunde-al ei obraz În veci nu se încuibă în suflet de viteaz.* id. POEZII, 351. *Acordurile tale nu fură pentru sclavi Nici pentru ca să-ncînte tiranii cei mîrșavi.* BOLINTINEANU, O. 196. *Și pe cînd românii, înfierbîntați de luptă, luară în goană oastea neamțului și tăiau într-însa vîrtos, ardelenii vîndură pe domnul lor într-un chip foarte mîrșav.* ISPIRESCU, M. V. 51. *Această moarte e o tragedie întunecoasă demnă de mîrșava viclenie a fanarioților.* ODOBESCU, S. I, 263. *Nu-i rostesc mîrșavul nume: să-l rostesc îmi este silă; Nici nu scriu aceste versuri ca să-l bat ori să-l urzic.* MACEDONSKI, O. I, 9, cf. 81, DDRF. *În sfîrșit, te dai pe față! Îndrăzneala lor mîrșavă ție ți-a cerut povață!* DAVILA, V. V. 159, cf. ALEXI, W., CADE, STANCU, U.R.S.S. 125. *Caterino, noi doi nu putem fi fericiți într-o lume mîrșavă și mincinoasă; noi doi avem de lucru împreună, pentru ceilalți și pentru noi.* DEMETRIUS, C. 35, cf. H IV 100. ◇ (Substantivat) *Moartea nu-nspăimîntă decît pe mîrșavi.* BOLINTINEANU, ap. CADE.

— Accentuat și: *mîrșáv.* — Pl.: *mîrșavi, -e.* — Și: (învechit și regional) **márșav, -ă, mérșav, -ă** adj.

— Din v. sl. мръшавъ.

MÎRȘĂ[1] s. f. (Regional) Oaie slabă (Runcu Salvei-Năsăud). CHEST. V 20/66.

— Pl.: *mîrșe.*

— Derivat regresiv de la **mîrșav.**

MÎRȘĂ[2] s. f. (Regional) Nadă, momeală. Cf. STOICA, VÎN. 16, ALR I 1 736/94, 249.

— Pl.: *mîrșe.*

— Etimologia necunoscută.

MÎRȘĂVÉNIE s. f. (Regional) Mîrșăvie. Cf. ALEXI, W., com. din STRAJA-RĂDĂUȚI. ✦ (La pl.) „Tot ce produce greață, în special organele genitale și anusul". ȘEZ. V, 106, cf. PASCU, S. 244.

— Pl.: *mîrșăvenii.*

— **Mîrșav** + suf. *-enie.*

MÎRȘĂVÎ vb. IV. **1.** Intranz. și refl. (Învechit) A slăbi. *Și trupul mieu mărșevi de grăsime... Și pelița me schimbă-se derept untură* (a. 1651). JAHRESBER. III, 177, cf. ANON. CAR., LB. *Slăbise și se mărșevise atîta de mult, încît mă încredința că petrece foarte rău.* GORJAN, H. IV, 44, cf. PONTBRIANT, D., LM.

2. Intranz. și refl. (Regional) A se ticăloși, a decădea, a se strica. Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W.

3. Tranz. (Regional) A pîngări, a spurca. Cf. COSTINESCU. *Nu-mi mîrșevesc eu mîinile cu... tine.* PR. DRAM. 199. *Cu rușine și cu groază depun aice sceptru sîngeros sub care vă credeați îndrituiți de a păcătui și de a mîrșăvi lumina cerească.* I. NEGRUZZI, S. V, 338. *Acum, ce valoare aveau codurile, regulamentele și legile?... De la începutul campaniei, acestea erau mîrșăvite sub picioarele comandamentelor.* CAMILAR, N. I, 152.

— Prez. ind.: *mîrșăvesc.*

— V. **mîrșav.**

MÎRȘĂVÍE s. f. Atitudine sau faptă mîrșavă **(3)**, mișelie **(2)**, josnicie, ticăloșie, infamie, (regional) mîrșăvenie; lașitate. [Idolii] *născociți chiar de tirani și-njugați la răutate, Fireșt le fu tovarăși la mărșăviile toate.* CONACHI, P. 303. *Prin dovezi neprihănite a luminat duhul sfîntului sobor ca să cunoască toată deșertăciunea și mîrșăvia acestor urîte clevetiri.* NEGRUZZI, S. I, 232, cf. 321, II, 218, POLIZU. *Mergînd din mîrșăvie în mîrșăvie, a ajuns astăzi biciul oamenilor cinstiți și al țării întregi.* FILIMON, O. I, 112, cf. II, 133. *Lasă-l să putrezească în mîrșăvia caracterului său, precum eu l-am lăsat împlîntat în sînge, fără a avea nici o milă de el.* ALECSANDRI, O. P. 30. *Ticălosul! în ce grad de mîrșăvie a ajuns.* id. T. 1718. *Focare de procese, de intrigi și de mîrșevii, precum sînt azi mănăstirile închinate din țările românești.* ODOBESCU, S. II, 38, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Tare trebuie să fii mîndră de mîrșăvia ta.* CAMIL PETRESCU, T. II, 259. *În familia în care mă aflu, unul pîndește pe celălalt și-l cred capabil pe fiecare, pentru bani, de cele mai mari mîrșăvii.* CĂLINESCU, E. O. II, 61. *Era nespus de mîhnit că țara fusese împinsă la o mîrșăvie sîngeroasă.* BENIUC, M. C. I, 243. *Iubitul meu, dacă voiești să răsplătești cînelui de zmeu și cățelei de maică mărșăvia lor, apoi te du înarmat acasă.* SBIERA, P. 33. ◇ *Mîrșăvia voastră* = (glumeț, prin analogie cu luminăția voastră) termen de reverență adresat căpeteniei dracilor. V. mărie[1], maiestate **(2)**, înălțime. *Să trăiți, mîrșăvia voastră! Eu mă duc să îndeplinesc nelegiuita voastră poruncă.* CREANGĂ, P. 57.

— Pl.: *mîrșăvii.* — Și: (regional) **mărșăvíe** s. f.

— **Mîrșav** + suf. *-ie.*

MÎRȘĂVÎRE s. f. (Învechit) Faptul de a (se) mîrșăvi **(2)**; ticălosire, decădere. *Alte*

lucruri pricinuitoare de mîrşăvire neiertată (a. 1826). URICARIUL, V, 32/19, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.
— Pl.: *mîrşăviri.*
— V. **mîrşăvi.**

MÎRŞĂVÎT, -Ă adj. (Învechit) Ticăloşit, decăzut. *Au priceput mîrşăvitul neam că romanii ş-au pierdut curagia.* ŞINCAI, HR. I, 129/6.
— Pl.: *mîrşăviţi, -te.*
— V. **mîrşăvi.**

MÎRŞIŢĂ s. f. (Regional) **1.** Loc apătos, umed, mocirlos (Vaşcău). CHEST. IV 63/91.
2. Pămînt care se surpă (Stupinii-Zălau). ALR I 395/283.
— Pl.:?
— Cf. mîrviţă.

MÎRŞÍNĂ s. f. v. **maşină.**

MÎRŞOLÍT, -Ă adj. (Regional) Slab, costeliv. *Aici, pe carnea asta mîrşolită, sînt semnele de jaf ce le-am suferit.* VISSARION, B. 134, cf. ALR I 1 156/870.
— Pl.: *mîrşoliţi, -te.*
— Cf. mîrşav, mîrşăvi.

MÎRTÁC[1] s. m. (Ban., Transilv.) Pisoi, cotoi. Cf. H XVIII 139, 268, L. COSTIN, M. B. 14, ALR I 1135/24, 109, 138.
— Pl.: *mîrtaci.*
— De la **mîrtan,** cu schimbare de suf.

MÎRTÁC[2] s. m. v. **martac.**

MÎRTÁN s. m., s. n. (Regional) **1.** S. m. Pisoi, cotoi. *Un mărtan au venit într-o casă bătrînă.* ŢICHINDEAL, F. 127/16. *Au văzut mai întîi în viaţa lor mărtanul, motocul sau pisicul, deci au întrebat pre muma sa, ce făliu iaste acesta?* id. ib. 147/12, cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 190, LM. *Atunci mi se pune pe spălat mîrtanul.* ISPIRESCU, ap. ŞĂINEANU, D. U., cf. DDRF, JAHRESBER. III, 321, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CONV. LIT. XLIV, 844, GR. S. V, 121. *Pisica se numeşte „mîţă", iar bărbăţuşul „mîrtan".* PRIBEAGUL, P. R. 72, cf. H IV 176, V 103, 129, IX 18, XVI 30, 43, XVII 440, XVIII 4, 25, 261, 295. *Omorî pre toţi trei mîrtanii îndrăgostiţi ce se ascunseră acolo.* CĂTANĂ, P. B. II, 96. *Moşneagul şedea pe prispă cu capul între mîni, mîrtanul torcînd să freca de umărul moşneagului.* RETEGANUL, P. V, 5, cf. 6. *De la şease pîn'la şeapte S-a băgat pisica-n lapte, Şi mărtanu jumătate.* ŞEZ. IX, 91, cf. VII, 118, CHEST. I 489/1, ALR I 1 134, 1 135, ALR SN III h 658. ◇ Expr. (Regional) **A vărsa vinul mărtanului** = a plînge. Cf. ZANNE, P. IV, 189. ◇ Compus: **mîrtan-de-munţi** = numele unui animal sălbatic nedefinit mai îndeaproape. *Pe un stean de piatră mare, Un mîrtan-de-munţi să pusese a soare.* BUDAI-DELEANU, T. V. 60.
2. S. n. Piedică la car (Boureni-Băileşti). LEXIC REG. 30.
— Pl.: *mîrtani.* — Şi: **mărtán** s. m.
— Etimologia necunoscută. Cf. mîrtac[1], mîrtoc.

MÎRTÓC s. m. (Prin Olt.) Pisoi, cotoi. *Un mîrtoc slab, ogîrjit, izînit ca vai de el.* PLOPŞOR, C. 37.
— Pl.: *mîrtoci.*
— Etimologia necunoscută. Cf. mîrtan.

MÎRŢĂÎ vb. IV v. **mîţîi.**

MÎRŢÎNĂ s. f. v. **mărţînă.**

MÎRŢÎNĂ s. f. v. **mărţînă.**

MÎRŢÎNÓS, -OÁSĂ adj. v. **mărţînos.**

MÎRŢOÁGĂ s. f. Cal slab, rău îngrijit; gloabă, (popular) mărţînă **(1),** (regional) meleajă, melegar[1], meliţă **(4),** mînzoc **(I 2),** mîrţogariu. V. răpciugă. *Zece mîrţogi pot duce pe un armăsar.* PANN, P. V. III, 21/22, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Două mîrţoage de pripas.* ALECSANDRI, T. 1 584. *Cînd ai avea încaltea un cal bun, calea-valea, dar cu smîrţogul ista îţi duc vergile.* CREANGĂ, P. 203. *Făt-Frumos călare pe o mîrţoagă şchioapă.* ISPIRESCU, L. 155. *Căruţa . . . înaintează încetinel . . . după bunul plac al mîrţoagelor.* ODOBESCU, S. III, 16, cf. 77, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DR. V, 208, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. *Cele trei mîrţoage băteau cu copitele în capacul ciuruit al canalului.* REBREANU, NUV. 97, cf. 107. *Nu poate călări cum se cuvine pe mîrţoaga asta fără şa.* SADOVEANU, O. X, 24. *Încalecă pe-o mîrţoagă. Să-i dai acolo, la moară, o mînă de tărîţe.* id. M. C. 28, cf. id. N. F. 76. *Mîrţoaga fornăia.* LESNEA, C. D. 87, cf. id. I. 111. *Clempăneau poticnit şi mîrţoagele căruţelor.* C. PETRESCU, A. R. 9. *Mi-e sufletul ca o mîrţoagă de saca.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 165. *Şi-a legat caii de căruţă, mîrţoage bune de zvîrlit în rîpă.* STANCU, D. 43. *Ni-s cotonoage mîrţoagele, domnule ofiţer.* CAMILAR, N. I, 308, cf. H I 34, 438, IV 53. *La troaca . . . cu jar veni foarte încet o mîrţoagă.* RETEGANUL, P. II, 9, cf. CHEST. V/76, ALR I 1 097/35, 932, 960, 1 156/56, A I 17, com. din STRAJA-RĂDĂUŢI. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Mîna cum ştia el; căci smîrţoagele lui de cai erau vlăguiţi din cale-afară.* CREANGĂ, A. 86. *De ce nu te duci la dînsul să ceri o mîrţoagă de iapă?* ISPIRESCU, L. 313. *Cumpără o mîrţoagă de cal răpciugos şi bubos.* id. ib. 373, cf. 169. *O cărucioară c-o mîrţoagă de cal.* CONTEMPO-

RANUL, V_2, 524, cf. DDRF. (Rar, în legătură cu alt animal) *O mîrţoagă dă cîne.* ALR I 1 156/56. ✦ (Rar) Bou slab, jigărit. Cf. DAMÉ, T. 28.
— Pl.: *mîrţoage* şi (regional) *mîrţogi.* — Şi: (regional) **mîrţoávă** (DR. V, 210, ALR I 1 097/35), **mîrcioágă** (DR. V, 210), **mărţoágă** (CIHAC, II, 187, ALEXI, W., H IV 53), **murţoágă, smîrţoágă** s. f.; **mîrţóg** (DR. V, 210, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI), **smîrţóg, smărţóg** (CIHAC, II, 187, DDRF) s. m.
— Cf. m ă r ţ î n ă.

MÎRŢOÁLĂ s. f. v. **marţolea.**

MÎRŢOĂVĂ s. f. v. **mîrţoagă.**

MÎRŢÓG s. m. v. **mîrţoagă.**

MÎRŢOGÁRIU s. m. (Prin Ban.) Mîrţoagă. *Noi călărim pre armăsari şi tu pre mîrţogariu, ce mai potrivelă ar fi?* CĂTANĂ, P. B. I, 11.
— Pl.: *mîrţogari.*
— **Mîrţoagă** + suf. *-ar.*

MÎRŢOGHÎŢĂ s. f. (Regional) Mîrţoagă (femelă) (Comoşteni-Băileşti). Cf. DR. V, 210.
— Pl.: *mîrţoghiţe.*
— **Mîrţoagă** + suf. *-iţă.*

MÎRVILÓS adj. v. **mîrvinos.**

MÎRVINĂ s. f. (Regional) Teren apătos, mocirlos (Strehaia). CHEST. II 73/36.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. m î r v i ţ ă, m ă r g h i l ă.

MÎRVINÓS adj. (Prin Ban., Olt.; despre terenuri) Apătos, mocirlos. Cf. CHEST. II 73/7, 19, 21.
— Pl.: *mîrvinoase.* — Şi: **mîrvilós** adj. CHEST. II 73/19, 21.
— **Mîrvină** + suf. *-os.*

MÎRVIŢĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) Teren apătos, mocirlos. Cf. VÎRCOL, V. 96.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. m î r v i n ă, m ă r g h i l ă. Cf. bg. мървица „fărîmă", scr. m r v i c a.

MÎRZÁ s. m. v. **mîrzac[1].**

MÎRZÁC[1] s. m. **1.** Nobil tătar care conducea o ceată ostăşească. *Fugind cu nouă feciori ai sei şi cu o samă de mîrzaci şi ispravnici mai de frunte.* URECHE, LET. I, 117/34. *Pre mulţi i-au prins vii, aşijderea şi pre 2 mîrzaci.* SIMION DASC., LET. 127. *Şi amu scrisu şi la Daniel o carte ca aceea pentru rîndul acelor mărzaci* (a. 1657). BUL. COM. IST. II, 220. *Au trimes un mîrzag la Vasile Vodă.* M. COSTIN, LET. I, 295/2. *Era lîngă Ştefan Vodă un merzac.* id. ib. 330/12. *Dînd sultanul şi cîţiva mîrzaci de treabă* (sfîrşitul sec. XVII). MAG. IST. II, 151/7. *Tukili, cu mîrzacii şi cu paşii . . . au rămas în deal.* IST. Ţ. R. 31. *Tătarîi . . . bat şi căznescu pe creştini, neavîndu grije, nice strînsoare de mîrzacii lor.* NECULCE, L. 57, cf. 157. *Şi iarăşi au orînduit o samă de tătari cu mîrzacul Coza, să margă asupra taberii.* CANTEMIR, HR. 426. *I-au venit carte de la mărzacul, carile să află aemu într-această vreme mai cap între tătarăi mărgineni* (a. 1742). IORGA, S. D. VI, 229. *Mîrzacii . . . l-au luat rob.* DIONISIE, C. 169. *Avînd şi mulţi din mîrzali şi sultani . . . fu chemat . . . ca să fie han.* VĂCĂRESCUL, IST. 286. *Vodă . . . cum a audzit de aceasta a şi pornit după dînşii un mîrzac c-o mulţime de tatari.* NEGRUZZI, S. I, 170. *A fost înmormîntat . . . kaganul sau mîrzacul căruia se va fi pus în bolta-i funerară calul.* ODOBESCU, S. II, 204, cf. ŞIO II_1, 260. *El credea . . . că familia sa e de origine tătară . . . că aceşti mazili fălciieni aveau sînge de mîrzaci.* IORGA, L. I, 298. *El traduse de bună samă actul prin care mîrzacii din fruntea cetelor se îndatoriră a nu prăda.* id. ib. 469, cf. I. BRĂESCU, M. 68. *S-a arătat la cerdac un mîrzac tînăr, care s-a închinat din partea lui Sefer-Gazi.* SADOVEANU, O. XI, 255. *La Crîm, mîrzacii şi hanii, aşezaţi în case de piatră, învăţaseră de la levantini şi italieni o altă rînduială a vieţii.* id. ib. XII, 295. *Iar cele mai mititele, Mi le-au făcut scăunele, De stau mîrzacii pe ele.* PAMFILE, C. Ţ. 90. *Iar mîrzacul auzea Ş-aşa din gură-mi zicea.* PĂSCULESCU, L. P. 209. ✦ P. e x t. (Rar) Vagmistru. *Au prins mîrzacii de veste. Trebuie să-mi păzesc pielea de glonţ, că nu-i solomonită.* CHIRIŢESCU, GR. 125, cf. 251.
2. (Regional) Epitet dat în glumă aceluia dintre colindători care poartă sacul cu colaci (Ibăneşti-Reghin). Cf. VICIU, COL. 195.
— Pl.: *mîrzaci.* — Şi: (învechit şi regional) **mîrzág, mîrzál, mîrzá** (pl. *mîrzi* şi *mîrzali*; ŞIO II_1, 260), **mărzăc, merzác** s. m.
— Din tăt. (nogai) **mîrza.**

MÎRZÁC[2], -Ă adj. (Prin sud-estul Transilv.) Slăbit (după o boală), lipsit de vlagă. *Nu ştiu ce mi-i, că-s cam mîrzac!* VICIU, GL., cf. com. din BRAŞOV.
— Pl.: *mîrzaci, -ce.*
— Din scr. **mrzak** . Cf. m î r z i.

MÎRZÁG s. m. v. **mîrzac[1].**

MÎRZÁL s. m. v. **mîrzac[1].**

MÎRZÁRE s. f. v. **mînzare.**

MÎRZĂCÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit şi popular) Care aparţine mîrzacilor[1] **(1)**; al mîrza-

cilor, de mîrzac. Cf. ALEXI, W. *Se duc care mocăneşti Cu copile mîrzăceşti şi cu roabe tătăreşti.* ALECSANDRI, P. P. 78. *Pala-n aer fulgera Capul mîrzăcesc zbura !* id. ib. 114.
— Pl.: *mîrzăceşti.*
— **Mîrzac**[1] + suf. *-esc.*

MÎRZĂCÎE s. f. (Învechit) Rangul, demnitatea, funcţia de mîrzac[1] **(1)**; timpul cît se exercita această funcţie. *Cantemir, cu carele legase prieteşug încă den mărzăcia lui la Toporăuţi.* M. COSTIN, LET. I, 260/3, cf. DDRF, ŞIO II$_1$, 261.
— Pl.: *mîrzăcii.* — Şi: **mărzăcíe** s. f.
— **Mîrzac**[1] + suf. *-ie.*

MÎRZĂCÍŢĂ s. f. (Învechit şi popular) Soţie a mîrzacului[1] **(1)**. Cf. ŞIO II$_2$, 261. *Iată mîrzăciţele Şi cu tătăriţele.* ALECSANDRI, P. P. 78.
— Pl.: *mîrzăciţe.*
— **Mîrzac**[1] + suf. *-iţă.*

MÎRZĂRÁR s. m. v. **mînzărar.**

MÎRZÉNIE s. f. (Regional) „Toane, greaţă" (Brădişorul de Jos-Oraviţa). Com. LIUBA.
— Pl.: *mîrzenii.* — Şi: **mîzénie** s. f. Com. LIUBA.
— **Mîrzi** + suf. *-enie.*

MÎRZÍ vb. IV. Intranz. (Prin sudul Transilv.) A da semne de boală; a lîncezi, a zăcea. *Mă, da mîrzescu-ţi oile.* VICIU, GL. *Umblă pojarul şi pare-mi-să că copilul meu încă începe a mîrzi.* BREBENEL, GR. P., cf. DENSUSIANU, Ţ. H. 325. ✦ Tranz. (Despre o boală) A încerca, a chinui (pe cineva). *Au început a mă mîrzi neşte friguri.* BREBENEL, GR. P.
— Prez. ind.: *mîrzesc.*
— Cf. bg. мързя(ме) „mi-e lene", scr. mrziti „a urî".

MÎSÁI subst. v. **măsai**[2].

MÎSCĂÍ vb. IV. Refl. (Prin sudul Transilv.) A se mişca nervos, a se zbate. PAŞCA, GL. *Vre să plîngă, să mîscăie.* ALR I 82/112.
— Prez. ind.: *mîscăi.*
— Etimologia necunoscută. Cf. mîscoti.

MÎSCOTÍ vb. IV v. **mişcoti.**

MÎSLÁG subst. v. **măslag.**

MÎSTÎNĂ s. f. v. **smîntînă.**

MÎŞ interj. (Popular; mai ales repetat sau în corelaţie cu „fiş") Cuvînt care imită zgomotul produs de iarbă, frunze etc. (mişcate de vînt, de mîna omului, de trecerea unei insecte etc.). *Pe cîmp, aşa linişte de toate patru părţile că se puteau auzi cum ţîrîiau şi forfoteau gîngăniile, miş, miş pîn păiş.* CARAGIALE, S. N. 255, cf. MAT. FOLK. 1212. *Miş, miş Prin păiş; Haci, haci Prin copaci* (Coasa). TEODORESCU, P. P. 224. *Miş, miş Pîn păiş, Cotcodaci Pîn copaci* (Coasa). MAT. FOLK. 533, cf. PĂSCULESCU, L. P. 89, GOROVEI, C. 114. *Fîş, Mîş, Prin păiuş, Mare tulihoi am scos* [Porumbul]. PAMFILE, C. 30, cf. PASCU, C. 69. ✧ Expr. (Substantivat, regional,) **A veni ca mîşu** = a veni încet, pe furiş, pe nesimţite. Cf. ARH. OLT. XXI, 269. **A nu zice nici mîş** = a nu zice nimic, a tăcea chitic. GLOSAR REG.
— Şi: **miş** interj.
— Onomatopee.

MÎŞÁG subst. (Prin estul Munt.) Puf, lînă măruntă. Cf. ARHIVA, XXVIII, 239.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MÎŞC s. m. (Învechit, rar) Catîr. *No fiţi ca cai[i] şi ca mîşcul ce ei n-au înţelegirea, cu frîu şi cu zăbale tragi fălcile lor* (a. 1710). GCR I, 365/36.
— Pl.: ?
— Cf. alb. mušk.

MÎŞCĂ s. f. (Învechit, rar) Catîrcă. *Acel Anah iaste care află în pustie mîşce.* PALIA (1581), ap. DHLR II, 537.
— Pl.: *mîşce.*
— Cf. alb. mushë.

MÎŞCĂTÚRĂ s. f. v. **muşcătură**[1].

MÎŞCÎÍ vb. IV. Intranz. (Prin Mold.) A şovăi, a se clătina. *Uite-l cum mîşcîie de slab ce-i.* I. CR. III, 287, cf. II, 218.
— Prez. ind.: *mîşcîi.*
— Probabil formaţie onomatopeică.

MÎŞCOÁIE s. f. (Învechit) Catîrcă. *Nu fireţi ca calul şi mujdeiul (mîşcoaia* D) *cei ce n-au mente.* PSALT. 55. *Nu vă facereţi ca calul fără minte, Nice ca mîşcoia carea nu să sîmte.* DOSOFTEI, PS. 107/10. *Să mergi cu un cal ce avem bătrăn şi cu o mîşcoaie bătrînă, să-i vinzi la tîrg.* FL. D. (1680), 32^v/19. *Obicinuise Mihail Cantacuzenul a călări pre o muşcoaie sau catîrcă.* ŞINCAI, HR. II, 232/13, cf. ODOBESCU, S. I, 124, DDRF.
— Pl.: *mîşcoaie.* — Şi: **mîşcóie, muşcoáie** s.f.
— **Mîşc** + suf. *-oaie.*

MÎŞCÓI s. m. (Învechit şi regional) Catîr. *Nu fireţi ca calul şi mujdeiul (măşcoiul* CC[2]*), cei ce n-au mente.* PSALT. 55. *Nici amu vrea să aibă măşcoi derept îmbletul căiei, ce pedestru îmbla.* CORESI, EV. 157. *Mîşcoiul fără de glas.* id. L. 182/12, cf. id. PS. 78/6. *Tremisă doi din ucenicii săi să-i aducă un mîşcoiu să încalece.*

VARLAAM, C. 68. *Crisos foarte s-au bucurat, gândind cum nu iaste măşcoiul să fie împărat lidenilor în loc de om.* HERODOT (1 645), 22. *Avesalom fugi de oştile tătîne-său şi-şi apucă muşcoiul şi încălecă şi fugea pre luncă.* NEAGOE, ÎNV. 101/23. *Şi-ntr-acela loc stătură mîşcoii.* DOSOFTEI, V. S. *decembrie* 247v/31. *Şi lui Avram făcui bine . . . şi fură lui oi, şi viţei . . . şi mîşcoi, şi cămile.* BIBLIA (1 688), 8²/33. *Păscînd muşcoii lui Saul.* ib. 212¹/46. *Stăpînul muşcoiului (sau al catărcului) n-au auzit cuvântul.* ŞINCAI, HR. I, 113/16, cf. 211/30, LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PUŞCARIU, L. R. I, 179, ROSETTI, L. R. II, 106, com. MARIAN. *Unghii de muşcoi să arzi şi să te ungi pe unde nu e păr.* I. CR. II, 273, cf. 242, ALR I 1 132/5. ✦ (Rar) Cal. *Filip vraciul spintecă un muşcoiu, adecă un cal.* ALEXANDRIA, 166/20, cf. H XVIII 283.

— Pl.: *mîşcoi.* — Şi: **măşcói, muşcói, mişcói** (SCRIBAN, D.) s. m.

— **Mîşc** + suf. *-oi.*

MÎŞCÓIE s. f. v. **mîşcoaíe.**

MÎŞÍ vb. IV. Refl. (Prin nordul Munt.) A se linguşi. Cf. CV 1 949, nr. 9, 34.

— Prez. ind.: *mîşesc.*

— Etimologia necunoscută.

MÎŞÎT, -Ă adj. (Regional) Murdar, **(1),** jegos. *Guler de haină şi peptene mîşit.* SĂGHINESCU, V. 60, cf. ARHIVA, XIX, 41.

— Pl.: *mîşiţi, -te.*

— Etimologia necunoscută.

MÎŞÎÎ[1] vb. IV. Tranz. absol. (Munt., Olt.) A mirosi, a adulmeca, a muşina; p. ext. a căuta (după miros). *Pisica, prin grămada de măruntaie, cu botul, mîştie.* STANCU, D. 12. *Mîştie urşii cu boturile lor în copăi, mănîncă tărîţele.* id. ib. 183, cf. 499. *Mîşăie copoiu.* VÎRCOL, V. 96, cf. TOMESCU, GL.

— Prez. ind. pers. 3: *mîştie.* — Şi: **mîşuí** vb. IV. TOMESCU, GL.

— **Mîş** + suf. *-îi.*

MÎŞÎÎ[2] vb. IV v. **mişuí.**

MÎŞLĂU s. m. (Prin Munt.) Om căruia îi place să mănînce şi să bea de la altul. V. lingău. I. CR. VIII, 88, LEXIC REG. 37.

— Pl.: *mîşlăi.* — Şi: **muşlău** LEXIC, REG. 37 s. m.

— Cf. magh. moslék „resturi de mîncare".

MÎŞMÎÎ vb. IV. (Regional) **1.** Intranz. A bîjbîi (Topalu-Hîrşova). AN. DOBR. IV, 101.

2. Tranz. (În forma *mîjmăi)* A adulmeca (Nistoreşti-Odobeşti). Cf. ALR I 1 215/594. [Cîinele] *urma iăpurelui a mîjmăit.* ib.

— Prez. ind.: *mîşmîi.* — Şi: **mîjmăí** vb. IV.

— Formaţie onomatopeică. Cf. mîşîi[1].

MÎŞNIC s. m. (Ban.) Lada de sub piatra morii în care cade făina (H XVIII 143, ALR SN I h 176/2, MAT. DIALECT. I, 12); (prin Olt.) gaura prin care curge făina în ladă (H IX 61).

— Pl.: *mîşnici.* — Şi: **mîjníc** (H IX 61), **míşnic** (H XVIII 143) s. m.

— Din bg. **мъчник.**

MÎŞUÍ vb. IV v. **mîşîi**[1].

MÎTCĂ s. f. (Regional) **1.** Bătător (pentru unt); (regional) brighidău, meşcă **(2).** LIUBAIANA, M. 100, cf. BARCIANU, ALEXI, W., H IX 83, XVII 100, XVIII 25, 141, REV. CRIT. III, 160. *Se bate cu mîtca, ca să se aleagă untul.* VICIU, GL. 17, cf. VÎRCOL, M. 87, BOCEANU, GL., PAMFILE, I. C. 23, DENSUSIANU, Ţ. H. 59, CIAUŞANU, V. 179, GR. S. V, 121, CHEST. V 61/15, 44, 58, 87/86, 138/15, ALR I 1 819/810, 837, A II 7, III 2, IV 3.

2. Nume dat unor obiecte sau unelte casnice:

a) un fel de lingură cu care se serveşte brînza. Cf. DDRF;

b) mustuitor (Pecinişca-Băile Herculane). ALR SN I h 233/2;

c) făcăleţ (cu vîrful ramificat) cu care se mestecă mămăliga, urzicile fierte etc. Cf. MARIAN, S. R. II, 282, LIUBA-IANA, M. 100, PAMFILE, I. C. 195, H IX 83, VICIU, GL.

3. Ghioagă. PAMFILE, J. II, 154.

4. Parte a joagărului cu ajutorul căreia se pune în mişcare jugul cu ferăstrăul; iapă, (regional) mătuşoaică. Cf. DAMÉ, T. 176.

5. Parte a trunchiului unui molid care n-are ramuri (Scărişoara-Abrud). Cf. ARH. FOLK. V, 172. ✦ Ramură, creangă de brad (După Piatră-Abrud). ALR I 975/103. ✦ Parte a tulpinii unui copac de unde începe coroana (Mehadia). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 135.

— Pl.: *mîtci.* — Şi: **mătcă** (pl. *mătce*) s. f. MARIAN, S. R. II, 282, LIUBA-IANA, M. 100, H IX 83, XVII 100, XVIII 25, 141, REV. CRIT. III, 160, DENSUSIANU, Ţ. H. 59.

— Etimologia necunoscută.

MÎTCĂLĂU[1] s. n. (Regional) Lingură mare cu care se mestecă în căldare magiunul cînd se fierbe. Cf. ŞĂINEANU, D. U., PAMFILE, I. C. 23, VICIU, GL.

— Pl.: ? — Şi: **mătcălău** s.n. PAMFILE, I. C. 23.

— **Mîtcă** + suf. *-ălău.*

MÎTCĂLĂU[2] subst. sg. v. **mătcălău**[1].

MÎTCOVINĂ s. f. (Învechit, prin Ban.) **1.** Numele unei boli nedefinite mai îndeaproape. Cf. MAT. DIALECT. I, 138.

2. Plantă nedefinită mai îndeaproape „care face flori în trei culori". Cf. MAT. DIALECT. I, 138.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ? — Şi: **metcovină** s. f. MAT. DIALECT. I, 138.

— Etimologia necunoscută.

MÎTÎRLÁN s. m. (Regional) Mîț **(I 1)**, motan (Rîciu-Tîrgu Mureș). ALR I 1 135/243.
— Pl.: *mîtîrlani.*
— Cf. mîtoc, mîrtan, motan.

MÎTÓC s. m. **1.** (Transilv.) Mîț **(I 1)**, motan. Cf. LB, H XVIII 19, COMAN, GL., ALR I 1 135/148, 247, 251, 255, 266, 269, MAT. DIALECT. I, 80.
2. (Regional) Epitet dat unui copil plîngăcios (Bonț-Gherla). COMAN, GL.
— Pl.: *mîtoci.*
— Cf. motoc[1].

MÎȚ s. m., interj. **I. 1.** S. m. (Popular, mai ales în Mold. și Transilv.) Masculul pisicii, cotoi, motan, pisoi; p. gener. pisică *(Felis domestica)*; p. restr. puiul (de sex masculin al) pisicii; (rar) mîțan, (regional) mîtoc **(1)**, mîțoc **(1)**, mîtîrlan. *Trecînd pre acolo noaptea, văd . . . vreun cîne sau mîț alergînd.* ȚICHINDEAL, F. 20/5, cf. LB, COSTINESCU. *Smîrțoagele lui de cai erau vlăguiți din cale-afară, și slabi și ogărjiți ca niște mîți de cei leșinați.* CREANGĂ, A. 123, cf. DDRF, TDRG, H I 236. *Tu bine n-ai văzut, Că nu e nici un drăguț, Ci-i a vecinului mîț, E mîțul vecinului, Șede-n vatra focului.* MARIAN, SA. 117. *Cum mergea pe cale, nimerește niște copii cari chinuiau un pisic (mîț).* RETEGANUL, P. V, 3. *Mîțul tăcu . . . de ciudă că fata l-a alungat cu bolohani.* ȘEZ. I, 185. *Cîtu-i fata d'e micuță, Săre-n danț ca o broscuță, Dacă-ș ved'e drăguțu, Dă d'in coadă ca mîțu.* ib. VII, 163, cf. V, 91, DOINE, 54. *În pod urducăie mîțul ceva.* Com. LIUBA, cf. ȚIPLEA, P.P. 112. *Ma hăt dăunăz o ișit un mîț tare rău și s-o tîlnit acolo cu un leu mîțu.* CANDREA, Ț. O. 30. *Cînd își vede drăguțu, Sare-n sus ca și mîțu.* BÎRLEA, C. P. 319, cf. ARH. FOLK. III, 151. *Mîț d-ăi mici.* ALR I 1 134/24, cf. ib. 1 133/308, 424, 508, 512, 588, 1 134/35, 109, 268, 378, 526, 1135/93, 752. *Te-o umplut apa ca pi-un mîț.* ALR SN III h 844/219. *Am un mîț fără ochi, Fără picioare, iese pe cahla mare* (Fumul). GOROVEI, C. 157. *Lungu-i, șerpe nu-i; Unghii are, și mîț nu-i* (Rugul). id. ib. 326. ✧ Expr. (Rar) **Ca un mîț plouat** = (despre oameni) fără chef, abătut, descurajat. *Ia-ți inima în dinți, bre Mirel, ce naiba?! Nu mai umbla așa, ca un mîț plouat.* GALAN, Z. R. 23. ✧ (Adverbial, pe lîngă adjectivele „ud" sau „udat", imprimă acestora valoare de superlativ absolut) *Udat mîț.* ZANNE, P. IX, 656, cf. com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.
2. Interj. (Regional) Strigăt cu care se cheamă sau se gonesc pisicile. Com. din CÎMPULUNG-MOLDOVENESC și din SEBEȘ.
3. S. m. (Regional) Epitet depreciativ pentru un cal slab, pricăjit; (regional) mîțoc **(2)** (Lupeni). Cf. DR. V, 85.
4. S. m. (Regional) Nume dat unui pește „cu mustăți" nedefinit mai îndeaproape (Roșia-Beiuș). ALR II 6 239/310.
II. S. m. (Bot.) **1.** (Transilv., Ban., nordul Mold. și Bucov.; mai ales la pl.) Mițișor **(II 1)**. *Încă în ajunul Floriilor, sîmbăta lui Lazar, se taie mîțișorii (mîți) ce au să se distribuie la acest praznic.* PĂCALĂ, M. R. 191, cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI, ALR I 990/1, 63, 164, 387, 402, 552, 1 907/63, 1 926/370, 378, ALRM II 2 807/310, A II 12.
2. (Transilv., Bucov.) Nume dat mai multor varietăți de răchită; (regional) mîțiieș. Cf. ALR II 6 269/310, 6 341/130, 386.
III. S. m. (Regional) **1.** Cursă de șoareci (primitivă); (regional) mîță **(III 1)** (Nojorid-Oradea). ALR I 690/320.
2. Bucată de lemn, găurită, din patul gaterului (Hangu-Piatra Neamț). GLOSAR REG.
3. Fiecare dintre bucățile de lemn, lungi de circa un metru, care se pun la marginile acoperișului, în afară, la casele care nu au streșini, pentru a feri pereții de ploaie (Dumbrava-Tîrgu Ocna). Cf. CHEST. II 245/194.
— Pl.: *mîți.*
— De la **mîță.**

MÎȚÁN s. m. (Rar) Mîț **(I 1)**, motan. *Fusele zbîrnîie alene într-un rîs spornic; un mîțan . . . cu ochii ca două scîntei sare de la un fus la altul.* DELAVRANCEA, S. 40, cf. DDRF, TDRG.
— Pl.: *mîțani.*
— **Mîț** + suf. *-an.*

MÎȚÁR s. m. **1.** (Prin Bucov.) Persoană care mănîncă carne de mîță **(I 1)**. Com. MARIAN.
2. (Prin Bucov.) Persoană care taie și jupoaie mîțe **(I 1)**; p. gener. persoană care se ocupă cu cojocăria. Com. MARIAN.
3. (Regional) Persoană care are iepe slabe (Păușești Otăsău-Băile Govora). DR. V, 210.
— Pl.: *mîțari.*
— **Mîță** + suf. *-ar.*

MÎȚĂ s. f. **I. 1.** (Popular, mai ales în Mold. și Transilv.) Pisică *(Felis domestica);* p. restr. puiul (de sex feminin al) pisicii. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 205. *Mă fac în multe chipuri . . .: ogar, găină, muscă, iepuri, paijăn, mîță, și în toate chipurile* (a. 1 799). GCR II, 172/2. *Nu ar putea să se ivească din gaoră afară, ca să nu-l audă mîța.* ȚICHINDEAL, F. 257/3, cf. LB. *Într-aceste tabacale să lucrează cu scîrnăvii de cîini și pieile lor, și de mîță și alte jiganii spurcate* (a. 1 837). DOC. EC. 667. *Urlă ca cîinii cobitori, miorlăie ca mîțele, cîșie ca gîștele, șuieră ca șerpii.* HELIADE, O. II, 382, cf. POLIZU, BARONZI, L. 159. *Ne acățarăm ca mîțele pe o scară ce se îndoia scîrțiind sub picioarele noastre.* ALECSANDRI,

O. P. 217. *Doar şi mie îmi era dragi mîţile, pîn-a nu mă mărita.* id. T. I, 197, cf. COSTINESCU, LM. *Măi motane, Vino-ncoa să stăm de vorbă, unice amic şi ornic. De-ar fi-n lume-un stat de mîţe, zău! că-n el te-aş pune vornic.* EMINESCU, O. I, 48. *Cînd văd că mîţa face mărazuri, ţi-o strîng de coadă de mănîncă şi mere pădurețe.* CREANGĂ, P. 230. *Deodată se aud prin casă o mulţime de glasuri, cari de cari mai uricioase; unele miorlăiau ca mîţa, altele coviţau ca porcul.* id. ib. 302. *Ieşi din crîng binişor, şi pîş, pîş, ca o mîţă cînd pîndeşte la şoareci, se apropie încetişor de Făt-Frumos.* ISPIRESCU, L. 109, cf. 179, DDRF, ALEXI, W., CABA, SĂL., IORDAN, L. M. 193. *Cînd m-am întors, am găsit-o cu o mîţă albă în braţe.* IBRĂILEANU, A. 83. *Şi-n fluierul de sticlă al cintezii Se joacă mîţele cu iezii.* ARGHEZI, V. 21, cf. 163, id. C. J. 170. *În casa asta, nici o mîţă n-are unde s-aciua.* C. PETRESCU, C. V. 85, cf. STĂNOIU, C. I. 129. *Pisica se numeşte „mîţă", iar bărbăţuşul „mîrtan".* PRIBEAGUL, P. R. 72. *Prin pod, se auzeau vuiete, zgomote de fugă, trîntituri. — Prinde mîţa şoareci! mormăi mătuşa Zamfira.* SADOVEANU, O. I, 75. *În Muntenia şi în sud-estul ardelean se zice „pisică"; în restul României se zice „mîţă".* PUŞCARIU, L. R. I, 211. *Ei numesc pe pisoi motan şi pe pisică mîţă.* H III 4. *Pisica la noi se numeşte mîţă.* ib. VI 199, cf. X 253. *Sîntem de departe, De peste şapte sate: De la Buda nouă, Pe unde mîţa ouă.* TEODORESCU, P. P. 178. *Omul nostru n-avea nimic, nici barem o mîţă.* RETEGANUL, P. I, 42. *Însura-m-aş însura, Nu ştiu soacra ce mi-a da? Coşarca cu fusele, Costreţul cu mîţele?* POP., ap. GCR II, 309, cf. 319. *Ni-i că vom însera Şi nu sîntem de-acolea, Că sîntem din Buda vechie, Unde mîţa strechie.* POP., ap. GCR II, 337. *Mîţa şi cînele, cînd au durere de cap, mînîncă iarbă.* ŞEZ. I, 127. *Din mănuşă să făcu o mîţă mare, care cînd se învîrti printre şoareci, îi băgă în tuşă, înghiţindu-i pe vro cîţiva.* ib. II, 4, cf. IV, 184. *Io la joc, Mîndra la joc, Mălaiul de joi în foc. Bătui mîţa cu vătraiul De ce nu mi-o scos mălaiul.* HODOŞ, C. 84. *A fost unu odată sărac de tot, avea număi o mîţă ş-un bou ş-un bordei.* GRAIUL, I, 42. *N-avea nimica-n bordei, Făr-d-o mîţă ş-un cotei.* PĂSCULESCU, L. P. 275. *Fata moşului . . . porni, şi ca să nu-i fie urît, luă şi mîţa cu sine.* PAMFILE, DUŞM. 112, cf. id. COM. 18. *Ciuma-n casă o d-întrat Şi pă tăţ huc i-o luat; Numa pă ea o lăsat Cu o bgată mîţă-n vatră.* T. PAPAHAGI, M. 121. *Bătui mîţa peste gheare, C-a mîncat neşte jumare.* ANT. LIT. POP. I, 213, cf. ALR I 1 133, 1 137, ALR II 3 473. *Mîţa blîndă zgîrie rău.* GCR II, 374, cf. SBIERA, P. 65, ZANNE, P. I, 548, IX, 657. *Ce iase din mîţă, şoareci prinde.* NEGRUZZI, S. I, 248, cf. ZANNE, P. I, 546. *Mîţa se-nvaţă de mică a prinde şoareci.* ZANNE, P. IX, 659. *Mîţa îngrăşată nu prinde şoareci.* id. ib. 658. *Mîţa cu clopot nu prinde şoareci.* NEGRUZZI, S. I, 249, cf. ZANNE, P. I, 550, IX, 658. *Cînd mîţa nu-i acasă Şoarecii joacă pe masă.* ZANNE, P. I, 548. *Din coadă de mîţă sită de mătase nu se face.* id. ib. 597, cf. 546, 549, 550, III, 349, IV, 164, IX, 657, 659, 660, ALR I 1 551/790. *Pe-o biserică şindilită joac-o mîţă potcovită* (Luna). SBIERA, P. 322. *Am o mîţă albă, grasă, toată noaptea îmblă-n casă* (Luna). id. ib. *Mîţă grasă Trece noaptea peste casă* (Luna). PĂSCULESCU, L. P. 87. ✧ (În superstiţii) *Mîţă ori motan negru, cucoş negru şi cînele negru aduc bine la casă.* ŞEZ. I, 17. *Cînd tună şi fulgeră să nu ţii mîţă şi cîne în casă, că s-ascunde necuratul în ele.* ib. 126. *Mîţa să n-o iei cu tine cînd te muţi în altă casă, că iei sărăcia.* ib. 127, cf. 192. *Cînd sare mîţa peste un cadavru, mortul se face strigoi.* ib. III, 150. *Cînd mîţa stă în vatră, are să fie frig.* ib. IV, 119, cf. 120. *Să nu duci mîţa în car sau căruţă, că slăbesc vitele trăgace.* ib. VI, 43, cf. 44, VIII, 98. *Dacă mîţa se lă pe cap, se crede că nu mult după aceea va ploua.* ib. XVIII, 114, cf. 50. *Dacă tuşeşte mîţa: va urma vrajbă în casă.* GOROVEI, CR. 189, cf. 188. [La guturai] *tragi pe nas fum de păr din coada mîţii.* PAMFILE, B. 64, cf. 68, 70, id. D. 88, id. S. T. 131. *Întîlnim ştima sub felurite înfăţişări: . . . de cîne, mîţă, cocoş.* id. COM. 19. *Mîţa neagră poate de asemeni întrupa piaza-rea, ca să aducă pagube unei case.* id. DUŞM. 95, cf. 331. *Dacă va dormi pe pat, mîţa face a cald.* id. VĂZD. 4, cf. 77, 92, 116. ✧ (Mold., în imprecaţii) *Fată jucăuşă: Să-i smulgă urechea şi ţîţele . . . Stuchi-l-ar mîţele!* TOPÎRCEANU, P. 112, cf. PAMFILE, J. II, 154. *Stuchi-te-ar mîţele!* Com. din PIATRA NEAMŢ. ✧ (Regional) *(De-a) mîţa oarbă* sau *de-a mîţa* = (de-a) baba oarba, v. b a b ă. Cf. LB. *Convocarea conferenţei semăna cu un joc de-a mîţa oarbă.* BARIŢIU, P. A. III, 66, cf. POLIZU. *Jocurile copilăreşti: popic, cureaua roşie . . . , ajumit, mîţa oarbă.* HEM 609, cf. MARIAN, Î. 221, DDRF, BARCIANU, PAMFILE, J. III, 48, ALR II 4 337/64, 76, 95, 105, 219, 228, 250, 260, 284, 334, 362, 365, 386, 574, MAT. DIALECT. I, 182. *(De-a) mîţa şi şoarecele* = joc de copii în care jucătorii sînt aşezaţi în formă de cerc, iar doi dintre ei, care îndeplinesc rolul de mîţă, respectiv de şoarece, se fugăresc în jurul cercului pînă cînd „mîţa" prinde „şoarecele". Cf. ŞEZ. VIII, 121, PAMFILE, J. I, 20. *Mîţă de vînzare* = joc de copii, la priveghiul mortului, în care unul dintre jucători încearcă, după un anumit sistem, să vîndă celorlalţi o mîţă reprezentată printr-o lingură. Cf. PAMFILE, J. I, 50. *Mîţa popii* = joc de copii nedefinit mai îndeaproape. Cf. H V 17. ✧ E x p r. **(A fi) mîţă blîndă** = (a fi) prefăcut, ipocrit, fățarnic. Cf. ZANNE, P. I, 551, CADE. **(A fi) mîţă plouată** (sau **udă**) = (a fi) fără chef, abătut, descurajat; (a fi) ruşinat, umilit. Cf. ZANNE, P. IX, 659. (Regional) **(A cumpăra** sau **a lua, a fi** etc.) **mîţa-n** (sau **mîţă-n**) **sac,** se spune despre un

lucru pe care nu-l poți cunoaște înainte de a intra în posesia lui. id. ib. I, 549, cf. CADE, com. din SEBEȘ-ALBA IULIA. **A umbla** (sau **a prinde** pe cineva) **cu mîța-n sac** = a umbla (sau a prinde pe cineva) cu înșelăciuni. *Dacă ești prost și lași să te prindă la cărți cu mîța-n sac?* ALECSANDRI, T. I, 117. *Umblă cu mîța-n sac, ghiujul... Aține-te, Pepeleo!* id. ib. 319, cf. ZANNE, P. I, 548. *Vedeți, să nu care cumva să vă prind și pe voi cu mîța-n sac, că vai de mama voastră!* C. PETRESCU, Î. II, 46. *Umblă cu mîța-n sac, ad*[ică] *e un prefăcut; umblă de colo, colo, ca să nu se deie pe față.* I. CR. IV, 78. **A trăi** (sau **a se înțelege** etc.) **ca mîța cu șoarecii** (sau **cu șoarecele, cu cîinele**) = a fi în relații foarte rele (unii cu alții), a trăi rău împreună. Cf. ZANNE, P. I, 382, 550, 551. (Regional) **A se stupi ca mîțele** = a trăi ca mîța cu șoarecii; a se certa mahalageșteș, a-și arunca cuvinte grele. Cf. ȘEZ. II, 47, IX, 146, ZANNE, P. I, 551. **A fi învățat ca mîța la lapte** = a fi rău învățat, a avea un obicei prost. Cf. ZANNE, P. III, 588. (Regional) **A păți cinstea mîței la oala cu smîntînă** = a fi bătut. Cf. ȘEZ. I, 218, ZANNE, P. I, 551, IV, 124. (Regional) **A se învîrti ca mîța împrejurul oalei cu smîntînă** = a da tîrcoale unui lucru sau unei ființe care-i place. Cf. ZANNE, P. IV, 123. (Regional) **A umbla ca mîța pe lîngă laptele fierbinte** = a dori ceva de care se teme. Cf. id. ib. III, 587. (Regional) **A se învîrti ca mîța pe lîngă blidul cu păsat** = a ocoli adevărul, a evita să spună adevărul. Cf. id. ib. IV, 67. (Regional) **(A trăi) ca mîța pe rogojină** = (a trăi, a o duce) rău. Cf. id. ib. III, 337, PAMFILE, J. II, 154. **A trage mîța de coadă** (sau, regional, **pe rogojină**) = a o duce greu (din cauza sărăciei), a fi strîmtorat (din punct de vedere material), a fi sărac, nevoiaș. Cf. ȘEZ. IX, 145, ZANNE, P. IX, 660, PAMFILE, J. II, 154, MAT. DIALECT. I, 231. (Regional) **A nu avea nici mîță la casă** = a fi foarte sărac. ZANNE, P. IX, 660. (Regional) **A se uita ca mîța la pește** = a se uita, a privi lacom, cu lăcomie. *Robinson... s-au pus să șadă pe pat uitîndu-să la frigarea cu friptura ca mîța la pește.* DRĂGHICI, R. 70/7. (Familiar) **A se uita** (sau **a se pricepe** etc.) **ca mîța-n calendar** = a nu pricepe nimic, a fi cu totul străin de o problemă. Cf. IORDAN, L. R. A. 270. **Mătură ca mîța,** se spune despre un om murdar (care își ascunde murdăriile). Cf. ZANNE, P. III, 228. **Se spală ca mîța,** se spală superficial. (Regional) **(Taci) să nu te audă** (sau **că te aude**) **mîța** = **a)** (taci că) spui minciuni (pe care nu le crede nimeni). Cf. id. ib. II, 758; **b)** bagă de seamă ce spui. id. ib. IX, 661. (Regional) **A călca în urme de mîță stearpă** = a fi îndrăgostit. Cf. TDRG. **A rupe mîța în două** = **a)** a fi voinic; a fi energic, hotărît, dîrz, a ști să-și impună voința; a fi vrednic. *Fii român verde și rupe mîța în două.* NEGRUZZI, S. I, 251. *Ei! bravo! Acu văd și eu că ești bărbat, om verde, colea, care rupe mîța-n două.* ALECSANDRI, T. 907. *Un om vrednic, care rupe mîța în două... plătește foarte mult în ochii* [femei]*lor.* MARIAN, NU. 41, cf. ZANNE, P. I, 551; **b)** (regional) a se învoi din preț (cu cineva). CIAUȘANU, GL. (Regional) **A se face mîță** = a se ghemui (ca o pisică la pîndă). Cf. ZANNE, P. VI, 336. (Regional) **A-i oua și mîța** = a fi om norocos. Cf. id. ib. IX, 660. ✦ Epitet dat unei persoane viclene (ca pisica), ipocrite. *Cînd Aňița o întrat, Gruia-ndată o-ntrebat: Unď'-ai fost, mîță bătrînă?* ALEXICI, L. P. 17. *Ce mîță de om, ad*[ică] *ce om viclean!* I. CR. IV, 79, cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI, DR. VIII, 209. ✦ (Rar) Epitet depreciativ pentru un cal slab, prăpădit. V. g l o a b ă, m î r ț o a g ă. *Numai ce-l văd pe Tasache al meu intrînd în ogradă și ducînd de dîrlogi un soi de dihanie, pe care cu un prisos de bunăvoință ai fi putut-o lua drept cal... — Da ce vrai să fac eu cu mîța asta, bre!* HOGAȘ, M. N. 9, cf. DR, V. 85.

2. (Învechit și regional) Blana prelucrată a pisicii sau, p. g e n e r., a altor animale (asemănătoare cu pisica). *Mîță blane de Mosc, 25 bani. Mîțe tanele, de 70: 1 leu* (a. 1726—1733). N. A. BOGDAN, C. M. 160, cf. CV 1950, nr. 4, 33. ✦ P. e x t. (Regional, la pl., probabil în glumă) Cozi, cosițe (la fete) (Mătău-Cîmpulung). COMAN, GL.

3. (Regional, în sintagma) *Mîță sălbatică* = pisică sălbatică *(Felis sylvestris). Denaintea leului... sta... pardosul, ursul, lupul..., mîța selbatecă.* CANTEMIR, IST. 26. *Zări, chiar supt creanga pe care stătea, cum strălucește ceva... Ochi de mîță sălbatecă nu erau.* GÎRLEANU, L. 60, cf. PĂCALĂ, M. R. 28. *Ies din scorburi jderii și mîțele sălbatice.* SADOVEANU, O. IX, 13.

4. C o m p u s e: (învechit) **mîță-de-mare** = specie de șarpe cu coada lungă, nedefinit mai îndeaproape. Cf. LB. *Măgariule! zisă stăpînul, dar încă întrebi ce să coci? Mîțe-de-mare și pupeze.* BĂRAC, T. 16/25; (regional) **mîța-popii** = **a)** omidă mare, păroasă, colorată pe spate în negru-roșiatic, din care iese fluturele *Arctia caja;* omida-urs. Cf. PĂCALĂ, M. R. 33, SIMIONESCU, F. R. 392, VICIU, GL., MAT. DIALECT. I, 80, 262. (F i g.) *Prindea cu mult meșteșug gîtul de pui între vîrful cuțitului și fundul farfuriei... de nu rămînea din gîtul de pui decît o lungă, nodoroasă și încovoiată „mîța-popii".* HOGAȘ, M. N 37 **b)** cantaridă *(Lytta vesicatoria).* ALR II 6 549/172; **c)** cîinele-babei *(Oniscus murarius* și *Oniscus asellus).* N. LEON, MED. 98, cf. CADE, ALR II 6 571/833; **d)** scolopendră *(Oniscus scolopendra).* LB, cf. PONTBRIANT, D., DDRF, DR. V, 561; **e)** repede *(Cicindela campestris).* Cf. ALR I 1 888/96, 289. (E x p r.) **A se da de-a mîța-popii** = a se da peste cap, de-a rostogolul, de-a berbeleacul. CADE.

II. (Bot. regional) **1.** Mîțișor **(II 1).** *Fac foc și pun niște mîță sfințită pe foc și coj de ouă*

sfinţîte de la Paşti. ARH. FOLK. I, 223, cf. ALRM II/I h 261, ALR I 990/9, 56. *Mîţă de lozâ.* ALR I 1 926/337, cf. 1 926/351, 355, 359. ✦ Nume dat mai multor varietăţi de salcie. Cf. T. PAPAHAGI, M. 225, ALR I 1 926/80, 215, 375, ALR SN III h 627.

2. P. g e n e r. Creangă, ramură (mică). Cf. ALR II 6 419/53, 64, 228, 349, 386, A I 12, 21, 23, 26.

3. Barba-ursului *(Equisetum arvense)* (Checea-Jimbolia). ALR I 1 952/40.

4. Păpădie *(Taraxacum officinale)* (Berzasca-Moldova Nouă). ALR I 1 919/5.

5. Muşchi de pe scoarţa copacilor (Pecica-Arad). ALR II/53.

6. Rădăcină (aeriană) a porumbului (Voiniceni-Tîrgu Mureş). Cf. ALR II 5 138/235, 5 139/235.

III. Nume dat unor obiecte, instrumente, dispozitive etc. care prind sau trag ceva, se înfig în ceva etc.

1. (Transilv., Ban.) Cursă de şoareci (primitivă); (regional) mîţ **(III 1).** *Mîţa, cursa de şoareci pe care şi-o face economul din bucăţele de scîndură şi din beţigaşe de corn.* PĂCALĂ, M. R. 446, cf. 436, 454, BRAN, S., ALR I 690, A II 9, 10, MAT. DIALECT. I, 182.

2. (Regional) Botniţă „la viţel" (Feneş-Alba Iulia). ALR II 5 674/102.

3. (Regional) Ostie (de pescuit) (Roşia-Beiuş). ALR II 6 250/310.

4. (Regional) Fiecare dintre cele două vîrfuri ale scoabei (Bîrsana-Sighetul Marmaţiei). ALR II 6 674/353.

5. (Regional) Coada, mînerul cleştelui de tras; cleşte sau, p. r e s t r., cîrlig al cleştelui de tras cercuri la butoaie, la putini etc. (Bîrsana-Sighetul Marmaţiei). ALR II 6 698/353, cf. 6 699/353, 6 700/353.

6. (Prin Maram.) Broasca în care se fixează sfredelul. Cf. ALR II 6 662/353, 362.

7. (Învechit) Ancoră (la o navă). *Anchira, mîţele corăbiei ce aruncă în mare cu funile şi ţin corabiia* (a. 1 600—1 630). CUV. D. BĂTR. I, 291. *Mîţele de fier carele ţin corabiia în loc de nu mearge, că-s cu unghi de fieru* (glosare marginală). N. TEST. (1 648), 171r. *Şi trăgînd sus măţele, slobozirî-o* [corabia] *mării.* ib., ap. HEM 1 201, cf. LB, PHILIPPIDE, P. 163, DDRF.

8. (Transilv., Ban.) Cîrlig cu mai multe braţe îndoite (şi ascuţite) la vîrf, cu care se prinde şi se scoate un obiect căzut în fîntînă. Cf. CADE, LEXIC REG. 20, MAT. DIALECT. I, 80.

9. Dispozitiv de siguranţă (prevăzut cu un fel de gheare) care serveşte la prinderea automată a coliviei dintr-o mină, cînd se rupe cablul. Cf. MDT, com. din VALEA JIULUI.

10. (Regional) Laţ (pentru prins păsări) (Ciumeghiu-Salonta). ALR I 1 311/315.

11. (Prin Transilv., Ban., Mold.) Bucată de lemn (v. g r i n d ă) sau de metal care prinde căpriorii unei case sau care leagă diverse părţi componente ale unei construcţii; chinga căpriorilor. *O mîţă de fier carea întră pînă la cealea ce-s dinlăuntru de zaveasă.* N. TEST. (1 648), 295r/12, cf. ALR I 666/45, 56, 320, 578, 588, ALR II/I h 226. ✧ (Urmat de determinări care indică folosirea) *Mîţă de vînt.* CHEST. II 230/1. *Mîţă de ajutor.* ib., cf. ALR II/47.

12. (Prin Mold. şi Bucov.) Cîrlig gros de fier, prins într-o coadă de lemn, care serveşte la rostogolitul buştenilor. ARVINTE, TERM. 156.

13. (Regional) Placă de fier cu unul sau mai mulţi colţi, fixată pe fundul ulucului, pentru a micşora viteza buştenilor împinşi pe uluc; butuc greu, prins cu un capăt pe o margine a ulucului şi cu celălalt sprijinit pe marginea opusă, avînd rolul de a micşora viteza buştenilor împinşi pe uluc. Cf. ARVINTE, TERM. 156.

14. (Prin estul Transilv. şi nordul Mold.) Tindeche (la războiul de ţesut). Cf. ALRM SN I h 315, GLOSAR REG.

15. (Transilv.) Oişte. A II.

16. (Regional) Dispozitiv în formă de furcă (cu două coarne) aplicat la inima căruţei sau a carului, care împiedică vehiculul oprit pe o pantă să dea înapoi. Cf. LEXIC REG. 55, 61.

17. (Regional) Lanţ, curea care leagă grindeiul plugului de rotile; potîng. Cf. H XVIII 142, BOCĂNEŢU, T. A. 149, 189.

18. (Transilv. şi prin Olt.) Nume dat mai multor părţi componente ale joagărului: **a)** cumpănă de care se leagă stavila joagărului. ALR II 6 430/95; **b)** dispozitiv de fier, în formă de furcă, care împinge roata dinţată a joagărului. ib. 6 432/172, cf. 6 432/349, 362, 574, 833, 836; **c)** grăunţar. ib. 6 433/362; **d)** coada furcii joagărului. ib. 6 435/362, cf. 6 435/833, 836; **e)** roată zimţată a joagărului. DAMÉ, T. 175, cf. PAMFILE, I. C. 111; **f)** fiecare dintre „torţile" care întind pînza joagărului. ALR II 6 441/833; **g)** fiecare dintre ghearele de fier ale joagărului. ib. 6 447/260, cf. 6 447/353, 386; **h)** jugul de lemn al joagărului. A III 18.

19. (Regional) Bucată de lemn scobit pe care se învîrteşte cepul grindeiului de la roata morii. Com. din GÎRDA DE SUS-CLUJ.

20. (Transilv. şi prin Mold.; mai ales la pl.) Patină (pentru alunecat pe gheaţă). I. CR. IV, 60, cf. ALR II 4 372/105, 130, 141, 157, 172, 250, MAT. DIALECT. I, 80, 285.

21. (Regional) Placă de fier cu colţi ascuţiţi pe care muncitorii forestieri şi-o fixează pe talpa încălţămintei (ca să nu alunece). Cf. VICIU, GL. 103, PAMFILE, I. C. 107, ARVINTE, TERM. 156, MAT. DIALECT. I, 182.

22. (Regional) Cîrlig de fier cu colţi, cu ajutorul căruia muncitorii de la întreţinerea liniilor electrice sau de telegraf se urcă pe stîlpi (Deda-Reghin). MAT. DIALECT. I, 182.

23. (Prin Maram.) Coşuleţ care are în partea superioară un cerc prevăzut cu dinţi, cu care pot fi prinse cozile fructelor, la cules. LEXIC REG. 20.

IV. 1. (Regional) Grătar (pe care se frige carnea) (Petreștii de Jos-Turda). ALR II 3 976/250.

2. (Prin Transilv.) Pirostrie (pe care se pune un vas la foc). Cf. ALEXI, W., com. din LUPȘA-ABRUD, ALR II 3 949/250, 346.

3. Grătar de fier care se pune pe vatră, sub lemnele care ard, cu scopul de a le face să ardă mai bine. CHEST. II 336/61, cf. 336/281, 282.

V. (Regional) Dig de proporții reduse (Vașcău). CV 1 951, nr. 9—10, 44.

VI. (Regional) Firidă (mică) făcută în peretele cămării; (regional) mițoacă **(2)** (Runcu Salvei-Năsăud). Cf. CHEST. II 186/258.

VII. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. *La românii din toate părțile, de-ndată ce s-a săvîrșit masa de cununie, toți nuntașii se prind la joc... cam cu următoarele jocuri: ... mița, mocăncuța, mocăneasa.* SEVASTOS, N. 282, cf. PAMFILE, J. III, 9, VARONE, D. 115, H X 543.

— Pl.: *mițe.*

— Probabil formație onomatopeică.

MÎȚĂÍ vb. IV v. **mîțîi.**

MÎȚĂIÁLĂ s. f. (Regional) Faptul de a se mîțîi **(2)** (Livezile-Turnu Severin). Cf. LEXIC REG. 55.

— Pl.: *mîțăieli.*

— **Mîțăi** + suf. *-eală.*

MÎȚĂÎT, -Ă adj. (Regional) Care se preface că plînge; care vorbește miorlăit, plîngăreț, pițigăiat (Livezile-Turnu Severin). LEXIC REG. 55.

— Pl.: *mîțăiți, -te.*

— V. **mîțăi.**

MÎȚẮL s. m. (Regional) Mîțișor **(I)** (C. A. Rosetti-Tulcea). ALR I 1 134/675.

— Pl.: *mîțăi.*

— **Mîț** + suf. *-el.*

MÎȚÉSC, -EĂSCĂ adj. **I.** (Rar, mai ales glumeț sau în descîntece) Care aparține mîțelor **(I 1)** sau mîților **(I 1)**, privitor la mîțe, specific mîțelor; (rar) pisicesc, (regional) mițos. *Și motanul toarce-n sobă... Oare ce gîndește hîtrul de stă ghem și toarce-ntr-una? Ce idei se-nșiră dulce în mîțeasca-i fantazie?* EMINESCU, O. I, 48. *Mîțescul neam.* id. ib., cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., GR. S. VI, 124. *Unghie mîțască, Unghie cînească, Unghie lupască, Unghie hulpască.* ARH. FOLK. I, 204.

II. (Prin nordul Transilv., despre porumb) Crud, necopt, în lapte. Cf. ALRM SN I h 79/272, ALR II 5 154/284.

— Pl.: *mîțești.*

— **Mîță** + suf. *-esc.*

MÎȚÉȘTE adv. (Neobișnuit) Ca mîța **(I 1)**. SCRIBAN, D.

— **Mîță** + suf. *-ește.*

MÎȚÍ vb. IV. **1.** Refl. (Regional) A se linguși (ca o pisică). Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

2. Tranz. (Învechit, rar) A apuca; a trage; a împinge. Cf. LB.

— Prez. ind.: *mîțesc.*

— V. **mîță.**

MÎȚÎCĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui mîță **(I 1)**; mîță mică; pui (de sex feminin) al mîței; (rar) mîțișoară, (regional) mîțucă, mîțulică, mîțuluie, mîțuță. Cf. PONTBRIANT, D., H IX 5.

— Pl.: *mîțice.* PONTBRIANT, D.

— **Mîță** + suf. *-ică.*

MÎȚIȘOÁRĂ s. f. **I.** (Rar) Mîțică. LB.

II. (Bot.) **1.** (Regional, mai ales la pl.) Mîțișor **(II 1)**. *Molitva la blagoslovitul măță-șoarelor la duminica florilor.* DOSOFTEI, în BV I, 262. *În duminica florilor au primit mîțișoare sau stîlpările în genuche stînd.* ȘINCAI, HR. III, 274/20, cf. POLIZU. *Sub cuvîntul mîțișor pl. mîțișori, mîțișoară pl. mîțișoare... înțeleg românii din Bucovina floarea sălciei.* MARIAN, S. R. II, 259. *Se pun pe foc mîțișoare, — flori de salcie de la Florii.* PAMFILE, VĂZD. 49, cf. 151, id. DUȘM. 268, GOROVEI, CR. 186. *După ce a luat Sas nafură și mîțișoare se întoarse acasă de la biserică.* MARIAN, T. 80, cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI, ALR I 990/536, 540, ALRM II/I h 261.

2. (Transilv., Mold.) Nume dat mai multor varietăți de salcie. Cf. ALR I 1 926/231, 255, 320, 381, 576, ALR SN III h 628.

— Pl.: *mîțișoare.* — Și: (învechit și regional) **mățișoáră** s. f.

— **Mîță** + suf. *-işoară.*

MÎȚIȘÓR s. m. **I.** (Popular, mai ales în Mold. și Transilv.) Diminutiv al lui mîț **(I 1)**; mîț mic; pui (de sex masculin) al mîței; (regional) mîțuc, mîțuș, mîțuț, mîțăl. Cf. LB, COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., PASCU, S. 163, H X 535, 582. *Avea acest boier și un mîțișor, pe care-l deprinsese ca sara, la cină, să steie în mijlocul mesei pe picioarele de dinapoi.* SBIERA, P. 246, cf. 247. *Pe mine m-ai lăsat, Numai cu ușa-ncuiată, Și cu mîțișoru-n vatră.* CĂTANĂ, B. 90, cf. ALR I 1 134.

II. (Bot.) **1.** (Popular; mai ales la pl.) Ament (al salciei, mai rar al stejarului, alunului etc.), (regional) mîțuș **(2)**, mîț **(II 1)**, mîță **(II 1)**, mîțișoară **(II 1)**, mîțucă **(II 1)**; p. ext. ramură verde (și înflorită, mai ales de salcie) care se duce sau se împarte la biserică, în duminica Floriilor, stîlpare. Cf. LB, COSTINESCU. *Poate scutura-va vîntul Mîțișorii vrunei sălcii peste groapa mea.*

VLAHUŢĂ, O. A. I, 43. *În dumineca Floriilor sau a vlăstarilor aduc mîţişorii din biserică.* MARIAN, S. R. II, 261, cf. BARCIANU. *Trei lămuri de tei şi trei mîţişori de salcie.* PAMFILE, S. V. 13. *Mîţişori de salcie de la Florii.* id. VĂZD. 79, cf. 155, GOROVEI, CR. 448, com. FURTUNĂ. *Mîţişorii, legaţi mănunchiuri, se încărcau pe un măgar.* PĂCALĂ, M. R. 191, cf. CANDREA, F. 97, 249, DS. *O dîră de aer proaspăt, încărcat cu mirezme de mîţişori, de muguri, de iarbă.* P. CONSTANT, R. 138. *Trăsura trecea pe drumul larg, pe sub sălcii bătrîne pline de mugurii vieţii înnoite, mîţişori cenuşii şi lucioşi.* SADOVEANU, O. II, 141. *Sălciile făcuseră puf şi mîţişori.* CAMIL PETRESCU, O. II, 75, cf. V. ROM. decembrie 1954, 70. *Sălciile grădinii se pregăteau să-şi desfacă peste trei-patru zile mîţişorii galbeni.* STANCU, R. A. I, 163. *A pipăit o crenguţă de salcie şi a simţit mîţişorii mătăsoşi.* T. POPOVICI, SE. 57, cf. ALRM II/I h 261, ALR SN III h 627.

2. (Prin Transilv. şi Mold.) Nume dat mai multor varietăţi de salcie. *Noi, soro, — atunci ne-om vedea, Cînd o face plopul pere Şi răchita vişinele, Mîţişorul mere dulci.* VICIU, COL. 147, cf. ALR SN III h 627, 628.

3. (Transilv., mai ales la pl.) Papanaşi *(Trifolium arvense).* PANŢU, PL., cf. CADE, ALR SN III h 658.

— Pl.: *mîţişori.* — Şi: (regional) **miţişór** s. m. ALEXI, W., ALRM II/I h 261.

— **Mîţ** + suf. *-işor.*

MÎŢIŢÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. v. **mititel.**

MÎŢÎÍ vb. IV. Refl. **1.** (Prin Maram.) A se preface, a se linguşi. LEXIC REG. 20.

2. (Regional) A scînci; a se preface că plînge; a vorbi miorlăit, plîngăreţ, piţigăiat; (regional) a se mîţui (Livezile-Turnu Severin). LEXIC REG. 55.

— Prez. ind.: *mîţîi.* — Şi: **mîţăí** (LEXIC REG. 55), **mîrţăí** (com. din STRAJA-RĂDĂUŢI) vb. IV.

— **Mîţă** + suf. *-îi.*

MÎŢÎIÉŞ subst. (Regional) Mîţ **(II 2)** (Sînnicolau Român-Oradea). Cf. ALR II 6 341/316, ALR SN III h 627/316.

— Pl.: ?

— De la **mîţ.**

MÎŢÎNĂ s. f. (Regional) Puroi, coptură (dintr-o rană) (Vălcani-Sînnicolau Mare). ALRM II/I h 177/47.

— Pl.: ?

— Cf. ţîţînă.

MÎŢÎŢALÚC, -Ă adj. (Regional) Mititel (Straja-Rădăuţi). GLOSAR REG.

— Pl.: *mîţîţaluci, -ce.*

— **Mîţîţăl** (= *mîţîţel*) + suf. *-uc.*

MÎŢÎŢÉL, -EĂ, -ÍCĂ adj. v. **mititel.**

MÎŢOÁCĂ s. f. **1.** (Prin Maram.) Mîţă **(I 1)** (mare). *Ş-o ciuntat noauă feciori D'-o rămas o babă bd'ată, Numa cu mîţoaca-n vatră.* ŢIPLEA, P. P. 15.

2. (Regional) Firidă (mică) făcută în peretele cămării; (regional) mîţă **(VI)** (Runcu Salvei-Năsăud). Cf. CHEST. II 186/258.

3. (Prin nord-vestul Transilv.) Numele unei plante (sau unor părţi de plante) nedefinite mai îndeaproape. *Ca să doarmă mai bine, i se pun la cap nişte „mîţoace din grîu".* ARH. FOLK. VI, 163, cf. 297.

— Pl.: *mîţoace.*

— **Mîţă** + suf. *-oacă.*

MÎŢÓC s. m. **1.** (Transilv., Maram., Ban., Mold.) Mîţ **(I 1).** Cf. LB, POLIZU, PHILIPPIDE, P. 231, H XVIII 19, 72, DR. VIII, 209, ALR I 1 134, 1135, LEXIC REG. 71.

2. (Prin Transilv. şi Maram.) Mîţ **(I 3).** Cf. H XVII 228, ALR I 1 134/96, 348, 354.

— Pl.: *mîţoci.* — Şi: **mîcióc** (H XVIII 19, ALR I 1 134/348, 1 135/12, 257, 270, 273, 278, 280, 283, 333, 335, 339, 347, 350, 355, 357, 359, 387), **miţóc** (PHILIPPIDE, P. 231, H XVII 72), **mocióc** (H XVII 228) s. m.

— **Mîţ** + suf. *-oc.*

MÎŢÓI s. m. **1.** (Popular, mai ales în Mold. şi Transilv.) Mîţ **(I 1)** (mare). Cf. LB. *Deci, precum am zis, mîţoiul cu vulpea pe drum viind ... Văzu pe o coţofană sus într-un copaci cîntînd.* PANN, P. V. III, 61/1, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Cotoşmanul ... Era un mîţoi cum nu este altul în ziua de azi.* ISPIRESCU, L. 286, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PASCU, S. 111, H XI 517, ŞEZ. VII, 182, ALR I 1 134/592, 795, 798, 1 135/80, 94.

2. (Regional) Epitet dat unui om perfid, făţarnic (Tîrgu Neamţ). Cf. I. CR. IV, 79.

— Pl.: *mîţoi.* — Şi: (învechit, rar) **muţói** s. m. LB.

— **Mîţ** (sau **mîţă**) + suf. *-oi.*

MÎŢÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) **1.** Ca de mîţă **(I 1)** sau ca de mîţ **(I 1),** care aparţine mîţelor; (rar) mîţesc **(I).** Cf. BARCIANU. *De o fi deocheată De ochi mîţoşi, De ochi negri, De ochi verzi, De ochi de 99 de feluri, Napoi să se-ntoarcă Toate deocheturi.* MARIAN, NA. 55, cf. GR. S. VI, 151.

2. Viclean, prefăcut, ipocrit. *Popa nu te lasă neciupit, grecu e mîţos ..., toţi te jumulesc.* JIPESCU, O. 134.

3. Năzuros la mîncare (Bonţ-Gherla). COMAN, GL.

4. Mîncăcios, lacom (Milova-Lipova). COMAN, GL.

— Pl.: *mîţoşi, -oase.*

— **Mîţă** + suf. *-os.*

MÎȚÚC s. m. (Transilv. și prin Mold., Bucov.) Mițișor **(I)**. Cf. LB. *Călca pe mîțuci abia mai mieunînd, aruncați afară o dată cu cojile de cartofi.* CAMILAR, N. II, 136, cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI, ALR I 1 134.
— Pl.: *mîțuci.*
— Derivat regresiv de la **mîțucă.**

MÎȚÚCĂ s. f. **I.** (Transilv. și prin Mold., Bucov.) Mițică. Cf. LB, POLIZU. *Domnița Ruxandra ... își întinsese brațele în sus și în laturi, frîngîndu-se ușor din mijloc și căscînd ca o mîțucă.* SADOVEANU, O. XI, 246, cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.
II. (Bot.) **1.** (Prin Transilv.) Mițișor **(II 1)**. Cf. ALRM II/I h 261.
2. (Regional) Lozie (Groși-Baia Mare). Cf. ALR SN III h 628/349.
3. (Prin nord-vestul Transilv.) Papanași *(Trifolium arvense)*. Cf. ALR SN III h 658.
— Pl.: *mîțuci* și (regional, învechit) *mîțuce* (LB, POLIZU).
— **Mîță** + suf. *-ucă.*

MÎȚUÍ vb. IV. Refl. (Regional) A se mîțîi **(2)** (Severinești-Strehaia). L. ROM. 1 960, nr. 5, 35.
— Prez. ind.: *mîțuiesc.*
— **Mîță** + suf. *-ui.*

MÎȚULÎCĂ s. f. (Regional) Mițică (Voineasa-Călimănești). ALR I 1 134/798.
— Pl.: *mîțulici.*
— **Mîță** + suf. *-ulică.*

MÎȚULÚIE s. f. (Regional) Mițică. JAHRESBER. VIII, 198.
— Pl.: ?
— **Mîță** + suf. *-(u)luie.*

MÎȚÚȘ s. m., s. n. **1.** S. m. (Prin nordul Transilv. și prin Maram.) Mițișor **(I)**. Cf. ALR I 1 134/251, 335.
2. S. n. (Prin Transilv.) Mițișor **(II 1)**. Cf. com. din ZLATNA-ALBA IULIA, ALR I 1 926/302, 366.
— Pl.: **(1)** *mîțuși*, **(2)** *mîțușe.* — Și: **miț ú ș** s. m. Com. din ZLATNA-ALBA IULIA.
— **Mîț** + suf. *-uș.*

MÎȚÚȚ s. m. (Prin Transilv.) Mițișor **(I)**. LB, cf. ALR I 1 134/61, 63, 65, 90.
— Pl.: *mîțuți.* — Și: (învechit, rar) **muț ú ț** s. m. LB.
— **Mîț** + suf. *-uț.*

MÎȚÚȚĂ s. f. (Prin Transilv.) Mițică. Cf. LB, ALR I 1 134/333.
— Pl.: *mîțuțe.* — Și: (învechit, rar) **muț ú ță** s. f. LB.
— **Mîță** + suf. *-uță.*

MÍXÎNA interj. v. **măxina.**

MÎZDÁR s. m. (Învechit, rar) Persoană care primește mită **(1)**; (învechit, rar) mîzditor. *Așijdere ... apucătorii, asupritorii, mîzdarii, prădătorii, vamășii, furii, tîlharii, de nu vor face ca acesta Zacheiu să întoarcă cui ce-au luat cu nedireptul.* VARLAAM, C. 347.
— Pl.: *mîzdari.*
— **Mîzdă** + suf. *-ar.*

MÎZDÁȘ s. m. (Regional) Cămătar (Borșa-Vișeu de Sus). ALR II 3 627/362.
— **Mîzdă** + suf. *-aș.*

MÍZDĂ s. f. **1.** (Învechit) Mită **(1)**. *Măzdă spre nevinovați nu luo.* PSALT. SCH. 37/2. *Și dereapta loru împlu-se prețu* (mită C^2, *măzdi* H, *mîzde* D). PSALT. 44, cf. 20. *Pentru mîzdă ai năpăstuit pre cei trei boiari.* VARLAAM, C. 394, cf. 393. *Pentru căci au giudecat cu măzdă giudeț strămb, l-au giunghiat.* HERODOT (1 645), 283, cf. 416. *Turcii toate schimbările fac pentru măsdă (mită).* URECHE, LET. I, 192/30, cf. 81/31, 106/18. *Hotru să cheamă și cela ce îndeamnă și amăgește pre vrun cucon de-l spurcă cineva și face sodomie, dînd mîzdă vreunui cetaș a lui.* PRAV. 172. *Cînd veri vrea să giudeci direpț, să nu cauți în obrazul celor ce să pîrăsc ... nice să iai mîzdă de la nime.* EUSTRATIE, PRAV. 13/7. *Nice voiașteⁿ feațe, Luînd mîzdeⁿ giudeațe.* DOSOFTEI, PS. 42/24, cf. 188/11. *Cel mai de mirat lucru că măzdă sau daruri afară din cele obicinuite nu lua nici cum.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 174/25. *Antenor și Eneas cari sau cu mîzdă agiunși fiind de la Menelaos sau cu mai bune capete ... îndemna și sfătuia ... de război cu alți greci să nu să apuce.* CANTEMIR, HR. 93, cf. id. IST. 118, 144, 351, BARONZI, L. 114. *Ca să izbutească ..., dădeau bucuros mîzdă, adecă mită.* IORGA, C. I. II, 202. *Mîzda tot ochiul orbește și mita tot pierdutul nemerește*, se zice pentru a arăta puterea banului. ZANNE, P. V, 402.
2. (Regional) Cămătă, uzură. *Îți ia moșia ... C-a cuprins-o cu mîzda.* BUD, P. P. 40, cf. T. PAPAHAGI, M. 225. *Ieu bań pe mîzdă.* ALR I 1 593/361, cf. 1 594/347, 348, 350, 351, 354, 361, ALR II 3 627/353, 362.
3. (Învechit, rar) Sumă plătită drept chirie pentru locuință. Cf. DHLR II, 515.
— Pl.: *mîzde* și *mîzdi.* — Și: **măzdă** s. f.
— Din slavonul **мьздА.**

MÎZDEÁLNIC s. m. (Învechit, rar) Mituitor. *Numai 88 de zile au împărățit și fu omorît de slujitori, cu îndemnarea lui Iulian mîzdealnicul, că au dat mîzdă slujitorilor de l-au ucis.* N. COSTIN, LET. I, 81/31.
— Pl.: *mîzdelnici.*
— **Mîzdi** + suf. *-elnic.*

MÎZDÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A mitui. *Tocmiră izbărjanie asupra sv[î]nt[u]lui să-l scoaţă din scaun. Mîzdind şi năimind o muiare curvă cu copil în braţe de dzîsă naintea lor c-au făcut copilul cu patriarhul.* DOSOFTEI, V. S. februarie 77v/25. *Parij, feciorul lui Priam împărat, pururea măzdia pre alţi senatori domni să ţie cu dînsul.* M. COSTIN, LET. I, 12/2. *Măzdind pre alţi domni svetnici feciorul lui Priam, să nu dea pre Elena, s-au trăgănat svada pînă la stîngerea de tot a Troadei.* N. COSTIN, L. 99, cf. DDRF.

— Prez. ind.: *mîzdesc.* — Şi: **măzdí** vb. IV. — V. **mîzdă.**

MÎZDITÓR s. m. (Învechit, rar) Mîzdar. *Aceştia ce să giură şi să blastămă cu strîmbul, măzditorii şi luătorii de mită şi apucătorii de-ş petrec cu bişug adunat cu vicleşug* (a. 1683). ap. HEM 1428.

— Pl.: *mîzditori.* — Şi: **măzditór** s. m.

— **Mîzdi** + suf. *-tor.*

MÎZÉNIE s. f. v. **mîrzenie.**

MÎZG s. n. v. **mîzgă.**

MÎZGÁL s. n. v. **măzgal.**

MÎZGÁLĂ s. f. **1.** (Regional) Seva copacului; (popular) mîzgă **(1)** (Berzasca-Moldova Nouă). Cf. ALR I 957/5.

2. (Regional) Muruială **(2)** (pentru tencuit pereţii) (Roşia-Beiuş). Cf. ALR II/I MN 116, 3786/310. *Măzgălim cu măzgală.* ib.

3. (Prin sudul Transilv.) Murdărie **(1).** Cf. REV. CRIT. III, 160.

— Pl.: *mîzgale.* REV. CRIT. III, 160. — Şi: **măzgálă** s. f.

— Derivat regresiv de la **mîzgăli.**

MÎZGÁR s. m. (Regional) **1.** Loc noroios pe malul unui rîu; teren acoperit cu mîzga rămasă de pe urma inundaţiilor. Cf. BL IX, 62.

2. (Mai ales la pl.) Fiecare dintre lemnele rotunde care se aşază în apă, lîngă ţărm (pentru a înlesni alunecarea plutelor cînd sînt trase la mal sau împinse în apă) sau de-a curmezişul drumurilor de munte (pentru a înlesni alunecarea buştenilor la vale). *Nu alunecau bine plutele, fiindcă mîzgarii aveau cioturi mari.* Com. din PIATRA NEAMŢ. *Bouarii lucrau greu, fiindcă mîzgarii erau putrezi.* ib., cf. ARVINTE, TERM. 156. ✦ Fiecare dintre buştenii mai scurţi pe care se aşază şi de care se leagă buştenii unei plute. ALRT II 334, cf. ARVINTE, TERM. 156. ✦ (Maram.) Fiecare dintre scîndurile plane pe o parte şi convexe pe cealaltă, tăiate de la marginea unui trunchi de copac; lătunoaie. Cf. T. PAPAHAGI, M. 225. *Gard de măzgari.* ALR II/I h 267/362, cf. ALR I 1851/347, 361, ARVINTE, TERM. 156.

— Pl.: *mîzgari* şi (rar, n.) *mîzgare* (ALR I 1851/347). — Şi: **măzgár** s. m.

— **Mîzgă** + suf. *-ar.*

MÎZGĂ s. f. **1.** (Popular) Sevă; spec. seva arborilor (aflată sub coajă), (regional) mîzgală **(1)**; (popular) mustăreaţă **(1)**, must **(16)**, (regional) mursă[1] **(2)**, muc **(13).** *Frunza lui ... are mîzgă subţire, curgătoare şi răşinoasă.* COD. SILV. 21. *Mlădiţele trebuie tăiate cu cuţit foarte ascuţit ... ca mîzga care cură din tăietură se nu cură pre ochii mlădiţei.* ECONOMIA, 152/6, cf. 37/13. [Păstăile] *mai înaintite în creştere trag la sine toată mîzga.* I. IONESCU, C. 117/21, cf. 94/28. [Cîrligele de vie] *se pun în gropi ... mai nainte de a începe a umbla mîzga în copaci.* id. P. 247. *Storc şi mîzga din tufă, numa să iasă bani.* JIPESCU, O. 57, cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 56. *Cînd nuielele lasă ... un fel de mîzg (suc) negru, gras şi gros, — babele iau cu degetul din această negreală şi ung pe bolnav la bube.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 34, cf. MUSCEL, 44. *Se jupoaie de pe crengile de arţar coaja, mai ales primăvara, cînd este plină de must, mîzgă.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 137, cf. PAMFILE, J. I, 127. *Îngrămădi mîzga în puţinele rădăcini rămase.* COMŞA, N. Z. 38. *Că-mi scade trupu mereu, ca pomu care şi-o pierdut mîzga.* BĂNUŢ, T. P. 178, cf. H IV 104, 267, X 67, XII 18, 365, XVIII 138. *Leacu din ce să-i fie? Din rădăcină de boz Şi mîzgă d-alun verde.* TEODORESCU, P. P. 393. *Primăvara, cînd dă mîzga în copaci.* ŞEZ. II, 95, cf. IX, 149, VICIU, GL., VÎRCOL, M. 87, BREBENEL, GR. P., PĂSCULESCU, L. P. 359, CIAUŞANU, V. 179. *Îi lemnu în măzg.* ALR I 957/12. *Din mîzga lui se face răşină.* ALR II 6397/836, cf. ALR II/I MN 15, 6913/172, ALR SN I h 221, ib. SN III h 629, A I 13, II 6, III 1, 2, 3, V 8, VI 26, com. din STRAJA-RĂDĂUŢI. *Face nazuri ca ţiganu de mîzgă de anine,* se zice despre cel mofturos. Cf. ZANNE, P. VI, 378, cf. IX, 491. ✦ (Prin Transilv.) Răşină de brad. Cf. ALR II 6397/574, A III 17. ✦ P. anal. (Regional) Cerumen (Zidurile-Găieşti). ALR I 49/750.

2. (Regional) Complex de vase prin care circulă seva; partea interioară a scoarţei plantelor lemnoase care cuprinde aceste vase. *Opinci împletite din mîzgă de tei.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 187. *Sapă rădăcină din porumbel, curăţă-i coaja neagră după dasupra, iar mîzga rade-o într-o oală mică.* ŞEZ. VIII, 151. *Părţile arborelui sînt: coaja ..., mîzga, albul lemnului.* H III 116. ✦ (Prin nord-estul Olt.) Mină de creion. *De trei ori s-a rupt mîzga cînd am ascuţit creionul.* CV 1950, nr. 1, 33, cf. nr. 2, 31.

3. (Regional) Pojghiţă moale, cleioasă sau unsuroasă care se formează pe suprafaţa unor alimente sau pe pereţii vaselor în care au fost anumite alimente. *Caşul pentru brînză e lăsat să se dospească opt, nouă zile, după care e curăţat de „mîsga" prinsă deasupra.* STOIAN, PĂST. 57. *Se ia mîzgă de icre negre (ceea ce rămîne pe*

butoi). MAT. FOLK. 701. *N-are mîzgă la casă şi se laudă că mîncă plăcinte,* se spune despre cei săraci şi lăudăroşi. PAŞCA, GL. ◇ Expr. **A prinde mîzgă** = a se îmbogăţi; a prinde cheag, v. cheag. *Apucîndu-se de lucru... prinseră cu încetul mîzgă şi în cele din urmă se aleseră negustori mari, de se îmbălau în galbeni.* REV. CRIT. I, 135. ✦ Fig. Bogăţie, avere. *Mîzga familiei Batoreşti... din vistiria aceasta s-au tras.* ŞINCAI, HR. II, 91/2.

4. Strat (de alge, muşchi, mîl) care acoperă pietrele expuse la umezeală. *Puţul... cu ghizdurile mîncate de mîzga verde ce se-nalţă din fund.* I. BOTEZ, B. I, 33, cf. 97. *Apă albă şi frumoasă! Cum speli toate pietrele De muşchi, De mîzgă, Aşa să mă speli pe mine.* PĂSCULESCU, L. P. 128, cf. ALR II 2 503/27.

5. Noroi moale, lipicios şi alunecos. *În pădure a plouat grozav şi s-a făcut o mîzgă şi un gheţuş de nu te mai poţi de feliu ţinea pe picioare.* CREANGĂ, P. 47. *Cei din şanţuri, în mîzga pămîntului şi în răceala nopţii.* SADOVEANU, P. S. 127. *Trecui prin mîna stîngă frîul calului şi pornii, încet, lunecînd prin mîzga malului.* id. O. III, 666, cf. X, 528, XIII, 574, id. B. 34, id. N. F. 55. *Cu sprintenele glezne înţepenite-n mîzgă.* LESNEA, I. 113. *De pe toate uşile magaziilor năvăleau oamenii în cămăşi... ude şi zdrenţuite, plini de mîzgă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 449. *Zăpada s-a aşternut de-a dreptul peste mîzgă.* V. ROM. noiembrie 1 953, 103, cf. I. CR. III, 187, PĂSCULESCU, L. P. 359, CIAUŞANU, GL., CHEST. IV 61/542/a, A VI 26. ✦ Murdărie, jeg. *E plin de mîzg pe mîini.* REV. CRIT. III, 160, cf. ALRM I/I h 184. ◇ Fig. *Ca mai deplin să se spele de mîzga pe care i-o lăsase lipiciosul amic, mergea dinadins prin mijlocul uliţii.* C. PETRESCU, A. R. 45.

6. (Învechit şi regional) Ploaie măruntă (amestecată cu ninsoare). V. lapoviţă. *Neputinţa plămădirii noastre, că s-au făcut din tină şi are gata obiceaiu a să răsîpi lesne de mizguri, de soare şi de vînturi greale.* DOSOFTEI, V. S. decembrie, 209[r]/3, cf. 208[v]/33. *E mîsg afară; am venit pe mîsg.* REV. CRIT. III, 160, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 13. *Să nu să strice la obraz de măzgă.* ALR II 2 833/29.

— Scris şi: *mîsgă.* — Şi: (regional) **mîzg** s. n., **măzgă** (A I 12) s. f., **măzg** s. n., **mézgă** (ALR I 957/75, 85), **mízgă** (ib. 957/159), **míjgă** (LEXIC REG. 83) s. f., **mízg** (pl. *mizguri*) s. n., **zmîgă** (ALR I 957/266) s. f.

— Din slavonul **мѣзга**, bg. **мъзга, мезга.**

MÎZGĂÍ[1] vb. IV. Tranz. şi refl. (Regional) A (se) mîzgăli (**1**). *Ce te mîzgăieşti pe mîni?* Com. MARIAN.

— Prez. ind.: *mîzgăiesc.*

— **Mîzgă** + suf. *-ăi.*

MÎZGÁÍ[2] vb. IV v. **mizgui.**

MÎZGĂLEÁLĂ s. f. Mîzgălitură. DICŢ.

— Pl.: *mîzgăleli.*

— **Mîzgăli** + suf. *-eală.*

MÎZGĂLÍ vb. IV. Tranz. **1.** A murdări, a mînji, a păta. *Pentru ce pricină v-aţi mîzgălit obrazele cu cenuşă şi cu cărbuni negri?* BĂRAC, ap. TDRG, cf. POLIZU. *Căprarul se opri lîngă tulpina unui brad foarte gros, cu coaja crestată şi mîzgălită de răşină.* REBREANU, NUV. 289. *Dintr-un grup de oameni se desfăcu brutarul, mîzgălit de cocă şi făină.* ARGHEZI, P. T. 118. *Şi-a măzgălit cămaşa.* ALR II 3 363/182, 272, 284, 349. (Refl.) *Spală-ţi mînile, că tot te-ai mîzgălit.* BREBENEL, GR. P. *M-am măzgălit dă sînge.* ALR II 3 477/310, 334, cf. 3 209/325. ◇ Fig. *S-au dat spre curvie şi beţie, drept aceea s-au otrăvit de aceia ale cărora muieri şi fete le măsgălise.* ŞINCAI, HR. II, 25/1. ✦ P. ext. (Regional) A spăla prost, fără a îndepărta murdăria, a spăla de mîntuială; a mozoli (**3**). *Numa l-a mîzgîlit. N-a spălat bine.* ŞEZ. IX, 149. ✦ (Prin Transilv.) A murui[1] (**1**) (cu pămînt). Cf. ALRM II/I h 279, A I 12, 13.

2. A scrie, a desena sau a picta urît, neîndemînatic, murdărind hîrtia, pînza etc., a mînji (**1**); p. gener. (adesea depreciativ sau glumeţ) a scrie, a desena sau a picta. *Mîzgălesc pereţii.* EMINESCU, N. 118. *Îşi scotea carnetul unsuros din buzunar, mîzgălea în el ceva, apoi îngîna încet.* DUNĂREANU, N. 13. *Mîzgălise versuri spre a-şi uşura inima.* REBREANU, I. 136. *Ai mîzgălit şi tu trei articole de gazetă şi acum vorbeşti de arta nouă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 24. *Condica de consultaţii de la spital era toată mîzgălită de schiţe admirabile.* BART, E. 172. *Inspectorul a scos un teanc de hîrtii. A început a mîzgăli hîrtia.* STANCU, D. 303, cf. id. R. A. IV, 39. *Potrivi pe genunchi o hîrtie şi începu să mîzgălească la întîmplare nişte semne fără înţeles.* V. ROM. aprilie 1 954, 133. *Omul nu mai îndrăzneşte... să spună că bărzăunii au fost mîzgăliţi chiar de domnul Mihalache pe recipisă.* PAS, Z. I, 154. *Tocmai începuse să mîzgălească cu degetul niscai figuri pe aripa prăfuită a trăsurii.* GALAN, Z. R. 10. ◇ Absol. *Să nu mîzgălească mult. Note concise, vibrante, asta trebuie.* REBREANU, R. I, 183. ◇ Fig. *Vîrfurile cele mai înalte zgîrie cerul pe alocuri, zmîngălind cu calcarul lor cîteva stele albe.* BOGZA, C. O. 340.

— Scris şi: *mîsgăli.* — Prez. ind.: *mîzgălesc.* — Şi: (regional) **mîzgîlí, măzgălí, zmîngăli** vb. IV.

— **Mîzgă** + suf. *-ăli.*

MÎZGĂLÍCI s. m. Om care scrie lucruri lipsite de valoare. Cf. mîzgăli (**2**). Cf. CONTEMP. 1 949, nr. 126, 16/5.

— **Mîzgăli** + suf. *-ici.*

MÎZGĂLÍRE s. f. Acțiunea de a mîzgăli. Cf. ALEXI, W., DDRF, DM.
— V. **mîzgăli.**

MÎZGĂLÎT, -Ă adj. **1.** Murdărit, mînjit, pătat. Cf. mîzgăli **(1)**. *Mîzgîliți și nespălați, ei nu îndrăzneau să între în cîrcimele elegante.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 32, cf. ALR I 639/164, 283, 285.
2. Acoperit cu un scris urît, neglijent. Cf. mîzgăli **(2)**. *Un umbrar de scînduri, mîzgălit de iscălituri.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *Adună de pe duşumea maldărele de foi mîzgălite, le rîndui şi le aşează pe masă.* STANCU, R. A. II, 7. *Erai descurajat şi a fost cît pe-aci să rupi două caiete cu pagini mîzgălite.* PAS, Z. I, 313.
— Pl.: *mîzgăliți, -te.* — Şi: (regional) **mîzgîlit, -ă** adj.
— V. **mîzgăli.**

MÎZGĂLITÚRĂ s. f. Faptul de a mîzgăli; (concretizat) scriere, pictură sau desen executate neîndemînatic şi murdar; fig. operă literară sau plastică lipsită de valoare; mîzgăleală. *Toate producțiunile artistice (vorbim de artă, nu de mîzgălituri . . .) se reduc . . . la înrîurirea mijlocului natural şi a celui social.* GHEREA, ST. CR. I, 292. *Are nişte creioane colorate, de ceară, bune pentru măzgăliturile lui.* C. PETRESCU, R. DR. 71. *Ai mai scris versuri? . . . Ai ceva mîzgălituri la tine?* STANCU, R. A. IV, 353.
— Pl.: *mîzgălituri.* — Şi: (regional) **măzgălitúră** s. f.
— **Mîzgăli** + suf. *-tură.*

MÎZGĂRÍ vb. IV. Tranz. (Prin Bucov.) A aşeza mîzgari **(2)** de-a curmezişul drumurilor de munte (pentru a uşura transportul buştenilor la vale); (regional) a mîzgui[1]. Cf. ARVINTE, TERM. 156.
— Prez. ind.: *mîzgăresc.*
— V. **mîzgar.**

MÎZGĂRÍE s. f. (Regional) Alunecuş, polei (Broşteni-Vatra Dornei). Cf. CONV. LIT. XLIV$_2$, 131.
— **Mîzgă** + suf. *-ărie.*

MÎZGẮU subst. (Regional) Alunecuş, polei (Bistrița-Turnu Severin). LEXIC REG. 49.
— **Mîzgă** + suf. *-ău.*

MÎZGÎÍ vb. IV v. **mizgui.**

MÎZGÎLÍ vb. IV v. **mîzgăli.**

MÎZGÎLÍT, -Ă adj. v. **mîzgălit.**

MÎZGOÁLĂ s. f. (Prin Bucov.) Lapoviță. *După mîzgoala asta, om avea glod.* Com. din VICOVU DE SUS-RĂDĂUȚI, cf. com. din STRĂJA-RĂDĂUȚI.
— De la **mîzgă.**

MÎZGOÁRE s. f. (Regional, mai ales la pl.) Murdărie, necurățenie; (în special) materie cleioasă, mucoasă (Mățău-Cîmpulung). COMAN, GL.
— Pl.: *mîzgori.* — Şi: **muscoáre** s. f. ALR II/47.
— **Mîzgă** + suf. *-oare.*

MÎZGOÎ vb. IV v. **mizgui.**

MÎZGÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) **1.** (Despre plante) Plin de sevă. *Inoculația se face în iunie şi în iulie, pînă cînd sînt pomii mîzgoşi la coajă.* ECONOMIA, 132/21. *Măduva de floarea-soarelui e mîzgoasă, că iese apă cînd o storci.* PLOPŞOR, V. O. 11, cf. ALR II 3 493/141, 157.
2. (Despre terenuri, drumuri) Moale[1], lunecos, noroios. Cf. TDRG. *Drumu-i straşnic mîzgos.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI, cf. com. MARIAN, CHEST. IV 61/164. ✦ (Despre oameni, despre obiecte de îmbrăcăminte etc.) Murdar **(1)** (Lechința-Tîrnăveni). Cf. ALR I 639/148, 640/148.
— Pl.: *mîzgoşi, -oase.*
— **Mîzgă** + suf. *-os.*

MÎZGUÍ[1] vb. IV. Tranz. (Prin Bucov. şi Mold.) A mîzgări. Cf. ARVINTE, TERM. 156.
— Prez. ind.: *mîzguiesc.*
— Cf. mîzgări.

MÎZGUÍ[2] vb. IV v. **mizgui.**

MÎZGÚŞ s. n. (Regional) Alunecuş, polei. Cf. ANON. CAR., PLOPŞOR, V. O. 11. *Nicolaie a căzut pe mîzguş.* L. COSTIN, GR. BĂN. 135. *O plouat şi s-o făcut mîzguş.* MAT. DIALECT. I, 80, cf. LEXIC REG. 49.
— **Mîzgă** + suf. *-uş.*

MLAC s. m. (Prin Mold.) Miel slab. ŞEZ. III, 71. ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de", exprimă slăbiciunea, debilitatea) *Un mlac de băiet.* I. CR. VII, 155.
— Pl.: *mlaci.*
— Etimologia necunoscută.

MLÁCĂ s. f. (Ban., Transilv.) Loc apătos, mocirlos; mlaştină, smîrc. *Sleamea mlacilor* (a. 1556). CUV. D. BĂTR. I, 244/13. *De aci să întoarce spre Haref . . . pîn' în mlaca Stanii* (a. 1751). IORGA, S. D. VII, 38, cf. ODOBESCU, S. III, 179, L. COSTIN, GR. BĂN. 138, CHEST. II 70/8, 73/8, 11, IV 63/172.
— Pl.: *mlaci.* — Şi: **măclă** s. f. ALR I 396/180.
— Din bg. **млака,** scr. **mlaka.**

MLACI subst. pl. **1.** (Regional) Materii hormonale pe care le secretă vitele mari (în special vacile şi iepele) în perioada de rut sau la fătat. *Aproape fiecare miel de nou fătat trebuia zvîntat de „mlacii" naşterii, trăgînd cu mîna în lungul întregului lui corp.* DRAGOMIR, O. M. 8, cf. RĂDULESCU-CODIN, CIAUŞANU, V. 177. *Linże vaca viţălu Şi oaia mielu dă mlaş.* ARH. FOLK. III, 135, cf. ALR I 1073/348, 1074/5, 116, 298, 345, A III 2, 7, 17, GLOSAR REG. ✦ Hormoni sexuali la oameni (Drăguşeni-Paşcani). Cf. A VI 26.

2. (Regional) Mucozitate; flegmă; bale. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 199, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Pe coastă-n sus boii suflă greu şi scot mlăci la gură.* CV 1949, nr. 8, 35.

3. (Prin Bucov.) Materii purulente. Cf. ŞEZ. III, 71.

— Şi: **mlaji** (DDRF), **mlăci, mleci** (A III 7), **mlécuri** (ib. 2), **maci** (POLIZU, ALR I 1074/298) **mâce** (RĂDULESCU-CODIN, CIAUŞANU, V. 177, ALR I 1073/348, 1074/345), **măci** (A I 35), **mălci** (ib. 13, 20) subst. pl.

— Cf. bg. мляч.

MLACOŞTÍNĂ s. f. (Regional) Loc apătos, mocirlos (Ileni-Făgăraş). CHEST. IV 63/176 a.

— Pl.: *mlacoştine.*

— Contaminare între **mlacă** şi **ploştină.** Cf. m l a ş t i n ă.

MLAD s. n. v. **mlat.**

MLÁDĂ s. f. **1.** Mlădiţă **(1).** *Telinca e un fel de fluier fără borte, din coaja mlăzilor de răchită.* ŞEZ. II, 95. *Purcede-un cînt din creangă-n creangă şi-un susur blînd din mladă-n mladă.* ANGHEL, Î. G. 23. *Împletitura se face pe ţeruşi . . . printre cari se împletesc . . . nuieluţele, nuieluşele, mladele, mlădiţele sau răchiţica.* PAMFILE, I. C. 136. *Din ochiul sau mugurul prins s-a ivit cîte o singură mladă (odraslă), pe care o am forfecat toamna, cam pe jumătate.* COMŞA, N. Z. 49. *Cercetezi mugurii merilor şi perilor, începi a curăţi uscăturile şi a tăia mlăzile nefolositoare.* SADOVEANU, O. VI, 231, cf. id. A. L. 194. ✧ (În context figurat) *Regăsesc copilăria înverzind din mladă-n mladă.* LESNEA, A. 141. ✧ F i g. *Erau amîndouă, ea şi sorioara ei, două mlăzi de salcie care veneau să se încredinţeze pămîntului de la Păuna Mică.* SADOVEANU, P. M. 237 ✦ (Transilv., Mold.) Ramură de plantă lemnoasă, care serveşte ca butaş sau ca altoi; p. e x t. ochi (la altoit). Cf. ŞĂINEANU, D. U., ALR SN I h 219. ✧ F i g. *În folclor grăieşte înţelepciunea poporului strînsă de-a rîndul veacurilor şi fără preget înviorată de mladele vieţii noi altoite pe trunchiurile străbune şi nepieritoare.* BENIUC, P. 5. ✦ (Cu sens colectiv) Mlajă **(3).** *Cu mladă moale legi viţa încărcată.* I. NEGRUZZI, S. II, 104. *Legarea cocenilor în snopi se face cu mohor, mladă.* ION BOTEZ, STR. 41.

2. (Cu sens colectiv) Vegetaţie arborescentă; lăstăriş, desiş; pădure tînără şi deasă; s p e c. mlajă **(2).** *În locul celor mai multe păduri . . . n-a mai rămas decît tîrşi; rar, rar . . . ţi se bucură inima de vederea mlăzii.* SEVASTOS, N. 332. *Lîngă o mladă de răsură, am găsit coşuleţul lui cu scule.* CAZIMIR, GR. 220. *Goruni mari îşi întindeau aici braţe de uriaşi, ca după un somn de un veac şi, la umbra lor, se împletea mlada tînără.* SADOVEANU, O. I, 227. *Dincolo de mladă, între stejari tineri, unde abia acum răzbătea lumina zorilor, zaporojenii descălecară.* id. ib. V, 528. *Între pădure şi fluviu se întindea, acoperită cu bălării înalte, cu arini ciuntiţi şi cu mladă — pămîntul nimănui.* CAMILAR, N. I, 241, cf. id. C. 32. ✧ (Ca termen de comparaţie pentru tinereţe, suplеţe, vigoare) *Cu doi, trei ani în urmă Să fi venit la mine, atuncea mă găseaţi Vînjos ca pe o mladă.* CONV. LIT. II, 207. *Şi-ai fost tînăr ca mlada Şi-ai gîndit că nu te-ai da.* MARIAN, Î. 579. *M-am dus tînăr ca mlada Ş-am venit bătrîn ca tata.* ŞEZ. XIX, 119. ✧ F i g. *În izvoadele minciunii Mai sting babele tăciunii Şi-ar vrea duşmanul să vadă Nimicită noua mladă.* CONTEMP. 1949, nr. 161, 5/6. ✦ C o m p u s: (regional) *mladă-de-vie* (sau *-de-struguri*) = viţă de vie. Cf. ALR I 1710/354, 522.

— Pl.: *mlăzi* şi *mlade.* — Şi: (regional) **mnádă** s. f. ALR I 971/223.

— Din v. sl. **младъ** „tînăr", bg. **млада.**

MLAGNOÁSĂ adj. (Regional, despre ape) Care are gust sălciu (Scărişoara-Abrud). ALR II 4148/95.

— Etimologia necunoscută. Cf. m l a c ă.

MLÁJĂ s. f. **1.** Numele mai multor arbuşti: **a)** (şi în sintagmele *răchită de mlajă,* PANŢU PL., *răchită mlajă,* id. ib., *răchiţică mlajă,* id. ib.) arbust din familia salicaceelor, cu ramurile flexibile, cenuşii sau verzi, cu frunzele lanceolate, puţin ondulate şi acoperite cu peri mătăsoşi, care creşte mai ales pe malurile şi pe prundişurile rîurilor; lozie, răchită, răchită albă, răchiţică albă *(Salix viminalis).* PANŢU, PL.; **b)** răchită albă *(Salix incana).* id. ib.; **c)** (regional) răchită roşie *(Salix purpurea).* id. ib.; **d)** răchită *(Salix fragilis).* id. ib. *Trecură pe la marginea satului, prin desiş mărunt de mlajă, şi dădură de o apă îngustă şi limpede, frămîntînd argint pe prund şi clocotind cu murmur dulce.* SADOVEANU, O. III, 189.

2. (Cu sens colectiv) Tufiş sau pădurice de mlajă **(1)** sau, p. g e n e r., de salcie; mladă **(2).** *În mlaja de pe prunduri, o pasăre de noapte fluieră deodată un viers . . . Freamătul sălciilor se potoli.* C. PETRESCU, S. 35. *Decît să stăm degeaba lîngă ghizunie, mai bine slobozim copoii în stuh şi-n mlajă, devale.* SADOVEANU, O. VI, 637.

3. (Adesea cu sens colectiv) Ramură tînără de mlajă **(1)** sau, p. g e n e r., de salcie, de tei etc., tăiată din plantă şi întrebuinţată la împletitul coşurilor, al leselor etc., sau la legatul viţei de vie. *Legatul cu mlaja a viţelor se întrebuinţează la ridicat şi la încordit. Legatul cu mlaja de tei este cel mai bun; iar cu mlaja de salcie este cel mai economic.* I. IONESCU, P. 250. *Coşurile sînt împletite din mlajă.* ANTIPA, P. 59. *Prin unele părţi, în loc de scoarţă se întrebuinţează nişte lese sau coşuri împletite din mlajă de tei sau răchită.* PAMFILE, I. C. 135. *Mergeau într-o trăsurică uşoară, cu coşul din mlajă împletită, vopsită galben.* SADOVEANU, O. V, 127. *Presvitera Olimbiada... avea într-o corfă de mlajă petrecută în cotul mînii stîngi cele de trebuinţă lucrării sale.* id. N. P. 45. *Butucii de vie... primăvara scoţîndu-se din pămînt, fiind îngropaţi toamna, se ridică la arag legîndu-se cu mleji.* H. III 3, cf. XII 216. *Vîrşa îi împletită din mlajă (nuieluşi).* ŞEZ. IV, 115. *Butucu-l legăm di haraz' cu mlajî de răkiţ.* A IX 2.

— Pl.: *mlăji* şi (regional) *mleji.* — Şi: (regional) **mleájă** s. f. PAMFILE, I. C. 69.

— Sg. refăcut din pl. **mlăzi** (al lui *mladă).*

MLAJI subst. pl. v. **mlaci.**

MLAŞNINÓS, -OÁSĂ adj. v. **mlăştinos.**

MLÁŞNIŢĂ s. f. (Mold.) Mlaştină. *Să nu se lase oile a paşte pe mlăşniţi şi mociorle căci se umplu de gălbează.* H XI 505, cf. 489, CHEST. II 73/176, A V 28.

— Pl.: *mlăşniţi.* — Şi: **mléşniţă** s. f. LEXIC REG. 105.

— Cf. m l a ş t i n ă.

MLÁŞTINĂ s. f. Depresiune naturală de teren, fără scurgere, pe care se adună şi stagnează apa provenită fie din precipitaţii, fie din ape de suprafaţă, fie din apa subterană; (regional) tău, băltină, băltiş, bahnă, băhniş, ploştină, mlaşniţă, mlacă, molastină. *Decie vrînd să scape, căzut-au într-o mlaştină cu calul şi acolo au perit.* N. COSTIN, LET.[2] I, 77. *L-au dus la un loc săc avînd de o parte o mlaştină şi de alta o pădure.* IST. CAROL XII, 27[r]/2, cf. KLEIN, D. 381, LB. *N-a fost niciodată baltă, ci numai un loc hleios, plin de mlaştine.* NEGRUZZI, S. I, 184. *Oştirea îl ajunse într-o mlaştină unde i se nomolise iapa şi unde se muncea ca s-o scoată.* ISPIRESCU, L. 155. *Plini de groază... ei fugeau înainte speriindu-se de orice zgomot, de orice şoaptă,... de broasca ce sălta în mlaştină.* ODOBESCU, S. I, 91. *Cu treizeci de ani în urmă era cîmp pustiu pe aici, doar bivolii se răcoreau pe arşiţă în mlăştinile sărate ale acestor bălţi.* VLAHUŢĂ, R. P. 42, cf. ANTIPA, P. 214. *O, cocostîrci... Blînzi musafiri ai omului sărman, Am să vă văd şi anul ăsta oare Prin mlaştini de smarald la vînătoare Umblînd pe catalige de mărgean?* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 73. *Din pricina dogoarei mlaştinele sînt uscate peste tot.* GÎRLEANU, L. 95. *Obuzele cari lovesc în mlaştină ne acoperă din nou obrajii de noroi.* CAMIL PETRESCU, U. N. 366. *Aud foşnind o holdă nevăzută, Pe lacul cu obrazul albăstrui. Din mlaştini fumul urcă şi se zbate.* LESNEA, P. E. 49. *Glasurile bîtlanilor din mlaştini spăriau noaptea.* SADOVEANU, O. I, 304. *Era foarte bătrîn... De pe cînd erau numai nişte colibe de stuf, în toată întinderea ostrovului şi a mlăştinilor de o parte şi de alta a gurei Dunărei pînă în mare.* BART, S. M. 60. *Pînă la începutul secolului al XVIII-lea, pe locul unde se găseşte azi Leningradul se afla o mlaştină.* STANCU, U.R.S.S. 114, cf. GALAN, Z. R. 123. *Fata încercă să-i facă semne, dar el nu băgă de seamă şi intră în mlaştină.* V. ROM. septembrie 1 955, 103. *Unde i-au picat capul s-au făcut un muşunoi; unde i-au picat nasul, s-au făcut o mlaştină.* SBIERA, P. 177. *Foaie verde de susai, Poame n-ai, Umbră nu dai, Pază mlaştinilor stai* (Plopul). TEODORESCU, P. P. 354. ✧ (În context figurat) *Ochi, priviţi mereu. Poate veţi pricepe, Tot ce nu pot eu Niciodată-ncepe. Adunaţi din drum, Mlaştinile oarbe Şi din melci de fum, Golul ce mă soarbe.* LESNEA, C. D. 68. ✧ F i g. (Sugerează ideea de imobilitate, de stagnare, de afundare sau de mediu impur) *Ţineam neapărat să ştii că din mlaştina neghiobiei mele a mai rămas măcar o mînă afară, în stare să facă un semn.* CAMIL PETRESCU, T. II, 326, cf. 197. *Au fost vremuri îndelungate cînd, trăind în mlaştina neliniştii,... bietul muritor nu-şi putea găsi apărare fiinţii... decît în... minciuni.* SADOVEANU, D. P. 5. *Cerul primeşte miresmele florilor... iar pămîntul soarbe mlaştina oamenilor.* id. O. XII, 118, cf. id. E. 74.

— Pl.: *mlaştini* şi (rar) *mlaştine,* (regional) *mlăştini.* — Şi: (regional) **mlăştină** (BARCIANU), **mlóştină** (KLEIN, D. 381, LB, PONTBRIANT, D.) s. f.

— Din v. sl.**mlaština* (< v. sl.**mlaktina).* Cf. m l a c ă. Cf. SCL 1 962, 384.

MLAT subst. **I.** S. n. **1.** (Învechit şi regional) Amestecătură de mai multe materii, în stare moale, aproape lichidă, t e r c i; s p e c. hrană pentru pui făcută din mălai cu apă rece. *Mlatul ce mînca porcii.* CORESI, ap. DHLR II, 515. *Aluatul de pîne necopt bine e ca mliatul (moale).* Com. LIUBA. *A dumicat în strachina cu lapte prea multă mămăligă, aşa că s-a făcut mleac, terci, de ţi-e silă să mai mănînci.* I. CR. V, 280. *Faše mliaţ [la pui].* DR. VII, 74, cf. TODORAN, GL., L. ROM. 1959, nr. 6, 52. ✦ (Regional) Cocă subţire din făină de grîu, cu care se lipeşte hîrtia; pap (Boureni-Băileşti). Cf. LEXIC REG. 30.

2. (Prin sudul Transilv.; la pl., în forma *mleaturi)* Lucruri fără preţ, mărunţişuri, hîrburi. DENSUSIANU, Ţ. H. 325.

77306

3. (Regional; în forma *mleat)* Epitet pentru un om moale, greoi, care se mişcă încet (Suseni-Tîrgu Jiu). LEXIC REG. 46.

II. 1. S. f. (Învechit şi regional, în forma *mălată)* Malţ. Cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 513, DDRF, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., DR. IV, 813.

2. S. n. (Regional; cu sens colectiv, în forma *mălătău)* Cereale încolţite din care se prepară rachiu (Mihăileni-Miercurea Ciuc). ALR II 6 351/574.

3. S. f. (Învechit şi regional, în forma *mălată;* de obicei la pl.) Reziduuri de la stoarcerea strugurilor; tescovină. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, ALR I 1 719/95, 308, ALR II 6 347/235. *Mălat'e de struguri.* ALR SN I h 237/235, cf. ALRM SN I h 160.

— Şi: **mlad** (BUDAI-DELEANU, LEX., ALR I 1 719/308), **mleat** (TODORAN, GL., L. ROM. 1 959, nr. 6, 52, LEXIC REG. 46; pl. *mleaturi)*, **mleaţ, mleac** s. n., **mălátă, malátă** (LM, DDRF, ALEXI, W.), **malótă** (DDRF) s. f., **mălătău** subst.

— Din slav. (cf. slovacul m l a t o). — **Mălată** < magh. **maláta.**

MLÁTINĂ s. f. (Regional) Prăjină cu care se scutură fructele din pomi (Brădişorul de Jos-Oraviţa). H XVIII 175.

— Pl.:?

— Cf. scr. m l a d i n a „ramură tînără".

MLĂCI subst. pl. v. **mlaci.**

MLĂCÍU[1] s. n. v. **îmblăciu.**

MLĂCÍU[2]**, -ÍE** adj. (Regional; despre pămînt) Umed, jilav (Nucşoara-Cîmpulung). ALR II 5 060/784.

— Pl.: *mlăcii.*

— **Mlacă** + suf. *-iu.*

MLĂCÓS[1]**, -OÁSĂ** adj. (Învechit şi regional; despre terenuri) Mlăştinos, mocirlos. *Nemţii au avut un tun mare, dar s-au noroit într-un loc mlăcos, şi nu l-au putut trage să dea cu el.* DIONISIE, C. 181.

— Pl.: *mlăcoşi, -oase.* — Şi: (regional) **mîclós, -oásă** adj. CHEST. IV 61/176 c.

— **Mlacă** + suf. *-os.*

MLĂCÓS[2]**, -OÁSĂ** adj. (Regional; despre secreţii) Vîscos, cleios (Berivoii Mici-Făgăraş). CHEST. VI 97/2.

— Pl.: *mlăcoşi, -oase.*

— **Mlac** (sg. neatestat al lui *mlaci)* + suf. *-os.*

MLĂDEÁ s. f. (Rar) Diminutiv al lui m l a d ă **(1).** *Descalecă dumneta, Leagă murgul de mlădea, Că-i mlădeaua de măr dulce, Şi murgul nu se mai duce.* PAMFILE, CR. 93, cf. PĂSCULESCU, L. P. 62.

— Pl.: *mlădele.*

— **Mladă** + suf. *-ea.*

MLĂDÍ vb. IV v. **mlădia.**

MLĂDIÁ vb. I. **1.** R e f l. A se înclina, a se îndoi (uşor); a se legăna (uşor) într-o parte şi în alta, a s e c l ă t i n a. *Genunchii-mi se mlădie, Se roagă numai ochii.* HELIADE, O. I, 305. *Prin trestia din baltă ce-n aer se mlădie Răsună-n dimineaţă o tainic-armonie.* ALECSANDRI, POEZII, 52. *Strîmbă-Lemne, uragan de vijelie, Intră-n lunci, păduri şi codri ducînd viscol, ducînd larmă. Plopul nalt l-a lui suflare ca o creangă se mlădie.* id. ib. 238. *Talia-i naltă, gingaşă, subţire Se mlădie-n vînt.* EMINESCU, O. I, 4. *E frumos cum îşi ţine capul, cum îşi poartă trupul şi cum se mlădie la tot pasul.* SLAVICI, N. I, 81. *Cadînele seraiului se mlădie înaintea lui ca nişte trestii de baltă.* DELAVRANCEA, V. V. 64. *Se întoarse către Comăneşteanu, se mlădie de partea cealaltă.* D. ZAMFIRESCU, A. 38. *Se răzămă cu celălalt braţ, săpat în marmură vie, de balustrada cafenie a cerdacului, se mlădie puţin înainte, rămase neclintită şi se uită ţintă.* HOGAŞ, M. N. 15. *Prins de joc, Se mlădiază un mijloc.* LESNEA, I. 17. *Frumoasa-frumoaselor şi credincioasa-credincioaselor ieşea din racla de mărgean şi se mlădia în lumina dimineţii.* SADOVEANU, D. P. 115. ✧ E x p r. **A se mlădia după vînt** = a se da după cum suflă vîntul, v. v î n t. *Se mlădia după cum bătea vîntul şi-şi păzea cu străşnicie . . . interesele.* STANCU, R. A. IV, 68. (P. a n a l., despre obiecte flexibile) *Harapnicul se mlădia în vînt ca un şarpe negru.* SADOVEANU, O. I, 159. *Se mlădie, ca un uriaş şarpe, cureaua de transmisie.* CAMILAR, N. I, 313. ✧ T r a n z. *S-o priveşti cum umblă, cum rîde, cum îşi ridică braţele, cum îşi mlădie trupul.* VLAHUŢĂ, D. 53, cf. id. P. 99. *Veselă-ţi mlădii trupşorul Şi la brîu pui flori de viţă.* COŞBUC, P. I, 166, cf. 137. *Cu mîinile prinse în balustradă, cu genunchii îndoiţi, îmi ţin echilibrul, mlădiindu-mi trupul după mişcările vasului.* BART, S. M. 16. ✦ (Despre drumuri, ape etc.) A urma o linie şerpuitoare; a şerpui. *Drumul se mlădia şi s-apropia de rîpa neagră.* CAMILAR, N. I, 70.

2. R e f l. A deveni flexibil, mlădios **(1).** ✦ F i g. (Despre oameni) A se pleca, a se supune; a deveni conciliant, maleabil. *Cînd împăratul auzi limba înţelepciunei să mlădiă la cuvîntul ei.* DELAVRANCEA, S. 96. *Ei! vedeţi că negustorii s-au mlădiat! zicea Hasan. De ascultam sfatul lui Gafar nu mai făceam ispravă.* TAFRALI, S. 75. ✧ T r a n z. f a c t. *Din cînd în cînd . . . se încrucişau poruncile vătafilor — cari mlădiau, în supunere, turma de oameni.* id. ib. 74.

3. T r a n z. şi r e f l. F i g. A (se) modula **(2).** *Ea e duioasă, umilită, îşi mlădie glasul şi caută vorbe dulci.* VLAHUŢĂ, O. A. 205. *Vocea lui Milescu se mlădia pe acorduri. Vorbele se umpleau de înţelesuri.* D. ZAMFIRESCU, R. 144. *Cu cît urca mai sus paserea în tremur, cu atît*

i se mlădia mai dulce cîntecul. SADOVEANU, O. VI, 174. *Struna lui mlădie cînt Şi de iarba din pămînt Şi de foşnetul din pom, Şi de dragostea din om.* DEŞLIU, N. 17.

4. Tranz. şi refl. Fig. A (se) adapta unei forme, unui profil; p. ext. a (se) armoniza. *Religia se mlădiază şi se schimbă după condiţiile istorice.* GHEREA, ST. CR. II, 128. *Atît de bine învăţase piciorul nostru a-şi mlădia talpa pe unghiul ascuţit al pietrelor.* HOGAŞ, DR. I, 21. *Asupra meritului de a fi introdus cel dintîi versul liber pot fi discuţiuni; nimeni nu l-a mlădiat însă mai bine fondului mobil şi insesizabil.* LOVINESCU, C. VII, 12.

5. Tranz. Fig. A modela. *Ştiu încă să mlădieze prin simpatica şi naiva dulceaţă a geniului său, stilul muzical cam pipernicit şi cam înţoponat al secolului din urmă.* ODOBESCU, S. III, 95. ✧ Refl. pas. *A fost fără îndoială un vînător inspirat... artistul subt a cărui daltă s-a mlădiit statua Dianei de la Luvru.* id. ib.

— Pronunţat: *-di-a.* — Prez. ind.: *mlădiez* şi *mlădii*, (rar) *mlădiu.* — Şi: (rar) **mlădii**, **mlădí** (MARCOVICI, C. 71/1) vb. IV.

— V. **mlădiu.**

MLĂDIÁRE s. f. v. **mlădiere.**

MLĂDIÁT, -Ă adj. (Astăzi rar) Mlădios **(2)**. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Ah! acum crengile le-ndoaie Mînuţe albe de omăt, O faţă dulce şi bălaie, Un trup înalt şi mlădiet.* EMINESCU, O. I, 229, cf. id. N. 67, BARCIANU, ALEXI, W. *Priveam... Mîini mlădiate scăpărînd comete.* JEBELEANU, C. 27.

— Pronunţat: *-di-at.* — Pl.: *mlădiaţi, -te.* — Şi: (rar) **mlădiit, -ă** adj. BARCIANU, ALEXI, W.

— V. **mlădia.**

MLĂDICIOÁRĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui mlădiţă. (Fig.) *Aşa zice... tînăra mlădicioară: o, Doamne sfîntule! mulţumescu-ţi că ne-ai învrednicit a ajunge acest an nou!* MARIAN, S. R. I, 86.

— Pl.: *mlădicioare.*

— **Mlădiţă** + suf. *-ioară.*

MLĂDIÉRE s. f. Acţiunea de a (se) mlădia.

1. Mişcare, înclinare mlădioasă, suplă. Cf. mlădia **(1)**. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, LM. *Ea purta o rochie de fular alb... Cînd trecea pe lîngă dînsul, stofa îl atingea peste genunchi, cu mlădieri parfumate.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 84. *Vreo trei dintre liceiştii împeliţaţi ne-am căţărat cu mlădieri de jaguari în pomul oprit.* CIAUŞANU, R. SCUT. 14. *C-o mlădiere, atingîndu-l abia, se strecură prin locul îngust spre mama sa.* SADOVEANU, O. IX, 129. *Mi-e dor de o creangă înverzită... Adie vînt cald şi fiecare mlădiere deşteaptă în mine amintirea ţării mele.* V. ROM. mai 1954, 156.

2. Însuşirea de a fi flexibil, elastic, mlădios **(1)**; flexibilitate, elasticitate. Cf. mlădia **(2)**. [Fînul] *de va rămîne neadunat măcar cîteva ceasuri după ce se află uscat, atunce arşiţa soarelui îl face de-şi pierde mirosul, bunătatea şi mlădierea lui.* I. IONESCU, C. 110/11. *Dar cînd începu zeiţa, juca aşa de frumos, încît nu atingea de pămînt; iar celelalte femei se minunau de uşurinţa şi mlădierea ei.* FUNDESCU, L. P. I, 123. ✦ Fig. Uşurinţa de a se adapta împrejurărilor; maleabilitate **(2)**. *De ai ajuns prezident, ai ajuns prin mlădierea curtizanului.* I. NEGRUZZI, S. VI, 71. ✦ Fig. Bogăţie, varietate a mijloacelor expresive (ale unei limbi, ale unui stil). *Se puse a ne arăta mlădierea limbei prin traduceri din Lamartine şi Byron.* NEGRUZZI, S. I, 339. *În decursul secolului al XIX-lea, clasele superioare... nu mai erau simţitoare...: la frumuseţile şi la mlădierea acestei limbi.* MACEDONSKI, O. IV, 114.

3. Modulaţie, inflexiune (a vocii). Cf. mlădia **(3)**. *De ce doamna mea? o întrerupse Andrei, cu mlădierea de glas cea mai sentimentală din lume.* HOGAŞ, H. 99. *Glasul lui avea mlădieri de durere şi mînie.* SADOVEANU, O. I, 142. *Oglinda-l răsfrîngea jucînd La teatru şi la el acas'. El repeta cîte-un cuvînt Cu zeci de mlădieri în glas.* V. ROM. ianuarie 1954, 215. *Fratele domnului general Stratulat avea o voce deosebit de plăcută; r-urile le păstra elegant în fundul gîtlejului, ca toţi cei deprinşi mai mult cu mlădierile limbii franceze decît cu limba românească.* GALAN, Z. R. 170.

4. Fig. Cizelare, şlefuire. Cf. mlădia **(5)**. *Creşterea numărului de gazete şi de cărţi tipărite a avut un rol pozitiv în mlădierea stilistică a limbii noastre.* CONTRIBUŢII, II, 104.

— Pronunţat: *-di-e-.* — Pl.: *mlădieri.* — Şi: (învechit, rar) **mlădiáre** s. f. COSTINESCU, LM.

— V. **mlădia.**

MLĂDIÍ vb. IV v. **mlădia.**

MLĂDIÍT, -Ă adj. v. **mlădiat.**

MLĂDIÓR, -OÁRĂ adj. (Popular) Diminutiv al lui mlădiu.

1. Cf. mlădiu **(1)**. *O viişoară Înflorită, mlădioară, Ce din zori şi pînă-n seară Pe biserică s-a-ntins Şi cu bradul s-au coprins!* ALECSANDRI, P. P. 21.

2. Cf. mlădiu **(2)**. *Nu e floare pămînteancă Ca fetiţa ardeleancă! Ea-i năltuţă, mlădioară, Ca o verde trăstioară.* ALECSANDRI, P. P. 301.

— Pronunţat: *-di-or.* — Pl.: *mlădiori, -oare.*

— **Mlădiu** + suf. *-ior.*

MLĂDIÓS, -OÁSĂ adj. **1.** Care se pleacă, se îndoaie cu uşurinţă (fără să se frîngă); flexibil, elastic. *Pe iarba mlădioasă cu flori îndamascată,*

Ca pruncul într-un leagăn dormea prima femeie. HELIADE, O. I, 368. *Un băț bun, mlădios de tei.* PR. DRAM. 327. *Pasul tău ușor Abia se însemnează Pe iarba mlădioasă.* ALEXANDRESCU, O. I, 151. *Cele șapte curtene dimprejurul mesii au început să-i facă vînt cu niște apărători de pene mlădioase de păun.* CARAGIALE, O. II, 269. *Acel model al rasei cînești avea o coadă subțire, lungă, aspră la păr, mlădioasă.* ODOBESCU, S. III, 67. *Și vocea-i ca și arcul cu coardă mlădioasă.* MACEDONSKI, O. I, 254. *Ierburile subțiri și mlădioase... își plecau molatec fruntea lor înspre pămînt.* HOGAȘ, M. N. 180 ✦ (Rar, despre suprafața apelor) Unduios, vălurit. *Singuratica și mlădioasa pînză a mărilor.* MARCOVICI, D. 14/7.

2. (Despre ființe, despre corpul sau despre părți ale corpului lor) Suplu, zvelt, elastic; cu mișcări grațioase; mlădiu **(2)**, (astăzi rar) mlădiat. *O gingașă greacă cu părul frumos, Cu negre sprincene, cu rumână față, Și trup mlădios.* NEGRUZZI, S. II, 30, cf. I, 38, 226. *După gratii de fereastră o copilă el zări Ce-i zîmbește, mlădioasă ca o creangă de alun.* EMINESCU, O. I, 144, cf. 85, 121, id. N. 59. *Nalt la stat, lat în spete, subțire la mijloc, mlădios ca un mesteacăn, ușor ca o căprioară și rușinos ca o fată mare.* CREANGĂ, A. 85. *O iubeau împărăteasa și împăratul pe fată de-o pierdeau din ochi, cît era de mlădioasă cînd umbla de colo pînă colo pe covoarele moi.* CARAGIALE, O. I, 118. *Înalt și mlădios, cu umerii lați și cu pieptul ieșit, el calcă lat și pe întreaga talpă.* SLAVICI, N. I, 84. *Ca un vis, ca o părere, se coborî de pe stîncă mîndra albă fată, naltă, mlădioasă ca o trestioară.* ODOBESCU, S. III, 200, cf. I, 141. *Nalt și mlădios pășește, Legănîndu-se ușor.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 164. *Talia mlădioasă a fetei.* GHEREA, ST. CR. II, 85. *Stăpînul... îi cuprinde talia mlădioasă.* F (1906), 30. *Oameni chipeși, subțirei și mlădioși.* MOLIN, R. B. 282. *Trupul ei mlădios era plecat ușor peste fierul de călcat.* REBREANU, R. I, 200, cf. PRIBEAGUL, P. R. 15. *Avea ochii mai ageri, brațele mai vînjoase, mijlocul mai mlădios, picioarele mai sprintene.* STANCU, R. A. III, 261. *O copilă din cel sat,... Cu chip dulce luminos, Cu trup gingaș mlădios.* ALECSANDRI, P. P. 20. *Și-a ales un soț atît de plăcut la față și mlădios la făptură, de să-l sorbi cu lingura.* RETEGANUL, P. III, 25. ✦ Sprinten, agil (în mișcări). *Sînt prea bătrîn..., și mîna nu-mi mai este Destul de mlădioasă ca să mai pot cu dînsa Pecetlui aceste din urmă-a tale fapte.* I. NEGRUZZI, S. VI, 633. ✦ (Despre mișcări, gesturi) Care arată suplețe, grație; grațios. *Cu o mișcare mlădioasă... își lipi răpede de buzele mele unghia degetului celui mic de la mîna dreaptă.* HOGAȘ, DR. I, 167.

3. Fig. (Despre oameni, despre caracterul lor etc.) Care cedează, se adaptează ușor, maleabil **(2)**, conciliant; p. ext. nehotărît, oscilant. *Găsește în ministerul liberal un guvern mai mlădios.* MAIORESCU, D. II, 54. *Ambițios, fără scrupule, dar dulce la vorbă și mlădios cu toată lumea... el... se ilustră chiar din prima legislatură.* VLAHUȚĂ, D. 73. *Ca la toate ființele hotărîte, tot așa și la dînsa, firea mlădioasă a lui bărbatu-său o umplea de temere.* D. ZAMFIRESCU, Î. 115, cf. id. R. 44.

4. Fig. (Despre sunete, voce etc.) Bogat în inflexiuni, plăcut la auz; melodios, armonios. *Din cînd în cînd îl chema pe acesta cu vocea dulce, mlădioasă.* AGÎRBICEANU, L. T. 392. *Vorbind se aprindea repede, iar vocea lui aspră, neplăcută, devenea mlădioasă și cuceritoare.* REBREANU, P. S. 56. ✧ (Adverbial) *Îi părea că fetița aceea vorbește deosebit de mlădios cînd era în apropierea lui.* AGÎRBICEANU, A. 54.

5. Fig. (Despre limbă, stil etc.) Variat, bogat, expresiv, colorat. [Limbă] *mlădioasă și sonoră.* VLAHUȚĂ, R. P. 62. *A fost încîntat întăi de limba mlădioasă, nuanțată, așa de simplă și de artistică în același timp a marelui scriitor de la Humulești.* SADOVEANU, E. 133.

— Pronunțat: *-di-os.* — Pl.: *mlădioși, -oase.*
— **Mlădia** + suf. *-os.*

MLĂDIOȘÍE s. f. (Rar) Însușirea de a fi mlădios; p. ext. formă suplă, armonioasă. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CAMILAR, N. II, 208.

— Pronunțat: *-di-o-.* — Pl.: *mlădioșii.*
— **Mlădios** + suf. *-ie.*

MLĂDÍȚĂ s. f. **1.** Ramură tînără, subțire și flexibilă a unei plante lemnoase; mladă **(1)**, lăstar, vlăstar, (regional) mlădoacă, odraslă, (neobișnuit) mlăstară. *Vis văzuiu și un bucium de vie era înainte-m; acesta avea trei vițe... Aceasta-i înțelesătura acestuia: ceale trei mlădițe, trei dzile sînt.* PALIA (1581), 163/15. *De smochin vă învățați pildă: cînd vor fi mlădițele lui tinere și mugurează știți că aproape e vara.* N. TEST. (1648), 32r/17. *Li-s fețiі ca nește mlădiță Ultuită.* DOSOFTEI, PS. 482/9. *Cu mlădițele viței și cu cîrceiele mlădițelor tare era cezluit.* CANTEMIR, IST. 78. *Taie cu firezul toți păduceii de la pămînt cu o palmă sau cevaș mai sus, ca se aducă mai multe mlădițe.* ECONOMIA, 117/6. *Au împletit mlădiță de răchită... în chipul unui paneriu.* DRĂGHICI, R. 57/19. *Acolo subt oranze, subt via înflorită A căria mlădițe cu mirții se mărită.* ALEXANDRESCU, M. 158. *Iat-o gingașe mlădiță cu șirag de mărțișori... Tu o rupi?... Ea te stropește cu fulgi albi răcoritori.* ALECSANDRI, POEZII, 16. *Și de voie de nevoie, începe... a roade copaci tineri,... plecîndu-se... pe la rădăcinele celor tufari, după mlădițe fragede.* CREANGĂ, P. 316. *Pe mlădița mugurie frunzele se dezvelesc. Și de pulbere de aur fluturașii strălucesc.* BELDICEANU, P. 53. *Împletitura se face pe țeruși sau fuștei bătuți în pămînt, printre cari se împletesc sau îngrădesc... mlădițele.* PAMFILE, I. C. 136. *Arinii cu mlădiți tremurătoare S-alin-*

tă-n adieri de primăvară. CAZIMIR, L. U. 24. *Viile . . . au fost îngropate, să nu degere mlădițele sub zăpadă.* STANCU, D. 287. *În livadă au înmugurit mlădițele noi.* CONTEMP. 1 955, nr. 462, 1/1. *Să mă bag în cea grădină, Să-mi rup două trei mlădițe, Bosioc și tămîiță, Să-mi fac verde cununiță.* MÎNDRESCU, L. P. 60, cf. ALR I 972/96, 1715/578. *Mlădița strîmbă, numai de tînără se îndreaptă.* ZANNE, P. IX, 491. ◇ (Cu sens colectiv) *Merseră o vreme printre cioate de sălcii vechi, din care mănunchiuri de mlădiță tînără răsăriseră.* SADOVEANU, O. II, 199. ◇ (Ca termen de comparație pentru a sugera tinerețea, frăgezimea, suplețea, subțirimea, lipsa de rezistență etc.) *Dzeul mieu punre ei . . . ca mlădița înraintea vîntului.* PSALT. HUR. 71r/9. *Tremuraiu ca îmlădițele.* id. ib. 96v/19. *Ochii acei ca mura, . . . statul cel ca mlădița.* CONACHI, P. 193. *Pînă însă să se-ntoarcă, Natalia alunecase ca o mlădiță.* D. ZAMFIRESCU, R. 166. *Cine mi te-o sfătuitu De-așa tînăr-ai pornitu, Tînără ca o mlădiță, Mîndră ca o garofiță?* MARIAN, Î. 125. *Mă-ntîlnii c-o copiliță Tînără ca o mlădiță.* ȘEZ. III, 59. ◇ Fig. *Nu te lăuda de mlădițe. E să te veri lăuda, nu tu rădăcina porți, ce rădăcina pre tine!* CORESI, L. 259/19, cf. 260/1. *Aceia carii au adus și aduc acuma roade și mlădițe limbii românești* (a. 1 797). BV II, 397. *E o mlădiță a Albionului răsădită în macadamul Parisului.* NEGRUZZI, S. I, 328. *Nu căuta tu, slabă mlădiță, să te împotrivești în zadar la furtuna dorului meu care rupe orice stavilă.* GANE, N. II, 53. *Clasicii ruși au știut să dezvăluie acea formă subtilă a tipicului care este elementul nou, mlădiță a viitorului, care va birui prin luptă asupra vechiului.* V. ROM. ianuarie 1 954, 231. *Bunicul lui Dumitraș Urcan, ca un vrednic unchiaș care a crescut asemenea mlădiță orfană, trebuie să fie fruntaș al muncii și al primenirilor din sat.* ib. februarie 1 954, 103. *D-voastră, cinstiți părinți, . . . La aceste mlădițe priviți, Toate la o parte lăsați, Greșelele lor să le uitați.* MARIAN, NU. 584. *Leagăn de mătase Împletit în șease, Pentru copilițe Fragede mlădițe.* TEODORESCU, P. P. 67. *Pe pîrîu de rouă Plimbă-mi-se, plimbă Tînără mlădiță Prin rouă desculță, Zîna florilor, Floarea zorilor.* id. ib. 459. ◇ Loc. vb. **A da mlădiță** = a da ramuri, a da lăstari, a lăstări. (Fig.) *În inima ta, dragă, de nou va da mlădiță Iubirea.* COȘBUC, P. II, 193. ✦ (Regional) Portaltoi (Pecica-Arad). ALR SN I h 220/53. ✦ (Regional) Altoi. ALR SN I h 219. ✦ (Regional) *Mlădița viei* sau *mlădiță de vie* = **a)** mugurul viței de vie; căpușă (Miron Costin-Roman). ALR I 1 712/536; **b)** butaș (Vînători-Sighișoara). ALR II 6 108/157. ✦ (Neobișnuit) Ramificație a rădăcinii. (Fig.) *Să ne dezrădăcinăm dar vița, cea de toată patima și răutatea stricăciunii noastre, cu mlădițile rădăcinilor și a rădicioarelor ei, din pămînt!* PISCUPESCU, O. 33/18.

2. Fig. Descendent, urmaș, odraslă. *El se lăuda a fi mlădiță de zeu.* ISPIRESCU, U. 44. *Oleana, fata boierului și mlădiță de viță domnească, iubea pe Mură Lăutarul.* GALACTION, O. 70.

— Pl.: *mlădițe* și (rar) *mlădiți.* — Și: (regional.) **mblădíță** (ALR II/334), **mlăhíță** (ALR I 971/96, 972/96), **mledíță** (ib.971/280), **măldíță** (ib. 971/190), **mădíță** (ib. 971/156), (învechit) **îmlădíță** s. f.

— Din bg. **младица.** Cf. scr. mladica.

MLĂDÍU, -ÍE adj. **1.** Tînăr, fraged. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Mă stăpînește un sentiment de dragoste pentru crengușele mlădii.* CONTEMP. 1 956, nr. 483, 3/2. ✦ (Regional, în forma *mlădîu*) Plăpînd (Toplița). ALR II/I h 82/228.

2. (Despre ființe, despre corpul sau despre părți ale corpului lor) Mlădios **(2).** *Mlădiul trup i-l încingea Un brîu de-argint.* COȘBUC, P. I, 57, cf. 69, 118. *Părea . . . o fată mare de la țară, rumenă și mlădie ca un bujor, puțin sfioasă.* GALACTION, O. A. I, 157. *Mama s-a ridicat în vîrful picioarelor, înaltă și mlădie, și a stins lampa.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 205. *S-a răsucit și s-a tot dus, dreaptă și mlădie, cu mijlocelul ca trestia, fără să întoarcă măcar o dată capul.* V. ROM. noiembrie 1 953, 98, cf. ib. iulie 1 954, 225. *Făptura mîndră și mlădie a tinerei țărance . . . se desprinde pe fundalul cerului străveziu de primăvară.* CONTEMP. 1 954, nr. 379, 3/5. *Copil a fost și copil a rămas! Un copil zvelt, cu trup mlădiu, cu ochi calzi.* V. ROM. aprilie 1 961, 56. ◇ Fig. *Moarul grecesc, înfoiat ca borangicul . . . luneca foșnind ca o mătase peste o marmură caldă și mlădie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 111. ✦ (Despre mișcări, gesturi) Care arată suplețe, grație; grațios, mlădios **(2).** *Stroe Vardaru zori pașii sprinteni, mlădii, tinerești.* C. PETRESCU, A. R. 6.

— Pl.: *mlădii.* — Și: (regional, **1)** **mlădîu, -îie** adj.

— **Mladă** + suf. *-iu.*

MLĂDÍU, -ÍIE adj. v. **mlădiu.**

MLĂDOÁCĂ s. f. (Regional) Ramură, creangă (tînără); mlădiță **(1).** *Leagă calul d-ici colea, D-ici, colea, de o mlădoacă, Că-i mlădoaca de măr dulce, Nu mă-ndur de-a mă mai duce.* PAMFILE, CR. 93, cf. id. J. III, 91. *Țiganu s-a suit într-un tei, a tăiat o mlădoagă și a început să o jupoaie.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 307, cf. 350, ALR I 971/596. ✦ (Prin vestul Olt.) Prăjină. V. mlatină. BOCEANU, GL.

— Pl.: *mlădoace.* — Și: **mlădoágă** s. f.

— **Mladă** + suf. *-oacă.*

MLĂDOÁGĂ s. f. v. **mlădoacă.**

MLĂDÓC subst. (Regional) Copac tînăr (Bran-Braşov). Com. PUŞCARIU. *Astea-s lemne bune, de mlădoc.* ib.
— Pl.: ?
— **Mladă** + suf. *-oc.*

MLĂDURÉLE subst. pl. (Regional, cu sens neprecizat, într-un descîntec; probabil) Mădulare (mici) (Bîlca-Adjud). Cf. CHEST. V 178/4. *Fugi deochi, deochi Din creierii capului, Din faţa obrazului, Din sfîrcul nasului, Din toate încheieturelele, Din toate mlădurelele.* ib.
— Etimologia necunoscută.

MLĂHÍŢĂ s. f. v. **mlădiţă.**

MLĂJERÍŞ s. n. (Regional) Pădure tînără, plantată de curînd (Scurta-Adjud). CHEST. IV 102/592.
— De la **mlajă.**

MLĂJÉT s. n. **1.** (Învechit, rar) Loc acoperit cu puieţi de salcie. Cf. D. BOGDAN, GL.
2. (Regional) Îngrămădire de lemne, buşteni, crengi, vreascuri, aduse de apă şi oprite la cotitura unui rîu, formînd astfel un stăvilar (Comana de Jos-Rupea). CHEST. IV 59/177 a.
— **Mlajă** + suf. *-et.*

MLĂJÍT, -Ă adj. (Prin nord-estul Olt.) „Bine încărcat". CIAUŞANU, V. 179. *O sanie mlăjită cu lemne.* id. ib.
— Pl.: *mlăjiţi, -te.*
— Etimologia necunoscută.

MLÁSTÁRĂ s. f. (Neobişnuit) Mlădiţă **(1).** (În context figurat) *Mlăstara ce va naşte p-această rădăcină Va răsări din lacrimi ca putreda-i tulpină, Al ei suc va fi veşted şi sufletul bătrîn.* BOLINTINEANU, O. 240.
— Pl.: ?
— Contaminare între **mladă** şi **lăstar.**

MLĂŞTIÁCĂ s. f. (Regional) Loc apătos (Somova-Tulcea). ALR II 5 059/682.
— Pl.: ?
— Cf. m l a ş t i n ă.

MLẮŞTINĂ s. f. v. **mlaştină.**

MLĂŞTINÍŞ s. n. (Rar) Teren mlăştinos. *Petice de recoltă, pierdute printre ochiuri de apă şi mlăştinişuri.* GALAN, B. I, 61.
— Pl.: *mlăştinişuri.*
— **Mlaştină** + suf. *-iş.*

MLÁŞTINÍŢĂ s. f. (Prin Transilv.) Plantă erbacee cu frunze ascuţite, cu flori de culoare verde-cenuşie, roşietice la bază, care creşte pe terenuri umede *(Epipactis palustris).* Cf. BARCIANU, ALEXI, W., PANŢU, PL.
— Accentuat şi: *mlăştiniţă.* ALEXI, W. — Pl.: *mlăştiniţe.*
— **Mlaştină** + suf. *-iţă.*

MLĂŞTINÓS, -OÁSĂ adj. (Despre terenuri) Cu mlaştini; noroios, mocirlos **(1),** (regional) mlăcos [1]. Cf. LB, PONTBRIANT, D. *Dai la deal? e pre înalt... Dai la vale? e pre răpide... Dai pe şes, e pre mlăştinos!* ALECSANDRI, T. 970. *Deşi terenul e mlăştinos, hanul are zidurile şi beciurile bine uscate.* CARAGIALE, O. I, 57. *Un drum îngust şi mlăştinos străbate acea luncă înveselită şi duce pînă la vadul Motrului.* ODOBESCU, S. I, 147, cf. III, 74. *Stepa... se revarsă fără margini printre locuri mlăştinoase.* MACEDONSKI, O. I, 28. *De jur-împrejur, cît bate ochiul, e o luncă mlăştinoasă acoperită de papură şi de sălcii.* VLAHUŢĂ, R. P. 50. *Din crîng am intrat într-o crivină mlăştinoasă, între două mări de cătină.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 38. *Regiunile mlăştinoase şi inundabile... vor trebui să devină, prin asanări, terenuri productive.* PROBL. GEOGR. I, 74. *El se strămută în valea care era mlăştinoasă şi acoperită cu copaci umbroşi.* ŞEZ. III, 173. ✦ (Rar, despre ape) Care conţine mîl; mîlos. *Ş-au mers... ş-au mers... pînă ce-au dat de-o apă mlăştinoasă şi urîtă, la malul căreia îi aştepta o luntre şi un luntraş.* GANE, N. III, 18, cf. 19.
— Pl.: *mlăştinoşi, -oase.* — Şi: (regional) **mloştinós, -oásă** (LB, PONTBRIANT, D.), **mlaşninós, -oásă** (A V 28) adj.
— **Mlaştină** + suf. *-os.*

MLĂTÍŞ s. n. (Învechit, rar) Îmblătit. *Mlătişul va ajunge storsura, şi storsura semănîtura* (cca 1 560). CUV. D. BĂTR. I, 6/5, cf. PASCU, S. 354, DR. II, 781.
— Pl.: ?
— **Îmlăti** + suf. *-iş.*

MLEAC s. n. v. **mlat.**

MLEÁJĂ s. f. v. **mlajă.**

MLEAN s. m. v. **mreană.**

MLEÁNĂ s. f. v. **mreană.**

MLEASCĂÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A clefăi. Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI, cf. ALR II/I h 37/76.
— Prez. ind.: *mleáscăi.* — Şi: **mleaşcăí** vb. IV. Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.
— Formaţie onomatopeică. Cf. m l e o s - c o t i.

MLEAŞCĂÍ vb. IV v. **mleascăi.**

MLEAT s. n. v. **mlat.**

MLEAȚ s. n. v. **mlat.**

MLÉCE s. f. **1.** (Regional) Plantă otrăvitoare de pădure, cu flori galbene, nedefinită mai de aproape (Pecinișca-Băile Herculane). Cf. ALR II 6 251/2. *Mléše o cul'eż în pădure; are flore galbină.* ALRT II 1.

2. (Prin Bucov.) Plantă nedefinită mai de aproape, care se menține verde tot timpul anului. *Mlece e o plantă ce crește prin anumite locuri în păduri... Ea și iarna stă verde. O mănîncă urșii cu plăcere, de-și țin zilele pînă primăvara.* ȘEZ. XV, 87.

— Pl.:?

— Din scr. **mleč** „numele mai multor plante cu suc alb". Pentru sensul 2, cf. pol. m l e c z „susai".

MLECI[1] subst. v. **mlecin.**

MLECI[2] subst. pl. v. **mlaci.**

MLECÍ[3] vb. IV. T r a n z. (Ban. și prin Transilv.) A zdrobi, a sfărîma; a mărunți, a dumica, a fărîmița. *Cu mașina aceasta așa are a se lucra: mai întîiu mlecești fagurii cu miarea cît poți mai mărunt.* TOMICI, C. A. 162/21. *Mlecește fasolea!* VICIU, GL., cf. ALR I 1 989/28.

— Prez. ind.: *mlecesc.* — Și: **mlecíi** vb. IV. Com. LIUBA.

— Din scr. **mleti** „a măcina". Cf. î m b l ă t i, m e c i[4].

MLECIÍ vb. IV v. **mleci**[3].

MLÉCIN subst. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina păroasă și cu flori albastre, reunite; (regional) lăptiuca-oii *(Mulgedium alpinum).* Cf. PANȚU, PL.

— Pl.:? — Și: **mleci** subst. MORARIU, PL. 462.

— Cf. v. sl. **млѣчьнъ** „cu lapte".

MLECÍT, -Ă adj. (Prin Ban.) Zdrobit, sfărîmat. *Umpli ciurul de faguri mleciți, îl acoperi cu acoperișul său, și-l bagi în cuptoriu după ce au scos pînea dintr-însul.* TOMICI, C. A. 162/26.

— Pl.: *mleciți, -te.*

— V. **mleci**[3].

MLÉCURI subst. pl. v. **mlaci.**

MLEDÍȚĂ s. f. v. **mlădiță.**

MLEDUÍ vb. IV. R e f l. (Învechit, rar; despre oameni) A se forma, a se dezvolta. *În coprinsul acestor două firi* [fizică și spirituală] *să mleduiește omul cu cugetul și cu mintea.* PISCUPESCU, O. 115/8.

— Prez. ind.: *mleduiesc.*

— Cf. m l a d ă.

MLEDUITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care generează, care face să se nască. *Această dulce și frumoasă de obște iubită și drăgăstoasă stare a tinereții lor este foarte zburdătoare și plăpîndă și lesne aprinzătoare și mleduitoare de amăgire.* PISCUPESCU, O. 148/11.

— Pl.: *mleduitori, -oare.*

— **Mledui** + suf. *-tor.*

MLEOSCOTÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A clefăi (Scărișoara-Abrud). ALR II 6 903/95.

— Prez. ind.: *mleoscotesc.*

— Formație onomatopeică. Cf. m l e a s c ă i.

MLÉȘNIȚĂ[1] s. f. v. **mlașniță.**

MLÉȘNIȚĂ[2] s. f. v. **meșniță.**

MLOG subst. v. **vlog.**

MLÓȘTINĂ s. f. v. **mlaștină.**

MLOȘTINÓS, -OÁSĂ adj. v. **mlăștinos.**

MNĂDĂ s. f. v. **mladă.**

MNEATÁ pron. pers. v. **dumneata.**

MNEĂȚĂ s. f. v. **dimineață.**

MNEAVOÁSTRĂ pron. pers. v. **dumneavoastră.**

MNEMÓNIC, -Ă s. f., adj. **1.** S. f. (În dicționarele din trecut) Mnemotehnică. V. m n e m o t e h n i c **(2).** Cf. NEGULICI, POLIZU, BARCIANU, V., COSTINESCU, ALEXI, W.

2. Adj. (Rar) Mnemotehnic **(1).** Cf. BARCIANU, V., GHEȚIE, R. M. *Oamenii au inventat... semne care să ajute memoriei (semne mnemonice).* GRAUR, I. L. 75.

— Pl.: *mnemonici, -ce.*

— Din fr. **mnémonique.**

MNEMOTÉHNIC, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. Care aparține procedeelor de înlesnire a memorării, privitor la aceste procedee; care ajută memorarea; (rar) mnemonic **(2).** Cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Ce proces intelectual — afară de un dresaj mnemotehnic... se poate petrece într-un cap de zece ani...?* VLAHUȚĂ, O. A. I, 185. *Creierul nostru creează un sistem mnemotehnic din cele mai ingenioase.* PUȘCARIU, L. R. I, 14.

2. S. f. Ansamblu de procedee care înlesnesc memorarea pe baza unor asociații dirijate, care educă memoria; mnemotehnie, (rar) mnemonică. V. m n e m o n i c **(1).** Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Scris și: (după pronunțarea sau după ortografia fr.) *mnemotecnic* (PONTBRIANT, D., DDRF), **(2)** *mnemotechnică* (BARCIANU).

— Pl.: *mnemotehnici, -ce.*

— Din fr. **mnémotechnique.**

MNEMOTEHNÍE s. f. Mnemotehnică. V. m n e m o t e h n i c **(2)**. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Reguli economice de mnemotehnie sînt utilizate conştient pentru a elimina fluxul întîmplător al asociaţiilor.* RALEA, S. T. II, 176.

— Scris şi: (după pronunţarea fr.) *mnemotecnie.* NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

— Din fr. **mnémotechnie.**

MNEZÉU s. m. v. **Dumnezeu.**

MO interj. v. **măi**[1].

MOÁCĂ s. f. **I. 1.** (Regional) Măciucă **(I 1)**. *Şi l-om arde c-o moacă la cap, că dacă-i inamic tot inamic rămîne.* C. PETRESCU, Î. II, 15. *Apoi pune mîna p-o moacă şi încolţeşte pe lup într-o leasă.* RĂDULESCU-CODIN, L. 38, cf. 44, ALR II 4952/928. ✦ (Prin Munt., Mold.) Lovitură de măciucă **(I 1)**. Cf. SCRIBAN, D. ✦ (Regional) Penis (Săcelu-Tîrgu Jiu). Cf. MAT. FOLK. 493.

2. (Prin sud-vestul Transilv.) Crampon (cu care se fixează pe traversă şina de cale ferată). Com. din VALEA-JIULUI.

3. (Argotic, de obicei în legătură cu verbe ca „a da", „a lovi", „a atinge", „a izbi", „a arde" la . . .) Cap (al unei fiinţe). *Atinge-l, Popescule! Dă-i la moacă!* BUL. FIL. IV, 183. *Eu cu bîta ridicată să-l ating la moacă.* CV 1950, nr. 4, 38. *Tu ai să-l arzi la moacă pe neamţ cu cîrja.* PAS, Z. IV, 38. ✧ E x p r. **A o lua la moacă** = a primi o bătaie zdravănă (în cap). *Şi nu se-ncurcă dînsul, nu se joacă: Ori faci cum cere, ori o iei la moacă!* V. ROM. iulie 1964, 203.

II. 1. Epitet depreciativ pentru o persoană bleagă, înceată, leneşă sau disproporţionată (mai ales cu capul mare). Cf. POLIZU. *Ian vezi moachia, că s-o fudulit.* ALECSANDRI, T. 392. *Ian priveşte! . . . toate moachele-s poftite pe rînd . . . numai a mele şed locului parcă-s înfipte.* id. ib. 456, cf. COSTINESCU. *Straşnică femeie! . . . Şi vezi, muca ceea de bărbatu-său!* BUL. FIL. IV, 183, cf. ŞEZ. V, 107. *Două muieri certîndu-se odată, una . . . începu a batjocori pe cealaltă . . . şi între altele îi zise: Cine eşti tu? Arţo, schiarţo, şoago, moago, surdo, ştirbo!* PASCU, C. 25. *N-ai să te împaci cu Smaranda, că-i o moacă (mocăită).* Com. din PIATRA-NEAMŢ.

2. Numele mai multor specii de peşti: **a)** zglăvoacă *(Cottus gobio).* ANTIPA, F. I. 40, ATILA, P. 197, BĂCESCU, P. 170, C. ANTONESCU, P. 70, H VI 235, DENSUSIANU, Ţ. H. 325; **b)** (regional şi în sintagmele *moacă de nămol,* BĂCESCU, P. 113, C. ANTONESCU, P. 121, *moacă de brădiş,* BĂCESCU, P. 113, C. ANTONESCU, P. 121) nume a diferite specii de guvid *(Gobius). Ieşeau păstrăvii şi moacele cu burta-n sus.* PLOPŞOR, C. 40. ✦ (Regional) Nume dat peştilor mărunţi (VÎRCOL, V. 96); p. r e s t r. somn mărunt (ANTIPA, F. I. 93, id. P. 784, ATILA, P. 272).

3. Mormoloc (de broască). Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE.

4. (Regional) Termen de alintare pentru o fetiţă mică. Com. din ALBA-IULIA.

— Pl.: *moace.* — Şi: (regional, **II 1) moăche, moágă, moáhă** (ALEXI, W.), **mógă** (com. din STRAJA-RĂDĂUŢI), **mícă** (SCRIBAN, D.), **múcă** s. f., **moc** (PASCU, C. 180), **mog** (id. ib.), **móchiu** (CIHAC, II, 200) s. m.

— Etimologia necunoscută. Cf. PASCU, C. 180.

MOÁCHE s. f. v. **moacă.**

MOÁCHIŢĂ s. f. (Regional) Femeie proastă, toantă. V. m o a c ă **(II 1)**. Cf. GR. S. VII, 119, BUL. FIL. IV, 184.

— Pl.: *moachiţe.*

— **Moache** + suf. *-iţă.*

MOACI interj. v. **moci**[1].

MOÁCRĂ adj., s. f. **1.** Adj. (Regional, la pl., în sintagma) *Struguri moacre* = varietate de struguri mari, verzi şi cu gust acru (Cîlnic-Reşiţa). ALR I 1210/28.

2. Adj. (Transilv., mai ales la pl., în sintagma) *Cireaşă moacră* (şi substantivat, f.) = cireaşă pietroasă, v. p i e t r o s. Cf. LB, VALIAN, V., PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 510, LM, DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., PANŢU, PL. 63, SCRIBAN, D., FRÎNCU-CANDREA, M. 103, VICIU, GL., DENSUSIANU, Ţ. H. 325, ALR II/53, 105.

3. S. f. (Regional) Căpşună (Hunedoara). ALR I 865/112.

— Pl.: *moacre.*

— Etimologia necunoscută. Pentru sensul **1**, cf. magh. m a k r a „varietate de struguri".

MOÁDĂ s. f. v. **modă**[1].

MOÁFLĂ s. f. (Prin Transilv.) Om bleg. Cf. COMAN, GL. *Îi o moaflă; se lasă îmbrobodit de muiere.* MAT. DIALECT. I, 80. *Nu vezi, moaflo, că toţi te duc de nas?* ib. 262, cf. LEXIC REG. 9, com. din POIANA-BEIUŞ.

— Pl.: *moafle.* — Şi: **moálfă** s. f. COMAN, GL.

— Din magh. **mafla.**

MOÁGĂ s. f. v. **moacă.**

MOĂGĂNĂ s. f. (Germanism regional) Stomac de porc sau de pasăre (Sibiu). ALR I 124/125, cf. 1006/125. ✦ Tobă de porc (Arpaşu de Jos-Victoria). ALR II 4138/172.

— Pl.: *moagăne.* — Şi: **moăgînă** s. f. Com. din Sibiu.

— Din germ. **Magen.**

MOÁGĂR, -Ă adj. (Transilv.) **1.** (Şi substantivat) (Om) slab, debil, bolnăvicios. Cf. KLEIN, D. 381, LB, PONTBRIANT, D., LM, PAŞCA, GL., TODORAN, GL. ✦ (Despre carne; în forma *mogăr*) Macru (**1**). Cf. MÎNDRESCU, I. G. 68.

2. Posomorît, abătut. Cf. PĂCALĂ, M. R. 140, VICIU, GL.

— Pl.: *moagări*, *-e*. — Şi: **moágher, -ă** (LB), **mógăr, -ă, mógher, -ă** (PONTBRIANT, D., LM) adj. — Din germ. **mager.**

MOÁGHER, -Ă adj. v. **moagăr.**

MOÁGÎNĂ s. f. v. **moagănă.**

MOÁHĂ s. f. v. **moacă.**

MOĂHĂR s. m. v. **mahăr.**

MOÁJER s. n. v. **mojar.**

MOÁLĂ[1] s. f. v. **mala[1].**

MOÁLĂ[2] s. f. v. **molie.**

MOÁLĂ[3] s. f. v. **mîl.**

MOÁLĂR s. m. v. **maler.**

MOÁLE[1] adj. **I. 1.** Care cedează uşor la apăsare (modificîndu-şi forma); p. ext. afînat, pufos. *Ca neşte ceară să ne plecăm către dragostea lu Dumnezeu, sau ca neşte lut moale cîndu-l pleci în voia ta.* CORESI, EV. 198. *Fîn uscat perină moale* (a. 1600—1650). GCR I, 136/34. *În loc de pat moale, culcare grea* (a. 1689). id. ib. 285/31. *Un om nu poate suferi să stea pre un aşternut moale şi frumos totdeauna* (a. 1700). id. ib. 338/24. *Ceara cînd iaste moale să închipuiaşte şi să tipăreaşte în fealiu de fealiu.* MOLNAR, RET. 53/6. *Ca să-i fie mai moale culcuşul, au aşternut nişte iarbă uscată.* DRĂGHICI, R. 54/5. *Este o ceară moale pe care o întorc cum mi-e voia.* NEGRUZZI, S. I, 77. *S-a tologit... pe un divan moale ca bumbacul.* CREANGĂ, P. 302. *Mă lungii într-un cot pe iarba moale.* HOGAŞ, M. N. 183. *Era trudită după două zile de umblet călare şi se gîndea c-o simţire de plăcere la un culcuş moale.* SADOVEANU, B. 120. *Se aşezase peste toate o zăpadă moale şi nouă care lumina uşor în noaptea fără lună.* id. M. C. 58. *Felix, suie-te să vezi ce fîn moale!* CĂLINESCU, E. O. I, 117. *Asfaltul e proaspăt întins şi-l simţim moale... sub călcîie.* STANCU, U.R.S.S. 185. *Bădiţă cu şase boi Vinde doi Pe perini moi.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 421. *Omul se culcă unde-i moale* (= fiecare umblă după ceea ce este bun, avantajos). Cf. ZANNE, P. II, 529. (Fig.) *În loc luminat, în loc moale, în loc de răpaos* (a. 1669). GCR I, 186/6. ✧ *Carne moale* = carne fără oase; (regional) carne fragedă. *Tăie o bucată de carne moale din coapsa piciorului.* ISPIRESCU, L. 90. *Bine alege şi bine culege... — din carne moale — şi din oase vărtoase.* POP., ap. GCR II, 340, ALR II 4069/2, 76, 105, 848, 872. *Cine poate oase roade; cine nu nici carne moale.* CREANGĂ, P. 248. *Ou moale* = **a)** ou fiert sau copt astfel ca să nu fie complet coagulat. *Cîte oauo moi coapte au putut mînca uriiaşul Goliat pre nemîncate?* BĂRAC, T. 26/22; **b)** ou ouat fără găoace sau cu găoacea incomplet calcificată. Cf. ALR II 5712. *Lipire moale* = operaţie de îmbinare, cu ajutorul unui metal străin în stare de fuziune, a două piese metalice care nu se încălzesc în prealabil. *Lipirea moale se execută cu o compoziţie de cositor şi plumb.* IOANOVICI, TEHN. 181. ✧ Expr. **A-i fi** (cuiva) **moale** sau (substantivat) **a trăi** (sau **a se aşeza**) **pe moale** (**şi la cald** sau **şi la căldură**) = a duce o viaţă liniştită, fără griji; a se simţi bine. *Văzînd că... nu mai are putere nici cît un ţînţar, îl buşiiu o dată cît putui de nişte pietri, şi temîndu-mă că îi va fi moale, mai luai ş-un pui de piatră.* GORJAN, H. II, 63/10. *Da să ştii d-ta, că babei mele n-are să-i fie moale, cînd m-oi întoarce acasă.* CREANGĂ, P. 126, cf. id. A. 156. *Eu trăiesc bine, pe moale şi la cald.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. *Mireasa gătită de nuntă se pune să şadă pe o perină, crezîndu-se că apoi în viaţa ei conjugală va duce-o bine, îi va fi moale.* GOROVEI, CR. 240. *Să fie pănă-n ziuă la lucrurile ei, că de nu, n-are să-i fie moale.* MERA, L. B. 190, cf. ZANNE, P. III, 230. ✦ (Substantivat) Parte moale (**I 1**) a unui lucru. *Ş-afunda capul din ce în ce în moalele pernei.* DELAVRANCEA, S. 108. *Mi-am luat de-o grijă, zise m-me Sandopol...*, *scufundîndu-se în moalele unui fotoliu de piele fină.* MIRONESCU, S. A. 105. ✧ *Moalele capului* = **a)** fontanelă; p. ext. creştetul capului. *Beliră o curea* [de piele] *din moalele capului pînă gios la unghe la picior.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 73[v]/18. *O muchie dă topor să ne hi dat în moalili capului şi ne prăpădea şi pă noi poate.* JIPESCU, O. 138. *Înc-o lovitură straşnică în moalele capului l-a prăvălit pe pîntece.* SANDU-ALDEA, U. P. 28. *Gîndul îl duru atît de rău parcă l-ar fi izbit cu parul în moalele capului.* REBREANU, I. 280. *Cînd Zbranca dădu să iasă din închisoare, badea Isac îl şterse în moalele capului.* SADOVEANU, O. VII, 360, cf. MIRONESCU, S. A. 104. *A primit din senin o măciucă în moalele capului şi caută ameţit un sprijin.* I. BOTEZ, B. I, 113. *Învăţătorul înalt, osos...*, *ciocănea copiii în moalele capului.* CAMILAR, N. I, 19. *Miai s-a învîrtit şi l-a lovit pe Lisandru drept în moalele capului.* PREDA, Î. 122. *Începu a-l netezi cu mîna pe cap. Netezindu-l aşa, dădu de moalele capului.* ŞEZ. V, 131. *Cum îi căuta aşa în cap, îi vîră cele două ace în moalele capului şi pe loc a murit biata fată.* I. CR. III, 202; **b)** (regional) tîmplă. PAMFILE, B. 81, cf. ALR I/I h 14. (Regional) *Moalele urechii* = „groapa de după urechi".

ALR I 51/87, cf. 51/98, 337. (Regional) *Moalele frunții* (sau *obrazului*) = tîmplă. ALR I/I h 14. (Neobișnuit) *Moalele spetelor* = șezut. *Am făcut... un buboi la moalele spetelor.* ap. TDRG. ✦ (Substantivat, m. sg. art.; regional) Penis. PASCU, C. 180. ✦ (Despre gură, buze) Cărnos; fraged. *Era leită Safta... Tot așa voinică, obrajii la fel de mari, ochii căprui trași spre tîmple și neastîmpărați... Gura cu buze groase și moi.* CAMIL PETRESCU, O. III, 12. *Of! două buze dulci și moi, Săruta-m-aș eu cu voi.* BIBICESCU, P. P. 33. ✦ Moleșit, flasc; puhav. *Mici și moi, coapsele arată slăbăciune, cilibiu și fricos om* (a. 1785). GCR II, 145/20. *Se apropie de canapeaua ei o femeie încă tînără... puțin cam subțire în talie și cu un gît lung și moale, care-i dădea un aer bătrînicios.* CAMIL PETRESCU, O. III, 70. *I-am văzut pe toți, desluși... Pe miliardarii cu burțile moi.* DEȘLIU, G. 44. ✦ Puțin consistent; subțire, apos. *Fă mămăligă mare, măi Ioane; fie crudă, fie moale, numai mare.* ZANNE, P. III, 607. *La baliga moale, puțină apă trebuie*, se zice despre cei lipsiți de rezistență, pe care cea mai mică dificultate îi doboară. Cf. id. ib. I, 322. ✦ Care poate fi ușor străpuns, tăiat, despicat. *La mintea spre înțeleagere gătată mai tare pătrunde cuvîntul adevărului, decît prin moale grosimea trupului ascuțita simceaua fierului.* CANTEMIR, IST. 63. ✧ *Sămînță moale* = (cu înțeles neprecizat, probabil) sămînță cu înveliș subțire, puțin rezistent. *Cînd iaste creașterea lunei, sămînța vîrtoasă să samine... iară cînd scade luna, sămî[n]ța cea moale cum iaste inul, cînepa* (a. 1733). GCR II, 26/32. ✦ (Despre pîine, cozonac etc.) Proaspăt; fraged. *Să pun la ciochine niște plăcinte moi anume pregătite, care ne fac nouă trebuință pe cale.* SADOVEANU, F. J. 520. *Pită proaspătă sau pită moale.* ALR II 4 013/235. *Mulțimea de boale, la dohtor pîine moale.* ZANNE, P. V, 272, cf. III, 532, IV, 48. ✦ (Despre icre) Proaspăt, neconservat. *Oarecare meșteraș A trimis un băiețaș... Ca să ia de la băcan Icre roșii de un ban. Îi mai dete și alți doi Să ia icre negre moi.* PANN, P. V. III, 64 1/8. *În comerț i*[crele] *se găsesc sub două forme: ... moi sau proaspete și tescuite.* ENC. AGR. III, 135. ✦ (Despre fructe) Zemos; mălăieț **(1)**. *Pepenii galbeni... se numesc... mălăieți cînd sînt moi.* PAMFILE, A. R. 175. *Mută-ți casa lîngă noi, C-am un păr cu pere moi, Și le-om mînca amîndoi.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 48. ✦ Flexibil, elastic. *Un registru cu scoarțele moi.* PREDA, M. 155. *Dacă un mort va fi moale, este semn că va muri vreo rudă a sa după el.* ȘEZ. III, 122.

2. (Despre pămînt) Umed, reavăn, jilav. *Sămînța vîrtoasă să samine la pămînt uscat,... sămî[n]ța... cum iaste inul, cînepa iproci să o samine în pămînt moale* (a. 1733). GCR II, 26/33, cf. ALR II 5 060/64, 310, 705, 723, 762, 791. ✧ (Substantivat) *Prășitul se face pe moale.* PAMFILE, A. R. 74. *Trag, iar, în mocirlă, după noi. Nădăjduim că acolo cel puțin, obuzele lovind în moale, nu vor mai exploada toate.* CAMIL PETRESCU, U. N. 363. ✦ (Mai ales prin Munt.) Care a fost arat de două sau de trei ori după ce s-a făcut desțelenirea. Cf. H II 244, VII 210, 245, 337.

3. (Despre metale și aliaje) Cu duritate mică; care poate fi ușor îndoit, zgîriat etc. *Cînd oțelul este prea moale, coasa se îndoaie; cînd este prea iute, coasa se rupe.* PAMFILE, A. R. 125. *Prin procesele de înnobilare sau curățire se obține din fontă fier moale cu 0,05—0,5% C.* MACAROVICI, CH. 412. *Materialul din care se confecționează aceste organe este oțelul moale laminat.* IOANOVICI, TEHN. 154. *În limbajul curent spunem că oțelul este casant, iar plumbul este moale.* CIȘMAN, FIZ. I, 240, cf. I. CR. III, 226. ✧ (Regional, substantivat, în sintagma) *Moalele securii* = muchia securii. *Pe moalele (muchia) securei se pisează usturoiu.* ȘEZ. XII, 194.

4. (Despre ființe, despre corpul sau părți ale corpului lor) Fără rezistență, fără putere; debil, slab, plăpînd; gingaș, delicat. *Nu-i putință să să poată povesti truda și ruga ei și nevoința cu carea au adevăsît ș-au topit acel trup moale și gingaș.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 27[r]/25, cf. CHEST. VI 22/26. *Moale în trup.* ALRM II/I h 142/260. ✧ *Moale în gură* sau *cu gura moale* = (despre cai) cu gura sensibilă, care suportă greu zăbala; p. ext. care poate fi condus ușor cu ajutorul hățurilor. Cf. ZANNE, P. I, 461. *Moale de gură* = (despre oameni) cu dinți nerezistenți, slab de gură. Cf LM. ✧ Expr. **A avea picioare moi** = a umbla, a se mișca încet. Cf. COSTINESCU. ✦ Sleit de puteri, istovit, vlăguit. *Maria rămase moale, gînditoare, fără să zică o vorbă.* DUNĂREANU, CH. 194. *Nevastă-mea... a căzut moale într-un fotoliu.* CAMIL PETRESCU, U. N. 132. *Cîteva vecine o urcară pe femeia care era moale, topită de durere și nu-și dădea seama de nimic*, id. O. II, 492. *Atunci* [fata]... *a căzut moale... peste masa de lucru.* PAS, Z. I, 310. *Călcîndu-și pe inimă, Cristescu i-a întins peste birou o mînă moale, gata parcă să se desfacă din toate încheieturile.* GALAN, B. I, 8. ✧ (Adverbial) *Și arcul să-și tragă moale.* DOSOFTEI, PS. 189/11. ✦ (Regional) Paralizat. ALR II/I h 123/727, cf. MAT. DIALECT. I, 231.

5. (Despre oameni) Lipsit de energie, de voință; apatic, indolent; bleg, leneș; cu fire slabă, nehotărîtă, influențabilă. *Mihai Vodă nu este, cum s-arăta, blînd, șigaci cu toți și moale, ce într-alt chip, că are multe hiri, nu numai o hire.* NECULCE, L. 185. *Învățătorul...*, *mai moale ca toți, se și îmblînzise puțin.* REBREANU, I. 246. *Mi s-a părut un băiat de treabă, deși cam moale.* CĂLINESCU, E. O. I, 61. *Deocamdată Soleiman Pașa va fi dezavuat de Poartă*

fiindcă a fost prea moale, asta fiind prima etapă, apoi va fi înlocuit cu Fuad Effendi, cunoscut ca mai energic. CAMIL PETRESCU, O. III, 108. *Fusese un bărbat înalt, voinic, Radu Ochian, moale, trîndav.* STANCU, D. 5, cf. PAS, Z. I, 145. *Te cunosc, lele, pe poale, Că eşti o femeie moale; Că de-ai fi femeie iute, Poalele ţi-ar fi lăute.* BUD. P. P. 62. *Dacă ţi-i bărbatul moale, Du-l în tîrg şi-l dă pe oale.* ZANNE, P. IV, 253, cf. II, 14. ◇ *Moale de gură* sau *moale la vorbă* = care vorbeşte puţin, care nu e bun de gură. *Nu e bun Argeşiu, fiind bătrîn şi cu patimă de boală şi moale la vorbă şi... prefăcut.* ZILOT, CRON. 73. *Unde s-a văzut advocat moale de gură?* F (1883), 15. ◇ Expr. **A (o) (sau a se) lăsa (mai) moale** = a ceda, a face concesii. *Nu te lăsa, rumâne, moale.* JIPESCU, O. 37, cf. SCRIBAN, D. *Lăsaţi gluma, măi... Vorba e, acum ce facem? Mergem aşa cum am mers, oblu, ori o lăsăm mai moale.* CAMIL PETRESCU, O. III, 490. *Te laşi moale, Te bagă-n foale.* ZANNE, P. V, 295. *Cine să lasă moale, cel mai tare ăl dăspoaie.* id. ib. VIII, 290. ✦ (adverbial) Lipsit de convingere, de curaj; în silă. *De ce să n-ascult? se apără moale colonelul.* C. PETRESCU, Î. I, 11. *Asta n-aş crede-o, se împotrivi moale Mînecuţă.* SADOVEANU, P. M. 136. *Oamenii s-au privit, te-au privit, şi unul ţi-a spus moale, nedumerit: — Apoi pe nici unul nu ne cheamă Dumitru.* PAS, Z. I, 140. ✦ Blînd, îngăduitor. *Nu-i moale ea-n treburi de-acestea!* COŞBUC, AE. 27. *Moale eşti, Antoane, cînd e vorba de fiu-tu!* DEMETRIUS, C. 40. ✦ (Rar, despre activitatea sau despre viaţa oamenilor) Uşuratic. *Carol al VII-lea... înconjurat de curteni desfrînaţi... petrecea, chiar dinaintea ochilor soţiei sale, o viaţă moale şi nepăsătoare în braţele unei ţiitori.* ODORESCU, S. I, 4.

6. Fig. (Învechit, neobişnuit) Slab, şubred; îndoielnic; prost. *Tomşa văzînd moale lucrul de dobîndit cetatea cu ai sei, s-au sfătuit cu boierii de au trimis sol la Jicmond craiul unguresc.* N. COSTIN, LET. I A, 70/28. *Venit-au ponoslu lui Pătru Vodă de la împărăţie, pentru moi lucrurile lui.* id. ib. 97/29.

II. 1. Cu suprafaţa netedă, fără asperităţi; neted. *Morunul are sgîrciuri în loc de oase şi pielea aspră, pe cînd a somnului e moale.* C. ANTONESCU, P. 89. *Pre lîngă tine, multe cer: Ceru-m boi cu coarne moi; Ceru-m junci cu coarne lungi.* POP., ap. GCR II, 330. *Moale ca geamu.* ARL II/I MN 31, 2 182/848. ✦ Catifelat, mătăsos; plăcut la atingere. *Aceia ce poartă veşminte moi, în casele împărăteşti sînt.* CORESI, EV. 522, cf. N. TEST. (1648), 14r/26, GCR I, 276/9. *Părea un tînăr voievod Cu păr de aur moale.* EMINESCU, O. I, 170, cf. 82. *Nişte muşchi pletos, de o podină de gros, moale ca mătasa şi verde ca buratecul.* CREANGĂ, P. 213. *Mîinile cele albe ca o coală de hîrtie, cu pelea moale ca puful.* ISPIRESCU, L. 234, cf. 58. *Părul ei, mătasă moale, Ca şi inul cînd înfloare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 35, cf. 60. ◇ Fig. *E aşa de dulce să chemi somnul în murmurul apelor, în răcoarea verde a luncilor, sub mîngîierile moi ale vînturilor!* HOGAŞ, DR. I, 195. ✦ (Regional, despre făină, mălai) Măcinat mărunt. ALR I 1 372. *Făină mai aspră, nu moale rău, că nu se coace nici turta.* ib. 1 372/800.

2. Necolţuros, rotunjit, unduios; p. ext. armonios; delicat. *Oricît de genial tăiate ar fi formele unei statui, ea niciodată nu ne va putea reda acele linii moi, pătimaşe, calde, cari caracterizează un trup frumos, viu.* GHEREA, ST. CR. II, 50. *Ileana Cosînzeana, cu ochi limpezi, cu trăsături moi şi blonde, cu cosiţa de aur sclipitoare.* PETICĂ, O. 277. ◇ (Prin lărgirea sensului, despre ochi, privire) *Ochii lui cei moi... se pierdură iar în... visătorie.* EMINESCU, N. 35, cf. id. O. IV, 85. *El se uită... la expresia caldă a ochilor ei moi, lungi, cu gene mari şi clipiri dese.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 90. *Doar ca prin vis vedea privirile moi ale femeii, buzele ei roşii şi umede.* REBREANU, I. 158.

3. (Despre culori, lumină sau izvoare de lumină, sunete) Lipsit de stridenţă, cu intensitate scăzută; domol, potolit; blînd. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Luna plină de o lumină moale.* ALECSANDRI, POEZII, 275. *Printre graţii luna moale, Sfiicioasă şi smerită şi-au vărsat razele sale.* EMINESCU, O. I, 76. *O jună fată... acompaniind sunetele uşoare a unor note... cu glasul ei dulce şi moale.* id. N. 47. *Umbre moi întinde ceaţa, Pe cînd raze scad în zare.* CERNA, P. 57. *Minţi! strigă Iţic întărîtat de glasul moale al căprarului.* REBREANU, NUV. 291. *Eu nu înţeleg nimic, vorbi cu glas moale domnul Ţudic.* C. PETRESCU, R. DR. 159. *Un vindireu... slobozi cîteva fluierături moi.* SADOVEANU, O. IX, 132. *A răspuns cu mişcări cumpănite şi cu vorbe moi la manifestaţiile zgomotoase ale lui Temistocle.* id. ib. XI, 572. *Vocea ei mică, moale, de cristal lichid, îl fermecă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 83. *Vorbeşte cu glas moale judecătorul, cu glas dulce.* STANCU, D. 257, cf. PREDA, M. 171. ◇ (Adverbial) *Oameni timizi şi modeşti care surîd uşor şi vorbesc moale.* TEODOREANU, M. II, 169. *Albinele bîzîiau moale în prisaca de-aproape.* SADOVEANU, O. V, 618. *Ce învăţătură pot să-ţi dau eu ţie, măi băiete? grăia moale pădurarul.* id. ib. XII, 470. *Mitropolitul întrebă moale: Asta-i tot?* CAMIL PETRESCU, O. III, 40. *Un zurgălău... Se auzea de undeva, din vale, Şi vîntu-l îneca în răbufniri. Parcă plîngea încet metalul, moale, În palmele-ngheţate şi subţiri.* LABIŞ, P. 15.

4. (Fon.; în opoziţie cu dur, în sintagmele) *Consoană moale* = consoană palatalizată, v. palatalizat. *Limba română cunoaşte, la finală, consoane moi, notate în ortografia obişnuită printr-un i care întovărăşeşte consoana.* ROSETTI, S. L. 59. *În multe limbi sînt cunoscute*

serii duble de consoane, dure şi moi. GRAUR, I. L. 61. *Poziţie moale* = poziţia unui sunet urmat, în cadrul unui cuvînt, de o silabă care conţine o vocală palatală. *O deosebită importanţă are în dialectul dacoromân poziţia „dură" sau „moale", deci caracterul nepalatal sau palatal al vocalei din silaba următoare.* PUŞCARIU, L. R. I, 76.

5. (Despre vreme, atmosferă, anotimpuri reci etc.) Călduţ (şi umed); p. ext. plăcut, blînd. *Iarna, care în alte locuri a fost moale, în Rusia a stătut foarte aspră şi iute.* CR (1834), 354[2]/16. *Stelele... tremură voluptos în aerul moale şi clar al serei.* EMINESCU, N. 50. [Cînd cocoşul] *va cînta seara, înspre amurg... de va fi frig, se va muia vremea, iar de va fi moale, se va lăsa frig aspru.* PAMFILE, VĂZD. 3. *Se crede că dacă în ziua anului nou... va fi afară moale şi pîclă, apoi... vor urma boale.* GOROVEI, CR. 293. *Duminică, pe-o vreme destul de moale, fără să fie însă dezgheţ, m-am înfăţişat la curtea de la Comana.* SADOVEANU, O. IX, 440. *O verificare şi mai simplă o facem iarna, pe vreme moale, cînd se apropie dezgheţul.* CIŞMAN, FIZ. I, 399. *Toamna, cîndu-i vremea moale, să mîrlescă oile gine.* GR. S. V, 332. *Dacă e iarna moale... umblă* [oile] *şi la păşune.* CHEST. V 14/87. ✦ (Regional, despre apă) Care are o temperatură potrivită; călduţ (Dobra-Deva). ALR II 4 146/105.

6. (Despre fiinţe, despre însuşiri şi manifestări ale lor) Domol; blînd; umil, smerit. *Grăiesc din gură cuvinte moale, De-ţ par ca untul de unsuroase.* DOSOFTEI, PS. 182/14. *Şi grăi-va ţie cu rugă, rugăciune moale? Şi pune-va cu tine făgăduinţă?* BIBLIA (1688), 381[1]/18. *Venia cu mare trufă... iar cînd s-au întors înapoi, mai moale au fost.* N. COSTIN, LET. II, 49/6. *Dojănii pe amurezaţi cu cuvinte potrivite, adică nici atîta straşnice, căci destul le erea ocara... dar nici atîta de moi, căci fapta le erea prea mare.* GORJAN, H. IV, 79/22. ✧ Expr. **A fi moale la inimă** = a fi bun, milos, îngăduitor. *Maica era tare moale la inimă, duioasă.* SBIERA, F. S. 97, cf. id. P. 145.

7. (Despre mişcări) Uşor, abia simţit; încet, lent; lipsit de vlagă; slab. *Deodat-aud foşnirea unei rochii, Un moale pas abia atins de scînduri.* EMINESCU, O. I, 119. *Tudor îşi duse în buiestru calul o vreme, apoi îl lăsă în pas moale.* SADOVEANU, O. VII, 163. *Bălcescu făcu un semn moale cu mîna, a dezgust.* CAMIL PETRESCU, O. III, 153. ✧ (În context figurat) *Cu moale zbor de catifea, Îşi lasă umbra dulce peste ochii mei.* CAZIMIR, P. 47. ✧ (Adverbial) *Calcă mai încet şi moale, Tot în vîrful deagetelor.* BĂRAC, A. 24/2. *Da tu de ce mergi aşa de moale? întrebă el... Aşa-i că te doare? Te-a trîntit şi te-a pălit răul cela.* SADOVEANU, O. VIII, 124. *Munteanca... înaintă sprintenă... păşind moale pe covor cu opincile.* id. ib. X, 547. *Scăpă clanţa din mînă şi uşa se izbi moale de un dulap cu vase.* V. ROM. septembrie 1 960, 60. ✦ Care se mişcă încet, lin, domol; (despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor) lipsit de vioiciune, de sprinteneală. *Era plin de distracţii, moale în mişcări, glasul întunecat şi slab.* RUSSO, S. 28. *Boul moale se împerechează cu cel iute.* DAMÉ, T. 29, cf. TDRG. *Dintr-un cal moale, slab şi pîntecos... ovăzul şi îngrijirile lui Vasile au făcut un căluţ întinerit, rotund ca un pepene, cu capu-ncordat, cu gusturi de zburdăciune.* SADOVEANU, O. VII, 300. *Tudor mormăi şi le făcu semn cu mîna moale să cînte.* CAMIL PETRESCU, O. II, 81. *Cură mai binişor, e apa moale.* ALR SN III h 828/886. ✦ (Despre fenomene naturale) Puţin intens, lin, domol, potolit. *Măceşul s-a desfoiat ca o ninsoare moale.* ARGHEZI, C. J. 99. *Ploaie moale.* ALR I 1 978/846. *Foc moale.* ALR II/I h 282/520.

III. (Despre lichide, în sintagmele) *Vin moale* = **a)** vin plăcut la gust. *Văd-ăndu... [vinul] limpede şi frumos la faţă, şi moale şi dulce la gustare, de-are fi şi înţelept neştine, tot să amăgiaşte, părăndu-i că nu să va îmbăta.* PRAV. 263; **b)** vin care conţine alcool în cantitate mică, vin slab, fără tărie. *După tărie poate fi vin tare sau moale.* H II 58, cf. XI 326. *Apă moale* = **a)** apă care conţine săruri în cantitate mică. *Prin Bucovina se culege droghiţa şi se fierbe în apă de pîrău neîncepută, care este mai moale decît apa de fîntînă.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 20, cf. MACAROVICI, CH. 359; **b)** (Transilv. şi prin Ban.) apă sălcie. Cf. ALR I 798/30, 61, 65, 90, 98, 109, 125, 131, 140, 150, ALR II 4 148/102, 141, 334, 349.

— Pl.: *moi* şi (învechit, rar, f.) *moale.*

— Lat. **mollis, -e.**

MOÁLE[2] s. f. v. **molie.**

MOÁLEŞ, -Ă adj. (Neobişnuit) Lipsit de vioiciune; leneş. *Noi orăşanii* [vorbim] *mai încet şi parcă din limbă moaleşă.* JIPESCU, ap. TDRG.

— Pl.: *moaleşi, -e.*

— **Moale[1]** + suf. *-eş.*

MOÁLFĂ[1] s. f. (Prin Bucov.) Femeie care mănîncă prea mult. LEXIC REG. 117.

— Pl.: *moalfe.* — Şi: **málfă** s. f. LEXIC REG. 117.

— Cf. molfăi.

MOÁLFĂ[2] s. f. v. **moaflă.**

MOÁLTĂR s. n. v. **maltăr.**

MOÁLTER s. n. v. **maltăr.**

MOAMETÁN, -Ă adj., s. m. şi f. v. **mahomedan.**

MOAMETANÍSM s. n. v. **mahomedanism.**

MOAMETÍSM s. n. v. **mahometism.**

MOĂNCĂ s. f. (Regional) Om care mănîncă mult (Şibot-Orăştie). CV 1951, nr. 6, 27.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MOÁNDĂ s. f. v. **mohoandă.**

MOÁNDRĂ s. f. v. **mohoandă.**

MOÁNGĂ[1] s. f. (Regional) Viaţă, trai, zile (Talpa Ogrăzile-Roşiori de Vede). COMAN, GL. *Aşa îţi mănînci moanga cu el!* id. ib.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MOÁNGĂ[2] s. f. (Regional, în expr.) **A da moanga** = (la jocul de-a pietricelele) a arunca fiecare piatră în sus şi a o prinde pe dosul palmei (Măceşu de Jos-Băileşti). ALR II 4 340/872.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MOÁNTĂ s. f. v. **mohoandă.**

MOAR s. n. Ţesătură de mătase sau de bumbac mercerizat, care face ape; (grecism învechit) moarea. *Poartă anteriu de brocard cu flori de aur şi o giubea de moar bătrînesc alb.* CAMIL PETRESCU, O. I, 221, cf. II, 111. ◇ Fig. *Pe sub poduri, Sena toată Este moarul tristei seri.* MACEDONSKI, O. I, 199.
— Pl.: *moaruri.*
— Din fr. **moire.**

MOARÁT, -Ă adj. Care are aspectul moarului; (neobişnuit) moariu. *Intră şi-şi alese un guler şi două legături noi de gît, moarate, roşcate cu ape verzi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 132.
— Pl.: *moaraţi, -te.*
— Din fr. **moiré.**

MOĂRĂ s. f. **1.** Instalaţie special amenajată pentru măcinarea cerealelor; clădire, construcţie prevăzută cu asemenea instalaţii. *Vîlcești cu 5 mori şi cu 4 pio* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 210/22. *Dereptu aceaia nimea să n-aibă a-i opri preste cartea domniei meale, că le-au cumpărat Stelea spătariul acel sat Dîlga şi cu aceale moare* (a. 1602). ib. 116/11. *Loc de moară în Jijia ce iaste în ţînutul Dorohoiului* (a. 1620). GCR I, 62/22. *De să va prileji apa morii să îneace niscare pămînturi, sau vii, sau pomeate,... să plătească paguba stăpînul morii, iar de nu, să stia oprită moara.* PRAV. 27. *Locul... de mori, şi cu tot venitul* (a. 1651). GCR I, 151/36, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 229. *Şi i-au mai dat pe deasupra şi 13 sate... pline de pîine şi de hălăşteie cu mori.* NECULCE, L. 257. *Vatra de moară este a Şerbeştilor şi locul de iaz este al nostru* (a. 1833). IORGA, S. D. XII, 217. *Cîte mîni au trebuit până a să face moara cu care au măcinat făina?* DRĂGHICI, R. 77/28. *Pe sub teii de pe vale, Cam pe unde vine moara, Să culeagă flori venit-au Marian şi Mărioara.* PĂUN-PINCIO, P. 76. *Roata morii cîntă Cuvinte cu-nţeles.* COŞBUC, P. I, 60. *Moara lui Arghir avea singură petre ferecate de schimb şi apă destulă la iazul ei, ca să macine şi zi şi noapte la vreme de nevoie.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 24. *Din Rusia, care poseda mori perfecţionate, venea făină picluită (cea mai fină).* N. A. BOGDAN, C. M. 134. *Mori ţărăneşti.* NICA, L. VAM. *Sărmanii plopi de lîngă moară Cum stau de singuri, singurei.* BACOVIA, O. 170. *Pe urmă au să arunce sămînţa în brazdă şi iarăşi au să fie holde de grîne şi iar au să duduie morile.* C. PETRESCU, R. DR. 192. *Cumpărase un sac de grîu, îl dusese la moară la măcinat şi dăduse să-i facă un cuptor întreg de pîine.* CĂLINESCU, E. 110. *Moş-Precu... ajunse la moara de scînduri negre, aşezată pe tăraşi voinici, zguduită de fierberea apelor, vuind şi scîrţîind.* SADOVEANU, O. I, 587. *Moară, roată şi morar Potmoliţi-s în cleştar.* ARGHEZI, S. P. 122. *Eram închişi acolo... cu singura perspectivă... a unui drum la moară, a unei opriri în cîrciuma satului.* DEMETRIUS, A. 192. *Omul care-i urît Nici la moară n-are rînd.* HODOŞ, P. P. 58, cf. ŞEZ. I, 13. *Bietul moşneag... s-a hotărît s-o îndepărteze pe biata copilă, s-o înstrăineze, ducînd-o tocmai la moara pustie ca să se izărească pe-acolo.* FURTUNĂ, V. 33. *Unde scuipă o, ţară umblă o moară* (= eforturile unite reprezintă o forţă, unirea face puterea). Cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 378. *Femeia nebătută e ca moara neferecată.* ZANNE, P. II, 149. *Stomahul, ca moara, cînd n-are ce măcina, atunci se strică.* id. ib. 437. *Dincotro bate vîntul se îndreaptă aripile morii,* se spune despre cei profitori care ştiu să se orienteze în avantajul lor. Cf. id. ib. III, 234. *Moara nu macină pînă nu o ungi la fus,* se zice despre cei care nu fac niciodată un serviciu, un bine, fără o recompensă. Cf. id. ib. *Moara cînd stă, atunci se sfărîmă* (= lipsa de activitate este dăunătoare). Cf. id. ib. 238. *Dă foc moarei ca să gonească şoarecii,* se spune despre cei care vrînd să remedieze un rău, fac un altul şi mai mare. Cf. id. ib. 232, RĂDULESCU-CODIN, Î. 373. *Moara bună macină orice.* ZANNE, P. III, 235. *Cine umblă la moară iese plin de făină.* Cf. id. ib. 233. *Lasă moară şi fuge după cioară.* Cf. PAMFILE, J. II, 155. (În ghicitori) *Pe poduri ferecate Trec mii nenumărate Şi le taie capetele Şi le schimbă numele (Moara).* GCR II, 370. *Se udă şi strîgă şi se ţine de mal (Moara).* SBIERA, P. 320. *Am o vacă priană La tot satul dă hrană (Moara).* id. ib. *Am o pană-mpanată Pe apă lasată (Moara).*

ŞEZ. VII, 118. *Merge şi nu merge; De ascultat te-ascultă, Face gură multă, Ce-i dai îţi dă, Cu talpa-n apă stă (Moara).* ib. XIII, 26. *Ce merge şi noaptea Şi drumul nu-l mai trece? (Moara).* ib. *Moara lui Bubuţă Îmblă prin grăunţe* (Şoarecele). GOROVEI, C. 365. ✧ (Cu determinări care indică forţa motrice sau tipul instalaţiei) *Moară de boi sau cai.* LB. *Mă suisem într-o moară de vînt.* DRĂGHICI, R. 8/21. *S-a sfîrşit! strigă vecinul meu cu o oftare ce ar fi putut învîrti aripile unei mori de vînt.* NEGRUZZI, S. I, 234. *Faci sămne, ha? Aşa, cu mînile, ca o moară de vînt.* ALECSANDRI, T. I, 357. *Mori de apă şi „de foc", pentru pregătitul făinii, sînt multe.* PAMFILE, I. C. 176. *Morile de cai . . . în Ardeal se numesc soace.* id. ib. 177, cf. 377. *În Dumitriţa e o moară de foc care face o făină ca aurul.* REBREANU, I. 137. *Glasul morilor de vînt Să-l asculţi de dimineaţă pînă-n seară.* MINULESCU, V. 72. *Morile de vînt . . . acţionează pompe care deşartă în canaluri apa de prisos.* SADOVEANU, O. IX, 250. *O moară de vînt îşi învîrtea cadenţat în aer braţele obosite.* BART, E. 126, cf. BENIUC, A. R. 41, H VII 171. *Nouă mori de sub pămînt Ş-alte nouă mori de vînt.* TEODORESCU, P. P. 88, cf. ALR II 6 713/2, 53, 316, 334. *Moară cu vals* (= valţ). ALR II 6 713/520. *Moară cu vapor.* ib. 6 713/727, cf. 6 713/987. ✧ Fig. *Veniră ca doi oameni trecuţi prin moara vieţii, cu gîndul unei munci cinstite.* CONTEMP. 1953, nr. 376, 4/4. ✧ Expr. **A-i merge** (sau **a-i umbla, a-i toca**) (cuiva) **gura (ca o) moară (hodorogită** sau **stricată, neferecată** etc.) sau **a-i umbla gura ca chichirezul la moară** v. gură. **A băga în moară** sau **a vorbi** (ori **a îndruga**) **ca la** (sau **ca în**) **moară** = a vorbi foarte tare; a vorbi mult şi fără rost. *Noi nu sîntem bunioară Să îndrugăm ca la moară, Ci dăm vorba mirelui, Iaca şi firmanul lui.* POP., ap. GCR II, 314, cf. ZANNE, P. III, 236, CIAUŞANU, V. 180. **Ca surdu la moară,** se spune despre cineva care nu ia în seamă nimic din ceea ce se întîmplă în jurul lui. Cf. ZANNE, P. II, 757. **A turui ca moara fără apă** = a tăcea. Cf. id. ib. III, 244. **A spune un lucru în tîrg şi la moară** = a spune un lucru în gura mare, la toată lumea. Cf. CIAUŞANU, V. 180. **Ca la moară** = **a)** pe rînd, în ordinea sosirii. *Stăi că nu-ţ e gura chioară, Ţine rîndul ca la moară.* PANN, P. V. I, 15/12, cf. ZANNE, P. III, 238; **b)** (în legătură cu verbele „a intra", „a ieşi" sau cu echivalente ale acestora) într-un continuu du-te-vino. *Pe uşile deschise larg, unii intrau şi alţii ieşeau ca la moară.* REBREANU, R. II, 200. **A-i veni** (cuiva) **apa la moară** = a se schimba împrejurările în favoarea cuiva. *Băieţii încep a curge toţi, care dincotro, cu blăstămurile părinteşti în mînă. Îi venise acum şi lui Dănilă apa la moară.* CREANGĂ, P. 59, cf. PAMFILE, J. I, 127. *Pînă ce n-oi vedea duşmanii muşcînd ţărîna, nu mă las! Ochii lui Gînj licăriră: — A da Dumnezeu, stăpîne, şi ne-a veni şi nouă apa la moară.* SADOVEANU, O. I, 200, cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 370. ZANNE, P. III, 241, I. CR. III, 252. **A(-i) da** sau **a(-i) aduce** (cuiva) **apă la moară** = a-i crea cuiva o situaţie favorabilă, a-i înlesni să facă un anumit lucru; a încuraja, a stimula. *Orice slăbire a vigilenţei aduce apă la moara duşmanului.* ŞCÎNTEIA, 1953, nr. 2 581. **A-i lua** (sau **a-i tăia**) (cuiva) **apa de la moară** = **a)** a priva pe cineva de anumite avantaje de care s-a bucurat. Cf. ZANNE, P. III, 242; **b)** a întrerupe pe cineva în timp ce vorbeşte, a nu-i permite să mai vorbească. Cf. PAMFILE, J. I, 127, ŞEZ. II, 73, ZANNE, P. III, 242; **c)** a face să renunţe, a descuraja. **Unul macină la moară** = unul singur trage toate foloasele. Cf. ZANNE, P. III, 239. **A mîna apa la moara sa** = a căuta să tragă foloasele numai pentru sine. Cf. id. ib. 243. **A-i umbla** (cuiva) **moara** = a-i merge bine, a-i merge toate din plin; a fi în putere. *Să ne veselim cît ne îmblă moara, că destul ne vom pocăi la bătrîneţe.* FILIMON, O. I, 189. *Lasă să-i umble moara lui, ca pe urmă a umbla şi a mea.* PAMFILE, J. II, 155, cf. ZANNE, P. III, 244. **A trăi ca găina la moară** = a trăi bine, a huzuri. *Cui nu-i place să trăiască ca găina la moară!* PANN, P. V. III, 71/27. **A-i sta** (cuiva) **moara** = a nu-i mai merge bine; a nu mai avea profituri, avantaje. Cf. ZANNE, P. III, 249. **A ajunge de la moară la rîşniţă** = a ajunge rău; a decădea, a scăpăta. *Omul nemulţumit fuge de bine şi dă peste mărăcine. Sare din lac în puţ Şi ajunge de la moară la rîşniţă.* PANN, P. V. III, 105/8. **A nu avea** (sau **a nu fi**) **de moară** = a nu avea ce duce la măcinat; a nu avea cu ce trăi. *Tu crezi că numai aşa se ţine femeia . . . Vorba ceea: „cînd se-nsoară, nu-i de moară".* CREANGĂ, P. 155. *Acum ce să facă el? parale n-avea; de moară nici cît să orbească un şoarece, ceva ţoale . . . tufă!* ISPIRESCU, L. 207, cf. ZANNE, P. III, 248, IV, 395. *Pe cînd eram mai mic, veni vremea să însurăm pe tata şi n-aveam de moară. Ce să facem?* RĂDULESCU-CODIN, Î. 184, cf. 340. **A isprăvi de moară** = a-şi epuiza toate proviziile, toate resursele materiale. *Venitul îmi era prea mic pă lîngă cheltuielile şi saltanaturile ce aveam, şi, în sfîrşit, isprăviiu de moară.* GORJAN, H. IV, 135/15, cf. PANN, P. V, III, 109/19, ZANNE, P. III, 249. (Regional) **A face** (ceva) **moară** = **a)** a cheltui; a prăpădi. *Da-ntr-o seară, după ce am prăpădit aproape toţi banii, se schimbă, măi dragă, cartea şi iau şi eu vreo cincizeci de leuşcani. De ciudă, moară i-am făcut!* DUNĂREANU, CH. 46; **b)** a muri. MAT. DIALECT. I, 231. (Regional) **A face dintr-un fus de moară (o) coadă de teslă** = a-şi irosi averea, cheltuind fără socoteală, pe lucruri mărunte. Cf. ZANNE, P. III, 153. (Regional) **A pleca ca de la o moară frîntă** = a pleca de undeva nemulţumit, dezamăgit. Cf. CIAUŞANU, V. 180. **A strînge ca găina**

la moară = a risipi. Cf. ZANNE, P. III, 238. **A trimite** (pe cineva) **de la moară la rîşniţă** = a purta pe cineva de colo pînă colo. *Ce tot mă trimeţi de la moară la rîşniţă?* PAMFILE, J. II, 155, cf. ZANNE, P. III, 247. **A dejuga la moară rea** = a nimeri rău, a intra într-o afacere proastă. *De acolo poliţaiul m-a întovărăşit pînă la casa ce-mi pregătise. Am stat toată noaptea de mă gîndeam la povestirile ce auzisem, şi-mi ziceam, vorba românului: „La rea moară am dejugat".* GHICA, S. 389, cf. ZANNE, P. III, 240. **A se întoarce ca moara în vînt** = a fi nestatornic. Cf. ZANNE, P. III, 247. (Rar) **(A-şi face) moară în cap** = (a-şi crea) complicaţii, încurcături. Cf. ALEXI, W. **A-i face** cuiva **(o) moară (de cap)** = a răsuci părul de pe capul cuiva, provocîndu-i o durere vie. *„Te-am prins mizerabile, cu cărţi măsluite!" Şi mă înhaţă de păr, îmi făcu o moară, două, trei.* CONTEMPORANUL, V_2, 204. *Fă-i o moară şi dă-l pe uş-afară.* SĂGHINESCU, S. 33, cf. I. CR. IV, 111. (Regional) **A-i face** (cuiva) **o moară de vînt** = a-şi bate joc de cineva. *Se sfătuiră ca să facă şi ei o dată tătarilor o moară de vînt, adică, dacă nu-i pot învinge şi fugări din ţară, cel puţin să-şi bată joc de dînşii.* MARIAN, T. 18, cf. ZANNE, P. III, 247. **A da la moară** = a bea zdravăn. Cf. ZANNE, P. III, 249. (Livresc) **A se bate** (sau **a se lupta) cu morile de vînt** = (cu aluzie la personajul Don Quijote din cartea lui Cervantes) a întreprinde acţiuni inutile, ridicole; a se lupta cu duşmani ireali. *Să ai o femeie frumoasă, o mîncare fină, . . . nu să te baţi cu morile de vînt, ca un zevzec ca mine.* C. PETRESCU, Î. II, 156. (Cu parafrazarea expresiei) *Altul, în mînă cu-o pană seacă, Strigă că-i singur brav pe pămînt, Şi că e gata rezbel să facă Cu lumea-ntreagă, cu mori de vînt.* ALECSANDRI, T. I, 377. ✦ (De obicei urmat de determinări ca „hodorogită", „stricată" etc.) Epitet depreciativ pentru gură (considerată ca organ al vorbirii) sau pentru o persoană (mai ales o femeie) care flecăreşte fără încetare; meliţă **(2)**. *Bre, bre, bre! ce moară stricată!* ALECSANDRI, T. 1043, cf. 241. *Baba scîrşni din dinţi ca apucată, dar apoi îşi strînse moara cea hîrbuită de gură, ca să nu iasă prin ea veninul ce-i răscolea inima pestriţă.* EMINESCU, N. 22. *Vrei să-ţi sfărm oasele, moară stricată?* I. NEGRUZZI, S. VI, 12, cf. PAMFILE, J. II, 155, ZANNE, P. III, 248. *Ţine-ţ moara!* ALR I 1383/268.

2. Maşină de lucru sau instalaţie folosită pentru mărunţirea fină a materialelor tari (minereuri, cărbuni, produse ale industriei chimice etc.); clădire, construcţie prevăzută cu asemenea maşini sau instalaţii. *Lucrătorii de la . . . cuptorul de var şi de la moara de var.* LEG. EC. PL. 310. *De acolo merge din nou spre mori, morile de ciment.* CONTEMP. 1950, nr. 180, 2/1. *Banda rulantă poartă pietrişul alb, mărunt, mergînd pieziş spre morile brute.* ib. *O moară de pămînt macină argila, o face făinoasă.* ib. 1955, nr. 481, 3/3. *Am văzut cum se montează o moară de ciment.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4838.

3. (Învechit; de obicei urmat de determinări care indică felul) Fabrică (în care materia primă era mărunţită, zdrobită, frămîntată). *Moara făcătoare de hîrtie* (a. 1643). BV I, 132, cf. KLEIN, D. 381, LB. *Într-aceea Moise Secheli şi Beeteş-Başa au venit la Braşov cu 10 000 de ostaşi şi tăbărîndu-se la moara cea de hîrtie, s-au închis şi el cu carele ce avea.* ŞINCAI, HR. II, 300/33. *Cercetînd, a găsit cu adevărat acea moară de tabac înfiinţată — lucrînd şi tabac din tutun din acest pămînt* (a. 1847). DOC. EC. 934. *Iobăgiţele trebuie să dea trenţe (zdramţe, cîrpe, rîze, petece) pentru morile de papir.* BARIŢIU, P. A. I, 477. *Ediţiile lui Aldo erau . . . tipărite cu litere de o frumuseţe neîntrecută, pe hîrtia fabricată de excelentele mori de la Fabriano,* OŢETEA, R. 232, cf. ALRM SN I h 344/2.

4. (Regional) Nume dat la diferite maşini de lucru:

a) Batoză (Bîrsana-Sighetul Marmaţiei). ALR SN I h 83/353.

b) (Adesea urmat de determinările „de firez", „de ferăstrău", „de scînduri") Joagăr. Cf. KLEIN, D. 381, LB, ALR I 1850/118, 156, 215, 217, 223, 259, 266, 268, ALR II 6423/105, 6428/219.

c) (Adesea urmat de determinarea „de vînturat") Vînturătoare (de seminţe). Cf. ALR SN I h 82.

d) (Urmat de determinările „de vînturat", „de ales") Trior. ALR SN I h 89.

e) (Urmat de determinarea „de zmicurat cucuruzul") Maşină de bătut porumbul (Glimboca-Caransebeş). ALR II 5163/27.

5. (Regional) Stomac (la om şi la animale). V. rîşniţă. Cf. ALRM I/I h 66, ALR I 1006/94, 186, 831, 835, ALRM SN I h 246/833, A II 7, 8, 12, III 9, 16, 18.

6. (Argotic) Ceasornic. *Moara poate să fie nasoală, adică „ceas ordinar", albă „ceas de argint" şi roşie „ceas de aur".* GR. S. VII, 119, cf. CADE, IORDAN, L. R. A. 495.

7. Nume dat la mai multe jocuri:

a) (Regional, şi în construcţia *de-a moara*) Ţintar. Cf. ALR II 4345, com. din ŢEPEŞ VODĂ-CERNAVODĂ.

b) (Regional, şi în construcţia *de-a moara*) Joc de flăcăi, la priveghi, în care cîţiva flăcăi închipuiesc o moară **(1)**, unul făcînd pe morarul, iar alţii pe clienţii care vin la măcinat. Cf. MARIAN, Î. 205, ALR II 4381/76.

c) (Regional, în construcţia) *Moară cu cartea* = joc de copii pentru care se folosesc două cărţi aşezate astfel încît, atunci cînd sînt lăsate să se închidă, foile uneia se intercalează cu ale celeilalte, producînd un fîşîit. Cf. PAMFILE, J. I, 69.

d) (Prin Munt., în construcția) *De-a moara stricată* = joc de copii nedefinit mai de aproape. Cf. H IV 90.

8. Nume dat la diferite lucruri și obiecte care se învîrtesc:

a) (Popular, de obicei urmat de determinări ca „de vînt", „în vînt", „de apă", „pe apă", „în apă", „de tuleu") Morișcă (folosită ca jucărie). ALR II 4 377/36, cf. 4 377/64, 76, 95, 105, 272, 310, 316, 325, 386, 705, 728, 886.

b) (Adesea urmat de determinările „de vînt", „în vînt") Zbîrnîitoare (ALR II 4 376/531) de speriat păsările (ALRM SN I h 34).

c) (Transilv.) Jucărie făcută dintr-un cărăbuș sau dintr-un alt gîndac, imobilizat cu ajutorul unui ac și lăsat să se zbată din aripi pentru a produce zgomot; morișcă. *Moară de bumbari.* ALR II 4 367/105, cf. 4 367/235, 279. *Face moară (din cărăbuș).* ib. 4 367/310, cf. 4 367/325, 346.

d) (Regional) Scrînciob (Vălcani-Sînnicolau Mare). ALR II/47.

e) (Regional) Vîrtej (în apă) (Mociu-Gherla). ALR I 427/247.

9. Numele unei hori cu ritm vioi, ai cărei pași se fac alternativ, la dreapta și la stînga. Cf. VARONE, J. R. 42.

— Pl.: *mori* și (învechit și regional) *moare.*

— Lat. **mola.**

MOÁRBĂD, -Ă adj. v. **morbid.**

MOÁRE s. f. **1.** (Regional, de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Apă cu sare (v. s a r a m u r ă) sau cu oțet (folosită la conservarea legumelor); lichid acru în care se țin ori s-au ținut murături; s p e c. zeamă de varză. *Și l-au bătut nepărăsînd și stropindu-l cu moare de oțăt, frecîndu-i ranele cu tîrsine.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 128r/22, cf. ANON. CAR. *Într-un blid mămăligă cu moare, Într-altul fălci de porc afumate, Apoi curechiu fiert cu rîncezală.* BUDAI-DELEANU, Ț. 304, cf. LB. *Moare de curechi.* ALECSANDRI, T. 695. *Capul te doare și cînd ai făcut vreun huleai (chef) cu prietenii; în acest caz, moarea de curechi te răcorește.* ȘEZ. III, 14. *Se bea boabe de cîrmîz fierte în vin ori în moare.* N. LEON, MED. 29. *La pește fiert în moare (zamă de varză) nu ne lăsăm prea mult îmbiați.* F (1906), 6. *Zeama de varză, numită și moare, este foarte plăcută la gust și cu cît este mai sărată cu atît este mai purgativă.* BIANU, D. S. 784. *Să iei o parte de moare de curechi și două de ulei de in.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 48. *Se culege aliorul tînăr . . . se fierbe, se stoarce bine, iar zeama se lasă să se limpezească. În vasul cu aceste gălbenele se pune apoi lîna care a fost împietrită în moare de varză — zeamă de varză acră.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 48, cf. 65. *Mîncarea principală era zama de fasole, „moarea" — zama de varză — și mămăliga cu ceapă sau coaptă pe jar.* DRAGOMIR, O. M. 16. *Vinul trebuie ținut departe de murături, că se îmbolnăvește, zise Simion. Capătă miros de moare.* BENIUC, M. C. I, 203. *Moare de curechi . . . am eu în beci . . . îi acră și sărată.* CAMILAR, N. II, 416. *Și apoi pre lîngă făsaică Cîte un pic de moare acră.* RETEGANUL, TR. 164. *La pămînt cu bătuta Să moară iubovnica Și să moară-n postu mare Cu fasole și cu moare.* ȘEZ. IV, 236. *Ținu ista parcî-i moari di pepini.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. *Băgăm la moare cureci.* ALR I 753/65. *Să s-acrască, să facă moare.* ib. 753/343. *Moare de pe curechi.* ib. 755/140. *Moare acră.* ib. 755/266. *Crîstăveți în moare.* ib. 756/45. *Moare „apa caldă, sărată ce se pune în cada cu curechiu tocat"* ALR II 4 097/29. *Bagă sare și apă să se facă moare.* ib. 4 097/95. *I-am făcut moare curechiului.* ib. 4 097/574. ✧ E x p r. (Regional) **Îmi bag capul în moare de sare numai să . . .** = sînt dispus să fac orice pentru . . . Cf. CIAUȘANU, GL. (Regional) **A ști** (sau **a cunoaște**) **moarea cuiva** = a cunoaște firea, obiceiurile cuiva. *Degeaba te mai sclifosești, Ioane, răspunse mama cu nepăsare; la mine nu se trec acestea . . . Pare-mi-se că știi tu moarea mea . . . Să nu mă faci ia acuș, să ieu culeșerul din ocniță și să te dezmierd, cît ești de mare!* CREANGĂ, A. 119. *Pînă și sergentul-major Tudose tremura cînd simțea că domnul căpitan nu-i în toane bune. Îi știa moarea.* SADOVEANU, O. II, 416. *O văzut omul că n-ari-ncotro, că-l scoate pe ușă cam cu nipusă-n masă, da n-o zăs măc, că știe moarea îi.* ȘEZ. XXIII, 52. *Îi cunosc eu moarea lui.* Com. din PIATRA NEAMȚ. ✧ (Glumeț) *Dă, cucoane, de noi ca de noi, că ne lăsăm pe apă la vale și ieșim la mal, că doar îi știm noi moarea Tazlăului; da neata n-ai să poți trece, că te prăpădești.* HOGAȘ, M. N. 218. (Regional) **A mînca** (sau **a gusta**) **moarea** (sau **din moarca**) **cuiva** = a avea de suportat supărarea, mînia, toanele cuiva. *Poftească* [la judecată], *dacă vrea să guste moarea lui Harță Răzeșul.* ALECSANDRI, ap. TDRG. *Tu nu știi cine-i mămuca, n-ai mîncat niciodată moarea ei.* CREANGĂ, P. 8. *Cuza după ce-a scăpat de halaiul acela, ajungînd pe un om, care văzuse pățania lui, l-a întrebat cine-i acela ce l-o bătut. — Vatavul mănăstirei Neamțului. Da ai gustat încaltea și din moarea lui!* ȘEZ. VII, 41. ✦ Mujdei **(1).** Cf. CHEST. VIII 80/19, 25, ALR II 4117/899, LEXIC REG. 42. ✦ „Amestec de apă cu sare și cu ceapă coaptă" (Nedeia-Băilești). CHEST. VIII 79/19. ✦ Zeamă pe care o lasă carnea sau slănina cînd sînt fripte. Cf. ALR I 740/12, 24, 26, 28, 30, 40, 79, 85, 825, 846. ✦ Fel de mîncare preparat în saramură. *E bun, firește, puiul fript și făcut moare, — fript, rupt și pus într-o strachină cu apă căldicică și sărat apoi.* PAMFILE, A. R. 82. ✦ Fel de a fi al cuiva; fire, temperament; caracter. *Dă, cucoane, Lasă-l în pace, că așa îi este moarea (adecă naravul, obiceiul).* REV. CRIT. II, 96.

2. (Prin sudul Olt., determinat prin „de săpun") Leşie care rămîne pe fundul căldării după ce s-a scos săpunul; (regional) strat. Cf. LEXIC REG. 42.

— Pl.: (neobişnuit) *mori*. Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

— Probabil lat. **moria**. Cf. PUŞCARIU, ET. WB. 95, DHLR I, 79, II, 26, CDDE 174.

MOAREÁ s. f. (Grecism învechit) Moar. Cf. COSTINESCU. *Soarele . . . îmbrăcase ceriul c-o morea arămie.* CONTEMPORANUL, V_2, 489.

— Şi: **moreă** s. f.

— Din ngr. **μοαρές.**

MOARÍU, -ÍE adj. (Neobişnuit) Moarat. Cf. COSTINESCU.

— Pl.: *moarii*.

— **Moar** + suf. *-iu*.

MOÁRNĂ s. f. (Transilv.) Măciucă **(I 1)** (ciobănească). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., REV. CRIT. IV, 338, PAŞCA, GL., CHEST. V 63/16.

— Pl.: *moarne*.

— Etimologia necunoscută.

MOÁRTE s. f. **1.** Încetare a vieţii; oprire a tuturor funcţiilor vitale; (învechit, rar) mortăciune **(III 2)**. V. d e c e s. *De moarte nu te temei* (a. 1550). CUV. D. BĂTR. II, 450/25, cf. 453/3, 454/24. *Înrema me turbură-se întru mene şi frica morţiei cădzu spre mene.* PSALT. 104, cf. 25, 85, 336. *E plin de venin, moarte-purtătoriu* (a. 1 569—1 575). GCR I, 10/7. *Prentru păcatele unuia întră întru toţi oamenii osînda şi prentru greşalele, moartea şi toate realele şi toate boalele* (a. 1579—1580). id. ib. 26/6. *Şi cînd veri naşte coconul, cu moartea să ţi să cumpănească* (a. 1600—1625). id. ib. 64/10, cf. 67/19, 113/29. *Nime să nu se tiamă de moarte* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 80/26, cf. 340/12. *S-au nemerit de i s-au prilejit moartea de mănule lui* (a. 1646). GCR I, 121/31. *Moartea iaste lipsirea vieţii, carea făcîndu-se, îndată înceată toate lucrările ceale vieţuitoare.* MAIOR, P. 99/11. *Şi moartea este viaţă pentru cei care o cer!* CONACHI, P. 114. *Să fii blagoveştită în vecii vecilor că m-ai scăpat de la moarte.* ALECSANDRI, T. I, 201, cf. id. O. 251. *De a morţii gălbeneală pieriţi ei sînt la faţă.* EMINESCU, O. I, 97. *Apoi toate aceste vedenii începură să capete grai şi mişcare, şi . . . se amestecau cîntecul buhnelor, miorlăitul mîţelor şi mii de alte glasuri cari urlau a moarte.* GANE, N. I, 142. *Mai bine moartea decît dezonoarea!* CARAGIALE, O. II, 67. *Eu te voi mîntui pe tine de la moarte.* ISPIRESCU, L. 44. *Foşneşte galbenu-i frunziş a moarte.* PĂUN-PINCIO, P. 86. *Mă-ndoiesc, dar nu mă frîng Gîndurile morţii.* COŞRUC, P. I, 265. *Groaza de misterul morţii îl îngheţa, oprindu-i bătăile inimei.* BART. E. 345. *Se mai poate moarte fără pricină şi nuntă fără minciună?* ŞEZ. II, 74. *Cînd urlă cîinii, vestesc a moarte.* ib. VI, 27. *Zis-a maica că mă scoate De la cîte, de la toate. De la două nu mă poate: De la mîndră, de la moarte!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 7. *Cîte flori de pe departe, Toate-mi roagă mie moarte.* id. ib. 189. *Boală lungă, moarte sigură.* N. LEON, MED. 3. *Moartea, coada boalelor.* ZANNE, P. VIII, 341, cf. 339. (Personificat, adesea sub înfăţişarea unui schelet omenesc cu coasa în mînă) *Moartea fără de veste vine, ca un leu răgîndu* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 452/16. *Se vinie moarte sprinşi.* PSALT. 105. *Să arătă putearnic şi biruitoriu mare, şi împărat morţiei* (a. 1600—1650). GCR I, 138/5. *Braţul morţii a izbit pe fraţii miei,* MARCOVICI, D. 1/13, cf. 14/3, id. C. 4/1, 16/10. *Dumnezeule! . . . m-ai mîntuit de săgeţile morţii.* DRĂGHICI, R. 139/17. *În ţărnă toate Le-au prefăcut cruda moarte!* CONACHI, P. 211, cf. 83, 106, 286. *Războiul e bici groaznic, care moartea îl iubeşte.* ALEXANDRESCU, M. 16. cf. 7. *Cînd mîna morţii rece s-apasă Pe-al vieţii fir, Dulce-i cîntarea ce-n inimi lasă Un suvenir!* ALECSANDRI, O. 158, cf. id. P. I, 144, id. T. I, 44, 451. *Înapoi nu m-oi mai întoarce, să ştiu bine că m-oi întîlni şi cu moartea în cale.* CREANGĂ, P. 192, cf. 311, 313. *O palmă îi trase moartea lui.* ISPIRESCU, L. 10. *Moartea groaznică . . . Înghеţată sărutare-şi-aplecase peste ea.* MACEDONSKI, O. I, 70. *Toată figura lui e luminată de mulţumirea omului care a luptat cu moartea şi-a biruit-o.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 167. *Moartea păşise, parcă, peste hotarele vieţii şi viaţa se tupilase în adîncurile . . . firii încremenite.* HOGAŞ, M. N. 165. *Nu mai vine moartea să mă ia şi să ne scape pe toţi!* REBREANU, R. II, 64. *I-am zis morţii: — Mergi nainte Şi coseşte-mi fără milă tot ce-i viu.* MINULESCU, V. 35. *Spovedeşte-te, nevastă, Că moartea e la fereastră.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 458, cf. 506. *Moartea se arată bolnavilor sub forma unei babe hîde şi urîte, numai ciolane, cu ochii duşi în fundul capului, cu dinţii mari, cu degete lungi şi subţiri, avînd în mînă o coasă.* ŞEZ. III, 113. *Cînd mai îmbătrîni o leacă, mai veni moartea pe la cumătru-său.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 121. ✧ (În imprecaţii) *Lua-te-ar moartea!* PAMFILE, J. I, 127. *Dare-ar moartea-n gîtul tău, morticica!* id. ib. ✧ (Învechit) *Fără moarte* = nemurire. *Îmbrăca-se-va întru fără moarte* (a. 1569—1575). GCR I, *14/35. *Să va îmbrăca putredul acesta în neputredire, şi mortul acesta întru fără moarte* (a. 1650—1675). id. ib. 233/33. *Moarte ta, D[oa]mne, fără moarte fu îngerilor.* MOLITVENIC (sec. XVII), 306. ◇ L o c. a d j. **Fără (de) moarte = a)** veşnic, nemuritor. *Ce veniţi să strigăm înpăratului celui fără de moarte.* MOLITVENIC (sec. XVII), 302. *Mort pre cruce unul făr' moarte şi în groapă ca un mort pusără-te.* ib. 305. *Ercule ajunse şi el să fie fără de moarte, ca zeii.* ISPIRESCU, U. 19; **b)** (despre obiecte) foarte durabil, foarte trai-

nic. *Bocanci fără moarte! reflectă Ioniță.* PREDA, D. 141. ✧ **De moarte = a)** loc. adj. și adv. mortal. *Ranele unele sîmnt de moarte... mai vărtos aceaste rane, ce să ating de inimă, sau de crierii capului.* PRAV. 125. *Niște oameni mulți vor ucide pre vrunul cu rane de moarte.* ib. 272. *Rănile erau grave desigur, dar nu de moarte.* C. PETRESCU, Î. II, 45. (Fig.) *„Cuvintele din bătrîni" și „Magnum etymologicum" ale d-lui Hăsdeu sînt de la sine lovitura de moarte a dicționarului academic.* MAIORESCU, CR. II, 204; **b)** loc. adj. (rar) funerar, mortuar. *Ce ai, de cînd pe sînu-ți tu porți o neagră pată, De-ți plac făclii de moarte, cîntare-ntunecată?* EMINESCU, O. I, 97; **c)** loc. adj. (învechit, în textele bisericești, despre păcate, greșeli) care atrage osînda veșnică. *Nece ura vină de moarrte nu aflară întru menre.* COD. VOR. 102/8, cf. 56/5. *Cela ce va face acest lucru . . ., face o dată trei păcate mari di ceale de moarte.* PRAV. 195. *Atunci aș fi curățît de toate, De greșeale cealea ce-s de moarte.* DOSOFTEI, PS. 59/20; **d)** loc. adj. și adv. fig. grozav, cumplit, teribil. *Trebuie să cerceteadze acela giudeț . . . cel ucis de-i va fi fost stăpînu-său cu vrăjmîșie de moarte.* PRAV. 323. *Mă-mpresoară greutăți de moarte.* DOSOFTEI, PS. 49/15. *Veade un om mare foarte Cît s-au spăimîntat de moarte.* BĂRAC, A. 35/12. *Atuncea la orice sunet, la lovirea cea mai mică, Omul spăimîntat de moarte ar fi tremurat de frică.* CONACHI, P. 268. *Cel care jacaș fiind de moarte A luat pelea de pe sărman . . . De-l vezi deodată blînd, smerit foarte . . . Să fugi de dînsul că-i comedian.* ALECSANDRI, T. 548. *O altă femeie . . . ar fi ieșit . . . jignită de moarte din casă.* EMINESCU, N. 115. *O, de luceafărul din cer M-a prins un dor de moarte.* id. O. I, 174. *Slabă și stîlcită, cum era, căzu la pat bolnavă de moarte.* CREANGĂ, P. 13. *Un geamăt ieși de lîngă pom, și apoi o tăcere de moarte se făcu.* ISPIRESCU, L. 83. *În cele din urmă ajunse să vadă un vrăjmaș de moarte în oricine rostea în fața lui numele ei.* REBREANU, I. 217, cf. 106. *Noi alergam prin vagon împletindu-ne . . . călcînd de moarte călătorii morți de oboseală.* BRĂESCU, A. 95. *Cîinele a prins și el dușmănie de moarte împotriva omului.* POPA, V. 345. *El se plictisește de moarte.* SADOVEANU, O. IV, 145. *O tăcere de moarte cuprinse totul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 692. *Că tu poți încăleca, Multe buți a deșerta, Și de moarte a te-mbăta.* ȘEZ. II, 33. *Nu mă da, maică, departe, Să viu cu hainele-n spate, Cu trupul beteag de moarte.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 273. *Bolnav de moarte și ar mînca de toate.* PAMFILE, J. II, 155. ✧ Loc. vb. (Învechit și popular) **A face moarte (de om)** sau **a-i face cuiva moarte** = a omorî, a ucide. *De vor cunoaște c-au făcut numai o dată, să-l ciarte cu ocna; iară de va fi făcut și altă dată, să i să facă moarte.* PRAV. 33. *Ori cine-ș va găsi fata sa cia de trup curvind cu cineva, poate să-i facă moarte.* ib. 101. *Cum vreai moartea să ți-o fac, Ori cu pușca împușca-te-om, Ori cu sabia tăia-te-om?* BIBICESCU, P. P. 291. (Fig.) *Vai de mine, ce să fac, Că toate fetele-mi plac . . . Nevestele moarte-mi fac.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 365. *Una mie foarte-mi place, Cealaltă moarte-mi face.* BIBICESCU, P. P. 384. **A-și face moarte (singur** sau **el însuși, cu mîna lui) = a)** a se omorî, a se sinucide. *Eu singură îmi voi face moarte.* FL. D. (1680), 91v/10. *Alții zic cum el însuși să-și fie făcut moartea* (începutul sec. XVIII). ap. DDRF. *De mi-i da unde n-oi vrea, Moarte-mi fac cu mîna mea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 274, cf. 173; **b)** fig. a face eforturi disperate, a se da de ceasul morții. *Pisica își făcea moarte să ajungă untul.* CIAUȘANU, GL. ✧ Expr. **Ceasul morții** (sau **de moarte**) v. ceas. **Fiorii morții** sau **fiori de moarte** v. fior. **Somnul morții** v. somn. **Sudoare** (sau **sudori) de moarte** sau **sudoarea** (sau **sudorile) morții** v. sudoare. **Soră cu moartea** v. soră. **Pe viață și** (sau **ori) pe moarte** = din toate puterile, cu înverșunare, punîndu-și în joc viața; pentru totdeauna. *Tecla se îndrăgi de Stoicea pe viață și pe moarte.* GALACTION, O. 51. (Cu topica inversată) *Lupta era pe moarte ori pe viață.* ISPIRESCU, L. 19. **A fi** (ori **a se afla) pe (patul de) moarte** sau **pe patul morții** sau **a se lupta cu moartea** sau (regional) **a trage (a) moarte** (sau **de moarte** sau **pe moarte), a trăgîna de moarte, a (se) chinui de moarte, a fi la chinul morții, a fi în gura morții, a da în rostul morții, a-i fi** (cuiva) **moartea pe ascultate** = a fi în agonie. *Stancu lui Stîncilă înțelegea că e pe moarte.* PREDA, Î. 157. *Trage să moară, chinuie de moarte.* ALR II 4170/105. *A dat în rostu morții, trage să moară.* ib. 4170/769, cf. MAT. DIALECT. I, 231. **Între viață și moarte** = în agonie, aproape de moarte. (Cu topica inversată) *L-au lăsat luptîndu-să între moarte și viață.* DRĂGHICI, R. 11/7. **Ca de frica morții** = înfrigurat; febril. Cf. MAT. DIALECT. I, 231. **Cu limbă** (sau **cu grai) de moarte** v. limbă. **Cu moartea-n suflet** = extrem de mîhnit, de îndurerat; desperat, deznădăjduit. *Arald cu moartea-n suflet, a gîndurilor pradă, Pe jeț tăcut se lasă, cu dreapta pe-a lui spadă.* EMINESCU, O. I, 94. **A se da de ceasul morții** = a depune eforturi desperate; a se frămînta extrem de mult. *Muma smeului . . . se da de ceasul morții că nu putea descoperi adevărul.* ISPIRESCU, L. 21. *Un caporal, care trăgea cu 4 soldați un vagon încărcat, spre a-l lega de tren, se da de ceasul morții, că nu-l putea mișca.* D. ZAMFIRESCU, R. 71. **A băga (pe cineva) în groaza** (sau **în grozile) morții** v. băga. (Regional) **A da** (sau **a intra) moartea în cineva** = a-l cuprinde pe cineva o spaimă îngrozitoare. Cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. **A arunca** (sau **a azvîrli, a băga) moartea în țigani** = a învinui pe nedrept pe cineva, a arunca vina pe alții.

Poate că tu ai păţit aşa lucru şi-acum arunci moartea-n ţigani! JIPESCU, O. 149. **A da mîna cu moartea** sau **a vedea moartea cu ochii** = a trece printr-o mare primejdie. Cf. ZANNE, P. II, 628, CIAUŞANU, GL., id. V. 180. **A scăpa din gura morţii** = a scăpa dintr-o mare primejdie. *Chiar din gura morţii scapă.* BĂRAC, A. 63/22. (Regional) **S-a strîmbat moartea la el**, se spune despre cineva care a murit. Cf. MAT. DIALECT. I, 231. **(A fi) uitat de moarte** = (a fi) foarte bătrîn. *De-un veac el şede astfel — de moarte-uitat, bătrîn.* EMINESCU, O. I, 93. **A nu avea moarte** = (despre obiecte) a fi foarte durabil. *Lucrul acesta nu mai are moarte, (aşa-i) de bun.* PAMFILE, J. II, 155. **E rău de moarte** v. r ă u. **Moartea cu coasa (în mîini)** = epitet depreciativ pentru un om slab. Cf. PAMFILE, J. I, 127. **A fi murit şi moartea (în cineva)** = a fi prăpădit, lipsit de vlagă. Cf. id. ib. II, 155. **Nu-i moartea chioară?**, se spune cînd moare cine nu trebuie. ✦ (În limbajul bisericesc, şi în sintagma *a doua moarte*) Pierdere a vieţii veşnice. *Nu cruţă de moarte sufletul.* PSALT. HUR. 66^{v}/12. *Deaci pohta începîndu, naşte-se păcatu, şi deca se sfîrşaşte păcatulu, naşte moarrtea.* COD. VOR. 114/2. *Se ştie, că cinre întoarce păcătosulu din rrătăcirea caiei lui mîntui-va sufletulu lui dintru moarrte.* ib. 136/19. *Izbăvit-ai sufletul mieu de moarte.* PSALT. 108. *Nu voiu moartea păcătosului, pînă se va întoarce şi viu să fie.* CORESI, EV. 22. *Că Dumnezău porunci, grăind, cinsteaşte tată-tău şi mumă-ta, şi cela ce va grăi rău tătăni-său, sau mîni-sa, cu moarte să moară.* N. TEST. (1648), 20^{r}/3. *Să nu adorm în somnul de a doua moarte.* DOSOFTEI, PS. 39/11. *Braţul unui înger nu este destoinic să mă scape de moarte.* MARCOVICI, C. 12/8. ✦ F i g. (Rar) Ceea ce urmează după încetarea vieţii; (în limbajul bisericesc) împărăţie a celor morţi. *În moarte nu-i nime să te pomenească.* DOSOFTEI, PS. 23/7. *Şi-n moarte tot va mai suna Un cîntec de iubire plin.* BLAGA, L. U. 23. ✦ F i g. Dispariţie, pieire. *Prieteşugul singur e nesupus el moartei.* ALEXANDRESCU, O. I, 337. *Moartea treptată a ceea ce este vechi şi naşterea a ceea ce este nou constituie o lege a dezvoltării.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 766.

2. Moarte **(1)** considerată ca moment final al existenţei individului, sfîrşit al vieţii. *Aceasta cale gicăluiiu pănră la moarrte.* COD. VOR. 38/15. *De acolo, după moartea tătîni-său mută-se el întru această ţeară.* CORESI, L. 25/1. *La murtea lui să fii a jipan Mărzea marele spa*[ar] (cca 1609). CUV. D. BĂTR. I, 173/17. *Fu acolo pănă la moartea lui Irod.* N. TEST. (1648), 4^{v}/9. *Înştienţare pentru moartea marelui Petru imperatorului a toată Rusii* (a. 1757). GCR II, 53/15. *Înaintea morţii sale chemîndu-l, l-au sfătuit întîi cu multă înţelepciune.* VĂCĂRESCUL, IST. 251. *După moartea tatălui acestora, se dete împărăţia la Aidin, feciorul cel dintîiu.* GORJAN, H. I, 1/21. *Abia trecură patru luni de la însurarea lui Ipolit şi de la moartea Olgăi.* NEGRUZZI, S. I, 54. *Cel ce pentru lege, pentru ţară moare, Îşi priveşte moartea ca o sărbătoare.* BOLINTINEANU, O. 39. *Nu-mi trebuieşti nici la moartea mea.* PAMFILE, J. II, 155. *În ianuarie 1910 a avut loc la Humuleşti pomenirea de douăzeci de ani de la moartea lui Creangă.* SADOVEANU, E. 95. *După moarte şi cal de ginere*, se spune despre un lucru care a fost obţinut prea tîrziu. Cf. DDRF.

3. (De obicei urmat de determinări) Moarte **(1)** considerată în raport cu cauzele care au provocat-o, cu felul cum s-a petrecut. *Eu da-te-voiu spre mare muncă, şi rea moarte omori-te-voiu* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 153/17. *Şi-i pierdea cu groaznice morţi.* MOXA, 365/7. *Vinele şi păcatele lui au făcut munca şi moartea cea grea a Domnului său lui Hristos.* VARLAAM, C. 76. *M-au înfricoşat tare: cum mă va omorî cu ră moarte.* HERODOT (1645), 47. *De va fi cel rănit mîncat niscare bucate greale . . . atunce nu-i i moartia de rană.* PRAV. 128, cf. MOLITVENIC (sec. XVII), 302. *Şi pre carii tălhari, pre unde i-au prinsu, cu rele şi groaznice morţi i-au omorît.* NECULCE, L. 291. *Voi suferi tristă foarte, Moarte tristă de ocară.* AARON, ap. GCR II, 193/37. *Ori să mori de foame, ori de altceva, tot moarte se cheamă.* REBREANU, R. II, 90. *Şi cine ne-a despărţit Fie-i moartea din cuţit!* HODOŞ, P. P. 127. ✧ *Moarte bună* v. b u n.

4. Omor, ucidere; (adesea determinat prin „de om") crimă, asasinat; p. e x t. măcel, masacru. *Mai apoi, să scularǎ tarandinii asupra lor, şi, aşa, mare moarte să făcia la războiul acest grecesc.* HERODOT (1645), 410. *Vom să facem voroavă şi pentru ucidere, ce să dzice moarte de om.* PRAV. 84. *Alte morţi şi ucideri ce să fac.* ib. 110. *S-au aflat o moarte de om pe aceştu hotar* (a. 1649). BUL. COM. IST. IV, 166. *Din ce tîmplare să feace acea moarte-n feredeu.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 29^{r}/1, cf. id. PS. 26/10, 47/14. [Cain] *cu moarte lui Avel pre Dumnezău mînie* (cca 1750). GCR II, 63/22. *Boiarii văzînd atîta moarte şi vărsare de sînge nevinovat al creştinilor, le păru rău.* MINEIUL (1776), 145^{v2}/17. *Împungîndu-l cu sabia sa, au omorît pre Asan, şi fugînd de acolo, îndată au mers la pretenii săi, şi spuindu-le moartea, s-au sfătuit să se desbine.* ŞINCAI, HR. I, 229/2. *Prunci... hotărîţi morţii, din pricina fricii sau a ruşinii maicii lor.* GOLESCU, Î. 33. *Se învoiră apoi a amîna pentru cîtăva vreme moartea unora dintr-înşii.* BĂLCESCU, M. V. 393. *Se cunoştea că meditează vreo nouă moarte.* NEGRUZZI, S. I, 143. *Moarte pentru moarte, cumătre, arsură pentru arsură.* CREANGĂ, P. 33. *A fost moarte de om. . .* — *Zici că omul a fost ucis de aprozi.* DELAVRANCEA, O. II, 142. *E pace! Auzi? E pace! S-a terminat cu moartea şi tu te găseşti sănătos, între ai tăi, înfăşurat de dragoste.* SAHIA, N. 53, cf. BOUREANU, S. P. 1. ✧ (Jur.; învechit) *Moarte*

grabnică (sau *de grabă)* v. g r a b n i c. *Moarte vajnică* (sau *apestitoare)* v. v a j n i c, a p e s t i t o r. ◇ L o c. v b. (Învechit) **A da morţii** = a ucide, a omorî. *Din cei vinovaţi pre nici unul morţii n-au dat.* R. GRECEANU, CM II, 194. ◇ E x p r. (Familiar) **Moarte de om** = mare înghesuială, îmbulzeală. ✦ (Învechit, şi în sintagmele *pedeapsa morţii, certarea morţii)* Pedeapsă capitală; execuţie. *Nemică n-au faptu dos*[to]*inicu morrţiei.* COD. VOR. 82/29, cf. 68/10. *Certaria ucigătoriului nu iaste alta numai moartia.* PRAV. 86. *În voia şi putearia giudeţului stă acest lucru, să sămăşluiască certaria morţii, ce să cade să dia celuia, ce-ş va hotri muiaria sa.* ib. 178, cf. 323. ◇ E x p r. **La moarte,** formulă cu care se cerea pedeapsa capitală pentru un vinovat. *Se strigă din mulţimea care a intrat: — La moarte!... La moarte!* CAMIL PETRESCU, O. II, 470. (Învechit) **Vinovat morţii** = pasibil de pedeapsa capitală. *Toţi giudecară pre el a fi vinovat morţiei.* N. TEST. (1 648), 61v/17.

5. (Învechit şi regional) Mortalitate provocată de un flagel; p. e x t. molimă, epidemie. *Trimite-voiu pre voi moarte de ciumă şi de lîngoare* (cca 1 560). CUV. D. BĂTR. I, 10/8. *În vremile acealea să făcu pre la satele ce sănt împrejurul Ierusalimului foamete mare şi moarte de ciumă* (cca 1705). GCR I, 354/20. *În cetatea Solunului au potolit şi foametea şi moartea.* MINEIUL (1 776), 161r1/31. *De va fi la Ovidenie... vînt, peste an vor fi bolişti şi moarte chiar.* PAMFILE, VĂZD. 11. *Cînd lupii urlă mereu, însemnează moarte, război şi nerodire.* ŞEZ. XIII, 104. *Şi după asta s-a-ntîmplat o moarte, o ciumă-i zîcea atunci.* VÎRCOL, V. 21.

6. Ceea ce pricinuieşte sau se crede că pricinuieşte moarte **(1).** *Tu vrei cu moartea în mînă oamenii a îngrozi.* HELIADE, O. I, 421. *Bietile dobitoace, neştind cursa piste care era să dee, trecea fără grijă... pe lîngă moartea lor.* DRĂGHICI, R. 65/23. ◇ E x p r. **Moartea mea** (sau **ta, lui** etc.) **e...** sau **e moartea mea** (ori **ta, lui** etc.), se spune pentru a arăta că un anumit lucru place cuiva în mod deosebit. Cf. CIAUŞANU, V. 180.

7. (Regional) Joc la priveghi, în care cineva personifică moartea **(1)** (Marginea-Rădăuţi). ALR II 4 381/386.

8. C o m p u s e: (regional) **moartea-găinii** sau **moartea-calului** = groapa de după urechi. *M-a lovit la muartia găinii.* ALR I 51/744, cf. 51/100, 148, 170, 247, 269, 270, 273, 285, 289, 308, 350, 542, 684, 748, 760, 768; (regional) **moartea-calului** sau **moartea- cailor** = tîmplă. ALRM I/I h 20; **moartea-găinilor** = **a)** (Med. vet.) cobe. *Paserile şi mai ales găinile mor de boală, numită şi boala, ciuma, holera sau moartea-găinilor.* PAMFILE, B. 74, cf. ALRM SN I h 251; **b)** epitet depreciativ pentru un om sau un animal (în special pentru un cal) slab, firav, jigărit. Cf. PAMFILE, B. 81. *Moartea-găinilor... (i se zice calului „cînd nu e pe plăcerea stăpînului şi anevoie se poate scăpa de el").* DR. V, 108; (Bot.; regional) **moartea-porcilor** = zîrnă *(Solanum nigrum).* Cf. PANŢU, PL.; **moartea-puricelui** = plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpină dreaptă, ramificată, cu frunze păroase, cu flori gălbui, dispuse în capitule *(Inula conyza).* Cf. BRANDZA, FL. 269, DAMÉ, T. 186, PANŢU, PL.; (regional) **moartea-stelniţelor** = păducheriţă *(Lepidium ruderale). La ţară să întrebuinţează o plantă numită păducheriţă sau moartea stelniţelor (Lepidium ruderale).* BIANU, D. S. 547, cf. N. LEON, MED. 54, PANŢU, PL.

— Pl.: *morţi.* *a-* Gen.-dat. şi: (învechit şi regional) *moartei,* (învechit) *morţei, morţiei.* — Şi: (învechit, suspect) **múrte** s. f.

— Lat. **mors, -tis.**

MOÁSTE s. f. v. **moaşte.**

MOÁŞĂ s. f. **I. 1.** (Învechit şi regional) Bunică. *Avu Thcodora rudă despre moaşe-sa, fata lu Roman împărat.* MOXA, 397/28. *Cela ce-ş va ucide pre tată-său şi pre înmă-sa, sau pre moşu-său, sau pre moaşe-sa, acesta, ce-ş ucide părinţii, mai cumplită certare să aibă decît alţi ucigători.* PRAV. 95. *Scoală, fătul mieu, scoală, că au venit şi oasele moaşă-ta la tine, ca să se odihnească şi ele lîngă tine, pentru că şi ţie îţi este mumă ca şi mie.* NEAGOE, ap. IORGA, L. R. 61. *Şi rămăind de părinţi săracă au nevoit moaşe-sa de o au măritat.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 92v/27. *Sînt cu vîrsta de 76 de ai, şi într-aceşti ani pre tată-mieu şi pre muma mea, şi pre o moaşă, şi doauă mătuşi... am îngropat* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 28/17. *Această moşie mai sus- numită mi-au fost şi mie dată danie de moşii noştri anume: Necula Bîrbîţa şi Ioana moaşa noastră* (a. 1 780). URICARIUL, X, 80, cf. XIV, 118. *Făcu a înceta şi rebelione a enicerilor ce se aţîţase din îndemnările Zaima valede-sultanii, moaşii împăratului Mehmed.* VĂCĂRESCUL, IST. 265. *Mesa, moaşa lui Eliogaval... cu banii şi cu meşteşugurile ei face de oastea crede că nepotu-său Eliogaval este feciorul lui Caracalla.* ŞINCAI, HR. I, 17/5, cf. II, 316/36, III, 164/30. *Încep numa-nşir şi spun, C-al lui moş era om bun, Moaşă-sa, pildă-n vecini, Ca o matcă la albini.* MUMULEANU, C. 146/11. *Numai aşa a fost moşu-mieu în stare să scape pre moaşa din mîna păgînilor!* SBIERA, F. S. 11. *Să vii şi la bordeiul meu, Să te miluiesc şi eu: ... Cu rufa cea lepădată De cînd era moaşa fată.* ŞEZ. I, 10. *Da-ţi-oi fini şi da-ţi-oi fine, Da-ţi-oi nănaşi şi nănaşe, Da-ţi-oi moşi şi da-ţi-oi moaşe.* BUD. P. P. 27. *Moaşă-ta te-a întreba Că ce face mamă-ta.* BÎRLEA, B. 125. *O auziam pi moşa horin*[d] *aşa cîn culejam la iră.* ARH. FOLK. V, 140, cf. ALRM I/II h 238/780. ◇ *Moaşa-n pod,* se zice cuiva care s-a înecat

mîncînd ori vorbind, pentru a-l face să-şi schimbe poziţia capului (uitîndu-se în sus). Cf. ALECSANDRI, T. 343. *Parcă am omorît pe moaşă-mea*, zice cineva cînd îi merge rău. Cf. ZANNE, P. IV, 481, GOROVEI, C. 280. *Moaşă-ta* (ori *-sa*) *pe gheaţă*, se spune, în glumă, pentru a arăta lipsa de consideraţie, de interes faţă de cineva sau de ceva. Cf. PAMFILE, J. II, 155, SADOVEANU, P. M. 100. ✦ (Învechit, rar) Străbună.

2. (Regional) Femeie (mai) în vîrstă, bătrînă, b a b ă; apelativ pentru o femeie (mai) în vîrstă. *Nu te deznădăjdui, dragul moaşei, îi zise bătrîna.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Cînd se făcu însă Mircea mare, îl găsi Ştefan Vodă şi-i zise mătuşii: — Moaşă, ce să-ţi dau eu ţie, că mi-ai făcut binele ăsta?* RĂDULESCU-CODIN, L. 79, cf. 127. *Bun lucru, fată mare! — Mulţumim dumitale, moaşă!* id. I. 315. cf. ALRM I/II h 286, 293.

3. Femeie (cu pregătire specială) care asistă femeile la naştere; (regional) babă, baică, babă de buric, naşă de buric. *Dzise ei moaşa: nu te teme că acesta încă va fi feciorul tău.* PALIA (1581), 143/12, cf. 158/18. *Moaşia şi vraciul pot să mărturisească, de vreame ce vor fi vădzut copilul.* PRAV. 212, cf. 206. *Cînd nasc brazilienile, bărbaţii slujăsc în loc de moaşă.* IST. AM. 79r/1. *O şi primesc dîndu-i odaie cu toate ccle trebuincioase, şi slujnică, şi la vreme dohtor, moaşă, dohtorii şi hrană, în cîtă vreme să va afla aciia.* GOLESCU, Î. 33. *Tată-său a alergat cu brişca la moaşa satului tocmai în margine.* CARAGIALE, O. I, 130. *Cînd sosi ceasul naşterei . . . doamna casei trimise pe ţigancă să aducă o moaşe.* ISPIRESCU, L. 63. *Aduse pe baba Firoana, meşteră mare în descîntece şi moaşă vestită în toate satele dimprejur.* REBREANU, I. 182, cf. 56. *Moaşă comunală.* KLOPŞTOCK, F. 276. *Acum un an, cînd mă duceam acasă tot de-aici de la mama moaşa, întîlnii pe omul meu.* MARIAN, NA. 407. *Lehuza dă moaşei sale o bucată de pînză cît ar face două mîneci la cămeşă.* ŞEZ. I, 153. *Duc ŝinstă şî la moaşă şî la naş, la şasă stămîń* [= săptămîni]. ARH. FOLK. III, 49. *Moaşă diplomată.* ALRM II/I h 198/76. *Moaşă nemţească diplomată.* ib. h 198/27. *Moaşă de oraş diplomată.* ib. h 198/876. *Unde sînt moaşe multe, rămîne copilul cu buricul netăiat.* Cf. DELAVRANCEA, O. II, 343, GCR II, 375, ZANNE, P. V, 429. ✧ E x p r. (Regional) **A-şi găsi moaşa să-l moşească** = a-şi găsi naşul, v. n a ş. Cf. ZANNE, P. V. 433.

4. (Regional) Naşă (la botez). *Şi luoă moaşa copilul, şi-l duseră la biserica lui Amon şi Apolon dumnezeu, şi-l blagosloviră popii, şi-i puseră numele Alexandr* (a. 1799). GCR II, 166/18. *Moaşa să cade să ducă pruncul la bisearică.* BĂRAC, T. 6/25. *O dată vede moaşa puţa finului.* PAMFILE, J. II, 155, cf. ALRM I/II h 300.

II. (Art.; neobişnuit) Una dintre denumirile constelaţiei pleiadei. BARCIANU.

— Pl.: *moaşe.*

— Cf. alb. m o s h ë „vîrstă".

MOÁŞTE s. f. (De obicei la pl.) **1.** (În religia creştină) Rămăşiţă mumificată din corpul unei persoane considerată sfîntă; p. e x t. veşmînt, parte de veşmînt sau orice alt obiect care a aparţinut unei astfel de persoane (şi căreia i se atribuie puteri supranaturale). *Acesta arse moştiile sfinteei muceniţă Eftimiia.* MOXA, 381/7. *Deaderă moştiile sfintei Vineri în loc de dajde.* id. 400/24. *M*[u]*c*[e]*nicii fură arşi cu foc, şi moaştele goniră focul* (cca 1633). GCR I, 85/7. *Cu ai săi mearse de începu a săpa şi vrea să ia moştiile svăntului.* VARLAAM, C. 457. *Adus-au cu marc cheltuială din ţară păgână sfintele moştii a marelui mucenic Ioan.* URECHE, LET. I, 103/12, cf. SIMION DASC., LET. 21. *Cela, ce va fura şi va vinde niscare svinte moştii, să-l cearte cu moarte.* PRAV. 45. *Veniră creştinii cei credincioşi de le luară moştiile.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 7v/27, cf. N. COSTIN, L. 193. *Şi aşe au rămas moştile sfîntului Ioan iară în Ţara Leşască.* NECULCE, L. 147. *Pentru moştiile lui Costantin împărat* (a. 1707). CAT. MAN. I, 243. *Sărută şi icoana Preacistii şi moştii (de vor fi).* GHEORGACHI, LET. III, 308/36. *Înştiinţare pentru moaştele sfîntului marelui mucenic Ioann cel Nou de la Sociavă* (a. 1806). BV II, 475. *Am împlinit dorinţa ce făcusem, de a merge în pelerinaj pe gios la Iaşi, ca să mă închin moaştelor sf. Parascheve.* ASACHI, S. L. II, 21. *Apropiindu-se de racla sf. Ioan cel Nou, s-a plecat cu mare smerenie, şi a sărutat moaştele sfîntului.* NEGRUZZI, S. I, 148, cf. 283. *Slăbise de gîndeai că erau sfinte moaşte.* GHICA, ap. CADE. *Ei îşi împărţiră între sine, ca moaştie, fărmăturele acelor oase.* HASDEU, I. V. 166. *Am la pept o cruciuliţă Cu lemn sfînt, cu moaşte sfinte.* ALECSANDRI, P. I, 18. *Te-ai apropiet de mine şi ai pus mîna pe strai şi ţi s-a luminat faţa, parcă te-ai fi apropiet de nişte moaşte.* CONTEMPORANUL, IV, 87. *Le-a spus şi altele, ba despre ticăloşiile păgînilor, ba despre minunile sfintelor icoane ş-a sfintelor moaşte.* SADOVEANU, O. X, 333. *În stînga tribunei c o raclă cu moaştele sfîntului Dimitrie Basarabov.* CAMIL PETRESCU, O. II, 352, cf. DEŞLIU, G. 25. ✧ (Ca termen de comparaţie, cu aluzie la respectul faţă de moaşte sau la obiceiul de a fi purtate din loc în loc) *Bătrînul Dan . . . Sărută ca pe-o moaşte Pămîntul ce tresare şi care-l recunoaşte.* ALECSANDRI, POEZII, 296. *Pe aceasta o păstra ca pe-o moaşte.* AGÎRBICEANU, L. T. 189. *Descarcă-le acolo . . . dă-le dracului, că le plimbăm ca pe nişte moaşte . . . Culică începu s-arunce cutiile la întîmplare, cum le şi încărcase.* V. ROM. iulie 1954, 61. ✧ F i g. *El este singurul depozitar credincios care păstrează cu sfinţenie moaştele neamului său.* VLAHUŢĂ, ap. CADE. ✧ E x p r.

(Rar) **A avea rude printre moaşte** = a fi de neam mare. Cf. DDRF. ✦ Relicvă, vestigiu. *Supt această piatră zac oasele răposatului (şi) întru fericire Costandin Coţofanu biv vel medelnicer, care s-au prestăvit la leat 1826, luna noiemvrie 28, şi spre pomenire i s-au pus această moaşte pă mormînt la leat 1838, i lu[na] noie[m]vr[ie]* (a. 1838). IORGA, S. D. XV$_2$, 38.

2. P. g e n e r. Corp mumificat; mumie, (regional) moştină [3]. *Cea mai mare mirare a ei fu cînd văzu pe acei doi împăraţi cu tabla scrisă la picere şi ei făcuţi moaşte.* GORJAN, H. II, 153/9. *Sînteţi mîhniţi, Cu ochii stinşi, la faţă galbini şi vestejiţi. Cît cine-acum vă vede şi cine vă cunoaşte Se-ntreabă cu mirare: ce sînt? osiaşi ori moaşte?* ALECSANDRI, T. II, 139. *Tudor se lăsă ca o mumie, cu mustăţile îndoite în jos la colţurile gurii, căci avea ceva de moaşte în uscăciunea lui, la optzeci de ani.* CAMIL PETRESCU, O. II, 80. ✧ E x p r. **A se preface în moaşte** = a se mumifica; f i g. a se usca, a se atrofia. *Ori patimile-n pieptu-i s-au prefăcut în moaşte, Ori nu-nţelege-amorul fiindcă nu-l cunoaşte.* MACEDONSKI, O. II, 94.

— Pl.: *moaşte.* — Şi: (învechit) **moáştie** (pl. *moştii*), **moáste** (ANON. CAR.) s. f., **moşti** s. f. pl.

— Din slavonul **мощи**.

MOÁŞTIE s. f. v. **moaşte.**

MOÁTCĂ s. f. (Prin sudul Mold.) Bulboană, vîrtej (la apele curgătoare). ŞEZ. VIII, 31.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

MOÁTER s. m. (Prin nord-estul Olt.) Om neglijent sau zdrenţăros, prost îmbrăcat. Cf. CIAUŞANU, V. 180.

— Pl.: *moateri.*

— Etimologia necunoscută.

MOÁTFI subst. pl. (Prin nordul Mold.) Gîlci, umflături; cicatrice. ŞEZ. V, 107.

— Etimologia necunoscută.

MOÁŢĂ [1] s. f. (Regional) Oaie cu păr lung. Cf. GOROVEI, C. 76, MAT. FOLK. 1255, 1476, CHEST. V. 76/85.

— Pl.: *moaţe.*

— Cf. m o ţ [1].

MOÁŢĂ [2] s. f. (Iht.; regional) Zglăvoacă *(Cottus gobio).* BĂCESCU, P. 37, cf. 170, 171.

— Pl.: *moaţe.*

— Cf. m o a c ă, m o ţ [1].

MOĂZĂ s. f. **1.** Pereche de grinzi sau de scînduri folosite ca element de solidarizare a pieselor unei construcţii de lemn. Cf. LTR, MDT.

2. (Min.) Ramă metalică sau de lemn prinsă în armătura puţului, pe care se fixează barele de ghidaj şi care suportă podurile din compartimentele scărilor. V. a i n ş t r a i h, f i r u n g. Cf. LTR, com. din VALEA-JIULUI.

— Pl.: *moaze.*

— Din fr. **moise.**

MOBÍL [1], **-Ă** adj., s. n. **1.** Adj. Care se mişcă, se deplasează, m i ş c ă t o r **(I 1);** care poate fi mişcat, deplasat. *Orizonul . . . este mobil sau mişcător.* GENILIE, G. 98/23. *Tunurile româneşti erau mai mici, de aceea erau mai mobile şi se putea trage tot folosul dintr-însele.* BĂLCESCU, M. V. 615, cf. NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, LM. *Această posibilitate de situaţiune simetrică a distanţei puntului mobil de puntul A, constituie pentru această din urmă cătime două moduri de existenţă opuse.* CULIANU, A. 8, cf. DDRF. *La dreapta . . . odaia de lucru: fotolii şi canapea . . ., birou american cu capac mobil.* TEODOREANU, M. II, 22. *Podul mobil se ridică şi ne lasă cale deschisă.* SADOVEANU, O. IX, 291. *Spre deosebire de lanţurile fixe, avem lanţurile mobile, destinate a transmite mişcări.* SOARE, MAŞ. 126. *Masa mobilă se mişcă abia simţit.* V. ROM. martie 1955, 238. ✧ (Jur.; de obicei cu accentul pe prima silabă) *Avere mobilă* sau *bunuri mobile* = avere, bunuri care pot fi mutate dintr-un loc în altul; avere mişcătoare. *Bunurile sînt mobili prin natura lor, sau prin determinaţiunea legei.* HAMANGIU, C. C. 119. *Timbru mobil* = (în opoziţie cu timbru s e c) timbru care se aplică. *Se pun în circulaţie noile timbre mobile fiscale.* BO 1952, 181. (Tipogr.) *Caractere* (sau *litere) mobile* = litere izolate care se culeg una cîte una (alăturîndu-se pentru a forma cuvinte). Cf. COSTINESCU, LM. (Mil.) *Trupe mobile* = unităţi militare cu capacitate de deplasare rapidă. Cf. COSTINESCU, LM. ✦ (Despre ochi, privire, figură) Care îşi schimbă mereu expresia; mereu în mişcare. *Cu coatele pe masă, se uita ţintă în ochii lui calzi, mobili, expresivi.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 31. *Din oglindă o privea o femeie cu ochi aprinşi, . . . cu faţă mobilă.* DEMETRIUS, A. 325.

2. S. n. Corp în mişcare. *A zice, spre exemplu, că distanţa mobilului M de origine este de 5 metri, nu este a fixa poziţiunea acestui punt, mobilul putîndu-se atunci afla în M sau în M'.* CULIANU, A. 8. *Dacă am avea un mobil oarecare, supus la acţiunea unei puteri constante, el se va mişca după aceleaşi legi la care este supusă şi căderea corpurilor.* PONI, F. 24. *Viteza tinde să crească, de cîte ori mobilul se îndreaptă spre poziţia iniţială de repaus, şi să scadă cînd se îndepărtează de dînsa.* CIŞMAN, FIZ. I, 105.

3. Adj. Nestabil; schimbător, variabil. Cf. NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, LM. *Principiul este hotărît, este fix; aplicarea e mobilă, după împrejurări.* MAIORESCU, D. I, 368, cf. id. CR. III, 402. *Echi-*

libriul mobil al temperaturelor, PONI, F. 151. *Termenii tehnici sînt printre cele mai mobile elemente ale vocabularului.* GRAUR, F. L. 83. *Accentul liber . . . poate să se schimbe în cursul flexiunii cuvîntului, şi atunci se numeşte accent liber mobil.* id. I. L. 56, cf. 68. ✧ *Substantiv mobil* = substantiv care, prin adăugarea unui sufix, îşi poate crea formă de feminin de la cea de masculin sau formă de masculin de la cea de feminin. *Formarea de substantive feminine de la masculine şi de substantive masculine de la feminine prin adăugarea unui sufix . . . poartă numele de moţiune, iar substantivele în stare de a suferi această modificare se numesc mobile.* L. BOM. 1953, nr. 2, 32. *Sărbătoare mobilă* = sărbătoare din calendarul creştin care nu cade în fiecare an la aceeaşi dată. Cf. CADE.

4. S. n. Cauză, impuls, imbold; scop, obiectiv. V. r e s o r t, m o t o r. *Simţămîntul naţional fu cel dintîi mobil al planurilor sale.* KOGĂLNICEANU, S. A. 99. *Nu se poate admite că singurul mobil al acţiunilor lor să fie interesul.* GHICA, A. 176. *Mobilul . . . nu a putut fi decît vanitatea.* MAIORESCU, CR. I, 267. *În acest mic monolog . . . atît de caracteristic pentru Pristanda se arată totodată şi mobilul ce-l mişcă, şi cauza întregei lui activităţi.* GHEREA, ST. CR. I, 346. *Într-un grup de manifestanţi participă un număr de indivizi diferenţiaţi psihologic dar legaţi momentan de un mobil comun.* LOVINESCU, C. IV, 113. *Mobilul acestor fapte nu apare limpede.* CONTEMP. 1949, nr. 159, 5/4.

— Accentuat şi: **(1)** *móbil.* — Pl.: *mobili, -e* şi (învechit, f.) *mobili.*

— Din fr. **mobile**, lat. **mobilis.**

MÓBIL[2] s. n. v. **mobilă.**

MOBILÁ vb. I. T r a n z. A aranja, a înzestra (o încăpere, o locuinţă) cu mobilă. *O întroduc întru o camară de culcat, mobilită de doao paturi.* CALENDARIU (1794), 36/26. *Case întregi, pe alocurea mobilate cu mare gust.* GOLESCU, Î. 120. *Oamenii au zidit această casă; ei au mobilat-o şi au podobit-o.* PLEŞOIANU, C. 10/1. *La Turnu-Severinului am luat iar o casă cu chirie şi-am mobilat-o frumos.* ALECSANDRI, T. I, 371. *Salonul era mobilat cu oglinzi, canapele, scaune, foteluri.* BOLINTINEANU, O. 414, cf. 197, 347. *La stînga, etacul cu proporţii de salon, substanţial şi sever mobilat.* TEODOREANU, M. II, 22. *Cealaltă odaie, de dormit, era fără îndoială mobilată cu lucrurile aduse de Raluca drept zestre.* CĂLINESCU, E. 50. *În odăiţa lui curată şi cu gust şi artistic mobilată . . . am lunecat eu şi el într-o discuţie lungă, prietinească şi caldă.* SADOVEANU, E. 173, cf. id. O. XIV, 323. (R e f l. p a s.) *Odăile se zugrăvirăşi se mobilară cu gust.* NEGRUZZI, S. I, 73. *Se mobilaseră odăi de locuit.* CAMIL PETRESCU, O. II, 475. ✧ F i g. (Ironic) *Să-mi mobilez salonul cu astfel de oameni?* I. NEGRUZZI, S. VI, 36. ✧ E x p r. (Rar, ironic) **A-şi mobila capul** = a dobîndi multe cunoştinţe. Cf. LM.

— Prez. ind.: *mobilez.* — Şi: (învechit) **mobilí** vb. IV.

— V. **mobilă.**

MOBILAMÉNT s. n. (Neobişnuit) Mobilier. *Mobilamentul odăii era curat, bine ales şi aşezat cu îngrijire.* SLAVICI, N. II, 8.

— Din fr. **ameublement**, după *mobilă.*

MOBILĂR s. m. (Neobişnuit) Tapiţer. COSTINESCU.

— Pl.: *mobilari.*

— **Mobilă** + suf. *-ar.*

MOBILÁRE s. f. Acţiunea de a m o b i l a, m o b i l a t[1]; fel de a mobila. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Salonul în care intrase Alexis nu era mare, însă prin mobilarea lui arăta că era locuinţa favorită a unor dame.* ALECSANDRI, O. P. 95, cf. COSTINESCU, LM, DDRF. *Închirierea mobililor destinate pentru mobilarea unei case întregi.* HAMANGIU, C. C. 371.

— Pl.: *mobilări.*

— V. **mobila.**

MOBILÁT[1] s. n. Mobilare.

— V. **mobila.**

MOBILÁT[2], -Ă adj. (Despre încăperi, locuinţe) În care există mobilă, cu mobilă. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W. *Privirea rătăcea în fumul ţigării, presupunînd mulţimea odăilor . . . care dormeau, închise, goale sau mobilate, în noaptea lor.* BACOVIA, O. 247. ✦ Care se închiriază cu mobilă. *Locuia într-o odăiţă mobilată.* I. BOTEZ, ŞC. 108.

— Pl.: *mobilaţi, -te.*

— V. **mobila.**

MÓBILĂ s. f. (Mai ales la pl.) Fiecare dintre obiectele (cu destinaţie practică precisă) care servesc la amenajarea unei locuinţe, a unei instituţii etc. şi care se sprijină, de obicei, cu partea inferioară pe podea. *Şi cînd să va isprăvi, Spun că-l vor împodobi Tot cu mobili englezeşti.* MUMULEANU, C. 143/13. *Mobilile unei case.* PLEŞOIANU, A. 22/14. *Melidor cumpărase mobile şi alte lucruri.* HELIADE, F. B. 14/2. *Cîţi părinţi, cîte mume, cumpliţi către copiii lor, nu îngrijesc de creşterea lor, numai ca să aibă ce să cheltuiască la haine frumoase şi la mobile de lux!* MARCOVICI, D. 73/9. *Ascunde-te acolo, în astă sară. După un mobil, după o tapiserie, unde vei voi.* NEGRUZZI, S. III, 424. *Te poftesc să-mi laşi mobilele în pace.* ALECSANDRI, T. I, 419. *Casa e aceeaşi, însă mobile nouă şi elegante, covoare pe jos.* EMINESCU, N. 81. *Vine şi ne strică mobilele.* CARAGIALE, O. III, 206. *Închirierea*

mobililor destinate pentru mobilarea unei case întregi. HAMANGIU, C. C. 371. *Ţinînd pămătuful în mînă, umbla şi, pe unde-i călca pasul, precum se iau dihăniile după vrăjitor, aşa umblau şi mobilele după dînsa.* ANGHEL, PR. 5. *Cumpărăm chiar o garnitură de mobile.* C. PETRESCU, Î. II, 258. *Un salon cu mobile decolorate.* TEODOREANU, M. II, 39. *Mobile curate umpleau toate colţurile.* SADOVEANU, O. III, 269. *Nu vedea bărbaţii, ca şi cum s-ar fi plimbat printre ei ca printre mobile.* DEMETRIUS, A. 308. *Avem trei vaci, şase porci graşi, mobile.* T. POPOVICI, SE. 35. ✦ (La sg.; cu sens colectiv) Mobilier. *Am cumpărat o mobilă foarte drăguţă, din Sătmar, cam ca aceea din salonaşul nostru.* REBREANU, I. 307. *Mobila veche cu un parfum de poveşti, arăta odaia unei femei.* BACOVIA, O. 247. *Mobila cazonă... se dezminţea greoaie sub bătaia razelor calde.* SAHIA, N. 71. *Mobila e grea, de stejar, veche şi pare fără moarte.* STANCU, U.R.S.S. 10. *Involuntar cuprinse într-o privire odăile cu mobila înghesuită.* V. ROM. aprilie 1957, 84. *Îi spune tat'su fetii cc-i dă fetii de zestre din vite, pămînt..., mobilu casii.* GEORGESCU-TISTU, B. 14.

— Pl.: *mobile* şi (învechit) *mobili.* — Şi: (învechit şi regional) **móbil** s. n.

— Din fr. **meuble,** it. **mobilia,** germ. **Möbel.**

MOBILÍ vb. IV v. **mobila.**

MOBILIÁR[1], -Ă adj. (Jur.) Alcătuit din bunuri mobile, care se referă la bunuri mobile. Cf. COSTINESCU, LM. *Sînt mobili prin determinaţiunea legei, obligaţiunile şi acţiunile cari au de obiect sume exigibile sau efecte mobiliare.* HAMANGIU, C. C. 120, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Creditele acordate de bancă societăţilor comerciale de stat... sînt garantate de drept, cu gaj asupra întregului lor activ mobiliar.* LEG. EC. PL. 184. *Pentru vînzările mobiliare, legea nu instituie nici un sistem de publicitate.* PR. DREPT, 362. ✦ (Substantivat, n. pl., învechit) Avere mobilă; inventar mobil. *S-a inventat* [= inventariat] *toată averea iezuiţilor din această ţeară, imobilă în domenii şi în edificii... cum şi mobiliariile, apoteca, tipografia, biblioteca ş. a.* BARIŢIU, P. A. I, 400.

— Pronunţat: *-li-ar.* — Pl.: *mobiliari, -e.* — Şi: (învechit) **mobiliáriu, -ie** adj.

— Din fr. **mobilier.**

MOBILIÁR[2] s. n. v. **mobilier.**

MOBILIÁRIU, -IE adj. v. **mobiliar[1].**

MOBILIÉR s. n. Totalitatea mobilelor dintr-o încăpere, dintr-o locuinţă, dintr-o clădire; mobilă, (neobişnuit) mobilament. Cf. NEGULICI. *Vro cîteva lăviţi de lemn... alcătuia tot mobiliarul acelei sale.* DACIA LIT. 287/12. *Mobilierul se compunea din două paturi de scînduri înfundate, acoperite cu saltele şi perne.* FILIMON, O. I, 178. *Judecînd după mobiliarul pompos şi aranjamentul cu gust, ai fi crezut că te afli într-un palat boieresc.* F (1906), 1. *Pe uşa ce rămăsese deschisă... se vedeau tablouri şi un mobilier, cu un parfum de modestie de altădată.* BACOVIA, O. 220. *Să atragă luare aminte asupra mobilierului sumar şi a încăperii sărăcăcioase.* C. PETRESCU, C. V. 321.

— Pronunţat: *-li-er.* — Şi: (învechit) **mobiliár** s. n.

— Din fr. **mobilier.**

MOBILITÁTE s. f. **1.** Capacitatea de a fi mobil[1] **(1),** de a se mişca, de a-şi schimba locul sau poziţia; proprietatea de a fi mişcat, deplasat; (învechit) mişcăciune. Cf. NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Infanteria se conservă... prin naturala-i stabilitate, în comparaţiune cu esenţiala mobilitate a unei cavalerie.* HASDEU, I. V. 156. ✧ *Mobilitatea ionilor* = viteza medie de migrare a ionilor în soluţie sub acţiunea unei scăderi de potenţial. *Această călătorie a ionilor dintr-un sens în celălalt, în timpul electrolizei, se numeşte mobilitatea ionilor.* MACAROVICI, CH. 102. *Mobilităţile ionilor din aer.* CIŞMAN, FIZ. II, 315. ✦ (Fiz.) Fluiditate. *Coeziunea* [lichidelor] *... este mică, din care cauză au fluiditate sau mobilitate.* MACAROVICI, CH. 18. ✦ Uşurinţă în mişcări; vioiciune, degajare, naturaleţe (a mişcărilor). *Se cuvine... relevat rolul ansamblului coral care a cîştigat în mobilitate scenică şi expresivitate.* CONTEMP. 1 950, nr. 178, 6/3. ✦ Capacitate a feţei de a-şi schimba uşor expresia, de a exterioriza stările sufleteşti. *Schimbînd... figura, cu o mobilitate de actriţă, se grăbi să repare impresia rea ce-o făcuse amîndurora.* VLAHUŢĂ, D. 63. *Ceea ce reţinea atenţia era faţa lui de o extremă mobilitate, exprimînd cu repeziciune o gamă de stări contradictorii.* T. POPOVICI, S. 173. ✦ Instabilitate, nestatornicie. *Mobilitatea noastră parlamentară din acea epocă nu îngăduie nici unui guvern o durată suficientă.* MAIORESCU, D. I, 19.

2. Schimbare, transformare; capacitatea de a se schimba, de a se transforma; variabilitate. Cf. NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Complexitatea şi mobilitatea sînt două fenomene care se condiţionează reciproc.* RALEA, S. T. II, 128.

— Pl.: (rar) *mobilităţi.*

— Din fr. **mobilité,** lat. **mobilitas, -atis.**

MOBILIZÁ vb. I. Tranz. **1.** (Rar) A face să devină mobil[1] **(1),** a pune în mişcare; a face să devină activ. Cf. POLIZU, COSTINESCU. *Poate că anumite doze* [de tiroxină], *mobilizînd calciul din oase, ar putea favoriza calcifierea arterelor.* PARHON, B. 160.

2. (Mil.) A chema sub arme, a convoca de urgență la unități (în vederea războiului); a trece de la starea de pace la cea de război. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Oamenii mobilizați la oaste cu vreun an în urmă... începură a se întoarce acasă.* VORNIC, P. 40. (Refl. pas.) *În toată cuprinderea Confederației germane, o parte a contingentului armiei e mobilizează (se aduce în stare de rezbel).* GM (1854), 400²/30. ◇ Expr. **A mobiliza** (pe cineva) **pe loc** = a păstra în timp de război (pe cineva) în postul civil pe care îl ocupă, supunîndu-l obligațiilor militare care decurg din starea de război. *Deocamdată, unul dintre voi ar fi mobilizat pe loc.* CAMIL PETRESCU, U. N. 42. ✦ (Familiar) A chema într-un anumit loc, cu un anumit scop (urgent); a convoca, a întruni, a aduna. *Rămasă singură, Aglaie își puse un șorț dinainte, mobiliză pe Aurica și pe Olimpia, precum și pe servitoare și începu să scoată afară toate lucrurile din camera lui Simion.* CĂLINESCU, E. O. II, 53. *A doua zi, moș Costache, mobilizînd toată familia, cără grinzile într-o șură.* id. ib. 141. *Mergem la mine acasă și-o mobilizăm pe Valeria pentru o gustare.* V. ROM. aprilie 1954, 15.

3. (Complementul indică o colectivitate) A antrena la o activitate sau la o acțiune susținută, organizată și coordonată, de interes general. *Singurul partid care a luat atitudine hotărîtă și a mobilizat masele populare împotriva dictatului de la Viena a fost partidul comunist.* GHEORGHIU-DEJ, ART. CUV[1]. 22. *Cu ajutorul presei, partidul mobilizează masele pentru traducerea în viață a politicii de construire a socialismului.* LUPTA DE CLASĂ, 1954, nr. 1, 54, cf. 1952, nr. 5, 56, SCÎNTEIA, 1953, nr. 2664. *Ascultă aici, tovarășe Anghel: mobilizează membrii de partid și treceți la acțiune.* PREDA, D. 185, cf. 162. *Trebuie să mobilizăm pe toți cei care vor fi împroprietăriți.* T. POPOVICI, SE. 451.

4. A concentra, a acumula (în vederea valorificării). *Poeții și-au mobilizat toate forțele pentru a da opere pătrunse de spirit de partid, realist-socialiste.* BENIUC, P. 145.

— Prez. ind.: *mobilizez.*

— Din fr. **mobiliser.**

MOBILIZÁBIL, -Ă adj. Care este supus mobilizării **(1)**, apt de a fi mobilizat. Cf. LM. *Primăria poate trimite încă astăzi aviz că nu ești mobilizabil.* T. POPOVICI, S. 156.

— Pl.: *mobilizabili, -e.*

— Din fr. **mobilisable.**

MOBILIZÁRE s. f. Acțiunea de a mobiliza.

1. Cf. mobiliza **(2)**. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W. *L-am văzut echipat în noaptea plecării de la 14 august, noaptea mobilizării.* SAHIA, N. 22. *Vestea . . . se răspîndise ca sunetul trîmbițelor de mobilizare.* TEODOREANU, M. II, 100. *Tu, cu relațiile tale, și tot n-ai cerut să fii scutit de mobilizare.* H. LOVINESCU, C. S. 18. *Au vuit arămurile în clopotniță, sus, Și ca un vînt trecu pe sat mobilizarea.* LABIȘ, P. 23.

2. Cf. mobiliza **(3)**. *Sarcina istorică a partidului nostru a fost mobilizarea tuturor patrioților pentru lupta de eliberare națională de sub jugul hitlerist.* GHEORGHIU-DEJ, ART. CUV[1]. 24. *În urma acțiunii Partidului Muncitoresc Român pentru lămurirea și mobilizarea maselor, încep întrecerile în muncă.* LEG. EC. PL. 420. *Unul din mijloacele cele mai însemnate de întărire a legăturilor partidului cu masele, de educare comunistă a oamenilor muncii, de mobilizare a lor la înfăptuirea sarcinilor construirii socialismului este agitația politică de masă.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 11,30. ◇ Loc. vb. **A face mobilizarea** = a mobiliza **(2,3)**.

3. Cf. mobiliza **(4)**. *Să se pună un accent deosebit pe mobilizarea resurselor locale.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2382.

4. (Agric.; rar) Afînare a solului. Cf. DS, DER.

— Pl.: *mobilizări.*

— V. **mobiliza.** Pentru **4**, cf. fr. ameublissement.

MOBILIZATÓR, -OÁRE adj. Care mobilizează **(3)**, capabil de a mobiliza; antrenant, stimulator. *Muncitorii fruntași au dat acestei expresii un puternic conținut mobilizator în opera de construire a socialismului la noi.* CV 1949, nr. 6, 38. *Întrecerea socialistă s-a dovedit a avea și în gospodăriile colective o mare forță mobilizatoare.* CONTEMP. 1953, nr. 347, 1/2. *Normele just stabilite sînt un puternic factor mobilizator pentru calificarea muncitorilor.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2598. *Vorbi cu entuziasm de parada din Piața Roșie, de puternicul ei efect mobilizator asupra armatei.* BENIUC, M. C. I, 304. *Poezia „Noi vrem pămînt" a lui G. Coșbuc a avut un mare rol mobilizator în ajunul evenimentelor din 1907 și în timpul lor.* V. ROM. martie 1957, 8. ◇ (Substantivat) *Ziarul este un organizator și un mobilizator activ în lupta pentru pace.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2388. *În condițiile crîncenei terori a regimului burghezo-moșieresc, partidul nostru a fost tot timpul mobilizatorul, organizatorul și conducătorul luptei de eliberare a muncitorilor, țăranilor și intelectualilor.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 5, 41.

— Pl.: *mobilizatori, -oare.*

— **Mobiliza** + suf. *-tor.*

MOBILIZÁȚIE s. f. v. **mobilizațiune.**

MOBILIZAȚIÚNE s. f. (În dicționarele din trecut) Mobilizare. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

— Pl.: *mobilizațiuni.* — Și: **mobilizáție** (POLIZU), (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **mobilizățiúne** (PONTBRIANT, D.) s. f.
— Din fr. **mobilisation.**

MOBILIZĂȚIÚNE s. f. v. **mobilizațiune.**

MOC[1] interj. (Regional; repetat) Onomatopee care redă sunetul scos de broască (Scărișoara-Abrud). ALR SN III h 730/95.
— Cf. m a c[1].

MOC[2] s. m. v. **moacă.**

MOC[3] s. n. v. **smoc.**

MÓCA s. f. invar. Cafea care provine din orașul arab Moka; p. ext. cafea de calitate superioară; băutură caldă preparată din această cafea. *Fumînd din lungi ciubuce și sorbînd delicioasa moca, eu mă lăsasem la o lină reverie.* NEGRUZZI, S. I, 223.
— Cf. fr. m o k a, germ. M o k k a.

MOCABELEGÍU s. m. (Turcism, rar) Persoană care îndeplinea funcția de șef al controlorilor de impozite. Cf. ZEITSCHRIFT, XVIII, 108. *Tot acolo se odihnesc mai mulți defterdari și mocabelegii (mai mare peste controlori).* REV. NOUĂ, III, 23.
— Pl.: *mocabelegii.*
— Din tc. **mukabeleci.**

MOCADÍN s. n. (Prin Olt.) Brîu roșu. LEXIC REG. 42.
— Pl.: *mocadine.*
— Etimologia necunoscută.

MOCÁN[1] s. m. **1.** Nume dat locuitorilor (români) din regiunile muntoase (în special ale Transilvaniei), m o c î r ț a n **(1)**; s p e c. cioban din regiunile muntoase (mai ales ale Transilvaniei), m î n z ă r a r **(I)**. V. m u n t e a n[1]. Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX. *Mocanii străini din Țeară Ungurească și din Țeară Românească, cum și alți munteni ce vor ieși cu oile lor la iernatic aice în țeară, vor plăti goștină cîte 10 bani noi de oaie* (a. 1809). URICARIUL, VI, 467. *Sînt datori mocanii sudiți, adică cei ce nu sînt statornici aici în țară... a da oi dă beilic* (a. 1817). DOC. EC. 179, cf. LB. *Cumanii, sub nume de mocani catolici, și astăzi încă locuiesc în politia Neamțu.* ASACHI, S. L. II, 47, cf. NEGRUZZI, în PR. DRAM. 465. *Și din fundul celor munți Trec prin ape fără punți Albi mocani pe cai mărunți.* ALECSANDRI, POEZII, 589. *S-a tras cu bucatele încoace ca și moș Dediu din Vînători și alți mocani, din pricina papistășiei mai mult, pe cît știu eu.* CREANGĂ, A. 19. *La botez ciobanul dărui finului său o oaie fătătoare... Cînd fu să plece, mocanul zise: — Cumetre, tot n-ai tu unde ține oița; lasă-o în turmă la mine.* ISPIRESCU, L. 208. *Pentru tine, om de oraș... contactul și conversația c-un mocan zdravăn din liniștea munților este o adevărată transfuzie morală.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *Pentru ocupațiunea lor, ca economi de vite, românii brăneni să numesc de obicei mocani.* MOLDOVAN, Ț. N. 229, cf. 241. *Brăneanul și astăzi este om blînd și pacinic, și astăzi se numește încă tot mocan.* TURCU, E. 34. *Într-un amurg, se auzi în stepă clinchetul tălăngilor, strigătul mocanilor care coborau cu oile la iernat în stufăraie.* DUNĂREANU, N. 76, cf. PÎRVESCU, C. 32. *Prin județul Tecuci, pe vremea treierului vin mocani, moldoveni de la munte, de prin județul Putna și Bacău, cu cărușele cu caii, spre a se tocmi la cei cu lipsa de cai.* PAMFILE, A. R. 201. *Prin județul Brăila, mocan e stăpînul de oi multe.* id. I. C. 30, cf. id. CER. 88, id. J. I, 19. *Păstorii ardeleni cunoscuți subt numele de mocani (cei din Săcele și împrejurimi), moroieni (din partea Branului și Țara Bîrsei), țuțuieni (din părțile Sibiiului) și frătuți (din Banat) își iernau turmele de oi în șesurile Munteniei sau pe colinele Olteniei.* DR. IV, 194. *Ortoman este epitetul „voinicului" din balade, care uneori este „mocan" sau păstor.* ib. V, 544. *Sovejenii sînt priviți și astăzi cu un oarecare exclusivism de vrănceni, fiind numiți „mocani".* DIACONU, VR. XLIII. *A fost cîndva o piatră care a crescut din pămînt... Odată purta primprejurul ei oile un fecior de mocan.* SADOVEANU, O. X, 442. *Mocanii veneau toamna la cîmpie să schimbe fructele lor pe porumb și grîu.* V. ROM. iunie 1955, 46, cf. PREDA, Î. 105. *Unde trec turme de miei Și mocani bogați de vite, Cu chimirile ticsite.* ALECSANDRI, P. P. 257. *Locașul de iarnă al mucanului.* H III 144. *Poporul pe aici zice la ciobani și mocani.* ib. VI 125, cf. I 170, II 61, 299, III 144, 290, 488, IV 278, VII 372, XIII 67, 291, 348, 448, 449, XV 4, 279. *Nimenea nu-lĭ cunoștea, Tot de mocan Îl lua, Tot cioban Îl socotea.* TEODORESCU, P. P. 475. *Niște țigani ursari... se sfătuiră cum ar putea ei să înșele mocanul și să fure cîțiva miei.* ȘEZ. I, 281. *Buna vremea, măi mocane, Măi mocane, măi muntene.* ib. V, 93. *Vătafu Ion, Ca el nici un om, Fecior de mocan Și de mocîrțan, Adus din Ardeal.* MAT. FOLK. 3, cf. 152, 157, 177, PĂSCULESCU, L. P. 265, ALR I 1669, 1789, 1793, 1807, 1808. *Mocani zîcem la munteni.* ALR II 4851/876. *Mocani, oameni dă la munte, dă dîncolo, din Ardeal.* ib. 4851/899. *Bună ziua, mocane. — Mulțumim, ciobane.* ANT. LIT. POP. I, 252. ✧ (Regional) *Calea* (sau *drumul, cărarea*) *mocanului* = calea lactee. ALR I 1226/684, cf. FD II, 223. ✦ (Transilv.) Locuitor de la munte, care face și vinde articole de dogărie. Cf. ALR I 1667/251, 278, 283, 1836/251, 285, ALR II 4851/53, 141, 272, 284, 325.

2. Epitet depreciativ dat unui om cu apucături grosolane (v. b ă d ă r a n, n e c i o p l i t,

m o c î r ţ a n **2)** sau unui om prost. Cf. CUV. D. BĂTR. I, 293, BUDAI-DELEANU, LEX., PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., DDRF, TDRG, BUL. FIL. V, 222, ZANNE, P. V, 428, ALR I 1 517/18. *Mocan, cîn îi unu prost.* ALR II 4 851/228. *Mocan prost, mă mocanule.* ib. 4 851/260, cf. 4851/2, 36, 76, 172, 235, 272, 365, 848. *Mocan acăla care nu grăie* [= grăieşte]. ib. 4 851/362. ✧ E x p r. (Argotic) **A rămîne mocan** = a rămîne cu gura căscată; a fi uimit. Cf. BUL. FIL. IV, 135. ✧ (Adjectival) *Copil mocan.* ALR I 1 518/9. *Mă, da mocan ej* [= eşti], *mă.* ALR II 4 851/812.

3. (Regional; şi adjectival) (Numele unei specii de bou) mic şi îndesat. V. m o c ă n i ţ ă **(2)**. (Roşia-Beiuş). ALR II 4 851/310. *Zîcem cătă boi că-z mocani cari-z boi mici, d'eşi.* ib. ✦ Cîine ciobănesc. Cf. H II 221, XIV 187. ✦ Cal mocănesc (com. MARIAN), cal de stînă (CHEST. V/76).

— Pl.: *mocani*. — Şi: (regional) **mucán** s. m.

— **Moacă** + suf. *-an.*

MOCÁN² s. m. (Regional) Broscoi. ŞĂINEANU, D. U.

— Pl.: *mocani.*

— **Moc¹** + suf. *-an.*

MOCÁNĂ s. f. (Prin Transilv.) Femeie simplă, necioplită; (regional) mocăniţă **(1)**. *Crăciun gîndea cum pentru o mocană Stăpînul său ia pe toţi zmeii în goană.* BUDAI-DELEANU, T. V. 94, cf. 160, com. din FRATA-CLUJ.

— Pl.: *mocane.*

— De la **mocan¹**.

MOCÁNCĂ s. f. **1.** Femeie originară dintr-o regiune de munte (în special din Transilvania), (regional) m o c ă n i ţ ă **(1)**, munteancă **(1)**; soţie sau fiică de mocan¹ **(1)**. *În Dobrogea sînt mocance destule.* MARIAN, NA. 407. *Portul mocancelor se remarcă prin simplitatea lui.* GR. S. VI, 69. *Întind mîinile spre cănile pe care le aduce pe o tavă mare de lemn mocanca, nevasta cîrciumarului.* STANCU, D. 133.

2. (Regional) Mocănească. V. m o c ă n e s c **(2)**. *În toiul sîrbei, chindiei, mocancei, cînd tinerii cu mîndruţele, mînă în mînă, jucau de rupeau pămîntul, Şerban . . . începea să le strige.* ŞEZ. XII, 31, cf. PAMFILE, J. I, 127.

3. (Argotic; ieşit din uz) Bancnotă de 500 de lei, cu circulaţie pe teritoriul ţării noastre în prima jumătate a secolului al XX-lea (care avea pe una dintre feţe chipul unei ţărănci); (argotic) ţărancă, ţărăncuţă, mocăncuţă **(3)**. Cf. GR. S. VII, 120, ALR II 4 277/605.

— Pl.: *mocance.*

— **Mocan¹** + suf. *-că.*

MOCĂÍ vb. IV. **1.** I n t r a n z. şi r e f l. A lucra încet, fără spor; a (se) moşmondi **(1)**, a (se) mocoşi. Cf. PONTBRIANT, D., ŞĂINEANU, D. U. *La o păreche de papuci mocăieşti o săptămînă întreagă.* ap. TDRG. ✦ A pierde vremea cu nimicuri; a tîndăli, (regional) a muşlui; **(2)**. GR. S. VI, 240, cf. ALR SN III h 777. ✦ (Regional; în forma *mogăi*) A umbla încet (Sălcioara-Găieşti). COMAN, GL.

2. I n t r a n z. (Olt.) A da din cap (în semn de aprobare sau de dezaprobare). Cf. VÎRCOL, V. 96, PAŞCA, GL. *Mocăne din cap aşa că i-a plăcut lucru.* ALR II 3 257/812, cf. 4 421/848, ALR II/I h 3.

3. I n t r a n z. (Regional) A moţăi, a dormita. Cf. ŞĂINEANU, D. U., H XVII 177. *Nu tot mocăi, mai bine culcă-te.* VICIU, GL., cf. ALR II/I h 104.

4. I n t r a n z. (Regional, despre foc) A arde înfundat; a mocni **(1)** (Vîlcele-Turda). MAT. DIALECT. I, 80.

— Prez. ind.: *mocăiesc* şi *mócăi.* — Şi: (regional) **mocăní, mogăí** vb. IV.

— Etimologia necunoscută. Cf. m o a c ă.

MOCĂIÁLĂ s. f. (Rar) Mocăire. Cf. COSTINESCU.

— Pl.: *mocăieli.*

— **Mocăi** + suf. *-eală.*

MOCĂÍRE s. f. (Rar) Faptul de a (s e) m o c ă i; (rar) mocăială, mocăitură. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

— Pl.: *mocăiri.*

— V. **mocăi.**

MOCĂÍT, -Ă adj. **1.** (Adesea substantivat) (Persoană) care lucrează încet, fără spor, care umblă încet, m o c o ş i t; (persoană) care pierde vremea cu nimicuri. Cf. PONTBRIANT, D. *Da mocăit mai eşti!* SĂGHINESCU, V. *Nu fi mocăit, umblă repede, că sîntem grăbiţi!* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 58. *N-ari spor la triabî, îi mocăit.* ALR I 1 323/590, cf. ALR SN III h 777.

2. (Prin nord-estul Olt.) Trist. CIAUŞANU, GL.

— Pl.: *mocăiţi, -te.*

— V. **mocăi.**

MOCĂITÓR s. m. (Neobişnuit) Om încet la treabă; om care pierde vremea cu nimicuri. Cf. PONTBRIANT, D.

— Pl.: *mocăitori.*

— **Mocăi** + suf. *-tor.*

MOCĂITÚRĂ s. f. (Rar) Mocăire. Cf. LM.

— **Mocăi** + suf. *-tură.*

MOCĂNĂŞ s. m. **1.** Diminutiv (hipocoristic) al lui m o c a n¹ **(1)**. *Alelei! Mocănaş dragă, De mine dorul se leagă . . . Dă-mi pe roibul drăguleţ, Că să cerc de-i şoimuleţ.* ALECSANDRI, P. P. 87. *Mocanaşul s-a înduplicat, Murgu din mînă şi-a dat.* ŞEZ. V, 93. *Cine-i biciuia? D-un mic mocănaş Cu glugă-ntre spete.* MAT. FOLK. 4, cf. 154.

2. (La pl. art.; prin sudul Mold.; de obicei construit cu verbele „a umbla" și „a merge") Pantomimă populară jucată de Crăciun de persoane îmbrăcate mocănește. Com. IORDAN.

3. (Art.; regional) Numele unui dans popular. Cf. DER, H XII 8, 44.

4. (Iht.; regional) Guvid *(Gobius)* (Frăsinet-Oltenița). BĂCESCU, P. 112.

— Pl.: *mocănași.*

— **Mocan**[1] + suf. *-aș.*

MOCĂNCÚȚĂ s. f. Diminutiv (hipocoristic) al lui mocancă.

1. Cf. mocancă **(1)**. *El că mi-a plecat, Ivan Iorgovan, Fecior de mocan Și de mocăncuță.* MAT. FOLK. 34. ✧ *Hora mocăncuțelor* = numele unui dans popular. ALR II 4 336/886.

2. (Mai ales art.) Numele unui dans popular. Cf. BARONZI, L. 91, JIPESCU, O. 51, SEVASTOS, N. 282, DDRF, BARCIANU. *Și iată țiganul o schimba într-o mocăncuță cu melodie vioaie.* PÎRVESCU, C. 42. *La altă casă joc fetele și cu ardelenii mocăncuța.* I. CR. II, 15, cf. PAMFILE, CR. 192, VARONE, D. 116. *Danțuri sînt: hora, . . . mocăncuță, dura.* H. III 154, cf. I 190, II 263, 276, IV 90, 120, VII 32, 393, XII 242, XIV 347, ALR I 1 477/690.

3. (Argotic; ieșit din uz) Mocancă **(3)**. Cf. GR. S. VII, 120.

— Pl.: *mocăncuțe.*

— **Mocancă** + suf. *-uță.*

MOCĂNÉSC, -EÁSCĂ adj., s. f. **1.** Adj. De mocan[1] **(1)**, al mocanului[1], privitor la mocani[1], specific mocanilor[1]; (regional) mocănit. *Luară pe Staico și cu ai lui băgați în fieară și în cătușe și-i puseră într-un car mocănesc.* IST. T. R. 41, cf. MAG. IST. V, 121. *Nimerit-au, poposit-au Și de noapte tăbărît-au Zece care mocănești Cu boi albi fălcienești.* ALECSANDRI, P. II, 104. *El nu ajunse încă să-și deie seamă, că era-n opinci și cu căciulă mocănească-n cap.* SLAVICI, N. II, 256, cf. 328. *În urmă-le venea un chervan mare mocănesc plin pînă în coviltir de sipeturi.* ODOBESCU, S. I, 95. *Am ales un tip, carul mocănesc, în care se pot găsi toate părțile trebuincioase unei terminologii mai complecte.* DAMÉ, T. 7. *Sima se culca totdeauna în căruță, acoperindu-se cu zeghea lui mocănească.* SANDU-ALDEA, U. P. 25. *Patru cară mocănești, patru chervane . . . poposiseră colbăite și obosite, parcă, de drum lung, pe paveaua de lespezi late a mănăstirii.* HOGAȘ, DR. II, 39. *Tînăra femeie fu urcată într-un car mocănesc.* C. GANE, TR. V. 191. *Căciulă mocănească.* GR. S. V, 122. *Un miros ce avea multă tărie din țuică, ceva amestecătură cu alte mirosuri, de mere, de prune, de căruță mocănească sau desagi.* PREDA, Î. 77. *Zestre mîndră-i încărca Și-nainte-o trimetea Cu car mare, mocănesc, Pe drumul împărătesc.* TEODORESCU, P. P. 580. *Și a încărcat 12 care mocănești.* POP., ap. GCR II, 333, cf. ȘEZ. VI, 165. *Un car mare mocănesc, Nalt în drig, mărunt în roate Cu doi boi moldovenești.* MAT. FOLK. 121. *Dă-mi și un cojoc mocănesc Să-ți dau un balton turcesc.* ib. 162. *Umplură și 19 care mocănești.* PĂSCULESCU, L. P. 29. *Port mocănesc cu fote.* ALR II 3 322/531. *Boala vine cu olacul și se duce cu carul mocănesc* (= boala vine foarte ușor și pleacă foarte greu). Cf. ZANNE, P. II, 492. ✧ *Cal mocănesc* = cal scund de munte, cu coamă stufoasă și aspră. Cf. H I 34, IV 84, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. *Coamă mocănească* = coamă groasă, cu firul aspru, specifică mai ales cailor de munte. Cf. DR. V, 293. *Oaie mocănească* (și substantivat, f.) = varietate de oaie țurcană. Cf. ENC. AGR., H I 34, CHEST. V 67/45. *Porumb* (sau *păpușoi) mocănesc* = varietate de porumb cu bobul mare. ȘĂINEANU, D. U., cf. PAMFILE, A. R. 68. (Regional) *Mere mocănești* = varietate de mere nedefinită mai îndeaproape. BULET. GRĂD. BOT. I, nr. 3, 76. (Regional) *Buz mocănesc* = bucată de mămăligă umplută cu brînză și prăjită pe jeratic. ALR I 1 814/675. (Regional) *Mlog mocănesc* sau *ploaie mocănească* = timp ploios. ib. 1228/684. *Trîntă mocănească* = luptă corp la corp, la care partenerii se apucă de mîini, apropiindu-și picioarele, dreptul de dreptul sau stîngul de stîngul. Cf. PAMFILE, J. III, 43.

2. S. f. (De obicei art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans; mocancă **(2)**. *Îmi vine să pisez o mocănească să se cutremure pămîntul.* PR. DRAM. 355. *Nici un flăcău nu-l întrece la jocul sîrbesc de brîu . . ., la mocănească.* C. STAMATI, P. 319. *El norii frămîntă jucînd mocăneasca.* EMINESCU, O. IV, 198. *Toți nuntașii se prind la joc, ce durează pîn-aproape de către seară, cam cu următoarele jocuri: . . . Mocăncuța, mocăneasca.* SEVASTOS, N. 282. *Mocăneasca o jucau flăcăii aruncînd peste ciomag picioarele în opinci.* PÎRVESCU, C. 23. *Jocurile din Țepu sînt: . . . mocanca (mocăneasca), mușamaua.* PAMFILE, J. I, 17. *Mocăneasca în doi.* VARONE, D. 116. *Mocăneasca (danț) împrejur cu bătăi: iacă una, iacă două.* H X 378, cf. 455, XI 234, MAT. FOLK. 1 256. *Bună ziua, mocane. — Mulțumim, ciobane. Ia să-m cînți cîntecu, Să-m sune opinca, Să-ți dau galbenu. (Se zice o mocănească).* ANT. LIT. POP. I, 252, cf. ALR I 1 477/684.

3. S. f. (art.) (Prin sudul Mold.) Un anumit fel de cusătură cu motive naționale. *Erau mai multe feluri de „cusături cu răuri": „drîmbescu, leșăscu . . . mocăniasca, șărpili".* DIACONU, VR. LVIII.

— Pl.: *mocănești.*

— **Mocan**[1] + suf. *-esc.*

MOCĂNÉȘTE adv. Ca mocanii[1] **(1)**, în felul mocanilor[1]. Cf. PONTBRIANT, D. *Se îndreptă mocănește spre ușa tindei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 102. *Ilinca Fustan chiuia mocănește în*

difuzor. STANCU, R. A. II, 233. *Ieşi un pas înainte, izbi cîrja-n pămînt, se rezemă în ea mocăneşte şi-şi plecă faţa.* V. ROM. mai 1958, 66.
—**Mocan**[1] + suf. *-eşte.*

MOCĂNÉTE s. m. (Regional, peiorativ) Mocan[1] **(2)**. Cf. I. CR. II, 307, BL II, 248.
— Pl.: *mocăneţi.*
— **Mocan**[1] + suf. *-ete.*

MOCĂNÍ[1] vb. IV. Tranz. fact. (Neobişnuit) A face să devină mocan[1] **(1)**, să-şi însuşească ocupaţiile, obiceiurile etc. mocanilor[1]. *Dar cu toate că mocanii au reuşit „să mocănească" pe cojani, şi ei sfîrşiră prin a se face agricultori.* GR. S. VI, 42.
— Prez. ind.: *mocănesc.*
— V. **mocan**[1].

MOCĂNÍ[2] vb. IV v. **mocăi.**

MOCĂNÍ[3] vb. IV v. **mocni.**

MOCĂNÍE s. f. (Regional) **1.** Îndeletnicirea de mocan[1] **(1)**; creşterea vitelor. V. păstorie, păstorit. Cf. LM, com. din HUMULEŞTI-TÎRGU NEAMŢ.
2. Mocănime **(1)** (Covasna). ALR II 4851/192. *Mocănie, mai mulţi mocani la un loc.* ib.
— **Mocan**[1] + suf. *-ie.*

MOCĂNÍME s. f. **1.** (Cu sens colectiv) Mulţime de mocani[1] **(1)**, totalitatea mocanilor[1]; (regional) mocănie **(2)**. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Era un dobrogean din mocănimea demult coborîtă la limanul mării.* SADOVEANU, O. L. 15.
2. Aşezare de mocani[1] **(1)**, regiune locuită de mocani[1]. Com. din ZLATNA-ALBA IULIA.
— **Mocan**[1] + suf. *-ime.*

MOCĂNÍT, -Ă adj. (Regional) Mocănesc **(1)**. *Cară de cele mocănite, De buni meşteri alcătuite: Cu butucii de scai, Cu spiţele de putrigai.* MARIAN, S. R. I, 35, cf. GCR II, 336.
— Pl.: *mocăniţi, -te.*
— De la **mocan**[1].

MOCĂNÍŢĂ s. f. **1.** (Regional) Mocancă **(1)**; epitet dat unei femei simple, necioplite, (regional) mocană. Com. din FRATA-CLUJ.
2. (Prin Transilv.) Numele unei rase de vaci. *Mocăniţele răşinărenilor, prin corcire cu rase mai perfecte, au degenerat în parte, pentru că încrucişarea urmată pe nimerite le-a făcut să-şi piardă din vitalitatea şi energia lor caracteristică.* PĂCALĂ, M. R. 290.
3. Tren cu linie îngustă, care circulă în regiunile de munte. Cf. BOGZA, Ţ. 16.
— Pl.: *mocăniţe.*
— **Mocan**[1] + suf. *-iţă.*

MOCĂNÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Grosolan, bădăran, necioplit; prost. Cf. DDRF, ALR II 4851/848.
— Pl.: *mocănoşi, -oase.*
— **Mocan**[1] + suf. *-os.*

MOCĂRŢĂN s. m. v. **mocîrţan.**

MOCĂRŢEÁN s. m. v. **mocîrţan.**

MÓCĂŞ subst. (Maghiarism, prin Maram.) Numele a două animale: **a)** veveriţă *(Sciurus vulgaris).* Cf. DR. IV, 1086; **b)** nevăstuică *(Mustela nivalis).* Cf. T. PAPAHAGI, M. 226, BL II, 44. *Mocăş înseamnă mai curînd „veveriţă" decît „nevăstuică", căci „veveriţă" înseamnă şi ung. mókus, din care derivă.* DR. IV, 1086.
— Pl.: ?
— Din magh. **mókus.**

MOCENÍC, -Ă s. m. şi f. v. **mucenic**[2].

MÓCERĂ s. f. (Prin Transilv. şi Maram.) **1.** Mocirlă **(1)**. *Acolo uńe e mociră şi iasă apă şi să fa* [= face] *iarbă.* T. PAPAHAGI, M. 226. *Săraca mîndruca mea În 9 marţi sara-o-mblat... Şi boacterii o-ntîlnit Şi pe mociră o fugit.* BÎRLEA, C. P. 72, cf. CHEST. IV 63/350, ALR II 5059/346.
2. Teren mlăştinos acoperit cu stuf (ALR II 6285/346, 353, 362), cu rogoz (ALR I 1913/361), cu trestie (GLOSAR REG.). ✦ Loc şes acoperit cu tufişuri. CANDREA, Ţ. O. 51.
— Pl.: ? — Şi: **móciră** (accentuat şi *mociră* ALR I 1913/361, ALR II 6285/346, 353, GLOSAR REG.) s. f.
— Din magh. **mocsár.**

MOCÉRIŢĂ s. f. (Învechit şi regional) Mocirlă **(1)**. *Întinde mîna ta... pre iazurile lor şi pre mocioriţile lor.* BIBLIA (1688), 43[2]/49. *Întinde cu mîna ta toiagul pre rîuri şi pre iazuri şi pre moceriţe.* ib. 44[1]/26, cf. PASCU, S. 266, CADE.
— Pl.: *moceriţe* şi *moceriţi.* — Şi: (învechit) **mocioríţă**, (regional) **mocioríţă** (CHEST. IV 63/178 c) s. f.
—Cf. bg. мочур.

MOCÉRLĂ s. f. v. **mocirlă.**

MOCHÉTĂ s. f. Ţesătură plușată, cu bătătura de in sau de cînepă şi cu urzeală de lînă, folosită pentru tapisat mobila şi pentru covoare; bucată din acest fel de ţesătură, care acoperă (de obicei) toată suprafaţa podelei. Cf. DM, LTR[2].
— Pl.: *mochete.*
— Din fr. **moquette.**

MÓCHIU s. m. v. **moacă.**

MOCI[1] interj. (Prin Transilv.; de obicei repetat) Strigăt cu care se cheamă calul sau măgarul. ALR II 5 525/235, A II 12.
— Şi: **moaci** interj. ALR II 5 525/235.
— Onomatopee.

MOCÍ[2] vb. IV. Tranz. (Regional) A spăla de mîntuială; a spăla cu apă murdară (Mătău-Cîmpulung). COMAN, GL.
— Prez. ind.: *mocesc.*
— Din bg. **мочя** „a uda, a muia".

MOCÍ[3] vb. IV v. **meci**[4].

MOCICOLÍ vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. (Transilv.) A (se) murdări **(1)**. Cf. BÎRLEA, C. P. 67, COMAN, GL. *Băieţi, nu vă băgaţi pe su pat, că vă mocicoliţi.* ALR II 3 209/228. *S-a moşcolit cu funingine.* ib. 3 517/279, cf. 3 363/279, 3 477/53, 3 515/64. *Ţi-ai mocicoluit hainele.* MAT. DIALECT. I, 182. *Te-ai mocicoluit pe mînuri.* ib. ✦ Tranz. (Regional; complementul indică recipiente, vase de bucătărie etc.) A spurca (Vînători-Sighişoara). ALR II 3 396/157. [Cofa] *o moîcolit-o, o spurcat-o.* ib. ✦ Tranz. Fig. A batjocori, a insulta; a bîrfi pe cineva. Cf. VAIDA, LEXIC REG. 20.
2. Tranz. (Prin nord-estul Munt.; în forma *moscoli*) A mozoli, a roade cu dinţii sau cu gingiile. ARHIVA, XXIII, 40.
3. Refl. (Prin Transilv.) A se zbengui, a se hîrjoni, a se vînzoli; a nu avea astîmpăr. *Nu te moşcoli cu toţi cîinii pe lîngă toate garduri.* BENIUC, V. CUC. 44, cf. COMAN, GL.
— Pronunţat: *moci-co-.* — Prez. ind.: *mocicolesc.* — Şi: **mocicoluí, mocioli** (COMAN, GL.), **moşcolí, moscoli** vb. IV.
— Din magh. **mocskol.**

MOCICOLUÍ vb. IV v. **mocicoli.**

MÓCICOŞ, -Ă adj. (Transilv.) Murdar **(1)**. Cf. CABA, SĂL. *Pe sac... am pus un şer greu ori um* [= un] *bolovan (să nu şie moîcoş) ca t'asc.* ALRT II 100. *Spală-te pe mîini, nu veni mucicoş la masă.* CV 1 950, nr. 4, 33. *I mocicoş, i hîd.* ALR I 639/223. *I buburos, i murdar, mocicoş.* ib. 639/578. *Haină neagră, mocicoşă.* ALR II 3 263/157. *Eşti mocicoş pe cap.* ib. 3 391/574. *I-s mocicoşi copiii.* MAT. DIALECT. I, 80. *Eşti mocicoş pe mînuri.* ib. 182. *Dă-mi cămaşa să ţi-o spăl că-i mocicoşă.* ib. 182.
— Pronunţat: *moci-coş.* — Pl.: *mocicoşi, -e.*
— Şi: **móscoş, -ă** (ALR I 640/573), **múcicoş, -ă, măcicoş, -ă** (ib. 639/98) adj.
— Din magh. **mocskos.**

MOCICOŞÁG s. n. (Maghiarism, prin Transilv.) Murdărie **(1)**; lucru murdar. *Aşa copil neastîmpărat n-am mai văzut! Se bagă prin tăte mocicoşagurile.* MAT. DIALECT. I, 80. *Nu mai aruncaţi în ogradă tot felul de mocicoşaguri.* ib. 182. ✦ Dezordine, harababură. *Cine-a făcut atîta mocicoşag în casă?* MAT. DIALECT. I, 182, cf. com. din VIIŞOARA-CÎMPIA TURZII.
— Pronunţat: *moci-co-.* — Pl.: *mocicoşaguri.*
— Din magh. **mocskosság.**

MOCICOŞÉŞTE adv. (Învechit, rar) În chip murdar. KLEIN, D. 147.
— Pronunţat: *moci-co-.*
— **Mocicoş** + suf. *-eşte.*

MOCICOŞÍ vb. IV. Tranz. şi refl. (Regional) A (se) murdări (Vîlcele-Turda). MAT. DIALECT. I, 80. *M-am mociçoşit pe mînuri şi pe chemeşă cînd am făcut cuptoriu.* ib.
— Pronunţat: *moci-co-.* — Prez. ind.: *mocicoşesc.*
— V. **mocicoş.**

MOCINÍC, -Ă s. m. şi f. v. **mucenic**[2].

MOCIOÁCĂ s. f. v. **măciucă.**

MOCIOÁRCĂ s. f. (Regional) Mocirlă **(1)**. GLOSAR REG.
— Pl.: *mocioarce.*
— Cf. **moceră, mocirlă.**

MOCIÓC[1] s. m. v. **mîţoc.**

MOCIÓC[2] s. n. v. **moţoc.**

MOCIOFĂLÍ vb. IV v. **motofoli.**

MOCIOFĂLÍT, -Ă adj. v. **motofolit.**

MOCIOFOLÍ vb. IV v. **motofoli.**

MOCIÓI adj. (Regional) Ud leoarcă (Sînnicolau Român-Oradea). ALR SN III h 844/316. *Tătu-s mocioi dă apă.* ib.
— De la **moci**[2].

MOCIOLĂU subst. (Prin nordul Transilv.) Pensulă, pămătuf. CV 1 951, nr. 3—4, 46.
— Etimologia necunoscută. Cf. **moci**[2].

MICIOLÍ vb. IV v. **mocicoli.**

MOCIORÍŢĂ s. f. v. **moceriţă.**

MOCIORÎŢĂ s. f. v. **moceriţă.**

MOCIÓRLĂ s. f. v. **mocirlă.**

MOCIORLÍ vb. IV v. **mocirli.**

MÓCIRĂ s. f. v. **moceră.**

MOCIRLÁ vb. I v. **mocirli.**

MOCIRLÁRE s. f. v. **mocirlire.**

MOCÍRLĂ s. f. **1.** Apă stătătoare (de mică întindere) provenită din ploi, revărsări etc. şi plină de mîl, de noroi, s m î r c; loc mlăştinos, noroios; noroi, mîl **(1),** (regional) moceră **(1),** mocioarcă, (învechit) moceriţă. *Cîinele s-au întorsu la borîtura sa şi porcul spălat la mocirla sa.* N. TEST. (1648), 188v/33, cf. ANON. CAR. *Ibraim Paşa se îndeletniceşte să sece mocirlele şi băltile ce să află în preajma Alecsandretei.* CR (1833), 241¹/4. *Cîtă osebire este între munţii cei rîzători ai noştri . . . şi între mocirlele băltilor Dunării şi ale lacurilor sărate ale Mării Negre.* BOLLIAC, O. 247. *Mistreţi . . . dau năvală . . . prin mocirlă.* ODOBESCU, S. III, 110. *Viaţa, mizeriile de afară îl năvăleau ca nişte valuri de mocirlă.* VLAHUŢĂ, D. 243. *Turcimea . . . cade-n mocirlă.* COŞBUC, P. I, 205. *Puţinele rîuri care se coboară din munţi nu mai pot ieşi afară şi sfîrşesc, ca şi alte rîuri ale pustiei, în nişte lacuri sau mocirle cu apă sărată.* MEHEDINŢI, P. 149. *Mocirlele se seacă şi se ridică agricultura.* MOLIN, R. B. 421. *Porcii . . . căzură toţi în mocirla răcoroasă.* GALACTION, O. 296. *Cînd am ajuns în mocirlă, obuzele lor, pornite o dată cu noi, au lovit numai dîmbul dinainte.* CAMIL PETRESCU, U. N. 362. *Un miros cumplit ca de mocirlă răscolită ne izbeşte.* SADOVEANU, O. II, 490. *Chemă raţele, care-ı răspunseră din mocirlă.* id. P. M. 42. *Cînd plouă, înoţi în mocirle pînă la gît; cînd nu plouă, mesteci şi înghiţi praf.* C. PETRESCU, A. R. 39. *Sub pod, apa coclită, năpădită de buruieni, părea o mocirlă.* V. ROM. aprilie 1955, 130. *Ţiganul fără nici o pedecă a ajuns la rît şi ţîp cu popa în baltă, unde fu mocirla mai afundă.* CĂTANĂ, P. B. II, 98. *Se tăvăleşte într-o mocirlă ca bivolii.* RETEGANUL, P. III, 39. *Vin de mă scoate pă mine Din astă cîrlă, Cîrlă mocirlă.* ŞEZ. VIII, 170, cf. MAT. FOLK. 64, com. MARIAN, I. CR. II, 276, PAMFILE, B. 12, CIAUŞANU, GL., CHEST. IV 63/62, 772, ALR I 398/109, 118, ALR II 5 059/531, 762, 5 686/2, 728. *Am o claie: Sub o claie, o poieniţă; Sub o poieniţă, două arături; Sub două arături, o mocirlă* (Capul). GOROVEI, C. 40. ✧ F i g. *Furnică mulţimea în colbul de pe uliţi Şi ochii ei ce poartă mocirle de păcate Aruncă răutate.* PETICĂ, O. 81. ✦ F i g. Decădere morală, c o r u p ţ i e; mediu decăzut din punct de vedere moral. V. c l o a c ă. *Ruşine! Ruşine! Nu mai există oameni! Lumea s-a prefăcut într-o mocirlă.* DELAVRANCEA, T. 42. *Mă gîndesc în ce mocirlă te poate băga o femeie.* CAMIL PETRESCU, U. N. 235, cf. id. T. II, 243. *De-ar fi mocirlă-n jurul tău cît hăul Tu vei rămîne nufărul de nea.* BENIUC, C. P. 50. ✦ (Rar) Om decăzut din punct de vedere moral. *Copilul cel de altădată . . . E azi mocirla noroioasă Cu adîncime-ntunecoasă.* MACEDONSKI, O. I, 38.

2. Pastă subţire obţinută din apă, din pămînt galben şi din băligar, cu care se înmoaie rădăcinile plantelor înainte de plantare. MDT, cf. LTR². ✦ (Regional) Muruială (care serveşte la construirea pereţilor caselor ţărăneşti) (Filiaşi-Craiova). CHEST. II 86/31.

3. (Prin Mold.) Negură, pîclă. Cf. PAMFILE, VĂZD. 64, I. CR. I, 60, COMAN, GL. ✦ Bură, burniţă. *E mocirlă (burează de ploaie).* PAMFILE, J. II, 155.

— Pl.: *mocirle.* — Şi: (învechit) **mocérlă** (ANON. CAR.), (regional) **mociórlă** (H XI 505), **morcilă** (H XVIII 137), **mohírlă** (CHEST. IV 63/106), **círlă** s. f.

— Din slav., cf. bg. м о ч и л о, rom. m o c e r ă, m o c e r i ţ ă.

MOCIRLÍ vb. IV. **1.** T r a n z. şi r e f l. (Regional) A (se) murdări, a (se) umple de noroi (intrînd în mocirlă **1).** Cf. LB. [Porcul] *se mocirleşte.* ALR II 5 686/836. *Nu te mai juca în băltoaca aia, că tot te mocirleşti.* MAT. DIALECT. I, 262, cf. 81. ✦ T r a n z. (În forma *mociorli)* A îmbîcsi (o rufă) la spălat. Com. din SOMEŞ GURUSLĂU-ZĂLAU. ✦ T r a n z. F i g. A pîngări, a dezonora. Cf. PONTBRIANT, D., LM.

2. I n t r a n z. i m p e r s. (Prin estul Mold.) A ploua mărunt (şi amestecat cu zăpadă). Cf. ALR I 1 228/510. *Moşirliazî di pluaii.* ALR SN III h 790/514.

3. T r a n z. (Prin nord-estul Olt.; complementul indică mîncarea) A fierbe prea mult, a terciui. Cf. CIAUŞANU, GL.

— Prez. ind.: *mocirlesc.* — Şi: **mocirlá** vb. I, **mocíorlí, morcilí** (ALR II 5 686/833, L. ROM. 1960, nr. 2, 20), **morciolí** (CONV. LIT. XLIV, 1 004), **morcelí** (VICIU, GL., CV 1950, nr. 5, 31, ALR II 3 209/76, 3 363/76, 3 517/76, 5 686/705) vb. IV.

— V. **mocirlă.**

MOCIRLÍRE s. f. **1.** (Regional) Acţiunea de a (s e) m o c i r l i. Cf. PONTBRIANT, D.

2. Muierea rădăcinii plantelor în mocirlă **(2),** înainte de a le planta. Cf. LTR.

— Pl.: *mocirliri.* — Şi: **mocirláre** s. f. LM.

— V. **mocirli.**

MOCIRLÍT, -Ă adj. (Regional) **1.** (Despre terenuri) Plin de mocirle **(1),** cu mocirlă. *Prin faţa lui treceau căruţele cu seminţe, greoaie, bălăcind în şleaul mocirlit.* V. ROM. august 1954, 117.

2. (Despre fiinţe sau obiecte) Plin de noroi, murdar de noroi; noroit. *Ajunse acasă, colea pe vremea cinii, hop în veatra focului, mocirlit cum era.* RETEGANUL, P. III, 39.

— Pl.: *mocirliţi, -te.* — Şi: **morcelít, -ă** adj. ALR I 639/56, 79, ALR II 3 390/47, 3 391/27, 76.

— V. **mocirli.**

MOCIRLÓS, -OÁSĂ adj. **1.** Care este plin de mocirle **(1)**, de noroi, de mîl; noroios, mîlos, (regional) mociros; mlăştinos. Cf. LB. *Pămîntul este băltos, mocirlos.* I. IONESCU, P. 48. *Pîrîul Schitul cu maluri rîpoase şi cu fund mocirlos.* ODOBESCU, S. III, 581. *O grotă fără stînci şi mocirloasă.* CAMIL PETRESCU, V. 53. *Căluţii se încordară şi izbutiră să tragă din clisa mocirloasă căruţa.* SADOVEANU, Z. C. 190. *Copacii dezgoliţi, aleele întroienite de foi uscate, pămîntul mocirlos în care crucile se aplecau pe-o coastă.* BART, E. 258. *Pe marginile mocirloase călcau adînc̦indu-se şi lăsîndu-se leneş să le îmbuce coca pămîntului neagră, cirezile de bivoli.* ARGHEZI, P. T. 159. *Un loc împădurit şi mocirlos, primăvara şi toamna raiul brînduşelor şi... al ghioceilor.* BENIUC, M. C. I, 72, cf. ALR SN III h 845.

2. (Regional, în sintagma) *Vreme mocirloasă* = moină[1] **(1)** (Lipovăţ-Vaslui). ALR I 1228/510.

— Pl.: *mocirloşi, -oase.* — Şi: (regional) **mogirlós, -oásă** (CHEST. II 73/281), **mohîrlós, -oásă** (ib. 73/400), **morcelós, -oásă** (H XII 226) adj.

— **Mocirlă** + suf. *-os.*

MOCIRLÚŢĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui m o c i r l ă **(1)**. *Hotarul moşiii să înc̦epe... drept în gura mocirluţii şi curmă pe coastă în gios* (a. 1630). ŞTEFANELLI, D. C. 3.

— Pl.: *mocirluţe.*

— **Mocirlă** + suf. *-uţă.*

MOCIRÓS, -OÁSĂ adj. (Prin Maram.) Mocirlos **(1)**. Cf. BÎRLEA, C. P. 72, T. PAPAHAGI, M. 226, CHEST. II 73/365.

— Pl.: *mociroşi, -oase.*

— **Mociră** + suf. *-os.*

MOCIÚCĂ s. f. v. **măciucă.**

MOCÍRCĂ s. f. (Prin Mold.) Femeie butucănoasă (I. CR. VI, 218) sau fată neîndemînatică, mototoală (com. din PIATRA NEAMŢ).

— Pl.: ?

— Cf. m o c[2].

MOCÎRŢÁN s. m. **1.** Mocan[1] **(1)**. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. BARCIANU, TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *Primesc în dar... un ciurel de mere aduse de mocîrţani cu căruţele dinspre munte.* STANCU, D. 169. *Fecior de mocan Şi de mocîrţan Adus din Ardeal.* MAT. FOLK. 3, cf. 152.

2. Epitet depreciativ pentru un om necioplit, cu apucături grosolane; bădăran, necioplit, mocofan **(1)**, mocan[1] **(2)**, (rar) mocîrţă. Cf. POLIZU. *În faţa atîtor lipiciuri şi a drăgălaşelor sale forme — ceea ce mocîrţanul nu mai văzuse de cînd îl făcuse mă-sa — Paris nu se mai putu opri de a striga.* ISPIRESCU, U. 9, cf. ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *Jupîne, ai astîmpăr odată! că vezi bîta asta: acum o apucă dracii! — Ce spui, mă, mocîrţane?* GALACTION, O. 284, cf. DR. III, 448.

— Pl.: *mocîrţani.* — Şi: (rar) **mocărţán** (DDRF), **mocărţeán** (CIHAC, II, 516), (regional) **moţîrcán** (I. CR. IV, 201, PĂSCULESCU, L. P. 181) s. m.

— Cf. m o c a n[1].

MOCÎRŢĂ s. f. (Rar) **1.** Mocîrţan **(2)**. Cf. ŞĂINEANU, D. U.

2. Epitet (glumeţ) pentru o fetiţă neglijentă. *Eşti o mocîrţă.* SĂGHINESCU, S. 60, cf. COMAN, GL.

— Pl.: *mocîrţe.*

— Cf. m o a c ă, m o c î r ţ a n.

MOCLÁN s. m. v. **moglan.**

MOCLÁNCĂ s. f. (Regional) Femeie greoaie. Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.

— Pl.: ?

— **Moclan** + suf. *-că.*

MOCLEÁC s. m., s. n. **1.** S. m. (Prin Bucov.) Om tăcut, ursuz, morocănos (com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI) sau prostănac (LEXIC REG. 105). V. m o c a n[1] **(2)**.

2. S. n. (Regional) Lampă cu lumină foarte slabă. Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. *Mocleac di opaiţ.* ib.

— Pl.: **(1)** *mocleci*, **(2)** *mocleacuri.*

— Etimologia necunoscută.

MÓCLES interj. v. **mucles.**

MOCLÍC s. n. v. **moclică.**

MÓCLICĂ s. f. (Regional; urmat de determinări introduse prin prep. „de") Grămadă, mulţime. *St. Petru scutura moclicu de chei.* ap. T. PAPAHAGI, C. L. *Am scarmanat o moclică de lînă.* I. CR. V, 183, cf. VI, 218.

— Pl.: ? — Şi: **moclíc** s. n.

— Etimologia necunoscută.

MOCLÍNĂ s. f. v. **mocrină.**

MÓCLIS interj. v. **mucles.**

MOCLÍT s. m. (Regional) Om grosolan, prost şi obraznic (Mînăstireni-Botoşani). I. CR. III, 187.

— Pl.: *mocliţi.*

— Etimologia necunoscută.

MOCNEÁLĂ s. f. Faptul de a m o c n i; stare a ceea ce mocneşte; p. e x t. indispoziţie, posomoreală. *Ea însă, deşi înţelesese mocneala cizmarului, nu pomeni nici un cuvînt, de parcă nimic nu s-ar fi petrecut.* ARDELEANU, D. 93. *Îi simţeam supărarea din mocneala cu care păşea pe brazde.* VLASIU, A. P. 44. ✦ Lîncezeală;

toropeală. *Ana ... tînjise în mocneala orașului de provincie.* C. PETRESCU, C. V. 12. *Zgudui mulțimea și ridică într-o serie de explozii, încă mai năprasnice, mocneala de pînă atunci.* CAMIL PETRESCU, P. V. 22. ✦ (Regional) Gust sau miros rău al alimentelor stătute, alterate. Cf. DL. ✦ (Regional) Epitet depreciativ pentru un om închis, posomorît. Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. ✦ Epitet pentru o femeie leneșă (Fizeșu Gherlii-Gherla). COMAN, GL.

— Pl.: *mocneli.*

— **Mocni** + suf. *-eală.*

MOCNÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Despre foc) A arde înăbușit, fără flacără; a arde sub cenușă; a fi pe punctul de a se stinge; (regional) a mocăi (4). Cf. DDRE, TDRG. *Numa jarul mai mocnește Sub spuza ce se răcește.* DEȘLIU, M. 61. *Focul mocnea, nu se aprindea, fumega și ea se apleca tot mai tare, lipindu-se aproape cu pieptul de pămînt și sufla învinețindu-se.* V. ROM. iunie 1960, 36. *Focul parcă se potolise, căci rămase numai spuza. El însă nu era stîns, ci numai mocnea sub cenușă.* ȘEZ. V, 49. *Focu mognește, șade mort, nu arde.* ALR II/I h 282/228. [Focul] *mocăne, nu arde.* ib. 282/362. ✧ (În contexte figurate) *Focul care mocnea de mult în Simion, îl făcu să izbucnească.* V. ROM. mai 1953, 118. *Timp de 17 luni, războiul civil a mocnit mereu sub cenușă.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 12/3. *În privirile lui Andrei mocnea ceva ciudat, o flăcăruie primejdioasă.* Ț. POPOVICI, S. 408. ✧ Fig. *Slăbise mai tare, tușea și mocnea ca un tăciune gata să se stingă.* REBREANU, I. 334.

2. Intranz. A fierbe încet, înăbușit, pe îndelete. *Aduc ... mai multe rămurele de lemnul-domnului, îl pun într-o căldare mare, aduc apa și turnînd-o într-o oală o pun la foc ca să mocnească.* MARIAN, Î. 41, cf. GOROVEI, CR. 449, CANDREA, F. 229.

3. Intranz. (Regional) A se macera. *Cine voiește ca bețivii să nu mai bea holercă sau rachiu, adună cîte nouă floricele de alun de la nouă tufe, și după ce le adună, le pune în agheasmă ca să mocnească* (a. 1881). ap. HEM 945. *O seamă de români însă iau rădăcină de stirigoaie, o pisează bine cu muchia toporului, o amestecă cu slatină sau cu sare asemenea pisată, o pun într-o oală, și dimpreună cu aceasta o așază la un loc cald, bunăoară pe horn, unde o lasă apoi cam la 24 ore ca să mocnească.* MARIAN, INS. 482, cf. GOROVEI, CR. 449. *Mieii, umplîndu-se de cherchelițî (căpușe sau păduchi), trebuie spălați cu apa în care a mocnit sterigoaie.* JUN. LIT. XII, 48, cf. 32. ✦ A sta închis, înfundat, fără aer. *După trei zile, varul se lasă din foc, se astupă gîrliciul cu lut și tot astfel se urmează și cu găurile de la groapă, lăsîndu-se astfel varul să mohnească o zi. După aceasta se dezvălește pentru a se răci și a se desface.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 227.

4. Refl. (Regional, despre alimente) A prinde miros; a se strica, a se altera. *Ți-am spus să scoți carnea afară, la răcoare, că vezi, aici e cald și se mohnește!* BUGNARIU, N. 52/425.

5. Intranz. Fig. A-și trece vremea fără folos; a lîncezi, a zăcea, a vegeta. *Brustur și Cociurlă? ... Elei, frate! ... cum o,să-mi dau fetele după niște boierinași de țeară? ... Ea, Brusturoaie ... ea, Cociurloaie ... mai bine decît or mocni ș-or îmbătrîni în casa părintească.* ALECSANDRI, T. 420. *Destul am mocnit la țeară ... Ian să mai fantacsesc și eu pin tîrg, ca altele ... doar îs isprăvnicească.* id. ib. 484. *Din toate părțile mă dogorește a umed și a frig. Mocnesc în halat.* CARAGIALE, O. VII, 129. *Era un frig de cele care te pătrund la os și te fac să mocnești în casă, lîngă vatră.* ap. TDRG. *Oamenii mocnesc în șanțuri, cu spatele rezemat în pămînt și cu genunchii la gură.* C. PETRESCU, Î. II, 14.

6. Intranz. Fig. A sta în așteptare, ascuns, gata să izbucnească; a sta tăcut și posomorît; a nutri sentimente de ură, de revoltă etc.; a fierbe. *Pînă a nu luci la soare, naționalitățile mocnesc veacuri, și odată resar cu toate armele lor.* RUSSO, S. 77. *Țiganul cînd i-e foame cîntă; boierul se primblă cu mîinile dinapoi, iar țăranul nostru își arde luleaua și mocnește într-însul.* CREANGĂ, A. 54. *Bordeiele rari, lăsate mai în pămînt, tăcute în bătătura lor acoperită de dudău, aveau un aer de bătrînețe chinuită, parcă mocneau veacuri de suferinți sub strășinele de moloz și de hlujeni putreziți.* VLAHUȚĂ, N. 122. *Atunci au izbucnit, și la el și la mine, toate cîte mocneau în noi și nu ni le spuneam.* id., ap. CADE. *Mama Tinca tăcea, cătînd țintă-n ochii lui și mocnea.* CONTEMPORANUL, V$_2$, 143. *Stăpîna noastră e ciudată! ... De loc nu se disbrobodește, N-arată fața nimărui, Ea stă de-o parte și mocnește, Oricît o rogi, oricît îi spui!* I. NEGRUZZI, S. IV, 533. *Unii vorbeau, dar de alte nevoi; însă cei mai mulți mohneau în gînd, cu ochii în pămînt.* N. REV. R. II, nr. 20, 122 (supl.). *La treaba asta trebuie răbdare. Mulți ani un duh mocnește în tăcere; Cu vremea prinde leacul fin putere.* GORUN, F. 103. *A mocnit de necaz departe de tabăr-Ahile.* MURNU, I. 45. *Cei șapte de la Amara însă, strînși într-un colț, mocneau și numai arar își aruncau cîte-o vorbă.* REBREANU, R. I, 273. *Și iar ... aceeași oră de dimineață ... Pe toate mocnind același secret.* BACOVIA, O. 103. *În văzduh mocnea răsuflarea caldă a pămîntului reavăn și mireasmă de frunză tînără.* CAMIL PETRESCU, O. I, 111. *Pe undeva, în fundul sufletului sărăcit al acestui înrăit bătrîn funcționar mocnesc accente de revoltă, dar care ies la suprafață doar atunci cînd alcoolul suplinește lipsa de curaj.* CONTEMP. 1951, nr. 224, 2/6. *Filică rîdea sfidător ... cu o poftă din care nu-i vedeai decît dușmănia ce mocnea în el.* MIHALE, O. 162. *Cine știe cîte mai mocnesc aici, se gîndi el. E mai bine să nu zgîndăr lucru-*

rile. V. ROM. ianuarie 1954, 99. *Mă tem însă ca pînă atunci Badea să nu-și piardă răbdarea. Mocnește furia în el ca într-un om turbat.* ib. august 1954, 147.

— Prez. ind.: *mocnesc.* — Și: (regional) **mocăní** (prez. ind. *mócăn)*, **mogní, mohní** vb. IV.

— Din v. sl. МОКНАТИ „a uda, a muia".

MOCNÍRE s. f. (Rar) Faptul de a mocni **(6)**. Cf. DDRF. *S-au pregătit toate s-aștepte, într-o încordată mocnire, ținîndu-și răsuflul, adunîndu-și puterile.* C. PETRESCU, A. R. 5.

— Pl.: *mocniri.*

— V. **mocni.**

MOCNÍT, -Ă adj. **1.** (Despre foc) Care arde înăbușit, înfundat, fără flacără; care este pe punctul de a se stinge. Cf. ALEXI, W. *Pe vatră luptă-n umbră mocnit și vînăt focul.* IOSIF, PATR. 12, cf. ȘEZ. VIII, 159. [Focul] *îi mognit.* ALR II/I h 282/279. ✧ (În context figurat) *Fața îi era mai întunecată ca de obicei și în ochi avea o pîlpăire mocnită.* REBREANU, R. II, 55. ✧ (Adverbial) *Umple groapa cu jaratec și cu lemne putregăioase, ca să ardă focul mocnit.* CREANGĂ, P. 29. *Dă-i o pîrleală bună cu niște chibrituri de ieste, care ard mocnit.* id. A. 111. *Focul de tor arde mocnit.* STANCU, D. 19. (Fig.) *Patriotismul acestor mase nu s-a stins a doua zi după dictatul de la Viena, el continuă să ardă mocnit.* BENIUC, M. C. I, 60. ✦ (Adverbial, ca determinant al lui „fierbe") Înfundat, înăbușit; încet, pe îndelete. *Pe plită fierbeau, mocnit, două oale.* BRĂESCU, A. 78. *Uitînd ulcelele ce fierbeau mocnit, la vatră, se repezea arsă.* id. ib. 123. ✦ (Despre sunete, zgomote) Fără rezonanță, înăbușit, stins. (Adverbial) *Tractoarele băteau mocnit, ca minutarul unui uriaș ceasornic al pămîntului.* MIHALE, O. 318. ✦ (Neobișnuit, despre culori) Mohorît, închis. *Din mocnita culoare gîndăcie, Încet se lămurește icoana din ungher.* LESNEA, P. E. 30.

2. (Despre vreme, atmosferă) Înnorat, umed, mohorît; stătut, dospit, înăbușitor. *Numai scîrțîitul roților neunse turbură căldura mocnită.* REBREANU, N. 115. *Cînd e nour și burează zic vreme mohnită.* H X 534. ✦ (Despre ploaie) Încet, mărunt și potolit, dar persistent. *Ploaia mocnită pătrunsese prin girezi.* SADOVEANU, P. S. 11. *Luni porni o ploaie măruntă și mocnită de septemvrie.* id. M. C. 148. *După cinci zile de ploaie mocnită, un vînt cald mînă norii spre miazănoapte, dezvelind cerul adînc.* C. PETRESCU, Î. II, 69. ✧ (Adverbial) *Cînd am venit, ploua; încet, mocnit, fără capăt.* IORGA, ap. TDRG. *Afară ploua mocnit de patruzeci de ceasuri, dintr-un cer de plumb.* SADOVEANU, O. VI, 347.

3. (Regional, despre alimente) Cu gust rău; alterat, stricat. Cf. COMAN, GL, ALR II/I h 20/272. ✦ (Despre apă) Sălciu; stătut, clocit. *Din băltoacă îi răspunse cu tonuri scurte de flaut broaștele. Era o apă mocnită, smîrcoasă.* CĂLINESCU, E. O. I, 120, cf. com. MARIAN, ALR I 798/214, 218, 370, 571, ALR II 4 146/365.

4. Fig. (Despre oameni) Închis în sine; tăcut, posomorît, necomunicativ. Cf. DDRF. *Pe urmă cu groază pricepu în sfîrșit că tovarășul zilelor ei, mocnit și neguros tovarăș, care trecuse prin viață ca printr-o prelungă suferință, era cu sufletul gol și sterp.* SADOVEANU, M. 126, cf. com. MARIAN, ALR I 1 573/371, 394. ✧ (Rar, despre animale) [Cotoiul] *ca să arate că dezaprobă întru totul această alegere a stăpînilor, stătea toată ziua mocnit și mornăind, în ungherul cel mai întunecos de sub canapea.* C. PETRESCU, C. V. 84. ✦ (Despre sentimente, manifestări etc. ale oamenilor) Reținut, tăinuit vreme îndelungată (dar gata să izbucnească) *Deodată triste glasuri sporesc mocnita jale.* IOSIF, PATR. 72. *Băiatul crezu că mînia mocnită a tatălui se datorește pricinilor de totdeauna din familie.* VORNIC, P. 21. *A cunoscut nevoile și suferințele părintelui unei mărunte familii mic-burgheze, fără venituri lesnicioase, . . . dar aspirînd în taină, cu o îndîrjire mocnită și un fel de încăpățînat optimism, spre o îmbogățire utopică.* V. ROM. septembrie 1954, 137. ✧ (Adverbial) *Își închidea mocnit în piept veninul.* SADOVEANU, O. III, 27. *Vereștencele plîngeau mocnit.* CAMILAR, N. II, 348. *După aceea, săptămîni și luni întregi... au rămas adeseori să-și mistuie mocnit mînia năpastelor și a nedreptăților ce-i loveau.* GALAN, Z. R. 37. ✦ Fig. Fără viață, care lîncezește; inactiv; toropit. *Satul Humulești în care m-am trezit, nu-i un sat lăturalnic, mocnit și lipsit de privelișteа lumii ca alte sate.* CREANGĂ, A. 71.

5. Fig. Care (pare că) ascunde o amenințare; apăsător, trist, sumbru. *Adînc întuneric, tăcere mocnită.* C. STAMATI, P. 217. *Noaptea stelelor, a lunei, a oglinzilor de rîu Nu-i ca noaptea cea mocnită și pustie din sicriu.* EMINESCU, O. I, 82. *Pe un pat de scînduri goale doarme tînăra nevastă În mocnitul întuneric și cu fața spre fereastră.* id. ib. 84. *Mocnită se lăsase seara și Sandu de mult isprăvise lucrul.* ap. DDRF. *Astăzi ceața e rece și mocnită și nici o vedenie zveltă și fină nu-i întrerupe somnul lung și greu.* PETICĂ, O. 250.

— Pl.: *mocniți, -te.* — Și: (regional) **mognít, -ă, mohnít, -ă** adj.

— V. **mocni.**

MOCNIȚĂ adv. (Regional, în expr.) **A tăcea mocniță** = a nu scoate nici un cuvînt, a nu sufla o vorbă, a tăcea ca peștele, a tăcea mîlc, chitic (Vlăsinești-Botoșani). Cf. FURTUNĂ, C. 55. *Suie-te colo, în pod, și vîră-te în polobocul cela cu buci! Haide iute, să nu te zărească! Și să taci — mocniță!* id. ib.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută. Cf. mocni.

MOCODÁN s. m. (Regional) Mocofan **(1)**. Cf. m ă g ă d a n. Cf. PASCU, S. 296.
— Pl.: *mocodani.*
— Etimologia necunoscută. Cf. m o c[2].

MOCOFÁN s. m. **1.** (Peiorativ) Om prost, bleg, tont; om bădăran, necioplit, m o c î r ţ a n **(2)**, (regional) m o c o d a n, m o g î l d a n **(1 2)**. *Ştii, nobila mea consoartă, că mîncările bădăranilor ăstora au cîteodată gust bun, mai ales după plimbare... Ia să-ţi văz brînza, mocofane!* CARAGIALE, O. I, 6. *De ce să se mărite cu boieri de ăştia de ţară, nişte mocofani cari n-au decît curţile pline de urzici.* AL LUPULUI, P. G. 74. *Aide, nu te codi, mocofane!* REBREANU, R. I, 115. *Îi pufnise de rîs în nas şi-i întorsese spatele. Iar aceasta, numai din prieina unui mocofan ca Gheorghieş Tălpăligă, argat cu cămaşa cîrpită în spate şi cu opincile flendurite.* C. PETRESCU, R. DR. 203. *M-am lămurit! Eşti cu dînşii... Cu briganzii de teapa mocofanului care şi-a îngăduit să se obrăznicească adineauri cu mine.* id. A. R. 22. *Mocofanii abia mişcă picioarele, parc-ar avea buturugi legate de ele.* STANCU, D. 169. *Iritat, îl ameninţa cu umbrela şi-l numea mocofan.* PAS, Z. IV, 192, cf. I, 125, I. CR. VII, 88, CIAUŞANU, GL. *Nu ştie mocofanu ce e şofranu.* Cf. TDRG. ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *Mocofanul de cioban rămase uimit cînd... se şi înfăţişară zeiţele.* ISPIRESCU, U. 8. ✦ (Regional) Om de nimic. Com. din fostul judeţ NEAMŢ.
2. (Regional) Epitet pentru un cîine bleg (Balş). ALR II 3 721/876.
— Pl.: *mocofani.*
— Etimologia necunoscută. Cf. m o c[2].

MOCOFĂNÍE s. f. (Rar) Grosolănie, bădărănie. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *mocofănii.*
— **Mocofan** + suf. *-ie.*

MOCOFĂNÍSM s. n. (Rar) Grosolănie, bădărănie. *Cuprins de o furie nestăvilită împotriva a tot ce se cheamă mocofănism şi prostie în lumea asta, am strigat fără să mai văd clasa: „Nu domnule!... Nu-ţi cer să fii actor prost!"* I. BOTEZ, B. I, 184.
— **Mocofan** + suf. *-ism.*

MOCOFĂNÓS, -OÁSĂ adj. (Prin nord-estul Olt.) Prost, bleg, tont; grosolan, necioplit. Cf. CIAUŞANU, GL.
— Pl.: *mocofănoşi, -oase.*
— **Mocofan** + suf. *-os.*

MOCOROÁNŢE s. f. pl. (Regional) Fructe uscate în cuptor (Topîrcea-Sibiu). COMAN, GL.
— Etimologia necunoscută. Cf. p o m o r o a n ţ ă.

MOCOŞEÁLĂ s. f. **1.** Mocoşire. Cf. GHEŢIE, R. M., com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.
2. Epitet depreciativ pentru un om care pierde vremea degeaba. Cf. GHEŢIE, R. M. *Mocoşalî di om.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.
— Pl.: *mocoşeli.*
— **Mocoşi** + suf. *-eală.*

MOCOŞÍ vb. IV. I n t r a n z. şi r e f l. A lucra îndelung, cu migală (la ceva), a-şi face mult de lucru (cu ceva); a se frămînta, a se agita inutil, fără rost; a-şi pierde vremea; a (se) mocăi **(1)**, a (se) moşmondi **(1)**, (regional) a moşinci, a muşina **(2)**, a moşoi[3], a moşorogi, a moşteni[2], a (se) moşmoni[1] **(1)**, a moşogăi, a se miorcăi **(6)**. *Vreme trecuse la mijloc doar... cît am hojbăit şi mocoşit prin tei să prind pupăza.* CREANGĂ, A. 54, cf. 111. *Şi iar începe a tăia alt gîrneţ... Mocoşeşte el cît mocoşeşte, pînă-l pune şi pe acela.* id. P. 127. *Lăsăm pe ţaca Frăsina să mocoşească singură la turte, şi noi ne ducem tustrei la bucătărie.* VLAHUŢĂ, O. A. 385, cf. SEVASTOS, N. 58. *Să vă sculaţi mai devreme, putregaiule, şi nu mocoşiţi.* REBREANU, NUV. 268. *Moşneagul ciocănea singur toată ziua... Baba povestea şi pufăia din ţigară, moş Irimia mocoşea pe scăunaşul cu trei picioare.* SADOVEANU, O. I, 496. *Bătrînele celorlalţi doi osîndiţi mocoşeau asupra unui ceaun mare, unde forfotea mămăliga de praznic.* CAMILAR, N. I, 209. *Femeie, ce te tot mocoşeşti cu copilul cela?* id. ib. II, 99. *Bietul ţigan n-au putut... lua* [pielea balaurului] *nici cu amîndouă mînile, necum cu degetul cel mic! Văzîndu-l Petrea Făt-Frumos pe ţigan că numai se mocoşeşte în zadar, i-au zis să se ferească-ntr-o parte.* SBIERA, P. 129. *Şi prin casă mocoşeşte Şi pricini şi tot găseşte.* BUGNARIU, N. 261/37. *Atunci i se strică o obeadă de la roată. Dă să-o tocmească, că vezi, cum să meargă cu ea stricată! Şi mocoşeşte, şi drege, dar să vedea că nu-i este-ndemînă.* RETEGANUL, P. I, 33. *Şi cioplea şi mocoşea şi tîndălea, să treacă ziua.* id., ap. CADE. *Nu te mocoşi.* ŞEZ. VIII, 159. *Da Ionică cît timp călugărul se tot mocoşea prin ţele odăi, căutîndu-l, mersese ţeapăn.* I. CR. III, 65. *S-o pus la o masă şi o început a ciocîrti la nişte testele de linguri... Acu cît a fi mocoşit el acolo, nu ştiu, dar într-un tîrziu numai ce aude bontănind şi hodorogind prin pod.* ŞEZ. XXI, 10. *S-a tot mocoşit pînă a întîrziat.* Com. din FRATA-TURDA. *Mai iute, nu mocoşi toată ziua!* Com. din ZAGRA-NĂSĂUD. *Ce te mocoşeşti atîta? încalţi-te o dată.* Com. din BILCA-RĂDĂUŢI. *Mogoşeşte, pierde vremea cu nimicuri.* ALR SN III h 777/784. *Nu ştiu de ce te-ai mocoşit atîta la o ţîr' de mîncare.* MAT. DIALECT. I, 81. ✧ T r a n z. *Bună ziua! — Mulţămim dumitale! — Da ce mocoşeşti aici? — Ia, păcatele mele! Nu pot scoate căruţul iesta din imală!* SBIERA, P. 199. *Peste zi mai mocoşi ce putu pe lîngă casă.* RETEGANUL, P. III, 29. *şi cum o luat bucata ceea de aluat, s-o înturnat*

aşa cu spatele la bucătăriţă şi s-o apucat şi el de mocoşit aluatul. VASILIU, P. L. 48.
— Prez. ind.: *mocoşesc.* — Şi: (regional) **mogoşí, morcoşí** (com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI) vb. IV.
— Etimologia necunoscută. Cf. m o c ă i.

MOCOŞÍRE s. f. Faptul de a (s e) m o c o ş i; mocoşeală **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU.
— Pl.: *mocoşiri.* — Şi: (regional) **mogoşíre** s. f. COSTINESCU.
— V. **mocoşi.**

MOCOŞÍT, -Ă adj. (Adesea substantivat) (Persoană) care lucrează încet, fără spor, care pierde prea multă vreme la o treabă; mocăit **(1)**, moşmondit. Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., ALR SN III h 777.
— Pl.: *mocoşiţi, -te.* — Şi: (regional) **mogoşít, -ă** adj. ALR II 2398/784.
— V. **mocoşi.**

MOCOTÁ vb. I. I n t r a n z. (Prin Olt.) A moţăi, a dormita. Cf. BUL. FIL. VII—VIII, 372, ALR II/I h 104.
— Prez. ind.: *mocotez.*
— Probabil contaminare între **moţăi** şi **picota.**

MOCOTÉI s. m. (Iht.; mai ales la pl.; prin nordul Dobr.) Pui mic de somn; somotei. Cf. BĂCESCU, P. 37.
— Pl.: *mocotei.*
— **Moacă** + suf. *-otei.*

MOCRÁN subst. (Regional) Numele unui vînt nedefinit mai de aproape (Ineu-Arad). Cf. ALR II 5053/64. [Va fi] *an bun cînd bate mai mult mocranul.* ib.
— Pl.:?
— Etimologia necunoscută.

MOCRÍNĂ s. f. (Prin nordul Transilv. şi Maram.) Loc apătos, mocirlos (BUGNARIU, N. 262/83, CHEST. II 73/261) pe care creşte iarbă (T. PAPAHAGI, M. 226); baltă (com. din ZAGRANĂSĂUD).
— Pl.:? — Şi: **moclínă** s. f. T. PAPAHAGI, M. 226, GLOSAR REG.
— Din ucr. **мокрина.**

MOCRÍŞ subst. v. **măcriş.**

MOCROTĂ s. f. (Învechit, rar) Umoare. *Iară acea boală iaste cîndu i se întărîtă omului mocrota (ce se chiamă apa, udătura).* CORESI, EV. 81, cf. 275, 276, DHLR II, 515.
— Accentul necunoscut. — Pl.:?
— Din slavonul **мокрота.**

MÓCRU s. m. (Bot.; Transilv.) Specie de cireş care produce cireşe pietroase. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 516, LM, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., PANŢU, PL., VICIU, GL., CV 1951, nr. 3—4, 46.
— Pl.: *mocri.*
— Cf. m o a c r ă.

MOCŞÁIDĂR s. m. **1.** (Prin sudul Transilv.) Topograf. GL. V. J.
2. (Regional) Inginer metalurgist (Crişcior-Brad). PAŞCA, GL.
— Pl.: *mocşaidări.*
— Din germ. **Markscheider.**

MOCŞAIDĂRÁI subst. (Prin sudul Transilv.) Topografie. GL. V. J.
— Pl.:?
— Din germ. **Markscheiderei.**

MOCŞÁNDĂ s. f. (Prin Ban.) Semn de hotar în formă de moviliţă de pămînt (adeseori adunată în jurul unui par sau al unui pom), care desparte două comune, două proprietăţi etc. V. m o v i l ă, m ă g u r ă, m e j d i n ă. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 138, CHEST. IV 112/22.
— Pl.: *mocşenzi.* — Şi: **mocşándră** (GR. S. I, 193), **moşándă** (ib., ALR II 5069/29), **moşándră** (GR. S. I, 193) s. f., **mocşínd** (ALR II 5062/29) subst.
— Din germ. **Markscheide.**

MOCŞĂNDRĂ s. f. v. **mocşandă.**

MOCŞÍND subst. v. **mocşandă.**

MOCTÁR s. n. v. **mogtar.**

MOD[1] s. n. **1.** Fel, chip (de a fi, de a se manifesta al cuiva sau a ceva, de a se desfăşura al unei activităţi). Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 229. *Noao moduri de silloghismi.* MICU, L. 107/5. *Ceucei îi era ruşine a se arăta în moda sa cea firească.* ŢICHINDEAL, F. 155/3. *Minte cea prunceascâ nu e vreadnică să gîndească la ceale din urmă... După acestaşi mod şi omul, carele de nemica de altă nu se grijasce, ci numai ca să fie sătul.* id. ib. 244/8, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Pedantismul este voinţa... de a lega limba noastră de modul declinaţiilor unei limbe străine.* RUSSO, S. 53, cf. CREANGĂ, A. 87. *Am reprodus o pagină întreagă din articolul d-lui Maiorescu, pentru că ea caracterizează foarte bine modul d-sale de a scrie.* GHEREA, ST. CR. II, 60. *Bătu la uşă tare. Tincuţa se pieptăna. — Cine-i, întrebă ea, supărată de modul cum bătea.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 35. *Pentru fiecare nemulţumire, durere sau bucurie...* [poporul] *are modul lui particular de a se exprima.* HOGAŞ, DR. II, 179. *Enache Damian... are un curios mod de a pricepe mîncarea „pînii şi sării" Moldovei.* IBRĂILEANU, SP. CR. 120. *Comandantul „Elisabetei" ţine un cuvînt de laudă şi mulţumire pentru modul binevoitor şi călduros cu*

care am fost primiți. BART, S. M. 28. *Pornind de la modul de a crea al poporului, Eminescu el-însuși scrie doine și cîntece pe care cu greu le distingi de realizările proprii ale poporului.* BENIUC, P. 20. ◇ (Ec. pol.) *Mod de producție* = unitatea dialectică dintre forțele și relațiile de producție, care caracterizează o orînduire socială și o determină istoricește. *La baza societății omenești stă modul de producție a bunurilor materiale necesare existenței oamenilor.* CONTEMP. 1948, nr. 106, 4/1. *Modul de producție al vieții materiale determină întreaga viață socială, politică și spirituală în general.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2608. *Istoria societății este istoria modurilor de producție, care se succed de-a lungul veacurilor, istoria dezvoltării forțelor de producție și a relațiilor de producție.* V. ROM. ianuarie 1954, 225. ◇ (Precedat de prep. „în", „întru", impropriu „la", învechit „cu", și urmat de un atribut sau de o propoziție atributivă, exprimă sau subliniază sensul adverbial al construcției) *Trupul nostru sîntem datori a-l hrăni cu mod de măsură, ca să fie sănătos.* ȚICHINDEAL, F. 272/24, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *O sorginte trebui studiată în text și-n context, cunoscîndu-se într-un mod filologic limba originalului.* HASDEU, I. C. I, IX. *Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sînt Într-un mod fatal legate de o mînă de pămînt.* EMINESCU, O. I, 136. *Slăbisem într-un mod care mă dispera.* CAMIL PETRESCU, U. N. 160. *Delegatul lui Soleiman, care-i însoțea în mod prietenesc, zicea el, îi pofti să renunțe să mai caute locuință.* id. O. III, 102. *Se leagă în mod organic de întreaga operă uriașă a statului proletar.* SAHIA, U.R.S.S. 75. *Succesele dobîndite nu ne-au împiedicat însă să analizăm în mod critic munca noastră.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2373. *Sfaturile populare, ai căror deputați sînt aleși de masele muncitoare, sînt organe care înfăptuiesc în mod real conducerea de stat.* CONTEMP. 1953, nr. 371, 2/5. ✦ (Gram.; în sintagmele) *Adverb de mod* = adverb care arată felul cum apare acțiunea, starea sau însușirea exprimată de un verb. *Complement circumstanțial de mod* = complement circumstanțial care arată cum sau în ce măsură se desfășoară sau apare, la un moment dat, o acțiune, o stare sau o însușire. *Propoziție circumstanțială de mod* = propoziție care arată felul cum se desfășoară acțiunea din regentă sau cum se înfățișează o calitate din regentă. *La propoziția circumstanțială de mod propriu-zisă, iarăși, nu se vorbește de posibilitățile ei de contragere, deși posibilități sînt și aici.* SCL 1956, 129. ✦ Cale, procedeu, mijloc **(II 2)**, modalitate **(1)**, sistem, metodă **(4)**. *Frumos mod de a-i izbîndi, cu armele, nu cu hicleșugul!* (a. 1694). FN 45, cf. CANTEMIR, IST. 15. *Aflat-au mod și organ ca acela pren carele a... turbura* [țara] *și în grele bănuieli despre stăpînitori a o băga.* R. GRECEANU, CM II, 179, cf. 180. *Nu era alt mod a face, fără cît pre acea cale a merge* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 161/15. *Omul cel rău totdeuna caută mod se facă rău.* ȚICHINDEAL, F. 126/19. *Noi ne mărginim a vorbi despre modurile cum poate reuși exametrul în limba română.* HELIADE, O. II, 164. *Ilieș află moduri a scăpa și a întra în Moldova.* ASACHI, S. L. II, 34. *Modul de administrare al moșiilor Sf. Locuri este... vicios* (a. 1855). URICARIUL, IV, 438/8. *Nu mă voi întinde a descrie modul lucrării minelor.* NEGRUZZI, S. I, 312. *Iată modul ce întrebuință: cînd se crăpa de ziuă, Păturică se afla lîngă ușa postelnicului.* FILIMON, O. I, 123. *Dintre toate modurile de călătorit, cel mai plăcut și mai comod este fără îndoială malposta.* ALECSANDRI, O. P. 277. *Despre diferitele moduri prin cari se dobîndește proprietatea.* HAMANGIU, C. C. 155. *Stau... și moina cade, apă, glod... Să nu mai știu nimic, ar fi un singur mod.* BACOVIA, O. 49. *O diversitate de moduri și forme poetice, de la tonul combativ, mobilizator... la cel grav.* CONTEMP. 1949, nr. 158, 9/4. ◇ Expr. (Transilv. și Ban.) **Nu e mod** = (urmat de un verb la modul conjunctiv, infinitiv sau supin) nu se poate, nu e posibil, nu e chip. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Și domnii ș-or judeca... Că nu-i mod a ne lăsa.* T. PAPAHAGI, M. 36. *Hei, tu, mîndruluțule, Cînd cu tine mi-am șezut, Noapte-a fost, nu s-a văzut, Amu-i ziuă și te văd, Cu tine nu-i mod să șed.* BUD, P. P. 36. *Nu-i modu dă scăpat.* ALR II 3570/76, cf. 3570/36. (Învechit) **A face mod** v. face. (Învechit) **A (nu) avea mod (să... sau de a...)** = a (nu) avea posibilitatea (să... sau de a...). *Cea ceată de ostași înghesuiți, n-au mod nici de a fugi, nici de a să bate* (a. 1694). FN 38.

2. Categorie gramaticală specifică verbului, prin care se exprimă felul cum prezintă vorbitorul acțiunea; fiecare dintre formele flexionare ale verbului prin care se exprimă această categorie. *Modele sîntu cinci; indicativă, adică arătătoare (sau hotărîtoare), (imperativă, adică poruncitoare), (otativă, adică rîvnitoare), (congiuntivă, sau adăogătoare) (și infinitivă, adică nesăvîrșitoare, sau nehotărîtoare).* VĂCĂRESCUL, GR. 61/6. *Verburile au și chipuri (moduri) care sînt cinci.* TEMPEA, GRAM. 103/8. *La români sînt patru forme ale vorbelor* [= verbelor], *care, precum și la latini, și la italieni se cunosc din modul infinitivu.* MAIOR, IST. 246/27. *Verburile se conjugă; au numere, timpi, moduri și persoane.* PLEȘOIANU, C. 132/21. *Modurile... sînt niște chipuri d-a arăta însemnarea verbului.* GR. R. (1835), 40/6. *Ceea ce gramatica clasică numește mod, nu e altceva decît mijlocul formal prin care vorbitorul arată ce rol joacă conținutul enunțării în viața sufletească a vorbitorului.* PUȘCARIU, L. R. I, 123. *Astăzi „oi pleca" este simțit mai mult ca un mod (modul posibilității, al îndoielii etc.) decît ca un timp.* IORDAN, STIL. 154. *Numai modurile așa-zise personale pot*

funcționa ca predicat. id. L. R. 562. *Modul este categoria gramaticală a verbului, prin care se definește acțiunea din punctul de vedere al realizării ei.* GRAUR, I. L. 151.

3. (Învechit, rar) Exemplu, pildă, model. *Să dați pruncilor voștri din pîrga tinereaților modul faptelor bune.* ȚICHINDEAL, F. 6/19. *Puțini sînt în lume... carii ar lua loruși spre mod pre vulpoiul acesta.* id. ib. 15/6.

4. (Muz.) Caracterul unei succesiuni de sunete care alcătuiesc o piesă muzicală, determinat de o anumită ordine și natură a intervalelor componente și de o anumită funcție a diferitelor sunete față de sunetul fundamental. *Principalele defecte ce moșteni muzica noastră de la cea orientală sînt: alterarea modurilor... și urîtul obicei de a pronunța sunetele muzicale cu vocea nazală.* FILIMON, O. II, 214, cf. DER. ✧ *Mod major* v. major **(4)**. *Mod minor* v. minor **(3)**.

— Pl.: *moduri.* — Și: (învechit, **1, 2**) **módă** s. f.

— Din lat. **modus**, it. **modo**, fr. **mode**.

MOD² s. n. v. **modă¹**.

MODÁI s. m. v. **bodai**.

MODÁL, -Ă adj. **1.** (Gram.) Care aparține modului¹ **(2)**, care se referă la mod¹, care exprimă modul¹. Cf. LM, BARCIANU. *Interjecția poate avea, ca și intonația sau gestul, rolul de a împrumuta unei forme verbale caracterul ei modal.* PUȘCARIU, L. R. I, 113. *La imprecații intervine și o intonație specială, apoi, foarte des, repetarea verbului, de obicei subt alt aspect modal.* IORDAN, STIL. 21. *Pe lîngă noțiunea de viitor, pur temporală, această formă verbală exprimă și o noțiune modală.* id. ib. 154. *Folosind conjuncțiile în locul sufixelor modale, ajungem de asemenea la îmbogățirea numerică a fondului principal.* GRAUR, F. L. 181.

2. (Gram.) Care se referă la mod¹ **(1)**, care indică modul¹; de mod¹. *Majoritatea complementelor temporale, locale și modale sînt adverbe, deci cuvinte unitare din punct de vedere morfologic.* IORDAN, STIL. 237. *Atributivele modale (care arată măsura) pot fi introduse și prin pronumele „cît(ă)".* SCL 1959, 348.

3. (Muz.) Care se referă la mod¹ **(4)**, care aparține modului¹. *Elementul modal care dă intonații populare melodiilor... are tendința de a fi întrebuințat excesiv.* CONTEMP. 1949, nr. 138, 8/4.

4. (Filoz.; în opoziție cu categoric sau absolut) Condiționat, limitat. Cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D.

5. (Jur.) Care subordonează efectul unui act voinței beneficiarului. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *modali, -e.*

— Din fr. **modal**.

MODALITÁTE s. f. **1.** Procedeu, mijloc, metodă folosită în vederea realizării unui scop; mod¹ **(1)**, manieră **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, LM. *S-a dus la Berlin ministrul lucrărilor publice... pentru a discuta... modalitățile răscumpărării, cel puțin parțiale, a liniei ferate.* MAIORESCU, D. II, 17. *Una din modalitățile stilistice ale subordonării faptelor la idee este tocmai întrebuințarea prezentului etern în reflecțiunile generale pe care istoricul retoric și filozof le încorporează narațiunilor lui.* VIANU, M. 249. *Modalitatea de construire a imaginilor, a formei artistice.* V. ROM. ianuarie 1954, 155.

2. (Rar) Concurs de împrejurări; conjunctură. *Bizantinul Cinnani, confirmînd acel dat cronologic cu toată autoritatea contimpuranității sale, ni mai împărtășește modalitatea evenimentului.* HASDEU, I. C. I, 15.

3. (Filoz.) Determinare a caracterului necesar, contingent, posibil sau imposibil al unei judecăți. *Deosebirea judecăților din punct de vedere al realității, posibilității sau necesității lor s-a numit modalitate.* MAIORESCU, L. 61. *Modalitatea... servește, în logică, la clasificarea judecăților.* SCL 1955, 306.

4. (Jur.) Clauză restrictivă care întîrzie sau stinge efectul unei obligații. Cf. PR. DREPT, 330.

— Pl.: *modalități.*

— Din fr. **modalité**.

MODANATÚRĂ s. f. v. **modenatură**.

MÓDĂ¹ s. f. (Atestat prima dată la ANON. CAR.) **1.** Obicei, deprindere colectivă specifică, la un moment dat, unui mediu social; spec. gust, preferință generalizată, la un moment dat, pentru un anumit fel de a se îmbrăca. V. vogă. *Primea pre cei streini cu toată dragostea... înștiințîndu-se despre datinile și modele popoarelor celor de departe.* MAIOR, T. 33/15. *Această haină ușoară, după moda de acum Mi-e un strai de vînat.* BELDIMAN, M. 8ʳ/18. *Fiind atunci obiceaiul (moda) de să arunca la fiară sălbatece cei ce era judecați de moarte, l-au dat înaintea fiarălor.* CN 94/19. *Cei mai mulți ministri și mari ai împărățiii au luat acum, după pilda sultanului, moda ostășască, și au pus în locu turbanului un fes.* CR (1829), 22²/22. *Ciubote negre cu pintini după moda franțeză.* AR (1829), 15¹/28. *Starea gustului de obște ce-i zice modă.* PISCUPESCU, O. 154/10. *Coconul Drăgan e un fel de bădăran boierit, care se ține mereu de moda veacului.* HELIADE, O. II, 425. *Feriți-vă de mode care dărapănă cele mai bogate familii și vă fac să uitați, după pilda altora, datoriile cele mai temeinice ale căsniciii.* MARCOVICI, D. 107/12. *Din trăsură se coborî un tînăr elegant coconaș, a cărui costum era după moda curții.* NEGRUZZI, S. I, 16, cf. 145, 151. *Ei!... S-a trecut cu moda de lacrimi și suspine Și cu acele crunte dureri imaginari.* MACE-

DONSKI, O. I, 213. *Ce-a mai ieşit şi moda asta cu învăţătura pînă la adînci bătrîneţe!* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 17. *O modă bună este aceea de a merge vara la băi sau în vro staţiune climaterică.* BIANU, D. S. *Erau doi tineri... îmbrăcaţi după moda din urmă.* AGÎRBICEANU, A. 122. *Denumirile sînt în bună parte şi o chestiune de modă.* BUL. COM. IST. V, 74. *Flori după „modia“ ... nouă.* COMŞA, N. Z. 14. *Desigur, eu nu mă schimb de la lună la săptămînă ca moda pălăriilor.* C. PETRESCU, C. V. 95, cf. 204, id. Î. I, 13. *O pălărie pe care moda nu o cunoaşte.* KLOPŞTOCK, F. 236. *Era un dulău sur şi flocos, cu urechile şi cu coada scurtate, după moda din munte a ciobanilor.* SADOVEANU, B. 207. *Moda însă e modă şi-n arhitectură.* id. O. IX, 238. [Turcismele] *au fost aduse de moda care imita felul de a se exprima al claselor suprapuse, cu legături la Poartă.* PUŞCARIU, L. R. I, 211. *Rochia ei... era încărcată... cu tot ce aduseseră modele succesive din prima jumătate a veacului.* CAMIL PETRESCU, O. III, 68. *Liniile desenelor vechi sînt simple, puţin naive, după moda timpului.* STANCU, U.R.S.S. 56. *Aşa-i moda pe la noi: să jucăm doi cîte doi.* ŞEZ. V, 151. *Ce porţi, leleo, chelbea-n cap? — Dacă-i modă, ce-am să fac!* ZANNE, P. III, 230. ✧ *Revistă* (sau *jurnal*) *de modă* (sau *de mode*) = revistă care conţine modele (noi) de îmbrăcăminte şi de încălţăminte. *Ceruse o revistă de mode şi tocmai o plătea.* CAMIL PETRESCU, U. N. 136. ✧ Loc. adj. **La** (sau, franţuzism învechit, **de**) **modă** = **a)** care corespunde gustului într-un anumit moment, care se foloseşte frecvent la un moment dat; modern; de actualitate, actual. *Duelul a ajuns de modă, căci au început şi femeile a îl întrebuinţa.* CR (1833), 17[2]/22. *Aşa e la moadă ca să umble fără coadă.* PANN, P. V. II, 27/21. *Pe acei timpi... bibliotecile erau la modă.* FILIMON, O. I, 122, cf. PONTBRIANT, D. *Căci pe-atunci era la modă Vara, cînd plecau la băi, Regii meşteri în bătăi Să-şi ia drumul încotrova Totdeauna prin Moldova.* COŞBUC, P. I, 326. *Brăţara... asta din dreapta... mă ţine trei mii de lei... Şi-a din stînga... cu aceeaşi piatră, împresurată cu diamante, cinci mii de lei... Se poartă... E la modă.* DELAVRANCEA, O. II, 277. *Prinserăm a cînta în cor romanţe la modă.* BRĂESCU, A. 143; **b)** (despre oameni) care se comportă conform gustului, preferinţelor unui anumit mediu social (la un moment dat); foarte cunoscut sau apreciat la un moment dat. *Cînd o să te văz şi eu mai de modă, mai delicat, totdaună ca un urs sălbatec, mojicos, grosolan!* PR. DRAM. 209. *Se disputau care de care să-i aducă mai multe omagii. Ea era pe atunci foarte la modă.* BOLINTINEANU, O. 417. *O eroi!... Aţi ajuns acum de modă.* EMINESCU, O. I, 149. *Cîntînd şi cochetînd... ajunse în scurt timp a fi copila de modă a Iaşului.* GANE, N. I, 102. ✧ Expr. **De modă** (sau **de moda**) **veche** sau (rar) **de veche modă** = **a)** care nu mai corespunde cu gustul momentului, depăşit, demodat; care aparţine unor realităţi din trecut, ieşite din uz. *Îşi trece degetele peste cioculeţul alb, de veche modă, ca de altfel întreaga lui înfăţişare.* STANCU, U.R.S.S. 88. (Eliptic) *1 butcă modă veche* (a. 1824). URICARIUL, XX, 344; **b)** (despre oameni) cu concepţii vechi, depăşite; care se conformează unui sistem sau unui principiu din trecut, învechit. *Răposata mama era foarte bună, dar o femeie de moda veche.* CARAGIALE, O. III, 159. *Deşi om nou, civilizat, „european“ fin şi sceptic, e plin de iubire pentru boierul de moda veche.* IBRĂILEANU, SP. CR. 103. *Nu voia să se creadă că el nu ştie să aprecieze poezia, mai cu seamă fiind dintre notarii cei de moda veche.* REBREANU, I. 205. *Eu sînt... un învăţător de modă veche.* C. PETRESCU, Î. II, 167. *Gheorghe Eminovici era un om de modă veche.* CĂLINESCU, E. 21. *Noi am rămas încă de moda veche.* SADOVEANU, O. IX, 449. (Învechit) **Ieşit din modă** = demodat, desuet. (Ironic) *Buna mamă, iubind pe fetiţa sa cu tot focul dragostei părinteşti, lucru ieşit din modă în zilele noastre, rămase încîntată... văzînd că cere pe fiică-sa un postelnic.* NEGRUZZI, S. I, 72. ✦ (Popular) Fel de a se prezenta, de a se comporta; apucătură. *Unde-ai învăţat moda asta?* Com. IORDAN. ✦ (Popular) Sistem de organizare; mod de viaţă; regim. *De ce adecătelea n-ai merge la ambulanţa asta? E bună modă, nu ca la spital.* CONTEMPORANUL, VI[1], 493. ✦ Epocă în care un lucru este considerat modern, conform gustului general. *Orice lucru cu moda lui.* ZANNE, P. VIII, 347.

2. (Astăzi rar; concretizat) Obiect, mai ales accesoriu de îmbrăcăminte (feminină), care se poartă la un moment dat; podoabă, găteală; spec. (la pl.) pălărie de damă. *Cumpatrioţii noştri mai bucuroşi dau o sută de lei p-un mod nou să fie modist decît zeace lei p-o carte să fie înţelept.* MUMULEANU, C. 39/2. *Cheltuieşte, La mode mereu croieşte. Dă bani pe gălăndărie, De n-ai, ia în datorie.* PANN, E. V, 140/11, cf. id. P. V. I, 159/20. *Galeria era ticsită de dame... toate cu deosebite capele şi mode de contrabandă.* NEGRUZZI, S. I, 36, cf. 48. *O să-ţi spuie de panglice, de volane şi de mode.* EMINESCU, O. I, 164. *Cocoanele noastre bat tîrgul, după mode.* CARAGIALE, O. VII, 23. *Perechea a intrat la un magazin de mode.* C. PETRESCU, A. 325. *Eu nu sînt... duşman al podoabelor şi modelor feminine.* SADOVEANU, O. IX, 61. ✧ *Casă de mode* = atelier (de lux) unde se confecţionează la comandă obiecte de îmbrăcăminte.

3. (Învechit şi regional) Model (**1**). *Paftăluţe... Vreo modă mai zarifă* (a. 1801). IORGA, S. D. VIII, 38. *A adus de la Viena haine europeneşti bărbăteşti după cele mai din urmă mode.* CR (1834), 344[2]/39. ✧ Expr. (Regional) **A-i trage** (cuiva) **o modă de bătaie** = a bate zdravăn (pe cineva), a-i trage o mamă de bătaie. Cf. CIAUŞANU, GL.

4. (Prin vestul Munt. şi estul Olt.) Soi, specie. *Aici nu* [este peşte], *la baltî* [sînt] *mai multe mode.* ALR I 1 746/890, cf. LEXIC REG. 83. ✦ (Prin estul Olt.) Mostră **(3)**. *Cîte-un boier cumpără cîte . . .* [un pitic] *dă moadă.* ŞEZ. III, 31.
— Pl.: *mode.* — Şi: (regional) **móde** (ALRT II 95), **módie, moádă** s. f.; (învechit, **2) mod** s. n.
— Din it. **moda**, germ. **Mode**, ngr. **μόδα**, fr. **mode.** — **Modie** < magh. **módja** „fel", „mod".

MÓDĂ² s. f. v. **mod¹**.

MODĂLÍ vb. IV v. **domoli**.

MODĂRÍ vb. IV. Tranz. (Neobişnuit) A modula **(2)**. Cf. PONTBRIANT, D., LM.
— Prez. ind.: ?
— Etimologia necunoscută.

MÓDE¹ s. m. invar. (Învechit) Contribuabil, birnic. *Deosebită milă am făcut domnia mea, ca cruci douăzeci, în mode patruzeci . . . să scutească drepte bucatele lor de dijmărit i vinarici* (a. 1803). TES. II, 316. *Hrisovul la mode 23 blănari streini i lude 9 calfile lor de aici din Bucureşti* (a. 1803). ib. 322, cf. TDRG, SCRIBAN, D.
— Cf. magh. mód.

MÓDE² s. f. v. **modă¹**.

MODÉL s. n. **1.** Formă particulară sub care se prezintă lucrurile, chip, fel, fason, (învechit şi regional) modă¹ **(3)**; tot ceea ce serveşte sau poate servi ca obiect de imitaţie în privinţa formei, a alcătuirii etc., (învechit şi regional) mostră **(1)**; p. ext. exemplu, pildă. *Acest trup de volintiri . . . vor fi în Grecia de model (izvod) spre formarea armiii naţionale.* CR (1832), 252²/22. *Pentru stilul dezvolt sau întins Cicero este pentru totdeauna cel mai frumos model.* ib. (1834), 291²/17. *Întreprinzătorii . . . să fie slobozi a clădi fabrice . . . după modelurile ce să vor hotărî de cinstitu depertament* (a. 1844). DOC. EC. 814. *Neron mai credincios vrînd fi, ce-m pasă apoi Pilda-i d-o sta model de virtuoşi eroi?* I. VĂCĂRESCUL, B. 5ʳ/6. *Era de dorit ca astă* [biserică] *de acum să se fi făcut întocmai dupre modelul bisericuţei lui Alexandru Vodă.* NEGRUZZI, S. I, 214. *Model de cusătură.* LM. *În toate cestiunile ce se refer la natura limbei, poezia populară ne poate servi de model.* MAIORESCU, CR. I, 93. *Un cap de şcoală creează, şi creaţiunile lui servesc multă vreme ca modeluri urmaşilor de talent.* CARAGIALE, O. III, 176. *Paginile lui de polemică pot sluji ca model de discuţie serioasă, onestă.* VLAHUŢĂ, O. A. 229. [În arhitectură] *veacul de mijloc ne-a dat modele minunate.* GHEREA, ST. CR. II, 123. *Tineri ce erau modele de sîrguinţă.* F (1906), 3. *Nimburile... amintesc, prin coloarea lor fundamentală şi uniformă, ca şi prin simplitatea lor cu totul naivă, modeluri asiatice.* PETICĂ, O. 377. *Cea mai bună şcoală pentru a-şi însuşi cineva orice metodă de investigaţie este studiul şi imitarea modelelor lăsate de maeştri.* BUL. COM. IST. I, 7. *Documentele şi textele cum au fost editate în Arhiva istorică şi mai cu seamă în Cuvinte din bătrîni au croit o nouă cale şi servesc pînă astăzi de model.* ib. 78. *Modelul după care Cantemir voia să formeze stilul prozei artistice româneşti era stilul prozei grece şi latine.* ib. 306. *Credem că acest dregător a fost instituit după modelul vornicului muntean, avînd acelaşi nume şi aceleaşi atribuţii.* ib. V, 90. *Femeile... se confruntau... cercetîndu-şi reciproc modelul pălăriilor.* C. PETRESCU, C. V. 56. *În opera lui Caragiale, tinerii scriitori din ţara noastră vor găsi modele nepieritoare de observaţie adîncă, realistă a vieţii.* CONTEMP. 1951, nr. 223, 2/7. *Leninismul este puternic şi de neînfrînt pentru că este o teorie profund ştiinţifică, întemeiată pe cunoaşterea legilor obiective ale dezvoltării sociale, un model de folosire conştientă a acestor legi.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 642. *Cei mai buni scriitori . . . nu se sfiesc să-şi recunoască modelele lor clasice.* V. ROM. iunie 1957, 176. *Audiind modelele de pronunţie şi dicţiune date de foneticieni de specialitate, elevii îşi însuşesc mai uşor vorbirea corectă.* GÎ 1961, nr. 634, 2/1. (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Lumea privea pe postelnicul Zimbolici ca pe un model de bărbat.* NEGRUZZI, S. I, 73. *Şi iat-aici un rege Model! Ne porţi de-a prostul pe toţi.* COŞBUC, S. 32. *Bologa e . . . ofiţer model.* REBREANU, P. S. 66. *Cariera lui de magistrat model . . . îşi găsea o încununare mai puţin vagă.* C. PETRESCU, C. V. 10. *Am fost şi sînt un model de maior şi desfid pe oricine să-mi găsească o neregulă.* ARGHEZI, P. T. 47. (Adjectival; învechit, rar) *În Staturile Unite din America, ce este o ţară modelă de civilizaţie, se sugrumă şi se spînzură, fără formă de judecată, aceia cărora le este milă de soarta robilor negri.* CR (1836), 26¹/18. *Ferma-modelă şi Institutul de agricultură în Moldavia* [Titlu]. I. IONESCU, F. ✧ Expr. **A lua** (ceva sau pe cineva) **de** (sau **drept**) **model** sau **a lua model de la ceva** (sau **de la cineva**) = a imita (ceva sau pe cineva), a se inspira (de la ceva sau de la cineva). *De la ştiubeiul albinei, ia model şi aşezare.* CONACHI, P. 298, cf. CONTEMP. 1953, nr. 343, 1/5. ✦ Ceea ce întruneşte calităţile tipice ale unei categorii; tip reprezentativ; prototip. *Prostia unui cuconaş de astăzi era caracterizată în el, ca în cel mai desăvîrşit model.* RUSSO, S. 5. *Dar măcar deşi-nchiz ochii, nu poci imita de tot Pe modelul rătăcirei, pe viteazul Don Quichotte.* ALEXANDRESCU, O. I, 188. *Shakespeare, modelul cel mai perfect pentru tot ce se va chema vreodată fantazie de poet, se fereşte pînă la exagerare de cuvinte abstracte.* MAIORESCU, CR. I, 17. *Jupîn Dumitrache nu e un model de blîndeţă.* IBRĂILEANU, S. 43.

2. a) (Învechit) Reprezentare sau reproducere, de obicei plastică şi la scară redusă, a unui obiect, a unei lucrări artistice, a unei construcţii etc.; (învechit) izvod. V. m a c h e t ă. *Guvernul grecesc va da afară o înştiinţare poftind pe tineri[i] arhitecţi şi săpători în piatră greci, cari să afle în ţări streine învăţînd aceste meşteşuguri, ca în vreme de un an să trimeaţă fieştecare însemnări sau modeluri (izvoade) pentru zidirea acestui monument.* CR (1829), 148²/11. *Muzeul academiii... nu a încetat de a se îmbogăţi... cu statui, colecţii şi modeluri (izvoade) de arhitectură.* ib. 269²/8.

b) Obiect reprezentînd tipul original după care sînt reproduse obiecte de acelaşi fel; prototip. *Ascunse modelul bombei în dulap.* F (1906), 14. *Proiectanţii de modele nu trebuie să uite... cînd creează un model, scopul, necesitatea cărora trebuie să corespundă această haină.* CONTEMP. 1954, nr. 388, 2/6.

c) Obiect de lemn sau de metal cu o anumită configuraţie, care, prin imprimare într-un material plastic, formează un tipar după care, prin turnare, se realizează alte obiecte cu aceeaşi configuraţie. *Modele de lemn, pentru turnătorii şi alte industrii.* NICA, L. VAM. 160. *Modelul reproduce forma piesei de turnat.* IOANOVICI, TEHN. 83. *Modelul nu poate servi decît pentru turnarea unei piese dintr-un metal stabilit dinainte, deoarece coeficienţii de contracţie ai metalelor sînt diferiţi.* id. ib. 84. *Trebuie ştiut că modelarul Bărăscu... lucra la acel model greu de vineri, că abia sîmbătă l-a încheiat.* V. ROM. august 1 961, 65.

d) Sistem teoretic (logic-matematic) sau material (tehnic) cu ajutorul căruia pot fi studiate indirect proprietăţile şi transformările unui alt sistem mai complex cu care acesta prezintă o anumită analogie. *S-a căutat să se dea o reprezentare constituţiei atomilor. S-au propus diferite modele, însă ne vom ocupa numai de acelea care par să fie cele mai apropiate de realitate.* MACAROVICI, CH. 194, cf. DER.

e) (Regional) Tipar pentru obiecte de îmbrăcăminte. Cf. ALR II 6 627/53, 531.

3. Persoană care pozează unui pictor sau unui sculptor. *Adela ţinea loc de nevastă şi model.* ARDELEANU, U. D. 9.

— Pl.: *modele* şi (învechit) *modeluri.*

— Din fr. **modèle.**

MODELÁ vb. I. T r a n z. A executa după un anumit model **(1)**, a reproduce un model **(2)**; a da o anumită formă; a fasona; (în special a sculpta. Cf. BARONZI, I. L. IV, 202, POLIZU, PONTBRIANT, D. *Lua lecţiuni de sculptură şi... în cîteva luni modela busturi după natură.* CARAGIALE, N. F. 100, cf. id. O. VII, 433. *Am găsit o imagine plastică a unui Eminescu tînăr... modelat din lut.* SADOVEANU, E. 73. *Utemista... modelează acum cu îndemînare flori minunate în ceramică.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 758. *Abia acasă, simţind încă în vîrful degetelor miezul moale, pe care ca un sculptor l-a modelat, a ţîşnit în lumină eroarea. Cei 8 mm care ar fi adus o pagubă atît de mare uzinei.* V. ROM. august 1 961, 65. ✧ F i g. *Ce s-a făcut... cu acea iubire delicată care i-a modelat primele gînduri!* VLAHUŢĂ, D. 23. *Trebuie să ne modelăm criteriile după realizări şi nu după convenienţe.* LOVINESCU, C. VII, 28. *Avea convingerea mare că verbul său fierbinte merge totdeauna drept în inima ţăranului şi o modelează după intenţiile lui.* REBREANU, R. II, 86. *Oamenii şi-au modelat faţa într-un surîs satisfăcut.* RALEA, S. T. I, 272. *Modelează forma fonetică a cuvîntului după necesităţile fondului.* ROSETTI, S. L. 54. *Fiecare om are pentru sufletul lui o cheie anume potrivită... Dacă o ai, descui şi intri; poţi să le modelezi sufletul după cum vrei.* MIHALE, O. 170. *Profesorii se îngrămădiseră în fundul adăpostului şi aşteptau. Andrei constată că groaza le modela obrazuri groteşti, ca măştile.* T. POPOVICI, S. 22. (R e f l.) *În schema lui, acel cineva vrea să vîre cu sila sufletele vii, să le încătuşeze, parcă viaţa s-ar modela după dorinţele sau concluziile cuiva.* REBREANU, P. S. 122. ✦ R e f l. (Rar) A fi maleabil **(1)**. *Pămîntul din aceste păturî se modelează, se prinde de degete şi se lipeşte ca ceara.* I. IONESCU, D. 364. ✦ A studia un obiect sau un fenomen inaccesibil cercetării directe cu ajutorul unui obiect sau fenomen direct cognoscibil, care îl înlocuieşte şi cu care se află într-o anumită corespondenţă.

— Prez. ind.: *modelez.*

— Din fr. **modeler.**

MODELÁBIL, -Ă adj. (Rar) Maleabil **(1)**. Cf. LM.

— Pl.: *modelabili, -e.*

— **Modela** + suf. *-abil.*

MODELÁJ s. n. Modelare. Cf. COSTINESCU. *Alături forja, locul unde, la cald, se face modelajul fontei.* CONTEMP. 1 948, nr. 113, 11/1.

— Pl.: *modelaje.*

— Din fr. **modelage.**

MODELÁR s. m. (Rar) Modelor. Cf. NOM. PROF. 7. *La ora 3, noaptea, modelarul... a intrat val-vîrtej în turnătorie.* V. ROM. august 1 961, 64. *Trebuie ştiut că modelarul Bărăscu avea un gir: acela al meşterului şi al controlorului care i-au dat cale liberă.* ib. 65.

— Pl.: *modelari.*

— **Model** + suf. *-ar.*

MODELÁRE s. f. Acţiunea de a m o d e l a; modelaj, (rar) modelat[1]. Cf. NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, MDT, LTR.

— Pl.: *modelări.*

— V. **modela.**

MODELÁT[1] s. n. (Rar) Modelare. Cf. PONTBRIANT, D., LM.
— V. **modela.**

MODELÁT[2], -Ă adj. Care a fost executat după un anumit model (1), care reproduce un anumit model (2); căruia i s-a dat o anumită formă; (în special) sculptat. Cf. ARISTIA, PLUT., PONTBRIANT, D., LM. ✦ Cu contururi, cu reliefuri clare. *Gura lui foarte modelată, între mustața tunsă și barba potrivită mult cu foarfecele, era numai zîmbet.* CAMIL PETRESCU, O. III, 86.
— Pl.: *modelați, -te.*
— V. **modela.**

MODELATÓR s. m., s. n. (Rar) **1.** S. m. Persoană care modelează; s p e c. modelor. Cf. POLIZU, LM, NOM. PROF. 20, IORDAN, L. R. 309. (Ironic) *Sculptorii de astăzi nu au stil; sculptorii de astăzi sînt numai niște modelatori.* PETICĂ, O. 384.
2. S. n. Unealtă folosită de sculptori pentru modelare. Cf. DM.
— Pl.: (1) *modelatori*, (2) *modelatoare.*
— **Modela** + suf. *-tor.*

MODELĂRÍE s. f. Atelier, secție a unei fabrici etc. unde se confecționează modele (2 c). Cf. DM, LTR[2].
— Pl.: *modelării.*
— **Model** + suf. *-ărie.*

MODELIÉR s. m. v. **modelor.**

MODELÍST s. m. (Rar) Modelor. Cf. LEG. EC. PL. 290.
— Pl.: *modeliști.*
— Din fr. **modéliste.**

MODELÓR s. m. Lucrător care confecționează modele (2 c); (rar) modelar, modelist, modelator. Cf. NOM. PROF. 40, LEG. EC. PL. 293.
— Pl.: *modelori.* — Și: **modeliér** s. m.
— Din fr. **modeleur.**

MODENATÚRĂ s. f. Proporția și forma diferitelor profiluri care decorează un element de arhitectură; ansamblul mulurilor unei construcții sau ale unui grup arhitectural. Cf. COSTINESCU. *Sant Apollinare nuovo arată aceeași structură de bazilică romană, numai ornamentația și modanaturile sînt bizantine.* NAUM, IST. ART. 103. *Modenatura caracterizează, adeseori, arhitectura unei epoci, a unei regiuni sau chiar a unei singure clădiri.* LTR[2].
— Pl.: *modenaturi.* — Și: (italienism ieșit din uz) **modanatúră,** (învechit) **modinatúră** (LM) s.f.
— Din fr. **modénature.** — **Modanatură** < it. **modanatura.**

MODERÁ vb. I. **1.** T r a n z. și r e f l. A face să devină sau a deveni mai cumpătat, mai măsurat; a (se) înfrîna, a (se) stăpîni; a (se) potoli, a (se) tempera, a (se) pondera. *Cel cu minte... îmbărbătează lenevirea și moderează toată pripeala gîndirii.* EPISCUPESCU, O. I. 68/16, cf. NEGULICI. *Ne va modera în iutele prefaceri limbistice, întemeiate pe limba latină.* RUSSO, S. 75, cf. POLIZU. *A trebuit să caut a-i modera puindu-i pe o cale mai serioasă și solidă.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 553. *Nu poate să-și modereze mînia.* PONTBRIANT, D. *A-și modera vorbele.* id. ib. *Puțini oameni știu să se modereze.* COSTINESCU. *A-și modera dorințele, pasiunile.* LM, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *A modera ardoarea cuiva.* ȘĂINEANU, D. U.
2. T r a n z. A micșora, a reduce; a restrînge, a împuțina. Cf. POLIZU. *Dacă nu moderează cheltuielile sale, își va risipi starea curînd.* PONTBRIANT, D., cf. COSTINESCU. *A modera intensitatea forței vaporilor.* LM. *A-și modera... pașii.* id. ib., cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., DL, DM, DN.
— Prez. ind.: *moderez.*
— Din fr. **modérer.** Cf. lat. m o d e r a r e, it. m o d e r a r e.

MODERÁBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi moderat. Cf. LM, ALEXI, W.
— Pl.: *moderabili, -e.*
— **Modera** + suf. *-abil.* Cf. it. m o d e r a b i l e.

MODERÁNT, -Ă adj. (Rar) Care moderează. Cf. LM.
— Pl.: *moderanți, -te.*
— Din it. **moderante.**

MODERANTÍSM s. n. (Ieșit din uz) Concepție politică burgheză care preconiza moderația, combătînd opiniile extremiste. Cf. COSTINESCU. *Junimismul pe atunci încă nu era reacționarism, era moderantism.* IBRĂILEANU, SP. CR. 101.
— Din fr. **modérantisme.**

MODERÁNȚĂ s. f. (Rar) Moderație. Cf. LM.
— Pl.: *moderanțe.*
— Din it. **moderanza.**

MODERÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) m o d e r a și rezultatul ei. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *moderări.*
— V. **modera.**

MODERÁT, -Ă adj., s. m. **I.** Adj. **1.** (Despre oameni și despre manifestările lor) Cumpătat, chibzuit, măsurat; potolit, liniștit, ponderat, V. e c h i l i b r a t. *Copiilor, fiți lucrători și moderați (stîmpărați).* GR. R.-N. II, 117/11, cf. NEGULICI. *Între apărătorii cei mai valoroși*

ai cauzei noastre naționale... se înrolase în acelea zile tocma și mult moderatul bărbat erudit Timoteu Cipariu. BARIȚIU, P. A. III, 127, cf. STAMATI, D. *Pare-mi-se că sînt destul de moderat.* NEGRUZZI, S. I, 282, cf. POLIZU. *Proclamația... crez că e destul cuminte și moderată.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 598, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *O viață cuminte, cu exercițiu moderat și hrană bună.* CĂLINESCU, S. 603. ✧ (Adverbial) *A vorbi și a se purta moderat.* LM.

2. Care are putere de acțiune diminuată; redus, micșorat (ca intensitate, iuțeală etc.). *Acest ritm de creștere mai moderat era inaccesibil în împrejurări normale.* CONTEMP. 1949, nr. 158, 10/2. *S-a observat în stadiile inițiale o influență moderată asupra plantei gazdă.* SĂVULESCU, M. U. I, 90.

3. (Despre climă, temperatură etc.) Temperat, potrivit; (despre anotimpuri, perioade de timp) cu temperatură moderată, potrivită. *Iarna cea moderată și vara cea răcoroasă.* CALFNDARIU (1794), 1/27.

4. (Despre prețuri) Care nu este prea mare, care nu este exagerat; potrivit; acceptabil; p. ext. scăzut. *Aici vei găsi... acele o mie și una de nimicuri ce sînt neaparate; alege pe cele mai frumoase, mai originale și te vei mira de moderatul lor preț* (a. 1846). N. A. BOGDAN, C. M. 141. *Vinaturi străine și indigene cu prețuri moderate.* GANE, N. III, 183. *Tarif moderat.* C. PETRESCU, Î. II, 122.

II. S. m. Adept al moderantismului. *Partidul moderaților.* ȘĂINEANU, D. U. *Junimismul pe atunci încă nu era reacționarism, era moderantism. Vom vedea mai jos că C. Negruzzi se declară „moderat".* IBRĂILEANU, SP. CR. 102.

— Pl.: *moderați, -te.*

— Din lat. **moderatus,** it. **moderato,** fr. **modéré.**

MODERÁTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) În tempo mai rapid decît andante și mai lent decît allegro. Cf. DM, DER. ✦ (Substantivat, n.) Compoziție sau parte dintr-o compoziție muzicală executată în acest tempo.

— Din it. **moderato.**

MODERATÓR, -OĂRE subst. **1.** S. m. și f. Ceea ce moderează, potolește, împiedică, frînează. Cf. NEGULICI, RUSSO, S. 64. *Pădurile sînt moderatorii climelor.* BARASCH, I. 70/23, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Moderatoriu al fanaticilor și exaltaților.* LM, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CONTEMP. 1948, nr. 108, 11/5.

2. S. n. Dispozitiv de siguranță care reduce automat viteza unui mecanism. Cf. PONTBRIANT, D. *Moderatoriul unei nave.* LM, cf. DL, DM. *Moderatorul poate reduce sau poate anula complet cuplul motor.* LTR[2].

3. S. m. (Fiz.) Substanță folosită pentru încetinirea neutronilor (în reactoarele nucleare). Cf. DER.

— Pl.: *moderatori, -oare.* — Și: (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **moderătór** s. n. PONTBRIANT, D.

— Din fr. **modérateur.** Cf. lat. moderator.

MODERÁȚIE s. f. Însușirea de a fi moderat. **1.** Cumpătare, măsură (în manifestări, în felul de a trăi etc.). V. echilibru. *Sparta avea moderație destulă.* MOLNAR, I. 327/4, cf. AR (1829), 58[1]/46. *Moderația sau cumpătarea și blîndețea fac aceea ce nu poate face forța (sîla).* SĂULESCU, Î. 67/17, cf. STAMATI, D. *Respectul ce fiecare cetățean trebuie să poarte corpurilor legiuitoare, chiar cînd ele sînt desființate, îmi impune datoria moderațiunii.* KOGĂLNICEANU, S. A. 133, cf. POLIZU, COSTINESCU. *Moderațiunea vocei, gestului.* LM. *Îmi permiteți să spun... cu toată moderația în expresie.* MAIORESCU, D. II, 252, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Cu moderația nu pot face nimic: abstinența e mai ușoară.* SADOVEANU, O. IX, 139. *Cam aici e buba! — replică cu amestec de energie și moderațiune Mihai Petrovici.* VORNIC, P. 143. ✦ Atitudine caracteristică moderaților **(II),** comportament care reflectă moderantismul. *Bălcescu se lovește de moderația nefastă a lui Heliade și a burgheziei.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 11/5.

2. Reducere, diminuare, micșorare. *Moderația dorințelor înavuțește.* NEGULICI. *Simțim aceasta la moderația temeiurilor... criticilor.* RUSSO, S. 80, cf. PONTBRIANT, D.

— Pl.: (rar) *moderații.* — Și: (rar) **moderațiúne** s. f.

— Din lat. **moderatio,** fr. **modération,** it. **moderazione.**

MODERAȚIÚNE s. f. v. **moderație.**

MODERĂTÓR s. n. v. **moderator.**

MODÉRN, -Ă adj., s. n. **I.** Adj. **1.** (În opoziție cu vechi, antic) Care aparține epocii actuale, care ține de prezent sau de trecutul apropiat; care este (relativ) nou, recent; (în opoziție cu învechit, depășit, perimat) care corespunde stadiului actual al progresului. *Maurii în Spania aduseră făclia civilizației vechimii în vremile cele moderne (după urmă sau noi).* CR (1829), 219[1]/21, cf. AR (1829), 227[1]/31. *Versurile moderne se măsoară prin silabe.* HELIADE, O. II, 144. *Amîndoi acești oameni... se deosibesc într-un fel foarte fioros în obiceiurile cele moderne (din ziua de astăzi).* CR (1832), 350[2]/8. *Neamurile vechi și moderne.* DESEN ARH. 5, cf. VALIAN, V., NEGULICI, STAMATI, D. *Este oare vreo întroducere mai minunată în literatura modernă, un tablou mai omeric decît această strofă care începe un vechi cîntic*

haiducesc? RUSSO, S. 190. *Turnul clopotniței . . . de un stil modern e cel mai nalt a capitalei.* NEGRUZZI, S. I, 284. *Mă gîndeam . . . La Grecia modernă ce ei au sprijinit.* ALEXANDRESCU, M. 26, cf. PONTBRIANT, D. *Ion Vodă, ca un general adevărat modern, își asicurase un mare avantagiu prin infanterie și artilerie.* HASDEU, I. V. 139, cf. COSTINESCU. *Timpurile antice și moderne.* LM. *Dar, cum am zis, metafizicul modern nu poate fi consecvent.* GHEREA, ST. CR. II, 21. *Nepăsător eu stam de-alături Privind modernii cărturari.* COȘBUC, B. 240, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *În adevăr, e-atîta larmă În capitalele moderne, Că omul n-are chip să doarmă, Oricît de bine și-ar așterne.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 52, cf. ȘĂINEANU, D. U. *O priveliște de-un pitoresc atît de modern și prosper.* C. PETRESCU, R. DB. 300. *Și astfel, drumurile moderne se ivesc, străbătînd țara.* BOGZA, C. O. 176. *Tradiția nu stînjenește introducerea tehnicii moderne.* CĂLINESCU, S. 348, cf. 594. *În anii puterii populare, industria noastră constructoare de mașini a creat și a pus la dispoziția industriei ușoare numeroase mașini moderne.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2723. *De la primul ei număr, „Viața românească" a apărut ca prima publicație de aspect și structură modernă.* V. ROM. martie 1956, 20. *Să fie înălțată o modernă hală de prelucrări mecanice.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 7153. ✧ *Istoria* (sau *epoca) modernă* = **a)** (în trecut) partea istoriei care cuprindea epoca de la sfîrșitul evului mediu, fixată prin tradiție între 1453, data căderii Constantinopolului, și Revoluția franceză din 1789; **b)** (sens curent) partea istoriei care cuprinde epoca de la Revoluția franceză din 1789 pînă la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie 1917. *Toți acești tineri, ca să fie priimiți aci, trebuie să aibă cunoștiințile următoare: matematice . . . istoria generală a națiilor celor vechi, istoria veacurilor de mijloc, istoria modernă (nouă).* CR (1830), 201[1]/30, cf. LM, ȘĂINEANU, D. U. *Limbă modernă* = limbă vorbită în zilele noastre sau într-o epocă apropiată de noi. *Aceste dialecte duse de soldații romani . . . s-au întrulocat cu limbele acelor țări biruite și au produs modernele limbe zise neolatine.* RUSSO, S. 70. *Printre mulțimea calendarelor și a cărților în limba grecească modernă, iaca ce am găsit.* NEGRUZZI, S. I, 10, cf. POLIZU, DDRF. ✧ (Adverbial) *Rafinarea . . .* [cuprului] *se face prin topire sau, mai modern, prin electroliză.* ORBONAȘ, MEC. 41. ✧ (Substantivat) *Legislațiunea devine dar personală și astfel forma guvernului este, ceea ce numim noi modernii, absolutism.* MAIORESCU, CR. III, 121. *Cît sîntem noi modernii de metodici pe lîngă antici!* CARAGIALE, O. III, 28, cf. ȘĂINEANU, D. U. ✦ (Despre învățămînt, clase, licee etc.; în opoziție cu r e a l) Care pune accentul pe studiul limbilor și al disciplinelor umanistice; umanistic. Cf. CADE. *Zeflemelele și poreclele colegilor dintr-a șaptea modernă . . . nu-l atingeau.* TEODOREANU, M. II, 24, cf. SCRIBAN, D. ✦ (Tipogr.; substantivat, urmat de determinări) Nume dat mai multor caractere de literă. *Denumirea caracterului* [literelor] . . . *moderne drepte, moderne cursive,] moderne aldine.* ROMANESCU, ZET. 42.

2. Care este în concordanță cu moda[1] zilei; la modă[1] **(1)**. *Croială modernă.* ✧ (Adverbial) *Pe cît erau de modern mobilate* [odăile] . . . *din Pitar-Moșu, pe-atît erau de patriarhal mobilate cele de la Medeleni.* TEODOREANU, M. II, 276. *A te îmbrăca modern.* SCRIBAN, D., cf. DL, DM, DN.

II. S. n. sg. Ceea ce este sau trece drept nou, actual; caracterul lucrului nou, (rar) m o d e r n i t a t e. *A prefera modernului, anticul.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *moderni, -e.*

— Din fr. **moderne.** Cf. lat. m o d e r n u s.

MODERNÍSM s. n. **1.** Preferință pentru tot ceea ce este nou, modern; linie, notă, ținută modernă. *Prin modernism, prin limbă, versurile fiului desmint poetica tatălui.* LOVINESCU, C. V, 19, cf. 20, VI, 118, SCRIBAN, D. ✦ (Familiar, depreciativ; concretizat) Manifestare, atitudine (exagerat) modernă; tendință inovatoare (exagerată). *Ei, vezi, astea nu-mi plac mie, modernismele astea.* ap. IORDAN, L. B. A. 181. *Prea puțin ne-am preocupat să dezvăluim „la obiect" latura superficial-snoabă a unor modernisme în artă, a unor originalități căutate.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6893.

2. Nume generic pentru curentele și școlile din arta și literatura secolului al XX-lea care pun accentul pe temele intimiste (și, adesea, pe formă). *Era . . . cercetat de vînturile aspre și mistice ale unui modernism corcit cu ortodoxismul de paradă al fasciștilor români.* BENIUC, M. C. I, 187. *O interpretare . . . critică a modernismului.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7302.

— Pl.: **(1)** *modernisme.*

— Din fr. **modernisme.**

MODERNÍST, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care ține de modernism, privitor la modernism, conform cu modernismul. *Klimt este un pictor modernist; tehnica și concepția sa se deosebesc de tehnica și concepția obișnuită.* PETICĂ, O. 406. *Oricît de primitiv ar fi fost unul și oricît de modernist ar fi celalt, identitatea fondului este totuși neîndoioasă.* LOVINESCU, C. V, 19. *Scriitorii și-au exprimat un punct de vedere categoric în privința tentativelor de preluare necritică a experiențelor moderniste.* GL 1958, nr. 7, 6/4. *Mișcarea modernistă reprezintă în cultura noastră interbelică un moment ce nu poate fi . . . ignorat.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7302.

2. S. m. și f. *Adept al modernismului* **(2)**. Cf. CADE, DL, DM.

— Pl.: *moderniști, -ste.*

— Din fr. **moderniste.**

MODERNITÁTE s. f. sg. (Rar) Calitatea de a fi modern **(I 1)**, caracterul modern al unui lucru. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.
— **Modern** + suf. *-itate*. Cf. fr. m o d e r n i t é.

MODERNIZÁ vb. **1. 1.** T r a n z. A adapta la realităţile, la cerinţele prezentului, a î n n o i; a face să corespundă stadiului contemporan al progresului. Cf. LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Rafinăriile au fost reparate şi modernizate.* GHEORGHIU-DEJ, R. 44. *Această clădire a fost într-un scurt timp radical modernizată.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2860. *A fost modernizat parcul de locomotive.* ib. 1967, nr. 7249. ✦ (Complementul indică texte, ediţii etc.) A modifica pentru a face mai accesibil, mai în conformitate cu normele limbii actuale. *În copiile de acte făcute de el a schimbat pretutindeni ortografia, a modernizat pronunţarea.* BUL. COM. IST. I, 16. *A moderniza stilul.* ŞĂINEANU, D. U.
2. R e f l. (Rar, despre persoane) A se conforma gusturilor şi cerinţelor modei[1], a deveni modern **(I 2)**. Cf. CADE.
— Prez. ind.: *modernizez.*
— Din fr. **moderniser.**

MODERNIZÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) m o d e r n i z a şi rezultatul ei; înnoire. Cf. DDRF, ALEXI, W. *Trebuie să înţelegi farmecul acestui Bucureşti, aşa cum se afla înainte de . . . modernizare.* C. PETRESCU, C. V. 77. *Lucrări de modernizări de drumuri.* LEG. EC. PL. 254, cf. 443. *Dezvoltarea puternică a industriei grele şi a industriei de maşini a făcut posibilă dezvoltarea şi modernizarea transporturilor.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2387, cf. V. ROM. ianuarie 1954, 201. *De la o ediţie la alta, Kogălniceanu a făcut modernizări şi în sistemul morfologic al limbii sale.* CONTRIBUŢII, I, 75. *Un ansamblu de lucrări urbanistice . . . care vor contribui la modernizarea acestei părţi a oraşului.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 7152.
— Pl.: *modernizări.*
— V. **moderniza.**

MODERNIZÁT, -Ă adj. Adaptat la realitatea prezentă, la cerinţele actuale; modificat în conformitate cu cerinţele progresului. *Till Eulenspiegel, un fel de Isop modernizat.* MAIORESCU, CR. III, 391, cf. DDRF, ALEXI, W. *Lucrări de drumuri modernizate.* LEG. EC. PL. 255. *Utilaje noi şi modernizate.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 7143. ✦ (Despre texte, ediţii etc.) Modificat pentru a deveni mai accesibil, mai în conformitate cu normele limbii actuale.
— Pl.: *modernizaţi, -te.*
— V. **moderniza.**

MODERNIZATÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care modernizează **(1)**, care are tendinţa de a moderniza. V. i n o v a t o r. *Sînt, în fine, toţi moderni şi modernizatori.* CARAGIALE, O. VII, 231. *Fapte izolate pe care le-au covîrşit alte tendenţe posterioare, mai puţin clasice, mai modernizătoare.* ODOBESCU, S. I, 245.
— Pl.: *modernizatori, -oare.* — Şi: **modernizătór, -oáre** adj.
— **Moderniza** + suf. *-tor.*

MODERNIZĂTÓR, -OÁRE adj. v. **modernizator.**

MODÉST, -Ă adj. **1.** Care este lipsit de îngîmfare, care este măsurat în comportare, în pretenţii, m o d e r a t **(I 1)**, t e m p e r a t, p o n d e r a t; care este pătruns de respect faţă de semenii săi. *Muierile, care se văd aici, sînt frumoase; ci fără mîndrie, modeste (de omenie) şi date spre lucru.* MAIOR, T. 231/23, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Modest (înfrînat).* VÎRNAV, F. M. I, 57v/23. *O soţie credincioasă bărbatului său . . . precum şi modestă.* FL (1838), 50[1]/40. *Modest = sfiit, neiubitori de fală.* ASACHI, P. 162/30. *Poporul Moldovei, mai modest decît alte popoare . . . n-au cerut de la ocîrmuitoriul lui altă nimică, decît îndreptarea abuzurilor* (a. 1848). URICARIUL, X, 1, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU. *Angelica, deşi modestă, tînără şi frumoasă, ave un defect mare: nu ave zestre.* NEGRUZZI, S. I, 109, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Juni cît se poate de modeşti.* LM. *Purtare modestă.* id. ib., cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Încerca să se convingă că Elenuţa nici nu seamănă cu celelalte surori, că e modestă, prea modestă chiar.* AGÎRBICEANU, A. 46, cf. ŞĂINEANU, D. U., C. PETRESCU, A. 280. *Iaşul . . . cu oameni timizi şi modeşti, care surîd uşor şi vorbesc moale.* TEODOREANU, M. II, 169, cf. SCRIBAN, D. *Era bun, modest şi, cîteodată, vesel ca un copil.* SADOVEANU, E. 167. *Avu . . . prilejul să-şi dea seama că modestul Pascalopol . . . era, acasă la el, un om foarte subţire.* CĂLINESCU, E. O. I, 84. ✧ (Substantivat, depreciativ, în legătură cu verbul „a face") *A face pe modestul.* COSTINESCU. *Ce urît îţi şade cînd încerci să faci pe modestul!* C. PETRESCU, C. V. 195. ✧ (Adverbial) *Cred că averea pe care o am îmi ajunge să trăiesc modest.* CAMIL PETRESCU, U. N. 41. *Se îmbrăca modest şi cu discretă căutare.* CĂLINESCU, S. 257.
2. De proporţii mici; fără mare valoare sau pretenţii; lipsit de importanţă sau de strălucire; simplu. *Vezi . . . acel palat gotic împregiurat de modeste case ţărăneşti.* NEGRUZZI, S. I, 192, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Intru într-un birt modest să gust ceva.* CARAGIALE, O. II, 132. *Aprobarea d-tale pentru modestul meu talent liric m-a atins pînă-n suflet.* id. ib. VII, 36. *O modestă căscioară.* ODOBESCU, ap. DDRF. *S-a mulţumit cu modestul post de institutor în Tecuci.* PETICĂ, O. 315. *Îi oferi îndată un loc de funcţionar la banca lui, deocamdată modest.* REBREANU, R. I, 41. *Descoperi şi un restaurant*

modest. C. PETRESCU, Î. II, 244. *Poți fi excepțional sau poți rămîne un modest instrumentist.* CĂLINESCU, S. 705. *Casa, clădită din bîrne de lemn, cu un singur etaj, e modestă.* STANCU, U.R.S.S. 40. *Pupitrele erau așezate pe o modestă estradă de lemn.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 7136. ✦ (Despre sume de bani, prețuri, avere etc.) Redus; potrivit, mijlociu **(I 3)**. *Avere modestă.* LM. *S-a înțeles cu d-na Gavrilaș să-l primească și pe el la masă, plătind o sumă modestă.* REBREANU, R. I, 24. *Se alese . . . cu o sumă însemnată pentru bugetul modest al familiei.* V. ROM. septembrie 1954, 138. *Comerțul va primi în anul viitor mai multe produse la prețuri accesibile populației cu venituri mai modeste.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 7 207.

— Pl.: *modești, -ste.*

— Din lat. **modestus,** it. **modesto,** fr. **modeste.**

MODESTÍE s. f. **1.** Însușirea de a fi modest **(1)**, lipsă de îngîmfare, de vanitate; sfială; smerenie. *Cînd ea vorbea, ochii săi se josiau cu modestie.* CALENDARIU (1794), 27/14. *Mentor, cu ochii plecați, cu modestiă (omenie) tăcînd, urma după Telemah.* MAIOR, T. 7/4. *Dorim ca publicul să se pătrundă de dulceața și modestia talentului acestuia.* RUSSO, S. 150, cf. ARISTIA, PLUT., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Nicu Bălcescu era de o modestie rară: anevoie îl făceai să-ți citească cîte ceva din cele ce scria.* GHICA, S. 496. *Fără modestie, mă simt vrednic și demn de orice rol în sînul patriei mele.* ALECSANDRI, T. I, 281, cf. COSTINESCU. *Modestia nu-i permite să vorbească de minunile de bărbăție ce a făcut.* LM. *Dați-mi voie ca eu să mă cred așa cum sînt, nici urîtă, nici frumoasă — mijlocie. — Prea multă modestie, doamnă.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 198. *Știu eu bine că modestia oamenilor mari te caracterizează și pe tine.* ARDELEANU, U. D. 34, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Lasă modestia . . . Toată cariera ta vorbește pentru tine.* C. PETRESCU, C. V. 109, cf. 184. *Culme a modestiei, nici acum și nici mai tîrziu, el nu-și semnează articolele, văzînd în ele o îndatorire, iar nu o satisfacțiune.* CĂLINESCU, E. 347. ✧ (În context figurat) *O, nu mai cînta, harmonie pribeagă, Că plîng și nu știu unde mă duc, În toamna care plînge pe-o veche modestie, . . . În noaptea asta-n care am devenit năuc.* BACOVIA, O. 99. ✦ Purtare cuviincioasă; cumințenie; decență, pudoare. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Acum nu mai merge modestia fetelor crescute cum se cade.* CĂLINESCU, E. O. I, 50. ✦ Cumpătare, măsură; moderație; pondere, reținere. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., NEGULICI, STAMATI, D., ARISTIA, PLUT., POLIZU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Nu făceam teze prea bune, ca să nu dau de bănuit. Copiam cu modestie.* BRĂESCU, A. 179.

2. Lipsă de strălucire, de fast; simplitate. *Modestia rece a odăii mele.* BACOVIA, O. 245, cf. V. ROM. martie 1956, 26.

— Accentuat și: (învechit, în Transilv.) *modéstie* (MAIOR, T. 7/4, MOLNAR, I. 411/12, 431/4).

— Din lat. **modestia,** it. **modestia,** fr. **modestie.**

MODÍ vb. IV. R e f l. (Prin Mold.) A se îmbrăca, a se găti după cerințele modei[1] **(1)**. *Pe la noi cucoanele se modesc.* BUL. FIL. II, 226, cf. III, 188.

— Prez. ind.: *modesc.*

— V. **modă[1].**

MÓDIC, -Ă adj. (Rar) Care are valoare modestă, mijlocie, neînsemnată; (despre prețuri) redus, convenabil. *Prețul . . . este de cinci sfanți, preț cu totul modic pe lîngă folosul ce poate produce această carte* (a. 1850). DOC. EC. 971, cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Progrese modice.* LM, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Chioșcul . . . oferă solicitatorilor, contra unei sume modice, un pachet în care au fost cu îngrijire alese cele mai căutate dintre bunătăți.* CONTEMP. 1948, nr. 105, 6/2. ✦ (Adverbial, neobișnuit) În mod cumpătat, cu măsură. SCRIBAN, D.

— Accentuat și: *modíc.* — Pl.: *modici, -ce.*

— Din lat. **modicus,** fr. **modique.**

MODICITÁTE s. f. (În dicționarele din trecut) Însușirea de a fi modic; valoare, cantitate mică. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W.

— Din fr. **modicité,** lat. **modicitas, -atis.**

MÓDIE[1] s. f. (Regional) Instrument cu ajutorul căruia se trag linii paralele pe suprafața unei piese de lemn; zgîrieci (Borșa-Vișeu de Sus). ALR II 6675/362.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

MÓDIE[2] s. f. v. **modă[1].**

MODIFIÁ vb. I v. **modifica.**

MODIFICÁ vb. I. T r a n z. A schimba (aspectul, forma sau conținutul); a preface, a transforma; a îndrepta, a corecta, a rectifica, (învechit și popular) a muta **(II 2)**. *Lucrurile firii au două ramuri ca și moralul: natura simplă și natura modificată prin meșteșuguri.* HELIADE, GR. P. 12/19. *A modifica cîtimea și însușimea.* ALBINEȚ, M. 177, cf. DESEN ARH. 5. *Civilizația, în marșa ei progresivă, modifiază limba și năravurile.* RUSSO, S. 97, cf. 195, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Un singur cuvînt adăugat unei fraze modifică sensul ei.* LM. *Editorul . . . nu avea dreptul nici de a le modifica* [poeziile], *nici de a lăsa pe unele la o parte.* MAIORESCU, CR. II, 309. *Planul vostru pentru Sinaia trebuie modificat puțin.* CARAGIALE, O. VII, 40, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Aflînd-o*

printre hîrtiile tatălui său, unul din fiii cronicarului, probabil Nicolaie, a copiat-o, modificînd unele pasaje. BUL. COM. IST. II, 103, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Scriitorul poate modifica sau transforma faptul istoric accidental.* CONTEMP. 1953, nr. 351, 2/6. *Vechiul proverb trebuie modificat: adevăraţii prieteni se cunosc la nevoie, dar se verifică la bucurie.* BARANGA, I. 161. ✧ Refl. *În climele frumoase, ca a Greciei şi a Italiei, limbile se îndulcesc, se modifică şi cresc o dată cu activitatea.* RUSSO, S. 51. *Toate ideile şi toate simţirile lui... adeseori se modifică în calitate.* MAIORESCU, CR. II, 146, cf. DDRF.

— Prez. ind.: *modific.* — Şi: (învechit) **modifiá** vb. I.

— Din lat. **modificare.** — **Modifia** < fr. **modifier.**

MODIFICÁBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi modificat. Cf. LM, CADE, SCL 1960, 238.

— Pl.: *modificabili, -e.*

— **Modifica** + suf. *-abil.* Cf. fr. modifiable.

MODIFICÁRE s. f. Acţiunea de a (se) modifica şi rezultatul ei, schimbare, transformare, îndreptare, corectare, (învechit) modificaţie; (concretizat) ceea ce (se) modifică. *S-au învoit că ar fi mai nimerit de a păşi la modificarea regulamentului.* ROM. LIT. 267[1]/2. *Toate mişcările corpului nostru primesc modificările (schimbările) lor din temperament şi din caracter.* FIS. 173/3, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF. *Acestea par să fie singurele modificări pe care le-a introdus.* BUL. COM. IST. II, 152. *Se interesă foarte de aproape de alcătuirea menuului şi consilie cîteva modificări.* C. PETRESCU, Î. II, 144, cf. 49. *Copiştii au introdus tot felul de modificări în textul cronicii lui Gr. Ureche.* ROSETTI, S. L. 18. *Modificarea capitalului va fi decisă de Ministerul Finanţelor.* LEG. EC. PL. 232. *A discutat cu cei din birou modificarea proiectului tehnic.* V. ROM. aprilie 1954, 36. *Sistemul lexical, sistemul fonetic şi cel morfologic se influenţează reciproc, în sensul că o modificare adusă unuia dintre ele poate atrage modificări ale altuia sau ale celorlalte două.* GRAUR, S. L. 17.

— Pl.: *modificări.*

— V. **modifica.**

MODIFICATÍV, -Ă adj. (În dicţionarele din trecut) Care poate modifica. Cf. PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W.

— Pl.: *modificativi, -e.*

— Din fr. **modificatif.**

MODIFICATÓR, -OÁRE adj. Care modifică. [Omul] *nu este modificaţia, ci modificator, nu numai gînd, ci gînditor.* EPISCUPESCU, O. Î. 64/26, cf. LM. *În timpurile geologice, cauzele modificătoare au lucrat în mod cu mult mai intensiv.* F (1886), 222, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Cel mai însemnat agent modificător este apa, care străbate în toate direcţiunile globului terestru, chiar prin rocele cele mai compacte.* MURGOCI-LUDWIG, M. 49, cf. ŞĂINEANU, D. U. ✧ (Substantivat, m.) *Cantitatea maximă de modificatori ce se poate dizolva în fontă.* IOANOVICI, TEHN. 45. *Modificatori sînt aluminiul, titanul şi borul.* LTR[2] I, 123.

— Pl.: *modificatori, -oare.* — Şi: (învechit) **modificătór, -oáre** adj.

— Din fr. **modificateur.** Cf. lat. modificator.

MODIFICÁŢIE s. f. (Învechit) Modificare. Cf. ŢICHINDEAL, F. 336/4. *Ce se atinge de modificaţia glasului, aceasta este chilină.* ANTROP. 202/10. *O modificaţie a cerului.* CĂPĂŢINEANU, M. 17/19, cf. EPISCUPESCU, O. Î. 64/26, STAMATI, D., POLIZU. *Dobîndind cîteva modificaţiuni în Constituţiune.* GHICA, A. 29, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., SANDU-ALDEA, S. 123, ŞĂINEANU, D. U.

— Pl.: *modificaţii.* — Şi: **modificaţiúne** s. f.

— Din lat. **modificatio,** fr. **modification.**

MODIFICAŢIÚNE s. f. v. **modificaţie.**

MODIFICĂTÓR, -OÁRE adj. v. **modificator.**

MODÍLĂ s. f. (Bot.; Bucov.; în compusul) **Modila-şerpelui** = şarpe *(Aspidium Lonchitis).* PANŢU, PL.

— Pl.: *modile.*

— Etimologia necunoscută.

MODILIÓN s. n. Ornament arhitectonic în formă de consolă, aşezat sub o cornişă sau izolat pe faţa unui perete, pentru a susţine un vas, un bust etc. Cf. DL, DM. *Modilionul e caracteristic ordinului corintic.* LTR[2], cf. DN.

— Pronunţat: *-li-on.* — Pl.: *modilioane.*

— Din it. **modiglione,** fr. **modillon.**

MODINATÚRĂ s. f. v. **modenatură.**

MODÍST, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. (Învechit) Care se poartă sau se îmbracă după ultima modă[1] **(1),** care se ţine de modă[1], este în pas cu moda[1], la modă[1]; (rar) modos. *Compatrioţii noştri mai bucuroşi dau o sută de lei p-un mod nou, să fie modist.* MUMULEANU, C. 39/3. *Unde văd tineri galanţi, Frumoşi, modişti, figuranţi, Ele de tot nebunesc.* id. ib. 125, cf. NEGULICI, SCL 1950, 76.

2. S. f. Femeie care confecţionează sau vinde pălării de damă, accesorii şi flori artificiale folosite ca podoabă. Cf. NEGRUZZI, S. III, 129. *De acuma mă pot duce... la magazia modistei.* ALECSANDRI, T. I, 75. *Ziua ea lucra la o modistă pe strada mare.* GANE, N. I, 101.

Sîntem toți victimele visătoriilor de modiste. CAMIL PETRESCU, T. II, 137. *Îl jena ... staționarea îndelungă la vitrinele parfumeriilor, modistelor și pantofăriilor.* C. PETRESCU, Î. II, 213. *Erau date la modiste.* PAS, Z. I, 221. ✦ (Adjectival, învechit, rar) *Prăvălie modistă* = casă de mode. *Cu începutul sezonului de vară, expozițiunile prăvăliilor modiste se transformară în grădine de flori.* F (1869), 261.

— Pl.: *modiști, -ste.*

— Din fr. **modiste.**

MODÎȚĂ s. f. (Prin Mold.) Pernă mică; perniță. *Tocmai în vîrf stau perinile mici și perinuțele sau modițele.* PAMFILE, I. C. 412, cf. 15.

— Pl.: *modițe* și *modiți* (H III 476).

— Etimologia necunoscută.

MÓDIU s. n. (Învechit) Găleată (folosită ca unitate de măsură pentru cereale). *Mînca ... cîte trei modii de pită.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 18v/34. *Să dea în comun un modiu sau găleată de bucate.* ȘINCAI, HR. I, 199/9. *Un modiu sau o găleată de făină se vindea în cetatea aceea cu o sută și șepte de florinți.* id. ib. II, 78/33, cf. ENC. ROM.

— Pl.: *modii.* — Și: **módius** s. n. ENC. ROM.

— Din lat. **modius**, ngr. **μόδιον.**

MÓDIUS s. n. v. **modiu.**

MODÎLCĂ s. f. (Regional) **1.** Ganglion inflamat; umflătură (mică) care se poate forma sub piele sau pe diferite părți ale corpului omenesc; (regional) modovîlcă, momealcă. V. g î l c ă, b o l f ă, m o l f ă[1]. Cf. CANDREA, F. 220, 224, BIANU, D. S. *Două gîlci, Două modîlci.* TEODORESCU, P. P. 378. *Gîlcă, nădîlcă, Încalică pe furcă.* MARIAN, D. 130. *Gîlcilor, madîlcilor Să fugiți ... Din gît.* MAT. FOLK. 1552, cf. 1611. *Bubelor, Modîlcilor, Duceți-vă din hiru părului.* PĂCALĂ, M. R. 250, cf. DRAGOMIR, O. M. 30, CIAUȘANU, V. 180. *Lui Todiriță i-a crescut o modîlcă după ureche.* Com. din PIATRA NEAMȚ, cf. ALR I 1658/614, ALR II/I h 118. *La cap modîlcă, La șezut modîlcă, La mijloc nemică* (Furnica). GOROVEI, C. 164. ✦ Cucui. *M-am lovit cu capul de colțul mesei de mi-a ieșit o modîlcă în frunte.* Com. din PIATRA NEAMȚ. ✦ Cocoașă (Loman-Sebeș). A II 8.

2. Ceea ce are forma unei modîlci **(1):**

a) Obiect mototolit, făcut ghemotoc; ghem. *Ce e motîlca ceia în buzunaru tău?* ap. SCRIBAN, D. *Strîng o motîlcă zdravănă de lînă.* PLOPȘOR, C. 58, cf. A IV 26, V 23.

b) (La pl.) Noduri, guși (pe firul tors). *Un fus, Cu tort pe dînsul pus Tot chișcături, modîlci.* SEVASTOS, ap. TDRG.

c) Pungă, legătură cu bani, semințe etc. CIAUȘANU, V. 180.

d) Măciulie **(I 1).** I. CR. VIII, 88.

e) Nod pe trunchiul unui copac. *Un căuș făcut din modîlca ciotoroasă a unui copac.* ȘEZ. VII, 153.

f) Tubercul (al unei plante). *Begoniile înzestrate cu cîte o tuberculă sau modîlcă.* COMȘA, N. Z. 24.

3. Bolovan sau ridicătură de pămînt. *Se vede cîmpul cu desăvîrșire șes, fără modîlcile de movile.* IORGA, ap. CADE. *Pe jos, modîlcile uscate de glod așa de dese și de tari.* HOGAȘ, DR. I, 209.

— Pl.: *modîlci.* — Și: **modîlgă** (RĂDULESCU-CODIN), **motîlcă, madîlcă, nodîlcă** (COMȘA, N. Z. 24), **nădîlcă, niodîlcă** (GLOSAR REG.) s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. bg. могилка, ucr. тогилка.

MODÎLCÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Care are modîlci **(3)**, plin de modîlci. Cf. DDRF, BARCIANU. *Pe țerna modîlcoasă sau crestată de dungi, cresc copaci răzleți.* IORGA, ap. CADE.

— Pl.: *modîlcoși, -oase.* — Și: **motîlcós, -oásă** adj. CIAUȘANU, GL.

— **Modîlcă** + suf. *-os.*

MODÍLGĂ s. f. v. **modîlcă.**

MODÎRLÁN adj., s. m. v. **modoran.**

MODÍRLĂ s. f. (Regional) Modoran **(1).** *Polidor ...* [către servitor] *Ce vrei, modîrlă?* ALECSANDRI, T. 1626, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG.

— Pl.: *modîrle.*

— Derivat regresiv de la **modîrlău** sau de la **modîrlan.**

MODÎRLẮU s. m. (Regional) **1.** Om prostănac; om grosolan, necioplit, b ă d ă r a n, (regional) m o d o r a n **(1).** Cf. ALEXI, W., LEXIC REG. 105.

2. (În forma *mudurlău)* Om ursuz, posac (Roșia-Beiuș). ALR II 3676/310.

— Pl.: *modîrlăi.* — Și: **mudurlắu** s. m.

— De la **modîrlan,** cu schimbare de suf.

MODOLÁNĂ s. f. v. **măgdălană.**

MODOLẮU s. m. (Prin Munt.) Om care se mișcă și vorbește încet. I. CR. VIII, 88.

— Pl.: *modolăi.*

— Cf. m o d o r o i, m u t ă l ă u.

MODOLÎ vb. IV v. **domolí.**

MÓDOR s. m. v. **modur.**

MODORÁN adj., s. m. (Regional) **1.** Adj., s. m. (Persoană) cu apucături grosolane; bădăran. *Unde să scapi de atîția modîrlani?* PR. DRAM. 266, cf. COSTINESCU, LM. *Nimeni n-a mai zis că e nici limbă de furat, nici limbă de*

modîrlan. JIPESCU, O. 59. *Vedeți... cum trăiesc ca modorănii.* CONV. LIT. XIII, 71, cf. DDRF. *Stete un moment cu gura întredeschisă, gata să-i spuie că e un modoran.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 14. *Fii și tu mai dezghețat, să nu zică-n gîndu ei: apoi ce, ăsta e un modîrlan.* SĂM. III, 444, cf. RĂDULESCU-CODIN, ȘEZ. XII, 111; CIAUȘANU, GL. *Ești modîrlan dacă nu vii la mine cum ai zis.* PAȘCA, GL.

2. S. m. Modoroi **(1)**. Cf. ȘĂINEANU, D. U.

3. S. m. Persoană care vorbește vrute și nevrute. I. CR. III, 54, cf. 156.

4. S. m. (Mai ales la pl.) Țigan nomad. Cf. DDRF, BL II, 173, PASCU, C. 178, A IX 4.

— Pl.: *modorani* și *modorăni.* — Și: **modîrlăn** adj., s. m.

— Cf. m o d o r o i. — Pentru **modîrlan**, cf. m î r l a n, ț o p î r l a n.

MODORÂNÍE s. f. (Regional) Purtare, faptă sau vorbă de modoran **(1)**; bădărănie, mitocănie, grosolănie. Cf. PAMFILE, C. 38.

— Pl.: *modorănii.* — Și: **mădărănie** s. f. PAMFILE, C. 38.

— **Modoran** + suf. *-ie.*

MODORÎT, -Ă adj. (Prin Transilv., despre oameni) Mohorît, întristat. (Substantivat) *Ieș modorîtă Dă pră văi venită.* ARH. FOLK. III, 128.

— Pl.: *modorîți, -te.*

— De la **modor.**

MODORÓI, -OÁIE s. m., adj. **1.** S. m., adj. (Transilv., Bucov., Mold.) (Om) tăcut, morocănos, posac, ursuz. Cf. LB, CADE. *Cum îi mutu modoroi, El s-o-nturnat înapoi.* MÎNDRESCU, L. P. 110, cf. ȘEZ. III, 71. *De nu-i da cumătră zăgnată, el tăcea ca un modoroi.* I. CR. III, 287. *Nu vezi ce moduroi, nu-i mai afli nici voia, nici nevoia.* ALR I 1 558/394, cf. 1 573/348, 554, ALR II 3 676/605, A V 15, VI 26, PASCU, C. 178. ✧ (Adverbial) *Uite cum stă modoroi, Gîndești că e un bîrzoi.* MARIAN, INS. 198.

2. Adj. (Prin Transilv. și Bucov.) Leneș; molatic **(I 6)**. Cf. LEXIC REG. 20, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI. ✦ (Regional) Plăpînd (Boiu Mare-Baia Mare). ALR II/I h 83/272.

3. Adj. (Prin Bucov., despre oameni) Prost. Cf. LEXIC REG. 105.

— Pl.: *modoroi, -oaie.* — Și: **modurói** s. m.

— Cf. m o d o r, m o d o r a n, m o d o r î t.

MODÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Modist **(1)**. *Nu-i modoasă, umblă tot c-o rochie.* GL 1964, nr. 512, 4/5.

— Pl.: *modoși, -oase.*

— **Modă**[1] + suf. *-os.*

MODOȘÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin Ban.) A trîndăvi, a lenevi. *Ce bărbat, de dimineață modoșește pînă-n sară.* L. COSTIN, GR. BĂN. 139, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 14.

— Prez. ind.: *modoșesc.*

— Etimologia necunoscută.

MODOVÎLCĂ s. f. (Regional, mai ales la pl., în descîntece) Modîlcă **(1)**. *Gîlcilor, Modovîlcilor, Eu vă trag pe mînă, Voi să vă trageți pe vînă.* ȘEZ. XII, 191.

— Pl.: *modovîlci.*

— Cf. m o d î l c ă.

MODRÍG s. m. (Regional) Modoran **(1)**. Cf. DR. IV, 807.

— Etimologia necunoscută.

MODRIGÁLĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) Apă murdară, mocirloasă. Cf. CIAUȘANU, V. 180.

— Pl.: *modrigale.*

— Etimologia necunoscută.

MODRIGÁN s. m. (Regional) Modoran **(1)**. Cf. DR. IV, 807.

— Pl.: *modrigani.*

— **Modrig** + suf. *-an.*

MODRIGĂLÍ[1] vb. IV. T r a n z. **1.** (Prin Ban.; complementul indică tortul de cînepă) A tăvăli sau a băga în cenușă pentru a înălbi. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 139. (R e f l. p a s.) *Tortul de cînepă se modrigălește cu cenușă... apoi se spală în apă rece și se pune în leșie.* COMAN, GL.

2. (Prin Transilv.; complementul indică rufe sau haine) A spăla prost. PRIBEAGUL, P. R. 57.

— Prez. ind.: *modrigălesc.*

— V. **modrigală.**

MODRIGĂLÍ[2] vb. IV v. **mătrăcăli.**

MODROÁGĂ s. f. (Prin Munt.) Om mîncăcios, care are totdeauna pîine, mămăligă etc. la el. Cf. RĂDULESCU-CODIN.

— Pl.:?

— Etimologia necunoscută.

MODROGOÁIE s. f. pl. (Regional) Testiculele copilului (Mățău-Cîmpulung). COMAN, GL.

— Etimologia necunoscută. Cf. c o a i e.

MÓDRU s. n. (Regional) **1.** Mod[1] **(1)**, fel, chip (în care se prezintă ceva, în care se desfășoară o acțiune, o activitate). *Au înștiințat pre Carol, craiul francilor... scriindu-i și modrul și forma bătăii.* ȘINCAI, HR. I, 363/37. *Acest modru de a sădi vie nu iaste de mare folos.* ECONOMIA, 149/2. *Acealea învățături după modrul oratorilor cu rumânie mai iscusită* (a. 1 805). BV II, 454. *Într-acest modru s-au bătut ei mult timp.* SBIERA, P. 104, cf. 43. ✧ L o c. a d v. **Cu ori(și)ce modru** = cu orice chip, cu orice preț. *Cu orișice modru vrea să-mi pună capul.* RETEGANUL, P. II, 52. **În tot modrul** = în tot felul, în fel și chip. *S-au nevoit în tot modrul să scoată pre vandali dintr-însa.* ȘINCAI, HR. I, 76/29.

2. Mijloc (**II 2**), cale (de a acționa); posibilitate. *Îl ardea acestea pre Constantin și cerca modru de a se izbîndi.* ȘINCAI, HR. I, 278/7. *Nu fieștecare plugariu are modru de a-și face* [hambare] *de aceastea.* ECONOMIA, 57/6, cf. 30/22. *Alt modru n-am avut a împădeca următoarea nefericire* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 149. *Din a cincea, a șasea, a șaptea, a opta* [parte] *va învăța... modrul a sluji tainele cu cuviință* (a. 1809). BV III, 3. *Găsea modru de-a amîna lucrurile.* MARIAN, NU. 104, cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 103, CABA, SĂL., VAIDA, ALR II/I MN 116, 3 786/284. ✧ Loc. adv. **Cu** (sau **la**) **modru** = potrivit, nimerit, bine. *I-au spus... Să n-apuce codru, Unde nu-i cu modru.* COȘBUC, P. II, 147, cf. H XVIII 98. *Cîte păsărele-n codru Toate-mi cîntă mai la modru.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 198, cf. T. PAPAHAGI, M. 10. **De modru-n afară** = din cale-afară, foarte. *Mă simțăsc rău, de modru-n afară.* ALR II 3 226/316. ✧ Expr. **A nu fi** (sau **a nu avea, a nu mai avea**) **modru** = **a)** a nu (se) (mai) putea, a(-i) fi imposibil să... *N-avem modru să vindem nimică* (a. 1725). IORGA, S. D. XII, 27. *Să mai scape nu e modru.* BENIUC, V. 34. *Nici nu-i chip și modru să-i lepede vreo înștiințare despre Ionuț.* SADOVEANU, O. XIII, 825. *Nu-i chip și modru s-o duci multă vreme așa.* V. ROM. aprilie 1956, 64. *Plînge mîndra ce-ai iubit, Și nu-i modru, badea meu, Să te ierte Dumnezeu.* F (1871), 283. *Se vede c-am bătrînit, Nu e modru de trăit.* MARIAN, O. II, 19. *Ea-mi dă borș nestrecurat... Și nu-i modru de mîncat.* id. SA. 78, cf. id. INS. 413. *Nu era modru de a-l ajunge.* RETEGANUL, P. III, 55. *Văzînd el că nu-i modru s-o mărite fără haine... plecă să-i facă haine de aur.* REV. CRIT. I, 39. *N-are cap de-a o uita, Nici modru de-a o lăsa.* HODOȘ, P. P. 32. *Ce a văzut el în acea odaie, nu este modru a vă spune în limbă omenească.* MERA, L. B. 254. *Toată apa de pe pămînt era turbure și nu era modru de băut.* I. CR. IV, 238. *Nu-i modru să mai scape din boala asta.* ALR II 3 570/235, cf. 3 570/53, 95, 105, 141, 157, 219, 228, 250, 260, 272, 279, 284, 310, 316, 325; **b)** (de obicei determină un adjectiv) a fi peste măsură (de...), fără seamăn (de...). *Necăjitu-s de nu-i modru.* HODOȘ, P. P. 155. *Nu mai are modru de frumoasă ce-i.* I. CR. II, 218. *Mîndru-ș cîntă-un cerb în codru; Așa-ș cîntă de nu-i modru.* T. PAPAHAGI, M. 74.
— Din magh. **mod.**

MODÚĂ s. f. v. **măduvă.**

MODÚL s. n. **1.** Unitate de lungime convențională folosită în arhitectura clasică pentru determinarea proporțiilor elementelor componente ale unui ordin arhitectonic. Cf. COSTINESCU, LM, DT. *Pentru stabilirea mai precisă a proporțiilor, modulul e împărțit în părți sau în minute.* LTR², cf. DER.

2. Cîtul dintre mărimea diametrului unei roți dințate și numărul de dinți al acesteia sau dintre pasul danturii și numărul π. *În practică, în loc de pasul roții, se ia în considerare modulul roții.* SOARE, MAȘ. 136, cf. 137. *Modulul reprezintă totodată porțiunea din diametrul cercului de divizare care revine unui dinte.* LTR². *Module elementare.* ib.

3. Raportul diametrelor unor medalii sau al unor monede comparate între ele. Cf. COSTINESCU.

4. (Mat.) Valoarea absolută a unui umăr real (fără a se ține seamă de semnul algebric). Cf. LTR², DER. ✦ Valoare a caracteristicii statistice cu cea mai mare frecvență. Cf. DER.
— Pl.: *module.*
— Din fr. **module.**

MODULÁ vb. I. **1.** Intranz. (Muz.) A trece de la o tonalitate la alta după regulile armoniei; a face modulații (**1**). Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM, DL, DM, DN, DER.

2. Tranz. (Complementul indică sunete, cuvinte etc.) A emite cu modulații (**1**), a articula (cu inflexiuni); a mlădia (**3**), (neobișnuit) a modări. V. intona. Cf. COSTINESCU. *Nu știu... a-și modula gama vocală.* HOGAȘ, DR. II, 171, cf. CAZIMIR, GR. 159. *Un glas se-nalță în întunericul opac, modulînd o vocală sonoră: Ho-hoo!* SADOVEANU, O. IX, 25. ✦ (Neobișnuit) A imita o anumită modulație. *Mii de zgomote stridente... de frînturi de vorbe ce încercau să moduleze dulcele glas omenesc îi loveau auzul.* ANGHEL, PR. 43.

3. Tranz. (Rar) A modela. [Diana de Poitiers] *modulată în linii unduloase și pline de morbideță nu mai are nimic din aspra candoare... a anticei Artemide.* ODOBESCU, S. III, 57. ✧ Fig. *De versuri modulate rău oricine jude nu-i, Ș-au fost poeților romani prea lesne-ngăduite.* OLLĂNESCU, H. A. P. 37.

4. Refl. (Fiz.; despre amplitudinea, frecvența sau faza unei oscilații) A-și modifica unele elemente caracteristice (pentru a putea transmite semnale purtătoare de informații). Cf. DM.
— Prez. ind.: *modulez.*
— Din fr. **moduler.**

MODULĂRE s. f. Acțiunea de a (se) modula.

1. Modulație (**1**). *Popescu îi cunoștea acuma toate mișcările, toate privirile, toate modulările vocii.* AGÎRBICEANU, A. 350. *Comandă răsunător... cu modulare de călăreț.* BRĂESCU, A. 151. ✦ (Rar) Armonizare a culorilor, a nuanțelor. *Clarobscurul lui Leonardo operase ca un dizolvant al calităților celor mai caracteristice ale picturii florentine: desenul și modularea.* OȚETEA, R. 286.

2. (Fiz.) Operație de modificare a anumitor elemente caracteristice ale unei oscilații, pentru a transmite astfel semnale purtătoare de informații. Cf. LTR[2].
— Pl.: *modulări.*
— V. **modula.**

MODULÁT, -Ă adj. **1.** Care este executat cu modulații **(1)**, care are modulații. *Cîntec bine modulat.* LM. *Melopee ... ale cării sunete modulate prefiră în inima omului, mai lesne decît orice cuvinte, și dorul și veselia.* ODOBESCU, S. III, 94, cf. DM.

2. (Fiz.) Care are modulații **(2)**. *Să presupunem acum că ... recepționăm emisiunea modulată a unui post care transmite vorbă sau muzică.* CIȘMAN, FIZ. II, 546.
— Pl.: *modulați, -te.*
— V. **modula.**

MODULATÓR s. n. Aparat sau dispozitiv folosit pentru modularea unei oscilații. Cf. DL, DM. *Modulatorul face parte integrantă din dispozitivul generator al semnalului purtător.* LTR[2], cf. DN.
— Pl.: *modulatoare.*
— Din fr. **modulateur.**

MODULÁȚIE s. f. **1.** (Muz.) Trecere de la o tonalitate la alta în conformitate cu regulile armoniei; (sens curent) variație a înălțimii (și a intensității) în emiterea unui sunet sau a unui complex de sunete; serie de inflexiuni corespunzătoare unei emisiuni vocale; modulare **(1)**. V. i n t o n a ț i e. *Cînd o modulație hromatică aluneca asupra buzelor primei donii, atunci un fel de groază ... se rătăcea pe ochii și pe fruntea aceștii femei.* GTN (1836), 36[1]/19. *Cine călătorește în pădurile Scoției ... aude niște sunete fugitive în diferite modulațiuni.* BARASCH, M. II, 180/1. *Își dă seama în același timp de sonoritatea și modulațiile glasului.* VLAHUȚĂ, D. 104. *Muzica se înalța gravă, cu modulațiuni de voce omenească.* C. PETRESCU, I. I, 237, cf. id. C. V. 308. *Ceea ce adăogăm rostirei noastre obișnuite, pentru ca să dobîndim anumite modulațiuni, schimbă adesea și articulația sunetelor.* PUȘCARIU, L. R. I, 81. *Acel sunet cu ciudate modulații.* SADOVEANU, B. 102, cf. id. E. 94, 132, id. O. IX, 140, 206, 388, X, 386, id. P. S. 134.

2. (Fiz.) Variație în timp, corespunzătoare unui mesaj de transmis, a unui parametru al semnalului purtător de informații. Cf. MDT. *Această variație în timp și cu frecvență joasă a amplitudinii unor oscilații de frecvență înaltă se numește modulație.* CIȘMAN, FIZ. II, 546, cf. LTR[2], DER.
— Pl.: *modulații.* — Și: (rar) **modulațiúne** s.f.
— Din fr. **modulation.**

MODULAȚIÚNE s. f. v. **modulație.**

MODÚR, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. (Prin sudul Transilv., Ban., Olt.; despre animale) De culoare sură (N. REV. R. VIII, nr. 6, 87, DENSUSIANU, Ț. H. 325); violet, mohorît (L. COSTIN, GR. BĂN. 139). *Mțeorică Cu lîna căñită, Cu lîna modură.* ARH. FOLK. VI, 344. *E cam modură la pene.* ALR I 1034/865, cf. ALRM SN I h 178.

2. S. m. (Prin Transilv.; în forma *modor*) Modoroi **(1)**. Cf. ȘĂINEANU, D. U.
— Pl.: *moduri, -e.* — Și: **(2) módor** s. m.
— Din scr. **modar.** Cf. bg. М о д ъ р.

MODURÓI s. m. v. **modoroi.**

MODÚVĂ s. f. v. **măduvă.**

MOFÉTĂ s. f. Produs gazos, constituit în cea mai mare parte din bioxid de carbon, care apare în fazele finale ale activității vulcanice și se degajă prin crăpăturile scoarței terestre. *Muntele Büdös și împrejurimea lui apropiată formează o grupă de așa-numite solfatare și mofete, asemenea împrejurimii Neapolei.* MOLDOVAN, Ț. N. 273, cf. CANTUNIARI, L. M. 158. *Mofetele sînt active atît în timpul erupției vulcanice, cît și mult timp după ce s-a produs paroxismul vulcanic.* LTR[2], cf. DER.
— Pl.: *mofete.*
— Din it. **mofeta**, fr. **mofette.**

MOFÉTIC, -Ă adj. Care are structura mofetei, care se referă la mofetă, care aparține mofetei, specific mofetei. *În țara noastră se găsesc manifestații mofetice în regiunea lanțului vulcanic Căliman-Harghita.* LTR[2] XI, 179.
— Pl.: *mofetici, -ce.*
— Din fr. **mofettique.**

MOFLOTÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A face un zgomot caracteristic, mestecînd alimentele cu dinții; a clefăi. V. m o l f ă i. (Boureni-Băilești). LEXIC REG. 30.
— Prez. ind.: *moflotesc.*
— Formație onomatopeică. Cf. m o a l f ă[1].

MOFLUJÍE s. f. v. **mofluzie.**

MOFLÚZ, -Ă s. m. și f. (Adesea adjectival) **1.** (Astăzi rar) (Om) falit; p. e x t. (om) sărac, ruinat. [Dacă cel osîndit] *va fi mufluz, atunci deopotrivă să cuvine să ia toți din periussia ce i să va afla.* PRAV. COND. (1780), 66. *Îndatorindu-l giudecata să-mi plătească, am arătat că este mofluz* (a. 1822). IORGA, S. D. XXI, 195, cf. id. S. N. 147. *Mofluzul cel țintuit* [la stîlp] *era Costea Chiorul.* FILIMON, O. I, 300. *Am marfă de mofluz ieftină.* ALECSANDRI, T. 19. *Nu cumva s-o șteargă înainte de sorocul plăților, cum au mufluzii obicei.* CARAGIALE, S. N. 40. *Eu nu crez*

în doftori . . . Ar ajunge mofluzi după urma mea. DELAVRANCEA, O. II, 355. *Cînd omul este urmărit pentru datorii, dar nu i se poate lua nimica . . . i se zice că-i mofluz.* CHEST. II 8/233, cf. ZANNE, P. IX, 101. ◇ (Învechit) *Mofluz mincinos* = falit fraudulos, v. fraudulos. *Cîți se vor dovedi mufluzi mincinoși, să se osîndească la pușcărie.* CARAGEA, L. 84/19. *Unul zace în pat lipsit de minte și sărac, cellalt mofluz mincinos și gata a merge la ocnă pe toată viața.* FILIMON, O. I, 267. ◇ Expr. **A rămîne** (sau **a ajunge, a ieși**) **mofluz** = a da faliment; (învechit) a mofluzi. *Datoria ce aveau . . . la Leiba Jidovul de Botoșeni, care „au ieșit mufluz"* (sec. XVIII). IORGA, S. D. VI, 248. *Au intrat la grijă mare creditorii lui Kir Ianulea, că rămîne mufluz.* CARAGIALE, S. N. 40, cf. id. O. I, 16, II, 240. *Cogeamite bancher . . . să iasă deodată mofluz?* CONTEMPORANUL, V_2, 386. **A face** (pe cineva) **mofluz** = a aduce (pe cineva) în stare de faliment. *Pierdirea corăbiei lui îl făcusă mofluz.* DRĂGHICI, R. 306/21. ✦ Epitet depreciativ pentru un om fără stare, de condiție modestă sau lipsit de valoare, neserios. *Să n-am parte de tinerețele mele. — De tinerețe? . . . auzi mofluzu!* ALECSANDRI, T. 635. *Mofluzu cel de bade Ion.* id. ib. 1 563. *Dăscălimea, popa și moflujii. — Curat moflujii!* CARAGIALE, O. VI, 81.

2. (Om) înșelat, păgubit (într-o afacere bănească); p. ext. (om) dezamăgit, nemulțumit; (om) supărat, indispus. *Fă bine dă te dă jos d-acolo . . . La mine nu-ncap misiți. Grecul, mofluz, coborî de pe lambă; nu însă fără a-și fi umplut pumnii cu grăunțe.* CONV. LIT. XLIV_2, 75. *Se întorcea mofluz și îndrăcit de la cărți.* VLAHUȚĂ, N. 142. *Și au șoptit Că se întorc mofluzi la han. Că omul ce-l beliseră pe drum n-avea la el un ban.* ARGHEZI, VERS. 139. *S-au amestecat în grupul mofluzilor și . . . i-au încredințat pe aceștia că sînt mai mult cu ei decît cu domnitorul.* PAS, L. I, 111. ◇ Fig. *Solomon . . . urlă speriat către ofițeri, care vin cu săbiile mofluze după el.* CAMIL PETRESCU, O. II, 443. ◇ Expr. **A lăsa** (pe cineva) **mofluz** = a înșela (pe cineva) în așteptările sale; a lăsa cu buzele umflate.

— Pl.: *mofluzi* și *mofluji*. — Și: **muflúz, -ă** s. m. și f.

— Din tc. **müflüz.**

MOFLUZÉNIE s. f. (Învechit) Faliment. Cf. POLIZU. *Creditu nostru zdruncinat prin mofluzenii.* JIPESCU, ap. ȘIO II_1, 262.

— Pl.: *mofluzenii*. — Și: **mufluzénie** s. f. POLIZU.

— **Mofluz** + suf. *-enie.*

MOFLUZÍ vb. IV. Intranz. și refl. (Învechit) A da faliment; p. ext. a-și pierde averea, a se ruina, a sărăci. *În Amsterdam, un negustătoriu bogat să mufluzească* (a. 1693). FN 10, cf. 7. *Cînd un datornic va mufluzi, să să tragă la judecată.* CARAGEA, L. 30/1. *Zece s-au lăsat de această meserie . . . și unu au mofluzit* (a. 1823). DOC. EC. 272. *Curînd s-au îmbogățit și mai curînd s-au mufluzit.* GOLESCU, Î. 108. *La plăpămărie E ticăloșie, Este sărăcie . . . Stancu mofluzește.* PR. DRAM. 255. *Logofătul Dinu . . . ne-a spus că dumneata ai mofluzit.* FILIMON, O. I, 249, cf. ALECSANDRI, T. 826. *Au mofluzit părinții tăi după atîta muncă de-o viață?* C. PETRESCU, A. R. 26. ◇ Tranz. Fig. *A mufluzit limba, a scos-o la mizat și va să puie alta, adusă de peste nouă mări.* JIPESCU, O. 16.

— Prez. ind.: *mofluzesc*. — Și: **mufluzí** vb. IV.

— V. **mofluz.**

MOFLUZÍE s. f. (Învechit) Faliment; p. ext. sărăcie. *Pravili pentru mofluzie* (sec. XIX). CAT. MAN. I, 44. *Tovarășul lui de moflujie.* ZEITSCHRIFT, XVIII, 108. ◇ *Mofluzie mincinoasă* (sau *vicleană*) = faliment fraudulos, v. fraudulos. Cf. TDRG.

— Pl.: *mofluzii*. — Și: **moflujíe** (DDRF, TDRG), **mufluzíe** (LM, BARCIANU) s. f.

— **Mofluz** + suf. *-ie.*

MOFLUZÍRE s. f. (Învechit) Faptul de a (se) mofluzi; faliment. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

— Pl.: *mofluziri*. — Și: **mufluzíre** s. f. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM.

— V. **mofluzí.**

MOFLUZÍT s. m. (Învechit) Falit; p. ext. cel care a suferit o pierdere bănească (și s-a ruinat). Cf. PONTBRIANT, D. *În odaia de alături se juca stos . . . Din cînd în cînd se ridica, palid, cîte un mofluzit și începea să se caute cu gesturi tremurătoare, pripite, prin toate buzunările.* VLAHUȚĂ, D. 284.

— Pl.: *mofluziți*. — Și: **mufluzít** s. m. PONTBRIANT, D., LM.

— V. **mofluzi.**

MOFLUZÍC s. n. v. **mofluzlîc.**

MOFLUZLÍC s. n. (Învechit) Faliment. *Socotindu-să toate falimentele (mofluzîcuri) ieșite de ianuarie pănă acum singur în Paris s-au întîmplat de aceste 195.* GT. (1 839), 60 2/21, cf. CADE. ◇ *Mofluzlîc mincinos* = faliment fraudulos, v. fraudulos. *A făcut mofluzluc mincinos și m-a lăsat pe drumuri.* FILIMON, O. I, 267.

— Pl.: *mofluzlîcuri*. — Și: **mofluzlúc, mofluzíc, mufluzlíc** (POLIZU, PONTBRIANT, D.) s. n.

— Din tc. **müflüslük.**

MOFLUZLÚC s. n. v. **mofluzlîc.**

MOFT s. n. (Familiar; de obicei la pl.) **1.** Lucru lipsit de însemnătate, de seriozitate

sau de valoare; nimic, fleac, bagatelă; lucru de prisos. *„Mofturi" este în de aproape înrudire cu numele ce ne-am permis noi a-l aplica de la început acelor articole.* MAIORESCU, CR. II, 36. *Ce să mai căutăm la comèdiile alea nemțești, niște mofturi; dăm parale și nu înțelegem nimica.* CARAGIALE, O. VI, 6, cf. id. ib. 87, 211. *Cînd . . . cineva . . . își năluceşte ceva, noi zicem că bate cîmpii . . ., iar lucrurilor spuse de dînsul le zicem că sînt mofturi, fleacuri sau nimicuri.* ISPIRESCU, U. 126. *Văzînd hîrtia, Ion mai şovăi o clipă, dar totuşi iscăli, gîndindu-se că asta-i un moft.* REBREANU, I. 435, cf. 88. *Domnule ministru . . . — Ce-s mofturile astea? De cînd am devenit pentru tine „domnule ministru"?* C. PETRESCU, C. V. 103, cf. 107, DEMETRIUS, C. 42. *Trebuie să fie un nimic, un moft.* BARANGA, I. 180. *Am uitat şi de cărți şi de pian şi de toate mofturile.* V. ROM. septembrie 1954, 43. ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Femeie proastă! Una mai proastă ca alta. Pînă şi moftul ăsta de Irina.* DAVIDOGLU, M. 69. ✧ Expr. **A umbla cu mofturi** = a invoca diverse pretexte (pentru a se eschiva de la o obligație). *Ce-mi umblați mie cu mofturi şi acadele patriotice?* REBREANU, R. II, 183. (Neobişnuit) **Pe mofturi** = prin artificii menite să inducă în eroare, prin tertipuri. *La teatru, amîndoi merg cîteodată la galerie cu un singur franc: unul plătește, iar celălalt intră pe mofturi, cu contramarca aceluiaşi bilet.* CARAGIALE, O. I, 304.

2. (La pl., adesea construit cu verbul „a face") Capricii, toane, nazuri, fasoane. *Zice că cei mulți şi cele multe se duc numai aşa, de moft, ca să se vază.* MILLO, ap. ŞIO II$_1$, 262. *Lasă mofturile . . . Mie aşa-mi placi.* DELAVRANCEA, O. II, 281. *Iar de atunci, fasoane şi mofturi, şi eu nu mai îndrăznesc să-i fac nimic, căci sînt laş.* REBREANU, NUV. 8. [Calul] *mă poartă, fără mofturi şi cu uşurință, pe drumuri, pe dealuri şi prin rîpi.* SADOVEANU, O. VII, 300. *Cînd faci bărbaților semne, nu mai face pe urmă atîtea mofturi.* CAMIL PETRESCU, T. II, 34. *Faceți mofturi? Ştiți voi ce e mirodenia?* CĂLINESCU, E. O. II, 94. *Acum, fiindcă ai dat poate de bani, îmi plătești cu mofturi?* id. ib. 307. *Carnea pe alese şi măruntaiele aveau mușteriii lor procopsiți, care îşi trimiteau slugile s-o ia cu mofturi multe, fiindcă şi stăpînii se arătau mofturoşi.* PAS, L. I, 71. *Pe deasupra mai făcea şi mofturi, că nu vrea să candideze.* VORNIC, P. 161, cf. ALR II 3 714/105.

— Pl.: *mofturi.* — Şi: (regional) **muft** s. n. ALR II 3 714/105.

— Din tc. **müft.**

MOFTANGIOÁICĂ s. f. (Familiar) Femeie neserioasă, flecară. *E prudent să evite pe moftangioaica română.* CARAGIALE, O. IV, 102, cf. VI, 193.

— Pl.: *moftangioaice.*

— **Moftangiu** + suf. *-oaică.*

MOFTANGÍU s. m. (Familiar) Om neserios, flecar şi şmecher; palavragiu, (familiar, rar) moftolog, mofturean. *Dacă nu i-o ajunge ce i-oi da eu moftangiului, să-mi tai mie favoridele.* CARAGIALE, O. VI, 37. *Criticul e un moftangiu care vrea să-şi dea aere de om priceput.* id. ib. VII, 158. *Să scăpăm odată de moftangii.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 26. *E jocul moftangiilor care țin să se procopsească.* PAS, L. I, 151. *Caragiale scrie cu vădit năduf împotriva moftangiilor şovini.* L. ROM. 1953, nr. 1, 49. *Te cunosc, marfagiule, Nu eşti Ilie, moftangiule?* TEODORESCU, P. P. 126.

— Pl.: *moftangii.*

— **Moft** + suf. *-angiu.* Cf. muftangiu.

MOFTOLÓG s. m. (Familiar, rar) Moftangiu. *Nouă ni-e frică . . . de! că-şi dă coatele cu Cațavencu . . . Cu moftologul.* CARAGIALE, O. VI, 105.

— Pl.: *moftologi.*

— Derivat regresiv de la **moftologie.**

MOFTOLÓGIC, -Ă adj. (Familiar, rar) Care se caracterizează prin lipsă de seriozitate, care se ocupă de mofturi **(1)**, de fleacuri. *Cu toată dăscălimea dumnealui, cu toată societatea moftologică a dumnealui . . . degeaba.* CARAGIALE, O. VI, 76.

— Pl.: *moftologici, -ce.*

— **Moftolog** + suf. *-ic.*

MOFTOLOGÍE s. f. (Familiar, rar) Manevră **(2)**, tertip. *Vii cu moftologii . . . ca să tragi lumea pe sfoară.* CARAGIALE, O. VI, 137. *Vin să ne ambeteze cu moftologiile lor.* D. ZAMFIRESCU, Î. 1.

— Pl.: *moftologii.*

— De la **moft.**

MOFTORÓS, -OÁSĂ adj. v. **mofturos.**

MOFTUREÁN s. m. (Familiar, rar) Moftangiu. *Avem pe mai sus numitul moft, mofturi şi derivatele sale: mofturean . . .* CONV. LIT. XV, 398. *Ia, un stropşit, un mofturean, un frige-linte.* GANE, ap. ŞIO II$_1$, 263.

— Pl.: *mofturени.*

— **Mofturi** (pl. lui *moft*) + suf. *-ean.*

MOFTURÓS, -OÁSĂ adj. (Adesea substantivat) (Persoană) care face mofturi **(2)**, care are toane; (om) capricios, năzuros, pretențios. *Nu eram mofturos. Găseam toate bune, dormeam fără foc, nu ceream nimic.* BRĂESCU, A. 192, cf. 43. *Stăteau de vorbă . . . despre mîncarea care îi aştepta la prînz. Începeau să se arate mofturoşi.* PAS, Z. IV, 16, cf. ALR I 1 557/582. ✧ (Adverbial) *Ca şi cînd şi-ar fi adus aminte de ceva,*

strîmbă mofturos din nas. REBREANU, NUV. 9.
— Pl.: *mofturoși, -oase.* — Și: (regional) **moftorós, -oásă** adj. ALR I 1 557/582.
— **Mofturi** (pl. lui *moft*) + suf. *-os.*

MOG s. m. v. **moacă.**

MOGALĂU s. m. (Regional) Om prost; prostălău. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.
— Pl.: *mogalăi.*
— **Mog** + suf. *-ălău.*

MÓGĂ s. f. v. **moacă.**

MOGĂÍ vb. IV v. **mocăi.**

MÓGĂR, -Ă adj. v. **moagăr.**

MÓGHER, -Ă adj. v. **moagăr.**

MOGHÍLĂ s. f. v. **movilă.**

MOGHINDEÁȚĂ s. f. v. **mogîldeață.**

MOGHIORÛȘTE s. f. pl. v. **măgheruște.**

MOGHORÎȚÁLĂ s. f. v. **mohorîțeală.**

MOGIRLÓS, -OÁSĂ adj. v. **mocirlos.**

MOGÎLDÁN s. n., s. m. (Regional) **I. 1.** S. n. Momîie **(1).** *Am fost la popușoi de am pus niște mogîldane, că-l prăpădesc cioarele.* I. CR. XIII, 114.
2. S. m. Om bădăran, necioplit; mocofan **(1)**, țopîrlan, mocîrțan **(2).** *Ian ascultă, mă mogîrlane!* ap. DDRF. *Auzi d-ta la ce ești expozată cu asemenea mogîrlani!* ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D., com. din STRAJA-RĂDĂUȚI și din MARGINEA-RĂDĂUȚI.
II. S. n. **1.** Insulă plutitoare. V. c o c i o c, p l a u r. Cf. ANTIPA, P. 784.
2. (Suspect) Rădăcină de stuf comestibilă. Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: **(I 1, II)** *mogîldane*, **(I 2)** *mogîldani.*
— Și: **mogîrlán** s. m.
— Cf. m o g î n d ă, m o g î l d e a ț ă, m o g î l d ă u.

MOGÎLDĂU s. m. (Regional) Om corpolent Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.
— Pl.: *mogîldăi.*
— Cf. m o g î n d ă, m o g î l d e a ț ă, m o g î l d a n.

MOGÎLDEÁȚĂ s. f. **1.** Mică ridicătură de pămînt; (regional) măguiață **(2).** Cf. COSTINESCU. *Rumânu e meșter mare. Cînd să pune el, face și pă ucigă-l tămîia mogîndeață și tot iese dasupra.* JIPESCU, O. 52. *Sta numai rezemat de trunchiul frasinului, sprijinit cu cotul într-o mogîldeață de pămînt lutos.* CAMIL PETRESCU, O. II, 382, cf. RĂDULESCU-CODIN. ✦ Grămadă sau căpiță (de fîn, de cereale). *Iar în zori de dimineață, Snopi legați stau în picioare, Și la orice pas răsare Cîte-o nouă mogîldeață.* D. BOTEZ, F. S. 87, cf. BREBENEL, GR. P., LEXIC REG. 83.
2. Ființă sau obiect cu contururi vagi, greu de identificat (din cauza întunericului, a dimensiunii, a depărtării); vedenie, nălucire, momîie **(3),** (regional) mohoandă **(1),** măguiață **(1),** momîiață **(1),** movilă **(3 c).** Cf. ANON. CAR., LB. *Văzurăm de departe o mogîndeață în mijlocul apei și ni se păru a fi vreun ostrov.* GORJAN, H. I, 131/8. *Se arată o mogîndeață neagră, umbra unui om înalt.* CARAGIALE, S. 3. *Văzînd cele două mogîldețe prin întuneric, suna de cîteva ori și pleca spre dînșii.* SLAVICI, N. II, 287. *Văd deodată o mogîldeață la marginea armanului.* SANDU-ALDEA, A. M. 27. *O mogîldeață răsare la hotarul vederilor. S-apropie . . . și se lămurește: i-un călăreț, un biet român în capul gol.* id. D. P. 38, cf. id. U. P. 186. *O mogîldeață neagră se repezise în sus și se năpustise spre gard.* SADOVEANU, P. S. 110, cf. id. O. XIII, 546. *Cică ar fi pescuit . . . o mohîndeață îmbrăcată în haine nemțești.* AGÎRBICEANU, P. M. 117. *O mogîldeață ciudată se zvîrcolește în apă.* REBREANU, NUV. 85, cf. id. I. 118. *Cînd fu aproape de casa popii, îi ieși înainte o mogîndiță cît un stat de om.* PAMFILE, DUȘM. 158. *Gloanțele nu sînt prea dese, dar în fund, mogîldețele se ridică . . . și trec mereu în fugă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 402. *Mogîldețele omenești înaintează în pasta cleioasă.* BOGZA, C. O. 121. *Dete cu ochii peste o mogîldeață.* STANCU, R. A. III, 357. *Mogîldeața era încotoșmănată în tot felul de flanele.* BENIUC, M. C. I, 307. *Nu zări nimic decît . . . niște mogîldețe acoperite din cap pînă-n picioare în foi de cort.* CAMILAR, N. II, 444. *Curînd nu se mai zăriră în camion decît niște mogîldețe și printre ele ceva ca o pădure de sulițe.* CONTEMP. 1953, nr. 327, 4/6. *Codobatura zbură. . . lăsîndu-l pe Erhan față-n față cu o mogîldeață înfofolită de sus pînă jos în saci.* GALAN, B. II, 6. *Departe, se vedeau mișcîndu-se mogîldețe grăbite.* T. POPOVICI, SE. 68. *Strîng în brațe-o mohăndeață Și sărut un sloi de gheață.* ȘEZ. VI, 125. *Ba eu c-am văzut, Pe unde-am trecut, După cotșineață, La cea moghindeață, D-un zid părăsit Și neisprăvit.* MAT. FOLK. 25. *Ehe! Făt-Frumos! Vezi colo în munți două mogîndețe?. . . E iapa cu mînzul.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 228, cf. 161, BREBENEL, GR. P. ✧ (Ca termen de comparație) *Pă dracu l-au zărit oaminii . . . ca o mogîndeață.* JIPESCU, O. 115. *Și iar se vedea cetatea . . . ca o mogîldoață nemișcată.* SLAVICI, P. 12. *Miază-noapte se pitește ca o moghindeață.* MACEDONSKI, O. III, 121. *Ștefanache, de cealaltă parte a poienii, pare o mogîldeață neagră.* SADOVEANU, O. III, 65. *Puțin cocoșate, semănînd cu niște mogîldețe . . . femeile aduceau doniți cu*

lapte. BOGZA, Ț. 27. *Stăteau tustrei ca niște mogîldețe în întuneric, în fața porții.* PAS, Z. I, 177. *În jur, răsăreau mirițtile țepoase, în lungul cărora se înșiruiau crucile de grîu, asemenea unui rînd de mogîldețe aurii, grele de rod.* V. ROM. mai 1953, 94. *Pomii întunecați de pe marginea drumului păreau niște mogîldețe.* T. POPOVICI, S. 355, cf. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 183. *Acolo văd pe fata de împărat ca o mohondeață.* MERA, L. B. 189. ✦ (Regional) Epitet depreciativ pentru un om masiv, prost și molîu. Cf. VICIU, S. GL. ✦ (Ca epitet, precedînd de obicei termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") Om mic de statură. *În poarta mănăstirii ne iese înainte „piticul Tismanei" . . ., o mogîldeață de om, cu glas de copil.* VLAHUȚĂ, R. P. 73. *Face din mînă cîtorva mogîldețe de oameni și se îndreaptă repede într-acolo.* IL iulie 1960, 7, cf. BREBENEL, GR. P. *Mogîldeață di om.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

3. (Regional) Momîie **(1).** Cf. PRIBEAGUL, P. R. 57, A II 3.

— Pl.: *mogîldețe.* — Și: (regional) **mogîldoață, mogîlteață** (ȘEZ. III, 71), **mogîndeață, mogîndiță, moghîndeață, moglîndeață** (PAMFILE, A. R. 251), **mogondeață** (VICIU, S. GL.), **mohîndeață, mohondeață** s. f.

— Cf. mogîndă, mogîldan, mogîldău.

MOGÎLDOÁȚĂ s. f. v. **mogîldeață.**

MOGÎLTEÁȚĂ s. f. v. **mogîldeață.**

MOGÎNDĂ s. f. v. **mohoandă.**

MOGÎNDEÁȚĂ s. f. v. **mogîldeață.**

MOGÎNDÎȚĂ s. f. v. **mogîldeață.**

MOGÎRLÁN s. m. v. **mogîldan.**

MOGÎRZÁN s. m. (Regional) Om mic de statură și diform din cauza grăsimii (Sîngeorz Băi-Năsăud). Cf. PAȘCA, GL.

— Pl.: *mogîrzani.*

— Etimologia necunoscută. Cf. mocîrțan, moglan.

MOGLÁN s. m. (Regional) Om mare și voinic, dar prost, lipsit de bună creștere, necioplit, bădăran; om tăcut, dar care nutrește în sine sentimente de ură, de răzbunare etc. V. mogîldeață. *Iar tu, moglanule de Oșlobene . . . nu-ți dai cîtuși de puțină osteneală minței.* CREANGĂ, A. 78, cf. PASCU, S. 294. *Mă moglane! te fac chisăliță! . . . Și moglanul știa ce-l așteaptă.* SADOVEANU, O. II, 413, cf. IORDAN, L. M. 193, ȘEZ. III, 71, I. CR. VI, 315.

— Pl.: *moglani.* — Și: **moclán** s. m. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.

— Etimologia necunoscută. Cf. moc[2].

MOGLÎNDEÁȚĂ s. f. v. **mogîldeață.**

MOGNÍ vb. IV v. **mocni.**

MOGNÍT, -Ă adj. v. **mocnit.**

MOGOÁNDĂ s. f. v. **mohoandă.**

MOGODÍCI subst. (Regional) Miez de papură tînără; papură verde „pe care copiii o găsesc foarte gustoasă la mîncat" (AN. DOBR. IV, nr. 4, 101, ALR II/872); plantă de apă nedefinită mai îndeaproape; p. restr. fructul rotund și negru al acestei plante (com. din TURNU MĂGURELE). *Papura era crudă și avea mogodici.* SANDU-ALDEA, U. P. 42.

— Etimologia necunoscută.

MOGONDEÁȚÁ s. f. v. **mogîldeață.**

MOGORÍ vb. IV v. **mogorogi.**

MOGOROÁGEA s. m. v. **mogorogea.**

MOGOROCÍ vb. IV v. **mogorogi.**

MOGORÓGE s. m. v. **mogorogea.**

MOGORÓGEA s. m. (Regional) Om care abia vorbește, care nu pronunță bine, pe care nu-l poți înțelege; (regional) mogorogilă. Cf. ȘEZ. III, 71, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI, MAT. DIALECT. I, 81. ✦ Epitet dat unui om tăcut, dar care nutrește în mod ascuns sentimente de ură, de răzbunare etc. Cf. I. CR. V, 375.

— Și: **mogoróge** (MAT. DIALECT. I, 81), s. m., **mogoroágea** (I. CR. V, 375) s. m.

— De la **mogorogi.**

MOGOROGÎ vb. IV. (Regional) **1.** Intranz. A vorbi încet, alene, a murmura **(2),** a îngîna (LB, BARCIANU, ȘEZ. III, 71, XX, 138, PAȘCA, GL.); a vorbi nedeslușit, a se exprima neclar, a bîigui, a îngăima (BUGNARIU, N., A V 2, 15, 20, 31, VI 4, 26); a vorbi (nemulțumit) printre dinți, a bombăni, a mormăi[1] **(2),** a bodogăni (CREANGĂ, GL., ALR II/I h 3). *Crăioc ar mai vrea să cînte. Mogorocește ca pentru sine . . . Se oprește.* T. POPOVICI, S. 337. *Ce tăt mogorocești acolo, măi copile?* MAT. DIALECT. I, 81, cf. VICIU, GL., com. din FRATA-CLUJ. ✦ (Despre copii) A gînguri (Prundu Bîrgăului-Bistrița). ALR II/I h 151/219.

2. Tranz. A ocărî, a mustra. Cf. CIHAC, II, 516. *Ce spui, cîrpaciule, zise văru-meu, și tu mă mogorogești?* CREANGĂ, A. 106, cf. ARHIVA, XXIII, 189, ȘEZ. VIII, 159.

— Prez. ind.: *mogorogesc.* — Și: **mogorocí, mogorosí** (LM, GHEȚIE, R.M.), **mogori** (ALEXI, W.) vb. IV.

— Etimologia necunoscută.

MOGOROGÍLĂ s. m. (Regional) Mogorogea. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.
— **Mogorogea** + suf. *-ilă.*

MOGOROSÍ vb. IV v. **mogorogi.**

MÓGOȘ, -Ă adj. (Regional) Îndrăzneț, obraznic. Cf. ZANNE, P. VI, 206.
— Cf. magh. m a g a s „înalt".

MOGOȘÍ vb. IV v. **mocoși.**

MOGOȘÍRE s. f. v. **mocoșire.**

MOGOȘÍT, -Ă adj. v. **mocoșit.**

MOGTÁR s. n. (Transilv.) Hambar (de cereale); loc unde se află mai multe hambare. Cf. CHEST. II 70/344, 436/387. [Grîul se păstrează] *în cămară... sau în moctar.* ALR II 5 319/334.
— Pl.: *mogtare.* — Și: **moctár** s. n.
— Din magh. **magtár.**

MOHÁI s. n. v. **mohair.**

MOHAÍR s. n. Păr de capră angora, folosit în industria textilă pentru fabricarea stofelor, covoarelor, fetrului etc.; p. e x t. postav țesut din lînă amestecată cu păr de capră angora (sau cu fire de mătase). *Muhair mijlociu, buc. 45 bani, prost 22 b.* (a. 1726—1733). N. A. BOGDAN, C. M. 160. *Stariția se ocupa... cu facerea de șiacuri, mohairuri de lînă și mătasă etc.* I. IONESCU, P. 336. *Rasa largă de mohair cafeniu... se revărsa în falduri pînă la pămînt.* VLAHUȚĂ, N. 138. *Se pun la vopsit firele de lînă toarse subțiri, din care se fac postavuri subțiri (mohairuri).* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 129. *Să cumpere muhair sau alte lucruri migălite de mînă.* STĂNOIU, C. I. 193, cf. 74. *Mama plîngea, în broboada ei de mohair.* KLOPȘTOCK, F. 78, cf. 7, 281. *Popa Neagu,... într-un anteriu pămîntiu de mohair,... ia cuvîntul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 437, cf. I, 100. *Haina largă de mohair negru.* SADOVEANU, P. M. 58. *Mohairul provine din părul caprei... zisă capră de Angora.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 408, cf. H IX 511.
— Pl.: *mohairuri.* — Și: (învechit) **muhaír, muhaiér** (ȘIO II$_1$, 264), (regional) **mohái, muhái** (pl. *muhaie* L. ROM. 1959, nr. 3, 66 și *muhaiuri* COMAN, GL.) s. n.
— Din fr. **mohair.** — Variantele cu **mu-** < tc. **muhayer.**

MOHAMETANÍSM s. n. v. **mahomedanism.**

MOHAMETÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Mahomedan **(1).** *Deaca au întrat în saraiuri cu halai mare, fiind mare bucurie la tot neamu mohametesc.* IST. T. R. 61.
— Pl.: *mohameteşti.*
— **Mohamet** (n. pr. = *Mahomed)* + suf. *-esc.*

MOHÁNDĂ s. f. v. **mohoandă.**

MOHICÁN s. m. Persoană care făcea parte dintr-un trib de indieni răspîndit de-a lungul coastei Oceanului Atlantic, în Canada și nordestul Statelor Unite ale Americii, astăzi pe cale de dispariție. *Haitele lupilor albi sfîșiau continentul... Urmărind prin păduri de sequoia ultimul mohican.* BOUREANU, S. P. 19.
— Pl.: *mohicani.*
— Din fr. **Mohican.**

MOHÎNDEĂȚĂ s. f. v. **mogîldeață.**

MOHÎRLĂ s. f. v. **mocirlă.**

MOHÎRLÓS, -OÁSĂ adj. v. **mocirlos.**

MÓHNĂ s. f. (Regional) Rîpă sau făgaș plin de cioate și de pietre, aduse de șuvoiul ploilor (Miroslăvești-Pașcani). CHEST. IV 45/546 a.
— Pl.: *mohne.*
— Etimologia necunoscută.

MOHNĂÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A vorbi pe nas; a fonfăi. Cf. com. din STRAJA-RĂDĂUȚI, ALR I 1 620/378, 385, 552.
— Prez. ind.: *mohnăiesc* (BUGNARIU, N., com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI, ALR I 1 620/370, 375, 388) și *móhnăi* (BUL. FIL. VII—VIII, 368, ALR II/I h 20).
— Formație onomatopeică. Cf. c o h n ă i.

MOHNĂÍT, -Ă adj. (Regional; și substantivat) (Persoană) care mohnăiește; fonfăit, fonf. Cf. ALR I 1 620/378, 1 620/385, 552. ✧ (Adverbial) *Grăiești mohnăit.* ALR II/I h 20/386.
— Pl.: *mohnăiți, -te.*
— V. **mohnăi.**

MOHNÎ vb. IV v. **mocni.**

MOHNÎT, -Ă adj. v. **mocnit.**

MOHOÁNDĂ s. f. **1.** (Prin Transilv., Ban.) Momîie **(3).** Cf. LB. *Luni dimineața pleacă prin sat ospețănii cu țurca (ceva mohandă de lemn de s-adună copiii ca la comedie).* A II 12.
2. (Transilv.) Epitet dat unei femei lipsite de putere sau neîndemînatice, proaste, toante. V. m o h o i, m o h o n i e. *Deodată auzi două bătăi discrete în ușă, care-l deșteptară de-a binelea. „O fi bătrîna mohoandă", își zise.* BENIUC, M. C. I, 412, cf. id. V. CUC. 40, GR. S. VI, 240. *Bate-mă, Doamne, cu joarda, Nu mă bate cu mohoanda!* VICIU, GL. *O mohoandă mare, proastă.*

ALR II 3 670/95. *O mohoandă de muiere.* ib. 3 670/279, cf. MAT. DIALECT. I, 81, LEXIC REG. 117. ✦ (Regional; în forma *moandră)* Femeie „dosnică" (Bonț-Gherla). Cf. PAȘCA, GL.

— Pl.: *mohoande.* — Și: **mohándă, mogoándă** (CIHAC, II, 516, PASCU, C. 64), **mogíndă** (ȘCRIBAN, D.), **moándă** (ȘEZ. III, 71), **moándră, moántă** (LEXIC REG. 117), **mahoándă** s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. mogîldeață.

MOHOÁRCĂ s. f. v. **mahorcă.**

MOHÓI s. m. (Prin Bucov.) Om prost; (regional) mohoieș. Cf. LEXIC REG. 117.

— Pl.: *mohoi.*

— Cf. mohoandă.

MOHOIÉȘ s. m. (Prin Bucov.) Mohoi. Cf. LEXIC REG. 117.

— Pl.: *mohoiești.*

— **Mohoi** + suf. *-aș.*

MOHONDEÁȚĂ s. f. v. **mogîldeață.**

MOHÓNIE s. f. (Prin Munt.) Femeie foarte urîtă sau proastă, toantă. Cf. COMAN, GL. 115, ALR II 3 670/762.

— Pl.: *mohonii.* — Și: **muhónie** s. f. COMAN, GL.

— Cf. mohoandă.

MOHÓR[1] s. n. **1.** Numele mai multor plante erbacee din familia gramineelor, care cresc sălbatice în culturile de păioase, de porumb, cartofi etc. sau se cultivă, servind ca furaj: **a)** plantă cu frunzele ascuțite, cu inflorescența ramificată și cu flori galbene-ruginii; costrei (regional) bursoacă *(Setaria glauca* sau *Panicum glaucum);* **b)** plantă cu frunzișoarele de la baza spicului verzi, bătînd în roșcat; dughie, mei-păsăresc, (regional) bursoacă *(Setaria verticillata);* **c)** plantă cu frunzișoarele de la baza spicului verzi sau brun-violete; mei-nebun *(Setaria viridis). Dacă s-au pornit ploi, au otăvit cîmpul și s-au făcut mohor pen țarini și au strîns de acel mohor de ș-au scos sărăcimea foamea.* N. COSTIN, L. 560. *Nici casă, nici pădure, nici rîu răcoritor, Nimic nu se arată pe cîmpul de mohor.* ALECSANDRI, P. III, 90, cf. II, 189. *Înainte se întinde Un cîmp negru de mohor.* I. NEGRUZZI, S. II, 164. *Iarba rea cum năpădește Cîmpul de mohor, Cîmpul tot îl otrăvește, Florile de mor.* DAVILA, V. V. 107. *În urma ploilor, tot mai creștea pe locuri mohor pentru vite.* SANDU-ALDEA, D. N. 247. *Coasa este socotită numai pentru a cosi sau a da jos fînul sau mohoarele.* PAMFILE, A. R. 125. *Am de vîndut 20 de clăi de cîte zece care claia; fîn bun ca fraga, trifoi de pădure și mohor.* AL. LUPULUI, P. G. 181. *Au intrat pe o mirișe largă, plin de trifoi, de mohor înalt și de tufe.* PREDA, Î. 145, cf. LESNEA, I. 150, ISANOS, Ț. L. 51. *O mirișe ascunsă între porumbi, plină de troscot, de mohor și de costrei.* V. ROM. august 1 954, 52. *Și de-a fi să mor, În cîmp de mohor.* ALECSANDRI, P. P. 2, cf. 228, 246, 337. *Foicică de mohor.* TEODORESCU, P. P. 280. *Foaie verde de mohor.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 117, cf. 123, 204, MÎNDRESCU, L. P. 155, ȘEZ. I, 171, III, 20, XV, 87, HODOȘ, P. P. 82. *Și fă urmă prin ocol, Să crească mîndru mohor.* MARIAN, Î. 270. *După ce dădu sarcina de mohor vacii s-o mănînce, întrară . . . în căsuță.* RETEGANUL, P. III, 3, cf. id. TR. 114. *Un flăcăuaș . . . cu cartea într-o mînă și cu funia vacii ce paște mohorul de pe hat, în cealaltă.* CARDAȘ, C. P. 7, cf. 138, 238. *Măhur (cînd e sămănat), fîn (după ce s-a face și-l cosim): fîn de măhur.* ALR I 932/900. *O pală de fîn de măhur.* ib. 933/900. *Cosesc măuru, lucerna, fînu.* ib. 939/900. *Cînd vine apă și strică grîul, se pune mohor.* ALR II 5 249/53. ✧ Expr. (Rar) **A-și drege mohorul** = a încerca să repare o gafă; (regional) a drege busuiocul. Cf. ZANNE, P. IX, 491. ✧ Compuse: **mohor-roșu** = meișor **(1 b)** *(Panicum sanguinale).* Cf. BRANDZA, FL. 479, GRECESCU, FL. 595, PANȚU, PL.; **mohor-gros** = iarbă-bărboasă *(Panicum Crus-galli).* Cf. GRECESCU, FL. 596, PANȚU, PL.; **mohor-mare** = dughie *(Setaria italica).* Cf. GRECESCU, FL. 596, PANȚU, PL.

2. Cîmp cultivat cu mohor[1] **(1)** sau pe care crește această plantă. *Sus pe dealuri Toamna pune . . . Arături ca de cărbune Și mohoare de rugină.* TOPÎRCEANU, M. 25. *De acolo, uitîndu-se tot mereu în urmă, a ocolit pe hatul dintre niște mohoare . . . și a dat în șosea.* POPA, V. 110. *Hăituiăsc mohoarele (acolo stau iepurii).* ALR I 1 216/516, cf. ALR II 5 249/349.

3. (Regional) Mohor[1] **(1)** amestecat cu porumb sau cu ovăz, mei, dughie și servind ca nutreț. *Mohor se mai numește . . . și amestecul de mohor propriu-zis cu popușoi, ovăz ș.a. care se lasă să crească în scopul de a-l face nutreț.* PAMFILE, A. R. 150, cf. ALR II 5 249/520, 5 250/105, ALR SN I h 120.

4. (Regional) Rogoz *(Carex riparia).* Cf. ALR I 1 913/136, 573, 582, 831, 856, 878.

5. (Regional) Țăpoșică *(Nardus stricta).* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

— Pl.: *mohoare.* — Și: (regional) **moór** (ALR II 5 249/791), **moúr** (com. din TURNU MĂGURELE, ALR II 5 249/872, L. ROM. 1 960, nr. 2, 19), **măhúr, măúr, muhór** (ALR II 5 249/2, 310) s. n.

— Din magh. **mohar** „plantă *(Panicum)*".

MOHÓR[2] s. n. (Învechit și regional) Haină de purpură. Cf. mohorît **(1)**. *L-au zugrumat ariianii cu mohorul svinții sale.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 110[r]/3, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., TDRG.

— Pl.: *mohoare.*

— Din magh. **mohar** „un fel de stofă".

MOHORÁLĂ s. f. v. **mohoreală.**

MOHORĂCIÚNĂ s. f. v. **mohorîciune.**

MOHOREÁLĂ s. f. Starea celui mohorît **(3)**; posomoreală, tristețe. *Îl cuprinse mohorala. Vizita..., incidentul penibil care avusese loc pe neașteptate, îl indispuseseră.* STANCU, R. A. IV, 208. *Peste fața puternică, latră, a lui Varga, se lasă o umbră de mohoreală.* CONTEMP. 1954, nr. 394, 4/2.

— Și: **mohorálă** s. f.

— **Mohorî** + suf. *-eală.*

MOHORÉL subst. (Bot.; regional) **1.** Papanaș *(Trifolium arvense)* (Topraisar-Techirghiol). Cf. ALR SN III h 658/987.

2. (Și în sintagma *mohorel de baltă*, H XII 322) Plantă nedefinită mai de aproape. Cf. H I 415.

— **Mohor**[1] + suf. *-el.*

MOHORICÉL, -CEÁ adj. (În poezia populară) Diminutiv al lui mohoriu. Cf. VICIU, COL. 100. *Sînt tri floricele, Tri mohoricele.* id. ib.

— Pl.: *mohoricei, -cele.*

— **Mohoriu** + suf. *-icel.*

MOHORÎU, -ÍE adj. **1.** (Rar) De un roșu-închis. V. mohorît **(1)**. Cf. DDRF.

2. (Prin Mold.; în forma *muhuriu;* despre părul cailor) De culoare castanie-închisă; (despre cai) care are această culoare, murg. Cf. H I 20, ALR I 1 491/387.

— Pl.: *mohorii.* — Și: (regional) **muhuríu, -íe** adj.

— **Mohor**[2] + suf. *-iu.*

MOHORÎ vb. IV. Refl. **1.** A se colora în roșu (închis). *Apele, altă dată așa limpezi și line ale Mureșului, se mohorăsc în acele cumplite zile din noiemvrie 1784, cu sîngele ce varsă fără preget.* ODOBESCU, S. III, 534. ✧ Tranz. *Spre a îmbuna pe zei, ei închipuise un soi nou de înjunghieri și de sacrificii, care mohorîse pămîntul cu sînge.* id. ib. 273.

2. A căpăta o culoare închisă; a se întuneca. *Tot cerul s-a mohorît de nori.* LUNGIANU, ap. CADE. *Într-o palidă seară de noiembrie... soarele va cădea după codri, mănăstirea se va mohorî.* GALACTION, O. 218. *Lumina... prinde să se mohorască, de parcă ar trece peste întregul pămînt umbra unui nor gros.* STANCU, U.R.S.S. 114. *Începuse să se lumineze, dar cu cît întunericul pierea, marginile satului se mohorau și în depărtare plutea o ceață.* PREDA, Î. 33. ✧ Tranz. fact. *Amurgul cobora nesimțit, mohorînd din ce în ce văzduhul.* REBREANU, NUV. 286. (Absol.) [Apa] *înălbește și negrește, rușește și mohorește, îndulcește și amărește.* CORESI, EV. 192.

3. Fig. A se posomorî, a se întrista. *Dacă nu se mohora pentru propria-i soartă, ce rost avea să-și lase buna dispoziție umbrită de regrete pentru soarta altora?* STANCU, R. A. V, 257. ✧ Tranz. *Se apucase să facă o listă de cum să-și împartă leafa și lista aceasta îl mohorîse de tot.* REBREANU, NUV. 274. *Asta i-ar mohorî sufletul pentru o săptămînă încheiată.* id. I. 65. *Timpul urît mă mohora, mă întrista,* STANCU, R. A. II, 267.

— Prez. ind.: *mohorăsc.*

— V. **mohor**[2].

MOHORÎCIÚNE s. f. **1.** (Învechit) Culoare roșie închisă (ca a mohorului[1] **1 b**) sau aprinsă; nuanță neagră, întunecată. *De vor fi păcatele voastre ca mohorăciuna, ca zăpada le voi albi, iar de vor fi ca rușala, ca lîna le voi albi.* ANTIM, P. 151, cf. PONTBRIANT, D.

2. (În dicționarele din trecut) Scarlatină. Cf. LB, POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.

— Și: (învechit) **mohorăciúnă** s. f.

— **Mohorî** + suf. *-iciune.*

MOHORÎRE s. f. Faptul de a (se) mohorî; colorare în roșu (întunecat sau viu). Cf. PONTBRIANT, D. ✦ Fig. Posomorîre, întristare. *A curs peste groapă apă, limpede apă Și mohorîre tulbure peste sufletul tău.* V. ROM. octombrie 1 954, 181.

— V. **mohorî.**

MOHORÎT, -Ă adj. **1.** (În textele vechi apare adesea în n. pr. *Marea Mohorîtă* = Marea Roșie) Care are culoarea de la roșu-cărămiziu pînă la roșu-vînăt. *Și-i va da un veșmentu mohorîtu împărătescu* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 460/32, cf. I, 200/9. *Scutură Faraon și sila lui în Marea Mohorită* (Roșie D). PSALT. 284, cf. CORESI, PS. 373/3, PALIA (1581), 6/11. *Căftan mohorît.* MOXA, 368/34. *Că-l îmbrăcară într-un veșmînt mohorît.* VARLAAM, C. 77, cf. HERODOT (1645), 43. *În țara Eghipetului să află Mare Mohorîtă, întru care s-au înecat faraon, împăratul Eghipetului.* CHEIA ÎN. 9[r]/5. *Cunună avînd de aur și diadimă de vișin mohorîtă.* BIBLIA (1688), 361[2]/17, cf. 355[2]/38, ANON. CAR. *Să iei patlageanele, să le curi de coaja lor cea mohorîtă* (a. 1749). GCR II, 43/29, cf. 98/11. *Vede pre Hamzam îmbrăcat în vison mohorît.* ȘINCAI, HR. II, 41/28, cf. I, 184/33, CALENDARIU (1814), 80/17. *Și ajunse la un cîmp frumos, tot cu flori frumoase... și era unele albe, altele negre, altele roșii, altele verzi, vinete, mohorîte și galbene.* ALEXANDRIA, 105/24, cf. 100/18. *Pustietatea goală sub arșița de soare În patru părți a lumii se-ntinde-ngrozitoare, Cu iarba-i mohorîtă, cu negrul ei pămînt.* ALECSANDRI, P. III, 89, cf. COSTINESCU. *Grinzile cele lungi și afumate... erau de culoarea cea mohorîtă-roșie (a) lemnului pîrlit.* EMINESCU, G. P. 45, cf. id. N. 38, 156. *Începu a clocoti un*

sînge mohorît. ISPIRESCU, L. 225, cf. 138. *Trupul său neînsufleţit şi mohorît de vînătaiele funiilor fu dezlegat de la furcile caznei.* ODOBESCU, S. I, 443, cf. MARIAN, CH. 54, BARCIANU, ALEXI, W. *Vîrful nasului ascuţit şi vînăt... închipuia o mică pată mohorîtă pe o întindere gălbie.* HOGAŞ, DR. II, 31. *Ciobani le-or lua Şi le-or învîrsta, Dalbe Cu albastre, Verzi cu mohorîte.* TEODORESCU, P. P. 75, cf. 50. *Cu veşmîntul mohorît, Lung din cer pînă-n pămînt.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 512, cf. SEVASTOS, C. 199. *Du-te-n tîrg şi-mi ia năframă, Tot năframă mohorîtă, Să nu-ţi fiu, bade, urîtă.* RETEGANUL, TR. 145. *Bubă albă, bubă neagră, bubă roşie... bubă mohorîtă.* ŞEZ. IV, 19, cf. BIBICESCU, P. P. 233, ŢIPLEA, P. P. 113, BUD. P. P. 10, VASILIU, C. 649, PĂSCULESCU, L. P. 6, BÎRLEA, C. P. 130, 142, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, ALR II 3 403/362. ✧ (Substantivat, n.; învechit, rar) *De vor fi păcatele voastre ca roşiul, ca zăpada le voi albi, iară de vor fi ca mohorîtul, ca lîna le voi face albe.* VARLAAM-IOASAF, 166r/6. ✦ (Substantivat, n.; învechit, rar) Stofă purpurie. *Veţ lua de la dînşii aur, argint şi aramă. Şi vînăt, şi mohorît* (porfiră violetă, stacojieşi vişinie B 1938, 85), *roşiu îndoit şi mătase răsucită.* BIBLIA (1 688), 56²/52. ✦ (Substantivat, f.; învechit, rar) Haină făcută din stofă purpurie. *Dezbrăcară de pre el mohorîta.* TETRAEV. (1 574), 251. ✦ (Substantivat, m. art.; eufemistic) Dracul, diavolul. *Căci într-o zi prinde a se gîndi mohorîtul, cum ar vîrî el vrajba între doi oameni.* PAMFILE, D. 36, cf. FURTUNĂ, V. 8.

2. De culoare închisă; lipsit de strălucire, de lumină; întunecos, sumbru. [Oameni] *oacheşi, cu ochi şi cu păr negru şi mohorîţi la faţă.* PISCUPESCU, O. 141/6. *O beşică-n loc de sticlă e întinsă-n ferăstruie, Printre care trece-o dungă mohorîtă şi gălbuie.* EMINESCU, O. I, 84. *Văzusem un nor mohorît Venind din adîncuri de zare.* COŞBUC, P. I, 235, cf. 259. *Vremea era de asemenea răcoroasă, umedă, mohorîtă.* AGÎRBICEANU, S. P. 115. *Domnul Tase fumează un fel de tutun negru şi ieftin. De aceea, fundul chiselei e mohorît tot, ca iadul.* BASSARABESCU, S. N. 13, cf. 28. *Pe garduri ostenite, pe umede stradele, Lumina mohorîtă se-ntunecă.* CAZIMIR, L. U. 31, cf. 19, 75. *Înserarea asta, după o zi ploioasă... era mereu mohorîtă şi apăsătoare.* CAMIL PETRESCU, U. N. 414. *O lampă-n mohorîte umbre.* BACOVIA, O. 103. *Ceasurile curgeau încet în după-amiezile mohorîte.* SADOVEANU, O. II, 293, cf. VII, 281, id. E. 122. *Ziua se anunţa a fi mohorîtă.* STANCU, U.R.S.S. 49, cf. CAMILAR, N. I, 205. *Zidurile erau pînă la jumătate de faianţă verde... şi restul zugrăvit într-o culoare incertă, mohorîtă.* DEMETRIUS, A. 65. *E toamnă şi negurile mohorîte inundă zările.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 777. *Zilele veneau una după alta, mohorîte şi ude.* V. ROM. mai 1955, 29. *N-ar avea loc şi pomană Cine m-au făcut cătană. Mi-au dat haine mohorîte, Cum îs mic mai urîte.* ALECSANDRI, P. P. 294, cf. 204, ŢIPLEA, P. P. 113, BUD. P. P. 10. *Este-un pat mîndru-ncheiat... Şi pre el e aşternut covor verde, mohorît.* PĂSCULESCU, L. P. 59, cf. BÎRLEA, C. P. 130, ALR II 3 403/250, 362, 836, 6 076/682, A V 15. *Pe sub rîpile rîpite Ciute negre mohorîte* (Cuptorul). GOROVEI, C. 122. ✧ (Substantivat) *Din ce-a fost o zi întreagă mai măreţ mai lucitor, Dintr-un soare, ce rămîne? Mohorîtul unui nor.* DAVILA, V. V. 100. ✦ Întunecat (şi apăsător, trist). *Pe bănci de lemn, în scunda tavernă mohorîtă.* EMINESCU, O. I, 56. *Un morman cumplit de leşuri umple cîmpul mohorît.* MACEDONSKI, O. I, 105. *Deodată, cineva ieşi din mohorîta locuinţă de pescar.* TAFRALI, S. 38. *Tăcerea tot mai grea se lasă în cuprinsul mohorît al fabricilor.* DUNĂREANU, CH. 147. *Mai mohorîtă-i azi odaia.* IOSIF, PATR. 78. *În dosul unei biserici mohorîte, o cruce mare înfiptă în stîncă.* ARDELEANU, V. P. 25. *Subt bolta mohorîtă, pămîntul negru se zgribulea pătat cu dese ochiuri de apă tulbure.* REBREANU, R. II, 10, cf. I, 244. *În cîmpul mohorît Îi ţin de-a lungul zilei de urît Doar tufe albăstrii de scai pitici.* CAZIMIR, P. 133, cf. id. L. U. 37, LESNEA, P. E. 20. *Piatra Singuratică se ridică mohorîtă în aer, bizară apariţie a marilor înălţimi.* BOGZA, C. O. 13. *Nimic nu se zărea în pustietatea mohorîtă.* V. ROM. octombrie 1955, 163.

3. (Despre oameni şi despre înfăţişarea, privirea, gîndurile lor) Trist, mîhnit, posomorît. *Palidă şi mohorîtă Maica Domnului se vede.* EMINESCU, O. I, 50, cf. IV, 363. *Alecu, trist şi mohorît la faţă, tot drumul îi ţinu mîna.* CONTEMPORANUL, VI₂, 194. *Faţa lui... era muncită şi mohorîtă de gînduri.* REBREANU, NUV. 283, cf. id. R. I, 85. *Bărbaţi mohorîţi... şi femei... beau la rînd.* BRĂESCU, V. 129. *Peste sufletul ce umblă oropsit şi mohorît... Schitu-şi mişcă, în litanii, tristul clopot de la gît.* LESNEA, A. 26. *Veni acasă mohorît.* PAS, Z. I, 133. *Amîndoi tăceau, în nişte gînduri mohorîte.* CAMILAR, N. II, 109, cf. 102, id. N.I, 246, 373, 413. *Bătrînul îi aruncă o privire mohorîtă.* V. ROM. martie 1954, 71. ✧ (Prin metonimie) *Se opri înlemnit în faţa zidului mohorît de săteni care-l înconjurau.* CAMILAR, N. I, 207. ✧ Fig. *Destul m-am închis în singurătatea mohorîtă a ştiinţelor.* PETICĂ, O. 343. *Stă Negoiul mohorît, Cu-a lui negură bătrînă Care-i ţine de urît.* TOPÎRCEANU, B. 26.

— Pl.: *mohorîţi, -te.* — Şi: (învechit, rar) **mohurît, -ă** adj. VARLAAM-IOASAF, 48v/27.

— V. **mohorî.**

MOHORÎȚEÁLĂ s. f. (Mold.; mai ales la pl.) Vopsea roşie (obţinută din plante). *Cu podoabă-mbrăcată de vişin alb şi curat... şi cu moghoriţală de cinstitul şi preasfîntul său sînge.* DOSOFTEI, PS. 293/13. *Rămăşiţa de roşeală, care se numeşte pe alocurea... şi mohorăţele.* MARIAN,

CH. 44, cf. 54. *Se pisează crănguțele de pădureț acru și se fierb cu scoarță de pădureț . . . se capătă mohorțelele (zeamă pentru coloarea roșie).* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 96, cf. 133, 160. *Mohorțele (amestecul din care s-a făcut coloarea roșie).* PAMFILE, I. C. 382, cf. ȘEZ. III, 71.

— Pl.: *mohorîțele.* — Și: **mohorțeálă, moghorîțálă** s. f.

— **Mohorîți** + suf. *-eală.*

MOHORÎȚÍ vb. IV. Tranz. (Mold.) A înroși. [Apa de ploaie] *albește* [florile] *și le rușește . . ., mohorîțește.* VARLAAM, C. 113. *Îi bătu făcîndu-le rane destule și mohorîțîndu-le trupurile de sînge.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 43^{v}/2, cf. februarie 69^{r}/17. *Împăratul dedesupt scrise mie slobodzire cu șar roșiu deagetele sale încruntă despuitoare și le-au mohorățit cu sîngele său.* MOLITVENIC (sec. XVII), 306. *În acest vas . . . se pune părul (lîna) la mohorțit (se face roșu înflorit), apoi se scoate și se usucă.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 160, cf. 130, 133. ✦ A vopsi în vioriu (MARIAN, CH. 54) sau într-o culoare închisă (ȘEZ. XIX, 12). *Dar și aceste linețe, nainte de ce încep a le înnegri, le mohorățesc . . . și abia după ce s-au mohorățit se iau la negrit.* MARIAN, CH. 43.

— Prez. ind.: *mohorîțesc.* — Și: **mohorți** vb. IV.

— V. **mohorît.**

MOHOROȚÍT s. n. (Prin Mold.) Faptul de a mohor(î)ți; vopsire a firelor textile în roșu. *În lichidul colorat ce se capătă, se moaie torturile și se lasă pînă a doua zi. Acest lucru de pînă aici se cheamă mohorotît.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 126.

— V. **mohorți.**

MOHORȚEÁLĂ s. f. v. **mohorîțeală.**

MOHORȚÍ vb. IV v. **mohorîți.**

MOHURÎT, -Ă adj. v. **mohorît.**

MOI[1] adj. invar., subst. (Regional) **1.** Adj. invar. (Despre obiecte de îmbrăcăminte; p. ext. despre oameni) Ud, muiat (de ploaie); leoarcă (Roșia-Beiuș). Cf. ALR II 2 536/310. *Tătă-i moi.* ib. *Tătu-s moi.* ib.

2. Subst. (În expr.) **A pune** (sau **a da, a băga, a lăsa, a sta**) **la** (sau **a, pe, de-a**) **moi** sau **a pune de-a moiul** = a pune (sau a lăsa, a sta) într-un lichid, pentru a se înmuia. *Ia rachii, pune-i a moi în oțet* (a. 1749). GCR II, 43/12, cf. 46/1. *Joldeala se pune la moi, în apă, unde stă o noapte.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 57. *Se umple vasul cu apă limpede și rece de rîu și se lasă* [firele de lînă] *să steie 36 de ore la moi.* id. ib. 116. *Dăm cînepa la moi.* GR. S. I, 137. *Lîna se pune pe moi.* CHEST. V. 160/51. [Tortul] *îl înmoiem în apă caldă cu leșie și-l lăsăm să steie a moi vo două ceasuri.* ALRT II 69. *Ai pus opincile la moi.* ALR II 3 551/219, cf. 3 551/349, 605, 833, 4 009/2, 6 351/310, GL. V.J. *A pus rufele de-a moiul.* MAT. DIALECT. I, 213, cf. 25. (Glumeț) *Nevastă . . . de-acuma nu te mai bat, C-am pus gîrbaciul pe moi.* PAMFILE, C. Ț. 321. **A umbla de-a moiul** = a umbla tot timpul beat. MAT. DIALECT. I, 285.

3. Subst. Copcă mare (în gheață); (regional) căldare. *Se face la mijloc o copcă mare . . . numită căldare (. . . mai zisă și moi).* ANTIPA, P. 485.

— Derivat regresiv de la **muia.**

MOI[2] s. n. v. **molie.**

MOI[3] subst. v. **muie.**

MOIÁ vb. I v. **muia.**

MOIÁȘTENĂ s. f. v. **moiștină.**

MOIÁT, -Ă adj. v. **muiat**[2].

MÓICĂ s. f. (Prin Ban.) Om moale[1], molatic. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 139, NOVACOVICIU, C. B. II, 13.

— Din **moi**[1].

MOICEÁN s. m. (Regional) Ardelean; p. restr. mocan[1] **(1)** (Rucăr-Cîmpulung). SCRIBAN, D.

— Pl.: *moiceni.*

— Probabil din n. pr. **Moeciu** (toponimic) + suf. *-ean.*

MOICEÁNCĂ s. f. (Regional) Ardeleancă; p. restr. mocancă **(1)** (Rucăr-Cîmpulung). SCRIBAN, D.

— Pl.: *moicence.*

— **Moicean** + suf. *-că.*

MOICHÍȚĂ s. f. (Iht.; regional) Grindel *(Cobitis barbatula)* (Teregova-Caransebeș). H XVIII 283.

— Pl.: *moichiți.*

— Etimologia necunoscută.

MOICIÚNE s. f. (Rar) Acțiunea de a muia (cufundînd într-un lichid). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

— Pronunțat: *mo-i-.*

— **Moia** + suf. *-ciune.*

MÓIE s. f. v. **molie.**

MOIECIÓS, -OÁSĂ adj. v. **muiecios.**

MOIÉRE s. f. v. **muiere**[2].

MOIÉTE subst. (Prin Ban.) Numele unui peşte nedefinit mai de aproape. Cf. N. REV. R. VIII, nr. 6, 87, H IX 59.
— Etimologia necunoscută.

MOIÉTEC s. m. v. **măietic.**

MOIETOÁRE s. f. v. **mîietoare.**

MOIETÚRĂ s. f. v. **muietură.**

MOIÉŢI s. m. pl. (Regional) Papară (de mîncat) (Covasna). ALR II 4 083/192. *Moieţi cu chimăn şi cu ulei.* ib. *Moieţi cu urdă.* ib.
— De la **moia.**

MÓIMĂ[1] s. f. (Învechit şi regional) **1.** Maimuţă **(1).** *Şi atuncea viu îl băga într-un sac şi într-acel sac băgă şi un dulău şi un cucoş şi o năpîrcă şi o moimă.* PRAV. MOLD. 49[r]/4. *Deaca ieşim din ţara moimelor, venim la munte nalt.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 79[r]/19. *Piccolomini încă adusese în Serbia cămile, moime, papagali şi alte animale străine.* BARIŢIU, P. A. I, 299. *Moimele... au mare asemănare cu omul.* MIHALI, C. 22. *Unii au moime dresate.* F (1871), 499. *Vin între altele duhurile necurate şi se îmbracă în formă de porc, cîne, lup şi moimă.* PAMFILE, DUŞM. 270. *Zice că omul s-a făcut din moimă.* BENIUC, M. C. I, 197, cf. DENSUSIANU, Ţ. H. 234, ALR SN III h 686.
2. Epitet pentru un om mic de statură. Cf. ALR II/I h 79. *O rămas moimă, nu poate creşte.* ALR II/I MN 47, 2 262/362.
— Pl.: *moime* şi *moimi* (ALR SN III h 686).
— Din magh. **majom.**

MÓIMĂ[2] s. f. (Regional) Umflătură dureroasă, mai ales la gît sau la subsuori; (regional) uimă, bolfă, boşoalcă. V. maimucă. Cf. VAIDA, T. PAPAHAGI, M. 125, ARH. FOLK. I, 205. *Cîte moime, cîte bube, Pe toate la nuntă le-o chemat.* CANDREA, F. 369, cf. GR. S. VI, 93, ALRM I/I h 158, ALR II/I h 117, MAT. DIALECT. I, 213, L. ROM. 1 959, nr. 1, 47.
— Pl.: *moime.*
— Etimologia necunoscută.

MOIMÎŢĂ s. f. (Învechit şi regional) Maimuţă **(1).** *Veri mîinile omului ar fi la moimîţă, veri obrazul moimîţii la arap.* CANTEMIR, IST. 49, cf. id. HR. 7, 300. *Nefton... este pentru dînşii aceea ce-i pentru noi o moimiţă.* CONACHI, P. 276, cf. ALR SN III h 686/605.
— Pl.: *moimiţe.* — Şi: **momîţă** (GCR II, 121/3, HELIADE, O. I, 131, ALECSANDRI, T. I, 116, HOGAŞ, H. 61, ALR I 786/370, ALR SN III h 686), (învechit) **moimíţă** s. f.
— **Moimă[1]** + suf. *-iţă.*

MOIMÍŢĂ s. f. v. **moimiţă.**

MOIMÓC s. m. (Regional) Maimuţoi **(1)** (Voivozi-Carei). ALR SN III h 686/325.
— Pl.: *moimoci.*
— **Moimă[1]** + suf. *-oc.*

MOIMÓI s. m. (Regional) Maimuţoi **(1).** Cf. ALR SN III h 686.
— Pl.: *moimoi.*
— **Moimă[1]** + suf. *-oi.*

MOIMÚCĂ s. f. (Regional) Maimuţă **(1)** (Pecica-Arad). ALR SN III h 686/53.
— Pl.: *moimuci*
— **Moimă[1]** + suf. *-ucă.*

MOINÁ vb. I. Refl. şi (rar) intranz. (impers.) (Rar) A se face moină[1] **(1);** (regional) a se moişti, a se moloşăgăi, a se moloşogi. *Să moinase şi zăpada cădea mai mare şi mai deasă.* DELAVRANCEA, V. V. 178. *Cînd se încură boii, moinează.* GOROVEI, CR. 381. *Să moinează (cînd începe să înnoreze puţin).* ALR I 1 228/856, cf. 1 228/770. ✧ (Cu subiectul „vremea") *Cînd cîntă bufniţa, se zice că să moinează vremea.* H XVI 21.
— Prez. ind. pers. 3: *moinează.*
— V. **moină[1].**

MOINÁRE s. f. (În dicţionarele din trecut) Faptul de a (se) moina. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. COSTINESCU.
— V. **moina.**

MOINÁT, -Ă adj. (Rar; despre timp) Moinos **(1).** Cf. PONTBRIANT, D.
— Pl.: *moinaţi, -te.*
— De la **moină[1].**

MOINĂTEC, -Ă adj. (Rar; despre timp) Moinos **(1).** *Dacă e bine, cald,* [pieile] *într-o zi se usucă, iar dacă este vremea mai moinatecă, două zile* (sec. XVIII). HEM 1 569.
— **Moină[1]** + suf. *-atic.*

MÓINĂ[1] s. f. **1.** Timp umed şi relativ călduros (de obicei cu cerul înnorat) în timpul iernii, după o perioadă de temperaturi scăzute, vreme moale; (regional) moişte **(1),** moiştină **(1),** moişteală, moloşag, molesniţă. V. tomoroagă, tulnic. *Pe aici, soare şi ger — foarte neplăcut lucru pentru mine, amator de moină şi de lumină moderată.* CARAGIALE, O. VII, 158. *Afară era moină, cernea de sus o burăruntă.* VLAHUŢĂ, D. 118. *E o zi de moină, parcă-i primăvară.* id. O. A. II, 91. *Ciobanii stau în jurul vetrei, Afară-i negură şi moină.* DEMETRESCU, O. 75. *Toată ziua fusese moină. Lostopene mari de zăpadă căddeau şi, de ce căddeau, mai mare glod să făcea pe străzi.* N. REV. R. II, nr. 18, 93 (supl.). *Cînd cîntă cocoşii după amiază, prevestesc moină (vreme mai călduroasă) sau*

căderea negurii. I. CR. IV, 48. *Vremea se încălzește sau face a moină.* PAMFILE, VĂZD. 3, cf. 107. *După geruri lungi, aceasta era întâia zi de moină.* SADOVEANU, O. X, 558, cf. id. B. 58, id. Z. C. 230. *Vrăbiile se lăsau în bandă să culeagă ceea ce găseau după moină.* CĂLINESCU, E. O. II, 316. *Cînd iarna dă puțină ploaie sau e cald, zicem moină.* H IV 143. *Cînd pisica se linge, înseamnă moină.* ȘEZ. III, 46. *Timpu-i a moină.* ALR I 1 228/675, cf. 1 228/596. ✦ P. ext. (Rar) Umezeală, ploaie. *Stau . . . și moina cade, apă, glod.* BACOVIA, O. 49. ✦ (Regional) *Moină galbenă* = mană **(I 2)** (Toplița). Cf. ALR II 5 053/228.

2. (Prin nordul Transilv.) Loc apătos (FRÎNCU-CANDREA, M. 105), pămînt moale, lunecos (CHEST. IV 61/262, GLOSAR REG.), mocirlă **(1)** (com. din MONOR-REGHIN); (regional) rodină (FRÎNCU-CANDREA, M. 105), moiște **(2)**, moiștină **(2)**.

3. (Popular) Bucată de pămînt cultivată sau cultivabilă, ogor (H XIV 436, XVI 95, CHEST. IV 126/426, ALR I 1 229/217, 348, 375, 394, 418, 550, 573, ALRM SN I h 21, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI, A V 14); teren lăsat necultivat o perioadă de timp, pîrloagă, (regional) rît, morhoancă, moruncă, năvăloacă, noroi, mejdină **(1)** (LUNGIANU, CL. 229, PAMFILE, A. R. 26, BOCĂNEȚU, T. A., ALR I 915/273, 1 229/270, 278, ALR II/250, 353, ALR SN I h 7, A II 3, 4, 12); pămînt nelucrat, țelină (ALR I 915/131, 164, A II 3). *Și am zălogit 2 moine, doi florinți* (cca 1700). IORGA, S. D. V, 383. *Au obicinuit plugarii a semăna bucate . . . și în mălăiști (cucuruziști) și unii ca aceștia mai mult folos au decît cei ce seamănă în moine sau în țealini numai o dată arate.* ECONOMIA, 29/25. *Ziua de arătură în moină este de 10 pași în curmeziș, iar în țelină de 8 pași* (a. 1832). I. BRĂESCU, M. 23. *În acest chip vom pute ara cu un plug într-o zi la moină 40 de prăjini și la țălină 20.* I. IONESCU, C. 29/27. *Un om pune trei zile de lucru, zile de toamnă, într-o falce de arătură la moină.* id. D. 382, cf. 152. *Ca pămînt arat sau de arat . . . arătura are o mulțime de sinonimi . . . holdă, lan, miriște, moină.* HEM. 1 475. *Săracele moine lungi . . . Săracile moine late.* RETEGANUL, TR. 175, cf. id. CH. 157, ALR I 915/576, 1 229/387, ALR SN I h 7. ✦ (Regional) Porumbiște. Cf. ALR SN I h 119.

4. (Prin Olt.) Partea moale a brațului (N. REV. R. VIII, nr. 1, 87); încheietura mîinii (ALRM II/I h 98).

5. (Iht.; regional) Grindel *(Cobitis barbatula). După păstrăv, vine . . . moina, un peștișor mic.* I. IONESCU, P. 365. *Tot moină se mai cheamă un peștișor molatec ce trăiește la mîl și care-ți alunecă printre degete.* I. CR. II, 79, cf. ANTIPA, F. I. 198, H X 50, 81, 207, 260, 388, 499, 505, 518, 538, XI 488, 504, XV 132, ALR I 1 746/118, 532, 578, 582, 588, 594, ALR II 6 239/531.

— Pl.: *moine.*

— Cf. moale[1], moiște.

MOÍNĂ[2] s. f. (Prin Transilv.) Măciucă **(I 1)**. Cf. REV. CRIT. IV, 145.

— Pl.: *moine.*

— Etimologia necunoscută.

MOINÉRI s. n. v. **mîner.**

MOINÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Despre timp) Umed și relativ călduros (în timpul iernii); (rar) moinat, moinatec. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Vreme moinoasă.* PAMFILE, A. R. 187. *Vor să afle dacă iarna va fi moinoasă sau geroasă.* id. S. T. 71. *Ziua aceea . . . îngropa deodată iarna cea neagră, moinoasă și plină de boleșnițe.* SANDU-ALDEA, A. M. 149. *Au cîte un ogar, mult doi, cu care fac vînătoare de iepuri, îmblînd mai ales iarna în timpuri moinoase.* H III 69. *Vremi moinoasă.* ALR I 1 228/552.

2. (Regional; despre terenuri) Îmbibat de apă, apos, apătos, mocirlos (Cetea-Aiud). CHEST. II 73/301.

3. (Regional; despre apă) Cu gust sălciu (Ighișul Vechi-Agnita). ALR I 798/160.

— Pl.: *moinoși, -oase.*

— **Moină[1]** + suf. *-os.*

MOIOÁCĂ[1] s. f. (Bot.; regional) Colilie *(Stipa pennata)* (Pecinișca-Orșova). ALR SN III h 648/2. *Iarbă d-a moale, moioacă.* ib.

— Etimologia necunoscută.

MOIOĂCĂ[2] s. f. v. **moioagă.**

MOIOĂGĂ s. f. (Iht.; regional) Grindel *(Cobitis barbatula). Moioaga se prinde la gura pîraielor ce dau în Dunăre.* BĂCESCU, P. 125.

— Pl.: *moioage.* — Și: **moioácă** s. f. BĂCESCU, P. 37.

— Etimologia necunoscută.

MOÍRE s. f. v. **muiere[2].**

MOISAFÍR s. m. v. **musafir.**

MÓISĂ s. f. v. **moiță.**

MOÍȘCĂ s. f. Numele unui pește nedefinit mai de aproape. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM.

— Pl.: *moișce.*

— Etimologia necunoscută.

MÓIȘTE s. f. **1.** (Regional) Moină[1] **(1)**. *Lumina lunii cîndu-i cu pîntecele în jos și cu coarnele la deal, urmează moișce* (a. 1774). IORGA, S. D. XIII, 75. *Era moișce și sătenii, vrînd-nevrînd, trebuiau să-și cumpere opinci.* POPOVICI-BĂNĂȚEANU, V. M. 72. *Cînd se îngînă cocoșii des, fac a moișce.* PRIBEAGUL, P. R. 113, cf. H XVII 14. *Era o moișce afară și ulițele pline de glod.* Com. din BILCA-RĂDĂUȚI, cf. com. din ORAVIȚA, ALR I

1 228/35, 156, 582. ✦ (Adjectival) Moinos **(1)**. *Vreme moiștse.* L. COSTIN, GR. BĂN. 139.

2. (Transilv.) Moină[1] **(2)**. Cf. LB.

3. (Regional) Moină[1] **(3)**. Cf. H X 499, CHEST. IV 124/177 a.

4. (Anat.; prin Ban.) Tîmplă. Cf. CANDREA, F. 41, L. COSTIN, GR. BĂN. 139.

5. (Prin Ban.) Creștet (al capului). Cf. CANDREA, F. 41.

— Accentuat și: *moiște.* ALR I 1 228/35. — Pronunțat: *mo-i-.* — Pl.: *moiști.* — Și: (regional) **moliște** s. f. GLOSAR REG.

— **Moale**[1] + suf. *-iște.*

MOIȘTEÁLĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) Moină[1] **(1)**. *Era un cutreier fără spor prin viroage și rovini, pe lapoviță și moiștealã.* CIAUȘANU, R. SCUT. 20, cf. MAT. DIALECT. I, 231.

— Pronunțat: *mo-i-.*

— **Moiști** + suf. *-eală.*

MOIȘTÍ vb. IV. Refl. impers. (Prin nord-estul Olt.) A se moina. Cf. CIAUȘANU, V. 180.

— Pronunțat: *mo-i-.* — Prez. ind. pers. 3: *moiștește.*

— V. **moiște.**

MOÍȘTINĂ s. f. (Regional) **1.** Moină[1] **(1)**. Cf. LM.

2. Moină[1] **(2)**. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM.

— Pronunțat: *mo-i-.* — Pl.: *moiștini.* — Și: **moiáștenă** s. f. LB.

— **Moiște** + suf. *-ină.*

MOIȘTÍT, -Ă adj. (Prin nord-estul Olt. mai ales despre zăpadă) Muiat, fleșcăit. Cf. MAT. DIALECT. I, 231.

— Pronunțat: *mo-i-.*

— V. **moiști.**

MOIȘTÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Mocirlos, mlăștinos. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pronunțat: *mo-i-.*

— **Moiște** + suf. *-os.*

MOITOÁRE s. f. v. **mîietoare.**

MOITÓR, -OÁRE adj., s. f. v. **muietor.**

MÓIȚ s. m. v. **moiță.**

MÓIȚĂ s. f. (Regional) **I.** (Iht.) **1.** Grindel *(Cobitis barbatula).* Cf. BĂCESCU, P. 123, 186, ALR I 1 746/12, ALR II 6 239/836.

2. Molan[1] **(2)** *(Nemachilus barbatulus).* Cf. ANTIPA, P. 84, H IX 6, 42, XVIII 25.

II. (Bot.) Specie de ciupercă comestibilă, de culoare galbenă, verzuie sau cafenie. Cf. MAT. DIALECT. I, 262, CHEST. VIII 81/5, 33.

— Pl.: *moițe* și *moiți.* — Și: **móiț** (ALR II 6 239/2) s. m., **móisă** (BĂCESCU, P. 186, ALR I 1746/12, ALR II 6 239/836) s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. m o a l e[1].

MOJÁICĂ s. f. (Prin Ban.) Om care cîrtește sau bîrfește. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 139. *Mare mojaică e și hăsta.* id. ib., cf. NOVACOVICIU, C. B. II, 13.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

MOJÁNT, -Ă adj. (Regional, în sintagmele) *Măr mojant* = varietate de meri nedefinită mai de aproape. Cf. REV. CRIT. III, 161. *Măr mojant* = varietate de mere produse de mărul mojant. ib.

— Pl.: *mojanți, -te.*

— Etimologia necunoscută.

MOJÁR s. n. **1.** (Transilv. și prin Ban.) Piuliță (pentru pisat). *Un măjări, adecă piuliță . . . și un her de călcatu rufelor* (a. 1 791). IORGA, S. D. VIII, 22. *Măjeriu, piuliță scobită din lemn.* BREBENEL, GR. P. *Din mobilierul și uneltele de bucătărie . . . măjeriu, piuliță de sfărmat sarea și piperiul.* PĂCALĂ, M. R. 429, cf. ALR I 709/61, 75, 270, 289, ALR II 3 978/76, 105, 157, 228, 235, 353, A II 12, III 1, IV 5. ✦ Piua șteampului. *Pisară piatra în mojere cu ruzi grele de fier.* AGÎRBICEANU, A. 399, VICIU, GL. ✦ (Prin Transilv.) Oală (de tablă, de fontă, de lut etc.) pentru făcut mămăligă. Cf. ALR I 695/280, 298, 707/280. ✦ (Regional) Fontă (Roșia-Beiuș). ALR SN II h 579/310.

2. Vas mic, din porțelan, sticlă etc., de formă semisferică, folosit în laboratoare și în farmacii, pentru a freca, a fărîmița sau a amesteca diferite substanțe, cu ajutorul unui pistil. Cf. DL, DM, DN, DER.

3. (Prin nordul Transilv.) Tun primitiv; piuă, (regional) treasc. Cf. CABA, SĂL.

— Pl.: *mojare* și *mojere* (ALR I 709/290, A I 22, 35, 36), *mojaruri* (ALR I 709/61, 289, 298, 343, ALR II 3 978/53, 157, 325, 334, 346, 349, A III 7). — Și: (regional) **mojér** (AGÎRBICEANU, A. 478), **mojdér** (BUDAI-DELEANU, LEX.), **mojdír** (id. ib.), **moájer** (accentuat și *moajér*; KLEIN, D. 146), **morjér** (pl. *morjele*; ALR I 709/138), **măjăr** (ib. 709/45), **măjér** (ib. 709/87, 125, 249, ALR II 3 978/130, A II 10), **mărjár** (ALR I 709/363), **mărjér** (A II 12), **mînjár** (ALR II 3978/172), **mujár** (ALR I 709/269, 339, 348, ALR II 3 978/353), **mujér** (ALR I 709/40, 136, A II 9) s. n.

— Din magh. **mozsár.** — Pentru variantele cu *-r-*, cf. germ. M ö r s e r.

MOJDÁN s. n. (Învechit, rar) Măduvă **(I 1)**. *Toate arsele mojdane* (cu măduhă grase

D, g r a s e C[2]) *rădic ţie cu afumare şi berbeci.* PSALT. 124.
— Pl.: *mojdane.*
— Din slavonul **можданъ**

MOJDÁR subst. v. **mujdar.**

MOJDÉI s. n. v. **mujdei.**

MOJDÉR s. n. v. **mojar.**

MOJDIÉR s. n. v. **mujdeier.**

MOJDÍR s. n. v. **mojar.**

MOJDRÁN s. m. v. **mojdrean.**

MOJDRÉAN s. m. **1.** Arbore cu frunze compuse din 7—9 foliole peţiolate, cu flori albe, mirositoare, din a cărui coajă se scoate o vopsea roşie şi care, crestat, lasă să se scurgă o substanţă zaharoasă, folosită ca purgativ; (regional) urm, frasin-de-munte *(Fraxinus ornus). Zeama ce se face din sovîrf, din coajă de mojdrean.* HEM 1468. *Cicoarea trăieşte în ţările cele mai călduroase din Europa, şi anume pe urm sau mojdrean.* MARIAN, INS. 457. *Mojdreanul... se întîlneşte foarte rar prin ţara noastră.* ŞEZ. XV, 88. *Sucul care să scurge de la sine sau prin tăieturi din coaja frasinului-de-munte, numit şi mojdrean.* BIANU, D. S. 442. *Se fierb coji de mojdrean în căldare de aramă.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 152, cf. PANŢU, PL. *Mai mult înaintează* [în stepă] *cărpiniţa, tot mai răzleaţă, mojdranul... apoi tufişuri de migdal-pitic.* SIMIONESCU, FL. 229. *Seminţe de frasin (frasin mojdrean, frasin-de-baltă).* NOM. MIN. I, 29, cf. H XI 26, 325, XII 225, XIV 338. *Negru sovîrf; coajă de mojdrean; le fierbe.* ALR II 3414/728. *Lîngă-o tufă de moşdrean, Ţipă un pui de ungurean* (Clopotul). GOROVEI, C. 90.

2. (Regional) Paltin *(Acer pseudoplatanus).* Cf. H IV 104, com. din BRĂDIŞORUL DE JOS-ORAVIŢA.

— Pl.: *mojdreni.* — Şi: (regional) **mojdrán, mojreán** (CUV. D. BĂTR. I, 293), **mojneán** (ALR II 3414/723), **moşdreán, mosdreán** (H XI 26), **mosdrán** (com. din BRĂDIŞORUL DE JOS-ORAVIŢA), **mozdrán** (H XVIII 138) s. m.
— Etimologia necunoscută.

MOJECÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **mojicesc.**

MOJÉR s. n. v. **mojar.**

MOJERÍCĂ s. f. (Regional) Numele unei plante nedefinite mai de aproape (Dolhasca-Fălticeni). Cf. H XII 322.
— Etimologia necunoscută.

MOJERÚŢ s. m. (Prin Transilv.) Diminutiv al lui m o j a r. Cf. LB.
— Pl.: *mojeruţi.*
— **Mojar** + suf. *-uţ.*

MOJGÍ vb. IV v. **mujdi.**

MOJÍC, -Ă subst., adj. **1.** S. m. şi f. (Învechit şi regional) Ţăran; p. e x t. om de rînd, care nu făcea parte din cinurile boiereşti. *Cei ce sînt meşteri, îi ţin mujici, iar pre cei ce sînt de război, îi ţin viteji în cinste.* HERODOT (1645), 141, cf. 16, 335. *Pe toţi-i cinsti cu daruri, cîţi era sveatnicii lui şi cîţi era cu deregătorii... şi cîţi era de cei proşti (mojici)* (a. 1648). GCR I, 133/2, cf. II, 77/19, 118/13. *Şi era Isaf... mojîc* (r ă s c o l i t o r a l c î m p i e i B 1938). BIBLIA (1688), 18[1]/20, cf. 10[2]/29. *În divan îi suduia mojicii pre boiari* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 334/10, cf. I, 90/21, M. COSTIN, LET. I, 290/4. *Cu mulţimea mojicilor ce-i scotea fără voia lor înaintea imbrihorului... au făcut de au perit Costandin Vodă.* IST. Ţ. R. 120, cf. 103. *Şi-i sărăciră de rămasără cum le-u fostu postrigul, mojîci.* NECULCE, L. 119, cf. 109. *Fiind de neam prost şi varvar, întîi au silit de au omorît pe toţi cîţi îl ştia că iaste din mojici născut.* CANTEMIR, HR. 206. *Trecea pe lîngă dînsul ca pe lîngă un mojic sau şi nebun.* AETHIOPICA, 17[r]/2. *Cu aceste finеţe vor s-arate nobleţea lor. Ocolesc, fug de cei mici, Nu-i cruţ, zic că sînt mojici.* MUMULEANU, C. 97/18, cf. 106/17. *Aceasta face pe fiii boierilor să ocupe posturile publice, ca înşişi să capete rang: alminteri le-ar ajunge copiii mojici (proşti).* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 58. *Cîteva sute de mojici.* NEGRUZZI, S. I, 153, cf. 246, II, 229. *Un oarecare boieri întîmpină atunci pe moş Roată, zicîndu-i cu glas poruncitor şi răutăcios: — Dar ce nevoie mare este să înţelegi tu, mojicule!* CREANGĂ, A. 155. *Ia pune-te, măi Gheorghe, cu parul pe mojici.* MACEDONSKI, O. II, 56. *Tu, o mojică, să mi te fasoleşti de un ceas.* MILLE, V. P. 127. *Sîngele mojicului nu contează în materie de petreceri regale.* LIT. ANTIMONARHICĂ, 170. *Au stat mojicii la un loc cu boierii.* SADOVEANU, O. I, 182, cf. id. N. F. 7, 8. *Măi mojice, mojic rău, Las'că mi te-oi drege eu Cînd a veni birul greu.* ALECSANDRI, P. P. 250, cf. TEODORESCU, P. P. 333. *Nu mă tăia pe pămînt, Că nu-s ficior de mojic, Ci mă taie pe covor, C-am fost ficioraş de domn.* MAT. FOLK. 183. *Haide, haide, piei d-aici, Vodă nu-i pentru mojici.* ANT. LIT. POP. I, 559.

2. S. m. şi f., adj. (Persoană) lipsită de educaţie, de maniere, (om) prost crescut; bădăran, mitocan. *A să mă scoată din răbdare mojicu ista.* ALECSANDRI, T. 611, cf. 41. *Era mojic Busuioc, cînd îi sărea ţandăra.* SLAVICI, O. I, 257. *Ieşi afară, ţăran viclean şi mojic ce eşti.* ISPIRESCU, L. 178, cf. 203. *Fata auzise vorbindu-se în casă de neamul îmbogăţit al*

Scatieştilor ca de niște mojici renumiți. D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 16. *În gîndul lui, mă făcu mojic.* HOGAȘ, DR. I, 175. *Era guralîv și mojic, spunînd fiecăruia din jurul lui ce crede despre el.* CAMIL PETRESCU, O. II, 110. *Nici salcea pom, Nici mojicul om.* ZANNE, P. IV, 456.

3. S. m. (Livresc; în forma *mujic)* Țăran rus dinaintea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. [La Kiev] *au depus marile bogății Romanovii, la care s-a mai adăogat și ultima copeică a mujicului credincios.* SAHIA, U.R.S.S. 41. [Grigorie Melehov] *își dă seama că pentru nobilii ofițeri care-l comandă nu este de fapt decît un „mujic grosolan", un „om de rînd".* CONTEMP. 1948, nr. 108, 4/4.

— Pl.: *mojici, -ce.* Voc. și: (regional) *mojice.* — Și: **mujíc, -ă** s. m. și f.

— Din rus. **мужик.**

MOJICÁN s. m. (Rar) Augmentativ al lui mojic **(2)**. *Du-te, mojicane, de-ți caută nevastă la mahalaua Vergului... la mitocani.* PR. DRAM. 247.

— Pl.: *mojicani.*

— **Mojic** + suf. *-an.*

MOJICÁNCĂ s. f. (Rar) Augmentativ al lui mojică. V. mojic **(2)**.

— Pl.: *mojicance.*

— **Mojican** + suf. *-că.*

MÓJICĂ s. f. v. **muzică.**

MOJICÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** (Învechit și regional) De mojic **(1)**, care aparține mojicului, referitor la mojic. *S-au rădicat un Petre Ciasar cu multă oaste mojîcească asupra ungurilor și multă pagubă au făcut boiarilor ungurești* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 289/6, cf. GCR II, 374, TEODORESCU, P. P. 83. *Și îm' cînt-un cînticel, Și nu-i cîntic mojăcesc, Și-i cîntic împărătesc.* MAT. FOLK. 1466.

2. De mojic **(2)**; grosolan, ordinar, vulgar, (astăzi rar) mojicos. *Slugeli lui cei din boierie era tari și mari și obraznici, după cumu-i hirea mojîcească.* NECULCE, L. 171. *Vederea lor iaste sălbatecă, portul lor mojecesc.* IST. AM. 85r/11.

— Pl.: *mojicești.* — Și: (învechit) **mojecésc, -eăscă** adj.

— **Mojic** + suf. *-esc.*

MOJICÉȘTE adv. **1.** (Învechit) Ca un mojic **(1)**, în felul mojicilor. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

2. Ca un mojic **(2)**, în mod grosolan, fără politețe. *A trimis în Transilvania ca comisar investigator pe unu Paul Bogati, om foarte brutal, care se purta mojicește.* BARIȚIU, P. A. I, 365. *Ruga pe cardinalul Dubois să-l trateze cît mai mojicește.* PETICĂ, O. 338.

— **Mojic** + suf. *-ește.*

MOJICÍ vb. IV. Intranz. și refl. (Rar) A avea o purtare grosolană; a se obrăznici. Cf. COSTINESCU.

— Prez. ind.: *mojicesc.*

— V. **mojic.**

MOJICÍE s. f. **1.** (Învechit) Stare, condiție a mojicului **(1)**. *Argumenturile lui... ca să dovedească mojicia românilor sînt aceastea...* CANTEMIR, HR. 133. *Viețuiesc în mojicia cea crudă și proastă.* ȚICHINDEAL, F. 14/4.

2. Vorbă, faptă, atitudine, comportare de mojic **(2)**; grosolănie, bădărănie, mitocănie. *Toată ritorica lui Alexandru Dragomanul nu putea astupa mojicia turcului* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. V, 168. *Mi-ai mîncat zilele cu mojiciile tale.* PR. DRAM. 266, cf. BARIȚIU, P. A. I, 359, II, 222. *La o mojicie atîta de mare, Vițelul răspunde că va aștepta.* ALEXANDRESCU, O. I, 231. *De ce să nu ne bucurăm noi de averea lui, căci suferim mojiciile și fantaziile lui?* FILIMON, O. I, 144. *Femeia ta nu-i responsabilă de mojiciile tatălui său.* ALECSANDRI, T. 1272. *Dacă vroiai tren, să-ți fi dat mă-ta zestre. — Vai, ce mojicie!... Doamne, cît sînt de nenorocită.* BRĂESCU, V. 5.

— Pl.: *mojicii.*

— **Mojic** + suf. *-ie.*

MOJICÍME s. f. (Învechit) Mulțime de mojici **(1)**, totalitatea mojicilor; țărănime; p. ext. lume de rînd. *Sfătuie unii să rădice și țara, toată mujicimea, asupra lor.* NECULCE, L. 289. *Ungurii de pin pregiur, cum zic mojicime, iară nu oaste strînsă bulucuri, ședea pe la drumuri strimte, pe unde era să treacă tătarii.* AMIRAS, LET. III, 124/38. *Îi vezi, jupîne vătav! Taie-i pe toți! Nimicește mojicimea cu nărav!* HASDEU, R. V. 41.

— Și: **mujicime** s. f.

— **Mojic** + suf. *-ime.*

MOJICÓS, -OÁSĂ adj. (Despre oameni și manifestările lor; astăzi rar) Mojicesc **(2)**. *Se cunoștea și fața... că este mojicoasă, cum le era felul.* MILESCU, LET2. I, 126. *Coconul Drăgan e mîndru, bădăranul..., țanțoș, mojîcos.* HELIADE, O. II, 425. *Pînă cînd ai să fii necioplit?... Totdaună ca un urs sălbatec, mojicos, grosolan.* PR. DRAM. 209. *Era glasul mojicos al lui Doria.* I. NEGRUZZI, S. V, 346. ◇ (Adverbial) *Sînt mai murdari și vorbesc și mai mojicos.* H XI 99.

— Pl.: *mojicoși, -oase.*

— **Mojic** + suf. *-os.*

MOJMÓN s. m. v. **moșmon.**

MOJNEÁN s. m. v. **mojdrean.**

MÓJOLO subst. (Maghiarism, prin Transilv.; cu sens colectiv) Stafide. Cf. ALR I 1 720/333, ALR II 3 655/260.
— Şi: **mólojo** (ALR II 3 655/250) subst., **moliájă** (ALR I 1 720/249), **molojánă** (ALR II 3 655/235), **molójie** (ALR I 1 720/255) s. f., **málaj** (ib. 1 720/257) subst.
— Din magh. **malozsa.**

MOJORLẮU s. n. v. **morjolău.**

MOJREÁN s. m. v. **mojdrean.**

MOL[1] s. m. (Chim.) Moleculă-gram. *O moleculă-gram sau un mol reprezintă atîtea grame de substanţă, cît face greutatea lui moleculară.* MARIAN-ŢIŢEICA, FIZ. I, 130, cf. LTR[2], DER.
— Pl.: *moli.*
— Din fr. **mole,** germ. **Mol.**

MOL[2] s. m. v. **molie.**

MOL[3] s. n. Construcţie în bazinul unui port, sub formă de dig care înaintează de la ţărm către larg, servind pentru acostare, operaţii portuare, apărarea portului de curenţi şi de valuri etc. *Mă îndreptai către molul portului celui nou.* FILIMON, O. I, 331. *Molurile cu lungimi mai mari nu sînt recomandabile din cauza complicaţiilor cari rezultă prin aglomerarea . . . numeroaselor drumuri.* LTR[2]. *Uneori molurile au şi rolul de a apăra bazinul portului de curenţi şi de valuri.* DER.
— Pl.: *moluri.*
— Dîn it. **molo,** fr. **môle.**

MOL[4] subst. Tumoare care se formează uneori în uter, după fecundare, împiedicînd dezvoltarea fătului. Cf. BIANU, D. S.
— Din fr. **môle.**

MOL[5] subst. (Med.; regional) Rapăn (Ineu-Arad). ALR II/I h 121/64.
— Etimologia necunoscută.

MOL[6] subst. (Argotic) Vin. BARONZI, L. 149. *Ciupit de mol.* BL II, 173. *Un bazin de mol „o sticlă de vin".* GR. S. VII, 120, cf. DR. XI, 143.
— Din ţig. **mol.**

MOL[7] s. n. v. **mîl.**

MÓLA[1] interj. Cuvînt folosit pentru a da anumite comenzi pe vapoare; lasă! dă-i drumul! *Numai ochiul sigur al capului-pilot ştie să prindă clipa în care trebuie să strige: „Mola".* BART, E. 235. *Mola! şi barca, adînc afundată supt greutatea sacilor, se dezlipi lunecînd la vale.* id. ib. 333, cf. BUL. FIL. IX, 112, X, 161.
— Din tc. **mola.**

MOLÁ[2] s. f. (Turcism învechit) Titlu dat preoţilor musulmani; judecător turc, superior cadiului, în marile oraşe; hoge, jurisconsult. *S-au şi sculat . . . din Ţarigrad toate mulaleli şi rusfeturili cu oaste şi cu puşci.* NECULCE, L. 167. *Au dat scrisoarea la molaua ce era credinciosul Pasvandului, ca un popă turcesc.* DIONISIE, C. 210. *Ţermonia religioasă s-a săvîrşit de faţă cu dînşii de către molahul Abdul . . ., imamul musulmanilor.* CR (1 830), 37²/28, cf. ŞIO II$_2$, 81. *S-a ridicat mula ş-a rostit strigarea pentru Alah.* SADOVEANU, O. XIII, 894.
— Art.: *molaua.* — Şi: **mulá** (accentuat şi *múla,* pl. *mulale)* s. f., **molâh** s. m.
— Din tc. **molla.** — **Molah** < tc. **mollah.**

MOLÁ[3] s. f. v. **mala**[1].

MOLÁ[4] vb. I. Intranz. (Nav.) A da drumul unei parîme, unui lanţ etc. Cf. AN. DOBR. IV, nr. 1, 122.
— Prez. ind.: *molez.*
— V. **mola**[1].

MOLÂH s. m. v. **mola**[2].

MOLALẮU adj. v. **molălău.**

MOLALÎC s. n. (Turcism învechit) Jurisdicţia unui mola[2]. *Aice este molalîc, iar nu paşalîc.* ap. ŞIO II$_2$, 81.
— Din tc. **mollalık.**

MOLÁN[1] adj., s. m. **1.** Adj. (Regional) Molîu (**I 2**). *Molan mai eşti, nene!* BOCEANU, GL.
2. S. m. Peşte mic din apele de munte, cu corpul cilindric, cu solzi mici şi rari; (regional) moleac, molete[2] (**I**), moină[1] (**5**), moiţă (**I 2**), molîu (**II 1**), moloi (**2**), morlaucă, brudă, popete, ţoaţă *(Nemachilus barbatulus).* Cf. BARONZI, L. 94, ANTIPA, F. I, 198, PAMFILE. VĂZD. 176, ATILA, P. 199. *Cel mai răspîndit nume al acestui peşte la noi este cel de molan.* BĂCESCU, P. 131. *Peştii cari se găsesc în gîrla din localitate se numesc: mreană . . ., molan . . .* H IV 444 cf. 105, II 27, IX 154, 308, XI 311, 324, ALR I 1 746/186, 584, 592, 595, 764, 768, ALR II 6 239/762.
— Pl.: *molani.* — Şi: **molână** (BĂCESCU, P. 131, H XVII 120, ALR I 1 746/592) s. f., **moleăn** (ALR II 3 721/641) adj., **molín** (ALR I 1 746/584) s. m., **molínă**(H XVII 349) s. f., **morlán** (BĂCESCU, P. 37) s. m., **morlână** (id. ib.) s. f.
— **Moale**[1] + suf. *-an.*

MOLÁN[2] subst. (Argotic) Vin. Cf. BL IV, 199.
— **Mol**[6] + suf. *-an.*

MOLÁNĂ s. f. v. **molan**[1].

MOLÁR[1] s. m. Măsea **(I 1)**. ✧ (Adjectival) *Dinte molar.*
— Pl.: *molari.*
— Din fr. **molaire.**

MOLÁR[2], **-Á** adj. (Chim.) De mol[1], privitor la mol. Cf. MACAROVICI, CH. 88, LTR[2].
— Pl.: *molari, -e.*
— **Mol**[1] + suf. *-ar.*

MOLÁSĂ s. f. (Geol.) Conglomerat de culoare albă-cenuşie, uneori verzuie sau roşie, format din gresie feldspatică şi din ciment calcaros, slab consolidat. *Molasa se află în Svițera, Franția, Bavaria.* COBÎLCESCU, G. 86/28, cf. 70/18. *Molasele sînt numai rareori fosiliere.* LTR[2].
— Pl.: *molase.*
— Din fr. **mollasse.**

MOLÁSTINĂ s. f. (Învechit) Mlaştină. [Poziția] *este încungiurată de adînce molastine şi o mulțime de grădini.* AR (1829), 66[1]/49. *Întîmplîndu-să ca să trimită oşti împrotivă-li, să să tragă în molastinile lor şi să se bată pănă la cel mai de pe urmă om.* ib. 135[2]/44.
— Pl.: *molastini* şi *molastine.* — Şi: (regional) **morăştină** s. f. H XVII 14, REV. CRIT. IV, 337.
— Etimologia necunoscută.

MOLÁŞ s. m. (Iht.) Mihalț **(1)** *(Lota lota).* Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W. *Molaş „fiindcă n-are solzi".* BĂCESCU, P. 121.
— Pl.: *molaşi.*
— Etimologia necunoscută. Cf. m o a l e[1].

MOLÁTEC, -Ă adj. v. **molatic.**

MOLÁTIC, -Ă adj., subst. **I.** Adj. **1.** Moale[1] **(I 1).** *Pe splendide covoare, molatice, persane, . . . Şed față-n față, singuri.* ALECSANDRI, POEZII, 384. *Însuşirea acestor săpături este că dă impresiunea unei materii molatice colacilor de piatră.* CONV. LIT. IX, 14, cf. COSTINESCU. *Ceară molatică.* LM. *Ovăzul omului ieşise deasupra brazdei şi acoperea goliciunea pămîntului, formînd un covor mîndru de pajişte molatecă.* MERA, L. B. 119. *Cum s-a lungit pe covorul molatec de pajişte, a adormit.* id. ib. 161. ✦ (Despre gură, buze) Cărnos; fraged. *Ea se agață de gîtul lui şi-şi lipi gura caldă, molatică, de buzele lui.* CAMIL PETRESCU, O. III, 96.

2. (Despre unele forme de relief) Cu înclinație mică, cu pantă lină. *Luceafărul de seară ardea . . . la o suliță deasupra dealului negru, a cărui coamă molatică . . . se topea tărăgănat, în jos, spre Ploieşti.* CAMIL PETRESCU, O. II, 28. *Soarele se şi înălțase deasupra dealurilor molatice.* id. ib. 138.

3. (Despre oameni) Lipsit de energie; bleg, moale[1] **(I 5).** *Iar tu . . . fiind molatică nu arunca pricina preste alții, carii nu sînt vinovați.* AETHIOPICA, 38[r]/7. *Un tiran molatic.* HELIADE, O. I, 222. *Mă îndatoresc să ți-l fac blînd, ca un miel . . . — Da' caută să nu mi-l faci şi cam prea molatic.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 426. *Dă-nțelept ce-arăți, pai lumi*[i] *molatic şi leneş uneori.* JIPESCU, O. 79. *Era molatic, un fel de „lasă-mă să te las".* CONV. LIT. XIX, 204. *Era un flăcăiandru care se vedea după apucături că era tont şi molatec.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Oştirile împrejuru-i, multe şi vegheate, i se păreau molatice şi nevoioase.* ODOBESCU, S. I, 170. *Genova întreagă se oțerea de molaticul Fiesco!* I. NEGRUZZI, S. V, 432. *Alexandru era molatec.* CONTEMPORANUL, VII, 54. *Blîndul şi molatecul mieu unchi . . . se sculă repede în picioare.* SBIERA, F. S. 397. *Se ghicea în această femeie o amară suferință că nu se născuse ea bărbat, în locul molatecului şi visătorului ei frate.* CAMIL PETRESCU, N. 137. *Om molatic.* ALR II 3 721/362. ✧ (Substantivat) *Copiii tăi sînt nişte leneşi, nişte molatici.* FUNDESCU, L. P. I, 106. ✦ (Despre însuşiri, manifestări etc. ale oamenilor) Care arată, trădează slăbiciune, nehotărîre, lipsă de energie, apatie, indolență. *Damele ambasadei ruseşti . . . criticau . . . politica prudentă şi rezervată a contelui Neselrode, tratînd-o de molatică şi umilitoare.* GHICA, S. 364.

4. Moale[1] **(II 2).** *Din cerdacul larg din față, filfîi ca răspuns . . . faldurii molatici şi roşii ai unei batiste subțiri.* HOGAŞ, M. N. 54. ✧ (În context figurat) *Iar cerul, din molateca-i mătase, Vă va croi veştminte.* LESNEA, A. 135. ✦ (Despre ochi, privire) Galeş, languros. *Fata, veselă, cu ochi molateci față cu Nicu; — melancolică şi gînditoare, în lipsa lui.* CONTEMPORANUL, V_2, 485.

5. (Despre culori, lumină, izvoare de lumină, sunete) Moale[1] **(II 3).** *Cu un glas molatec: Ce stai pe gînd, îmi zise.* NEGRUZZI, S. II, 230. *Răspunse o voce dragă şi molatecă.* EMINESCU, N. 63. *Din nori străbate-o rază molatecă şi blîndă.* id. O. IV, 172. ✧ (Adverbial) *Deocamdată țărănimea nici nu e cu noi toată, spune molatic, dar sonor, Eliade.* CAMIL PETRESCU, O. II, 428.

6. (Despre mişcări) Uşor, abia simțit, m o a l e[1] **(II 7)**; (despre obiecte, ființe etc.) care se mişcă lin, domol; s p e c. (despre ființe sau părți ale corpului lor) cu mişcări leneşe, voluptoase, lascive. *Legănarea molatică a corăbiei şi întinderea orizonului îmi schimbă şirul ideilor.* ALECSANDRI, O. P. 290. *Tu vei netezi cu mîna ta molatecă şi albă creții de pe fruntea mea.* EMINESCU, G. P. 86, cf. id. O. I, 29. *Bucolica undă . . . molatică şi-nfiorată . . . se simte schimbată-n femeie.* MACEDONSKI, O. I, 79. *Plopul din poartă fişîie legănîndu-se, apropiindu-se şi depărtîndu-se de fereastră, cu mişcarea molatică a unei draperii imense.* VLAHUȚĂ, D. 138, cf. id. N. 11. *Acea talie subțire şi mers molatic . . . deşteptase,*

în Sentino, fiara Neapolului, sîngele blestemat. DELAVRANCEA, V. V. 126. *Tibrul curge... somnoros şi leneş, rostogolind pe patul lui de lut undele gălbii şi molatice.* IORGA, ap. TDRG. *Veneau în răstimpuri şi treceau pe fruntea mea uşoare şi nevăzute suflări molatice de vînt.* HOGAŞ, DR. II, 14. *Nici măcar un stîrc, cu zborul lui molatic, nu trecu deasupra noastră.* CAZABAN, V. 31. *Cînd te crezuseşi tocmai mai şubred şi mai mic, Atunci ţi-ajunse braţul molatec mai voinic.* ARGHEZI, C. O. 24. *Îl vedeai pe domnul Frederic îndreptîndu-se cu paşi molateci spre tine.* PAS, Z. I, 307. ✧ F i g. *Ceea ce spusese despre Bărăganul nostru condeiul meu cel smead, molatic, searbăd şi spălăcit.* ODOBESCU, S. III, 159. ✧ (Adverbial) [Bosforul] *se legăna molatic cu-o leneşă mişcare.* ALECSANDRI, P. I, 236. *Privirile mele se opriră asupra unei dănţuitoare a cărei trup se îndoia molatic pe braţul ce-i cuprindea mijlocul.* CONV. LIT. XIII, 333. *Din coşurile-nalte ale fabricelor gîlgîie rotogoale negre de fum ce se risipesc molatic în zarea nesfîrşită.* VLAHUŢĂ, R. P. 28, cf. 51. *Ierburile subţiri şi mlădioase... îşi plecau molatec fruntea lor înspre pămînt.* HOGAŞ, M. N. 180, cf. id. DR. I, 58, 169, 229. *Ladima se clătină, molatec fericit de această perspectivă, nebănuită acum cîteva minute.* CAMIL PETRESCU, N. 7. *Ieşi molatic şi rîzînd şiret pe uşă.* CĂLINESCU, S. 230, cf. id. E. O. I, 15. *Începuse vîntul; bătea însă molatic şi umed, întărind răcoarea.* MIHALE, O. 278. (În context figurat) *Ierburile subţiri şi mlădioase... îşi plecau molatec fruntea lor înspre pămînt.* HOGAŞ, M. N. 180.

7. Care are un efect calmant, care moleşeşte; blînd, duios, plăcut. *Acestea îmi plac mie ca şi urechii mele, Iar nu cîntări molatici şi bune de femei.* HELIADE, O. I, 352. *Lumînarea-i stinsă-n casă... somnu-i cald, molatic, lin.* EMINESCU, O. I, 42. *Vise voluptoase în somnul ei molatic O turburau.* MACEDONSKI, O. I, 245. *Se gîndea la cîte ceva molatic: Îşi închipuia că e pe mare, şi-l leagănă valurile.* VLAHUŢĂ, N. 38. *Creaţiunile poetice ale lui Eminescu arată melancolie, blîndeţe... şi nu ştiu ce dulceaţă molatecă.* GHEREA, ST. CR. I, 141. *Un vals molatec se desprinde de pe clapele pianului, supt degetele subţiri şi albe ale cîntăreţei.* GÎRLEANU, L. 139. *Îşi freca acum mînile, privind cu mulţămire, de la fereastră, din căldura molatică a saloanelor.* MIRONESCU, S. A. 24. *Haina mai păstra căldura molatică a trupului de femeie.* V. ROM. martie 1954, 102. ✧ (Adverbial) *Vezi izvoare zdrumicate, peste pietre licurind; Ele trec cu harnici unde şi suspină-n flori molatic.* EMINESCU, O. I, 85. [Luna] *îşi pune... piciorul pe-un pisc, pe Himalaia. Iar florile, cuprinse molatic de văpaia Iubirii şi-admirării, îi fac din părul lor Cununi.* COŞBUC, S. 72.

II. Subst. (Iht.) Grindel *(Cobitis barbatula).* Cf. ANTIPA, P. 784, BĂCESCU, P. 131.

— Pl.: *molatici, -e* şi (învechit, f. pl.) *molatici.* — Şi: **molátec, -ă** adj.
— **Moale**[1] + suf. *-atic.*

MÓLĂ[1] s. f. v. **molie.**

MÓLĂ[2] s. f. v. **mulă**[1].

MOLĂCÍ vb. IV v. **moleşi.**

MOLĂCÍT, -Ă adj. v. **moleşit.**

MOLĂCIÚNE s. f. v. **moliciune.**

MOLĂIÁŢĂ s. f. (Regional) Moleşeală **(1).** *Îl cuprinse o molăiaţă şi aţipi.* T. PAPAHAGI, C. L.
— **Molău**[2] + suf. *-eaţă.*

MOLĂLĂU adj. (Regional) Molîu **(1 2).** *Dacă n-ar fi fost Lăboşoaia să-i ţie socotelile, s-ar fi dus de rîpă, că era molălău.* T. POPOVICI, SE. 69.
— Pl.: *molălăi.* — Şi: **molalău** adj. ALR II 3 721/250.
— **Moale**[1] + suf. *-ălău.*

MOLĂNÉTE s. m. (Regional) Om lipsit de energie, moale[1] **(I 5).** Cf. BOCEANU, GL. ✦ Om laş. Cf. BL II, 248.
— **Molan**[1] + suf. *-ete.*

MÓLĂR s. m. v. **maler.**

MOLĂRÁI s. n. (Germanism, prin Ban. şi Transilv.) Fotografie. Cf. BL XIII, 116, CV 1950, nr. 4, 45, LEXIC REG. 119.
— Pl.: *molăraie* L. ROM. 1960, nr. 2, 20.
— Din săseşte sau şvăbeşte. Cf. germ. M a l e r e i „pictură".

MOLĂRÍ vb. IV = **mălări**[1]. Cf. CALENDARIU (1844), 68/20. *Unii molăresc sobele.* CHEST. II 33/5. *Icuana-i molărită cu sfînţ.* ALR II/I MN 142, 3 912/36, cf. ALRM II/I h 385/27, 29, 36, 76, BL VI, 180. *Am chemat un meşter să-mi molărească casa.* MAT. DIALECT. I, 182, cf. 285. ✦ A fotografia. Cf. L. ROM. 1960, nr. 2, 20, LEXIC REG. 119. ✧ R e f l. *Toţi m-or întrebat... cum te-i molărit cu mine.* BL XIII, 116. *Ne-am molărit pentru buletin.* CV 1950, nr. 4, 45.
— Prez. ind.: *molăresc.*

MOLĂRÍE s. f. (Germanism, prin Ban.) Meseria pictorului, a zugravului. Cf. L. COSTIN GR. BĂN. 138.
— **Moalăr** (sau **molăr**) + suf. *-ie.*

MOLĂRÍT, -Ă adj., s. f. (Germanism) **1.** Adj. (Ban. şi Transilv.) Pictat; zugrăvit, vopsit, spoit. *Sobe nou molărite.* CALENDARIU (1844), 68, cf. BUL. FIL. VII—VIII, 379. *Case molărite.* CHEST. II 376/1, cf. FD III, 186 ✦ Fotografiat. Cf. CV 1950, nr. 4, 33.

2. S. f. (Regional) Icoană; p. gener. tablou. Com. din BRAŞOV.
— Pl.: **(I)** *molăriți, -te,* **(II)** *molărite.*
— V. **molări.**

MOLĂŞÍRE s. f. v. **moleşire.**

MOLĂTÁTE s. f. (Rar) **1.** Atitudine, mişcare leneşă, înceată. *Acea carîtă... În care a mea Laisă se-ntinde cu molătate.* CONV. LIT. III, 49. **2.** Moliciune **(2).** *Molătatea ce urmează după entuziasm.* ALECSANDRI, S. 77. *De această molătate a interesaților se folosîră adversarii.* SBIERA, F. S. 333.
— Şi: (rar) **moletáte** (LB, BARCIANU), **molitáte** (LM) s. f.
— **Moale**[1] + suf. *-ătate.*

MOLĂTẮU adj. (Regional, despre oameni) Bleg; nătîng (Sabasa-Vatra Dornei). Cf. GLOSAR REG.
— Pl.: *molătăi.*
— De la **moale**[1].

MOLĂTÍ vb. IV v. **mulătui.**

MOLĂTUÍ vb. IV v. **mulătui.**

MOLẮU[1] s. m. (Regional) Numele unui peşte nedefinit mai de aproape. V. m o l a n[1] **(2).** (Hîrtieşti-Cîmpulung). Cf. H IX 266.
— Pl.: *molăi.*
— Cf. m o l a n[1], m o a l e[1].

MOLẮU[2]**, -ĂIE** adj. v. **molîu.**

MOLC, -Ă adj. v. **mîlc**[1].

MOLCÁN, -Ă adj. (Regional) Molîu **(I 2).** Cf. CIAUŞANU, GL., ALR II 3 721/833, 848, GLOSAR REG.
— Pl.: *molcani, -e.*
— De la **molcuț,** cu schimbare de suf. Cf. m o l c ă l u ț.

MOLCĂLÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A se muia, a deveni moale[1] (Borşa-Vişeu de Sus). ALR II 3 551 bis/362.
— Prez. ind.: *mólcăl.* ALR II 3 551 bis/362.
— Cf. m o l c ă l u ț.

MOLCĂLÚȚ, -Ă adj. (Regional) **1.** Molcuț **(1).** Cf. m o a l e[1] **(I 1).** Cf. COSTINESCU. *Se amestecă bine şi se pune să se coacă la foc. Molculuță şi caldă să ia şi se pune între spete, sus, în dreptul plămînilor.* N. LEON, MED. 153. *Părul aspru este bun pentru brîie; părul mai molcăluț pentru flanele.* PAMFILE, I. C. 9. *Opărim tărîț'ăle cu apa aia, mest'ecăm şi l'e lăsăm aşa molcăluță.* ALRT II 112, cf. CHEST. IV 61/264.

2. Molcuț **(2).** Cf m o a l e[1] **(I 5).** *Toader e de felul lui molcuț (molcăluț), dar face treabă bună.* Com. din fostul județ NEAMȚ, cf. CIAUŞANU, GL., A VI 4, GLOSAR REG.
— Pl.: *molcăluți, -e.* — Şi: **molculúț, -ă** adj.
— Cf. m o l c u ț.

MOLCEÁG, -Ă adj. (Regional) **I.** (Despre fîn) Care nu este uscat bine. V. m o a l e[1] **(II).** (Stăneşti-Curtea de Argeş). L. ROM. 1 959, nr. 3, 66.
2. (Despre oameni) Încet (la treabă). V. m o a l e[1] **(I 5).** (Măţău-Cîmpulung). COMAN, GL.
3. (Despre băuturi spirtoase) Slab, cu puțin alcool. V. m o a l e[1] **(III).** (Măţău-Cîmpulung). COMAN. GL.
— Pl.: *molcegi, -ge.*
— **De la molcuț,** cu schimbare de suf.

MOLCÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. v. **molicel.**

MOLCELÚŞ, -Ă adj. (Învechit, rar) Gingaş, delicat, fin. V. m o a l e[1] **(I 4).** *Cu negri şi mîngîioşi ochi,... cu molceluşe vinişoarele.* CANTEMIR, IST. 107, cf. DDRF.
— Pl.: *molceluşi, -e.*
— **Molicel** + suf. *-uş.*

MOLCÍC, -Ă adj. (Regional) Molcuț **(5)** (Moiseiu-Vişeu de Sus). GLOSAR REG.
— Pl.: ?
— De la **moale**[1].

MÓLCOM adv. (În e x p r.) **1. A tăcea molcom** = a nu spune nimic, a nu scoate o vorbă; a tăcea chitic. *Acel bărbat tare să mire de acest lucru şi tăce mulcom.* PALIA (1581), 89/17. *De-i tăcea mălcom... Face-m-vor pizmaşii scîrbă.* DOSOFTEI, PS. 84/12. *Te voi face domnu în Moldova; numai să taci mîlcom.* NECULCE, L. 25. [Inorogul] *mulcom tăcea.* CANTEMIR, IST. 301, cf. id. HR. 133. *Tu azi taci molcom.* I. NEGRUZZI, S. II, 60. *Iedul cel cuminte tăcea molcum în horn, cum tace peştele în borş.* CREANGĂ, P. 25, cf. 126, 185, id. A. 55, 167. *Frate-său făcu cîteva glume... soră-sa tăcu molcom.* VLAHUȚĂ, N. 76. *Spirea tăcea mulcum şi de mult nu mai răspundea nemic.* CONTEMPORANUL, VI[1], 113. *Însă el nu spuse nemic... ci tăcu mulcom.* MARIAN, SE. II, 181, cf. PĂUN-PINCIO, P. 63, REBREANU, I. 91, id. NUV. 261, id. R. II, 113. *Sandu... tăcu molcum, căci parcă nu-i venea să tăgăduiască un lucru, iarăşi drept.* MIRONESCU, S. A. 61. *A tăcut mărcum.* VICIU, GL. ✧ (Prin analogie, despre animale) *Calul au tăcut mălcum, n-au mai nechezat.* SBIERA, P. 75. ✦ (Pe lîngă verbe de declarație) Fără asprime, duritate sau violență, d u l c e, b l î n d; fără forță sau tărie, î n c e t, s l a b, s t i n s. *Tovarăşul Petrescu îl cunoaşte? întrebă mulcom Ion.* GALAN, Z. R. 14. *Să zicem că am încerca ceva*

mai repede, zise molcom lăcătușul. CONTEMP. 1954, nr. 420, 2/3. *Stînd pe un scăuieș, la gura hornului, uncheșul cetea rar, gîngăvea molcom.* CAMILAR, C. P. 91, cf. id. N. I, 139. (Prin analogie) [Păsările] *molcom, plin de farmec or să-ngîne De-o frumoasă insulă de vis.* BENIUC, C. P. 39. ✧ (Adjectival, despre glas, vorbă, plîns, cîntec, zgomot etc.) *Murmură glasul mării, stins și molcom.* EMINESCU, O. IV, 196, cf. I, 34. *De departe... se auzea din cînd în cînd cîte un tunet molcom și iar se pierdea în tăcerea amurgului.* SLAVICI, N. II, 183. *Și mila unui molcom plîns te-nvinge.* PĂUN-PINCIO, P. 86. *Pe a ta liră moleșită încerca-vei, La femei, plăcute cînturi cu glas molcom a-ngîna.* OLLĂNESCU, H. O. 61. *Alte glasuri, care mai molcome, care mai dîrze, repetară: Nu! nu!* REBREANU, R. I, 195, cf. 205. [Țăranii] *începuseră un sfat molcom despre secetă.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 40. *Glasuri molcome prinseră a doini.* CAMILAR, N. I, 302, cf. 92. *Cu glasuri molcome... istoriseau... întîmplări de pe front.* CONTEMP. 1948, nr. 111, 6/1. *Glasul părintelui Potra era grav, molcom.* T. POPOVICI, S. 222. (Prin analogie) *Caii se izbeau unii în alții și nechezuri încete, molcome, se întrerupeau sub izbituri surde.* CAMILAR, N. I, 212. ✦ (Cu valoare de interjecție) Tăcere! liniște! Cf. ANON. CAR., com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

2. A sta (sau **a ședea**) **molcom** = **a)** (învechit și în expr. **a înceta molcom**) a sta nemișcat, neclintit; a sta cuminte. *Amu către mare grăiia: „Înceată mîlcom".* CORESI, EV. 254. *Ramurile pomului aceluia sînt tăioase și nu stau mălcum nici o clipă, ci se tot mișcă necurmat.* SBIERA, P. 30, cf. 26. *A zis... fetei: să se suie între horn și să șadă acolo molcom.* ȘEZ. I, 184. *Șăz mălcuma.* ALR II/95; **b)** a rămîne pasiv, a nu lucra sau a nu întreprinde nimic. *Sîmbătă, după leage ce avea, să nu prindză nici un lucru, iale ședzură mălcom.* VARLAAM, C. 104. *Să întăriră și nu mai vrură să șază mălcom.* HERODOT (1645), 27, cf. 76. *I-au trimis pre Gheorghie Ștefan Logofătul într-un rînd poroncindu-i să șază molcom.* M. COSTIN, LET. I, 296/30. *Așe-l amăgie boierii să șadză mîlcom, că l-or cere pe dînsul domnu.* NECULCE, L. 168. *Craiul nu șezu mîlcom... ci se sculă cu grele oști ungurești asupra lui Cazimir* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 343/2. *Ba mai stai mulcom, Niculae, și nu te tot băga în răutățile oamenilor.* REBREANU, R. II, 59, cf. 232. ✦ (Mai ales în legătură cu verbe de mișcare) Fără agitație; liniștit, domol, calm. [Bistrița] *se lasă molcom, strîngîndu-și undele între două ziduri de codru și iese în luminiș.* VLAHUȚĂ, R. P. 205. *Crengile legănate altădată așa de molcom, plesnesc, trosnesc și se rup, zvîrlite cît colo.* CONTEMPORANUL, V_2, 265. *Hai dară, molcom așază-te-n scaun și ascultă-mi porunca.* MURNU, I. 20. *A vîslit cît a putut mai molcom.* GALACTION, O. 152. *Trăgea adînc fumul pînă în fundul pieptului, apoi îl slobozea încet afară, pufnind molcom cu buzele lui late.* BART, E. 347. *Spuma albă încalecă molcom răsturnarea valurilor.* RALEA, O. 35. *Boulenii chervanelor rumegînd molcom, cu ochii umezi.* C. PETRESCU, A. R. 188. ✧ (Adjectival) *O armonie de-amor și voluptate, Ca molcoma cadență a undelor pe lac.* EMINESCU, O. I, 96. [Oltul] *se odihnește, molcom și străveziu, pe largi așternuturi de nisip.* VLAHUȚĂ, R. P. 114, cf. COȘBUC, AE. 101. *Pe molcome vînturi Vin tainice cînturi Și glasuri ciudate.* IOSIF, P. 80. *Negura urzește, molcomă și mută, Noaptea nentreruptă.* ARGHEZI, C. O. 155. *În apa molcomă și neagră, reflexul luminilor săgeată o sîrmă de foc.* C. PETRESCU, S. 33. *Albinele dau iureș, trec molcumi cărăbuși.* LESNEA, C. D. 52. *Molcome, ardeau focurile în bivuacuri.* CAMILAR, N. I, 107. *Lumini molcome.* BARANGA, V. A. 28. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Departe să m-ascund, În molcomul răpaos al liniștii.* COȘBUC, S. 58. *Noaptea cădea cu încetul, într-un amurg de fevruarie molcom.* D. ZAMFIRESCU, A. 168. *În atmosfera molcomă și somnolentă, miresmele plutesc greoaie.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 230. *După viața molcomă de la moșie, forfoteala aceasta îl obosea și-l întrista.* REBREANU, R. I, 17, cf. C. PETRESCU, O. P. I, 27. *Portul acesta molcom și indolent... conține în viața lui o bună parte din povestea pirateriei.* V. ROM. februarie 1954, 195. ✦ (Adjectival, despre oameni) Cu caracter pașnic; bun, blînd. *În inima lui acest om era molcom și înțelept. Îl dureau certurile cu frați-său.* GALACTION, O. 144, cf. 96. *De-i avan la inimă, o croiește pe mireasă de-a binele, iar de-i blajin și molcom, numai o milduiește cu harapnicul.* SEVASTOS, N. 202.

— Accentuat și: *molcóm.* — Și: **mólcum, málcom, málcum, múlcom, múlcum,** (rar) **málcuma, márcum, mîlcom** adv.

— Din bg. **мълком.** Cf. rus. МОЛКОМ, rom. moale[1].

MOLCOMEÁLĂ s. f. (Rar) Faptul de a fi molcom (în acțiuni); lipsă de grabă, încetineală, tărăgănire. *Există... în descrierea izbucnirii și desfășurării răscoalelor o molcomeală în povestire.* CONTEMP. 1951, nr. 244, 2/2.

— **Molcomi** + suf. *-eală.*

MOLCOMÉNIE s. f. (Învechit, rar) Umilință, smerenie. Cf. molcomi **(4)**. Cf. LEX. MARS. 152, 214.

— **Molcomi** + suf. *-enie.*

MOLCOMÉȘTE adv. (Învechit, rar) Cu umilință. Cf. molcomenie. Cf. LEX. MARS. 213.

— **Molcom** + suf. *-este.*

MOLCOMÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Învechit) A sta nemișcat, neclintit. *Și deaca am auzit cuvîntul acesta, mi-am spart hainele meale...*

şi zmulgeam perii capului mieu şi den barba mea şi şădeam mîlcomind (şi a m s t a t î n c r e m e n i t B 1 938). BIBLIA (1 688), 341²/47. ✦ A sta în expectativă. *Ci dar întru aceşti ani dentăi ai domniei lui, mălcomind el ca să vază ce fac nemţii şi ungurii* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 226/22. ✦ R e f l. A se încetini. *Mersul spre înmulţirea populaţiunii s-a molcomit.* I. IONESCU, P. 188.

2. R e f l. şi t r a n z. (Popular) A (se) linişti, a (se) potoli, a (se) calma. *De veţi mai îndrăzni a face ceva lucru nou în contra lui, nu vom agiuta mai mult, nici vom mulcumi mai mult lucrul şi apăra pre voi.* ŞINCAI, HR. II, 33/11. *Să aşteptăm pănă să vor mai mulcomi duhurile cele înfierbîntate.* GT (1 838), 52²/15. *Acolo . . . petrecu el mai mult timp . . . pînă ce se mai molcomiră boierii.* MARIAN, T. 152, cf. id. NU. 823. *După ce i-am expus motivele . . . s-a mălcomit.* SBIERA, F. S. 259, cf. 157. *Furia incendiului se mulcomise.* REBREANU, R. II, 157. *Mulcomindu-şi puţin emoţia, izbuti să-i spună rugător . . .* id. P. S. 108. *Încetul cu încetul mînia lui de profet supărat s-a mulcomit.* V. ROM. ianuarie 1960, 20. *Spune-mi: unde ţii tu inimioara ta, că dacă aş şti-o eu unde-i apoi tot m-aş mai mălcomi.* SBIERA, P. 62, cf. 11. ✧ A b s o l. (Învechit, rar) *Şi vrînd să răsplătească Lupului şi lui Buzdugan pentru răotăţile ce făcuse . . . au socotit să-i ducă mălcomind, să-i dea în mîinile paşăi* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 279/14.

3. T r a n z. (Popular) A mîngîia; a îmbuna, a împăca; a convinge. *Mulţime de paţinachi au încungiurat Odriul . . . pre carii cu banii i-au mulcomit Briennie, de s-au tras de la cetate.* ŞINCAI, HR. I, 207/3. *Unii copii plîng mai încet, alţii însă aşa de tare, că nu eşti în stare să-i molcomeşti.* MARIAN, NA. 180, cf. id. O. I, 7. *Şi flămînde erau fetele văduvei Leanca, încît nici cu vorba, nici cu poveştile nu le-au putut mulcomi.* CONV. LIT. XXVII, 216. *Plînsetul lui mulcomit-a pe-ai noştri; şi-amarul mîniei Stinsu-s-a-n pepturi.* COŞBUC, AE. 31. [Fata] *se mira ce are Cîinele şi blîndă ea l-a mulcomit.* id. P. I, 251. *Ei, nu te necăji, nevastă tînără şi frumoasă, spuse molcomind-o Goldiş.* V. ROM. decembrie 1953, 67. *Îndată i s-au şi făcut lui Busuioc o jale şi un dor ca acela . . . Dară frate-său tot l-au mălcomit şi l-au îndemnat ba cu una, ba cu alta.* SBIERA, P. 101. *Îi tot mulcămeşte ca să aştepte pînă se face ziuă, ş-apoi pe toţi îi îndestuleşte.* RETEGANUL, ap. CADE. *Floricica-aşa grăieşte. Pe maică-sa mulcomeşte.* ŞEZ. XII, 98. *Baba, ca să-i molcomească, făcu o turtă de cenuşă şi o învălui în spuză, zicînd că le va da după ce să va coace.* CĂTANĂ, P. B. II, 129. ✧ R e f l. *Fata, auzind aceasta, se mai mulcomi puţin şi începu afi mai voioasă.* MARIAN, O. II, 184.

4. I n t r a n z. (Învechit) A se supune, a se smeri. *Greşit-ai, mîlcomeaşte.* BIBLIA (1 688), 3²/19. *Cu cuviinţă iaste şi a mîlcomi împreună cu unul sau cu doi* (sfîrşitul sec. XVIII). CAT. MAN. II, 225. ✦ R e f l. A se linguşi. *Şi eu voi începe a mă mulcomi, să văd, au nu mi-ar fi ceva mai bine.* ŢICHINDEAL, F. 104/13.

— Prez. ind.: *molcomesc.* — Şi: **mulcomí,** (învechit şi regional) **mălcomí, mîlcomí,** (regional) **molcumí** (CONV. LIT. XLIII, 926), **mulcămí,** (învechit) **mulcumí** vb. IV.

— V. **molcom.**

MOLCOMÍRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a (s e) m o l c o m i.

1. Linişte, tăcere. *Fu mălcomire* (s - a f ă c u t t ă c e r e B 1 938) *în ceriu ca giumătate de ceas.* N. TEST. (1648), 309ʳ/23. *Să ne odihnim în liniştea mălcomirii* (a. 1713). BV I, 488, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI. W. ✦ Desfăşurare lentă a unui proces, a unei acţiuni. *Decadenţa popoarelor se face . . . cu multă molcomire, trebuie să treacă secole pentru ca o naţiune să declare sărăcia ei.* I. IONESCU, M. 309.

2. Supunere, smerenie. *Împreunîndu-se cu turcul, au venit în Bucureşti . . . în divanul cel mare şi acolo, citind cartea, sta domnul şi toţi în picioare cu mîlcomire* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. V, 99. ✧ L o c. v b. **A face mîlcomire** = a se ploconi, a se închina. *Au întrat în biserică cu boierii şi sărutînd icoanele, au şăzut în scaun . . . Deci făcînd mîlcomire, era acolea şi părintele şi patriarhul Dionisie şi Vlădica.* IST. T. R. 7. ✦ Linguşire. *Spurcăciunea aceasta de cîne cu mulcomirea lui, cît bine capătă.* ŢICHINDEAL, F. 104/12.

— Şi: **mălcomíre, mîlcomíre, mulcomíre** s. f.

— V. **molcomi.**

MOLCOMÍŞ, -Ă adv., adj. **1.** Adv. (Învechit şi popular; şi în locuţiunea **pe** sau **cu molcomiş**) În tăcere, fără zgomot, pe nesimţite, u ş o r, l i n, b l î n d; p. e x t. pe furiş, pe ascuns. *Vreamea vieţiei noastre treace . . . şi cu mîlcomiş curărea apropie-se.* CORESI, EV. 457. *Să spargă zidiul mîlcomiş, să nu ştie nime.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 159ʳ/10, cf. octombrie 90ᵛ/30, decembrie 188ʳ/15. *Mers-au Sfirciovschii cu ai săi mălcomiş şi dede pre strajea de oştenii munteni.* N. COSTIN, L. 524. *Ioan Alexie îndată şi pe mîlcomiş au cuprins toate cetăţile carile era supt stăpînirea Marhionului.* CANTEMIR, HR. 429. *Un lup după oi cu mare meşterşug şi mulcomiş linguşindu-se, asupra dulăului fără veste căzu.* id. IST. 195. *Şi merse David foarte încet şi pe mîlcomiş şi au luat haina* (a. 1746). ap. TDRG. *Îi gonea mulcomiş şi pre furiş.* ŞINCAI, HR. I, 52/7. *Sub fereastră se trăgea, Cam pe furiş, Cam mulcomiş. Mîna la brîu îşi punea, Buzduganul îşi trăgea.* CORCEA, B. 32. ✧ (Adjectival, într-un descîntec) *Bubă albă, Bubă neagră . . . Bubă molconieşe.* COM. SAT. V, 107. ✦ Încet, abia auzit. *Foarte pre mulcomiş le cîntară.* CANTEMIR, IST. 238.

2. Adj. (Învechit şi regional, despre oameni) Tăcut, necomunicativ; ascuns. *Oamenii carii să nasc într-această planită sînt muncitori, lacomi, zavistnici, vicleani la vorbă . . ., mălcomişi, nedirepţi* (a. 1773). GCR II, 26/10. ✧ (Substantivat) *Mă, molcomişule.* ALR I 1 573/122, cf. 1 573/136, 148.

— Pl.: **(2)** *molcomişi, -e.* — Şi: **molconiéş, mălcomíş** adv., adj., **mulcomiş, mîlcomíş, mîlcomíşul** (DOSOFTEI, V. S. decembrie 188[r]/15) adv.

— **Molcom** + suf. *-iş.*

MOLCOMÍT[1] s. n. (Regional) Zgomot uşor şi monoton. *Apa vîjîia într-una . . . vîjîitul ei se molcumea, ca un cîntec de leagăn. Acest molcumit vrăjea auzul străjerului şi îi amorţea simţurile.* CONV. LIT. XLIII, 926.

— Şi: **molcumít** s. n.

— V. **molcomi.**

MOLCOMÍT[2], -Ă adj. (Popular) Încet, lent, liniştit, potolit, domol; cu mişcări lente, liniştite, domoale. *Cînd are să fie foamete . . . păsările nu umblă mai lin sau nu sînt mai molcomite, toate umblă după mîncare.* MARIAN, S. R. I, 117. *Pe şoseaua ce leagă Bicazul de Dodeni se iveşte primul om. Mulcomit e pasul lui.* V. ROM. martie 1954, 222, cf. NOVACOVICIU, C. B. II, 13.

— Pl.: *molcomiţi, -te.* — Şi: **mulcomít, -ă** adj.

— V. **molcomi.**

MOLCOMITÓR, -OÁRE adj. **1.** (Popular) Care linişteşte (v. liniştitor), potoleşte, calmează (v. calmant). *După aceste vorbe mulcomitoare, Trandafirescu nu se prea liniştea, ci . . . se îndîrjea şi mai tare.* F (1891), 326. *Şi tot mai blînd răsună cîntări molcomitoare.* PĂUNPINCIO, P. 93. *Rădăcina-i amară, Mulcomitoare de chin, care numai decît îi alină Orice dureri.* MURNU, I. 238. ✧ (Adverbial) *Curg zilele spre cimitir . . . Şi-acolo, încet, molcomitor Se-adună în suspine.* BACOVIA, O. 180.

2. (Învechit, rar) Umil, supus. Cf. LEX. MARS. 213.

— Pl.: *molcomitori, -oare.* — Şi: **mulcomitór, -oáre** adj.

— **Molcomi** + suf. *-tor.*

MOLCOMÚŢ, -Ă adj. (Regional) Diminutiv al lui molcom **(2).** *Fii molcomuţ.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

— Pl.: *molcomuţi, -e.*

— **Molcom** + suf. *-uţ.*

MOLCONIÉŞ adv. v. **molcomiş.**

MOLCOTÍT adv. (Regional) Cu glas domol, potolit, blînd. *Auzi, măi, Bujor, zise ei molcotit, d-apoi că n-am zis eu că nu ţi-o dau.* SLAVICI, N. I, 76.

— Cf. molc.

MOLCOVÁN s. n. (Prin Munt.) Bucată mare de pîine. Cf. I. CR. VIII, 88.

— Etimologia necunoscută.

MÓLCU adv. v. **mîlc[1].**

MOLCULÚŢ, -Ă adj. v. **molcăluţ.**

MÓLCUM adv. v. **molcom.**

MOLCUMÍT s. n. v. **molcomit[1].**

MOLCÚŢ, -Ă adj. Diminutiv al lui moale[1]. Cf. LB, POLIZU, DDRF.

1. Cf. moale[1] **(I 1).** *S-amestecă miez de pîine cu vin şi cu pelin verde tăiat mărunt. Se întinde molcuţ pe o cîrpă, apoi se leagă la sclintitură.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 164. *Să nu te doară la foale, Carne călduţă, Moale molcuţă.* MARIAN, INS. 79. [Plăcintele] *era călduţe şi molcuţe cît le-ai fi mîncat şi cu ochii!* SBIERA, P. 147. *Unsoare molcuţă.* VAIDA. ✧ (Regional) *Ou molcuţ* = ou fiert sau copt puţin, ou (aproape) moale[1]. Cf. CIAUŞANU, V. 180.

2. Cf. moale[1] **(I 5).** *Această nevoie neîncunjurabilă făcu pre episcopul Isaiea Băloşescul (1823—1831) mai molcuţ în pretensiunile sale şi mai înduplicabil.* SBIERA, F. S. 148. *Jandarmii sînt slabi şi şeful cam molcuţ.* REBREANU, R. I, 98. *Se dă acelaşi tratament şi profesorului titular, care e mai molcuţ sau mai slab de înger, cum îi spun, în ironie, elevii.* BUL. FIL. V, 247. *Ăstălalt, Butnaru, era molcuţ, blajin, cuminte, bun, unde-l puneai acolo stătea.* V. ROM. noiembrie 1953, 97. *Toader e de felul lui molcuţ (molcăluţ), dar face treabă bună.* Com. din fostul judeţ NEAMŢ.

3. Cf. moale[1] **(II 1).** *Făină molcuţă . . . nu aspră.* ALR I 1 372/355.

4. (Despre culori, lumină, izvoare de lumină, sunete) Cf. moale[1] **(II 3).** *În lumina molcuţă, se soreau gîngănii învrîstate roşu şi negru.* C. PETRESCU, R. DR. 25. *Seara, în casa Anei, vecinii se înghesuiau în jurul lămpii, ascultîndu-i glasul molcuţ şi uşor cîntat cu care le deslueşa din gazete veşti din ţară.* CONTEMP. 1954, nr. 385, 3/2. *În glasul molcuţ al lui Murăşan Iosif s-amesteca o undă de batjocură.* V. ROM. ianuarie 1956, 50.

5. Cf. moale[1] **(II 7).** *Oi molcuţe cari îs mai domoale.* CHEST. V/76.

— Pl.: *molcuţi, -e.*

— **Moale[1]** + suf. *-cuţ.*

MOLDÁV, -Ă s. m. şi f., adj. (Franţuzism învechit) **1.** S. m. şi f. Moldovean. *Figurează-ţi unul din acei vechi boieri de ţară, moldavi primitivi, cu deprinderi patriarhale.* NEGRUZZI, S. I, 221.

2. Adj. Moldovenesc. *Capul zimbrului moldav, ţiind în coarnele sale pajura împărătească.* NEGRUZZI, S. I, 42.

— Pl.: *moldavi*, *-e*.
— Din fr. **moldave**.

MOLDAVÍT subst. Varietate de ozocherită de culoare neagră, amestecată cu sticlă de origine cosmică, care se găseşte în Moldova; (regional) ceară-de-pământ. *Moldavit, ceară-de-pământ în bucăţi de deosebită mărime.* STAMATI, M. 21/13. *Varietatea care se găseşte la Slănicul Moldovei se numeşte moldavit.* LTR, cf. LTR[2].
— **Moldavia** (n. pr.) + suf. *-it*.

MÓLDĂ s. f. **1.** (Regional) Albie; troacă. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Căpestere, covată şi moldă.* I. GOLESCU, C. *După rasol . . . chemătorii cu vreo soră or mai de aproape rudă a ginerelui mergea la cuptor cu molda, de aducea friptura.* PITIŞ, ŞCH. 153. [La clocirea icrelor] *mai putem întrebuinţa şanţuri, bulboci, bazinuri, albii, molde.* ATILA, P. 157. [Clocitoarea icrelor] *constă din două sau mai multe molde (jgheaburi, troci, adăpători, albii) mari.* id. ib. 159. *Frasinul şi paltinul serveşte pentru facerea de molde.* H XVI 9. *O moldă plină cu ouă.* CIAUŞANU, V. 180. *Pînea coaptă o aşază în moldă.* CHEST. VIII 25/18. *Slănina se sărează şi se aşază într-o moldă.* ib. 41/18. *Picioare pentru moldă.* ALR II 3 991/130.
2. (Prin Olt.) Vas de lemn în care se scurge mustul la cramă; (regional) curătoare. Cf. ALR II 6 132/812, VÎRCOL, V. 96.
3. (Regional) Ladă în care curge făina din vrană la moară. *Coş sau moldă, între părţile morii.* H II 322, cf. XVII 123, 235, VÎRCOL, V. 96. *Făina, ieşind dintre pietri, curge pe chiscoaie în moldă sau troacă.* PĂCALĂ, M. R. 468, cf. com. din SĂLIŞTE-SIBIU.
4. (Regional) Carapacea broaştei ţestoase (Fîntîna-Rupea). ALR I 1 178/164.
5. (Regional) Floarea cuiului. *Ce mică este molda la cuiele astea.* Com. din BAIA DE ARIEŞ-ABRUD.
— Pl.: *molde*. — Şi: **múldă** s. f. LB, DDRF, ŞĂINEANU, D. U.
— Din germ. **Molde**.

MOLDO- Element de compunere care însemnează „moldovean" şi care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective.
— De la **moldovean**.

MOLDOMUNTEÁN, -Ă adj. (Rar) Moldovalah **(2)**. *Boierimea moldomunteană care-şi urăşte neamul e înfăţişată în persoana ridicolului chir Kalos.* IORGA, L. II, 477.
— Pl.: *moldomunteni*, *-e*.
— **Moldo-** + **muntean**.

MOLDÓN s. n. v. **molton**.

MOLDOROMÁN, -Ă s. m. şi f. (Rar) Moldovalah **(1)**. *Icoana lumei, foaie pentru îndeletnicirea moldoromânilor.* [Titlu]. IC. LUM. (1840). *Spicuitorul moldoromân.* [Titlu]. SPIC.
— Pl.: *moldoromâni*, *-e*.
— **Moldo-** + **român**.

MOLDOVALÁH, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Român din fostele principate române; moldovlah **(1)**, (rar) moldoromân.
2. Adj. Care aparţine sau este caracteristic moldovalahilor **(1)**; moldovlah **(2)**, (rar) moldomuntean.
— Pl.: *moldovalahi*, *-e*.
— **Moldo-** + **valah**.

MOLDOVÁN, -Ă s. m. şi f., adj. v. **moldovean**.

MOLDOVÁNCĂ s. f. v. **moldoveancă**.

MOLDOVEÁN, -Ă subst., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Moldovei sau este originară de acolo; (franţuzism învechit) moldav **(1)**. *Ştefan Vodă pornitu-s-au după dînşii cu moldovenii sei.* URECHE, ap. GCR I, 71/34. *Şi de loc leatopiseţă de muldovan scrisă nu să află.* M. COSTIN, ap. GCR I, 197/5. *Să lumineaze celor den casă ai besericii noroade, rumânilor, moldoveanilor.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/14. *Aceasta poveaste iaste căriia noi moldoveanii îi zicem minciună cu coarne.* CANTEMIR, HR., ap. GCR I, 361/17, cf. GCR II, 75/31. *Ce zisei la anul trecut despre unirea moldoveanilor cu biserica Romei, iată se adeverează.* ŞINCAI, HR. II, 241/28. *Inima ne-au rămas tot de moldovan.* RUSSO, S. 13. *Sadoveanu a notat cu multă precizie limba poporului, mai cu seamă pe aceea a moldovenilor.* VIANU, A. P. 238. *C. Mille, un moldovean venit din cercul socialist al „Contemporanului" ieşean.* V. ROM. martie 1957, 9. *Unu-i moldovan, unu-i ungurean, Şi unu-i vrîncean.* ALECSANDRI, P. P. 1. *Împăratul o cununat pe fata lui cu mulduvanul.* ŞEZ. II, 157. ✧ (Cu sens colectiv) *Fiind turcii osteniţi . . . s-au biruit, tăiat şi înfrînt de moldoveanul.* ŞINCAI, HR. II, 59/24. ✧ Expr. **Mintea moldoveanului cea de pe urmă** = mintea românului cea de pe urmă, v. român. *Roagă-te să-ţi dea D-zeu mintea moldoveanului cea de pe urmă.* NEGRUZZI, S. I, 251.
2. Adj. Care aparţine Moldovei sau moldovenilor **(1)**, privitor la Moldova sau la moldoveni, originar din Moldova; moldovenesc, (franţuzism învechit) moldav **(2)**. *Au răspuns că nimeni din boierii Ţării Moldovei n-au venit, sau cărţi moldoveni.* IST. Ţ. R. 15. *Un căpitan moldovan, anume Decusară, au grăbit cu calul asupră-le.* NECULCE, L. 58. [Bogdan] *ş-au luat şie muiere moldovană.* ŞINCAI, HR. II, 116/34. *P-a Neamţului cetate, eu văz o eroină, Moldoveană în toate.* HELIADE, O. I, 181. *Studie moldovană.* [Titlu]. RUSSO, S. 10. *Obiceiurile acoperă subt o singură mantie toate treptile poporului*

moldovan. id. ib. 14. *Politica moldoveană se afla pusă în luptă cu acea franceză.* HASDEU, I. V. 51. *Fata e a unui boier moldovan.* SADOVEANU, O. V, 604, cf. 519. *Dar în colțul mesii Șeade un tînăr moldovean, Pîraciu lui Dobrișan.* MAT. FOLK. 102, cf. 104.

3. S. f. (Regional) Numele unei plante nedefinite mai de aproape (Hațeg). H XVII 62.

— Pl.: *moldoveni, -e.* — Și: (regional) **moldován, -ă, mulduván, -ă,** (învechit) **muldován, -ă** s. m. și f., adj.

— **Moldova** (n. pr.) + suf. *-ean.*

MOLDOVEÁNCĂ s. f. **1.** Femeie care face parte din populația de bază a Moldovei sau este originară din Moldova. *Nici acuma nu mi-ai mărturisit dacă maica lui a fost moldovancă de-a noastră ori tătăroaică.* SADOVEANU, O. XIII, 77. *Nu-i armeancă-i moldoveancă.* MAT. FOLK. 1 319.

2. (Regional) Numele unui rachiu (fabricat în Moldova); pahar cu care se bea acest rachiu (și care reprezintă un sfert de litru). Cf. BUL. FIL. IV, 122.

— Pl.: *moldovence.* — Și: (regional) **moldováncă** s. f.

— **Moldovean** + suf. *-că.*

MOLDOVENÉSC, -EÁSCĂ adj. Care aparține Moldovei sau moldovenilor **(1)**, privitor la Moldova sau la moldoveni, originar din Moldova, care este caracteristic sau specific Moldovei sau moldovenilor; moldovean **(2)**, (franțuzism învechit) moldav **(2)**. *Leatopisețul nostru cel moldovinesc așa scrie de pe scurt.* URECHE, ap. GCR I, 69/9, cf. 142/30, GCR II, 86/7, 151/8, 195/29. *Istoriia Americăi... acum întăi tălmăcită în dialectul moldovenesc.* IST. AM. 1r/10. *Șidem trîntiți pe divanuri în toată dezinvoltura moldovinească.* RUSSO, S. 28, cf. 12. *Pe semne gîndești că eu nu știu zicătoarea moldovenească: lupul părul schimbă...* NEGRUZZI, S. I, 141, cf. 37. *Carul vechi e căruța moldovenească, mare și grea.* PAMFILE, I. C. 128. *Dar munții moldovenești n-au prea cunoscut castele gotice.* PETICĂ, O. 415. *Simțeam pătrunzîndu-mă blîndețea nesfîrșită a peisagiului moldovenesc.* SADOVEANU, E. 100. *Trei voinici ardelenești, Cu securi moldovenești.* MAT. FOLK. 992, cf. 118, 522, 690. ✧ (Pe lîngă nume de plante sau de animale, indică specia sau varietatea) *Soiurile cele mai cunoscute de popușoi sînt... moldovenesc, care are boabele mai mușcate; culoarea îi este galbenă deschisă.* PAMFILE, A. R. 68, cf. 114, 179, 184, DAMÉ, T. 63. *Un car mare mocănesc... Cu doi boi moldovenești, Lungi de coarne, Ciungi de coade.* MAT. FOLK. 746, 1 050, cf. CHEST. V 67/38, 53, ALR I 856/223, 259, 269. ✦ (Despre oameni, astăzi rar) Moldovean **(2)**. *Era și boieri moldovenești. Vasilie Vornicul... Vasilie spătariul... și alții.* IST. Ț. R. 56. *Să trage... din domnii cei vechi moldovenești.* NECULCE, L. 16. *Trimisul moldovenesc le mai citi în ședință plenară următoarea ironică scrisoare.* HASDEU, I. V. 57. *Precum dăduse în 1574 tronul Moldovei lui Petru Șchiopul, principe muntean, astfel acuma dau pe acel din Muntenia unei odrasle moldovenești.* XENOPOL, I. R. V, 47. *Sufletește, el este un povestitor moldovenesc din trecut și din prezent.* ALAS 12 I, 1936, 9/3. ✦ (Substantivat, f.) Graiul românesc vorbit de moldoveni. ✦ (Regional) *Hora moldovenească* (și substantivat, f., de obicei art.) = numele unui dans popular în ritm de horă, care se execută mai ales de flăcăi; melodie după care se execută acest dans. *Hora de la Bobeni, hora moldovenească, hora-n două părți.* SEVASTOS, N. 281. *Poruncește lăutarilor să cînte moldovenească, adecă hora de brîu.* MARIAN, NU. 358. *După ce au ieșit afară,* [nuntașii] *nu desfac danțul îndată, ci formează mai întîi o horă, o moldovenească.* id. ib. 562. *Hora care în Bucovina se mai cheamă și moldoveneasca.* PAMFILE, J. II, 35, cf. III, 9, VARONE, D. 116, H XII 277. *Jocurile la nuntă sînt... rusasca, moldoveneasca (hora), brîul, ungureasca.* ȘEZ. I, 35. *Facim o roată; aceie să cheamă mulduvineasca.* ALRT II, 171, cf. ALR I 1 477/217, ALR II 4 336/414.

— Pl.: *moldovenești.* — Și: (regional) **moldovinésc, -eáscă, mulduvinésc, -eáscă** adj.

— **Moldovean** + suf. *-esc.*

MOLDOVENÉȘTE adv. Ca moldovenii, în felul moldovenilor; în graiul moldovenesc (sau cu accent moldovenesc). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Mă mieram eu de ce vorbești așa de bine moldovenește.* CREANGĂ, P. 129. *Vorbea moldovenește cu un ușor accent franțuzesc.* TEODOREANU, M. II, 94. *Ar trebui să grăiesc grecește. Altfel, cum oi începe moldovenește, pun cei de acolo mîna pe mine și mă bagă-n butuc.* SADOVEANU, O. X, 318, cf. VII, 165. *Craiul negru povestește Basmul, pe moldovenește.* ARGHEZI, S. P. 124. *Știam șaua cum se pune, O puneam moldovenește Și-ncălicam haiducește.* MAT. FOLK. 401, cf. 78. ✧ Expr. **A o lua** sau **a (o) spune** (ori, rar, **a i-o spune** cuiva) **moldovenește** = a acționa sau a vorbi direct, fățiș, cu hotărîre și energie. *Spuneți verde, moldovenește, ca la niște frați ce vă sîntem.* CREANGĂ, A. 162, cf. ZANNE, P. VI, 208, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

— **Moldovean** + suf. *-ește.*

MOLDOVENÍ vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) A (se) moldoveniza. *Spre alalte învățături greale trebuitoare numere și cuvinte, dîndu-te a le moldoveni sau a le români sileaște.* CANTEMIR, IST. 6, cf. SCRIBAN, D., ALR II 3 325/537.

— Prez. ind.: *moldovenesc.*

— V. **moldovean.**

MOLDOVENÎE s. f. (Învechit, rar) Graiul moldovenesc. *Cuvinte... a le moldoveni sau*

a le români sileaşte în moldovenie elinizeaşte şi în elinie moldoveniseaşte. CANTEMIR, IST. 6. *Fermanul scos pe moldovenie.* ap. DDRF.
— **Moldovean** + suf. *-ie.*

MOLDOVENÍRE s. f. (Rar) Acţiunea de a (se) moldoveni; adaptare a unui împrumut la normele graiului moldovenesc. [Neologismele] *să fie luate de la romani . . . dar nu fără schimbarea aceasta: „moldovenirea pe teapa graiului nostru".* CONACHI, ap. IORGA, L. II, 501.
— V. **moldoveni.**

MOLDOVENISÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A moldoveniza. *Cuvinte . . . a le moldoveni sau a le români sileaşte, în moldovenie elinizeaşte şi în elinie moldoveniseaşte.* CANTEMIR, IST. 6.
— Prez. ind.: *moldovenisesc.*
— **Moldovean** + suf. *-isi.*

MOLDOVENÍSM s. n. Particularitate lingvistică specifică graiului din Moldova. [Moldovenii] *aveau impresia că limba din centrul Transilvaniei e plină de „moldovenisme".* PUŞCARIU, L. R. I, 217. *Se impune să dau lista tuturor moldovenismelor, aşa cum ne întîmpină ele în pasajele scrise de cronicarul însuşi.* SCL 1 954, 343. *Aşa cred că trebuie explicat amestecul mare de moldovenisme şi franţuzisme din cele două schiţe în discuţie.* VARLAAM-SADOVEANU, 391. *Ceea ce atrage atenţia, în primul rînd, ca particularitate a lexicului din opera lui Kogălniceanu, este numărul mare de moldovenisme.* CONTRIBUŢII, I, 6. [În traducerile lui C. Negruzzi] *moldovenismele sînt încă în floare.* S. C. ŞT. (IAŞI), 1957, 216.
— Pl.: *moldovenisme.*
— **Moldovean** + suf. *-ism.*

MOLDOVENIZÁ vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) transforma în moldovean **(1)**, a face să capete sau a căpăta trăsăturile caracteristice moldovenilor; a da (unui împrumut) sau a căpăta o formă corespunzătoare sistemului graiului moldovenesc; (rar) a (se) moldoveni. Cf. BUL. FIL. III, 266, VI, 54.
— Prez. ind.: *moldovenizez.*
— **Moldovean** + suf. *-iza.*

MOLDOVINÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **moldovenesc.**

MOLDOVLÁH, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Moldovalah **(1)**. *Hronicul vechimei a romano-moldovlahilor.* [Titlu]. CANTEMIR, HR.
2. Adj. Moldovalah **(2)**. *Lucrările lor fiind scrise în limba română sau moldovlahă au trebuit neapărat să aibă un număr prea mic de cititori.* KOGĂLNICEANU, S. 235.
— Pl.: *moldovlahi, -e.*
— **Moldo-** + **vlah.**

MÓLDRU subst. (Regional) Chilă, baniţă, oboroc. Cf. KLEIN, D. 194.
— Pl.: ?
— Din germ. **Molter.**

MÓLE s. f. v. **molie.**

MÓLEA subst. (Prin Munt.) Om care lucrează încet, care se mocoşeşte. Cf. RĂDULESCU-CODIN, 51.
— Cf. moale[1].

MOLEÁC s. m. (Iht.; regional) Molan[1] **(2)** *(Nemachilus barbatulus).* Cf. BĂCESCU, P. 37, 131.
— Pl.: *moleci.*
— Cf. molan[1].

MOLEÁN adj. v. **molan[1].**

MOLEÁŢĂ s. f. **1.** (Învechit) Moleşeală **(1)**. Cf. LB. [Căldurile] *aduc pe om într-un fel de moleţă foarte plăcută.* DACIA LIT. 261/20.
2. (Regional) Obiect, lucru moale[1] (Sereca-Orăştie). MAT. DIALECT. I, 262. ✦ Spec. Rocă moale[1], care se sparge uşor. GL. V. J.
3. (Regional) Numele unei plane nedefinite mai de aproape. CDDE.
— Pl.: *moleţe.* — Şi: (învechit) **moléţă** s. f., (regional) **moléţ** (com. PAŞCA) s. n.
— **Moale[1]** + suf. *-eaţă.*

MOLÉBEN s. n. (Învechit) Tedeum. *După sfînta liturghie au urmat molebin.* AR (1829), 33[1]/11, cf. 41[1]/9. *După aceasta urmează un molebin* (a. 1834). URICARIUL, VIII, 191. [Grecii merg] *molebenul să facă, cu un chip mult rugătoriu.* BELDIMAN, E. 15/1.
— Şi: **molébin** s. n.
— Din rus. **молебен.**

MOLÉBIN s. n. v. **moleben.**

MOLÉBNIC s. m. (Învechit) Titlu pe care îl purtau membrii clerului oficiant. *Preaosfinţitului . . . nostru molebnic, chir Sava, arhiepiscop i mitropolit Sucevii* (a. 1660). URICARIUL, V, 228/26.
— Pl.: *molebnici.*
— Din slavonul **молебникъ.**

MOLECĂU, -ÁIE adj. (Regional; adesea substantivat) (Persoană) care se mişcă greoi, care lucrează încet şi fără spor. V. moliu. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF.
— Pl.: *molecăi, -áie.* — Şi: **molicău, -áie** adj. Com. din URCA-CÎMPIA TURZII, MAT. DIALECT. I, 81.
— Cf. moale[1].

MOLECIÚNE s. f. v. **moliciune.**

MOLECULÁR, -Ă adj. Care aparţine moleculei, privitor la moleculă. *Atragere moleculară.* PROPĂŞIREA, 203. *Schimbare moleculară.* MARIN, PR. I, 33. *Atracţiile molecularii.* id. F. 23, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W. *Moleculele se dispun în şiruri moleculare.* MURGOCI-LUDWIG, M. 7. *Studiindu-se construcţia moleculară a proteinelor întîlnite în natură, s-a găsit că în toate celulele din natură revin aceleaşi elemente simple constitutive.* MARINESCU, P. A. 53. *Dezordine moleculară.* LTR[2]. *Raze moleculare.* ib. ✧ *Greutate moleculară* = număr egal cu suma greutăţilor atomice ale atomilor care compun o moleculă. CHIM. AN. CALIT. 16, cf. 19, DER II, 615.
— Pl.: *moleculari, -e.* — Şi: (învechit) **moleculáriu, -ie** adj.
— Din fr. **moléculaire.**

MOLECULÁRIU, -IE adj. v. **molecular.**

MOLECÚLĂ s. f. Cea mai mică parte dintr-o substanţă, constituită din unul sau mai mulţi atomi legaţi între ei prin forţe de valenţă principală, în care se găsesc compoziţia procentuală şi proprietăţile chimice ale substanţei respective; (învechit) parte, părticică. Cf. VALIAN, V. *Părticele (molecule).* SPIC. 4, cf. NEGULICI, BREZOIANU, A. 23, id. R. 79, MARIN, PR. I, XI, id. F. 9, 426, MAN. SĂNĂT. 95, STAMATI, D., BARASCH, I. N. 11, 241, id. I. 67, PONI, F. 4. *Nu există oare o legătură... între aşezarea moleculelor unui corp şi felul lui de a cristaliza?* SANDU-ALDEA, A. M. 107, cf. BOGZA, C. O. 163. *Moleculele sînt particulele cele mai mici în care o substanţă poate fi descompusă fără ca ea să-şi schimbe proprietăţile.* MARIAN-ŢIŢEICA, FIZ. I, 130. *Moleculele sînt formate prin unirea a doi sau mai mulţi atomi ai aceluiaşi element.* CHIM. AN. CALIT. 16. *Atomii unei molecule sînt legaţi şi de atomii moleculelor vecine.* LTR[2]. *În moleculă, atomii sînt legaţi între ei cu ajutorul legăturilor chimice.* DER. ✧ *Moleculă-gram* = cantitatea de substanţă a cărei greutate, exprimată în grame, este numeric egală cu greutatea moleculară a substanţei; mol[1].
— Pl.: *molecule.*
— Din lat. **molecula,** it. **molecola,** fr. **molécule.**

MOLEFSÍ vb. IV v. **molipsi.**

MOLÉFMĂ s. f. v. **molimă.**

MÓLEMĂ s. f. v. **molimă.**

MOLEMÓS, -OÁSĂ adj. v. **molimos.**

MOLÉNIE s. f. (Învechit, rar) Rugăciune. *Zavease ce sîntu mai pre susu, de praznice şi de molenii* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 197/19.
— Pl.: *molenii.*
— Din slavonul **молѣниѥ.**

MOLEPSEÁLĂ s. f. v. **molipseală.**

MOLEPSÍ vb. IV v. **molipsi.**

MOLEPSÍRE s. f. v. **molipsire.**

MOLEPSÍT, -Ă adj. v. **molipsit.**

MOLESCHÍN s. n. Ţesătură rezistentă de bumbac din fire răsucite, netedă şi cu aspect de piele, folosită la confecţionarea jachetelor, demiurilor, costumelor bărbăteşti etc., precum şi în lucrările de legătorie. *Moleschinul e folosit şi ca aşternut la tipar.* LTR[2]. ✦ (La pl.) Varietăţi din materialul descris mai sus. *Moleschinurile pentru costume de vară bărbăteşti se albesc.* LTR[2].
— Pl.: *moleschinuri.*
— Din fr. **moleskine, molesquine.**

MOLÉSNIŢĂ s. f. v. **moleşniţă.**

MOLÉST, -Ă adj. (În dicţionarele din trecut) Greu de suportat, incomod, supărător. Cf. LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *moleşti, -ste.*
— Din lat. **molestus, -a, -um.**

MOLESTÁ vb. I. Tranz. **1.** (Învechit) A face (cuiva) greutăţi, neajunsuri (repetate); a necăji, a sîcîi. *A molesta cu procese.* LM, cf. BARCIANU, ALEXI, W.
2. (Livresc) A brusca, a brutaliza, a maltrata. *Negustori şi marinari străini sînt molestaţi, jefuiţi şi omorîţi.* OŢETEA, T. V. 207. *De data aceasta Grunz îl molestase numai pe trădător... De ceilalţi nu se atinsese.* STANCU, R. A. III, 241.
— Prez. ind.: *molestez.*
— Din lat. **molestare,** fr. **molester,** germ. **molesstieren.**

MOLESTÁRE s. f. (Învechit sau livresc) Acţiunea de a molesta. Cf. HAMANGIU, C. C. 364, ALEXI, W.
— Pl.: *molestări.*
— V. **molesta.**

MOLESTÍE s. f. (În dicţionarele din trecut) Neplăcere, neajuns. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *molestii.*
— Din lat. **molestia,** it. **molestia.**

MOLEŞÁG s. n. v. **moloşag.**

MOLEŞEÁLĂ s. f. **1.** Senzaţie de slăbire, de pierdere a puterilor; stare de toropeală premergătoare somnului; moliciune **(5),** sfîrşeală, moleşire **(1),** (în dicţionarele din trecut)

moleşitură, (învechit) moleaţă **(1)**, (regional) molăiaţă. Cf. COSTINESCU, DDRF, ANGHEL-IOSIF, C. L. 27. *Florica clătină din cap, dar n-o mai descusu, socotind c-o fi îmbătrînit şi de aceea o apucă moleşeala mai des.* REBREANU, I. 442. *În corp simţea o moleşeală şi un tremur necunoscut ei pînă atunci.* ARDELEANU, U. D. 154. *L-a inundat ceva cald, într-o senzaţie de moleşeală plăcută.* SAHIA, N. 37. *O moleşeală mă cuprinse; îmi venea să mă întind şi să dorm.* SADOVEANU, O. I, 91. *M-a ajuns o moleşeală, că aş tot dormi.* V. ROM. septembrie 1 954, 35. *Îl cuprinse moleşeala.* STANCU, R. A. IV, 275. *O moleşeală îi îngreună pleoapele şi-i slăbi încordarea muşchilor.* MIHALE, O. 64. *Andrei se ghemui cu genunchii la gură, tremurînd de frig. Încet, încet, o moleşeală îl învălui.* T. POPOVICI, S. 389, cf. MAT. FOLK. 645.

2. (Regional, în forma *moloşeală)* Stare în care se află un lucru muiat (Livezile-Turnu Severin). Cf. LEXIC REG. 55.

— Şi: (regional) **moloşeálă** s. f. SCRIBAN, D., LEXIC REG. 55.

— **Moleşi** + suf. *-eală.*

MOLEŞÍ vb. IV. Refl. **1.** A pierde din puteri, din vlagă, a se muia **(6)**; a fi cuprins de toropeală, de slăbiciune, de sfîrşeală. *Simţ că genunchii de tot mi se moleşesc.* HELIADE, O. I, 449, cf. POLIZU. *Tînărul se moleşeşte din toate-ncheieturile şi se prăbuşeşte pe prispă.* CARAGIALE, O. I, 223, cf. ALEXI, W. [Sitarul] *se moleşeşte, pîlpîirea aripilor conteneşte şi moare întinzîndu-se ca pentru o odihnă lungă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, I. 210. *Picioarele i se tăiară în genunchi şi tot corpul i se moleşi de o toropeală grea, apăsătoare.* REBREANU, NUV. 230. *Slujnica să moleşeşte şi adoarme ca moartă.* MERA, L. B. 23, cf. MAT. FOLK. 645. ✧ Tranz. fact. *Mulţumirea ei adîncă o slăbea, o moleşea, o făcea să tremure.* DELAVRANCEA, T. 223. *Căldura . . . îi îneca răsuflarea şi-i moleşea trupul fără să-l adoarmă.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 101. *El ca şarpele se făcea, În cap se suia, Inima i-o coleşea, Corpul i-l moleşea.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 97. ✧ Intranz. Fig. *A nu moleşi în buna stare de care se bucură.* ap. IORDAN, L. R. A. 343.

2. (Învechit şi regional, în formele *moloşa, moloşi)* A deveni moale[1] **(11)**; a se muia **(3)**. *Stă inul sau cînepa răvilate două sau trei zile, ca să se mai moloşeză.* I. IONESCU, C. 156/9, cf. LEXIC REG. 55. ✧ Refl. pas. Fig. *Cu blîndeţele ca bumbacul se moloşează şi se îmblînzescu inimile domnilor.* N. COSTIN, LET. II, 92/27.

— Prez. ind.: *moleşesc.* — Şi: (învechit şi regional) **moloşí** (SCRIBAN, D., LEXIC REG. 55) vb. IV, **moloşá, molişá** (JAHRESBER. XIX—XX, 164) vb. I, (regional) **molăcí** (DENSUSIANU, Ţ. H. 325) vb. IV.

— Cf. moale[1].

MOLEŞÍRE s. f. **1.** Faptul de a (se) moleşi; moleşeală **(1)**. *Nu ai nici o durere, ci numai o moleşire peste tot, care se aseamănă întrucîtva cu o stare de lene.* BIANU, D. S. 737. *Era cald şi o moleşire plăcută pătrundea în trupuri.* AGÎRBICEANU, A. 113. ✦ Lipsă de bărbăţie, de vigoare. *Molăşirea au intrat în lăcaşul voinicilor.* RUSSO, S. 127.

2. Boală infecţioasă a viermilor de mătase, care se manifestă prin colorarea lor în negru, lipsă de poftă de mîncare şi muierea corpului; flaşerie. Cf. ENC. AGR.

— Pl.: *moleşiri.* — Şi: (regional) **molăşíre** s.f.

— V. **moleşi.**

MOLEŞÍT, -Ă adj. **1.** Cuprins de moleşeală **(1)**, de slăbiciune, lipsit de vlagă, de puteri; toropit. Cf. BARCIANU. *Stătea moleşit.* SLĂVICI, N. I, 236. *Elena se uita la el, cu mînile moleşite şi cu capul pe o parte.* D. ZAMFIRESCU, R. 61, cf. ALEXI, W. *Ne mişcam moleşiţi, tăcuţi.* BRĂESCU, A. 225, cf. SCRIBAN, D., LEXIC REG. 55. (În context figurat) *Sub ploaia de aur a soarelui de vară natura întreagă dormea moleşită.* BART, E. 19. (Fig.) *Un popor avut poate să aibă un fisc lipsit, din cauza unei percepţiuni moleşite şi rău organizate.* HASDEU, I. V. 46. ✧ (Prin lărgirea sensului, despre plante) *Unde de fierbinţeală vibrau . . . peste bălăriile moleşite, peste trandafirii spînzuraţi pe zaplaz.* GALACTION, O. 42. ✦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care trădează moleşeală **(1)**, lene, slăbiciune. *Un domn se dă jos din trăsură şi cu pas moleşit s-apropie de uşa marchizei.* CARAGIALE, M. 325. ✦ (Regional, despre foc) Care arde slab, care mocneşte (Grădiştea-Rîmnicu Vîlcea). ALR II/I h 282/812.

2. (Regional, în forma *moloşit)* Muiat, devenit moale[1] (Livezile-Turnu Severin). LEXIC REG. 55.

3. (Regional, despre ouă, în forma *moloşit)* Care a fost ouat fără coajă (Peştişani-Tîrgu Jiu). ALR II 5 712/836. *Ou moale, moloşit.* ib.

— Pl.: *moleşiţi, -te.* — Şi: (regional) **moloşít, -ă, molăcít, -ă** (ŞEZ. XXIII, 109) adj.

— V. **moleşi.**

MOLEŞITÓR, -OÁRE adj. Care moleşeşte **(1)**, care provoacă moleşeală **(1)**. Cf. COSTINESCU, LM. *Căminul . . . ardea şi răspîndea o căldură moleşitoare.* EMINESCU, G. P. 74. *O piroteală moleşitoare se alegă de ochii lui.* ISPIRESCU, L. 83. *Mi-a căzut în braţe fără împotrivire, cu o beţie moleşitoare în ochii întredeschişi.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 213. *Un somn dulce, moleşitor mă cerca.* SADOVEANU, O. II, 61. *Pădurile dorm într-un soare moleşitor de iulie.* id. ib. VII, 342. ✦ Care predispune la somn; adormitor. *În ungherul cel mai moleşitor sta culcat pe spinare cotoiul.* ARGHEZI, C. J. 231.

— Pl.: *moleşitori, -oare.*

— **Moleşi** + suf. *-tor.*

MOLEŞITÚRĂ s. f. (În dicţionarele din trecut) Moleşeală **(1)**. Cf. POLIZU, LM, BARCIANU.
— **Moleşi** + suf. *-tură*.

MOLÉŞNIŢĂ s. f. (Regional) Moină[1] **(1)**. *Dacă ninge ori e moleşniţă în ziua de Sf. Vasile, va fi îmbelşugat tot anul.* GOROVEI, CR. 20.
— Pl.: *moleşniţe*. — Şi: **molésniţă** s. f. PAMFILE, J. II, 155.
— Contaminare între **moale**[1] şi **mleşniţă**.

MOLÉT s. n. v. **molete**[2].

MOLETÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică o piesă tehnică) A imprima striuri, zimţi, desene, motive ornamentale cu ajutorul moletei[1] **(2)**; a randalina.
— Prez. ind.: *moletez*.
— Din fr. **moleter**.

MOLETÁRE s. f. Acţiunea de a moleta şi rezultatul ei; randalinare. *Moletarea, făcîndu-se prin refularea la rece a materialului piesei, produce o mărire a diametrului ei.* LTR[2]. *Unul dintre avantajele procedeului de moletare este de a împrospăta gravura de pe cilindru cu ajutorul aceluiaşi cilindru de relief.* ib.
— Pl.: *moletări*.
— V. **moleta**.

MOLETÁTE s. f. v. **molătate**.

MOLÉTĂ[1] s. f. **1.** Roată cu diametru mare, cu şanţ periferic, care este folosită pentru ghidare în instalaţiile de extracţie sau pentru întinderea cablurilor funiculare în instalaţiile de transport ale unei mine[1]. *Moletele sînt folosite în instalaţiile de extracţie şi în instalaţiile de transport cu cablu funicular.* LTR[2].
2. Unealtă metalică în formă de rotiţă cu muchia zimţată, folosită pentru a imprima, pe suprafaţa unei piese, striuri, zimţi, desene etc.; randalină. *Moletele gravate sau striate, numite şi randaline, trebuie să aibă stratul periferic cu duritate mare.* LTR[2].
— Pl.: *molete*.
— Din fr. **molette**, germ. **Molette**.

MOLÉTĂ[2] s. f. v. **molete**[1].

MOLÉTE[1] s. m. **1.** (Popular) Larva gîndacului numit morar *(Tenebrio molitor)*, de forma unui vierme cu corpul rotund şi solzos acoperit cu chitină tare, de culoare gălbuie sau cafenie, care se dezvoltă şi trăieşte în făina de grîu stătută; vierme-de-făină, sfoiag, (regional) surdomaş. *Moleţii strică grînele.* LM. *Păsărarii... întrebuinţează aceşti „viermi-de-făină" sau „moleţi" ca nutreţ pentru paserile lor.* MARIAN, INS. 72, cf. 67. *Baba, chemată să descînte... prinde 3 viermuşori galbeni-lunguieţi, ce se numesc moleţi.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 97, cf. CANDREA, F. 227, 317, H I 7, V 103, VI 35, IX 473, XVIII 42, PĂSCULESCU, L. P. 120, 360, MAT. FOLK. 645, CIAUŞANU, GL., ALR I 1 399/805.
2. (Popular; mai ales la pl.; şi în sintagma *de moleţi*) Boală de copii, caracterizată prin febră, diaree, vărsături şi uscarea mucoasei nazale. *De moleţi suferă copiii mititei.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 109. *Dacă un copil mititel are nasul uscat... şi are mereu vărsături, suferă de „moleţi".* CANDREA, F. 227. *Moletele... se năstimeşte în copii din deochiturile strigoilor şi moroilor.* MARIAN, ap. CADE. *Cînd copilul are de moleţi, are nasul uscat.* ŞEZ. IV, 27. *Descîntec de moleţi.* MAT. FOLK. 645. *Să-i descîntăm de moleţ.* ALR I 1 399/805.
3. (Entom.; regional) Cîinele-babei *(Oniscus asellus)* (Sălcioara-Bucureşti). ALR SN II h 537/928.
4. (Entom.; regional) Băligar *(Geotrupes stercorarius)* (Balş). ALR SN III h 750/876.
5. (Entom.; Ban., Olt.) Molie **(1)** *(Tinea)*. Cf. ALR I 1 764/5, 12, 798, 805, 810, 874, ALR II 6 538/848.
— Pl.: *moleţi*. — Şi: (regional) **molétă** s. f. ALR I 1 764/840.
— Din bg. **молец**.

MOLÉTE[2] s. m., s. n. **I.** S. m. (Iht.; Olt.) Molan[1] **(2)** *(Nemachilus barbatulus)*. Cf. ANTIPA, F. I. 198, ATILA, P. 199, BĂCESCU, P. 131.
II. S. m. (Bot.) **1.** (Ban., Olt., sud-vestul Transilv.) Numele mai multor specii de conifere: **a)** pin *(Pinus)*. Cf. ALR I 1 949/815, 839; **b)** jep *(Pinus pumilio)*. Cf. ALR SN III h 626; **c)** zadă *(Larix decidua)*. Cf. ALR II 6 336/2; **d)** brad *(Abies)*. Cf. GR. BĂN. 87, ALR I 1 950/1, 840, ALR II 6 385/2, 29, 836; **e)** molid **(1)** *(Picea excelsa)*. Cf. H XVII 19, XVIII 183; **f)** ienupăr-pitic *(Juniperus nana)*. Cf. PANŢU, PL. 182. *În Dămăcuş sînt şi poieni cu livezi mari. Acuma le-au plîntat societatea cu moleţi.* LIUBA-IANA, M. 55. [Uşi] *din scînduri de brad sau de pini şi din moleţi.* CHEST. II 152/8.
2. (Regional, la pl.) Brădet (Secăşeni-Oraviţa). ALR SN II h 402/29.
III. S. n. (Mai ales la pl.; şi în sintagmele *molete tendinos*, ENC. VET. 25, *molete articular*) Tumoare seroasă care se formează pe glezna calului. *Acest lichid... se arată în afară prin nişte gîlci moi, care poartă numele... de molet articular cînd se iveşte la încheietura gleznei.* ENC. VET. 23.
— Pl.: **(I, II)** *moleţi*, **(III)** *molete*. — Şi: **molét** s. n.
— **Moale**[1] + suf. *-ete*.

MOLÉTE[3] subst. (Argotic) Vin. Cf. BARONZI, L. 149, DR. XI, 143, BL II, 173, BUL. FIL. II, 277.
— Din ţig. **molete**.

MOLETIÉRĂ s. f. (Mai ales la pl.) Fîşie lungă de stofă cu care se înfăşoară pulpa piciorului, peste pantalon, de la gleznă pînă sub genunchi, folosită mai ales în vechea uniformă militară. *Moletierele cenuşii înfăşurau picioare lungi, frumos croite.* TEODOREANU, M. II, 346. *Moletierele le strîngeau gleznele ca nişte cătuşe.* CAMILAR, N. I, 7. *Te prefaci că-ţi legi moletiera şi rămîi trei paşi în urmă.* id. ib. 414. *Moletierele decolorate atîrnau într-o parte, din pricina şireturilor scurte şi prost înnodate.* V. ROM. mai 1957, 49. *Numai moletierele şi le înfăşură mai pe îndelete, ca să nu-l strîngă prea tare.* BENIUC, M. C. I, 261.
— Pronunţat: *-ti-e-*. — Pl.: *moletiere.*
— Din fr. **molletière.**

MOLÉŢ s. n. v. **moleaţă.**

MOLÉŢĂ s. f. v. **moleaţă.**

MÓLEVMĂ s. f. v. **molimă.**

MOLEVMÓS, -OÁSĂ adj. v. **molimos.**

MÓLEVNĂ s. f. v. **molimă.**

MOLEVNÓS, -OÁSĂ adj. v. **molimos.**

MOLEVSEÁLĂ s. f. v. **molipseală.**

MOLEVSÍ vb. IV v. **molipsi.**

MOLEVSÍRE s. f. v. **molipsire.**

MOLEVSÍT, -Ă adj. v. **molipsit.**

MOLEVSITÓR, -OÁRE adj. v. **molipsitor.**

MOLEVSITÓRIU, -ÓRIE adj. v. **molipsitor.**

MÓLFĂ[1] s. f. (Regional) Gîlcă (la gît). Cf. CANDREA, F. 220, 224, 344. (În descîntece, în corelaţie cu *bolfă*) *Două gîlci, două modîlci, două molfe, două bolfe.* TEODORESCU, P. P. 378. *O molfă Şi-o bolfă.* MARIAN, D. 128.
— Pl.: *molfe.*
— Din **bolfă,** prin substituirea lui *b* cu *m.* Cf. GRAUR, E. 21.

MÓLFĂ[2] s. f. (Regional) Femeie moale[1], leneşă. Cf. REV. CRIT. III, 161.
— Pl.: *molfe.*
— Cf. m o l f ă i.

MOLFĂÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Complementul indică un aliment) A mesteca[1] **(1)** cu greutate (din cauza lipsei dinţilor), *a clefăi,* (regional) a m u r s e c a **(1);** p. e x t. a mînca (mestecînd îndelung); a mozoli **(1),** a morfoli **(1).** Cf. LB. *Moş Bodrîngă . . . molfăind la pere uscate.* CREANGĂ, A. 97. (Cleanul) *e molatic, amorţit, apucă şi molfăieşte momeala agale.* ATILA, P. 228. *Încuie uşa pe dinafară şi se puse să-şi molfăie în tihnă coaja cea de pîne.* MIRONESCU, S. A. 78. *Aud mugetele boilor care ar voi să molfăie între dinţi iarbă proaspătă.* STANCU, D. 129. *Somnul cade ca plumbul pe pleoape, în vreme ce gura molfăie încă dumicatul de pîine.* PAS, L. I, 170. *Începu să molfăie pîinea cu usturoi.* CAMILAR, C. 76. *Parcă am băut otravă . . . a reluat moşul Călin, după ce a molfăit o pară.* id. C. P. 45. *Molfăind ceva, . . . coji de pîne, mălai ş.a.* ŞEZ. I, 191, cf. II, 156. ✧ A b s o l. *Pentru ce Druz ia pre Lida, o bătrînă hîrcă, sură, Ce în gingini molfăieşte neavînd nici un dinte-n gură?* NEGRUZZI, S. II, 304. *Savantul profesor muia pesmeţi în ceai şi molfăia melancolic.* C. PETRESCU, C. V. 191. *Prinseră a molfăi repede.* CAMILAR, N. II, 426. *Scoase . . . o chiflă şi începu să molfăie.* GALAN, B. II, 123. *Începură a molfăi cu hărnicie, încreţindu-şi frunţile de mirare, mestecînd îndelung.* VORNIC, P. 236. *Cînd mînîncî, molfăieşti, Cînd be apă, mă strocheşti.* MAT. FOLK. 1436. *Mai ales cei ce n-au dinţi molfăiesc.* Com. din BILCA-RĂDĂUŢI. ✧ R e f l. *Sî molfaieşti de un sîs cu măru sîla.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. ✦ (Complementul indică un lucru necomestibil) A învîrti prin gură, a roade în dinţi; a mozoli **(1).** *Tovarăşul merse un timp alături, molfăind inseparabilul rest de trabuc.* C. PETRESCU, C. V. 267. [Tutunul] *îl molfăiesc în gură de dau o putoare mai proastă decît un hoit.* RETEGANUL, ap. CADE. ✧ A b s o l. *Vîră fata degetul în gură şi începe a molfăi.* ŞEZ. II, 156.

2. P. e x t. A rosti, a spune (ceva) articulînd în mod nedesluşit, confuz; a bolborosi. V. î n g ă i m a. *Vreo babă ce se-ntorcea de la vecernie molfăind întîmplările mahalalei.* CONTEMPORANUL, V_2, 482. *Începe să molfăie iar, între buze, jelania ei.* STANCU, D. 201. *„Cartea viselor", molfăia un bătrîn cu barbă lungă, albă, întinzînd o cărţulie tipărită cu litere cirilice.* PAS, L. I, 91. *Molfăiră în gingiile de moşnegi cîteva amintiri, pe urmă . . . tăcură.* id. Z. IV, 8. *Molfăi un citat, el ştia din cine.* GALAN, B. II, 40.
— Prez. ind.: *mólfăi* şi *molfăiesc.*
— Formaţie onomatopeică.

MOLFĂIÁLĂ s. f. Faptul de a m o l f ă i. Cf. CONTEMP. 1948, nr. 112, 4/3. ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *O molfăială de om.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.
— Pl.: *molfăieli.*
— **Molfăi** + suf. *-eală.*

MOLFĂÍLĂ s. m. sg. (Regional) Persoană care molfăie **(1);** (regional) molfău. Com. MARIAN.
— **Molfăi** + suf. *-ilă.*

MOLFĂÍRE s. f. Acțiunea de a m o l f ă i; mestecare[1] anevoioasă a unui aliment în gură; (rar) molfăitură, molfotire. Cf. POLIZU, COSTINESCU.
— V. **molfăi.**

MOLFĂÍT s. n. Faptul de a m o l f ă i; p. e x t. zgomot produs de mestecarea[1] anevoioasă a alimentelor în gură. *În casă se înstăpînise o tăcere frămîntată doar de molfăitul flăcăului.* REBREANU, I. 201. *Un răstimp nu se mai auzire decît sorbiturile lui flămînde și molfăitul fălcilor.* id. R. I, 205, cf. ȘEZ. III, 71.
— V. **molfăi.**

MOLFĂITÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care molfăie **(1)**. Cf. LM.
— Pl.: *molfăitori, -oare.*
— **Molfăi** + suf. *-tor.*

MOLFĂITÚRĂ s. f. (Rar) Molfăire. *Prinzînd a mușca din pîne . . . o sfîrși din cîteva molfăituri.* CAMILAR, N. II, 240.
— Pl.: *molfăituri.*
— **Molfăi** + suf. *-tură.*

MOLFĂU s. m. (Regional) Molfăilă. Com. din TÎRNA MARE-SATU MARE.
— Pl.: *molfăi.*
— **Molfăi** + suf. *-ău.*

MOLFOTÍRE s. f. (Rar) Molfăire. *Sfîrîturile . . . apei la suprafață . . . trădează molfotirile știucii, că acolo ea își roade prada înhățată.* ATILA, P. 306.
— Pl.: *molfotiri.*
— Formație onomatopeică.

MÓLI[1] s. m. v. **molie.**

MOLÍ[2] vb. IV v. **mîli.**

MOLIÁJĂ s. f. v. **mojolo.**

MOLIBDÁT s. m. Sare a acidului molibdenic. Cf. LM. [Oxidul de molibden] *se dizolvă foarte ușor în hidroxizi, dînd molibdați.* MACAROVICI, CH. 406. *Molibdații se combină cu alți oxizi . . . dînd compuși complecși.* LTR[2].
— Pl.: *molibdați.*
— Din fr. **molibdate.**

MOLIBDÉN s. m. Metal alb-cenușiu, lucios, maleabil, asemănător cu fierul, folosit la fabricarea unor oțeluri speciale. *Molibdena din care se fac țeruzele sau plaivazele.* I. NAT. 41, cf. J. CIHAC, I. N. 404/11. *Pentru fabricarea metalelor aliate, în special ale oțelurilor, servesc și următoarele metale: cromul, nichelul . . . molibdenul.* IOANOVICI, TEHN. 30. *Pentru a îmbunătăți calitățile oțelului carbon . . . se introduc în compoziția lui anumite metale și metaloide, ca: . . . crom, vanadiu, molibden.* ORBONAȘ, MEC. 64. *Molibdenul metalic se întrebuințează pentru obținerea oțelurilor speciale.* MACAROVICI, CH. 405. *Firele de molibden se utilizează la lămpile cu incandescență.* LTR[2]. *Molibdenul se mai întrebuințează în tehnica radiațiilor x.* ib., cf. DER.
— Și: (învechit) **molibdénă** s. f., **molivdén** (J. CIHAC, I. N. 404/11) s. m.
— Din fr. **molybdène.**

MOLIBDÉNĂ s. f. v. **molibden.**

MOLIBDÉNIC, -Ă adj. (În sintagma) *Acid molibdenic* = acid care conține molibden. *Acidul molibdenic.* MACAROVICI, CH. 154. *Molibdații sînt săruri ale acidului molibdenic.* LTR[2].
— **Molibden** + suf. *-ic.*

MOLIBDENÍT s. m. Sulfură naturală de molibden, de culoare plumburie, cristalizată în sistemul hexagonal. *Concentrat de molibdenită.* NOM. MIN. I, 75. *Cele mai importante minereuri ale molibdenului sînt: molibdenitul, . . . wulfenitul.* IOANOVICI, TEHN. 69.
— Și: **molibdenítă** s. f.
— Din fr. **molybdénite.**

MOLIBDENÍTĂ s. f. v. **molibdenit.**

MOLICĂU, -ÁIE adj. v. **molecău.**

MOLICÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. Diminutiv al lui m o a l e[1]. Cf. LB, POLIZU, BARCIANU, V., COSTINESCU, LM, ALEXI, W.
1. Cf. m o a l e[1] **(I 1)**. *Pat molișel.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. (Regional; substantivat) *Tu șădz pi molișel.* ib. ✧ (Regional) *Carne molicea* = carne fragedă. *Carne tînără, mulcea.* ALR II 4069/95. *Ou molicel* = ou fiert sau copt puțin, ou (aproape) moale[1]. Cf. COSTINESCU. ✦ (Despre pîine) Proaspăt, fraged. Cf. COSTINESCU, LM. *Am ales din bulcile zbîrcite . . . pe cele mai molicele și m-am întins pe mîncare,* ap. CADE. *Îi mulcea pîrea păr amu.* ALR II 4 013/95. ✦ (Regional; despre fructe) Zemos; mălăiet **(1)**. *Parî molișicî.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. *Măr molcĕăl.* ALR SN I h 202/362. ✦ (Regional) Puțin consistent; subțire, apos. *Comparat cu mămăliga „cirulu-i mulcel" . . . și se prepară foarte repede.* ARH. FOLK. V, 117.
2. Cf. m o a l e[1] **(I 5)**. *Molicel de gură* = care vorbește puțin. Cf. LM. ✧ (Adverbial) *A umbla molicel.* id. ib. *A vorbi și lucra cam molicel.* id. ib.
3. Cf. m o a l e[1] **(II 1)**. Cf. ALR II/I MN 31, 2 182/362. ✦ (Regional; despre făină, mălai etc.) Mărunt **(I 4)**, fin. *Făină molcică.* ALRI 1 372/361.
4. Cf. m o a l e[1] **(II 5)**. Cf. LM.
5. Cf. m o a l e[1] **(II 7)**. *Boi molicei.* LM.
6. Cf. m o a l e[1] **(III)**. *Vin cam molicel.* LM.

— Pl.: *molicei*, *-ele*. — Şi: (cu schimbare de suf.) **molcícă,** (regional) **molcél, -eá, -ícă, mulcél, -eá, -ícă** adj.
— **Moale**[1] + suf. *-icel*. Cf. lat. m o l l i c e l l u s, -a, -u m. — **Molicică**: cu schimbare de suf.

MOLICHÎTĂ s. f. (Regional) Agheasmă (Beclean-Făgăraş). CHEST. V 167/9.
— Etimologia necunoscută.

MOLICÍCĂ adj. v. **molicel.**

MOLICIÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) **1.** (Despre lucruri) Moale[1] **(I 1),** flasc. Cf. LM.
2. (Despre fiinţe) Care se mişcă încet; domol; leneş, moale[1] **(II 7).** Cf. POLIZU. *Boi molicioşi.* LM.
— Pl.: *molicioşi*, *-oase*.
— **Moale**[1] + suf. *-icios*.

MOLICIÚNE s. f. **1.** Însuşirea de a fi moale[1] **(I 1),** flexibil sau mlădios; p. e x t. obiect care are această însuşire. *Nimic mai îngrozitor pentru un voinic decît moartea cea ruşinată în moliciunea patului.* BOLLIAC, O. 41. *Însuşirea acestor săpături este că dă impresiunea unei materii molatice colacilor de peatră, amintind întocmai moliciunea şi mlădierea şerpilor.* CONV. LIT. IX, 14. *Aşa spre exemplu, sculptura nu va putea reda moliciunea, elasticitatea şi căldura pătimaşă a corpului omenesc.* GHEREA, ST. CR. II, 51. *Gîndul i se oprise . . . la moliciunea firelor lungi de iarbă, în care mîna i se îngropase.* ARDELEANU, D. 175. *Pătura se alungeşte pe sul, după oarecare depozitare, cu cca 5% şi gradul de alungire variază cu: moliciunea fibrelor, durata repausului.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 109, cf. 404. *Se şi vedea aşezînd-o cu braţele lui pe moliciunea lînei şi auzind mormăielile ei fericite.* CAMIL PETRESCU, O. II, 264. *Treptat, apele încep să se smulgă din moliciunea lutului.* BOGZA, C. O. 160. *Se cufundă în moliciunile jilţului.* V. ROM. februarie 1956, 47.
2. Lipsă de energie, de vigoare, de perseverenţă, de hotărîre, (rar) m o l ă t a t e **(2),** (neobişnuit) m o l i m e; p. e x t. viaţă trîndavă, uşuratică. *Pentru gingăşie şi moliciune, va deochia cu ochiul ei pre bărbatul ei pre cel dentru sînul ei.* BIBLIA (1688), 147[1]/43. *Moliciunea împăratului . . . au stătut pricină, cît nici război deschis dachilor să dea.* CANTEMIR, HR. 166. *Molăciunea iaste temelie haracterului unui peruvian şi el metaherisește multă vreme ca să sfîrşască ceea ce au început.* IST. AM. 63[v]/15. *Inema lui Ahileu . . . nu are moliciuni ca să plîngă cu jali paguba a unii pierderi atîta de mare* (a. 1802). GCR II, 197/1. *Strămoşii din mormînturi strigă toţi neîncetat. Ne defaimă molăciunea, întru care vieţuim.* BELDIMAN, E. 43/9. *Mult s-au stricat boierii! Ce moliciune mare-n dumneavoastr-ăi tineri!* HELIADE, O. I, 221, cf. 163, 418. *El huli moliciunea şi lenevirea şi porunci a iubi munca.* MARCOVICI, D. 122/24. *E necuviincios lucru, în vreme ce erau în siguranţă, fără duşman de nicăiri, de a-şi petrece veara închişi în tabără, topindu-se în moliciune.* BĂLCESCU, M. V. 326. *Atîţi nevrednici, trăind în moliciuni, Se laud cu mari fapte făcute de străbuni.* ALEXANDRESCU, O. I, 68, cf. id. M. 162. *Fanariotul, slăbit moraliceşte şi fiziceşte din cauza moliciunii şi băuturilor ce-i dedea să bea vicleana Duduca, nu putu să reziste mult timp unei teribile crize morale.* FILIMON, O. I, 253, cf. 401, HASDEU, I. C. I, 82. *Atîţia oameni se dau la moliciune, Sub jugul unei mîndre, ca robii lănţuiţi.* BOLINTINEANU, O. 203. *Rîse Ercule pînă se strîmbă de moliciunea lui Euristeu; dară se alese cu atît.* ISPIRESCU, U. 40, cf. 22. *Scrierile unuia spre exemplu vor respira energie, sănătate, ale altuia moliciune, tînjire.* GHEREA, ST. CR. II, 23, cf. D. ZAMFIRESCU, R. 231. *Turcul tresărise deodată din moliciunea şi încetineala lui.* SADOVEANU, O. V, 492. *Moleciunea dulce să pare, dar urmările ei urîte.* ZANNE, P. VIII, 290. ✦ Epitet depreciativ dat unui om lipsit de energie. Cf. DR. VIII, 125, BL XIV, 63.
3. (Rar) Mişcare lină, uşoară. *De abia să auzea de departe sunetul frunzelor lor lovindu-să una de alta cu mare moliciune.* BELDIMAN, N. P. I, 52/16.
4. Intensitate scăzută (a sunetelor, a zgomotelor etc.); p. e x t. graţie, delicateţe (în voce, în ton). *Moliciunea . . . vocei.* LM. [Cîntecul greierului] *e tot atît de neîntrerupt şi perseverent ca torsul pisicii, dar un tors fără moliciuni, nesomnolent, extrem de lucid.* BOGZA, A. Î. 660.
5. Stare de calm desăvîrşit; destindere, relaxare. *O moliciune plăcută coprinse nervii omului.* CARAGIALE, O. I, 57. *Un cîne se odihneşte sub picioarele pe jumătate lungite ale Dianei şi altul, lăţos, stă alături cu cerbul. Un aer de nobilă moleciune domneşte într-această grupă.* ODOBESCU, S. III, 57. *Peste toate — o moliciune, o pace dumnezeiască se lasă de sus.* VLAHUŢĂ, R. P. 11. ✦ Moleşeală **(1),** toropeală; slăbiciune, sfîrşeală. *Pe fiul împăratului îl apucă o moliciune de nu putea sta în sus.* ISPIRESCU, L. 382. *O moliciune subită îi discordează toţi nervii, crede că moare, şi . . . nu mai ştie nimic.* VLAHUŢĂ, D. 153. *Herdelea simţi o moliciune mare în tot corpul, iar vederea i se tulbură.* REBREANU, I. 241.
— Pl.: *moliciuni*. — Şi: (învechit) **moleciúne, molăciúne** s. f.
— **Moale**[1] + suf. *-iciune*.

MOLÍD s. m. **1.** Arbore din familia pinaceelor, înalt pînă la 50 de metri, cu coroana piramidală, tulpina dreaptă, frunzele în formă de ace, de un verde strălucitor; brad, brad-roşu, brad-negru, (regional) molidar **(1),** molete[2] **(II 1 e)**

(Picea excelsa). Molidvu (a. 1600—1630). CUV. D. BĂTR. I, 293. *Molifţii, brazi ce port răcoarea.* ALEXANDRESCU, M. 64. *Lîngă biserică sînt doi molizi mari.* I. IONESCU, P. 372. *Printre brazi, printre molifzi, printre afini şi ienuperi.* ODOBESCU, S. III, 179. *Molidul bătrîn şi puternic.* COŞBUC, AE. 44. *Sub moliftul din dreapta tîrlei ne aştepta masa întinsă.* SĂM. III, 122. *Porniră împreună într-o pădure deasă de molifţi.* REBREANU, I. 419. *Arare trece o veveriţă de pe o cracă de molid pe alta.* SADOVEANU, O. X, 465. *În curînd au să bată din aripi, asupra molizilor bătrîni, cucoşii sălbatici.* id. ib. 572. *Nu erau verzi decît cei doi molifţi din dreptul ferestrelor.* SAHIA, N. 55, cf. ARGHEZI, V. 17. *Printre brazii şi molifţii înalţi şi drepţi, de un verde-închis, aproape negru, se îndeseau umbrele.* V. ROM. iulie 1954, 36. *Să-l încalic să mă duc Cătră sînul munţilor, La umbra molizilor.* POP., ap. GCR II, 306. *Cîntă puiul cucului Pe crucea molidvului.* ALECSANDRI, P. P. 299. *Brazi nalţi, molifţi uscaţi.* TEODORESCU, P. P. 61. *Aduce-şi brazi încetinaţi, Cu molifţi alăturaţi.* MÎNDRESCU, L. P. 212. *Du-te dor de la izvor Şi-mi despică molidu, Nu-mi despica sufletu.* DOINE, 101, cf. 98. *Cîntă cucul din molizi.* RETEGANUL, CH. 32. *Sus în vîrful muntelui, În poalele moliftului, E un rîu repede.* PĂSCULESCU, L. P. 52, cf. 57. *Foaie verde lemn molid Cît e lumea şi pămîntu Nu te ie cine ţi-e gîndu.* ŞEZ. III, 20, cf. IV, 135.

2. (Ban. şi sudul Transilv.) Numele mai multor specii de conifere: **a)** pin *(Pinus).* ALR I 1 949; **b)** (şi în sintagma *molid mic*, BARCIANU) jep *(Pinus pumilio).* ALR I 1 947/77, cf. ALR SN III h 626/64; **c)** tisă *(Taxus baccata).* Cf. ALR I 1 923/65, 69, 90, 283.

— Pl.: *molizi.* — Şi: **molídv, molídf** (BARCIANU), **molíft** (pl. *molifţi* şi *molifzi*), (regional) **molít** (ALR SN III h 623/130), **molítv** (ib. h 623/105), **molív** (ALR I 1923/283, ALR SN III h 623/310), **molím** (VÎRCOL, V. 96), **molín** (H XVIII 40, ALR SN III h 623) s. m.

— Cf. alb. m o l i k ë.

MOLIDÁR s. m. (Regional) **1.** Molid **(1)** *(Picea excelsa).* Cf. GRECESCU, FL. 540, PANŢU, PL.

2. Drug făcut din lemn de molid **(1)** (Vicovu de Sus-Rădăuţi). GLOSAR REG.

— Pl.: *molidari.*

— **Molid** + suf. *-ar.*

MOLIDÁŞ s. m. (În poezia populară) Diminutiv al lui m o l i d **(1).** *Molidaş de pe Iza, Lasă-mă sub umbra ta.* BUD, P. P. 32. *Molidaş, pleacă-ţi vîrvuţu, Să mă sui cu legănuţu, Să mă vadă sfîntu soare.* ŞEZ. XXIII, 87, cf. T. PAPAHAGI, M. 59.

— Pl.: *molidaşi.*

— **Molid** + suf. *-aş.*

MOLÍDF s. m. v. **molid.**

MOLIDÍ vb. IV v. **molitvi.**

MOLIDÍŞ s. n. Pădure de molizi; loc unde cresc molizi. *O blîndă adiere de seară prinde a sufla prin spintecătura molidvişului.* SĂM. IV, 165, cf. PAMFILE, A. R. 22. *Începe faza molidişelor, în zona muntoasă.* MG I, 142. *Şi-s toate văile împodobite cu spornică verdeaţă, cu bătrîne molidvişuri şi cu noi sate.* IL octombrie 1961, 13.

— Pl.: *molidişe* şi *molidişuri.* — Şi: **molidvíş** s. n.

— **Molid** + suf. *-iş.*

MOLÍDV s. m. v. **molid.**

MOLIDVÁT, -Ă adj. (Regional) Dezlegat de păcate, purificat (prin citire de molitve, stropire cu agheasmă sau ungere cu mir[1]) (Bîrsana-Sighetul Marmaţiei). CHEST. V/8. *Şede o faţă molidvată Pă stîncă de piatră.* ib.

— Pl.: *molidvaţi, -te.*

— Cf. m o l i t v ă.

MOLÍDVĂ s. f. v. **molitvă.**

MOLIDVÍŞ s. n. v. **molidiş.**

MÓLIE s. f. **1.** Nume generic dat mai multor specii de fluturi de noapte mici, ale căror larve atacă diferite produse animale sau vegetale; (regional) molete[1] **(5),** muştă, muşină **(3),** muşiniţă **(3): a)** (şi în sintagmele *mólie de casă*, SIMIONESCU, F. R. 397, regional, *molie subţirică, de straie, de lînă, de cojoace, de piele*, MARIAN, INS. 301) *(Tinea pellionella);* **b)** (regional şi în sintagma *molie vînătă*, MARIAN, INS. 301) *(Tinea tapetiella);* **c)** (regional şi în sintagmele *molie de pene, molie de păr*, id. ib. 302) *(Tinea* sau *Tineola biseliella* şi *crinella);* p. e x t. larvele acestor fluturi. *Bogătătea voastră putredi şi veşmentele voastre moliile mîncară-le.* COD. VOR. 132/9. [Hainele] *le mănîncă moliile.* VARLAAM, C. 407. *Nu ascundereţi vistiariul vostru pre pămînt, unde rugina şi moliile o pierd* (a. 1644). GCR I, 112/9, cf. 341/11. *Bogăţiia voastră au putredit şi hainele voastre moliile au mîncat.* CHEIA ÎN. 10r/19. *Nu adunareţi voao comoară pre pămînt unde moliile şi rugina o strică.* N. TEST. (1648), 8v/10. *Aşa-i deşert omul ca o haină slabă, Stricată de molii.* DOSOFTEI, PS. 131/6. *Pagubă că hrisovul acesta e mîncat de molii.* ŞINCAI, HR. I, 330/14. *Hîrţoagă de molii acum toată roasă Ce Sofronie o scrisă românește.* BUDAI-DELEANU, T. V. 30. *Cărţii vechi, roase de molii... I-am deschis unsele pagini.* EMINESCU, O. IV, 191. *Urmărea... înaripata molie, care năluceşte arar în aer.* ANGHEL, PR. 4. *Moliile care rod lînéturile.* PAMFILE, S. V. 97, cf. 96. *Mînca-ţ-ar, turcuţ, mînca, Moliile perinile Şi pt'ita mucedzîtu.* ŢIPLEA, P. P. 25. *Ardă-le-ar focu di molii, cî mi-o mîncat cojocu.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

Parcă-i molie de gheme, se spune despre o persoană care umblă sau care lucrează încet. Cf. ZANNE, P. III, 166. *L-a băgat mumă-sa în ladă şi l-au mîncat moliile*, se spune despre cei care au obrazul ciupit de vărsat. Cf. id. ib. I, 555. ✧ (Glumeţ, în imprecaţii) *Mînca-te-ar moliile, că poznaş . . . mai eşti!* MARIAN, INS. 304. ✧ Expr. **Ros** (sau **mîncat**) **de molii** = **a)** (depreciativ) foarte bătrîn, foarte vechi. *Ameţiţi de limbe moarte, de planeţi, de colbul şcolii, Confundam pe bietul dascăl cu un crai mîncat de molii.* EMINESCU, O. I, 140; **b)** (regional) cu obrazul ciupit de vărsat. Cf. MARIAN, INS. 304. ✦ (Regional; şi în sintagmele *molia pîinilor*, CUPARENCU, V. 45, *molie de pîine*, MARIAN, INS. 302. *molie de bucate*, id. ib., PĂCALĂ, M. R. 33) Gărgăriţă (de bucate) *(Tinea granella)*. Cf. CUPARENCU, V. 45, MARIAN, INS. 302, PĂCALĂ, M. R. 33.

2. Fig. Epitet pentru o femeie rea, cicălitoare, îndărătnică; epitet pentru o femeie înceată. Cf. I. CR. IV, 159. *Cu o molie ca ea, nu faci treabă.* Com. din PIATRA NEAMŢ. ✦ (Rar) Epitet pentru o persoană ipocrită. Cf. SCRIBAN, D.

3. Compuse:

molia-albinelor sau **molie-de-albine**, **molie-de-stup** = găselniţă *(Galleria mellonella)*. *Unul din mulţimea acestor duşmani e şi găselniţa . . . numită încă şi molia-albinelor sau molia-de-albine.* MARIAN, INS. 295, cf. SIMIONESCU, F. R. 401, CHEST. VI 14/3;

molia-merelor = fluture mic ale cărui larve (v. vierme-de-mere) atacă merele şi perele *(Carpocapsa pomonella)*. *Molia-merelor . . . îşi depune ouăle sale pe fructele cele tinere ale merilor şi ale perilor.* MARIAN, INS. 297, cf. PĂCALĂ, M. R. 33;

molia-strugurilor = fluture ale cărui larve distrug florile şi fructele viţei-de-vie *(Clysia ambiguella)*. Cf. DM;

molia-porumbului = fluture ale cărui larve atacă porumbul *(Pyrausta nubilalis)*. Cf. DM, DER;

molie-flocoasă = vierme care se naşte şi se dezvoltă pe frunzele arborilor, probabil larva fluturelui numit ochiul-păunului. Cf. H II 220;

molia-zidurilor sau **molia-de-casă** = mic crustaceu terestru cu corpul oval-alungit, de culoare cenuşie, cu şapte perechi de picioare, care trăieşte în locuri umede şi întunecoase *(Oniscus murarius)*. Cf. SIMIONESCU, F. R. 430, DER;

molie-de-cîmp (sau **molie-de-pămînt**) = ploşniţă-de-cîmp *(Pentatoma baccarum)*. Cf. ALR I 1 899/156, 675, 677.

4. (Prin Bucov.) Cîinele-babei *(Oniscus asellus)*. Cf. MARIAN, INS. 277.

5. (Prin Transilv.) Ochiul-păunului *(Saturnia pyri)*. Cf. ALR SN III h 744.

6. (Regional) Cantaridă *(Lytta vesicatoria)* (Covasna). ALR II 6 549/192.

— Accentuat şi: (regional) *molíe*. ALR I 1 902/320, 333. — Pl.: *molii*. — Şi: (regional) **móli** (ALR I 1 764/363, 770, 815, 816, 860, 890, 960, 1 902/9), **móliu** (ib. 1 764/926), **mol** (ib. 1 764/1, 9, 136, 808, 842, 878, 896, 898, 900, 1 902/1, 12) s. m., **mólă** (ib. 1 764/24, 35, 56, 79, 107, 112, 178, 253, 1 902/24, 28, 30, 35, 77,79, 112, 125, 144, 259), **móle** (ib. 1 764, 1 902), **moálă** (ib. 1 764/125, 850), **moăle** (ib. 1 764/160, 174, 578, 885) s. f., **moi** (ib. 1 764/870, 887) s. n., **móie** (ib. 1 764/231, 1 902/231), **mălie** (ib. 1 764/308) s. f.

Din v. sl. **моль**.

MOLIFSÍ vb. IV v. **molipsi**.

MOLÍFT s. m. v. **molid**.

MOLÍFTĂ s. f. v. **molitvă**.

MOLIFTÉLNIC s. n. v. **molitvelnic**.

MOLIFTÍ vb. IV v. **molipsi**.

MOLIFTITÓR, -OÁRE adj. v. **molipsitor**.

MOLIFTÓI s. n. (În poezia populară) Augmentativ al lui moliftă. V. molitvă **(1)**. *Zi tu, dascăle, un moliftoi, Că turcul n-are crucioi.* TEODORESCU, P. P. 130.

— Pl.: ?

— **Moliftă** + suf. *-oi*.

MOLÍM s. m. v. **molid**.

MÓLIMĂ s. f. Boală cu caracter epidemic, la oameni şi la animale; (popular) boleşniţă, bolezna, (regional) bolişte. V. epidemie, epizootie. *Molevma ciumii.* CR (1829), 102[1]/30. *Înaltul comitet alcătuit pentru precurmarea molevmii* (a. 1829). DOC. EC. 434. *Din pricina vreunii întîmplări neprevăzute . . . precum: boale în vite, molevmă sau altceva asemenea* (a. 1836). ib. 619, cf. MN (1836), 12. *Nu s-au mai ivit vreo molevmă.* BULETIN, F. (1838), 105[1]/20, cf. VEISA, I. 171[2]/28. *Nu este cunoscută nici o molimă.* VASICI, M. I, 133/22. *Lesne se poate lua molefma şi pe hainele omului.* HUBOGI, Î. 47/3. *În vremea molevmii, feciorul care ne slujea . . . murind de ciumă la Mărcuţa, tata ni l-a înlocuit.* GHICA, S. 297. *Numa Dumnezeu drăguţul să ne apere de toate relele şi de molimă.* CARAGIALE, O. VII, 177. *Molima nu ne-a cruţat.* SLAVICI, N. I, 262. *Unii aduc lăcustele, alţii molima.* DELAVRANCEA, S. 223. *Şi, cum cei închişi îşi vîrau în plămîni duhoarea murdăriilor ce şi le păstrau acolo, s-ar fi iscat desigur vro molimă în tot penitenciarul.* VLAHUŢĂ, N. 202. *Molima răufăcătoare turmele nu le atinge.* OLLĂNESCU, H. O. 382. *Se-ncinge cîte-o molimă.* SĂM. I, 82. *A molimei crudă-ncercare Rugăm să*

treacă mai curînd. GORUN, F. 44. *Molima (boală) cînd e în sat printre vite, babele zic că-i semn rău.* GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 15. *De cîte ori se iveşte o molimă în vite, trag noaptea, cu plugul, cîte o brazdă împrejurul satului.* CANDREA, F. 141. *Nu era lucru să nu fie întors . . . ca şi cum ar fi trecut vreo molimă prin casă.* ANGHEL, PR. 5, cf. 110. *O să vie o molimă, o dată, din stîrvurile cîinilor care se duc şi mor acolo.* GÎRLEANU, N. 30. *Natura întreagă se răzvrătea parcă . . . împrăştiind mirosuri pestilenţiale, izvoare de molime.* BRĂESCU, A. 228. *Molime inexplicabile în rîndul porcilor de rasă.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 2/5. *După molima de care-ţi spusei, începu a bîntui asupra mălurenilor alta.* SADOVEANU, M. C. 178. *Văduvele şi orfanii morţilor se mai împuţinaseră la număr. Purtase grijă de asta foamea, lipsurile, molimile.* V. ROM. februarie 1954, 11. *Vitele atinse de molimă.* ŞEZ. XVIII, 196, cf. H IV 55, VI 56, ALRM II/I h 164. ✧ Fig. *Boală ridicolă, ce bîntuie de la un timp încoace multe capete seci; molimă a moravurilor străine.* BOLINTINEANU, O. 416. *Casele stau înclinate, prinse de o molimă grea.* BARANGA, V. A. 13. ✦ P. restr. (Regional) Tifos bovin (H I 271), pestă bovină (DAMÉ, T. 30). ✦ P. ext. Boală care atinge un mare număr de plante. *Acolo, la Cotnari, am fost demult la culesul viilor, pe cînd încă nu dăduse molima filoxerei.* SADOVEANU, O. IV, 189. *Molima care a mîncat viile oamenilor a ros şi via . . . lui Miliarezi.* STANCU, D. 53.

— Pl.: *molime* şi *molimi.* — Şi: (învechit) **mólivmă** (MN 1 836, 12, TDRG), **mólemă** (ZILOT, ap. DDRF, VEISA, I. 171[2]/28), **molêfmă, mólevmă, mólevnă** (PONTBRIANT, D.) s. f.

— Din ngr. **μόλεμμα.**

MOLÍME s. f. (Neobişnuit) Moliciune **(2).** *La atîta venise acuma împărăţia Apusului, pentru molimea augustului Onorie, cît mai mult o sfîrtica tiranii decît o stăpînia dînsul.* ŞINCAI, HR. I, 74/26, cf. III, 122/29.

— **Moale**[1] + suf. *-ime.*

MOLIMÓS, -OÁSĂ adj. (În dicţionarele din trecut, despre boli) Contagios. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF.

— Pl.: *molimoşi, -oase.* — Şi: **molemós, -oásă** (PONTBRIANT, D., LM), **molevmós, -oásă** (COSTINESCU) **molevnós, -oásă** (PONTBRIANT, D.) adj.

— **Molimă** + suf. *-os.*

MOLÍN s. m. v. **molid.**

MOLINDÉTE s. m. (Prin Olt. şi Munt.) Colac mic, de diferite forme, care se dă de pomană la mort. Cf. CHEST. VIII 27/12, LEXIC REG. 42.

— Pl.: *molindeţi.* — Şi: **momindéţ** s. m. LEXIC REG. 42.

— Din **colindete**, prin substituirea lui *c* cu *m.* Cf. CRAUR, E. 21.

MOLINZÍ vb. IV v. **molitvi.**

MOLINZÍTĂ adj. v. **molivită.**

MOLIPSEÁLĂ s. f. (Rar) Molipsire. *Nizamul să-l păziţi pentru cei ce vor veni de la locuri cu bănuială de molepseală* (a. 1824). DOC. EC. 319. *Molivseala aceştii boale să face printr-un miros ce ese din aşternutul bolnavului.* CONOFAU, V. 10/1. ✧ Fig. *Stroe Vardaru se înverşuna să se descotorosească de molipseala cu care îl căpătuise Coco.* C. PETRESCU, A. R. 49.

— Şi: (învechit) **molivseálă, molepseálă, molevseálă** (COSTINESCU) s. f.

— **Molipsi** + suf. *-eală.*

MOLIPSÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A face să fie nociv, a strica, a infecta, a vicia; (sens curent) a transmite cuiva o boală contagioasă, a contamina, a contagia. *După starea atmosferei să face şi smreduirea . . . împărtăşindu-se altei vite nu numai prin atingere, ce şi prin lucruri molipsite de o vită bolnavă.* AR (1829), 11[1]/36. *Aburul ce iese din hierberea acelor cazane fiind foarte greu şi puturos, molefseşte atît aerul văzduhului cît şi atmosfera, la vreme de epidemie* (a. 1831). DOC. EC. 477. *Toate boalele acestea . . . aruncă pe bolnav într-o boală adîncă, cu primejdie . . . de a-i molepsi sistemul sînguin.* MAN. SĂNĂT. 281/24. *Alţii, în credinţa că ortu l-am dat popii Din oftică sau tifos, batistele scoteau . . . La nas şi le puneau, Crezînd că-i molipseşte mirosurile gropii.* MACEDONSKI, O. I, 46. ✦ Refl. A se îmbolnăvi prin contaminare. *Nu te duce acolo . . . că te molitfeşti! (va să zică: te molipseşti).* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 23. *Curînd n-a lipsit a se molipsi de aerul acestui oraş.* NEGRUZZI, S. I, 20. *S-a fost molipsit, cînd bîntuia o boală năprasnică.* CARAGIALE, O. II, 284. ✦ Tranz. şi refl. Fig. A influenţa sau a se lăsa influenţat (în rău); a (se) strica, a (se) vicia. *Cei cu mulţi boieri . . . molifsiţi fiind de firea cea cu totul hrăpelnică a fanarioţilor.* ZILOT, CRON. 68. *Numai aşa se explică vîţiul de care este molipsită viaţa noastră publică.* MAIORESCU, CR. I, 267.

— Prez. ind.: *molipsesc.* — Şi: (învechit şi regional) **molifsí, molivsí** (POLIZU, CIHAC, II, 667, TDRG), **molitfí, molepsi, molefsí, molevsi** (PONTBRIANT, D., DDRF, TDRG), **molopsí** (KLEIN, D. 216), (regional) **moliftí** (ALR II/I MN 56, 4 182/858) vb. IV.

— Din ngr. **μόλεψα** (aor. lui **μολεύω**)

MOLIPSÍRE s. f. Faptul de a (se) molipsi, infectare, contaminare, (rar) molipseală; p. ext. (învechit) molimă. *Să afli înceît s-au întinsu molipsirea*

(a. 1818). URICARIUL, V, 192/2. *Întîmplîndu-se şi molipsirea ciumei în Bacău* (a. 1820). ib. X, 268. *Cerându-şi pretenţii pentru păgubirile ci li s-au întîmplat din pricina molipsirii ci au fost atunce* (a. 1825). IORGA, S. D. VII, 101, cf. POLIZU, H. 118. *N-ar fi scăpat doctorii îndeobşte de holera indiească, dacă la patul bolnavului ar fi cuibul molipsirei.* C. VÎRNAV, H. 47/13. *Moartea se căşună prin molipsire, îndată ce produsul otrăvit... a găsit mijlocul d-a se străcura în torentul circulaţiunii.* MAN. SĂNĂT. 120/25. *Acea sete de desfrînare îi împinge să se ducă într-acele vetre de molivsire.* ib. 228/24, cf. 121/1. *Oricine să ţie cu stricteţă această măsură feritoare de molipsire.* CUPARENCU, V. 11/12. *Cel mai bun mijloc pentru distrugerea şoarecilor de cîmp este molipsirea cu baccilul tifosului.* CARABELLA, A. D. 23.

— Pl.: *molipsiri.* — Şi: (învechit) **molivsire, molepsíre** (POLIZU, H. 118, PONTBRIANT, D., LM), **molevsire** (COSTINESCU) s. f.

— V. **molipsi.**

MOLIPSÍT, -Ă adj. Infectat (cu microbi), contaminat; căruia i s-a transmis o boală molipsitoare. *Să să cerceteze a nu veni şi dă la locuri molepsite* (a. 1824). DOC. EC. 319, cf. 945. *Cîţi vor fi molipsiţi, dar nu bolnavi, numaidecît, să-şi arunce în foc hainele.* CR (1829), 70²/2. *Să găsească mijloace cu care să împuţineze iuţimea vărsatului şi se păzească întinderea lui din materiile molivsite.* CONOFAU, V. 13/9. *Acest dregător... a luat toate măsurile cuviincioase pentru curăţirea aerului molevsit din oraş şi din spitaluri.* KRETZULESCU, M. 2/1, cf. NEP. VIND. 25/11, C. VÎRNAV, H. 33/18. *Cine nu se va cutremura de mulţimea pruncilor molipsiţi în asemenea împregiurări.* CALENDAR (1853), 90/4. *Ştiind cum a face hultuirea la vitele molipsite, spre a nu se lăţi boala.* CUPARENCU, V. 11/30. ✧ (Substantivat) *Holera să lipeşte... încă şi din înghiţirea aerului celui molipsit.* AR (1830), 431²/5.

— Pl.: *molipsiţi, -te.* — Şi: (învechit) **molivsít, -ă, molepsít, -ă, molevsit, -ă** adj.

— V. **molipsi.**

MOLIPSITÓR, -OÁRE adj. Care molipseşte; contagios. *Pentru privighere asupra boalei molipsitoare în Moldavia, să găseşti comisia... la Iaşi.* PORONCA DIV. 1/15. *Pe une locuri s-au cercat a se putea feri de* [molimă]..., *hultuindu-se vitele cu materia molipsitoare.* AR (1829), 11¹/42. *Din pricina acestor boale molivsitoare se întîmplă adeseori nenorociri la familii întregi.* DESCR. AŞEZ. 87/10. *Adeseaori o boală se face molevsitoare numai din necurăţenia în care sînt ţinuţi bolnavii.* KRETZULESCU, M. 23/21. *Dăcă din milioanele de lăcuitori ai apelor, carii mor... numai o zi ar rămînea... nemîncaţi de alţii, atunci ar putrezi şi ar împrăştia cele mai molipsitoare putori în apă.* VASICI, M. I, 75/12. *Această boală epidemică... unde se încuibează se face molipsitoare.* LUCACI, M. 1/13. *Pe atunci bîntuia cu furie în armată o boală molipsitoare de ochi.* BRĂESCU, V. 37, cf. ALRM II/I h 164. ✧ Fig. *După două-trei vorbe izbucnea într-un rîs molipsitor.* V. ROM. februarie 1955, 153.

— Pl.: *molipsitori, -oare.* — Şi: (învechit) **molivsitór, -oáre, molevsitór, -oáre, molevsitóriu, -órie** (COSTINESCU), (regional) **molisiftór, -oáre, moliftitór, -oáre** (ALR II/I MN 57, 4 183/836) adj.

— **Molipsi** + suf. *-tor.*

MOLISIFTÓR, -OÁRE adj. v. **molipsitor.**

MOLÍST subst. (Prin nordul Transilv.) Lamura făinii. V. m u d m e l. Cf. SCL 1958, 97, ALR I 772/280, 339.

— Accentuat şi: *mólist.* SCL 1958, 97.

— Din magh. **montliszt.**

MOLIŞÁ vb. I v. **moleşi.**

MOLIŞÓR, -OÁRĂ adj., s. f. pl. **1.** Adj. (În dicţionarele din trecut) Molicel **(1)**; plăcut la atingere. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

2. S. f. pl. Mică plantă erbacee din familia orhideelor, cu tulpina dreaptă, în trei muchii, cu două-trei frunze lanceolate bine dezvoltate, iar cu celelalte rămase nedezvoltate, şi cu flori verzi-gălbui, dispuse într-un spic la vîrful tulpinii *(Liparis Loeselii).* Cf. TDRG, PANŢU, PL., CADE.

— Pl.: *molişori, -oare.*

— **Moale**[1] + suf. *-işor.*

MÓLIŞTE[1] s. f. (Regional) „Culcuşul pe care şi-l fac moliile în faguri" (Cîmpulung Moldovenesc). CHEST. VI 122/3.

— **Molie** + suf. *-işte.*

MÓLIŞTE[2] s. f. v. **moişte.**

MOLÍT[1] s. m. v. **molid.**

MOLÍT[2]**, -Ă** adj. v. **mîlit.**

MOLITÁTE s. f. v. **molătate.**

MOLITẮVNIC s. n. v. **molitvelnic.**

MOLITẮVNIG s. n. v. **molitvelnic.**

MOLITÉVNIC s. n. v. **molitvelnic.**

MOLÍTFĂ s. f. v. **molitvă.**

MOLITFÉLNIC s. n. v. **molitvelnic.**

MOLITFÉNIC s. n. v. **molitvelnic.**

MOLITFÍ vb. IV v. **molipsí.**

MOLITICĂU s. m. (Regional) **1.** „Bărbat slab" (Bonț-Gherla). PAȘCA, GL.
2. Specie de pește nedefinită mai de aproape (Argeșelul-Pitești). H IX 201.
— Pl.: *moliticăi.*
— Etimologia necunoscută.

MOLITÚRĂ s. f. v. **mîlitură.**

MOLÍTV s. m. v. **molid.**

MOLÍTVĂ s. f. **1.** (În ritualul bisericii creștine ortodoxe; de obicei în legătură cu verbele „a citi", „a zice" sau „a face" și urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau în genitiv) Rugăciune; s p e c. rugăciune de iertare a păcatelor citită de preot în împrejurări speciale (la bolnavi, la înmormîntări, botezuri, nunți etc.). *Zicînd: ocenaș și alte molitve.* CORESI, ap. GCR I, 25/15. *Molitve cîndu te scoli den somn dimineața.* PARACLIS (1639), 249. *I-au cetit molitfa de domnie.* URECHE, LET. I, 179/16. *M*[o]'[i]*tva raselor.* PRAV. MOLD. 81v/8. *Obrazul cel călugărit... să aibă asupra sa hirotonie sau molitve de preoție.* PRAV. 152, cf. 299. *I-au cetit deasupra capului moliftele de domnie.* IST. Ț. R. 4. *Dup-acee au încălicat cu alaiu ș-au purces la Sfetei Neculaiu, de i-au cetit molitfeli de domnie.* NECULCE, L. 115. *Arhiereul... au citit rugăciunile și molitvele ceale de la ieșirea sufletului* (a. 1757). GCR II, 54/23. *Molitfa colivii... se cetește de mitropolitul.* GHEORGACHI, LET. III, 299/32. *Molitfe a sfintei liturghii* (a. 1764). URICARIUL, I, 311. *Se cetiră molifte lungi, ca la noi, răsăritenii.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 102. *Să-ți faci pomană cu dînsul, vro molitfă să-i citești.* PANN, P. V. I, 65/7. *Bătrînii... își făceau cruce, boscorodind molitfe.* NEGRUZZI, S. I, 227. *Popa vine... Numai cîteva molitfe peste cap îți mai cetește Și de boală și durere chiar pe loc te lecuiește.* CONTEMPORANUL, I, 690. *Kir Behehe Berbecilă, care era și țîrcovnicul palatului, citi lui Rănică o molitvă.* ODOBESCU, S. III, 240. *Preotul citește anumite rugăciuni (molifte)... cu ajutorul cărora bolnavul se lecuiește.* CANDREA, F. 273. *I-a cetit molitfa de dezlegare.* GALACTION, O. 184, cf. 196, 203. *Ăștia au venit să... citească molifta morților.* CAMIL PETRESCU, O. II, 579. *Sîmbătă... mirele și mireasa... se duc la biserică de le fac molifta.* SEVASTOS, N. 340. *Cîn naște un copil de la o muiere, să duce moașa și-i face molivdă la popa.* GRAIUL, I, 9. cf. ALR I 596/12, 51, 186, 820, 837. *Aducem pă popa să-i facă moliftă.* ALR II 3 396/791, cf. ALR II/I MN 7, 6 852/47, ib. MN 103, 2 773/2, 7, 91. ✧ (Glumeț) *Iată molitfele mele, adaose, scoțînd din buzunar cărțile* [de joc]. NEGRUZZI, S. I, 85. ✧ E x p r. **A ieși la molitvă** = (despre lăuze) a se duce la biserică pentru a i se citi rugăciunea rituală, la 40 de zile după naștere. *Femeia... cînd naște... „iese la moliftă" peste 40 de zile.* MARIAN, NA. 25. *După 6 săptămîni... iese femeia leuză cu copilul la molitfă.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 4. ✦ Oficierea unei molitve **(1).** *Părinte... eu aș lăsa ceva de o moliftă.* SADOVEANU, O. IX, 42. ✦ (Regional) Sfeștanie. ALRM II/I h 248/2, 791. ✦ F i g. (Rar) Dojană, mustrare, morală. *E în zadar, mamă! Toate aceste molifte nu folosesc nimică.* ap. TDRG.
2. (Ban., Olt.) Agheasmă. *I-a adus molifta, adecă apa sfințită de la preotul.* MARIAN, NA. 139, cf. 84. *Pune o țîră molidvă (aghiazmă) în var și piatră vînătă.* ALRT II 47. *Cînd îmblă popa la sfîntul Ion, șer fețili molidvă... să-ș facă dă dragoste.* ARH. FOLK. III, 42, cf. CHEST. II 458/8, ALR I 585/12, 18, 28, 30, 40, 77, 840, 885, ALR II 3 396/886, ALR II/I MN 72, 2 652/76.
3. (Învechit; de obicei articulat și urmat de un adj. pos.) Termen de reverență folosit pentru a vorbi cu (sau despre) un membru al clerului. V. s f i n ț i e. *Vînd lui popa Ion... cum și hiilor moliftei sale... un loc de casă* (a. 1710). URICARIUL, XXIII, 379. *Molitva sa Isaiea monah* (a. 1743). ib. XXI. 414, cf. X, 270. *Să vii molifta ta îndată, ca să binecuvîntezi praporul.* SADOVEANU, O. XIII, 823.
— Pl.: *molitve.* — Și: **molitfă, moliftă,** (regional) **molídvă, molívdă, molízvă** (ALR I 596/170) s. f.
— Din slavonul **молитва.**

MOLITVÉLNIC s. n. Carte de ritual în biserica ortodoxă, care conține rînduiala celor „șapte taine" și molitve **(1)**; (rar) rugăciunar. *Molităvnic* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 196/11. *Molităvnic izvodit din slovenie pre limba rumăniască* (a. 1689). GCR I, 284/18, cf. 241/13. *Molităvnig de bisărică* (a. 1742). BUL. COM. IST. I, 241. *În toată adunarea batjocură l-au făcut, De molitevnic să-și cate i-au zis.* BELDIMAN, E. 73/17. *Cere-n grab-un molitfelnic și începe a-i citi.* PANN, P. V. I, 65/21. *„Rînduiala îngropăciunii mirenilor" tipărită în fiecare rugăciunariu sau molitfenic.* MARIAN, I. 308, cf. id. NA. 121. *I-or cădea și popii Naie Lacrimi multe-n moliftelnic.* GOGA, P. 48. *Popa își desfăcu patrafirul înfășurat în jurul molitvelnicului vechi... și-l puse după cap.* AGÎRBICEANU, A. 435. *Mă reped devale la chilie să iau molitfelnicul.* GALACTION, O. 253. *Să-i cînte el, popa, slujba înmormîntării, toată cîtă este în molitfelnic, că-i ajunge mortului.* STĂNOIU, C. I. 27. *Preoții de țară Spuneau din molitvelnic mai mult pe dinafară.* ARGHEZI, S. P. 95.
— Pl.: *molitvelnice.* — Și: **molitvénic** (LM), (regional) **molitfélnic, molitfénic, molitévnic,**

moliftélnic, (învechit) **molitávnic, molitávnig** s. n.
— Din slavonul молитвьникъ.

MOLITVÉNIC s. n. v. **molitvelnic.**

MOLITVÍ vb. IV. Tranz. (Mai ales în Maram. şi Transilv.) A dezlega de păcate sau, p. ext., a curăţa, a purifica (prin citire de molitve, stropire cu apă sfinţită sau ungere cu mir). *Pă Ion Crîstea l-o molivit, Sfîntu Ion l-o botezat.* T. PAPAHAGI, M. 144, cf. GR. S. VI, 101. [Cînd] *s-a spurcat (cofa) pui molivdă-n căldare, o molivdeşti.* ALR II 3 396/886. *Hristos ti-o molid'it; Hristos ti-o apăratŭ, Hristos ti-o botiedzatŭ.* ALRT II 151. ✦ Fig. A bate, a lovi. *Hai, numai hai, zăpîrşteo, că te-oi molinzî io!* PĂCALĂ, M. R. 525.
— Prez. ind.: *molitvesc.* — Şi: **molivdí, moliví, molidí** (ALRT II 362), **molinzí** vb. IV.
— V. **molitvă.**

MÓLIU[1] s. m. v. **molie.**

MOLÍU[2]**, -ÍE** adj. v. **molîu.**

MOLÍV s. m. v. **molid.**

MOLÍVDĂ s. f. v. **molitvă.**

MOLIVDÉN s. m. v. **molibden.**

MOLIVDÍ vb. IV v. **molitvi.**

MOLIVÍ vb. IV v. **molitvi.**

MOLIVÍTĂ adj. (Prin Transilv., despre apă) Sfinţită. *Apă molinzîtă de la Bobotează.* PĂCALĂ, M. R. 525. *Apă molivită.* Com. din SĂLIŞTE-SIBIU.
— Şi: **molinzítă** adj.
— V. **molivi.**

MÓLIVMĂ s. f. v. **molimă.**

MOLIVSEĂLĂ s. f. v. **molipseală.**

MOLIVSÍ vb. IV v. **molipsi.**

MOLIVSÍRE s. f. v. **molipsire.**

MOLIVSÍT, -Ă adj. v. **molipsit.**

MOLIVSITÓR, -OÁRE adj. v. **molipsitor.**

MOLÍZVĂ s. f. v. **molitvă.**

MOLÍI, -ÍIE adj. v. **molîu.**

MOLÍN s. m. v. **molan**[1]**.**

MOLÍNĂ s. f. v. **molan**[1]**.**

MOLÍND, -Ă adj. (Regional) Molîu **(I 3)** (Săcele). GIUGLEA, C. L. 17.
— Pl.: *molînzi, -de.*
— Din **bolînd,** prin substituirea lui *b* cu *m.* Cf. GRAUR, E. 21.

MOLÍNDĂU s. m. v. **morîndău.**

MOLÎNJINÓS, -OÁSĂ adj. v. **molojînos.**

MOLÍU, -ÍIE adj., subst. **I.** Adj. **1.** (Învechit, rar) Moale[1] **(I 1).** *Aceste şăici sint alcătuite de un lemn molîiu.* IST. AM. 60v/17. *Poţi hi tare ca oţelu, molîu ca hieru.* JIPESCU, O. 70. ✦ Lipsit de rezistenţă; slab, şubred. *O sănătate molîie.* DDRF.
2. (Despre fiinţe şi mişcările lor) Fără forţă, fără vlagă, fără elan; încet, greoi, leneş, molatic, (regional) molan[1] **(1),** molălău, molofan, molcan. *E tîrzior la vorbă şi molîu la pas.* JIPESCU, O. 79. *Se întreba dacă Popescu II, molîu şi neglijent, va fi spoit cazarma.* PAS, Z. III, 24. *I se zice calului bidiviu, cînd e iute, iar cînd e moale, molău.* DR. V, 212. (Prin analogie) *E tristă şi la vedere apa lui lată, molîie.* VLAHUŢĂ, ap. TDRG. ✧ (Adverbial) *M-apucai, molîu, să-nvăţ În ţărînă-a scri, cu băţ.* ARGHEZI, C. O. 147. *Voi intra masiv şi greu în vreme... Murmurînd o doină, trist, molîu.* BENIUC, V. 9.
3. Lipsit de energie, de voinţă, de combativitate; moale[1], indolent, bleg, (regional) molînd, moloi **(1),** molticos. *Toate acestea-ţi arată pe omul cu temperament molîu şi fericit.* DELAVRANCEA, T. 211. *Dacă sîntem şi noi molîi şi fricoşi!... Ia să te ştie că pui mîna pe par.* REBREANU, R. II, 38. *Uf! ce văr molîu mai am!* C. PETRESCU, Î. I, 6. ✦ Care arată, trădează lipsă de energie, indolenţă. *Scrieri dulcegi, molîi, otova.* ap. TDRG. *I-ar putea înşela cu zîmbetul falş al stilului său de tînguiri molîi.* SĂM. III, 130. ✧ (Substantivat) *Vai, fi-voi un molău şi un nevolnic.* MURNU, O. 357.
II. Subst. (Regional, în forma *molîi)* **1.** s.m. Numele unui peşte nedefinit mai de aproape, probabil molan[1] **(2)** *(Nemachilus barbatulus)* (Davideşti-Piteşti). H IX 226. *Peştii din această localitate: calcan, mreană, molîi.* ib.
2. S. f. pl. art. Numele unui joc de copii nedefinit mai de aproape (Bozienii de Sus-Roman). H X 87.
— Pl.: *molîi, -îie.* — Şi: (regional) **molău, -ăie, molíi, -íie, molíu, -íe** (RĂDULESCU-CODIN) adj.
— **Moale**[1] + suf. *-îu.*

MÓLJUC s. n. v. **mijloc.**

MOLÓC s. m. v. **malac.**

MOLOCEÁG s. n. v. **mulăceag.**

MOLOCHÍR s. m. (Prin Maram.) Om bogat şi cam înfumurat. *Bun copchil De molochir, Nu să tacă, Şi să margă.* T. PAPAHAGI, M. 110, cf. 226.
— Pl. *molochiri.*
— Etimologia necunoscută.

MOLOFÁN adj. (Prin Ban.) Moliu **(I 2).** Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 140, ALR II 3 721/27, 29.
— Pl.: *molofani.*
— De la **moale**[1].

MOLÓH s. m. sg. (Livresc) Simbol al cruzimii, al lăcomiei, al rapacităţii; persoană, colectivitate, stat etc. care posedă astfel de însuşiri. *Sînt încă . . . oameni care se resemnează în faţa molohului capitalist. Chipul său întunecat îi înspăimîntă.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 10/3.
— De la n. pr. **Moloh** „zeu fenician".

MOLÓI adj., s. m. (Regional) **1.** Adj. Moliu **(I 3)** (Roşia-Beiuş). ALR II 3 721/310.
2. S. m. Numele unui peşte nedefinit mai de aproape, probabil molan[1] **(2)** *(Nemachilus barbatulus)* (Brebu-Cîmpina). H XI 274.
— **Moale**[1] + suf. *-oi.* Cf. m o l i u.

MOLOJÁNĂ s. f. v. **mojolo.**

MOLÓJIE s. f. v. **mojolo.**

MOLOJÎNÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) **1.** Moale[1] **(I 1)** (Batin-Dej). CV 1951, nr. 3—4, 47. *Cuvîntul se aude . . . în expresia „mămăligă molojînoasă".* ib.
2. (În forma *molînjinos)* Umed. *Molînjinos se zice despre lînă cînd e umedă.* Com. din ZAGRA-NĂSĂUD.
— Pl.: *molojînoşi, -oase.* — Şi: **molînjinós, -oásă** adj.
— Cf. m o a l e[1].

MÓLOJO subst. v. **mojolo.**

MOLOMÁN, -Ă adj. (Regional; şi substantivat) (Om) leneş şi moliu, pierde-vară (CIAUŞANU, V. 180); (om) prost (PAMFILE, C. 47). *Rola era o hantiţă molomană, liniştită.* BRĂESCU, A. 23.
— Pl.: *molomani -e.*
— De la **moale**[1].

MOLOMÁNCĂ s. f. (Regional) Molomană. V. m o l o m a n. Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *molomance.*
— **Moloman** + suf. *-că.*

MOLOMÉŞTER s. m. (Maghiarism, prin Transilv.) Meşter morar (KLEIN, D. 146); „mai marele peste mori" (MÎNDRESCU, UNG. 91). *Moară-n vînt, Unde macină argint . . . Eu acolo duce-m-oi, Molomeşter pune-m-oi.* RETEGANUL, TR. 111.
— Pl.: *molomeşteri.*
— Din magh. **malommester.**

MOLOMÉTE s. m. (Prin nord-estul Olt.) Om moliu **(I 2).** Cf. CIAUŞANU, V. 180.
— Pl.: *molomeţi.*
— De la **moale**[1].

MOLÓN s. n. Bloc de piatră naturală, prelucrat pe faţa sau pe feţele vizibile şi folosit la executarea unor zidării. Cf. CV 1949, nr. 7, 31. *Din punctul de vedere al modului de prelucrare, se deosebesc: moloane brute . . ., moloane regulate.* LTR[2], cf. DER.
— Pl.: *moloane.*
— Din fr. **moellon.**

MOLOPSÍ vb. IV v. **molipsi.**

MOLÓS[1] s. m. Specie de cîini originară din Asia, de talie foarte mare, cu corpul acoperit cu păr lung şi moale; dog de Tibet. *Moloşii pot lupta cu lupii cei mai mari.* LM. ✧ (Adjectival) *Colibe luminate de focuri şi păzite de cîni moloşi cari sperie fiarele prin groaznicele lor lătrături.* ODOBESCU, S. I, 229.
— Pl.: *moloşi.*
— Din fr. **molosse.**

MOLÓS[2]**, -OÁSĂ** adj. v. **mîlos.**

MOLOŞÁ vb. I v. **moleşi.**

MOLOŞÁG s. n. (Regional) Moină[1] **(1).** *Iarna, cînd cîntă cocoşii . . . e semn cum că vremea are să se moaie, va fi cald sau moloşag.* MARIAN, S. R. I, 120, cf. id. O. I, 352, PAMFILE, VĂZD. 2. *Era aşa, după o vreme de moloşag, cam pe la aprinsul lumînărilor. Omătul muiat începea să îngheţe iar.* SADOVEANU, O. V, 261, cf. XIII, 984. *Are să vie primăvara . . . are să vie! Auzi, cîntă cocoşii a moloşag.* CAMILAR, N. II, 303, cf. 300. *Cînd cîntă cucoşii ziua, e a moloşag.* ŞEZ. VI, 29. *După cîteva zile de ger aspru, a venit un moloşag, de credeai că-i aproape primăvară.* Com. din PIATRA-NEAMŢ. ✧ (Adjectival) *De Bobotează . . . dacă vremea a fost moloşagă, se va înăspri.* ZANNE, P. IX, 390, cf. PAMFILE, VĂZD. 10.
— Pl.: *moloşaguri.* — Şi: **moleşág** s. n. SCRIBAN, D., PAMFILE, J. II, 155.
— **Moale**[1] + suf. *-oşag.*

MOLOŞĂGĂÍ vb. IV. R e f l. i m p e r s. (Regional) A se moina (Cepleniţa-Paşcani). Cf. ALR I 1 228/540.
— Prez. ind. pers. 3: *moloşăgăieşte.*
— **Moloşag** + suf. *-ăi.*

MOLOŞEÁLĂ s. f. v. **moleşeală.**

MOLOŞÍ vb. IV v. **moleşi.**

MOLOŞÍT, -Ă adj. v. **moleşit.**

MOLÓŞNIC subst. (Ucrainism, prin Maram.) Ceainic. Cf. T. PAPAHAGI, C. L. ✦ Zaharniţă. Cf. T. PAPAHAGI, C. L.
— Pl.:?
— Din ucr. **молошник.**

MOLOŞOGÍ vb. IV. Refl. impers. (Regional) A se moina (Poiana Stampei-Vatra Dornei). GLOSAR REG.
— Prez. ind. pers. 3: *moloşogeşte.*
— V. **moloşag.**

MOLOTÉŢ s. n. (Regional) Îmblăciu. Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *moloteţe.*
— Cf. rus. МОЛОТИТЬ.

MOLOTOÍ vb. IV v. **mulătui.**

MOLÓTRĂ s. f. v. **molotru.**

MOLÓTRU s. m. **1.** Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu frunzele lanceolate, cu florile albastre dispuse în raceme alungite şi cu fructul în formă de păstaie care conţine numeroase seminţe *(Trigonella besseriana). Frunză verde de molotru, Dacă astăzi sînt în codru . . ., De ce nu mă-ntrebi, creştine, Să-ţi spui focul ce-arde-n mine?* FILIMON, O. I, 156. *Frunză verde de molotru Veni postul lui Sîn-Pietru.* PAMFILE, S. V. 107. *Pe la miez de noapte Ce frunză se bate . . . ? Frunza codrului Ş-a molotrului.* ANT. LIT. POP. I, 296. ✦ *Molotru albastru* = sulfină albastră *(Trigonella coerulea).* PANŢU, PL. *Molotru alb* = sulfină albă *(Melilotus albus).* id. ib. *Molotru galben* = sulfină *(Melilotus officinalis).* id. ib.
2. (Transilv.) Numele a două plante erbacee din familia umbeliferelor: **a)** chimen *(Carum carvi).* Cf. LB, PONTBRIANT, D., LM, REV. CRIT. III, 161, VICIU, COL. 202, ALR I 1 611/831; **b)** molură *(Foeniculum vulgare).* Cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, N. LEON, MED. 22, PANŢU, PL., DR. V, 381. *Vai de voi cărturari şi farisei făţarnici că zeciuiţi minta, cimbrul şi cheminul* [text marginal: *molotru* ce-i ca mărariul]. N. TEST. (1648), 30v/11. *Un ostropiel făcut de vîrfuri de busiioc, cu molotru şi cu alune pisate* (a. 1749). GCR II, 44/12. *Chimenul, molotrul, cimbrul şi mararul.* PANN, P. V. I, 121/26. *Ceaiul de molotru e aducător de poftă de mîncare.* VOICULESCU, L. 190. *Molotru . . . este o plantă a cărei sămînţă se întrebuinţează la prefăcutul rachiului.* I. CR. I, 85. *Apa fiartă cu sămînţă de molotru e bună contra vărsăturilor.* ŞEZ. XV, 88.
— Şi: (regional) **molótră** (BUJOREAN, B. L. 385) s. f., **morótru** (H XVIII 40) s. m.
— Din slavonul **молотръ.**

MOLÓZ s. n. **1.** Material constituit din bucăţi mici şi din praf de cărămidă şi de mortar întărit, rămas după dărîmarea sau executarea unei zidării. *Straturi de cărămidă roşie ce se alternă . . . cu aşternuturi de un moloz ţeapăn şi gălbui.* ODOBESCU, S. I, 388. *Casa noastră — o grămadă de moloz acoperită de bălării.* VLAHUŢĂ, O. A. 497, cf. id. N. 122. *Oamenii urcau şi coborau schelele, ducînd cărămizile ori molozul trebuitor.* ANGHEL, PR. 57. *S-a-necat în sadină smăcinătura de moloz şi cărămidă.* CIAUŞANU, R. SCUT. 91. *Găsi la picioarele tovarăşului său atîta moloz şi cărămizi, că-i fu milă.* BASSARABESCU, V. 50. *Ne adunam să împărţim prada . . . în groapa săpată dinadins, în molozul ruinelor.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 336. *Îţi rămîne în stînga drumului o îmbulzeală de molozuri, după aceea pietrării risipite.* SADOVEANU, O. XVI, 11. *Gospodăria în miniatură era numai movili de moloz, cărămidă, ţiglă pisată şi cenuşa din gura sobelor.* C. PETRESCU, Î. II, 5, cf. id. R. DR. 57. *Un morman de moloz.* DEMETRIUS, A. 338. *Nu se văd decît grămezi de moloz, case năruite, bîrne negre, încercate de foc.* V. ROM. mai 1954, 90, cf. ianuarie 1954, 173. *Molozul şi cheresteaua căzută îmi barau drumul.* CONTEMP. 1956, nr. 514, 6/2. *Materialul zidarului este cărămida, piatra şi molozu.* H X 31. *Cînd tencuiala cade de pe zid în formă de bulgări, poartă numele de moloz.* CHEST. II 128/70. ✦ (Regional) Chirpici (Pădurenii-Huşi). CHEST. II 86/176. ✦ (Regional) Nisip (la rîu) (Bătrîni-Vălenii de Munte). ALR I 396/740. ✦ P. ext. (Rar) Grămadă de pămînt (sfărîmat în bulgări şi amestecat cu diverse resturi, cioburi, gunoaie). Cf. COSTINESCU. *Chira îngenunchiă pe molozul proaspăt sub care odihnea alesul ei.* DELAVRANCEA, S. 174. ✦ P. anal. (Regional) Ceea ce cade de la curăţatul sobelor sau de la tăiatul lemnelor (Nemţişor-Tîrgu Neamţ) I. CR. V, 183.
2. (Regional) Pămînt moale şi lunecos (Hangu-Piatra Neamţ). GLOSAR REG.
— Pl.: (rar) *molozuri* şi *moloaze* (BUL. FIL. V, 21). — Şi: (regional) **molúz** s. n. CHEST. IV 94/452, ALR I 396/740, A V 3, 29.
— Din tc. **moloz.** Cf. bg. МОЛОЗ. „nisip".

MOLTICÓS adj. (Regional) Moliu **(I 3)** (Sînmihaiu Almaşului-Zălau). ALR II 3 721/284.
— Pl.:?
— Etimologia necunoscută.

MOLTÍN subst. v. **maltin.**

MOLTÓN s. n. Ţesătură moale de bumbac, mai rar de lînă, scămoşată pe una sau pe ambele feţe şi întrebuinţată la confecţionarea dublu-

rilor la paltoane, a halatelor de casă, îmbrăcămintei pentru copii etc. V. f i n e t. *Hainele copiilor, cu chemeș . . . și cu cheputuri de moldon* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 145, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Cînd făcea o mișcare, cămașa groasă de molton . . . i se bălăbănea pe deasupra pantalonilor ca un clopot.* GALAN, B. I, 18. *Se obțînc și din fire de bumbac, de asemenea scămoșate, în care caz se numește molton de bumbac.* LTR[2].

— Pl.: (rar) *moltoane.* — Și: (învechit) **moldón** s. n.

— Din fr. **molleton.**

MOLȚÁM interj., s. n. v. **mulțam.**

MOLÚCĂ s. f. v. **moluscă.**

MOLÚCE s. f. v. **moluscă.**

MOLÚFĂ s. f. (Regional) Lipsă, cusur. *Geambașul ține caii răi cîtva timp, „ca să le afle molufa"* (Suplai-Năsăud). DR. V, 212. ✦ Gust rău pe care îl capătă vinul (Grădiștea-Rîmnicu Vîlcea). ALR SN I h 239/812.

— Pl.: *molufe.*

— Etimologia necunoscută.

MOLÚRĂ s. f. Plantă erbacee aromatică din familia umbeliferelor, cu flori galbene, ale cărei fructe sînt întrebuințate în medicină; anason-mare, anason-dulce, anason-nemțesc, chimen-dulce, secărea-de-grădină, (regional) molotru **(2 b)** *(Foeniculum vulgare).* Cf. DR. V, 381, CADE, DM. ✧ C o m p u s: **molura-bălții** = peniță *(Myriophyllum spicatum* și *verticillatum).* Cf. BRANDZA, FL. 219, ALEXI, W., CADE.

— Pl.: *moluri.*

— Cf. m ă l u r ă.

MOLÚSC s. m. v. **moluscă.**

MOLÚSCĂ s. f. (La pl.) Încrengătură de animale nevertebrate, cu corpul moale (uneori închis într-o cochilie de diferite forme și dimensiuni) și cu un picior musculos adaptat la felul de viață al fiecărei clase; (și la sg.) animal din această încrengătură. Cf. I. NAT. 81, 83. *Moluște de feliurite soiuri, care acum nu să mai află.* J. CIHAC, I. N. 470/15, cf. 11/25, MIHALI, C. 123. *Un grad mai superior ocupă moluscele, însă corpul lor . . . este ca o masă moale.* BARASCH, I. N. 225, cf. POLIZU. *Depoziturile sedimentare cuprind resturi de molusce și de zoofite.* COBÎLCESCU, G. 68/2, cf. 112/3, PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU, ALEXI, W., NICA, L. VAM. *De la un timp tot felul de moluște încep să apară în acest mediu prielnic, pe care apele Oltului îl creează.* BOGZA, C. O. 261. *Au fost cumva strămunii tăi moluște, De te-ai născut așa ca gelatina?* BENIUC, C. P. 58, cf. id. V. 19. *Cochilii de leșuri-molusce, cît vezi!* V. ROM. ianuarie 1954, 165. *Munții așteptau o minune, Care . . . Să-i facă iar nisipuri de-nceput de viață Pentru moluști și soiuri de pești.* ISANOS, Ț. L. 59. *Toate moluștele au o manta care provine dintr-o răsfrîngere a tegumentului de pe fața dorsală.* ZOOLOGIA, 55. *Din încrengătura moluștelor fac parte . . . lamelibranhiatele și cefalopodele.* DER.

— Pl.: *moluște* și (rar) *moluști, molusce, moluște,* (învechit) *moluschii* (J. CIHAC, I. N. 217/23). — Și: (rar) **molúsc** (BARASCH, I. N. 439, DDRF, ALEXI, W., SIMIONESCU, F. R. 436) s. m., **molúcă** (NEGULICI), **molúce** (id.) s. f.

— Din lat. **molluscus,** fr. **mollusque,** germ. **Molluske.**

MOLÚZ s. n. v. **moloz.**

MOMÁRCĂ s. f. (Regional) Femeie greoaie, urîtă și proastă. Cf. I. CR. VI, 218, PAȘCA, GL., com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.

— Pl.: ? — Și: **momîrcă** s. f. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.

— Cf. m a m a r c ă, m ă m ă h o a r c ă.

MOMĂIE s. f. v. **momîie.**

MOMEÁ s. f. v. **momeală.**

MOMEÁLĂ s. f. **1.** (De obicei la pl.) Mijloc viclean folosit pentru a ademeni, pentru a înșela; lucru care ademenește, i s p i t ă, (neobișnuit) m o m i ț ă[2]. Cf. ANON. CAR. *Ne iaste noao lupta . . . cu poftele ceale trupești, cu momealele veacului.* MAIOR, P. 38/18. *Dalila . . . prinse a-l ruga pre Samson cu momeale muierilor obicinuite.* CALENDARIU (1814), 113/16. *Acest fel de oameni întind curse ca să prindă inima altuia . . . și ceilalți știu să se ferească de momelele lor.* MARCOVICI, C. 42/4. *Întărit de-a mea virtute, De a soartei rîd momele.* ASACHI, S. L. I. 142. *De peze bune, de peze rele Multe auzisem povești, momele.* I. VĂCĂRESCUL, P. 329. *Pe drum necontenit ceream apă, iar tata mă amîna cu momele de la o fîntînă la alta.* CREANGĂ, A. 15, cf. CAMIL PETRESCU, U. N. 52. *Bagă bine de seamă și alege mînzul cel de a treia zi, și n-avea grijă de momelile babei!* MERA, L. B. 156. ✧ (În legătură cu verbele „a umbla", „a duce", „a lua", „a purta" cu . . .) *Purtînd Pazvand pe Leu-pașa cu vorbe și cu momele.* DIONISIE, C. 189. *Văd că umbli cu momeli.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 195. *După ce duserăm pe leși cu momeala pînă pe fruntea tăpșanului, de unde începe o vale oablă, ferirăm la dreapta.* DELAVRANCEA, O. II, 224. *Acum știu cum să-l aduc unde vreau. Îl iau cu momeli.* SADOVEANU, M. C. 19. ✧ E x p r. **Cu șoșele, cu momele** sau **cu momele, cu șoșele** sau **cu șoptele, cu momele** sau **cu tocmele și momele** = cu făgăduieli mincinoase, cu înșelătorii. *Umbla pe lîngă dînsul cu șoșele, cu momele.* ISPIRESCU, M. V. 34. *Ce făcu, ce drese, cu*

şoşeli, cu momeli, că ţiganca o adormi. DELAVRANCEA, S. 257, cf. ZANNE, P. II, 739, III, 39, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

2. Spec. Hrană care se pune în undiţă sau care se aruncă peştilor în apă, pentru a-i atrage, (rar) momitură **(2)**; hrană pe care vînătorul o pune pentru a atrage vînatul; nadă, (regional) podmet, mîrşă[2]. *Aruncarea momelilor se face cu vreo 1/2 oră înainte de a pescui.* ATILA, P. 47. *Ştiuca, cu ochii holbaţi de spaimă, strînge din răsputeri momeaua.* I. BOTEZ, B. I, 22, cf. STOICA, VÎN. 17. ✧ (În context figurat) *Şi eu îl urăsc pe Lică; dar n-aş fi putut să-mi arunc o nevastă ca a ta drept momeală în cursa cu care vreau să-l prind.* SLAVICI, N. II, 191.

— Pl.: *momele* şi *momeli*. — Şi: (rar) **momeá** s. f.

— **Momi** + suf. *-eală*. — **Momea**: sg. refăcut din pl.

MOMEÁLCĂ s. f. (Regional) Umflătură sub piele, bubă, (regional) modîlcă **(1)**; p. ext. cocoaşă. Cf. PAŞCA, GL., A II 8. (Ca termen de comparaţie, sugerînd prostia, stupiditatea) *Stă ca o momealcă.* COMAN, GL. ✧ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *E o momealcă de om.* id. ib. ✧ (Adverbial, pe lîngă adjectivul „prost", imprimă acestuia valoare de superlativ) *E prost momealcă.* id. ib.

— Pl.:? — Şi: **momílcă** s. f. PAŞCA, GL.

— Etimologia necunoscută.

MOMÉL subst. v. **mudmel**.

MOMÉLNIC s. m. (Învechit) Cel care momeşte **(1)**, care ademeneşte cu linguşiri. *Unde sînt momelnicii cari ne zic acum sfinţi?* (a. 1746). TDRG.

— Pl.: *momelnici*. — Şi: **momérnic** s. m. ap. TDRG.

— **Momi** + suf. *-elnic*.

MOMÉNT s. n. **1.** Scurt interval de timp, de obicei considerat în raport cu faptele care îl caracterizează; clipă, secundă, minut **(I 1)**. *De aceea şi fericesc momenturile ce aduc atîtea îndestulări nenădăjduite în vreme* (a. 1787). BV II, 321. *Necesitatea de a se despărţi turbură momenturile aceste delicioase.* CALENDARIU (1794), 29/26. *Trist şi de pe urmă al vieţei moment.* ÎNVĂŢĂTURĂ, 125. *Şi au murit întru acel moment sau clipeală.* MOLNAR, I. 430/13, cf. 225/8. *Ea se afla într-unul din aceste momente rari... cînd te simţi învins de plăcere.* NEGRUZZI, S. I, 78. *Domnul director binevoiască În acest dulce şi scump moment Cu amicie să priimească Al nostru veşnic devotament.* ALECSANDRI, T. I, 286. *Acela are vocaţiune, care în momentul lucrării se uită pe sine.* MAIORESCU, CR. II, 110. *Şi-n acel moment de taină, Cînd s-ar crede că-i ferice, Poate-ar învia în ochiu-i Ochiul lumii cei antice.* EMINESCU, O. I, 162. *Numai eu ştiu cîte momente de fericire m-a făcut să gust autorul meu de predilecţie, cînd am citit picantele lui nuvele.* CARAGIALE, O. IV, 282. *Ţi-am scris aseară prea nepoliticos, într-un moment de necaz.* id. ib. VII, 235. *În momentul întîlnirii noastre, dv. iubeaţi frumosul.* GALACTION, O. 335. *Eram chinuit de momentul despărţirii.* CAMIL PETRESCU, U. N. 179. *L-am întîlnit în port, în momentul în care se îmbarca Soleiman.* id. O. III, 196. *A fost un moment de panică.* BART, S. M. 100. ✧ Loc. adj. **De (un) moment** = de scurtă durată, vremelnic. V. efemer. *Ale speranţei iluzii de-un moment.* MACEDONSKI, O. I, 260. ✧ Loc. adv. **În acest moment** sau **în momentul acesta** = (chiar) acum. *Omul... ar dori ca tot lucrul să se îndeplinească în acest moment, iute.* BĂLCESCU, M. V. 4. **În momentul acela** sau **în acel moment** = (chiar) atunci. *În momentul acela văzui pe poliţ maistru.* NEGRUZZI, S. I, 53. **Din momentul acela** sau **din acel moment** = de atunci. *Din momentul acela purcese îngreunată.* EMINESCU, N. 4. **Pentru (un) moment** = numai pentru un timp foarte scurt, în mod provizoriu, deocamdată. *Meritul acesta era pentru moment rezervat unui june obscur.* FILIMON, O. I, 119. *Să arăt, în cîteva cuvinte, cauzele ce trebuie să îndemne pe vînătorul înţelept a curma, pentru un moment, isprăvile sale.* ODOBESCU, S. III, 39. *Aceşti negustori să-mi producă material ziaristic, în schimbul unei remunerări, care pentru moment are aparenţa unei satisfacţii.* BACOVIA, O. 238. **Pe moment** = în acea clipă. *Pe moment, nu mi-am dat seama.* **La moment** = pe loc, imediat. *Am cunoscut la moment cu toţi pe acei cari au dictat acel ferman.* BARIŢIU, P. A. III, 126. **Nici un moment** = de loc, nicidecum, în nici un caz. **În tot momentul** = mereu, în fiecare clipă, în permanenţă. *Aveam în tot momentul certări şi împăcare.* I. NEGRUZZI, S. II, 7. **Din moment în moment** = acum, imediat, din clipă în clipă. *Aştept cu nerăbdare o telegramă din moment în moment.* CARAGIALE, O. VII, 9. *Un prieten, care trebuie să vie din moment în moment.* C. PETRESCU, C. V. 125. *Staţia cea mai apropiată aştepta din moment în moment sosirea plugului de desfundat liniile şi echipele de lucrători.* id. A. 280. ✧ Loc. conj. **Din moment ce** = de vreme ce, deoarece. *Din moment ce a plecat din casă, n-ar mai vrea să aibă tratative directe cu ea.* REBREANU, R. I, 250. ✧ (Precedat de un numeral care accentuează ideea de scurtime a duratei) *Nu zic că această semeaţă idee nu mi-a trecut un moment prin creieri.* ODOBESCU, S. III, 61. *Sperăm că vom face pe cititorul nostru să petreacă două-trei momente.* CARAGIALE, O. IV, 139. *Ieşea cîte un moment să mai respire.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 35. *De frică se gîndi un moment să mărturisească copistului că el e autorul plîngerii.* REBREANU, I. 183.

Manuscrisele d-tale au făcut parte, toate, dintre puținele a căror lectură n-am putut-o amîna un moment. IBRĂILEANU, S. L. 92. *Așteaptă-mă un moment să-mi aduc caietul și cărțile.* C. PETRESCU, C. V. 176. *Un moment*, exclamație prin care se cere cuiva să aibă puțină răbdare, să aștepte, să se oprească.

2. Etapă în desfășurarea unui proces; fază. [Ideile] *de care dispune acest om în diferitele momente ale vieții.* MAIORESCU, CR. II, 140. *Istoria lumii e plină de momente istorice.* ARGHEZI, P. T. 257. *Intelectualismul de ieri poate fi degajat dintr-un conglomerat mort și vivificat într-un moment organic nou.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 5/2. *O importantă sarcină actuală a editurilor noastre este de a înviora momentul acesta cultural.* ib. 1948, nr. 111, 1/5. *S-au rostit, despre literatura necesară momentului istoric pe care îl trăim . . ., observații excelente.* SADOVEANU, E. 41. *Respectarea ordinei reale a momentelor istorice e necesară și pentru dozarea justă a acțiunii.* V. ROM. ianuarie 1954, 202. *Pe țăran îl surprinde în momentele principale ale existenței.* ib. noiembrie 1954, 142. *Scriitorul . . . ne-a dat, în opera sa, unul din momentele cele mai de seamă ale limbii românești din veacul al XIX-lea.* VIANU, S. 93. *M. Sadoveanu a apărut în momentul istoric al țării noastre, cînd apunea o alcătuire socială și începea o alta.* RALEA, S. T. I, 12. ✧ (În contexte figurate) *Invenția lui pornește totdeauna de la un moment sufletesc care determină distribuția, forma, atitudinea și expresia personagiilor.* OȚETEA, R. 277. *Un moment al conștiinței umane era acum și Anatole France.* V. ROM. noiembrie 1953, 345. ✧ *Ultimele momente* = ultimele clipe de viață, clipele de dinainte de moarte. ✧ Loc. adv. **Din primul moment** = chiar de la început. **În ultimul moment** = în ultimul interval de timp care precedă o acțiune; înainte de a fi prea tîrziu. *Deseori o serie de materiale sînt procurate în ultimul moment.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 397. **La** (sau, rar, **într-**)**un moment dat** = într-un anumit timp (nedeterminat); deodată. *Oricare ar fi într-un moment dat poziționea pămîntului pe orbita lui, o parte din suprafacia sa care se află întoarsă spre soare este luminată de razele acestui astru.* DRĂGHICEANU, C. 86. *Aveau poruncă să nu se amestece în scandal, oricît de mare ar fi, la un moment dat, pericolul.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 147. *La un moment dat, își frecă palmele.* PREDA, D. 53. ✦ Episod care face parte din acțiunea unei scrieri literare. *Toate momentele era . . . bine împlinite de toți actorii.* MN (1836), 52[1]/53. *Fiecare moment al dramei cinegetice avea cînticul său consacrat și tradițional.* ODOBESCU, S. III, 96. *Iată, de pildă, în nuvela „Păcat" momentul în care cei doi vechi prieteni, preotul și primarul, stau de vorbă.* VIANU, A. P. 132.

3. (Art.) Timpul de față sau despre care se vorbește. *El singur a uitat impresiile momentului.* RUSSO, S. 17. *Momentul e solemn; Pe brațe se ridică coșciugul meu de lemn.* MACEDONSKI, O. I, 47. *În mintea amîndurora treceau lucruri ciudate, străine de solemnitatea tristă a momentului.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 48. ✦ Timpul indicat, ocazia oportună. *Fii liniștită și fă-te că dormi . . . Ți-oi da de știre cînd a veni momentul.* ALECSANDRI, T. I, 450. *Cuconu Cristea, crezînd că a sosit momentul, deschise vorba despre măsurătoarea de a doua zi.* BUJOR, S. 118. *Poate că ar fi momentul să marcăm o altă atitudine față de palat.* STANCU, R. A. IV, 343, cf. PAS, Z. IV, 13. *Ghioceoaia hotărî că acum era momentul potrivit.* PREDA, D. 171. ✧ Expr. **A prinde momentul** v. prinde.

4. (Fiz.) Mărime egală cu produsul dintre valoarea unei mărimi date și una sau mai multe distanțe în raport cu un punct, o axă sau un plan. Cf. DM, LTR[2], DER.

— Pl.: *momente* și (învechit) *momenturi.*

— Din lat. **momentum**, it. **momento**, germ. **Moment**, fr. **moment**.

MOMENTÁL, -Ă adj., adv. (Învechit) **1.** Adj. Momentan **(1 1)**. *Părăsim capiștea Afroditei, a căria dulceață momentală o plătim totdeauna cu lacrimi de durere.* POVĂȚ. (1844), 54/16, cf. LM.

2. Adv. Pentru scurt timp, temporar. *Astă sporire însemnată a prețului grînelor n-au fost numai momental, ci din contra, ea s-au arătat statornică.* ROM. LIT. 283[2]/11. ✦ Într-o clipă, numaidecît, imediat. *Vine . . . momental, e dincolo.* CARAGIALE, O. VI, 83.

— Pl: *momentali, -e.* — Și: **momentále** adj. LM.

— **Moment** + suf. *-al.*

MOMENTÁLE adj. v. **momental**.

MOMENTÁN, -Ă adj., adv., s. n. **I.** Adj. **1.** De scurtă durată, de moment; temporar, trecător, vremelnic, provizoriu, (învechit) momentos **(1)**, momental **(1)**. *Momentane (de clipală).* FLECHTENMACHER, T. 27[r]/12, cf. I. GOLESCU, C. *Drept mîngîiere momentană recunosc însă că li s-a împuținat* [țăranilor] *cîtimea muncii.* KOGĂLNICEANU, S. A. 121. *O excepție momentană.* CAIET, 65[v]/20. *Acest neastîmpăr nu este amorul, ci o furie, un delir momentaneu.* FILIMON, O. I, 114, cf. 283. *Darea aceasta există și în ziua de astăzi, prefăcută din extraordinară și momentană în ordinară și dăinuitoare.* I. IONESCU, D. 218. *Folosindu-se de momentana teroare a infanteriei moldovene . . . turcii ne atacară acum în ordine conică.* HASDEU, I. V. 149. *Poate . . . să ia și această măsură momentană.* MAIORESCU, D. I, 177. *Fu cuprins de o bucurie copilărească la gîndul acestei eliberări momentane.* C. PETRESCU, A. 390. *Prezentul arată obișnuit o acțiune continuă, în sensul că nu-i momentană, ci ține un timp oarecare.* IORDAN, STIL. 145. *La aspectul comun se folosesc*

verbele cu acțiune momentană. GRAUR, I. L. 155. ✦ (Gram.; despre verbe și timpuri verbale, în opoziție cu d u r a t i v) Care exprimă acțiuni de durată scurtă. *Spre deosebire de verbele durative, a căror acțiune ține un timp mai îndelungat, verbele momentane exprimă o acțiune care durează o singură clipă.* SG II, 47. *O temporală cu predicatul la un timp momentan nu poate determina din punct de vedere temporal acțiunea regentei cu predicatul la un timp durativ.* SCL 1954, 324. *„A muri", care este verb momentan, nu poate fi în mod normal folosit la imperfect.* LL I, 140. ✦ Instantaneu. *Reacție momentană.* ✧ (Învechit) *Apoplexie momentană* = catalepsie. *Catalepsiă sau apoplessiă momentaneă.* MAN. SĂNĂT. 298/27. *Moarte momentană* = moarte subită. *În 4 febr. 1834 muri com. Adam Kendeffy de moarte momentană.* BARIȚIU, P. A. I, 582.

2. (Rar) Care se referă la momentul de față, la prezent; actual. *Prin acest plus de putere intelectuală . . . acest unul se deosebește de ceilalți și stă deasupra și în afară de orizontul lor momentan.* MAIORESCU, CR. II, 118.

II. Adv. Foarte scurt timp, puțin de tot. *Alcoholul (spirtul) acestor beuturi încoardă puterea beției numai momentan (într-o clipită) și de aceea lasă după sine o descordare . . . mai mare.* NEP. VIND. 28/28. ✦ În prezent, în clipa de față; acum. *Momentan nu am timp.*

III. S. n. (Regional) Fitil care provoacă explozie imediată, folosit pentru aprinderea explozibilelor în mine, în cariere etc. Cf. GL. V. J., FD I, 170.

— Pl.: *momentani, -e.* — Și: (învechit) **momentanéu, -ée** adj.

— Din lat. **momentaneus,** it. **momentaneo,** fr. **momentané,** germ. **momentan.**

MOMENTANÉU, -ÉE adj. v. **momentan.**

MOMENTÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) **1.** Momentan **(I 1).** Cf. PONTBRIANT, D., LM.

2. De actualitate, a c t u a l; p. e x t. important pentru timpul de față. *Decît cultivirea trupului mai momentuoasă este cultivirea sufletului.* MAN. ÎNV. 16/3, cf. 81/16. *Adunarea, în considerare că acest punct este foarte momentos, . . . a însărcinat pe comisiunea aleasă . . . ca să elaboreze un proiect de lege electorală.* BARIȚIU, P. A. III, 75. *Dieta aceasta, din multe privințe, dar cu deosebire în privința noastră, va fi foarte momentoasă.* id. ib. 178. *Și mai înainte de a păși la acel act prea momentuos nu putem să nu rezicem recunoștința cea vie.* CALENDAR (1857), 65/11, cf. LM. *Împrejurările momentoase ale epocei în care trăim.* ODOBESCU, S. III, 454, cf. I, 492.

— Pl.: *momentoși, -oase.* — Și: **momentuós, -oásă** adj.

— **Moment** + suf. *-os.*

MOMENTUÓS, -OÁSĂ adj. v. **momentos.**

MOMÉRNIC s. m. v. **momelnic.**

MOMÉT subst. v. **nămete.**

MOMÍ vb. IV. T r a n z. **1.** A atrage (prin vorbe sau gesturi măgulitoare, prin promisiuni, adesea mincinoase, prin daruri etc.); a ademeni, a amăgi, a înșela. Cf. ANON. CAR. *Au gîndit să o momească la sine.* ȚICHINDEAL, F. 52/6. *Îl momiiu și-n depărtare ducîndu-l, l-am omorît.* PANN, P. V. III, 115/8. *De aceea, ca s-o momească, o coprinse, drept răspuns, și el cu brațul.* SLAVICI, N. II, 302. *Încercă să momească pe Nadina să-l aștepte.* REBREANU, R. I, 175. *Domnul Zamfirescu însă fu momit încet, încet, pînă ce goli singur o sticlă și jumătate.* STĂNOIU, C. I. 99. *Ban pe ban momește* (= ban la ban trage, v. b a n). Cf. JIPESCU, O. 15, ZANNE, P. V, 44. ✧ (Subiectul logic indică mijlocul folosit pentru a atrage, a ademeni) *Venise . . . momită de vrăjile babei.* EMINESCU, N. 26. *Vînduse tot, momit de zîmbete viclene.* ANGHEL, PR. 64. ✧ F i g. *Ne momește farmecul necunoscutului.* VLAHUȚĂ, R. P. 187. *Venise la noi . . . momit de renumele bîlciului din Rîureni.* GALACTION, O. 274. ✧ (Subiectul este un obiect) *Aurul momește numai ochii.* MARCOVICI, D. 148/5. (A b s o l.) *Un zîmbet e apa, la scaldă momește.* IOSIF, T. 59. ✦ A seduce. *Trăgea cu coada ochiului . . . întocmai cum fac lelițele ce umblă să momească pe tineri.* ISPIRESCU, U. 22. ✦ A atrage de partea sa, a determina pe cineva să vină sau să se ducă undeva. *N-o să îndrăznești să-mi momești oaspeții cu teleguța d-tale.* REBREANU, R. I, 164. *V-a momit coada de topor a ciocoilor c-o balercă de vin.* STANCU, D. 133. *Am venit să-ți spun să nu-mi momești argații.* CĂMILAR, N. II, 381.

2. S p e c. (Complementul indică pești, animale) A ademeni cu momeală **(2).** *Momelile . . . sînt mîncarea ce li se aruncă* [peștilor] *spre a-i momi sau atrage la vad.* ATILA, P. 53.

3. A liniști, a potoli, a atenua. V. a m ă g i. *Ne mai momirăm foamea.* GORJAN, H. II, 36/20, cf. ISPIRESCU, L. 224. *Presărăm flori pe morminte, pentru a ne momi deznădejdea.* KLOPȘTOCK, F. 264. *Moș Petrache . . . îl făcea să-și culce liniștit capul în claia de fîn din pod, momindu-i inima cu vorbe bătrînești și bune.* POPA, V. 89. *Romîncele din Banat . . . încă îndătinează a-și înțărca copiii numai în zile de frupt . . . cînd îi pot momi cîte c-un dărab de cîrnat.* MARIAN, NA. 424. ✧ (Prin lărgirea sensului) [Ciinii] *m-au simțit cale de o jumătate de ceas și-am pierdut o mulțime de vreme ca să-i momesc.* SLAVICI, N. II, 72. *Momesc cînele c-un comat de pită.* ALR II 3 417/36, cf. 3 417/27, 29, 791, 886.

— Prez. ind.: *momesc.*

— Din bg. **мамя,** scr. **mamiti.**

MOMÍC s. n. (Regional) **1.** Ridicătură de pămînt de dimensiuni variate. V. d e a l, d e l u ș o r, d î m b, m u ș u r o i. Cf. SĂGHINESCU, ap. PASCU, C. 180, SCRIBAN, D. *Se duce pe monicu ceala.* ȘEZ. XVIII, 168.
2. (Anat.) Omușor (Ștefăneștii de Sus-București). ALRM II/I h 76/769.
— Pl.: *momice.* — Și: **monic** s. n.
— Etimologia necunoscută.

MOMICOȘÍE s. f. (Regional) Spirit zeflemist. *Momicoșia românului e de franțuz curată, are plănuirea și-nchipuirea talianului și pas falnic de ghiteaz.* JIPESCU, O. 78.
— Etimologia necunoscută.

MOMÍE s. f. v. **mumie.**

MOMIFICÁ vb. I v. **mumifica.**

MÓMILĂ s. f. v. **namilă.**

MOMINDÉȚ s. m. v. **molindete.**

MOMINEÁZĂ s. f. (Învechit, rar) Maioneză. *Cu o lingură de lemn amestecîndu-o, momineaza... se va prinde.* MANOLACHE DRĂGHICI, R. 41/12. *Momineză cu crieri de vițel.* id. ib. 99/1, cf. TDRG.
— Pl.: *momineze.*
— Cf. m a i o n e z ă.

MOMÎNȚI subst. pl. (Prin Ban.) Cisticerci. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 140.
— Etimologia necunoscută.

MOMÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a m o m i și rezultatul ei; (rar) momitură **(1).** *Cu momiri de niște privilegiuri.* BOLLIAC, ap. DDRF, cf. PONTBRIANT, D., LM.
— Pl.: *momiri.*
— V. **momi.**

MOMÍRU subst. art. (Prin Ban.) Numele unui dans popular. Cf. VARONE, D., H XVIII 27.
— Etimologia necunoscută.

MOMITÓR, -OÁRE adj. (Astăzi rar) Care momește **(1);** atrăgător, ademenitor, amăgitor, înșelător. Cf. ANON. CAR. *Să să păzască de cei ce caută să le răpească sufletele cu înșelăciuni momitoare* (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 419. *Vis momitor să trimită din cer lui Atrid Agamemnon.* MURNU, I. 25. *Spre a le avea cît mai fragede și momitoare, rîmele trebuiesc săpate cu o zi, două înainte.* ATILA, P. 59.
— Pl.: *momitori, -oare.* — Și: (învechit) **momitóriu, -órie** adj. BUDAI-DELEANU, LEX., PONTBRIANT, D., LM.
— **Momi** + suf. *-tor.*

MOMITÓRIU, -ÓRIE adj. v. **momitor.**

MOMITÚRĂ s. f. (Rar) **1.** Momire. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LM.
2. Momeală **(2).** *Rîma e o bună momitură pentru peștișori.* LM.
— Pl.: *momituri.*
— **Momi** + suf. *-tură.*

MOMIȚÁ vb. I. T r a n z. (Prin Mold.) A maimuțări **(1).** Cf. DDRF.
— Prez. ind.: ?
— V. **momiță[3].**

MOMÍȚĂ[1] s. f. **1.** (Popular) Ganglion. Cf. BIANU, D. S. ✦ S p e c. (Mai ales la pl.) Ganglion, glandă de la pieptul sau de la gîtul anumitor animale, din care se prepară unele feluri de mîncare. *Momiță de miel.* POLIZU, cf. COSTINESCU. *Chefuri cu fleici, cu frigărui de momițe și cu tarafuri de lăutari.* I. BOTEZ, B. I, 16. *Momițele sînt ghindurile din jurul gîtului de la vite (ganglioni) amestecate cu alte măruntaie.* VOICULESCU, L. 221, cf. ENC. AGR. *Venea lumea din mahala și de mai departe pentru fleici și momițe și ficat.* PAS, Z. I, 171. *Ițele momițele, treanca fedeleșile* (Punga cu bani). PĂSCULESCU, L. P. 96, cf. 83. ✦ (Regional, la pl.) Măruntaie **(I 1)** de vită. Cf. CHIRIȚESCU, GR. 252. ✦ (Regional, la pl.) Icre (Deda-Reghin). MAT. DIALECT. I, 182. *Cînd am spintecat mreana am văzut că-i plină de momițe.* ib.
2. (Regional) Bubă, eczemă. Com. din ORAVIȚA.
— Pl.: *momițe.*
— Din bg. **момица.**

MOMÍȚĂ[2] s. f. (Neobișnuit) Momeală **(1).** Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. ✧ E x p r. **A umbla cu chichițe și momițe** = a căuta, prin diferite șiretlicuri, să înșeli pe cineva. Cf. ZANNE, P. III, 105, SCRIBAN, D.
— Pl.: *momițe.*
— Etimologia necunoscută.

MOMÍȚĂ[3] s. f. v. **moimiță.**

MOMIȚĂRÍE s. f. (Mai ales prin Mold.) Maimuțire; p. e x t. copie, imitație. V. c o n t r a f a c e r e. *Se rătăcesc în întreitul pedantism a formei, a cuvintelor i a momițeriei străinilor?* RUSSO, S. 39. *Vra să se folosească de instinctul momițeriei și a face pre copilul imitator.* CALENDAR (1862), 65/28. *Ce este progresul de astăzi?... o momițărie generală de tot ce se petrece aiure.* ALECSANDRI, T. 1 202. *Țeara noastră trebuie să ne fie și politica, iar nu după cele străine a cărora seculară civilizațiune... se preface, adese, într-o ridiculă și vătămătoare momițărie* (a. 1869). URICARIUL, XIV, 147.
— Pl.: *momițării.* — Și: **momițerie** s. f.
— **Momiță[3]** + suf. *-ărie.*

MOMIŢERÍE s. f. v. **momiţărie.**

MOMIŢÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) Care aparţine moimiţei, care se referă la moimiţă; (rar) maimuţesc. *Atac contra originei momiţeşti a omului.* CONTEMPORANUL, I, 217.
— Pl.: *momiţeşti.*
— **Momiţă**[3] + suf. *-esc.*

MOMIŢÓI s. m. **1.** (Regional) Maimuţoi **(1).** Cf. DDRF, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, ALR SN III h 686.
2. (Familiar) Maimuţoi **(2).** *Tu, momiţoiule, n-ai putea să-mi spui, ce-ai făcut cu fruntea ta cea de două degete?* HOGAŞ, H. 60.
— Pl.: *momiţoi.*
— **Momiţă**[3] + suf. *-oi.*

MOMÎIÁŢĂ s. f. (Regional) **1.** Mogîldeaţă **(2).** Cf. BARCIANU, DDRF. *Ies afară, şi văd prin întuneric şi ploaie, în mijlocul drumului, o momîiaţă.* SADOVEANU, E. 117, cf. GOROVEI, C. 37. ✦ (Regional) Fantomă, nălucă (Veţel-Deva). ALR I 1405/107. *Mi s-o nălucit o mămuiaţă.* ib.
2. Măscărici la nuntă (Dobra-Deva). ALR II/I MN 81, 2689/105.
— Pl.: *momîieţe.* — Şi: **mămuiáţă, mămăiáţă** (DDRF) s. f.
— Etimologia necunoscută.

MOMÍIE s. f. **1.** Schelet de lemn (în formă de cruce, cu o înfăţişare apropiată de a omului), de obicei înfăşurat în paie şi îmbrăcat în zdrenţe, care se pune în semănături, în livezi etc. pentru a speria păsările dăunătoare culturilor precum şi unele animale sălbatice; sperietoare, (popular) măgăoaie **(3),** (regional) ciuhă, maimuţă **(5),** maimucă **(3),** măiugă[1], mătăuz **(5),** mogîldan **(I 1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LM, ALEXI, W. *Ca să nu o mănînce vrăbiile, această cînepă se păzeşte cu momîi.* PAMFILE, I. C. 203. *Sentinele nemişcate par momîi.* CAMIL PETRESCU, V. 59. *Dincolo de ea moş Hau şi moş Spînu: păreau momîi de lemn.* SADOVEANU, O. IX, 385. *Stăpînă pe-ntinderi, momîia priveşte Cu capul în cîrpe, cu labe de beţe.* BENIUC, V. 75. *Momîi de-a cîmpului!* ALECSANDRI, P. P. 81. *Jupîneasa... Sta şi ea în prăvălie, Parcă era o momîie Şi la cap zburlită, Ca o gîscă opărită.* PĂSCULESCU, L. P. 28. *Sămînţa din zglăvoc, care-i protejată pînă la cules de momîi sau spăriitori.* ŞEZ. IX, 140, cf. ALR SN I h 46. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Cît e noaptea de lungă, sta încremenită, ca o momîie, la căpătîiul lui.* VLAHUŢĂ, O. A. 130. *Un profesor bătrîn şi rău. Tace ca o momîie.* DELAVRANCEA, H. T. 167. *Sentinele, ce staţi ca nişte momîi?* CAMILAR, N. I, 352. ✦ Fig. Manechin **(3),** marionetă **(2).** *I se pare culmea necuviinţei ca acest negustor neruşinat să-i arate lui, în amănunte, ce trebuie să facă, de parcă ar fi doar momîia lui.* CAMIL PETRESCU, O. II, 324. ✦ (Regional) Epitet depreciativ pentru un om urît şi prost. Com. din DRĂGUŞENI-TÎRGU NEAMŢ. ✦ (Regional) Om de zăpadă. ŞEZ. XIII, 79.
2. Semn de hotar (adesea în forma unei momîi **(1).** *Lanurile mari, pentru uşurinţă... se dau la secerători bucăţi, care se despart între ele prin cărări şi momîi.* I. CR. III, 226. *Pentru măsura cîmpului, romanii se serveau de un fel de echer... alinierile se făceau cu... jaloane, semnale (prăjini, momîi).* I. BRĂESCU, M. 10. *Eu pe Vidra mi-am lăsat Într-un codru depărtat Hotărînd moşiele Ş-aşezînd momîiele.* ALECSANDRI, P. P. 101.
3. Fiinţă cu contururi neclare sau cu înfăţişare ciudată; mogîldeaţă **(2),** (regional) momîiaţă **(1).** *O momîie ce d-abea se zărea în albul zăpezii se apropie de noi.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 40. *Bătrîna ieşi repede în bătătură. O momîie neagră se apropie de ea.* SANDU-ALDEA, A. M. 13. *Frate-său făcu doi paşi şi, apucînd de mînă momîia care rămăsese mai în urmă, zise: — Iaca Ioane, îţi recomand pe soţia mea.* DUNĂREANU, CH. 11. *Zăreau sara, prin întuneric, un fel de momîie, mototol în uşa bordeiului.* HOGAŞ, DR. II, 93. *Momîia de la geam se topea în tinda plină de larma lăsatului de sec.* KLOPŞTOCK, F. 147. *La margine o momîie se tîra la faţa pămîntului, ceva negru ce se mişca cu greutate.* V. ROM. ianuarie 1957, 6. *Iar* [butoiul] *cel din urmă era şi el plin şi o momîie şedea deasupra lui şi plîngea.* I. CR. II, 205. ✦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") Matahală **(2).** *Bună vremea! Zice o momîie de om, înalt şi spătos, cu o glugă mare.* CARAGIALE, O. I, 177.
4. (Regional) Termen depreciativ pentru o casă mare (Bonţ-Gherla). CHEST. II 53/345.
5. (Regional) Movilă de pămînt (H XI 109); muşuroi de cîrtiţe (LEXIC REG. 30). V. momîrlan[2] **(1).**
— Pl.: *momîi* şi (regional) *momîie.* — Şi: (regional) **momúie** (DDRF), **momăie** (URICARIUL, X, 403, CIHAC, II, 672), **mumíie** (ALR SN I h 46), **mumoáie** (PAŞCA, GL.), **mumáie** (BARCIANU, ALEXI, W.), **mămíie** (DDRF, IORDAN, L. M. 198, ALR SN I h 46), **mămúie** (BUDAI-DELEANU, LEX., ALR SN I h 46), **mămăie** (CIHAC, II, 672), **mămáie** (BARCIANU), **mamíie** (DDRF, IORDAN, L. M. 198, ALR SN I h 46), **mamúie** (BUDAI-DELEANU, LEX., ALR SN I h 46) s. f.
— Etimologia necunoscută.

MOMÎIOÁRĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui momîie. Cf. LM.
— Pl.: *momîioare.*
— **Momîie** + suf. *-oară.*

MOMÍLCĂ s. f. v. **momealcă.**

MOMÍRCĂ s. f. v. **momarcă.**

MOMÎRCÍ vb. IV v. **morînci.**

MOMÎRLÁN[1] subst. (Regional) **1.** S. m. Om prost, nătărău (CADE, REV. CRIT. IV, 338), necioplit, bădăran (SCRIBAN, D.). ✦ Om care se mişcă încet; om leneş. *Hai mai repede, momîrlane.* Com. din LUPŞA-ABRUD. ✦ P. ext. Epitet depreciativ care se dă locuitorilor din Valea Jiului (MOLDOVAN, Ţ. N. 84, A III 7, 14) şi celor din părţile de sus ale Haţegului (DENSUSIANU, Ţ. H. 325, CADE).

2. Subst. (Regional) Numele unui dans popular (Corbu-Vălenii de Munte). H XII 120. ✦ (În construcţia) *De-a momîrlanul* = numele unui joc de copii (Boţeşti-Huşi). H VI 51.

— Pl.: **(1)** *momîrlani.*

— Etimologia necunoscută. Cf. m î r l a n, m o d î r l a n, ţ o p î r l a n.

MOMÎRLÁN[2] s. n. (Prin Mold.) **1.** Movilită de pămînt făcută de rîme. V. m o m î i e **(5).** *Nu da coasa prin momîrlane.* SCRIBAN, D.

2. Mănunchi de paie sau de zdrenţe care se pune ca semn de hotar sau ca sperietoare pe un teren cultivat. V. m o m î i e **(1, 2).** Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *momîrlane.*

— Cf. m o m î i e.

MOMONÉTE s. m. (Regional) Om de zăpadă (Budişteni-Piteşti). ALR I 1 251/786.

— Pl.: *momoneţi.*

— Etimologia necunoscută.

MOMÓRDICĂ s. f. Numele mai multor plante tropicale din familia cucurbitaceelor, dintre care cea mai cunoscută este *Momordica balsamina.* Cf. KLEIN, D. 180, LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.:? — Şi: **momórtică** s. f. KLEIN, D. 180, LB.

— Din lat. **momordica,** fr. **momordique.**

MOMORÎŢĂ s. f. (Regional) Romoniţă-puturoasă *(Anthemis cotula).* Cf. BRANDZA, FL. 283, BARCIANU, PANŢU, PL., TDRG. *Romoniţa... în Muntenia se mai numeşte morună, roman, marariul-cînelui, momoriţă, romoniţă-puturoasă.* ŞEZ. XV, 114.

— Accentuat şi: *mómoriţă* (TDRG). — Pl.: *momoriţe.* — Şi: **mamoriţă** (POLIZU, CIHAC, II, 318, DDRF), **mornoriţă** (DAMÉ, T. 188) s. f.

— Cf. r o m o n i ţ ă.

MOMÓRTICĂ s. f. v. **momordică.**

MOMÚC subst. (Prin Ban.) Rinichi. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 132.

— Pl.:? — Şi: **măimúc** (L. COSTIN, GR. BĂN. 132), **mămúc** (id. ib.) subst.

— Etimologia necunoscută.

MOMÚIE s. f. v. **momîie.**

MONACÁL, -Ă adj. v. **monahal.**

MONÁDĂ s. f. **1.** (La unii filozofi) Unitate simplă, materială sau spirituală, din care ar fi alcătuită lumea; (în filozofia lui Leibniz) substanţă spirituală independentă care posedă automişcare şi care oglindeşte tot ceea ce există în univers. Cf. COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Mi-ai spus că totuşi nu ai înţeles bine ce este o monadă. Acel punct care reflectă în el toată existenţa universului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 220, cf. 191. [Leibniz] *găsea că absolut certă e existenţa substanţei active, a monadelor, adică un fel de mici suflete din care ar fi făcută lumea.* id. U. N. 86. *Ca şi odinioară, monada, eul sau voinţa, sub eticheta devenită prea largă a inconştientului, se introduc cu sila aproape toate fenomenele sufleteşti.* RALEA, S. T. II, 11. [În filozofia lui Leibniz] *monadele sînt substanţe spirituale individuale... independente unele de altele.* DER. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Opera de artă trebuie să constituie o unitate, o monadă.* CONTEMP. 1966, nr. 1 033, 1/5.

2. (Rar) Animal inferior, microscopic, unicelular. Cf. COSTINESCU, CADE, DL, DM.

— Pl.: *monade.*

— Din fr. **monade,** germ. **Monade.**

MONADÉLFĂ adj. (Despre stamine) Care formează un mănunchi, m o n a d e l f i c; p. ext. (despre plante) ale căror stamine sînt reunite într-un singur mănunchi. *Stamine monadelfe.* GRECESCU, FL. 162.

— Pl.: *monadelfe.*

— Din fr. **monadelphe.**

MONADÉLFIC, -Ă adj. (Despre stamine) Care formează un mănunchi; monadelfă. Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Din fr. **monadelphique.**

MONADOLOGÍE s. f. sg. (Filoz.; rar) Teorie a monadelor. *Monadologia lui Leibniz.* LM, cf. GHEŢIE, R. M.

— Din fr. **monadologie.**

MONÁH, -Ă s. m. şi f. (Rar la f.) Persoană care face parte dintr-o comunitate mănăstirească (de obicei fără a avea atribuţii preoţeşti); călugăr, călugăriţă. *Marele Ioan, pre poreclă Zunara, ce-au fost monah, ce să zic(e) călugăr* (a. 1632). GCR I, 78/1. *Arhiereii şi preoţii, diaconii şi... monaşii* (a. 1742). id. ib. II, 32/9. *S-au judecat de faţă preutul Ioniţă din Deleni cu Vîrlan Nour, monah din Nadeşa* (a. 1760). URICARIUL, XVII, 265, cf. X, 74. *Săvîrşind cartea aceasta către monaşi, cuviosul părintele nostru Ioan scrie* (a. 1765). CAT. MAN. I, 366. *Gîndacii, cei ce fac mătasa... s-au adus în Europa...*

prin niște monaci. ECONOMIA, 208/19. *După vreo cîteva zile au început monahul a se rădica... că au trecut lungoarea.* ȚICHINDEAL, F. 215/21. *Avînd el nevoie a creștina pe cumani, care lucrare o și întreprinse prin monahii dominicani.* ASACHI, S. L. II, 47. *Cum te mai simți, frate Paisie? îl întrebă unul din monahi.* NEGRUZZI, S. I, 160, cf. 213. *Nu aveam decît pe un unchi, ce se afla monah în această monastire.* FILIMON, O. I, 311. *Cîțiva monași de acolo veniră în Țeara Românească.* ODOBESCU, S. I, 432. *Se mișcă-n line pasuri, Ducînd la groapă trupul reginei dunărene, Monahi, cunoscătorii vieții pămîntene.* EMINESCU, O. I, 92. [Popa] *pomenește la hurtă: pe monachi și ieromonachi, pe stariți, pe mitropoliți.* CREANGĂ, A. 78. *Își făcea biata femeie rugăciunile în haină de monahă de rînd.* ap. CADE. *Vlad Călugărul, numit așa fiindcă fusese călugăr în tinerețe, purta din călugărie numele de monahul Pahomie.* XENOPOL, I. R. IV, 140. *Drept să-ți spun, mă tem de una ca asta, fiind părintele mitropolit Veniamin un monah milostiv.* SADOVEANU, O. VII, 350. *Toți monahii erau în strane, cu camilafcele aplecate.* id. ib. X, 547. *Monahul Averchie este paracliser.* STĂNOIU, C. I. 7, cf. 73, ALRM II/I h 237. ✦ (Învechit) Pustnic, sihastru. *Cînd eram monah lăcuind în pustie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 102r/19.

— Pl.: *monahi* și (învechit) *monachi, monaci, monași.*

— Din slavonul **монахъ**, ngr. **μοναχός.**

MONAHÁL, -Ă adj. Care aparține monahului, care se referă la situația sau la viața de monah, specific monahului; călugăresc, monahicesc, (învechit) monahic. Cf. NEGULICI. *Soborul Putnei este ca și desființat; puținii călugări ce au mai rămas... sînt ruine vii între ruinele de peatră odinioară monumente istorice și lăcașuri a tagmei monahale.* ROM. LIT. 29²/2. *Credea că ar face mare servițiu lui Dzeu, ademenindu-și nepoatele la viața monacală.* ib. 364¹/28. *Viața monahală... își are și ea amărăciunile ei.* FILIMON, O. I, 310. *Și-a părăsit părinții, îmbrăcînd haina monacală.* HASDEU, I. C. I, 144. *Viața monahală nu m-ar speria.* D. ZAMFIRESCU, A. 123. *O, tristeți ale psihologiei monahale!* GALACTION, O. 61, cf. L. ROM. 1953, nr. 3, 42. ✦ Mănăstiresc **(1)**. *Ucenicii episcopilor de Rîmnic, depozitari ai vechii culturi monacale.* IORGA, L. I, 9.

— Pl.: *monahăli, -e.* — Și: (învechit) **monacál, -ă** adj.

— **Monah** + suf. *-al* (după fr. *monacal).* — **Monacal** < fr. **monacal.**

MONÁHIC, -Ă adj. (Învechit) Monahal. *Persoanele ce nu au ales viața monahică pot înfii* (cca 1833). ap. TDRG, cf. LM, CADE.

— Din lat. **monachicus,** ngr. **μοναχικός.**

MONAHICÉSC, -EÁSCĂ adj. Monahal. *Cel ce voiește a se supune jugului monahicesc, trebuie să aibă o vîrstă de cel puțin de zece ani* (a. 1851). ap. TDRG. *Să examinăm primul punct... consultînd regulile monahicești.* ODOBESCU, S. II, 31. *Știa să mănînce și să beie bine, după monahiceasca rînduială.* SADOVEANU, O. X, 276. *Pe noi amîndoi domnia sa ne-a hărăzit... vieții monahicești.* id. ib. XIII, 747, cf. X, 218. *Toți sfinții zugrăviți în tindă Cu acuarelă suferindă, Ai cinului monahicesc, Scrutîndu-l, îl disprețuiesc.* ARGHEZI, VERS. 30.

— Pl.: *monahicești.*

— **Monah** + suf. *-icesc.*

MONAHICÉȘTE adv. (Rar) Ca monahii, în felul monahilor. Cf. COSTINESCU.

— **Monah** + suf. *-iceşte.*

MONAHÍE[1] s. f. Călugăriță. *Monahul sau monahia nu este slobodă a-și lăsa mănăstirea și la alta a se strămuta* (a. 1851). ap. TDRG. *Pe cîteșitrei, trupuri acum neînsuflețite, jalnica lor mumă, Eufrosina monahia, i-a strămutat în mănăstirea Snagovul.* ODOBESCU, S. I, 427. *Vor să mă trimeată... la mănăstirea Țigănești, unde trăiește o mătușă a noastră, monahie bătrînă.* SADOVEANU, M C. 63. *Vru să afle încă o dată numele mănăstirii de monahii, unde era închisă domnița Catrina.* id. O. X, 326, cf. IX, 189.

— Pl.: *monahii.*

— Din v. sl. **монахиꙗ**, ngr. **μοναχή.**

MONAHÍE[2] s. f. (Rar) Monahism **(1)**. Cf. COSTINESCU, DL, DM.

— **Monah** + suf. *-ie.*

MONAHÍSM s. n. **1.** Calitatea de monah; viață monahală; călugărie, (rar) monahie[2]. *Crezu a-și ascunde negrul trecut, îmbrăcînd haina și mai neagră a monahismului.* HASDEU, I. V. 38. *La mănăstirile de călugări, tunderea în monahism a fraților nu se face cu atîtea pregătiri.* STĂNOIU, C. I. 145. *Mulți dintre monahi rămăseseră oameni ca toți oamenii..., rînduind monahismul lor ca o carieră oarecare.* SADOVEANU, O. IX, 52. ✦ (Rar) Preocupare, interes pentru aspecte legate de viața mănăstirească sau, p. ext., bisericească. *Influența națională cea mai puternică în opera d-lui Arghezi o constituie monahismul său așa de autohton.* RALEA, S. T. I, 32.

2. Instituție monahală. *Această idee... a pătruns pînă și în monahismul egalitar.* ODOBESCU, S. II, 16. *Cineva ar fi putut citi o întreagă pagină din istoria inedită a sfîntului nostru monahism.* HOGAȘ, M. N. 127.

— **Monah** + suf. *-ism.*

MONAMÉNT s. n. v. **monument.**

MONÁNDRIC, -Ă adj. (Despre plante) Care are o singură stamină. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *monandrici, -ce.*
— Din fr. **monandrique.**

MONÁRC s. m. v. **monarh.**

MONÁRH s. m. Conducătorul statului într-o monarhie; suveran. V. r e g e, î m p ă r a t. *Mie mi să pari cum să nu mai fie unul monarh, pentru că nu-i lucru dulci, nici iaste bun.* HERODOT (1645), 179. *Nici eclipsis iaste pricina ca să se întuneceaze slava celui monarc* (a. 1703). FN 126, cf. 20. *Luase cărți de conții, grofii, de la amîndoi monarhii creștini.* IST. Ț. R. 118. *Au început... a săruta mîna monarhului* (a. 1757). GCR II, 53/26, cf. 54/8, 87/35. *Toți acești monarhi sînt giurați să-și de agiutor unul altuie cîte 30 000 de oaste.* NECULCE, L. 274. *Monarhul averile toate Ca moștenirea sa le socoate.* BUDAI-DELEANU, Ț. 361. *Aceștia nencetat stric al monarșilor sfat.* MUMULEANU, C. 90/9. *Numirea unui domn pămîntean s-au primit cu mărturisiri unei vecinice cunoștințe către mărinimosul monarh* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 121. *Monarhul rus nu voia a ști aceste răstălmăciri... pe care politica le iscodește.* NEGRUZZI, S. II, 141. *Călărimea... Pe monarc îl urmărește cu sălbatice răcniri.* MACEDONSKI, O. I, 105. *Puternic e monarcul.* COȘBUC, S. 59. *Un Ludovic e mai întîi monarh și numai în urmă francez.* CAMIL PETRESCU, T. II, 385. *Bursa din Paris fu creată în 1724. Monarhul, noblețea au nevoie de împrumuturi.* RALEA, F. 192. ✧ (Alegoric) [Zicînd] *Vulturului și Leului, marilor monarși.* CANTEMIR, IST. 159. [Leul] *s-afunda în maiestatea morții sale de monarh.* MACEDONSKI, O. I, 118. ✧ F i g. *Au așezat pre Demostenes însuși stăpîn și monarh preste voința omenească.* MOLNAR, RET. 7/3. *O dormi, o dormi în pace... Tu adorat și dulce al nopților monarc!* EMINESCU, O. I, 69. ✧ *Monarh absolut* v. a b s o l u t.
— Pl.: *monarhi* și (învechit) *monarși.* — Și: (învechit) **monárc** s. m.
— Din ngr. **μονάρχης,** germ. **Monarch.** — **Monarc** <it. **monarca,** fr. **monarque.**

MONARHÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit) A fi monarh, a stăpîni în calitate de monarh. *Cezar... monarhind, mulțimea stăpînirii oamenilor s-au potolit.* LET[2]. I, 87. ✧ T r a n z. (În context figurat) *Cela monarhind lumea.* C. CANTACUZINO, ap. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 282.
— Prez. ind.: *monarhesc.*
— V. **monarh.**

MONÁRHIC, -Ă adj. Care aparține monarhului sau monarhiei, care se referă la monarh sau la monarhie; (învechit) monarhicesc, monarșesc. *Cînd îngrijirea cîrmuirii să dă numai la un om supus la legi, să numește monarhie sau stăpînire monarhică, adecă singuratică.* GOLESCU, E. 249/16. *Forma guvernului acestui stat nou să fie monarhică.* CR (1829), 43[1]/11, cf. VALIAN, NEGULICI. *El aduse cu sine principiul monarhic al ocîrmuirei sub voievozi.* XENOPOL, I. R. III, 47. *Abuzurile lacome și egoiste ale regimului monarhic francez n-au cunoscut nici o margine.* RALEA, F. 40. *Ideea franceză de progres se formulează, încă de la început, ca o protestare... contra religiei și a absolutismului monarhic.* id. ib. 158. *Își manifestase în repetate rînduri și violent împotrivirea față de anacronicul regim monarhic.* GL 1957, nr. 198, 7/5. *Cei de astăzi... au doborît stăpînirea exploatatorilor și tirania monarhică.* SCÎNTEIA, 1957, nr. 4100. ✧ F i g. [Privești] *în stupul cu albine stăpînirea monarșică.* CONACHI, P. 298.
— Și: (învechit) **monárșic, -ă** adj.
— Din fr. **monarchique,** germ. **monarchisch.**

MONARHICÉSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit) Monarhic. *Au început Iulie Chesari cu putere monarhicească... a stăpîni.* CANTEMIR, HR. 163. *Aici face osăbire între stăpînirea republicană și cea monarhicească.* BUDAI-DELEANU, Ț. 361. *Ocîrmuirea monarhicească e cea mai veche.* MOLNAR, I. VIII/24. *În staturile monarhicești, căpetenia cîrmuirii și a societății este cîte un stăpînitor au împărat.* PLEȘOIANU, C. 143/11. *I-au dat sămn de prieteșug monarhicesc.* DRĂGHICI, R. 176/2.
— Pl.: *monarhicești.* — Și: **monarșicésc, -eáscă** adj. POLIZU.
— **Monarh** + suf. *-icesc,* după ngr. μοναρχικός, germ. *monarchisch.*

MONARHICÉȘTE adv. (Învechit) Ca monarhii, în felul monarhilor; după sistemul monarhic. *Cu dînsele monarhicește se vor sluji.* CANTEMIR, IST. 112. *Popoare care se cîrmuia monarhicește.* IST. AM. 14[v]/15. *Au și încetat așa monarhicește a stăpîni.* ȚICHINDEAL, A. M. 7/17.
— **Monarh** + suf. *-icește.*

MONARHÍE s. f. Formă de guvernare în care o singură persoană (fără a răspunde de actele sale) conduce statul, puterea transmițîndu-se de obicei ereditar; p. e x t. stat cu o astfel de formă de conducere. *Cei 7 oamini perși aliasără sfatul cel de apoi, a lui Darie, pentru să fie monarhie.* HERODOT (1645), 182. *Dumitrașco Vodă Cantacuzino... luase puterea monarhiei al doele rînd la mîna sa.* N. COSTIN, LET. II, 38/8, cf. MAG. IST. IV, 44/7. *Chesar, al doilea monarh... cu putearea monarhiii, au luat și nume de Avgust.* CANTEMIR, HR. 163, cf. id. IST. 49. *De ar fi monarhia cît de bună, Cu vremea se mută în despoție.* BUDAI-DELEANU, Ț. 360, cf. id. LEX. *Meargerea înainte a monarhiii.* MOLNAR, I. VIII/25. *Cînd îngrijirea cîrmuirii să dă numai la un om supus la legi, să numește monarhie.*

GOLESCU, E. 249/16. *După moartea acestuia s-au așăzat întrînd noo monarhie.* IST. UNIV. I, 148/11, cf. 234/20, 339/1. *Sînt mai multe feluri de oblăduiri, precum împărății (monarșii), crăii, arăstocrații și republice.* CR (1829), 1 24²/33. *Partidul a înscris în programul său răsturnarea monarhiei și instaurarea republicii democrate.* SCÎNTEIA, 1 952, nr. 2 400, cf. ARGHEZI, S. P. 88. *Atît monarhia cît și burghezia . . . au flatat demagogic spiritul de mîndrie al poporului francez.* RALEA, F. 31. ✧ *Monarhie absolută* v. absolut. *Monarhie constituțională* v. constituțional.

— Accentuat și: *monárhie* (BUDAI-DELEANU, Ț. 360). — Pl.: *monarhii.* — Și: (învechit) **monarșie** s. f.

— Din ngr. **μοναρχία**, lat. **monarchia**, germ. **Monarchie**, fr. **monarchie**.

MONARHÍNĂ s. f. (Rusism rar) Soția monarhului. *Monarhina cu adîncul inimii atîta s-au fărîmat, cît era îndoială de viața ei* (a. 1 757). GCR II, 54/28.

— Pl.: *monarhine.*

— Din rus. **монархиня**.

MONARHÍSM s. n. Doctrină politică a partizanilor monarhiei. Cf. NEGULICI, LM, CADE. *Marea burghezie franceză . . . își caută mijloacele de exploatare prin alte metode decît prin monarhism.* RALEA, F. 56.

— Din fr. **monarchisme**.

MONARHÍST, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Partizan al monarhiei. Cf. NEGULICI.

2. Adj. Care aparține monarhiei, privitor la monarhie, specific monarhiei, care sprijină monarhia. *Ideile reacționare . . . au avut înrîurire asupra revoluției, pe de o parte dînd curaj reacțiunii monarhiste, pe de alta aprinzînd curajul și ura revoluționarilor.* GHEREA, ST. CR. I, 294. *Sistemul lui De Bonnald a influențat pe toți reacționarii monarhiști sau republicani francezi din a doua jumătate a secolului trecut.* RALEA, F. 47.

— Pl.: *monarhiști, -ste.*

— Din fr. **monarchiste**.

MONARȘÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Monarhic. *După Tit, au urmat în putearea monarșească frate său Domițian.* CANTEMIR, HR. 165.

— Pl.: *monarșești.*

— **Monarh** + suf. *-esc.*

MONÁRȘIC, -Ă adj. v. **monarhic**.

MONARȘICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **monarhicesc**.

MONARȘÍE s. f. v. **monarhie**.

MONASTÉR s. n. (Învechit) Mănăstire **(1)**. *Primul obiect care îi lovește privirea este monasterul călugărilor dominicani.* FILIMON, O. I, 307. *Monsiniorul abate, împreună cu părintele, guardianul și iconomul, lipsesc din monaster.* id. ib. 312.

— Pl.: *monastere.*

— Din fr. **monastère**, it. **monastero**.

MONÁSTIC, -Á adj. (Învechit) Mănăstiresc **(1)**. *Suindu-se în muntele Cașin au . . . înființat tagma monahică . . . , prescriindu-li statute și modul viețuirei monastice.* CALENDAR (1852), XXVI/9, cf. BARCIANU, V., COSTINESCU, LM. *Edificiu monastic.* ODOBESCU, S. I, 442, cf. DDRF, ALEXI, W. ✦ Specific călugărului, ca de călugăr. *Infirmitatea lui se traduce, credem, prin dificultăți de văz și printr-o nevoie monastică de nemișcare și tăcere.* ARGHEZI, C. J. 34.

— Pl.: *monastici, -ce.*

— Din fr. **monastique**.

MONASTIOÁRĂ s. f. v. **mănăstioară**.

MONASTÍR subst. v. **mănăstire**.

MONASTÍRE s. f. v. **mănăstire**.

MONAZÍT s. n. Fosfat natural de ceriu, toriu și alte pămînturi rare, de culoare galben-brună, roșie sau cafenie. *Aceste minereuri cuprind fluor, siliciu, titan . . . și se numesc: perite, cerine, monazite.* ENC. TEHN. I, 404, cf. CANTUNIARI, L. M. 105. *În țara noastră, monazitul a fost întîlnit în aluviunile din regiunea Ditrău.* LTR², DER.

— Pl.: *monazite.* — Și: **monazită** s. f. CANTUNIARI, L. M. 105.

— Din fr. **monazite**.

MONAZÍTĂ s. f. v. **monazit**.

MONĂSTÍRE s. f. v. **mănăstire**.

MONDANITÁTE s. f. v. **mondenitate**.

MONDÁSE s. f. pl. v. **mondașe**.

MONDÁȘE s. f. pl. (Prin Olt.) Fîșii de cîrpă din care se țes preșuri; resturi de pînză sau de stofă; zdrențe; rufe mărunte (ciorapi, batiste). *Da nu mai termini cu-ale mondașe?* SUFL. OLT. I, 24, cf. LEXIC REG. 49.

— Și: **mondáse** s. f. pl. LEXIC REG. 49.

— Etimologia necunoscută. Cf. alb. mëndashë, mondashë.

MONDĂÍ vb. IV v. **mondăni**.

MONDĂÍT s. m. (Prin sudul Transilv.) Persoană care lucrează încet și fără spor. V. mocăit, mocoșit. *Dă mai iute, mondăitule!* VICIU, GL.

— Pl.: *mondăiți.*
— V. **mondăi.**

MONDĂNEÁLĂ s. f. (Regional) Pierdere zadarnică de timp. Cf. mondăni **(2)**. (Strehaia). Cf. ALR II 2 398/848.
— **Mondăni** + suf. *-eală.*

MONDĂNÍ vb. IV. Intranz. (Regional) **1.** A vorbi încet, nedeslușit, a mormăi[1] **(2)**, a dondăni; a spune printre dinți vorbe de nemulțumire, de protest, a bombăni. Cf. KLEIN, D. 231, LB, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Mult mai mondrănesc.* SEVERIN, S. 71, cf. ALRT II 65, ALR II/I h 31, LEXIC REG. 66. *Nu mai mondrăni, că n-ai de ce!* Com. din LUPȘA-ABRUD. ✦ (Despre copii) A gînguri (Fenеș-Alba Iulia). ALR II/I h 151/102. ✦ A fonfăi (Buru-Turda). ALR I 1 620/249. ✦ (Regional, despre unele animale) A scoate sunete caracteristice speciei (Șibot-Orăștie). CV 1951, nr. 6, 27.
2. A se mișca încet; a lucra încet și fără spor, a se mocoși. Cf. CADE. *Ai mondrănit la un ciorap două zile.* PAȘCA, GL. *Toată ziua mondrănește.* CV 1951, nr. 6, 27, cf. ALR SN III h 777.
— Prez. ind.: *mondănesc* și (rar) *móndăn* (ALR II/I h 151/102). — Și: **mondăí, mondrăní** vb. IV.
— Etimologia necunoscută.

MÓNDEA s. m. (Prin Transilv.) Om care lucrează încet. Cf. VICIU, GL.
— Etimologia necunoscută. Cf. mondăi, mondrea.

MONDÉN, -Ă adj. **1.** Care prezintă, relatează evenimentele din cercurile înalte ale societății (burgheze). *Citește cu o interesată atenție pe iubiții săi cronicari mondeni.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 214, cf. id. D. 168.
2. Care aparține sau care este specific cercurilor înalte ale societății (burgheze), care privește viața acestor cercuri. *Era evenimentul monden cel mai important.* REBREANU, R. I, 253. *Annie Lippan întrupa cu desăvîrșire oricare din gravurile revistelor cu pagini cretate, — oricare ducesă celebră în carnetul monden al Parisului.* C. PETRESCU, C. V. 169, cf. id. O. P. I, 149. *Nu te supără noțiunea aceasta mondenă, frivolă: „a face curte".* TEODOREANU, M. II, 155. *Tînărul ambițios cu succese mondene și sociale o sfîrșește lamentabil.* RALEA, S. T. I, 113.
3. (Adesea substantivat) (Persoană) căreia îi place viața de societate, care frecventează cu regularitate spectacolele, reuniunile, care iese mult în lume. Cf. ALEXI, W. *Mergeam numai la piesele ... despre care auzeam că sînt bune (nu la toate premierele, cum făceam mai tîrziu, cînd am devenit mondeni).* CAMIL PETRESCU, U. N. 47. *Pentru a ne înfățișa portretul unui monden, om care-și petrece viața în vizite și solemnități, Montesquieu folosește procedeul epitafului.* LL I, 41. *Este un monden al timpului.* ib. 91. ✦ (Rar) Care se comportă ca un om manierat. *Repartizat la compania unui căpitan înțelegător, bine crescut, adică monden.* BRĂESCU, A. 244.
— Pl.: *mondeni, -e.*
— Din fr. **mondain.**

MONDENITÁTE s. f. (Rar) **1.** (La pl.) Evenimente, întîmplări ale vieții mondene **(2)**. *Înviorați de aerul rece, schimbînd saluturi, se întreabă de sănătate, discută mondanități.* BRĂESCU, M. B. 20. *O simplă însăilare de mondenități plicticoase.* V. ROM. februarie 1960, 105.
2. Faptul de a fi monden **(3)**. *Sînt cu totul streine de social, incapabile de a privi printr-o altă prismă decît aceea a mondenității.* SAHIA, U.R.S.S. 196.
— Pl.: *mondenități.* — Și: (rar) **mondanitáte** s. f.
— **Monden** + suf. *-itate.* — **Mondanitate** < fr. **mondanité.**

MONDIÁL, -Ă adj. Care se referă la (aproape) întreaga lume, care interesează sau antrenează (aproape) întreaga lume, care aparține (aproape) întregii lumi, care are un caracter internațional sau universal. Cf. ALEXI, W. *Greve, sînge, nebunie, Foame, Plînset mondial.* BACOVIA, O. 137. *Sîntem angajați într-o operă mondială și trebuie să fim vrednici să luăm parte la ea.* SAHIA, U.R.S.S. 166, cf. 158. *Firme mari, cu renume mondial.* id. N. 100. *O mare cucerire istorică nu numai a popoarelor acestor țări, dar și a întregii mișcări mondiale de eliberare a popoarelor de sub jugul social și național.* GHEORGHIU-DEJ, R. 6. *Catedra de economie mondială.* LEG. EC. PL. 265, cf. CV 1949, nr. 6, 40, V. ROM. septembrie 1954, 210. *Apăruseră un nou soi de grofi, ridicați după războiul mondial, care storceau banii din exploatări de tot felul.* VLASIU, D. 35. *L-am cunoscut pe Emilian Popovici la Iași, după războiul întîi mondial.* SADOVEANU, O. XVIII, 455. *Războiul mondial a fost o crimă împotriva umanității.* BOGZA, A. I. 571. *O școală ... unde în timpul primului război mondial învățau copiii funcționarilor, ai meseriașilor și ai țăranilor bogați.* BENIUC, M. C. I, 69. *Peste trei ani izbucnea cel de-al doilea război mondial.* PREDA, M. 510, cf. 7. *Cu mult înainte de cel dintîi război mondial, Lunca nu era decît o îngrămădire de case.* T. POPOVICI, SE. 5.
— Pronunțat: *-di-al.* — Pl.: *mondiali, -e.*
— Din fr. **mondial.**

MONDÍR s. n. v. **mundir.**

MONDÓC s. m. (Prin vestul Transilv.) Copil. Cf. DR. VII, 396, GRAUR, E. 21.

— Pl.: *mondoci.*
— Din **bondoc,** prin substituirea lui *b* cu *m.* Cf. GRAUR, E. 21.

MONDÓR s. n. v. **mundir.**

MONDORLOGÍ vb. IV. Intranz. (Prin Maram.) A vorbi neclar; a încurca lucrurile. LEXIC REG. 20.
— Prez. ind.: *mondorlogesc.*
— Etimologia necunoscută. Cf. mondăni.

MONDRĂNÍ vb. IV v. **mondăni.**

MONDRĂNÍT adv. (Regional, în legătură cu verbul „a vorbi") În mod nedeslușit, confuz, pronunțînd cuvintele printre dinți (Feneș-Alba Iulia). ALR II/I h 31/102.
— V. **mondrăni.**

MÓNDREA subst. (Regional) Om prost; prostănac. Com. BENIUC.
— De la **mondr**[**ăni**].

MONDRÓI s. m. (Prin Mold.) Om tăcut, posac, ursuz. ȘEZ. XX, 107.
— Pl.: *mondroi.*
— Etimologia necunoscută. Cf. modoroi.

MONDROJÍ vb. IV. Intranz. (Regional, despre copii) A gînguri (Groși-Baia Mare). ALR II/I h 151/349.
— Prez. ind.: *mondrojesc.*
— Etimologia necunoscută. Cf. mondăni.

MONDROȘÍ vb. IV. Tranz. și refl. (Regional) A (se) înfofoli. Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.
— Prez. ind.: *mondroșesc.*
— Etimologia necunoscută. Cf. motroși.

MONDROȘÍLĂ subst. (Regional) Persoană (mai ales copil) care umblă înfofolită, gros îmbrăcată. Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.
— **Mondroși** + suf. *-ilă.*

MONDÚR s. n. v. **mundir.**

MONEDÁR, -Ă adj. v. **monetar.**

MONÉDĂ s. f. **1.** Ban (de metal sau, mai rar, de hîrtie) considerat din punctul de vedere al funcțiilor pe care le îndeplinește. *Socotindu-se florinții, crăițarii și bănuții ca bani sau monete, sînt lucruri de un fealiu.* ȘINCAI, Î. 1/14. *Micșurarea prețului monedei* (a. 1811). URICARIUL, IV, 118/17. *292 000 lei, în monedă curgătoare* (a. 1813). ib. XIV, 302. *În orașu Giurgiu . . . s-au înmulțit o monedă dă bani turcești foarte proastă* (a. 1835). DOC. EC. 594, cf. 241. *Considerațiunile care făceau necesar crearea unei monete speciale* (a. 1866). URICARIUL, X, 365, cf. I, 186. *Schimbul . . . îndeletnicirilor individuale . . . e moneda făcută dintr-un metal de oarecare preț.* N. A. BOGDAN, C. M. 166. *Cu cît cresc mai mult producția și productivitatea muncii . . . cu atît va crește puterea de cumpărare a monetei și salariul real al oamenilor muncii.* CONTEMP. 1954, nr. 385, 2/3. *Cu timpul, monedele cu valoare deplină . . . au fost înlocuite cu bani de hîrtie.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7 330. *Cele mai vechi monede emise pe teritoriul de azi al României (secolele V—IV î.e.n.) sînt cele de la Histria.* FLACĂRA, 1967, nr. 17, 9. ✧ Fig. *Toți pe buze avînd virtute, iar în ei monedă calpă.* EMINESCU, O. I, 150. *Enric al II-lea nu vedea în cele trei episcopate decît o monetă de schimb pentru Milan.* OȚETEA, R. 174. ✧ Expr. **A bate** (sau, rar, **a tăia, a face**) **monedă** = a emite bani de metal. *Acest crai atît s-au fost mărit și s-au fost sumețit, cît făcînd monede de bani, la o parte era chipul său, de altă parte era leul.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 183/15. *Bătu și monedă în numele său.* VĂCĂRESCUL, IST. 251. *Au făcut ca să i se bată monete de aur în Ardeal.* ȘINCAI, HR. III, 235/24. *Cei ce taie monedă mincinoasă.* CARAGEA, L. 86/6. *Țarul Alexie Mihailovici au însușit numai guvernului dritul de a tăie monetă.* ASACHI, I. 214/4. *Sub acest împărat a început Dacia să bată monetă de aramă cu numele ei propriu: Provincia Dacia.* BOLLIAC, O. 282. *Geții au învățat de la celți arta de a bate monedă proprie.* PÂRVAN, G. 599. *Secole de-a rîndul . . . nu se mai bătuse monedă proprie.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7 330. *Pentru prima dată pe teritoriul României de azi au reapărut la lumină cîteva din stanțele cu care dacii băteau moneda proprie.* FLACĂRA, 1967, nr. 17, 9. **A bate monedă din** (sau, rar, **cu**) **ceva** = a face caz de ceva (urmărind beneficii), a specula (în favoarea sa) o situație. Cf. IORDAN, L. R. A. 260. **A plăti** (cuiva) **cu aceeași monedă** = a adopta față de cineva atitudinea sau comportarea pe care și acesta a avut-o într-o situație similară. *Și-au făcut școala literară în cercul „Junimii" și acum vin să ne plătească . . . cu aceeași monetă.* MAIORESCU, CR. II, 349. *Dacă celălalt e nepoliticos . . . să-i plătească cu aceeași monedă.* V. ROM. octombrie 1954, 150. (Cu schimbarea construcției) *Cu astfel de monedă eu n-o să fiu plătit.* ALEXANDRESCU, M. 130. *Voi nu știți cu ce monedă vă plătește femeia care a primit să-i sacrificați anii voștri cei mai frumoși.* FILIMON, O. I, 135. ✦ (Învechit) Cursul, valoarea curentă a banului într-o anumită țară. *Ieri au strigat pristavu pentru monedă ca să nu îndrăznească cineva să o ia mai sus* (a. 1821). IORGA, S. D. VIII, 149. *Monedele au început ceva a scădea* (a. 1824). id. ib. 92. *Monedele să suie și sînt cu totul rare în piiață* (a. 1824). id. ib. 162.

2. P. gener. Ban de metal. *Un vas cu vro trei mii monede.* NEGRUZZI, S. I, 203, cf.

PONTBRIANT, D., LM. *Monedele îi păreau bucăți de tinichea.* SLAVICI, N. II, 300. *Erau cîteva inele fără pietre, mai multe pietre fără inele, monede vechi de aur și de argint.* BASSARABESCU, V. 44. *Tîrziu, în geamul tău, încet, cu o monedă voi suna.* BACOVIA, O. 61. *Nu are un singur leu în fundul unui buzunar, măcar o monedă turtită.* C. PETRESCU, C. V. 129. *O nesfîrșită colecție de monede, din toate epocile și din toate țările pămîntului.* STANCU, U.R.S.S. 122. *S-a întors acasă cu o monedă de doi lei.* id. D. 315. *Primele picături mari cît niște monezi au început să cadă pe asfalt.* CONTEMP. 1954, nr. 419, 2/3. *O tipsiă cu monede de aur.* FUNDESCU, L. P. I, 166. ✧ Fig. *Cîștigul... În hohotul monedei sub bolte se așază.* MACEDONSKI, O. I, 45. ✧ (La sg. cu înțeles de pl.) *Dar tu vrei aur, titluri și tînăru-mi amor La sunetul monetei s-avîntă rîzător.* BOLINTINEANU, O. 118. *Se uita nedumerit... la strălucitoarea monedă ce curgea gîrlă în palma sa.* GANE, N. III, 139. ✦ (Cu sens colectiv) Mărunțiș **(III 2).** *Ne arunca ceva monedă.* NEGRUZZI, S. III, 401.

— Pl.: *monede* și *monezi.* — Și: **monétă** s. f.

— Din ngr. **μονέδα.** — **Monetă** < it. **moneta,** lat. **moneta.**

MONEDĂRÍE s. f. v. **monetărie.**

MONÉRĂ s. f. Nume dat de biologul Haeckel unor ființe ipotetice, constituite dintr-o singură celulă lipsită de nucleu, care ar reprezenta forma de trecere de la materia lipsită de viață la materia organică. *La ce ne-am naște? La ce-am muri? Neîntrerupți urmași ai celor dintîi monere.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 19, cf. BARCIANU, ALEXI, W., DER.

— Pl.: *monere.*

— Din fr. **monère,** germ. **Moner.**

MONETÁR, -Ă adj., s. m., s. n. **1.** Adj. Care se referă la monedă. Cf. NEGULICI. *Criza monetară ce sfîșie societatea întreagă.* FILIMON, O. II, 241, cf. ȘĂINEANU, D. U., DDRF. [Banca de stat] *dirijează creditele de acord cu... politica monetară stabilită de Consiliul de Miniștri.* LEG. EC. PL. 181. *Reforma monetară din 1947 în țara noastră și însemnătatea ei economică.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 11/3. *Aniversarea centenarului sistemului monetar național are loc în condițiile muncii avîntate, desfășurate de întregul nostru popor.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7 330. *Legea monetară din 1867 a constituit un act patriotic.* FLACĂRA, 1967, nr. 17, 10. *Descoperiri de tezaure monetare romane făcute pe teritoriul țării noastre.* ib. ✧ (Învechit) *Hîrtie monetară* = bancnotă. *Introducerea hîrtiei monedare a partidei revoluționare.* GM (1854), 79^1/19. ✦ Care se referă la baterea de monedă. *Arta monetară dacică era total decăzută în această vreme.* PÂRVAN, G. 604.

2. S. m. Persoană care lucrează la baterea de monede. *Monetarul cel de căpitenie la Moscva au fost cunoscutul italian Aristotele de Bolonia.* ASACHI, I. 214/1, cf. NEGULICI, POLIZU, COSTINESCU, LM, ALEXI, W., IORDAN, L. R. A. 162. *Străvechi meșter monetar.* FLACĂRA, 1967, nr. 17, 10.

3. S. n. Tabel în care se specifică numărul (pe categorii) de monede care alcătuiește o sumă de bani.

4. S. n. (Fin.) Inventar al banilor, pe fișicuri, întocmit de mînuitorii de bani. ✦ Totalul încasărilor realizate de un casier, un taxator etc. (în cursul unei zile de muncă), așezate după categorii de bani. *O ajuta să facă monetarul abonamentelor.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7 271.

— Pl.: **(1)** *monetari, -e,* **(2)** *monetari,* **(3, 4)** *monetare.* — Și: **(1,** învechit) **monedár, -ă** adj.

— Din fr. **monétaire.**

MONÉTĂ s. f. v. **monedă.**

MONETĂRÍE s. f. **1.** Întreprindere (de stat) prevăzută cu instalațiile necesare pentru baterea monedelor. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., STAMATI, D., LM, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U. *Ministerul de Finanțe al R.P.R.... conduce activitatea Monetăriei Naționale.* LEG. EC. PL. 74. *Sub zidurile cetății de la Tilișca, arheologii din Sibiu au descoperit o monetărie dacică.* FLACĂRA, 1967, nr. 17, 9.

2. (Rar) Arta, meșteșugul baterii de monede; îndeletnicire a celui care lucrează la baterea de monede. Cf. COSTINESCU, LM.

3. (Cu sens colectiv) Cantitate mare de monede. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: **(1)** *monetării.* — Și: (rar) **monedăríe** s. f. PONTBRIANT, D.

— **Monetă** + suf. *-ărie.*

MONETIZÁ vb. I. Tranz. (Rar) A transforma (un metal) în monedă. Cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *monetizez.*

— Din fr. **monétiser.**

MONETIZÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a monetiza. *Pînă în cît se folosește imperiul nostru cu monetizarea aurului, nu știu.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 215.

— V. **monetiza.**

MONG, MOÁNGĂ adj. (Prin Olt.) Mocăit **(1);** prostănac. Cf. CIAUȘANU, GL., LEXIC REG. 27.

— Pl.:?

— Etimologia necunoscută. Cf. moacă.

MONGĂÍ vb. IV. Refl. (Regional) A-și pierde vremea cu nimicuri; a se mocoși **(1)** (Sălcioara-București). Cf. ALR SN III h 777/928.

— Prez. ind.: *mongăiesc.*
— **Mong** + suf. *-ăi.*

MÓNGOL[1] subst. v. **mangul.**

MONGÓL[2], -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Mongoliei sau este originară de acolo; p. ext. persoană care face parte din una dintre populațiile care locuiesc în Asia Centrală; (la m. pl.) popor, națiune care trăiește în Mongolia; p. ext. denumire dată unui conglomerat de populații eterogene care locuiesc pe un vast teritoriu din Asia Centrală. Cf. COSTINESCU. *Turcii... sînt opriți în strașnicul lor avînt prin năvălirea mongolilor.* XENOPOL, I. R. III, 87. *Mișcarea lor tindea să împingă convoiul în rîpi, acolo unde odinioară mongolii lui Behadîr vărsaseră puhoi de sînge.* SADOVEANU, O. XIII, 618.

2. Adj. Care aparține Mongoliei sau mongolilor[2] **(1)**, privitor la Mongolia sau la mongoli, originar din Mongolia; mongolic. *Sînt vorbite limba turcă (sau osmană) în Turcia și limba mongolă în R. P. Mongolă.* GRAUR, I. L. 208. ✧ *Rasă mongolă* = rasă galbenă, v. galben. *Rasa mongolă, numită și galbenă, cuprinde partea cea mai mare din Asia.* MEHEDINȚI, G. F. 197.

— Pl.: *mongoli, -e.*
— Din fr. **mongol.**

MONGÓLIC, -Ă adj. Mongol[2] **(2)**. *La 1237 o armie mongolică... pustii o mare parte din țară.* AR (1829), 245[1]/39. *Scrie către anul 1300 o cronică a evenimentelor istoriei popoarelor mongolice.* XENOPOL, I. R. II, 209. *Apogeul muzicii mongolice era... pe atunci „cunoscutul joc Giurgina".* IORGA, L. II, 33. ✧ *Rasă mongolică* = rasă galbenă, v. galben. *Rasa humană dominantă în această zonă este cea mongolică.* DRĂGHICEANU, C. 119. ✦ Care aparține rasei mongoloide, caracteristic rasei mongoloide. *Era un om uscățiv, cu obraz mongolic și bărbuță cărunță.* SADOVEANU, O. X, 203.

— Pl.: *mongolici, -ce.*
— Din fr. **mongolique.**

MONGÓLIȚĂ s. f. v. **mangaliță.**

MONGOLOÍD, -Ă adj. Care prezintă caractere fizice asemănătoare cu ale unui mongol[2] **(1)**. *Tip mongoloid.* ✧ *Rasă mongoloidă* = rasă galbenă, v. galben. *Rasa asiato-americană sau mongoloidă...* [este] *subîmpărțită în rasele secundare: arctică, nord-asiatică, extrem-asiatică, sud-asiatică.* DER IV, 38. ✦ (Substantivat) Persoană care aparține rasei de mai sus.

— Pl.: *mongoloizi, -de.*
— Din fr. **mongoloïde.**

MONÍC s. n. v. **momic.**

MONÍDRIE s. f. (Grecism învechit) Mănăstire **(1, 2)** (mică). *Încă acest boier ce s-au zis mai sus au zidit, precum au zis, și alt monidrion* (a. 1702). IORGA, S. D. XXI, 86. *Așijderea și cealaltă din București monidrie și biserică, a sfinților Trei Ierarhi.* id. ib. 87, cf. GÁLDI, M. PHAN. 211.

— Pronunțat: *-dri-e.* — Și: **monídrion** subst.
— Din ngr. **μονύδριον.**

MONÍDRION subst. v. **monidrie.**

MONÍSM s. n. Concepție filozofică potrivit căreia la baza tuturor fenomenelor lumii se află un singur principiu. Cf. DM, DER.

— Din fr. **monisme.**

MONÍST, -Ă adj. Care aparține monismului, care se referă la monism, de natura monismului. Cf. RALEA, S. T. II, 283.

— Pl.: *moniști, -ste.*
— Din fr. **moniste.**

MONITÓR[1] s. n. Navă ușoară de luptă, care navighează pe fluvii sau pe coastele mării. *Scufundă monitorul turcesc.* MAIORESCU, D. II, 102. *Umblau monitoarele turcești aiurite căutînd adăpost sub zidurile cetăților.* D. ZAMFIRESCU, R. 189. *Prin această lume pestriță și plutitoare, monitorul englez trecea imperturbabil.* BOGZA, A. I. 329.

— Pl.: *monitoare.*
— Din fr. **monitor.**

MONITÓR[2], -OÁRE adj., subst. **1.** Adj., s. m. și f. (În dicționarele din trecut) (Persoană) care înștiințează, anunță, face cunoscut; (persoană) care dă sfaturi, îndrumează, avertizează, mustră. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU.

2. S. m. și f. (Ieșit din uz) Elev însărcinat să supravegheze, să învețe etc. pe colegii lui, în lipsa profesorului. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ȘĂINEANU, D. U. *Directorul școalei... lipsea foarte des și ne lăsa pe mîna monitorului.* I. BOTEZ, B. I, 59. *Băieții în clasă erau cu monitorii.* SADOVEANU, O. III, 53. *Cine e notat de monitor că n-a fost cuminte e deznodat în bătăi.* STANCU, D. 298.

3. S. n. (De obicei urmat de determinări) Titlu dat unor publicații periodice (oficiale). Cf. COSTINESCU, LM, ȘĂINEANU, D. U., CAMIL PETRESCU, O. II, 523, NOM. PROF. 69, CĂLINESCU, S. 530.

— Pl.: *monitori, -oare.*
— Din fr. **moniteur,** lat. **monitor.**

MONÍȚIE s. f. v. **monițiune.**

MONÍȚIÚNE s. f. (Rar) Avertisment adresat cuiva, în anumite împrejurări, de un reprezentant al bisericii catolice (de obicei de episcop). Cf. PONTBRIANT, D., SCRIBAN, D. ✦ P. gener. Dojană, observație făcută cuiva. *Moniținne părintească.* LM, cf. ALEXI, W.
— Pronunțat: *-ți-u-.* — Pl.: *monițiuni.* — Și: **monítie** s. f. ALEXI, W.
— Din fr. **monition,** lat. **monitio, -onis.**

MONÍȚIE s. f. v. **muniție.**

MONO- Element de compunere care înseamnă „unic", „singur" și care servește la formarea unor substantive ca: monoachenă și a unor adjective ca: monocelular, monocilindric.
— Izolat, prin analiză, din cuvinte ca **monobazic, monocromatic, monogramă.**

MONOACHÉNĂ s. f. Fruct format dintr-o singură achenă. Cf. LTR.
— Pronunțat: *-no-a-.* — Pl.: *monoachene.*
— **Mono-** + **achenă.**

MONOATÓMIC, -Ă adj. **1.** (Învechit) Monovalent. Cf. PONI, CH. 146.
2. (Despre molecule) Format dintr-un singur atom; (despre corpuri) cu moleculele formate dintr-un singur atom. *Moleculele gazelor nobile sînt monoatomice.* MACAROVICI, CH. 81. *Valorile numerice calculate . . . sînt juste, dar numai la gazele monoatomice.* CIȘMAN, FIZ. I, 472.
— Pronunțat: *-no-a-.* — Pl.: *monoatomici, -ce.*
— Din fr. **monoatomique.**

MONOBÁZIC adj. (În sintagma) *Acid monobazic* = acid care are în molecula sa un singur atom de hidrogen, care se poate înlocui cu un metal, formînd săruri. *Acizi monobazici ce iau numai 1 echivalent de bază spre a forma sărurile neutre.* MARIN, PR. I, 145/12, cf. MACAROVICI, CH. 108, DER I, 18.
— Pl.: *monobazici.*
— Din fr. **monobasique.**

MONOBLÓC adj. invar. (Despre metale, organe de mașină etc.) Care este alcătuit dintr-un singur bloc, dintr-un singur corp. Cf. DT, DM, DN.
— Din fr. **monobloc,** germ. **Monoblock.**

MONOBRĂZDÁR adj., s. n. (Plug) cu un singur brăzdar. DICȚ.
— Pl.: *monobrăzdare.*
— **Mono-** + **brăzdar.**

MONOCELULÁR, -Ă adj. Format dintr-o singură celulă. *Tot ce ne înconjoară azi, ca produse organice ale naturii, . . . este rezultatul unui lung proces de dezvoltare dintr-un număr redus de germeni, la început monocelulari.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 9/3.
— Pl.: *monocelulari, -e.*
— **Mono-** + **celular.**

MONOCÉR s. m. Animal (fabulos) cu un singur corn. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W. *La vechea noastră stemă: — pe scut sprijinit de monoceri înlănțuiți, . . . a adăugat, în cinstea unei înrudiri ilustre, în cîmp de aur cu chenar de sîngeap, un pardos negru.* M. I. CARAGIALE, C. 70.
— Pl.: *monoceri.* —Și: (învechit) **monóceros** s. m. COSTINESCU.
— Din fr. **monocère.** — **Monoceros:** din lat. **monoceros.**

MONÓCEROS s. m. v. **monocer.**

MONOCILÍNDRIC, -Ă adj. (Despre mașini sau despre sisteme tehnice) Cu un singur cilindru. *Ratiere monocilindrice.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 353.
— Pl.: *monocilindrici, -ce.*
— **Mono-** + **cilindric.**

MONOCINÉTIC, -Ă adj. (Fiz.; despre un fascicul corpuscular) Care este format din particule cu aceeași viteză. Cf. LTR², DER.
— Pl.: *monocinetici, -ce.*
— Din fr. **monocinétique.**

MONOCÍT s. n. v. **monocită.**

MONOCÍTĂ s. f. Tip de globulă albă, monocelulară, de dimensiuni mari. *Monocitele propriu-zise au rămas . . . în limitele normale.* PARHON, B. 39.
— Pl.: *monocite.* — Și: **monocit** s. n. DER.
— Din fr. **monocyte.**

MONOCLÁT, -Ă adj. (Rar, de obicei peiorativ; și substantivat, m.) (Bărbat) care poartă monoclu **(1).** *Monoclații și cucoanele bîrfitoare nu mai avură motive să se teamă.* PAS, Z. III, 264.
— Pl.: *monoclați, -te.*
— De la **monoclu.**

MONOCLINÁL, -Ă adj., s. n. (Structură geologică) care se prezintă sub forma unor succesiuni de strate cu același sens și cu același unghi de înclinare. Cf. LTR², DER.
— Pl.: *monoclinali, -e.*
— Din fr. **monoclinal.**

MONOCLÍNIC, -Ă adj. (Despre sisteme cristaline) Caracterizat prin cristale de forma unei prisme oblice. *Sulf cristalizat în sistemul monoclinic.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. II, 105, cf. DM.
— Pl.: *monoclinici, -ce.*
— Din fr. **monoclinique.**

MONÓCLU s. n. **1.** Lentilă (montată într-o ramă de metal) care se fixează în orbita unui ochi, pentru a corecta un defect de vedere (sau, uneori, din snobism). *Ne-ați venit apoi, drept minte o sticluță de pomadă, Cu monoclu-n ochi, drept armă bețișor de promenadă.* EMINESCU, O. I, 151, cf. CARAGIALE, O. VII, 20. *Cu tot monoclul lui, un aer plebeu îi sta întipărit pe figură.* D. ZAMFIRESCU, A. 22. *Monocluri montate în rame.* NICA, L. VAM. 161. *Monoclul din ochiul drept... îi dădea o prestanță de om de stat.* MIRONESCU, S. A. 110. *Pavel Vardaru își prinse monoclul la arcada sprîncenei.* C. PETRESCU, Î. I, 5. *Anton Mușat privi circular prin sticla monoclului sala agitată.* id. C. V. 199, cf. 192, 242, id. A. R. 16. *Și-a făcut praf monoclul de dușumea.* POPA, V. 206. *Un domn scund, plinuț, congestionat, cu monoclu înramat.* TEODOREANU, M. II, 17. *Văd că intră un domn cu monoclu și elegant îmbrăcat.* ULIERU, C. 75, cf. SADOVEANU, P. M. 227. *De fapt, părintele ochelarilor a fost monoclul.* ARGHEZI, C. J. 179, cf. id. P. T. 80. *Purta un monoclu cu panglică neagră, petrecută pe după gît.* CAMIL PETRESCU, N. 104, cf. 145, 146, id. U. N. 47. *O aștepta un domnișor elegant, cu monoclu la ochiul stîng.* STANCU, R. A. II, 410. *Împotriva purtătorilor de monoclu... autoritățile trecură la fapte, amendîndu-i... pentru răspîndire de zvonuri.* PAS, Z. III, 260. *Generalul Mîndru încerca în zadar să-și fixeze monoclul în orbita unsuroasă de sudoare.* T. POPOVICI, S. 260.

2. P. a n a l. (Med.) Pansament făcut la un singur ochi. *Monoclul se execută cu o față de tifon.* A. POP, CHIRURG. 684. ✧ L o c. a d v. **În monoclu** = astfel încît să acopere un singur ochi. *Pansamentele de la nivelul ochilor se fixează cu ajutorul unei fețe trase în monoclu.* id. ib.

— Pl.: *monocluri.*

— Din fr. **monocle.**

MONOCÓRD, -Ă subst., adj. **1.** Subst. Instrument muzical cu o singură coardă (întinsă pe un corp de susținere și de rezonanță). Cf. COSTINESCU, BARCIANU, DER.

2. Adj. F i g. (Despre opere literare, artistice etc.) Monoton, uniform, inexpresiv. *Lira sa, de altfel, nu este monocordă.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 4/1. *O apreciere grăbită a volumului ar putea duce la concluzia unei cîntări monocorde.* ib. 1955, nr. 460, 3/3. *Paroxismul, ca și atitudinea categorică, este monocord și se pretează greu la variație și nuanțare.* ib. 1957, nr. 553, 4/6, cf. V. ROM. martie 1957, 144.

— Pl.: *monocorzi, -de.*

— Din fr. **monocorde,** lat. **monochordum,** germ. **Monochord.**

MONOCOTILEDÓN, -Ă adj., s. f. (Rar) Monocotiledonat. *Cultura vegetalilor monocotilidoni.* BREZOIANU, A. 389/13, cf. BARASCH, I. N. 160/1, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Caracter propriu... care nu aparține exclusiv monocotiledoanelor.* GRECESCU, FL. 8, cf. 4, BARCIANU. ✧ F i g. (Ironic, cu aluzie la scriitorii care au publicat o singură operă) *Celebrități monocotiledoane.* MAIORESCU, CR. II, 228.

— Pl.: *monocotiledoni, -oane.* — Și: (învechit) **monocotilidón, -ă** adj.

— Din lat. **monocotyledon,** fr. **monocotylédone.** — **Monocotilidon** < ngr. **μονοκοτιλήδονος.**

MONOCOTILEDONÁT, -Ă adj., s. f. (La pl.) (Clasă de plante) cu un singur cotiledon în semințe; (și la sg.) (plantă) care face parte din această clasă; (rar) monocotiledon. *Aice se află... fanerogame monocotiledonate.* COBÎLCESCU, G. 85/16, cf. SCRIBAN, D., DER.

— Pl.: *monocotiledonați, -te.*

— Din fr. **monocotylédonés.**

MONOCOTILIDÓN, -Ă adj. v. **monocotiledon.**

MONOCRÓM, -Ă adj. Care are o singură culoare, executat într-o singură culoare; monocromatic **(1).** Cf. BARONZI, I. L. IV, 203/3. ✧ F i g. *Realitatea mediocră și monocromă a urbei cu zidurile fumurii.* C. PETRESCU, Î. II, 121.

— Pl.: *monocromi, -e.*

— Din fr. **monochrome.**

MONOCROMÁTIC, -Ă adj. **1.** Monocrom. Cf. CADE, DM.

2. (Despre un fascicul de raze) Care este format din radiații cu aceeași lungime de undă. DER.

— Pl.: *monocromatici, -ce.*

— Din fr. **monochromatique.**

MONOCROMÍE s. f. Procedeu de pictură sau de tipar care constă în folosirea unei singure culori; prezența unei singure culori într-o operă plastică, într-o lucrare tipărită etc.; caracterul a ceea ce este monocrom. Cf. DM, DER. ✧ F i g. *Monocromia dezolantă a unei dimineți ploioase.* MINULESCU, V. 81.

— Din fr. **monochromie.**

MONOCULTÚRĂ s. f. Sistem de exploatare agricolă care constă în cultivarea aceleiași plante pe același teren, timp de mai mulți ani consecutiv. Cf. IORDAN, L. R. A. 222, DM, DER.

— Pl.: *monoculturi.*

— Din fr. **monoculture.**

MONODÍE s. f. Melodie pe o singură voce. Cf. DM, DER.

— Pl.: *monodii.*

— Din fr. **monodie,** lat. **mónodia.**

MONOFAZÁT, -Ă adj. (Despre un circuit electric alternativ) Care este alimentat cu o singură sursă de tensiune sau cu mai multe surse avînd tensiunile în fază, monofazic **(1)**; (despre o mașină, o instalație etc.) care folosește circuitul electric descris mai sus. *În ultimii ani industria metalurgică folosește energia electrică în tratamente termice, sub forma de curent alternativ monofazat de înaltă frecvență.* IOANOVICI, TEHN. 190. *Un motor cu colector... poate să funcționeze și în curent alternativ monofazat.* CIȘMAN, FIZ. II, 492, cf. DM, LTR[2].
— Pl.: *monofazați, -te.*
— Din fr. **monophasé.**

MONOFÁZIC, -Ă adj. **1.** Monofazat. Cf. ORBONAȘ, MEC. 415, DM, LTR[2] XI, 200.
2. (Despre substanțe omogene) Care prezintă, la un moment dat, o singură stare de agregare. *Substanțele... care au o singură fază, numite monofazice.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. II, 103.
— Pl.: *monofazici, -ce.*
— De la **monofazat,** cu schimbare de suf.

MONOFOBÍE s. f. (Rar) Teamă patologică de singurătate. Cf. CADE, IORDAN, L. R. A. 222.
— Din fr. **monophobie.**

MONOFONEMÁTIC, -Ă adj. (Lingv.; despre grupuri de sunete) Care are valoarea unui singur fonem. *„Qu" e monofonematic și nu se repartizează, prin urmare, în două silabe.* ROSETTI, I. L. R. I, 61.
— Pl.: *monofonematici, -ce.*
— **Mono- + fonematic.**

MONOFTÓNG s. m. (Rar) Vocală rezultată din reducerea unui diftong. Cf. SCL 1 954, 343, 438. *Trecerea de la diftong la monoftong a avut loc prin secolul al XIII-lea* ib. 1959, 220.
— Pl.: *monoftongi.*
— Din fr. **monophtongue.**

MONOFTONGÁ vb. I. Refl. (Despre diftongi) A se reduce la o singură vocală. *Diftongul „ea" s-a monoftongat, transmițînd monoftongului „e" timbrul deschis al lui „a" „dispărut".* SCL 1954, 343.
— Prez. ind. pers. 3: *monoftonghează.*
— Din fr. **monophtonguer.**

MONOFTONGÁRE s. f. Faptul de a se monoftonga. *Monoftongarea lui „ae" în „e" este notată într-un mare număr de inscripții.* ROSETTI, L. R. I, 65. *Monoftongarea (sub forma unui „e" deschis), începută, evident, mai de mult, era, în vremea lui Neculce, realizată pe deplin.* SCL 1954, 341.
— Pl.: *monoftongări.*
— V. **monoftonga.**

MONOFTONGÁT, -Ă adj. (Despre diftongi) Care este redus la o singură vocală. *Eminescu întrebuințează în mod consecvent forme cu „ea" monoftongat.* VARLAAM-SADOVEANU, 352.
— Pl.: *monoftongați, -te.*
— V. **monoftonga.**

MONOGÁM, -Ă adj. **1.** (În opoziție cu poligam; și substantivat) (Bărbat) căsătorit cu o singură femeie; (femeie) căsătorită cu un singur bărbat. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., CADE, DM.
2. (Despre căsătorie, familie) Bazat pe monogamie **(2)**; (rar) monogamic. *Regula generală la geți era ca familia lor să fie monogamă.* PÂRVAN, G. 147. *Căsătoria, izvorul principal al familiei..., este prin firea lucrurilor monogamă.* PR. DREPT, 441.
3. (Despre plante) Unisexuat. Cf. BARCIANU, CADE.
— Pl.: *monogami, -e.*
— Din fr. **monogame.**

MONOGÁMIC, -Ă adj. (Rar) Monogam **(2)**; care are caracter de monogamie. *Căsătoria monogamică.* CĂLINESCU, E. O. II, 60.
— Pl.: *monogamici, -ce.*
— Din fr. **monogamique.**

MONOGAMÍE s. f. **1.** Stare a animalelor la care împerecherea se produce între o singură femelă și un singur mascul. Cf. J. CIHAC, I. N. 73/4.
2. (În opoziție cu poligamie) Formă de căsătorie în care un bărbat are o singură soție, iar soția un singur bărbat (POLIZU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.); p. ext. (rar) situația celui care a fost căsătorit o singură dată (COSTINESCU). *Principiul monogamiei contribuie activ la consolidarea familiei.* PR. DREPT, 441.
3. Stare a unei plante monogame **(3)**. *Monogamia ce cuprinde... florile... viola, toporași.* CAIET, 89[v]/11.
— Din germ. **Monogamie,** fr. **monogamie.**

MONOGENÉTIC, -Ă adj. Conform monogenezei, de monogeneză. *El credea... într-un arbore genealogic al limbilor, având un strămoș unic comun, adică el admite teoria monogenetică de infiltrație biblică.* VARLAAM-SADOVEANU, 197.
— Pl.: *monogenetici, -ce.*
— **Mono- + genetic.**

MONOGENÉZĂ s. f. **1.** (Biol.; în opoziție cu digeneză) Reproducere directă (prin ouă sau prin ovule) cu faze de dezvoltare identice. Cf. DM.
2. P. ext. Punct de plecare unic al unui fenomen. Cf. PUȘCARIU, L. R. I, 32.
— Din fr. **monogénèse.**

MONOGRÁF s. m. (Rar) Autor al unei monografii. *O disertație asupra apelor minerale a*

patriei sale carea pentru toți urmăritorii monografi de Karlsbad au servit de bază. CALENDAR (1862), 14/26.
— Pl.: *monografi.*
— Din fr. **monographe.**

MONOGRÁFIC, -Ă adj. Privitor la monografie, de monografie, propriu monografiei. *Iacă unde poate conduce... lipsa de o analiză monografică.* HASDEU, I. C. I, 68. *O astfel de informație este cu mult superioară celei de mîna a doua, înfățișată în primul rînd prin lucrări monografice.* V. ROM. ianuarie 1954, 201. *Nu existau nici studii monografice, nici reviste de autoritate în specialitatea noastră.* L. ROM. 1959, nr. 3, 14.
— Pl.: *monografici, -ce.*
— Din fr. **monographique.**

MONOGRAFÍE s. f. Studiu științific multilateral și amănunțit cu privire la un anumit subiect. Cf. POLIZU. *Prin aceste trei defecte personale se explică toate defectele obiective ale monografiei sale.* HASDEU, I. V. 240. *O monografie de oarecare valoare.* MAIORESCU, CR. III, 35. *N-am să aștern aici tot ce ar trebui să se afle în acea monografie filozofică, istorică, literară și estetică a vînătoriei.* ODOBESCU, S. III, 61. *Am primit monografia despre Universitatea Lipsca.* CARAGIALE, O. VII, 138. *Monografia comunei Rășinari.* [Titlu]. PĂCALĂ, M. R. *Ne vom ocupa de banul moldovean într-o anexă a monografiei ce pregătim.* BUL. COM. IST. V, 66, cf. IBRĂILEANU, S. L. 13. *A lucrat la o monografie a lui Mihai Vodă Viteazul.* SADOVEANU, E. 49. *Lucrări pe care vom avea ocazia să le citățm de repetate ori în monografia de față.* PARHON, B. 9. *Un aspect grăitor al activității matematicienilor și fizicienilor noștri îl constituie numărul important de tratate sau monografii predate spre tipărire.* CONTEMP. 1954, nr. 382, 5/5, cf. ib. 1953, nr. 346, 5/7, nr. 360, 4/5, V. ROM. ianuarie 1954, 202. *Monumentalul studiu de 1223 de pagini reprezintă cea mai amplă monografie scrisă pînă în prezent asupra unui capitol de morfologie românească.* SCL 1956, 131. ✧ (Glumeț) *Fiecare din noi făcea monografia tiutiunului, spunea ziua, ceasul și prilejul cînd începuse a deprinde puturosul năravv.* RUSSO, S. 49.
— Pl.: *monografii.*
— Din fr. **monographie.**

MONOGRÁM s. n. v. **monogramă.**

MONOGRÁMĂ s. f. **1.** (Învechit, rar) Tip de literă. *Slovele hinezilor... tot acel fealiu de monograme sînt, care s-au făcut din slovele feniților.* MOLNAR, I. 75/25.
2. Semn (imprimat, gravat, brodat etc.) reprezentînd inițialele (alăturate, împletite sau parțial suprapuse ale) numelui și prenumelui unei persoane. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Monograme cusute pe batiste.* VLAHUȚĂ, D. 31. *Un biet portofel roșcat... cu pielea decolorată, cu monograma ruptă.* C. PETRESCU, S. 157, cf. id. Î. II, 232. *Desfăcu o batistă cu monograma începută de un an.* id. C. V. 261. *În mîna stîngă un pled și un mic sac de voiaj, învelit în pînză, cu monogramă.* TEODOREANU, M. II, 345. *L-a firitisit vodă Mihai Sturza,... dăruindu-i un ceasornic de aur cu monogramă domnească.* SADOVEANU, E. 65. *Își opri doar o batistă de mătase cu monogram.* CĂLINESCU, S. 636.
— Pl.: *monograme.* — Și: (rar) **monográm** s. n.
— Din fr. **monogramme.**

MONÓIC, -Ă adj. (Despre plante, în opoziție cu d i o i c) Care are flori unisexuate, masculine sau feminine, situate pe aceeași tulpină. Cf. CAIET, 78v/2. *Amîndouă aste organe se pot afla în flori deosebite, însă în aceeași plantă (planta se numește atunci monoică).* AGRONOMIA (1859), 11/26, cf. GRECESCU, FL. 7, 15, 19, SĂVULESCU, M. U. I, 67.
— Pronunțat: *-no-ic.* — Pl.: *monoici, -ce.*
— Din fr. **monoïque.**

MONOIDEÍSM s. n. (Psih.) Predominare a unei singure idei în gîndire. *Orice iubire e ca un monoideism, voluntar la început, patologic pe urmă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 19. *Ribot a insistat asupra caracterului de monoideism al atenției, pe care el îl apropie de obsesie, ori de ideea fixă.* RALEA, S. T. II, 178.
— Pronunțat: *-no-i-.*
— Din fr. **monoïdéisme.**

MONOLÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Transilv.) „A avertiza". MAT. DIALECT. I, 25. *L-am monolit cu jurații.* ib.
— Prez. ind.: *monolesc.*
— Etimologia necunoscută.

MONOLÍT, -Ă s. n., adj. **1.** S. n. Monument al naturii sau construit de om, format dintr-o singură piatră, dintr-un singur bloc. *Monolite (stîlpi dintr-o piatră întreagă).* AR (1829), 227²/7. (F i g.) *Poetul... E-n negura nopții un alb monolit.* MACEDONSKI, O. I, 140. ✧ L o c. a d j. **De monolit** = de nezdruncinat, trainic, solid. *Principala condiție a tăriei și invincibilității partidului o constituie unitatea de oțel și coeziunea de monolit a rîndurilor sale.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2618, cf. 1953, nr. 2684. *Condiția fundamentală a îndeplinirii de către partid a rolului său de conducător al poporului este întărirea neîncetată a unității de monolit a partidului.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 7, 43. ✧ L o c. a d v. **În monolit** = dintr-un singur bloc de piatră. *Crucea aceasta... este tăiată în monolit.* FILIMON, O. II, 9.

2. Adj. Alcătuit dintr-un singur bloc (de piatră, de beton etc.); (rar) monolitic **(1)**. Cf. NEGULICI, COSTINESCU. *Proiectul inițial prevedea ca imensa hală a fabricii . . . să fie construită prin turnarea betonului monolit.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 855, cf. 1960, nr. 4 840.

3. Adj. Fig. Bine închegat, unitar, omogen; p. ext. trainic, solid; (rar) monolitic **(2)**. *Fără un partid călăuzit de teoria înaintată marxist-leninistă, un partid monolit și călit în lupte revoluționare, clasa muncitoare n-ar fi putut deveni hegemonul tuturor celor ce muncesc.* CONTEMP. 1948, nr. 105, 1/1, cf. nr. 104, 3/1, LUPTA DE CLASĂ, 1950, nr. 1, 54. *Forța partidului rezidă în caracterul lui monolit.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 845. *O comunitate monolită a statelor socialiste.* GHEORGHIU-DEJ, R. 8.

— Pl.: **(1)** *monolite*, **(2, 3)** *monoliți, -te.*

— Din fr. **monolithe.**

MONOLÍTIC, -Ă adj. (Rar) **1.** Monolit **(2)**. Cf. DM.

2. Fig. Monolit **(3)**. *A creat o concepție științifică monolitică.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 9/5. *Cu cît limba literară e mai monolitică, cu atît ea corespunde mai mult misiunii ei.* L. ROM. 1953, nr. 2, 18.

— Pl.: *monolitici, -ce.*

— Din fr. **monolithique.**

MONOLÓG s. n. **1.** (Rar) Vorbire prelungită a cuiva, neîntreruptă prin nici o replică; vorbire cu sine însuși. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Ivan îmi curmă monologul.* NEGRUZZI, S. I, 61.

2. Lucrare dramatică de mici proporții, de obicei cu caracter comic, cu un singur personaj; scenă dintr-o lucrare dramatică în care un personaj (rămas singur pe scenă) își exprimă cu glas tare gîndurile. Cf. NEGULICI, POLIZU, COSTINESCU. *Serghe ținea la monologul lui, decît nu știa boabă din rol, ca de obicei.* CARAGIALE, N. S. 106, cf. 107. *Caragiali . . . , strîmtorat în convențiile teatrale, în monologuri . . . , varsă toate observațiile atît de fine, atît de exacte, în paranteze.* GHEREA, ST. CR. I, 358, cf. II, 161. *Monologul e ceva în afară de felul normal de a vorbi.* PUȘCARIU, L. R. I, 101. *Monoloagele ating în teatru momente de adîncă respirație artistică, în timp ce în film ele ar frîna acțiunea.* CONTEMP. 1956, nr. 521, 1/3. ✦ *Monolog (interior)* = analiză a propriilor stări sufletești ale unui personaj, specifică literaturii de analiză psihologică. *Răsunătoarele lui articole porneau ca niște monoloage interioare, dictate penei care le așterne pe hîrtie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 32.

— Pl.: *monoloage* și *monologuri.*

— Din fr. **monologue.**

MONOLOGÁ vb. I. Intranz. A vorbi singur (fără a se adresa unui partener); a vorbi cu sine însuși. *Fără ochii ei, am impresia că monologhez.* IBRĂILEANU, A. 108. *Va rămîne ghemuit într-un colț . . . abia îndrăznind să mologheze în gînd.* C. PETRESCU, O. P. I, 68. *Mologă . . . trăgînd cu ochiul la Mircea.* TEODOREANU, M. II, 27, cf. 393. *Pe urmă a monologat, răspunzîndu-și lui, nu întrebărilor.* id. M. U. 81. *Rămas pe marginea drumului, continuă să fiarbă, mologînd tare, cu fel de fel de schime.* V. ROM. iulie 1954, 12. *Belega monologa: M-am purtat ca un laș, ca un fricos, ca un om lipsit de dignitate.* T. POPOVICI, S. 238.

— Prez. ind.: *monologhez.*

— Din fr. **monologuer.**

MONOLÓGIC, -Ă adj. (Rar) Care se bazează pe monolog (interior), de monolog. *Factura monologică a cărții nu este însă atît de complicată, încît să fie necesară căutarea unor izvoare străine.* GL 1961, nr. 14, 2/5.

— Pl.: *monologici, -ce.*

— **Monolog** + suf. *-ic.*

MONÓM s. n. **1.** Expresie algebrică în care intervin numai semnele înmulțirii și ale împărțirii. *Cîtime incomplecsă sau monomiu.* POENARU, E. A. 7/14. *Un monom este dar o expresiune algebrică în care literele și numerile în ea cuprinse nu sînt legate între ele prin semnul + sau prin semnul —.* CULIANU, A. 4, cf. 32. *Știam cum se înmulțesc între dînșii doi monomi.* HOGAȘ, DR. II, 124. ✧ (Adjectival) *Aceasta iaste regula literilor la cîtimile monoame.* ASACHI, ALGHEBRA, 8^{v}/25, cf. 6^{r}/25, id. E. II, 3/16.

2. Fig. Șir neîntrerupt (unul în spatele altuia, unul după altul). *Zarea se aprindea de un monom de licurici gigantici.* I. BOTEZ, B. I, 81. *Cele mai scumpe mărci de automobile . . . se perindă toată ziua în monom, la pas, mulțimea lor împiedecîndu-le orice viteză.* V. ROM. aprilie 1954, 66. *Umblînd acum pe cheiurile celor două porturi, îmi apar șiruri nesfîrșite de saci, suind în monom.* ib. august 1960, 36.

— Pl.: *monoame* și (rar, m.) *monomi.* — Și: (învechit) **monómiu** s. n.

— Din fr. **monôme.** — **Monomiu:** din lat. **monomium,** it. **monomio.**

MONOMAHÍE s. f. (Învechit) Duel sau luptă între doi oameni. *Iar căpitanul Evrivat, știind monomahiia, adică a să bate singur cu alt[ul], pe trii oameni chemă . . . și pre tustrei îi birui.* HERODOT (1645), 341, cf. CANTEMIR, IST. 72, 77, id. HR. 8, BUDAI-DELEANU, LEX., NEGULICI.

— Pl.: *monomahii.*

— Din ngr. **μονομαχία.**

MONOMÁN, -Ă adj., s. m. și f. (Persoană) care suferă de monomanie; (rar) monomaniac. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, BARCIANU. *Singuratic, trist, îngîndurat și monoman, înmormîntat de viu în spelunca lui de catastife.* I. BOTEZ, B. I, 152.

În monomanii lui Balzac, pasiunile sînt exclusive. LOVINESCU, C. VII, 130.
— Pl.: *monomani, -e.*
— Din fr. **monomane.**

MONOMANIÁC, -Á adj., s. m. şi f. (Rar) Monoman. Cf. NEGULICI. *Cea mai mare parte a smintiţilor sînt monomaniaci (adică avînd nişte idei fixe, greşite numai într-un punct).* BARASCH, I. F. 16/26, cf. COSTINESCU.
— Pronunţat: *-ni-ac.* — Pl.: *monomaniaci, -ce.*
— Din fr. **monomaniaque.**

MONOMANÍE s. f. Stare mintală patologică în care o persoană este obsedată de o singură idee. V. m a n i e **(1).** *Melancolia se prefăcuse în monomanie, cu care a şi trecut din viaţă.* BARIŢIU, P. A. III, 100. *Apriga dorinţă de avere ia caracterul unei monomanii sinistre.* CONTEMP. 1956, nr. 519, 3/4, cf. DM.
— Pl.: *monomanii.*
— Din fr. **monomanie.**

MONOMÉMBRĂ adj. (Gram.; despre propoziţii) Format dintr-un singur cuvînt. *În limbajul copiilor se observă de asemenea prioritatea propoziţiilor monomembre.* SCL 1955, 293. *După 1889—1890 . . . începe să apară din ce în ce mai frecvent frazarea scurtă, în propoziţii simple, monomembre sau eliptice.* VĂRLAAM-SADOVEANU, 410. *Clasificarea propoziţiilor în bimembre şi monomembre.* L. ROM. 1959, nr. 4, 42.
— Pl.: *monomembre.*
— **Mono-** + **membră.**

MONOMÉNT s. n. v. **monument.**

MONOMÉR s. m. (Chim.) Moleculă simplă care intră în constituţia unui polimer. Cf. DM, DER.
— Pl.: *monomeri.*
— Din fr. **monomère.**

MONOMETALÍSM s. n. Sistem monetar bazat pe un singur etalon metalic. Cf. CADE, DM, DER.
— Din fr. **monométallisme.**

MONÓMIU s. n. v. **monom.**

MONOMORFEMÁTIC, -Ă adj. (Lingv.) Format dintr-un singur morfem. *Cuvintele invariabile (neflexibile) pot fi monomorfematice sau pot cuprinde în forma lor mai multe morfeme.* SCL 1957, 139.
— Pl.: *monomorfematici, -ce.*
— **Mono-** + **morfem** + suf. *-atic.* Cf. m o r f e m a t i c.

MONOPETÁL, -Ă adj. (Bot.; despre flori) Care are o singură petală; (despre plante) care are florile cu o singură petală. Cf. NEGULICI, BARASCH, I. N. 138, COSTINESCU, BARCIANU, CADE, DM.
— Pl.: *monopetali, -e.*
— Din fr. **monopétale.**

MONOPLÁN s. n. Avion cu o singură aripă, dispusă transversal şi simetric faţă de fuzelaj. Cf. CADE, LTR, DM, DER.
— Pl.: *monoplane.*
— Din fr. **monoplan.**

MONOPLEGÍE s. f. Paralizie localizată la un singur membru al corpului sau la un singur grup de muşchi. Cf. BIANU, D. S., DER.
— Pl.: *monoplegii.*
— Din fr. **monoplégie.**

MONOPÓL s. n. **1.** Drept exclusiv pe care îl are cineva, de obicei statul, de a dispune de ceva, de a efectua ceva. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Făină şi orice zaherea, care pînă acum era monopol pe seama unuia.* CR (1829), 57²/12. *A să nemici rămăşiţa sistemului . . . monopoliei.* AR (1829), 190²/41. *Petru . . . au desfiinţat toate monopoliile şi au aşezat coleghia de comerţie.* ASACHI, I. 286/16. *Sistema de monopol să zice cînd cineva numai singur vre să aibă privelegi (slobozenie) de neguţătorie.* GT (1838), 16¹/53. *Ca să să ţie o fabrică pă un curs de ani numai de către întreprinzătorul iei . . . să socoteşte monopol* (a. 1839). DOC. EC. 732. *La un an veni monopolul de tabac.* BARIŢIU, P. A. II, 668, cf. RUSSO, S. 120. *Îşi asiguraseră monopolul luării în arendă a moşiilor statului şi ale mînăstirilor.* KOGĂLNICEANU, S. A. 201, cf. 157. *Legea a desfiinţat monopolul crîşmelor.* I. IONESCU, D. 102, cf. 218. *Crearea şi sporirea veniturilor din monopolul tutunurilor.* MAIORESCU, D. II, 2. *Întocmirea feudală, cu clasa magnaţilor, cu servii, cu monopolurile-i de tot felul.* GHEREA, ST. CR. I, 69. *Speculatori cari căpătau prin stăruinţe un monopol de la domnie, întemeiară spiţerii particulare.* IORGA, C. I. II, 178, cf. OŢETEA, R. 58. *Statul are monopolul producerii, transformării şi comercializării produselor cinematografice.* LEG. EC. PL. 47. ✧ F i g. *Ştiinţa nu trebuie să fie monopol.* MN (1836), 38¹/16. *Străini prinţi . . . Monopol fac azi de drepturi.* ALEXANDRESCU, M. 23. *Poezia lirică e un monopol exclusiv al epocii noastre.* GHEREA, ST. CR. III, 174. *Traiul bun e luat, în fine, de bogaţi în monopol.* DEMETRESCU, O. 43. ✦ (Adjectival) Fabricat de o întreprindere (de stat) care deţine un monopol **(1).** *Baia de la bazinul al 3-lea şi al 4-lea e de 45° şi mai conţine 5 kg săpun monopol.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 417. *Se consumă de asemenea foarte multă ţuică, fie de prune, fie „monopol".* ARH. FOLK. VII, 42, cf. CHEST. VIII 103, ALR II 4156/928. ✦ (Substantivat; popular) Rachiu fabricat de o întreprindere (de stat) care deţine un monopol **(1).**

2. Asociație de capitaliști care concentrează în mîna lor cea mai mare parte din producția și desfacerea unor produse importante, cu scopul stabilirii unor prețuri ridicate și al obținerii unor profituri mari. *Elementul esențial în trecerea capitalismului de la stadiul preimperialist la stadiul imperialist, stadiul contemporan, este înlocuirea liberei concurențe cu monopolurile.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 7, 68, cf. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2613.

— Pl.: *monopoluri.* — Și: **monopolíe** s. f.

— Din germ. **Monopol**, fr. **monopole.** — **Monopolie** < ngr. **μονοπώλιον.**

MONOPOLÍE s. f. v. **monopol.**

MONOPOLÍSM s. n. Tendință de a organiza economia unei țări pe bază de monopol **(1)**; sistem de asociere a marilor capitaliști pentru a forma monopoluri **(2)**. *S-au iscat (stirnit) cu Mehemed Ali o mare price, care vine tot din furia monopolismului.* GT (1838), 16²/6, cf. IORDAN, L. R. A. 184.

— **Monopol** + suf. *-ism.*

MONOPOLÍST, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. Persoană care deține un monopol **(1)**; capitalist participant la conducerea unui monopol **(2)**. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Nu e greu, tovarăși, să-l ghiciți Pe domnul fost monopolist.* FRUNZĂ, Z. 68, cf. CONTEMP. 1948, nr. 105, 2/1, nr. 111, 1/1. *Îngrămădirea unor profituri uriașe în mîinile unui mănunchi de monopoliști.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 712.

2. Adj. Organizat pe bază de monopol **(2)**, specific monopolului. *Concentrarea monopolistă a industriei.* CONTEMP. 1948, nr. 106, 2/3. *Trecerea la stadiul monopolist al capitalismului.* ib. nr. 112, 11/2, cf. nr. 108, 3/1.

— Pl.: *monopoliști, -ste.*

— **Monopol** + suf. *-ist.*

MONOPOLIZÁ vb. I. Tranz. **1.** A exercita un monopol **(1)**; a organiza sau a concesiona ceva pe bază de monopol. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Domnii au căutat adesea să monopolizeze unele articole de comerț.* OȚETEA, T. V. 44.

2. Fig. A acapara, a-și atribui în mod exclusiv un obiect, un privilegiu, un domeniu de activitate etc.; a concentra întreaga atenție, întreg interesul cuiva. *Nu este iertat ca actualitatea să monopolizeze viitorimea.* MAIORESCU, D. I, 138. *Nu vreau să spun că Eminescu a monopolizat poezia lirică a epocei noastre.* GHEREA, ST. CR. III, 177. *Cusutul îl monopolizaseră cîteva văduve și fete mai sărace.* AGÎRBICEANU, A. 115, cf. C. PETRESCU, A. 416. *Burghezia monopolizează rezultatele descoperirilor științifice în scopuri egoiste de îmbogățire.* CONTEMP. 1948, nr. 110, 13/3.

— Prez. ind.: *monopolizez.*

— Din fr. **monopoliser.**

MONOPOLIZÁRE s. f. Acțiunea de a monopoliza și rezultatul ei.

1. Cf. monopoliza **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF.

2. Fig. Cf. monopoliza **(2)**. *O monopolizare a puterii politice în favoarea unuia singur.* RALEA, S. T. II, 99, cf. 265.

— Pl.: *monopolizări.*

— V. **monopoliza.**

MONOPOLIZÁT, -Ă adj. Care ține de regimul monopolurilor, care aparține monopolurilor sau este supus unui monopol. Cf. PONTBRIANT, D.

— Pl.: *monopolizați, -te.*

— V. **monopoliza.**

MONOPOLIZATÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care monopolizează **(1)**. *Procurorul fiscal a pornit acțiune contra marilor comercianți monopolizatori din Augsburg.* OȚETEA, R. 58.

— Pl.: *monopolizatori, -oare.*

— **Monopoliza** + suf. *-tor.*

MONORÍMĂ adj. (Despre poezii) Care are aceeași rimă la toate versurile. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, CADE, DM. ✦ (Substantivat) Repetare a aceleiași rime într-o succesiune de versuri. Cf. DER.

— Pl.: *monorime.*

— Din fr. **monorime.**

MONOSEPÁL, -Ă adj. (Bot.; despre flori) Care are o singură sepală; (despre plante) care are florile cu o singură sepală. *Calikeul este monosepal seau de o sepală.* CAIET, 78ᵛ/20, cf. BARASCH, I. N. 137/10, BARCIANU, ALEXI, W., CADE.

— Pl.: *monosepali, -e.*

— Din fr. **monosépale.**

MONOSILÁB, -Ă adj., s. n. și f. (Cuvînt) care este format dintr-o singură silabă. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., NEGULICI, POLIZU, COSTINESCU. *Monosilabele nu dau eufonism versului.* MACEDONSKI, O. IV, 37, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 68. *Particulele afirmative și negative... în calitate de monosilabe.... se pretează mai bine decît oricare alte cuvinte la variații multiple de ton.* IORDAN, STIL. 66. *Compusele cu prefix ale verbelor monosilabe.* SCL 1954, 87. ✧ Expr. **A vorbi** (sau **a răspunde**) **cu monosilabe** = a vorbi (sau a răspunde) cu frînturi de frază sau de cuvinte, cu cuvinte scurte (și izolate). *N-au vorbit decît din ochi și cu monosilabe.* DELAVRANCEA, H. T. 245. *Răspunde cu monosilabe la întrebările lui.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 163.

— Pl.: *monosilabi, -e.*

— Din fr. **monosyllabe.**

MONOSILÁBIC, -Ă adj. (Despre cuvinte) Care este format dintr-o singură silabă. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF. *Din peste patru sute şi cincizeci de neutre monosilabice, numai 35 au pluralul format cu -e.* LL I, 110. ◇ Expr. (Adverbial) **A vorbi** (sau **a răspunde**) **monosilabic** = a vorbi (sau a răspunde) cu monosilabe, v. monosilab. *Vorbeau sinistru, monosilabic.* BRĂESCU, A. 236. ✦ (Despre limbi) Format (mai ales) din cuvinte cu o singură silabă. *În limbile monosilabice, cuvintele nu pot avea familie.* GRAUR, F. L. 154.
— Pl.: *monosilabici, -ce.*
— Din fr. **monosyllabique.**

MONOSPÉRM, -Ă adj. (Despre fructe) Care conţine o singură sămînţă; (rar) monospermatic, monospermic. *Achena, fruct monosperm care să deosăbeşte dă precedătoriul.* CAIET, 82r/27, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE.
— Pl.: *monospermi, -e.*
— Din fr. **monosperme.**

MONOSPERMÁTIC, -Ă adj. (Rar) Monosperm. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.
— Pl.: *monospermatici, -ce.*
— Din fr. **monospermatique.**

MONOSPÉRMIC, -Ă adj. (Rar) Monosperm. Cf. ENC. AGR. IV, 56.
— Pl.: *monospermici, -ce.*
— Din fr. **monospermique.**

MONOTEÍSM s. n. Credinţă într-o singură divinitate, caracteristică mai multor religii. Cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, CADE, DM.
— Din fr. **monothéisme.**

MONOTÉIST, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine monoteismului, referitor la monoteism. Cf. COSTINESCU, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DM.
2. S. m. şi f. Adept al monoteismului. Cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, CADE, DM.
— Pl.: *monoteişti, -ste.*
— Din fr. **monothéiste.**

MONOTELÍSM s. n. (Rar) Doctrină religioasă care susţine că în Isus Hristos au fost întruchipate două naturi, una divină şi una umană, dar o singură voinţă, cea divină.
— Din fr. **monothélisme.**

MONOTELÍT s. m. (Rar) Adept al monotelismului. *Au fost căzdut în eresa monoteliţilor.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 19v/14.
— Pl.: *monoteliţi.*
— Din ngr. **μονοθελήτη.**

MONOTELITEÁN, -Ă adj. (Învechit, rar) Care susţine monotelismul, care aderă la monotelism. *Constantin Împărat . . . fiind eretic monotelitean.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 19v/18.
— Pl.: *monoteliteni, -e.*
— **Monotelit** + suf. *-ean.*

MONOTÍP, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. (Rar) Făcut după un singur model, de un singur tip. Cf. COSTINESCU, CADE. *Ceea ce izbeşte la toate aceste locuinţe monotipe e lipsa de flori.* V. ROM. februarie 1954, 195.
2. S. n. Maşină tipografică cu care se culege şi se toarnă fiecare literă în parte. Cf. CADE, V. MOLIN, V. T. *Culegător la monotip.* LEG. EC. PL. 308.
— Pl.: **(1)** *monotipi, -e,* **(2)** *monotipuri.*
— Din fr. **monotype.**

MONOTIPÍST, -Ă s. m. şi f. Muncitor tipograf care lucrează la monotip **(2).**
— Pl.: *monotipişti, -ste.*
— **Monotip** + suf. *-ist.*

MONOTÓN, -Ă adj. **1.** (Despre glas, melodii, sunete, zgomote; adesea peiorativ) Care păstrează mereu acelaşi ton; fără variaţii de ton. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Cîntece de un fel pătimitor, dar monoton.* CR (1829), 224[1]/15, cf. NEGRUZZI, S. I, 61. *Să fie deşteptaţi din somn în strigările birjarilor şi oftările cele monotone şi ascuţite ale amorezilor vulgari.* FILIMON, O. I, 135. *Monotonul murmur al cîntecului de-albine.* COŞBUC, S. 84. *Dintre dealuri se desprinde larg un zvon Depărtat şi monoton.* TOPÎRCEANU, B. 40. *Un timp se auzi numai ţăcănitul monoton al roţilor.* C. PETRESCU, C. V. 9. *O melodie înceată şi monotonă.* SADOVEANU, O. VI, 239. *Bate toba cu degetele-n masă, amuzată ceasuri întregi de muzica monotonă.* ARGHEZI, P. T. 123. *Orchestra turcească începuse o melodie monotonă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 91. *Glasul monoton al primului gardian . . . continuă să depene povestea.* V. ROM. decembrie 1953, 22. *Neagu citeşte mereu, cu vocea lui monotonă.* ib. iunie 1954, 127. *Monctonul glas ce vei scoate din gură la toate întrebările.* H IV 60. ✦ (Adverbial) *Clopotu-nviază tărăgănat şi monoton.* MACEDONSKI, O. I, 154. *Tu cîntă-nainte, iubito, Încet, monoton.* BACOVIA, O. 42. *Cîntau încet, nostalgic, litanii îngînate gutural, monoton.* BRĂESCU, A. 232. *Zumzăiau neîntrerupt şi monoton albinele.* SADOVEANU, O. VI, 336.
2. Fig. Lipsit de variaţie, de varietate; de o uniformitate plictisitoare, supărătoare, neplăcută. *Ploile, ce nu încetau, făcea monotonă vieţuirea la T. Ocnilor.* NEGRUZZI, S. I, 318; cf. 74. *Cîmpie fără margini, ce arată neîncetat O vedere monotonă ochiului cel întristat.* ALEXANDRESCU, O. I, 186, cf. ALECSANDRI, T. I, 407. *În loc de maiestuoase păduri şi daurite holde nu vezi acolo decît monotone deşerturi.* HASDEU, I. V. 108. *Cît de monotoni vor trece anii vieţii lui.*

EMINESCU, N. 36. *Atît de monoton E traiul nostru-n lume: viață ș-apoi moarte.* COȘBUC, S. 174. *Eu trec din traiul monoton În altă ipostază.* ANGHEL-IOSIF, C. M. I, 68. *Zilele erau tot mai mohorîte și mai monotone.* ARDELEANU, U. D. 166. *Aceeași cîmpie dreaptă, pustie, monotonă.* REBREANU, R. I, 116, cf. 75. *E monoton și chinuit în jurul meu timpul.* BACOVIA, O. 227, cf. 58. *Viața monotonă . . . începea să-l obosească.* SADOVEANU, O. II, 168. *Momentul emoționant al exploziei . . . da fiori ca un joc palpitant de mare senzație în viața monotonă de bord.* BART, S. M. 72. *Cu zările multe se-mbină cîmpia în duh monoton.* BENIUC, C. P. 31. ✧ (Adverbial) *Moartea-și plimbă monoton coasa ei ce vieți retează.* MACEDONSKI, O. I, 201. *N-au coborît încă ploile cernute fără sfîrșit, monoton, monoton, împotmolind cărările.* C. PETRESCU, S. 61. *Ploua monoton și trist afară.* SADOVEANU, E. 134.

— Pl.: *monotoni, -e.*

— Din fr. **monotone.**

MONOTONÍE s. f. **1.** Lipsă de varietate în ton; ceea ce este monoton **(1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., NEGULICI, STAMATI, D. *Lătrătura . . . răsună cu o ciudată monotonie la urechile vînătorului.* ODOBESCU, S. III, 42. *Țîrîitura curgea cu monotonia tic-tacului unui ceas.* CĂLINESCU, E. O. I, 122.

2. Fig. Lipsă de variație, de varietate; uniformitate plictisitoare, supărătoare, neplăcută. *Să ne scape de monotonia vieții.* MARCOVICI, C. 82/9. *Ulițile orașelor europenești trase cu sfoară au multă monotonie.* NEGRUZZI, S. I, 70, cf. 44. *Vîntul de la miazănoapte . . . acoperă țarinele și orașele cu vălul întristării și al monotoniei.* FILIMON, O. I, 175. *În timpul mesei domnea o monotonie mare.* BOLINTINEANU, O. 353, cf. 459. *Nu pot trăi fără un sentiment puternic, monotonia căsătoriei mă ucide.* CONTEMPORANUL, VI_2, 205, cf. MAIORESCU, CR. I, 323. *Trei ani de o neclintită monotonie . . . Aceleași ceasuri . . . , aceiași pași.* CARAGIALE, O. I, 22. *S-a dus monotonia cîmpului ras.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 32. *Îmi aminteam viața de școlar, cînd libertatea nu-mi era măsurată, și o puneam alături de monotonia zilelor ce duceam în acel magazin.* DEMETRESCU, O. 95, cf. ANGHEL, PR. 8. *Zidurile afumate . . . puneau o notă rară și stingheră în monotonia ucigătoare a zilelor ploioase de toamnă tîrzie.* PETICĂ, O. 334. *De nicăieri . . . o licărire de bucurie, nimic nu tulbura monotonia aceasta a durerii.* MIRONESCU, S. A. 122. *Eternitatea trebuia să repete într-o exasperantă monotonie aceleași clișee, aceleași legi inexorabile.* RALEA, S. T. III, 39, cf. CAMIL PETRESCU, O. II, 183. *Oltul străbate uriașa monotonie a cîmpiei.* BOGZA, C. O. 386. *Doar copacii uscați sparg monotonia întinderilor.* V. ROM. octombrie 1954, 110. *Reuniunile acestea mai rup din monotonia vieții.* ib. septembrie 1955, 93.

— Pl.: *monotonii.*

— Din fr. **monotonie.**

MONOTONIZÁRE s. f. (Rar) Faptul de a face să fie monoton. *Datoria noastră este . . . de a ne împotrivi în contra orcării monotonizări a limbei.* MAIORESCU, CR. I, 381.

— De la **monoton.**

MONOTRÉMĂ s. f. (La pl.) Ordin de mamifere primitive, ovipare, cu cioc, cu corpul acoperit cu păr (sau țepi), care își alăptează puii; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. Cf. CADE, DER. ✧ (Adjectival) *Ornitorincul este un animal monotrem.*

— Din fr. **monotrème.**

MONOVALÉNT, -Ă adj. (Despre elemente chimice sau radicali chimici) Cu o singură valență; (învechit) monoatomic **(1).** *Corpurile care . . . se unesc cu un singur atom de hidrogen se numesc . . . monovalente.* PONI, CH. 146, cf. DM, DER.

— Pl.: *monovalenți, -te.*

— Din fr. **monovalent.**

MONOXÍL, -Ă adj., s. n. și f. (Barcă primitivă) făcută dintr-un trunchi de copac scobit. V. pirogă, cin. Cf. SCRIBAN, D., LTR[2], DER.

— Pl.: (adj.) *monoxili, -e,* (s. n.) *monoxiluri,* (s. f.) *monoxile.*

— Din fr. **monoxyle.**

MONSENIÓR s. m. Titlu care se dădea în epoca feudală nobililor (din Apus); titlu onorific dat unor membri ai clerului catolic; persoană care are (sau avea) unul dintre aceste titluri. *Monsiniorul abate, împreună cu părintele guardianul și iconomul, lipsesc din monaster.* FILIMON, O. I, 312. *Căpătă dreptul de a oficia liturghia și înalta distincție de a purta titlul de monsenior.* CĂLINESCU, S. 9.

— Pl.: *monseniori.* — Și: (învechit) **monsiniór** s. m.

— Din fr. **monseigneur.** — **Monsinior** < it. **monsignore.**

MONSINIÓR s. m. v. **monsenior.**

MONSÍU s. m. sg. v. **musiu.**

MÓNSTRĂ s. f. v. **mostră.**

MÓNSTRU s. m. **1.** Ființă (fantastică sau reală) a cărei conformație iese din comun (speriind, îngrozind, producînd repulsie datorită proporțiilor, aspectului urît etc.). *Ce monstru (arătare) și ce groaznică ciudesă.* CANTEMIR, HR. 360. *Pe aceste mozaicuri sînt felurimi de dobitoace, copii cu aripi, nereide dasupra pe monstruri de mare.* CR. (1830), 424[1]/24, cf.

ASACHI, S. L. I, 101. *Ş-au găsit mormîntul În marea adîncime şi monstri au nutrit.* ALEXANDRESCU, M. 178, cf. VLAHUŢĂ, O. A. II, 134. *Centaurul era un monstru, jumătate om şi jumătate cal.* CADE. *Asemenea unui monstru, . . . se opreşte în faţa cuptorului.* SAHIA, N. 33, cf. 30. *Norii negri veneau goniţi aşa de jos, încît păreau turme de monştri marini.* BART, E. 237. *Locomotiva se repede şi gîfîie, ca un monstru care şi-ar urmări prada.* BOGZA, C. O. 331. *Vedeam urma adîncă A unui monstru marin mort demult.* ISANOS, Ţ. L. 76. (Fig.) *Un monstru ia cerul în coarne: E soarele taur de aur.* MACEDONSKI, O. I, 225. ✧ (Adjectival) *Un fluierat scurt, un hîrşiit de reptilă monstră . . . şi trenul se opri într-un suspin.* BRĂESCU, A. 7. ✦ Obiect, construcţie de proporţii uriaşe. Cf. SADOVEANU, O. IX, 282. ✦ Fig. (Adjectival, familiar) De mare amploare, de mari proporţii, cu mare răsunet. *Cancanul a avut un succes monstru şi e totdeauna bisat.* CARAGIALE, O. V, 270. *Azi-noapte am făcut un chef monstru.* REBREANU, I. 64, cf. id. R. I, 264. *Organizăm o partidă monstră.* TEODOREANU, M. II, 114.

2. Fiinţă (care se naşte) cu mari anomalii fizice. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Unele din producturile firei se abat prin al lor organizm de la forma feliului său, şi aceste se numesc monstruri.* AR (1829), 32²/41. *Albina Românească în articolile de istoria naturală arată aceste monstruri sau fiinţe ce se abat din forma felului lor.* CR (1829), 110²/10. *Damele însă- îi descoperiră multe defecte închipuite, care erau de natură a face din copila drăgălaşă un monstru înspăimîntător.* ALECSANDRI, O. P. 131, cf. BIANU, D. S.

3. Persoană cu mari defecte morale, în special om foarte crud. *Acele canoane le-aţi făcut voi, monştrilor, ca să spionaţi popoarele.* FILIMON, O. I, 335. *Acel monstru fu capigi-başi Djigala-zade.* HASDEU, I. V. 165. *Sînt nişte monştri de o cruzime neasemănată.* MACEDONSKI, O. IV, 146. *Eu sînt un monstru pentru voi.* BACOVIA, O. 80. *Costea se întrebă dacă nu cumva a devenit un monstru.* C. PETRESCU, C. V. 100. *Pentru ce în cursul zilei de ieri eminentul nostru judecător . . . l-a anchetat pe monstrul-asasin numai opt ore?* STANCU, R. A. IV, 336.

— Pl.: *monştri* şi (învechit) *monstri*, (n.) *monstruri*.

— Din lat. **monstrum**, fr. **monstre**.

MONSTRUÓS, -OÁSĂ adj. **1.** Care are un aspect, o conformaţie, o proporţie, o intensitate etc. ieşite din comun (producînd o impresie neplăcută, repulsie, groază etc.). *Am văzut . . . monstruoasele morminte.* ALEXANDRESCU, M. 22. *Apele . . . se varsă către ţărm, ca mii şi mii de şerpi înotători ţinînd deasupra apei, ager, creste albe, iar în urmă zvîrcolind inele monstruoase.* GALACTION, O. 169. *De altminteri toată suferinţa asta monstruoasă îmi venea din nimic.* CAMIL PETRESCU, U. N. 157. *Rîdea c-o gură enormă ori de cîte ori trăgeam din adîncuri un peşte monstruos.* SADOVEANU, O. IX, 380. *N-ai văzut ce cuţite monstruoase avea pregătite la brîu?* C. PETRESCU, A. R. 20. *Din aceste mormane de cîrpe vechi, ferfeniţite, restul piciorului pornea în sus, atît de subţire, încît părea un vrej de care atîrnă un fruct monstruos.* BOGZA, C. O. 26. (Adverbial) *Monstruos se-ntinde-oraşul, Viciul joacă-n el pe brînci.* MACEDONSKI, O. I, 201. *Cum e cu putinţă să s-apropie şi să meargă alături două fiinţe atît de monstruos deosebite.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 65. *Fuma monstruos, ţigară de la ţigară, pînă la accesul de tuşă cu sufocaţie.* TEODOREANU, M. U. 29. ✧ (Prin exagerare) *Dacă a avut norocire a fi colaboratorul vreunui vodevil monstruos ce s-a jucat la teatrul Iaşilor . . . , ferice de el.* NEGRUZZI, S. I, 60. *Numai ton de cîrciumi, poezii monstruoase, Cenzura cea deşteaptă e drept să nu le lase; Ele ne strică gustul.* ALEXANDRESCU, O. I, 183. *Traducerea literală ar fi dat . . . o construcţie românească monstruoasă.* BUL. COM. IST. II, 34.

2. (Rar) Care are conformaţia, aspectul unui monstru (**2**), care are mari anomalii fizice. Cf. COSTINESCU, LM. *Copil monstruos.* ŞĂINEANU, D. U., cf. SCRIBAN, D.

3. Înfrozitor; groaznic, oribil; revoltător. *Calicia este, în adevăr, într-un stat bine organizat, o faptă monstruoasă.* KOGĂLNICEANU, S. A. 80. *Conştiinţa publică se revoltă în contra unor nedreptăţi atît de monstruoase.* MAIORESCU, D. I, 59, cf. MACEDONSKI, O. IV, 94. *Aceleaşi stele luminau adeseori jertfe omeneşti făcute unor zei monstruoşi.* XENOPOL, I. R. I, 32, cf. SADOVEANU, E. 87. *Mica mascaradă din faţa poştei din Tetuan devenise o maşinărie monstruoasă, un adevărat abator de oameni.* BOGZA, A. I. 617. *Legea stoarcerii profitului maximal stă la temelia monstruosului sistem de asuprire şi jefuire sălbatică a unor popoare.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2510, cf. nr. 2361, 2416. *Acolo unde critica de jos şi autocritica sînt gîtuite apar fenomene monstruoase de birocratism.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 3—4, 208. ✧ (Adverbial) *Bine, dar e monstruos să hrăneşti o armată împotriva căreia poate ai să te baţi mîine.* C. PETRESCU, Î. I, 8.

— Pronunţat: *-stru-os.* — Pl.: *monstruoşi, -oase.*

— Din fr. **monstrueux.**

MONSTRUOZITÁTE s. f. Ceea ce este ieşit din comun, anormal ca aspect, proporţii etc. (producînd o impresie neplăcută, repulsie, groază etc.); ceea ce este înfrozitor, groaznic, oribil sau revoltător. *Parlamentul . . . a tractat cele mai multe din acestea pretensiuni ale episcopilor ca monstruozităţi şi le-a respins.* BARIŢIU, P. A. II, 731. *Era o monstruozitate a vedea o naţie întreagă în cumpănă a-şi perde fiinţa.* NEGRUZZI, S. I, 278. *Pe vară-sa, fiia lui Rareş,*

şi-o luă femeie, zidind pe temelia acestor monstruozităţi un nou regim. HASDEU, I. V. 6. *Gîndul că nevastă-mea ar putea veni singură, în zorii zilei, acasă, mi se părea o monstruozitate rece.* CAMIL PETRESCU, U. N. 132. *Această regretabilă monstruozitate s-a petrecut în Bucureşti.* ARGHEZI, P. T. 122. *Războaie, care să depăşească în monstruozitatea lor tot ce a înregistrat . . . istoria.* CONTEMP. 1950, nr. 185, 3/3. ✧ (Prin exagerare) *Un articol de jurnal pus în rime, o monstruozitate literară.* MAIORESCU, CR. I, 41.

— Pronunţat: *-stru-o-.* — Pl.: *monstruozităţi.*

— Din fr. **monstruosité.**

MONŞÉR s. m. sg. (Franţuzism) Termen familiar cu care o persoană se adresează unui bărbat (în semn de simpatie, de prietenie sau ironic). *Fugi, monşer! Cine ţi-a spus gogoşile astea?* CARAGIALE, M. 63. ✦ (Impropriu) Iubit. *Vai de mine! monşerul meu! mi-l omoară!* CARAGIALE, O. VI, 45.

— Din fr. **mon cher.**

MONT[1] s. n. **1.** (Regional) Mică ridicătură de pămînt pe un loc şes (Coşbuc-Năsăud). CHEST. IV 90/264. ✦ Morman, grămadă, movilă (de lemne, de piatră, de lut etc.) (Coşbuc-Năsăud). Cf. CHEST. IV 90/264. *Ce-ai strîns atîta mont de lemne?* ib. ✧ (Prin exagerare) *Ai făcut un mont de coleşă.* ib. ✧ (Ca termen de comparaţie pentru un om leneş, tont) *Abia te clăteşti, ca un mont.* ib.

2. Os, parte a unui os sau articulaţie proeminentă; s p e c. proeminenţă patologică a unui os sau a unei articulaţii, îndeosebi la degetul gros de la picior (v. o u ă l e p i c i o a r e l o r). *Se răsucise tot timpul pe pămîntul gol, în colţurile şi monturile oaselor.* SADOVEANU, O. X, 206, cf. XIII, 685. *Îşi zdrobi o lacrimă cu montul arătătorului.* CAMILAR, N. II, 403, cf. id. C. P. 131, ALR I 1 759/402.

3. (Regional) Partea superioară a labei piciorului. Cf. ALEXI, W.

4. (Regional) Podul palmei. Cf. ALEXI, W., ALR II/I h 50/514, 520, 537.

5. (Regional) Rădăcina cozii vitelor. Cf. TDRG.

6. Parte care rămîne dintr-un membru tăiat, ciuntit; ciot. *Au picat palmele de la încheietură jos şi el au rămas ciunt, numai cu monturile de mîni.* SBIERA, P. 31, cf. com. din STRAJA-RĂDĂUŢI. *Omul care nu are o mînă, ci numai jumătate, se zice că are un mont.* A V 18, cf. VI 26. ✦ (Regional) Membru nedezvoltat, închircit. *Paseri erau, dar ar fi trebuit să fie boboci. Aveau monturi de aripi şi puf, dar mişcau nişte picioare lungi şi nişte ciocuri uriaşe.* SADOVEANU, O. VI, 628. ✦ (Regional) Obiect prea scurt (Baia-Fălticeni). Cf. ŞEZ. XX, 137.

— Pl.: *monturi* şi (regional) *monte* (ALR I 1 103/552). — Şi: (regional) **munt** s. n. ALR II/I h 50/520.

— Din **bont,** prin substituirea lui *b* cu *m.* Cf. GRAUR, E. 21.

MONT[2] s. n. (Transilv., mai ales la pl.) Rest, rămăşiţă; s p e c. ceea ce rămîne după ce s-a stors mustul din struguri sau după ce s-a fiert rachiul din fructe; p. e x t. băutură făcută din aceste resturi. Cf. VAIDA. *Monturi de drojdie.* ALR I 1 719/255, cf. 1 719/251, 343. *Rachiu din moante.* ALR II 6 347/334, cf. 6 139/272, 310, ALRM SN I h 160, MAT. DIALECT. I, 285. ✦ (Regional) Drojdie (de la cafea) (Zagra-Năsăud). PAŞCA, GL. *Au rămas nişte monturi de cafea neagră.* id. ib.

— Pl.: *monturi* şi *monte* (ALR II 6 239/279, 6 347/279, LEXIC REG. 9), *moante.* — Şi: **móntur** (ALR II 6 159/284) s. m., **munt** (ib. 6 139/310, 6 357/310) s. n.

— Din magh. **mont.**

MONTÁ[1] vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică piesele unui sistem tehnic, ale unui ansamblu) A îmbina între ele pentru a forma un tot (şi pentru ca sistemul, ansamblul să poată fi folosit, să funcţioneze), a a s a m b l a; (complementul indică o piesă, o parte componentă a unui mecanism, a unui obiect etc.) a fixa la locul său, în cadrul ansamblului. Cf. BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U. *Pietrele să fie montate în două inele.* C. PETRESCU, A. 320. *Explicaţiile regizorului şi replicile interpreţilor se împletesc cu bătaia ciocanelor şi cu freamătul muncii celor ce montează decorurile.* CONTEMP. 1949, nr. 158, 8/1. *Stă rezemat de un stîlp cu mîinile la spate şi priveşte la un om care montează o piesă.* ib. 1955, nr. 463, 3/7. ✧ R e f l. p a s. *La reluarea lucrului se destupă găurile şi se montează la loc toate aparatele.* IOANOVICI, TEHN. 43, cf. 40. *Piesele fabricate . . . le expedia apoi sub pază la cealaltă fabrică, unde se montau.* BENIUC, M. C. I, 263.

2. (Complementul indică sisteme tehnice, piese, p. e x t. fabrici etc.) A plasa, a amplasa pe locul de funcţionare. *Cristescu apăsă un buton mare, montat pe colţul biroului.* GALAN, B. I, 9. ✧ R e f l. p a s. *Pentru ca maşinile-unelte să lucreze în condiţii optime, . . . acestea nu se aşază direct pe pardoseala atelierului, ci se montează pe o fundaţie anume construită.* IOANOVICI, TEHN. 350.

3. A pregăti un spectacol artistic (din punct de vedere al decorurilor şi costumelor). *Spre a pune o piesă în scenă, mai ales una originală, se cere munca autorului pentru a o scrie, munca actorilor pentru a o studia şi munca întregului aparat al regiei de scenă pentru a o monta.* CARAGIALE, O. III, 292. *Liceul cheltuia parale montînd „Apus de soare" cu mucava.* I. BOTEZ, B. I, 65.

4. A pune la cale; a crea un incident, o întîmplare (cu scopul de a trage foloase).

Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Treburi montate de cele mai multe ori din fir în păr, ca și faimoasele naufragii ale faimosului Ianulea.* BOGZA, A. Î. 331. ✦ (Complementul indică oameni) A întărîta împotriva cuiva sau a ceva; a aţîţa. Cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U. *Gîndi . . . , ofensat de tonul ultimelor cuvinte ale Elefantului, că va ieși acum o dandana cumplită, cu urmări care îl speriară. Nu trebuia să-l monteze pe Elefant.* PAS, Z. III, 25.

— Prez. ind.: *montez.*

— Din fr. **monter.**

MONTÁ[2] vb. I. Tranz. (Rar, despre animale mascule) A efectua monta **(1)**, a fecunda femela. *Masculii merg la păşune împreună cu femelele şi le montează în libertate.* ENC. AGR. IV, 58, cf. A VI 26.

— Prez. ind. pers. 3: *montează.*

— V. **montă.**

MONTÁGIU s. n. v. **montaj.**

MONTÁJ s. n. **1.** Faptul de a monta[1] **(1)**; (concretizat) ansamblu, sistem realizat prin montare[1]. *Importanța preciziei execuției pieselor, în ceea ce privește dimensiunile lor, se evidențiază la montaj și mai cu seamă în cazul înlocuirii pieselor de schimb.* IOANOVICI, TEHN. 369. *Capul șurubului poate să mai aibă și alte forme speciale, după locul disponibil pentru montaj.* SOARE, MAȘ. 11. *Penele de reglaj se caracterizează . . . și prin faptul că montajul și demontajul lor nu se face prin lovituri de ciocan.* id. ib. 50. *Montajul de mașini și aparate.* BO (1951), 785. *Se întoarse lîngă masa de montaj și rîndui piesele.* V. ROM. iulie 1954, 159. *Sînt în curs de construire și montaj mari complexe ale industriei chimice.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4837.

2. (În pictură, grafică, fotografie) Reunire a unor imagini independente sau care fac parte dintr-o compoziție, în vederea obținerii unui ansamblu; (concretizat) ansamblu realizat printr-o astfel de reunire. *Această idee este viu redată de un montaj fotografic care domină o parte din prima sală a expoziției.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 390.

3. Stabilire a ordinii, a lungimii etc. diferitelor imagini din care este alcătuit un film cinematografic, înainte de a fi definitiv terminat. *Aceasta e arta montajului, aceasta e legea ecranului.* CONTEMP. 1958, nr. 592, 4/4. ✧ *Montaj radiofonic* = dispunere în ordinea logică a momentelor reprezentative care alcătuiesc opere literare sau muzicale, în vederea prezentării lor în cadrul unei transmisiuni radiofonice.

— Pl.: *montaje.* — Și: (învechit) **montágiu** s. n. BUL. FIL. VI, 57.

— Din fr. **montage.**

MONTÁN, -Ă adj. De munte, de la munte, specific muntelui; (învechit) montanistic. *Un magistru . . . care se alegea de către respectivele comune, apoi se întărea pe viață de către președintele județului montan.* BARIȚIU, P. A. I, 654. *Pe stînci, locuri ierboase, uscate, din regiunea montană pînă în cea alpină.* FLORA R.P.R. II, 84. ✦ (Substantivat, neobișnuit) Locuitor de la munte; muntean[1] **(1)**. Cf. LM.

— Pl.: *montani, -e.*

— Din lat. **montanus.**

MONTANÍST s. m. (Învechit) Inginer de mine, v. mină[1] **(1)**. Cf. LM. *Monumentul . . . s-au proiectat și s-au așăzat de vrednicul său idraolic și montanist d. comisul Mihailic Hodasin.* CALENDAR (1853), 79/26, cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.: *montaniști.*

— Din it. **montanista,** germ. **Montanist.**

MONTANÍSTIC, -Ă adj. (Învechit) **1.** Montan. *A ocupat cetățile montanistice cu monetăria.* BARIȚIU, P. A. I, 28. *S-a născut în orașul montanistic Schemnitz.* id. ib. II, 55. *Spre nord de Vatra Dornei . . . se află comuna montanistică Iacobeni.* F (1890), 433.

2. Care se referă la exploatarea minelor[1] (de aur) de la munte. *Apafi iartă popilor și decima de vinuri, precum și un cens montanistic, care nu este definit mai de aproape.* BARIȚIU, P. A. I, 142. *În orașul Zlatna au stătut pînă în zilele noastre două oficii montanistice.* id. ib. II, 347. *În timpul lui Erodot . . . progresul montanistic nu mersese pînă acolo.* HASDEU, I. C. I, 189. ✦ (Substantivat, f.) Disciplină avînd ca obiect modul de organizare a exploatărilor miniere. *Într-o țeară din cele mai bogate de metale pe fața pămîntului nici umbră de institut pentru știința montanisticei.* BARIȚIU, P. A. II, 2.

— Pl.: *montanistici, -ce.*

— Din it. **montanistico,** germ. **montanistisch.**

MONTĂNT, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. Bară verticală sau stîlp vertical (folosite în construcții). *2 suporți . . . sînt construiți din doi montanți de lemn tare.* ENC. TEHN. I, 324. *Suportul port-cuțit* [al rabotezei] *este fixat la o traversă . . . care alunecă în sus și în jos pe doi montanți.* IOANOVICI, TEHN. 325.

2. Adj. (Franțuzism) Ridicat în sus; p. ext. înalt. *Guler montant.*

— Pl.: *montanți, -te.*

— Din fr. **montant.**

MONTÁRE[1] s. f. Acțiunea de a monta[1]. **1.** Cf. monta[1] **(1)**. *25 de tineri învață aici montarea . . . tractoarelor.* SCÎNTEIA, 1949, nr. 1320. *Se fabrica în realitate armament, piese pentru mine de cîmp. Montarea lor se făcea însă tocmai la celălalt capăt al orașului.* BENIUC, M. C. I, 263. *După montarea capacului, tractorul porni ușor, într-un mers normal.* MIHALE, O. 172.

2. Cf. monta[1] **(2).** *Montarea maşinilor pe fundaţie se face cu scopul de a le asigura condiţii favorabile de lucru.* IOANOVICI, TEHN. 350.

3. Cf. monta[1] **(3).** *Montarea acestui ultim spectacol a fost unică.* SAHIA, U.R.S.S. 151. *Reprezentarea în ultima vreme a pieselor noi... a ridicat în teatrul nostru probleme importante în legătură cu mijloacele de montare a acestora.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 9/1. *Problema obiectelor de recuzită şi mobilier este de asemenea una dintre cele mai importante în montarea unui spectacol.* ib. 1954, nr. 403, 4/4. ✦ Totalitatea mijloacelor materiale (decoruri, costume, mijloace tehnice) folosite cu ocazia reprezentării unui spectacol.

— Pl.: *montări.*

— V. **monta[1].**

MONTÁRE[2] s. f. (Regional) Montă **(1)** (Miclăuşeni-Paşcani). Cf. CHEST. V 33/46.

— V. **monta[2].**

MONTATÓR, -OÁRE s. m. şi f. (Rar la f.) Tehnician specializat în lucrări de montare[1] **(1, 2);** montor. *Montator de locomotive, automotoare şi vagoane.* LEG. EC. PL. 291. *Montator la Griviţa-Locomotive.* CONTEMP. 1949, nr. 165, 10/6. *Echipele de montatori... aşază acum piesele grele ale postamentului.* SCÎNTEIA, 1951, nr. 1943. *Să se intereseze îndeaproape de pregătirea cadrelor de montatori.* V. ROM. octombrie 1954, 129. *Acea scrisoare... o adusese Ilie Hanganu, montator, şi o depusese la adresă.* SADOVEANU, M. C. 168. *S-a îndreptat către estradă montatorul Toader Cristofovici.* GALAN, Z. R. 16.

— Pl.: *montatori, -oare.*

— **Monta[1]** + suf. *-tor.*

MÓNTĂ s. f. **1.** Împreunare a două animale de sex opus, mai ales a unui armăsar cu o iapă, în vederea reproducţiei; (regional) montare[2]. *Însămînţările artificiale dau posibilitatea ca de la reproducătorii masculi de mare valoare să putem obţine de 10—15 ori mai mulţi produşi decît prin montă naturală.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 745, cf. ib. nr. 2 785.

2. Herghelie de armăsari pentru reproducere. Cf. A VI 26.

— Pl.: *monte.*

— Din fr. **monte.**

MÓNTE s. m. v. **munte.**

MONTGOLFIÉRĂ s. f. Aerostat primitiv umplut cu aer cald. V. balon. *Montgolfieră... aerostat, balon aflat de Montgolfier.* PROT.-POP., N. D. *S-au dat numele special de montgolfiere aerostatelor pline cu aer cald.* PONI, F. 95, cf. CADE.

— Pl.: *montgolfiere.*

— Din fr. **montgolfière.**

MONTICÉL s. m. v. **munticel.**

MONTICÚL s. m. (Franţuzism învechit) Munte mic (COSTINESCU), deal (COSTINESCU, ALEXI, W.), colină (ALEXI, W.), movilă **(1)** (id. ib.).

— Pl.: *monticuli.* — Şi: **monticulă** (accentul necunoscut) s. f. COSTINESCU.

— Din fr. **monticule**, lat. **monticulus.**

MONTICULĂ s. f. v. **monticul.**

MONTÓR, -OÁRE s. m. şi f. (Rar la f.) Montator. *Monteur de conducte.* LEG. EC. PL. 289. *Monteur de automobile.* NOM. PROF. 28. *Zilele acestea monteurii au obţinut o nouă victorie.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 388. *O mînă de harnici montori lucrează la instalarea unei fabrici de beton.* ib. 1953, nr. 2 758, cf. 1960, nr. 4 841.

— Scris şi: (cu ortografie etimologică) *monteur.* — Pl.: *montori.*

— Din fr. **monteur.**

MÓNTUR s. m. v. **mont[2].**

MONTÚRĂ s. f. **I.** (Învechit, prin Transilv.) Echipament (militar). *Slab sau tare, acum de o samă să ţinz, Cînd are montură cum să cuvine.* BUDAI-DELEANU, T. V. 145. *Dar ţiganii noştri credea tare Şi vîrtos, că munteni acei fură Ce pe dînşi venisă să-i omoare Îmbrăcaţi în turcească muntură.* id. Ţ. 207. *Ei, a striga ş-a juca începură, Ş-a căra din tabără... Tot feliu de armă şi mundură.* id. ib. 285. *Nu aveţi nici arme, nici muniţiune, nici monture de ajuns în magazinele împărăteşti.* BARIŢIU, P. A. II, 317. *Regimentele împărăteşti rămase ori trecute mai tîrziu la unguri nu apucaseră a schimba sau, cum am zice, a-şi maghiariza montura.* id. ib. 438. ✦ (Prin Transilv., în forma *mundur)* Bagaj, calabalîc. *Fieştecare îşi ia munduru, nimic nu rămîne la acea stînă.* CHEST. V 9/26, cf. com. din LUPŞA-TURDA.

II. (Franţuzism rar) Animal de călărie. Cf. ALEXI, W., CADE.

III. Parte a unui sistem tehnic, a unui obiect etc., în care se montează una sau mai multe piese. *Monturi de lemn pentru perii, pensule, bidinele.* NICA, L. VAM. *Monturi pentru ceasornice de buzunar, complete, fără mecanism, lucrate din metale comune.* id. ib. *Monturi speciale de porţelan.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 85. ✦ Spec. Garnitură (de metal) în care se fixează o piatră preţioasă sau o bijuterie. *Montura era după moda anilor 1840—1850, copiată de altfel după exemplare autentice.* C. PETRESCU, A. 325. *Oraşul străluceşte în razele soarelui sudic ca o piatră preţioasă într-o montură monumentală.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 402.

— Pl.: *monturi* şi (învechit) *monture.* — Şi: (învechit) **muntúră, mundúră** s. f., **mundúr** s. n.

— Din **(I—III)** germ. **Montur, (II—III)** fr. **monture.** — Pentru formele cu *-d-*, cf. m u n d i r.

MONTURÓS adj. (Regional, despre vin) Tulbure (Sînmihaiu Almaşului-Zălau). ALR SN I h 238/284.

— Pl.: *monturoase.*

— De la **mont²**.

MONŢIÁN subst. (Geol.) Primul etaj al eocenului inferior, caracterizat îndeosebi prin anumite specii de gasteropode. Cf. LTR, DM, DER.

— Pronunţat: *-ţi-an.*

— Din fr. **montien,** germ. **Montien,** engl. **Montian.**

MONUMÉNT s. n. **1.** Operă de sculptură sau de arhitectură ridicată în amintirea unui eveniment important sau a unei personalităţi; p. e x t. edificiu (de mari proporţii) cu numeroase elemente arhitectonice sau de ornamentaţie; construcţie cu o deosebită valoare istorică. *Din agonisirile sale ce au cîştigat din bunul patriii, să facă vreun monument.* MUMULEANU, C. 26/3. *Monument (zidire spre pomenirea unei însămnate întîmplări).* AR (1829), 22¹/3. *Să văd astăzi pretutindenea nemuritoare monumenturi (ziditi de pomenire).* ib. 23²/35, cf. 203²/2. *Trista ţermonie a mutării acestor trupuri . . . în monumentul ce este naţia îndatorată a le înălţa spre slăvita aducere aminte.* CR (1829), 148²/4. *Piste o zi şi o noapte am ajuns în Berlin, a căruia descripţie voi trimete-o cînd voi cunoaşte destul monumenturile.* KOGĂLNICEANU, S. 73. *Îndată ce cîştiga o izbîndă asupra neprietenilor, el nu lipsea a ridica şi un monument.* NEGRUZZI, S. I, 196. *Cînd era să iasă din acea clădire, Vede scris cu aur p-un vechi monumînt.* MUREŞANU, P. 140/12. *Puţin mai înainte un monument s-arată.* ALEXANDRESCU, M. 89, cf. 12. *Pe drum, începui a-i vorbi de frumoasele monumente ale Florenţei.* ALECSANDRI, O. P. 9. *Mari şi glorioase monumenturi.* id. ib. 287. *Pentru a îmbogăţi muzeele apusului, distrugeau monumentele antice ale Greciei.* OŢETEA, T. V. 118. *O mulţime imensă, cu mari buchete de flori, s-a îndreptat spre monumentul eroilor.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2707. *Multe monumente păstrează amintirea eroismului cu care fiii Coreei şi-au apărat patria de-a lungul veacurilor.* CONTEMP. 1954, nr. 384, 6/1. *Sub crengi, lîngă pîrîul lent, Se-nalţă-un simplu monument.* V. ROM. ianuarie 1954, 48. ✧ *Monument al naturii* = nume dat plantelor, animalelor, rocilor etc. care prezintă o mare importanţă (prin raritatea, frumuseţea etc. lor), fiind ocrotite de lege; p. e x t. teritoriu pe care se află asemenea plante, animale, roci etc. *Comisia . . . a hotărît să declare noua descoperire ca monument al naturii.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4862. ✧ F i g. *În . . . dulcea mea patrie . . . am lăsat atîtea monumenturi de lucruri bune.* GORJAN, H. IV, 51/24. *Istoria lumei şi un monument viu, mare de opt milioane de suflete, le stau dimpotrivă.* RUSSO, S. 70. ✦ (Ironic) *Monument de prostie* = om foarte prost.

2. F i g. Document istoric de o deosebită valoare; scriere remarcabilă (care constituie mîndria culturii unui popor). *Monument în limba românească cu slove latineşti.* MAIOR, D. 257. *Mare parte . . . din monumînturi şi scripturi . . . le am a mînă.* id., în BV III, 80. *Limba au prins rădăcini în legi, în instituţii, în istorie, în monumentele scrise.* RUSSO, S. 64. *Modul cel mai comod de a proceda este a reproduce monumentul cu chirilică.* BUL. COM. IST. I, 26. *Monumentele scrise în limba latină.* ROSETTI, L. R. I, 56. *Cele mai vechi monumente de limbă.* SCL 1950, 233, cf. 1954, 31. *Metaforele nu sînt identificate în primele monumente ale literaturii.* VIANU, M. 34.

— Pl.: *monumente* şi (învechit) *monumenturi.* — Şi: (învechit şi regional) **monaménţ** (COMAN, GL.), (învechit) **monumînt,** (regional) **monoménţ** (com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI) s. n.

— Din fr. **monument,** lat. **monumentum.**

MONUMENTÁL, -Ă adj. Privitor la monumente **(1),** care ţine de monumente, al monumentelor; p. e x t. care are proporţiile şi măreţia unui monument **(1),** g r a n d i o s, m ă r e ţ **(2 e).** *Pressburgul . . .,* *privit din puntul de vedere monumental, are o biserică foarte veche.* FILIMON, O. II, 59. *Grilajul de fier cu vîrfurile poleite avea o poartă monumentală la mijloc.* REBREANU, R. I, 18, cf. id. ib. 20. *Un hol cu scară monumentală.* CAMIL PETRESCU, T. II, 7. *Marele vornic Villara tocmai ieşea cu o hîrtie din odaia cea mare cu biroul monumental.* id. O. II, 241. *Hotelul era complet gata, alb, monumental şi cu lumini la ferestre.* SAHIA, U.R.S.S. 24. *Doctorul sta înfundat într-un jilţ bătrînesc în faţa biroului monumental.* BART, E. 173. *Printre clădiri monumentale, apele fluviului se îndreaptă spre mare.* BOGZA, M. S. 24. ✧ F i g. (Ironic) *Femeia . . . era într-adevăr negricioasă şi monumentală.* STANCU, R. A. V, 128. ✧ (Substantivat) *În pasiunea lui Şolohov pentru monumental . . . găsim ecoul marei literaturi a lui Tolstoi şi Dostoievski.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 4/2. ✧ (Adverbial) *Piaţa Roşie a fost monumental decorată.* SAHIA, U.R.S.S. 27. ✦ F i g. (Despre scrieri) Remarcabil (prin proporţii, valoare). *Monumentalul său dicţionar al limbei franceze.* ODOBESCU, S. III, 29.

— Pl.: *monumentali, -e.*

— Din lat. **monumentalis,** fr. **monumental,** it. **monumentale.**

MONUMENTALITÁTE s. f. Faptul de a fi monumental; grandoare, măreţie **(1).** *Viziunea*

sa plastică... manifestîndu-se pe linia unei concepții care urmărește monumentalitatea în limitele unei anume simplități formale. CONTEMP. 1949, nr. 120, 13/5. *Dar nu numai clădirile și bulevardele sînt aici mari, ci nota de monumentalitate aparține și altor feluri de construcții.* L. ROM. 1953, nr. 1, 13. *Gara oficială Băneasa posedă calități de monumentalitate.* V. ROM. ianuarie 1961, nr. 186. *Catedrale se ridicau spre cer, de o monumentalitate zdrobitoare.* BOGZA, M. S. 43. ◇ F i g. *Fața marelui scriitor, unică prin monumentalitatea și omenescul ei.* id. ib. 91.
— Din fr. **monumentalité.**

MONUMENTALIZÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. (Rar) A da sau a căpăta un caracter grandios, măreț. [Bălcescu] *este monumentalizat prin mari acțiuni, prin liniile mari ale ideologiei lui.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 11/5. *Faptele anterioare capătă o valoare simbolică și se monumentalizează.* VIANU, M. 248.
— Prez. ind.: *monumentalizez.*
— Din fr. **monumentaliser.**

MONUMÍNT s. n. v. **monument.**

MOÓR s. n. v. **mohor¹.**

MOPS s. m. **1.** Cîine puternic de statură mică, cu capul mare, pătrat, cu botul turtit, cu părul scurt și neted. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. *Doamne oxigenate, înălțate pe călcîie, plimbă mopși urîți.* BRĂESCU, M. B. 20. *Nu vorbea cum trebuie, ci numai mîrîia ca un mops.* CAZIMIR, GR. 221. *Aista-i Țubichi, răspunse Natanail... E un corceag de mops și de fox.* SADOVEANU, O. IX, 21. *Mopsul... este cîinele național englezesc.* ENC. AGR. *Și nu e nevoie ca un cîine să fie lup, mops, doberman, șpiț, setter, griffon, ca să merite o atenție respectoasă.* ARGHEZI, C. J. 96.
2. Epitet peiorativ dat unei persoane cu nasul turtit, cîrn. Cf. BUL. FIL. V, 190.
3. (Argotic, în trecut) Epitet dat unui judecător de instrucție. Cf. CADE.
— Pl.: *mopși.* — Și: (popular) **mox** s. m.
— Din germ. **Mops.**

MOR interj. (De obicei repetat) Onomatopee care redă mormăitul ursului. *În dreptul podului, numai iaca și ursul: mor! mor! mor!* CREANGĂ, P. 187. *Deodată se auzi prin pădure glasul ursului: mor! mor! mor!* ISPIRESCU, L. 329. *Ia ursul coșulețul în gură și mor, mor, se duce și el pînă la curte.* MERA, L. B. 112.
— Onomatopee.

MORÁ vb. I v. **mura.**

MORÁJIN, -Ă adj. (Prin Olt.) Pestriț (LEXIC REG. 42); roz-închis (ib.). *Dude morajine.* ib.
— Pl.: *morajini, -e.* — Și: **morajíu, -íe** adj. LEXIC REG. 42.
— Etimologia necunoscută.

MORAJÍU, -ÍE adj. v. **morajin.**

MORÁL¹ s. n. v. **morală.**

MORÁL², -Ă adj., s. n. **I.** Adj. **1.** Care este în conformitate cu principiile sau cu regulile moralei **(1)**, care ține de morală, care se referă la morală; p. e x t. care moralizează **(1)**, m o r a l i z a t o r. *Faptele morale, adecă cele ce purced din sloboda voie a noastră, împreună cu înțelepciunea.* IORGOVICI, O. 23/23. *Îndreptări și morale învățături.* ST. INST. 5/8. *Întemeierea relighioaselor și moralelor cugetări* (a. 1828). URICARIUL, VII, 173. *O istorioară morală a unui copil.* CR (1834), 364²/38. *Rezonul trebuie să nu sminteaască... Rînduiala morală.* CONACHI, P. 266. *Putem învinge răul și îndeplini menirea morală a omenirii... prin cuvînt, prin idee.* BĂLCESCU, M. V. 2. *Își întinse planurile sale Spre ea, ca s-o tragă cu vorbe morale.* PANN, P. V. I, 54/28, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Teza morală a novelei d-lui Ghica.* MAIORESCU, CR. II, 82. *Junele nostru are foarte sănătoase vederi morale.* CARAGIALE, O. VII, 213. *Cîștigul ce se-nalță pe același piedestal, Moral întodeauna și vecinic imoral.* MACEDONSKI, O. I, 45. *Germanii au, în afară de frații Grimm, o întreagă literatură de povestiri morale și educative.* ANGHEL, PR. 180. *Vrea să facă pe oameni mai buni, să facă viața mai înaltă, iar cărțile sînt pentru el o armă morală în această luptă.* V. ROM. decembrie 1953, 266.
2. Care se referă la psihic, la spirit, la intelect sau la caracter, care aparține psihicului, spiritului, intelectului sau caracterului; (învechiit) moralic, moralicesc **(2)**, moralnic **(2)**. *Ei lasă să doarmă puterile lor trupești, morale și înțelegătoare.* MARCOVICI, D. 52/2. *Ai suferi acele chinuri morale ce nu se pot descrie și pre care le vindecă numai moartea.* NEGRUZZI, S. I, 243. *Iată starea morală în care se afla Duduca.* FILIMON, O. I, 118. *La masă vorbirăm... de starea economică și morală a lucrătorilor din minele de cărbuni.* CONTEMPORANUL, III, 569. *Vijelii morale care tulbură și răstoarnă toată economia unui suflet.* VLAHUȚĂ, D. 306. *Analizînd pe artist din punct de vedere fiziologic, psihologic, moral etc. vom da de mediul înconjurător care a fasonat pe artist.* GHEREA, ST. CR. II, 11. *Femeile romanciere au superioritate morală.* IBRĂILEANU, S. L. 46. *În latura portretelor fizice și morale aflăm, sub pana lui Anghel Demetriescu, reușitele sale scriitoricești cele mai importante.* VIANU, A. P. 151, cf. 153. *Prestanța aceasta e cu atît mai remarcabilă cu cît era de natură pur morală.* OȚETEA, T. V. 88. *Contrastul dintre trăsăturile morale ale luptătorilor pentru cauza binelui și înfățișarea hîdă a năravurilor celor hrăpăreți și neonești.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2801.

II. S. n. **1.** Calitatea de a fi moral[2] **(I 1).** *Frumosul merge mînă în mînă cu moralul.* IORDAN, L. R. A. 301.

2. Ansamblul facultăților sufletești. *Toată lumea știe ce influență mare are moralul asupra fizicului.* BIANU, D. S.

3. Stare, dispoziție sufletească. *Deznădăjduirea... de care pătimește moralul său.* NEGRUZZI, S. I, 41. *Niciodată nu mi-am simțit moralul atît de abătut.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 507. ✦ Curaj, tărie sufletească. *Unde rămîne atunci moralul întru darea exemplului bun?* F (1891), 123. *Dacă ar fi cel puțin în stare să păstreze moralul populației!* PAS, Z. IV, 5. ✧ Expr. **A ridica** (cuiva) **moralul** = a îmbărbăta (pe cineva), a(-i) da curaj. *Ipsilante crezu că va ridica moralul soldaților săi aducîndu-i spre București.* GHICA, ap. CADE. **A(-i) scădea** (cuiva) **moralul** = a (i se) diminua (cuiva) curajul, a (se) demoraliza, a (se) deprima.

— Pl.: **(I)** *morali, -e.*

— Din lat. **moralis, -e,** fr. **moral.**

MORÁLĂ s. f. **1.** Ansamblu de norme (nescrise) care reglementează comportarea oamenilor în societate, exprimînd obligațiile lor unii față de alții, față de colectivitate, de patrie etc.; (sens curent) comportare, obiceiuri, moravuri; spec. comportare lăudabilă, frumoasă. *Învățături despre moral, adecă despre năravurile cele bune.* CALENDARI (1802), 5/13, cf. 9/10. *Învățătura și luminarea minții fără de sf*[î]*nta facerea de bine și bun moral (ratio bonorum morum)... spre rău slujesc.* ȚICHINDEAL, F. 329/14. *Învățătură despre moral, adecă năravuri bune.* CHREST. ROM. 7/20. *Acesta este folosul învățăturii fără moral.* MUMULEANU, ap. GCR II, 247/10. *Învățăturile potrivite pe starea fieștecăruia om în soțietate și întemeiate pe prințipuri de... moral.* BULETIN, F. (1833), 117[2]/18. *În loc de a întrebuința banii pentru învățătura tinerimei și pentru de a formarisi a ei moraluri, el au protimisit a-i trage în folosul său* (a.1835). URICARIUL, VIII, 141. *Asta ți-e virtutea cea nelegiuită, Asta ți-e morala cea afurisită!* PANN, P. V. I, 58/20. *Alții iarăși făcîndu-și o idee strîmtă de religie și moral, aruncă... anatemă asupra economiei politice.* ROM. LIT. 259[1]/11. *Nu mai e moral, nu mai sînt prințipuri.* CARAGIALE, O. I, 107. *Genul de roman propriu-zis... este romanul-problemă, adică o „invenție" epică, menită să ilustreze o problemă de psihologie sau de morală.* IBRĂILEANU, S. L. 6. *Binele nu merge însă fără folos, precum frumosul nu merge fără armonie: morala în fond este, așadar, și o estetică.* LOVINESCU, C. IV, 149. *Și azi morala de-ar permite, Aș fi la baluri nelipsit.* V. ROM. ianuarie 1954, 10. *Morala înseamnă poate, înainte de orice, sinceritate.* RALEA, S. T. I, 119. *Morala lui, optica lui, estetica lui erau iremediabil jignite.* CAMIL PETRESCU, O. II, 566. ✧ (Urmat de determinări care precizează felul, natura, domeniul) *Să depărtează de mîntuitoarele învățături ale moralului evanghelicesc.* MARCOVICI, D. 139/6. *Evlavia și moralul evangelic.* ASACHI, S. L. II, 87. *Iată dar morala ta cea evangelică,... asta ți-e evlavia cea atît de lăudată.* NEGRUZZI, S. I, 228, cf. CREANGĂ, A. 137. *Ideologia și morala proletară resping la fel de hotărît concepția aceasta absurdă și oribilă a omenirii văzută ca o aglomerație de lumi individuale, fără putință de a comunica între ele.* CONTEMP. 1948, nr. 110, 5/2. *Nici în societate nu mai domină morala junglei.* ib. 1949, nr. 165, 8/2. *Burghezia infiltrează în rîndurile tineretului muncitor otrava ideologiei și moralei burgheze.* SCÎNTEIA, 1949, nr. 1321. *Venise la clubul sindicatului să ne țină o conferință despre morala proletară.* V. ROM. iunie 1957, 62. ✦ Disciplină științifică care se ocupă cu normele de comportare a oamenilor în societate, (învechit) moralis; (concretizat) tratat, manual, carte cuprinzînd aceste norme. *Moralu este știința năravurilor.* GOLESCU, E. 53/5. *În limba românească să se învețe istoria..., moralul, iconomia pămînteasc̆ă și politicească* (a. 1828). URICARIUL, III, 35/3. *Ce carte de moral! Cît este de atingătoare limba ei!* MARCOVICI, C. 78/7. *Am să-i predau și moralul, cînd l-oi pune la citit.* PANN, P. V. II, 10/17. *Cantemir... traduse moralul lui Epictet în limba rusească.* NEGRUZZI, S. II, 155. *Tu ai putea să dai moral la Universitatea din Bolognia* (a. 1852). BUL. FIL. VI, 202.

2. Învățătură, învățămînt, concluzie moralizatoare care se desprinde dintr-o scriere literară, mai ales dintr-o fabulă; (rar) moralitate **(2).** *Învățătura carea în moralul fabulelor se află.* ȚICHINDEAL, F. [prefață] 2/16. *Vericine, împreună cu plăcerea, pe nesimțite, gustă și morala* [comediei]. GTN (1835), 17[2]/18. *Această poveste e plină de moral.* GORJAN, H. I, 84/28. *Priimiț-o dară cîți doreați de dînsa, Și moral culegeți c-albina dintr-însa.* PANN, E. I, [prefață] IV/10. *Încheindu-se morala piesei în rușinarea Zoiței.* RUSSO, S. 7. *Poveștele sînt vorbe, dar fapta e departe; Și prea puțini urmează morala dintr-o carte.* ALEXANDRESCU, M. 255. ✧ Expr. **Morala fabulei** = învățătură trasă dintr-o întîmplare din viață. *Cît despre ceilalți, milioane de tovarăși, De la matroz la primul amiral, Ei n-au nevoie să mai tragem iarăși, Morala fabulei, în fiecare caz special.* V. ROM. octombrie 1954, 167.

3. (Familiar, mai ales în legătură cu verbul „a face") Dojană, mustrare. *Autorul a pus în scenă pe Matasar, care... face morală croită după meseria lui.* RUSSO, S. 7. *Contineșe cu moralu, mă rog.* NEGRUZZI, S. III, 230. *I-a făcut un moral bun.* CARAGIALE, O. VI, 178. *Tată-său, supărat foc, i-a făcut o morală aspră.* CĂLINESCU, E. 77.

— Pl.: *morale.* — Și: (învechit) **morál** s. n.

— Din lat. **moralis,** fr. **morale.**

MORÁLIC, -Ă adj. (Învechit) Moral[2] **(I 2).** *A pofti unul altuia gradul deplinei moralice al învăţăturii şi al măestriei* (a. 1829). URICARIUL, VIII, 107. *Pentru toate aceste folosuri... este a se mulţămi moralicei sprijiniri şi ajutoriu ale unui franţuzesc gheneral.* AR (1829), 150[2]/40. *Popoarele... au fost, sînt şi vor fi supuse la transformări atît moralice cît şi fizice.* F (1869), 268.

— Pl.: *moralici, -ce.*

— **Moral[2]** + suf. *-ic*, după germ. *moralisch.*

MORALICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) **1.** Moral[2] **(I 1).** *Ascultă pildele lui ceale de învăţătură moralicesti* (a. 1799). GCR II, 169/11. *Învăţături moralicesti şi înţelepţitoare.* CALENDARI (1802), 11/10. *Bunele, moralicesti învăţături prin fabule le ţin.* ŢICHINDEAL, F. [prefaţă] 1/5. *Am cetit eu în cartea noastră... ce moralicească de întîmplarea unui om.* DRĂGHICI, R. 103/11. *I-am făcut o mică bibliotecă de cărţi moralicesti.* NEGRUZZI, S. I, 77.

2. Moral[2] **(I 2).** *Învăţături moralicesti.* GOLESCU, E. 319/10. *Încredinţarea destoiniciei cei moralicesti* (a. 1828). URICARIUL, III, 10. *Drumul cel d-a dreptul care ne poate duce la desăvîrşirea cea moralicească şi la fericire este numai acela de a se împărtăşi cunoştinţele în limba patriei.* CR (1829), 25[1]/26.

— Pl.: *moralicesti.*

— **Moral[2]** + suf. *-icesc*, după germ. *moralisch.*

MORALICÉŞTE adv. **1.** Din punct de vedere moral[2] **(I 1),** conform cu morala **(1).** *Plagiatul acesta... nu se poate caracteriza, moralicește, ca un furt.* IBRĂILEANU, SP. CR. 91. *Cînd ciocoiul ajunge la gradul de vătaf, este corupt moralicește.* FILIMON, O. I, 96.

2. Din punct de vedere moral[2] **(I 2);** sufleteşte, moralmente. *Moralicește bine cultivit* MAN. ÎNV. 39/26. *Cine nu sîmte în ţara noastră lipsa aşezămînturilor prin a căror lucrare... să ne putem face şi moralicește mădulari folositoare ale familiei europiene.* AR (1829), 1[2]/14. *Cunoşti d-ta vreo lege care să facă ca copiii noştri să nu fie ai noştri? — Fiziceşte, se-ntîmplă adese; iar moralicește, cînd părinţii sînt de felul d-tale.* PR. DRAM. 199. *Subt iscălitu este moralicește convins că domnii acţioneri... vor realiza un frumos folos* (a. 1849). DOC. EC. 958. *Nu puteam decît să cîştig moralicește.* NEGRUZZI, S. I, 318 cf. GHEREA, ST. CR. III, 86.

— **Moral[2]** + suf. *-icește.*

MORALICÍ vb. IV. Intranz. (Învechit, rar) A moralisi. *Poetul iar moralicește şi va să arete în stihurile aceste cum că în deşert oamenii făcînd rău, bagă toată vina dracului.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 268.

— Prez. ind.: *moralicesc.*

— **Moral[2]** + suf. *-ici.* Cf. moralic.

MORALISÍ vb. IV. Intranz. (Învechit) A enunţa învăţături moralizatoare; (învechit, rar) a moralici. V. moraliza **(1).** *Poetul moralisind oarecîtă vreme, zice către muză să lase aceste lucruri fiindcă... oamenii nu le primesc.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 374, cf. 268.

— Prez. ind.: *moralisesc.*

— **Moral[2]** + suf. *-isi.* Cf. germ. moralisieren.

MORALISÍRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a moralisi. V. moralizare. *De la moralisire poetul pogoară acum la ţigani.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 270. *Îndoit mai desfătată va fi învăţătura istoricească de va el areta şi propune ce iaste nobil şi preţuit, aşijderea ce e urît şi nepreţuit în lucrările persoanelor celor mai vestite... însă aceasta trebuie să o facă învăţătoriul cu puţină moralisire.* MAN. ÎNV. 220/11.

— V. **moralisi.**

MORALÍSM s. n. (Rar) Predominarea moralei **(1)** într-o anumită doctrină (filozofică). *Moralismul presupune gustul ideilor generale şi spirit de generalizare.* IBRĂILEANU, S. L. 9.

— Din fr. **moralisme.**

MORALÍST subst. **1.** S. m. Scriitor sau gînditor care se ocupă cu probleme de morală **(1).** *Moraliştii au amestecat totdeauna firea neştiinţii şi a rătăcirii.* LEON ASACHI, B. 9/2. *Această patimă ne face, precum zice unul din moraliştii cei mai noi, asemenea cu copiii.* GOLESCU, E. 366/14. *În toate guvernele despotice, sapienţii moralişti au fost nevoiţi a moraliza pe oameni prin fabule.* HELIADE, O. II, 74. *Persia, Roma, Grecia nu scoseseră înţelepţi vestiţi, moralişti înalţi?* MARCOVICI, D. 331/22. *Nicolaie Mavrocordat era un moralist.* IORGA, L. I, 61. *Moralistul face observaţii asupra sufletului şi a conduitei omului, caută cauzele stărilor sufleteşti tipice.* IBRĂILEANU, S. L. 8. *Emil Faguet moare, lăsînd în urma lui o vastă operă de critic literar, de sociolog şi de moralist.* LOVINESCU, C. IV, 147. *Sărăcia nu e un lucru de care trebuie să fii mîndru, orice ar spune moraliştii.* C. PETRESCU, C. V. 152. *Moraliştii, autori de maxime şi de reflecţii adînci asupra naturii omeneşti.* RALEA, S. T. I, 47. ◇ (Adjectival) *A pornit la drum cu gînduri de creator moralist.* LL I, 65.

2. S. m. şi f. (Familiar, adesea peiorativ) Persoană care obişnuieşte să moralizeze **(2),** să dojenească mereu pe cei din jur; (rar) moralizator **(2).**

3. S. m. (Învechit, prin Transilv.) Persoană care urma sau care absolvise un curs (inferior) de morală teologică. Cf. BARIŢIU, P. A. I, 558.

— Pl.: *moralişti.*

— Din fr. **moraliste.**

MORÁLIŞ subst. (Învechit) Morală **(1)**. *Profesori: Vasilie Filipan, a canoanelor, Dimitrie Vaida, a moralişului* (a. 1812). IORGA, S. D. XIII, 18, cf. LB.
— Din lat. **moralis** (cu pronunţare maghiară).

MORALITÁTE s. f. **1.** Calitatea a ceea ce este moral[2] **(I 1)**; caracter moral; comportare în conformitate cu principiile moralei **(1)**. *Sîntem datori a priveghea asupra moralităţii cărţilor.* MARCOVICI, D. 400/26. *Slujbă a statului pe care noi am fost încredinţat dumitale în preţuirea moralităţii şi a alesălor sentimenturi obşteşte cunoscute* (a. 1836). IORGA, S. D. VII, 87, cf. BARIŢIU, P. A. II, 416. *Aceasta este, fiul meu, a ta moralitate? Aceste-ţi sînt virtuţile ce era lăudate?* PANN, E. III, 63/18. *Unul din institutele binefăcătoare care au misiunea de a dezvolta şi înainta moralitatea este teatrul.* F (1867), 11. *Moralitatea individuală e în legătură de cauzalitate cu organizarea societăţii.* IONESCU-RION, C. 55. *Noi, cei de la Comisie, avem o datorie de conştiinţă şi o responsabilitate pentru menţinerea moralităţii acestei instituţii europene.* BART, E. 319.
2. (Învechit) Învăţătură, sfat. *Moraliteturi pentru boala cea înfricoşată, holera* (a. 1831). CAT. MAN. I, 451. ✦ (Rar) Morală **(2)**. *Moralitatea fabulei.* ŞĂINEANU, D. U.
— Şi: (învechit) **moralitét** (pl. *moraliteturi*) s. n.
— Din lat. **moralitas, -atis,** fr. **moralité.** — **Moralitet** < germ. **Moralität.**

MORALITÉT s. n. v. **moralitate.**

MORALIZÁ vb. I. Tranz. **1.** A da (cuiva) învăţături morale[2] **(I 1)**, a îndruma spre o comportare conformă cu principiile moralei **(1)**. *Cine vă spune că poate forma o provincie, o cetate, o familie încai armonică, pînă nu va prepara şi lumina, moraliza individele, acela ori e amăgit ori va să amăgească.* HELIADE, ap. GHICA, A. 683. *Iezuiţii... nu se străduiesc a te moraliza, din contra, chiar a te conrupe.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 144. ✧ Absol. *Anton Pann moralizează şi filozofează cu rîs glumeţ şi grai de meşter.* MACEDONSKI, O. IV, 116. *Axintie... nu pierde niciodată prilejul de a sfătui şi moraliza.* IORGA, L. I, 134.
2. (Familiar) A face cuiva morală **(3)**; a dojeni, a mustra **(2)**. *Nu-l mai zgîndăriţi, că iar vă moralizează.* CAMIL PETRESCU, O. II, 415.
— Prez. ind.: *moralizez.*
— Din fr. **moraliser.**

MORALIZÁRE s. f. Acţiunea de a moraliza; (învechit) moralizaţie. Cf. NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D. *Îşi mai aduce aminte cetitorul de „Mihail", nuvelă cu tendinţi de moralizare?* IBRĂILEANU, S. L. 69.
— V. **moraliza.**

MORALIZATÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care moralizează **(1)**, care ajută sau contribuie la crearea unei atmosfere morale[2] **(I 1)**. Cf. NEGULICI. *Analiza însemnătăţei sociale, educatoare, moralizatoare a lucrării artistice.* GHEREA, ST. CR. I, 44. *Ridicolul „venerabilului" Trahanache rezultă din contrastul subtil între masca moralizatoare pe care o afişează şi banditismul, josnicia, corupţia pe care le patronează cu calm şi demnitate.* L. ROM. 1953, nr. 1, 54.
2. S. m. şi f. (Rar, de obicei peiorativ) Moralist **(2)**. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.
— Pl.: *moralizatori, -oare.*
— Din fr. **moralisateur.**

MORALIZÁŢIE s. f. (Învechit) Moralizare. NEGULICI.
— Din fr. **moralisation.**

MORALMÉNTE adv. Din punct de vedere moral[2] **(I 2)**; sufleteşte, moraliceşte **(2)**. *În război eram uneori aşa de pierduţi moralmente că ne venea singuri să ne omorîm.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 209. *Abătuţi moralmente... au ajuns să se creadă dezarmaţi în lupta pentru existenţă.* VLAHUŢĂ, D. 181. *Dacă artistul, în actul perceperii, e impersonal, neindividual, atunci el e iresponsabil moralmente.* GHEREA, ST. CR. III, 235.
— Din fr. **moralement,** it. **moralmente.**

MORÁLNIC, -Ă adj. (Învechit) **1.** Moral[2] **(I 1)**. *Va începe... a se strica întru purtarea sa cea moralnică şi a se deda beţiei.* INSTRUCŢIE, 11/17. *Filosoficeşti şi politiceşti prin fabule moralnice învăţături.* [Titlu]. ŢICHINDEAL, F. *Moralnic lucrător D-al meu folos.* I. VĂCĂRESCUL, P. 35/26.
2. Moral[2] **(I 2)**. *Dorul învăţăturilor... înfrăţeşte pe lăcuitorii unei ţeri întru cîştigarea acestei moralnice avuţii.* AR (1829), 1[1]/$_8$.
— Pl.: *moralnici, -ce.*
— **Moral[2]** + suf. *-nic.*

MORÁR[1] s. m. **I. 1.** Proprietar sau conducător al unei mori **(1)**; muncitor într-o moară **(1)**; (regional) măcinar. *Făcut-am adevărat zapisul mieu la mîna lui Ion Ungurianului, carele iaste murar lui Păntilii Şandru* (a. 1702). ŞTEFANELLI, D. C. 21. *3 lei pol au dat unui murar de făcut rotele morii ot Tîmpeşti* (a. 1742). BUL. COM. IST. I, 245, cf. 266. *Să cumpă[n]iască apa cu murari şi cîte vaduri or găsi, la toate... să-şi facă moară* (a. 1745). IORGA, S. D. XXII, 390, cf. XIII, 156. *Băietul morariului îndată ţ-au adus-o.* DRĂGHICI, R. 8/22. *Un morar făina... a scuturat.* NEGRUZZI, S. II, 220. *Eu... sînt un biet morar, Fără nici un pic de carte.* ALECSANDRI, POEZII, 121. *Moara este încredinţată unui morar.* PAMFILE, I. C. 180. *Din întunerec, coborînd*

greoi treptele, ne-a ieşit în cale Sava, morarul cel nou. C. PETRESCU, S. 29. *Prin întuneric, morarul căuta să desluşească cine vorbise.* SADOVEANU, M. C. 138. *Albă-i ţara, alb îi omul... Moară, roată şi morar Potmoliţi-s în cleştar.* ARGHEZI, S. P. 122. *Nu sîntem... nescaiva morari beţi Să descălicăm în scaieţi.* TEODORESCU, P. P. 175. *Iar morarii, Meşteri mari, Cu brîu de lînă, Cu ciocanul în mînă.* POP., ap. GCR II, 333. *După morar nu m-oi duce, Că somnul cînd e mai dulce El moara că şi-o porneşte Şi pe mine mă trezeşte.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 75, cf. 413. *Face mare păcat acel ce înşală pe murar şi nu-i dă vama.* ŞEZ. V, 3, cf. 22. *Cum trag... Murarii la vermeniţele lor..., Aşa să tragă... Toţi tinerii... La sfatul meu.* MAT. FOLK. 1 560. *Dă muraru, meşter mare,... De meşter ce era Nici o coşarcă nu putea-nfunda.* I. CR. III, 306. *Grija morarului, de vamă*, se zice despre acela care ştie să profite de pe urma unei situaţii. ZANNE, P. V, 429. *Îşi cunoaşte morarul piatra*, se zice celui care caută să înveţe pe altul, mai priceput decît el. PAMFILE, J. II, 403. ✧ Expr. **Crapă morarul de sete,** se zice despre cei care nu ştiu să se folosească de ceea ce au cu prisosinţă. ZANNE, P. V, 429. ✦ (Popular) Piuar. ALR I 1 729/87, cf. 1 729/351, 571, 922.

2. Muncitor într-o moară **(2)**. *Morar de pastă de lemn.* NOM. PROF. 51. *Echipele morarilor..., au dat în ziua de 20 ianuarie 28 tone de ciment peste plan.* SCÎNTEIA, 1951, nr. 1 946.

II. Gîndac cu aripile brune sau negre, lucitoare, care trăieşte prin mori **(1)**; gîndac de făină *(Tenebrio molitor)*. DM.

III. 1. (Sg. art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 116.

2. (Regional) Numele unui joc de copii (Secăşeni-Oraviţa). ALR II 4 353/29.

— Pl.: *morari*. — Şi: (învechit şi regional) **murár** s. m.

— Din **moară** + suf. *-ar*. Cf. lat. m o l a r i u s.

MORÁR² subst. sg. v. **mărar.**

MORARÉU subst. sg. v. **mărar.**

MORÁŞTINĂ s. f. v. **molastină.**

MORÁT, -Ă adj. v. **murat².**

MORATÓRIU s. n. (În economia capitalistă) Amînare a plăţii datoriilor publice şi particulare scadente, stabilită prin lege pe un anumit timp sau pentru perioada existenţei unor împrejurări speciale. Cf. LM, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U., DM, DER. ✧ (Adjectival, în sintagmele) *Dobînzi moratorii* = dobînzi socotite de la data acordării unui moratoriu pînă la achitarea datoriilor. *Cînd într-un împrumut părţile stipulează termenul de plată, atunci nemaifiind vorba de dobînzi moratorii, art. 1 088 nu se mai aplică.* HAMANGIU, C. C. 259. *Daune moratorii* = despăgubiri care se acordă în caz de întîrziere a plăţii unei obligaţii. Cf. DM.

— Pronunţat: *-ri-u*. — Pl.: *moratorii*.

— Din it. **moratorio,** lat. **moratorium,** germ. **Moratorium.**

MORÁV, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Moraviei sau care este originară de acolo; (la m. pl.) populaţie care trăieşte în Moravia. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Sclavinii au păstrat în grupul lor numele generic al slavilor, din care celelalte triburi se numeau... moravi, croaţi, ruşi, poloni etc.* XENOPOL, I. R. III, 49, cf. BARCIANU.

2. Adj. Care aparţine Moraviei sau moravilor **(1)**, privitor la Moravia sau la moravi, specific Moraviei sau moravilor.

— Pl.: *moravi, -e*.

— De la n. pr. **Moravia.**

MORÁVURI s. n. pl. Obiceiuri, deprinderi ale unui popor, ale unei clase sociale, ale unui mediu social; purtări, apucături, deprinderi ale unei persoane. Cf. NEGULICI. *Împodobind moravurile oamenilor, au înfăţoşat puterea şi frumuseţea cuvîntului.* CALENDAR (1 852), XVIII/10. *Loviri ascuţite împotriva relelor moravuri ale societăţii.* ROM. LIT. 429²/11, cf. COSTINESCU. *Lucruri şi moravuri au fost măturate de suflarea civilizaţiei moderne.* CARAGIALE, O. IV, 96, cf. BARCIANU. *Opera lui are ca obiect moravurile dintr-o vreme de tranziţie.* IBRĂILEANU, S. L. 88. *Ginerele e băiat de la ţară cu moravuri de la patruzeci şi opt.* REBREANU, R. I, 29. *Stăpînă-sa... era o femeie cu moravuri culpabile.* GALACTION, O. 304. *Moravuri barbare sînt acelea din cunoscuta legendă a infanţilor de Lara.* CĂLINESCU, I. 54. *Cînd au început în curţile de la Iaşi moravurile de la Versailles, boierii şi-au părăsit moşiile.* RALEA, S. T. I, 17. *Cunoştea ţara, cunoştea oamenii, cunoştea moravurile.* STANCU, R. A. IV, 418. ✧ *Bunele moravuri* = decenţă în comportare; evitare a tot ce poate fi interpretat ca obscen. *Infracţiune contra bunelor moravuri.*

— Din **năravuri,** refăcut după lat. *mos, moris.*

MORĂCANÓS, -OÁSĂ adj. v. **morocănos.**

MORĂCĂNÓS, -OÁSĂ adj. v. **morocănos.**

MORĂÍ¹ vb. IV. I n t r a n z. (Prin Bucov.; despre oameni) A fi rău, a se purta neomenos. Cf. LEXIC REG. 105.

— Prez. ind.: *morăiesc*.

— Etimologia necunoscută.

MORĂÍ² vb. IV v. **mormăi¹.**

MORĂIÁLĂ[1] s. f. (Prin Mold.) Bătaie dată cuiva, „cu învîrteală de păr"; (regional) morăreală. Com. din fostul judeţ NEAMŢ. *I-am dat o morăială să mă ţie minte.* ib.
— **Morăi[1]** + suf. *-eală.*

MORĂIÁLĂ[2] s. f. (Prin Bucov.) „Mocneală sufletească". LEXIC REG. 105.
— **Morăi[2]** + suf. *-eală.*

MORĂIÁŢĂ s. f. (Regional) Leucoree. Com. din CRISTEŞTI-BOTOŞANI.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MORĂÎT[1] s. n. v. **mormăit[1]**.

MORĂÎT[2], -Ă adj. (Prin Bucov.) Posac, tăcut. LEXIC REG. 105.
— Pl.: *morăiţi, -te.*
— V. **morăi[2]**.

MORĂITÚRĂ s. f. v. **mormăitură**.

MORĂRÁŞ s. m. (În poezia populară) Diminutiv (hipocoristic) al lui morar[1] **(I 1)**; morărel. *Şi s-a dus printr-un oraş S-a-ntîlnit c-un morăraş.* RETEGANUL, TR. 17.
— Pl.: *morăraşi.* — Şi: **murăráş** s. m. DR. XI, 125.
— **Morar[1]** + suf. *-aş.*

MORĂREÁLĂ s. f. (Prin Bucov.) Morăială[1]. *Îi trag o morăreală di sî mă pomineascî.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.
— Pl.: *morăreli.*
— **Morări** + suf. *-eală.*

MORĂREÁSĂ s. f. Morăriţă **(1)**. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, L M. *Morăreasa ia din saci Şi-nvîrteşte la colaci.* ARGHEZI, S.P. 122.
— Pl.: *morărese.*
— **Morar[1]** + suf. *-easă.*

MORĂRÉL s. m. (În poezia populară) Morăraş. *Mi te cere-un morărel, Mere-i, mîndră, după el?* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 75.
— Pl.: *morărei.*
— **Morar[1]** + suf. *-el.*

MORĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. Care aparţine sau este caracteristic morii **(1)** sau morarului[1] **(1 1)**. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DM. ✧ *Şoareci morăreşti* = specie de şoareci mari care trăiesc în mori. *Se deosebesc: şoareci de casă, morăreşti şi chiţcani.* H II 27. *Şoareci de mărimea celor morăreşti, avînd o pată albă împrejurul gîtului.* ib. VII 133, cf. ALR I 1 192/710, 720, 730, 740, 954, 960.
— Pl.: *morăreşti.* — Şi: (regional) **murărésc, -eáscă** adj. ALR I 1 192/595.
— **Morar[1]** + suf. *-esc.*

MORĂRÉŞTE adv. (Rar) În felul morarilor[1] **(I 1)**, ca morarii. Cf. COSTINESCU.
— **Morar[1]** + suf. *-eşte.*

MORĂRÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Rar) A practica meseria de morar[1] **(II)**. Cf. SCRIBAN, D., DM.
2. Tranz. (Regional) A bate foarte tare (pe cineva). Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. ✦ Fig. A plictisi, a zăpăci (pe cineva) făcîndu-i mereu aceeaşi rugăminte, a bate la cap (Sîngeorz Băi-Năsăud). Cf. PAŞCA, GL. *Atîta m-o morărit, pînă m-am învoit cum o vrut el.* id. ib.
— Prez. ind.: *morăresc.*
— V. **morar[1]**.

MORĂRÍE s. f. (Rar) Morărit **(1)**. *Atunci, urmă dînsa, te vei fi pricepînd şi la morărie?* SLAVICI, V. P. 12. *Mare lucru nu e... morăria.* id. ib. 12, cf. CADE, DM, H XII 32.
— Şi: (regional) **murăríe** s. f. H X 507.
— **Morar[1]** + suf. *-ie.*

MORĂRÎT s. n. **1.** Ocupaţia, meseria morarului[1] **(I 1)**; (rar) morărie. Cf. DM.
2. Impozit care se percepea pe mori **(1)**. *Au mai scădzut şi desetina... şi au rădicat ţigănăritul şi morăritul şi prisăcăritul şi cîrcimăritul, care le scornisă Mihai Vodă.* NECULCE, L. 304. *Scos-au morărit, de toată moara cîte 2 ug*[hi]. AMIRAS, LET. III, 131/11. *Mai ia pe fiecare an cîte douăzeci de galbeni morărit de la morile de pe Siret.* BUL. COM. IST. V, 154, cf. CADE, DM.
— Pl.: **(2)** *morărituri.*
— V. **morări**.

MORĂRÎŢĂ s. f. **1.** Soţia morarului[1] **(I 1)** sau stăpîna unei mori **(1)**; morăreasă. Cf. ANON. CAR. *Mergeam la iaz, unde întîlneam pe Ilinca, o fată de suflet a morăriţei.* GANE, N. III. 33, cf. 49. *Către amiază a venit morăriţa s-o cheme la masă.* SADOVEANU, M. C. 77.
2. (Personificat, în colinde) Moară **(1)**. *Morăriţa, mai şireată... Puse coada pe spinare Ş-apucă pe drum la vale.* TEODORESCU, P. P. 143, cf. 151. *Dar morăriţa, Iute ca criţa, Cînd a văzut atîtea care Cu povară, A pus coada pe spinare Şi-a tulit-o-n lunca mare.* MARIAN, S. R. I, 28.
3. (Bot.; regional) Chica-voinicului *(Nigella damascena).* PANŢU, PL.
4. (Sg. art.; prin Bucov.) Numele unui dans popular. VARONE, D. 116.
— Pl.: *morăriţe.* — Şi: (învechit şi regional) **murăríţă** s. f. ANON. CAR.
— **Morar[1]** + suf. *-iţă.*

MORĂTOÁRE s. f. v. **murătoare**.

MORĂTÓRI subst. pl. v. **murătoare**.

MORB s. n. (Livresc) Boală. *Care morbu sau boală . . . se sfîrşeşte sau spre sănătate sau spre moarte.* ÎNVĂŢĂTURĂ, 81/13, cf. 68/4. *Bălţi respiratoare de morburi şi moarte.* BARIŢIU, P. A. I, 455. *Mărgăritare ce se află crescute pe găoacele ei din lăuntru şi care mărgele se ţin a fi un morb al scoicei.* F (1870), 140, cf. LM. *Multe femei sînt de părere că ele ar fi avînd un fel de morb lăuntric . . . şi din cauza acestuia nu pot să nască copii.* MARIAN, NA. 6. *Îmi pare rău că nu mi-ai împărtăşit anumea, ce este cauza acelui morb.* SBIERA, F. S. 272, cf. BIANU, D. S. ✧ (Cu determinări precizînd felul bolii) *Morbul lui Basedow . . . i-a pricinuit sfîrşitul.* CĂLINESCU, E. 37. *Morbul lui Pott* = tuberculoza coloanei vertebrale. Cf. DM, DER. ✧ Fig. *Vei deveni ipocrit şi în furia acestui morb satanic, te vei munci să amăgeşti pe fratele tău.* FILIMON, O. I, 311. *Te-ai molipsit în singurătatea dumitale de un morb primejdios, pe care nu te supăra dacă-l numesc vanitate.* SADOVEANU, A. L. 18.

— Pl.: *morburi.*

— Din lat. **morbus.**

MORBICIÚNE s. f. (Învechit) Boală. *Terapeutica în 363 de boale sau morbiciuni cu numirea lor în trei limbi.* CORNEA, E. I, VIII/23. *Morbiciunea sau boala.* id. ib. 180/23.

— Pl.: *morbiciuni.*

— **Morb** + suf. *-iciune.*

MORBÍD, -Ă adj. Care indică o boală, o stare bolnăvicioasă sau rezultă dintr-o astfel de stare; bolnăvicios, nesănătos (din punct de vedere fizic sau psihic). Cf. URSU, T. Ş. 240, LM, BARCIANU. *Ţinînd seamă de activitatea artistică pe care a avut-o criminalul, cum şi de imprejurările, necunoscute pînă astăzi de noi, ca un rezultat al unei stări morbide, Curtea condamnă la zece ani detenţiune pe acuzatul Adrian.* ARDELEANU, U. D. 247, cf. SADOVEANU, E. 41. *Ereditatea morbidă trebuie şi ea menţionată.* RALEA, S. T. II, 21. *Un număr de lucrări a fost consacrat studiului alienaţilor criminali, arătînd nevoia pentru psihiatrie de a ţine seama de fondul morbid ca factor generator al crimei.* PARHON, O. A. I, XIV. *Burghezia stimulează asemenea literatură morbidă.* V. ROM. martie 1954, 262. *Nu este decît un fenomen morbid.* ib. ianuarie 1960, 192.

— Pl.: *morbizi, -de.* — Şi: (Bucov.) **moárbăd, -ă** adj. Com. MARIAN.

— Din lat. **morbidus,** fr. **morbide.**

MORBIDÉŢE s. f. (Livresc) **1.** Moliciune şi delicateţe reflectate în creaţii artistice. [Diana de Poitiers] *modulată în linii unduloase şi pline de morbideţă, nu mai are nimic din aspra candoare şi din energia virginală a anticei Artemide.* ODOBESCU, S. III, 57. *Rezistînd tendinţei de a scoate în relief morbideţea sau lirismul tragic din opera sa, muzica lui Chopin a rămas... o sursă limpede.* CONTEMP. 1949, nr. 159, 9/1.

2. Rafinament bolnăvicios, moliciune excesivă în atitudine, în maniere; lipsă de vitalitate, de energie. *Ochii . . . să îmbrace un soi de melancolică şi visătoare morbideţe.* HOGAŞ, DR. II, 72.

— Din fr. **morbidesse,** it. **morbidezza.**

MORBIDITÁTE s. f. **1.** Raportul dintre numărul bolnavilor şi întreaga populaţie dintr-un loc dat, într-o anumită perioadă de timp. *Morbiditatea studiată în populaţiunea civilă . . . ne dă preţioase desluşiri cu privire la influenţa . . . mediului . . . asupra condiţiunilor de aptitudine în a contracta boalele.* BIANU, D. S. *Scăderea mortalităţii şi morbidităţii.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2863.

2. Faptul de a fi morbid; predispoziţie, înclinare spre îmbolnăvire; (învechit, rar) morbitate. Cf. SCRIBAN, D., DM.

— Din fr. **morbidité.**

MORBÍFIC, -Ă adj. (Rar) Care dă naştere la boli, care constituie o sursă de boli. *Aer morbific.* SCRIBAN, D.

— Pl.: *morbifici, -ce.*

— Din fr. **morbifique,** lat. **morbificus.**

MORBÍLI subst. pl. (Învechit) Pojar. *Pojar, cori, ilez, morbili, rugeola, zapor. Sînt puţine boale care să aibă numiri aşa de multe.* BIANU, D. S. 595.

— Din lat. **morbilia.**

MORBINĂ s. f. v. **morghină.**

MORBITÁTE s. f. (Învechit, rar) Morbiditate **(2).** Cf. ARISTIA, PLUT.

— **Morb** + suf. *-itate.*

MORBÓS, -OÁSĂ adj. (Astăzi rar) Bolnav. *Depunerea, descărcarea materiei ceii morboasă, adecă a morbului sau a boalei la zisele părţi.* ÎNVĂŢĂTURĂ, 74/7. *Părţi morboase (bolnave) ale arborilor.* BARASCH, B. 233. *Mi se pare însă că nu e morboasă, ci numai afectează.* F (1867), 34, cf. 408. *Cu durere de inimă am citit . . . despre trista împrejurare, că iubita mea cumnată ar fi periculos morboasă.* SBIERA, F. S. 272. *În toată viaţa mea de ani şaizeci, n-am fost morbos decît de două ori.* V. ROM. iulie 1954, 7. ✦ Bolnăvicios. Cf. CV 1949, nr. 6, 38.

— Pl.: *morboşi, -oase.*

— Din lat. **morbosus.**

MORBOZITÁTE s. f. (Latinism învechit) Stare a celui bolnav. Cf. LM. *A rămas concediat... pentru morbozitatea sa.* SBIERA, F. S. 171, cf. BARCIANU.

— Din lat. **morbositas, -tis.**

MORBULÉNT, -Ă adj. (Rar) Bolnăvicios. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.
— Pl.: *morbulenți, -te.*
— Cf. m o r b.

MORBULÉNȚĂ s. f. (Rar) Stare maladivă. ALEXI, W.
— Cf. m o r b.

MORCEÁLĂ s. f. (Transilv. și Ban.) Noroi, fleșcăraie, mocirlă; p. e x t. murdărie **(1)**. *Și să vadă și să creadă, Cît mi-i inima de neagră, Ca morceala primăvara, Călcată de toată țara.* HODOȘ, C. 102. *Primăvara-i mare morceală pe măhală.* VICIU, GL., cf. BUL. FIL. II, ALR I 426/45.
— De la **morcilă,** cu schimbare de suf.

MORCELÍ vb. IV v. **mocirli.**

MORCELÍT, -Ă adj. v. **mocirlit.**

MORCELÓS, -OÁSĂ adj. v. **mocirlos.**

MORCHITÁN s. m. (Regional) Om tăcut, morocănos (Șoimuș-Tîrgu Mureș). ALR I 1 573/150.
— Pl.: *morchitani.*
— Etimologia necunoscută. Cf. m o r c o t i.

MORCÍLĂ s. f. v. **mocirlă.**

MORCILÍ vb. IV v. **mocirli.**

MORCIOLEÁLĂ s. f. (Prin Munt.) Noroi, fleșcăraie. CONV. LIT. XLIV, 1 004.
— **Morcioli** + suf. *-eală.*

MORCIOLÍ vb. IV v. **mocirli.**

MORCOÁJE s. f. v. **morcoașă.**

MORCOÁȘĂ s. f. **1.** (Regional) Nume dat unor piese sau dispozitive folosite pentru a proteja de roadere sau pentru a întări un obiect sau o parte a unui obiect:
a) (La plug) Bîrsă. Cf. DDRF, A II 1.
b) (La car) Fiecare dintre cele două semicercuri de fier cu care se ferecă osia, ca să nu se roadă; bleau. Cf. H XVIII 277. *Capetele osiei, în care intră roțile, să numesc carîmburi și sînt ferecate cu doaue morcoașe.* LIUBA-IANA, M. 105. *Osie înferată cu două morocașuri.* A I 17.
c) (La căruță) Bucată de fier de la capătul din față al oiștii, terminată cu un cîrlig, în care se prind opritorile. *Mărcoaja rudii.* H XVII 275. *Cuiu-n cărîmbu mărăcașu.* A I 13.
d) (La leucă) Mănușă **(II 2 f)** (Loman-Sebeș). A II 8.
e) (La coasă) Inel metalic în care se introduce coada; brățară. Cf. ALRM SN I h 39.
2. Parte bombată a unor obiecte. *Vezi cocoașa gîtului Ca morcoașa țestului.* MAT. FOLK. 1 241.
— Pl.: *morcoașe.* — Și: **morcoáje** (BUGNARIU, N.) s. f., **morcóș** (H XVII 142, LIUBA-IANA, M. 105, pl. *morcoașe)* s. n., **morocoáșă** (GHEȚIE, R. M.) s. f., **morocăș** (pl. *morocașuri)* s. n., **mărcoáșe** (A II 1, pl. *mărcoși),* **mărcoájă** s. f., **mărăcáș** subst.
— Din magh. **marokvas.**

MORCOÁVĂ s. f. v. **morcov.**

MÓRCOB s. m. v. **morcov.**

MORCOCENÍ vb. IV. T r a n z. (Prin vestul Munt.) „A încurca vorba; a nu spune ceva hotărît". TOMESCU, GL.
— Prez. ind.: *morcocenesc.*
— Etimologia necunoscută.

MORCÓCI s. m. (Iht.; regional) Porcușor *(Gobio uranoscopus).* BĂCESCU, P. 37, cf. 145.
— Pl.: *morcoci.*
— Etimologia necunoscută.

MÓRCOD s. m. v. **morcov.**

MÓRCOI s. m. v. **morcov.**

MORCOIÁȘ s. m. (Regional) Numele unui pește nedefinit mai de aproape (Vișteа de Jos-Făgăraș). H XVII 425.
— Pl.: *morcoiași.*
— Etimologia necunoscută. Cf. p o r c o i a ș.

MÓRCOŃ s. m. v. **morcov.**

MORCÓȘ s. n. v. **morcoașă.**

MORCOȘÍ[1] vb. IV. T r a n z. **1.** (Prin Transilv.) A fereca o osie cu morcoașe **(1 b).** Cf. LB, MÎNDRESCU, UNG. 91, H XVIII 307.
2. F i g. (Regional) A bate pe cineva (lovindu-l cu mîinile și cu picioarele) (Petrila). ALR II/833.
— Prez. ind.: *morcoșesc.*
— V. **morcoașă.**

MORCOȘÍ[2] vb. IV v. **mocoși.**

MORCOȘÍRE s. f. (Prin Transilv.) Acțiunea de a m o r c o ș i[1] **(1);** (regional) morcoșit. LB, cf. com. din VAȘCĂU.
— Pl.: *morcoșiri.*
— V. **morcoși**[1].

MORCOȘÍT s. n. (Prin Transilv.) Morcoșire. Cf. LM.
— V. **morcoși**[1].

MORCOTÁN s. m. (Prin nordul Transilv.) Persoană care are în păstrare alimentele strînse în vederea unei petreceri. *Aceste mîncări se*

păstrează apoi într-un lădoiu mare cu închisoare şi se concred unui fecior de omenie, care poartă numele de morcotan. BUGNARIU, N. 48/308.

— Pl.: *morcotani.*

— Din magh. **markotányos** „cantinier (militar)".

MORCOTĂŞ s. m. (Regional) Numele unui peşte nedefinit mai de aproape (Vişteа de Jos-Făgăraş). H XVII 425.

— Pl.: *morcotăşi.*

— Etimologia necunoscută. V. m o r c o i a ş.

MORCOTÍ vb. IV. **1.** I n t r a n z. (Învechit) A-şi exprima nemulţumirea murmurînd, cîrtind împotriva cuiva. *Şi împutară (morcotiră* D) *în fsatele sale, nu ascultară glasul Domnului.* PSALT. 225. *Că-n samă cuvîntul nu-i băgară Şi-n sălaşele lor morcotiră.* DOSOFTEI, PS. 369/21, cf. 472/14.

2. T r a n z. (Regional) A învinui; a cicăli. *Badeo, nu ştiu ce om eşti, De-aşa tot mă morcoteşti.* PAMFILE, C. T. 248, cf. id. J. II, 155, ALR I 1 334/217, 310, 573, A V 2.

— Prez. ind.: *morcotesc.* — Şi: **(2) morfotí** vb. IV. PAMFILE, J. II, 155.

— Din ucr. **моркотіти.**

MORCOTITÓR, -OÁRE s. m. şi f. (Regional, despre oameni) Cicălitor (Şanţ-Năsăud). ALR I 1 564/215.

— Pl.: *morcotitori, -oare.*

— **Morcoti** + suf. *-tor.*

MÓRCOV s. m. **1.** Plantă leguminoasă din familia umbeliferelor, a cărei rădăcină groasă în formă de con, de culoare galbenă-roşiatică, cu gust dulce, este întrebuinţată în alimentaţie; (regional), mure[1], moroc *(Daucus carota sativa).* Cf. GCR II, 98/16. *Rădichi albe şi negre, morcovi, selină, pătrănjel* (a. 1 808). IORGA, S. D. VIII, 44. *De mîncat să i se dea morcovi pisaţi.* CALENDARIU (1 814), 182/27, cf. 169/8. *Faţa lui roşie ca morcovul . . . arăta că pentru el viaţa n-avusese zile negre.* NEGRUZZI, S. I, 58. *Grădinarii seamănă mai cu osebire şi în mare cantitate varza şi ceapa . . . , morcovi.* I. IONESCU, M. 357. *La ţară se pune morcovul copt şi sfărîmat la bube dulci.* BIANU, D. S. *Morcovul . . . se numeşte în Ardeal mure.* ŞEZ. XV, 88. *O legătură cu sfeclă, morcov, ridichi şi pătrunjel, toate rase pe răzătoare.* PAMFILE, B. 42. *Îi roşu ca morcuvu.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. *Merse la stejarul de care fusese legat, îl smulse din pămînt ca pe un morcov.* RETEGANUL, P. V, 34. cf. COM. SAT. V, 72. ✧ *Morcov sălbatic* (sau *de cîmp)* sau *morcovu cîmpului* = ruşinea-fetei *(Daucus carota).* Cf. COTEANU, PL. 17, LB, LM. *Sămînţele de morcov sălbatic sînt diuretice.* BIANU, D. S., cf. PANŢU, PL. *Fundul ogrăzii era invadat de o pădurice de morcov sălbatic.* SADOVEANU, O. XI, 448. *Ţarina . . . A năpădit-o morcovul sălbatic şi pirul.* BENIUC, C. P. 43, cf. A IX 5. ✦ (Argotic) Fiecare dintre bornele fixate pe marginea unei şosele.

2. C o m p u s: **morcov-porcesc = a)** nap-porcesc *(Helianthus tuberosus).* Cf. COSTINESCU, H XVI 9, ALR I 861/890, ALR SN I h 194; **b)** gulie *(Brassica oleracea).* BUJOREAN, B. L. 385.

— Pl.: *morcovi* şi (regional, n.) *morcove* (ALR I 842/837). — Şi: (regional) **mórcovă** (ALR I 842/679, 684), **morcoávă** (ib. 842/24) s. f., **mórcob** (ib. 842/270), **mórcod** (CABA, SĂL., VAIDA, ALR I 842/273, 285, 333, 339, 357), **mórcoi** (H XVII 226, ALR I 842/30, 180, 772), **mórcoń** (ALR I 842/30, 35, 40, 75, 85, 112), **mórcoz** (ib. 842/345), **mórcuv, mórcur** (COTEANU, PL. 17). **múrcov** (ALR I 842/558, 578), **múrcoi** (COTEANU, PL. 17, LB, LM, BRANDZA, FL. 236, ALR I 842/87, 103), **mîrcov** (BUL. FIL. IV, 59, BL VI, 206, ALR I 842/217) s. m.

— Din bg. **морков.**

MÓRCOVA s. f. (Cu sens neprecizat, în colindele de anul nou) *Sorcova, Morcova, Dă-mi, jupîne, Roşcova . . . Dă-mi paraua să mă duc.* TEODORESCU, P. P. 160. *Sorcova, Morcova, Să trăiţi, Să-mbătrîniţi Ca mărul, Ca părul.* MAT. FOLK. 1122.

— Din **sorcova,** prin substituirea lui *b* cu *m.* Cf. GRAUR, E. 19.

MÓRCOVĂ s. f. v. **morcov.**

MORCOVEÁNCĂ s. f. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu frunze plăcut mirositoare, cu flori albe şi fructe ovale *(Pleurospermum austriacum).* Cf. BARCIANU, ALEXI, W., PANŢU, PL., DM.

— Pl.: *morcovence.*

— **Morcov** + suf. *-eancă.*

MORCOVÉL s. m. **1.** Diminutiv al lui m o r c o v.

2. (Bot.) Mutătoare *(Bryonia dioica).* Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *morcovei.*

— **Morcov** + suf. *-el.*

MORCOVÍU, -ÍE adj. (Rar) De culoarea morcovului **(1).** *Conversaţia noastră se prelungi pînă la Paris sub nasul englezului cu favoriţi morcovii.* CONV. LIT. IV, 364, cf. DM.

— Pl.: *morcovii.*

— **Morcov** + suf. *-iu.*

MÓRCOZ s. m. v. **morcov.**

MÓRCUR s. m. v. **morcov.**

MÓRCUV s. m. v. **morcov.**

MORDÁC adj. invar. v. **mordace.**

MORDÁCE adj. invar. (Latinism învechit) Care mușcă. *Cînele . . . nehodinit, mordac, adecă mușcătoriu și mînios.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 110/9. ✦ Fig. Caustic, satiric, mușcător, usturător. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Acea scuză sarcastică și mordace a lui Eitel.* BARIȚIU, P. A. III, 252.
— Și: (rar) **mordác** adj. invar.
— Din lat. **mordax, -acis.**

MORDACITÁTE s. f. (Latinism învechit) Faptul de a fi ironic, caustic, mușcător. Cf. PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W.
— Din lat. **mordacitas, -atis.**

MORDÁI s. n. (Învechit) Pistolet. Cf. KLEIN, D. 382, POLIZU, BARCIANU.
— Pl.: *mordaie* și (m.) *mordai* (LB, LM, ALEXI, W.).
— Din magh. **mordály.**

MORDÁNT, -Ă adj., s. m. **I.** Adj. (Rar, despre note muzicale) Care se execută printr-un mic ornament melodic, un fel de tril neterminat. *Critica însă se declară în contra notelor mordante introduse în cîteva fraze dintr-această arie.* FILIMON, O. II, 266.
II. S. m. Substanță care fixează vopselele pe fibrele textile. *Rezistența* [firului de lînă] *după vopsire cu coloranți cu mordanți . . . a scăzut.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 406, cf. id. TES. 51. ✧ (Adjectival) *Coloranți mordanți (alaun, crom etc.).* NOM. MIN. I, 209.
— Pl.: *mordanți, -te.* — Și: (rar) **mordént, -ă** adj. TIM. POPOVICI, D. M.
— Din fr. **mordant.** — **Mordent** < it. **mordente.**

MÓRDĂ s. f. **1.** (Regional) Bot (BARCIANU, DR. IV, 1 557), rît (CADE). ✦ Fig. Gură (a omului). Cf. CADE.
2. (Prin Transilv.) Față, obraz (al omului). Cf. GHEȚIE, R. M.
— Pl.: *morde.*
— Din ucr. **морда.**

MORDÉNT, -Á adj. v. **mordant.**

MÓRDIE s. f. (Regional) Vreme posomorîtă (Ciubăncuța-Dej). Cf. COMAN, GL.
— Și: **múrdie** s. f. COMAN, GL.
— Etimologia necunoscută.

MÓRDINĂ s. f. (Regional) Loc mocirlos, umed (Curechiu-Brad). CHEST. IV 63/106.
— Pl.: *mordine.*
— Etimologia necunoscută.

MOREA[1] s. f. (Bot.; regional) Zîrnă *(Sola*[1] *num nigrum).* PANȚU, PL.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MOREÁ[2] s. f. v. **moarea.**

MORÉCA s. f. art. (Regional) Numele unui dans popular (Buhalnița-Piatra Neamț). H X 97.
— Etimologia necunoscută.

MORÉNĂ s. f. Material detritic (pietriș, nisip, sfărîmături de stînci etc.) transportat de ghețari (și depus în locul de topire a gheții). *Pe marginile . . . ghețarilor sînt . . . troiani de pietri mari și înalți care se duc la urnirea maselor de gheață în jos și se numesc morene.* F (1882), 20. *La capătul ghețarilor de azi se adună grămezi mari de stînci și de pietriș, care fac coline întregi, cunoscute sub numele de morene.* MEHEDINȚI, G. F. 141. *Unii dintre învățații noștri . . . au introdus expresii populare și în terminologia tehnică. Astfel e podișul geografilor, pentru platou, și grohotișul geologilor, pentru morenă.* PUȘCARIU, L. R. I, 398. *Aici, morenele coboară uneori chiar sub 1 000 m.* MG I, 166, cf. 214.
— Pl.: *morene.*
— Din fr. **moraine.**

MÓRES subst. (sg.) (Învechit, rar) Obicei (rău). *Vreadnică răsplătire și remunerație și plată a omului celui cu mores rău și nemulțemitoriu.* TICHINDEAL, F. 153/8. *Nemica nu e mai cu pagubă . . . fără numai cînd se porneaște răutatea fără de frîu și cînd cel cu mores (năravu) îndărătnic . . . se ține mare întru fărădelegile sale.* id. ib. 359/4.
— Etimologia necunoscută. Cf. lat. m o s, m o r i s.

MORÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Maur[2] (2). *O surioară depărtată, gingașă și molatecă, crescută sub umbra naranzilor . . . și boltele morești a Alhambrei.* NEGRUZZI, S. I, 263. *Ornamentele . . . sînt după gustul moresc — bizantin.* FILIMON, O. II, 9.
— Pl.: *morești.*
— Din fr. **moresque.**

MOREȘÁN, -Ă s. m. și f. v. **moroșan**[1].

MORFÉM s. n. Element morfologic (prefix, sufix, desinență etc.) cu ajutorul căruia se formează, de la o rădăcină, cuvinte și forme flexionare; cea mai mică unitate din structura morfologică a cuvîntului (inclusiv rădăcina), avînd un sens determinat. *Din formele mai numeroase sau mai des întrebuințate se extrage o tulpină sau un morfem (sufixe, desinență) tipic, care se generalizează.* PUȘCARIU, L. R. I, 19, cf. 37. *Morfemul reprezintă elementul necunoscut, nou, care se adaugă la cel existent de mai înainte, deci cunoscut.* IORDAN, STIL. 232.

Articolul joacă şi rolul de morfem al cazului oblic. SCL 1953, 144. *Gradul comparativ şi gradul superlativ se opun pozitivului cu ajutorul morfemelor „mai", „cel mai", „foarte" etc.* L. ROM. 1953, nr. 1, 30. *Termenul „morfem" este alcătuit după acelaşi model ca „fonem" şi „sintagmă" şi prin urmare este natural să însemne „cea mai mică unitate morfologică".* SG II, 4. *Afixele şi rădăcinile, ca părţi constitutive ale unităţii gramaticale numite „cuvînt", poartă numele de „morfem".* GRAUR, I. L. 127, cf. id. S.L. 14. *Persoana a III-a* [a imperfectului] *se deosebeşte de amîndouă celelalte, prin faptul că nu are nici un morfem.* GRAM. ROM[1]. I, 112. *Fonemul nu poate fi studiat ca o abstracţie şi nu poate fi studiat izolat, ci numai în complexul cuvintelor şi morfemelor.* MACREA, F. 30.

— Pl.: *morfeme.*

— Din fr. **morphème.**

MORFEMÁTIC, -Ă adj. (Rar) Care ţine de morfem, privitor la morfem. V. morfologic. *Lingvistica... consideră că, în plan morfematic, unitatea corespunzătoare fonemului este morfemul.* SCL 1959, 279.

— Pl.: *morfematici, -ce.*

— **Morfem** + suf. *-atic.*

MORFÍNĂ s. f. Substanţă alcaloidă extrasă din opiu, întrebuinţată drept calmant şi narcotic, uneori şi ca stupefiant; (regional) morfiu. Cf. LM, BARCIANU. *Schimbase morfina pe praful alb, fiindcă era mai uşor de găsit.* C. PETRESCU, C. V. 313. *Aş picura-ntr-o cupă cu eter, Morfină.* MINULESCU, V. 99.

— Din fr. **morphine.**

MORFINOMÁN, -Ă s. m. şi f. Persoană care foloseşte în mod curent morfină, care suferă de morfinomanie. *Toate activităţile străine lecturilor îl scoteau din fire, ca pe morfinomani tot ce-i împiedică de a-şi injecta doza.* TEODOREANU, M. II, 420. *Îl acuză că patronează tripouri şi cercuri de morfinomani.* CĂLINESCU, E. O. II, 319.

— Pl.: *morfinomani, -e.*

— Din fr. **morphinomane.**

MORFINOMANÍE s. f. Utilizarea patologică a morfinei ca stupefiant. Cf. BIANU, D.S., CADE, DM.

— Din fr. **morphinomanie.**

MÓRFIU subst. (Prin Transilv.) Morfină. *Cred că în aerul cafenelelor pluteşte un fel de morfiu.* AGÎRBICEANU, L. T. 75.

— Din germ. **Morphium.**

MORFOLEÁLĂ s. f. Faptul de a morfoli.

— **Morfoli** + suf. *-eală.*

MORFOLÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Mai ales despre oamenii fără dinţi; complementul indică un aliment) A mesteca[1] **(1)** cu gingiile şi cu limba, (neobişnuit) a morfologi; p. ext. a mînca încet, a mesteca[1] alene; a mozoli **(1)**, a molfăi **(1).** *Mai bea un rachiu, mai morfoleşte un covrig uscat şi se gîndeşte mai la una mai la alta.* CARAGIALE, O. I, 361, cf. III, 51. *Hangiul tremură şi morfoleşte o bucăţică de pîine.* DELAVRANCEA, H. T. 35. *Fericită că poate morfoli în gingii brînzoaicele aduse.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 132. *Unii musafiri morfoleau în gingii şerbetul roz.* PAS, L. I, 106. *Muie un colţ de pîine în apă, îl rupse şi îl morfoli multă vreme între gingiile care îl dureau.* STANCU, R. A. III, 119. *Pe cînd tu morfoleşti coceni şi n-ai ce face, El a băgat în el copăi şi troace, Căldări, cazane şi hîrdaie.* ARGHEZI, S. P. 38. ✧ Fig. *Tăcu şi îşi morfoli singur gîndurile.* REBREANU, R. I, 86. ✧ Expr. **A morfoli vorbele** = a vorbi nedesluşit, a îngăima. *Se spăimîntă... singur de revolta lui şi urmă repede, morfolindu-şi vorbele.* id. ib. 127. *Începe să morfolească vorbele prin coada gurii.* LUNGIANU, CL. 26. *Rozîndu-şi vorbele... Le morfole-n gingii şi-nghiţitoare.* ARGHEZI, S. P. 134. ✦ A învîrti ceva între buze şi între dinţi (mestecînd). *Din cînd în cînd rupea cîte-o frunză pe care-o morfolea între dinţi.* SANDU-ALDEA, ap. CADE. *În colţurile gurii morfolea neîncetat ţigări lungi de foi.* V. ROM. februarie 1956, 24. ✦ Intranz. A mesteca[1] mereu fără a avea nimic în gură. *Doi bătrîni... îşi muşcau buzele, morfolind din gură.* ARDELEANU, D. 91.

2. Fig. A învîrti, a suci pe toate părţile. *O morfoleşti de un ceas parcă acu o scrii. Dă-o notarului s-o citească el.* PETICĂ, O. 222. *Eu mă lăsam pe capul lui şi-l puricam la rădăcina nasului, în gaura din frunte, îi morfoleam urechile ca pe nişte zdrenţe mari de catifea.* ARGHEZI, C. J. 93. *Pe Ioniţă îl găsise de dimineaţă, mototolind un şoarice mort, adus de pisică, morfolindu-l în degete.* DEMETRIUS, A. 14.

3. Fig. (Rar) A coborî, a degrada, a întina. *Tineri lipsiţi de orice talent..., stîrniţi de o neputincioasă poftă de glorie, morfolesc sculpturalele forme ale lui Eminescu şi se bat în jurul luminii lui.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 237, cf. id. P. 83. *Cîteva însuşiri care domnesc pe deasupra celorlalte şi pe care artiştii le schilodesc mărindu-le şi le morfolesc potrivindu-le cu puterea simţurilor oricărui nesimţitor.* GHEREA, ST. CR. I, 11.

— Prez. ind: *morfolesc*; pers. 3 şi: (rar) *mórfole.*

— Formaţie onomatopeică.

MORFOLÍT, -Ă adj. **1.** (Despre cuvinte, fraze etc.) Îngăimat, nedesluşit. *Frazele morfolite ale acestuia n-au relevat decît tocmai neputinţa de a-şi spune gîndul întreg.* CONTEMP. 1948, nr. 106, 3/3.

2. (Despre obiecte) Mototolit, terfelit, stricat, murdărit. *Cu registre pătate, morfolite... secretarii primesc înscrieri noi.* PAS, Z. IV, 56.

— Pl.: *morfoliți, -te.*

— V. **morfoli.**

MORFOLOGÍ vb. IV. Tranz. (Neobișnuit) A morfoli **(1)**. *Morfologea-n gingii un crîmpei de covrig.* CARAGIALE, O. II, 244.

— Prez. ind.: *morfologesc.*

— Cf. morfoli.

MORFOLÓGIC, -Ă adj. **1.** Care se referă la forma și structura organismelor animale și vegetale sau a materiei anorganice, la corelațiile dintre ele, la modificările lor etc. *Organele... de reproducție în sensul morfologic sînt membre foliare modificate și dispuse așa, ca să poarte elementele reproducției: gametele.* GRECESCU, FL. 3. *Presupuneam, pe baza caracterelor morfologice, că cea mai mică* [acvilă] *ar fi mascul.* LINȚIA, P. II, 168. *Funcțiunea hematopoetică a măduvei osoase poate asigura o compoziție morfologică normală a sîngelui.* PARHON, B. 38. *Clasificarea norilor... pe bază morfologică, adică după forma lor.* CIȘMAN, FIZ. I, 556. *Din punct de vedere morfologic, acest proces tectonic... prezintă cea mai mare importanță.* MG I, 151. ✦ (Rar) Care se referă la alcătuirea, la structura societății. *Avînd în vedere că această clasificare trebuie să corespundă în totul realității lucrurilor... nu rămînea decît ca această operațiune să se facă în mod morfologic, studiindu-se cu amănunțime caracterele și dezvoltarea fiecărei forme sociale, oricît de neînsemnată ar părea.* PETICĂ, O. 468.

2. (Lingv.) Care aparține morfologiei **(2)**, privitor la morfologie. *În toate aceste abateri nu e vorba de cine știe ce schimbări fonetice sau particularități morfologice introduse sub influența vreunui dialect local.* BUL. COM. IST. I, 135. *Mijlocul morfologic cel mai des folosit în limba noastră este modificarea aspectului formal al cuvintelor.* IORDAN, L. R. 247, cf. id. STIL. 144. *Cu cît o limbă este mai săracă din punct de vedere morfologic, cu atît mai mare este dependența cuvintelor ei de context.* SCL 1954, 226. *Avem a face cu adoptarea toponimicelor la sistemul morfologic al limbii sau al graiului.* ib. 1958, 341. *Nici în celelalte limbi romanice nu există o corespondență morfologică perfectă între toate formele de singular și toate formele de plural.* LL I, 104. *Dacă e relativ ușor să reconstruim cuvintele și formele morfologice, faptele de sintaxă sînt mult mai greu de reconstruit.* GRAUR, I. L. 19, cf. id. ib. 193. *Normele morfologice și sintactice ale limbii literare actuale.* L. ROM. 1959, nr. 1, 6.

— Pl.: *morfologici, -ce.*

— Din fr. **morphologique.**

MORFOLOGÍE s. f. **1.** Parte a biologiei care studiază forma și structura materiei organice; p. ext. forma și structura materiei organice. *Uredinalele, ciuperci microscopice... pun o serie de probleme interesante de morfologie.* SĂVULESCU, M. U. I, 11. ✦ (Rar) Parte a sociologiei care se ocupă cu studierea structurii, a alcătuirii societății umane. *Morfologia nu are nevoie de noțiunea de organism de care s-a slujit vechea școală organică.* PETICĂ, O. 487.

2. Parte a structurii gramaticale care constă din totalitatea regulilor de modificare a formei cuvintelor în diferitele lor întrebuințări; parte a gramaticii care se ocupă cu studiul acestor reguli. *Exemplul simplu al lui „cald" arată îndeajuns cît de adînc intrăm în domeniul morfologiei, al derivațiunii și al semanticei îndată ce încercăm să deslușim grupele în care se rînduiește materialul lingvistic.* PUȘCARIU, L. R. I, 23. *Între ortografie și morfologie există o legătură strînsă.* IORDAN, L. R. 217. *Morfologia studiază și relațiile dintre cuvintele limbii din punctul de vedere al formării lor.* SCL 1957, 134. *Morfologia se schimbă mai greu decît sintaxa și foarte rar primește împrumuturi.* GRAUR, I. L. 175. *Anumite reguli de morfologie și sintaxă.* MACREA, F. 18.

— Din fr. **morphologie.**

MORFONÉM s. n. (Rar) Fonem care intră în alternanțe morfologice. *Cînd distincțiile morfologice nu se fac prin morfeme, nici prin instrumente gramaticale, ori cuvinte goale sau auxiliare, ci prin mijloace fonologice, atunci vorbim despre morfoneme.* PUȘCARIU, L. R. I, 42, cf. id. ib. 54.

— Pl.: *morfoneme.*

— Din fr. **morphonème.**

MORFONOLOGÍE s. f. Disciplină lingvistică avînd ca obiect studierea utilizării în morfologie a mijloacelor fonologice ale unei limbi. *Lucrare de fonologie... consacrată morfonologiei.* SCL 1954, 56.

— Din fr. **morphonologie.**

MORFOTÍ vb. IV v. **morcoti.**

MORGANÁTICĂ adj. (În sintagma) *Căsătorie morganatică* = căsătorie între un bărbat dintr-o familie domnitoare și o femeie de rang social inferior. Cf. STAMATI, D., LM, BARCIANU, CADE, DM.

— Pl.: *morganatici, -ce.*

— Din fr. **morganatique.**

MÓRGĂ[1] s. f. (Livresc) Atitudine, comportare trufașă, disprețuitoare a unei persoane față de semenii săi; afectare exagerată a propriei demnități. *M-am obișnuit cu o răbdare și abnegație extraordinară, pe lîngă o stăruință de fier și storsei pînă și stima patronului meu,*

care, deși nu mi-o arată în față, din semeție, morgă aristocratică, sigur știu că o profesează. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 20. *Care dintre voi nu și-a sîngerat inima văzîndu-și soția cea dragă . . . văzîndu-și fiica cea junĕ . . . strivite la tot pasul de morga, gelozia și trufia sfruntată a ciocoaicelor?* BOLLIAC, O. 239. *S-au vorbit multe și mărunte despre fudulia grecească, despre orgoliul britanic și morga spaniolă — mofturi toate.* CARAGIALE, O. VII, 450. *Ar fi de un nespus de mare folos ca învățătorul să-și părăsească morga magistrală și să se scoboare lîngă elev.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 186. *Gică, pentru toți, era un băiat bun, serviabil și fără morgă.* C. PETRESCU, C. V. 102. *Morga ofițerilor care luau poziție și loveau pintenii.* CONTEMP. 1949, nr. 161, 10/7. *Tragedia Catiei începe în clipa cînd Veniamin Semionovici își părăsește morga impunătoare și devine natural, adică meschin și găunos, trivial și mărginit.* V. ROM. martie 1954, 314.

— Din fr. **morgue.**

MÓRGĂ² s. f. **1.** Clădire sau încăpere special amenajată în care se depun cadavrele și se execută autopsiile. *Domnul doctor a telefonat că vă așteaptă la morga spitalului ca să asistați la autopsia unui înecat.* BART, E. 252. *„Un . . . prieten" îl încredința că dacă nu va pleca de bună voie de pe șantier, va fi dus cu mașina la morgă.* V. ROM. octombrie 1954, 115. *Puseră sicriul . . . într-o căruță șoldie care îl duse, sub pază, la morgă.* STANCU, R. A. IV, 213.

2. (Argotic) Ocnă. CADE.

— Pl.: *morgi.*

— Din fr. **morgue.**

MORGHÍLĂ s. f. = **mărghilă.** CHEST. IV 63/174/c.

MORGHINĂ s. f. (Regional) Om rău. Cf. PAMFILE, J. II, 155.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ? — Și: **morbină** s. f. PAMFILE, J. II, 155.

— Etimologia necunoscută.

MÓRHĂ s. f. (Regional) Păsat pentru păsări (Săvîrșin-Lipova). ALR I 734/87.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

MORHĂÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A obliga să muncească mult, din greu (Sîngeorz Băi-Năsăud). Cf. PAȘCA, GL. *Nu morhăi oamenii, că doar nu-s vite.* id. ib.

— Prez. ind.: *morhăiesc.*

— Cf. m a r h ă.

MORHOÁNCĂ s. f. (Munt.) Pămînt arat de mai multe ori (după ce fusese lăsat nelucrat mai mulți ani). Cf. H VII 69, 390, 423, BOCĂNEȚU, T. A. 214.

— Pl.: *morhoance.*

— Etimologia necunoscută.

MORHOÁNGHINĂ s. f. (Regional) Om prostănac (Rășinari-Cisnădie). PAȘCA, GL.

— Pl.: *morhoanghine.*

— Etimologia necunoscută.

MORIBÚND, -Ă adj. v. **muribund.**

MÓRIC¹, -Ă adj. (Învechit, rar) Maur² (2). *În partea cea din stînga Erau două coloane masive de stil moric.* HELIADE, O. I, 220.

— Pl.: *morici, -ce.*

— Cf. m o r e s c.

MÓRIC², -Ă adj. invar. v. **morico.**

MÓRICO adj. invar. (Învechit) Roșu-închis sau albastru-închis. *Cînd fu la o distanță oarecare de ascunzătoarea lui Păturică, acesta deosebi . . . un june ca de douăzeci și cinci de ani, cu anteriu de șamalagea morico.* FILIMON, O. I, 138. 5 *coți de postav morico.* ap. TDRG, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

— Și: **móric, -ă** adj. invar. POLIZU.

— Din ngr. **μόριχος.**

MORIÓN subst. Varietate de cuarț, de culoare brună-închis sau neagră. Cf. LTR, DER.

— Pronunțat: *-ri-on.*

— Din fr. **morion,** germ. **Morion.**

MORISLÍV, -Ă adj. v. **morosliv.**

MORIȘCÁ vb. I. Tranz. (Prin Mold. și Bucov.; complementul indică boabe de grîu) A vîntura cu ajutorul moriștii (2). Cf. ALR II 5 311/386, 514, 520.

— Prez. ind.: *morișchez.*

— V. **morișcă.**

MORÍȘCĂ s. f. Diminutiv al lui m o a r ă. **1.** Moară (1) mică (cu o singură piatră sau roată), pusă în mișcare de vînt, de apă sau cu mîna; (regional) ciutură. *Șăsul se întinde păn la părău care vine de la morășca Boteștilor* (a. 1702). IORGA, S. D. I, 86. [Apa] *trece prin mijlocul satului și pune în mișcare șepte morișteː* I. IONESCU, P. 379. *Făcea zgomot mare, O moară de vînt, Dar biata morișcă, Deși-avea un pic De porumb și hrișcă, Nu lucra nimic.* ALECSANDRI, POEZII, 122. *O moară cu o singură piatră sau roată se numește morișcă sau ciutură.* PAMFILE, I. C. 180. *Pe alocurea, se vedeau singuratece moriști de vînt.* V. ROM. octombrie 1955, 123. *Na, morișco, na, na, na; Moara toi hodorogea Și pin apă tot fugea.* ALECSANDRI, P. P. 103, cf. TEODORESCU, P. P. 144. *Și porni apoi la moară La morișca cea tărcată Unde dă fărina gată.* MARIAN, S. R. I, 41. ◇ F i g. *Te plimbai . . .*

grămădind, măcinînd cugetări peste cugetări în morişca creierilor tăi. GANE, N. III, 143. ✧ E x p r. **A-i umbla** (cuiva) **gura ca o morişcă** = a vorbi mult şi fără rost, a-i umbla gura ca o moară (hodorogită). **A face** (cuiva) **morişcă (de vînt) în cap** (sau **în păr, în chică**) = a răsuci (cuiva) părul din cap, producînd o durere vie; a trage pe cineva de păr. *Am tras trii palme ţigancei, precum şi lui jupîn Guliţă i-am făcut o morişcă în chică, ca să le pun minte.* ALECSANDRI, T. 73. *Pînă o pune căprarul mîna în chica vrunia să-i facă morişcă de vînt.* DELAVRANCEA, S. 25, cf. CIAUŞANU, V. 180. (Regional) **A făcut morişcă** = a murit, a răposat. CIAUŞANU, V. 180. **A face o morişcă** = (despre un car plin de snopi) a se răsturna. Cf. PAMFILE, J. I, 128. **A ajunge de la moară la morişcă** = a ajunge rău; a decădea, a scăpăta. Cf. ZANNE, P. III, 247.

2. Vînturătoare (pentru cereale). *Morişti... duduiau împrăştiind nori de pleavă, alegînd grăunţele galbene ca aurul.* ANGHEL, PR. 82, cf. CIAUŞANU, V. 180. *Am luat morişca la vînturat.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, cf. ALRM SN I h 60.

3. (De obicei determinat prin „de vînt") Obiect imitînd aripile unei mori de vînt, care se aşază pe acoperişul unei case (ca ornament) sau în livezi şi pe ogoare (servind ca sperietoare împotriva păsărilor stricătoare). *Un feliu de morişti mititele de lemn, numite „morişti de vînt", pre cari le pun în locurile cele mai cercetate de vrăbii.* MARIAN, O. I, 403. *Ca sperietoare pentru păsări slujeşte şi morişca de vînt.* PAMFILE, A. R. 148. *Vîntul trecea prin ulița îngustă, se înfunda ţiuind pe subt acoperişurile negre, şuiera prin moriştele de vînt de pe creasta caselor.* SADOVEANU, O. I, 114, cf. ALRM SN I h 34, A IX 5, 6. ✧ (În metafore şi comparaţii, sugerînd ideea de învîrtire) *Atunci lumea-n căpăţînă se-nvîrtea ca o morişcă De simţeai, ca Galilei, că comedia se mişcă.* EMINESCU, O. I, 140. *Bătrînul se uita placid la dînsa..., învîrtind degetele morişcă şi zîmbind.* ZAMFIRESCU, ap. TDRG. *Sări în picioare şi învîrtindu-se cu braţele întinse prin aer ca o morişcă, se repezi... ţipînd ascuţit.* V. ROM. martie 1954, 181. *Înălţă ochii la cerul înnorat, răsucind bastonul morişcă între degetele înmănuşate.* C. PETRESCU, A. R. 41. ✦ Jucărie confecţionată din tablă, hîrtie etc., înfăţişînd aripile sau roata unei mori, care se învîrtesc la bătaia vîntului. *Se fac pătrate de tablă, de tinichea şi 2 colţuri opuse se îndoaie în acelaşi sens. Celelalte două colţuri rămîn să slujească ca axă, sprijinindu-se în degete. Copiii suflă în cavitatea unui colţ şi morişca se învîrte.* PAMFILE, J. I, 69. *Un patrat de hîrtie se rupe pe diagonale pînă aproape de mijloc, 4 din cele 8 colţuri se prind la mijloc cu un cui care se înfige într-un băţ. Dacă bate vîntul morişca se învîrteşte.* id. ib. II, 85. ✦ Jucărie confecţionată dintr-un cărăbuş sau alt gîndac (care face zgomot cînd zboară), imobilizat cu ajutorul unui ac de mărăcine şi lăsat să zbîrnie în aer. Cf. MARIAN, INS. 23. *Fac morişcă-n vînt din bunzari.* ALR II 4 367/260, cf. 4 367/172, 192, 272, 284, 349, 833.

4. (Rar) Rîşniţă (pentru măcinat cafea, piper, pesmet etc.). Cf. BARCIANU, ALEXI, W., NICA, L. VAM. 161, A IX 4, 6. ✦ (Regional) Piuliţă. Cf. ALR II 3 978/362, 833.

5. Mulinetă. *Totuşi mlădiţa, vîrful e de neapărată lipsă, mai cu seamă în lipsa moriştei sau mosorului cu struna de rezervă.* ATILA, P. 32, cf. 37.

6. (Regional) Pipotă. Cf. ALR I 124/156, 1 006/156, 166, ALRM SN I h 246, A II 6.

— Pl.: *morişti* şi (rar) *morişte*, (regional) *morişchi* (ALR II 4 377/29).

— **Moară** + suf. *-işcă.*

MORIŞCÚŢĂ s. f. Diminutiv al lui morişcă.

1. Cf. morişcă **(1)**. *Morişcuţă, moară-n vînt, Unde măcină argint, Nevestele gură-ş vînd, Fetele nu-ncap la rînd.* BÎRLEA, C. P. 268.

2. Cf. morişcă **(3)**. *Cărăbuşe, cărăbuş Eu din tine-oi face acuş O morişcuţă de vînt Pe faţ-acestui pămînt.* MARIAN, INS. 23.

— Pl.: *morişcuţe.*

— **Morişcă** + suf. *-uţă.*

MORIŞOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui moară; (rar) moriţă. *Un codru de loc ce am la morişoara despre poiana lui Haină* (a. 1 760). IORGA, S. D. VI, 496.

— Pl.: *morişoare.*

— **Moară** + suf. *-işoară.*

MORÍŢĂ s. f. (Rar) Morişoară. DR. XI, 125.

— Pl.: *moriţe.*

— **Moară** + suf. *-iţă.*

MORÎN s. m. v. **morun²**.

MORÎNCEÁLĂ s. f. **1.** (Prin Munt.) Muncă obositoare; trudă; chin. *Cîteodată opream pîrîul şi, făcînd o bolboacă mare, încercam să mă scald... Obosit de atîta morînceală, mă întindeam la umbră.* SĂM. IV, 728. *Mă trezii în pat, năduşit baltă de atîta morînceală ce-mi trăsese Morfeu.* IOVESCU, N. 199. ✦ (Prin Bucov., în forma *moronceală*) Treabă făcută de mîntuială. LEXIC REG. 105. ✦ (Regional, în forma *morunceală*, probabil prin apropiere de *morun²*) Depunere a icrelor de către moruni². *Nu ştie seama peştelui, Morunceala morunilor, Tăvălitura ştiucilor.* MAT. FOLK. 50.

2. (Prin Munt., Olt.) Pămînt amestecat cu apă, întrebuinţat la spoitul caselor (com. din TURNU MĂGURELE); tencuială (CHEST. II 128/90); „frămîntătură" (PLOPŞOR, V. O. 11).

3. (Prin Munt.) Lături de vase îngroşate cu mălai. *Morînceală se zice lăturilor de vase îngroşate cu mălai pentru a fi date porcilor.* I. CR. VIII, 88.

— Şi: (regional) **moronceálă, morunceálă** s. f. — **Morînci** + suf. *-eală.* — Pentru sensul **2**, cf. m u r u i a l ă.

MORÎNCÍ vb. IV. T r a n z. şi i n t r a n z. (Prin Olt., Munt.) A lucra ceva cu greutate, cu efort; p. r e s t r. a frămînta, a pisa. *De 2 zile morîncesc la o groapă.* PAŞCA, GL. *Cînd faci o tencuială de casă, amesteci pămîntul cu paiele, îl morînceşti.* BOCEANU, GL., cf. CIAUŞANU, GL. ✧ F i g. *Cînd Dumnezeu ia puterea unui om, să-l ia cu totul. Să nu-l mai lase morîncit de gînduri, de amintiri.* IOVESCU, N. 176. ✧ R e f l. *O să mă morîncesc să şindilesc singur acoperişu căsii.* Com. din PEŞTIŞANI-GORJ. ✦ T r a n z. (Complementul indică un dans) A juca cu pasiune. *Dobriţa morîncea nuneasca şi înainte şi înapoi.* IOVESCU, N. 220, cf. SCRIBAN, D. ✦ A face treabă de mîntuială, a nu munci serios; s p e c. a spăla prost. *O morînceşte şi el acolo, dar nu lucrează.* SCRIBAN, D., cf. I. CR. VII, 312. *Femeilor li se zice adesea că morîncesc . . . cînd nu frămîntă bine.* BOCEANU, GL. *Am morîncit nişte rufe.* CIAUŞANU, GL. ✦ T r a n z. F i g. A bate tare (pe cineva), lovindu-l cu pumnii, cu picioarele. *Eram departe, dar vedeam cum îl morînceai.* BOCEANU, GL., cf. COMAN, GL. ✧ (În imprecaţii) *Morînci-te-ar dracii!* TOMESCU, GL.

— Prez. ind.: *morîncesc.* — Şi: **moruncí** (I. CR. VII, 312), **mormîncí** (COMAN, GL.), **momîrcí** (id. ib.) vb. IV.

— Etimologia necunoscută.

MORÎNDĂU s. n., s. m. **1.** S. n. (Prin Olt.) Pastă obţinută prin mestecarea sau frămîntarea unei materii. Cf. CADE. ✦ Bol alimentar foarte mare. Cf. CADE.

2. S. n. (Prin sudul Transilv.) Plăcintă preparată din mălai şi brînză. Cf. GR. S. VI, 240. ✦ (Peiorativ) Aluat care nu s-a copt bine. Com. din ŞUGAG-SEBEŞ.

3. S. m. (Prin Olt.) Epitet dat unui om mare, prost (CADE), bleg sau moliu (CIAUŞANU, v. 180).

— Pl.: **(1, 2)** *morîndaie* şi *morîndăie*, **(3)** *morîndăi.* — Şi: **(3,** probabil prin apropiere de *moale*[1]*)* **molîndău** s. m. CIAUŞANU, v. 180.

— Etimologia necunoscută. Cf. m o r î n c i, m o r î n c e a l ă.

MORÎNGÁV, -Ă adj. v. **morînglav.**

MORÎNGLÁV, -Ă adj. **1.** (Regional) Lipsit de vigoare; slăbănog. Cf. I. CR. VIII, 88. *Cînd vita e „morîngavă" şi umblă ca ameţită, se zice că are „de-a geaba".* PĂCALĂ, M. R. 255, cf. com. din TURNU MĂGURELE.

2. (Prin Munt.) Tăcut, morocănos. Cf. ALR I 1 573/782, ALR II/784.

3. (Regional, în sintagma) *Porumb morînglav* = varietate de porumb cu ştiuletele mare şi cu 8—10 rînduri de boabe. Cf. PAMFILE, A. R. 68, ŞĂINEANU, D. U.

— Pl.: *morînglavi, -e.* — Şi: **morîngáv, -ă** adj.

— Etimologia necunoscută.

MORÎNGLĂVEÁSCA s. f. sg. art. (Regional) Numele unei hore. Cf. VARONE, D. 116.

— **Morînglav** + suf. *-ească.*

MORÎNTÁIE s. f. pl. v. **măruntaie.**

MORÎTÓRI subst. pl. v. **murătoare.**

MORJALĂU s. n. v. **morjolău.**

MORJĂLÍT, -Ă adj. v. **morjolit.**

MORJÉR s. n. v. **morjar.**

MORJÓC subst. v. **morjoucă.**

MORJOLĂU s. n. **1.** (Prin nordul Transilv.) Maşină de bătut porumb. ALR II 5 163/279, cf. 5 163/316, 334.

2. (Regional, în forma *morjalău)* Maşină de zdrobit struguri (Voiniceni-Tîrgu Mureş). ALR II/235.

— Pl.: *morjolauă.* — Şi: **morjalău, mojorlău** (ALR II 5 163/279) s. n.

— Din magh. **morzsoló.**

MORJOLÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A bate porumbul (de pe cocean) (Sînnicolau Român-Oradea). ALR SN I h 83/316.

— Prez. ind.: *morjolesc.*

— Din magh. **mázol.**

MORJOLÍT, -Ă adj. (Prin Maram.) Sfărîmat, zdrobit. Cf. m o r j o l i. *Fă-t'e-ncolo fîrfăit'e Cel cu budză morţolite Cu sprunţeńe porzolite.* T. PAPAHAGI, M. 44, cf. DR. IV, 1086.

— Pl.: *morjoliţi, -te.* — Şi: **morjălít, -ă** adj. DR. IV, 1086.

— V. **morjoli.**

MORJÓUC subst. v. **morjoucă.**

MORJÓUCĂ s. f. (Prin nord-vestul Transilv.) Bucăţică de aluat dospit (adunată din răzături) păstrată drept maia[1] pentru plămăditul pîinii; plămădeală. Cf. ALR I 770/295, 302, ALR II 4 011/316, LEXIC REG. 71.

— Pl.: ? — Şi: **morjóc** (ALR I 770/295), **morjóuc** (ALR I 770/302) subst.

— Din magh. **morzsóka.**

MORLÁN s. m. v. **molan[1].**

MORLÁNĂ s. f. v. **molan[1].**

MORLÁUCĂ s. f. (Regional) Molan[1] **(2)** *(Nemachilus barbatulus).* BĂCESCU, P. 37, cf. 131.
— Pl.: *morlauce.*
— De la **morlan.**

MORLÓI s. m. (Iht.; prin Munt.) Pui mic de somn. Cf. BĂCESCU, P. 37.
— Pl.: *morloi.*
— Etimologia necunoscută. Cf. morlan.

MORMÁN s. n. **1.** (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Îngrămădire de obiecte de acelaşi fel aşezate (în neorînduială) unele peste altele; cantitate (mare) dintr-un material strîns la un loc; grămadă. *Medelnicerii . . . aduseră pe masă în sahane de argint un morman de pilaf.* ODOBESCU, S. I, 79, cf. 334. *Arsese pînă-n pămînt hanul lui Mînjoală, îngropînd pe biata cocoana Marghioala . . . subt un morman uriaş de jăratic.* CARAGIALE, M. 11, cf. 30. *Mormane de morţi se vedea pe unde trecuse el.* ISPIRESCU, L. 170. *La gura sobii era un morman de scrum de hîrtie.* DELAVRANCEA, T. 197, cf. id. H. T. 105. *Un morman cumplit de leşuri umple cîmpul mohorît.* MACEDONSKI, O. I, 105. *Pustii şi sparte de vremi, se mai înalţă cîteva ziduri peste mormanul de ruini prăbuşite-n curtea cetăţii.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 161. *Vom face cît cerul de-nalt Mormanul cadavrelor crunte.* COŞBUC, B. 161, cf. id. P. I, 458. *Cu lopata în mînă, spintecau mormanele de omăt, cari înconjurau casele.* N. REV. R. I, nr. 1, 40. *Un morman de flori veştede aduşede vînt sta la pămînt.* PETICĂ, O. 265. *La doi paşi de marginea mormanului de cadavre, zări trupul flăcăului zăcînd la pămînt.* BUJOR, S. 170, cf. BASSARABESCU, V. 30. *Din mormanul de ziare numai capul i se vedea cu ochelarii care sticleau ca nişte ochi monstruoşi.* REBREANU, R. II, 75. *Descoperii . . . un morman de mărăcini uscaţi.* GALACTION, O. 81. *Vorbind, clădi în spaţiu . . . mormanul imaginar.* C. PETRESCU, C. V. 23. *Erau pe-aici mormane de moluz.* D. BOTEZ, F S. 55. *Lăsa . . . mormane de scrum pe mobile.* TEODOREANU, M. II, 99. *Tot ce aveau mai bun de făcut era să se adune în jurul meu . . . şi să tacă, încremeniţi cu ochii la şipcile arse şi la mormanul de cenuşe.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 234. *Stuful ridicat snopi era trîntit pe pămînt şi risipit mormane.* ARGHEZI, C. J. 229. *Descoperi . . . un morman de monede de toate mărimile.* CĂLINESCU, E. O. II, 161. *Pe drumul acesta erau mormanele de zăpadă mai mari.* PAS, Z. IV, 108. *Azi e tîrg, mere multe, roşii, verze multe, mormane mari, parcă toate verzele din lume s-au adunat aici.* DEMETRIUS, A. 88. ✧ (În context figurat) *O, veacuri, voi, mormane de ruine, Să mai aştept eu timpul care vine . . . Cînd totul va fierbe, va arde.* BENIUC, V. 64. ✧ Expr. (Fam.) **A face morman** (pe cineva) = a zdrobi, a omorî (pe cineva). *Dacă îi dau una, îl fac morman.* PREDA, I. 65. ✦ (Adverbial, mai ales pe lîngă verbele „a sta" şi „a cădea") În formă de morman **(1).** *Vînătorul căzu morman de pe cal.* ISPIRESCU, L. 140. *Stau gunoaiele morman în bătătura pustie.* SĂM. I, 81. *Stăteau morman măturile cu care împlinisem dereticarea.* I. BOTEZ, ŞC. 37.

2. (Regional) Mică ridicătură de pămînt pe o cîmpie. V. movilă, colină, dîmb, colnic. (Oprea Cîrţişoara-Făgăraş). Cf. CHEST. IV 90/170.

3. (Regional, glumeţ) Mormînt **(I 1).** *Porni drept la Stan ţiganul, Fi-i-ar al dracului mormanul!* TEODORESCU, P. P. 154.
— Pl.: *mormane.*
— Etimologia necunoscută. Cf. gorgan.

MORMĂÍ[1] vb. IV. Intranz. **1.** (Despre urşi) A scoate sunete caracteristice speciei; (regional) a mormorosi, a murmura **(4).** *Amîndoi urşii greu se mormăiască.* CANTEMIR, IST. 308, cf. ANON. CAR. *Ursul, după cea căzătură, Mănios şi mornăind mur! mur! Purcedea înainte prin desiş.* BUDAI-DELEANU, T. 276. *Ursul, cum e din natură, fleica cînd vrea să o ia Ca cînd ar citi din gură căuta şi mormăia.* PANN, P. V. II, 13/4. *Prin dreptul podului, numai iaca îi iesă şi lui ursul înainte, mornăind înfricoşat.* CREANGĂ, P. 198, cf. 303. *Îl legă la bubă şi ursul plecă mormăind.* ISPIRESCU, L. 326. *Aude . . . vreun urs mornăind în apropierea sa.* MARIAN, O. I, 218. *Se face ursoaica ghem . . . Mormăie. Se întoarce cu pîntecele în sus.* STANCU, D. 183, cf. id. R. A. III, 53. *Prin nas i-au petrecut verigă, Şi tot mai mormăie urîtul, Mai mormăie, dar nu prea strigă, Că-i trage cu veriga rîtul.* BENIUC, C. P. 78. *Ursul moroieşte.* H XVI 132. *Soseşte ursul la uşă şi începe a mornăi cu un grai gros.* SBIERA, P. 203. *E(a) din furc-aşa trage Parcî ursu mornaie.* VASILIU, C. 161. *Fă-i un urs mare, Să-i iasă-n cărare, Spre ea alergînd, Grozav mormoind.* PĂSCULESCU, L. P. 191. ✧ Fig. *Tunurile mormăie mai departe.* REBREANU, NUV. 116. ✦ P. gener. (Despre alte animale) A scoate sunete caracteristice (asemănătoare cu ale ursului). V. mîrîi, mîorlăi. [Animalele ziceau:] *Foarte bine, foarte bine! ni din buză mormăia, ni din colţi clănţăia.* CANTEMIR, IST. 121. *C-un sălbatec salt un tigru . . . Sforăie înverşunat, Apoi mormăind se-ntinde.* EMINESCU, O. I, 165. *Din cînd în cînd* [cîinele] *ciuleşte, tresare, ridică capul ori mornăie parc-ar fi simţit ceva nepriincios.* SLAVICI, N. I, 39. *Un motan mare sări de pe vatră şi prinse a ghionti pe bătrînă morăind vesel.* CONTEMPORANUL, VI_1, 23. [Cotoiul] *stătea toată ziua mocnit şi mornăind, în ungherul cel mai întunecos de sub canapea.* C. PETRESCU, C. V. 84. *Baba vrea să-l*

alunge, dar . . . [cîinele] *mormăieşte o dată de-o prinde fiori de moarte.* RETEGANUL, P. III, 38. *Cînele însă . . . morăia şi toţi le făceau cale.* id. ib. V, 6. *Să te duci . . . unde mîţa nu mornăieşte.* ŞEZ. III, 196, cf. II, 151. ✦ (Regional, despre porumbei) A gînguri. Cf. ALR SN II h 384, A II 12. ✦ (Regional, despre albine şi muşte) A bîzîi, a zumzăi. *De vor mornăi mai tare şi mai îndelung* [albinele], *fără nici o îndoială sînt lipsite de matcă.* ECONOMIA, 193/14, cf. ALR II 4 416/284. ✧ (Glumeţ, despre păduchi) *Pe dealul cu tufele Spală lelea rufele Şi le-ntinde pe ciurcele, Cînii hîrîiau la ele. Nu ştiu, cînii hîrîiau Sau păduchii mornăiau.* ŞEZ. IV, 236, cf. MARIAN, INS. 469.

2. (Despre oameni) A scoate sunete neclare pe un ton scăzut sau nazal, a vorbi nedesluşit (pentru a-şi manifesta nemulţumirea, indignarea), a murmura **(3)**, a bombăni, a mîrîi **(2)**, (regional) a mogorogi **(1)**, a mondăni **(1)**, a mormoti; p. ext. a protesta. *Pedestraşii, lepădînd pre aga lor, ş-au ales altul, numai de capul lor; călăreţii încă prea mornăia pentru că Lupul Vodă întrase în Valahia cale de patru zile.* ŞINCAI, HR. III, 31/28. *Trandafir, . . . cu faţă zgăriată, mormoia în sine.* BUDAI-DELEANU, T. V. 147. *Croitorii . . . s-au dus toţi mormăind de acolo.* BĂRAC, T. 73/17. *S-opreşte, ia căciula, spre voi mîna întinde . . . Şi tremurîndu-i barba spre ceruri mormăieşte.* BOLLIAC, O. 90. *Suduia mereu şi mormăia singur prin ogradă.* CARAGIALE, O. I, 55. *La biserică mormoia el cum mormoia, . . . dar o dată i s-a înfundat.* N. REV, R. I, nr. 10, 155 supl. *Începeau să rîză, mormăind, ca să nu se audă unul pe altul.* DELAVRANCEA, V. V. 8. *Serafim Mogoş iar mormăi ca şi cînd ar fi avut un spin în inimă.* REBREANU, R. I, 236, cf. 15, 194, 281. *Tudor Şoimarul mormăia nemulţumit.* SADOVEANU, O. V, 591, cf. 491. *Şi-a îmbrobodit cu şalul turcesc obrazul cu mustăţi şi cu barbă şi s-a dus mormăind.* id. ib. VI, 539. *Bătrînul începu să mormăiască.* CĂLINESCU, E. O. II, 157. *Îşi trecu încurcat buza de jos peste mustaţă şi după un timp mormăi colţuros.* CAMIL PETRESCU, O. I, 71. *I se spunea cîte una şi el mormăia şi trecea mai departe.* PAS, Z. I, 217. *Mormăie paznicul, Mişcîndu-şi băţul, năpraznicul.* BENIUC, V. 124. *Eu strig încît capul mi se descleieşte Şi bărbatu-n lene abia mormăieşte.* ZANNE, P. II, 747. ✧ Tranz. *Oare ce mormăieşte?* ALECSANDRI, T. 681. *Nemaiputînd suferi foamea, începe a mornăi ugilit printre gard: „mămucă, iacă-tă-mă-s".* CREANGĂ, A. 68. *D-abia a putut deschide gura mormăind ceva neînţeles.* CARAGIALE, O. II, 271. *Vremuri grele Miule, mormăi ea săltată în sus pe maldăr; nu e de trai, nu e de stat.* DELAVRANCEA, S. 204. *Mormăia cuvinte fără şir şi fără înţeles.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 130. *Mama Zoiţa . . . mormonea încet: — Ce-o fi, . . . nu ştiu şi pace!* N. REV. R. I, nr. 1, 27. *Foarte bine, mormăi judecătorul întorcîndu-i spatele cu dispreţ.* REBREANU, I. 189, cf. 341. *Rogojinaru, deşi avea replica gata, ca să nu mai învenineze lucrurile, se mulţumi să mormăie ceva în farfuria lui.* id. R. I, 41. cf. BRĂESCU, A. 116. *Tu eşti vinovată, fă — a mormăit Domnica.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 180. *Baba mormăi ceva neînţeles.* SADOVEANU, O. VII, 332, cf. X, 34. *Îşi strîngea pumnii şi mormăia înăbuşit cîte o înjurătură.* BART, S. M. 61. *Moş Costache mormăi ceva, cu gura plină, în imposibilitate de a articula.* CĂLINESCU, E. O. II, 41. *Cădelniţează popa şi mormăie rugăciuni.* STANCU, D. 172. *Nu! . . . N-am nimic! Nu vreau nimic!... mormăia el morocănos.* V. ROM. februarie 1954, 6, cf. BENIUC, V. 37. *Dima a mormăit în barbă un „mde, ştiu eu?" — şi a mers mai departe printre oameni.* GALAN, Z. R. 33. *Sandu îl ţinti cu privirea lui tîmpă şi mormăi: — Ce?* PREDA, D. 149. ✦ (Prin Transilv., despre copii) A scînci, a plînge. Cf. ALR I 82/136, 166, ALR II/I h 151. ✧ Refl. *Nu te mai mornăi.* ALR II/I MN 12, 6 892/141. ✦ Tranz. (Cu complementul „cîntec") A fredona cu voce scăzută (şi pe nas). *Pe scări, cineva mormăie un cîntec moleşit.* CAZIMIR, GR. 180. *Năvodul şi-l drege bătrînul pescar Şi mormăie-un cîntec.* LESNEA, I. 85. *În faţa celei de a doua „cortine" se mişcă încet şi măturâ paznicul căminului cultural, mormăind . . . un cîntec.* BENIUC, V. CUC. 79. *Duma . . . prinse să mormăie un cîntec.* CAMILAR, N. I, 182.

— Prez. ind.: *mórmăi* şi (rar) *mormăiesc.* — Şi: (regional) **mormăní** (ALR SN III h 677/928), **mormoí, mormoní, mornăí, morăí, moroí, murmăí** (CIHAC, II, 203), **murmuí** (PONTBRIANT, D., DDRF, TDRG, H. IX 429, ALRII 4 961/279), **murăí** (ALR II/I h 31), **mîrmăí** (POLIZU), **mîrnăí** (com. din ALBA IULIA), **mîrnîí** (TDRG) vb. IV.

— Din **mor (mor)**.

MORMĂÍ[2] vb. IV. Tranz. (Regional) A da formă aluatului; (regional) a soage (Cîmpu lui Neag-Petroşeni). Cf. ALR I 1 847/835.

— Prez. ind.: *mórmăi.*

— Etimologia necunoscută.

MORMĂIÁLĂ s. f. Mormăit[1] **(2)**. *Nu mai avu timp să audă mormăiala de răspuns a invitatului său.* CAMIL PETRESCU, N. 27. *Citirile preoţilor, mormăielile dascălilor . . . erau ca un ison nedesluşit.* id. O. II, 77.

— Pl.: *mormăieli.* — Şi: (regional) **mornăiálă** (LB, com. MARIAN), **murmuiálă** (DDRF) s. f.

— **Mormăi[1]** + suf. *-eală.*

MORMĂÍRE s. f. (Mai ales la pl.) **1.** Mormăit[1] **(1)**. *O dihanie răsări cu mormăiri grozave.* SADOVEANU, O. X, 156. *A ieşit şi ursul şi caută a scăpare, măcinînd în fălci mormăiri de tunet.* id. ib. 465.

2. Mormăit[1] **(2)**. *Cuvinte de înduioşare nu înălţa spre trecători, Dumnezeu era absent din*

mormăirile lui. ANGHEL, PR. 52. *Vorbea şi domnul Iohan cu vocea-i aspră. Apoi mormăirile lui se adînciră, parcă veneau de undeva, dintr-un butoi.* SADOVEANU, O. V, 329. *Mormăirile ei erau tunete, invectivele trăsnete.* id. N. F. 6.

— Pl.: *mormăiri.* — Şi: **mornăire** (LB, LM), **mărmăire** (POLIZU), **murmuire** (LM, COSTINESCU) s. f.

— V. **mormăi[1]**.

MORMĂÍT[1] s. n. Faptul de a mormăi[1]. **1.** Şir de sunete caracteristice pe care le scoate ursul; mormăire **(1)**, mormăitură **(1)**. Cf. mormăi[1] **(1)**. *Prin gălăgia mulţimii pătrundeau bătăile sacadate ale darabanei... şi mormăitul greoi al ursului.* ULIERU, C. 86, cf. H II 28. (Fig.) *Mi se mai părea că şi un mormăit, plin de rele prevestiri, străbate depărtările pînă la mine... Era vîntul.* HOGAŞ, M. N. 161. *Mormăitul tunurilor slăbeşte.* REBREANU, N. 115. *În tăcerea cuprinsurilor porni mormăitul depărtat al unei batoze.* SADOVEANU, O. XII, 455. ✧ Loc. adv. **Pe mormăite** = fără plăcere, fără voie, mîrîind. *De trei luni moş Martin înghiţea această umilinţă, dar pe mormăite; îşi făcea el planul său de răzbunare.* GHICA, S. 524.

2. Vorbire nedesluşită, pe ton scăzut sau nazal (care arată nemulţumire, indignare); bombăneală, mîrîit[1] **(2)**, mormăire **(2)**, mormăială, mormăitură **(2)**. Cf. mormăi[1] **(2)**. *Un mormăit gros, ce aducea, totuşi, a glas omenesc, străbătu dinlăuntru pînă la noi: era blagoslovenia de intrare.* HOGAŞ, DR. II, 7. *Ascultînd mormăitul cunoscut al preotului şi răspunsurile grăbite şi răguşite ale dascălului, i se păru că toate acestea i s-au mai întîmplat o dată.* REBREANU, NUV. 53. *După horn, se auzi un mormăit subţire, apoi un căpşor bălan şi-un deget care scobea în nas se arătară la lumină.* SADOVEANU, O. III, 89. *Din camera cealaltă se auzea mormăitul lui Răghină.* V. ROM. martie 1 954, 33. *Cu mormăitul meu numai cu urşii m-aş putea lua la întrecere.* SADOVEANU, N. F. 15. *Omul cu broboadă... scoase un scurt mormăit.* CĂLINESCU, E. O. I, 22.

— Pl.: *mormăituri.* — Şi: (regional) **mornăít** (BARCIANU), **morăít** (DDRF) s. n.

— V. **mormăi[1]**.

MORMĂÍT[2], -Ă adj. **1.** (Despre sunete, cuvinte) Nedesluşit, rostit pe ton scăzut sau pe nas; (rar) mîrîit[2]. *Numele aşezării îl poţi întrucîtva presupune după reflecţiile mormăite ale căruţaşului.* SADOVEANU, O. L. 13. *Matei reconstituia în fraze scurte, mormăite şi destul de înţelese, o întîmplare dramatică de pe drumurile de munte.* id. O. VI, 558. ✧ (Adverbial) *Răspundea iute, iute şi mornăit cum cer calicii la pod.* CREANGĂ, A. 90.

2. (Regional, despre oameni) Care vorbeşte neclar; p. ext. (substantivat) idiot (Coropceni-Iaşi). Cf. ALR II 3 670/514.

— Pl.: *mormăiţi, -te.* — Şi: (regional) **mornăít, -ă** adj.

— V. **mormăi[1]**.

MORMĂITÓR, -OÁRE adj. Care mormăie[1]. Cf. LB, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U.

— Pl.: *mormăitori, -oare.* — Şi: **mornăitór, -oáre** (LB), **murmuitór, -oăre** (DDRF, ALEXI, W.) adj.

— **Mormăi[1]** + suf. *-tor.*

MORMĂITÚRĂ s. f. **1.** Mormăit **(1)**. *În răcnetele leilor, în mormăiturile urşilor.* CANTEMIR, ap. TDRG. *Auzind iezii mornăitura ursului, s-au spăriat.* SBIERA, P. 204.

2. Mormăit[1] **(2)**. *După cîteva minute, urcîndu-i-se vinul în cap, începu a cînta şi el nişte mormoituri în limbă sa şi a bănănăi din picere.* GORJAN, H. II, 63/2. *Vorbeşte cu mormăitură Parcă are mămăligă-n gură.* PANN, P. V. I, 103/8. *Plecarăm înainte, fără să ascultăm morăitura văduvei.* POPOVICI-BĂNĂŢEANU, ap. TDRG. *Urmară cîteva mormăituri nedesluşite, apoi un glas ascuţit: — Ioane, Ioane.* DUNĂREANU, CH. 28. *Se auziră mormăituri şi glasuri neprietinoase în întunericul ogrăzii.* SADOVEANU, O. V, 264. *Putu să audă mormăiturile bătrînului şi implorările ascuţite ale Otiliei.* CĂLINESCU, E. O. I, 75. *Din mormăitura lor, după schimb, cei doi aflară totuşi de mulţimea care îi aştepta afară să-i sfîşie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 573.

— Pl.: *mormăituri.* — Şi: (regional) **mormoitúră, mornăitúră, morăitúră** s. f.

— **Mormăi[1]** + suf. *-tură.*

MORMĂNÍ vb. IV v. **mormăi[1]**.

MORMINŢÉL s. n. (Mai ales în poezia populară) Diminutiv al lui mormînt **(I 1)**; (regional) mormîntuţ, (neobişnuit) mormîntaş. *Umblă flămîngior şi ticălos, pînă-l înghite mormîntelul.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 240. *Să mă cauţi pe şesurele Pintre cele morminţele.* SEVASTOS, C. 268. *Cînd soarele a sfinţit, Morminţelul l-a-nghiţit.* MARIAN, Î. 137. *Ici e morminţelul lui Şi-am să joc al dracului De mirarea satului.* id. SA. 21. *Da la mormîntelul meu A să crească un spic de grîu.* ŞEZ. III, 155, cf. V, 64. *Morminţel, groapă săpată, Lasă-mă să-l văd o dată.* BIBICESCU, P. P. 40. *Neică, pe mormîntu teu Să răsaie trandafirii Şi pe morminţelu* [scris greşit: *mormiţelu*] *meu Să răsaie rosmarinii.* MAT. FOLK. 316. *De nu-mi credeţi cuvîntelul, Arăta-v-oi mormîntelul.* BUD, P. P. 9.

— Pl.: *morminţele.* — Şi: (regional) **mormînţél** s. n.

— **Mormînt** + suf. *-el.*

MORMÎNCÍ vb. IV v. **morînci**.

MORMÎNJEÁLĂ s. f. (Regional) Faptul de a m o r m î n j i; (concretizat) lucru făcut superficial, de mîntuială. *În şcolile de la sate e o mormînjeală de carte... care te umple de milă, de scîrbă şi de revoltă.* VLAHUŢĂ, ap. TDRG.
— Pl.: ?
— **Mormînji** + suf. *-eală.*

MORMÎNJÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A executa un lucru în mod superficial, fără grijă, fără atenţie. Cf. TDRG.
— Prez. ind.: *mormînjesc.*
— Etimologia necunoscută. Cf. m o r î n c i, m î n j i.

MORMÎNT s. n. **I. 1.** Groapă săpată în pămînt pentru înmormîntarea celor decedaţi; p. e x t. loc unde este înmormîntat cineva. *Scoatea... cei ce-l mîniia şi lăcuiia în morminte.* PSALT. HUR. 55v/4. *Şi mormentele* (m o r m ă n t e l e H) *lor şi casele lor în veac... dziseră numerele sale spre pămăntu.* PSALT. 94, cf. 126. *Morţii den morminte se vor scula.* CORESI, EV. 35. *Mearge la mormînt, să plîngă acolo.* id. ib. 96. *Şi veţi mearge la murmîntele morţiloru voştri de veţi plînge* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 49/1. *Aşijdere să pornesc oamenii la mormînt* (a. 1645). GCR I, 117/21. *Să duc de să ating de mormănturile oamenilor acelora.* HERODOT (1645), 263. *Nu vor lăsa trupurile lor să le puie în mormînte.* N. TEST. (1648), 311v/7. *După moartea sa s-au arătat unii femei pre carea o chema Cleopatra carea plîngea la mormîntul lui.* CHEIA ÎN. 2v/3, cf. BIBLIA (1688), 285[1]/32. *Va face să vorbească morţii din mormînturi.* MINEIUL (1776), 10r[1]/15, cf. 97v[1]/9. *Toţi cei din mormînt vor auzi glasul lui* (a. 1698). GCR I, 316/19, cf. II, 7/31, 82/28, ANON. CAR. *Învăţaţii din Egipt făcură pe Moise să-şi ia lumea în cap şi să moară fără a i se şti mormîntul.* HELIADE, O. II, 390. *Visurile spăimîntătoare nu turbură şi ţărîna mormînturilor.* MARCOVICI, C. 7/6, cf. 4/9, 8/21. *Omul în lume cînd vine, în leagănul său aduce Sămînţa de mortăciune care în mormînt îl duce.* CONACHI, P. 280. *Aştepţi oare, spre a învia, ca strămoşii tăi să se scoale din mormînt?* BĂLCESCU, M. V. 580, cf. NEGRUZZI, S. I, 32. *Este ora nălucirei: un mormînt se dezveleşte.* ALEXANDRESCU, M. 14. *Tu ce stingi cu-a ta aripă Candela de pe mormînt.* ALECSANDRI, P. I, 10. *P-ale bravilor morminte Dalbe flori vor răsări.* BOLINTINEANU, O. 1, cf. 5. *Nu voi mormînt bogat, Cîntare şi flamuri.* EMINESCU, O. I, 221, cf. 129. *De atunci... Solomon înţeleptul şi alţi răposaţi de veacuri nu se mai pot linişti în morminte.* CREANGĂ, A. 142. *Oasele mele se vor bucura în mormînt de isprăvile tale.* ISPIRESCU, L. 41. *Ca frunzele uscate pe morminte, Se scuturâ aducerile-aminte Pe inimile noastre ostenite.* VLAHUŢĂ, O. A. 83. *Satul doarme ca-n mormînt.* COŞBUC, B. 7, cf. id. P. II, 263. *Se lasă gerul pe pămînt, Tu dormi, Sorine, în mormînt.* BELDICEANU, P. 74, cf. 91. *Cine le-ar putea cunoaşte în mormîntul acesta fără nume?* PETICĂ, O. 245. *Din depărtare, dealul se arăta ca un mormînt uriaş acoperit de o pînză albă ce-ţi lua ochii.* BUJOR, S. 55. *Cele mai multe morminte se aflau într-o mută şi mare uitare.* C. PETRESCU, C. V. 300. *Trei eram acolo, printre mormintele fără candelă şi cruce.* TEODOREANU, M. U. 100. *Pe morminte căzuseră florile şi putrezeau.* SADOVEANU, O. V, 706. *Seara a trecut... pe la mormîntul lui Ciurea.* V. ROM. august 1 954, 126. *Plecăm cu maşinile spre Mihailovskoe, sat în care a locuit un timp Puşkin şi unde se şi află mormîntul său.* STANCU, U.R.S.S. 164. *Peste vechi morminte ruinate Tînăra pădure creşte.* BENIUC, V. 117, cf. 112. *De-aş simţi moartea că vine Aş lăsa cu giurămînt Să mă-ngroape-n cel mormînt!* ALECSANDRI, P. P. 276. *Mîndro, dacă-oi muri eu, Vino la mormîntul meu.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 150, cf. 282, 314, 363. *Să nu miroşi flori de pe mormînturi.* ŞEZ. III, 48. *Mama sa îl duce la mormîntul unui cunoscut.* PAMFILE, B. 34, cf. id. DUŞM. 196. *Vierme se găseşte şi-n mormînt de piatră.* Cf. ZANNE, P. I, 691. *Gura lumei numai mormîntul o astupă.* id. ib. II, 176. (În imprecaţii) *Morminţii tăi!* Com. MARIAN. *La făgădăul din deal Mi-o rămas al meu suman Pentr-o ţîr, de beutură, Mînca-o-ar mormîntul gură!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 386. ✧ (Rar, la pl. cu valoare de sg.) *Mihnea Vodă au trebuit să fie din sămînţa domnilor Valahiei celor mai dedemult, almintrelea cum ar fi putut scrie doctorul Ioann Salie în versurile de pre mormînturile lui.* ŞINCAI, HR. II, 116/8. ✧ *Sfîntul mormînt* = loc (în Ierusalim) unde, după credinţa creştină, a fost înmormîntat Iisus Hristos. ✧ F i g. *Mărmănt deşchis grumadzul lor.* PSALT. 6. *Mormînt văruit frumuseaţea trupului* (a. 1 691). GCR I, 292/14. [Lupul] *în mormîntul drojdiilor îngropat şi... înfăşurat şi legat fiind.* CANTEMIR, IST. 77. *Istoria mea de mult s-au închis în mormînt.* KOTZEBUE, U. 37v/6. *Scosese un miel din mormîntul de flacări.* FILIMON, O. I, 160. *E mare şi cumplit mormînt singurătatea.* SADOVEANU, O. III, 189. *Cînd el lipseşte, Lumea-i mormînt. Mă pierd de jale Şi nu mai sînt.* BLAGA, L. U. 85. *Scăpaţi de subt apăsarea de mormînt a clăcii, parcă nu mai erau aceiaşi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 282. ✧ E x p r. **Nici în mormînt** = niciodată. *Nici în mormînt n-am să uit binele pe care mi l-ai făcut.* CAMIL PETRESCU, O. II, 491. **A băga** (sau **a vîrî, a pune, a trimite** etc. pe cineva) **în mormînt** = a omorî (pe cineva); p. e x t. a necăji, a chinui foarte tare (pe cineva). *Copilul acesta are să ne bage în mormînt.* C. PETRESCU, C. V. 229. *Caută pe cel care a pus în mormînt pe părintele tău.* SADOVEANU, O. V, 570. **A-şi săpa singur mormîntul** = a-şi cauza singur nenorociri (care îi pot aduce moartea). *În patimi, tu singur îţi sapi mormîntul.* CONACHI, P. 109. **A intra în**

mormînt = a muri. *Doreşte să intre în mormînt.* MARCOVICI, C. 19/9. *Sînt hotărîtă mai bine să intru în mormînt.* PR. DRAM. 134. **A duce** (pe cineva) **la mormînt** = a cauza moartea cuiva. *Se apropiase de el boala care avea să-l ducă... la mormînt.* STANCU, U.R.S.S. 72. **A-şi găsi** (undeva) **mormîntul** = a muri (într-un anumit loc). (Regional) **(A fi) un mormînt de om** (sau **ca un mormînt năruit**) = (despre oameni) a fi lipsit de valoare, a fi netrebnic, inutil. Cf. CIAUŞANU, V. 180, ZANNE, P. III, 250. **A fi pe marginea mormîntului** = a fi foarte bătrîn, aproape de moarte. **Linişte** (sau **tăcere**) **de mormînt** = tăcere mormîntală. *Împrejur satul dormea sau se prefăcea că doarme într-o linişte de mormînt.* REBREANU, R. II, 106. (Cu parafrazarea expresiei) *A mormintelor tăcere ce domnea în monastire.* ALEXANDRESCU, M. 20. ✦ Monument funerar; cavou. *Doui juni boieri... sta gînditori, rezămaţi de un mormînt lîngă uşă.* NEGRUZZI, S. I, 149. *Călări ei intră-nuntru şi porţile recad; Pe veci periră-n noaptea măreţului mormînt.* EMINESCU, O. I, 98. *În cele de pe urmă-n lături, Mormîntul poarta şi-a deschis.* V. ROM. ianuarie 1954, 20. ✧ Fig. *Voi avea un mormînt de litere peste veacuri.* CAMIL PETRESCU, B. 239. ✦ Fig. Moarte, deces; dispariţie, pieire. *Numai mormîntul poate să biruiască pe poftă.* ANTIM, ap. GCR II, 7/33. *Viaţa mea se ofileşte, Ca un fir de iarbă-n vînt Şi eu trista Sinziana Mă apropii de mormînt.* ALECSANDRI, T. I, 435. *Războiul celor două-roze a fost mormîntul aristocraţiei engleze.* OŢETEA, R. 96.

2. (Regional, la pl.) Cimitir. *Primăvara... noi băieţii ieşeam la morminte, ca să ne învăţăm lecţia la aer curat.* SLAVICI, N. I, 186. *Se duc la morminţi şi acolo fac iarăşi la crucea fiecărui mort cîte-o lumină.* MARIAN, S. R. II, 273. *Cimitirul* [este numit]... *în Ardeal săntirimb, cimiter, piţigăi şi morminte.* PAMFILE, I. C. 457. *Şi faşe trii turţ... le friže cîta-n foc ş-aeolo, la morminţ le frînže.* ARH. FOLK. III, 58, cf. ALRM I/II h 423, A III 2.

II. P. anal. (Regional) **1.** Gaură în pămînt, în care şoarecii sau sobolii îşi adună provizii. Cf. ALR I 1 175/144, 1 196/61.

2. Muşuroi adunat de prăşitori la rădăcina firelor de porumb. Cf. ALRM SN I h 71, A I 12, 21, 31.

— Pl.: *morminţe* şi (învechit şi regional) *mormînturi*, (învechit) *mormînte, mormente*, (regional, m.) *morminţi.* — Şi: (învechit) **murmînt** (pl. *murmînte*), **mărmănt** s. n.

— Lat. **monumentum.**

MORMÎNTÁL, -Ă adj. (Livresc) **1.** Care aparţine mormîntului **(I 1)**, de mormînt, (rar) mormîntos; funerar. *Aste vorbe ca gemătul de moarte, Ca piatra mormîntală pe noi ne-a-nfiorat.* ALEXANDRESCU, M. 154. *Dorul ce jăleşte,... Se-mpiedică în zboru-i şi cade, se loveşte De piatra mormîntală a celor ce-am iubit!* ALECSANDRI, P. I, 194. *Din moarte naşte viaţă, din întuneric soare, Din ţerna mormîntală resare dulce floare.* id. ib. II, 88. *Zadarnic piatra cea mormîntală Ne ţintuieşte sub umezeală.* MACEDONSKI, O. I, 20. *Faţă de acest întuneric al minţii, ce dulce ar fi fost somnul de veci sub piatra mormîntală.* PETICĂ, O. 316. *Fac în tăcere patru paşi: Sînt patru trepte mormîntale.* V. ROM. ianuarie 1954, 47. ✧ *Tăcere* (sau *linişte* etc.) *mormîntală* = tăcere (sau linişte) deplină, totală, absolută. *Pe dată ce trece timpul cerut pentru satisfacerea curiozităţii publice, o tăcere mormîntală se răspîndeşte asupra faptului.* FILIMON, O. I, 254.

2. De înmormîntare, funebru, (rar) mormîntar[2]; p. restr. (despre voce) care are timbru grav, înfundat, cavernos. *Mitropolitul... începu a zice cu un glas sărbătoresc şi mormîntal.* NEGRUZZI, S. I, 232. *I se părea că vede umbra tatălui său ieşind dintre stîncile titanice ale ocnei şi zicîndu-i cu voce mormîntală: — Fiu nelegiuit.* FILIMON, O. I, 297. *Nu-mi mai faceţi de prisos onoruri mormîntale.* OLLĂNESCU, H. O. 173.

— Pl.: *mormîntali, -e.*

— **Mormînt** + suf. *-al.*

MORMÎNTÁ vb. I. Tranz. (Regional) A înmormînta. Com. din DRĂNICU-CRAIOVA.

— Prez. ind.: *mormîntez.*

— V. **mormînt.**

MORMÎNTÁR[1] s. n. (Învechit) Cavou, criptă, mormînt **(I 1)**; p. ext. cimitir. *Ei erau deja naintea mormîntariului care se întindea în capătul satului.* F (1874), 305, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *mormîntare.*

— **Mormînt** + suf. *-ar.*

MORMÎNTÁR[2], -Ă adj. (Rar) Mormîntal **(2)**. *Din biserică s-auzea un cîntec încet, trist, mormîntar.* EMINESCU, G. P. 96.

— Pl.: *mormîntari, -e.*

— De la **mormîntal,** cu schimbare de suf.

MORMÎNTÁRE s. f. (Regional) Înmormîntare. Com. din DRĂNICU-CRAIOVA.

— Pl.: *mormîntări.*

— V. **mormînta.**

MORMÎNTÁŞ s. n. (Neobişnuit) Morminţel. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

— Pl.:?

— **Mormînt** + suf. *-aş.*

MORMÎNTĂTÓR s. m. (Neobişnuit) Cioclu, gropar. Cf. BARONZI, L. 97.

— Pl.: *mormîntători.*

— **Mormînta** + suf. *-(ă)tor.*

MORMÎNTÓS, -OĂSĂ adj. (Rar) Mormîntal (1). *Raze de bucurie se amesteca pe fața sa prin umbrele mormîntoase.* MARCOVICI, C. 47/25.
— Pl.: *mormîntoși, -oase.*
— **Mormînt** + suf. *-os.*

MORMÎNTURÉLE s. n. pl. (Într-o poezie populară) Mormințele. V. m o r m i n ț e l. *Fă-te gata și pornește Și te ia pe cîmpurele Că-i găsi mormînturele.* ȘEZ. III, 155.
— **Mormînturi** (pl. lui *mormînt*) + suf. *-el.*

MORMÎNTÚȚ s. n. (Regional) Mormințel. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.
— Pl.: ?
— **Mormînt** + suf. *-uț.*

MORMÎNȚÉL s. n. v. **mormințel.**

MORMOÍ vb. IV v. **mormăi**[1].

MORMOITÚRĂ s. f. v. **mormăitură.**

MORMOLÁC s. m. v. **mormoloc.**

MORMOLÎC s. m. v. **mormoloc.**

MORMOLÍC s. m. v. **mormoloc.**

MORMOLÓC s. m. **1.** Larvă a batracienilor care, spre deosebire de animalul adult, are branhii în loc de plămîni și o coadă lungă care-i servește la înot; (regional) gîndălac, lingurice, vițelar, linguriță-zînei, lingura-popii. *Dimprejurul... lacurilor lăcuite de broaște, broscani și mormoloci.* JIPESCU, ap. TDRG. *La pîrîu vede un mormoloc în glod.* ap. DDRF. *Existența mea în mijlocul pîrăului trecea pentru domnul Arsene tot așa de nebăgată în samă, ca și aceea a unui netrebnic mormoloc.* HOGAȘ, M. N. 233. *S-a tras apele... și-s mormoloci în mîl...* CAZIMIR, GR. 6. ✦ (Adesea precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") Epitet pentru un copil mic. V. b r o a s c ă, b r o s c u ț ă, b r o s c o i. *Iaca, soro, înhipt ce-a fost hiind mormolocu Catrinii! Da bine, mă neobrăzatule, de ține e să stai aci cu oamenii bătrîni?* PETICĂ, O. 220. *Mormolocii de copii nu le dau de loc pace.* IOVESCU, N. 153. *Să nu te pomenești că-ți vin la un an după nuntă pe cap* [fetele] *și rămîn ca o pacoste cu-n mormoloc în brațe.* PAS, Z. I, 220.
2. F i g. (Regional) Om leneș, molatic. Cf. CIAUȘANU, V. 180, BUL. FIL. II, 194.
3. F i g. (Regional) Om tăcut, morocănos (Movila Ruptă-Botoșani). ALR I 1 573/424.
— Pl.: *mormoloci.* — Și: (regional) **mormológ** (H VII 371, ALR II 6 026/514, ALR SN III h 731), **mormolic** (LM, ALR SN III h 731), **mormolác** (ALR SN III h 731), **mormolíc** (PONTBRIANT, D.), **mormoróc** (H XII 428) s. m.
— Din scr. **mrmoljak.**

MORMOLÓG s. m. v. **mormoloc.**

MORMONDÓL s. n. (Regional) Pisc, vîrf. Cf. BL VI, 38.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MORMONÍ vb. IV v. **mormăi**[1].

MORMORÓC s. m. v. **mormoloc.**

MORMOROSÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A mormăi[1] (1). *Oare ce mormorosește ursu?* ALECSANDRI, T. 840.
— Prez. ind.: *mormorosesc.*
— Probabil contaminare între **mormăi** și **bolborosi.**

MORMOTÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A mormăi[1] (2) (Chizătău-Lugoj). ALR II/I h 31/76.
— Prez. ind.: *mormotesc.*
— De la **mor** (**mor**).

MORMOTÓL s. n. v. **mototol**[1].

MÓRNĂ s. f. (Regional) Pește mic de culoare închisă (ALR I 1 746/109), nedefinit mai de aproape, care trăiește în apele dulci (GRAIUL, I, 431).
— Pl.: *morne.*
— Etimologia necunoscută. Cf. magh. m á r n a.

MORNĂÍ vb. IV v. **mormăi**[1].

MORNĂIÁLĂ s. f. v. **mormăială.**

MORNĂÍRE s. f. v. **mormăire.**

MORNĂÍT[1] s. n. v. **mormăit**[1].

MORNĂÍT[2]**, -Ă** adj. v. **mormăit**[2].

MORNĂITÓR, -OÁRE adj. v. **mormăitor.**

MORNĂITÚRĂ s. f. v. **mormăitură.**

MORNIȚĂR s. m. (Bucov.) Morniță (*Ceratopagon publicarius*). *Mornițariul... este asemenea un țînțar foarte mic.* MARIAN, INS. 312, cf. 313, JAHRESBER. XII, 130, 148.
— Pl.: *mornițari.*
— **Morniță** + suf. *-ar.*

MÓRNIȚĂ s. f. (Mold., Bucov.) Specie de țînțar foarte mic; (regional) mornițar (*Ceratopagon publicarius*). Cf. TDRG, MARIAN, INS. 312. *Cînd are să fie vara ploaie, umblă mornițele... seara cu droaia.* MARIAN, S. R. I, 118. *Mornițele pișcă.* PAMFILE, VĂZD. 101. ✧ E x p r. **A pica**

pe cineva ca morniță = a sîcîi pe cineva, a-l plictisi cu prezența sau cu vorba. Cf. MARIAN, INS. 313.
— Pl.: *mornițe.*
— Etimologia necunoscută.

MORNORÎȚĂ s. f. v. **momoriță.**

MOROÁCĂ s. f. v. **moroaică.**

MOROÁGĂ s. f. v. **morugă.**

MOROÁICĂ s. f. (Regional) **1.** (De obicei în descîntece) Strigoaică. Cf. moroi[2] **(1).** *Strigoaică, Moroacă, Desfă (cutăruia) De orice rău ai pus pe dînsul.* TEODORESCU, P. P. 365. *Moroii cu moroaicele.* MARIAN, D. 100, cf. 184. *Pe cale, Pe cărare Se-ntîlni cu moroicile.* ȘEZ. IV, 27. *Mi l-o întîlnit... moroi cu moroaica.* ib. V, 146. *Despică ochii leului,... Pe-ai moroaicei.* PAMFILE, B. 31. *Tu, muma pădurii, Tu, strigoaică, Tu, moroică.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 118. *Moroi cu moroaica.* ALR I 1 399/750. ✧ (Adjectival) *De-o fi deochiat femeie moroaică... cadă-i cositele.* ȘEZ. I, 57.

2. Țigancă despre care se credea că deoache copiii. Cf. moroi[2] **(2).** PAMFILE, DUȘM. 129.

3. Măscărici (la nuntă) (Pecenișca-Băile Herculane). ALR II/I MN 81, 2 689/2.

— Pl.: *moroaice* și *moroici.* — Și: **moroácă, moróică, muroáică** (PAMFILE, DUȘM. 127) s. f.
— **Moroi**[2] + suf. *-că.*

MOROĂNCĂ s. f. v. **pomeranță.**

MOROÁNȚĂ s. f. v. **pomeranță.**

MÓROC s. m. (Prin Transilv.) Morcov **(1)** *(Daucus carota sativa). Ne-am îndeletnicit cu semînța de morcovi (morogi, mure).* COMȘA, N. Z. 45, cf. DENSUSIANU, T. H. 325, GREGORIAN, CL. 60, ALR I 842/116, 118, 298, 831, 835, A III 1, 13.
— Accentuat și: *moróc.* — Pl.: *moroci.* — Și: **mórog** s. m.
— Din magh. **murok.**

MOROCÁN s. m. (Neobișnuit) „Păstor vînzător de lapte". BĂRONZI, L. 114.
— Pl.: *morocani.*
— Probabil contaminare între **moroian** și **mocan**[1].

MOROCÁȘ s. n. v. **morcoașă.**

MOROCĂÍ vb. IV v. **morocăni.**

MOROCĂNEÁLĂ s. f. (Prin Mold.) Faptul de a morocăni. *Chirieșii, vrînd-nevrînd trebuiau să se deie și ei* [jos din haraba]; *căci le era lehamite de morocăneala lui moș Nichifor.* CREANGĂ, P. 107.
— Pl.: *morocăneli.*
— **Morocăni** + suf. *-eală.*

MOROCĂNÍ vb. IV. Tranz. (Regional, mai ales prin Mold.) A mustra, a cicăli (cu ton ursuz, bombănind). *Hojma mă morocănește* [baba mea] *și-mi scoate ochii cu cele tinere.* CREANGĂ, P. 122, cf. 251, PHILIPPIDE, P. 155, BARCIANU, ALEXI, W. *Pentru greșeli se făcea pară de foc și într-una-l morocănea.* PAMFILE, S. T. 163, cf. A V 15, VI 26. ✦ Intranz. A bombăni. *Femeia începe a morocăi la oalele cele multe.* SEVASTOS, ap. TDRG, cf. A VI 26.
— Prez. ind.: *morocănesc.* — Și: **morocăí** vb. IV.
— Cf. magh. morog.

MOROCĂNÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Despre oameni) Care vorbește puțin, care tace mereu (și, cînd vorbește, bombănește, obiectează), posac, ursuz; (despre înfățișarea, manifestările oamenilor) care exprimă, trădează o proastă dispoziție sufletească; (învechit și regional) moros. *Nu-l cunoști pe moșul meu... un bătrîn serios, morocănos, de pe vremea lui Papură Vodă.* ALECSANDRI, T. 758, cf. 422, 438. *Sfădăuși, morocănoși: cînd era masa gata, atunci stîrneau ceva sfadă.* CONTEMPORANUL, V_1, 103. *Zău că nici nu prea aveam de ce să viu — răspunse el morocănos.* SLAVICI, V. P. 82. *Am auzit că e bătrîn morocănos și hursuz.* HOGAȘ, M. N. 104. *Mi s-a părut un om morocănos.* LUNGIANU, CL. 111. *Sub înfățișarea placidă și de atîtea ori morocănoasă, eu am avut prilejul să aflu ce ascundea.* C. PETRESCU, C. V. 301, cf. id. Î. II, 67. *Pe poartă intră, dîrz și morocănos, bătrînul Mihu.* SADOVEANU, O. V, 697, cf. id. P. S. 143, V. ROM. decembrie 1954, 59. ✧ (În context figurat) [Zăpada] *se topea alene, împrăștiind cu umor pe fața morocănoasă a fluviului... o frivolă risipă de danteluri pufoase.* GALAN, B. II, 113. ✦ (Rar) Plictisitor, anost. *Levantinele, deprinse totuși cu viața morocănoasă din Constantinopol, găsesc pe cea de la noi și mai nesuferită.* IORGA, C. I. I, 152.

2. (Regional) Leneș, încet la minte și la vorbă; bleg (Toplița). ALR II 3 721/228. ✦ (Substantivat) Idiot, cretin (Larga-Iași). ALR II 3 670/520.

3. (Regional) Prefăcut, nesincer (Miron Costin-Roman). ALR I 1 558/536.

4. (Prin Ban., în forma *morăcănos)* Zdravăn, voinic, bine legat. NOVACOVICIU, C. B. I, 14.

— Pl.: *morocănoși, -oase.* — Și: (regional) **morogănós, -oásă** (ALR I 1 399/558), **morăcănós, -oásă, morăcanós, -oásă** (DDRF) adj.
— **Morocăni** + suf. *-os.*

MOROCĂNOȘÍE s. f. (Neobișnuit) Faptul de a fi morocănos (1); atitudinea, înfățișarea omului morocănos. Cf. SCRIBAN, D.
— **Morocănos** + suf. *-ie.*

MOROCÍNE s. m. (Regional) Om morocănos (1) (Jorăști-Tecuci). Cf. I. CR. V, 279.
— Pl.: ?
— Probabil de la **morocănos.**

MOROCOÁȘĂ s. f. v. **morcoașă.**

MOROCOCEÁN subst. (Învechit, rar) Soi de varză de calitate proastă; f i g. (adjectival, despre oameni) lipsit de valoare, ticălos, păcătos. *Din varza cea rea ce-i zic morococean, au ieșit fiiu său și mai morococean* (sfîrșitul sec. XVII). MAG. IST. IV, 364.
— Pl.: ?
— Probabil contaminare între **moare** și **cocean.**

MORODÍC s. m. v. **mărădic.**

MORODÍNCĂ s. f. (Regional) Numele unui dans popular (Dedulești-Rîmnicu Sărat). H XII 132.
— Cf. h o r o d i n c ă.

MOROFLEÁCĂ s. f. (Prin Ban. și Olt.) **1.** Țuică slabă. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 140, BUL. FIL. II, 178.
2. Om sau, p. e x t., animal prost. *Omul ăsta e o morofleacă.* L. COSTIN, GR. BĂN. 140, cf. ALR II 3 721/836.
— Și: **(2) morofleáncă** s. f. ALR II 3 721/836.
— Etimologia necunoscută. Cf. f l e a c, f l e n c.

MOROFLEÁNCĂ s. f. v. **morofleacă.**

MOROFLÉȚ s. m., s. n. **1.** S. m. (Prin Bucov.) Marțafoi[1]. Cf. ȘEZ. III, 82.
2. S. n. (Regional, în e x p r.) **Ține-ți morofletu!** = taci! ține-ți gura! (Borșa-Vișeu de Sus). ALR I 69/361.
3. S. n. (Regional, la pl.) Mofturi, fasoane (Scînteia-Iași). BUL. FIL. II, 178. *Faci atîtea morofleturi, parc-ai fi cu nasul de ceară.* ib.
— Pl.: (m.) *morofleți*, (n.) *morofleturi.*
— Etimologia necunoscută. Cf. f l e ț.

MÓROG s. m. v. **moroc.**

MOROGÁN subst. (Regional) Pîrloagă. Cf. H VII 184, XII 140. *Astfel a numit el pămîntul: ... sterp, slab, gras, morogan.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.
— Pl.: ? — Și: **morogănă** s. f. Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.
— Etimologia necunoscută. Cf. b ă r ă g a n.

MOROGÁNĂ s. f. v. **morogan.**

MOROGĂNÓS, -OÁSĂ adj. v. **morocănos.**

MOROGEÁLĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) Aliment foarte sărat. Cf. CIAUȘANU, V. 180.
— **Morogi** + suf. *-eală.*

MOROGHÉL subst. (Prin Bucov.) Specie de răchită nedefinită mai de aproape. Cf. PAMFILE-LUPESCU, CROM. 32.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MOROGÍ vb. IV. T r a n z. (Prin nord-estul Olt.; complementul indică un aliment, o mîncare) A săra foarte tare. Cf. CIAUȘANU, V. 180.
— Prez. ind.: *morogesc.*
— V. **moroagă.**

MOROGÍT, -Ă adj. (Prin nord-estul Olt.; despre alimente, mîncăruri) Care are prea multă sare, care este foarte sărat. Cf. CIAUȘANU, V. 180.
— Pl.: *morogiți, -te.*
— V. **morogi.**

MOROHÁI s. m. (Regional) Om morocănos (1) (Beștepe-Tulcea). ALR I 1 573/677.
— Pl.: *morohai.*
— Etimologia necunoscută.

MOROHĂÍ interj. (Prin Transilv.) „Vorbă obișnuită la strigări din deal". CABA, SĂL. 91.
— **Măreo** + **hăi.**

MORÓI[1] s. m. (Regional) Numele unui pește de baltă nedefinit mai de aproape (Iași). ALR I 1 399/516. ✦ (La pl.) „Pești sărați ce se aduc spre vînzare" (Cucorăni-Botoșani). BĂCESCU, P. 37.
— Pl.: *moroi.*
— Etimologia necunoscută. Cf. m o r u n[2].

MORÓI², -OÁIE s. m. și f. **1.** (În superstiții) Stafie, strigoi (PAMFILE, DUȘM. 127, H V 38, ȘEZ. XIII, 155. GRAIUL, I, 26, CHEST. V 178/58, ALR II 4 234/219) despre care se crede că ar proveni dintr-un copil mort nebotezat, ucis sau înmormîntat de viu (I. CR. IV, 149, PAMFILE, VĂZD. 147, ȘEZ. III, 238) sau dintr-un mort neputrezit (H VI 236) căruia nu i s-a făcut slujba religioasă (ib., ȘEZ. VIII, 15, ALRT II 292); duh rău care ar suge sîngele și laptele vitelor (MARIAN, NA. 68, ȘEZ. XVIII, 35, ARH. FOLK. III, 121) sau care ar speria copiii (ALR II 2 662/2); (regional) moromeț, mortăciune **(II 2).** Cf. ANON. CAR. *Noaptea ... toate stihiile năpădesc pe mine ... strigoii, moroii, tricolicii.* ALECSANDRI, T. 616. *Era cît pe-aci să-l înțepe cu un ac, să nu se întîmple cumva să-l îngroape de viu,*

să se facă moroi. REBREANU, I. 57. *Dacă ar fi ieşit hoţi în acea vreme în faţa unui asemenea călăreţ,... numaidecît s-ar fi prăvălit într-o parte în rîpă, socotind că dă peste dînşii un moroi al pădurii.* SADOVEANU, O. XIII, 310. *După aceasta, înconjură din nou mormîntul tămîindu-l din toate părţile anume, ca să scutească pe mort de strigoi, respective moroi.* MARIAN, Î. 342. *Zidindu-să în fundamentul casei umbra unui individ, acela negreşit într-un an va muri şi să va face stafie sau muroniu.* LIUBA-IANA, M. 93. *Se bănuieşte că umblă moroiul prin sat cînd e boleşniţă mare.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 109. *Nouă moroi, nouă moroaie.* PAMFILE, S. T. 138. *Ielele, stahiile, moroii... şi alte duhuri necurate.* PĂCALĂ, M. R. 164. *Voi, strigoaie, Voi, moroaie.* TEODORESCU, P. P. 377. *Moroilor şi strigoilor, Duccţi-vă-n păduri negre.* ŞEZ. XII, 190. *În noaptea de Paşti iesă un moroi şi lumea zice că-i sufletul călugărului celuia rău.* I. CR. III, 107, cf. IV, 233. *Să luară nouo moroń Şi nouo strîgoń, Pe cale, Pe cărare.* ARH. FOLK. I, 197, cf. III, 49. *Mi-o ieşit moroaie din vînt, Moroaie de pe pămînt, moroaie din 9 sate.* CHEST. V 178/1. *O murit şi s-o făcut moroń.* ALR I 1 399/5. *Parcă-i un moroi.* ib. 1 399/512, cf. 1 399/532, 590, 805. *Moroile acelea farmăcă.* ALR II 4229/95.

2. (Regional, în superstiţii) Om despre care se crede că are puterea de a deochea copiii. *Moroi... se numesc şi ţiganii şi ţigancele cari deoache copiii.* PAMFILE, DUŞM. 129. *De deochi de muroi.* CHEST. V 178/17.

3. Fig. (Regional) Om înalt, gras, greoi (ALR I 1 399/558), roşu la faţă (MAT. DIALECT. I, 231); om tăcut, morocănos (**1**) sau gata oricînd să facă rău cuiva (ALR I 1 399/508, 522, 536, 1 573/361); om prefăcut (ALR I 1 558/361). ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Straşnic moroi di om îi ŝ-aista.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. ✧ (Adjectival) *Om moroi.* ALR II 3 676/362.

— Pl.: *moroi, -oaie* şi (regional, f.) *moroi.* — Şi: (regional) **murói, -oáie** s. m. şi f. — Cf. slavonul **мора**. Pentru sensul **2**, cf. b o r o i.

MOROÍ[3] vb. IV. Tranz. şi intranz. (Regional, în superstiţii, despre strigoi) A vizita noaptea casa în care s-a născut, a apărea înaintea oamenilor, speriindu-i, umplîndu-i de groază. Cf. PAMFILE, DUŞM. 131, I. CR. IV, 149, ALR I 1 399/526.

— Prez. ind.: *moroiesc.* — V. **moròi[2]**.

MOROÍ[4] vb. IV v. **mormăi[1]**.

MOROÍ[5] vb. IV v. **murui**.

MOROIÁN s. m. (Regional, mai ales la pl.) Nume dat locuitorilor din preajma munţilor Bucegi, în special păstorilor ardeleni din această regiune. Cf. POLIZU, BARCIANU, LM, DDRF, ALEXI, W. *Pe cei de la Rîşnov, Tohan etc. îi numesc mai mult moroieni.* MOLDOVAN, Ţ. N. 229. *Păstorii ardeleni, cunoscuţi subt numele de... moroieni (din partea Branului şi Ţara Bîrsei)..., îşi iernau turmele de oi în şesurile Munteniei.* DR. IV, 194. *În ceea ce priveşte numele păstorilor, ei erau numiţi în genere mocani, iar... cei din Bran, moroieni.* ib. VI, 466.

— Pl.: *moroieni.* — Cf. m o r o i[2] **(3)**.

MORÓICĂ s. f. v. **moroaică**.

MOROIENÉSC, -EÁSCĂ adj. (Regional) Care aparţine moroienilor, caracteristic moroienilor. *Sarică moroienească.* GR. S. V, 45. ✧ *Oaie moroienească* = oaie ţurcană. Cf. H I 130, 139. *Făcea şi sărici şi straie din oi cu lînă lungă, ţurcane, le mai zicea şi moroieneşti.* ib. 42.

— Pl.: *moroieneşti.* — **Moroian** + suf. *-esc.*

MOROIMÁN, -Ă adj. (Regional, despre oameni) Prost. Cf. RĂDULESCU-CODIN, 51, DR. V, 546.

— Pl.: *moroimani, -e.* — Cf. m o r o i a n.

MOROÍT, -Ă adj. v. **muruit**.

MOROJÁN, -Ă adj. (Regional) Fumuriu, brumăriu. *S-a întocmit cu colăcerii să fugă toţi pe cai morojini.* DELAVRANCEA, S. 57. *Coloarea lînei este albă, neagră, moroj(g)ană (fumurie).* H III 68. ✦ (Substantivat, f.) Rasă de oi cu lîna de culoare fumurie (Cuca-Galaţi). Cf. H III 96. *Numele ce le dau oilor sînt: ţurcane..., morojane.* ib. ✦ (Substantivat; prin Ban.) Epitet dat unui om bătrîn. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 140. *Eşti o morojînă de om.* id. ib.

— Pl.: *morojani.* — Şi: **morojín, -ă, morojgăn, -ă** adj. — Etimologia necunoscută.

MOROJGÁN, -Ă adj. v. **morojan**.

MOROJÍN, -Ă adj. v. **morojan**.

MOROJÍNI s. m. pl. (Prin Transilv.) Tineri care invită la nuntă; vornicei, chemători. Cf. DDRF.

— Etimologia necunoscută. Cf. m o r o j a n.

MOROLÉUCĂ s. f. (Regional) Torţă făcută dintr-un băţ înfăşurat cu paie pe care îl aprind flăcăii pe dealurile din preajma satului, în seara de lăsata-secului; (regional) copaiţă, hodaie, hodaiţă. Cf. VICIU, GL.

— Pl.: *moroleuci.* — Etimologia necunoscută.

MOROMEÁNȚĂ s. f. v. **morometʼ.**

MOROMÉTE s. m. v. **morometʼ.**

MOROMÉȚ, -EÁȚĂ subst. (Regional) **1.** S. m. și f. Stafie, moroi² **(1)** (Dobra-Deva). Cf. ALR II 4 240/105.

2. S. m. (În forma *moromete*) Epitet dat unui om leneș. Cf. PAȘCU, S. 340.

— Pl.: *morometi, -mețe.* — Și: **morométe** s. m., **moromeánță** (pl. *moromențe;* PAȘCA, GL.) s. f. — Cf. m o r o i².

MORÓN s. m. v. **morun².**

MORONÁȘ s. m. v. **morunaș.**

MORONCEÁLĂ s. f. v. **morînceală.**

MORONCÍ vb. IV. T r a n z. (Mold., Bucov.) A mustra, a cicăli, a necăji. *Socrul a ocărî-o . . . Și soacra a moronci-o, C-or mustra-o fără vină.* SEVASTOS, N. 339. *O moroncește prea tare pe Mândița noastră.* I. CR. VI, 314. *M-am dus la el să-mi împrumute carul și, în loc să mă folosesc cu ceva, a prins a mă moronci.* Com. din VICOVUL DE SUS-RĂDĂUȚI, cf. ALR I 1 399/418. ✧ I n t r a n z. *Preoteasa nu-l crede* [pe popa] . . . *și moroncește . . . într-una de antereu.* SEVASTOS, ap. TDRG.

— Prez. ind.: *moroncesc.*

— Din ucr. **морочити.**

MORÓŃIȚĂ s. f. (Ban. și sud-vestul Transilv.) Moroaie. V. m o r o i² **(1).** *Morońiță iau lapcile di la vaș.* ALRT II 69, cf. 10, 17, 65, ALR II 4 240/102, 105.

— Pl.: *morońițe.* — Și: **muróńiță** s. f. ALR I 1 399/87.

— **Moroi²** + suf. *-iță.*

MORÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit și regional Morocănos **(1).** Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Iată explicațiunea naturelului său moroz.* F (1873), 270. *Din Ionică se năpîrli un soldat moros și sălbatic de să nu-i afli pereche.* REBREANU, în V. ROM. februarie 1957, 110. ✧ (Adverbial) *Ce te uiți așa moros la mine?* L. COSTIN, GR. BĂN. 140.

— Pl.: *moroși, -oase.* — Și: **moróz, -oázã** adj.

— Din fr. **morose,** germ. **moros,** magh. **morozus.**

MOROSCLÍV, -Á adj. v. **morosliv.**

MOROSITÁTE s. f. v. **morozitate.**

MOROSLÍV, -Ă adj., subst. (Regional) **I.** Adj. **1.** Roșu-închis (BUDAI-DELEANU, LEX.), negruroșu (CHEST. I 58/340) sau roșu spălăcit (ALR II 3 412/102). *Din roibă nu iasă nici roșu decît morisliv.* ALR II 3 414/836. ✧ (Substantivat, n.) *Ți-ai vopsit sfetărul într-un moroscliv frumos.* ALR II 3 412/102.

2. Foarte mare, solid și puternic. *Am tăiat, mă, un fag morosliv, de nu-l poți aduce nici pe zece sănii.* DR. V, 212.

II. Subst. **1.** S. m. Om morocănos **(1)** (Vatra Moldoviței-Gura Humorului). ALR I 1 573/375.

2. S. f. Femeie rea și murdară (Bogdănești-Fălticeni). ȘEZ. XIX, 12.

3. S. m. (Entom.) Mamornic *(Meloë proscarabaeus)* (Sîngeorz Băi-Năsăud). PAȘCA, GL.

— Pl.: *morosliví, -e.* — Și: **(I) moroscliv, -ă, moroslív, -ă** adj.

— Etimologia necunoscută. Cf. scr. m o d r o s i v „vînăt".

MOROȘÁN¹, -Ă s. m. și f. (Regional) Maramureșean **(1).** *Moreșan cu gubă sură Dziua bea și noaptea fură.* T. PAPAHAGI, M. 59, cf. com. MARIAN. *Drăguțu mi-i moroșan.* BÎRLEA, C. P. 88.

— Pl.: *moroșeni, -e.* — Și: **moreșán, -ă** s. m. și f.

— Cf. m a r a m u r e ș e a n.

MOROȘÁN², -Ă s. m. și f. v. **mureșean.**

MOROȘENÉSC, -EÁSCĂ adj., s. f. (Regional) **1.** Adj. Maramureșean **(2).** Cf. BUD, P. P. 14.

2. S. f. (De obicei art.) Numele unui dans popular. *Nuntașii se prind la joc . . . cam cu următoarele jocuri: . . . moldoveneasca, moroșeneasca, . . . munteneasca.* SEVASTOS, N. 282, cf. PAMFILE, J. III, 9, VARONE, D. 116.

— Pl.: *moroșenești.*

— **Moroșan¹** + suf. *-esc.*

MORÓȘNIȚE s. f. (pl.) (Regional, în superstiții) Strigoaice. Cf. DDRF.

— De la **moroi².**

MORÓTRU s. n. v. **molotru.**

MORÓZ, -OÁZĂ adj. v. **moros.**

MOROZITÁTE s. f. (Învechit) Faptul de a fi moros; proastă dispoziție, tristețe, posomoreală. *Natura . . . lasă . . . pe unile cu nici* [de] *unile în starea morozității.* EPISCUPESCU, O. f. 57/10. *Contrarietățile ce le întîmpin sporesc pe fiecare zi morozitatea lor dezgustătoare și asprimea nesuferită.* CALENDAR (1854), 13/21.

— Pl.: *morozități.* — Și: **morositáte** s. f. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

— Din fr. **morosité,** germ. **Morosität.**

MÓRSĂ¹ s. f. Mamifer marin carnivor din regiunile polare, cu trupul lung de 4—6 metri, gros și greoi, cu ochi mici, cu membre scurte în formă de lopeți, cu coadă mică și cu caninii superiori foarte dezvoltați și puternici; (regional

cal-de-mare, vacă-de-mare, viţel-de-mare *(Odobaenus rosmarus)*. Cf. CADE, LTR², DER.
— Pl.: *morse.*
— Din fr. **morse.**

MÓRSĂ² s. f. Dispozitiv cu dinţi prin care piesa unui sistem tehnic se poate îmbuca cu o altă piesă. *Sulurile se construiesc din oţeluri speciale . . . şi pot fi: a) cu morsă, b) fără morsă, c) cu morsă şi inel de frînă.* IONESCU-MUSCEL, TES. 632.
— Pl.: *morse.*
— Din fr. **mors.**

MÓRSĂ³ s. f. v. **mursă¹.**

MÓRSE subst. invar. (Şi în sintagma *alfabet Morse)* Cod telegrafic compus din combinaţii de puncte şi linii care reprezintă literele alfabetului, cifrele şi semnele ortografice. Cf. DM, LTR². ✦ (Mai ales în sintagmele *aparat* sau *telegraf Morse)* Aparat care serveşte la transmiterea semnalelor telegrafice, utilizînd codul telegrafic descris mai sus. Cf. DM, LTR².
— De la n. pr. **Morse.**

MORSECÁ vb. I v. **murseca.**

MORSICÁ vb. I v. **murseca.**

MORSOCÁ vb. I v. **murseca.**

MORSOCÁRE s. f. v. **mursecare.**

MORSOCĂÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A murseca (Luceni-Iaşi). ŞEZ. V, 146. *Carnea morsocăitu-i-au.* ib.
— Prez. ind.: *morsocăiesc.*
— **Morsoca** + suf. *-ăi.*

MORSOCÍ vb. IV v. **murseca.**

MORŞÍ vb. IV. Refl. (Prin Mold.) A se şifona. *Iraa . . . da rău ţi s-o mai morşît barizul, cumătră Zanaidă.* I. CR. V, 375.
— Prez. ind. pers. 3: *morşăşte.*
— Etimologia necunoscută.

MÓRŞTINĂ s. f. (Regional) Loc unde pasc caii (Curechiu-Brad). CHEST. IV 115/106.
— Pl.: *morştine.*
— Etimologia necunoscută.

MORT, MOÁRTĂ adj., subst. **I.** Adj. **1.** (Despre fiinţe) Care nu (mai) trăieşte, care şi-a încetat toate funcţiile vitale, care a murit. V. decedat, defunct, răposat. *Va cădea de năprasnă mortu.* COD. VOR. 98/3. *Muiarea . . . născuse un cocon mort.* MOXA, 355/18. *Iară Petrea Şutra el iaste mortu* [scris, probabil după modelul slavon: *mărtu*] (a. 1600). IORGA, S. N. 56. *Mărgînd neştine pre un drum, va afla vreun dobitoc, de va fi undeva vătămat sau şi mort atuncea . . . va spune stăpînu-său.* PRAV. 5. *Au aflat Brîncovanul pe Bălăceanul mort în război.* NECULCE, L. 105, cf. ANON. CAR. *Au peţit pe . . . Amalia . . ., a tria fiică a mortului duca de Leihtenberg.* AR (1829), 54¹/38. *O turturică de lîngă soţia moartă.* CONACHI, P. 87, cf. ALEXANDRIA, 121/19. *Pămîntul era acoperit de darmături şi de trupuri moarte.* RUSSO, S. 147. *Cînd a venit doctorul, îl găsi mort.* NEGRUZZI, S. I, 62, cf. 54. *Aoleo! . . . să mă fac că-s mort, ca să nu mă mînînce.* ALECSANDRI, T. I, 458. *Nu ştiţi că mătuşa-i moartă de cînd lupii albi?* CREANGĂ, P. 23. *Lişiţile, nefiind chioare nici moarte, au zburat.* id. ib. 46. *Chiar mort, oasele mele se vor bucura în mormînt de isprăvile sale.* ISPIRESCU, L. 41. *E mort de-un veac.* COŞBUC, F. 71, cf. 76, 77. *Îl aştepta mereu pe bărbatu-său, deşi i se spunea mereu că e mort.* CAMIL PETRESCU, O. I, 17. *Să mă vezi pe mine moartă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 143, cf. 83, 152. *Mai bine un cîine viu decît un leu mort.* ZANNE, P. I, 378. (În imprecaţii) *Îmi făcea semne să tac, că se-ntristează pasărea, întrista-s-ar mort!* ap. IORDAN, STIL. 321. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Ea căzu ca moartă de groază pe pieptul lui.* EMINESCU, N. 11. *Hîrca i-a trimes laptele; şi cum l-a băut împăratul, pe loc a adormit, ca mort.* CREANGĂ, P. 97. *Făclii s-aprindeţi, căci un suflet Ca mort va fi atuncea pentru voi.* DENSUSIANU, L. A. 107. ✧ Fig. *Să fim morţi păcatului şi să fim vii lui Hristos.* CORESI, EV. 69. *Oameni morţi pentru societate şi pentru omenie.* CONTEMPORANUL, III, 573. *Mă uitam în valurile galbene cum zburau repezi, ciorăind, valuri turburi ca sufletul meu sterp . . ., ca inima mea moartă.* EMINESCU, G. P. 99. *Vorbele iubirii moarte Vinovate-mi stau de faţă.* id. O. I, 125. *Trecutul mort se deştepta.* SADOVEANU, O. I, 64. ✧ Expr. **A cădea** (sau **a rămîne**) **mort** (**pe loc** sau, regional, **din picioare**) = a muri (subit). *Va cădea de năprasnă morrtu.* COD. VOR. 98/2. *O palmă îi trase . . . şi căzu mort.* ISPIRESCU, L. 10. *Rămase mort pe loc.* id. ib. 31. *A căzut moartă din picioare.* ŞEZ. IV, 182. **(A fi) mai mult mort (decît viu)** sau **(a fi) (pe) jumătate mort** = (a fi) într-o stare de sfîrşeală totală, de epuizare maximă (din cauza fricii, a bolii etc.). *Robinson . . . de frică era mai mult mort.* DRĂGHICI, R. 10/11, cf. PONTBRIANT, D. *Puterile îi slăbiră şi sateliţii tiranului ducîndu-l pe poarta curţii mai mult mort decît viu, îl îmbrînciră în mulţime.* NEGRUZZI, S. I, 156. [Hoţul] *îşi căută de treabă, lăsînd pe bietul Leuştean mai mult mort decît viu.* GANE, N. III, 166. *Eram amîndouă mai mult moarte decît vii.* V. ROM. iunie 1954, 111. **A fi mort după . . .** (sau **fără . . .**) = **a)** a ţine foarte mult la . . ., a dori foarte mult să obţină, să aibă . . . *E*

mort după căimăcămie. CAMIL PETRESCU, O. II, 452; **b)** a fi foarte îndrăgostit de... **A umbla** (sau **a se ține**) **mort după...** = **a)** a depune toate eforturile pentru a obține ceva; **b)** a-și manifesta dragostea față de o persoană, străduindu-se să fie mereu aproape de ea. *Răducanu... se ținea mort după ea.* CAMIL PETRESCU, O. II, 289. **A umbla după** (sau **a căuta**) **potcoave de cai morți** sau **a umbla după** (ori **a căuta**) **cai morți, să le iei potcoavele** v. potcoavă. (Fam.) **A se face mort în păpușoi** sau (substantivat) **a face pe mortul în păpușoi** = a se face că nu știe nimic în legătură cu un lucru, cu o întîmplare etc., a face pe prostul. *Să vă faceți moarte-n păpușoi, să nu spuneți nici laie, nici bălaie.* CREANGĂ, P. 13, cf. PAMFILE, J. II, 161, ZANNE, P. I, 265. **A o lăsa moartă** (**în păpușoi** sau, rar, **în cînepă**) = a renunța la ceva, a abandona ceva, a o lăsa încurcată, baltă. *S-a trece ea și asta; obraz de scoarță și las-o moartă-n popușoi.* CREANGĂ, A. 51. *Biata fată s-a speriat și era să-l reclame la minister, dacă directorul liceului n-ar fi rugat-o s-o lase moartă.* I. BOTEZ, B. I, 213, cf. ȘEZ. II, 75, PAMFILE, J. II, 409, com. din PIATRA NEAMȚ. **A rămîne** (sau **a ședea**) **moartă** = a rămîne pe loc, a nu progresa, a nu se rezolva, a rămîne baltă. *N-or mai ședea lucrurile tot așa moarte, cum sînt.* CREANGĂ, P. 230. *Afacerea a rămas moartă.* SADOVEANU, O. IX, 413. **Mort-copt** = cu orice preț, neapărat; vrînd-nevrînd, cu chiu cu vai. *După cinci zile de chin, mort-copt am sosit la Cahul.* ALECSANDRI, T. 113. *La crîșmă mort-copt trebuie să steie.* CREANGĂ, P. 109. *N-am încotro, mort-copt trebuie să te ieu cu mine, dacă zici că știi bine locurile pe aici.* id. ib. 203. *Morți-copți, trebuie să mergem înainte.* GANE, N. II, 116. *Mort-copt, să facă ce-o știi el și să-i aducă mere de aur.* ISPIRESCU, U. 59. *Mort-copt trebuie să mă duc.* PAMFILE, J. II, 155. **Nici mort** sau (rar) **mort-tăiat** = (în construcții negative) cu nici un chip, cu nici un preț, în nici un caz. *Nu te las nici mort data asta.* ap. TDRG. *Noi avem poruncă de la Miloradovici, morți-tăieți să nu părăsim locul.* GHICA, S. 18. *Mi-e drag ca ochii mei din cap Și nu l-aș da nici mort.* COȘBUC, P. I, 109. *N-ați vrea să plecați de aici? — Nici mort.* SEBASTIAN, T. 123. *O să-mi stai pă cap aci? — Iaca așa... nici moartă nu plec!* CAMIL PETRESCU, O. III, 243. **Mort de viu** sau **mort pe picioare** = **a)** (despre persoane) foarte slăbit; **b)** (regional; despre țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.) putred; rărit. *Stamba asta e moartă de vie.* CIAUȘANU, GL., cf. MAT. DIALECT. I, 231. ✧ (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de", dă sens superlativ unor senzații sau unor stări sufletești) *Află boii nepăscuți și morți de foame.* VARLAAM, C. 249. *Mai morți de frică, au început a-și frînge mînile.* DRĂGHICI, R. 10/8. *Vrei să mă găsești moartă de frică oare, cînd îi veni?* CREANGĂ, P. 132. *Oamenii aceștia sînt morți de frică.* REBREANU, R. II, 20. *Iau merele, mort de sete cum sînt, și le mănînc.* CAMIL PETRESCU, U. N. 280. *Sînt mort de foame și de trudă!* SADOVEANU, O. III, 162. *Eram ostenit mort.* PREDA, Î. 20. (Expr.) **Beat-mort** sau **mort de beat,** (rar) **mort-beat** = foarte beat. *Nalați, mort de beat, au îngenunchiat înaintea lui Apafi.* ȘINCAI, HR. III, 118/26. *Păzitoriul și cu toți jurații sînt toți morți de beați.* BĂRAC, T. 11/25, cf. PAMFILE, J. I, 128. *Toți creștinii zăceau... morți-beți pe jos.* ȘEZ. VIII, 67. **A dormi** (sau **a adormi**) **mort** = a dormi (sau a adormi) profund, adînc. *Am adormit mort și de abia a doua zi pe la toacă m-am trezit sănătos.* CREANGĂ, A. 16. *Pe loc cade jos și adoarme mort.* id. P. 215. *Acesta dormea mort.* ISPIRESCU, L. 370. ✦ *Limbă moartă* = limbă care a încetat de a fi învățată ca limbă maternă. *Amețiți de limbe moarte... Confundam pe bietul dascăl cu un crai mîncat de molii.* EMINESCU, O. I, 140. *O limbă care a încetat de a mai fi mijloc de comunicare... devine limbă moartă.* GRAUR, I. L. 24, cf. 20. *Literă moartă* v. literă. *Inventar mort* = totalitatea uneltelor, a mașinilor, a mijloacelor de transport care aparțin unei gospodării sau unei întreprinderi. *Trecea la „inventarul viu și mort".* GALAN, B. I, 59. *Linie moartă* = linie de cale ferată care se înfundă, servind numai pentru garanta trenurilor. (Expr.) **A fi** (sau **a se afla, a trece**) **pe linie moartă** = a fi înlăturat (ca necorespunzător) dintr-un post de răspundere, a fi considerat inutil sau inutilizabil. *Unghi mort* = loc pe traiectoria unei arme de foc, pe care nu îl poate ajunge proiectilul. *Punct mort* = poziție a unui mecanism bielă-manivelă care corespunde momentului cînd biela și manivela au axele în prelungire sau suprapuse. *Se spune că sistemul a ajuns într-un punct mort.* SOARE, MAȘ. 198. (Expr.) **A ajunge la un** (sau **într-un**) **punct mort** = a ajunge într-un impas, a fi în imposibilitate de a găsi o soluție. *Timp mort* = lipsă de activitate a forțelor de muncă sau a mașinilor în timpul cînd ar trebui să lucreze; întrerupere neprevăzută a muncii. *Trebuie dusă lupta pentru întărirea disciplinei în muncă... contra timpilor morți, contra risipei timpului de lucru.* LEG. EC. PL. 474. (Regional) *Fier mort* = fier de calitate inferioară. Cf. PAMFILE, J. II, 144, ALR SN II h 579. *Colontitlu-mort* = cifră care cuprinde numărul unei pagini, fără a fi însoțită de numele autorului sau de titlul cărții. Cf. V. MOLIN, V. T. 29, CV 1949, nr. 3, 34. *Apă moartă* = **a)** (regional, în superstiții) „apă ce este adusă din timpul cînd mortul era neîngropat". MARIAN, Î. 277; **b)** (în basme; de obicei în corelație cu apă vie) apă miraculoasă care are puterea de a îmbina părțile corpului unui om tăiat în bucăți. *Să-mi aducă... apă vie și apă moartă de unde se bat munții în capete.* CREANGĂ, P. 272. *Aduc apă vie și apă*

moartă de la munții ce se bat în capete. ISPIRESCU, L. 126. *Mare moartă* = mare în care nu trăiesc viețuitoare. Cf. PONTBRIANT, D., LM. (Regional) *Mămăligă moartă* = fel de mîncare preparat din mămăligă și ulei. V. t o p ș ă. Cf. VICIU, GL. 58. ✦ (Familiar, despre aparate, motoare etc.) Care nu (mai) funcționează.

2. (Despre părți ale corpului; adesea prin exagerare) Cu funcțiile vitale total sau parțial pierdute; lipsit de vigoare; țeapăn, inert. *Ea strînge c-o mînă mai de tot moartă La inima sa pe maică.* DACIA LIT. 148/1. *Capul său palid, pe jumătate mort, tremura convulsiv.* EMINESCU, G. P. 50. *O mînă iese afară — degetele înțepenite, moarte, țin cu tărie puşca.* GHEREA, ST. CR. II, 88. *Îți lași mîinile moarte s-atîrne peste pat.* COȘBUC, S. 45. *Se oprea deseori pierdută, cu brațele moarte, cu ochii aiurea, fără să vadă și fără să audă.* REBREANU, I. 378. *Ai să rămîi cu o mînă moartă sau cu un picior țeapăn.* ARDELEANU, V. P. 187. (Glumeț) *Mănușiță moartă cine mi te poartă? Taica burete Tup de părete*, se spune copiilor de către oamenii mai în vîrstă care se joacă cu mîna lor, legănînd-o într-o parte și în alta și izbind-o apoi ușor de un obiect solid. Cf. ZANNE, P. III, 289. ✧ (Regional) *Os mort* = excrescență osoasă de natură inflamatorie sau traumatică, care poate produce șchiopătarea și anchilozarea articulațiilor; exostoză. Cf. ENC. AGR., DER II, 324, ȘEZ. IV, 124, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. *Carne (sau piele) moartă* = carne ce se formează deasupra unei răni și prin care nu trec ramificații nervoase. Cf. COSTINESCU.

3. (Despre frunze) Uscat, veșted. *În frunzele moarte din marginea unei rîpi, Vitoria găsi clopoței albi.* SADOVEANU, B. 222. *Roate de frunze moarte năvăleau la fereastră.* id. O. I, 74. *De subt frunze moarte ies În umbră viorele.* TOPÎRCEANU, B. 8.

4. F i g. (Despre diverse obiecte, accentuînd sensul de inanimat) Fără viață, neînsuflețit. *Ești mîndru pentru că simulezi viața pe pînză moartă.* I. NEGRUZZI, S. V, 431. *Pămîntul e-o moară deșartă Cu larve cerșind adăpost, Mișcîndu-se-n pulberea moartă Ce-n haos mereu se deșartă.* ARGHEZI, V. 29. *Construite din materiale moarte, . . . [satele] trăiesc totuși asemeni unor ființe vii, adevărate organisme biologice.* BOGZA, C. O. 238. ✦ Nemișcat, încremenit. *Tot se arată mort.* MARCOVICI, C. 8/16. *Pustiul tace . . . aerul e mort.* EMINESCU, G. P. 24. *Aerul camerei era mort și trist.* id. ib. 51. *În arcane de pădure . . .* [este] *noapte moartă, cer opac.* MACEDONSKI, O. I, 115. *Huruitul roatelor se înecă . . . în tăcerea moartă a nepăsătoarelor cîmpii.* VLAHUȚĂ, N. 81. *Alunecăm încet pe apa moartă a portului.* BART, S. M. 39. ✧ *Natură moartă* = pictură care înfățișează obiecte (flori, fructe, vaze, cărți etc.) grupate sau aranjate într-un anumit decor; natură statică. *Am pictat și eu destule naturi moarte.* CAMIL PETRESCU, T. II, 69. *Erau două naturi moarte de o absurdă împerechere: un pepene verde tăiat, alături de o mînuşe și o pereche de ochelari; trei mere lîngă o pălărie.* C. PETRESCU, C. V. 90. *Natura moartă nu lipsește din lunga și importanta listă a operelor* [lui Theodor Aman]. CONTEMP. 1956, nr. 494, 4/3. *Cîteva tablouri în rame masive: un asfințit violet, o natură moartă cu pești, struguri și o pipă.* T. POPOVICI, S. 54. (F i g.) *Psihologia lui nu e rece, pur-teoretică, studiu de „natură-moartă" ca a lui Bain.* IBRĂILEANU, S. 225. ✦ (Despre orașe, străzi etc.) Lipsit de viață, de activitate; în sau pe care nu se întîmplă nimic deosebit. *Acum Piatra era moartă; vremea băilor trecuse de mult.* XENOPOL, ap. TDRG. ✦ (Despre foc) Lipsit de intensitate, (aproape) stins. Cf. ALRM II/I h 395. ✦ (Despre noțiuni abstracte) Lipsit de (orice) valoare, de importanță. *Credința fără fapte moartă iaste.* N. TEST. (1648), 177v/24. *Curăți-va știința voastră din faptele moarte?* ib. 297r/31, cf. HELIADE, O. I, 184. ✦ (Despre culori, nuanțe etc.) Lipsit de strălucire, de viață; șters. *În sat, pe ulițele viscolite, patrulau în lung și-n lat dorobanții din Șoimii, spintecînd cu lucîul mort al baionetelor suflarea aspră a crivățului.* MIRONESCU, S. A. 23.

II. Subst. **1.** S. m. și f. Persoană care a murit, d e f u n c t, d e c e d a t; trupul neînsuflețit al unei persoane, așezat în coșciug (pe catafalc) sau înmormîntat. *Mîncară cumătdarile morților.* PSALT. 225, cf. 52, 180. *Și fu ca un mort.* CORESI, EV. 81. *Veți mearge la murmîntele morților voștri de veți plînge* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 49/21. *Voi învie morții.* N. COSTIN, L. 61. *După ce-au slăbit de tot Să lăsă ca un mort* (a. 1777). GCR II, 117/10. *Ce aveți în car? — Un mort.* NEGRUZZI, S. I, 31. *Păgînii nu putură a nu recunoaște propria lor nulitate în alăturare cu sublimul eroism al mortului.* HASDEU, I. V. 166. *Cîmp . . . acoperit cu morți.* ALECSANDRI, P. III, 4. *Pe pieptul moartei luce de pietre scumpe salbă.* EMINESCU, O. I, 88, cf. 94, 192. *Începură . . . a vorbi despre . . . paraua din mîna mortului.* CREANGĂ, P. 14. *Și foarte des . . . Chemînd pe morți ce dorm în pace I-ascult.* MACEDONSKI, O. I, 32. *Morții nu se mai întorc din cale.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 34. *La miez de noapte morții-n cor Își cîntă jalnic imnul lor.* COȘBUC, B. 70. *El se numea acum Alexandru Comănești eanu, cum dorise mortul.* D. ZAMFIRESCU, R. 282. *Ne-am întîlnit într-o sară amîndoi: Eu ca un mort întîrziat prin viață, Tu ca un copil în cea dintăi dimineață.* D. BOTEZ, P. O. 75. *Între mușchi și pulberile morților creșteau colonii de bureți.* SADOVEANU, O. IX, 79. *Făcu ochi mari privind la mîna moartei care atîrna verzuie.* BART, E. 253. *Au ridicat o cruce pentru toate moartele.* STANCU, D. 11. *Cînd bei primul pahar, trebuie să verși jos puțin, ca să beie morții.* ȘEZ. III, 46, cf. 45, 123. *Abia au scăpat . . . din mînile morților.* HODOȘ, P. P. 243. *Mortul de la groapă nu se mai*

întoarce, se spune cînd nu mai poți îndrepta o faptă, un gest etc. sau cînd pierzi o ocazie. *Ce-a făcut, a făcut; mortul de la groapă nu se mai întoarce.* VORNIC, P. 172. ✧ (În imprecații) *Morții tăi de codru des.* RETEGANUL, TR. 35, cf. DOINE, 116. *Morți tăi d'e om bogat.* ALEXICI, L. P. 46. ✧ Fig. *Sînt mort cu viață.* CONACHI, P. 104. ✧ Expr. **Morții cu morții, viii cu viii,** se spune în legătură cu atitudinea egoistă, nepăsătoare a cuiva care nu regretă moartea rudelor sau a prietenilor. **A scula** (sau **a trezi, a deștepta**) **și morții** (sau **din morți**), se spune în legătură cu zgomote sau surse de zgomote foarte stridente. **A mirosi a mort = a)** a fi pe moarte, a mirosi a pămînt, v. mirosi; **b)** (argotic, în legătură cu o afacere) a fi lipsit de perspectivă, a fi pe punctul de a eșua. (Regional) **A da cu mort peste viu,** se spune cînd se iau la întrecere cel mai slab cu cel mai tare. Cf. CIAUȘANU, V. 180. **Ca la mort** = (în legătură cu verbe ca „a se aduna", „a veni", „a fi") în număr mare. **A umbla** (sau **a merge**) **ca după mort** = a merge foarte încet. ✦ *Ziua morților* = zi anumită în calendarul creștin (a cărei dată variază după regiuni și confesiuni), cînd se fac rugăciuni speciale în biserici pentru cei decedați. V. moș[1] (I 5). Cf. COSTINESCU. (Argotic) *Locul mortului* = locul din mașină situat în față, lîngă șofer.

2. S. m. (Popular) Cortegiu mortuar. *Ieșeam la pîrlaz cînd trecea cu mortul pe la poarta noastră.* CREANGĂ, A. 14. *Să nu tai calea mortului.* PAMFILE, B. 10.

3. S. n. (Regional) Înmormîntare. *Părintele are astăzi două morturi.* Com. din BRAȘOV.

4. S. m. art. (Regional) Numele unor jocuri obișnuite la priveghi, în care unul dintre participanți se preface mort **(I 1).** *Mortul se joacă pe la priveghiuri.* PAMFILE, J. I, 26, cf. ȘEZ. VIII, 123, IX, 75.

— Pl.: *morți, moarte* și (regional, **II 3**) *morturi.*

— Lat. **mortuus.**

MORTÁC, -Ă adj. (Învechit, neobișnuit) Muritor. (Substantivat) *A mortaci ș-acelor nemortaci d*[o]*mnitoriule.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 165[r]/32.

— Pl.: *mortaci, -ce.*

— **Mort** + suf. *-ac.*

MORTÁL, -Ă adj. **1.** (Mai ales despre boli, răni, lovituri) Care provoacă moartea **(1),** aducător de moarte; ucigător, (latinism învechit) mortifer. *Fu agiuns de lancea mortală azvîrlită de brațul cel puternic a lui Dragoș.* ASACHI, S. L. II, 71. *Trei moldoveni... încingîndu-l în cerc îngust, detunau asupră-i lovituri mortale.* CALENDAR (1853), 52/15. *Lovirea a fost mortală..., totul este sfîrșit, nu-ți cer decît să mă plîngi.* LĂZĂRESCU, S. 86/21. *Ciuma, ca toate boalele mortale,... devine puțin violentă la acei cari au mai fost loviți de ea.* GHICA, S. 31. *Cu mînele ei strînge, Șărpi groaznici, lung la sîn, Silindu-i să-i strecoare cu-o mușcătură-n sînge Mortalul lor venin.* OLLĂNESCU, H. O. 116. *Avem pînă azi... peste șapte sute de cazuri de holeră, dintre care o sută cincizeci mortale.* CAMIL PETRESCU, O. II, 313. *Rana nu era mortală; ofițerul scăpă.* T. POPOVICI, S. 238. ✧ *Păcat mortal* = păcat grozav, cumplit, teribil; păcat care atrage osînda veșnică; păcat de moarte, v. moarte **(1).** *Ignoranța..., invidia, mîndria, lăcomia și alte păcate mortale.* FILIMON, O. I, 94. *Prin două păcate mortale, el sfărmă pentru totdauna piedestalul măririi spanioale.* HASDEU, I. V. XV. *Salt mortal* = **a)** figură acrobatică foarte periculoasă, executată la înălțime mare și constînd dintr-o rotire totală a corpului în aer. *La circ... Un accident banal — Un acrobat, Un salt mortal Și... Acrobatul nu s-a mai sculat.* MINULESCU, V. 127. *Salturi mortale la trambolină.* BRĂESCU, A. 246. (Glumeț, prin exagerare) *Nădejdea de a scăpa de salturile mortale a căruții.* ROM. LIT. 374[2]/9; **b)** fig. schimbare bruscă și profundă a atitudinii, a opiniei etc. cuiva.

2. Specific mortului **(II 1),** (ca) de mort. *Nu s-auzea-n departe decît mortala voce.* HELIADE, O. I, 356. *Onorară rămășițele lui mortale cu o paradă funerală.* FILIMON, O. II, 311, cf. I, 340. [Capul lui Ion Vodă] *livid, fix, speria prin un aer de ironie mortală, nu din astă lume, din nește sfere superioare.* HASDEU, I. V. 175. *Barba rară încadra o paliditate mortală.* SADOVEANU, O. I, 83.

3. (Rar) Muritor. Cf. ARISTIA, PLUT. *Corpul e partea noastră cea mortală.* LM.

— Pl.: *mortali, -e.*

— Din lat. **mortalis.** Cf. it. mortale, fr. mortel.

MORTALITÁTE s. f. Număr de morți **(II 1);** frecvența deceselor dintr-o regiune, țară etc. într-un anumit timp și determinată de anumite cauze; (adesea cu determinarea „generală") indice rezultat din raportarea numărului de decese la mia de locuitori de pe un anumit teritoriu. *Rezultatul tractației psiho-medice, puțin favorabil și mortalitatea mare.* CUCIURAN, D. 19/15. *Pre lîngă mortalitate, se adăogi și lipsa hranii.* NEGRUZZI, S. I, 291. *Cînd este o mortalitate mare, poporul zice că se ieftinește pînea.* GHICA, S. 32. *În țara noastră... mortalitatea generală a scăzut de la 19,1 la mie în 1938 la 11,7 la mie în 1952.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2861. *Mortalitatea se află în regres.* CONTEMP. 1956, nr. 489, 5/2. ✧ *Mortalitate infantilă* = indice rezultat din raportarea numărului de decese la copiii de vîrstă sub un an la suta sau la mia de copii născuți vii în perioada respectivă. *Mortalitatea infantilă este de două ori mai mare*

în rîndul populației negre. SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 392.

— Din fr. **mortalité.**

MORTÁR[1] s. n. **1.** Material de construcție în stare fluidă sau sub formă de pastă, constituit dintr-un amestec de liant, material granular și apă, care se solidifică prin întărirea liantului și care este folosit pentru legarea, fixarea, acoperirea etc. elementelor de construcție. Cf. HEM 2 887, CV 1949, nr. 7, 31. *Întreba zidarii dacă au mortar.* V. ROM. octombrie 1954, 125. *Cărămizile pune-le mai rărit, uite așa, și toarnă mortar mult între ele.* CĂLINESCU, S. 343. *Cantitatea de apă necesară unui mortar depinde de plasticitatea cerută acestuia.* LTR[2]. *Să se extindă transportul mortarelor . . . cu ajutorul pompelor.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 840. *Mortarul se solidifică prin întărirea liantului, datorită unor fenomene fizice . . . sau chimice.* DER. ✦ (Regional) Pămînt muiat cu apă și amestecat cu paie sau cu pleavă, întrebuințat la tencuit. V. l u t. (Argetoaia-Strehaia). CHEST. II 86/32.

2. (Suspect, sens etimologic) Vas în care se pisează grăunțe. Cf. LM.

— Pl.: *mortare.*

— Din lat. **mortarium.**

MORTÁR[2] s. m. v. **mortier.**

MORTÁRIU s. n. v. **mortier.**

MORTASÁP s. m. v. **mortasip.**

MORTASĂPÍE s. f. v. **mortasipie.**

MORTASÍF s. m. v. **mortasip.**

MORTASÍP s. m. Cantaragiu și încasator al unor taxe publice, în epoca fanariotă. *87 lei lui Gheorghi murtasîp* (a. 1693). IORGA, S. D. VII, 184. *Iară vameșii și mortasapii din Țara de Sus . . . să nu cuteze a cere vama* (a. 1759). GĂLDI, M. PHAN. 212. *Mortasipii le fac catahrisis, luîndu-le vamă cu asuprâ* (a. 1822). DOC. EC. 250. *La 4 mortasipi orînduiți pe la barierile celor mari 4 poduri pe 7 luni* [s-au plătit] *cîte lei 30* (a. 1846). ib. 911. *Vătaf de mortasifi.* I. CR. IV, 377.

— Pl.: *mortasipi.* — Și: (regional) **mortasif,** (învechit) **mortasáp, murtasíp** s. m.

— Cf. ngr. μουρτασίπης.

MORTASIPÍE s. f. Taxă ce se încasa, în epoca fanariotă, la vînzarea mărfurilor și care se calcula după greutatea acestora sau la bucată; p. e x t. venitul și slujba încasatorului acestor taxe; instituția respectivă. *Au scornit și Duca Vodă mortasipia în țară.* N. COSTIN, LET. II, 21/17. *Numai din desetină și din mortasipii, din goștină și din vamă ce lua să chivernisie.* NECULCE, L. 17. *100 lei ce are să ia m*[ănăst]*irea Răchitoasa de la mortasipia din Galați* (a. 1733). CAT. MAN. I, 503. *Au plătit mortasîpie pe 6 vite ce au vîndut* (a. 1742). BUL. COM. IST. I, 245. *Nu vor plăti mortasipie nici pentru brînză, . . . nici pentru alte cele* (a. 1747). ȘTEFANELLI, D. C. 43. *Să nu cuteze a cere vama sau mortasăpiia* (a. 1759). GĂLDI, M. PHAN. 212. *Iarăș să aibă a trece cu pace și să fie în pace de vamiea de mortasipie, de părcălăbie și de toate alte slujba* (a. 1767). IORGA, S. D. VI, 134. *Mortasipia (dare pe vite) în ce chip să se urmeze* (a. 1776). N. A. BOGDAN, C. M. 66. *Hotărîm ca să aibă a lua episcopia Hușii venitul mortasipiei de la tîrgul Hușii* (a. 1784). ap. TDRG. *Mortăsăpia acelui tîrg iarăși o dăm dumisale* (a. 1795). URICARIUL, I, 145. *Vînzînd și alte slujbe: ocnă, vămi, mortasăpii* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 226/21. *Mortasăpia tărgului Dorohoiului* (a. 1803). IORGA, S. D. XXII, 400. *Mortăsăția vitilor di la acest tîrg să fie a dumisale* (a. 1823). N. A. BOGDAN, C. M. 109.

— Pl.: *mortasipii.* — Și: (învechit) **mortasăpíe, mortăsăpíe, mortăsăție** s. f.

— **Mortasip** + suf. *-ie.*

MORTASÍNCĂ s. f. (Regional) Material nisipos de culoare cărămizie-roșcată cu care olarii smălțuiesc oalele. Cf. I. CR. II, 21. *Peste ghileală se dă jmalțul, zmalțul, jămalțul sau mortasînca.* PAMFILE-LUPESCU, CR. 224.

— Pl.: ? — Și: **mortăsînc**ă s. f. I. CR. II, 21.

— Etimologia necunoscută.

MORTĂCÎNĂ s. f., adj. v. **mortăciune.**

MORTĂCIÚNĂ adj. v. **mortăciune.**

MORTĂCIÚNE s. f., adj. **I.** S. f. **1.** Hoit, stîrv; p. e x t. cadavru. *Va fi mortăciunea Iezavelii ca gunoiul pre fața țarenii.* BIBLIA (1688), 273[1]/24, cf. 72[1]/50, ANON. CAR., LB. *Nici chiar murind, cu ruga putea-va să mă miște, A nu-i da mortăciunea la cîini în demîncare.* HELIADE, O. I, 319. *Sînt dedați de la moși de strămoși ca să mănînce mortăciuni.* BARIȚIU, P. A. III, 480. *Măcelarul va striga în contra autorității care-l oprește de a vinde carne de mortăciune.* GHICA, ap. CADE. *Aceste jivine se răped la stîrvuri și să îmbuibă cu mortăciuni.* ODOBESCU, S. III, 16. *Să picați trei picături de sînge peste mortăciunea ce o plîngeți și va învia.* ISPIRESCU, L. 345, cf. 222. *Copiii ce mor nebotezați sînt socotiți ca mortăciuni.* MARIAN, NA. 76. *În jurul casei plutea un miros greu, parcă de mortăciune.* V. ROM. aprilie 1955, 141, cf. GRAIUL, I, 291, CIAUȘANU, V. 180, id. GL. ✧ (În imprecații sau ca epitet peiorativ) *Mortăcină puturoasă.* LM. *Să poftească să se atingă de casă, că-i arăt eu lui cine-s eu! Să poftească mortăciunea!*

REBREANU, I. 361. *Mișcă-te, mortăciunea dracului!* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de", exprimă starea de slăbiciune fizică) *Capul i l-au pus pre o mortăciune de cal și așa l-au ținut vro cîtva timp.* ȘINCAI, HR. II, 289/9. *O mortăcină de găină.* CIAUȘANU, GL. ✧ (Adverbial, pe lîngă adjectivul „slab", imprimă acestuia valoare de superlativ absolut) *Orășencele noastre sînt multicele mortăcină de slabă.* JIPESCU, ap. TDRG. ✦ Fig. Ființă foarte slabă, lipsită de energie, de vigoare. *Să taie o găină grasă, cum îs la casa omului, nu mortăciuni de la găinari.* ap. TDRG. *Am să merg eu, ai să mergi dumneata, au să meargă dumnealor, că nu sîntem mortăciuni.* D. ZAMFIRESCU, R. 26, cf. DR. V, 212, ALR I 1 156/109, MAT. DIALECT. I, 231. ✦ (În credințe religioase) Carne de animal care n-a fost tăiat după ritual. *Să se ferească de... mortăciuni și de sînge.* N. TEST. (1648), 155r/23. *Preotul ce va mînca necată au mursecată au mortăciune, aceluia să i se ia darul* (a. 1652). ap. TDRG.

2. (Prin Ban. și sud-vestul Transilv.) Moroi[2] **(1)**. Cf. ALR I 1 399/30, 122.

3. (Prin Munt.; la pl.) Vreascuri. Cf. DR. II, 357.

II. Adj. (Învechit și regional; despre animale) Care a murit de moarte naturală; care a murit neînjunghiat. *Din turmă mănîncă carne mortăciună.* N. COSTIN, ap. GCR II, 12/13. *Singură aș preved'ia-o Cu lumină D'e slăină D'intr-o scroafă mortășină.* DENSUSIANU, Ț. H. 119. ✧ *Apă mortăcină* = (în superstiții) apă moartă **(b)**, v. mort **(II)**. Cf. CIAUȘANU, GL.

III. S. f. **1.** (Regional) Boală molipsitoare. Cf. ANON. CAR.

2. (Învechit, rar) Moarte **(1)**. *Jivină supusă la mortăciune.* CONACHI, P. 274. *Omul în lume cînd vine, în leagănul său aduce sămînța de mortăciune.* id. ib. 280.

— Pl.: *mortăciuni.* — Și: (învechit și regional) **mortăciúnă** adj., **mortăcínă** adj., s. f., **morticínă** (LB) s. f.

— Lat. **morticina.**

MORTĂRÉȚ, -EÁȚĂ adj. (Prin Transilv.) Care are înfățișare de mort **(II 1)**, care seamănă a mort (BARCIANU); fig. lipsit de vigoare, plăpînd, bleg (ALR II 3 721/102). *Copil mortăreț.* ALR II/I h 82. ✧ *Friguri mortărețe* = febră recurentă. Cf. LB.

— Pl.: *mortărești, -e.*

— **Mort** + suf. *-ăreț.*

MORTĂSĂPÍE s. f. v. **mortasipie.**

MORTĂSĂȚÍE s. f. v. **mortasipie.**

MORTĂSÎNCĂ s. f. v. **mortasîncă.**

MORTEZÁ vb. I. Tranz. A prelucra cu ajutorul mortezei. *Mașini de mortezat.* NOM. MIN. I, 141. *Mașinile de mortezat servesc pentru planarea suprafețelor și la tăierea șanțurilor verticale.* IOANOVICI, TEHN. 328.

— Prez. ind.: *mortezez.*

— Din fr. **mortaiser.**

MORTEZÁRE s. f. Acțiunea de a morteza. *Uneori, mortezarea se aplică și la prelucrări de suprafețe libere.* LTR[2], cf. DER.

— Pl.: *mortezări.*

— V. **morteza.**

MORTÉZĂ s. f. Mașină de prelucrare prin așchiere a metalelor, la care cuțitul efectuează, de obicei, mișcarea de lucru după direcția axei lui longitudinale. *Un muncitor... supraveghează o morteză, un strung vertical care netezește, la limita cerută, suprafețele, șanțurile și depresiunile organului metalic.* CONTEMP. 1955, nr. 481, 3/5, cf. LTR[2], DER.

— Pl.: *morteze.*

— Din fr. **mortaise.**

MORTIÁR subst. v. **mortier.**

MORTÍCĂ s. f. (În poezia populară) Diminutiv al lui moarte; mortiță. *O, săracu, pribagu, Cînd aud'e-o frundzulea — Iată, oi, mortica mea! Cînd aud'e-o frundzulică — Iată, oi, ș-a mea mort'ică!* T. PAPAHAGI, M. 11.

— **Moarte** + suf. *-ică.*

MORTICÍNĂ s. f. v. **mortăciune.**

MORTICIÓS, -OÁSĂ adj. (Prin Ban. și sudul Transilv.) **1.** Care aduce multă moarte, care pricinuiește moarte. Cf. ANON. CAR. *Războiu ăsta a fos*[t] *mare, tare morticios, a fos*[t] *grozav.* GRAIUL, I, 223.

2. Compus: (regional) **urzică-morticioasă** v. urzică.

— Pl.: *morticioși, -oase.*

— **Moarte** + suf. *-icios.*

MORTIÉR s. n. Piesă de artilerie de calibru relativ mare, cu țeava scurtă și cu traiectoria de curbură mare, folosită în trecut pentru a trage din spatele unor obstacole. *Lucruri de a pușcăriei... 8 mortiri.* N. COSTIN, LET. II, 73/43. *40 tunuri, 3 mortari (tun de aruncat bombe), o mare mulțime de pușce.* AR (1829), 29[2]/10. *Artileria alcătuită din trii tunuri și un mortariu.* ib. 30[1]/24. *Am găsit 4 tunuri, un mortiar, trei magazii de praf de tun și o magazie de sare.* CR (1829), 136[1]/25. *Mortierele se numeau pive și obuzurile bumbarale.* BĂLCESCU, M. V. 658. *Artileria cetății era 71 tunuri de calibru diferit... apoi 2 mortarie.* BARIȚIU, P. A. II, 507. *Pe gurile largi ale mortierelor zbucniră cîte*

o limbă de flăcări pe cari vîntul le întoarse înapoi. SANDU-ALDEA, U. P. 135. *Duşmanii plouau înainte cu gloanţe şi trăgeau cu mortierele obuze.* MIRONESCU, S. A. 120. *Cu două luni înaintea armistiţiului, a fost îngropat de-o mortieră la Caşin.* C. PETRESCU, A. 366. *Mortierele pîndeau linia depărtărilor.* CAMILAR, N. II, 101.

— Pronunţat: *-ti-er.* — Pl.: *mortiere.* — Şi: (sg. refăcut după pl.) **mortiéră** s. f.; (învechit) **mortiár** subst., **mortár** s. m., **mortáriu** (pl. *mortarie)* s. n., **mortíri** subst. pl.

— Din fr. **mortier.** — La scriitorii mai vechi, din rus. **мортир, мортира** sau după lat. **mortarium.**

MORTIÉRĂ s. f. v. **mortier.**

MORTIFÉR, -Ă adj. (Învechit) Mortal (1); spec. (despre boli) incurabil. *Arme ... mortifere.* HELIADE, O. I, 382. *Patimile oamenilor se împart în: vindecăcioase şi nevindecăcioase i mortifere (aducătoare de moarte).* CORNEA, E. I, 1/8, cf. PONTBRIANT, D. *Mlaştinele ... departe de a fi mortifere, erau considerate ... ca foarte sănătoase.* HASDEU, I. C. I, 225, cf. COSTINESCU.

— Pl.: *mortiferi, -e.*

— Din lat. **mortiferus,** fr. **mortifère.**

MORTIFIÁNT, -Ă adj. (Franţuzism) Chinuitor. *O cură de alungat reumatismele la Techirghiol, cu întîlniri ... dureroase, mortifiante.* PERPESSICIUS, M. III, 44.

— Pl.: *mortifianţi, -te.*

— Din fr. **mortifiant.**

MORTIFICÁ vb. I. Tranz. A supune la chinuri fizice sau morale; a tortura. *Curuţii în contra jurămîntului pus nu deteră nemţilor drumul ... şi îi mortificară neîncetat.* BARIŢIU, P. A. I, 239. *Cugetarea că ce va face soţiia cu atîţia copii pe lîngă sine ... mă mortifica mai adeseori.* SBIERA, F. S. 359. ✧ (Cu sens atenuat) *Un regime vegetale înadins comendat pentru a slăbi puterile, a mortifica corpul.* I. IONESCU, M. 203. ✦ Fig. A batjocori, a umili. *Susceptibilitatea prinţului meu fu aici crunt mortificată printr-o împrejurare foarte ridicolă.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 202. *Pentru ca morbosul mitropolit să fie mortificat şi mai amar, se mai scularâ doi români.* BARIŢIU, P. A. III, 105.

— Prez. ind.: *mortífic.*

— Din fr. **mortifier.**

MORTIFICĂNT, -Ă adj. (Neobişnuit) Chinuitor. Cf. COSTINESCU.

— Pl.: *mortificanţi, -te.*

— De la **mortifica,** după fr. *mortifiant.*

MORTIFICÁRE s. f. (În dicţionarele din trecut) Acţiunea de a mortifica; chinuire, torturare, (rar) mortificaţie. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W.

— Pl.: *mortificări.*

— V. **mortifica.**

MORTIFICÁT, -Ă adj. **1.** (Rar) Chinuit, torturat; fig. umilit, ruşinat. *Plecase mortificat, cu o impresie de repetenţă extraşcolară.* TEODOREANU, M. II, 409.

2. (Med.; despre ţesuturi organice) Necrozat, distrus. Cf. DN.

— Pl.: *mortificaţi, -te.*

— V. **mortifica.**

MORTIFICÁŢIE s. f. **1.** (Rar) Mortificare; fig. (de obicei la pl.) neplăceri, vexaţiuni, persecuţii. *Transilvania încă de aceea se înduplecă aşa uşor spre rebeliune, pentru că li se urîse de atîtea mortificaţiuni ale nemţilor.* BARIŢIU, P. A. I, 257. *Morala creştină recomandă renunţarea, ascetismul, mortificaţia.* RALEA, S. T. I, 230.

2. (Med.) Necroză, distrugere a unui ţesut organic. Cf. DN.

— Pl.: *mortificaţii.* — Şi: **mortificaţiúne** s. f.

— Din fr. **mortification.**

MORTIFICAŢIÚNE s. f. v. **mortificaţie.**

MORTIFICĂTÓR, -OÁRE adj. (Neobişnuit) Chinuitor. *După mai bine de o oară de amare suferinţi şi de mortificătoare emoţiuni se mai anunţă ... alt făt-frumos.* SBIERA, F. S. 353.

— Pl.: *mortificători, -oare.*

— **Mortifica** + suf. *-(ă)tor.*

MORTÍRI subst. pl. v. **mortier.**

MORTIŞÁG s. n. (Prin Ban.) Măcel, masacru. *Stea cu coadă vesteşte bătălie, mortişag.* H XVIII 27. *Aici e mare morţişag.* L. COSTIN, GR. BĂN. 140.

— Pl.: ? — Şi: **morţişág** s. n.

— **Moarte** + suf. *-işag.*

MORTÍŢĂ s. f. (În poezia populară) Diminutiv al lui moarte; mortică. *Eu patul nu l-oi aşterne, C-o veni mama din sat, Pe-amîndoi că ne-a afla Şi mortiţa ni-o a fa.* BUD, P. P. 17. *Pe mine şi pe mîndra Despărţi-ne-a mortiţa, Dară alţii ştiu că ba.* id. ib. 37. *Şi d'e aud'e-o păsărea: — Iată, oi, mort'iţa mea.* T. PAPAHAGI, M. 21.

— **Moarte** + suf. *-iţă.*

MORTÓC s. m. (Regional) Pisoi, cotoi. Com. din SEBEŞ-FĂGĂRAŞ.

— Pl.: *mortoci.*

— Etimologia necunoscută. Cf. mîrtoc.

MORTOLÓG, -OÁGĂ adj. (Regional; despre oameni) Care umblă şi lucrează încet, care nu

are spor la muncă sau este nepăsător, indiferent (Ștefănești-Drăgășani). Cf. ARH. OLT. XXI, 270.
— Pl.: *mortologi*, *-oage*.
— Etimologia necunoscută. Cf. m a r t a l o g, m o t o l o g.

MORTUÁR, -Ă adj. Care se referă la mort **(II 1)** sau la înmormîntare, de mort, de moarte; funerar, funebru. *O ceață... ce se întinde ca un giulgiu mortuar.* NEGRUZZI, S. I, 270. *Auzii în urma mea sunetele monotone ale unei muzici mortuare.* EMINESCU, G. P. 87. *Porni convoiul mortuar precedat de trei care cu flori.* ARDELEANU, D. 275. *Să-l poarte... în camera unde să-i pregătească toaleta mortuară.* C. PETRESCU, C. V. 291. *Cortegiul mortuar înaintează domol prin aleile strîmbe ale cimitirului.* SAHIA, N. 66. ✧ (În context figurat) *Noaptea nu era nici adîncă, nici cu fîlfîiri de aripi mortuare.* I. BOTEZ, B. I, 235. ✧ (Adverbial) *Foșnetul pașilor suna uscat și mortuar.* C. PETRESCU, Î. II, 97. ✧ *Registru mortuar* = registru oficial de stare civilă în care se înscriu numele persoanelor decedate, data morții etc. Cf. COSTINESCU. (F i g.) *Voind a încheia acest registru mortuar* [istoria lui Ion Vodă cel Cumplit], *îmi tremură mîna.* HASDEU, I. V. 175. *Cameră* (sau *sală*) *mortuară* = încăpere special amenajată (la morgă sau la spital) în care se depun morții, pînă la înmormîntare. *Asculta... liniștea pustiului dintr-o cameră mortuară.* ARDELEANU, U. D. 160. *Haidem în sala mortuară.* PAS, Z. IV, 101. *Mască mortuară* v. m a s c ă[1] **(I 1)**. *Anunț mortuar* = anunț (publicat în ziare) prin care se face cunoscut decesul unei persoane. V. n e c r o l o g. *Ai aflat peste vreo douăzeci de ani, citind un anunț mortuar, că și-a pus capăt zilelor.* PAS, Z. I, 72.
— Pronunțat: *-tu-ar*. — Pl.: *mortuari*, *-e*.
— Din fr. **mortuaire**.

MORTÚN s. m. (Prin Munt.) Om tăcut, închis și rău. Cf. I. CR. VIII, 88.
— Pl.:?
— Etimologia necunoscută. Cf. m o r t.

MORTÚȚ, -Ă adj. (În poezia populară) Diminutiv al lui m o r t. Cf. T. PAPAHAGI, M. 96, ȚIPLEA, P. P. 113.
— Pl.: *morțuți*, *-e*.
— **Mort** + suf. *-uț*.

MORȚÁN s. m. (Regional) Pisoi, cotoi (Spineni-Drăgășani). H XI 195.
— Pl.: *morțani*.
— Etimologia necunoscută. Cf. m o r t o c, m î r t a n.

MORȚĂRÍE s. f. (Ban.) Cimitir. *Îi dăscîntă fără vorbe, atunș cîm pliacă la morțărie.* ARH. FOLK. III, 120, cf. BL V, 143, L. COSTIN, GR. BĂN. 140, ALRM I/II h 423.
— Pl.: *morțării*.
— **Morți** (pl. lui *mort*) + suf. *-ărie*.

MORȚÉSC, -EÁSCĂ adj. (Prin Transilv.; în sintagma) *Friguri morțești* = febră recurentă. Cf. COM. SAT. IV, 107, GR. S. VI, 124.
— Pl.: *morțești*.
— **Mort** + suf. *-esc*.

MORȚÉȘTE adv. **1.** (Învechit și regional; pe lîngă verbe ca „a cînta", „a boci" etc.) Ca la morți **(II 1)**, ca după morți, ca pentru morți. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Împărăteasa rămase bocindu-se morțește.* RETEGANUL, ap. CADE. *Trecui Dunărea pe-un pește, Mîndra mă cînta morțește.* VICIU, S. GL., cf. T. PAPAHAGI, M. 27. *Ale noastre dragi neveste Toate se cîntau morțește.* CONTEMP. 1949, nr. 156, 11/2.
2. F i g. (Învechit, rar) Foarte, grozav, teribil. *Prințul... morțește amorezat în frumoasa femeie.* BĂRAC, ap. TDRG.
— **Mort** + suf. *-ește*.

MORȚÍȘ adv. (Mai ales în legătură cu verbul „a ține" sau cu echivalente ale acestuia) Cu orice preț, cu încăpățînare, cu insistență, în mod stăruitor. *Și de vei sta morțiș că de ungurii cei din Ardeal grăiesc cîntările acele, voiu răspunde.* MAIOR, IST. 96/1. *Părintele Isaiia, în loc să umble morțiș, ca alți popi, după cerșitorit... zicea că este de altă părere.* CREANGĂ, A. 138. *Apără morțiș toate ale sale.* ODOBESCU, S. III, 147. *A stat morțiș de capul lui... și l-a înduplecat.* VLAHUȚĂ, N. 41. *Îmblă cuconașul morțiș după tine.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 486. *Pripilă ținea morțiș la aceea că adecăte nu-i lucru bun în casa popii.* CONV. LIT. XIX, 471. *O albină, rătăcită, se ținea morțiș de plugar.* GÎRLEANU, L. 120. *Ținea morțiș că-i trebuie toată moșia.* REBREANU, I. 228. *Bătrînul ținea morțiș să-l vadă avocat.* id. NUV. 295. *Am încercat să schimb gîndul moșneagului, care ținea morțiș să mă ducă la fiul și nepoatele intrate în rîndul „boierilor".* C. PETRESCU, S. 183. *Nu știam că ții morțiș la formele răsuflate.* BASSARABESCU, S. N. 137. *Averchie ținea morțiș că trebuie o parohie mare și agoniseală de bani.* STĂNOIU, C. I. 17. *Ținea morțiș să se războune.* id. ib. 200. *Fata o ținuse morțiș că nu are nici un logodnic.* STANCU, R. A. IV, 297, cf. 185. *Pepelea... au rămas morțiș la fluierul acela.* SBIERA, P. 7. *Îmbla morțiș după cea mai mică.* id. ib. 89. *Umblă morțiș după ea.* ȘEZ. IX, 151.
— **Moarte** + suf. *-iș*.

MORȚIȘÁG s. n. v. **mortișag**.

MORȚIȘÓRI s. m. pl. (În imprecații) Diminutiv al lui m o r t **(II 1)**. Cf. BÎRLEA, C. P. 153. *Morțișorii tăi, lumucă.* id. B. 67.
— **Morți** (pl. lui *mort*) + suf. *-işor*.

MORȚÍU subst. (În expr.) **A urla** (sau **a fluiera**) **a morțiu** = a urla (sau a fluiera) lung și trist (ca o prevestire de moarte). *Măi, alungați haita ceea, strigă un pușcaș din clopotniță. Nu auziți cum urlă a morțiu?* CONV. LIT. III, 62. *Peste drum de internatul nostru era o fabrică mare, care fluiera lung, a pustiu și a morțiu, din sirena ei.* CIAUȘANU, R. SCUT. 37. *Și latră-a pustiu Și urlă-a morțiu.* ALECSANDRI, P. P. 187.

— **Moarte** + suf. *-iu.*

MORȚOCÁ vb. I v. **murseca.**

MORÚĂ s. f. Pește din mările arctice, care ajunge pînă la lungimea de un metru și jumătate și din al cărui ficat se extrage untura de pește *(Gadus morua). Morua se consumă atît proaspătă cît și mai ales conservată.* ATILA, P. 438.

— Din fr. **morue,** lat. [Gadus] **morua.**

MORÚGĂ s. f. (Regional) Aliment foarte sărat. (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Ciorba asta-i morugă, cine o mănîncă?* BOCEANU, GL., cf. I. CR. IV, 188, CIAUȘANU, V. 180.

— Și: **moroágă** (CIAUȘANU, V. 180), **murúgă** (I. CR. IV, 188) s. f.

— Cf. m o a r e.

MORÚLĂ s. f. (Biol.) Prima fază în dezvoltarea embrionului metazoarelor (rezultînd din segmentarea oului și avînd aspectul unei mure). Cf. ENC. AGR., DER.

— Pl.: *morule.*

— Din fr. **morula,** lat. **morula.**

MORÚN[1] adj. (Regional; despre oameni) Cu părul roșu; roșcat, roșcovan (Grădiștea-Rîmnicu Vîlcea). ALR II 6 809/812.

— Etimologia necunoscută. Cf. m o r o i[2].

MORÚN[2] s. m. (Iht.) **1.** Specie de pește din familia sturionilor, cu corpul masiv, atingînd o lungime medie de 1—3 m, cu capul relativ mic, cu botul triunghiular, cu pielea groasă, tare, prevăzută în partea dorsală cu scuturi osoase, apreciat pentru carnea și icrele lui negre *(Huso huso). 1 maje de morun* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 206/4. *200 camine de moron.* URECHE, LET. I, 110/36. *Și noi de aicea nu avem a cinsti pă dumneavoastră cu alt fără decăt trimis-ăm dumneavoastră un morun* (a. 1702). BUL. COM. IST. II, 242. *Să faci plăcintă de icre de nisetru și de postrugă i de morun* (a. 1749). GCR II, 43/3. *Să-i dea . . . 200 de cară de moron, de carii mulți aduce Dunărea.* ȘINCAI, HR. I, 393/31. *Căci dînd preste un moron, cigă sau viză mare, aceștia . . . opuneau o rezistință mare.* ASACHI, S. L. II, 114. *Farfurii cu mezelicuri de tot felul: marinată de stacoji, farfurioare mai mici cu icre proaspete de morun.* FILIMON, O. I, 186. *Morunu-n apă își face casă, Și sălămîsdra trăiește-n foc.* ALECSANDRI, T. I, 370. *Nu ospătați ceva? Am ciorbă de crap, moron prăjit.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 40, cf. ANTIPA, P. 372, id. F. I. 264, BIANU, D. S., ATILA, P. 420. *Se obligă a plăti un tribut de . . . 400 boi și 300 cară de moroni pe an.* N. A. BOGDAN, C. M. 25. *Altceva nu vă putem pune dinainte decît morun, nisetru și păstrugă.* SADOVEANU, O. XIII, 323. *Ion ți-a spintecat bărbatul ca pe un morun.* DAVIDOGLU, O. 39. *Să fii masă peștilor, Conăcelul racilor Și prînzul morunilor.* TEODORESCU, P. P. 577. ✧ (Rar, ca termen de comparație, sugerînd lungimea, mărimea deosebită) *Mă trăgeam încetișor pe-o coastă, la marginea bălții, cît mi ți-i moronul.* CREANGĂ, A. 65.

2. (Regional) Porcușor *(Gobio gobio).* Cf. BĂCESCU, P. 37.

3. (Regional) Scobar *(Chondrostoma nasus).* Cf. BĂCESCU, P. 150.

— Pl.: *moruni.* — Și: (regional) **morón, morín** (BĂCESCU, P. 145, H I 137, ALR II 6 239/987) s. m.

— Din bg. **моруна.** Cf. scr. m o r u n a, ngr. μοροῦνα.

MORUNÁȘ s. m. Diminutiv al lui m o r u n[2]; p. e x t. pește din familia crapului, cu capul și cu corpul lunguieț, cenușiu pe spate și alb pe burtă, cu botul prelung *(Vimba vimba). Bătrîno, trăim azi, zbiară el, ți-am prins un moronaș, să-ți lingi buzele.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 21. *În prăvălie înghesuială, cereri peste cereri: chibrituri, . . . lumînări de spermanțet, păpuși de morunaș.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 180. *Numirea de morunaș e din cauza asemănării botului său cu acela de morun.* ATILA, P. 361. *Reală valoare comercială au: plătica, sabița, cosacul, morunașul.* C. ANTONESCU, P. 65.

— Pl.: *morunași.* — Și: (regional) **moronáș** s. m.

— **Morun**[2] + suf. *-aș.*

MORÚNĂ s. f. (Regional) Mușețel *(Matricaria chamomilla).* Cf. BRANDZA, FL. 283, ENC. AGR.

— Pl.: *morune.*

— Etimologia necunoscută.

MORÚNCĂ s. f. (Regional) Pămînt lăsat necultivat o perioadă de timp sau lucrat după desțelenire (Topalu-Hîrșova). Cf. H II 319.

— Pl.: *morunci.*

— Etimologia necunoscută. Cf. m o r h o a n c ă.

MORUNCEÁLĂ s. f. v. **morîncelă.**

MORUNCÍ vb. IV v. **morînci.**

MORÚNT, -Ă adj. v. **mărunt.**

MORÚŞ, -Ă adj. (Regional; despre animale) Cu părul de culoare galbenă-roşiatică. Cf. H IV 269, XI 195.
— Pl.: *moruşi, -e.*
— Cf. m o r o i², m o r u n¹.

MÓRVĂ s. f. (Med. vet.) Răpciugă. *Morva este o boală nespus de primejdioasă şi pentru om.* ENC. ROM., cf. BIANU, D. S. *Morva este o boală contagioasă care se iveşte la: cai, catîri, măgari.* ENC. VET. 316, cf. 106, 317, 318, 832. *Morva se poate transmite şi la om şi este, de obicei, mortală.* DER.
— Pl.: *morve.*
— Din fr. **morve.** Cf. it. m o r v a.

MORVÓS, -OÁSĂ adj. (Med. vet.) **1.** Bolnav de morvă; răpciugos. *Cal morvos cu ulcere nazale.* ENC. ROM. *La calul morvos, în nas se văd una sau mai multe răni.* ENC. VET. 318, cf. 56.
2. De morvă, privitor la morvă; provocat de morvă. *Ulcere morvoase.* ENC. ROM. *Cal cu scurgere nazală morvoasă.* ib.
— Pl.: *morvoşi, -oase.*
— Cf. fr. m o r v e u x, it. m o r v o s o.

MOS s. m. (Prin Transilv., Ban.) Cupă, pahar (servind ca unitate de măsură). *O cupă (un mos, două ițe) de vinars de drojdii.* ECONOMIA, 170/2, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 140.
— Pl.:?
— Din germ. dial. **Mass** „măsură".

MOSAFÍR, -Ă s. m. şi f. v. **musafir.**

MOSAFIREÁ s. f. v. **musaferea.**

MOSAFIRLÍC s. n. v. **musafirlîc.**

MOSANDRÍT s. n. Minereu compus din calciu, magneziu, fier, ceriu şi lantan, care se prezintă în mase constituite din prisme incomplet dezvoltate, de culoare brună-roşcată, cu luciu caracteristic. Cf. CANTUNIARI, L. M. 105, LTR².
— Pl.: *mosandrituri.*
— Din fr. **mosandrite.**

MOSC¹ adj. (Învechit, rar) Rusesc. *Basmale de Triesti, de Franța şi de Englitera, tulpan mosc, alagea de Triesti.* FILIMON, O. I, 223.
— Pl.:?
— De la n. pr. **Mosc.**

MOSC² s. m., s. n. **1.** S. m. Mamifer rumegător din Asia, de mărimea unei căprioare, fără coarne, avînd o secreție frumos şi puternic mirositoare, pe care masculul o acumulează într-o glandă specială situată sub pîntece; (rar) moscar *(Moschus moschiferus). Pelcele de mosc* (a. 1726-1733). N. A. BOGDAN, C. M. 160. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Tibetul sau moscul din Etiopia.* AR (1829), 20²/26. ✦ Blana prelucrată a moscului **(1).** *Unde sînt îmbrăcămintele cele scumpe şi cu mosc?* (a. 1746). ap. TDRG.
2. S. n. Substanță plăcut mirositoare secretată de masculul moscului² **(1)** şi folosită în industria de parfumuri, în cosmetică şi în medicină; parfum fabricat din această substanță sau produs pe cale sintetică. *Mirodeniile aromatelor ş-a moscului.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 51ᵛ/15. *Mulți autori şi pescari recomandă la momelile de mai sus a li se adăoga musc, şofran, cuişoare . . . şi alte mirosuri tari, spre a-i atrage.* ATILA, P. 55. *Halepliu o urmărea amețit de parfumul ei suav şi ticălos de mosc.* CAMIL PETRESCU, O. II, 111. *Acelaşi . . . parfum de musc în care se distingea vag miros de petrol.* SADOVEANU, O. XI, 416. *Muscul e o masă moale sau fărîmicioasă, brună închisă, care conține grăsimi, colesterină, săruri de amoniu.* LTR². ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Mosc săpon, oca 5 bani* (a. 1726-1733). N. A. BOGDAN, C. M. 160. *Se zărea un lighean de argint pe al cărui acoperămînt era pusă o bucată de săpun mosc în formă sferică.* FILIMON, O. I, 102.
— Pl.: **(1)** *moşti,* **(2)** *moscuri.* — Şi: (învechit) **musc, móscos** (IST. Ț. R. 69) s. n.
— Din ngr. **μόσχος.**

MOSC³ subst. (Prin nordul Mold.) Numele unei plante nedefinite mai de aproape. Cf. H. X, 445, XII, 385.
— Pl.:?
— Cf. m o s c ă l i ț ă.

MOSCÁ vb. I. T r a n z. (Neobişnuit) A parfuma cu mosc² **(2),** a da miros de mosc². Cf. COSTINESCU.
— Prez. ind.: *moschez.*
— V. **mosc².**

MOSCÁL s. m. v. **muscal¹.**

MOSCÁLCĂ s. f. v. **muscalcă.**

MOSCALÍC s. m. v. **muscalic.**

MOSCĂR s. m. (Rar) Mosc² **(1)** *(Moschus moschiferus).* Cf. ENC. ROM.
— Pl.: *moscari.*
— **Mosc²** + suf. *-ar.*

MOSCÁT¹, -Ă adj. (Rar) Care miroase a mosc² **(2),** parfumat cu mosc². Cf. COSTINESCU, DDRF. ✧ *Bou moscat* = mamifer asemănător cu boul, care trăieşte în Groenlanda şi în regiunile arctice ale Americii şi a cărui carne miroase a mosc² **(2)** *(Ovibos moschatus). Un fel de pereche a iakului este în regiunile polare boul moscat.* MEHEDINȚI, G. F. 185.
— Pl.: *moscați, -te.*
— V. **mosca.** Cf. fr. m u s q u é.

MOSCÁT² subst. v. **muşcată¹.**

MOSCÁTĂ s. f. v. **muşcată¹.**

MOSCĂCÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **moschicesc.**

MOSCĂÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A pierde timpul cu nimicuri (Topraisar-Techirghiol). ALR SN III h 777/987.
— Prez. ind.: *moscăiesc.*
— Cf. mocăi.

MOSCĂLÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **muscălesc.**

MOSCĂLÉŞTE adv. v. **muscăleşte.**

MOSCĂLÍ vb. IV v. **muscăli.**

MOSCĂLÍE s. f. (Prin Mold., învechit) Stagiu militar (în armata rusească). *Al nostru se duse la moscălie cu fagadă de întoarcere.* RUSSO, s. 101.
— **Moscal** + suf. *-ie.*

MOSCĂLÍŢĂ s. f. (Regional) Numele unei plante nedefinite mai de aproape (Unirea-Călăraşi). H VII 480.
— Pl.: *moscăliţe.*
— Etimologia necunoscută. Cf. moscal.

MOSCHÉCI adj. (Regional, despre cai) Scund şi cu picioarele subţiri (Comloşu Mic-Sînnicolau Mare). H IV 184. ✦ (Substantivat, m., în forma *muschici)* Ponei. ALEXI, W.
— Pl.: *moscheci, -ce.* — Şi: **muschíci** adj.
— **Mosc¹** + suf. *-eci.*

MOSCHÉE s. f. Templu musulman. V. geamie. *Îşi petrece viaţa în rugăciuni pe la moschee şi în apatie pe la cafenele.* ALECSANDRI, ap. CADE. *Marile moschee ale padişahilor musulmani.* ODOBESCU, S. II, 505. *Aşază aci o garnizoană turcească, prefăcînd în moschee biserica catedrală.* XENOPOL, I. R. IV, 255. *De pildă, în ţara aceasta, după vechi tratate, turcii n-au drept să-şi clădească moschei.* SADOVEANU, O. X, 103, cf. 308, 310. *Speră . . . să facă, dacă nu dintr-un templu păgîn o biserică creştină, măcar o moschee de alabastru ca cea din Cairo.* BENIUC, M. C. I, 47. ✧ Fig. *Iar lebedele-s albe şi tainice moschei, Pe soarele din apă plimbîndu-şi minaretele.* LESNEA, A. 56.
— Pl.: *moschei* şi *moschee.*
— Din fr. **mosquée.** Cf. it. moschea.

MOSCHÉTĂ s. f. v. **muschetă.**

MOSCHICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Rusesc; moscovit (2). *1 icona moschicescu ce iaste asupra* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 195/19. *Viind oastea moschicească cu un cneadz, anume Ramadan, au bătut pe turci.* NECULCE, L. 61, cf. 151, 341. *Au venit Petru împăratul moschicesc aice în ţară* (a. 1737). BUL. COM. IST. IV, 70. *Cu adevărat cum că ei să trebuiesc cu bucovnile cele mici muşchiceşti şi cele mari de la Chiev* (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 625. *Găsiră la Popeşti oştile muschiceşti.* VĂCĂRESCUL, IST. 282. *Aceste doauî gubernii . . . sînt despre apusul hotarului moschicesc.* AMFILOHIE, G. 63/17. *Despre Lupu acesta încă se zice că s-au înţeles cu viziriul şi l-au înştiinţat despre oastea muscăcească.* ŞINCAI, HR. III, 227/32, cf. 230/27. *Vine Ipsilantul cu o muschicească oaste.* BELDIMAN, E. 4/26, cf. CREANGĂ, P. 306. *A sosit . . . şi oastea moscăcească aşteptată.* SBIERA, F. S. 98. *Să dea feciori la armata moschicească.* CONTEMPORANUL, III, 773. *Să-ţi faci straie muschiceşti Şi papuci cazachieşti.* ŞEZ. II, 223.
— Pl.: *moschiceşti.* — Şi: **moscăcésc, -eáscă, muschicésc, -eáscă, muscăcésc, -eáscă, muşchicésc, -eáscă** adj.
— De la n. pr. **Mosc** + suf. *-icesc.*

MOSCHÍNĂ s. f. v. **smochină.**

MOSCIÓR s. m. (Regional) „Colăcel" (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. 83.
— Pl.: *mosciori.*
— Etimologia necunoscută.

MOSCOLÍ¹ vb. IV. Tranz. (Prin nordestul Munt.) A roade cu dinţii sau cu gingiile; a mozoli (1). Cf. ARHIVA, XXIII, 40.
— Prez. ind.: *moscolesc.*
— Etimologia necunoscută. Cf. mozoli.

MOSCOLÍ² vb. IV v. **mocicoli.**

MOSCOLÍT, -Ă adj. v. **moşcolit.**

MÓSCOS s. n. v. **mosc².**

MÓSCOŞ, -Ă adj. v. **mocicoş.**

MOSCOVÍT, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Moscovei sau este originară de acolo; (la m. pl.) populaţie care locuieşte în Moscova; p. gener. rus. Cf. LB, BARCIANU.
2. Adj. Care aparţine Moscovei sau moscoviţilor (1), privitor la Moscova sau la moscoviţi, originar din Moscova; (învechit, rar) moscovliu. *Cînd am venit pentru prima oară în contact cu aspectul real al străzilor moscovite, am rămas cu totul surprins.* SAHIA, U.R.S.S. 20, cf. DM.
— Pl.: *moscoviţi, -te.*
— Din fr. **moscovite.**

MOSCOVLÍU, -ÍE adj. (Învechit, rar) Moscovit (2). *Au ucis nişte neguţători moscovlii.* IST. Ţ. R. 18.

— Pl.: *moscovlii.*
— Din tc. **moskovlu.**

MOSCUŞÓR s. m. (Bot.) Frăguliță *(Adoxa moschatellina).* Cf. BARONZI, L. 138, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *moscuşori.*
— Cf. m o s c [3], m o s c ă l i ț ă.

MOSDRÁN s. m. v. **mojdrean.**

MOSDREÁN s. m. v. **mojdrean.**

MOSLÉM s. m. v. **muslim.**

MOSLÍM s. m. v. **muslim.**

MOSNIȚĂRÍE s. f. (Regional) Maimuțăreală **(1).** *Obiceiurilor bătrîneşti li ieu locul mosniţăriile de azi.* ŞEZ. III, 127.
— Pl.: *mosniţării.*
— Cf. m o m i ț ă r i e.

MOSOMÚR, -Ă adj. (Regional; despre păsări) Cu penele pestriţe, „nici alb, nici negru" (Costeşti-Băile Herculane). ALR I 1 049/840.
— Pl.: *mosomuri, -e.*
— Etimologia necunoscută.

MOSÓR s. n. **1.** Piesă de lemn, de metal, de material plastic etc. de forma unui cilindru, cu discuri la capete, pe care se înfăşoară fire de aţă, de lînă, de sîrmă etc.; p. e x t. piesa cilindrică împreună cu firele înfăşurate pe ea. V. b o b i n ă. Cf. ANON. CAR. *Şezi acasă de-ţi vezi de fuse şi mosoare.* ISPIRESCU, L. 14. *Pentru a urzi, firele trebuiesc învăluite pe mosoare.* PAMFILE, I. C. 258. *Cîteva duzini de mosoare în diferite culori, testele cu ace, nişte sticlărie şi ceva şireturi.* SAHIA, N. 92. *Am venit, mămucă, să iau un mosor de bumbac, să fac ţevi.* SADOVEANU, O. VII, 314. *Desfăceam de pe un mosor de-acasă o bucată lungă de aţă de cînepă.* id. ib. IX, 357, cf. id. P. S. 28. *Depănarea comportă... o maşină de depănat şi mosorul sau tubul de carton presat ori de metal.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 67. *Răsuceau o funie pe un mosor gros de un cot.* CAMIL PETRESCU, O. II, 26. *C-am o ţîră de fuior, Stă pustie pe mosor.* MAT. FOLK. 495. *După fus şi mosorul.* ZANNE, P. V, 307, cf. III, 250. ✧ (Glumeţ). *Eu sînt Ghindă, vînătorul... Care-mpuşcă cu mosorul.* TEODORESCU, P. P. 123. ✧ F i g. *Scoţînd repede la fuioare de fum pe mosoarele nasului.* IOVESCU, N. 60. *Anii treceau... Mosorul vremii se desfăşura implacabil.* EFTIMIU, N. 126.

2. Piesă la dispozitivul de tragere al tunului. *Trăgătorii izbesc mosorul în nodurile curelelor, fulgere în nori de fum, apoi trăsnete asurzitoare.* SADOVEANU, O. II, 20.

3. (Regional) Piesă la potîngul plugului, pe care se înfăşoară lanţul. Cf. ALR I 894/424, 684.

4. (Regional) Mînerul coarbei de dulgher. Cf. ALR II 6 661/551, 928.

5. (Regional) Vas, butoi făcut prin scobirea unui buştean (folosit pentru păstrarea cheagului). Cf. CHEST. V 134/15, LEXIC REG. 105. ✦ Stup primitiv făcut dintr-un trunchi de copac scobit (Sălişteа de Sus-Vişeu de Sus). CHEST. VI 110/23.

6. (Regional) Ghemotoc de seminţe format pe firele de papură. *Păpurişul cînta. Printre foile lui verzi, întunecate, drepte, ascuţite pe margini ca un cuţit cu două tăiuşuri, se deslueau pe alocuri mosoare ruginii de sămînţă.* SANDU-ALDEA, U. P. 105, cf. CHIRIŢESCU, GR. 252. ✦ Gogoaşă de stejar (Topliţa). ALR II 6 383/228.

7. (Regional) Umflătură rotundă şi tare pe corpul omului; s p e c. piele îngroşată pe talpa piciorului. V. b ă t ă t u r ă. Cf. LB, LM, ALR I 149/51, 249, 289, 308, 361, ALRM I/I h 188, ALR II/I h 77. *I s-a făcut un mosor sub piele.* MAT. DIALECT. I, 182. ✦ Urmă (proeminentă) rămasă pe locul unei fracturi sau al unei scrîntituri la braţ sau la picior. Cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 103, LEXIC REG. 105.

8. (Anat.; regional) Omuşor **(2).** Cf. ALRM I/I h 48.

9. (Regional) Lemn noduros, greu de crăpat (Sîngeorz Băi-Năsăud). Cf. PAŞCA, GL.

10. Turn cu cupolă. *Din vîrful mosoarelor Cîntă, cîntă doi goloni.* ap. TDRG.

11. F i g. (Regional) Bărbat tăcut, închis şi mofturos (Sîngeorz Băi-Năsăud). Cf. PAŞCA, GL.
— Pl.: *mosoare.*
— Din scr. **mosur,** bg. **мacyp,** ngr. **μασούρι.**

MOSORÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Neobişnuit) A înfăşura, a depăna aţă, tort etc. pe un mosor **(1).** Cf. COSTINESCU.

2. (Prin vestul Transilv.) „A înnădi". FRÎNCU-CANDREA, M. 103.
— Prez. ind.: *mosorez.*
— V. **mosor.**

MOSORÁR subst. (Prin sudul Transilv.) Unealtă pe care se depănă tortul. *Mosoarele se pune pe mosorari cîte 6.* BREBENEL, GR. P.
— Pl.: ?
— **Mosor** + suf. *-ar.*

MOSORÁRE s. f. (Neobişnuit) Acţiunea de a m o s o r a **(1).** Cf. COSTINESCU.
— Pl.: *mosorări.*
— V. **mosora.**

MOSORÁŞ s. n. **1.** Mosorel. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM.

2. (Regional) Mînerul coarbei de dulgher (Sălcioara-Bucureşti). ALR II 6 661/928.

— Pl.: *mosoraşe.*
— **Mosor** + suf. *-aş.*

MOSORÁT, -Ă adj. v. **mosorît.**

MOSORÉL s. n. Diminutiv al lui m o s o r **(1)**; mosoraş. *Firele se petrec pe deasupra unui mosor (mosorel . . .) de ată, isprăvit şi bătut într-un cui în coardă.* PAMFILE, I. C. 318, cf. BUL. FIL. V, 168, DL, DM.
— Pl.: *mosorele.*
— **Mosor** + suf. *-el.*

MOSORÍ vb. IV v. **mosorî.**

MOSORÎ vb. IV. R e f l. **1.** (Regional) (Despre răni, bube) A se umfla, a se tumefia. Com. din ZAHAREŞTI-SUCEAVA. ✦ (Despre sînii lăuzelor) A deveni tari şi dureroşi (din cauza surplusului de lapte). *Mai ales cînd le vine mult lapte poate să li se mosorască, adică să li se bolohănească ţîţele.* MARIAN, NA. 426, cf. DDRF. ✦ (Despre sînge) A se acumula într-un anumit loc (datorită proastei circulaţii). Cf. H XVII 182. *La urma urmei, ce-i junghiul? Se mosorăşte sîngele în vine, stă pe loc şi atunci pui lipitoarea de-l suge.* PAMFILE, VĂZD. 176.
2. (Prin Bucov.; despre o fractură) A se vindeca prost. LEXIC REG. 105.
3. F i g. (În dicţionarele din trecut) A se întrista, a se posomorî. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM.
— Prez. ind.: *mosorăsc.* — Şi: **mosorí** vb. IV. DDRF, com. din ZAHAREŞTI-SUCEAVA.
— V. **mosor.**

MOSORÎRE s. f. (În dicţionarele din trecut) Faptul de a s e m o s o r î. Cf. PONTBRIANT, D., LM.
— V. **mosorî.**

MOSORÎT, -Ă adj. **1.** (Învechit) Umflat, tumefiat. *Răbdînd bărbăteşte vînturile . . . de-i era zbîrcită şi mosorîtă faţa.* DOSOFTEI, V. S. februarie 69v/3.
2. (Prin Transilv.) Cu cupole, cu turnuri. *Curţi . . . Pe la mijloc argintite Pe la vîrfuri mosorîte.* FRÎNCU-CANDREA, M. 191.
3. F i g. (Regional; despre oameni) Trist, posomorît. LB.
— Pl.: *mosorîţi, -te.* — Şi: **mosorát, -ă** adj. GREGORIAN, CL. 60.
— V. **mosorî.**

MOSORÎTÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Umflătură, tumefacţie. *Mosorîtura aceii lovituri durerile vechi în minte să aducă.* CANTEMIR, IST. 383.
— **Mosorî** + suf. *-tură.*

MOST s. n. v. **must.**

MOSTÓC s. n. (Regional) Scîndură aşezată vertical la capătul podului de la lotcă, pentru a opri căderea peştelui în fundul lotcii; (regional) fundătoare. Cf. ANTIPA, P. 468.
— Pl.: *mostoace.*
— Din rus. **мостокъ.**

MOSTOCHÍN s. m. (Prin Mold.) Moşmon *(Mespilus germanica).* PANŢU, PL.
— Pl.: *mostochini.*
— Probabil derivat regresiv de la **mostochină.**

MOSTOCHÍNĂ s. f. **1.** (Prin Mold.) Fructul mostochinului; moşmoană[1] **(1)**. Cf. PANŢU, PL.
2. Epitet dat unui om lipsit de iniţiativă sau prost. *Eşti obligat să dai zor . . . Altmintrelea ea ar crede că eşti o mostochină uscată.* CONV. LIT. XV, 305. *Să nu crezi că-s . . . mostochină, ca să te văd fără a-ţi cere dobîndă.* ib. 306.
— Pl.: *mostochine.*
— Etimologia necunoscută.

MOSTOFÍLCĂ s. f. (Regional; mai ales în descîntece) **1.** Gîlcă, umflătură sau tumoare. *Gîlcilor, mostofîlcilor.* MAT. FOLK. 639, cf. 1 141, 1 509, 1 526, 1 529, RĂDULESCU-CODIN, 51, CANDREA, F. 368.
2. Ghemotoc (de cîrpe) (Păuşeşti Otăsău-Băile Govora). Cf. COMAN, GL.
— Pl.: *mostofîlci.* — Şi: **motofílcă** s. f. PĂSCULESCU, L. P. 124, PAMFILE, B. 37, DR. III, 453.
— Etimologia necunoscută. Cf. m o d o v î l c ă.

MOSTOFÎLCÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; într-un descîntec; cu complementul „gîlci") A dezumfla, a face să dea înapoi. *Veni un lup calare p-o troacă, Luă gîlcili, Mi le mostofîlci, Mi le mîncă Şi plecă.* MAT. FOLK. 1 141, cf. RĂDULESCU-CODIN, 51.
— Prez. ind.: *mostofîlcesc.*
— V. **mostofîlcă.**

MOSTOFÎLCÎT, -Ă adj. (Regional; într-un descîntec; despre gîlci) Care s-a dezumflat, a dat înapoi. *Şi se depărtă Cu gîlcili Mostofîlcite, Prăpădite.* MAT. FOLK. 1 141.
— Pl.: *mostofîlciţi, -te.*
— V. **mostofîlci.**

MOSTOÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A se pierde, a dispărea (Jina-Sebeş). PAŞCA, GL.
— Prez. ind.: *mostoiesc.*
— Etimologia necunoscută. Cf. m i s t u i.

MOSTOTÉLNIC s. n. (Prin Ban.) Buchet de busuioc. NOVACOVICIU, C. B. I, 14, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 141.
— Pl.: *mostotelnice.*
— Etimologia necunoscută.

MÓSTRĂ s. f. **1.** (Învechit) Ceea ce serveşte sau poate servi ca obiect de imitaţie în privinţa formei, a alcătuirii; model **(1),** exemplu. *Să ne fac[ă] 25 mii de cuie de acest feli dup[ă] cum trimisăi un cui de mustră* (a. 1781). IORGA, S. D. VIII, 97. *Luasă şi ei oarişcari mostră di la piminteni* (sfîrşitul sec. XVIII). BUL. COM. IST. II, 147. *Au început a da boieriile şi isprăvniciile, care ispravnici întîiaşi dată acest domn i-au scornit, aducînd această muştră din Ţara Românească* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 198/5, cf. LB, PONTBRIANT, D. *Izvoade de covoară, chiţeli şi oprege, cătrinţe frumoase etc. pentru împrumutare de a avea mustra de pre ele, se plăteşte cu cîte 5, 10, ba şi cu 20 fl. pre răstimp de 10—15 zile, până-şi ţese sau lucră un ceva asemenea.* LIUBA-IANA, M. 120. *Ieri de către seară a plecat Simina Ca să duc-o mustră de cusut la Lina.* COŞBUC, F. 102. ✦ (Regional) Alesătură (Cîlnic-Sebeş). A II 12. ✦ (Învechit) Exemplu care merită să fie urmat, imitat; pildă. *Nici Rabelais, nici Malherbe, nici Pascal nu au cerut muştrii . . ., dar ei aveau talent.* RUSSO, S. 66. *Cultivarea inimii femeii, unde zace focul sacru carele face din femeie un esîmplu, un mustru de virtute şi de fapte măreţe.* SBIERA, F. S. 261.

2. (Prin Ban. şi Transilv., în forma *mustră)* Tipar pentru pieptare. V. m o d e l **(2).** Cf. ALR II 6 627/27, 228, 365.

3. Obiect dintr-o serie de obiecte identice sau cantitate mică dintr-un material, care poate să servească la determinarea anumitor caracteristici ale obiectelor respective sau ale întregului material din care face parte; eşantion, (regional) modă [1] **(4).** V. p r o b ă. *Monstrele de fier şi cărbune de pămînt de la Bahna.* I. IONESCU, M. 50, cf. PONTBRIANT, D. *Lucrează . . . la alegerea tutunurilor de care au nevoie . . . cercetînd mostre, gustînd ţigări.* SADOVEANU, O. IX, 258. *Stănică îşi făcu apariţia . . . ca să-i arate o mostră de stofă de vară.* CĂLINESCU, E. O. II, 135. *Mostra diferă de probă prin faptul că nu este supusă obligatoriu vreunei încercări.* LTR [2]. ✧ (Glumeţ) *Aştepta şi un ţigănuş, o mustră din izvodul celor două duzini de familii.* C. PETRESCU, A. R. 41. ✧ *Tîrg de mostre* = tîrg la care un stat, diverse întreprinderi etc. îşi expun produsele în cantităţi mici, pentru a le face cunoscute.

4. Formă particulară care, prin însuşirile sale, ilustrează o categorie, un ansamblu de fenomene, o situaţie generală; exemplu tipic. *V-am lipit pe corectura a doua cîteva mustre din întîia: veţi vedea şi dv., la locurile însemnate cu un cerc roşu, că la corectura întîia acele greşeli nu existau.* CARAGIALE, O. VII, 317. *Am văzut pînă acuma cîteva mostre, pentru a înţelege felul cum critică.* GHEREA, ST. CR. II, 15. *Tot peisagiul apare dintr-o dată Ca o mostră stranie, Un început de danie Din nemurirea care ne aşteaptă.* CAMIL PETRESCU, V. 103. *Iată, tovarăşă Varlam, ai o mostră de felul cum noi, cei de la conducere, susţinem propriul nostru prestigiu.* V. ROM. aprilie 1954, 12.

— Pl.: *mostre.* — Şi: (învechit şi regional) **mústră** (pl. şi *muştre*, ALR II 6 627/228), **múştră,** (învechit) **mónstră** s. f., **mústru** (pl. *muştri)* s. m.

— Din ngr. **μόστρα,** it. **mostra.** — **Mustră, mustru** < germ. **Muster.** — **Muştră** < magh. **mustra.**

MOŞ s. m. **I. 1.** (Învechit şi regional; şi în sintagmele *tata moşu, moş-tătuca)* Bunic; (mai ales la pl.) ascendent (mai îndepărtat), înaintaş, strămoş. *Întra-va la sămînţa moşiloru săi, pînră în veacu nu va vedea luminra.* PSALT. HUR. 41v/26. *Moşii noştri în Eghiptu nu înţeleasără ciudele tale.* ib. 90r/21. *Stricară turma lu Amulie ce le era moş, tată mîni-sa.* MOXA, ap. GCR I, 59/20. *Am aflat cap şi începătură moşilor de unde au izvorît în ţară.* URECHE, LET. I, 95/8. *Cuconii ucigatoriului nu-ş vor piiarde ocinele ce li să vin de la moşu-său.* PRAV. 93. *Cela ce-ş va ucide . . . pre moşu-său sau pre moaşe-sa.* ib. 95. *După fealurile moşilor voştri veţi moşteni.* BIBLIA (1688), 122²/5. *Pămîntul acesta este frămîntat cu sîngele moşilor şi a strămoşilor noştri.* NECULCE, L. 77. *Toate cîte era într-însa mai altmintrelea de cum fusese, subt Costantie moşul său . . . le-au întocmit.* ŞINCAI, HR. I, 52/3, cf. 126/6. *Să se pună în scaunul moşilor săi.* id. ib. II, 188/17. *Însă moşul lui ajunsese în spiţă De nemeş prin o hîrtie domnească.* BUDAI-DELEANU, T. V. 30. *Se jucară amîndoi jocul moşului Adam şi al moaşei Eva.* GORJAN, H. II, 120/32. *Eu primii viaţa în Galia mănoasă, Colo unde odată ai mei moşi locuia.* NEGRUZZI, S. II, 71. *Este frumos şi demn a păstra datinile moşilor noştri.* F (1875), 409. *Moşul tatălui meu Ioanică Başotă a excelat la combaterea Hotinului.* ib. (1881), 251. *Un moş al meu s-a însurat cu o văduvă.* CARAGIALE, O. VI, 397. *Moş-tătuca rîde din toată inima.* SLAVICI, N. I, 30. *Actul autentic despre consimţămîntul tatălui, mumei, moşului (bunului) şi moaşei (bunei) . . . va cuprinde prenumele, numele, profesiunile şi domiciliul fiitorilor soţi.* HAMANGIU, C. C. 29. *El e olandez curat din părinţi, moşi şi strămoşi.* SADOVEANU, O. IX, 263. *Şi de-mi ajungea, Unde se ducea? Tot la moş Adam.* TEODORESCU, P. P. 411. *Pi vremea cîn nenii moşî (părinţii şi bunicii) noştri era tineri ca noi.* ŞEZ. II, 209. *De cînd a fost moşul crai* (= de demult, foarte vechi). *Cu-o cojiţă de mălai, De cînd a fost moşul crai, Pe poliţă aruncată, De cînd a fost buna fată!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 260. ✧ E x p r. **Din** (sau **de la) moşi (de la) strămoşi** = păstrat din generaţie în generaţie, moştenit de la înaintaşi; p. e x t. din vremuri străvechi. *Din moşi strămoşi la noi se spune C-a fost a raiului minune Pe timpii*

naşterii lumeşti. ALECSANDRI, POEZII 547. *Un inel ce zicea că îl are de la moşi, de la strămoşi.* ISPIRESCU, L. 104. *Să dăruiesc ţăranilor pământul pe care-l muncesc împreună cu dînşii din moşi strămoşi.* REBREANU, R. I, 35. *Din moşi strămoşi aveam palatul meu împărătesc aşezat în scorbura acestui copac.* POPESCU, B. I, 10. *Aflară arme fel de fel rămase de la moşi strămoşi.* RETEGANUL, P. II, 4. *Curge un rîu care din moşi strămoşi s-a numit Vale.* MARIAN, T. 168. **De cînd cu moş Adam** sau (regional) **de la** (sau **din**) **moşi putrezi** = de foarte multă vreme, de pe vremea celor care au murit de mult. Cf. CIAUŞANU, GL. ✦ (Regional) Unchi. *Într-o dimineaţă, iubitul meu moş intră în apartamentul meu.* ALECSANDRI, O. P. 304. *Îndată chemă tustrei feciorii înaintea sa şi le zice: iaca ce-mi scrie frate-meu şi moşul vostru.* CREANGĂ, P. 184, cf. 187, 229. *S-au dus şi n-au mai cutezat; mai ales că moşu-tău Haralambie ieşise din sat.* SADOVEANU, N. F. 24. *La început s-a spus moş numai unchiului mai bătrîn, care din punct de vedere al vîrstei se apropia de bunicul copilului.* SCL 1955, 142, cf. ALRM I/II h 233, A IX 2, 3, 4, 6. ✦ (Regional) Naş[2] **(I 1)** (Năsăud). ALRM I/II h 299/268.

2. Bărbat (mai) în vîrstă, bătrîn, moşneag **(I 1)**, unchiaş, (regional) ghiuj, vîj; p. restr. apelativ pentru un bărbat (mai) în vîrstă. *Şi moşului îi plac toate, dar să le roază nu poate.* PANN, P. V. III, 72/4. *De mult eşti însurat, moşule?... De patruzeci de ani.* NEGRUZZI, ap. TDRG. *Dar d-ta, moşule, n-o să ne spui ceva?* id. S. I, 245. *L-a bătut vodă cu mîna pe umăr, zicîndu-i: Moşule, să ştii că de azi înainte eşti omul meu.* CREANGĂ, A. 20. *Un străjeriu cum vede pe moşneag că stă pe-acolo îl întreabă: — Dar ce vrei, moşule?* id. P. 80. *Văz înaintea mea un moş, fleoş de bătrîn.* ISPIRESCU, L. 96. *Pe-acelaşi drum de soare plin Veneau doi inşi: îngîrbovit Un moş cu umblet lin Şi-o copiliţă.* COŞBUC, P. I, 228. *Tot una e dac-ai murit Flăcău ori moş îngîrbovit; Dar nu-i tot una leu să mori Ori-cîne-nlănţuit.* id. ib. 257, cf. 200. *Moşule! strigă brutarul... Astîmpără-te!* ARGHEZI, P. T. 118. *Cîtu-i moşu de bătrîn Tot ar mînca măr din sîn.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 467, cf. 413. *Bună ziua, moşule! — Mulţumesc voinicule.* MAT. FOLK. 95. *Ştie moşul ce are în traistă.* ZANNE, P. III, 406. *Pe dealu rotat Şade moşu bosumflat* [Dovleacul]. GOROVEI, C. 26. ✧ (Înaintea unui nume propriu sau a unui apelativ, indică vîrsta înaintată a persoanei cu care sau despre care se vorbeşte) *Cu cît mai exact este moşul Erodot.* HASDEU, I. C. I, 184. *Moş Vlad... cu ochi de vulpe, zărea creştetul delicat al dropiei.* ODOBESCU, S. III, 14. *Moş Nichifor nu-i o închipuire din poveşti, ci e un om ca toţi oamenii.* CREANGĂ, P. 105. *Vorbi şi cu moş popa.* ISPIRESCU, L. 98. *Da'ntreabă pe moş popa că-l ştie de-altădată.* MACEDONSKI, O. II, 53. *Ce i-ar fi să spună într-o zi: „Măi Toadere... ori moşu Toadere..., ce-a fost, a fost".* CAMILAR, N. I, 228. *Nu, moş Dumitre.* DAVIDOGLU, O. 40. ✧ *Moş ajun* = ziua din ajunul Crăciunului; colind care se spune în seara acestei zile. *Bună dimineaţa la Moş ajun.* ODOBESCU, S. I, 234. *Se desfăşurau prin mintea lor... cetele de băieţi cu semănatul ori cu „Moş ajun".* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 288, cf. PAMFILE, CR. 2. *N-a putut să meargă nici cu Moş ajunul şi nici cu sorcova.* PAS, Z. I, 77. *Bună dimineaţa la Moş ajun.* TEODORESCU, P. P. 120. *Moş Crăciun, Moş Gerilă* = personaje legendare despre care se spune că aduc daruri la copii de Crăciun, respectiv de Anul Nou. *E ziua lui Crăciun, Lui Moş Crăciun cel bătrîn.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 513. *Moş Martin* sau *moş Ursilă* = nume glumeţ dat ursului. *Atîta i-a trebuit lui moş Ursilă, şi-apoi las' pe dînsul.* CREANGĂ, P. 53, cf. CANDREA, F. 265. *Joacă bine, Moş Martine.* TEODORESCU, P. P. 191. *Şi pun toţi cîinişorii spinarea-n lespede, dar mai cu foc moş Martin.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 233. *Moş Apeş* = satir care personifica în mitologia populară un bătrîn afemeiat. Cf. HEM 1 299, DR. IV, 869. *Moşul codrului* = personaj din mitologia populară închipuit de obicei cu însuşirile mamei-pădurii (PAMFILE, DUŞM. 234); spirit rău (MARIAN, NA. 89). ✧ Expr. **A-i veni** (cuiva) **moş Ene pe la gene** = a i se face somn, a începe să moţăie. Com. din PIATRA NEAMŢ. **Moşi pe groşi** sau **moşi păroşi** = (în legătură cu verbe de declaraţie sau cu echivalente ale acestora) vorbe fără temei; minciuni. *Tot înşiră la gogoşi Spunînd despre moşi păroşi.* PANN, P. V. I, 9/16. *Mulţi, în neştiinţa lor... au înşirat moşi pe groşi.* I. IONESCU, P. 5. *A promite moşi pe groşi.* BARONZI, L. 46. *Încălecai pe un cocoş, Să vă spui la moşi pe groşi.* ISPIRESCU, L. 332. *Ori gîndeşti că-ţi spun moşi pe groşi ca să glumesc cu d-ta?* CARAGIALE, O. II, 277. *Eu nu vă spun moşi pe groşi, ci numai lucruri pe care le-am auzit de la oameni ce trebuiesc crezuţi.* MACEDONSKI, O. III, 122. *Baţi cîmpii..., spui moşi pe groşi.* I. BOTEZ, ŞC. 103. *Înşiră moş pe groş.* H II 32, cf. I. CR. III, 119. **La moşii ăi verzi** = niciodată, la paştile cailor. *Vei mai căpăta şi tu cap la moşii ăi verzi ori la paştele cailor.* ISPIRESCU, L. 261. *Adicătelea cum s-ar zice la moşii ăi verzi.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 74. **De cînd cu moşii verzi** (sau **roşii**) = de foarte multă vreme. Cf. BARONZI, L. 48, ZANNE, P. II, 276. ✧ Compus: (regional) **moşu-pămîntului** = arici *(Erinaceus europaeus).* ALR I 1 186/790. ✦ (Popular, la pl.; de obicei art.) Fiinţe imaginare despre care se crede că ar alunga iarna; fiecare dintre cele nouă zile din luna martie, care urmează după zilele babelor. *Moşii — zice poporul — bat cu boţile pămîntul să intre frigul şi să iasă căldura.* HEM 2 279. *Aceşti moşi urmează la nouă zile după Baba Dochie.* MARIAN, Î. 381. ✦ (Regional)

Sfînt, mucenic. *Sfinţii sau mucenicii . . . se mai numesc altmintrelea şi moşi, în antiteză de la babe.* MARIAN, S. R. II, 156, cf. 157.

3. (Regional) Bărbat care moşeşte **(I)**. Cf. PONTBRIANT, D., H IX 82.

4. (Regional) Personaj (mascat) reprezentînd un bărbat bătrîn, în anumite creaţii dramatice populare. V. m o ş n e a g. Cf. PAMFILE, CR. 158, 178. ✦ Sperietoare de păsări. *În grădini boti de lut (moş de peapeni) în chipul omului fac, pentru ca pasire să sparie.* CANTEMIR, IST. 142.

5. (În vechile tradiţii populare; la pl.) Rudele decedate ale unei persoane sau ale unei familii; (şi în sintagmele *ziua moşilor, sîmbăta moşilor*, regional, *moşii de cîrnelegi, moşii de iarnă, moşii de toamnă, moşii de hranghel, moşii duminicii mari, moşii rusaliilor, moşii de rusalii* etc.; adesea urmat de determinări) nume dat diferitelor zile din an, considerate sărbători, în care se fac slujbe şi pomeni pentru morţi. *Sîmbăta moşilor geameni.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 3r/20. *Să se facă . . . două pomeniri, una la ziua hramului şi alta la ziua moşilor* (a. 1805). URICARIUL, XI, 325. *Într-o zi, prin luna lui mai, aproape de moşi.* CREANGĂ, A. 5. *Această pomenire şi jertfă . . . se numea pretutindeni, în toate ţările locuite de români, moşi.* MARIAN, Î. 380. *Moşii de iarnă, numiţi altmintrelea şi moşii de cîrnelegi, cad în unele părţi sîmbătă înainte de săptămîna albă.* id. S. R. I, 260, cf. 261, II, 162, 166, 255, id. NA. 80. *Sîmbăta de dinaintea hranghelului . . . pe alocuri se mai numeşte şi moşii de hranghel sau moşii de toamnă.* PAMFILE, S. T. 74, cf. 62, 124. *Sîmbăta duminicii mari, în ajunul duminicii mari, numită şi moşii duminicii mari, moşii rusaliilor, moşii de rusalii.* id. S. V. 7, cf. ŞEZ. XXII, 60, ARH. FOLK. III, 151, ALR II/I h 216/2. *Moşî ăi dă toamnă dzîsim moşî dă brîndză.* ALR II/I h 216/29. ✦ Obiecte sau alimente date de pomană în ziua moşilor **(I 5)**. *În multe comune . . . nu se trimit în aceste două zile numai plăcinte, ca moşi, ci şi alte obiecte.* MARIAN, S. R. II, 255. *Toate aceste lucruri cari se duc spre a fi împărţite se numesc moşi.* PAMFILE, S. V. 8, cf. 9. ✦ Bîlci tradiţional de mari proporţii, organizat anual în Bucureşti, în sîmbăta dinaintea rusaliilor; p. e x t. tîrg, loc unde sînt organizate distracţii publice. *Şi se pare că auzi la moşi strigătul precupeţilor.* ALECSANDRI, T. 1201. *Nopţile le petreceam la „Vendig in Vien", un cîmp de moşi cu atracţii felurite.* BRĂESCU, A. 242. *Să ne vedem sănătoşi în tîrg la moşi.* MAT. FOLK. 1173. ✧ E x p r. **S-a strîns lumea ca la moşi,** se spune cînd se adună multă lume pentru a vedea un lucru curios. Cf. DL, DM.

6. (Învechit) Primul deţinător, cu titlu de moştenitor, al unui pămînt; (învechit) bătrîn, stîlp, tei. *Am văzut 20 de moşneni cu sînurile pline de hrisoave . . . şi am fost silit să caut pe cel dintîi moş.* GOLESCU, Î. 63. *Pămîntenii era mai noi moşi, veniţi şi aşăzaţi de mai din urmă.* PISCUPESCU, O. 26/4. *Răzăşiile provenite din daniile domneşti sau în genere de la un autor unic, se împărţeau pe bătrîni, în Muntenia pe moşi.* I. BRĂESCU, M. 21.

II. 1. (Regional) Numele mai multor peşti: **a)** (Şi în sintagma *moş de Dunăre*, BĂCESCU, P. 108, *moş de baltă*, id. ib.) Ghiborţ *(Acerina cernua)*. Cf. ANTIPA, P. 439, id. F. I. 31, ATILA, P. 504, BĂCESCU, P. 107, 108, H I 137.

b) (Şi în sintagmele *moş de baltă*, BĂCESCU, P. 108, *moş Antoci*, id. ib. 38) Pălămidă de baltă *(Pungitius platygaster)*. Cf. ANTIPA, F. I. 52, BĂCESCU, P. 38. ✧ C o m p u s: **moş-cu-trei-ghimpi** = varietate de pălămidă de baltă *(Gasterosteus aculeatus ponticus)*. Cf. ANTIPA, F. I. 59.

2. (Regional) Ştiulete de porumb de pe care se desprinde greu mătasea; (regional) moşneag **(II 1)** (Pîraie-Fălticeni). A VI 8.

3. (Regional, la pl.) Cireşe sau vişine uscate, smochinite. Com. din PEŞTIŞANI-TÎRGU JIU.

4. (Prin Munt.) Cocoloş rămas după stoarcerea nucilor. RĂDULESCU-CODIN, 51.

5. (Prin Munt.) Caltaboş sau cîrnat pregătit din intestinul gros al porcului. Cf. ALR I 747/768, L. ROM. 1959, nr. 2, 53.

6. (În opoziţie cu b a b ă) Partea cu cîrlig a unei copci. ✦ Disc al unei capse, care se îmbucă în celălalt disc.

— Pl.: *moşi*. — Şi: (regional, **I 3**) **muş** s. m. H IX 82.

— Derivat regresiv de la **moaşă.**

MOŞALÍM s. n. v. **muselină.**

MOŞAMEÁ s. f. v. **muşama.**

MOŞÁN s. m. (Învechit) **1.** Moştenitor **(1)**. *Craiul leşesc Jigmont fiind drept moşan aceii crăiei, ce încă viu tată-său, Ioan crai, l-au ales leşii pe Jigmont la crăiia lor.* M. COSTIN, O. 51. *Fiiul său, Bogdan Vodă, moşan şi următor.* N. COSTIN, LET. I A, 77/29, cf. id. L. 100.

2. Moşnean **(2)**, răzeş. *Este tot dintr-un moş moşanu înpreună cu dînşii moşăni şi răzăşi* (a. 1722). IORGA, S. D. XVI, 403. *Ve poruncim să le daţi pace şi nime să nu ste împotrivă cherţii domniii mele: iar de va ave cineva a ve părі dentr-alţii moşenii, să vie faţe* (a. 1734). BUL. COM. IST. II, 198. *Oamenii de Rădăşani au fost vecini, iar nu moşăni* (a. 1767). URICARIUL, X, 198.

3. Bărbat băştinaş, originar (din . . .). *Gavril al doile Tecenschi den Muravit moşan.* N. COSTIN, LET. I A, 21/24. *De-ş dau vo fată după vun străin, pre cu greu, dar moşan nu-l priimăscu, nici la sfat.* NECULCE, L. 361.

— Pl.: *moşeni.*

— **Moş** + suf. *-ean.*

MOȘÁNCĂ s. f. (Învechit) **1.** Moștenitoare. V. moștenitor **(1)**. *Nimeni din crai și din prințipi creștini, pînă și veneției, să-i dea din casele sale moșancă de cinste, să fie crăiasă, n-au primit.* M. COSTIN, O. 308, cf. N. COSTIN, L. 412.

2. Femeie băștinașă, originară (din . . .). (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Însurîndu-se au luat pe o fată moșancă din Căcărăzeni* (a. 1776). URICARIUL, XIV, 117.

— Pl.: ?

— **Moșan** + suf. *-că.*

MOȘÁNDĂ s. f. v. **mocșandă.**

MOȘÁNDRĂ s. f. v. **mocșandă.**

MOȘÁR s. m. (Învechit, rar) Bărbat care moșește **(1)**. V. mamoș. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.: *moșari.*

— **Moș** + suf. *-ar.*

MOȘĂÍ vb. IV. Intranz. (Neobișnuit) A moțăi[1] **(2)**. Cf. PONTBRIANT, D.

— Prez. ind.: ?

— Cf. moțăi.

MOȘĂÍRE s. f. (Neobișnuit) Acțiunea de a moșăi; (rar) moțăire. Cf. PONTBRIANT, D.

— V. **moșăi.**

MOȘĂNÁȘ s. m. v. **moșinaș.**

MOȘĂNEÁN s. m. v. **moșnean.**

MOȘCÁTĂ s. f. v. **mușcată[1].**

MOȘCATÉL s. m. v. **mușcățel[1].**

MOȘCĂÍ vb. IV v. **moșicăi.**

MOȘCHIÓR s. m. v. **moșior.**

MOȘCOÁLĂ s. f. (Prin Transilv.) Rușine, ocară. Cf. DR. IV, 1 081. *Tu acolo, să arzi cu pară, Cum m-ai făcut de moșcoală.* BÎRLEA, C. P. 140.

— Pl.: *moșcoale.*

— Postverbal de la **moșcoli.**

MOȘCOĂRNĂ s. f. v. **moșocoarnă.**

MOȘCODÁN[1] s. m. (Prin Ban.) „Moș". Cf. L. COSTIN, M. B. 140.

— Pl.: *moșcodani.*

— De la **moș.**

MOȘCODÁN[2] s. m. (Regional) Strecurătoare făcută din cîlți împletiți între rămurelele unei crenguțe, prin care se strecoară ceara (Horodnicu-Rădăuți). Cf. MARIAN, D. 48.

— Pl.: *moșcodani.*

— Etimologia necunoscută.

MOȘCODÍ vb. IV v. **moșcoti.**

MOȘCOLEÁLĂ s. f. (Regional) Murdărie **(1)**. Com. din ZLATNA-ALBA IULIA. ✦ Fig. Rușine, ocară. Com. din URCA-CÎMPIA TURZII.

— Pl.: *moșcoleli.*

— **Moșcoli** + suf. *-eală.*

MOȘCOLÍ vb. IV v. **mocicoli.**

MOȘCOLÍT, -Ă adj. (Prin Transilv.) Murdar, plin de noroi. *Mîndruluț cu mîndre multe . . . Cînd vii și pe la mine, Face-ți-se ziuă bine, Moșcolit ești ca ș-on cîne.* BÎRLEA, C. P. 67. [Albiturile] *sînt moscolite, negre.* ALR I 640/200.

— Pl.: *moșcoliți, -te.* — Și: **moscolít, -ă** adj.

— V. **moșcoli.**

MOȘCONDÍ vb. IV. Intranz. A moșmoni[1] **(2)**. *De cîte ori îi ceream parale se ducea la besectea . . . , moșcondea ea acolo ce moșcondea și regulat venea cu o patacă.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 253.

— Prez. ind.: *moșcondesc.*

— Cf. moșcoti, moșmondi.

MOȘCOTÍ vb. IV. (Regional) **1.** Intranz. A dibui, a pipăi. *Marcu ridică partea de dinainte a trupului, se razemă pe cot, întinde piciorul și moșcotește, voind să tragă toporul cu piciorul.* SLAVICI, N. I, 26, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. Refl. A se învîrti de colo pînă colo fără rost. *Du-te o dată, că nu mai termini. Ce te tot moșcodești aicea?* BENIUC, V. CUC. 80.

— Prez. ind.: *moșcotesc.* — Și: **moșcodí** vb. IV.

— Cf. moșcoli, moșmoli, mișcoti.

MOȘDREÁN s. m. v. **mojdrean.**

MOȘDROÁGĂ s. m. (sg.) (Prin nordul Transilv.) „Om leneș și strîmb". BUGNARIU, N.

— Etimologia necunoscută.

MOȘENÁȘ s. m. v. **moșinaș.**

MOȘENÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Care aparține unui moșan **(2)**. *Măcar că sînt apele g[ospo]d . . . , malul este moșenescu* (a. 1734). IORGA, S. D. VI, 271.

— Pl.: *moșenești.*

— **Moșan** + suf. *-esc.*

MOȘÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Stăpînit (prin moștenire) din moși-strămoși; strămoșesc. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

— Pl.: *moşeşti.*
— **Moş** + suf. *-esc.*

MOŞEŢÉL s. m. v. **muşeţel.**

MOŞÉU s. n. (Regional, în sintagma) *Chefe de moşeu* = perie de spălat podele (Voivozi-Carei). ALR II/I MN 149, 3 930/325.
— Din magh. **mosó** „care spală".

MOŞGEÁLĂ s. f. v. **mujdeală.**

MOŞÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Complementul indică un copil) A da ajutorul necesar la naştere. *A adus Triglea pe baba Chiţa Trigloaia, care-l moşise cu aproape douăzeci de ani în urmă.* SADOVEANU, M. C. 48. *Cică baba Iova a moşit pe Maica Domnului.* MUSCEL, 96. *Nu este bine ca moaşa care te-a moşit să-ţi moşească tot ca copiii.* I. CR. III, 45, cf. PĂSCULESCU, L. P. 170, A VI 26. (Prin analogie) *Gîndacul nicicum moşaşte pe vultur cînd naşte.* ZANNE, P. I, 479. ✦ Fig. (Familiar; complementul indică oameni) A copleşi cu îngrijiri, a-i sta mereu în preajmă pentru a-i fi de ajutor; a cocoloşi, a corcoli. Cf. PAMFILE, J. II, 155. ✦ Fig. (Familiar; complementul indică oameni) A struni, a certa, a învăţa minte. Cf. PANN, P. V. I, 168/12, III, 25/24.
2. (Familiar) A zăbovi mult la un lucru, a lucra foarte încet; a mocoşi. *Ce tot moşeşti acolo de nu mai sfîrşeşti o dată?* BUL. FIL. II, 289. *Ce tot moşeşti acolo, nea Ioane?* Com. din ŢEPEŞ VODĂ-CERNAVODĂ, cf. A VI 26. ✧ Intranz. şi refl. *Nu te tot moşi acolo.*
— Prez. ind.: *moşesc.*
— V. **moaşă.**

MOŞIÁN s. m. (Învechit) Moşnean (2), răzeş. *Moşieanul şi boiariul să se întreacă în deschiderea avuţiei pămîntului.* PISCUPESCU, O. 34/4. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Tot omul moşian să fie volnic a stăpîni moşia sa* (a. 1742). URICARIUL, V, 400/23.
— Pronunţat: *-şi-an.* — Pl.: *moşieni.*
— **Moşie¹** + suf. *-an.*

MOŞIÁR s. m. v. **moşier.**

MOŞÍC¹ s. m. (Folosit mai ales ca apelativ) Diminutiv al lui moş **(I 1, 2)**; moşuleţ. *Moşicule! ştii prea bine că noi toate te iubim Şi ca pe un tată tocma te avem şi te cinstim.* PANN, Ş. I, 21/7. *Dar ce e lumea asta, moşicule!* HELIADE, O. I, 272. *Să vii sîmbătă, moşicule, că astăzi nu face boierul milostenii.* FILIMON, O. I, 256. *Om bun, moşicule; sînt călător.* ISPIRESCU, L. 262, cf. 335. *Moşicule, fă bine de pune mîna pe-o cazma şi scoate-mi pustia de comoară.* DELAVRANCEA, ap. CADE. *Moşicule şi păieţică, Vă roagă şi moşiu Ionică Să-i faceţi o trebşoară mică.* TEODORESCU, P. P. 131, cf. A V 15.
— Pl.: *moşici.*
— **Moş** + suf. *-ic.*

MÓŞIC² subst. (Regional) Strat de cărbune de 40—50 cm (în zăcămînt); (regional) moşicolă, muşer, cărbune muşeros, strat sălbatic. Cf. CL 1957, 193, GL. V. J.
— Pl.: ?
— Din germ. **Mass** + **Schicht.**

MOŞÍCĂ s. f. Diminutiv al lui moaşă. **1.** (Regional) Cf. moaşă **(I 1).** *Mărita-m-oi, mărita, Pîn-o trăi moşica.* BÎRLEA, C. P. 236, cf. ALRM I/II h 238, ALR II/365, A V 6, 15, 21.
2. (Regional) Cf. moaşă **(I 2).** *Bine-ai venit, moşică!* SBIERA, P. 118. *Şi cu moartea s-o-ntîlnit. — Bună ziua, voinicele! — Mulţumesc moşichii mele.* ŞEZ. XIX, 87.
3. Cf. moaşă **(I 3).** Cf. POLIZU. *Aceasta este moaşa... Copilul îi mai zice şi moşîcă.* ŞEZ. IX, 158, cf. ALR II/848.
— Pl.: *moşici.* — Gen.-dat.: *moşichii.*
— **Moaşă** + suf. *-ică.*

MOŞICĂÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A lucra încet (şi fără spor) sau a-şi pierde vremea cu nimicuri. *Moşicăia pe lîngă un foc de vreascuri.* PĂCALĂ, M. R. 157, cf. 140, PAŞCA, GL. *Toată ziua ai moşcăit în curte şi n-ai făcut nimic.* Com. din ŢEPEŞ VODĂ-CERNAVODĂ, cf. BUL. FIL. II, 289.
— Prez. ind.: *moşicăiesc.* — Şi: **moşcăí** vb. IV.
— Contaminare între **moşi** şi **mocăi.**

MOŞÍCLU s. n. v. **moşicolă.**

MOŞÍCOLĂ s. f. (Regional) Moşic². Cf. CL 1957, 193, GL. V. J.
— Şi: **moşíclu** s. n. GL. V. J.
— Din germ. **Mass** + **Schicht** + **Kohle.**

MOŞÍE¹ s. f. **1.** (Învechit şi popular) Avere, proprietate (funciară) moştenită, (învechit) ocină, părinţie; p. gener. orice bun moştenit, patrimoniu, moştenire **(1)**, succesiune. *Cum fu Avraam chemat de Dumnezeu şi moşiia luiş lăsă, aşa Zachei lăsă vama.* CORESI, EV. 454. *Au vîndut a lui direaptă ocină şi moşie din sat din Filipeşti* (a. 1591). GCR I, 38/26, cf. CUV. D. BĂTR. I, 101/7. *Nu-ş va piiarde moşnenia (moşiia* MUNT.). PRAV. 93, cf. 230, ANON. CAR. *Această casă... să fie dumisale şi giupînesei dumisale... şi nepoţilor şi strenepoţilor dumilor sale dreaptă moşie şi cumpărătură* (a. 1762). URICARIUL, X, 76. *Să fie om învăţat la tălmăcirea sloveniei, ca să poată ceti şi tălmăci hrisoavele cele sloveneşti de moşii înaintea domnului* (a. 1764). GCR II, 76/2, cf. 76/6. *Am vîndut dreptu al nostru bătrîn de moşie* (a. 1786). URICARIUL, X, 111. *De moştenim moşii părinteşti..., peste puţini ani le*

şi vindem. GOLESCU, Î. 94. *Din partea mea din moşie Dă, maică, o liturghie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 198. ◇ F i g. *Cu bună învăţătură ca o moşie tuturor împreună l-au lăsat şi mai vîrtos celor lipsiţi şi însătaţi de învăţătură.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 118/28. *Toată a lui nerozie E de la părinţi moşie.* PANN, P. V. I, 93/10. ◇ L o c. a d j. (Învechit) **De moşie** = ereditar. *La scaunul cel de moşie a tătîne-seu.* URECHE, LET. I, 177/21. *Să-l scoaţe din domnia ce-i era de moşiie de atîte vacuri a Batoreştilor.* M. COSTIN, O. 49. *Scaunul cel de mărire i-l face cumu i-are fi fost lui de moşie.* EUSTRATIE, PRAV. 11/9. *Arată cum s-au făcut crăimea Ungariei de moşie casei Austriei.* ŞINCAI, HR. III, 145/2. ✦ (Învechit, în limbajul bisericesc) Moştenire veşnică. *Şi întru moşiia împărăţiei ceriului* (a. 1642). GCR I, 101/36. *Moşiia veacului ce va să hie.* VARLAAM, C. 273, cf. DOSOFTEI, PS. 44/7. ✦ (Sens curent) Proprietate (funciară) dobîndită de cineva (prin cumpărare, donaţie etc.); proprietate (mare) de pămînt cultivabil (întreţinută prin exploatarea iobagilor). V. d o m e n i u, l a t i f u n d i u. *Anania şi muiarea lui Sanfira ascunseră o parte din banii aceia, care bani făgăduise ca să dea lui D*[u]*mn*[e]*zeu vînzînd o moşie.* CHEIA ÎN. 5[r]/27. *Nici o casă aicea în ţară, moşii ca acele, ocine, sate, curţi n-au avut.* M. COSTIN, O. 135. *Iară moşiile să nu să poată hărăzi altora, fără locuitorilor acei ţări.* N. COSTIN, L. 577. *Să nu s-amestece la boieriile Moldovii . . . nici moşii să cumpere.* NECULCE, L. 212. *Eu am să întovărăşesc . . . boierul cît de puţin vreo cîteva luni spre a cheltui veniturile aceştii moşii.* KOTZEBUE, U. 16[v]/9. *Ceilalţi au adus cîştiurile moşiilor.* NEGRUZZI, S. I, 87. *Nu va trece mult şi vei avea moşii, ţigani şi averi nenumărate.* FILIMON, O. I, 126. *Moşia d-tale? . . . Departe-i? . . . În care judeţ?* ALECSANDRI, T. I, 287, cf. 244. *Du-te chiar acum la stăpînul moşiei.* CREANGĂ, P. 155. *Să ştii, stăpîne, că aici sîntem pe moşia unei Gheonoaie.* ISPIRESCU, L. 4, cf. 5, 41. *Du-te după dînsul, Căci găzdac e tare, Multe moşii are.* COŞBUC, P. II, 145. *Primăvara iar vin la ţară, o dată cu cocostîrcii, dacă nu şi-au dat moşiile în posesie.* SP. POPESCU, M. G. 78. *Arendaşi sînt destui, numai moşii să fie.* REBREANU, R. I, 168, cf. id. NUV. 124. *Lucra pe moşia din Lespezi de aproape 20 de ani.* V. ROM. martie 1954, 39. *Toţi au casă şi moşie, Numai eu trag la urgie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 180, cf. MARIAN, NU. 363, ŞEZ. I, 112. *Arendăşia Pierde moşia.* ZANNE, P. V, 15. *O meserie plăteşte cît o moşie.* id. ib. 406. *Cu o făşie Tot n-avem moşie.* id. ib. 433. *Via şi moşia Mărită urgia.* id. ib. 436. *Vinde moşia şi cumpără sanie.* Cf. id. ib. 434. ◇ E x p r. (Regional) **Om cu moşie** = om certăreţ. Cf. I. CR. III, 219. (Regional) **Cal cu moşie în baltă** = cal cu nărav. Cf. ALR I 1 110/508, 592. ✦ (Regional) Zestre (Voivozi-Carei). ALR II 2 934/325. ✦ (Regional) Pămîntul pe care îl are un sat; teritoriul satului. *Mai de mult, pămîntul unui sat purta numele de moşie sau hotar.* PAMFILE, A. R. 16, cf. 17, ALRM SN I h 1, 3. ✦ (Regional) Teren cultivat sau plantat. Cf. DR. XI, 69, ARH. FOLK. III, 40, 151, ALR I 411/9, ALR SN I h 39, ALRM SN I h 141. ✦ (Regional, ironic) Organul genital al femeii. Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

2. (Învechit şi popular) Ţară natală; patrie. *Se duce în ţări departe şi-şi părăseşte moşiia.* CORESI, EV. 78, cf. id. L. 564/17. *Cela ce-ş va hicleni moşiia şi naşterea de unde au născut, mai cumplit să-l cearte decît pre un ucigătoriu de părinţ.* PRAV. 95. *Mearsă la moşiia ei, Ispania.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 26[r]/25. *Să fie ştiutor limbii moşiii noastre.* N. COSTIN, L. 576. *Moşiia . . . ai lăsat.* MINEIUL (1776), 82[vi]/12. *Era robită şi înstreinată de moşiia ei.* VARLAAM-IOASAF, 142[v]/15. *Se ridicau cu banierile lor şi cu slujitorii lor ca să apere moşia (patria) ameninţată.* BĂLCESCU, M. V. 609. *Spancioc este încă tînăr, în inima lui este iubire de moşie.* NEGRUZZI, S. I, 141, cf. 140. *Hai, copii, cu voinicie Să scăpăm biata moşie, De păgîni şi de robie.* ALECSANDRI, P. I, 5. *N-avem oşti, dară iubirea de moşie e un zid Care nu se-nfiorează de-a ta spaimă, Baiazid!* EMINESCU, O. I, 147. *Astfel era deci oştirea ţărilor române . . . alcătuită din elemente care toate aveau un interes propriu de a-şi apăra ţara sau moşia, cum se numea pe atunci.* XENOPOL, I. R. IV, 155. *N-a fost popor . . . pe care să-l fi împins la jertfe mai mari adînca dragoste de moşie şi dorul de neatîrnare.* VLAHUŢĂ, R. P. 101. *Măgulit sînt eu, pe Simon să-l aud zicîndu-mi frate! Iar moşia mea va ţine ca, la rîndu-i să se-arate Credincioasă, dacă soarta şi pe el l-ar prigoni.* DAVILA, V. V. 183. *Vai ţie, Irimie, iudă care ţi-ai vîndut domnul şi ţi-ai îngenunchiat moşia!* SADOVEANU, O. I, 328. *Îi dăruiesc domnia, Domnia şi moşia, Ca să taie p-acesta, Că mi-a prăpădit oastea!* ŞEZ. VIII, 169. *Sula de aur zidul pătrunde şi lăcomia îşi vinde neamul şi moşia.* ZANNE, P. IV, 638. ✦ (Învechit) Loc de origine al cuiva. *Moşiia i au fost din Chira.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 99[v]/15. ◇ L o c. a d j. **De moşie** sau **de moşia lui** (ori **sa** etc.) = **a)** (despre oameni) originar, de baştină (din . . .). *Această svîntă şi preacuvioasă fecioară . . . era de moşie din Epivat.* VARLAAM, C. 365. *Poftind voie să margă la scaunul ţării cei de moşie.* M. COSTIN, O. 100. *Neculai Milescul spătariul, de la Vaslui di moşia lui.* NECULCE, L. 26. *Duca Vodă era de moşie din Ţara Grecească.* id. ib. 37. *Justin Cororopalat, născut din sora lui Justinian, de moşie thrac.* CANTEMIR, HR. 325. *Cele ce este să facă paşa şi să poruncească în cetate . . . să fie cu ştirea lui, că este cetăţean vechi de moşie.* DIONISIE, C. 185; **b)** (despre limbă) care aparţine patriei vorbitorului; matern. *L-am îndemnat după putinţa-m spre osteneală de o au întorsu spre cea de moşie şi de obşte limba noastră rumâ-*

77307.

nească (a. 1700). GCR I, 340/19. *Limba cea de moşie a locului.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/38. *Poronciia cîntăreţilor de cînta în canoane faptele a oameni bine numiţi şi îndrăzneţi la războaiele cu turcii, în stihuri, scrisă pre limba a lor de moşie.* N. COSTIN, L. 42; c) (despre păcate, greşeli, slăbiciuni ale oamenilor) din naştere; originar. *Părăşî înşelăciunea cea de moşie.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 71ᵛ/15. *Părăsi rătăcirea cea de moşiia sa.* MINEIUL (1776), 109ʳ²/15.

3. (Învechit) Seminţie, neam, populaţie. *Închină-se într-însu toate ocinele* (părinţiile D, *moşiile* C²) *limbiloru.* PSALT. 38. *Aduceţi domnului tătării* (tătînii C, *moşiia* C², părinţimile D) *limbilor.* ib. 200. *Scoase tot nărodul a lu Adam, cu toate, moşiia limbilor.* CORESI, EV. 175.

— Pl.: *moşii.*

— **Moş** + suf. *-ie.*

MOŞÍE² s. f. (Neobişnuit) Moşit **(1)**. PONTBRIANT, D.

— Pl.: *moşii.*

— **Moşi** + suf. *-ie.*

MOŞIENÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Care aparţine moşiei¹ **(1)**, privitor la moşie¹. *Cele mai alese şerbiri moşieneşti sînt... Dritul poticei, a cărării prin loc străin seau a drumului.* COD. ŢIV. 79.

— Pl.: *moşieneşti.*

— **Moşian** + suf. *-esc.*

MOŞIÉR s. m. Mare proprietar funciar; latifundiar. V. boier. *Un moşier mare avea o mulţime de ţigani robi.* N. A. BOGDAN, ap. TDRG. *Oamenii politici, speculanţi, arendaşi, moşieri treceau necontenit prin casa noastră.* SADOVEANU, E. 174. *Ca să nu supere prea mult pe moşier, se asocie şi ea, conciliantă.* CĂLINESCU, E. O. I, 53. *Concluzia... a fost, spre marea bucurie a moşierilor adunaţi, că reforma agrară în Italia e... un mit.* CONTEMP. 1948, nr. 106, 2/1. *Fiecare sat din care a fost alungat moşierul exploatator, luîndu-i-se pămîntul, constituie acum un teren pe care omul muncii se va putea manifesta.* ib. nr. 107, 1/1.

— Pronunţat: *-şi-er.* — Pl.: *moşieri.* — Şi: (învechit) **moşiár** s. m. BARCIANU.

— **Moşie** ¹ + suf. *-ar.*

MOŞIEREÁSĂ s. f. Mare proprietară funciară; soţie de moşier. V. boieroaică. *Multă vreme moşiereasa, care venea vara la moşie, n-a ştiut că baba Rada e mătuşa bărbatului ei.* PAS, Z. I, 191.

— Pronunţat: *-şi-e-.* — Pl.: *moşierese.*

— **Moşier** + suf. *-easă.*

MOŞIERÉSC, -EÁSCĂ adj. Care aparţine moşierului sau moşierimii, privitor la moşier sau la moşierime, specific moşierului sau moşierimii. *Mai erau şi nişte „corpuri moşiereşti alipite prin expropriere".* GALAN, B. I, 58. *Puneţi... în locul statului moşieresc capitalist, statul revoluţionar democratic.* CONTEMP. 1948, nr. 105, 6/1. *Ţărănimea muncitoare din Republica Populară Română a scăpat pentru totdeauna de jaful moşieresc.* LUPTA DE CLASĂ, 1951, nr. 11—12, 7. ✧ *Burghezo-moşieresc* v. burghez.

— Pronunţat: *-şi-e-.* — Pl.: *moşiereşti.*

— **Moşier** + suf. *-esc.*

MOŞIERÉŞTE adv. (Rar) În felul moşierilor, ca moşierii. Cf. IORDAN, L. R. A. 174.

— Pronunţat: *-şi-e-.*

— **Moşier** + suf. *-eşte.*

MOŞIERÍME s. f. Clasă socială, dominantă în orînduirea feudală, alcătuită din marii proprietari funciari care îşi cultivau moşiile exploatînd munca iobagilor şi a ţăranilor săraci. V. boierime. *Prin reforma agrară moşierimea a fost lichidată ca clasă.* GHEORGHIU-DEJ, ART. CUV.³ 339. ✧ *Burghezo-moşierime* v. burghez.

— Pronunţat: *-şi-e-.* — Pl.: *moşierimi.*

— **Moşier** + suf. *-ime.*

MOŞIÉŞ s. m. (Prin vestul Transilv.) Mic proprietar rural. *Dacă un fecior a luat în căsătorie pre o fată cu moşie... este datină... a adopta totodată şi numele de familie al socrului său, după vatra străbună, ca să nu piară numele moşieşului.* MARIAN, NU. 6.

— Pl.: *moşieşi.*

— **Moşie** ¹ + suf. *-aş.*

MOŞINÁR¹ s. m. (Prin Transilv.) Maşinist **(1)**. Cf. VAIDA. ✦ Spec. Muncitor care lucrează la batoză în timpul treieratului. Com. din URCA-CÎMPIA TURZII. *Moşinarii s-au lăsat de-amiaz.* MAT. DIALECT. I, 81.

— Pl.: *moşinari.*

— **Moşină** + suf. *-ar.*

MOŞINÁR² s. m. (Prin Bucov.) Ţăran liber (proprietar al unei bucăţi de pămînt). *Într-un sat era mai mulţi moşinari, toţi avuţi, numai unul foarte sărac.* SBIERA, P. 193.

— Pl.: *moşinari.*

— Cf. moşinaş.

MOŞINÁŞ s. m. (Învechit şi regional) Moşnean **(2)**. *Dospineştii şi alţi mulţi moşinaşi dintru acele sate* (a. 1731). URICARIUL, X, 172, cf. IV, 330/13. *Moşinaşu de păduri.* COD. SILV. 25. *Noi aceşti mai gios iscăliţi ce sîntem moşinaşi şi răzăşi* (a. 1793). ŞTEFANELLI, D. C. 232. *Fiindcă acum eşti cu noi moşinaş să-ţi vînd eu o vii* (a. 1816). BUL. COM. IST. IV, 180. *Le-au*

dat act formalnic de slobozenie, supt condiţie ca să despăgubească pe vechii moşinaşi. AR (1829), 44[1]/39, cf. 47[2]/37. *Eu îţi dau fata mea şi te-nsoară aice şi te fă moşinaş în locul meu.* SBIERA, P. 151, cf. 155. ✧ (Atribuie calitatea ca un adjectiv) *A nu să împresura de către megieşii moşinaşi sau alţii* (a. 1831). IORGA, S. D. XXI, 213. ✦ (Adjectival) Băştinaş, autohton. *Domnii . . . au găsit aceste ţări nu pustii, ci locuite de populaţiuni zdravene, moşnaşe şi libere.* KOGĂLNICEANU, S. A. 210.

— Pl.: *moşinaşi.* — Şi: **moşănáş** (URICARIUL, X, 143), **moşenáş** (ŞTEFANELLI, D. C. 45), **moşnáş** s. m.

— **Moşan** + suf. *-aş.*

MOŞÍNĂ s. f. v. **maşină.**

MOŞINĂTOÁIE s. f. (Învechit) **1.** Muşuroi[1]. Cf. POLIZU.

2. Săpăligă sau alt instrument cu care se muşuroieşte. Cf. URICARIUL, X, 403, DDRF.

— Pl.: *moşinătoi.*

— Cf. m o ş i n o i.

MOŞINCÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A mocoşi (Stăneşti-Curtea de Argeş). L. ROM. 1959, nr. 2, 53.

— Prez. ind.: *moşincesc.*

— Cf. m o ş i.

MOŞINEĂNCĂ s. f. v. **moşneancă.**

MOŞINÍŢĂ s. f. v. **muşiniţă.**

MOŞINOÉTĂ s. f. (Neobişnuit) Unealtă pentru împrăştierea muşuroaielor (din fineţe). *Să ne facem o unealtă pe carea o vom numi moşinoeta.* I. IONESCU, C. 46/16.

— Pl.: *moşinoete.*

— De la **moşinoi**[1].

MOŞINÓI[1] s. n. v. **muşuroi**[1].

MOŞINOÍ[2] vb. IV v. **muşuroi**[2].

MOŞIOÁCĂ s. f. = **măciucă.** ✦ (Regional) Drug de lemn, perpendicular pe capătul fusului, pe care se înfăşoară lanţul fîntînii, avînd la capete două greutăţi cu două vergele, cu ajutorul cărora poate fi învîrtit fusul cu mîna (Buteni-Vaşcău). Cf. COMAN, GL.

— Pl.: ?

MOŞIOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui m o ş i e[1] **(1)**; (rar) moşiuţă. *La judecătoria judeţului Argeş, se vinde cu mezat o moşioară ce se numeşte Păulească.* CR (1833), 80[2]/4. *Am auzit că are . . . o moşioară în ţinutu Băcăului.* PR. DRAM. 278. *S-a tras la o moşioară.* PANN, P. V. I, 174/4. *Venisem ca să mai răsuflu cîteva zile la moşioara mea.* NEGRUZZI, S. I, 220, cf. 20, 198. *Prin mici slujbe, mici leţşoare Am îmbogăţit eu statul cumpărîndu-mi moşioare.* ALEXANDRESCU, M. 170. *Îşi cumpără moşioare, vitişoare.* FILIMON, O. I, 97. *Are să-ncapă biata moşioara noastră pe mîna posesorului.* ALECSANDRI, T. 1 579. *Am plecat la ţară, la o moşioară a părinţilor mei.* EMINESCU, G. P. 32. *Domnul prefect e în concediu, iar domnul director al prefecturii la moşioara dumisale.* SADOVEANU, O. XIV, 12. ✧ F i g. *Bateria e moşioara lui, a vorbit serios Florea Costea. Ciupeşte de la porţia de pîine la dramul de carne, de la ovăzul cailor la zahărul soldatului.* SADOVEANU, M. C. 58. ✦ (Regional) *D-a moşioara* = numele unui joc de copii, nedefinit mai de aproape. H IV 90.

— Pronunţat: *-şi-oa-.* — Pl.: *moşioare.*

— **Moşie**[1] + suf. *-ioară.*

MOŞIÓR s. m. (Prin nord-estul Olt.; de obicei la pl.) Colăcel făcut în casă, care se dă de pomană copiilor. CIAUŞANU, GL.

— Pronunţat: *-şi-or.* — Pl.: *moşiori.* — Şi: **moşchiór** s. m. CIAUŞANU, GL., CHEST. VIII 27/12.

— **Moş** + suf. *-ior.*

MOŞÎRE s. f. (Rar) Acţiunea de a m o ş i **(1)**. *Meşteşugul moşîrii pentru învăţătura moaşelor la Institutul maternităţii din Bucureşti* [Titlu.] MEŞT. MOŞ., cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

— Pl.: *moşiri.*

— V. **moşi.**

MOŞIRÓI[1] s. n. v. **muşuroi**[1].

MOŞIROÍ[2] vb. IV v. **muşuroi**[2].

MOŞÎT s. n. **1.** Faptul de a m o ş i **(1)**; ocupaţia, îndeletnicirea de moaşă **(1 3)**; (neobişnuit) moşie[2]. *Ştia bine treaba moşitului.* CREANGĂ, P. 76. *Toate cele trebuincioase la moşit să-i fie dindemînă.* MARIAN, NA. 41. *Ca mai toate bătrînele de la sate, Zenobia se pricepea la moşit, fără să-l fi învăţat.* REBREANU, I. 310. *Baba . . . e pricepută la treaba moşitului.* VARLAAM-SADOVEANU, 269. ✧ *Şcoală de moşit* = şcoală în care erau pregătite viitoarele moaşe. *Niculache a murit dă piept. Dochia şi-a dus tragedia înfrîngerii în şcoala de moşit.* KLOPŞTOCK, F. 149.

2. (Regional) Mocoşire. Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

— Pl.: *moşituri.*

— V. **moşi.**

MOŞITÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. (Rar) (Persoană) care ajută la naştere. V. m o ş, m o a ş ă. Cf. PONTBRIANT, D., LM.

— Pl.: *moşitori, -oare.*

— **Moşi** + suf. *-tor.*

MOŞÎŢĂ s. f. v. **muşiţă.**

MOŞIŢÉL s. m. v. **muşeţel.**

MOŞIÚŢĂ s. f. (Rar) Moşioară. *Ce moşiuţă este aceasta . . .* (a. 1843). DOC. EC. 781, cf. 801. *Vor să-i ia moşiuţa.* T. POPOVICI, SE. 247.
— Pl.: *moşiuţe.*
— **Moşie**[1] + suf. *-uţă.*

MOŞLÍC[1] s. n. (Maghiarism, prin Transilv.) Amestec făcut din lături (de vase) şi fîn, folosit ca hrană pentru vite. Cf. CABA, SĂL. 99.
— Pl.: *moşlicuri.* — Şi: **muşlíc** s. n. VAIDA, com. din ZĂLAU, MAT. DIALECT. I, 262.
— Din magh. **moslék.**

MOŞLÍC[2] subst. v. **măslag.**

MOŞMĂÍ vb. IV v. **moşmoni**[1].

MOŞMÎNDẮU s. m. (Rar) Om care şovăie, care nu poate lua o hotărîre. Cf. DDRF.
— Pl.: *moşmîndăi.*
— **Moşmîndi** + suf. *-ău.*

MOŞMÎNDÍ vb. IV v. **moşmondi.**

MOŞMÎNDÎT, -Ă adj. v. **moşmondit.**

MOŞMOÁLĂ s. f. v. **moşmoană**[1].

MOŞMOĂNĂ[1] s. f. **1.** Fructul comestibil al moşmonului, cu gust dulce-acrişor; (regional) mostochină, mişculă **(1).** *Felurimile de verdeţuri . . . sînt cu îndestulare; aşijderea şi poamele . . . moşmule, lămîi, rodii.* GOLESCU, Î. 80. *Cu vreme şi cu paie muşmulele să moaie.* PANN, P. V. II, 101/6, cf. ŞĂINEANU, D. U., DM.
2. (Regional) Varietate de prune nedefinită mai îndeaproape (Izbiceni-Corabia). ALR II 6 082/886.
— Pl.: *moşmoane.* — Şi: **(1) moşmoálă** (POLIZU, ALEXI, W., TDRG, PANŢU, PL., CADE), **moşmúlă, muşmúlă** s. f.
— Din tc. **muşmula.**

MOŞMOĂNĂ[2] s. f. **1.** (Prin Munt. şi Olt.; la pl.; în superstiţii) Vrăji, descîntece (de dragoste); p. ext. obiecte descîntate, de care se folosesc cei care fac vrăji. *Tot vinerea se udă cu ape vindecătoare . . . şi se fac moşmondii.* MUSCEL, 58, cf. 113. *Maică-mea e vrăjitoare, Ia disagii la spinare, Pleacă-n sat după moşmoane.* MAT. FOLK. 339, cf. CIAUŞANU, V.
2. (Rar) Om moale, nehotărît, molîu. V. m o t o t o l. *Un adevărat prefect . . . Ştiu eu: vouă vă place şi v-aţi obişnuit cu moşmoanele de pînă acum.* BASSARABESCU, S. N. 152.
— Pl.: *moşmoane.* — Şi: **(1) moşmoánde** (RĂDULESCU-CODIN, Î. 350), **moşmóndii** s. f. pl.
— Derivat regresiv de la **moşmoni**[1].

MOŞMOÁNDE s. f. pl. v. **moşmoană**[2].

MOŞMŐGEA s. m. (Prin vestul Munt.) Om bătrîn, neputincios; om moale, încet. Cf. TOMESCU, GL.
— Cf. m o ş m o n i[1].

MOŞMŐL s. m. v. **moşmon.**

MOŞMOLEÁLĂ s. f. (Rar) Faptul de a (s e) m o ş m o l i. V. m o ş m o n i[1]. Cf. COSTINESCU.
— Pl.: *moşmoleli.*
— **Moşmoli** + suf. *-eală.*

MOŞMOLÍ vb. IV v. **moşmoni**[1].

MOŞMOLÍRE s. f. (Rar) Acţiunea de a (s e) m o ş m o l i. V. m o ş m o n i[1]. Cf. COSTINESCU.
— Pl.: *moşmoliri.*
— V. **moşmoli.**

MOŞMÓN s. m. Arbust din familia rozaceelor, cu flori mari albe şi cu fructe comestibile; (rar) gorun, măceş **(3)**, scoruş-nemţesc, (regional), mostochin, mişcul, miscurlariu *(Mespilus germanica).* Cf. POLIZU. *Migdalii cu smochinii Şi scoruşii cu moşmonii.* ap. TDRG. *Vă spun că aceasta este o frunză de moşmon.* CAMIL PETRESCU, O. II, 417, cf. ŞEZ. XV, 88.
— Pl.: *moşmoni.* — Şi: **moşmól** (PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W.), (regional) **mojmón** (H IX 121), **muşmúl** (ib. XIV 395) s. m.
— De la **moşmoană**[1].

MOŞMONDÍ vb. IV. I n t r a n z. **1.** A lucra încet, neîndemînatic, a se necăji să facă ceva, a migăli (la ceva). V. m o ş m o n i[1] **(1).** *Moşmîndeşti şi te hosîncesti trei conace pîn să scrii la răboj ori să crestezi cît fac 12 napolioni fără doi.* JIPESCU, O. 118. ✧ T r a n z. *Vărzaru moşmondea ceva la o roată şoldie.* V. ROM. decembrie 1953, 98. ✦ T r a n z. (Rar; complementul indică o persoană) A îngriji, a răsfăţa. *Cît era ziulica dă mare îl moşmondea pă Inochente . . . , tundea piersicii, plivea agurijoara şi da grăunţe fazanilor.* KLOPŞTOCK, F. 177.
2. (Rar; în forma *moşmîndi)* A dibui, a orbecăi. V. m o ş m o n i[1] **(3).** (F i g.) *Cine face planuri asupra sugrumării naţiilor moşmîndeşte ca blegu alăturea de calea-ntinsă şi neschimbată, trasă de natură de sute de veacuri.* JIPESCU, O. 4.
— Prez. ind.: *moşmondesc.* — Şi: **moşmîndí, moşmongi** (CV 1950, nr. 1, 32) vb. IV.
— Cf. m o ş m o n i[1].

MOŞMŐNDII s. f. pl. v. **moşmoană**[1].

MOŞMONDÍT, -Ă adj. **1.** Făcut la nimereală, pe dibuite, fără pricepere, fără îndemînare.

Lucru peticit, crîmpoţit şi moşmîndit e cîrpeală goală. JIPESCU, O. 56.

2. (Adesea substantivat) Mocoşit.

— Pl.: *moşmondiţi, -te.* — Şi: **moşmîndît, -ă** adj.

— V. **moşmondi.**

MOŞMONGÍ vb. IV v. **moşmondi.**

MOŞMONÍ[1] vb. IV. **1.** Intranz. şi refl. A se mişca încet, greoi; a lucra neîndemînatic, fără spor, a se necăji să facă ceva, a se mocăi **(1)**, a se mocoşi. *Pe cînd el moşmolea la nojiţa opincii din stînga, iată şi căpitanul dejurnă.* SLAVICI, N. II, 233. *Fie, mormăi podarul, moşmonindu-se să lege podul la streajăn.* CONV. LIT. XLIV$_1$, 41. *Haiti, acu îl întoarce îndărăt! Că şi ăla se moşmonea, se moşmonea.* PREDA, M. 223. ✧ Tranz. *El moşmonea ceva furios la hamuri: le roseseră şoarecii.* V. ROM. iulie 1958, 42. ✦ A mînca încet (şi molfăind). Cf. PAMFILE, J. II, 155.

2. Intranz. A face ceva cu gesturi mărunte, neprecise (pentru a-şi ascunde scopul), a moşcondi; a-şi face de lucru. *Ori şi cît a moşmolit Duţu mai nainte de a-şi face rînd de odihnă, Stanca tot l-a zăpsit că el ascunde ceva la căpătîiul patului.* SLAVICI, N. II, 245. ✧ Tranz. *Ce-mi moşmoneşti acolo, mă rog?* TEODOREANU, M. U. 198. *Ce dracu' moşmoleşti acolo, femeie?* C. PETRESCU, Î. II, 205. ✦ Tranz. (Rar) A învîrti, a trece de colo-colo cu mişcări mărunte. *„Merişoarele" dulci, pe care le moşmonea în poală de acasă pînă la tîrg.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 78.

3. Intranz. A umbla (dibuind) încoace şi încolo după ceva; spec. (despre animale) a adulmeca. *Obicinuită a primi vizite în timpul acesta, ea nu era cîtuşi de puţin mirată cînd auzi că cineva moşmoleşte la uşa ei.* SLAVICI, N. II, 270. *Prins în treabă, uncheş Runcu nu bagă de seamă că încă de mult Bălan vîrîse botul în paie moşmăind după grăunţe.* SĂM. I, 109, cf. I. CR. III, 119. ✧ Fig. *Lucirea păru că se şterge; apoi apăru în altă parte, dinspre Argeş, moşmonind.* CONV. LIT. XLIII, 925.

— Prez. ind.: *moşmonesc*, pers. 3 şi (rar) *móşmone* (GALAN, Z. R. 204). — Şi: **moşmolí, moşmăí** vb. IV.

— Etimologia necunoscută.

MOŞMONÍ[2] vb. IV. Intranz. (Prin Olt.) „A mijloci". IZV. IV, nr. 2, 6.

— Prez. ind.: *moşmonesc.*

— Etimologia necunoscută.

MOŞMŰLĂ s. f. v. **moşmoană**[1].

MOŞNÁŞ s. m. v. **moşinaş.**

MOŞNEÁG s. m. **I. 1.** Moş **(I 2)**. Cf. ANON. CAR., MAN. GÖTT. 132. *Eu, făcîndu-mi loc printre dame, cam cavalereşte călcînd pe bătăturile moşnegilor . . . , am alergat la celălalt capăt al galeriei.* NEGRUZZI, S. I, 38. *Ştii că are haz moşneagu!* ALECSANDRI, T. I, 93. *Şi, purtat de biruinţă, să mă-mpiedic de-un moşneag?* EMINESCU, O. I, 147, cf. 93. *Era odată un moşneag şi-o babă.* CREANGĂ, P. 283, cf. 68. *Moşneagul îmi surîde voios şi îmi răstoarnă la picioare sacul.* PĂUN-PINCIO, P. 97. *E plin de oameni cîmpul, Tu, Doino-n rînd cu ei, Moşnegi şi oameni tineri Şi tinere femei.* COŞBUC, P. I, 215. *Moşneagul, după ce colindă cheiul pînă la pescării, luă drumul spre casă.* DUNĂREANU, CH. 70. *Şi Ştefan intră pe poartă însoţit de un moşneag lung şi drept ca un brad.* HOGAŞ, DR. II, 98. *Moşneagul prindea cu un ac de fier ochiurile de sfoară rupte.* C. PETRESCU, S. 34, cf. id. C. V. 289. *În spate conacul vechi, cu geamurile încă sparte, părea un moşneag cu ochii plînşi.* REBREANU, R. II, 289. *Moşneagul care-l apărase de cîini l-a strigat.* GALACTION, O. 87, cf. 43, 58, 155. *Moşneagul nu se lasă rugat multă vreme.* BRĂESCU, A. 53, cf. SADOVEANU, N. F. 54, id. M. C. 87. *Cu mîna înţepenită pe cîrmă sta un moşneag gîrbovit.* BART, S. M. 56. *Am un moşneag Cu 12 piei îmbrăcat Şi bun pentru mîncat* (Ceapa). GOROVEI, C. 67, cf. RETEGANUL, P. IV, 28. ✧ (Prin exagerare; glumeţ) *Toader Cîrlan, caporal într-un batalion de moşnegi, adică de contingente vechi.* SADOVEANU, O. VII, 283. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Focul s-a ridicat năpraznic, pînă sub grinzile vii . . . ale moşneagului gorun.* GALACTION, O. 267. ✧ *De-a baba şi moşneagul* = numele unui joc de copii. Cf. PAMFILE, J. II, 250. *Moşneagul şi baba* = numele unui joc care se joacă la priveghi. Cf. MARIAN, Î. 209. *Moşneagul cu baba* = numele unei hore care se joacă în doi. Cf. VARONE, D. 116. ✦ Unul dintre personajele jocului popular numit capră, care reprezintă un bărbat foarte bătrîn. *Prin jud. Tutova ceata caprei se alcătuieşte din capră, doi moşnegi . . . şi o fată sau două fete.* PAMFILE, CR. 185, cf. 188. *În satul Dolhasca flăcăii îmblă cu capra pe care o înjgheabă astfel: din un lemn fac chipul unui cap de capră, sub care se ascunde un flăcău care joacă capra. Alţi flăcăi se fac turci . . . Unul moşneag şi altul babă.* ŞEZ. III, 181. ✦ (La pl. art.) Numele unei variante a jocului popular numit capra. *Moşnegii sînt o capră fără lăutari şi fără capră.* PAMFILE, CR. 194, cf. 2.

2. (Regional) Băştinaş. V. moşnean **(3)** (Cîmpu lui Neag-Petroşeni). ALR I 444/835.

II. 1. (Regional) Ştiulete de porumb de pe care firele de mătase se desprind greu; (regional) moş **(II 2)**. Cf. I. CR. IV, 249, PAMFILE, A. R. 89.

2. Grindă de susţinere la moara de vînt. Cf. DDRF.

3. (Regional) Momîie **(1)** (pentru semănături) (Negrileasa-Gura Humorului). A VI 4.
— Pl.: *moşnegi.*
— Cf. m o ş. Cf. DR. III, 733.

MOŞNEÁGĂ s. f. (Rar) Soţia unui moşneag **(I 1)**; babă. *Cele trei găini ale babei Oana, moşneaga lui Toader Gliga, răspundeau la dezmierdatele chemări.* C. PETRESCU, ap. IORDAN, L. R. A. 102.
— Pl.: *moşnege.*
— **Moşneag** + suf. *-ă.*

MOŞNEÁN, -Ă s. m. şi f. **1.** (Învechit şi regional) Moştenitor **(1)**; succesor. *Cînd va fi un om bolnav şi să va lăsa cuiva să moşnenească mult, puţin, ce va avea . . . , şi acest moşnean nu va griji de dîns . . . , va piiarde moşneniia.* PRAV. 93, cf. 92. *Deaca sînt fii sînt şi moşneani.* DOSOFTEI, V. S. [prefaţă] 2r/21. *Vom rădica şi pre moşneanul vostru.* BIBLIA (1688), 230¹/19. *Cu mila lui Dumnăzău, a Moldovii, moşnean, domn.* CANTEMIR, HR. 49. ✧ (În contexte figurate) *Ne-au făcut moşneani împărăţiii ceriului.* VARLAAM, C. 106, cf. 143. *Şi-l făcu să fie moşnean raiului.* NEAGOE, ÎNV. 187/20. *Aidi, moşnean de vitejie!* I. VĂCĂRESCUL, P. 73/5.

2. (În orînduirea feudală, în Munt.) Ţăran liber, proprietar al unei bucăţi de pămînt (moştenite din tată în fiu); membru al unei obşti sătеşti în devălmăşie; (în orînduirea feudală, în Mold.) răzeş, (învechit şi regional) moştean **(2)**, moşinaş, (învechit) moşan **(2)**, (învechit, rar) moşian. *Cu mare blestem şi groaznică afurisanie asupra tuturor delanilor şi moşneanilor şi împreajureanilor de acolo de la Topoloveni* (a. 1696). ap. HEM 473. *Cîtă parte de moşie au avut şi în ce parte au ţinut, în partea moşneanilor au în partea boiarilor Buicești* (a. 1730). BUL. COM. IST. II, 247. *Poprind toate veniturile moşănenilor.* AMIRAS, LET. III, 128/13. *Văzut-ai pe moşneni că trăiesc altfel, că să păstreadză din toate.* JIPESCU, O. 67. *Curtenii sau slujitorii erau din clasa moşnenilor, adecă a ţăranilor proprietari de pămînt.* XENOPOL, I. R. IV, 147, cf. 156. *Stăpînirea în comun a multora din munţii noştri de către urmaşii moşului întîiu-proprietar, moşnenii.* SĂM. IV, 875. *Ţăranii liberi, numiţi răzeşi în Moldova şi moşneni în Ţara Românească, deşi nu aveau şerbi pe moşiile lor, erau asimilaţi cu stăpînii de moşie.* OŢETEA, T. V. 58, cf. 87. ✦ (Învechit şi regional) Stăpîn, proprietar (al unei moşii¹ 1). *Cine să va face moşnean pre dînsa, sau o va fura sau o va găsi înstreinată . . . cela să aibă a da seama* (a. 1799). IORGA, S. D. XV₂, 270. *Soseşte aice şi moşneanul moşiii.* SBIERA, P. 174.

3. (Învechit şi regional) Băştinaş. *Zic cum sînt moşneani de acolo şi tot acesta nume au avut şi mai nainte.* HERODOT (1645), 70. *Va fi ca şi cel de pămînt moşnean.* BIBLIA (1688), 48¹/54, cf. PRIBEAGUL, P. R. 56, ALR I 444/595, 720, 725, 746, 798, 810, 837, 850, 856, 860.
— Pl.: *moşneni, -e* şi (învechit) *moşneani, -e.*
— Şi: **moşăneán, moştneán** (TDRG), **muşneániu** (BUL. COM. IST. V, 218) s. m.
— Cf. m o ş t e a n, m o ş a n, m o ş, m o ş i e¹.

MOŞNEÁNCĂ s. f. **1.** (Învechit) Moştenitoare. V. m o ş t e n i t o r **(1)**. *Au dat toate moşiile la mîna Ilenei, ca la o moşineancă direaptă* (a. 1716). URICARIUL, V, 371/3, cf. DDRF.

2. (Regional) Băştinaşă. Cf. m o ş n e a n **(3)** (Fundata-Zărneşti). ALR I 444/772.
— Pl.: *moşnence.* — Şi: (învechit) **moşineáncă** s. f.
— **Moşnean** + suf. *-că.*

MOŞNEGĂRÍE s. f. **1.** (Cu sens colectiv) Mulţime de moşnegi **(I 1)**. Cf. PAMFILE, J. II, 155. *Dar ce horă, mămulică! S-a răscolit moşnegăria toată de pe lăiţi.* MIRONESCU, S. A. 55.

2. Epitet batjocoritor pentru un moşneag **(I 1)**. *Ţi-oi închide eu gura, moşnegărie!* I. NEGRUZZI, S. IV, 26. *Un fel de moşnegărie cam ca tine . . . Cine-o fi şi cum îl cheamă, nu ştiu.* C. PETRESCU, O. P. II, 82. *Hai, hai, . . . moşnegărie, taci.* CAMILAR, N. I, 58.
— **Moşneag** + suf. *-ărie.*

MOŞNEGÉL s. m. **1.** Moşneguţ **(1)**. *Vitoria fugea cu ochii ei iuţi de la moşnegel . . . la nasul omului fudul.* SADOVEANU, B. 83. *Era un moşnegel, să-l ridice de guler cel dintîi agent.* C. PETRESCU, C. V. 277. *Moşnegel bătrîn, Cu barba de fîn, De barbă îl duc, De barbă-l aduc* (Calul). PAMFILE, C. 18.

2. (Regional; la pl.) Numele unei reprezentaţii populare tradiţionale de Crăciun, interpretate de personaje mascate; p. e x t. personajele mascate ale acestei reprezentaţii. V. m o ş n e a g **(I 1)**. Cf. PAMFILE, CR. 162, DR. VI, 277.

3. (Bot.; regional; la pl.) Trînji *(Neottia nidus avis)*. Cf. SIMIONESCU, FL. 25, H III 226.

4. (Bot.; regional) Vîzdoagă *(Tagetes patula)*. Cf. H X 420, ŞEZ. XV, 140.

5. (Bot.) Spilcuţe *(Chrysanthemum Parthenium)*. Cf. ŢOPA, C. 219.
— Pl.: *moşnegei.*
— **Moşneag** + suf. *-el.*

MOŞNEGÉSC, -EÁSCĂ adj., s. f. **1.** Adj. De moşneag **(I 1)**, specific moşnegilor. *Pe cap li se pune O cuşmă moşnegească.* MARIAN, T. 62.

2. S. f. art. (Regional) Numele unui dans popular. Cf. VARONE, D. 116.
— Pl.: *moşnegeşti.*
— **Moşneag** + suf. *-esc.*

MOŞNEGÉŞTE adv. În felul moşnegilor **(I 1)**, ca moşnegii, bătrîneşte; p. ext. fără grabă, domol. *Îşi făcu, moşnegeşte, cruce.* GÎRLEANU, L. 13. ◇ Fig. *Ajuns pe culme,* [drumul] *odihnea îndelung, prăvălindu-se moşnegeşte peste capetele răzoarelor.* DAN, U. 196.
— **Moşneag** + suf. *-eşte.*

MOŞNEGÚŢ s. m. **1.** Diminutiv al lui moşneag **(I 1)**; moşnegel **(1)**. *Da parcă zăresc ceva colo, sub tufă . . . Un moşneguţ!* ALECSANDRI, T. I, 430. *Bătrînul era tatăl ei, un moşneguţ vesel şi comunicativ.* I. NEGRUZZI, S. V, 38. *Încă un mehenghiu! vorbi un moşneguţ cu cioc către vecin.* C. PETRESCU, C. V. 101. *Vă aduceţi aminte de una din povestirile lui Turgheniev în care e vorba de un moşneguţ blînd.* SADOVEANU, E. 260. *Dînd într-o parte cu mîna pe un moşneguţ care se vîrîse între ei, le arătă că au fost înşelaţi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 483. *Moşneguţii se sculau pe furiş.* CAMILAR, N. II, 457. *Moşneguţului i-au părut foarte bine că-i aşa de aproape de ţinta sa.* SBIERA, P. 78. *Am un moşneguţ Într-un picioruţ* (Vîrtelniţa). GOROVEI, C. 398. *Moşneguţul mititel Face gardul frumuşel* (Acul). id. ib.

2. (Regional; mai ales art.) Numele unui dans popular. Cf. PAMFILE, J. III, 9, VARONE, D. 117.
— Pl.: *moşneguţi.*
— **Moşneag** + suf. *-uţ.*

MOŞNENÉSC, -EÁSCĂ adj. (În orînduirea feudală, în Munt.) Care aparţine moşnenilor **(2)**, care se referă la moşneni, de moşnean; (în orînduirea feudală, în Mold.) răzeşesc, (învechit) moştenesc. *Haleşul nu e nici moşnenesc, nici ţărănesc.* IORGA, ap. CADE. *Mistuie bogăţiile munţilor moşneneşti.* LUNGIANU, ap. CADE. *Puica era, de asemeni, neam moşnenesc din Padina buzoienilor.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 38.
— Pl.: *moşneneşti.*
— **Moşnean** + suf. *-esc.*

MOŞNENÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A moşteni¹ **(1)**. *Cela ce aşteaptă să moşnenească* (moşteneaască MUNT.) *ocinele şi avuţiia cuiva face prepus, cum să fie otrăvit pre acea rudă a lui.* PRAV. 110, cf. 92, DDRF.
— Prez. ind.: *moşnenesc.*
— V. **moşnean.**

MOŞNENÍE s. f. (Învechit) Moştenire **(1)**. *Cela ce va răni pre altul . . . nu-ş va piiarde moşneniia* (moşiia MUNT.). PRAV. 93. *Cînd va fi un om bolnav şi va lăsa cuiva să moşnenească mult, puţin, . . . şi acest moşnean nu va griji de dîns . . . , acesta-ş va piiarde moşneniia* (moştenirea MUNT.). ib. ◇ Loc. adj. **De moşnenie** = moştenit. *O vie iaste den vie mea cea de moşnenie în hătarul fundenesc* (a. 1711). BUL. COM. IST. V, 233.
— Pl.: *moşnenii.*
— **Moşnean** + suf. *-ie.*

MOŞOÁICĂ s. f. (Regional) Oală de lut (avînd capacitatea de circa o jumătate de oca); (regional) moşoncă **(1)**. *Încep să vină fete şi băieţi mici cu cîte un căpeţel de luminare şi cu cîte o oală sau moşoaică.* PAMFILE, VĂZD. 132, cf. id. S. V. 11, id. I. C. 391, id. J. I, 5, H I 350 III 269, XII 141, I. CR. II, 22. *Cu moşoaica goală-n foc.* ANT. LIT. POP. I, 18. *Mai scoate o moşoaică cu rachiu!* CV 1952, nr. 2, 38.
— Pl.: *moşoaice.*
— Cf. moşoncă.

MOŞOÁNCĂ s. f. (Regional) Legătură mare. Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MOŞOCOÁNE s. f. pl. v. **moşocoarnă.**

MOŞOCOÁRNĂ s. f. (Transilv.) Plăcintă (făcută din aluat dospit sau nedospit), umplută cu brînză sau cu varză, cu prune etc. Cf. VAIDA, VICIU, GL., PAŞCA, GL. *A făcut un cuptor plin de pită şi moşocoarne.* Com. din HERECLEAN-ZĂLAU, cf. ALR I 777/298, ALR II/279, ib. 4 030/316, LEXIC REG. 17, 66, 71.
— Pl.: *moşocoarne.* — Şi: **moşocoáne** (LEXIC REG. 17) s. f. pl., **moşcoárnă** (PAŞCA, GL.) s. f., **muşucórn** (GHEŢIE, R. M.) s. n., **muşcórn** (LM, PONTBRIANT, D.) s. m.
— Etimologia necunoscută.

MOŞOGĂÍ vb. IV. Intranz. şi refl. (Transilv.) A (se) mocoşi. Cf. LB, PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W., VICIU, GL., ALR II/102.
— Prez. ind.: *moşogăiesc.* — Şi: **moşogoí** (CIHAC, II, 517, ALR SN III h 777), **moşogolí** (VICIU, GL.) vb. IV.
— Etimologia necunoscută.

MOŞOGĂÍRE s. f. (Transilv.) Acţiunea de a (se) moşogăi. Cf. LB.
— V. **moşogăi.**

MOŞOGOÍ vb. IV v. **moşogăi.**

MOŞOGOLÍ vb. IV v. **moşogăi.**

MOŞÓI¹ s. m. **I. 1.** (Regional) Soţul moaşei **(I 3)**. Cf. TDRG. *S-aibă . . . Şi moşoiul de-un caftan.* MARIAN, NA. 236. *Moşoniu-mi este bărbatul moaşii mele.* LIUBA-IANA, M. 25, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 140, ALR II/2.
2. (Prin Ban.) Naş² **(I 1)**. Cf. moaşă **(I 4)**. Cf. ARH. FOLK. III, 49.

II. (Prin Munt. și Dobr.) Numele unui pește nedefinit mai de aproape. V. moș **(II 1)**. Cf. ALR I 1 746/932, 990.
— Pl.: *moșoi.*
— **Moș** + suf. *-oi.*

MOȘÓI² s.m. (Neobișnuit) Alizee. Cf. ALEXI, W.
— Etimologia necunoscută.

MOȘOÍ³ vb. IV. Intranz. (Regional) A mocoși. Cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 517, DDRF.
— Prez. ind.: *moșoiesc.*
— Etimologia necunoscută.

MOȘOIÁG s. n. v. **șomoiog.**

MOȘOIÓC s. n. v. **șomoiog.**

MOȘÓNCĂ s. f. (Regional) **1.** Moșoaică. *A treia zi se apucă și... lucrează* [lutul] *făcînd oale mici numite moșionce.* I. IONESCU, P. 293.
2. (În sintagma) *Moșoncă de găun* = cuib de viespi (Șieuț-Bistrița). ALR I 1 197/223.
— Pl.: *moșonce.*
— Cf. ucr. МОШОНКА.

MOȘÓNDRU s. m. (Regional) Specie de șoarece (Galu-Piatra Neamț). H X 276.
— Pl.: *moșondri.*
— Etimologia necunoscută.

MOȘORÓG, -OÁGĂ s. m. și f. (Prin Olt.) Om bătrîn și neputincios. V. boșorog. *Moșorogu de la foc.* MAT. FOLK. 990. *Dă mai iute moșorogule, moșoroago!* ARH. OLT. XXI, 270.
— Pl.: *moșorogi, -oage.*
— Din **boșorog,** prin substituirea lui *b* cu *m.* Cf. GRAUR, E. 21.

MOȘOROGÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A mocoși (Ștefănești-Drăgășani). Cf. ARH. OLT. XXI, 270.
— Prez. ind.: *moșorogesc.*
— V. **moșorog.**

MOȘORÓI¹ s. n. v. **mușuroi¹.**

MOȘOROÍ² vb. IV v. **mușuroi².**

MOȘOROÍT s. n. v. **mușoroit.**

MOȘOROITÓR s. n. v. **mușuroitor.**

MOȘTEÁN, -Ă s. m. și f. (Învechit și regional) **1.** Moștenitor **(1).** *Ca un moșnean (moștean* MUNT.*) să le ia să le ție el.* PRAV. 61. *Au murit Teodosie Augustul... nelăsînd vreun moștean după sine.* ȘINCAI, HR. I, 83/15. *Depărtează pă moștean de moștenirea părintească* (a. 1816). BUL. COM. IST. V, 296. *Ar muri pe cîmpul bătăliei fără a lăsa un moștean.* ASACHI, S. L. II, 116, cf. 117. *Să le fie milă de fiul său Bogdan, pre cari îl lasă moștean scaunului.* NEGRUZZI, S. I, 159. *Îl primi cu tot onorul cuvenit moșteanului Imperiei bizantine.* id. ib. 213. *Doamna, dempreună cu fiu-său Petru, declarat prin votul țării moștean al tronului moldovenesc, refugise contra neliniștii rezbelului la marginea Poloniei.* HASDEU, I. V. 173. *Toți într-un gînd... dete mărire Domnului că s-a îndurat a le da un moștean al împărăției.* ISPIRESCU, L. 366. *N-are pe al treilea fecior să-l lase moștean pe avere.* MURNU, I. 91. *Nepoate, ca să-mi fii moștean, Eu am să-ți lăs o carte, două.* BENIUC, V. 152. *N-avea pe cine altul care să-i fie moștean.* SBIERA, P. 258. *Îi va da fata și-l va face moștean împărăției lui.* MERA, L. B. 125. ✦ (Învechit, rar; adjectival) De moștenire, moștenit. *Întru al zecelea an al domniei și oblăduirii acestii țări moștene a lui* (a. 1698). ap. TDRG.
2. Moșnean **(2).** Cf. SCRIBAN, D. ✦ Proprietar, stăpîn. Cf. CUV. D. BĂTR. I, 162/20, CHEST. II 3/360.
3. Băștinaș. *Își păstrară pînă în al XIII-lea veac, împreună cu simțimîntul drepturilor de moșteni ai țării, încă și multe drepturi.* BĂLCESCU, M. V. 311. *Noi am fost moșteni în acel teritoriu regesc încă din timpul lui Traian.* BARIȚIU, P. A. I, 343. *Românul, vechi moștean al acestui pămînt, e îndurător și ospătos și darnic.* ODOBESCU, S. I, 550, cf. ALR I 444.
— Pl.: *moșteni, -e.*
— Cf. moșnean, moșan, moșteni¹.

MOȘTENÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Moșnenesc, răzășesc. *Pămîntenii... veniți și așăzați de mai din urmă... născuți și crescuți în pămîntul lor care se împărtășa cu drid și cu dreptăți moștenești.* PISCUPESCU, O. 26/8. *Să vînde cu mezat... o păreche case mari aici, în București, în mahalaua Batești, ale răposatului mitropolit Dionisie, pe loc moștenesc.* CR (1831), 328¹/27. *Zic că ar avea într-acea moșie Telega proprietate moștenească care s-ar fi cotropit de mănăstire* (a. 1846). DOC. EC. 904. *Mihai Vodă Viteazul hotărîse să înființeze oraș din satul moștenesc al Ploieștilor.* ap. TDRG, cf. BĂLCESCU, M. V. 37.
— Pl.: *moștenești.*
— **Moștean** + suf. *-esc.*

MOȘTENÍ¹ vb. IV. **1.** Tranz. (Folosit și absol.) (Complementul indică un bun, p. ext. un drept) A deveni proprietar, beneficiar, pe cale de succesiune; (învechit) a moșneni. *Mulți adună și de multe ori nici feciorii lor nu moștenesc.* CORESI, EV. 403. *Cela ce va vrea să dobîndească și să moștenească (moștenească* MUNT.*) avuțiia nescui după moarte.* PRAV. 53, cf. 93. *Monastirea nu moștenea decît datorii* (a. 1855). URICARIUL, IV, 440/13. *Boierii... nu formau o clasă nobiliară ca în Europa, n-aveau... dreptul d-a fi singuri proprietari de pămînt, d-a moșteni titluri și slujbe.* BĂLCESCU, M. V. 10, cf. com. din

MARGINEA-RĂDĂUŢI. *Cine moşteneşte, plăteşte.* ZANNE, P. V, 436. *A moşteni crîşma*, se spune despre un om beţiv. Cf. CHEST. VIII 111/9. ✧ Fig. *Aveţi o frumoasă campanie de făcut, aveţi de apărat tezaurul cel mai scump ce aţi moştenit de la strămoşi, limba.* ALECSANDRI, S. 50. *În lupta pentru progres social şi independenţă naţională, comuniştii români au moştenit tradiţiile lăsate în popor de lupta lui Doja şi Horia, a lui Tudor Vladimirescu şi Nicolaie Bălcescu.* LUPTA DE CLASĂ, 1952, nr. 6, 140. ✦ (Complementul indică oameni) A deveni succesorul, moştenitorul **(1)** cuiva (la posesiunea unor bunuri, a unor drepturi). (Fig.) *Un an vine, trece, ş-alt an îl moşteneşte.* ALEXANDRESCU, M. 4. ✦ P. ext. (Complementul indică o însuşire, o caracteristică etc.) A deţine pe cale ereditară (de la cineva). *Moştenind lîngă acestea şi bubele lui Gheizi* (a. 1818). URICARIUL, XV, 252. *Firea lui aprigă şi nedomolită, Puşkin o moştenea în parte de la mama sa.* SADOVEANU, E. 209.

2. Tranz. fact. (Învechit; complementul indică oameni) A pune în stăpînirea unui bun, a face să fie proprietar al unui bun; (învechit) a dărui. *D[o]mnul îl moşteni pre el.* BIBLIA (1688), 224[2]/14, cf. 37[1]/19. ✦ Tranz. A lua în stăpînire, a pune stăpînire pe ceva. *Cercă să moştenească crăia.* VĂCĂRESCUL, IST. 261. *Din toată lumea romană nemărginită mulţime de oameni au dus acolo ca satele şi oraşele să le moştenească.* MAIOR, IST. 11/4, cf. 182/8. *Omenirea ce moşteni pămîntul, Fiinţe, lighioane ce-n urmă s-au ivit, Întrec ele p-acelea ce ş-au găsit mormîntul.* ALEXANDRESCU, O. I, 269. ✦ Tranz. A obţine, a dobîndi. *Ce voiu face ca să moştinescu viiaţa veacilor?* N. TEST. (1648), 54[v]/2, cf. 33[v]/26. *Pentru cei ce vor să moştenească mîntuire.* DOSOFTEI, ap. TDRG. *Fericit, măreţ acela care sub un falnic soare, Pentru patria sa moare, Nemurire moştenind.* ALECSANDRI, P. II, 8. *Unii ca aceştia au să moştenească împărăţia ceriurilor.* CREANGĂ, P. 298, cf. 186.

3. Intranz. (Regional) A fi originar, băştinaş (din . . .) (Osica de Jos-Caracal). ALR I 444/878. *A moştenit aicea.* ib.

— Prez. ind.: *moştenesc.* — Şi: (învechit şi regional) **muştíni** vb. IV. ALR II/I MN 90, 2 716/463, 646, 705, 769, 958.

— V. **moştean.**

MOŞTENÍ[2] vb. IV. Intranz. (Regional) A mocoşi (Sînnicolau Român-Oradea). ALR SN III h 777/316. *Moşt'ineşt'i acoli pă un lucru.* ib.

— Prez. ind.: *moştenesc.*

— Etimologia necunoscută.

MOŞTENÍE s. f. (Învechit) Moştenire **(1)**. *Acesta iaste moşteanul; veniţi să ucidem el şi vrem ţinea moşteniia lui.* CORESI, EV. 296, cf. 141, 155. *Acel loc ce era să-l priimască de moştenie.* N. TEST. (1648), 299[v]/11, cf. 182[r]/18, 297[v]/1. *L-au lepădat tată-său de moşteniia împărăţiei.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 98[v]/26.

— Pl.: *moştenii.*

— **Moştean**[1] + suf. *-ie.*

MOŞTENÍNŢĂ s. f. (Învechit, rar) Domnie, împărăţie. *Pomeneaşte pre noi, Doamne, într-a ta moşteninţă* (a. 1726). BV II, 29.

— **Moşteni**[1] + suf. *-inţă.*

MOŞTENÍRE s. f. **1.** Faptul de a moşteni[1]; drept de succesiune; (concretizat) totalitatea bunurilor succesorale, patrimoniu, succesiune, (învechit şi popular) moşie[1] **(1)**; p. restr. bun obţinut prin drept succesoral; (învechit şi regional) moştină[1] **(1)**, (învechit) moşnenie, moştenie, nemestnicie. *Veţi da moştenirea fratelui lui.* BIBLIA (1688), 116[2]/50. *De va muri bolnavul, acesta-ş va piiarde moşneniia (moştenirea* MUNT.*) şi vor fi toate bucatele şi ocinile domneşti.* PRAV. 93. *Puterea lui Suleiman încununâ cu moştenirea pe Ioan Zapolu.* VĂCĂRESCUL, IST. 261. *Mircea . . . reclamă de la turci această moştenire.* BĂLCESCU, M. V. 8. *O moşioară . . . rămăsese moştenire fraţilor ei.* NEGRUZZI, S. I, 20. *Mult şi greu se bate a mea inimă-n piept Cînd ştiu că tronul ţării e dreapta moştenire A lui Ciubăr.* ALECSANDRI, T. II, 126. *Ştefan după moarte lasă moştenire Arcul său şi cupa l-astă mănăstire.* BOLINTINEANU, O. 54. *Persoana juridică . . . avea drepturi asupra unei moşteniri.* EMINESCU, N. 77. *Găsi prilej . . . să orînduiască . . . moştenirea babei.* CREANGĂ, P. 12, cf. 57. *Uite, avem de moştenire de la tata o pereche de opinci.* ISPIRESCU, L. 215. *Moştenire să rămîie după el, nu era de unde, că ce avea . . . fusese de mult cheltuit.* ANGHEL, PR. 63. *Pot să vă mai spun că aşteptăm şi o moştenire.* C. PETRESCU, C. V. 174. *Cine aşteaptă la moştenire, tîrziu se-nveseleşte.* ZANNE, P. VIII, 348. *Moştenirea cea mai bună, năravurile cele bune.* id. ib. (Fig.) *Meşterul . . . au lăsat la fiii săi meşterşugul lui spre moştenire* (a. 1773). GCR II, 88/6. *Numele plin de moşteniri: Virtuţi şi fapte şi măriri.* I. VĂCĂRESCUL, P. 270/1. *Însă, vai! n-a iertat soarta să-ncununi a ta dorinţă Şi-al tău nume moştenire libertăţii să îl laşi.* ALEXANDRESCU, M. 15. *N-avea cui să lese moştenirea urei lui.* EMINESCU, N. 3. *Tatăl nu i-a putut lăsa moştenire şi şefia partidului.* BUJOR, S. 158. ✧ Loc. adj. (Rar) **De moştenire** = ereditar. *Noi n-avem boieri de moştenire.* FILIMON, O. I, 206. ✦ Fig. Patrimoniu cultural, calităţi intelectuale, morale, artistice care se transmit de la o generaţie la alta. *Trece pe primul plan . . . problema stăpînirii moştenirii literare.* SAHIA, U.R.S.S. 171, cf. 161. *Revizuirea întregii „moşteniri a trecutului", revalorificarea ei în lumina marxism-leninismului.* CONTEMP. 1948, nr. 111, 1/5. *Cei mai mulţi muncitori, şi asta e moştenirea lor*

de clasă, știu să se ridice deasupra problemelor lor personale. V. ROM. octombrie 1954, 155. ✦ P. ext. Însușire, caracter fizic care se transmite ereditar. V. ereditate. Cf. COSTINESCU. *În dosul lui, umăr în umăr, trei feciori cu aceiași ochi cît niște pahare — moștenirea neamului lor.* SADOVEANU, O. VII, 336.

2. (Regional; cu sens colectiv) Strămoși (Borșa-Vișeu de Sus). ALR II/I h 173/362. ✦ (În textele bisericești) Șir de urmași. *Blagoslovește moștenirea ta.* CALENDARIU (1814), 6/19.

3. (Învechit, rar) Țară, patrie. *Bărbații buni trăbuie să fie . . . ascultători la legile moștenirii (țării).* TICHINDEAL, F. 251/26, cf. DDRF.

— Pl.: *moșteniri.*

— V. **moșteni**[1].

MOȘTENÍT, -Ă adj. Care este rămas de la înaintași; dobîndit prin moștenire; ereditar. Cf. DDRF, VLAHUȚĂ, D. 122.

— Pl.: *moșteniți, -te.*

— V. **moșteni**[1].

MOȘTENITÓR, -OÁRE subst. **1.** S. m. și f. Persoană care moștenește[1] averea cuiva sau care devine prin succesiune beneficiarul unui drept; (de obicei cu o determinare arătînd natura succesiunii) persoană care urmează pe cineva într-un post, într-o demnitate etc.; succesor, urmaș, (învechit și regional) moștean **(1)**, (învechit) moșan **(1)**. *Luasă Traian ficior de suflet și moștenitoriu împărăției pre Andriian.* N. COSTIN, L. 146. *Agiungi-te cu Toma spițiriul să-l otrăvească și vei rămînea moștenitor avuției lui* (a. 1773). GCR II, 96/17. *Au lăsat moștenitor împărăției pe fii-său sultan Orchan.* VĂCĂRESCUL, IST. 251. *Moștenitoriu iaste obrazul la carele trec toate aceale drepturi ale mortului.* CARAGEA, L. 67/19. *Iară celelante, împreună cu moșiile de la Hotin și stăpănesc di mușteniitorii Neculcii* (a. 1813). BUL. COM. IST. IV, 103. *Se dete împărăția la Aidin, feciorul cel dintîiu, ca unui moștenitor.* GORJAN, H. I, 1/22. *Lăsînd pe soția sa moștenitoare pe toată averea lui.* NEGRUZZI, S. I, 110. *Îl primesc cu toată cinstea cuvenită unui fiu de crai și moștenitor al împăratului.* CREANGĂ, P. 208. *Cristea, proprietarul de acum, a cumpărat moșia de la moștenitorii bătrînului.* SADOVEANU, M. C. 21. *S-a mai întîmplat . . . ceva: fuga moștenitorului.* PAS, Z. IV, 33. *Moștenitorul aparent este obligat să restituie adevăratului moștenitor toate bunurile . . . mobile și imobile.* PR. DREPT, 432. *La cererea moștenitorilor, notarul de stat eliberează fiecăruia cîte un exemplar de pe certificatul de moștenitor.* BO (1953), 6, cf. ALR II/I h 173. ✧ Fig. *Pre Iuda vînzătoriu-l făcu și piiarderii moștenitoriu.* CORESI, EV. 290. *Fiul țărînii și moștenitorul slavei.* MARCOVICI, C. 11/15. ✦ (Adjectival) Care moștenește[1] ceva; care se transmite prin moștenire, ereditar. Cf. COSTINESCU, LM. *P-asta nu vru s-o însoțească, ci o ținu-n casa dînsului și căruia-i trebuie, intre acolo și-i este ginere moștenitor.* JIPESCU, ap. GCR II, 261, cf. DDRF. ✧ *Prinț moștenitor* = (în monarhiile ereditare) prinț destinat să urmeze la domnie după moartea suveranului. *Cînd se înrola, bacalaureatul era recomandat ca un prinț moștenitor.* BRĂESCU, O. A. II, 146, cf. ARGHEZI, B. 28. *Prințul moștenitor era greoi de cap.* STANCU, R. A. V, 23. ✦ Fig. (La pl.) Posteritate, urmași. *Moștenitorii noștri nu ne vor măsura viața după bucuriile ei, ci după jertfele pe care le-am făcut.* DELAVRANCEA, O. II, 197. ✦ (Familiar) Copil. *N-am moștenitor pînă acum.* ISPIRESCU, L. 31. *Să se roage lui Dumnezeu ca să le dea un moștenitor.* id. ib. 101, cf. DELAVRANCEA, O. II, 364.

2. S. m. și f. (Regional) Proprietar de case (Jena-Lugoj). CHEST. II 7/6.

3. S. m. și f. (Regional) Băștinaș. ALR I 444, cf. A III 2.

4. S. m. (Regional) Colăcel care se dă colindătorilor din ajunul Crăciunului. Cf. PAMFILE, CR. 9, 244.

— Pl.: *moștenitori, -oare.* — Și: (învechit) **moștenitóriu, -oáre, muștinitór, -oáre** s. m. și f.

— **Moșteni**[1] + suf. *-tor.*

MOȘTENITÓRIU, -OÁRE s. m. și f. v. **moștenitor.**

MOȘTI s. f. pl. v. **moaște.**

MOȘTÍC s. n. v. **muștiuc.**

MOȘTÍCĂL s. n. v. **muștiuc.**

MÓȘTINĂ[1] s. f. **1.** (Învechit și regional) Moștenire **(1)**. *I-l dau de veche moștin[ă], nime să nu-l poate scoate* (a. 1700). IORGA, S. D. XII, 219, cf. LEXIC REG. 49.

2. (Regional; în loc. adj.) **De moștină** = de baștină, băștinaș, originar (din . . .). *Îi de moștină di aici.* ALR I 444/842, cf. 444/510.

— Pl.: *moștine.*

— Cf. moșteni[1].

MÓȘTINĂ[2] s. f. (Prin Transilv.) Loc foarte umed, cu multă apă. CHEST. II 73/401, cf. IV 63/66 a.

— Pl.: *moștine.*

— Cf. mlaștină.

MÓȘTINĂ[3] s. f. (Regional) Moaște **(2)**. *S-o facut ca o moștină, saracu di dînsu.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. ✦ Epitet pentru un om care se preface greu bolnav, din lene. Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

— Pl.: *moștini.*

— **Moaște** + suf. *-ină.*

MOȘTNEÁN s. m. v. **moșnean.**

MOȘTOÁCĂ s. f. v. **motoașcă.**

MOȘTOLÓG s. n. v. **șomoltoc.**

MOȘÚC s. m. (Regional) Diminutiv al lui m o ș.

1. Cf. m o ș **(I 1).** *Moșucul nostru iubit! Mîndre case-ai mai avut.* MARIAN, I. 541, cf. id. NU. 63.

2. Cf. m o ș **(I 2).** Cf. DDRF, TDRG. *S-au dat peste cap și s-au făcut un moșuc mititel, mititel, dară bătrîn, bătrîn.* SBIERA, P. 78.

— Pl.: *moșuci.*

— **Moș** + suf. *-uc.*

MOȘÚICĂ s. f. (Regional) Nașă (la botez) (Secășeni-Oravița). ALRT II 27. *Ș-atunșa puńi trii fel'ii dă țucuri și puńi un cair dă pșr, ș-atunș brîu lu moșuică la cari boĉadză bșiatu.* ib., cf. 23.

— **Moș** + suf. *-uică.*

MOȘULÉȚ s. m. Diminutiv al lui m o ș **(I 1, 2);** moșic[1], moșulică **(1),** (regional) moșuț **(1),** moșuc. *Găsim la un moșuleț slab... un docar spălat de ploi.* IORGA, ap. CADE, cf. DL, DM.

— Pl.: *moșuleți.*

— **Moș** + suf. *-uleț.*

MOȘULÍCĂ s. m. **1.** (Adesea familiar, ca apelativ) Moșuleț. *Au rămas paf, moșulicii!* C. PETRESCU, O. P. II, 138. *Moșulică s-a lăsat... de alte bazaconii.* PAS, Z. IV, 193.

2. (Prin Mold.) Numele unui dans popular. Cf. VARONE, D. 117.

— Pl.: *moșulici.*

— **Moș** + suf. *-ulică.*

MOȘUNÓI s. n. v. **mușuroi[1].**

MOȘURÓI[1] s. n. v. **mușuroi[1].**

MOȘUROÍ[2] vb. IV v. **mușuroi[2].**

MOȘÚȚ s. m. **1.** (Regional) Moșuleț. *Am un moșuț mititel, Face gardul frumușel* (Acul). GOROVEI, C. 2, cf. T. PAPAHAGI, M. 145.

2. (Prin nord-vestul Transilv.) Matahală de paie cu formă de om, pe care, potrivit unor obiceiuri tradiționale, o pun flăcăii la poarta caselor unde sînt fete, în noaptea de sfîntul Vasile. Cf. VAIDA.

3. (Transilv.) Ciocîrlan *(Galerida cristata).* Cf. MARIAN, O. I, 335, DOMBROWSKI, P. 170, BĂCESCU, PĂS. 55, 114.

4. (Prin Transilv.) Bondar *(Bombus terrestris).* ALR SN III h 745/349, cf. LEXIC REG. 20.

— Pl.: *moșuți.*

— **Moș** + suf. *-uț.*

MOTAFCERÍE s. f. (Prin Munt. și Dobr.) Atelier în care se fac sau prăvălie în care se vînd frînghii. Cf. H XIV 351, com. din PLOIEȘTI.

— Cf. tc. m u t a f „meseriaș care țese traiste, cergi etc. din lînă de capră", bg. мутафчия, idem.

MOTĂN s. m. **1.** Masculul pisicii; cotoi, pisoi, (popular) mîț **(I 1),** (regional) mîțîrlan, mîtoc[1] **(1),** mihoc[1]. *Găsii o băbuță... încungiurată de căței și de motani.* NEGRUZZI, S. I, 68, cf. 3. *Pricep acu de ce ești supărată pe el... Pentru că ți-o împușcat motanu cel alb?* ALECSANDRI, T. I, 344. *Și motanul toarce-n sobă.* EMINESCU, O. I, 48. *Să înșomoltăcim motanul ista al meu cu niște petece.* CREANGĂ, P. 174. *Motanul nu se mai zărea din cenușa din vatră.* BUJOR, S. 55. *Nu te uita ca un motan blînd, că te cunosc eu cîte parale faci.* SADOVEANU, N. F. 7. *Toarce ca motanul,* se zice despre cel care se bucură de orice. Cf. ZANNE, P. IX, 664. ✧ E x p r. **Ca un motan plouat** = (despre oameni) fără chef, abătut, descurajat. Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. ✦ Epitet dat unei persoane viclene, ipocrite sau tăcute, morocănoase. Cf. COSTINESCU, ALR I 1 558/536.

2. (Bot.; regional) Barba-ursului *(Equisetum arvense)* (Șieuț-Bistrița). ALR I 1 952/223.

— Pl.: *motani.*

— Cf. m o t o c[1].

MOTĂCĂÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin Olt.) A da (mereu) din cap. *Motăcăie pe drum parcă-i un cal.* BOCEANU, GL., cf. ALR II/I h 3/836.

— Prez. ind.: *motăcăi.* — Și: **moticăí** vb. IV. ALR II/I h 3/836.

— Etimologia necunoscută. Cf. m ă t ă h ă i, m ă t ă c ă n i.

MOTĂCÍNĂ s. f. v. **mătăcină.**

MOTĂNÁȘ s. m. **1.** Diminutiv al lui m o t a n **(1);** motănel. *Motănașul țupăi delicat pe horn, pe prichici și jos.* SADOVEANU, B. 32, cf. H X 535.

2. (Prin Bucov.) Ament de salcie. MARIAN, S. R. II, 259.

— Pl.: *motănași.*

— **Motan** + suf. *-aș.*

MOTĂNÉL s. m. Motănaș **(1).** Cf. DL, DM.

— Pl.: *motănei.*

— **Motan** + suf. *-el.*

MOTĂNÍME s. f. (Cu sens colectiv) Mulțime de motani **(1),** totalitatea motanilor. *Horam De-al tău suflet, motănime, nepostind postul cel mare.* EMINESCU, O. I, 48, cf. V. ROM. iunie 1954, 6.

— **Motan** + suf. *-ime.*

MOTĂNÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre oameni) Tăcut, retras, necomunicativ; prost (Hănțești-Suceava). Cf. I. CR. VI, 315.

— Pl.: *motănoşi, -oase.*
— **Motân** + suf. *-os.*

MÓTCĂ s. f. (Regional) **1.** Tort (scos de pe răşchitor); scul (de bumbac, de lînă). V. l e g ă t u r ă, j u r u b i ţ ă, j i r e b i e. Cf. ANON. CAR. *Băteala se toarce, se dă pre rîşchitor, se face motcă şi se dă la boiangiu.* I. IONESCU, M. 693, cf. 695. *În cunie pre păreţi sînt motche, fuse etc. cu torsături.* LIUBA-IANA, M. 100. *Torsul se face motcă pe rîşchitor.* H XVIII 144, 278, cf. REV. CRIT. III, 161, VICIU, GL. *Am luat de la han oreo trei motche de arniciu, dar nu-i bun ca cel de la oraş.* BOCEANU, GL., cf. GR. S. V, 122, ARH. FOLK. III, 151, ALR I 1 275, 1 276, 1 277. ✦ Mănunchi de cînepă (Berzasca-Moldova Nouă). ALR I 1 302/5.
2. (Cu sens colectiv) Mulţime de albine (Sebeşel-Sebeş). CHEST. VI 36/25.
— Pl.: *motche* şi *motchi* (H XVIII 144), *mopci* (ALR I 1 276/850).
— Cf. scr. m o t k a „vergea".

MOTCHÍŢĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui m o t c ă **(1).** *Ia apoi baba un iţ părăsit măsurat după mărimea bolnavei, îl face motchiţă... şi-l pune peste spărtura de ou.* MARIAN, NA. 144, cf. GRIGORIU-RÎGO, M. P. I, 72.
— Pl.: *motchiţe.*
— **Motcă** + suf. *-iţă.*

MOTCOÁŞĂ subst. (Prin Olt.) Inel metalic în care se introduce coada coasei; brăţară, (regional) morcoaşă **(1 e).** *Coasa zdîrnăi şi-ncepu să se mişte din motcoaşe.* PLOPŞOR, C. 27.
— Cf. m o r c o a ş ă.

MOTEFELÉU s. m. v. **mutevelîu.**

MOTÉL s. n. Construcţie special amenajată în afara oraşelor, pe autostrăzile cu circulaţie intensă, care asigură cazarea călătorilor şi parcarea (sau gararea) vehiculelor pentru o perioadă scurtă de timp. *În aşezările mai pitoreşti şi mai ferite de zgomot, aflate de-a lungul drumurilor sau în apropierea oraşelor, îşi vor face apariţia motelurile — unităţi de cazare prevăzute cu baruri de zi, bufete etc.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6912. *Motelul a devenit o noţiune de mult cunoscută: hotelul pentru automobilişti.* FLACĂRA, 1967, nr. 9, 18.
— Pl.: *moteluri.*
— Din eng. **motel.**

MOTÉT s. n. Numele unei compoziţii muzicale religioase pentru mai multe voci. Cf. DM, DER.
— Pl.: *motete.*
— Din fr. **motet.** Cf. germ. M o t e t t e, it. m o t e t t o.

MOTICĂÍ vb. IV v. **motăcăi.**

MOTILITÁTE s. f. Facultate pe care o au unele organe de a efectua mişcări cu ajutorul propriei lor musculaturi; (rar) motricitate. Cf. DL, DM, DER.
— Din fr. **motilité.**

MOTIOGLÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional; despre copii) A gînguri (Voivozi-Carei). ALR II/I h 151/325.
— Prez. ind.: *motioglesc.*
— Din magh. **motyog.**

MOTÍV s. n. **I. 1.** Raţiune, cauză pentru care se întîmplă sau se face ceva; imbold, mobil[1] **(4)** care împinge pe cineva la săvîrşirea unei acţiuni. Cf. STAMATI, D. *Mi-e de mirare, domnule, c-un strein ca dumneata v-aţi plecat a vă opri în locuinţa noastră... — Doamnă... Un motiv însemnat.* NEGRUZZI, S. III, 238. *El nu-i mărturisea tocmai motivul hotărîtor.* REBREANU, R. I, 233. *Nu-mi place însă ca cineva să se vîre în afacerile mele. — Nu e ăsta motivul. Eşti contra mea.* SAHIA, N. 104. *N-am nici un motiv să cred că minte.* CAMIL PETRESCU, U. N. 220. ✧ L o c. a d v. **Fără motiv** = (în mod) nejustificat. ✧ L o c. c o n j. **Pentru motivul că...** = fiindcă, deoarece ✦ Pretext, scuză. Cf. DL. ✧ L o c. c o n j. **Pe motiv că...** = pretextînd că... *Am căutat eu să amîn această afacere pe motiv că n-o pot rezolvi într-o zi.* SANDU-ALDEA, A. M. 123. ✧ E x p r. **A da cuiva motiv (să...)** = a oferi cuiva pretextul (să...). Cf. DM.
2. (Învechit) Ocazie, prilej. *Vom lăsa motiv... să desăvîrşească lucrul nostru* (a doua jumătate a sec. XIX). URICARIUL, IV, 308/25. *Ce mai motiv de fantezii nesfîrşite.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 17.
II. 1. Cel mai mic element constitutiv al unei compoziţii muzicale (care se repetă, sub diferite aspecte, în dezvoltarea compoziţiei). *Se întîmplă să aud Uvertura de vînătoare a lui Méhul în care aceeaşi fanfară domneşte ca motiv de căpetenie şi răsare sub felurite tonalităţi.* ODOBESCU, S. III, 97. *Începură a cînta în cor un imn; plăcut şi dulce era motivul molitvei.* CONTEMPORANUL, III, 616. *Anicuţo, cum e motivul din sonata noastră?* D. ZAMFIRESCU, R. 109. *Valorificarea motivelor de muzică populară.* SADOVEANU, E. 72.
2. Element sculptural, pictural sau ornamental fundamental, folosit într-o compoziţie decorativă sau în arhitectură. *Am studiat... toate motivele ornamentale care împodobesc şi caracterizează bucăţile aflate şi păstrate la noi.* ODOBESCU, S. III, 633. *Motivele ornamentale ale aplicelor de cingători... sînt toate geometrice.* PĂRVAN, G. 432. *Cîmpul dintre grinzi este acoperit cu motive de frunze late, poleite.* CAMIL PETRESCU, O. II, 402. *Părul blond îi cade pe umeri, iar o coroană cu motivul florii de crin îi împodobeşte*

capul. OPRESCU, I. A. I, 60. *Confecții ... cusute cu motive naționale.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 859.

3. Temă principală sau idee fundamentală a unei opere literare, p. ext. a unui curent, a unei mișcări culturale. *În alegerea aceasta a motivelor durerii, Beldiceanu merită un loc aparte în literatura noastră.* IONESCU-RION, C. 125. *Locul pe care Ion Ghica îl cucerește în literatura estetică ... este caracterizat prin îndepărtarea oricărui motiv romantic.* VIANU, A. P. 67. *Topind în el motivele populare, Eminescu le-a reluat cu sufletul din veac al poetului anonim și cu arta poetului modern.* SADOVEANU, E. 78, cf. 132. *Urmașii lui Burchhardt au continuat să vadă în individualism calitatea dominantă a Renașterii, motivul unic, a cărui manifestare au urmărit-o în toate domeniile.* OȚETEA, R. 35. *Motivul strigoiului mai apare la Asachi în poema Moșii.* LL I, 26.

— Pl.: *motive.*

— Din it. **motivo**, germ. **Motiv**, fr. **motif.**

MOTIVÁ vb. I. T r a n z. **1.** A arăta motivul **(I 1)** care stă la baza unei acțiuni, a unei stări sufletești etc.; a aduce explicații, argumente în favoarea unei acțiuni, a unei hotărîri. V. j u s t i f i c a. Cf. NEGULICI. *Ne cerem voie să motivăm ceva mai pe larg părerea noastră.* MAIORESCU, CR. II, 182. *Acțiunile eroilor nu sînt peste tot motivate cu destulă putere.* GHEREA, ST. CR. II, 262. *Își motivă mai întîi venirea în Capitală.* REBREANU, R. I, 189. *Cum va putea să motiveze el mandatul de arestare?* STANCU, R. A. IV, 298. ✦ A constitui temeiul, motivul **(I 1)** unei acțiuni, al unui fapt; a îndreptăți. *Însușirea particulară care a motivat raportul.* MAIORESCU, CR. I, 162. *Toate aceste gînduri parcă motivau felul de a fi al lui Codin.* V. ROM. iulie 1954, 151, cf. august 1954, 22.

2. S p e c. (Despre elevi, studenți etc.) A justifica absența de la cursuri; a prezenta un bilet de motivare a absențelor. *Lipsea sistematic reușind apoi într-un fel sau altul să-și motiveze absențele.* V. ROM. septembrie 1955, 65. ✦ (Despre cadre didactice sau administrative). A socoti îndreptățite absențele cuiva și a le scuza.

— Prez. ind.: *motivez.*

— Din fr. **motiver.**

MOTIVÁRE s. f. Acțiunea de a m o t i v a și rezultatul ei; expunere de motive; p. ext. argument, motiv **(I 1)**, (rar) motivație. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Să admită motivările mele.* STANCU, R. A. IV, 119. *Pretindea, Fără altă motivare, Să se pună peste ea Și un colac ... de salvare!* V. ROM. octombrie 1954, 160. ✧ *Bilet de motivare* = cerere adresată unei autorități școlare, prin care se justifică absențele unui elev sau student de la cursuri și se solicită scuzarea acestor absențe. *Domnul Florian nu ținuse socoteală de certificatul doctorului Roth și nici de biletele de motivare.* KLOPȘTOCK, F. 131.

— Pl.: *motivări.*

— V. **motiva.**

MOTIVÁT, -Ă adj. Pentru care au fost arătate, expuse motivele **(I 1)**; argumentat, justificat. Cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF. *Cerere motivată.* ✦ (Despre absențe) Considerat ca îndreptățit, justificat. Cf. TEODOREANU, M. II, 174.

— Pl.: *motivați, -te.*

— V. **motiva.**

MOTIVÁȚIE s. f. (Rar) Motivare. *Motivația lui e incertă, fiindcă nu e fixată.* RALEA, S. T. II, 139, cf. 265.

— Pl.: *motivații.*

— Din fr. **motivation.**

MOTÍCĂ s. f. (Prin nordul Transilv.) Tîrnăcop. Cf. CANDREA, Ț. O. 51.

— Pl.: *motîce.*

— Din ucr. **мотика.**

MOTÎCĂNÍ vb. IV v. **mătăcăni.**

MOTÍLCĂ[1] s. f. v. **modîlcă.**

MOTÍLCĂ[2] adj. v. **motîngă.**

MOTÎLCÓS, -OÁSĂ adj. v. **modîlcos.**

MOTÎNCÁN s. m. v. **motîntan.**

MOTÍNCĂ adj. v. **motîngă.**

MOTÍNGĂ adj. (În ghicitori; cu sens neprecizat, probabil) Încovoiat, ghemuit. *Ghici ghicitoarea mea: O motîlcă de purcea* (Peria). PĂSCULESCU, L. P. 94, cf. 80. *P-o vale adîncă Vine un cioban ciobîncă Și pe șale e mătîncă, Într-o vale adîncă Citește un popă de brîncă* (Ursul). id. ib. 102.

— Și: **motîncă** (PĂSCULESCU, L. P. 361), **motîlcă, mătîncă** adj.

— Etimologia necunoscută.

MOTÎNTÁN s. m. **1.** (Prin Ban. și Transilv.) Om de nimic sau neghiob. *Stă-ți formos să te prefaci ..., motîntane.* ȚICHINDEAL, F. 53/2, cf. DDRF. ✧ (Adjectival) *Puseră doi țigani Motîntani; Ei cu ciocanele da, Scînteile sărea.* DENSUSIANU, Ț. H. 263.

2. (Regional; în forma *motîncan*) Om grosolan, necioplit (Secășeni-Oravița). ALR II 3 668/29.

— Pl.: *motîntani.* — Și: **(2) motîncán** s. m.

— Cf. m o t î n t o c.

MOTÎNTÓC, -OÁCĂ adj. v. **nătîntoc.**

MOTÎNȚÓC, -OÁCĂ adj. v. **nătîntoc.**

MOTÎRCĂ s. f. (Prin Transilv.) Femeie de moravuri uşoare. Cf. DDRF.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MOTÎRLÁN[1] s. m. (Prin Mold. şi Bucov.) Motan **(1)** (voinic şi gras). Cf. DR. IV, 859, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI, LEXIC REG. 61, 114.
— Pl.: *motîrlani.*
— Cf. m o t a n, m î t î r l a n.

MOTÎRLÁN[2] s. m. (Regional) Om grosolan, prost crescut (Furcenii Vechi-Tecuci). ALR II 3 668/605. ✦ Om care nu ştie carte (Vaşcău). ALR I 1 524/80.
— Pl.: *motîrlani.*
— Cf. m o d î r l a n.

MOTÎRLẮU s. m. (Regional, în superstiții) Unul dintre numele diavolului. Cf. T. PAPAHAGI, C. L.
— Etimologia necunoscută.

MOTÎRN s. m. v. **motrun.**

MOTMÉL subst. v. **mudmel.**

MOTO[1]- Element de compunere care înseamnă „pus în mişcare de un motor", „echipat cu un motor", „motorizat" şi care serveşte la formarea unor substantive ca: m o t o m i t r a l i e r ă, m o t o p l u g şi a unor adjective ca: m o t o m e c a n i z a t. ✧ (Folosit independent) *Mijloace moto.*
— Izolat, prin analiză, din împrumuturi ca **motociclist, motocompresor** etc.

MÓTO[2] s. n. Citat sau text scurt, aparținînd adesea unui autor celebru, care se pune de obicei înaintea unei scrieri, a unui capitol etc. pentru a sugera ideea principală, motivul sau tema scrierii, a capitolului etc. respectiv. Cf. STAMATI, D., BARCIANU, ALEXI, W., AGÎRBICEANU, A. 110. *Trebuie să adăugați un moto carnetului dumneavoastră de note.* SADOVEANU, O. IX, 309.
— Pl.: *motouri.*
— Din it. **motto,** fr. **motto,** germ. **Motto.**

MOTOĂNGĂ s. f. (Într-o cimilitură) „Umflătură". PASCU, C. 181. *Am o tărtănică roşie plină de motoange* (Ardeiul). id. ib.
— Pl.: *motoange.*
— Cf. m o t o a ş c ă.

MOTOÁȘCĂ s. f. (Regional) **1.** Scul sau ghem făcut din fire textile. Cf. DDRF, ALEXI, W., SIMA, M. 184. ✦ Smoc (de lînă, de păr). *Ne şi răpezeam cu mînile în părul lui moale... „Ăsta eu l-am scos!" — „Şi... ăsta eu", — „Şi motoşca asta eu".* SĂM. III, 712, cf. COMAN, GL. ✦ Mănunchi (de fîn, de flori etc.); şomoiog. Cf. VICIU, GL., PĂCALĂ, M. R. 140, PAȘCA, GL.
2. Legătură făcută dintr-o bucată de pînză, o basma sau un săculeț, în care se leagă, se țin, se transportă obiecte mărunte; (regional) motoşină **(2).** *Descîntătoarea sau descîntătorul, în timp ce rosteşte aceste cuvinte, ține un viespe mort într-o motoşcă.* MARIAN, INS. 221, cf. id. Î. 196. *Țăranul scotea motoaşca, îi dezlega băierile, vărsa pe masă numai gologani.* I. BOTEZ, ȘC. 88, cf. PAMFILE, J. II, 155, SIMA, M. 184, ȘEZ. IX, 156, I. CR. V, 183, CABA, SĂL. ✧ (Urmat de determinări care arată conținutul legăturii) *Avea o motoşcă de bani, de seminţe etc.* REV. CRIT. III, 161. ✦ Şervet, basma, batistă mare, răsucită şi înnodată (la mijloc sau la capete), folosită la jocul de-a mişca[1]; mişcă[1] **(1).** *Ştergarul acesta astfel împletit, se numeşte... motroaşcă.* MARIAN, Î. 196. ✦ Joc de copii sau de flăcăi şi de fete, în care unul dintre jucători este bătut la palmă sau pe spate cu şervetul, basmaua sau batista descrise mai sus; de-a mişca[1] **(2).** Cf. PAMFILE, J. II, 39.
3. Păpuşă (făcută din cîrpe). Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. ✦ Epitet pentru un copil mic şi gras. Cf. PAȘCA, GL., BUL. FIL. I, 222, DR. VII, 396.
4. Umflătură patologică, care apare sub falcă, la vite; (regional) broască. Cf. DAMÉ, T. 30, ȘĂINEANU, D. U. ✦ Buboi. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.
5. Cocoloş format în pîine (Piua Pietrei-Feteşti). ALR II 4 007/705.
6. Ciorchine de struguri (Voşlobeni-Gheorghieni). ALR I 1 715/576.
— Pl.: *motoaşte* şi *motoaşce.* — Şi: **motóşcă, motroáşcă** (pl. *motroaşte* şi *motroşti*), **moţoáşcă** (com. din STRAJA-RĂDĂUȚI), **moştoácă** (DDRF, VICIU, GL.) s. f.
— Din ucr. **мотошка.**

MÓTOC[1] s. m. (Regional) Motan **(1),** cotoi. Cf. LB. *Au văzut... mîrtanul, motocul sau pisicul.* ȚICHINDEAL, F. 147/13, cf. 257/4. *Scăpînd de motoc odată, Un voinic de şoarece S-a ostenit la o baltă Să bea apă rece.* F (1877), 99. *Şi motocu Nu-şi află locu.* MARIAN, S. R. I, 32, cf. PAMFILE, J. II, 315, H VII 333. *Un cojoc De motoc.* ȘEZ. III, 199. *Căpăţîna porcului, Buzele motocului.* MAT. FOLK. 1 400, cf. VASILIU, C. 182, I. CR. III, 308, ALR I 1 135/131, 140, 150, 217, 268, 360.
— Pl.: *motoci.* — Şi: **mătóc** s. m. BARCIANU, DDRF.
— Cf. m o t a n, m î t o c.

MOTÓC[2]**, -OÁCĂ** adj. (Regional) Prost, neîndemînatic; greoi; slab, mic. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Dacă boii sînt motoci, nu poți trage brazda nici îngustă, nici adîncă.* STANCU, D. 152.

— Pl.: *motoci, -oace.*
— Cf. m o t r o c.

MOTOCÁ vb. I v. **motoci.**

MOTOCÁIȚĂ s. f. (Regional) Măscărici (la carnaval) (Tisa-Brad). VICIU, GL.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MOTOCEÁLĂ s. f. (Regional) Argăseală (Petreștii de Jos-Turda). ALR II 6 616/250.
— **Motoci** + suf. *-eală.*

MOTOCÉL s. m. **I.** (Regional) Diminutiv al lui m o t o c[1].
II. 1. (Regional) Numele mai multor plante: **a)** (la pl.) struțișori *(Selaginella selaginoides).* Cf. PANȚU, PL.; **b)** (la pl.) papanași *(Trifolium arvense).* Cf. id. ib., ALR SN III h 658/551; **c)** (la pl.) flocoșele *(Filago arvensis).* Cf. PAMFILE, A. R. 181; **d)** dediței *(Anemone pulsatilla).* Cf. ALR II 6 279/531; **e)** barba-ursului *(Equisetum arvense).* Cf. ALR I 1 952/530; **f)** aglică *(Spiraea Filipendula).* Cf. ALR II 6 321/235; **g)** (la pl.) ghizdei *(Lotus corniculatus).* Cf. PANȚU, PL., SIMIONESCU, FL. 136.
2. (Mai ales la pl.) Mițișor de salcie, de alun etc.; p. e x t. ramură verde (și înflorită) de salcie, de alun etc. sau întreg copacul (tînăr). Cf. ALR II/I MN 110, 2 807/414, 531, ALR SN III h 628. *Lozî ci fași motoșei primăvara.* A IX 6, cf. IX 4.
3. P. a n a l. Ciucure (mic). *Cînd mă gîndesc . . . la stîlpul hornului unde îega mama o sfoară cu motocei la capăt.* CREANGĂ, A. 33. *Un pisoi vînăt cu motocei de lînă la gît.* CAZIMIR, GR. 179, cf. H X 47, 261, 436, 540.
— Pl.: *motocei.* — Și: (regional) **motogél** s.m. ALRM II/I h 261.
— **Motoc[1]** + suf. *-el.*

MOTOCÍ vb. IV. **1.** R e f l. (Prin Transilv.; mai ales despre fructe) A se strivi, a se terciui. Cf. PAȘCA, GL. *Perele i s-o motocat în straiță.* MAT. DIALECT. I, 81.
2. T r a n z. (Regional; în forma *motoca)* A argăsi (Petreștii de Jos-Turda). ALR II 6 615/250.
— Prez. ind.: *motocesc.* — Și: **motocá** vb. I.
— Etimologia necunoscută.

MOTOCICLÉTĂ s. f. Vehicul cu două roți montate pe un cadru, în linie, și pus în mișcare de un motor fixat pe același cadru; (învechit) motociclu, (regional) motorbițiclu. *Pe lîngă dînșii țîșni zgomotos . . . o motocicletă.* C. PETRESCU, Î. II, 222, cf. id. A. 310. *Tovarășul lui Dumitraș a încălecat pe motocicletă.* V. ROM. februarie 1954, 103.
— Pl.: *motociclete.*
— Din fr. **motocyclette.**

MOTOCICLÍSM s. n. Sport practicat cu motocicleta. *Se fac și competiții internaționale de motociclism.* V. ROM. iulie 1954, 307.
— Din fr. **motocyclisme.**

MOTOCICLÍST, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care conduce o motocicletă sau care practică motociclismul. *Apariția unui motociclist la un colț de drum ne contrariază.* LOVINESCU, C. V, 11.
2. Adj. Care aparține motocicliștilor **(1)** sau motociclismului, care se referă la motocicliști sau la motociclism; care folosește motociclete; de motociclete. *Te izbește . . . poliția călare, poliția motociclistă, biciclistă, poliția pedestră.* SAHIA, U.R.S.S. 7. *Pe distanța București—Sinaia se va desfășura duminică 29 mai un concurs motociclist popular.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 840.
— Pl.: *motocicliști, -ste.*
— Din fr. **motocycliste.**

MOTOCÍCLU s. n. (Învechit) Motocicletă. Cf. CADE.
— Pl.: *motocicluri.*
— Din fr. **motocycle.**

MOTOCÍE s. f. (Regional) Prostie, tîmpenie. Cf. POLIZU.
— **Motoc[2]** + suf. *-ie.*

MOTOCÎNĂ s. f. v. **mătăcină.**

MOTOCÎLCĂ s. f. (Prin Munt.) Băț cu o măciucă mare la unul dintre capete. Cf. I. CR. VIII, 88.
— Pl.: *motocîlci.*
— Cf. m o d î l c ă.

MOTOCÓL s. n. (Prin Bucov.) Pămătuf (de busuioc). *Ajutoarele căpeteniei poartă . . . pămătuful sau motocolul de busuioc.* MARIAN, S. R. I, 225.
— Pl.: *motocoale.*
— Etimologia necunoscută.

MOTOCOMPRESÓR s. n. Agregat constituit dintr-un compresor de aer și un motor montate pe un șasiu comun și folosit pe șantiere și în ateliere pentru a furniza aerul comprimat necesar acționării mașinilor pneumatice. *Un camion sălta în iureș, Spre Baia Borșa zoritor, Purtînd un motocompresor.* DEȘLIU, M. 8.
— Pl.: *motocompresoare.*
— Din fr. **motocompresseur,** rus. **мотокомпрессор.**

MOTOCÓS, -OÁSĂ adj. (Prin Bucov.) Gros. LEXIC REG. 117.
— Pl.: *motocoși, -oase.*
— Etimologia necunoscută.

MOTOCOSEĂLĂ s. f. v. **mitocoseală.**

MOTOCOSÍ vb. IV v. **mitocosi.**

MOTOCOŞÍ vb. IV v. **mitocosi.**

MOTOCOŞÍRE s. f. (Regional) Acţiunea de a m o t o c o ş i. V. m i t o c o s i **(1).** Cf. DDRF.
— V. **motocoşi.**

MOTOCOŞÍT, -Ă adj. v. **mitocosit.**

MOTOCULTÚRĂ s. f. (Rar) Folosire de mijloace mecanizate în agricultură. Cf. CADE.
— Pl.: *motoculturi.*
— Din fr. **motoculture**, rus. **мотокультура.**

MOTODÁN, -Ă adj. (Prin Mold.; despre oameni) Prost; grosolan. Cf. PAMFILE, B. 81.
— Pl.: *motodani, -e.*
— Cf. m o t î n t a n, m o c o f a n.

MOTOFĂLÍ vb. IV v. **motofoli.**

MOTOFĂLÍT, -Ă adj. v. **motofolit.**

MOTOFÍLCĂ s. f. v. **mostofîlcă.**

MOTOFLÉTE s. m. **1.** (Regional) Om neîndemînatic, moale, bleg, prost, nătîng; (regional) motoflocea. Cf. ALEXI, W. *Un motoflete dus de nas.* BUL. FIL. II, 178. *Nu vezi oamenii, motoflete? îi strigă Măria.* T. POPOVICI, SE. 418. *Voi motofleţi, nu-ţi fi în stare să luaţi năframa cu bani.* RETEGANUL, ap. CADE, cf. REV. CRIT. IV, 338.
2. (Prin Ban.) Surdomut. Cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 14.
— Pl.: *motofleţi.*
— Cf. m o t o f l o c e a.

MOTOFLÓCEA s. m. (Regional) Motoflete **(1).** *Cu motoflocea ista nu faci treabă.* Com. din PIATRA NEAMŢ.
— Cf. m o t o f l e t e.

MOTOFÓI s. m. (Prin Olt.) **1.** Om de statură mică. Cf. ARH. OLT. XXI, 270.
2. Om care nu poate vorbi deslușit. Cf. ARH. OLT. XXI, 270.
— Pl.: *motofoli.*
— Etimologia necunoscută.

MOTOFOLÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A se tăvăli (în noroi), a se murdări (tăvălindu-se). Cf. BUGNARIU, N. *Îl ridică cocişul tot năclăit şi mociofolit de tină.* COM. SAT. V, 98, cf. com. din STRAJA-RĂDĂUŢI. *Să moşofăl'ir㠖n tşină.* GREGORIAN, CL. 59, cf. BL IV, 93. *Se motofăleşte în imală.* ALR II 5 686/36.
— Prez. ind.: *motofolesc.* — Şi: **motofălí, mociofolí, mociofălí** vb. IV.
— Probabil formaţie onomatopeică.

MOTOFOLÍT, -Ă adj. (Prin Ban.) Murdar (de noroi). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 141.
— Pl.: *motofoliţi, -te.* — Şi: **motofălít, -ă** (L. COSTIN, GR. BĂN. 141, NOVACOVICIU, C. B. I, 14), **mociofălít, -ă** (NOVACOVICIU, C. B. I, 14) adj.
— V. **motofoli.**

MOTOGÉL s. m. v. **motocel.**

MOTOHÁLIŢĂ s. f. **1.** (Prin nordul Transilv.) Fantomă, arătare. LEXIC REG. 20.
2. (Prin nordul Transilv.) Epitet pentru o persoană mare, greoaie, lipsită de energie. V. m a t a h a l ă. Cf. LEXIC REG. 9.
3. (Regional) Epitet pentru o femeie urîtă şi prost îmbrăcată (Bonţ-Gherla). Cf. COMAN, GL.
— Pl.: *motohaliţe.*
— Cf. m a t a h a l ă, m o t o h o i.

MOTOHÓI, -OÁIE subst. (Regional) **1.** S. m. şi f. Sperietoare de păsări care se pune în grîu. V. m a t a h a l ă **(3).** (Băniţa-Petroşeni). A III 18.
2. S. m. (Regional) Epitet pentru un om tăcut, nesociabil (Idrici-Vaslui). Cf. COMAN, GL.
— Pl.: *motohoi, -oaie.*
— Cf. m o t o f o i, m a t a h a l ă.

MOTOJÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin Transilv. şi Mold.) A lucra sau a spăla prost, de mîntuială. Cf. I. CR. III, 156, PAŞCA, GL., COMAN, GL.
— Prez. ind.: *motojesc.* — Şi: **motozí** vb. IV. I. CR. III, 156.
— Etimologia necunoscută.

MOTÓL adj. v. **mototol[1].**

MOTOLÁC s. m. (Regional) Om tăcut, morocănos (Grumezoaia-Huşi). ALR I 1 573/508.
— Pl.: *motolaci.*
— Cf. m o t o l o g.

MOTOLÍ vb. IV v. **mototoli.**

MOTOLÓG, -OÁGĂ s. m. şi f. (Regional) Om bleg, prost, tont. *Ci zi o dată, motologule!* DELAVRANCEA, H. T. 96, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Mînca-ţi-aş eu coliva ta de zevzec şi de motolog.* ap. LOVINESCU, C. IV, 40. ✦ (Adjectival) Moliu **(1 2).** *Şarpele... suge din vro nefericită de broască moale şi motoloagă.* DELAVRANCEA, ap. CADE.
— Pl.: *motologi, -oage.*
— Cf. m o r t o l o g, m o t o t o l[1], m o t î n t o c, m o ş o l o g, m a r t a l o g.

MOTOLÓŞI s. m. pl. (Regional) Coceni de porumb. Cf. VICIU, GL., PAMFILE, A. R. 87.
— Etimologia necunoscută.

MOTOMECANIZÁT, -Ă adj. Care este prevăzut cu mijloace proprii de tracțiune cu motor.
— Pl.: *motomecanizați, -te.*
— **Moto[1]-** + **mecanizat.**

MOTOMITRALIÉRĂ s. f. Autovehicul special, armat cu una sau cu mai multe mitraliere. *Sub portalul Teatrului național patru motomitraliere pîndeau metalic, una lîngă alta.* CAMIL PETRESCU, N. 14, cf. DM.
— Pl.: *motomitraliere.*
— **Moto[1]-** + **mitralieră.**

MOTONÁVĂ s. f. Navă pusă în mișcare de unul sau mai multe motoare cu ardere internă. *Mecanic șef pe motonava „Transilvania".* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4841.
— Pl.: *motonave.*
— **Moto[1]-** + **navă.** Cf. it. m o t o n a v e.

MOTOPĂLĂ s. f. (Prin Ban.) Om foarte leneș, care abia se mișcă. Cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 14.
— Etimologia necunoscută.

MOTOPLÚG s. n. Plug care formează un ansamblu cu un tractor sau care este pus în mișcare de un motor. Cf. LTR, DL, DM.
— Pl.: *motopluguri.*
— **Moto[1]-** + **plug.**

MOTOPÓMPĂ s. f. Agregat constituit dintr-o pompă și un motor montate pe un șasiu comun, folosit mai ales la grădinărit, la stingerea incendiilor etc. *În vederea cultivării legumelor și zarzavaturilor au fost reparate toate motopompele de la instalațiile de irigații din regiune.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2904, cf. DM, DER.
— Pl.: *motopompe.*
— Din fr. **motopompe,** rus. **мотопомпа.**

MOTÓR, -OÁRE s. n., adj. **I.** S. n. (Adesea urmat de determinări care arată felul funcționării, al combustibilului sau scopul la care servește) Mașină care transformă o formă oarecare de energie în energie mecanică (pentru a pune în mișcare altă mașină, un vehicul etc.). Cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. *Zgomotul motorului era însă mai puternic decît huiduielile oamenilor.* REBREANU, R. II, 45. *Motoarele au fost oprite.* SAHIA, N. 36, cf. 29. *Taximetrul opri motorul.* TEODOREANU, M. II, 128. *Acum își clădise și o moară cu motor de benzină.* C. PETRESCU, Î. II, 141. *Motoare cu ardere internă.* SOARE, MAȘ. 208. *Turla e montată, motoarele puse la punct.* BOGZA, A. Î. 49. *Avionul înainta ca un vas greu pe o apă liniștită, moartă, și-i simțeam înaintarea numai din duduitul motoarelor.* STANCU, U.R.S.S. 180. *În subsol duduia motorul.* PAS, Z. I, 290. *Atît de proaspăt sună pămîntul și răsună În freamăt de motoare și vuiet de mulțimi.* DEȘLIU, G. 22. *Motorul înghite multă benzină, ulei, întreținere.* V. ROM. iulie 1954, 306. *Progresul tehnicii a deschis posibilitatea de a se crea noi motoare cu reacție.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 3—4, 136. *Proiectul unui motor cu ardere internă.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6908. ✧ E x p r. (Argotic) **Îmi vîjîie motorul** = mă doare capul. GR. S. VII, 131. ✦ (Popular) Automobil. Cf. T. PAPAHAGI, M. 16, ALR SN III h 862.

II. Adj. **1.** (Despre sisteme tehnice sau piese, despre organe anatomice, despre forțe ale naturii etc.) Care mișcă, care produce o mișcare, care comandă o mișcare; (rar) motoriu. *Una din șaibe se montează pe arborele motor și se numește șaibă motoare sau roată motoare.* SOARE, MAȘ. 157, cf. 64, 135, 151. *Situarea pe aceste grade ale conștiinței se efectuează cu ajutorul unor sforțări de ordin motor.* RALEA, O. 96. *Nucleul dorsal al pneumogastricului este un centru motor.* PARHON, O. A. I, 140, cf. 80. *Acțiunea motoare a vîntului.* CIȘMAN, FIZ. I, 206, cf. 451.

2. F i g. Care declanșează o acțiune, care stimulează, agită. *Agenții motori ai persecuției.* MAIORESCU, CR. III, 175. ✦ (Substantivat, n. sg.) Factor, agent etc. care dă impuls unei acțiuni, care stimulează. *Cel mai nesmintit motor al voinței.* SBIERA, F. S. 308. *Andrei a fost motorul activității lor, sufletul luptei din întreaga campanie.* MIHALE, O. 481. *Organizațiile de partid trebuie să fie... motorul întregii vieți obștești din mină, uzină și întreprindere.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2389.
— Pl.: *motori, -oare.*
— Din fr. **moteur,** lat. **motor,** germ. **Motor.**

MOTORÁN s. m., adj. (Regional) (Om) prost, bleg (Rășinari-Cisnădie). PĂCALĂ, M. R. 140. *Sîn' io roaba ta, să faci cu mine ce vrei... tu, un motoran, un vîjăit.* id. ib. 153.
— Pl.: *motorani.*
— Etimologia necunoscută. Cf. m o d o r a n.

MOTORÁȘ s. n. Diminutiv al lui m o t o r **(I)**; motor mic, de mică putere. *Un mic giroscop, rotit cu viteză mare de un motoraș electric, are pe axă o serie de contacte electrice.* CIȘMAN, FIZ. I, 166.
— Pl.: *motorașe.*
— **Motor** + suf. *-aș.*

MOTORBIȚÍCLU s. n. (Regional) Motocicletă (Vulcan). A III 12.
— Pl.: *motorbițîcluri.*
— Din magh. **motorbicikli.**

MOTORÉTĂ s. f. Motocicletă ușoară, pusă în mișcare de un motor cu putere mică și prevăzută cu pedale pentru acționare auxiliară cu picioarele. *La Reșița și în comunele vecine*

sînt cîteva sute de posesori de motociclete şi motorete. SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 858.
— Pl.: *motorete.*
— Din fr. **motorette.**

MOTORÍNĂ s. f. **1.** Lichid obţinut prin distilarea ţiţeiului, folosit drept combustibil la anumite motoare şi ca materie primă în industria chimică. Cf. NICA, L. VAM. 162. *Cîteva umbre se mişcau pe lîngă depozitul de motorină.* MIHALE, O. 14, cf. V. ROM. februarie 1953, 85.
2. (Argotic) Rom. *Dă-mi un ceai... cu motorină.* BUL. FIL. V, 244. ✦ Vin. BUL. FIL. IV, 135.
— Din germ. **Motorin.**

MOTORÍST, -Ă s. m. şi f. (Rar) Mecanic **(II).** V. m a ş i n i s t. *Eu sînt motoristă, femeie care lucrez în industria grea.* SAHIA, U.R.S.S. 115.
— Pl.: *motorişti, -ste.*
— Din rus. **моторист.**

MOTÓRIU, -IE adj. (Rar) Motor **(II 1).** Cf. COSTINESCU, LM. *Perceperea de către copil a unui spectacol reprezintă un proces activ, în care intră şi elementele motorii.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 10/1.
— Pl.: *motorii.*
— Din lat. **motorius.**

MOTORIZÁ vb. I. T r a n z. A înzestra cu motor, cu tracţiune mecanică; a înlocui tracţiunea animală cu una mecanică. Cf. DL.
— Prez. ind.: *motorizez.*
— Din fr. **motoriser.**

MOTORIZÁRE s. f. Acţiunea de a m o t o r i z a. Cf. LTR².
— Pl.: *motorizări.*
— V. **motoriza.**

MOTORIZÁT, -Ă adj. Care utilizează tracţiune mecanică; echipat cu motor. *Industria motorizată a U.R.S.S.-ului cere din ce în ce mai mult petrol.* SAHIA, U.R.S.S. 88. *Aviaţie, tancuri, artilerie motorizată.* SADOVEANU, M. C. 92. *Vase motorizate pentru pescuitul marin de coastă şi larg... au făcut ca producţia de peşte să crească din an în an.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 975. ✦ (Substantivat, n. pl.) Trupe care folosesc mijloace mecanizate de luptă (în special tancuri) şi de transport. *În noapte, departe s-auzea cutremurul motorizatelor germane.* CAMILAR, N. I, 12, cf. 370.
— Pl.: *motorizaţi, -te.*
— V. **motoriza.**

MOTÓRNIŢĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) Femeie mare, mătăhăloasă. Cf. CIAUŞANU, GL.
— Pl.: *motorniţe.*
— **Motor** + suf. *-orniţă.*

MOTORÓI s. m. (Regional) Motan **(I)** (mare) (Borşa-Vişeu de Sus). ALR I 1 135/361.
— Pl.: *motoroi.*
— Cf. m o t a n.

MOTORÚGĂ s. f. (Regional) Năvod (Chizătău-Lugoj). ALR SN III h 741/76.
— Pl.: *motorugi.*
— Etimologia necunoscută.

MOTORÚNGĂ s. f. (Prin Ban.) Una dintre crucile de la roata morii. Cf. ALR II 6 741/36, 47.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MOTOŞÁNĂ s. f. (Prin Transilv.) Mănunchi, şomoiog. V. m o t o ş i n ă **(1).** Cf. VICIU, GL. 35. *O „motoşană", un „foştomoc" sau o motoaşcă făcută din scoarţă de cireş... amestecată cu puţine paie.* id. ib.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

MOTÓŞCĂ s. f. v. **motoaşcă.**

MOTOŞCÚŢĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui m o t o a ş c ă.
1. Cf. m o t o a ş c ă **(1).** *Motoşcuţă dă bosioc.* ALR II/I MN 102, 2 771/192, cf. ALRM II/I h 246/192.
2. Cf. m o t o a ş c ă **(2).** *Leagă... hîrtia cea cu ouăle într-o cîrpă curată, o bagă în sin... luînd bine seama ca se nu agiungă motoşcuţa de peale-ţi.* ECONOMIA, 214/16.
— Pl.: *motoşcuţe.*
— **Motoaşcă** + suf. *-uţă.*

MOTOŞÍNĂ s. f. (Regional) **1.** Smoc (de fire de păr). Com. din LOMAN-SEBEŞ. *Am rămas c-o motoşină de păr în mînă.* ib. ✦ Mănunchi, şomoiog (de paie). *Cei de pe deal fac motoşini de paie, le pun în bîte, le aprind.* MARIAN, S. R. II, 287.
2. Motoaşcă **(2)** (Suseni-Tîrgu Jiu). LEXIC REG. 46.
— Pl.: *motoşine* şi *motoşini.*
— Etimologia necunoscută.

MOTOTOÁLCĂ s. f. (Prin Bucov.) Femeie care se îmbracă neîngrijit. LEXIC REG. 114.
— Pl.: ?
— **Mototol¹** + suf. *-că.*

MOTOTÓI adj. (Regional) Prostănac (Răşinari-Cisnădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 140.
— Cf. m o t o t o l¹.

MOTOTÓL¹, -OÁLĂ subst., adj. **I.** S. n. (De obicei în legătură cu verbul „a face") Ghem, cocoloş, ghemotoc. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W. *A făcut hîrtia mototol*

(ghem, cocoloș) și a aruncat-o în foc. PAMFILE, C. 47. *Omul face un sac mototol și-l pune sub cap.* GÎRLEANU, L. 39, cf. IORDAN, L. R. A. 198. *Motramă — ghem făcut din zdrențe, mototol.* I. CR. II, 277, cf. PĂSCULESCU, L. P. 361, ALR II 3 527/605, 728, 791, 928, 987, 3 528/928. ✧ Expr. **A se face mototol** = **a)** (despre oameni) a se strînge, a se ghemui. *Cînd ajunse jos, se făcu mototol de durere.* ISPIRESCU, L. 195. *Și el... s-a ghemuit mai rău, s-a făcut mototol dă năcaz.* GRAIUL, I, 174; **b)** (regional; despre o colectivitate) a se îngrămădi. *Un stup se cunoaște că trebuie să roiască după faptul că albinele se fac mormotol la urdiniș.* Com. din FĂGET-LUGOJ. **A face** (pe cineva) **mototol** = a doborî la pămînt, a lăsa inert. *Căzu acel preacurvar jos, făcut mototol.* GORJAN, H. I, 71/15. *Lovind-o cu burduful în cap, o făcu mototol după ușă.* ISPIRESCU, L. 209. *Furtunile sînt niște copile nebunatice... Într-o clipă fac pe om mototol, îl dărîmă la pămînt.* SADOVEANU, M. C. 96. (Regional) **A se da de-a mototolul** = a se rostogoli, a se da tumba. ALR I 367/722. ✦ (Adjectival) Strîns, ghemuit, mototolit. *Sta lîngă ușe, cu pălăria mototol în mînă.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 41. *Vine gîsca De la Musca, Cu aripa mototol, Cu ciocul ca un pistol* [Vioara]. PAMFILE, C. 32, cf. PĂSCULESCU, L. P. 75, 79. ✧ (Adverbial) *Șerban își luă fața între mîni și căzu mototol în șanț.* BUJOR, S. 154. *Toma Lotru ședea mototol pe laviță.* REBREANU, N. 35. *După o vreme, o lăsă acolo mototol și se opri în mijlocul casei.* PREDA, Î. 184, cf. VICIU, GL. ✦ (Regional) Pămătuf cu care se șterge vatra cuptorului (Sălcioara-București). ALR II 4 000/928. ✦ (Regional) Vălătuc (de fîn) (Valea Lungă Cricov-Pucioasa). ALR SN I h 129/762. ✦ (Regional; la pl.) Bulgări de zăpadă. Cf. ALR I 1 251/200, 932.

II. Adj., s. m. și f. (Om) încet, moale, bleg; (om) greoi la cap, prost, nătîng, tembel. Cf. COSTINESCU. *Greoi și mototol cum era el.* ISPIRESCU, L. 399, cf. 109. *Merge însoțit de o mototoală de femeie.* LUNGIANU, ap. CADE. *Se dădu doi pași înapoi să-și vadă feciorul mai bine și să-l măsoare mai cu jale, cîtu-i de mototol și nevolnic.* C. PETRESCU, R. DR. 20. *Dumitra... se învîrtea prin casă băcănită pe obraji și mototoală.* STANCU, D. 440. *Fără voință, bleg, mototol ai să fii toată viața.* PAS, Z. I, 293. *Fugi din cale, mototol, Să-mi joc mîndra rostogol.* BIBICESCU, P. P. 221.

— Pl.: *mototoli, -oale.* — Și: (regional) **mormotól** s. n., (prin haplologie) **motól** (ISPIRESCU, L. 109) adj.

— Probabil postverbal de la **mototoli.**

MOTOTÓL[2], -OÁLĂ adj. (Argotic) Beat. Cf. ALAS 8 IV 1923, 4/1.

— Pl.: *mototoli, -oale.*

— Etimologia necunoscută. Cf. matol, mototol[1].

MOTOTOLEÁLĂ s. f. (Rar) Faptul de a (se) mototoli; starea, aspectul unui obiect mototolit. Cf. COSTINESCU, TDRG.

— Pl.: *mototoleli.*

— **Mototoli** + suf. *-eală.*

MOTOTOLÍ vb. IV. Tranz. **1.** (De obicei determinat prin „în palmă", „în pumn", „în mînă") A face mototol[1] **(I)**, a strînge ghem. *Procopseala nu e cîrpă să o mototolești și să o bagi în sîn.* PANN, P. V. II, 4/26, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU. *Mototolind în mîini hîrtia, a aruncat-o.* CARAGIALE, O. II, 289. *Rupse un smoc de fire și le mototoli pătimaș în palme.* REBREANU, I. 49. *Mototoli tustrele răvașele și le zvîrli alături de coș.* C. PETRESCU, A. 354. *Mototoli ziarul în pumn, se apropie de prispă, se așeză și oftă.* PREDA, M. 165, cf. ALR II 3 527/762, 3 528/791. ✦ Refl. A se strînge; a se ghemui. *Căscă gura mare, limba i se mototoli în gît.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. *Parcă de bine fuge omul, murmură Moarcăș, mototolindu-se pe vatră.* REBREANU, I. 285. *Mai bolborosi de cîteva ori „eu..., eu..." din ce în ce mai încurcat și mai domol, apoi barba i se mototoli pe piept.* id. N. 155, cf. 43. *Se mototoli cum putu sub căpistere.* I. CR. III, 173.

2. A șifona, a boți. *Pentru a-mi spune aceste lucruri înțelepte ai venit aici ca să răcești și să-ți mototolești toaleta?* CONV. LIT. XV, 221. *Adesea țesăturile sînt menite a fi mototolite și îndoite.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 48. *Uite un plic. Să dea naiba să mi-l mototolești.* ARGHEZI, C. J. 197. *Vîrî hîrtiile în buzunar, mototolindu-le.* T. POPOVICI, S. 46, cf. ALR II 3 263/723, 791, 928. (Fig.) *Burghezia a mototolit această moștenire artistică, noi însă sîntem datori s-o strîngem cu grijă.* SAHIA, U.R.S.S. 161. ✧ Refl. *Se puse binișor în pat ca să nu se mototolească albiturile.* ISPIRESCU, L. 251, cf. ALR II 3 269/728, 762. (Fig.) *Nu ți s-a mototolit creasta...!* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 24.

— Prez. ind.: *mototolesc.* — Și: (regional, prin haplologie) **motolí** vb. IV. DR. IV, 662.

— Probabil formație onomatopeică.

MOTOTOLÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a (se) mototoli. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF.

— V. **mototoli.**

MOTOTOLÍT, -Ă adj. **1.** Făcut mototol[1] **(I)**, strîns ghem; (despre hîrtii, materiale textile etc.) șifonat, boțit. *Îi desfăcu cu o dulce silă scrisoarea cea mototolită din mîni.* EMINESCU, N. 76. *În mijloc era o mănușă mototolită.* CONTEMPORANUL, IV, 84. *Înfățișă lui Popa Tonea... o hîrtie mototolită.* GALACTION, O. 189. *Pe măsuța de lîngă patul lui văd același plic mototolit.* SAHIA, N. 117, cf. id. U.R.S.S. 115. *Abia se deslușeau ultimele dorinți ale mortului, scrijilate cu*

un vîrf ciunt de creion pe hîrtia mototolită. C. PETRESCU, R. DR. 224. *Cămăşi de mătase mototolite.* CĂLINESCU, E. O I, 31, cf. II, 101. *Pălăriile de la Olimpia . . . zac şi ele mototolite.* PAS, L. I, 245. ✧ Fig. *Prestigiul . . . nu iese încă o dată mototolit?* id. Z. IV, 5. ✦ (Despre oameni) Cu hainele şifonate, boţite. *Intră şi vară-mea Dia. E mototolită toată.* STANCU, D. 36. ✦ (Despre păr, pieptănătură) Zburlit, deranjat. *Păr mototolit şi încîlcit.* ŞEZ. II, 226.

2. Ghemuit; înghesuit. *Baba, mototolită într-un ungher, plîngea cu sughiţuri.* REBREANU, N. 196. ✧ Fig. *În orăşelul dunărean mototolit şi trist, liniştea s-a spart dintr-o dată.* SAHIA, N. 47.

— Pl.: *mototoliţi, -te.*
— V. **mototoli.**

MOTOTOLITÚRĂ s. f. (Rar) Obiect mototolit **(1)**; (la pl.) haine sau alte obiecte vechi, uzate. Cf. COSTINESCU.
— Pl.: *mototolituri.*
— **Mototoli** + suf. *-tură.*

MÓTOV, -Ă adj. (Prin Transilv.) Umed, jilav. Cf. CHEST. II 386/386a, LEXIC REG. 71.
— Pl.: *motovi, -e.*
— Etimologia necunoscută.

MOTOVÍT[1], -Ă adj. (Regional) Umed, jilav (Girişu de Criş-Oradea). LEXIC REG. 71.
— Pl.: *motoviţi, -te.*
— Cf. m o t o v.

MOTOVÍT[2], -Ă adj. v. **matofit.**

MOTOZÍ vb. IV v. **motoji.**

MOTRÁMĂ s. f. (Prin Mold.) Ghem, ghemotoc făcut din zdrenţe. Cf. I. CR. II, 277.
— Pl.: *motrame.*
— Etimologia necunoscută.

MOTRÍ vb. IV v. **votri.**

MÓTRICĂ adj. v. **motrice.**

MOTRÍCE adj. invar. Motoare. V. m o t o r **(II 1)**. Cf. LM, GHEREA, ST. CR. III, 231. *Putere motrice.* PONI, CH. 72, cf. ALEXI, W. ✧ Fig. *Lupta de clasă — forţă motrice a istoriei.* CONTEMP. 1950, nr. 184, 2/1.
— Accentuat şi: *mótrice.* DM. — Şi: **mótrică** adj. IORDAN, L. R. A. 111.
— Din fr. **motrice.**

MOTRICITÁTE s. f. (Rar) Motilitate. Cf. DER.
— Din fr. **motricité.**

MOTRIÉŢ s. n. v. **nutreţ.**

MOTRÎNC subst. v. **mătărîngă.**

MOTRÍNC subst. v. **mătărîngă.**

MOTRÎNTÓC, -OÁCĂ adj. v. **nătîntoc.**

MOTROÁHNĂ s. f. (Regional) Guturai (Crucea-Cîmpulung Moldovenesc). A V 15.
— Cf. t r o a h n ă.

MOTROÁNĂ s. f. v. **motrună.**

MOTROÁŞCĂ s. f. v. **motoaşcă.**

MOTRÓC s. m. (Prin Ban.) Om prost, nătîng. V. m o t o c[2]. Cf. ANON. CAR., DR. IV, 155.
— Pl.: *motroci.*
— Cf. m o t o c[2].

MOTROCÍ vb. IV v. **mătrăşi.**

MOTROCOÁNŢĂ s. f. (Prin nordul Transilv.) Obiect fără mare valoare, prost, uzat. Cf. CV 1951, nr. 3—4, 46.
— Pl.: *motrocoanţe.*
— Etimologia necunoscută.

MOTRÓINĂ s. f. (Regional) **1.** Un fel de momîie **(1)** cu înfăţişare omenească. *Femeia sălbatecului de are un fiu unic, alăturea lui face o motroină, pe care o îmbracă la fel cu dînsul.* SEVASTOS, N. 89.

2. Claie mare de fîn, făcută prost (prea lată în partea de jos) (Coverca-Vatra Dornei). A V 14.
— Pl.: *motroine.*
— Etimologia necunoscută.

MOTRÓN s. m. (Regional) Om prost, bleg, nătîng (Răşinari-Cisnădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 140.
— Pl.: *motroni.*
— Etimologia necunoscută. Cf. m o t r o c.

MOTRÓS, -OĂSĂ adj. v. **mutros.**

MOTRÓŞ adj. (Regional) Leneş, puturos (Holod-Beiuş). LEXIC REG. 66.
— Etimologia necunoscută. Cf. m o t r o c.

MOTROŞÁ vb. I v. **motroşi[1].**

MOTROŞÍ[1] vb. IV. T r a n z. şi i n t r a n z. (Regional) **1.** A căuta, a scotoci. Cf. POLIZU, GHEŢIE, R. M., VAIDA. *Zmeul motroşa cu mînile în despicătura stejarului.* BOTA, P. 47.

2. A mocoşi. Cf. ŞĂINEANU, D. U., VICIU, GL., com. din RĂHĂU-SEBEŞ, PAŞCA, GL., A V 20.
— Prez. ind.: *motroşesc.* — Şi: **motroşá** vb. I.
— Etimologia necunoscută. Cf. m o t r o ş i[2].

MOTROŞÍ[2] vb. IV v. **mătrăşi.**

MÓTRU[1] subst. (Bot.; regional) Chimen *(Carum carvi)* (Cîmpu lui Neag-Petroşeni). ALR I 1 611/835.
— Etimologia necunoscută.

MÓTRU[2], MOÁTRĂ s. m. şi f. v. **votru.**

MOTRÚN s. m. (Prin Munt.) Numele unei varietăți de păr. Cf. H IV 52, XI 26, 325.
— Şi: **motîrn** s. m. H IV 52.
— Derivat regresiv de la **motrună.**

MOTRÚNĂ s. f. (Regional) **1.** Varietate de pere mari. Cf. BARONZI, L. 93. *Se cultivă cu folos . . . motrune . . . , roşioare.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 97, cf. ALR I 876/954. ✧ (Adjectival) *Pere motroane.* COSTINESCU.

2. Varietate de prune foarte mari (a căror carne se desprinde greu de pe sîmbure). Cf. DDRF, DAMÉ, T_2, 41, A IX 3.
— Pl.: *motrune.* — Şi: **motroánă** s. f.
— Etimologia necunoscută.

MOȚ[1] s. n. **1.** Smoc, şuviță de fire de păr (crescute mai lungi şi mai dese) din frunte sau din creştetul capului (la oameni şi la animale); smoc de pene (uneori de altă culoare) de pe capul unor păsări; (regional) moțochină **(1)**, moțoc **(2)**. Cf. ANON. CAR. *Să iasă cu moț fiecare pui.* PANN, H. 81/6. *Tunderea sau tăierea moțului se întîmplă . . . după împlinirea anului al treilea de la naştere.* MARIAN, NA. 414. *O oaie mărginaşe se opri, ridică moțul din cîrd, behăi şi o luă la goană.* PREDA, Î. 143. *O pupăză, simțind cum i se ridică Moțul de pene din creştet.* V. ROM. octombrie 1954, 160. *Mai poftim, Anico, jos, Să-ți fac o coadă ş-un moț.* ŞEZ. I, 237. *Moț, moțişorul meu, De cînd te-am spălat, De cînd te-am pieptănat, Nici o slujbă nu ți-am dat.* MAT. FOLK. 690. *În uşa stînii venea Şi-n stînă că să uita, Numai moțul că-i zărea Şi din gură că-i zicea.* PĂSCULESCU, L. P. 276. *Naşa a luat din moț copilului.* Com. din ȚEPEŞ VODĂ-CERNAVODĂ. (Fig.) *O singură fată am, îi dau zestre bună, alt moț nu-i trebuie.* SADOVEANU, P. M. 63. ✧ (De obicei ironic) **(Mai) cu moț** = **a)** loc. adj. (mai) de seamă, (mai) important, (mai) deosebit, (familiar) (mai) breaz. *A zice că boieru e mai cu moț ca rumânu este a crede că cîinili crescut în casă . . . nu e tot una cu ăl ciobănesc.* JIPESCU, O. 130. *Te găsişi tu mai cu moț, să ne faci de rîs.* KLOPŞTOCK, F. 132, cf. 161. *Toate erau aci mai cu moț decît la locanta domnului Maicu din Satu Mare.* STANCU, R. A. V, 107. *Păstra pentru la urmă o învinuire care se născocise în mintea lui. Era cea mai cu moț.* PAS, Z. III, 287. *Îs mai cu moț ca dînşii?* GALAN, B. I, 60, cf. DAVIDOGLU, M. 83. *Cum te-ai brodit tu mai cu moț, Mai firoscos decît noi toți.* TEODORESCU, P. P. 111, cf. CIAUŞANU, GL.; **b)** loc. adv. (mai) îngrijit, (mai) înflorit, (mai) cu haz. *Spune-le nițel mai cu moț, iar nu aşa, odoronc-tronc, ca din topor.* ISPIRESCU, ap. ZANNE, P. I, 555. ✧ Expr. **Moț şi el!**, se spune cuiva care apare pe neaşteptate undeva sau intervine brusc într-o discuție. Cf. ZANNE, P. II, 715, CIAUŞANU, GL. (Glumeț) **A lua** (sau **a apuca**) **de moț** = a trage de păr, a bate (pe cineva) trăgîndu-l de păr. *Ducîndu-se la baba Eva, o luă de moț, o învîrti de trei ori pre după mînă şi o bătu de o făcu vînătă.* CĂTANĂ, P. B. II, 15. (Regional) **A face** (pe cineva) **cu moț** = a defăima (pe cineva). ZANNE, P. I, 555. ✧ Compus: **moțul-cocoşului** = numele unei plante nedefinite mai de aproape. *Se arde o buruiană numită moțul-cocoşului, se amestecă cu undelemn şi se unge vita la muşcătură.* GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 13, cf. BUJOREAN, B. L. 385. ✦ Şuviță de păr (la copii) legată cu o panglică; p. ext. panglica cu care se leagă această şuviță. *Fetița şi-a pierdut moțul.* Com. din BRAŞOV. ✦ (Mai ales la pl.) Şuviță de păr răsucită pe o bucată de şiret, de cîrpă, de hîrtie sau pe o clamă, pentru a se încreți; p. ext. şiret, cîrpă, hîrtie folosită în acest scop. V. bigudiu. ✦ (Regional) Barbă mică sau cioc. Cf. ALR II 6 932/27, 833.

2. Panaş; ciucure. *Seimenii călări, înarmați şi îmbrăcați cu haine roşii şi moțuri galbene.* FILIMON, O. I, 302, cf. IORDAN, L. R. A. 61, TEODORESCU, P. P. 497.

3. Pielea roşie care atîrnă (ca un ciucure) deasupra ciocului curcanului. *Un curcan stă sus, pe-o bîrnă, Nu vrea să se bucure. Moțul roşu îi atîrnă Moale ca un ciucure.* TOPÎRCEANU, M. 39. *Nasul subțire şi vînăt, căzut ca un moț de curcan.* CAZIMIR, GR. 31. ✧ Compus: **moțul-curcanului** = **a)** plantă erbacee mare, cu flori roşii, roz sau albe dispuse în spice ce atîrnă în jos; (regional) creasta-cocoşului, nasul-curcanului *(Polygonum orientale)*. Cf. PANȚU, PL., H IV 53, 194; **b)** (regional) busuioc-roşu *(Amarantus caudatus)*. Cf. PANȚU, PL.; **c)** (regional) levănțică *(Lavandula officinalis)*. ALR II 6 295/812. *Moțul-curcanului tivea cu violet şanțurile.* I. BOTEZ, ŞC. 102. *Înaintau . . . deschizîndu-şi drum pe sub tufe uriaşe: vetrice, moțul-curcanului, cătină.* GALAN, B. I, 84, cf. H I 187, II 142, V 279, IX 472, XII 20, XVI 405.

4. (Regional) Inflorescență; spec. floare de papură (ALR I 1 907/786, 818, 890, 900); spic de porumb (DAMÉ, T. 63, I. CR. IV, 219, 221); boabe, grăunțe în spic (ALR II 5 135/791, 872, 876, 886, 899, 928). *Se alege numai moțul sovîrfului cu floare.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 134, cf. PAMFILE, A. R. 85. *Se bucură* [floarea] *cînd un țînțar De moțu-i aurit se prinde.* ARGHEZI, V. 33. *Îmi aduc aminte de fiecare fir de păpădie al cărui moț l-am retezat cu nuiaua.*

STANCU, D. 24. ✦ (Regional) Con de brad (Movilenii-Slatina). ALR I 974/890.

5. (Prin Munt.) Plantă acvatică cu flori verzui, unite în spic, care ies la suprafaţa apei *(Potamogeton perfoliatus)*. Cf. PANŢU, PL.

6. P. a n a l. Partea cea mai înaltă, cea mai de sus, vîrf (al unui obiect). *Sta cocoţată în moţul carului, ca o mireasă.* CONV. LIT. XLIV¹, 39. *Are dibăcia cofetarului de-a ridica pe farfuria întinsă o cremă bătută, cu moţ.* ARGHEZI, P. T. 6. *Se aşază ciori pe moţul plopului.* STANCU, D. 96. ✦ F i g. (Prin Mold. şi Olt.) Partea cea mai bună (a unui lucru); lamură. Cf. H XVIII$_1$ 143. *Moţu făinii.* ALR I 772/839.

7. P. a n a l. Nume dat capătului bulbucat sau ascuţit al unui obiect:

a) Vîrful ascuţit al unei căciuli, al unei bonete etc. *O scufă... lungă, cu moţ îndoit spre nas.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 159. *O căciulă de samur destul de mare îşi pleacă moţul deasupra frunţii lui.* IORGA, C. I. I, 122. *Moţurile capelelor se înălţau ţanţoşe către tavan.* SAHIA, N. 73, cf. 52. ✦ P. e x t. (Regional) Căciulă (Haţeg). H XVII 99.

b) (Regional) Gurguiul opincii. Cf. DR. VI, 322, GR. S. VI, 240, ALR I 1 676.

c) (Prin Transilv.) Prîsnel (la fus). Cf. ALR I 1 270/174, 178.

d) (Regional) Feştila lumînării (Negreni-Slatina). ALR II/I MN 141, 3 908/791, cf. ALRM II/I h 379/791.

e) (Regional) Matiţă **(I)**. DAMÉ, T. 124.

— Pl.: *moţuri* şi (în unele sensuri) *moaţe.*

— Etimologia necunoscută.

MOŢ² s. n. (Neobişnuit) Salut făcut prin înclinarea uşoară a capului. *Bună ziua, toată ziua şi din cap la toţi mereu Moţ.* PANN, P. V. III, 63/18, cf. DDRF.

— Pl.: *moţuri.*

— Cf. m o ţ ă i ¹.

MOŢ³, MOĂŢĂ s. m. şi f. Român din Munţii Apuseni; (regional) moţogan. Cf. ANON. CAR., DDRF. *Trece moţul pe cărare.* BENIUC, V. 53. *Vreau să te arăt copiilor mei. Să vadă şi ei un pui de moţ.* STANCU, R. A. III, 157. *Moţii sînt legaţi de munţi cu lanţuri trainice.* BOGZA, Ţ. 21. ✧ (Adjectival) *Am păstrat pentru sfîrşit, ca pe un omagiu, rîndurile în care voi vorbi despre munca femeilor moaţe.* id. ib. 44.

— Pl.: *moţi, moaţe.*

— Cf. m o ţ ¹. Cf. DR. IV, 1 013.

MOŢĂ vb. I. **1.** T r a n z. şi r e f l. A(-şi) aranja moţul¹ **(1)**; p. e x t. a (se) împodobi, a (se) găti. Cf. COSTINESCU. *Te moţezi toată ziua şi îţi scoţi zulufii din beretă.* PAS, Z. I, 184.

2. T r a n z. (Rar; cu complementul „buzele") A ţuguia. *Ridică capul în sus cu mîndrie, moţează buzele.* ap. TDRG.

— Prez. ind.: *moţez.*

— V. **moţ¹**.

MOŢÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a (s e) m o ţ a **(1)**. Cf. COSTINESCU.

— V. **moţa.**

MOŢÁT, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. (Despre oameni şi animale) Care are moţ¹ **(1)**. *Porumbei de tot neamul... şi de cei moţaţi şi de cei încălţaţi.* GHICA, S. 301. *M-am încercat a da şi-n ciovlice de cele moţate.* ODOBESCU, S. III, 23, cf. 180. *Păsărică moţată.* VLAHUŢĂ, D. 258. *Tracii moţaţi îl încinseră-ndată cu lungile suliţi.* MURNU, I. 83. *Ieşi în bătătură şi prinse o găină moţată.* SANDU-ALDEA, D. N. 270, cf. H XII 27, XVII 229. *Ciuta moţată.* TEODORESCU, P. P. 178, cf. ARH. OLT. XXI, 270. *Ciocîrlan moţat Striga noaptea în sat* (Cumpăna fîntînii). GOROVEI, C. 121. *Am o găină moţată, O ţin încuiată. Cînd mă duc ca s-o descui, Îi pun mîna pe cucui* (Butea de vin). SADOVEANU, P. C. 14. ✦ (Despre oameni; ironic) Care caută să iasă în evidenţă cu orice preţ; care se crede superior celorlalţi, deosebit, grozav; îndrăzneţ. *Tu eşti mai brează, Te aleseşi mai moţată?* JIPESCU, O. 43, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U. ✧ (Substantivat; ca epitet) *Minţi, moţato!* DELAVRANCEA, S. 237, cf. id. A. 5.

2. Adj. Cu vîrf ascuţit; ţuguiat. *Doi surugii flăcăiandri, cu mintene numai găitane, cu căciula moţată de oaie p-o ureche..., îi mînau din călărie.* ODOBESCU, S. I, 161. *Silise cîrmuirea pe şcolarii din ţară să poarte... cămăşi albe şi căciuli moţate cu pene de curcan într-o parte.* PAS, Z. I, 112. *Cu căciuli moţate, Cu moţuri vărgate.* TEODORESCU, P. P. 497. *Vin nouă ciobani... Cu căciuli de urs, Că nu sînt supuşi, Nalte şi moţate, Pornite pe spate.* MAT. FOLK. 3. *După creastă se cunoaşte puica care face ouăle moţate.* PĂSCULESCU, L. P. 109. *Căciulă moţată.* ALR II 3 531/812, cf. 3 531/836, 791.

3. S. f. (Glumeţ) Cimitir (aşezat pe o înălţime); p. e x t. (art.) epitet pentru moarte **(1)**. *Lua-te-ar moţata!* I. CR. III, 220. *Ducete-aş la moţata.* ARH. OLT. XXI, 270.

— Pl.: *moţaţi, -te.*

— De la **moţ¹.**

MOŢĂÍ¹ vb. IV. **1.** T r a n z. (Regional) A apuca pe cineva de păr şi a-l zgîlţîi. Cf. PAMFILE, VĂZD. 176, ALR II/I h 8. ✦ F i g. A dezmierda, a mîngîia, a giugiuli (Hangu-Piatra Neamţ). Cf. A V 34.

2. I n t r a n z. A aţipi şezînd sau stînd în picioare, a dormi uşor şi intermitent; a picoti, a piroti, a dormita, (regional) a mătăli, (neobişnuit) a moşăi. *Ticălosul de călugăr somnul şi-l face moţăind.* GOLESCU, Î. 38. *Omul ce mîna boii şedea-n car şi moţăia.* PANN, Ş. II, 6/14. *Moţăise în răstimpu ăsta în codîrlă.* JIPESCU, O. 151, cf. 73. *Neamţul moţăia călare.* ODOBESCU, S.

III, 191. *Toată noaptea trecută moțăisem ghemuit în unghiul unui vagon de clasa a doua.* CARAGIALE, O. I, 74. *Tu . . . să-i tragi la aghioase, și eu, o biată neputincioasă, să moțăi deșteaptă?* id. ib. II, 248. *Se hotărî a sta în picioare pe un trunchi de pom, tăiat astfel încît, cînd i-ar veni somn și ar moțăi, să cază jos și să se deștepte.* ISPIRESCU, L. 73. *Șeful de masă tresări ca un om care, ațipind pe scaun, moțăie și se izbește cu barba de piept.* DELAVRANCEA, S. 128. *Dascălul moțăie cu nasu-n gramatică și crede c-acolo-i toată pricopseala.* VLAHUȚĂ, D. 48. *Spîrca încălzit la foc picura și moțăia.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 27. *Să rîd cu ei, copilăros, Cînd, moțăind, mi-atîrnă-n jos Al scufei mele ciucur.* IOSIF, PATR. 30. *Băiatul care moțăia la tejghea se tîrăște alene în ușa prăvăliei.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 61, cf. 73. *Cei doi universitari moțăiră un răstimp, apoi adurmiră cu capul pe masă.* AGÎRBICEANU, A. 182. *Tovarășii, de la o vreme, au început să moțăiască.* GALACTION, O. 269. *Ai să rămîi acolo o lună de zile, nedormit, nemîncat, nespălat, să moțăi de-a-n picioarele.* ARGHEZI, C. J. 222. *Caii moțăiau, acoperiți cu pături.* VORNIC, P. 15. *Așa ne-a fost vorba? glăsui Mitică, apropiindu-se de birjarul care moțăia pe capră.* PAS, Z. IV, 233. *Așa, ceas după ceas, moțăind cu rîndul, au numărat înspăimîntații pașii patrulelor.* GALAN, Z. R. 267. *Nici nu mai vorbeau de istoviți ce erau, ci mai mult moțăiau.* V. ROM. decembrie 1954, 118. *Nu se înțelegea dacă moțăie sau dacă-i speriat de moarte.* ib. august 1955, 30, cf. mai 1958, 46, RETEGANUL, P. III, 53. *Toată noaptea a stat deșteptat călare . . . și bine legat, dar tocmai aproape de zori s-a înșelat de a moțăit și el.* I. CR. III, 140. *Ziua stau uitată, Stau și moțăiesc, Noaptea mă pun strajă, Casa să păzesc* (Veriga). TEODORESCU, P. P. 248, cf. GOROVEI, C. 393. ✧ (Determinat prin „de somn") *Începuse a moțăi de somn.* GORJAN, H. I, 94/23. *O cucoană bătrîioară, cu pene multe la pălărie, moțăie de somn.* CAZIMIR, GR. 152. ✧ Fig. *Crîngul moțăie tăcut.* LESNEA, I. 106.

3. Intranz. (De obicei urmat de determinarea „din cap") A da ușor (și repetat) din cap (în semn de aprobare, de salut, de mustrare etc.). *Abu-Hasan s-a uitat la ea și, cu un zîmbet de bunătate, i-a răspuns moțăind din cap: — Am înțeles!* CARAGIALE, O. II, 265. *Poetul a salutat în dreapta și-n stînga; unii tot i-au moțăit din cap; dar alții, parcă nici nu-l văzuseră.* id. ib. IV, 165. *Cui moțăi? Ai? — Nimănui.* DELAVRANCEA, O. II, 292. *Lumea . . . întreabă, cum o mai duce cu bătrînețele. El moțăie din cap și răspunde de mîntuială.* SANDU-ALDEA, U. P. 217. *Femeile moțăie din cap a „bună dimineața".* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 60. *Îl mustră moțăind din cap.* STĂNOIU, C. I. 165. *Au pierit merele? — S-au dus, tată, și uite fii-tău, cum le păzește! Dacă ne lăsai pe noi . . . Tat-său moțăi din cap.* VISSARION, B. 17. *Da . . . da . . . , moțăia bătrîna din cap.* PREDA, Î. 104.

4. Refl. (Regional; probabil prin confuzie) A-și da aere, a se fîțîi (Cristești-Botoșani). ALR II 3 702/414.

— Prez. ind.: *móțăi* și (rar) *moțăiesc.*

— **Moț**[1] + suf. *-ăi.*

MOȚĂÍ[2] vb. IV. Tranz. și refl. (Prin Transilv. și Olt.) A (se) uda (foarte tare). *L-a moțăit ploaia.* VICIU, S. GL., cf. I. CR. V, 277.

— Prez. ind.: *móțăi.*

— Etimologia necunoscută.

MOȚĂIÁLĂ s. f. Faptul de a moțăi[1]; moțăit[1], moțăitură, (rar) moțăire.

1. Piroteală, somnolență; fig. lîncezeală, pasivitate. Cf. moțăi[1] **(2)**. *Rumâne, scoal'te din moțăială!* JIPESCU, O. 33, cf. 23.

2. (De obicei urmat de determinarea „din cap") Mișcare ușoară (și repetată) a capului în semn de salut, de răspuns afirmativ etc. Cf. moțăi[1] **(3)**. *La început își mai dădeau bună ziua în față, apoi plecară ochii și sfîrșiră cu o moțăială din cap drept „bună vremea" și „mulțămim d-tale".* DELAVRANCEA, T. 144.

— Pl.: *moțăieli.*

— **Moțăi**[1] + suf. *-eală.*

MOȚĂÍRE s. f. (Rar) Moțăială; fig. lîncezeală, pasivitate. *Mă mir pentru ce atîta necăpuială, atîta uituceală și moțăire?* JIPESCU, O. 106.

— V. **moțăi**[1].

MOȚĂÍT[1] s. n. Moțăială. *Noaptea nu mai vezi salutările întepate ale oamenilor mari, nici moțăitul prefăcut al cocoanelor.* DELAVRANCEA, T. 89.

— V. **moțăi**[1].

MOȚĂÍT[2]**, -Ă** adj. (Prin Transilv.) Ud leoarcă. Cf. moțăi[2]. *Îl prind de picioare și-l cufundă în apă, cu capul în jos, pînă la tălpi . . . Peste cîteva clipe îl scot moțoiat.* AGÎRBICEANU, D. Ț. 129. *Îi plouat de-i tot moțăit.* VICIU, S. GL.

— Pl.: *moțăiți, -te.* — Și: **moțoiát, -ă** adj.

— V. **moțăi**[2].

MOȚĂITÚRĂ s. f. Moțăială. *El răspunse cu o moțăitură ușoară din cap.* SANDU-ALDEA, ap. CADE.

— Pl.: *moțăituri.*

— **Moțăi**[1] + suf. *-tură.*

MOȚĂȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj., s. m. **1.** Adj. Diminutiv al lui moțat **(1)**. *Am o găină moțățică Și vorbește rănuchii din ea* (Casa). PĂSCULESCU, L. P. 76. ✧ (Substantivat, f.) *Strigă: — pui, pui, pui! Moțățico, d-oi mînca,*

de n-oi mînca, Eu să-mi fac datoria. MAT. FOLK. 501.

2. S. m. (Regional) Ciucure mic și rotund, la perdele. V. m o t o c e l. (Căzănești-Slobozia). ALR II 3 362/723.

— Pl.: *moțăței, -țele.* — Și: (cu schimbare de suf.) **moțățică** adj.

— **Moțat** + suf. *-el.* — **Moțățică:** cu schimbare de suf.

MOȚĂȚÍCĂ adj. v. **moțățel.**

MÓȚCĂ s. f. (Regional) Bătător (pentru unt) (Butoiești-Strehaia). ALR I 1 815/846.

— Cf. m î t c ă.

MOȚÉSC, -EÁSCĂ adj. Care aparține Țării Moților sau moților[3], privitor la Țara Moților sau la moți[3], caracteristic moților[3]. *Parcă știa vag că în jurul moșiei era un fel de cătun moțesc.* T. POPOVICI, SE. 353. ✧ *Cal moțesc* = cal mic, de munte. Cf. DR. V, 212.

— Pl.: *moțești.*

— **Moț**[3] + suf. *-esc.*

MÓȚIE s. f. v. **moțiune.**

MOȚINÁCHI s. m. v. **mutunache.**

MOȚIOCHÍNĂ s. f. v. **moțochină.**

MOȚIOCHINÓS, -OÁSĂ adj. v. **moțochinos.**

MOȚIONÁL, -Ă adj. (Gram.; despre sufixe) Cu care se formează substantive feminine din tema masculinelor și substantive masculine din tema femininelor, pentru a exprima deosebirea de sex la oameni și animale; (despre derivate) format cu un astfel de sufix. *Dintre sufixele de origine latină e de relevat... -onea ca sufix moțional.* PUȘCARIU, L. R. I, 240, cf. 37. *Engleza... posedă un sufix moțional „-ess", cu care formează feminine din tema masculinelor.* GRAUR, I. L. 148. *De la verbe, sufixele substantivale creează nume de acțiuni..., iar de la substantive... derivate moționale (casierită, vulpoi).* GRAM. ROM.[2] I, 19. *Sufixele moționale.* ib. 159.

— Pronunțat: *-ți-o-.* — Pl.: *moționali, -e.*

— **Moțiune** + suf. *-al.* Cf. fr. m o t i o n n a i r e.

MOȚÍȘCĂ s. f. (Regional) Legăturică în care se țin bani, mărunțișuri etc. (Stănești-Curtea de Argeș). L. ROM. 1959, nr. 3, 66.

— Pl.: *moțiști.*

— **Moț**[1] + suf. *-ișcă.*

MOȚIȘÓR s. n. Diminutiv al lui m o ț[1].

1. Cf. m o ț[1] **(1).** *Lenuțo de peste Olt, Cu moțișorul de-un cot, Cu coada-mpletită-n opt.* CIAUȘANU, V. 66.

2. Inflorescență. Cf. m o ț[1] **(4).** *Foliolele involucrului late ovale, avînd... un moțișor (mucron) moale.* GRECESCU, FL. 338.

— Pl.: *moțișoare.*

— **Moț**[1] + suf. *-işor.*

MOȚIÚNE s. f. **1.** Propunere, prezentată într-o adunare, prin care membrii săi își exprimă atitudinea, doleanțele sau revendicările politice, sociale, culturale etc. și care în urma votului adunării devine hotărîre. *Comisiunea, unindu-se în ființă cu motivele celor ce au făcut moțiunea, nu găsește cu cale a întocmi o comisiune specială pentru această cestiune* (a. 1848). ap. GHICA, A. 150, cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *O moțiune de blam.* MAIORESCU, D. I, 379. *Toți știm că a mai prezenta moțiuni e zadarnic.* CAMIL PETRESCU, T. II, 346. *Tu erai din ăia care se țineau de coada lui Edgar Quinet, Michelet... Cei cu adunări, moțiuni, petiționări.* C. PETRESCU, A. R. 21. *Moțiunea votată la Congresul intelectualilor la Wroclaw.* CONTEMP. 1948, nr. 111, 5/1. *În moțiunea adoptată, Adunarea deputaților consemna că „ruperea" legăturilor noastre cu Poarta și independența absolută a României au primit consacrarea lor oficială.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7 335.

2. (Învechit) Faptul de a se mișca; mișcare **(I 2).** *Moțiunea stelelor fixe e foarte mărginită, d-aia e constantă.* F (1881), 59.

3. Procedeu de formare a substantivelor feminine de la cele masculine sau a substantivelor masculine de la cele feminine, cu ajutorul anumitor sufixe, pentru a marca deosebirea de sex la oameni și la animale. *Schimbările de gen ale substantivelor alcătuiesc moțiunea.* GRAM. ROM.[1] I, 108. *Moțiunea este, de altfel, un aspect al derivării foarte apropiat de morfologie.* GRAM. ROM.[2], I, 21.

— Pl.: *moțiuni.* — Și: (ieșit din uz) **móție** s. f. STAMATI, D., COSTINESCU.

— Din fr. **motion,** lat. **motio, -onis.**

MOȚÎRCÁN s. m. v. **mocîrțan.**

MOȚÎRLĂ s. f. = **mățîrlă.** Com. din LANCRĂM-SEBEȘ.

MOȚOÁCĂ s. f. (Regional) Buboi mare. Com. din BĂLĂCEANA-GURA HUMORULUI.

— Pl.: *moțoace.*

— **Moț**[1] + suf. *-oacă.* Cf. m o ț o c h i n ă **(4).**

MOȚOÁȘCĂ s. f. v. **motoașcă.**

MOȚÓC s. n. (Regional) **1.** Coc. *Era un portret... care înfățișa o cucoană bătrînă cu zulufi dinainte, cu un moțoc deasupra capului.* GANE, N. II, 16. *Primarele cu cojoc, Primărița cu moțoc Judecă ciocoii foc.* MARIAN, SA. 177. ✦ (Adverbial; despre păr) În formă de coc. *Nuna... îi prinde apoi* [miresei] *cozile moțoc,*

de unde și vorba: *„s-a pieptănat cu cozile moțoc ca o mireasă“*. SEVASTOS, N. 236.

2. Moț[1] **(1).** *Un moțoc de lînă.* CHEST. V 157/75, cf. DR. IX, 434, ALR I/I h 9/100.

3. (În forma *mocioc)* Măciulie **(I 1).** *Boată cu mosoc.* ALR II 3 926/36.

4. Neastîmpăr, harțag (PASCU, C. 181), năravț (SĂGHINESCU, V. 96, ALR I 1 110/508, 727). *Lelița cu busuioc, I-i bărbatu cu moțoc Și îi dă inul pe foc.* ȘEZ. IV, 238. ✧ Fig. *Că moțoc șade la foc Învăluit în cojoc.* DOINE, 156. ✧ Expr. **A căuta** (cuiva) **moțoc** (sau **moțocuri**) = a căuta (cuiva) motiv de ceartă; a învinui (pe cineva). Cf. CV 1950, nr. 4, 44, ALR I 1 334/526, 552.

— Pl.: *moțoace* (TDRG) și *moțocuri* (ALR I 1 334/526, 552). — Și: **moțóg** (ALR I 1 110/727), **mocióc** s. n.

— **Moț[1]** + suf. *-oc.*

MOȚOCHÍNĂ s. f. **1.** (Regional) Moț[1] **(1).** *S-au bătut și i-a smuls o moțochină de păr.* BREBENEL, GR. P. *Moțochina Ți-umple mîna* (Peria pentru fuior). GEORGESCU-TISTU, B. 24. ✦ Ciucure. Cf. POLIZU, ALEXI, W.

2. (Regional) Inflorescența sau fructul unor plante. *Pentru a vopsi lîna în galben nu se pun muguri de răchițică, ci numai rămurelele tinere, fără moțochine.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 33. *Vînturăm sămînța de cînepă și rămîn moțochinele.* BREBENEL, GR. P. *Moțochina maculuí.* ALR SN I h 197, cf. ALR I 1 907/790.

3. (Regional) Măciulie **(I 1).** *Prin acea gaură trece un lat de fag cu moțochină la un capăt.* PAMFILE, I. C. 71. ✦ (Neobișnuit) Baros. Cf. DDRF.

4. (Regional) Umflătură lemnoasă care se face pe trunchiul copacilor; (regional) măzănaie **(1).** ✦ Spec. Gogoașă de ristic (Marginea-Rădăuți). ALR II 6 383/386.

5. (Prin Mold., Bucov., Transilv.) Umflătură (nedureroasă) care se formează în diferite părți ale corpului. V. bolfă, gîlcă, gîlmă, modîlcă. Cf. JUN. LIT. 1911, nr. 12, 51, I. CR. IV, 60. *S-o făcut la grumaz o moțochină.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. ✦ Epitet depreciativ pentru un om foarte gras. Com. din VICOVU DE SUS-RĂDĂUȚI.

— Pl.: *moțochine* și *moțochini* (com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI). — Și: **moțiochínă** s. f. BARCIANU, V.

— Cf. boțoghină, moț[1].

MOȚOCHINÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) **1.** (Despre oameni) Care are păr des pe cap. Cf. moțochină **(1).** Cf. LB, BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W.

2. Cu măciulie **(I 1);** bulbucat. Cf. KLEIN, D. 382, LB, POLIZU, BARCIANU, V., LM, DDRF, ALEXI, W.

— Pl.: *moțochinoși, -oase.* — Și: **moțiochinós, -oásă** adj. BARCIANU, V.

— **Moțochină** + suf. *-os.*

MOȚOFĂLÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A săruta mult și cu zgomot. Cf. KLEIN, D. 382, LB, BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *moțofălesc.*

— Formație onomatopeică.

MOȚOFĂLÍRE s. f. (Regional) Acțiunea de a moțofăli și rezultatul ei; sărutare zgomotoasă. Cf. LM.

— Pl.: *moțofăliri.*

— V. **moțofăli.**

MOȚÓG s. n. v. **moțoc.**

MOȚOGÁN, -Ă s. m. și f. (Regional) Moț[3]. *„Moțoganii“ aveau tot felul de datini ciudate, pe care și le treceau din tată în fiu.* T. POPOVICI, SE. 357. *La șapte, urma ca moțoganii să vie la conac.* id. ib. 464, cf. 358, 478, 513.

— Pl.: *moțogani, -e.*

— De la **moț[3].**

MOȚOGÁNCĂ s. f. (Regional) Moață. V. moț[3]. *Moțul trebuie să se însoare numai cu o moțogancă.* MARIAN, NU. 73. *Au venit* [la horă] *și o mulțime de moțogani și moțogance tinere.* T. POPOVICI, SE. 513.

— Pl.: *moțogance.*

— **Moțogan** + suf. *-că.*

MOȚOIÁT, -Ă adj. v. **moțăit[2].**

MOȚOȘĂL s. m. v. **mușețel.**

MOȚOȚÓI s. n. (Regional) Vîrf, țugui. Cf. LEXIC REG. 55, com. din HĂLĂREȘTI-BÎRLAD.

— Pl.: *moțoțoaie.*

— De la **moț[1].**

MOȚOȚOIÁ vb. I. Tranz. (Regional) A face vîrf (unui obiect); a țuguia (Livezile-Turnu Severin). LEXIC REG. 55.

— Prez. ind.: *moțoțoiez.*

— V. **moțoțoi.**

MOȚPÁN s. m. (Mold.) **1.** (Ironic) Domn, boier. *Ian vedeți-l ce moțpan mare s-a făcut. Parcă-i Alexandru Machedon.* ALECSANDRI, T. 1 001. ✦ Om îngîmfat, înfumurat. Com. din PIATRA NEAMȚ.

2. Bărbat ușuratic, neserios, afemeiat (v. berbant, crai, șfrengar); om de nimic (v. cioflingar, derbedeu, haimana); hoț. *Las că te-oi da eu încolo, moțpane!* NEGRUZZI, S. III, 22. *Încotro, moțpane . . . , vrei să speli putina?* ALECSANDRI, T. 619. *Unde, Doamne iartă-mă, să-mi fie punga? . . . Oare*

nu cumva mi-a şters-o vrun moţpan? id. ib. 1 127, cf. 196, 209, 358, 545, 918, 1 137.
— Pl.: *moţpani.*
— Din pol. **mościpan, mospan.**

MOŢPĂNCĂ s. f. (Mold., ironic) Doamnă, boieroaică. V. moţpan **(1)**. *Ian te uită, moţpanca, îmi insultează onorul.* ap. TDRG.
— Pl.: *moţpance.*
— **Moţpan** + suf. *-că.*

MOŢPĂNÓI s. m. (Mold.) Augmentativ depreciativ al lui moţpan **(2)**. *Pentru aşa moţpănoi nu trebuie judecătorie.* ALECSANDRI, T. 20, cf. 1 746.
— Pl.: *moţpănoi.*
— **Moţpan** + suf. *-oi.*

MOÚR s. n. v. **mohor**[1].

MOV adj. invar., s. n. invar. **1.** Adj. invar. De culoarea violet deschis a florii de stînjenel; liliachiu. *Potirele mov ale florilor glicinei.* MACEDONSKI, O. III, 92. *I s-au dat cîteva scrisori cu plicuri şi hîrtie roz şi mov.* PAS, Z. I, 280. *Erau 127 epistole, de la patru pînă la şase pagini, mov.* STANCU, R. A. V, 257.
2. S. n. invar. Culoarea mov **(1)**.
— Din fr. **mauve.**

MOVÍLĂ s. f. **1.** Ridicătură de pămînt naturală mai mică decît dealul, de formă conică, care se află, de obicei, în regiunile de cîmpie şi, mai rar, în cele de podişuri joase; măgură **(2)**. V. gorgan, colină, dîlmă, dîmb, muşuroi[1] **(4)**. *Şi acolo, deasupra Siretului, la movila cea mare a Tecuciului, au odihnit trii zile.* URECHE, LET. I, 127/10. *L-au aflat pre om... arînd la o movilă ce să cheamă acum Movila lui Purcel.* NECULCE, L. 11. *Această cetate iaste acum... aşezată la un loc prea nepotrivit, pe coastele unor movile.* IST. AM. 10[v]/16. *Iată că lîngă-o movilă, domnul Ştefan s-au oprit.* ALECSANDRI, P. I, 33, cf. 21, 24, id. T. I, 358. *Nu e zidire veche, ruină, movilă de pămînt, de care să nu fie legat un cîntec, o legendă, un nume de viteaz.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 138. *Pe movilele cele mari din zări, aprinseră focuri.* SADOVEANU, O. V, 646, cf. 647. *Cîrduri de gîşte, şi ici-colo porci, se bălăcesc în gîrlă, în dreptul movilei.* CAMIL PETRESCU, O. I, 245. *Au aşezat stînele Pe toate movilele.* ALECSANDRI, P. P. 54. *Zărea într-o movilă Un român arînd în silă.* id. ib. 168, cf. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 213, RETEGANUL, TR. 123. ✧ (În context figurat) *Să ştii, Purice, băiete, că nu-i mai fi moşinoi, Ci, spre vrednică răsplată, movilă-a te face vroi.* NEGRUZZI, S. I, 129. ✦ (Regional) Stîncă (Ceahlău-Piatra Neamţ). ALR I 400/556.
2. Ridicătură făcută de om cu pămînt sau pietre, obiecte etc.:
a) (Învechit) Val de pămînt (în preajma unor ziduri de cetate). *Venind acolo pre hătmănie,... lua cetăţile cu movilile.* HERODOT (1645), 67. *Nu va întra în cetatea aceasta, zice D[o]mnul, şi nu va săgeta acolo săgeată... şi nu va turna preste ea movilă* (nici să ridice val împotriva ei B 1938). BIBLIA (1688), 282[1]/59.
b) Ridicătură de pămînt făcută de mîna omului în amintirea unuia sau mai multor morţi (căzuţi pe cîmpul de luptă). V. tumul. *Stă movila şi acmu pe drumul Băiei de la Suceavă, care să pomeneşti Movila lui Răzvan pănă astădzi.* M. COSTIN, O. 46. *Le stau movilele şi pănă astăzi deasupra satului Tăuteştilor.* id. LET. I, 232/35. *Oastea lui Mihai Vodă i-au înfrîntu la sat, la Verbiia pre Jijiia, unde stă movila făcută de Irimiia Vodă deasupra acelor trupuri.* N. COSTIN, L. 595. *Şi la purces au pus de-au făcut şi o movilă mare în codru, ca să rămîie de pomenire.* NECULCE, L. 307. *Timuş puse a se îngropa rivalul său cu mare pompă, şi o movilă înaltă acoperi rămăşiţele acestui oştean.* ASACHI, S. L. II, 27. *Am urmărit pînă la Alexandria movilele romane, şi de aici... am mers la movila numită Gosgan.* BOLLIAC, O. 265. ✦ Pămînt ridicat peste un mormînt. *Am văzut o movilă acolo unde pusese pe mama... Movila era rece, tăcută, umedă.* EMINESCU, G. P. 40. *Mai la vale de măr şi de fîntînă, cîteva movili proaspete de ţărînă şi cîteva cruci de lemn.* SADOVEANU, Z. C. 28. *Mormintele erau despuiate de iarbă, ca şi cum ploaia le-ar fi spălat, căutînd să străbată prin movilele lor, adînc, pînă la sicriele de lemn.* T. POPOVICI, S. 461.
c) (Regional) Fiecare dintre micile ridicături de pămînt sau de pietre făcute în jurul unui ţăruş, al unui pom etc., pentru a însemna hotarul dintre două proprietăţi, dintre pădure şi fînaţ, dintre două comune etc.; muşuroi[1], (regional) gomilă, holum. V. mejdă, mejdină. *O moghilă unde se împreună trei hotare.* MARIAN, NA. 281. *În loc de pietre sau bouri, se făceau şi gropi sau se ridicau movile care se văd şi astăzi.* PAMFILE, A. R. 22, cf. I. BRĂESCU, M. 68. *Se urcă pe o movilă cu piatră de hotar în vîrf şi începu să vegheze.* PREDA, M. 112, cf. H III 12, XVII 32, I. CR. II, 348, CIAUŞANU, GL., CHEST. IV 112, ALR II 5 069, ALR SN III h 809, com. din ORAVIŢA şi FRATA-TURDA. ✧ *Movilă săpată* (sau *găunoasă*) = movilă **(2c)** dintre vechile semne de hotar, în care s-au făcut săpături spre a se vedea dacă nu cumva ascunde comori. Cf. IORGA, S. D. VI, 45, VII, 207, URICARIUL, XX, 143. *Unele din aceste movile... le întîlnim în vechile hotarnice sub acest nume: „... întri Drujăşti şi la movila săpată, apoi... lo deial şi la movila săpată; de acolo peste cîmp la movila săpată".* PAMFILE, A. R. 23, cf. id. COM. 54.
d) (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de" şi arătînd felul materia-

lului) Grămadă, morman; maldăr[1] **(3)**, vraf. *Şi pre acia pre toţi i-au tăiat, unde pe urmă movile de cei morţi au strîns.* URECHE, LET. I, 127/2. *Şi zise Iacov fraţilor lui: adunaţi pietri, şi adunară pietri şi făcură movilă.* BIBLIA (1688), 23²/42. *În fieştece loc rîdică grămezi de morţi şi movile de oase.* MOLNAR, RET. 120/17. *El strînge şi adună movilele de bani.* NEGRUZZI, S. II, 200. *În grădini, în cîmp, pe dealuri, prin poiene şi prin vii, Ard movili buruienoase, scoţînd fumuri cenuşii.* ALECSANDRI, P. III, 33. *Movili de frunze-n drumu-i le spulberă de sună.* EMINESCU, O. I, 92. *Tretinul... sta culcat într-un colţ pe-o movilă de gunoi.* id. N. 22. *Torceam împreună cu dînsa... cîte-o movilă de drugi de canură.* CREANGĂ, A. 63. *Pe ţol, toarnă o movilă de galbeni.* id. P. 69. *Culca la pămînt o oaste întreagă, de se făcea o movilă înaltă cît era ea de mare.* ISPIRESCU, L. 193. *Şi el e emirul şi are-n tezaur Movile înalte de-argint şi de aur.* MACEDONSKI, O. I, 142. *Movili de porumb se dau la lopată.* VLAHUŢĂ, R. P. 32. *Pe trotuarul halei o movilă de capete de vită, alta de burtă, alta de părţi de vită.* SP. POPESCU, M. G. 51. *Satul, mănăstirea ardeau încă şi păreau, de o parte şi de alta, movili de jar.* SĂM. V, 1 003. *Sălciile, în lungul Dunării, însemnau movili negre şi fantastice de frunziş nemişcat.* SADOVEANU, O. VII, 339. *Şedea turceşte pe movila de pietriş.* POPA, V. 85. *Hamalii încetaseră lucrul şi, lungiţi pe movilele de cărbuni, dormeau trudiţi.* BART, S. M. 59, cf. 83. *Nu vedea... movilele de cărămizi şi moloz.* C. PETRESCU, A. R. 25, cf. 22. *Se prăvăleau la vale, alăturîndu-se, în gemete, movilelor de răniţi şi morţi.* CAMILAR, N. I, 49. *Culegeau holda săracă laolaltă. O strîngeau laolaltă, într-o unică movilă.* V. ROM. *octombrie* 1958, 144. *Ştefan apucă arcul şi săgeata, ţinti, şi un vaiet dureros fu semnul că a nimerit năluca. În locul ei se văzu numai o movilă mică de păcură.* ŞEZ. III, 235. *Ari-o movilă di bani.* Com. din MĂRGINEA-RĂDĂUŢI. *Mohilele de piatră de pe marginea drumului.* Com. din FRATA-TURDA.

3. P. a n a l. (Regional) Muşuroiul[1] sobolului (Adam-Tecuci). ALR I 1175/614.

4. (Regional) Termen depreciativ pentru un cal mare, masiv şi neîngrijit (Sălişte-Turda). Cf. DR. V, 212.

5. Mogîldeaţă **(2)**. *Doctorul făcu un salt în laturi şi atunci dădu peste o movilă, peste un ghem mişcător... De lîngă el se ridică o momîie omenească.* SADOVEANU, P. M. 300.

— Pl.: *movile* şi *movili*. — Şi: (regional) **moghílă** s. f.

— **Movilă** (formă hipercorectă) < **moghilă** < v. sl. **могыла**, ucr. **могила**.

MOVILÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A ridica, a aşeza în formă de movilă. *Parte din semănături erau pălite la pămînt, legate în snopi şi movilite în clăi.* DELAVRANCEA, S. 195. *Am movilit mormînt lui Agamemnon.* MURNU, O. 69. ✦ A doborî, a trînti grămadă. *Frunză verde măr domnesc, Nu-s urs să te movilesc, Ci-s voinic să te iubesc.* ŞEZ. VII, 43. (A b s o l.) *Te las, leleo, şi mă duc, Că m-aşteaptă puica-n crîng, Că nu-s urs să movilesc, Ci-s voinic ca să iubesc.* PAMFILE, C. Ţ. 143.

— Prez. ind.: *movilesc*.

— V. **movilă**.

MOVILÍŞ s. n. (Regional) Îngrămădire mică de pămînt, movilă mică; muşuroi[1]. *Cîmpia părea semănată cu movilişuri negre.* Com. din BUCUREŞTI.

— Pl.: *movilişuri*.

— **Movilă** + suf. *-iş*.

MOVILÍT, -Ă adj. (Regional; despre pămînt) Ridicat, aşezat în formă de movilă. *Mai greu decît vremea, apăsa pe copilăria-mi moartă, pustietatea, pămîntul acela movilit şi plin de buruieni, care-mi mai arăta urma casei unde mă născusem.* VLAHUŢĂ, N. 123.

— Pl.: *moviliţi, -te*.

— V. **movili**.

MOVILÍŢĂ s. f. Diminutiv al lui m o v i l ă; (regional) moviluţă. *Tînărul rămase singur lîngă mormînt. El şezu privind acea proaspătă moviliţă de pămînt.* NEGRUZZI, S. I, 32, cf. III, 234. *Balele cătrănite, pe care Ucigă-l-toaca le scuipă din văgăune, se scurg năclăite de-a lungul moviliţelor.* ODOBESCU, S. III, 187. *În fundul grădinii era o moviliţă cu flori pe de margini.* CARAGIALE, ap. CADE. *El băgase de seamă că aceste moviliţe de pămînt grămădit se cutremurau cînd trecea pe lîngă dînsele.* ISPIRESCU, L. 196, cf. 197. *Frunză verde peliniţă, Pe cea verde moviliţă, Se roteşte-o păuniţă.* ALECSANDRI, P. P. 410, cf. TEODORESCU, P. P. 451. *Pe gura movilii Şi-a moviliţii Sînt trei suliţe înfipte.* PĂSCULESCU, L. P. 222. *Într-un vîrf de moviliţă Fierbe-o oală cu chisăliţă* (Furnicarul). SBIERA, P. 321, cf. PĂSCULESCU, L. P. 90. *Pe-o moviliţă năltuţă Latră-o coteicuţă* (Meliţa). GOROVEI, C. 225. ✧ F i g. *Doamne, eu mă voi face o moviliţă şi vino de te sui pe mine şi încalecă.* NECULCE, L. 10.

— Pl.: *moviliţe*.

— **Movilă** + suf. *-iţă*.

MOVILÓI s. n. (Rar) Augmentativ al lui m o v i l ă **(2 d)**. *În zori găsit-am pe-amîndoi Tăiaţi de iatagane, Alături c-un moviloi De leşuri musulmane.* ALECSANDRI, POEZII, 441.

— Pl.: *moviloaie*.

— **Movilă** + suf. *-oi*.

MOVILÓS, -OÁSĂ adj. (Neobişnuit) Plin de movile **(1)**, cu multe movile. *Şesuri moviloase.* LM.

— Pl.: *moviloși, -oase.*
— **Movilă** + suf. *-os.*

MOVILÚȚĂ s. f. (Regional) Moviliță. Cf. ȘEZ. III, 141. *Iei cu vîrvu cuțitului di trii ori cîti noauî cărbuni și to fași moziluți... și fași noauî moziluți di-estia.* GRAIUL, I, 462.
— Pl.: *movilute.*
— **Movilă** + suf. *-uță.*

MOVIMÉNT s. n. (Italienism rar) **1.** (Muz.) Mișcare **(I 1)**, tempo. *Muzica ia un moviment iute, precipitat.* FILIMON, O. II, 44.
2. Mișcare **(I 4)**. *Acest moviment literar fu întrerupt de revoluția de la 1848.* FILIMON, O. II, 108, cf. 256.
— Pl.: *movimente.*
— Din it. **movimento.**

MOX s. m. v. **mops.**

MÓXĂ s. f. (Med.; învechit) Instrument în formă de con sau de cilindru mic, cu ajutorul căruia se cauterizează pielea, prin aplicarea unei substanțe caustice; tratament care se face folosind acest instrument. Cf. POLIZU, BARCIANU. *Arsura... poate să se facă destul de adînc dacă se lasă moxa pe loc pînă la sfîrșit.* BIANU, D. S. *Se face moxa cu iască sau cu bumbac înmuiat în o soluțiune de nitrat de potasă.* id. ib. *Moxa este un mijloc puternic de excitațiune și de derivațiune... întrebuințat în unele boale cronice.* id. ib. ✦ Ventuză. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: *moxe.*
— Din fr. **moxa**, germ. **Moxa.**

MOZÁC, -Ă adj. = **mazac**; tăcut, morocănos, ursuz, posac, fără chef. Cf. PAMFILE, A. R. 251, id. J. II, 155, SCRIBAN, D., VICIU, GL., ALR I 1 573/200, 510.

MOZAÍC¹ s. n. **1.** Lucrare de tehnică decorativă, care constă în asamblarea artistică a unor plăci sau cuburi mici de marmură, ceramică, sticlă, smalț etc. care se lipesc între ele și se fixează pe fața materialului de construcție printr-un liant de ciment sau de mastic. *De curînd s-au aflat aci două bucăți de mozaic în două fețe, alb și negru.* CR (1830), 424¹/18. *Totimea literaturii samănă o mozaică, a căria pietricele... nu sînt unite cu ipsos.* RUSSO, S. 92. *În sala aceasta se află mozaice, statuie și diferite antichități romane.* FILIMON, O. II, 155. *Palat de marmoră antică Ce poartă-n frunte-o scumpă mozaică.* ALECSANDRI, POEZII, 263. *Nișele... erau altădată decorate cu mozaice, înfățișînd pe cei 12 apostoli.* BOLINTINEANU, ap. CADE. *Deasupra tronului, portretul lui Ștefan cel Mare, lucrat în mozaic venețian.* DELAVRANCEA, O. II, 164. *Biserica a suferit... o prefacere totală, și mormintele au dispărut astfel, și aici, supt scîndurile și mozaicul din vremea noastră.* IORGA, C. I. I, 15. *Lumina candelei, din care se preling nestemate verzi și se fărîmă de mozaicul sclivisit cu acid fenic.* KLOPȘTOCK, F. 227, cf. CONTEMP. 1948, nr. 108, 4/5. *Se înalța o clădire mult mai mare: coloane sculptate, statui, mozaicuri o împodobeau cu o bogăție de piatră, granit și marmoră.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 806. *Direcția interzicea cu asprime elevilor săi să „murdărească" mozaicul șters al intrării principale.* T. POPOVICI, S. 5. ✧ (Prin analogie) *Mă gîndeam, în bancă, la mozaicul mărunțel și pipărat al salamului.* CIAUȘANU, R. SCUT. 56. ✧ Fig. *Luna, ridicată peste duzi..., pardosea cerdacul cu un mozaic fantastic de puncte albe ce licăreau la cea mai mică adiere de vînt.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 18. *Tremura un briliant de foc îmbujorînd mozaicul pe care alunecași de-a pururi în sufletul meu.* KLOPȘTOCK, F. 247. ✦ (Adverbial; învechit, rar; pe lîngă verbul „a lucra") În tehnica mozaicului¹ **(1)**. *Cina cea de taină... cu 12 apostoli închipuiți în trupuri mari, și acest tot lucru nu este zugrăvit, ci lucrat tot mozaic.* GOLESCU, I. 46. ✦ Fig. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de") Îmbinare, amestec de elemente eterogene. *Rousseau, Petrarca, Schiller, ce mozaic de poeți!* NEGRUZZI, S. I, 46. *Spre a diseca însă această societate atît de bălțată și a examina fiecare din părticelele ce compun ăst mozaic social, trebuie meditare.* BOLLIAC, O. 248, cf. 249. *Mozaic curios de tot soiul de neamuri.* ALECSANDRI, ap. CADE. *Strofa lui e variată, capricioasă, cîteodată un adevărat mozaic.* GHEREA, ST. CR. III, 378. *Un covor de petice, împletit de dumneaei, în mozaic de culori: parcă mii de flori de lînă și-au scuturat petalele, în neregulă, pe jos.* BASSARABESCU, S. N. 17. *Fraza nu e deci un fel de mozaic, compus din părticele (cuvinte), ci noi gîndim în fraze, pe care le analizăm în cuvinte.* PUȘCARIU, L. R. I, 103. *M-am trezit stingher, om înstrăinat, încrustat într-un mozaic de oameni de toată mîna.* BRĂESCU, A. 211. *Solidari prin instinct, acest mozaic de rase alcătuiau adesea un bloc solid cînd se credeau loviți în drepturile lor.* BART, E. 290. *Se vede... că mozaicul ciudat de nume proprii nu a apărut întîmplător în „Țiganiada".* VARLAAM-SADOVEANU, 174. ✦ Compoziție de caractere tipografice deosebite. Cf. DN.
2. P. anal. (Bot.) Boală a plantelor provocată de un virus, care se manifestă prin apariția unor pete decolorate pe frunze, alternînd cu porțiuni colorate normal și care îi dau aspectul unui mozaic¹ **(1)**. Cf. DT, DN. *Mozaicul tutunului. Mozaicul cartofului.* DER.
— Pl.: *mozaicuri* și (astăzi rar) *mozaice.* — Și: (învechit) **mozaícă** s. f.
— Din fr. **mosaïque**, it. **mosaico.**

MOZÁIC², -Ă adj. Care aparține mozaismului, privitor la mozaism. *Religie mozaică.*

✦ (Substantivat) Adept al mozaismului. Cf. DL, DM, DN.
— Pronunțat: *-za-ic.* — Pl.: *mozaici, -ce.*
— Din fr. **mosaïque**, it. **mosaico.**

MOZAICĂR s. m. Persoană care face lucrări de mozaic[1] **(1),** care s-a specializat în tehnica mozaicului[1]; mozaist. Cf. IORDAN, L. R. A. 162, LEG. EC. PL. 294, DL, DM, DN.
— Pronunțat: *-za-i-.* — Pl.: *mozaicari.*
— **Mozaic**[1] + suf. *-ar.*

MOZAÍCĂ s. f. v. **mozaíc**[1].

MOZAÍSM s. n. Religie monoteistă răspîndită mai ales printre evrei, ale cărei principii sînt cuprinse în Vechiul Testament și care are ca punct de plecare învățătura lui Moise; iudaism.
— Din fr. **mosaïsme**, it. **mosaismo.**

MOZAÍST s. m. Mozaicar. Cf. NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT.-POP., N. D., COSTINESCU, BARCIANU. *Dintr-o baniță plină cu mărgeluşe de toate culorile închipuite, un meşter mozaist poate scoate o minunată icoană.* CARAGIALE, O. IV, 181. *Atelierele mozaiştilor din Ravena.* PETICĂ, O. 380.
— Pl.: *mozaişti.*
— Din fr. **mosaïste.**

MOZAVÍR s. m. (Turcism învechit) Defăimător, calomniator; om viclean. Cf. CUV. D. BĂTR. I, 294. *Mozavirul cela ce va fi cu doo fețe* (a. 1645). ap. TDRG. *Boierindu-se cu mite şi fiind mozaviri, vînd în tot ceasul pre boierii țării la domnia mea* (a. 1669). MAG. IST. I, 132/17. *Mozavirii ce-l băga cu cuvînt rău pre David cătră-mpăratul.* DOSOFTEI, PS. 191/18.
— Pl.: *mozaviri.*
— Din tc. **müzevvir.**

MOZAVÍRE s. f. v. **mozavirie.**

MOZAVIRÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A defăima, a calomnia; a încerca să înşele. *Să nu muzăvirim pre nimenea* (a. 1642). BV I, 125/11. *Aceia oameni răi... mozavirind şi marghiolind spre vreunul den noi* (a. 1658). MAG. IST. II, 184/29. *Fu părăt şi muzevirit de Manea.* GAVRIL, NIF. 8/27. *Oamenii aceia carii defaimă şi mozaviresc pre oamenii cei direpți.* CHEIA ÎN. 97v/29. *Bogdan cel afurisit vru să fugă, ci judecata lui Dumnezeu nu-l lăsă pentru mozaviria ce mozavirise pre svîntul Nifon* (sfîrşitul sec. XVII). MAG. IST. IV, 251. *În taină umbla tot mozavirindu-l şi îndemnînd gloatele, ca să-l ucigă* (sfîrşitul sec. XVII). ib. 341. ✧ Absol. *Nici ne iubim unul cu altul, ce ocarim şi viclenim şi mozavirim* (a. 1746). ap. TDRG.
— Prez. ind.: *mozaviresc.* — Şi: **muzăvirí, muzeviri** vb. IV.
— V. **mozavir.**

MOZAVIRÍE s. f. (Învechit) Defăimare, calomnie; duşmănie, ură; viclenie. *Pentru muzăvirie cum să nu muzăvirim pre niminea* (a. 1642). BV I, 125/10. *Ni să cade să ne ferim de toate pizmele şi mozaviriile.* NEAGOE, ÎNV. 102/24. *Păziți-vă şi vă feriți trupurile şi sufletele curate de... muzaviria viclanului.* id. ib. 191/5. *Judecata lui Dumnezeu nu-l lăsă pentru mozaviria ce mozavirise pre svîntul Nifon* (sfîrşitul sec. XVII). MAG. IST. IV, 251, cf. V, 128. *Părrăsiți amu... toate clevetele (muzaviriile* BIBLIA 1688). COD. VOR. 145/28. *Să lipsească pizma şi mozaviriia şi hicleşugul din mijlocul lor.* ANON. CANTAC., CM I, 194. *Între celelalte mozavirii şi vînzări ce-mi fac... au zis către Măria-ta...* ANTIM, P. XXVI. *Frica norodului şi de mozavirii şi de pîri mincinoase.* VĂCĂRESCUL, IST. 277.
— Accentuat şi: (neobişnuit) *mozávirie.* KLEIN, D. 212. — Pl.: *mozavirii.* — Şi: **mozavíre** (KLEIN, D. 212, LB, PONTBRIANT, D.), **muzaviríe, muzăviríe** s. f.
— **Mozavir** + suf. *-ie.*

MOZAVIRÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a mozaviri şi rezultatul ei; defăimare, calomniere. Cf. KLEIN, D. 212.
— Pl.: *mozaviriri.*
— V. **mozaviri.**

MOZAVÍRNIC, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. (Învechit) Care defăimează; defăimător, calomnios. *Vrăşmaşi ce se-ar rădica asupra domniilor noastre cu... pîri şi cuvinte mozavirnice* (a. 1658). MAG. IST. II, 183/26.
2. S. m. (Regional; în forma *muzăvernic)* Om crud. Com. din BRĂDIŞORUL DE JOS-ORAVIȚA.
— Pl.: *mozavirnici, -ce.* — Şi: **(1,** învechit) **mozovírnic, -ă** (PASCU, S. 336) adj.; **(2,** regional) **muzăvérnic** s. m.
— **Mozavir** + suf. *-nic.*

MOZAZÍV, -Ă adj. (Regional) Ursuz, posac (Borşa-Vişeu de Sus). ALR II 3 676/362.
— Pl.: *mozazivi, -e.*
— Etimologia necunoscută. Cf. mozac.

MOZĂCÍ vb. IV. Refl. (Învechit, rar) A face ceva în silă, fără chef. *Fiule, cînd înveți carte, învață bine, nu te mozăci, nici te încurca cu mintea* (a. 1745). IORGA, S. D. XV_2, 217.
— Prez. ind.: *mozăcesc.*
— V. **mozac.**

MOZDÓN s. n. (Învechit, prin nordul Transilv.) Locomotivă. ALR SN III h 871.

— Pl.: *mozdoane* (ALR SN III h 871/284) şi *mozdonuri* (ib. 871/325).
— Din magh. **mózdony.**

MOZDRÁN s. m. v. **mojdrean.**

MOZGÁNT, -Ă s. m. şi f. v. **muzicant.**

MÓZGĂ s. f. v. **muzică.**

MOZGOŞÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, prin Transilv. şi Ban.) A mişca. Cf. ANON. CAR., DR. IV, 155.
— Prez. ind.: *mozgoşesc.*
— Din magh. **mozgat.**

MÓZI subst. invar. (Maghiarism, prin Transilv.) Cinematograf. *Să fii acasă, nu cumva să te duci la mozi, că mă supăr.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 6/4, cf. A III 13.
— Din magh. **mozi.**

MOZICÁNT, -Ă s. m. şi f. v. **muzicant.**

MÓZICĂ s. f. v. **muzică.**

MOZINCÚŢĂ s. f. v. **muzicuţă.**

MOZÓÁCĂ s. f. (Regional) „Grămadă, dîlmă; movilă". BUGNARIU, N. 53/472. *A aflat o mozoacă de bani.* id. ib.
— Cf. mozol[1].

MOZÓC[1] s. m. (Popular) Cîine (mare) ciobănesc. *Iată mozocul sau cînele cenuşos . . . gata stă şi să uită cum mînîncă stăpînul lui.* ŢICHINDEAL, F. 331/2, cf. LB, LM, H II 100, 186, 303, IV 56, VI 208, VII 155, IX 60, X 17, XIV 106, XVIII 45, 103, 305, REV. CRIT. III, 167. *Aide, leleo, să te joc, Că la vară-ţi fac cojoc, Numai de-ar trăi mozoc.* MAT. FOLK. 963, cf. CHEST. V 76/86. ✦ (Prin nord-estul Olt.) Epitet dat unui om care are gura asemănătoare cu un bot de cîine. Cf. I. CR. XIII, 82.
— Pl.: *mozoci.*
— Etimologia necunoscută.

MOZÓC[2], -OÁCĂ adj. v. **mazac.**

MOZOCÍ vb. IV. Tranz. (Prin Transilv.) A fărîmiţa ceva în mîini (Zagra-Năsăud). PAŞCA, GL.
— Prez. ind.: ?
— Cf. mozoli.

MOZÓL[1] s. n. (Regional) Gîlcă, bolfă; bătătură. Cf. BARCIANU, V., ALEXI, W.
— Pl.: *mozoale.* BARCIANU.
— Din ucr. **мозоля, мóзуль.**

MOZÓL[2] subst. (Regional) **1.** Gunoi, rumeguş. Cf. PAMFILE, J. II, 155, DM.

2. Cîmpie, păşune cu iarbă păscută de vite. Cf. DDRF.
— Postverbal al lui **mozoli.**

MOZOLEÁLĂ s. f. (Rar) Faptul de a mozoli. Cf. CIAUŞANU, GL.
— Pl.: *mozoleli.*
— **Mozoli** + suf. *-eală.*

MOZOLÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Complementul indică un aliment) A frămînta în gură, a mesteca[1] multă vreme (fără a muşca sau sfărîma cu dinţii şi fără a înghiţi); a molfăi **(1)**, a morfoli **(1)**, (regional) a moscoli[1]. *I-a dat în mînă frîntura de covrig s-o mozolească.* SANDU-ALDEA, U. P. 159. *Trăgeau cu degetele bucăţi, le înfulicau repede, mozolindu-le şi clămpănindu-le.* SADOVEANU, O. XIV, 139, cf. ŞEZ. I, 212, II, 156. *Cînd am pornit către casă, mi-am luat un os, să-l mai mozolesc pe cale.* MERA, L. B. 115. *O mozolit poati două sasuri para seia.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. ✦ (Complementul indică altceva decît un aliment) A purta în gură (cu limba) de colo pînă colo, a mesteca[1] **(1)**; a roade. *Îşi mozoleşte el atunci vîrful bărbii-n gură, stă nitel pe gînduri.* LUNGIANU, CL. 37. *Faţa preotului se umflase de groază şi cîteva clipe nici nu putu vorbi, mozolindu-şi doar buzele neputincioase.* REBREANU, P. S. 161. *Moş Petea oftă, apoi începu să mozolească iar capătul lalelei.* SADOVEANU, O. I, 194, cf. VIII, 303. *Pe-un stog zîmbind, ce bine mi-ar fi mie, Cu luna-n ochi un pai să mozolesc.* LESNEA, P. E. 47. *Mozoleau între dinţi violete parfumate.* V. ROM. august 1960, 82. ✦ (Regional) A fărîmiţa ceva (cu mîinile) (Strîmba Vulcani-Tîrgu Jiu). ALR I 1 989/839.

2. Tranz. (Regional) A mototoli, a boţi, a face ghem. Cf. ALR II 3 448/219. *Ai mozolit aşa de tare hîrtia că nu se mai poate scrie pe ea.* Com. din PIATRA NEAMŢ.

3. Tranz. şi refl. (Regional) A (se) murdări, a (se) mînji, a (se) mîzgăli. *S-au mai strîns şi alţi cîini şi l-au mozolit prin glod.* ap. CADE, cf. PAMFILE, J. II, 155, CIAUŞANU, V., id. GL., PAŞCA, GL., com. din STRAJA-RĂDĂUŢI. *S-a mozolit cu furingiri.* ALR II 3 517/95, cf. 3 477/95. ✦ Tranz. (Complementul indică rufe) A spăla prost, de mîntuială. *Numa a mozolit cămeşile.* ŞEZ. IX, 146.
— Prez. ind.: *mozolesc.*
— Din magh. **majszol.**

MOZOLÍT, -Ă adj. **1.** Care a fost mestecat multă vreme în gură fără a fi mîncat. Cf. mozoli **(1)**. ✦ (Regional) Mototolit **(1)**. Com. din PIATRA NEAMŢ.

2. (Regional) Murdar. Cf. mozoli **(3)**. *Pereţii mozoliţi şi nevăruiţi de la sfeştania casei.* IOVESCU, N. 63.
— Pl.: *mozoliţi, -te.*
— V. **mozoli.**

MOZOMÁINĂ s. f. (Ban.) **1.** Nălucă, arătare; monstru **(1)**. Cf. ANON. CAR., CADE, L. COSTIN, GR. BĂN. 141.

2. Sperietoare (de păsări); momîie **(1)**. Cf. ALRM SN I h 33. ✦ Epitet dat unui om urît. Cf. CADE. ✦ Fig. Om de nimic. NOVACOVICIU, C. B. II, 4.

3. Măscărici (la nuntă). Cf. ALR II/I MN 81, 2 689/36, 47, 76.

— Pl.: *mozomaine* şi *mozomăini*.

— Cf. germ. Moselman.

MOZOVÍRNIC, -Ă adj. v. **mozavirnic**.

MÓZUCĂ s. f. v. **muzică**.

MOZÚR, -Ă adj. (Regional; despre coama cailor) Ros (din cauza rîiei). Cf. DDRF.

— Pl.: *mozuri, -e*.

— Etimologia necunoscută.

MRÁHNIŢĂ s. f. v. **mraniţă**.

MRÁJĂ s. f. v. **mreajă**.

MRÁNĂ s. f. v. **mreană**.

MRÁNEŢĂ s. f. v. **mraniţă**.

MRÁNIŢĂ s. f. **1.** Îngrăşămînt agricol natural, obţinut din gunoi de grajd descompus sau din descompunerea altor materiale organice, în special frunze; (regional) mrăniţău. Cf. ARHIVA, XXIII, 190. *Mraneţa de oi şi capre e foarte periculoasă plantelor delicate.* ap. TDRG. *O ţelină mai domesnică..., cu mai multă mraniţă, se numeşte tizlă.* PAMFILE, A. R. 25. *Această mraniţă... de foi sau de orice plante în descompunere... este îngrăşarea cea mai bună pentru plante delicate.* id. ib. *Răsadniţa... cuprinde, de o latură, mraniţă cernută în grosime de 25 centimet*[ri]. COMŞA, N. Z. 22. *Ghivecele nutritive sînt făcute dintr-un amestec de pămînt, mraniţă, băligar şi îngrăşăminte chimice, după nevoile plantelor ce se cultivă.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2882, cf. LTR², DER, I. CR. V, 183, ALR I 949/592, 594, 610, 710. *Pe straturile unde am împrăştiat mraniţă, am scos cele mai mari conopide.* Com. din PIATRA NEAMŢ. ✦ (Prin sudul Mold.) Loc îngrăşat cu mraniţă **(1)**, (regional) mrăniţar; pămînt gras, în urma putrezirii gunoiului. Cf. CHEST. IV 120/626, ALR II/605.

2. (Prin Bucov.) Baligă mare şi moale (ŞEZ. V, 107); găinaţ (com. din ZAHAREŞTI-SUCEAVA).

— Şi: (regional) **mráneţă, mráhniţă** (ŞEZ. V, 107, I. CR. V, 183), **brániţă** (IORDAN, STIL. 52) s. f.

— Din slav. ***smradьnica**. Cf. v. sl. смрадьнъ „rău mirositor".

MRĂNIŢÁ vb. I. Tranz. (Rar) A îngrăşa cu mraniţă **(1)**. Cf. TDRG.

— Prez. ind.: *mrăniţez*.

— V. **mraniţă**.

MRĂNIŢÁR s. n. (Regional) Loc îngrăşat cu mraniţă **(1)** (Făurei-Focşani). Cf. CHEST. II 428/104.

— Pl.: *mrăniţare*.

— **Mraniţă** + suf. *-ar*.

MRĂNIŢĂU subst. (Regional) Mraniţă **(1)**. *Traga, lopată de lemn pentru rînit „mrăniţău" din tîrlă şi din strungă.* STOIAN, PĂST. 52.

— **Mraniţă** + suf. *-ău*.

MRĂNIŢÓS, -OÁSĂ adj. (Despre pămînt) Pe care s-a împrăştiat mraniţă **(1)**, îngrăşat cu mraniţă. *Se începe a se face cuiburi şi a se semăna, în pămînt mrăniţos, bostani, pepeni, cantalupi.* F (1884), 217. *O ţelină mai domesnică, adică nu aşa de înţelenită, ci mai mrăniţoasă.* PAMFILE, A. R. 25.

— Pl.: *mrăniţoşi, -oase*.

— **Mraniţă** + suf. *-os*.

MREÁHNĂ s. f. v. **mreană**.

MREÁJĂ s. f. **I. 1.** Plasă de pescuit simplă, uşoară, împletită din aţă foarte subţire, ale cărei dimensiuni, formă şi structură a ochiurilor variază după regiuni. *Păsaţi întru adînc şi aruncaţi mreaja voastră în vînătoare.* CORESI, EV. 329. *Văzu doi fraţi... aruncînd mreaja în mare.* id. TETR. 6. *Dzise lui Petru Domnul să arunce mreajea în mare să veneadze peaşte.* VARLAAM, C. 259. *Numaidecît lăsară mrejile şi mearsără după el.* N. TEST. (1648), 6r/17. *După porunca lui H*[risto]*s aruncară apostolii mrejile în mare.* CHEIA ÎN. 8r/4. [Peştii] *de tot înăduşiţi de mreaje îi scot.* CANTEMIR, IST. 38. *Cu mînile numai pute să prindă mulţime* [de peşti], *cu cît mai vîrtos cu mreja.* DRĂGHICI, R. 90/26, cf. 24/16. *Mreajă de ton.* PONTBRIANT, D. *De-aş prinde-acum în mreaja mea Pe-a mărei împărat, Ce poartă-n frunte-o mare stea... Eu care sînt un biet păscar.* ALECSANDRI, P. I, 146. *Şi deacă mrejea şi năvodul atîrnă greu, pescarii întind vesel de capătul funiilor.* F (1885), 193. *Să ne unim şi să prindem peşte-mpreună. Unul are un cîrlig, altul două, unul o mreje, altul alta.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 21. *Crîstaşul... e făcut din o bucată de mreajă, întinsă în lături şi pusă într-o prăjină lungă.* LIUBA-IANA, M. 129. *Firele... sînt bune de pus la voloc sau mreje, ca să fie norocoase la prins peşte.* PAMFILE, I. C. 201. *Mreajă de crap în Oltenia.* ANTIPA, P. 501. *Mreajă cu laţuri.* id. ib. 500. *Pescuitul cu mreaja se practică în porţiunile liniştite ale apelor (ferite de valuri).* LTR². *Mreja-n Murăş aş întinde, Toate mrenele le-aş prinde.* POMPILIU, B. 19. *Se pune şi toarce O mreajă să*

facă . . . Mreajă de mătase, Împletită-n şease. TEODORESCU, P. P. 91. *Tata zice că din Dunăre m-a prins cu mreaja.* RETEGANUL, P. III, 9, cf. V, 45. *Peştele . . . îl prinde cu vîrşa, cu undiţa . . . cu mreja.* ŞEZ. II, 32, cf. 197. *Trăieşte ca peştele-n mreajă*, se zice despre cel care e prins cu vicleşug. Cf. ZANNE, P. I, 592. *Nu prinde peşte înaintea mrejii* (= nu-ţi face planuri, fără să fii sigur de reuşita lor). id. ib. IV, 462. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Grătariu de aramă în chip de mreajă.* BIBLIA (1688), 58[2]/16, cf. 247[1]/51. *Noaptea să întindă A ei umbre peste mine. Ca-ntr-o mreajă să mă prindă.* NEGRUZZI, S. II, 60. *Iar de sus pînă-n podele, un paianjăn prins de vrajă A ţesut subţire pînză, străvezie ca o mreajă.* EMINESCU, O. I, 76. *Umbra lui, ca o mreajă neagră, cu nasul lungit, părea că începuse o vorbire intimă cu el.* id. N. 58. ✧ (Fig. şi în contexte figurate) *Îi era cosiţele părului galbene, încît se arăta o mreajă împletită cu aur.* MOLNAR, RET. 86/13. *Apoi razele-i robite Soarele-ncet desfăcînd . . . O mreajă purpurată Peste dealuri întindea.* ALEXANDRESCU, M. 230. *Toamna, mîndră, ţesătoare, Pune furca-n brîul ei . . . Iar fuioru-i de matasă Pe pămînt în urmă lasă Mreji de raze argintii.* ALECSANDRI, POEZII, 261. *Şi pas cu pas, pe urma ei, Alunecă-n odaie, Ţesînd cu recile-i scîntei O mreajă de văpaie.* EMINESCU, O. I, 168. *Prin mrejele şi valurile de nouri . . . Luna trecea, palidă şi rece.* id. N. 37, cf. 57. *Şi acuma* [casa] *era tot hîrb, pereţii ciur şi acoperişul mreje.* SLAVICI, N. I, 20. *Sînt deştepţi, aşa e, doamnă, dar cu mintea lor isteaţă, Ei întind pe noi O largă mreajă, deasă ca o ceaţă.* DAVILA, V. V. 158.

2. (Învechit) Cursă de prins animale sălbatice sau laţ pentru păsări. *Ploao spre păcătoşi mreaje* (cursele H, laţuri D), *foc şi văpaie.* CORESI, PS. 25/3. *Dînd şi o mreajă la care slugă avu el mai crezută, îl trimisă . . . ca pre un vînători, cu iepurile în spate.* HERODOT (1645), 53. *O apă mare . . . curea. Malurile cu mreji şi cu silţe avea împenate.* CANTEMIR, IST. 204. *Întindea o mreajă pentru pasări.* ŢICHINDEAL, ap. CADE. *Cînd cu mreji amăgitoare Vii prindeam păsări din zbor.* I. VĂCĂRESCUL, P. 8/17. ✧ (În context figurat) *Vă întindeţi mrejile, vînaţi pentru mine vînatul credinţei.* ANTIM, P. 3.

3. Fig. Mijloc viclean sau iscusit de a ademeni sau de a prinde pe cineva, cursă, laţ; p. ext. intrigă; situaţie în care se află o persoană ademenită sau prinsă astfel. *Cădea-vor în mreaja sa greşnicii.* PSALT. HUR. 119[v]/16, cf. PSALT. 15, 294. *Temîndu-se ca să nu cază în mreaja vrăjmaşilor, au părăsit pre Ion Vodă.* SIMION DASC., LET. 230, cf. 49. *De la mrej ascunse de pierdzare Mă vei scoate şi de lunicare.* DOSOFTEI, PS. 100/17. *Tot zidiul vrajmaşiii şi toată mreaja vicleniii ca pravul vor spulbera.* CANTEMIR, IST. 113. *Eu, luceafărule, voi să-ţi sparg toate mrejele şi-ţi voi perde tot vicleşugul.* ANTIM, P. 80. *Era un drum plin de mreji şi de curse.* CRITIL, 50/12. *Au căzut într-o mreajă.* IST. AM. 34[r]/17. *Alt drum decît acest din codru nu duce spre insula ta. De-or intra în el, îi prind în mrejele mele.* ALECSANDRI, T. I, 424. *Victimele, pe care era cît p-aci să le răpună, scapă la un moment dat din mrejele lui.* CARAGIALE, O. I, 11. *Să ştiţi că eu am priceput mrejele ce îmi întinde domnul vostru.* ISPIRESCU, M. V. 39, cf. 49, id. L. 128. *Deci el mrejele-şi întinde Ca un ager militar . . . Însă vede, cu durere, Că sînt toate în zadar.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 168. *Eu l-am atras cu vorbe Măgulitoare-n mreaja ce moartea-i întindea.* I. NEGRUZZI, S. VI, 457. *Poetul începe să fie deplin conştient că s-a lăsat prins de mreje care l-au condus pe căi străine artei.* V. ROM. ianuarie 1954, 156. *Făptura omenească intră, bună şi cuminte, în mrejele societăţii.* RALEA, O. 24. ✦ (De obicei însoţit de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") Ceea ce cuprinde din toate părţile, ceea ce încătuşează libertatea, independenţa etc. cuiva. V. lanţ, cătuşă. *A scăpa din mrejele robiei* (cca 1705). GCR I, 351/4. *Amorul bagă-n mreji pe Areti.* PANN, E. II, 83/17. *Scăpînd de mrejele păcatelor, au mers . . . să se bucure.* ARHIVA R. I, 39/11. *Amorul pentru Ana şi glorie m-aprind . . . A cărie dulci mreje mai tare mă cuprind.* ALECSANDRI, T. II, 96. *Cyrus . . . în dulce mreajă prins De dragul Pholloei coprins.* OLLĂNESCU, H. O. 104. *Împresuraţi-s acum troienii de mreaja pieirii.* MURNU, I. 147. *Pe cînd stăteau aşa, tăcuţi şi învăluiţi într-o mreajă de iubire nesfîrşită, auziră deodată nişte paşi.* BUJOR, S. 149. *Îşi dădea bine seama că vrea să-şi impute amintirile care l-au cuprins în mrejele lor.* REBREANU, P. S. 49. *Izbutise să rupă mreaja fermecatei amintiri.* GALACTION, O. 134. *Cei îndrăciţi pîn-atunci se muiau de mrejile bolii.* ŞEZ. XVIII, 199.

II. P. anal. **1.** (Adesea la pl. cu valoare de sg.; de obicei construit cu verbe ca „a întinde", „a prinde", „a cădea în") Pînză de păianjen. *O muscă înmrejuită în mreaja unui păianjin.* PISCUPESCU, O. 6/3. *Au văzut un paingăn întinzîndu-şi mrejile sale într-un unghiu.* DRĂGHICI, R. 80/17. *Se uită vulturu şi vede înadins, Paingul lîngă el, cum mreja au întins.* DONICI, F. I, 15/2. *Paingului cine spune Cu meşteşug să întindă o mreajă de-atîte strune?* CONACHI, P. 294, cf. 269. *A ţesut secu de păianjăn o pînză (mreajă) d-o maramă.* JIPESCU, ap. GCR II, 262. *Păianjenii-şi întinseră mrejile lor ca o dantelă străvezie şi prăfuită.* DELAVRANCEA, T. 46. *În moară, pulberea albă de făină . . . se anina în mrejele de paianjen.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 24. *Ca un paianjăn care aşteaptă să-i cadă musca-n mreje,*

așa stătea el ascuns după un colț de zid. MIRONESCU, S. A. 72.

2. (Regional) Lucru de mînă tricotat, croșetat sau brodat în formă de rețea (BUDAI-DELEANU, LEX., com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI); dantelă (ALR II 5 780/365, 386, LEXIC REG. 105); țesătură făcută cu acul pentru a astupa o ruptură la o rufă (RĂDULESCU-CODIN); „încheietura mînecii cămeșii, făcută cu acul" (VÎRCOL, V. 96).

3. (Regional) Coteț (pentru prinderea peștilor). Cf. DAMÉ, T. 125, DM.

4. (Regional) Gard făcut din crengi sau din mărăcini în jurul ogorului sau al unei căpițe. Cf. H V 430, RĂDULESCU-CODIN, CHEST. II 403/92, ALR II 5 037/284, 5 078/284.

5. (Regional) Poiană, luminiș (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. 83.

— Pl.: *mreje* și *mreji*. — Și: (învechit și regional) **mréjă** s. f.; (învechit) **mrej** s. n.; (regional) **mrégie** (ANTIPA, P. 162), **mrájă** (DR. V, 764), **meréjă** (ALR I 1 734/315, ALR SN III h 742/64), **miréjă** (ALR I 1 734/56, 61, 610), **îmbreájă** (ib. 1 734/227), **îmbréjă** (ib. 1 734/339, 556), **umbréjă** (ib. 1 734/260, ALR SN III h 741, 742 s. f.

— Din v. sl. мрѣжа.

MREAN s. m. v. **mreană.**

MREÁNĂ s. f. (Iht.) **1.** (Și, regional, în sintagmele *mreană albă*, BĂCESCU, P. 38, 76, *mreană aspră*, id. ib. 38, 76, 125, *mreană bălană*, id. ib. 38, 76, *mreană de Dîmbovița*, id. ib. 38, 76, 125, *mreană de Siret*, id. ib. 38, 76, *mreană de șuvoi*, id. ib. 38, *mreană răpănoasă*, id. ib. 76, *mreană galbenă*, ANTIPA, F. I. 131, *mreană roșie*, id. ib., *breană de Dunăre*, BĂCESCU, P. 75, 124, *breană de Olt*, id. ib. 75, 124, *breană aurie*, ANTIPA, F. I. 123) Pește de rîu înrudit cu crapul, cu corpul alungit, lung de 40—60 cm, acoperit cu solzi mărunți, de culoare verde-cenușie pe spate și alburie pe burtă, și cu botul lung care are două perechi de mustăți scurte și groase *(Barbus barbus)*. Cf. CANTEMIR, IST. 236. *O mreană saltă-n aer după-o viespe sprintioară.* ALECSANDRI, POEZII, 51. *Tocmai era să se lase de pescuit, cînd văzu o mreană.* ISPIRESCU, L. 280. *Mreana... nu-mi poate fi de nici un folos.* MARIAN, O. II, 324, cf. id. INS. 56, id. T. 47. *Dădu de o mreană cu solzii aurii, azvîrlită de talaz pe mal.* F (1891), 445. *Mreana se vînează mai cu seamă în Olt și în Dunăre.* DAMÉ, T. 127. *Dădură cu năvodul și prinseră o prea frumoasă mreană.* GALACTION, O. 254. *Așezam, cu doi flăcăi tovarăși, cîrlige la un vad, pentru mrene.* SADOVEANU, O. III, 28. *Pînă la sfințitul soarelui se aleseră cu o mreană de vreo trei kilograme.* BENIUC, M. C. I, 495. *Rîu străbătut de fulgere de mrene.* ISANOS, Ț. L. 32. *Valurile bulbucea, Iar ea-n valuri cum trecea, Mreană de-aur se făcea.* ALECSANDRI, P. P. 28. *Mă zbat... ca mreana la repezînă.* HODOȘ, P. P. 170. *Numai eu nu pot dormi... Ca și breana-n apă lină.* BIBICESCU, P. P. 256, cf. CANDREA, Ț. O. 47, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

2. (Și, regional, în sintagmele *mireană porcească*, BĂCESCU, P. 37, 126, *mreană de Ilfov*, id. ib. 38, 76, 125, *mreană neagră*, id. ib. 38, 76, *mreană răpănoasă*, id. ib. 38, 76, 126, *mreană ruginoasă*, id. ib. 38, *mreană vînătă*, ANTIPA, F. I. 131, *mreană cenușie*, id. ib. 132, *mreană vărgată*, id. ib., *mreană pătată*, id. ib., *breană de rîu*, BĂCESCU, P. 75, *breană de vale*, id. ib.) Pește de rîu mai mic decît mreana **(1)**, cu spinarea vînătă, cu pete mari de culoare închisă *(Barbus meridionalis petenyi)*. Cf. ANTIPA, F. I. 132, BĂCESCU, P. 125.

3. (Regional; în sintagma) *Mireană porcească* = porcușor *(Gobio gobio)*. Cf. BĂCESCU, P. 37, 145.

4. (Prin Ban.; în forma *mireană)* Numele unui pește nedefinit mai de aproape. Cf. BĂCESCU, P. 184.

— Pl.: *mrene*. — Și: (regional) **mrean** (ALR I 1 742/700) s. m., **mreáhnă** (ib. 1 742/516), **mráně** (ib. 1 742/361), **mleáně** (ib. 1 742/273) s. f., **mlean** (H II 12) s. m., (cu epenteză) **mereáně** (BĂCESCU, P. 37, ALR I 1 742/51, 308), **măriáně** (ALR II 6 239/537), **mireáně** (BĂCESCU, P. 37, 76, 184, C. ANTONESCU, P. 27, H IX 122, ALR I 1 742/61, 65, 295, 856, ALR II 6 239/25; pl. și *mireni*, ALR I 1 742/424, 610, ALR II 6 239/95) s. f., **mireăn** (ALR I 1 742/107) s. m., **mireăhnă** (BĂCESCU, P. 37), **mureáně** (BARONZI, L. 94, LM, ALR I 1 742/347), **mérnă** (BĂCESCU, P. 37), (prin disimilare) **breáně, vreáně** (ALR I 1 742/150, 158, 186), (cu proteză) **mbreáně,** (ANTIPA, F. I. 131, C. ANTONESCU, P. 27, H IV 105, IX 53, ALR I 1 742/118, 178, 339, 848, 885, ALR II 6 239/219), **nbreáně** (ALR II 6 239/182), **imbreáně** (BĂCESCU, P. 35, ALR I 1 742/835), **îmbreáně** (H IX 36, XII 301, ȘEZ. III, 17, ALR I 1 742/75, 218, 227, 269, 359, 375, 554), **înbreáně** (H XII 288), **umbreáně** (BĂCESCU, P. 76, ALR I 1 742/109, 122, 138, 156, 217, 268, 363, 378, 558, 573, 750, ib. 1 746/125, ALR II 6 239/260, 286), **umreáně** (BĂCESCU, P. 56, 76), **unmreáně** (id. ib. 75), (neobișnuit) **dumbreáně** (ANTIPA, P. 779) s. f.

— Din v. sl. мрѣна. Cf. bg. мръна.

MRÉGIE s. f. v. **mreajă.**

MREJ s. n. v. **mreajă.**

MREJÁR s. m. (Învechit, rar) Cel care prinde pește cu mreaja **(I 1)**. *Și vor suspina păscarii, și vor suspina toți ceia ce pun undețe la rîu și ceia ce pun năvoade, și mrejearii vor jăli.* BIBLIA (1688), 465[1]/14.

— Pl.: *mrejari.*

— **Mreajă** + suf. *-ar.*

MRÉJĂ s. f. v. **mreajă.**

MREJÍ vb. IV. (Regional) **I. 1.** Intranz. A împleti mreje **(I 1)**, a face plase, rețele; (regional) a mrejui **(1)**. Cf. DDRF, TDRG. ✧ (Cu complement intern) *I se rugară ca . . . o mreje să le mrejească.* CANTEMIR, IST. 321.

2. Intranz. A arunca mreaja **(I 1)** pentru a prinde pești. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU. ✧ Tranz. (Complementul indică locul unde se pescuiește) *În mînă poartă O mreajă de mătasă, Să mrejească alba Dunăre, Să prindă peşte-mreană.* ȘEZ. IV, 11.

3. Tranz. Fig. A umbla cu mijloace viclene pentru a ademeni, a prinde; (regional) a mrejui **(2)**. V. unelti, urzi. *Au iscodit deosebite pîri mincinoase şi au mrejit feluri de intrigi asupra lui.* NEGRUZZI, S. I, 232, cf. DDRF, BARCIANU.

II. Tranz. P. anal. **1.** (Complementul indică fire textile) A urzi, a țese, a împleti. Cf. CIHAC, II, 205, ALEXI, W. ✦ Spec. A face dantelă. LEXIC REG. 105. ✦ A însăila (Ciocmani-Zălau). Cf. ALR I 1 754/273.

2. (Complementul indică un gard din crengi, de mărăcini) A construi prin împletire. Cf. PAMFILE, J. II, 155.

— Prez. ind.: *mrejesc.*

— V. **mreajă.**

MREJÍRE s. f. (Regional) Acțiunea de a mreji și rezultatul ei; (regional) mrejuire. ✦ (La pl.) Uneltire, intrigă. *Contra feluritelor mrejiri.* ap. TDRG.

— Pl.: *mrejiri.*

— V. **mreji.**

MREJÍT, -Ă adj. (Regional) Lucrat în formă de mreajă **(I 1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

— Pl.: *mrejiți, -te.*

— V. **mreji.**

MREJITÚRĂ s. f. (Regional) Împletitură (în formă de mreajă **I 1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *mrejituri.*

— **Mreji** + suf. *-tură.*

MREJUÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Prin nordul Munt.) A mreji **(I 1)**. Cf. RĂDULESCU-CODIN, 51.

2. Tranz. Fig. (Regional) A mreji **(1 3)**. Cf. ALEXI, W.

3. Tranz. (Prin sud-vestul Munt.; complementul indică un snop, o grămadă de nuiele etc.) A lega prost, a nu strînge bine legătura. Cf. I. CR. VIII, 88.

— Prez. ind.: *mrejuiesc.*

— V. **mreajă.**

MREJUÍRE s. f. (Regional) Acțiunea de a mrejui și rezultatul ei; (regional) mrejire. ✦ (Învechit; la pl.; concretizat) Gratii, zăbrele. *Pren fereastră să pleca maica Sisarii, pren mrejuiri.* BIBLIA (1688), 177¹/26.

— Pl.: *mrejuiri.*

— V. **mrejui.**

MREJUÍT, -Ă adj. (Învechit) Prevăzut cu gratii, cu o rețea (de sîrmă). *Ferestrile mrejuite.* BIBLIA (1688), 565²/30, cf. TDRG.

— Pl.: *mrejuiți, -te.*

— V. **mrejui.**

MREJUITÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care întinde mreaja **(I 1)**; care prinde în mreajă. (În context figurat) *Ca s-o captiveze pe-aceea ce străbate . . . grădina prea vrăjită, — Desfătătoarea seară . . . Cu mîinile-i complice întinse, pe furişe, Mrejuitoarea plasă a stelelor piezişe.* PERPESSICIUS, S. 146.

— Pl.: *mrejuitori, -oare.*

— **Mrejui** + suf. *-tor.*

MREJULÍȚĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui mreajă **(I 3)**. *Numele romano-moldo-vlahilor . . . încă mai cu împleticite şi mai cu încurcate mrejuliţe a-l înfăşura şi . . . a-l rade şi a-l şterge s-au nevoit.* CANTEMIR, HR. 24.

— Pl.: *mrejuliţe.*

— **Mreajă** + suf. *-uliță.*

MREJÚȚĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui mreajă **(I 1)**; rețea mică (de sîrmă). *Înaintea uşiţei* [vranei] . . . *se pune o mrejuţă de sîrmă.* ECONOMIA, 205/8.

— Pl.: *mrejuţe.*

— **Mreajă** + suf. *-uță.*

MRENIȘOÁRĂ s. f. (Prin Bucov.) Mrenuță. MARIAN, INS. 56.

— Pl.: *mrenişoare.*

— **Mreană** + suf. *-işoară.*

MRENÍȚĂ s. f. (Regional) Mrenuță (Hodac-Reghin). ALR I 1 746/229.

— Pl.: *mreniţe.*

— **Mreană** + suf. *-iță.*

MRENUȘOÁRĂ s. f. (Prin Bucov.) Mrenuță. *S-au aninat . . . Pă toată spiţişoara Mrenuşoara.* MARIAN, SA. 269.

— Pl.: *mrenuşoare.*

— **Mreană** + suf. *-uşoară.*

MRENÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui mreană; (regional) mrenișoară, mreniță, mrenușoară. Cf. MARIAN, INS. 56. *Peşti mai mici, somotei şi mrenuţe, cad destul de obişnuit în cîrlig.* SADOVEANU, O. IX, 353.

— Pl.: *mrenuţe.*

— **Mreană** + suf. *-uță.*

MU interj. (De obicei pronunţat cu „u" prelungit sau repetat) Onomatopee care redă mugetul vitelor cornute sau (rar) strigătul altor animale. *Dar mu-mu Joiana muge.* COŞBUC, P. I, 95. *Fecioraşul se făcea vacă şi striga „mu-mu" !* RETEGANUL, ap. CADE, cf. ALR II 5 527/172.

— Şi: **muo** interj. RĂDULESCU-CODIN, Î. 277.

— Onomatopee.

MUBAIÁ s. f. v. **mumbaia.**

MUC s. m., s. n. **I.** S. m. **1.** (Mai ales la pl.) Secreţie (vîscoasă şi lipicioasă) produsă de glandele mucoasei nazale şi eliminată prin nări. Cf. ANON. CAR. *Se deosebesc puroile ceale din gîlci, de muci.* CALENDARIU (1814), 165/20, cf. VASICI, M. I, 182. *Nu s-a speriat şi nu a plîns cu mucii . . . pînă la bărbie, cum fac copiii proşti.* I. BOTEZ, B. I, 137. *Minte n-ai mai multă ca un copil cu muci.* BENIUC, V. CUC. 22, cf. CAMILAR, N. I, 237, II, 309. *Calul a sforăit deodată şi, tuşind scurt, a împrăştiat un smoc de muci în toate părţile.* PREDA, Î. 131. *Copiii Pe gunoi, Cu mucii Ţuroi.* TEODORESCU, P. P. 179. *O băsmăluţă de in . . . Să-mi şterg nasul de muci.* MARIAN, NU. 396. *Copilul . . . are nasul uscat, fără muci.* ŞEZ. IV, 27, cf. II, 187. *Mucii-i curge, Luleau-i strînge.* VASILIU, C. 186, cf. ALRM II/I h 20. *Cînd mucii ţi-i sufli, nu trîmbiţa din nări, că pe toţi îi sperii.* ZANNE, P. VIII, 378. *Sub cel deal îngropilat, fierbe-o oală cu păsat (Mucii în nas).* SBIERA, P. 323. *Lui Stan lungul Îi pică mucul* (Fîntîna). GOROVEI, C. 143. ✧ Expr. (Regional) **A-şi lăsa lucrul şi a-şi lua** (sau **a-i lua** cuiva) **mucul** = a-şi lăsa treburile importante pentru a se ocupa de lucruri lipsite de însemnătate (ale sale sau ale altuia). Cf. PANN, P. V. I, 151/27, ZANNE, P. II, 632. (Regional) **Frumos de muc** = foarte frumos. Cf. POLIZU, BARONZI, L. 126, ZANNE, P. II, 567. (Regional; ironic) **Îi curg mucii de gras (ce e),** se zice despre cineva foarte slab. PAMFILE, J. II, 155. (Familiar) **A-i pica** (sau **a-i cădea**) **mucul** (sau **mucii**) **undeva** sau **la cineva,** se zice despre cei care se duc într-un loc mai des decît s-ar cuveni sau care zăbovesc prea mult undeva ori la cineva. *Una, două, la Mărică, Mucii tot la ea îţi pică.* PANN, P. V. II, 107/4. *Acasă vine numai cînd îi e foame, încolo-i cade mucu tot pe uliţă.* CONV. LIT. XXXVII, 725. *Toată ziua îi pica mucul în casa plutonierului.* STANCU, R. A. II, 168, cf. CIAUŞANU, GL. (Familiar) **A-i pica** (cuiva) **mucul (sau mucii) după cineva** = a-i plăcea (cuiva) mult cineva, a fi îndrăgostit de cineva. (Familiar) **A fi (încă) cu mucii la nas** = a fi tînăr, lipsit de experienţă, naiv. Cf. ZANNE, P. II, 634. (Regional) **A prăji cu muci** = a fi foarte sărac. id. ib. IV, 97. (Familiar) **Să nu dai (nici) mucii pe el,** se zice despre cineva lipsit de valoare. Com. din PIATRA NEAMŢ. ✦ (Învechit, rar; la sg.) Mucus; mucozitate. *Glistirul . . . pentru spălarea şi curăţirea muculuí, a balelor şi a copturii.* PISCUPESCU, O. 222/2. [La vărsat] *să căptuşaşte limba . . . cu un muc galben sau negru care cu cît va fi mai svîntat, cu atît este primejdiia mai mare.* id. ib. 249/2.

2. (Regional; la pl.) Răpciugă. [Răpciuga] *să mai numeşte şi: rapin, muci, troahna cailor şi a măgarilor.* BIANU, D. S. 622, cf. H XVIII 161.

3. (Prin nordul Transilv. şi Maram.) Seva copacului; (popular) mîzgă **(1).** Cf. ALR I 957/348, 360. ✦ (Regional) Miezul mucilaginos al nucii necoapte (Ţepu-Tecuci). Cf. GOROVEI, CR. 238. *Nucile nu vor lega şi vor rămînea tot cu muci.* id. ib.

II. S. n. (Adesea cu determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") **1.** Vîrf (înnegrit prin ardere) al unui fitil de lumînare, de candelă, de lampă etc.; p. gener. fitilul întreg. V. feştilă. *Mucure de lumînare.* ST. LEX. 169^{vl}/3, cf. LB, VALIAN, V., POLIZU. *O ţigancă . . . lua din cînd în cînd mucul lumînărilor ca să dea mai multă lumină.* FILIMON, ap. TDRG. *Bolta-n fundul domei stă întunecoasă, mare, Nepătrunsă de-ochii roşii de pe mucuri ostenite.* EMINESCU, O. I, 50, cf. 84. *Mucul căzut al lumînărei.* id. N. 55, cf. id. G. P. 58. *Său amestecat cu muc de lumînare şi alună arsă.* CREANGĂ, A. 86. *Lumînarea se trecuse toată, mucul sfîrîi în sfeşnic şi se stinse.* VLAHUŢĂ, D. 188. *Închise cartea şi-o lăsă încet pe mucul lumînării, ca să rămînă cu sineşi în tihna întunericului.* id. O. A. 140. *Să-l mînjeşti niţel cu muc de lumînare.* ISPIRESCU, L. 376. *Cum ard luminile cu mucul în jos, măi, Ioane?* SP. POPESCU, M. G. 87. *Un muc de opaiţ ardea.* COŞBUC, P. I, 235, cf. PĂCALĂ, M. R. 182. *Opaiţa arde roşie, sus, pe colţul hornului, şi mucul sfîrîie în seu.* SADOVEANU, O. I, 242, cf. X, 329, id. M. C. 71. *Voind să aprindă o lumînare, stinse vreo trei-patru chibrituri în drumul de la cutie pînă la muc.* GANE, N. II, 159. *În fundul casei, zăcea un mort cu o sîngură lumînăricâ la cap şi cu un muc ars, foarte lung.* SBIERA, P. 313, cf. CHEST. II 363/3, 11, 184, ALRM II/I h 379. *Iei mucii dă la lumînare cu mucările.* ALR II/I MN 141, 3 909/182, cf. ib. MN 141, 3 908/47, 3 909/172, 219, 235, A II 6, 12. ✧ Expr. **A lua mucul lumînării** = a se alege numai cu ceva lipsit de valoare, a rămîne păcălit (pentru că n-a ştiut să profite de împrejurări). Cf. ZANNE, P. III, 215. **A-i ajunge** (sau **a-i veni**) **cuiva mucul la deget** = a se afla într-o situaţie dificilă, a fi în primejdie; a ajunge la capătul răbdării. Cf. ZANNE, P. III, 251. *Şi-apoi românul, mai ales cînd îi vine mucul la deget, nu se lasă cu una cu două.* MARIAN, T. 122. *Se luptară voiniceşte, adică cum ştiau ei să se lupte, cînd îi ajungea mucul la deget.* id. ib. 303. (Rar) **A scrie pe mucul lumînării** = a uita repede o binefacere, a se

arăta nerecunoscător. Cf. ZANNE, P. III, 213. (Rar) **A mînca mucul lumînării** = a-şi pierde omenia; a nu mai avea trecere (la cineva). Cf. ZANNE, P. III, 215.

2. Bucăţică rămasă dintr-o lumînare aproape consumată; capăt de lumînare; (rar) mucarniţă **(2)**. *Să nu se-ndure s-aprinză un muc de lumînare-n casă.* CARAGIALE, O. II, 226. *Să ai la îndemînă nişel muc de lumînare.* ISPIRESCU, L. 376. *Mucurile... le lasă acolo să ardă mai departe pînă ce se sting singure.* MARIAN, NA. 305. *Intră şi găseşte un soldat tînăr, scriind, la un muc de lumînare, pe tobă drept masă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, I. 30. *În toată casa nu era nici un muc de lumînare.* STĂNOIU, C. I. 66, cf. CHEST. II, 356/1, ALR II/I MN 141, 3 908/172, 260, 353, 362, GLOSAR REG. ✧ Fig. (Sugerînd ideea duratei limitate) *Vai, ce mai e şi viaţa noastră! Ia un biet muc de lumînare!* ANGHEL-IOSIF, C. M. I, 195. ✦ Capăt nefumat rămas dintr-o ţigară (aproape) consumată; (familiar) chiştoc. *Cu şapca pe ochi şi cu mucul ţigării lipit de buza de jos.* C. PETRESCU, C. V. 39. *Tovarăşul lui Radu Comşa turteşte ţigarea de perete şi aruncă jos mucul.* id. Î. II, 56. *Mucurile de ţigări aurite.* I. BOTEZ, B. I, 211. *Sticle cu trompă metalică alături de „sferturi" şi mucuri de ţigări.* TEODOREANU, M. II, 100, cf. 346. *Ţigarea o fuma pe drum, iar mucul acasă.* P. CONSTANT, R. 74. *Turti cu necaz mucul unei ţigări... de buza ceştii.* BART, S. M. 85. *Tata trage dintr-un muc de ţigară.* PAS, Z. I, 133. *Se desluşeau buze aspre, prin peri lungi de mustăţi îndoindu-se în jos, s-apuce parcă mucurile supte cu deznădejde.* CAMILAR, N. I, 11, cf. 363. *Fumase toate ţigările pe care le avusese la el. De cîteva minute începuse să fumeze mucurile lor, pe care le alegea înfrigurat din scrumieră.* V. ROM. august 1954, 102. ✧ Expr. (Familiar) **A ajunge la mucuri de ţigări** = a sărăci cu totul. Cf. ZANNE, P. III, 398. ✦ P. anal. Ceea ce rămîne din unele obiecte (după ce au ars). *Cu părul cănit, ondulat cu drotul, cu sprîncenele încondeiate cu muc de alună arsă.* BRĂESCU, V. 20. ✦ (Regional; la pl.) Resturi de spice rezultate de la treieratul cerealelor. V. pleavă, goz, zoană. (Feneş-Alba Iulia). Cf. ALR II 5 308/102.

3. (Regional) Extremitate, capăt (bulbucat, îngroşat, rotunjit sau alungit) al unor obiecte, plante etc.:

a) parte a tulpinii porumbului de la ştiulete în sus, care se taie, uneori, pentru a grăbi maturizarea plantei; capătul subţire (fără grăunţe sau cu grăunţe rare) al ştiuletelui de porumb. *Mucul, moţul alb de la capul rodului.* I. CR. IV, 220, cf. V, 280. *Capul ciocanului... care este alb şi n-are grăunţe se numeşte prin Oltenia muc.* PAMFILE, A, R. 90, cf. ALR II 5 147/172. *Tăiem la mucuri.* ib. 5 147/872;

b) inflorescenţă a unor plante (cînepă, papură etc.), aflată în vîrful tulpinii; p. ext. partea de sus a unor plante. *La un fir de cînepă deosebim... floarea cu frunzele care se numeşte sglăvoc sau muc.* PAMFILE, A. R. 169. *Mucuri de papură.* ALR I 1 907/530, cf. 1 907/516, 518. *Mucu cînipei.* A V 34, cf. 28, GLOSAR REG.;

c) mugur al unei plante. Cf. LB, ALR I 369/315, A II 12;

d) con de brad (Lipovăţ-Vaslui). Cf. ALR I 974/510;

e) moţul, creasta curcanului. *Cu muc de curcan pe nas.* ALECSANDRI, ap. TDRG, cf. SĂGHINESCU, V. 96. ✧ Compus: (Bot.) **mucul-curcanului** = barba-ursului *(Equisetum arvense).* Cf. SĂGHINESCU, V. 61, H III 139, 325, VI 25, XIV 436, ALR I 1 952/684;

f) sfîrcul sînului. Cf. BARCIANU. *Moaşele... au maşină de fac muc la ţiţă.* CONV. LIT. XXXVI, 550, cf. CV 1951, nr. 9—10, 43, ALR II/I MN 37, 2 207/141, 172, 182, 192, 235, 762, 784;

g) vîrful cozii de cal. Cf. DR. V, 307;

h) ştichiul biciului (Biia-Blaj). Cf. ALR I 1 094/140;

i) prîsnel (la fus) (Broşteni-Tîrgu Neamţ). ALR I 1 270/554;

j) vîrful sfredelului. *Cît un muc de sfredel.* SĂGHINESCU, V. 96, cf. ALRM I SN h 375.

4. (Regional) Fir de metal care se desface de pe tăişul cuţitului, al coasei, al secerii etc., prin continua ascuţire (Crişcior-Brad). Com. PAŞCA.

5. (Regional). Scobitură făcută cu dalta într-un lemn, pentru a se introduce capătul altui lemn (ŞEZ. VII, 182); crestătură făcută în piciorul de sus al prispei (CHEST. II 272/334); loc de îmbinare a căpriorilor (ib. II 227/271).

— Pl.: **(I,** regional şi **II 1)** *muci,* **(II)** *mucuri.* — Şi: **(II 1,** învechit) **múcure** s. n. — Lat. **mucci** (pl. lui *muccus*) > **muci** > **muc.** — **Mucure:** sg. refăcut după pl. **mucuri.**

MUCADÍM s. n. (Învechit) Un fel de stofă de mătase din care se făceau brîie, turbane etc.; (turcism învechit) mucadir. Cf. ŞIO II_2, 82, TDRG.

— Pl.: *mucadimuri.* — Şi: **mucadín** s. n. SCRIBAN, D.

— Din tc. **mukaddem** „dinainte, din (de) frunte". Cf. scr. mukadem, pol. mukadyn.

MUCADÍN s. n. v. **mucadim.**

MUCADÍR s. n. (Turcism învechit) Mucadim. *Brîie de mucadir, de unul 22 bani* (a. 1726—1733). N. A. BOGDAN, C. M. 158.

— Din tc. **mukadder** „apreciat, preţuit".

MUCAGHESEÁ s. f. v. **mucaiesca.**

MUCAGHESÎN s. n. v. **mucaiesca.**

MUCAIASÁ s. f. v. **mucaiesea.**

MUCAIEREÁ s. f. v. **mucarer.**

MUCAIESEÁ s. f. Bir de grîne care se dădea turcilor; (cu sens colectiv) provizii de război. *S-a ridicat mucaiasaua* (a. 1774). ŞIO II$_2$, 82. *Această cerere de mucaghesîn pricinuieşte stricăciune şi păgubire săracelor raiele* (a. 1792). URICARIUL, III, 137/11. *S-au ridicat cererea cea hotărîtă a sumei zaherea care să numea mucaiesă* (a. 1802). ap. TDRG, cf. IORGA, S. D. XXI, 42, COMAN, GL.

— Şi: **mucaiasá, mucagheseá** (ŞIO II$_2$, 82) s. f., **mucaghesîn** s. n.

— Cf. tc. m u k a y a z a „schimb", m u k a y e s e „comparaţie".

MUCAIOREÁ s. f. v. **mucarer.**

MUCALEMEÁ s. f. v. **muchealemea.**

MUCALISÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A glumi (pe seama cuiva), a face pe mucalitul **(1).** *Nu te mai mucalisi, că nu te prinde.* Com. din PIATRA NEAMŢ.

— Prez. ind.: *mucalisesc.*

— De la **mucalit.**

MUCALÍT, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. (Despre oameni; p. e x t. despre mimica, atitudinea, felul lor de a fi etc.) Care stîrneşte rîsul, păstrînd o aparentă seriozitate. V. g h i d u ş, p o z n a ş, ş u g u b ă ţ. Cf. VALIAN, V. *Am auzit de dumneata că eşti foarte mucalită, poznaşă şi bogată.* NEGRUZZI, S. III, 56. *Nebunul e mucălit.* ALECSANDRI, ap. DDRF. *Ha! ha! cuconaşule, cînd te-ai videa în oglindă, ai bufni de rîs... tare eşti mucalit!* id. T. 203, cf. 576, id. T. I, 131, EMINESCU, N. 98. *Era mititelul mucalit şi cînd se plictisea împăratul de treburile-mpărăţiei, pe el îl chema, să-i spuie lafuri.* CARAGIALE, S. N. 11. *Ah, ce mucalit e Mişu, I-o grădină de băiat!* VLAHUŢĂ, O. A. 171, cf. 207, id. D. 163. *Cum venea el, nu era chip să nu rîzi, atît e de mucalit.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 197, cf. I. NEGRUZZI, S. IV, 517. *Dar ca şi satirii isteţi şi mucaliţi să placă Şi trecerea din serios la glumă să se facă.* OLLĂNESCU, H. A. P. 31. *Generalul, mucalit, spunea lucruri pipărate...,* tuşea, rîdea, punînd însufleţire în toată lumea. D. ZAMFIRESCU, A. 27. *Cucoanele, ştiindu-l cît e de mucalit, ridicară ochii de pe lucru şi se uitară să vază dacă vorbeşte serios.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 93. *Îşi opri paharul la buze şi rîse cu ochii mici, mucaliţi.* CAMIL PETRESCU, O. I, 103, cf. II, 438. *Un profesor vestit de vesel şi de mucalit.* I. BOTEZ, B. I, 71, cf. 42. *Nu era o formulă de politeţă... ci o recunoaştere, blajină şi mucalită delaolaltă, a energiei Catincăi.* TEODOREANU, M. II, 53. *Eşti un băiat mucalit... Mă faci să rîd cu adevărat.* VISSARION, B. 332, cf. C. PETRESCU, A. 49. *Faţa lui Ioniţă se lăţi într-un zîmbet mucalit.* GALAN, Z. R. 139. *El are un spirit mucalit, ştie să prindă ridicolul situaţiilor şi le întoarce pe toate în glumă.* V. ROM. noiembrie 1954, 143. ✧ (Adverbial) *Brănoaie rîde şiret, mucalit, cu gura îngustată, de i se lungeşte mustaţa.* CONTEMP. 1953, nr. 376, 4/3. *Şi în mustărie crezi că nu te-a văzut nimeni? întrebă Ghica, glumind mereu şi cotrobăind mucalit fereastra.* V. ROM. octombrie 1953, 75. *Erhan rîse mucalit, cu dinţii lui albi, ca un hîtru căruia i-a reuşit o glumă bună.* ib. martie 1954, 62. (E x p r., neobişnuit) **A-i veni cuiva mucalit** = a i se părea caraghios, vrednic de rîs. *Dar mucalit îmi veni cînd mi se arătă un bivol, ca fiară curioasă, şi mai curios se păru însă conducătorului cînd spusei că tată-mieu acasă are o curte plină de asemenea fiare.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 104. ✧ (Substantivat) *Un mucalit... mergea la vînat mai mult de petrecere.* XENOPOL, ap. ŞIO II$_1$, 264. *Lefşoara, fraţilor, asta mi-e moşia! — Şi ce mai pică pe de lături, don' şef! complectă un mucalit.* REBREANU, R. II, 82, cf. CAMIL PETRESCU, O. III, 181. *Mucalitul liceului a trîntit o glumă de s-au zdruncinat şi ferestrele de rîs.* I. BOTEZ, ŞC. 159. ✦ (Despre creaţiile oamenilor) Comic, hazliu, amuzant (sub aparenţa seriozităţii). *Vezi pentru aceasta mucalita scrisoare a lui Dudescu către Villara.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 510. *Asta-i lumea, vere!... o comedie mucalită jucată de cei proşti în folosul celor dibaci.* ALECSANDRI, T. 1 661. *El le cîntă, îndelungă vreme, cîntece mucalite care plăceau mult celor de faţă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 130. ✦ (Neobişnuit) Indispus, morocănos; cicălitor. Cf. PAMFILE, J. II, 155.

2. S. m. (Învechit, rar) Bufon (la curtea suveranilor). *Un rege al Franţei... avea şi el nebunul sau mucalitul său, ca toţi regii cei vechi.* BOLLIAC, O. 236.

— Pl.: *mucaliţi, -te.* — Şi: (rar) **mucălít, -ă** adj.

— Din tc. **mukallit.**

MUCALITLÍC s. n. (Învechit) Vorbe, povestiri, glume aparţinînd unui om mucalit **(1).** Cf. VALIAN, V. *Amator de dans şi de muzică, de vorbe cu spirit, ba încă şi de mucalitlîcuri.* BĂLCESCU, M. V. 34. *Toţi se găsiră să auză mucalitlîcul nebunului.* BOLLIAC, ap. DDRF.

— Pl.: *mucalitlîcuri.*

— Din tc. **mukallitlık.**

MUCÁN s. m. v. **mocan[1].**

MUCÁR subst. **1.** S. n. pl. Unealtă în formă de foarfece cu care se taie capătul ars al mucului lumînării sau candelei pentru a înviora flacăra; mucarniţă **(1),** (regional) mucariţă[1]. *Vor aco-*

peri sfeașnicul ce luminează și luminările lui și lingurile lui și mucările lui. BIBLIA (1688), 96[1]/30. *Pentru doao făclii mari de ciară albă, cu zugrăvit și cu fufeazele lor deasupra și cu zugrăvitura sfeșnicilor celor de lemn și mucările* (a. 1765). IORGA, S. D. XIII, 256, cf. XII, 227. *Una pereche sfeșnice alamă cu mucările lor* (a. 1813). URICARIUL, XIV, 235, cf. XVI, 276. *O păreche de mucări de alamă, cu care o țigancă frumușică lua din cînd în cînd mucul lumînărilor.* FILIMON, O. I, 178. 6 *sfeșnice cu tăbliță și mucări.* I. IONESCU, D. 111. *Pentru a face neuitat în istorie acest pas însemnat pe calea progresului — suprimarea mucărilor . . . —, vodă dăduse la palat o serată.* CARAGIALE, O. III, 123. *În antracte, intrau slujitori cu mucări lungi, ca să taie feștilele.* SADOVEANU, E. 65.

2. S. n. (Prin Mold.) Sfeșnic sau mic dispozitiv adaptat la un sfeșnic, care susține lumînarea în așa fel încît aceasta să poată arde pînă la capăt. Cf. DDRF.

3. S. m. (Regional; Persoană în serviciul bisericii, care are datoria să taie mucurile lumînărilor (Drăgușeni-Tîrgu Neamț). GLOSAR REG.

4. S. n. pl. (Regional; la pl.) Mucuri (de lumînări). V. muc **(II 2)**. *Au rămas numai mucările.* L. COSTIN, GR. BĂN. 141. *Babele . . . recomandă să se dea copilului muc de lumînare de seu din mucări.* N. LEON, MED. 147.

5. S. f. (Regional; în forma *mucare)* Feștila lumînării, a opaițului, a candelei etc. (Baia-Lipova). CHEST. II 363/403.

— Pl.: **(1, 2, 4, 5)** *mucări* și **(3)** *mucari.* — Și: (regional) **mucáre** s. f. LM.

— **Muc** + suf. *-ar.*

MUCÁRE[1] s. f. v. **mucar.**

MUCARÉ[2] s. f. v. **mucarer.**

MUCAREAMEÁ s. f. v. **mucaremea.**

MUCAREMEÁ s. f. (Învechit) Mucarer **(2)**. *Mihnea Vodă . . . au deschis ochii turcilor să facă al treele an mucarenme.* N. COSTIN, LET. II, 18/5. *Au plătit atunce și mucareameaoa, cum se zicea înnoirea domniei.* id. ib. 20/30. *Împovărat fiind de groaznică nevoie de bani, ca să plătească mucaremeaua, adică înnoirea domniei.* SADOVEANU, O. X, 114.

— Și: **mucareameá, mucarenmé** s. f.

— Din tc. **mukareme** „cinstire".

MUCARÉL s. n. v. **mucarer.**

MUCARENMÉ s. f. v. **mucaremea.**

MUCARÉR s. n. **1.** Confirmare în scaun a domnilor români, care era dată de Poarta otomană și care se făcea (în fiecare an sau o dată la trei ani) cu o ceremonie specială. *Ne-au venit caftan de la împărăție, de mucarer* (a. 1694). FN. 174, cf. 186. *I-au îmbrăcat cu caftane de mucarer mare cu hatișerif* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 146/11. *Orînduiala mucareriului.* GHEORGACHI, ap. CAT. MAN. I, 70. *Țărimonia ce se face la mucarel.* id. LET. III, 293/28. *Scrisori, fermanuri de numire în domnie și de mucarer, ordine de surghiun.* BUL. COM. IST. II, 27. ✦ Firman de reconfirmare a domniei dat de sultan. *Pentru un mucarer, adecă înnoirea domniei, ce au trimis împăratul măriei sale domnului* (a. 1755). CAT. MAN. I, 525. *De primăveară, luîndu-și mucarelul de înnuoire, domnia de la Poartă, au venit spătarul Iacovachi cu caftanul de înnuoirea domniei* (sfîrșitul sec. XVIII). LET[2]. III, 232. ✦ P. ext. Caftan cu care era îmbrăcat domnul la ceremonia reconfirmării sale în tron. *I-au trimis măriei sale mucarel, adecă caftan împărătesc de înnoirea domniei de al treilea an* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 113/9.

2. Sumă plătită Porții otomane de către domnii țărilor române, începînd de la sfîrșitul secolului al XVI-lea, pentru a obține reînnoirea domniei; (învechit) mucaremea. *Scos-au o dată și pre preoți un bir ce-i dzice mucare.* NECULCE, L. 319. *Fiind ei peste putința lor asupriți și cu nedreptate scurtați la rînduiala birului, atît pentru ciferturi, cît și la ajutorniță și la mucaret, de n-au știut nici ei cît au să plătească pe an* (a. 1766). ȘTEFANELLI, D. C. 82. *Au adaos mucarelurele visteriei împărătești și pocloanele la toate porțile care toate acele au rămas greutate țărilor.* CANTA, LET. III, 179/29. *Și se hotărî ca boierii și mînăstirile să plătească ploconul, ajutorniță, mucarerul, văcăritul și oieritul în toți anii.* BĂLCESCU, M. V. 598. *Vine vremea înnoirii domniei, cînd va să răspundem la Țarigrad mucarerul — bani grei.* SADOVEANU, O. X, 263. *O serie de impozite extraordinare: . . . mucarerul mare pentru prelungirea domniei peste trei ani și mucarerul mic care se plătea în fiecare an.* OȚETEA, T. V. 54.

— Pl.: *mucareruri.* — Și: (învechit) **mucarél, mucarét** s. n., **mucaiereá** (ZEITSCHRIFT, XVIII, 209), **mucaioreá** (ib.), **mucaré** s. f.

— Din tc. **mukarrer** „stabilit".

MUCARÉT s. n. v. **mucarer.**

MUCÁRIȚĂ[1] s. f. (Regional) Mucar **(1)** (Baia-Fălticeni). Cf. CHEST. II 368/224.

— Pl.: *mucarițe.*

— **Mucar** + suf. *-iță.*

MUCARÍȚĂ[2] s. f. (Regional) Batistă (Scărișoara-Nucet). ARH. FOLK. V, 132. *Și aclo în cet'înă, sus, puni aclo o mucariță.* ib.

— Pl.: *mucarițe.*

— De la **muc.**

MUCÁRNIC s. m. (Neobișnuit) Slujbaș care avea datoria ca, în zorii zilei, să stingă felinarele de pe străzi. *Felinare puse pe stîlpi verzi de un stat de om, ca să ajungă pînă la ele, cu scărița lui dusă pe umeri, mucarnicul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 388.
— Pl.: *mucarnici.*
— **Mucar** + suf. *-nic.*

MUCÁRNIȚĂ s. f. **1.** Mucar **(1).** *Dascălul alergă la mucarniță, crezînd că se încinsese cumva flăcările lumînărilor din policandru.* GÎRLEANU, N. 92. *Cîteva măsuțe cu lumînări de seu în sfeșnice de alamă și cu mucarnițe pentru tăiatul mucurilor.* C. GANE, TR. V. 233. *Să vie cu mucarnița să stingă candelabrul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 571.
2. (Rar) Muc **(II 2).** *Chiorîndu-te la mucarnițe cu lumină ca vai de ea.* P. CONSTANT, R. 127. [Icoana] *are un mic jgheab de alamă dedesubt, în care se înfig lumînările aprinse și se adună cele căzute și mucarnițele.* CAMIL PETRESCU, O. I, 261.
— Pl.: *mucarnițe.*
— **Muc** + suf. *-arniță.*

MUCAVÁ s. f. **1.** Produs de papetărie în formă de foi, cu grosimea de 0,6—7 mm, alcătuite din mai multe straturi fibroase identice, suprapuse, și folosit la legatul cărților, la fabricarea cutiilor etc. *Tocuri* [de] *mucava* (a. 1796). IORGA, S. D. VIII, 85. *O foaie tipărită sau de hîrtie sau de macava.* VÎRNAV, L. 149v/8. *Macava, cerneală, unt de lemn, lemne, cărbuni, lumînări la tipografie.* CR (1829), 298¹/19, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. *Tot ce privește pe legătorul de cărți și lucrătorul de carton (mucava).* ODOBESCU, S. II, 94. *O bucată de hîrtie ori de mucava.* CARAGIALE, ap. ȘIO II$_1$, 264, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Pe dreapta* [era] *depozitul de hîrtie, de mucava și de accesorii pentru papetărie.* PAS, Z. I, 264. *La cîteva sute de metri de malul Dunării se înalță clădirile fabricilor de mucava.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2744. *Scria învățătoru tabla . . . Tabla area de macava.* VÎRCOL, V. 21. ✧ Loc. adj. **De mucava** = (despre persoane) lipsit de personalitate, de valoare. *Nu poți ascunde rînduielile firii, Nici împărații de mucava.* DEȘLIU, G. 57. *Dar cînd întîlnea în cale un impostor literar, o celebritate de mucava, cu ce violență conținută și neîndurată le demasca nulitatea!* V. ROM. noiembrie 1953, 337. ✦ (La pl.) Bucăți, coli de mucava **(1).** Cf. NICA, L. VAM. *Macavale pe care urmează a se lipi tablele lancasterice.* BULETIN, G. (1844), 188¹/4. *Cărai, cu ceilalți ucenici, mucavale din magazie.* PAS, Z. I, 270.
2. (Învechit; la pl.) Broderii de mătase pe carton (care se aduceau odinioară în țară de la Constantinopol). Cf. ȘIO II$_1$, 264.
3. (Regional) Mușama **(1)** (Peștișani-Tîrgu Jiu). ALRM II/I h 401/836.
— Pl.: *mucavale.* — Și: (învechit și regional) **macavá** s. f.
— Din tc. **mukavva.**

MUCAVÁR s. m. (Învechit) Fabricant sau vînzător de mucava **(1).** Cf. PONTBRIANT, D., LM.
— Pl.: *mucavari.*
— **Mucava** + suf. *-ar.*

MÚCĂ s. f. v. **moacă.**

MUCĂÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A-i curge cuiva mereu mucii **(I 1)** (Vîlcele-Turda). MAT. DIALECT. I, 81.
— Prez. ind.: *mucăiesc.*
— **Muc** + suf. *-ăi.*

MUCĂLÍT, -Ă adj. v. **mucalit.**

MÚCĂR s. m. (Prin sudul Transilv. și al Mold.) Credincios din secta pocăiților. Cf. COMAN, GL., ALR II/I h 192/172, 182, 605.
— Pl.: *mucări.* — Și: **múcher** (ALR II/I h 192/605), **púcăr** (COMAN, GL.) s. m.
— Din germ. **Mucker.**

MUCĂREĂLĂ s. f. v. **mucurcală.**

MUCĂRÍ[1] vb. IV. (Regional) **1.** Intranz. (Despre oi) A avea scurgeri din nas (Tîrgu Neamț). Cf. A VI 9.
2. Tranz. (Cu complementul „lumînare") A tăia partea carbonizată a mucului **(II 1)** (pentru a face să ardă mai bine). Cf. A III 12, v 15.
3. Tranz. A tăia vîrful unor tulpini sau al unor inflorescențe (în scopul obținerii unei mai bune dezvoltări a părților utile). *Aici sătenii obicinuiesc a mucări porumbul, adecă a culege vîrfurile lui, tăindu-le de deasupra drugilor.* I. IONESCU, M. 529. *El a străpuns hlugenul* [de tutun] *și l-a mucărit.* id. D. 211, cf. I. CR. V, 280, ALR II/872. ✧ Absol. *Pe aiure să obicinuiește la legatul bobului și a popușoilor a mucări.* I. IONESCU, C. 102/15.
— Prez. ind.: *mucăresc.* — Și: **mucurí** vb. IV, PAMFILE, A. R. 86, ALR II/872.
— **Muc** + suf. *-ări.*

MUCĂRÍ[2] vb. IV v. **mucuri**[1].

MUCĂRÍE s. f. (Regional) Răpciugă. Cf. DDRF, BARCIANU. *Vindecarea mucăriei la cai.* PĂCALĂ, M. R. 262. *Cea mai primejdioasă boală era mucăria sau „boala cea rea", care făcea să se scurgă nasul tare și să se spargă tot corpul.* DRAGOMIR, O. M. 31.
— **Muc** + suf. *-ărie.*

MUCĂRÍT s. n. (Regional) **1.** Boală de oi (nedefinită mai de aproape). Cf. mucări[1] (1). V. răpciugă. (Orbic-Buhuşi). Cf. CHEST. V 167/53. [Oile] *sufăr de mucărit în timpul căldurilor.* ib.

2. Faptul de a mucări[1] (2). *Ardeau, seara, lumînări groase de ceară albă, grija mucăritului fiind dată în seama . . . copiilor de casă.* C. GANE, TR. V. 233.

3. Faptul de a mucări[1] (3). *Cheltuiala ce s-ar face cu această muncă în mucăritul popuşoilor.* I. IONESCU, C. 102/20. *Prin unele părţi se pare că este obiceiul ruperii spicului la porumb, lucru care se numeşte mucărit.* PAMFILE, A. R. 86, cf. ŞĂINEANU, D. U. *O lună după mucărit se culege.* ALR II/872.

— Şi: (regional) **mucurít** s. n.

— V. **mucări[1].**

MUCĂRÍŢĂ s. f. (Prin sudul Transilv. şi al Mold.) Femeie care face parte din secta religioasă a pocăiţilor. V. mucăr. Cf. ALR II/I h 192/172, 182, 605.

— Pl.: *mucăriţe.* — Şi: **mucheríţă** s. f. ALR II 2 779/192.

— **Mucăr** + suf. *-iţă.*

MUCĂVĂRÍE[1] s. f. (Învechit) Ocupaţia mucavarului; (învechit) mucăvie (1). Cf. LM.

— **Mucavar** + suf. *-ie.*

MUCĂVĂRÍE[2] s. f. (Învechit) Atelier sau fabrică de mucava (1); (învechit) mucăvie (2). Cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF.

— Pl.: *mucăvării.*

— **Mucava** + suf. *-ărie.*

MUCĂVÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A lega în mucava (1). V. cartona. Cf. PONTBRIANT, D.

— Prez. ind.: *mucăvesc.*

— V. **mucava.**

MUCĂVÍE s. f. (Învechit) **1.** Mucăvărie[1]. Cf. LM.

2. Mucăvărie[2]. Cf. PONTBRIANT, D., LM.

— Pl.: *mucăvii.*

— **Mucava** + suf. *-ie.*

MUCĂVÍRE s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a mucăvi. Cf. PONTBRIANT, D.

— Pl.: *mucăviri.*

— V. **mucăví.**

MÚCE s. m. v. **mucea.**

MÚCEA s. m. art. Copil căruia îi curg mucii (I 1); p. ext. copilandru, ţîngău; epitet dat unui tînăr obraznic, impertinent (şi neserios). V. mucos (1). Cf. LB, ALEXI, W., CIAUŞANU, GL., ALRM II/I h 191, MAT. DIALECT. I, 25, 81.

— Şi: **múce** s. m. LB, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.

— **Muci** (pl. lui *muc*) + suf. *-ea.*

MÚCED, -Ă adj., s. f. **I.** Adj. **1.** Mucegăit. *Pîinele lor de mîncat s-au făcut uscate şi mucede.* BIBLIA (1688), 159[1]/44. *Mănîncă . . . grîu care puţea sau mucid.* N. COSTIN, ap. GCR II, 12/14. *Să nu fie făina veache . . . nici să fie mucede.* IACOV, SYN. 2[r]/19. *Hotarul . . . pănă în dreptu handanului, în fîntîna mucidă* (a. 1765). ŞTEFANELLI, D. C. 77. *Omul se simte cît e de mic . . . înaintea astor oase mucede ce au avut odinioară carne şi sînge ca noi.* NEGRUZZI, S. I, 216. *Un lanţ de dughene de lemn mucede de vechie cu lungi şi spînzurate streşine.* id. ib. 194. *Balta mucedă e toată fermecat mărgăritar.* MACEDONSKI, O. I, 154. *Untură de porc mucedă ori rîncedă.* ŞEZ. III, 145. *Turnul muced stă-nclinat.* COŞBUC, P. II, 69. *Mă duse . . . la casa bătrînească, cu draniţa mucedă şi cu pereţii coşcoviţi.* C. PETRESCU, S. 12. *Era, se vede, o brăţară care se săturase de zăcut în pămîntul muced şi negru.* id. R. DR. 67. *Am auzit că la armată . . . . mîncaţi numai mămăligă mucedă.* SAHIA, N. 118. *Se uită lung la pereţii mucezi ai beciului.* CAMILAR, N. I, 353, cf. 324. *Pe un pat de paie mucede, o vacă bălţată îşi lingea viţelul proaspăt fătat.* T. POPOVICI, S. 428, cf. ALRM II/I h 22. (Substantivat) *Vine rînced lîngă muced,* se zice cînd se adună cei la fel de răi. Cf. PANN, P. V. II, 135/16, ZANNE, P. IV, 230. ✧ Expr. (Regional) **Muced de beat** = extrem de beat. CHEST. VIII 109/34. ✦ (Despre gust, miros) Caracteristic mucegaiului (1) sau obiectelor mucegăite. *Camerele . . . păstrau mirosul muced de pustiu şi închis.* C. PETRESCU, R. DR. 102. (Substantivat) *Are iz a butoi sau a mušed.* ALR SN I h 239/250. ✧ (Regional) *Vin muced* = vin cu gust de mucegai (1). H X 534. ✦ P. anal. (Regional; despre obiecte de cupru sau alamă) Oxidat, coclit (Voivozi-Carei). Cf. ALRM SN I h 387/325. ✦ (Despre cărţi, hîrtie) Îngălbenit, uzat, degradat. *Iar Negruzzi şterge colbul de pe cronice bătrîne, Căci pe mucedele pagini stau domniile române.* EMINESCU, O. I, 32. ✦ Fig. Care nu mai corespunde; depăşit. *Această pretensiune a sa, o scotea Martonfi dintr-un canon muced al conciliului ţinut la Roma.* BARIŢIU, P. A. I, 326.

2. (Popular; mai ales despre cai) Vînăt-fumuriu. *Vorbeşte cel ce fuge pe cal stropit cu pete. Şi cel pe calul muced răsteşte vulturel.* COŞBUC, P. II, 194, cf. H II 131, 185, 203, IV 84, VII 183, IX 142, 262, X 535, CHEST. V 76, ALR I 1 491/59, 227, 351, 1 492/890, 896, ALR II 3 403/219, A III 3, V 14. ✧ (Regional) *Mere mucede* = numele unei specii de mere. Cf. ALR II 6 067/235.

II. S. f. (Învechit, rar) Boală care provoacă mucegăirea fagurilor. V. mucezeală (2). *Muceda se înţeleage stricarea şi împuţirea fagu-*

rilor, carea măcar arareori, totuşi se întîmplă şi aceasta la unii stupi şi deacă nu li se va ajuta în vreame... atuncea muceda treace la toţi fagurii şi se întinde preste tot lăcaşul. TOMICI, C. A. 157/20, cf. 158/4.

— Pl.: *mucezi, -de.* — Şi: (învechit) **múcede, múcid, -ă** adj.

— Lat. **mucidus, -a, -um.**

MUCEDĂTOÁRE s. f. v. **mucedător.**

MUCEDĂTÓR s. m. (Bot.; regional) Firicică *(Filago germanica).* Cf. BRANDZA, FL. 272, PANŢU, PL.

— Şi: **mucedătoáre** s. f. PASCU, S. 129, PANŢU, PL.

— Cf. m u c e d.

MÚCEDE adj. v. **muced.**

MUCEGÁI s. n. **1.** Nume dat ciupercilor saprofite sau parazite ale căror micelii şi fructificaţii formează o masă pîsloasă, filamentoasă, de culoare albă, cenuşie sau verzuie şi care determină degradarea mediului pe care se dezvoltă, m u c e z e a l ă **(1),** m u ş i ţ ă **(5),** (regional) m u c o a r e **(1),** m u c u r e a l ă, (rar) m u c e z i t u r ă; p. e x t. igrasie. *Păreţii erau negri de şiroaiele de ploaie ce curgeau prin pod şi un mucegai verde se prinsese de var.* EMINESCU, N. 38. *Plăviţa... se repede între jgheaburile verzi de mucegai.* MACEDONSKI, O. III, 3. *M-am aşezat pe-o cioată, în mireasmă de mucegai şi izmă.* SADOVEANU, A. L. 148. *Pe unde-i fi acum de nu te-areţi? Crescut-au mucegaiuri pe pereţi.* TULBURE, V. R. 16. *Locuia... într-o casă veche, cu miros de mucegai şi igrasie.* V. ROM. octombrie 1954, 85. *Miroase a mucegai, a umezeală.* BOGZA, A. Î. 169. *Zidurile verzi de mucegai.* STANCU, R. A. II, 404. *Şi te du-n codri pustii unde paseri nu zboară, să rămîi acolo, În muştegai Şi-n putregai.* MARIAN, V. 204. *Mucegaie, aprinde-te, Neică, dezmînie-te.* ŞEZ. IV, 139. [Vinul] *are gust a mucigai.* ALR SN I h 239/414. [Vinul] *a prins mucigai.* ib. h 244/228. ✧ E x p r. (Rar) **A prinde mucegai** sau **a-i prinde inima mucegai** = (despre oameni) a îmbătrîni, a se ramoli. Cf. ZANNE, P. II, 206. ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *M-am săturat pînă-n gît de mucegaiul de babă.* CREANGĂ, P. 122. ✧ F i g. *Sînteţi putrăjunea şi mucegaiul ce sapă din temelii şi răstoarnă împărăţiile şi domniile.* FILIMON, O. I, 94. *Celelalte figuri de trudnici zileri rămîn şterse, întunecate şi împîslite de mucegaiul uitării.* CIAUŞANU, R. SCUT. 16. *Şi zările, mîncate de mucegaiuri, put.* ARGHEZI, V. 118. ✦ F i g. Ceea ce este urît, scîrbos, dezgustător. *Cînd a aflat însă cuconu Costache că persoane cu mustăţi şi cu barbă se îndeletnicesc cu aşa vorbe ruşinoase şi cu mucegaiuri lepădate de limbă, şi-a făcut cruce.* SADOVEANU, O. IX, 425. *Din mucegaiuri, bube şi noroi, Iscat-am frumuseţi şi preţuri noi.* ARGHEZI, V. 10.

2. (Regional) Rugină (a cerealelor) (Vulcan). Cf. A III 19.

— Pl.: *mucegaiuri* şi (rar, din necesităţi de rimă) *mucegăi* (CONTEMP. 1949, nr. 161, 5/2). — Şi: (regional) **mucigái, muştegái** s. n.

— De la **muced.**

MUCEGĂÍ vb. IV. I n t r a n z. şi r e f l. A se acoperi de mucegai **(1),** a prinde mucegai (degradîndu-se, stricîndu-se); a (se) mucezi, (regional) a (se) mucuri[1]. *Toată pîne să aprinde şi mucegăiază.* I. IONESCU, C. 137/1. *Trebuie să cosesc şi să adun fînul... Dacă nu sînt acolo, se mucegăieşte.* CAMIL PETRESCU, O. III, 22. [Pîinea] *o mucigăit.* ALR II/I MN 7, 6847/386. ✦ T r a n z. f a c t. A face să mucegăiască. [Un porumb] *stricat va mucigăia pe mulţi din cei buni.* DRĂGHICI, ap. TDRG. *Cea mai mică neîngrijere şi perdere de vreme lasă holdele... în voia ploilor... le încolţăşte şi le mucegăiază.* I. IONESCU, C. 124/3, cf. 163/15. ✧ F i g. *Venind se vede ploaia cu lacrimi pe obraz, Să ne mucigăiască privirea şi cuvintele.* LESNEA, A. 119.

— Prez. ind. pers. 3: *mucegăieşte.* — Şi: (regional) **mucegăiá** vb. I, **mucigăí** vb. IV, **mucigăiá** vb. I.

— V. **mucegai.**

MUCEGĂIÁ vb. I v. **mucegăi.**

MUCEGĂIÁLĂ s. f. (Regional) Strat de mucegai **(1);** p. e x t. igrasie. Cf. DDRF, CHEST. II 386/183, 387/144.

— **Mucegăi** + suf. *-eală.*

MUCEGĂIÁT, -Ă adj. v. **mucegăit.**

MUCEGĂIÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Mucegăit. *Cărbuni de pămînt negri, încenuşaţi, mucegăioşi.* JIPESCU, ap. TDRG.

— Pl.: *mucegăioşi, -oase.* — Şi: (regional) **mucigăiós, -oásă** adj. Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

— **Mucegai** + suf. *-os.*

MUCEGĂÍRE s. f. Acţiunea de a (s e) m u c e g ă i; mucezire, (rar) mucezit[1]. (F i g.) *Lipsa criticii şi autocriticii dă naştere la stagnare, la mucegăire.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 8, 51. ✦ (Rar; concretizat) Strat de mucegai **(1).** *Mucigăirile-nverzite Îmbracă jgheaburile mute Cu florile lor nentrecute.* MACEDONSKI, O. I, 184.

— Pl.: *mucegăiri.* — Şi: (regional) **mucigăíre** s. f.

— V. **mucegăi.**

MUCEGĂÍT, -Ă adj. Care a prins mucegai **(1),** care este acoperit cu un strat de mucegai

(fiind degradat, stricat), m u c e d **(I 1)**, m u c e z i t², (rar) m u c e g ă i o s, (regional) m u c e g ă r i t; p. e x t. plin de igrasie, cu igrasie. *Oraşul vechi... cu streşinile mucegăită.* EMINESCU, N. 78. *Auzi d-ta, comisar, care nu te dă pe mîna sergenţilor ca să te ducă în bătăi la secţie şi să te vîre-n vreo gaură mucigăită.* SLAVICI, N. II, 315. *Ajunse apoi la o fîntînă mucegăită şi plină de nomol.* ISPIRESCU, L. 359. *Mucigăitul smîrc al văii cu poezie se vestmîntă.* MACEDONSKI, O. I, 63. *În negura pădurii castelul îngrădit Cu şanţuri uriaşe, stă trist, mucigăit, Şi numai cîteodată în jurul său revine Mişcarea vieţii calde.* COŞBUC, B. 167. *S-a dus la Bucureşti pe jos, cu un bulgăre de mămăligă mucegăită în traistă.* PETICĂ, O. 206. *Podul bătrîn de lemn, acoperit cu şindrilă mucegăită.* REBREANU, I. 9. *Se mai găsea în mucegăita odaie o sobă de tinichea cu plită.* STANCU, R. A. II, 404, cf. GALAN, Z. R. 358. *Îi fu frig, un frig asemănător cu cel pe care-l simţise în holul mucegăit al liceului.* T. POPOVICI, S. 39. [Pîine] *mucegăietă.* ALR II/I MN 7, 6 847/520. [Vinul] *este mucigăit.* ALR SN I h 239/848, cf. ALR II/I MN 7, 6 847/386, 537, 762, 791, 928. ✦ F i g. Învechit, perimat, depăşit, demodat. [Cîntecul] *ăsta e mucegăit. Să zică unul plin de rouă.* IOVESCU, N. 138. *Ania, fiica unui profesor sărac şi mucegăit, se căsătoreşte.* CONTEMP. 1949, nr. 162, 2/2. *Tustrei doreau răsturnarea orînduirii stupide, mucegăite a lumii burgheze.* BENIUC, M. C. I, 190.

— Pl.: *mucegăiţi, -te.* — Şi: (regional) **mucegăiăt, -ă, mucigăit, -ă, mucigăiét, -ă** adj.

— V. **mucegăi.**

MUCEGĂRÍT, -Ă adj. (Regional) Mucegăit (Bănița-Petroşeni). Cf. A III 18.

— De la **mucegai.**

MUCENÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A martiriza **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF.

— Prez. ind.: *mucenesc.*

— Derivat regresiv de la **mucenie.**

MUCENÍC¹ s. m. (Popular; de obicei la pl.) Un fel de covrigel preparat din aluat copt sau fiert, cu nuci şi cu zahăr sau cu miere, care se mănîncă în ziua de 9 martie; (regional) sfinţişor, bradoş, brăduleţ, brînduş. *Sărbătoarea cea mai de căpetenie din luna lui martie este a sfinţilor, din 9 martie, în care zi fac şi împart măcinici.* MARIAN, S. R. II, 161. *Mucenicii sînt covrigi de pastă de făină fierţi în apă îndulcită cu zahăr şi în care s-au mai pus miezuri de nuci pisate.* MANOLESCU, I. 276. *Sorbind el cea dintîi strachină cu măcinici.* KLOPŞTOCK, F. 49. *Toţi ai casei răsucesc şi împletesc de zor mucenicii.* CAMIL PETRESCU, O. I, 183. *Făcea şi mucenici.* PAS, Z. I, 61. *Ung prunii cu zamă de măcinici.* H II 39. *Mucenici, tăiţei mari şi laţi ce se fac numai la „40 de sfinţi".* VICIU, GL. 61.

— Pl.: *mucenici.* — Şi: (regional) **măceníc** (pl. *măcenici* şi, n., *măcenice*, MARIAN, S. R. II, 161), **măciníc** s. m.

— Cf. rus. dial. **мучник** „plăcintă de secară, lipie de grîu", scr. m u č n i k „specie de mălai", slovacul m u č n i k „plăcintă", ceh. m o u č n i k „idem" (derivate din slav. comun *mǫka* „făină").

MUCENÍC², -Ă s. m. şi f. **1.** Persoană care a avut de îndurat suferinţe, chinuri îngrozitoare sau moartea, apărînd ideile creştinismului; martir² **(2)**. *Blagosloviţi apostolii, prorocii şi mucenicii* (m u n c i ţ i i c, v) *Domnului.* PSALT. 333, cf. COD. TOD. 218. *M*[u]c[e]*nicii fură arşi cu foc* (cca 1633). GCR I, 85/6. *Să ne închipuim duhurilor m*[u]c[e]*nicilor* (cca 1633). id. ib. I, 86/6, cf. 84/15. *Crucea iaste măcenicilor mărire.* VARLAAM, C. 44, cf. 151. *Şi proroci şi măcenici* (a. 1654). CUV. D. BĂTR. II, 461/21. *Prealăudaţi mucenici, pre voi pămîntul nu vă putu ascunde.* CHEIA ÎN. 1ʳ/18. *Din a măcenicilor moştii mir de bun miros a izvorî cum să nu să creadză.* DOSOFTEI, V. S. [prefaţă], 3ʳ/7, cf. 175ʳ/16. *Să se sfîrşească cu sfîrşitul mucenicilor* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 240. *Porfira ceaia ce împodobeaşte pre besearică au nu s-au văpsit în sîngele viteajilor şi purtătorilor de biruinţă mucenici?* MOLNAR, RET. 43/11, cf. GCR II, 217/27. *Cazna cucernicului Ştefan, care a fost cel dintăi mucenic.* MARCOVICI, D. 420/22. *Să citesc numai cazanii De-a sănţilor mucenici.* NEGRUZZI, S. II, 75. *Oştean a fost şi Sfîntul Gheorghe şi Sfîntul Dimitrie şi alţi sfinţi mucenici.* CREANGĂ, A. 9, cf. 80. (Ca termen de comparaţie) *Şi răbda Sandu, răbda ca un mucenic şi bătaie şi foame îndelungată.* MIRONESCU, S. A. 60. *Văd şi pe Maria, sora lui Andrei, cu aeru-i de mucenică.* SADOVEANU, O. VI, 260. (Urmat de numele persoanei) *Întru lauda marelui măcinecului Dimitrie* (cca sec. XVII). IORGA, S. D. XV, 339. *Sfîntul al lui Hs: mîcenic Dimitrie .* CANTEMIR, HR. 401. *Ar vrea să arate pre marele mucenic Gheorghie.* MOLNAR, RET. 118/14. *Sfîntului mare mucenic şi purtătoriu de biruinţă Dimitrie* (a. 1803). URICARIUL, IV, 165/18. *Din zioa Sf*[întului] *mucenic Trifon.* I. IONESCU, C. 32/20. *Mulţămeşte sfîntului mare mucenic Dimitrie.* NEGRUZZI, S. I, 146. *Ziua de 24 septembrie, cînd biserica noastră cinsteşte amintirea mucenicei Tecla, este cunoscută şi serbată prin unele părţi.* PAMFILE, S. T. 56. ✧ (Adjectival) *Ascultînd rugăciunile maicii mucenice.* MINEIUL (1776), 116ᵛⁱ/35. ✦ P. g e n e r. Persoană care a îndurat chinuri îngrozitoare sau şi-a sacrificat viaţa pentru ideile, convingerile sale; martir² **(1)**. *Cine va omorî vrăjmaşul şi se va omorî de vrăjmaş este mucenic.* VĂCĂRESCUL, IST. 249. *Acest bărbat mărinimos a perit apărîndu-şi patria, cestălalt a fost mucenic al adevărului, al credinţii şi a legii.* MARCOVICI, D. 241/5. *Dar*

al lui Torquato soartă nicidecum n-o pizmuiesc; *Am temeinice cuvinte: mă cunosc, mă simț prea mic, Și nevrednic să iau urma unui mare mucenic.* ALEXANDRESCU, O. I, 173. *Adu-ți aminte de apostolii și de mucenicii științii.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 53. *Cînd însă veni pacea și întregirea, se înfățișară la București... pretinzînd că au fost mucenici și eroi.* PAS, Z. IV, 145. ✦ Persoană supusă la chinuri morale sau fizice; om asuprit, împilat. *Sînt și eu fiu de țăran și zi și noapte nu mă frămîntă altceva decît marea problemă a fericirii acestui mucenic.* ULIERU, C. 78.

2. (La m. pl.; și în sintagma *ziua de mucenici*) Sărbătoare creștină, la 9 martie, în care se prăznuiesc 40 de mucenici[2] **(1)** și de care sînt legate diferite datini. *La mocenici se fac bradoși.* MARIAN, S. R. II, 146. *Dacă în ziua de măcinici va bate vîntul sau va fi liniște, aceeași vreme va fi 40 de zile în urmă.* ȘEZ. III, 44, cf. 45. *Cum va fi în ziua de mucenici, va ține 40 de zile.* ZANNE, P. I, 50, cf. MUSCEL, 37. *La „măcinici" (9 mart.), oile sînt scoase din iarnă la cîmp.* STOIAN, PĂST. 45. *La ziua măcinicilor făcem colăcei și-i h'erbem.* ALR II/769, cf. ALR II/I MN 113, 2 850/95, 704.

— Pl.: *mucenici, -ce.* — Și: (învechit și regional) **măceníc, -ă,** (regional) **mucíníc, -ă** (GOROVEI, C. 9), **mocenic, -ă, mocinic, -ă** (ALR II/I MN 113, 2 859/95), **măcíníc, -ă,** (învechit) **mîceníc, -ă, măcinéc, -ă** s. m. și f.

— Din slavonul **мѫченикъ**, rus. **мученик**, scr. **mučenik.** — **Măcenic** < slavonul mediobulgar **мѫченикъ, мъченикъ.**

MUCENICÁRIU s. n. (Învechit, rar) Martirologiu. Cf. COSTINESCU.

— Pl.:?

— **Mucenic**[2] + suf. *-ar.*

MUCENICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Care se referă la mucenici[2] **(1),** care aparține mucenicilor[2], specific mucenicilor[2], de mucenici[2]. *M*[u]*c*[e]*nicească sv*[i]*ntă besearică făcînd... o au sv*[i]*nțit.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 44[v]/9. *Și ai luat în simbriia nevoințelor tale, m*[u]*c*[e]*nic*[e]*ască cunună.* id., ap. GCR I, 257/9. *Marelui mucenic Dimitrie... nu îndrăznesc să-i împletesc cununi de laude... căci altă învățătură cearcă muceniceștile lui luptări.* ANTIM, P. 42. *Amestecînd sîngele cel mucenicesc cu ungerea preoției.* MINEIUL (1776), 20[v1]/1, cf. 18[r2]/17, 24[r2]/4. *Dori ca fiul ei se fie mucenic Domnului și așa de prunc mic băgîndu-i în cap slava mucenicească.* MAIOR, D. 24.

— Pl.: *mucenicești.*

— **Mucenic**[2] + suf. *-esc.*

MUCENICÉȘTE adv. (Învechit) Ca un mucenic[2] **(1),** în felul mucenicilor[2]. *Împodobit m*[u]*ceniceaște.* MINEIUL (1776), 105[v2]/11. *Să o lăudăm cu credință, muceniceaște.* ib. 184[v1]/11. *Unii sfîrșindu-să muceniceaște.* VARLAAM-IOASAF, 64[r]/19. — **Mucenic**[2] + suf. *-ește.*

MUCENICÍ vb. IV. Tranz. (Rar) A martiriza **(1).** Cf. COSTINESCU. *Cu cît trupul este mai mult mucenicit, cu atît sufletul își capătă puteri nebănuite.* CIAUȘANU, R. SCUT. 62.

— Prez. ind.: *mucenicesc.*

— V. **mucenic**[2].

MUCENICÍE s. f. (Astăzi rar) Viața de suferință, de chin și renunțare a mucenicului[2] **(1);** stare, calitate de mucenic[2]; (învechit) mucenie, mucenire. V. martiriu. *Cu măcenicie fu cununat și, cum scrie Eronim, în calea ce să cheamă Ostiia iaste îngrupat.* N. TEST. (1648), 202[v]/24. *La care loc ș-au obrășit mai nainte și sv*[i]*nt*[u]*l Marco m*[u]*ceniciia.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 256/37. *Luă cunună de mîcenicie.* id. V. S. septembrie 24[r]/22. *A strălucit cu lumina muceniciei.* MINEIUL (1776), 167[v2]/31, cf. 7[v1]/18, 107[v2]/5, 115[v1]/29. *Proorocii... ard în flăcările focului aprins de jos, în timp ce un înger... le întinde cununa muceniciei de sus.* PETICĂ, O. 378. ✦ P. gener. Suferință, chin, pătimire. *Trudnică mîcenicie a științii.* DOSOFTEI, ap. BV I, 244. *Mi-a scris domnița Catrina carte pentru mucenicia vieții sale.* SADOVEANU, O. X, 62. *Doamne, Dumnezeule, oftă și se închină comisoaia, acestea sînt muceniciile mele pe care le port.* id. ib. XIII, 452.

— Pl.: (rar) *mucenicii.* — Și: (învechit) **măcenicíe, mîcenicíe,** s. f.

— **Mucenic**[2] + suf. *-ie.*

MUCENICÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a mucenici; martirizare. Cf. COSTINESCU.

— V. **muceníci.**

MUCENÍE s. f. (Învechit) Martirizare; mucenicie. *Să vărsa singele pre pămînt în vremea măceniei lor.* VARLAAM, C. 150. *Voi răbda munci și mucenie în toate zilele.* DOSOFTEI, ap. IORGA, S. D. XXI, 31. *Să mută... prin multe mîcenii cătră D*[u]*mn*[e]*zău.* id. V. S. decembrie 242[r]/29. *Afla-vei viața și măceniia svinției sale în cărțile besericii noastre.* N. COSTIN, L. 193. *Plinindu-ș muceniia, s-au petrecut cătră cerești lăcașuri.* MINEIUL (1776), 4[v2]/35. *Luară toți cununile muceniei.* ib. 115[v2]/33, cf. 8[v1]/35. ✦ Loc unde era torturat sau ucis un mucenic[2] **(1).** *Și într-acelaș ceas să ruga și o ficioară ce lăcuia aproape de mîcenia apostolului.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 257/32.

— Pl.: *mucenii.* — Și: **măcenie, mîceníe** s. f.

— Din slavonul mediobulgar **мѫчение**, scr. **mučenje, rus. мучение.**

MUCENÍRE s. f. (Învechit, rar) Martirizare; mucenicie. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D.

— V. **muceni.**

MUCENITÓR s. m. (Învechit, rar) Călău. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF.
— Pl.: *mucenitori.*
— **Muceni** + suf. *-tor.*

MUCENÍȚĂ s. f. (Astăzi rar) Mucenică. V. mucenic² **(1)**. *Sv*[i]*ntele măceniţe.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 13ʳ/34. *Pildă sihastrilor, podoaba muceniţelor te-ai arătat.* MINEIUL (1776), 176ᵛ²/8. *Moaştele mucenicilor şi muceniţelor, aruncate ca un gunoi în Marea Propontidei, au fost aduse cuviincios de talazuri la ţărm.* SADOVEANU, O. XII, 52. ✧ (Urmat de numele persoanei) *Sfînta muceniţă Sevastiani... fu pîrîtă la Domnul.* MINEIUL (1776), 146ᵛ¹/7. *Stradaniia şi pomenirea marii muceniţe Ecaterina* (sec. XVIII). CAT. MAN. II, 209. *Dat în cetatea noastră Tîrgovești, sîmbătă înaintea sărbătoarei muceniţei şi vergurei Varvarei.* ȘINCAI, HR. II, 113/6. *Sf*[i]*nta m*[u]*c*[e]*niţă Anisiia.* CALENDARIU (1814), 14/25. ✧ Fig. *Eu plîng atunci, căci tu-mi răsai în zare, A vremii noastre dreaptă muceniţă, Copil blajin, cuminte prea devreme, sfielnică, bălaie dăscăliţă.* GOGA, P. 29.
— Pl.: *muceniţe.* — Şi: (învechit) **măceníță** s. f.
— Din slavonul мученица.

MUCEZEĂ s. f. v. **mucezică.**

MUCEZEÁLĂ s. f. **1.** Faptul de a (se) mucezi; (concretizat) mucegai **(1)**; (rar) mucezitură, (regional) mucoare **(1)**, mucureală, (neobișnuit) mucezime. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., COSTINESCU, DAMÉ, T.₂ 41, PĂCALĂ, M. R. 26. *Gura-i pute-a rîncezeală. Şi trupul a mucezală.* MARIAN, SA. 87. [Vinul face] *un fel de mucezală.* ALR SN I h 244/141. ✦ P. ext. Igrasie. Cf. CHEST. II 386/6, ALR SN III h 847/235, 325. ✦ (Prin nordul Transilv.) Cocleală care acoperă un vas de cupru sau de alamă. [Căldarea] *capătă mucezeală.* ALRM SN I h 387/219, cf. ALR SN II h 578/219, 272, 325.
2. (Regional) Boală de care suferă albinele din cauza umezelii stupului. V. muced **(II)**. [Beteşugurile] *ceale mai reale şi stricătoare albinelor... sînt acestea: întîiu foamea, deci albinele ceale jefuitoare, mucezeala şi moliile.* TOMICI, C. A. 156/9, cf. com. din VAD-SIGHETUL MARMAȚIEI. ✦ „Umezeală pe care o sloboade viermuțul din larvă" (Stejar-Lipova). CHEST. VI/27.
3. (Bot.; regional) Firicică *(Filago germanica).* Cf. BRANDZA, FL. 272.
— Pl.: *mucezeli.*
— **Mucezi** + suf. *-eală.*

MUCEZÍ vb. IV. Intranz. şi refl. A (se) mucegăi. *De să va tîmpla svînta cumenecătură să mucedzască sau să înghiaţe.* VARLAAM, C. 37. *Hainele de pe dînsa se hărtuiseră, se muceziseră.* ISPIRESCU, L. 144. *Fînul este crud şi dacă se coseşte,... se mucezeşte.* PAMFILE, A. R. 152. *Spatele i-or putrezi, Braţele i-or mucezi.* MARIAN, I. 177. [Slănina] *s-a mucezit.* ALR II/I h 19/812. ✧ (În contexte figurate) *Eu mă duc, mîndră, ca mîne, Inima la tin'rămîne... De-i vedea că înverzeşte Poţi să tragi a mea nădejde; De-i vedea că s-a-nnegrit, S-a-nnegrit, A mucezit, Ia-ţi nădejdea de la mine, Că eu nu mai ştiu de tine.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 338. *Foicică mărăcine, Bucură-te, monăstire, Că frumoasă floare-ţi vine. Nu vine să-mbobocească, Ci vine să odihnească, Ci vine să mucezească, În tine să putrezească.* TEODORESCU, P. P. 288. ✧ Fig. *Banii d-lui nu mucezesc niciodată.* PR. DRAM. 278. *Înainte mă rugau să merg pe la casele boiereşti şi acum mi se mucezeşte cobza.* ALECSANDRI, T. 80. ✦ Fig. (Despre oameni) A sta (multă vreme) în acelaşi loc ducînd o viaţă monotonă, ştearsă, lipsită de activitate. *Bunul om mucezeşte în hanul lui Copoiu.* NEGRUZZI, S. I, 238. *Mă mucezisem la ţeară, la Bîrzoieni.* ALECSANDRI, T. 70. *De cînd am venit la Lipsca, n-am ieşit din halat. Am mucezit de tot.* CARAGIALE, O. VII, 40. *Mucezi şi el cîţiva ani pe tronul Moldovei.* IORGA, C. I. I, 43. *Dacă şi-ar fi ascultat înclinarea... n-ar mucezi la o catedră de limba franceză.* C. PETRESCU, R. DR. 300. *Aici mucezeşte de la patru după amiaza pînă la opt, şi de la zece seara pînă la două-trei de noapte.* id. S. 107, cf. PAS, Z. IV, 203. ✦ (Regional; despre metale) A (se) oxida, a (se) cocli (Boiu Mare-Baia Mare). Cf. ALRM SN I h 387/272.
— Prez. ind.: *mucezesc.*
— V. **muced.**

MUCEZÍCĂ s. f. (Bot.; regional) Firicică *(Filago germanica).* Cf. BRANDZA, FL. 272, DAMÉ, T. 186, BARCIANU, ALEXI, W.
— Şi: (cu schimbare de suf.) **mucezeá** s. f. GRECESCU, FL. 299.
— **Muced** + suf. *-icică.* — **Mucezea:** cu schimbare de suf.

MUCEZÍME s. f. (Neobișnuit) Mucezeală **(1)**. *Mucezimea pînei.* LM.
— **Muced** + suf. *-ime.*

MUCEZÍRE s. f. Acțiunea de a (se) mucezi; mucegăire, (rar) mucezit¹. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.
— V. **mucezi.**

MUCEZÍT¹ s. n. (Rar) Mucezire; (concretizat) mucegai **(1)**. *Mîncaţ-ar, turcuţ, mînca, Moliile perinile Şi pt'ita mucedzîtu.* ȚIPLEA, P. P. 25.
— V. **mucezi.**

MUCEZÍT², -Ă adj. Mucegăit. Cf. LB, POLIZU, COSTINESCU. *Satan afurisit Cu-a sa jertfă*

se aruncă În băltoiul mucezit! ALECSANDRI, P. I, 13, cf. LM. *Muriseră de-a rîndul. Şi zăceau, mormane-nalte, galben-verde muceziţi.* MACEDONSKI, O. I, 76. *Tot borş cu taracani, tot pîne mucezită . . . , Ce viaţă păcătoasă!* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 288, cf. DDRF. *Privii lung şi jalnic cărţile . . . mucezite de umezeală.* DEMETRESCU, O. 100. *Că-mi aduce demîncare, Mălai negru zguruit Şi uscat şi mucezit.* ALECSANDRI, P. P. 259. ✧ Fig. *Felinarul funinginit împrăştia o lumină gălbuie mucezită.* REBREANU, NUV. 262.

— Pl.: *muceziţi, -te.*

— V. **mucezi.**

MUCEZITÚRĂ s. f. (Rar) Mucegai **(1)**, mucezeală **(1)**; p. ext. igrasie. Cf. LB. *Mucezitura părelilor.* LM, cf. DDRF, ALEXI, W.

— Pl.: *muceziturí.*

— **Mucezi** + suf. *-tură.*

MUCEZÍU, -ÍE adj. (Regional) Vînăt-fumuriu. Cf. MARIAN, CH. 51.

— Pl.: *mucezii.*

— **Muced** + suf. *-iu.*

MÚCHE s. f. v. **muchie.**

MUCHEALEMEÁ s. f. (Turcism învechit) Consfătuire, dezbatere, deliberare. *După ce se făcea muchealemeaoa de turci şi de muscali numai apoi mergea şi ei de la unul la altul, ca să facă tălmăciri.* VĂCĂRESCUL, IST. 283. *Se orîndui a se face o muchealemea.* id. ib. 287, cf. I. BRĂESCU, M. 68.

— Pl.: *muchealemele.* — Şi: **mucalemeá** s. f. I. BRĂESCU, M. 68

— Din tc. **mükâleme.**

MUCHELÉF adj. (Turcism învechit) Îmbrăcat îngrijit; cochet, elegant, dichisit, ferchezuit, spilcuit. *Le-au ieşit o agă de la bostangi-paşa înainte, foarte muchelef.* BELDIMAN, E. 127/30. *Acesta . . . era muchelef la haine.* GORJAN, H. II, 198/32. *Mi-a căzut parte la braţ un tînăr mărunţel . . . muchelef la haine.* GHICA, S. 150. *Toţi junii muchelefi şi spudaxiţi aveau cîte o bibliotecă.* FILIMON, O. I, 122. *Să sperie cineva atît de mult pe un flăcăiaş aşa de frumos şi muchelef!* id. ib. 134.

— Pl.: *muchelefi.*

— Din tc. **mükellef.**

MÚCHER[1] s. m. v. **mucăr.**

MUCHÉR[2] s. n. v. **muchier.**

MUCHERÉI s. m. pl. (Regional) Lemne rotunde de brad cioplite simetric pe două părţi (Piatra Neamţ). COMAN, GL.

— De la **mucher**[2].

MUCHERÎŢĂ s. f. v. **mucăriţă.**

MUCHÍ vb. IV v. **muchia.**

MUCHIÁ vb. I. Tranz. **1.** (Regional; complementul indică marginile unei scînduri) A tăia (Măgura-Bacău). Cf. ALR II 6 461/531.

2. (Regional; complementul indică o bucată de pînză) A împături în două, înainte de a face val (Coverca-Vatra Dornei). Cf. A V 14.

3. (Prin nord-estul Olt.; în forma *muchii*; complementul indică o bucată de pînză, un material textil) A tivi. Cf. CIAUŞANU, GL.

4. Fig. (Regional; complementul indică oameni) A bate rău (Stăneşti-Curtea de Argeş). L. ROM. 1959, nr. 2, 53.

— Pronunţat: *-chi-a.* — Prez. ind.: *muchiez.* — Şi: **muchí** (L. ROM. 1959, nr. 2, 53, ALR II 6 461/531), **muchií** vb. IV.

— V. **muchie.**

MUCHIÁT, -Ă adj. (Rar) Care are muchii, cu muchii. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pronunţat: *-chi-at.* — Pl.: *muchiaţi, -te.*

— V. **muchia.**

MÚCHIE s. f. **1.** Linie după care se intersectează două feţe ale unui corp. *Cît de clare mi se-nşiră toate din trecut, în minte, Cînd de-a crucii muche rece îmi lipesc tîmpla fierbinte!* VLAHUŢĂ, P. 107. *Un cub de cristal cu muchii vizibile.* TEODOREANU, M. II, 123, cf. PAMFILE, I. C. 123. *Mult timp răsuci între degete o linie pătată de cerneală, cercetînd-o pe toate muchiile.* V. ROM. noiembrie 1953, 148. *Zidurile de cărămidă, prinse în muchiile de beton.* CONTEMP. 1957, nr. 557, 3/1. ✧ Loc. adj. **În (trei** sau **patru, cinci** etc.) **muchii** = alcătuit din (trei sau patru, cinci etc.) feţe plane care se intersectează. *Iaste o biserică în 4 muchi a lui Perseu, ficiorul lui Danai.* HERODOT (1645), 117. *Au făcutu un băţu în optu muchii.* NECULCE, L. 70. *De cartuşi un mare număr, să se taie rînduiesc, În muchi, iar nu rotunde.* BELDIMAN, E. 12/26. *Stîlpi de zid în patru muchi.* EMINESCU, N. 51. *Un lanţuh aur de galbeni ungureşti, de 117 belciuge în 3 muchi* (a. 1716). BUL. COM. IST. II, 211. ✧ Loc. adv. **Pe muchie** = la limită, la extremă. *Autorul ştie să meargă pe muche între realitate şi basm.* IBRĂILEANU, S. 9. *Vorba despre jurămînt a rămas aşa, pe muchie, neclară.* CAMIL PETRESCU, O. II, 225. (Rar) **De pe muchie** = dintr-o parte, pieziş. *Se uitau cam de pe muche, aşa pieziş, unul la altul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 10. ✧ Expr. (Rar) **Cioplit în patru muchii** = dichisit, sclivisit. Cf. BARONZI, L. 99.

2. Margine **(I 1)** a unui lucru, a unei suprafeţe; suprafaţă îngustă care limitează un obiect, o porţiune de teren etc. (de jur-împrejur). Cf. HERODOT (1645), 97. *Pe muchi de prăpăstii lunecînd uşor, Cu corbii de iarnă mă-ntreceam*

în zbor. ALECSANDRI, P. I, 220. *Cele patru cuie de lemn ce sînt bătute pe muchile luntrei şi de cari se atîrnă lopeţile.* CONTEMPORANUL, IV, 42. *Deodată s-a trezit pe muchia unei prăpăstii.* AGÎRBICEANU, S. P. 20. *Eu despic carteą de vizită în muchie.* C. PETRESCU, C. V. 286. *Nu m-a mai poftit însă ca altă dată la o ciorbă de muche de burtă.* I. BOTEZ, B. I, 212, cf. ALR II 6 697/531. ✧ Expr. **Bătuţi pe muchie = a)** (despre monede) cu marginea zimţată. [Galbeni] *aleşi, subţiri, rotunzi, grei, bătuţi pe muchiă.* DELAVRANCEA, O. II, 373; **b)** (despre o sumă de bani) care este întreagă, din care nu lipseşte nimic, exact. *100 de franci bătuţi pe muchie.* CIAUŞANU, GL. **A coase pe muchie** = a împreuna două bucăţi de stofă, aşezînd una peste alta marginile lor şi cosîndu-le cu împunsături mărunte. (Regional) **A da peste muchie** = a tivi. Cf. A II 6, 12. (Rar) **A nu fi trecut nici pe foaie, nici pe muchie** = a nu fi băgat în seamă, a fi neglijat. Cf. ZANNE, P. V, 293. ✦ (Învechit, rar) Graniţă, hotar (de ţară). *Fiind Ţara Tătărască în 4 muchi.* HERODOT (1645), 239. ✦ (În imagini poetice) Linia orizontului. *Doi cîni . . . se iviră în fugă de după muchea depărtată a zării.* HOGAŞ, M. N. 185.

3. Spec. (De obicei urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") Marginea dinafară a unor obiecte; porţiune laterală care se află liberă, neîngrădită:

a) Margine a patului opusă marginii dinspre perete. *Moşneagul sări de pe muchea patului de-a dreptul în picioare.* V. ROM. decembrie 1954, 141.

b) (Regional) Margine a sobei de gătit opusă marginii dinspre perete. Cf. T. PAPAHAGI, M. 226, A V 22.

c) Marginea palmei dinspre degetul cel mic. *Cînd eram băiet, stupeam în palma stîngă, apoi trînteam cu muchea palmei celeilalte în stupit.* CREANGĂ, A. 141.

d) Parte a unor unelte de tăiat, de săpat etc., opusă tăişului; (regional) spinare. Cf. LB. *Aşteaptă ca porcul muchea la cap.* PANN, P. V. II, 49/6. *Muiaţi-le spinarea cu muchele iataganelor.* FILIMON, O. I, 159. *Cum puse capul pe perină, adormiră îndată parcă-i lovise cineva cu muchia în cap.* ISPIRESCU, L. 243, cf. DAMÉ, T. 111, PAMFILE, I. C. 117. *S-a găsit pe hîrtopul Herătaului un om îmbrăcat bine, cu capul sfărîmat de muchea unui topor.* POPA, V. 59. *Trage-i o muche de hîrleţ în cap!* CAMILAR, N. II, 455. *Întocmai ca băieţii Apasă greu pe muchia lopeţii.* V. ROM. ianuarie 1954, 218. *Arme bogate cu mînere late Pe muchi ferecate.* TEODORESCU, P. P. 449. *Se bate cu muchea securei ori cu muchea bărzii.* MARIAN, V. 198, cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 279, BÎRLEA, C. P. 227, ALRM II/I h 413/791, A V 15. *O bate cu muchea Ş-o scoate cu unghia,* se zice pentru a arăta că o treabă este făcută prost. Cf. ZANNE, P. V, 437. ✧ Expr. **(Ca** sau **cît) (de) o muchie (de cuţit** sau **de topor)** = foarte îngust, foarte subţire; foarte puţin. *O cale . . . cît o muche de cuţit.* HOGAŞ, M. N. 53. *Ochii rotunzi şi fără gene apropiaţi de nasul ca o muche de cuţit.* CAZIMIR, GR. 239. *Multă făină ai pus, Dar pe nas nu ţi-a ajuns; Că ţi-a rămas nasul gol Ca d-o muche de topor.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 279. *Cînd e soarele d-o muche e aproape să sfinţească.* id. ib. 350. *Ca d-o muche de cuţit mai trebuia ros lemnul.* ŞEZ. II, 43. **Pe muchie de cuţit** = într-o situaţie primejdioasă, riscantă; la limita pînă la care se poate admite ceva. *Poetul face exerciţii pe muchea de cuţit a cronicii rimate.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 4/6. *E mai bine mort în baionetă, decît viu pe muche de cuţit?* BENIUC, M. C. I, 302. **Cît ai pune pe o muchie de cuţit** = foarte puţin, mai nimic. *O fugit iapa ceia di-o crapat şî e, da nici din ţigan nu s-o ales nici macar cît ai puni pi-o muci di cuţît.* ŞEZ. IV, 200. (Adverbial; regional) **A tăcea muchie** = a nu scoate nici un cuvînt, a tăcea chitic. Cf. PAMFILE, J. II, 155. ✦ Lovitură dată cu muchia **(3 d).** *Şepte muchi în cap ţi-oi da.* MARIAN, SA. 207.

e) (Regional) Mînerul sfredelului (Poiana Sibiului-Sebeş). ALR II 6 640/130.

4. Partea cea mai înaltă, ascuţită şi alungită, a unui munte, a unui deal sau a unei stînci, creastă, creştet, coamă, culme, spinare; p. ext. coastă a unui munte sau a unui deal, pantă, povîrniş. *Am pus piatră hotar . . . în sus peste muche şi la vale pe din sus de vadul cel de moară* (a. 1759). URICARIUL, VIII, 7, cf. ŞTEFANELLI, D. C. 371. *De pe muche, de pe stîncă, chipuri negre se cobor.* ALEXANDRESCU, M. 13. *Coprindeţi bine din muche-n vale!* ap. ODOBESCU, S. III, 88. *Căţărîndu-se cînd pe muchi, cînd pe coame de munţi, ajunse la o peşteră.* ISPIRESCU, L. 216. *Regret . . . Casa de pe muchia verde cu obloane colorate.* MACEDONSKI, O. I, 9. *Amîndouă batalioanele din flancul drept ajunseră aproape în acelaşi timp pe muchie.* D. ZAMFIRESCU, R. 261. *O pornire pe creasta muchii, înspre Ieremia Mocanul.* id. Î. 42. *Urca muchia ca o capră sălbatică.* DELAVRANCEA, O. II, 120, cf. H IV 82, XVII 32. *Uă stană cu muchie Mai pîn'la genuchie.* TEODORESCU, P. P. 427. *Surioara-şi petrecea Pîn'la gură de vălcea; Frumos drumu-i arăta Şi-ndărăt nu se-ntorcea; Cam pe muche se lăsa.* id. ib. 506. *Vaca . . . a tras la o muchie.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 277, cf. CHEST. IV 143, ALR II 2 495/784, A II 10. ✧ (Urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") *Este o muche de dîmb dinspre drumul cel mare* (a. 1759). ŞTEFANELLI, D. C. 60, cf. URICARIUL, XXI, 325. *Sus, pe muchea dealului, Merge . . . Un bujor de căpitan.* ALECSANDRI, POEZII, 413. *Ne odihnirăm pe muchea muntelui, avînd sub ochi nemărginita întindere.* BOLINTINEANU, O. 306. *Vedeţi colo drept în sus muchea naltă şi pleşuvă a Penteleului.*

ODOBESCU, S. III, 178. *Luna tremură pe codri, se aprinde, se măreşte, Muchi de stîncă, vîrf de arbor, ea pe ceruri zugrăveşte.* EMINESCU, O. I, 152. *Cînd ajunse la muchea dealului, scena ce i se înfăţişa i se păru dezgustătoare.* D. ZAMFIRESCU, Î. 39. *Sosisem pe muchea povîrnişului de apus al opcinii şi stîna se zărea devale.* HOGAŞ, M. N. 189. *Înfiorat, călăreţul se opreşte şi priveşte cercetător spre muchiile dealului.* CAMIL PETRESCU, U. N. 319. *Ne-am îndreptat spre muchia dealului.* BRĂESCU, A. 144. *În depărtare, printre muchi de dealuri, scînteia Moldova ca argintul viu.* SADOVEANU, O. I, 212. *Un cioban îşi aducea oile, pentru noptat, pe muchea muntelui.* V. ROM. aprilie 1955, 245, cf. ALECSANDRI, P. P. 63. *Şapte văi ş-o vale-adîncă Straşnică muche de stîncă.* CARDAŞ, C. P. 94, cf. 83, 100, ALR II 5 241/414. *Sub două muchi de crîng Doi luceferi; Sub doi luceferi, Uă moară ferecată* (Sprîncenele, ochii, gura). TEODORESCU, P. P. 246. *Subt muche de deal Două cozi de cal* (Mustăţile). SADOVEANU, P. C. 14. ✧ (Regional) *Muchie de pămînt* (sau *de deal)* = ridicătură mică de pămînt. V. movilă (1), dîmb, colnic. Cf. ALR SN III h 809/682. ✦ (Regional) Ridicătură de pămînt făcută de-a lungul arăturii, pe mijloc, atunci cînd aratul începe de la mijlocul unui teren (ALR SN I h 31/235, 682, 723), sau care separă o holdă de alta (CHEST. IV 129/177). ✦ (Regional) Coamă dinţată (alcătuită din şindrile) din vîrful acoperişului unor case ţărăneşti (Măţău-Cîmpulung). Cf. CHEST. II 241/69.

5. (Regional) Nicovală (Adam-Tecuci). ALR I 942/614.

— Pronunţat: *-chi-e.* — Pl.: *muchii.* — Şi: **múche** (pl. *muchi* şi, învechit, *muche)* s. f. — Lat.* **mutila** (= *mutulus* „cercul de deasupra capitelului").

MUCHIÉR s. n., adj. **1.** S. n. Rindea care serveşte la îndreptatul muchiilor scîndurilor. Cf. DAMÉ, T.$_2$ 41, SĂGHINESCU, V. 60. *Un mucheriu . . . slujeşte la tragerea dungilor paralel cu muchile unui lemn sau unei scînduri.* PAMFILE, I. C. 120, cf. H VI 17, X 33, 69, 161, 189, 261, 466, 506, 539, 585, XII 392, XVI 97, 134, CHEST. II 239/104, ALRM SN I h 381, A V 34, GLOSAR REG.

2. S. n. (Prin Mold.) Fiecare dintre scîndurile lungi şi subţiri care se bat pe căpriori pentru a susţine ţiglele de pe acoperişul casei (SCRIBAN, D., CHEST. II 231/116); fiecare dintre cele patru părţi ale unui trunchi de copac care a fost despicat în patru (ALR I 984/552); „lemn cioplit numai pe o parte, numai pe o muche" (A V 33).

3. Adj. (În sintagmele) *Grîu muchier* = grîu cobuz, v. cobuz. Cf. DAMÉ, T. 57, PAMFILE, A. R. 103. *Orz muchier* (şi substantivat, m.) = orz cu şase rînduri de grăunţe. Cf. HEM 665. *Orzul mucheriu sau mucherul are şase rînduri de grăunţe.* PAMFILE, A. R. 114.

— Pronunţat: *-chi-er.* — Pl.: *muchieri, -e.* — Şi: **muchér** s. n.

— **Muchie** + suf. *-ar.*

MUCHIÍ vb. IV v. **muchia.**

MUCHILIPSÍ vb. IV. Refl. (Învechit şi regional) A se găti prea mult; a se dichisi, a se ferchezui, a se spilcui. Cf. GÁLDI, M. PHAN. 212. *Ce te tot muchilipseşti!* CIAUŞANU, GL.

— Prez. ind.: *muchilipsesc.*

— De la **muchelef.**

MUCHÍŢĂ[1] s. f. (Regional) Secure mică numai cu muchie, fără tăiş. Com. din TĂRCĂIŢABEIUŞ.

— Pl.: *muchiţe.*

— **Muche** + suf. *-iţă.*

MUCHÍŢĂ[2] s. f. v. **muichiţă.**

MUCÍ vb. IV v. **munci.**

MUCICÁ vb. I v. **muşca.**

MÚCICOŞ, -Ă adj. v. **mocicoş.**

MÚCID, -Ă adj. v. **muced.**

MUCIGÁI s. n. v. **mucegai.**

MUCIGĂÍ vb. IV v. **mucegăi.**

MUCIGĂIÁ vb. I v. **mucegăi.**

MUCIGĂIÉT, -Ă adj. v. **mucegăit.**

MUCIGĂIÓS, -OÁSĂ adj. v. **mucegăios.**

MUCIGĂÍRE s. f. v. **mucegăire.**

MUCIGĂÎT, -Ă adj. v. **mucegăit.**

MUCILÁG s. n. v. **mucilagiu.**

MUCILAGHINÓZ, -OÁZĂ adj. v. **mucilaginos.**

MUCILÁGINE s. f. (Latinism rar) Substanţă mucilaginoasă. Cf. LM.

— Din lat. **mucilago, -ginis.**

MUCILAGINÓS, -OÁSĂ adj. Ca mucilagiul, vîscos. Cf. HOL. 7, 8. *Mucilaghinoazele şi oloioasele esenţii.* AR (1830), 434[2]/29, cf. ib. (1831), 436, KRETZULESCU, M. 170/21, MAN. SĂNĂT. 75, 195, LUCACI, M. 19, PARAB. 62, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W.

— Pl.: *mucilaginoşi, -oase.* — Şi: (învechit) **mucilaghinóz, -oázĂ, muţilaghinós, -oásă** (LUCACI, M. 19) adj.

— Din fr. **mucilagineux,** lat. **mucilaginosus,** it. **mucillagginoso.**

MUCILÁGIU s. n. **1.** Substanță cleioasă care se află în semințele de cereale, de leguminoase sau de plante uleioase, asemănătoare prin compoziția chimică și prin structură cu guma vegetală și care, pentru proprietățile ei emoliente, este folosită în medicină la aplicarea de cataplasme, loțiuni etc. Cf. KRETZULESCU, M. 170/19, MAT. MEDIC. 37, PONTBRIANT, D. *Semințele fierte mult, pînă formează un mucilagiu, se întrebuințează ca cataplasm.* N. LEON, MED. 44, cf. 157. *Cele mai bogate în mucilagiu sînt: sămînța de in, rădăcina de nalbă, mușchiul de Islanda.* BIANU, D. S. *Mucilagiul se formează prin gelificarea membranei celulelor.* LTR.

2. Material cleios rezultat prin degradarea compușilor celulozici din pasta de hîrtie, sub acțiunea unor ciuperci și bacterii. Cf. LTR [2], DER. ✦ Material cleios obținut prin măcinarea și hidratarea, pînă la pierderea caracterului fibros, a pastei de hîrtie. Cf. LTR [2], DER.

— Pl.: *mucilagii.* — Și: (învechit) **mucilág** (N. LEON, MED. 157), **mucilágo** (MAT. MEDIC. 37) s. n.

— Din fr. **mucilage,** lat. **mucilago.**

MUCILÁGO s. n. v. **mucilagiu.**

MUCÍNĂ s. f. Substanță transparentă, semifluidă, care intră în componența mucoasei gastrice, a unor mucusuri etc. *Mucinele se găsesc în produsele de secreție ale multor glande.* LTR [2]. *Mucina gastrică este folosită în tratamentul ulcerului.* DER.

— Pl.: *mucine.*

— Din fr. **mucine.**

MUCINÍC, -Ă s. m. și f. v. **mucenic[2].**

MUCÍNIU s. n. (Latinism, prin Transilv.) Batistă. Cf. BARCIANU, GHEȚIE, R. M.

— Pl.: *mucinii.*

— Din lat. **mucinium.**

MUCIÓRNIȚĂ s. f. (Regional) Strat gros de nămol rău mirositor, provenit din putrefacția plantelor acvatice plutitoare; (regional) ciulineț. Cf. ANTIPA, P. 196.

— Pl.:?

— Cf. m o c e r ă, m o c e r i ț ă.

MUCIÓS, -OÁSĂ adj. v. **mucos.**

MUCIUFLÉTE s. m. (Regional) Persoană care nu merită să fie luată în seamă. V. m u c o s **(1).** *N-am să stau de vorbă cu un muciuflete ca tine!* Com. din PIATRA NEAMȚ.

— Pl.:?

— Contaminare între **mucea[1]** și **nătăflete.**

MUCIÚG subst. (Regional) Usuc (care se găsește în lîna oilor) (Voiniceni-Tîrgu Mureș). Cf. COMAN, GL.

— Pl.:?

— Din magh. **mucsok.**

MUCLEĂLĂ s. f. (Argotic) Bătaie cu pumnii. CV 1951, nr. 5, 25.

— **Mucli** + suf. *-eală.*

MÚCLES interj. (Argotic) Cuvînt prin care se adresează cuiva îndemnul de a păstra un secret, de a nu scoate o vorbă despre un fapt știut, sau prin care se impune cuiva tăcere; taci!, (regional) meclez! Cf. m u c l i **(1).** [Este] *ibovnica boierului . . ., dar nu spuneți nimărui; mocles!* ALECSANDRI, T. 736, cf. SĂGHINESCU, V. 60, DR. IX, 500, BUL. FIL. II, 277, BL II, 116, 173, III, 186.

— Și: **mócles, móclis** (SĂGHINESCU, V. 60, I. CR. VI, 152, VII, 154) interj.

— Din țig. **muk les.** Cf. BL II, 120, 174.

MUCLÍ vb. IV. T r a n z. (Argotic) **1.** (În e x p r.) **A o mucli** = a nu mai riposta prin vorbe, a nu mai scoate un cuvînt, a tăcea (recunoscîndu-se învins). Cf. m u c l e s. *Mucleşte-o, că te ating.* GR. S. VII, 120, cf. BL II, 174, BUL. FIL. II, 277.

2. A lovi (pe cineva) peste cap sau peste față (cu pumnii). Cf. CV 1951, nr. 5, 25.

— Prez. ind.: *muclesc.*

— Din țig. **muklo** (part. lui *muk-*).

MUCOÁRE s. f. (Regional) **1.** Mucegai **(1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LM, REV. CRIT. III, 161, DENSUSIANU, Ț. H. 325, PASCU, S. 52.

2. Mucus; s p e c. muc **(I 1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LM. ✦ (La pl.) Mucozitate produsă în placenta animalelor, înainte de fătare. Cf. PASCU, S. 52, DR. IV, 349. ✦ Numele unei boli a cailor și a vitelor. V. r ă p c i u g ă. Cf. PUȘCARIU, ET. WB., H XVII 22.

3. Epitet depreciativ pentru un tînăr fluștur atic. V. m u c o s **(1).** Cf. L. ROM. 1959, nr. 3, 66, MAT. DIALECT. I, 231.

— Pl.: *mucori.*

— Lat. **mucor, -oris.**

MUCOÁSĂ s. f. Membrană producătoare de mucus, care căptușește sau învelește un organ cavitar și canalele care se deschid în exterior. Cf. TEODORI, A. 78, HOL. 5, 8, ANTROP. 25, KRETZULESCU, A. 3, MAN. SĂNĂT. 119, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Căptușala stomacului, numită mucoasă . . ., cuprinde glandele gastrice.* BIANU, D. S. 699, cf. DL, DM, DN, DER.

— Pl.: *mucoase.* — Și: (rar) **mucóză** s. f. ȘĂINEANU, D. U., CADE.

— Din fr. **muqueux, -euse,** lat. **mucosus.**

MUCOITÍNĂ s. f. Component al mucinei, obținut prin hidroliza acesteia. Cf. MACAROVICI, CH. 634, LTR [2].
— Pl.: *mucoitine.*
— Din fr. **mucoïtine.**

MUCÓŃ s. m. v. **măimucoi.**

MUCONÉȚ s. n. (Regional) „Mucul ce se pune în opaițe". Com. MARIAN.
— Pl.: *muconețe.*
— De la **muc,** prin apropiere de *poponeț.*

MUCOPOLIZAHARÍDĂ s. f. Substanță constituită din polizaharide combinate, într-o mică proporție, cu proteine. *Mucopolizaharidele se găsesc adeseori în organismul animal.* LTR [2], cf. DER.
— Pl.: *mucopolizaharide.*
— Din fr. **mucopolysaccharide.**

MUCOPROTEÍDĂ s. f. Materie mucoasă care se găsește în secrețiunile glandelor din corpul animalelor. Cf. MACAROVICI, CH. 634. *Mucoproteidele se împart în: mucoproteide solubile, insolubile și acide.* LTR [2].
— Pl.: *mucoproteide.*
— Din fr. **mucoprotéide.**

MÚCOR subst. Specie de ciupercă din familia mucoraceelor. Cf. DL, DM, DN, LTR [2].
— Pl.: ?
— Din fr. **mucor.** Cf. lat. m u c o r.

MUCORACÉE s. f. pl. Familie de ciuperci inferioare microscopice, care se prezintă ca o pîslă filamentoasă, albă, cenușie sau brună, și care au o puternică acțiune în procesul de fermentație. Cf. DL, DM, DN, LTR [2].
— Din fr. **mucoracées.**

MUCORÍ vb. IV v. **mucuri**[1].

MUCORÍT, -Ă adj. v. **mucurit**[1].

MUCÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Adesea substantivat) (Persoană, mai ales copil) care are muci la nas, căruia îi curg mucii; (în special) epitet dat unei persoane tinere obraznice, impertinente (și neserioase). V. m u c i u f l e t e, ț î n g ă u. Cf. ANON. CAR. *Nici unul nu vrea să se facă jărtfă pentru ceelalți; cel mai ticălos și mai mucos din corăbieri nu primea aceasta.* GORJAN, H. IV, 119/23. *Taci, mucosule! îl curmă bătrînul.* NEGRUZZI, S. I, 172. *Iaca mucosu!* ALECSANDRI, T. 1 532. *Ieși afară, mucosule!* CARAGIALE, O. I, 119. *Tocmai tu, un mucos ca tine o să izbutească?* ISPIRESCU, L. 82. *Să-ți fie rușine la obraz, mucosule!* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 30. *Copilul devine mucos pentru toată viața sa.* MARIAN, NA. 138. *Dă-o dracului de mucoasă, că nu merită și să zică mersi că n-o zvîrlim pe drumuri.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 188. *Lasă, fie și mucos, Numai fie sănătos!* DOINE, 40. *Rumenele în potică Face mucoasa voinică.* BIBICESCU, P. P. 209. *Toată ziua trag cu coasa, Sara mă culc cu mucoasa.* ȘEZ. VII, 167, cf. II, 187, CANDREA, F. 309, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI, ALRM II/I h 19. *Cînd vei vorbi de mucos, Nici tu să fii urduros.* PANN, P. V. I, 4/2. *Dacă n-are frumos, Pupă și mucos.* id. ib. II, 113/16, cf. GOROVEI, C. 44. (Regional, despre cai) Răpciugos. Cf. H IX 315, DR. V, 105.

2. (Despre membranele unor organe sau glande) Care secretează materii vîscoase, care produce mucus. *Mucoasele fețe ale organelor hrănitoare.* AR (1831), 455[2]/49. *Pe dinăuntru glanda este căptușită de o membrană mucoasă cu o mulțime de cute, printre care se află produsul de secrețiune.* BIANU, D. S. 489.

3. (Despre secreții organice) Care are aspect cleios, vîscos, gelatinos. *La boala aceasta de mîncătură se întrebuințează și un fel de materie mucoasă . . . care se crede că e lepădată de acest fluture.* ȘEZ. IV, 23. *Buretele de bubă este îmbrăcat cu o materie mucoasă de culoare neagră ca păcura, cu puține sau mici zbîrcituri, tot mucoase.* H IV 71. ✦ (Regional; substantivat, f.) Secreție a larvelor unor insecte; „lichid de gogoașă" (Cîmpulung Moldovenesc). Cf. CHEST. VI 97/3.

4. (Rar; despre lumînări) Cu muc **(II 1).** *Mucoasa lumînare sfîrîind săul și-l arde.* EMINESCU, O. I, 46.

5. (Regional; în sintagma) *Cînepă mucoasă* = cînepă de toamnă la care sămînța se formează în muc **(II 3 b).** Cf. PAMFILE, A. R. 169.
— Pl.: *mucoși, -oase.* — Și: **muciós, -óasă** adj. ALRM II/I h 19.
— **Muc** + suf. *-os.*

MUCÓZĂ s. f. v. **mucoasă.**

MUCOZITÁTE s. f. Cantitate (mare) de mucus. Cf. VASICI, M. II, 190/21, NEGULICI. *Vătămătoarele mucozități.* MAN. SĂNĂT. 152/5, cf. DESCR. APE, 2, PARAB. 229, CALENDAR (1862), 21, PONTBRIANT, D., ALEXI, W. *Bolnavul să scuipe des și cu oarecare greutate mucozitățile vîscoase ce să găsesc în fundul gurii.* BIANU, D. S. 54. ✦ Lichid vîscos pe care îl conțin unele plante. Cf. COSTINESCU.
— Pl.: *mucozități.*
— Din fr. **mucosité,** it. **mucosità.**

MUCRÓN subst. Vîrf scurt, subțire și ascuțit, cu care se termină anumite organe ale plantelor. *Vîrful . . . terminat în mucron.* GRECESCU, FL. 313.
— Pl.: ?
— Din fr. **mucron.**

MUCRONÁT, -Ă adj. (Despre organe ale plantelor) Prevăzut cu mucron; (rar) mucro-

nulat. LM. *Bracteele . . . mucronate.* GRECESCU, FL. 129, cf. 266, DN.
— Pl.: *mucronaţi, -te.*
— Din fr. **mucroné,** lat. **mucronatus.**

MUCRONULĂT, -Ă adj. (Rar) Mucronat. *Foile . . . mucronulate.* GRECESCU, FL. 375.
— Pl.: *mucronulaţi, -te.*
— Din fr. **mucronulé.**

MUCORÍ vb. IV v. **mucuri[1].**

MUCORÎT, -Ă adj. v. **mucurit[1].**

MUCŞÓR s. m., s. n. v. **mucuşor.**

MUCULÉŢ s. m., s. n. Diminutiv al lui m u c. Cf. m u c **(II 2).** *Unii lipesc zeci de muculeţe pe băţ şi-l poartă aşa . . . , iar unii se străduiesc a stînge lumînările.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 46, cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 351, CHEST. II 356/90.
— Pl.: *muculeţe.*
— **Muc** + suf. *-uleţ.*

MŬCURE s. n. v. **muc.**

MUCUREÁLĂ s. f. (Prin Ban., Olt.) Faptul de a (s e) m u c u r i[1] şi rezultatul lui; mucezeală. Cf. ALR SN III h 847, LEXIC REG. 46.
— Şi: **mucăreálă** s. f. LEXIC REG. 46.
— **Mucuri[1]** + suf. *-eală.*

MUCURÍ[1] vb. IV. I n t r a n z. şi r e f l. (Prin Ban. şi Olt.) A (se) mucegăi. *Pîinea s-a mucurit.* REV. CRIT. III, 161, cf. CHEST. II 386/10. [Vinul] *s-a mucurit.* ALR SN I h 244.
— Prez. ind. pers. 3: *mucureşte.* — Şi: **mucărí** (ALR II/I MN 7, 6 847/836, LEXIC REG. 46), **mucorí** (N. REV. R. VIII, nr. 6, 87) vb. IV.
— V. **mucoare.**

MUCURÍ[2] vb. IV v. **mucări[1].**

MUCURÎT[1], -Ă adj. (Prin Ban. şi Olt.) Mucegăit. *Pită muncurită.* ALR II/I MN 7, 6 847/2, cf. ALRM II/I h 22/27. ✦ (Substantivat, n.) Mucegai **(1).** *Miroase a mucorit.* VÎRCOL, M. 87.
— Pl.: *mucuriţi, -te.* — Şi: **muncurít, -ă, mucorít, -ă** adj.
— V. **mucuri[1].**

MUCURÎT[2] s. n. v. **mucărit.**

MŬCUS s. n. (Med.) Secreţie produsă de unele celule ale glandelor situate pe o membrană mucoasă **(2);** (învechit) muc **(I 1).** Cf. DL, DM.
— Din lat. **mucus.** Cf. fr. m u c u s.

MUCUŞÓR s. m., s. n. Diminutiv al lui m u c; muculeţ, (regional) mucuţ.
1. S. m. Cf. m u c **(I 1).**
2. S. n. Cf. m u c **(II 1).** *Luminiţa slabă a candelei . . . pîlpîia galbenă, în vîrful mucuşorului de iască.* BRĂESCU, A. 22.
3. S. n. Cf. m u c **(II 2).** Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.
— Pl.: *mucuşoare.* — Şi: **mucşór** s. m., s. n. CHEST. II 363/253a.
— **Muc** + suf. *-uşor.*

MUCŬŢ s. m., s. n. (Prin Transilv.) Mucuşor. Cf. DDRF.
— **Muc** + suf. *-uţ.*

MŬDĂ s. f. (Prin Dobr.; cu sens colectiv) Totalitatea sforilor cu care se strîng pînzele la o corabie. Cf. SCRIBAN, D.
— Etimologia necunoscută.

MUDÍR s. m. (Turcism învechit) Administrator al unei unităţi teritoriale; subprefect (ŞIO II_2, 156), primar (ZEITSCHRIFT, XVIII, 110). *Pe cînd ei vorbeau astfel, mudirul ne făcea semn din ochi şi din măsea că tot ce ne spun erau minciuni.* GHICA, S. 412.
— Pl.: *mudiri.*
— Din tc. **müdir.**

MUDIUDIÓI s. m. (Regional) Om inactiv, trîndav, leneş (Suseni-Tîrgu Jiu). Cf. LEXIC REG. 46.
— Etimologia necunoscută.

MUDMÉL subst. (Olt.) Făină albă de calitate superioară. Cf. SCRIBAN, D. ✧ *Alb ca mudmelu* = foarte alb. id. ib. ✦ (Bot.) Grîu moale *(Triticum dicoccum).* PANŢU, PL.
— Şi: **mutmél** (PANŢU, PL.), **motmél** (LEXIC REG. 27), **momél** (CV 1950, nr. 4, 37, MAT. DIALECT. I, 231) subst.
— Din germ. **Mundmehl.**

MUDURLẮU s. m. v. **modîrlău.**

MUEGÍN s. m. v. **muezin.**

MUEZÍN s. m. Preot musulman care cheamă credincioşii, din vîrful minaretului, la rugăciunile zilnice. *Peste Brusa domnitoare Astfel cînt-un muegin.* BOLINTINEANU, P. I, 343. *Strigătul plîngător al muezzinului, care striga din vîrful minaretului pe credincioşi la rugăciune, îl adormea.* CONV. LIT. XVIII, 25, cf. ŞĂINEANU, D. U., DL.
— Scris şi: *muezzin.* — Pl.: *muezini.* — Şi: (învechit) **muegín** s. m.
— Din tc. **müezzin.**

MŬFĂ s. f. (Tehn.) Manşon **(2).** *Mufe de fier laminat.* NICA, L. VAM. 163. *Diametrul mu-*

felor la burlane de sondaj. ENC. TEHN. I, 445. *Îmbinarea țevilor se poate face în trei feluri: prin sudură, prin mufe (manșoane) și prin flanșe.* SOARE, MAȘ. 217, cf. 215, IONESCU-MUSCEL, ȚES. 238. *Mufe speciale pentru prăjini de foraj.* NOM. MIN. I, 43, cf. 87. *Cu o apăsare de buton, mufa fixată în corpul universalului prinde să se învîrtească.* CONTEMP. 1949, nr. 138, 7/1, cf. SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 849.

— Pl.: *mufe.*

— Din germ. **Muffe.**

MÚFLĂ s. f. **1.** Încăpere a unui cuptor industrial sau de laborator, cu pereții refractari, în care materialul supus încălzirii nu vine în contact direct cu combustibilul sau cu gazele de ardere. Cf. NICA, L. VAM. 163, DM, LTR[2], DER. **2.** (Și, n., în sintagma *scripete muflu*) Sistem de scripeți așezați pe același ax sau pe axe în prelungire; pastică. *Scripete muflu este un sistem de scripeți așezați pe aceeași brățară . . . , formînd un muflu.* ENC. TEHN. I, 225. *Muflele și palanurile, de care ne servim la ridicarea greutăților mari, sînt construite dintr-un număr mai mare de scripeți.* CIȘMAN, FIZ. I, 65, cf. LTR[2], DER.

— Pl.: *mufle.* — Și: **múflu** s. n.

— Din fr. **moufle.**

MUFLÓN s. m. Oaie sălbatică, de culoare brună-roșcată, cu coarnele mari și răsucite *(Ovis musimon* și *orientalis). Oaia să trage din dobitocul numit muflon.* AR (1829), 48[1]/32, cf. STOICA, VÎN. 17.

— Din fr. **mouflon.**

MÚFLU[1] interj. (Rar; repetat) Cuvînt care imită zgomotul produs de un om sau de un animal cînd mănîncă. *Și-am început să mănînc . . . Am luat-o încet: cioca-cioca!, cioca-cioca!, muflu-muflu!* GL 1962, nr. 456, 4/7.

— Onomatopee.

MÚFLU[2] s. n. v. **muflă.**

MUFLUÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin Olt.; despre animale) A produce un zgomot caracteristic în timpul mîncării; p. e x t. a mirosi, a adulmeca. Cf. I. CR. IV, 121. *Cîinele mufluie pe unde a mîncat cineva.* BOCEANU, GL.

— Prez. ind. pers. 3: *múfluie.*

— V. **muflu**[1].

MUFLÚZ, -Ă s. m. și f. v. **mofluz.**

MUFLUZÉNIE s. f. v. **mofluzenie.**

MUFLUZÍ vb. IV v. **mofluzi.**

MUFLUZÍE s. f. v. **mofluzie.**

MUFLUZÍRE s. f. v. **mofluzire.**

MUFLUZÍT s. m. v. **mofluzit.**

MUFLUZLÍC s. n. v. **mofluzlîc.**

MUFT s. n. v. **moft.**

MUFTAGÍU s. m. (Învechit) Cămătar; p. e x t. om zgîrcit, avar sau, f i g., meschin **(4).** Cf. POLIZU, CIHAC, II, 597, BARCIANU.

— Pl.: *muftagii.* — Și: **muftangíu** (BARCIANU, GHEȚIE, R. M. 270), **muftogíu** (DDRF) s. m.

— Din tc. **müfteci.** Cf. scr. m u f t a g ĭ j a „chilipirgiu; parazit".

MUFTANGÍU s. m. v. **muftagiu.**

MUFTÍ s. m. v. **muftiu.**

MUFTÍU s. m. Șef religios al unei comunități musulmane mai mari; s p e c. (și în sintagma *marele muftiu)* conducătorul cultului islamic dintr-o țară. *Întîi la muftiul și la vizirul, în gloată adunați, au mers.* M. COSTIN, LET.[2] I, 285. *Cine era muftiul, capul legii turcești?* id. Q. 102, cf. MAG. IST. V, 169. *Muftiiul s-ascunsesă, și găsindu-l, l-au muncit.* NECULCE, L. 167. *Și au trimis de au întrebat pe muhtiul.* AXINTE URICARIUL, LET.[2] II, 127. *Au pus împăratul de au dat fetvale muftiul, ca să între oastea în Moldova* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 276/11. *Împreună cu marele muftu, patriarhul turcesc și cu vezirul.* DIONISIE, C. 198. *Muftiul, capul legii cu o deplină stăpînire, ca și la creștinii grecești sf*[i]*nțitul patriarh.* SP I, 79/20. *Hafiz-Pașa . . . dobîndi de la muftiul Sanollah o fetvă.* BĂLCESCU, M. V. 445, cf. 85. *Cîte episcopii și mitropolii orientale christiane au dispărut și locul prelaților l-au ocupat muftii mahomedani.* BARIȚIU, P. A. I, 213. *Dar mufti răspunde: „Capul dacă piere, Gloatele reintră în a lor tăcere".* BOLINTINEANU, P. I, 139. *Stau cu ceasurile la geamic și ascultă pe muftiu cum tîlcuiește Coranul.* GALACTION, O. A. I, 341, cf. NOM. PROF. 75. *Întîmplarea aceasta n-a produs impresie rea nici asupra vizirului, nici asupra muftiului (capul religiei otomane).* C. GANE, TR. V. 132, cf. 311. *În ogradă la Cearsî-giami, trăiesc muftiul și cadiul musulmanilor, cîntînd celor patru vînturi mărirea profetului.* SADOVEANU, O. X, 408.

— Pl.: *muftii.* — Și: (învechit) **mufti, muftú, muhtíu** s. m.

— Din tc. **müfti.**

MUFTOGÍU s. m. v. **muftagiu.**

MUFTÚ s. m. v. **muftiu.**

MUGĂÍ vb. IV. Intranz. (Regional) **I.** A mugi **(I)** (Imoasa-Strehaia). Cf. ALR I 1 072/842. **II.** A mugi **(II 1)** (Cerneți-Turnu Severin). Cf. ALR I 82/850. ✦ A mormăi[1] **(2).** (Pecinișca-Băile Herculane). ALR II 6 881/2.

— Prez. ind. pers. 3: *múgăie.*

— Formație onomatopeică.

MUGĂTÓR, -OÁRE adj. v. **mugitor.**

MÚGET s. n. **I.** Strigăt prelung, caracteristic, scos de unele animale cornute (rar și de alte animale); răget, (rar) mugit, mugitură, (neobișnuit) murmur **(4).** V. zbieret, boncăit, boncăluit. *Numai raget, muget... în toate părțile și în toate colțurile se auzea.* CANTEMIR, IST. 174, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Numai iată ce aude Harap Alb un muget înnădușit: cerbul venea boncăluind.* CREANGĂ, P. 225. *Dumana întindea gîtul la poartă și mugea, era așa de duios mugetul ei!* VLAHUȚĂ, O. A. II, 47, cf. DELAVRANCEA, S. 60. *C-un muget groaznic, sălbatec, desperat* [leul]... *Asupră-le s-aruncă.* I. NEGRUZZI, S. II, 178. *Buhaiul... imitează mugetul boilor.* MARIAN, S. R. I, 33. *Căprioara avea un muget abia auzit.* SĂM. VI, 339. *Un mormăit... între grohăitul de porc și mugetul de bivol.* C. PETRESCU, Î. II, 227. *Din sat veneau mugete prelungi de vite.* SADOVEANU, O. II, 560. *Îndată ce vițelul dispărea din vedere, vaca se zbătea furioasă, scotea niște mugete sfîșietoare.* BART, S. M. 90. *Se aud mugete de boi.* STANCU, D. 23, cf. id. C. 39. *Convoiul porni în mugetul vitelor.* CAMILAR, N. I, 302, cf. DEMETRIUS, A. 19. *Să mă duc... La cîntecul mierlelor, La mugetul cerbilor.* POP., ap. GCR II, 306.

II. P. anal. **1.** Strigăt puternic, sfîșietor al omului; urlet, răcnet. *De te-am strigat în șoaptă sau cu muget, Tu mi-ai trimis blestemul să ți-l cuget.* LESNEA, I. 22. *Era o frămîntare în marginea unde se afla grupul de tineri. De acolo răzbi un muget.* PAS, Z. IV, 168, cf. BENIUC, C. P. 107.

2. Zgomot puternic și prelung produs de ape, de furtună (v. vuiet), de vînt (v. vîjîit). [Rinul] *din nălțime în fund se prăbușește C-un muget lung, sălbatic.* ALECSANDRI, POEZII, 135. *Muget năvalnic de valuri izbite de stînci spumegoase Vreme-ndelung-auzim.* COȘBUC, AE. 62, cf. 51. *Mereu crește zgomotul valurilor ce se izbesc de chei, spărgîndu-se într-un muget sălbatic.* BART, S. M. 14, cf. 15. *Vuietul mulțimii e ca mugetul mării.* CAMIL PETRESCU, O. II, 257. *În timpul acestor furtuni, apele scot un muget cumplit.* BOGZA, C. O. 98, cf. 311. *De afară se auzea vîntul năpustindu-se peste lume, cu mugete lungi.* V. ROM. iulie 1953, 91.

3. Șuierat puternic produs de geamanduri, sirene etc. *Se auzea un muget lung, repetat la intervale regulate. — E geamandura,... ne apropiem de gura fluviului, îi lămuri secundul.* BART, E. 122, cf. 78. *Sirenele încep mugetul lor sinistru.* BOGZA, A. Î. 48. *Cînd a suflat a cincea oară, din goarnă a țîșnit un dop greu de zăpadă și, în sfîrșit, un muget prelung, înspăimîntător.* GALAN, Z. R. 268. *Din port se aud zgomotele șantierului naval, urletul sirenelor și, din cînd în cînd, mugetul unei geamanduri.* V. ROM. octombrie 1954, 42.

4. Zgomot puternic produs de o armă de foc. *Mugetul tunurilor... umplea amurgul.* SADOVEANU, O. II, 111. *Asculta mugetul tunurilor și trișca lui Vatamanu.* CAMILAR, N. I, 422.

— Pl.: *mugete.*

— **Mugi** + suf. *-et.*

MUGÍ vb. IV. Intranz. **I.** (Despre vitele cornute și, rar, despre alte animale) A scoate sunete prelungi, caracteristice; a rage, (regional) a mugăi. V. zbiera, boncăi, boncălui. *O ciută... mugi.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 79r/32. *Leul își are gîtlejul și plămînii spre a rugi, taurul spre a mugi.* HELIADE, O. II, 370. *Turmele s-auzeau mugind de departe* RUSSO, S. 128. *C-un sălbatec salt un tigru, care cînd pe leu îl vede Muge tare, Coada roată o-nvîrtește.* EMINESCU, O. I, 165. *Vitele se-ntorceau mugind greu de prin munți.* id. G. P. 108. *Mu-mu, Joiana muge.* COȘBUC, B. 77, cf. id. P. I, 249. *Vitele mugeau de foame în bătătură.* SANDU-ALDEA, D. N. 233. *Boii pășteau liniștiți și, în răstimpuri, vreunul mugea prelung.* AGÎRBICEANU, S. P. 115. *Mugea Gioiana înăbușit.* HOGAȘ, DR. II, 99. *Vițica ridică capul și mugi dulce.* SADOVEANU, O. III, 117. *Vitele mugeau de foame în fața corturilor.* V. ROM. octombrie 1955, 166, cf. H II 117, 167, IV 10, VI 208, X 316. *Junca aceasta îmblă numai mugind pe lîngă garduri.* SBIERA, P. 188. *Vaca tot rage, mugește.* ȘEZ. IV, 125. *Cărăușii pocnind, Boii mușind.* GRAIUL, I, 509. *Boișorii mug Cu capu pe jug.* I. CR. II, 262, cf. ALR I 1 072/116, 122, ALR II 4 961/727, A I 34, III 3, 6, IX 2. *Ce fuge Și muge Și-napoi nu se mai uită* (Glonțul). GOROVEI, C. 178. ✧ Expr. (Neobișnuit) **Nici îi** (sau **le**) **fuge, nici îi** (sau **le**) **muge,** se spune despre cei pe care nu-i interesează, cărora nu le pasă de cineva (sau de ceva). *Privați, ca un istoric strein, căruia nici îi fuge, nici îi muge de români, tocma încîlcește istoria neamului, ca un nepriceput.* ȘINCAI, HR. II, 318/38, cf. 214/35. ✦ P. ext. (Regional; despre roiuri de albine) A bîzîi, a zumzăi (Răcășdia-Oravița). CHEST. VI 20/21.

II. P. anal. **1.** (Despre oameni) A striga puternic, sfîșietor; a zbiera, a urla, a răcni. *Swaran mugea teribil în mijlocul bătăliei, Mugea peste oștire.* HELIADE, O. I, 349, cf. 226. *Deodată numai iaca vedem în prund cîțiva oameni claie peste grămadă și unul din ei mugind puternic.* CREANGĂ, A. 8. *Mugi prin camere, ca o fiară rănită.* AGÎRBICEANU, A. 476. *Să vă sculați mai devreme... le mugi conductorul.* REBREANU, NUV. 268. *Cum n-ai? mugi Calistrat, împrăștiind cu*

dosul mînilor talgerele şi paharele. SADOVEANU, O. X, 659. *Şi îi venea să-mpungă-n zid, să mugă, Cătînd cu ochii uşa, ca să fugă.* ARGHEZI, C. O. 163. ◇ Tranz. (Rar) *Trece sfinţia-sa . . . mugind cuvinte de răzbunare.* CONTEMPORANUL, III, 621.

2. (Despre elemente ale naturii) A produce zgomote puternice şi prelungite; a vui, a urla, a vîjîi. *Unda începu să mugă, P-unii spaima a cuprins, Fricoşi, alţii dau la fugă.* ASACHI, S. L. I, 179. *Marea se răscoală mugind cu-nfuriere.* NEGRUZZI, S. II, 276. *Era o iarnă aspră şi o noapte ce-ngrozeşte Şi crivăţul, cu viscol, mugea.* BOLLIAC, O. 96. *Doi mistrali în lume sînt. Unul cîntă . . . Altul muge şi distruge tot ce-atinge pe pămînt.* ALECSANDRI, POEZII, 533. *Fluviu mîndru, ce ostenit mugeşte.* EMINESCU, O. IV, 247. *Vîntul mugeşte afară, zguduind ferestrele sălei.* MACEDONSKI, O. IV, 21. *Dunărea mugeşte mai tare.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 115, cf. 166. *Vîntul muge, calul fuge peste cîmpuri, peste văi.* I. NEGRUZZI, S. II, 179. *Fierb codrii de dafin şi muge Muntele-adînc zguduit.* COŞBUC, AE. 51. *Vînturi grele mugeau în fundurile prăpăstioase ale Caucazului.* DUNĂREANU, CH. 60. *Someşul fugea printre picioarele lor, rostogolindu-se peste bolovanii din cale, mugind parcă l-ar fi alungat o arătare spăimîntătoare.* REBREANU, NUV. 86. *Doi plopi . . . se văitau îndoiţi spre pămînt de vîntul ce mugea turbat dinspre largul mării.* BART, S. M. 69. *Oltul mugeşte luptîndu-se mai departe cu colţii ascuţiţi şi nemiloşi ai munţilor.* BOGZA, C. O. 252. *Şi pămîntul uneori mugeşte lung şi se cutremură din temelii.* STANCU, D. 69. *Marea mugea bătînd cu putere în stîncile şi terasa de la picioarele casei.* V. ROM. februarie 1956, 40. *Afară-i viscol, muge greu orcanul.* ib. mai 1956, 117.

3. (Despre unele instrumente muzicale, unelte etc.) A produce (prin lovire, frecare etc.) sunete puternice. *Ce zarvă e în sat! Sună tălăngile, mugesc buhaiele, bat tobele.* SADOVEANU, O. I, 92. *Zîmbeşte ortacilor cu braţe-ncleştate Pe ciocanul mecanic care muge, se zbate.* DEŞLIU, G. 46.

4. (Despre arme de foc) A bubui. *Bateriile din toate părţile au mugit fără încetare toată ziua.* ODOBESCU, S. III, 595. *O bubuire de puşcă mugi în tabăra lui Potocki şi Tomşa tresări cu sîngele fierbînd în vine.* SADOVEANU, O. V, 494.

— Prez. ind. pers. 3: *mugeşte* şi *múge.*

— Lat. **mugire.**

MUGÍND, -Ă adj. (Rar; despre elemente ale naturii) Care mugeşte **(II 2)**; mugitor **(II 1)**. *Aici spumegă rîul în undele-i muginde.* HELIADE, O. I, 75. *Insulă-n valuri statornic sta în viforoasa, muginda mare.* id. ib. 170. *Preste undele muginde le-arăta cu grozăvie, Cum . . . plutea ca nişte plagii leşile fraţilor lor.* NEGRUZZI, S. II, 7. ◇ Fig. *Aste apăsătoare şi muginde rele.* HELIADE, O. I, 93.

— Pl.: *muginzi, -de.*

— V. **mugi.**

MUGÍRE s. f. Acţiunea de a mugi şi rezultatul ei.

1. Cf. mugi **(I)**. *Cînd Murgilă-ncurcă calea Dup-al soarelui sfinţit, De mugiri răsună valea.* BOLLIAC, O. 71. *Un balaur . . . Cu mugiri şuierătoare Şi-i c-un ochi de foc în frunte Şi pe nări el varsă foc!* COŞBUC, B. 178.

2. Cf. mugi **(II 2)**. *O! mare, . . . lumea spăimîntată De cruntele-ţi mugiri Tresare cufundată În triste presimţiri.* ALECSANDRI, POEZII, 99.

— Pl.: *mugiri.*

— V. **mugi.**

MUGÍT s. n. (Rar) Faptul de a mugi **(I)**; muget **(I)**. *Năvăleşte asupră-i şi îl împunge cu coarnele . . . şi sperie-l cu grozavul tău mugit.* GORJAN, H. I, 16/25.

— V. **mugi.**

MUGITÓR, -OÁRE adj. Care mugeşte.

I. (Despre unele animale) Cf. mugi **(I)**. *Cămila easte dobitoc . . . mugitoriu.* CANTEMIR, IST. 89.

II. P. anal. **1.** (Despre elemente ale naturii, în special despre ape) Cf. mugi **(II 2)**. *Valurile mugitoare se luptau între sine.* ASACHI, S. L. II, 19. ◇ Fig. [Torentul] *s-azvîrle printre pietre cu asalt . . . mugitor.* MACEDONSKI, O. I, 105. *Stînci mugitoare-n adînc.* COŞBUC, AE. 16.

2. (Despre unele instrumente muzicale) Cf. mugi **(II 3)**. *Marşul suna în cornuri mugătoare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 97.

— Pl.: *mugitori, -oare.* — Şi: (învechit) **mugitóriu, mugătór, -oáre** adj.

— **Mugi** + suf. *-tor.*

MUGITÓRIU adj. v. **mugitor.**

MUGITÚRĂ s. f. (Rar) Muget **(I)**. Cf. LM.

— Pl.: *mugituri.*

— **Mugi** + suf. *-tură.*

MÚGUR s. m. **1.** Organ complex al plantelor superioare, format din vîrful vegetativ şi din frunze tinere acoperite de frunzuliţe solzoase. *Leamnele toate înlăuntru în mugur ţin plodul ascuns.* CORESI, EV. 100, cf. 107. *Ia ochi, adică vîrfuri de mugur de plop.* PISCUPESCU, O. 306/12. *Inima sadului sau mugurul plăntei trebuie ferită ca să nu fie acoperită cu ţărnă.* I. IONESCU, C. 191/15. *Cînd mugurii dau frunză şi cîmpii dau verdeaţă.* ALECSANDRI, POEZII, 241. *Mugurii îmbobocesc.* BOLINTINEANU, O. 113. *Inima creştea de vederea mugurilor care începuseră a crăpa.* SLAVICI, O. II, 30. *Răsări . . . un smochin mare, cu roadele, unele în mugur, altele în floare.* ÎSPIRESCU, L. 189, cf. CERNA, P. 12. *Unele băbărese adună şi muguri de prun.* PAMFILE, CR. 6. *Muguri au dat pe ram.* BACOVIA, O. 189.

Crăpau mugurii liliecilor şi mirosea în aerul mahalalei a rod. SAHIA, N. 111. *Cresc mugurii şi-ncep a se deschide pe rînd.* SADOVEANU, O. VI, 232. *Mi-e dor de-o creangă înverzită, cu mugurii sparţi, cu flori albe.* V. ROM. mai 1954, 156. *Mugurii de ieri, tari ca mărgăritarele, s-au desfăcut şi-n locul fiecăruia joacă o creangă nouă.* ARGHEZI, P. T. 21, cf. ALECSANDRI, P. P. 312. *Cucul, pînă nu vede mugur, nu cîntă* (= omul înţelept nu întreprinde nimic înainte de vreme). Cf. PANN, ap. DDRF, ROMÂNUL GLUMEŢ, 45, ZANNE, P. I, 445. (Cu sens colectiv) *Mîncarea lui era mugur şi miiare sălbatecă.* TETRAEV. (1574), 203. *Tot într-acelaş pom mugurul crepa, frunza se dezveliia.* CANTEMIR, IST. 126. *Aflînd . . . o mică peşteră lăcui într-însa, hrănindu-se cu mugurul copacilor.* MINEIUL (1776), 18^{v2}/6, cf. ODOBESCU, S. III, 77. *Măriuca, de cîteva săptămîni, îşi ţinea văcuţa numai pe mugur.* AGÎRBICEANU, S. P. 33. *La pădure mi-a plecat, Mugur verde-a scuturat Mieilor Şi oilor.* TEODORESCU, P. P. 204, cf. 271. *Mănînc mugur păltinele Şi cînt codrului cu jele.* ŞEZ. I, 140, cf. IV, 22. ✧ Fig. *Înnăbuşi în tine mugurii oricăror altor prietenii şi iubiri.* CAMIL PETRESCU, U. N. 19. *În inima ocnaşului încolţea . . . cîte un mugur de sălbătăcie la fiecare zăngănit de carabină jandarmerească.* POPA, V. 89. *El îi mulţămi în gînd şi-n suflet pentru aceste vorbe, ca şi pentru toată fericirea pe care o bănuia că i-o pregăteşte, care de fapt se afla în el: muguri şi flori care erau în sevă.* SADOVEANU, O. IX, 12. *Pe întreg întinsul patriei dragi, biruie mugurii vieţii noi.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 830. ✧ Expr. (Regional) **A fi ca mugurul brumat** = a fi trist, posomorît. Cf. ZANNE, P. I, 219. ✦ Fig. Copil, progenitură, urmaş. [Bunica] *vrusese să rămînă numai cu băiatul cel mic, singurul care-i era drag dintre mugurii ei.* STANCU, D. 6.

2. (Regional) Boboc (de floare). ALR SN III h 660. ✦ P. ext. Floare de sălcie (ALR I 990/940), de papură (ib. 1 907/424), de alun (ib. 990/200, 251, 394). ✦ P. ext. Mlădiţă **(1)**. Cf. ALR I 971/302, 851.

3. Extremitate rotunjită a anumitor organe sau părţi ale corpului animalelor. V. vîrf. *Un berbecuţ alb şi creţ, cu mugurii corniţelor abia rotunjite sub blana frunţii.* C. PETRESCU, R. DR. 56, cf. PARHON, B. 129. *Muguru ţiţei.* ALR II/I h 60/228. ✦ Excrescenţă mică, de natură patologică, formată pe unele organe. DM.

4. Parte a pieptului dintre picioarele de dinainte, la vitele cornute. DM.

— Pl.: *muguri.* — Şi: **múgure** s. m. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, ALR I 970.

— Cf. alb. mugull.

MUGURÁ vb. I v. **muguri.**

MUGURÁŞ s. m. Diminutiv al lui mugur **(1)**; mugurel **(1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, PONTBRIANT, D., LM. (Cu sens colectiv) *Să taie muguraşiu Oilor Şi mieilor.* TEODORESCU, P. P. 204. ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Din braţele ei, Eugenia rîse dintr-o dată către mine, c-un muguraş de dinte.* SADOVEANU, O. XIV, 221.

— Pl.: *muguraşi.*

— **Mugur** + suf. *-aş.*

MUGURĂT, -Ă adj. v. **mugurit.**

MÚGURE s. m. v. **mugur.**

MUGURÉL s. m. Diminutiv al lui mugur. **1.** Cf. mugur **(1)**. Cf. VASILIU, C. 143. *Frunză verde mugurele, Pe deasupra casei mele Trece un cîrd de turturele.* ŞEZ. XXII, 93. ✧ (Cu sens colectiv) *Vino jos la izvorel, Să mîncăm noi mugurel.* HODOŞ, P. P. 92. *Te văd, bade, lîngă boi: Cum îi paşti pe mugurel, Numai singur, singurel.* BIBICESCU, P. P. 33. ✦ (Regional) Mîţişor de salcie (Nucşoara-Cîmpulung). Cf. ALRM II/I h 261/784.

2. (Regional) Cf. mugur **(3)**. (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Taci, fiule, nu seînci, Că maica ţie ţi-o da Două mere, Două pere, Două ţîţe mugurele.* PAMFILE, CR. 69.

3. (Regional) Motiv decorativ cu care se împodobesc feţele cojoacelor, ale pieptarelor etc. (Răşinari-Cisnădie). PĂCALĂ, M. R. 515.

4. (Regional) Partea cea mai curată, cea mai aleasă a făinii. V. lamură. *Mama, frămîntînd în albie nouă mugurele de la nouă feluri de făini, . . . răspunde.* ŞEZ. XX, 119.

— Pl.: *mugurei* şi (regional, n.) *mugurele.* — Şi: (regional) **muhurél** s. n. VASILIU, C. 143.

— **Mugur** + suf. *-el.*

MUGURÍ vb. IV. Intranz. (Învechit şi regional; despre plante) A înmuguri. *De smochin vă învăţaţi pildă: cînd vor fi mlădiţele lui tinere şi mugurează, ştiţi că aproape e vara.* N. TEST. (1648), 32^{r}/18. *Primăvara . . . mugură şi încolţi podoaba plaiului.* DELAVRANCEA, S. 50. *Creşte-un măr şi-un calapăr, Creşte, creşte, colţ gătească, Mugureşte, mugureşte, Frunza creşte.* PAMFILE, C. Ţ. 66. *Au mugurat pădurea.* ALR I 969/1, cf. 969/26, 158, 573, 576, 980. *Ce e aceea ce Primăvara mugureşte, Vara umbreşte, Toamna hrăneşte Şi iarna încălzeşte?* (Pomul). GOROVEI, C. 301, cf. SBIERA, P. 322. (Fig.) *Omul . . . Dimineaţa mugureşte, Peste zi el înfloreşte.* PANN, ap. TDRG. ✧ Refl. (Regional) *Să mugureşte.* ALR I 969/305.

— Prez. ind. pers. 3: *mugureşte.* — Şi: **mugurá** (prez. ind. pers. 3: *mugurează* şi *múgură*) vb. I.

— V. **mugur.**

MUGURÍRE s. f. (În dicţionarele din trecut) Faptul de a mugur i; înmugurire. Cf. PO-

LIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W.
— V. **muguri.**

MUGURÍT, -Ă adj. (Învechit și regional; despre plante) Înmugurit. Cf. LB, POLIZU, LM, DDRF, ALEXI, W. *La răchita mugurată Șede-o babă supărată.* MARIAN, SA. 118.
— Pl.: *muguriți, -te.* — Și: **mugurát, -ă** adj.
— V. **muguri.**

MUHADÍT s. m. (Turcism învechit) Inginer hotarnic. *Cu d-lor muhadiți împărătești sînt orînduiți de aici boieri pentru întregirea și înnoirea hotarului* (a. 1792). ȘIO II_2, 156.
— Pl.: *muhadiți.*
— Din tc. **muhaddid.**

MUHAFÍZ s. m. (Turcism învechit) Comandant militar turc al unei cetăți. V. guvernator. *Mehmet Pașa, muhafizul Silistrei.* BELDIMAN, E. 68/9, cf. 22/5. *Taleri 25 000 au dat luminăției sale Hacă Pașa, muhafizul Giurgiuvului* (a. 1822). DOC. EC. 245. *Să faceți mehtup către muhafizii serhaturilor după marginea Dunării, ca să vă dea ajutorul trebuincios.* FILIMON, O. I, 247. *Poarta rămîne ferm hotărîtă... să trimită muhafizi (guvernatori militari) pînă la numirea și instalarea voievozilor.* OȚETEA, T. V. 209.
— Pl.: *muhafizi.* — Și: **muhafíz** s. m.
— Din tc. **muhafız.**

MUHAFÍZ s. m. v. **muhafiz.**

MUHÁI[1] s. n. (Prin Munt.) Căciulă prea mare, diformă, urîtă. Cf. H IX 496. *Cîtai muhaiul și-a pus pe cap!* COMAN, GL., cf. L. ROM. 1959, nr. 3, 66.
— Pl.: *muhaie* (L. ROM. 1959, nr. 3, 66) și *muhaiuri* (COMAN, GL.).
— Cf. buhai.

MUHÁI[2] s. n. v. **mohair.**

MUHAIÉR s. n. v. **mohair.**

MUHAÍR s. n. v. **mohair.**

MUHAMEDÁN, -Ă adj., s. m. și f. v. **mahomedan.**

MUHAMEDINÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Mahomedan **(1).** *Credința creștinească... de turbată și lunatecă bunguitura muhamedinească, neimată și nespurcată și-au ferit.* CANTEMIR, HR. 23.
— Pl.: *muhamedinești.*
— De la n. pr. **Muhamed** *(= Mahomed).*

MUHASEBEÁ s. f. (Turcism învechit) Control al conturilor statului, încheiere și predare a socotelilor statului; (concretizat) birou, cancelarie unde se încheiau aceste socoteli. Cf. ȘIO II_2, 83, I. BRĂESCU, M. 68.
— Și: **buhasebeá** s. f. ȘIO II_2, 83.
— Din tc. **muhasebe.**

MUHIMĂTURI s. n. pl. (Turcism învechit) Muniții. *Pedestrimea turcilor... se poposise cu gephaneaua și muhimaturile lor în cîmp.* DUMITRACHE, ap. TDRG.
— Din tc. **mühimmat.**

MUHONDÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Idiot (Roșia-Beiuș). ALR II 3 670/310. *Muieri muhondoasî.* ib.
— Pl.: *muhondoși, -oase.*
— **Mohoandă** + suf. *-os.*

MUHÓNIE s. f. v. **mohonie.**

MUHÓR s. n. v. **mohor**[1].

MUHORÍȘTE s. f. (Regional) Loc pe care crește mohor[1]. Com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ.
— Pl.: *muhorișt.*
— **Muhor** + suf. *-iște.*

MUHTÍU s. m. v. **muftiu.**

MUHÚR s. n. (Turcism învechit) Pecete, sigiliu. *Și pentru credință au pus și turcul muhurul* (a. 1707). ap. TDRG, cf. ȘIO II_2, 84, I. BRĂESCU, M. 68.
— Din tc. **mühür.**

MUHURDÁN s. n. (Turcism învechit) Vas folosit de frizeri pentru spălatul pe cap al clienților. *Muhurdanul cu lănțuș fu tras.* ȘIO II_1, 265.
— Din tc. **buhurdan.**

MUHURDÁR s. m. Înalt dregător (turc) care avea sarcina de a păstra sigiliul și de a-l aplica pe actele oficiale. *1 200 lei pe an muhurdariul* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 389, cf. PONTURI, 3/13. *Seid Suleiman Negib, consilieriu și muhurdariul divanului.* AR (1829), 219[1]/22. *Nagiu Efendi, sfetnicul privat și muhurdarul Imperiului otoman.* CR (1830), 37[2]/13. *După ce-a scris logofătul, domnul iscăli și muhurdarul puse pecetea.* NEGRUZZI, S. I, 306. *Muhurdarul se repede și sărută papucii domnitorului.* V. ROM. mai 1954, 187.
— Pl.: *muhurdari.* — Și: **muhurdáriu** s. m.
— Din tc. **mühürdar.**

MUHURDÁRIU s. m. v. **muhurdar.**

MUHURÉL s. n. v. **mugurel.**

MUHURÍU, -ÍE adj. v. **mohoriu.**

MUHZÙR-AGÁ s. m. Căpetenie de ieniceri care avea funcţia de a inspecta închisoarea de la palatul marelui vizir; om de încredere al marelui vizir. *L-au pus la închisoare la murzur-aga* (sfîrşitul sec. XVIII). LET². III, 240. *Robii din Ţara Rumânească . . . cîţi vor veni la închisoarea muhzur-agăi.* VĂCĂRESCUL, IST. 299, cf. ZEITSCHRIFT, XVIII, 110.

— Gen.-dat.: *muhzur-agăi.* — Şi: (învechit) **murzùr-agá, muzùr-agá** (LET². III, 248) s. m. — Din tc. **muhzir-aga.**

MUIÁ vb. I. **1.** Tranz. A umezi, a uda introducînd într-o substanţă lichidă (sau într-un vas, într-o cavitate etc. care conţine această substanţă); spec. (complementul indică un aliment) a introduce într-un lichid pentru a face să fie moale[1] **(I 1).** *Lemnul de chedru şi înfăşurătura canurei roşie . . . să le moaie în sîngele găinei jungheate.* CORESI, EV, 425, cf. ANON. CAR. *Două fălii de pîine prăjite şi muiate în oţet de trandafir* (a. 1749). GCR II, 45/9, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Mîncam numai soharici, un fel de pesmet . . . ; trebuia să-l moi o zi întreagă în apă, să-l faci terci ca să-l poţi băga în gură.* GHICA, S. 20. *Să-mi moi degetul în gură.* EMINESCU, N. 43. *Muia feleştiocul în strachina cu dohot.* CREANGĂ, A. 46. *O babă . . . morfolea-n gingii un crîmpei de covrig muiat într-o năstrapă cu apă rece.* CARAGIALE, O. II, 244. *Eu nu sînt ca albinele, să-mi moi botul în orice floare.* DELAVRANCEA, O. II, 118. *Muie de multe ori condeiul în călimară.* AGÎRBICEANU, A. 137. *Ne mulţămirăm a ne muia buzele în rachiul din păhar.* HOGAŞ, DR. I, 150. *Aprind cîte o bucată de pînză dintr-un sac, după ce au muiat-o în petrol.* CANDREA, F. 289. *Moaie-ţi colea în fîntînă botişorul însetat Şi te-adapă şi te-alină, roibuleţ nealintat.* EFTIMIU, Î. 101. [Calului] *îi vine chef să-şi plece botul într-un pîrăuaş de apă nouă. Şi-l moaie uşor, îl scutură şi pufneşte.* SADOVEANU, O. VII, 301. *Îşi muiară mustăţile în oala de vin.* id. ib. 359. *Muia pîinea pe jumătate în apă şi o mînca.* STANCU, R. A. III, 113. *Barbu muie tocul în călimara de pe masă şi se iscăli.* PREDA, D. 39. *Tîrziu îţi moi penița-n călimară.* V. ROM. iulie 1954, 281. *Treceţi, Mergeţi la fîntînă . . . Muiaţi fir de calomfir.* TEODORESCU, P. P. 16, cf. 601. *Mai multe ţandure de draniţă muiete în rîşină topită şi aprinse.* ŞEZ. II, 227, cf. III, 58. *Şi să mînc prefont uscat, Nici cu apă nu-i muiat, Nici cu sare nu-i sărat.* HODOŞ, P. P. 208. *Nora merge la fîntînă Cu cămeşa soacrei-n mînă. O moaie o dată în apă: „Naţi-o, mamă, că-i spălată".* ZANNE, P. IV, 514. (În context figurat) *Mi-i greaţă de seculul ist muiet în cerneală, cînd cetesc în Plutarc despre oamenii cei mari.* I. NEGRUZZI, S. V. 157. ✧ Refl. pas. *Prin jud. Dorohoi pînzele se moaie o singură dată în apă caldă şi apoi se usucă.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 174. ✧ (Poetic; prin lărgirea sensului) *Agapiţa mea a să fie cocoană mare, zicea ea cu ochii muiaţi în lacrimi de bucurie.* NEGRUZZI, S. I, 72. *Lumea-l crezuse mort pe Făt-Frumos, şi de aceea, cînd se împrăştie faima venirii lui, ziua îşi muie aerul în lumină de sărbătoare.* EMINESCU, N. 27, cf. id. G. P. 7. *Era oraşul de-altădată Sub plopi de-argint, muiaţi în soare.* MACEDONSKI, O. I, 188. *Punţi de stele peste abisuri muiau adîncu-n străluciri.* id. ib. 230. *Clarul de lună, în care-s muiate vechile balade, numai singurătăţilor li se potriveşte.* ANGHEL, PR. 79. *O! pasări pribege, de ce nu mă luaţi cu voi în ţările muiate veşnic în apele visurilor blonde.* PETICĂ, O. 289. (Refl.) *Codrii de prin-prejur se muiau . . . în rumeneala serei.* GALACTION, O. 281. ✦ (Complementul indică rufele murdare) A băga în apă (cu sodă, săpun etc.) şi a ţine cîtva timp înainte de spălare. *S-a apucat des-dimineaţă să moaie tot ce avu negru.* ŞEZ. I, 59. ✦ (Complementul indică pîinea sau mămăliga) A băga în grăsime, în sos etc. (înainte de a mînca); (popular) a întinge. *Prostul muia malaiul în brînză, ca să se prindă de el, cum ştia că se prinde de mămăliga caldă.* ŞEZ. V, 55, cf. III, 17. *Moi un dumicat.* ALR II 4 116/727, cf. 4 116/605, 833. ✧ Absol. *Am muiat în mîncare.* ib. 4 116/704.

2. Tranz. A uda; a stropi. *Cu lacrimile meale de-m moiu aşternutul.* DOSOFTEI, PS. 23/11. *Bătrînul îi mîngîia fruntea muiată de sudoare.* SADOVEANU, O. VI, 624. *Şi ploaia mă ploaie, căpeneagu-mi moaie.* HODOŞ, P. P. 272. *A mele floricele să le moi cu apă rece.* BUD, P. P. 30. *Moi straturile.* ALR II 2 537/362.

3. Tranz. (Complementul indică pămîntul) A îmbiba cu apă făcînd să devină moale[1] **(I 1).** *Ploaia dintr-acea zi muiesă pămîntul.* DRĂGHICI, R. 79/16. *Pompe puternice împingeau pămîntul muiat cu apă prin conducte.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 400. (În context figurat) *Muiaţi pămîntul inimiei voastre ca sămînţa de spăsenie, cuvîntul lu Hristos . . . întru voi să-l priimiţi.* CORESI, EV. 3. ✧ Refl. *El cum se ruga, Ploaiă că dădea, Pămîntu se muia, Cerbu se-nămolea.* TEODORESCU, P. P. 67. *De-ar da Dzeu să ploaie, Dealurile să se moaie.* RETEGANUL, TR. 139. *Cu o stropitură de ploaie pămîntul nu se moaie.* ZANNE, P. I, 239. ✦ (Complementul indică materii în formă de pulbere) A transforma în pastă prin amestecare cu un lichid. *A cernut făina de grîu şi a muiat-o. A amestecat în aluat piper mult, a împletit un colăcel şi l-a copt.* SADOVEANU, O. XV, 410, cf. ŞEZ. III, 203, ALR II 4 025/531.

4. Tranz. A face să devină mai moale[1] **(I),** mai puţin dur sau mai puţin ţeapăn; a face mai suplu; p. restr. a frăgezi. *Îşi muie cîte o bucată de carne, bătînd-o cu maiul.* DRĂGHICI, R. 149/19. *Am muiat pînza, frecînd-o între degete.* PAMFILE, J. II, 155. *Sus, Sus opinca mea, Spusu-ţi-am că te-oi muia În casă la soacră-mea.*

DOINE, 49, cf. ŞEZ. I, 114. ✧ Expr. (Familiar) **A muia coarda** = a-şi mai reduce din pretenţii. Cf. ZANNE, P. IV, 313. ✧ Refl. *Gîrnetul s-a înfierbîntat, s-a muiat şi foflenchi! iar sare roata.* CREANGĂ, P. 126. *Să-i cumperi cizme de capră, Că altele se tot crapă Şi de oaie Se tot moaie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 437. ✦ Refl. A deveni (mai) elastic, mai puţin rigid. *După scăldare mai fiecare romîncă îndătinează a unge pre copilul scăldat cu unt... ca să i se moaie ciolanele.* MARIAN, NA. 114. ✧ Tranz. *Stoicea îşi muie mijlocul, îşi întinse ipingeaua şi se culcă.* GALACTION, O. 46.

5. Refl. (Despre ger, ploaie, vînt etc.) A scădea în intensitate, a deveni mai puţin aspru; (despre timp, vreme) a fi mai puţin rece, mai puţin friguros, a se încălzi. *Să muie gerul. Să topiră zăpezile.* DELAVRANCEA, O. II, 29. *Gerul, în loc să contenească, să se mai moaie, creştea mereu.* AGÎRBICEANU, A. 458, cf. 486. *Se muie gerul. Streşinile începură să picure.* STANCU, R. A. IV, 7. *De îndată însă ce timpul s-a muiat, ele dispar iarăşi de pe aici.* LINŢIA, P. II, 87. ✧ (Prin analogie) *S-au mai muiat flacăra focului.* DIONISIE, C. 204. ✦ Tranz. (Regional; complementul indică o băutură alcoolică) A reduce tăria prin amestecare cu apă (Glimboca-Caransebeş). ALR II 4 155/27.

6. Refl. (Despre fiinţe şi despre părţi ale corpului lor) A-şi pierde puterile, vlaga; a se moleşi **(1)**. *Caii lor li se muiase şi îngenunchează jos.* PANN, E. II, 154/25. *Cum au dat de căldurică, pe loc li s-au muiet ciolanele.* CREANGĂ, P. 251, cf. id. A. 127. *De mai ţinea lupta, numai cît ai aţîţa un foc, s-ar fi muiat.* ISPIRESCU, L. 254, cf. I. NEGRUZZI, S. IV, 523. *De la o vreme, simţii că picioarele mi se moaie de la genunchi.* DUNĂREANU, CH. 116. *Şi toate* [cămilele] *s-au muiat de genunchi şi s-au pus jos.* DELAVRANCEA, O. II, 316. *Asinului i se muiară genunchii.* GÎRLEANU, L. 135. *Un rînd de plăcinte şi un rînd de vin, pînă ce picioarele se muiară şi glasurile se înduioşară.* SADOVEANU, O. I, 55. *Celor trei li se muiară picioarele.* CAMIL PETRESCU, O. III, 172. *Nu ducea la băutură, astfel că se muia din două ţuici.* PAS, Z. I, 225. *O cuprindea o sfîrşeală şi picioarele i se muiau de la genunchi.* V. ROM. februarie 1955, 144, cf. ib. august 1955, 55. *Dară mîndra hălăoaie, Dac-o duci în cîmp, se moaie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 432. ✧ Expr. (Familiar) **A i se muia** (cuiva) **balamalele** = a-i slăbi (cuiva) puterile. Cf. ZANNE, P. III, 16. ✧ Tranz. *Furnicări ca de ace îi făceau dureri pe la încheieturi, îi amorţeau braţele şi-i muiau picioarele.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 62. *În încăierarea care se produsese, poliţiştii, întăriţi, îl loviseră..., îl muiaseră şi-l legaseră.* STANCU, R. A. III, 34. *Purtau încă amîndoi căciuli şi sumane, şi căldura verii timpurii îi muiase şi le brobonise frunţile.* GALAN, Z. R. 29. ✦ (Despre mişcări) A-şi domoli avîntul, a se încetini, a se tempera. *Se mai muia jocul.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. *Din ce în ce paşii se muiară.* TEODOREANU, M. II, 120. ✧ Tranz. *După o bucată de drum, o muiarăm de tot la pas.* STĂNOIU, C. I. 57. *Ne muiarăm fuga cailor.* SADOVEANU, O. I, 156. *Îşi domoli şi-şi muie paşii şi se opri.* id. ib. IX, 99. *Mai moaie pasu.* ALR II/I MN 46, 2 243/29. ✦ Tranz. Fig. (Popular şi familiar; adesea cu complementul „oasele", „ceafa", „spinarea") A bate tare, zdravăn. *Îl ghemuiesc în ţărînă Pînă l-au muiat la vînă.* BĂRAC, A. 72/16. *Dacă şi după aceea se vor împotrivi, muiaţi-le spinarea cu muchele iataganelor.* FILIMON, O. I, 159, cf. BARONZI L. 43. *Alelei! pui de ciocoi! De te-aş prinde la zăvoi, Să-ţi dau măciuci, să te moi, De piele să te despoi.* ALECSANDRI, P. P. 250. *Cînd te-oi prinde la zăvoi, Cu măciuca să te moi, Să te jupoi ca pe oi.* ŞEZ. V, 46. *Scoati-o botî ciotoroasî... Pi ciocoi mni-l mai muia.* VASILIU, C. 31. *Am să-ţi moi oasele.* CIAUŞANU, GL., cf. ZANNE, P. II, 66.

7. Tranz. şi refl. Fig. A (se) îndupleca, a (se) înduioşa, a (se) îmbuna; a (se) potoli, a (se) domoli. *Să nu ne slăbim, nici să ne muiem.* CORESI, EV. 76, cf. 466. *Mardonie atîta zisă şi muia gîndul lui Xersis, şi, mai apoi, şi acesta tăcu.* HERODOT (1645), 360. *Într-aceasta să muie tiranul.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 16^{r}/15, cf. octombrie 69^{r}/14. *Luîndu-l cu cuvinte şi rugămente părinteşti, turburată răutatea lui Caracala să moaie.* CANTEMIR, HR. 205. *Bătrîna socotind... cum că s-au muiat Teaghen, au spus către Arsachi...* AETHIOPICA, 31^{v}/10. *Măcar de ar fi şi tari la inimă, o moaie şi cu osîrdie o dumereşte.* MOLNAR, RET. 4/2. *Inima cea mai păgînă, privind să putea muia.* BELDIMAN, E. 73/36. *Însuşi turbata mulţime... Să muiesă, încetasă, Di blăstămuri să lăsasă* (a. 1845). CAT. MAN. II, 128. *Slăbiciunile spuse moaie inima oricui.* CONACHI, P. 122. *Se muie iar împăratul cu cîte el i le-a zis.* PANN, P. V. II, 10/19, cf. III, 49/6. *Viteze oşti ce muiaseră ambiţiunea polonilor.* NEGRUZZI, S. I, 30. *Nu mai ştia ce să facă... ca să moaie inima tiranei de Junona.* ISPIRESCU, U. 11. *Zadarnic am cercat trufaşa-i sumeţie s-o moi prin voluptăţi.* I. NEGRUZZI, S. VI, 258, cf. 542. *De piatră d-ai fi fost, te-ai fi muiat!* DELAVRANCEA, O. II, 149, cf. AGÎRBICEANU, A. 118. *Atunci acesta nu numai că se moaie..., ci ţine şi un discurs.* IBRĂILEANU, SP. CR. 257. *Oamenii se muiară numaidecît, ba unii dintre ei plecară chiar ochii în pămînt, ruşinaţi.* STĂNOIU, C. I. 68, cf. 202. *Am să mă rog şi eu ş-am să cetesc, ca să ţi se moaie inima.* SADOVEANU, O. IX, 193. *Mitrea şi-a adus aminte de înfăţişarea uitată a Agapiei şi i s-a muiat inima.* id. M. C. 64. *Bunicului i se moaie inima de milă.* STANCU, D. 15. *Mă dusei la rîul sec, Dorul mîndrei să-l înec... La inimă m-am muiat Şi nu l-am mai înecat.*

JARNÍK-BÎRSEANU, D. 393. ✦ Refl. (Despre ceea ce spune cineva) A căpăta un conținut mai puțin aspru. Cf. PSALT. HUR. 46v/1, CORESI, PS. 144/7. ✧ Expr. **A i se muia** (cuiva) **gura** = a nu mai avea curajul să vorbească; a schimba, a atenua tonul și conținutul celor spuse. *Toate ca toatele, dar cînd am auzit eu de tata, pe loc mi s-a muiat gura.* CREANGĂ, A. 58. ✧ Tranz. *Ca a fariseilor și a cărtularilor graiure să le moaie... cu această znamenie.* CORESI, EV. 168. *După ce așează biletul în lumină și-l citi, părintele Ghiță mai muie vorba.* STĂNOIU, C. I. 33.

8. Tranz. (Fon.) A palataliza. *Inițial a existat la plural un i, care a dispărut după ce a muiat consoana anterioară.* GRAUR, I. L. 61. ✧ Refl. *În epoca următoare, romanică comună, toate consoanele urmate de iod s-au muiat.* SCL 1956, 163.

— Prez. ind.: *moi* și (învechit, rar) *muiez* (ANON. CAR.). — Și: (învechit) **amuiá** (BUDAI-DELEANU, ap. HEM), (regional) **moiá** (ALR II 3 551 bis/2, 36) vb. I.

— De la **moale**[1]. — Pentru unele sensuri, cf. fr. mouiller. — **Amuia**: cu proteza lui *a*.

MUIACIÓS, -OÁSĂ adj. v. **muiecios**.

MUIÁLĂ s. f. (Regional; în expr.) **A băga la mualiă** = a pune într-un lichid pentru a se înmuia, a băga la moi[1], v. moi[1] **(2)** (Poiana Sibiului-Sebeș). ALR II 3 551/130.

— **Muia** + suf. *-eală*.

MUIÁNT, -Ă adj. (Tehn.; despre substanțe) Care moaie **(4)**, care face să devină suplu, elastic; emolient. *Glicerina... este siropoasă, dulce, incoloră, avidă de apă și muiantă.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 128. ✦ (Substantivat) Produs chimic auxiliar folosit în industria textilă pentru înlăturarea cerurilor și a grăsimilor de pe fibre. Cf. NOM. MIN. I, 214, DER.

— Pl.: *muianți, -te.*

— Din fr. **mouillant**.

MUIÁRE[1] s. f. v. **muiere**[1].

MUIÁRE[2] s. f. v. **muiere**[2].

MUIÁSTRĂ adj. v. **măiestru**.

MUIÁT[1] s. n. Faptul de a (se) muia. Cf. DL, DM. ✦ Moleșire **(1)**. Cf. muia **(6)**. *Nu vă dați muietului Ca iarba tăietului În postu Sîmpetrului!* I. CR. II, 78.

— V. **muia**.

MUÍÁT[2]**, -Ă** adj. **1.** Care s-a umezit, s-a udat prin introducerea într-un lichid; care a devenit moale[1] **(I 1)** (prin îmbibare cu un lichid); care este lipsit de duritate. Cf. muia **(1)**. Cf. LB, POLIZU. *Întreabă că muieți-s posmagii.* CREANGĂ, P. 331. ✦ (Substantivat, m. pl.; regional; în forma *muieți*) Bucăți de pîine, tăiate în formă de cuburi mici, care se moaie **(1)** în lapte, ceai, supă etc. *Soacra mică ducea tinerilor luni de dimineață... tăieței cu lapte, or muieți cu lapte, pe care îi mînca ginerele cu mireasa.* PITIȘ, ȘCH. 155, cf. DR. VI, 240. *A doua zi dă nuntă, ducea plocon o găină friptă dă la mama ńiresii, un zupar cu muieți cu yin* [= vin], *urez cu lapte.* GR. S. V, 35.

2. Cu hainele ude, îmbibate cu apă; ud, plouat. Cf. muia **(2)**. *M-am covrigit în clopotniță cu dinții clănțănind și muiat pînă la piele.* EMINESCU, G. P. 42.

3. (Despre materii în formă de pulbere) Prefăcut în pastă prin amestecare cu un lichid. Cf. muia **(3)**. *Făină de mălai moietă, la pui.* ALR II 4106/64, cf. 4106/105, 279, 310.

4. Lipsit de vigoare, de vlagă, de energie, moleșit **(1)**, vlăguit; p. ext. abătut, descurajat. Cf. muia **(6)**. *Deocamdată însă n-avea decît 3 lei și patruzeci de bani și se simțea foarte muiat.* SLAVICI, N. II, 258. ✦ (Despre glas, vorbire) Cu intensitate scăzută, domolit, potolit, încet. *Într-un tîrziu, sfatul lor slăbi; vorbeau mai puțin, cu glasurile muiate și se uitau lung unul la altul.* SADOVEANU, O. IV, 203.

5. (Despre țesături sau obiecte de îmbrăcăminte; de obicei urmat de determinările „în fir", „în aur" etc.) Întrețesut cu fire de aur; p. ext. (despre oameni) îmbrăcat cu haine din astfel de țesături; p. gener. îmbrăcat cu haine frumoase, elegante. *Ciocoiul se arătă mulțimei îmbrăcat în haine arnăuțești muiate în fir.* FILIMON, O. I, 161. *Era marele armaș cu haine muiate în fir.* id. ib. 303. *Ei stau în linii drepte și armele prezintă La șefi muiați în aur.* ALECSANDRI, POEZII, 336. *Văzui pin fereastra arcată și deschisă, în mijlocul unui salon strălucit, o junǎ fată muiată-ntr-o haină albă.* EMINESCU, G. P. 24. *O mîndrețe de arnăut! și muiat numa-n fireturi de sus pînă jos.* CARAGIALE, O. II, 239, cf. 266. *Haine muiate numai în fir.* ISPIRESCU, M. V. 15. *Cînd se deșteptară... se văzură muiați numai în aur.* id. L. 104. *Ofițeri muiați în fir.* MACEDONSKI, O. I, 72. *Țesătură de brocart muiată-n fir.* id. ib. 163. *Căscam gura la ofițerii muiați în aur.* BRĂESCU, A. 102. *Mai văzusem altădată un ofițer turc în mare ținută, muiat tot în fir de aur.* BART, S. M. 46.

6. (Fon.; despre consoane) Palatalizat. Cf. muia **(8)**. *Consoanele muiate sînt consoanele a căror articulație palatală s-a accentuat, printr-o extensiune a presiunii mușchiului lingual pe bolta palatului.* SCL 1955, 202, cf. ib. 1956, 164. *Limba română distinge consoane dure și muiate (ca și rusa).* GRAUR, I. L. 68, cf. 52. *Sunetele muiate iau naștere printr-un efort articulator.* FD I, 45. ✧ (Adverbial) *Sînt însă gra-*

iuri în care „ș" și „j" se pronunță muiat. IORDAN, L. R. 217.
— Pl.: *muiați, -te.* — Și: (regional) **moiăt, -ă** adj.
— V. **muia.**

MÚICĂ s. f. (Regional) **1.** Mamă **(I 1).** Cf. ALEXI, W. *E prostănac ca taica, dar aprig ca muica.* SADOVEANU, M. C. 19, cf. H IX 124. *Pe nedrept îl osîndea Și de muică-l suduia.* TEODORESCU, P. P. 476. *Mă duc la moară la Zorzolinca, Că mi-a bolnăvit muica.* MAT. FOLK. 91. *Muică, fă-mi o azmă de pîine, că mă duc după frate-meu.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 179. *Las'cu muica, că vă scoate ea acum pînea din țăst, și o să mîncați.* PAMFILE, S. T. 199. *Mă-ntreabă muica mea: Trăiesc bine ca la ea?* DENSUȘIANU, Ț. H. 224, cf. L. COSTIN, M. B. 13. *Pîn' fusei la muica fată, Știui floarea cum se poartă.* NOVACOVICIU, ap. CADE. *Nane-te cu muica, nani, nani.* ALR II/I MN 73, 2 658/872.

2. (Mai ales la vocativ) Mamă **(I 2).** Cf. GRAIUL, I, 86, 89. *Cînd se duce acas'la mumă-sa cu atîta bănet, îl întreabă: — Da de unde atîta bănet, muică?* I. CR. III, 203. *Hai, muică de mînă boii la plug.* ALR I 896/878.

3. (De obicei determinat prin „bătrînă") Bunică. ALRM I/II h 238.
— Pl.: *muici.*
— Cf. m a m ă, m ă m u c ă[1].

MUICHÍȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui m u i c ă; (regional) muiculiță. *O! muchiță, muica mea.* BIBICESCU, P. P. 310. *Of! oleo, muchiță, Doamne!* MAT. FOLK. 89, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 141.
— Pl.: ? — Și: **muchiță** s. f.
— **Muică** + suf. *-iță.*

MUICULÍȚĂ s. f. (Prin Olt.) Muichiță. *Muiculița ta Fie soacră-mea?* GRAIUL, I, 55, cf. CIAUȘANU, GL.
— Pl.: ?
— **Muică** + suf. *-uliță.*

MÚIE s. f. (Argotic) Gură. *I-a dat peste muie.* GR. S. VII, 120. ◇ E x p r. **A duce cu muia** = a face promisiuni înșelătoare, a convinge cu minciuni, a amăgi, a înșela; a duce cu vorba, a duce cu zăhărelul. Cf. BL II, 174, BUL. FIL. V, 191. *L-am dus cu muia pînă mi-a împrumutat plugul.* COMAN, GL., cf. MAT. DIALECT. I, 231.
— Și: **mîie** (BUL. FIL. IV, 172) s. f., **moi** (BL II, 174) subst.
— Din țig. **mui.**

MUIECIÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) **1.** Care moaie **(4),** care face să fie mai suplu, mai puțin dur. Cf. PONTBRIANT, D.
2. Mlădios **(1).** Cf. COSTINESCU.
— Pl.: *muiecioși, -oase.* — Și: **muiaciós, -oásă** (COSTINESCU), **moiecióș, -oăsă** (PONTBRIANT, D.) adj.
— **Muia** + suf. *-ăcios.*

MUIERÁR adj. (Regional) Afemeiat. Cf. LM, L. ROM. 1959, nr. 2, 53.
— Pl.: *muierari.*
— **Muiere**[1] + suf. *-ar.*

MUIERÁREȚ adj. (Învechit) Afemeiat. *I s-au scornit nume rău, cum să fie muierareț arhimandritul.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 22[v]/3. *Deprins a-nșela femeile ceale curate . . . ca un îndrăzneț și muierareț.* id. ib. decembrie 235[v]/10, cf. COSTINESCU.
— Și: **muierárițț** adj. COSTINESCU.
— **Muiere**[1] + suf. *-areț.*

MUIERÁRIȚ adj. v. **muierareț.**

MUIERÁȘÁ s. f. (Regional) Muierușă **(1)** (Ștefănești-Drăgășani). ȘEZ, IV, 191. *Muieri, muierașelor, copii, copilașilor . . . , nu vă mirați dă (cutare) că e gras și frumos.* ib.
— Pl.: *muierașe.*
— **Muiere**[1] + suf. *-așă.*

MUIERÁTIC, -Ă adj. **1.** (Regional) De muiere[1] **(1),** ca o muiere[1], în felul unei muieri[1], f e m e i e s c, (învechit și regional) m u i e r o s **(1);** p. e x t. (depreciativ) lipsit de vigoare. *O pasăre măiastră se vede bătînd la fereastră și zicînd cu glas muieratic.* CREANGĂ, P. 232. *Zicînd rezbel în loc de război, limba noastră are încă neajunsul de a schimba o zicere puternică și bărbătească, cu alta slabă și muieratică.* I. NEGRUZZI, S. I, 409. *Tu, păunaș muieratic, viteaz doar în fală și-n arcuri!* MURNU, I. 226.
2. (Familiar) Afemeiat. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Colonelul e grozav de muieratic, mai toată leafa o cheltuiește cu berbantîlcuri.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 196. *Era din cale afară de muieratic . . . Nici ceilalți din sat nu erau ușă de biserici.* CAMIL PETRESCU, O. I, 84, cf. II, 269. *Un bătrîn chefliu, cartofor și muieratic.* C. PETRESCU, Î. II, 122. *Ginere-meu, la fel . . . Beție, hoț, muieratic.* GALAN, B. I, 391.
— Pl.: *muieratici, -ce.*
— **Muiere**[1] + suf. *-atic.*

MUIERCÁNĂ s. f. (Regional) Femeie afurisită, rea, ticăloasă. *Ce om fără de lege! L-a învățat muiercana!* DUNĂREANU, CH. 31, cf. PAMFILE, D. 110. *Muiercana, atîta așteptă; că-i una, că-i alta, că ea se duce la o vecină.* I. CR. I, 115. *Las-o în pocnetul de muiercană.* Com. din fostul județ NEAMȚ.
— Pl.: *muiercane.*
— Cf. m u i e r e[1].

MUIÉRCE s. m. (Familiar) **1.** Bărbat afemeiat; (regional) muierotcă **(1)**, muiergiu. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U., CADE.
2. Om fricos, laş. Cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE.
— Şi: **muiércea** s. m. SCRIBAN, D.
— Derivat regresiv de la **muiercios.**

MUIÉRCEA s. m. v. **muierce.**

MUIERCIÓS adj. (Prin nord-estul Olt.; despre bărbaţi) Care are preocupări sau atitudini caracteristice femeilor. Cf. MAT. DIALECT. I, 231.
— Pl.: *muiercioşi.*
— **Muiere¹** + suf. *-cios.*

MUIÉRE¹ s. f. (Învechit şi popular; în limba literară depreciativ) **1.** Femeie. *Muierilor şi bărbaţilor uo mîndrie vesteaşte.* COD. VOR. 138/6, cf. 152/4. *Ori muiare iaste, ori bărbat.* CORESI, EV. 37. *Bine iaste omul de muiare să nu să atingă* (cca 1618). GCR I, 45/28, cf. 47/6. *Pentru muiare au venit răul în lume.* MOXA, 385/12. *Pregiur dînşii sta priatinii..., şi cuconii şi muierile.* VARLAAM, C. 149, cf. PRAV. 214. *Muierile să nu ţipe pre uliţe* (a. 1675). GCR I, 218/27. *Muiare îmbrăcate-n soare.* DOSOFTEI, PS. 294/19. *Şi bărbaţi şi muieri... oştesc împotrivă.* BIBLIA (1688) [prefaţă], 8/31, cf. 2²/33. *Neiubitori de muieri* (a. 1733). GCR II, 26/12. *Firea maicii ştie ca să acopără greşala fiicii şi plecarea cea cu milostivire a muierii, greşala muierii.* AETHIOPICA, 81ʳ/16, cf. ŢICHINDEAL, F. 304/14. *Îmi ziceţi o măgulire care atinge pe tot celălalt neam al muierilor.* KOTZEBUE, U. 18ᵛ/11. *Am oprit pentru următoarea lună numai cincisprezece muieri pentru spălat* (a. 1829). DOC. EC. 452, cf. HELIADE, O. I, 367. *Omul şi muierea sînt din începutul lor una şi aceiaşi fiinţă.* MARCOVICI, D. 157/17. *Aceste persoane, din care zece erea muieri.* GORJAN, H. I, 5/9, cf. 4/34. *Muiere nesocotită! strigă Lăpuşneanul.* NEGRUZZI, S. I, 146. *Nu te mai boci ca o muiere.* id. ib. 156. *Să părăseşti casa mea, muiere prefăcută.* FILIMON, O. I, 120, cf. 126. *Am ajuns... Să cred că Vidra-i smintită, ca ori şi care muiere.* HASDEU, R. V. 89, cf. ALECSANDRI, T. II, 86. *Consoarta mea?... Ce să zică?... De! Ca muierea..., mai ursuză.* CARAGIALE, O. VI, 9. *Să se facă muiere, de va fi bărbat.* ISPIRESCU, L. 30, cf. 124, 233. *Ascultă să vezi ce-i o muiere.* MACEDONSKI, O. II, 44. *E puţin lucru să te duci tu prin locuri unde n-a mai călcat picior de muiere din satul tău!?* SP. POPESCU, M. G. 24, cf. DELAVRANCEA, O. II, 40. *Muierea încremenise lîngă vatră, cu cei patru copii lîngă ea, ca o cloşcă speriată de uliu.* REBREANU, R. I, 198, cf. II, 201. *Prea sînt sus, să pierd o viaţă alergînd dup-o muiere!* EFTIMIU, Î. 99. *Soţia mea a fost muiere frumoasă.* SADOVEANU, O. VI, 557. *Şi cum era zi de lucru, l-au însoţit numai... muierile.* LESNEA, C. D. 87. *Pentru el lumea toată era Zăvoiu Dihorului şi satele în care împărăţea, frîngînd... inimile muierilor.* CAMIL PETRESCU, O. I, 13, cf. III, 123. *Lumea e largă şi foieşte de muieri.* STĂNCU, R. A. IV, 11, cf. id. D. 11, 262. *Graiul dulce de muiere Varsă-n suflet mîngăiere.* ALECSANDRI, P. P. 243. *Soacra mea, muiere rea, De mine grijă n-avea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 170, cf. 456. *Că muierea-i gură dulce.* HODOŞ, P. P. 197. *Dumnezeu să te miluiască, muiere bună, i zise turturica.* MERA, L. B. 16, cf. ALR II/I h 131. *Eu nu-s muiere cu conci, La poteră să nu poci.* ANT. LIT. POP. I, 478. *Muierea frumoasă, mai drăgăstoasă.* ZANNE, P. VIII, 353. ✧ (Ironic; ca epitet dat unui bărbat) *Tu, cel de la proră, Ce te-a prins, muiere, De-ţi propteşti de gratii Tremurul şi plînsul?* LESNEA, I. 42. ✧ (Regional) *Muiere fată* = fecioară. Cf. DDRF. ✦ (Regional; în construcţia) *De-a muierea în tîrg* = numele unui joc de copii. H IV 159. ✦ (Învechit; de obicei determinat prin „slobodă", „îmblătoare" etc.) Prostituată. *Muiarea îmblătoare şi curvă face prepusuri... cum să-ş fie otrăvit bărbatul.* PRAV. 110. *Cela ce are muieri slobode în casa lui să cheamă hotru.* ib. 171. *Au făcut hanuri... ca să* [nu]*mai conăcească prin casele cu muieri, ca mai nainte* (sfîrşitul sec. XVIII). LET². III, 217, cf. PONTBRIANT, D.

2. Nevastă, soţie. *Muiarea ta, ca o viţă rodită în laturea casaei tale.* PSALT. HUR. 112ʳ/21. *Cînd fu noao a sfrăşi zilele eşim şi mergem petrecînd noi toţi cu muierile şi cu feciorii.* COD. VOR. 26/10, cf. 150/30. *Să fie fiii lui săraci şi muiarea lui văduo.* PSALT. 235, cf. TETRAEV. (1574), 207. *Avraam avea muiare neploditoare.* CORESI, EV. 454. *Şi cu muiarea ta şi cu toată fămeaia ta pasă la besearecă.* id., ap. GCR I, 24/31. *Păru-i că văzu un tăciune aprins ieşind den trupul muieriei lui.* MOXA, 352/12. *Şi la bisearecă să scape toţi oamenii cu muierile-ş şi cu feciorii* (a. 1640). GCR I, 89/32. *Care muiare va fura pre bărbatu-şi să nu aibă certare.* PRAV. 52. *Oricine-şi va omorî muiarea îşi va pierde tot avutul.* EUSTRATIE, PRAV. 44. *Iosife, fiiul lui David, nu te teme a lua pre M*[a]*ria, muiarea ta.* N. TEST. (1648), 3ᵛ/27. *Atunci nu veri griji nici de feciori, nici de muiere* (a. 1654). CUV. D. BĂTR. II, 451. *Irodiada... fusese muiere lui Filip.* NEAGOE, ÎNV. 246/20. *Muiaria lui... l-au băgat în casă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 133ᵛ/9. *Anania şi muiarea lui, Sapfira, ascunseră o parte din banii aceia.* CHEIA ÎN. 5ʳ/25. *Numele muierii lui Avram, Sara.* BIBLIA (1688), 8¹/31. *Prevăzindu-ş... sfîrşitul său, chematu-ş-au muiarea şi feciorii.* N. COSTIN, L. 57, cf. 54. *O muiare, a căriia bărbat iaste neştiut.* CANTEMIR, HR. 111, cf. 256. *Desparţă-te de muierea ta.* ANTIM, P. XXVII. *Plotina, muierea împăratului Traian.* ŞINCAI, HR. I, 3/28. *Faptele cele... nele-*

giuite ce făcea împărăteasa, muierea fratelui său. GORJAN, H. I, 5/17. *Pe muiere și pe fată le trimise înainte acasă.* REBREANU, R. I, 192. *Omul spunea că-l cheamă Maftei, că are muiere și șase copii.* SADOVEANU, O. VI, 589, cf. id. M. C. 77. *I-a murit muierea astă toamnă.* STANCU, D. 17, cf. id. R. A. III, 380. *Lasă-ți muierea și casa.* CAMILAR, C. 83. *Așa să-i spui, că eu nu mi-am dat muierea pentru o casă.* V. ROM. aprilie 1955, 176, cf. T. POPOVICI, SE. 8. *Neamurile și muierea mortului s-au dus la preotul.* RETEGANUL, P. II, 64. *Muierea cinstită, piatră neprețuită.* ZANNE, P. VIII, 353. *Decît muierea rea, Mai bine fără ea.* id. ib. IV, 464. ◇ Expr. **A lua (de) muiere** = a se căsători; a lua în căsătorie. *M-am însurat de am luat muiare.* BIBLIA (1688) [prefață], 3/32. *Se jura pe căpățîna lui... că are să fie cinstit și are să le ia „de muiere".* IOVESCU, N. 35. *Mă-nsurai să iau muiere.* JARNÎK-BÎRSEANU, D. 181. *O luat-o de muiere.* ALR II 3 178/29, cf. ALR II/I h 130. *Orb am fost eu la vedere Cînd a fost să-mi iau muiere.* ANT. LIT. POP. I, 120, cf. 123, 207.

— Pl.: *muieri* și (învechit) *muiare.* — Și: (învechit) **muiáre** s. f.

— Lat. **mulier, -ris.**

MUIÉRE[2] s. f. Acțiunea de a (se) muia. **1.** Cf. muia **(1).** Cf. COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W., DL.

2. Cf. muia **(4).** *Săpun de moirea și suptierea... mîinilor.* PISCUPESCU, O. 305/12.

3. Cf. muia **(8).** *Muierea (palatalizarea) lui d urmat de e trebuie confruntată cu lipsa totală de palatalizare (muiere) a lui d urmat de ă.* SCL 1950, 180. *Muierea consoanei se face... prin extensiunea contactului mușchiului lingual pe palat.* ib. 1955, 200. *I care este scris la plural este astăzi un simplu semn grafic care nu se pronunță, ci arată muierea consoanei.* GRAUR, I. L. 61.

— Pl.: *muieri.* — Și: (învechit) **muiáre** (COSTINESCU, ALEXI, W.), **moiére** (LM), **moíre** s. f.

— V. **muia.**

MUIERÉLNIC adj. (În dicționarele din secolul trecut) Afemeiat. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF.

— **Muiere[1]** + suf. *-elnic.*

MUIERÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit și popular; în limba literară depreciativ) Care aparține muierii[1] **(1),** al muierii[1], de muiere[1], specific muierii[1], ca o muiere[1]; femeiesc. Cf. COD. VOR. 152/7, CORESI, EV. 546. *Nice bărbatul haine muierești să nu îmbrace* (a. 1685). GCR I, 276/37, cf. ANON. CAR. *Vicleșugul muieresc nu are asemănare cu nimic în lume.* GORJAN, H. I, 11/15. *Afurisite să fie aste patimi muierești.* PANN, E. II, 45/1. *Gîndit-ai dară, iubite, c-o nălucă muierească Ar putea glasul mărirei în pieptu-mi să-l năbușească?* HASDEU, R. V. 158. *Era greu, dar mințile muierești storc din piatră zăr.* SLAVICI, ap. TDRG. *I-au plăcut mai mult lucrurile muierești: spălatul, pologul, căratul.* REBREANU, I. 47. *Nu pot să mai opun piept bărbătesc unei patimi muierești!* GALACTION, O. 187. *Era ras proaspăt, îmbrăcat ca în haine de duminică și mirosea a săpun muieresc.* T. POPOVICI, SE. 150. *Țarțamuri muierești.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI, cf. ALR II/I MN 112, 2831. ◇ *Parte muierească* = categoria femeilor, sexul femeiesc. *Aruncară-se în partea muierească.* CORESI, L. 223/7. *Adunîndu-să sara tineri, parte bărbătească și muierească* (cca 1750). GCR II, 51/37. *Iubind... partea muierească* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 235/3. *Va fi moarte între partea muierească.* CALENDARIU (1814), 75/5. *Această neînțeleaptă părere... în partea cea muierească e foarte de stricăciune și de pagubă.* ȚICHINDEAL, F. 122/15. (Regional) *Cămașă muierească* = ie. ALR II 3 295/102.

— Pl.: *muierești.*

— **Muiere[1]** + suf. *-esc.*

MUIERÉȘTE adv. (Învechit și popular; adesea depreciativ) Ca o muiere[1] **(1),** în felul unei muieri[1]; femeiește. *Sfetnicul... s-au îmbrăcat muierește, cu tarpuz în cap.* MUSTE, LET. III, 47/28, cf. MAG. IST. III, 336/23. *Era arapi, toți îmbrăcați muierește.* GORJAN, H. I, 5/10. *Acești trei zmei avea trei femei, carile... nu se lupta voinicește, cu puterea, ci muierește, cu prefăcătoria.* SBIERA, P. 104. *Înoată... Muierește, sărind de mijloc în sus.* ȘEZ. XIII, 78. *Barbatu ista sî poartî muierește.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI, cf. ALR II/I h 35/95.

— **Muiere[1]** + suf. *-ește.*

MUIERÉT s. n. (Învechit și popular; în limba literară depreciativ) **1.** (La sg., cu sens colectiv) Grup de femei, mulțime de femei; (regional) muierime, muieriș, muierlîc. *Și să strînse tot muieretul lui Israil, ca să o vază pre ea.* BIBLIA (1688), 631[2]/54. *Ajung mai rău ca voi... numa să hiie-n placu muieretului.* JIPESCU, O. 45. *Stanca... odinioară, cînd sosea în toiul horei, închega zarva și muieretul se despica în două.* DELAVRANCEA, S. 56. *Bunico, -nchide-n casă muieretul.* MURNU, O. 319.

2. (La pl.) Femei. *Toate muiereturile... lăudară foarte mult această istorie.* GORJAN, H. II, 173/7. *Cînd auziră muiereturile despre una ca asta, se adunară numai într-o clipeală.* ISPIRESCU, U. 51, cf. AL. LUPULUI, P. G. 71. *Sînt pline prăvăliile pe Lipscani și pe calea Victoriei de muiereturi care cumpără.* PAS, Z. II,175.

— Pl.: *muiereturi.*

— **Muiere[1]** + suf. *-et.*

MUIERÉȚ adj. (Învechit și regional) Afemeiat. Cf. JAHRESBER. XVII, 53, MAT. DIALECT. I, 25.

— Pl.: *muiereți.*
— **Muiere**[1] + suf. *-eț.*

MUIERGÍU s. m. (Prin sudul Munt.) Muierce **(1).** Cf. CV 1949, nr. 8, 34.
— Pl.: *muiergii.*
— **Muiere**[1] + suf. *-giu.*

MUIERÍ vb. IV. Refl. (Regional; depreciativ; despre bărbați) A căpăta însușiri sau a adopta atitudini caracteristice femeilor. *N-am lăsat doar satul și tîrgul ca să venim în codru să ne muierim.* GANE, N. I, 187. *Frunzuliță măr sucit, Băieții s-au muierit Și fetele s-au vorbit Să lase părul pe frunte, La băieți să nu se uite.* ȘEZ. XII, 81.
— Prez. ind.: *muieresc.*
— V. **muiere**[1].

MUIERÍE s. f. (Învechit, rar) Timpul, perioada menstruației. *Muierea care se află întru mulieria ei.* ap. DDRF.
— **Muiere**[1] + suf. *-ie.*

MUIERÍME s. f. (Regional; cu sens colectiv) Muieret **(1).** Cf. POLIZU.
— **Muiere**[1] + suf. *-ime.*

MUIERIOĂRĂ s. f. (Regional) Muierușă **(1).** Cf. LIUBA-IANA, M. 24.
— Pronunțat: *-ri-oa-.* — Pl.: *muierioare.*
— **Muiere**[1] + suf. *-ioară.*

MUIERÍȘ s. n. (Regional; cu sens colectiv) Muieret **(1).** Cf. CDDE.
— **Muiere**[1] + suf. *-iș.*

MUIERLÎC s. n. (Regional; cu sens colectiv) Muieret **(1).** *Seara... tăbărau cu mare cu mic, bărbați și muierlîc, claie peste grămadă, la gura puțului.* ALAS 28 XI, 1937, 8/4, cf. IORDAN, L. R. A. 190.
— **Muiere**[1] + suf. *-lîc.*

MUIERÓI, -OÁIE subst. (Învechit și regional) **1.** S. f. Augmentativ al lui muiere[1] **(1);** femeie mare, voinică. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., BL XV, 51, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.
2. Subst. (În forma *muieroi)* Femeie bîrfitoare, intrigantă, certăreață. *Un muieroi și-o femeie, Cum și cînd nu prea știu bine, Peste drum era vecine.* HELIADE, O. I, 234.
— Pl.: *muieroi.*
— **Muiere**[1] + suf. *-oi.*

MUIERÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Învechit și regional; depreciativ) Muieratic **(1).** *Frica oprește pre bărbatul muieros.* BIBLIA (1688), 439[1]/43, cf. 438[2]/32, BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W. *Dacă un băiat poartă de mic mărgele... va plînge ca muierile, va fi muieros.* GOROVEI, CR. 185.
2. (Regional) Afemeiat. Cf. LM, DDRF, CDDE, MAT. DIALECT. I, 81.
— Pl.: *muieroși, -oase.*
— **Muiere**[1] + suf. *-os.*

MUIERÓTCĂ s. m. (Regional) **1.** Bărbat afemeiat; (familiar) muierce **(1).** Cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, DDRF, JAHRESBER. VIII, 84, BL I, 109, com. BENIUC.
2. Bărbat care are preocupări sau atitudini caracteristice femeilor. Cf. LB, com. din ORAVIȚA, NOVACOVICIU, C. B. I, 13, MAT. DIALECT. I, 81, 231. ✦ (Prin Ban.) Bărbat lipsit de energie, care se lasă condus de femei. Cf. CADE.
3. Om spîn (Ineu-Arad). ALR II/I MN 19, 6.935/64.
— Pl.: *muierotci.*
— **Muiere**[1] + suf. *-otcă.*

MUIERÚȘĂ s. f. **1.** (Învechit și regional) Diminutiv al lui muiere[1]; femeiușcă, (învechit și regional) muierușcă **(I 1),** muieruță, (regional) muierașă, muierioară. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, PONTBRIANT, D., DDRF. *Azi îți fură căldăruța, Mîne-nșală muieruța.* MAT. FOLK. 500.
2. (Învechit, rar) Femelă. *Bagă în corabie de tot fealiul de jigănii den tot trupul cîte doao, bărbătuși și muieruși.* PALIA (1581), 32/8.
— Pl.: *muieruțe* și *muieruși.*
— **Muiere**[1] + suf. *-uță.*

MUIERÚȘCĂ s. f. **I. 1.** (Învechit și regional) Diminutiv al lui muiere[1] **(1);** femeiușcă, (învechit și regional) muieruță **(1),** muieruță, (regional) muierașă, muierioară. Cf. ANON. CAR. *Muierușca... Nu sta locului nicicum.* HELIADE, O. I, 234. *Amazoanele... Erau niște muieruște, cu care nu se putea juca cineva.* ISPIRESCU, U. 50. *S-ar putea oare cîndva s-ajungă acest mugur de muierușcă să fie ca maică-sa?* SADOVEANU, O. XIII, 822. *Muierușca se ține tare.* STANCU, D. 82. *Muierușcă din Bercuț Cu pieptarul cel mîndruț.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 371. *Muierușcă, draga mea, Vai, acum de m-ai vedea.* HODOȘ, P. P. 227. ✦ Soțioară, nevestică. Cf. muiere[1] **(2).** *Ioan, fratele împăratului, au stors 50 de pungi de aur de la dînsul, și i-au luat și o muierușcă frumușică.* ȘINCAI, HR. I, 199/25. *Eu, muierușcă dragă, bărbatul tău, am venit din călătorie întreg și sănătos.* CĂTANĂ, P. B. III, 5. ✦ Femeie rea, cîrtitoare, cicălitoare. Cf. COSTINESCU.
2. (Învechit și regional) Femelă. *Au spintecat o muierușcă bătrînă, și din măruntăiele ei, vrăjind, i-au arătat... precum va avea biruință.* CANTEMIR, HR. 252. *Gîndacii cei ce fac mătasa... amestecîndu-se bărbătușii cu muieruștile, atîta oao pînă ce creapă.* ECONOMIA, 209/7. *Poporul român pre muierușca cucului o numește cucă sau cuculiță.* MARIAN, O. I, 42. *Prind o muierușcă*

de cărăbuș. id. INS. 25, cf. ALR I 1 015/5, 1 023/5, 112, 180.

3. (Prin Ban.; la pl.; în forma *muieruște*) Cînepă de toamnă. L. COSTIN, GR. BĂN. 141.

II. Piesă la războiul de țesut, în formă de lopățică, cu ajutorul căreia se fixează pînza ca să nu se miște în timpul lucrului; femeiușcă, (regional) măiuț **(II 1 a)**, mînă[1] **(II 4 c)**, scînduriță. *Amnarul . . . În lungime are o dăltuitură prin care pătrunde o lopățică plină cu găuri, care se mai numește și „muierușcă".* PAMFILE, I. C. 274. *Metafore numeroase sînt folosite pentru numirea celor două bucăți de lemn, numite de obicei bărbătuș și muierușcă, care fixează sulul dinainte al războiului de țesut ca să nu se miște pînza.* SCL 1957, 110, cf. H XVII, 48, VAIDA. *Lopățica asta are și alte numiri: . . . scînduriță, muierușcă.* ȘEZ. VIII, 148, cf. VICIU, GL., ALRM SN I h 478.

— Pl.: *muieruști* și *muieruște.*

— **Muiere**[1] + suf. *-ușcă.*

MUIERÚȚĂ s. f. (Învechit și regional) Muierușă **(1)**. *Cum va sta cu tărie asupra unei bătălii ca aceasta inima cea slabă a unei muieruțe.* MAIOR, D. 94/23, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, PONTBRIANT, D.

— Pl.: *muieruțe.*

— **Muiere**[1] + suf. *-uță.*

MUIÉTEC s. m. v. **măietic.**

MUIÉTIC s. m. v. **măietic.**

MUIETOÁRE s. f. v. **mîietoare.**

MUIETÓR, -OÁRE adj., s. f. **I.** Adj. (Rar) **1.** (Despre lichide) Care moaie **(1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

2. Care moaie **(4)**; emolient. *Cataplasmă emolientă (moitoare).* POLIZU, H. 59, cf. CORNEA, E. II, 186/17.

II. S. f. (Prin nordul Munt.) Zeamă groasă, sos de mîncare (în care se moaie pîine sau mămăligă); (regional) muietură **(2)**. *Am plecat și nemîncată, că procopsiții de la stînă n-o vrut să-mi facă și mie o țîră de muietoare ori de zgmocoi.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 145. ✦ (Regional) Hrană pentru puii mici, făcută din mălai amestecat cu apă (Rodna-Năsăud). CV 1951, nr. 6, 29.

— Pl.: *muietori, -oare.* — Și: **moitór, -oáre** adj., s. f.

— **Muia** + suf. *-ător.*

MUIETÚRĂ s. f. **1.** (Rar) Acțiunea de a (se) m u i a; muiere[2]. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

2. (Concretizat; prin Ban. și Transilv.) Muietoare **(II)**. V. m u i e t o r **(II)**. Cf. LB, ALR II 4 116/27. ✦ Hrană pentru puii mici, făcută din mălai amestecat cu apă. Cf. VICIU, GL., ALR I 1 989/255, ALR II 4 106/76, 250, MAT. DIALECT. I, 81.

3. (Regional) Timp umed, ploios (Petrova-Vișeu de Sus). ALR I 1 228/348.

— Pl.: *muieturi.* — Și: **moietúră** s. f. ALR II 4 116/27.

— **Muia** + suf. *-ătură.*

MUJÁR s. n. v. **mojar.**

MUJDÁI s. n. v. **mujdei.**

MUJDÁR subst. **1.** (Prin Transilv. și Maram.) Mujdei **(1)**. Cf. VICIU, GL., CHEST. VIII 1/17, ALR II 4 117/172, 192, 353, 362.

2. (Prin Maram.) Lichid care se scurge din gunoiul vitelor; (regional) mustăreață. *La inima mea-i tăt baltă, Ca mujderu la poiată.* ȚIPLEA, P. P. 37, cf. ALR II 5 678/353.

— Și: **mujdér, mojdár** (ALR II 4 117/192) subst.

— Cf. m u j d e i.

MÚJDĂ s. f. v. **mejdă.**

MUJDEÁ s. f. (Turcism învechit) Veste, știre. *Au venit un arap . . . cu mujdea cum că s-au mai născut împăratului un cucon* (a. 1715). ap. TDRG. *Paharnicul Condili . . . viind cu mujdea pentru domnii noi* (a. 1786). IORGA, S. D. VI, 191. *Menzilu cu vestea, adică cu mujdeaua.* GORJAN, H. II, 154/25. *Viu să îți aduc o mujdea prea de bucurie.* id ib. 213/16. *Se vede că nu sînt bune mujdelele din această ștafetă.* FILIMON, O. I, 289, cf. ZEITSCHRIFT, XVIII, 110.

— Pl.: *mujdele.*

— Din tc. **müjde** „veste bună".

MUJDEÁLĂ s. f. (Regional) Mujdei **(1)** (Bran-Zărnești). COMAN, GL.

— Și: **moșgeálă** s. f. COMAN, GL.

— **Mujdi**[2] + suf. *-eală.*

MUJDÉI subst. **1.** S. n. Preparat comestibil din usturoi pisat amestecat cu apă (sau supă, oțet, borș) și sare; (regional) mujdeală, mujdar **(1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Cîți însă postesc mîncînd numai mămăligă cu ceapă sau oțet, sau mujdeu, adecă oțet în care s-a pisat usturoi!* I. IONESCU, M. 203. *Las-o c-a mînca și mămăligă cu mujdei.* CONTEMPORANUL, IV, 393, cf. VII$_2$, 7. *Iaca niște bulughine cu mujdei și cu mămăligă.* CREANGĂ, P. 153. *Condimentele cu care se mănîncă peștele, și anume: mujdei de usturoi, făcut cu borș sau oțet.* ANTIPA, P. 760, cf. PAMFILE, I. C. 54. *Căutînd loc . . . spre a muia și eu o urechiușă în mojdeiul prea sărat din fundul scăfiții.* HOGAȘ, M. N. 69, cf. 194. *Puii fripți, trecuți prin mujdei de usturoi, fură devorați cu entuziasm.* CAMIL PETRESCU, N. 70,

cf. BĂCESCU, P. 80. *Frige, măi nevastă, bine crapu şi pisează o scăfiţă de mujdei.* SADOVEANU, O. VI, 641, cf. IX, 409. *Întingeţi cu bulzi de mămăligă în mujdei şi duceţi la gură.* STANCU, D. 195, cf. CAMILAR, C. 97. *Căută printre strâchini şi începu să piseze nişte usturoi, să facă mujdei pentru friptură.* PREDA, D. 223, cf. 170, H X 436, XIV 437. *Usturoiul se pisează, se face mujdei.* ŞEZ. I, 254, cf. CHEST. V 153/94, VIII 7/1, ALR II 4 117/53, 105, 310, 520, 605. ✧ Expr. (Rar) **A avea mujdei la inimă** = a fi plin de mînie, furios. *Niţu Şerpe, călare pe-un căluţ alb, venea în galop . . . şi cînd se arăta el aşa în galop, însemna că are mujdei la inimă.* CAMILAR, N. I, 313. ✦ Usturoi pisat (amestecat cu apă) folosit în medicina populară. *În Moldova, babele trag pe bolnav cu mujdei.* GRIGORIURIGO, M. P. I, 7. *Leac . . . nu-i altul decît: agheasmă de la trei biserici şi cu dînsa să se facă mujdei.* PAMFILE, DUŞM. 164. *Doftoria cea mai răspîndită* [contra holerei] *este usturoiul, cu care, făcut mujdei . . . , să unge peste tot corpul.* ŞEZ. I, 182. *De ciumurluială scapi prin frecături cu mujdei şi oţet.* ib. II, 131.

2. Subst. (Regional; în forma *mojdai)* Ciorbă acrită cu borş (Voiniceni-Tîrgu Mureş). ALR II 4 086/235.

— Pl.: **(1,** rar) *mujdeie* (PONTBRIANT, D.) şi *mujdeiuri* (id. ib.). — Şi: (regional) **mujdéu, mujdái** (ALR II 4117/102, 346), **mojdéi, mojdái** s. n.

— **Must** + **de** + **ai** „usturoi".

MUJDEIÉR s. n. (Regional) Băţ scurt cu care se pisează usturoiul pentru a face mujdei **(1).** *Mojdier ori chisălug e un băţ scurt . . . cu care se pisează usturoiul.* ŞEZ. VIII, 89. *În casa mică se ţin vasele . . . , adică: oale, tigăi . . . , mujdeierul . . . şi altele.* PAMFILE, I. C. 444.

— Pl.: *mujdeiere.* — Şi: **mojdiér** s. n.

— **Mujdei** + suf. *-ar.*

MUJDÉR subst. v. **mujdar.**

MUJDÉU s. n. v. **mujdei.**

MUJDÍ vb. IV. Tranz. (Regional; cu complementul „strugurii") A strivi, a mustui (Pecinişca-Băile Herculane). ALRM SN I h 157/2.

— Cf. mujdei.

MUJEÁLĂ s. f. v. **mînjeală.**

MUJÉR s. n. v. **mojar.**

MUJÍ vb. IV v. **mînji.**

MUJÍC, -Ă s. m. şi f. v. **mojic.**

MUJICÁŞ s. m., s. n. **1.** S. m. (Prin Transilv. şi Maram.) Muzicant **(1);** lăutar. *Cu muzicaş zăcînd de jele pănă la groapă o am petrecut cu toată curtea mea* (a. 1824). IORGA, S. D. VIII, 172. *Zi, mă ! zi, măi mujicaş.* PRIBEAGUL, P. R. 156. *Masă de nuntaşi, Cîntaţi, mujicaşi.* BÎRLEA, C. P. 276. *La Anul nou merg muzicaşi să-i ureze an nou fericit.* ALR I 439/270.

2. S. n. (Regional; în forma *mujucaş)* Petrecere cu lăutari (Prilog-Baia Mare). ARH. FOLK. I, 205. *Să-nsoară muscă mnică Şî duce pă muscă mare. Fă mujucaş mare.* ib.

— Pl.: **(1)** *mujicaşi.* — Şi: **(2) mujucáş** s. n., **(1) muzicáş** s. m.

— Din magh. **muzsikas.** — **Muzicaş:** prin apropiere de *muzică.*

MUJICÍME s. f. v. **mojicime.**

MUJLÍC subst. v. **mişling.**

MUJLÍNC subst. v. **mişling.**

MUJLÍNG subst. v. **mişling.**

MUJUCÁŞ s. n. v. **mujicaş.**

MUL[1] s. m. (Latinism învechit) Catîr. *Mulul . . . este mînzul de la un măgar şi o iapă.* J. CIHAC, I. N. 56/6. *Capitala provinciei Mancia are . . . asini şi muli.* LAURIAN, M. IV, 83/16, cf. ARISTIA, PLUT. *Am pe-acolo Douăsprezece iepe, supte încă De muli nedomoliţi.* MURNU, O. 71.

— Pl.: *muli.*

— Din lat. **mulus, -i.**

MUL[2] s. n. v. **mîl.**

MUL[3] subst. (Rar) Muselină. *Capul se împodobeşte cu aşa numitul păchilat, care se face din mul alb.* MOLDOVAN, Ţ. N. 328.

— Din germ. **Mull.**

MUL[4] subst. (Rar) Mulaj **(1);** p. ext. tipar, formă. Cf. NEGULICI. *A face mulul unei statue.* COSTINESCU. *Cîteodată corpul încrustat se dizolvă şi dispare, atunci tiparul care rămîne se numeşte mulă.* MURGOCI-LUDWIG, M. 40.

— Şi: **múlă** s. f.

— Din fr. **moule.**

MUL[5] subst. (Geol.) Humus caracteristic solurilor în care descompunerea masei vegetale se face mai repede decît acumularea ei. DICŢ.

— Din fr. **mulle,** germ. **Mull.**

MULÁ[1] vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică materiale, obiecte) A executa prin turnare într-un tipar sau într-o matriţă. Cf. NEGULICI, COSTINESCU. *Pot fi mulate următoarele materiale diferite prin natura stării lor plastice...: fierul, cuprul, aluminiul, . . . masele plastice naturale sau sintetice etc.* LTR[2] XI, 314. ✦ Fig. A

da formă dorită, a modela, a fasona; p. ext. a transforma. *Arătînd spre cicatrice:* — *De ce nu încerci o grefă?... Treci într-o zi pe la Juvara, el cu plastica lui te mulează din nou.* C. PETRESCU, Î. II, 241. *Posibilitatea extraordinară a regizorului de a mula actorul.* SAHIA, U.R.S.S. 146.

2. (Complementul indică o parte a corpului sau corpul omenesc) A scoate în relief; a reliefa, a contura. *Pantalonii strimți îi mulează îndrăzneț trupul.* CAZIMIR, GR. 31. *Era o fată înaltă, cu mijlocul extraordinar de subțire, mulat în paltonul de postav cafeniu.* C. PETRESCU, O. P. II, 97. ✦ Refl. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) A se lipi de corp (conturîndu-i formele), a lua forma corpului. Cf. DL.

— Prez. ind.: *mulez.*

— Din fr. **mouler.**

MULÁ² s. f. v. **mola²**.

MULÁGIU s. n. v. **mulaj.**

MULÁJ s. n. **1.** Reproducere în ipsos sau în alte materiale plastice a unui obiect, obținută prin mulare; (rar) mul⁴. *Portrete creionate, cărți, cîteva mulaje „obiecte de artă".* CAMIL PETRESCU, T. II, 133. *Viziunea s-a strecurat printre... mulagii și candelabre.* KLOPȘTOCK, F. 255, cf. 267. *Într-un mormînt din anul 2100 î. Chr. ... s-a găsit un mulaj păstrat azi la muzeul de antichități din Berlin, care reprezintă războiul* [de țesut] *din acea epocă.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 226. *O moară de pămînt macină argila, o face făinoasă. Din ea se fac mulajele.* CONTEMP. 1955, nr. 481, 3/3. *Nu există asemănare posibilă între o realitate vie și un mulaj de ipsos mort.* ib. 1956, nr. 520, 1/2. ✧ Fig. *Structura acestei mentalități spirituale își are originea mai întîi în mulajul gîndirii elene, în mecanismul logic... al lumii antice.* RALEA, S. T. III, 19. *Atari mulaje desăvîrșite se pot identifica în toate planurile poeziei lui Alecsandri.* VARLAAM-SADOVEANU, 230.

2. Reproducere exactă a unui model de îmbrăcăminte, executată din pînză sau din hîrtie, cu ajutorul căreia se verifică, prin probă, croiala, modelul etc. Cf. LTR².

— Pl.: *mulaje.* — Și: (ieșit din uz) **mulágiu** s. n.

— Din fr. **moulage.**

MULÁR¹ s. m. (Grecism învechit) Catîr. *Valaam pre un catîr șezînd călare și cu o cîrje bătîndu-l pre dînsul; și îngenunchiat mulariul* (a. 1805). GRECU, P. 117. *Oamenii... încurîndu-și armăsarii și mularii, au să tulbure liniștea templului.* ODOBESCU, S. III, 296.

— Pl.: *mulari.* — Și: **mulárius** s. m.

— Din ngr. **μουλάρι.**

MULÁR² s. m. (Învechit, rar) Om care mînă catîrii. Cf. LM.

— Pl.: *mulari.*

— **Mul¹** + suf. *-ar.*

MULĂRE s. f. Acțiunea de a (se) mula¹. Cf. DL, DM. *Mularea e mult aplicată în prelucrarea... maselor plastice.* LTR².

— V. **mula.**

MULARGÍU s. m. (Neobișnuit) Păzitor (sau proprietar) de catîri. *Cîte un biet orb, cîte un biet mulargiu... vine tocmai la bietul Hagi-Gheorghe.* ALAS 8 IV, 1934, 3/7.

— Pl.: *mulargii.*

— **Mular¹** + suf. *-giu.*

MULĂRIU s. m. v. **mular¹.**

MULÂT, -Ă s. m. și f. (Învechit) Mulatru. Cf. LM. BARCIANU.

— Din germ. **Mulatte.**

MULĂTRU, -Ă s. m. și f. Persoană născută dintr-un negru și o femeie albă sau dintr-o negresă și un bărbat alb; (învechit) mulat. V. metis (**2**). *Acolo se află... și mulatri.* IST. AM. 75ᵛ/7, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W. *Avea părul des și creț: tip de mulatru.* BART, S. M. 27. ✧ (Adjectival) *Populația mulatră.* V. ROM. aprilie 1954, 67.

— Pl.: *mulatri, -e.*

— Din fr. **mulâtre.**

MÚLĂ¹ s. f. (Regional) **1.** Catîr (fără deosebire de sex). Cf. LM, L. COSTIN, GR. BĂN. 142, ALR I 1132, A II 1, 12, LEXIC REG. 24, 71, MAT. DIALECT. I, 182. ✧ *Iapă de mulă* = catîrcă. A I 35.

2. Epitet pentru un cal urît, mare și greoi. Cf. DR. V, 212, ALR I 1 132/94, 571, A I 31.

3. Epitet pentru un om lipsit de energie, moale, bleg, prost, nepriceput. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 142, COMAN, GL. *Ce mulă mai ești.* CV 1950, nr. 4, 41, cf. nr. 3, 36. *Mare mulă ești, măi băiete.* MAT. DIALECT. I, 182, cf. GLOSAR REG. ✦ (Regional) Om tăcut, morocănos (Checea-Jimbolia). ALR I 1 573/40.

— Pl.: *mule.* — Și: **mólă** s. f. ALEXI, W.

— Cf. mul¹.

MÚLĂ² s. f. v. **mul⁴.**

MULĂCEÁG s. n. (Prin nordul Transilv. și Maram.) Petrecere, chef, ospăț. Cf. KLEIN, D. 168, BL II, 62, DR. XI, 131, CABA, SĂL. 99. *După vo douo luni de dzîle o făcut urieșu un mulățsag.* ARH. FOLK. I, 181. *După mulutceag oaminii să duc acasă.* ALR I 299/339, cf. MAT. DIALECT. I, 81.

— Pl.: *mulăceaguri.* — Şi: **mulăţşág, mulucéag** (ALR I 299/247), **mulutcéag, mălăcéag** (T. PAPAHAGI, M. 225, DR. IV, 1 081), **molocéag** (CV 1951, nr. 3—4, 43) s. n.
— Din magh. **mulatság.**

MULĂTÍ vb. IV v. **mulătui.**

MULĂTŞÁG s. n. v. **mulăceag.**

MULĂTUÍ vb. IV. I n t r a n z. şi r e f l. (Prin nordul Transilv. şi Maram.) A petrece, a chefui. Cf. DDRF. *Beţi meseni şi mulătiţi.* MÎNDRESCU, UNG. 91, cf. CABA, SĂL. 99. *Apoi ... o mălătuit tăţ ţîganii.* T. PAPAHAGI, M. 156, cf. 164. *Pintea o scris înapoi că să mulătuiască frumos.* ARH. FOLK. I, 181. *Mă molotoiesc.* CV 1951, nr. 3—4, 43. *Să strîng laolaltă ş-aduc acolo de băut ... şi să mulătesc.* ALRT II 131. *Se molătesc laolaltă, „îşi petrec".* ALR II/I MN 67, 2 629/349, cf. ib. 111, 2 829/279, MAT. DIALECT. I, 81.
— Prez. ind.: *mulătuiesc.* — Şi: **mulătí, mălătuí, molătuí** (CADE, T. PAPAHAGI, M. 226), **molotoi, molăti** vb. IV.
— Din magh. **mulat.**

MULC adv. v. **mîlc[1].**

MULCĂMÍ vb. IV v. **molcomí.**

MULCÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. v. **molicel.**

MULCELÁ vb. I. R e f l. (Regional; despre fructe) A se coace (Măgura-Cîmpeni). T. PAPAHAGI, C. A. 69. *Mereşoarele se mulcelează.* id. ib.
— Prez. ind. pers. 3: *mulcelează.*
— V. **mulcel.**

MÚLCOM adv. v. **molcom.**

MULCOMÍ vb. IV v. **molcomi.**

MULCOMÍRE s. f. v. **molcomire.**

MULCOMÍŞ adv. v. **molcomiş.**

MULCOMÍT, -Ă adj., s. n. v. **molcomit.**

MULCOMITÓR, -OÁRE adj. v. **molcomitor.**

MÚLCTĂ s. f. (Latinism învechit) Pedeapsă; amendă. *Deci ce mulctă aspră merita o muiere Carea o atinsese cu-aşea greu cuvînt?* MUREŞANU, P. 218/17, cf. BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W.
— Pl.: ?
— Din lat. **mulcta.**

MÚLCU adv. v. **mîlc[1].**

MULCUCUÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; cu complementul „vorbă") A vorbi neclar, a răspunde nedeslușit; a îngăima (Ştefăneşti-Drăgăşani). ARH. OLT. XXI, 270. *A mulcucuit vorba.* ib.
— Prez. ind.: *mulcucuiesc.*
— Formaţie onomatopeică.

MÚLCUM adv. v. **molcom.**

MULCUMÍ vb. IV v. **molcomi.**

MÚLDĂ s. f. v. **moldă.**

MULDOVÁN, -Ă s. m. şi f., adj. v. **moldovean.**

MULDUVÁN, -Ă s. m. şi f., adj. v. **moldovean.**

MULDUVINÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **moldovenesc.**

MULGĂCI s. m. (Regional) Mulgător (2) (Secusigiu-Arad). CHEST. V 25/77a.
— Pl.: *mulgaci.*
— **Mulge** + suf. *-aci.*

MULGÁR, -Ă adj., subst. (Regional) 1. Adj. (Şi substantivat, f.) Mulgătoare (1). V. m u l g ă t o r (1). *Tamaslîcul numără 300 de vaci fătătoare, împărţite în două cîrduri, mulgarele într-unul şi cele a făta într-altul.* I. IONESCU, D. 369. *Oile ce se mulg alcătuiesc cîrdul mulgărilor.* DAMÉ, T. 68. *Turma de oi se împarte aşa: oi mulgări, mînzări.* H VIII 170. *Pentru a deosebi oile ciobanii le numesc: mulgări cele ce se mulg.* ib. 183, cf. PAŞCA, GL. *Trebuie să-i dea 1 kg de făină de porumb de fiecare oaie mulgară.* CHEST. V 8/49, cf. 16/49, ALR I 1 778/51, 148, 341, 540.
2. S. m. Mulgător (2). *Cel ce mulge oile se zice mulgar.* H X 317, cf. 260. *Din strungă oile ies în spătări, unde stau mulgarii.* ib. 424, cf. CHEST. V 25/19, 38, 65, 90, ALR I 1 807/573, GLOSAR REG.
3. S. n. Vas în care se mulge laptele; (regional) mulgăriţă (Prăvăleni-Brad). ALR I 1 059/90.
— Pl.: (1) *mulgare* şi *mulgări*, (2) *mulgari*, (3) *mulgare.* — Şi: **mulgáre** s. f. SCL 1959, 107.
— **Mulge** + suf. *-ar.*

MULGÁRE[1] s. f. (Regional) 1. Muls. *La mulgarea de la prînz au ieşit 5 găleţi de lapte.* CHEST. V/40. *La prima mulgare oile nu mi-au dat atîta lapte.* ib./49, cf. ib./54, 66, 69. ✧ E x p r. **A băga** (sau **a da**) **oile pe mulgare** = a mulge oile, toamna, pentru a prepara laptele pentru iarnă. CHEST. V 12/65.
2. Cantitate de lapte obţinută de la o turmă întreagă la un muls (şi care servea ca unitate de măsură pentru stabilirea cantităţii de lapte ce se cuvenea proprietarului); (regional) mulzare (3), mulsul măsurii (Secusigiu-Arad).

CHEST. V 55/77a. *Un proprietar de ex. cu 18 oi . . . trebuie să primească 6 mulgări.* ib.

3. Parte a staulului unde se închid oile şi de unde trec apoi prin strungă pentru a fi mulse (Chiuza-Năsăud). CHEST. V 8/18. *Cînd am sosit la stînă, oile erau în mulgare.* ib.

— Pl.: *mulgări.*

— De la **mulge.** Pentru sensul **2,** cf. mulsoare **(2).**

MULGÁRE² s. f. v. **mulgar.**

MULGÁŞ, -Ă s. m., s. f. (Regional) **1.** S. m. Mulgător **(2).** Cf. HEM 2 826. *Aşezîndu-se acum în strungă . . . mulgaşii, începe mulsul oilor.* DR. II, 338. *În seara dintîi fiecare îşi mulge oile cu mulgători (mulgaşi) streini, ca să fie mulse toate bine.* PRECUP, P. 7. *Cîrlănarii, berbecarii şi sterparii nu sînt legaţi de stînă, afară doar de cazul cînd nu sînt destui „mulgaşi".* STOIAN, PĂST. 65, cf. 48. *Cei ce mulg se numesc mulgaşi.* H XVIII 26, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 142, CHEST. V 25/7, 50, 66, 72, 92.

2. S. f. Mulgătoare **(1).** V. mulgător **(1).** Cf. CDDE 176, CHEST. V 65/61.

— Pl.: *mulgaşi, -e.*

— **Mulge** + suf. *-aş.*

MULGĂREÁŢĂ adj., s. f. (Regional) **1.** Adj. (Şi substantivat, f.) Mulgătoare **(1).** V. mulgător **(1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

2. S. f. Strungă (la stînă) (Săvîrşin-Lipova). ALR I 1 796/87.

— Pl.: *mulgăreţe.*

— **Mulge** + suf. *-ăreaţă.*

MULGĂRÍE s. f. (Regional) Adăpost, încăpere etc. la stînă, în care se mulg oile (Morăreni-Reghin). GLOSAR. REG.

— **Mulgară** (v. *mulgar*) + suf. *-ie.*

MULGĂRÍŞTE s. f. (Regional) Loc în care se mulg oile; (regional) mulsoare **(3)** (Bonţ-Gherla). CHEST. V/11 supl.

— Pl.: *mulgărişti.*

— **Mulgară** (v. *mulgar*) + suf. *-işte.*

MULGĂRÍŢĂ s. f. (Regional) Mulgar **(3)** (Pocioveliştе-Beiuş). A I 13.

— Pl.: *mulgăriţe.*

— **Mulge** + suf. *-ăriţă.*

MULGĂŞÍŢĂ s. f. (Prin Ban.) „Oaie care lasă să-i curgă laptele". CDDE 176.

— Pl.: *mulgăşiţe.*

— **Mulgaşă** (v. *mulgaş*) + suf. *-iţă.*

MULGĂTÓR, -OÁRE adj., subst. **1.** Adj. (Şi substantivat, f.) (Oaie, vacă etc.) care dă lapte, care se mulge; (regional) mulgară **(1,** v. mulgar **1),** mulgăreaţă **(1).** *Şi luo elu de la turmele oilor; şi de la mulgătoare* (cese mulg V) *luo elu.* PSALT. 162. *Mieii şi . . . oile ceale mulgătoare.* ECONOMIA, 87/5. *O vacă mulgătoare Şi-o găină ouătoare.* MARIAN, NU. 754, cf. H III 310, 387, XIII 3, 151, 406. *Am o vacă stearpă şi una mulgătoare.* Com. MARIAN. *Dă-mi Doamne, ce-oi cere eu . . . O juninică mulgătoare Şi-o muiere grijitoare.* RETEGANUL, TR. 136. *Portiţa pe unde intră mulgătorile din ocol în strungă.* CHEST. V 16/10, cf. ALR I 1 778/77, 295, 305, 378, 381, 748, 934, 960, ANT. LIT. POP. I, 453, A I 20.

2. S. m. şi f. Persoană care mulge oile, vacile etc. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DAMÉ, T. 69. *În seara dintîi fiecare îşi mulge oile cu mulgători (mulgaşi) streini, ca să fie mulse toate bine.* PRECUP, P. 7. *Este de trei ani mulgător fruntaş la gospodăria colectivă.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 850. *O deschizătură pe unde ies oile una cîte una pentru ca mulgătorul să le poată mulge.* H VII 422. ✧ Compus: (Ornit.) **mulgătorul-caprelor** = lipitoare *(Hirudo medicinalis).* MARIAN, O. I, 65, cf. DDRF.

3. S. f. (Regional) Deschizătura de la strungă, pe unde trec oile la muls (STOIAN, PĂST. 48, CHEST. V/25); p. gener. strungă (CHEST. V/10, ALR I 1 796/305, 596, 610).

4. S. f. (Regional) Parte a după-amiezii (în jurul orei 6), cînd se mulg oile. HEM 1 114.

— Pl.: (m.) *mulgători* şi (f.) *mulgătoare,* (regional) *mulgători.*

— **Mulge** + suf. *-ător.*

MULGĂTÚRĂ s. f. (Rar) Muls; (concretizat) laptele muls. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

— **Mulge** + suf. *-ătură.*

MÚLGE vb. III. Tranz. (Folosit şi absol.) **1.** (Complementul indică animale domestice) A extrage laptele din uger. *De să va găsi . . . vreun păstor de oi să fie mulgînd oile stăpînu-său furiş . . . să-şi piiardză simbriia.* PRAV. 9. *Ş-au ales pre David a sa slugă De după turmă să nu mai mulgă.* DOSOFTEI, PS. 266/8, cf. ANON. CAR. *Păstoriu mulge cu bucurie pe lamă.* DRĂGHICI, R. 101/19, cf. 148/31. *Se duse de mulse iepele.* ISPIRESCU, L. 28, cf. 38. *A venit joiana. Fata şi-a luat Doniţa, să mulgă.* COŞBUC, P. I, 248, cf. PAMFILE, I. C. 18, 32. *Luă şuştarul, alergă în grajd şi începu să mulgă.* AGÎRBICEANU, A. 496. *Vin să-ţi mulgă oile.* GALACTION, O. 65. *Plecase-n zori de zi la secerat Şi se-ntorcea acum să mulgă vaca.* D. BOTEZ, F. S. 63. *Ţărăncile mulg vacile grase.* TULBURE, V. R. 34. *Femeia tocmai atunci terminase de muls.* V. ROM. iunie 1955, 27. *Lelea cu barşoanele Nu şti mulge oile.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 424, cf. 456. *Asta-i fata din Otlaca Ce nu ştie mulge vaca.* DOINE, 64. *Oiţele . . . bădiţa să le mulgă.* MAT. FOLK. 1 366. *Nu mulgem vacile aştialante.* ALR II 2 986/848. *Leliţa cu rochie lungă Nu ştie*

vaca s-o mulgă. ANT. LIT. POP. I, 212, cf. A I 17, 23, 35, II 8, III 11, 16. *Unul ține vaca și altul o mulge* (= unul se trudește și altul are profit). ZANNE, P. I, 685. (Refl. pas.) *Vaca se mulge bine.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. (Fig.) *Deștele tale mulg caierul.* DELAVRANCEA, A. 6. ✧ Expr. **A mulge oaia din zbor** = a ști să profite de împrejurări, a fi dibaci, șiret. ZANNE, P. IX, 664, cf. III, 588, V, 14, 174. **Vacă de muls,** se spune despre o persoană care (din slăbiciune sau din prostie) se lasă exploatată, de pe urma căreia cineva trage foloase (materiale). *Din cărți culegi multă înțelepciune; și la drept vorbind, nu ești numai așa o vacă de muls pentru fiecare.* CREANGĂ, A. 22, cf. ZANNE, P. I, 685. ✧ (Cu complementul „lapte") *Hrănește 10 000 de iepe albe numai de mulge lapte.* SIMION DASC., LET. I A, 32/33. *Mulgînd puțin lapte.* DRĂGHICI, R. 139/2. *Cît mi-a fost mie de drag . . . În amurgit la strungă Să mulg laptele-n găleți.* COȘBUC, P. II, 167. *Mulge laptele țîrîind.* ȘEZ. II, 137, cf. I, 249. ✧ Fig. *Voi mulgeți laptele țerii.* NEGRUZZI, S. I, 140. ✦ (Regional; despre femeile care alăptează) A-și stoarce laptele din mamele. *Sosind ziua menită pentru înțărcare, unele mame . . . mulg tot laptele cît se află în țîțe.* MARIAN, NA. 424, cf. ȘEZ. IV, 21. ✦ Refl. (Regional; despre copii) A urina. *Uită-te la dînsa cum s-a muls ca o văcuță.* Com. MARIAN, cf. com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

2. Fig. (Complementul indică o persoană sau o colectivitate) A exploata, a jefui, a jecmăni. *A venit vremea să vă mulg și eu pre voi.* NEGRUZZI, S. I, 140. *Le vor da țara pe mînă, ca s-o mulgă și mai tare.* FILIMON, O. I, 193. *Ciocoii lui . . . ne rod, ne mulg și ne belesc de-am ajuns în sapă de lemn.* SADOVEANU, N. F. 42. ✧ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") *Umblă să mă mulgă de bani cît o putea mai bine.* REBREANU, I. 323. ✧ Refl. pas. *Un veac se mulse țara de acești arendași.* NEGRUZZI, S. I, 277. ✦ A trage foloase, a profita (de pe urma cuiva sau a ceva). *Eroul nostru . . . voia să mulgă pînă la ultima picătură, să speculeze pînă la capăt avantajul.* V. ROM. iulie 1954, 291.

3. Compus: (Ornit.; regional) **mulge-capre** = lipitoare *(Hirudo medicinalis).* Cf. MARIAN, O. I, 65, PĂCALĂ, M. R. 29.

— Prez. ind.: *mulg;* perf. s. *mulsei;* part. *muls.*

— Lat. **mulgere.**

MÚLGERE s. f. Muls. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W. *Mulgerea se face în găleată.* PAMFILE, I. C. 31. *Spre a se asigura condițiile prielnice pentru sporirea numărului de oi merinos, se interzice mulgerea acestora în întreprinderile agricole de stat.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 859.

— Pl.: *mulgeri.*

— V. **mulge.**

MÚLGU adv. v. **mîlc**[1].

MULÍ vb. IV v. **mîli.**

MULINÁ vb. I. Tranz. (Rar; complementul indică mai multe fire de mătase) A răsuci pentru a obține un singur fir. Cf. DN.

— Prez. ind.: *mulinez.*

— Din fr. **mouliner.**

MULINĂRE s. f. (Rar) Acțiunea de a mulina. *Se împreunează 2—10 fire brute . . . și ansamblul lor se răsucește încă o dată (mulinare).* IONESCU-MUSCEL, FIL. 497, cf. LTR[2], DER.

— Pl.: *mulinări.*

— V. **mulina.**

MULINÉTĂ s. f. Unealtă de pescuit, constituită dintr-un tambur cu o manivelă, care servește la strîngerea și bobinarea firului de pescuit, și dintr-un dispozitiv de frînare, pentru reglarea vitezei de derulare a acestui fir; (regional) morișcă (5). Cf. DER.

— Pl.: *mulinete.*

— Din fr. **moulinet.**

MULINÉU s. n. Fir răsucit de mătase sau de bumbac, folosit la brodat.

— Pl.: *mulineuri.*

— Din fr. **mouliné.**

MULÍNG subst. v. **mișling.**

MULÍT, -Ă adj. v. **mîlit.**

MULITÚRĂ s. f. v. **mîlitură.**

MULS s. n. Acțiunea de a mulge (1); mulsoare (1), mulgere, (rar) mulsătură, mulgătură, (regional) mulgare[1] (1), mulsură (1), mulzare (2). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF. *Sosise vremea mulsului. Una cîte una treceau zburdînd oile prin strungă.* GANE, N. II, 39, cf. PAMFILE, I. C. 18, 31. *Ceaun mare ciobănesc, de fiert laptele după muls.* CAMIL PETRESCU, O. II, 215. *Pe polderele joase e ora mulsului.* SADOVEANU, O. IX, 286. *Mulsul rațional al vacilor este una din condițiile esențiale în vederea sporirii producției de lapte.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 874. *Vine și ea mai tîrziuț, după ce gată mulsul vacilor.* BENIUC, V. CUC. 83. *Bucătariul . . . se află la mulsul vacilor.* SBIERA, P. 157. ✧ (Regional) *Mulsul măsurii* = mulgare[1] (2). Cf. CHEST. V 55/72. (Regional) *Mulsul d-amiezi* sau *mulsul oilor* = parte a dimineții (în jurul orei 10), cînd se mulg oile. *Ciobanii împart ziua în: prînzare, mulsul d-amiezi și cinare.* H IX 143, cf. 6. ✧ Loc. adv. (Regional) **În mulsul vitelor** = la amurg. MAT. DIALECT. I, 231.

— Pl.: *mulsuri.*

— V. **mulge.** Cf. lat. mulsus.

MÚLSĂ s. f. v. **mursă**[1].

MULSĂTOÁRE s. f. (Regional) Mulgătoare **(1)**. V. mulgător **(1)** (După Piatră-Abrud). ALR I 1 778/103.
— Pl.: *mulsători.*
— **Muls** + suf. *-ătoare.*

MULSĂTÚRĂ s. f. (Rar) Muls. Cf. LM, ALEXI, W.
— Pl.: *mulsături.*
— **Muls** + suf. *-ătură.*

MULSECÁ vb. I v. **murseca.**

MULSOÁRE s. f. **1.** Muls. *Văzu . . . o porumbiță, uşoară şi albă ca spuma laptelui la mulsoare.* ODOBESCU, S. III, 199. *Bacii îşi pregătesc găleţile pentru mulsoare.* VLAHUŢĂ, R. P. 90. *Apoi o parte din colastră (laptele primelor mulsori) se pune într-o oală.* MUSCEL, 59. *Să vină la timp cu oile la mulsoare.* PRECUP, P. 9. *În satele care sînt ca aşezare geografică aproape de stîni, mulsoarea se face „cu rîndul".* DIACONU, P. 24. *Mugeau vitele la mulsoare.* SADOVEANU, O. III, 547. *Alecu se pregătea de mulsoare.* CAMILAR, C. 26. *Nu-i venea Nici laptele la mulsoare, Nici caşul la închegătoare.* ALECSANDRI, P. P. 55. *La mulsoarea întîia mi-au dat oile mai mult lapte decît la mulsoarea a doua.* Com. MARIAN. [Laptele] *dacă e din 2 mulsori, de la amiază şi sara, cel de la amiază se încălzeşte puţin.* CHEST. V/82. ✦ (Regional) Parte a zilei cînd se mulg oile (Satu Nou-Medgidia). Ḥ XIV 436. *Ei împart ziua în trei: pornirea, mulsoarea şi pornirea de seară.* ib.

2. (Regional) Mulsură **(2)**. *Da lîna . . ., mulsoarea . . . , nu-ţi aduc nici un cîştig?* JIPESCU, O. 48, cf. JUN. LIT. 1923, nr. 4—5, 100, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, ALRM SN I h 275, A III 16.

3. (Regional) Loc în care se mulg oile; (regional) mulgăriște. *Pe Costea că-l ducea Pe din dreptul cînilor, Spre mulsoarea oilor.* TEODORESCU, P. P. 511.
— Pl.: *mulsori.*
— **Muls** + suf. *-oare.*

MULSÚRĂ s. f. (Regional) **1.** Muls. Cf. LB, POLIZU, LM. *Avea . . . o turmă de oi, cari la toată mulsura îi da cîte douăsprezece vedre de lapte.* MARIAN, O. I, 66.

2. Cantitate de lapte mulsă o dată de la o oaie sau de la toate oile dintr-o turmă; (regional) mulsoare **(2)**. V. mulgare[1] **(2)**. *Se mulg oile primăvara . . . şi din cea dintîi mulsură se prepară brînză.* CHEST. V 55/67. *Gazda ia atîtea mulsuri de la toate oile din turmă, cîte oi are în turmă.* ib. 55/85, cf. 55/25, 29, ALRM SN I h 275.
— Pl.: *mulsuri.*
— **Muls** + suf. *-ură.* Cf. lat. mulsura.

MULT, -Ă adj., adv. **1.** Adj. Care se află în număr mare (v. numeros), în cantitate mare sau în sorturi, locuri etc. diferite (v. variat, divers); care are proporţii mari, durată lungă, forţă sau intensitate deosebită. *Nece stealele se iviră în multe dzile.* COD. VOR. 88/21. *Cu multe cinsti cinstiră noi.* ib. 98/25. *Îmblîndu întru . . . pohtiri, întru beţii . . . , întru multă beutură.* ib. 158/20. *Aceaste cuvinte să ţii domniia ta la tine, să nu ştie umin*[i] *mulţi* (a. 1521). HURMUZAKI, XI, 843. *În multe părţi am întrebat ş-am căutat pînă o am aflat.* CORESI, EV. 5, cf. 20. *Prinseră peaşte mult.* id. ib. 329. *Nirod multu, bărbaţi şi muieri* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 318/17. *Se vărsa sînge mult.* MOXA, 402/32. *Iarna va fi mare şi grîu multu.* PARACLIS (1639), 258. *Ne-au aşteptat în multă vreame ca să ne pocăim.* VARLAAM, C. 20. *Cînd vor fi neşte soţii multe de vor ţinea drumul de vor tălhui sau vor fura, pre toţi să-i spîndzure.* PRAV. 35, cf. 61, 192. *Să nu să cearte cu moarte,. . .* [ci] *cu multă milă.* ib. 219. *Pre pizmaşi goni-i va cu fulgere multe.* DOSOFTEI, PS. 51/7. *Limbi . . . de multe ţealuri de noroade.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/26. *L-au făcut surgun la Cavala, unde era multă ciumă.* NECULCE, L. 167, cf. 99. *Tăcerea acea multă a istoricilor.* CANTEMIR, HR. 185, cf. id. IST. 42. *Nu se îndura de craiul, căci le da mult bacşiş.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 164/20. *De am viclenit pre măria-ta . . . după petrecania a mulţi ani ai măriei tale, să fiu eu sub legătura cea grea a afurisaniii.* ANTIM, P. XXIV. *Aş pohti să stau de faţă cu dînşii . . . înaintea a mult norod.* id. ib. XXVI. *Nu trebuie sămănat curînd la loc gras orz mult* (a. 1733). GCR II, 26/24. *Bătîndu-l multe ceasuri.* MINEIUL (1776), 186[v2]/4. *Turcii . . . În multe locuri dînd focul, tîrguşorul au ars.* BELDIMAN, ap. GCR I, 245/35. *Norodul nu va răsplăti numai multa ştiinţă.* GOLESCU, Î. 66. *Temerea cea cu prisos a viitorului la mulţi oameni este numai un obicei rău.* MARCOVICI, D. 13/4. *Sîntem hotărîţi . . . a lucra cu mai multă înţelepciune.* id. ib. 17/19, cf. id. C. 19/17. *Bine încalte că de aceşti nesocotiţi tineri . . . nu să află mulţi în lume.* DRĂGHICI, R. 6/31, cf. 156/26. *Avea oaste multă.* GORJAN, H. I, 1/17. *Bogatul din comori multe îşi încheie fericire.* CONACHI, P. 287. [Goţii] *lăsară multe urme şi obiceiuri între români.* BĂLCESCU, M. V. 9. *Pusese . . . multă grabă spre a cîştiga această pradă.* id. ib. 392, cf. 413. *Acolo au odihna, locaş adînc, tăcut, Eroi ce mai nainte mult zgomot au făcut.* ALEXANDRESCU, M. 9. *Ca ambiţios, căta să înveţe carte multă.* FILIMON, O. I, 123. *Trecătorii . . . beau multă apă.* ALECSANDRI, P. I, 20, cf. 158. *Veacuri multe de durere au trecut cu vijelie.* id. ib. 200. *Anii trecuseră mulţi, dar amicia nu se şterse din inima lui.* BOLINTINEANU, O. 277. *Şi de cînd m-am depărtat, Multă lume am îmblat.* EMINESCU, O. I, 123. *Colo-n palate de mărgean Te-oi duce veacuri multe.* id. ib. 170,

cf. 134, id. N. 30. *Mulți crai și împărați ieșeau înaintea lui Harap Alb.* CREANGĂ, P. 228, cf. 183, 192. *Știu cît de mult preț punea pe plăcerile materiale ale vieții.* CARAGIALE, O. III, 8. *Mulți cuminți trec pe drum și, dacă nu sînt și puternici, din cîți îi cunosc, d-abia unii le scot căciula.* id. ib. 9. *Multe izbînzi am mai făcut noi amîndoi.* ISPIRESCU, L. 15, cf. 14, 22. *Acesta primi cu multă cinste pe Ileana Simziana.* id. ib. 26. *Cînd la adunare multă Spui ceva și nu te-ascultă, Dă-le pace tutulora.* ZANNE, P. IV, 198. *Mult timp în mînă l-a-nvîrtit.* COȘBUC, P. I, 231. *La ce amarul deznădejdei multe?* IOSIF, PATR. 81. *Se aflau acolo două scrinuri conținînd multa, meticuloasa rufărie mirosind a sulfină și a levănțică.* CĂLINESCU, E. 50. *Va merge pe jos și mult popor.* CAMIL PETRESCU, O. III, 147. *Trecură nenumărate căruțe și calcști, cum și multe sute de oameni pe jos.* id. ib. 176. *Badeo, de dușmane multe Eu nu pot ieși din curte.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 66, cf. 67, 93. *Rînduiala ț-am lăsat, Să nu faci mult sărutat.* id. ib. 378. *Și erau șoareci și cloțani (șobolani) grozăvenie, mulți cîtă frunză și iarbă.* RETEGANUL, P. V, 6. *Muierea mea cheltuie bani mulț pentru hainele ei.* ALR II 4 406/172, cf. ALR I 1 590/5. *Vorbă multă e sărăcie omului.* NEGRUZZI, S. I, 247. *În urma războiului, mulți voinici se arată.* id. ib. 250, cf. 248, 251. *Mai multe zile decît cîrnați* (= nu totdeauna e belșug). ZANNE, P. III, 505, cf. 128, IV, 69. ✧ (În corelație cu „puțin", „puținel") *Cît va fi dzeastria mult, au puțin (multă a(u) puțină* MUNT.). PRAV. 204, cf. 37. *Expoziținea universală . . . în care fiece țară, fiește națiune se va înfățișa cu averea sa, mult-puțină, dată de Dumnezeu.* ODOBESCU, S. II, 93. *Consum am avut noi, mai mult ori mai puțin, și altădată.* DAVIDOGLU, M. 18. (Substantivat) *Bugare-aș D*[um]*n*[e]*dzeu și în puținelu și întru multu.* COD. VOR. 81/12. *Cela ce va găsi . . . pre un drum, fie ce va fi, veri mult, veri puțin.* PRAV. 39. ✧ (În corelație cu „mare") *Mult și mare rău aduce păcatul.* CORESI, EV. 57. *Multe și mari minuni fapt-au făcătoriul.* id. ib. 64. *Ești vreadnic de multe și mari laude.* BIBLIA (1688), [prefață] 8/37. ✧ (La f. pl.; în corelație cu „mărunt") *Dar mai dragi copilele . . . Cînd sînt multe și mărunte.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 77. (Expr.) **Multe și mărunte** = **a)** de tot felul, felurit. *Daraverile multe și mărunte ale unei asemenea călătorii.* VORNIC, P. 125; **b)** (substantivat) fleacuri, nimicuri, mărunțișuri. *Încep a se chicoti și a spune de la nuntă multe și mărunte.* CREANGĂ, P. 173. *Multe și mărunte am să-ți spun, stimate d-le doctor.* CARAGIALE, O. VII, 63, cf. I, 303. ✧ (În urări, determinînd de obicei pe „ani") *Cu dar și cu bucurii, Întru mulți ani să vă fie* (a. 1784). GCR II, 144/9. *Optîsprezece ani . . . Mulți înainte!* MIRONESCU, S. A. 89. *Anu nou fericitu.* ALR II/I h 198/310. ✧ (Determină un pronume nehotărît) *La vînătorie, ca și la multe altele eu mă pricep cam tot atîta pre cît se pricepea vestitul ageamiu.* ODOBESCU, S. III, 9. ✧ Expr. **A nu mai avea zile multe** = a fi aproape de moarte. *Găinile nu mai cîntau cucoșește . . . c-apoi atunci nici zile multe nu mai aveau.* CREANGĂ, P. 294. (Popular) **(A fi) de zile multe** = (a fi) bătrîn. *Muiarea mea-i de zile multe.* N. TEST. (1648), 65ᵛ/28. **De (mai) multe** (sau **mai de multe**) **ori** sau **în (mai) multe rînduri** = în mod repetat, (destul de) des. *De multe ori muncindu ei.* COD. VOR. 76/17. *De multe ori izbăvi ei.* PSALT. 227, cf. 118, 275. *S-au și jeluit de multe ori.* PRAV. 139. *De multe ori să opre de lucru ca să-i privească.* DRĂGHICI, R. 100/15, cf. 57/27. *Scumpetea în multe rînduri . . . S-au văzut oprind pornirea fierbinților aprinse.* CONACHI, P. 283. *Zamfira în multe rînduri Videa o umbră zburînd pin nori.* ALECSANDRI, P. I, 21. *De multe ori zicea în sine.* CREANGĂ, P. 4. *Am fost de multe ori confidentul lui.* CARAGIALE, O. III, 4. *Ulciorul nu merge de multe ori la apă.* NEGRUZZI, S. I, 251. *Cine mănîncă puțin mănîncă mai de multe ori*, se zice despre cel cumpătat și prevăzător. Cf. ZANNE, P. III, 619. ✧ (Substantivat) *Împrotiva numelui lui Is*[us] *Nazareaninul, multe într-aleanu se facu.* COD. VOR. 76/10, cf. 6/23. *Domnulu . . . frînge capetele pre pămîntu a mulți.* PSALT. 239. *Numără multul stealelor.* ib. 303. *Cîndu va vrea cineva ciudesă să facă, nu în mijlocul de mulți cade-i-se lui să facă.* CORESI, EV. 385, cf. 79, 263. *Această scîndurea mulți cetiia.* id., ap. GCR I, 21/27, cf. 52/15. *Curățește multul păcatelor noastre* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 216/2. *Au fost mulți făcuți preuți.* N. TEST. (1648), 296ʳ/5. *Mulți giuruiesc daruri bune, Binele cine le-ar spune.* DOSOFTEI, PS. 19/1, cf. 16/6. *Păcătosul cu mult se făleaște.* id. ib. 32/9. *Te-ai arătat . . . întru multe ajutoriu.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/49, cf. 6/35. *Am multe . . . carele nu sînt făr' de cale, numai le las.* ANTIM, P. XXVIII. *Mulți din cei ce au vrut să scrie istorii după vremi . . . și-au împodobit condeiul cu înfrumusețate alcătuiri.* VĂCĂRESCUL, IST. 245. *Fieștece cuvînt al lui lega inimile a multora.* MOLNAR, RET. 6/19. *Avem trebuință de multe.* DRĂGHICI, R. 50/8. *Cereasca bunătate . . . peste cîte multe ț-au dat mila cea bogată.* CONACHI, P. 264. *Nu te certa cu cei ce știu mai multe decît tine.* NEGRUZZI, S. I, 250. *De multe ce dăduse peste dînsul, se făcuse cam ursuz.* CREANGĂ, P. 111, cf. 116, 154, 240. *Din multe și multe adunate, am căzut într-o stare de nervi cum rar mi s-a-ntîmplat.* CARAGIALE, O. VII, 131, cf. 326, 453. [Zicea] *și alte multe d-al de astea.* ISPIRESCU, L. 2. *Multe, Doamne, l-au bătut.* COȘBUC, F. 71. *E drept că văzuse multe, multe petrecuse și de multe suferise.* D. ZAMFIRESCU, Î. 22. *Multora le-au făcut bine, și uite răsplata!* REBREANU, R. II, 201, cf. 239, id. I. 200. *Noi, Mulților ce nu*

ne-au înțeles, Le vom ierta. MINULESCU, V. 13. *Multe văzuse, despre multe se întrebase în sine și la multe aflase răspuns.* C. PETRESCU, A. 396. *Constantinopolul este socotit de mulți ca cel mai frumos oraș din lume.* CAMIL PETRESCU, O. III, 106. *Aș avea și eu multe de spus.* DEMETRIUS, C. 28. *Sînt un inamic, unul din mulții pe care el îi urăște.* T. POPOVICI, SE. 312. *Place multora și mie.* TEODORESCU, P. P. 314. *Multe dau cu lemne-n mine, Multe dau și mulți mă-nfruntă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 69, cf. 26. *Pepelea n-au așteptat multe.* SBIERA, P. 2, cf. T. PAPAHAGI, M. 139. (Loc. adv.; învechit) **Cu multul** = în cantitate mare. *Da milostenie cu multul la săraci.* DOSOFTEI, V. S. februarie 51r/34. *Luă mai cu asupră cu multul de la-mpăratul.* id. ib. decembrie 216r/12. (Expr.) **Multe toate** sau **multe (și) de toate,** (rar) **de multe de toate,** (învechit și popular) **multe cele** = lucruri de tot felul; probleme diverse, variate. Cf. ȘINCAI, HR. I, 147/30. *Nu vreau să li mai port grija-n spate: ba fin, ba ocol . . . ,ba de multe de toate.* CREANGĂ, P. 40. *Gîndindu-se mereu la multe de toate.* id. ib. 141, cf. 38. *Nebun, din ce? Din multe toate.* COȘBUC, F. 72. **Nu știe multe,** se spune despre cel care ia hotărîri energice, fără să șovăie, sau care trece repede la fapte, fără a cîntări urmările acțiunilor sale. (Popular) **Multul cu mult,** ori **multul cu pămîntul** sau **mult cu multul** = oricît de mult, foarte mult. *S-aibă chiar multul cu pămîntul, tot nu i-ar fi destul.* F (1886), 250. *Făgădui multul cu mult voinicului.* ISPIRESCU, U. 122, cf. 13. *Mergi mult cu multul și dai oricît, pînă întîlnești o făptură de om.* PAS, L. I, 131. *Să dai mult cu multul!* CIAUȘANU, GL. (Regional) **Mai mulți cu multul** = cu mult mai mulți. *Au și dat preste nemici; ci n-au cutezat a se bate cu ei, fiindcă era mai mulți cu multul decît ai săi.* ȘINCAI, HR. I, 218/7. (Regional) **A spune multe pe cineva** = a mustra, a dojeni, a certa. CIAUȘANU, GL. **Și mai multe** (sau, rar, **mult**) **nu** = nimic altceva decît . . .; cu orice chip, în orice caz, fără discuție, neapărat. *Asta o amărî pe copilă pînă-n fundul sufletului; să moară de mîhniciune și mai multe nu!* CARAGIALE, ap. CADE. *Voia . . . să aibă pentru dînsul inelul lui Făt-Frumos și mai multe nu.* ISPIRESCU, L. 109. *Ei, cum căzui eu, neiculiță! . . . Să-mi rup nasul și mai mult nu.* DELAVRANCEA, O. II, 114. ✦ (Substantivat; f. pl. art.; în credințele populare) Ielele. Cf. MARIAN, D. 336.

2. Adv. În cantitate însemnată; cu valoare mare; în mod intens; în mod deosebit; în mare măsură; stăruitor; (într-un timp) îndelungat; pe o distanță lungă; de repetate ori. *Multu greșimu toți.* COD. VOR. 122/26. *Miluiaște noi, că multu umplumu-nă de ocărire.* PSALT. 271. *Negustătoriul . . . mult se și împrumutează.* CORESI, EV. 78. *În zilele lui, multu se cutremură pămîntul.* MOXA, 361/11. *Cela ce . . . va fura, iară nu mult, ce numai cît va mînca . . . , să să iarte.* PRAV. 51, cf. 48. *Nu grăireți mult.* N. TEST. (1648), 8r/24. *Mult s-au rugat domnului pentru frate-său.* IST. Ț. R. 50. *Din tinerețele meale multu mă luptară chinurile.* MOLITVENIC (sec. XVII), 302. *Au șădzut mult închiși și i-au bătut.* NECULCE, L. 112. *Adevărul mă chinuiește mai mult decît înșălăciunea.* MARCOVICI, C. 7/16, cf. id. D. 7/17. *Ieri am săpat mult la flori.* DRĂGHICI, R. 83/20, cf. 3/17. *Fratele lui încă mai mult îl silea, jurîndu-l . . . să nu-i ascunză nimic.* GORJAN, H. I, 6/13. *Dintre toți pătimașii, cel mai mult în osîndire Este omul care-ți scrie.* CONACHI, P. 99, cf. 221. [Mintea] *poate mult, căci cunoaște cît poate.* BĂLCESCU, M. V. 5. *Zbucnind apa-n nalte valuri, Mult în urmă clocoti.* ALECSANDRI, P. I, 13, cf. 22, 23. *Măgulit e fiecare Că n-ai fost mai mult ca dînsul.* EMINESCU, O. I, 134. *Trebuie să fi citit mult și cu folos în viața d-tale.* CARAGIALE, O. IV, 179. *Înșelă și înfrînă calul, și chinga o strînse mai mult decît altă dată.* ISPIRESCU, L. 4, cf. 17, 41. [Formula] *e impresionantă. Spune mult despre arta acestui poet.* IBRĂILEANU, S. L. 21. *Mult îmi place s-aud toaca și clopotele.* SADOVEANU, O. IX, 50. *Cînd are de lucru mult . . . Magheru doarme și el în tabără.* CAMIL PETRESCU, O. III, 182. *Nu-l interesau prea mult amănuntele.* VORNIC, P. 188. *Turcii mult nu așteptau, Ci îndată răspundeau.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 493, cf. 191. *Mult mai seamănă cu tas-su.* ALR II 3154/987. *Sîntem soli-mpărățești, Mul' să nu ne zăbăzești.* ALRT II 99. *Mai mult ață decît față,* se spune despre o îmbrăcăminte sărăcăcioasă. Cf. ZANNE, P. III, 11. *Gardul cu proptele ține mai mult.* id. ib. 158. ✧ (Cu topică învechită sau populară) *Constantin II s-au mult înșelat de unii episcopi, carii țineа dogmele cele rele ale lui Arie.* ȘINCAI, HR. I, 49/11. [Apa] *în mari cercuri se-nvîrti și de trestii și de maluri mult cu cuiet se izbi.* ALECSANDRI, P. I, 13. ✧ **De mult** = **a)** dintr-o vreme îndepărtată, din vechime; într-o epocă trecută, altădată; de vreme (relativ) îndelungată. V. demult. *Hrănilnițele lor împlute, de multu ura într-alaltă.* PSALT. 298, cf. 187. *Io sînt mesererile tale de mult.* CORESI, PS. 248/7. *Fie-ți milă de noroade Ce de mult rabdă dosade* (a. 1802). GCR II, 194/40. *Gătiți-vă, fiilor, ca să facem mîni o de mult dorită călătorie.* DRĂGHICI, R. 107/16. *De mult ești însurat, moșule?* NEGRUZZI, S. I, 58, cf. 39. *Ziua de mult trecuse; Natura obosită . . . Se odihnea.* ALEXANDRESCU, M. 25. *Cuibu-mi jos cade, Că de mult îl roade Un șerpe cumplit.* ALECSANDRI, P. I, 197, cf. III, 151. *Două strofe de o formă simplă și grațioasă, și apoi și duioasa elegie „Amărîta turturea", pe care poezia poporană de mult a coprins-o în întinsul său domen, destăinuiesc simțimintele de adîncă durere.* ODOBESCU, S. I, 293. *Și ți-aș spune-a mea iubită, Că de mult eu te-am căutat.* EMINESCU, O. IV, 52. *Un dușman*

de lup . . . de mult pîndea vreme cu prilej ca să pape iezii. CREANGĂ, P. 21. *Nu te-am ştiut eu că-mi eşti de aceştia, că de mult îţi făceam feliul.* id. ib. 236, cf. 144. *De mult, de mult cunosc doi plopi Ce-mi stau şi azi în cale.* BACOVIA, O. 151. *Ruxanda aducea în tinereţea şi sănătatea ei o mireasmă de mult . . . acoperită cu duhoare grea.* POPA, V. 50. *Îl cunoşti de mult?* SADOVEANU, P. M. 193; **b)** (regional) de timpuriu, devreme. *Dimineaţa de mult, cînd se deschid măcelăriile, se tîra şi el afară.* GALACTION, O. 311. ✧ Loc. conj. **De mult ce** = din cauza cantităţii mari, a duratei îndelungate, a intensităţii vii etc. [Un limbaj] *care, de mult ce se abate de la natură şi de mult ce s-a uzat, devine nesuferit.* BOLINTINEANU, O. 428. *Moşneagul a rămas pleşuv şi spetit, de mult ce-l netezise baba pe cap.* CREANGĂ, P. 294. *Au bătut părinţii din palme de mult ce le-a plăcut cîntecul.* CARAGIALE, O. II, 295. ✧ Expr. **E mult de cînd . . .** (sau **de-atunci**) = a trecut vreme îndelungată de cînd . . . (sau de-atunci). *A murit pe luncă macul, A murit şi-i mult de-atunci.* COŞBUC, P. II, 276, cf. I, 259. *E mult de cînd nu ne-am văzut.* IOSIF, PATR. 14. *E foarte mult de-atunci.* SADOVEANU, E. 114. (Rar, cu repetarea prep. „de") *E de mult de cînd n-am stat, Ulmule, sub tine.* COŞBUC, P. I, 260. **E mult pînă să . . .** (sau **a . . .**) = trebuie să treacă o vreme îndelungată pînă să . . . , trebuie să depui eforturi ca să . . . *Uşor e a zice: plăcinte, dar e mult pînă a se face.* ZANNE, P. IV, 86. **Nu mai e mult pînă departe,** se spune pentru a arăta că un lucru care părea foarte îndepărtat, greu realizabil, urmează a se produce, a se realiza curînd. **Nu mult după . . .** = după scurt timp; curînd. *Nu mult după aceasta, numai iată ce vine şi moartea şi vrea numaidecît să intre.* CREANGĂ, P. 311. **A nu mai avea mult** = a fi aproape de moarte. *Astă-noapte am crezut că mor . . . Ştiu că nu mai am mult: de-aceea te-am chemat.* SADOVEANU, O. I, 83. **Mai mult decît probabil** sau (familiar) **mai mult ca sigur,** exprimă o probabilitate foarte mare, o certitudine aproape totală. *Mai mult decît probabil cum că o parte ocupa înălţimea.* HASDEU, I. V. 142. **Cu atît** (sau **atîta**) **mai mult** = într-o măsură şi mai mare, mai intensă (determinată de împrejurarea respectivă). *Întîmpinînd altă tîmplare mai înfricoşată, cu atîta mai mult au sporit spaima lui.* DRĂGHICI, R. 158/4. *Mintea cu cîtu-i mai tare, cu atîta mai mult lucrează, Căci lenevindu-se moare.* CONACHI, P. 278. **Cît de mult = a)** (cu valoare de superlativ) în foarte mare măsură; nespus. *De ai şti, palide înger, Cît de mult te iubesc eu.* EMINESCU, O. IV, 51; **b)** în oricît de mare măsură; oricît. *Să vă deprindeţi a vă lipsi de lucrul ce aţ iubi cît de mult.* DRĂGHICI, R. 157/2. (Învechit, cu intercalarea altor cuvinte) *Cît amu avea de mult tînărul, atîta se mai cîştiga, că adaugerea bogăţiei adaugere face iubiriei de argintu.* CORESI, EV. 293. **Cel mult** = numai, doar, abia, în cel mai bun caz. *Dar lăsaţi măcar strămoşii ca să doarmă-n colb de cronici. Din trecutul de mărire v-ar privi cel mult ironici.* EMINESCU, O. I, 151. **Atît (şi) nimic mai mult** = numai atît; nimic în plus. *Te-ai deprins a socoti amorul o zabavă, nimic mai mult.* NEGRUZZI, S. I, 45. (Familiar) **Asta-i prea mult** = asta întrece măsura, e peste ceea ce se poate admite, suporta. **Mult şi bine** = (pentru) o perioadă foarte lungă sau (pentru) totdeauna. *Dacă te-ai potrivi tu acestora, îi ţinea mult şi bine pe mămuca afară.* CREANGĂ, P. 23. *Dormeai tu mult şi bine, Harap Alb, de nu eram eu.* id. ib. 279. *Dacă în piaţă va fi mai multă ofertă decît cerere . . . poate să moară de foame mult şi bine.* GHEREA, ST. CR. II, 308. *Du-te mult şi bine.* PAMFILE, J. II, 155. (Rar) **Din mult în mai mult** = într-o măsură tot mai accentuată, mai mare, mai intensă. *Defăimau din mult în mai mult petrecerile holteiei.* NEGRUZZI, S. I, 75. (Învechit) **Nu mai în mult să . . .** = de aici înainte să nu mai . . . *Nu mai în mult voroava Lupului să se trăgăneze.* CANTEMIR, IST. 54. **A nu fi mult să . . .** = a lipsi puţin ca să . . . , a fi pe punctul de a . . . , gata să . . . *Nu era mult de răul lajilor să se prăpădească şi legea.* LET. III, 179/33. (Învechit) **A nu-i sta cuiva în mult** = a nu reprezenta nimic pentru cineva, a nu deştepta interesul cuiva. *Dăruia ţinuturile care el nu le putea ţinea, ca cu o facere de bine ca aceea carea lui nu în mult îi sta, cu atîta mai tare să tragă inimile leşilor şi a craiului spre sine.* ŞINCAI, HR. II, 107/38. **Mult-puţin** sau **mai mult sau** (sau **ori**) **mai puţin** = în oarecare măsură, nu prea mult; întrucîtva, cam. *Din anii în cari se începuse mai întîi în Ungaria propaganda mult-puţin violentă pentru limba maghiară, au început şi croaţii a se interesa de cultivarea limbii lor.* BARIŢIU, P. A. II, 28. *Cîţi au scris pînă acum mult-puţin asupra istoriei literaturii noastre.* HASDEU, I. V. 255. *Tot ce este frumos în natură place mai mult sau mai puţin fiecărui om.* FILIMON, O. I, 114. *Eram un om care, mai mult sau mai puţin, treceam în faţa publicului de autor dramatic.* CARAGIALE, O. V, 282. *Toate îl iubeau mai mult sau mai puţin.* REBREANU, I. 103. *Tot ce doreşti dumneata se poate realiza mîine, poimîine, într-un viitor mai mult sau mai puţin îndepărtat.* C. PETRESCU, A. 289. *Două cuvinte, cu înţeles mai mult sau mai puţin asemănător.* IORDAN, STIL. 205. **Nici mai mult, nici mai puţin,** formulă exclamativă care arată mirarea faţă de ceva cu totul neaşteptat, nepotrivit sau de o pretenţie exagerată. ✧ (În legătură cu numerale cardinale; astăzi mai ales precedat de „cel"; exprimă o durată sau o cantitate dincolo de care nu se poate trece) *Alţi domni, cînd vinie un agă pre mari, di-i da un povodnic şi o pungă de bani, mult doă.*

NECULCE, L. 324. *Gîndesc să plec de aice peste patru sau mult cinci zile.* ALECSANDRI, S. 167. *Roşiile mai au, pînă să dea în pîrgă, mult şapte-opt zile.* SADOVEANU, P. M. 283. *De cîte ori mă ieu zînele acolo . . . mă ţin o zi, două, mult trei zile.* ŞEZ. V, 8. *O capră trăieşte pînă la vîrsta de 12—15 ani mult.* H III 14. ✦ (La comparativ, al doilea termen al comparaţiei fiind neexprimat) În (mai) mare măsură; în plus, în primul rînd, în special, mai ales. *Ei au scris mai mult den basne.* URECHE, ap. GCR I, 69/18. *Nuci de cocos, cartofle şi carne crudă era mîncarea lui, dar ce era să facă mai mult?* DRĂGHICI, R. 140/29. *Eu o iubesc acum mai mult de milă.* NEGRUZZI, S. I, 47, cf. 248. *Mă rog, claca dracului era; ce să spun mai mult?* CREANGĂ, P. 158, cf. 240. *Mai mult de bucurie că au venit, îi scăpă . . . , căci nu mai văzuse pînă atunci suflet de om pe la dînsa.* ISPIRESCU, L. 7. *Mai mult ghiciseră că soarele a scăpătat.* CAMIL PETRESCU, O. III, 168. ✦ (La comparativ, izolat în frază) Nu numai atît, ci în plus. *Leningradul şi-a vindecat rănile. Mai mult: e în plină creştere, în plină înflorire.* STANCU, U.R.S.S. 136. ✦ (Învechit şi popular; la comparativ, al doilea termen al comparaţiei fiind neexprimat; cu sens temporal; mai ales în construcţii negative) De aici înainte, în continuare. *Eu ştiu că mai multu nu vreţi vedea faţa mea.* COD. VOR. 20/28. *Mai mult de acmu să nu însetoşăm.* CORESI, EV. 66. *Neputînd mai mult răbda dorul.* N. TEST. (1648), 274v/8. *Să mergem să ne batem şi să-l scoatem din ţara lui, că de va fi el mai mult, noi nu vom pute să mai trăim.* ALEXANDRIA (1784), 2r/12. *Pre Joldea l-au însemnat la nas, ca să nu poată fi mai mult domn Moldovei.* ŞINCAI, HR. II, 196/14. *Pe Zeid mai mult nu plînge.* HELIADE, O. I, 458. *Copiii mei nu s-or juca Mai mult cu frunze-n coama ta.* COŞBUC, P. I, 111. *Şi va fi rîsu-mprumut Şi nu vi-ţi iubi mai mult!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 231. *I-am spus cîteva şi mai mult nu mi-a călcat în casă.* MAT. DIALECT. I, 285. ✦ (Învechit şi popular; înaintea unui adjectiv sau adverb, formează superlativul acestora) Foarte, tare. [Domnul] *e, multu m*[i]*l*[o]*stiv.* PSALT. HUR. 122r/11. *Şi multu nemîncaţi fumu.* COD. VOR. 88/25. *Oile lor multu plodite.* PSALT. 299, cf. 300. *Iaste alt rai, mult înflurit şi cu bună mirosenie.* CORESI, EV. 352, cf. 50. *Berbecii trebuie se fie bine crescuţi, înalţi, groşi . . . şi cozile mult lînoase.* ECONOMIA, 86/22. *Vederea voastră mă-nsufleţeşte, Umbre mult scumpe.* HELIADE, O. I, 150, cf. MARCOVICI, D. 161/8. *Dealurile şi toate locurile era îmbrăcate cu vii mult roditoare.* DRĂGHICI, R. 28/16, cf. 47/11, 111/10. *Dragă, ah! dragă şi mult iubită!* CONACHI, P. 101. *Dincoace de sat se întindea o holdă . . . ţărmurită printr-un pîrîu mult adînc.* BĂLCESCU, M. V. 492. *Cu atîta durere cel mult pătimaş cînta.* PANN, E. I, 26/18. *Era mult departe de cel ce noaptea cînta.* id. ib. 34/4. *Mult bine s-au mai bătut românii.* GHICA, S. 24. *Tînărul meu iubea o damă . . . cu mult urît bărbat.* ALECSANDRI, O. P. 75, cf. id. P. I, 119, 204. *Mult bogat ai fost odată, mult rămas-ai tu sărac.* EMINESCU, O. I, 417, cf. 413. *Dă-mi drumul, . . . că mult bine ţi-oi prinde.* ISPIRESCU, L. 43. *Avem o dovadă cît de adînc vede uneori în inima omenească mult talentosul nostru scriitor dramatic.* GHEREA, ST. CR. I, 350. *S-o pus la masî . . . mult supărat.* GRAIUL, I, 515, cf. 516. (Glumeţ) *Şi a luat un ciocănaş Mult mititel, De 12 ocă de fer.* POP., ap. GCR II, 334. ✧ (Rar, urmînd adjectivul) *Eram ostenit mult.* PANN, Ş. I, 10/11. ✧ (Popular; despărţit de determinat prin verbul „a fi") *Mult eşti frumos şi mi-e milă de tine.* EMINESCU, N. 15. *Vorbele ei . . . mult erau cu lipici.* ISPIRESCU, L. 39. *Mult e nurliu şi drăgălaş.* id. ib. 45. *Săracă străinătate, Mult eşti plină de păcate.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 173. *Pribegia mult e rea.* id. ib. 198. ✧ (Învechit şi regional; legat de adverb prin prep. „de") *Să-i vorbesc însă într-atît mult de înţelepţeşte, Încît să nu simtă de loc dorul ce mă munceşte.* PANN, E. III, 3/20. *Mult ne-ar sta nouă de bine!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 247. ✧ (Învechit şi regional; determinat prin adverbul „mare" sau determinînd pe „mare") *Tune, fulgere, trăsnească, ca potopul şi pojarul! Mult-mare mi-este mînia! Mi-este mare-mult amarul.* HASDEU, R. V. 46. *Toderică, Toderel, Mare mult mi-e dor de el!* ALECSANDRI, T. I, 243. *Mare mult s-a bucurat împăratul.* I. CR. I, 72. ✧ (Înaintea unei construcţii comparative, căreia îi intensifică sensul) *Mult mai vîrtos crezură derept cuvîntul lui.* CORESI, EV. 154. *Cu mult mai puţină datorie avu.* VARLAAM, C. 214. *O grădină foarte frumoasă şi o casă mare, o! mult mai mare decît a noastră.* DRĂGHICI, R. 8/15. *Nişte griji mult mai cu cale Se cuvine să cuprindă minutele vieţii tale.* CONACHI, P. 258. *Cînticel care, fără îndoială, este . . . cu mult mai prejos de ingenioasa improvizaţiune a vînătorului.* ODOBESCU, S. III, 10. *Toate micile mizerii . . . Mult mai mult îi vor atrage decît tot ce ai gîndit.* EMINESCU, O. I, 136, cf. 132. *Bordeiul moşneagului se prefăcuse într-un palat mult mai strălucitoriu decît al împăratului.* CREANGĂ, P. 85, cf. 210, 217. *El este mult mai tînăr decît mine.* ISPIRESCU, L. 21. *Vinul pritocit, cu mult mai bun.* ZANNE, P. IV, 187. ✧ (Înaintea unui adjectiv construit cu „prea", îi intensifică sensul) *Paguba . . . era mult prea însemnată spre a nu îngrija pe Poartă.* BĂLCESCU, M. V. 58. *Concepţia sa este mult prea complexă.* ALAS 27 IV, 1935, 3/1. *O ramă mult prea somptuoasă.* ap. IORDAN, L. R. A. 298. ✧ (Scris într-un singur cuvînt cu determinatul, formează compuse ocazionale) *Multpătitul . . . Theodor.* DOSOFTEI, V. S. februarie 53r/25, cf. 72v/10. *Se pomeni cu multpătimitorul Anichit că intră pe uşă.* STĂNOIU, C. I. 188.

— Pl.: *mulți, -te.* — Gen.-dat. art.: sg. m. (rar) *multului*, f. *multei;* pl. *multor, multora* și (rar) m. *mulților*, f. *multelor.*
— Lat. **multus, -a, -um.**

MULTÁR s. m. (Gram.; învechit, prin Transilv. și Maram.) Numărul plural. *Nu singur acest substantiv formează multariul în -ă . . ., ci posedăm de aceste cu zecile.* F (1882), 92, cf. T. PAPAHAGI, M. 226.
— Pl.: *multare.* — Și: **multáriu** s. n.
— **Mult** + suf. *-ar*, după modelul lui *singular.*

MULTÁRIU s. n. v. **multar.**

MÚLTĂR s. n. v. **maltăr.**

MULTCOMÍ vb. IV v. **molcomi.**

MULTEZÉM s. m. v. **multezim.**

MULTEZÍM s. m. (Învechit) Persoană care lua în arendă veniturile statului. *De acum înainte nu va merge nimeni în țara Moldovei cu numiri de naziri sau multezimi* (a. 1802). ȘIO II$_2$, 85. *Cei după vreme multezemi . . . lățesc hotarele Cîșlei* (a. 1802). ib.
— Pl.: *multezimi.* — Și: **multezém** s. m.
— Din tc. **mültezim.**

MULTI- Element de compunere care exprimă ideea de pluralitate și care servește la formarea unor adjective ca: m u l t i l i n g v, m u l t i m i l e n a r etc. și a unor substantive ca: m u l t i l i n g v i s m, m u l t i m i l i a r d a r etc. Cf. IORDAN, L. R. A. 223.
— Din fr. **multi-**

MULTICÉL, -ÍCĂ adj., adv. Diminutiv al lui m u l t; multișor.
1. Adj. Cf. m u l t **(1).** *De ai bani mai multicei, Dă-mi giumătate din ei.* ALECSANDRI, P. P. 162.
2. Adv. Cf. m u l t **(2).** *Așteaptă multicel.* ✧ **De multicel** = de vreme destul de lungă. *Este caldă mi să pare, C-am pus-o de multicel.* PANN, P. V. I, 98/2. *Doar ne cunoaștem de multicel și ne credem unul altuia.* GALACTION, O. 177.
— Pl.: *multicei, -ele.*
— **Mult** + suf. *-icel.*

MULTICOLÓR, -Ă adj. Care prezintă un mare număr de culori, care are culori variate; policrom. *Uși, altare . . . ornate de picturi multicolore.* ODOBESCU, S. I, 404. *După lumea asta multicoloră de tufare, zidul negru de brazi plantați de pui . . . stătea ocrotitor la năvala vînturilor.* ANGHEL, PR. 57. *Fîlfîiau multicolore eșarfe de mătase.* C. PETRESCU, C. V. 364, cf. 183, id. I. II, 121. [Scamatorul] *scotea pe nas panglici multicolore.* SAHIA, N. 66, cf. 60. [Trasoarele] *jucau în cerul negru, trăgînd traiectorii multicolore pe zidul sumbru al zărilor.* CAMILAR, N. II, 459. *Expoziția cuprinde cele mai variate genuri ale artei, de la broderiile fine și țesăturile multicolore, la picturi în ulei.* CONTEMP. 1953, nr. 374, 1/1. ✧ F i g. *Vocea lui . . . este de un timbru multicolor.* FILIMON, O. II, 234. *Romanul apare . . . ca o specie literară multicoloră.* V. ROM. iunie 1960, 110.
— Pl.: *multicolori, -e.*
— Din fr. **multicolore,** lat. **multicolor.**

MULTICÓRD, -Ă adj. (Rar; despre instrumente muzicale) Care are mai multe coarde. (F i g.) *A lui liră multicordă a răsunat la orice adiere ce s-a putut deștepta din mișcarea poporului.* MAIORESCU, CR. II, 216.
— **Multi-** + **coardă.**

MULTIFLÓR, -Ă adj. (Bot.) Care are (mai) multe flori. Cf. COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *multiflori, -e.*
— Din fr. **multiflore,** lat. **multiflorus.**

MULTIFÓRM, -Ă adj. Care are sau poate avea mai multe forme, aspecte, înfățișări. Cf. COSTINESCU, BARCIANU. *De la cleștarul alb de rocă și pîn' la amfora de lut, Bogate cupe multiforme chemau pe oaspeți la băut.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 81. *Ceea ce importă . . . e realizarea uniformă sau multiformă a metrului în chestiune.* L. ROM. 1959, nr. 2, 67.
— Pl.: *multiformi, -e.*
— Din fr. **multiforme.**

MULTIGÁN adj. (Prin Bucov.) Foarte mare. Cf. ȘEZ. III, 82, CONV. LIT. XLIV$_2$, 131.
— De la **mult.** Cf. g ă l i g a n, m ă r i g a n.

MULTILATERÁL, -Ă adj. (Despre oameni și despre facultățile, acțiunile sau realizările lor) Care este orientat în mai multe direcții, se desfășoară pe mai multe planuri, cuprinde aspecte multiple. Cf. LM. *Un sentiment omenesc nu e niciodată unilateral, ci complex și multilateral.* GHEREA, ST. CR. I, 165, cf. 18. *Acest caracter rezumativ și reprezentativ al lui Kogălniceanu ne apare clar, numai luînd cunoștință de direcțiile și felul activității sale multilaterale.* IBRĂILEANU, SP. CR. 264, cf. 7, id. S. L. 58. *Cu Emile Faguet dispare . . . una din cele mai multilaterale inteligențe ale veacului.* LOVINESCU, C. IV, 145. *Aici se desfășoară o activitate sportivă multilaterală.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2388. *În societatea comunistă va fi posibilă dezvoltarea multilaterală a individului.* CONTEMP. 1953, nr. 333, 5/3, cf. 1954, nr. 386, 5/1, LUPTA DE CLASĂ, 1954, nr. 1, 15. *Școala de 8 ani va asigura din plin dezvoltarea multilaterală a personalității elevilor.* GÎ 1961, nr. 630, 2/1. ✧ (Adverbial)

În gospodăriile colective dezvoltate multilateral... creşte mult valoarea fiecărei zile-muncă. LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 9, 54. *Se transformă necontenit şi multilateral.* V. ROM. martie 1954, 318.
— Pl.: *multilaterali, -e.*
— Din fr. **multilatéral.**

MULTILATERALITÁTE s. f. Faptul de a fi multilateral; starea, condiţia, însuşirea a ceea ce este multilateral. *Este caracteristică de asemenea extraordinara multilateralitate a gîndirii creatoare.* STUDII, I, nr. 3, 9. *A găsit forme juste pentru multilateralitatea personajului.* CONTEMP. 1951, nr. 224, 2/6.
— **Multilateral** + suf. *-itate.*

MULTILÍNGUĂ adj. v. **multilingv.**

MULTILÍNGV, -Ă adj. (Rar) Care este sau poate fi exprimat în mai multe limbi. *O memorie ce-i transformase mintea într-un repertoriu de curiozităţi disparate şi multilingue.* LOVINESCU, C. V, 114.
— Pl.: *multilingvi, -e.* — Şi: **multilínguă** adj.
— De la **multi-,** după modelul lui *bilingv.*

MULTILINGVÍSM s. n. (Rar) Caracterul a ceea ce este multilingv. *Literatura sovietică mai are o faţă... E vorba de multilingvismul acestei literaturi.* SADOVEANU, E. 188.
— De la **multi-,** după modelul lui *bilingvism.*

MULTIMILENÁR, -Ă adj. Care a dăinuit timp de mai multe milenii sau datează de mai multe milenii. *Dezvoltarea multimilenară a limbajului sonor.* SCL 1950, 275.
— Pl.: *multimilenari, -e.*
— **Multi-** + **milenar.**

MULTIMILIARDÁR, -Ă s. m. şi f. Persoană a cărei avere se ridică la mai multe miliarde. Cf. DL, DN.
— Pronunţat: *-li-ar-.* — Pl.: *multimiliardari, -e.*
— **Multi-** + **miliardar.**

MULTIMILIONÁR, -Ă s. m. şi f., adj. (Persoană) a cărei avere se ridică la mai multe milioane. Cf. ALEXI, W. *Radu Comşa privi cu uimire la Sofron Vesbianu, multimilionar.* C. PETRESCU, Î. II, 83. *Au automobil, căci sînt oameni foarte bogaţi, multimilionari.* SADOVEANU, O. X, 405. *Proprietarii multimilionari ai minei au fost condamnaţi la o amendă ridicată.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 386.
— Pronunţat: *-li-o-.* — Pl.: *multimilionari, -e.*
— **Multi-**+**milionar.** Cf. multimillionnaire.

MULTINAŢIONÁL, -Ă adj. (Despre ţări, state) În care trăiesc mai multe naţionalităţi. *Experienţa formării puternicului stat multinaţional pe baza socialismului a reuşit pe deplin.* CONTEMP. 1949, nr. 158, 7/4.
— Pronunţat: *-ţi-o-.* — Pl.: *multinaţionali, -e.*
— **Multi-** + **naţional.**

MULTIÓR adv. (Prin Ban.; în loc.) **De multior** = cam de multă vreme. Cf. GR. BĂN.
— **Mult** + suf. *-ior.*

MULTIPĂR, -Ă adj. (Despre animale) Care naşte mai mulţi pui deodată. *Animal multipar.* ✦ (Despre femei) Care a avut mai mulţi copii, mai multe naşteri. DICŢ.
— Pl.: *multipari, -e.*
— Din fr. **multipare.**

MULTIPLECĂTÓRIU s. m., s. n. v. **multiplicator.**

MULTIPLICÁ vb. I. Tranz. **1.** (Mat.; rar) A efectua operaţia de înmulţire; a înmulţi. *Multiplic, înmulţesc (cîtimi).* STAMATI, D. *A multiplica un număr prin altul.* LM, cf. ALEXI, W. ✧ Fig. *Parcă toţi căpătaseră aceeaşi figură, ca şi cum la fiece pas se întîlnea cu acelaşi om, multiplicat cu el însuşi.* ARGHEZI, P. T. 118.
2. A face să fie în număr mai mare, mai numeros; a face să fie mai intens, mai valoros. *Oglinzi care multiplică obiectele.* COSTINESCU. *Îşi auzi sunetul paşilor pe aleile pustii, multiplicat la infinit, netulburat de nici un alt zgomot.* T. POPOVICI, SE. 76. *Istoria multiplică personalitatea umană în timp.* V. ROM. ianuarie 1960, 111. ✧ Refl. *Figurile lor se multiplicau, ca din reflectarea unor oglinzi paralele.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 58. *Perechile de şine se multiplicau, se apropiau, se întretăiau.* REBREANU, R. I, 13. *În multe cazuri de isterie însă, personalitatea subiectului se poate dubla ori multiplica.* RALEA, S. T. II, 14. *Moira primitivă se multiplică prin asimilare cu cele trei Ore, zeităţi ale anotimpurilor.* VIANU, M. 53. ✦ Refl. Fig. (Rar) A se manifesta pe planuri multiple, în diverse direcţii. *Un V. A. Urechia se multiplică, scrie istoria ţării, piese de teatru, nuvele.* MACEDONSKI, O. IV, 116.
3. A face să crească, să se dezvolte; a mări, a spori (cantitativ sau intensiv). Cf. GEOMETRIA A. M. 193r/4. *O ţifră pusă în stînga parentezei... multiplică formula sărei.* MARIN, PR. I, XXXV/4. *Munca braţelor omeneşti, multiplicată de lucrul maşinilor, se confundă în tumultul unui haos nesfîrşit.* BART, S. M. 39.
4. (Complementul indică un text, o carte, o fotografie etc.) A reproduce în mai multe exemplare, pe cale grafică, mecanică sau fotografică. Cf. ARDELEANU, U. D. 163. *Alexandru Ipsilanti însuşi era urmat de o tipografie, care-i multiplica manifestele.* OŢETEA, T. V. 138.
— Prez. ind.: *multiplic.*
— Din lat. **multiplicare,** fr. **multiplier.**

MULTIPLICÁBIL, -Ă adj. Care poate fi multiplicat. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *multiplicabili, -e.*
— **Multiplica** + suf. *-bil*, după fr. *multipliable.*

MULTIPLICÁND s. m. (Mat.; învechit) Deînmulțit. *Dacă e mai mare un factor decît celalalt, cel mai mare de obște se numește multiplicand.* ȘINCAI, I. 22/19, cf. NEGULICI, STAMATI, D., COSTINESCU. *Multiplicand sau înmulțit.* CULIANU, A. 17. ✧ (Adjectival) *Numărul multiplicand.* LM.
— Pl.: (rar) *multiplicanzi* și (n.) *multiplicande* (PONTBRIANT, D.).
— Din germ. **Multiplikand,** lat. **multiplicandus,** fr. **multiplicande.**

MULTIPLICÁRE s. f. Acțiunea de a (se) multiplica.
1. (Mat.; rar) Înmulțire. Cf. multiplica **(1).** Cf. NEGULICI, POLIZU, COSTINESCU, DDRF.
2. Sporire (a numărului), creștere (a cantității). Cf. multiplica **(2, 3).** *Lucrările pentru multiplicarea liniilor de metrou sînt în continuare.* STANCU, U.R.S.S. 21.
3. Reproducere a unui original în mai multe exemplare, pe cale grafică, mecanică sau fotografică. Cf. multiplica **(4).** *S-a pus problema multiplicării. Ne trebuiau patru dosare.* BARANGA, I. 204. *A asigurat multiplicarea tuturor circularelor și instrucțiunilor.* V. ROM. ianuarie 1954, 79.
4. (Rar) Reproducere, înmulțire (a unui animal sau a unei plante). *Orice animal are ca note caracteristice mișcarea liberă, sensibilitatea . . . , multiplicarea.* MAIORESCU, L. 118.
— Pl.: *multiplicări.*
— V. **multiplica.**

MULTIPLICATÍV, -Ă adj. Care indică proporția în care crește o cantitate. *Numerale . . . multiplicative.* GR. R.-N. I, 65/8. *Ajjectivii multiplicativi.* HELIADE, PARALELISM, 57, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Din numeralele cardinale se construiesc . . . numeralele multiplicative.* GRAM. ROM[1]. I, 235. ✧ (Substantivat) *Din numeralul fracționar „jumătate" se formează, ca și multiplicativele, verbul „a înjumătăți".*
— Pl.: *multiplicativi, -e.*
— Din fr. **multiplicatif.**

MULTIPLICATÓR s. m., s. n. **1.** S. m. (Mat.; învechit) Înmulțitor. *Cel mai mic* [se numește] *multiplicator sau înmulțitoriu.* ȘINCAI, I. 22/20, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Multiplicator sau înmulțitor.* CULIANU, A. 17. ✧ (Adjectival) *Numărul multiplicatoriu.* LM.
2. S. n. (Fiz.; învechit) Bobină de sîrmă conductoare sau aparat utilizate în măsurarea, amplificarea etc. curentului electric. *Acest aparat . . . se numește multiplicătoriul electromagnetic.* STAMATI, F. 134/9. *La multiplecătoriu, firul cel de metal trebuie învălit cu mătasă mai de multe ori, ca să meargă electricitatea prin toate încolăciturile lui.* id. ib. 134/10. *Instrument ce se cheamă multiplicator, fiindcă multiplică puterea electricității.* BARASCH, M. III, 94/18. *Ist instrument . . . se numește multiplicator și efectul lui e de a dobîndi o clipelnică abatere a acului, cînd un rîu electric trece prin învălătocirile telului.* ROM. LIT. 386/25.
3. S. n. Dispozitiv, aparat sau mașină care efectuează multiplicarea unei mărimi sau reproducerea unui original în mai multe exemplare. Cf. DL, LTR[2].
— Pl.: **(1)** *multiplicatori* și **(2, 3)** *multiplicatoare.* — Și: **multiplicatóriu, multiplicătóriu, multiplecătóriu** s. m., s. n.
— Din lat. **multiplicator,** fr. **multiplicateur,** germ. **Multiplikator,** rus. **мультипликатор.**

MULTIPLICATÓRIU s. m., s. n. v. **multiplicator.**

MULTIPLICÁȚIE s. f. (Învechit) **1.** (Mat.) Înmulțire. *Acest feliul de socoteală să cheamă multiplicație sau înmulțire.* DAS 54/25. *Despre multiplicație sau înmulțirea numerilor.* ȘINCAI, I. 21/11, cf. IORGOVICI, O. 46/28, LB, ASACHI, E. I, 10/18, NEGULICI, STAMATI, D., LAZARINI, M. 38/12, COSTINESCU, ALEXI, W.
2. (Învechit) Reproducere, înmulțire (a unui animal sau a unei plante). *Multiplicațiunea plantelor.* LM.
— Pronunțat: *-ți-e.* — Pl.: *multiplicații.* — Și: **multiplicațiúne** s. f.
— Din lat. **multiplicatio,** germ. **Multiplikation,** fr. **multiplication.**

MULTIPLICAȚIÚNE s. f. v. **multiplicație.**

MULTIPLICĂTÓRIU s. m., s. n. v. **multiplicator.**

MULTIPLICITÁTE s. f. Faptul de a fi multiplu **(II)**; număr sau cantitate mare, diversă. V. multitudine. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *În chiar această multiplicitate și divergență de interese sta putința liberei noastre dezvoltări.* MAIORESCU, D. I, 11. *Cititorul n-are mijlocul de a restabili singur textul, în cazuri de multiplicitate.* BUL. COM. IST. I, 40. *Bogăția și multiplicitatea de tipuri, din toate straturile societății.* PERPESSICIUS, M. III, 44. *Arătînd prin patru în mod precis numărul, nu mai e . . . nevoie să indic multiplicitatea și prin desinențe.* PUȘCARIU, L. R. I, 148. *Într-un*

domeniu aşa de variat şi de difuz . . . multiplicitatea părerilor şi contradicţia între ele e firească. RALEA, S. T. II, 29, cf. I, 97.

— Din fr. **multiplicité.**

MULTÍPLU s. m., adj. **I.** S. m. (Mat.) **1.** Număr întreg, considerat în raport cu alt număr întreg, mai mic, cu care se împarte exact; produs rezultat din înmulţirea unui număr dat cu un număr întreg. *Un număr să numeşte multiplu a unui altu cînd el îl cuprinde chiar un hotărît număr de ori.* ASACHI, E. I, 29/5. *Multiplul esponentului.* POENARU, E. A. 112/15, cf. G. POP, E. 30/16, TRIGON. DR. 16/26. *Un product se mai numeşte şi multiplul unuia din factorii săi.* CLIMESCU, A. 38. ✧ *Cel mai mic* (sau, rar, *simplu) multiplu comun* = cel mai mic număr întreg care se poate împărţi exact cu mai multe numere întregi date. *Numitorul comun este cel mai simplu multiplu comun al numitorilor diferitelor fracţiuni date.* CULIANU, A. 48. *Cel mai mic multiplu comun a mai multor numeri.* CLIMESCU, A. 93.

2. Fiecare dintre unităţile de măsură mai mari decît unitatea tip, considerate în raport cu aceasta. *Unităţi mai mari decît metrul sau multiplii metrului.* CLIMESCU, A. 202.

II. Adj. **1.** (La pl.) Care este în număr mare (şi divers); numeros (şi variat). *Era în curent cu multiplele incidente.* MAIORESCU, D. II, 20. *Îţi voi povesti pe larg variile şi multiplele imprejurări care m-au întîrziat atîta.* CARAGIALE, O. VII, 14. *Afacerile mele multiple mă împiedică deocamdată să mă ocup cu interesele statului.* GANE, N. III, 187. *Înlăuntrul fiecărei categorii sînt deosebiri multiple.* GHEREA, ST. CR. II, 250, cf. III, 35. *Între multiplele calităţi politice ce-şi atribuia prefectul, era şi aceea de neîntrecut orator.* REBREANU, R. II, 86. *Întîlnesc necontenit mari corăbii, cu catarge multiple.* CAMIL PETRESCU, O. III, 102, cf. BOGZA, C. O. 254. *Se mutase în capitală, unde intrase în multiple consilii de administraţie.* STANCU, R. A. IV, 173. *Uzinele siderurgice să livreze bare la lungimi multiple.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 853. ✧ *Stele multiple* = stele duble, v. d u b l u. Cf. DRĂGHICEANU, C. 17.

2. (La sg.) Care are o structură complexă, care prezintă elemente, aspecte diverse, variate; care este multilateral; (învechit) mulţit[2]. *Este... piatra unghiulară a edificiului unic şi multiplu al bisericilor ortodoxe* (a. 1865). URICARIUL, X, 373. *Un concept cu mai multe caractere nu mai e simplu, ci multiplu.* LM. *Ceea ce deosebeşte însă pe Ruskin . . . e multipla sa diversitate.* PETICĂ, O. 351. *Noaptea are o viaţă deosebită şi multiplă.* SANDU-ALDEA, A. M. 122. *Dacă nu a moştenit-o sub raportul multiplu al frumosului, omul nu poate căpăta pasiunea lecturilor lungi şi alese.* I. BOTEZ, B. I, 186. *Maşina de găurit multiplă este caracterizată prin construcţia capului port-burghiu.* IOANOVICI, TEHN. 300, cf. BOGZA C. O. 275. ✧ (Substantivat, n.) *A reduce multiplul din ce în ce mai mult spre o unitate . . . este propriul folos al clasificării.* MAIORESCU, L. 123.

— Pl.: *multipli, -e.*

— Din fr. **multiple.**

MULTISECULÁR, -Ă adj. Care a dăinuit timp de mai multe secole sau durează de mai multe secole. *Războiul victorios din 1877—1878 . . . a adus poporului bulgar eliberarea de sub jugul multisecular otoman.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 9, 94. *Cu ajutorul limbii, se păstrează şi se transmite din generaţie în generaţie experienţa multiseculară a înaintaşilor.* GRAUR, I. L. 7, cf. V. ROM. noiembrie 1954, 144. *Aceste transformări n-au atins . . . caracterul romanic al limbii şi literaturii franceze în evoluţia lor multiseculară.* S ianuarie 1960, 44.

— Pl.: *multiseculari, -e.*

— **Multi-** + **secular.** Cf. fr. m u l t i s é c u l a i r e.

MULTISILÁB, -Ă adj. (Rar) Compus din mai multe silabe; polisilabic. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *multisilabi, -e.*

— **Multi-** + **silabă.**

MULTIŞÓR, -OÁRĂ adj., adv. Diminutiv al lui m u l t; cam mult, destul de mult, (aflat) în cantitate sau în număr destul de mare; multicel.

1. Adj. Cf. m u l t **(1).** *Luasem . . . mai multişoară apă decît vin.* RETEGANUL, P. III, 10. *Vaca dă lapti multişor.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. ✧ **De multişor** = care datează, există de (destul de) mult timp; vechi. *Minciuna stă cu regele la masă . . . Doar asta-i cam de multişor poveste.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 36. ✧ (Substantivat) *Au perdut din oastea împărătească 3 172 carii s-au tăiat, mai multişori s-au rănit.* ŞINCAI, HR. III, 160/8.

2. Adv. Cf. m u l t **(2).** *Zăbăvind craiul mai multişor în Bohemia . . . nu s-au putut înturna la Buda.* ŞINCAI, HR. II, 150/15. *Da m-oi ruga multişor.* MARIAN, I. 321, cf. DOINE, 23. *Ină mîndruţ rareori, Înt-o dzî de noauă ori; De ţ-a părea multîşor, Ină cînd a răsări Şi-i mere cînd-a sfinţi.* ŢIPLEA, P. P. 54. ✧ **De multişor** = de o vreme destul de îndelungată. *Mai pe dos om n-am văzut de cînd sînt, şi slavă domnului ! sînt de multişor.* ALECSANDRI, T. 992. *Nu te-ai arătat mata la noi de multişor.* SADOVEANU, O. IX, 439. *De multişor a-nserat.* MARIAN, S. R. I, 25. *A veni şi el îndată, că s-au dus cam de multişor.* SBIERA, P. 268. *Iapa lui Ciprian era legată mai de multişor de un pociumb.* CĂTANĂ, P. B. III, 38, cf. PĂSCULESCU, L. P. 34.

— Pl.: *multișori, -oare.* — Și: (regional) **mulțîșór** adv.
— **Mult** + suf. *-işor.*

MULTITÚDINE s. f. (Cu determinări introduse prin prep. „de" sau în genitiv) Număr mare, cantitate însemnată (și diversă). *Această multitudine de mici curanți.* MARIN, F. 489. *Multitudinea evenimentelor care-i reclamau imperios prezența.* REBREANU, R. I, 185. *Multitudinea de stele ce formează Calea Laptelui.* ALAS 17 XI, 1935, 2/4, cf. BOGZA, C. O. 315. *Multitudinea aspectelor realității.* CONTEMP. 1950, nr. 179, 7/6. *Romancierul a făcut o „selecție" în multitudinea de momente a desfășurării istorice.* V. ROM. aprilie 1961, 146.
— Din lat. **multitudo, -inis,** fr. **multitude.**

MULTIVÁLV, -Ă adj. (Zool.) Cu mai multe valve. Cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D.
— Pl.: *multivalvi, -e.*
— Din fr. **multivalve.**

MULTÓC, -OÁCĂ adj. (Regional; despre oameni) Bine făcut, voinic, zdravăn (Vîlcele-Turda). MAT. DIALECT. I, 81.
— Pl.: *multoci, -oace.*
— **Mult** + suf. *-oc.*

MULTÚNGHI s. n. (Geom.; învechit) Poligon. *O figură de mai multe laturi să numește îndeobște poligon sau multunghi.* ASACHI, G. 31r/5.
— **Mult** + **unghi,** după ngr. πολύγωνον, lat. *polygonum.*

MULȚÁM interj., s. n. (Ban., Transilv., Mold.) **1.** Interj. (Adesea cu valoare verbală) Cuvînt cu care se răspunde la o urare sau la un salut sau prin care se exprimă satisfacția, recunoștința, mulțumirea pentru un dar, un serviciu, o îndatorire etc.; mulțumesc!, v. m u l ț u m i **(2, 3),** (franțuzism) mersi! *Cînd îi dau un bănuț, el zice... mulțam și bogdaprosti.* ȚICHINDEAL, F. 342/26. *A primit... tutunul pe care i l-am întins. Ne-a spus mulțam cu prietenie.* SADOVEANU, O. X, 395. *Poftă bună. — Mulțam!* ALR I 1 499/75. *Dumnezo ț-ajute. — Molțam!* ib. 1 501/33, cf. 1 506/93. ✧ (Întărit prin „mare[1]") *Să trăiți... — Mare mulțam.* VICIU, COL. 172. ✧ (Urmat de o determinare introdusă prin prep. „de" și arătînd motivul pentru care se mulțumește) *Mulțam de cuvîntare.* CAMILAR, N. II, 296. ✧ (Urmat de un vocativ indicînd persoana căreia i se mulțumește) *Mulțam, mîndră drăgăstoasă, Ce știi de vorbă frumoasă.* MARIAN, NA. 117. *Atunci moașa țipă de bucurie: mulțam, Doamne.* RETEGANUL, P. I, 12, cf. MERA, L. B. 80. *Avem distul, mulțam Doamne.* ALR II 3 489/95. ✧ (Urmat de un dativ) *Sănătate bună. — Mulțam dumitale.* ALR I 1 498/156. *Am de toate, mulțam lu Dumnezău.* ALR II 3 489/219. (În formă prescurtată) *Bună noaptea! — țam-mitale.* EMINESCU, L. P. 126, cf. 127. ✧ (Însoțit de un dativ și de un vocativ, ambele indicînd persoana căreia i se mulțumește) *Doamne, ție-ți mulțam!* BENIUC, V. CUC. 41. *Bună dimineața... Mulțăm d-voastră, Băieți militari!* TEODORESCU, P. P. 173. *Mulțam ție, Stanc-a noastă.* ALEXICI, L. P. 191, cf. ANT. LIT. POP. I, 116. (În formă prescurtată) *Ioana răspunse: Țum-tale, surată Mariță.* ap. HEM [Addenda] XXI.

2. S. n. Formulă de politețe prin care se răspunde unei urări sau se mulțumește pentru un dar, un serviciu etc. *Bani nu avea; mulțamul, deși ar fi fost din inimă, totuși ar fi prea puțin.* F (1891), 166. *Oameni la care le faci bine, nu aștepți mulțam de la ei.* ALR II 3 088/334. *Cum îi bună ziua, așa-i mulțămu* (= cum faci un lucru, așa îl ai). ZANNE, P. IV, 203.
— Accentuat și: *múlțam.* ALR I 1 499/93, 1 501/96, 1 502/170, 1 503/170, 1 504/170. — Pl.: **(2,** rar) *mulțămuri* (ZANNE, P. IV, 203) și (m.) *mulțămi* (CIHAC, I, 172). — Și: **mulțăm, molțám,** (forme prescurtate) **țam, țum** interj., s. n.
— Postverbal de la **mulțămi.**

MULȚẮM interj., s. n. v. **mulțam.**

MULȚĂMEÁLĂ s. f. v. **mulțumeală.**

MULȚĂMÍ vb. IV v. **mulțumi.**

MULȚĂMÍRE s. f. v. **mulțumire.**

MULȚĂMÍT, -Ă adj., s. f., prep. v. **mulțumit.**

MULȚĂMITÓR, -OÁRE adj. v. **mulțumitor.**

MULȚĂMITÓRIU, -OÁRE adj. v. **mulțumitor.**

MULȚEÁ interj. (Regional; în e x p r.) **Mulțea lui Dumnezeu!** = mulțumesc lui Dumnezeu! slavă Domnului! Com. din ALEȘD-ORADEA. (Substantivat) **A da mulțea lui Dumnezeu** = a mulțumi lui Dumnezeu. Cf. ALR II 3 489/310.
— Cf. m u l ț a m, m u l ț u m i.

MULȚEMÍ vb. IV v. **mulțumi.**

MULȚEMÍRE s. f. v. **mulțumire.**

MULȚEMÍT, -Ă adj., s. f., prep. v. **mulțumit.**

MULȚEMITÓR, -OÁRE adj. v. **mulțumitor.**

MULȚEMITÓRIU, -OÁRE adj. v. **mulțumitor.**

MULȚÍ vb. IV. Tranz. și refl. (Învechit) A (se) înmulți, a spori, a crește (ca număr). *Doamne, ce se mulțiră* (înmulțiră D) *dodeitorii miei.* PSALT. 3. *Nu vom înceta a ruga pre Dumnezău... să-ți înmulțască anii măriii tale, cum mulți și anii lui Ezekiil.* N. TEST. (1648), [prefață] IV^{r}/23. *Milă și pace mulțească-să voao.* ib. 182^{r}/14. *Partida republicană vechie se mulțise tare.* BARIȚIU, P. A. II, 6, cf. 13.
— Prez. ind.: *mulțesc.*
— V. **mult.**

MULȚICIÚNE s. f. (Mat.; învechit) Înmulțire. *Semnul mulțiciunei.* ANDRIEVICI, A. 40/1.
— Pl.: *mulțiciuni.*
— **Mulți** + suf. *-ciunc*, după lat. *multiplicatio*, germ. *Multiplikation.*

MULȚÍE s. f. (Învechit) Număr sau cantitate mare; intensitate mare. V. mulțime. *Și nu era mulție în strigările noastre.* CORESI, PS. 115/10. *Să deie ție Domnedzeu... păiniei și vinului mulție..* PALIA (1581), 107/9. *Sămînța ta pune-voiu ca năsipul măriei, carea omul de mulție nu poate număra.* ib. 131/13. ✧ (Urmat de determinări în genitiv, numind mai ales noțiuni abstracte) *Mulțiia mîniei sale.* PSALT. HUR. 6^{v}/8. *Și mulției bogatației sale.* ib. 41^{r}/11. *Cu mulțiia sunretului apelor glas deaderă nuorii.* ib. 65^{r}/1. *Număra-va mulția stealelor.* ib. 123^{v}/4 *Eu în mulția* (mulțimea D) *milosteniei tale întraiu în casa ta.* PSALT. 6. *Mulțiia dulceațeei tale răgîiesc.* CORESI, PS. 393/2.
— **Mult** + suf. *-ie.*

MULȚÍME s. f. **1.** (La sg.; cu determinări la pl. introduse prin prep. „de"; azi mai ales precedat de art. nehot. „o") Număr, cantitate mare (de ființe, de lucruri etc.); grămadă, (învechit și popular) mare[3], (învechit) mulțit[1]. *A șiaptia pricină ce înmicșureadză certaria celui vinovat iaste mulțime de oameni, unde să pornesc cu toții să facă vreo răutate.* PRAV. 270. *Precum iaste ceriul mare de nălțîme, Cu multu-l adaogi de oameni mulțîme.* DOSOFTEI, PS. 38/14. *Sf*[i]*ntul Pahomie văzu mulțime de îngeri.* CHEIA ÎN. 2^{r}/23. *Scote mulțime de orînduieli pe țară.* NECULCE, L. 101, cf. 342. *Acele venituri mănăstirești... ajutînd la feliurimi de școale, la plată de mulțime de dascăli ce trebuiesc la toate județele.* GOLESCU, Î. 40. *Mulțime de mijloace acum mi se-nlesniră.* HELIADE, O. I, 167. *Bogățiile se primejduiesc de o mulțime de întîmplări.* MARCOVICI, C. 4/23. *O mulțime de pești zburători strălucea ca soarele.* DRĂGHICI, R. 31/8. *În puțină vreme au făcut mulțime de cărămizi.* id. ib. 79/18. *În locul mulțimei de trăsuri, neguțitori...*, *domnea tăcerea grozavă.* RUSSO, S. 31. *La vederea mulțimei de tingiri de diferite capacități... fața lui se coloră de o bucurie nedescriptibilă.* FILIMON, O. I, 102. *Tu stăpînești în pace mulțime de orașe.* ALECSANDRI, T. II, 67, cf. id. O. 75. *În curtea mănăstirii erau așezate mulțime de corturi soldățești.* BOLINTINEANU, O. 262. *Fata se suie în pod și vede acolo o mulțime de lăzi.* CREANGĂ, P. 290, cf. 37, 115, 217, 289, 302. *Împrejurul mesei împărătești, o mulțime de alte mese erau puse.* ISPIRESCU, L. 39, cf. 4. *O mulțime de noțiuni istorice.* ODOBESCU, S. III, 11. *Un roman valorează prin o mulțime de calități.* IBRĂILEANU, S. L. 66. *În urma lor mergeau o mulțime de femei spăimîntate.* REBREANU, I. 40. *Într-un ceas ne spune o mulțime de lucruri.* SADOVEANU, O. IV, 144. *În jurul lui se strînsese o mulțime de oameni.* V. ROM. septembrie 1958, 17. *O mulțime de tineri alergară din toate părțile țării la palatul împărătesc.* POPESCU, B. I, 4. (Cu determinarea subînțeleasă) *O nuntă de furnici trecea și ea tocmai atunci podul... Stă el oleacă și se sfătuiește cu gîndul: „să trec peste dînsele, am să omor o mulțime".* CREANGĂ, P. 237. ✧ (Rar, la pl.) *Atunci mulțimi de „bravo!" în aer se-nălțară.* ALEXANDRESCU, O. I, 347. ✧ (Învechit, urmînd substantivul determinat) *Scote cîti 2 văcărituri pe tot anul și hîrtii și șverturi mulțime.* NECULCE, L. 325. *Simtimente mestecate mulțime mă înconjur.* HELIADE, O. I, 444, cf. 191. ✧ (Cu determinări în genitiv) *Iubostia coapere mulțimea păcatelor.* COD. VOR. 160/4, cf. 72/14. *Să răsipească mulțimea oamenilor.* MINEIUL (1776), 161^{v1}/22. *Tu m-ai povățuit prin mulțimea primejdiilor.* MARCOVICI, D. 4/14. *Mulțimea pasărilor de tot soiul... cînta.* DRĂGHICI, R. 61/5. *Cînd văzui a lor mulțime, cîtă frunză, cîtă iarbă, Cu o ură nempăcată mi-am șoptit atunci în barbă.* EMINESCU, O. I, 147. *Mulțimea copiilor, averea omului.* ZANNE, P. II, 77. *Nu mulțimea cuvintelor umple dimerlia*, se spune celui vorbăreț și leneș. Cf. id. ib. 533. (Rar, la pl.) *Lepădînd mulțimile năpăstilor.* MINEIUL (1776), 72^{v2}/38, cf. 95^{r1}/31. ✧ (Cu determinări la sg., substantive colective sau nume de materie) *Pre Pătru, de mulțimea de peașce ce vînă cu mreaja în numele lui, minună-l.* CORESI, EV. 501. *Să-mpărechea mulțimile nărodului.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 46^{r}/12. *Să strîngă acei bani, să facă mulțime de oaste.* NECULCE, L. 158. *Au poroncit de au aprins o mulțime de paie.* IST. CAROL XII, 26^{v}/3. *S-au întîmplat seara să fiu acolo, și de mulțimea norodului să nu mai merg unde voiam.* GOLESCU, Î. 42. *Ș-au îndreptat artileria asupra mulțimei dușmanului din poziție.* AR (1829), 34^{1}/51. *Gospodăria românilor... are obiceiurile sale, rezămate pe climă, mulțimea și bunătatea pămîntului...* I. IONESCU, C. III/4. *Se așteaptă să vie de espoziție mulțime de lume.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 579. *Văd păinjenișut între tufe ca un pod, Peste care trece-n zgomot o mulțime de norod.* EMINESCU, O. I, 87, cf. 147. *Aduseră mulțime de vînat.* ISPIRESCU, L. 315. *Oițele moarte Le-am topit pe toate Și-am scos, frate, eu,*

Mulțime de său! MARIAN, SA. 44. (Rar, în legătură cu noțiuni de timp) *Este o mulțime de vreme de cînd n-am venit la d-ta.* NEGRUZZI, S. I, 47. ◇ Loc. adv. (Rar) **Cu mulțimea** = în număr mare. [Pictorii] *alergară cu mulțimea la dînșii, fiind prea bine retribuiți.* ap. TDRG. ✦ (Învechit, rar) Faptul de a se afla în număr mare. *Cum l-au ucis toți împreună, atunce pentru mulțimea să vor certa toți.* PRAV. 273.

2. (Învechit) Majoritate (de voturi). *Toate hotărîrile înaltei curți de revizie se vor face după mulțimea glasurilor mădularelor sale.* CR (1833), 26[1]/48. *Aceste prefaceri trebuie să fie priimite prin mulțimea glasurilor acționarilor . . . ce să vor afla de față* (a. 1845). DOC. EC. 858.

3. (La sg.) Lume multă, grup mare de oameni adunați laolaltă (de obicei într-un scop comun); spec. masele largi ale populației (din clasa de jos, v. gloată). V. popor, neam, seminție. *Au cumpărat pită ș-au săturat atîta mulțime.* CORESI, EV. 261. *Să temură de mulțime.* N. TEST. (1648), 57[r]/19. *Tiamul și Tiaghen, fiind aleși de către mulțime, au venit și au stătut supt zid.* AETHIOPICA, 14[v]/1, cf. 55[r]/6. *Să strînsără mulțime multă la împăratul.* VARLAAM-IOASAF, 123[r]/2. *Soarta-mi cu a mulțimii aș vrea să o unesc.* ALEXANDRESCU, M. 6, cf. 26. *Vom fi osîndiți, nu după greutatea vremilor, dar după patima nădejdilor, partizilor și a opiniei mulțimii.* RUSSO, S. 13. *Însă din mulțime iată au părut Căpitani de frunte, plini de vitejie.* BOLINTINEANU, O. 68. *Mulțimea se grămădea la ușă și înăuntru.* EMINESCU, G. P. 88. *Îmi fac loc prin mulțimea care se îngrămădește înaintea bufetului.* CARAGIALE, O. IV, 222. *Mulțimea, cu mic, cu mare și împăratul împreună cu dînsa, strigară într-un grai.* ISPIRESCU, L. 40. *Abia e locul gol, Și mulțimea năvălește Iarăși stol.* COȘBUC, P. I, 226. *Moș Șărban vorbea, îmbărbătînd mulțimea adunată în jurul lui.* BUJOR, S. 68, cf. 100. *Înțelese că mulțimea e împotriva lui.* REBREANU, R. I, 194, cf. 124, 314. *Mulțimea nu mai are încredere în guvernele burgheze.* C. PETRESCU, A. 320. *Mulțimea a început să fugă.* SAHIA, N. 58, cf. 36. *Dacă turcii nu lasă o asemenea mulțime să intre în oraș?* CAMIL PETRESCU, O. III, 147. *Grupul actorilor principali se detașează din mulțime.* VIANU, S. 143. *Mulțime, nu mă goni.* ISANOS, Ț. L. 17. *Glasul care vine din mulțime.* BENIUC, C. P. 79. *În fața clubului, mulțimea se îndesa din ce în ce.* V. ROM. februarie 1953, 68. ◇ (La pl., cu valoare de sg.) *Luînd toți dimonii cu sine, mulțîmile toate.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 30[v]/7. *Temîndu-se de mulțimi . . . , se ruga de pace.* ȘINCAI, HR. I, 146/6. *Mulțimi barbare, pentru pradă adunate.* ALEXANDRESCU, M. 21. *Poate noi avem destinul . . . De-a vesti mulțimilor flămînde O viață nouă!* BENIUC, C. P. 77. *Ulițele erau pline de mulțimi.* CAMILAR, N. II, 318. *Atît de proaspăt sună pămîntul și răsună În freamăt de motoare și vuiet de mulțimi.* DEȘLIU, G. 22. cf. 38. *Caravana abia-și făcea loc prin mulțimi, printre alte caravane.* V. ROM. octombrie 1955, 172.

4. (Mat.) Totalitate de obiecte grupate pe baza unei caracteristici comune lor și numai lor. Cf. DER.

5. (Gram.; învechit; în sintagma) *Numărul mulțimii* = numărul plural. *Slovenii . . . în numărul mulțimei (in numero plurali) au opt căderi.* MAIOR, IST. 245/6, cf. 239/9, 244/7.

— Pl.: *mulțimi.*

— **Mult** + suf. *-ime.*

MULȚIMÍRE s. f. v. **mulțumire.**

MULȚÍND subst. (Mat.; învechit) Deînmulțit. *Numărul care să ia de mulțe ori se numește mulțind.* ANDRIEVICI, A. 39/25.

— Pl.: ?

— De la **mulți,** după lat. *multiplicandus,* germ. *Multiplikand.*

MULȚÍT[1] s. n. (Învechit) Mulțime **(1).** *Cătu mulțitul* (mulțimea c[2]) *burătației tale.* PSALT. 53.

— Probabil de la **mult** (pl. *mulți).*

MULȚÍT[2]**, -Ă** adj. (Învechit) Multiplu **(II 2).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Se înțeleg în clipă Și ambii fac un angel, mulțit în atribute.* HELIADE, O. I, 212.

— V. **mulți.**

MULȚITÓR, -OÁRE adj., subst. (Învechit) **1.** Adj. Care înmulțește. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

2. Subst. (Mat.) Înmulțitor. *Numărul care arată de cîte ori să se ia mulțindul se numește mulțitor.* ANDRIEVICI, A. 39/25.

— Pl.: **(1)** *mulțitori, -oare.*

— **Mulți** + suf. *-tor.*

MULȚÎȘÓR adv. v. **multișor.**

MULȚUMEÁLĂ s. f. (Învechit, rar) Mulțumire **(1).** *Dă slavă și rugăciune și mulțămeală lui Dumnezeu* (a. 1675). GCR I, 222/26, cf. DDRF.

— Și: **mulțămeálă** s. f.

— **Mulțumi** + suf. *-eală.*

MULȚUMÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Transilv.; de obicei construit cu dativul; în forma *mulțămi)* A exprima o urare către cineva; a închina (cu paharul). *Să fii, bade, sănătos, Că mi-ai mulțămit frumos!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 379. *Să trăiești, vere, bădiță, Că de mi-i ști mulțămi, Paharul l-ii dobîndi.* VICIU, COL. 180, cf. ALR I 439/231. ◇ Tranz. [La întrebarea] *„Urez noroc cuiva"* [s-a răspuns:] *„Îl mulțămesc".* ALR I 439/229. ✦ Spec. A saluta pe cineva,

urîndu-i bună ziua. Com. PAȘCA. *Ieșind de la școală, copiii mulțămesc tot pe rînd: „bună ziua, bună ziua“.* id.

2. Intranz. (De obicei însoțit de un vocativ sau construit cu dativul; la prez. ind. pers. 1 sg. sau 1 pl. este folosit adesea ca formulă stereotipă, de obicei cu valoare de interjecție, nuanța de acțiune fiind ștearsă) A răspunde (cu recunoștință, căldură etc.) la un salut sau la o urare. *Cînd v-am dat bună ziua, abia mi-a zis: mulțămim.* PANN, H. 18/1. *Bună vreme, măi băiete. — Mulțămim, voinic străin.* EMINESCU, O. I, 84. *Harap Alb, mergi sănătos !... Harap Alb le mulțămește ș-apoi pleacă liniștit.* CREANGĂ, P. 275, cf. N. REV. R. IV, nr. 38, 73. *Cale bună, Romănaș ! Mulțemim, măi Păunaș.* ALECSANDRI, P. P. 24. *Turcii-n casă năvălea, Bună dimineața da, Iar popa le mulțumea: Bine-ați vint la casa mea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 493, cf. 518. *Bună ziua, face Maica Domnului. — Mîntămim dumilorvoastre.* PAMFILE, CR. 112. *Noroc bun. — Munțămesc.* ALR I 1 501/418, cf. 1 499/94. *Cum îmi dai bună dimineața, așa îți mulțumesc* (= cum te porți cu mine, așa mă port și eu cu tine). ZANNE, P. IV, 201, cf. 209. *Bună dimineață și un rachiu. — Mulțămim și un gologan*, i se răspunde celui care cere ceva, spre a-i arăta că cererea lui nu este luată în seamă fără plată. Cf. id. ib. 202. ✧ (Urmat de un vocativ și de un dativ) *Cale bună, mîndruliță ! — Mulțămim ție, bădiță !* ALECSANDRI, P. I, 97.

3. Intranz. (La prez. ind. pers. 1 sg. sau 1 pl. este folosit adesea ca formulă stereotipă, de obicei cu valoare de interjecție, nuanța de acțiune fiind ștearsă) A exprima (prin vorbe) recunoștința sau satisfacția pentru ospitalitate, pentru un dar, un ajutor, un sfat etc.; a aduce mulțumiri. *Nemică nu împută lu Dumnezeu, ce mai vîrtos mulțemiia.* CORESI, EV. 60, cf. 7. *Luă pîine și mulțămi* (cca 1618). GCR I, 52/2, cf. II, 68/3. *Sluga mulțămind precum să cuvine... Iară să luară în călătorie.* BUDAI-DELEANU, T. V. 88. *Cutare te cinstește cu o sută de lei ... apă' muierile și nireasa dzîc: Mulțănim, mulțănim.* GR. S. VI, 241. ✧ (Însoțit de determinări în vocativ sau în dativ) *Să ne închinăm și să mulțemim lu Dumnezeu.* CORESI, EV. 32, cf. 15, 60, 428. *Noi vom mălțemi dumitate și vom face slujba dumitale de ce vei pohti dumneta* (a. 1640). IORGA, D. B. I, 72. *Mulțemim lui Dumnezău și tatălui Domnului nostru.* N. TEST. (1648), 268v/26, cf. GCR I, 180/17. *Silit-am ... a mulțemi măriei tale ... cu rugăciune pentru sănătate* (a. 1683). BV I, 270. *Noi îți mulțemim după datorie pentru facerile de bine ce ne-ai făcut.* AETHIOPICA, 6r/10. *Au fugit mai nainte de a putea eu să-mi deschiz gura să-i mulțămesc.* KOTZEBUE, U. 11v/16. *Vă voiu mulțămi în mormînt.* MARCOVICI, C. 8/21. *Pururea să mulțămiți lui Dumnezău.* DRĂGHICI, R. 162/27, cf. ASACHI, S. L. II, 48. *Atunci bate-n palme și cu glas le mulțămește.* CONACHI, P. 278. *Și să știi că-s sănătos, Că, mulțămind lui Cristos, Te sărut, doamnă, frumos.* EMINESCU, O. I, 149. *Nu știa cum să mulțămească lui moș Nichifor.* CREANGĂ, P. 135, cf. 297. *Dacă se văzu scăpat, îmbrățișă pe mîntuitorul său și-i mulțumi.* ISPIRESCU, L. 19, cf. 17. *Mulțumesc, cumetre ... Mi-ați stat în preajmă toată noaptea.* V. ROM. septembrie 1954, 59. *Am fapt puțurele-N cîmpuri rele, Cine apă c-a băut Tot mie mi-a mulțămit.* POP., ap. GCR II, 325. ✧ (Întărit prin determinări modale) *Asta să fie logodnica mea. — Îți foarte mulțumesc ..., îi răspunse atunci Broasca.* ISPIRESCU, L. 35. *Domnule Miklos, mulțămim frumos.* T. POPOVICI, SE. 18. *Stăpîne, stăpîne ! Mulțumimu-ți bine, De vin și de pîne.* POP., ap. GCR II, 321. *Primiți Și cu dragosti mulțemiți !* MAT. FOLK. 1 498. *Îz mulțămesc tare că mi-ai făcut bine.* ALR I 1 497/5. ✧ (Urmat de propoziții secundare introduse prin „că“, „pentru că“, învechit și popular „căci“, sau cu determinări introduse prin „pentru“, regional „de“ etc., arătînd motivul satisfacției, recunoștinței) *Mulțămescu-ți ție, părinte, că mă ascultași* (a. 1600—1650). GCR I, 140/17, cf. II, 96/29, 155/13. *Ștefan Vodă ... i-au mulțemit de agiutor.* URECHE, ap. GCR I, 73/5. *Să-i mulțămască căci l-au adus dentru neființă întru ființă* (a. 1726). BV II, 25. *Să mulțumească bunătății cei nemărginite a cerescului părinte.* MARCOVICI, D. 4/9. *Îți mulțămim pentru buna sfătuire ce ne dai.* DRĂGHICI, R. 162/31, cf. 139/13. *Mulțămește sfîntului mare mucenic Dimitrie ... că ne-au oprit de a face un păcat.* NEGRUZZI, S. I, 146, cf. 48. *Nu sînt vrednic să mulțămesc lui Dumnezeu pentru marea bunătate ce ai arătat și arăți cu mine !* FILIMON, O. I, 124. *Veniți de-mi mulțumiți mie pentru fericirea voastră.* ALECSANDRI, T. I, 59. *Pentru atîta încredere, nu am cum să-ți mulțumesc.* ODOBESCU, S. III, 9. *El începu să mulțumească zînei pentru că l-a scăpat de primejdie.* ISPIRESCU, L. 7, cf. 3, 28. *Harap Alb ... mulțămește lui Dumnezeu și de bine și de rău.* CREANGĂ, P. 223, cf. 203, 214. *Îți mulțumesc că m-ai făcut să te-nțeleg.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 91. *Flăcăii îmbrățișează pe fete, mulțumindu-le pentru joc.* REBREANU, I. 17, cf. 31. *Pentru însărcinarea ce mi s-a dat ... am de mulțămit onoratului consiliu.* N. A. BOGDAN, C. M. V. *A mulțumit Teatrului de artă pentru ajutorul pe care acest teatru l-a dat tineretului.* STANCU, U.R.S.S. 78. *Pe cîte le-oi doftori, Prea frumos mi-or mulțumi, Că nu dau leacuri amare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 374. *Și-i mulțămi de sălaș, apoi se duse pe-aci-ncolo.* RETEGANUL, P. III, 27. *Dumitale-ți mulțămește, Pentru casă, Pentru masă.* VICIU, COL. 181. ✧ Tranz. (Regional) *Vă însărcinezu a mulțămi în numele meu pe vitejii voștri, ai armelor soți.* AR (1829), 492/8. *Au mestecat repede mămăliga ce le mai rămăsese și, după ce au mulțumit pe Dumnezeu cu o*

cruce grăbită, au așteptat. GALAN, Z. R. 30, cf. ALR I 1 497/690. ✧ (La prez. ind. pers. 1 sg. și pl., substantivat) *Un mulțumim și bogdaprosti ieși din gura femeii.* ȘEZ. I, 246. ✧ (Purtînd accentul stilistic în propoziție, servește pentru a exprima, în mod politicos, un refuz, un reproș etc.) *De n-ai gazdă-n sat, Să vii să dormi la noi . . . — Dorm colea, pe pămînt. Îți mulțumesc.* COȘBUC, P. I, 230. *Noi de masă-ți mulțumim, Că n-am venit să prînzim, Ci pe Chira s-o petim!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 493.

4. Intranz. (Învechit; de obicei construit cu dativul) A-și exprima aprobarea pentru acțiunile cuiva, a se declara de acord cu ele; a admite, a aproba. *Cela ce va mulțemi nescui după ce va face vreo greșeală, atîta iaste vinòvat ca și cela ce va trimite de va face greșala.* PRAV. MOLD. 184^{v2}/4. *Cela ce va priimi sau va ascunde pre cela ce face greșala, iaste sămn cumu-i mulțămește pentru că ce au făcut acea răutate.* PRAV. 330. *Ca și cel vinovat să va certa, macar că n-are avea acesta ce mulțămește nice un folos . . . de la acea greșală.* ib., cf. 331.

5. Tranz. A satisface; a bucura; a da satisfacție (prin activitatea, prin faptele, prin valoarea sa etc.); a face pe voie, pe plac. *Nu își poate mulțumi amureaza.* GORJAN, H. IV, 184/15. *Nu știi însă cît m-a mulțămit întîlnirea voastră.* NEGRUZZI, S. I, 39. *Autorul descrie . . . mijloacele diferite ce fiecare din aceste două arte pune în lucrare ca să intereseze, să mulțumească... și să răpească pe om.* ODOBESCU, S. III, 50. *Mă voi sili din toate puterile mele să te mulțumesc.* ISPIRESCU, L. 13. *Judecata lui Titu mulțumi pe toți.* REBREANU, I. 75. *Mi se pare că am aflat explicația, care să mă mulțumească măcar în parte.* IBRĂILEANU, S. L. 92. *Toată lumea căuta să-l mulțumească, să-i ghicească, de se poate, intențiile.* CAMIL PETRESCU, U. N. 27. *S-o sădească În grădina-mpărătească, Ca mai frumos să-nflorească Și să rodească Și pe părinți să-i mulțămească.* TEODORESCU, P. P. 164. *I-au spus că dorește ca să-i facă o coroană . . . S-au prins că-l va mulțămi.* SBIERA, P. 97. *Primblă-ți-să pin colnic . . . Cu doisprezece lăutari. Din doisprece ce-i avea, Nici unu nu-l mulțănia.* MAT. FOLK. 1 065. ✦ (Complementul indică o nevoie, o cerință etc.) A împlini cu prisosință. *Să cunoască o țară în care ș-or mulțămi lăcomie ce au.* IST. AM. 25^{r}/5. *De secerișul verei fiind ariile-mi pline, Sfiicioasa sărăcie mulțămi-o-voi curînd.* ASACHI, S. L. I, 111.

6. Refl. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „cu" sau, învechit și popular, „de", „pe" ori „în" sau de propoziții secundare introduse prin „să") A fi, a se considera sau a se declara satisfăcut, bucuros; a se îndestula cu . . . , a nu dori sau a nu pretinde mai mult decît . . . , a se limita la . . . , a-i ajunge . . . *Să se lase . . . cinurile cele vechi și să stăpînească acele cu care s-au mulțămit ei pănă la începerea oștirei* (a. 1774). URICARIUL, I, 82. *Mulțămindu-se pe această dobîndire, făcu în urmă pace cu nemții.* VĂCĂRESCUL, IST. 262. *E! Nu te mulțumești de atîta jertfe mărețe?* MARCOVICI, C. 19/21. *Eu m-aș mulțămi numai cu o bucățică de pîne.* DRĂGHICI, R. 32/13, cf. 70/28, 153/2, 156/25. *Să vă mulțămiți în împrejurările voastre.* id. ib. 157/5. *O rugă . . . ca să înceapă iarăși frumoasele istorii de care el se mulțumea mai mult decît de orice alt în lume.* GORJAN, H. IV, 1/8, cf. 86/13. *La Botoșăni am mas la mătușica Mărioara, unde bezădelile foarte mult s-au mulțămit.* KOGĂLNICEANU, S. 2. *Mulțemește-te cu zestrea ce de la ceriuri ți-i dată.* CONACHI, P. 268. *Te mulțumești de bucatele cu care te hrănesc?* FILIMON, O. I, 124, cf. 139, 150, ODOBESCU, S. III, 10. *Dar nici cu atîta nu se mulțumea cucoana.* CARAGIALE, O. II, 225, cf. III, 103. *Au doară nu te mulțumești de simbria ce-ți dau?* ISPIRESCU, L. 231. *Criticul nu se mulțumește numai cu atîta.* GHEREA, ST. CR. II, 58. *Trebuie să ne mulțumim . . . cu frumosul parțial dintr-o operă de artă.* IBRĂILEANU, S. L. 22. *Mă mulțumesc numai să te privesc cum scrii.* REBREANU, R. I, 244. *Noi ceilalți ne mulțumim să fumăm fără să spunem o vorbă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 387. *Duca se mulțămi cu acest răspuns.* SADOVEANU, O. X, 168. *Sînt eu omul să mă mulțumesc cu un la revedere?* C. PETRESCU, A. R. 14. *Sus că se uita, Bine că-i părea, Mult să mulțămia.* TEODORESCU, P. P. 467. *Să vadă . . . cum să mulțămesc cu starea lor.* SBIERA, P. 267. *Mult, puțin, cît am, cu ala mă mulțămesc.* ALR II 3 092/310. *Cine să mulțămește pă ale sale nici o mîhnire are.* ZANNE, P. VIII, 371. *Celui care nu se mulțumește cu binele ce-l are: caută pîne mai bună decît de grîu.* ȘEZ. II, 47. ✧ (Rar; despre plante) *Prajii, usturoiul . . . se mulțămesc și cu un pămînt gunoiet cu mai mulți ani înainte.* I. IONESCU, C. 14/11. ✦ (Învechit și popular; urmat de determinări introduse prin prep. „de") A socoti că a avut destul din . . . ; a renunța la . . . ; a se sătura de . . . *După un oarecare timp, fiecare împărat trebuia să se mulțămească de împărăție și în locul lui să se aleagă altul.* MARIAN, O. I, 12. *Spuse ciobanilor celorlalți că el s-a mulțumit de ciobănie și să duce de acum în lume.* ȘEZ. I, 208. *S-a mulțămit de slujbă și a venit acasă.* MAT. DIALECT. I, 182.

7. Tranz. (Învechit și popular; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „cu", care arată răsplata acordată) A acorda o despăgubire, o răsplată; a despăgubi, a răsplăti. *Și slujindu-i de la aprilie 3 pînă la iunie 22 cu făgăduieli că-l va mulțumi foarte bine, nici pînă acuma nu i-au mai plătit* (a. 1818). DOC. EC. 185. *Iată, ț-o dau ție roabă, cu dînsa te mulțemesc.* BELDIMAN, O. 59/23. *Vasăli în tot drumul acest mare s-au purtat foarte bine cu noi . . . De aceea mă rog, băbacă,*

ca să-l mulțămești. KOGĂLNICEANU, S. 48. *Bunicul, fără vorbă, a mulțumit pe Irinuca cu patru galbeni.* CREANGĂ, A. 32. *Și noi, taică părinte, te-om mulțămi cît nu să mai poate.* STĂNOIU, C. I. 25. *Te-aș mulțămi cu orice mi-ai cere . . . dacă m-ai scăpa de moarte.* ȘEZ. IV, 187, cf. ALR I 1 454/700. ✧ (Popular; complementul indică acțiunea pentru care se răsplătește) *Lui Piperea bani să-i dăm . . . Să-i mulțămim vitejia.* RETEGANUL, TR. 40.

8. Tranz. (Regional) A datora (recunoștință), a fi recunoscător. *Pămînt . . . căruia Peloponezul nu o dată au avut a mulțămi mîntuirea sa.* AR (1829), 51²/44. *Mie nu-mi scapă nimic neobservat dintr-o carte. Asta cred că trebuie s-o mulțumesc împrejurării că am cetit foarte puține cărți.* AGÎRBICEANU, A. 150.

— Prez. ind.: *mulțumesc.* — Și: (învechit și popular) **mulțămí,** (învechit și regional) **mulțemí,** (învechit) **mălțemí,** (regional) **munțămí, mînțămí** vb. IV.

— Din formula de urare **(la) mulți ani!** Cf. gr. εἰς πολλά ἔτη.

MULȚUMÍRE s. f. Acțiunea de a (se) mulțumi.

1. Exprimare (prin cuvinte) a recunoștinței, a satisfacției; (învechit, rar) mulțumeală. Cf. mulțumi **(3).** *Cine va veni către voi și nu va aduce această învățătură, nu priimireți pre el în casă și de mulțemire nu grăireți.* N. TEST. (1648), 197ᵛ/31, cf. 274ᵛ/28, 309ʳ/3. *Am tălmăcit această carte . . . din limba elinească pre limba rumânească, după D*[u]*mnezeu făcînd mulțămire și celuia ce m-au îndemnat* (a. 1765). GCR II, 79/10. *Unii . . . îngenunchea, rădicând mînile spre mulțămire către ceriu.* DRĂGHICI, R. 21/7, cf. 41/2. *Și dau soartei mulțămire Că a făcut mijlocire A împlini dorul meu.* PANN, E. II, 125/4. *Primește . . . călduroase mulțumiri pentru volumul ce mi-ai trimis.* CARAGIALE, O. VII, 367. *Ca dar de mulțămire pentru mire, ele primesc de la mireasă alămîi.* ȘEZ. XII, 16. *Te rog transmite . . . cele mai calde mulțămiri pentru acest ospăț.* SADOVEANU, O. X, 74. *Nemulțămirea ocară îți va aduce, iar mulțămirea cinste peste cinste.* ZANNE, P. VIII, 256. ✦ Faptul de a recunoaște o binefacere; recunoștință. *Dobitoacile sălbatice arată mai multă mulțămire către făcătoriul lor de bine.* DRĂGHICI, R. 103/5.

2. (Învechit) Aprobare (a acțiunilor cuiva). Cf. mulțumi **(4).** *Mulțămire să cheamă daca face greșala cel vinovat, cînd i-are dărui neștine vreun dar ceva, bani sau alt lucru . . . sau de i-are părea bine de acea greșală.* PRAV. 330.

3. (Stare de) satisfacție, (de) bucurie; ceea ce produce satisfacție, bucurie; (învechit și popular) mulțumită (v. mulțumit, **II 3).** Cf. mulțumi **(6).** *Întăriți în credință cum v-ați și învățat, prisosindu-vă în ea cu mulțimire.* N. TEST. (1648), 270ʳ/13. *Priimiți cu mulțemire această puțină osteneală* (a. 1651). BV I, 183. *El au simțit o mulțămire foarte măgulitoare* (a. 1792). IST. CAROL XII, 27ʳ/17. *Mulțămirea de un minut ne face mai simțitoare chinurile.* MARCOVICI, C. 17/4. *Spre mai multă mulțămirea lui, au văzut și un izvor de apă.* DRĂGHICI, R. 49/9, cf. 23/22, 61/9. *Unita prietenie Era pentru a lor inimi mulțămirea cea mai vie.* CONACHI, P. 300, cf. 81, 82. *Slujba militărească are mai multe neplăceri decît mulțămiri.* NEGRUZZI, S. I, 39, cf. 63, 64. *I-am dovedit, după mulțumirea tutulor, că el e reacționar.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 605. *Îl privi cu mulțămirea ce simte tot omul cînd găsește aceea ce a căutat.* FILIMON, O. I, 124. *Cele mai dulci mulțumiri ale vînătorii sînt acelea . . . care izbucnesc cu veselie printre niște buni tovarăși.* ODOBESCU, S. III, 19. *Singura ei bucurie, într-o viață fără speranță, . . . fără mulțămire.* EMINESCU, N. 41, cf. id. O. I, 53. *Vine să strice petrecerea și mulțumirea și cheful la o lume-ntreagă.* CARAGIALE, O. IV, 161, cf. II, 150. *Mulțumirea îl strîngea de gît.* REBREANU, I. 110. *Încurcînd un somn de cinci și chiar de zece kilograme, să ai mulțămirea a-l putea scoate la mal.* SADOVEANU, O. IX, 355. ✧ (Învechit; în legătură cu verbe ca „a face", „a rămîne") *Aladin se-ndatori să-i facă mulțămire, D-aceea și-l făcu vechil pe ale sale toate.* VĂCĂRESCUL, IST. 250. *Și așa, rămînînd întru cea desăvîrșit mulțămire a prețului, din bună voia d-sale au vîndut numita moșie* (a. 1815). URICARIUL, II, 9, cf. DRĂGHICI, R. 100/18. *Nu mă îndoiesc că tu vei sili a învăța degrabă, pentru că știi că asta îmi face mulțămire.* NEGRUZZI, S. I, 4. *Cînd ai știi ce mulțămire mi-ai făcut.* ALECSANDRI, T. I, 221. ✧ Loc. adj. și adv. (Învechit) **De mulțămire** = mulțumitor, satisfăcător. *Toate acelea petreceri de mulțămire . . . Le-am perdut.* CONACHI, P. 102. *Orice făcea* [nora] *nu mai era de mulțămire.* ap. TDRG. ✧ Expr. (Învechit) **A avea de mulțumire** = a fi mulțumit să . . . , a considera ca o bucurie să . . . *N-ai fi avut de mulțămire și bucurie să privești așa feliu de crude morți.* DRĂGHICI, R. 159/1. ✦ (Rar) Gust, capriciu. *Împăratul atît de mult iubea pe tînăra sa soție, încît îi făcea, spre a fi fericită, toate mulțumirile.* ȘEZ. I, 163.

4. (Învechit și popular) Acțiunea de a răsplăti, de a despăgubi; răsplată, recompensă, despăgubire (materială). Cf. mulțumi **(7).** *Cheltuielile . . . să le plătească cu încetul și cuvenita mulțămire să facă și pre toți protectorii să-i mulțămească* (a. 1776). URICARIUL, I, 179. *O îndoită mulțămire să va răspunde aceluia carele . . . va arăta . . . pe pricinuitorii furtișagului.* AR (1829), 233¹/39, cf. 68¹/44. ✧ (Cu determinări în genitiv) *Să aibă voie a se-ndeletnici în Rossia cu vîndecarea celor gîng[ă]* și *spre mulțămirea numiților . . . are a se plăt[i] 10 mii ruble.* ib. (1829), 65¹/27. (Determin

indică motivul pentru care se răsplăteşte cineva) *Au binevoit a cinsti cu cavaleria Sf. Gheorghie clasul I pe ex. sa gheneralul contele Paşchevici de Erivan, spre mulţămirea meritelor lui.* ib. (1829), 63¹/8, cf. 71¹/12, 189²/22. *Mulţumirea facerii de bine îţi mai aduce şi alt bine.* ZANNE, P. VIII, 371.

— Pl.: *mulţumiri.* — Şi: (învechit şi popular) **mulţămíre,** (învechit şi regional) **mulţemíre,** (învechit) **mulţimíre** s. f.

— V. **mulţumi.**

MULŢUMÍT, -Ă adj., s. f., prep. **I.** Adj. (Adesea în legătură cu verbul „a fi") Care se simte bine din punct de vedere sufletesc, căruia nu-i lipseşte nimic, care nu cere sau nu aşteaptă mai mult; satisfăcut, bucuros, împăcat. *Dinprotivă . . . sîntem cu toţii mulţemiţi.* ALECSANDRI, T. I, 287. *Eşti mulţămită, fata mea?* EMINESCU, N. 18. *Primarul Ion Pravilă intră în cîrciumă frecîndu-şi mîinile mulţumit.* REBREANU, R. II, 73, cf. I, 181. *Atît de mulţumiţi ar trebui să fie oamenii din cîmpie.* BOGZA, C. O. 271. *Roman Lupu clătină capul mulţumit.* GALAN, Z. R. 83, cf. ALR II 3 088/29, 3 092/157, 605. ✧ (Cu determinări indicînd cauza sau împrejurările stării de satisfacţie, introduse prin prep. „de", „cu", rar „pentru", învechit „întru" sau urmat de propoziţii subordonate introduse prin „că") *Să fie mulţămit întru ceale ce are.* ANTIM, ap. GCR II, 7/8. *A fi însuşi el mulţumit de sineşi şi de purtarea sa.* MARCOVICI, D. 10/8, cf. 11/17. *Mulţemit că trăieşte, aşteaptă ziua dorită.* CONACHI, P. 263, cf. 287. *El era mulţămit de făgăduinţa ce cîştigase.* NEGRUZZI, S. I, 141. *Salută pe mentorul său şi plecă înainte, mulţumit de poveţele lui.* FILIMON, O. I, 130. *Şi cum mergea el, mulţămit în sine pentru această facere de bine, numai iată i se înfăţişează înainte crăiasa albinelor.* CREANGĂ, P. 239, cf. 168, 286. *Sînt mulţumit de slujbele tale, zise împăratul.* ISPIRESCU, L. 30, cf. 42. *E mulţumită cu Platamonu, care plăteşte cinstit.* REBREANU, R. I, 171, cf. 15. *Era mulţumit de tot ce făcuse, ce aflase şi ce aştepta.* C. PETRESCU, C. V. 278, cf. 104. *Eşti mulţămit că ţi-ai plătit datoria.* ALR II 3 24429. ✦ (Învechit) Care exprimă mulţumire **(3).** *Îl proslăviia cu mulţămite glasuri.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 184ʳ/7.

II. S. f. **1.** (Popular; la sg.) Răspuns la o închinare, la un salut, la o urare. Cf. m u l ţ u m i **(2).** *Mulţămită la o închinare* [Titlu]. VICIU, COL. 181. *După buna-dimineaţă şi mulţemita* (= după cum te porţi tu cu alţii, tot astfel se vor purta şi alţii cu tine). Cf. ZANNE, P. IV, 201.

2. (Învechit şi popular) Exprimarea (prin cuvinte) a recunoştinţei, a satisfacţiei. Cf. m u l ţ u m i **(3).** *Să ne şi îndulcim toţi, fraţilor, cu bune mulţemite, acestui praznic bun.* CORESI, EV. 117, cf. id. L. 328/8. *Să-şi ia D[u]mnezeu căzuta cinste şi mulţămită* (a. 1713). GCR II, 4/35. *Porunca pentru aceea îi pusă lui . . . ca să-l diştepte spre mulţămită* (a. 1726). BV II, 25. *Dumnezeule, . . . slavă, închinăciune şi mulţumită ţie . . . Abia îşi isprăvise mulţumita, şi alţi creştini din sat sosiră la el.* GALACTION, O. 255. *Cuvintele acestea . . . îi părură mai mult o insultă decît o mulţumită.* AGÎRBICEANU, L. T. 135. *Primeşte adîncă mulţumita mea.* V. ROM. octombrie 1954, 5. *Cinstea şi mulţumita Şi lui D-zeu i-i dragă.* ŞEZ. III, 43, cf. BUD, P. P. 19. *Fapt-ai puţ lîngă drum . . . Auzit-ai mulţumite, Mulţumite-mbobocite.* PĂSCULESCU, L. P. 8. *Mulţumită gazdei* [Titlu]. BÎRLEA, B. 92. *Mulţumită sacă Nimărui nu-i dragă.* ZANNE, P. IV, 221. ✧ (În legătură cu verbele „a da", „a primi", „a aduce", „a face", „a fi", rar „a trimite" sau „a cînta", mai ales în fraze care exprimă recunoştinţa către Dumnezeu) *Domnului fie mulţemită pentru cel milostivnicit dar.* CORESI, L. 373/2, cf. 328/11, 346/2. *Să cîntaţi în besearecă mulţămită lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 337, cf. 417. *Athinei nici o mulţămită nu le făcură.* HERODOT (1645), 301. *Laude . . . de mulţămite lui D[u]mn[e]dzău trimiţînd.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 8ʳ/9, cf. id. PS. 454/9. *Au dat . . . şi cîţiva saci de făină şi de orz dar; pentru aceasta îi făcea toţi mare mulţămită.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 177/22. *Aducea mulţămite şi jirtve la începutul secerişului* (cca 1750). GCR II, 51/32, cf. 111/24. *Li se cade . . . a da acea către D[umne]zeu mulţămită* (a. 1757). URICARIUL, IV, 6/17. *Să cu[t]remurară toţi de acea minune mare, dînd laudă şi mulţămită lui Dumnezeu.* MINEIUL (1776), 120ʳ²/5, cf. 120ʳ¹/6. *Cînd vreunul agiunge în vîrful vreunii movili, fece mulţămită.* IST. AM. 44ʳ/2. *Celor răi, celui ce le face bine în zadar e, că nu e mulţemită.* ŢICHINDEAL, F. 46/5. *N-au voit să priimească nici mulţămita mea, au fugit.* KOTZEBUE, U. 11ᵛ/15. *Dă mulţumită multă marelui proroc.* GORJAN, H. I, 6/23. *Nu putem să-ţi aducem din destul mulţămită . . . pentru toate acele rare vîrtuţi şi vrednicii.* GT (1838), 14²/38. *După ce sărută cîteva icoane şi dete mulţămită Celui de Sus . . . , Artemie îşi roti ochii prin căsuţa Domnului.* STĂNOIU, C. I. 22. ✧ L o c. a d j. **De mulţămită** = care exprimă o mulţumire, drept mulţumire. *Să aducă dar de mulţămită lui Dumnedzău.* DOSOFTEI, PS. 88/14. *Cîntare de mulţămită.* MINEIUL (1776), 85ᵛ²/14, cf. 19ᵛ¹/8. ✧ L o c. a d v. **Cu mulţumită** = cu cuvinte de mulţumire; mulţumind. *Şi cu bună mulţemită să slăvim . . . şi să ne închinăm.* CORESI, EV. 19. *Au scris carte . . . cu mare mulţămită pentru oamenii săi.* M. COSTIN, ap. GÎDEI. *Cu mulţămită pre tine pururea te mărim.* MINEIUL (1776), 156ᵛ¹/12, cf. 154ᵛ¹/12, 174ᵛ²/26. *Cu mulţămită au făcut oraţie preaputernicului împărat.* GHEORGACHI, LET. III, 296/5. *Prin rugă şi rugăciune cu mulţumită cererile voastre să fie cunoscute la Dumnezeu.*

MARCOVICI, D. 1/6. ◇ Expr. (Regional) **A-și da mulțămita** = a renunța la..., a se lăsa păgubaș. *Și-a dat mulțămita din slujba de primar.* MAT. DIALECT. I, 182.

3. (Învechit și popular) Mulțumire **(3).** *Darurile ce-i trimesăse Ștefan Vodă cu mulțămită le-au luat.* URECHE, LET. I, 136/21. *S-aib de tine mulțămită.* DOSOFTEI, PS. 166/9. *La acele trei plăși... să li se facă îndreptarea cu toată cumpănirea, ca să cerce cu toți mulțămită* (a. 1819). DOC. EC. 215. *Ea îi răspunsă că își pune viața întru pierzare cu toată mulțumita ei... dacă istoriile ce are a povesti de acum înainte nu vor fi cu mii de ori mai frumoase.* GORJAN, H. I, 162/21. *Cunoaștem cu... mare mulțumită că... am cîștigat un ast feliu de crai.* GT (1838), 14¹/24. *Arhimandritul... își descoperi bucuria și mulțămita sa într-un discurs oareșicum inspirat.* BARIȚIU, P. A. III, 252. *Oamenii ce iubesc noul vor ceti cu mulțămită.* NEGRUZZI, S. II, 290. ◇ Loc. adv. (Neobișnuit) **Cu mulțumita lui** = rămînînd mulțumit, simțind satisfacție. *Acia... este cea mai frumoasă plimbare care poate fi, spre a petrece cinevaș cu mulțumita lui.* GOLESCU, Î. 18. ◇ Expr. **A fi de mulțumită** = a da satisfacție, a mulțumi **(5).** *Ne-a dat... feluri mîncări și melșpaize, ca să ne fie de mulțămită.* SADOVEANU, O. X, 390.

4. (Învechit și popular) Recunoaștere a unei îndatoriri sau binefaceri; recunoștință (exprimată prin daruri sau recompense materiale); (concretizat) ceea ce se oferă drept răsplată. Cf. mulțumi (7). *Vintrele de se va clăti, o pomeană au mulțemită pentr-o slujbă de la o muiare va avea.* PARACLIS (1639), 262. *Acest neguțător vă este dator mare mulțumită.* GORJAN, H. I, 39/35, cf. II, 79/23. *Ștefan Vodă... l-au tăiat pe Arbure Hatmanul... în loc de mulțumită căci l-au crescut.* BĂLCESCU, în MAG. IST. I, 162/6. *La gît purta o salbă de galbeni, pe care a dat-o fetei ca mulțămită, pentru că a căutat-o la boală.* CREANGĂ, P. 291, cf. id. A. 144, 149. *Ți-ai făcut slujba, ai primit mulțumita, poți merge.* AGÎRBICEANU, L. T. 269. *Mulțumita pentru slujbă nu numai prin grai, dar și cu mîna plină.* ZANNE, P. VIII, 371. (Cu o nuanță de ironie, de amărăciune, de indignare) *În scurtă vreme au pus de l-au zugrumat... Această mulțămită și plată au avut Panaitachie de la Mihai Vodă pentru harzul ce-au făcut cu mîna lui la împărăție de l-au poftit domnu.* NECULCE, L. 183. *Aceasta iaste mulțămita cu care em ești datoriu, să te apuci să strici casa unde te-am ținut atîția ani?* (a. 1750). GCR II, 47/9. *Nu agiunsăse încă a-și lua mulțămita în proporția crimenului său.* ASACHI, S. L. II, 108. ◇ (Învechit; cu determinări în genitiv sau în dativ, indicînd motivul recunoștinței sau recompensei) *Aștepta slujbelor sale plată și mulțămită și cinste.* M. COSTIN, ap. GÎDEI. *Rînduiala care trebuie să se pazască spre paza curățeniei orașului... și oaminii ce se vor alcătui... să aibă mulțămita ostenelelor lor* (a. 1813). URICARIUL, I, 201.

III. Prep. (Construit cu dativul) Cu ajutorul..., prin intermediul..., datorită..., grație... Cf. GT (1839), 85²/13. *Mulțumită Domnului, părinții noștri aveau de unde.* CREANGĂ, A. 103. *Poți să-i faci să trăiască bine și aci, lăsîndu-le o sumuliță bunicică de bani de care ai, mulțumită Domnului, destui.* ISPIRESCU, L. 107. *Știm, mulțămită lor, cine era Zulnia.* IORGA, L. II, 505.

— Pl.: *mulțumiți, -te.* — Și: (învechit și popular) **mulțămít, -ă,** (învechit și regional) **mulțemít, -ă** adj., s. f., prep.

— V. **mulțumi.**

MULȚUMITÓR, -OÁRE adj. **1.** (Astăzi rar; și substantivat) (Cel) care simte mulțumire **(3),** care este satisfăcut; (cel) care exprimă sau păstrează recunoștință, recunoscător; (cel) care rămîne îndatorat cuiva. *În zadar nice săracii nu să spăsesc, ce numai cei răbdători și mulțămitori.* VARLAAM, C. 282. *Preotul este datoriu a ceti cu toată umilința, cu inimă bine mulțămitoare, m[o]l[i]tvele ceale de mulțămire.* IACOV, SYN. 27ʳ/11. *Inscripția... „Lui Alexandru întîi, mulțămitoarea Rossie".* AR (1829), 227²/3. *Tot omul mulțămitoriu să cuvine să bucure cu ceva pe îndatoritorial său.* DRĂGHICI, R. 8/28. *Și cu cîtă bucurie... Săltînd preste iarba verde, cu un gînd mulțămitoriu, Se-nturnase spicuitorii la săracul foișor.* ASACHI, S. L. I, 112, cf. II, 73. ◇ (În legătură cu verbe ca „a fi", „a se arăta", „a rămîne" etc.) *Fiți mulțemitori de toate.* CORESI, L. 483/9. *Tot mișelul carele e creștin bun și mulțemitoriu, frate iaste lu Dumnezeu.* id. EV. 41. *Întîiu să ne învățăm a hi mulțămitori lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 421. *Îi mulțămie cu voroave proaste, după cumu-i firea acestui neam a Gavriliților, de nu sint nici unui domnu mulțămitori.* NECULCE, L. 281. *Radul nu numai craiului Vladislav i-au fost mulțămitoriu și plecat, ci și lui Ludovic, feciorului lui.* ȘINCAI, HR. II, 114/25. *Părintele tău, Zeus, ne aduce spre evlavie și ne face mulțemitori.* BELDIMAN, N. P. I, 8/23. *Cetitorul îmi va rămînea mulțămitor.* NEGRUZZI, S. I, 43. *Ar fi și mai frumos dacă ai pofti să-mi aduci chiar d-ta în persoană acele dorite notițe, pentru care aș fi de două ori mulțumitor.* CARAGIALE, O. VII, 183. *Îi sînt foarte mulțumitoare mamei dacă ți-a spus că mie îmi place foarte mult capitala.* AGÎRBICEANU, L. T. 299, cf. id. A. 152, 343. *Nu-mi trebuiesc bani. Mai degrabă ți-oi fi mulțămitor pentr-un bărbăcuț cu coada groasă.* SADOVEANU, O. X, 532, cf. 43, 607. *Dumnezeu să te miluiască, muiere bună, i zise turturica, și ți-oi fi mulțumitoare.* MERA, L. B. 16.

2. Care produce mulțumire **(3),** dă satisfacție, satisfăcător; care corespunde cerințelor; care convinge, convingător.

Binevoiţi dar a trece îndată pe la biroul nostru, spre a regula această afacere într-un chip mulţumitor pentru amîndouă părţile. CARAGIALE, O. VI, 88. *Orice judecată adevărată trebuie să aibă raţiunea mulţumitoare (convingătoare).* MAIORESCU, L. 104. *O explicaţie mulţămitoare se capătă, gîndindu-se cineva la înstrăinarea mult mai desăvîrşită a boierimii.* IORGA, L. II, 74. *Deşi s-au făcut pe această cale progrese incontestabile, ele sînt încă prea puţin mulţumitoare.* V. ROM. februarie 1954, 268. ✦ (Adverbial) În mod satisfăcător; destul de bine. *Vorbind despre felurite rîuri şi rîuşoare, candidatul răspunsese mulţumitor.* I. BOTEZ, ŞC. 152. *Scopul nu este să cîştige bani, ci să trăiască mulţămitor.* SADOVEANU, O. IX, 340.

— Pl.: *mulţumitori, -oare.* — Şi: (învechit şi popular) **mulţămitór, -oăre,** (învechit) **mulţămitóriu, -oáre, mulţemitór, -oăre, mulţemitóriu, -oáre** adj.

— **Mulţumi** + suf. *-tor.*

MULUCEÁG s. n. v. **mulăceag.**

MULÚRĂ s. f. (De obicei la sg., cu sens colectiv) Element secundar de ornamentaţie arhitecturală în relief, cu profil pronunţat, care leagă sau decorează elemente arhitecturale principale. V. c i u b u c. Cf. DL, DER.

— Pl.: *muluri.*

— Din fr. **moulure.**

MULUTCEÁG s. n. v. **mulăceag.**

MULZÁRE s. f. **1.** (Ban.) Oaie, vacă etc. mulgătoare. V. m u l g ă t o r **(1).** Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 142, ALR I 1 778/28, 30, 35, 40.

2. (Regional) Muls (Cîmpulung Moldovenesc). CHEST. V/15. *Am strîns laptele de la o singură mulzare.* ib. *Mulzarea oilor e lucru greu pe timp ploios.* ib.

3. (Regional) Mulgare[1] **(2)** (Pîrîu Cîrjei-Piatra Neamţ). CHEST. V/54. *Mulzare multă, caş puţin.* ib.

— De la **mînzare,** prin apropiere de *mulge.*

MULZĂRÁŞ s. m. (Regional) Mulgător **(2)** (Secusigiu-Arad). CHEST. V 25/77a.

— Pl.: *mulzăraşi.*

— **Mulzare** + suf. *-aş.*

MUMÁIE s. f. v. **momîie.**

MÚMĂ s. f. v. **mamă.**

MUMĂLÍCĂ s. f. v. **mămulică.**

MUMBAIÁ s. f. Cumpărare forţată (cu preţ redus) de grîne, de vite etc., care se făcea în Ţara Românească şi Moldova pentru imperiul turcesc; cantitate de grîne, de vite etc. adunate în acest fel. *Oi ce vor trece în pod din oile mumbaielii împărăteşti* (a. 1776). ŞIO II_2, 85. *Samgii ce vor lua asupră treaba strîngerii oilor mumbaielii împărăteşti în fiecare an* (a. 1799). URICARIUL, III, 4/14. *Altfel să nu se facă mubaia* (a. 1802). ŞIO II_2, 85. *Într-alt chip să nu se facă mumbaiaua, adică silnică cumpărătură* (a. 1802). id. ib. *Să nu fie supăraţi a da oi de mubaie* (a. 1814). URICARIUL, II, 179/26. *S-au lăsat şi s-au iertat mumbaiaua şi de a să cumpăra pă fieşcare an oi cu înalte porunci* (a. 1826). IORGA, S. D. XXI, 42.

— Gen.-dat. sg. art.: *mumbaielii.* — Şi: (învechit) **mubaiá** s. f.

— Din tc. **mubayaa.**

MUMBAIEGÍU s. m. Comisar turc care organiza mumbaiaua; (rar) mubaiegi-aga. *Banii mumbaiegiului ce au avut să ia... pentru chiria şeicelor de zahareaua împărătească* (a. 1693). ŞIO II_2, 85. *15 000 tal. s-au dat la bumbaiegiul de la Silistra, plata şeicelor ce duc zahareaua împărătească la Beligrad* (a. 1693). id. ib. *Pînza de saci ce au venit ferman ca să dăm la mumbaiegiii de la Dîrstor şi de la Ruşciuc şi de la Nicopole* (a. 1693) id. ib., cf. TDRG.

— Pl.: *mumbaiegii.* — Şi: (învechit) **bumbaiegíu** s. m.

— Din tc. **mubayaaci.**

MUMBÁŞ s. m. v. **mumbaşir.**

MUMBAŞÍR s. m. (În ţările române, la sfîrşitul evului mediu) Slujbaş al divanului, însărcinat mai ales cu execuţiile fiscale. V. a p r o d, a r m a ş, c e a u ş. *Cîtă stricăciune au făcut tătarii în raiaua turcească, pus-au turcii bumbaşiri asupra lor în Bugeac, de au plătit tot.* N. COSTIN, ap. TDRG. *Înştiinţîndu-se împărăţia turcească şi paşii... au triimes bumbaşiri ca să prinză pre Stavarachi să-i taie capul.* CANTA, LET. III, 181/8. *Şi pe noi, fiind vătav de aprozi, m-au orînduit bumbaşir asupra curţilor.* AMIRAS, LET. III, 169/37. *Car[e] n-a merge la cislă sau n-a vrea să-ş dea bani, să-i stea bumbaşir; să margă la cislă toţ şi să-ş dei bani* (a. 1741). IORGA, S. D. VI, 214. *Au stricat peceţile ce... cu într-adins ofiţer mumbaşir s-au pus pentru oprirea vînzării vinului* (a. 1810). BUL. COM. IST. IV, 121. *Au rînduit mumbaşi turci, spre împlinire cu mare zvon.* DIONISIE, C. 179. *Cînd vinea în satul lor zapciu, polcovnicu, căpitanu, mumbaşir isprăvnicesc, mumbaşiru domnesc, fugea.* GOLESCU, Î. 59. *Acest slujitor... era... Neagu Rupe-Piele, vestitul mumbaşir, prin care ciocoiul îşi săvîrşea toate despoierele şi cruzimile sale pe cînd se afla ispravnic.* FILIMON, O. I, 294, cf. I. BRĂESCU, M. 68. ✧ F i g. *În timpul de acum, avea să ne calce, cu fier şi cu foc, năpastia consorţilor nemţeşti? Despre aceşti noi bumbaşiri ai ţărei ştim cu prisos ce soi de pasăre sînt.* ODOBESCU, S. III, 28.

— Pl.: *mumbașiri.* — Și: (învechit) **mumbáș, miubașír** (CANTEMIR, IST. 399), **bumbașír** s. m.
— Din tc. **mübașir.**

MUMBAȘIRÉT s. n. (Învechit) Mumbașirlîc. *Să nu se ceară plata mumbașiretului de la raiele* (a. 1803). ȘIO II$_2$, 86. *Cu necontenire să aducă zaherea dă vînzare, făcîndu-le tot cuviinciosul mumbașiret* (a. 1813). DOC. EC. 152. *Poruncim . . . ca întocmai să faceți urmare, prin mumbașiretul slugii domniii mele* (a. 1827). ib. 380.
— Din tc. **mübașeret.**

MUMBAȘIRLÍC s. n. Funcția, activitatea mumbașirului; execuție fiscală; (învechit) mumbașiret. *Zapciii să-și facă mumbașirlîcul a-și curăți fiештecare omizile* (a. 1785). ȘIO II$_2$, 86. *Pentru care scriem dumneavoastră, ca să faceți acelor lăcuitori tot feliul de mumbașirlîc, ca să urmeze zapisul lor* (a. 1795). IORGA, S. D. XIV, 154. *Se vor trimite mumbașiri, ca să facă cerere de la raiele pentru cheltuiala mumbașirlîcului* (a. 1802). URICARIUL, III, 196. *De nu vom fi isprăvit, să ne facă mumbașirlîc, ca făr' de zăbavă isprăvind, să mă ia să mă ducă acolea la București* (a. 1814). DOC. EC. 168, cf. 405.
— Pl.: *mumbașirlîcuri.*
— Din tc. **mübașirlik.**

MUMÉSC, -EĂSCĂ adj. v. **mămesc.**

MUMÍE s. f. Cadavru conservat printr-o îmbălsămare specială (practicată mai ales de vechii egipteni); moaște **(2)**. *Aicea să găsesc și mumii, adecă trupuri de oameni balsamite.* AMFILOHIE, G. 138/14. *Mumii sau moaște eghiptenești.* MOLNAR, I. X/20. *Bucăți împietrite de lemn, de pămînt . . . și o mumie.* GOLESCU, Î. 15. *Acest călător aduce la Franția mai multe anticvități, monumenturi, sicrie și momii grecești sau eghiptenești.* CR (1830), 54^1/37. *Ale Eghipetului mumii.* VLAHUȚĂ, P. 52. ✧ (Ca termen de comparație) *Ca mumii egiptene stau cu toții-n scaun țepeni.* EMINESCU, O. I, 155. ✧ Fig. *Văzusem obrazul lelei Ileana și-mi apărură apoi mumiile de argilă ale bătrînilor.* SADOVEANU, N. F. 76.
— Accentuat și: *múmie.* — Pl.: *mumii.* — Și: **momíe** s. f.
— Din ngr. **μούμια,** germ. **Mumie,** it. **mummia.** — **Momie** < fr. **momie.**

MUMIFIÁ vb. I v. **mumifica.**

MUMIFIÁNT, -Ă adj. Care mumifică **(1)**. *Pastă mumifiantă.*
— Pl.: *mumifianți, -te.*
— De la *mumifia.*

MUMIFICÁ vb. I. **1.** Tranz. (Complementul indică un cadavru) A îmbălsăma (prin procedeee speciale); a transforma în mumie. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. (Fig.) *Și peste el trecuse neîndurătoare vremea . . . îl mumificase de viu.* STANCU, R. A. I, 255. ✦ Refl. A se conserva, a se păstra ca o mumie. *În cîțiva ani tîrîtoarele s-au mumificat.* SAHIA, U.R.S.S. 48. ✦ Refl. Fig. A se opri la un anumit stadiu de dezvoltare, a rămîne neschimbat; a încremeni. *O limbă și o literatură nu se pot momifica în trecut.* MACEDONSKI, O. IV, 128.
2. Refl. (Despre fructe) A suferi procesul de mumificare **(2)**. *Fructele atacate prezintă cercuri concentrice de mucegai, apoi se mumifiază sau putrezesc.* DER III, 408.
— Prez. ind.: *mumífic.* — Și: (franțuzism) **mumifiá,** (învechit, rar) **momificá** vb. I.
— Din fr. **momifier,** it. **mummificare.**

MUMIFICÁRE s. f. Acțiunea de a (se) mumifica.
1. Cf. mumifica **(1)**. *Catacombele . . . ajută foarte mult procesului de mumifiere.* SAHIA, U.R.S.S. 46. *Mumificarea a fost practicată mai ales de vechii egipteni și este legată de credința despre viața de după moarte.* DER III, 440.
2. Proces de uscare, de zbîrcire și de întărire a fructelor, ca urmare a atacului unor ciuperci. Cf. DER.
— Pl.: *mumificări.* — Și: **mumifiére** s. f.
— V. **mumifica.**

MUMIFICÁT, -Ă adj. Transformat în mumie; p. ext. uscat, zbîrcit. (Glumeț) *Părintele Ghermănuță îngrămădise . . . foi late de podbal rotund pe care stăteau așternute și mumificate . . . popoare întregi de zglăvoace căpătinoase.* HOGAȘ, M. N. 154.
— Pl.: *mumificați, -te.*
— V. **mumifica.**

MUMIFIÉRE s. f. v. **mumificare.**

MUMÍNĂ s. f. v. **mumînă.**

MUMÍȚĂ s. f. = **mămiță.** *Să vadă mumițele Cum să-și dea fetițele.* HODOȘ, P. P. 144.

MUMÎIE s. f. v. **momîie.**

MUMÎNĂ s. f. = **mamă (I 1)** (la albine). *Albina femeie* [se numește] *în jud. Vîlcea: matcă, mumă . . . și mumină, pl. mumini sau mumine.* MARIAN, INS. 144, cf. ALR I 1 680/18, 839.
— Pl.: *mumîni.* — Și: **mumínă** (pl. și *mumine*) s. f.

MUMOÁIE s. f. v. **momîie.**

MUMÓI s. n. (Regional) **1.** Grămadă de fîn (Sînnicolau Român—Oradea). Cf. ALR SN I h 131/316.

2. Movilită care serveşte ca hotar între două loturi de pămînt (Remetea-Beiuş). Cf. A I 12.
— Pl.: *mumoaie.*
— Cf. m o m î i e.

MUMULÁR s. n. v. **mămular.**

MUMULÍŢĂ s. f. v. **mămuliţă.**

MUMURÚŢĂ s. f. v. **mămăruţă.**

MUMURÚZĂ s. f. v. **mămăruţă.**

MÚNCĂ s. f. **1.** (Învechit şi popular; mai ales la pl.) Tortură, caznă, chin (la care erau supuşi osîndiţii); s p e c. (de obicei determinat prin „veşnic", „de vecie", „vecilor" etc.) chinurile iadului. *Se nu adaugă-se ţie scaunul fără-legiei, ce face munci* (f ă u r e ş t e a s u p r i r e a B 1938). PSALT. 197. *Să scape de gheenă şi de munca de vecie.* CORESI, EV. 29. *Vor mearge aceia în munca veacilor* (a. 1579). GCR I, 19/8. 7 *coconi . . . ascunşi . . . de frica muncilor.* MOXA, 367/26, cf. GCR I, 138/12, HERODOT (1645), 196. *Şi în iad rădică ochii lui, fiind în muncă.* N. TEST. (1648), 91v/6. *Nu vă temeţi . . . de muncile aceste trecătoare* (a. 1674). IORGA, S. D. XXI, 28. *Şi-i va turbura-n urgie, În munca cea cu vecie.* DOSOFTEI, PS. 14/12. *Toţi muriia şi mergea în muncă.* FL. D. (1680), 16r/7. *Al tău hainlîc de mai înainte nu poate făr'numai să ne ducă la munca de veci* (a. 1750). GCR II, 49/20. *O strînseră cu vîrteaje de munci.* MINEIUL (1776), 179v1/32. *Ca să ia munci, în iad va să se ducă,* MAIOR, P. 107/25. *Această incviziţie . . . întinse lucrările sale cu munci şi arderi . . . şi asupra creştinilor.* AR (1829), 237^{1}/18. *A hotărît să te omoare cu muncile ce ţ-a făcut vezirul.* GORJAN, H. II, 163/13. *Hojma le spunea de focul Gheenii şi de muncile ce-i aşteaptă.* NEGRUZZI, S. I, 225. *Şi-n temniţă să-i bagi Şi la muncă să-i ţii Pîn-or peri de vii!* TEODORESCU, P. P. 106. *Se ruga . . . pentru sufletul lui, care-l scapa din ghearele diavolului şi a muncilor celor vecinice.* ŞEZ. V, 36. *Plînge-va Adam atunci, Văzînd păcătoşii-n munci.* ib. XII, 102. ✧ (Determinat prin „mare", „greu", „cumplit" etc.) *Cine va face rău, rea muncă i se va găti în vecie.* CORESI, EV. 68, cf. 18, 82. *Să vedemu muncile cele marile* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 344/13, cf. 312/9. *I-au fost certînd cu o muncă mare.* PRAV. 208, cf. 96, 109. *Pre nepoţii lui Vasilie Vodă cu mari munci i-au omorît.* M. COSTIN, ap. GÎDEI, 316. *I-au dat gre muncă păgînească 5, 6 dzile păn-au spus toat-averea ce-au avut.* NECULCE, L. 350. *Feliuri de ispitiri, munci cumplite, bătăi . . . au răbdat.* IACOV, SYN. 8v/15. ✧ (Învechit) *Muncă dc cap* = pedeapsă cu moartea. *Şi care nu va vrea să se leapede de Hristos, să i să dea muncă de cap.* MINEIUL (1776), 104r2/30. *La muncă de cap să fie Syndipa* (a. 1802). GCR II, 189/13. ✦ (La pl.) Mijloace, instrumente de tortură. *Cu testă şi cu bardă şi cu svredel . . . cu toate muncele şi cu toate-l munceşte, de-l giunghe şi-l taie.* COD. TOD. 214. *Unul dintre dînşii, după ce au căzut în prepus, s-au prins şi trăgîndu-se la munci, au descoperit vicleşugul.* ŞINCAI, HR. I, 5/29. ✦ P. e x t. Durere, suferinţă (fizică sau morală). *Şi plecă-se întru munci înrema lor.* PSALT. 229. *Este slobod şi de muncile lăcomiei şi priiaten şie îş face.* N. COSTIN, ap. GCR II, 14/9. *Socoti ce lucru de iute şi de muncă iaste dragostea muierească.* VARLAAM-IOASAF, 141r/15. *Dragostea ce se naşte în muncele robirei.* HELIADE, O. I, 169. *Să nu faci arătare Ce inimă e în muncă De să arde aşa tare.* PANN, E. I, 23/6. *Ah! prieteşugul . . . Pentru mine este muncă, dojană şi chinuire.* CONACHI, P. 84. *Voi fi supus duioasei, nemaisimţitei munci, C-o oaste de imagini să te iubesc ş-atunci?* EMINESCU, O. IV, 437. *Rugă pe toţi oamenii săi ca să-i puie foc* [rugului], *spre a scăpa de muncile cele groaznice ale usturimei ce-l chinuiau.* ISPIRESCU, U. 78. *De ce-i iubirea dulce? Căci are neajunsul Acelui chin ce-ţi place: să-şi facă însuşi munci!* COŞBUC, S. 42. ✦ S p e c. (Sens curent; la pl.) Durerile facerii. Cf. COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W.

2. Efort, trudă, osteneală, strădanie (depuse într-un anumit scop). *Cu mare muncă scoasem den limbă jidovească . . . pre limbă românească.* PALIA (1581), 11/24. *Nefiindu putinţă să să hrănească fără de muncă şi fără de lucru* (a. 1675). GCR I, 219/32. *Dar cît sînt ei de voinici, Geaba, că nu-s daţi la munci.* PR. DRAM. 307. *Fără muncă l-am biruit.* DDRF. *Toţi aceia care vorbe mari aruncă Numai banul îl vînează şi cîştigul fără muncă.* EMINESCU, O. I, 151. *Astăzi rodul muncii mele, fătul ce-am crescut din faşă Într-o clipă să-l răpuie Vlaicu, inimă pizmaşă?* DAVILA, V. V. 116. *În manuscrisele poeziilor lui se vede munca de a da strofelor ordinea cea mai firească.* IBRĂILEANU, S. L. 228. *Stilul artistic al lui Eminescu este rezultatul unei munci îndelungate.* ROSETTI, S.L. 37. ✧ E x p r. (Regional) **A fi muncă de . . .** = a fi greu să . . . *Lesne-i măi, de a-l aduse, Numa-i muncă d-a-l cunoaşte.* ALEXICI, L. P. 6. (Regional) **A-i fi muncă (de cineva)** = a se sfii, a se jena (de cineva). Com. LIUBA, cf. NOVACOVICIU, C. B. II, 4.

3. Desfăşurare a unei activităţi (fizice sau intelectuale); activitate a omului îndreptată spre un scop, în procesul căreia omul modifică şi adaptează lucrurile din natură pentru satisfacerea trebuinţelor sale; lucru, treabă. *Pune temeiu . . . pe munca ta.* MARCOVICI, D. 11/1. [Omul] *este oare pentru muncă născut şi zidit în lume?* CONACHI, P. 274. *Munca e bogăţie vecinică.* RUSSO, S. 31. *Munca e blagoslovită, Cînd te ţii de ea, ai pită.* PANN, ap. TDRG. *Sfîntă muncă de la ţară, izvor sacru de rodire.* ALECSANDRI, P. III, 42. *Cu munca m-am trezit.* CREANGĂ, P. 200, cf. 329. *Sfîntă muncă e aceea Ce răsplată-n ea-şi găseşte.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 25. *Mărturiile*

trecutului nostru ... ne vorbesc de pămîntul de muncă. PAMFILE, A. R. 1. *Un cîntec, Un cîntec ce-l tot aud: La muncă.* BACOVIA, O. 188. *La arhondaric — muncă la catarama, încă din răsăritul soarelui.* STĂNOIU, C. I. 87. *Să întrerupem munca pentru cîteva ore.* SAHIA, N. 40. *Munca e pulsul de viață al omenirii, e biruința veacurilor viitoare.* SADOVEANU, O. VI, 177. *Au dreptul la sporuri de salariu salariații care lucrează în condițiuni de muncă neobișnuită.* LEG. EC. PL. 284, cf. 275. *În Republica Populară Română, munca este o datorie și o chestiune de onoare pentru fiecare cetățean capabil de muncă.* CONST. R.P.R. 13. *Știm cu toții ce rol important joacă munca și, mai mult, ce rol urmează ea să joace în societatea socialistă.* V. ROM. iunie 1957, 161. *Batoza se aude duduind, Răzbate pîn-aici cîntecul muncii.* BENIUC, M. 128. *Rodește spornic holda de muncă și strădanii.* DEȘLIU, G. 6. *Munca este fîntîna cea nesecată din care se poate îndestula omul.* POPESCU, B. II, 47. *Iubirea de muncă avere-ți bagă-n pungă.* ZANNE, P. VIII, 373. *Cu munca, frate, și din piatră scoți lapte.* id. ib. 374. ✧ (Personificat) *Flămînzi venim la poarta-ți, sfîntă muncă.* NECULUȚĂ, Ț. D. 11. ✧ (Jur.) *Muncă silnică* = pedeapsă privativă de libertate (și cu obligația de a munci), prevăzută pentru infracțiuni grave. *Sectarii religioși, trimiși la munca silnică pentru credințele lor religioase.* GHEREA, ST. CR. II, 227, cf. I, 366. *L-au osîndit la muncă silnică, zece ani.* SADOVEANU, O. III, 446, cf. DM, DER. *Muncă abstractă* v. abstract. *Muncă concretă* v. concret. *Muncă simplă* v. simplu. *Muncă complexă* v. complex. *Muncă vie* v. viu. *Muncă salariată* v. salariat. *Muncă necesară* v. necesar. *Om al muncii* = persoană care își cîștigă existența muncind, fără a exploata pe alții. *Diviziunea muncii* = procesul desprinderii diferitelor categorii de muncă **(3)** din ansamblul muncii sociale și al fixării lor ca activități de sine stătătoare; totalitatea diferitelor categorii de activitate existente simultan. DER. *Protecția muncii* = ansamblu de măsuri luate în scopul de a asigura muncitorilor cele mai bune condiții de activitate. Cf. DL, DM. *Forță de muncă* v. forță. *Mijloace de muncă* v. mijloc. *Productivitatea muncii* v. productivitate. *Cîmpul muncii* v. cîmp. *Zi de muncă* v. zi. *Zi-muncă* v. zi. ✧ Loc. adj. **De muncă** = arabil. *Mărturiile trecutului nostru ... ne vorbesc de pămîntul de muncă.* PAMFILE, A. R. 1. ✧ Expr. **A cuprinde munca** = a-și îndeplini sarcinile. **A scoate din muncă** = a îndepărta pe cineva dintr-un anumit post. ✦ Spec. (La pl.) Lucrări agricole. *O să vii să ne rogi să sărim să-ți facem muncile-n primăvară.* SANDU-ALDEA, D. N. 209. *Ca mîine se desprimăvărează și vin muncile.* REBREANU, R. I, 236, cf. 255. *Văzui oameni ... Cu plugurile la munci.* ALECSANDRI, P. P. 285.

4. (Concretizat) Lucru realizat pe baza unui efort, ca rezultat al unei activități; cîștig material obținut prin muncă **(3)**, folos, profit. *Și deade rugiriei rodul lor și muncile* (agonisita H). PSALT. 160. *Se atîta osîndesc ceia ce nu miluiesc ..., cu cît mai vîrtos osîndiți fi-vor care-i răpesc munca striinilor.* CORESI, EV. 42. *Să-și piiardză muncă și să nu ia nemică den roada viei.* PRAV. 8. *Judecă ... de se cuvine să fiu lipsit ... de munca și osteneala tinerețelor mele.* ANTIM, P. XXVII. *Dupe ce le-au dat munca înapoi, le-au măritat.* FILIMON, O. I, 429. *Cînd își aducea ea aminte ... de răsipa ce s-a făcut cu munca ei ..., crepa de ciudă.* CREANGĂ, P. 12. *O cîrpă din gunoi este o muncă de om, peste care te faci stăpîn, dacă o pui d-o parte.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. *Dormea cît e ziua de mare, se întindea, căsca, puteau să treacă cirezi de vite prin munca oamenilor.* SADOVEANU, O. III, 110. ✦ Spec. (Neobișnuit) Operă scrisă; lucrare, carte. *Începutul și pricina unirei acesteia le-am scris în munca mea cea lătinească.* ȘINCAI, HR. III, 176/21.

— Pl.: *munci* și (învechit, rar) *munce.*

— Din v. sl. **мжка.**

MUNCĂÍ vb. IV. Refl. (Prin Ban.) A se sfii, a se jena. *Mă muncăiesc de el.* NOVACOVICIU, C. B. II, 4.

— Prez. ind.: *muncăiesc.*

— **Muncă** + suf. *-ăi.*

MUNCÉL s. n. Formă de relief convexă sau plată situată între două văi și făcînd parte din treapta mai coborîtă a unui masiv sau lanț muntos; munte puțin înalt (BARCIANU, N. REV. R. X, nr. 6, 87); parte mai joasă a muntelui (ALR SN III h 809); deal (GRAIUL, I, 288) în formă de căciulă (CHEST. IV 91/396), cu locuri bune de pășune, de arat sau de cosit; colină (DDRF, ȘĂINEANU, D. U.). *Precum să s(ă) știe că i-am dat noi munceii noștri* (a. 1684). ȘTEFANELLI, D. C. 8. *Este-un lac, ca marea-ntins, De muncei umbroși încins.* ASACHI, S. L. I, 175. *Se înălța pe un muncel o casă mai mare.* id. ib. II, 113. *Ștefan Vodă-nveselea Și la luptă purcedea Peste munte și muncel, Cu tot codrul după el.* ALECSANDRI, P. III, 158. *O luaseră pe un drum îngust care se strecura întortocheat pe sub muncele și prin văi.* SADOVEANU, O. I, 188. *Pe un muncel ... mai era un nume ... Moara lui Ali.* id. O. L. 13. *Singur, singur, singurel Pe o zare de muncel.* ALECSANDRI, P. P. 208. *Prin cel muncel ... Faptu-s-a d-un legănel.* TEODORESCU, P. P. 83. *Căpățînile acelea de curechi era ca niște muncei de mari!* SBIERA, P. 179. *Cum ar paște mielușei ... Primăvara pe muncei.* BUD, P. P. 54. *Pe cel deal, pe cel muncel, Se ivește-un voinicel.* ȘEZ. XXI, 51. *Tu, iarna ești tot la oi, Și primăvara la miei, Ș-apoi vara pe muncei.* BÎRLEA, C. P. 61, cf. id. B. 10. *Colăcel Bolăcel, Într-un*

vîrf de muncel (Iedera). GOROVEI, C. 188, cf. SBIERA, P. 321. *De aicea pînă la muncei, Tot căruți de fulgerei* (Stelele). id. ib. 357.

— Pl.: *muncele* și (învechit și regional, m.) *muncei*.

— Lat. **monticellus.** Cf. m u n t e.

MUNCÉLNIȚĂ s. f. (Învechit, rar) Loc de tortură, de chin. *Locul cel de supt pămînt* [este] *muncelniță celor fără lege, necuraților.* DOSOFTEI, ap. TDRG.

— Pl.: *muncelnițe.*

— **Munci** + suf. *-elniță.*

MUNCÍ vb. IV. **1.** T r a n z. (Învechit și popular) A supune la munci **(1)**; a tortura, a chinui, a căzni. *Legați se-i aducu întru Ier[u]s[a]l[i]m, se-i muncească.* COD. VOR. 38/25. *Venit-ai încoace ainte de vreame a munci* [pe] *noi?* TETRAEV. (1574), 212. *Mearse sprinșii împăratul siriianilor de-i strică și munci ei și-i prădă.* CORESI, EV. 155. *Să-l dați acela satanei să-i muncească trupul.* id. L. 296/2. *Pară de foc îmbla într-ănșii, de-i arde și munciia* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 330/20. *Fu biruit Roman și prins viu și-l aduseră să-l muncească.* MOXA, 398/27. *Și-și vărsă veninul amar pre toți creștinii . . . de-i munciia și-i răniia.* id., ap. GCR I, 60/19. *Au muncit călugării de i-au arsu și i-au tăiat* (a. 1622). IORGA, D. B. I, 40. *Cu alte munci mari și groaznice te voiu munci.* VARLAAM, C. 454. *Aceaste doo prepusuri nu agiung amăndoo să facă pre giudeț să muncească pre cineva.* PRAV. 64. *Cela ce va svătui pre altul să ucigă pre neștine, iară el nu-l va numai ucide, ce încă dentăi-l va munci . . ., să cade să să cearte cu o moarte cumplită.* ib. 307, cf. 318, 326. *Să aduc și pre aceia carii era acolea legați în Ierosalim să-i muncească.* N. TEST. (1648), 164v/18. *Prinse pre toți boierii cei mari . . . și-i munci cu multe munci* (a. 1654). GCR I, 171/11. *Scoasă pre Vichentie de-l munci cu frecături cumplite.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie, 119r/25. *După voroava ce-au avut Șerban Vodă cu Cantemir Vodă, prins-au pe Iordache postelnicul Rusăt de l-au închis și l-au muncit.* NECULCE, L. 96. *Muftiiul s-ascunsesă, și găsindu-l l-au muncit, de-au luat mulți bani de la dînsul, păn l-au omorît.* id. ib. 167. *Să muncească pre aceia carii nu cred în D*[u]*mnezău* (a. 1700). GCR I, 339/28. *L-au muncit cu hiară arsă pre piept pînă lîngă moarte* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 7/14. *Nu cumva, apucîndu-te împăratul, sîngur să te muncească pentru că n-ai grăit dupre voia inimii lui.* VARLAAM-IOASAF, 134v/6. *Îl ajung cu mănii aprinse, îl izgonesc, îl muncesc și ca o batjocură a ticăloșiii îl aruncă de la un loc la altul.* MOLNAR, RET. 38/25. *Mii de furnici, de tricolici, De vîrcolici, Vai! mă muncesc!* ALECSANDRI, T. I, 199. *Puse de tăie . . . pe mulți boieri, muncindu-i mai întîi spre a le afla toate avuțiile.* ODOBESCU, S. I, 425. *Umbra lui . . . vine noaptea de muncește și chinuiește pe bieții tineri.* ISPIRESCU, L. 102. *Împăratul cel crud a închis-o și a început s-o muncească.* PAMFILE, S. T. 153. *Acum, de va fi la iad pentru păcatul ăsta, trebuie să aibă cisterne de gaz și kilometri de fitil sub cazanul în care îl vor fi muncind diavolii.* I. BOTEZ, B. I, 165. *Era vădit pentru toată lumea, și mai cu samă pentru preot, că în bietul om a intrat un drac și-l muncește.* SADOVEANU, D. P. 120. (R e f l. p a s.) *Din pricina unei năpăstuiri de furtișag ce au căzut asupra unor țigani ai noștri, care țigani, muncindu-se foarte cumplit . . . s-au spărict și ceilalți țigani* (a. 1786). URICARIUL, XIX, 27. ✧ E x p r. (Popular) **A-l munci (pe cineva) dracul** = a avea convulsii (epileptice). *Pe una dintre fetele lui Zamfirache Ulierul din Colentina, a de s-a logodit cu Ilie Bogasierul de la Bărăție, o muncește dracul de vreo zece zile.* CARAGIALE, O. II, 234. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Fiiarăle . . . ceale mai tari pre ceale slabe le muncesc și le belesc.* ȚICHINDEAL, F. 191/15. *Ce îi pasă păsăruicei ce muncește pe-un gîndac, Sau paiangenul ce suge capul mușteі de smarald?* EMINESCU, O. IV, 228. ✧ F i g. *Sînt meșteri care dintr-o coasă rea fac* [una] *bună de frică: o apucă mînios, o trage la tocilă, o bate, o ascute, o trage la tocilă din nou, o muncește în fel și chip.* PAMFILE, I. C. 142. ✦ (Învechit) A pedepsi, a condamna, a osîndi. *Mai vîrtos să cade să muncească pre om la uciderea cea cu otravă decît la alte morți.* PRAV. MOLD. 58v/2. *D*[u]*mnezău muncește păcatele ceale vremealnice cu munci veacinice* (a. 1700). GCR I, 338/11. ✦ (Familiar, rar) A masa[1]. *Se întoarse numaidecît cu o sticlă de cogneac, pe care o vărsă mai toată în capul coanei Profire, pe cînd fiu-său o muncea pe la tîmple să-și vie în fire.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 15.

2. T r a n z. (Despre senzații, sentimente, gînduri etc.) A provoca (cuiva) suferințe (fizice sau morale); a chinui, a consuma; a preocupa în mod intens. *Dzi de dzi sufletul dereptului cu fărădeleage lucrurele munciia.* COD. VOR. 172/26. *O, pizmă, . . . cîți muncești!* MOXA, 371/23. *Pre cel lacom și gîndurile îl muncescu* (a. 1714). GCR II, 14/10. *În toate zilele era muncit de gîndul lui.* VARLAAM-IOASAF, 12v/5. *Tiran iaste aurul care cu mii de griji și frici muncește inima omenească.* MOLNAR, RET. 29/9. *Frigul pe alții mai mult muncește.* CONACHI, P. 285. *Nu găsi vindecarea grijei ce-l muncea.* FILIMON, O. I, 124, cf. 121, 134. *O presimțire dureroasă îmi muncește sufletul de astă noapte.* ALECSANDRI, T. II, 9, cf. 130. *Setea începe a ne munci, fără ca să zărim cît de mic izvor împrejurul nostru.* id. O. P. 346. *Vino, scumpă, de privește Dorul tău cum mă muncește.* EMINESCU, O. IV, 234. *Mă muncește dorul cînd îmi aduc aminte De vremile trecute.* CREANGĂ, A. 240. *Mă muncea conștiința.* CARAGIALE, O. III, 215, cf. 198. *O munceau ziua*

gîndurile, iar noaptea visurile. SLAVICI, O. I, 290. *Toată ziulica îl munciră gîndurile şi nu se domirea de loc.* ISPIRESCU, L. 258, cf. 261, 262. *Foamea... muncea neîndurat pe bietul Nică.* CONTEMPORANUL, II, 391. *În poezia lui voia să arăte pe tînărul Sabathai muncit de îndoială.* VLAHUŢĂ, N. 54. *O ameninţare... munceşte acum pe Leiba mai mult decît frigurile.* GHEREA, ST. CR. II, 135. *Moş Gheorghe era muncit de teama ruşinii bieţilor ţărani de pe scenă.* SP. POPESCU, M. G. 90. *Ceea ce o muncea era pîngărirea sufletească a omului care o iubea.* D. ZAMFIRESCU, A. 6. *Pintea, fraged copilandru, La ciobani intrase slugă Şi-l muncea într-una gîndul Cum ar face el să fugă.* IOSIF, P. 70. *Vor fi şi ele, poate, muncite de durere.* PETICĂ, O. 177. *E muncit de gînduri.* BASSARABESCU, S. N. 13, cf. 189. *Muncit de gînduri şi de planuri... a plecat spre Bucureşti.* GALACTION, O. 141. *O muncea un gînd, o hotărîre mereu amînată.* C. PETRESCU, A. 434. *Îl munceau gînduri de amărăciune.* SADOVEANU, O. V, 202. *Tăcură amîndoi; aceleaşi gînduri îi munceau.* BART, Ş. M. 66. *Mărturisesc că o clipă mă muncise un început de îndoială.* CONTEMP. 1950, nr. 185, 3/3. *Valeria era muncită de gînduri.* V. ROM. februarie 1952, 2. ✧ Absol. [Păcatul] *are şi dulceaţă şi scîrbă, că în puţină vreame se îndulceşti, iar întru veaci munceşte.* CORESI, EV. 27. *Aşa e frumuseţea... Din preajmă-i ea goneşte Durerea ce munceşte.* ALEXANDRESCU, O. I, 96, cf. EMINESCU, N. 73. ✧ Expr. (Refl.) **A se munci cu gîndul** = a gîndi intens la ceva, a-şi supune mintea la eforturi; a se frămînta. *Tocmai cînd se munceşte cu gîndul acesta, bagă de seamă că s-a mai urcat cineva în tramvai.* REBREANU, NUV. 144. *Şi-şi duse mîna la gură, scoborîndu-şi ochii în jos, muncindu-se cu gîndul să afle ce-i de făcut.* MIRONESCU, S. A. 33.

3. Intranz. şi refl. (Învechit şi popular) A îndura chinuri (fizice sau morale); a pătimi, a suferi. *Să muncescu în pustie şi în măguri şi în peşteri* (cca 1550). GCR I, 1/18. *Rău se chinuia şi se muncia fiu-său.* CORESI, EV. 79. *H*[risto]*s derept noi se-au muncit.* id. L. 411/4. *Că diin vecu se munciia ei şi nu pute vede lumina* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 320/22, cf. 350/16. *Face-voiu [o] cearere de la tine să mă şi eu muncescu cu creştinii.* COD. TOD. 206. *Nice vor munci de foame, nic[e] de sete.* ib. 218. *Mulţi se munciră pentru H*[risto]*s.* MOXA, 363/14. *Cine va asculta dînşii, acela nu va veni într-acel loc de muncă unde te munceşti tu.* VARLAAM, C. 286, cf. 172. *Spîndzură în văzduh pre popa idolilor şi mult ceas s-au muncit în văzduh şi căzu gios de să stîlci şi rău muri.* DOSOFTEI, V. S. septembrie, 2r/18. *Va arunca pre acei oameni nemilostivi în temniţa iadului ca să se muncească acolo în veaci.* CHEIA ÎN. 14r/12. *Ne băgară aice în peşteră şi aşa ne vom munci pănă la sfîrşănia veacului.* VARLAAM-IOASAF, 82v/17. *Un musulman ce a crezut curanul şi pe Moamet... nu este cu putinţă a se munci în veci..., ci cred că... merge la rai în pace.* VĂCĂRESCUL, IST. 249. *Leul... se munceaşte cu sufletul în guşă şi trage de moarte.* ŢICHINDEAL, F. 8/7. *Duhul tău... degeaba se luptă şi se munceşte.* CONACHI, P. 276. *Fără să-l prinză somnul, toată noaptea să muncea.* PANN, E. I, 49/22. *Toderică... a mîntuit sufletele coconaşilor ce se munceau din pricina lui.* NEGRUZZI, S. I, 89. *Ion... se munceşte rău în somn.* CARAGIALE, O. VI, 289, cf. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 318. *Au dat poroncă... să-i vie doftorii în clipă să facă ceva că să nu i se muncească copila.* SBIERA, P. 301.

4. Refl. şi (învechit) intranz. A depune eforturi, a-şi da osteneală; a se strădui, a se trudi. *Se nu D*[om]*nul zidire casa, în deşertu muncră-se* (trudiră-se C) *zidindu.* PSALT. SCH. 429/4. *Vecirii miei... muncia-se* (nevoiia-sea C[2]), *cerînd sufletul mieu.* PSALT. 72, cf. 122. *Învăţătoare, toată noaptea ne-am muncit* (trudit N. TEST. 1648, ostenindu-ne BIBLIA 1688), *nemică n-am prins.* CORESI, EV. 329. *Munceşte să găsească vreme să rădice sabie asupra împărăţiii.* IST. Ţ. R. 39, cf. 21. *Să muncea în tot chipul să le potolească.* ib. 113. [Filozofii] *în zadar se muncesc a arăta că noi sîntem numai pămînt.* MARCOVICI, C. 12/16. *Te vei munci să amăgeşti pe fratele tău şi chiar pe creatorul tău.* FILIMON, O. I, 311. *Capul lui se muncea mereu cu ideea d-a redobîndi tronul.* ODOBESCU, ap. DDRF. *Aşa se munci biata noră pînă după miezul nopţii.* CREANGĂ, P. 6. *Se muncea Simina să-şi aduc-aminte Cînd s-a prins la ceartă.* COŞBUC, P. I, 246. *Bătrînul deschidea ochii mari, se muncea să se scoale.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 16. *S-a muncit vreo două ceasuri, în zadar. Ideea se zvîrcolea în sufletul lui, dar nu izbutea să se înfăptuiască pe hîrtie.* REBREANU, I. 103. *Ţigănuşul se muncea amarnic... să-şi bage picioarele în botforii de lac.* C. PETRESCU, A. R. 42. *Luat din scurt, Nică Creţu se fîstîci şi se vedea cum se munceşte să-şi caute răspunsul.* MIHALE, O. 46. *El se muncise într-atîta, cît îi curgea numai sudorile de pe frunte.* SBIERA, P. 199. *A venit o pasere şi a zis: — Pînă nu mă va aduce pe mine şi pe soţia mea în biserica asta, nu poate s-o facă, oricît s-ar munci.* ŞEZ. IV, 170. *Mă muncii o vară toată Ca se fac streinul tată, Şi streinul, Ca pelinul.* POP., ap. GCR II, 308. ✦ Refl. (Învechit, rar) A se lupta. *Cu gadinele sălbateci m-am muncit. Ce folosu mie aceaia* (a. 1569). GCR I, *13/27. ✦ Refl (Regional) A se screme (Moişeni-Satu Mare). ALR I 121/345.

5. Intranz. A desfăşura o activitate (fizică sau intelectuală), a îndeplini o muncă (**3**); a lucra. *Cela ce au muncit acolia...,* *să-şi piiardză toată usteneata.* PRAV. 25. *Aceia*

ce un ceas munceşte, în veci desfătare găteşte (a. 1750). GCR II, 49/28. [Cei mari] *n-alerg, nu ostenesc, Cei mici pentru ei muncesc.* MUMULEANU, ap. GCR II, 249/14. *Tu dormi, în vreme cînd toţi ciilalnţi varsă sudori de moarte muncind.* DRĂGHICI, R. 10/26. *Tot omul sănătos şi cu minte poate să-şi cîştige acele lucruri trebuincioase cît se poate mai bine, numai să muncească.* GT (1839), 75²/21. *S-a statornicit în satul acela . . . muncind ca pentru dînsul.* CREANGĂ, P. 139. *Muncesc, muncesc şi nu s-alege nemica de mine.* id. ib. 200. *Ia să ne gîndim şi la oamenii care muncesc o săptămînă întreagă, de dimineaţă pînă seara tîrziu.* CARAGIALE, O. II, 211. *Omule, te văz harnic, munceşti de te speteşti şi doi în tei te văd că nu poţi lega.* ISPIRESCU, L. 196, cf. 62. *Cît am trudit, cît am muncit Şi . . . nimic n-am folosit.* MACEDONSKI, O. I, 38. *Munceşte el, că de muncit nu-i ruşine, ş-ascultă şi-i supus.* VLAHUŢĂ, O. A. 10. *Taica pentru dînşii a muncit.* REBREANU, R. I, 205, cf. 225. *Cînd ai fost deprins să munceşti cu mîna pe coada lopeţii, e primejdios să te apuce boieria din senin.* C. PETRESCU, A. 306. *Munceşti: eşti tractoristă.* D. BOTEZ, F. S. 12. *Sînt o biată fată care muncesc ca să cîştig pînea.* SADOVEANU, O. XIV, 323. *Scarlat muncea ca un cîine.* CĂLINESCU, E. O. II, 124. *Muncind cu braţele nu s-adună o mie dă pogoane!* CAMIL PETRESCU, O. III, 114. *În gospodăria colectivă, fiecare trebuie să muncească.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 669. *A munci zi de zi în spiritul ştiinţei marxist-leniniste, constituie chezăşia izbînzii în ştiinţă, literatură şi artă.* CONTEMP. 1953, nr. 339, 1/1. *Omul care munceşte are drept la toate bucuriile vieţii.* ib. 1954, nr. 388, 2/4. *Munceau, cîntînd, electricienii.* BENIUC, C. P. 40. *Ultimele luni muncise pe brînci.* V. ROM. aprilie 1957, 76. *La sărac oi dărui, Să aibă cu ce munci!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 291. *Unde toţi de obşte muncesc, cerşetori nu se găsesc.* ZANNE, P. VIII, 373. *Cu cît mai mult vei munci, atît mai mult vei dobîndi.* id. ib. *Mănîncă la mine şi munceşte la tine.* id. ib. III, 629. ✧ Loc. adv. **Pe nemuncite** = fără muncă, fără să muncească. *Tineri osteniţi pe nemuncite.* VLAHUŢĂ, ap. DDRF. ✧ (Cu complement intern) *Muncă ce-a muncit? Grădin-a făcut, Flori şi-a presădit.* TEODORESCU, P. P. 91. ✧ Tranz. (Complementul indică obiectul sau felul muncii) *Să li se pară dezonorant a munci pămîntul.* REBREANU, R. I, 37. *Stau în drum să mă gîndesc Ce s-apuc, ce să muncesc, Pînea să-mi agonisesc?* ALECSANDRI, P. P. 285. *Dar cît îi fi şi-i trăi, să fii vrenic să munceşti pămîntu.* ŞEZ. III, 100, cf. ALRM SN I h 7. ✦ Tranz. (Complementul indică o persoană) A osteni, a istovi; a pune la muncă **(3)**, a da de lucru. *Iată aci alăturat articolul cu pricina . . . care m-a muncit mai tare decît o comedie în trei acte.* CARAGIALE, O. VII, 233. *Nouă meşteri mari, Calfe de zidari . . . Că vodă-i ţinea Şi vodă-i muncea.* TEODORESCU, P. P. 469. *El muncea lumea ca la robie: îi punea de zidea la cetăţi, făcea la podvezi şi la drumuri lungi.* ŞEZ. V, 20. ✦ Tranz. (Învechit, rar) A potoli, a domoli, a îmblînzi. *Limba nimenre nu o poate de la oameni munci* (potoli N. TEST. 1648, domoli BIBLIA 1688). COD. VOR. 124/25.

— Prez. ind.: *muncesc.* — Şi: (prin Ban.) **mucí** vb. IV. L. COSTIN, GR. BĂN. 141, NOVACOVICIU, C. B. I, 14, ALR II 3 083/36.

— Din v. sl. мѫчити(сѧ). Cf. bg. мъчас(е).

MUNCÍRE s. f. (Învechit şi popular) Acţiunea de a (se) munci şi rezultatul ei. Cf. munci **(1)**. *De muncire şi de teamere iaste semn.* CORESI, EV. 236. *De înşelăciunea diavolului Şi de muncirea lui să-l slobozeşti.* TEODORESCU, P. P. 383.

— V. **munci.**

MUNCÍT, -Ă adj. **1.** (Învechit) Supus la munci **(1)**; torturat, chinuit (fizic sau moral). *Sluga mea răsturnat iaste în casă, slăbit şi iute muncit.* CORESI, EV. 226. *Ca un direpţ şi înţelept, nu turbură suflet muncit.* VARLAAM, C. 285. ✧ (Substantivat, m.) *Apostolii, prorocii şi mucenicii (munciţii* C). PSALT. 333. *Vădzură şi munciţii din muncă* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 362/20.

2. Ostenit, istovit, vlăguit (de muncă, de suferinţă, de griji etc.). *Measeru-s eu şi muncit* (în munci C, în usteneale C², în osteniale D) *de tinereaţele meale.* PSALT. 181. ✦ Care trădează oboseală, epuizare. *Faţa lui uscată, cu pielea oacheşă şi întinsă pe oase, era muncită şi mohorîtă.* REBREANU, NUV. 283.

3. (Despre terenuri agricole) Lucrat, cultivat. *În anul dintîi, din douăzeci de prăjini de grădină muncită, abia de au avut cîteva baniţi de ceapă.* GALAN, Z. R. 45. *Se zice pămîntului nelucrat: ţelină, iar la cel lucrat se zice muncit.* H XI 246, cf. XIV 86.

4. Lucrat sau ornamentat cu multă migală. *La paşti ei fac „ouă roşi", „împestrite" şi „muncite".* MARIAN, O. II, 253, cf. PAMFILE-LUPESCU, CROM. 189. *Cămeşî muncită.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

5. Dobîndit prin muncă **(3)**. *Banul muncit nu să prăpădeşte.* ROMÂNUL GLUMEŢ, 25, cf. GCR II, 374.

— Pl.: *munciţi, -te.*

— V. **munci.**

MUNCITÓR, -OÁRE adj., subst. **I. 1.** Adj., s. m. şi f. (Învechit) (Persoană) care torturează, chinuieşte, căzneşte; (în textele bisericeşti) dracul. Cf. munci **(1)**. *Pavelu . . . întreba-se întru învăţături cu muncitoriu oarecarele* (unui tirean N. TEST. 1648, unui tiran BIBLIA 1688). COD. VOR. 4/17. *Trei coconi cu postul stinseră cuptoriul de foc şi muncitoriul*

fărăleage biruiră. CORESI, EV. 50, cf. 546. *Atunci muncitorii ce o lega cădzură gios la pămîntu* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 148/13, cf. 154/3. *Fu prins viu muncitoriul.* MOXA, 375/12. *Cum vei scăpa de judecata lui Dumnezeu şi de matca focului? Că nu vei scăpa, că te vor duce acolo acei muncitori măcară să n-ai fi şi bucuros* (a. 1644). GCR I, 113/26. *Şi să mînie domnul lui şi-l deade pre el muncitorilor pînă nu va plăti toată deatoriia.* N. TEST. (1648), 24r/34. *Pre muncitoriul cu crucea ta l-ai înfruntat* (a. 1650—1675). GCR I, 228/21. *Voiu să te dau şi muncitorilor să te căznească făr' de milă.* ANTIM, ap. TDRG. *Pre diavolul ca pre un începător tuturor păcatelor şi muncitor sufletelor noastre, l-au legat.* id. P. 175. *Oamenii carii să nasc într-această planită sînt muncitori, lacomi, . . . vicleni la vorbă* (a. 1733). GCR II, 26/9. *Muncitorii au clădit arderea focului foarte mare şi, puind supt dînsa văpaie, o aprindea cu strălucire.* AETHIOPICA, 41v/17. *Opriia pre muncitori de la atîta nemilostivire.* MINEIUL (1776), 77r2/35. *Îi înconjurară a.ei fără de omenie muncitori cumpliţi.* VARLAAM-IOASAF, 109v/20, cf. 60v/28. *Iadul . . . de veci muncitoriu şi fără săvîrşit* [este]. VĂCĂRESCUL, IST. 249. *Rogu-mă, arhanghele Mihaile, muncitoriul dracilor, mai slăbeşte-mă din legături* (a. 1799). GCR II, 171/30. *După aceasta l-au dus . . . păginii în capiştea idolească şi acolo, într-însa, după porunca muncitoriului, întinzînd mîna lui, . . . au pus într-însa cărbuni aprinşi cu tămîie.* ŞINCAI, ap. GCR II, 204/18. *Şi aşa să spunea că vor ieşi aceale limbi în zilele lui Antihrist şi să vor închina lui şi vor fi muncitori de creştini.* ALEXANDRIA, 131/16.

2. S. m. şi f., adj. (Persoană) care participă nemijlocit în procesul de producţie a bunurilor materiale, în activitatea de întreţinere la unităţile din administraţie şi deservire etc., l u c r ă t o r; p. g e n e r. (persoană) care desfăşoară o muncă **(3)**. Cf. ANON. CAR., COSTINESCU. *La foc de soare Bietul muncitor Stropea cu sudoare Micul său ogor.* ALECSANDRI, POEZII, 123. *Poetul s-a apropiat de unul dintre muncitori, care trăgea cu gresia pe buza coasei.* CARAGIALE, O. IV, 165. *Un muncitor vrednic . . . trage cu coasa nemiluit.* ISPIRESCU, L. 170. *Dar din ce în ce s-alină Toate zgomotele-n sat, Muncitorii s-au culcat.* COŞBUC, B. 6. *E mult . . . de cînd n-am scris nici cîteva sute de pagini, uitasem că e frumos a fi un muncitor intelectual.* BACOVIA, O. 232, cf. 140. *El era drumeţ sărman, Muncitor cu sapa.* TOPÎRCEANU, B. 9. *Un muncitor plînge de dragul unei locomotive?* SAHIA, N. 31, cf. 29. *Muncitorii stăteau aplecaţi asupra pămîntului.* SADOVEANU, O. VI, 336, cf. id. E. 76. *Tineretul muncitor, adică tineretul care munceşte.* CV 1949, nr. 9, 4. *În depărtările înghеţate închipuirea muncitorului căuta făptura omului viitor.* ARGHEZI, P. T. 90. *Cei mai mulţi muncitori ştiu să se ridice deasupra problemelor lor personale.* V. ROM. octombrie 1954, 155. *Muncitorii din fabrici şi uzine se străduiesc să livreze agriculturii noi maşini agricole.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 374. *Căci de lumea muncitoare Şi de glia strămoşească, Nu-i putere pe sub soare Cîndva să mă despărţească.* BENIUC, M. 125. *Şaizeci de ani . . . muncitor luminat . . . Acuma, într-o zi, într-o săptămînă, într-o lună, moare schilodit.* GALAN, Z. R. 340. *Steaua mulţimilor muncitoare.* BARANGA, V. A. 30. *Pumni îndîrjiţi de muncitori Au spart zăgazul dinspre zori!* DEŞLIU, G. 38. *Stăpînind puterea politică, muncitorii o folosesc în vederea desfiinţării exploatării şi a construirii socialismului.* LUPTA DE CLASĂ, 1961, nr. 3, 45. ✧ *Clasa muncitoare* = (în capitalism) proletariat; (în socialism) clasă socială alcătuită din totalitatea oamenilor care muncesc în fabrici şi uzine şi care constituie forţa conducătoare a societăţii. *Clasa muncitoare din ţara noastră a devenit clasa conducătoare în statul de democraţie populară.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 407, cf. 1953, nr. 2 738. *Ideologia clasei muncitoare se întemeiază pe ideea că omul este capitalul cel mai de preţ.* CONTEMP. 1953, nr. 357, 2/2. *Ţărănime muncitoare* = totalitatea ţăranilor săraci şi mijlocaşi; totalitatea ţăranilor cooperatori. *Conştiinţa de clasă a ţărănimii muncitoare s-a ascuţit.* CV 1949, nr. 6, 24. *Clasa muncitoare aliată cu ţărănimea muncitoare a devenit clasa conducătoare în stat.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 738.

3. Adj. Care iubeşte munca **(3)**; harnic, activ. *Un părinte de familie muncitor.* MARCOVICI, D. 3/10. *Nevasta acestui sărac era muncitoare şi bună la inimă.* CREANGĂ, P. 37. *Era o fire muncitoare.* ap. TDRG. *Foamea se uită la poarta omului muncitor, dar nu poate intra.* ZANNE, P. III, 557. ✦ (Rar) Plin de muncă **(3)**. *Se aşează la tîrguşorul Vama, unde petrecu o viaţă muncitoare şi îmbelşugată.* CONV. LIT. XI, 102.

II. S. m. sg. art. (Ieşit din uz) Numele unei ţesături de bumbac; americă. *Pînză nealbită (muncitorul).* NOM. MIN. I, 424.

— Pl.: **(I)** *muncitori, -oare.*

— **Munci** + suf. *-tor.*

MUNCITOREÁSĂ s. f. (Regional) Ţărancă. ALR II 2 874/414, cf. 2 874/784.

— Pl.: *muncitorese.*

— **Muncitor** + suf. *-easă.*

MUNCITORÉSC, -EÁSCĂ adj. Care aparţine muncitorilor **(I 2)**, care este alcătuit din muncitori, făcut de sau pentru muncitori, privitor la muncitori. *Orice mişcare de revoltă în rîndurile muncitoreşti nu poate să aducă decît bine cauzei proletare.* SAHIA, N. 40. *Alianţa muncitorească-ţărănească este baza de neclintit a puterii statului democrat-popular.* GHEORGHIU-DEJ, R. 31. *Ura şi revolta împotriva nedreptăţii sociale îl*

fac să se apropie de mişcarea muncitorească, în rîndurile căreia avea să activeze. SCÎNTEIA, 1961, nr. 5 074. *Emoţiei i se asociază simţămîntul de mîndrie muncitorească, patriotică, de a compara momentul începutului cu nivelul realizărilor de astăzi.* ib. 1963, nr. 5 992. *Mişcarea comunistă şi muncitorească internaţională a crescut necontenit.* ib. nr. 5 993. ◇ *Partide comuniste şi muncitoreşti* = partide revoluţionare care reprezintă cea mai înaltă formă de organizare a clasei muncitoare din fiecare ţară, se întemeiază pe învăţătura marxist-leninistă şi exprimă interesele vitale ale maselor largi populare, luptînd pentru răsturnarea orînduirii capitaliste, pentru construirea socialismului şi a comunismului. *Cu deosebită vigoare răsună în lume chemarea Declaraţiei Consfătuirii din* 1960 *a reprezentanţilor partidelor comuniste şi muncitoreşti.* ib. nr. 5 993, cf. DER.

— Pl.: *muncitoreşti.*

— **Muncitor** + suf. *-esc.*

MUNCITORÉŞTE adv. În felul muncitorilor **(I 2),** ca muncitorii. *Ridicăm cu spor, muncitoreşte, Un zid mai neînvins decît granitul.* CONTEMP. 1949, nr. 161, 4/3. *Îi spune acelaşi lucru şi soţia sa, care gîndeşte sănătos, muncitoreşte.* V. ROM. ianuarie 1954, 242.

— **Muncitor** + suf. *-eşte.*

MUNCITORÍE s. f. (Învechit) Tortură; suferinţă, chin. *Fără de strînsură fu ... şi preînţelept den muncitorie şi milostiv în loc de tîlhariu.* CORESI, EV. 451. *Pre neamul nostru să-l sloboază din muncitoriia lui.* VARLAAM-IOASAF, 151^{v}/1.

— **Muncitor** + suf. *-ie.*

MUNCITORÎME s. f. Totalitatea muncitorilor **(I 2),** mulţime de muncitori. *Jos hoţul muncitorimii!* ARDELEANU, V. P. 140. *Soldaţii coborîră armele de pe umeri ... în semn de ameninţare. Muncitorimea rămase neclintită.* SAHIA, N. 37. *Condusă de partid ..., muncitorimea s-a dovedit o forţă capabilă să mobilizeze întregul popor la lupta pentru interesele lui.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 274. *Muncitorimea minieră şi-a însuşit politica partidului de industrializare socialistă a ţării.* ib. nr. 2 390. *Le suna ... în urechi glasul lui fierbinte, cu vibraţii metalice, chemînd muncitorimea la asalt.* V. ROM. martie 1954, 181, cf. mai 1954, 256.

— **Muncitor** + suf. *-ime.*

MUNCULÍŢĂ s. f. (Familiar) Diminutiv al lui m u n c ă **(3);** (concretizat) bun realizat prin muncă; (familiar) muncuşoară. *Siliţi-vă ... a păzi sfătuirile mele şi trăinde cinstite, cu munculiţa voastră.* GORJAN, H. IV, 169/30. *Nu-i păsa lui de nu ştiu cine de ar fi fost. Vezi că-şi căta de munculiţa lui.* ISPIRESCU, L. 205. *Putem spune că ni s-a dus munculiţa noastră pe gîrlă.* C. PETRESCU, Î. II, 209. *Ne-am răfuit pe dreptu şi pe munculiţa noastră şi a părinţilor noştri.* id. R. DR. 79. *O fi fost ... bani din munculiţa şi sudoarea altora.* KLOPŞTOCK, F. 89, cf. 286. *Birul greu, podveada grea, Vai de munculiţa mea!* TEODORESCU, P. P. 290. *Şi-i păcat de munculiţa mea dintr-o vară întreagă.* ŞEZ. V, 10. *Arîndaşii ne mănîncă pe noi. Toată munculiţa, toată sudoarea noastră la ei să duce.* GRAIUL, I, 211. *Îşi ridea naiba de munculiţa lui.* MUSCEL, 65. *Aşa ai păzit tu grădina, măi? Nu ţi-e milă ţie de munculiţa mea?* I. CR. III, 68.

— **Muncă** + suf. *-uliţă.*

MUNCURÎT, -Ă adj. v. **mucurit**[1].

MUNCUŞOÁRĂ s. f. (Familiar) Munculiţă. *Păcat de muncuşoara mea!* DUNĂREANU, CH. 71. *E în stare să ne otrăvească pe toţi, ca doar or rămînea ... în muncuşoara mea de douăzeci de ani.* ap. TDRG. *Seara vii făr' de curea; Cum n-oiu fi straşnică, rea, Pentru muncuşoara mea?* MARIAN, SA. 4.

— **Muncă** + suf. *-uşoară.*

MUNDÍR s. n. (Ieşit din uz) Tunică (militară); p. g e n e r. uniformă (militară). *Lucrurile de mundiruri şi amuniţii de unul, doi şi trii ani nu trebuie să fie rămăşiţă şi dar.* BULETIN, F. (1833), 63^{2}/12. *E de lipsă ca să vă schimbaţi mondirul şi se primiţi al meu.* GT (1839), 136^{2}/11. *Haralambie Fundăţeanul cu rang de căpitan şi cu mondir în ostafcă.* BULETIN, G. (1840), 293^{2}/5. *Unul din ei îşi zvîrli mundirul pe mal, se desculţă şi se aruncă în apă.* CONV. LIT. XI, 101. *Cosea galoanele la mondirul lui nea Chiriac.* CARAGIALE, O. VI, 12. *Ridic pe maiorul, îi deschei repede mondirul la gît şi la piept.* id. M. 133. *Ceafa lată şi dreaptă să răsfrîngea ... peste gulerul strîns al mondirului.* DELAVRANCEA, ap. TDRG, cf. ALEXI, W. *Avea un mondir negru.* BĂNUŢ, T. P. 179. *Voinicii cu părul inelat, umblînd răzleţi, arşi de soare, cu pieptul lat, cu mundir fără nasturi, se opreau la porţile oamenilor.* BRĂESCU, A. 21. *Cristophi răspunse încurcat, încheindu-şi gulerul mundirului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 25. *Mă duc alături să-mi pun şi eu mundirul de şmotru.* V. ROM. decembrie 1954, 121, cf. ALR II 4 923/2, 27, 105, 272, 279, 284. ◇ (Rar) *Cavaleri de mundire* = militari. *Demult doream să mă lupt cu cavaleri de mundire.* I. NEGRUZZI, S. V, 229. ◇ E x p r. **Cum e peşchirul şi mundirul** v. p e ş c h i r. ✦ (Regional; cu sens colectiv) Îmbrăcăminte. *Oricît ar îmbrăca mondurul nemţesc, lumea totuşi ştie că moşu-său a fost păcurar şi din păcurar a ajuns grof.* POPOVICI-BĂNĂŢEANU, V. M. 160, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 14, ALR I 1 959/103.

— Pl.: *mundire* şi (rar) *mundiruri.* — Şi: (regional) **mondír, mondúr, mondór** (ALR I 1 959/103) s. n.

— Din rus. **мундир,** magh. **mondur, mundér.**

MUNDIRÁŞ s. n. (Ieşit din uz) Diminutiv al lui m u n d i r. *Un biet căprar . . . numai în mundiraşu lui cel alb . . . tremura, sărmanu, ca de năbădăici.* ALECSANDRI, T. 47.
— Pl.: *mundiraşe.*
— **Mundir** + suf. *-aş.*

MUNDÓC, -OÁCĂ adj. (Prin Maram.) Bleg, prostănac. LEXIC REG. 20.
— Etimologia necunoscută. Cf. m o n d o c.

MUNDÚC subst. (Prin Transilv.) Lături groase, preparate ca hrană pentru porci. Com. BENIUC.
— Etimologia necunoscută.

MUNDÚR s. n. v. **montură.**

MUNDÚRĂ s. f. v. **montură.**

MUNEGÍM s. m. (Turcism învechit) Astrolog. *Aceasta i-a proorocit-o şi un munegim la Halep.* VĂCĂRESCUL, IST. 277, cf. ŞIO II_2, 156.
— Din tc. **müneccim.**

MUNÉR s. n. v. **mîner.**

MUNGÉR s. m. (sg.) (Învechit, rar) Lumînărar. CIHAC, II, 597.
— Derivat regresiv de la **mungerie.**

MUNGERÍE s. f. (Învechit) Loc unde se fabrica sau se vindeau lumînări (de seu). [Mănăstirile] *să nu facă . . . bucătării, mungerii, băcălii* (a. 1806). URICARIUL, X, 214. *Veniturile comunelor rurale . . . provin din . . . venitul de la mungerii.* I. IONESCU, P. 111, cf. COSTINESCU, DDRF, TDRG, ŞĂINEANU, D. U.
— Pl.: *mungerii.*
— **Mungiu**[1] + suf. *-ărie.*

MUNGÍU[1] s. m. (Învechit) Lumînărar. *Mungii.* 22 *parale oca lumînări de său* (a. 1792). N. A. BOGDAN, C. M. 70. *Mehedinţenii luminează casele . . . cu lumînări de seu; pentru această trebuinţă sînt lumînărari (mundjii) indigeni cari o îndestulează.* I. IONESCU, M. 685, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 597.
— Scris şi: *mundjiu.* — Pl.: *mungii.*
— Din tc. **mumcu.**

MUNGÍU[2] subst. (În limbajul muncitorilor din industria chimică) Aparat cu aburi sau cu aer comprimat care serveşte la ridicarea sucului zaharat în rafinării. Cf. CV 1951, nr. 3—4, 41.
— Din fr. **monte-jus.**

MÚNGO subst. Lînă obţinută prin destrămarea postavurilor vechi şi folosită ca materie primă în filaturile de lînă artificială. *Mungo . . . provine din destrămarea vechiturilor de postav . . . şi are fibrele scurte.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 407, cf. 482, SCL 1960, 50.
— Din fr. **mungo.**

MUNICIPÁL, -Ă adj. Care aparţine unui municipiu, privitor la un municipiu, de municipiu.
1. Cf. m u n i c i p i u **(2).** *Fostul trup de granaderie se strică şi în locul lui se întocmeşte un deosebit trup, subt nume de gvardie municipală a Parisului.* CR (1830), 199[1]/22. *Democraţie municipală.* SAHIA, U.R.S.S. 201. *Muzeul Fodor, muzeul municipal, deşi mai mici, nu sînt mai prejos în privinţa comorilor pe care le cuprind.* SADOVEANU, O. IX, 269. *Consiliile municipale vor rezolva . . . problemele legate de dezvoltarea şi gospodărirea oraşelor.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7 489. ✦ (Substantivat, m.) Salariat (de grad inferior) al unui municipiu **(2);** s p e c. măturător de stradă. *Un municipal îşi face, cu măturoiul lui enorm, datoria.* CARAGIALE, O. I, 288, cf. CADE, DM, DN.
2. Cf. m u n i c i p i u **(3).** *Mai toate inscripţiile . . . reproduc organizarea statului sau cea municipală a romanilor.* XENOPOL, I. R. I, 148.
— Pl.: *municipali, -e.*
— Din fr. **municipal.**

MUNICIPALÍTĂ s. f. v. **municipalitate.**

MUNICIPALITÁTE s. f. **1.** Administraţie a unui municipiu **(2);** totalitatea organelor de conducere ale unui municipiu; persoanele reprezentînd aceste organe; p. e x t. oraş municipal; municipiu **(2).** *Luminaţia uliţilor . . . care în Iaşi s-au şi pus în lucrare de către munitipalitate.* AR (1832), 44[1]/23. *Căpit. Guriţă, poliţmaistru municipalităţii.* CALENDAR (1851), XI/26. *Municipalitaua capitaliei.* ib. XII/1. *Dacă într-o municipalitate ca Braşovul se pot întîmpla crudelităţi de acelea, de comunele mai mici şi rurali va fi vai şi amar.* BARIŢIU, P. A. II, 89. *Municipalitatea (comuna cetăţeană) voia să ridice edificiul din averea sa.* id. ib. III, 14. *Municipalitatea capitalei să se însărcineze cu facerea acestor reparaţiuni.* MAIORESCU, D. I, 278. *Adresa ministrului de interne . . . mă întăreşte de membru al municipalităţii.* LĂCUSTEANU, A. 273. *Afară de aceste taxe, eforiile sau municipalităţile diferitelor oraşe mai percepeau alte taxe.* N. A. BOGDAN, C. M. 135. *Autoritatea municipalităţilor a trecut treptat în mîinile unui tribunal şi consiliu administrativ.* OŢETEA, R. 147. *După ce avea să treacă pe subt arc, Soleiman avea să fie salutat de municipalitate, care trebuia să-i înfăţişeze pe o pernă cheile, simboluri ale oraşului.* CAMIL PETRESCU, O. III, 71.
2. (Rar) Sistem de conducere şi de administrare a unui municipiu **(3).** *Originea acestor adunări*

izvorăşte din municipalităţile romane. BĂLCESCU, M. V. 9.

— Pl.: *municipalităţi.* — Şi: (învechit) **municipalitá, muniţipalitáte** s. f.

— Din fr. **municipalité.** — **Muniţipalitate** < germ. **Munizipalität.** — **Municipalita** < it. **municipalitá.**

MUNICIPALIZÁ vb. I. Tranz. (Rar) **1.** (Complementul indică un oraş) A transforma în municipiu **(2).** Cf. COSTINESCU.

2. (Complementul indică bunuri, averi) A trece din proprietatea particulară în proprietatea unui municipiu **(2).**

— Prez. ind.: *municipalizez.*

— Din fr. **municipaliser.**

MUNICIPALIZÁRE s. f. Acţiunea de a municipaliza; trecere a unei averi din proprietate particulară în proprietatea unui municipiu **(2).** Cf. DER.

— V. **municipaliza.**

MUNICÍPIU s. n. **1.** (În administraţia feudală a Transilvaniei) District, comitat. *Din aşa numita Ţeara-Oltului s-a format municipiu autonom cu titlu de district sau căpităna al Făgăraşului.* BARIŢIU, P. A. I, 283. *S-a promis şi restaurarea municipiilor (comitatelor) vechi feudali.* id. ib. III, 21.

2. Oraş mare, care se bucură de o anumită autonomie în cadrul administraţiei de stat; p. ext. administraţia unui astfel de oraş; municipalitate **(1).** *Dziua din urmă a municipiului iaşenilor* [Titlu]. CALENDAR (1858), 91/3. *Am plătit taxie la municipiu.* STANCU, R. A. IV, 422. *Aceste consilii vor avea un preşedinte, care va fi, în acelaşi timp, primarul oraşului sau municipiului.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7 489.

3. Nume dat oraşelor romane (din Italia sau din imperiu) care aveau dreptul de autonomie în treburile interne. *Municipiile erau, deci, nişte oraşe din naţiile supuse cărora, pentru diverse consideraţii, romanii găsiseră cu cale a le încuviinţa dreptul de cetăţenie.* XENOPOL, I. R. I, 166, cf. 167.

— Pl.: *municipii.*

— Din lat. **municipium.**

MUNIFICÉNŢĂ s. f. (Astăzi rar) Generozitate, mărinimie **(2).** Cf. NEGULICI. *Fraţii mei au viaţa de la munificienţa domniei-tale.* LĂZĂRESCU, S. 34/10. *Trăia din munificenţa celor ce petreceau cu prostia lui.* GHICA, S. 326. *Au ştiut... să capăte încrederea, munificenţa şi amiciţia lui Ioan Zapolea.* CALENDAR (1861), 110/12, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU. *Tipografia belgrădeană... fu reorganizată de un meşter muntean, din munificenţa regală a lui Brîncoveanu.* IORGA, L. II, 57. *Templele erau numai una din formele munificenţii publice şi a ipocriziei universale.* LOVINESCU, C. IV, 54.

— Şi: (învechit) **munificiénţă** s. f.

— Din fr. **munificence,** it. **munificenza.**

MUNIFICIÉNŢĂ s. f. v. **munificenţă.**

MUNÍŢIE s. f. (Mai ales la pl.; la sg. cu sens colectiv) Proiectile (şi accesoriile acestora) folosite la armele de foc; p. ext. (popular) armament. *Ghica Vodă... au lăsat 3 tunuri, multe steaguri, multă muniţie şi multă zăhărea.* ŞINCAI, HR. III, 295/13. *Oastea turcească mai mult nu este în fiinţă. Au pierdut 40 tunuri, patru mortiare, o mulţime de puşci şi de muniţii.* CR (1829), 85[1]/30, cf. 18[2]/24. *Plătesc pe an un tribut ce se cuprinde în muniţii... şi materialuri de războiu.* AR (1830), 89[2]/36. *Muniţie şi toate cele trebuincioase la război să încarcă şi să descarcă în toate părţile.* GT (1839), 51[2]/3. *Se ocupară... cu hamurile de la baterii şi cară de muniţiuni şi transporturi.* BARIŢIU, P. A. II, 424. *Au sfîrşit şi muniţiile şi merindele.* NEGRUZZI, S. I, 173. *Osman-Paşa primeşte dinspre apus coloane de muniţiuni şi de proviant.* MAIORESCU, D. II, 97, cf. I, 551. *Dincolo de magaziile de muniţii... îşi înalţă fruntea o placardă strîmbă.* SAHIA, N. 116. *Toată lumea îşi curăţa muniţia şi se pregătea de masă.* SADOVEANU, O. II, 435. *Muniţie n-am căpătat nimic, tunuri n-am avut.* T. POPOVICI, S. 399. *Dumneavoastră aţi putea să ne daţi muniţii.* V. ROM. ianuarie 1955, 99. *Cu moniţiia la schinare.* GRAIUL, I, 486.

— Pronunţat: *-ţi-e.* — Pl.: *muniţii.* — Şi: (învechit) **muniţiúne,** (regional) **munîţie** (pl. *munîţiuri* T. PAPAHAGI, M. 226), **monîţie** s. f.

— Din germ. **Munition,** lat. **munitio, -onis,** fr. **munition.**

MUNIŢIONÁ vb. I. Tranz. (Învechit, rar; complementul indică ostaşi, armate) A aproviziona sau a echipa cu cele necesare în timp de război. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.

— Pronunţat: *-ţi-o-.* — Prez. ind.: *muniţionez.*

— Din fr. **munitionner.**

MUNIŢIONÁR s. m. (Învechit, rar) Persoană care se îngrijea de cele necesare unei armate în timp de război. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.

— Pronunţat: *-ţi-o-.* — Pl.: *muniţionari.*

— Din fr. **munitionnaire.**

MUNIŢIPALITÁTE s. f. v. **municipalitate.**

MUNIŢIÚNE s. f. v. **muniţie.**

MUNÍŢIE s. f. v. **muniţie.**

MUNSÍU s. m. v. **musiu.**

MUNT[1] s. n. v. **mont[1]**.

MUNT[2] s. n. v. **mont[2]**.

MUNTĂR s. m. (Prin Transilv.) Persoană care are în grijă vitele trimise la păşune (la munte **1)**, păstor; acela dintre membrii familiei care merge zilnic la munte **(2)**, pentru a-şi mulge vitele, a prepara untul, brînza etc. Cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 25. *Muntarii ... se adună peste zi şi peste noapte la una din măietorile vecine, unde fierb laptele, aleg unt, fac brînză etc.* PAMFILE, I. C. 438.
— Pl.: *muntari.*
— **Munte** + suf. *-ar.*

MUNTĂRÎŢĂ s. f. (Prin Transilv.) Femeie care are vite trimise la păşune (la munte **1)** şi merge zilnic pentru a le mulge, a prepara untul, brînza etc. *Muntari şi muntăriţe sînt acei membri ai familiei cari în fiecare seară merg şi mulg vacile şi oile şi prepară laptele pe care îl aduc a doua zi acasă ori îl încheagă acolo.* FRÎNCU-CANDREA, M. 25, cf. PAMFILE, I. C. 438.
— Pl.: *muntăriţe.*
— **Muntar** + suf. *-iţă.*

MÚNTE s. m. **1.** Formă de relief convexă sau ascuţită, a cărei culme are înălţimi care în general depăşesc 800 de metri, dominînd fundul văilor învecinate cu peste 500 de metri. *Să preimească codrii pacele oamerilor şi munţii dereptatea.* PSALT. 140, cf. 321, 332. *Şi s-aş avea toată credinţa ca munţii a muta, dragoste nu voi avea.* CORESI, EV. 338. *Codrii jucară ca berbecii şi munţii ca miei*[i] *oilor.* id. PS. 321/5. *A treia zi ... tocmi iazerele şi izvoarăle şi văile şi munţii.* MOXA, 345/24. *Soarele ... loveaşte în munţii cei mari* (a. 1645). GCR I, 114/22. *Să va avea un om o sută de oi şi va rătăci una dintr-înse, au nu va lăsa nouăzeci şi nouă în munţi ... ?* N. TEST. (1648), 23[v]/16. *Munţii cei înalţi şi malurile ceale înalte ... să năruiescu.* M. COSTIN, ap. GCR I, 199/28. *La viia lui Agrippa pre potica muntelui.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 254/36. *Va arde temeliile munţilor.* BIBLIA (1688), 150[2]/59. *Să fugă la munţi* (cca 1700). GCR II, 22/24. *Începură a să arăta vîrvurile munţilor.* N. COSTIN, L. 60. *A lui iaste ceriul şi pămîntul, munţii, dealurile, lemnele, dumbrăvile* (a. 1785). GCR II, 146/31. *Munţii nasc metaluri în sînurile sale.* MOLNAR, RET. 76/25. *Un bătrîn s-au gătit să treacă preste un monte.* ŢICHINDEAL, F. 170/22. *Se tîraşte de iznoavă spre vîrful muntelui.* MARCOVICI, C. 14/3. *Ploaia răsuna tocma ca un şuvoiu de apă, ce cu repegiune să răvarsa din vîrful unor prea înalţi munţi.* DRĂGHICI, R. 9/16. *Adeseori în pustiul acest de munţi ocolit, Gîndul meu zburînd colindă.* CONACHI, P. 212. *Cîmpii frumoase împrejurate de munţi verzi se întindeau mai mult decît putea prinde ochiul.* RUSSO, S. 24. *Rîul înapoi se trage ... munţii vîrful îşi clătesc.* ALEXANDRESCU, M. 14. *Un lanţ de munţi goli şi arşi de soare închide orizondul de-a dreapta noastră.* ALECSANDRI, O. 313. *Astfel după dealuri verzi şi numai flori Stă bătrînul munte albit de ninsori.* BOLINTINEANU, O. 36. *Naintea lor se-nalţă puternic vechii munţi.* EMINESCU, O. I, 98. *Cînd să pună mîna pe dînsa, zbîr ! pe vîrful unui munte şi se ascunde după o stîncă.* CREANGĂ, P. 268. *În urma lor se-nalţă deodată un munte de piatră.* ISPIRESCU, L. 25. *A poftit toţi tinerii să vie şi care se va putea sui pe muntea neagră, după acela va da şi pe fata cea mică.* PAMFILE, VĂZD. 41. *În depărtare ... după dealuri munţii negri-şi-nalţă fruntele cărunte.* MIRONESCU, S. A. 70. *A plîns Dănilă şi s-a suit în creierii munţilor.* GALACTION, O. 156. *Şi-a petrecut ... mîhnit şi tăcut zilele ... privind pe gînduri pîcla Moldovei şi munţii care zimţuiau zarea asfinţitului.* SADOVEANU, O. VII, 361. *Piciorul muntelui se încalţă pînă la gleznă cu satul roşu, ca un pantof cu vîrful întors.* ARGHEZI, P. T. 104. *Cum să trăieşti fără munţi şi fără păduri?* STANCU, R. A. III, 17. *Cu cît cobor mai în apus, Cu-atît mai dragi mi-s munţi şi ape.* BENIUC, M. 143. *Dincoace muntele, namilă naltă ... Îşi saltă-n tărie gurguiele gemene.* DEŞLIU, G. 26. *Jelui-m-aş munţilor, De dorul părinţilor.* POP., ap. GCR II, 234/5. *Eu toţi munţii am călcat, Mură-albastră n-am aflat.* ALECSANDRI, P. P. 53. *Aşa-mi vine cîteodată, Să mă sui la munţi cu piatră.* JARNÍK-BÎRSEANU, P. 201. *Sus la munţ cărunţ, Jos la văi adînci.* MAT. FOLK. 1 472. *Munte cu munte se întîlneşte, dar om cu om.* PAMFILE, J. II, 155. *Am un bou bălan, Paşte pe munte de ciolan* (Briciul). GOROVEI, C. 31. ◇ (De obicei la pl.; urmat de un nume propriu de şir, de masiv muntos, sau, cu valoare de nume propriu, făcînd parte din nume de şiruri, de masive muntoase) *Colonii romani ... se traseră în munţii Carpaţi.* BĂLCESCU, M. V. 7. *În faţa noastră, Munţii Dobrogei stăteau nemişcaţi, cu frunţile posomorîte.* DUNĂREANU, N. 28. ◇ (În comparaţii, sugerînd ideea de înălţime şi de masivitate) *S-au auzit deodată în urma lor un val ca un munte, huind cu mare groază.* DRĂGHICI, R. 34/2. *Unul dintre dînşii, Hanţl, un neamţ cît un munte, îl căuta pe la marginea pădurii.* SLAVICI, O. I, 167. *Cel mai bun prieten al căprarului Florea era ... Gavril Panciuc, o namilă de rezervist cît un munte.* SADOVEANU, O. II, 75. *Omul cît muntele se înfăţişă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 170. (Fig.) *Suflarea mi se curmă-n piept, ca vîntul ce se curmă prin ruinele zdrobite de munţii anilor.* EMINESCU, G. P. 27. *Şi l-am aflat la o fată, La porţile dorului, La munţile somnului.* ARH. FOLK. I, 168. ◇ Expr. **Prin munţi şi văi** = pretutindeni, peste tot. (Rar) **A se face munte şi punte** = a depune toate sforţările spre a reuşi; a se face luntre şi punte. *Omul vrednic să face munte şi punte.* PANN, P. V.

II, 49/10. *Trebuie să ne facem munte şi punte şi să-i venim de hac ispravnicului.* ALECSANDRI, T. I, 217. ✦ (Cu sens colectiv) Regiune, zonă muntoasă. *Cîndu am sosit la Cîmpu Lungu, ei intra în munte* (a. 1601). IORGA, D. B. I, 6. *Ispititu-s-au turcii... să margă preste munte în Ţara Ungurească.* NECULCE, L. 353. *Iat-o! Plină, despre munte Iese luna din brădet.* COŞBUC, P. I, 48. *A doua zi dimineaţă şi eu şi Pisicuţa apucarăm drumul muntelui.* HOGAŞ, M. N. 51. *Se-ntorcea Turmele de-şi aduna Şi la munte le pornea.* TEODORESCU, P. P. 513. *Noaptea-i mică, stele multe, Ş-oi pierde calea prin munte.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 141. ✧ Expr. (Regional) **A trăi ca calul la munte** = a trăi în libertate, fără să depindă de nimeni. Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. ✦ *Munte de gheaţă* = aisberg. Cf. BARCIANU, DM.

2. (Regional) Păşune (la munte **1**). *După Sînjorz..., vitele se scot la munte, adică pe ogoarele şi livezile rămase neoprite.* FRÎNCU-CANDREA, M. 25, cf. PAMFILE, A. R. 26, H V 189, X 153, 188, XI 438. *Am dat boii la munti.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, cf. CHEST. IV 117/15, V 21/75.

3. (Prin exagerare; urmat de determinări introduse prin prep. „de") Cantitate mare, grămadă (înaltă). *Munţi de nea.* KLEIN, D. 221. *Trimiţînd sultanului vorbe paşnice şi, în secret, făgăduind munţi de aur.* BĂLCESCU, M. V. 417. *La răsărit se grămădiseră munţi de nouri.* SADOVEANU, O. II, 40. *Pe lîngă zidurile uzinei, adevăraţi munţi de oţel şi fier, de fontă şi aramă.* STANCU, U.R.S.S. 195, cf. PLOPŞOR, C. 38. ✧ Fig. *El îşi dădu sama că are în faţă-i un munte de neştiinţă, munte care trebuie luminat părticică cu părticică.* CAMILAR, N. II, 124.

4. (Calc după fr. mont-de-piété; în sintagma) *Munte de pietate* = aşezămînt aflat sub controlul statului, unde se dădeau altădată bani împrumut, pe amanet; casă de lombard. *Cocoşul ţinea loc ceasornicului amanetat la muntele de pietate.* C. PETRESCU, C. V. 23, cf. id. Î. II, 229. (Neobişnuit, la pl.) *Munţii de pietate au început să funcţioneze la 1777 în Franţa.* ŞĂINEANU, D. U.

— Pl.: *munţi.* — Art. şi: (regional, f.) *muntea* (pl. *munţile*). — Gen.-dat. şi: (regional) *muntiului* (ALR SN III h 808), (f.) *munţii* (ib., ALR II 2 466/723, 2 468/723). — Şi: (învechit şi regional; probabil formă latinizantă) **mónte** s. m.

— Lat. **mons, -tem.**

MUNTEÁN[1] subst. **1.** S. m. (În opoziţie cu cîmpean, vălean) Om originar de la munte **(1)**, care trăieşte la munte, locuitor de la munte. *Cu ruşine ostrovan, iară cu cinste muntean a se numi şi a se ţinea, primea.* CANTEMIR, IST. 370. *Eşti tu fată de muntean, Sau copilă de vălean?* ALECSANDRI, P. I, 97. *În jurul lor, munteni stau încet de vorbă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 222. *Munteanul s-a zvîrlit în şa şi a pornit înainte pe cararea din finaţ.* SADOVEANU, F. J. 546. *Se întoarse şi văzu doi munteni cu sumăieşe scurte.* id. O. IX, 25. *Ies pe culoar şi aflu la capătul vagonului doi munteni cu bocanci uriaşi.* V. ROM. iulie 1957, 79. ✧ (Adjectival) *Pentru noi, ţăranii munteni, este o mare facere de bine!* CREANGĂ, A. 19. ✦ (Adjectival) Care aparţine locuitorilor de la munte **(1)**, specific locuitorilor de la munte; muntenesc **(1)**. *Am început a videa şi sătenii în costumul muntean.* NEGRUZZI, S. I, 308.

2. S. m. Persoană care face parte din populaţia de bază a Ţării Româneşti sau a Munteniei, ori este originară de acolo; (la pl.) populaţia Ţării Româneşti sau a Munteniei. *Măi muntene, măi vecine, Vină să te prinzi cu mine.* ALECSANDRI, P. II, 136. *Din naştere-s muntean, Iar din botez sînt oltean.* id. P. P. 291. ✧ (Adjectival) *Se sculară şcheaii sîrbii şi rumânii munteanii, de le luară ţara de către Dunăre.* MOXA, 377/17. *Boierii ardeleni şi munteni.* ap. TDRG. *Dăduse în 1574 tronul Moldovei lui Petru Şchiopul, principe muntean.* XENOPOL, I. R. V, 47.

3. Subst. (sg. art.) Numele unui vînt care bate dinspre nord sau dinspre răsărit; (regional) bălţăganul. *Munteanul, vîntul polului miezii nopţi.* PISCUPESCU, O. 70/15, cf. HEM 2 138, 3 072. *Zile întregi a nins şi „munteanul" a viforît turbat.* ap. TDRG. *Bălţăganul este un vînt de răsărit; pentru unele părţi, bălţăganul se numeşte şi muntean.* PAMFILE, VĂZD. 54, cf. H II 50, 84, 92, IV 15, 68, 109, VII 174, IX 430, XIV 256, XVI 16.

— Pl.: *munteni.*

— **Munte** + suf. *-ean.*

MUNTEÁN[2] subst. (Învechit, prin Transilv.) „Zlot, florint nemţesc". LB. *Au da[t] Simion Morariu un muntean cu cap şi Belden Ion alt munten* (a. 1815). IORGA, S. D. XIII, 106.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. muntean[1].

MUNTEÁNCĂ s. f. **1.** Femeie originară de la munte **(1)**, care locuieşte la munte. *La joc s-a duce soră-ta, zise munteanca, privindu-l cu coada ochiului.* SADOVEANU, B. 66. *Munteanca îşi lepădă cojocul lîngă uşa de intrare şi înaintă sprintenă, numai în sumăieş, păşind moale pe covor cu opincele.* id. ib. 69. *Siluetele lui Hogaş de călugări, de plutaşi, de pădurari, de banditi, de muntence sînt definitive.* LOVINESCU, C. V, 7, cf. T. PAPAHAGI, M. 101.

2. Femeie originară din Muntenia, care locuieşte în Muntenia. Cf. DM.

— Pl.: *muntence.*

— **Muntean[1]** + suf. *-că.*

MUNTENÁŞ s. m. Diminutiv al lui m u n t e a n[1] **(1)**. CADE.
— Pl.: *muntenaşi.*
— **Muntean**[1] + suf. *-aş.*

MUNTENÁT, -Ă adj. (Într-o poezie populară) Muntos. *Frate, frăţuţul meu, Lasă-ţi fluierul tău, Vezi pe valea muntenată Ce grea vreme se arată; Să lăsăm cîntările, Să mulgem oiţele.* ANT. LIT. POP. I, 260.
— Pl.: *muntenaţi, -te.*
— Cf. m u n t e, m u n t e a n[1], m u n t e n o s.

MUNTENÉSC, -EÁSCĂ adj., s. f. **1.** Adj. (În opoziţie cu c î m p e n e s c) De (la) munte, muntean[1] **(1)**. Cf. LB, BARCIANU. *În satele munteneşti casele sînt semănate neregulat... pe coastele dealurilor.* ap. TDRG. *Să duc să pască turma pe locuri munteneşti.* EFTIMIU, I. 142. *Copiliţă, unde te duci? — Să dau... gură la doi voinici... La voinici munteneşti.* MAT. FOLK. 476.
2. Adj. Care aparţine Ţării Româneşti, Munteniei sau muntenilor[1] **(2)**, privitor la Ţara Românească, la Muntenia sau la munteni[1], care provine din Ţara Românească sau din Muntenia. *Oaste tătărească şi munteneacă.* URECHE, ap. TDRG. *Prin jud. Covurlui se dobîndeşte coloarea roşie închisă numită şi roşu muntenesc.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 121. *Cum că... cultura muntenească a fost mai în scădere, ne-o mărturisesc de la început scriitorii vremii.* IBRĂILEANU, SP. CR. 17. ✧ (Învechit; despre oameni) *Radul Vodă făcînd nuntă cu fiiul său Alexandru Vodă, domnul muntenescu au luat pre fata lui Scarlat celui bogat de la Ţarigrad.* NECULCE, L. 16, cf. 36. *Pe Preda... neputîndu-l suferi boierii munteneşti, au pus domn Valahiei pre Radul VII.* ŞINCAI, HR. II, 145/31. ✧ (Învechit) *Ţara Munteneacă* = Ţara Românească; Muntenia. *Să lăsăm acmu Ţara Munteneacă, di om scrie înainte la rîndul său.* NECULCE, L. 354. *Au împrăştiat oastea pren Moldova şi pren Ţara Munteneacă.* id. ib. 377. *Tomşa, aşezat în Ţara Munteneacă, începu să lovească ţinuturile moldoveneşti din margine.* SADOVEANU, O. V, 696. *Stînjen muntenesc* = veche unitate de măsură a lungimii, egală cu 1,96 m. *Stîlpii colonadei de la poarta mînăstirei Cotroceni au înălţime uniformă de 1 m 96, lungimea oficială a stînjenului muntenesc.* I. BRĂESCU, M. 4. (Prin Transilv.) *Curcubetă munteneacă* sau *bolovan muntenesc* = pepene galben. Cf. ALR I 856/131, 857/112. *Mere munteneşti* = numele unei specii de mere[2] **(I 1)**. BULET. GRĂD. BOT. I, 76. *Mere munteneşti (rotunde şi) coadişe* = numele unei specii de mere[2] **(I 1)**. Cf. ŞEZ. V, 42, XV, 69, BULET. GRĂD. BOT. I, 77.
3. S. f. (Regional) Soi de struguri cu boabe mari şi zemoase şi cu mulţi sîmburi. HEM 1 531.
4. S. f. art. Numele unui dans popular. Cf. SEVASTOS, N. 282, PAMFILE, J. III, 9, VARONE, D., H VI 98.
— Pl.: *munteneşti.*
— **Muntean**[1] + suf. *-esc.*

MUNTENÉŞTE adv. **1.** Ca la munte **(1)**, în felul muntenilor[1] **(1)**. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU.
2. În felul muntenilor[1] **(2)**; în graiul locuitorilor din Muntenia. *O femeiuşcă... ne primi măsurîndu-ne din ochi, vorbind munteneşte.* BRĂESCU, V. A. 166.
— **Muntean**[1] + suf. *-eşte.*

MUNTENÍ vb. IV. R e f l. (Neobişnuit; despre terenuri) A se ridica, a se înălţa (prin mişcări tectonice), formînd munţi **(1)**. *Munţi se cufundă şi drepte şesuri rîdicîndu-se se muntenesc, uscaturi se acopăr de apele mărei şi din fundul noianului se înalţă inzule nouă.* AR (1829), 172[2]/20.
— Prez. ind. pers. 3: *munteneşte.*
— Cf. m u n t e, m u n t e n o s, m u n t e n a t.

MUNTENÍME s. f. (Învechit, rar) Regiune locuită de munteni[1] **(1)**. *Şi i-au ieşit înainte mitropolitul... şi călugări, şi neguţitori den latura tîrgului despre muntenime şi i-au închinat cheile ţării.* NECULCE, L. 370.
— **Muntean**[1] + suf. *-ime.*

MUNTENÍSM s. n. Particularitate specifică graiului din Muntenia.
— Pl.: *muntenisme.*
— **Muntean**[1] + suf. *-ism.*

MUNTENIZÁ vb. I. R e f l. (Rar) A-şi însuşi felul de a fi, de a se comporta, de a vorbi al locuitorilor din Muntenia. *Bună dimineaţa, nene Zaharia. — Nene? Te-ai muntenizat rău! se ridică Zaharia.* C. PETRESCU, R. DR. 125.
— Prez. ind.: *muntenizez.*
— **Muntean**[1] + suf. *-iza.*

MUNTENIZÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a s e m u n t e n i z a; (în special) adoptare a graiului din Muntenia. *Muntenizarea limbii lui Negruzzi se face progresiv.* CV 1949, nr. 6, 13.
— Pl.: *muntenizări.*
— V. **munteniza.**

MUNTENIZÁT, -Ă adj. Adaptat la specificul muntenesc **(2)**; transformat după modelul graiului din Muntenia. *Interveni Sabina, parodiind accentul lui Nellu, atît de subit muntenizat.* C. PETRESCU, C. V. 98.
— Pl.: *muntenizaţi, -te.*
— V. **munteniza.**

MUNTENÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) Muntos. *Locurile muntenoasă... au fost acoperite cu omăt de 4 şi 5 palme.* AR (1829), 188²/42, cf. 59¹/19. [Caprele] *sînt sprintene... iubind mai ales locuri muntenoase şi pietroase.* J. CIHAC, I. N. 48/13. *Acest judeţ are două regiuni bine determinate: regiunea muntenoasă... şi regiunea de cîmp.* I. IONESCU, P. 17. *În aceste regiuni muntenoase nici paserile cerului n-au ce căuta, necum picior de om să fi călcat.* id. M. 35, cf. id. D. 52, 142.
— Pl.: *muntenoşi, -oase.*
— **Muntean**[1] + suf. *-os.*

MUNTÉŢ subst. (Regional) Numele unui vînt care bate dinspre apus (Deduleşti-Rîmnicu Sărat). H XII 133.
— **Munte** + suf. *-eţ.*

MUNTICÉL s. m. Muntişor. *Şi mai înainte... este un munticel, pe carele este o bisericuţă* (a. 1715). ARHIVA R. II, 107/19. *Se sui spre un munticel.* MAIOR, D. 19/15. *Pe piscul unui munticel... zări o căprioară sprintenă.* ISPIRESCU, L. 288. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Se serveşte... unt proaspăt, ca un munticel, la dejun.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 34.
— Pl.: *munticei.* — Şi: (formă latinizantă) **monticél** s. m. LM.
— **Munte** + suf. *-icel.*

MUNTIŞÓR s. m. Diminutiv al lui munte **(1)**; munticel, (rar) muntuleţ. *O baltă, ce este între patru dealuri, dincolo de muntişoru ăla ce se vede.* GORJAN, H. I, 63/30. *Doi ascuţiţi muntişori.* NEGRUZZI, S. I, 196. *O vale ce se întinde... între două şiruri de muntişori umbroşi.* id. ib. 213. *Ca un crater ce arde şi-neacă în văpaie De felurite feţe vecinii muntişori.* BOLINTINEANU, O. 204. *Dornele-s numai pîraie, numai muntişori cu brazi, numai tăpşanuri şi aşezări de sate.* SADOVEANU, B. 151. *Muntişori mărunţi... împresură Deva.* id. O. X, 393.
— Pl.: *muntişori.*
— **Munte** + suf. *-işor.*

MUNTÓS, -OĂSĂ adj. Alcătuit de (sau din) munţi **(1)**, bogat în munţi; (învechit) muntenos, (regional) muntenat. [Vitele] *totdeauna să se mîne la locuri mai nalte, sau muntoase.* ÎNVĂŢĂTURĂ, 10/11. *Mai presus de acel brîu muntos se înalţă două piramide mari de munţi.* BĂLCESCU, M. V. 307. *Teatrul reprezintă un peisaj muntos.* CARAGIALE, O. VI, 379. *Malul acesta muntos începe cam de aici, din dreptul Flămîndei şi ţine mult, pînă dincolo de Corabia.* CAMIL PETRESCU, O. II, 170. *Insula e muntoasă.* RALEA, O. 30. *Arcul muntos al Carpaţilor începe... între Viena şi Bratislava.* ONCESCU, G. 102. *La noi ii mai muntos, da-i mai sanatos.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.
— Pl.: *muntoşi, -oase.*
— **Munte** + suf. *-os.*

MUNTULÉŢ s. m. (Rar) Muntişor. Cf. COSTINESCU, DDRF.
— Pl.: *muntuleţi.*
— **Munte** + suf. *-uleţ.*

MUNTÚRĂ s. f. v. **montură.**

MUNŢĂMÍ vb. IV v. **mulţumi.**

MUNÚCHI s. n. v. **mănunchi.**

MUNÚNĂ s. f. **1.** (Transilv.) Culme de deal sau de munte **(1)**. Cf. LB, LM. *Pe mununea dealului Pomi-s nalţi şi crengulaţi.* VICIU, GL., cf. com. PAŞCA.
2. (Regional) Moviliţă sau fîşie îngustă de pămînt servind ca semn de hotar (Brusturi-Oradea). CHEST. IV 96/302.
3. (Transilv., Maram.) Podoabă (în formă de cunună) făcută din mărgele, din flori artificiale, din monede etc., purtată de fete, pe cap (mai ales la nuntă), sau de flăcăi, la pălărie. V. bartă, vrîstă. Cf. LB. *Mărgeluţe... înşirate aşa ca mununile sau mununiţele de pe pălăriile tîrnăvenilor şi murăşenilor.* PAMFILE, I. C. 369. *Iar sîntă-Mărie Şeade-n pat şi scrie... Juni pe cununi, Fete pe mununi.* MARIAN, Î. 490, cf. VICIU, GL. *Mununa că o ţipai, Ceapsă că nu căpătai.* BÎRLEA, C. P. 275. *În cap mai avę o munună.* GR. S. VI, 196. *La nunta ta, N'iĉe-s fet'e cu munuńi, N'iĉe-s feĉiori cu struţuri.* T. PAPAHAGI, M. 69, cf. TODORAN, GL. *Una era cu murună [cunună de mărgele] pă cap.* ALRT II 118. ✧ Expr. **A-i pune** (unei fete) **mununa** = a lua în căsătorie (o fată). *Nu-ţ mai strîca noptile,... La toate nebunele; Şi strîcă numa la una, La care să-i pui mununa.* ŞANDRU-BRÎNZEU, JINA, 77.
— Pl.: *mununi.* — Şi: **munúne** s. f.
— Probabil formaţie spontană, de la **cunună.** Cf. GRAUR, E. 19.

MUNÚNE s. f. v. **munună.**

MUNUNIOĂRĂ s. f. (Regional) Mununiţă (Bozovici-Oraviţa). ARH. FOLK. III, 107. *Fętši mari pră munuńioari.* ib.
— Pl.: *mununioare.*
— **Munună** + suf. *-ioară.*

MUNUNÍŢĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui munună **(3)**; cunună de flori; bertiţă, (regional) mununioară. *Specială podoabă la grumazi..., ca mununile sau mununiţele de pe pălăriile tîrnăvenilor.* PAMFILE, I. C. 369. *Irincuţa şede-n prag, Cu firuţu tras prin ac. Nu ştiu, coasă ori descoasă O* [=ori] *mununiţă-n-vîrsteză.* BÎRLEA, B. 24.

— Pl.: *mununițe.*
— **Mununǎ** + suf. *-iță.*

MUNUNȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj., adv., s. f. v. **mărunțel.**

MÚNZĂ s. f. v. **mînză.**

MUO interj. v. **mu.**

MUR[1] s. m., s. n. **1.** S. m. (Livresc; ieșit din uz) Zid, perete. *Văzu . . . trupul lui Langhin spînzurat deasupra murului.* MAIOR, IST. 6/6. *Supușii lui sînt credincioși și statornici; ei stau spre apărarea lui ca un mur (zid).* TEODOROVICI, M. 56/27. *Rînduise în bătălie elita clanurilor sub murii Turei.* HELIADE, O. I, 337, cf. 326. *Preste murii ce-n vechime Răsunau de imne sînte, mușchiul verde se întinde.* ASACHI, S. L. I, 130, cf. 173. *Dispuse ruinarea murilor cetății pînă la cîțiva stînjini.* BARIȚIU, P. A. I, 249. *Murii sînt acoperiți cu mozaic de Florența.* FILIMON, O. II, 150. *Sosind sub murii Brailei, Ion Vodă avea deja aproape la 14 000 de înfanterie.* HASDEU, I. V. 101, cf. 24, 173. *Eu, în copilărie, iubeam să mă opresc Pe murii mănăstirei și-n vale să privesc Mărețul turn.* ALEXANDRESCU, M. 10. *Rugăciunea mea fiind ascultată, mă rugai de tatăl meu pentru un an de liniște între murii unei mănăstiri.* F (1867), 359. *Memfis, colo-n depărtare, cu zidirile-i antice, Mur pe mur, stîncă pe stîncă, o cetate de giganți.* EMINESCU, O. I, 43, cf. IV, 305, id. G. P. 89. *Învechiții muri adăposteau aceeași casă și aceiași pomi.* TEODOREANU, M. II, 68.

2. S. n. (Regional) Temelie la casele din bîrne, făcută din pietre suprapuse, fără mortar (Bîrsana-Sighetul Marmației). ALR II/I h 223/353.

— Pl.: **(1)** *muri* și **(2,** neobișnuit și **1)** *mururi* (ARISTIA, PLUT.).

— Din **(1)** lat. **murus,** fr. **mur, (2)** ucr. **мур.**

MUR[2] s. m. **1.** (Învechit și regional) Dud *(Morus).* Cf. ANON. CAR., ȘĂINEANU, D. U., DR. VII, 257, ȘEZ. XV, 145, GR. S. V, 122, ALRM SN I h 149.

2. (Regional și în sintagmele *mur negru,* GRECESCU, FL. 212, *mura ursului,* PĂCALĂ, M. R. 21, *rug de mure)* Gen de arbuști din familia rozaceelor, cu tulpina dreaptă sau tîrîtoare acoperită cu ghimpi, cu ramuri lungi și mlădioase, cu frunze păroase, cu flori albe sau roz și cu fructe negre, comestibile; (regional) murar[2] **(1),** murai, muroi[1] *(Rubus). Frăgarii, murii, agrișii.* ECONOMIA, 142/17, cf. LB. *Zmeura și fragii și mura cea mai frumoasă Cresc în voie.* CONACHI, P. 85, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 173, LM. *Lîngă trestia cea lină Și sub bolta cea senină Vom ședea în foi de mure.* EMINESCU, O. I, 54, cf. DAMÉ, T. 184. *Ochii ei negri asemenea sînt Cu negrele boabe-ale murii.* COȘBUC, P. II, 38. cf. BARCIANU. *Ceaiul de rug de mure se bea pentru poală albă.* N. LEON, MED. 51. *Rugii murelor cu flori tîrzii și albe atîrnau între crăpăturile catifelate de mușchi.* C. PETRESCU, S. 215, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Piedicele îți sînt puse de crengile de mure sau rug.* SIMIONESCU, FL. 73, cf. 176. *Fructe de mure, de rug.* BUJOREAN, B. L. 385. *Ardză-te focul, pădure . . . , Ardză-te și te pîrlească, Murea să se prăpădească, Iarba-n locul ei să crească.* TEODORESCU, P. P. 352. (Fig.) *Să nu fie urîțică, Nici în stat prea puțintică, Să fie un vrej de mur.* CONTEMP. 1949, nr. 161, 5/1. ✧ Compus: (regional) **murea-pădurilor** = mama-pădurii *(La-thraea Squamaria).* BARCIANU, cf. PANȚU, PL.

3. (Regional) Rug *(Rubus caesius).* Cf. GRECESCU, FL. 211, PANȚU, PL.

4. (Învechit, rar) Sicomor *(Ficus sycomorus). Să ați avea credință ca un grăunț de mușțariu, zicere-ați murului acestuia: zmulge-te.* N. TEST. (1648), 92r/11. *Bătu cu grindire viniile lor și sicamenele* (smochinele HV, *murii* D) *lor cu brumă.* PSALT. 160.

— Pl.: *muri.* — Și: **múră** (pl. *mure),* (regional) **múre** s. f.

— Lat. **morus.** Cf. ngr. μορέα.

MURÁ vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică legume, rar fructe) A pune în saramură sau într-o soluție de oțet, spre a face să fermenteze, să se acrească și să se conserve. Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX. *Din partea mea v-aș lăsa să-i luați și toți* [bureții], *că doar n-am să-i murez.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 485. *Eu murez curechiu.* ALR I 753/148, cf. MAT. DIALECT. I, 81. ✧ Expr. **E murat în varză acră,** se zice, glumeț, despre o persoană care a mîncat o bătaie zdravănă. Cf. ZANNE, P. IV, 170. ✦ Refl. (Despre legume, rar despre fructe) A fermenta și a se acri (în saramură sau într-o soluție de oțet). *Curekiu s-o murat.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. *Am pus* [varza] *să se moreze.* ALR I 753/249, cf. 754/508, 532, 536, 571, ALR SN I h 190.

2. (Învechit; complementul indică pește, carne etc.) A saramura. *Peștii unii îi usucă la soare și-i mănîncă, alții îi murează.* HERODOT (1645), 115.

3. (Complementul indică plante furajere) A însiloza. Cf. DL, DM.

4. (Regional; complementul indică plante textile) A topi. (Refl. pas.) *Să ia de nevastă-o fată Ce știe inul să bată, Cînepa cum se murează.* CONTEMP. 1949, nr. 161, 5/1. ✧ Refl. *O băgai în baltă cînepa de vară . . . Se mură cînepa de vară.* MAT. FOLK. 538, cf. ALR I 1 303, A VI 26.

5. (Regional; complementul indică piei de animale) A argăsi. Cf. CADE, ALRM SN I h 349.

6. (Cu subiectul „ploaia", exprimat sau subînțeles; complementul indică oameni) A uda

foarte tare. *Era să plec la Neamțu . . . M-ar fi murat ca p-un cîine.* DELAVRANCEA, A. 108. *Are să ne răstoarne furtuna la pămînt și are să ne mureze ca pe niște șoareci.* HOGAȘ, DR. I, 108. *Zdravăn te mai mură, nene.* C. PETRESCU, A. R. 57. *Se întărește ploaia, se face întuneric, ne murează pînă la ciolane.* SADOVEANU, O. III, 69. *Ploaia m-o murat pînî la k'eli.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. *Te-o morat ploaia.* ALR II 2 536/260, cf. ALR SN III h 844. ✦ Intranz. (Regional) A ploua (Semlac-Sînnicolau Mare). ALR I 1 266/51.

— Prez. ind.: *murez.* — Și: (regional) **morá** vb. I.

— Derivat regresiv de la **moare.**

MURAHÁS s. m. v. **murahaz.**

MURAHÁZ s. m. (Învechit) Înalt demnitar, învestit cu depline puteri pentru a trata în numele unui guvern; plenipotențiar. *Au triimes de amîndouă părțile oameni mari, murahazi, să se tîlnească la Focșeni, să vorovească acolo* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 279/32. *Mîine seară la Herăstrău este să fie adunare mare . . . și mosafiri murahazi și toată boierimea* (a. 1812). DOC. EC. 144. *Unul din adiotanții lui Halil pașa . . . întovărășisă pe plenipotențiarii seau murahajii congresului de Akerman.* AR (1829), 248¹/31. *Dobîndesc de la Poartă . . . trimiterea de plenipotenți (murahași) la Akerman.* GHICA, S. 129.

— Pl.: *murahazi* și *murahaji.* — Și: **murahás** (pl. *murahași*) s. m.

— Din tc. **murahhas.**

MURÁI subst. (Regional) Mur² (2) *(Rubus).* Cf. LB.

— Pl.: ?

— De la **mur².**

MURÁL, -Ă adj. **1.** (Arheol.; în sintagma) *Coroană murală* = coroană ale cărei margini reprezintă zidurile unei cetăți. *Șeisprezece statui . . . colosale, cu coroane murale pe capete.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 92.

2. Care se aplică sau se fixează pe perete (servind ca ornament). *Archeologii serbi . . . constată dopotrivă legenda poporană și acea murală.* HASDEU, I. C. I, 146. *Portret mural al lui Neagoe Basarab.* ODOBESCU, S. I, 391. *Iașul adormit . . . cu lumini brumate, ca vastele oglinzi murale ale palatelor părăginite.* TEODOREANU, M. II, 169. *Becurile de la cele trei candelabre se întunecară, nerăminînd aprinse decît cele douăsprezece făclii murale.* CĂLINESCU, S. 482. *Sava Henția a mai lucrat și pictură murală, decorînd diferite case.* CONTEMP. 1954, nr. 386, 1/6. *Decorația murală e tot mai mult subordonată arhitecturii.* ib. 1961, nr. 785, 6/4. ✧ *Hartă murală* = hartă (mare) care se atîrnă pe perete. Cf. DM, DN.

3. Care consolidează (și ornamentează) un zid, un perete. *Pilaștrii murali formează soclul pe care se sprijină arhivoltele.* OȚETEA, R. 258.

— Pl.: *murali, -e.*

— Din fr. **mural,** lat. **muralis.**

MURÁR¹ s. m. (Învechit, rar; în sintagma) *Murar liber* = francmason. *Aproape doi ani cît a stat în Germania și puțin în Viena, s-a făcut și membru întru o lojă de murari liberi.* BARIȚIU, P. A. I, 499.

— Pl.: *murari.*

— **Mur¹** + suf. *-ar,* după germ. [Frei]*maurer.*

MURÁR² s. m., s. n. (Prin sudul Transilv.) **1.** S. m. Mur² **(2)** *(Rubus).* Cf. GREGORIAN, CL. 60, A III 5.

2. S. n. Loc unde cresc (multe) mure¹ **(I 2).** Cf. DR. XI, 65, 72, A II 6, III 8.

— Pl.: **(1)** *murari,* **(2)** *murare.*

— **Mur²** + suf. *-ar.*

MURÁR³ s. m. v. **morar¹.**

MURÁRE s. f. Acțiunea de a (se) mura.

1. Cf. mura **(1).** Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W.

2. Cf. mura **(2).** *Păstrarea peștelui . . .,* *murarea se face în salamură.* PAMFILE, I. C. 73.

3. Cf. mura **(3).** *Prin . . . murarea nutreturilor, unitățile socialiste din agricultură și gospodăriile țărănești pot să-și asigure pentru hrana animalelor în tot timpul iernii un nutreț foarte valoros.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 771, cf. DER.

— V. **mura.**

MURÁT¹ s. n. Faptul de a (se) mura.

1. Cf. mura **(1).** Cf. PONTBRIANT, D. *Zamă de curechi după murat.* ALR I 755/268.

2. Cf. mura **(5).** Cf. CAMIL PETRESCU, O. III, 121.

— V. **mura.**

MURÁT², -Ă adj. **1.** (Despre legume, rar despre fructe) Fermentat, acrit (într-o soluție de apă cu sare, în oțet etc.); cu procesul de fermentare încheiat. V. acru. *2 putine de poame murate* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 206/14, cf. ANON. CAR., LB, NEGRUZZI, S. I, 349. *Mere murate fac mai ales locuitorii din părțile Moldovei de sus, punîndu-le în apă, vin sau must dulce.* PAMFILE, I. C. 240. *Duhnea pînă departe a varză murată, a usturoi și a rachiu de tescovină.* GALAN, B. I, 117. *Curechiu amurat.* CHEST. VIII 72/18. *L-am tăiat să fac o țîr de curechi morat.* ALR I 751/257, cf. ib. 753, 754, 756, MAT. DIALECT. I, 81.

2. (Despre nutreț) Conservat prin însilozare. *Sfaturile populare vor lua măsuri pentru... prepararea nutrețului murat pentru vite.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 859.

3. (Regional; despre plante textile, fibre de tei etc.) Topit. *Încing aşternutul* [mortului] *cu un rug şi c-o făşie de tei murat.* MARIAN, Î. 244.

4. (Despre oameni şi despre îmbrăcămintea lor, rar despre animale) Foarte ud (de ploaie, de apă), ud leoarcă. *Murat cum te găsai, puteai să prinzi un gutunar de cele tătăreşti.* ALECSANDRI, T. 608. *Scoţîndu-mă răpede* [din apă] *murat pînă la piele.* CREANGĂ, A. 23. *Murat . . . adecă ud pînă la piele.* PAMFILE, J. I, 84. *Pisicuţa, murată ca un şoarece, tremura cum îi varga.* HOGAŞ, M. N. 224. *Acum, turna cu găleata din cer. Acum, erai murat ca o paparudă.* PAS, L. I, 261. *Mi-s ţoal'il'i udže, muratse dă apă.* ALR SN III h 844/36.

— Pl.: *muraţi, -te.* — Şi: (regional) **morát, -ă, amurát, -ă** adj.

— V. **mura.**

MÚRĂ[1] s. f. **I.** (Bot.) **1.** (Învechit şi regional) Dudă. *Şi au arătat sînge de struguri şi de mure* (d u d e B 1938), *ca să-i tocmească pre ei la războiu.* BIBLIA (1688), 702[1]/43. *Mure de dud.* ALR I 866/922, cf. ALRM SN I h 150.

2. Numele a două fructe comestibile de pădure: **a)** (şi în sintagmele *mure negrii,* PANŢU, PL., *mură neagră, mură de pădure, mură de rug, mure urseşti,* ALR I 866/900, *mure rumâneşti,* ib.) fructul murului[2] **(2); b)** fructul rugului. Cf. ANON. CAR., COTEANU, PL. 23, ALEXANDRESCU, O. I, 228. *Ea culege fragi şi mure, De sub brazi, de prin tufari.* ALECSANDRI, POEZII, 257, cf. COŞBUC, P. I, 262. *Pe sub poale de pădure Merg copilele la mure.* ALECSANDRI, P. P. 365, cf. 53. *Dragă mi-i crîşma-n pădure, Că beau vin şi mînc la mure.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 389. *Frunză verde, mură neagră.* DOINE, 10, cf. 41. *Mure coapte-n postu mare, Gheaţă rece-n miez de vară Şi caş dulce-n miez de iarnă.* ŞEZ. I, 13. *Frumos e badea la gură, Ca şi roua de pe murî.* HODOŞ, P. P. 62, cf. PĂSCULESCU, L. P. 197, 205, 206, GR. S. VII, 165. *Rugul care face mure.* GREGORIAN, CL. 60. *Muri di păduri.* ALR I 866/536. *Mure negre.* ib. 866/131. *Mură de rug.* ib. 866/18. [Rachiu] *din mure.* ALR II 6 347/848. *Mura, de sine, în gura omului nu se bagă* (= omul trebuie să muncească). ZANNE, P. IX, 493, cf. I, 223, IV, 2. *Pe-o potecă şovăită Merge mierla-nsovonită. Suflet n-are, sînge are (Mura).* GOROVEI, C. 235. *Lung e, funie nu e. Gheare are, pisică nu e. Mărgele are, salbă nu e. Ce e?* (Rugul cu *mure).* ŞEZ. XVI, 147. ✧ (Ca termen de comparaţie, pentru culoarea neagră, în special pentru culoarea ochilor) [Sprîncenele] *încoronau ochii ei negri ca mura.* NEGRUZZI, S. I, 44. *Are ochii mari şi negri ca murele.* FILIMON, O. I, 117. *Ochi ca două mure.* ALECSANDRI, P. I, 16. *Ochii mari, negri ca murele.* CREANGĂ, A. 85, cf. ISPIRESCU, L. 78. *Negru ca murea sau mura . . . sau albastru întunecat ca murea.* MARIAN, CH. 51, cf. id. O. I, 300. *Ochii ca de mură.* MACEDONSKI, O. I, 213. *Parcă era mai albă în îmbrăcămintea-i de catifea ca mura.* SADOVEANU, O. V, 553. *Ochii lor mă privesc ca murile coapte din tufiş.* BENIUC, V. 22. *Cu ochi negri ca mura.* POP., ap. GCR II, 295. *Ochişorii lui, Mura cîmpului.* ALECSANDRI, P. P. 3, cf. TEODORESCU, P. P. 309. *Pentru ochi ca murele, Ocolesc pădurile.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 18. *Ochii i-s ca două mure, Care-s mai coapte-n pădure.* BÎRLEA, C. P. 26. *Negru ca mura.* ALR II 3 399/95. *Are ochi de mură, Cari inima-ţi fură.* ZANNE, P. II, 361. ✧ E x p r. **Mură în gură** = lucru de-a gata, (obţinut) fără osteneală. *A aştepta să-i pice mură în gură.* BARONZI, L. 47. *Nu mai atîrnaţi să vă dea toate mură-n gură stăpînirea şi dregătorii ei.* JIPESCU, O. 83. *Ar fi poftit dumnealui ca tot Ercule să meargă să i le dea în mînă, cum am zice mură în gură.* ISPIRESCU, U. 70. *Vrea mură-n gură (de-a gata).* PAMFILE, I. II, 155. *Stăpînul . . . era un perghe-vară, care aştepta să-i dăie şineva mură în gură.* POP., ap. GCR II, 262, cf. ALR I 866/540. (Regional) **A lua cuiva mura din gură** = a-i lua cuiva un lucru de a cărui stăpînire se credea sigur. Cf. ZANNE, P. I, 223. ✦ (Adjectival; regional) De culoare neagră (ca mura[1] **I 2).** *Ah, ochilor muri, Vii şi plini de nuri La căutături.* CONACHI, P. 74, cf. 82. *Cucule cu pană mură, Ce-am grăit gură la gură Să nu cînţi pe tişitură.* ŞEZ. XXI, 51. *La puicuţa-n bătătură, Să crească o floare mură.* PAMFILE, C. Ţ. 167. *Bubî cafinii, Bubî murî.* GR. S. VI, 252. *Hultur mur, Hultur sur.* ib. 279.

3. (Prin Transilv.) Afină. LB, cf. BARCIANU.

4. (Regional; la pl.; în sintagma) *Mure roşii* (sau *de casă)* = zmeură (cultivată). Cf. ALR I 867/339, ALR II 6 257/36.

II. (Prin Transilv.; la pl.) Frecăţei. Cf. CHEST. VIII 32/22, com. din URCA-CÎMPIA TURZII.

— Pl.: *mure.* — Şi: (regional) **múre** (pl. şi *muri)* s. f.

— Lat. **morum** sau **mur**[2] + suf. *-ă.*

MÚRĂ[2] s. f. (Regional) **1.** Stomacul animalelor rumegătoare. V. m o a r ă. *Părţile dinăuntru ale boului sînt: mura sau rînza, bojocii.* DAMÉ, T. 32. *Murii de bou e bine să-i pui la fiert noaptea . . . (trebuie să fiarbă mult).* DR. V, 620, cf. ALR I 866/180, ALR II/812, A IX 2, 5. ✦ Stomacul păsărilor; pipotă, rînză. Cf. ALR SN II h 364, ALRM SN I h 246. ✦ Stomacul omului (Bogdăneşti-Fălticeni). I. CR. I, 133. *Mă mir că nu-ţi crapă mura-n tine de groază.* ib.

2. Intestinele animalelor rumegătoare; s p e c. intestine de miel sau de viţel îngrăşat (care conţin cheagul format în perioada cît animalele sugeau). Cf. ANON. CAR., DR. V, 620.

3. (La pl.; în forma *muri)* Ciorbă de burtă. [Cuvîntul] *e cunoscut şi în Bran (jud. Braşov), unde „muri este ciorbă de burtă".* DR. V, 620.

4. (La pl.) Glande, ganglioni de la pieptul sau de la gîtul unor animale, momiță[1] **(1)**; amigdale. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. [Vîrsta calului] *se mai deduce... după mure.* DR. V, 287, cf. ALR II/I MN 22, 6 950/899, 928, ALRM II/I h 88.

— Pl.: *mure* și *muri.*

— Cf. alb. mullë.

MÚRĂ[3] s. f. (Regional) Saramură; spec. zeamă de varză, moare. Cf. DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U.

— Probabil postverbal de la **mura.**

MÚRĂ[4] s. f. v. **mur[2].**

MURĂÍ vb. IV v. **mormăi[1].**

MURĂRÁȘ, s. m. v. **morăraș.**

MURĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **morăresc.**

MURĂRÍE[1] s. f. (Regional) Teren necultivat (năpădit de muri[2]) (Latinu-Brăila). H I 238.

— Pl.: *murării.*

— **Mur[2]** + suf. *-ărie.*

MURĂRÍE[2] s. f. v. **morărie.**

MURĂRÍȚĂ s. f. v. **morăriță.**

MÚRĂȘ, -Ă adj. (Regional; despre animale, mai ales despre oi) Cu pete negre. *Oi murășe.* N. REV. R. VIII, nr. 6, 87, cf. IORDAN, L. R. 344.

— Pl.: *murăși, -e.*

— **Mură[1]** + suf. *-eș.*

MURĂTOÁIE s. f. v. **murătoare.**

MURĂTOÁRE s. f. **1.** (Maram. și nordul Transilv.) Apă sărată naturală. V. slatină. *Dar Dunărea-i curătoare, Toată huc îi murătoare.* BÎRLEA, B. 8. *Izvor de mărătoare.* ALR II 4 096/250, cf. 4 095/95, 235, 250, 346, 4 096/235.

2. (Prin Transilv. și Ban.) Saramură (folosită la prepararea sau conservarea unor alimente). *Opărea* [făină] *cu murătoare fierbinte.* ECONOMIA, 101/11. *Să te uști mîndro-n picioare, Ca peștele-n murătoare.* HODOȘ, C. 68, cf. TODORAN, GL. [Oaia] *se vindecă prin spălare cu murătoare.* CHEST. V. 166/78, cf. VI 48b/6, ALR I 740, 753, A III 1. ✦ (Regional) Brînză sărată. Cf. ALR I 1 809/795, A III 17.

3. (Prin Transilv. și Ban.) Zeamă de murături **(1)**. *Țîpăm morătoarea cea dintîi.* ALR II 4 098/53. *Întoarce morătoarea în bute pă curechi.* ib. 4 098/349, cf. 4 097/235, 272, 310, 836, ALR I 755/61, 333. ✦ (Regional; mai ales la pl.) Murătură **(1)**. Cf. BUL. FIL. V, 168, 182, ALR I 756/337, 341, 710, 776, 780, 792, 800, 805, 808, 815, 820, 850, 887, ib. 859/596, 988. ✦ (Regional) Varză murată[2] (Vașcău). ALR I 754/80.

4. (Regional) Argăseală (Voiniceni-Tîrgu Mureș). Cf. mura **(5)**. Cf. ALR II 6 616/235, 6 617/235.

— Pl.: *murători.* — Și: **murătoáie** (A III 17) s. f., **murătór** (ALR I 756/710, 776, 780) s. m., **murătoáre, morătoáre** s. f., **morători** (ib. 756/337, 341, 792, 800, 805, 808, 815, 820, 850, 887, 859/596, 988), **morîtóri** (BUL. FIL. V, 168, 182) subst. pl.

— **Mura** + suf. *-ătoare.*

MURĂTÓR s. m. v. **murătoare.**

MURĂTÚRĂ s. f. **1.** (Mai ales la pl.) Legumă fermentată, acră, conservată în saramură sau în oțet; (regional) murătoare **(3)**. *Murături de pătlăgele, delicatese mie pînă aici necunoscute.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 9. *Și murăturile foarte îi plăceau.* SLAVICI, N. I, 5. *Iarna, acu, mai vede omul de casă, mai pune o murătură.* PAMFILE, A. R. 252, cf. 197. *Epoca murăturilor și a bulionului.* BRĂESCU, A. 66. *Sfătuit de dogarii mai în vîrstă, care cunoșteau sezonul butoaielor, al murăturilor de tot felul, Brad Gheorghe o luă spre gara electrică.* V. ROM. octombrie 1954, 111, cf. H II 81, XII 174, 241, XIV 417. *Cîne, mîță să nu ucizi, că se fac murăturile bune.* ȘEZ. VI, 44. *Iarna... iei din murături și le mînînci cu mămăligă.* ib. VIII, 33, cf. VICIU, GL., CIAUȘANU, V. 184, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI, ALR I 756. *Murătură din mură nu să face.* PANN, P. V. I, 134/14. *Sărătură, sărătură Pîn-ajungi la murătură* (= cine duce un trai prea îmbelșugat, ajunge la sărăcie). Cf. ZANNE, P. IV, 104, III, 664.

2. (Ban.) Argăseală. Cf. mura **(5)**. Cf. CADE.

— Pl.: *murături.*

— **Mura** + suf. *-ătură.*

MURCÉȚ s. m. v. **mărceț.**

MÚRCOI s. m. v. **morcov.**

MÚRCOV s. m. v. **morcov.**

MURCUCUÍ vb. IV. Intranz. (Olt.) A șovăi înainte de a da un răspuns; a îngăima, a se bîlbîi. Cf. CIAUȘANU, V. 181, ALR II/I h 32, LEXIC REG. 46.

— Prez. ind.: *murcúcui.*

— Etimologia necunoscută. Cf. mormăi, mîcîi[1].

MURDĂL, -Ă adj. v. **murdar.**

MURDALÍC s. n. v. **murdarlîc.**

MURDĂR, -Ă adj. **1.** (În opoziție cu curat) Acoperit, îmbîcsit, plin de murdărie **(1, 2)**, de pete; nespălat, mînjit, soios, slinos,

jegos, (regional) mocicoș, muruit **(2)**, muscuros **(1)**, muzgurit, mîrșav **(2)**. *Și copiii babii era... murdari.* KOTZEBUE, U. 7v/19. *O masă murdară.* EMINESCU, N. 38. *Băgară de seamă că hainele lor sînt murdare.* ISPIRESCU, L. 40. *Pe geamurile murdare de-abia pătrundeau cîteva raze de soare.* REBREANU, R. II, 64. *Se arătă la fereastra murdară lumina albă-sinitie a faptului de ziuă.* MIRONESCU, S. A. 55. *Ard, afumate, triste felinare Ca într-o crîșmă umedă, murdară.* BACOVIA, O. 15. *Scot mănușile murdare.* CAMIL PETRESCU, U. N. 365. *Dacă l-ar descheia, i-ar găsi cămașa murdară.* C. PETRESCU, C. V. 129. *E tare murdar: ba de colb, ba de glod, ba de păcură.* TEODOREANU, M. U. 401. *I mîrdar... pe piele, are colb pe piele.* ALR I 639/590. *Îi nespălată sau mîrdară.* ib. 640/542. *Haine murdale.* ALR II 3 263/836. *Rufele murdare se spală acasă* (sau *în familie*). Cf. ZANNE, P. III, 338. ✦ (Despre ființe) Care nu respectă curățenia, care se complace în murdărie **(1)**. ✦ Lipsit de claritate, de limpezime; tulbure. *Pătrundea prin ferestrele mari și nespălate o lumină murdară.* EMINESCU, G. P. 3, cf. id. N. 34, ISPIRESCU, L. 37.

2. Fig. Vrednic de dispreț; josnic, mîrșav, venal. *Să fii tu martor la astfel d-alianță murdară.* ISPIRESCU, în ZEITSCHRIFT, XVIII, 110. *Acuma vezi și tu cît e de murdar și de nevrednic de iubirea ta.* REBREANU, I. 113. *Cum ai putut să spui că te întorci numaidecît și să mă lași acolo? Cît de murdar ai fost!* CAMIL PETRESCU, T. II, 241, cf. V. ROM. decembrie 1954, 97. ✦ (Despre cuvinte) Necuviincios, ordinar, grosolan, obscen.

— Pl.: *murdari, -e.* — Și: (regional) **murdál, -ă, mîrdár, -ă, mîrdál, -ă** (ALR II 3 390/551) adj.

— Din tc. **murdar.**

MURDARIPSÍ vb. IV v. **murdarisi.**

MURDARISÍ vb. IV. Tranz. și refl. (Învechit) A (se) murdări. Cf. POLIZU. *Nea Trandafir, legat cu un șorț mare alb peste burtă, ca să nu-și murdaripsească redingota.* ap. ȘIO II_1, 265, cf. GĂLDI, M. PHAN. 212.

— Prez. ind.: *murdarisesc.* — Și: **murdaripsí** vb. IV.

— **Murdar** + suf. *-isi.* — Pentru **murdaripsi,** cf. ngr. μουρδαρεύσω (aor. al lui μουρδαρεύω).

MURDARISÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a (se) murdarisi; murdărire. Cf. POLIZU, COSTINESCU.

— V. **murdarisi.**

MURDARISITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care murdărește, care mînjește. Cf. COSTINESCU.

— Pl.: *murdarisitori, -oare.*

— **Murdarisi** + suf. *-tor.*

MURDARLÎC s. n. (Turcism învechit) **1.** Murdărie **(1)**; gunoi. *Omizi cari pricinuiesc murdarlîc și putoare* (a. 1785). ȘIO II_1, 265. *Nu pricinuiește nici o zăticnire la celelalte băi unde merg oameni dă să spală de murdarlîc* (a. 1825). DOC. EC. 347. *Suma vitelor ce trec necurmat prin ulițele orașului... fac un murdalîc deosebit* (a. 1842). ib. 775. [Rănile] *trebuie... a se curăți bine împrejur de orice murdalîc.* ALEXANDRESCU, ap. TDRG, cf. ZEITSCHRIFT, XVIII, 111, IORDAN, L. R. 313, CIAUȘANU, V. 181. *Și aurul cît de cinstit, murdalîc într-însul tot s-a găsit* (= nu se găsește nici un om fără cusur). Cf. ZANNE, P. I, 116. ✧ Loc. adv. **Cu murdarlîc** = fără grijă de curățenie; neglijent. *Ei mănîncă cu lăcomie și cu murdarlîc; niciodată nu să slujesc de furculiță.* IST. AM. 70r/20.

2. Fig. Murdărie **(3)**. COSTINESCU.

— Pl.: *murdarlîcuri.* — Și: **murdalîc** s. n.

— Din tc. **murdarlık.**

MURDĂLÍ vb. IV v. **murdări.**

MURDĂLÍE s. f. v. **murdărie.**

MURDĂREÁLĂ s. f. (Rar) Faptul de a (se) murdări. *Tureci tot de dimie... se îmbracă iarna peste cioareci pentru a-i feri de murdăreală.* STOIAN, PĂST. 67.

— **Murdări** + suf. *-eală.*

MURDĂRÉL, -EÁ adj. (Familiar) Diminutiv al lui murdar **(1)**. *Parte din oameni purtau bluze... Unele mai curate, altele mai murdărele.* ap. IORDAN, STIL. 178.

— Pl.: *murdărei, -ele.*

— **Murdar** + suf. *-el.*

MURDĂRÍ vb. IV. Tranz. și refl. A (se) umple de murdărie **(1, 2)**, a (se) face murdar, a (se) mînji, a (se) păta, (regional) a (se) murui[1] **(3)**, a (se) mocicoși, (învechit) a (se) murdarisi. *Ce-am văzut să-mi murdăresc mănușițele.* ISPIRESCU, L. 350. *Mustra pe moș Costache că se murdărește pe haine cu scrum de țigare.* CĂLINESCU, E. O. I, 78. *Le-am dat apă, pe care au murdărit-o numaidecît.* BRĂESCU, A. 58. *Băieți, nu vă băgați sub pat, că vă murdăriți.* ALR II 3 209/537. *A murdălit cămașa.* ib. 3 363/762, cf. 3 363/769. *O vacă murdară murdărește cireada toată.* ZANNE, P. I, 686, cf. 695. ✧ Fig. *De ce-ți murdărești sufletul, Ioane, cu asemenea prezumții scîrboase?* T. POPOVICI, S. 236. ✦ A face murdărie **(2)**. *Se vede însă că nu mi-am murdărit scăldătoarea cînd m-a vîrît bunică-mea întăi în ea.* SADOVEANU, P. M. 186.

— Prez. ind.: *murdăresc.* — Și: (regional) **murdălí, mîrdărí** (ALR I 640/590, ALR II 3 209/537) vb. IV.

— V. **murdar.**

MURDĂRÍE s. f. **1.** Starea a ceea ce este murdar **(1)**; (concretizat) strat de necurățenie care acoperă sau îmbîcsește ceva, j e g, r a p ă n, (rar) m î n j e a l ă **(I 2)**, (regional) m u r u i a l ă **(3)**, m o c i c o ș a g, m î z g a l ă **(3)**, m o ș c o l e a l ă, (turcism învechit) m u r d a r l î c **(1)**; resturi nefolositoare, g u n o i. *Maidane pline de murdării.* CONV. LIT. XXII, 57. *Toate murdăriile le arunca pe bordeiul lui.* ISPIRESCU, L. 154. *Dar vezi să nu-mi facă murdărie, ori să-mi umple casa cu cine știe ce mirosuri!* REBREANU, R. I, 169, cf. ALRM I/I h 184.

2. Excremente. ✦ (Regional) Must **(I 8)**. Cf. ALR II 5 678/414, 886.

3. F i g. Caracter, atitudine, comportare sau faptă vrednică de dispreț, josnică, nedemnă, degradantă, imorală; josnicie, mîrșăvie, (turcism învechit) murdarlîc **(2)**. *Va să zică popa l-a ademenit să mă trădeze... Iată pînă unde merge murdăria unui cărturar!* REBREANU, I. 235, cf. 216. *La cîte murdării nu m-am pretat ca s-o spionez.* CAMIL PETRESCU, T. II, 106. *Nici nu-ți imaginezi dumneata la cîte murdării trebuie să închizi ochii ca să capeți un rol.* C. PETRESCU, C. V, 219. *Bine că nu m-ați amestecat și în murdăria asta.* DEMETRIUS, C. 61. *Oamenii aceștia țesuseră în jurul fermei un lanț întreg de murdării, de falsuri, de corupție, de banditisme.* V. ROM. martie 1954, 36. ✦ (Rar) Vorbă necuviincioasă, obscenă. Cf. LM.

— Pl.: *murdării.* — Și: (regional) **murdălíe** s. f. BUL. FIL. V, 168.

— **Murdar** + suf. *-ie.*

MURDĂRÍRE s. f. Acțiunea de a (s e) m u r d ă r i; mînjire, (învechit, rar) murdarisire. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF.

— V. **murdări.**

MURDĂRITÓR s. m. (Neobișnuit; în sintagma) *Murdăritor de hîrtie* = scriitor lipsit de talent; mîzgălitor. *Luai o listă alfabetică a tuturor cîți au mînjit hîrtie în Dacia Traiană; însemnai din fiecare murdăritor de hîrtie... cîte una sau mai multe bucăți.* CARAGIALE, O. IV, 420.

— Pl.: *murdăritori.*

— **Murdări** + suf. *-tor.*

MURDĂRÓS, -OĂSĂ adj. (Regional; despre rufe) Murdar **(1)** (Vima Mare-Dej). ALR I 640/270.

— Pl.: *murdăroși, -oase.*

— **Murdar** + suf. *-os.*

MÚRDIE s. f. v. **mordie.**

MÚRE[1] s. f. (Prin sudul Transilv.; mai ales la pl.) Morcov **(1)** *(Daucus carota sativa).* Cf. BRANDZA, FL. 236. *Ceapă, ridichi, castraveți, ... mure (morcovi).* PĂCALĂ, M. R. 116. *Ne-am îndeletnicit cu semința de morcovi (morogi, mure).* COMȘA, N. Z. 45. *Morcovul... se numește în Ardeal: mure.* ȘEZ. XV, 88, cf. ALR I 842/122, 125, 131, A II 7.

— Pl.: *mure.*

— Din germ. **Möhre.**

MÚRE[2] s. f. v. **mur**[2].

MÚRE[3] s. f. v. **mură**[1].

MUREÁ s. f. (Munt.) Numele unei haine (femeiești) fără mîneci. *Se îmbracă cu murele și mintene cu mîneci.* MUSCEL, 54. *Îmbracă-te cu mureaua, ca să-ți fie mai cald.* CV 1949, nr. 9, 34. *O să mai fac un murel, să umblu cu el pă su' cojoc.* ib. 1951, nr. 11, 37, cf. L. ROM. 1959 nr. 2, 53.

— Pl.: *murele.* — Și: **murél** s. n.

— Etimologia necunoscută.

MUREÁNĂ s. f. v. **mreană.**

MURÉL s. n. v. **murea.**

MURELÚȘ subst. (Regional) Diminutiv al lui m u r e l; vestă frumos împodobită, purtată mai ales în zilele de sărbătoare; (regional) mureluță (Hîrtiești-Cîmpulung). H IX 270.

— Pl.: ?

— **Murel** + suf. *-uș.*

MURELÚȚĂ s. f. (Regional) Mureluș. *Obiectele de gătează sînt... vîlnice ori fote, mureluțe.* MUSCEL, 54.

— Pl.: *mureluțe.*

— **Murel** + suf. *-uță.*

MÚREȘ subst. (Regional) Mureșean **(4)** (Clopotiva-Hațeg). H XVII 10.

— De la n. pr. **Mureș.**

MUREȘEÁN, -Ă subst. **1.** S. m. și f. Persoană care locuiește în regiunea Mureșului sau este originară din această regiune. Cf. LB, DDRF. *Murășan cu țundră sură, Treci Murășu să-ți dau gură.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 50. *Pe aici moroșenii au fost plutași.* ALR I 428/268.

2. S. m. (Regional) Plutaș (pe apa Mureșului) (Poiana Sibiului-Sebeș). ALR II 6 533/130.

3. S. f. (Prin Transilv.) Plută construită în așa fel încît să aibă aceeași lățime la amîndouă capetele; (regional) plută țoloșă. Cf. PAMFILE, I. C. 106, VICIU, GL. 101.

4. S. n. (Regional; de obicei art.) Numele unui vînt care bate dinspre Mureș (COM. SAT. II, 106), de la vest (HEM 2 138) sau de la nord (ALR I 1 231/75); (regional) mureș. *Chiar și murășanul, vîntul care suflă în anotimpul de vară de la apus, încă se pare a proveni din*

curentul acesta încărcat cu vapori. PĂCALĂ, M. R. 12, cf. H II 15.

— Pl.: *mureşeni, -e.* — Şi: (regional, **1) moroşán, -ă** s. m. şi f.

— N. pr. **Mureş** + suf. *-ean.*

MUREŞEÁNCĂ s. f. **1.** Femeie care locuieşte în regiunea Mureşului sau este originară din această regiune.

2. (Art.) Numele unui dans popular şi melodia după care se execută. Cf. VARONE, D.

— Pl.: *mureşence.*

— **Mureşean** + suf. *-că.*

MUREŞENEÁSCA s. f. art. Numele unui dans popular de flăcăi şi melodia după care se execută. Cf. VARONE, D.

— **Mureşean** + suf. *-ească.*

MÚREX subst. Gen de melci cu cochilie spiralată, masivă, prevăzută cu spini şi cu o prelungire în formă de tub care porneşte de la deschiderea cochiliei *(Murex).* Cf. DER.

— Din fr. **murex,** lat. **murex.**

MURG¹ s. n. **1.** (Învechit şi popular; de obicei determinat prin „serii", „de seară", „de înserare" şi precedat de prep. „în", „din" etc.) Amurg. *Îndată au purces în murgul serii.* IST. Ţ. R. 128. *Era în murgul serii şi soarele sfinţise.* HELIADE, O. I, 188. *Muncesc... de cum se face ziuă până în murgul sării.* GORJAN, H. I, 16/3. *Duminecă... în murgul serii năpădeşte peste avanguardia vrăjmaşului.* BĂLCESCU, M. V. 60. *Eu viu fără sfială în murg de înserare.* BOLLIAC, O. 82. *Murgul serei începe a se destinde treptat peste pustii.* ODOBESCU, S. III, 17. *Plecat în murgul serii, să vii-ndărăt pe lună!* MACEDONSKI, O. II, 40, cf. MARIAN, S. R. I, 108. *Din murgul serii şi până la cîntatul cucoşilor.* H IV 92, cf. I 194, II 122. *Şi vînară Pînă înspre murg de seară.* TEODORESCU, P. P. 177. *În murgul serii fata... vede înainte-i o păsărică foarte frumoasă.* POPESCU, B. III, 118, cf. PĂSCULESCU, L. P. 118. *Cîn îm fu şî murg d'e sară Ẑos pă pom să d-alinară.* DENSUSIANU, Ţ. H. 128. *Sară-i sară, murgu-i noapti Şî la mîndra n-oi străbati.* ARH. FOLK. V, 145. ✧ (Regional) *(În) capul murgului* sau *cap de murg* = (la) începutul înserării. Cf. H XVIII 142, CIAUŞANU, GL., MAT. DIALECT. I, 231.

2. (Rar) Zori de zi. *Murgul zilei.* POLIZU, cf. PONTBRIANT, D. *Murgul dimineţii.* COSTINESCU. *În murgul zorilor o şiră de scînteie încununa a sa creastă.* ODOBESCU, S. I, 157.

— Etimologia necunoscută. Cf. murg².

MURG², -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. (Despre părul sau culoarea cailor; p. ext. despre cai) Roşcat (închis) sau negru (roşcat), (regional) murgiu; (regional) cenuşiu, pestriţ. *O sanie cu doi cai, unul albu şi unul murgu.* NECULCE, L. 80. *La culoarea murgă, perii de pe cor, sînt roşii cărămizii, pe cînd cei de pe cap, coamă, coadă şi partea de jos a picioarelor sînt negri.* ENC. VET. 151. *Un singur cal murg trage după el un dric.* SAHIA, U.R.S.S. 61. *Culorile calului sînt: murg (roşu ca vişina coaptă)...* PRIBEAGUL, P. R. 69. *Tuşi a doua oară, adunînd hăţurile celor doi căluţi murgi în palmele-i aspre.* SADOVEANU, O. XIV, 42, cf. IX, 442. *Se ivise o brişcă ţărănească trasă de doi cai murgi.* CAMIL PETRESCU, O. III, 10. *Voinic Pe cal murg.* POP., ap. GCR II, 295. *Aduci plăghii şi butuci, Şi căpestre de cai murgi.* ALECSANDRI, P. P. 291. *Calul este de culoare roşu (murg), roib, galben.* H II 79, cf. I 6, II 3, 49, 116, 142. *Dacă e roşu, îi zice murg.* ib. IV 132, cf. XII 25. *Doi sau trei voinici, Cu doi-trei cai murgi.* TEODORESCU, P. P. 179. *Vine Ghiţă tinerel, P-un cal murg şi bididel.* ŞEZ. I, 183. *Calul e alb, negru sau murg.* ib. 267. *Cînd părul unui cal e negru, se zice că-i murg.* Com. MARIAN. *Cal mîrc.* Com. din ORAVIŢA, cf. ALR I 1 491, ALRM SN I h 177, 178, A III 3, 18, V 14. ✧ (Despre părul altor animale, despre penele păsărilor sau despre alte animale sau păsări) *Şi voi împărţi de acolo toată oaia murgă îndru miei.* BIBLIA (1688), 22¹/50. [O grămadă de căţeluşi] *unii negri, alţii murgi şi alţii bălţaţi.* ODOBESCU, S. III, 42. *Vacilor le zic... murgi.* H II 203, cf. 49, 79, 87, 131, 252. *Cucule cu pene murgi, Vara ghii, vara te duci.* ARH. FOLK. I, 165. *Scroafă murgă.* ALR I 1 491/308. ✦ P. gener. Care are o culoare închisă. *Pămînt negru, murg, sau de grădină.* ECONOMIA, 6/18. *Ovăzul... e de trei fealiuri: alb, galben şi cam murg.* ib. 35/9. *Toamna... Trece Peste brazda murgă, rece.* ALECSANDRI, POEZII, 261. *Mari pietroaie sure şi murgi, unele grămădite la un loc.* ODOBESCU, S. III, 195. *Pîne grumbă sau murgă.* FRÎNCU-CANDREA, M. 100, cf. MÎNDRESCU, L. P. 94. *Mîndro, cu ochii cei murgi.* DOINE, 222. ✧ (Regional) *Pere murgi* = varietate de pere făinoase, de culoare vînătă, cu miezul roşu, cu gust acrişor. Cf. ŞEZ. V, 68. *Pere... murgi sau prăsade de iarnă.* PĂCALĂ, M. R. 279. *Pere murji..., roşii numai pe o parte.* Com. din TĂRCĂIŢA-BEIUŞ. ✦ Spec. (Prin Ban. şi vestul Transilv.; despre oameni) Cu pielea, tenul de culoare închisă. V. brunet, oacheş. *Om murg.* ALR I 1 491/1, cf. 1 491/80.

2. S. m. şi f. Cal de culoare murgă (v. murg² **1**); p. gener. cal (tînăr). *De pe murg uşor să pogoară îndată.* BUDAI-DELEANU, T. V. 100. *Sania-mi cea mică, murgul mieu cel dalb Lăsau urme albe pe omătul alb.* ALECSANDRI, O. 98, cf. 212. *Venea călare pe un murg buiestraş.* SLAVICI, N. I, 92. *Zboară, murgule, cu mine! Zboară, că să zbor îmi vine!* COŞBUC, P. I, 131. *Călare, rece, solemn, înfipt pe murgul său ca în poveste.* D. ZAMFIRESCU, R. 256. *La căsuţa*

văruită, Murgul din copită bate. CERNA, P. 138. *Trece-n sus, pe plai în sus, Un voinic pe-un murg călare.* IOSIF, PATR. 51, cf. id. V. 93. *Voinicul încălecă pe murg.* SADOVEANU, O. I, 177, cf. XVII, 175, id. N. F. 170. *Găman își ducea murgul pintenog de dîrlogi, ținut cu o mînă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 21. *Pegasul meu e murgul românesc.* BENIUC, V. 72. *Mîna pe dînsa punea Și pe murg mi-o azvîrlea.* POP., ap. GCR II, 296, cf. 311. *Murg voinic și pintenog, Care paște busuioc.* ALECSANDRI, P. P. 49, cf. 62, 76. *Și el mi-a plecat Pe murgul călare, Cu durda-n spinare.* TEODORESCU, P. P. 490, cf. 351, 582. *Cîndu-i colea către seară, Badea murgul și-l înșală.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 286, cf. 232. *Macar roade, murge, piatră, Ibovnica să mă vadă.* SEVASTOS, C. 99. *N-am eu cal de alergat Și nici murgă Să te-ajungă.* BIBICESCU, P. P. 329. *Uite plopu rătezat, Unde sta murgu legat, Nebăut și nemîncat.* VÎRCOL, V. 51. *Cî doar ar măi da frundza Sî pun șaua pi murga, Sî trec apa Mulduva.* VASILIU, C. 61. *Eu, mîndrucă, te-aș lua, Da murgu-i fătat de joi Și nu duce cîte doi.* BÎRLEA, B. 47. *Năgru ca on murg.* ALR I 1 491/109. *Murgă sură.* ib. 1 491/355. ✧ Expr. **Paște, murgule, iarbă verde,** se spune, în glumă, pentru a indica așteptarea zadarnică, lipsa de speranță în ce privește realizarea unui lucru. Cf. ZANNE, P. I, 557. (Cu parafrazarea expresiei) *Înțeleptul făgăduiește, nebunul trage nădejde. Să trăiești, murgule, să paști iarbă verde.* NEGRUZZI, S. I, 248. *Te fac cucoană și te duc la Ieși... — Așteaptă, murgule, să paști iarbă.* ALECSANDRI, T. 632. *Trăiește, murgo, c-o să-ți dau iarbă verde.* ZANNE, P. I, 556. **A intrat murga în sat** = s-a înserat. id. ib. 50. ✧ Compus: (regional; în superstiții) **murgu-dă-cu-sară** = ființă fantastică despre care se crede că umblă prin păduri după apusul soarelui; (regional) mînzu-dă-cu-sară. Cf. COMAN, GL. ✦ P. ext. Bou sau vacă de culoare murgă (v. murg² **1**). Com. MARIAN. *Rage murga în cetate, N-au venit vacile toate Și viteii jumătate* (Clopotul). GOROVEI, C. 87.

— Pl.: *murgi.* — Voc. neart. m. și: (regional) *murge.*

— Cf. alb. murg.

MURGÁI, -ĂIE s. m. și f. (Regional) Bou sau vacă cu părul murg² **(1)**. Cf. ROSETTI, L. R. I, 119, com. MARIAN.

— Pl.: ?

— **Murg²** + suf. *-ai.*

MURGÁN, -Ă adj., subst. (Regional) **1.** Adj. (Despre animale) Cu părul murg² **(1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Buhai murgani jerfeau pe-a lui altare.* MURNU, O. 33, cf. H V 16.

2. S.m. și f. Animal (mai ales bovină) cu părul murg² **(1)**. Cf. JIPESCU, O. 49, ȘĂINEANU, D. U., H VII 209, com. MARIAN, CHEST. V/76. ✧ Expr. **A înțărcat murgana** = a înțărcat bălaia, v. bălai. Cf. ROMÂNUL GLUMEȚ, 46, ZANNE, P. IX, 666.

3. S. f. Numele unui pește nedefinit mai de aproape. Cf. murgoci², murgoi. Com. din SĂLIȘTE-SIBIU.

— Pl.: *murgani, -e.*

— **Murg²** + suf. *-an.*

MURGÁȘ, -Ă adj. (Regional; despre oi) De culoare murgă² **(1)**. Cf. PAMFILE, I. C. 36, DM.

— Pl.: *murgași, -e.*

— **Murg²** + suf. *-aș.*

MURGÁT s. m. (Regional) Murgilă². Com. MARIAN.

— Pl.: *murgați.*

— De la **murg²**.

MURGĂNĂ s.f. (Regional) Fluier mare și gros pe care îl fac copiii din coajă de salcie. V. fiștigoaie. (Șinca Veche-Făgăraș). VICIU, GL.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

MURGĂRÉȚ, -EÁȚĂ adj. (Regional) De culoare închisă; brun. V. murg². *Lînă murgăreață.* BARONZI, L. 114.

— Pl.: *murgăreți, -ețe.*

— **Murg²** + suf. *-ăreț.*

MURGEÁLĂ s. f. (Învechit, rar) Faptul de a murgi¹; amurgire, înserare. *Ziua cea următoare va fi frumoasă și limpede; mai vîrtos deacă urmează după apunerea soarelui în murgeală roșiiată.* CALENDARIU (1814), 77/12.

— **Murgi¹** + suf. *-eală.*

MURGHÍȚA s. f. art. (Regional; în expr.) **A înțărcat murghița** = a înțărcat bălaia, v. bălai. *Dacă fetele aduceau gologani de la tîrg pe poamele culese cu trudă, și bunicul avea tot ce trebuia, pînă și tutun pentru luleaua lui, acum însă înțărcase murghița.* AL LUPULUI, P. G. 15.

— **Murg²** + suf. *-iță.*

MURGÍ¹ vb. IV. Intranz. **1.** (Învechit și regional) A se întuneca, a se înseră, a amurgi. Cf. ANON. CAR. *Murgește de noapte și ei nu mai sosesc.* GT (1839), 6¹/41. *O rupt a murgi.* ALR I 1 491/18. ✦ Tranz. (Învechit, rar; cu complementul „ochii") A orbi. *Se murgească-l ochii a nu vedea.* PSALT. HUR. 58ᵛ/19.

2. (Rar) A se ivi zorile, a se lumina de ziuă. Cf. POLIZU, ALEXI, W.

3. Fig. (Rar) A se ivi în depărtare, a apărea la orizont. *Alții la hotar murgesc.* BOLINTINEANU, ap. ȘĂINEANU, D. U.

— Prez. ind. pers. 3: *murgește.*

— V. **murg¹**.

MURGÍ² vb. IV. Intranz. (Rar) A deveni murg² **(1)**. *Calul meu din robiu (sau roib) murgeşte din ce în ce.* LM. ✦ P. ext. A căpăta o culoare închisă, mohorîtă, urîtă. *Chipul ei, gălbejit de boală şi de sărăcie, începuse a murgi în vînăt.* DELAVRANCEA, S. 184.
— Prez. ind.: *murgesc.*
— V. **murg²**.

MURGÍLĂ¹ s. m. **1.** (Prin Mold., Munt.) Amurg, înserare. Cf. H I 174, II 106, 127, III 274, IV 15. ✧ (Personificat) *Cîntă-n umbra lui Murgilă Un păstor din al său fluier.* ALECSANDRI, ap. ŞĂINEANU, D. U., cf. H IV 68.
2. Personaj din basme, din descîntece etc. care întruchipează amurgul. *Murgilă, Miază-noapte şi Zorilă.* PANN, P. V. III, 68/9. *Dete de o pădure, în care întîlni pe Murgilă.* ISPIRESCU, L. 201, cf. PAMFILE, DUŞM. 227, 236. *Oamenii povestesc că Zorilă şi Murgilă au fost doi oameni de mărime gigantică, cari s-au luptat cu Strîmbălemne şi Sfarmă-pietre.* H II 22. *Murgilă umblă în murgul serii.* ib. 178, cf. IV 92, com. MARIAN, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.
3. (Regional) Luceafărul de seară (Isaccea-Tulcea). H XIV 367.
— **Murgi¹** + suf. *-ilă.*

MURGÍLĂ² s. m. (Regional) Bou (sau bovină) cu părul murg² **(1)**; (regional) murgat, murgulean. *Cînd viţelul, după părerea poporului, are să se facă murg şi este fătat în amurgul serii, îi dă numele murgilă.* H II 92, cf. V 97, IX 12, com. MARIAN, LIUBA-IANA, M. 115. *Măi băiete, mîine o să mergem la tîrg să vindem pe murgilă.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 207, cf. PAŞCA, GL., CHEST. V 76/86, A III 3.
— **Murg²** + suf. *-ilă.*

MURGILOÁICĂ s. f. (Într-un descîntec) Personaj feminin care întruchipează amurgul; murgiloaie. *Fugi, Murgilă cu Murgiloaică, Strigoiu cu Strigoaică.* PAMFILE, DUŞM. 227.
— **Murgilă¹** + suf. *-oaică.*

MURGILOÁIE s. f. (Într-un descîntec) Murgiloaică. Cf. PAMFILE, DUŞM. 227.
— **Murgilă¹** + suf. *-oaie.*

MURGÍRE s. f. (Rar) Faptul de a murgi¹; amurg. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM.
— V. **murgi¹**.

MURGIŞÓR s. m. (Regional) Viţel murg² **(1)**. Com. MARIAN.
— **Murg²** + suf. *-işor.*

MURGÍT s. n. (Regional; adesea determinat prin „serii", „de seară" şi precedat de prep. „în", „pe", „la") Amurg. *Iar cînd fu către apusul de soare, Cînd copacii umbre lungi aruncă Pregătind murgitului răcoare, Atunci oastea... De trei părţi avea să năpădească.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 255. *În murgitul sării să auziră mai nainte salve noauă date de miliţia din garnizon.* GT (1839), 55²/23. *Murgitul de seară.* MARIAN, S. R. I, 108. *Zmăul... iese seara în murgit şi zboară în lume.* GOROVEI, CR. 383, cf. H IX 510, X 277, XVIII 263. *Cîndu-i colea în murgit Badea din codru-a ieşit.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 286, cf. VÎRCOL, V. 96.
— V. **murgi¹**.

MURGÍU, -ÍE adj. (Prin Transilv.; despre cai) Murg² **(1)**; p. gener. (despre obiecte) de culoare închisă. [La întrebarea] „*Agrişe*" [s-a răspuns]: „*Ăs murgie*". ALR I 1 210/315. *Cal murgiu.* ib. 1 491/93. ✦ Spec. (Despre oameni) Cu pielea, tenul de culoare închisă. V. brunet, oacheş. *Într-acea căutînd gloata murgie, Sta cu gura de-o palmă căscată.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 116. *Murgiu este adiectivă de la murg, ca cum de la negru să zice negriu.* id. ib.
— Pl.: *murgii* şi (f.) *murgie.*
— **Murg²** + suf. *-iu.*

MURGOCÉL s. m. (Regional) Viţel sau bou murg² **(1)**. Com. MARIAN.
— Pl.: *murgocei.*
— **Murgoci²** + suf. *-el.*

MURGÓCI¹ s. m. (Regional) Viţel născut în amurg. Cf. JAHRESBER. XI, 151, ROSETTI, L. R. III, 74.
— Pl.: *murgoci.*
— **Murg¹** + suf. *-oci.*

MURGÓCI² adj., s. m. **1.** Adj. (Munt. şi prin Dobr.; şi substantivat) (Bou) murg² **(1)**. Cf. COSTINESCU, JIPESCU, O. 49, ROSETTI, L. R. III, 74, H II 131, VII 244, XII 25, CHEST. V 76/73.
2. S. m. (Regional) Boiştean *(Phoxinus phoxinus).* ANTIPA, P. 784.
3. S. m. (Prin Mold.) Larvă; spec. larva cărăbuşului. Cf. ALR I 1 898/510, ALR II 6 026/605.
— Pl.: *murgoci.*
— **Murg²** + suf. *-oci.*

MURGÓI s. m. (Regional) **1.** Cal sau bou murg² **(1)**. Cf. DAMÉ, T. 127, ALR I 1 491/5.
2. Boiştean *(Phoxinus phoxinus).* ANTIPA, P. 784.
3. Porcuşor *(Gobio gobio).* BĂCESCU, P. 143, cf. 145, H IV 85, 146, 312, XI 27, 131, 196, 268, XIV 7, 209, ALR I 1 746/750, 790, 792, 805.
4. Cosac *(Abramis ballerus).* DAMÉ, T. 127.
— Pl.: *murgoi.*
— **Murg²** + suf. *-oi.*

MURGUÍ¹ vb. IV. Intranz. (Învechit) A-şi exprima nemulţumirea bombănind împo-

triva cuiva sau a ceva; a protesta, a cîrti, a murmura. *Nu murguiți cum unii dintr-înșii murguiră.* CORESI, L. 312/18. *Vindecă I[su]s o muiare . . . în zi de sîmbătă, iară fariseii murguia, dereptu ce era sîmbătă.* id. ap. GCR I, 23/22. ✦ Tranz. A mustra[1] **(2)**; a chinui, a necăji. V. prigoni. *Nu mai înceată turburînd pre noi murguindu-ne.* CORESI, ap. DHLR II, 541. *Și murguiia cărtularii și fariseii pre ucenicii lui.* N. TEST. (1648), 73[r]/30.

— Prez. ind.: *murguiesc.*

— Din magh. **morog.**

MURGUÍ[2] vb. IV. Intranz. (Rar) A se întuneca, a se însera, a amurgi. Cf. COSTINESCU.

— **Murg[1]** + suf. *-ui.*

MURGUÍRE s. f. (Învechit) Faptul de a murgui[1]. *Striirii iubiți, urulu alaltu, fără murrguire* (fără mustrare N. TEST. 1648). COD. VOR. 160/5, cf. IORGA, L. R. 30.

— V. **murgui[1].**

MURGULEÁN s. m. (Regional) Murgilă[2]. Com. MARIAN.

— Pl.: *murguleni.*

— **Murg[2]** + suf. *-ulean.*

MURGULÉȚ s. m. **1.** Diminutiv al lui murg[2] **(2)**; murgușor, murguț[2] **(1 2)**, (regional) murguș, murgușel. *Murguleț cu părul creț . . . Să zbori zborul gîndului!* ALECSANDRI, P. I, 106. *Eu te-aș sfătui să iei murgulețul ăsta al meu.* V. ROM. decembrie 1954, 104, cf. ALECSANDRI P. P. 73. *Murguleț, căluțul mieu.* H II 14. *Murgulețu că-l vedea Și din grai așa-i grăia.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 497, cf. 487, 489, MAT. FOLK. 114.

2. (Regional) Numele unui dans popular; melodia după care se dansează. Cf. VARONE, D., H IV 159, XI 203, XIV 94, 251, ALR I 1 477/790.

— Pl.: *murguleți.*

— **Murg[2]** + suf. *-uleț.*

MURGÚȘ s. m. (Prin Maram.) Murguleț **(1)**. *Ce ești, murguș, supărat, Doar de cină nu ți-am dat, Doar în grajd nu-i măturat?* BUD, P. P. 45.

— **Murg[2]** + suf. *-uș.*

MURGUȘÉL s. m. (Prin Maram.) Murguleț **(1)**. *D'in pîndza d'e pă obraz Ș-o făcut căpeńegaș, D'in sălășăl, Murgușăl . . . Pă murguț o-ncălecat, După soru-s-o plecat.* T. PAPAHAGI, M. 96.

— **Murg[2]** + suf. *-ușel.*

MURGUȘÓR s. m. Murguleț **(1)**. *Murgușoru-mi priponesc Și la tine mă opresc.* ALECSANDRI, P. I, 100, cf. id. P. P. 62. ✦ (Regional) Vițel sau bou murg[2] **(1)**. Com. MARIAN.

— **Murg[2]** + suf. *-ușor.*

MURGÚȚ[1] s. n. Diminutiv al lui murg[1]. *Murg, murgutul țării, Cum stai de-nmurgești Și legi și-nchegi Vitele la par . . . Copii dîn țipat, Porcii-n strat, Lume de umblat.* PĂSCULESCU, L. P. 118.

— **Murg[1]** + suf. *-uț.*

MURGÚȚ[2], -Ă adj., subst. **I.** Diminutiv al lui murg[2].

1. Adj. Cf. murg[2] **(1)**. *Drăguță mierluță, pasere murguță, acuma poți cînta slobod toată ziua.* ȚICHINDEAL, F. 238/8, cf. com. MARIAN.

2. S. m. și f. (Mai ales în poezia populară) Cf. murg[2] **(2)**. *Tu, murgutule-n putere, Du-mă iute ca un zmeu.* ALECSANDRI, P. P. 49. *Cosicioara că-și smulgea Și murgutul blăstăma.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 498, cf. 487, com. MARIAN. *Feciorii să-ți pușcărească, Murgutul tău să trămnească.* DENSUSIANU, Ț. H. 292, cf. 84, 290. *Murgutu și l-o luat Și pe el o-ncălecat.* BÎRLEA, C. P. 131. *Pă murguț o-ncălecat, După soru-s-o plecat.* T. PAPAHAGI, M. 96. *Murgule, murgutul meu, Datu-mi-te-a taică-tău Ca să-mi fii de ajutor.* ANT. LIT. POP. I, 293. ✧ Expr. (Regional) **A-nțărcat murguța** = a înțărcat bălaia, v. bălai. Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

II. S. f. (Regional) Numele unei hore. Cf. VARONE, D. 117.

— Pl.: *murguți, -e.*

— **Murg[2]** + suf. *-uț.*

MÚRHĂ s. f. (Regional; cu sens colectiv) Ceea ce se scutură din fîn pe locul unde acesta a fost adunat sau depus (Mircești-Pașcani). ALRM SN I h 89/537.

— Din magh. dial. **murha.**

MURÍ[1] vb. IV. Intranz. **1.** A înceta să mai trăiască, a nu mai fi în viață; (argotic) a mierli[1]. V. deceda, răposa. *E voi ca oamenrii veți muri.* PSALT. HUR. 70[r]/24. *Eu nu numai legatu se fiu, ce și se moriu gata săntu.* COD. VOR. 28/19, cf. 138/11. *Toți dereptii și păcătoșii știu-se cîndu moru?* (începutul sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 420/9, cf. 421/11. *Veade înțelepții murindu.* PSALT. 93, cf. 94. *Cine va creade întru mine, să ară și muri, învie-va.* CORESI, EV. 95, cf. 348, 530. *Vezi că moriu și fiiu-mieu iaste mic.* MOXA, 400/32. *Unde va muri o vită fugînd de ostenită, acolea să facă cetate* (a. 1620). GCR I, 58/20, cf. 113/28. *Nu mi-i voia rea pentru că mori eu.* HERODOT (1645), 494. *De va intra dobitocul în vie . . . și va cădea în vreo groapă . . . și va muri . . . să nu aibă nice o nevoie cela cu viia.* PRAV. 16, cf. 88. *Oamenii cei sfinți cînd mor.* CHEIA ÎN. 1[r]/12. *Apostolii . . . poftiia să moară ca niște săvîrșiți.* BIBLIA (1688), [prefață] 6/51. *Și mie îmi iaste îndestul, după ce voiu înțăleage aceasta, să și moriu.* AETHIOPICA, 69[v]/5. *I-a murit soția.* VĂCĂRESCUL, IST. 248. *Lasă-mă să mori acu,*

Dacă nu mă iubeşti tu! (a. 1785). CAT. MAN. I, 352. *De leşinasă sau cu adevărat murisă, atunce era cu îndoire.* DRĂGHICI, R. 138/1, cf. 42/14. *Eram hotărît să mori.* CONACHI, P. 33, cf. 84, 262. *Voi o femeie... care... să mă iubească şi să moară cum a murit Olga.* NEGRUZZI, S. I, 55. *Martir iubite a libertăţei, Tu mori departe de-al tău pămînt!* ALECSANDRI, P. I, 218, cf. id. T. I, 367. *Fluturii mor cu florile, cînd vîntul de toamnă le veştejeşte.* BOLINTINEANU, O. 451, cf. 34. *De-oi muri... al meu nume o să-l poarte Secolii din gură-n gură.* EMINESCU, O. I, 133, cf. 141. *Baba muri chiar în acea zi.* CREANGĂ, P. 16, cf. 222. *N-o să mori fără luminile ochilor!* CARAGIALE, O. VI, 28. *Dumnezeu să aibă milă de mine ca să nu mă lase a muri ruşinat.* ISPIRESCU, L. 14. *Sfintelor umbre care-aţi trecut, Nu, voi prin moarte nu aţi murit, Trăiţi în totul ce e văzut.* MACEDONSKI, O. I, 20. *Tu cu pîinea şi cuţitul Mori flămînd, nepriceput!* COŞBUC, B. 13. *De multe ori găinele mor cu droaia.* ŞEZ. III, 203, cf. DELAVRANCEA, O. II, 115. *Şi ai fraţi mici, — şi sînteţi mulţi... Tu eşti mai mare, mai deştept, Cînd oi muri, pe tine-i las.* IOSIF, PATR. 34. *A murit — făcu omul abătut.* REBREANU, R. II, 166. *Băiatul vioi, tînărul plin de avînt şi de vise, prietinul tinereţii mele murise!* SADOVEANU, O. VI, 512 [Ofiţerul] *a şi murit pe toamnă.* CĂLINESCU, E. 236. *Îşi amintea în cîte chipuri văzuse oameni murind.* BART, S. M. 77. *Mor pruncii, flămînzii, pe zi cîte şapte.* TULBURE, V. R. 39. *Vaca, întinsă între brusturi... avea să moară.* BOGZA, C. O. 29. *Plîngea şi mărturisea o dorinţă pe care o repeta de patruzeci de ani: să moară tîlharul.* PAS, Z. I, 31. *Iată, se-arată zorile, Zorile pentru cari m-am dus vesel să mor!* DEŞLIU, G. 43. *Toată lume-aş milui, Jale-n lume n-ar mai fi, Fată n-ar îmbătrîni, Voinic tînăr n-ar muri!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 92, cf. 147, 310. *Văzu că cioara murise.* RETEGANUL, P. II, 66. *M-o strîns de gît de gîndeam că mori.* ALR II 3 589/157. (Cu complement intern) *A muri moarte de război e tot ce poate fi mai fericit pentru un get.* PĂRVAN, G. 155. *Tot o moarte are să moară cineva.* ZANNE, P. II, 626. ✧ (În proverbe şi zicători) *Cine a murit an, an s-a îngropat* (= întîmplările trecute, lesne se uită). ZANNE, P. I, 4. *Parcă i-a murit curca cu ouăle în cuib*, se zice despre cineva care este foarte supărat. id. ib. 457. *Umbra niciodată moare* (= urmările, consecinţele faptelor nu se şterg). Cf. id. ib. II, 448. *Cine moare şi cui îi trage clopotul.* id. ib. 636. *Decît să trăieşti murind, mai bine să mori trăind.* Cf. id. ib. 778. ✧ (Cu determinări arătînd felul morţii, cauza, împrejurările etc.) *De voie vrea să meargă spre muncă şi... a muri de moarte ocărîtă.* CORESI, EV. 89. *Veţi muri toţi de foame* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 50/4. *De va fura şi a treia oară, acesta să moară în furci.* PRAV. 34, cf. 275. *De va muri* [soţia]... *dentr-acea boală, piiarde-va bărbatul tot venitul ce va avea despre ocinile muierei.* ib. 94. *Tăiaţi cu arme muriră.* N. TEST. (1648), 300ᵛ/8. *Iaste mai bine să mori de foame, decît să iai pita săracilor* (a. 1713). GCR II, 7/34. *A murit... muşcat de un lup turbat.* HOGAŞ, DR. II, 46. *Niciodată n-a crezut că într-adevăr se poate muri de foame.* C. PETRESCU, C. V. 121. *Între timp, i-a murit şi mama, de boală şi inimă rea.* V. ROM. august 1954, 128. ✧ (În forma negativă, glumeţ sau ironic, arată posibilitatea de a trece peste o situaţie dificilă, neplăcută) *D-apoi... vezi d-ta... te-ai deprins tot la Ieş... Mai şezi şi pin ţinut, că nu-i muri.* ALECSANDRI, T. I, 183. ✧ (Prin exagerare, în construcţii consecutive sau însoţit de determinări introduse prin prep. „de", exprimă un grad maxim de intensitate) *Şi mai murind oamenii de frică şi de aşteptarea realelor.* N. TEST. (1648), 98ʳ/32. *Sparg încălţămintea lor, Alerg... de mor.* MUMULEANU, C. 115/6. *Puţin au lipsit să moară de frică.* DRĂGHICI, R. 161/5. *Să moară de ciudă celelalte fete.* ALECSANDRI, T. I, 36. *Striga... că moare de frig.* CREANGĂ, P. 239. *Ploaia nu mai stătea şi păscarii mureau de urît.* CONTEMPORANUL, VI₁, 97. *Ar fi murit de ruşine să fi fost acuma nevoită să se uite în ochii oamenilor.* REBREANU, I. 112. *Fecior sărac, Cum să nu mor de al tău drag?* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 15. *La casa cu două fete Mor pisicile de sete.* ZANNE, P. II, 125. ✧ Expr. **A muri de foame** = a fi foarte sărac, a fi sărac lipit pămîntului. *I-au rămas ficiorul de murie de foame.* NECULCE, L. 59. *Nu mueram chiar de foame şi puteam să şi cînt!* DEŞLIU, G. 42. **A muri şi a învia**, se spune pentru a indica intensitatea (maximă a) unei senzaţii sau a unui sentiment. *Împăratul murea şi învia de bucurie.* ISPIRESCU, L. 2. *Iana văzu; muri ş-învie şi nemaiputîndu-şi stăpîni durerea, alergă în casă.* DELAVRANCEA, T. 152. *Cărturarii muriră şi înviară, iar Neghiniţă, care se suise în creştetul împăratului, rîse.* id. V. V. 47. **A muri să...** = a fi foarte dornic de a..., a face tot posibilul să... *Tiranul moare să apuce cele străine.* MUSTE, LET. III, 66/17. *Murea să afle toate despre toţi şi să clevetească.* REBREANU, R. I, 178. **A muri după...** = a ţine foarte mult la..., a fi gata să-şi dea viaţa pentru... *Ce pot face, cînd simt că mor după tine?* CONACHI, P. 85. *Facem o plimbare, nu-i aşa? Mor după aerul ăsta!* AGÎRBICEANU, A. 95. *Crezi că mor după Ileana?* EFTIMIU, Î. 99. *Dacă n-ai fi atît de prost, aş suferi grozav cînd văd femeile murind după tine.* CAMIL PETRESCU, P. 136. *Grecul murea după româncă.* SADOVEANU, O. I, 169. *Toată ziua stă afară Cu mîna la inimioară, După badea ei să moară.* HODOŞ, P. P. 37, cf. 53. *Fete mari şi mititele, Moare neica după ele.* ANT. LIT. POP. I, 105. **Pînă mor** = vreme foarte îndelungată; întreaga viaţă (de acum înainte). *Da blidu-i de cositor, Nu se*

sparge, pînă mor! JARNÍK-BÎRSEANU, D. 167. **Să mor!,** se spune pentru a întări o afirmaţie. *Să mor dacă-nţeleg ceva.* CARAGIALE, O. II, 265. **Nu i-ar muri mulţi înainte!,** se spune (glumeţ) la adresa unei persoane pe care o urăşti, căreia îi doreşti moartea. *Baba mea e o sterpătură... Nu i-ar muri mulţi înainte!* CREANGĂ, P. 118. **A muri mortăciune** = (despre animale crescute de om pentru a-i servi ca hrană) a muri netăiat, neînjunghiat (devenind hoit). *Dacă o oaie „moari mortăciuni", sau este mîncată de lupi, trebuie să fie justificată cu pielea.* STOIAN, PĂST. 64. **Nici (nu) trăieşte, nici nu moare** = se spune despre cei ce zac bolnavi vreme îndelungată. *Nici trăieşte, nici nu moare, Ci se uscă pe picioare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 89. (Regional) **Trăind şi nemurind** = dacă om trăi. *Trăind şi nemurind, te-oi sluji eu, măi badeo!* CREANGĂ, P. 236. **A muri cu zile** = a muri înainte de vreme, a muri prea tînăr. **A muri fără lumînare** = a muri pe neaşteptate. **A trage să moară** v. trage. ✦ (Despre plante) A se veşteji, a se usca. *E vremea rozelor ce mor.* MACEDONSKI, O. I, 192. *A murit pe luncă macul, A murit şi-i mult de-atunci.* COŞBUC, P. II, 276. *Nu se face boire în timpul cînd un mort este în sat... căci altfel mor florile.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 18. *Chiar crinii albi în floare Muriră adineauri sub vîntul rece-al serii.* PETICĂ, O. 181. *Mureau netrebnic crinii cu paloarea lor heraldică.* TEODOREANU, M. U. 117.

2. Fig. A înceta (total sau parţial) să mai fie văzut sau auzit, a dispărea, a se pierde, a se stinge; a se termina, a se sfîrşi. *Lumea stă pe o schimbare: toate trec... şi mor şi per.* CONACHI, P. 114, cf. 86. *Mi se părea că resunetul paştii mele... merge de moare la uşa doamnei B.* NEGRUZZI, S. I, 61. *Şi te-ai dus, dulce minune, Ş-a murit iubirea noastră.* EMINESCU, O. I, 55, cf. 178. *Era ceva ce murise de mult pentru mine, ce uitasem de mult.* id. G. P. 108. *Focul... murea în sobă, c-o albastră vîlvătaie.* MACEDONSKI, O. I, 84. *Focul e-nvelit pe vatră, Iar opaiţele-au murit.* COŞBUC, P. I, 48. *Cărbunii mureau, învăluiţi în acoperişul străveziu al celei dintîi cenuşi.* D. ZAMFIRESCU, A. 12. *Mor azi zîmbetele mele.* GOGA, C. P. 114. *Cîntări voivodale sunară-n amurgire... Şi-n notele lor grave de-adîncă tînguire Colinele-ascultară cum moare-ncet cetatea.* PETICĂ, O. 63, cf. 53, 60. *Muriră şi acordurile cîntării celei din urmă.* AGÎRBICEANU, A. 155. *Drumul murea în desişul negru-verde a doi munţi, parcă împreunaţi.* HOGAŞ, DR. II, 3. *La vatră-n para ce abia mai bate Azi a murit chiar visul meu final.* BACOVIA, O. 53. *Amurgul murea pe dealurile sure.* I. BOTEZ, ŞC. 155. *Mama a intrat în iatacul de sub salcie în care murea şi apusul, ca şi proiectele ei de răzbunare.* KLOPŞTOCK, F. 132. *De pe dealuri depărtate răspundeau melodii de bucium, treceau cu vîntul serii şi mureau în depărtări.* SADOVEANU, O. I, 257. *Lumina murea... şi se auzea cumpăna de-afară numai ca un murmur depărtat al mării.* id. ib. VIII, 171. *Au murit multe din cele văzute, auzite, trăite mai tîrziu.* STANCU, D. 25, cf. 245. *Cum mureau amurgurile, tunurile s-auzeau mai tare.* CAMILAR, N. I, 7. *Mineritul fără disciplină înseamnă moartea minei: mina naşte şi creşte încet, dar de murit moare dintr-o dată.* DAVIDOGLU, M. 29, cf. ALR II/I h 282, ALRM II/I h 395. ✦ (Regional; despre stele) A cădea (Voivozi-Carei). ALR SN III h 807/325. *O murit o steauă.* ib.

— Prez. ind.: *mor.*

— Lat. **moriri.**

MURI² s. m. pl. v. **mură²**.

MURIÁTIC, -Ă adj. (Învechit) Clorhidric; p. ext. care conţine o clorură. *Aţid muriatic.* ER 95ᵛ, cf. NEGULICI, MARIN, PR. I, 15. *Natrom muriatic.* DESCR. APE, 90. *Apele muriatice alcaline.* APE MIN. 6, cf. COSTINESCU, BARCIANU.

— Pl.: *muriatici, -ce.*

— Din fr. **muriatique.**

MURIBÚND, -Ă s. m. şi f. Persoană care se află pe moarte, în agonie, care este în ultimele momente ale vieţii; p. ext. om foarte slăbit, care nu mai are mult de trăit; (rar) muritor **(3)**, (învechit) murind **(2)**. Cf. COSTINESCU, BARCIANU. *La scrierea mai departe a „Hroniculuí" evident trebuia să renunţe. Se cereau pentru aceasta alte puteri decît ale unui muribund.* IORGA, I. L. I, 289. *Ici-colo cîte-un muribund gemea, ori se zvîrcolea încă.* REBREANU, R. II, 269. *Florile miroseau proaspăt şi pur... Pentru muribunzi şi pentru iubire erau aceleaşi flori.* C. PETRESCU, Î. II, 44. *Avea cînd să ajungă neîntîrziat la datoria unde o chema muribunda.* id. C. V. 171. *Se închina mişcînd buzele serafic, palid ca un muribund.* BRĂESCU, A. 132. *Muribunda deschise ochii, deveniţi catifelaţi.* BART, E. 389. *Pentr-un şubred muribund E mai uşoară boala decît leacul.* V. ROM. octombrie 1954, 160. *A bătut la uşă, a deşteptat pe bătrîn şi i-a lăsat în prag muribundul.* SADOVEANU, P. M. 124. *Tuşind sec, contesa se apropie de muribundă.* CĂLINESCU, S. 699. *S-a apropiat de muribund şi i-a dat să bea.* STANCU, R. A. I, 81. *Mergeau mohorîţi... în urma căruţelor gemînd de răniţi şi muribunzi.* CAMILAR, N. I, 246. *Se mai Nădăjduieşte aducerea la viaţă A muribundului.* BARANGA, V. A. 29. ✧ Fig. (Adjectival) *În antretul îngust şi lung, becul împrăştia o lumină muribundă.* C. PETRESCU, C. V. 41, cf. CONTEMP. 1953, nr. 328, 1/1. *Capitalismul... s-a transformat în epoca imperialismului în capitalism muribund.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 724. (Adverbial) *Din sicriul sonor al patefonului, gemu muribund o strună de banjo.* C. PETRESCU, C. V. 167.

— Pl.: *muribunzi, -de.* — Şi: (învechit) **moribúnd, -ă** adj. COSTINESCU, ALEXI, W.
— Din fr. **moribond,** lat. **moribundus,** prin apropiere de *muri*[1].

MURICIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Supus morţii; muritor **(1).** *Trăind în trupul muricios nouădzăci şi nouă de ai, mearse la D*[u]*mn*[e]*dzău.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 170[v]/24.
— Pl.: *muricioşi, -oase.*
— **Muri**[1] + suf. *-cios.*

MURÎND, -Ă adj., s. m. şi f. (Învechit) **1.** Adj. Care se află pe moarte, care nu mai are mult de trăit; care e specific muribundului, de muribund. *Îi pare că cunoaşte glasul acela care să arată murind.* BELDIMAN, N. P. I, 190/1. *În cătarea lui murindă natura a adunat, Ah! un haracter prea mare, semne ce m-au sfîşiat.* HELIADE, O. I, 450. *Chemă la dînsa pe domnitor şi-i zisă cu limbă murindă că . . . i-au ascuns un secret.* ASACHI, S. L. II, 119. *C-o murindă mînă Fierul care le scapă cu furie strîngînd.* ALEXANDRESCU, O. I, 117. *Dasupra . . . licărea o lună fantastică şi palidă ca faţa unei vergine murinde.* EMINESCU, G. P. 24. *Lebădă murindă.* DR. IX, 269. ✧ Fig. *Lumina murindă a unei lampe ar fi înflăcărat pe Xenocrat.* NEGRUZZI, S. I, 17. *Şi lasă pe oglindă-i abia a mai luci Făcliile murinde.* BOLLIAC, O. 73. *Numai vîrful Hlincei şi Cetăţuiei străluceau încă de cele din urmă raze murinde ale asfinţitului.* GANE, N. I, 5. *Auzi în suflet cîntînd ca printr-un vis Răsunete suave, voioase sau murinde.* MACEDONSKI, O. I, 108. *Lumina acea murindă a soarelui ce sfinţeşte pare acum inundarea sfioasă a răsăritului.* SĂM. VI, 470.
2. S. m. şi f. Muribund. *Ce curată e lumina! aerul plin de miros! L-a murindului privire soarele cît de frumos!* HELIADE, O. I, 104. *Mulţi zic muritor în loc de murind şi este mare deosebire de la una pînă la alta.* CR (1832), 345[2]/42. *Răcnetul murindului trezi pe sărmanul Negrilă din leşinul în care căzusă.* ASACHI, S. L. II, 67, cf. 51. *Se duce împărtăşania la un murind acasă.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 76. *Nu videai decît bolnavi şi murinzi pe prispele caselor.* NEGRUZZI, S. I, 291. *Afară era un timp posomorît şi gemător, ca gîndirile murinzilor.* EMINESCU, G. P. 33, cf. 96, 143. *Voi să dea drumul murindului şi să se ridice în picioare.* CARAGIALE, O. I, 172. [Valea] *răsuna . . . de . . . vaietele murinzilor.* MACEDONSKI, O. IV, 48.
— Pl.: *murinzi, -de.*
— V. **muri**[1].

MURÍRE s. f. (Învechit) Faptul de a m u r i[1] **(1);** moarte **(1).** *Are slujitoriu de obşte pre moarte, carea tot neamul omenesc cu legăturile murirei îl ţine rob.* MAIOR, P. 92/7, cf. LB. *Dacă n-ar fi despărţirea Mai moarte decît murirea.* I. VĂCĂRESCUL, P. 339/30. *Putinţa muririi El pentru ce mi-a răpit-o?* COŞBUC, AE. 250.
— V. **muri**[1].

MURISICĂ vb. I v. **murseca.**

MURÍŞ s. n. (Regional) Desiş cu rugi de mure[1] **(I 2).** Cf. SCRIBAN, D., DR. XI, 72. com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, A V 7.
— **Mură**[1] + suf. *-iş.*

MURIŞOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui m u r ă[1]; (regional) muriţă, muruţă. *Două murişoare, Coapte la răcoare.* BIBICESCU, P. P. 70.
— Pl.: *murişoare.*
— **Mură**[1] + suf. *-işoară.*

MURÎT, -Ă adj. (Învechit; despre oameni) Mort **(I 1).** *Maică a mulţi coconi, născuţi cu bucurie şi muriţi cu scîrbă.* MOXA, 374/35. *Fraţii noştri cei muriţi de foame.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 243[r]/30. ✧ (Substantivat) *Cel ce în astă lume a dus numai durerea Nimic n-are dincolo, căci morţi sînt cei muriţi.* EMINESCU, O. I, 59.
— Pl.: *muriţi, -te.*
— V. **muri**[1].

MURITÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. **1.** Adj. (Şi substantivat) (Fiinţă) care moare[1] **(1),** care nu trăieşte veşnic, care îşi termină existenţa prin moarte, supus morţii sau, f i g., uitării. *Şi într-acest trup muritor purta viiaţa celor fără de trupuri* (a. 1648). GCR I, 131/13. *Orice iaste muritoriu, cu vreame să petreace* (a. 1670). id. ib. 205/16. *Nu ţi-au fost milă de trupul tău cel muritoriu.* MINEIUL (1776), 98[r2]/24. *Oamenii aseamene fiind toţi muritori, aseamene mor bătrîni şi tineri.* MAIOR, P. 3/25. *Muritorul om . . . arată pe omul care este supus morţii.* CR (1832), 346[1]/1. *Mă făcea să uit că sînt muritor.* MARCOVICI, C. 15/17, cf. 10/22. *Îl petreace cu plînsoare, Toată faţa muritoare.* BĂRAC, A. 33/16. *Fă, omule muritori, Din prieteşug amori.* CONACHI, P. 80, cf. 107, 271. *Măria ta eşti muritor şi ai să dai sama!* NEGRUZZI, S. I, 146, cf. 149. *Aşa i-o fost scris; toţi sîntem muritori!* ALECSANDRI, T. I, 134. *Tu te coboară pe pămînt, Fii muritor ca mine.* EMINESCU, O. I, 173, cf. 172. *Faptele bune nu-s muritoare.* SCRIBAN, D. ✧ Expr. **Muritor de foame** = (om) foarte sărac, care nu are nici ce mînca. *Sînt mulţi cinstiţi, vrednici, dar muritori de foame.* GOLESCU, Î. 107. *Un om cu o casă de copii cari au rămas muritori de foame din pricina lui.* ALECSANDRI, T. 1 699. *Ajunsese Nastratin . . . gol şi muritor de foame.* CARAGIALE, O. IV, 187. *Bieţii oameni . . . au să ajungă în sapă de lemn, să rămîie . . . fără nimic, ca nişte muritori de foame.* ISPIRESCU, U. 86. *Crizele comerciale şi economice . . . lasă muritori de foame mii de lucrători manuali şi intelectuali.* GHEREA, ST. CR. II, 309. *Se gîndea fiecare că . . .*

nici pămînt de muncă n-o să le mai dea, să rămîie muritori de foame. REBREANU, R. I, 131. *Nimeni nu s-a gîndit să-l lase pe drumuri, muritor de foame.* SADOVEANU, O. VI, 531.

2. S. m. şi f. (Livresc) Om (considerat ca fiinţă trecătoare), pămîntean. *Muritorii sînt d-o samă... Numai singură virtutea poate a-i deosebi.* HELIADE, O. I, 409. *Iubitorul de argint, în mijlocul muritorilor adormiţi, şade deştept lîngă comoara sa.* MARCOVICI, C. 9/9, cf. 11/15. *Nici un muritor nu se va învrednici pe astă lume să uzurpeze drepturile tale asupră-mi!* PR. DRAM. 135. *Din toţi muritorii lumei cel mai în nenorocire... Este omul care-ţi scrie.* CONACHI, P. 99. *Să aibă la iubire Dumnezeu pe-o muritoare?* id. ib. 101, cf. 282, 286. *Ades muritorul, bun ca blîndul mieluşel, Face rele peste rele, făr' s-o ştie singur el!* HASDEU, R. V. 57. *Să ştii că pînă azi nici un muritor n-a cutezat să calce hotarele mele.* ISPIRESCU, L. 5, cf. 57. *Pe-aici nu-şi poartă paşii, de groază, muritorii.* CERNA, P. 46. *Noi visăm şi zi şi noapte traiul blînd, mulţumitor, Fără griji, aşa cum are cel din urmă muritor.* EFTIMIU, Î. 175. *Astfel poate creşte lumina cea fără de amurg a unei umanităţi în care muritorii îmblînziţi se vor simţi fraţi pe pămînt.* SADOVEANU, E. 44, cf. id. O. IX, 436. *Morţii numai leac între muritori nu s-au aflat.* ZANNE, P. II, 626.

3. S. m. şi f. (Rar) Muribund. *Mulţi zic muritor în loc de murind.* CR (1832), 345[2]/42. *Ajută-mi, te rog, îndrăzneţelor fapte-ncepute, Fă să mi-l văd muritor şi răpit de-ncruntatele steme.* COŞBUC, AE. 196.

— Pl.: *muritori, -oare.*

— **Muri**[1] + suf. *-tor.*

MURITORÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, neobişnuit) Făcut de muritori **(2)**, al muritorilor. *Pronia dumnăzăiască calcă socoteala muritorească.* CANTEMIR, IST. 295.

— Pl.: *muritoreşti.*

— **Muritor** + suf. *-esc.*

MURÍŢĂ s. f. (Regional) Murişoară. Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

— Pl.: *muriţe.*

— **Mură**[1] + suf. *-iţă.*

MURÍU, -ÍE adj. (Regional) De culoarea murei[1] **(I 2)**, negru; p. gener. de culoare închisă. Cf. MARIAN, CH. 51. *Albastru muriu.* PASCU, S. 221, cf. GR. S. VI, 252, ALR I 1 483/540, 1 777/542, A IV 9, IX 3.

— Pl.: *murii.*

— **Mură**[1] + suf. *-iu.*

MURLUÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Transilv.) A murui[1] **(1)**. Cf. TODORAN, GL., ALR II/I MN 116, 3 786/279, ALRM II/I h 279. ✦ (Regional) A tencui (Pociovelişte-Beiuş). A I 13.

2. Fig. (Prin Transilv.) A pîngări, a terfeli, a întina. CABA, SĂL. 91.

— Prez. ind.: *murluiesc.*

— Cf. murui[1].

MURLUIÁLĂ s. f. (Regional) Muruială **(2)** (Vînători-Sighişoara). ALR II/I MN 116, 3 786/157.

— **Murlui** + suf. *-eală.*

MURMĂÍ vb. IV v. **mormăi**[1].

MURMÍNT s. n. v. **mormînt.**

MURMÓS, -OÁSĂ adj. (Neobişnuit) Murmurător **(1)**. *Ape ce... fac prozaicul nostru ţinut asemenea privilegiatului loc scăldat de undele murmoase ale lagunelor.* F (1879), 44.

— Pl.: *murmoşi, -oase.*

— Cf. murmui[1].

MURMUÍ[1] vb. IV. Intranz. (Învechit) **1.** (Despre ape, vînt sau alte elemente ale naturii) A murmura **(1)**. *Vitejilor războinici! frunza cînd vă suspină Şi cînd astupat geme vîntul p'în boltituri, Este al vostru nume ce ca o undă lină Murmuie.* HELIADE, O. I, 182. *Vîntul nopţii răspîndeşie Un profum îmbălsămit; Valul mării murmuieşte şi se stinge adormit.* BOLINTINEANU, P. I, 379. *Eu trec pe valul ce murmuieşte. Eu trec pe cîntul melodios.* id. ib. II, 196. ✧ Tranz. (În context figurat) *Acolo unde-adie zefirul ambroziei, Prin arborii ştiinţei ce „Domnul, Domn" şoptesc; În liniştea adîncă a nevinovăţiei, La rîuri de lumină ce „Domn" iar murmuiesc.* HELIADE, O. I, 190.

2. A murmura **(3)**. (Fig.) *Dar inima-ţi înăsprită Murmuie şi se-ndoieşte, Lumina nu-ţi e destulă, Cu ea nu te mulţumeşti.* HELIADE, O. I, 93.

— Prez. ind.: *múrmui* şi *murmuiesc.*

— Onomatopee.

MURMUÍ[2] vb. IV v. **mormăi**[1].

MURMUIÁLĂ[1] s. f. (Rar) Murmur **(1)**. *Cînd cerul e senin şi vînturile se aşază la odihnă, auzi de jos, din vale, murmuiala pîraielor.* SLAVICI, N. I, 103, cf. PAMFILE, C. 47.

— **Murmui**[1] + suf. *-eală.*

MURMUIÁLĂ[2] s. f. v. **mormăială.**

MURMUÍRE[1] s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a murmui[1] şi rezultatul ei; murmurare, murmur. Cf. VALIAN, V.

— V. **murmui**[1].

MURMUÍRE[2] s. f. v. **mormăire.**

MURMUÍT s. n. (Învechit, rar) Murmur **(1)**. *Acolo şovăie rîul cu murmuitul său lin.* MUREŞANU, P. 170/4.

— V. **murmui**[1].

MURMUITÓR[1], -OÁRE adj. (Învechit) Care murmuie[1] **(1)**; murmurător **(1)**. *Orice rîu murmuitor Ş-orice fluier de păstor M-adormea cu desfătare.* MUREŞANU, P. 13/15. ✦ P. anal. Plin de murmur **(1)**, de zumzet. *Împlu aerul văratic de mireasmă şi răcoare A popoarelor de muşte sărbători murmuitoare.* EMINESCU, O. I, 85.
— Pl.: *murmuitori, -oare.*
— **Murmui[1]** + suf. *-tor.*

MURMUITÓR[2], -OÁRE adj. v. **mormăitor.**

MÚRMUR s. n. Faptul de a murmura şi rezultatul lui.

1. Zgomot slab, continuu şi monoton, produs de curgerea liniştită a unei ape, de bătaia lină a vîntului sau de alte elemente ale naturii, susur, şopot, (rar) murmureală, murmuială[1], (învechit, rar) murmuit; p. gener. zgomot slab. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Aude De paseri ciripire ... Ş-a rîului murmură.* HELIADE, O. I, 307, cf. 351, 356. *Unde freamătul pădurei, murmuriul unui rîu Ni recheamă în memorie datoria unui fiu.* ASACHI, S. L. I, 139. *Murmura tristă a lui Arno turbură tăcerea adîncă ce ne împregiură.* DACIA LIT. 265/25. *Valul său pare că poartă lacrimi limpezi şi oftări, Îndemnînd cu-a sa murmură la duioase cugetări.* NEGRUZZI, S. II, 14, cf. I, 160. *Eu caut în natură Un loc făr' de murmură Supus singurătăţii.* ALEXANDRESCU, O. I, 338. *Sub chioşc curentul trece cu repejune, Iar murmura-i invită la dulce moliciune.* BOLINTINEANU, P. I, 240. *Peste unda aurită Ce adoarme cu murmur ... Nu vezi tu oare Printre umbre un caic?* id. ib. 301. *Murmura surdă A rîului din vale.* ODOBESCU, S. III, 92. *De murmur duios de ape Ea trezit-atunci tresare, Vede-un tînăr ce alături Pe-un cal negru stă călare.* EMINESCU, O. I, 66. *Se clatină parcă lumina. Un tunet e simplu murmur. De roze e beată grădina Cu tot ce se află-mprejur.* MACEDONSKI, O. I, 194. *Sufletul meu aromeşte la al apelor murmur.* id. ib. 237. *Murmurul din dealuri pătrunde Prin văi şi din vale-n păduri.* COŞBUC, P. II, 9, cf. 12. *În murmurul foilor de tei ... aştept să răsară ea.* PETICĂ, O. 267. *Din văi şi pîn' la mine străbătea, în murmur domolit de depărtare, zgomotul eternei frămîntări a Bistriţei.* HOGAŞ, DR. II, 15. *Un arc de munţi cu coame sure Din Cerna pînă în Ceahlău, Adîncuri mute de pădure Şi murmur tainic de pîrău.* D. BOTEZ, F. S. 6. *În tăcerea care se întinde după povestire, toţi se gîndesc, ascultînd pe gînduri, murmurul vîntului de afară.* SADOVEANU, O. III, 68, cf. VI, 506. *O, dulce murmur de ploaie, Pe acoperişe şi-n zare!* BLAGA, L. U. 55. [Apele] *vin însoţite de un murmur, propriul lor cîntec, acela al drumului pe care îl fac.* BOGZA, C. O. 14. *Murmurul frunzelor acoperă bătăile repezi ale inimilor noastre.* V. ROM. mai 1954, 92. *Eu am să te aştept lîngă fîntîna Cu murmurul obişnuit.* BENIUC, C. P. 35. *În murmur de cetini, în foşnet de fagi.* DEŞLIU, G. 37. ✦ Fig. Armonie. *Mult bine îmi face auzul acestor viersuri cu dulce murmur.* POPESCU, B. II, 43. ✦ P. anal. Zumzet, bîzîit. *Pe cîmpie nici un zgomot. Din oraş abia străbate Ca un murmur de albine Larma vieţii zbuciumate.* IOSIF, P. 77. *Suna în văzduhul înfierbîntat murmurul albinelor.* SADOVEANU, E. 5.

2. Succesiune de sunete, slab şi monoton articulate, de cuvinte rostite încet şi uneori neînţeles; zgomot surd şi nelămurit de glasuri. V. rumoare. *Deodată un murmur de mirare se ridică împregiurul nostru.* ALECSANDRI, O. P. 10. *Cu murmurele lor blînde, un izvor de horum-harum ... Cu evlavie adîncă ne-nvîrteau al minţii scripet.* EMINESCU, O. I, 140. *E un murmur lung de şoapte, de mirare, de suspine.* VLAHUŢĂ, P. 100. *Un murmur se ridică, confuz vibrînd în noapte, Şi grabnic îl urmează înnăbuşite şoapte.* MACEDONSKI, O. I, 263. *Din odaia alăturată auzii cîteva murmure nedesluşite, pe urmă dintr-o dată un glas aspru.* DUNĂREANU, CH. 119. *Întocmai ca freamătul unei păduri care se deşteaptă, murmurul mulţimii crescu.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 34. *Nu-i murmur, nu-s foşniri, nu-i priveghere, În mănăstire nimeni nu-i.* LESNEA, I. 82. *În tăcerea adîncă murmurul cel duios umbla ca un fior prin lumina tremurată de vis.* SADOVEANU, O. I, 220, cf. V, 502. *Se ridică un murmur de voci aprobative.* CAMIL PETRESCU, O. III, 142. *Clădirea întreagă vibra în murmur discret, ca şi cum viaţa ar fi clocotit sub draperii grele.* VORNIC, P. 140. *Ascult în noaptea sunătoare Murmure cu silabe de lumină.* ARGHEZI, VERS. 102, cf. 26. ✦ P. anal. Zgomot surd şi continuu (produs de trepidaţiile unui motor, ale unui mecanism etc.). *Dulcele murmur din moara ce umbla neostenită.* MACEDONSKI, O. I, 9. *Fabricile de la margini trimiteau murmurul lor surd, slăbit de depărtare.* DUNĂREANU, CH. 98. *Murmurul motorului să-ţi cînte încetişor.* MIHALE, O. 434. ✦ (Rar) Vuiet, ţiuit al urechii. *Murmura sau vuietul şi ţiuitul urechilor.* CORNEA, E. I, 109/10.

3. Exprimare a unei nemulţumiri prin cuvinte rostite cu jumătate de glas, protest înfundat; cîrteală, murmurare **(3)**. V. mormăit[1], bombănit. Cf. COSTINESCU. *Dacă... asasinarea lui aduce*[a] *murmură în ţară, la aşa caz asasinul trecea Dunărea* (a. 1889). URICARIUL, XIV, 245. *Sufletul însă îi era plin de o încăpăţînare dîrză din care izvora neîncetat murmurul: „Nu vreau".* REBREANU, NUV. 293. *Se auzi un murmur din sală, plin de mînie.* CAMIL PETRESCU, O. III, 118. *Murmurul se potoli curînd, înghiţit de zgomotul trenului, dar imediat izbucni o ceartă în celălalt vagon.* T. POPOVICI, S. 395. ✧ Loc. adv. **Fără murmur** = fără împotrivire. *Este oare probabil ca un hatman naţional să fi primit fără murmură a se supune unui simplu căpitan venetic?* HASDEU, I. V. 247.

✦ (Neobișnuit) Acuzație, plîngere. *Oamenii asupra cărora este o murmură surdă și gravă de un atentat oarecare asupra fostului domn al țării.* ap. GHICA, A. 665.

4. (Neobișnuit) Muget **(I),** răget. *Vibra al serii aer de tauri grea murmură.* HELIADE, O. I, 188.

— Accentuat și: *murmúr.* — Pl.: *murmure* și (rar) *murmururi.* — Și: (învechit) **murmuríu, múrmure** (BUDAI-DELEANU, LEX.) s. n., **múrmură** (accentuat și: *murmúră)* s. f.

— Din fr. **murmure**, lat. **murmur**, ngr. **μουρμούρα,** it. **murmure, mormorio.**

MURMURÁ vb. I. **1.** Intranz. (Despre ape, despre vînt sau despre alte elemente ale naturii) A produce un zgomot slab, continuu și monoton; a susura, a șopoti, (învechit) a murmui[1] **(1).** Cf. VALIAN, V. *Rîul care murmurează.* NEGRUZZI, S. II, 15. *Unde murmură izvorul și unde cîntă mierla.* ODOBESCU, S. III, 87. *Izvoare vii murmură și saltă de sub piatră.* EMINESCU, O. I, 93. *Fetele secerătoare Rîd și cîntă, snopi fac grîul, Murmură-ntre sălcii rîul.* COȘBUC, P. I, 96, cf. II, 14. *Picăturile de apă murmurau căzînd din streșină.* SADOVEANU, O. I, 147. *Vîntul de toamnă pornise o dată cu sara și murmura pe afară în tăcerea curții goale.* id. ib. III, 210. *Indolente valuri veșnic au să ducă, Murmurînd nostalgic, rămînînd pe loc, Etereea noastră gemină nălucă.* BENIUC, C. P. 103. *Pîrîu murmurează.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

2. Tranz. (Despre oameni) A pronunța, a vorbi, a spune sau a cînta cu tonul scăzut, adesea monoton, șoptit și uneori nedeslușit. *Basarabii ar fi murmurat acest cuvînt, așazicînd cu d-a sila.* HASDEU, I. C. I, 46. *Dascălul murmura în strana lui rugăciuni într-o limbă veche.* EMINESCU, G. P. 65. *Murmurînd cu o satisfacție plină de mîndrie: — Uite-așa-s bărbații!* REBREANU, R. I, 28. *Și tocmai asta e întrebarea cea mare! murmură îngrijorat Grigore.* id. ib. II, 13. *S-a ridicat repede, murmurînd: iartă-mă, Vladimir.* SAHIA, N. 60. *Oamenii murmurau cuvinte de încuviințare.* SADOVEANU, O. V, 646, cf. 708. *Îmi murmur bucuria în fluier vechi de fag.* STANCU, C. 81. *Voi intra masiv și greu în vreme... Murmurînd o doină trist.* BENIUC, V. 9. *Voicule, murmura el cu glas scăzut,... care e situația acolo?* PREDA, D. 157. *Ceasuri lungi scria de zor făr' să obosească, Murmurînd încetișor Limbă păsărească.* DEȘLIU, M. 59. (Fig.) *Noaptea-ntreagă o să-și murmure Apele povestea lor.* COȘBUC, P. I, 316. *Iar apele, ciocnind tăceri, Trecutul ți-l murmură.* LESNEA, I. 118. *Vadul își murmură cîntul.* BENIUC, V. 99. ✧ Absol. *Fata sărută murmurînd floarea.* EMINESCU, N. 18. (Fig.) *Vedeți cum urna crapă, cenușa reînvie, Cum murmură trecutul cu glas de bătălie Poporului roman.* id. O. I, 24. *Scîrție-n vînt cumpăna de la fîntînă, Valea-i în fum, fluiere murmură-n stînă.* id. ib. 231. ✦ Intranz. P. ext. (Despre vorbe, cîntece etc.) A răsuna încet, domol. *Printre mîndrele coloane o cîntare blînd murmură.* EMINESCU, O. IV, 131. *Vorbe murmurau amestecate în juru-i.* SADOVEANU, O. VI, 532.

3. Intranz. A-și exprima nemulțumirea vorbind încet, printre dinți, a protesta cu glasul scăzut; a se plînge, a mormăi[1] **(2),** a bombăni, (învechit) a murmui[1] **(2),** a murmurisi. V. cîrti. Cf. COSTINESCU. *Toată societatea începu să murmure contra lui Elescu.* BOLINTINEANU, O. 424. *Lumea începe să murmure.* CARAGIALE, O. I, 4. *Cei ce se luptă murmurînd, De s-ar lupta și-n primul rînd Ei tot atît de buni ne par Ca orișicare laș fugar.* COȘBUC, P. I, 257. *Biroul însă începea să murmure și Sergiu schimba vorba.* BASSARABESCU, S. N. 44. *Oamenii nu se ajung și murmură și se agită și amenință.* REBREANU, R. I, 223. *Parcă știți voi cum murmură și se mișcă poporul asuprit?* SADOVEANU, O. I, 70. *Din sate veni vestea că sărăcimea murmură, cîrtește și înjură.* STANCU, R. A. IV, 172, cf. ALR II/I h 31.

4. Intranz. (Regional; despre urși) A mormăi[1] **(1)** (Balș). ALR SN III h 677/876.

— Prez. ind.: *múrmur* (pers. 3 accentuat și *murmúră)* și (învechit și regional) *murmurez.*

— V. **murmur.** Cf. fr. murmurer, lat. murmurare.

MURMURÁRE s. f. Acțiunea de a murmura și rezultatul ei.

1. Cf. murmura **(1).** *Simt o dulce murmurare; Un suspin poate va fi... Vai! e rîul ce se frînge, Printre stînci lăcrămător.* HELIADE, O. I, 71.

2. Cf. murmura **(2).** *Să mai privesc o dată cîmpia-nfloritoare,... Ce auzi odată copila-mi murmurare.* EMINESCU, O. I, 6.

3. Cf. murmura **(3).** *Îndată după acea nebunească încercare a iezuiților murmurările sîrbilor încetară.* BARIȚIU, P. A. I, 298.

— Pl.: *murmurări.*

— V. **murmura.**

MURMURÁT, -Ă adj. Șoptit, îngînat. Cf. PONTBRIANT, D., LM. ✦ (Adverbial) În șoaptă. *E un om cu care greu avem s-o scoatem la capăt, îi lămuri murmurat Alecu Ruset.* SADOVEANU, O. X, 42.

— Pl.: *murmurați, -te.*

— V. **murmura.**

MURMURATÓRIU, -IE adj. v. **murmurător.**

MÚRMURĂ s. f. v. **murmur.**

MURMURĂTÓR, -OÁRE adj. Care murmură. **1.** (Despre ape, despre vînt sau despre alte elemente ale naturii) Care produce un zgomot slab, continuu și monoton; susurător, șopo-

titor, (învechit) murmuitor[1], (rar) murmurînd, (neobişnuit) murmos. Cf. m u r m u r a **(1)**. *A sta pe ţărmurile goale, neamicabile ale mării, undele amare murmuratoarii la picioarele mele, cerul întunecos asupra mea . . . acesta e păcatul meu.* F (1869), 390. *Apă murmurătoare.* Com. MARIAN.

2. (Neobişnuit; despre oameni) Care vorbeşte în şoaptă. Cf. m u r m u r a **(2)**. *Sfios la vorbă, mai mult murmurător decît glăsuitor, trăia într-o necontenită stare de somnie.* TEODOREANU, M. U. 78.

— Pl.: *murmurători, -oare.* — Şi: (neobişnuit) **murmuratóriu, -ie** adj.

— **Murmura** + suf. *-tor.*

MURMURĂTŪRĂ s. f. (Rar) Murmurare, murmur. Cf. LM, com. MARIAN. ✦ Mormăit[1] **(1)**. *O murmurătură văietătoare fu răspunsul dat împuşcăturii mele.* F (1874), 7.

— Pl.: *murmurături.*

— **Murmura** + suf. *-ătură.*

MŪRMURE s. n. v. **murmur.**

MURMUREÁLĂ s. f. (Rar) Murmur **(1)**. Cf. PAMFILE, C. 47.

— **Murmura** + suf. *-eală.*

MURMURISÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit) A murmura **(3)**. *Nu le părea bine la o samă şi începuse a murmurisi* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 244/22. *Nimenea n-au îndrăznit a murmurisi.* IST. AM. 27ʳ/8. *Ţara leşască au murmurisit văzînd acele cetăţi pline de străji saxoneşti.* IST. CAROL XII, 30ᵛ/8.

— Prez. ind.: *murmurisesc.*

— Din ngr. **μουρμουρίζω.**

MURMURÍU s. n. v. **murmur.**

MURMURÎND, -Ă adj. (Rar) Murmurător **(1)**. *Codrii, dealurile, văile, apele murmurînde.* GHEREA, ST. CR. III, 259. *Şi-acum doar burniţa mărunt . . . Se scurge-n ramurile joase, Cu murmurînde picături.* V. ROM. octombrie 1954, 25.

— Pl.: *murmurînzi, -de.*

— V. **murmura.**

MURNĂU s. n. (Regional) Cozonac. V. m u r o i[2]. (Holod-Beiuş). LEXIC REG. 66.

— Pl.: *murnaie.*

— Etimologia necunoscută.

MUROÁICĂ s. f. v. **moroaică.**

MUROÁIE s. f. v. **muroi[2].**

MURÓI[1] s. m. (Bot.; regional) Mur[2] **(2)** *(Rubus)*. Com. din HERECLEAN-ZĂLAU.

— Pl.: *muroi.*

— **Mur[2]** + suf. *-oi.*

MURÓI[2] s. n. (Prin nord-estul Transilv.) Pîine mică împletită (VAIDA, CABA, SĂL.); „colac de paşti" (ALR I 777/80).

— Pl.: *muroaie.* — Şi: **muroáie** s. f. ALR I 777/80.

— Cf. m u r u i[1], m u r n ă u.

MURÓI[3], -OĂIE s. m. şi f. v. **moroi[2].**

MUROIÉŞ subst. (Prin nord-estul Transilv.) Diminutiv al lui m u r o i[2]; plinişoară împletită. Cf. VAIDA.

— Pl.: ?

— **Muroi[2]** + suf. *-aş.*

MURÓŃIŢĂ s. f. v. **moroniţă.**

MURÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) Ca murul[2], în felul murului[2]. [Pomii] *se împărţesc în patru fealiuri: . . . Îmbombaţi sau muroşi, precum sînt: frăgarii, murii, agrişii . . .* ECONOMIA, 142/16.

— Pl.: *muroşi, -oase.*

— **Mur[2]** + suf. *-os.*

MÚRSĂ[1] s. f. **1.** Apă îndulcită cu miere, obţinută prin fierberea sau prin spălarea fagurilor storşi sau a vaselor şi a instrumentelor care au servit la storsul fagurilor, la strecuratul mierii (LB, DAMÉ, T. 120, BARCIANU, MARIAN, INS. 147, PAMFILE, I. C. 96, id. S. V. 211, TDRG, FRÎNCU-CANDREA, M. 103, com. din ZAGRANĂSĂUD, T. PAPAHAGI, M. 226, L. COSTIN, M. B. 142, CHEST. VI 153/20, 162/9, 11, 13, 16, 21, 25, 27, 32, 163/17, ALR II 4 158/105, 250, 279); (regional) băutură obţinută, prin fermentare, din apă sau lapte îndulcite cu miere (în care se adaugă diferite substanţe aromatice), m i e d **(1)**, h i d r o m e l, (regional) m u s t **(I 5)** (LB, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., com. PUŞCARIU, ALR I 1 690/280, ALR II 4 158/2, 130, 172, 310, 514, A V 22). *Ce-mi deaderă oţăt pentru mursă.* DOSOFTEI, PS. 225/18. *Vei uda oro cîţăva fărină cu mursă.* ECONOMIA, 58/22. *Colea vezi un şipot dă răchie, Ici dă proaspătă mursă un izvor.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 325. *Mursă de miere trecută în fermentaţie vinoasă.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 197. *Culege o poală de somnoroasă pe care o fierbe la un loc cu o vadră de lapte dulce şi cu una de miere şi apoi ia mursa aceea şi iute se duce de o toarnă în fîntîna din grădina ursului.* CREANGĂ, P. 214. *Paus se numeşte în Bucovina încă şi vinul, miedul sau mursa care se duce la biserică . . . cînd se face parastas.* MARIAN, I. 158. *Şi mila de la măicuţă E ca mursa din stecluţă.* id. NU. 406, cf. id. NA. 295, id. S. R. II, 75. *Am dus la biserică doi colaci şi un şip cu mursă.* Com. din BILCA-RĂDĂUŢI. *Şi ti-o ştiut legăna De ţi-i gura ca mursa.* GR. S. VI, 241. *Şi-ş lasă măicuţa dulce, Maică dulce ca morsa.* T. PAPAHAGI, M. 40. *E ca mursa* (= e foarte dulce). ZANNE, P. IV, 2. ✧ F i g. *Izvoarăle apelor celor cu mursă de*

minuni curgătoare. MINEIUL (1776), 82r²/32. ✦ (Regional) Miere stoarsă din faguri. Cf. PRECUP, P. 31. *Păcurar cămeşă unsă Gura ta-i fagur şi mursă.* id. ib. ✦ (Regional) Apă îndulcită cu zahăr, s i r o p (PONTBRIANT, D., ALECSANDRI, T. 1 753, com. din STRAJA-RĂDĂUŢI, CHEST. VI 5, 6 supl., A V 15); s p e c. (prin Bucov.) sirop subţire cu care se ung plăcintele cînd se scot din cuptor (LEXIC REG. 105).

2. (Învechit) Suc, zeamă, sevă de plante, de fructe, de flori etc. V. m u s t **(1 6)**, m u s t ă r e a ţ ă **(1)**. Cf. ANON. CAR. *Mîngîierea spirituală şi oarecare mursă, stoarsă din ierburi minunate . . . , produsă deodată în starea sănătăţii lui Caliman o prefacere neaşteptată.* ASACHI, S. L. II, 52. *Mursă stoarsă din ierburi minunate.* CALENDAR (1852), 20/33. *Vinul armaş de Cotnar . . . , de culoare galbenă şi gros la mursă.* HEM 1 682. *Mii de albine bîzîind zboară de pe o floare pe alta, ca să adune mursă pentru miere şi ceară.* CREANGĂ, GL. *Să suflăm în mursa poamelor şi a sămînţilor din care se nutreşte omul . . . şi-apoi să învăţăm pe oameni cum să stoarcă mursa aceasta, cum s-o fiarbă ca să fie mai tare şi mai îmbătătoare şi cum să facă din ea o băutură bună şi dătătoare de chef!* SBIERA, P. 306. *Străinul e tot străin ca şi mursa de pelin.* MARIAN, NU. 52. *Căci dulceaţa cea de soacră . . .* [E] *ca mursa de venin.* id. ib. 538. *Mursî di peri.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. ✦ P. g e n e r. (Regional) Sevă; s p e c. seva arborilor; must **(I 6)**, (popular) mustăreaţă **(1)**, mîzgă **(1)**. Cf. CONV. LIT. XLIV$_2$, 619, ALR I 957/217, 962/5, 34, 217, 361, ALR II 6 397/64, 362, A I 13, 20, VII 4, GLOSAR REG. ✦ (Regional) „Rachiu fiert întîia oară". *Era harnică velniţa să fiarbă atîta mursă, cîtă li trebuia oamenilor.* ŞEZ. VIII, 67, cf. ALR II/349.

3. (Regional) Must **(I 8)**. [Bălegarul] *de va sta în grămezi şi-l va apuca ploaia, se scurge mursa din el.* I. IONESCU, M. 426.

— Pl.: *murse.* — Şi: (regional) **múlsă** (TODORAN, GL., ALR I 1 690/257), **mórsă** s. f.

— Lat. **mulsa.**

MÚRSĂ² s. f. **1.** (Regional) Cavitate pe care o prezintă dinţii calului, pînă la vîrsta de şase ani; (regional) cupă, muscă **(II 3)**, mişină **(4)**, negreaţă, butură. Cf. DAMÉ, T. 47, DR. V, 274.

2. (Rar) Aluniţă artificială. Cf. POLIZU. *Plasturii negri cu care îşi îmbina sprîncenele şi-şi punea murse şi zbenghiuri.* GHICA, S. 82. *Plasturele cele negre cu care îşi făcea murse sau benghiuri false.* FILIMON, O. I, 131. ✦ (Neobişnuit) Neg. *Mursa mătuşii Ana tremura aprig.* KLOPŞTOCK, F. 76.

— Pl.: *murse.*

— Etimologia necunoscută.

MURSECÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Popular; mai ales despre animale sălbatice şi despre cîini; complementul indică fiinţe vii) A rupe, a sfîşia cu dinţii. *Altă vită . . . fu morsicată di cînele cel turbat.* ÎNVĂŢĂTURĂ, 116/7, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LM. *Într-o zi un cîine turbat s-a năpustit în curtea popii . . . mursecînd pe Joian, un taur frumos.* SANDU-ALDEA, U. P. 26. *Mi-a mursecat lupul un mînz.* AN. DOBR. IV, nr. 4, 102. *Se coborîseră şi urşii din munţi şi dădeau tîrcoale pe la tîrle, luînd oi cu duiumu şi mursecînd . . . vaci şi cai.* LUNGIANU, CL. 116, cf. 229. [Pogoanele] *erau subt puterea lui Ghiţă Lungu, care sta asupra lor ca ursul cînd mursecă juninca.* SADOVEANU, M. C. 154. *Ursul, întărîtat, te prinde în braţe, te mursecă, te strînge pînă te sugrumă.* STANCU, R. A. III, 53. *O să fiu îndată De şoimei pişcată D-ogari mursicată.* TEODORESCU, P. P. 59. *Togan, cîne bărbat, La nevoie încercat Şi de fiare mursicat.* ŞEZ. V, 515. *L-a luat scorpia de talpa piciorului, de l-a mursicat şi i-a rupt o bucată.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 324, cf. VICIU, GL., COM. SAT. V, 9, ALR I 1 162/675, 677, 679, 690, 695, 704, 720, 735, 764, 768, 770, 776, 786, 980, 986. *Cine e mursicat de şarpe se păzeşte şi de şopîrlă.* PANN, P. V. II, 133/23, cf. ROMÂNUL GLUMEŢ, 41, ZANNE, P. I, 654. ✧ A b s o l. *„Nevisca" (nevăstuica . . .) care . . . morsoacă ori mursecă (muşcă).* DR. IV, 1 040. ✦ (Rar; despre oameni) A mînca lacom, a devora ca o fiară. Cf. CUV. D. BĂTR. I, 294. ✦ (Regional; despre cîini şi pisici) A apuca cu gura fără să muşte; (r e f l. r e c i p r.) a se muşca în joacă; p. e x t. (despre oameni) a se lua la trîntă, a se zbengui. Cf. REV. CRIT. III, 161. ✦ (Regional; despre oamenii fără dinţi) A molfăi **(1)**. Com. din LIPOVA şi din STRAJA-RĂDĂUŢI.

2. (Regional; complementul indică oasele, carnea unei fiinţe vii sau, p. e x t., fiinţe) A strivi, a zdrobi, a sfărîma; (în descîntece; mai ales cu complementul „carnea") a învineţi; (regional) a morsocăi. *Carnea morsocitu-i-o.* MARIAN, D. 112, cf. 113, GRAIUL, I, 329. *Carnea mi-o mîncat Ciolane mi-o morsocat.* ŞEZ. XXIII, 95, cf. I, 58. *Carnea mi-o morsocit.* I. CR. III, 280. *Oasele zdrobitu-mi-a, Carnea mursăcatu-mi-a.* PAMFILE, DUŞM. 231. *Cu gura te-am descîntat Cu mîna te-am morsîcat.* CONV. LIT. LIV, 367, cf. PLOPŞOR, V. O. 11, PAŞCA, GL., GR. S. VI, 81. ✦ A masa[1]; a fricţiona (Crişcior-Brad). PAŞCA, GL. *Morsoacă-mă pe la ceafă că mă cam doare capul.* id. ib. ✦ (Despre aluat) A frămînta; (despre caş) a jintui. *Morsoacă aluatu, că eşti mai tare ca mine.* PAŞCA, GL., cf. ALR I 1 815/194. ✦ (Cu subiectul „friguri") A scutura (Crişcior-Brad). PAŞCA, GL. *Mă morsoacă frigurile de cîteva zile.* id. ib.

3. (Regional) A ghionti, a buşi, a bate. *Cu baba şi cu fata, de! merge să le mursici mai zdravăn.* CARAGIALE, M. 32. *La început îmi plăcea ca să-l mursice niţel pe Miai.* PREDA, Î. 87. ✦ A obosi, a istovi (BUDAI-DELEANU, LEX., I. CR. II, 248); a sîcîi, a nu da pace, a face

zile fripte (I. CR. III, 187, com. din BANAT). ✦ A ocărî, a mustra. Com. din BANAT.
— Prez. ind.: *múrsec.* — Şi: (regional) **mursicá, mursucá** (PLOPŞOR, V. O. 11), **murisicá** (ALR I 1 162/790), **mulsecá** (ALR I 1 162/792), **morsecá** (COM. SAT. V, 9), **morsică, morsocá, morţocá** (DDRF) vb. I, **morsoci** vb. IV.
— Lat. **morsicare.**

MURSECÁRE s. f. (Popular) Acţiunea de a m u r s e c a şi rezultatul ei; (popular) mursecat¹. Cf. PAMFILE, A. R. 91.
— Pl.: *mursecări.* — Şi: **morsocáre** s. f. PAMFILE, A. R. 91.
— V. **murseca.**

MURSECÁT¹ s. n. (Popular) Mursecare. Cf. CUV. D. BĂTR. I, 294.
— V. **murseca.**

MURSECÁT², -Ă adj. **1.** (Popular; despre fiinţe vii sau despre carnea lor) Rupt, sfîşiat cu dinţii (de fiare sălbatice sau de cîini). *Cine va mînca carne mortăcină, sau prinsă de hiară sau mursecată, adecă mîncată de lupi* (a. 1652). ap. TDRG. *Prostul căţeluş atunci Mursicat, scăpînd din munci, Fuge strigînd.* PANN, P. V. I, 96/4. *Îl ustura pielea muşcată şi mursecată, pe care se usca sîngele.* STANCU, R. A. III, 132. *Vacă mursecată.* Com. din BRAN-ZĂRNEŞTI.
2. (Prin Ban.) Lovit, bătut, zdrobit, strivit. Cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 13. ✦ (Prin Olt.; despre aluat) Frămîntat. PLOPŞOR, V. O. 11.
— Pl.: *mursecaţi, -te.* — Şi: **mursicát, -ă, mursucát, -ă** (CONV. LIT. LIV, 367, PLOPŞOR, V. O. 11) adj.
— V. **murseca.**

MURSECĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Care mursecă **(1)**; p. e x t. care e însetat de sînge. *Ca de o jiganie mursăcătoare şi necredincioasă ferindu-să.* CANTEMIR, HR. 21, cf. POLIZU, BARONZI, L. 114.
— Pl.: *mursecători, -oare.*
— **Murseca** + suf. *-ător.*

MURSECĂTÚRĂ s. f. (Popular) Muşcătură¹ **(1)** (de fiară). Cf. BARONZI, L. 114. ✦ (Regional) Rană vindecată. Com. din BRAN-ZĂRNEŞTI.
— Pl.: *mursecături.*
— **Murseca** + suf. *-ătură.*

MURSICÁ vb. I v. **murseca.**

MURSICÁT, -Ă adj. v. **mursecat.**

MURSIÓS, -OÁSĂ adj. v. **mîrsios.**

MURSUCÁ vb. I v. **murseca.**

MURSUCÁT, -Ă adj. v. **mursecat.**

MURSUCEÁLĂ s. f. (Prin Olt.) „Frămîntătură". PLOPŞOR, V. O. 11.
— Pl.: *mursuceli.*
— **Mursuca** + suf. *-eală.*

MURSUÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Bucov.) A unge plăcintele cu mursă¹ **(1)**. LEXIC REG. 105.
— Prez. ind.: *mursuiesc.*
— **Mursă¹** + suf. *-ui.*

MURT subst. (Bot.; regional) Rodul-pămîntului *(Arum maculatum).* Cf. ŞINCAI, în DR. V, 557.
— Etimologia necunoscută.

MURTASÍP s. m. v. **mortasip.**

MURTĂT s. m. (Turcism învechit) Renegat. *Turcilor le zicea că sînt murtagi, de cei ce au fost turci şi s-au creştinat* (a. 1715). ARHIVA R. II, 94/3.
— Pl.: (suspect) *murtagi* (probabil printr-o greşeală de tipar: ų în loc de ц).
— Din tc. **murtat.**

MÚRTE s. f. v. **moarte.**

MURŢÍNĂ s. f. v. **mărţînă.**

MURŢOÁGĂ s. f. v. **mîrţoagă.**

MURUCLÍ vb. IV v. **muruli.**

MURUCLUÍ vb. IV v. **muruli.**

MURÚGĂ s. f. v. **morugă.**

MURUÍ¹ vb. IV. T r a n z. (Folosit şi a b s o l.) **1.** (Complementul indică pereţi, pardoseli etc.) A unge cu muruială **(2)**, pentru a astupa crăpăturile sau găurile, a netezi cu lut şi apă; a lipi, (regional) a mînji **(2)**, a murlui **(1)**, a mălţări. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Femeile iau siga, o ard în foc şi deleind-o apoi în apă, muruiesc cu dînsa casele.* I. IONESCU, P. 39. *„Lut" se numeşte argila amesticată cu alte elemente şi frămîntată bine pentru a putea lipi sau murui cu ea.* MÎNDRESCU, UNG. 31, cf. PAMFILE, J. III, 91. *Se aflau într-un bordei destul de spaţios, scobit prin malul pietros şi muruit cu lut.* CĂLINESCU, S. 719, cf. REV. CRIT. III, 161, com. BENIUC, CHEST. II 197/1, ALR II 3 395/64, ALRM II/I h 279, 280, A I 21, VI 26. ✧ R e f l. p a s. *Cînd se apropie sărbătorile mari, se văruie în toate casele şi se „muruieşte" pe jos.* PRIBEAGUL, P. R. 32. ✦ (Învechit şi regional) A spoi cu humă (v. h u m u i) sau cu var (v. v ă r u i). *Iaste faţa* [zidului] *muruită cu albu var.* HERODOT (1645), 43. *În cîteva zile toţi patru pereţii erau lipiţi şi muruiţi.* SLAVICI, N. I, 20.

Alții se adăposteau sub pămînt în bordeie muruite cu humă. SADOVEANU, O. XII, 295, cf. CHEST. II 374/18, A V 17. ✦ (Regional) A trage o dungă neagră în jurul ferestrelor casei (în exterior). Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

2. (Învechit, rar) A mîzgăli. *O basnă ciudată ca aceasta alcătuind, prostimii să o crează, cu condeiul hîrtia au muruit.* CANTEMIR, HR. 144, cf. 359.

3. (Regional) A unge (murdărind); p. ext. a murdări, a mînji **(1)**. *În tină să s(ă) tăvălească, barbile să-ș muruiască* (a. 1773). GCR II, 98/38. *O femeie fură o fărmătură* [din aluat] *și vrea să-l muruie pe mire.* SEVASTOS, N. 77. *Mă dezbrăcă pîn' la pele, mă murui cu dohot de sus pînă jos.* HOGAȘ, DR. II, 148. *În odaie însă stăpînea un întuneric tulbure, cenușiu, din care de abia se desluș*ea[u] *cele trei geamuri, ca niște lespezi muruite cu leșie.* REBREANU, NUV. 225. *Picioarele desculțe le moroim prin noroi.* STANCU, D. 84. *Își muruie fața cu funingine.* PAȘCA, GL. ✧ Refl. *S-o muruit cu baligă.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. *S-a muruit cu furingine.* ALR II 3 517/102. ✦ Intranz. (Prin Bucov.) A face murdărie **(1)**. LEXIC REG. 105.

4. (Regional; complementul indică pîine, colaci, pască, mălai) A unge pe deasupra cu muruială **(4)**. Cf. PAMFILE, J. III, 91. (Refl. pas.) *Colacii se vîră în cuptor după ce se muruiesc.* ȘEZ. V, 138, cf. VII, 33, A VI 26.

— Prez. ind.: *muruiesc* și (regional) *mărui.* — Și: (regional) **moroí** vb. IV.

— Cf. ucr. МУРОВАТИ.

MURUÍ² vb. IV. Tranz. (Neobișnuit) A închide într-un zid, într-o zidărie; a zidi. *O misterioasă stafie muruită și... un nepriceput meșter Manole.* ODOBESCU, S. II, 514.

— Prez. ind.: *muruiesc.*

— **Mur¹** + suf. *-ui.*

MURUIÁLĂ s. f. **1.** Faptul de a muruí¹. **2.** Pămînt sau lut muiate cu apă, uneori amestecate cu baligă și paie sau cu var și nisip, cu care se muruiesc¹ pereții, pardoseala etc.; (regional) imală, murluială. V. tencuială. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., COSTINESCU. *Nici muruiala pe pereții de lemn n-are înțeles, fiindcă tot cade cu vremea.* SLAVICI, N. I, 9. *Acuma părintele ședea mai bucuros afară decît în casă, fiindcă din casă nu se vede atît de bine muruiala casei.* id. ib. 20, cf. F (1884), 116, LIUBAIANA, M. 9. *După aceea, a pus-o să-i ungă prispa cu muruială de lut galben și bălegar de oaie.* CAMILAR, C. P. 68, cf. REV. CRIT. III, 161, COM. SAT. III, 79, CHEST. II 128/6, ALR I 1 677/348, ALRM II/I h 279, A I 21, V 15, 16, 20. ✦ (Învechit) Var. *Au ars oasele împăratului Idumeii în muruială.* BIBLIA (1688), 591¹/36. ✦ (Prin Ban.) Amestec de var și nisip folosit pentru a lega între ele pietrele sau cărămizile unei construcții. V. mortar¹. Cf. F (1884), 116. ✦ (Regional) Pămînt frămîntat din care se construiesc pereții (Mogoșești-Slatina). CHEST. II 86/80. ✦ (Tehn.) Material argilos folosit la astuparea fisurilor, crăpăturilor și, în general, a golurilor de dimensiuni mici din pereții lucrărilor sau ai construcțiilor subterane, pentru a le asigura etanșeitatea. Cf. LTR². ✦ (Regional) Humă neagră (amestecată cu baligă de cal), cu care se trag brîiele împrejurul ferestrelor casei (în exterior). Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

3. (Prin Bucov.) Murdărie **(1)**. LEXIC REG. 105.

4. (Regional) Amestec de făină cu apă (și șofran sau gălbenuș de ou), cu care se unge pîinea, colacii, mălaiul etc., înainte de a se băga în cuptor. V. cir. *Se ung pîinile și mălaiele pe deasupra cu muruială de făină de grîu, ca ele să nu crape.* GOROVEI, CR. 81, cf. ȘEZ. V, 107, A V 16, VI 26.

— Pl.: *muruieli.*

— **Murui¹** + suf. *-eală.*

MURUÍRE s. f. Acțiunea de a muruí¹. Cf. COSTINESCU, LM, DM.

— Pl.: *muruiri.*

— V. **murui¹.**

MURUÍT, -Ă adj. **1.** (Despre pereți, pardoseli etc.; p. ext. despre case) Uns, lipit, netezit, fățuit cu muruială **(2)**; (regional) spoit (cu var, humă), văruit. *Și era frumos lucru o casă muruită în Sărăceni.* SLAVICI, N. I, 20. *Împrejurul cuptorului, la înălțimea obicinuită a unui scaun, se află un loc de șezut, din cărămidă, „muruit“ ... și, de asemenea, văruit.* PRIBEAGUL, P. R. 26. *Șase bordeie muruite stăteau tupilate în fundul poienii.* SADOVEANU, O. I, 276. *Un fulger scăpără și lumină pereții muruiți.* id. ib. 139, cf. CHEST. II 214/3. ✦ A vopsi, a colora. *Jirtva giuruită, în alb cu negru muruită, o pofti.* CANTEMIR, IST. 143.

2. (Regional) Murdar **(1)**. *Cînd veni bărbatsău... și-și văzu țoala batjocorită și moroită ca vai de lume, se luă cu mîinile de păr.* SĂM. IV, 766.

— Pl.: *muruiți, -te.* — Și: (regional) **moroít, -ă** adj.

— V. **murui¹.**

MURUITÚRĂ s. f. (Prin Bucov.) Femeie murdară. LEXIC REG. 105.

— Pl.: *muruituri.*

— **Murui¹** + suf. *-tură.*

MURULÍ vb. IV. Refl. (Maghiarism, prin Transilv.; despre părți ale corpului) A ieși din articulație, a se deplasa din poziția normală; a se scrînti. *Uite piciorul ăsta, că vai rău mă mai doare, că mi-i murucluit din loc.* LUC. II,

68. *Pentru ca să nu-şi scrîntească calul vreo vînă la picior, se strînge la pulpă . . . cu „făşie" ca să nu i se „murulească" vinele.* PRIBEAGUL, P. R. 68. ✦ (În forma *murucli)* „A se schilăvi". CABA, SĂL. 91.

— Prez. ind.: *murulesc.* — Şi: **muruclí, murucluí** vb. IV.

— Din magh. **marjul.**

MURÚȚĂ s. f. (Prin Maram.) Murişoară. *Ochii tăi muruță negre, Crescute din mugur verde.* T. PAPAHAGI, M. 47.

— Pl.: *muruțe.*

— **Mură**[1] + suf. *-uță.*

MÚRZĂ[1] s. f. (Prin nord-estul Transilv.) „Zeamă sărată". Cf. VAIDA.

— Cf. alb. m u l l ë z ë.

MÚRZĂ[2] s. f. (Regional) Intestinul gros. Com. din CEAHLĂU-BORSEC.

— Etimologia necunoscută.

MURZÙR-AGÁ s. m. v. **muhzur-aga.**

MUS s. m. Elev marinar. *Şese matrozi şi eu împreună merserăm la biserică şi lăsarăm la bord numai doi muşi.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 146, cf. 148. *Se îmbarcase ca mus pe o goeletă franceză care încărca grîu de la Dunăre pentru Marsilia.* BART, E. 272. *Ce-i acela mus? întrebă Mihu, gîfîind. — Un fel de ucenic-marinar.* TUDORAN, P. 124.

— Pl.: *muşi.*

— Din fr. **mousse.**

MUSÁ vb. I. I n t r a n z. (Franțuzism; despre vinuri) A face spumă, a face băşicuțe. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind. pers. 3: *musează.*

— Din fr. **mousser.**

MUSAADÉ s. f. v. **musaadea.**

MUSAADEÁ s. f. (Turcism învechit) Favoare (acordată cuiva); bunăvoinţă. *Ți se trimite o blană de samur împreună şi cu un armasar împodobit, spre aceasta ca să porți de grijă a răsplăti cu mulțămirile cuviincioase pentru musaadelele ce se fac către tine* (a. 1781). URICARIUL, III, 155, cf. V, 344. *Prinţipul Alexandru . . . şi-a cerut mazilia şi Poarta i-o au dat cu multă musaade.* VĂCĂRESCUL, ap. ODOBESCU, S. I, 282. *Li „se face musaadea" de „cercetare la faţa locului"* (a. 1815). T. PAPAHAGI, C. L. *Jăluitorul Zguri, după socoteala ce cu musaade către dînsul s-au făcut, au rămas dator la spitalul Iubirii de oameni — taleri 610* (a. 1824). DOC. EC. 339. ✦ Autorizare, permisiune. *Să se facă împărătească musaadea* (a. 1775). ȘIO II$_2$, 86. *Dîndumi-se şi ferman arătător de slujbele credinţii mele cei către devlet şi cu musaadè, mă întorsei cu domnul în Ţeara Rumânească.* VĂCĂRESCUL, IST. 286. ✦ Reducere a preţului de vînzare; rabat. *Să o vînză ocaoa po parale nooă, încă cu musaadea o para* (a. 1822). DOC. EC. 247.

— Pl.: *musaadele.* — Şi: **musaadé** s. f.

— Din tc. **müsaade.**

MUSACÁ s. f. Mîncare pregătită din felii de pătlăgele vinete, de dovlecei sau de cartofi şi din carne tocată, aşezate în straturi alternative şi prăjite. Cf. PONTBRIANT, D. *Să-mi facă la masă vrun cheşchet, vro plachie, vro musaca . . . , bucate creştineşti.* ALECSANDRI, T. 505, cf. 74. *În obişnuita tăcere furtunoasă a gospodinelor supărate, le-a împărțit pe din două zgura unei musacale de cartofi.* V. ROM. mai 1954, 73.

— Pl.: *musacale.*

— Din tc. **musakka.**

MUSAFÉR s. m. v. **musafir.**

MUSAFEREÁ s. f. (Turcism învechit) Vizită; convorbire; sfat; întîlnire. *Deci mergînd la viziriul la corturi s-au împreunat şi au şi mas o noapte acole pentru musafirea* (a. 1715). ARHIVA R. II, 45/8. *Au poroncit vizirul prin ceauş ca toţi paşii, beii şi agii să se stringă la poartă la musaferea. Şi după poroncă stringîndu-se, şi musaferea făcînd, această apofasis au dat să se apuce iar de bătaie să nu înceteze cu focurile de afară* (a. 1715). ib. 119/23. *Lăsîndu-le* [pîrile] *prin geamii, La agi şi la mulțime, Cum şi prin cafenele, Unde-s musafirele, Ca turcii să le găsească, Jaloba să se vedească* (sfîrşitul sec. XVIII). LET^2. III, 282.

— Pl.: *musaferele.* — Şi: **musafireá, mosafireá** (TDRG) s. f.

— Cf. tc. m ü s a f e r e t „ospitalitate".

MUSAFÍR, -Ă s. m. şi f. (Rar la f.) Persoană venită în vizită în casa cuiva sau undeva, persoană căreia i se oferă ospitalitate; oaspete. *Aice au venit un arap musafir al împăratului la viziriul* (a. 1715). ARHIVA R. II, 25/14. *Musafirii turci ce se afla în Iaşi* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 205/26. *N-am vreme acum, bătrînule, vezi singur că am mosafiri.* KOTZEBUE, U. 20^r/15. *Se bucură că-i veniră musafiri.* NEGRUZZI, S. I, 82. *Se vede că balul s-o şi început, deşi n-o sosit încă nici un musafir.* ALECSANDRI, T. 450. *Porunceşte . . . să-l culce în nişte case nelocuite, unde culca pe toţi musafirii care veneau aşa, nitam-nisam.* CREANGĂ, P. 301. *Musafirii şi mai ales musafirele făceau haz; iar bietul Kir Ianulea, om cu hristoitie, făcea fețe-fețe.* CARAGIALE, O. II, 227. *Îndată ce pleacă mosafira mea, viu neaparat.* id. ib. VII, 22. *Porunci să-i omenească pe amîndoi ca pe nişte mosafiri mari.* ISPIRESCU, L. 250. *Nu e nici un flăcău între mosafire.* DELAVRANCEA, S. 40. *Se ivi un chip rotund de*

fată, care, dînd de obrazurile nouă ale musafirilor, se făcu stacojiu. D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 16. *Învoi vechile scutiri . . . de „aşternuturi" ce se dedeau la musafirii turci.* IORGA, B. R. 396. *Mosafiri, măicuţă! . . . Vin mosafiri!* REBREANU, NUV. 235. *Acest mosafir, care venise, poate, pentru a-i schimba viaţa monotonă de pînă acum.* BACOVIA, O. 221. *Puneţi curînd de mămăligă, să ne ospătăm mosafirul* GALACTION, O. 66, cf. 176. *Ai fi putut să-l inviţi în altă zi, nu cînd aveam musafiri.* C. PETRESCU, C. V. 99. *Luai calul de căpăstru şi poftii pe musafirul meu să iasă înaintea mea din ogradă.* SADOVEANU, O. VI, 549, cf. id. M. C. 78. *Bunăcuviinţa ar fi cerut ca acolo, în stînga şi în dreapta stăpînului casei, să stea musafirele mai în vîrstă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 54. *Mai curînd noi sîntem musafirii lor, ei sînt mai vechi decît noi aici.* DEMETRIUS, A. 133. *Se ridică musafirul din Bucureşti, Alecu.* GALAN, Z. R. 100. *Boierul dete musafirului doi galbeni.* ŞEZ. I, 6. *Casa nemăturată Musafiri aşteaptă*, se spune pentru un lucru care vine pe neaşteptate, într-un moment nepotrivit. Cf. ZANNE, P. III, 75. ✧ (Glumeţ) *Musafiri la mine-acasă, Fără să-i poftesc vreodată, Am un şoarec, doi painjeni.* TOPÎRCEANU, B. 57. ✦ Persoană care vizitează pe cineva într-un spital, într-o închisoare etc.; vizitator. *Ţi-a venit musafir . . . Şi noi am îngăduit să vorbeşti cu musafirul.* STANCU, R. A. III, 395. ✦ (Regional) Nuntaş. ALRM I/II h 353.

— Pl.: *musafiri, -e.* — Şi: **mosafír, -ă** s. m. şi f.; (regional) **musafér** (ALRM I/II h 355, ALR II 4 841/414), **mustafír** (ALRM I/II h 355), **moisafír** (ib.) s. m.

— Din tc. **musafir.**

MUSAFIREÁ s. f. v. **musaferea.**

MUSAFIRLÍC s. n. (Azi de obicei peiorativ) **1.** Vizită; p. ext. schimb de vizite, petrecere cu musafiri. *Popa şi-a luat preoteasa şi cu chip de mosafirlîc s-au dus în vecinătate* (a. 1794). ŞIO II_1, 264, cf. POLIZU, COSTINESCU, TDRG. *Nemaiavînd nimic pe masă, s-au sfîrşit musafirlîcul.* ARDELEANU, D. 32. ✦ Calitatea de a fi musafir. Cf. COSTINESCU.

2. (Cu sens colectiv) Musafiri (mulţi). Cf. POLIZU.

— Pl.: *musafirlîcuri.* — Şi: **mosafirlíc** s. n.

— Din tc. **misafírlik.**

MUSAHÍB s. m. v. **musaip.**

MÚSAI adv. **I.** (Popular) **1.** (Cu funcţie predicativă) E (neapărată) nevoie, e (absolut) necesar, trebuie. *Mă duc, ce să fac? Musai să-l caut, că numai unul am.* SADOVEANU, O. X, 616, cf. id. A. L. 6. *Pe oamenii ăştia musai să-i scoatem din colectivă?* V. ROM. martie 1956, 128. *Ea îmi zice: fă ce ştii, Cu mine musai să vii.* MARIAN, Î. 548, cf. MÎNDRESCU, UNG. 174. *Musai să plec.* ŞEZ. V, 107. *Tătuş musai să vă scot din rai.* ALEXICI, L. P. 239, cf. BUD, P. P. 80, ŞEZ XX, 137. *Musai să dau canon eu.* BÎRLEA, B. 15, cf. id. C. P. 50, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, ALR II 4 695/172. ✧ (Precedat de verbul „a fi", în expresii impersonale) *Nu ne-am luat soldele şi e musai să le luăm.* CAMIL PETRESCU, U. N. 380, cf. id. O. III, 160. *Nu-i musai să intru astăzi.* DAVIDOGLU, M. 9. *O fost musai să avem în casă pe cineva care să vorbească domneşte.* T. POPOVICI, SE. 249. *Da-i musai să suferim Ca noi să ne despărţim.* ŞEZ. III, 155. *Mîndrele l-o otrăit . . . Ş-o fost musai de murit.* ŢIPLEA, P. P. 28. *Deci a fost musai că în loc de coghile să-şi facă căroaie.* BREBENEL, GR. P. *Penele mi s-o rărit, Faţa mi-i s-o schimbosit . . . Că mi-i musai de murit.* BÎRLEA, C. P. 155, cf. id. B. 94. *Hai, cu-acelea fă ce ştii, Cu mine-i musai să fii.* T. PAPAHAGI, M. 21, cf. 67. *Îi musai să vrei.* ALR II 4 697/64, cf. ib. 3 541/365, ALR II/I h 42. *Aş mai sta, da-i musai să plec.* A II 8.

2. Neapărat, numaidecît, negreşit. *Era nevoită biata mamă să ne facă musai cîte-un şurub, două prin cap şi să ne dea cîteva tapangele la spinare.* CREANGĂ, A. 40. *Gura cere musai de mîncat.* CONTEMPORANUL, V_1, 41. *Dacă te hărăţeşte, musai trebuie să muşti, măcar de băţ.* ib. VI_1, 491. *Tipicul sfînt, după care musai trebuie să se închine şi să se roage.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 186. *Acum, musai părăsesc postul.* CONV. LIT. XLIII, 928. *Să-ţi aduci de la tîrg musai o ladă de fier.* C. PETRESCU, R. DR. 260. *Şi mai poftiseşi d-ta să fii musai bursier al statului.* KLOPŞTOCK, F. 214. *Ucenicul mi-a spus să vin musai.* SADOVEANU, O. IX, 71, cf. X, 519. *Norma de ieri, musai trebă-ntrecută!* DEŞLIU, G. 47. *Musai va face nuntă.* ŞEZ. I, 145. *Cum, doamne-oi putea trăi Cu duşmanii-aceşti tri Fără-i musai a-i pocni Cu lemnul stejarului.* BUD, P. P. 40. *Porni cu „ispresul" pe marginea drumului — în clasa patra — hai — hai! . . . În trei zile şi trei nopţi fu musai la fiu-său.* I. CR. III, 285, cf. I, 71, A V 15, 17, VI 16, 26, VIII 6. ✧ (Regional; substantivat; în loc. adv.) **Cu musai** sau **de-(a) musai** = în mod silit, cu sila. Cf. ALR II 3 132/157, 235.

II. (Regional) Măcar **(I 1, 2)** (PAMFILE, J. III, 91, A V 16); chiar (A V 16).

— Din magh. **muszáj.**

MUSAÍP s. m. Înalt demnitar la curtea sultanului; intim, confident, favorit al sultanului; consilier intim, sfetnic al domnitorului. *Era la împărăţia lui sultan Murat pre acele vremi toate trebile şi lucrurile împărăţiei pre doi oameni carii era musaipi lui sultan Murat.* M. COSTIN, LET. I, 277/5, cf. id. O. 181, 298. *Inicer-aga . . . şi alţi musahibi* (a. 1715). ARHIVA R. II, 96/20. *Îndată ce au văzut pe musaipul împăratului . . .*

nimic alt n-au mai căutat. IST. Ţ. R. 65. *Slugile lui au prădat Bugiacul şi herghelii şi turmele musaipului mai înainte păn nu au mărs* (cca 1720). BUL. COM. IST. IV, 55. *Avea un priietin musaip împărătescu.* NECULCE, L. 24, cf. 116. *Numai la toţi domnii se află cîte un musaip om rău.* id. ib. 65. *Fraţilor, boieri moldoveni, carii sînteţi musaipi, sfetnici la domni.* id. ib. 289. *Atunce împăratul... chemă pe musalip cel credincios al lui* (cca 1750). GCR II, 56/33. *Prea puternica împărăţie au miluit pe un musait, dîndu-i voie să facă o cîşle de vite* (a. 1803). URICARIUL, III, 207.

— Pl.: *musaipi.* — Şi: (învechit) **musaít, musahíb, musalíp** s. m.

— Din tc. **musahip.**

MUSAÍT s. m. v. **musaip.**

MUSALÍP s. m. v. **musaip.**

MUSĂCÉL s. m. v. **muşeţel.**

MUSĂLÍU s. m. (Regional) Om leneş, care lucrează în silă (Brădişorul de Jos-Oraviţa). H XVIII 175.

— Pl.: *musălii.*

— Etimologia necunoscută.

MUSĂŢÉL s. m. v. **muşeţel.**

MUSC s. n. v. **mosc²**.

MUSCÁ s. f. (Prin Dobr.) Talisman. SCRIBAN, D.

— Din tc. **muska.**

MUSCÁL¹ s. m. **1.** (Învechit şi popular) Locuitor din oraşul Moscova sau din regiunea apropiată; p. g e n e r. rus; (la pl. art.) poporul rus. V. m o s c o v i t. *Moscalii şi alte neamuri creştineşti nu sar o dată cu toţii la război.* M. COSTIN, O. 256. *Luînd cetatea şi băgînd moscali, cazaci de ai lor.* IST. Ţ. R. 84. *Aceaste părţi de lume unde trăiesc moscalii, ruşii, tătarii, să fie omul îmbrăcat în haine franţozeşti, ar peri de frig* (a. 1713). GCR II, 3/13. *Aşijdere şi un dascal a împăratului, moscal..., striga în gura mare să nu creadză pre păgîni.* NECULCE, L. 247. *Dimitraşco Vodă au trimes sol pre Luca visternicul la moscali, zicînd că-l trimete iscoadă* (a. 1743). GCR II, 34/12. *Turcii în doi ani după olaltă s-au bătut cu muscanii la cetatea Cecrin din Ucraina.* ŞINCAI, HR. III, 128/7, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Pînă şi muscani au ieşit din Ţ[ar]a-Rumânească, ajutoriu împăratului rumânilor şi saşilor* (a. 1849). IORGA, S. D. XIII, 164. *Se şi răciseră în acelea zile referinţele dintre comitetu cu comanda generală şi cu cîţiva patriciani saşi, mai vîrtos din cauza chemării muscalilor.* BARIŢIU, P. A. II, 425. *Din vremea celor întîi moscali.* RUSSO, S. 11. *Un străin, un muscal, a avut milă de nenorociţii săteni şi n-a protejat pe hoţi.* I. IONESCU, M. 254. *Muscal bătrîn care răspundea la numele de Ivan.* CONTEMPORANUL, III, 618. *Un moment, birjarul, un muscal, vorbeşte cu muşteriul, apoi desprinde burduful.* CARAGIALE, O. II, 16. *Ştefan, îngrijit totuşi de stăruinţele polonilor la muscali şi tătari, trimite şi el la principii lor ambasade măreţe.* XENOPOL, I. R. IV, 107. *Eu mă duc la muscali şi cer sîneaţă.* V. ROM. decembrie 1954, 62. *Că Alexandru împărat Încă ne-a încunjurat Cu cazaci şi cu muscani Vestiţi acum de mulţi ani.* RETEGANUL, TR. 27. *Bate-mi-se, bate Tătari cu muscani.* ALEXICI, L. P. 56. *Din deochetură... de grec, de turc, de muscan, de italian.* ŞEZ. V, 144, cf. T. PAPAHAGI, M. 7, ZANNE, P. VI, 212. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Îi cît un muscal.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. (F i g.) *Un muscal di fişor.* ib. ✧ (La sg. cu valoare de pl.) *Ne-am bătut pînă-i lumea! Chiar ca muscanu...,* cu ipinezu. BĂNUŢ, T. P. 32. *Trec voinicii la bătaie, La bătaia turcului În ţara muscanului.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 299. *Bosîioc de pe cetate Spune badei sănătate, Că cu ungurul se bate, Dar muscalu-i ţine parte.* HODOŞ, P. P. 224. ✧ E x p r. **De cînd muscalii cu coadă** = de demult. Cf. ZANNE, P. VI, 212. ✧ (Adjectival) *Ne aducea ispravnicii pîlcuri, pîlcuri şi ne da pe mîna ofiţerilor muscali de ne mustruluia.* GHICA, S. 15. *Îi voi da rusului tău şi o scrisoare către Rosetti, care are unele cunoştinţe printre fugarii muscali din Bucureşti.* CAMIL PETRESCU, O. II, 551.

2. (Munt., ieşit din uz) Birjar (de origine rusă). *La poartă ne aştepta un muscal cu brîu roşu.* BRĂESCU, A. 254. *A tras la scară trăsura muscalului.* TEODOREANU, M. U. 236. ✦ P. e x t. Birjă. *N-avea lescaie în buzunar, dar muscalul, muscal.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 88. *S-aude trap împărătesc de muscal cu doi cai.* TEODOREANU, M. U. 264. *Ne-am strecurat cu dibăcie printre automobile şi muscali.* STANCU, R. A I, 164. ✦ (Argotic) Monedă de douăzeci de lei (reprezentînd altădată tariful unei curse cu trăsura). Cf. GR. S. VII, 120.

— Pl.: *muscali.* — Şi: **moscál,** (învechit şi regional) **muscán** s. m.

— Din pol. **moskal,** ucr., rus. **москаль.**

MUSCÁL² s. n. (Învechit şi popular) Nai **(1).** *Cu surle şi cu fluieri şi cu muscaluri oştiea.* HERODOT (1645), 9. *Veţi auzi glasul trîmbiţii, muscalului şi alăutei.* BIBLIA (1688), 574¹/36. *Ţiganii sînt foarte îndemînatici pentru muzică şi cîntă cu vioara, cu cobza şi cu muscalu.* ap. ŞIO II$_1$, 266, cf. COSTINESCU. *Trei ghitarişti... pe cînd operau cu degetele asupra coardelor instrumentelor atîrnate de gît..., suflau şi într-un muscal sau nai.* REV. NOUĂ, II, 174, cf.

ZEITSCHRIFT, XVIII, 104, TDRG, DR. V, 835, H II 208, VII 159, 477, IX 50.
— Pl.: *muscaluri.*
— Din tc. **miskal.**

MUSCALAGÍU subst. (Învechit şi popular) **1.** S. m. Naist. *Trîmbiţaşi şi toboşari şi muscalagii cu naiul.* ODOBESCU, S. III, 111. *Maestrul muscalagiu cîntă Ciocîrlia.* DELAVRANCEA, ap. TDRG, cf. ŞIO II$_1$, 266, TDRG, DR. III, 445, BUL. FIL. VII—VIII, 240. *Muscalagiul avea o voce bărbătească, uşoară, care se mlădia iscusit după întortochelile dulci ale cîntecelor.* CAMIL PETRESCU, O. I, 307. *Lăutari, cobzari, cimpoieri, muscalagii le cînta.* MAT. FOLK. 649, cf. PAMFILE, S. V. 40.
2. Subst. Nai **(1).** *Înhăitat cu Pan, îl tot auzise cîntînd din nai (muscalagiu) şi îi căzuse tronc la inimă cîntecul lui.* ISPIRESCU, U. 109, cf. H IX 442.
— Pl.: **(1)** *muscalagii.* — Şi: **mascalagíu** (POLIZU, ZEITSCHRIFT, XVIII, 104), **mashalagíu** (POLIZU) s. m.
— Din tc. **miskalcı.**

MUSCÁLCĂ s. f. (Învechit) Locuitoare din oraşul Moscova sau din regiunea apropiată; p. g e n e r. rusoaică; (învechit) muscăloaică. V. m o s c o v i t ă. *Să însurasă el acolo, de luasă moscalcă.* NECULCE, L. 28, cf. JAHRESBER. XXVI—XXIX, 32.
— Pl.: *muscalce.* — Şi: **moscálcă** s. f.
— **Muscal¹** + suf. *-că.*

MUSCALÍC s. m. (Iht,; prin Dobr.) Barbun *(Mullus barbatus ponticus). Cînd este apa rece, se prind aşa de mulţi muscalici în mare . . . încît devine cel mai ieftin peşte.* BĂCESCU, P. 38.
— Pl.: *muscalici.* — Şi: **moscalíc** s. m. BĂCESCU, P. 37.
— Din ucr. **москалик.**

MUSCÁN¹ s. m. (Iht.; prin Transilv.) **1.** Sorean *(Leucaspius delineatus).* Cf. BĂCESCU, P. 39,152. ✦ Nume dat puiului a două specii de peşte alb *(Alburnus* şi *Rhodeus).* Cf. BĂCESCU, P. 153.
2. (Mai ales la pl.) Nume dat unor peştişori *(Clopeonella* şi pui de *Caspialosa)* conservaţi la putină, cu ceapă. Cf. BĂCESCU, P. 39, com. din POIANA-VAŞCĂU.
— Pl.: *muscani.*
— Probabil **muscă** + suf. *-an.*

MUSCÁN² s. m. v. **muscal¹.**

MUSCÁNĂ s. f. (Neobişnuit) Nucşoară (fructul aromatic al nucşorului). Cf. ALEXI, W.
— Pl.: *muscane.*
— Etimologia necunoscută. Cf. m u s c a t¹.

MUSCÁR¹ s. m., s. n. **1.** S. m. Numele mai multor păsări insectivore din familia muscicapidelor: **a)** (şi în sintagma *muscar negru,* SIMIONESCU, F. R. 138, DOMBROWSKI, P. 283) pasăre cu aripile negre şi cu pieptul alb *(Muscicapa hypoleuca).* Cf. DOMBROWSKI, P. 283, BĂCESCU, PĂS. 115; **b)** (şi în sintagma *muscar gulerat,* DOMBROWSKI, P. 287) pasăre cu pene albe în jurul gîtului *(Muscicapa albicollis).* Cf. DOMBROWSKI, P. 287, BĂCESCU, PĂS. 115; **c)** (şi în sintagmele *muscar cenuşiu,* SIMIONESCU, F. R. 138, BĂCESCU, PĂS. 115, *muscar sur,* DOMBROWSKI, P. 281) gelat *(Muscicapa striata).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 115. ✧*Muscar mic* (sau *roşu, roşietic)* = pasăre cu penele brune-cenuşii şi cu barba, gîşa şi partea superioară a pieptului de culoare portocalie; gelat roşiatic *(Muscicapa parva).* Cf. DOMBROWSKI, P. 290, BĂCESCU, PĂS. 115.
2. S. m. Insectă lunguiaţă, de culoare roşie, cu o pată neagră pe partea ventrală, cu aripile negre, acoperite cu peri şi care se hrăneşte cu musculiţe sau cu păduchi de frunze; (regional) ciubotăraş, doftor, doftoroaie, gîndac-de-salcă *(Cantharis fusca).* Cf. MARIAN, INS. 58, SIMIONESCU, F. R. 293. ✦ (Regional) Viermănar *(Sarcophaga carnaris)* (Ciocăneşti-Vatra Dornei). ALR II 6 575/365. ✦ (Regional) Musculiţă care serveşte ca momeală (Ciocăneşti-Vatra Dornei). ALR II 6 245/365.
3. S. m. (Rar) Pescar cu undiţa care foloseşte ca momeală muşte **(1).** Cf. SADOVEANU, V. F. 80.
4. S. n. (Învechit) Apărătoare de muşte **(1);** polog pentru ţinţari. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.
5. S. m. (Regional) Apicultor (Cîmpulung Moldovenesc). CHEST. VI 13/3.
6. S. m. (Regional) Brad atacat de insecte (Galu-Piatra Neamţ). GLOSAR REG.
7. S. m. (Bot.; prin Transilv). Burete-pestriţ *(Amanita muscaria).* Cf. PANŢU, PL.
— Pl.: **(1—3, 5—7)** *muscari* şi **(4)** *muscare.*
— **Muscă** + suf. *-ar.*

MUSCÁR² s. m. (Neobişnuit) Agent secret, spion al poliţiei. *În Paris oamenii poliţiei umblă în veşminte civile şi sînt amestecaţi în toate societăţile, nimeni necunoscîndu-i. Aceasta li cîştigă numele de muscari.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 118.
— Pl.: *muscari.*
— **Muscă** + suf. *-ar,* după fr. *mouchard.*

MUSCARÍNĂ s. f. Substanţă otrăvitoare puternică care se găseşte în bureţii-pestriţi. Cf. BIANU, D. S. 166.
— Din fr. **muscarine.**

MUSCÁT¹ adj. invar. (Despre fructe, mai ales despre struguri sau vinuri) Cu miros de tămîioasă, de nucşoară; (regional) muşcăţel² **(2).** *De vei găsi vro 200 butele de vin mai ieftine să le iai şi să le trimiţ*[i] *î*[n] *2 lăzi mici de cal,*

pentru ca să-ţ[i] *trimiţ cevaş vin muşcat de al nostru* (a. 1779). FURNICĂ, I. C. 90. *Înştiinţezi dumi*[tale] *pentru vinu muşcat ce mi l-ai trimis* (a. 1781). id. ib. 119, cf. COSTINESCU, DM. ✧ (Substantivat; de obicei urmat de determinări care arată varietatea) *Muscat Otonnel. Muscat de Hamburg.*

— Şi: (învechit) **muşcát** adj. invar.

— Din fr. **muscat.** Cf. pol. m u s z k a t.

MUSCÁT[2] subst. v. **muşcată[1].**

MUSCATÁI subst. (Maghiarism, prin sud-vestul Transilv.) Soi de strugure cu boabă lungăreaţă şi cu pieliţă tare. Cf. H XVIII 301.

— Din magh. **muskotály.**

MUSCÁTĂ s. f. v. **muşcată[1].**

MUSCATÎR s. m. v. **muşchetar.**

MÚSCĂ s. f. **I.** (Entom.) **1.** (Şi în sintagmele *muscă năzdrăvană*, MARIAN, INS. 366, JAHRESBER. XII, 141, XIX—XX, 47, *muscă de casă*, CUPARENCU, V. 46, DER) Specie de insectă din familia dipterelor, de culoare cenuşie închisă, cu o singură pereche de aripi, subţiri, şi cu aparat bucal pentru supt; (regional) bîză, gîză *(Musca domestica). Ca musca la dulceaţa mieriei* (a. 1642). GCR I, 98/5. *Paingul carele întinde mrejile sale prin case şi prin multe locuri şi cînd cade în mreaja lui muscă sau albină.* CHEIA ÎN. 10[v]/11. *Şi-i ungea cu miere ca să-i mănînce muştele.* MUSTE, LET. III, 22/17. *Cînd întru în casăle ominilor mă fac în multe chipuri di năluciri; mă fac: ogar, găină, muscă* (a. 1799). GCR II, 172/2. *Nu era prea multe muşte pişcătoare.* DRĂGHICI, R. 160/29, cf. CONACHI, P. 268. *Ian feriţi într-o parte că eu îi sînt popa. Acuş o să-nvie ca o muscă de iarnă.* ALECSANDRI, T. I, 164. *Cum erau filele* [ceaslovului] *cam unse, trăgeau muştele şi bondarii la ele.* CREANGĂ, A. 4. *Într-o seară se făcu muscă, intră pe coş în cămară.* ISPIRESCU, L. 316. *Bonzăiau muşte pe o farfurie cu slănină uscată.* C. PETRESCU, Î. II, 206, cf. id. S. 129. *O muscă îmi cînta în jurul capului o muzică lină.* SADOVEANU, O. II, 518. *Veneau . . . roiuri de gînduri neplăcute, exasperante şi lipicioase ca muştele.* V. ROM. iunie 1954, 155. *Musca s-a întors în colivie, a ieşit din nou, a plecat, a reapărut.* ARGHEZI, P. T. 110. *Vei pieri-n a vieţii ceaţă, Ca-n borcanul de dulceaţă Viespea galbenă sau musca.* BENIUC, V. 18. *Două muşte Fac haluşte Un cocoş Toarnă-n coş.* MARIAN, INS. 487. *Cu o lingură de miere prinzi mai multe muşte decît cu douăzeci de butoaie de oţet.* ZANNE, P. I, 559, cf. 560. *Musca, şi de nu muşcă tare, tot ţi-aduce supărare.* id. ib. 561. *Pentru o muscă îşi dă palme*, se zice despre omul iute, mînios şi îndărătnic. id. ib. 564, cf. MARIAN, INS. 378. *Musca cînd îşi vîră tot capul în miere acolo şi-l lasă*, se spune despre omul lacom pe care lăcomia îl duce la pieire. Cf. ZANNE, P. I, 561. *De n-ar fi muscă pe resteu, ar rămîne pămîntul nearat*, se spune în ironie despre cei care îşi dau importanţă dar nu lucrează conştiincios. Cf. id. ib. 562. *Vulturul după muşte nicicum aleargă*, se spune despre oamenii de caracter care disprețuiesc faptele josnice. Cf. id. ib. 713. *Cu mîna închisă, muşte nu poţi prinde.* Cf. id. ib. 247. *Se ţinea ca să înghită un bivol şi de abia înghiţi o muscă mică.* Cf. id. ib. III, 583. *Ce e mică, mititea Şi se fereşte şi vodă de ea (Musca).* ŞEZ. XIII, 26. ✧ (În context figurat) *Ne succedem generaţii şi ne credem minunaţi; Muşti de-o zi pe-o lume mică de se măsură cu cotul.* EMINESCU, O. I, 132. ✧ F i g. *Şi numai omul cel mare, stăpîne, tu-l osîndeşti Ca să moară deopotrivă cu muştele omeneşti.* HASDEU, R. V. 165. ✧ *(De-a) musca-n groapă* = numele unui joc de copii. PAMFILE, J. I, 51, cf. 128. ✧ E x p r. **A se aduna** (sau **a se strînge, a veni) ca muştele la miere** = a se aduna în mare număr şi cu mare plăcere, acolo unde se pot realiza foloase sau cîştiguri. Cf. BARONZI, L. 41, ZANNE, P. I, 565, III, 670, 671. **A se lua după muscă** = a se lua după povăţuitori răi. ZANNE, P. I, 562, cf. MARIAN, INS. 377. **A-i veni** (cuiva) **musca la nas** = a se supăra. ZANNE, P. I, 565, cf. MARIAN, INS. 378. **A-i lua** (cuiva) **musca de la nas** = a domoli avîntul sau pornirile (cuiva), a nu lăsa (cuiva) libertate de acţiune sau de mişcare, a ţine din scurt. Cf. ZANNE, P. I, 564, MARIAN, INS. 378. **A spune** (sau **a scrie**) **muscă pe perete** = a spune lucruri fantastice, de necrezut. BARONZI, L. 44, cf. ZANNE, P. I, 565, V, 587, MARIAN, INS. 379. **De cînd se scria musca pe perete** = de demult; niciodată. Cf. ISPIRESCU, L. 1, ZANNE, P. I, 565, MARIAN, INS. 379. **Ca musca-n lapte** = (în mod) nepotrivit; nepoftit. ZANNE, P. I, 564, cf. VI, 453, MARIAN, INS. 378, 379, PAS, Z. I, 293. **A se vîrî ca musca în băligar** = a se vîrî pretutindeni, cu insistenţă, nepoftit. *Ho, cotoroanţo, ho ! răcni Ion deodată la maică-sa. Ce te vîri ca musca-n băligar?* REBREANU, I. 279. **A fi** (sau **a se simţi, a se şti**) **cu musca pe căciulă** = a fi (sau a se simţi, a se şti) vinovat. Cf. ISPIRESCU, ap. GCR II, 376, ZANNE, P. I, 563, III, 44, MARIAN, INS. 378, STĂNOIU, C. I. 67. **A se bate de muscă** = a sta degeaba. *În timp ce d-tră vă bateţi de muscă, în alte armate se lucrează mereu.* BRĂESCU, M. B. 128. *Se bătea toată ziulica de muscă.* CV 1949, nr. 5, 34. **Are iapa muscă,** se spune despre oamenii nervoşi, neastîmpăraţi sau nerăbdători. Cf. ZANNE, P. I, 488. *A se bate ca de muscă* = a nu-şi găsi locul, a fi neastîmpărat. id. ib. IX, 670. **A avea gustul muştelor** = a avea obiceiuri rele. Cf. id. ib. I, 562. **A face musca cît cămila** = a exagera, a face din ţînţar armăsar. id. ib. 563. **Rea** (sau, rar, **rău**) **de muscă** = (persoană) care

nu-şi poate înfrîna simţurile; (om) senzual. Cf. PAMFILE, CR. 245. *Aşa cum era . . , rea de gură, rea de muscă . . . , avea hazul ei.* M. I. CARAGIALE, C. 125. *Fusese rea de muscă.* PAS, Z. III, 278. *Îi mult mai tînără . . . şi-i rea de muscă.* CAMILAR, N. I, 269. **A-i pieri** (cuiva) **musca** = a se potoli. PAMFILE, CR. 245. **A muri ca muştele** = a muri în număr foarte mare. Cf. DL. **Să se audă musca!,** se spune pentru a impune o tăcere totală. Cf. IORDAN, STIL. 278. ✧ *Muscă neagră* (sau *cenuşie, mănînţică)* = specie de muscă **(I 1)** foarte mică *(Musca corvina).* Cf. MARIAN, INS. 370. *Muscă de gunoi* (sau *de baligă, verde)* sau *musca ţiganului* = specie de *muscă* **(I 1)** mare, de culoare de obicei verde *(Musca Caesar).* Cf. id. ib. 369, PĂCALĂ, M. R. 32, H XVI 226. ✧ Compuse: **muscă-mare** (sau **-albastră, -de-carne, -năzdrăvană**) sau **musca-hoiturilor** (sau **-hanţului**) = insectă mai mare decît musca **(I 1),** avînd culoarea albăstrie; (regional) boanză, boarnă *(Calliphora vomitoria).* Cf. CUPARENCU, V. 46, MARIAN, INS. 366, SIMIONESCU, F. R. 355; **muscă-de-cireşe** = insectă de culoare neagră, cu pete galbene pe piept şi cu brîuleţe castanii pe pîntece, care îşi depune ouăle în cireşe; musculiţa-cireşelor *(Rhagoletis cerasi).* Cf. MARIAN, INS. 389, PĂCALĂ, M. R. 32, SIMIONESCU, F. R. 359; **musca-calului** sau **musca-cailor** (sau **-cîinelui**), **muscă-de-cal** (sau **-căiască, -cîinească**) = **a)** (şi în compusele **musca-vitelor,** MARIAN, INS. 365, ALR SN III h 753/170, **muscă-rea,** ALR SN III h 753/250, **muscă-veninoasă,** ib. h 753/250, **muscă-verde,** ib. h 753/310) insectă păroasă, cu trupul lunguieţ, cu pieptul gălbui şi cu două pete castanii pe aripi, care îşi depune de obicei ouăle pe genunchii şi pe şoldurile cailor; (regional) muscoi **(I 1 c),** gîza-calului, strechea-cailor, trîntor-de-cai *(Gastrophilus equi* sau *pecorum, intestinalis);* **b)** insectă mică, lată, de culoare galbenă-ruginie, care se aşază de obicei sub coada cailor, pe vitele cornute şi pe cîini; (regional) bătucel, cercelită-de-cal, chicheriţă-de-cal, goandă-de-cîini, goandă-cînească *(Hippobosca equina). Temise sprinşii muştele cîneşti,* PSALT. SCH. 251/11, cf. PSALT. 159, 221. *Muşte cîneşti le-au trimis să-i pişce.* DOSOFTEI, PS. 262/1, cf. LB, MARIAN, INS. 363, 396, DR. V, 149, SIMIONESCU, F. R. 358. *Muştele de cal puse într-o vişină şi date bolnavului pentru aceeaşi boală.* CANDREA, F. 407, cf. H I 40, II 80, III 140, IX 143, X 151, XI 428, 437, XII 266, ŞEZ. VI, 44, ALR SN III h 753. (La sg. cu valoare de pl.) *Voiu trimite . . . peste casele tale muscă cînească.* BIBLIA (1688), 44²/24; **muscă-beţivă** (sau **-de-struguri, -de-poamă, -de-vin, -de-a-mănuntă**) = insectă foarte mică, care trăieşte în roiuri şi îşi depune ouăle în must **(I 1);** (regional) muştiţă **(1),** beţivă, musculiţă **(I 1)** *(Drosophila funebris* sau *fenestrarum).* Cf. MARIAN, INS. 393, ALR SN I h 243; **muscă-de-viermi** (sau **-albastră, -verde, -vînătă, -veninoasă, -de-hoit, -cu-streaped, -răsunătoare**) sau **musca-cîinelui** = viermănar *(Sarcophaga carnaris).* Cf. CUPARENCU, V. 46, MARIAN, INS. 382, JAHRESBER. XII, 119, XIX—XX, 25, SIMIONESCU, F. R. 356, ALR II 6 575; **musca-morţilor** = insectă ceva mai mare decît musca **(I 1),** de culoare albăstruie *(Sarcophaga mortuarum).* Cf. MARIAN, INS. 386, 387; **muscă-columbacă** (sau **-rea, -veninoasă, -năprasnică, -otrăvitoare, -de-şarpe, -de-cea-mică, -d-a-mică, -muşcătoare**) = insectă de culoare albicioasă, care trăieşte în roiuri, atacînd vitele şi inoculîndu-le un lichid toxic care le poate provoca moartea; (regional) goangă-de-marhă *(Simulium columbaczensis).* Cf. CUPARENCU, V. 47, MARIAN, INS. 332, 333, JAHRESBER. XII, 164, XIX—XX, 25, SIMIONESCU, F. R. 366. *Era spre seară şi musca-rea se rătăcise undeva peste păpuşoiştile verzi.* CAMILAR, C. 48. *Iorgovane, nu mă tăia de tot! Dacă mă tai, io oi face muscă-d-a-mică şi ţ-oi omorî calu tău.* ALRT II 2, cf. ALR II 6 572/2, 27, 29, 95, 228, 250, 762, 848, 886, 899; (regional) **muscă-de-bîzdărit** (sau **-de-bîzai, -de-bîzăit, -de-marhă**) sau **musca-boului** = streche *(Hypoderma bovis).* Cf. ALR I 1 894/255, 259, 345, 359; (regional) **muscă-de-bîzdărat** (sau **-mărhască**) = **a)** streche *(Hypoderma bovis);* **b)** tăun *(Tabanus bovinus).* ib. 1 894/295, 339, 343, 351; (învechit) **muscă-oarbă** (sau **-tăună**) = tăun *(Tabanus bovinus).* Cf. CUPARENCU, V. 46, 47; (regional) **muscă-dălăciţă** = „muscă otrăvită, din cauza căreia moare vita". ALR II/605; (învechit) **musca-fructului-alb** = muscă care „năzuieşte şi face muşiţă la brînzuri *(Cutris)".* CUPARENCU, V. 46. ✦ *Muscă artificială* = imitaţie de muscă **(I 1),** folosită de pescari în locul celor naturale. Cf. ATILA, P. 185, DER. *Muşte zburătoare* (sau *volante)* = mici pete sau puncte care ni se pare că se mişcă în cîmpul vizual, indicînd congestia retinei, o anemie etc. Cf. BIANU, D. S. *(Categoria) muscă* = categorie în care intră boxerii cu cea mai mică greutate (între 48 şi 51 de kilograme); boxer care face parte din această categorie. L. ROM. 1961, nr. 1, 29.

2. (Învechit şi popular; regional şi în sintagma *musca grădinii,* CHEST. VI 35/16) Albină *(Apis mellifica). De s-ar învăţa cei mai mari de pre nişte muşte fără minte cum se ţine domnica; că toată albina îşi apără căşioara şi hrana lor cu acele şi cu veninul său.* URECHE, LET. I, 188/5. *Îi era drag să înveţe şi el meşteşugul albinăritului, iar maica Evlampia băgase de seamă că avea dar: nu-l înţepau muştele.* SADOVEANU, P. M. 50. *Tata a fost stupar şi tata ştia cîte muşte fug dimineaţa şi cîte vin sara la stup.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 303. *Roi de muşte.* CHEST. VI 147/32. *Nu fac toate muştile mere.* Cf. NECULCE, L. 355, ISPIRESCU, L. 14, MARIAN, INS. 376, ZANNE, P. I, 557. ✧ (Cu sens colectiv) *Are multă muscă.*

MARIAN, INS. 144. *Am un stup cu muscă multă.* CHEST. VI 25/26. ✧ Compus: (regional) **muscă-mare** = regina albinelor; matcă **(1)**. ALR I 1 680/815.

3. P. gener. Insectă. *Nuorul ceal de lăcuste cum vine o oaste stol. În loc ni s-au luat soarele de desimea muștelor.* M. COSTIN, ap. GCR I, 201/20. *Mii de fluturi mici albaștri, mii de roiuri de albine Curg în rîuri sclipitoare peste flori de miere pline Împlu aerul văratic de mireasmă și răcoare A popoarelor de muște sărbători murmuitoare.* EMINESCU, O. I, 85. *Forma acestor muște* [efemeride] *lungi, cu aripi mari, e a unei mici lăcuste.* ATILA, P. 63. *Acest vierme de la un timp, făcîndu-și aripi, se preface în gîză (muscă, insectă).* ȘEZ. IV, 116, cf. ALR I 1 199/23, 94, 174, 835. ✦ Compuse: **muscaţeţe** = insectă din Africa ecuatorială, care prin înțepare transmite omului agentul bolii somnului *(Glossina palpalis)*; (regional) **muscă-verde** (sau **-de-pădure**) = ploșniță-de-cîmp. Cf. ALR I 1 899/122, 363, 522; **muscă-de-brad** = car-de-pădure *(Bostrychus typographus)*. ALR SN III h 748/551; (învechit) **muscă-ţînţară** = ţînţar *(Culex)*. CUPARENCU, V. 47.

4. (Regional) Fugău *(Hydrometra stagnorum* sau *paludum)* (Glimboca-Caransebeș). ALR II 6 563/27.

II. P. anal. **1.** Smoc de păr lăsat să crească sub buza inferioară; (rar) buche, musculiță **(II 1)**. *Omul ce poartă muscă (musculiță) la buză, e pătimaș de ceva.* GOROVEI, CR. 40. *Mustața mică, mătăsoasă, avea parcă sub ea un soi de sedilă, pusă pe buza de jos, o așa-zisă muscă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 514. ✦ (Și în sintagma *mustăcioară-muscă)* Mustață mică, lăsată să crească pe scobitura de sub nas. *Intră pe ușă un bondoc smead, sclivisit, cu mustăcioară-muscă sub nas.* STANCU, R. A. IV, 244, cf. V, 106.

2. (Popular) Vînă neagră la rădăcina nasului, sub frunte (evidentă la unele persoane). Cf. CANDREA, F. 46. *I se vede în marginea ochiului drept, sub frunte, unde începe nasul, o pată albăstrie căreia moașele îi zic „muscă".* SADOVEANU, O. XIII, 739, cf. PĂCALĂ, M. R. 160, ȘEZ. VI, 44, ZANNE, P. IX, 340.

3. (Regional) Cavitate pe care o prezintă dinții calului, pînă la vîrsta de șase ani; (regional) mursă[2] **(1)**, mișină **(4)**, negreață, butură. Cf. DR. V, 289, A VI 3, 26. *Calul de dar nu-l cată de muscă la măsele.* ZANNE, P. I, 346.

4. (La tir) Punct negru situat în centrul panoului de tragere; (la pl.) lovituri în centrul țintei. Cf. L. ROM. 1961, nr. 1, 29.

5. (Regional; mai ales la pl.) Broderie cu floricele sau cu motive naționale (cusută cu arnici sau cu ață neagră). Cf. MARIAN, INS. 379, PĂCALĂ, M. R. 319, LEXIC REG. 30, 80. *Nu știe să facă o muscă* sau *nu știe să facă două muște-ncîrligate*, se spune despre fata sau femeia care nu știe să coasă rîuri pe cămăși. MARIAN, INS. 379.

6. (Regional) Altoi (Groși-Baia Mare). Cf. ALR SN I h 218/349, 221/349.

7. (Regional) Cătare (la armele de foc). Cf. DL.

8. Compus: (regional) **muscă-căiască** = numele unei boli a calului; (regional) șoarec. Cf. DR. V, 149.

— Pl.: *muște* și (rar) *muști.*

— Lat. **musca.**

MUSCĂCÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **moschicesc.**

MUSCĂCÉȘTE[1] adv. (Neobișnuit) Muscălește. Cf. LB.

— De la **muscăcesc.**

MUSCĂCÉȘTE[2] adv. (Neobișnuit; într-o cimilitură) Ca muștele **(I 1)**, în felul muștelor. *Am o țarcă pîntănoagă, Stă pe grindă și se roagă Și se roagă muscăcește, Ce mînîncă, prăpădește* (Briciul). ȘEZ. VII, 78, cf. PASCU, C. 32.

— **Muscă** + suf. *-(ă)cește.*

MUSCĂLÁȘ s. m. (Regional) Naist. Cf. DR. III, 445.

— Pl.: *muscălași.*

— **Muscal[2]** + suf. *-aș.*

MUSCĂLÉSC, -EÁSCĂ adj., s. f. **I.** Adj. (Popular) **1.** Care aparține muscalilor[1] **(1)**, care se referă la muscali[1], caracteristic muscalilor[1], care provine din țara lor. *Macat dă pînză muscălească* (a. 1802). DOC. EC. 68, cf. LB. *Să am a face sobe... mari, muscălești* (a. 1829). ib. 441. *Răsăritul luceafărului moscălesc...*, *Petru cel Mare.* RUSSO, S. 108. *Vine un vînt de cele muscălești... iar m-o prins gutunariu.* ALECSANDRI, T. 839. *Doi bolnavi din Spandau au avut holeră muscălească autentică.* CARAGIALE, O. VII, 176. *Trei icoane muscălești... stau agățate de perete.* DELAVRANCEA, S. 8. *Avea ochii albaștri ai maicei sale validè Targan, — roabă răpită de copilă din țara muscălească.* SADOVEANU, O. X, 303. *Un boiernaș cu anteriu, dar cu șapcă muscălească, se întoarce spre nevasta lui.* CAMIL PETRESCU, O. II, 252. *Craiu muscănesc Murguncăleca.* ALEXICI, L. P. 57. (În descîntece) *Gălbenare muscălească, Gălbenare franțuzească, Gălbenare românească.* MAT. FOLK. 1 140, cf. 1 512. ✧ Compus: (Bot.) **scaiete-muscălesc** sau **spin-muscălesc, scai-muscănesc** = holeră *(Xanthium spinosum). Grădina plină de buruieni și de scai-muscănești.* RETEGANUL, P. III, 31. ✦ Care făcea parte din populația Moscului, care locuia la Mosc; p. gener. rus. *În anul acesta au luat turcii îndărăptu cetatea Assovului de la cozacii muscălești.* ȘINCAI, HR. III, 37/1. [Cantemir] *era, prin viața pe care o dusese, cînd între turci, ... cînd între prietenii și rudele sale*

muscăleşti, . . . mai degrabă un cosmopolit. IORGA, L. I, 289.

2. Care aparţine muscalilor¹ **(2)**, care se referă la muscali¹. V. birjăresc. Cf. SCRIBAN, D.

II. S. f. art. (Regional) Numele unei hore cu ritm lent; melodie după care se execută această horă. Cf. VARONE, J. R. 43.

— Pl.: *muscăleşti.* — Şi: (regional) **muscănésc, -eáscă, moscălésc, -eáscă** adj.

— **Muscal¹** + suf. *-esc.*

MUSCĂLÉŞTE adv. (Popular) În felul muscalilor¹ **(1)**, ca muscalii¹; rusește, (neobişnuit) muscăceşte¹. Cf. POLIZU. *După ce intră ei cu toţii înlăuntru, Ivan începe a-i ghigosi muscăleşte.* CREANGĂ, P. 303. *Vodă rîde şi dă poruncă lui aga să prinză numaidecît pe musiu Berlicoco şi să-l tunză muscăleşte.* CARAGIALE, O. III, 131. *Uncheaşul cu cămaşe roşie, încheiată la gît muscăleşte.* I. BOTEZ, B. I, 159.

— Şi: (regional) **muscănéşte** (LB, ALR II 2 894/316), **musculéşte** (MAT. FOLK. 1 369), **moscăléşte** (ALECSANDRI, P. P. 404) adv.

— **Muscal¹** + suf. *-eşte.*

MUSCĂLÍ vb. IV. Refl. (Învechit şi popular) A adopta felul de viaţă, apucăturile şi limba muscalilor¹ **(1)**, a se face muscal¹; a se rusifica. *Românul simplu e mult mai solid decît clasa ciocoiască, care, rînd pe rînd, s-a slavonizat, s-a grecit, s-a muscălit şi acum a ajuns a se franciza.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 70.

— Prez. ind.: *muscălesc.* — Şi: (regional) **moscălí** vb. IV. ALECSANDRI, P. P. 411.

— V. **muscal¹.**

MUSCĂLÍME s. f. (Popular) **1.** Mulţime de muscali¹ **(1)**, totalitatea muscalilor¹. Cf. DDRF, JAHRESBER. XXVI—XXIX, 32.

2. Ceată, mulţime de birjari; totalitatea birjarilor. Cf. SCRIBAN, D.

— **Muscal¹** + suf. *-ime.*

MUSCĂLOÁICĂ s. f. (Învechit) Muscalcă. Cf. DDRF, JAHRESBER. XXVI—XXIX, 32.

— Pl.: *muscăloaice.*

— **Muscal¹** + suf. *-oaică.*

MUSCĂNÉL s. m. (Iht.; prin Transilv.) Sorean *(Leucaspius delineatus).* Cf. BĂCESCU, P. 39. *Muscăneii umblă cu grămada.* id. ib. 153.

— Pl.: *muscănei.*

— **Muscan¹** + suf. *-el.*

MUSCĂNÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **muscălesc.**

MUSCĂNÉŞTE adv. v. **muscăleşte.**

MUSCĂRÉŢ s. m. (Ornit.; învechit, rar) Muscar¹ **(1)** *(Muscicapa).* Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

— Pl.: *muscăreţi.*

— **Muscar¹** + suf. *-eţ.*

MUSCĂRÍ vb. IV. (Regional) **1.** Refl. A se apăra de muşte **(I 1)** (Scărişoara-Abrud). ALR II/95.

2. Tranz. Fig. A se băga în sufletul cuiva (ca musca), a necăji, a sîcîi (Sîmboleni-Turda). COM. SAT. V, 30. *Mai lasă-l în pace, nu-l tot muscări.* ib.

— Prez. ind.: *muscăresc.*

— De la **muscă.**

MUSCĂRÍE s. f. Mulţime, grămadă de muşte **(I 1)**; (rar) muscărime. Cf. COSTINESCU. *Cuţitele şi furculiţele ruginite, lingurile pline de soi şi peste toate o muscărie ca-n toiul verii.* SLAVICI, V. P. 90, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— **Muscă** + suf. *-ărie.*

MUSCĂRÍME s. f. (Rar) Muscărie. Cf. COSTINESCU. *Muscărime . . . se aduna de-i mînca trupul.* ap. TDRG, cf. BL IV, 72.

— **Muscă** + suf. *-ărime.*

MUSCĂRÍT, -Ă adj., s. f. şi n. (Regional) **1.** Adj. (Despre obiecte) Pe care **au** umblat muştele **(I 1)**, murdărit, pătat de muşte. *Pentru că din seara cealaltă nu mai luasem nimic în gură, afară de cei cîţiva covrigi uscaţi şi muscăriţi.* MOROIANU, S. 62. *Un ştiucan de mămăligă . . . pe toate feţele uscată scoarţă şi muscărită.* id. ib.

2. S. f. şi n. Loc cu umbră unde stau vitele la prînz ca să fie ferite de muşte **(I 1)** (Nucet). TEAHA, C. N. 245. cf. A I 35.

— Pl.: *muscăriţi, -te.*

— Cf. muscă.

MUSCĂU s. n. v. **mischiu.**

MUSCÉL¹ s. n. **1.** Culme deluroasă prelungă, nu prea înaltă, cu povîrnişuri domoale, cu profilul transversal convex în partea superioară şi concav către bază. V. muncel, colină. Cf. CUV. D. BĂTR. I, 246. *Suflet avea Italia-n latinele muscele.* I. VĂCĂRESCUL, P. 135/6, cf. BARONZI, L. 114. *Se îndreptă apoi spre Vîlcea ca de acolo să se-ntoarcă, pe sub muscele, la locul unde se adunase la tabără fiii săi.* ODOBESCU, S. I, 164. *Brîiele de muşcele se zăreau într-o lumină leşioasă.* DELAVRANCEA, T. 201. *Cele două focuri pocniră de parcă s-ar fi spart bolta cerului şi pe urmă hăulira sfărîmîndu-se peste muscel.* CAMIL PETRESCU, O. I, 549. *Văzui mîndruţele mele, Le văzui pe cîte trele Coborînd după muscele.* ŞEZ. I, 142. *Ce caţi Leano pe colnic? — O vacă ş-un viţel mic. — Ce caţi Leano pe muscel? Cat o vacă şi-un viţel.* MAT. FOLK. 1 109. *Au plecat pe muscele în sus peste munţi în Ardeal.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 84. *Voinici caii-ş potcoveşte . . .*

Cu caiele de oțăl, Săvai rabde la muscel. GRAIUL, I, 131. *Și într-o noapte întunecoasă, fără a prinde de veste boierii, își încărcă două care cu scule și cu tot ce avea mai prețios și o porni la drum peste muscele.* I. CR. VI, 238.

2. (Regional) Imaș (GRAIUL, I, 288); cîmp situat în vecinătatea satului (ALR II/784). *Am păscut oile pînă-n crăciun și pe urmă le-am adus îndărăt, pă muscel.* GRAIUL, I, 132, cf. PĂCALĂ, M. R. 219.

— Pl.: *muscele.* — Și: (regional) **mușcél** s.n.

— Din ***munțicei** (pl. lui *munticel*). BL VII, 136.

MUȘCÉL² s. n. (Rar) Diminutiv al lui m u ș c h i ²; mușchi ² mic (de porc). Cf. PHILIPPIDE, P. 64.

— Pl.: *muscele.*

— **Mușchi ²** + suf. *-cel.*

MUSCELEÁNCĂ s. f. (Mai ales art.) Numele unei hore; melodie după care se execută această horă. VARONE, D. 118.

— **Muscel** (n. pr.) + suf. *-eancă.*

MUSCERÍCI s. m. pl. (Bot.; regional) **1.** Burete-pestriț *(Amanita muscaria).* Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PANȚU, PL.

2. C o m p u s e: **muscerici-albi** = floarea-paștilor *(Anemone nemorosa).* Cf. BRANDZA, FL. 525, GRECESCU, FL. 26, PANȚU, PL.; **muscerici-galbeni** = păștiță *(Anemone ranunculoides).* Cf. GRECESCU, FL. 26, PANȚU, PL.

— Și: **mușceríci** (PANȚU, PL.), **mușteríci** (TDRG), **musteníci** (BARCIANU, ALEXI, W., TDRG) s. m. pl.

— Cf. m u s c a r¹.

MUSCEȚÉL adj. v. **mușcățel²**.

MUSCHÉT s. n. v. **muschetă**.

MUSCHETÁDĂ s. f. (Franțuzism rar) Muschetărie **(2)**. Cf. COSTINESCU.

— Din fr. **mousquetade.**

MUSCHETÁR s. m. v. **mușchetar**.

MUSCHÉTĂ s. f. Armă de foc portativă, cu fitil, asemănătoare cu archebuza, folosită în trecut. *Ni s-au dat 160 muschete și patruzeci flinte.* BARIȚIU, P. A. II, 512. *Ileana cată să fie o eroină care să mînuiască spada și moscheta ca o amazoană.* FILIMON, O. II, 348, cf. PONTBRIANT, D. *Arcul prea cu anevoie s-a putut dezrădăcina din oastea moldovenească și nici pînă la 1700 nu-l alungase încă muschetul sau archabusa.* HASDEU, I. V. 76, cf. LM, DER.

— Pl.: *muschete.* — Și: (învechit) **muschét** s. n., **moschétă** s. f.

— Din fr. **mousquet.**

MUSCHETĂRÎE s. f. **1.** (Rar) Mulțime de muschete, totalitatea muschetelor. *Mihai așează tunurile pe un delușor vecin și astfel de o parte cu tunurile, de alta cu muschetăria, făcu să ploaie un pîrîu de foc asupra turcilor.* BĂLCESCU, M. V. 166, cf. BARCIANU, V.

2. (În dicționarele din trecut) Salvă de muschete; (franțuzism rar) muschetadă. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *muschetării.* PONTBRIANT, D.

— Din fr. **mousqueterie.**

MUSCHETÓN s. n. (Rar) Armă de foc de calibru mai mare decît muscheta, dar cu țeava mai scurtă, folosită în trecut. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

— Pl.: *muschetoane.*

— Din fr. **mousqueton.**

MUSCHICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **moschicesc.**

MUSCHICÍ¹ vb. IV. T r a n z. și r e f l. (Neobișnuit) A (se) rusifica. *Grec de curînd muschicit.* BELDIMAN, E. 38/33.

— Prez. ind.: *muschicesc.*

— Cf. m u s c h i c e s c.

MUSCHÍCI² adj. v. **moscheci.**

MUSCHÍȚĂ s. f. v. **mușchiță.**

MUSCHIULATÚRĂ s. f. v. **musculatură.**

MUSCICAPÍDĂ s. f. (La pl.) Ordin de păsări cu ciocul turtit, lățit la bază, cu aripi lungi și cu coada potrivit de lungă și tăiată drept; (și la sg.) pasăre care face parte din acest ordin.

— Pl.: *muscicapide.*

— Din fr. **muscicapidés.**

MUSCÍȚĂ s. f. v. **mușchiță.**

MÚSCLU s. m. v. **mușchi²**.

MUSCOÁRE s. f. v. **mîzgoare.**

MUSCÓI s. m. **I.** (Entom.) **1.** Augmentativ al lui m u s c ă **(I): a)** muscă de proporții mari; p. r e s t r. muscă-mare *(Calliphora vomitoria).* Cf. PONTBRIANT, D., MARIAN, INS. 367, PAMFILE, J. III, 91, PĂCALĂ, M. R. 32, SIMIONESCU, F. R. 355; **b)** (regional) viermănar *(Sarcophaga carnaris).* Cf. ALR II 6 575/105, 705, 899, 928; **c)** (regional) musca-calului *(Gastrophilus equi* sau *pecorum, intestinalis).* ALR SN III **h** 753; **d)** (regional; și în sintagma *muscoi de pădure,* ALR I 1 901/266) tăun *(Tabanus bovinus).* ib. 1 901/285. *Ele începură a zîzîi într-un chip scîrbos, așa cum face o mare*

mulțime de muscoi, de trîntori, de viespi. ISPIRESCU, U. 100. *Viermănariul e ceva mai mic decît muscoiul.* MARIAN, INS. 382. *Se năpustea cu bătătoarea-n mînă, sfărîmînd un muscoi.* ARGHEZI, P. T. 363, cf. MAT. FOLK. 591. ✦ Compus: (regional) **muscoi-de-cîmp** = streche *(Hypoderma bovis).* ALR I 1/894/266.

2. (Munt.) Bondar *(Bombus terrestris).* Cf. MARIAN, INS. 193, JAHRESBER. XII, 138, 159.

3. (Prin Transilv. și Maram.) Insectă mică care se aseamănă cu albina (CHEST. VI 17/33); „trîntor sălbatic care stă prin găurile din pereții grajdurilor" (ib. 27/32).

II. (Iht.; rar) Mreană **(1)** *(Barbus fluviatilis).* CF. DDRF.

— Pl.: *muscoi.*

— **Muscă** + suf. *-oi.*

MUSCOLÓS, -OÁSĂ adj. v. **musculos.**

MUSCOPÍTĂ s. f. v. **mustopită.**

MUSCÓȘI s. m. pl. (Regional) Numele unui motiv de cusătură pe ie. V. muscă **(II 5).** (Rășinari-Cisnădie). PĂCALĂ, M. R. 518. *Bănicei pe 9 sau muscoșii.* id. ib.

— Etimologia necunoscută. Cf. muscă.

MUSCOVÍT s. n. Varietate de mică incoloră sau de culoare albă-gălbuie. *Muscovitul se formează în roci magmatice intruzive.* LTR², cf. DER.

— Și: **muscovítă** s. f.

— Din fr. **muscovite**, rus. **мусковит.**

MUSCOVÍTĂ s. f. v. **muscovit.**

MÚSCUL s. m. v. **mușchi².**

MUSCULÁR, -Ă adj. Care aparține mușchilor² **(1)**, privitor la mușchi². *Dezvoltarea puterilor musculare era privită ca un dar din cele mai prețioase ale naturii.* MN (1836), 77²/13, cf. VASICI, M. I, 165/13, NEGULICI. *Tot ce va face pe om să cheltuiască puterea mușchiulară îi va aduce plăcere și folos.* GHEREA, ST. CR. I, 132. *Această trudă, dătătoare de migrene și crampe mușculare.* TEODOREANU, M. II, 165. *Cunoașterea centrilor musculari va permite într-o zi să se numere celulele care inervează fiecare mușchi.* PARHON, O. A. I, 30.

— Pl.: *musculari, -e.* — Și: **mușchiulár, -ă,** (rar) **mușculár, -ă** adj.

— Din fr. **musculaire.** — **Mușchiular, mușcular:** prin apropiere de *mușchi².*

MUSCULÁT, -Ă adj. (Rar) Musculos. (Fig.) *Mai pe scurt, m-a posedat intenția de a împrumuta vorbelor însușiri materiale, așa încît unele să miroasă, . . . altele să fie pipăibile, dure sau mușculate.* ALAS 18 XII, 1927, 5/2, cf. ARGHEZI, în BUL. FIL. VI, 33.

— Pl.: *musculați, -te.* — Și: **mușculát, -ă** adj.

— Din lat. **musculatus.** — **Mușculat:** prin apropiere de *mușchi².*

MUSCULATÚRĂ s. f. Totalitatea mușchilor²**(1)** corpului sau ai unui organ (la oameni și animale). *Musculatura jumătății drepte* [a inimii] *este asemenea mai slabă decît aceea a jumătății stînge.* POLIZU, P. 144/11. *Vînătorii . . . în musculatura lor sînt adevărați eroi la vînătoare.* ODOBESCU, S. III, 76. *Un corp de o musculatură puternică, dar dizgrațios.* GANE, N. I, 58. *Pravăț era voinic, cu o musculatură de atlet.* VLAHUȚĂ, D. 257. *Căpitanul Simion . . . păși incomodat parcă de mușculatura care-i scurtase brațele și picioarele.* C. PETRESCU, Î. II, 106. *Era pipernicit, cu brațe subțiri, fără musculatură.* id. ib. 112. *Își mlădia oțelul mușchiulaturii.* CAMILAR, N. II, 231. *Acțiunea medicamentelor digitalice asupra musculaturii voluntare.* DANIELOPOLU, F. N. II, 37. *Purta cămașă cu mînecile scurte, din care ieșeau brațe cu o muschiulatură fioroasă.* CĂLINESCU, S. 247.

— Pl.: *musculaturi.* — Și: **mușchiulatúră,** (rar) **mușculatúră, muschiulatúră** s. f.

— Din fr. **musculature.** — **Mușculatură, mușchiulatură:** prin apropiere de *mușchi².*

MUSCULÉȘTE adv. v. **'muscălește.**

MUSCULÍȚĂ s. f. Diminutiv al lui muscă.

I. (Entom.) **1.** Muscă **(I 1)** mică; muscuță **(1),** (rar) muscușă, (regional) mușțiță **(1),** mușticuță. Cf. ANON. CAR. *În mreaja paingului alte lighioi nu să pot prinde, fără numai musculițe.* CANTEMIR, HR. 24. *Ca stelele sînt musculițele prin frunze Și împlu aerul cel cald cu o lumină Verzuie.* EMINESCU, O. IV, 92. *Întins pe iarba prăfuită din grădină . . . se uita uneori cu băgare de seamă la musculițele ce sfîrîiau ca o apă în fierbere.* SANDU-ALDEA, A. M. 158. *O musculiță cît o măgălie . . . intră bîzîind să caute ceva dulce.* GÎRLEANU, L. 21. *În jurul luminilor, înspre tavan roiau fără încetare o mulțime de musculițe și de fluturi de noapte.* V. ROM. iulie 1954, 52. *Bine ne-am găsit, musculiță!* MARIAN, INS. 373. ✦ (Și în sintagma *musculiță de vin,* MARIAN, INS. 393) Muscă-bețivă *(Drosophila funebris* sau *fenestrarum).* Cf. MARIAN, INS. 393, ALR SN I h 243. ✦ *Musculița-cireșelor* = muscă-de-cireșe *(Rhagoletis cerasi).* Cf. SIMIONESCU, F. R. 359.

2. P. gener. Insectă mică; gîză. Cf. muscă **(I 3).** *Buburuza umblă pe mîna Glirei. Fata vrea să vadă încotro își va lua zborul musculița.* V. ROM. mai 1954, 191. ✧ Compus: **musculița-cu-cap-de-cămilă** = insectă cu corpul negricios, patru aripi transparente și cu partea de dinainte a pieptului lungită și îngustă *(Raphidia crassicornis).* Cf. SIMIONESCU, F. R. 274. ✦ (Regional) Fugău *(Hydrometra stagnorum*

sau *paludum)* (Vălcani-Sînnicolau Mare). ALR II 6 563/47.

II. 1. Muscă **(II 1).** *Omul ce poartă muscă (musculiță) la buză, e pătimaș de ceva.* GOROVEI, CR. 40.

2. (Rar) Mic semn negru (natural sau artificial), pe obraz sau pe corp; (popular) benghi. ALEXI, W.

3. (Regional) Un fel de înfloriturî care se fac pe bundițe. Cf. m u s c ă **(II 5).** (Audia-Piatra Neamț). GLOSAR REG.

— Pl.: *musculițe.*

— **Muscă** + suf. *-uliță.*

MUSCULÓS, -OÁSĂ adj. Care are mușchi[2] **(1)** puternici, viguroși; plin de mușchi[2]; mușchios[2], (rar) musculat. *O membrană mare, muscoloase.* AMFILOHIE, G. F. 265v/15, cf. VEISA, I. 172/12, NEGULICI, PONTBRIANT, D. [Boii] *musculoși, calmi, fără nervi, cu osătura robustă și crupa lată, abia se clinteau greoi pe loc.* BART, S. M. 84. *Așezat pe trotuar, cu obrajii trași, dar mușchiuloși, sprijiniți în palme, Mitrache tăcea.* CAMIL PETRESCU, N. 165. *Masîndu-și în dușmănie pieptul luciu și musculos, Matei își mai urlă reproșurile vreo cîteva minute.* V. ROM. mai 1954, 46. *Fascinat, nu-și putea lua ochii de la silueta zveltă, musculoasă a maiorului.* T. POPOVICI, S. 317. ✦ Cărnos. *Împrejurul gurei musculoase se vedea o dulceață amărîtă de îndoieli.* EMINESCU, N. 52.

— Pl.: *musculoși, -oase.* — Și: **mușchiulós, -oásă,** (învechit, rar) **muscolós, -oăsă** adj.

— Din it. **muscoloso,** lat. **musculosus,** fr. **musculeux.** — **Mușchiulos:** prin apropiere de *mușchi*[2].

MÚSCUR[1], -Ă adj. **1.** (Popular; adesea substantivat) (Oaie sau capră) de culoare albă și cu pete negre pe bot (DR. III, 210, H IV 146, CIAUȘANU, V. 181, id. GL., A VI 9); (oaie sau capră) de culoare neagră și cu pete albe la urechi și pe bot (RĂDULESCU-CODIN, T. PAPAHAGI, M. 226); (despre cai) negru-alb, sur (H XVIII 803); (despre cîini) vînăt înspicat, cu pete de culoare deschisă (ib. I 7, XVIII 803, GLOSAR REG.). *2 epi: una roaibă și una moscură* (a. 1834). IORGA, S. D. XXI, 436. *Colorile (berbecului și oei) sînt: alb, negru, bălțat . . . , oacheșă, muscură.* H IV 9. ✦ (Substantivat, f.) Oaie albă (Izvorul Alb-Piatra Neamț). A V 33.

2. (Regional; despre culori) „Spălăcit" (Roșia-Beiuș). ALR II 3 412/310.

— Pl.: *muscuri, -e.* — Și: (învechit) **móscur, -ă** adj.

— Etimologia necunoscută.

MÚSCUR[2] s. m. v. **mușchi[2].**

MUSCURÁTĂ s. f. (Regional) Oaie cu lîna albă și cu pete negre pe bot; (regional) muscurină (Tîrgu Neamț). A VI 9.

— Pl.: *muscurate.*

— De la **muscur[1].**

MUSCURÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A zîmbi. *Împăratu-n sală ședea, Pe Brîncoveanu-l vedea, Cum îl vedea-l cunoștea, Mustăcioara-i muscurea.* PĂSCULESCU, L. P. 193.

— Prez. ind.: *muscuresc.*

— Etimologia necunoscută.

MUSCURÍCĂ s. f. (Popular) Diminutiv al lui m u s c u r ă (v. m u s c u r[1] **1),** adesea folosit ca nume de oaie sau de vacă. Cf. DAMÉ, T. 182, H V 54, IX 37, CIAUȘANU, V. 181, id. GL., CHEST. V 76/54.

— **Muscură** (v. *muscur[1]*) + suf. *-ică.*

MUSCURÍCI s. m. (Regional) Om de nimic. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.

— Pl.: *muscurici.*

— Cf. m ă s c ă r i c i.

MUSCURÍNĂ s. f. (Regional) Muscurată (Sălciua de Jos-Aiud). CHEST. V 75/69.

— Pl.: *muscurine.*

— **Muscură** (v. *muscur[1]*) + suf. *-ină.*

MUSCURÍU, -ÍE adj. (Regional; despre oi și despre capre) Cu blana de culoare deschisă și cu pete negre pe bot; muscur[1] **(1).** *Oaie muscurie.* H IX 482, cf. CHEST. V 75/39, 76/94, DR. III, 210, L. ROM. 1959, nr. 2, 53.

— Pl.: *muscurii.*

— **Muscur[1]** + suf. *-iu.*

MUSCURÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Prin Ban. și Transilv.) Murdar **(1).** *Bunda mi-i cam muscuroasă.* L. COSTIN, GR. BĂN. 142, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 14, ALR II 3 390/47.

2. S p e c. (Regional; în forma *muzguros)* Murdar de mîncare la gură (Stănești-Curtea de Argeș). L. ROM. 1959, nr. 2, 53.

— Pl.: *muscuroși, -oase.* — Și: **muzgurós, -oásă** adj. L. ROM. 1959, nr. 2, 53.

— Cf. m u s c u r[1].

MUSCÚȘĂ s. f. (Rar) Musculiță **(I 1).** Cf. PONTBRIANT, D.

— Pl.: *muscușe.*

— **Muscă** + suf. *-ușă.*

MUSCÚȚĂ s. f. **1.** Musculiță **(I 1).** *Muscuțele ceale mici . . . în unghiurile ochiului se adună.* CALENDARIU (1814), 180/9. *Un roiu de muscuțe.* AR (1829), 234[1]/8. *Muscuțele-mpregiuru-mi făceau a lor mișcare.* MUREȘANU, P. 117/3. *Și cu crengi îl apăr pagii de muscuțe și zăduf.* EMINESCU, O. I, 85. *Se strîng totdeauna roiuri de muscuțe să bîzîie pe creasta monumentului înfierbîntată de arșiță.* CARAGIALE, O. III, 13. *Goandele de cîini sînt muscuțe galbene ce se suie pe cîini.*

MARIAN, INS. 397. *Soarele era încă deasupra asfinţitului şi în lumină jucau roiuri de muscuţe.* SADOVEANU, O. XII, 384, cf. id. P. M. 82. *Sucnă-murgă ca muscuţă în crăpătură au auzit toate sfaturile şi propusurile zmeoaicelor.* SBIERA, P. 105. ✧ Fig. *Şi paing de tribunaluri, în corciocurile mele Mulţi răzăşi, muscuţe proaste, cadu-n laţu-mi bîzîind.* PR. DRAM. 364. ✦ (Şi în sintagma *muscuţă mănînţică*, MARIAN, INS. 370) Muscă neagră *(Musca corvina).* id. ib. ✦ (Şi în sintagma *muscuţă de vin*, ALR SN I h 243) Muscă-beţivă *(Drosophila funebris* sau *fenestrarum).* ib.

2. (Regional) Albină *(Apis mellifica)* (Cîmpulung Moldovenesc). CHEST. VI 22/3.

— Pl.: *muscuţe.*

— **Muscă** + suf. *-uţă.*

MUSELÍM s. m. Locţiitor de guvernator (la turci). *545 tal. s-au dat darul muselimului ot Dîrstor* (a. 1693). ŞIO II$_2$, 87. *Patriearhul Dionisie şeheroglanul, care-i zicea şi muselimul din petnarii împărăteşti.* IST. Ţ. R. 3. *Au trimis gonaci şi făgăduiele la paşi, la muselimi.* R. POPESCU, CM I, 451, cf. MAG. IST. II, 23/20, ŢICHINDEAL, F. 12/2, I. BRĂESCU, M. 68.

— Pl.: *muselimi.* — Şi: (învechit, rar) **museliúm** s. m. ŢICHINDEAL, F. 12/2.

— Din tc. **müsellim.**

MUSELÍN s. n. v. **muselină.**

MUSELÍNĂ s. f. Ţesătură de bumbac sau de mătase, foarte fină, subţire şi străvezie; stofă de lînă foarte fină şi subţire, tulpan; (la pl.) varietăţi ale acestor ţesături; (germanism rar) **mul**[2], (învechit) musul. *51/4 coţ muşulin fain* (a. 1754). IORGA, S. D. XII, 68. *Doă batiste musulin* (a. 1796). id. ib. VIII, 32. *Haine de musulin* (a. 1818). GCR II, 225. *Stofe bogate de Alep şi de Brusa cusute cu fir şi mătase; museline (un fel de pînză de bumbac) de India cu cele mai bogate cusături.* CR (1830), 373[2]/8. *1 roiche musulim* (a. 1853). IORGA, S. D. VI, 138, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Şurţurile . . . era şi de mătase, roşii şi albe, albe de moşalim iar altele de prizîl.* PITIŞ, ŞCH. 111. *De la Viena* [se importau] *postavuri, muselinuri, încălţăminte.* N. A. BOGDAN, C. M. 134. *O pulbere vaporoasă vibra în unde, plutind în zare ca o muselină transparentă.* BART, E. 19. *Un voal de muselin, cît un cearceaf de fire de păianjen, o acoperea toată din cap pînă în picioare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 167. *Ferestrele înalte, voalate de o draperie primăvăratică de muselin, dădeau o impresie de distincţie, de calm şi de studiu.* T. POPOVICI, S. 14. *La toată casa-i lumină, Numai la mîndruţa-s două, Că-şi face cămaşă nouă, Ciupagu de muşulin, Cumpărat de Serafin.* HODOŞ, C. 70.

— Pl.: *museline.* — Şi: **muselín** (pl. *muselinuri)*, **muslín** (com. din BUCUREŞTI), (învechit şi regional) **musulín, musulím, muşulín, moşalím** s. n., (învechit) **musulínă** (POLIZU) s. f.

— Din pol. **muślin,** tc. **muslin,** fr. **mousseline,** it. **mussolinc.**

MUSELIÚM s. m. v. **muselim.**

MUSERÉDĂ s. f. (Învechit, rar) Calomnie. Cf. HASDEU, ap. DDRF.

— Din germ. **Missrede.**

MUSEREDÍTĂ s. f. (Învechit, rar) Acuzaţie nedreaptă. Cf. HASDEU, ap. DDRF.

— Cf. musereda.

MUSICLÓN s. m. v. **muziclon.**

MUSÍU s. m. sg. (Învechit, în Munt. şi Mold.; adesea urmat de numele persoanei) Termen de politeţe folosit pentru a vorbi cu (sau despre) un bărbat; domn. V. cucon. *Solul franţezilor, monsiu de Siatonov, se împotrivi.* VĂCĂRESCUL, IST. 270. *Cu frăţ[eas]că dragoste mă închin dumitale, munsiu Alexandr* (a. 1810). FURNICĂ, I. C. 276. *Lui monsiu Chiunem iarăşi multe închinăciuni.* KOGĂLNICEANU, S. 2. *Ieşi munsiu cît îi cu cinste, să nu capeţi un cevaş.* PR. DRAM. 366. *Musiu! domnule! m-ai nenorocit!* CARAGIALE, O. VI, 37. *Sevastiţa se mărită cu un tînăr de viitor, ca musiu Năstase.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 42. *Trebuie să ştii mata, musiu Mihăiţă, că ne-ai făcut o deosebită plăcere venind astăzi aici.* SADOVEANU, O. IX, 440, cf. id. N. F. 29. ✧ (Azi glumeţ sau ironic) *Ce pofteşti, mă musiu?* CARAGIALE, T. II, 11. *Şi eu îl am însemnat pe musiu Tache la catastiful meu.* id. O. VI, 10. *Şi dumitale ţi-o fi plăcînd sfinţii ăi noi ca lui musu Jenică.* DELAVRANCEA, O. II, 311.

— Accentuat şi: *musiú.* — Şi: **monsíu, munsíu, musú** s. m. sg.

— Din fr. **monsieur.**

MUSLÍM s. m. (Turcism învechit) Musulman **(1).** *Dacă un muslim va libera pe sclavul său . . .* (începutul sec. XIX). ŞIO II$_2$, 23. *Crudul arnăut muri într-o miercuri . . . , zi rea în ochii moslimilor.* BĂLCESCU, M. V. 235. *S-a închinat după rînduiala drept-credincioşilor moslemi.* SADOVEANU, O. XIII, 873.

— Pl.: *muslimi.* — Şi: **moslím, moslém** s. m.

— Din tc. **müslim.**

MUSLÍN s. n. v. **muselină.**

MUSLÚC subst. (Învechit) Rezervor de apă (CIHAC, II, 598, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.); canea sau cep de cişmea (ŞIO II$_2$, 156).

Să-aibă şi afară la uliţă un musluc pentru ca să ia norodul apă (a. 1803). URICARIUL, IV, 169/15.
— Pl.: ?
— Din tc. **musluk.**

MUSÓN s. m. Vînt tropical care bate timp de şase luni dinspre mare spre uscat şi alte şase luni în sens contrar. *Vînturile cu orînduială schimbate numite muzoni.* AMFILOHIE, G. F. 144v/12, cf. GENILIE, G. 109/19, DRĂGHICEANU, C. 122, COSTINESCU, PONI, F. 185, MEHEDINŢI, G. F. 36, ALEXI, W. *Musonii din India... suflă vara de la mare spre uscat şi iarna de la uscat la mare.* CIŞMAN, FIZ. I, 555.
— Pl.: *musoni* şi (rar, n.) *musoane* (DRĂGHICEANU, C. 122). — Şi: (greşit) **muzón** s. m.
— Din fr. **mousson.**

MUST s. n. **I. 1.** Lichid dulce, nefermentat sau, p. ext., care a început să fermenteze, stors din struguri şi folosit ca băutură. *Pîntecele mieu ca un foale de must ce fiarbe iaste legat.* BIBLIA (1688), 377[1]/9, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 230, BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU. *Mustul... începe a sfărăi, a scoate clăbuci şi a prinde pe deasupra o cămeşă.* I. IONESCU, C. 198/17, cf. PONTBRIANT, D. *Nice un fîrtari de most n-au ieşit din struguri* (a. 1864). IORGA, S. D. XIII, 74, cf. COSTINESCU, LM. *Într-o tufă, sub un brustur doarme Satyr beat de must.* EMINESCU, O. IV, 119. *Fugi, nene, că mustul strică stomacul!* CARAGIALE, O. II, 43, cf. DDRF. *O, daţi-mi vin şi must să beu, Să-nec durerea-n mine!* COŞBUC, P. II, 220, cf. BARCIANU. *Tu, spirite-al Pămîntului, îmi eşti Mai prieten, mai aproape, şi-mi sporeşti Puterile, ca mustul care-mbată.* GORUN, F. 23. *Mustul de struguri modifică în mod favorabil enterocolita.* BIANU, D. S. 705. *Must făcut din poamă văratică.* PAMFILE, S. T. 4. *Prin teascul ca un urs Ridicat în două labe, Mustul rubiniu s-a scurs Ca un sînge gros din boabe.* D. BOTEZ, F. S. 91. *În Cotnari, ieşeau oameni cu cofăiele de must.* SADOVEANU, O. IV, 189. *În dreapta, sînt două butoaie pe care scrie cu tibişirul: Must dulce, pe unul; Turburel, pe celălalt.* CAMIL PETRESCU, O. I, 402. *Aduceau un boloboc de ţuică şi unul de must.* PAS, Z. I, 170. *Mă plimb din cramă-n cramă... Să beau must de poamă coarnă.* TEODORESCU, P. P. 332, cf. 561. *Cu must de viţă crescu copilul pînă începu să mănînce şi altceva.* FUNDESCU, L. P. I, 75. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Se scurge sînge roşu din artere, Ca un must din struguri negri.* MACEDONSKI, O. I, 105. *Ca un must e pentru mine Glasul să ţi-l aud.* BLAGA, L. U. 15. *Ca mustul tînăr soarele se varsă Pe buza tremurată a pădurii.* BENIUC, V. 45. *Sufletele fierb cum fierbe mustul, Căci le îneacă ura şi dezgustul.* V. ROM. iulie 1954, 227. ✧ *Must tăiat* v. t ă i a t. *Must înăsprit* v. î n ă s p r i t.

2. P. e x t. (De obicei urmat de determinări nume de fructe introduse prin prep. „de") Suc pe care îl conţin unele fructe (şi care adesea se extrage din acestea). V. m u r s ă[1] **(2).** *Mustu de lămăie* (a. 1749). GCR II, 45/12. *Gustul ei iaste ca a mustului de meare sau peare.* IST. AM. 65r/10. *Mama Stanca intră în casă trîntind uşa de perete; chipul ei era ca mustul de bozii.* DELAVRANCEA, S. 52. ✦ Lichid dulce preparat sau extras din fructe, sfeclă, rădăcini de trestie-de-zahăr, sau obţinut prin transformarea amidonului în zahăr, folosit în industria zahărului sau a alcoolului. Cf. ENC. AGR. IV, 105.

3. (Popular) Băutură preparată prin fermentarea în apă a merelor, c i d r u; băutură preparată din pere acre, pădureţe, care se zdrobesc, se presează şi se lasă să fermenteze. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BIANU, D. S. 795. *În tindă se ţin marile poloboace cu curechiu, pepeni şi must de mere uscate.* PAMFILE, I. C. 445, cf. DIACONU, VR. LV.

4. (Prin vestul Transilv.) Compot de mere sau de pere uscate. Cf. ALR II 6 096/95, 310. ✦ (Regional; determinat prin „de mure" sau „de zmeură") Sirop (de mure sau de zmeură) (Glimboca-Caransebeş). ALR II/27.

5. (Regional) Mied **(1),** hidromel, mursă[1] **(1)** (ALR II 4 158/219, 704); apa în care se pun fagurii storşi (ib. 4 158/260).

6. (Popular) Sevă; s p e c. seva arborilor; (popular) mîzgă **(1),** mustăreaţă **(1),** (regional) miericică **(I 3).** *Pîine... tocmită din făninі şi musturi den verdeţ.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 240r/18. *Modrul sau mijlocirea cu carea se poate face sirup şi zahăr din mustul cel dulce al tuleilor de cucuruz, după ce ai cules de pre dînşii rodul* (a. 1812). BV III, 61. [Albina] *a scoate ştie dintr-un must plin de otravă cea mai bună doftorie.* CONACHI, P. 269, cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Dacă grîul este... copt fără vreme, în pripă, gospodarul iarăşi se întristează, căci cu toate că paiele vor fi uscate în mustul sau verdeaţa lor, grăuntele va fi mic.* PAMFILE, A. R. 116. *Prin jud. Dolj se jupoaie de pe crengile de arţar coaja, mai ales primăvara, cînd este plină de must, mîzgă.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 137. *Vinele vegetale ale pămîntului, pline de must, se ridică spre miazăzi.* ARGHEZI, P. T. 21. *Must de lemne verzi, care iese prin capul lemnelor cînd ard în sobă.* ŞEZ. IV, 29, cf. ALR I 957, 968, A I 12, 20, 21, 22, II 6, III 5, 17, 18 v 14. *Albina din orice floare strînge mustul cel mai bun şi în miere îl preface.* ZANNE, P. I, 313. ✦ (Regional) Răşină (de brad) (Movilenii-Slatina). ALR I 977/890.

7. (Învechit) Lichid pe care îl conţin ţesuturile animale. *Fu bătut... de-i cura sîngele svînt de mohorîţi pămîntul de sînge şi de mustul de topitura trupului.* DOSOFTEI, V. S. februarie 69r/18, cf. PONTBRIANT, D. ✦ (Sens curent) Lichid care se scurge din carne, cînd se frige.

Crestă friptura pe de toate părțile și îi dete sare multă. Și puind-o iarăși la foc o lăsă să se frigă pînă ce era cu mustul într-însa. ISPIRESCU, L. 340. *Bicați prăjiți în mustul lor.* ODOBESCU, S. III, 39, cf. BARCIANU. *Nu le pusese dinainte decît mămăliguța și un talger cu pastramă, care încă mai sfîrîia în mustul ei sărat.* CAMIL PETRESCU, O. II, 521. ✦ (Regional) „Apa de pe slănină" (Imoasa-Strehaia). ALR I 740/842. ✦ (Regional) Secreție a anumitor glande din organismul omului. *Trebuiește a să amesteca și a să măcina bine în dinți... spre a să măcina bucătura cu de-amăruntul și a să amesteca și a să frămînta cu mustul gurii.* PISCUPESCU, O. 197/6. *Muncesc pînă-mi iese mustul din mine (sudoarea).* PAMFILE, J. I, 128.

8. (Popular; adesea urmat de determinări) Zeama din gunoiul vitelor; (regional) mustăreață **(4)**, mujdar **(2)**, musteală **(2)**, mustoare, mustalău, mustar[1] **(2)**, mustăraie, mustărie **(3)**, mursă[1] **(3)**, murdărie **(2)**. *O baltă cu must de gunoi în curtea sa* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 206. *Isprăvise asta grindă de cioplit, Se băligă peste dînsa boul unui ce-a venit, Și deși am curățit-o, dar mustul din ea intrînd, Astfel a rămas pătată.* PANN, H. 65/13. *Vitele cele priboite la rădicarea carantinei... să vor pitrece de căteva ori prin fum, spălîndu-se bine picioarele lor și pintre unghii de baligă și must.* CUPARENCU, V. 11/7, cf. ALEXI, W. *Băligarul și mustul... se strîng cu îngrijire pentru a fi utilizate în agricultură.* PĂCALĂ, M. R. 275, cf. com. din BILCA-RĂDĂUȚI, ALR II 5 678, A I 35, III 2, VI 3.

9. (Determinat prin „omătului" sau „zăpezii") Lichid cu care este îmbibat pămîntul, după topirea zăpezii. *Soiul orzului de pe la noi să samănă în martie și mai nimerit în mustul omătului.* I. IONESCU, C. 64/14, cf. id. P. 239. *Ți-oi mai spune și altele, ceva mai nevinovate, ceva mai gingașe, ca și florile ieșite din mustul omătului.* SADOVEANU, P. S. 204. *Logofătul pusese ovăzul în mustul zăpezii.* SANDU-ALDEA, U. P. 178. *Mustul omătului nu-i bun pentru arătură; e tare ca un fel de leșie.* PAMFILE, VĂZD. 166, cf. ALR II 5 053/36, A VI 8, 26. ✦ (Regional) Apă care îmbibă pămîntul după ploaie (Ghilad-Timișoara). ALR II 5 053/36.

II. (Regional) Boală de piele (cauzată de degerături), caracterizată prin mîncărime la talpa piciorului; păducel (Straja-Rădăuți). Cf. ALRM I/I h 185/388.

— Pl.: *musturi.* — Și: (regional) **must** (ALR I 957/295), **most** s. n.

— Lat. **mustum.** — **Most** < germ. **Most.**

MUSTAFÍR s. m. v. **musafir.**

MUSTALẮU s. n. (Prin vestul Transilv.) Must **(I 8)**; p. restr. urina vitelor. *Dacă se face mustalău șchiopează oile.* CHEST. V 10/27, cf. A I 13, 21, 22, 24, 26, 34.

— **Must** + suf. *-ălău.*

MUSTĂR[1] subst. **1.** S. m. (Rar) Vînzător de must **(I 1)**. *Să nu se perceapă nici o taxă de la mustari.* ap. TDRG.

2. Subst. (Regional) Must **(I 8)** (Groși-Baia Mare). ALR II 5 678/349.

— Din **must** + suf. *-ar.*

MUSTÁR[2] s. n.v. **muștar.**

MUSTĂȚĂ s. f. **I.** (Adesea la pl. cu valoare de sg.) Părul care crește (la bărbați) deasupra buzei superioare. *Iară musteața, acoperindu-i gura..., să mesteca cu barba.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 81[r]/27. *Nice ș-au tăiat unghiile, nici ș-au tocmit mustața lui.* BIBLIA (1688), 235[2]/36. *Vrîsta cea capilandrică, în carea vrîstă scot peri atîta la musteți, cît și la barbă* [glosă marginală]. AETHIOPICA, 26[v]/21. *Copilașii cu musteață, barbă și plete lungi de la 1835, carii și astăzi tot tineri să numesc.* RUSSO, S. 10. *În acel echipagiu era... un june brunet care de pe barbetă și musteți se cunoștea că e străin.* NEGRUZZI, S. I, 37. *Fanariotul surîse cu îngîmfare; apoi după ce-și răsuci de cîteva ori negrele sale mustăți, zise...* FILIMON, O. I, 125. *Tu cu mînile-ncleștate, mai cu degetele depeni, Mai sucești vreo țigară, numeri fire de musteți.* EMINESCU, O. I, 155. *Toți erau cu părul, cu barba și cu mustețele pline de promoroacă.* CREANGĂ, P. 256. *Bogoslovii erau toți oameni mari, cu barbă și cu mustețe.* SLAVICI, N. I, 187. *Am avut mustațe mari și sure.* AGÎRBICEANU, A. 340. *Dinții îi străluceau subt tufele de păr ale mustăților.* SADOVEANU, B. 38. *Zîmbi tușind în musteața stufoasă.* C. PETRESCU, R. DR. 87. *I-a băgat în răcori un palicar cu falnice musteți de smoală și flinta la umăr.* id. A. R. 8. *Seamănă îngrozitor cu tata. Aceleași musteți lungi și cap uriaș.* SAHIA, N. 20. *Își chinuia între degete firele sure de musteți.* BART, E. 285. *Mustața lui întoarsă frumos era ca și șorțul de albă.* ARGHEZI, P. T. 116. *Purta o mustață neagră și întoarsă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 28. *Are mustăți roșcovane pe buză.* STANCU, D. 15. *Liteanul că se mira Și musteața-și resucea.* ALECSANDRI, P. P. 176, cf. 209. *Pe noi colăceri ne-alese, Cu mustețile sumese.* TEODORESCU, P. P. 171. *Măi bădiță de la școală, Vin-acasă de te-nsoară, Că barba mi te-mpresoară Și musteața-ți taie fața.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 240. *Paloșul că mi-l scotea, Pe palmă mi-l învîrtea, La mustețe mi-l cerca.* POP., ap. GCR II, 297. *Cine naib-a mai văzut Cioară neagră cu albeață, Fată mare cu mustață.* DOINE, 211. *Cînd o fi dă trei ani, are să fie om mare cu mustăți și cu barbă ca toți oamenii.* ȘEZ. III, 98. *Trei fire de mustețe... Mi-au dat în căruntețe.* BIBICESCU, P. P. 303. *De mustăți și de coate goale să nu te plîngi niciodată.* ZANNE, P. II, 301. *Hurduc, burduc, de mustăți te duc* (Bota). GOROVEI, C. 29. (În context figurat) *O cojiță de alună trag locuste, podu-l scutur,*

Cu musteața răsucită șede-n ea un mire flutur. EMINESCU, O. I, 87. ◇ *Mustață galică* v. galic. *Mustață pe oală* v. oală. ◇ (În legătură cu verbele „a răsări", „a da", „a mija" etc., servind ca un indiciu al începutului adolescenței) *Deaca răsăriia musteață coconului, atunce se apropiară dinsul nește arumitori hitleanî și-l măglisiră de-ș goni pre mumă-sa.* MOXA, 381/22. *Fratele ăla tinerelul, de d-abia-i mijește mustața, călugărașul sprîncenat.* CARAGIALE, O. II, 234. *Badea meu, tînăr băiat, Nici mustața nu i-a dat.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 39. *Sugă-mi-te șerpele Cînd ț-or da mustețele Și ți-or fi dragi fetele.* HODOȘ, P. P. 133. ◇ Expr. **A-i rîde** (sau **a-i zîmbi**) (cuiva) **mustața** = a se bucura, a avea un aer satisfăcut. *Jupînului Joe îi rîdea mustața cînd vedea atîta hoit.* ISPIRESCU, U. 84. *Îi zîmbea mustața împăratului și îi lăsa gura apă, cînd se gîndea că a doua zi o să aibă la masa sa mere de aur.* id. L. 72. **A rîde** (sau **a zîmbi, a rînji**) **pe sub mustață** (sau **mustăți**) = a rîde pe ascuns. *Domnul nostru se zîmbi pe sub musteți de minciuna ce cîrpise Toderică.* NEGRUZZI, S. I, 82. *Zi-i pe nume să ți-l spun, răspunse atunci Ochilă, zîmbind pe sub mustețe.* CREANGĂ, P. 245. **A trage** (sau **a duce**) **la mustață** = a bea băuturi alcoolice în cantitate mare, a fi bețiv, a trage la măsea. *Cînd tragi sorocoveții la musteață de ce nu te olicăiești atîta?* CREANGĂ, A. 17, cf. PAMFILE, J. III, 91, CIAUȘANU, V. 181, id. GL., ZANNE, P. II, 301. (Regional) **A trage pe sub mustață** = a mînca, a îmbuca. Cf. CIAUȘANU, V. 181. **A-i rade** (cuiva) **mustața** sau **o mustață** = a-și bate joc (de cineva). Cf. SCRIBAN, D., ZANNE, P. III, 329. (Familiar; ca formulă de întărire a unei afirmații) *Baba asta dacă nu vă va pune într-o săptămînă stăpînul pe picioare, să-mi radeți mie mustața!* SADOVEANU, O. I, 216. *Să-mi razi mie mustața, dacă nu-ți spun drept.* id. ib. 241. **A-și răsuci** (sau **a-și suci**) **mustața** ori **a face cu mustața** = a cocheta cu o femeie (răsucindu-și mustața). *S-auzi zornetul de pinteni și foșnirile de rochii Pe cînd ei sucesc musteața, iară ele fac cu ochii?* EMINESCU, O. I, 157, cf. ZANNE, P. II, 302. ✦ Fiecare dintre cele două părți simetrice din care e formată mustața **(I)**. *Cu o mînă îmi prinse o musteață, iar cu cealaltă mă luă pe după gît.* HOGAȘ, M. N. 18. *Ochii lui Aristică scînteiau ca doi tăciuni aprinși pe fața roșcovană, lată, pe care o împărțea drept în două perechea de mustăți galbene ca paiele.* REBREANU, NUV. 9. *Rămînea în urma tutulor, ridicînd sprincenile îmbinate și imense cît o pereche de mustăți.* C. PETRESCU, Î. II, 71. *Mă țintesc doi ochi ca oțelul, văd două mustăți cît două vrăbii.* SADOVEANU, O. I, 167. *Subt călcîiul unui deal, Două cozi de cal moscal (Mustățile).* ȘEZ. XIX, 149. ✦ P. ext. (Mai ales la pl.) Fire (lungi) de păr care cresc în jurul botului, la unele animale. *O, motani... La zgîriet el v-a dat gheară Și la tors v-a dat musteț.* EMINESCU, O. I, 48. *Se ivi capul motanului alb cu mustăți zburlite.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 77. *Erau iepuri mari care-și mișcau urechile și mustățile.* SADOVEANU, O. VII, 512. *Mîngîie motanul îndelung, îl trase ușor de mustăți.* V. ROM. octombrie 1958, 53.

II. P. anal. **1.** Fiecare dintre antenele insectelor și ale crustaceelor. Cf. MARIAN, INS. XIII, ATILA, P. 62. *După ce zvîrlim în apă bucățile de carne, stăm puțin, pînă ce dihăniile* [racii] *dau de ele și le pipăie cu mustățile.* SADOVEANU, O. IX, 407, cf. CHEST. VI 56/16, 17, 30. ✦ Organe speciale de pipăit ale unor specii de pești, de forma unor fire subțiri situate în jurul gurii. Cf. ENC. AGR. IV, 578.

2. (Popular) Fiecare dintre firele lungi și subțiri care cresc din spicul unor cereale; țeapă. *Grîul... de toamnă numit ciacîr are mustăți.* I. IONESCU, P. 239. *Spicul se alcătuiește din grăunțe sau boabe așezate în rînduri, fiecare grăunte stînd într-un scaun al său și avînd în vîrf, afară de ovăz, țepii, țepușele sau mustețile.* PAMFILE, A. R. 96, cf. 103, H IV 268, XI 5, ALR I 929, A III 2. ✦ Perișori care acoperă sămînța unor plante. *Sămînța de morcovi... la sămănat trebuie frecată în mîini cu îngrijăre, ca să-i pice mustețile.* I. IONESCU, C. 27/16.

3. (Popular; la sg. cu sens colectiv) Mătasea porumbului. Cf. PAMFILE, A. R. 88. *Mîncară și-și făcură țigări din mustăți de porumb, răsucite în hîrtie de ziar.* T. POPOVICI, S. 400. *Scăpăm la pîne noauă că a început să le dea mătășile ori mustețile* [la porumbi]. I. CR. IV, 248, cf. ALRM SN I h 74, 106, A II 6, 7, 12.

4. (Popular; la sg. cu sens colectiv) Rădăcinile adventive ale porumbului, ale cepei, ale butașilor viței de vie etc. sau firișoarele subțiri ale rădăcinii unor plante. *Mlădițele, care au crescut din rădăcina frăgariului, așa se sapă și se deșdină de către rădăcină ca se aibă puțintea mustață.* ECONOMIA, 210/12. *La dezgropatul viei de primăvară se lasă cîteva vițe de la butuc îngropate. Peste an fiecare viță scoate rădăcini cari se numesc musteți.* I. IONESCU, P. 246. *Cîrligele, luate din vie toamna, se pot păstra peste iarnă... căldura și umezeala face ca cîrligul să scoată musteți pînă la primăvară.* id. ib. 247, cf. PAMFILE, A. R. 73, 87, 193, H IV 267, XI 325, XVI 3, XVIII 117, ALR II 5 138/531, 704, 876, 5 139/141, 531, 836, 6 109/791, 836, ALRM SN I h 129, ALR II/I MN 129, 6 014/27, GLOSAR REG.

5. (Regional; la pl.) Fire lăsate nesecerate pe ogor (Vicovu de Sus-Rădăuți). GLOSAR REG.

6. (Pescuit; la pl.; urmat de determinări) Cele patru sforicele cu care este legat gîrliciul de cercul al treilea al vintirului. Cf. ANTIPA, P. 410.

7. (La pl.) Fire de sîrmă întrebuințate în construcții pentru a servi ca schelet de susți-

nere a stucaturii; fire de sîrmă lăsate din planşeu şi de care se atîrnă tavanele false; vergele de oţel care rămîn cu vîrfurile afară după turnarea unei piese de beton armat. Cf. CV 1949, nr. 9, 28. *Pentru a se putea face lucrări decorative din ipsos . . . , se lasă din ziduri mustăţi, sîrme cu cîrlige, care vor forma un schelet de susţinere.* ib., cf. DER.

8. (Rar; la pl.) Fire de aţă din urzeală care atîrnă la capetele unei bucăţi de pînză ce se destramă. *Vartolomeu Diaconu zîmbi amar, ascunzîndu-şi sub mînecă manşeta destrămată, fiindcă i se păruse că inginerul tînăr şi elegant îşi fixase stăruitor privirea la mustăţile pînzei.* C. PETRESCU, A. 348.

— Pl.: *mustăţi* şi (regional) *mustеţe, musteţi, mustaţe, mustăţe* (ALR II/I MN 20, 6 931/334, 836). — Şi: (popular) **musteáţă** s. f.

— Lat. ***mustacea.**

MUSTĂCEÁLĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) Mustăcire. Cf. CIAUŞANU, V. 181.

— Pl.: *mustăceli.*

— **Mustăci** + suf. *-eală.*

MUSTĂCÉR s. m. (Mold.) Butaş. *Cu musteceri se poate avea o vie întemeiată dupre patru ani.* I. IONESCU, P. 246. *Pentru a se face sădirea viei sînt două chipuri: prin mustăceri şi prin cîrlige.* id. ib., cf. ALR I 1 713/528, ALR II 6 108/537.

— Pl.: *mustăceri.* — Şi: **mustecér** s. m.

— **Mustăci** + suf. *-ar.*

MUSTĂCÍ vb. IV. Intranz. **1.** A se strîmba, a-şi mişca mustăţile **(I)** (în semn de nemulţumire); p. ext. a face nazuri, a nu-i plăcea ceva. *Cînd l-a văzut că nu urneşte lecţia din loc i-a zis răspicat, mustăcind cu bogatele-i mustăţi arămii . . .* CIAUŞANU, R. SCUT. 68. *Cînd strîmbi aşa din buze parcă eşti Boţocan cînd musteceşte.* C. PETRESCU, C. V. 116. *Părîndu-i-se că vorbeşte prea tare,* [iepurele] *mustăci şi netezindu-şi . . . botiţul cu labele amîndouă, urmă . . .* PLOPŞOR, C. 85, cf. CIAUŞANU, V. 181, LEXIC REG. 30, ZANNE, P. II, 302.

2. A rîde pe ascuns, a zîmbi reţinut. *Bănică mustăcea, uitîndu-se furiş la stăpînu-său.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 28. *Cînd îşi ridică privirile de pe hîrtie, îmblînzit acum, mustăci din buze şi şopti politicos către Codin . . .* V. ROM. august 1954, 79, cf. CIAUŞANU, V. 181.

3. (Prin Olt.; despre plante) A-i creşte mustăţi **(II 4)**. *A mustăcit via.* Cf. LEXIC REG. 30, MAT. DIALECT. I, 231.

— Prez. ind.: *mustăcesc.* — Şi: (regional) **mustecí** vb. IV.

— V. **mustaţă.**

MUSTĂCIOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui mustaţă **(I)**. Cf. POLIZU. *Mustăcioara abia mijea de parcă era o umbră pe buza lui cea de sus.* ISPIRESCU, L. 228. *Era de vreo douăzeci şi cinci de ani, cu o înfăţişare plăcută . . . , cu o mustăcioară cărbune.* REBREANU, I. 132. *Conu Mihăiţă . . . îşi alintă mustăcioara.* TEODOREANU, M. II, 134. *Era un om mic, cu mustăcioară neagră.* SADOVEANU, O. IX, 66 cf. id. A. L. 9. *Îl înşfăcase pe după gît cu mîna . . . şi scuturîndu-l într-o fierbinte îmbrăţişare, îi şi aşternuse pe obraz sigiliul mustecioarelor pomădate.* C. PETRESCU, A. R. 12. *Surîdea sprijinit în baston, alintîndu-şi mustecioara.* id. ib. 28. *Emilian Chifa, pletos, cu mustăcioară subţire pe buză.* STANCU, R. A. IV, 104. *Puica să mă-ndrăgostească, Mustăcioara să-mi florească.* TEODORESCU, P. P. 305. *Pe din sus de buzişoare Are negre mustăcioare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 136. *Are neagră mustecioară, Mustecioară ca de rac De şi-o-nnoadă după cap.* ŞEZ. I, 108. *Mustăcioara lui, spicul grîului.* POPESCU, B. III, 9, cf. BIBICESCU, P. P. 70, PĂSCULESCU, L. P. 62. *Pe din sus de gurioară, Cunună de mustecioară.* BÎRLEA, B. 48.

— Pl.: *mustăcioare.* — Şi: (regional) **mustecioáră, musteţioáră** (DDRF) s. f.

— **Mustaţă** + suf. *-ioară.*

MUSTĂCIÓS, -OÁSĂ adj., s. f. **I.** Adj. **1.** (Despre oameni) Care are mustaţă **(I)** (mare). Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU. *Un arnăut mustăcios intră.* NEGRUZZI, S. I, 18. *Musteciosul Davidică de la Fărcaşa.* CREANGĂ, A. 84. *Mai rar aşa palicar! înalt, spătos şi mustăcios.* CARAGIALE, O. II, 239. *Un locotenent săcui, foarte mustăcios . . . , gesticula ca un desperat.* REBREANU, NUV. 308. *Se uita şi Negoiţă la cel ce-l lua rob. Era o dihanie mărunţică şi mustăcioasă.* GALACTION, O. 299. *Erau doi oameni . . . mustecioşi foarte.* C. PETRESCU, R. DR. 161. *După el coborî o slugă mustăcioasă, care era pe capră.* CAMIL PETRESCU, O. II, 150, cf. I, 219. *Frică trebuie să-i fi fost Sultanei de el, mare, mustăcios, crunt cum era.* DEMETRIUS, A. 7. *Place-m omu mustecios, Cînd sărută face: fliosc.* ŢIPLEA, P. P. 80. ✧ (Despre obraz) *După ce sorbiră băutura, îşi întoarseră obrazurile mustăcioase către badea Isac.* SADOVEANU, O. VII, 357, cf. id. Z. C. 277. ✧ (Substantivat) *Un mustăcios lung şi deşirat, se adresează vecinului, fără să întoarcă capul spre el.* V. ROM. iunie 1958, 22.

2. (Despre unele cereale) Al cărui spic are ţepi lungi şi subţiri. Cf. COSTINESCU. *Grîu cîrnău . . . are ca specii pe grîul cîrnău mustăcios, numit şi grîu de vară . . . şi pe grîul de iarnă.* PAMFILE, A. R. 103.

3. (Despre unele plante) Cu mustaţă **(II 4)**. *Usturoiul, nelipsitul usturoi, se arătă la iveală şi el cu căpăţînele lui zdrenţuroase, pline de noduri şi mustecioase.* HOGAŞ, M. N. 209.

II. S. f. (art.) Numele unui dans popular; melodia după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 118.

— Pl.: *mustăcioşi, -oase.* — Şi: (regional) **musteciós, -oásă, musteţós, -oásă** (GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.) adj.

— **Mustaţă** + suf. *-ios.*

MUSTĂCÍRE s. f. (Rar) Faptul de a m u s t ă c i; semn, dovadă de nemulţumire; cîrtire, (regional) mustăceală. *Au îndatorirea să le aducă la cunoştinţă... mustăcirile dascălilor îmbufnaţi şi toate nesfîrşitele nemulţumiri.* CIAUŞANU, R. SCUT. 85.

— Pl.: *mustăciri.*

— V. **mustăci.**

MUSTĂCÍTĂ s. f. (Rar) Numele unui soi de struguri, nedefinit mai de aproape. Cf. BARONZI, L. 94, DDRF.

— Etimologia necunoscută.

MUSTĂFÉL s. n. v. **mustăfer.**

MUSTĂFÉR subst. (Ban. şi prin vestul Transilv.) Numele unui soi de struguri albi. Cf. HEM 3 190, H XVIII 70, 291.

— Şi: **mustăfél** s. n. ALR II 6 148/64.

— Etimologia necunoscută.

MUSTĂRÁIE s. f. (Regional) Must **(I 8)** (Drăguşeni-Tîrgu Neamţ). GLOSAR REG.

— **Must** + suf. *-ăraie.*

MUSTĂREÁŢĂ s. f. (Atestat prima oară la ANON. CAR.) **1.** (Popular) Sevă; s p e c. seva arborilor; (popular) mîzgă **(1)**, must **(I 6)**, (regional) mierică **(I 3)**. *Din altele* [ierburi] *stoarce mustăreaţă, Iar din alte-i face scăldătoare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 210, cf. id. LEX. *Facerea zaharului din mustureaţă de jugastru* (a. 1812). BV III, 61, cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, GHEŢIE, R. M., REV. CRIT. III, 161, I. CR. IV, 188, VI, 29, VICIU, GL., VÎRCOL, V. 96, ALR I 968, ALR II 6 397, A III 1, 5, IV 3. ✦ (Regional) Răşină (de brad) (Valea Lupului-Haţeg). A IV 3.

2. (Regional) Zeamă scursă din tescovină. Cf. SCRIBAN, D., CV 1951, nr. 6, 28.

3. (Prin sud-vestul Transilv.) Suc, băutură îndulcită; zeamă care rămîne după spălarea vaselor unse cu miere. V. m u r s ă[1] **(1)**. Cf. REV. CRIT. III, 161.

4. (Mold.) Must **(I 8)**. Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, cf. A VI 16, 19, 20, 22, 26, GLOSAR REG.

5. (Prin Ban.) Usuc. *După Rusalii intră mustăreaţa din lîna cea bătrînă în carnea oii şi apoi pute carnea.* MARIAN, S. R. III, 269.

— Şi: (regional) **mustereáţă** (ALR I 968/217), **mustireáţă** (ib. 968/522, 574, ALR II 6 397/574), **mustureáţă, muştereáţă** (I. CR. VI, 29, CV 1951, nr. 6, 28, ALR I 968/532, ARVINTE, TERM. 157), **muştireáţă** (ALR I 968/558) s. f.

— **Must** + suf. *-ăreaţă.*

MUSTĂRÉŢ s. m. (Bot.; regional) Jugastru *(Acer campestre).* H XIV 373, cf. ALR I 1 934/600.

— Pl.: *mustăreţi.* — Şi: **măstăréţ** s. m. H III 225.

— **Must** + suf. *-ăreţ.*

MUSTĂRÍE s. f. **1.** (Rar) Cantitate de must **(I 1)**. Cf. ŞĂINEANU, D. U.

2. Local în care se vinde şi se consumă must **(I 1)**. *Peste drum e o magherniţă cu fel de fel de poame şi mustărie.* CARAGIALE, O. IV, 8, cf. II, 43. *Grătarele din prispele mustăriilor erau trase în curţi.* KLOPŞTOCK, F. 158. *În mustărie crezi că nu te-a văzut nimeni?* CAMIL PETRESCU, O. I, 402. *În curtea lor, sau pe un loc viran... ticluiau mustăria.* PAS, Z. I, 170. *Păcat că nu ţine toamna tot anul, ca s-o ducă mereu cu mustăria.* id. ib. 172.

3. (Prin nordul Mold.) Must **(I 8)**. Cf. A VI 8, GLOSAR REG.

— Pl.: *mustării.*

— **Must** + suf. *-ărie.*

MUSTĂŢOÁIE s. f. v. **mustăţoi.**

MUSTĂŢÓI s. n. Augmentativ al lui m u s t a ţ ă **(I)**. Cf. PASCU, S. 115. *Îşi netezea o dată mustăţoaiele cele lungi şi-ncordate ca două săbii, apoi ne săgeta cu ochii.* BĂNUŢ, T. P. 110.

— Pl.: *mustăţoaie.* — Şi: **mustăţóaie** (com. din IAŞI) s. f., (regional) **musteţói** (TDRG) s. n.

— **Mustaţă** + suf. *-oi.*

MUSTEÁLĂ s. f. **1.** (Regional) Mustuitură. *De acolo luau musteala, o strecurau prin saci într-un lin şi o călcau.* ap. TDRG, cf. CADE.

2. (Prin Bucov.) Must **(I 8)**. Cf. A V 15, GLOSAR REG.

— **Musti** + suf. *-eală.*

MUSTEĂŢĂ s. f. v. **mustaţă.**

MUSTECÉR s. m. v. **mustăcer.**

MUSTECÍ vb. IV v. **mustăci.**

MUSTECIOÁRĂ s. f. v. **mustăcioară.**

MUSTECIÓS, -OÁSĂ adj. v. **mustăcios.**

MUSTELÍDĂ s. f. (La pl.) Familie de mamifere carnivore mici şi mijlocii, cu corpul suplu, cu coada de obicei lungă, cu picioarele scurte; (şi la sg.) animal care face parte din această familie. Cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D., DER.

— Pl.: *mustelide.*

— Din fr. **mustélides.**

MUSTENÍCI[1] s. m. pl. (Rar) Preparat alimentar dulce, de consistența unei paste și în formă de sul, făcut din făină, must, nuci și zahăr; (grecism) mustopită. Cf. DDRF.
— Etimologia necunoscută. Cf. mustopită, mucenic[1].

MUSTENÍCI[2] s. m. pl. v. **muscerici.**

MUSTEREÁȚĂ s. f. v. **mustăreață.**

MUSTEȚIOÁRĂ s. f. v. **mustăcioară.**

MUSTEȚÓI s. n. v. **mustățoi.**

MUSTEȚÓS, -OÁSĂ adj. v. **mustăcios.**

MUSTÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Cu complementul „struguri") A zdrobi pentru a stoarce mustul **(I 1)**; a mustui **(1)**, (regional) a mujdi[2]. *Musteaști-i* [strugurii] *de-i fă mustu* (a. 1749). GCR II, 45/27, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., ALR SN I h 232, ALRM SN I h 157.
2. Intranz. (Despre sevă) A curge (din abundență), a se întinde (îmbibînd ceva). *Se simțea seva primăverii mustind proaspătă în fiecare crenguță și în firul mărunt de mintă.* C. PETRESCU, R. DR. 53.
3. Intranz. (Despre lichide) A ieși la suprafață (din corpul sau din obiectul îmbibat); (regional) a bușni. [Gălbeaza] *se capătă mai ales în toamnele ploioase, de prin... locuri mocirloase de unde musteşte apa necontenit.* STOIAN, PĂST. 61. *Sînteți toți dintr-un sat? Nuu... din toate părțile pe unde musteşte păcura.* POPA, V. 252. *Apa mustea sub opincile lor.* V. ROM. mai 1955, 26, cf. PAS, L. I, 135. *Pămîntul era umed și apa mustea în urma lăsată de încălțăminte.* BENIUC, M. C. I, 213. *A rămas zvîrcolindu-se în praful șoselei, cu sîngele mustindu-i din burtă.* T. POPOVICI, SE. 72, cf. CIAUȘANU, V. 181. ✧ (Prin exagerare) *Pe-ntinsele cîmpuri de grea bătălie Musteşte și-acuma tot sîngele în glie.* D. BOTEZ, F. S. 14. ✧ Fig. *În locul acela, musteau dedesubt fluidele secrete ale unei viitoare aşezări omeneşti.* BOGZA, C. O. 240. ✦ (Neobișnuit; despre zăpadă) A se topi cîte puțin, scurgîndu-se. *Zăpada uriașă mustea.* STANCU, R. A. IV, 317. ✦ (Despre bube, răni) A secreta un lichid; a supura. Cf. I. CR. VIII, 88. *Buba musteşte.* ib. ✦ (Regional; despre rîuri) A crește, a se umfla (Isbiceni-Corabia). ALR II 2 499/886.
4. Intranz. (Despre materii și obiecte care absorb sau reține lichidele) A fi îmbibat de un lichid (care țîșnește la apăsare); (regional) a chifti. *Făcu cîțiva pași în fața bechetului, pe nisipul ce-i mustea sub opinci.* CONV. LIT. XLIII, 924. *Se luase omătul în multe locuri, și-n urma omătului se ivea țărîna mustind de apă.* V. ROM. noiembrie 1953, 183. *Ploua încă, Hainele-i musteau de apă.* ib. iulie 1954, 151. *Maria s-a dus pînă la poartă, cercetînd lungul străzii ce mustea de apă și glod.* ib. februarie 1955, 180. ✧ Fig. *Era mereu frămîntat de gînduri, mustea în el un nou sens al vieții.* CĂMIL PETRESCU, O. I, 323. ✦ (Despre semințe) A fi îmbibat de sevă. *Zarzării îmbrăcaseră flori de hîrtie, în primăvara cu pămîntul încă negruvioriu și gol sub care musteau semințele.* C. PETRESCU, Î. II, 166. ✦ (Despre bube, răni) A fi plin de un lichid. *Palma lui aspră, umflată, cu rănile căpătate în camera de tortură, încă mustind de coptură și de sînge.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 107.
5. Intranz. (Regional; despre gunoiul vitelor) A fi îmbibat de must **(I 8)**. Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. ✦ Refl. P. ext. (Despre pielea de pe picioarele oamenilor sau ale animalelor) A se infecta, a se inflama (din cauza mustului **I 8**). *Șchiopătînd vreo oaie pentru că s-a mustit, adecă i s-a infectat pielea între rateţe, atunci piciorul cel bolnav se curăţeşte.* JUN. LIT., 1923, nr. X-XI, 383. *Mi s-o mustit picioarele.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.
6. Refl. (Regional) A fermenta, a dospi. Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.
— Prez. ind.: *mustesc.*
— V. **must.**

MUSTÍCĂ s. f. (Prin estul Transilv.) Rumeguș de lemn. Cf. ALR I 1 852/576, 578.
— Din magh. **mustika.**

MUSTÍRE s. f. Acțiunea de a musti.
1. Stoarcere a strugurilor. Cf. DDRF.
2. Îmbibare cu un lichid; p. ext. germinare. *Abureau cîmpurile vestind mustirea bobilor în brazde.* CAMILAR, N. II, 367.
3. Țîșnire, izbucnire. (Fig.) *E în el acum o mustire de orgoliu, care-l aţîţă.* CĂMIL PETRESCU, O. II, 617.
— V. **musti.**

MUSTIREÁȚĂ s. f. v. **mustăreață.**

MUSTÍT[1] s. n. Operație care constă în zdrobirea (parțială a) strugurilor, pentru a scoate mustul **(I 1)**. Cf. H IV 246, XII 19, DDRF.
— V. **musti.**

MUSTÍT[2], -Ă adj. **I.** (Despre fructe zemoase) Zdrobit, stors, terciuit, mustuit[2]. *Cerneala violetă a dudelor mustite.* KLOPȘTOCK, F. 74.
2. (Prin nord-estul Olt.; despre porci) Puțin îngrășat; grăscior. CIAUȘANU, V. 181.
— Pl.: *mustiți, -te.*
— V. **musti.**

MUSTITOÁRE s. f. v. **mustitor.**

MUSTITÓR s. n. **1.** (Munt.) Mustuitor. Cf. DDRF, H IV 246, XII 225, ALR SN I h 233.

2. (Regional) Grinda teascului (ALEXI, W.); (prin Mold.) albie în care se mustesc strugurii (DDRF).

— Pl.: *mustitoare.* — Şi: **(1) mustitoáre** s. f. H XII 225.

— **Musti** + suf. *-tor.*

MUSTÍŢĂ s. f. v. **muştiţă.**

MUSTOÁRE s. f. (Regional; determinat prin „gunoiului") Must **(I 8)** (Scărişoara-Abrud). ALR II 5 678/95.

— **Must** + suf. *-oare.*

MUSTÓCE s. m. (Neobişnuit) Bărbat cu mustăţi **(I)** mari şi aspre. Cf. LB, LM.

— Cf. m u s t a ţ ă.

MUSTOPÍTĂ s. f. (Grecism) Preparat alimentar dulce, de consistenţa unei paste şi în formă de sul, făcut din făină, must, nuci şi zahăr; (rar) mustenici¹. Cf. CIHAC, II, 678, DDRF, BARCIANU, TDRG. *Mustopite de orice fel de fructe.* NICA, L. VAM. 163.

— Pl.: *mustopite.* — Şi: **muscopítă** s. f. CIHAC, II, 678, TDRG.

— Din ngr. **μουστόπιττα.**

MUSTÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Despre fructe) Plin de must **(I 1, 2)**, zemos. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Mustosul strugur.* PANN, P. V. I, 121/16. *Numiri de pere . . . rotunde verzi sau pere mustoase.* BARONZI, L. 93. *Mîncară zîmbind un fruct mustos.* SADOVEANU, E. 124. *Adusese un coş mare plin cu struguri mustoşi, gustoşi, zemoşi.* STANCU, R. A. I, 53. *Frunză verde măr mustos.* SEVASTOS, C. 33, cf. 155, ŞEZ. I, 49, VII, 106, MARIAN, SA. 98, VASILIU, C. 107, I. CR. VI, 281. ✦ (Regional; despre fructe) Cărnos (Dobra-Deva). ALR SN I h 202/105. ✦ (Despre copaci) Plin de sevă; (despre lemne) plin de apă. *Izbitura securilor care muşcau din tulpina mustoasă a copacilor.* PAS, L. II, 157, cf. ALR II/I h 281. ✦ F i g. (Despre cuvinte, expresii) Plin de savoare, bogat în semnificaţii, suculent; picant. *Dosoftei, . . . îndeobşte cultivă imaginea mustoasă şi clară.* LL I, 157. *El este om de lume şi . . . ştie să preţuiască şi finefurile, dar şi expresiile mustoase.* STANCU, R. A. III, 341.

2. (Despre pămînt) Gras, mănos. *Îşi înfigea bastonul de bambus în ţărînă, apoi pipăia glodul mustos de pe vîrful băţului.* V. ROM. octombrie 1954, 92. ✦ F i g. Bogat, îmbelşugat. *Rusalii ploioase, culesuri mustoase.* CALENDARIU (1844), 72/21.

— Pl.: *mustoşi, -oase.*

— **Must** + suf. *-os.*

MUSTRÁ¹ vb. I. **1.** R e f l. i m p e r s. (Prin Olt.) A se spune, a se bănui. Cf. GRAIUL, I, 20. *Să mustrează c-ar fi venit di pestă munte, de la Jina.* ib.

2. T r a n z. A-şi arăta (prin cuvinte) nemulţumirea faţă de atitudinea sau faptele cuiva; a dojeni, a certa. V. d e z a p r o b a, i m p u t a, r e p r o ş a, p r o b o z i. *O mustra şi o preobrîziia pentru păgînătatea ei.* VARLAAM, C. 254. *Şi pre boiari . . . i-au fost mustrînd vezirul în divan* (a. 1657). BUL. COM. IST. II, 221, cf. ST. LEX. 149v/3. *Şi-i va mustra de ocară, Pentru caria-l supărară.* DOSOFTEI, PS. 14/7. *Atunce Adam Sineavschii hatmanul i-au mustrat pe gheneralii moschiceşti.* NECULCE, L. 208. *Au ieşit împreună şi Ahamen, foarte mustrînd pre Teaghen pentru obrăznicie.* AETHIOPICA, 33r/22, cf. 8r/5. *Ce i-au zîs, cum l-au mustrat, Nu ştiu* (a. 1777). GCR II, 116/13. *Şi de-m*[i] *va cădea din limbă cît de mică minciună, voi, cei ce sînteţi de faţă aici, mustraţi-mă la arătare.* MOLNAR, RET. 97/7. *Începu a-i mustra, pentru ce au făcut aceasta.* ŞINCAI, ap. GCR II, 206/5. *Cîţi vor fi înţelepţi şi cu dreaptă socoteală a minţii nu mă vor mustra* (a. 1826). GCR II, 253/31. *Dăstul este pă unul numai să-l mustrezi, că ceilalţi să vîră pîn fundurile su' paturilor.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 62. *Tatăl său la aceasta nu-i da ascultare, ce dimpotrivă îl mustra.* DRĂGHICI, R. 5/12. *Să mă mustri ai dreptate, Căci am învins nenvăţat.* PANN, E. II, 119/12. *Îl ţineau nemişcat, uitîndu-se la el cu o bucurie infernală şi mustrîndu-l.* NEGRUZZI, S. I, 165. *Nu mă mustra, stăpîne, . . . Căci m-am luptat eu tare Cu inima-mi aprinsă; dar nu am izbutit.* BOLINTINEANU, O. 201. *Bătrînii, văzînd astă mare nenorocire şi pe nora lor în aşa hal, au început a o mustra cu lacrimile în ochi.* CREANGĂ, P. 89. *Mamă-sa . . . a mustrat-o cu asprime.* CARAGIALE, O. IV, 135. *Alţii poate că ar fi deschis gura să-l mustre pe Iordache.* GALACTION, O. 285. *O mustra, că o găseşte în fiecare an mai slabă şi mai lipsită de vlagă.* C. PETRESCU, A. 399. *Mustră, ca de obicei, pe monahul Pafnutie, pentru vreo oală nespălată.* STĂNOIU, C. I. 73. *De ce-ai plecat? îl mustră Otilia.* CĂLINESCU, E. O. I, 88. *Am mustrat-o că fumează.* SADOVEANU, O. XIV, 304. *N-am de gînd să mă las mustrat de nimeni.* STANCU, R. A. IV, 69. *Cînd eram la mama fată, Orice vream făceam îndată, Iar dacă m-am măritat, Bărbăţelul m-a mustrat.* ALECSANDRI, P. P. 332. *Mult mă mustră măicuţa, Să las seara uliţa.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 29. *Mult mă mustră preotul Să-i spun eu ibovnicul.* DOINE, 40. *Bate-o maico, ş-o muştrează Ş-o-ntreabă un'e-nserează.* DENSUSIANU, Ţ. H. 169. *Mă mustrează stăpîna, Că nu-mi place slănina.* ANT. LIT. POP. I, 199. ✧ F i g. *D*[oa]*mne, nu cu mîniia ta să mă mustri, nici cu urgia ta să mă certi.* BIBLIA (1688), 383²/12. *Fuge cardinalul! . . . Împrejurul lui Vîjîie şi-l mustră boarea vîntului.* ALECSANDRI, POEZII, 246. *Ulciorul mi-a vorbit, Vrînd, se vede, să mă mustre.* COŞBUC,

P. I, 319, cf. II, 268. *Rău mă mustră murmurul fîntînii de argint.* BENIUC, C. P. 36. ◇ Expr. **A-l mustra** (pe cineva) **cugetul** (sau **conştiinţa, inima**) = a-şi face reproşuri, a avea remuşcări. *Vai mie, ce folosesc laudele a toatei lumi, cînd inima noastră ne mustră şi clevetirea cugetului ne înboldeaşte.* BELDIMAN, N. P. I, 159/5. *Nu te mustră cugetul că eşti necredincios femeii d-tale?* ALECSANDRI, T. 313. *Mă mustră cugetul de atîtea dovezi mincinoase ce-mi ceri să dau.* ODOBESCU, S. III, 45. *De două săptămîni mă mustră mereu conştiinţa.* AGÎRBICEANU, A. 258. *Nu mai pot rămîne aici. M-ar mustra conştiinţa toată viaţa.* DEMETRIUS, C. 64. *Vai, săracu bădiţa, Mult îl mustră inima Că nu m-a putut lua.* PODARIU, FL. 35. ◇ (Complementul indică un animal sau un obiect personificat) *Cînd ţiuia tăciunele, despre care se zice că te vorbeşte cineva de rău, mama îl mustra acolo, în vatra focului, şi-l buchisa cu cleştele.* CREANGĂ, A. 35. *Cînd văzu baba iapa, începu . . . a o mustra că de ce nu s-a ascuns bine.* ŞEZ. VII, 11. ◇ Refl. recipr. *Busuioc de sub părete, Mult se mustră două fete, Frunză verde de bujor, Se mustră pentr-un ficior.* F (1885), 91. *Pe din sus de cea grădină, Merge-o tînără copilă Cu drăguţul ei de mînă, De mînă ţinîndu-se, Din gură mustrîndu-se.* ŞEZ. II, 212. *După masă cine-mi şede? Şede Mircea cu Codrea. Numa ei de să mustra.* ŢIPLEA, P. P. 33, cf. MAT. DIALECT. I, 81. ✦ Refl. A-şi imputa singur (fără cuvinte) faptele săvîrşite, comportarea, atitudinea. *Să şi mustrează şi să dojăneşte cel curat mai mult şi mai vîrtos în greşeli şi să ţine în bărbăţie, în deşteptare şi în înviorare, mai mult şi mai cu seamă decît cel îngălat.* PISCUPESCU, O. 156/19. *Au început a să mustra pe sineş.* DRĂGHICI, R. 58/15. *Se simţea crescut în casa Boarului şi se mustra pentru greşelile ce le-a făcut.* SLAVICI, N. I, 67. *Se împiedică de treptele peronului şi rîse . . . se mustră fără prea mare severitate.* C. PETRESCU, C. V. 366. ✦ Tranz. (Învechit; complementul indică atitudinea, faptele omului) A înfiera, a condamna. *După aceaia* [blestemele proorocului mincinos] *le-au mustrat şi basne le-au arătat cu sila cuvîntului şi cu putearea scripturilor.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/11. *Au mustrat de faţă împietrirea inimii împăratului Dioclitian şi cu limba au rănit pre tiranul cel de obşte al besearicii.* MOLNAR, RET. 50/17. *Gîndeai că orbit de frumuseţă şi nuri N-oi cerceta nici mustra a tale prefăcături.* CONACHI, P. 221. *Mă-ngrozea durerea Că nici c-un semn, nici cu nimic Ea nu-mi mustra tăcerea.* COŞBUC, P. II, 268. ✦ (Regional; în expr.) **Mă mustră nevasta cu . . .** = mă ceartă nevasta şi mă bănuieşte că o înşel cu . . . Cf. CIAUŞANU, GL. ✦ Refl. recipr. (Prin Maram.) A se lua la întrecere, a-şi disputa întîietatea. Cf. ŢIPLEA, P. P. 113. *Da nu-i mîndră ca mîndrele, Da-i soră cu soarele, Şî grăia cu florile, Mustră-să cu zorile Pîn tăte grădinile.* T. PAPAHAGI, M. 95, cf. 226.

3. Tranz. (Învechit, rar) A profera. *Lasă dară că asupra mea vă măriţi şi mustraţi asupră-mi ocăr*[i]. BIBLIA (1688), 371[1]/16. ✦ Intranz. (Prin sudul Transilv.; suspect) A striga. Cf. T. DINU, Ţ. O. 33. *Mustră copilu pă uliţă.* id. ib.

4. Tranz. (Învechit) A insulta, a înjura, a ocărî. *Cînd va grăi neştine cătră altul cuvinte de sudalmă şi lui nu i-are fi fost gîndul să-l suduiască (să-l mustre* MUNT.) . . . , *să să cearte ca un suduitoriu.* PRAV. 223. *Pentru ceia ce clevetesc şi suduiesc (mustră* sau înjură MUNT.) *pre domnul ţărăi.* ib. 244. ✦ (Prin exagerare) A ameninţa; a pedepsi. *Mustrîndu-i cu seamne şi minuni au întărit leagea.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 6[v]/22. *Şi-i ţinea în chisoare, numai pentru să-i mustre şi să-i dosădească* (a. 1760). GCR II, 72/33. *Tot cu frîul m-ai mustrat Şi cu zbiciul m-ai mînat.* HODOŞ, P. P. 46.

5. Tranz. (Învechit) A înfrunta, a brava. *Nu sînt de a se auzi turci cînd îl fac fricos, pe carii el adeseori cu sabia i-au mustrat.* ŞINCAI, HR. II, 16/20. ◇ Intranz. *Eu cătră D*[o]*mnul voiu grăi şi voiu mustra înaintea lui, de va vrea.* BIBLIA (1688), 368[2]/20.

— Prez. ind.: *mústru* şi (popular) *mustrez.* — Şi: (regional) **muştrá** vb. I. — Lat. **monstrare.**

MUSTRÁ[2] vb. I. Tranz. (Regional) A zugrăvi (Părteştii de Jos-Gura Humorului). L. ROM. 1963, nr. 2, 154. *Am mustrat casa cea mare.* ib.

— Prez. ind.: *mústru.* — Din germ. **mustern** „a imprima desene".

MUSTRÁRE s. f. Acţiunea de a (se) mustra[1].

1. Exprimare (prin cuvinte) a nemulţumirii faţă de atitudinea, de faptele cuiva, dojană, ceartă; p. ext. cuvinte care exprimă o asemenea nemulţumire. Cf. mustra[1] **(2).** *Cei ce era răstigniţi cu el cu mustrare huliia pre el.* N. TEST. (1648), 63[r]/7. *Cît l-au adus pre Răzvan la Ieremie Vodă, după cîtăva mustrare, i-au tăiat îndată capul.* M. COSTIN, O. 46. *Ruşine şi necinste, feaţe ocărîte Pizmaşii miei să paţă şi mustrări cumplite.* DOSOFTEI, PS. 24/4. *Sfînta ta mustrare să mă-ndrepteaze.* id. ib. 54/7. *Spre mustrare zicea D*[u]*mn*[e]*zău jidovilor pren Isaiia.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/5, cf. 368[2]/24. *Înaintea pedepselor le dau totdeauna cîte o mustrare care face pe vinovat a le primi ca o îndreptare.* IST. AM. 18[v]/15. *Ne-ai făcut să înţelegem glasul tău cel părintesc prin mustrări bine cuvîntate şi potrivite cu greşalele noastre.* MARCOVICI, D. 4/21. *Aş suferi şi cele mai mari certări şi mustrări a oamenilor.* DRĂGHICI, R. 80/11. *Cu-atîtea mustrări*

crude, spune-mi, faci vreo ispravă? CONACHI, P. 281. *După mai multe mustrări ce primi de la soțul său . . . , căzu iar în ispită.* NEGRUZZI, S. I, 79. *Aș ave poate a-mi face o mustrare . . . că în sinodul generale n-am rezervat elementului laic un loc îndestul de larg* (a. 1865). URICARIUL, X, 379. *Mustrările ce-mi faci nu le merit.* BOLINTINEANU, O. 338. *Toate sînt scrise cu vioiciune, cu îngrijire pentru amănuntele împrejurărilor reale și, pe lîngă unele mustrări meritate, cu bunăvoință pentru noi.* MAIORESCU, CR. III, 22. *La blînda ta mustrare simt glasul cum îmi seacă.* EMINESCU, O. I, 91. *Pentru fiecare oaie el avea . . . cîte o mustrare, după cum și ea stătea la muls.* GANE, N. II, 40. *Nu avea cele trebuitoare și-i era lehamite de mustrările socrilor.* CREANGĂ, P. 89. *Am plîns . . . Dar nu pentru mustrarea ta.* COȘBUC, P. I, 298. *Toți se-ntrebau . . . Ce poate fi acel fior misterios care venise Să turbure, ca o mustrare, pacea lor de mai nainte.* DENSUSIANU, L. A. 62. *Socoti mustrarea drept o aluzie la buna lor stare.* C. PETRESCU, C. V. 226. *Chiar astăzi mă făcu să mănînc mustrare și urechială de la părintele Macarie.* STĂNOIU, C. I. 114. *În fiecare mișcare a lui, în fiecare vorbă despre lucruri străine, ea simțea mustrarea neîndurplecată.* SADOVEANU, M. 124, cf. id. E. 220. *Aprecierile elogioase alternează . . . cu mustrări prevenitoare.* V. ROM. noiembrie 1954, 159. *Mustrarea ce i-o face înțeleptul Vine mai frumos cîrmită decît otova, de-a dreptul.* ARGHEZI, S. P. 9. *Vino, bade, sările, De-ascultă mustrările, Cum mă mustră măicuța, Bade, pentru dumneata.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 269, cf. PODARIU, FL. 22. *Cel ce urăște mustrarea niciodată se-ndreptează.* ZANNE, P. VIII, 378. ✧ Fig. *Colo, spînzură în aer, pe copaci . . . Cuiburi cu totul ferite de a vremilor mustrare.* CONACHI, P. 298. ✧ Loc. adj. **De mustrare** = mustrător, dojenitor. *Tonul ei de mustrare dovedește că nu mă mai respectă atîta.* IBRĂILEANU, A. 45. *Mama le făcu semn cu degetul la gură și cu un ochi de mustrare, să tacă.* BASSARABESCU, S. N. 164. ✧ Loc. adv. **Cu mustrare** = cu reproș. *Dumneavoastră, după cît înțeleg eu, nu prea vorbiți bine românește — zise Artemie cam cu mustrare.* STĂNOIU, C. I. 51. ✧ Expr. (Învechit) **A da în mustrare** = a mustra[1] **(2)**. *Prin ce-ț greși omul, l-ai dat în mustrare.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 212/11. ✦ Una dintre pedepsele disciplinare aplicate pe linie administrativă sau politică, pentru abateri mai puțin grave. Cf. LEG. EC. PL. 279. *Primiți mustrări și avertismente de la forurile superioare.* V. ROM. ianuarie 1954, 77.

2. (Adesea urmat de determinările „de cuget", „de conștiință" sau „cugetului", „conștiinței") Părere de rău; remușcare, căință. *Eu sînt nemulțămitoriu, mustrarea aceasta îm va otrăvi viața.* BELDIMAN, N. P. I, 159/2. *Au dezbrăcat țara fără cea mai mică mustrare de cuget.* id., ap. LET. II, 442/34. *Se chinuiește de mustrarea cugetului.* MARCOVICI, C. 19/4. *Acum ce trebuie să facă? l-au întrebat Robinson rușinat și plin de mustrarea greșelii sale.* DRĂGHICI, R. 13/21. *Un om fără mustrare de cuget.* id. ib. 66/8. *Această nelegiuită . . . Fără mustrare de cuget, fără frică de păcat, Necontenit mă muncește cu armele ce i-am dat.* CONACHI, P. 121. *N-ai mustrare de cuget? Nu-ți pare rău?* NEGRUZZI, S. I, 30. *Mustrarea de conștiință dispăru de la dînsul întocmai ca fulgerul.* FILIMON, O. I, 104. *Pradă pe văduvă și pe sărac fără cea mai mică mustrare de cuget.* id. ib. 113. *Să chemi cumplita moarte și ea l-a ta chemare Să rîdă, să te lase luptînd cu-a ta mustrare.* ALECSANDRI, POEZII, 305, cf. id. T. II, 166. *După ce a venit aici, își trecea zilele în lacrimi și în rugăciuni, ca și cînd o mare mustrare de cuget o gonea.* BOLINTINEANU, O. 349. *Mai multă mustrare am simțit în cugetul mieu decît oricînd.* CREANGĂ, A. 70. *Intrigantul . . . se ucide el însuși de mustrarea cugetului.* CARAGIALE, O. V, 258. *Mustrarea conștiinții fu condamnat s-afrunte.* MACEDONSKI, O. I, 256. *Spun Poveștile că-n urmă mustrarea conștiinții S-a prins de el.* COȘBUC, P. II, 180. *Te îmbia cu un susan ca să fie liber să rontăie și el, fără mustrare de conștiință, două.* PAS, Z. I, 165. ✧ Fig. *Mulți sînt ca nisipul mării, Mulți ca ghearele mustrării.* ALECSANDRI, P. II, 14.

3. (Învechit) Cîrteală, murmurare **(3)**; păcat. *Cade-să* [preotu]*lui să aibă și laudă de om bun, de cei necredincioși, ca să nu cază în mustrare și în lațul vrăjmașului* (cca 1618). GCR I, 47/14. *Fiți ospătători unii către alalți fără mustrare.* N. TEST. (1648), 185[r]/24.

— Pl.: *mustrări.*

— V. **mustra[1]**.

MUSTRÁT, -Ă adj. **1.** (Învechit; în expr.) **Mustrat de cuget** = chinuit de remușcări. (Substantivat) *Cel mustrat de cuget să silește a împărtăși și celorlalți posomorîrea sa.* MARCOVICI, D. 147/3.

2. Fig. (Regional; despre lucruri; în descîntece) „Aspru, bătut, ciocănit, nelustruit". *Piatră mustrată, Eu nu te calc, Să fii călcată.* PĂSCULESCU, L. P. 145, cf. 361.

— Pl.: *mustrați, -te.*

— V. **mustra[1]**.

MÚSTRĂ[1] s. f. **1.** (Învechit și popular; adesea în legătură cu verbele „a face", „a învăța") Instrucție ostășească, exercițiu militar, (învechit) ocenie, șmotru, (ieșit din uz) mușt r u l u i a l ă **(1)**, (neobișnuit) mustreală; p. ext. manevră **(1)**. *Armele . . . nu le dă decît numai cînd vor să meargă la război sau să facă muștru.* IST. AM. 15[r]/18. *Învață a purta aceste arme făcînd mustre de obște.* ib. 19[2]/8. *Aciia fac și soldații mustra cea obicinuită.* GOLESCU, I. 15, cf. 118. *De aice au mers în grădină, undi se sevîrșea exercițiia seau mustra*

cadeților. AR (1829), 134[2]/11. *Supt personala comandă a feldmarșalului contelui Dibici Zabalkanski s-au făcut o mustră mălitărească.* ib. 248[2]/5. *Pașa de două tuiuri... s-au aflat de față la manevrurile (mustră) care s-au făcut aproape de tabăra de la Crasnoe-Selo.* CR (1829), 155[1]/16. *Grănicerul... făcea două ronduri de plaiu..., apoi mustră, reviziuni, conscripțiuni.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. X. *Deprinderea la arme afară de celea 2 ieșiri la mustră pe an să se mărginească pe zilele de dumineci și de serbători.* ap. BARIȚIU, P. A. II, 188. *M-o scos la muștru.* ALECSANDRI, T. 4. *Am văzut într-o dup-amiaz de vară, în fața prăvăliei, pe desfrînații aceia beți turtă, făcînd mustră și defilînd soldățește.* CARAGIALE, O. III, 17. *E chiar lîngă oraș o cîmpie întinsă, potrivită pentru muștrul ostășesc.* CAMIL PETRESCU, O. II, 273. *Să văd frunza cum se-ngustă Și pe badea scos la mustră.* F (1890), 439, cf. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 312. [Cătanele] *era bătute și chinuite în toate zilele, pentru că nu putea face mustrul.* SBIERA, P. 147. *O dată împăratul a mers la muștră cu cătanele pe cîmp.* RETEGANUL, P. II, 22. *N-au milă de viața noastră, zice că ne-nvață mustră.* BIBICESCU, P. P. 144. *Noul recrut căpătă acuma ca comandant preste el iar pre tatăl său, care avea să-l învețe muștra.* CĂTANĂ, P. B. II, 101. *Făcea muștră, îi zicea pe atunci ocenie, închipuieri de război.* GRAIUL, I, 7, cf. 118. *Se bägă cătană, umblă la muștră.* COM. SAT. V, 108. *Am învățat muștăru cu pușci dă lemn.* ARH. FOLK. III, 80. ✦ Trecere în revistă (a unor unități militare); inspecție. *La 19 iunie a făcut riga la Strasburg o mustră mare care a ținut mai toată ziua.* CR (1831), 177[1]/15. *Duca de Nemur... au purces de la Liunevil, unde venisă ca să facă mustru oștilor franțuzești.* KOGĂLNICEANU, S. 42.

2. (Rar) Militărie. *A fost un soldat care făcuse mustră vreme lungă: douăzeci și patru de ani.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 258.

— Pl.: *mustre.* — Și: **mústru** s. n., **múștră** s. f., **múștru,** (regional) **múștăr** s. n.

— Din pol. **musztra,** magh. **mustra,** it. **mostra,** rus. **мушт**ра, germ. **Muster.**

MÚSTRĂ[2] s. f. v. **mostră.**

MUSTRĂTÓR, -OÁRE s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. (Învechit) **1.** Persoană care mustră[1] **(2),** care dojenește. *De glasul imputătoriului (mustrătoriului* D, p o n o s l u i t o r i u l u i H*) și clevetitoriului de fața dracului ce mără-l.* PSALT. 84, cf. 144, BUDAI-DELEANU, LEX. ✦ Persoană care insultă; (învechit) suduitor. *Cela ce va sudui pre omul cel domnesc... nefiind în slujba domnului, nu să va certa ca un suduitoriu (mustrătoriu* MUNT.*) de domnie.* PRAV. 70.

2. Adj. Care mustră[1] **(2);** dojenitor. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *A dispărut din viață urma celor doi ochi frumoși și mustrători.* GANE, N. II, 142. *Din ușa tinzii s-auzi un glas mustrător, dar dulce.* COȘBUC, P. I, 254. *Domnul gras vorbește pe un ton rece, mustrător.* SAHIA, N. 98. *Lectura te fura uneori și atunci tușa Tudora îți făcea, mustrătoare și speriată, un semn cu cotul.* PAS, Z. I, 272. *Blînd începuși atuncea, cu ochii mustrători: Tristețea ta mă doare.* BENIUC, C. P. 41. ✧ (Adverbial) *Se uită mustrător cu ochi obosiți la ațele de fum.* C. PETRESCU, Î. II, 56. *Toți îl priviră mustrător.* CAMIL PETRESCU, O. III, 28. ✦ (Rar; cu determinarea „de cuget") Care provoacă remușcări, regrete. *Nu vor săvîrși o faptă mustrătoare de cuget.* I. IONESCU, C. 250/17.

— Pl.: *mustrători, -oare.* — Și: (învechit) **mustrătóriu, -oáre** s. m. și f., adj.

— **Mustra[1]** + suf. *-ător.*

MUSTRĂTÓRIU, -OÁRE s. m. și f., adj. v. **mustrător.**

MUSTREÁLĂ s. f. (Neobișnuit) Mustră[1] **(1).** *Să-l veselească cu tot feliul de muzice și mustrele ostășești și cu ceremonii împărătești.* DIONISIE, C. 169.

— Pl.: *mustrele.*

— Cf. m u s t r u l u i a l ă.

MÚSTRU[1] s. m. v. **mostră.**

MÚSTRU[2] s. n. v. **mustră[1].**

MUSTRUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) A mușt**r**ului **(1).** Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *mustruiesc.*

— V. **mustru[2].**

MUSTRULUÍ vb. IV v. **mușt**rului.

MUSTRULUIÁLĂ s. f. v. **mușt**ruluială.

MUSTUÍ vb. IV. **1.** T r a n z. (Cu complementul „struguri") A zdrobi pentru a stoarce mustul **(I 1);** a musti **(1),** (regional) a mujdi[2]. *Strugurii din cofe se toarnă în ciubere, fiind la fiecare ciubăr un om care mustuiește strugurii* I. IONESCU, P. 251, cf. DAMÉ, T. 80, ALR SN I h 232, ALRM SN I h 157, A IX 4. ✧ R e f l. p a s. *Poama culeasă și pusă în ciubere obicinuit se zdrobește în podgoriile noastre cu un băț... adecă se mustuiește.* I. IONESCU, C. 195/4, cf. 194/3. *Strugurii se culeg în coșuri, troace și cofe..., se duc la ciubăr de se mustuiesc.* H III 14, cf. 65. ✦ P. a n a l. (Rar; complementul indică apa și ingredientele din care se face borșul) A mesteca[2] (cu melesteul, în putină). Cf. GOROVEI, CR. 27.

2. R e f l. (Despre fructe) A fermenta. *Un fedeleș de lemn în care unul din oamenii casei a așezat cele dintăi pere tăiate în patru, cu apă de izvor, ca să se mustuiască.* SADOVEANU, O. XII, 617.

— Prez. ind.: *mustuiesc.*
— **Must** + suf. *-ui.*

MUSTUIÁLĂ s. f. (Popular) Mustuitură. Cf. TDRG, CADE, CHEST. V 38.
— Pl.: *mustuieli.*
— **Mustui** + suf. *-eală.*

MUSTUÍRE s. f. Acţiunea de a m u s t u i **(1)**; mustuit[1]. Cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.
— V. **mustui.**

MUSTUÍT[1] s. n. Mustuire. Cf. DAMÉ, T.$_2$ 42, H XI 436, 516, XII 136.
— V. **mustui.**

MUSTUÍT[2], -Ă adj. (Regional; despre fructe zemoase) Zdrobit, stors, terciuit, mustit[2] **(1)**. Cf. ŞEZ. IX, 152. ✦ F i g. (Despre oameni) Vlăguit, muncit (de alţii). Cf. ŞEZ. IX, 152.
— Pl.: *mustuiţi, -te.*
— V. **mustui.**

MUSTUITOÁRE s. f. v. **mustuitor.**

MUSTUITÓR s. n. Unealtă de lemn formată dintr-un băţ ramificat la un capăt, cu ajutorul căreia se zdrobesc strugurii în hîrdău, în butoi etc.; (regional) mustitor **(1)**, mai[2] **(II 4)**, mîtcă **(2 b)**. *Un om care mustuieşte strugurii, adecă-i zdrobeşte cu mustuitorul.* I. IONESCU, P. 251, cf. DAMÉ, T. 80, PAMFILE, I. C. 218. *Adunînd strugurii în ciubăr, hîrdău, îi mustuim cu mustuitorul.* H III 65, cf. II 243, ALR SN I h 233. ✦ (Neobişnuit) Teasc. Cf. BARCIANU.
— Pl.: *mustuitoare.* — Şi: (regional) **mustuitoáre** s. f. ALR SN I h 233.
— **Mustui** + suf. *-tor.*

MUSTUITÚRĂ s. f. Struguri zdrobiţi, înainte de a fi storşi (la teasc); (popular) mustuială, (regional) musteală **(1)**. *Hîrdaiele cu mustuitură se varsă în streză . . . din aceste streze se trage pre jos vinul alb.* I. IONESCU, M. 371. *În unele părţi mustuitura se calcă în călcătoare.* PAMFILE, I. C. 221.
— **Mustui** + suf. *-tură.*

MUSTUREÁŢĂ s. f. v. **mustăreaţă.**

MUSÚ s. m. sg. v. **musiu.**

MUSÚL s. n. (Învechit) Muselină. *Acole să fac musulurile roşii şi albe şi alte bogasii* (a. 1715). ap. TDRG. *Povoarăle ce vor fi cu musuluri şi alte asemene . . . să plătească vama şăsă lei* (a. 1826). URICARIUL, XXII, 303. *Se lua 6 bani de vadra de rachiu . . . , 60 carul cu musuluri de Rumeli.* FILIMON, O. I, 183, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U.
— Pl.: *musuluri.*
— Din tc. **Musul** (numele turcesc al oraşului *Mosul).*

MUSULÍM s. n. v. **muselină.**

MUSULÍN s. n. v. **muselină.**

MUSULÍNĂ s. f. v. **muselină.**

MUSULMÁN, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Adept al religiei lui Mahomed, m a h o m e d a n **(2)**; p. r e s t r. turc. *O musulmane, priiatene ! îţi mărturisesc o mare datorie* (a. 1783). GCR II, 131/12. *Alerga din rînd în rînd călare pe un cal turcesc care i-l dăruise împăratul musulmanilor.* IST. CAROL XII, 75^r/7.
2. Adj. Care aparţine cultului lui Mahomed, privitor la cultul lui Mahomed, m a h o m e d a n **(1)**, (învechit, rar) m a h o m e t a n i c e s c; p. r e s t r. turcesc. *Cealmalele cele rotunde pline de semeţie ale artiştilor musulmani.* FILIMON, O. I, 110. *Arabi musulmani.* BOLINTINEANU, O. 292. *Foametea se puse în curînd în rîndurile oştirei musulmane.* XENOPOL, I. R. IV, 78. *De pe cînd era încă la Constantinopol, Cantemir se interesa de istoria şi cultura întreagă, nu numai a turcilor, ci a întregului Orient musulman.* IORGA, L. I, 381. *Alungaţi de urgia musulmană din locurile sfinte, ei s-au aşezat aici în insula aceasta bogată.* BART, S. M. 48.
— Pl.: *musulmani, -e.*
— Din fr. **musulman.**

MUSULMANÍSM s. n. (Rar) Mahomedanism. Cf. COSTINESCU.
— Din fr. **musulmanisme.**

MUSURLÍ vb. IV. T r a n z. şi i n t r a n z. (Regional; despre animale) A mirosi, a adulmeca; a căuta (mirosind) (Ciubăncuţa-Dej). COMAN, GL.
— Prez. ind.: *musurlesc.*
— Etimologia necunoscută.

MUŞ s. m. v. **moş.**

MUŞAMÁ s. f. **1.** Ţesătură de pînză impermeabilizată prin lăcuire pe una dintre feţe, utilizată în gospodărie, în ateliere, industrie etc. pentru a proteja obiectele împotriva prafului, a apei, a murdăriei etc.; bucată din acest material. Cf. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 334. *2^1/$_2$ coţ muşam*[a] (a. 1747). IORGA, S. D. XII, 45. *Alte cheltuiele: muşamale şi lumini* (a. 1785). id. ib. VI, 188. *1 cort de ploaie de muşama verde* (a. 1803). id. ib. XII, 146. *Să-i zugrăvească chipul în taină pe muşama.* PANN, E. I, 104/5. *Un om cu cămaşa neagră şi unsă de strălucea ca o muşama.* GANE, N. II, 38. *Soldaţii alergau de colo pînă colo, unii aruncînd muşamale peste muniţii, alţii trăgînd de lanţuri caii.* D. ZAMFI-

RESCU, R. 70. *Marinarii veniră în grabă cu o muşama.* DUNĂREANU, CH. 50. *În jurul mesei rotunde, acoperită cu o muşama . . . , prietenele se aşezau cu oftatul lor obişnuit.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 76. *O făclie mare de ceară galbenă . . . învălită cu muşama.* N. A. BOGDAN, C. M. 179. *Birjarul era o momîie de ţoale şi muşămăli.* C. PETRESCU, Î. II, 158. *Închise carnetul cu scoarţe de muşama vărgată.* id. R. DR. 56. *Catastife cu scoarţe de muşama.* I. BOTEZ, B. I, 20. *Pistoale alămite Cu muşamale-nvelite.* TEODORESCU, P. P. 298. *Leliţa cu muşama n-are sara ce mînca.* ŞEZ. XII, 142. ✧ Fig. *Se întîmplase mai de mult un lucru îngrozitor, repede acoperit cu muşamaua ipocriziei noastre şcolăreşti.* I. BOTEZ, B. I, 100. ✧ Expr. **A face un lucru** (sau **lucrurile**) **muşama** = a muşamaliza. *Am scăpat de-acolo; acum ne rămîne să ne păzim aici vro cîtăva vreme, pîn' ce s-o face lucru muşama.* ALECSANDRI, T. 401, cf. CIHAC, II, 598, DDRF. *Vom pune să ticluiască un fel de cercetare şi să facă lucrurile muşama.* XENOPOL, ap. ŞIO II$_1$, 226, cf. ZANNE, P. III, 252. **A rămîne lucru muşama** = „a rămîne lucru curat". ZANNE, P. III, 252.

2. Numele unui dans popular care se joacă la nunţi; melodia după care se execută acest dans; (regional) mînioasa **(II)**. Cf. SEVASTOS, N. 282. *Ia, zi o „muşama", Bratosine! Şi pe cînd lăutarul trăgea arcuşul pe sacîz, Stoica Năvodaru se dădu lîngă Pleşea şi-i şopti ceva.* SANDU-ALDEA, D. N. 198. *Nimeni nu ştia să joace muşamaua ca feciorii lelii Smaranda şi fetele finii Bucure.* PÎRVESCU, C. 47, cf. PAMFILE, J. I, 17, VARONE, D. 118, H I 190, II 257, 323, VII 121, 361. *Ceilalţi întindeau a juca muşamaua.* I. CR. III, 82. *Din fluier zicea muşamaua şi doba o bătea tot în trei paşi.* ib. IV, 50.

— Pl.: *muşamale* şi (popular) *muşămăli.* — Şi: (regional) **muşameá** (VÎRCOL, V. 96), **moşameá** (CIAUŞANU, V. 180) s. f.

— Din tc. **muşamma.**

MUŞAMALÍST s. m. (Rar) Persoană care obişnuieşte să muşamalizeze lucrurile. Cf. LM, TDRG.

— Pl.: *muşamalişti.*

— De la **muşamale** (pl. lui *muşama).*

MUŞAMALIZÁ vb. I. Tranz. (Familiar; complementul indică o greşeală, o faptă incorectă, necinstită etc.) A ascunde, a acoperi, a face să dispară orice urmă; a cocoloşi. V. tăinui. Cf. TDRG. *Toate trebuiau muşamalizate, pentru a evita un scandal de familie.* V. ROM. februarie 1954, 74. *Dacă ai să taci, muşamalizăm această întîmplare. Scapi şi tu, îi îndulcim şi lui pedeapsa.* ib. septembrie 1955, 111, cf. ib. martie 1960, 149. *Îl utiliza ori de cîte ori era la mijloc o afacere mîrşavă care trebuia să fie muşamalizată.* STANCU, R. A. I, 265.

— Prez. ind.: *muşamalizez.*

— De la **muşamale** (pl. lui *muşama).*

MUŞAMALIZÁRE s. f. (Familiar) Acţiunea de a muşamaliza. *Socialismul poate fi construit nu prin muşamalizarea contradicţiilor de clasă, ci prin dezvăluirea şi învingerea lor.* CONTEMP. 1948, nr. 105, 8/1, cf. ib. nr. 109, 13/6.

— Pl.: *muşamalizări.*

— V. **muşamaliza.**

MUŞAMÁT s. n. (Argotic, rar) Portofel. BUL. FIL. IV, 200, cf. BL VI, 156, VII, 136.

— Pl.: *muşamate.*

— Din ţig. ***mušimata** (pl. lui **mušipe).*

MUŞAMEÁ s. f. v. **muşama.**

MUŞÁT, -Ă adj. (Prin vestul Transilv.; termen de alintare pentru un copil mic) Frumos. *Muşat pilu mamii.* FRÎNCU-CANDREA, M. 103. ✧ (Substantivat) *Nu plînge, muşatul mamii.* id. ib.

— Pl.: *muşaţi, -te.*

— Probabil de la ***frumuşat.** Cf. arom. muşat.

MUŞAVEREÁ s. f. (Turcism învechit) Sfat; dezbatere, discuţie. V. musaferea. *Atunce turcul au chiemat pre hanul tătăresc la muşaverea, adecă la sfat.* MUSTE, LET. III, 47/3. *Nu vor suferi a se face înlăuntrul cahfenelelor nici un fel de muşaverele sau alte vorbe* (a. 1790). ŞIO II$_2$, 87.

— Pl.: *muşaverele.*

— Din tc. **müşavere.**

MÚŞĂŢĂ s. f. v. **muşiţă.**

MUŞCÁ vb. I. **1.** Tranz. (Folosit şi absol.) A-şi înfige dinţii (în ceva), a apuca cu dinţii (sau cu ciocul) şi a strînge tare (sfîşiind), a răni cu dinţii; (regional) a încolţi. V. murseca. *O năpîrcă din căldură eşi-şi mucică mînra lui.* COD. VOR. 96/24. *Şarpe fie în cale şi aspidă în colnic şi va muşca călcîiul calului.* PALIA (1581), 207/10, cf. BIBLIA (1688), 38^1/35. *Un orăşan . . . îşi muşca carne de pre el strigînd şi zbierînd* (a. 1692). GCR I, 296/24. *Ieşind un lup turbat şi năvălind asupra unui cioban anume Filip, l-au muşcat.* CR. (1836), 56^1/48. *Înainte de aceasta cu vreo cîteva zile au muşcat un cîne pe un băiat.* GT (1839), 141^2/30. *Moţoc îi sărută mîna, asemenea cînelui care, în loc să muşte, linge mîna care-l bate.* NEGRUZZI, S. I, 141. *Caii, repezi, ageri . . . Muşcînd de neastîmpăr zăbala ce-i ţinea.* ALEXANDRESCU, M. 30. [Căţeluşa] *mă muşca tot de nas.* ALECSANDRI, T. I, 134. *Cu paveaua asta pocită . . . mi-am muşcat limba de vro şăpte ori păn-aici.* id. ib. 149. *Dacă vrei să nu te muşte cîinii . . . să te tupilez*[i]

jos la pămînt. CREANGĂ, A. 67. *Căţeluşa a muşcat-o de i-a rupt degetele.* id. P. 294. *Muşcă-mă de vîrful degetului, să văz: dorm or sînt deştept?* CARAGIALE, O. II, 264. *Voinicul o lovi... de era să-şi muşte limba.* ISPIRESCU, L. 208. *Se vaietă, parcă l-ar fi muşcat un şarpe de inimă.* DELAVRANCEA, O. II, 302. *Îi venea să muşte, să strige, să rupă ceva.* D. ZAMFIRESCU, A. 144. *Lăsaţi cîinii în pace, c-o să vă muşte!* REBREANU, R. II, 30. *Frusina... s-a ascuns în odaia ei şi şi-a muşcat perna ca să nu i se audă plînsul.* GALACTION, O. 141. *Nu înţelegi că te-a muşcat lup turbat?* SADOVEANU, O. VI, 594. *Ieşi, mîndruţă, şi-i dă gură! Eu guriţă cum i-oi da, Că mă tem că m-o muşca.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 379. *Măselele li-o picat, limba şi-o muşcat.* MARIAN, D. 62. *Mi-i ciudă şi năcaz Că m-ai muşcat de obraz.* DOINE, 159. *Să nu vii pe la pîrleaz, C-are tata-un cîne breaz Şi te muşcă de obraz.* HODOŞ, P. P. 43, cf. ŞEZ. II, 184. *Nevăstuica... de multe ori muşcă vitele de picioare.* ib. III, 204. *Hop săracu dascalu, Pentru-o coajă de prescură Şi-o muşcat limba din gură.* ANT. LIT. POP. I, 193. *Şarpele, pînă nu-l calci pe coadă, nu te muşcă.* ZANNE, P. I, 652, cf. 654. ✧ (Fig. şi în contexte figurate) *Feriţi-vă de păcate... ca nu cumva să te muşce cu veninul păcatelor.* VARLAAM, C. 297. *Zavistnice oame!... Colţul tău plin de venin... Să muşce pre cineva p[u]r[u]rca răhneaşte.* M. COSTIN, ap. GCR I, 206/18. *Aţi muşcat mîna ce vă dă pîne Ş-aţi rănit sînul ce v-a iubit!* ALECSANDRI, P. II, 119. *Tîrnăcopul, pila, mina, muşcă stînca cu-ndîrjire.* MACEDONSKI, O. I, 231. *Bine că nu-i omul dracului şi nu iese la drum să muşte.* SADOVEANU, O. VII, 355. *Gura obuzelor ţărîna muşcă.* BENIUC, V. 76. *Cînd vin apele mari* [rîul] *se azvîrle şi muşcă.* DEŞLIU, G. 25. *De cîte ori te îmbrăţişez cu dragoste, mă muşti de inimă.* DEMETRIUS, C. 47. *Îndoiala se repezi asupra lui ca un lup flămînd şi începu să-i muşte măruntaiele.* STANCU, R. A. III, 117. ✧ Expr. **A-şi muşca mîinile** (sau **degetele, pumnii** etc.) = **a)** a se căi amarnic de ceea ce a făcut. *Îşi muşca fata acum degeţelele... de ciudă şi de ruşine.* CREANGĂ, P. 294. *Ginerele... îşi muşca mîinile de supărare.* ISPIRESCU, L. 258. *Ai să-ţi muşti mîinile, Lumînărarule, ai să te dai cu capul de toţi pereţii.* CAMIL PETRESCU, U. N. 49. *O să afle şi-o să-şi muşte mîinile.* V. ROM. septembrie 1954, 37; **b)** a se înfuria. [Grevele] *îl făcură... pe ministrul internelor să-şi muşte pumnii.* PAS, Z. IV, 197. **A-şi muşca buzele** (sau **limba**) = a-şi strînge buzele (sau limba) între dinţi pentru a-şi stăpîni manifestarea unui sentiment puternic (de bucurie, durere etc.). *Plăieşii numai icneau şi-şi muşcau buzele de frig şi necaz.* CREANGĂ, A. 30. *Flăcăul trebui să-şi muşte buzele ca să nu izbucnească de bucurie.* REBREANU, I. 164. *Îşi strînse buzele şi-şi muşcă limba, venind cu un fel de complezenţă ironică spre pedeapsă.* SADOVEANU, O. XIV, 342. *Deodată păli şi-şi muşcă buzele. Bottiac fu surprins de această tresărire scurtă, îngheţată, a prietenului său.* CAMIL PETRESCU, O. III, 74. *Dacă nu merge altfel, îţi muşti limba, dar nu te amesteci.* V. ROM. iunie 1954, 111. *Neliniştit, îşi muşca buzele, încerca mai mult de formă să ia note.* ib. septembrie 1955, 91. *Gura omului umblă mai repede ca mintea... şi cînd s-a trezit se căieşte că nu şi-a muşcat limba mai înainte de a şi-o fi lăsat să aiureze.* ARGHEZI, T. C. 158. **(Să) nu te muşte şarpele (de inimă)...** = nu cumva să..., să nu te laşi ispitit să... *Să nu care cumva să te muşte şarpele de inimă să te duci acolo, că e stingere de tine.* ISPIRESCU, L. 278. *Atîta vă spun: nu vă muşte şarpele de inimă să faceţi tămbălău în sat.* PETICĂ, O. 210. (Eliptic) *Tu cînd îi intra la pasere, să o iei, dar să nu care cumva să te muşte de inimă să pui mîna pe cuşcă.* ŞEZ. IV, 172, cf. II, 74, ZANNE, P. I, 657. **A muşca pămîntul** (sau **ţărîna**) = a cădea la pămînt rănit sau mort; p. ext. a muri[1] **(1).** *Văru-meu Ţugurin muşcase pămîntul, cu rana în spinare, la Prunaru. Îl îngropaseră acolo.* STANCU, R. A. I, 13. ✧ Refl. *Cîteodată mă muşcam de mînă ca să mă încredinţez dacă trăiesc.* DELAVRANCEA, T. 36. ✦ A face mişcarea de a apuca cu dinţii (fără a prinde ceva). *Bubico se opreşte din lăpăit şi se porneşte să latre ca o fiară, cu ochii holbaţi şi muşcînd în sec.* CARAGIALE, O. II, 97. *Pisicuţa ridică capul şi cînele muşcă aerul.* HOGAŞ, M. N. 65. ✦ Absol. (Despre animale, mai ales despre cîini) A obişnui să atace cu dinţii. Cf. ŞEZ. I, 220. *Cîinele care latră nu muşcă.* ZANNE, P. I, 372. ✦ Intranz. (Despre peşti) A apuca nada din undiţă. *Cleanul, în schimb, muşcă la linguriţă de primăvara pînă toamna tîrziu, cu aceeaşi intensitate.* VÎN. PESC. 1964, nr. 1, 4. ✦ P. ext. (Despre insecte) A înţepa, a pişca. *Fătul babei... s-a făcut purice..., a sărit în pat la zmeu... şi unde n-a început a mi-l muşca şi a mi-l pişca.* SBIERA, P. 143, cf. GOROVEI, CR. 449, CHEST. VI 76/13, 80/8, 18, 20, 25, 27, 32. *Furnica cît e de mică şi dacă o calci pe picior se întoarce şi ea să te muşte.* ZANNE, P. I, 462. *Albina şi de ne muşcă, dar cu miere ne îndoapă.* id. ib. 312. *Musca, şi de nu muşcă tare, tot ţi-aduce supărare.* id. ib. 561. *L-a muşcat albina de limbă,* se zice în glumă despre un om tăcut şi prostănac sau despre un om beat. Cf. id. ib. 314. ✦ P. ext. (Despre plantele urticante) A urzica. *M-o muşcat urzîcile.* ALR II 6 258/2, cf. 6 258/29, 848, 872, 876, 886, ALR I 1 945/305, 810, 835. ✦ (Regional; despre vin) A produce o senzaţie de înţepătură pe limbă, a pişca (la limbă) (Scărişoara-Abrud). Cf. ALRM SN I h 162/95. ✦ Fig. (Despre căldură, frig, foame etc.) A provoca o senzaţie neplăcută, chinuitoare. *Simte sub tălpi iarna cum îl muşcă prin încălţăminte, lacomă şi duşmănoasă.* SAHIA, N. 91.

Frigul începe a mușca, mântăile coboară de pe poliți. SADOVEANU, O. II, 462. *Domnul Emilian Papaciovschi simțea foamea și frigul mușcîndu-l cu sălbătăcie.* id. ib. VII, 632. *Frigul îmi mușcă obrazul.* STANCU, U.R.S.S. 9. ◇ Intranz. *Arșița miezului înflăcărat al zilelor de iulie mușca cu dinți de foc de pretutindeni.* HOGAȘ, M. N. 172. *Să mai muște iar viscolul din obrazul meu pe dealul Topologului, ca în atîtea ierni cînd veneam în sanie.* CAMIL PETRESCU, B. 224. ✦ Refl. recipr. Fig. (Popular; despre culori) A nu se armoniza. Cf. HEM 855. *Dacă au pus lîngă olaltă colori cari de fel nu se potrivesc una cu alta . . . se zice că aceste doue colori se mușcă una pe alta.* MARIAN, CH. 49, cf. DDRF.

2. Tranz. Fig. A ataca cu vorbe răutăcioase; a înțepa. (Refl. recipr.) *Își arătară antipatia lor în public prin vorbe amare și împungătoare, ce unul zicea asupra altuia și mușcîndu-se prin satire.* BĂLCESCU, M. V. 408.

3. Tranz. Fig. (Despre sentimente, porniri) A îndemna, a ațița, a îmboldi. *Cîteodată ambiția mușcă pe vreunul din aceștia să zică și el ceva în Adunare.* I. NEGRUZZI, S. I, 377. *Atunci o mînie mare o mușca de inimă și femeia se răzvrătea împotriva lui Iani.* SANDU-ALDEA, D. N. 257.

4. Intranz. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „din", „în") A apuca și a rupe cu dinții dintr-un aliment (pentru a mînca). *În tinerețile mele . . . nu vre*[a]*m nici să muș*c *din pîne fără altă mîncare.* DRĂGHICI, R. 85/29, cf. 86/9. *Fetița duse cornul la gură și vru să muște, dar i se păru prea mic, și-l întinse întreg lui frate-so.* VLAHUȚĂ, O. A. 136. *Grigoriță mușcă din o felie de măr.* HOGAȘ, DR. II, 26. *Am mușcat din cojița cea uscată de pîine.* REBREANU, NUV. 226. ◇ Tranz. *De mușcat a mușcat-o, dar n-a putut-o înghiți brînza bădăranului.* CARAGIALE, O. I, 7. ✦ P. anal. (Despre lucruri) A desprinde o bucată, o porțiune din ceva, a smulge, a sfîșia; a străpunge. *Fierul* [plugului] *greu mușcă-n bătătură.* ALECSANDRI, POEZII, 233. *Țăpușul . . . slujește să dea* [opincilor] *găurile rotunde, mușcînd din piele, nu numai separînd și îndepărtînd fibrele pielei.* PAMFILE, I. C. 45. *Traseră cu oțelul zimțuit care fîțîia și rîdea mușcînd în lemn.* SADOVEANU, O. IX, 194. *Pistolul i s-a descărcat în sus, mușcînd din scara de la pod.* CAMIL PETRESCU, O. III, 237. *Numai susurul Prahovei . . . , numai izbitura securilor care mușcau din tulpina mustoasă a copacilor, tulburau tihna locului.* PAS, L. II, 157. *Al nostru-i pămîntul Din care fierul va mușca Rupîndu-l.* BENIUC, V. 119. *Gloanțele, bîzîind, mușcau din parapet și țăndări de cărămidă zburau în toate părțile.* T. POPOVICI, S. 385. *Cupa excavatorului porni să muște cu îndîrjire din malul de stîncă.* V. ROM. februarie 1953, 64. ✦ Fig. (Despre sentimente) A roade, a chinui. *Fericirea ce-o vedeau în jurul lor le mușca necurmat din inimă.* AGÎRBICEANU, A. 547. ◇ Refl. pas. *S-au arătat pătimind la început și pentru că s-au mirat de putearea lui, dar mai mult pentru că s-au mușcat de pizmă cătră voinicul lui Merovie etiopeanul.* AETHIOPICA, 82ʳ/6.

— Prez. ind.: *mușc*; conjunct. pers. 3 (învechit) și: *să mușce.* — Și: (regional) **mușicá** (ALR I 1 162/96, 129, 280), (învechit) **mucicá** vb. I.

— Etimologia necunoscută.

MUȘCÁRE s. f. Acțiunea de a mușca și rezultatul ei; mușcat¹ **(1)**. Cf. mușca **(1)**. *Cenușa năpîrcii împotriva mușcării ceii înveninate a scorpiei iaste leac.* MAIOR, P. 57/7. *Șerpile sunătoriu . . . a căruia mușcare aduce moarte.* AR (1829), 16²/9. *Veninul intră în trup nu numai mîncînd seau bînd lucruri înveninate, dară și prin mușcări seau împunsuri.* ib. 43²/46. *Șarpele . . . de multe ori te primejduiește prin mușcarea lui.* PAS, L. I, 133.

— Pl.: *mușcări.*

— V. **mușca.**

MUȘCÁT¹ s. n. **1.** Mușcare. Cf. PONTBRIANT, D. *Descîntic de mușcatul șerpilor.* ALECSANDRI, P. P. 271. *Șerpe veninos . . . Așa mă ține Dumnezeu, M-o apărat de mușcatu tău.* T. PAPAHAGI, M. 129. ◇ (În context figurat) *Buza ta învinețită de-al corupției mușcat.* EMINESCU, O. I, 29.

2. Compuse: **mușcatul-broaștelor** (sau **-broaștei**) = iarba-broaștelor *(Hydrocharis Morsus ranae)*. Cf. BRANDZA, FL. 461, id. D. 388, GRECESCU, FL. 542, TDRG, PANȚU, PL.; **mușcatul-dracului** = **a)** numele a trei plante erbacee cu flori liliachii sau violet-roșietice; călugăraș *(Knautia arvensis, silvatica* și *longifolia)*. PANȚU, PL.; **b)** numele a două plante erbacee, dintre care una are frunze lunguiețe și flori liliachii sau albastre *(Scabiosa columbaria)*, cealaltă flori roșii dispuse în capitule *(Scabiosa lucida)*; (regional) felfe, floarea-văduvei. Cf. BRANDZA, FL. 258, GRECESCU, FL. 283, BIANU, D. S., PANȚU, PL. 186; **c)** ruin *(Scabiosa succisa)*. Cf. COTEANU, PL. 15, LB, BARCIANU, V.

— V. **mușca.**

MUȘCÁT², -Ă adj. Care a fost sfîșiat, rupt, rănit prin mușcare. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 229, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF. *Buzele cărnoase, mușcate și vopsite cu carmin.* REBREANU, NUV. 6. ◇ Fig. *Cu pălăria de paie, lată și mușcată zdrențe de jur-împrejur . . . , trecea repede pe ulițele satelor, dînd binețe tuturor.* id. ib. 199.

— Pl.: *mușcați, -te.*

— V. **mușca.**

MUȘCÁT³ adj. invar. v. **muscat¹.**

MUŞCÁT[4] subst. v. **muşcată[1]**.

MUŞCÁT[5], -Ă adj. v. **măşcat**.

MUŞCÁTĂ[1] s. f. Numele mai multor plante erbacee perene din familia geraniaceelor, cultivate ca plante decorative: **a)** (şi în sintagmele *muşcată roşie*, BULET. GRĂD. BOT. V, 64, PANŢU, PL., *muşcată roz*, BULET. GRĂD. BOT. V, 64, PANŢU, PL., *muşcată ca nalba*, BULET. GRĂD. BOT. V, 64, PANŢU, PL., *muşcată rotată*, BULET. GRĂD. BOT. V, 64, PANŢU, PL., *muşcată puturoasă*, BULET. GRĂD. BOT. V, 64, PANŢU, PL.) plantă cu tulpina dreaptă sau culcată, slab lemnoasă, cu frunze rotunde, păroase pe ambele feţe, cu marginile dinţate, cu flori de culoare albă, roz sau roşie, dispuse în umbele şi cu fructele în formă de cioc de barză; (regional) muşcatlă, pirirgoane *(Pelargonium zonale)*; **b)** (şi în sintagmele *muşcată creaţă*, BULET. GRĂD. BOT. V, 64, PANŢU, PL., *muşcată încrestată*, BULET. GRĂD. BOT. V, 64, PANŢU, PL.) plantă cu tulpina dreaptă, înaltă cam de un metru, cu ramuri având peri lungi glanduloşi, cu frunze crestate adînc şi cu o inflorescenţă de obicei din cinci flori, având petalele superioare roz cu o pată purpurie, iar cele inferioare fără pată; (regional) belagoni *(Pelargonium radula)*; **c)** (şi în sintagmele *muşcată care miroasă*, BULET. GRĂD. BOT. V, 64, *muşcăţi ca măru*, ib., *muşcată ca ţitroana*, ib.) plantă cu tulpina scurtă, cărnoasă şi solzoasă, cu frunze dinţate, cu miros tare de lămîie şi cu flori mici, albe sau roz, dispuse în umbele; (regional) indruşaim, muşcăţel[1], muşcătură[2], muşcatăr rotund *(Pelargonium odoratissimum)*; **d)** (şi în sintagma *muşcată mare*, SIMIONESCU, FL. 411, *muşcată cu flori mari*, id. ib.) plantă cu tulpina lucioasă, mult ramificată şi cu flori mari *(Pelargonium grandiflorum)*; **e)** (şi în sintagma *muşcata jinului*, BULET. GRĂD. BOT. V, 58) priboi *(Geranium macrorrhizum)*; p. restr. floarea acestor plante. *La intrare era în drum un ciubăr mare şi curat, plin cu apă... şi cîte o floare or două, muşcat or rujmărin.* PITIŞ, ŞCH. 151. *Un mînunchi compus din foi verzi... şi muşcată.* MARIAN, NA. 403. *A-nflorit muşcata Din grădina noastră.* GOGA, C. P. 65. *Odaia lui era curată, cu pat bun, cu ghivece de muşcată în ferestre.* REBREANU, P. S. 141, cf. id. R. I, 93. *Tîrgul acela dunărean... cu muşcate şi gutui în geamurile curate ca cleştarul, avea un farmec ciudat.* I. BOTEZ, ŞC. 85. *Fina zîmbea nepăsătoare, potrivindu-şi la ureche muşcata veştedă.* SADOVEANU, M. C. 153. *Se întoarse purtînd în braţe un ghiveci de pămînt ars, în care crescuse şi înflorise o muşcată roşie.* STANCU, R. A. II, 8. *Gîndurile-i fugiră iuţi ca nişte rachete subţiri spre casa cu muşcate în fereastră.* VORNIC, P. 77. *Alte ghivece cu muşcăţi se aflau pe pervazul celor două ferestre.* V. ROM. ianuarie 1956, 69, cf. H I, II, III, IV, V, IX, X, XI, XII, XVIII. *Muşcată cu trei crenguţă, Are badea o drăguţă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 230. *Muşcatul e o floare de oală.* ŞEZ. XV, 77. *Peană lată de muşcată, Să vii şi la noi vrodată.* ib. 89.

— Pl.: *muşcate* şi (popular) *muşcăţi*. — Şi: (popular) **muşcát** subst., **muscátă** (BARONZI, L. 138, H I 119, V 49, XVIII 41) s. f., **maşcát** (H III 306, X 145, 445, 476, 534, 581, XI 427, XIV 374, XVI 320), (regional) **muscát** (ib. III 139), **mascát** (ib. I 57, X 489) subst., **moşcătă** (ib. II 87), **moscátă** (ib. XIV 103) s. f., **moscăt** (ib. XIV 103) subst.

— Din bg. **мушкато,** magh. **muskáta.**

MUŞCÁTĂ[2] s. f. (Regional) Nucşoară (folosită drept condiment). Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *muşcate.*

— Din pol. **muszkat.**

MUŞCÁTĂR subst. (Bot.; regional; în sintagma) *Muşcatăr rotund* = muşcată[1] *(Pelargonium odoratissimum)*. Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 64.

— Cf. germ. Muskateller.

MUŞCATÉL s. m. v. **muşcăţel[1].**

MUŞCATÉLĂ s. f. (Prin Transilv.) **1.** Strugure tămîios. V. muscat[1]. Cf. GHEŢIE, R. M.

2. Pară muşcătareţă. V. muşcăţareţ. Cf. BARCIANU.

— Pl.: *muşcatele.*

— Din germ. **Muskateller** „vin tămîios".

MUŞCÁTIN subst. (Bot.; învechit) Nucşoară (folosită drept condiment). *Rodeşte acea ţeară grîu, orz şi de altă pîne; mătasă se face..., piper, revent, zahar, muşcatin.* SIMION DASC., LET. I A, 32/29.

— Din slavonul **моушкатєнъ.**

MUŞCÁTLĂ s. f. (Bot.; prin Transilv.) Muşcată[1] *(Pelargonium zonale)*. Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 64.

— Pl.: *muşcatle.*

— Din magh. **muskátli.**

MUŞCĂPLI s. m. pl. (Învechit, rar) Coaja cărnoasă a fructelor nucşorului, folosită drept condiment; (regional) frunzişoară. *2 loţi muşcăpli, adică frunzişoară* (a. 1778). FURNICĂ, I. C. 80.

— Din scr. **muškaplet.** Cf. germ. Muskatblüte.

MUŞCĂTÁR adj. (Prin Transilv.) Tămîios. Cf. LB, GHEŢIE, R. M., BARCIANU.

— Din magh. **muskotár.**

MUŞCĂTÁREŢ, -Ă adj. (Prin Ban., Transilv.; despre fructe; şi substantivat) Tămîios. Cf. ANON. CAR. *Pere muşcătareţe.* BUDAI-DELEANU, LEX., cf. LB.

— Pl.: *muşcătareţi*, *-e*. — Şi: **muşcătăriţ, -ă** adj. ANON. CAR., PASCU, S. 320.
— **Muşcat**[3] + suf. *-areţ*.

MUŞCĂTĂRIŢ, -Ă adj. v. **muşcătareţ**.

MUŞCĂTÓR, -OÁRE adj., s. f. **I.** Adj. **1.** Care muşcă **(1)**. *Şarpe muşcătoriu.* MOXA, 371/21, cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX. *Am auzit că este pe-aci o babă Fermecătoare Şi o haită muşcătoare.* ŞEZ. III, 244. *Am o căţea muşcătoare Şi te-a muşca de picioare.* BUD, P. P. 48. ✦ Fig. Care provoacă o senzaţie neplăcută, chinuitoare. *Cîmpia albă se desfăşura în faţa lor ca o nesfîrşită mantie de ermină scînteind în lumina soarelui muşcător.* REBREANU, R. I, 215.

2. Fig. Care critică cu severitate, cu vorbe răutăcioase, care este plin de ironie, de sarcasm; înţepător, caustic, tăios. *Unul* [dintre oameni] *este cu grijă a plăcea tutulor, altul, muşcător şi batjocoritor, şi de aci vin şi deosebitele stile.* HELIADE, O. II, 19. *Frosa începu conversaţia, făcînd o diatribă spirituală şi muşcătoare asupra celor mai multe femei ce văzuse la bal.* BOLINTINEANU, O. 378. *Slugile . . . aveau vorba muşcătoare şi luătoare în rîs.* CĂLINESCU, E. O. I, 25. *Ironia subtilă sau muşcătoare.* V. ROM. ianuarie 1954, 268. *Cititorul nu se înşală cînd ghiceşte atitudinea muşcătoare a scriitorului disimulată, prin procedeul metaforei ironice, sub termenii atît de măgulitori.* VIANU, M. 72. *Dumitru Postelnicu era un ţăran . . . nu prea vorbăreţ, dar glumeţ şi cîteodată muşcător din vorbă.* ŞEZ. IV, 18.

II. S. f. **1.** (Transilv.) Fiecare dintre cele două capete care se îmbucă ale cercului de lemn cu care se strîng doagele vaselor (ARH. FOLK. V, 114); crestătură în care se încheie cercul de lemn (DR. V, 759, ALR II/95); încheietura bîrnelor la unghiurile casei (CHEST. II 109/309, 317, ALR I 650/94, 290); locul de îmbinare a căpriorilor casei (CHEST. II 227/304).

2. (Regional) Praştie (Sălciua de Jos-Aiud). ALR I 1 697/98.

3. (Iht.; regional; mai ales la pl.) Zvîrlugă *(Cobitis taenia)*. BĂCESCU, P. 39, cf. 174, H XVIII 140, LIUBA-IANA, M. 129.

— Pl.: *muşcători*, *-oare*.
— **Muşca** + suf. *-(ă)tor*.

MUŞCĂTŪRĂ[1] s. f. **1.** Faptul de a **muşca (1)**. V. ciupire, înţepare, mursecare. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 229, BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Mă înjunghie unde am semnul de muşcătură.* CARAGIALE, O. VI, 278. *Plăgile prin muşcătură să pot complica de accidente inflamatorii.* BIANU, D. S. *Nu toate muşcăturile de scorpion sînt mortale.* RALEA, S. T. I, 259. *Nici am ghioagă din pădure, Dar cîţi dinţi eu am în gură Îs făcuţi pe muşcătură.* ALEXANDRI, P. P. 319. *Muşcătura de şerpe aduce moartea.* ŞEZ. I, 117. *Ţînţarul, cît de mic, c-o muşcătură mică şi pe leu îl biruieşte.* ZANNE, P. I, 670. ✧ Fig. *Fiindu-mi omorît sufletul de greşale şi căznit cu muşcătura cea veninată.* MINEIUL (1776), 24[v2]/38. *Regina lumei, Roma, şi mîndrul ei popor, Printre poeţii gingaşi mi-au dat un loc de seamă, Şi-acum de muşcătura invidiei n-am teamă.* OLLĂNESCU, H. O. 286. ✦ P. ext. Senzaţie de neplăcere, de durere înţepătoare, de usturime, provocată de un agent exterior. *Veni lîngă foc, unde stăteam eu, şi, luînd cu aceleaşi două degete un cărbune, fără teamă de muşcătura arsurii, îl aşează metodic în lulea.* HOGAŞ, M. N. 191. *Bogata vorbă a puşcaşului mă umple de voie bună şi mă face deseori să uit muşcăturile gerului.* SADOVEANU, O. III, 79. *Cunoscu negura toamnei şi muşcăturile iernii.* id. ib. XI, 141. ✦ (Med.) Felul cum apropie cineva dinţii cînd muşcă. Cf. DM. ✦ Fig. Vorbă muşcătoare **(I 2)**, înţepătură; rău provocat prin calomnie, prin bîrfeală. Cf. FILIMON, O. I, 184, COSTINESCU. *Muşcătura aceasta să se-ntoarcă spre inima ta.* I. NEGRUZZI, S. V, 390, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Creangă are muşcătura iute ca a părintelui Duhu şi spiritul personal, pe lîngă humorul popular, nu-i lipseşte.* CĂLINESCU, I. C. 260. *Dojana părinţilor, cea mai dulce muşcătură.* ZANNE, P. VIII, 246.

2. Rană, semn provocat prin muşcare. *Muşcătura şarpelui, şarpele o vindeca.* CORESI, EV. 464, cf. POLIZU, COSTINESCU. *De unde ai tu muşcătura aia la mînă, Dragomire?* CARAGIALE, O. VI, 278. *Muşcătura de lup se vindecă dacă se unge vita la rană cu unt de pojarniţă.* GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 12, cf. 14. *Tratamentul muşcăturilor este acelaşi ca la toate plăgile contuze.* BIANU, D. S., cf. DUMITRAŞCU, STR. 9. ✦ (În descîntece şi superstiţii) *Să iasă din os, din carne, din pele Muşcăturele rele.* ALECSANDRI, P. P. 271, cf. PAMFILE, B. 48.

3. Bucată dintr-un aliment care se rupe printr-o singură muşcare sau care se poate îmbuca o dată. V. îmbucătură. Cf. LB, POLIZU, COSTINESCU. *Pun un şir de muşcături ori de piroşte pe o scîndură . . . şi zic: muşcătura sau piroşca asta îi fata cutare, iar muşcătura astalaltă fata cutare.* MARIAN, S. R. I, 74. *Am căpătat o muşcătură de pită.* VICIU, GL. *Ion . . . tăia cu briceagul o muşcătură de slănină, o potrivea pe o felie bună de mălai, o vîra în gură.* REBREANU, I. 201. *Din această cocă dospită pune de ia dintr-însa un copil curat cu gura de nouă ori, ţinînd mînile la spate. Strînge aceste nouă muşcături.* ŞEZ. IV, 23. (Maram.) *E bună cu muşcătura*, se spune despre o femeie miloasă. T. PAPAHAGI, M. 226. ✦ (Regional) Fîşie de pămînt (Runcu Salvei-Năsăud). CHEST. IV 96/264. *Frate-mio vrea să-mi ie muşcătura de moşie.* ib. *Nu te sui pe muşcătura mea.* ib.

4. (Transilv., Ban.) Cioplitură făcută într-o bîrnă, în care se îmbucă altă bîrnă, la unghiurile casei (ALR I 651/103, 107, com. din AGRIȘ-ARAD); locul de îmbinare a căpriorilor (CHEST. II 227/301) sau a bîrnelor, la unghiurile casei; cheutoarea casei (ib. 109/295, ALR I 650/107, 136); căpătîiul crestat al stîlpilor unei case țărănești (CHEST. II 275/298).

— Pl.: *mușcături* și (rar) *mușcături*. — Și: (regional), **mîșcătúră** (ALR I 758/361), **mășcătúră** (T. PAPAHAGI, M. 225) s. f.

— **Mușca** + suf. *-(ă)tură*.

MUȘCĂTÚRĂ[2] s. f. (Bot.; regional) Mușcată[1] *(Pelargonium odoratissimum)* (Vîlcele-Turda). MAT. DIALECT. I, 81. *I-o înflorit mușcătura din fereastră.* ib.

— Pl.: *mușcături*.

— Din **mușcată[1]**, prin apropiere de *mușcătură[1]*.

MUȘCĂȚÉL[1] s. m. (Regional) Mușcată[1] *(Pelargonium odoratissimum)*. Cf. COTEANU, PL. 27, LB, POLIZU, BARCIANU, H XVIII 168. *Frunză verde mășcățel.* ȘEZ. XV, 77.

— Pl.: *mușcăței*. — Și: **mușcatél** (H XVIII 168), **moșcatél** (COTEANU, PL. 27), **mășcățél** s. m.

— **Mușcat[4]** + suf. *-el*.

MUȘCĂȚÉL[2] s. n., adj. **1.** S. n. (Rar) Nucșoară (folosită drept condiment). PONTBRIANT, D. **2.** Adj. (Regional; și substantivat, n.) (Măr) tămîios. *Mere . . . muscețele.* BARONZI, L. 93, cf. com. MARIAN.

— Pl.: *mușcățele*. — Și: **muscețél** adj.

— **Mușcat[3]** + suf. *-el*.

MUȘCĂȚÍCĂ s. f. (Regional) Altiță (Borca-Borsec). GLOSAR REG.

— Pl.: ?

— **Mușcată[1]** + suf. *-ică*.

MUȘCÉL s. n. v. **muscel[1]**.

MUȘCERÍCI s. m. pl. v. **muscerici**.

MUȘCHEÁ s. f. v. **mușteа**.

MUȘCHÉCI adj. (Regional; despre cai) De statură mică, cu corpul și gîtul scurt. Cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 206, H XI 5, 311.

— Pl.: *mușcheci*. — Și: **mușchéț** adj. H XI 311.

— Din ser. **muškić**.

MUȘCHETÁR s. m. Soldat de infanterie (în evul mediu), înarmat cu o muschetă sau cu o pușcă; nobil din corpul de cavalerie al regelui Ludovic al XIV-lea. Cf. PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Numai privindu-l îi simțeai origina franceză. O miniatură de mușchetar blond, dar nu al luptelor cu spada, ci cu verbul.* TEODOREANU, M. U. 38. *În vara aceea în care a apărut, sănătos și falnic, cu musteți lungi și barbișon de mușchetar . . . , l-am văzut aproape zilnic.* SADOVEANU, O. VI, 631. *Avea înfățișarea unui mușchetar cu pelerină.* id. E. 6. *Stăm bine . . . , răspunse șovăielnic dogarul, învîrtind pălăria, cu margini late ca de mușchetar, în mîini.* CAMIL PETRESCU, O. II, 42. ✧ *Mănuși mușchetar* = mănuși (de damă) prevăzute cu o manșetă foarte lată. *Este o doamnă . . . îmbrăcată în pardesiu gris, pălărioară decorată cu fulg și mănuși mușchetar.* SAHIA, U.R.S.S. 6. *Pălărie mușchetar* = pălărie (de damă) cu calotă înaltă și boruri largi, răsfrînte. *Așteptă în picioare lîngă un tablou, portret în mărime naturală al unei doamne foarte elegante, cu o mare pălărie mușchetar.* CAMIL PETRESCU, N. 107.

— Pl.: *mușchetari*. — Și: (rar) **muschetár** (PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., SCRIBAN, D.), (învechit) **muscatír** (SCRIBAN, D.) s. m.

— Din fr. **mousquetaire**. — **Muscatir** < germ. **Musketier**.

MUȘCHÉTE s. m. (Regional) **1.** Mușchi[2] **(2)** (BL II, 247) de porc (PASCU, S. 37, LEXIC REG. 46), pus în untură (CV 1952, nr. 2, 38). ✦ Fiecare dintre cei doi mușchi[2] paraleli cu coloana vertebrală (Livezile-Turnu Severin). LEXIC REG. 55. **2.** Carne macră **(1)** (Cloșani-Tîrgu Jiu). ALR I 739/837.

— Pl.: *mușcheți*. — Și: **mușchéț** s. m. ALR I 741/831.

— **Mușchi[2]** + suf. *-ete*. — **Mușcheț**: sg. refăcut după pl. *mușcheți*.

MUȘCHÉȚ[1] adj. v. **mușcheci**.

MUȘCHÉȚ[2] s. m. v. **mușchetc**.

MUȘCHI[1] s. m. **I.** (Bot.) **1.** Clasă de criptogame vasculare din încrengătura briofitelor, care se caracterizează prin dispoziția alternă a frunzelor, lipsa rădăcinii și a florilor și prin înmulțirea prin spori, și care cresc prin locuri umede și umbroase, pe sol, pe stînci, pe scoarța arborilor. Cf. ANON. CAR. *Acmu au crescut pre acele petre mușchi.* N. COSTIN, LET. I A, 82/40. *Acest munte are forma unui con . . . acoperit de copaci pînă aproape de vîrf, unde mai mult nu mai este nici un fel de iarbă, decît numai mușchi.* CR (1829), 274[1]/28. *Mușchiul ce-l calci cu piciorul, este iarba din vechime.* CONACHI, P. 114. *Ne pregătisem un așternut de mușchi.* NEGRUZZI, S. I, 99. *De iederă bătrînă, de mușchi acoperit.* ALEXANDRESCU, M. 9, cf. 13. *Munții vechi întinerea și cu mușchi s-acoperea.* ALECSANDRI, P. I, 94. *Iată mușchi verde la tulpina copacilor, iată și un izvor.* id. O. P. 350, cf. 164. *Priviți acele ziduri ce mușchiul învelește.* BOLINTINEANU, O. 242. *Streașina porții învălită cu blăni putrezite de stejar se acoperise cu mușchi.*

ODOBESCU, S. I, 148. *Streşina de şindilă... acoperită c-un muşchi care strălucea ca bruma în lumina cea rece a lunei.* EMINESCU, N. 37, cf. id. O. I, 99. *O căsuţă singuratică, pe care era crescut nişte muşchi pletos, de o podină de gros, moale ca mătasa şi verde ca buratecul.* CREANGĂ, P. 213. *Nu făcuşi din piatra stearpă să ţîşnească alb izvor, Care a curs ca rîu de lapte pe al muşchilor covor?* MACEDONSKI, O. I, 100, cf. 18. *Rîd, petrec, beau pe muşchiul moale... ca o catifea verde.* DELAVRANCEA, T. 184. [Casele] *pentru a fi apărate de frig, între bîrne se pune muşchi de copaci.* PAMFILE, I. C. 451. *Peste pragul vechei case, Muşchiul verde s-a întins.* PETICĂ, O. 103. *Cărămida roşie începuse să prindă ici, colo muşchi.* CAMIL PETRESCU, N. 103. *Nu stai? îl întrebă ea, aşezîndu-se în iarbă şi-n muşchiul moale.* SADOVEANU, O. IX, 133, cf. X, 373. *Verde-i muşchiul pe tulpine Ca un smarald împărătesc!* V. ROM. octombrie 1954, 33. *Muşchiul, planta veşnic verde, se mai numeşte şi bungeac.* ŞEZ. XV, 89. *Porecla se lipi de om ca muşchiul de pom.* ZANNE, P. I, 223. *Piatra care se rostogoleşte din loc în loc nu prinde muşchi*, se spune despre cei nestatornici care încep multe şi nu termină nimic. Cf. id. ib. 249.

2. (Impropriu) Numele unor licheni asemănători cu muşchii **(I 1): a)** (şi în sintagmele *muşchi de munte*, PĂCALĂ, M. R. 26, PANŢU, PL., *muşchi creţi*, PANŢU, PL., *muşchi de piatră*, I. IONESCU, M. 38, BUJOREAN, B. L. 385) plantă cu talul de 8—10 cm, de culoare gălbuie, cenuşie-verzuie sau brună-castanie pe partea superioară, şi albicioasă pe partea inferioară *(Lichen islandicus)*; **b)** (şi în sintagmele *muşchiu fagului*, PANŢU, PL., *muşchi de copaci*, COTEANU, PL. 33, LB, BARCIANU) plantă de culoare verde, cu talul format dintr-o lamă turtită fixată de un suport şi cu partea superioară cu mici adînciturі *(Lobaria pulmonaria)*; **c)** (şi în sintagmele *muşchiul pomului*, PANŢU, PL., *muşchi de lemn*, PĂCALĂ, M. R. 26, *muşchi alb*, ŢOPA, C. 223) pletele-muierii *(Usnea barbata)*; **d)** (şi în sintagma *muşchi de fîntînă*, PANŢU, PL.) gălbează *(Marchantia polymorpha)*.

3. Compuse: (regional) **muşchi-de-apă** = mătasea-broaştei. ALR SN III h 832/157; **muşchi-de-lac** = „iarbă-de-lac". I. GOLESCU, C.

4. (Regional) Iarbă-de-şoaldină *(Sedum acre)*. BUJOREAN, B. L. 385.

5. (Regional) Măcriş **(2)** *(Oxalis acetosella)* (Meziad-Beiuş). ALR I 1 916/308.

II. (Regional) **1.** Pămînt „rău" (Roşia-Beiuş). ALR II 5 062/310.

2. Coamă pe mijlocul arăturii (ALR SN I h 31); hat, răzor, hotar (LEXIC REG. 49).

— Pl.: *muşchi* şi (rar, n.) *muşchiuri*.

— Lat. **musculus** (< *muscus*).

MUŞCHI[2] s. m. **1.** (Anat.; mai ales la pl.) Ţesut fibros şi cărnos care, datorită proprietăţilor fundamentale de contractilitate şi elasticitate, după impulsul nervos primit, pune în mişcare diferite organe sau părţi ale corpului. Cf. ANON. CAR. *El avea un trup fără oase şi fără muşchi.* IST. AM. 48[r]/21, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, PONTBRIANT, D. *Calul era numai spumă; muşchii i se întinseseră ca coarda unui arc.* NEGRUZZI, S. I, 42. *Un fel de foc nestins îi cutreiera cu fiori de răcoare toţi muşchii şi toate vinele lui cele slăbite.* EMINESCU, N. 10. *Braţul său în care muşchii stau ca funii încordate.* MACEDONSKI, O. I, 215. *Pe faţa-i osoasă muşchii jucau subt pielea oacheşă, întinsă şi lucitoare.* REBREANU, R. II, 232. *Jap era un cătel negru... cu pieptul lat, cu muşchii puternici.* GALACTION, O. 302. *Muşchii feţii îmi sînt contractaţi.* CAMIL PETRESCU, U. N. 20. *Ridicol... printre ceilalţi concurenţi, care toţi vor fi fiind, desigur, cu pieptul lat, cu muşchii în fus şi cu tendoanele elastice.* C. PETRESCU, I. II, 216. *Muşchii gambei ca şi cei ai coapsei sînt reprezentaţi în măduvă prin două grupuri sau, mai degrabă, prin două coloane celulare.* PARHON, O. A. I, 13. *Muşchii feţei nici nu i se clinteau măcar; parcă erau de piatră.* V. ROM. august 1954, 126, cf. ALR I 105, 741.

2. Spec. Bucată de carne de porc, de vacă etc., care se găseşte de-a lungul coloanei vertebrale şi se foloseşte ca aliment. *Trimisăi cu Iosif, nepotu mieu, şi nişte limbi de bou i de capră şi nişte muşchi* (a. 1778). FURNICĂ, I. C. 80. *Limbile, salamurile şi muşchiurile lunecau ca untul pe gîtlejurile lor.* GANE, N. II, 42. *Porcii îngrăşaţi se prefăceau în muşchi şi cîrnaţi.* REBREANU, I. 166. *Stăpînii turmelor care erau aduse spre tăiere opreau pentru ei muşchii, pe care-i păstrau săraţi la butoaie.* MOROIANU, S. 26. *Domnul Ianoş de la bancă numai muşchi în sînge mănîncă.* STANCU, R. A. IV, 24, cf. H III 292. *Nu ne duce, Doamne, Unde este foame..., C-ai tăi vor fi muşchii, Muşchii şi rărunchii.* TEODORESCU, P. P. 263. ✦ (De obicei urmat de determinări) Produs alimentar preparat prin sărarea, afumarea etc. musculaturii din regiunea dorso-lombară. *Muşchi afumat. Muşchi ţigănesc. Muşchi file.*

3. (Învechit; în sintagma) *Muşchiul grîului* = lamura grîului. *I-au hrănit pre ei... cu seul muşchilor grîului* (lamura grîului B 1938, 220). BIBLIA (1688), 150[2]/35.

— Pl.: *muşchi* şi (rar, n.) *muşchiuri*. — Şi: (forme latinizante) **músclu** (VEISA, I. 172/9), **múscul** (VÎRNAV, L. 138[v]/5), **múscur** (AMFILOHIE, G. F. 256[v]/3) s. m.

— Lat. **musculus** (< *mus*).

MUŞCHÍ[3] adj. v. **mischiu**.

MUŞCHÍ[4] vb. IV v. **muşchia**.

MUŞCHIÁ vb. I. Intranz. (Prin Transilv. şi Maram.) A face sau a prinde muşchi[1] **(I)**,

a se acoperi cu mușchi[1]. *De cînd la el n-ai cătat, Frîu-n cap s-a vindecat, Șaua-n spate a mușchiat.* DENSUSIANU, Ț. H. 289. *De lemn* [biserica] *a putrezi, De ser a ruginí, De pk'atră a muș't'i.* T. PAPAHAGI, M. 84. ◇ Tranz. (Într-un descîntec) *În mușchi te-am mușchiat, Și-n piatră te-am băgat.* GR. S. VI, 102.
— Pronunțat: *-chi-a.* — Prez. ind.: *mușchiez.*
— Și: **mușchí** vb. IV.
— V. **mușchi[1]**.

MUȘCHIÁT, -Ă adj. (Prin Transilv.) Mușchios[1]. [Mănăstirea] *e situată în fața unei stînce mușchiate de o nălțîme cam de șese sute de urme.* F (1874), 41. *Să se ducă-n petri mușchiate Nemai-umblate.* MARIAN, NA. 40. *La cea poartă mușchiată Unde bate gîrla-n piatră Multă țeară-i adunată, Ca pe Gruia să îl vadă.* ANT. LIT. POP. I, 332.
— Pronunțat: *-chi-at.* — Pl.: *mușchiați, -te.*
— V. **mușchia.**

MUȘCHICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **moschicesc.**

MUȘCHIÓS[1], -OÁSĂ adj. (Astăzi rar) Acoperit cu mușchi[1] **(I)**; (regional) mușchiat. Cf. LB. *Branda adormi pe stratul cel mușchios.* ASACHI, S. L. II, 74. *În giurul nostru copaci gigantici, copaci seculari, cu trupine mușchioase, cu crengi îmbelșugate.* F (1866), 5. *O femeie căruntă ședea pre un trunchi de piatră mușchioasă, cu ochii țintiți la cer.* ib. (1869), 135. *Se află un loc numit „Siliștea-veche", pe coasta unei văi mușchioase.* ODOBESCU, S. II, 212.
— Pl.: *mușchioși, -oase.*
— **Mușchi[1]** + suf. *-os.*

MUȘCHIÓS[2], -OÁSĂ adj. Musculos. Cf. BARCIANU, V., PONTBRIANT, D. *Arabul căzuse în aspră robie: Mușchioasele-i brațe legate era.* MACEDONSKI, O. I, 15. ✦ (Regional) Puternic, vînjos. ALR II/I h 86.
— Pl.: *mușchișoi, -oase.*
— **Mușchi[2]** + suf. *-os.*

MUȘCHIȘÓR s. m. (Rar) Mușchiuleț. Cf. SĂGHINESCU, S. 12. *De la ficat de gîscă și mușchișor de porc pînă la nisetru marinat . . . , toate bunătățile lumii erau de față.* SADOVEANU, O. XI, 578.
— Pl.: *mușchișori.*
— **Mușchi[2]** + suf. *-ișor.*

MUȘCHÍU, -ÍE adj. (Regional) Verde (ca mușchiul[1] **I 1**) (Chizătău-Lugoj). ALR II 3 403/76.
— Pl.: *mușchii.*
— **Mușchi[1]** + suf. *-iu.*

MUȘCHIULÁR, -Ă adj. v. **muscular.**

MUȘCHIULATÚRĂ s. f. v. **musculatură.**

MUȘCHIULÉȚ s. m. Diminutiv al lui mușchi[2]; (rar) mușchișor. V. mușchi[2] **(2)**. *Despică* [porcul] *apoi pe șira spinării, îi scoate greabănul, mușchii, „mușchiulețîi porcarului", „iepurele", toate măruntaiele.* MUSCEL, 104.
— Pl.: *mușchiuleți.*
— **Mușchi[2]** + suf. *-uleț.*

MUȘCHIULÓS, -OÁSĂ adj. v. **musculos.**

MUȘCOÁIE s. f. v. **mîșcoaie.**

MUȘCÓI s. m. v. **mîșcoi.**

MUȘCÓRN s. m. v. **moșocoarnă.**

MUȘCULÁR, -Ă adj. v. **muscular.**

MUȘCULÁT, -Ă adj. v. **musculat.**

MUȘCULATÚRĂ s. f. v. **musculatură.**

MUȘDÁRI s. n. v. **muștar.**

MUȘDULUÍ vb. IV. Tranz. (Prin Transilv.) A schimba din loc; a deranja. *I-am mușduluit cînd se simțeau mai fericiți.* CV 1950, nr. 4, 33. *Am mușduluit tot aranjamentul ce s-a făcut în sală.* ib.
— Prez. ind.: *mușduluiesc.*
— Din magh. **mozdul.**

MÚȘER s. n. (Min.; regional) Strat subțire și dur de cărbune care conține uneori multe fosile; pămînt negru-sur care se găsește în cărbune; mică[2] intercalată în cărbune. GL. V. J.
— Pl.: *mușere.*
— Cf. germ. Muschel „scoică".

MUȘERÓS adj. (Regional; despre cărbune) Mărunt **(I 1)**; șistos (și amestecat cu piatră). GL. V. J.
— **Mușer** + suf. *-os.*

MUȘEȚÉL s. m. **1.** Plantă erbacee anuală din familia compozitelor, cu frunzele divizate și cu florile grupate în capitule terminale, albe pe margini și galbene în centru, puternic parfumate, folosite în medicină pentru proprietățile lor calmante și dezinfectate; (regional) romaniță, mătricea **(2)**, morună *(Matricaria chamomilla).* Cf. COTEANU, PL. 30. *Mușățel învoltu* (a. 1784). IORGA, S. D. VIII, 82, cf. LB. *Și rînduiește pe loc Nalbă, mușețel și soc.* MUMULEANU, C. 157/20. *Fiertură caldă de floare de mușățel.* PISCUPESCU, O. 227/20, cf. 185/18. *Să primească îndată ceaiu cald făcut de musăcel.* CR (1831), 142[1]/19, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Bubele dulci se mai spală de babe cu floare de mușețel (romaniță).* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 36. *Acum se culeg de pe cîmp avrămeasa, împărăteasa, mușețelul, leușteanul.*

PAMFILE. S. T. 5. *Şi, dibuind, un gîndăcel Cu poleitele-i antene Coboară de pe-un muşeţel.* CAZIMIR, L. U. 12. *O să trecem prin buruieni amare,... prin horbota de muşeţel cu nasturi galbeni.* ARGHEZI, C. J. 23, cf. ŞEZ. XV, 114, XXIV, 83. ◇ Compus: (regional) **moşiţel-prost** = a) plantă asemănătoare cu muşeţelul (1), dar neparfumată; (regional) romaniţă neadevărată, romaniţă nemirositoare *(Matricaria inodora)*. Cf. GRECESCU, FL. 314, 315; b) romoniţă-puturoasă *(Anthemis cotula)*. Cf. PANŢU, PL.

2. (Regional) Floarea-raiului *(Chrysanthemum cinerariifolium)*. Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 55, PANŢU, PL.

3. (Prin nord-vestul Munt.) Siminoc *(Helichrysum arenarium)*. Cf. ALR I 1 906/780, 803.

— Şi: (regional) **musăcél, musăţél** (ALR I 1 938/684, 760), **muţăşăl** (ib. 1 938/166), **moşeţél** (GRECESCU, FL. 314, PANŢU, PL.), **moşiţél, moţoşăl** (ALR I 1 938/156) s. m.

— **Muşat** + suf. *-el*.

MUŞICÁ vb. I v. **muşca**.

MUŞÍE s. f. v. **moşie**[1].

MUŞINÁ vb. I. 1. Tranz. şi intranz. (Regional; despre animale; p. anal. despre oameni) A mirosi, a adulmeca; a căuta; (regional) a muşlui (1). *Cînele începu să muşine mălaiul.* SLAVICI, N. I, 36. *Şezu ea cît şezu, cînd iaca, trece pe acolo un ogar rătăcit, muşinînd prin desimea codrului.* MERA, L. B. 188. *Cînele muşină pe urma iepurelui.* GR. BĂN., cf. ALR I 1 215/40, 305, com. din STRAJA-RĂDĂUŢI, com. BENIUC.

2. Intranz. (Prin Ban.) A mocoşi. Cf. NOVACOVICIU, C. B. II, 4, ALR SN III h 777.

3. Intranz. (Regional) A pierde vremea, a bate drumurile în zadar. V. muşlui (2). Cf. com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.

— Prez. ind.: *múşin* şi (regional) *múşiu* (PAMFILE, J. III, 91). — Şi: (regional) **muşună** vb. I. L. ROM. 1961, nr. 1, 21.

— Etimologia necunoscută. Cf. mişuna.

MUŞINĂRE s. f. (Regional) Faptul de a muşina; lucru fără spor. Cf. muşina (2). Cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 13.

— V. **muşina**.

MŬŞINĂ s. f. 1. (Învechit) Ţînţar *(Culex)* (BL XIV, 60); muscă (I 1) (înţepătoare) (TDRG). *Zise şi vereră muşte căreşti şi muşiţe (muşine* D, ţănţarii H) *în toate hotarele lor.* PSALT. 221. *Era locul plin de viespi şi tăuni şi ţînţari şi muşine.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 242r/5. *Vor cădea-n cîmpuri goale şi mîncate De muşini, de pasări, de gadini spurcate.* id. PS. 176/10.

2. (Învechit şi regional) Muşiţă (4). *Ca la Endor pologi să dzacă, Muştile muşini într-înşii să facă.* DOSOFTEI, PS. 279/18. *Viermii ce se nasc în diferite corpuri sau materii nutritoare se numesc muşine sau şi pondrăvi.* H XVIII 295, cf. NOVACOVICIU, C. B. II, 4.

3. (Regional) Molie (1). Cf. ALR I 1 902/26, 116, 138, 825.

4. (Regional) Viermănar *(Sarcophaga carnaris)*. Cf. ALR II 6 575/76, 284.

— Pl.: *muşini* şi (învechit şi regional) *muşine*.

— Cf. pol. muszyna.

MUŞINÍŢĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui muşină.

1. Muşiţă (3) (Petreştii de Jos-Turda). ALR SN I h 243/250.

2. Cf. muşină (2). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., MARIAN, INS. 368.

3. Cf. muşină (3). Cf. ALR I 1 902/56, 150, 249, 290, 378, 381.

4. Cf. muşină (4). Cf. ALR I 1 902, ALR II 6 575/235.

— Accentuat şi: *múşiniţă*. — Pl.: *muşiniţe*. — Şi: **muşuniţă** (ALR SN I h 243), **moşiníţă** (MARIAN, INS. 368) s. f.

— **Muşină** + suf. *-iţă*.

MUŞINÓI s. n. v. **muşuroi**[1].

MUŞÍR s. m. (Turcism învechit) Paşă cu trei tuiuri. *Muşirul Ahmed Terzi Paşa.* CALENDAR (1841), 24. *Copilul ei iubit... O sută halaice, tot fete de muşiri, Să-l legene prin cînturi de tinere iubiri.* BOLINTINEANU, P. I, 305. *Campania din Bosnia* [l-a făcut] *muşir (mareşal)*. GHICA, S. 378, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE.

— Pl.: *muşiri*.

— Din tc. **müşir**.

MUŞIRÓI s. n. v. **muşuroi**[1].

MUŞIROÍT s. n. v. **muşuroit**.

MUŞITÁR s. n. v. **muştar**.

MUŞIŢĂR s. m. (Regional) Muşiţă (3) (Scărişoara-Abrud). ALR SN I h 243/95.

— Pl.: *muşiţari*.

— **Muşiţă** + suf. *-ar*.

MŬŞIŢĂ s. f. (De obicei cu sens colectiv) 1. (Învechit) Ţînţar *(Culex)*; muscă (I 1) înţepătoare. *Zise şi vereră muşte căreşti şi muşiţe în toate hotarele lor.* PSALT. 221, cf. CORESI, PS. 292/4. *Feace de fugiră persii, pornind asupră-le muşiţe şi ţînţari ca nuorii.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 12v/30. *Vor fi muşiţe* (ţînţari B 1938) *întru oameni şi întru dobitoace.* BIBLIA (1688), 44[2]/1.

2. (Învechit şi regional) Muscă **(I 1)**. *Muşiţele în aer şi furnicile pre pămînt, mari şi lungi danţuri rîdicară.* CANTEMIR, IST. 108, cf. 185. *În mreaja paingului alte lighioi nu să pot prinde, fără numai musculiţe şi altele aseamenea acestora neputincioase şi neîntrarmate muşiţe.* id. HR. 24, cf. H I 416, V 122, VI 105, X 498, XIV 85, 104, 350. *De bărbată ce era, toată ziua dormea cu pisica pe vatră, cu capul în cenuşă şi cu gura plină de muşiţe.* ŞEZ. XII, 105, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 142. ✦ Spec. (Regional) Muscă **(I 1)** mare, verde (Jiana-Turnu Severin). ALR I 1 902/856. ✦ (Regional) Strechea oilor *(Oestris ovis)* (Răşinari-Cisnădie). PĂCALĂ, M. R. 32. ✦ Molie **(1)**. Cf. ALEXI, W., ALR I 1 902.

3. (Regional) Nume dat roiurilor de musculiţe îngrămădite în jurul băuturilor alcoolice sau în jurul altor lichide care fermentează; (regional) **muşiniţă (1)**, **muşiţar**, **muşliţă (1)**. Cf. MARIAN, INS. 393, CONV. LIT. XX, 1 013, ALR SN I h 243.

4. Grămăjoară de ouă depuse, vara, de unele muşte **(I 1)**, pe carnea descoperită sau pe cadavre; p. ext. larve care se dezvoltă din aceste ouă; (învechit şi regional) **muşină (2)**. *Musca răsunătoare . . . , năzuitoare la cărnuri, face muşiţă.* CUPARENCU, V. 46/24. *Şanţurile cu mortăciuni şi muşiţă.* PAS, L. I, 82, cf. H I 296, VII 370. *Eu, zău, voi zăcea, Muşiţ-oi făcea.* ANT. LIT. POP. I, 308, cf. ALR II 6 575/29, 102, 172, 182, 349, 705, 723, 791, 848, 899, 928. ✧ (În context figurat) *Păcatul a fost muşiţă, muşiţa a trecut în vierme şi viermele s-a prefăcut în gîză.* DELAVRANCEA, O. II, 237.

5. (Regional) Nume dat unor insecte parazite care trăiesc pe frunzele pomilor sau ale altor plante. *Muşiţe stricătoare de pomi.* CALENDARI (1733), 28/3. *Să se rumpă . . frunzele ceale încărcate cu vermuleţi, cu omide, cu molii şi ori cu ce fealiu de muşiţe.* ECONOMIA, 154/20. *Muşiţa aceasta e foarte stricăcioasă . . . suge sucul din toate rămurelele şi frunzele pomilor şi ale plantelor pe cari s-au încuibat.* MARIAN, INS. 463. *Aşa muşiţa sau păduchele de curechi caută mai înainte de toate să-l stîrpească prin stropirea cu . . . moare de curechi.* id. ib., cf. ALR II 6 540/728. ✦ „Albinele de la urdiniş, cînd e gata să roiască stupul (nemaiavînd loc în stup stau afară)" (Boureni-Băileşti). LEXIC REG. 30.

6. (Flori de) mucegai **(1)** (DDRF, ZANNE, P. II, 546); mucezeală **(1)** (PONTBRIANT, D.); spec. mucegai de vin (POLIZU). *Ne arată un maldăr de hamuri, verzi de muşiţă şi cu alămurile ruginite.* DELAVRANCEA, H. T. 121. *Şuvoiul ei duce la Dunăre toate rămăşiţele de gunoaie ale iernii şi spală brazda de muşiţă.* SADOVEANU, A. L. 169. *Le adusese de-un galben o strachină cu fasole cu muşiţă.* I. CR. IV, 275. ✧ Expr. (Regional) **A dormi să facă muşiţi la gură** = a dormi adînc şi timp îndelungat. Cf. ZANNE, P. II, 546.

— Accentuat şi: (regional) *muşiţă* (ALR I 1 902, ALR II 6 575). — Pl.: (rar) *muşiţe* şi *muşiţi*. — Şi: (regional) **mûşăţă** (ALR I 1 902/990), **moşiţă** (ib. 1 902/174, 190, ALR II 6 575/848) s.f.

— Din bg. **мушица**, scr. **mušica.**

MUŞLĂU[1] s. m. (Prin Olt.) Om care se bagă în vorbă nepoftit. LEXIC REG. 37.

— Pl.: *muşlăi.*

— Cf. muşlui, mîşlău.

MUŞLĂU[2] s. m. v. **mîşlău.**

MUŞLÍC[1] s. n. v. **moşlic**[1].

MUŞLÍC[2] s. n. v. **muştiuc.**

MUŞLÍCĂ s. f. v. **muştiuc.**

MUŞLÍNG subst. v. **mişling.**

MÚŞLIŢĂ s. f. (Prin Transilv.) **1.** Muşiţă **(3)**. Cf. LB, POLIZU, VAIDA, ALR SN I h 243.

2. Insectă parazită care trăieşte pe frunzele de varză *(Aphis brassicae)*. V. muşiţă **(5)**. Cf. LB, POLIZU.

— Pl.: *muşliţe.*

— Din magh. **muslica.**

MUŞLUÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Regional; despre unele animale) A umbla de colo pînă colo, adulmecînd sau scotocind după mîncare; (regional) a muşina **(1)**. *Purcelul însă umbla muşluind prin casă, după mîncare.* CREANGĂ, P. 85, cf. 82. *Lîngă el doi purceluşi grohăiau, muşluind cu rîturile.* DUNĂREANU, CH. 144. *De nu muşluia un cîne pe la capul meu, aş fi dormit tun pîn-a doua zi.* HOGAŞ, DR. II, 26. *Doi godaci muşluiau pe lîngă gard.* SADOVEANU, O. VIII, 88. *Iată vine un lup, muşlind pe unde mîncase şi băuse cei hoţi.* REV. CRIT. I, 235, cf. ŞEZ. III, 82. ✧ (Prin analogie) *Cine mai ştie ce-l apuca într-o zi să ne calce pe-aicea, să muşluiască, să mai scormonească şi să mai iscodească alte crîşcări de-ale lui.* V. ROM. februarie 1954, 14. [Strigoiul] *ajunge în codrul cel mare, unde ajunsese şi fata, şi mai muşluind pe ici, pe colo, o zăreşte sub un tufan de fag.* PAMFILE, DUŞM. 180, cf. IORDAN, L. M. 194, MAT. DIALECT. I, 182. ✦ Fig. (Prin sudul Mold.) A se amesteca în toate. Cf. IORDAN, L. M. 194. ✦ A mînca ceva ciupind de ici şi de colo. V. ciuguli. PAMFILE, J. II, 156.

2. Intranz. (Prin Mold. şi Bucov.) A pierde vremea cu nimicuri; a tîndăli, a mocăi **(1)**. Cf. I. CR. V, 152, A VI 4. ✦ (Regional) A lucra prost, a face o treabă de mîntuială (Coverca-Vatra Dornei). Cf. A V 14.

3. Tranz. (Prin Bucov.) A murdări, a mînji **(2)** (LEXIC REG. 105); a vopsi rău (com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, A V 15).

— Prez. ind.: *muşluiesc.* — Şi: **muşului** (A V 15), **muşuli** vb. IV.
— Cf. m u ş i n a.

MUŞLUIÁLĂ s. f. **1.** (Prin nord-estul Olt.) Muşluire. Cf. CIAUŞANU, V. 181.
2. (Prin Bucov.) Mîzgălitură (com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI); murdărie **(1)** (LEXIC REG. 105).
— Pl.: *muşluieli.*
— **Muşlui** + suf. *-eală.*

MUŞLUÍRE s. f. (Prin nord-estul Olt.) Acţiunea de a m u ş l u i; adulmecare, (regional) muşluială **(1)**. Cf. m u ş l u i **(1)**. Cf. CIAUŞANU, V. 181.
— Pl.: *muşluiri.*
— V. **muşlui.**

MUŞLUITÚRĂ s. f. (Prin Bucov.) Femeie murdară. LEXIC REG. 105.
— Pl.: *muşluituri.*
— **Muşlui** + suf. *-tură.*

MUŞMŬL s. m. v. **moşmon.**

MUŞMŬLĂ s. f. v. **moşmoană**[1].

MUŞNEÁNIU s. m. v. **moşnean.**

MUŞÓR s. n. v. **omuşor.**

MUŞORÓI s. n. v. **muşuroi**[1].

MUŞOROÍT s. n. v. **muşuroit.**

MUŞT s. n. v. **must.**

MUŞTÁR s. n. **1.** Nume dat mai multor plante erbacee anuale din familia cruciferelor: **a)** (şi în sintagmele *muştar alb*, BRANDZA, FL. 129, DER, *muştar bun*, PANŢU, PL.) plantă cu tulpina înaltă de 30—60 cm, cu fructul galben acoperit cu peri albi şi cu seminţele de culoare albă-gălbuie pînă la galbenă închis; (regional) rapiţă albă, rapiţă de muştar *(Brassica alba);* **b)** (şi în sintagmele *muştar negru*, BRANDZA, FL. 130, GRECESCU, FL. 78, *muştar de cîmp*, GRECESCU, FL. 78) plantă cu tulpina înaltă de 100—150 cm şi cu seminţe de culoare brună-roşiatică sau aproape neagră; (regional) rapiţă de muştar *(Brassica nigra);* **c)** (şi în sintagmele *muştar sălbatic*, PANŢU, PL., DS, *muştar de cîmp*, PANŢU, PL., SIMIONESCU, FL. 163) plantă cu florile galbene, cu fructele silicve; (regional) hrenoasă, rapiţă de cîmp, rapiţă sălbatică *(Brassica sinapis);* **d)** (şi în sintagma *muştar alb sălbatic*, BRANDZA, FL. 129, PANŢU, PL.) plantă cu frunzele verzi-albăstrui pe partea inferioară, cu flori galbene dispuse în racem *(Brassica elongata). Podoabă iaste împărăţia ceriului grăunţului de muştari ce luo omul şi semănă întru agrul lui.* CORESI, TETR. 29. *Ca grăunţul de muştariu carele cîndu-l samănă în pămînt mai mic iaste de toate seminţele care-s în pămînt.* N. TEST. (1648), 45v/21, cf. CHEIA IN. 14r/28, COTEANU, PL. 26, LB. *Prin grăpare, o sumă de buruieni rădăcinoase precum ar fi holbura . . . , ridichioara (rapiţa sălbatecă, muştarul) . . . se dezrădăcinează.* PAMFILE, A. R. 72. *Din rapiţă sălbatică . . . se dobîndeşte un galben alămîi, înmuind muştarul cu o zi înainte în apă rece.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 46. *Rădăcina de muştar, fiartă în vin, se bea dimineaţa şi seara . . . contra treapădului.* ŞEZ. XV, 89. *Sămînţa de muştar rîjnită sau pisată chiar atunci este foarte folositoare . . . mai ales la răceli şi junghiuri.* VOICULESCU, L. 224, cf. H I 168, XII 5, 20, 114, 169. ✧ F i g. *Semînţa acestor nelegiuiţi şi îndrăciţi, s-ar cădea, ce ar fi parte bărbătească, să se scopească ca să nu mai resară mustar şi ardei* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 364. ✦ Sămînţa muştarului **(1)**, cu gust şi miros înţepător, întrebuinţată (sub formă de făină) la prepararea unui condiment picant sau la cataplasme contra durerilor nevralgice; condiment sub formă de pastă moale de culoare galbenă-verzuie, preparat din seminţe de muştar **(1)** cu diferite ingrediente. *Şi-i turnară şi muştariu pe nări* (a. 1698). GCR I, 320/32. *Muştarul şi piperul fierte dăzmeardă trupul.* PISCUPESCU, O. 194/18, cf. ALECSANDRI, T. 941. *Îi recomandă din nou să-şi puie numaidecît un muştar la ceafă.* VLAHUŢĂ, D. 271. *Făina de muştar amestecată cu puţină făină de grîu . . . se pune la junghiu.* N. LEON, MED. 51. *Muştar alb pisat mărunt cu lapte dulce.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 23. *Muştar preparat.* NICA, L. VAM. *(Sinapis alba) se cultivă la noi mai puţin, deşi din seminţe se scoate muştarul de masă, făina de muştar, fiind întrebuinţat şi în farmacii, iar planta se foloseşte şi ca nutreţ verde.* SIMIONESCU, FL. 316, cf. H X 420, I. CR. II, 242. *Cînd vita turbă, să iei muştar sau herceţă, usturoi o căpăţînă, tisă şi oţăt bun 1/2 ocă, să amesteci la un loc toate, să torni în vită.* ŞEZ. X, 115. ✧ E x p r. (Familiar) **A(-i) veni cuiva muştarul la nas** sau **a-i ieşi muştarul pe nas, a-i sări muştarul** = a se supăra, a se enerva, a se înfuria. Cf. ZANNE, P. IV, 2. *Să nu-i supărăm, căci, dacă le sare muştarul, e rău.* PAS, Z. III, 264. ✦ (Familiar) Sînge. *Din cauza unei lovituri primite, lui Nicuşor îi curge muştarul.* Com. din ŢEPEŞ VODĂ-CERNAVODĂ.

2. C o m p u s e: (regional) **muştarul-stîncilor** = mirodea *(Hesperis alpina).* PANŢU, PL.; **muştar-de-baltă** = rapiţă-sălbatică *(Sissymbrium palustre).* ANTIPA, P. 762.

3. (Regional) Mîncare gătită din usturoi pisat amestecat cu apă, oţet şi sare (Ludişor-

Făgăraş). CHEST. VIII 80/16. *Muştariu este o mîncare de post.* ib.

— Pl.: (rar) *muştaruri* (POLIZU, ZANNE, P. IV, 733) şi *muştare* (PONTBRIANT, D.). — Şi: (învechit) **muştări, muştáriu, muştéri** (BUDAI-DELEANU, LEX.), (regional) **muşitár** (I. CR. II, 242), **muşdári** (PĂCALĂ, M. R. 23), **mustár** s. n.

— Din magh. **mustár.**

MUŞTÁRI s. n. v. **muştar.**

MUŞTÁRIU s. n. v. **muştar.**

MUŞTÁRNIŢĂ s. f. (Rar) Vas în care se ţine muştarul (folosit drept condiment). Cf. COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W.

— Pl.: *muştarniţe.*

— **Muştar** + suf. *-arniţă.*

MÚŞTĂ s. f. (Regional) Molie **(1)** (Movila Ruptă-Botoşani). ALR I 1 902/424.

— Pl.: *muşte.*

— Sg. refăcut din pl. **muşte** (de la *muscă).*

MÚŞTĂR s. n. v. **mustră**[1].

MUŞTEÁ s. f. **1.** Ciocan întrebuinţat de cizmari şi de cojocari pentru a bate cusăturile sau pentru a netezi pielea; unealtă de formă piramidală cu care se fixează pielea pentru croit. *Iară gazda robotind zi şi noapte se proslăvea pe cuptor între şanuri . . . , custuri tăioase, muşchea, piedică, hască şi clin . . . şi tot ce trebuie unui ciubotar.* CREANGĂ, A. 81, cf. DDRF, LIUBA-IANA, M. 126, BARCIANU, ALEXI, W., ŞIO II$_1$, 266, ŞEZ. VIII, 159.

2. F i g. Pumn, lovitură. *Să-şi vază sîngili gîlgîindă supt muşteaua duşmanului.* JIPESCU, O. 60, cf. ZANNE, P. VI, 467.

— Pl.: *muştele.* — Şi: **muşcheá** s. f.

— Din tc. **muşta.**

MUŞTEGÁI s. n. v. **mucegai.**

MUŞTEREÁŢĂ s. f. v. **mustăreaţă.**

MUŞTERÉU s. n. v. **muşteriu.**

MUŞTÉRI s. n. v. **muştar.**

MUŞTERÍCI s. m. pl. v. **muscerici.**

MUŞTERÍU s. m. **1.** (Învechit) Cumpărător la un mezat, la o licitaţie etc. *Atunce au găsit muştereu şi pentru Visternicia cea mare* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 247/2. *Nu s-au găsit muşterei să ieie menzilurile pentru scumpetea cailor* (a. 1804). URICARIUL, I, 30, cf. IV, 140/19. *La cea din urmă strigare au rămas atît ocnile cît şi vămile asupra dumnealui vist. Ioan Mosh, muşteriu carele au dat preţu cel mai mult* (a. 1811). DOC. EC. 129. *Deacă nu să va găsi muştereu ca să dea acelaşi preţ . . . , atuncea ceea ce lipseaşte să va împlini de la dînsul.* PRAVILA (1814), 63/25. *De va da alt muştereu ceea ce a dat epitropul, acela să protimiseaşte.* ib. 92/1. *Pe toată ziua vin cîte doi, trei muşterii ca să ia moşiile cu arendă îndoită.* FILIMON, O. I, 193, cf. 238.

2. P. e x t. Persoană care cumpără (în mod obişnuit) de la un magazin, de la un negustor etc. sau consumă ceva într-un local public; client. V. c u m p ă r ă t o r. *M-a[u] rugat ca să-i dau muşteriu acela al meu ca să-i dea dum[nealu]i rachiu* (a. 1806). FURNICĂ, I. C. 244. *Nu trebuie să vă stricaţi cu nişte muşterii ca noi. Săptămîna viitoare o să tîrguim de nuntă.* PR. DRAM. 251. *Tot muştereul crede că dă pe vin parale.* NEGRUZZI, S. II, 234. *Crîşmăriţa cea frumoasă . . . se roagă să n-o zăbovim, că mai are şi alţi muşterei.* CREANGĂ, A. 97. *A doua zi, moş Nichifor a pornit înapoi cu alţi muşterii.* id. P. 136, cf. 309. *Prăvălia gemea de muşterii, care îşi luau aperitivul şi mezelicuri pentru dejun.* CARAGIALE, O. III, 152. *Pe tăviţa de mucava, micul negustor îşi serveşte muşterii cu o îndemînare care mă uimeşte.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 84. *Judecăţile negustorilor cu muşteriii lor sau între dînşii . . . se făceau mai de obicei înaintea . . . starostelui breslei respective.* N. A. BOGDAN, C. M. 45. *Eram singurul muşteriu în ziua aceea.* BASSARABESCU, S. N. 25. *N-avea alături vreun muşteriu cu care să tăifăsuiască.* REBREANU, R. I, 63, cf. II, 56. *Negustorul aruncă în lungul străzii deşarte strigătul vînzătorilor de castane coapte, strigăt ce . . . opreşte în jurul plitelor calde muşterii rebegiţi.* CAZIMIR, GR. 15. *Ţudic îşi spuse cu amar că şi muşteriul acesta a vrut să ceară o marfă care lipseşte.* C. PETRESCU, R. DR. 297. *Eu i-am fost totdeauna cel dintîi muşteriu al lui.* SADOVEANU, B. 97. *Cu degetele răschirate, arăta spre muşteriii lui din prăvălie.* id. O. V, 588. *Birtaşul moţăia după tejghea, în aşteptarea muşteriilor.* BENIUC, M. C. I, 89. *S-au luptat şi s-au duşmănit între ei ca lupii: şi-au stricat unul altuia preţurile, şi-au furat muşteriii.* GALAN, Z. R. 259. *În seara ceea se nimerise ca sala aproape să nu-i încapă pe toţi muşteriii acestui local.* V. ROM. martie 1955, 193. *Ca să nu-ţi plece muştereul din prăvălie pînă nu va tîrgui, bate în prag sau sub prag o potcoavă.* ŞEZ. XII, 166, cf. ALR II 3 641. *La masa gată se adună mulţi muşterii.* ZANNE, P. III, 647. *Marfa să fie bună, muşteriii nu lipsesc.* id. ib. V, 401.✧ (Prin extensiune) *Găsit loc minunat în express, care nu are muşterii mulţi.* CARAGIALE, O. VII, 397. (Ironic) *Măi, da bun muştereu ţi-ai găsit! Şi ţi-o furat tot grîul?* Com. din DRĂGUŞENI-TÎRGU NEAMŢ.

— Pl.: *muşterii.* — Şi: (învechit şi regional) **muşteréu** s. m.

— Din tc. **müşteri.**

MUŞTÍC s. n. v. **muştiuc.**

MUŞTICẮL s. n. v. **muştíuc.**

MUŞTÍCLU s. n. v. **muştiuc.**

MUŞTICÚŢĂ s. f. (Prin Transilv.) Musculiţă **(I 1)**; gîză. *Să-nsoară muscă mică Şi duce pe muscă mare . . . Şi cîte muşticuţă Şi cîte furnicuţă, Tăte-n nuntă le-o chemat.* ARH. FOLK. I, 205.
— Pl.: *muşticuţe.*
— **Muscă** + suf. *-icuţă.*

MUŞTINÍ vb. IV v. **moşteni[1].**

MUŞTINITÓR, -OÁRE s. m. şi f. v. **moştenitor.**

MUŞTIREÁŢĂ s. f. v. **mustăreaţă.**

MUŞTÍŢĂ s. f. (Regional; adesea cu sens colectiv) **1.** Musculiţă **(I 1).** Cf. DENSUSIANU, Ţ. H. 182. ✦ Muscă-beţivă *(Drosophila funebris* sau *fenestrarum).* Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, MARIAN, INS. 393, H VI 105, VII 149, ALR SN I h 243.
2. Păduche de frunză. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
3. Molie **(1).** Cf. ALR I 1 902/516, 590, 610.
— Pl.: *muştiţe.* — Şi: **mustíţă** (SIMIONESCU, F. R. 359), **muscíţă** (ALEXI, W.), **muschíţă** (GHEŢIE, R. M., DENSUSIANU, Ţ. H. 182, ALR SN I h 243) s. f.
— **Muscă** + suf. *-iţă.*

MUŞTIÚC s. n. **1.** Piesă detaşabilă (de metal, de os, de lemn etc.) la instrumentele muzicale de suflat, care se ţine între buze şi prin care se suflă în instrumentul respectiv. *El rămase încremenit, cu ochii ţintă la general, cu muştiucu la gură.* SANDU-ALDEA, U. P. 235. *Scotea un fluier lung, de aramă, şi spunea spre mama...: — Adă, Rozalie, o ulcică de borş acru, să-i ud măduva şi muştucul!* CAMILAR, C. P. 140. *Clănaretu are numai pleoape şi un muştiuc.* H I 240, cf. com. din STRAJA-RĂDĂUŢI. ✦ P. ext. (Argotic) Gură. *Arde-l la muştiuc.* GR. S. VII, 120. *Te lovesc peste muştuc de-ţi sar măselele.* COMAN, GL. ✧ Expr. **A lua cuiva muştiucul** = a lovi pe cineva peste gură. Cf. MAT. DIALECT. I, 231. ✦ P. anal. (Ban.) Imameaua ciubucului (CADE, SCRIBAN, D.); ţigaret (ALR I 1 541/9, 24, 28, 30, 45, 51, 56, 77, 79, 87).
2. Piesă metalică (de bronz sau de alamă) cu care se termină un furtun de stropit şi care concentrează şi dirijează jetul de lichid. Cf. LTR[2].
3. Piesă de metal sau de lemn montată la capătul de presare al preselor şi folosită la fasonarea cărămizilor, a ţiglelor etc. *Muştiucul pentru cărămizi cu goluri al preselor cu vid e mai scurt . . . şi nu e echipat cu dispozitive de ungere.* LTR[2].
4. (Regional) Zăbală. Cf. DDRF, ALEXI, W. *Căchiţele cuprind: zăbalele sau muştiucul.* PAMFILE, I. C. 49, cf. ŞĂINEANU, D. U., ALR I 1 126/508, 614, 690, 790, 840, 900, 954.
— Pl.: *muştiucuri.* — Şi: **muştúc,** (regional) **muştíc** (ALR I 1 541/56), **muştíclu** (ib. 1 541/9, 24, 87), **muşticăl** (GR. S. VII, 120), **muştríc** (ALR I 1 541/51), **muşlíc** (ib. 1 541/28) s. n., **muşlícă** (ib. 1 541/30, 45, 77, 79) s. f., **muşulíc** (VICIU, S. GL.) s. n., **muşulícă** (ALR I 1 541/75) s. f., **moştíc** (GR. S. VII, 120), **moştícăl** (ALR I 1 541/18, 218) s. n.
— Din germ. **Mundstück.**

MUŞTRÁ vb. I v. **mustra.**

MÚŞTRĂ[1] s. f. v. **mostră.**

MÚŞTRĂ[2] s. f. v. **mustră[1].**

MUŞTRÍC s. n. v. **muştiuc.**

MÚŞTRU s. n. v. **mustră[1].**

MUŞTRULÍ vb. IV v. **muştrului.**

MUŞTRULUÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Ieşit din uz; complementul indică soldaţi) A deprinde cu exerciţiul militar, a pregăti în vederea însuşirii teoriei şi practicii militare; a instrui, (învechit) a mustrui. Cf. LB, POLIZU. *Ne aducea ispravnicii pîlcuri, pîlcuri şi ne da pe mîna ofiţerilor muscali de ne mustruluia.* GHICA, S. 15. *Te muştruluieşte* [la şcoala militară] *de-ţi merge untul.* BRĂESCU, A. 132. ✧ (Glumeţ) *Trăiţi, don căpitan, răspunse el salutînd milităreşte, ia, muştruluiesc iste fete.* HOGAŞ, DR. II, 69. ✦ P. ext. A învăţa, a instrui (cu asprime); a ţine din scurt, a struni. *Fetele se dădeau pe mîna unei mame Sande . . . de le mustruluia şi le învăţa cusături de vapeluri.* GHICA, S. 295. *Fata cea mai mare . . . vedea de dînşii, îi muştruluia şi îi povăţuia.* ISPIRESCU, L. 175. *Mergi cu mine* [la pescuit] *şi te muştruluiesc eu.* SADOVEANU, O. IX, 403. ✧ Fig. *Adevărata putere a ţării sînteţi voi, poporul; voi însă nu ştiţi să vă daţi sama şi să muştruluiţi ţăria voastră.* JIPESCU, O. 98. *De aceea, dragul meu, acum Să-ncepi Collegium logicum, Cu asta mintea-ţi muştruleşti, O strîngi în cizme spanioleşti.* GORUN, F. 79.
2. (Popular şi familiar) A certa, a dojeni, a mustra[1] **(2)** (cu asprime); a bate. *Eu mă însărcinez să-ţi mustruluiesc bărbatul.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 426. *Las că vă judec eu acuşi, necuraţilor; voi scoate incul din voi, zise Ivan tulburat . . . Am să vă muştruluiesc de au să rîdă şi cînii de voi.* CREANGĂ, P. 304. *Zenobia, aflîndu-se în toane bune pentru că feciorul şi-a muştruluit nevasta, îl primi.* REBREANU, I. 285. *I-a venit jupînul cu chef şi l-am auzit muştru-*

luind-o ca la poliție. C. PETRESCU, Î. II, 221. *Altul îi muștruluia și le cetea moliftele.* I. BOTEZ, B. I, 177. *Un medic grăsuliu, cu ochii spălăciți, ciupit de vărsat, muștruluia un soldat.* BRĂESCU, V. 74. *Cătrănit de necazuri, nu vedea fața altarului niciodată, deși l-auzeai cînd îl muștrulea baba.* IOVESCU, N. 43. *Își muștruluiește chiriașii.* STANCU, D. 245. *Te va ajuta, din cînd în cînd, Nebunul, care te-a mai muștruluit o dată: „La carte, mă, la carte!...".* PAS, Z. I, 262. *Ana începu să se simtă din nou mulțumită: avea cui porunci, pe cine muștrului.* T. POPOVICI, SE. 48, cf. com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ, A VI 4, 26. ✦ Spec. (Complementul indică animale de tracțiune) A bate (pentru a face să meargă mai repede, pentru a struni). *Înainte de-a intra în tîrg, vînzătorul mustruluiește calul (îl bate) într-un loc mai ferit.* DR. V, 142. *Gurie Bordeian muștruluia înainte caii boierești.* GALAN, Z. R. 205.

— Prez. ind.: *muștruluiesc.* — Și: (rar) **muștruli, mustruluí** vb. IV.

— **Mustru**[2] sau **mustră**[1] + suf. *-ului.* Cf. magh. mustrál.

MUȘTRULUIÁLĂ s. f. **1.** (Ieșit din uz) Predare a teoriei și practicii militare; instrucție ostășească, (învechit și popular) mustră[1] **(1)**, (învechit) ocenie, șmotru, (neobișnuit) mustreală. *Să intri și tu la muștruluiala căpitanului Costache, cu metodele lui de zbir.* C. PETRESCU, A. R. 37. *Mîndru, mîndru toporaș, Hai măicuță la oraș, Să te duci la căpitan, Să-i spui c-ai un băietan, C-a-nvățat muștruluială.* PAMFILE, C. Ț. 283. ✦ P. ext. Instruire (severă). *În săptămîna cea dintîi a postului celui mare nu mai făceam școală — dar făceam, în schimb, muștruluiala duhovnicească.* CIAUȘANU, R. SCUT. 61.

2. (Popular și familiar) Mustrare **(1)**, dojană, ocară, (rar) muștruluire; bătaie. *Protopopul însă găsi cu cale... să tragă o sfîntă de muștruluială călugărilor.* STĂNOIU, C. I. 107. *Îi dau eu o muștruluială lui Sebestyen, ba și lui Adam, de au să mă ție minte.* VORNIC, P. 177.

— Pl.: *muștruluieli.* — Și: (rar) **mustruluiálă** s. f.

— **Muștrului** + suf. *-eală.*

MUȘTRULUÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a muștrului și rezultatul ei; (popular și familiar) muștruluială **(2)**. Cf. POLIZU, COSTINESCU.

— V. **muștrului.**

MUȘTŪC s. n. v. **muștiuc.**

MUȘUCÓRN s. n. v. **moșocoarnă.**

MUȘULÍ vb. IV v. **mușlui.**

MUȘULÍC s. n. v. **muștiuc.**

MUȘULÍCĂ s. f. v. **muștiuc.**

MUȘULÍN s. n. v. **muselină.**

MUȘULUÍ vb. IV v. **mușlui.**

MUȘUNÁ vb. I v. **mușina.**

MUȘUNÍȚĂ s. f. v. **mușiniță.**

MUȘUNÓI s. n. v. **mușuroi[1].**

MUȘURLUÍ vb. IV. Tranz. (Regional; complementul indică ființe) A bate foarte tare (Chilia Veche-Tulcea). Cf. I. CR. IV, 187. *Am să te... mușurluiesc.* ib.

— Prez. ind.: *mușurluiesc.*

— Cf. muștrului.

MUȘURÓI[1] s. n. **1.** (Prin Ban. și Transilv.) Cîrtiță *(Talpa europaea).* Cf. ALR I 1 174/51, 56, 61, 278, 298, 302, 315, 320, 335, com. din TĂRCĂIȚA-BEIUȘ.

2. Moviliță formată din țărîna pe care o aruncă la suprafața solului cîrtițele, furnicile etc., cînd își sapă coridoarele subterane; (mai ales cu determinarea „de furnici") cuib de furnici; totalitatea furnicilor care trăiesc într-un asemenea loc, furnicar. *Într-un mușinoi, un guziu de cu vară, ca peste iarnă hrană să-i fie,... grăunțeane culesease.* CANTEMIR, IST. 191. *Fînațele... trebuie curățite de mușinoaie.* ECONOMIA, 62/18. *Din pricină că se lenevesc gospodarii noștri de a împrăștie moșinoaiele de pe fînațuri, li se pricinuiește cea mai mare pagubă.* I. IONESCU, C. 45/11. *Furnica-n timpul verei asudă ostenind Și cîte un grăunte adună-n moșinoi.* NEGRUZZI, S. II, 247. *Pe linia netedă a orizontului se profilează ca moșoroaie de cîrtițe uriașe, movilele.* ODOBESCU, S. III, 15. *Iar în lumea asta mare, noi copii ai lumii mici, Facem pe pămîntul nostru mușunoaie de furnici.* EMINESCU, O. I, 132. *Oprindu-se cu mirare lîngă moșinoaiele de furnici.* CREANGĂ, A. 133. *Sobolul, dobitoc liniștit, nu vrea să știe de ce se petrece dincolo de moșoroiul lui.* DELAVRANCEA, T. 63. *Strîng tot părul tuns și-l pun sau sub tăietorul lemnelor sau îl îngroapă într-un moșinoi de furnici.* MARIAN, S. R. II, 70. *Pune fiecare legătură cu furnicile moarte la locul lor, adecă fiecare pe mușinoiul din care a fost luată.* id. INS. 30. *Cîrtița, sub mușuroaie, duce trai făr' de lumină.* BELDICEANU, P. 57. *Răsar pe țarină mușiroaie de cîrtiță.* PAMFILE, A. R. 15, cf. 73. *Se crede că pentru ca să crească pînea bine în cuptor, trebuie a risipi un mușinoiu de furnici.* GOROVEI, CR. 256. *Caracteristic acestui pămînt e asemuirea la pipăit cu a unui moșiroi de sobol.* ATILA, P. 65. *Nu departe de fîntîni ieșeau pe moșiroaie*

popîndoci. SADOVEANU, O. XI, 306. *Este în colibă un muşuroi pustiu de furnici.* id. M. C. 186. *Tăcea îndelung, privind înfipt un muşuroi de cîrtiţă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 23, cf. STANCU, R. A. III, 358. *Cîrtiţa cînd va scoate muşinoaie şi va ajunge cu lucrul ei la un drum... să piară.* ŞEZ. V, 127, cf. ALR I 1 175, 1 195, 1 196, ALR II 5 053, A III 11, IX 1, 2, 6. *Furnică cu furnică, fie cît de mică, face mare moşoroi.* ZANNE, P. I, 463. ✧ Fig. *Îţi vor încununa în veaci creaştetul pentru trupul acesta care iaste muritoriu şi vremealnică tină a pămîntului şi un muşuroi viu de spurcăciuni.* MOLNAR, RET. 56/9.

3. Movilită de pămînt făcută la baza tulpinii unor plante de cultură pentru a le feri de vînt, de buruieni sau de alţi agenţi dăunători şi pentru a le favoriza dezvoltarea şi productivitatea; cuib. *Această a doua praşila să deosebeşte de acea dintăi în aceia ca acum la rădăcina fieştecăruia popuşoi să strînge moşinoiu.* I. IONESCU, C. 101/18. *Moşinoaiele la popuşoii sămănaţi în linii şi prăşiţi cu sapa calului, să fac cu un plug de cele cu două cucure.* id. ib. 102/6. *La porumbul ce se prăşeşte de două ori se fac moşuroaiele la prăşila a doua.* id. M. 345, cf. SANDU-ALDEA, U. P. 20. *Cînd porumbul este mic, firile se numesc copili, şi smulgerea lor unde sînt de prisos în cuib, muşuroi, se numeşte copilire.* I. CR. IV, 220. *Prin prăşire se face la rădăcina firului de popuşoi un muşiroi, moşiroi, muşinoi, moşinoi sau cuib adică o mică adunătură de ţărînă, care, pe de o parte îi adăposteşte rădăcina fragedă de arşiţa soarelui, iar pe de alta îi înlesneşte o înrădăcinare mai temeinică.* PAMFILE, A. R. 73, cf. id. I. C. 156. *Părul ei bălan se zbătea ca peştele lîngă corpul întins între muşuroaiele firelor de păpuşoi.* REBREANU, N. 81. *Fură nevoiţi să scoată tălpoaiele şi să puie din nou roţile, căci altfel nu mai puteau trece peste muşuroaiele din porumbişti.* V. ROM. noiembrie 1953, 13, cf. ALR SN I h 102, ALRM SN I h 71, A II 3, 6, 8, 12, III 7, 16, 17.

4. (Regional) Ridicătură (mică) de pămînt; dîmb, movilă **(1)**, deal (mic). Cf. ODOBESCU, S. III, 187. *Unde i-a picat capul s-a făcut un muşunoi.* SBIERA, P. 177, cf. CHEST. IV 90/29, 66, 173, 350, 547, 91/164, ALR SN III h 809, A II 5. ✧ (În imprecaţii, simbolizînd moartea, mormîntul) *Făcea-te-ai moşoroi!* PAS, L. I, 287. *Muşuroiule = mormîntule.* CIAUŞANU, GL. ✦ Fiecare dintre movilitele (făcute de om) ridicate peste nivelul solului dimprejur, servind ca semn de hotar. *Ţăranii şi-au împărţit pămîntul, însemnîndu-l cu muşuroaie.* CĂLINESCU, N. 40, cf. ALR II 5 069/141, 182, 514, 682, 705, 899, A I 23, II 12. ✦ (Regional) Strat (de legume) (Vînători-Sighişoara). ALRM SN I h 126/157.

5. P. anal. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Grămadă (mică). *Focul scade, se sfîrşeşte şi să fărîmă într-un moşiroiu de jar.* UNĂREANU, CH. 87. *Le-am zărit privirile grele.. , mutrele hîde Ale stăpînilor cei mari Dospind în muşuroaiele de dolari.* DEŞLIU, G. 43. *Pe un blidişel de lemn un moşinoi de brînză de oaie.* RETEGANUL, P. III, 83, cf. com. MARIAN.

— Pl.: *muşuroaie.* — Şi: (învechit şi regional) **muşinói, moşinói,** (regional) **muşunói, muşirói, muşorói** (POLIZU, CIHAC, II, 198), **moşurói, moşunói** (ALECSANDRI, POEZII, 63, ALEXI, W.), **moşirói, moşorói** s. n.

— Lat. **mus araneus.**

MUŞUROÍ[2] vb. IV. Intranz. A face muşuroaie[1] **(3)**. *Moşinoaiele la popuşoii sămănaţi în linii şi prăşiţi cu sapa calului, să fac cu un plug de cele cu două cucure... după cum moşinoiesc bulgarii de pe la noi cu rariţa lor.* I. IONESCU, C. 102/9. ✧ Tranz. (Complementul indică plante de cultură) *Cu mult chin muşuroieşte cîte un porumb, doi; dar, trecînd un pas alături greşeşte de-i taie pe aceia, spre a moşoroi pe alţii.* CIOCÎRLAN, P. P. 70. (Refl. pas.) [Porumbul] *ce se prăşeşte o dată, atunci cînd se prăşeşte se şi moşuroieşte.* I. IONESCU, M. 345. *Porumbul se muşuroieşte pentru a uşura formarea rădăcinilor adventive şi a sprijini tinerile plante contra vîntului.* LTR[2] XI, 337. ✦ Refl. Fig. A se aduna, a se grămădi. *Năvălesc măguri din toate părţile, se muşuroiesc în jurul nostru greoaie.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 169.

— Prez. ind.: *muşuroiesc.* — Şi: (regional) **moşuroí, moşinoí, moşiroí** (CADE), **moşoroí** vb. IV.

— V. **muşuroi**[1].

MUŞUROÍRE s. f. Acţiunea de a muşuroi[2] şi rezultatul ei; muşuroit. Cf. DM.

— Pl.: *muşuroiri.*

— V. **muşuroi**[2].

MUŞUROÍT s. n. Muşuroire. *Muşuroitul se va face numai în regiunile cu umiditate suficientă, o dată cu praşila a doua.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2910. *La fasole, muşuroitul poate înlocui a treia praşilă, în vederea combaterii buruienilor; muşuroitul cartofilor ajută la formarea tuberculelor, iar la sfeclă, sporeşte conţinutul în zahăr.* LTR[2]. ✦ Praşila a doua a porumbului. *Prăşitul de-al doilea... se mai cheamă şi praşila a doua, sapa a doua, muşiroitul, muşoroitul, ţărmuitul, ogorîtul, îngropatul sau copăitul — se face cu scopul de a tăia buruienile care au crescut şi a mări muşuroiul de la rădăcina firului de popuşoi.* PAMFILE, A. R. 76, cf. 79, ALR SN I h 101.

— Şi: (regional) **muşiroít, muşoroít, moşoroít** (CADE) s. n.

— V. **muşuroi**[2].

MUŞUROITÓR, -OÁRE adj., s. n. **1.** Adj. Care muşuroieşte, cu care se muşuroieşte. *Muşuroitul se execută cu sapa, cu plugul muşuruitor,*

cu rariţa sau cu organe active de muşuroit, montate pe şasiuri autopropulsate. LTR[2] XI, 337.

2. S. n. (În forma *moşoroitor*) Unealtă folosită la muşuroire; (învechit) moşinătoaie. Cf. DDRF, H IV 132, XI 401. ✦ (Rar) Rariţă cu două cormane, folosită la prăşit. Cf. ŞĂINEANU, D. U.

— Pl.: *muşuruitori, -oare.* — Şi: **(2) moşoroitór** s. n. DDRF, ŞĂINEANU, D. U., H IV 132, XI 401.

— **Muşuroi**[2] + suf. *-tor.*

MUT, -Ă adj., subst. **I.** Adj. **1.** (Despre oameni) Care este lipsit de facultatea de a vorbi, care nu poate vorbi; (despre organele vorbirii) lipsit de facultatea de a emite sunete articulate. *Mute să fie rosturile hicleane ce grăiesc spre derepţi fără-leage.* PSALT. 57. *Giudeţul să îndeamnă a mai micşura certarea celui vinovat, de cum spune pravila, cînd cel vinovat iaste surd sau mut.* PRAV. 293. *Au fostu sol mut şi adusă carte nescrisă la cetate neîntimiiată* (cca 1750). GCR II, 62/1, cf. 150/13. *Îl stropi cu apă vie şi se însufleţi, dară mut şi surd.* ISPIRESCU, L. 131. *Se înstrăinase din ce în ce mai mult de bărbatul ei... Acasă tăceau ceasuri întregi, de parcă ar fi fost muţi.* V. ROM. februarie 1955, 232. *După ce e mută, apoi e şi slută.* PANN, P. V. I, 4/15. *La poarta surdului Poţi să baţi oricît de mult, Că el îţi va şedea mut.* id. ib. 94/17, cf. ZANNE, P. II, 754. *Cînd muierea e mută şi bărbatul e surd, e viaţa cea mai bună între amîndoi,* se zice pentru a ironiza limbuţia femeii. ZANNE, P. II, 289, cf. 17. *Vinul fără lăută Ca o gură mută.* id. ib. IV, 189. ✧ (Prin lărgirea sensului) *N-ai ştiut că eu sînt oarbă şi mută? Oarbă că nu pot ceti şi mută că nu pot spune în scris.* SADOVEANU, P. M. 62. ✧ (Prin analogie; despre animale) *Dar mi-i murgul vită mută. Mă priveşte şi m-ascultă. N-are gură să-mi răspundă.* ANT. LIT. POP. I, 290. ✧ (În context figurat) *Pierdut e totu-n zarea tinereţii Şi mută-i gura dulce-a altor vremuri.* EMINESCU, O. I, 201. ✧ Fig. *Tu eşti o ţărînă nesimţitoare şi mută.* MARCOVICI, C. 28/26. *Şi a mea toscană liră a sta mută se deprinde.* ASACHI, S. L. I, 157. *Şi lupii ce urlă şi arborii muţi în negura deasă rămîneau pierduţi.* ALECSANDRI, P. I, 221. *O inimă ce-i mută ca un mormînt fioros.* BOLINTINEANU, O. 117. *Dar mut îmi e mormîntul şi mut orice mormînt.* MACEDONSKI, O. I, 50, cf. 13. *Iarna însă-l înspăimîntă negura şi mutul Ger.* COŞBUC, P. II, 84. *În odaie, trist sună lemnul mut: Poc!* BACOVIA, O. 64. *Drum de vis! E clipa mutei agonii, Cînd alaiul nopţii trece pe cîmpii.* TOPÎRCEANU, S. A. 28. ✧ (Substantivat) *Eu ca surdu nu audziiu şi ca mut nu deşchiş rostul meu.* PSALT. 72. *Dintr-apă vin făcu, din ologi cu picioare făcu, din surdzi a audzi şi din muţi a grăi.* VARLAAM, C. 271. *Să mira mulţimea văzînd muţii grăind.* N. TEST. (1648), 20v/20. *Tăcut-am ca mutul.* DOSOFTEI, PS. 129/8. *Dezlegat de vina furtişagului easte mutul sau slutul.* IACOV, SYN. 79. *Pînă a-şi exprima oamenii cugetarea prin vorbe, se serviră prin alte semne... sau gesturi mimice din mîini şi din cap, după cum fac pînă astăzi muţii surzi.* HELIADE, O. II, 368. *Robinson la aceste cuvinte dojenitoare... cîtăva vreme au rămas ca un mut fără glas.* DRĂGHICI, R. 13/14. *Cercetară în dreapta şi în stînga ca să afle niscaiva leacuri... dar, aş! parcă întîlnea tot surzi şi mulţi.* ISPIRESCU, L. 160. *Du-te unde a dus surdul roata şi mutul iapa,* se spune unei persoane (pe care te-ai supărat şi) a cărei prezenţă sau absenţă îţi este indiferentă. Cf. ZANNE, P. II, 643, 644, VI, 215, 378, A I 24. *Mai bine cu muta decît cu limbuta.* ZANNE, P. II, 643. ✧ (Familiar; în fraze exclamative, exprimă o negaţie, ţinînd locul lui „nimeni", „nimic", „nici vorbă", „de loc", „vorbă să fie" etc.) *Ştiam că pleacă joi, dar cînd m-am dus să-l caut miercuri, mutu! Plecase.* L. ROM. 1963, nr. 6, 54. *Mi-am rătăcit cartea. Caut în sus, caut în jos. Mutu!* ib. ✧ Expr. **Mutu la uşă** = obiect care se pune în faţa uşii, pentru a arăta că nu e nimeni acasă (com. din CÎMPULUNG MOLDOVENESC); intrarea oprită (IORDAN, STIL. 322). *Eu? se apără el. Eu cred că-i pun de mîine mutu la uşă.* ap. IORDAN, STIL. 322. **A (se) juca cu mutul** = a juca cărţi în absenţa celui de-al patrulea jucător, împărţind cărţile ca şi cînd acesta ar fi de faţă. Com. din GILĂU-CLUJ. **S-o spui (sau să i-o spui) lui mutu (de la Manutanţă)** = s-o spui cui vrea să te creadă (căci eu nu te cred). Cf. IORDAN, STIL. 321. (Prin Ban., Transilv.) **A bate** (pe cineva) **a mutu** (sau **a muta**) = a bate (pe cineva) pe înfundate, mutește. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., ALR II 3 599/64. ✦ (Substantivat; m. pl. art.) Ostaşi cărora li se tăia limba, şi care erau folosiţi ca paznici la curtea împăraţilor şi la palatele dregătorilor bizantini, turci etc. *Străjile şi-au fulgerat armele..., iar muţii, cuprinzînd de subsuori pe sfinţii părinţi, i-au purtat pînă la paturile umblătoare.* SADOVEANU, O. XII, 100. *Hadîmbii îi şoptiseră, muţii îi arătaseră cu semne repezi... toate cîte făcuse şi vorbise Constantin în vremea nopţii.* id. ib. 131, cf. 103. ✦ (Substantivat, m.; rar) Gîde, călău, gealat. *Nici la poarta serviciului nu va putea năzui, fără a se teme de ştreangul muţilor.* SADOVEANU, O. X, 257. ✦ (Despre animale) Care nu scoate strigătele caracteristice speciei. *Paserea se părea a fi mută, căci nu da nici un viers.* ISPIRESCU, L. 297. *Fereşte-te de cîine mut şi de om tăcut.* ZANNE, P. I, 367.

2. (Despre acţiuni sau atitudini ale oamenilor) Care se face, se petrece în tăcere, fără cuvinte; care nu se exprimă prin vorbe. *Ascult pierdută muta ei chemare.* CAZIMIR, L. U. 64. *Pînă la sfîrşitul mesei au fost între ei schimburi de priviri ca o luptă mută.* CAMIL PETRESCU, U. N. 53. *Zîmbise, aprinzînd o ţigară, la întrebarea*

mută a lui Dănuț. TEODOREANU, M. II, 22. *Copilul bineînțeles nu putea să răspundă, și Caty interpreta în felul ei rîsetele lui mute.* CĂLINESCU, S. 416. *Vie singur, furișat, Să-i dau dulce sărutat, Să-i dau guriță tăcută, Să facem dragoste mută.* ALECSANDRI, P. P. 332, cf. 356. ✧ *Cor mut* = ansamblu vocal care execută o melodie fără cuvinte. *Film mut* = (în opoziție cu f i l m s o n o r) film cinematografic care înregistrează numai imagini, nu și vorbirea personajelor, sunetele și zgomotele. *Scenă mută* sau *joc de scenă mut* = scenă sau joc de scenă dintr-o lucrare dramatică, în care personajele nu vorbesc, ci exprimă idei și sentimente prin gesturi. *Deodată se oprește să facă joc de scenă mut și să-și mai tragă răsuflarea.* CARAGIALE, O. III, 15. *Literă mută* = literă care, deși scrisă în cadrul unui cuvînt, nu se pronunță. *Și „u" mut... este astăzi părăsit de marea majoritate a scriitorilor.* MAIORESCU, CR. III, 185. *Substantivele feminine franțuzești terminate în „e" mut, împrumutate de limba noastră, au trecut, în general, la decl.* I. IORDAN, L. R. 230. ✦ (Despre sentimente) Care (este atît de puternic, încît) nu se poate exprima prin cuvinte. *Cine ar fi văzut fața ei de-o durere mută... ar fi gîndit că-i o înmărmurită zînă a undelor.* EMINESCU, N. 28. *Era o fetișcană jigărîtă, cu fața smeadă, bolnăvicioasă, pe care se citea durere mută și nehotărîtă.* REBREANU, NUV. 5, cf. 258. *Străbunii mei... Atîta moștenire mi-au lăsat, Amarul mut din sufletele lor.* CAZIMIR, L. U. 81. *Alexandru, călare, își ducea prin întuneric mîhnirea-i mută.* SADOVEANU, O. I, 13, cf. IX, 144. *Sînt clipe de o înfiorare mută, clipe care par așa de lungi, încît un gînd de groază are vreme să-ți scapere prin minte.* BART, S. M. 19. *În suflet toarce mutul Regret, înfășurat în vînt.* ARGHEZI, VERS. 98. ✦ (Despre vorbe) Spus în șoaptă, ș o p t i t; (despre voce) care este abia șoptit, cu ton scăzut. *Din gropi ei vin și mă-conjoară... Și cînd șoptesc cu voce mută Poema cea nepricepută, Tresar.* MACEDONSKI, O. I, 32. ✧ (În context figurat) [Inima] *spune cu o mută zisă Că ce simț mi-e prea plăcut.* I. VĂCĂRESCUL, P. 21/3. ✦ (Substantivat, m. art.; regional) Dans popular executat numai de feciori și în timpul căruia nici unul dintre ei nu vorbește. Cf. VARONE, D. 118.

3. (Despre oameni) Care, într-o anumită împrejurare, nu scoate nici o vorbă, care păstrează tăcere sau acționează în tăcere; (despre organele vorbirii) care, într-o anumită împrejurare, nu emite sunete articulate. *Se roagă numai ochii, căci limba-mi este mută.* HELIADE, O. I, 305. *Am rămas mut de oțerire și de rușine.* NEGRUZZI, S. I, 7. [Movilele] *stau semănate în prelargul cîmpiii ca sentinele mute și gîrbovite subt ale lor bătrîneți.* ODOBESCU, S. III, 16. *Numai ochiul e vorbareț, iară limba lor e mută.* EMINESCU, O. I, 82. *Mergea mut alături de mine.* id. G. P. 48. *Credincioșii casei umblă muți în tainița tăcere.* IOSIF, PATR. 60. *Și din valul de zăpadă Ca o mută arătare... Un drumeț ciudat apare.* TOPÎRCEANU, B. 70. [Tipografule], *mi-ai scos tu la lumină miile și zecile de mii de rînduri, pretutindeni martor mut.* ARGHEZI, P. T. 168. *Ce vrei? Cine ești, De vii mut și nevăzut ca-n povești?* id. VERS. 108. *Auzi? Te strigă din urmă. Te-au cunoscut. Fă-te că n-auzi, fii mut. Altfel te curmă.* BENIUC, V. 98. *Ocoli capul mesei, se așeză pe bancă și rămase mut.* PREDA, D. 118. *Ana și Măriuca ședeau mute într-un capăt de laviță.* V. ROM. iulie 1953, 181. [De friguri] *bea zeamă de romaniță pisată... Tot astfel de troscot. Unii îl sapă muți.* PAMFILE, D. 34. *Buzele cele mute vorbesc pe tăcute* (= și tăcerea este un răspuns). ZANNE, P. II, 26. ✧ F i g. *Cartea lui Zoroastru — ea rămînea mută la întrebările mele.* EMINESCU, N. 68. ✧ (Adverbial) *Cîte nouă vîrfuri din nouă crenguțe... să fierbi în nouă ulcele de apă neîncepută și adusă mut de la izvor sau fîntînă (adecă cel ce aduce apă să nu vorbească pînă a doua zi).* N. LEON, MED. 7. ✧ (Regional) *Apă mută* = apă adusă de la izvor sau de la fîntînă de către cineva care în tot timpul acestei acțiuni nu vorbește; p. e x t. apă neîncepută, v. n e î n c e p u t. *Uneori, acela care rostește versurile de mai sus* [ale descîntecului] *ține în mînă două vase cu apă mută.* PAMFILE, CER. 74. *Hartă mută* = hartă geografică pe care nu este scris nici un nume. ✦ (Substantivat, f.; în sintagma) *Marea mută* = armata (numită astfel, pentru că execută ordinele fără a le comenta). ✦ (Substantivat, m. art.; regional) Al doilea conducător în ceata călușarilor, care nu vorbește în timpul jocului și care, adesea mascat și îmbrăcat caraghios, reprezintă personajul comic al cetei; (regional) mutulică (**I 3**), primicer, cloj, zbicer. Cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 133, PAMFILE, S. V. 54, 61, 69, DR. II, 217.

4. (Prin Transilv. și Maram.) Bîlbîit, gîngav. Cf. ALRM II/I h 40.

5. (Familiar; și substantivat) (Om) tăcut, morocănos, ursuz, posac, (regional) mutac, mutăreț. *Nu mai e sigur alături de acest colonel mut și gras.* SAHIA, N. 73. *Mutu pămîntului.* ALR I 1 573/750, cf. 1 573/385, ALR II 3 675/102.

6. P. e x t. (Despre elemente ale naturii, așezări umane, unități de timp etc.) Liniștit, tăcut. *Cetatea era mută și pustie ca un mormînt de uriaș.* NEGRUZZI, S. I. 160. *Și tăcere e afară. Luminează aer, stele; Mută-i noaptea, numai rîul Se frămîntă-n pietricele.* EMINESCU, O. IV, 280. *În amurgul mutelor seri de toamnă, din plîngerea singurătății grele se desface tristețea farmecului stins.* PĂUN-PINCIO, P. 126. *În mijlocul naturii mute eram eu singur călător.* IOSIF, PATR. 76, cf. 21, CERNA, P. 13. *Un arc de munți cu coame sure Din Cerna pînă în Ceahlău. Adîncuri mute de pădure Și murmur tainic de*

pîrău. D. BOTEZ, F. S. 6. ✦ Odihnitor, liniştitor; senin. *Somn, a gîndului odihnă, O, acopere-mi fiinţa Cu-a ta mută armonie. Vino somn — ori vino moarte.* EMINESCU, O. I, 49. *În jurul lor plutea... fericirea impersonală, largă şi mută a nopţii.* DEMETRIUS, A. 64. ✦ (Despre săli de spectacole, de concert etc.) În care vibraţiile sonore nu se repercutează. [Durata de reverberaţie] *nu trebuie să fie nici prea lungă, fiindcă amestecă sunetele, nici prea scurtă, fiindcă sala devine „mută".* CIŞMAN, FIZ. II, 59.

II. Subst. **1.** S. m. şi f. (Prin Transilv., Mold., Bucov.) Om nepriceput, prostălău, tont, idiot; om nătărău; om zăpăcit. Cf. MARIAN, O. I, 113. *Săracii boii cornuţi, Cum însoară nişte muţi! Săracele sutele, Cum mărită mutele!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 454—455, cf. 484. *Vai, sărace struţ frumos, Amu cat să te ţip jos Pentru muta cea din dos.* RETEGANUL, TR. 172, cf. 181. *Către stînga cînd mă uit, Zic că vreau să mă sărut Şi cu lotru şi cu mut, Că pe mut îl celuiesc Şi pe lotru îl iubesc. De pe ei bine trăiesc.* BUD, P. P. 27, cf. ALR II 2 863/362, 3 679/362, 3 760/130. *Trece ca mutu prin rai.* A I 24. ✦ Epitet depreciativ pentru soţ sau soţie. *Nevastă de pe pîrău, Cum trăieşti cu mutul tău?* MARIAN, O. I, 113. *Eu, bădiţă, aş ieşi, Da-s cu mînile în pîne şi cu mutul lîngă mine.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 412. *Vecin mîndru de n-ar fi, Cu mutul ţi s-ar urî.* id. ib., cf. 106, 413. *Vino, bade, joi la noi, Că mutul merge la oi.* ŞEZ. II, 214. *Cînd viscoleşte şi-ngheaţă, Eu strîng pe muta mea în braţă* (Soba). SADOVEANU, P. C. 13. ✦ (Regional) Flăcău îmbrăcat ca o paparudă (ALRT II 122); măscărici la nuntă (ALR II 2 689/362).

2. S. m. (Prin Transilv., Mold.; eufemistic) Unul dintre numele dracului. *Du-te, mîndro, mutului, Nu-mi fă val tu capului.* HODOŞ, P. P. 124. *Căciula mutului, în fundul pămîntului* (Găleata). GOROVEI, C. 170. ✧ Expr. **Intră mutul în el,** se spune despre cineva aprig, energic, neînduplecat. *Ea n-a vorbit nimic. Încăpăţînată! Dacă dădea adresa fetelor care au trimis-o cu manifeste, scăpa! Dar o ştim noi: cînd intră mutu-n ea, s-a isprăvit.* ap. IORDAN, STIL. 322.

3. S. f. (Prin Mold., Bucov.; în descîntece) Numele unei fiinţe supranaturale rele. *Ieşi, Petre, Ieşi Sîn Petre, Cu surda ta, Cu muta ta, Şi-asurzeşte, Şi-amuţeşte.* MARIAN, V. 47. *Tu, muta pămîntului, Ieşi din vatra focului Şi te du la (cutare) pe umeri, Cu coada să-l plesnească.* ŞEZ. VII, 91.

4. S. m. şi f. (Transilv.) Puşculiţă. *Mută (mică casă) de cruţat bani.* VICIU, GL. 19. *Bag bani în mut.* Com. din OCNA SIBIULUI. *Păstrez bani în mută.* Com. din ALBA IULIA.

— Pl.: *muţi, -te.*

— Lat. **mutus, -a, -um.**

MUTÁ vb. I. **I.** (Predomină ideea deplasării) **1.** Tranz. şi refl. (Învechit şi popular) A (se) mişca, a (se) urni (din loc); a (se) clătina. *Şi-i va goni pre dînşii glas de frunză mutîndu-se* (foşnetul unei frunze clătinate de vînt B 1938). BIBLIA (1688), 91²/34. *Zoroastru... făcea ca stelele să se mute din loc.* EMINESCU, N. 60. *Vasile Baciu se mută de pe un picior pe celălalt.* REBREANU, I. 343. *El mîna punea, Şaua că mişca, Şaua că muta, Dar n-o ridica, Că nu mi-şi putea.* TEODORESCU, P. P. 495. *Furnica nu răstoarnă muntele, dar îl poate muta din loc.* SLAVICI, O. I, 54. ✦ Refl. (Prin Transilv.; despre membrele corpului) A ieşi din încheietură; a se scrînti. Cf. ALRM I/I h 206. ✦ Refl. P. ext. A porni la drum, a pleca; a merge, a umbla, a se deplasa (apropiindu-se sau depărtîndu-se de un punct). *Nu se va muta* (nu apropie-se PSALT.) *către tinre hicleanulu.* PSALT. HUR. 3ᵛ/4. *Şi de acolo mutămu-nă* (vănslămu N. TEST. 1648, mergînd BIBLIA 1688)... *sosimu întru Anticrihei.* COD. VOR. 18/11. *Puţinelu se mutară* (mai mearseră N. TEST. 1648, depărtîndu-se BIBLIA 1688). ib. 90/29. *Rădicîndu-se se mute-se fiii lui se ceară.* PSALT. 235, cf. 117. *Dară că ce, Doamne, te mutaşi departe?* DOSOFTEI, PS. 32/1.

2. Tranz. A mişca, a scoate din locul în care se găseşte şi a aşeza în alt loc; a deplasa, a strămuta, a transfera. *Muta-te-va de satul tău.* PSALT. HUR. 44ᵛ/11. *Viniile diîntru Eghypet mutaşi* (aduseşi H). PSALT. 166. *Muta-vă-voi mai departe decît în Vavilon.* CORESI, PS. 30/10, cf. URICARIUL, VII, 64. *Şi sfătuia undi vor rădica Ioniia, să o mute, şi în ce locu... să o pui.* HERODOT (1645), 506. *Oboară domni şi giudeaţe şi împărăţii mută de la o semenţie la altă semenţie.* VARLAAM, ap. GCR I, 105/25. *Să mute vreun hotar den locul său.* PRAV. 280, cf. 40, 199. *Oameni mutaţi pre aceste locuri.* N. COSTIN, L. 142. *Neamuri carile ellinii cu nume de varvari le poreclia... de pre ţări, pre carile lăcuia şi de pe furtuna carea după vremi îi muta.* CANTEMIR, HR. 75, cf. 297. *Împărăţia au mutat pe Mîrza Paşa la Tighinea.* AMIRAS, LET². III, 138. *Ca nu cumva* [grîul] *să se aprindă, va fi bine de a-l muta din loc, amestecîndu-l cu lopeţile.* I. IONESCU, C. 177/8. *Vezi tu buţite aste două? Una-i cu apă, alta cu putere. Să le mutăm una-n locu alteia.* EMINESCU, N. 10. *După războiul cu Radu Vodă Basarab, măria sa Ştefan mutase hotarul de la apa Trotuşului cu mult mai la vale, pînă la apa Milcovului.* SADOVEANU, F. J. 692. *Perne albe i-a mutat Cînd la cap, cînd la picioare.* ALECSANDRI, P. P. 112, cf. DOINE, 8, RETEGANUL, TR. 124. *Dă-mi-l, Doamne,-n mîna mea, Să-l lovesc o dată bine, Să-i mut punga-n sîn la mine.* ŞEZ. I, 140, cf. 12, 247, ANT. LIT. POP. I, 114. ✧ Expr. (Familiar) **A-i muta** (cuiva) **fălcile** (sau **căpriorii**) = a bate (pe cineva) tare, lovindu-l peste obraz. *Jandarmii vă suduie şi vă mută căpriorii.* C. PE-

TRESCU, Î. II, 92. *Simţi în inimă o pornire cumplită. Să se ducă la Bădîrcea ... şi numaidecît să-i cîrpească o palmă grea, să-i mute fălcile.* PREDA, D. 77. ✧ Refl. pas. *Toate lucrurile pe cari le au prăşitorii cu dînşii ... se numesc bulendre ... Aceste bulendre se mută înaintea prăşitorilor.* PAMFILE, A. R. 81. *Piatra care se mută din loc în loc nu prinde rădăcină.* ZANNE, P. I, 249. ✧ Refl. *Ce ieşi iară, nu den loc şi să se mute, nici îmblă Dumnezeu den loc pre alt loc, ca trupul, ce pretutindinea iaste.* CORESI, EV. 354. *Se vor muta dentr-un loc într-altul.* PARACLIS (1639), 255. *Şi au socotit cum, de nu vor da perşii război într-aceia zi, să să mute lăngă un ostrov.* HERODOT (1645), 486. *Mutîndu-se şi într-o aripă şi într-alta, unul den copiei* [sic l] *lui ce-l păziia ... i-au zis.* M. COSTIN, ap. GCR I, 200/16. *Se vor muta* [albinele] *la fagurii în carii se plămădesc şi scot trîntorii.* ECONOMIA, 181/6. *Apele primblăreţe de ici colea s-au mutat.* CONACHI, P. 212. *Mă scot, mă mut de-aicea, duc pasurile mele ... în fundul unui crîng.* ALEXANDRESCU, O. I, 250. *Aşa numai să se mute de pe vatră pe cuptiori, ştie şi hleabul de baba mea de-acasă.* CREANGĂ, A. 130. *Ş-apoi m-au sărit caii, şi s-a mutat bătălia mai departe.* DELAVRANCEA, O. II, 224, cf. 58. *Aşa trăiau aceşti eroi parazitari ai vechilor noastre gospodării, mutîndu-se din loc în loc, unde îi ducea fantezia.* ANGHEL, PR. 110. *Stă şi-aşteaptă fără glas, Parcă să măsoare, Cum se mută ceas cu ceas Umbra după soare.* TOPÎRCEANU, B. 10. *Coco s-a mutat pe vergele de cîteva ori, s-a suit pe trapez, a ieşit din colivie.* ARGHEZI, P. T. 110. *Se mută de pe mormînt pe mormînt, plîngînd şi văietîndu-se.* RETEGANUL, P. IV, 65. ✦ Absol. (La imperativ, pers. 2 sg.) Termen folosit pentru a îndemna un animal să schimbe piciorul (la muls, la potcovit etc.). Com. MARIAN, cf. A VI 26. ✦ A numi (pe cineva) cu serviciul în altă parte, a transfera într-un post. *Era mutat la Curtea de Apel din Bucureşti.* C. PETRESCU, C. V. 10. ✦ (Învechit, rar) A alunga, a izgoni. *Au mutat pre d*[u]*mn*[e]*zăii cei streini den mijlocul lor.* BIBLIA (1688), 182²/2. ✦ (Jur.; învechit) A transmite. *Lucrul său ... nu cu bună dreptate mutat din stăpînirea celui ce l-au avut în stăpînirea celui ce l-au luat.* PRAVILA (1814), 27/17. (Refl. pas.) *Nu poate să se mute acest drit ... asupra unui al treilea.* ib., ap. TDRG. ✦ Refl. (Prin Transilv. şi Ban.; despre boli) A fi contagios; a se transmite de la om la om. *Am căpătat boala de la al* [= alt] *biteag, s-o mutat boala.* ALR II 4 182/2, cf. ALRM II/I h 163. ✦ Fig. (Învechit, rar; cu determinări introduse prin prep. „la") A pune pe seama, pe socoteala cuiva; a atribui. *Cela ce piierde, fieşte cîndu nu va să afle vina sa, ci mută la altul.* URECHE, L. 162. ✦ Refl. (Învechit, rar) A se referi. *Piatra ce nu o socotiră ziditorii, acea fu în capul unghiului. Acesta cuvînt să mută la Domnul Hristos.* DOSOFTEI, PS. 8/19. ✦ (Regional; cu complementul „vinul") A pritoci. ALR SN I h 246. ✦ (Complementul indică piesele jocului de şah) A schimba locul pe tabla de joc; a mişca (I 1). *Mut regele ... Iar eu am să mişc doi paşi pionul damei.* SADOVEANU, O. XI, 675.

3. Tranz. Fig. (Învechit şi popular; cu determinări de felul „din viaţă", „dintre cei vii", „din această lume" etc.) A omorî; a pune capăt vieţii cuiva. *Ne-u zisu marele giudeţu ... să te mutăm din aceasta lume* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 450/21. *O au mutat dintr-această viaţă trecătoare.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 20/8. *S-au părut D*[o]*mnului nostru să-mi mute copilaşii ... spre lăcaşurile ceale de acolo.* MINEIUL (1776), 180ᵛ¹/17. *Şi domniră în pace şi în linişte, pînă ce, vrînd Dumnezeu, i-a mutat din lumea aceasta.* ISPIRESCU, L. 145. ✦ Refl. A muri[1] (1). *Doamna Alexandra ... s-au mutat către Christos* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. V, 28. *Generalul pensionat Ioan de Seetal, care de la 1814 petrecea aici, s-au mutat din aceasta lume.* GT (1841), 1¹/8. *Fiecare om, mutîndu-se din viaţa aceasta, trebuie să treacă peste o mulţime de rîuri şi pîraie.* MARIAN, Î. 300, cf. 128. *Îndată ce s-a mutat dintre cei vii, clopotele vestesc întregului sat moartea.* PRIBEAGUL, P. R. 138. *După tată, fiii toţi se mutară-ntre cei morţi.* RETEGANUL, P. IV, 63.

4. Refl. (De obicei cu determinări locale introduse prin prep. „în", „la" sau „pe") A se aşeza (cu locuinţa) în alt loc, a se stabili în altă parte, a-şi schimba domiciliul sau sediul. *Muta-me-voiu în satul tău în veaci.* PSALT. HUR. 50ᵛ/8. *Se mută cu toată ruda lui, cu cîţi scăpase, în ţara Veneţiei.* MOXA, ap. GCR I, 58/15. *Vor părăsi pre împăratul şi se vor muta într-alt loc, la alt împărat.* PARACLIS (1639), 255. *Şi de acolo mutîndu-să la ostrov, ş-au cumpăratu ocine.* SIMION DASC., ap. GCR I, 143/33. *Şi aşea mutîndu-să crăiasa cu pruncul Ştefan crai ..., boierii şi tot Ardealul au adus pruncului daruri la Lipa.* M. COSTIN, O. 301. *Şi-n-tr-acea sară s-au mutat în cetate.* NECULCE, L. 127, cf. 362. *Domnul cu toată curtea se mută la Cotnăru.* NEGRUZZI, S. I, 106. *Era bine în casa în care sta pînă acuma, dar ... în casa-n care se mută, o să fie mai bine.* CARAGIALE, O. IV, 12, cf. 10, 11. *Îmbrăcîndu-se, începu să observe cu atenţie odaia, în care numai de cîteva zile se mutase.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 18. *Dar tot în acel an, revista se mută în Bucureşti.* RALEA, S. T. III, 185. *Şi astfel au tot vorbit pînă cînd el s-a mutat la ea.* V. ROM. aprilie 1955, 256. *A doua zi s-au mutat la curţi care acuma erau ale lor.* RETEGANUL, P. V, 72. ✧ Tranz. *Şi mută* (sălăşlui D) *în fsatele lor gerunchile lu Israil.* PSALT. 161. *Acesta au mutat scaunul domniei în Roman.* N. COSTIN, L. 177. *Orhan ... mută tahtul împărătesc la Brusa.* VĂCĂRESCUL,

IST. 251. *Face cunoscut cinstitului public că fabrica sa de ciorapi... acum a mutat-o la Podul Calicilor.* CR (1832), 350²/37. *Pe mine mă mută acum într-altă casă.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 560. *Măi bădiţo, buze moi, Mută-ţi casa lîngă noi.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 48, cf. 74, 204, ŞEZ. I, 12. *Păsăruică, mută-ţi cuibu, Unde-o fi badea cu plugu.* ANT. LIT. POP. I, 144.

5. Tranz. Fig. (Învechit) A transpune în altă limbă, a traduce. (Refl. pas.) *Nu lipsesc a zice că cu neputinţă iaste a să muta filosofia şi în limba rumânească* (a. 1826). GCR II, 252/17.

6. Tranz. (Învechit şi regional) A amîna. *Au zis cum vor răspunde a doa zi... mutând lucrul den zi în zi.* HERODOT (1645), 471. *Nu te zăbăvi a te întoarce către D[u]mn[e]zeu şi nu muta den zi în zi pocăinţa ta.* CHEIA ÎN. 57ᵛ/18. *Mută muceniia lor pînă la altă vreame.* MINEIUL (1776), 144ʳ²/8. *Mutînd punerea în lucrare a acei hotărîri până a doa zi, au făcut bine.* DRĂGHICI, R. 163/7, cf. PANN, E. II, 75/21.

II. Tranz. (Învechit şi popular; predomină ideea transformării, a schimbării) **1.** A înlocui, a schimba (cu altceva sau cu altcineva); a modifica; a transforma. *Supt vreame stăm, cu vreame ne mutăm viaţa.* M. COSTIN, ap. GCR I, 203/17. *Dumnăzău mută şi iară întăreşte şi întemeiază împărăţiile.* N. COSTIN, L. 76, cf. 142, 596. *Pustiindu-se toată Illirie şi Misia..., au scos din cetăţile şi din locurile ei pe români şi i-au aşezat în mijlocul Misiii, şi i-au mutat numele, zicîndu-i Dachiia.* CANTEMIR, HR. 151, cf. 72. *Nici corbul negreaţa nici pardosul pestriciunea a-şi muta poate.* id. IST. 105. *Mutaţi pentru dragostea mea meşteşugul cel pescăresc.* ANTIM, P. 3. *Blestemul cel omenesc l-au mutat întru blagoslovenie.* MINEIUL (1776), 49ʳ¹/8, cf. 31ᵛ¹/19. *Subt pretext de a-şi muta aerul, lăcuieşte preste an, în şese sau şepte luni, în Tîrgovişti.* ŞINCAI, HR. III, 235/16. *Şi fiecare pe unde trece Păraie de sînge turcesc varsă, Somnu dulce mutînd în moarte rece.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 256. *Pontiful... au mutat hotărîrea morţei în pedeapsa închiderei pe viaţă.* AR (1829), 188²/27. *Fire-ai de rîs, mîndră lele, Că-mi mutaşi numele mele, Şi-mi puseşi altele rele, De nu pot trăi cu ele.* DOINE, 264. ✧ Refl. pas. *Mai pe urmă din Flachia să se fie mai primenit în Valahia, adecă mutîndu-să slova F în V şi K în H.* CANTEMIR, HR. 113, cf. MAIOR, IST. 161/28. *De aci înainte dansurile-ţi s-or ciunta, porturile s-or muta.* COM. SAT. V, 13. ✧ Refl. *Şi dzice Domnul lui Cainu, că ce te-ai măniatu şi faţa ta s-au mutatu?* PALIA (1581), 24/8. *Pealea lor se va muta în mai întunecat vînătă.* ECONOMIA, 217/16. *Dregătorii să mută în omide Care rod cu multă lăcomie Frunza pomului cetăţenesc.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 380. *Că m-o bătut bărbatul Şi mîni s-o mutat graiul.* ŢIPLEA, P. P. 32. ✧ Refl. impers. *Unde va Dumnezeu, cu anevoie se poate muta cu sfatul.* MUSTE, LET². III, 95, cf. ZANNE, P. VI, 645. ✦ Refl. A se reincarna, a se întrupa. *Cînd umbra ta, ca umbră încă, va începe a vorbi, ea va fi atotştiutoare, şi-ţi va spune ce trebuie să faci: cînd te vei muta tu în firea ei, atunci vei fi tu atotştiutor.* EMINESCU, N. 55. ✧ Tranz. *Şi ţărna mea, tu, Doamne, în ţărn-ai s-o arunci? Dar eu ce nu sînt ţărnă, unde-o să fiu atunci? Mutamă-vei într-altul?* VLAHUŢĂ, P. 27.

2. A da altă direcţie, alt curs, a abate; a schimba. *Şi eu încă mă întorcu şi sfatul îl mut.* HERODOT (1645), 367. *L-au mai mutat de la gîndul lui.* M. COSTIN, LET². I, 332. *Inima-i va dzîce să nu-şi mute paşii.* DOSOFTEI, PS. 32/20. *După a sa părere întorcîndu-se, iarăş mută socoteala.* CANTEMIR, HR. 129. *Tăind apei o gură, am mutat curgerea ei* (a. 1773). GCR II, 93/8. ✧ Expr. **A(-şi) muta gîndul** = a renunţa (la o idee, la un proiect etc.), a se răzgîndi. *N-au vrut Nicolai Vodă să mute gîndul cel bun ce pusăse din început pentru dînşii.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 151/18. *Dacă văzu care încotro merge treaba, îşi mută gîndul şi plecă în ale sale.* ISPIRESCU, U. 69, cf. id. L. 207, 254. *Totuşi faptul că Tudorache, în timpul din urmă, nu-i vorbise nimic de casă dăduse moşului o nădejde, făcîndu-l să creadă că poate şi-a mutat gîndul cel rău.* DUNĂREANU, CH. 27, cf. PAS, Z. I, 278. (Cu parafrazarea expresiei) *Astfel ai zis. Dar acum ai gînduri mutate, tu, tată.* COŞBUC, AE. 16. **A muta vorba** (sau **cuvîntul**) = a da o interpretare greşită celor spuse de cineva; a răstălmăci. *L-au pusu-l mai mare, toate să-l asculte, Cîte sînt pre lume cuvînt să nu-i mute.* DOSOFTEI, PS. 28/8. *Mă rog să mă ascultaţi, Vorba să nu mi-o mutaţi.* SEVASTOS, N. 324.

— Prez. ind.: *mut.*

— Lat. **mutare.**

MUTÁBIL, -Ă adj. (Astăzi rar) Care poate fi mutat, care se poate mişca din loc, deplasa sau schimba. *Mutabil (priimitor, putincios de a se muta).* HELIADE, O. II, 294. *Sobe mişcătoare (mutabile).* BREZOIANU, A. 391, cf. ARISTIA, PLUT., COSTINESCU, ALEXI, W., DL, DM, DN, CONTEMP. 1960, nr. 723, 1/7.

— Pl.: *mutabili, -e.*

— Din fr. **mutable,** lat. **mutabilis.**

MUTABILITÁTE s. f. (Rar) Însuşirea de a fi mutabil. *În formarea speciilor elementare nouă, mutaţiunile au loc în orice direcţie... Mutabilitatea se iveşte periodic.* SANDU-ALDEA, S. 128, cf. DL, DM, DN.

— Din fr. **mutabilité,** lat. **mutabilitas, -tis.**

MUTĂC, -Ă adj. (Regional; şi substantivat) Mut (**I 5**). Cf. ALR I 1 573/677, ALR II 3 676/192.

— Pl.: *mutaci, -e.*

— **Mut** + *ac.*

MUTAFARACÁ s. n. Călăreț care însoțea pe sultan în călătoriile sale și-i servea de mesager. *Iară înaintea împăratului 200 sau și mai mulți merg, ce se cheamă mutafaricali, carii pentru slujba lor cea aleasă i-au scos la cinste și iau leafă mare.* SIMION DASC., LET. 109. *Îl loviră cu săbiile de-l făcură fărîme și nu se mai socoti că este știut la Poartă, și mutafaraca împărătească* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 320/29. *S-au dat 2 lefi mutafaracalelor de luna lui fevruarie i martie* (a. 1693). ȘIO II$_2$, 87.
— Pl.: *mutafaracale.* — Și: **mutafaricá** s. n.
— Din tc. **mütefferrika.**

MUTAFARICÁ s. n. v. **mutafaraca.**

MUTAHÁȚ adj. (Prin vestul Transilv.; despre oameni) Prost, nepriceput. TEAHA, C. N. 245.
— Cf. m u t.

MUTÁNTĂ s. f. (Biol.) Formă nouă și constantă rezultată în urma unei mutații **(3)**. Cf. SANDU-ALDEA, S. 128.
— Pl.: *mutante.*
— Din fr. **mutante.**

MUTÁRCĂ s. f. v. **mutelcă.**

MUTÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) m u t a și rezultatul ei.

I. 1. Pornire, plecare; deplasare, strămutare; transferare, transfer. *Mutările hotarălor carele de multe ori s-au mutat din locurile lor.* CANTEMIR, HR. 64. *Mi s-au făcut mutare dintr-un scaun într-altul.* ANTIM, P. XXIV. *Paşa . . . s-au rădicat de acolo și mai înapoi cu oștile s-au tras, a cărui mutare și domnul văzînd, sculatu-s-au de la Cornești și la Craiova au venit* (sfîrșitul sec. XVIII). MAG. IST. II, 138/3. *Familia lui peregrinează . . . fie în urma mutărilor de slujbaș, fie numai din cauza visurilor despre „norocul" care așteaptă tocmai în alt capăt de județ.* V.ROM. septembrie 1954, 137. *Ai căpătat mutarea de la noi.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. ✦ (Învechit) Emigrare; exil. *Se va fi cutremur, mutare și robie va fi într-aceia parte.* PARACLIS (1639), 258. *Iosie născu pre Ehonian și pre frații lui în mutarea în Vavilon.* N. TEST. (1648), 3v/6. ✦ (Învechit) Transmitere a unei proprietăți, a unui bun. *Stăpînirea lucrului prin mutarea cea de săvîrșit din mîna unuia în mîna altuia să cîștigă.* PRAVILA (1814), 37/14. ✦ (Mold., Bucov., Transilv.) Strămutare a unei stîne sau tîrle dintr-un loc de păscut în altul (com. MARIAN, CHEST. V/22, ALR I 1 791/214, 215, 536, A I 20, 31, II 6, V 34), pentru gunoirea unui loc (A II 8). ✦ (Regional) Pămînt nelucrat care servește ca pășune; arșiță (HEM 1 748), imaș, suhat (JUN. LIT. 1923, nr. 4—5, 98, CHEST. V/54, ALR I 1 791/538, 550, A V 7, 15, 31). *Acum suhatul te-ajunge 36 lei pe-o pereche de boi . . . Mutările (numai la oi se zice vorba asta) nu știu cît or fi, că n-am oi.* CONV. LIT. XLIV, 655. ✦ (Regional) Stînă, tîrlă (PUȘCARIU, L. R. I, 360, BL VI, 200, CHEST. II 39/258, V 10/48, ALR I 1 788/215, 217, 1 791/215); p. r e s t r. parte a stînei unde se ține laptele (CHEST. V/121). *Dar în fundul mutărei te-oi pune-n dosul burducei.* ANT. LIT. POP. I, 260. ✦ (Regional) Construcție vremelnică, constînd dintr-o colibă și o strungă cu un ocol (CHEST. V 10/10); adăpost sau colibă a ciobanilor la munte (PRECUP, P. 11). ✦ P. g e n e r. (Învechit) Adăpost, sălaș, locuință. *Spre soare puse mutarea sa.* PSALT. HUR. 14v/6. *Deadere . . . răpaosu tîmplelor meale, pără voiu afla locul Domnului, mutare* (s ă l a ș u D, s a t u l H) *Dzeului lu Iacov.* PSALT. 278, cf. CORESI, PS. 365/3. (F i g.) *Că cine va avea nădeajde către Dumnezeu, mutare-i va fi și va scăpa de boale și de nevoi.* CORESI, EV. 365. ✦ Fiecare dintre mișcările unei piese, la jocul de șah. *Prima partidă încheiată a consemnat (după 19 mutări) un neașteptat rezultat de egalitate.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7 516.

2. F i g. (Învechit; cu determinări de felul „din această viață", „dintre cei vii" etc.) Moarte **(1)**. *Sunetul clopotelor vestește mutarea unui vecin dintr-această viață.* MARCOVICI, D. 27/13.

3. Schimbare de locuință, de domiciliu, de sediu, stabilire în altă parte; (regional) mutătură **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D. *Cu trei luni înainte de termenul mutării, mai în fiecare familie începe regulat o interesantă dezbatere.* CARAGIALE, O. IV, 10. *Pe urmă a adus vorba despre situația lor veșnic nesigură, cu mutări și chirii exagerate.* C. PETRESCU, A. 422.

II. 1. (Învechit) Înlocuire, schimbare (cu altceva sau cu altcineva); modificare; transformare. *Lucrurile isprăvite, mutările, stăpînirile răsipite . . . istoria dă socoteală.* N. COSTIN, L. 37. *Mutările lucrurilor în vreame.* CANTEMIR, IST. 97. *Viind mutarea domniei lui Nicolai Vodă, se vor duce și acele obiceiuri bune.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 190/9. *Despot . . . foarte mari mutări făcuse în lucrurile bisericești.* ȘINCAI, HR. II, 219/37. *Aceia ar fi biruitori, carii vor suferi mai bine mutarea aerului.* id. ib. III, 169/9. *De nevoie să face și legii mutare.* MOLNAR, RET. 104/7. *Deacă se întîmplă vreodată de, pe unele locuri umblînd, vedem focuri sau alte mutări, acestea toate au tălmăcirea lor în fizică.* CALENDARIU (1844), 64/15.

2. (Prin Olt.) Abatere sau secare totală sau parțială a albiei unui rîu sau pîrîu (pentru a prinde cu ușurință peștii și racii rămași pe fundul albiei). Cf. ANTIPA, P. 122.

III. (Regional) Fiecare dintre găurile din partea de sus a fiularelor de la jug, cu ajutorul cărora se potrivește mărimea locului pentru grumazul vitei înjugate (Brădișorul de Jos-Oravița). H XVIII 142.

— Pl.: *mutări.*
— V. **muta.**

MUTÁT[1] s. n. Faptul de a (se) muta. **1.** (Învechit) Adăpost, sălaș, locuință. *Glas de bucurie și spășenie în fsatele (mutatul* H, *sălașele* D) *derepțiloru.* PSALT. 248, cf. DHLR II, 459. **2.** Fig. (Învechit; cu determinări de felul „din viață", „de la ceste pămîntești", „dintre cei vii" etc.) Moarte (**1**). *Mutatul său de la ceaste pemințești spre ceale cerești.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 59[v]/22. **3.** Schimbare de locuință, de domiciliu, de sediu, stabilire în altă parte. *N-apuc să sfîrșesc, și iacătă hamalii... Au sosit pentru mutat.* CARAGIALE, O. IV, 13, cf. VII, 159. *Două mutaturi prăpădesc mai rău ca focul.* BASSARABESCU, V. 170. *Mari nevoii-i și mutatu.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. **4.** (Învechit) Schimbare; modificare; transformare. Cf. DDRF.
— Pl.: *mutaturi.*
— V. **muta.**

MUTÁT[2], -Á adj. (Învechit) Schimbat, de nerecunoscut; schimbător. *Foarte nestatornic, amețit și în tot ceasul mutat era, de unde se vede lipsirea minții lui.* ȘINCAI, HR. II, 267. *Fecioara cea cu dreptul formoasă... încă și la bătrînețe această frămseță nu o dă întru mutată dragoste.* ȚICHINDEAL, F. 262/23.
— Pl.: *mutați, -te.*
— V. **muta.**

MUTATẮU s. n. (Prin Transilv.) Arătător (la ceasornic). Cf. ALRM II/I h 375, LEXIC REG. 66, A I 12, 17.
— Din magh. **mutató.**

MUTATÓR s. n. Aparat sau instalație care transformă energia electromagnetică de o anumită formă în energie electromagnetică de altă formă, fără ca în procesul acestei transformări să intervină o fază intermediară. *Mutatoarele au o utilizare strict energetică, nesubordonată producerii sau transmisiunii vreunui semnal.* LTR[2]. *Elementele principale ale mutatorului:... tuburi cu arc și catozi de mercur sau redresoare uscate.* DER.
— Pl.: *mutatoare.*
— Din fr. **mutateur.**

MUTÁȚIE s. f. **1.** Trecere (oficială) a unui bun de la un proprietar la altul. *Transcrierea actelor de mutațiuni de imobile.* I. IONESCU, P. 191, cf. HAMANGIU, C. C. 459. **2.** Schimbare de domiciliu sau de sediu; îndeplinire a formelor legale în legătură cu această schimbare. Cf. DM. ✦ Înregistrare a unei schimbări intervenite în statul personal sau de serviciu al unei persoane din cîmpul muncii sau în situația militară a cuiva. **3.** Schimbare, prefacere; transformare. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W., BARCIANU. *Într-o concepție critică dominată de principiul mutației valorilor estetice, variația de judecată este cerută de însăși variația sensibilității estetice a epocii.* LOVINESCU, C. VII, 6, cf. CONTEMP. 1948, nr. 108, 5/4. ✦ Spec. (Biol.) Apariție bruscă a unor trăsături noi într-un organism, care reflectă o modificare ereditară corespunzătoare a materialului ereditar nuclear. *Variațiuni calitative sau mutațiuni caracterizate prin apariția unui caracter nou, care poate fi punctul de plecare al unei varietăți noui.* SANDU-ALDEA, S. 124. *Curba leneșă a evoluției iruptă de o izbucnire individuală... E ceea ce numim în istoria civilizației geniu, iar în biologie o mutație.* RALEA, S. T. III, 262. *Unii biologi acordă mutațiilor... o importanță fundamentală în procesul evoluției.* DER. ✦ Spec. (Lingv.) Transformare sistematică a unei serii de sunete în altele. *Cele expuse pînă aici ne ușurează înțelegerea mutației fonetice u > o sub accent.* SCL 1954, 88. ✧ *Mutație consonantică* (sau *a consoanelor*) = transformare de ansamblu a consoanelor ocluzive, astfel încît fiecare serie este substituită cu alta. *Istoria limbilor germanice ne arată că acestea au transformat pe d primitiv în t (este așa-numita mutație a consoanelor).* GRAUR, I. L. 16. *Prima mutație consonantică s-a produs în perioada de trecere de la indo-europeană la germanica comună.* DER. ✦ Spec. Schimbare a vocii copiilor, în perioada pubertății. Cf. TIM. POPOVICI, D. M. 4.
— Pl.: *mutații.* — Și: (ieșit din uz) **mutațiúne** s. f.
— Din fr. **mutation,** lat. **mutatio, -onis.**

MUTAȚIONÍSM s. n. (Biol.) Teorie care încearcă să explice evoluția lumii organice prin apariția unor specii noi care se nasc în mod brusc, de la sine și independent de condițiile vieții organismelor. *Pagini de o valoare excepțională lasă Racoviță în legătură cu combaterea... mutaționismului, darwinismului social etc.* CONTEMP. 1953, nr. 375, 5/6. *Teoria mutaționismului, în forma în care a fost ea elaborată de H. de Vries, prezintă doar un interes istoric, nefiind confirmată prin fapte sigure.* DER.
— Din fr. **mutationisme.** Cf. rus. МУТАЦИОНИЗМ.

MUTAȚIÚNE[1] s. f. (Latinism) Stație de poștă. *Rămîne a ne întreba, dacă nu cumva numirea Vădastra n-ar avea vreo înrudire... cu numele vechii cetăți macedonice Chalastra, cu acela al anticei mutațiuni postale Ballanstra.* ODOBESCU, S. II, 423.
— Pl.: *mutațiuni.*
— Din lat. **mutatio, -onis.**

MUTAȚIÚNE[2] s. f. v. **mutație.**

MUTĂCIÓS, -OÁSĂ adj. (În dicționarele din trecut) Schimbător, variabil, nestatornic. Cf. LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *mutăcioși, -oase.*
— **Muta** + suf. *-ăcios.*

MUTĂCIÚNE s. f. v. **mătăcină.**

MUTĂLÁUCĂ s. f. (Regional) Femeie proastă, toantă, idioată. Cf. MARIAN, S. R. II, 217, ALR II 3 670/219. ✧ (Adjectival) *O muiere urîtă, diformă, mutalaucă nicicînd nu va naște un prunc frumos și înțelept, ci numai o slutenie ca și dînsa.* MARIAN, O. I, 254.
— Pl.: *mutălauce.*
— **Mut** + suf. *-ălaucă.*

MUTĂLẮU s. m. (Regional) **1.** Om mut **(I 1)** (ȘĂINEANU, D. U., ALR II 6 885/219); s p e c. om sau copil care vorbește greu (DDRF, SCRIBAN, D.).
2. Om tăcut, morocănos, ursuz. V. m u t **(I 5).** Cf. ALR I 1 573, ALR II 3 676.
3. Om nepriceput, prost, tont, idiot; prostălău (LB, LM, ALR II 3 670/219, 279), nătărău, om de nimic (MARIAN, O. I, 113, id. S. R. II, 217, PASCU, S. 417). Cf., m u t **(II 1).** *Dar nevasta-i tăie vorba: lasă-l încolo, cine știe ce mutălău o fi și ăsta.* POPOVICI-BĂNĂȚEANU, V. M. 39, cf. 40. *Rînjea cu rîsul grosolan al unui mutalău.* REBREANU, N. 9. *Celalalt era mai mutălău, mai abătut cu leuca, cum se zice.* CĂTANĂ, P. B. II, 139. *Feciorii s-or iefteni... Iar cari îs mai mutălăi, Fi-vor cu doi grițari răi.* MARIAN, SA. 123. *Șed'e ca un mutalău.* A I 24.
4. Om necăsătorit; burlac (Sighiștel-Nucet). Cf. TEAHA, C. N. 245.
— Pl.: *mutălăi.*
— **Mut** + suf. *-ălău.*

MŬTĂR s. n. (Regional) Șurub (com. din VAȘCĂU, COMAN, GL., LEXIC REG. 92); piuliță (la șurub), mutelcă **(1)** (MAT. DIALECT. I, 82, 182, 285, GLOSAR REG.).
— Pl.: *mutăre.* — Și: **mŭter** (COMAN, GL.) s. n., **mŭtără** (GLOSAR REG.) s. f.
— Din germ. **Mutter**[schraube].

MŬTĂRĂ s. f. v. **mutăr.**

MŬTĂRDORN s. n. (Regional) Instrument cu care se fac găurile cu ghivent la o piuliță (Vicovu de Sus-Rădăuți). GLOSAR REG.
— Din germ. **Mutterdorn.**

MUTĂREÁ s. f. (Prin Maram.) Diminutiv al lui m u t a r e **(I 2)**; stînă de munte. Cf. T. PAPAHAGI, M. 227.
— **Mutare** + suf. *-ea.*

MUTĂRÉȚ, -EÁȚĂ adj. (Regional; și substantivat) Mut **(I 5)** (Jupalnic-Orșova). ALR I 1 573/1.
— Pl.: *mutăreți, -e.*
— **Mut** + suf. *-ăreț.*

MŬTĂRHAMER s. n. (Prin Bucov.) Instrument cu care se fac găuri în obiecte de fier. GLOSAR REG.
— Pl.: *mutărhamere.*
— Din germ. **Mutterhammer.**

MUTĂTÓR, -OÁRE adj., s. f. **1.** Adj. (Regional) Care se poate mișca, care se mută dintr-un loc în altul, care își schimbă locul, domiciliul sau sediul. Cf. POLIZU, DDRF, com. MARIAN. ✧ (Învechit) *Bun (sau lucru) mutător* = bun mobil[1], v. m o b i l[1] **(1).** *Niscare lucruri stătătoare sau mutătoare, ce să dzice drept niscare aur sau argint.* EUSTRATIE, PRAV. 45/9. ✦ (Despre păsări) Migrator **(2).** *Mii și mii de păsărele mutătoare se-ntorc acuma din țările cele calde.* MARIAN, O. I, 1. ✦ (Despre boli) Molipsitor, contagios. *Boală mutătoare.* ALRM II/I h 164, cf. ALR II 4 188/28, TEAHA, C. N. 245.
2. S. f. (Regional) Stînă provizorie (așezată alături de stîna principală), care se poate muta dintr-un loc într-altul. Cf. H XIII 100, 116, XVII 392, DR. VIII, 243, ALR I 1 791/174, 770, A V 34.
3. Adj. (Învechit și regional) Schimbător, variabil, mobil[1] **(3).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU, ALEXI, W.
4. Adj. (Învechit, rar; despre oameni) Venetic, străin. *Lacrămile meale nu mai tăcea, că mutătoriu-s eu la tinre.* PSALT. HUR. 33v/8.
5. S. f. Parte a joagărului alcătuită din bătătoare, amnar și grindei; p. r e s t r. bătătoarea joagărului (Bîrsana-Sighetul Marmației). Cf. ALR II 6 433/353, 6 436/353.
6. S. f. (Prin Mold.) Cocîrțeală (la plug). Cf. H XIII 100, 116.
7. S. f. Numele a două plante erbacee din familia cucurbitaceelor, agățătoare, veninoase, folosite în medicina populară: **a)** (și în sintagma *mutătoare cu poame roșii*, PANȚU, PL.) plantă cu rădăcina groasă și cărnoasă, cu frunze pețiolate, cu flori albe-gălbui și cu fructe în formă de boabe roșii *(Bryonia dioica);* **b)** (și în sintagma *mutătoare cu poame negre*, PANȚU, PL.) împărătească *(Bryonia alba).* Cf. NEGRUZZI, S. I, 101, N. LEON, MED. 52, SIMIONESCU, FL. 204. *Mutătoarea se suie pe garduri, făcînd cîrcei.* H III 209, cf. 139, 226, IV 104, V 465, 497. *Rădăcina de mutătoare în rachiu e bună de vătămătură.* ȘEZ. XV, 90. *Fierbi rădăcină de mutătoare și-i bei zeama.* PAMFILE, B. 33. *Mutătoarea uscată și arsă pe vatră se dă vacilor.* id. ib. 71, cf. 34, 60, 74, GOROVEI, CR. 175. *Ie-ț, mîireasă, dzîua bună D'e la șir d'e mătrăgună, D'e la șir d'e bostioc, D'e la fișorii d'in șoc,*

D'e la șir d'e mutătǫre, D'e la draga ṣădzătǫre. ALRT II 100.

— Pl.: *mutători, -oare.* — Și: (învechit) **mutătóriu, -oáre** adj.

— **Muta** + suf. *-ător.*

MUTĂTÓRIU, -OĂRE adj. v. **mutător.**

MUTĂTŪRĂ s. f. **1.** (Regional) Mutare **(I 3)** (Certege-Abrud). ALR I 1 791/96. ✦ (Transilv.) Locuință în afară de sat (CHEST. II 35/309, ALR II/95); adăpost, colibă la munte (ARH. FOLK. V, 173), șură de vară la munte (T. PAPAHAGI, C. A. 69); loc pe care se mută staulul (TEAHA, C. N. 245). *În căutarea lemnului cît mai bun și mai ieftin pentru „vasarit", moții... și-au făcut, la început, în pustiurile acestea, „mutături", unde se adăposteau, pînă tăiau „dǫje". Cu încetul mutăturile au devenit așezări statornice.* ARH. FOLK. V, 113.

2. (Prin Bucov.) Schimbare a rostului firelor covorului. LEXIC REG. 105.

— Pl.: *mutături.*

— **Muta** + suf. *-ătură.*

MUTEÁRCĂ s. f. v. **mutelcă.**

MUTÉLCĂ s. f. **1.** Piesă de metal de mărime variabilă, găurită la mijloc, cu filet pe pereții găurii, și în care se îmbucă spirala unui șurub sau o tijă cu filet corespunzător. *Un om c-un ciocan de fier într-o mînă și c-o cheie pentru mutelci în alta, s-apropie de gară, cercetînd cu de-amănuntul închegătura liniei.* SP. POPESCU, M. G. 28. *Punea pe argații lui, în timp ce mașiniștii dormeau fără grijă, să strice, ici o roată, colo să desfacă o mutelcă sau să taie o curea.* ANGHEL, PR. 83, cf. 82. *Prin niște găuri* [fierul plugului] *se leagă cu cuie de fier ghivintuite și prevăzute cu mutelci (piulițe) de cormună (cormană).* PAMFILE, I. C. 150, cf. id. A. R. 36, SOARE, MAȘ. 9. *Mutelca care reprezintă punctul de legătură între lanț și manșon.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 263, cf. 136. *Beregata domnișorului pomădat umbla... în sus și-n jos ca o mutelcă.* CAMILAR, N. II, 142, cf. LTR[2], A VI 26. ✦ (La pl.) Sfere de plumb găurite, înșirate pe coarda de jos a voloculuiu sau a plasei de pescuit, ca să le țină la fundul apei. Cf. ANTIPA, P. 61, PAMFILE, I. C. 66.

2. (Prin Mold. și Dobr.) Coarbă; p. restr. parte a coarbei în care se fixează vîrful. Cf. H VI 172, XIV 399, ALR II 6 662/514.

3. (Regional; în forma *mutercă)* Șurubelniță. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.

4. (Regional) Mitră[2] **(1)**. Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

— Pl.: *mutelci.* — Și: (regional) **mutércă** (CIHAC, II, 207), **muteárcă** (BARCIANU, ALEXI, W.), **mutárcă** (LTR[2]) s. f.

— Din pol. **muterka**, ucr. **мутерка.** Cf. mutăr.

MŪTER s. n. v. **mutăr.**

MUTÉRCĂ s. f. v. **mutelcă.**

MUTÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) Caracteristic omului mut **(I 1)**, specific muților; care nu se exprimă prin vorbe. Cf. COSTINESCU. *Iată pe fetișcanele acestea constantinopolitane, făcîndu-și... semne muțești pe la geamuri.* C. GANE, TR. V. 432. *De multe ori semnele muțești, schimbate cu meșterul Lupu, erau înțelese greșit.* GALAN, Z. R. 17, cf. id. B. I, 53.

— Pl.: *mutești.* — Și: **mutésc, -eáscă** adj.

— **Mut** + suf. *-esc.*

MUTÉȘTE adv. Ca un mut **(I 1)**; pe tăcute, fără cuvinte; cu ajutorul gesturilor, al mimicii. *Cela ce-ș va rîde de altul, arătînd muteaște, acela să va certa, ca și cîndu l-are fi suduit și ocărît cu cuvîntul.* PRAV. 222. *Aceasta, toți sfetnicii și senatorii văzînd, în mirare din cap, din umeri și din ochi seamne făcîndu-și, mutește întreba.* CANTEMIR, IST. 185, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., COSTINESCU, ODOBESCU, S. III, 487. *Începu din nou să se tînguiască mutește.* CONV. LIT. XLII$_2$, 449. *Se îngroapă mutește și, tot fără să vorbească cu cineva, se întoarce acasă.* CANDREA, F. 390. *Începui să citesc mutește.* VISSARION, FL. 206. *Plecă, după ce făcu muțește, cu mîinile, un semn de reproș către Felix.* CĂLINESCU, E. O. II, 67, cf. id. S. 391. *Se priviră din nou și mîinile li se mișcară. Vorbeau din ele scurt, mutește.* PREDA, Î. 150, cf. MAT. FOLK. 365. *„El întreabă mutește: — Ce e?"* RĂDULESCU-CODIN, Î. 19. *Mîncă muțăște.* ALR II 4 057/172. (Precedat de prep. „pe") *Recomandă să se lucreze... pe mutește.* BRĂESCU, V. A. 66. *Îi înjura, cu un trivial exces de mimică, pe mutește, din dosul geamului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 557. *Calul fu tras afară pe mutește.* MIHALE, O. 69.

— Și: **mutéște** adv.

— **Mut** + suf. *-este.*

MUTEVELÍU s. m. (Învechit) Administrator (al unor bunuri de stat, al unei cetăți turcești etc.). *Acolo au agiuns și motefeleul de Smil cu oastea turcească.* N. COSTIN, LET[2]. II, 29. *Osman-efendi mutevelîul.* VĂCĂRESCUL, IST. 282.

— Și: **motefeléu** s. m.

— Din tc. **mütevelli.**

MUTFÁC s. n. (Învechit) Bucătărie a sultanului sau a unui pașă; p. ext. provizii de miere, ceară și unt, destinate gospodăriei seraiului. *Mierea și ceara ce să dă la mutpacul împărătesc.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 137/9. *Trimițînd și mutpahul și altele de trebuință pentru cinstea și ospățul hanului* (începutul sec. XVIII). ȘIO II$_2$, 88. *Ai mijlocit de s-a ridicat untul mutpahului din țară* (a. 1813). id. ib.,

cf. TDRG. ✦ Casă de găzduire şi ospătărie pentru cei care veneau să se închine la o geamie turcească. Cf. SADOVEANU, O. X, 414.
— Pl.: *mutfacuri*. — Şi: **mutpác, mutpáh, matpáh** (ŞIO II$_2$, 88), **matbáh** (id. ib.) s. n.
— Din tc. **mutfak.**

MÚTI¹ adv. (Regional; în expr.) **A juca muti** = (despre doi jucători de cărţi, dintre care unul asistă ca chibiţ) a juca în tovărăşie, contribuind fiecare cu o sumă egală şi împărţind cîştigul pe din două. Com. din CRIŞCIOR-BRAD.
— Din magh. **mutyi (ba játszik).**

MUTÍ² vb. IV. Intranz. (Regional) A contribui (la o cheltuială). Com. din SEBIŞ-ARAD.
— Prez. ind.: *mutesc*.
— Din magh. **mutyiz.**

MUTILÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică părţi ale corpului) A tăia, a amputa, a reteza, a ciunti cu o armă, în urma unei explozii, a unui accident etc.; (complementul indică fiinţe) a schilodi, a amputa o parte a corpului cu o armă, în urma unei explozii, a unui accident etc.; p. ext. a desfigura, a sluţi. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., DM. (Fig.) *A mutila lucrarea de artă . . . este, cu un cuvînt, o profanare.* CARAGIALE, N. S. 34, cf. id. O. VII, 552. *Acela este tipograful care În primul tău poem, din zăpăceală, Ţi-a mutilat trei strofe lapidare.* TOPÎRCEANU, B. 98. *Nici o disproporţie deşănţată, nici o exagerare, care mutilează necesar întregul, nu tulbură cu vreo cută oglinda imaculată a disciplinei.* RALEA, S. T. III, 234, cf. 22. ✧ Refl. *S-a mutilat cu o armă.*
— Prez. ind.: *mutilez*.
— Din fr. **mutiler,** lat. **mutilare.**

MUTILÁRE s. f. Acţiunea de a (se) mutila şi rezultatul ei; (ieşit din uz) mutilaţie. Cf. COSTINESCU, DDRF, DM.
— Pl.: *mutilări*.
— V. **mutila.**

MUTILÁT, -Á adj. (Despre părţi ale corpului) Tăiat, amputat, retezat, ciuntit cu o armă, în urma unei explozii, a unui accident etc.; (despre fiinţe) cu o parte a corpului schilodită, amputată, ciuntită cu o armă, în urma unei explozii etc.; p. ext. desfigurat, sluţit. Cf. ARISTIA, PLUT., LM. *Dar ucigaşul ist ticălos şi mişel să rămîie aci? . . . Trunchiul său mutilat să ne mături stradele!* I. NEGRUZZI, S. V, 521. *Ca toate mahalalele, îşi avea şi a voastră făpturile ei cu trupuri mutilate şi cu mintea scrîntită.* PAS, Z. I, 54. ✧ (Substantivat) *Albia uscată a torentului . . . apare îngrozitor de tristă şi dureroasă, ca orbitele fără ochi ale unui mutilat.* BOGZA, C. O. 210. ✦ Spec. (Substantivat, m.) Invalid de război. *Pe lîngă mine trec . . . „marii mutilaţi" ai războiului.* SAHIA, N. 16. *Mutilatul, după cîteva clipe, vorbi iar.* CAMILAR, N. II, 91.
— Pl.: *mutilaţi, -te*.
— V. **mutila.**

MUTILATÓR, -OÁRE adj. (Rar; şi substantivat) (Persoană) care mutilează, care sluţeşte. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM. ✧ Fig. *Dar această educaţie mutilatoare a sufletului omenesc nu s-a realizat fără inconveniente.* RALEA, S. T. II, 19.
— Pl.: *mutilatori, -oare*.
— **Mutila** + suf. *-tor*.

MUTILÁŢIE s. f. (Ieşit din uz) Mutilare. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W. ✧ Fig. *Cele mai puţin primejdioase şi mai puţin durabile erezii în ştiinţă sînt cele care ating limba. Aceasta nu se poate opri în calea ei, nu poate suferi o mutilaţie esenţială.* IORGA, L. II, 320.
— Pl.: *mutilaţii*. — Şi: (învechit) **mutilaţiúne** s. f. STAMATI, D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W.
— Din fr. **mutilation,** lat. **mutilatio, -onis.**

MUTILAŢIÚNE s. f. v. **mutilaţie.**

MUTÍSM s. n. Muţenie **(1)**; p. ext. tăcere (îndelungată, stăruitoare, încăpăţînată). Cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Paloarea, mutismul mineză-al meu piept Pe satele ninse crai-nou cînd apare.* BACOVIA, O. 48. *În mutismul ăsta deghizat, suspinele se strecoară ca picăturile norilor în înceţoşarea toamnei.* KLOPŞTOCK, F. 326, cf. 330.
— Din fr. **mutisme.**

MUTMÉL subst. v. **mudmel.**

MUTOÁŞCĂ s. f. (Regional) Paparudă (care umblă în timpul secetei) (Petreştii de Jos-Turda). ALRT II 122. *Doi flăcăi îmbrăcaţi în frunză, mutu cu mutoaşca . . . Umblă pe la căşi.* ib.
— De la **mut.** Cf. motoaşcă.

MUTÓN s. n. Blană de oaie (vopsită), prelucrată într-un anumit fel. Cf. DN. ✦ Haină lucrată din astfel de blană.
— Pl.: *mutoane*.
— Din fr. **mouton.**

MUTÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Prin Maram. şi nordul Transilv.) Închis la fire, tăcut, morocănos, ursuz. V. mut **(I 5)**. *Femeie mutoasă.* T. PAPAHAGI, M. 227, cf. ALR I 1 573/251, 268, MAT. DIALECT. I, 82.

2. (Prin nordul Transilv.; despre oameni) Cu membre mari, mătăhălos (COMAN, GL.); (despre cai) mare[1], gros (CHEST. I 55/442).
— Pl.: *mutoşi, -oase.*
— **Mut** + suf. *-os.*

MUTPÁC s. n. v. **mutfac.**

MUTPÁH s. n. v. **mutfac.**

MŬTRĂ s. f. (Familiar) **1.** Faţă, obraz, figură, chip. *Ian priviţi-vă mutrele în oglinda asta... ca să vedeţi cît sînteţi de frumoşi.* ALECSANDRI, T. I, 418. *Te piteşti; să nu-ţi văd mutra, să nu-mi aduc aminte de tine.* CARAGIALE, S. N. 11. *Nu mai aveam de-a face cu colegii mei de bancă, ci cu mutrele burghezilor.* DEMETRESCU, O. 95. *La borta cheii... Văzui o mutră plină de cerneală.* TOPÎRCEANU, B. 98. *Răbufni cu o mutră roşie de ură: Ce, boierule, vrei să ne omori?* REBREANU, R. II, 197. *Întinde mutra s-o sărut.* C. PETRESCU, O. P. II, 18. *La fereastră apăru o altă mutră.* SAHIA, N. 85. *Privitorii de pe mal îşi strîmbau gîtul... să vadă mutrele călătorilor de pe punte.* BART, E. 79. ✧ Expr. **Nu e de mutra lui** = nu e pentru el, e mai presus de ce i s-ar cuveni. *Pescarul cunoştea şi el că nu e de mutra lui aşa bucăţică bună.* ISPIRESCU, ap. TDRG, cf. ZANNE, P. II, 303. **După mutra lui** = după rangul, după condiţia socială a cuiva. *Toţi zeii... fură poftiţi la nunta unui zeu mai mic, pre nume Peleu, ce luă de soţie o zînă după mutra lui.* ISPIRESCU, U. 4, cf. 114. (Rar) **Mai ai mutră să vorbeşti** = mai ai îndrăzneala, tupeul să spui. Cf. DDRF, CADE. ✦ (Rar) Reprezentare plastică a figurii omeneşti. *Pereţii casei lui sînt plini de mutre pocite şi de fel de fel de inscripţiuni.* SLAVICI, N. I, 252.

2. Expresie a feţei; mină[2], fizionomie. *Un ţigan să scrie stihuri, n-aş fi crezut-o... Ce-i drept, Mutra-i oarecum arată suflet ager şi deştept.* HASDEU, R. V. 31. *Aş vroi să văd ce mutră ar face, dacă ar sta cu mine cinci ceasuri afară.* CONTEMPORANUL, II, 219. *Această nenorocire i-ar fi dat dreptul... de a-şi lua mutră fatală înaintea lumii.* GHEREA, ST. CR. I, 286. *Făceau un chef nespus, gîndindu-se la mutra generalului înfundat la ţară pe vreme de iarnă.* D. ZAMFIRESCU, Î. 63. *Nevasta-sa e una blondă... cu ochi foarte deschişi şi cu sprîncenele ridicate, care-i fac o mutră de păpuşă speriată.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 143, cf. 13. *Dacă mai îndrăzneşti... să te mai arăţi cu mutra asta plîngătoare, apoi să ştii că eşti de pozină cu mine.* REBREANU, I. 390. *Îşi alcătui o mutră severă de tot.* MIRONESCU, S. A. 26. *Dezgustat de mutrele zîmbitoare ale celor mai mulţi dintre colegii săi..., Bălcescu plecă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 59. *Episodul şi mutra lui Colcodel răzbunau cu prisosinţă toate suplicîile abnegaţiilor trecute.* C. PETRESCU, A. R. 20, cf. 16. *Asta-i mutra lui, cînd face o afacere proastă.* V. ROM. martie 1958, 26. (Prin analogie; glumeţ) *Păsările din dicţionare au întotdeauna mutra mirată şi comică.* IBRĂILEANU, A. 9. ✧ Expr. **A face mutre** = a nu fi de acord, a face mofturi, (familiar) a se sclifosi. *Pegazul se arată foarte cu năravi în privirea mea de cîtva timp şi muza îmi face mutre.* ALECSANDRI, S. 165. (Neobişnuit; calc după germ. Gesichter schneiden) **A tăia mutre** = a se strîmba, a se schimonosi. *Ea începu să rîdă, căci văzu pe un bătrîn mucalit silindu-se a tăia mutre evlavioase, pentru a impune trecătorilor.* EMINESCU, N. 99. ✦ Înfăţişare, aspect; chip. *Ieşi din salon! Ieşi, ţopîrlane! Nu e mutra ta pentru salon.* PR. DRAM. 248. *Rătăcise zece ani din loc în loc, slujind pe mîncarea ce rămînea de la cîini, bănuit, maltratat, pentru c-avea — ziceau toţi — „mutră de potlogar".* VLAHUŢĂ, D. 131. *Tincuţa intră în fugă, rîzînd să se topească de mutra lui Scatiu.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE. *Ca o stîrpitură ca actorul acesta, cu mutra lui de veşnic înfometat, să-i facă lui asta, i se păru că e prea-prea.* V. ROM. decembrie 1954, 97.

3. P. ext. Om, persoană, individ. *Toate mutrele acestea sînt pretinse de roman.* EMINESCU, O. I, 150. *Cîţiva ofiţeri au ieşit pe cheu. Toţi mutre străine.* BART, E. 318. *Hergă recunoscu în mutra asta pe unul din profesorii cu care venea pe la ei, la tăbăcărie, Axente Sever.* CAMIL PETRESCU, O. III, 219.
— Pl.: *mutre.*
— Din ngr. μοῦτρα (pl. lui μοῦτρον).

MUTRIŞOÁRĂ s. f. (Familiar) Diminutiv al lui mutră; feţişoară, obrăjor. Cf. mutră (**1**). *Într-o broboadă mare de şal, scotea fruntea cu gîţe bălane şi ochi albaştri o mutrişoară ageră de copilă.* SADOVEANU, P. M. 235, cf. id. O. IX, 458. *O cheamă Georgetta, nume fudul Pentru mutrişoara ei de păpuşă.* V. ROM. ianuarie 1956, 81.
— Pl.: *mutrişoare.*
— **Mutră** + suf. *-işoară.*

MUTRÓS, -OÁSĂ adj. (Neobişnuit) Supărat. Cf. IORDAN, L. R. A. 191.
— Pl.: *mutroşi, -oase.*
— **Mutră** + suf. *-os.*

MUTUÁL, -Ă adj. Care se face în mod reciproc şi simultan; (latinism rar) mutuu. *Ţiindu-se de mînă în mutuali afecţii, Adam duce pe Eva în leagănul d-aproape De flori şi de verdeaţă.* HELIADE, O. I, 372. *Învoire mutuală.* id. D. J. 27. *Acţia mutuală a sărurilor.* MARIN, PR. I, 240. *Vedea mîntuirea muncitorilor numai în ajutorul lor mutual.* GHICA, ap. CADE, cf. MAIORESCU, CR. II, 93. *Mircea încheie cu regele Vladislav o legătură de prietenie care avea de obiect ajutarea lor mutuală.* XENOPOL, I. R. III, 80, cf. IV, 206. *Despărţenie prin consimţămîntul*

mutual. HAMANGIU, C. C. 70, cf. 198. *Tratatele încheiate între țările democratice... prevăd asistența mutuală între părțile contractante.* GHEORGHIU-DEJ, ART. CUV.[1] 127. *Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală dintre R. P. Română și R. P. Polonă.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 879. ◇ (Adverbial) *E greu de deosebit partea a ceea ce este dobîndit prin acumulări de civilizație de cealaltă, care reprezintă fondul natural al omului. Păturile acestea se suprapun, se amestecă, se neutralizează mutual.* RALEA, S. T. III, 114.

— Pronunțat: *-tu-al.* — Pl.: *mutuali, -e* și (neobișnuit, f.) *-i.*

— Din fr. **mutuel.**

MUTUALÍSM s. n. (Rar) **1.** Sistem de solidaritate, de ajutor reciproc. Cf. DN.

2. (Biol.) Viețuire laolaltă a mai multor organisme de specii diferite. Cf. DN.

— Pronunțat: *-tu-a-.*

— Din fr. **mutualisme.**

MUTUALÍST, -Ă s. m. și f., adj. (Rar) **1.** S. m. și f. Membru al unei societăți de ajutor reciproc. Cf. DN.

2. Adj. Referitor la mutualism **(1).** Cf. DN.

— Pronunțat: *-tu-a-.* — Pl: *mutualiști, -ste.*

— Din fr. **mutualiste.**

MUTUALITÁTE s. f. (Rar) Reciprocitate; ajutor reciproc. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. 'U. *Ministerul Muncii și Prevederilor Sociale... ia măsuri privind... pensiile și mutualitățile.* LEG. EC. PL. 116.

— Pronunțat: *-tu-a-.* — Pl.: *mutualități.*

— Din fr. **mutualité.**

MUTUALMÉNTE adv. (Rar) În mod mutual, reciproc. Cf. COSTINESCU.

— Din fr. **mutuellement.**

MUTÚLĂ s. f. (Arhit.) Ornament al antablamentului, în ordinul doric. Cf. DN, DER.

— Pl.: *mutule.*

— Din fr. **mutule,** lat. **mutulus.**

MUTULÍCĂ s. m. **I. 1.** (Regional) Om care nu poate vorbi bine, gîngav (COMAN, GL.); om tăcut, morocănos, mutălău **(2)** (ALR I 1 573/720); om care tace din vicleneie (BL I, 108).

2. (Familiar) Persoană timidă sau bleagă, prostuță. *Zău că, de cînd a luat pe mutulică al ei, parcă s-a mai prostit.* BASSARABESCU, S. N. 30.

3. (Regional) Al doilea conducător în ceata călușarilor, care nu vorbește în timpul jocului și care, adesea mascat și îmbrăcat caraghios, reprezintă personajul comic al cetei; (regional) mutul **(I 3),** primicer, cloj, zbicer. Cf. PAMFILE, S. V. 67. *Sînt nouă călușari cu vătaful și cu mutulică.* id. ib.

II. (Bot.) Plantă al cărei rizom se întrebuințează ca leac împotriva durerilor abdominale *(Scopolia carniolica).* ȚOPA, C. 221.

— Pl.: *mutulici.* — Și: **mutulígă** s. m. COMAN, GL.

— **Mut** + suf. *-ulică.*

MUTULÍGĂ s. m. v. **mutulică.**

MUTURÉZ s. m. (Regional) Om morocănos, ursuz, posac; om prost, tont (Tărcăița-Beiuș). A I 24.

— Pl.: *muturezi.*

— De la **mut,** probabil prin apropiere de *huhurez.*

MÚTUU adj. (Latinism rar) Mutual. *Societatea* [Academică]... *voiește, bunăoară, să scoată la lumină, cu spese însemnate și prin acord mutuu, traduceri românești de pre autorii clasici antici.* ODOBESCU, S. II, 355.

— Din lat. **mutuus.**

MUTUZUÍ vb. IV. Tranz. (Prin Bucov.) A lucra de mîntuială, a lucra prost. ȘEZ. III, 82.

— Prez. ind.: *mutuzuiesc.*

— Din ucr. **мотузити** „a încurca". Cf. motozi.

MUȚÁ vb. I. Tranz. (Prin Transilv.; cu complementul „cîinii") A întărîta, a asmuți. Cf. LB, VAIDA.

— Prez. ind.: *muț.*

— Formație onomatopeică. Cf. asmuța.

MUȚĂȘẮL s. m. v. **mușețel.**

MUȚEÁLĂ s. f. (Regional) Mutenie **(1).** *O dat mutala peste dînsul.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

— **Muți** + suf. *-eală.*

MUȚÉNIE s. f. **1.** Starea celui mut **(I 1),** incapacitate de a vorbi; mutism, (rar) mutie **(1),** (regional) muțeală, mutitură. *Mutenie, la copii.* N. LEON, MED. 137, cf. CANDREA, F. 309.

2. Starea celui care, într-o anumită împrejurare, tace (cu încăpățînare). Cf. mut **(I 3).** *Nu-ți poți închipui... cum îmi năsprește nervii mutenia lui.* DELAVRANCEA, T. 186. *Căzu iarăși în mutenie și înlemnire.* AGÎRBICEANU, A. 412. *Au venit aici luîndu-și canon pe doi ani, mutenia.* SADOVEANU, O. IX, 190, cf. id. Z. C. 292. *E mai utilă insuportabila limbuție a Olguții decît mutenia scumpă la vorbă și la scris a Benjaminului.* TEODOREANU, M. II, 156. *Dădeau din umeri cu dezolare și... se cufundau în mutenie.* PAS, Z. IV, 259. *Prinse a rîde din toate puterile către țăranul căzut în mutenie.* CAMILAR, N. I, 237. *Se ascundea sub carapacea unei mutenii îndîrjite.* V. ROM. august 1954, 35. *Rămase îngîn-*

durat, parcă întristat de ceva, închis într-o mutenie otrăvită, amară, deznădăjduită. ib. mai 1958, 76.

3. Lipsă totală de zgomot, de mișcare, de viață; tăcere, liniște, (rar) mutie **(2)**. Cf. mut **(I 6)**. *Și toate, în mutenia odăilor, erau triste și reci.* ALECSANDRI, ap. DDRF. *Mi se păru că mă aflu în pustii locuri unde nu întîlneam decît nemărginire, mutenie și cer albastru.* DELAVRANCEA, T. 39. *Dorinți necunoscute încă Și nențelese te cuprind, Cînd în mutenia adîncă Zărești o umbră-ncet viind.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 30. *Din cînd în cînd s-aude pe la posturi glasul santinelelor, zbucnind răsunător și prelung în adînca mutenie a nopții.* id. N. 180. *Pe Dunăre plutea o tăcere sfîntă, iar mutenia solemnă a portului aducea aminte oamenilor că-i zi de odihnă.* DUNĂREANU, CH. 164. *O mutenie nesfîrșită stăpînea zările.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 23.

— **Mut** + suf. *-enie.*

MUȚÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **mutesc.**

MUȚÉȘTE adv. v. **mutește.**

MUȚÍ vb. IV. (Popular) Intranz. **1.** (Despre oameni) A pierde facultatea de a vorbi, a devenit mut **(I 1)** din cauza unei boli, a fricii, a emoției etc.; (despre organele vorbirii) a nu mai (putea) emite sunete articulate. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, ASACHI, S. L. I, 104. *Preoții cu toți mutea.* ALECSANDRI, ap. TDRG, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U. *Sulgerul își plecă fruntea în tină, tăcînd. — Ai mutit?* SADOVEANU, O. X, 136, cf. ALRM II/I h 42. ✧ Refl. *Nu pot ca să-ți răspund, Căci gura mi s-a mutit.* POP., ap. HEM 1 119. ✧ Tranz. fact. (Mai ales în superstiții) *Ce fel de spirit rău vine mai întîi la dînsul... e în starea să-l mutească.* MARIAN, NA. 131. *Vînturile rele... bat numai anumite locuri, și dacă se întîmplă că prin acele părți dau peste oameni, îi vîntuiesc, adică îi înnebunesc, îi mutesc.* PAMFILE, VĂZD. 44. *Cunosc acești filozofi pe lîngă asta și meșteșugul depărtării farmecelor, căci și pe dînșii a încercat ea să-i încurce, să-i mutească.* SADOVEANU, D. P. 110. *Ielele... Pe cale-au întîlnit, La ea au răcnit, De gură o au mutit.* TEODORESCU, P. P. 381. *Să te-ajungă jalea mea... Mîna dreaptă să-ți sclintească, Limba-n gură să-ți mutască.* ȘEZ. I, 9, cf. BIBICESCU, P. P. 54. *Cînd peste un om dau asemenea vînturi, îl înnebunesc,... îl mutesc.* ȘEZ. V, 142, cf. I, 245. *L-a văzut De limbă mutît, Di uochi chiorît.* GRAIUL, I, 300. (Prin analogie; despre animale) *Nouă armăsari venit-au, De gură mutiți, De vederi orbiți.* MARIAN, V. 214. ✧ Loc. adv. (Regional) **Pe mutite** = mutește, pe tăcute, pe înfundate. *L-o bătut pe mutite.* ALR II 3 599/414.

2. (Despre glasuri, zgomote etc.) A înceta, a se potoli, a se liniști. *Astăzi glasul clevetirii a mutit.* ALECSANDRI, ap. TDRG. *Cortina se ridică și freamătul sălii muți.* C. PETRESCU, C. V. 249.

— Prez. ind.: *mutesc.*

— V. **mut.**

MUȚÍE s. f. (Rar) **1.** Mutenie **(1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

2. Mutenie **(3)**. *Mutia țintirimului.* ap. TDRG.

— **Mut** + suf. *-ie.*

MUȚÍRE s. f. (Rar) Faptul de a muți. (Fig.) *Îți trimit cel întîi snop de strofe... după un an întreg de mutire.* ALECSANDRI, S. 154.

— V. **muți.**

MUȚITÚRĂ s. f. (Regional; într-un descîntec) Mutenie **(1)**. *În orbituri l-a orbit, În mutituri l-a mutit.* MAT. FOLK. 1 145, cf. PAMFILE, S. V. 39, GR. S. VI, 157.

— Pl.: *mutituri.*

— **Muți** + suf. *-tură.*

MUȚÍU subst. (Regional; în expr.) **A lătra a mutiu** = a lătra înfundat. *Cînii cînd îl văd, La el se reped, Latră a mutiu Și urlă-a pustiu* MAT. FOLK. 25.

— Probabil contaminare între **mut** și **pustiu.** Cf. morțiu.

MUȚÓI s. m. v. **mițoi.**

MUȚÚCA s. f. sg. art. (Regional) Denumire eufemistică a dracului (Rășinari-Cisnădie). PĂCALĂ, M. R. 140. *Du-te la mutuca!* id. ib.

— Etimologia necunoscută.

MUȚUNÁCHE s. m. **1.** (În teatrul de marionete) Păpușă care reprezintă un personaj amuzant sau grotesc. V. marionetă, maimuțoi. *Nu e nevoie, cînd zîmbiți, să întindeți buzele pînă la ceafă... Parcă sînteți un mutunachi.* ALECSANDRI, T. 885, cf. 1 059. *Radu se îndoaie nervos și trăsăturile feței i se frîng scurt, ca ale unui mutunache tras de sfoară în jos.* CAMIL PETRESCU, T. II, 79. ✦ Epitet depreciativ pentru un tînăr spilcuit, ridicol și ușuratic; (familiar) filfizon, fante, țafandache. *Mutunachi ăsta cică i-a spus curat: „Da ce-ai crezut, că ți-am luat fata pentru ochii ei?“* VLAHUȚĂ, D. 283. *Îmi face vină că mă îngraș, că nu port straie ca primii amorezi de film. Ar vrea să mă vadă un mutunache.* C. PETRESCU, O. P. I, 71. *Ce știam eu pe-atunci? Eram un mucos prost, un mutunachi.* BART, E. 26. *Văzură că un mutunache se zborșea în apropiere.* PAS, Z. II, 208. ✦ (Regional) Termen de alintare pentru o ființă drăgălașă sau pentru un obiect mic, delicat. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., PASCU, S. 400. *Vino-ncoace, motinachi.* SĂGHINESCU, V. 60.

2. (Învechit) Reprezentare (plastică, decorativă etc.) miniaturală a unei persoane. V. figură, portret. *Două călăfuri de imamele cu mutunachi, tij, cusute cu fluturi, de copile.* ALECSANDRI, T. 433.

— Și: **mutunáchi,** (regional) **motináchi** s. m. — Din ngr. *μουτζουνάκι (diminutiv al lui μούτζουνον „figură, față").

MUȚUNÁCHI s. m. v. **mutunache.**

MUȚÚNĂ s. f. (Grecism învechit) Mască[1] **(I 1).** *Poartă coif . . . carele are săpat pre dînsul chiar față de om ca și mutunile.* AETHIOPICA, 57r/3. *Prinții din sîngele crăiesc îș coperea fețile cu niște hîde mutune.* IST. AM. 46r/12. ✦ Persoană care poartă o mască[1] **(I 1).** *Carnavalul nu să sfîrșise și mutunile alerga încă.* CRITIL, 87/6.

— Pl.: *mutune* și *mutuni.* — Din ngr. **μουτζοῦνα.**

MUȚURÍNĂ s. f. (Prin Olt.) Om urît. Cf. CV 1949, nr. 8, 35.

— Pl.: *muturîne.* — Etimologia necunoscută.

MUȚURLÚI s. m. (Regional; cu sens neprecizat, într-un cîntec de leagăn; probabil) Ființă scumpă, drăgălașă, drăguță, iubită (Mățău-Cîmpulung). Cf. COMAN, GL. *Dragu mamii mutzurlui, Cum i șade dibla-n cui Și arcușu căpătîi.* id. ib.

— Etimologia necunoscută.

MUȚÚȚ s. m. v. **mîțuț.**

MUȚÚȚĂ s. f. v. **mîțuță.**

MUȚUȚÚI subst. (Prin Ban. și Transilv.) Vîrf țuguiat (de deal, la o căpiță, la o căciulă etc.). Cf. CADE, MAT. DIALECT. I, 12.

— Pl.: ? — Contaminare între **moț** și **țuțui.**

MUȚUȚUIÁT, -Ă adj. (Prin Ban. și Transilv.; despre clăi, căciuli, pălării etc.) Țuguiat. *Poartă cușma mututuiată.* L. COSTIN, GR. BĂN. 142, cf. ALR II 3 521/27, 833.

— Pl.: *mututuiați, -te.* — De la **mututui.**

MUVEMÉNT s. n. v. **muvment.**

MUVMÉNT s. n. (Franțuzism învechit) **1.** Variație a numărului de persoane care alcătuiesc o populație, în funcție de natalitate și de mortalitate. *Muvementul populațiunii este una din cele două lucrări principale prin care se constată faptele relative la populațiune.* I. IONESCU, D. 78, cf. id. P. 7.

2. Deplasare organizată (și rapidă) a unei unități militare; manevră **(1).** *Analizînd în detaliu muvmentul corpurilor moldovene pe cîmpul bătăliei, noi admirăm mai ales preciziunea și apropositul momentului.* HASDEU, I. V. 153.

3. Acțiune (organizată) de masă, cu caracter revendicativ; mișcare **(I 4).** *Divulgarea diversității opiniilor politice între emigrații români și a abaterii din principiile muvmentului general al țării, din zi în zi vedem că se face fatală cauzei comune.* ap. GHICA, A. 769, cf. 770. *La început simple încăierări, porniri de mînie ale maselor, pînă ce ele devin insurecție — adică mari muvmenturi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 37.

— Pl.: *muvmenturi.* — Și: **muveménț** s. n. — Din fr. **mouvement.**

MUZAVIRÍE s. f. v. **mozavirie.**

MÚZĂ s. f. **1.** (Mitol.) Fiecare dintre cele nouă zeițe ocrotitoare ale artelor și ale științelor; spec. zeița poeziei, inspiratoare a poeților. *Rugîndu-vă lui Ermi D[u]mn[e]dzăul cel înțălept și pre alalte muze, a înțălepciunilor zîne.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 164v/15. *În cinstea celor 9 muse.* CĂLĂTORIE, I, 166v. *Toate florile din grădinile muzelor.* MOLNAR, RET. 22/19, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Mai mult place muzelor a vorbi în fieștecare neam cu limba lui decît cu alta streină* (a. 1826). GCR II, 252/24, cf. NEGULICI. *Să nu trecem cu nebăgare de seamă pe lîngă Bălănești. În iazul acesta . . . ades se scaldă muzele.* NEGRUZZI, S. I, 195, cf. 205, 335. *Profită de vacanță, ca să te mai dai în dragoste cu muza pe care ai părăsit-o.* ALECSANDRI, S. 117. *Producțiunile lor nedemne de limbajul muzelor.* MAIORESCU, CR. I, 114. *Sînt silit să mă urc eu . . . pe acest falnic Parnas, unde te-ai așezat la taifaș cu muzele.* GANE, N. III, 142. *În depărtata anticitate — spun unii eruditi — nu se știa să fie decît trei muze.* CARAGIALE, O. III, 27. *Dar nici muzele pe-atuncea, legănîndu-mă în șoapte, Nu puteau ca să prevadă c-am să fiu un urgisit.* MACEDONSKI, O. I, 72, cf. 43, 62. *Nu era cu totul neîngrijit cultul muzelor.* XENOPOL, I. R. I, 202. ✧ (În invocații) *Muză, ce lui Omir odinioară Cîntași Vatrahomiomahia, Cîntă și mie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 71. *Muză . . . Șoptește-mi vorbe și graiuri line.* id. ib. 95, cf. 88, 129, 233, id. T. V. 29. *Te rog, muză mîngăioasă, Carea cînți cîntări frumoasă, Pică-m puțintică miiare Din măiastra ta puteare.* BĂRAC, ap. GCR II, 172/34. *O, muză, vino și mă-nspiră, C-așa subiect nu mai găsești.* ANGHEL-IOSIF, C. M. I, 118, cf. 77. *Și tu, muză, nu fi supărată Că n-am invocat numele tău, Cum făcu Homer cînd altădată L-a cîntat pe marele-Odiseu.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 6/6. ✦ Fig. Femeie iubită de un poet, pe care îl inspiră. *Apropie-te, vino, o, muza mea cernită, Visarea mea, tu soră, tu mamă, tu iubită.* EFTIMIU, I. 174.

2. Inspirație poetică. *Muza-mi a voastre fapte, la umbră cercetează Ș-a voastră pomenire pana-mi a consfințit.* HELIADE, O. I, 180. *Să mă vezi umblînd pe cîmpuri, rătăcit cu muza mea, Și vînînd cîte-o idee, cîte-o rimă, un cuvînt.* ALEXANDRESCU, O. I, 186, cf. id. M. 244. *Gîze, flori întîrziate, Muza mea satirică V-a-nchinat de drag la toate Cîte-o strofă lirică.* TOPÎRCEANU, B. 52.

3. (Livresc) Poezie; literatură; artă. *Veniamin Costachi . . . a fost mecenatul muzelor patriei* (a. 1839). URICARIUL, V, 147. *Ți-am citit toate ingenioasele poezii și m-am bucurat văzînd a se mai descoperi încă o coardă ce mai avea muza românească și care era atît de puternică.* BOLLIAC, O. 50. *Era pe vremea cînd se puteau număra pe degetele mîinii producțiile Văcărești-lor și ale lui Conachi, cînd muza românească abia gîngăvea.* SADOVEANU, E. 226.

— Scris și: *musă.* — Pl.: *muze.*

— Din lat. **musa**, ngr. **μοῦσα**, it. **musa**, germ. **Muse**, fr. **muse**.

MUZĂVÉRNIC s. m. v. **mozavirnic**.

MUZĂVIRÍ vb. IV v. **mozaviri**.

MUZÉ s. n. v. **muzeu**.

MUZEÁL, -Ă adj. Care aparține unui muzeu **(2)**, care se referă la un muzeu, de muzeu. *În parcul Dumbrava din Sibiu există condiții pentru crearea unui complex muzeal în aer liber.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 847. *Fond muzeal important*, ib. 1967, nr. 7 463. *Ocrotirea zestrei muzeale acumulate în patrimoniul național este o datorie a generației noastre.* ib. nr. 7 530.

— Pronunțat: *-ze-al.* — Pl.: *muzeali, -e.*

— **Muzeu** + suf. *-al.* Cf. germ. m u s e a l.

MUZECHEREÁ s. f. (Învechit) Însemnare asupra unei anumite probleme; notă (diplomatică). *O muzecherea către misiunea rusească cu privire la căutata orînduire a mănăstirilor din cele două țări . . . Aici se cuprinde și copia muzecherelei (notei) ce s-a dat* (a. 1835). IORGA, S. D. XI, 31.

— Pl.: *muzecherele.*

— Din tc. **müzzekkere** „semn de aducere aminte".

MUZEÍSTIC, -Ă adj., s. f. (Livresc) **1.** Adj. Care aparține muzeologiei, referitor la muzeologie. Cf. DN. *Iașul oferă vizitatorilor un vast tezaur muzeistic cu recunoscută valoare istorică.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7 388.

2. S. f. Muzeologie. Cf. DN. *Această latură extrem de importantă a muzeisticii este în mare parte neglijată.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7 530.

— Pronunțat: *-ze-is-.* — Pl.: *muzeistici, -ce.*

— **Muzeu** + suf. *-istic.*

MUZEOGRÁF, -Ă s. m. și f. Specialist în muzeografie. *Muzeograful este . . . un om de știință și cultură în cel mai înalt sens.* CONTEMP. 1967, nr. 1 086, 1/4. *Sute de muzeografi specialiști din toate domeniile artei . . . au pregătit cu pricepere și migală expunerea pieselor.* ib.

— Pronunțat: *-ze-o-.* — Pl.: *muzeografi, -e.*

— Din fr. **muséographe**.

MUZEOGRÁFIC, -Ă adj. Care aparține muzeografiei, privitor la muzeografie, de muzeografie. *Studii muzeografice.*

— Pronunțat: *-ze-o-.* — Pl.: *muzeografici, -ce.*

— Din fr. **muséographique**.

MUZEOGRAFÍE s. f. Disciplină care se ocupă cu descrierea și cu istoria muzeelor **(2)**, cu metodica clasării, inventarierii, conservării, prezentării și popularizării obiectelor dintr-un muzeu. Cf. DN, DER. ✦ Studiu asupra colecțiilor din muzee **(2)**.

— Pronunțat: *-ze-o-.*

— Din fr. **muséographie**, germ. **Museographie**.

MUZEOLÓG, -Ă s. m. și f. Specialist în muzeologie. Cf. DN.

— Pronunțat: *-ze-o-.* — Pl.: *muzeologi, -ge.*

— Derivat regresiv de la **muzeologie**.

MUZEOLOGÍE s. f. Știință care are ca obiect studiul organizării muzeelor **(2)**, al păstrării și prezentării exponatelor dintr-un muzeu; (livresc) muzeistică. V. m u z e i s t i c **(2)**. Cf. DN.

— Pronunțat: *-ze-o-.*

— Din fr. **muséologie**.

MUZÉON s. n. v. **muzeu**.

MUZÉU s. n. **1.** (Învechit) Instituție destinată studiului literelor, științelor și artelor; p. r e s t r. bibliotecă. *Nu toți istoricii condeile ș-au frînt, nici tăcerea celor mai vechi așea de tot muzeele (cămările unde stau la citială sau la învățătură) celor mai noi a închide au putut.* CANTEMIR, HR. 298. ✦ Templu antic dedicat muzelor **(1)**. Cf. VALIAN, V., LM.

2. Instituție care se ocupă cu strîngerea, păstrarea, expunerea și studierea obiectelor ce prezintă un interes artistic, istoric, științific, tehnic etc.; clădire în care sînt păstrate și expuse asemenea obiecte. Cf. CĂLĂTORIE, I, 130r, GEOMETRIA A. M. 216, I. PAȘCA, M. 96. *Ș-au țintit a sa observație sau luare aminte asupra muzeului asiatic; după aceasta au mers . . . în muzeul zoologiei.* AR (1829), 134^{1}/8, cf. ib. (1834), 88. *Acest Muzeum sau cabinet* [de istorie naturală] *să alcătuiește din următoarele trei părți . . .* CR (1834), 341^{2}/9, cf. MN (1836), 2, I. CIHAC, I. N. 468, NEGULICI, STAMATI, D. *Un*

muzé unde toți intrăm fără a putea lua nimic. RUSSO, S. 92, cf. CALENDAR (1857), 57, ib. (1862), 133. *Are o bibliotecă, o academie, un muzeum de cadruri și o frumoasă sală de privelişte.* KOGĂLNICEANU, S. 65. *Relicvie prețioasă pre care n-aș schimba-o pe cea mai scumpă anticvitate din muzeile Italiei.* NEGRUZZI, S. I, 301. *Doctorul Cihac a înființat Muzăul de istorie naturală din Iași.* ALECSANDRI, S. 156. *Dacă este vorba de acel muzeu și de antichitățile lui, atunci pentru acestea este prevăzută în buget suma de 15 000 lei.* MAIORESCU, D. I, 242. *În muzeul nostru se află o mulțime de tablouri.* CARAGIALE, O. IV, 221. *Am trecut multe praguri, am trecut și pe acelea ale multor muzee din streine țări.* ANGHEL, PR. 99. *Plîngea caterinca-fanfară Lugubru în noapte tîrziu . . . Și singur priveam prin ochene, Pierdut în muzeul pustiu.* BACOVIA, O. 45. *Un bănuț de acum două mii de ani . . . culcat în catafalcul de pluș al unei vitrine de muzeu.* C. PETRESCU, R. DR. 37, cf. 232, id. A. 303. *În fiecare casă pe care a locuit-o odinioară marele poet rus se va deschide acum un muzeu Pușkin.* STANCU, U.R.S.S. 106, cf. 44, 100. *„Muzeul româno-rus", muzeul legăturilor de veacuri dintre două popoare.* CONTEMP. 1948, nr. 110, 8/1. *Viața noastră consumată În pară și flăcări Nu va lăsa fosile și vestigii Pentru muzeele de-apoi.* BENIUC, V. 32. *Peste zece milioane de vizitatori vor păși, anul acesta, pragul celor 200 muzee din țara noastră.* CONTEMP. 1967, nr. 1 086, 1/3. ✧ Fig. *Mintea mea devenise un muzeu de tablouri ce reprezentau corăbii sfărîmate de stînci.* ALECSANDRI, ap. GHICA, S. 75. ✧ Loc. adj. (Adesea ironic) **De muzeu** = vrednic de a fi expus într-un muzeu **(2)**; rar și prețios. *Pereții sînt acoperiți cu tablouri și fotografii, piese rare, unele unice, de muzeu.* STANCU, U.R.S.S. 72.

— Pl.: *muzee* și (rar) *muzeuri* (IORDAN, L. R. A. 78), (art.) *muzeile.* — Și: (învechit) **muzéum, muzéon** (CĂLĂTORIE, I, 130[r]), **muzé** s. n.

— Din ngr. **μουσεῖον,** lat. **museum,** germ. **Museum,** fr. **musée.**

MUZÉUM s. n. v. **muzeu.**

MUZEVIRÍ vb. IV v. **mozaviri.**

MUZFÉR subst. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) Piuliță (în care se pisează ceva). *1 muzfer cu zdrobitor* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 146.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

MUZGĂTÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A mișca din loc, a urni (Someș Guruslău-Zălau). MAT. DIALECT. I, 213.

— Prez. ind.: *muzgătesc.*

— Din magh. **mozgat.**

MUZGOÁRE s. f. (Prin vestul Transilv.) Murdărie **(1)**. Cf. TEAHA, C. N. 245.

— Pl.: *muzgori.*

— Etimologia necunoscută.

MUZGUREÁLĂ s. f. (Regional) Murdărie **(1)** (Vașcău). Cf. TEAHA, C. N. 245.

— Pl.: *muzgureli.*

— Etimologia necunoscută.

MUZGURÎT, -Ă adj. (Regional) Murdar **(1)**. GR. S. V, 122, cf. TEAHA, C. N. 245.

— Pl.: *muzguriți, -te.*

— Cf. mîzgăli.

MUZGURÓS, -OÁSĂ adj. v. **muscuros.**

MÚZIC s. m. (Învechit) **1.** Muzicant **(1)**. *Împăratul au trimis la el . . . pre musicii împărățești să-l dezmerde.* ȘINCAI, HR. II, 295/36. *Musicul călăreților lui Constantin zicea nota fetei românești cînd ș-au perdut caprele.* id. ib. III, 79/3. *Un muzic nu lui cîntă, Ci celui ce îi descîntă.* PANN, E. V, 143/20.

2. Muzician. *Vei fi bun muzic, bun pictor, bun sculptor, dar carte nu știi.* HELIADE, O. II, 42. *Un spirit superior, un talent inventiv, un muzic de concepție n-a ieșit din conservatoriile noastre.* CARAGIALE, O. V, 293, cf. 292.

— Scris (și pronunțat) și: *music.* — Pl.: *muzici.*

— Din lat. **musicus,** it. **musico,** germ. **Musikus.**

MUZICÁL, -Ă adj. **1.** Care aparține muzicii, privitor la muzică, de muzică, pentru muzică; (învechit) muzicesc[1], (neobișnuit) muzicos. *Pe ulițe, pînă după miezul nopții, se preumbla oameni cu felurimi de organe muzicale.* CR (1830), 302[2]/14, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Istoria și viața . . . țărănimii române, a căror expresie muzicală e doina.* GHEREA, ST. CR. III, 391, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Faima acestui cîntăreț și compozitor muzical nu trecuse încă de granițele tîrgului nostru.* SADOVEANU, E. 125. *Cîteva clipe nu îndrăzni să-l tulbure în exercițiul lui muzical.* CAMIL PETRESCU, N. 107. *Capitala țării noastre va trăi un eveniment muzical de o importanță deosebită.* FLACĂRA, 1967, nr. 36, 4. ✧ *Accent muzical* = pronunțare realizată prin ridicarea sau prin coborîrea tonului; accent melodic. Cf. IORDAN, L. R. 153. *Limbile slave meridionale au cunoscut accentul muzical și cantitativ.* ROSETTI, I. SL. 29. *În numeroase limbi vechi (greaca veche, latina clasică), accentuarea se făcea îndeosebi cu ajutorul accentului muzical.* DER I, 14. ✦ (Despre instituții, reprezentații etc.) În care se execută compoziții, arii de muzică **(2)**. *Serată muzicală.* ȘĂINEANU, D. U. *O altă machetă prezintă vizitatorilor teatrul muzical din București.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2382.

2. Înzestrat cu simţ, pricepere, talent pentru muzică **(1)**. (Glumeţ) *Am acuma* [din cauza răcelii], *pe lîngă ureche muzicală, şi nasul foarte muzical.* CARAGIALE, O. VII, 130.

3. Fig. Melodios, armonios. *În toată acea armonie de sunete se simţea perfect tehnica maestrului, limba lui aleasă şi muzicală.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 100. *Un şuier lung . . . trezeşte somnul codrilor, toată valea auieşte de un ecou frumos, muzical.* id. ib. III, 33. *Începu să vorbească în surdină, c-o voce dulce, aproape muzicală.* BART, E. 397. ✧ (Adverbial) *Un geamăt răsună tînguitor şi muzical.* TEODOREANU, M. II, 27. *La schit, în acea clipă, începu să cînte muzical toaca de vecernie.* SADOVEANU, O. IX, 184. ✦ (Ironic) Sunător, zornăitor. *Armăsarul faţă de cal este un sergent major pe lîngă un civil: straşnic în uniformă . . . , cu sabia lui bine strînsă pe şolduri şi cu pinteni muzicali.* ARGHEZI, C. J. 133.

— Scris şi: (după fr.) *musical.* — Pl.: *muzicali, -e.*

— Din fr. **musical.**

MUZICALITÁTE s. f. Însuşirea de a fi muzical; caracter muzical; sonoritate (plăcută); armonie. *Din pana lui Eminescu ies capodopere... muzicalitatea limbii, potrivirea desăvîrşită a imaginilor cu simţirea şi o economie perfectă în privinţa spaţiului.* GHEREA, ST. CR. I, 158. *În unele versuri, muzicalitatea se uneşte . . . cu plasticitatea versului.* PUŞCARIU, L. R. I, 94. *Muzicalitatea interioară a stilului lui Russo are uneori o funcţiune imitativă.* VIANU, A. P. 45. *Hegel nu pronunţă cuvîntul muzicalitate în legătură cu fenomenul literar.* GL 1958, nr. 5, 6/3.

— **Muzical** + suf. *-itate.*

MUZICALIZÁ vb. I. Intranz. (Neobişnuit) A fredona. *Muzicalizam în mine: unii îşi cîntă dorurile, alţii nenorocirile.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 140.

— Prez. ind.: *muzicalizez.*

— **Muzical** + suf. *-iza.*

MUZICÁNT, -Á s. m. şi f. **1.** Persoană care execută piese muzicale (la un instrument); (învechit) muzic **(1)**, (regional) mujicaş, muzicuş. *Acea mare sumă de muzicanţi.* CĂLĂTORIE, I, 31r/14. *O armie de muzicanţi.* VÎRNAV, F. 163v/22. *Un orhestru de 110 muzicanţi alcătuia armonia liturghiei.* AR (1829), 1442/34. *Un bun declamator este pentru o limbă aceea* [ce] *este şi un bun artist muzicant pentru executarea unei bucăţi muzicale.* CR (1834), 2821/44. *Şi pe-acolo or fi mojicanţi, degeaba, n-au haz.* ALECSANDRI, T. 990. *Bande de femei muzicante.* ODOBESCU, S. III, 110. *Organe, fluiere, chitări . . . şi alte multe de-alde astea cîntau într-o unire, de rămîneau marţi cei mai buni muzicanţi din lume.* ISPIRESCU, L. 237. *Muzicanţii, înfierbîntaţi de şampania trimisă . . . , păreau atinşi de paroxismul delirului acrobatic.* C. PETRESCU, C. V. 311, cf. id. I. II, 193. *Au venit apoi muzicanţi turci, cu ţimbale şi flaute.* SADOVEANU, O. XI, 336. ✧ (Comparat ca un adjectiv) *Cîmpiile de astăzi sînt ele mai mănoase Decît cele antice? . . . Broasca mai muzicantă în bălţile stufoase?* ALEXANDRESCU, O. I, 270. ✧ Fig. *Orchestra aeriană şi plină de farmec, pe care o alcătuiesc, în miezul înflăcărat al zilei, muzicanţii înaripaţi şi fără de număr ai lui Dumnezeu.* HOGAŞ, M. N. 116. ✧ *De-a muzicanţii* = numele unui joc de copii. Cf. PAMFILE, J. I, 51.

2. Persoană care cunoaşte muzica **(1)**, care se ocupă cu muzica, care are talent la muzică; p. ext. compozitor. *Muzicant, cel ce ştie muzica.* VÎRNAV, L. 138v/4. *Natalia mea este muzicantă din cap pînă în picioare.* NEGRUZZI, S. I, 75, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. [Era] *înconjurată de tineri aleşi şi felurit înzestraţi . . . Unul e muzicant, altul profesor, altul sculptor.* SADOVEANU, E. 239.

— Pl: *muzicanţi, -te.* — Şi: (regional) **mozicánt, -ă, mozgánt, -ă** (com. din TECUCI) s. m. şi f.

— Din it. **musicante,** germ. **Musikant.**

MUZICÁNŢĂ s. f. (Regional; ironic) Gura omului (Păuşeşti Otăsău-Băile Govora). COMAN, GL.

— Cf. muzică.

MUZICÁŞ s. m. v. **mujicaş.**

MÚZICĂ s. f. **1.** Arta de a exprima cu ajutorul sunetelor, combinate într-o manieră specifică (plăcută la auz), sentimente, stări şi idei. *Ş-aş cînta, Mihaile, cîntecul cu viersuri, ce n-am de agiuns muzică să-ţ cînt într-alesuri.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 112v/6. *Am învăţat şi acea veselită muzică a cîntării.* id. ib. decembrie 192r/33. *Cantemir Vodă . . . au arătat turcilor meşteşugul muzicăi, adecă cîntarea.* AMIRAS, LET. III, 105/20. *Nimică nu poate tălmăci puterea urăi neamurilor decît studiile năravurilor, idiomilor, tradiţiilor şi muzicii fieştecăruia neam.* RUSSO, S. 96. *Cînd se pune la piano, pare că geniul muzicei o insuflă.* NEGRUZZI, S. I, 75. *Doamnă Lucsiţă, salonul domniilor voastre e prea elegant şi văd că aveţi un piano Pleyel . . . Iubiţi muzica?* ALECSANDRI, T. I, 288. *Restatorniciţi conservatorul de muzică din Iassi, ca copiii sermanilor se poată şi ei învăţa muzica* (a. 1876). URICARIUL, X, 272, cf. CONTEMP. 1953, nr. 340, 3/6. *Muzică şi artă şi contrapunct se-nvaţă În şcolile înalte şi-n zece ani de viaţă.* ARGHEZI, S. P. 94. ✧ Fig. *A vorbit despre Ana, bineînţeles Karenina, a cărei moarte te lasă singur, pe un peron de gară, într-o lume care şi-a sfărîmat muzica.* TEODOREANU, M. U.

88. ✦ Fig. Muzicalitate. *Secretul muzicii eminesciene rezidă în cuvînt, nu în rimă.* ROSETTI, S. L. 54.

2. (De obicei la sg. cu sens colectiv; adesea urmat de determinări care indică felul, caracterul, genul) Produs al artei muzicale, creaţie componistică, piesă muzicală; compoziţie. *Pricindu-să cu Apolon pentru giucătură de muzică.* HERODOT (1645), 370. *Această muzică, ca toate muzicile de Rossini şi cele ce ţin de şcoala lui, este plină de agilităţi, colorature şi fioriturl.* FILIMON, O. II, 248. *Am primit muzica de la Iost. Mulţumesc.* CARAGIALE, O. VII, 199. *Am ascultat cîteva minunate concerte de muzică vocală.* STANCU, U.R.S.S. 92. *Preocuparea constantă a lui Ciprian Porumbescu a fost aceea de a crea o muzică de o înaltă valoare artistică.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 792. *Muzica simfonică... trebuie să se adreseze maselor largi.* CONTEMP. 1953, nr. 350, 1/3. *Muzica uşoară trebuie să fie un factor educativ de progres pe calea înţelegerii treptate a muzicii mai complexe.* ib. 1954, nr. 380, 2/4. ✧ *Muzică de cameră* v. cameră.

3. Executare sau, p. ext., audiere a unei compoziţii muzicale; p. ext. cîntec, melodie **(1)** (în timpul executării ei). *S-au veselit... cu feluri de feluri de muzîci şi de giocuri.* NECULCE, L. 69. *Muzicile şi giocurile ce s-au făcut... ca la măcar ce crai creştinesc.* ŞINCAI, HR. III, 43/22. *S-au apucat de muzici şi de baluri.* DIONISIE, C. 178. *Dansul, muzica, pădurea, Pe acestea le-ndrăgii, Nu chiliile pustii.* EMINESCU, O. I, 102. *Se auzi o muzică care, vrînd-nevrînd, te făcea să dănţuieşti.* ISPIRESCU, L. 237. *Făcut-am oare-n lume ceva ca să fiu demn De astă-ngropăciune cu muzici triumfale?* MACEDONSKI, O. I, 44. *Undeva se aude o muzică minunată.* C. PETRESCU, S. 45, cf. id. I. I, 11. *Auzi cum muzica răsună clar În parcul falnic.* BACOVIA, O. 98. *Muzica curgea şi se amesteca cu jocul, ca un vifor.* SADOVEANU, O. IV, 216. ✧ Fig. *Codrii se înfiorează de atîta frumuseţe... Şi prin mîndră fărmecare sun-o muzică de şoapte.* EMINESCU, O. I, 142. *Îmi era dragă oastea... gălbuie, măruntă şi războinică ce plutea în aer, cu miile de aripi uşoare şi străvezii, a căror muzică lină tremura în văzduh.* PĂUN-PINCIO, P. 111. *E o muzică de toamnă Cu glas de piculină, Cu note dulci de flaut, Cu ton de violină.* BACOVIA, O. 85. ✧ Expr. **A face muzică** = **a)** a executa bucăţi muzicale, a cînta; **b)** (familiar) a plînge; a face scandal, a face gălăgie. Cf. IORDAN, L. R. A. 495, GR. S. VII, 131.

4. Orchestră; spec. fanfară; p. ext. componenţii unei orchestre, ai unei fanfare. *Acieaşi făcură semn tunurilor şi muzicelor, şi toţi începură deodată.* IST. Ţ. R. 11. *Tunurile au dat cîte trei patru ori şi muzicile neîncetat zicea* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 140/18. *Meterhaneaoa şi altă muzică ce este rînduită asupra mesii.* GHEORGACHI, LET. III, 304/1. *Porunise... împreună cu vizirul, cu felurimi de muzici ce umplea de bucurie pe toţi aceşti călători.* GORJAN, H. I, 3/33. *Tot fealiul de muzică Sta tot gata ca să zică.* BĂRAC, A. 77/11. *Iaşul în care se plimba sările pe toate ulîţele cu ghitara şi muzicele regimenturilor.* RUSSO, S. 29. *Muzici vesele cîntară la botezul meu cu falâ.* MACEDONSKI, O. I, 72, cf. 42, 43. *Condusese ani întregi muzica regimentului.* D. ZAMFIRESCU, I. 71. *Muzica rări tactul, pînă se opri obosită.* BART, E. 151. *Să mă duc la oraş... să beau o dată cu mozică, la birt.* STANCU, D. 150. *Ceasul... cînta mai frumos decît toate muzicile din lume.* RETEGANUL, P. II, 10. *Ştefan Vodă c-auzea, Din vreme se pregătea Şi mozică că chema, Ficiori de domni-nvita.* MAT. FOLK. 180, cf. 191. *Mîndrî nuntî au pornit, Modzîci mnii ninumarati Ca sî cînti nunta toatî.* VASILIU, C. 43. *Mierg cu nuntaş cu toţ, cu naşu, tot doi cu doi şî muzîca li cîntă.* ARH. FOLK. III, 53. *Mierg la rîu să să spieli cu nuntaşî şî cu naşu şî cu muzîcă.* ib. 55, cf. 52. *Vin mojici de cîntă de joacă băieţii şi fetele.* A III 3. ✧ (Cu determinările „militară" şi, învechit, „militărească") *Muzica militărească într-acea seară va cînta mai multe arii şi simfonii.* CR (1831), 221[1]/19. *Muzica militară cînta adinioarea în parc.* IBRĂILEANU, A. 41. *Muzica militară se ştergea de năduşeală la umbră.* BRĂESCU, A. 120, cf. 100.

5. (Regional) Acordeon (ALR II 4 331/95, 762, 784, 886), armonică (H II 33, ALR II 4 331/47, 514), muzicuţă **(I 1)** sau fluier din coajă de salcie (ALR I 1 469/200). *Da, ploaă, şi sună umil Ca tot ce-i iubire şi ură — Cu-o muzică tristă, de gură, Pe-aproape s-aude-un copil.* BACOVIA, O. 52. *Cîrduri de tineri cu armonici, cu muzici, trec într-o parte şi alta, chiuind veseli.* SAHIA, U.R.S.S. 27. ✦ (La pl.; învechit şi regional) Mecanism cu ajutorul căruia se reproduce o compoziţie muzicală. *Cel din jos numit meşter ceasornicar... au adus acum întîi din nou ieşite ceasornice din Viena, mici şi mari, de sîn şi de masă, cu muzice şi făr'de muzice.* CR (1833), 16[2]/21. *Ceasul acesta cu muzici să fie al măriei tale.* RETEGANUL, P. II, 16. ✦ (Argotic) Gură (considerată ca organ al vorbirii). Cf. GR. S. III—IV, 120, BUL. FIL. IV, 184. ✧ Expr. **A-şi ţine muzica** = a tăcea. ALR I 69/125.

— Accentuat şi: (regional) *muzícă.* — Pl.: *muzici* şi (învechit) *muzice.* Gen.-dat.: *muzicii* şi (învechit) *muzicăi, muzicei.* — Şi: (regional) **múzucă** (ŞEZ. V, 107), **mózică, mózgă** (com. din TECUCI), **mózucă** (ŞEZ. V, 106), **mójică** s. f.

— Din lat. **musica,** it. **musica,** fr. **musique,** germ. **Musik,** magh. **muzsika.**

MUZICÉSC[1], **-EÁSCĂ** adj. (Învechit) Muzical **(1)**. *Toate jivinile, din tinereţile sale, să înveţă cîntece în multe viersuri, unile din cîntările organelor, altele din muziceşti glasuri şi strune* (a. 1792). BV II, 346. *Un mai mare ton, unde*

tonizmozul muzicesc, fără să înceteze de a fi bine plăcut, este atîta de slăbit, că se apropie tare de cuvînt. VÎRNAV, F. 208r/9. *Făcătorul de organe muzicești în Florența a făcut o vioară cu 18 coarde.* CR (1829), 257²/20. *Trei instrumenturi muzicești.* GORJAN, H. I, 95/3.

— Pl.: *muzicești.*

— **Muzică** + suf. *-esc.*

MUZICÉSC², -EÁSCĂ adj. (Învechit) Ca al muzelor **(1)**; p. ext. melodios, armonios. *Muzicesc glas auzim, Cheamă, ne strigă pre toți.* MUMULEANU, R. 1.

— Pl.: *muzicești.*

— Din **muză** + suf. *-icesc.* Cf. ngr. μουσικός.

MUZICÉȘTE adv. (Rar) După regulile muzicii **(1)**, conform muzicii. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

— Din **muzicesc.**

MÚZIC-HALL s. n. Spectacol alcătuit din numere variate de muzică (ușoară), dans, acrobații etc., și reprezentat pe scena unui teatru, a unui restaurant etc.; p. ext. teatru sau local public în care se reprezintă astfel de spectacole. V. varieteu. [În unele restaurante] *se produc și numere de music-hall — dansatori și dansatoare, cîntăreți și cîntărețe, recitatori de versuri și cuplete.* SAHIA, U.R.S.S. 112.

— Scris și: *music-hall.* — Pronunțat: *miuzikhol* și *muzicol.*

— Din fr. **music-hall.**

MUZICHÍE s. f. (Grecism învechit) Muzică **(1)** (bisericească). *Tropare în viersurile muzichiii . . . au încheiat.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 197r/30. *Ioval au iscodit musichia.* N. COSTIN, LET. I, 44/10, cf. TEODOROVICI, I. 109/2. *Poezia se cade de a să încununa Cu soru-sa Musichie și a se împreuna.* PANN, E. I, 27/4. *Învățătură în școalile de musichie naționale* (a. 1851). CAT. MAN. I, 446. *Înțelegînd mai bine tîlcul acestui stil, cîntat cu leneșe legănare a muzichiei, limba mi-a degerat parcă.* ARGHEZI, T. C. 158.

— Scris (și pronunțat) și: *musichie.*

— Din ngr. **μουσική (τέχνη).**

MUZICIÁN, -Ă s. m. și f. Persoană care scrie, execută sau dirijează compoziții muzicale; (învechit) muzic **(2)**. *Oamenii noștri de artă, scriitori, pictori, muzicieni, pot contribui . . . la mobilizarea oamenilor muncii.* CONTEMP. 1953, nr. 360, 1/3. *Enescu era muzicianul chemat parcă . . . să strălucească pe firmamentul muzical al omenirii.* ib. 1961, nr. 777, 1/1. *Muzicienii dintre cele două războaie mondiale.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7 452. *Au evocat cu emoție și respect personalitatea complexă a distinsului muzician.* FLACĂRA, 1967, nr. 36, 4.

— Pronunțat: *-ci-an.* — Pl.: *muzicieni, -e.*

— Din fr. **musicien.**

MUZICLÓN s. m. **1.** (Prin Transilv.) Măscărici, bufon, scamator (muzical). Cf. MAT. DIALECT. I, 183. *La circ am văzut tot felul de muzicloni.* ib., cf. com. din ALBA IULIA.

2. (Regional) Termen de alintare pentru un copil strengar, neastîmpărat (Deda-Reghin). Cf. MAT. DIALECT. I, 183.

— Pl.: *muzicloni.* — Și: **musiclón** s. m. Com. din ALBA IULIA.

— Din germ. **Musik-Klown.**

MUZICOFÍL, -Ă s. m. și f. (Neobișnuit) Iubitor de muzică **(2)**. V. meloman. *Dete lumii un cap d-operă, care de atunci și pînă acum n-au încetat de a fi delițiа muzicofililor inteligenți.* FILIMON, O. II, 233. *Aceste mici încercări muzicale fură primite cu mare entuziasm de către muzicofilii români.* id. ib. 253.

— Pl.: *muzicofili, -e.*

— De la **muzică**, prin analogie cu cuvinte de felul lui *francofil, germanofil* etc.

MUZICOLÓG s. m. Specialist în muzicologie. *Uniunea Compozitorilor din R.P.R. va cuprinde pe compozitorii, muzicologii și criticii din întreaga țară într-o unică organizație.* CONTEMP. 1949, nr. 158, 5/4, cf. 1950, nr. 223, 2/3, DN. *Printre compozitorii și muzicologii invitați de Uniunea Compozitorilor amintim pe Erich Schenk.* CONTEMP. 1967, nr. 1 091, 6/1.

— Pl.: *muzicologi.*

— Din fr. **musicologue.**

MUZICOLÓGIC, -Ă adj. Care aparține muzicologiei, privitor la muzicologie, de muzicologie. *Cercetările muzicologice au luat în țara noastră, în ultimii doi-trei ani, o remarcabilă amploare.* CONTEMP. 1955, nr. 481, 2/4. *Zilele acestea va apărea și o amplă lucrare muzicologică: „Oedipul enescian".* ib. 1967, nr. 1 091, 6/2.

— Pl.: *muzicologici, -ce.*

— **Muzicolog** + suf. *-ic.*

MUZICOLOGÍE s. f. Disciplină științifică care studiază istoria și teoria muzicii, elementele muzicii, cultura muzicală a popoarelor, acustica muzicală etc. *Facultatea de muzică cu patru secții: instrumentală, vocală, compoziție, muzicologie și folklor.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 14/1. *Problema muzicii de film nu aparține doar muzicologiei, ea cerîndu-se să fie abordată și dintr-un punct de vedere, să-i zicem cinematografic.* ib. 1961, nr. 766, 5/5, cf. FLACĂRA, 1967, nr. 19, 23. *Forțuri reprezentative ale lingvisticii, antropologiei și etnologiei . . . , orientalis-*

ticii şi muzicologiei. SCÎNTEIA, 1967, nr. 7 453, cf. CONTEMP. 1967, nr. 1 091, 6/1.
— **Muzicolog** + suf. *-ie.*

MUZICOMÁN, -Ă s. m. şi f. (Rar) Persoană pasionată (în mod exagerat) după muzică. V. m e l o m a n. Cf. DN.
— Pl.: *muzicomani, -e.*
— Din fr. **musicomane.**

MUZICOMANÍE s. f. (Rar) Pasiune (exagerată) pentru muzică. Cf. DN.
— Din fr. **musicomanie.**

MUZICÓS, -OÁSĂ adj. (Neobişnuit) Muzical (1). *C-o muzicoasă la timp măsură, Fierbinte Baciu voinţa fură.* I. VĂCĂRESCUL, P. 463/11.
— Pl.: *muzicoşi, -oase.*
— **Muzică** + suf. *-os.*

MUZICOTERAPÍE s. f. Metodă terapeutică în anumite boli nervoase, făcută cu ajutorul audiţiilor muzicale. Cf. DN.
— Din fr. **musicothérapie.**

MUZICUŞ s. m. (Prin Transilv.) Muzicant (1). *Nişte cătane . . . cîntau, beau şi jucau fără muzicuş.* PAMFILE, VĂZD. 113.
— Accentul necunoscut. — Pl.: *muzicuşi.*
— Din magh. **muzsikus.**

MUZICÚŢĂ s. f. **I. 1.** (Adesea determinat prin „de gură") Mic instrument muzical de suflat, format dintr-un şir de tuburi cu ancii de metal, închise într-o cutiuţă îngustă, paralelipipedică; armonică de gură, (regional) muzică (5). *Cînta . . . cu muzicuţa.* PAS, Z. II, 93. *În tabăra tractoriştilor nu se mai auzea decît cîntecul din muzicuţă.* MIHALE, O. 159.

2. (Impropriu) Camerton. *Învăţătorul Trandafir . . . îşi scoase din buzunăraşul de la jiletcă „muzicuţa", suflă în ea o notă dulce şi ne puse să cîntăm.* SADOVEANU, E. 110.

3. (Cu determinarea „mecanică") Flaşnetă. *Acelaşi ritm timid şi melancolic de muzicuţă mecanică picurînd într-un salon cu mobile decolorate.* TEODOREANU, M. II, 39.

4. (Argotic) Gură (considerată ca organ al vorbirii) (BUL. FIL. VI, 123, GR. S. VII, 120); p. e x t. zgomot, gălăgie. *Mai tacă-ţi muzicuţa.* Com. din ŢEPEŞ VODĂ — CERNAVODĂ. ✧ E x p r. **A avea muzicuţă** = a vorbi (mereu, excesiv). Cf. BUL. FIL. IV, 168.

II. (Regional; în forma *mozincuţă*) Numele unui dans popular (Pîrîu de Vale-Tîrgu Jiu). H VI 233.
— Pl.: *muzicuţe.* — Şi: (regional) **mozincúţă** s. f.
— **Muzică** + suf. *-uţă.*

MUZÓN s. m. v. **muson.**

MUZÚC s. m. (Prin Ban., Transilv.) Arbore mic, bătrîn şi plin de crengi; butuc împrejurul căruia cresc vlăstari (FRÎNCU-CANDREA, M. 103); brădet (T. PAPAHAGI, C. L.). ✧ *Muzuc de sîlhă* = molid tînăr. Cf. ARH. FOLK. V, 126, ALR II 2 835/95.
— Pl.: *muzuci.*
— Etimologia necunoscută.

MÚZUCĂ s. f. v. **muzică.**

MUZÚR-AGÁ s. m. v. **muhzur-aga.**